CODICIS
DN. IVSTINIANI
SACRATISSIMI IMP.
PP. AVGVSTI,

REPETITÆ PRÆLECTIONIS

Libri Duodecim.

ACCVRSII COMMENTARIIS, AC CONTII, ET DIONYSII GOTHOFREDI ATQVE ALIORVM QVORVMDAM illustrium Iurisconsultorum lucubrationibus illustrati.

His accessere IACOBI CVIACII PARATITLA, *einsdémque* NOTÆ, OBSERVATIONES *&* EMENDATIONES *solemnes: Iurisconsulto cuique, & legum studioso apprimè necessariæ.*

QVIBVS VARIÆ LEGVM LECTIONES OBSERVANTVR, SIMILITVDINES demonstrantur, contrarietates conciliantur, difficillima quæque interpretatione donantur.

ADIECTI INSVPER CHRONICI CANONES AB VNIVERSO ORBE CONDITO usque ad Vrbem conditam; ab Vrbe verò condita Fasti vsq; & Consulares, vsque ad ipsius Imperatoris Iustiniani obitum, ex optimis, & authenticis tabulis, & monumentis collecti, & digesti:

NECNON PETRI BROSSEI REMISSIONES: EX QVIBVS VIDERE LICET, vnde, & quibus ex authoribus cùm veteribus, tum neotericis singulatim penè legum singulares intellectus peti possint, ad calcem subiectæ.

OMNIA HAC VLTIMA CVRA A LACVNIS ET MENDIS, QVÆ PRIORIBVS editionibus, quà Contium, quà Graecam versionem maximè inerant, summo studio vindicata.

Tomus Quartus, nouem priores Codicis libros continens.

LVGDVNI,

M. DCXXVII.

Cum Priuilegio Christianissimi Francorum & Nauarræ Regis.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Rubricæ Codicis.

CODICIS IVSTINIANI
RVBRICÆ FERME OMNES NOVEM SVBIECTIS VERSIBVS COMPREHENDVNTVR.

PRIMI LIBRI RVBRICÆ.

Pars prior officia,leges & sacra docebit.

Fricia. ¶ *De offic profectl.Orien.Offic. profectl.prat. Affi.Offic profectl.urbis. Offic. magi.mil. Offic. quæstoris. Offi.magi.officiorum.Officio Comi.sacra.largitio.offi.Comi.rerum.privatarum.Offic.Com.sacri pala.Offic.procon. & legat. Offic. Com. fac. patr. Offic.Com. Orien offic. profec. Aegypti.Off.vicarij.Off.rectior Off.prat.prou.Off. profec.vigil.Off civilium ind. Offic.mil.iudic. Offic.diuers. iud. Offic. eius qui vicem alicuius iud. vel præf. obtinet. Off.iud. Alexan.*

Leges. ¶ *De legibus & conſtit.princip. Manda.princ.Senatusconſult.Veter iure enucl.Iuris & fact.ignor.&c.Nouæ Codi.compo. Inſt.Cod.confir.Emendat.Inſtit.Cod.&c.*

Sacra. ¶ *De ſumma Trinit.& fide cathol.Sacroſ. Eccleſ.Epiſcop. & cler. Epiſcop.audien.Ne ſanc.hap.ser.Hæ iungantur illi qui faciunt contra ſacra : vt eſt vir. De hæret.Apoſta.Nemini licc.fg.Sal.Iudæ.& cæli.Ne Chriſtianos man.Pag.& ſacri.Hæ qui ad Eccl.confug.Hæ qui in Eccl.ma.Si aiu.& ama.Hæ qui ad ſta.confug. Si quæ ſtatuta.& hic & in ſequentibus emiſerimus,illos pro tuo arbitrio ſub quo voles verbo collocabis: aut alia (ſi mauis) contexito carmina,qua tibi hoc res aptiora videantur : neque nos qui tam breuia ati,tam vellicati ſtudiosos demte cantus lacerent.*

SECVNDI LIBRI RVBRICÆ.

Tranſigo,reſtituo, gero,poſtulo parte ſecunda.

Tranſigo. ¶ *De tranſactio. Pactis.Et quia talia ſunt quandoque mediantibus arbitris : ideò de recep.arb.in fine libri ponitur.de iureiur.propter calcem.dando.*

Reſtituo ¶ *De in integrum reſtit.Falſa.mino.fideiuſſ. minor.Situs.ue vel cur.inter.Si in crimnani cadémque cauſa in integ.reſt. poſtul. Si aduerſus rem iud. Si aduerſus vendit.Si aduerſus donat.Si aduerſus libert. Si aduerſus tranſactio.Si adulterio ſolutio. Si aduerſus dotem. Si aduerſus delic.Si aduerſus vſucap.Si aduerſus fiſcum.Si aduerſus credit.Si minor ab hered.ſe abſt. Si vt omiſ hered. In quibus cauſis reſtit. Qui.& aduerſus quæ.Si minor ſe maior dix.Si ſæpius in integ.reſtit. Hi qui vt ætas impetrandi maior fac.Vbi & apud quem cog.in integ.reſt. agend.ſit. Reipu.nos.qua ſi. Etiam per procuratorem cauſam in integ.reſt. Iniuſtę poſt.Reſt.mili. Vice.milit.Temp.in integ. reſt. Quibus ex cauſis maior.*

Gero. ¶ *De negotiis geſtis.Procu.n. Hæ, quæ vi metúſve cauſa geſta ſunt.Dole mala.Edendo.Ita vin vocando.*

Poſtulo. ¶ *Id eſt admoc.De poſtulando. Admoc.diuer. iudicio. Admoc.diuerſo iudicum. Admoc.fiſci. Errore admoc. Vt qui deſunt admoc. Et quis poſtulare non poſſunt qui infames ſunt.Idio. Ex quibus cau.infa.irro.*

TERTII LIBRI RVBRICÆ.

Conqueritur. Litigat.

Tertia ius dicens, queritur, ſeruit,petit,occat.

Ius dicens. ¶ *De iudiciis.Spartn.& ſumpt.in diuer.iud. fa.Peda.iudi. Qui pro ſua iuriſd.iud.da. Ne quis in ſua cauſa iudi. Qui legi.perſo.ſtan.in iudi.hab. Vt nemo imi.agere.Ordine iudicio. Litis conteſta.Plus peti.Dilatio.Feriis, Iuriſdi.omni.iud. Quando.Impet.inter pupil.Vbi de eri agi oportet.Vbi de poſ.agri oportet. Vbi ſideicom.pe.aper. Vbi cuius.qui cer.lo.Vbi in rem actio. Vbi de hered agitur. Vbi de ratio.Vbi cauſa ſtatus agi debeat.Vbi quis de curia.Vbi Sena.vel clariſſ.quib.eau.mil feri præſcrip.vbi non poſ.Vbi cauſa fiſca. Quando li.vnicuique ſine iudice ſe vindicare.*

Queritur. ¶ *De inofficioſo teſtamento. Inofficio.donatio. Inofficio.dotibus.*

Seruit. ¶ *De ſeruitut.& aqua.Vſufructu & habitatione,& miniſterio ſeruorum.*

Petit. ¶ *De petit.hereditat.Rei vindicatione.*

Occat. ¶ *Familiæ erciſcunda.id eſt hereditatis diuidunde.Communi diuidundo. Communia vtri.iudi.Fini.regundo.Confer.eiuſdem lit.*

QVARTI LIBRI RVBRICAE.

Actio,contractus,teſtes quarta referuntur.

Actio. ¶ *De alienation.& obligationibus.Vt actio. ab hered.& contra hæ.iuct.Ne uxor pro ma. Ne filius pro patre.An ſeruus ex ſuo fac. Quando ſi ſcus vel priua.Hered.actio. Ex delic.defun.Conſti.pecu.Rebus cre.& iureiur.Si cert. pec.Suffra.prohibi.ſeque pecu. Condic.indebi. Condic.ob cauſam. Condi.ob turpem cauſam.Condic furti. Con.ex lege. Pign.actio.Inſtit.& exer. Quod cum eo qui in alie po.Per quas perſonas nobis adquir.Ad Senatuſt. Maced.Ad Senatuſ.Velleia.Non numerat.pecu.Compenſa.Hered.vel actio.ven.Actio.empt.& vend.Ædil.actio.*

Contractus. ¶ *De commodato.Vſuris.Nauti.fæne.Depoſiti.Manda.Si ſer.extero ſe emi.Manda.Pro ſocio.Contrahen.empt.& vendi. Quæ res vendi non poſſ. Quæ res ex.por.non deb.Exunctiis. Partibus qui fil.diſtra.Reſcin.venditio. Quando.li.ab empt diſcet.Si propter publi.penſita.Sine cenſu,vel reliq.Pers.& commo.rei vendit.a.Si quis alteri vel ſibi.Reb.alie.non alie.Commu.re.alie.Rem alienam geren.Pactis inter empt.& vend.Si for.expet.vene.Si mancipia vendat ne profit.Si mancipia fur.fug.alie.vi manu. Mancipiis:Nundi.& merca.Veſtigal.inſtit. non poſſe.Commer. & merca.Rerum permu.Locato. iure emphyteutico.*

Teſtes. ¶ *De teſtibus & aliis ſtatutis probationum.videlicet de probatio. Fide inſtrumen.cui adhibet.vim. Plus valere quod agitur.*

QVINTI LIBRI RVBRICÆ.

Quinta dabit nupcas, tutelarúmque figuras.

Nupcas. ¶ *De ſponſalibus.Si reliet promiſcue,vel ad eum pertinentes ſponſalitias dederint arras. Donati.ante nupt. Nupcis. Inceſtu & incest.nup.Inter diſcte matri.inter pu.& nupcias.Si quacunque præd.quæ. Si nup.ex reſcrip.pe.Senatuſ. Si ſecundo nupſit.mulier.Dotis promiſſo. Iure dotium. nup.Si ſecundo nupſit.mulier.Dotis promiſſo. Iure dotium. Rei vxo.actio. Pactu conuen.ſum ſuper dote quam ſuper donatione ante nup. Dote cauta non numc. Dona inter vi.& vxo. Repud.Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur. Si dos conſtan.ma.ſo.ſue. Ne fideiuſ.vel manda.de.dentur. Rerum amo. Ne pro dote mulier bona quæ.dam ma.adiicerunt.*

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Rubricæ Codicis.

tur. Fundi dot. Dinur. fulta. apud quem liberi mora. vel edu. debe. Alen. libe. Cincubinæ. Natur. d. liberis.

Tutelarum. ¶ *De testament. tute. Confirma tuto. Legitime. Qui pe. tuo. Et breuiter prosequere vsque ad finem huiusce libri: & omnes formæ titulos huic verbo accommodatos indicabis.*

Sexti libri rvbricæ.

Sexta libertos, & testamenta notabo.

Liberepis. ¶ *De seruis fugi. & libertis. Furtis & fer. carrup. Ope. liberto. Bonis liber. Si in fraudem patro. A lib. alie. fac. fit. Obseq. patro. præstan. Libertis & eo. libe. iure aureo. annulo.*

Testamenta. ¶ *De testam. militis. Qui testa. facere poss. Testament. Hered. instit. Instit. & substit. & reste. sub condit. fac. Imp. & alii substit. Necessa. ser. hered. instituend. Libe. præte. Postu. hered. instituen. iure delib. Repudian. & abstit. hered. Quemadmodum testa. aperian. Edi. di. Hadri. Si quis aliquem testari prohibue. His, quibus ve indig. hered. aufe. Codicillis. Legatis. Et quia in testamentis quandoque verba prorsus obscura, adeò est ibi vsus. de verborum & rerum significatione. Si omiss. sit causa testam. Iunge hic materiam bonorum possessionum: aliisque huius libri titulos pro arbitrio accipias.*

Septimi libri rvbricæ.

Septima. Appellat. nouem.

Hepta manumittit, præscribit, provocat: haud ter.

Manumittit. ¶ *De vindicta lib. & apud consilium manumissione. Testa. manumiss. Le. Fu. Ca. vel. Fideicommiss. liberta. Dedit. liberta. vel. Latis lib. tolen. Communi seruo manumisso. Ser. pig. da. ma. Ser. reipub. manu. His, qui à non domino manu. Qui manumitt. non possunt. Qui non poss. ad liber. perue. Quibus ex caus. ser. pro pre. liberta acce. Inge. manumiss. Communia de manumiss. Liberali causa. Adscr. vel. Quibus ad libertatem præcla. non li. Ordi. cognit. Colle. de tegen. Ne de sta. defunct. possi quinquen. quæra.*

Præscribit. ¶ *De long. temp. præscript. Pecu. eius qui liber. me. Senatusc. Claudia. Nudo iure Quiriti. Vsucapiones pro empto. Vsucap. pro donat. Vsucap. pro dote. Vsucap. pro hered. communia. de vsucap. Vsucap. transfer. Acquir. & retin. poss. Præscript. long temp. In quibus causis cess. long. temp. præscri. Quibus non obiicitur long. temp. præscript. Si aduersus creditor. Quadrien. præscriptio. Ne vis de. vel. temp. vindi. tempo. præscript. fulmo. præscript. xxx. vel xl. annorum. Anna. except. Adiunct. & paludi.*

Provocat haud ter. ¶ *Ne liceat in una eademque causa tertiò prouocare. Appellatio, Temp. & repar. appell. Quando prouo. non est necesse. Quorum appell. non recipi. Si pendente appell. muti. interue. His. qui per me. iudic. non appell. Si vnus ex plu. appell. Si de mo. poss. fue. appell. Et quæ appellationes emittuntur à sententia, ideò præsupponendi sunt tituli de ipsis sententiis loquentes: & sunt hi. De sentent. præfecti prætorij. Quomodo & quando iudex sen. proferr. debet. Sententæ ex breui. recitan. Sententiis & interlocutio. omnium iudi. Sententia quæ sine cer. quant. profer. est. Sententiæ quæ pro ea quod interest profer. Si à non compe. iudice sententia est dic. Fructu iudi. qui malè iudi. Sententiam re-*

scindi non posse. Fructib. & litium expensis. Re iudicata. Executo. rei iudi. Pluribus reis iudi. Si plures vna sententia. condemnat. sunt. Quibus res iudi. non nocet. Commu. spon. Si ex fal. instrumen. vel testimo. iudi. sit. Paucos qui testam titulos pro arbitrio applicabis.

Octavi libri rvbricæ.

Pignorat octaua, interdicit, dat, stipulatur.

Pignorat. ¶ *De pigno. & hypoth. In quibus causis pignus ta. contra. Si alie. res pigno. da. sit. Quæ res pigno. oblig. poss. Qui potio. in pigno. ha. His, qui in prio. credito. la. fac. Si antiare. pignus vendi. Si res cum pigno. dat. sit. Prætio. pign. Si in causa iudi. pignus cap. sit. Si pig. pignus dat. sit. Partu. pig. & amissa causa. Remiss. pig. Etiam ob chiro. pecuniam pignus tene. Distractio. pignus. Debito vendi. pigno. impe. non poss. Si vend. pignus aga. Lucio pignus. Si vnus ex plu. hered. Si pign. commu. iure do. impetrat. Pail. pignus. Creditor. exillis pign. non ha. Et huiusmodi rubric. concernunt ius quod quis habet in rebus. Addamus per quandam similitudinem rubricas concernentes ius quod in personis habemus, eas sunt: De patria potestate. Adoptio. Emanc. liber. Ingra. liber. Postlim. reuer. Infan. expos. Instr. pu. exhiben. bore liberorum.*

Interdicit. ¶ *De interdictis. Quorum bonorum. Quorum legatorum. Vnde vi. Si per vim, vel alio modo absen. perturba. sit poss. Vti poss. Tab. exhibend. Liber. exhibend. Precar. & Sal. interdict. Adiect. grauam. Nouæ oper. nunciat. Ope. public. Ratiocin. ope. publi.*

Dat. ¶ *Pro dona. De donatio. Donat. quæ sub modo. Reuocan. donat. Dona. causa mortis.*

Stipulatur. ¶ *De contrahend. & commit. stipula. Duo. rei stipulan. & promitten. Fideiuss. Nouatio. & delega. Sola. & liber. Euictio. Si quid conuen. sit: in quod conformitate perfectis pro arbitrio ad aliquod supradictorum redactere poteris.*

Noni libri rvbricæ.

id est, ponit.

Vltima multiplici pars crimina lege flagellat.

Nonus liber Codicis refert à crimina varia ponit incipiens per rubricam. De his qui accusa. non possunt. Accusatio. & inscriptio. Exhiben. & transmit. reo. Custo. reorum. Abso. & reliquas sequentes titulos per ordinem earumdem superiori appositionis indicabis, nisi differre trahaeris indicis.

Rubricarum omnium collegationes & constituationes ex Antonii summa excerpsi, & hic nunc primùm impressi, magnam lectoribus afferam eruditionem.

Et si nouem illa superius explicata tibi forsitan prolixiora videantur, materiam ipsam totius Codicis quatuor suppositis versiculis enodare poteruni: quos vt eorum castigatos impressionem sic imprimendos curauimus.

Materia nouem Librorum Codicis.

Sacræ prima. Secunda parat. Ius tertia dicit.
Contrahit & quarta. Nubere quinta docet.
Testatur sexta. Libertos septima ponit.
Pignorat octaua. Crimina nona premit.

INDEX

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

INDEX

OMNIVM TITVLORVM CODICIS,

ORDINE LIBRORVM, ET MATERIARVM.

Adiectâ locorum similium collatione.

Codicis.

1 De nouo Codice faciendo.
2 De Iustinianeo Codice confirmando.
3 De emendatione Codicis Domini Iustiniani, & secunda eius editione.

LIBER I.

Fides.

1.cap.j.1. 1 De summa Trinitate, & fide Catholica, & vt nemo de ea publicè contendere audeat.
2 De sacrosanctis Ecclesiis, & de rebus, & priuilegiis earum.
3.a Nou. 6.16.123. 137. b Nou.131. 3 De [a] Episcopis, & Clericis, & [b] orphanotrophis, & xenodochis, & brephotrophis, & ptochotrophis, & asceteriis, & [c] monachis, & priuilegiis eorum, & & quasi castrensi peculio, & de redimendis captiuis, & de nuptiis clericorum vetitis seu permissis.
4 De Episcopali audientia, & diuersis capitulis, quæ ad ius cuiúsque & reuerentiam pertinent pontificalem.
5.a Nou.109.131.cap. 1 v.7. b Nou. 129.144.7. cap.2.9. 7.cap.2.9. De [a] hæreticis, & Manichæis, & [b] Samaritis.
6 Ne sanctum baptisma iteretur.
7 De apostatis.
8 Nemini licere signũ Saluatoris Christi humi, vel in silice, vel in marmore aut insculpere, aut pingere.
9 De Iudæis, & cœlicolis.
10 Ne Christianum mancipium hæreticus, vel Iudæus, vel paganus habeat, vel possideat, vel circumcidat.
11 De paganis, & sacrificiis, & templis.
12 De his, qui ad ecclesias confugiunt, vel sibi exclamant.
13 De his, qui in ecclesiis manumittuntur.

Leges.

14.a D.j.3. & D.j.4. Aliter accipitur cõstitutio. cap.j.2. 14 De [a] legibus, & [b] constitutionibus principum, & edictis.
15.Nou.17. 15 De mandatis principum.
16.D.j.3. 16 De senatusconsultis.
17 De vetere iure enucleando, & de auctoritate iurisprudentium, qui in Digestis referuntur.
18.D.xxij.6. 18 De iuris, & facti ignorantia.
19 De precibus Imperatori offerendis, & de quibus rebus supplicare liceat, vel non.
20 Quando libellus principi datus, litis contestationem facit.
21 Vt lite pendente, vel post prouocationem, & definitionem sententiam, nulli liceat Imperatori supplicare.
22 Si contra ius vel vtilitatem publicam, vel per mendacium fuerit aliquid postulatum.
23 De diuersis rescriptis, & pragmaticis sanctionibus. 23.cap.j.3.
24 De statuis & imaginibus.
25 De his, qui ad statuas confugiunt.

Magistratus.

26 De officio præfecti prætoriorum, Orientis, & Illyrici.
27 De officio præfecti prætorio Africæ, & de omni eiusdem diœceseos statu.
28 De officio præfecti vrbi. 28.D.j.12.
29 De officio magistri militum.
30 De officio quæstoris.
31 De officio magistri officiorum. 30.D.j.13.C.xij.4. Nou.80.
32 De officio comitis sacrarum largitionum.
33 De officio comitis rerum priuatarum.
34 De officio comitis sacri patrimonij.
35 De officio proconsulis, & legati. 35.D.j.14.
36 De officio comitis Orientis.
37 De officio præfecti Augustalis. 37.D.j.17.
38 De officio vicarij. 38. Alius est vicarius, de quo est. j.28.
39 De officio prætorum. 39.D.j.14.
40 De officio rectoris prouinciæ. 40.D.j.18.
41 Vt nulli patriæ suæ administratio sine permissu principis permittatur.
De quadrimenstruis tam ciuilibus, quàm militaribus.
42 De officio præfecti vigilum. 42.D.j.15.No.13.
43 De officio præfecti annonæ.
44 De officio ciuilium iudicum.
45 De officio militarium iudicum.
46 De officio tribuni, & comitis militaris.
47 Ne rei militaris comitibus, vel tribunis lauacra præstentur.
48 De officiis diuersorum iudicum.
49 Vt omnes iudices tam ciuiles, quàm militares, post administrationem depositam, quinquaginta dies in ciuitatibus, vel certis locis permaneant.
50 De officio eius, qui vicem alicuius iudicis obtinet.
51 De [a] assessoribus, & domesticis, & cancellariis iudicum. 51.a D.j.22.
52 De annonis, & capitu administrantium, & eorum assessorum, aliorúmve publicas solicitudines gerentium, vel eorum qui aliquam consecuti sunt dignitatem.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

53 De contractibus iudicum, vel eorum qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne administrationis tempore proprias ædificent.
54 De modo multarum, quæ à iudicibus infliguntur.
55 De defensoribus ciuitatum.
56 De magistratibus municipalibus.
57.D.i.10. 57 De officio iuridici Alexandriæ.

Liber II.

Iudiciaria.

1.D.ij.13.extr.ij.3. 1 De edendo.
2.D.ij.4. 2 De in ius vocando.
3.D.ij.14.extr.j.15 3 De pactis.
4.D.ij.15. extr.j.56. 4 De transactionibus.
5 De errore calculi.
6.D.iij.1.extr.j.17. 6 De postulando.
7 De aduocatis diuersorum iudiciorum.
8 De aduocatis fisci.
9 De errore aduocatorum, vel libellos seu preces concipientium.
10 Vt quæ desunt aduocatis vel partibus iudex suppleat.
11.D.iij.1.C.xij.38. 11 Ex quibus causis infamia irrogatur.
12.D.iij.3.extr.38. 12 De procuratoribus.
13 Ne liceat potentioribus patrocinium litigantibus præstare, vel actiones in se transferre.
14 De his, qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt vel eorum nomina in locis præeundunt.
15 Vt nemo priuatus titulos prædiis suis, vel alienis imponat, vel vela regia suspendat.
16 Vt nemini liceat sine iudicis auctoritate signa rebus imponere alienis.
17 Ne fiscus, vel respublica procurationem alicui patrocinij causa in lite præstet.
18.D.iij.5. 18 De negotiis gestis.

Restitutiones in integrum.

19.D.iv.1.extr.j.40. 19 De his, quæ vi metúve causa gesta sunt.
20.D.iv.3.extr.ij.14. 20 De dolo malo.
21.D.iv.4. 21 De in integrum restitutione minorum viginti quinque annis.
22 De filiofamilias minore.
23 De fideiussoribus minorum.
24 Si tutor vel curator interuenerit.
25 Si in communi cuiúsque causa in integrum restitutio postuletur.
26 Si aduersus rem iudicatam.
27 Si aduersus venditionem.
28 Si aduersus venditionem pignorum.
29 Si aduersus donationem.
30 Si aduersus libertatem.
31 Si aduersus transactionem, vel diuisionē.
32 Si aduersus solutionem à debitore, vel à se factam.
33 Si aduersus dotem.
34 Si aduersus delictum.
35 Si aduersus vsucapionem.
36 Si aduersus fiscum.
37 Si aduersus creditorem.
38 Si vt se ab hereditate abstineat.
39 Si vt omissam hereditatem, vel bonorum possessionem, vel quid aliud acquirat.
40 In quibus causis restitutio in integrum non est necessaria.
41 Qui, & aduersus quos in integrum restitui non possunt.
42 Si minor se maiorem dixerit, vel maior probatus fuerit.
43 Si sæpius in integrum restitutio postulatur.
44 De his qui veniam ætatis impetrauerunt.
45 Si maior factus ratum habuerit.
46 Vbi & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit.
47 De reputationibus, quæ fiunt in iudicio in integrum restitutionis.
48 Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis agi posse.
49 In integrum restitutione postulata, ne quid noui fiat.
50 De restitutionibus militum, & eorum qui reipublicæ causa absunt.
51 De vxoribus militum, & eorum qui reipub causa absunt.
52 De temporibus in integrum restitutionis tam minorum, & aliarum personarum, quæ restitui possunt, quàm etiam heredum eorum.
53 Quibus ex causis maiores restituantur. 55.D.iv.6.
54 De alienatione iudicij mutandi causa facta. 54.D.iv.7. extr.j.4

Iudicia, vel quasi.

55 De receptis arbitriis. 55.D.iv.8.extr.j.45
56 De fatisdando. 56.Inst.iv.11.D.ij. extr.iij.11.
57 De formulis & impetrationibus actionum sublatis.
58 De iureiurando propter calumniam. 58.extr.ij.7.

Liber III.

1 De iudiciis. 3.D.v.1.extr.iij.1.
2 De sportulis, & sumptibus in diuersis iudiciis faciendis, & de executorib. litium.
3 De pedaneis iudicibus. 3.No 82.
4 Qui pro fisa iurisdictione iudices dare, dariue possint.
5 Ne quis in sua causa iudicet, vel ius sibi dicat.
6 Qui legitimam personam standi in iudicio habeant vel non.
7 Vt nemo inuitus agere vel accusare cogatur.
8 De ordine iudiciorum. 8.inf.vij.19.extr.ij.1
9 De litis contestatione. 9.extr.ij.5.
10 De plus petitionibus. 10.extr.ij.11.
11 De dilationibus. 11. D.ij.11.extr.ij.
12 De feriis. 12. D.ij.12.extr.ij.
13 De a iurisdictione omnium iudicum, & b de foro competenti. 13.a D.ij.1. b D.v.1.extr.j.1.
14 Quando Imperator inter pupillos, vel [alias] miserabiles personas cognoscat, & ne exhibeantur.
15 Vbi de criminibus agi oporteat.
16 Vbi de possessione agi oporteat.
17 Vbi fideicommissum peti oporteat.
18 Vbi conueniatur, qui certo loco dare promisit.
19 Vbi in rem actio exerceri debeat.
20 Vbi de hereditate agatur, vel vbi heredes scripti in possessionem mitti postulare debeant.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

21 Vbi de ratiocinijs tam publicis,quàm priuatis agi oportear.
22 Vbi causa status agi debeat.
23 Vbi quis de curiali, vel cohortali aliave conditione conueniatur.
24 Vbi senatores vel clarissimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur.
25 In quibus causis militantes fori præscriptione vti non possint.
26 Vbi causæ fiscales, vel diuinæ domus hominumque eius agantur.
27 Quando liceat vnicuique sine iudice se vindicare vel publicam deuotionem.

Vindicationes.

28 De inofficioso testamento. (28.Inst.ij.18.D.v.2.)
29 De inofficiosis donationibus. (29.No.92.)
30 De inofficiosis dotibus.
31 De petitione hereditatis. (31.D.v.3.)
32 De rei vindicatione. (32.Inst.ij.4.D.vij. 2.& Inst.ij.5.D.vij. 8.& D.vij.7.)
33 De [a] vsufructu,& [b] habitatione,& [c] ministerio seruorum. (33.a Inst.ij.5.D.vij. 1.& D.xxxiij.5.)
34 De [a] seruitutibus,& [b] aqua. (34.a Inst.ij.3.D.viij. 1.& D.xxxix.3.)

Damnum.

35 De lege Aquilia. (35.Inst.iv.3.D.ix.2.)

Mixta actiones.

36 Familiæ erciscundæ. (36.D.x.2.)
37 Communi diuidundo. (37.D.x.3.)
38 Communia vtriusque iudicij, tam familiæ erciscundæ, quàm communi diuidundo.
39 Finium regundorum. (39.D.x.1.)
40 De confinibus eiusdem litis.

Noxales actiones.

41 De noxalibus actionibus. (41.Inst.iv.8.D.ix.4.)
42 Ad exhibendum. (42.D.x.4.)
43 De aleæ lusu, & aleatoribus. (43.D.xj.5.)
44 De religiosis,& sumptibus funerum. (44.D.xj.7.cxt.iij.12.)

Liber IX.

Conditiones.

1 De [a] reb.creditis,& [b] iureiurando. (1.a D.xij.1. & D.xij.2. cxc.ij.14. b D.xij.3.)
2 Si certum petatur.
3 De suffragio.
4 De prohibita sequestratione pecuniæ. (4.Similis est tit. de sequestratione pollicitorum, & fructuū. cxt.ij.17.)
5 De conditione indebiti. (5.D.xij.6.)
6 De conditione ob causam datorum. (6.D.xij.4.)
7 De conditione ob turpem causam. (7.D.xij.5.)
8 De conditione furtiua. (8.D.xiij.1.)
9 De [a] conditione ex lege, & [b] sine causa, vel [c] iniusta causa. (9.a D.xij.1. & D.xij.7. & D.xij.5. b D.xij.7.)

Obligationes.

10 De obligationibus, & actionibus. (10.Inst.iij. 13.& iv. 6.D.xliv.7.)
11 Vt actiones ab heredib. & contra heredes incipiant.
12 Ne vxor pro marito,vel maritus pro vxore,vel mater pro filio conueniatur.
13 Ne filius pro patre, vel patet pro filio emancipato,vel libertus pro patrono,vel seruus pro domino conueniatur.
14 An seruus pro suo facto post manumissionem teneatur.
15 Quando fiscus, vel priuatus debitoris sui debitores exigere possit.
16 De actionibus hereditariis.
17 Ex delictis defunctorum in quantum heredes conueniantur.
18 De constituta pecunia, (18. D. xiij. 5. No.4. 115.)

Probationes.

19 De probationibus. (19.D.xxiij.3.cxx.ij. 19.)
20 De testibus. (20.D.xxij.5. No.90. cxx.ij.10.)
21 De fide instrumentorum, & amissione eorum,& de apochis.& antapochis faciendis, & de his, quæ sine scriptura fieri possunt. (21. D.xxij. 4. cxx.ij. 11.)
22 Plus valere quod agitur, quàm quod simulatè concipitur.
23 De commodato. (23.D.xiij.6. cxx. ij. 15.)
24 De pigneraticia actione. (24. D.xiij.7.)
25 De [a] exercitoria,& [b] institoria actione. (25.a D.xiv.1.)
26 [a] Quod cum eo, qui in aliena potestate est,negotium gestum esse dicetur, vel [b] de peculio, siue [c] quod iussu,aut [d] de in rem verso. (26.a Inst.iv.7.D. xiv.5. b D.xv.1. c D.xv.4. d D.xv.3.)
27 Per quas personas nobis acquiritur. (27.Inst.ij.9.& iij.28.)
28 Ad S.C. Macedonianum. (28.D. xiv.6.)
29 Ad S.C. Velleianum. (29. D.xvj.1.)
30 De non numerata pecunia. (30.Inst.iij.21.)
31 De compensationibus. (31. D.xvj.2.)

Vsuræ.

32 De vsuris. (32. D. xxij. 1. Nou. 121.138.cxx.v.19.)
33 De nautico fœnore. (33. D.xxij. 2. Nou. 106.110.)
34 Depositi, vel contrà. (34. D.xvj.3. No.34. cxx.ij. 16.)

Obligationes ex consensu.

35 Mandati vel contrà. (35. Inst.iij.26. D. xvij.1.)
36 Si seruus extero se emi mandauerit. (36. Inst. iij. 25. cxx. xvij.2.)
37 Pro socio. (37. Inst. iij. 25. D. xvij.1. cxx.ij.17.)
38 De contrahenda emptione. (38. Inst. iij. 23. D. xviij.1. cxx.ij.17.)
39 De hereditate vel actione vendita. (39.D.xviij.4.)
40 Quæ res venire non possunt,& quæ emere vel vendere vetantur. (40. D.xviij.1.)
41 Quæ res exportari non debent.
42 De eunuchis.
43 De patribus qui filios distraxerunt. (43.D.xviij.5.)
44 De rescindenda venditione. (44.D.xviij.5.)
45 Quando liceat ab emptione discedere.
46 Si propter publicas pensitationes venditio facta celebrata.
47 Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse. (47.D.xviij.6.)
48 De periculo, & commodo rei venditæ. (48.D. xix. 1.)
49 De actionibus empti,& venditi.
50 Si quis alteri, vel sibi sub alterius nomine, vel aliena pecunia emerit.
51 De rebus alienis non alienandis,& de prohibita rerum alienatione,vel hypotheca.
52 De communium rerum alienatione.
53 Rem alienam gerentibus non interdici rerum suarum alienationem.
54 De pactis inter emptorem & venditorem compositis. (54. D.xviij. 1.)
55 Si seruus exportandus veneat. (55.D. xviij.7.)
56 Si mancipium ita veneat, ne prostituatur.

57 Si

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

57.D.xxiij.7. 57 Si mancipium ita fuerit alienatum, vt manumittatur, vel contrà.
58 De ædilitiis actionibus.
59 De monopoliis, & conuentu negotiatorum illicito, vel artificum, ergo laborúmque, necnon balneatorum prohibitis illicitisque pactionibus.
60.D.l.xi. 60 De nundinis & mercatibus.
61.D.xxxix.4. 61 De vectigalibus & commissis.
62 Vectigalia noua instituí non posse.
63 De commerciis, & mercatoribus.
64.a D.xix.4. cxt.iij. 19. 64 De [a] rerum permutatione, & [b] præscriptis verbis actione.
b D.xix.5. 65 De locato & conducto.
65.Inst.iij.24. D.xix. 2. cxt.iij.28. 66 De iure emphyteutico.
66.D.vj.3.

Liber V.

Nuptiæ.

1.a D.xxiij. 1. cxt. iv.2. 1 De [a] sponsalibus, & arris sponsalitiis, & [b] proxeneticis.
b D.l.14.
3.No. 60. 119. 124. D.xxiij.2. 2 Si rector prouinciæ, vel ad eum pertinentes, sponsalia dederint.
3 De donationibus ante nuptias, vel propter nuptias, & sponsalitias.
4.Inst.j.10. Nou.74. cxt.iv.1. 4 De nuptiis.
5.a Nou.12.134. 5 De [a] incestis, & inutilibus nuptiis.
6 De interdicto matrimonio inter pupillum & tutorem seu curatorem filiósque eorum.
7 Si quacumque prædituis potestate, vel ad eum pertinentes, ad suppositorum iurisdictioni suæ adspirare tentauerint nuptias.
8 Si nuptiæ ex rescripto petantur.
9.No.22.cxt.iv. 22. 9 De secundis nuptiis.
10 Si secundò nupserit mulier, cui maritus vsumfructum reliquit.
11 De dotis promissione, & nuda pollicitatione.
12.D.xxiij.3.No.97. 12 De iure dotium.
13.D.xxiij.3.No.97. 13 De rei vxoriæ actione in ex stipulatu actionem transfusa, & [a] de natura dotibus præstita.
14.D.xxiij.4. 14 De pactis conuentis tam super dote, quàm super donatione ante nuptias, & paraphernis.
15.Nou.100. 15 De dote cauta, non numerata.
16.a D.xxiv.1.cxt. iv.19. 16 De [a] donationibus inter virum & vxorem, & [b] à parentibus in liberos factis, & [c] de ratihabitione.
b No.92.
c D. xl.vj.8.
17.a D.xxiv.2. Consu.cxt.iv. 19. 17 De [a] repudiis, & iudicio de moribus sublato.
18.D.xxiv.3. cxt.iv. 20. 18 Soluto matrimonio quemadmodum dos petatur.
19 Si dos constante matrimonio soluta fuerit.
20 Ne fideiussores vel mandatores dotium dentur.
21.D.xxv.1. 21 Rerum amotarum.
22. D.xxiv.5. 22 Ne pro dote mulieri bona quondam mariti addicantur.
23 De fundo dotali.
24 Diuortio facto apud quem liberi morari vel educari debeant.
25.D.xxv.3. 25 De alendis liberis, ac parentibus.
26.D.25.7. 26 De concubinis.
27 De naturalibus liberis, & matribus eorum, & ex quibus causis iusti efficiantur.

Tutelæ.

28 De testamentaria tutela. 28.Inst.j.14.D.xxvj.1.
29 De confirmando tutore. 29.D.xxvj.3.
30 De legitima tutela. 30.Inst.j.15.17.18. D.xxvj.4.
31 Qui petant tutores, vel curatores.
32 Vbi petantur tutores, vel curatores. 31.D.xxvj.6.
33 De tutoribus, vel curatoribus illustrium vel clarissimarum personarum. 32.D.xxvj.6.
34 Qui dare tutores vel curatores possunt, & qui dari non possunt. 34.D.xxvj.5.
35 Quando mulier tutelæ officio fungi potest. 35.Nou.94.
36 In quibus causis tutorem habenti tutor vel curator dari potest.
37 De administratione tutorum vel curatorum, & de pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda. 37.D.xxvj.7.
38 De periculo tutorum, & curatorum. 38.D.xxvj.7.
39 Quando ex facto tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri possint. 39.D.xxvj.9.
40 Si ex pluribus tutoribus vel curatoribus omnes vel vnus agere pro minore, vel conueniri possunt. 40.D.xxvj.7.
41 Ne tutor vel curator vectigalia conducat.
42 De tutore vel curatore qui satis nõ dedit.
43 De suspectis tutoribus, vel curatoribus. 43.Inst.j.26.D.xxvj.10.
44 De in litem dando tutore vel curatore.
45 De eo, qui pro tutore negotia gessit. 45.D.xxvij.5.
46 Si mater indemnitatem promiserit.
47 Si contra voluntatem magis tutor datus sit.
48 Vt cause post pubertatem tutor adsit.
49 Vbi pupilli educari debeant. 49.D.xxvij.2.
50 De alimentis pupillo præstandis. 50.D.xxvij.2.
51 Arbitrium tutelæ. 51.D.xxvij.3.
52 De diuidenda tutela, & pro qua parte quisque tutorum conueniatur.
53 De in litem iurando. 53.D.xxij.3.
54 De heredibus tutorum, vel curatorum. 54.D.xxvij.7.
55 Si tutor vel curator non gesserit. 55.D.xxv.7
56 De vsuris pupillaribus.
57 De fideiussoribus tutorũ, vel curatorum. 57.D.xxvij.7.
58 De contrario iudicio tutelæ. 58.D.xxvj.4.
59 De auctoritate præstanda. 59.Inst.j. 21. D.xxj.2.
60 Quando tutores vel curatores esse desinant. 60.Inst.j.22.
61 De actore à tutore seu curatore dando.
62 De excusationib. tutorum & curatorum, & de temporibus earum. 62.Instit.j.25.D.xxvij.2.
63 Si tutor vel curator falsis allegationibus excusarus sit.
64 Si tutor vel curator reipublicæ causâ abesit.
65 De excusationibus veteranorum.
66 Qui numero liberorum se excusant.
67 Qui morbo.
68 Qui ætate.
69 Qui numero tutelarum.
70 De curatore furiosi, vel prodigi. 70.D.xxvij.10.
71 De prædiis & aliis rebus minorum sine decreto non alienandis, vel obligandis. 71. D.xxvij.9.
72 Quando decreto opus non sit.
73 Si quis ignorans rem minoris esse, sine decreto comparauerit.
74 Si maior factus alienationem factam sine decreto, ratam habuerit.
75 De magistratibus conueniendis.

Liber VI.

Serui & liberti.

1 De [a] seruis fugitiuis, & libertis, mancipiisque 1.D.xj.4.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

pisque ciuitatum, artificibus, & ad diuersa opera deputatis, & ad rem priuatam vel dominicam pertinentibus.

1.a Inst.iv.1.D.xlvij. 1 — De * furtis,& b seruo corrupto. 2
2.cxc.v.18. b D.xj.3. 3 — De operis libertorum.
3.D.xxxviij.1. 4 — De * bonis libertorum, & b iure patronatus.
4.a Institut.iij.7. D. xxxviij. 2. & D. xxxvij.14. Aliter accipitur hoc verbum est.iij.38. 5 — Si in fraudem patroni à libertis alienatio facta sit.
5.D.xxxviij.5. 6 — De obsequiis patrono præstandis.
6.D.xxxvij.25. 7 — De libertis,& eorum liberis.
8.a D.xl.10. No.12. 8 — De * iure aureorum annulorum, & b de
b D.xl. 11. Nou.78. natalibus restituendis.

Bonorum possessiones.

9.D.xxxvij.13. 9 — Qui admitti ad bonorum possessionem possunt,& intra quod tempus.
10 — Quando non petentium partes petentibus accrescant.
11.D.xxxvij.11. 11 — De bonorum possessione secundùm tabulas.
12.D.xxxvj.4. 12 — De bonorum possessione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur.
13 — De bonorum possessione contra tabulas liberti, quæ patronis, liberisque eorum darur.
14.D.xxxviij.6. 14 — Vnde liberi.
15.a D.xxxviij.7. b D.xxxviij.8. 15 — * Vnde legitimi,& b vnde cognati.
16.D.xxxviij.9. 16 — De successorio edicto.
17.D.xxxvij.10. 17 — De Carboniano edicto.
18.D.xxxvj.11. 18 — Vnde vir & vxor.
19 — De repudianda bonorum possessione.
20.D.xxxvij.6.7. 20 — De collationibus.
21.Inst.iij.21.D.xxix. 2. 21 — De testamento militis.

Testamenta vel quasi.

22.Inst.ij. 12. D. xxviij.1. 22 — Qui testamenta facere possunt,vel non.
23.Inst.ij. 10. D. xxviij.1.Nou.66. 119. cap.3. cxx. lil.44 23 — De testamentis, & quemadmodum testamenta ordinantur.
24.Inst.ij.14.D. xxviij.5. 24 — De heredibus instituendis, & quæ personæ heredes instituí non possunt.
25 — De institutionibus, substitutionibus seu restitutionibus sub conditione factis.
25.D.xxviij.7.
26.Inst.ij. 15.16. D. xxviij.6. 26 — De impuberum & aliis substitutionibus.
27 — De necessariis heredibus instituendis, vel substituendis.
28.Institut.ij.15. D. xxviij. 2.No.115. 28 — De liberis præteritis,vel exheredatis.
29.D.xxviij.2. 29 — De postumis heredibus instituendis, vel exhæredandis.
30.a & xxviij.8. b D xxix.2. 30 — De * iure deliberandi, & b de adeunda, vel acquirenda hereditate.
31.D.xxix.2. 31 — De repudianda, vel abstinenda hereditate.
32.D.xxix. 3. 32 — Quemadmodum testamenta aperiantur, inspiciantur,& describantur.
33 — De edicto Diui Hadriani tollendo, & quemadmodum scriptus heres in possessionem mittatur.
34.D.xxix 6. 34 — Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit.
35.D.xxix.5. 35 — De his,quibus vt indignis hereditas auferetur,& ad S.C.Silanianum.
36.Institut.ij.23.D. xxix.7. 36 — De codicillis.

Legata.

37. Inst.ij. 20. D. xxx.xxxj xxxij. 37 — De legatis.
38.D.l.16. cxc.v.40. 38 — De verborum significatione.
39.D.xxix.4. 39 — Si omissa sit causa testamenti.

40 — De indicta viduitate, & lege Iulia Miscella tollenda.
41 — De his,quæ pœnæ nomine in testamento, vel codicillis relinquuntur. 41.D.xxiv.6.
42 — De fideicommissis. 42.Inst.ij.24.D.xxx. xxxj.xxxij.
43 — Communia de legatis & fideicommissis, & de in rem missione tollenda. 43. D. xxx. xxxj. xxxij.
44 — De falsa causa adiecta legato, vel fideicommisso.
45 — De his, quæ sub modo legata, vel fideicommissa relinquuntur. 45.D.xlv.1.
46 — De conditionibus insertis tam legatis, quàm fideicommissis,& libertatibus. 46.D.xxxix.1.
47 — De vsuris & fructibus legatorum, seu fideicommissorum.
48 — De incertis personis.
49 — Ad S.C.Trebellianum. 49.Institut.ij.23. D. xxxv.1.
50 — Ad legem Falcidiam. 50.Inst.ij.22.D.xxxv. 2.No.1.113.
51 — De caducis tollendis.
52 — De his, qui ante apertas tabulas hereditatem transmittunt.
53 — Quando dies legati, vel fideicommissi cedit. 53.D.xxxvj.2.
54 — * Vt in possessionem legatorum, seu fideicommissorum causâ mittatur, & b quando satisdari debeat. 54.a D.xxxvj.4. b D.xxxvj.3.

Intestati successio.

55 — De suis & legitimis liberis, & ex filia nepotibus ab intestato venientibus. 55.Instit.iij.1.D. xxviij.16.
56 — Ad S.C.Tertullianum. 56.Instit.iij.3. D. xxxviij.17.
57 — Ad S.C.Orphitianum. 57.Instit.iij. 4.D. xxxviij.17.
58 — De legitimis heredibus.
59 — Communia de successionibus. 58.Institut.ij.2. D. xxxviij.16.
60 — De bonis maternis,& materni generis.
61 — De bonis, quæ liberis in potestate patris constitutis ex matrimonio, vel aliàs acquiruntur, & de eorum administratione.
62 — De hereditatibus decurionum, nauicularíorum,cohortalium, militum,& fabticensium.

Liber VII.

Manumissiones.

1 — De vindictâ & apud consilium manumissione. 1.D.xl.2.
2 — De testamentaria manumissione. 2.D.xl.4.
3 — De lege Fusia Caninia tollenda. 3.Inst.j.7.
4 — De fideicommissariis libertatibus. 4.D.xl.5.
5 — De dedititia libertate tollenda.
6 — De Latina libertate tollenda, & per certos modos in ciuitatem Romanam transfusa.
7 — De communi seruo manumisso.
8 — De seruo pignori dato manumisso.
9 — De seruis reipublicæ manumittendis.
10 — De his qui à non domino manumissi sunt.
11 — Qui manumittere non possunt, & ne in fraudem creditorum manumittatur. 11.Inst.j.6.D.xl.9.
12 — Qui non possunt ad libertatem peruenire. 12.D.xl.9.
13 — Pro quibus causis pro præmio libertatem accipiunt.
14 — De ingenuis manumissis.
15 — Communia de manumissionibus. 15.D.xl.1.
16 — De liberali causa. 16.D.xl.12.
17 — De adsertione tollenda.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

18.a. D.xl.13. 18 Quibus * ad libertatem proclamare non licet, & de rebus eorum qui ad libertatem proclamare non prohibentur.
19 supe.iij.8. extr.ij. 11. 19 De ordine cognitionum.
20.D.xl. 16. extr.7. 20 De collusione detegenda.
21.

Præscriptiones, & vsucapiones.

21.extr.xl.15. 21 Ne de statu defunctorum post quinquennium quæratur.
22 De longi temporis præscriptione quæ pro libertate, & non aduersus libertatem opponitur.
23 De peculio eius, qui libertatem meruit.
24 Inst.iij.13. 24 De S.C. Claudiano tollendo.
25 De nudo iure Quiritium tollendo.
26.D.xlj.4. 26 De vsucapione pro * emptore vel pro transactione.
27.D.xlj.6. 27 De vsucapione pro dotato.
28.D.xlj.7. 28 De vsucapione pro dote.
29.D.xlj.5. 29 De vsucapione pro herede.
30.Inst.ij.6.D.xlj.3. 30 Communia de vsucapionibus.
31 De vsucapione transformanda, & sublata differentia mancipi, & nec mancipi.
32.D.xlj. 4. 32 De acquirenda & retinenda possessione.
33 De præscriptione longi temporis [decem vel viginti annorum.]
34 In quibus causis cessat longi temporis præscriptio.
35 Quibus non obijcitur longi temporis præscriptio.
36 Si aduersus creditorem præscriptio opponatur.
37 De quadriennij præscriptione.
38 Ne rei dominicæ, vel templorum vindicatio temporis præscriptione summoueatur.
39 De præscriptione triginta vel quadraginta annorum.
40.a D.xlix.3. 40 De annali exceptione Italici contractus tollenda, & * de diuersis temporibus, & exceptionibus, & præscriptionibus, & interruptionibus.
41 De alluuionibus & paludibus, & pascuis ad alium statum translatis.

Sententiæ.

42 De sententiis præfectorum prætorio.
43 Quomodo, & quando iudex sententiam proferre debeat, præsentibus partibus, vel vna absente.
44.a extr.ij.27, b D.xlij.2. 44 De sententiis ex periculo recitandis.
45 De * sententiis, & b interlocutionibus omnium iudicum.
46 De sententia, quæ sine certa quantitate prolata est.
47 De sententiis quæ pro eo quod interest proferuntur.
48 Si à non competente iudice iudicatum esse dicatur.
48.D.l.13. 49 De pœna iudicis qui malè iudicauit, vel eius qui iudicem, vel aduersarium corrumpere curauit.
50 Sententiam rescindi non posse.
51.D.xlij.4. 51 De fructibus, & litium expensis.
52 De re iudicata.
53 De executione rei iudicatæ.
54 De vsuris rei iudicatæ.
55 Si plures vna sententia condemnati sint.
56 Quibus res iudicata non nocet.
57 Comminationes, epistolas, programmata, subscriptiones rei iudicatæ auctoritatem non habere.
58 Si ex falsis instrumentis vel testimoniis iudicatum sit.
59 De confessis. 59.D.xlij.1.extr.8.
60 Inter alios acta, vel iudicata, aliis nõ nocere. 18.
61 De relationibus. 61.D.xlix.1.

Appellationes.

62 De appellationibus, & consultationibus. 62.D.xlix.1.No.49.
63 De temporibus, & reparationibus appellationum seu consultationum. 93.115.extr.ij.28.
64 Quando prouocare non est necesse. 64.D.xlix.8.
65 Quorum appellationes non recipiuntur. 65.D.xlix.5.
66 Si pendente appellatione mors interuenerit. 66.D.xlix.13.
67 De his, qui propter metum iudicis non appellauerunt.
68 Si vnus ex pluribus appellauerit.
69 Si de momentanea possessione fuerit appellatum.
70 Ne liceat in vna eadémque causa, vel post duas sententias iudicum, quas definitio præfectorum prætorio roborauerit, eas retractare.
71 Qui bonis cedere possunt. 71.D.xlij.3.
72 De * bonis auctoritate iudicis possidendis, seu venundandis, & b de separationibus bonorum. 72.a D.xlij.5. b D.xlij.4.
73 De priuilegio fisci.
74 De priuilegio dotis.
75 De reuocandis iis, quæ in fraudem creditorum alienata sunt. 75.D.xlij.8.

Liber VIII.

Interdicta.

1 De interdictis. 1.Inst.iv.15.D.xliij.1.
2 Quorum bonorum. 2.D.xliij.2.
3 Quod legatorum. 3.D.xliij.3.
4 Vnde vi. 4.D.xliij.16.
5 Si per vim, vel alio modo absenti possessio turbata sit.
6 Vti possideris. 6.D.xliij.17.
7 De tabulis exhibendis. 7.D.xliij.1.
8 De * liberis exhibendis, seu deducendis, & b de homine libero exhibendo. 8.a D.xliij.30. b D.xliij.29.
9 De * precario, & b Saluiano interdicto. 9.a D.xliij.26. Alia sunt precariæ, de quibus extr.iij.14. b D.xliij.33.
10 De ædificiis priuatis.
[De operis noui nunciatione.]
11 De operibus publicis. 11.D.l.10.
12 De ratiociniis operum publicorum, & de patribus ciuitatum.

Pignora.

13 De pignoribus & hypothecis. 13.D.xx.1.extr.iij.11.
14 In quibus causis pignus tacitè contrahitur. 14.D.xx.2.
15 Si aliena res pignori data sit.
16 * Quæ res pignori obligari possunt, vel non, & b qualiter pignus contrahatur. 16.a D.xx.3. b.D.xx.1.
17 Qui potiores in pignore habeantur. 17.D.xx.4.
18 De his, qui in priorum creditorum locum succedunt. 18.D.xx.4.
19 Si antiquior creditor pignus vendiderit.
20 Si communis res pignori data sit.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index Tituli.

21 De prætorio pignore, & vt in actionibus etiam debitorum missio prætorij pignoris procedat.
22 Si in causa iudicati pignus captum sit.
23 Si pignus pignori datum sit.
24 De pactu pignoris, & omni causa.
25 De remissione pignoris.
26 Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri posse.
27.D.xx.5. 27 De distractione pignorum.
28 Debitorem venditionem pignoris impedire non posse.
29 Si vendito pignore agatur.
30.D.xx.6. 30 De luitione pignoris.
31 Si vnus ex pluribus heredibus creditoris vel debitoris partem suam debiti soluerit, vel acceperit.
32 Si pignoris conuentionem numeratio pecuniæ secuta non fuerit.
33 De iure dominij impetrando.
34.D.xx.1. 34 De pactis pignorum, & de lege commissoria in pignoribus rescindenda.

Exceptiones.

35.Inſt.iv.13. D.xliv.1.ext.ij.15.16. 35 De exceptionibus seu præscriptionibus.
36.D.xliv.1.& N.112. 36 De litigiosis.

Stipulationes.

37.Inſt.iij.15.D.xlv.1. 37 De contrahenda, & committenda stipulatione.
38.Inſt.iij.18. 38 De inutilibus stipulationibus.
39.Inſt.iij.16.D.xlv. 39 De duobus reis stipulandi, & promittendi.
40.Inſt.iij.20 D.xlv 1.No.4.ext.iij.2. 40 De fideiussoribus, & mandatoribus.
41 De nouationibus, & delegationibus.
41.D.xlvj.1. 42 De solutionibus, & liberationibus.
41.D.xlvj.3. 43 De acceptilatione.
41.D.xlvj.4. 44 De euictionibus.
44.D.xxj.2. 45 Creditorem euictionem pignoris non debere.

Patria potestas.

46.Inſt.j.9. 46 De patria potestate.
47.Inſt.j.11.D.j.7. 47 De adoptionibus.
48.D.j.7. 48 De emancipationibus liberorum.
49 De ingratis liberis.
50.D.xliij.25. 50 De postliminio, & redemptis ab hostibus.
51.Nou.153.ext.v.11. 51 De infantibus expositis liberis, & seruis, & de his qui sanguinolentos nutriendos acceperunt.

Consuetudo.

52.D.j.3.ext.j.4. 52 Quæ sit longa consuetudo.

Donationes.

53.Inſt.ij.7. D.xxxix. 5.No.161.ext.ij. 24. 53 De donationibus.
54 De donationibus, quæ sub modo, vel sub conditione, vel certo tempore conficiuntur.
55 De reuocandis donationibus.
56.D.xxxix.6. 56 De mortis causa donationibus.
57 De infirmandis pœnis cœlibatus, & orbitatis, & de decimarijs sublatis.
58 De iure liberorum.

Codex.

Liber IX.

Iudicia publica.

1 De his qui accusare non possunt.
2 De accusationibus, & inscriptionibus. 2.D.xlviij.2. ext.v.1.
3 De exhibendis, & transmittendis reis. 3.D.xlviij. 3.
4 De custodia reorum. 4.D.xlviij.3.
5 De priuatis carceribus inhibendis.
6 Si reus vel accusator mortuus fuerit.
7 Si quis imperatori malè dixerit.
8 Ad legem Iuliam maiestatis. 8.D.xlviij.4.
9 Ad legem Iuliam de adulteriis & stupro. 9.D.xlviij.5. N.134. 141.ext.v.16.
10 Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruperit.
11 De mulieribus quæ se seruis propriis iunxerunt.
12 Ad * legem Iuliam de vi publica, vel b priuata. *b.4.D.xlviij.6. b D.xlviij.7.
13 De raptu virginum, vel viduarum, vel sanctimonialium. 13.No.143.
14 De emendatione seruorum.
15 De emendatione propinquorum.
16 Ad legem Corneliam de sicariis. 16. D. xlviij.8. 12.
17 De his qui parentes, vel liberos occiderunt. 17.D.xlviij. 9.ext.v. 10.
18 De maleficiis, & mathematicis, & cæteris similibus. 18.D.xlviij.8. ext.v. 11.
19 De sepulchro violato. 19.D.xlvij.12.
20 Ad legem Fabiam de plagiarijs. 20.D.xlviij.15.
21 Ad legem Vifellium.
22 Ad legem Corneliam de falsis. 22.D.xlviij.20.ext.v.20.
23 De his qui sibi adscribunt in testamento.
24 De falsa moneta.
25 De mutatione nominis.
26 Ad legem Iuliam de ambitu. 26.D.xlviij.24.
27 Ad legem Iuliam repetundarum. 27.D.xlviij.11.
28 De crimine peculatus. 28.D.xlviij.13.
29 De crimine sacrilegij. 29.D.xlviij.13.
30 De seditiosis, & de his qui plebem contra rempublicam audent colligere.
31 Quando ciuilis actio criminali præiudicet, & an vtraque ab eodem exerceri possit.
32 De crimine expilatæ hereditatis. 32.D.xlvij.19.
33 De vi bonorum raptorum. 33.Inſt.iv.2. D.xlvij.8.ext.v.17.
34 De crimine stellionatus. 34.D.xlvij.20.
35 De famosis libellis. 35.Inſt.iv.4.D.xlvij.20.ext.v.36.
36 De abigeis. 36.D.xlvij.20.
37 De Nili aggeribus non rumpendis. 37.D.xlvij.21.
38 De his qui latrones, vel alias criminibus reos occultauerint. 38.D.xlvij.16.
39 De requirendis reis. 40.D.xlviij.17.
40 De quæstionibus. 41.D.xlviij.18.
41 De abolitionibus. 42.D.xlviij.16.
42 De generali abolitione.
43 Vt intra certum tempus criminalis quæstio terminetur.
44 Ad S.C.Turpillianum. 47.D.xlviij.16.
45 De calumniatoribus. 46.ext. v. 2. Aliter, accipitur D. iij.6.
46 De pœnis. 47. D. xlviij.19.No. 134.ext.v.37.
47 Ne sine iussu principis certis iudicibus liceat confiscare.
48 De bonis proscriptorum seu damnatorũ. 49.D.xlviij.20.
49 De bonis eorum, qui mortem sibi conscierunt. 50.D.xlviij.21.
50 De sententiam passis & restitutis. 51.D.xlviij.21.

Liber X.

Fiscalia.

1 De iure fisci. 1.D.xlix.14.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

1 De conueniendis fisci debitoribus.
2 De fide & iure hastæ fiscalis, & de adiectionibus.
4 De venditione rerum fiscalium cum priuatis communium.
5 Ne fiscus rem,quam vendidit,euincat.
6 De his, qui ex publicis rationibus mutuam pecuniam acceperunt.
7 Pœnis fiscalibus creditores præferri.
8 De fiscalibus vsuris.
9 De sententiis aduersus fiscum latis rescindendis.
10 De bonis vacantibus, & de incorporatione.
11 De delatoribus.
12 De petitionibus bonorum sublatis.
13 De his,qui se deferunt.
14 Si imperialis liberalitatis socius sine herede decesserit.
15 De thesauris.
16 De annonis & tributis.
17 De indictionibus.
18 De superindicto.
19 De exactoribus tributorum.
20 De superexactionibus.
21 De capiendis & distrahendis pignoribus tributorum causâ.
22 De apochis publicis, & de descriptionibus curialibus.
23 De canone largitionalium titulorum.
24 Ne operæ à collatoribus exigantur.
25 De immunitate nemini concedenda.
26 De conditis in publicis horreis.
27 Vt nemini liceat in coëmptione specierum se excusare, & de munere fitonis.
28 De collatione donatorum, vel relaxatorum,aut translatorum,seu adæratorum.
29 De collatione æris.
30 De discussoribus.

Curiæ,ciuitatum munera & eorum excusationes.

31 De a decurionibus, & filiis eorum: & b qui decuriones habentur,quibus modis à curiali fortuna liberentur.
32 Si seruus aut libertus ad decurionatum aspiraueriit.
33 De prædiis curialium sine decreto non alienandis.
34 Quando, & quibus quarta pars deberur ex bonis decurionum, & de modo distributionis eorum.
35 De imponenda lucrativis descriptione.
36 De præbendo salario.
37 Si curialis relicta ciuitate rus habitare maluerit.
38 De municipibus originariis.
39 De a incolis, & vbi quis domicilium habere videatur, & de iis qui studiorum causa in alia ciuitate degunt.
40 De honoribus, & muneribus non continuandis inter patrem & filiũ, & de interuallis.
41 De muneribus patrimoniorum.
42 Quemadmodum ciuilia munera inducuntur.
43 De his, qui sponte publica munera subeunt.
44 De his, qui à principe vacationem acceperunt.
45 De vacatione publici muneris.
46 De decretis ab ordine faciendis.
47 De excusationibus munerum.
48 De quibus muneribus,seu præstationibus nemini liceat se excusare.
49 Qui ætate se excusant.
50 Qui morbo se excusant.
51 De his, qui numero liberorum, vel paupertate excusationem meruerunt.
52 De professoribus,& medicis.
53 De athletis.
54 De his, qui non impletis stipendiis sacramento soluti sunt.
55 Quibus muneribus excusantur hi, qui post impletam militiam, vel aduocationem, per prouinciam suis commodis vacantes commorantur, & de priuilegiis eorum.
56 De conductoribus vectigalium fisci.
57 De liberrinis.
58 De infamibus.
59 De reis postulatis.
60 De his,qui in exilium dati,vel ordine moti sunt.
61 De filiisfamiliâs, & quemadmodum pater pro his teneatur.
62 De periculo successorum parentis.
63 De mulieribus, in quo loco munera sexui congruentia,& honores adgnoscant.
64 De legationibus.
65 De excusationibus artificum.
66 De postulatis ad munera nominandis.
67 Si propter inimicitias creatio facta sit.
68 De sumptuum recuperatione.
69 Si post creationem quis decesserit.
70 De tabulariis, scribis,logographis,& censualibus.
71 De susceptoribus, præpositis, & arcariis.
72 De pondesatoribus,& auri illatione.
73 De auri publici prosecutoribus.
74 De his, quæ ex publica collatione illata sunt,non vsurpandis.
75 De auro coronario.
76 De irenarchis.
77 De argenti pretio, quod thesauris infertur.

LIBER XI.

1 De iustali auri collatione.
2 De nauicularijs seu naucleris publicas species deportantibus.
3 De prædiis, & omnibus rebus nauiculariorum.
4 De nauibus non excusandis.
5 Ne quid oneri publico imponatur.
6 De naufragijs.
7 De metallarijs, & metallis,& procuratoribus metallorum.
8 De murilegulis,& gynæciarijs, & procuratoribus gynæcij, & de monetarijs, & bastagarijs.
9 De vestibus holoberis, & auratis, & de tinctione facti muricis.
10 De fabricensibus,
11 De veteris numismatis potestate.
12 Nullis licere in frenis, equestribus' sellis, & in balteis margaritas & hyacinthos aptare, & de artificibus palatinis.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

15 De classicis.
14 De decurialibus vrbis Romæ.
15 De priuilegiis corporatorum vrbis Romę.
16 De pistoribus.
17 De suariis, & susceptoribus vini, & ceteris corporatis.
18 De collegiatis & chartopratis, & nummularijs.
19 De studijs liberalibus vrbis Romę & Constantinopolitanæ.
20 De honoratorum vehiculis.
21 De priuilegijs vrbis Constantinopolitanæ.
22 De metropoli Beryto.
23 De canone frumentario vrbis Romæ.
24 De frumento vrbis Constantinopolitanæ.
25 De annonis ciuilibus.
26 De mendicantibus validis.
27 De nautis Tyberinis.
28 De frumento Alexandrino.
29 De Alexandriæ primatibus.
30 De iure reipublicæ.
31 De administratione rerum publicarum. 32.D. 1.2.
32 De vendendis rebus ciuitatis.
33 De debitoribus ciuitatum.
34 De periculo nominatorum.
35 De periculo eorum, qui pro magistratibus interuenerunt.
36 Quo quisque ordine conueniatur.
37 Ne quis liber inuitus actum gerere cogatur.
38 Sumptibus iniuncti muneris ad omnes collegas pertinere.
39 De his, qui ex officio, quod administrauerunt, conueniuntur.
40 De solutionibus, & liberationibus debitorum ciuitatis.
41 De spectaculis, & scœnicis, & lenonibus.
42 De expensis publicorum ludorum.
43 De aquæductu.
44 De gladiatoribus penitus tollendis.
45 De venatione ferarum.
46 De matrona.
47 Vt armorum vsus inscio principe interdictus sit.

Agricolæ, coloni, censiti.

48 De agricolis, censitis, & colonis. 48. Nou. 162.
49 De capitatione ciuium censibus eximēda.
50 In quibus causis coloni censiti dominos accusare possint.
51 De colonis Palæstinis.
52 De colonis Thracensibus.
53 De colonis Illyricianis.
54 Vt nemo ad suum patrocinium suscipiat vicos, vel rusticos eorum.
55 Vt rustici ad nullum obsequium deuocentur.
56 Non licere habitatoribus metrocomiæ loca sua ad extraneum transferre.
57 Vt nullus ex vicanis pro alienis vicanorum debitis teneatur.
58 De* censibus, & censitoribus, & peræquatoribus, & inspectoribus. 58 a D. 1. 15. Aliter accipiat cap. iij. 59.
59 De omni agro deserto, & quando steriles sterilibus imponuntur.
60 De fundis limitrophis, & terris, & paludibus, & pascuis limitaneis, vel castellorum.
61 De pascuis publicis, vel priuatis.
62 De fundis patrimonialibus, & saltuensibus, & emphyteuticis, & conductoribus eorum.
63 De mancipiis & colonis patrimonialium, & saltuensium & emphyteuticorum fundorum.
64 De fugitiuis colonis patrimonialibus, saltuensibus, & emphyteuticis.
65 De collatione fundorum patrimonialium, & emphyteuticorum.
66 De fundis rei priuatæ, & de saltibus diuinæ domus.
67 De fundis, & saltibus rei dominicæ.
68 De agricolis, & mancipiis dominicis, vel fiscalibus, siue rei priuatæ.
69 De prædiis tamiacis, & de his qui ex colonis dominicis aliisque liberæ conditionis procreantur.
70 De diuersis prædiis vrbanis & rusticis templorum, & ciuitatum, & omni reditu ciuili.
71 De locatione prædiorum ciuilium, vel fiscalium, siue templorum, siue rei priuatæ, vel dominicæ.
72 De conductoribus, & procuratoribus siue actoribus prædiorum fiscalium & domus Augustæ.
73 Quibus ad conductionem prædiorum fiscalium accedere non licet.
74 De collatione fundorum fiscalium, vel rei priuatæ, vel rei dominicę, vel ciuitatum, vel templorum.
75 De priuilegijs domus Augustæ, vel rei priuatæ, & quarum rerum excusationem habeant.
76 De grege dominico.
77 De palatijs & domibus dominicis.
78 De cupressis ex luco Daphnensi vel Persseis per Ægyptum non excindendis.

Liber XII.

Miscella de dignitatibus, & de diuersis officijs.

1 De dignitatibus. 1. cet. iij. ſ.
2 De prætoribus, & honore præturæ & gleba: & folli, & septem solidorum functione sublata.
3 De consulibus, & non spargendis ab his pecuniis, & de præfectis, & magistris militum, & de patriciis.
4 De præfectis prætorio, siue vrbi, & magistris militum, in dignitatibus exæquandis.
5 De præpositis sacri cubiculi, & de omnibus cubicularijs, & priuilegijs eorum.
6 De* quæstoribus, magistris officiorum, & comitibus sacrarum largitionum & rei priuatæ. a. D. j. C. j. 30. Nou. 80.
7 De primicerio, & secundicerio, & notarijs.
8 Vt dignitatum ordo seruetur.
9 De magistris scriniorum.
10 De comitibus consistorianis.
11 De comitibus & tribunis scholarum.
12 De comitibus rei militaris.
13 De comitibus, & archiatris sacri palatij.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tituli Codicis.

14 De comitibus, qui prouincias regunt.
15 De professoribus, qui in vrbe Constantinopolitana docentes, ex lege meruerunt comitiuam.
16 De silentiariis, & decurionibus eorum.
17 De domesticis, & protectoribus.
18 De præpositis laborum.
19 De proximis sacrorum scriniorum, cæteris quæ qui in sacris scriniis militant.
20 De agentibus in rebus.
21 De principibus agentium in rebus.
22 De curiosis.
23 De palatinis sacrarum largitionum, & rerum priuatarum.
24 De stratoribus.
25 De castrensianis, & ministerianis.
26 De decanis.
27 De mensoribus.
28 De priuilegiis eorum qui in sacro palatio militant.
29 De priuilegiis scholarum.
30 De castrensi omnium palatinorum peculio.
31 De equestri dignitate.
32 De perfectissimatus dignitate.
33 Qui militare possunt, vel non possunt: & de seruis ad militiam, vel dignitatem aspirantibus: & vt nemo vel duplici militia, vel dignitate & militia simul vtatur.
34 Negotiatores ne militent.
35 De re militari.
35. D. alix. 16. 36. D. alix. 17. 36 De castrensi peculio militum, & præfectianorum.
37 De erogatione militaris annonæ.
38 De exactione, & translatione militarium annonarum.
39 De militari veste.
40 De metatis & epidemeticis.
41 De salgamo hospitibus non præbendo.
42 De commeatu.
43 De cursibus.
44 De litorum, & itinerum custodia.
45 De desertoribus, & occultatoribus eorum.
46 De veteranis.
47 De filiis officialium & militarium, qui in bello moriuntur. 46. D. alix 18.
48 De oblatione votorum.
49 De numerariis, actuariis, & chartulariis, & adiutoribus, scriniariis, & exceptoribus sedis excelsæ, cæterorúmque iudicum tam ciuilium, quàm militarium.
50 De cursu publico, angariis, & parangariis.
51 De tractoriis & stariuis.
52 De apparitoribus præfectorum prætorio, & priuilegiis eorum.
53 De apparitoribus præfecti vrbis.
54 De apparitoribus magistrorum militum, & priuilegiis eorum.
55 De apparitoribus proconsulis, & legati.
56 De apparitoribus comitis Orientis.
57 De cohortalibus, principibus, cornicularriis, ac primipilaribus.
58 De apparitoribus præfecti annonæ.
59 De diuersis officiis, & apparitoribus, iudicum, & probatoriis eorum.
60 De executoribus, & exactoribus. 60. No. 96.
61 De lucris aduocatorum & concussionibus officiorum sine apparitorum.
62 De primipilo.
63 Publicæ lætitiæ, vel consulum nunciatores, vel insinuatores constitutionum, & aliarum sacrarum, vel iudicialium literarum ex descriptione, vel ab inuitis ne quid accipiant immodicum,

LOCI

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

LOCI COMMVNES
EX RVBRICIS TITVLORVM.
Per I. F.

Prior numerus librum, posterior titulum indigitat.

A

ABigeatus. 9.37
Absens reipublicæ causs. 2.50
Acceptilatio. 8.43
Accessio vsurarum. 4.32,33
Actio { Ab herede. / Cõtra heredem. } 4.11
Actio { Ex facto. / Præscriptis verbis. } 4.64
Actiones ædilitiæ. 4.58
Actionum { Formulæ. / Impetrationes. } 4.58
Actores. 11.37
Accusationis { Dissolutio. 9.6 / Efficiens. 9.1 / Forma. 9.2 }
Accusator si { Cunctetur & negligat. / Tergiuersetur, & desistat. } 9.44 / 9.45
Accusatoris abolitio { Priuata. / Publica. } 9.42 / 9.43
Accusatus si { Absit. / Inficietur. } 9.40
Adoptio. 8.47
Adquisitio { Per alium. / Quando debeatur. } 4.27 / 6.53
Adulterium. 9.9
Aduocati in genere. 2.7
Aduocati fisci. 2.8
Aduocatorum error. 2.9
Aduocatis quæ desunt. 2.10
Ædificia. 11.77
Ædificia priuata. 8.10
Agentes, seu militantes in { Litteris. / Rebus. } 12.19 / 12.20,21,22
Ager ex empto & vendito. 4.49,50
Agri { Gollatio. 11.74,75 / Locatio. 11.71,72,73 }
Agri, seu fundi { Ciuitatis. 11.70 / Deserti, vel steriles. 11.59 / Limitrophi, limitanei, & castellani. 11.60 / Patrimoniales. 11.62 / Publici, vel priuati. 11.61 / Templorum. 11.70 }
Aggeres rupti. 9.38
Agricolæ. 11.48
Aleæ lusus. / Aleatores. } 3.43
Alia acta. 7.60
Alienatio facta à libertis in fraudem patroni. 6.5
Alluuiones. 7.41
Ambitus. 9.26
Annona Alexandrina. 11.23,29
Constantinopolitana. 11.24,25,26
Militaris. 12.37,38
Romana. 11.23
Annulorum aureorum ius. 6.8
Apochæ publicæ. 10.22
Apostatæ. 1.7
Apparitores { Comitum { Largitionum. 12.23 / Orientis. 12.56 / Rerum priuatarum. 12.25 } / Magistri militum. 12.54 / Præfecti { Annonæ. 12.58 / Vrbi. 12.53 } / Præfectorum prætorio. 12.52 / Præsidum rectorum prouinciarum. 12.57 / Proconsalis & legati. 12.55 }
Appellatio. 7.62
Appellationis { Superfluitas. 7.64 / Tempora. 7.65 }
Arbitri compromissarij. 2.55
Arbitrium tutelæ. 5.52
Arbores. 11.78
Arma. 11.47
Artifices palatini. 11.12
Augurium. 9.28
Aurum coronarium. 10.75

B

BAphij. 11.9
Bastagarij. 11.8
Bona { Damnatorum. 4.49 / Eorum qui sibi mortem conscinerunt. 9.50 / Libertorum. 6.4 / Mariti. 5.22 / Vacantia. 10.2 }
Bonorum { Possessio { Contra tabulas. 6.12,13 / Repudiandæ. 6.13 / Secundùm tabulas. 6.11 } / Separatio. / Venditio. } 7.72
ad Bonorum possessionem { Quinam admittantur. / Intra quod tempus admittantur. 6.9 / Ad quid admittantur. 6.10 }

C

CAlumnia vitanda. 2.58
Canon largitionalium titulorum. 10.29
Capitatio ciuium. 11.49
Captiuitas. 8.50

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Loci communes.

Casus quando res alienari
- Quandoque omnino nequit. 4.51
- Quandoque ex parte potest. 4.52
- Quandoque omnino potest. 4.53

Casus quibus
- Aliquis conueniri
  - Pro se non potest. 4.14
  - Pro alio potest. 4.15,16, 17,18
- Appellare non licet. 7.65
- Licet sine iudice se vindicare, vel publicam deuotionem. 3.27
- Restitutio
  - Necessaria est. 1.26,27, 28, 29, 30, 31, 32,33, 34,35, 36,37,38,39
  - Necessaria non est. 1.40
  - Denegatio. 1.41,42,43,44,45

Castrensiani. 12.25
Causa liberalis. 7.16,17
Causæ
- Criminales. 3.15
- De eo quod certo loco debetur. 3.18
- Fideicommissorum. 3.17
- Fiscales, & diuinæ domus. 3.26
- Hereditatis. 3.20
- Militarium. 3.21
- Possessionis. 3.16
- Præiudiciales. 3.22 vel quasi præiudiciales. 3.23
- Pupillorum, viduarum, miserabilium personarum. 3.14
- Ratiociniorum. 3.11
- Senatorum, vel clarissimarũ personarum. 3.24
- Vindicationis. 3.19

Censiti. 11.48
Censuales. 10.71
Cessio bonorum. 7.71
Chartophylaces. 11.18
Classici. 12.13
Codicilli. 6.36
Cœlicoli. 1.9,10,11
Coëmptæ. 30.16,17
Collatio. 6.20
ex Collatione publica illata, non vsurpanda. 10.74
Collegiati. 11.28
Coloni. 11.48
Coloni
- An possint accusare dominos. 11.50
- Ne conferantur in clientelam potentium. 11.54

Coloni
- Illyriciani. 11.53
- Palæstini. 11.51
- Thracenses. 11.52

Comites
- Consistoriani. 12.10
- Orientis. 1.36
- Qui prouincias regunt. 12.24
- Rei
  - Militaris. 1.46,47.12.12
  - Priuatæ. 12.6
- Sacrarum largitionum. 1.32, 12.6
- Sacri
  - Palatij. 12.13
  - Patrimonij. 1.34
- Scholarium. 12.11

Commeatus. 12.42
Commercium & mercatura. 4.63
Commodatum. 4.23
Communia
- Diuersis officiis, & apparitoribus iudicum, ac probatoriis eorum. 12.59
- Legatis & fideicommissis. 6.43
- Manumissionibus. 7.15
- Omnibus iudiciis. 3.40
- Successionibus. 6.59
- Vsucapionibus. 32.30,31
- Vtriusque iudicij. 3.38

Concubinatus. 5.26
Conculcantes signum Crucis. 1.8
Concursus cum iudicibus ciuilibus. 3.32
Confessio. 7.59
Confiscare qui possint. 9.48
Confugientes ad Ecclesias. 1.12
Constitutiones in genere. 1.14
Consuetudo. 8.52
Consules. 12.3
Consultatio. 7.62
Contractus non rescinditur, nec ab eo impune recedi-tur, nisi ob iustam causam. 4.44,45,46,47
Corporati vrbis Romæ. 11.15
Creati mors. 10.69
Curator
- Furiosi.
- Prodigi.

5.70
Cursus publicus. 12.50,51

D

Damnati, eorumque restitutio. 9.51
Datum ob causam
- Honestam. 4.6
- Nullam. 4.9
- Turpem. 4.7,9

Debitores
- In genere. 11.33
- Ex causa magistratus, vel officij gesti. 11. 34,35,36

Decani. 11.18,12.26
Decuriales vrbis Romæ. 11.14
Decuriones, & eorum filij. 10.31
Decurionum
- Bona. 10.34,35
- Decreta. 10.36
- Habitatio. 10.37

Defensores ciuitatum. 1.55
Deferentes se. 10.18
Defunctorum filij. 12.47
Delatio. 10.11
Delegationes. 8.42
Delictum rei fiscalis. 10.7
Delinquentium occultatio. 9.19
Depositum. 4.34
Desertores, & eorum occultatores. 12.45
Dignitas
- Ciuilis. 12.33
- Equestris. 12.31
- Perfectissimatus. 12.32
- Senatoria. 12.2

Dignitates in genere. 12.1
Dilationes. 3.11
Disciplina militaris. 12.55
Distinctio agrorum confinium. 3.39
- Hereditatis. 3.36
- Rerum singularium. 3.37

Diuortio facto apud quem liberi morari vel educari debeant. 5.24
Dolo circumuenti. 2.20
Domestici. 12.17
Dominium quod acquiritur per vsucapionem. 7.16, 27,28,29,30,31
Donatio
- Ante nuptias. 5.3
- Collata in
  - Cœlibem. 8.57
  - Habentem ius liberorum. 8.58
  - Orbum. 8.57
- Mortis causa. 8.56

Donationis inter coniuges prohibitio. 5.16
Donationes
- Puræ & simplices. 8.53
- Sub
  - Conditione.
  - Die.
  - Modo.

8.54

Dotis
- Actio. 5.13
- Cautio & numeratio. 5.15
- Ius. 5.12
- Pacta. 5.14
- Promissio. 5.11
- Repetitio
  - Cui detur. 5.18,19
  - Contra quos detur. 5.20

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Loci communes.

Dummairi. 1.56

E

Edictum { Carbonianum. 6.17; D. Hadriani tollendum. 6.33; Succeſſorium. 6.16
Edicta in genere. 1.14
Editio. 2.1
Electio { Ad decurionarum. 10.32; Militum. 12.14
Emancipatio. 8.48
Emolumentum. 12.61
Emphyteuſis. 4.66
Emendatio { Propinquorum. 9.15; Seruorum. 9.14
Euictio. 8.44,45
Eunuchi. 4.42
Exactores tributorum. 10.19
Exceptio { Compenſationis. 4.31; Macedoniani. 4.28; Non numeratæ pecuniæ. 4.30; Velleiani. 4.29
Exceptiones in genere. 8.35
Exclamantes in Eccleſia. 1.12
Executores litium. 3.2
Exhibitio { In genere. 3.42; Perſonarum. 8.8; Tabularum. 8.7
Exigendi modus. 10.21
Expilata hereditas. 9.32
Expoſitio infantium recèns natorum. 8.51

F

Fabricenſes. 11.10
Falſam in { Moneta. 9.24; Nomine. 9.25; Statu perſonæ. 9.21; Teſtamento. 9.22,23
Feriæ. 3.12
Fides. 1.1
Fideicommiſſa. 6.42
Fideiuſſores { In genere. 8.40; Tutorum, vel curatorum. 5.57
Filij { In genere. 4.43; Defunctorum. 12.47
Filiorum fam. bona { Materna, vel materni generis. 6.60; Ex matrimonio, vel aliunde quæſita. 6.61
Fiſcus, vel reſpublica. 2.17
Forma & ratio contrahendi. 4.38
Forum competens. 3.23
Fructus & impenſæ litis. 7.52
Fundus dotalis. 5.23
Ex quibus confertur. 10.28,29
Rei priuatæ. 11.66
Fundorum patrimonialium collatio. 11.65
Furta. 6.2

G

Reges. 11.76
Gynæciarij. 11.8

H

Hæretici. 1.5,6
Hereditas { Adeunda, vel exheredanda. 6.30; Repudianda, vel abſtinenda. 6.31
Hereditates { Cohortalium. / Decurionum. / Fabricenſium. / Numicularioru. } 6.62
Heres { Neceſſarius. 6.27; Purè. 6.24; Precariò. / Sub conditione. } 6.25; Suus. 6.28,29
Heredes tutorum, vel curatorum. 5.54
Homicidium. 9.16
Honores & munera { Perſonalia. 10.41; Realia. 10.42
Hoſpitia. 12.40
Hypothecæ. 8.15

I

Ignorátia { Facti. / Iuris. } 2.18
Imminutio per { Legem falcidiam. 6.50; SC. Trebellianum. 6.49
Immunitas an detur à { Decurionum ordine. 10.46; Principe. 10.44,45
Immunitatis excuſatio. 10.47,48
an Excuſetur quis propter { Ætatem. 10.49; Artificium. 10.65; Athleticam. 10.53; Conductionem vectigalium. 10.56; Delationem. 10.59; Dimiſſionem à militia. 10.54,55; Exilium & indictionem. 10.60; Infamiam. 10.58; Inimicitias. 10.67; Liberos. 10.51; Legationem. 10.64; Medicinam. 10.52; Morbum. 10.50; Ordinem nominationis. 10.66; Patriam poteſtatem. 10.61,62; Paupertatem. 10.51; Profeſſionem. 10.52; Sexum. 10.63; Statum. 10.57
Impenſæ litis. 7.51
Impetratio dominij. 8.35
Incertitudo perſonæ. 6.48
Incolæ. 10.59
Incorporatio. 10.10
Indicta viduitas. 6.40
Indictiones. 10.17
Infamia quæ adimit facultatem poſtulandi pro alio. 2.11
Ingrauitando liberorum. 8.49
Iniuria. 9.35,36
de In litem iurando. 5.53
Inſtitutiones. 6.25
Inſtrumenta. 22
Interceſſio rei fiſcalis. 10.2
Interdictum Saluianum. 8.9
Interdicta in genere. 8.1
Interruptio. 7.40
ab Inteſtato ſuccedant { Legitimi. 6.56,57,58; Sui, aut quaſi ſui. 6.55
Irenarchæ. 10.76
Itinerum cuſtodia. 12.44
Iudæi. 1.9,10,11
Iudices { Ciuiles. 1.44; Militares. 1.45; Pedanei. 5.5; à quibus dentur. / qui dentur. / in quibus cauſis dentur. } 2.4, 2.5
Iudicum { Ædificia. / Contractus & donationes. } 1.53; Emolumenta, quæ ex publico percipiuntur. 1.52

Multæ.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Loci communes.

Multæ. 1.54
Officia. 1.48,49,50
Personæ adiunctæ. 1.51
Iudicium { De moribus sublatum. 5.17 / Personale. 3.55
Iudicij { Contractium, id est, præscriptio. 7.21,22 / Prærogatiua. 7.19 / Vitium, id est, collusio. 7.20
Iudicia in genere. 3.1
Iudiciorum ordo. 3.8
Iuridicus Alexandriæ. 1.57
Ius { Aureorum anulorum. 6.8 / Deliberandi. 6.30 / Fisci. 10.1 / Patronatus. 6.4
Iura varia. 11.30
Iusiurandum. 4.1

L

Læsa maiestas. 9.7,8
Læsi ob alienationem iudicij mutandi causa facta. 2.54
Legata. 6.37
Legatorum, vel fideicommissorum { Accessio. 6.47 / Causa. 6.44 / Conditio. 6.46 / Modus. 6.45
Legatario quomodo prospiciatur per { Cautionem. / Possessionem. } 6.54
Legati mancipiorum, & alij ex diuersis causis. 2.53
Leges. 1.14
Liberatio à fortuna curiali. 10.31
Liberi ac parentes alendi. 5.25
Liberi { Naturales. 5.27 / Præteriti, vel exheredati. 6.28
Libertas { Dedititia. / Latina. / Romana. } 7.5 7.6
Liberti. 4.1 6.7
Eorum liberi. ibid.
Libertorum { Bona. 6.4 / Operæ. 6.3
Litigatores { Qui legitimam personam habent in iudicio. 5.6 / Volentes. 3.7
Litigatorum mores. 7.66
Litigiosi. 8.36
Litis { Contestatio. 3.9 / Impensæ. 7.51
Litorum & itinerum custodia. 11.44
Locatio & conductio. 4.65
Logographi. 10.70

M

Magia. 9.18
Magister { Militum. 1.29 11.4 / Officiorum. 1.51.11.6 / Scriniorum. 11.9
Magistratus conueniendi. 5.75
Mancipium { Ciuitatum. 6.1 / Exportandum. 4.55 / Manumittendum, & non manumittendum. 4.57 / Non prostituendum. 4.56
Mancipia & coloni { Simpliciter considerati. 11.63 / Fugitiui. 11.64 / Tamiaci. 11.69
Mandatores. 8.40
Mandatum. 1.15 4.35,36
Manumissionis effectus. 7.5,6
Manumittendi modi { Inter viuos. 7.1 / In vltima voluntate { Directò. 7.2,3 / Per fideicommissum. 7.4
Manumissi in Ecclesia. 1.13
Mater & filius. 4.12
Mensores. 11.27
Mercatores. 11.1
Metallarij. 11.7
Metus. 7.67
Metum passi. 2.19
Militis testamentum. 6.21
Milites & absentes reipublicæ causa. 1.50. Eorum liberi. 2.51
Minoris prædia & aliæ res sine decreto non alienandæ, vel obligandæ. 5.71
Decreto quando opus non sit. 5.72
Quid si ignorans rem minoris non esse, sine decreto comparauerit. 5.73
Maior factus si alienationem factam sine decreto ratam habuit. 5.74
Monetarij. 11.8
Monopolia, & illicitæ conuentiones negotiorum. 4.59
Mores litigatorum. 7.66
Munus exigendi & exequendi. 11.60
Munerum ciuilium { Indictio. 10.42 / Spontanea susceptio. 10.43
Municipes. 10.38
Mutileguli. 11.8
Mutuum { In genere. 4.2 / Rei fiscalis. 10.6

N

Natales restituendi. 6.8
Naufragium. 11.6
Nauibus imponenda. 11.4,5
Nauicularij. 11.2,13
Nauiculariorum { Officium. 11.2 / Res. 11.5
Nauæ Tyberini. 11.27
Necem defuncti non vindicans. 6.35
Negotia gesta. 2.18
Negotiatores. 11.1
Nouationes. 8.41
Nundinæ, & mercatus. 4.60
Nuptiæ { Illicitæ. 5.5,6,7,8 / Licitæ. 5.4 / Secundæ. 5.9,10

O

Obligatio { In solidum. 4.25 / Non in solidum. 4.26
Obligatio & actio. 4.10
Obsequia { Non præstanda. 11.55 / Patrono præstanda. 6.6
Occultatio delinquentium. 9.39
Officialium genera varia. 12.49
Opera publica. 8.11
Operæ { In genere. 10.24,25 / Libertorum. 6.3
Ordo iudiciorum. 3.8

P

Pacta { In genere. 2.3 4.54 / Pignorum. 8.34
Pagani. 1.9,10,11
Palodes. 7.41
Patricidium. 9.17
Pars pro qua quisque tutor conuenitur. 5.52
Pascua. 7.41
Patres & filius. 4.13
Patricij. 12.5
Patronus & libertus. 4.15
Peculatus. 9.28
Peculium { In genere. 12.30 / Castrense. 12.36 / Eius qui libertatem meruit. 7.25

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Loci communes.

Periculum & commodum rei venditæ. 4.48
Perſonæ
- Ad libertatem proclamantes. 7.18
- Manumittentes. 7.7,8,9,10,11
- Manumiſſæ vel ſine manumiſſione ad libertatem peruenientes. 7.12,13,14
- A quibus exigitur. 10.22
- Quibus reſtitutio minoris prodeſt, vel non. 2.22,23,24,25
- Quibus vendi non poteſt. 4.41
- Quæ cenſum agunt, actum emendant. 11.58

Perſonæ & res Eccleſiæ. 1.2,3,4
Petitio
- Bonorum ſublata. 10.22
- Hereditatis. 3.31

non Petentium partes quomodo accreſcunt petentibus. 6.10
Pignus
- In genere. 4.24,8,9
- Conuentionale. 8.23
- Manifeſtarium. 8.23
- Prætorium. 8.21,22
- Tacitum. 8.24

Pignoris
- Acceſſio. 8.24
- Conuentioem numerario non ſecuta. 8.32
- Diſtractio. 8.27,28,29
- Luitio. 8.30,31
- Obligatio chirographaria. 8.26
- Oppignoratio. 8.23
- Remiſſio. 8.25

in Pignore potiores. 8.17,18,19
Pignerare an vnus ex dominis poſſit rem communem. 8.20
Pignerari an poſſit res
- Aliena. 8.15
- Nullius. 8.16
- Propria.

Piſtores. 11.16
Plagium. 9.20
Pluris petitio. 3.10
Pœnæ nomine relictum. 6.41
Pœnæ irrogandæ. 9.47
Ponderatores. 10.72 11.11
Poſſeſſio
- Adquirenda. 7.32
- Momentaria. 7.69
- Poſt ſecundum decretum. 7.72

Poſtulantes. 2.6
Poſtumi heredes inſtituendi vel exheredandi. 6.29
Potentiores: quemadmodum nec actio ad eos transferenda ſit. 2.13
Nec eorum tituli. 2.14
Regiſtve tituli prædiis affigendi. 2.15
Nec ſigna rebus ab alio detentis imponenda. 2.16
Poteſtas patria. 8.46
Prædia ruſticalium non alienanda. 10.53
Præfectus
- Annonæ. 1.42
- Auguſtalis. 1.37
- Prætorio
  - Africæ.
  - Illyrici.
  - Orientis.

  12.4 1.26
- Vigilum. 1.43
- Vrbi. 1.28 12.4

Præmia
- Inſinuationum.
- Nuntiationum.

12.63
Præpoſitus ſacri cubiculi. 12.5
Præpoſiti laborum. 12.18
Præſcriptio
- Annalis & reliquæ. 7.40
- Longi temporis. 7.33
- Longiſſimi temporis. 7.39
- Quadrienalis. 7.37
- Quibus actionibus non obiiciatur. 7.34
- Quibus perſonis non obiiciatur. 7.35
- Quibus modò obiiciatur, modò non. 7.36

Præſcriptiones in genere. 8.35
Preter. 1.39
Precarium. 8.9
Preces per quos offerri poſſunt. 1.19
Primicerij notariorum. 12.7,8
Primipilus. 12.62
Priuilegium
- Dotis. 7.74
- Fiſci. 7.73

Priuilegia
- Beryti. 11.22
- Conſtantinopolis. 11.21
- Vrbis Romæ. 11.20
- In genere. 12.28,29

Probatio. 4.19
Proconſul. 1.25
Procuratores. 2.12
In genere 11.19
Conſtantinopolitani. 12.15
Profecutores auri publici. 10.73
Protectores. 12.17
Pupillorum
- Cauſæ.
- Perſonæ.

5.48 5.49,50

Q

Qvæſtor. 1.30 12.6
Querela
- Inofficioſi teſtamenti. 3.28
- Inofficioſæ
  - Donationis.
  - Dotis.

3.29 3.30
Quod legatorum. 8.5
Quorum bonorum. 8.2

R

Rapina. 9.33
Rapeus. 9.15
Ratiocinia. 8.12
Rationales fiſcales examinandi à diſcuſſoribus. 10.30
Rector prouinciæ. 1.40,41
Relatio. 7.61
Religioſa. 3.44
Reperundæ. 9.37
Repudium. 5.17
Res iudicata. 7.52, executioni mandanda. 7.53
Res
- Permutatio. 7.57
- Perſonæ. 7.55,56
- Probatio. 7.58
- Vſuræ. 7.54
- Amoræ, 5.21
- Creditæ. 4.1
- Quæ
  - Emi & vendi
    - Poſſunt. 4.39
    - Non poſſunt. 4.40
  - Indicuntur. 10.16

Rerum
- Adminiſtratio. 11.31
- Alienatio. 5.71,72,73,74
- Permutatio. 4.64
- Venditio. 11.32

Reſcripta quibus ad preces reſpondetur. 1.23
Reſponſa prudentum. 1.17
Reſtitutio
- Damnatorum. 9.51
- Minorum 25. annorum. 2.21

Reſtitutionis petitio. 2.46,47,48,49
Reſtitutiones in genere. 6.25
Reorum
- Cuſtodia
  - Publica.
  - Priuata.

9.4 9.5
- Exhibitio.
- Tranſmiſſio.

9.5
Revocatio
- Donationis. 8.55
- Eorum quæ in fraudem creditorum alienata ſunt. 7.73

S

Sacrilegium. 9.29
Salgamus. 11.41
Saltus rei dominicæ. 11.66,67
Sacisdationes. 2.56

Scri

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Loci communes.

Scribæ. 10.70
Seditio. 9.30
Senatusconsulta. 1.16
Sententia: Certa, incerta. 7.46,47
Sententia: Definitiua, interlocutoria. 7.41
Sententia: Iusta, iniusta. 7.49,50
Sententia: Lata à iudice: Competente, non competente. 7.48
Sententia: Sæpius confirmata. 7.70
Sententia iudicis an requiratur: Præsentiam litigantium. 7.43
Sententia iudicis an requiratur: Scripturam. 7.44
Sententiæ contra fiscum latæ. 10.9
Sepulcrum violatum. 9.19
Sequestratio pecuniæ debitæ prohibita. 4.4
Seruus corruptus. 6.2
Serui: Corrupti. 6.2
Serui: Fugitiui. 6.1
Serui: Surrepti. 6.2
Silentiarij. 12.16
Societas. 4.37
Socius liberalitatis imperialis. 10.14
Solutio: In genere. 8.42
Solutio: Indebiti. 4.5
Solutio, aut noxæ deditio. 3.41
Solutiones & liberationes. 11.39,40
Spectacula. 12.41,42,43,44,45,46
Sponsalia. 5.1,2
Sportulæ & sumptus litium. 3.2
Staruæ, siue imagines. 1.24
Coniugientes ad eas. 1.25
Stellionatus. 9.34
Stipulatio: Duorum reorum. 8.39
Stipulatio: Vtilis. 8.37
Stipulatio: Inutilis. 8.38
Stratores. 12.24
Stuprum: Serui cum domina. 9.11
Stuprum: Tutoris cum pupilla. 9.10
Suarij. 12.17
Substitutiones: In genere. 6.25
Substitutiones: Impuberum & aliorum. 6.26
Suffragij promissio. 4.3
Sumptus: Funerum. 3.44
Sumptus: Immunitatis impetrandæ causa facti. 10.68
Sumptus: Munerum. 12.38
Superactiones. 10.20
Superindictum. 10.18
Supplicationis effectus. 1.20
Supplicationum vitia. 1.21,22
Supplicare quibus de rebus liceat. 1.19
Susceptores vini. 12.17

T

Tabulæ aperiendæ. 5.32
Tabularij. 10.70
Testamentum: Exortum. 6.34
Testamentum: Militis. 6.22
Testamentum: Prohibitum. 6.34
Testamentum: In genere. 6.23
Testamenti causa omissa. 6.39
Testamenta: Quemadmodum: Aperiuntur, Describantur, Inspiciuntur, Ordinentur. 6.32
Testamenta: Qui facere possunt, vel non. 6.22
Testari aliquem si quis prohibuerit, vel coëgerit. 6.34
Testator. 6.22
Testes. 4.20
Thesauri inuentio. 10.15
Thesaurorum præpositi. 10.77
Transactiones. 2.4,5
Transmissio ad alios. 6.51,52
Tribuni. 1.46,47
Tributa. 10.16
Tributorum exactores. 10.19
Tumultus. 9.30
Tutela: Datiua. 5.31,32,33,34,35,36
Tutela: Legitima. 5.30
Tutela: Testamentaria. 5.28,29
Tutela vel cura an dissoluatur propter: Absentiam aut valetudinem tutoris vel curatoris, aliàsve causam, ex qua actor dari solet. 5.61
Tutela vel cura an dissoluatur propter: Ætatem eius qui in tutela vel curatione est. 5.60
Tutela vel cura an dissoluatur propter: Executionem. 5.62, 63,64, 65,66, 67,68,69
Tutelæ contraria. 5.58
Tutor, vel curator: Qui non gessit. 5.55
Tutor, vel curator: Si non sit. 5.45
Tutor, vel curator: Si datus sit contra matris voluntatem. 5.46
Tutoris, vel curatoris: Administratio alij commissa. 5.40
Tutoris, vel curatoris: Auctoritas. 5.59
Tutoris, vel curatoris: Effectus. 5.39
Tutoris, vel curatoris: Lis. 5.44
Tutoris, vel curatoris: Officium. 5.37
Tutoris, vel curatoris: Periculum. 5.38
Tutoris, vel curatoris: Satisdatio omissa. 5.42
Tutoris, vel curatoris: Suspicio. 5.43
Tutoris, vel curatoris: Vectigalium conductio. 5.41
Tyrones. 12.43

V

Varicinium. 9.28
Vectigalis. 4.61,62
Venditio rei fiscalis. 10.3,4,5
Veneficium. 9.28
Verborum significationes. 6.38
Vestis militaris. 12.39
Veterani. 12.46
Vicarij. 11.56,57
Vicarius. 1.38
Vindicatio: Corporis. 3.32
Vindicatio: Seruitutis. 3.33,34
Vindicatio: In libertatem. 7.18,19,20,21,22,23
Vindicatio: In seruitutem. 7.24,25
Vir & vxor. 4.12
Vis. 9.12
Vnde: Cognati. Legitimi. 6.15
Vnde: Liberi. 6.14
Vnde: Vi. 8.4,5
Vnde: Vir & vxor. 6.18
Vnus ex pluribus litigantibus appellans. 7.68
Vocatio in ius. 2.2.
Votorum oblatio. 12.48
Vsucapio pro: Donato. 7.27
Vsucapio pro: Dote. 7.28
Vsucapio pro: Emptore. 7.26
Vsucapio pro: Herede. 7.29
Vsucapio pro: Transactione. 7.26
Vsuræ: Pupillares. 5.56
Vsuræ: Rei fiscalis. 10.8
Vti possidetis. 8.6

FINIS.

INDEX

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index titulorum nouem priorum lib. Codicis.

CODICIS D.N. IVSTI-niani librorum I. X. tituli ordine alphabetico digesti.

A

Agris. lib.9. tit.37. col.1441
Abolitionibus. lib.9. tit.42. col. 1455
Acceptilationibus. lib. 8. tit. 4. col.1222
Accusationibus, & inscriptionibus. lib. 9. tit.2. col.1309
Acquirenda & retinenda possessione. lib.7. tit.32. col.1839
Actionibus empti. lib.4.tit.49.col.1051
Actionibus hereditariis. lib.4. tit.15. col. 832
Actionibus & obligationibus. lib.4.tit.10. col.811
Actore à tutore seu curatore dando. lib.5. tit.61. col.1353
Ad exhibendum. lib.3.tit.42. col.751
Ad legem Corneliam de falsis. lib.9. tit.22. col.1383
Ad legem Corneliam de sicariis lib.9.tit.16. col.1367
Ad legem Fabiam de plagiariis. li.9.tit.20. col.1379
Ad legem Falcidiam. lib.8. tit.54.col.1663
Ad legem Iuliam de adulteriis. lib.9. tit.9. col.1338
Ad legem Iuliam de ambitu. lib.9. tit. 26. col. 1402
Ad legem Iuliam de vi publica.lib.9.tit.12. col. 1357
Ad legem Iuliam maiestatis. lib.9.tit.8.col. 1329
Ad legem Iuliam repetundarum. lib.9. tit. 27. col.1405
Ad legem Vtelliam. lib.9.tit.21.col.1383
Administratione tutorum, &c. lib.6.tit.37. col.1199
Adoptionibus. lib.8.tit.48.col.1641
Ad senatusconsultum Macedonianum. lib. 4.tit.28. col.913
Ad senatusconsultum Orfitianum.lib.6.tit. 56. col.1707
Ad senatusconsultum Tertullianum. lib.6. tit.55. col.1701
Ad senatusconsultum Trebellianum. lib 9 tit.49. col.1654
Ad senatusconsultum Turpillianum. lib.9. tit.51.col.1659
Ad senatusconsultum Velleianum.lib.4.tit. 29. col.927
Adfectione tollenda. lib.7. tit.17.col.1811
Adfectionibus, & domesticis, & cancellariis iudicum. lib.1.tit.51.col.307
Ad Syllanianum. lib.6 tit.57.col.1575
Aduocatis diuersorum iudiciorum. lib. 2. tit.7. col.381
Aduocatis diuersorum iudicum. lib.2.tit.8. col.389
Aduocatis fisci lib.2.tit.9. col 395
Ædificiis priuatis. lib.8. tit.10. col.1075
Ædificiis actionibus. lib.4.tit.58. col 1045
Aleatoribus, & alearum lusu. lib 3.tit.43. col.737
Alendis liberis, &c. lib.5.tit.25.col.1319
Alienatione mancipii iudicij causa facta. lib.2. tit.55.col.359
Alienatis pupillo præstandis. lib 5.tit.50. col.1351
Alluuionibus & paludibus.lib.7.tit.41.col. 1893
Annali exceptione. lib.7. tit.40.col.1887
Annuis, &c. lib.5.tit.53.col.1311
An furiosus ex suo facto. lib.4.tit.19.col.811
Apostatis. lib.1. tit.7.col.263
Appellationibus. lib.7 tit.62. col.1947
Arbitris. lib.2. tit.56. col.519
Arbitrium tutelæ. lib.5. tit.51. col.1333
Auctoritate præstanda. lib.5.tit.59.col.1351

B

Bona auctoritate iudicis possidenda lib.7.tit.72. col.2024

Bonis eorum qui sibi mortem conscierunt. lib.9 tit.50. col.1457
Bonis libertorum. lib.6. tit.4. col.1422
Bonis maternis. lib.6. tit.59. col.1725
Bonis proscriptorum. lib.9.tit.49.col.1452
Bonis quæ liberis. lib.6. tit.60. col.1730
Bonorum possessione secundùm tabulas. lib.6. tit.15. col.1441
Bonorum possessione contra tabulas,quam prætor liberis pollicetur.lib 6.tit.11.col. 1443
Bonorum possessione contra tabulas liberis. lib.6. tit.13.col.1443

C

Caducis tollendis. lib.9.tit.50.col.1673
Calumniatoribus.lib.9.tit.46.col.1449
Capitis per postliminium reuertis. lib.8. tit.51. col.2274
Carboniano edicto. lib.6. tit.17. col. 1451
Cessione bonorum. lib.7. tit.17.col.1811
Codicillis. lib.6.tit 36.col.1585
Collationibus. lib.6. tit.20.col.1461
Collusione detegenda. lib.7. tit.20. col. 1821
Commerciis & mercatoribus. lib.4. tit.63. col 1075
Communionibus,epistolas,&c. lib.7.tit.17. col. 1857
Commodato. lib.4. tit.23. col.891
Communi dividendo. lib.3.tit.37.col.733
Communi seruo manumisso.lib.7.tit.7.col. 1774
Communia de legatis. lib.6.tit.43.col.1633
Communia de successionibus. lib.6. tit.58. col.1722
Communia de manumissionibus. lib.7.tit. 15. col.1791
Communia de vfucapionibus. lib.7. tit 30. col.1815
Communia vtriusque iudicij. lib.3. tit.38. col.739
Communium rerum alienatione. lib.4.tit. 52. col.1049
Compensationibus. lib.4.tit.31. col.945
Concubinis. lib.1.tit.26.col.1261
Conditione ex lege. lib.4.tit.9.col.807
Conditione furtiua. lib.4. tit.8. col.807
Conditione indebiti. lib.4. tit.5.col.791
Conditione ob causam.lib.4.tit.6 col.797
Conditione ob turpem causam. lib.4.tit.7. col.803
Conditionibus insertis. lib. 6. tit. 46. col. 1647
Confessis. lib.7.tit.59. col.1961
Confirmando tutore. lib.5 tit.29.col.1277
Confortibus eiusdem litis. lib 3.tit.40.col. 749
Confutata pecunia. lib.4. tit.18. col.833
Contractibus iudicum. lib.1.tit.53.col.321
Contrahenda emptione. lib. 4. tit.38. col. 995
Contrahenda & committenda stipulatione. lib.8. tit.38. col.1273
Contrario iudicio tutelæ. lib.5.tit.58. col. 1349
Creditorum validiorum pignoris non debere. lib.8.tit.46. col.1555
Crimine peculatus. lib.9.tit.28. col.1401
Crimine sacrilegij lib.9. tit.29. col.1407
Crimine expilatæ hereditatis. lib.9. tit.32. col.1411
Crimine stellionatus. lib.9.tit.34. col.1415
Curatore furioso vel prodigo. lib.5. tit.70. col.1397
Cathedis rectorum. lib.9.tit.4. col.1319

D

Diuersis rescriptis. lib.1. tit.23.col.169
Dissidenda tutela. lib.5.tit.31.col.1337
Diuortio facto, &c. lib.5.tit.24. col.1319
Dolo malo. lib.2.tit.21. col.451
Donationibus. lib.8. tit.53.col.1269
Donationibus ante nuptias. lib.5.tit.3.col. 1215
Donationibus inter virum & vxorem.lib.5. tit.16. col.1313
Donationibus causa mortis. lib.8.tit.57. col.1295
Donationibus,quæ sub modo. lib.8.tit.55. col.1289
Dote cauta non numerata. lib.5.tit.13.col. 1311
Dotis promissione. lib.5. tit.11. col.1279
Duobus reis stipulandi. lib.8. tit.40. col. 1227

E

Edendo. lib 2. tit.1. col.319
Edicto diui Hadriani tollendo. lib. 6. tit.33. col 1569
Emancipationibus liberorum. lib.8.tit.49. col.1250
Emendatione Iusti.Codicis. col.19
Emendatione furiosorum. lib. 5. tit.14. col. 1306
Emendatione propinquorum. lib.5. tit.25. col.1367
Eo, qui pro tutore vel curatore negotia gessit. lib 5.tit.45.col.1327
Eo quòd certo loco dari oportet. lib.3.tit. 18. col.629
Episcopis & clericis. lib.1.tit.3.col.69
Episcopali audientia. lib.1 tit.4.col.146
Errore aduocatorum. lib.2.tit.10.col.395
Errore calculi. lib.2.tit.4. col.377
Etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri posse. lib.8. tit.17. col.1218
Etiam per procura. eandem in integ restitu. lib.2. tit.45. col.511
Fideiussoribus. lib.8. tit.41.col.1221
Eunuchis. lib 4. tit.41. col 1011
Exceptionibus seu præscriptionibus. lib.8. tit.36. col.1161
Excusationibus tutorum & curatorum.lib. 5. tit.62. col.1355
Excusationibus veteranorum. lib.5.tit.65. col.1361
Ex delictis defunctorum. lib.4. tit.17. col. 833
Executione rei iudicatæ. lib.7.tit.53.col. 1947
Exercitoria & institoria actione. lib.4. tit. 25. col.899
Exhibendis & transmittendis reis. lib.7.tit. 3. col.1819
Ex quibus causis infamia irrogetur. lib.2. tit.12. col.399

F

Alsa causa adiecta.lib.6.tit.44.col.1642
Falsa moneta. lib.9.tit.24. col.1397
Familiæerciscundæ. lib.3. tit.36. col.721
Famosi libellis. lib.9.tit.36.col.1421
Feriis. lib.3. tit.12. col.605
Fideicommissis. lib.6.tit.42.col.1613
Fideicommissariis libertatibus. lib.7.tit.4. col.1758
Fideiussoribus minorum. lib.2. tit.24. col. 463
Fideiussoribus & mandatoribus. lib.8. tit. 41.col.1191
Fideiussoribus tutorum. lib.5.tit.57. col. 1345
Fide instrumentorum. lib.4.tit.21.col.859
Filio familias minore. lib.2.tit.23.col.465
Finium regundorum. lib.3.tit.39.col.745
Formulis & impetrationibus. lib.1.tit.58. col.339
Fructibus & litium expensis. libro 7. tit.51. col.1959
Fundo dotali. lib.5.tit.23. col.1357
Furtis & feruo corrupto. lib.6. tit.2.col. 1538

G

Enerali abolitione. lib.9. tit.43. col. 1457

H

Æreditate vel actione vendita. lib. 4. tit. 39.col.1053

480/C.IV.K.5-4,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index titulorum

Hæreditatis actionibus. lib.4. tit.14. col. 831
Hæreditatibus decurionum. libro 6. tit.61. col.1745
Hæredibus curiorum. lib.5. tit.54. columna 1545
Hæredibus instituendis. lib.6. tit.24. col. 1505
Hæreticis & Manichæis. lib.1. tit. 5. col. 278
His, quæ pœnæ nomine in testamento vel codicillis scribuntur, vel relinquuntur. lib.6. tit.40. col.1615
His, quæ sub modo legata vel fideicommissa relinquuntur. libro 6. tit.45. col. 1645
His quæ vi metúsve causa fiunt. lib.2. tit. 20. col.441
His, qui accusare non possunt. lib.9. tit.1. col.1501
His, qui ad Ecclesiam confugiunt. lib.1.tit. 12.col.205
His qui ad statuas confugiunt. lib.2.tit.25. col.474
His, qui à non dominis manumissi sunt. lib.7.tit 10. col.1781
His, qui ante apertas tabulas hæreditatem transmittunt. lib.6. tit.51. col. 1689
His qui in Ecclesiis manumittuntur. lib.1. tit.13. col.215
His,qui in priorum creditorum locum succedunt. lib.8. tit.19 col.1817
His, qui latrones vel alios criminibus reos occultant. lib 9. tit.39. col.1493
His, qui non possunt ad liber. pervc. lib.7 tit.11.col.1787
His,qui notantur infamia. lib.2.tit.12.col. 399
His, qui parentes vel liberos occiderunt. lib 9. tit.17. col.1532
His, qui per vnum iudicia non appellauerunt. lib.7. tit.67. col.1054
His, qui posteriorum nomine, &c. lib.2. tit. 23. col.457
His, qui sibi adfici. lib 9. tit.13. col.1527
His,qui veniam ætatis impetrauerunt.lib.2. tit.45.col.503
His, quibus ex indignis. lib.6. tit.35. col. 1575

I

IMperum , & alia fabstitutionibus. lib.6. tit.26. col.1519
Incertis personis. lib.6. tit.48. col.1651
Incestis,& incestibus nuptiis.lib.5.tit.5. col. 1545
Indicta viduitate. lib.6. tit.40. col.1611
Infantibus expositis. libro 8. tit.51.colum. 2263
Infirmandis pœnis cælibatus. lib.8. tit.58. col.2298
Ingenuis manumissis. lib.7. tit.14. colum. 1789
Ingratis liberis. lib.8.tit.50.col.2253
In integrum restitutione minorum xxv. annis. lib.2.tit.22 col.447
In iure, restitutione postliminii, ac quid,&c. lib.2. col.511
Iniuriis. lib 9. tit.35. col.1437
In ius vocando lib.2.tit 2. col.327
In litem dando tutore. lib.5. tit.44. col. 1525
In litem iurando. lib.5. tit.53. col.1541
Inofficioso testamento. lib.3. tit.28. col. 859
Inofficiosis donationibus. lib.3. tit.29.col. 879
Inofficiosa dotibus. lib.5. tit.70. col.1673
In quibus causis iurorem habeat. lib.5. tit.36.col.1593
In quibus causis in integrum restitutio non sit necessaria. lib.2. tit.41. col.489
In quibus causis militantes. lib.3. tit.35. col.633
In quibus causis cessat longi temporis præscriptio. lib.7.tit.34. col.1857
In quibus causis pignus vel hypotheca tacitè contrahitur. libro 8. tit.15.columa. 2115
In quibus causis seruí pro pen. lib. accip. lib.7. tit.25. col.1783
Institoria & exercitoria actione.lib.4.tit.25. col. 899
Institutionibus & substitutionibus. lib. 6. tit.25.col.1511
Inter alios actus vel iudicatas res aliis non nocere. lib.7. tit.20. col.1963
Interdicto matrimonio. lib.5. tit.6.colum. 1553
Interdictis. lib.8. tit.1. col.2045
Inutilibus stipulationibus. lib.8.tit.39.col. 2182
Iudeis & cœlicolis. lib.1. tit.9.col.196
Iudiciis. lib.3.tit.1. col.553
Iuris formulis. vide Formul.iur.
Iure successorum anulorum , &c. lib.6. tit.8. col. 1455
Iure codicillorum. lib.6.tit.26.col.1585
Iure deliberandi. lib.6. tit.56.col.1745
Iure dominij impetrando. lib.8. tit 34.col. 2257
Iure dotium. lib.5. tit.12. col.1581
Iure emphyteutico. lib.4. tit.66.col.1101
Iureiurando. lib.4. tit.1.col.765
Iureiurando propter calumniam. lib.2.tit. 59. col.539
Iure liberorum. lib.8.tit.59.col.2259
Iuris & facti ignorantia. lib.1. tit.18. col. 250
Iurisdictione omnium iudicum.lib.3.tit.13. col. 609
Iustinianeo Codice confirmando. columnæ

L

LAcina libertate tollenda.lib.7.tit.6.col. 1767
Legatis. lib.6.tit.37.col.1571
Lege Aquilia. lib.3. tit.35. col.727
Legecommissoria in pignoribus rescindenda. lib.8. tit.35. col.2250
Lege Fufia Caninia tollenda.lib.7.tit.5.col. 1708
Lege Iulia Miscella tollenda. lib.6. tit. 40. col. 1611
Legibus & constitutionibus principum. lib.1. tit.14. col.213
Legitima cautela. lib.5.tit.30.col.1578
Legitima hæredibus. libro 6. tit.57.colum. 1709
Libellis famosis. lib.9. tit.36. col.1421
Liberali causa. lib.7.tit.16.col.1798
Liberis exhibendis. lib.8. tit.8. col.2071
Liberis posteritis. lib.6. tit.18. col.1533
Libertis, & eorum liberis. lib.6. tit.7. col. 1431
Litigiosa. lib.8.tit.37.col.2167
Litis contestatione. lib.3. tit.9.col.595
Locato & conducto. lib.4.tit.65.col.1083
Longi temporis præscriptione. lib.7.tit.33. col.1825
Luitione pignoris. libro 8. tit.31.columna 2153

M

MAgistratibus municipalibus. libro 1. tit.56 col.518
Magistratibus conueniendis. lib.5.tit.75. col.1587
Maleficis & Mathematicis. lib.9.tit.18.col. 1575
Mandati,vel contrà. lib.4. tit.35. col.977
Mandatis principum. lib.1. tit.15.col.225
Modo multarum. lib.1. tit.54.col.313
Monopolijs,&c. lib.4.tit.59.col.1067
Mortis causa donationibus. lib.8. tit.57. col.2295
Mulieribus , quæ seruis propriis se iunxerunt. lib.9. tit.11. col.1557
Mutatione nominis. libro 9. titul.25. col. 1401

N

NAturalibus liberis. lib.5. tit.27. col. 1561
Nauicio fœnore. lib.4. tit.33. col.969
Necessariis seruis hæredibus instituen. lib. 6. tit.27. col.1567
Ne Christianum mancipium, &c. lib.1.tit. 10.col.206
Ne de statu defunctorum. lib.7. tit.22. col. 1782
Ne ex delictis defunctorum hæres conueni. lib.4. tit.17. col.833
Ne fideiussores vel mandatores dotium deatur. lib.5. tit.2. col.1553
Ne filius pro patre, libro 4. tit.13.columna 811
Ne fiscus vel respublica. lib.2. tit.58.col. 452
Negotiis gestis. lib.2. tit.19.col.482
Ne liceat posteritatibus. lib.1.tit.14. col. 245
Ne liceat in vna eademque causa. lib.7.tit. 70.col.1967
Nemini liceat signum Saluatoris, &c. lib.1. tit.8 col.196
Ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur. lib.5.tit.12. col.1537
Ne quis in sua causa iudi. lib.3. tit.5. col. 587
Ne rei militaris comitibus, &c. lib.1.tit.47. col.302
Ne rei dominicæ vel templorum. lib.7.tit. 38. col.1869
Ne sanctum baptisma iteretur. lib.1.tit.6. col.192
Ne sine iussu principis. libro 9. tit.48. col. 2452
Ne tutor vel curator rectigalia conducat. lib.5.tit.42. col.1559
Ne vxor pro marito. lib.4. tit.12. columna 859
Nili aggeribus non rumpendis.lib.9 tit.38. col.1493
Non numerat pecunia. lib.4.tit.30.col.951
Nouæ rectigalia. lib.4.tit.61. col.1074
Nouationibus & delegationibus. lib.8.tit. 42. col.2205
Noui operis nunciatione. lib.8.tit.11.col. 2086
Nouo Codice faciendo. col.1
Nudo iure Quiritium tollendo.lib.7.tit.25. col.1813
Nuptiis actionibus. lib.2.tit.41.colum. 749
Nudo iure Quiritium tollendo. lib.7. tit. 25.col.1827
Nundinis & mercationibus. lib.4. tit. 60. col.2069
Nuptiis. lib.5.tit.4.col.1119

O

OBligationibus & actionibus. lib.4.tit. 10. col.811
Obsequiis patronos præstandis. lib.6.tit.6. col.449
Officium vicarium iudicum. lib.1. tit.44. col.302
Officio comitis Orientis. lib.1. tit.37. col. 295
Officio comitis sacrarum largitionum. lib. 2.tit.32. col.490
Officio comitis sacri palatij. lib.1. tit.34. col.291
Officio comitis sacri patrimonij. lib.1. tit. 31. col.293
Officio comitis rerum priuatarum. lib.1. tit.33.col.291
Officio diuersorum iudicum. lib.1. tit.48. col.309
Officio eius, qui vicem alicuius iudicis vel præsidis obtinet. lib.1. tit.50. col.306
Officio iuridici Alexandriæ. lib.2. tit.57. col.518
Officio magistri militum. lib.1. tit.29. col. 284
Officio magistri officiorum. lib.1. tit.31. col. 289
Officio militarium iudicum. lib.1. tit.46. col.301
Officio præfecti annonæ. lib.1. tit.44. col. 300
Officio præfecti Augustalis. lib.1. tit.37. col 295
Officio præfecti vrbi. lib.1. tit.28.columna 284
Officio præfecti vigilum. lib.1. tit.43.col. 302

Officio

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Officio prætoris. lib.1.tit.33.colum.195
Officio præfecti prætorio Africæ, lib.1.tit.37.co.274
Officio præfecti prætorio Orientis & Illyrici. lib.1.tit.26.co.271
Officio proconsulis & legati.lib.1. titul.35. col.198
Officio quæstoris,libro 1. titul.30. columna.28
Officio rectoris prouinciæ. lib.1. titul. 40. col.296
Officio vicarij. li.1.tit.38.co.294
Operis libertorum, libro 6. titul.3. columna 1363
Operis noui nunciationis. libr. 8. titul. 11. col.1086
Operibus publicis, lib. 8.titul.12. columna 1087
Ordine cognitionum, libro 7.titul.19.col. 1817
Ordine iudiciorum. lib.3.titul 8.col.591

P

Pactis lib.2.tit.3.col.319
Pactis conuentis tam super dote,&c. lib. 5.tit.14.col.1214
Pactis inter emptorem & venditorem, lib. 4.tit.54.col. 1035
Pactis pignorum. lib. 8. titul.35. columna 1250
Paganis & sacrificiis & templis eorum. lib. 1.tit.11.col.102
Patris pignoris, & omni causa,lib.8.tit.23. col.1235
Patris' possessor, lib.8.tit.47.col.1333
Patribus,qui filios suos distraxerunt,lib.4. tit.43.col.1011
Patrulio eius,qui libertatem meruit, lib.7. tit.13.col.1835
Pedaneis iudicibus. lib.3.tit.3.col.583
Periculo & commodo rei venditæ. lib.4. tit.48.col.1019
Per quas personas nobis acquiratur, lib.4. tit.27.col.611
Periculo rerum,lib.7.tit.38. colum. 1915
Petitione hæreditatis,lib.3.tit.31. columna. 673
Pignoraticia actione,li.4. titulo 24.columna 895
Pignoribus & hypothecis,li.8.titulo 14.col. 1093
Plus petitionibus,libro 3.titulo 10.columna 599
Plus valere quod agitur , lib.4. tit.22. col. 889
Pœna iudicis,qui malè iudicauit, lib.7.tit. 49. columna 1935
Pœnis. lib.9.tit.47.col.1443
Posthumis hæredibus instituendis , li.6.tit. 29.col.1339
Postliminio reuerso, lib.8.tit.51. columna 1254
Postulando. lib.2.tit.6.col.377
Pœdia & aliis rebus minorum.lib.5.tit.71. col. 1555
Præscriptione longi temporis quæ pro liberate,&c. li.7.tit.22.col.1825
Præscriptione longi temporis,x.vel xx. annorum. li.7.tit.24.col.1840
Præscriptione xxx. vel xl. annorum,li.7.tit. 39.col. 1871
Præsorpsis verbis, lib.4. tit.64. col.1078
Præsorio pignore , libro 8. titulo 22. col. 1251
Præsario.& Saluiano interdicto,lib.8.tit.9. col. 1073
Precibus Imperatori offerendis , lib. 1. tit. 19.col.137
Priuatis carceribus,libro 9.titulo 5.colum. 1313
Priuilegio docti, lib.7.tit.64.col.1951
Priuilegio fisci, lib.7.tit.73.col.1951
Probationibus. lib.4.tit.19.col.855
Procuratoribus. libro 2.titulo 13. col.407
Pro donato. lib.2.tit.17.col.433
Pro dote,eodem lib.& titul.sequen.colum. eadem.
Pro emptore, lib.7.tit.26.col.1829
Pro hærede. lib.7.tit.19.col.1833
Prohibita sequestratione pecuniæ,lib.4.tit. 4.col.789
Pro quibus causis serui pro præmio libertatem accipiant. li.7.tit.15.col.1789
Pro socio. li.4.tit.37.col.956

Q

Quadriennij præscriptione, lib.7.tit.37. col.1863
Quadrimestribus hæredibus,li.6.ti.21.c.300
Quæ res exportari non debeant, lib.4. tit. 41.col.1009
Quæ res pignori obligari possunt,vel non, lib.8.tit.17.col.1111
Quæ res vendi non possunt, li.4.tit.40.colum. 1007
Quæ sit longa consuetudo, li.8.tit.53.col. 1267
Quæstionibus, lib.9.tit.41.col.1437
Quando ciuilis actio criminali præiudicet. lib.9.tit.31.col.1409
Quando decreto opus non est,li.5.tit.72. col 1581
Quando dies legati vel fideicommissi cedit. lib.6.tit.51.col.1251
Quando ex facto tutoris , lib.5.tit.59. colum.1537
Quando fiscus vel priuatus , li.4.tit.15. colum.819
Quando imperator iuter pupillos vel viduas, lib.5.tit.14.col.1453
Quando libelles principi dantur faciat lis contestationem, li.2.tit.10 col.261
Quando licentiat ab emptione discedere, lib. 4.tit.45. col.1021
Quando licetat vnicuique suæ iudicis se vindicare. lib.3.tit.17.col.637
Quando,mulier tutelæ officio fungatur, li. 5.tit.35.col.1293
Quando non potentium partes, li.6.tit.20. col. 1419
Quando prouocare non est necesse , lib.7. tit.64. col.1910
Quando tutores vel curatores esse desinant,lib.5.tit.60.col.1553
Quæ in fraudem creditorum , lib.7. tit.75. col. 2051
Quemadmodum testamenta aperiantur, lib.6.tit.32. col. 1307
Qui accusare non possint,lib.9. tit. 1.col. 1301
Qui admitti ad bonorum pos. possint, li.6. tit.9.col.1285
Qui arare fe excusant, li.5.tit.68.col.1567
Qui bonis cedere possint, lib.7.tit.71.col. 2019
Qui dare tutores vel curatores possint,lib. 5.tit.34. col 1187
Qui, & aduersus quos in integrum restitui non possunt, lib 2.tit.42.col.495
Qui legitimam personam habeant ita.di in iudicio,vel non. lib.3 tit.6.col.589
Qui manumittere non possunt,lib.7.tit.11. col.1785
Qui morbo se excusant , lib.5. tit. 67. col. 1566
Qui non possunt ad libertatem peruenire, lib.7.tit.12. col.1717
Qui numero liberorum se excusant, lib.5. tit.10.col.1365
Qui numero tutelarum, lib. 5. tit.69. col. 1567
Qui petant tutores vel curatores,lib.5.tit 31.col.1525
Qui pociores in pignore habeantur , li.8. tit. 18. col.1115
Qui pro sua iurisdictione iudices dare,date possunt. lib.3 tit 4.col.587
Qui testamenta facere possunt , vel non.li. 6.tit.22. col.1479
Quibus ad libertatem proclamare non licet, lib.7. tit.18.col.1815
Quibus causis in integ. restit. lib.2. tit. 41. col.491
Quibus causis pig. vel hypotheca ta. con. lib.8.tit.15.col.1107
Quibus ex causis maiores, lib.2.tit.54.col. 25
Quibus ex causis serui pro præmio libertatem accipiant , libro 7. titul.13. columna 1789
Quibus non obiicitur longi temporis præscriptio. lib.6.tit.35.col.1259
Quibus res iudicata non nocet, lib.7.tit.56. col. 1915
Quibus ex indignis,libro 6.tit.35. columna. 1275
Quod cum eo,qui in aliena potestate, li.4. tit.26.col.901
Quod iussu. eod.lib.& tit.eod.
Quod metus causa,lib.2. titul.20. columna. 441
Quomodo & quando iudex.lib.7. titul.43. col.1899
Quorum appellationes non recipiantur, lib.7.tit.65.col.1907
Quorum bonorum.li.8.tit.2.colum. 1049
Quorum legatorum , lib.8. tit.3. columna 1051

R

Apes virginum seu viduarum , li.9.tit. 13.col.1363
Rationibus operum publicorum, & ceteribus ciuitatum, li.8.tit.13.col.1092
Rebus alienis non alienandis lib.4. tit.32. col. 1045
Rebus creditis, lib.4.tit.1.co.765
Recepris arbitris. lib.2.tit.56.col.519
Rei vindicatione, lib.3.tit.32.col.687
Rei vxoriæ actione, lib.5.tit.13.col.1202
Re iudicata, lib.7.tit.52.col.1945
Relationibus, lib.7.tit.11.col.1963
Religiosis & sumptibus funerum, lib.3.tit. 44. col.768
Rem alienam gerentibus , lib.3.tit.33.col. 1011
Remissione pignoris,lib.8.tit.26. columna 1236
Repudianda bonorum possessione. li.6.tit. 19. col.1255
Repudianda vel abstinenda hæreditate,lib. 6.tit.31.col.1263
Repudiis, lib.5.tit.17.col.1135
Reputationibus, lib.2.tit.48 col. 510
Requirendis reis, lib.9.tit.40.col.1423
Rerum amotarum , lib.5.tit.21.col.1255
Rerum permutatione. lib 4.tit.64.col.1078
Restidendæ venditione, lib.4.titul.44.col. 1023
Res inter alios acta. lib.7.tit. 20.col.1913
Restitutionibus in integrum,lib.2.titul.22. colum. 457
Restitutionibus militum , lib.2. tit.31.col. 511
Revocandis donationibus.lib.8.tit.56.col. 1291
Revocandis his quæ in fraudem creditorū alienata sunt, lib.7.tit.75.col.1933

S

Acrosanctis Ecclesiis. lib.1.tit.2.col.31
Sanctissimo, lib.1.tit.17.col.137
Secundis nuptiis, li.5.titul.9.columna.1156
Seditiosa, lib.9.tit.30. col 1407
Senatusconsultis, lib.1.tit.6.col.124
Senatusconsulto Claudiano tollendo, lib. 7.tit.24.col.1811
Sententia, quæ sine certa quantitate prolata est, lib.7.tit.46.columna 1919
Sententiis præfectorum prætorio, lib.7.tit. 42.col.1897
Sententiis ex periculo recitandis , lib.7. tit. 44.col.1909
Sententiis & interlocutionibus omnium iudicum, lib.7. tit.45.col.1911
Sententiis, quæ pro eo,quod interest,proferuntur, lib 7. tit.47.col.1917
Sententiam passis & restituris,lib.9.tit.51. col.1457
Sententiam reficiendi non posse , li.7.tit.50. col.1937
Separationibus bonorū, li.7.ti.72.co.2014
Sepulchro violato, lib.9.tit.19.col.1175
Seruitutibus,& aqua, lib.3.tit.34.col.709
Seruis fugitiuis, lib.6.tit.1.col.1193
Seruis reipublicæ manumittendis , libr.7. tit.9. col.1779
Seruo com. man.fuer. com. fer. manumiſ. lib.7.tit.7.col.1774
Seruo pignori dato manumisso,lib 7.tit.8. col. 1778

480/C.IV.K.5-4,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index titulorum nouem priorum lib. Codicis.

Si aduersùs creditorem, lib.2.tit.38.colum. 487
Si aduersùs creditorem, libr.7.titul.36.col. 1861
Si aduersùs delictum, lib.2.tit.35. colum. 482
Si aduersùs donationem, lib.2.titul.30.col. 475
Si aduersùs dotem lib.2.tit.32.col.483
Si aduersùs fiscum lib.2.tit.37.col.485
Si aduersùs libertatem, lib.2.tit.37.colum. 487 -
Si aduersùs rem iudicatam restitutio postulatur, lib.2. tit.27. col.479
Si aduersùs solutionem, lib. 8. tit.33. col. 481.
Si aduersùs transactionem,lib.2.tit 31.colum. 479
Si aduersùs venditionem, lib.2. tit.28. col. 473
Si aduersùs venditionem pignorum, lib.2. col. 475
Si aduersùs vsurapionem, lib.2.tit.26.col. 487
Si alterâ res pignori data sit,lib.8.titul.12. col.1209
Si à non competente iudice, lib.7.titul.48. col. 1581
Si antiquior creditor pignus vendiderit, lib.8.tit.20.col.1219
Si certum petatur, lib.4. titul.2. columna 777
Si communia res pignori data sit, lib.8.tit. 21.col.1215
Si contra ius vel vtilitatem publicam, lib. 2.tit.22. col. 467
Si contra matris voluntatem tutor datus sit.lib.5.tit.47. col.1339
Si de mancipanda possessione fuerit appellatum, lib.7.tit.69.col.1015
Si dos constante matrimonio, lib.5.tit.13. col. 1353
Si ex falsis instrumentis, lib.7. tit. 51. col. 1559
Si ex pluribus reorum, lib.5. tit.40.col. 1317
Si in causa iudicati pignus captum sit, lib. 8.tit.13.col.1211
Si in communi, eâdemque causa in integrum restitutio postuletur, lib.2.tit.26. col. 467
Si in fraudem patroni, lib.6.titul.5.colum. 1437
Si maior factus alienationem rem habuerit, lib.5.tit.74.col. 1585
Si maior factus rerum habuerit. lib.2.titul. 46.col.505
Si mancipium ita fuerit alienatum, lib.4 tit.57.col.1061
Si mancipium ita venierit, lib.4.tit.56.col. 1059
Si mater indemnitatem promisit, lib.5.tit. 46. col.1319
Si minor ab hereditate se abstinuit, lib.2. tit.19.col.409
Si minor se maiorem dixerit vel malus probatus fuerit. lib.2.tit.43.col.497
Sine causa,vel ex falsis fundum comparari non potest, lib.4.tit.47.col.1045
Si supplex ex rescripto petierit,lib.7.titul. 2.col. 1574.
Si omissa fit causa testamenti, lib.6.tit. 30. col.1629
Si pendente appellatione mota interruerit,lib.7.tit.62.col.1018
Si per vim vel alio modo absentis possessio turbata sit, lib 8 tit.5.col.1206
Si pignus pignori datum sit, lib.8.titul.14. col.1233
Si pignoris conuentionem numeratio pecuniæ secuta non sit, lib.4. titul.35. col. 1153
Si plures vna sententia condemnati sunt, lib.7.tit.55.col.1553
Si propter publicas penitentiones venditio facta celebrata, lib.4. tit.42.columna 1043
Si quacunque præditus potestate, lib.5.tit. 7.col.1153
Si quis aliquem testari prohibuerit, lib.6. tit.34. col. 1573
Si quis alteri vel sibi, lib.4.titul.50.columna 1039
Si quis eam, cuius tutor fuerit, coëgerit, lib.9 tit.10.col.1555
Si quis ignorans rem minoris esse, lib.5. tit.75.col.1581
Si quis imperatori maledixerit, lib.9. tit.7 col.1559
Si rector prouinciæ,libro 5.titul.2. columna 1113
Si reus reiecerit morosus fuerit. lib.9. tit.2. col.1547
Si restitui in integrum restitutio postulatur, lib.2.tit.44.col.500
Si secundo nupserit mulier,lib.5 tit.10. col. 1737
Si seruus extra, libro 4. titul. 36. columna 989
Si seruus expetenda venerat, libr.4. tit. 53. col. 1013
Si tutor contra voluntatem matris datus fit,lib.5.tit.47. col.1339
Si tutor vel curator non gesserit, lib. 5. tit. 51. col. 1545
Si tutor vel curator causa reipubli. abfuerit.lib.5.tit.64. col. 1565
Si tutor vel curator intercesserit, lib.2 tit. 28. col.465
Si tutor vel curator falsis allegationibus excusatus fit, lib. 5.tit.63.col. 1563
Si vendito pignore agatur,lib.8.tit.30. col. 1251
Si vnus ex pluribus appellauerit, lib. 7.tit. 68. col.1605
Si vnus ex pluribus heredibus, lib.8.tit.31. col.1255
Si vt omissam hereditatem, lib.6. titul.40. col.1491
Soluto matrimonio , &c. lib.5. tit.18. col. 1348
Solutionibus & liberationibus,lib.8.tit.43. col.1311
Spoofalibus, &c. libro 5. titulo 1. colum. 1108
Sportulis,&c. lib.5.tit.2.col. 1579
Statuis & imaginibus,lib.1.titul.24.colum. 173
Successorio edicto,lib.6.titul.26.columna 1449
Suffragio. lib.4.tit.3.col.945
Suis & legitimis liberis,lib.6. titul. 34. col. 1697
Summa Trinitate & fide Catholica. lib.1. tit.1.col.13
Suspectis tutoribus, lib.5.tit.43.col.1313.

T

TAbulis exhibendis,lib.8.tit.7. columa. 1071
Temporibus & reparationibus,lib.7. titul. 63.col. 1595
Temporibus in integrum restitutionis.lib. 2.tit.53.col.517
Testamentaria manumissione, lib.7. titul. 2.col.1511
Testamentaria tutela,lib.5.tit.28.columa. 1574
Testamento militis,lib.6. titul. 21. columa 1471
Testamentis , & quemadmodum testamenta ordinentur. lib.6.tit.23.columa. 1482
Testibus. lib.4.tit.20.col.851
Transactionibus. lib.2.tit.4.col.349
Tutoribus vel curatoribus illustrium, li.5. tit.31.col. 1185
Tutore vel curatore qui fatis non dedit. lib.5.tit.42. col.1311

V

VBi causa fiscus agi debeat. lib.3. tit.22. col.635
Vbi causæ fiscales.libr.3. titul.26. columa. 634
Vbi consulatur qui certo loco dare promisit, lib.3 tit.18.col.619
Vbi de criminibus agi oporteat.lib.3.tit.15. col.615
Vbi de hereditate agatur, lib.3. tit. 20. col. 623
Vbi de possessione agi oporteat, lib. 3. tit. 16. col.619
Vbi de rationibus tam publicis quàm priuatis agi oporteat,lib.3.titul.22. columna. 625
Vbi, & apudquem cognitio in integ. restitutionis agitanda sit, lib.2. titul.47. col. 507
Vbi fideicommissum peti oporteat,lib.3.tit. 17.col.619
Vbi in rem actio exerceri debeat, lib.3. tit. 19.col.621
Vbi pupillus educari debeat,lib.5.tit 49.columna 1551
Vbi quis de curiali,aliâve conditione conueniatur. lib.3 tit.23.col.627
Vbi senatores,vel clarissimi , lib. 3. tit. 24. col.629
Vectigalia' nova institui non posse , lib.4. tit.61.col. 1074.
Vectigalibus & commissis, lib.4.tit.61. col. 1070
Verborum & rerum significatione, lib.6. tit.38. col.1607
Veteres iure concludendo , lib.1. tit.17. col. 224
Vi bonorum raptorum,lib.9.tit.33. colum. 1483
Vindicta libertate , libro 7. tit. 2. columna 1749
Vnde legitimi, lib.6.tit.15.col.1447
Vnde liberi, lib.6.tit.14.col.1445
Vnde vir & vxor. lib.6.tit.18.col.1453
Vnde vi. lib.8.tit.4.col.1055
Vsucapione pro empione,lib.6.tit.26.col. 1819
Vsucapione pro dotato , lib.7. tit.27. col. 1833
Vsucapione pro dote , lib.7. tit.28. colum. 1813
Vsucapione pro herede. lib.7.tit. 29. col. 1815
Vsucapione transformanda, lib.7.tit.31. col.1837
Vsufructu,& habitatione, &c. lib.3. tit.33. columna 629
Vsuria, lib.4.tit.32.col.951
Vsuria rei iudicatæ,lib.7.titul.54. columna 1955
Vsuris pupillaribus. lib.5. tit.56. col.1547
Vsuris & fructibus legatorum, lib.6.tit.47. col. 1615
Vtilitates,& ab heredibus, & contra heredes incipiant. lib.4.tit.12.col.819
Vt cause post pubertatem adire tutor, lib. 5.tit.48.col. 1551
Vt intra certum tempus criminalis quæstio terminetur,libr.9 titul.44. columna. 1618
Vt lites pendentes. lib.2.tit. 2.col.245
Vt nemo inuitus agere, vel accusare cogatur, lib.3.tit 7.col.593
Vt nemo priuatus ciuilos prædia fisci, &c. lib.1.tit.19.col.419
Vt nemini liceat sine iudicis auctoritate, lib.1.tit.17.col.430
Vti possideris, lib 8.tit.6.col.1067
Vt in possessionem legatorum, lib.6.tit.31. col. 1693
Vt nulli pecuniæ fus, lib.1.tit.41.col.499
Vt omnes iudices, tam ciuiles quam militares, &c. lib.2.tit.49.col.504
Vt quæ desunt aduocatis, lib. 2. tit. 11. col. 387
Vxoribus militum , lib.2.titul.32. colum. 515

Finis titulorum.

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Authenticarum Index.

NOVELLARVM CONSTITUTIONUM, quas Authenticas vulgus appellat ab Irnerio, Alberto, Bulgaro, & aliis Iustiniano Codici suis locis inserendarum index ordine alphabetico collectus.

A

AD eos, de secund. nup. libro 5. columna 1234
Ad hæc qui fructus, de vsuris, lib. 4. columna 960
Ad hæc, quando mali. inter. offi. fun. po. libr. 5. col. 1195
Ad hæc ſi, de iudi. lib. 3. col. 536
Ad hoc qui fuam, de Lacl. lib. col. lib. 7. colu. 1372
Adſcriptitios, de Epiſcop. & cleri. lib. 1. colu. 107
Æqualitas, de pactis conuen. lib. 5. col. 1219
Agricultores, quæ res pign. oblig. poſ. libro 8. col. 1214
Antiqua, de infantibus exp. libr. 8. col. 1266
Apud eloquentiſſimum. de fide inſtrumen. lib. 4. col. 880
At qui feuerè, de probationibus, libr. 4. col. 856
At ſi conuictus, de fide inſtrum. lib. 4. colu. 884

B

BOna damnatorum, de bon. proſcript. libro 9. col. 1458.

C

CAuſa, quæ ſit, de Epiſc. & cleri. libr. 1. columna 101
Ceſſante, de legitim. hæred. lib. 6. colum. 1713
Clericos quoque, de Epiſc. & cleri. lib. 1. columna 102
Contra qui proprium, de non nume. pecu. libr. 4. col. 935
Contrà, cùm rogatus, ad Senatuſcon. Trebel. lib. 6. col. 1661
Credunt præterea, de hæreti. & Manich. lib. 1. col. 181.
Cui relictum, de indict. vidui. tol. lib. 6. colu. 1613

D

DEcernit ius nouum, de receptis arbit. libro 2. col. 334
Defuncto, ad Senatuſcon. Tertul. lib. 6. col. 1708
Diaconiſſam, de Epiſcop. & cleric. lib. 1. columna 77
Donationem, de iur. eor. lib. 5. col. 1197
Dos data, de donat. ante nup. libro 5. colum. 1229

E

FContrà, de repud. lib. 5. col. 1240
Et, qui appellat, de tempo. & repara. appellat. lib. 7. columna 1393
Eidem pœnis, de ſecund. nupt. libro 5. col. 1158
Eò deceſſum, de donat. ante nupt. libr. 5. columna 1222
Epiſcopo nullam, de Epiſcop. & cleric. lib. 1. col. 83
Epiſcopalis ordo, de Epiſcop. & cleric. lib. 1. columna 108
Et conſequenter, de ſcatum. & incerto. lib. 7. columna 1318
Et cum ſolis, ad Senat. Tertul. lib. 6. colum. 1709
Et non obſeruato, de teſtamen. lib. 6. columna 1503
Et qui intrat, de bonis auctho. iudi. poſ. lib. 7. columna 1038
Et cauſa, de libet. præt. lib. 6. col. 1538
Excipiuntur, de bonis quæ liberis in poteſtate. lib. 6. colum. 1736
Ex complexu, de inceſt. nupt. lib. 5. columna 1183.
Ex teſtamento, de ſecund. nupt. lib. 5. columna 1184.

Codex.

Ex teſtamento, de columna libr. 6. columna 1458

G

GAZAROS, de hæret. & Manich. libr. 1. colum. 190
Generaliter autem, de Epiſcop. & cleric. lib. 1. colum. 89.
Glorioſiſſimi, de diuer. reſcript. lib. 1. colum. 174

H

HAnc autem querelam, de non numer. pecu. lib. 4. col. 944
Hæc vſus, de ſacroſan. Eccle. lib. 1. colum. 54
Hæ res lucro, de ſecund. nupciis, lib. 5. colu. 1266
Hoc amplius, de fideicom. lib. 6. col. 1611
Hoc inter, de teſtamen. lib. 6. col. 1497
Hoc ita, de pigno. & hypot. lib. 8. col. 1200
Hoc ita, de duobus reis ſtip. lib. 8. col. 1185
Hoc ius porrectum, de ſacroſanct. Eccleſ. lib. 1. col. 48
Hoc ſacramentum, de iureiur. propter eccleſiam dan. lib. 1. col. 148
Hoc nifi, de ſolut. & liberat. libr. 7. columna 1218
Hoc ius ſtabit, de proc. lib. 2. col. 422
Hoc ſi debitor, de pigno. & hypoc. lib. 8. columna. 1205
Hoc locum, ſi ſecundo nupſe. mul. lib. 5. colum. 1178
Hodie autem, de appel. lib. 7. col. 1373
Hodie iuramento, de iudi. lib. 3. col. 535
Hodie nouo, de cuſtod. reo. lib. 9. col. 1585
Hodie quamſcunque, de repud. lib. 5. col. 1241

I

IDem eſt in his, de bonis quæ liber. &c. lib. 6. col. 1737
Idem eſt de Neſtorianis, de hæreti. & Manich. lib. 1. col. 190
Indè à debitore, de oblig. & actio. libr. 4. col. 818
Inceſtus nuptiæ, de inceſt. nupt. lib. 5. colum. 1149
In donatione, de ſecund. nup. lib. 5. columna 1161
Ingreſſi, de ſacroſanct. Eccleſ. lib. 1. col. 40
In iſto iuramento, de iureiur. propter eccleſiam dan. lib. 1. col. 144
In ſucceſſione, de ſuis, & legit. libe. libro 6. col. 1704
Interdicimus, de Epiſcop. & cleric. libro 1. col. 82
In teſtamento, ad Senatuſcon. Tertul. lib. 6. col. 1707
Itaque mortuo, commu. de ſucceſſ. lib. 6. col. 1716
Item & à priuatis, de donationibus, libr. 8. col. 1282
Item hæreditas, de bonis quæ libe. &c. libro 6. col. 1736
Item qui domum, de ſepul. vio. libr. 9. colu. 1378
Item ſi inuitum, de ſacroſanct. Eccleſ. lib. 1. col. 53
Item poſſeſſori, qui pro in pign. hab. libr. 8. col. 1219
Item præſidium, de ſacroſanct. Eccleſ. libr. 1. col. 53
Item ſine, de naturalibus lib. libr. 5. colum. 1157
Item priuilegium, de hæret. & Manich. lib. 1. col. 179
Iubemus, vt ſi, de iudiciis, lib. 3. col. 539

L

LIbellum verò, de lit. conteſt. lib. 3. colu. 587
Liberi furioſi, de Epiſcop. audien. libro 1. columna 165
Licentiam habeat, de Epiſcop. & cleriois. lib. 1. col. 104
Licet patri, de naturalibus liberis, libro 5. col. 1248
Licet teſtatoo, de Epiſcop. & cleric. libro 1. colum. 94
Litigioſa, in tit. de litigio. libro 8. colum. 1959
Lucrum hoc, de ſecund. nupt. lib. 5. columna 1161

M

MAlæ fidei poſſeſſore, de præſcript. longi temp. lib. 7. col. 1852
Matri & auiæ, quando mulier tute. offi. fun. poſſ. lib. 3. col. 1194
Maximis, de nup. lib. 5. col. 1140
Minoris debitor, qui dare tut. vel cura. poſ. lib. 5. col. 1230
Multò magis, de ſacroſan. Eccle. lib. 1. columna 59
Multò magis, de Epiſcop. & cleri. libr. 1. colum. 83

N

NAuigia, de fur. & fern. coe. libr. 6. colum. 1408
Niſi rogati, ad ſenatuſcon. Trebel. lib. 6. col. 1660
Niſi ciuicunale, de bonis mater. libr. 6. colu. 1738
Niſi breues, de ſcat. ex poſſ. rect. lib. 7. colu. 1310
Non licet parenti, de lib. præte. lib. 6. co. 1538
Nouiſſimè, de adminiſtratione tutor. &c. lib. 5. col. 1239
Nouiſſima, de inoffi. teſta. li. 3. col. 643
Noua alia, de naturali. lib. libr. lib. 5. columna 1171
Nouo iure, de pœna ſed. qui. malè iud. lib. 7. col. 1537
Nouo iure, de celationibus. lib. 7. columna 1366
Nullius Epiſcopus, de Epiſc. & cleri. lib. 1. columna. 86
Nũc autem, de Epiſc. & cleric. lib. 1. col. 84
Nunc autem, de ſecund. nupc. lib. 5. columna 1173
Nunc habetur, de dona. ante nup. lib. 5. columna. 1228
Nunc ſi hæres, de litig. lib. 8. col. 1272
Nunc ſoli, de naturalibus liber. lib 5. colum. 1163

O

OFferatur ei, de litis contc. lib. 3. colum. 585
Omnes peregrini, commun. de ſucceſſ. lib. 6. col. 1713

P

PAter donationes, de don. ante nupt. lib 5. col. 1125
Perpetua, de ſacroſanct. Eccle. lib. 1. columna 52
Permiſſa eſt, de dona. ante nup. li. 5. col. 1114
Poſt fratres, ſ. de legit. hæred. li. 6. col. 1713
Poſt fratres, ij. cod. tit. & libro col. 1714
Poſt iuſurandum, de iudi. lib. 3. col. 574
Præterea tamen, de fideiuſſoribus, & mand. lib. 8. col. 1194
Præſides, de Epiſ. audien. lib. 1. col. 156
Præterea, de ſacroſanct. Eccleſ. libro 1. columna 61
Præterea ſi matrimonium, vnde vir, & vxor lib. 6. colum. 1456
Præterea qui, de naturalibus libe. lib. 5. col. 1272
Presbyteri, ſeu diaconi, de Epiſc. & cler. libr. 1. col. 78.
Presbyterum, de Epiſc. & cleric. lib. 1. columna 77
Presbyteros, de Epiſco. & cleri. lib. 1. colum. 105
Presbyteros, diaconos, de Epiſcop. & cleric. lib. 1. col. 131
Principales, de iureiur. propter eccleſiam dan. lib. 1. col. 144

Q

QVæ actiones, de ſacroſanct. Eccleſ. lib. 1. col. 64
Quæ in prouincia, vbi de ciuil. oper. lib. 3. col. 518
Quæ tertia, de collationibus lib. 6. colum. 1469
Quæ ſupplicatio, de preciſ. imp. offi. lib. 1. col. 180
Quibuſcunque modis, de ſacroſan. Eccleſ. lib. 1. col. 50
Qui res, de ſacroſan. Eccleſ. lib. 1. col. 1. col. 54
Qui rem, de ſacroſanct. Eccleſ. lib. 1. col. 54
Qui ſemel, quomodo & quando lib. 7. columna 1305

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index Authenticarum Codicis.

Quod eis permittitur, de nup. lib. 5 columna 1139
Quod ferri non debet, de dilationibus, libro 1. col. 603
Quod hodie, de repu. lib. 5. col. 1145
Quod ius de naturalibus. libe. lib. 5. colum. 1272
Quod locum, de colla. lib. 6. col. 1460
Quod locum, de dot. cau. non numer. lib. 5. col. 1124
Quod mater, de revocand. don. lib 8. colum. 1194
Quod nunc generale, de cura furio. lib 5. co. 1373
Quod obtinet, de piga. & hyp. lib. 8. columna 1106
Quod obtinet, de proba. lib. 4. col. 843
Quod pro hac causa, de Episco. & cleri. libro 1. colum. 96.
Quod si quis, de prescrip. long. temp. lib. 7. col. 1832.
Quod sine, de resta. lib. 7 col. 1496
Quo iure, qui pot. in pigno. hab. libro 8. columna 1228

R

Res quæ subiacent, commu. de lega. libro 6 columna 1642
Rogari, de testa. lib. 4. columna 866

S

Sacramentum, quando mulier rece. offi. fun. pot. lib. 5 columna 1195
Sed cùm testatur, ad leg. Falcid. libro 6. columna 1647
Sed episcopalis, de Episc. & cleri. libro 1. col. 194
Sed & in ea, ad leg. Falc. lib. 6. col. 1668
Sed & periculum, sine con. vel relig. fun. compa. non posse. libr. 4. columna 1028
Sed & si quis, de rebus. lib. 4. col. 848
Sed & permanare, de sacrosanct. Eccles. libro 1. columna 53.
Sed & ita, de comp. & repar. appell. libro 7. co. 1996
Sed & si quis, de secund. nupt. lib. 5. col. 1161
Sed hodie, de donat. inter vir. & uxor. lib. 5. columna 1233
Sed hodie, qui manumit. non poss. lib. 7. col. 1744
Sed hodie, de repu. libro 5. col. 1146
Sed hodie nouo, de obliga. & act. libro 4. columna 818
Sed hodie, ad leg. Iul. de adult. lib. 9. colum. 1338
Sed hodie, de Episco. & cleri. lib. 1. col. 88
Sed hodie nouo, de of. diuer. Iud. libro. 1. col. 303
Sed hodie, de iur. ar. an. libe 4. colum. 1436
Sed iam cautum, depos. vel con. libro 4. columna 977
Sed iam necesse, de dona. ante nupt. lib. 5. columna 1114
Sed iudex, de Episc. & cleric. lib. 1. col. 75
Sed neque, de sepul. vio. lib. 9. col. 1380
Sed neque curialem, de Episc. & cleric. lib. 1. col. 94
Sed nouo iure, de Episc. & cleric. libe. 1. columna 78
Sed nouo, de naturalibus lib. libro 5. columna 1265
Sed nouo iure, ad leg. Iul. de adult. lib. 9. columna 1341
Sed nouo iure, si certum petatur, lib. 4. columna 782.
Sed nouo iure, de nup. lib 5. col. 1134
Sed nouo iure, de repud. lib. 5. col. 1243
Sed nouo iure, de naturalibus li. libro 5. col. 1263
Sed nouo iure, de seruis fugiti. lib. 6. columna 1396.
Sed omnino, ne vxo. pro ma. libr. 4. columna 822
Sed quamuis, de rei vxo. act. libro 5. columna 1213
Sed quæ nihil, de pactis conuen. lib. 5. columna 1210
Sed si aurum, de secund. nupt. lib. 5. columna 1170
Sed si post, de inoff. testam. lib. 3. columna 649
Si appellatione, de temp. & repar. appell. libr. 7. col. 1996
Si capital. de Episcop. & cleric. libr. 1. columna 151
Similiter Falcidia, ad leg. Falcid. lib. 6. columna 1648
Si minor xxv. annis de temp. in integ. re. lib. 2. columna 522
Si modò subiiciatur, famil. erciſc. libro 3. columna 736
Sicut alienatio, de sacrosanct. Eccl. lib. 1. columna 49
Sicut hæreditas, de legit. nat. lib. 5. columna 1180
Si omnes creditores, si minor ab here. se abstin. lib. 2. columna 490
Si pater, diuor. fac. apud quem, &c. lib. 5. columna 1260
Si quis mulier, de sacrosanct. Eccles. lib. 1. columna 42
Si qua mulier, ad Senatusc. Velleia. lib. 4. columna 918
Si quando quis, de confess. pœn. lib. 9. columna 837
Si quas ruinas, de sacrosanct. Eccles. libr. 1. columna 51
Si quid, ex rebus, qui pot. in pig. ha. lib. 8. columna 1226.
Si quis Episcopus, de Episc. & cleri. lib. 1. columna 80
Si quis vult, qui pot. in pig. hab. libr. 8. columna 1221
Si quis litigantium, de Episco. audient. libro 1. columna 170
Si quis liberos, de naturalibus libe. lib. 5. columna 1273
Si quis in aliquo, de edendo. lib. 2. col. 525
Si quis episcopus, de Episc. & cleric. lib. 1. columna 80
Si quis ei, ad leg. Iul. de adult. libe. 9. columna 1353
Si seruus fugiens, de Episc. & cleric. lib. 1. columna 108
Si tamen abstinet, de secund. nup. libr. 5. columna 1167
Si tamen in medio, de temp. & repar. appel. lib. 7. columna 1995
Si testis produ ctus, de testibus. lib. 4. col. 860
Sue à me, ad senatusconf. Velleian. libro 4. columna 917
Si verò contigerit, de iudic. lib. 3. col. 577
Si verò antequàm, vt omnes iudi. tam ciuil. lib. 2. columna 506
Si verò Dominus, de hæred. & Manich. lib. 1. columna 180
Si verò crimini, ad leg. Iul. de adult. libr. 9. columna 1340
Scruimus, vt nullus, de Episc. & cler. libr. 1. columna 103

V

Verùm & si legitimo, de Episc. & cleric. libr. 1. col. 309.
Vnde & si parens, de inoff. testa. lib. 3. columna 644
Vxore mortua, de secundis nuptiis, libr. 5. col. 1167

Finis tabulæ Authenticarum.

CODICIS D.N. IVSTI-niani librorum IX. priorum Constitutionum seu (vt vocant) legum, elenchus, ordine literario digestus.

A

Actis animalia, de abigeis. lib. 9. col. 1422.
Ab administratione, de lega. lib. 6. col. 1594
Ab Anastasio, mand. vel contrà. lib. 4. col. 988
Abdicatio, quæ Græco, de pat. potest. libr. 8. col. 1241
Abducti plagio, ad leg. Fab. lib. 9. col. 1381
Ab eo iudicato, quomodo & quan. ind. libro 7. col. 1901
Ab eo qui bona sua, de seruo pign. dat. ma. li. 7. col. 1779
Ab eo, qui nequit, de fideicommiss. lib. 6. col 1619
Ab executione, quorum appell. non rec. li. 7. col. 2009
Abhorret à fœculo, ne fiscus vel resp. libr. 1. col. 451
Ab hostibus capti, de postli. reuer. lib. 8. col. 1259
Ab hostibus captis, de postli. reuer. lib. 8. col. 1261
Ab hostibus capeus, quib. non obtici. longi temp. præscrip. lib. 7. col. 1664
Ab hostibus redempti, de postli. reuer. lib. 8. col. 1255
Ab incestis, de incestis nuptiis, lib. 5. colum. 1252.
Abolitionem adulterij, ad leg. Iul. de adulte. lib. 9. col. 1343
Abolitio penitentibus, de abolit. lib. 9. colum. 1455
Absentem capitali, de accusa. & inscrip. lib. 9. colum. 1512
Abstinendum profus, quorum appell. non recipi. lib. 7. col. 2009
Ab vno hærede, de neg. gest. lib. 2. col. 442
Ab vno & ex pluribus vsuribus. li. 5. colum. 1319
A calligato milite, de nupc. lib. 5. col. 1138
Acceptum mutuo, de vsuris, lib. 4. col 962
Accusationem à quo, de his, qui accu. non pos. lib. 9. col. 1504
Accusationis, de his, quæ vi metusve cau. li. 2. col. 450.
Accusationis ordinem, de accusa. & inscrip. lib. 9. col. 1518
A coheredibus, ad leg. Falcid. lib. 6. columna 1673
Acta simulata, plus valere quod agi, &c. lib. 4. col. 889
Actio quidem personalis, si vnus ex pluribus hered. lib. 8. col. 1256
Actiones administrare, de transact. lib. 2. columna 351
Actiones, de procuratoribus lib. 2. colum. 410
Actor delatus, de rebus credit. lib. 4. col. 799
Actor quod adfuerat, de probationibus, li. 4. col. 853
Actor rei, vbi in rem act. exer. debeat. lib. 3. col. 624
Actus omnes, de feriis. lib. 3. col. 608
Ad agnatos, de legitima vxor. lib. 5. columna 1281
Ad auunculos, de legitima vx. lib. 5. colum. 1280
Ad barbaricum, quæ res exper. non deb. lib. 4. col. 1009
Ad bonorii possessionem, si vt omiss. hered. lib. 2. col. 492.
Ad commercariensem, de custod. reor. libe. 3 col. 1353
Ad compescendas, manda. vel con. lib. 4. col. 982
Additos supplicio, de Episc. audien. lib. 1. col. 749
Addictus supplicio, de appellat. lib. 7. colum. 1981
Ad eos, qui, de pericu. rer. & cura. lib. 5. colum. 1315
Ad eum cui, ad senatusco. Trebel. lib. 6. col. 1655
Ad exactionem, de decis promis. lib. 5. colo. 1280
Ad exhibendum actione, ad exhibend. lib. 3. col. 751
Adfectatis iure, comm. de succes. lib. 6. col. 1724
Ad fiscum pertinentes, vbi causæ fiscs. agan. lib. 3. col. 636
Ad fiscum, ne fiscus, vel respu. li. 2. col. 438
Ad præsidem, de libe. exhib. lib. 8. col. 1074
Ad institutiones, de sacrosanct. Eccles Clib. 1. col. 35
Adintestati successionem, de legitim. hæred. lib. 6. col. 1714
Ad iudicium, de his, quæ vi metusve cau. li. 2. col. 449

Adhe

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum ix.priorum libr.Codicis.

Aditu præsidem, de ordi.iudi. lib.3.col.591
Aditus competens,ne de statu defun.libro 7. col.1181
Ad litem datus,de in litem dan.tut.vel cura. lib.5.col.1328
Admone adolescentem,qui pet. tut. vel cur. lib.5.col.1282.
Admone eum,qui pet.tuto.vel cura.li.5.col. 1284
Ad rescindum,de inge.ma.libro 7.col.1794
Ad officium,communi dividun.li.3.col.758
Adolescentiæ tempus,in quib.caus. in integ. resti. lib.2.col.1483
Adopto non tabulis,de adoptionibus, lib.8. col.2404
Adoptivum libet, de adoptionibus. libro 8. col.2255
Ad pistinorum,de off. Com.sacr.pala. libr. 2.col.1291
Ad portas & aquæductus,de operib.pub.lib. 8.col.2089
Ad probationem, de lib.cau.lib.5.col. 1804
Ad probationem,de loca.& condu.lib.4.col. 2094
Ad probationem,ff. de probationibus, libro 4.col.871
Ad probationem,ij. de probationibus, lib.4. col.873
Ad procurandum,de in litem dand. tut. vel cura. col.1327
Ad recognoscendos singulos,de inge.ma.lib. 7.col.1794
Ad rescindendum,de rescind.vend.lib.4. col. 2015
Adscriptario debitum, de non nume. pecu. lib.4.col.958.
Addictis adiectionibus,qui pot.in pign.ha.lib 8.col.2255
Ad similitudinem de Epis.& cleri.lib. 1.col. 85
Ad similitudinem,de adnoca. diser. iudicio. lib.2.col.588
Ad solutionem,dilectionum,de re iudic.lib.7. col.1946.
Ad tempus,ex quib.caus.infa.ierog.lib.2.col. 402
Adueršæ coheredes,fami.erci.lib. 3. colum. 711
Adueršæ creditorem, de vžaris,lib.4.colum. 955
Adueršus curatorem,de admi.tut.lib.5.colu. 1300
Adueršus debitorem , de obligatio. & actio. li.4.col.817
Adueršus eos,de neg.gest. lib.2.col.463
Adueršus eos,de rei vindicatione.lib.3.colu. 689
Adueršus eos,de loca.& condu.lib.4.colum. 1084
Adueršus eos, de vžar.& fructibus.li.6.colu. 1631
Adueršus eum,mandati,vel con.li.4.colum. 977
Adueršus eum,de actionibus empt. & vend. lib.4.col.1092.
Adueršus eum,de fur.& fer.cor.lib.6.colum. 1901
Adueršus fratrem,de excep.seu præscrip. lib. 8.col.2264
Adueršus heredes de heredibus tut.vel cura. lib.5.col.1346
Adueršus heredes , de in litem iurand.lib.5. col.1353
Adueršus nominatorem , de Magistratibus conue. lib.5.col.1380
Adueršus petitionem,de non numera. pecu.li. 4.col.936.
Adueršus sententiam,& adsessus rem iudi.li. 8.col.2272
Adueršus vxorem,de cri.expi.her.lib.9.colu. 2483
Adulter post quinquennium ,ad leg. Iul. de adul. lib.9.col.2338
Adulteram , & postea quam ad leg. Iul. de adult.lib 9.col.2340.
Adulterij accusatione ad leg.Iul.de adult.li. 9.col.2354
Adunati, qui dirimunt, de adnoca. diser. iudicio. lib.2.col.588
Adunatorum causa,de condic.ob turpi.lib. 4.col. 804
Adunatos amplissimæ turæ , de adnoc.diu. iudicum. lib.3.col.590
Ædes,quam,de loca.& condoc. li.4.colum. 1084
Ædificia quæ vulgò,de operibus publ. li.8. col.2090
Æris alieni,de donatio. lib.8.col.2273
Æs alienum,de hered.vend. lib.4.col.1003
Age cum Geminiano,de transact. lib.2.col. 551
Agrum pluribus,quando dies leg.ced.lib.6. col.1691
Alexand., de hær.& Manich. lib.1.col.182
Αἱ τῶν Σαμαρειτῶν, de hæret.& Manich. lib. 1.col.182
A iudice,de iudiciis, lib.3.col.715
Alearum vsus,de religio.& sumptibus fune. lib.3.col.764
A legatis,de vectiga.& commiss. lib.4. col. 1073
Alia causa,de his,quibus vt indig.lib.6.col. 1582
Alienam sectæ,ad leg.Iul.ma. li.9.col.2331
Alienum sufcipere, de procuratoribus, li.2. col. 418
Alienum fœnus,de fur.& fer.corru. lib.6. col. 1403
Alij despontata, de sponsa. lib.5.col.1309
Alienata quidem,de neg.gest. lib.2.col.437
Alienare,de in litem iuran. lib.4.col.1344
Alitiis quidem,de ferui.& aqua. lib. 3. col. 715
Alumnos suos, quæ res pign. obligar.post. lib.8.col.2211
A marito,de dona.inter vir.& vxo.lib.4.co. 1235
Ambiguitatem, de vsuf. & habita. l. 3. col. 704
Ambiguitatis,de testa. lib.6.col.1499
Ambiguitates,de indi.vidui.col. lib.6.col. 1611
Amita tuторes, qui pet. tut. vel cura.lib.5. col.1283
Amitæ,cui,communia de successionibus,li. 6.col.1712
Ampliorem prouidentiam,de appellation. lib.7.col.1929
Amplissimi ordinis , de excusationibus tu-to.lib.5.col.1317
Ἀνανκαστόν,de Epis.& cle. lib.1.col.170
Ancilla quæ,ff fer.expor.ven li.4.columna 1017
Ancillæ dominus,communia de succes.lib. 6.col.1715
Ancillæ fabricatæ,de fur. & fer.corrup.lib. 6.col.1406
Ancillæ fuæ , de fideicommiss. libert. lib.7. columna.1774
Ἀνεψιόθεον, de his qui ad Eccl.l.1.col.106
Animadvertimus, de his qui posses. nomi. li.2.col.417
An in tocum ex ruina,de ædif. prina. lib.8. col.2092
Ante diu fœnerem,de iure dot. li.5.col.1250
Ante oblationem, de condic. furti.li.4. col. 808
Antequam scripsus ,communia de succes. lib.6.col.1715
Ante sententiæ tempus,quorum appel.non recc. lib.7. col.1911
Ἀντιόχειαν, de hære.& Manich. col.184
An tibi patris,de in litem dan.tuto.vel cu-ra. lib.5. col.1327
Antique hæreditatis,ad senatus. Vellei. lib.4.col.919
Antique hæreditatis, de nudo iur. Quirit. lib.8.col.1829
Antiquitas dubitabat, de usufruct. & habi-ta. lib.3.col.706
Antificem,ne sanct.bapt.iur. lib.1.col.191
A nullo,de feriis, lib.3.col.607
A parte verbis,de collat. lib.6.col.1463
Apertissimi iuris est,de indi. lib.3 col.571
A plentiore,quod cum.fact.criminis. permod. lib.9.col.2409
A podiocatibus,de rei vind. lib.3.colum. 697
Apostatarum,de apostа. lib.1.col.196
Appuitores per,de off.magiſt.mil.li. 5.col. 186
Appellatione interposita , de appel. lib.7. col.1919
A procedente,de dilationibus, lib. 3. col. 603
A proconsulibus,de appellat.lib.7. colum. 1978
A procuratore, manda. vel con.li.4.colum. 983
Apud antiquos,de fur. & fer.corru.libro 6. col.1400
Apud concilium,de viadi. lib.3.col.1750
Apud eos,de fide instrumen. lib.4.col.874
Apud hostes,de fruis & legi. lib. 6.col.1700
Aquam,quæ,de ferui.& aqua.lib.3.col.724
Arbitri nulla,de sententi. ex perie.resci. li.7. col.1910
Arbitrorum ex compromisso , de receptis arbi. lib.1.col.538
Archigerontes,de Episcop.audien.lib.1.col. 748
Arianis,& Macedoniani.de hær.& Manich. lib.1.col.181
Arianæ mors,de libe.cau. lib.7.col.1807
Arrii sponsalitiorum,de sponsalib. lib.5. col. 1110
Arrogationes eorum, de adoptionib. lib.8. col.2244
Artem geometriæ,de malef. & Mathem. lib.9.col.2373
Asrocem fœnus dubio,de iniur. libro 9.colu. 2459
Auctore laudato, de euict. lib.8.col.2227
Auctoritatem vobis,vnde vi , libro 8.colu. 2055
Auia eius,de iure dot. lib.5.col.1186
Aui paterni magistratus,de libe.cau. lib.7. col.1807
Aurorum vsus,de iur.aurcor.nau. libro 6. col.1455
Aurocem fœnus dubio,de iniur. libro 9.colu. 2459
Auctore laudato, de euict. lib.8.col.2227
Auctoritatem vobis,vnde vi , libro 8.colu. 2055
Auia eius,de iure dot. lib.5.col.1186
Aui paterni magistratus,de libe.cau. lib.7. col.1807
Aurorum vsus,de iur.aurcor.nau. libro 6. col.1455
Auunculo priori , comma. de successionib. lib.6. col.1712

B

Asilicam instauratam,de oper.pub lib.8. col.2092
Bene à Zenone dictæ,de quadrien.præscrip. lib.7.col.1867
Binos,de adnoc.diner. iudi. lib.2.col.586
Blandem tibi est,de fideiussoribus & man-dat. lib.8.col.2237
Bona quæcunque,famil. erciscund. lib.13. col.764
Bona quondam, de dona.inter vir. & vxor. lib.6.col.1225
Bona mariti eat,de pris.fl. lib.7. col.1852
Bonam fidem,de obli. & actions. lib.4.colu. 814
Bonorum possessio , qui admitti ad bonor. poss. lib.6.col.1436
Bonorum quidem, de bono.poss.secundùm tab. lib.6.col.1442
Bonorum quidem , qui admit.ad bon.poss. possib.6. col. 1438

C

Calumnia eo tempore,de ca ptiatori. lib.9.col.2443
Calumniæ pœna,de calumn. lib.9.colum. 2444
Captatorias,ne testamen.milit. li.6.colum. 1476
Captum ab hostibus,de postli.reuer. lib.8. col.2158
Carboniarium,de Carbo.edic.lib.9.colum. 2474
Casa & ictica, de sacrosanct. Eccles.libr. 1. col.53
Cathari temporum,ad leg.Iul.de adul.lib. 9.col.2340
Casus maioris,de testamen. lib.6.col.1488
Casus eius,de fun.post. lib.9.col.2462
Κατὰ λοβόφυτον,de testibus. lib.4.col.855
Cautio iureiurando, de reb. cred. & iureior. lib.4.col.765
Cautum in integrum etiam per procurato. cautum in integ.resti.agi posse.lib.2.col. 512
Caulas,vel licet,de transact. lib.2.col.559

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Cautio turbabitionis, de procurat. lib. 1. col. 408
Celebrandis, de nupt. lib. 5. col. 1135
Censemus, vi, de litig. libr. 8. col. 1171
Censualis quidem, de dona. libr. 8. column. 1171
Certa est forma, vt in possess. &c. lib. 6. col. 1696
Certa ratione, quando propos. non est necess. lib. 7. col. 1004
Certi & indubitati, de hæred. vend. lib. 4. col. 1008
Certi iuris est, de iudi. lib. 3. col. 577
Certi iuris est, de locat. & conduct. libr. 4. col. 1089
Certi iuris est, de testament. milit. lib. 6. col. 1475
Certum est, de rei vin. lib. 3. column. 637
Certum est, fami. ercis. lib. 3. col. 716
Certum est non, si error vel cura. reipu. causa. abfuerit. lib. 3. col. 1361
Certum est, si error vel curatore non geslerit. lib. 3. col. 1347
Certum est eius, in quib. cas. pign. libr. 8. col. 1105
Certum quidem, vnde legiti. lib. 6. col. 1450
Cessante omni, de commer. & mercat. lib. 4. col. 1078
Cessante quoque, quomodo & quando iudex. lib. 9. col. 1501
Charmlarij, de sacro. Eccl. lib. 1. col. 67
Christianis, qui, de pagan. & sacrific. lib. 1. col. 205
Christianos proximorum, & de Episc. audien. lib. 1. col. 151
Circa locationes, de locat. & conduct. lib. 4. col. 1091
Cives, & incolæ, de appell. lib. 7. col. 1377
Ciuile est, de fur. & lex. corn. lib. 6. column. 1401
Ciuili disceptationi, si quis aliquem testari prohi. lib. 6. col. 1515
Ciuitas Rhodiorum, ne ossi. rect. provin. lib. 1. col. 198
Clari & aperti, de fideicommiss. libro 6. colu. 1625
Clarum posterioni, de aucto. præstan. libro 5. column. 1333
Codicillos, &c. quemadmod. testa aper. lib. 6. col. 1370
Coelicolarum nomen, de Iud. & coelicol. lib. 1. col. 194
Cogi possessorem, de petit. hæredi. lib. 3. col. 681
Cognoscimus, de hæret. & Manich. lib. 1. column. 186
Coheredibus fami. ercis. lib. 3. col. 728
Collegium si, de hæred. instituend. lib. 6. col. 1508
Coloni, id est, conductores, de excusa. tutor. lib. 5. col. 1339
Commercio redempta, de postlim. reuer. lib. 8. col. 1060
Commissoria venditionis, de pactis inter empt. & vend. compo. lib. 4. col. 914
Commissum nuper, ad leg. Iul. de adult. libr. 9. col. 1548
Commune negotium, de consorti. eiusdem litis. lib. 3. column. 710
Communi rerum, de naturali. liber lib. 3. column. 1265
Comparandi fundi, quæ res ven. non poss. lib. 4. col. 1009
Comparatum ab eo, ad leg. Fab. de plag. lib. 9. col. 1582
Comparationem, de fide instrumen. lib. 4. col. 981
Compensationes, de compens. lib. 4. column. 952
Compensationis rerum simila. lib. 5. column. 1451
Competit ei actio, de præscri. xxx. vel xl. anno. lib. 7. col. 1879
Competens iudex. ac tut. vel curat. vocati. condu. lib. 5. col. 1320
Competens iudex. de alend. libe. lib. 5. column. 1453
Conditionis incertum, de pact. lib. 2. column. 389
Conditioni, de institut. & substitut. li. 6. col. 1513
Conductores alienarum, de loca. & conduc. lib. 4. col. 1099
Confessos in iure, de confess. lib. 7. column. 1962
Consanguinitatis, ne legiti. heredi. libro 6. columna 1711
Consentaneum iuri, quomod. & quand. li. 7. col. 1904
Consensu fieri, de rep. lib. 5. col. 1141
Constitutos iudicum, de adscriptis. & dom. lib. 1. col. 307
Consobrinorum, vnde leg. lib. 6. col. 1447
Constante matrimonio, de donatio. lib. 8. col. 1075
Constantes credimus, de Episc. audien. lib. 1. col. 273
Constantinopolitanæ, de sacros. Eccl. lib. 1. col. 67
Constat virum, quo bono. lib. 8. col. 1071
Constituto quicunque, de pœna iud. qui male. lib. 7. col. 1936
Constitutio adsignat. de fac. Eccl. lib. 1. col. 38
Constitutiones dicæ, de legit. tutor. lib. 5. col. 1281
Constitutionem, de iur. & fac. igno. lib. 1. col. 156
Constitutionem, de administ. tutor. lib. 5. col. 1311
Constitutionis nouæ, de bonis, quæ lib. in potest. &c. li. 6. col. 1731
Constitutionibus, de variis. lib. 1. col. 963
Confuetudinis, quæ si longa consu. lib. 8. col. 1228
Consulta divalia, de testamen. lib. 6. column. 1499
Contractus, de fide instrumen. lib. 4. col. 898
Contractus locationis, & loca. & conduct. li. 4. col. 1094
Contra eos, si adser. vsucap. lib. 1. columna 486
Contra eos, vt in possess. leg. &c. li. 6. col. 1698
Contra impuberes, de negot. gest. lib. 2. col. 433
Contra maiores, de inoffi. test. lib. 3. column. 648
Contra negantem, de leg. Aqu. li. 3. col. 710
Contra patronum, de obseq. patron. præsta. lib. 6. col. 1419
Contra voluntatem, de testamen. mun. li. 7. col. 1713
Conuenticula illicita, de Episc. & cler. lib. 1. col. 80
Cordi nobis, de emend. Cod. Iust. lib. 1. col. 10
Corruptionem, de visit. & habita. lib. 3. col. 708
Creditores, de hæred. & Manich. lib. 1. col. 182
Creditor ad petitionem, de pigno. & hypoth. lib. 8. col. 1101
Creditor debito, de donat. inter virum & vxor. li. 5. col. 1254
Creditor instrumentis, de visit. lib. 4. col. 955
Creditor, de pignorat. actio. lib. 4. col. 804
Creditor hypothecas, de distract. pign. li. 8. col. 1144
Creditor li, de legat. lib. 6. col. 1537
Creditor qui fundos, de pignor. act. libr. 4. col. 891
Creditor qui hypothecæ, de distra. pig. lib. 8. col. 1143
Creditor prohiberi, de donat. inter vir. & vxor. li. 5. col. 1227
Creditorem, qui dare tuto. vel cura. poss. li. 5. col. 1290
Creditores, de hæredi. actio. libr. 4. column. 834
Creditores, qui non reddita, de pign. & hypo. lib. 8. col. 1095
Creditoris falsi, de condict. indebi. libr. 4 col. 795
Creditoribus tuis, an fer. ex suo fe. lib. 4. col. 827
Creditori qui, de fideiussorib. & mandatoribus. lib. 8. col. 1192
Creditori cio, de pactis. lib. 2. col. 532
Creditricem patrui, de remiss. pig. lib. 8. col. 1238
Crettonum, de iure delib. lib. 6. col. 1540
Crimen adulterij, ad legem Iul. de adult. li. 9. col. 1541
Crimen non dissimile, ad leg. Iul. de vi pub. lib. 9. col. 1563
Crimen lenocinij, ad legem Iul. de adul. lib. 9. col. 1555
Criminales causæ, vt intra cert. temp. cri. quæst. termi. lib. 9. col. 1440
Criminis accusationem, de his, qui accus. non poss. li. 9. col. 1507
Cui relictum, de indict. vidua. lib. 6. column. 1611
Cuidam qui, de naturali. libe lib. 5. colum. 1273
Culpa similis, de malefic. & mathemat. l. 9. colum. 1574
Cùm à matre, de rei vindica. lib. 3. col. 694
Cùm à maritibus, qui per. iur. vel cura. lib. 5. col. 1284
Cùm à nobis, de dilationib. lib. 3. col. 604
Cùm à præfecto, de postulan. lib. 2. col. 577
Cùm à socero, de iure do. lib. 5. col. 1284
Cùm absit eo, de requiren. reis. lib. 6. col. 1445
Cùm acutissimi, de fideicom lib. 6. columna. 1619
Cùm adesse, ad senatusconsul. Velleia. lib. 4. col. 926
Cùm adfines, de libe. caus. lib 7. col. 1804
Cùm adiuuetur te, de præscript. xxx. vel xl. ann. lib. 7. col. 1877
Cùm aduocatio, de aduo. diuer. iudicia. l. 1. col. 585
Cùm allegas, ne fiscus vel resp. lib. 2. colum. 451
Cùm allegas, de vsur. lib. 4. col. 919
Cùm rem alienam, de lega. lib. 6. col. 1505
Cùm alias, de cura. fur. vel prodig. lib. 5. col. 1270
Cùm alias sanctionis, de secun. nup. lib. 5. col. 1145
Cùm aliquid colonus, vbi cen. fisca. agra. lib. 3. col. 657
Cùm aliquis, de iure delibe. lib. 6. col. 1538
Cùm alterex fideiussoribus, de fideiuss. & manda. lib. 8. col. 1197
Cùm ancilla, quod cum eo, &c. lib. 4. col. 909
Cùm ancillam, de condic. ob causam, lib. 4. col. 1001
Cùm ancillis, de incest. nupt. lib. 5. column. 1146
Cùm antea sanctum, de recep. arbi. libr. 2. col. 555
Cùm annotationibus, de temp. & reparat. li 7. col. 1908
Cùm antiquis, de inoff. test. lib. 3. col. 665
Cùm antiquitas, de vsufr. & habita. libr. 3. col. 705
Cùm antiquitas, de testam. lib. 6. col. 1503
Cùm appellatio interposita, de appellationib. lib. 7. col. 1979
Cùm apertissimi, de secund. nup. lib. 5. col. 1176
Cùm apud omnes, de communi seruo manumisso, lib. 7. col. 178
Cùm apud, de tethibus, lib. 4. col. 869
Cùm apud, qui, & adsert. quos. lib. 2. colum. 497
Cùm apud veteres, de bo. auct. iud. poss. lib. 7. col. 2018
Cùm Artemidorum, vt in possess. lega. & c. lib. 6. col. 1696
Cùm assum, de institut. & substitut. libr. 6. col. 1511
Cùm certum sit, ad leg. Falcid. lib. 6. colum. 1673
Cùm cives probandum, si minor semaio. dicat. lib. 4. col. 902

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Cùm alius fidem de iure dot. lib.5.colum. 1139.
Cùm alius, de ordi.iudi. lib.3.col.594
Cùm clericis, de Episc & cler. lib.2.col.87
Cùm cognatos, de postlimi.reuer. li.8. col. 2256
Cùm cognatum, de ingenuis, lib.7.col.1791
Cùm cognitionaliter, de quæst. lib.9.col. 2403
Cùm conductorem, de loca.& conduct.lib. 4.col.1097.
Cùm conster pignus, quæ res pign. obliga. poss lib.8.col.1211
Cùm constitutio diui.de testam. mil. lib.7. col.1735
Cùm contra bonam, fi vendi.pig.agg. lib.8. col.2153
Cùm conuenit, de pecun. & commo.rei ven. lib.4.col.1050
Cùm creditor pignus,de litig. lib.8.colum. 2169
Cùm de bonis eius, de damnationib. lib.8. col.2172.
Cùm debitoris,de indi. lib.3.col.458
Cùm debitum, de iure delib. lib.6.col.1304
Cùm de nuptiis,de nuptiis, lib.5.col.1219
Cùm dediticij,de Latina liber.col.lib.7.col. 1767
Cùm de inofficioso,de inoffi.test. li.3.colu. 639
Cùm de mortis,de donat. cau.mor. lib.8 col.2197
Cùm de nouo, de legib.& constitu.li.1.col. 222
Cùm de possessione, si de moment. possessi. 7.col.1018
Cùm dicas te,de mutuis fcr. lib.4.col.949
Cùm diuus qui non poss.ad libert.perueni. lib.6.col.1783
Cùm dominus,de pig & hypoth lib. 8.col. 2099
Cùm donationis, de transact. lib.2.col.370
Cùm donationibus,de inoffi. dona, lib.3. col.671
Cùm dotem,de iure dot. lib.5.col.1188
Cùm dubitabatur,de iure emphyt. libro 4. col.1106
Cùm dubitabatur,de ædific.priuat. lib.8. col.2084
Cùm duobus,de inoffi.testa. lib.3.col.647
Cùm ea,quæ,de transact. lib.2.col.363
Cùm emancipatis , de præd. & aliis rebus mino. lib.5.col.1377
Cùm eo tempore,de gener.abolit.lib.9.col. 2417
Cùm eorum,qui,de fenten. & interloc.lib. 7.col.1915
Cùm etiam,de reb.cred. lib.4.col.798
Cùm & filiifamilias,qui bono. ced. poss.lib. 7.col.1021
Cùm & ipse,fi aduersùs credi. lib.2.colum. 488
Cùm & ipse,de ordi cogni. lib.7.col.1817
Cùm & iudices,de iureiur.propter calumn. dan. lib.2.col.542
Cùm & minores , fi aduersùs rem iudicat. lib.2.col.471
Cùm & postliminij,de postlim.reuer. lib.8. col.2377
Cùm & soluta,de condict.indebi.lib.4.col. 795
Cùm eum,de commoda. lib.4.col.891
Cùm eum,quem.de adoptio.libro 8, colu. 2144
Cùm ex causa,de inoffi.testamen.lib.3.col. 642
Cùm ex causa,manda.vel contra. lib.4.col. 975
Cùm ex causa,de remiff.pig.lib.8.columna 2139
Cùm falsa demonstratione, de iuris & facti ignorantia, lib.2.col.135
Cùm fidem,de non nume.pecu. lib.4.col. 935
Cùm filiusfa. quod cum eo,&c. lib.4.colu. 908
Cùm filium tuum,de inoffic. testa.li.3.col. 648
Cùm fratrem otium,de his,quibus vt indi. gnit. lib.2.col.1381
Cùm furiosus,de cura.fu.vel prod. li.5.col. 1371.
Cùm heredes inftituatur, qui teftamenta facere possunt, libro fexto .columna 2481
Cùm haredes,de impuber.& aliis fubfti. li. 6.col.1513
Cùm hæreditas,depositi,vel cont.lib.4.col. 974
Cùm hereditatis,de petitio.hæred. libro 3. col.681
Cùm hi,qui legatis, commu. de leg.libr.6. col.1453
Cùm ignorantia,deiur.& fa.ignor.lib.1.col. 451
Cùm in antiquioribus de iure delibe.libro 6. col.1531
Cùm in causa iudicati, fi in eam indi.pigno. cap. lib.8.col.2134
Cùm in adoptionis,de adoptio.lib.8.colum. 2146
Cùm indulgentia,de fcn.paf.lib. 9. colum. 2462
Cùm in libris , de heredi.inftituen.libro 6. col.1510
Cùm in longi temporis , de præscriptione longi temporis, lib.7.col.1856
Cùm in nostris,de fœnaraſconf.Claudia.lib. 7.col.1827
Cùm in rem,de aliena. indi. mutan. cau.fa. lib.2.col.359
Cùm in societatis,pro socio, lib.4.col.993
Cùm inspeximus,de emancip. libe. lib.8. col.2153
Cùm inter inflientem , de edicto diui Hadriani tolleado, lib.6.col.1570
Cùm in integrum , fi aduersùs transactionem, lib.2.col.473
Cùm inftrumentis,de fide inftrum. libro 4. col.976
Cùm in re simplicem,de dona.ante nup.li. 5.col.1217
Cùm inter,de fideicommiff. lib.lib.7.colu. 1774
Cùm inter,de peric. & commo.rei ven.lib. 4.col.1038
Cùm interdictæ, arbit.tutor.lib. 5. columna 1394
Cùm ipse tutor, de contrahen.emp. & ven. lib.4.col.997
Cùm iure, qui per.tut.vel cura. lib.5.colu. 1284
Cùm iure creditoris,credit.cuiuſ. pign.non debet. lib.8.col.2137
Cùm iudicem,de fent,quæ fine cert.quant. prof. lib.7.col.1940
Cùm iudex,de fenten. & interloc, lib.7.col. 1916
Cùm lege Leonina, de Epiſc.& cle. li 1.col. 431
Cùm libertatem,de fideicom.lib. lib.7. col. 1760
Cùm Magiſtratus, quando prouocare non eſt neceſſe. lib.7.col.1903
Cùm mandati,manda.vel con.lib.4.colum. 983
Cùm matrem,de folut.& liberat.lib.8.col. 2115
Cùm mora inofficioſi,de tranſact.lib.2.col. 553
Cùm multa priuilegia, de bon. quæ lib.in poteſt. lib.4.col.1719.
Cùm multæ,de donat.ante nup. lib.5.col. 1124
Cùm nec patronos,de iniur.lib.9.columna 2419
Cùm neceſſitatem , de fideicommiſſ. lib.6. col.1615
Cùm nemo cauſam , de acquir. & retinen. poſſ. lib.7.col.1845
Cùm nondum,de except.ſeu præſcrip.lib.8. col.2164
Cùm non eo die , quando prouo. non eſt neceſſ. lib.7.col.1904
Cùm non frumentum,de vſur.lib.4.colum. 958
Cùm noſtri animi, de vſucap.transformandæ. lib.7.col.1833
Cùm non ſolum,de bo.quæ libe. in poteſt. lib.6.col.1740
Cùm non redemptum,de poſtlimi.reuer.li. 8.col.2257
Cùm non vol uentis , quomodo & quando, lib.7.col.1907
Cùm notiſſimi iuris , de præſcriptione triginta vel quadraginta ann.lib.7.colum. 1880
Cùm ob augmentum,in quib. caſibus rem. vel curato.habenti, &c. libro 5. columna 1298
Cùm omnis bona,de inoffi.dot. lib.3.colu. 674
Cùm oportet , de bonis quæ lib.in poteſt. &c. lib.6.col.1735
Cùm Papinianus,de fenten.& interloc.lib. 7.col.1917
Cùm patrem,de iure dot. libro 5. columna 1301
Cùm patremfamilias, de condi.infer.&c.li. 2.col.1648
Cùm patrem tuum, de priuileg.fiſci. lib.7. col.1054
Cùm patrem tuum,de fcn.paf.lib 9.colum. 2459
Cùm per abſentiam tuam , qui,non obtic. long.tempor.præſcripe. lib.9.columna 1860
Cùm per eos , ſi quis alteri vel ſibi ſub. al. &c. lib.4.col.1043
Cùm per liberam , per quæ perſon.no. acqui. lib.4.col.912
Cùm per procuratorem,manda. vel con.li. 4.col.981
Cùm pignoris, de pæne pig.lib.8.columna 2151
Cùm poſteaquam,de pac. libro 1.columna 337
Cùm poſt omnes,de libe. præte. lib.6.col. 1533
Cùm poſt mortem , de præſcrip.long.temp. lib.7.col. 1831
Cùm poſt ſententiam , de appellatio. lib.7. col.1980
Cùm præſentibus,quomodo & quando.li. 7.col.1908
Cùm precibus,de probationibus, lib.4.colu 850
Cùm precibus , de rerum permut.lib.4.col. 1081
Cùm precum,de libera.cauſ.lib.7.columna 1801
Cùm pro eo quod , de ſtatutis.quæ pro eo quod. lib.7.col.1932
Cùm profitearis,de reuocand.do.lib.8.col. 2185
Cùm pro hærede , de vſucap. pro hærede, lib.7.col.1835
Cùm pro patre,de his,qui in pri.credi. lib. 8.col.2117
Cùm pro pecunia, de ſolu. & libera. lib.2. col.1210
Cùm proprietatem,rede legiti. lib.6.colum. 1447
Cùm propitius,de officio magi. milit.lib.1. col.287
Cùm proponas, de tranſact. lib.2.col.340
Cùm proponas filios,de pac.lib.2.col. 339
Cùm proponas,de dolo.malo, lib.2.colum. 456
Cùm proponas inter,de pac. lib.2.col.342
Cùm proponas,de uſufr.fun.lib.4.col.970
Cùm proponas,pro foc. lib.4.col.993
Cùm proponas ſeruum , de adilitio edicto tibus, lib.4.col.1065
Cùm proponas,de reb.cred. li.4.col.769
Cùm proponas,de interdic.matri. lib.5.col. 1151
Cùm proponas , ſi patior hæ. alien.factam, &c. lib.5.col.1385
Cùm proponas, de hæred. inſtituen. libr.6. col.1506
Cùm proponas,de fideicommiſſ.libertatib. lib.7.col.1871
Cùm proponas eum,de bo.aut.iud. poſſ. lib. 7.col.1917
Cùm proponas fideicommiſſarium , de fideicom.libertatib. lib.7.col.1761

Cùm

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Cùm proponas, rad ſcribus, de iurisdic. lib. 8 col. 2046

Cùm proponatis, de codicillis, lib. 6. colu. 1586

Cùm proprias, ſi quis alteri vel ſibi ſub al. &c. lib. 4. col. 1041

Cùm quædam, de adminiſtrat. tutor. lib 5. col. 1310

Cùm querebatur, unde vi, lib. 8. col. 2064

Cùm quereretur, de inoffic. teſtamen. libr. 3. col. 642

Cùm quæſtio, de legatis lib 6. col. 1501

Cùm quidam, de duob. reis ſtipulandi. lib. 8. col. 1980

Cùm quidam, de fide inſtrumento. libro 4. col. 886

Cùm quidam, de iure dot. lib. 5. col. 1209

Cùm quidam, de acceſſ. ſer. hæred. inſt. lib. 6. col. 1559

Cùm quidam, de verbor. & reſigni. libro 6. col. 167

Cùm quidam, de impub. & aliis ſubſtitut. lib. 6. col. 1515

Cùm quidam, de condicioni. inſer. libro 6. col. 1650

Cùm quidam, de inſtitut. & ſubſtitut. lib. 6. col. 1605

Cùm quidam, de legat. lib. 6. col. 1603

Cùm quidam per leges, de fructib. & lit. expen. lib. 7. col. 1944

Cùm quidam, de fideicommiſ. libr. 7. colu. 1766

Cùm quidam rei, de duob. reis ſtipu. libr. 8. col. 2160

Cùm quæ a muliere, de naturalib. libe. lib. 5. col. 1270

Cùm quis tus, de iuris & fac. ignor. li. 2. col. 815

Cùm quis legarem, de rebus credit. libro 4. col. 777

Cùm rationibus iuris, de his, qui accu. non poſſ. lib. 9. col. 2307

Cùm reis manifeſtis, de pœn. lib. 9. col. 2449

Cùm rem pecuniariam, de procurato. lib. 2. col. 409

Cùm rempublicam, quipotio. in pign. hab. lib. 8. col. 2117

Cùm repudianse, de curato. furi. vel prodi. lib. 5. col. 1369

Cùm res tibi, de contrahen. empt. & vendit. lib. 4. col. 996.

Cùm res, de probationibus, lib. 4. col. 845

Cùm res filio tuo, de donatio. li. 8. col. 2175.

Cùm res, ſi aliena res pign. da li. 8. col. 2110

Cùm reſponſo, de legat. lib. 6. col. 1516

Cùm falcetur, aliet, de fcat. poſſ. lib. 9. col. 2479

Dare ſcientes, vbi & apud quem cog. in iudg. reſt. lib. 2. col. 508

Cùm ſecundum, de fideicommiſſ. lib. 6 col. 1617

Cùm ſententiam, de ſenten. & interlo. lib. 7. col. 1913

Cùm ſervi, de neceſſa. ſer. hered. inſtit. lib. 6. col. 1538

Cùm ſeruum, de ſeruis fugit. li. 8. col. 1599

Cùm ſeruum mutis, de colla. dcite. lib. 7. col. 1821

Cùm Silanianum, de his quibus vt indign. lib. 6. col. 1583

Cùm ſit adictũ, de magiſtratibus conuen. lib. 3. col. 1331

Cùm ſit iniuſtum, de ſepulch. viol. lib. 9. col. 2378

Cùm ſit nobis, nemini licere lignum ſal. li. 4. col. 1196

Cùm ſit probatum, de eſtucap. pro empture lib. 7. col. 1832

Cùm ſolito more, qui bo. ced. poſſ. li. 2. col. 1063

Cùm ſolutum eſt, de ſenten. & interloc. lib. 7. col. 1910

Cùm ſpeciem, de pericu. & commo. rei ven. lib. 4. col. 1033

Cùm ſpecialis, de iudi. libro 3. col. 578

Cùm ſtatua quædam, de oeds. cog. lib. 7. col. 1819

Cùm ſtipulationes, vt actio. & ab hæred. & contra he. ſenti. lib. 4. col. 819

Cùm ſucceſſores, de euictio. lib. 8. columna 2233

Cùm ſuper, de rei vindic. lib. tertio, colum. 692

Cùm ſuppoſiti, ad leg. Corn. de fal. li. 9. col. 1584

Cùm talis quæſtio. de ſeruis. & aqua. lib. 3. col. 727

Cùm te a debitore, de remiſſ. pign. li. 8. col. 2138

Cùm te domus, de his, quæ vi metúve cau. lib. 2. col. 410

Cùm te ſiſci, de adquc. ſiſci. lib. 9. col. 2391

Cùm te fundum, de pac. inter. empt. & ven. compo. lib. 4. col. 1054

Cùm te ideò, ne vxor pro mar. lib. 4. columna 881

Cùm te in Gallia, ſi cer. pet. lib. 4. col. 783

Cùm te minorem, de probationib. li. 4. col. 844

Cùm te non, de his, quæ vi metúve cau. lib. 2. col. 446

Cùm te non ex Senatuſc, de aup. lib. 5. col. 1231

Cùm te pecuniam, de pignoribus & hypo. lib. 8. col. 2095

Cùm te pinxiſſe, de inoffi. teſta. lib. 3. col. 649

Cùm te poſſeſſionc, ne vxor pro marito. li. 4. col. 811

Cùm te proponas, de tranſa. li. 2. col. 350

Cùm te propter, de condict. ob turp. lib. 4. col. 805

Cùm ſponſe, de dona. ante nup. lib. 5. colu. 1229

Cùm tranſegiſſe, de tranſact. li. 2. col. 351

Cùm teſtamento directam, de teſta. ma. lib. 6. col. 1774

Cùm teſtamentum, de iuris & facti. ignor. lib. 1. col. 254

Cùm teſtamentum, de quæſt. lib. 9. colu. 2451

Cùm teſtator libertatem, de teſta. ma. lib. 7 col. 1713

Cùm teſtatorem, de condi. inſer. tam lega. quam fideic. lib. 6. col. 1647

Cùm tibiin ea, qui dare tut. vel curat. poſſ. lib. 5. col. 1287

Cùm tibi pro dote, qui por. in pign. hab. lib. 8. col. 2120

Cùm tibi liberam, de euictio. lib. 8. columna 2233

Cùm tutele, ubi tute. lib. 5. col. 1353

Cùm tutores, de neg. geſt. li. 2. col. 455

Cùm vendeatur, vbi cau. fidei. aga. lib. 3. col. 656

Cùm venditorem, de actioni. empt. & vend. lib. 4. col 1047

Cùm venerande, de bo. quæ libe. in poteſt. &c. lib 4. col. 1731

Cùm veterum ſententia, de donat. ante nu. li. 5. col. 1220

Cùm vir nubit, ad leg Iul. de adult. li. 6. col. 1513

Cùm vitam, de fideicomm. lib. 6. col. 1614

Cùm vlink, de non num. pecu. lib. 4. col. 918

Cùm vxori, quando dies leg. ced. lib 5. col. 1681

Cunctis hæreticis, de hæreti. & Mani. lib. 1. col. 179

Cunctis molitionibus, finium regun. lib. 3. col. 748

Cunctos populos, de ſumma Trinit. lib. 1. col. 14

Curabit præſes, de actionibus empt. & ven. lib. 4. col. 1014

Curator adulti, ſi aliena res pig. da. lib 7. col. 1709

Curator rei p. de modo mult. lib. 3. col. 533

Curator adultis, de exculatio tuto. lib. 5. col. 1381

Curator adoleſcenti, qui dare tut. vel cura. poſ. lib. 5. col. 1292

Curatorem habenti, qui dare tut. vel cura. poſſ. lib. 5. col. 1292

Curatorem tibi, de neg geſt. li. 2. col. 447

Curatorem, de inoffi. teſtam. li. 3. col. 1133

Curatores impleta, de cura. furi. vel prodi. lib. 5. col. 1367

Curatores quidem, de ſuſpect. cur. lib. 5. col. 1353

Curtenis etiam, de neg. geſt. lib. 2. col. 440

Curæ tus perpetui cuiusuis, de offic. magi. eſſi. lib. 1. col. 287

Curiales omnium, de hæte. & Manich. lib. 1. col. 182

Curialis neque, de locat. & condu. li. 4. col. 1097

D

Damnato portenoſſe, de hæte. & Manich. lib. 1. col. 184

Damnum per iniuriam, de lege Aquil. lib. 1. col. 717

Damnum quod, de loca. & condu. lib. 4. col. 1089

Damnes licentiam, ad leg. Corne. de fa. lib. 9. col. 2384

Data certæ, de obligat. & actionib. lib. 4. col. 812

Data ſuppoſitam de donationib. lib. 8. col. 2177

Datum legatum, de lega. lib. 6. col. 1587

Data opera, de his, qui accuſa. non poſſ. lib. 9. col. 2306

De alimentis præteritis, de tranſactio. lib. 2. col. 354

De auxilia matre, de lib. cau. lib. 7. col. 1807

Deberi etiam, de fideic. lib. 7. col. 1761

Debitor, qui de pigno. & hypothe. lib. 7. col. 2093

Debitorem neque, de pig. & hypo. lib. 8. col. 2100

Debitores, qui, ex quib. cau. infa. irro. lib. 2. col. 403

Debitores tuos, de fide inſtru. lib. 4. col. 869

Debitores pradiatores, de pigno. & hypo. lib. 8. col. 2098

Debitores quidem hereditarij, de excepr. ſeu præſcrip. lib. 8. col. 2162

Debitori tuo, de pac. lib. 2. col. 514

Debitoris denunciatio, debit. vendi. pignor. imped. non poſſunt. lib. 8. col. 2150

Debitoribus pupillæ, de adminiſtr. tuto. li. 5. col. 1305

Debitorum pactionibus, de pactis li. 2. col. 363

Debitum, cuius, de remiſſ. pign. lib. 8. col. 2138

De bonis matris, de bonis proſcripto. li. 9. col. 2414

Decare arbieramur, de ſum. Trin. lib. 1. columna 27

Decernimus, vt poſthac, de epiſc. & cleric. lib. 1. col. 90

Decernimus, vt antiquitatis, de ſacroſanct. Eccl. lib. 1. col. 55

Decernimus, vt quicunque, de Epiſc. audi. lib. 1. col. 152

Decidone noſtra, de acceſſ. ſer. hered. inſtit. lib. 6. col. 1532

De conſtitutione, de adueca. diuer. iudicio. tum. lib. 1. col. 155

De contractu, de reſcinden. vendi. lib. 4. col. 1015

De creationibus, de Epiſcopo. audien. lib. 1. col. 164

Decreto amplißimi, ex qui. cau. infa. irrog. lib. 2. col. 405

De crimine adulterij, ad legem Iul. de adul. li. 9. col. 2340

De crimine quod, de his, qui accuſ non poſ. lib. 9. col. 2306

Decumones ad Magiſtratum, de Magiſtrat. municip. lib. 1. col. 318

Decuriones quidem, ex quibus cauſis infamia irrogatur. lib. 1. col. 406

Decumones hac, de quæſtio. libr. 9. colum. 2413

Decurionem in opus, de pœn. lib 9. colum. 2446

Decurionum filij, de pœnis. lib. 9. col. 2413

Dedititia, de dedit. libert. col. lib 7. col. 1748

Διάταξις, de veteri iure enucle. lib. 1. col. 135

De dolo actio, de dolo malo. lib. 2. col. 433

De emancipatis, de legit. heredib. lib. 6. col. 1718

De eo qui precio, de pœn. iud. qui malè iud. lib. 6. col. 1538

De

480/C.IV.K.5-4,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

De fide testamenti, ad leg. Cornel. de falsis. lib. 9. col. 1590
De fideicommisso, de transactioni. lib. 1. col. 336
Defensores ciuitatum, de defen. ciuita. lib. 1. col. 315
Defensores ciuitatum, de defen. ciuita. lib. 1. col. 317
Defensorum nihil, de defen. ciuit. lib. 1. col. 316
Defensores ita, de defen. ciuit. lib. 1. col. 317
Defensiones fiue, de excepc. seu prescripc. lib. 8. col. 1167
Defunctis reis, si reus vel accu. mor. fuerit. lib. 9. col. 1318
Defunctis fuis, de legi. here. lib. 6. col. 1304
Defunctis quidem, si in fraud. pa. à libert. alie. fa. fit. lib. 6. col. 1428
De heredibus, de pœti. hered. lib. 3. col. 678
De his clericis, de Epiſc. & cleric. lib. 1. col. 72
De his, quæ de lege Aquil. lib. 3. col. 720
De his, quæ, de admini. tuto. lib. 5. col. 1303
De his, quæ extra, de donat. inter vir. & uxo. lib. 5. col. 1233
De his, quæ, de iure dot. lib. 5. col. 1288
De his, quæ, de furt. & fur. contrap. lib. 6. col. 1403
De his, quæ, si bono. rapto. lib. 9. col. 1416
De his, qui, de Epiſc. aud. lib. 1. col. 161
De his, quos tenet, de cuſto. rea. lib. 9. col. 1314
De inofficioſo, de inoffi. teſta. lib. 3. col. 645
De inſtrumentis, commun. vtriuſque iudi. lib. 3. col. 741
Delata conditione, de reb. cred. lib. 4. col. 770
De latronum familia, quibus ad liber. pro. non li. lib. 7. col. 1815
Delegatio debiti, de noua. & delleg. lib. 8. col. 1107
Denunciamus vobis. de his, qui ad Eccleſ. confu. lib. 1. col. 108
De operis noui nunciatione, de noui ope. nunc. lib. 8. col. 1087
De ordinatio, de offic. perfe. præto. Orien. & illyr. lib. 1. col. 175
De pecoribus, de lege Aquil. lib. 3. columna 740
Deo auctore, de vete. iure cauclean. lib. 1. col. 111
De nobis, de Epiſco, & cleri. lib. 1. columna. 140
Deportati, de bon. proſcrip. lib. 9. columna 1451
Deportatorum, de pœn. libro nono, colum. 1447
De quæſtione, de paci. libro ſecundo, col. 347
De rebus in ſponſam, de dona. ante nupt. lib. 5. col. 1310
De rebus, quas, ꝛc. anno. lib. 5. col. 1217
De reiuendis, de commod. lib. 4. col. 891
De ſequeſtris cum, depoſi. vel con, lib. 4. col. 773
De ſuccurrere, pro fiſc. lib. 4. col. 595
De ſucceſſione, de adminiſt. tuto. lib. 5. col. 1305
De tormentis, de quæſtion. lib. 9. col. 1434
De tutela, de in integr. reſtitut. lib. 5. col. 462
De vſufris, quarum, de vſur. lib. 4. columna 667
Diſconueniam, de Epiſcop. & cleric. lib. 1. col. 77
Dies ſex, de aduoc. diu. iud. lib. 2. columna 318
Dictam legem, de condict. ob cau. lib. 4. col. 802
Dictantibus teſtamenta, de teſtamen. lib. 6. col. 1408
Die ſabbati, de iud. & collico. lib. 1. colum. 159
Dies feſtos, de feriis. lib. 3. col. 607
Diffamari, de ingeniis ma. lib. 7. columna 1791
Digna vox, de legibus & conſtit. lib. 1. col. 117
Directas libertates, de teſtam. ma. lib. 7. col. 1775
Directis verbis, de teſtam. ma. lib. 7. colum. 1754
Diſcretis ſurdo, qui teſtam. fac. poſſ. lib. 6. col. 1482
Diſpar cauſa, quibus ad liber. pro. non ſic. lib. 7. col. 1815
Diſponere, de crimi. facr. libro 9. columna 1407
Diſſentientis, de repudiis. lib quinto, col. 1240
Diſſolute, de condic. ex legr. lib. 4. columna. 820
Diſtrahere marito, de reb. alie. non alien. lib. 4. col. 1045
Diſtractis à debitore, de pigno. & hypo. li. 8. col. 1099
Diuerſarum hominum, de poſtli. reuer. lib. 8. col. 1264
Diuerſis temporibus, qui pot. in pign. hab. lib. 8. col. 1213.
Diui Conſtantini, de naturalibus li. lib. 5. col. 1165
Diui Hadriani, de conſti. pecu. lib. 4. colum. 890
Diuinam noſtram, de hæret. & Manichæis. lib. 1. col. 1191
Diuinè admodum, ne liceat potes. lib. 1 col. 425
Diuiſionem prædiorum, communia vtiuſque ind. lib. 3. col. 713
Diuo Macco, qui manumit. non poſſ. lib. 7. col. 1786
Diuo Marco, de quæſtionibus. lib. 9. colum. 1432
Diuortij cauſa, rerum amoto. lib. 5. columna. 1234
Diuinia poſſeſſio, de præſcripc. longi temp. lib. 7. col. 1833
Diuturnum ſilentium, ſi aduer. creditorem. lib. 7. col. 1865
Doce ancillam, de rei vend. lib. 4. col. 1091
Dolo vel metu, de iunctibus ſtipula. lib. 8. col. 1126
Dolum ex indiciis, de dolo malo. lib. 2. col. 911
Dolum ſuctoris, de peri. & commo. rei vend. lib. 4. col. 1091
Dolus emptoris, de reſcin. ven. lib. 4. col. 1018
Domeſticus iudicis. de acceſſorib. & dome. lib. 1. col. 308
Dominicis colonis, vbi can. ſiſca. agen. lib 3. col. 637
Dominij iure, de iure domi. impe. lib. 8 col. 1137
Dominis ſeruorum, de colum. lib. 9. colum. 1444
Dominor ita, quod eum eo, &c. lib. 4. col. 910
Dominum per ſeruum, quod eum eo, &c. lib. 4. col. 909
Dominum pro azzoci, de iniur. lib. 9. col. 1420
Dominus locationum, de loca. & conduc. lib. 4. col. 1083
Dominis litis, ad appellation. lib. 7. colum. 1374
Domum, quam, de rei vindi. lib. 3. col. 689
Donantem ancillam, de vſucap. pro dona. to. lib. 7. col. 1833
Donatarum rerum, de acquiren. & retinen. poſſ. lib. 7. col. 1845
Donatio mancipiorum, de dona. inter vi. & vxorem. lib. 5. col. 1221.
Donatio ſine dirécta, de donacion. lib. 8, col. 1276
Donationes, quas, j. de donat. inter vir. & vxo. lib. 5. col. 1236
Donationes, quas, ij. de donat. inter vir. & vxo. lib. 5. col. 1237
Donationes citra filium. de remoc. donat. lib. 8. col. 1225
Dos à patre, ſolo. matri. quemad. dos petu. lib. 5. col. 1230
Dotem numeratio, de dote cau. non num. lib. 5. col. 1221
Dotis actione, ſol. matrim. quemadm dos petu. lib. 5. col. 1232
Dotis cau, de iure do. libro quinto, colum. 1287
Dotis quidem, de collationibus. lib. 6. col. 1480
Dubium non eſt, quando libel. princ. dat. lib. 1. col. 262.
Dubium non eſt, de repu. lib. 5. columna 1239
Dubium non eſt, ſolo. matri. quemadm. dos petu. lib. 5. col. 1232
Ducere militem, de offic. milit. ind. lib. 1. col. 502
Dudum proximis, de contrahen. empt. & vend. lib. 4. col. 1002

E

EA conditione, de teſtin. vend. lib. 4. col. 1020
Ea demum, de collat. libro ſexto, columna 1468
Ea lege, de rr. permu. lib. 4. col. 1084
Ea lege, de conſtit. ob cauſam. lib. 4. col. 800
Ea, quæ à patre, de teſtit. militum. lib. 2. col. 316
Ea, quæ à te, vbi can. ſta. agi deb. lib. 3. col. 623
Ea, quæ aduocati, de errore aduoc. lib. 2. col. 307
Ea, quæ cauſa cogatis, commiſſa. epiſt. lib. 7. col. 1918
Ea, quæ de, de temp. in integr. reſtitu. lib. 2. col. 320
Ea, quæ in nominib. famil. erciſc. lib. 3. col. 714
Ea, quæ patres, ex quibus cauſ. infa. irrog. lib. 2. col. 404
Ea, quæ per, de condict. indeb. libro 4. col. 792
Ea, quæ per illuſionem, de illuſio. lib. 7. col. 1897
Ea, quæ Barbarum, quomo. & quan. lib. 7. col. 1903
Ea, quæ tibi, de donat. ante nupt. lib. 5. col. 1117
Ea quidem, de accuſa. & inſcript. lib. 9. col. 1515
Ea quidem, de commodato. lib. 4. colum, 891
Ea quidem, ſi mancip. ita fac. alie. vt manu. lib. 4. col. 1061
Eam, quæ in poſſeſſione, de libe. can. lib. 7. col. 1803
Eam quæ ita, ſi mancip. ita veni. ne proſti. lib. 4. col. 1062
Eam, quam, de ſideicommiſſ. lib. 6. columna 1622
Eas vt puberes, de pœn. & facri. lib. 7. col. 1204
Eas vos, de ſacr. Eccleſ. lib. 1. col. 14
Edicta diui Hadriani, de edict. diui Had. tollen. lib. 6. col. 1374
Edictis quidem, ſi aduerſus fiſcum. lib. 2. col. 488
Edita actio, de eden. lib. 2. col. 322
Educatio puellorum, vbi pup. educa. deb. lib. 5. col. 1233
Eiquæ, de vxoribus milit. lib. 2. col. 342
Ei, qui ſeruo, quod eum eo, &c. lib. 4. col. 906
Eius quantitatis, de ſolut. & liberat. lib. 8. col. 1224
Eius, qui requirendus, ſi pendet. ab eo. lib. 7. col. 1922
Eius qui per contumaciam, quorum appell. non recip. lib. 7. col. 2007
Eius quod, de compenſat. lib. 4. col. 949
Eius quod, de vſur. pupil. lib. 5. col. 1347
Eius quod, quemadmod. teſta. aper. lib. 6. col. 1370
Eius quod, de pact. perfect. lib. 8. col. 1238
Eius rei, quod eum eo, &c. lib. 4. col. 903
Eadem, de Epiſc. & cler. lib. 1. col. 106
Eapropter, lib. 4. de loc. & condu. col. 1039
Electionc, de Epiſc. audien. lib. 1. col. 155

Elegant

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Eligere debet, de fideiussori. tutor. vel curat. lib. 1. col. 1548
Emancipata, qui admit. ad bonorum poss. sec. lib. 6. col. 2457
Emancipatione facta, de fide instru. lib. 4. col. 874
Emancipatos liberos, de collationi. lib. 6. col. 2457
Emancipatum, de repudiand. bonor. possess. lib. 6. col. 155
Ἐν ἐκκλησίᾳ, de sacr. Eccles. lib. 1. col. 69
Ἐν πανδέκταις, de sacr. Eccl. lib. 1. col. 58
Empti fides, de contrahend. empti. & vend. lib. 4. col. 999
Empti actio, de evict. lib. 2. col. 1231
Emptionem & venditionem, de contrah. empt. & vend. lib. 4. col. 995
Emptionem rebus, de rerum permut. lib. 4. col. 1803
Emptionis pignoris, plus valere quod agi. lib. 4. col. 890
Emptionem mancipiorum, de donationib. lib. 8. col. 2269
Emptor fundi, de evictionibus. lib. 8. col. 2227
Emptor hæreditatis, de hæred. vend. lib. 1. col. 1006
Emptor seruorum, ad actiones empt. & vend. lib. 4. col. 1058
Emptor bona fide, de præscri. longi temp. lib. 7. col. 1855
Emptor hæreditatis, de evictionib. lib. 8. col. 2224
Emptorem quidem, de loca. & condu. lib. 4. col. 1082
Emptori etiam, de evict. lib. 8. col. 2235
Ἐν τοῖς ἱεροῖς, de hod. & cœlic. lib. 1. col. 297
Eo casu quo, de appellation. lib. 7. col. 1963
Eo quòd, si certum petaret. lib. 4. col. 784
Eo semper, de in integr. rest. lib. 1. col. 458
Eorum qui, de vindicta lib. lib. 7. col. 1748
Eorum demùm, de bo. eor. qui mor. sibi consci. lib. 9. col. 2417
Eorum est scientia, de malef. & mathema. lib. 9. col. 2373
Eorum qui in testa. de bon. eor. qui mor. sibi consci. lib. 9. col. 2485
Eos etiam, de appellationibus. lib. 7. col. 1977
Eos qui ordinario, de modo multa. lib. 1. col. 314
Eos, qui Catholicorum, de apostа. lib. 1. col. 195
Eos qui vltra, de offic. magist. mil. lib. 1. col. 227
Eos, qui veniam, ij. de his, qui veniam ætat. impet. lib. 2. col. 1103
Eos, qui veniam, ij. de his, qui veniam ætat. impe. lib. 2. col. 505
Eos, qui officia, si certum petaret. lib. 4. col. 779
Eos qui, de vsuris lib. 4. col. 1063
Eos qui, ne si quis aliquem tetta. prohib. lib. 5. col. 1376
Eos qui à fœnor. de fur. & fer. corrupt. lib. 6. col. 1407
Eos qui de appellationibus, de appellationibus. lib. 7. col. 1970
Eos qui condemnati, de vsur. reiudi. lib. 7. col. 1958
Eos, qui acceperunt, qui pot. in pign. hab. col. 1119
Eos qui secum, de his, qui latr. occul. lib. 9. col. 2423
Eos qui terminos, de accu. & inferi. lib. 7. col. 1509
Eos quos debitores, de excu. rei iudi. lib. 7. col. 1932
Eos tellor, de testibus. lib. 4. col. 817
Ἐπίσκοπος, de sacr. Eccl. lib. 1. col. 67
Episcopi, & de Episc. audi. lib. 1. col. 155
Episcopale iudicium, de Episc. audien. lib. 1. col. 150
Episcopus, de Episc. & cleric. lib. 1. col. 94
Errorem calculi, de error. calc. lib. 2. col. 307
Errore scribentis, de testam. lib. 6. col. 1488
Errores eorum, de errore aduoca. lib. 2. col. 327
Error facti, de iur. & fac. ign. lib. 1. col. 155
Error facti, ad legem Falcidiam. lib. 6. col. 1669
Est in arbitrio, de oblig. & actio. lib. 4. col. 818
Est testificationis, de bon. auct. iu. poss. lib. 7. col. 2015
Et ab antiquis, de testament. lib. 6. colum. 1504
Et balneum, de ædif. priua. lib. 8 col. 2075
Et in epistola, de fideic. lib. 6. col. 2626
Et in legatis, ad legem Falcid. lib. 6. col. 1665
Etiam maioribus, de appellationibus. lib. 7. col. 1978
Et militibus, de testament. milit. lib. 6. col. 1477
Et in multis, de appellationibus. lib. 7. col. 1980
Etiam prætorum, si à non competen. lib. 7. col. 1636
Et in prouinciali, de seruit. & aqua. lib. 3. col. 713
Et nomen, de eadu. tollend. lib. 6. col. 1677
Et publicarum, quorum appell. non rec. lib. 7. col. 2012
Et quæ à diuo, de edendo. lib. 2. col. 326
Et qui notitiæ, de pecl. cleric. & curat. lib. 5. col. 1315
Et qui non prosecuerunt, si ex fal. instru. lib. 7. col. 2961
Et qui sub imagine, de distract. pig. lib. 6. col. 2146
Et senatus, de compensationibus. lib. 4. col. 945
Etsi ad te, ad leg. Cornel. de fal. lib. 9. col. 2391
Etsi à muliere, de instito, & exercito. lib. 4. col. post
Etsi à patre, de testament. tutor. lib. 5. col. 1275
Etsi contra, de nupt. lib. 5. col. 1131
Etsi crimine, ad leg. Iul. de adult. lib. 9. col. 2341
Etsi de ijs, de donat. inter vir. & vxor. lib. 5. col. 1227
Etsi doris, de iure dot. lib. 5. col. 1184
Etsi excepta, de malef. & mathem. lib. 9. col. 2374
Etsi frater tuus, de pig. & hypoth. lib. 8. col. 2100
Etsi inutiliter, de fideicommiss. lib. 6. col. 1617
Etsi in, quem, de prædiis, & aliis reb. mil. lib. 6. col. 1378
Etsi legib. & contra ius vel vtil. pub. lib. 1. col. 228
Etsi libidine, ad leg. Iul. de adult. lib. 9. col. 2347
Etsi Marcellus, si reus vel accusator. lib. 9. col. 2337
Etsi minori, si adumbrata libertatem. lib. 1. col. 479
Etsi non adscripta, de fideicom. liber. lib. 7. col. 1762
Etsi non, si contra ius vel vti. lib. 1. col. 267
Et sine interpositione, quando decreto opus non est. lib. 5. col. 1384
Et sine scripturæ, ad senatusc. Treb. lib. 6. col. 1617
Etsi perfectis, de remouend. donat. lib. 8. col. 2191
Etsi præses, de prædiis & aliis reb. mil. lib. 5. col. 1377
Etsi fenerior, ex quibus causis infa. irrog. lib. 1. col. 400
Et si scisset, de administrat. tutor. lib. 5. col. 1201
Et si tutores, quando ex fac. tut. vel cur. &c. lib. 5. col. 1317
Et virtutem, de statu. & imag. libro 1. col. 273
Etiam à pupillorum, de fideicommiss. lib. 6. col. 1616
Etiam aduersùs, si aduer. vend. pig. lib. 2. col. 473
Etiam constante, ad senatusc. Velleian. lib. 4. col. 924
Etiam ex aliis, ad leg. Iul. ma. libro 9. col. 2350
Etiam furti, de fur. & fer. corrup. lib. 6. col. 1404
Etiam id quod, si pignus pignor. da. fit. lib. 8. col. 2114
Etiam in his quæ, si tut. vel cur. inter. lib. 2. col. 467
Etiam liberis, de obseq. patro. præst. lib. 6. col. 1430
Etiam in opus, de pœnis. lib. 9. col. 2445
Etiam iure, de testibus. lib. 4. col. 836
Etiam mulieres, de eo qui pro tutore negot. gessit. lib. 5. col. 1318
Etiam nomen, de exco. rei iudi. lib. 7. col. 1949
Etiam per alienum, de rei vind. lib. 3. col. 617
Etiam post mortem, si pendens appell. lib. 7. col. 2012
Etiam qui, de obsequiis patro. præst. lib. 6. col. 1429
Etiam si contrariam, manda. vel cun. lib. 4. col. 979
Etiam si, de compensa. lib. 4. col. 948
Etiam si de iure, de fideiussoribus & mandatoribus. lib. 8 col. 2256
Etiam si in, commo. vtriusque iud. lib. 3. col. 740
Etiam si non, quod cum eo, &c. lib. 4. col. 904
Etiam si non, de iure dotium. lib. 5. col. 1287
Etiam si cæcum, ad legem Falci. lib. 6. col. 1664
Etiam si vxoris, de donat. inter vir. & vxo. lib. 5. col. 1224
Etiam testament. de suspect. tuto. lib. 5. col. 1314
Etiam tutoribus, si tutor vel curator interue. lib. 1. col. 468
Etiam vectigale, de prædiis & aliis rebus mi. lib. 6. col. 1380
Euicta re, de iure dot. lib. 5. col. 1183
Eum ad quem, de vsufr. & habita. lib. 3. col. 704
Eum à quo, de solut. & liberat. lib. 8. col. 2217
Eum cui, de obliga. & action. libro 4. col. 818
Eum quem, de suspect. tutor. lib 5. col. 1316
Eum qui aliena, vbi de ratiocin. agi oport. lib. 3. col. 613
Eum qui bonis, arbit. tut. lib. 1. col. 333
Eum, qui probabilem, de Episc. & cleric. lib. 1. col. 83
Eum, qui res. de procuratoribus. lib. 1. col. 409
Eum, qui seruum, de apostа. lib. 1. col. 195
Eum, qui, de inofficio. testa. lib 3. col. 647
Eum, qui, de condit. ob turp. cau. lib. 4. col. 808
Eum, qui mutuum, si certum petatur. lib. 4. col. 785
Eum, qui à pupillo, de auctor. præstan. lib. 5. col. 1353
Eum, qui cùm, si omiss. fit cau. testa. lib. 6. col. 1610
Eum, qui, de his, qui à non do. lib. 7. col. 1783
Eum, qui à pupillo, de vsucap. pro emptore lib. 7. col. 1832
Eum, qui celauit, ad leg. Cor. de fal. lib. 9. col. 2390
Eum, qui adfeuerat. ad leg. Corn. de fica. lib. 9. col. 2370
Eum, qui decas. ad leg. Iul. de adult. lib. 9. col. 2344
Eum, qui mancipium, ad leg. Fab. de pla. lib. 9. col. 2381
Eum, qui ob, de cond. ob turp. cau. lib. 4. col. 808
Eum tutorem de tuto. vel curat. qui satis non de. lib. 5. col. 1322
Eunuchis licet, qui test. fa. poss. lib. 7. col. 481

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Exactores tributorum, de executionib. tutorum. lib.5.col.1309.
Ex actali pacto, de actibus emp. & ven. lib.4. col. 1014
Ex causa donationis, fami.erciscun. lib.3.col. 735
Ex causa quidem, de compensationibus, li.4. col.946
Ex causa transactionis, de vsucap. pro empore. lib.7.colum.1811
Excepta possessionis, per quas perso.no.acq. lib.4.col.911
Exceptione doli, de eject. li.8.c.1319
Exceptionem, de probationibus, lib.4.colu. 850
Excepto his, de vectigs. & commiss li. 4.col. 1074
Excepto tempore, de loca. & condu.li.4.col. 1092.
Ex contractibus, de instito. & exercito actio. lib.4.col.900
Ex contractu, de bonis auct.iu poss.lib 7.co. 2015
Ex contractu pecuniæ, de noua. & delega. li. 9.col.2167
Ex conuentione, de pactis, lib.2.colum.336
Ex conuentione, siue con. vel reliquis fundem compa.non possis. li.4.col.1014
Excusationem nauicularis, de excusa.tut. li. 5.col.1364
Excusationis quidem, de excusationib. cur. lib.5.col.1547
Ex dari Antonini, de loca. & condu. li.4.col. 1085
Ex duobus captiuis, de postlim. reuer.libr.8. col.1855
Executorem eum, de execu.rei iudi.li. 7.col. 1950
Executores à quocunque, quę res pig.oblig. lib.8.col.1113
Exemplo cæterorum, si adversùs solutionem, lib.2.col.481
Exemplo pernitiosum, de probationibus, li. 4.col.844
Ex eo instrumento, de inutilib. stip.li.8.col. 1186
Ex fideicommisso, de fideicommiss.lib.6.col. 1618
Exhibitionis, ad exhiben. lib.5.co.936
Ex his prædiis, de exactionibus, li.8.col.1224
Ex his verbis, de his quæ sub modo leg. vel fideicom.relinq. li.6.col.1546
Ex his verbis, de testamen. milit. lib.6.colu. 1475
Ex his verbis, quando dies leg. ced.lib.6.col. 1693
Ex imperfecto, de testamen. libr 6.col.1487
Exigendi à filio, de procuratoribus, lib.2.co. 474
Ex illo tempore, de appellationibus, li. 7.co. 1976
Ex initio falsi, ad leg. Corn. de fal li. 9. colu. 2391
Ex legato nominis, de legat. lib.6.col.1598
Ex libera conceptus, de suis & legit. libe. lib. 6.col.1649
Ex libris Sabinianis, de acquiren. & retinen. poss. lib.7.col.1849
Ex libris, de vsufruct. & habita.lib.3.col.710
Ex Manichæo, de hæret. & Manich.lib.1.col. 187
Ex morte, de lege Aquilia. li.3.col.719
Ex morte cuiuscunque, de pactis conuen. li. 3.col.1219
Ex nominis, de hæred.vend.libro.4.co.1008
Ex patroni, ne filius pro pa. lib.4.col.814
Ex pecunia, de iure dotium. lib.5.col.1288
Expeditâ autem, de adilet.tol. lib.7.col.1814
Ex persona, de temp.in integ.restit.li.2.c.510
Ex persona, de probationibus, lib.4.col. 841
Ex pignore, de pignorat.actio.libr.4.co.895
Expilata quidem hereditatis, de crim.expil. hered. li.9.col.2412
Expilatæ hereditatis, de crim.expi.hered. li. 9.col.2412
Expilatæ hereditatis, de cri.expi.hered.lib.9. col.241
Expilatæ hereditatis, de cri.expil.hered.lib.9. col.2414

Codex.

Ex placito, de res.permutat. lib 4.col.1080
Explosis, de confessibus eiusdem litis, lib.3. col.769
Ex præstatione, de vectiga.& commiss.li.4. col.107
Ex prædiis, de vsuris. lib 4.col 917
Exprimi... debentes, de duobus reis stipul. lib 8.col.1189
Expulsos vos, de actionibus empt & vend.li. 4.col.1040
Ex quo pace.de ædific.priu. lib 8.col.1083
Ex repudiatione, de fideicom. lib. 6.colum. 1627
Ex sententia arbitri, de receptis arbit. libr.2. col.530
Ex stipulatione, de sentен & interloc. libr.7. col.1514
Ex stipulatione, de inutilibus stipu.lib.8.co. 1183
Ex testamento, de fideicom.li. 6. colu.1618
Ex testamento, de testamen. mili.lib.6.colu. 1473
Ex testamento, vade liberi, lib 6.col.1446
Ex testamento defuncti, de testamen.ma. li. 8.col.1751
Extraneum etiam, ij de heredib.instit.li.6.col. 1509
Extraneum etiam, ij eodem. ibid.
Ex tribus vocitis, de inoffic.testament.lib. 3. col.651
Ex verbis, quæ de donat.inter virum & uxo. lib.5.col.1330
Ex verbo, de fideicommiss. lib. 7. columna 1773

F

FActum sponte, de accusf.& inscript.lib.9. col.2315
Falcidiæ ratiocem, ad leg.Fal.lib.6.colum. 1663
Fallaciter, de abolit. libr.9.col.2414
Fallaciter incusantibus, de eadem.lib. 9.col. 2445
Falsam quidem, & ex fal.instru.lib. 9 colum. 1961
Falsa suasione, de excusationib tut.lib.5.col. 1355
Falsi quidem crimen, ad leg. Cornel.li.9.col. 2387
Falsò adscuerator, de diuer.rescrip.li.1. col. 370
Falsò tibi, de comm.rer.aliena. libr.4.colu. 1050
Falsus procurator, de fur.& fer.corrup.lib.6. col.1409
Familiæ erciscendæ, commu. vtriusque iud. li.3.col.743
Felicissima, de hit.qui à non do.ma.li.7.col. 1783
Fideicommissaria quidem, de fideicom.libert. lib.7.col.1761
Fideicommissum, vbi fideicom. peti opor.li. 4.col.630
Fideicommissum, de condic.inde.lib.4. colu. 795
Fideicommissum eius, de fideicom.lib.7.col. 1618
Fidem rumpent, ex quib.cau.insa.irrog. li.2. col.468
Fideiussor seu mandator, de fideiussoribus & manda. lib.8.col.1198
Fideiussoris quidem, de fideiussori. & man. li.8.col.1201
Fideli deuotique, de his qui ad Eccle. confu. li.1.col.106
Filio orbitate, de inoffi.testa.li.3.colum.649
Filia legatorum, de legatis.lib. 7. columna 1596
Filia tua non solùm, de pat.potest.lib.8.col. 1240
Filiæ, cuius, familiæ erciscund.lib. 3.colum. 719
Filiæ dimittum, de repudiis.lib 3.col.1239
Filiæ pecuniam, solut.mat.quemad.dos pet. li 3.col.1231
Filiæ licèt, de collationibus, lib.6.colu.1464
Filiæ dotem, de collationibus, lib. 6.colum. 1459
Filiam cum fratribus, de collationibus li.6. col. 1465
Filiam præterium, de inoffic.testa.lib.3.col. 648
Filium testamento, de collationibus, li.6.co. 1482
Filij pœnis, famil.erciscund.libr. 3.colu.718
Filius matrem, de inoffic.testa. lib.3.colum. 651
Filij familiis, de iure deliberandi. lib. 6.col. 1545
Filio delatam, de repudian.bon.poss.libro 6. col.1456
Filios debiceris, de rezocand.his quæ, lib.7. col.2037
Filius & filiæ, de ingrat.libe.lib 8.col. 1253
Filium, quem, famil.erciscund.lib. 3.colum. 731
Filium habere, de suis & legit.lib. 6.colum. 1699
Filius pacisceudo, de pactis. lib 2.col.345
Filiusfamilias, de filiosamiliar mi.libr.2.col. 463
Filiusfamilias qui pro, de fideiussoribus & mandatoribus, lib.8.col.1195
Fisci aduocatus, de aduoc. fisci.lib 2.colum. 326
Fortissima mulieris, de postlim.reuer. lib.8. col.1218
Fœdissimum earum, ad leg.Iul.de adult.li.9. col.2345
Fœminæ quæ, de secund.nupt. lib.5.col.1160
Fœminis, ad Sinaticonsul. Velleian. lib.4. col.926
Forti tui culminis, de aduo.diuer.iudicio.lib. 2.colum.384
Formam à præfecto, de offi. præfect. præto. Orientis & Illy. libro 1.col.175
Frater tuus, communi diui. libro 3 col.736
Frater emancipatus, de legitima tut.li 5.col. 1281
Frater tuus, de excusationibus tuto libr. 5. colum.1359
Frater tuus, de testamen.milit.libr.6.colum. 1471
Frater veller, si com.res.pign.da.fe.lib.8.co. 1131
Frater veller, ad leg.Corn.de fca.lib. 9.col. 2369
Fratres, vel sorores, de inoff.test. l. 3.colum. 635
Fratris tui filiis, de transactionibus.lib.2.col. 315
Fratris vel sororis, de inoff.testam.lib.2.col. 650
Fratris vxorem, de incest.nupt. li.5 columna. 1148
Fructus prædiorum, de pact.conuen. lib.5. col.1215
Fructus post, de actionibus empt.& vend.li. 4.col.1038
Frumenti, de vsuris. lib.4.colum.958
Fruitus adhuc, de fen. pat. lib.9 col.2461
Fruitus disputas, ne vnus pro ma.libr.4. col. 820
Fruitus existimat, de dot.promiss.lib. 5.colu. 1179
Fruitus opinaris, de non numera.pec. libr.4. colum 916
Fruitus senatusconsulti, ad Senatusc. Velleia. libr.4.columna 919
Fruitus vtnes, de administra. tuto.libro 5. column.1300
Fruitus vxoues, de admini.tutor.libr. 5. columna1301
Fruitus vtenici, de probatio lib. 4.col.844
Fucunde, quæ res vendi non poss. lib.9. col. 1009
Fundo sicut, de verbo.& rer.signi.lib.6.colu. 1605
Fundum pignori obligatum, de distract. pig. libr 8.col.1243
Furiosam in suis, qui testa.fa.poss.lib. 6. col. 1383
Furti actione, de fur.& fer.corrup.lib.6. col. 1407
Fullibus cæsum, ex quib.can.insa. irro.li. 1. colum.403

G

GEnerali definitione, ne fideiuss.vel mandatio.do.den. libr.5.colum.1155

d Gene

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Generali lege, de sacrosan. Eccles. li. 1. co. 40.
Generali lege, ne quis in sua causa iud. vel sibi dicat. lib. 3. col. 430
Generali lege, de tuto. vel curato. illustrium perso. lib. 5. col. 1288
Generalis indulgentia, de sen. pal. libr. 9. col. 2461
Generaliter sancimus, de Episc. & cler. lib. 1. col. 132
Generaliter sancimus, de omnibus, de rebus credi. li. 4. col. 772
Generaliter sancimus, de non numera. pecu. lib. 4. col. 950
Generaliter sancimus, ad senatusco. Velleia. lib. 4. co. 932
Generaliter cauemus, de secund. nupt. lib. 5. col. 1245
Generaliter sancimus, de institu. & substitu. lib. 6. col. 1514
Generaliter sancimus, de reuoc. do. lib. 8. co. 1256
Generaliter sancimus, de fideiussoribus & mandatis. lib. 8. col. 1206
Gesta quæ sunt, de re iudic. lib. 7. col. 1948
Γνῶναι, de summ. Trin. lib. 1. col. 13
Fatius, de hæret. & Manich. lib. 1. co. 188
Gracchus, quem, ad leg. Iul. de adult. libr. 9. col. 2037
Græcus ac Christianus, lib. 1. col. 102

H

Habeat vnusquisque, de sacrosanct. Eccl. lib. 1. col. 31
Habita quidem, ne filius pro pa. lib. 4. c. 814
Habitatio morte, de vsufruct. & habita. li. 3. col. 703
Habitantis pœnitentia, de præsc. lib. 4. col. 1076
Habito femel, de edilitiis actionibus, lib. 4. col. 1068
Hac edictali, de secund. nupt. lib. 5. col. 1167
Hac consultissima, de testament. li. 6. colum. 149
Hac consultissima, qui testa fa. poss. lib. 6. co. 1181
Hac lege decernimus, de pactis conuen. li. 5. col. 1218
Hac lege perpetuò, de sententi. ex periculo recu. lib. 7. col. 1909
Hac lege sancimus, vbi cau. fisca. agan. lib. 3. col. 638
Hac perpetua lege, vbi quis de curiali. condi. conue. lib. 5. co. 649
Hac valitura, de Iudæ. & Cœlico. libr. 1. col. 100
Hæc quæ, de noxo Cod fa. lib. 1. col. 1.
Hæc sententia, de sententi. quæ sine. lib. 7. col. 1922
Hæc sententia, ij. de sententi. quæ sine. lib. 7. col. 1926
Hæretici, de hæret. & Manich. lib. 1. col. 186. 191
Hæretici synacteria, de hæret. & Manich. li. 1. col. 187
Heredem mariti, de heredi. actio. li. 4. co. 831
Heredem fideiussoris, de cuict. libr. 8. colum. 1236
Heredes eorum, de heredib. tut. vel cura. li. 5. col. 1326
Heredes rationum, de heredib. tuto. vel cur. lib. 5. col. 1345
Heredes quoque, ad senatusco. Velleian. li. 4. col. 926
Heredes quos, de his, quibus vt indig. lib. 6. col. 1677
Heredi scripto, quorum legatorum, lib. 8. col. 2053
Hereditatem quidem, de impu. & aliis substi. lib. 6. col. 1519
Hereditatem quidem, de codicillis, lib. 6. co. 1586
Hereditatem quidem, in quibus cauf. cess. long. temp. præscrip. lib. 7. col. 1859
Hereditatem eius, quorum bonorum. lib. 8. col. 2050
Hereditas extranea, de pactis conuen. lib. 5. col. 1217
Hereditas in testamento, de his, quib. vt indi. lib. 7. col. 1580
Hereditatis, de heredib. instituen. lib. 6. col. 1509
Hereditas matertera, de pet. hered. li. 3. col. 678
Hereditatis petitionem, de pet. hered. lib. 3. col. 680
Heredum etiam, de fideicom. lib. 6. col. 1617
Heres instituta, de impu. & aliis substitu. lib. 6. col. 1530
Heres qui post, de reuocan. his quæ. lib. 7. co. 2038
Hi quibus, de fideicom. liber. lib. 7. col. 1761
Hi qui ad ciuilia, de appel. lib. 7. col. 1973
Hi qui imposita, de relcind. rem. lib. 4. colum. 1022
Hi qui in aliena, de adoptionib. libr. 8 colu. 2043
Hi, qui sanctam, de apostа. li. 1. col. 194
Hi quos inundatio, de illustribus li. 7. col. 1896
Hisdem priuilegiis, de aduoca. diuer. iudicio. lib. 2. col. 285
His qui conficiendi, de pœnis, lib. 9. col. 2451
His qui tempore, de his, qui per metum iud. lib. 7. col. 2016
His solis matribus, de reuoc. do. lib. 8 colu. 2035
Hoc fructuum nomine, de fructib. lib. 7. col. 1940
Hoc quod placet, de quæst. lib. 9. col. 2432
Honor veterani, de pœnis, libr. 9. colum. 2446
Honorati qui, de offic. ciuilium iud. lib. 1. co. 301
Humanitatis intuitu, de naturalibus libe. li. 5 col. 1268
Humanitatis ac religionis, de excusatio. tuto. lib. 5. col. 1363
Humanitatis, de impu. & aliis substitu. lib. 6. col. 1514
Humanum & pium, de hæret. & Manich. lib. 1. col. 184
Humanum esse, de legibus & consti. lib. 1. col. 220
Humilem vel abiectam, de incest. nupt. li. 5. col. 1150
Hypothecis vel, de distract. pig. li. 8. col. 2144

I

Am tibi, de accept. libr. 8. col. 2221
Iam dudum placuit, de his qui in Eccles. manu. libr. 1. col. 113
Iam dudum à nobis, vbi cau. stat agi deb. li. 3. col. 617
Iampridem quidem, communia de vsuc. li. 7. colum. 1837
Iam trigesimæ secundæ, de appellat. lib. 7. col. 1987
Id quod pauperibus, de Episcop. & cler. li. 1. col. 86
Ignoranti, de Episc. and. lib. 1. col. 158
Ignorare non debes, de restitutionibus mili. lib. 2. col. 514
Ignorantia creditoris, de cri. stel. lib. 9. colu. 2418
Ignotis iuris, de reuoc. his quæ. lib. 7. co. 2038
Illam iniquam, de iure liber. lib. 8 col. 2194
Illam meritò, de collationibus li. 6. co. 1467
Illam subtilem, de dotationib. lib. 8. c. 2220
Illaue dispensatori, de fide instru. lib. 4. col. 872
Illic, vbi, de hered. aga. lib. 3. col. 624
Illud æquitatis, commu. vtriusque iud. lib. 3. col. 744
Illud sufficiendum, de in integ restit. lib. 2. col. 457
Illud quod, de lega. lib. 6. col. 1604
Illud quod ex vocatibus, de sacrosan. Eccles. li. 1. col. 58
Illud requirendum, quando decreta opus non est. lib. 3. columna 1383
Illud sine, de collationibus. lib. 9. col. 1469
Illustres viros, de modo multa. lib. 1. col. 314
Illustribus præfectis, de tuto. vel curatorib. illustrium, &c. lib. 5. col. 1283
Imperialis benevolentiæ, de nup. li. 5. c. 1137
Imperrata scripta, senten. rescind. non pos. lib. 7. col. 1940
Improba possessio, de acquirend. & retinen. possi. lib. 7. column. 1846
Impubem fœmin, ex quib. cau. infa. irrog. lib. 2. col. 407
Impubem quidem, de cri. stel. lib. 9. c. 2426
Impuberem quæ, de adoptionib. li. 8. c. 2223
Impunitas delicti, de pœnis lib. 9. col. 2447
In actione etiam, de reb. cred. lib. 4. col. 770
In adoptionem, i. de adoptionibus, lib. 8. col. 2244
In adoptionem, li. de adop. lib. 8. col. 2245
In adulterij, ad leg. Iul. de adult. lib. 9. colu. 2355
In annalibus, de lega. lib. 6. col. 1602
In arenam, de inoffi. testa. lib. 3 col. 646
In bonæ fidei, de pactis. lib. 2. col. 337
In bonæ fidei, de reb. credit. li. 4. col. 767
In bonæ fidei, de vsuris. li. 4. col. 918
In bonis mortui, de bo. auct. iud. poss. libr. 7. col. 2024
In causa æquæ, de offi. eius qui vicem. libr. 1. colum. 306
In causa iudicati, si in cau. in. pign. cap. lib. 8. col. 2234
In confessum, qui pro suo iurisd. ind. da. pos. lib. 1. col. 387
In causis, de repu. lib. 5. col. 1245
In causis criminalibus, de accus. & inscrip. li. 9. col. 2317
In crimen, si certum peratur. libr. 4. col. 784
Incerti iuris, familiæ erciscundæ. lib. 3. colu. 730
Incerti iuris non est, de interdict. lib. 8. colu. 2048
Inciuile atque, de rei vindic. libr. 3. col. 633
Inciuile est quod, de bon. auctо. iud. poss. lib. 7. col. 2015
Inciuilem rem, de fert. & fer. cor. lib. 6. colu. 1401
In ciuilibus causis, de officio vicar. li. 1. colu. 235
In continctione, de nuptiis, lib. 5. colu. 1136
In communione, com dini. libro 1. col. 740
In communes seruos, de cõmuni seruo manumisso. lib. 7. col. 1775
In consiliariis, de assessoribus & dome. li. 1. col. 309
In consilio, qui & aduer. quos. lib. 2. col. 496
In contractibus, qui, quib. ex cau. ma. in integ. restit. li. 2. col. 517
In contractibus, de non numera. pecun. li. 4. col. 941
In contractibus, plus valere quod agi. & c. li. 4. col. 889
In copulandis, de nup. lib. 5. col. 1131
In corrigendis minoribus, de emenda. propin. lib. 9. col. 2367
Incredibile est, de pœnis, lib. 9. col. 2447
In criminali, de iurisdict. om. iud. lib. 3. colu. 612
In criminibus quidem si aduersùs delictum lib. 2. col. 482
Indebitas vsuras, de vsuris, li. 4. col. 961
Indebito legato, si aduersùs solutionem, lib. 2. col. 482
Indebitum solutum, de condi. indeb. libr. 4. col. 795
Indecoram obseruationem, quando tut. vel cura. esse desi. lib. 5. co. 1356
In defensoribus, de defen. ciui. lib. 1. columna. 316
Iudicia certa, de re. vin. li. 3. col. 696
In donationibus, ad leg. Falc. li. 6. col. 1670
In donationibus, de donationibus, lib. 8. col. 2379
In dotibus, quas, de dot. cau. non nume. lib. 5. col. 1223
Indubitati iuris est, de non nume. pecu. libr. 4. col. 964
In dubium, de tut. vel cura. qui satis non de. lib. 5. col. 1322
Inductum id est, de solut. & liberat. lib. 8. co. 2219
Indulgentia patris, de generali abol. li. 9. col. 2437
In ea, quæ, de compensationib. lib. 4. col. 946
In ecclesiis, de Episc. & cleric. lib. 1. col. 78
In emancipationibus, de emancipa. libro 8. col. 2251
In emphyteuticariis de in. emphyteut. lib. 4. col. 1104
In eum qui, de fals. & fer. corrup. lib. 6. colu. 1407

In

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

In executionibus,ad senatusco. Turpil.li. 9.col.1441
In exercendis,de fide instrum. lib.4.colum. 875
In extraneos,de donationibus,lib.8.colum. 1278
Infamiæ detrimentum, ex quib. caus. infa. inuogatur. li.1.col.390
In familiæ erciscundæ,famil. erciſ.li.3.col. 730
Infantis nomine,qui admit.ad bon.poſ.lib. 6.col.1437
In fraudem creditorum, de teſtamen. ma.li. 7.col. 1755
In fuga ſeruum,ad leg.Fab.de pla. lib.9.col. 1380
Ingenuam natam,de ingenuis ma. L.7.colu. 1791
Ingenui naſcuntur, de ingenuis ma. lib.7. col.1795
Ingenuum,de inge.ma. lib.7.col.1794
In hac ſacratiſſima,de donationibus, lib.8. col.1278
In heredes,de Magiſtratibus conue.li.5.co. 1389
In his in quibus,de temp.in integr.reſt.lib. 2.co.542
In integrum reſtitutione, ſi adoeſc. vend. &c.li.4.co.475
Initio venditionis, de pact. inter emp. & ven.li.4.col.1015
In imponenda,ad legē Falcid. lib.6.co.1665
In infula deportato,de ſen.poſ. li.9. c.1460
In ipſius mariti,famil.erciſcund.li.3.colum. 725
In iquum & longè, de his, qui aceruſ. non poſſ.lib.9.col.1507
In iudicio de liberali, ſi aduersùs libertatem.li.2. co.480
In iudicio,de loca,& condo. lib.4.col.1097
Iniuriarum actio, de iniuriis.lib 9.columna 1418
Iniuriarum cauſa,de iniur. lib.9.col.1410
Iniuriarum ex perſona,ex quib. cau.infa.irrog. li.2. co. 401
In legatis, de legat. li.6.co.1598
In legatis & fideicommiſſis, de vſur. & fructibus.li.6.co.1651
In legatis quidem,de his, quæ ſub mo. leg. vel fideicomiſ.
In latibus,vbi cau.ſta.deb. li.7.col.628
In locum tutoris,qui pet.tut.vel cura.lib.5. co. 1185
In magiſtratus,de Magiſtratib.conue.lib.5. co.1381
In metallum damnatus, de bonis proſcr. lib.9.co. 1453
In minorum perſona,in quib. cau.in integr. reſtit. lib.2.co.493
In nomine, de offic.pref.prætt.Africæ. li.1. col.180
In noſtræ,de ſtat. & imag. li.1 co.173
In nullis locis,de ſeditiosis, lib 9.colu.1410
In officialibus, de offic. recto. prouin.libr. 2. col.297
In offerendis prouocationibus, de appellationibus. lib.7.co.1988
In omnibus cauſis,de iureiuran. propter calum.dan. lib.2. co.540
In omni ceſſione,qui bonis ced. poſſ. lib.7. co.1021
In pecuniaria cauſa, de requirend.reis,lib. 9.co.1418
In procuratis. de procuratoribus, l.1.c.411
In poſſeſſionem fundi,ad leg.Iul.de vi pub. lib.5.co.1360
In poſſeſſionem rei, de bo. auct. in.poſſ.li.8. col.1027
In potiorib.de ſuſpect.tuto. lib.5.co.1314
In potiorib cius. de ſolut.& liberat. lib.8. co.1211
In quacunque cauſa, de cuſto. reo.lib.6.co. 1311
In quæſtione teſtamenti,de ſent. paſſ.lib.9. co.1465
In quibus cauſibus de ſecund. nupt. li.5. col. 1175
In quiſitio veritatis, de ſolut. & liberat. lib. 8.col.1118

Codex.

In re mandata,manda.vel con.lib.4.col.987
In rebus dotalibus, de iure dot. lib. 5. col. 1138
In rebus,qui legit.perſo.ſtan.in ind. hab.li. 3.col.59
In reddibitione,de oper.lib.li. 6.colu.1422
In rem actio, vbi in rem act. exer. debeat. lib.3.col.611
In rem pupilli. ſi aduersùs rem iudi. lib.2. col.476
In reſtituenda, de pet.hered. lib.3.col.678
In ſeruili conditione,qui dare tut.vel cura. poſſ. lib.5. col.1190
In ſeruorum,in quibus cas.eſt.long.temp. præſcrip. li.7.col.1838
Inſolitum eſt,de quæſt. li.9.col.1443
Inſolitum nomine,quando ſiscus vel priuat. lib 4.col.830
Inſtitoria.de inſtitor.& exercito. libr.4.col. 901
Inſtrumenta ad ius,ad exhibend. lib. 3.col. 715
Inſtrumenta domeſtica, de probationibus, lib.4. col.844
Inſtrumenta prædiorum,de fideicommiſſ.li. 6.col.1617
Inſtrumentis etiam, de fide inſtru. lib.4.col. 873
Inſtrumentorum,de precib.Imp.offe.libr.1. col.162
In ſucceſſione,ſi de legitim.hered. lib.9.col. 1711
In ſucceſſione,ſi de legitim.hered.lib.6.col. 1735
In ſucceſſione filij, ad ſenatuſcouſ.Tertul. lib.6. col.1703
In ſumma debiti,de pignorib. & hypoth.li. 8.col.1096
In ſynagogam,de Iud. & Coll. lib.1.col.197
Intelligere debet, de fals. pigno. lib.8. col. 1153
Inter æquitaſ, de legib. & conſtitutionib. lib.1.col.114
Inter alios factum, res inter alios act. lib.7. col.1634
Inter alios,res inter alios act.lib.7.col.1945
Inter antiquam,de vſufruct.& habit.li.3.co. 707
Inter claros,de ſumma Trinit. lib.1.col.14
Intereſt,de vſufru.& habit. lib.3.col.701
Inter filios,famil.erciſ. lib.3.col.731
Interlocutio præſidis,ex quib.cau.infa.irro. lib.2.col.407
Interloquutio præſidis,comminat.epiſt. li.7. col.1919
Intereſt multùm,de ſolut. & liberat. lib.8. col.1219
Inter omnes,famil.erciſc. li.8.co.735
Inter omnes,de prædiis & aliis rebus minor. lib.5.col.1382
Interpoitos metu ſ, de tranſact. lib. 5.col. 317
Inter priuatos, de dilationib. li.3. col.604
Interrogari ſeruos,de quæſt. li.9.col.1431
Interrogatum,de lib.cau. lib.7.col.1806
Inter virum,de infirman. pœn.conſtib. lib.8. col.1300
In teſtamento.ſ.de teſtamen.milit. li.6.co. 1474
In teſtamento. ij. de teſtamen. milit. lib.6. col.1477
In teſtamento,ad legē Falcid. li. 6. col. 1666
In teſtamentis,de teſtam. lib.6.colum.1300
Inteſtata mortua, de dona. cau. mor. lib.8. col.1197
Inteſtato quidem, de fuis & legi. libe. lib.6. col. 1693
Inteſtatorum curialium, de hereditatibus decurio. lib.6.col.1748
Inter vebem Romam, de operibus pub.lib. 8.co.1088
Inuiſor locorum.vnde vi, lib.8.col.1054
In vendentis,de contrahen. empt. & ven.li. 4.col.1000
Inuicem debiti,de compenſa. lib.4.col.930
In varietate,qui dare tut.vel cura poſſ.lib.5. col.1191
Inuito,vel,de religioſ.& ſumptibus fu.lib.3. col.702

Inuito vel,de ſolut.& libe. lib.8.col.1278
Inuitos conductiones, de loca.& conda.lib. 4.col.1089
Inuitum comparare, de contrahen. emp. & ven.li.4.col.1000
Inuitus procurationem, de procuratoribus, lib.1.col. 417
Inuitus agere, vt nemo inuit age. cog.lib.3. col.591
In vna eademque, ſi ſepiùs in integr. reſti. poſtu. lib.2.col.468
Inuiſurum eſt,de excuſat.tuto. lib.5.co. 1362
Ipſe diſpicer,de extendo. lib.1.col.319
Ipſe ſignificat,ad leg. Corn. de fal. lib.9. col. 1387
Ipſis ſeruſ,vt in poſſeſſ.lege &c. lib.6.col.1285
Irritam facere,de vſucap. pro donato. lib.7. col.1834
Irritum quidem,ad leg.Faſc. lib.6.col.1648
It apud quem,de extendo. lib.2.col.321
It, cui commiſſa, de ſpect. & ſum.lib.5.col. 183
Is demùm,ad ſenatuſcon. Turpil. lib. 9.col. 1440
Is penes quem,depoſi.vel con. lib.4.col.973
Is qui aggreſſorem,ad leg. Corn. de ſica.lib. 9. col.1369
Is qui bona,de vſu.rei iud. lib.7. col.1931
Is qui cum telo,ad leg. Corn. de ſica. lib.9. col. 1370
Is quidem, qui poſſ. ad liber. peruen. lib.7. col.1788
Is qui ſoluendo, de neceſſa. ſer. hered. inſtit. lib.6.col.1527
Is qui liber,de poſtli.reuer. li.8.col.1260
Is qui ratiocem, de in litem iurau. li.5. col. 1145
Ita demùm,de procuratoribus. li.2.col.415
Ita nobis cordi,ad leg.Iul.de adult. lib.9.col. 1549
Item nulla,de Epiſcop.& cleric. li.1. col.72
Item quæcunque,de Epiſc.& cleric. li.1. col. 72
Iubemus adſcriptitiorum, de Epiſc.& cleric. lib.1.col.106
Iubemus aduocationem. de aduo. diuer. iudicio. lib.2.col.388
Iubemus apud, de offic. iuri. Alex. li. 1.col. 318
Iubemus æque, ad leg. Iul. repet. lib.9. col. 1404
Iubemus cera, de defen.eius. lib.1.col.317
Iubemus eos,de Epiſc.audien. li.1.col.135
Iubemus eos,de naturalibus libe. lib.5.colu. 1366
Iubemus eum,de offi.magi.off. lib.1.col.289
Iubemus in omnibus,de tranſact. l.2.col.376
Iubemus licere, ad ſenatuſcon. Velleia.li.4. col. 917
Iubemus licere, de emancip. lib.8.col.1251
Iubemur nomini,de priua.car. li.9.col.1312
Iubemus,ne quis,de monopoliis, lib.4.colu. 1063
Iubemus nullam,de ſacroſanct. Eccl.li.1.col. 37
Iubemus nulli,de ſacroſanct. Eccle.lib.1.col. 43
Iubemus omnes,de probationibus, li.4.col. 854
Iubemus omnes,de lib.cau. lib.7.col.1810
Iubemus omnino,de teſtamen.lib.6.colum. 1564
Iubemus pro tempore, de aduoca. diuer. iudicum li.2.col.390
Iubemus peruinciarum, de ratiociniis operum, lib.8.col.1093
Iubemus,quotiens,ad ſenatuſ.Trebel li.6.co. 1658
Iubemus,ſi qua,de appellationibus. li.7.col. 1980
Iubemus,vt quicunque,de rep. li.5.col.1246
Iudæi communi,de Iud.& Coll. li.1.colum. 198
Iudæi & bonorum,de Iudæ.& Collico.lib.1. col.200
Iudæi qui reuera, de his qui ad Eccle. confu. lib.1.col.206
Iudæis & collicolis, de Iudæ. & Collico. lib.1. col.197

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Iudæorum primates, de Iudæ. & Cælico. li. 1. col. 1c0

Iudæus quidam, de Iud. & Cælico. libr. 1. col. 198

Iudæus seruum, ne Christian. man. lib. 1. col. 401

Iudex ad certam rem, si à non comp. lib. 7. col. 1993

Iudex qui disceptationi commiss. epist. lib 7. col. 1959

Iudicati executio, si ex fal. instr. l. 7. col. 1961

Iudices absentium, si pro vin. li. 8. col. 1064

Iudices dominicis, de Episc. audien. li. 1. col. 151

Iudices oportet, de iudi. lib. 3. col. 518

Iudices qui tempore, de eti. pœn. lib. 9. col. 2407

Iudices siue, de fide instrum. lib. 4. colum. 880

Iudices tam Latina, de sentent. & interlo. l. 7. col. 1936

Iudicibus no solùm, de appellationibus, li. 7. col. 1910

Iudicio cæpto, de iudiciis. lib. 3. col. 553

Iudicium vxoris, & quis aliquem testari prohibuerit, lib. 6. col. 1576

Iuliana, cuius, quando ex facto tut. vel cura. &c. lib. 5. col. 1317

Iure mariti, ad leg. Iuliam. de adulte. lib. 9. col. 2158

Iure nostro, de fideiussoribus, & mandatoribus, lib. 8. col. 1194

Iuris formulæ, de formulis & imperrationibus eâ, lib. 1. lib. 2. col. 139

Iuris ignorantiam, qui admitti ad bono. poss. lib. 6. col. 1458

Iuris manifestissimi, quibus res iud. non no. lib. 7. col. 1958

Iuris ordinem, de iurisd. om. iud. li. 3. col. 411

Iustificandi, de reb. credit. lib. 4. col. 704

Iustificandi, de rebib. lib. 4. col. 858

Ius emphyteuticarium. de iure empht. li. 4. col. 1101

Ius familiarium, de religio. & sumptibus fu. lib. 5. col. 761

Ius postliminij, de postli. reuer. lib. 7. col. 1260

Ius sepulchri, de religio. & sumptibus fun. lib. 5. col 763

Iussio, qua, de Iud. & Cæli. li. 2. col. 197

Iustissimos & vigilantiss. de off. recto. prouin. lib. 1. col. 297

Iustum est, de edendo. li. 2. col. 234

Iusta edicti, de lib. cau. lib. 7. col. 1820

Iuxta inscriptorem, de Episc. & cler. lib. 1. col. 69

Iuuenes, de adif. priua. lib. 8. col. 1079

L

Latam sententiam, quando prouo. non est necess. li. 7. col. 2005

Lata sententia, de appellationibus, lib. 7. col. 1979

Laudabile, de adæoca. diuor. iudicium, lib. 2. col. 391

Legati non solùm, de off. proconsulis & lib. lib. 1. col. 293

Legatorum, seu de vsur. & fructib. lib. 6. col. 1453

Legatum à defuncto, de religiosis & sumptibus fune. lib. 5. col. 760

Legatũ alij, de iud. vidui. col. lib. 6. col. 1611

Legatum siue, de conditionibus inser. &c. lib. 6. col. 1649

Lege duodecim. de legi. heredib. lib. 6. col. 1717

Lege Leonis diuæ, de pac. consen. li. 3. col. 1210

Legem Anastasij. de naturalibus libe. lib. 5. col. 1167

Legem Iuliam, de iudi. vidui. tol. lib. 6. col. 1614

Legem quam, de pactis. lib. 2. col. 135

Legẽ quam, de pactis consen. li. 3. col. 1215

Legem quam, de donationi. li. 8. col. 1172

Legem quidem, de loca. & conda. lib. 4. col. 1091

Leges & constitutiones, de legibus & constit. lib. 1. col. 219.

Leges quoque, quæ sit longa consue. lib. 8. col. 1169

Leges sacratissimæ, de legib. & constitut. li. 1. col. 121

Leges vt generales, de legib. & constitutionibus. lib. 1. col. 126

Lege venditionis, si seruus expos. ven. lib. 4. col. 736

Legis Aquiliæ, de lege Aquil. li. 3. col. 518

Legis Iuliæ, qui bon. ced. poss. li. 7. column. 1021

Lex quæ, de admini tuto. lib. 5. col. 1304

Lex Visellia, ad leg. Visellium, li. 9. col. 2583

Libellos præfecto, de off. præf. præt. Octauis & Illy.

Liberi concubinarios, de lib. cau. lib. 6. col. 1809

Liberi quidem, de senten. & interlo. l. 7. col. 1914

Liberi matrimonia, de inutili. stip. li. 8. col. 1184

Liberum restituendi, quando licet. vnicui. siue iud. se vin. lib. 3. col. 518

Liberum fideiussorem, de solut. & libera. lib. 8. col. 1218

Liber captus, de postli. reuer. lib. 8. col. 2261

Liber nemo, de petit. hered. lib. 6. col. 1581

Liberi contra, de bono. poss. contra tabu. quam prætor, &c. lib. 6. col. 1443

Liberi de inofficioso, de inof. testa. li. 3. col. 633

Liberos à parentibus, de patribus, qui fil. suos distra. lib. 4. col. 1002

Liberos priuatis, de lib. cau. lib. 7. columm. 1801

Liberos qui, de collationibus, lib. 6. colum. 1447

Liberos velor, de lib. cau. lib. 7. col. 1810

Liberta, mediæque, de inoffi. nup. lib. 5. col. 1265

Libertæ tuæ, de oper. liber. lib. 6. col. 1419

Libertæ quæ, de obsequiis patro. præstan li. 6. col. 1459

Libertatem seruorum, ad leg. Iul. de adul. lib. 9. col. 2156

Libertas à debitore, de seruo pign. da. ma. lib. 7. col. 1779

Libertas testamento, de testament. ma. li. 7. co. 1751

Libertatis à maioribus, de par. pote. lib. 8. col. 1218

Liberti libertáque, de ope. liber. lib. 6. col. 1410

Libertina matre, de ingenuis ma. l. 7. colum. 1794

Libertinæ conditionis, de libert. & eor. libe lib. 7. col. 1434

Libertinæ conditionis, de collusione deregen. lib. 6. col. 1821

Liberti concubinas, de nupt. lib. 5. col. 1230

Liberti non modò, de libert. & eor. liber. lib. 6. col. 1413

Libertinum, de interdi. matri. lib. 5. col 1231

Libertorum, de restib. lib. 4 col. 860

Libertos à tutela, de excusationib. tuto. li. 5. col. 1348

Libertos exemplo, de pat. potest. lib. 8. col. 1241

Libertos siue libertas, de obseq. patro. præstan. lib. 6. col. 1418

Libertum suum, de suspec. tuto. li. 5. colum. 1313

Libertum est filia, de repudiis. li. 5. col. 1239

Libertum, qui patronam. de nupt. li. 5. col. 1219

Liberum fuit. de fideiussorib. & man. lib. 8. col. 1199

Liberum scient, ad leg. Fab. de pla. lib. 9. col. 2383

Licerat omnibus & adfectorib. & dome. li. 1. col. 110

Licèt accepta, de lib. cau. lib. 7. col. 1808

Licèt adieris, ad leg. Falc. lib. 6. col. 1671

Licèt aduersùs, de in litem iuran. lib. 3. col. 1345

Licèt ante, de condic. ex lege, lib. 4. col. 809

Licèt antiquis, de testamen. milit. lib. 6. col. 1479

Licèt certis, de loca. & conda. lib. 4. colum. 1028

Licèt dos. de iure dot. lib. 5. col. 1194

Licèt dotale mancipium, de seruo pig. dat. ma. lib. 7. col. 1779

Licèt epistolæ, de ædilit. stip. li. 8. col. 1173

Licèt excusis, de bono. poss. contra tab. liberti. lib. 6. col. 1465

Licèt ex tabulis, ad leg. Cor. de fal. li. 9. col. 2566

Licèt isidem pignorib. qui pot. in pig. hab. li. 8. col. 1218

Licèt incontinenti, de iure delibe. lib. 6. col. 1546

Licèt in delictis, si aduersus delictum. lib. 2. col. 486

Licèt inter priuatos, de pactis, lib. 2. col. 340

Licèt in principio, de procuratoribus. li. 1. col. 411

Licèt iudice, de iudiciis. lib. 3. col. 534

Licèt liberi, ad senatusc. Tertullia. lib. 6. col. 1703

Licèt æque, diuortio fact. apud quem libert. &c. lib. 3. col. 12 3

Licèt orationis, de excusatio. li. 3. col. 1362

Licèt pacto, fam. ercis. lib. 3. col 733

Licèt possessio, de acquiren. & retinen. poss. lib. 7. col. 1844

Licèt postquam, vi lic. pen. lib. 1. col. 164

Licèt quidam, de inoffi. nup. lib. 5. col. 1039

Licèt repudij, de repu. lib. 5. col. 1240

Licèt retro, de loca. & conduc. lib. 4. col. 1099

Licèt seruilis, de precib. imp. offer. li. 2. 137

Licèt seruitum, an seru. profuo facto, lib. 4. col. 827

Licèt tutorem, in qui. casib. tutorem vel cura. habenti, &c. lib. 5. col. 1298

Licèt tutorum, de diuiden. tutæ. li. 5. colum. 1312

Licèt vade vi, de excep. seu præscripc. lib. 8. col. 1264

Liquet igitur, de summa Trin. lib. 1. col. 19

Lis non, de aduoc. diu. iud. lib. 2. col. 388

Litem ne redemise, de procuratoribus, li. 2. col. 416

Lite ordinata, de libe. cau. lib. 7. col. 1803

Lite pendente, de litig. li. 8. col. 1170

Lites super seruili, de adser. tol. l. 7. co. 1814

Litigantibus in amplissimo, de sentẽt. præfect. præ. lib. 7. col. 1898

Litigatoribus copia, de appellat. l. 6. colum. 1676

Litigator victus, de fructib. lib. 7. columna 1941

Litigiosa res, de litig. li. 8. col. 1169

Locum quidem, de religio. & sumpt. fu. li. 5. col. 761

Longè diuersum, de peculiocius, qui, li. 7. col. 1822

Longi temporis possessionem, de præscrip. longi temp. li. 7. col. 1853

Longi temporis præscriptio, de præscript. longi temp. li. 7. col. 1853

Luminibus cæcum, qui dare tut. vel cura. pot. li. 5. col. 1288

Luminibus captus, qui morbo se excu. li. 5. col. 1287

M

Macedoniani, ad senatusc. Maced. lib. 4. col. 917

Magisterie possellati, de iurisd. om. iud. li. 3. col. 413

Magistratus conficiendorum, de magistra. muni. lib. 1. col. 318

Magistratus eius, ubi pœnæ. tuto. vel cura. li. 5. col. 1285

Magnam legum. de contrahen. stip. li. 8. col. 1179

Maior annis, de pig. & hyp. lib. 8. col. 1101

Maioribus etiam, com. vetustque iudi. lib. 3. col. 740

Maiorem fœcritatem, ad leg. Cor. de fal. lib. 9. col. 2384

Mala fide, de condictione ex lege, li. 4. col. 800

Mala fide, de long. temp. præscr. l. 7. col. 1815

Malè agitur, de præscript. trigin. vel quadragin. an. lib. 7. col. 1874

Mancipia diuersis, de seruis fugi. lib. 6. col. 1598

Mancipia patris, de reb. alie. non alie. lib. 4. col. 1046

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Manc'pia quorum, ſi quis alteri vel ſibi ſub al. &c. li.4.col.1041
Manc'pia rus, de vſucap pro empt.li.7.col.2. 1818
Mandati actio, de ſ'ciosſoribus, & mandatoribus. lib.8.col.1198
Mandatum re,mand.vel con. lib.4.col.984
Manichæi,de hæret.& Manich lib.1.col.180 187
Manichæos,de hæret.& Manich.lib. 1. col. 180
Manifeſti & indubitati, ſi vnus ex plurib. li.8.col.1555
Manifeſti iuris eſt,de ſolut.& libe. li.8.col. 1218
Manifeſtiſſimi, de fur.& fer.corrup.lib.6.co. 1412
Manumiſſionis cauſa,de ope.liber.lib.4.col. 1417
Maritus citra,de procuratoribus,li.1.co.420
Maritus eſt,qui dare tut. vel cura.poſſ.lib.5. col.1487
Maritus & vxor,vnde vir & vxor, lib.6.col. 1415
Maritus manumiſſionis,de dona. inter vir. & vxo. li.5.col.1234
Mariti qui,de fundo dot. li.5.co.1258
Mater inter,de calom. li.9.col.1441
Mater pupilli,inter diſt.matri. li.5.co.1151
Matre quæ,ad ſenatuſcon.Tertul. lib.3.col. 1705
Matre quæ,ad ſenatuſcon. Tertul.lib.6.co. 1703
Matres quæ, quando mulier iure.offi. fungi poſſ. lib.5.co.1193
Maqs vel legitimis,de naturalib.liber.lib.5. col.1265
Matrimonium quidem , de repudiis & iud. &c.lib.5.col.1237
Matri inteſtato,ad ſenatuſcon. Oct.li.6.co. 1709
Matris pietas,qui pet.tut.vel cura. li.5.colo. 1283
Maximum vitium,de lib.pœn li.6.col.1536
Meminerint cunctí , vnde vi,lib.8.col.1037
Meminiſſe oportebit,ad leg.Iul.ma.li.9.col. 1334
Meminimus antea, de legiti.heredi.lib.6.co. 1719
Meæiana,de ædif.priua. lib.8.co.1039
Mercalem,de condic.ob turp.cau.li.4.co.806
Mercatores tam,de commer. & merca.lib.4. col.1077
Metalli ſupplicium , de pœnis.li 9.col.1448
Mſri dos hos , de ſacrof.Eccl. lib.1.col. 58
Mſri nupt,de adopt. lib.8.col.1150
Mſri ſuſſi, de Epiſc.aud. li.1.col.133
Mſri nupt,de offic.Com.rei priu. lib.1.col. 191
Merum non actionibus , de his, quę vi metuſve cau. li.2.col.410
Miles ſi caſtrenſium,de teſtamen. mili.li.6. col.1472
Militem nec,de procuratoribus,li.1.col.411
Milites de his,de offic.mag mil.li.1.col.187
Milites in expeditione,de teſtamen.milit.li. 6.col.1476
Milites neque,de quæſt. lib.9.col.1430
Milites noſtros , de loca.& condu. li. 4. col. 1097
Militiæ armatæ,qui dare tut.vel cura.poſſ.li. 5.col.1288
Milites voluntatem, de religioſ & ſumptib. fun. lib.3.col.741
Minus,& quæ,de Epiſco.audientia.li.1. col. 148
Minimè ſus eſt,de appellationibus,lib.7.col. 1975
Minor annis,de fideiſc.libert.lib.8.col. 1560
Minorem pecuniam,de non num.pec. li.4. col.933

Minores viginti quinque,ſi vt omiſſ. hered. lib.2.col.491
Minoribus ætate,de donationibus ante nup. lib.5.col.1112
Minoribus annis,ſi tutor vel curator interl. lib.2.col.467
Minoribus in integrum,de in integ. reſtit.li. 2.col.460
Minoribus in his,de in integ.reſtit.li.2.col. 462
Minoribus viginti quinque,in quib. cauſ. in integr.reſtit. li.2.co.491
Minoribus viginti quinque,de his quibus vt indig. li.2.col.1781
Minorum poſſeſſionis,de prædiis & aliis rebus mi. li.5.col.1378
Minus ex tutele,ſi adoratis rem indi.lib.2. col.469
Minus inſtructus eſt, de acquir.& retinend. poſſ. lib.9.col.1841
Moderatores prouinciarum,de offic. rector. prouin. lib.1.col.298
Momentanea,qui legit.perſo. ſtandi in iud. hab.vel non. lib.5.col.730
Momentarie poſſeſſionis,vnde vi,li. 8.col. 1961
Monachis,de Epiſc.& cleric. lib.1.col.110
Monumenta,de legą. lib.6.col.1397
Monumentorum,de religioſ.& ſumptib. fu. lib.3.col.761.
Mortis litis,de rei vin. lib.3.col.698
Mortis cauſa,de peri.&commo.rei vend.lib. 4.col.1032
Mortuorum reliquias,de religion.& ſum.fu. ne. lib.3.col.745
Mouetur,quòd,ſi fer.expor.ven.li.4.col.1038
Mulierem contra,ad ſenatuſcon.Velleia.lib. 4.col.915
Mulierem quam,ſi man.ita veni.ne profti.li. 4.col.1040
Mulierem quid n,de adoptionibus.li.8.col. 1644
Mulier licèt,de diſtra.pig. li.8.col.1647
Mulieribus quidem,ad ſenatuſcon. Velleia. lib.4.col.919
Mulier in minori, de iure dot.lib.5.col.1195
Mulier iuris,de ſponſalibus. lib.5.col.1111
Multa damnum,de modo mult.li.1.col.313
Multarum ſeuera,de modo multa. lib.1.col. 314
Multi magicis artibus,de malef.& mathem. li.9.col.1374
Multum intereſt,de communium rer.alie.li. 4.col.1049
Multi rationibus,de lib.cau. lib.7.col.1084
Multum intereſt,ſi quis alteri vel ſibi ſub al. &c. lib.4.col.1041
Multum intereſt,de donationib.ante nup.li. 5.col.1115
Multùm intereſt,de bonis liber.li.6.co.1422
Mutua pecunia,ſi certum pet. lib.4.col.785

N

Natales antiquos,de iure aurco. ann.lib. 6.col.1434
Naturalibus libertis,de confirman.eor. lib.7. col.1279
Nauigia,de fur.& fer.corre. li.6.co.1408
Ne cui liceat,de loca.& conde.li.4.col.1028
Ne frumentum,quæ res ven.non poſ. lib.4. co.1010
Ne in arbitris,de recepris arbi.lib.2.col.732
Ne lucrum,de curato. fur. vel prodi. libe.5. col.1369
Ne magiſtratuum,qui dare tut.vel cura.poſ. li.5.col.1292
Nec ambigi oportet,de donationibus lib. 8. col.1271
Nec apud,de hæredi.inſtit. li.6.col.1508
Nec anus nepotem,de emancip.lib. 8.colum. 1251
Nec bona fide,de præſcript.long.temp.lib.7. col.1855
Nec exterorum,depoſtulan. lib.2.col.377
Ne cauſas,de appellationibus,li.7.col.1756
Ne codicillos,de codicillis, li.6.co.1587
Ne contra iuris,ne filius pro pa.li.4.col.813
Nec creditores,d' pig.act. lib.4.co.897
Ne creditoris,de non.& deleg. li.8.co.1209
Ne damnoſa,de præſcrib.& p.offrs.li.8.c.559

Ne de ſtatu de dilationibus. lib.3. col.609
Ne diu apparitorum,de pœnis, li.9.col.1430
Ne emancipari,de collationib.lib.6.col. 1465
Nec emere,de iure delibe. lib.6.col 1548
Nec exemplum.ad leg.Corn.de fal.lib.9.col. 1351
Nec ex vera vendicione,de acquirend. & retinen.poſſ. lib.7.col.1847
Nec fideicommiſſariam,qui ma-nos poſſ.lib. 7.col.1787
Nec filius,de rebus creditis. lib.4.col.969
Nec filium quidem, de nupt. lib.5.col.1153
Nec filium,de pat. poteſt. lib.8.col.2142
Nec fratris,de donat.inter.mor. li.8.col.1237
Nec honore,de Epiſc.& cleric. lib.1.col.75
Nec imperiale,ſi per vim vel, lib.8.col.2068
Nec ignorare,de donationib. lib.8.col.1272
Nec intentio,de tranſactionib.lib.1.col.564
Nec inter eas,de donat inter vir. & vxo. lib. 5.col.1226
Nec in ſimili negotio, quib.restindicare non no. lib.5.col.1358
Nec maritus,ſalut.mat.quemadmo. dos pet. lib.5.col.1252
Nec mulierem,de vindic. lib.7.col.1750
Nec nos pœnitet,de poſtlim.reuer.lib.8.col. 2257
Nec omiſſa,de lib.cau. lib.7.col.1085
Nec patronis,de oper liber. lib.6 col.1429
Nec pœnitem,de præſcript. long.temp.lib. 7.col.1855
Ne ſeruis quidem,de iniuriis, lib.9.col.1417
Nec ſi maior, ſi in communi eadémque cau. lib.2.col.469
Nec ſi maior annis,ſi alie.res pig.da. lib.8. col.1209
Nec ſi mors,de quæſt. lib.3.col.743
Nec ſi volens,de li.cau. lib.7.col.1800
Nec vim ſtipulationis,commina.epiſt. lib.7. col.1957
Neſandiſſimam ſceleſtus, ſi nupcie ex reſcript. pet. lib.5.col.1256
Negandaeſt accuſatis , de his , qui accu.non poſſ. lib.9.col.1308
Negantes debitores,de oblig.& actionib.lib. 4.col.816
Negotiandi cau.de ædif.priua. li.8.col.1075
Negotiatores,de Epiſc.aud. lib.1.col.146
Negotiatores ſi,de commer.& merca. lib.4. col 1075
Negotiis geſtis,de neg.geſt. lib.2.colum.444
Negotium.de neg.geſt. li.2.col.443
Neminem ab aggaris,de ſacroſ.Eccle. li.1. colum. 58
Neminem in iudicio,de exhiben.& tranſmi. reis, li.9.col.1320
Neminem,qui,de inceſt.nup. lib.5.col.1145
Neminem ſequitur,ex quib.cau.infa. irro.li. 2.col.405
Neminem volumus,de Epiſc. audient.lib.1. col.137
Neminem oportet,de cuſtod.reorum. lib.9. col.1215
Nemini columnas, de ædif.priua.lib.8.colu. 1078
Nemini licitum,de operibus pub.lib.8.col. 2092
Nemini licere, de nupt. lib.6.col.1134
Nemini licentia,de concub. lib.5. col.1161
Nemini licere,de epiſc.audient. li.1.col. 158
Nemini licere,de adocta.diuer.iudicio. li.2. col.386
Nemo agentiũ,de offi.magiſt.offi. lib.1.col. 189
Nemo alienigenis,que res expor.non deb.li. 4.col.1010
Nemo ambigit,de acquir.& retin.poſſ.lib.7. col.1847
Nemo Apoſtolorum, de ſacroſan.Ecc.lib.1. col.31
Nemo arbitretur,de temp.& repara. opp.lib. 7.col.1996
Nemo ſuſpicem,de malef.& mathem. lib. 9.col.1272
Nemo clericus,de famos Trini.li.1.co.18
Nemo de domeſticis,de aſſeſſorib. & dom. li.1.col.309
Nemo de his,de offic.milit.ind.li.1.col.302
Nemo deinceps,de Epiſc.audien.li.1.co.147

480/C.IV.K.5-4,

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Nemo ex quo,de pag.& fact. li.1.col.104
Nemo excepta,de adnoc.diuer.iudicum.lib.
1.col.364
Nemo ex his,de accessionib.& dome.li.1.col.
310
Nemo ex lege,qui test.fa.poss.li.6.col.1486
Nemo exorat,de Iudæ. & Cælico. li.1.col.
198
Nemo ex viris,vt omnes iud.tam eius.lib.1.
col.304
Nemo hæredum,de religio. & sumptibus
fun. lib.3.col.703
Nemo in prouinciis, de adsessoribus &
dom.lib.1.col. 308
Nemo Iudæorum,de Iud. & Cælico. lib.1.
col.198
Nemo iudex aliquem,de offi.diuer.iudic.li.
1.col.303
Nemo iudex vel arbiter, de fenerat. & in-
teresse. lib.7.col.1502
Nemo iudicū,de operib.pub. li.8.col.1090
Nemo Martyres,de sacrosan.Eccl. l.1.co.32
Nemo militet,de Episc.audient. lib.1.col.
156
Nemo multam,de aduoc.diu.iud. lib.1.col.
388
Nemo neque frater,de legit.cur. l.3.c.1181
Nemo ob id, ex quib.cau. infa. irro. lib. 2.
col.401
Nemo post,de iurisd. om.iu. lib.3.col.671
Nemo posthac,de iure libero. li.8.col.1230
Nemo post, vbi de cætoci. agi oport. lib. 3.
col.614
Nemo prohibetur,de loca. & conduc. lib.4.
col.1087
Nemo rei,de reb.alie.non alie. l.4.co.1048
Nemo rei in foro,de episc. audien. l. 1.co.
154
Nemo rei in foro,de postulan.lib.1.col.381
Nemo venerandi,de pœn. & sacrifici.lib.1.
col.103
Ne passim liceat,de iur.& fac.ign. l.1.c.436
Nepotes ex diuersis,de suis & legiti.liber.li.
6.col.1598
Neponib.aui,vode legitimi,lib.4.col. 1484
Neptem defuncti,de inoffi. test. lib.3.col.
644
Neporibus fauris,qui per.ess.vel cura.li.3.
col. 1184
Neque ab initio,de nupt. lib.1.col.1233
Neque æquum,si certum petetur.lib.4.col.
778
Neque à præside,qui dare tut.vel cura.pos.
lib.3.col.1189
Neque adiuuent,de succ. præstan. li.3.colu.
1353
Neque ad exhibendum,ad exhiben. li.3.co.
754
Neque à tutela,de excusationibus tut. li.3.
col. 1359
Neque comes,de offic.Com.rer priu. lib.1.
col.191
Neque commissum, de vectig. & commiss.
lib.4.col. 1071
Neque ex eius,ne filius pro pa. l.4.col.825
Neque filia,qui numero libero se exco.l.3.
col.1345
Neque fructuarium, de vsufruc. & habita.
lib.3.col.703
Neque furti, ex quib.cau.infa.irrog. lib.1.
col.509
Neque libertis,de obseq.patro.præstan.lib.
6.col.1434
Neque matrē.de iure dot. lib.5.col.1139
Neque mortui, quib. non obst. longi temp.
præscrip. lib.7.col. 1861
Neque notarii,de probationibus lib.4.col.
1845
Neque pactio,de transactionib.li.2.col.549
Neque patronæ,de obseq.parē.præstan.lib.
6.col.1432
Neque per epistolam,de confessor.tut.lib.
5.col. 1177
Neque per sacram.de fac.Eccl. lib.1.col.13
Neque per se,de hæred.inst. lib.6.colomn.
1509
Neque professio,de testa. li.6.colum.1487
Neque reipub.de restitutionib.milit. lib.1.
col.513
Neque seruile, de Episc.audien.l.1.col.155
Neque sine,de nuptiis. li.5.col.1133
Neque scriptura,de compensa.lib.4.co.948
Neque sum,seruos.rescin. non poss. lib.7.
col.1858
Neque tutores,de procuratoribus.lib.2.c.413
Neque tutoris, de suctori. præstan. l.5.col.
1353
Neque tutoris, de contrahen. stipu. lib.2.
col.1277
Ne quidam putarent, de testament. milit.
lib.6.col. 1479
Ne quis ex corpore, de adnoc. diuer. iudi-
cio.lib.1.col.384
Ne quis Christianum,de Iud.& Cæli.lib.1.
col.197
Ne quis iudicium. de offic. rectot. prouin.
lib.1.col.298
Ne quis mortalium , de paganis & sacrifi.
lib.1.col.101
Ne quis pro cōtrēctione,de pœnis, lib.9.
col.1430
Ne quis sine,de crimine sacrilegij.lib.9.col.
1408
Ne quis vela,vt nemo prius.tit. l.1. col.419
Ne senatorii, de exactio.suor. lib.5.col.1320
Ne splendidissimæ , de operibus pub. lib.8.
col.1090
Nexum non facit,si alio ess pign. da. lib.2.
col. 1111
Nihil arbitramur,de procuratoribus lib.2.
col.419
Nihil contrarii,de vindi.libert. li.7.col.1749
Nihil interest,de fol.& libert. li.8.co.1213
Nihil pro hærede,de rfuscap.pro hærede.li.7.
col.1855
Nihil prohibet, si quis alteri vel sibi sub al.
&c. lib.4.col.1044
Nihil sibi deffectus,de quæst.li.9.col.1434
Nimia crudelitate,de oblig. & actio.lib.4.
col.817
Nimis grate, de testibus lib.4.col.817
Nimis properē,de execu.rei iudic.lib.7.col.
1847
Nisi eam pecuniam,de admini. tut. li.5.col.
1301
Nobilitate natalib. de commer. & mercat.
lib.4.col.1077
Nolumus consulti.de testamen. lib.6.col.
1496
Nomen quoque,quæ res in pign.obli.poss.
lib.8.col.1112
Nomina paternorū,arbi.tute. li.5.col.1334
Nominationes,de appellationibus.li.7.col.
1915
Nominatori pignoris,de pignoribus & hy-
pothec. lib.8.col.1049
Nominibus in dotem,de oblig.& actio.lib.
4.col.813
Nominis venditio , de hæred.ven. li.4.colu.
1005
Non ab re,vnde vi. lib.8.col.1063
Non abhalet tibi,de nouat.& delegat.lib.8.
col.1269
Non adsertis,si certum pet.lib.4.col. 786
Non animaduertimus,vbi cau.fis.agan.lib.
3. col.635
Non codicillum,de testamen.lib.6.column.
1490
Non conuenit, de inoffi.dona. li.3.colum.
674
Non damnatos,ex quib.cau.infa.irrog.lib.
2.col.406
Non defensi,vbi cautio fisca.agap. lib. 3.
col.615
Non dubitandum est, vt quæ defens aduo-
ca. lib.2.col.388
Non dubitatur,de suffitionib.li.8.col.1216
Non dubium,de testamen. lib.6 col.1491
Non dubium est , de legib.& constit. lib.1.
col.218
Non eo minus, de procuratoribus. lib.2.
col.415
Non epistolis, de probationibus.lib.4. col.
846
Non est ambigui, de fideiussoribus eorū vel
eorū. lib.5.col.1330
Non est ambiguum,famil.ercisc. lib.3.col.
714
Non est dubium,de inte deliber.lib.6.colū.
1548 lib.6.col.1548
Non est dubium,de lega. li.6.col.1593
Non est ignotum,de admini. tuto.li.5. col.
1301
Non est ignotum, de libert.& eor.libe.lib.
6.col.1431
Non est incerti,de fatisdando. li.2.col.538
Non est incognitum, quib.non obiici.lon-
gi temp. præscript. lib.7.col.1881
Non est interdictum,rem alien.gerent.non
inter. se fas alie. lib.4.col.1015
Non est nouum, de edendo. lib.2.col.311
Non est probabile,de rescin. vend.li.4.col.
1016
Non est robis,de prædiis &aliis reb.minor.
lib.5.col.1376
Non exceptionib. de excepr. seu præscript.
lib.8.col.1167
Non ex eo quòd,de euict. lib.8.col.1256
Non hoc,vnde legitimi. lib.6.col.1449
Non idcirco,si contra ius vel vtil. pub.lib.1.
col.125
Non idcirco,de iur.& fac.ign.lib.1.col.155
Non idcirco , de contrahen.empt.& vend.
lib.7.col.1900
Non idcirco minùs,de rescin.ven.lib.4.col.
1009
Non idcirco,de fide instru. lib.4.col.874
Non idcirco,de codicillis. lib.6.col.1587
Non idcirco,de testamen. lib.6.col.1489
Non idcirco minus, j.de lib.cau.lib.7.col.
1809
Non idcirco minùs, ij.de lib.cau.lib.7. col.
1810
Non idcò,famil.ercisc. lib.3.col.716
Non idcò minùs,de heredib.instituend lib.
6.col.1507
Non idcò minùs,de lib.cau. lib.7.col.1800
Non idcò,de acced.& ineeript. li.4.col.1378
Non ignorabit,ad exhiben. lib.3.col.755
Non ignorat,de his qui accu. non poss.lib.
9.col.1501
Non ignotetis, de fructibus & lit.expen.li.
7.col.1942
Non interest,de his, quæ vi metúve cau.li.
2.col.448
Non institam,ad senatusc. Treb.lib.6 co.1636
Non licere,de alearoribus & aleatum lusu,
lib.3.col.758
Non minorem, de transactionibus. lib.2.
col.445
Non minùs adsessoribus , de assessoribus
& dome. lib.1.col.309
Non modus,de serui.& aqua. li.3.col.716
Non mortuorum,de contrahen.stipul. lib.
2.col.1277
Non mutant serui,de lib.cau. li.7.col.1801
Non nudo consensu,de emancip. lib.2.col.
2251
Non nudis,de probationibus,lib.4.col.847
Non omni,de admini.tuto. lib.3.col.1304
Non omninodo , qui pos.in pign.hab.lib.
8.col.1217
Non omnium,de tut.vel cura.qui fatis non
de. lib.5.col.1363
Non oportet, de his,quib.vt indig.li.6.col.
1580
Non plures,de sacrof.Eccle. lib.1.col.33
Non pollunt,de dolo malo. l.2.col.433
Non prius,quando fiscus vel priuat. lib.4
col.830
Non prius quemquam,de calum. li.9.colu.
1444
Non prohibetur , de his, qui acc.non poss.
lib.9.col.1501
Non pro numero,ad senatusconf. Orfi.lib.
6.col.1508
Non quidem,de iurisdictione om.iud.lib.1.
col.611
Non quidem vectiga.nona institu. non poss.
lib.4.col.1075
Non rectè,de fideiussorib.&mandatoribus.
lib.8.col.1293
Non semper cōpellendi,quomodo & quan-
do iu. lib.7.col.1890
Non seruum, de rei vind. lib.3.col.719
Non sine , de bonis quæ liberis in potest.
&c. lib.6.col.1754

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Non solent nota, vectiga. notæ instituti non poss. li.4.col.1074
Non solùm barbaris, de commer. & mercat. lib.4.col.1076
Non solùm per, de prædiis & aliis reb.mili. 5.col.1377
Non solùm verba, ad legem Iul.de adul.lib. 9.col.1336
Non tantùm diuorum,de lega.lib.6.col.1198
Non valet,ad leg.Fab.de pla.lib.9.col.1380
Non videtur,de in integ.restit.libr. 2.col.461
Non videtur nobis, de sentent. & interloc. lib.7.col.1911
Non vsde,si certum pet. lib.4.colum.781
Non vtitur,de eo qui pro tutore negotia gessit lib.5.col.1330
Nos reddentes, de summa Trini.li.1.co.17
Nostram prouisionem , de testamen. lib. 6. col.1503
Nostris & parentum,de calum.li.9.co.1444
Notum est à fisco, de quadrien.præscript.li. 7.co.1865
Nouationes legitimæ,de fideiussorib.& mandatorib. lib. 8.colum. 1194
Nouationum nocentia. de nouat.& delegat. lib. 8. columna 1210
Nouerint iudices , vt intra cert. temp. cri. quæ term. lib. 9. columna.1419
Nouum quod postulat , de appellationibus, lib. 7. columna. 1908
Nuda pollicitatione,de contrahen ftip.lib.8. col.1176
Nulla dubitatio , de procuratoribus , lib. 2. col. 410
Nulla lege,de iure dot. lib.5.col.1185
Nullam æstimationis , ex quibuscau. iudi. iure. lib. 3. col. 904
Nulla nisi,de episc. & cleri. lib. 1.col. 77
Nulla res, quod cum eo,&c. lib. 8. col.904
Nulla tibi,de solut & liberat. lib.8.col.1214
Nulli defensorum,de defen ciui.lib.1.co.318
Nulli hæreticorum,ne fan. baptif. ite.lib. 1. columna 191
Nulli iudicum,de offi rect.pro.lib.1.col.169
Nulli iudicum, ne fine inf.prin. cer. in. lite. confif. lib. 7. columna 1452
Nulli liceat, de Episc.& cler. lib.1.col. 91
Nulli officialium,quorum appel.non recipi. lib. 7. col. 2008
Nulli prorsus , de fœmalis & impera. adfublatis. lib.6.columna.1440
Nulli prorsus,de iud. lib. 3. col. 760
Nullk qui,de fenten. & interlo.lib.7.col. 1915
Nullo iuflo, de rei vin. lib. 3. col. 658
Nullum ex officio.vbi cau. fiscales agan. lib. 3. columna 658
Nullū palatium,de off.rect.pro.lib.1.co.238
Nullum penitus, de testi. lib. 4. col. 861
Nullus aruspex,de malef.& mathem. lib.9. col. 1371
Nullus hæreticis,de sūma Trini.lib.1.co.15
Nullus in sacrorum,de exhiben.& transmit. cen.lib.9. col.1389
Nullus iudicum, de adsessorib. & dome.lib. 1.col. 309
Nullus omninò,ad leg. Iu.de amb.lib.9.col. 1401
Nullus omninò,ad legem Iuliam. lib.9.col. 1351
Nullus pecuniæ,de offi. recto.prouin. lib. 1. col. 238
Nullus tanquā,de Iud.& Cœlico.lib.1.c.199
Nunquam omninò,de offi.milita.iud.lib. 1. col. 302
Nuper legem,de naturalib.libe.li.5.col.1171
Nutritoribus , communia de succeff. lib. 6. col. 1713

O

O ὠνεῖ , de in ius voc. lib. 2. columm. 318
O τῶν Μανιχαίων , de hær. & Manich. lib. 1. col. 187
O ὑπερπυρίῳ , de spor.& sumptib.&c.li. 5.col. 1821
O ᾧ ὁ ἀνὴρ, de testib. lib.4. col. 861
O ἀπεγραψάμην , defecun. nuptiis , lib. 5. col. 2177
Ob æs alienum, de prædiis & aliis reb.minlib 5.col. 1380
Ob æs, de oblig. & actio. lib.4.col.817
Ob causam propti,de oblig.& actionib. lib. 4. col. 811
Ob commissa,ad leg. Iul. de adul. lib.9.col. 1339
Ob debitum viri,ad leg.Iul.de vi pub. lib. 9. col. 1339
Obligata pignoris iure , si antiquior cre. pig. vend. lib. 8. columna. 1150
Obligatis pignoris,de distrel.pign.lib. 8.col. 1148
Ob matrimonium,ne vxor pro pa.lib.4.co.821
Ob negocium alienum,de neg. gest.lib.2.co. 448
Obnoxios criminum, de religios. & sumptibus fu. lib. 3. col. 761
Ob restituenda,de condic. ob tur. cau. lib. 4. columa. 807
Obseruare curabit,quorum appel. non recipi. lib. 7. columna 2007
Obsignatione,de salut. & liberat.lib. 7. col. 2215
Obtentu expilatæ,de cri.expi.here.lib.9.col. 1404
Ob tutorem,ſi mater indemni.pro.lib.3. col. 1330
Odiosas,de plus petitionibus, lib.3.col.589
Officia & conditionem,de offic.quæstoris. lib. 1. col. 288
O ἔχων, de his,qui ad Eccl.conf.lib.1.col.212
Officiales rationales,de Episc.& cleric.lib.1. col. 73.
Officio,hoc minùs,de neg.gest. lib.2.col.431
Officium Helleſpont,de offi.comi. sacri patrimonio. lib.1. col. 493
Oi αἱρεσιῶται , de hær. & Manich. col. 190
Oi οἱ Ἕ. de pigno. act. lib.4.col.893
Oi τριταγωνισταὶ , de vsur. lib. 4. col. 968
Oi οἱ ψιὶ, de Episc. & cla lib. 1. col. 94
Oi Χ᾽ιανοὶ,ne Christian.mancip.li.1.col.101
Oi χριστιανοὶ, de sacr.Eccle. lib. 1.col.66
Oi ὁ ἀγοραστὴς , de sporc. & sumpt.lib. 5. col. 1810
Oi οἱ ἐπὶ ἔθνη, de episc. & cler, lib. 1. col. 109
Oi ἱερεῖς τοῦ, de Episc.aud. lib. 1. col. 153
Oi μὴ Μανιχαῖοι , de hæret. & Manich. lib. 1. col. 185
O Μανιχαῖος, de hæret.& Manich.lib. 1. col. 187.
Oi οἱ, de pagan. & sacrif. lib.1. col. 104
Oleo quidem , de vsuris , lib. 4. col. 964
Omissis quoque pignoribus , de fidæiusso. & man. lib. 8. columna 1139
Omnem adhibeatur,de Episcop.& cler.lib.1. col. 113
Omnem ambiguitatis , de bonis mater. & matern.gene. lib.6. columm. 1730
Omnem honorem, quando prouoc. non est necessē. lib 7. columa.1906
Omnem inquietudinē,ne rei milit. commit. lib. 1. col. 103
Omnem matri,ad senatuscon. Tertul.lib. 6. col. 1705
Omnem semper,de Episc.& cleric.li.1.co.117
Omnes adolescentes,de his,qui ven.ætat. impe. lib.2.columa.504
Omnes cognitores,ad leg.Iul.rep.lib. 9. col. 1404
Omnes cuiuscunque , si contra ius vel vti. publ. lib. 1.columa. 268
Omnes dies,de feriis. lib.3.col.607
Omnes iudices, de feriis. lib. 3. col.604
Omnes Magistratus,de iudic.lib. 3. col. 562
Omnes minores,de off.quæstoris. lib. 1. col. 288
Omnes nocendi,de præscripe.triginta.vel quadr. an. lib. 7. columa. 1877
Omnes omninò,qui testa.fa. poss. lib. 6.col. 1487
Omnes omninò , in quibus cau. milit. fori præferi. vti non poss. lib. 3. col. 633
Omnes pro his,sine cen.vel reliq. fun. compa. non posse. lib.6. col. 1028
Omnes prouinciarum, de off. recto. prouin. li. 1. col. 239
Omnes prouinciarum,de operib.publ. lib. 8. col. 1090
Omnes quibus,de operib.pub.lib.8.col.1081
Omnes qui vbique,de Episc.& cler.lib.1.col. 67
Omnes qui quascunque,de quadrien. præsc. lib.7.col. 1865
Omnes quos,de pœnit. lib.9.col.1431
Omnes stipulationes,de contrahen. stip. lib. 8.col. 1178
Omnes tutores,arbi.tute. lib.5.col.1336
Omnes veritæ,de hæreticis & Manich. lib.1. col.179
Omne verbum,commu.de lega.lib.6.colum. 1636
Omni innouatione. de sacrosan. Eccl. lib.1. col. 55
Omnimodò, de inoffi.testa. lib.3.col.654
Omnis corporatorum,de offic.præfec.vrbis. lib 1. col.226
Omnis loca,de paga.& sacrif. lib.1.col.103
Omnia priuilegia,de episc.& cle.l.1.col.105
Omnia tributa,de offic. præfect.Augu. lib.1. col. 194
Omnibus in re,de testib. lib.4.col.858
Omnibus iudicibus,de sportulis. li.3.co.587
Omnibus militibus , de vectiga.& commiss. lib.4. col.107.
Omnibus per ciuitates,ad leg.Iul. de vi pub. lib.9.col.1383
Omnibus tam viris,de annonis & capit. l. 1. col. 111
Omnis à clericis,de Episc.& cler. li.1.co.71
Omnis actor,de lit.contest. lib.3.col.598
Omnium rerum,de vectiga & commiss.lib.4. col.1072
Omnium testamentorum.de testamen.lib.6. col. 1683
O πωλῶν πάντα, de episc.& cler. lib.1.col.143
Opinione falsa,de vsucap.pro herede , libr.7. col. 1836
Oportet,de appellation. lib.7.col.1987
Ορθοδοξία , de hæret. & Ma. lib.1.col.185
Opportunissimum , quando lice. vnicu. fine ind.fe vin. li.3.col.640
Optimam quæstionem, de contrahen.ſtipul. lib.7.col.1880
Optimum duximus, de dolo malo,lib.2.co. 416
Orationis diui, de cura.furioſ vel prodi.li.5. col.1348
Ordinarij iuris,de rei vin. lib.3.col.693
Ordorei gestæ, de execu.rei iud.libro 7. col. 1949
Orphanotrophos, de Episc.& cler. li.1.co.96
Ος οὐκ ἐᾷ, de Episc.aud. lib.1.col.158
Ὁ ὑμολόγων , de his , qui ad Eccles. confug. lib.1. col. 111.
Οὐδεὶς ἐγκλήσεται , de Episc.aud.lib.1.col.136
Οὐδεὶς , de episc.aud. lib.1.col.157
Οὐδεὶς, de custod.reor. lib.9.col.1324
Οὐδεὶς ἐπιτρέπει, de adsoc. diu. iudi. lib.2. col. 388

P

PActa nouissima , de pactis. lib.2.col.339
Pacta,quæ contra,de pactis, lib.2.co 343
Pactum curatoris,de pactis, lib.2.col.342
Pactum dotale , de pactis conuen. lib.5.col. 1321
Pactum dotali,de collationibus. lib.6.co.1459
Pactum,quod bona,de pactis, lib.2.col 339
Pactum,quod donili,de pactis. lib.2.col.339
Pacto successorum,de pactis. lib.2.col.344
Pactum vulgare,de pignorat act.li.4.col.894
Paternis hæc cura,de off. comit. sacra. larg. lib.1.col.191
πάσης τε, de iudi. lib.3.col.561
Parabolani,de Episc.& cleric. lib.1.col.82
Parentes & liberi,de testi. lib.4.col.857
Parentes natales,de liberali cauſa. lib.7. col. 1806
Parentibus arbitrii,de inoffi.testa. l.3 co.645
Parentum necessitatibus,de alen. libe. lib.5. col.1359
Parentum ancillæ,de rei vin. li.3.col.691
Partus pignoratæ,de partu pignoris,li.8.col. 1235
πᾶς ὁ, de lit.contest. lib.3.col.598
Πάσης αἱ, de Episc.& cler. lib.1.col.110
Πάσης τοὺς ἀναγνῶσι, de episc. & cle.l.1.co.116
Parcant de his,qui Eccles. conf. l.1.col.107
Parere pro filia,de pactis conuen. li.5.c.1117
Parere tuus,qui statute se excusan. l.3.co.1368
Parere tuus,de bonorū.in litiuen. li.3.co.1505

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Pater tutu,ad leg.Fab.de pla.libe 9.to.1379
Pater velter,de hered.tut.vel cura.lib. 5. col. 1345
Patrem,qui,de nupt lib.5.col.1134
Patroni tui,qui pet.tut.vel cur.li 5.col. 1183
Patronus liberti,de bono.poff.contra tab.liberti. lib.4.col.1146
Patris nomine,ne filius pro pa.lib.4.col.824
Patrue ac,de legi.hered. lib.6.col.1714
Peccatis indebitis,de condict indeb.lib.4.co. 792
Peccatis solutis,de fol.& liber.lib.8.co.1117
Pecuniam à te,de condic.ob cau.li 4.co. 804
Pecuniam quam,de hered.actio.li.4.col.831
Pecuniam quã,de condic.ob cau.li.4.co.797
Pecuniam quam,de priuil.fiſci.li.9.col.1014
Pendente appellatione, de bono.poff.focun. tab. lib.6.col.1442
Penes illum,de vectiga.& commiſſ lib. 4.co. 1092
Per agrum,de ſeruit.& aqua. lib. 3.col.716
Per Aquilianam do accept.libro 8.col. 1111
Per diuerſas,manda.vel con. lib.4.col.586
Peremptorias exceptiones, ſenten. reſcind. non poſſ. lib.7.col.1939
Perfecta donatio, de donat. quæ ſub modo, lib.8.col.1251
Perfectam emptionem,quando licc. ab emp. diſce. lib.4.col.1024
Pergit audacia,de ſeruit.vriol. lib.9.col.1377
Per hanc diuinam,de temporibus & reparationib.app. lib.7.col.1907
Per hanc oblatum,de his qui ante aper. tab. hered.tran/mit. li.6.col.1483
Per hanc legem,de adnoca.diuer.iudic. li.1. col.191
Peria'quam,de iuriſdict.omn.iud.li.3.co.814
Per liberam perſonam,de acquiren. & retinen.poſſ. li.7.col.1841
Permutationem,de rer.permutat. li.4.co.1060
Per omnes regiones,de defun.ciuil.li.6.co.1516
Per procuratorem, de acquiren. & retinend. poſſ. li.7.col.1846
Per prouincias,de adiẽ.prius lib.8.col.1978
Per ſtrentionem,de vſuris. li.4.co.954
Per tẽ,de epiſc.audi. lib.1.col.139
Perſcriptionem, de his, quæ vi metúſve cau. li 5.col.445
Perſcriptione pignoris, de pign.& hypo.li.8. col.1101.
Per tutorem,quando ex fac.tuto.vel cura.li. 5.col.1318
Petendæ in integrum,de temp.in integr.reſti. li.1.col.513
Petens ex ſtipulatione,de pactis li.1.co.514
Petitionem vitorum , de adnoca. diuer.iudi. lib.1.col.587
Petitiones vitorum,de adnoca.diuer. iudi.li. 1.col.592
Petuaria fungeris,de ſuſc.tutori.li.5.col.1155
Pignora cauſa,de pig.act. li.4.co.798
Pignoribus datis,de hæredeforib.& man. lib. 8.col.1110
Pignoribus quidem,de vſuris.lib. 4.col.965
Pignoris vel hypothecæ,de pign.& hypot.li. 8.col.1110
Pignorum grauis , quæ rer.pigu. obl. poſſ. li.8.col.1114
Pignus in bonis,de pig.act. libro 4.col.896
Pignus interceſſit,etiam ob chirogr.pe.lib.8. col.1141
Placet nobis,de pedan.iud. li.3.co.787
Placet noſtræ,de Epiſc.& cleri. lib.1.col 81
Placentationis hilit,de ſacroſan. Eccle. lib.1. col.34
Placet, vt iudicibus,de pedaneis.lib. 3.col. 795
Placuit eos,qui.de lib.cau. lib.7.co.1812
Placuit in omnibus,de iud. lib. 1.col.138
Placuit omnibus,de pagan.& ſacrifi.li.1.col. 108
Placuit, quotiens,de pedan.iud. lib.3.co.782
Plagii crimine,3 ad leg.Fab.de pla.lib.9.co. 1382
Plagij crimine,ii.eod.lib.& ei.ibidem.
Plagiarij qui,ad leg. Fab.de pla.li.9 co.1384
Plures apochæ,de fide inſtrum.lib.4.col.881
Plurimi manumittentes,de operib.pub.li.8.co. 2087
Plus eſt hominem. de maiel.& mathe.lib.9. col.1372
Plenum ſuis dictum,de pœnis. lib.8.col.1448
Polla quidem,de his,quib.vt indig lib.9.col. 1378
Pollicitatione,de donationi. anté nup. lib.5. col.1116
Portionem proprium,de donationibus,lib.8. col.1273
Portionem quidem,de commu. rer. alie. lib. 4 col. 1052
Poſſeſſionem quam in rer.de rem.do. lib.8 col.1182
Poſſeſſiones , quas, de probationibus , lib.4. col. 841
Poſſeſſiones tuæ,ſi quis ignorans rem alie. &c.lib.5.col. 1384
Poſſeſſionem diſtinctos , commu. vtriuſque iud.lib.3.col.745
Poſt adítam,de impu.& aliis ſubſti. li. 6.col. 1511
Poſt certi temporis,de lib.7.con.li.7.co.1809
Poſt decimam,de fur.& fac.corrup. libr.6. col.1406
Poſt dict Marci,ad legẽ Iul.ma.li.9.col.1334
Poſt diuer.de adnoc diuer.iudicis. lib.2.col. 1185
Poſthumo nato,de bono. poſſ.contra tabul. quam præter,&c. lib.6.col.1344
Poſthumo præterito,de collationibus, lib.6. col.1463
Poſt litis, ex delict defunct. lib.4.col.835
Poſt mortem,de fideicommiſſ. li.6.col.1610
Poſt perfectam,de actionib.empt. & ven. lib. 4.col.1039
Poſt perfectam,de peric.& comm.rei ven.lib. 4.col. 1019
Poſtquam ab de hæred.ven. lib.4.col.1007
Poſtquam in integrum, de fideiiſſoribus mi. li.2.col.465
Poſtquam hii,de pactis. lib.2.col.535
Poſt ſententiam quæ, de ſcurcrib. & incerto. lib.7.col. 1935
Poſt ſolutionem,manda.vel con.l.4.col.984
Poſt venditionem,de pactis, lib.2. col.535
Poſtulata,in integrum reſtit. poſtul.ac quæ annú fat. lib.1.col.511
Potes ſuſtoribus,de adun.fiſci. lib.2.col.536
Poteſt de falſo, de off.rectoris prouin. lib.1. col. 197
Potioris gradus,de off.rect.prou. li.1.col.197
Potuit pupillus,de iure delib. lib.6.col.1543
Potuit quidem , in quibus cauſſis tutorem vel cura habenti,&c. lib.5.col.1197
Præbemus licentiam,ad leg. Cor.de fal.lib. 9.col.1396
Præcipimus,ne,de offi.mili.iudi.li.1.col.301
Præcipimus appellationibus , de appellationibus, lib.7.col.1983
Prædia obligata, de fideicommiſſ. lib.6.col. 1618
Prædia ruſtica de prædiis & aliis reb. mi.lib. 3.col.1378
Prædiis inſtructis,de verbo.& re. ſigni. lib.6. col.1605
Prædiorum quæ, de prædiis & aliis reb. minó.lib.5.col.1379
Prædium ruſticum , quando decreto opus non eſt. lib.5. col.1384
Præfecti vigilum,de officio præfe. vig. lib. 1. col.500
Præfectura vrbis,de offi præf.vrbis. lib.1.col. 226
Præfectus prætorio,de off.præfect.Aug.lib.1. col. 354
Præfectus vrbi,ſi man.ita venit.ne poſſi. lib. 4.col.1059
Præpoſteri,de teſtament. lib.6.col.1500
Præſcriptione bon.quibus non obſtitur long. temp. præſcripe. lib.7.col.1862
Præſcriptione mendatiorum , ſi contra ius vel vtil. pub. lib.1.col.166
Præſcriptionem quadragiara , de præſcript. trigin.vel quadra.an. lib.7.col.1878
Præſcriptionem pœnitentiam , de excep. ſeu præſcripe. li.8.col.1166
Præſcriptiones fori,de excep.ſeu præſcrips.li. 8.col.1168
Præſcriptio temporis,de operibus pub. lib. 8.col.1088
Præſens lex,de Epiſc.& cler. lib.1.col.144
Præſenti lege,de his qui ad Eccl.confu. lib. 1.col.209
Præſes prouincie,de tranſactionibus. lib.3. col.356
Præſes prouincie, de ſeruit.& aqua. lib.3. col.714
Præſes prouincie,de condic.furtiua. lib.4. col.807
Præſes prouincie , de loca.& conda. lib.4. col.1035
Præſes prouincie,de pig.& hyp.li.8.co.2056
Præſes prouincie , de ſuſpec.tuto.lib.5.col. 1114
Præſes prouincie non , de ſeruit. & interloc lib.7.col.1911
Præſes prouincie ad quem , de appel.lib.7. col.1949
Præſes prouincie probatis , quæ ſit longa conſue. lib.1.col.1107
Præſes prouincie,de poſſi.reu. li 8.col.2238
Præſes prouincie editus , ſi vendite pigu.agen. lib.8.col.2131.
Præſes prouincie in eum,de interdict. lib.8. col.2047
Præſes prouincie,ad leg.Fab.de pla. lib.9. col.1381
Præſes prouincie,de abolit. lib.9.col.1413
Præſes prouinciarum ,de off.recto. prouin. lib.1.col.197
Præſides non per , de ædificoibus & dome. lib.1.col.307
Præſtet ſtrenam,de long.temp præſcrip.lib. 7.col.1825
Præterita debiti, de commodato,lib.1. col. 893
Præteri deferrur,de off. præt. lib 1.col.226
Præteritis indicem,de oper.pub.li.8.col.1067
Precibus quidem,de inoffi.dot li.5.col.1170
Precibus tuis,de impu. & aliis ſubſti. lib.6. col.1511
Precij cauſſa,de reſcin.ven. lib.4.col.1018
Precij rerum, mau.vel con. lib.4.col.985
Πρέσβεις ἐγκωμ.de ſacr.Trin. lib.1.col.16
Presbyteri citra,de epiſc.& cler.lib.1.col.76
Presbyteros,diaconos,de Epiſc.& cleri.lib.1. col.75
Pridem placuit,de quæſt. lib 9.col.1430
Primicerius adiutor,de off.præf vrbis,lib.1. col.186.
Principaliter,ij de li.cau. lib.7.col.1804
Principaliter,ij.de li.cau. lib.7.col.1084
Prior quidem,qui pecia pign.hab. lib.8. col.2117
Priuatas,de Epiſc.aud. lib.1.col.158
Priuatorum conſenſus, de iuriſd.om.iud. li. 3.col.612
Priuilegia,quæ,de ſacroſ Eccl. lib.1.col.138
Priuilegia magna,de ſacroſanct. Eccleſ.lib. 1.col.57
Priuilegia quæ , de hæreticis & Manich.lib. 1.col.178
Priuilegia dudum,de of.magiſtri of. lib.1. col.189
Priùs de poſſeſſione, de appellationib.lib.7. col.1967
Prius eſt,de his,qui acca.non poſſ.lib.9.col. 1301
Pro auro, de vſuris. lib.4.col.904
Procurator citra, ſi aliena res pign.da.lib.8. col.2108
Procurator meus,vbi cau.ſiũ.agen. lib.3. col.636
Procurator meus, de pœni. lib.9 col.1445
Procurator priuatæ,de edendo.lib.2.co.914
Procuratorem,de procuratoribus li.2.col.416
Procuratorum non , manda. vel con. lib.4. col.982
Procuratores meos,de modo muli.li.1.c. 313
Procuratores noſtros, vbi cau. fia. ag. deb. lib.3.col.616
Procuratori noſtro,de pedan.iu. li.3.col.784
Procuratoribus inſtitutis,de procuratoribus, lib.2.col.440
Pro debito creditores, de bon.auct.iu.poſſ. lib.7.col.1016
Pro debitore,de condi.indeb. lib.4.co.797

Pro

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Programma ſi quod, comminat. epiſt. lib. 7.col.1360
Pro hereditariis, de hered. actio. lib. 4. c. 1531
Prolatam a præſide, de fent. & interlo. lib. 7. col. 1513
Promiſſe tibi, an fer. pro ſua fa. li. 4. col. 817
Promiſſis tranſactionis, de tranſactionib. li. 2. col. 571
Pro officio, de admini. tuto. lib. 5. col. 1506
Pro oneribus, de iure dot. lib 5. col. 1591
Properandum, de iudi. lib. 3. col. 461
Pro portione tua, de except. ſeu præſcript. li. 8. col. 2165
Proprietatis, de probationib. lib. 8. col. 841
Proprias tuas, de lega. lib. 6. col. 1506
Propter ea alienum, quando fiſcus vel priuat. &c. lib. 4. col. 829
Propter honorum, qui bon. cod. poſ. lib. 7. col. 1012
Propter inſidias, de his, qui accu. non poſſ. lib. 9. col. 1307
Propter inſtrumenta, depoſiti vel con. lib. 4. col. 973
Propter lasd, in quib. caſi. tutorem vel curat. habenti, &c. lib. 5. col. 1498
Propter mutuam, de duob. reis ſtip. lib. 8. col. 1590
Propter violatam, ad leg. Iul. de adul. lib. 9. col. 1339
Prouidendum eſt, de poſtulan. lib. 2. col. 381
Prouinciarū præſides, de feriis, lib. 3. col. 609
Publicem agroſcentem, de iure delibe. lib. 6. col. 1547
Publicas ac fiſcales, de feriis, lib. 3. col. 607
Publicati ſemel, de teſta. lib. 6. col. 1487
Publico iudicio, ad legem Iul. de adul. lib. 9. col. 1335
Punis tabernas, ſi contra ius vel vtil. pub. lib. 4. col. 867
Pupillorum repudiatio, decreta. vel abſti. here. lib. 6. col. 1567
Pupillorum ſeu, de admin. tut. li. 5. col. 1301
Pupillus agens, de vſur. pupill. li. 5. col. 1550
Pupillus ſi ei, de alimen. pupillo præſtan. li. 5. col. 1333

Q

Quadragintа diebus, de feriis, lib. 3. col. 607
Quæ adulterium, ad leg. Iul. de adul. lib. 9. col. 1349
Quæ ex relationibus, de legib. & conſtitut. lib. 1. col. 123
Quæ furtuita, de pignora. act. lib. 4. col. 885
Quæ in teſtamento, de his, qui ſibi adſcrib. in teſt. lib. 9. col. 1397
Quæ nuper, & inoffi. teſta. lib. 3. col. 956
Quæ operibus, de operib. pub. li. 8. col. 2087
Qui prædium, ſi alie. res pig. da. li. 8. colum. 2110
Quæ ſpecialiter, de diſtract. pign. lib. 8. col. 2146
Quæcunque de, de Epiſc. aud. lib. 1. col. 158
Quæcunque res, de bonis quæ liberis in poteſt. &c. lib. 6. col. 1733
Quædam pupillorum, ſi mater indemni. pro. lib. 5. col. 1310
Quædam ſunt, de pecu. iud. lib. 5. col. 1281
Quæ de Samaritis, de hæret. & Manich. lib. 1. col. 118
Quæſtionem, de fideicomm. lib. 6. col. 1630
Quæſtionem, de quæſt. lib. 9. col. 1417
Quæſtiones eorum, vbi de cri. agi oport. lib. 3. col. 631
Quando non eſt, de diſt. pig. li. 8. col. 2145
Quando per, qui admit. ad bono. poſſ. lib. 6. col. 1488
Quando quis, de bon. proſcrip. li. 9. col. 1456
Quādo quis, de bon. proſcrip. lib. 9. co. 1446
Quanquam curatores, ſi ſapiūs in integ. reſti. poſſ. lib. 2. col. 505
Quanquam in tutela, de excuſa. tut. lib. 5. col. 1381
Quanquam ita, de his, qui ſibi adſcrib. in teſt. lib. 9. col. 1395
Quanquam militem, de teſtamen. mili. lib. 6. col. 1471
Quamquam omnium, qui teſta. fa. poſſ. lib. 6. col. 1479
Quanquam pater, ad leg Fal. lib. 6. col. 1665
Quanquam pecuniæ, de fen. quæ fine. lib. 7. col. 1922
Quamuis adulterij, ad leg. Iul. de adul. lib. 9. col. 1330
Quamuis ancilla, ſi pendēs. appel. li. 7. col. 1014
Quamuis baſſa, de vſuris, lib. 4. col. 956
Quamuis codicilli, de fideicommiſſ. lib. lib. 7. col. 1739
Quamuis conſter, de pigno. & hyp. li. 8. col. 2084
Quamuis cūm, de iuris & facti igno. lib. 1. col. 156
Quamuis cum, an ſeruus pro ſuo fact. lib. 4. col. 817
Quamuis, de inoffi. teſt. lib. 3. col. 641
Quamuis defunctus, ne de ſtatu defuncti. li. 7. col. 1823
Quamuis ea, de pign. & hypo. lib. 8. co. 2100
Quamuis etiam, de fur. & ſer. corru. lib. 6. col. 1407
Quamuis eum, de tranſact. lib. 2. col. 375
Quamuis eum, ad ſena. Turpil. l. 5. col. 1441
Quamuis ex cauſa, de petiti. hæ. lib. 7. col. 1035
Quamuis fluminis, de alluuionibus, lib. 7. col. 1795
Quamuis fructus, in quib. cau. pign. ta. con. lib. 8. col. 2106
Quamuis heres, de legatis, lib. 6. col. 1592
Quamuis indubitati, ad leg. Iul. de adult. li. 9. col. 1345
Quamuis in lucro, de iur. & fac. igno. lib. 1. col. 156
Quamuis inſtrumento, ſi quis alteri vel ſi bi ſub al. lib. 4. col. 1041
Quamuis mulier, ad ſenatuſconſul. Velleia. lib. 4. col. 923
Quamuis pater, de pactis conuen. lib. 3. col. 1116
Quamuis pecuniam, ſi certum petatur. lib. 4. col. 779
Quamuis perſonali, de pignoribus & hyp. lib. 8. col. 2097
Quamuis plateuerit, de impe. & aliis fabſti. lib. 1. col. 1530
Quamuis quis, de edict. Diui Hadria. tollē. lib. 1. col. 1771
Quamuis ſenatuſconſultum, de ſenatuſc. lib. 1. col. 1114
Quamuis ſimpliciter, de fideicommiſ. lib. 6. col. 1623
Quamuis verbis, de legatis, lib. 6. col. 1591
Quamuis vſuræ, de vſuris. lib. 4. col. 954
Quas gratias, de offi. præf. præt. Afric. lib. 1. col. 176
Quem dicis tibi, de teſtamenta. iure. lib. 3. col. 1174
Querela falſi, ad leg. Corn. de fal. lib. 9. col. 1289
Quia abſentes, de procuratori. lib. 2. col. 410
Qui accuſare, de edendo. lib. 2. col. 343
Qui à creditore, de diſtract. pigno. li. 8. col. 2147
Qui ad ſtatuas, de his, qui ad ſtat. conſtag. lib. 1. col. 174
Qui ad tutelam, qui nume. lib. ſe excuſ. lib. 5. col. 1265
Qui aliena pecunia, ſi quis alteri vel ſibi ſub al. &c. lib. 4. col. 1044
Quis nonnunquam, quæ res ven. non poſſ. lib. 4. col. 1060
Quis plurimæ, de operibus pub. lib. 8. col. 2092
Qui bonis ceſſerint, qui bo. ced. poſſ. lib. 7. col. 1019
Qui calumniatores, de calum. li. 9. col. 1444
Qui cauſaria, de excuſationib. veteris. lib. 5. col. 1365
Qui certo, vbi conue. qui certo loco date promi. lib. 3. col. 621
Qui contra legum, de inoffi. nup. lib. 5 col. 1147
Qui crimen publicum, de his, qui accu. non poſſ. lib. 9. col. 1303
Quicquid animi, de adue. diuer. iudicio. li. 2. col. 384
Quicquid aunt, de bonis matet. & mater. gen. lib. 6. col. 1728
Quicquid contra, de veſtiga. & commiſſ. li. 4. col. 1074
Quicquid uxoris, arbi. tur. lib. 5. col. 1337
Quicunque adminiſtrationem, de contra. ctibus iudi. lib. 2. col. 322
Quicunque ex eo, de requiren. reis lib. 9. col. 1416
Quicunque ex ludæis, de ludæ. & Cœl. lib. 1. col. 198
Quicunque fugitiuum, de feruis fugit. lib. 6. col. 1596
Quicunque in hac, de hæret. & Manich. lib. 1. col. 183
Quicunque locus, de operibus publ. lib. 8. col. 2091
Quicunque maleficiorum, de malef. & mathe. lib. 9. col. 1375
Quicunque non, vbi Senat. vel clariſ. con. uc. lib. 3. col. 629
Quicunque prætorianæ, de procuratoribus. lib. 2. col. 411
Quicunque rem, de litig. lib. 8. col. 2170
Quicunque res, qui admit. ad bono. poſſeſ. lib. 6. col. 1459
Quicunque reſidentibus, de epiſco. & cleri. lib. 1. col. 80
Quidam ancillæ, ad ſena. Orfi. li. 6. col. 1710
Quidam cūm teſtamentum, de neceſſit. heredib. inſtit. lib. 3. col. 1139
Quidam cūm teſtamentum, de poſthu. heredib. lib. 6. col. 1742
Qui deportantur, de heredib. inſtituen. li. 6. col. 1701
Qui depoſitum, depoſiti vel contra, lib. 4. col. 975
Quidā elogio, de iure delibe. lib. 6. col. 1553
Quidam filium, de fideicom. lib. 6. col. 1629
Quidam teſtamento, ad ſenatuſc. Trebel. lib. 6. col. 1683
Qui ad tutelam, qui numero libero. ſe ex-eo. lib. 4. col. 1367
Quidam vetuſti. ſi nuptiæ ex reſcript. petan. lib. 5. col. 1255
Qui de crimine, de accuſ. & inſcrip. lib. 9. col. 1353
Qui diuina, de cri. fac. lib. 9. col. 1407
Qui ex lege prædium, de pact. inter empt. & ven. compo. lib. 4. col. 1053
Qui ex conducto, communia de vſucap. l. 7. col. 1835
Qui exercendorum, de nundinis & mercationibus. lib. 4. col. 1069
Qui explicandi, de accuſ. & inſcrip. lib. 9. col. 1316
Qui exportandus, ſi fer. export. vec. lib. 4. col. 1058
Qui falſa, de teſtib. lib. 4. col. 861
Qui falſis cabulas, ad leg. Corn. de fal. lib. 9. col. 1387
Qui fideicommiſſariam, de fideicommiſſ. lib. 6. col. 1619
Qui filios veſtros, quæ res pign. oblig poſſ. lib. 8. col. 2113
Qui habent, de his qui ad Eccleſ. confl. lib. 1. col. 211
Qui in monaſteriis, de Epiſc. & cleric. lib. 1. col. 90
Qui Imperatoria, de his, qui ad Eccl. offag. lib. 1. col. 218
Qui in poteſtate, de in ius vo. lib. 2. col. 328
Qui iure veteri, de infirman. pœn. co. lib. 8. col. 2119
Qui legati, et in poſſ. lega. &c. li. 6. col. 1636
Qui liberos, de inior. lib. 9. col. 1410
Qui licitam, et lit. pen. lib. 2. col. 466
Qui manomittuntur, de oper. liber. lib. 6. col. 1411
Qui neceſſarib, de adue. diuer. iudicio. li. 2. col. 383
Qui nummis acceptis, de ope. liber. lib. 6. col. 1417
Qui nondum certus, de hæred. ven. lib. 4. col. 1005
Qui non probaſſe, de calum. lib. 9. col. 1443
Qui quinquaginta dies, de excuſationibus lib. 5. col. 1358
Quinque pedum, ſuium regun. li. 5. co. 748
Qui ordinarium, de offic. recto prouin. li. 1. col. 298

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Qui pactus est, de pact. pign. lib. 8. col. 1179
Qui pignus, qui potio. in pign. hab. lib. 8. col. 1113
Qui post sanctum, ds pagan. & sacrif. lib. 1. col. 205
Qui post testamentum, de legat. li. 6. col. 1502
Qui post viceſimum, ſi maior. fact. rat. hab. lib. 2. col. 308
Qui potentatus, de generali aboli. lib. 9. col. 2457
Qui prædium obligatum, de distract. pign. lib. 8. col. 1147
Qui pro parte heres, de luit. pign. lib. 8. col. 1213
Qui pupillæ negotia, de nego. geſtis. lib. 2. col. 415
Qui religioſa mente, de his qui in Eccleſ. mana. lib. 1. col. 214
Qui rem emit, de conditionib. lib. 8. col. 1225
Qui rem propriam, de loca. & conduc. lib. 4. col. 1893
Qui reſtituitur, de reputationibus quæ ſi in iudi. lib. 2. col. 510
Qui ſecutus, de inſtitor. & exercito. act. lib. 4. col. 901
Qui ſemel, de in ius voc. lib. 2. col. 559
Qui ſe non immiſcuerunt, ſi tutor, vel cura. non pet. lib. 5. col. 1548
Qui ſe...ociam, de pœnis, lib. 9. col. 2449
Qui ſe patria, vade liberi. lib. 8. col. 1446
Qui ſepulchra, de ſepulc. vio. lib. 3. col. 1376
Qui ſine auctoritate, de operis. pub. lib. 8. col. 1192
Qui ſit pendis, de præcariis. lib. 2. col. 412
Qui ſua monaſteria, De Epiſc. & cler. lib. 1. col. 187
Qui ſub prætextu, de ſacroſanct. Eccl. lib. 1. col. 56
Quiſquis accuſator, vt intra cert. tempo. ori. quæſt. termi. lib. 9. col. 2416
Quiſquis cenſibus, de Epiſc. & cleric. lib. 1. col. 81
Quiſquis crimen, de calum. lib. 9. col. 2446
Quiſquis cum militibus, ad legem Iul. ma. lib. 9. col. 2332
Quiſquis mentis, de Epiſc. & cler. li. 1. co. 91
Quiſquis fuerit, de ſpectatis. lib. 3. col. 579
Quiſquis iudex, ſi cui per. lib. 4. col. 782
Quiſquis maior, de reſcin. ven. li. 4. col. 1020
Quiſquis ne voluntas, quorum appell. non reci. lib. 7. col. 1016
Quiſquis rem, de donationib. lib. 8. co. 1278
Quiſquis vult, de poſtulan. lib. 2. col. 380
Qui tibi hereditatem, de hered. vend. lib. 4. col. 1006
Qui ubi hereditatem, de his, qui à non do. lib. 7. col. 1783
Qui tutores, ſi tuto. vel cura. reip cauſa ab. ſerit. lib. 4. col. 1335
Qui veluti præſentem, ad leg. Cor. de fal. li. 8. col. 1349
Quo minus creditor, ſi antiquior cred. pig. ven. lib. 8. col. 1230
Quo minus fructum, de pigno. act. lib. 4. col. 900
Quo adhoicus, de his, qui ſibi adſcripſ. in ceſtam. lib. 6. col. 1338
Quod certorum, de poſtu. hered. inſtit. lib. 8. col. 1541
Quod Conſulis, de Iud. & Cælico. lib. 1. col. 194
Quod debitori, de ſolu. & liberat. lib. 8 col. 1257
Quod de ſuo, de dote cau. non num. lib. 5. col. 1222
Quod dicit matrem, qui dant tut. vel curat. poſſ. lib. 5. col. 1489
Quod eſt conſtitutum, ne de ſta. defunct. li. 8. col. 1824
Quod cuitandi, de condit. ob tur. cau. lib. 4. col. 807
Quod ex libera, de oper. libert. li. 6. col. 1441
Quod ex operis, de pign. act. lib. 4. col. 893
Quod fauore, de leg. & conſtit. lib. 1. col. 219
Quod in vrorem, de neg. geſt. lib. 1. col. 438
Quod magno conflictu, comminat. epiſt. li. 7. col. 1960
Quod placuit, de executionibus veterr. lib. 5. col. 1366
Quod plerumque, de alimen. pupillo præſtan. lib. 5. col. 1535
Quod promulgatis, de offic. præfec. vrbi li. 1. col. 285
Quod quis, de procuratorib. lib. 2. col. 411
Quod rei, de excuſa. reor. lib. 5. col. 1562
Quod ſcimus, de bonis quæ lib. in poce. &c. lib. 6. col. 1732
Quod ſponſis, de donationib. ante nup. lib. 5. col. 1227
Quod tempore militiæ, de teſtationibus militum. lib. 2. col. 533
Quoniam adfectatas, de rerum permu. lib. 4. col. 1082
Quoniam Alexandrum, ad leg. Iul. de adul. lib. 9. col. 2347
Quoniam adueraria, & quia ignorans rem domino, &c. lib. 5. col. 1585
Quoniam eaus, de conditionibus. lib. 1. colu. 2225
Quoniam ciuili, de ordi. iudi. lib. 3. col. 1571
Quoniam circumcentam, ſi aduerſus do. tem. lib. 2. col. 483
Quoniam conſulis, de feriis. lib. 3. col. 1
Quoniam deſiderio, de natura. lib. li. 5. col. 1245
Quoniam ea, vbi & apud quem cog. in ius reſt. lib. 2. col. 507
Quoniam indignum, de teſtamen. lib. 6. col. 1491
Quoniam in plerisque, de ſacroſ. Eccl. lib. 1. col. 48
Quoniam in prioribus, de inoffi. teſta. lib. 3. col. 616
Quoniam inter alias, de pact. pig. lib. 8 col. 1161
Quoniam iudices ordinarij, de appellationibus. lib. 7. col. 1919
Quoniam liberi, de teſtib. lib. 4. col. 855
Quoniam liberum, de compenſa. lib. 4. col. 949
Quoniam multa, ad legem Iul. de vi publ. lib. 9. col. 2360
Quoniam multa, de hæret. & Manich. lib. 1. col. 191
Quoniam nihil, vt in poſſeſſ. legato. &c. lib. 6. col. 1695
Quoniam nonnulli, de appellationibus. li. 7. col. 1977
Quoniam nonnulli, de falſa mo. lib. 9. col. 2359
Quoniam novella, de inoffi. teſta. lib. 3. col. 655
Quoniam plerumque, de dilationibus, lib. 3. col. 601
Quoniam prætextu, de ſecun. nupt. lib. 5. col. 1175
Quoniam religioſa, quib. ex cau. ſeruí. pro. lib. 7. col. 1789
Quoniam ſeruos, ad leg. Fab. de pla. lib. 9. col. 2381
Quoniam ſororem, de iure delibe. li. 6. col. 1546
Quoniam venerabilis, de Epiſc. & cleri. lib. 1. col. 86
Quoniam verum, de cuſto. reo. li. 9. col. 2321
Quos retrahi, ſi aduerſus libertatem, lib. 2. col. 479
Quotiens ab omnibus, de fideicommiſ. lib. 6. col. 1630
Quotiens accipiendi, de condi. ob turp. cau. lib. 4. col. 800
Quotiens aliquis, de fide & legat. libe. &c. lib. 6. col. 1701
Quotiens à tutoribus, & plures vna ſenten. lib. 7. col. 1916
Quotiens certi, de heredib. inſti. lib. 7. col. 1709
Quotiens de, ad ſenatuſcon. Orfic. lib. 6. col. 1704
Quotiens de, de quæſt. lib. 9. col. 2433
Quotiens donatio, de donat. quæ ſub modo, lib. 8. col. 1230
Quotiens duobus, de rei vindic. lib. 3. col. 634
Quotiens ex qualibet, de prohib. ſeq. pecu. lib. 4. col. 791
Quotiens inter, famil. erciſc. lib. 3. col. 725
Quotiens pluribus, quando non peten. par. ſi ex percuti accrel. lib. 6. col. 1440
Quotiens principali, de fideicommiſſ. lib. 6. col. 1621
Quotiens quæſtio, de iudicis, lib. 3. col. 555
Quotiens rescripto, de precib. Imp. offe. lib. 1. col. 258
Quotiens res, de iure dot. lib. 5. col. 1184
Quotus vir, vbi Senat. vel clariſſi. conſe. nient. lib. 3. col. 635

R

Raptores virginum, de Epiſcop. & cleric. lib. 1. col. 139
Raptores virginum, de rapt. virg. lib. 9. col. 2364
Ratas manere, de reſcin. ven. lib. 4. col. 1017
Rationales priuatæ, de adm. fiſci, lib. 12. col. 326
Rationes defuncti, de probation. lib. 4 col. 843
Rationes eaue, de adminiſt. tuto. lib. 5. col. 1304
Ratio iuris, de here. ven. lib. 4 col. 1004
Rebus certis, de rerum permut. lib. 4. colu. 1082
Rebus quæ, vt nemini licea. hæ ied. lib. 2. col. 491
Rebus quidem, de re iudi. lib. 7. col 1945
Acceptitia, de condict. pecu. lib. 4. col. 858
Recta atque, de ſumma Trinit. lib. 1. col. 10
Recte poſſidens, vnde ri, lib. 8 col. 1014
Rectores prouinciarum, & de pœn. lib. 9. co. 2451
Reddentes honorem, de ſum. Trinit. lib. 1. col. 7.
Refecta largitas, de fal. cau. hæc. lega. lib. 6. col. 1645
Regiæ maieſtatis, vt omne primus tit. lib. 1. col. 419
Regionem, finium regund. lib. 3. col. 745
Rei annonariæ, ſine con. vel reiec. fundum compara. non poſſe. lib. 2. col. 1057
Rei creditor obligatæ, de diſtract. pign. lib. 8. col. 1248
Rei iudicatæ effectum, commina. epiſt. lib. 7. col. 1918
Reipublicæ iuribus, ne ſiſcus vel reſp. lib. 2. col. 431
Relationes vicariorum, de offi. vicar. lib. 1. col. 197
Rem maioris, de reſcind. ven. lib. 4. col. 1014
Rem non nouam, de iudi. lib. 1. col. 371
Rem in præſenti, de res vxo. act. lib. 5. col. 1103
Rem quam, ſi adnerſ. vendi. pign. lib. 2. col. 476
Rem quam, de iure dot. lib. 5. col. 1192
Rem quidem, de liberali cauſa. li. 7 co. 1728
Requirebat, de iure deliber. lib. 2. col. 1547
Reos adulterij, ad leg. Iul. de adult. lib. 9. col. 2339
Reos capitalium, de accu. & inſcript. lib. 9. col. 2310
Reos principales, de fideiuſſorib. & manda. lib. 8 col. 1201
Repetita promulgatione, de Epiſcop. & cleri. lib. 1. col. 110
Repetitio peculij, ne de ſtatu defun. lib. 7. col. 1825
Reprehendendi, de inſtit. & ſubſti. li 6. col. 1514
Re quidem, quando lice. ab emp. diſce lib. 4. col. 1013
Requirendo fugitiuos, de ſeruis fugi. lib. 6. col. 1595
Res alienas, de rei vin. lib. 3. col. 700
Reſcripta contra, de precib. Imp. offi. lib. 1. col. 262
Res in iudicium, de litis conteſt. lib. 3. col. 595
Res inter alios, quib. res iudi. non no. lib. 7. col. 1957
Res iudicatæ, de re iudi. lib. 7. col. 1945
Res mobiles in dotem, de vſucap. pro dote. lib. 7. col. 1834
Res ob cauſam, ſi in cau. iudi. pig. lib. 7. col. 1233
Res obligatas, de pign. & hypot. lib. 8. col. 1201
Res obligatas, vi bon. rapt. lib. 9. col. 2416
Res pignoris, de remiſſ. pigno. lib. 8. col. 1239

Reſpu

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Respublica minorum,quib.ex cau.ma.in integ.resti. li.2.co.52
Res quæ,de bonis mater. & mater gene.li.6. col.1727
Res quæ,de iure dot. lib.5.col. 1190
Res religiosi,de sepulcro viol.libr.9. colum. 1471
Restituendæ sunt clarissimis, de aduocat. diuer. iudicum. lib.2.col.19
Res vxoris, de donat.inter vir.& vxor.lib.5. col.1235
Res vxa apud,de rei vin. li.5.col.695
Reum criminis,de procuratoribus,lib.2.col. 411
Romanæ gentis,de eunuch. lib.4.col.1002
Raptæ quidem, de confcillis.lib.6.columna 1585

S

SAcram fecimus,de Epifc.and.lib 1.col.771
Sacram fecimus,de nuptiis,lib.5.col.1144
Sacramenta puberum, ñ adueniẽs vendito. lib.2.col.174
Sacri adfatus, de diuer.refcrip lib.2.col. 875
Sacris canonibus,de Epifc.& clericis. lib.1.co. 711
Sacris noſtris,de Epifc.& clericis. libro 1.col. 128
Sacrilegij inſtar,de diuer.refcrip.lib. 1.colu. 872
Sacroſancta Theſſalonicenſi,de ſacroſanct. Eccl. lib.1.col.36
Sacroſanctæ,de Epifc.& cler. lib.2.co.103
Sæpe,de repud. lib.5.co.1248
Sæpenumerò præceptum, ne ei dominicæ, lib.6.col.1869
Sæpe quidam,de præſcrip.triginta vel quadraginta. lib.7.col.1885
Sæpe referiptum, ve nemini liceat ſine iud. lib.2.col.431
Salarium incertæ, manda.vel con.lib. 4. col. 984
Saluatorem & Dominum, de ſum. Trinit. lib.1.col.22.
Samaritanorum,de hæret.& Manic. libr. 1. col.188
Sanctimus cautionũ.de verbo.& rer. ſign. lib. 6.col.1606
Sanctimus, creationes,de admi.tuto.lib.4.co. 2009
Sanctimus, de inuectis,in quib.cau.pig.lib.8. col.2108
Sanctimus eiuſmodi,ad leg Iul.repe.li.9.col. 1406
Sanctimus fruore,in quib.cauſ. in integ. reſti. lib.2.col.494
Sanctimus hos ſolos,de reſtitutionib.militum lib.2.col.516
Sanctimus hos ſolos, quib. non obſtit. longi temp.præſcript. li.7.co8.1862
Sanctimus,ibi,de pœnis lib.9.col.1450
Sanctimus,in de Epiſc.aud. li.1.co.169
Sanctimus, licentiam,ad ſenatuſ. Tyb. lib.4. col.1662
Sanctimus mulieres,de receptis arbi.li. 2.col. 538
Sanctimus,neminem,de Epiſc.& cler.libr. 1. col.128 136.& 167.de manſionar.223
Sanctimus,nemunem,de admi.tuto. lib.5.col. 1312
Sanctimus,nemini, de ſacroſan.Eccl. libr. 1. col.40
Sanctimus, nemini,de infan.expo.li.8.c.2264
Sanctimus, nuptias,de nupt. li.5.col.1143
Sanctimus, omnẽ,de donationib.li.8.co.2281
Sanctimus,omnes,de iudic. li.3.co.574
Sanctimus,patronum,de adoc diuer.iudicio. lib.2.col 380
Sanctimus, quemadmodum, communia de ſucceſſ. lib.6.col.1744
Sanctimus res,de ſacroſanct.Eccle.lib. 1.col. 61
Sanctimus ſi propietarios, communia de manum.ſ. lib.7.col.1795
Sanctimus, ſi quis,de Epiſc.& cler.lib.1. col. 114
Sanctimus,ſi quis,de nupt. lib.5.col.1141
Sanctimus ſi quis,de teſtamen.li.6.col. 1501
Sanctimus, ſi quis,de vſur.rei iudi.lib.7. col. 1953
Sanctimus,ſi quis pro,de fideiuſſorib. & man. lib.8.co.2203
Sanctimus ſiue,de trib.alie.non alie.lib.4. col. 1048
Sanctimus veterem,pro ſocio. li.4.co.957
Sanctimus,vt aduocatis. de adno. diuer. iudicio. li.2.col.381
Sanctimus,vt authentica,de diuer. reſcripe.li. 1.col.971
Sanctimus, vt ſi quando,de Epiſc.aud. libr.1. col.119
Sanctiſſimarum,de Epiſc.& cleric. lib.1.col. 129
Sanam mentẽ,de tranſactionib. li.2.co.366
Sacis aperte,ad leg.Corn.de fal.lib.9.colum. 1586
Satis notum eſt,in quib.cauſ.pign.lib. 8. col. 2106
Scholarium noſtrorum , de off. magiſtr. off. li. 1.co.219
Sciant cuncti,de probationib. li.4.co.854
Sciant iudices,ad leg Iul.repet. lib.9. col. 1403
Sciant qui,de legiei heredib. lib.9.col.1315
Sciant principes, de off.diuerCiud. lib.1.col. 303
Scienꝫ liberum, vbi de eri.agi opor. lib.3.col. 616
Scienꝫ ſeruum,de vſucap. pro emptore.lib.7. co.1831
Scientis conditionem , de ingenuis ma. lib.1. co.1795
Scimus,antea,de inoff. teſta. li.3.co.661
Scimus tam, de inre delibe. li.6.co.1556
Scite debes,ad leg.Fal. li.6.co.1063
Scite debes,de priuileg.doc. lib.7.co.1036
Scite deberis,vt in poſſeſſ.lega. &c. li.4.col. 1697
Scite debuiſti,communia de ſucceſſ.lib.6.co. 1721
Scite debuiſti,de contraben.ſtip. li.8.colum. 2176
Scrinarios de teſtamen.milit.lib.6. columna 1478
Scriptura teſtamenti,commu. vtriuſque iudic.lib.3. col.745
Scripturæ diuerſæ, de fide inſtr. li.4.co.877
Scripturas,quæ ſæpe,qui pot.in pig. hab. lib. 8.co.2120
Scrupuloſam veterum, de contraben. ſtipul. lib.8.col.2178
Secundò nubens,de ſecund. nupt. lib 1. col. 1177
Secundùm diui Leonis,de donationib. lib.8. co. 2280
Secundum placiti , de diſtract. pig. lib.8. col. 2150
Secundum rationem, ſolu.matrim. quemad. dos per. lib.5.col.1249
Secundum reſponſum.de contraben.ſtip.lib. 8.col.2271
Secundus creditor, de pig.& hypo. lib. 8. co. 2102
Senatores, vbi Sena.vel clariſ.conue. li 3.col. 632
Senatores ſeu.de naturalibus liber. lib.3.col. 1265
Senatuſconſulti, de interdic. ma. lib.5.col. 1151
Senatuſconſulto & edicto,de his, qui ſibi adſcri.in teſt. lib.9.co.2397
Senatuſconſulto permiſſum, de his,qui accu. non poſſ. lib.9.co.2504
Senatuſconſultum, de peri. here, lib.3.col. 675
Senatuſconſultum , ad ſenatuſcon. Velleia. lib. 4. co.920
Senectus ad donationem,de donationib. lib. 8.col.2274
Senium quidem , qui teſta.fa. poſſ. li.6. col. 1470
Sententia bonorum, de fideiuſſorib.& man. li.8.co.2200
Sententiis ſtatu,de errore aduoca. lib.2.col. 398
Serui ob violatum, ad leg. Iul. de adult.li.9. col.1346
Serui qui monetarios, quibus ex cauſis ferri poſſ. lib.7.col.1790
Seruis ſi dominorum, de Epiſcopis,& cleric. lib.10.col.108
Seruis tabularuꝫ, de legat. lib.6.col.1591
Seruo ex ſententia,de pœnis.libro 9. colum. 1448
Seruo qui furtat,de pign.& hypo. lib.8.col. 2105
Seruo tuo,de teſtament.ma. lib.7.col.1734
Seruorum capitis,de bon.proſcript.lib.9.col. 1453
Seruorum libertates,de leg.Fu. Cani.tol.lib. 7.col.1758
Seruos meos,qui manumit.non poſſ. lib.7. col.1783
Seruos non ſolùm, de quæſt. lib.9.col.1433
Seruos pro domino,de reſti. lib.4. col.779
Seruum qui feciſſe,ad leg.Iul.de vi publ.lib.9 col.1561
Seruos qui proprij, de quæſt. lib.9.col.1430
Seruos quos nullo,ſi vendito pign. lib.8.col. 2156
Seruum commentem,famil erciſc. lib.3.col. 711
Seruum emptor.de rei vin. lib.1.col.698
Seruum fugitiuum, de ſeruis fugit.lib.6.col. 1594
Seruus creditoris,de pactis, lib.2 col.531
Seruus in iudicio,de iudi. lib.3.col.537
Seruus pro domino,de teſtib. lib.4.col.858
Seruus ſub pœna,de pœnis. lib.9.col.1447
Seruus ſuccederet, communia de ſucceſſionibus. lib.6.col.1722
Seruus cuus, de inſtito.& exercito.act. lib.4. col.899
Seuuriter præſes,de excuſat.tuto. lib.5.col. 1360.
Si ab Æliano,ad leg.Fab.de pla.li.9.co.1359
Si abducta mancipia,de fur.& ſer.exor. lib.6. col.1404
Si ab eo cuius,de liberali cauſa, lib.7. colum. 1800
Si ab eo qui,de neg.geſt. lib.2.col.486
Si ab eo,qui,de legat.heredib. lib.6.columna 1735
Si ab hoſtibus , quibus ex cau.ma.in integrũ reſtit. lib.2.col.518
Si abſentia,ſi cert.pet. lib.4.col.780
Si abſentibus, ſi tutor vel curat.falſis alleg. excuſ.fit. lib.5.col.1363
Si accuſatoribus, de accuſationib.& inſcripc. lib.9.col.1311
Si à creditore,de obligat. & actio. lib.4.col. 815
Si à creditore,credit.cuiuſ pigno. lib.8.col. 2238
Si actionem legati,de pactis, lib.2.col.543
Si actor à curatore,de appellationib. lib.7. col.1974
Si actore ſeruo,de ſolut.& libera. lib.8.col. 2239
Si actu ſolemni,de reuocan. his quæ, lib.7. col.2038
Si adempris bonis de ſen.puſ. lib.8. col.2460
Si ad excludendam,de rebus credit. lib.4.col. 767
Si ad inſtar,de lib.exhibend. lib.8.col.2074
Si ad reſtituendam , de prædiis & aliis rebus mi. lib.5.col.1378
Si ad ſcribarum,de appellationib. lib.7.col. 1969
Si æſtimata,de fundo dotali, lib.5.col.1257
Si à fratre,de teſtamen.milit. lib 6.col.1477
Si à matre,de iure dot. lib.5.col.1189
Si à non dominis,de his,qui à non do. lib.7. col. 1784
Si aduerſarius,de fide inſtru. lib.4.col.871
Si aduerſarius,ad ſenatuſcon. Vellejan.lib.4. col.923
Si aduerſùs priuatos, ſi aduersùs fiſcum, lib. 2. col.487
Si adulta,de heredi.actio. lib.4.col.833
Si alienam reo , de fideiuſſori. & mandatolib.8.col.2200
Si aliquando,de operibus pub. lib.8.colum. 2091
Si aliquid per epiſtolam. de donationibus. lib.8.col.2273
Si alterius,& minor ſe maiorem dix. lib.2. col.500

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Si ancillam, de contrahend. emp. & vend. li. col. 938
Si ancillam tibi, de actionibus emp. & vend. lib. 4. col. 1037
Si ancillam nummis, de dona. inter vir. & ux. lib. 5. col. 1224
Si antè conceptus, de ponis, libr. 9. columna 1446
Si ante matrimonium, de donationibus ante nupt. lib. 5. col. 1118
Si à patre, de condic. indebi. libr. 4. columna 794
Si à patre, de iure deliberand. libr. 6. colum. 1543
Si appellationem, de appellationibus, lib. 7. col. 1918
Si apud priorem, de ædilitiis actionibus, lib. 4. col. 1046
Si apud provincia, de reuocan. do. lib. 8. col. 2082
Si apud virumque, de appellationibus, lib. 7. col. 1917
Si aquam per, de seruit. & aqua. lib. 3. colum. 712
Si arbiter daras, de feuerat. & interlocut. lib. 7. col. 1911
Si à sponso rebus, de donationib. ante nupt. lib. 5. col. 1121
Si à te comparauit, de pac. inter temp. & ven. compo. lib. 4. col. 1055
Si auia tua, de iure delibe. li. 6 col. 1545
Si auis vestra, de inuicib. ftipul. lib. 8. colum. 1187
Si auis vestra, de donationibus, lib. 8. colum. 1274
Si auus, de succesorio edicto, lib. 6. columa. 1451
Si autem tanta, de ingenuis ma. li. 7. colum. 1792
Si aui tui, de crim. expil. hered. lib. 9. colum. 1413
Si auus tuus, rede liberi. li. 6. col. 1448
Si auus tuus, de libe. prater. lib. 6. co. 1534
Si aut nullum, de legit. heredi. libr. 6. colum. 1714
Si Barbatorum, de fideiuſ. & manda. libro 8. col. 1298
Si bona debitoris, de bon. aut. iu. poſſ. libro 7. col. 1016
Si bonam causam, de adminiſtr. tuto. libr. 5. col. 1303
Si bonorum, qui admit. ad bono. poſſeſſ. lib. 6. col. 1457
Si causa cognita, de transactionibus, libr. 2. col. 369
Si causam iudicati, de execu. rei iud. libro 7. col. 1948
Si cautiones, de his, qui accuſ. non poſſ. libr. 9. col. 1502
Si certis annis, de pact. lib. 2. col. 345
Si cessante soluione, de distract. pigno. libr. 8. col. 1245
Si circumscripta, solut. matr. quemad. dos petitur. lib. 5. col. 1215
Si citra, de condic. indebi. lib. 4. col. 793
Si clericus ante, de Epiſco. audien. lib. 1. colu. 146
Si codicillos, de teſtamen. ma. lib. 7. columna 1751
Si cognationes, famil. erciſcun. d. lib. 3. co. 731
Si cognati, de neg. geſt. lib. 2. col. 443
Si compensandi, de heredib. inſtitu. lib. 6. col. 1507
Si competenti, de alend. libe. libr. 5. columna 1110
Si competenti, quando dies leg. ced. lib. 6. co. 1491
Si conditionis, de loc. & condu. lib. 4. colu. 1095
Si conditis sponsam, ad leg. Iul. de vi pub. libr. 9. col. 1379
Si confitente matre, de donat. ante nupt. lib. 5. col. 1110
Si confitente matrimonio, de donat. ante nupt. lib. 5 col. 1110
Si confitente matrimonio, de donat. inter vir. & uxor. lib. 5. col. 1233
Si conſtante, de repu. lib. 5. col. 1245
Si conſtante matrimonio, ſolut. matrim. quemad. mod. dos petatur. li. 5. col. 1231
Si conſtante matrimonio, ſi dos conſtan. matri. ſolute fuer. li. 5. col. 1133
Si conſtat. de compenſationib. lib. 4. colum. 947
Si conſtiterit, finium regund. lib. 3. columna 747
Si conſtiterit, de fide inſtrum. lib. 2. col. 873
Si contra compromiſſum, de recept. arbitr. lib. 2. col. 531
Si contra matris, ſi contra mat. volun. tutor dat. ſit. li. 5 col. 1310
Si contra amplißimi, ſi qui ignorant rem mi. &c. li. 5. col. 1184
Si contra defuncti, de vſurp. pro empore, lib. 7. col. 1830
Si contra licitum, mand. v. vel con. lib. 4. col. 985
Si contra maiorem, de appella. lib. 7. colum. 1874
Si contra pupillos, quando impe. inter pup. &c. lib. 5 col. 1115
Si contra te, de his, qui per metum iudi. li. 7. col. 1015
Si cõtrouerſia, de euictionibus, li. 8. co. 1228
Si conuenit, de pactis conuen. li. 5. col. 1217
Si conuencus, de fide inſtrumen. lib. 4. colu. 877
Si creditor, ſi tut. vel cura. interue. lib. 2. colu. 461
Si creditor, de pignera actio. lib. 4. col. 891
Si creditor colludetas, ad leg. Corn. de fal. lib. 9. col. 1390
Si creditor conditioni, de fideiuſſ. & mandatoribus. lib. 8. col. 1195
Si creditor pignus, de iu. domi imp. lib. 8. col. 1237
Si creditor poſſeſſionem, ſi pignus pign. da. ſit. li. 8. col. 1234
Si creditore pignus, ſi vendi. pign. aga. lib. 8. col. 1234
Si creditores veſtros, de pact. lib. 2. col. 340
Si creditoribus, de ſeruo pig. dat. ma. li. 7. co. 1780
Si creditores, de fideicom. li. 6. col. 1623
Si creditrici, de vſur. li. 4. col 95
Si crimen aliquod, de ordi. cogn. lib. 7. colu. 1818
Si crimen ad cum, de his, qui accuſ. non poſ. lib. 9 col. 1306
Si crimais accuſationem, ad leg. Iul. de vi pub li. 9. col. 1360
Si criminis alicuius, ad exhiben. lib. 3. colu. 751
Si cuidam, de accuſ. & inſcript. li. 9. col. 1309
Si cui loci proprietas, de ædif. prius. li. 8. col. 1098
Si cui non numerate, de non nume. peco li. 4. col. 944
Si cuiuſcunque, ne liceat pecun. li. 2. columna. 417
Si cum ante, de donatio. ante nupt. lib. 5. col. 1218
Si cum aui tui, ſi minor ab hered. ſe abſti. lib. 2. col. 491
Si cùm ea, de dot. promiſ. lib. 5. colum. 1179
Si cum eſſes, qui legit. perſo. ſtan. in iud. hab. vel non. lib. 3. co. 189
Si cùm exigeam, de condic. ob cauſ. lib. 4. col. 801
Si cum fratre tuo, res inter alios act. li. 7. col. 1964
Si cum Hermes, de loca. & conduc. lib. 4. col. 1087
Si cum inter te, quando pecun. non eſt nec. cel. lib. 7. col. 1005
Si cùm ipſe, ad ſmaraſc. Vellea. lib. 4. co. 910
Si cum militaribus, de reſtitutionibus militum, lib. 2. col. 515
Si cùm minor, ſi minor ſe maio. dixe. lib. 2. co. 499
Si cum pater, ſi adoet. nem iud. lib. 2. col. 470
Si cum pater, ad ſenatuſcon. Velleia. li. 4. co. 825
Si cum patruo, comm. vtriuſ. iudi. l. 3. col. 741
Si cùm patruus, de rerum permut. lib. 4. col. 1079
Si cùm pecunium, de peculi. ſiſci, li. 7. col. 1033
Si cùm perenium, de contrahend. ſtip. lib. 8. col. 1274
Si cùm quæſtio, de euictionib. li. 8 col. 1235
Si cùm tibi, de iuſticiis. lib. 3 col. 555
Si cum ſeruus, de ſolut. & liberat. lib. 8. colu. 1213
Si cum vel, de teſtamen. mili. lib. 6. col 1746
Si curator, arbi. tute. lib. 5 col. 1335
Si curatorem, de in integ. reſtitut. lib. 2. col. 659
Si curatores habet, de admini. tuto. lib. 5. col. 1303
Si curatores, quando tut. veteres eſſe deſi. li. 5. col. 1355
Si curatores, de excuſationib. tuto. lib. 5. col. 1357
Si curatores, de iure deliberand. lib. 6. colu. 1496
Sicut de bonis, in int vo. lib. 2. col. 327
Sicut certi, de teſtamen. mili. lib. 6. col 1474
Sicut ceſſat, de donatio. inter vir. & vxorem. lib. 4. col. 1219
Sicut datam, de lib cau. lib. 7. col. 1807
Sicut eligendi, de fideiuſ. & manda. lib. 8. col. 1201
Sicut falſi teſtamenti, ad leg. Cornel. de fal. lib. 9. col 1391
Sicuti conuictis, de quæſtionib. lib. 9 colum. 1488
Sicut in initio, de mortat. no. lib. 9. col. 1401
Sicut iniquam, de fide inſtru. lib. 4. colu. 871
Sicut initio, de obligat. & actionib. lib. 4. col. 814
Sicut in rem ſpeciales, de præſcripe. triginta vel quadrag. anno. li. 7. co. 1874
Sicut inſtrumenta, de libe. cau. li. 7. col. 1806
Sicut liberis captis, de poſtli. reuer. lib. 8. col. 1259
Sicut maior, de repu. vel abſti. hered. li. 6. col. 1566
Sicut ſacrificia, de paga. & ſacrific. lib. 1. col. 201
Sicut ſemel, de libe. cau. lib 7. colume. 1805
Sicut periculum, de actio. emp. & ven. li. 4. col. 1038
Sicut vim maiorem, de pig. & hypo. li. 8. col. 1201
Sicut vſumfructum, de ſeruitu. & aqua. li. 3. col. 728
Si debitor cuius, de peticu. fid. lib 7. col 1934
Si debitor partum, de ſent. paſſ. lib 9 co 1459
Si debitor, qui manu. non poſſ. lib 7 col 1788
Si debitor rem. de diſtrac. pig. lib 8 col. 1247
Si debitori hæres, ſi adueſus credi. lib. 7. col. 1864
Si deborum, quando fiſc. vel priuat. lib 4. col. 829
Si de certa re, de tranſaction. lib. 2. col. 568
Si decreto prætoris, qui poſ. in pigo. hab. lib. 8. col. 1116
Si decretum ordinis, de ſeruis reipub. manumiſ. lib 7 col. 1781
Si defunctus arb. tute. lib 5. col. 1220
Si defunctus, de ſuis & legiti. hibe. lib. 6. col. 1700
Si de fundo, de locat. & conduct. li 4. colum. 1021
Si de hereditate, de ordi. cognitio. lib. 7. col. 1817
Si delegatio, de nouat. & delegat. lib. 8. colu. 1208
Si deportationis, de ſen. paſſ. lib 9. col. 1462
Si deportatus ſuos, de bo. proſcript. lib. 9 col. 1451
Si de poſſeſſione, de probationibus. lib. 4. col. 811
Si de poſſeſſione, vnde vi, lib 8. col. 1256
Si depoſita, depoſiti vel contra, lib. 4. colum. 872
Si depoſui, depoſi. vel con. lib 4. col end,
Si de proprietate, ſi à non competen. li. 7. col. 1916
Si deſerta prædia, ſi propter publi. peſi. ven. fun. cele. lib. 4. col. 1025
Si deſertorem, qui ex cau. ſerui pro. lib. 7. col. 1790
Si diuerſa pars, de tranſaction. lib 2. col. 558
Si diuiſa conductio, de loca. & conduc. lib. 4. col. 1050

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Si diuiso,de diuiden. ture.lib.3.colum.1340
Si diuisionem,famil.erciſc. lib.3.colum.1377
Si diuiſum,ſi ex plurib.testorib.lib.3. colum. 1320
Si docear(vt aſſirmas)de dona.quæ ſub modo. lib.8.col.1189
Si docueris,ad leg.Cornel. de fal. lib.9.colu. 1388
Si dolo aduerſarij,de reſcin.vendi. li.4.colu. 1016
Si domina,de vſufr.& habit. lib.3. columna 703
Si dominium,ad exhiben. libr.3.colum.713
Si dominium,de pigne. & hypoth. lib.8.col. 1057
Si donatione,de dona.cau.mortis, lib.8.col. 1196
Si donationem,de renocan.donat. lib.8.col. 1193
Si donatione tibi,de collationibus lib.6.col. 1465
Si donationis cauſa,de contrahend. empt. & ven. lib.4.col.956
Si donationis cauſa,de donationi. lib.8.col. 1274
Si donationis,de accept. lib.8.col.1221
Si donationis,de his,quæ vi metúſve cau.li. 2. col.449
Si donatio per epiſtolam,de donat. lib.8.co. 1271
Si donationem,de nup. lib 5 col.1137
Si donare filiam,ad ſenatuſconſul. Velleia li. 4.col. 914
Si dotem,de falſa cau.adiec. lega. lib.6.col. 1644
Si dotem marito,de iure dot. lib.5.columna. 1193
Si dum ia tuo, ad leg.Iul.de adult.lib.9. col. 1341
Si duobus,comma.de legat. libr.4.col.1638
Si duo pluresve,de duob. reis ſtip. lib. 8. col. 1187
Si duo vel plures,per quas per.no.acquir. li. 4.col.915
Si ea conditione, de condi.infer. &c.li.6.col. 1648
Si ea cuius ad leg. Falcid. lib.6.col.1670
Si ea lege,de pact.inter emp. & vendi. compo. lib 5.col.1051
Si ea lege, & mancip. ita fue. alie. vt mane. lib.4 col.1062
Si ea lege,de vſur. lib.4.col.960
Si ea pactione,de vſuris, lib.4.col.9 2
Si ea quæ crimen, de his,qui accu. non poſ. lib.9 col.1304
Si ea quæ donauerat,de donationi.lib.8.col. 1277
Si ea quæ,ſi quis ignorans rem minoris, &c. lib.5.col.1183
Si ea quæſtio,de his,quib.vt indig. lib.6.col. 1579
Si ea quæ ſtupro, ad legem Iul.de adult.lib. 9.col. 1346
Si ea quæ tibi,de fideiuſſo.lib.mi.li.2.col.466
Si eius à quo,ad leg Iul.de adult li.9.c.1347
Si eius quæ,de legit.hered. lib.6.col.1711
Si emancipata,de iuris & fac.igno. lib.2.col. 251
Si emancipari,de collationib. lib.6.col.1462
Si emancipatis,ſi quis alteri vel ſibi ſub alterius, &c. lib.4.col.1021
Si eo tempore quo,de remiſſ.pign. lib.8.col. 1238
Si ex alio,quod eo,&c. lib.4.col.907
Si ex cautione,de eondict.ob turp.cau. lib.4. col.804
Si ex cautione, de non nume. pecun. lib. 4. col.934
Si ex contractu,quod cum eo,&c. lib.4.col. 904
Si executor,de ſpons.& ſumptib.&c. li.3.co. 781
Si ex edicto,quorum bonorum.lib.8.c.1053
Si ex ea pecunia,de rei vindi. lib.3.col.690
Si ex falſis inſtrumentis,de tranſac.li.2.col. 375
Si ex libertis,de lib cau. li.7.col.1801
Si ex maiore,de exce.ſeu præſcrip. lib.8.col. 1163

Codex

Si ex multis cauſis,de anna.excep. lib.7. col. 1824
Si ex perſona minorum,ſi adoerrias tranſact. lib.2. col.480
Si ex poſſeſſione, vbi cauſa ſtat.agi deb. lib. 3.col 637
Si ex precio,ſi certum petatur,libr.4.colum. 782
Si ex quocunque, ad exhiben.lib.3.colum. 737
Si ex ſenatuſconſulto, ad ſenatuſconſ. Trebellia. lib.6.col.1615
Si extat corpus,de noxal.actionib. lib.3. col. 751
Si ex venditione, de compenſa. lib.4.colum. 948
Si ex voluntate, de donat. inter vir.& vxo. lib.5 col.1227
Si falſos codicillos, ad leg. Cor.de fal.lib.9. col. 1388
Si falſum inſtrumentum, plus valere quod agi &c. lib.4.col.891
Si familiæ,famil.erciſcun. lib.3.col.716
Si fideicommiſſum,quando dies leg.ced. lib. 6.col.1694
Si fideiuſſor,de dolo malo. li.2.col.451
Si fideiuſſor,manda.vel con. li.4.colum.980
Si fideiuſſor nullum,de fideiuſſo. & manda. lib.8.col.1204
Si fideiuſſor procuratoris,de procur.li.2.col. 454
Si filiæ tuæ,de dona.ante nup. lib.5.colum. 1113
Si filiæ tuæ,de contrahen.ſtipula.lib.8.col.p. 1173
Si filium tuum,de inoffic.teſtam. lib. 3. colu. 649
Si filius debitoris, qui pet.tut.vel cura. lib.5. colu.1283
Si filij tui,de dona.inter vir.& vxo.lib.5.col. 1233
Si filium tuum,de liber cau. lib.7.col.1810
Si filium tuum,de pac.poteſt. lib.8.col.1239
Si filius de bonis proſcrip. lib.9.colum.1453
Si filiusfamilias,de pecu.hered.lib.3. columna. 681
Si filiusfamilias,famil.erciſcun.lib 3.colum. 722
Si filiusfamilias,j. ad ſenatuſconſul.Mace.li. 4.col.915
Si filiusfamilias,ij. ad ſenatuſconſ. Maced. eod.ibid.
Si filius familias,iij. ad ſenatuſconſ. Maced. lib.4. col 978
Si filiusfamilias,ne filius pro patre, lib.4.co. 814
Si filius pro patre,de neg.geſt. lib.2.colum. 438
Si filius tuus,de inoffi.dona. lib.3.col.671
Si filius tuus,de dona. lib.8 col.1273
Si filius tuus,ad ſenatuſcon. Maced.lib.4.co. 987
Si filius tuus in poteſtate, de par. pote. lib.8. col.1259
Si fines agri,de euictioni. lib.8.col.1228
Si femina,ad ſenatuſcon. Turpi.lib.9.colu. 1446
Si fraudis,ad ſenatuſconſ.Velle. li.4.c.914
Si furtè mulier,ad leg. Cornel.de ſica. lib.9. col. 1371
Si Fortodianum,de lega. libro 6.colum.1594
Si frater,de filiofamilias mi. libro.1.col.464
Si frater patruelis,qui teſta.fa poſ. lib.6.col. 1481
Si frater tuus,de fideicommiſſ.li.6.col.1618
Si fratrem tuum,ad leg.Fab.de pla.lib.9.col. 1380
Si fratres, comma.vtriuſque iudic.lib.4.co. 741
Si fratres tui, ex quib.cau. infa.irrog. lib. 2. col.408
Si fratris tui,de iure deliber.libr.6.col. 1544
Si fratri tuo,de fuis & legi. lib.2.col.1637
Si fraude & dolo,de præſcrip.long. tempor. lib.7.col.1854
Si fructibus eorum,de dona.inter vir.&vxo. lib.5.col.1227
Si fugitiui,de feruis fugiti. libr.5.col.1295
Si functiones, de donation.lib. 8.colu.1270
Si fundi nomine,de pac.pi. lib.8.col.1161
Si fundum, de pact.inter emp. & ven.compo. lib.4.col.1014
Si fundum pignori,qui pot.in pig.hab.lib.8. col.1117
Si fundum ſciens,de euictioni. lib.8.co.1244
Si fundum tuum, de reb.alien. non alie.lib. 4.col.1047
Si fundum veſtrum, de rei vindica.lib.3.col. 695
Si furioſi parentis,de nupt. libr.5.colu.1141
Si furti condemnata,ex qui.cau.infa.irro. li. 2.col.403
Si Gaudentius,de contrahend.emp. & vend. lib.4.col.998
Si generaliter,qui pot.in pig. hab. li. 8.col. 1118
Si genero dotem, de iure dot.lib.5.col.1194
Si heredes iure,de teſtamen. manu. li.7.col. 1754
Si heredit Quintiniani,de inoffic.teſtam. li. 3.col.645
Si hereditas eius,de teſta.ma. lib. 7.col.1753
Si heredum, de inoffic.teſta. lib 3.col.587
Si hi,conera. de loca.& conda.li.4.col.1093
Si hi,qui te,quando ex fac.tuto. vel cura.li. 5.col.1318
Si hi,qui,de loca.& conda. lib.4.col.1050
Si his, de quorum,de legit. heredib.li.6.col. 1714
Si hi quos,de liberali cau. lib.7.co.1798
Si homines certi,de vſur.& fructib.li.6. col. 1653
Si hypotheras,de remiſſ.pig.libr. 8.col.1139
Si iam puberes,ſi tutor vel curator inter. li. 2.col.466
Si idcirco, quib.ex cau. ma. in integ reſti. lib.2.col.517
Si iidem codicilli, de codicillis,li. 6.colum. 1588
Si ideò,de his,quib.vt indig.lib.6.colu.1581
Si ignorans, fol. matr. quemadmod dos petat.lib.5.col 1250
Si ignorance,de remiſſ.pign. lib. 8.co.1237
Si imperialis maieſtas, de legib. & conſtitu. lib.1.col.222
Si in ædibus,de ſeruit. & aqua. lib.3.col.715
Si in area,de rei vindica. lib 3.col.635
Si in cauſa,quando fiſcus vel prima. lib.4.co. 819
Si in curſu,depoſiti vel con. li.4.col.971
Si indebitam,de fideiuſſo.& manda.li.8.col. 1230
Si infans,de iure deliberand.lib 6. col. 1549
Si inferiorem,de rei vindica. lib. 3.co.637
Si in fraudem,ſi in frau.pat.à libe.alie.fa. fe, lib.4.col.1017
Si in fraudem, de lega. li.6.col.1593
Si in fraudem legatorum , ſi omiſ. ſit cau. teſt. lib.6.col.1609
Si in fraudem, qui manumit. non poſ.lib. 7. col.1787
Si ingenuum te,de ingenuis manum.li.7.c. 1781
Si in hoc quod.de diſtract pign. li.8.c.1148
Si in locum,in quibus caſib.eos.vel cura.habu.&c. lib 5.col.1257
Si in nomine,de teſtamen. li.2.col.1417
Si in perſonam,de fideicom.lib. 6. columna 1626
Si in poſſeſſione,vbi cau.ſtat.agi.li. 3.colum. 617
Si in poteſtate, de tab.exhi.libr. 8. columna 2071
Si in rem communem,ſi cert.pera. lib.4.col. 785
Si in minoris,quando ex fac.tuto.vel curat. lib.5.col.1518
Si in rem ſuam,ſi alie.res pigno. da.li.8.col. 1210
Si in ſolutum,de obligatio.& actio.lib.4.co. 815
Si in te ac fratrem,ſi aduerſ.donat.lib.2.col. 478
Si in tertium,de priuileg.diſci, libr.7.columna 1934
Si inter minores,ſi maior factus ea.ha. lib.2. col.509
Si interrogatione,de vſur. lib.4.col.913

Si in

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Si inter virum. de iure dot. lib. 5.col.1192
Si inter vos,commu.vtriusque iudi.li.3.col. 645
Si inter patrem,de solut.& liberat.lib.8.col. 1814
Si inofficiose,ad senatusco. Orficia.lib.4.co. 1707
Si intra attatem,de in integr. restit.lib.2.col. 469
Si intra annos, de temp in integrum restitu. lib.2.col.1376.
Si intra legitim,de non numer.pec.lib.4. col. 837
Si intra legitimam,de temp.in integ.rest.li. 2.col.519
Si inuita detinetur, de nupt.lib.5.colu.1151
Si inuito vel ignorante,de infan.expos li. 8. col. 1225
Si in vna eadémque,& vnus ex pluri.lib. 7. col.1016
Si in,cóiu quem supplicas,de præscri. long temp. lib.7.col.1854
Si in,cosura quem, de edific.priua.lib.8.col. 1077
Si in,col,de fur.& fer.corru. lib.6.colu.1405
Si in eni colendum. in quib.cauf.cef. long. tem.præscrip. lib.7.col.847
Si in de quo,ad senatusconf.Turpil.lib.9.co. 1442
Si in quem,de libe.cau. lib 7.col.1739
Si in quem seruum,ne de ftare.li.7.col.1843
Si in quem homicidij,fi reus vel ac.mor.fue. lib 9.col.2327
Si in,qui minorem,fi minor fe maio. dixe.li. 2.col.499
Si in,qui pecuniam,fi mancip. ita foer. alien. vt manumit. libe.4.col.1045
Si in,qui depositam,depoß.vel con. li.4. col. 974
Si in qui adempta,fi penden.appel.li. 7.col. 2013
Si in,qui puellam,de sponfa. lib 5.col.1220
Si in qui se, ne de fla dican. lib.7.col.1823
Si in qui te,de postlimi.reuer. li.8.col.2260
Si in qui te,qui tella.fe pof. lib.6.colu 1479
Sitis vi lege, de seruis reipu.manumis.lib.7. col.1781
Si iudici probatum,fi vnus ex plur.li.7.colu. 2015
Si iure,de vectigalib.& commiß lib.4. colu. 1091
Si iure,non subsistit,de testa.ma.li.7.co.1754
Si iuffu,fi mancip.ita fue.alien. vt manu.lib. 4.col.1064
Si legata,de lega. lib.6.col.1594
Si legatarius,de lega. lib.6.col. 1604
Si legibus prohibitæ,de Episcop.audien.li 1. col. 134
Si legis Aquiliæ,de lege Aquil. lib.3.co.637
Si leones,de Epiſc.audien. lib.1.colum.132
Si lex municipij. de emancipationi.lib.8.co. 2251
Si bellum,de diuer.rescrip. lib. 1.col.269
Si liber conftituitur,de conditiõ ob causam. lib.4.col.803
Si liber homo, de libera.cau.lib.7.col.1739
Si liberam,quod cum eo, &c. lib.4.col.908
Si liberis,de donationib.inter nup.lib. 5.col. 1111
Si liberta. de lib.cau. li.7.col.1758
Si libertam quis,de nupt. li.4.col.1143
Si libertarem,de his qui sibi adscrib. in testi. lib.9.col.2398
Si liberti,de administratione tuto.li.5. colu. 1303
Si liberti,de bonis liber. li.4.col 1411
Si liberti,accusatores,de his,qui ac.non pof. lib.9.col.1310
Si liberum captum,de postli.reuer.lib.8.col. 2259
Si liberum te,de lib.cau. lib.7.col. 1610
Si liquetur,de inoffic.donat.libro 5.code 671
Si lis pecuniaria,ad leg.Cornel.de fal. lib.6. col.1389
Si litteras eius,manda.vel con. lib 4.col.980
Si literarum,de solutio.& libera.lib. 8.colu. 2220
Si loogis apertisque, de excu. rei iudi.li.7. col.1970
Si Lysias,de fideiuſſo.& mandato.lib. 8.col. 2191
Si magistratus, de magistratib. conuenien. lib.3.col.1389
Si magnum,de his,qui accesa.non poss.li.9. col. 2306
Si maior.de transactio. lib.2.col.365
Si maior annis 25. de transact.lib. 2.colum. 371
Si maior annis,de rescind.vendit.lib.4. colu. 1040
Si maior annis,de commu.rer.alie.lib.4.col. 1051
Si maior quinquagenaria. de legitim. heredib. li.6.col.1716
Si maior quisque,de dolo malo. lib.2. colu. 456
Si maior quisque,commu.divi. li.3.col.738
Si maior transigisti,de transaction. lib.2.co. 365
Si maiores vigintiquinque,de transact lib.2. col 365
Si mala fide seruum,commu. de vsucap. li.7. col. 1837
Si mancipium,de cri vin. li.3.col.697
Si mandatus,quod cum eo,&c. lib.4.colum. 907
Si mandatum,de negot.gest.lib.2.colum.439
Si manifestè,de seruis.& aqua. lib 3. col.714
Si manumissi, de obseq. patrono præstan. lib.6. col.1430
Si manumissus,de libert.& eor.libe. li.6.col. 1432
Si marinus quondam , de donat. inter vir. & vxor. lib.5.col.1228
Si marinus quondam,de colla. lib.7. colum. 1465
Si marinus sororis,manda.vel con. lib.4.col. 980
Si marinus tuus,de inoffi.testa. li.3. columa. 650
Si marinus tuus,de donat.inter vir. & vxor. li.5.col.1229
Si marinus tuus,de distract.pigno. li.8. colu. 2249
Si marinus tuus,de pac. potest.lib.8 colum. 2245
Si manser,ad senatusco. Velleia lib 4. colu. 921
Si mater filiis,de inoffi. testa. lib 3. colum. 641
Si mater legitimè,in quib.cau.pig. li.8.colu. 2208
Si mater tua,de vsur. lib 4.col.964
Si mater tua,de constituta pec. & vend.li. 4.col.997
Si mater tua,de successorio edicto, lib.6.col. 1450
Si mater tua,ne de ftate defunct. lib 7.col. 1824
Si mater tua.de inoffic.donat.l 3.colum.671
Si mater vestra,de dona.ante nupt.lib 5.col. 1119
Si mater vxor,de institut. & substitut. libr. 2. col 1513
Si mater superstite,de suis & leg.lib. li.2.col. 1093
Si matrem eius,de vsucap.pro emptore, lib. 7.col.1831
Si matrem coem, de pœnis, lib.9.colu.2447
Si miles,de exhib.& transmit.reis, lib.9.col. 2359
Si militaris iudex , si à non competen.lib.7. col.1935
Si militem,de condict. ob causam.lib.4.col. 801
Si ministerium,de libe.cau.li.7.colum.1805
Si minor à venditore, de actionib. empt. & vend. lib.4.col. 1036
Si minor annis,si adueritas venditionem,&c. lib 2.col.473
Si minor annis, qui manumit. non poss' lib. 7.col.1986
Si minor vigintiquinque.de pred.& aliis rebus mino. lib.5.col. 1381
Si minorem te,de in integr.restitu. lib.2.co. 416
Si minores,de prædiis & aliis reb mino. lib. 5.col. 1382
Si monumento,quæ res pig.obliga.poss'.lib. 8.col.2112
Si moetis causa,ad leg.Falcidiam, li 6 colu. 1665
Si mulier alienam,ad senatusco.Velleia.li. 4.col.915
Si mulier dotem,de iure dot.libro 5.colum. 1195
Si mulier marito,de pact.conuen. lib.5.col. 1221
Si mulier repudij, ad legem Iul. de adult.li. 9.col.2355
Si mulier perfectæ, ad senatusconf.Velleia. lib.4.col.918
Si mutuam pecuniam,de institu.&exercito. act. lib 4.col.901
Si necdum,de religio.& sumptib.fune.lib.8. col.761
Si negotium,de neg.gest. lib.2.col.449
Si nera legis, ad leg.Iul.de adult.lib.9.colu. 2344
Si neque mandasti,quib.ces ind.non no.li.7. col.1956
Singularum vrbium, de edific. priua.libr.8. col.1078
Singuli quique,de offic.diuer.iudic.li.1.col. 303
Singuli vniuersique,de accusa & inscript.li. 9.col.2316
Si nomine persecutionem de dona. li.8.col. 2268
Si non conuicij,de iniur. libro 9. columna 2439
Si non designata, de fal.cau. adiecta. lega.li. 6 col.1624
Si non donationis,de contrahend. empt. & vend. lib.5.col.998
Si nondum tem,de fur.& fer.corr. lib.6.col. 1402
Si nondum vobis,de vsufr.vel cui.a. qui satis non de. lib.5.col.1311
Si non est nunciatum,de iniur.libr.9. colum. 2419
Si non est, de condict.ex lege,lib. 4.columna. 811
Si non ex propria,de contra iudi.sut. libr.6. col. 1551
Si non inducta,in quibus cau.pign. lib.8.co. 2107
Si non iniuria,de cuictionibus, lib.8 colum. 2230
Si non omnem,famil.erciscun.lib.3. colum. 721
Si non proprietatem,de his,qui à non domi. lib.7.col. 1783
Si non simpliciter,de ædil.actio. lib.4.colu. 1965
Si non singuli,si eorum pecunia. lib. 4. colu 781
Si non singuli , si plures vna sent.lib.7.colu. 1955
Si non speciali,de testamen. lib. 6. columna 1469
Si non subscripsisti,de admissi.sut. li.5. col. 1304
Si non suspectum,de suspect. tuto. lib.5.col. 1326
Si non transactionis,de iur. & fact.igno. li. 1. col.552
Si non verum , de dona. inter virum & vxo. li.4.col. 1831
Si nulla culpa,de pign.actio. lib.4. columna 880
Si nullis iustis ex causis , de acquiren. & reti-nen.poss. lib.7.col 1845
Si nulla vsucapionis, de commu.rerum alie. lib.4.col.1049
Si nuptiis pater,de nupt. li.5 col.1119
Si ob causam,de cuictionibus. lib. 8.colum. 2229
Si obligata, de cuictionibus, lib.8. columna 2231
Si obligatum hominem, de solut.& liberat. lib.8.col.2216
Si olei certi,de locat.& conduct. lib.4.colu. 1093
Si operas certi,de solut.& liberat. lib.8. col. 2219
Si operis publicis,de pœnis, lib 9.col.2448

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Si pacto, quo ponam, de pact. lib. 2. colu. 338
Si pactum intercessit, de except. & pœnitr. li. 8. col. 1245
Si parentes vestri, de cuictio, lib. 8. columna. 1232
Si partem possessionis, de vsucap. pro empt. lib. 7. col. 1833
Si partus fabricii, ad legem Cornel. de falsis. col. 1585
Si pascenda, de pact. lib. 2. col. 334
Si paterna, ff. de repudian. vel abstin. hered. lib. 6. col. 1565
Si paterna, ff. de repudian. vel abstin. hered. li. 6. col. end.
Si paterna hereditate, de reuocan. his quæ, lib. 8. col. 1057
Si paternam, obligationem, ad sen. con. Vel. l. 4. col. 922
Si patrono, de oper. pat. lib. 2. col. 419
Si pater, de vsufr. & habita. lib. 3. columna. 701
Si pater dotem, de dot. promiſ. li. 5. colum. 1281
Si pater filium, de inſtit. & ſubſtit. lib. 2. col. 1513
Si pater inofficioſus, de collat. lib. 6. columna. 1418
Si pater marito, de dot. promiſ. li. 5. colum. 1280
Si pater omne, de inoffi. dona. lib. 3. colum. 669
Si pater pactum, de ſponſalib. li. 5. columna. 1118
Si pater puellæ, de inoffi. teſtamen. lib. 3. co. 646
Si pater ſecundùm, quando mulier tute. offi. fun. li. 5. col. 1236
Si pater ſeruum, de his qui à non do. libr. 7. col. 784
Si pater tuus, de inoffic. teſta. lib. 3. columna. 642
Si pater tuus, manda. vel con. lib. 4. colum. 979
Si pater tuus, de teſtim vendi. lib. 4. colum. 1083
Si pater tuus, de actio empt. & ven. li. 4. col. 1038
Si pater tuus, de contra iudi. tute. lib. 5. col. 1136
Si pater tuus, de cura. fur. vel prodi. li. 5. col. 1149
Si pater tuus, commun. de ſucceſſ. lib. 6. col. 1122
Si pater tuus, de heredibus inſtituen. lib. 6. col. 1307
Si pater tuus, ne de ſtatu defunct. lib. 7. col. 1824
Si pater tuus, quòd prouoc. non eſt neceſſ. lib. 7. col. 2005
Si pater tuus, ſi pendente appell. lib. 7. colum.
Si pater tuus, qui bon. ced. poſſ. lib. 7. col.
Si pater tuus pro Cornelio, de falcidi. & inoffic. lib. 8. col. 1235
Si pater tuus, cui, de nouat. & deleg. lib. 8. col. 1209
Si pater tuus, de cri ſtel. lib. 9. col. 1457
Si pater vester, de ſen. puſſ. libro 9. columna
Si pecuniam tuam, de alien. liber. lib. 5. colum.
Si pecunia, de interdic. matri. libr. 5. columna
Si pecunia tuo, de vſuf. & habita. lib. 3. colum.
Si pecunia tuo, de dona. lib. 8. col. 1236
Si pecunia tuo, ſi mancipi. ita fuc. alie. vt ma. lib. 4. col. 1061
Si pecuniam cauſæ, de aduoc. diuer. iudicio. col. 383
Si pecunias, comma. vtriuſque iudi. lib. 3. co.
Si pecunia patris, ſi quis alteri vel ſibi ſub &c. lib. 4. col. 1039
Si pecunia tua, de fur. & fer. corru. lib. 6. col.
Si pecuniam, de vigor. geſt. lib. 2. col. 434
Si pecuniam, de non numera. pecu. lib. 4. col. 932
Si pecuniam, de vſur pupill. lib. 5. col. 1348
Si pecuniam quam, de te iudi. lib. 7. co. 1946
Si pecuniam tibi, ſi pigna. conuen. au. lib. 8. col. 153
Si per fideicommiſſum, ad Trebel. lia. li. 6. col. 454
Si per ignorantiam, de condi. inde. li. 4. col. 754
Si per impreſſionem, de his, quæ vi metuſve cauſ. lib. 2. col. 451
Si permittente, ad ſenatuſc. Maced. lib. 4. col. 926
Si permutationis, de euic. li. 8. col. 1215
Si per te non ſtat, de vſuris, lib. 4. col. 956
Si per vim, de his, quæ vi metuſve cau. lib. 2. col. 448
Si plures perſonæ, de condit. infer. lib. 6. col. 1645
Si pontionilla, quando dies leg. ced. lib. 6. col. 1692
Si Poſidonium, ex quib. cauſ. infa. irro. lib. 2. col. 401
Si poſſeſſio interceſſit, qui, non obſt. long. temp. preſcript. li. 7. col. 1821
Si poſt decretum, ſi aduerſus libert. li. 3. co. 477
Si poſt depoſitam, de adſeſſib. & dome. li. 1. col. 109
Si poſt diuiſionem, de iuris & fact. ignor. lib. 2. col. 252
Si poſt finitum, de diuid. tute lib. 5. co. 1340
Si poſt mortem, de pen. hered. lib. 3. col. 677
Si poſt perfectam, de enict. lib. 8. col. 1233
Si poſtquam, vt in poſſeſſ. leg &c. lib. 6. col. 1695
Si poſt ſententiam, ſi ſæpiùs in integ. reſti. po. li. 2. col. 101
Si poſt teſtamentum, de poſthumis hered. inſtituen. li. 6. co. 1519
Si potiores creditores, de his qui in pri. cred. lib. 8. col. 1149
Si prædiorum, ad leg. Falcid. lib. 6. col. 1671
Si prædium quis, de quinquenn. actio. lib. 4. col. 1047
Si prædium, de euic. lib. 8. col. 1226
Si prædium ruſticum, de præd. & aliis reb. mino. lib. 5. col. 1381
Si prædium vrur, de iure dot. lib. 5. columna. 1192
Si præſens quidem, de Epiſc. audien. lib. 1. col. 256
Si præſes prouinciæ, de dona. lib. 8. colum. 1274
Si præſes quaſi, quomodo & quan. l. 7. col. 1908
Si præſidi, de rebus alien. non alien. li. 4. co. 1045
Si præſidi prouinciæ, de dona. ante nupt lib. 5. col. 1215
Si prætorium pignus, de præto. pig. lib. 8. co. 1238
Si pretium, de præſcr. li. 2. col. 401
Si prior reſpublica, de his qui in pri. credi. lib. 8. col. 1234
Si priſquam diſtraheretur, de diſtract. pig. lib. 8. col. 1246
Si pro alieno, de conſtitu. pecu. lib. 4. colum. 817
Si probare potes, quando decreto opus non eſt. lib. 5. col. 1381
Si probatum, comma. ſtaid. lib. 5. columna. 737
Si probaueris, de fideicommiſſ. lib. 6. colum. 1616
Si probaueris præſidi, ſi aliena res pign. da. lib. 8. col. 1209
Si probaueris te, de remiſſ. pig. lib. 8. col. 1237
Si probus, ſi aduerſùs ſiſcum, lib. 2. columna 186
Si pro conſortore, de contrario iudi. tut. li. 5. col. 1311
Si Proculianus, ſi omiſ. fer. cau. teſta. lib. 6. col. 1612
Si Procurator, de procurator. lib. 2. colum. 412
Si pro dote, de dot. promiſ. libr. 5. columna 1279
Si procu, manda. vel con. libr. 4. columna 982
Si pro eo qui, ad ſenatuſcon. Turpil. lib. 9. col. 1445
Si pro fundo quem, de tranſactio. lib. 2. col. 349
Si pro mutua, ſi certum pete. lib. 4. columna. 785
Si proprijs habitis, de donat. inter vir. & vxor. li. 5. col. 1234
Si propter fructus, de compenſa. lib. 4. col. 949
Si propter officium, qui ex cauſ. mai. in integ. reſti. li. 2. col. 525
Si prouincialium, veſtiga. no. inſti. non poſſ. lib. 6. col. 1074
Si pudam ex ſi man. ita fuc. alie. vt mano. li. 4. col. 1064
Si puerum eò, in quib. can. ceſſ. long temp. preſcript. lib. 7. col. 1840
Si pupillarum pater, de teſtamen. tute. lib. 5. col. 1276
Si puras non itur, de per. hered. lib. 3. col. 679
Si qua beneficia, de diuer. reſcript. lib. 1. col. 171
Si quæſtio tibi, de oedi. iudi. lib. 3. colum. 595
Si qua ex feminis, de ſenat. nupt. li. 3. col. 1139
Si quæ res, ſi aduer. don. lib. 2. col. 477
Si qua cum ſerua, de manu. quæ ſe pro. ſer. tan. lib. 9. col. 1537
Si qua fideicommiſſorum, famil. erciſc. li. 3. col. 724
Si qua illuſtris, ad ſenatuſcon. Orfic. li. 6. co. 1709
Si qua per calumniam, de Epiſco. & cleri. li. 1. co. 85
Si qua inter, de iud. & ordine. lib. 1. colum. 200
Si qua mulier, de ſecund. nup. lib. 5. colum. 1275
Si qua mulier, ad ſenatuſcon. Tertullia. li. 6. col. 1704
Si qua vnquam, ne vxi dominæ, lib. 7. col. 870
Si quam tibi, de operis libert. lib. 6. columna 1418
Si quando conceſſa, de operibus public. li. 8. col. 1089
Si quando dotiano, de appella. lib. 7. colu. 1589
Si quando initiarum, de iniuriis, lib. 9. col. 1421
Si quando iniuſtos, de teſtibus, lib. 4. colu. 827
Si quando negotium, de ordi. cogn. lib. 7. col. 1810
Si quando noſtræ, de ſtat. & imag. lib. 1. col. 73
Si quando quis, de diuer. libr. 3. columna 601
Si quando ratio, de relationibus, li. 7. colu. 1906
Si quando ſine, ſi maior fact. aliena. factam, &c. li. 5. col. 1397
Si quando talis, de inoffi. teſta. lib. 3. colum. 640
Si quando vir, inde vi, lib. 8. col. 1061
Si quando vſus, de operibus public. lib. 8. col. 1091
Si quantitatem, qui bon. ced. poſſ. lib. 7. colu. 1021
Si quæ actiones, de ſeruitu. & aqua. li. 3. co. 711
Si quæ petitiones, de in litem dan. tuto. li. 5. col. 1355
Si quæſi, de non numer. pecu. l. 4. columna. 917
Si quotquam, de Epiſc. & cleric. lib. 1. col. 93
Si qui adulterij, ad legem Iul. de adult. lib. 9. col. 1554

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Si res dotem, de distract. pign. lib. 8. col. 1145
Si Rufinus, de testamen. mult. lib. 6. columna 1471
Si fœtens creditor, ad Senatusc. Vell. lib. 4. col. 922
Si scripsi heredes, de petit. hered. lib. 3. col. 681
Si scripsum, de probationib. lib. 7. col. 841
Si secundum mandatum, manda. vel con. li. 4. col. 983
Si sepulchrum, de religio. & sumptib. fun. lib. 3. col. 751
Si serui vestri, de noxalibus actio. lib. 3. col. 751
Si seruus, de exactionib. empt. & vend. lib. 4. col. 1051
Si seruum alienum, de neg. gest. lib. 2. colu. 437
Si seruum vestrum, de fur. & ser. corru. lib. 6. col. 1407
Si seruus cuiusquam, de his qui ad Eccles. confu. lib. 1. col. 108
Si seruus exterο. si seruus exte. fe emi man. lib. 4. col. 990
Si seruus fuisti, de fideicommiss. liber. lib. 7. col. 1763
Si seruus, ignorante, de noxa. act. lib. 3. col. 751
Si seruus in demoliendis, de sepulc. vio. lib 3. col. 1375
Si seruus tuus, quod cum eo, &c. lib. 4. col. 905
Si sine decreto, si maior sa. aliena. factam ra. ha. &c. lib. 5. col. 1316
Si sine voluntate, ad Senatusc. Vellei. lib. 4. col. 920
Si socero filia, sola. ma. quemadm. dos petа. lib. 5. col. 1232
Si societatis, pro socio. lib. 4. col. 904
Si soerus tua, de iure dot. lib. 5. col. 1190
Si solennibus, de fide instrumen. lib. 4. col. 875
Si soluere tibi, de novat. & delega. lib. 8. col. 1210
Si soror tua, de collationibus, lib. 6. colum. 1461
Si sororem tuam, de his, qui acce. non poſſ. lib. 9. col. 1308
Si socoris, qui dare tut. vel cura. poſſ. lib. 5. col. 1191
Si sortes, de iure delib. lib. 6. col. 1548
Si stante controuerſiam, de ord. cog. lib. 7. col. 1819
Si statua tibi, de euict. lib. 8. col. 1151
Si stipulatio, de iure dot. lib. 5. col. 1184
Si sub specie, de poſtulan. lib. 2. col. 378
Si succeſſione, de reuocan. his quæ. lib. 7. col. 1917
Si sui iuris, de actio. à tuto. seu cura. dan. li. 5. col. 1336
Si sunt qui, debit. vendi. pign. imp. non poſſ. lib. 8. col. 1149
Si super poſſeſſione, de tranſact. lib. 2. col. 355
Si superſlite, de dolo malo. lib. 2. col. 411
Si tabulas teſtamenti, ſi ex fal. inſtru. lib. 7. col. 1960
Si te bonis, de iure delib. lib. 6. col. 1547
Si te donatam, de fideicommiſ. liber. lib. 7. col. 1763
Si te & filium, de ingenuis ma. lib. 7. colum. 1783
Si te expilaſſe, ex quib. cau. infa. irro. lib. 2. col. 404
Si te in vacuam poſſeſſ. de do. inter virum & uxor. lib. 5. col. 1234
Si te manumiſſam, de remiſſ. pign. lib. 8. col. 1133
Si te non remittente, de precario, lib. 8. col. 1074
Si te patrem, de fals & legi. libe. lib. 6. colum. 1459
Si tempore, de ope. libe. lib. 6. col. 1405
Si teſtamentum, de impub. & aliis ſubſti. lib. 6. col. 1311
Si teſtamentum, de teſtamen. lib. 6. column. 1489
Si teſtamentum, de inſtitu. & ſubſtitu. lib. 6. col. 1317
Si teſtator codicillis, de his, qui ſibi adſcri.

Codex.

in teſt. lib. 9. col. 1396
Si tibi concreſis, de teſtibus, lib. 4. col. 855
Si tibi, de Carbo. edic. lib. 2. col. 1455
Si tibi liberam, de euict. lib. 8. col. 1136
Si tibi notarium, de pign. & hypo. lib. 8. col. 1103
Si tibi pacer, de teſtamen. tute. lib. 5. colum. 1377
Si tibi per fauorem, de noxal. actio. lib. 4. col. 754
Si tibi papillarū, nam vel con. lib. 4. col. 981
Si tibi quæ, de loca. & cond. lib. 4. col. 1096
Si tibi res proprias, de donat. ante nup. lib. 5. col. 1113
Si tibi ſeruitutem, de ſerui. & aqua. lib. 3. col. 715
Si tibi ſeruitutis, de libe. cau. lib. 7. col. 1808
Si tibi teſtamento, de lib. cau. lib. 7. co. 1804
Si totus, de inoffi. dona. lib. 3. col. 671
Si tradita ſunt, de his, qui à non do. lib. 7. col. 1784
Si traditio, de actionib. emp. & ven. lib. 4. col. 1014
Si tranſactionis, de non nume. pecu. lib. 4. col. 939
Si treſuiralas, qui numero cus. ſe excu. lib. 5. col. 1167
Si tu & collega, de Magiſtratib. conuenien-dis, lib. 5. col. 1330
Si tuis nummis, de oper. libe. lib. 6. co. 1419
Si tutor ancillam, de neceſſa. ſer. here. inſti. lib. 6. col. 1518
Si tutor nominatus, de excuſa. tuto. lib. 5. col. 1163
Si tutor petitus, de peri. tuto. & cur. li. 5. col. 1316
Si tutor papillam, ſi quis eam eo. tur. fe. col. lib. 5. col. 1336
Si tutor tuus, de ſeruo pign. dat. ma. lib. 7. col. 1780
Si tutor tuus, in quib. cau. in integ. reſti. lib. 2. col. 494
Si tutor vel curator, de interdi. ma. lib. 5. col. 1154
Si tutores pupillis, de compoſſa. li. 4. col. 950
Si tutores teſtamento, de teſtamen. tute. lib. 5. col. 1175
Si tutoris, de adminiſtra. tut. lib. 5. col. 1308
Si Valentianus, de reſtitutionibus milit. lib. 2. col. 512
Si velut, de compenſationibus, lib. 4. colum. 930
Si vendidiſſet, ſi antiquior ered. pign. vend. lib. 8. col. 1139
Si venerabilis, de Epiſc. & cler. lib. 1. col. 79
Si veritas, de fideicom. lib. 6. col. 1427
Si verò dominus, de hæret. & Manich. lib. 1. col. 120
Si veſtram, de inge. ma. lib. 6. col. 1794
Siue apud acta, de tranſact. lib. 2. col. 366
Siue cum nupſiſſes, de ſeruo pign. dat. ma. lib. 7. col. 1780
Siue emanciparis, de donationibus, lib. 8. col. 1174
Siue ex iure, ne fideiuſſ. vel manda. dot. den-tur. lib. 1. col. 1254
Siue ex teſtamento, de in litem dan. tut. vel cura. lib. 5. col. 1318
Siue fuerit, de vſac. pro donato, li. 5. co. 1831
Siue initio, de codicillis, lib. 6. col. 1518
Siue in libertatem, de euict. lib. 8. col. 1133
Siue negotiorum, ei bon. rap. lib. 9. colum. 1416
Siue pars, de dilationibus, lib. 3. col. 603
Siue poſſeſſio, de euict. lib. 8. col. 1130
Siue poſſidetis, de probationib. lib. 4. col. 848
Siue pro fratre, de negotiis geſtis. lib. 2. col. 434
Siue ſerui ſint, an ſeruus pro ſuo ſa. li. 3. col. 818
Siue ſeruum, de noxalibus actionibus, lib. 3. col. 751
Si vicinis, de nup. lib. 5. col. 1131
Si vi ſummis, de religio. & ſumpt. fu. lib. 3. col. 740
Si vindicari, de pœnis. lib. 9. col. 1430
Si vinea quas mater, de puſſer. long temp. lib. 7. col. 1823
Si virgis, de emend. ſer. lib. 9. col. 1367
Si vitus matre, de bonis matter. & mater. ge. lib. 8. col. 1719
Si vi vel metu, de his, quæ vi metúſve cauſ. lib. 2. col. 447
Si vitra hoc, de fideiuſſoribus & manda. lib. 8. col. 1001
Si vniuerſa, de lega. lib. 6. col. 1597
Si vnquam, de reuo. don. lib. 8. col. 1274
Si vnus ex his, de dona. inter vir. & vxo. lib. 5. col. 1238
Si vnus de ſeptem, de teſtam. lib. 6. col. 1490
Si vnus ex litigatoribus, ſi pendeo. appel. li. 7. col. 1014
Si voluntate tua, de reſcin. vend. lib. 5. col. 1017
Si voluerit, de dot. promiſ. lib. 5. col. 1180
Si voluerit, de fideicommiſſ. liber. lib. 7. col. 1760
Si vos paternæ, ſi minor ab hereditate ſe abſtinet. lib. 2. col. 489
Si vſumfructum, ſi ſecundo nupt. mul. lib. 5. col. 1177
Si vſuras, de vſuris, lib. 4. col. 963
Si vſusfructus, de vſufr. & habita. lib. 3. col. 699
Si, vt nunc adſeueras, ſi pig. conuen. num. li. 8. col. 1138
Si, vt allegas, ſi aduersùs creditorem, lib. 2. col. 450
Si, vt allegas, an ſeruus pro ſuo ſa. lib. 4. col. 818
Si (vt allegas) ad leg. Falcid. lib. 6. col. 1649
Si (vt allegas) de excuſat. lib. 5. col. 1361
Si (vt allegasti) de inoffi. dona. li. 3. col. 667
Si (vt aliegas) latrocinantem ad leg. Corn. de ſica. lib. 9. col. 1363
Si, vt manus, ſi ſer. expor. ven. lib. 4. col. 1057
Si (vt proponis) de rei vindi. lib. 3. col. 691
Si (vt proponis) de condict. ob cauſam. lib. 4. col. 798
Si (vt proponis)).de nup. lib. 5. col. 1130
Si (vt proponis)).de nup. lib. 5. col. 1131
Si (vt proponis) de don. inter virum & vxo. lib. 5. col. 1216
Si (vt proponis) de confirman tuto. lib. 5. col. 1178
Si (vt proponis) ſi tutor vel cura. fal. alleg. excuſat. fit. lib. 5. col. 1361.
Si (vt proponis) de ſeruo pign. dat. ma. lib. 7. col. 1779
Si (vt proponis) pars, quomodo & quando, lib. 7. col. 1901
Si (vt proponis) præſes, quomodo & quando, lib. 7. ibid.
Si (vt proponis) iterum, de excu. rei ind. li. 7. col. 1950
Si (vt proponis) ſuſpenſa, quàdo prouo. non eſt neceſſ. lib. 7. col. 1903
Si (vt proponis) cũ, de lib. exhib. li. 8. co. 1073
Si (vt proponis) ſocius, de adiſ. prin. li. 8. col. 1077
Si (vt proponis) fundum, de fideiuſſ. & man. lib. 8. col. 1100
Si (vt proponis) caſa, herus vel actu mer. fa. lib. 9. col. 1361
Si (vt proponis) bona, de bon. proſcr. lib. 9. col. 1413
Si vtens inſtrumento, de fide inſtrum. lib. 4. col. 872
Si vxor pro marito, ad ſenatuſcon. Velleian. lib. 4. col. 915
Si vxor tua, de bo. auct. iud. poſſi. li. 7. co. 1026
Si vxor tua, de pign. & hypo. lib. 8. col. 1099
Si vxor tua prædi. ſi vend. pigno. aga. lib. 8. col. 1131
Si vxorem, de condit. inſer. &c. lib. 6. co. 1629
Societatem, pro ſocio, lib. 4. col. 902
Sola temporis, de long. tempo. preſcrip. lib. 7. col. 1826
Sola teſtatione, de teſtibus, lib. 4. col. 856
Solennibus, de rei vin. lib. 3. col. 698
Solita prouidētia, de remi. pig. li. 8 col. 1140
Solo obſequij, de liber. cau. lib. 7. col. 1808
Solutionem adſeuerauit, de ſolut. & liberat. lib. 8. col. 1110
Sororem fratris, de his, quibus, vt indig. lib. 1. col. 1585
Spē eorum, quæ res pig. obl. poſſi. li. 8. co. 1113

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index legum

Ipem fecere, de donationibus, lib. 3 colu. 1270
Statuas sepulcro, de religiosis, & sumptibus fu. lib. 3. col. 762
Statui ingenuu, de inge. manu. li. 7. co. 1796
Statuimus hoc, de Episco. audien. lib. 4. col. 156
Statuimus, vt nullus, de Epis. & cleric. lib. 1. col. 103
Statuliberis datum, de testamen. ma. lib. 7. col. 1751
Statum suum, de fide instru. lib. 4. col. 873
Statuta generalibus, de scient. ex brouicul. tacit. lib. 7. col. 1510
Stellionatus accusatio, de exi. delic. lib. 9. col. 2417
Stipendia retinere, de execu. rei iudi. lib. 9. col. 1949
Studentibus nobis, de offic. præf. vrbi. lib. 1. col. 285
Studiorum labor, de adfessoribus & dome. lib. 1. col. 307
Sub præsens, §. de transactionibus. lib. 2. col. 561
Sub præsentia, §. de transactionibus. lib. 2. col. 397
Sub præsentia, de hæredit. actio. lib. 4. col. 831
Subscriptio filij, de lib. cau. lib. 7. col. 1808
Sub specie nouorum, de re iudi. lib. 7. col. 1946
Subsidentes, de Episc. aud. lib. 1. col. 155
Subsidiarij, de iudi. lib. 3. col. 761
Subtractio facta, de fur. & fer. coerup. libe. col. 1104.
Successores eius, de solu. & liberat. lib. 9. col. 2115
Successores legum, ad leg. Falcid. lib. 6. col. 1671
Successionum varietas, finium regun. lib. 3. col. 746
Suggerente magnificentia, de offi. eius, qui. lib. 1. col. 307
Suggestionem, de aduoca. diuer. iudi. lib. 2. col. 389
Suggestioni, de verbo. & rer. sig. lib. 4. col. 1608
Summa sententia, de in litem iuran. lib. 5. col. 1344
Sumptus in pupillum, de admin. tuto. lib. 5. col. 1302
Suo potius, si mater in damni. pro. lib. 3. col. 1339
Super annali, de annal. excep. lib. 7. col. 1889
Super chirographariis, si cer. pet. lib. 2. col. 782
Super delictis, de relationibus, li. 3. col. 1966
Super empti, de euict. lib. 8. col. 2230
Super hypotheeis, de pign. & hypo. li. 8. col. 2104
Super longi temporis, de præscr. long. temporis. lib. 7. col. 1855
Super rebus, de contrahen. emp. & ven. lib. 4. col. 1581
Super sterz, de quæst. lib. 9. col. 2431
Supernacuum, de temp. in integ. resti. lib. 2. col. 534
Supernacuum obseruationem, de his, quæ pœnæ no in testa. relin. lib. 6. col. 1415
Supernacuum veterum, depo. vel contra, lib. 4. col. 977
Supplicare causa, vt lis pen. lib. 2. col. 464
Suspectos tutores, de suspect. tuto. lib. 5. col. 1316
Suum heredem, de iure delib. lib. 8. col. 2347
Suus heres, de repu. vel abdi. here. lib. 6. col. 1566

T

Talis de antiquo, de his, quib. vt indig. lib. 5. col. 1384
Tam demente, de epis. aud. lib. 2. col. 1459
Tandiu faciemus, pro socio, lib. 4. col. 904
Tam mandatori, de non numera. pecunia. lib. 4. col. 939
Tanta cirea nos, de veteri iure enucle. lib. 1. col. 118
Tà μονοτικὰ, de Epis. & cle. lib. 1. col. 110
Tà πρόσωπα, de facr. Eccl. 57
Tà αὐτὰ τῷ de here. & Manich. lib. 1. col. 188
Tempora fatalium dierum, de temporibus & reparo. appel. lib. 7. col. 1993
Temporales actiones, quando libel. princ. dat. lib. 2. col. 265
Temporalibus, de reorib. militum, lib. 2. col. 516
Tempore contractus, de pact. inter empt. & ven. compo. lib. 4. col. 1055
Temporis quod, de petitio. tut. & cura. lib. 5. col. 1316
Tempus expeditionis, quib. non obij long. temp. præscri. pr. l. 7. col. 1859
Terminato, de feudis. & li. expen. lib. 1. col. 1901
Τὰ περὶ κλήρων, de indic. lib. 3. col. 761
Τὰ περὶ τῆς, de sum. Trin. lib. 1. col. 29
Τὰ περὶ ἐπισκόπων, de Episcop. & cleric. lib. 1. col. 117
Testamenta omnia, de testamen. lib. 6. col. 1492
Testamenti factione, de inoffic. testa. lib. 3. col. 650
Testamenti tabulas, quemadmo. testa. aper. lib. 6. col. 1769
Testamento iure, de impub. & aliis substit. lib. 6. col. 1511
Testamento matris, de confirman. tuto. lib. 5. col. 1378
Testamento tutor, de excu. tut. lib. 5. col. 1359
Testamentum militis, de inoffi. testa. lib. 3. col. 951
Testamentum non, de testament. li. 6. col. 1492
Testandi causa, de testam. lib. 6. col. 1490
Testes, ferui, de testa. lib. 6. col. 1481
Testium facilitatem, de testib lib. 4. col. 865
Θεῖον ἰσαποστόλου, de Episc. aud. li. 1. col. 170
Θεῖαι ἰσαποστόλου, de nuptiis, lib. 5. col. 1144
Θεοσέβεια, de Epis. & cle. lib. 1. col. 111
Θεοσέβεια ἐπίσκοπε, de Epis. lib. 1. col. 128 & 131. & de Episc. aud. cod. lib. col. 164
Θεοσέβεια μοναχὸν, de mand. princ. lib. 1. col. 223
Θεοσέβεια νεῖ, de Episc. aud. lib. 1. col. 168
Treuga si cum, de ope. liber. lib. 6. col. 1410
Ticalia non præcedentibus, de seruis reipu. manumit. lib. 7. col. 1781
Ticulos, qui, de off. comitis Orientis, lib. 1. col. 185
Τὸ τριπλοῦν, de sum. Trin. lib. 1. col. 20
Τὸ ἰσον, de Episc. & cler. lib. 1. col. 110
Τὸν ἐπισκ. de Episc. & cler. lib. 1. col. 117
Tonui minoris, de offic. quæstoris. lib. 1. col. 188
Τὸν ἐπισκόπου, de Episc. & cler. lib. 1. col. 94
Traditionibus & fiducapionibus, de pactis. lib. 2. col. 341
Traiectitiæ quidem, de nauti. fœno. lib. 4. col. 970
Traiectitiam, de nautico fœnore, lib. 4. col. 969
Transactio nullo, de transactionibus. lib. 2. col. 372
Transactione finita, de transactionibus. lib. 2. col. 567
Transactionc mortis, de transactionibus. li. 2. col. 565
Transactionem, quæ, de transactionibus. li. 2. col. 371
Transactionis placitum, de transactio. lib. 2. col. 354
Transigere vel pacisci, de transact. lib. 2. col. 360
Tres denunciationes, quomodo & quādo. lib. 7. col. 1907
Tres tantummodò, de Episc. audien. lib. 1. col. 147
Tres tantummodò, de offi. preto. lib. 1. col. 296
Tunc conuenit, de accusat. & inscript. lib. 9. col. 2316
Turres nouæ, de operib. pub. lib. 8. col. 2091
Turelæ actio, arbi. tute. lib. 5. col. 1338
Turelæ actione, de testam. tute. lib. 5. col. 1278
Turelam administrare, quando mulier tut. off. fungi po. lib. 5. col. 1293
Turelam pupillorum, de administrat. tuto. lib. 5. col. 1302
Tutor filiorum, de fen. pat. lib. 9. col. 2460
Tutor licet, de admi. tut. lib. 5. col. 1310
Tutor post puberem, arbi. tute. li. 5. col. 1338
Tutor, qui, de tuto. vel curat. qui satis acci. de. lib. 5. col. 1323
Tutorem quondam, arbi. tute. lib. 5. colu. m. 1330
Tutorem vel curatorem, de vsuris pupil. lib. 5. col. 1347
Tutores debita, de adminis. tuto. lib. 5. col. 1304
Tutores etiam Græcis, de testamen. tut. lib. 5. col. 1378
Tutores nominatos, de excusa. tuto. lib. 5. col. 1361
Tutores, qui necdum, vt cautio post pubes. edict tutor. lib. 5. col. 1332
Tutores quos, si cunor vel curas falsis alle. excusa. &c. lib. 5. col. 1314
Tutores curelæ, arbi. tute. lib. 5. col. 1337
Tutores vel, de admin. tuto. lib. 5. col. 1309
Tutoribus vel curatoribus, de pericu. tut. & cura. lib. 5. col. 1376
Tutoris officium, quando tut. vel curat. esse desi. lib. 5. col. 1335
Tutoris tui, ad leg. Iul. de vi pub. lib. 9. col. 2319
Tutori vel curatori, de nego. gest. lib. 2. col. 442

V

Vbi adhuc, de iure dot. lib. 5. col. 1295
Vbi agnatum, de fur. & legi. libe. li. 6. col. 1700
Vbi aut vis, vbi de possess. agi oport. lib. 2. col. 620
Vbi falsi examen, ad leg. Corn. de fal. lib. 9. col. 2393
Vbi pactum, de transact. lib. 2. col. 372
Vectigalia quæcunque, de vectl. & commiss. lib. 4. col. 1073
Vectigalia nova, vectiga. nova inditori non posse. lib. 4. col. 1074
Velamento absentiæ, de postulan. lib. 1. col. 379
Velles nè cne, de reuo. do. lib. 8. col. 2395
Vehes caltrensis peculium, de adscriptius & dome. lib. 12. col. 509
Venales sententias, quando prouoc. non est necess. lib. 7. col. 2085
Venditi actio, de actionib. emp. & vend. lib. 4. col. 1035
Venditi actionem, de actionibus empti, & ven. lib. 4. col. 1053
Venditio quidem, de prædiis mino. lib. 5. col. 1377
Venditionem ob tributorum, si prop. pub. pecu. ren. fue. cele. lib. 4. col. 1014
Venditiones, de his quæ vi metusve cau. lib. 2. col. 432
Venditiones eti, de contrahen. empt. & ven. lib. 4. col. 995
Venditiones ancillæ, de vsuca. pro empto re. lib. 7. col. 1831
Venditori factum, de rescin. vend. lib. 4. col. 1046
Venditrici, de reb. alie. non alie. lib. 4. col. 1046
Venis edicti, de in ius voc. lib. 3. col. 737
Veterum ambiguitatem, ad senatus. Velle. lib. 4. col. 931
Verba fusius, de donationib. lib. 8. colu. 2288
Verba testamenti, de testamen. lib. 6. colum. 1488
Verba testamenti, de fal. cau. adiect. leg. lib. 6. col. 1647
Verbis testamenti, de vsufr. & habita. lib. 3. col. 699
Verbum precibus, ex quib. cau. in fa. itro. lib. 2. col. 406
Verbum, solo, de fideicom. libe. 6. col. 1620
Verbum, auri, de rescin. ven. lib. 4. col. 1022
Veterani qui, quando prouo. non est necesse. lib. 7. col. 2005
Veterem dubitationem, de auctio. præstan. lib. 3. col. 1334

Veteres

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nouem priorum librorum Codicis.

Veteres circaiores, de adopt. libr. 8. colum. 2249
Veteris iuris, arbi. iure. lib.5.col.1538
Veteris iuris dubitationem, de præto. pign. lib.8.col.2332
Veteris iuris, de contrahen. stip.li.8.colum. 2179
Veterum ambiguitatem, ad sen. Velleia.li.4. col.931
Vetustissimam obseruationem, de iur. domi. impe. lib.9.col.2258
Viam veritatis, de loca. & conduc.lib.4. colu. 1089
Vi bonorum, vi bonor. rapt.lib.9.colu.2415
Vice donationis, de donationibus, lib.8.col. 2275
Victum in aleæ, de aleator. & aleat. lusu, li.1. col.758
Vidua iura, de usup. lib.5.colum.1735
Vi pulsus, vnde vi. lib.8 colum.2015
Viri illustres, de offic. magist.mil.lib.1.colu. 286
Viros clarissimos, de excusat. muner. lib. 5.col. 1564
Vis cius, de probationibus. libe.4.col.848
Vitia possessionum, de acquiren. & retinen. poss. lib.7.col.1848
Vitrico priuigni, communia de succes. lib.6. col.1732
Vitra modum de actionibus empt. & vendi. lib.4.col.1059
Vnaquæque, de Episcopis & cler.lib.1.colum. 106
Vniuersa bona, in quib. cau. pign.lib. 8. col. 2209
Vniuersa rescripta, de precib. Imp. offer.li. 2.col.359
Vniuersa rescripta, de diuer. rescript. li. 1.co. 272
Vniuersi, & ciuitas, vbi cau. fis. agun. lib.3. col.638
Vniuersi pronunciales, de vectig. & commiss. lib.4.col.1072
Vniuersis simul, de precib.Imp. offer.li.1. col. 561
Vniuersi tam legionibus, de hereditatibus decurio. lib.6.col.1748
Vniuersas terras, ne ei domi. vel templ. lib. 7.col.1870
Vnus ex multis, de distract.pign. libro 8.col. 2198
Vnus indiuiduum, in quib. cau. cess. long. temp.præscript. lib.7.col.1858
Vnusquisque sobolem, de incest. expos. li.8. col.2264
Vnusquisque procurator, ad leg.Iul. repet.li. 9.col. 2401
Voluntarie tutelæ, de excusa.tuto. lib.5. co. 1340
Voluntas patris, de fideicommiss.lib.6. colu. 1618
Voluntatis defuncti, de fideicommiss. lib.6. col. 1619
Vsumpio non præcedente, de vsucap. pro hærede, lib.7.col.1836
Vsucapio, de pignorib.& hypo. li.8.col.2057
Vsufructu, de vsufruct.& habita.li.7.col.702
Vsufructu matri, de vsufru.& habi.lib.7. col. 703
Vsure in depositi, depositi vel co. li.4.col.932
Vsuræ minutæ, de vsur. li.4.col.968
Vsuræ per tempora, de vsur. li.4.col.957
Vsuras emptor, de vsur. lib.4.col.915
Vsuras quæ, de solut. & liberat.li.8.co.1977
Vsurpationem, de vectiga. & commis. lib.4. colu. 1074
Vt creditor de probationibus. lib.4.col.840
Vt debitum, de hæredi. actio.lib.4.colum.813
Vtere viri, de prædiis & aliis rebus mino. lib. 5.col.1580
Vtili ratione, de defen. ciui. li.1.col.315
Vt in die, de feriis, lib.4.col.605
Vt inter absentem, de inutilib. stip.lib. 8. col. 2285
Vtiuer diuinum, de sacrosan.Eccles.li.1.co. 62
Vt intestatus, de suis & legi.lib. 6. colu. 1638
Vti possideris, vti possidetis, lib.8.col.2070.
Vt legis Fabiæ, ad leg.Fab.de pla. lib.9 colu. 2379
Vt liberis, de collationibus, lib.6.col.1466
Vt liberis, de collationibus, lib.6.col.1470
Vt non liceat, de Episc.& cleric.lib.1.col 340
Vt nullo modo, de vsur. lib.4.col.968
Vt perfectius omnibus, de annali except.li. 7.col.1891
Vt prophanos, de paganis & sacrif.lib.1.col. 303
Vt responsum congruens, de transactionib. lib.1.col.379
Vtique, de locat. & conduct.lib.4.col.1099
Verùm nepos, vbi pupil.educa.deb. lib.5.col. 1331
Vt testamentum, quemadmo.testa.aper. li.6. col.1561
Vt verborum inanium, qui admit. ad bono. poss.lib.6.col.1440
Vt vnius panis, ad leg.Iul.repe.lib.9. colum. 2403
Vt vxori pro dote, ne pro dote mulieris, &c. lib.5. col.1317
Vult ad hæredes, de secund.nupt. lib.5. colu. 1378
Vnus patruus, de lega. lib.6.col.1598
Vnus quis, de repu. lib.5.col.1340
Vxor rea, famil.ercis. li.3.co.722
Vxor tua fi. de his, qui accu. non poss. lib.9. col.2305
Vxorem libertam, de nupt. libro 5. col. 1334
Vxoris aborta, de postliminis hæredi. inferen. lib.2.col.134

X

X Pὼ μὲν, de appellationibus. lib.7.col. 1987

Z

Z Enodorus, ad senatusconsul. Maced. l. 5.col.915
Zenonis, de lit.cont. lib.3.col.600

INDICIS LEGVM FINIS.

CODI

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

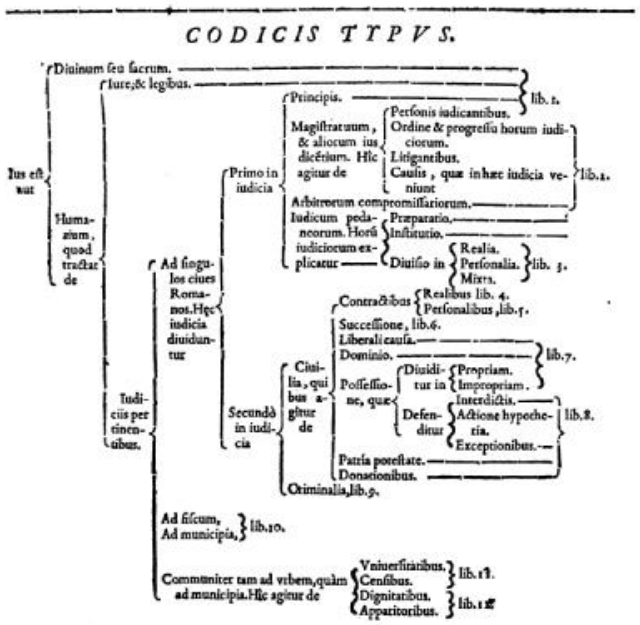

480/C.IV.K.5-4,
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

In nomine Domini [a] nostri IESV CHRISTI, CODICIS

domini Iustiniani [b] sacratissimi [c] Principis, perpetui [d] Augusti [e], repetitæ [f] prælectionis, incipit

Constitvtio Prima.

[Tres sequentes Constitutiones non faciunt partem libri primi Codicis, sed tres operis voluit præludia præponuntur, scitu quidem permixta, sicut & quæ operis Digestorum præfiguntur. Perperam itaque hic titulus ab aliquo glossatore huc inuectus est.]

De nouo Codice faciendo.

CODICIS nomine propriè significamus charta, quibus quod inscriptum fuerit deleri potest, vt reparetur aliud cum charta simplici, quæ à papyro nomen recipiens, licèt non ex papyro facta, sed ex pannis lini, quibus semel tantùm fungi possumus. Quæ de causa commodatum quidem consistit in essentiæ, & pugillaribus. l. in commodato. §. fecus. Commod. quæ negantur esse in supellectili, l. 6. ff. de supell. leg. sed non in ea charta, genere vsûs abusiue est, non vsus. Et pertinentia species est, in Codice scribere: nam & eius scriptura quoque breuior, vt Cassiodorus † Ornamentorum arrigophum, si professor in pugillarem Codicem, in gratiam eorum qui breuitatem amant, redegisse. Charta igitur, vt & membrana nomen ambiguum est. Nam vel charta aut membrana simpliciter vt significantur, vel pugillares chartacei, aut membranei, quam multiplicem pellem Martialis vocat in distichis inscripte Homero, in pugillaribus membraneis. & ita l. chartæ, de bon. possess. Sec. tab. nauscharta est pugillaris puram in qua nondum quidquam scriptum est. Asclepiades, vetus quod scripturam veriam recepit frequenti delatione, & vt legitur in veter. ff. glossis, delatione vsûque leuem, iterum terfum. In his ipsum scribi, vt Hieronymus ait ad Principiam virginem: in illa calamus ista verò magistræ & discentium manet scripta. si quid exaret in hu, hoc est, in Codicibus, qui in si in charta, aut membrana simplicibus, sicut membranis quoque maior quàm charta, adeo vt plerique hodie non valeãt, nisi millenaria scripta, veluti codicilli dignitatum, & S. C. Verum vt populi leges, ita generales constitutiones Imperatorum ne dicam rescripta, l. ge. ff. de dicend. tell. morem erat pugillaribi scribi cuiuscunque materiæ, charactere, ligneo, æreo, vel eburneo, atque ita seruari singulæ, vel vniuersæ in vnû corpus colligãtur in seruitio memoriæ, & dispositionû, vt Impp. hominum de testam. scribunt, imo in suæ seruitio ipsi obligantur, & ad Traiani Plinius edicta Imperatoris vers. & emblemata in seruitio ipsi Traiani, & Theodosius in confirmatione sui Codicis, eum Codicem haberi in sacris seruitiis. Zamorus de XII. tab. cum glossatis conferens illum, in emolumentis ipsorũ. Quæ cuncta digna indicabam, in seruitis condebãt. Reposita sunt hæc, vel interpretationes & commentaria Scholarũ Prudentiæ: hactis aut cudebant pro seruitore, quorum etiam quidam libros suæ membranæ titulis adscribit. Et hac ratione factũ opinor, vt liber postea conflatitiensis Codicis nomen obtinuerit. Corpus autem collectũ ex libris Iurisconsultorũ veterũ, qui passerit impropriè Codex appellari, & verè non appellatur l. 1. & 2. de vet. iure enucl. malunt tamen Institutiones Digestorũ seu Pandectarũ inscripsisse nomine quo etiã plerique iuris auctores suos nũcupare libros. Et omnium quidem illud Codicis nomen primum, liber quo continebatur consti-

tiones Imperatorum ab Adriano ad Valerianum & Gallienum diffusas, & Codex Gregorianus à nomine iuris studiosi, qui hunc collectionem dedit operam. Subsecutus est Codex Hermogenianus ab Hermogeniano, similiter eius editionis auctore, quo chiamabantur Claudij, Aurelianj, Probi, Carj, Carinj, & innumera Diocletiani, & Maximiani constitutiones: vt perperã Codici Gregoriano ad eruditionem quædã Diocletiani & Maximiani, cum fuerint omnes in Codice Hermogeniano. Exijt postea tertius Codex iam non à Iurisconsultis vllis, sed ab Imperatore ipso, Theodosio cuius auctoritate conditus est, denominatus Codex Theodosianus, qui constitutiones complectitur à Diuo Constantino Imperatore omnium vsque ad ipsum Theodosiũ. Et vt ex Gregoriano nihil sumpsit Hermogenianus, ita nec ex hoc, vel ille Theodosianus quidquam, sed omissis ex Gregoriano sequentium Imperatorum Constitutionibus Hermogenianus habet vsque ad Constantinum, omissis in Hermogeniano Theodosianus. Longa illa ratio fuit Iustiniano componendi Codicis huius, quem de suo quidem nomine appellari voluit Iustinianeum, vt suum Theodosium Theodosianum, sed non eo tantùm Constitutiones in ordinem & compendium digessit, quas post Theodosiani sequentes Imperatores edidérant, sed etiam ex tribus superioribus Codicibus Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano, & ex Nouellis etiam post Theodosianum Codicem vel ab ipso Theodosio, vel ab insequentibus Imperatoribus editis. omnia quæ ad vsum sui temporis facere videbantur. Rursus cum similes essent, contrariasque inuicem Constitutiones permissim relatas in illis tres Codices, Institutiones quatuor potuit à se recognosci illi contraria, similia, superuacua, inutilia omnia. Et hanc quidã fuisse Codicis editi hu. Prior editio abolita est, qua exierat nunc Digesta & Institutiones, de qua sunt constitutiones huic Codici proxime de Nou. Cod. fac. & de Iuft. Cod. Conf. Posterior, de qua est constitutio illa subdita de emend. Cod. Iustin. datusque in XII. libros quos XII. tab. vt Hermenopolei aiũt, ea quæ vetustate, & cariem tinearũ, suspiciones expulsis audax, post editionem Digestorum, & Institutionum confirmata, atque confecta. Et hæc quidem posteriori editione multas quæ erant in priori lemmata detraxit, mutauit, multas addidit & suas, & aliorũ constitutiones suas, inquam, & aliorũ iuris conditoris, numero quinquagintas, & alias complures constitutiones nouas. Denique hoc genere priorem suum Codicem emendauit, & expurgauit, atque ab eam rem hunc Iustinianeum Codicem repetita prælectionis appellauit, eleganter scribens, quod repetita prælectio profectus. facta esse videbatur, siquidem formosiorem, & quod maximè notandum est, secundæ editionis à vetustate ait repetitæ prælectionis appellatas fuisse, & Virgilianum versiculum libris suis ad Salvianum, facta secundæ, secundæ editionis boni ciuilium adscripsisse. Prælectionis subinde vocabulo laudatur, quibus præscriptores dicipulis præsunt, præmonstrantque vias discendi, ac intelligendi, aut verè viua, aut ex scripto. Nã & qui ex scripto veniunt quasi à vate magistro monere videntur, vt Iustin. in consti. de confir. Inst. & in alia. de concep. Digest. inuentuti aũt legum emendationem à vate suo, ab ore suo petendam. Porrò quod Alciatus, & alij quidam affirmarunt decisiones tantùm quinquaginta emendare ius verum relatum in Digesta, & dignosci eas ex Cos. Lampadio scilicet, & Oresta, vel post eorum consulatum semel & iterum, vel Iustinianæ XII. vel Iustinianæ IIII. & Paulinæ, id equidem negare maiùs, & adfirmare contrà, constitutionibus plerisque eam emendasse ius verum quòd erat eorum, decisionibus eorum scilicet quod erat controuersum. Nam hoc vna ad confirmationem Iustiniani de emend. Cod. Iustin. constituti differentia potissimùm sacre decisiones, & constitutiones. Et quod ad Cos. attinet, ea quia communis est constitutionibus & decisionibus, non decisionum propria. Sed & Decio Consule, qua anno exierat prior Codex, mense Aprili, possit esse aliquot vel decisio vel constitutio. Quod verò Matthæus Monachus quidam scripsit, etiam Digestorum corpus hu. editum fuisse primum Iuniue. deinde auctum redditumque paratitlis, & parentalis esse demonstrauit, vt loquitur, suæ explicationes rerum quæ cuique titulo Digestorum deerant in priori editione, & scholiis, ipse scholiastes veri reflexit satis, quæ falsa facit, tanam tantam Digestorum editionem fuisse; & parentalis Iustin. l. 1. & 2. de vet. iur. enuc. nihil aliud esse ostendit, quàm breues & subtiles titulorum interpretationes, & quasi memoriæ, siue claues rerum quæ singulis titulis continentur. Et titulus ipse clausa est scriptura, vt Hieronymus docet in præfatione Psalterium, & vt Iustinianæ barbariem vitat, parentalem. Igitur.

Citatvs.

[a] Primi, id est, nunc cum qui præcesserunt, &c. qua vide adfinit. vt a tuo libro tibrani.
[b] Adoptiones. e Dic. postea, quia maiorem venerandi Deo dicatus, immunis effe debet ab omni diuinitate.
[c] Legendum perpetui. sic infra Iustin. semper Augustus.
[d] Perpetui. [e] id est generalis: vt Iustin. de Iudicibus. tutor. & curat. ij. resp. sic infra de edend. Ledius. Vide illud [f]: Iustinianæ.
[f] Loc. 2.

[a] Rom. 12.
[b] Falsò Augustus diritur ab auctoritate, vide Pithæum.
[c] Compend. de Rhetorica.
[d] Vide suprà parat. Cotor. [b] De figuris quæ in rare occurrunt ad Alciatum in libro de verb. Signif. Gratil. in verbo parte. in c. firm. extrà de verb. signif.

g DE NOVO Codice faciendo. Superior rubrica. In nomine Domini, est formula ad totum librum, sed quid sequitur, scilicet, de nouo Codice condendo, ad confirmationem illam totius Acc.

480/C.IV.K.5-4, 1-2
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 3-4

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 5-6

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 7-8

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 9-10

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 11-12

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codicis Domini Iuſtiniani SACRATISSIMI PRINCIPIS perpetui Auguſti, repetitæ prælectionis LIBER PRIMVS.

DE SVMMA * TRINITATE, ET FIDE Catholica * & vt nemo de ea publicè contendere [d] audeat.

TITVLVS I.

IVS ſacrum ſine de religione Chriſtianæ quod Theodoſius conſtituens in vltimum ſui Codicis librum, inſtituendum in hoc ſuo Codice breuiter cenſuit, vel vt loquuntur, Sanxit, vt viuos, maleuit penere primò, & exordium facere à præcipua eius parte, de ſumma Trinitate & fide Catholica, dicque ea ita diſſerere: Vnum eſſe Deum in tribus perfectis Patre, Filio, Spiritu ſancto per omnia æqualibus diuinitate, æternitate, maieſtate, virtute, claritate, gloria, ſubſtantia, Chriſtum eſſe ſingulorum & vniuerſum filium Dei, ſummæ Trinitatis perfectam vnam, Deum, de Deo, lumẽ de lumine: vt ait Ioã. luzius tit. & inhumanatã vtero virginis Mariæ Deũ & hominẽ, Dei patrisq; ſuæ, ſubſtantia parẽ, & ſimiliter hominẽ matri ſuæ in omnia nobis, excepto ſolo peccato, ſimillimam. Iuſtum, redemptionis atque humani generis, ac primùs ſacratiſſimam Virginem Mariam non Chriſti quaſi hominis tantùm, ſed etiam Dei matrem nominari voluit, & hanc eſſe fidem Catholicam, quam & ipſe ſectatur, & ſequitur Ambroſius in ſermonem adducens & veneratur Roma Archiepiſcopus. Tunc & alia ſidei Catholicæ capita. Sed cùm in aliis congruerent illa tempore Chriſtiani fatis, in hoc mirum in modum inter ſe diſcrepabãt. Et qui à Catholicis ſine Orthodoxis ſuerãt, ſeu ſectabant Arrianã ſuæ Porphyrianã ſunt, & Noſtorianã, ſiue Simonianã, & Eutychianã ſiue Apollinarianã, vt l. 4. & 5. de hær. Chriſtiani hæretici ante ne Chriſtiani quidem maximè Arriani, & Noſtoriani, Idamnato. eod. De ſumma ſancta quod Impp. aiunt in Ex. eam ſi ex ſummo rerũ parente & ſeruare & accipere, decuſſus malè necauit. Nam & veteres omnes ita loquuti ſunt, licèt non negarent, eumq́ue prædere ex filio, nec ea de re vllam erãt illorum Imperatorum acta in Eccleſia diſcrimen. CVIAC.

1. Impp. * GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. ad populum vrbis Conſtantinopolitanæ.

Fides Catholica circa Trinitatem eſt ſeruanda ſecundùm Apoſtolicã doctrinam, & Euangelicam diſciplinam; & eam ſeruantes vocantur Chriſtiani; non ſeruantes vocantur hæretici, & vt dementes & infames habentur, & à Deo, & à Principe puniũtur hoc dicit ſecundùm BAL. *&* BART. *Vel ſic:*

Subditi Romani Imperio debent ſeruare fidem Chriſtianam, vt credant Deum eſſe trinum & vnum: ſcilicet trinum in perſonis, vnũ in ſubſtantia, ſub pari maieſtate: & qui hoc faciunt, vocantur Chriſtiani: & ſerui denominantur ab ipſo Domino qui autem faciunt contrarium, vocantur hæretici, & ſunt infames, & puniuntur non ſolùm à Deo in alio ſeculo, ſed etiam ab homine id eſt, a magiſtratu imperiali in hoc ſeculo, & pœna temporali. b. dat effectũ ſecundùm PAVL. DE CASTR. *Vel ſic:*

Fides Catholica hæc eſt, vt Patrem & Filiũ & Spiritum ſanctũ vnã deitatẽ ſub pari maieſtate, & ſub pia Trinitate credamus. qui ita credũt, Chriſtiani Catholici appellãtur: qui non ita credunt, hæretici ſunt infames, & veſani, vltione diuina & humana plectẽdi. ANT. CONR.

VNCTOS * populos quos [e] clementiæ [f] noſtræ regit imperium [g], in tali volumus religione [h] verſari, quam [i] diuũ * Petrum Apoſtolum [k] tradidiſſe Romanis religio [l] vſque adhuc [m] ab ipſo * inſinuata * declarat, quamq; Pontificẽ Damaſum [n] ſequi claret, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum virum Apoſtolicæ [o] ſanctitatis: hoc eſt, vt ſecundùm Apoſtolicã [p] diſciplinam, Euangelicámque [q] doctrinam Patris & Filij & Spiritus ſancti vnam deitatem ſub pari * maieſtate * & ſub pia Trinitate credamus. 1. [r] Hanc legem ſequentes, Chriſtianorum * Catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos * verò, dementes [s], veſanoſque * iudicantes, hæretici dogmatis infamiam * [t]

a Religio quid ſit, verbum & ſpecimen legis & primi primum.

b Vſurpatione ciuili poſſeſſant vt intereſſe, non vt lucrum.

c Vide Gl. de verb. de ſtate nec conſenſus. cor. de vſu & Gl. cap. 9. ſi. ſumma. quo concurrunt ea ſim in quibus. cit. aliquid vl. ea ſententia ac cipere.

d Inſinuari eſt quaſi ſinu accipi. v Bruñ. l. unic. 1 Chriſt. pto. * diuinum in mentẽ. & Cod. Theod. de hæt. trip.

e Inſinuata vocabula.

f Populos quos clementia noſtra regit imperium.

g Religionem. i. Fidẽ.

h § Religionem. i. Fidẽ.

i § Quem. i. qualem. & dic quòd religio eſt ius cuiuſdam ſuperioris narratæ, quæ coram ceremoniamque nobis affert. k § Ité ex eo quod dicit volumus [1], ergo eſt lex: vt Inſtit. de iur. nat. §. ſed & quod princ. placuit.

k § Petrum Apoſtolum. ex hoc quod hîc legitur, ſume st. quòd vſque [m] hodie peti, non poſſunt ſecundùm ius ciuile. Nam dicit Imperator quod vult, quòd ſubditi ſibi, ſignanter fidem ſuæ religionem quam Petrus Apoſtolus tradidit Romanis. Sed iure diuino prohibitæ ſunt vſuræ: ergo peti adhuc poſſunt vſuræ. 1. Item iuxta quilia non dedigãtur ſactos canones imitari, vt in ſumb. de ea. ea in prin. cell. in vnde do. Azo. in ſumma de vſuris conſeſſi, quòd ſi non poſſunt peti. Verumtamen ad iſtam legem poſſet reſponderi quòd dicit ſequi quantum ad fidem. Ad hoc reſpondent quidam ita quòd ſuæ leges non dicunt quòd fiat prohibitæ, ita vt non capiantur vſuræ, in quantum conciliis: ſed quòd decreſſit dicunt, quòd ſunt prohibitæ. Sed diſtingue, aut petis quia vtiacrum, & non poteſt: aut quia obtit ſibi, quia paſſus eſt damnũ, & tunc, non vt vſuræ, ſed vt intereſſe petunt. arg. ſ. pro ſocio l. ſocium qui ne ea &. ita obſeruatur in curia Romana *.

l § Religio circa fidem.

m § Vſque adhuc. i. hodiernum diem.

n § Ab oſſ. Petro. Accurſius.

o § Inſinuare *. i. docere.

ADDITIO. Notat hîc Ioan. Faber, quòd ſi quis de fide interrogetur, ſufficit reſpondere quòd credit ſicut Romana Eccleſia: nec debet explicitè reſpondere de ſingulis articulis, niſi de eorũ aut prælatum p § Damaſum. Papam.

q § Apoſtolicæ. Nõ dicit, ideò quia fuerit Apoſtolus, nam tamen vnã Petrum legimus Apoſtolum fuiſſe: ſed & hic Apoſtolorũ vitã egit r. r § Secundùm Apoſtolicam, quia Apoſtoli ita prædicauerunt.

s § Euangelicam. i. vt continetur in Euangelio.

t § Manifeſtate. i. potentia.

u § Chriſtianorum. Ecce maximum * præmium, quòd ſeruus * vocatur nomine Domini.

a Vide Gl. de verb. de ſtate nec conſenſus. cor. de vſu & Gl. cap. 9. ſi. ſumma. quo concurrunt ea ſim in quibus. cit. aliquid vl. ea ſententia ac cipere.

b Inſinuari eſt quaſi ſinu accipi. v Bruñ. l. unic. 1 Chriſt. pto. * diuinum in mentẽ. & Cod. Theod. de hæt. trip.

c Vide Gl. de verb. de ſtate nec conſenſus. cor. de vſu & Gl. cap. 9. ſi. ſumma. quo concurrunt ea ſim in quibus. cit. aliquid vl. ea ſententia ac cipere.

d Inſinuari eſt quaſi ſinu accipi. v Bruñ. l. unic. 1 Chriſt. pto. * diuinum in mentẽ. & Cod. Theod. de hæt. trip.

e Inſinuata vocabula.

f Populos quos clementia noſtra regit imperium.

g Religionem. i. Fidẽ.

h § Religionem. i. Fidẽ.

i § Quem. i. qualem. & dic quòd religio eſt ius cuiuſdam ſuperioris narratæ, quæ coram ceremoniamque nobis affert. k § Ité ex eo quod dicit volumus [1], ergo eſt lex: vt Inſtit. de iur. nat. §. ſed & quod princ. placuit.

k § Petrum Apoſtolum. ex hoc quod hîc legitur, ſume st. quòd vſque [m] hodie peti, non poſſunt ſecundùm ius ciuile. Nam dicit Imperator quod vult, quòd ſubditi ſibi, ſignanter fidem ſuæ religionem quam Petrus Apoſtolus tradidit Romanis. Sed iure diuino prohibitæ ſunt vſuræ: ergo peti adhuc poſſunt vſuræ. 1. Item iuxta quilia non dedigãtur ſactos canones imitari, vt in ſumb. de ea. ea in prin. cell. in vnde do. Azo. in ſumma de vſuris conſeſſi, quòd ſi non poſſunt peti. Verumtamen ad iſtam legem poſſet reſponderi quòd dicit ſequi quantum ad fidem. Ad hoc reſpondent quidam ita quòd ſuæ leges non dicunt quòd fiat prohibitæ, ita vt non capiantur vſuræ, in quantum conciliis: ſed quòd decreſſit dicunt, quòd ſunt prohibitæ. Sed diſtingue, aut petis quia vtiacrum, & non poteſt: aut quia obtit ſibi, quia paſſus eſt damnũ, & tunc, non vt vſuræ, ſed vt intereſſe petunt. arg. ſ. pro ſocio l. ſocium qui ne ea &. ita obſeruatur in curia Romana *.

l § Religio circa fidem.

m § Vſque adhuc. i. hodiernum diem.

n § Ab oſſ. Petro. Accurſius.

o § Inſinuare *. i. docere.

ADDITIO. Notat hîc Ioan. Faber, quòd ſi quis de fide interrogetur, ſufficit reſpondere quòd credit ſicut Romana Eccleſia: nec debet explicitè reſpondere de ſingulis articulis, niſi de eorũ aut prælatum p § Damaſum. Papam.

q § Apoſtolicæ. Nõ dicit, ideò quia fuerit Apoſtolus, nam tamen vnã Petrum legimus Apoſtolum fuiſſe: ſed & hic Apoſtolorũ vitã egit r. r § Secundùm Apoſtolicam, quia Apoſtoli ita prædicauerunt.

s § Euangelicam. i. vt continetur in Euangelio.

t § Manifeſtate. i. potentia.

u § Chriſtianorum. Ecce maximum * præmium, quòd ſeruus * vocatur nomine Domini.

a Conſtantio rubrica.

b Fides reli- gionis princi- pium.

c Rota. in fi.

d Vt tangam.

e Fides quid ſit.

f Indicare ſubſtantia, vel ſubſiſtere.

g Catholica fides qua.

h Potuit pla- cibus ea eode delicto qua punire poteſt, quoties repetit impedire ſuæ legis co- pulationẽ. Si- militudo ea pœna ſufficit qui indicatæ- pœnis.

i Imperator non tenetur legi ſibi ſubdita.

k Religio quid ſit, verbum & ſpecimen legis & primi primum.

l Vſurpatione ciuili poſſeſſant vt intereſſe, non vt lucrum.

m Vide Gl. de verb. de ſtate nec conſenſus. cor. de vſu & Gl. cap. 9. ſi. ſumma. quo concurrunt ea ſim in quibus. cit. aliquid vl. ea ſententia ac cipere.

n Inſinuari eſt quaſi ſinu accipi. v Bruñ. l. unic. 1 Chriſt. pto. * diuinum in mentẽ. & Cod. Theod. de hæt. trip.

o Inſinuata vocabula.

p Fides Catholica circa Trinitatem eſt ſeruanda ſecundùm Apoſtolicã doctrinam, & Euangelicam diſciplinam; & eam ſeruantes vocantur Chriſtiani; non ſeruantes vocantur hæretici, & vt dementes & infames habentur, & à Deo, & à Principe puniũtur hoc dicit ſecundùm BAL. & BART. Vel ſic:

q Subditi Romani Imperio debent ſeruare fidem Chriſtianam, vt credant Deum eſſe trinum & vnum: ſcilicet trinum in perſonis, vnũ in ſubſtantia, ſub pari maieſtate: & qui hoc faciunt, vocantur Chriſtiani: & ſerui denominantur ab ipſo Domino qui autem faciunt contrarium, vocantur hæretici, & ſunt infames, & puniuntur non ſolùm à Deo in alio ſeculo, ſed etiam ab homine id eſt, a magiſtratu imperiali in hoc ſeculo, & pœna temporali. b. dat effectũ ſecundùm PAVL. DE CASTR. Vel ſic:

r Fides Catholica hæc eſt, vt Patrem & Filiũ & Spiritum ſanctũ vnã deitatẽ ſub pari maieſtate, & ſub pia Trinitate credamus. qui ita credũt, Chriſtiani Catholici appellãtur: qui non ita credunt, hæretici ſunt infames, & veſani, vltione diuina & humana plectẽdi. ANT. CONR.

s VNCTOS * populos quos [e] clementiæ [f] noſtræ regit imperium [g], in tali volumus religione [h] verſari, quam [i] diuũ * Petrum Apoſtolum [k] tradidiſſe Romanis religio [l] vſque adhuc [m] ab ipſo * inſinuata * declarat, quamq; Pontificẽ Damaſum [n] ſequi claret, & Petrum Alexandriæ Epiſcopum virum Apoſtolicæ [o] ſanctitatis: hoc eſt, vt ſecundùm Apoſtolicã [p] diſciplinam, Euangelicámque [q] doctrinam Patris & Filij & Spiritus ſancti vnam deitatem ſub pari * maieſtate * & ſub pia Trinitate credamus. 1. [r] Hanc legem ſequentes, Chriſtianorum * Catholicorum nomen iubemus amplecti: reliquos * verò, dementes [s], veſanoſque * iudicantes, hæretici dogmatis infamiam * [t]

t § Religionem. vtione plectendos.

u § Dementes. i. ſine mente.

v § Veſanoſque. à ve, quod eſt ſine, & ſanus, quaſi ſine ſanitate. Acc.

w § Infamiam. Ecce vna pœna. & collige hîc arg. quòd periurus * puniendus ſit: licèt ſ. de re iur. & de iuriur. l. ſi deierat quòd nõ debeat puniri corporaliter, quamuis tamẽ aliàs. vt hoc: leges enim quandam pœnitis puniunt, vt ſ. de indiffe- rendi. l. pe.

x § Iuſti

480/C.IV.K.5-4, 13-14
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 15-16

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Eadem Latinè per Ant. Cass.

III. *Impp.* THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. *Hermiſdæ* PP.

DEcere arbitramur noſtram imperium, ſubditos noſtros de religione monere. Ita enim & plenioremꝝ † adquiri Dei ac Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti benignitatem poſſibile eſſe exiſtimamus, ſi & nos pro viribus ipſi placere ſtuduerimus, & noſtros ſubditos ad eam rem inſtituerimus. 1. ¶ Sancimus igitur, vt omnia quæcunque Porphyrius ſua pulſus infamia contra religioſorum Chriſtianorum cultum conſcripſit, apud quemcunque inuenta fuerint, igni mancipentur. Omnia enim peruocantia Deum ad iracundiam ſcripta, & pias mentes offendentia, ne ad aures quidem hominum venire volumus. 2. ¶ Præterea ſancimus, vt qui adſectant impium Neſtorij opinionem, vel nefariam eius doctrinam ſectantur, ſi Epiſcopi aut clerici ſint, ab Eccleſiis eiiciantur: ſi laici, anathematizentur, ſecundùm ea quæ iam à noſtra diuinitate ſunt conſtituta. Licentiam habituris orthodoxis quicunque voluerint, ſecundùm noſtram legiſlationem, abſque metu & damno ipſos indicare & accuſare. 3. ¶ Quoniam verò peruenit ad pias noſtras aures, quòd quidam doctrinas quaſdam conſcripſerunt * ambiguè †, & non per omnis congruentes expediæ orthodoxæ fidei à ſancta Synodo ſanctorum Patrum qui Niceæ & Epheſi conuenerunt, & à Cyrillo piæ memoriæ qui fuerat magnæ Alexãdriæ ciuitatis Epiſcopus, iubemus: facta huiuſmodi ſcripta ſiue antea, ſiue nunc, cõburi, & perfectiſſimo interitui mancipari, ita vt in nullius cognitionem venire poſſint. His qui talia ſcripta aut tales libros habere aut legere ſuſtinuerint, vltimâ ſupplicium experturis. De cætero nulli patente licentia præter expoſitam fidem, vt diximus, tam Niceæ, quàm Epheſi, aliud quid vel dicere, vel docere: reliqueſſionibus, nimirũ huius noſtri diuini præcepti, ei pœnæ, quæ comminetur lata aduerſus impiam Neſtorij fidem legere ſubiiciẽdis. 4. ¶ Vt autem omnes re ipſa diſcant, quantum noſtra diuinitas auerſetur eos qui impium Neſtorij fidem adfectant, præcipimus *, frenarum dudũ ob hanccę cauſam noſtræ indignationi ſuppoſitarum, & poſtea, neſcimus quomodo, poſt † binas nuptias, vt didicimus, præter Apoſtolicos canones Tyriorum ciuitatis Epiſcopũ factum, ex Tyriorum quidẽ Eccleſia deiici, in ſua autem duntaxat patria degere quieſcentem omnimodò, & ſchemate atque nomine ſacerdotis exuitum. 5. ¶ Hæc igitur tua magnificentia, ſequens noſtræ religionis ſcopum, obſeruare, & effectui dare ſtudebit.

II. * *Imp.* MARTIANVS A. *Valentino Palladio pref. prætorio.*

NEmo clericus, vel militaris, vel alterius cuiuſlibet † conditionis, de fide Chriſtiana publicè ᵇ tuebis coadunatis & audientibus tractare conetur in poſterum, ex hoc ᶜ tumultus & perfidiæ ᵈ occaſione requirẽs *. Nam & iniuriũ facit iudicio reuerendiſſimæ Synodi. ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſita renouuere ᶠ & publicè diſputare conprenderit: nolim ea quæ nũc de Chriſtiana fide à ſacerdotibus ᵍ qui Chalcedone cõuenerunt, per noſtra præcepta ſtatuta ſunt, iuxta apoſtolicas ʰ expoſitiones & inſtituta ſanctorum Patrum trecentorum decem & octo in Nicæa, & centũ quinquaginta *in hac regia vrbe definita eſſe noſcantur. Nã in contemptores ⁱ huius legis pœna non deerit: quia non ſolùm cõtra fidem verò expoſitam veniũt, ſed etiam ludæis & Paganis ex huiuſmodi certamine profanæ * veneranda myſteria.. Igitur * ſi clericus erit qui publicè tractare de religione auſus fuerit, à conſortio clericorũ remouebitur *. Si verò militia præditus ſit, cingulo ſpoliabitur. cæteri ? autem huius criminis rei, ſi quidẽ liberi ſint, de hac ſacratiſſima vrbe expellentur, pro vigore indicia-

† Sequuntur epilogum ſtatuti ſecundi.

† Vel adquirere.

Porphyrius.

Philoſtor.

* Et expoſitæ ſunt, licet deſcriptæ in vulgus. † Ambigue.

† Nemo. Quæcunque ſecũ Imperator in hac lege. Primò prohibet ne clerici diſputent publicè de fide Catholica. Secundò reddit rationem huius prohibitionis: ibi, *nam & iniuriam*, &c. Tertiò imponit pœnam generaliter contra facientibus: ibi, *nam in consequens*. Quarto imponit pœnas ſpecialiores contra ſciſſores quæ imponuntur clericis, & quæ militibus, & quæ liberis hominibus, & quæ ſeruis: ibi, *igitur* *. ¶ Nota ex hac l. quòd maior eſt dignitas ciuilibet clericis etiam in minoribus conſtituti, quàm ſit dignitas militaris. Paul. de Caſt.

a ¶ *Cunctos.* vt ſcholaſtic.

b ¶ *Publicè.* quid ſit in priuato ? Videtur plus pœnire: arg. *ff. de rebus dub. l. 6.* ¶ Sed dic contra: quia ibi eſt cauſa minoris erroris quàm hîc: & facit *ff. de vi bo. rap. l. 3. §. antepen.*

c ¶ *Ex hac* id eſt, ex tali diſputatione.

d ¶ *Perfidiæ.* nam qui eſtimat hæreticũ, magis fouet perfidi.

e ¶ *Requiretur.* quod quidem ſemper præſumitur *, niſi hæc cauſa addiſcendi in ſchola. nam de ſingulis dubitare non eſt inutile, ſecundùm Ariſtotelem. Vel cauſa conuincendi aliquem hæreticum: vt *ff. ad l. Iuliam de ſponſu.*

f ¶ *Reuoluere.* i. in dubium reuocare. *ſic & ff. de rei ſacrę l. 3.* Sed arguitur *ff. de ap. & conſt. l. 2.* ¶ *Sed hîc* non * poſſet appellari, eũm ſit quaſi res naturalis: vt *C. Iudic. de iud. l. penult.* ACCVRSIVS.

g ¶ *Sacerdotibus.* id eſt, epiſcopis.

h ¶ *Apoſtolicas.* i. ſecundùm quòd Apoſtoli docuerunt.

i ¶ *Contra.* Quantum. k ¶ *Quamquam.* reprehendit. & ſanctæ Patres, &c. vt *Iuſtinian. de iud.* ¶ *Nam in contemptores.* verè iniurian faciunt, quia pœnas patiuntur. & eſt locus ¹ ab effectu.

m ¶ *Profanant* ᵏ. i. deturpare videntur, ſana enim ſunt ſacra: inde profana, quaſi procul à ſanctis.

n ¶ *Igitur.* quia pœna non deerit, igitur audi hoc.

o ¶ *Remouebitur* ᵏ. id eſt, priuabitur clericatum non retinet.

p ¶ *Cæteri.* præter clericos & milites.

* Stephanus Tyrius epiſcopus.
† Bigami ab Epiſcopum ordinati.
a Nemo, quia nomen clericũ præponitur militari.
b Quorum clam palam prohibent, eũ permittunt vbique.
c *Ex hac l. 1. colligitur ſimplex, & ſi ad mentem l. 1. ff. de malefic.* An ſit prius facere aliquid clam, quàm palam, vide hîc Bald. n. 11. & Præpoſitum ff. comm. præd. hîc diſputat. de fide nihil facient diſſenſi, ad cõmunem hæreſeos cauſa.
* RAIMB. Im. præterea Mar. tiani in edictum nationes conciliij Chalcedonenſis & vt nonnulli litteræ fouent ludos ac in ſynodo publicè recol. untur, multum aer diſturbare, extat in alia edicti Chalcedonenſi præfatione & epilogo, quæ hîc abeſſe ſuæ. & cũ hac inſcriptione, Imp. Valent. & Martianus AA. reuerentiſſimo populo Veſtro, qui Iuſt fuit anno Chriſt. 450 Martian. Imper. 3.
e Reuolutæ, proin dubium euocatur.
f Appellari nõ poteſt à ſynodo, vt nec à lege naturali.
g Tertius magiſter eſt apoſtolus i. voluit ergo *Deus* reſipiſcere, tam ipſũ quàm ceteros impugnare, tam ipſũ quàm alios reprimere vindicare.
h Sacerdotibus Epiſcopis
i Argumentum ab effectu.
k Profanum quod non eſt ſanctum, quod ſuæ religioni non ſeruatur. vid. Peſtum in proœmium. Gl. *profanus* ante ſua poſitus, & Confeſtim ubi pro priuilegiatis.

rio etiam comperentibus supplicijs * subiugandis. si verò serui, seuerissimis * animaduersionibus plectentur. Dat. VIII. Id. Febru. Constantinop. Patritio Cos.

Αὐτοκρατορῶν Ἰωσταινιανοῦ καὶ Θεοδώρου τιτλος πεντε, ὑπατειας.

Τοὺς ὀρθῆς δὲ δογμάτων πίστεως ἐπιμελουμένους ἀξίους ἡγούμεθα τῆς παρ' ἡμῶν τιμῆς καὶ ἐπιστασίας, ἐφ' ὅσον ἂν τοῖς ἁγίοις τῆς θεοσεβείας ἀκολουθῶσι δόγμασι. Διὸ καὶ τοὺς ἁγίους τῆς ἐν Χαλκηδόνι τετραδίτους * ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ συναθροισθείσης, διὰ τῶν παρόντων νομοθετικῶν διατάξεων ἀσπαζόμενοι, ὅσους ἐχρῆν εἶπε † ἐκ τῶν ἱερῶν † διδασκαλιῶν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ ὁμολογεῖν † ἁγίας † τοῦ Θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας. Πιστεύομεν γὰρ εἰς πατέρα, ἓν υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, τριάδα ὁμοούσιον. Ἐπ' ἐσχάτων τῶν † ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν † μονογενῆ τὸν Θεὸν λόγον, θεὸν ἐκ † θεοῦ, φῶς ἐκ † φωτὸς θεὸν ἀληθινὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ, τὸν πρὸ αἰώνων ἐκ πατρὸς γεννηθέντα † σωματικῶς τε καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν ἐνανθρωπήσαντα, τουτέστιν ἐκ τῆς ἁγίας καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἕνωσιν γὰρ ἀληθῆ καὶ τελείαν θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος † τρισὶν ἁγίαις τοῦ τελείου θεοσεβείας ἀκριβείαις ὁμολογοῦντες ἁγίαις γράφαις, ἀναδιδαχθέντες ὑπὸ τῶν πατέρων αἱρέσεις, ἀθεμίτους † Νεστορίου † καὶ Εὐτυχοῦς † μιαιφόνους † καὶ ἀσεβεστάτους, τόν τε ἀπάτης ὑπὸ Κύριον καθὼς ἐστὶν Χριστὸν † ἐξ ἑνὸς † τριάδος θεὸν λόγον τὸν τελείως θεοπρεπῶς ἀνθρωπήσαντα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ σωτηρίας, τὸν τοῦτον ὕστερον ἐφεύρομεν ἀναδιδαχθέντες ἀπὸ τῶν ἁγίων πατέρων, ἀξιοπίστους † Νεστόριον † καὶ θεοστυγῆτον, τὸν ἀπατεῶνα ὑπὸ Κύριον καθὼς ἐστὶν Χριστὸν † ἐξ ἑνὸς † τριάδος θεὸν λόγον τὸν τελείως θεοπρεπῶς ἀνθρωπήσαντα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ σωτηρίας, τοῦτον μὴ ὁμολογοῦντα ἐκ παρθένου Μαρίας θεοτόκου, ἀλλ' ἄλλον μὲν τὸν ἐκ † θεοῦ πατρὸς θεὸν λόγον λέγοντα, ἄλλον † δὲ τὸν † ἁγίας ἀειπαρθένου Μαρίας, χρόνῳ † καὶ οἰκονομίᾳ τῆς † θεὸν λόγον, θεὸν αὐτὸν γεγεννῆσθαι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Εὐτυχοῦς † φρενοβλαβοῦς † φαντασίας εἰσαγούσης, ἀγνωμόνων τε † καὶ † ἁγίας ἀειπαρθένου † θεοτόκου Μαρίας ἀλλοτρίως σαρκωσαμένων † θεὸν † ἡμετέραν συντρίβειν, καὶ μὴ ὁμολογούντων αὐτὸν καὶ παῖδα ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ † θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων. Τὸν αὐτὸν τοίνυν † καὶ Ἀπολινάριον τὸν ψυχοφθόρον, τὸν λέγοντα τὸν Κύριον ἡμῶν, ἐπειδὴ τὸν Χριστὸν τὸν ἐξ † θεοῦ, † θεὸν ἡμῶν εἶναι : † σύγχυσιν, ἧττον φύσεων οὐκ ἐπιδεχομένων † μετουσίας εἰς † θεὸν † καὶ πάσας τὰς τῶν αὐτοῦ φρενήσεις † φρενοῦντας. Εἰ † δέ τινες μὴ ταύτην ἡμῶν τὴν ὀρθοδοξίαν, † καὶ † τὴν νῦνγε ἡμῶν διορίσασαν

ὑπόνοιαν πλανοφαρίαν εἰρήσθαι † καὶ πεπλασμένως ἐκκλίνειν, μὴ ὑποδεδεγμένοι συγχώρησιν αἰτῆσαι, κελεύομεν δὲ τοὺς τοιούτους εἰς ὁμολογουμένους αἱρετικοὺς, καὶ ὑποπίπτοντας ὑπὸ τὰ δόγματα ταῦτα ὑφίστασθαι. Dat. Iustino A. I. Cos.

V. Edictum D. N. Iustiniani de fide. Latinè redditum per Ant. Contium.

RECta atque irreprehensibili fide quam prædicat sancta Dei Catholica, & Apostolica Ecclesia, nullo modo innouationem recipientes: sequentes nos sanctorum Apostolorum, & eorum qui post eos in sanctis Dei Ecclesijs conuersati sunt, dogmata, iustum fore existimauimus, cunctis manifestum facere qualiter de ipse quæ in nobis est sentiamus, insistentes traditioni & confessioni sanctæ Dei Ecclesiæ Catholicæ. ¶ Credentes enim in Patrem, & Filium, & sanctum Spiritum, vnam substantiã in tribus hypostasibus adoramus, vnam deitatem, vnam potestatem, Trinitatem consubstantialem *. In vltimis autem diebus confitemur vnigenitum Dei filium, Deum de Deo, filium ex Deo ante secula, & sine tempore ex Patre natum, coæternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, descendisse de cœlis, incarnatum esse ex Spiritu sancto, & sancta gloriosa, & semper virgine Maria, & hominem factum esse, crucem pertulisse, sepultum fuisse, & resurrexisse tertia die, vnius & eiusdem miracula & passiones, quas sponte carne sustinuit, agnoscentes. Neque enim alium Deum Verbum nouimus, alium Christum, sed vnum & eundem consubstantialem Patri secundùm diuinitatem, & consubstantialem nobis secundùm humanitatem. Manet namque Trinitas † etiã post incarnatum vnum ex Trinitate Dei Verbum. Neque enim quatuæ personæ adiectionem recipit sancta Trinitas *. 2. ¶ Hæc igitur cùm ita se habeant, anathematizamus omnem hæresin, præsertim verò Nestorium † anthropolatram *, diuidentem vnum D. nostrum Iesum Christum filium Dei, & Deum nostrum, nec differtè & secundùm veritatem confitentem sanctam, gloriosam semper virginem Mariam eam esse, hoc est, Deiparam, sed alium esse dicentem Deum ex Deo Patre, alium qui ex sancta semper virgine Maria natus est: hunc autem gratia & proximitate quam habuit cum Deo Verbo, Deum factum esse. Neque verò Nestorium solum, sed & Eutychem † mente capeum, phantasiam inducentem, negantem autem veram ex sancta semper virgine, & Deipara Maria incarnationem, hoc est, nostram salutem, neque confitentem ipsum per omnia consubstantialem Patri secundùm diuinitatem, & consubstantialem nobis secundùm humanitatem. Simili modo & Apollinarem * animicidam seu psychophthorũ, dicentem, D. nostrum Iesum Christum filium Dei, & Deum nostrum inanimem esse, & confusionem seu perturbationem (superducentem incarnationi vnigeniti filij Dei, sed & omnes qui idem cum eis sentiunt. Si enim aliqui post hanc nostram præmonitionem, certè & liquidò id dignoscentibus, & comperentibus locorum Episcopis Deo amantissimis, inuenti fuerint posthac in contraria his opinione esse, hi nullius indulgentiæ expedient veniam. Iubemus enim tales tanquam confessos hæreticos competenti animaduersioni subiugari.

VI. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντινουπολίτας.

Τὸν συστήσαντα † καὶ διατάξαντα † πάντων † τὸν θεὸν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν διαφυλάττοντες, ἅτε πάντων † ἀναδιδαχθέντες ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων † μιαιφόνους † καὶ † συγχύσεως † ἀνθρώπους † καὶ † μηδὲν συγχωροῦντας † ἀσεβείας τινὰς τῇ ὑπὲρ † μηδὲν κεκτημένοις τῶν ἀνθρώπων

* Supplicia. quòd si ad bestias damnetur.
§ Seuerissimis. i. * vltimo supplicio, quod in Patricios interpretamenti ff. de pœnis l. vltimum. † Et est hoc generale, quòd serui quàm liberi grauiùs delinquentes grauiùs puniantur ff. de pœnis l. in seruorum. in quibusdam in pœnis. & de iureis. vid. l. Pœnas. Sed oppon. ex eo quod est ff. de ord. & decur. l. presbyteri. vbi in dignitate * posti plus puniuntur q̃ in minores. Sedhic distinct hi minores delinquant, & quia dispositant. & quia immissus se rei non pertinerat, ad se, datis ad minores: vt ff. de reg. iur. l. culpa. ‖ Sed quid de seruo lib. 6. Recipiens. vt liberi d. Iustiniani vt liberi, non vt serui punit vti. * Διαφθορεῖ φθείρει, διάκ. ἀλλὰ πεφθαρμένος ἔρευνα περὶ ἐπιστήμονος ἐξεύρεσιν ἐπιστήμονος ἐξεύρεσιν.

* Ἀρειανοὺς. * Eutychen. * Apollinarem.

* Arrianos. ex quo conficitur eos Arrianos esse qui Christi, id est humanitatis.

† Maria Deipara dicta, quod natum ex Spiritu Sancto genuerit.

† Maria Theotocos, Deipara dicta, quod natum ex Deo genuerit.

† Ἰωάν. Sacerdotes seu Epiſcopi.

† Vide Baſilium lib. de S. Spiritu.

† Illum ſpernunt, id eſt, pauci confubſtantialem, quod omnes negabant Ariani.

† Apollinaristæ Ὑιοχριθῆται ſeu animicida dicti, eo quod in causa Chriſti aut animam humanam penitus non faciãt aut certè talem faciãt qui nec & ratio nã eſt. Et. animæ loco verbũ ſubſtitiunt, ſicut Vincentium Lirinenſem adnotat profeſſus eſt.

* Hujus edi-ti mentio & in epiſtola, huic ſimilis, quæ idem poſt hoc edictum ſcripta eſt.

* Sardicenſis ſynodus edictum.

* Num Nicænum etiamtum eſſe miſcetur, an ultrius eſſe poſſumus ſciũ & ſacrilegũ dicebat.

† Id eſt, hominiretur, qui hominem a deum.

ἀπόδοσιν Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς, τῶν ἐχθρῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἀσεβησάντων † Μαρίαν Θεοτόκον † κἀκεῖνον κύριον καὶ τὸν ἀληθινὸν, καθολικωτέρᾳ τινὶ † ἐρεθίσαι τῶν χριστιανῶν ὑπολαμβάνοντες, οἱ ἀνόητοι ἐζητῆσε κρατῆσῆς † ἐκείνων πολλὰ, ἐξεπερασθησόμεθα, πῶς τῶν ἀποστόλων ψυχὰς ἐλυμήναντο, καὶ ἐκκλησίας ἐκκλησιάσαι οὐ πάσας, ὅπως τὰ δόξαζον ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ, καὶ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, κηρύττουσι † οἱ ταύτης διάκονοι ἱερεῖς †, οὓς ἡμεῖς ἐπεμψαμεν, Φαυστῖνον καὶ Μαξιμιανὸν ἐν οἷς † ἐν ἡμῖν ἱλαρὸς ἐκκλησιάζοντες ἀναστρεφόμενοι (μὴ γένοιτο) αἰσχ. ἐλέγχοντες † μηδὲν † φρονοῦντα τὰ † ἀσεβῆ αἱρετικῶν. ἔσαξ δὲ καὶ ὁ ἀποστολικὸς τὰς ἀκοὰς βασιλέως φοβεῖσθαι, καθὼς λέγει ἐκκλησιαστὴς †. Παυσάμεθα γὰρ ἐκ τοῦ ἓν Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ ἐκ τοῦ ἑνὸς Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν † ὑἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἓν εἰς πάθημα τὸ ἄγνωστον, μόνα δὲ τὰ ὑφ' ὑποτάσσοντα: ἀσεβοῦντες εἰς ἑνὸς Πνεύματος ἁγίου, ὑφ' οὗ λαμέσαν † τὸ ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ † ἀγίας, ἐνδίδοσι, ἓν ἀϊδιαφόρου Μαρίας, ἓν ἐκκλησιαστικῶν, σαυρὸν † ὑπομένειν ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, τριῴμενον † ἀναλυθέντα τῇ τριτῇ ἡμέρᾳ ἀπὸ ἓν ἐκ τῶν τὰ πάθη, καὶ τὰ διάφορα, ἀσεβοῦντες ὑπὲρ ἡμῶν ἐν σαρκὶ γενόμενον. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιγνώμεθα, ἀλλ' ἕνα † ἐκ τοῦτο ἀμφότερα τῷ παθεῖ ἓν † θεότητα, ἓν ὁμοούσιον ἡμῖν † κατὰ ἓν † ἀνθρωπότητα, ὡς γὰρ ἐκ τοῦ ἑνὸς τέλειον †, ὕπνος ὁ αὐτὸς ἓν ἐν ἀνθρωπότητα τέλειον †, πάντα δὲ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἀληθινὴν ὁμολογούμενον, ἓν ὁμολογούμενον, ἓν ὁμολογούμενον † τελείᾳ † τελείᾳ, καὶ σαρκωθέντα † ἓν ὅλως τῆς † τελείᾳ †. θεὸν λόγον. νῦν γὰρ τέταρτον πρόσωπον ἀσεβέστατα ἐπιλέγεται † ἁγία τριάς. τοῦτον τοίνυν ὄντως ἐχθίστων ἀναθεματίζομεν ἀσέβειαν, οἷς ἐμεσέτωσ † Νεστόριον † ἀνθρωπολάτρην, καὶ τοὺς ἓν αὐτοῦ φρονοῦντας τε † φρονήσεως, τοὺς ἐξεμεσάντας † ἵνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ὑἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἡμῶν, ἔμπλοντας κυρίως καὶ ἀληθινῶς τὸν ἄϊδιον, ἐκ πατρὸς γεννηθέντα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ ἡμερῶν, διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐκ Μαρίας Θεοτόκου, τοῦτον μετὰ Θεὸν ἄλλον μὴ τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς Θεὸν λόγον, ἀλλὰ † τὸν ἐκ τῆς ἁγίας, ἀσεβησάντων Θεοῦ ἄνθρωπον Μαρίας χρόνῳ † ἡ φύσει ἡλαττώσει τῷ πάθει τὸν Θεὸν λόγον αὐτὸν γεγενῆσθαι, καὶ ἀνομίᾳ καὶ μὴ ὁμολογοῦντας † θεοτόκον ἡμῶν, Ἰησοῦν Χριστὸν, † ὑἱὸν † Θεοῦ, ἓν Θεὸν ἡμῶν τὸν σαρκωθέντα, ἓν ἐκκαθαρισάντων, ἡ σαρκωθέντα ἵνα ἡ † τῆς ἁγίας ἡ ἀκουσίᾳ † τριάδ. †, ἔτι δὲ μᾶλλον ὄζειν ὁ ἐκεῖνα ἀσεβοῦντες, ἡ σωθῆναι † τοῦ παθεῖ καὶ τοῦ ἁγίου σώματος. Ἀναθεματίζομεν † ἡ Εὐτυχοῦς τὸν φρονοῦντας, ἡ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονοῦντας τε καὶ φρονοῦντες, τοὺς φαντασίαν εἰσαγόντας, ἀναιροῦντας τὸ ἓν ἁγίας παρθένου ἐκ ἡ ἁγίας Θεοτόκου ἀληθινὸν γέννησιν ἓν Κυρίου ἡ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦτο τὸ ἀμετάτρεπτον σωτήριον, ἐν μὲ ὁμολογοῦντας αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ Θεότητι, ἓν ἐκ ἁγίας καὶ Θεοτόκου. Τὸν αὐτὸν † τρόπον ἡ Ἀπολιναρίου † ψυχοφθόρον †, ἡ τοὺς ἓν αὐτὰ φρονοῦντας ἡ φρονοῦντας, τοὺς ἀπάτην λέγοντας, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ὑἱὸν ἓν Θεοῦ, καὶ Θεὸν ἀληθῆ, ἓν σύγχυσιν ἢ κρᾶσιν φύσεων εἰσαγόντας τῆς ἐκ Θεοτόκου ἁγίας ἡμῶν ἓν Θεοῦ, ἓν πάθος τοὺς ἑαυτῶν φρονήσεως τε καὶ φρονοῦντας.

Idem edictum Latinè redditum per Ant. Cantium.

VT IDEM *Imper. Conſtantinopolitanus.*

SAluatorem † & Dominum omnium Ieſum Chriſtum verum Deum noſtrum colentes per omnia, ſtudemus etiam (quatenus datum eſt humanæ menti aſſequi) imitari eius condeſcenſionem ſeu demiſſionem. Etenim cùm quoſdam inuenerimus, morbo atque inſania deceptos impiorum Neſtorij & Eutyches hoſtium Dei & ſanctæ Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ nempe qui detrectabant ſanctam gloriſam ſemper virginem Mariam theotocon, ſiue deiparam appellare propriè, & ſecundùm veritatem, illos fefellnauimus rectam Chriſtianorum fidem edocere. Nam hi incurabiles cùm ſint, celantes errorem ſuum, paſſim circumeunt (ſicut didicimus) & ſimpliciorum animos exturbant & ſcandalizant, ea aſſtruentes quæ ſunt ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ contraria. Neceſſarium igitur eſſe putauimus, tam hæreticorum mendacia diſſipare, quàm omnibus inſinuare, quomodo aut ſentiat ſancta Dei, & Catholica & Apoſtolica Eccleſia, aut prædicens ſanctiſſimi eius ſacerdotes, quos & nos ſequuti, manifeſta conſtituimus ea quæ fidei noſtræ ſunt, non quidem innouantes fidem (quod abſit) ſed coarguentes eorum inſaniam qui eadem eum impiis hæreticis ſeniunt. Quod quidem & nos in noſtri imperij primordiis pridem * ſatagentes cunctis fecimus manifeſtum. 1 ¶ Credimus itaque in vnum Deum Patrem omnipotentem, & in vnum Dominum Ieſum Chriſtum filium Dei, & in Spiritum ſanctum, vnam eſſentiam in tribus hypoſtaſibus, ſiue ſubſiſtentibus perſonis, adorantes vnam deitatem, vnam poteſtatem, Trinitatem conſubſtantialem. In vltimis autem diebus confitemur Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum vnigenitum Dei filium, ex Deo vero Deum verum, ante ſæcula & ſine tempore ex Patre natum, coæternum Patri, ex quo omnia, & per quem omnia, qui deſcendit de cælis, incarnatus de Spiritu ſancto & ſancta gloriſa & ſemper virgine Maria & inhumanatus, ſiue homo factus eſt, & paſſus crucem pro nobis ſub Pontio Pilato, ſepultus eſt, & reſurrexit tertio die vnius ac * eiuſdem paſſiones & miracula quæ ſponte pertulit in carne agnoſcentes. Non enim aliud Deum Verbum, & aliud Chriſtum nouimus, ſed vnum & eundem, conſubſtantialem Patri ſecundùm deitatem, & conſubſtantialem nobis ſecundùm humanitatem. Vt enim eſt in diuinitate perfectus, ita idem ipſe & perfectus eſt in humanitate. Nam eius ſecundùm hypoſtaſin veritatem ſuſcipimus & confitemur. Manſit enim Trinitas, Trinitas, & poſt ipſarnatum vnum ex Trinitate Dei verbum. Neque enim quatræ perſonæ adiectionem admiſit ſanctæ Trinitas. 2 ¶ His ita ſe habentibus, anathematizamus omnem hæreſin, præcipuè verò Neſtorium anthropolatram †, & qui eadem cum ipſo ſentiunt vel ſenſerunt: qui diuidunt vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, & Deum noſtrum, & qui non confiteneur propriè & ſecun

480/C.IV.K.5-4, 21-22
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

secundùm veritatem, sanctam gloriosam & semper virginem Mariam theotocon, seu Deiparã, id est, Dei matrẽ, sed qui duos filios dicunt, vnum ex Deo Patre Deum Verbum, alterũ ex sancta semper virgine Deipara Maria, gratia & habitudine & propinquitate quã cum Deo Verbo habet, natum esse: & qui negant, nec confitentur, Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei & Deum nostrum incarnatum & hominem factum & crucifixum, vnum esse ex sancta & consubstantiali Trinitate. Ipse enim solus est coadorandus, & conglorificandus Patri & sancto Spiritui. ¶ Anathematizamus & Eutycheterm mente captum, & qui cum eo sentiunt aut senserunt, qui phantasiam introducunt, negántque veram natiuitatem seu generationem Domini & saluatoris nostri Iesu Christi ex sancta virgine & Deipara, hoc est, nostram salutem: & qui non confitentur ipsum consubstantialẽ Patri secundùm Deitatem, & consubstantialem nobis secundùm humanitatem. ¶ Similiter autem anathematizamus & Apollinarium psychophthoron siue animicidam, & qui cum eo sentiunt, vel senserunt, qui dicunt, inanimem, hoc est, animæ humanæ expertem esse Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, & Deum nostrum: & qui confusionem, aut commutationem introducunt in vnigenit Dei filij inhumanationem siue humanitatem: & omnes posteremò qui eadem cum ipso senserunt, aut sentiunt. Dat. Id. Martij Constantinop. D. N. Iustiniano PP. A. III. Con. *Scriptum est superius exemplum edicti eiusdem ad exemplo Ephesium, item Cæsariensibus, Cyzicenis, Amasenis, Trapezuntiis, Hierosolymitanis, Apamensibus, Theopolitanis, Seleuciensibus, Tarsensibus, Antyochenis.*

¶ 1. Οἱ αὐτὸς βασιλεὺς Ε' παρεσίν τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ

Πατριάρχῃ.

ΓΝώσεσθαι βουλόμεθα τῇ σῇ ὁσιωσύνῃ πάντας τοὺς † εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν προβεβιασμένους, ἀναγκαῖον ἡγησόμεθα τοιοῦτοις ἀφορὰς αὐτοὺς χαρίσασθαι τοὺς θείους συνελθόντας ἁγίους πατέρας κρίσεσιν ἀφορίσαντας τῷ κανονικῷ λόγῳ καὶ αὐτοὺς ἀλλοτρίους ποιήσαντας. Εὑρόντες γὰρ τινὰς ἀλλοφύλους † ἁγίας καθολικῆς & ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῇ τῶν αἱρέσεων Νεστορίᾳ καὶ Εὐτυχίᾳ ἀκολουθοῦντας πλάνῃ, καὶ † τούτων βλασφημίας κατεχομένους, θεῖον φρονεῖν ἀμήχανον ἔδοξεν †. Ἔδει καὶ ἐκείνοις αὐτοκινήτως ἀμυνεῖν, εἰ δὲ † τῶν αἱρετικῶν μανίαν ἀλύτῳ ξιφήρει, νόῳ παντελῶς ἐκαλλαξάμενος, ἢ ἐκκλησιάζοντας, ἢ παρεξιλάσκεσθαι τῆς μάχης τοὺς τοιοῦτους ἐπιτρέπειν. Ἐπεὶ οὖν ἀναγκαῖον ἦν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ἐρείδειν κανόνας, μὴ καὶ τῇ αὐτοῦ ἀποφθορᾷ μολυσμὸν ὑφίστασθαι, ὡς καθαλὴ θέσει πάντων τῶν ἐκκλησιῶν ὁ θεὸς ἱερέων, ᾧ ὑγιαίνῃ καὶ ὁσίοις ἐν τούτοις τοῖς μέρεσι πίστεσιν ἀπρίτῳ ἀνεθύνατο, τῇ χειμέρᾳ καὶ ὀρθῇ κρίσει ἐν ἑνὶ συλλογῇ ὁρίσαι καθηρῆσθαι. ἐπ᾽ ᾧ πανσόφῳ θείᾳ συνελεύσει μεθοδεύσας ἡ σὴ ἁγιωσύνη τὰ παρ᾽ ἡμῖν ὀρθοδόξως ἐν τῷ βάθρῳ λαχόντα συλλαβεῖν. Ὁ λόγος τοὺς ἀθέσεις καὶ ἀλλοτρίους † ἁγίας & θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, ἀναπαῦσαι ἰσοδυνάμους τοῖς τὰ ὀρθῶς πάντων τῶν ἱερῶν ἀρθρώσασι κεφαλαίων, & ἀδιεξιζήμενα, καὶ κηρυττόμενα δογμάτων † Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ. καὶ Θεὸν ἡμῶν τὸν σαρκωθέντα ἐκ παρθένου ἁγίας, καὶ † ἁγίας ἐκείξη, ἀσπαρθέντα, καὶ Θεοτόκον Μαρίας, & ἀναθεματισθέντα, ᾗ σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν † τῆς ἁγίας & ὁμοουσίου τριάδος. σωσθησομένων ἀφῆκεν & σωσθέντας ἐλέξθαι τοῦ πατρὸς & τοῦ † ἁγίου πνεύματος ὁμοούσιον τοῦ πατρὸς κῇ † θεότητα, ᾗ ὁμοούσιον ἡμῖν † αὐτὸν κῇ † ἀνθρωπότητα, πεπιστὸν σαρκὶ, τὸν αὐτὸν ἀναθεῖ θεότητι: ἑνῶσιν ἡμῖν † Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν & θεόν, καὶ Θεὸν ἡμῶν ὁμολογοῦντας † ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος: ἀλλὰ μὴν ᾗ ὑλίζοντες τῇ τῶν ἁγίων Νεστορίου ἀκολουθοῦντες πατέρων, ἀποκαλοῦντες κατὰ χάριν υἱὸν λέγοντας υἱὸν τῷ θεῷ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον † Χριστὸν λέγοντες, ὃς ἀναλλιωτοζήλῳ, καὶ & αὐτὸν δόγματος, ᾗ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντας † φρονοῦντας ὡς ἀλλοφύλους ὄντας † ἁγίας τῇ θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καὶ οἱ ἀλλαξάμενοι † ἀλλαξάμενον μισανθρωπίαν ἀκολουθοῦντες τῇ τῶν ἁγίων πατέρων ἐξηγήσει, καὶ μηδὲν φαντασίας ἐκκλησιαστικῆς καθίστασθαι σκιρτήσεως ὁμολογοῦσι καὶ δεξάζουσι καρὶ θεοῦ τὸν ἀληθῆ ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν † μονογενῆ υἱὸν καὶ λόγον τὸν ἐκ † πατρὸς γεννηθέντα ἐκ † πατρὸς πρὸ αἰώνων καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καταλθόντα ἐκ † πνεύματος, καὶ σαρκωθέντα ἐκ παρθένου ἁγίας, & † ἁγίας ἐκείξη, ἀσπαρθέντα καὶ Θεοτόκον Μαρίας, καὶ ἐναθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν † τῆς ἁγίας & ὁμοουσίου τριάδος. Ὁ μοίως δὲ αὐτὸν ἰσμὲν τῷ πατρὶ κῇ † θεότητι, & ὁμοούσιον ἡμῖν † αὐτὸν κῇ † ἀνθρωπότητα πεπιστὸν σαρκὶ, τὸν αὐτὸν ἀναθεῖ θεότητι, ὡς γὰρ ἦλθε ἐκ Θεοτόκου τέλεον, οὕτως ὁ αὐτὸς ἐκ ἀνθρωπότητα τέλεον, τὰν γὰ κατ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν ὁμολογοῦμεν, & ὁμολογοῦμεν. Ἐ νωθὴ τοίνυν ὁμοσχήματι ὑὸς κῇ λόγῳ τῷ Θεῷ, ὁ πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ & πατρὸς γεννηθεὶς αὐτὸς, καὶ ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καταλθόντα ἐκ † πνεύματος, καὶ σαρκωθέντα ἐκ παρθένου ἁγίας, καὶ τῆς ἁγίας ἐκείξη & Θεοτόκου Μαρίας, & ἐναθρωπήσαντος τοιγάρτοι & Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κύριον, καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεὸν ὁμολογοῦμεν, ἐπὶ ἴσον & ἐν † ἁγίαις αἰτιορίαις Μαρίαν κυρίαν & κατὰ ἀλήθειαν μητέρα Θεοῦ λεγομεν, ᾗ ὡς & Θεὸς λόγος τῶν ὅλων ὢν ἐξ αὐτοῦ ἀναθεῖ θεότητι, οὕτως & οὗτος ἐπ᾽ ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν καταλθὼν ἐκ † πνεύματος, καὶ ἐξ αὐτῆς σαρκωθεὶς, καὶ τεχθεὶς & ἐν † ἁγίαις αἰτιορίαις Μαρίᾳ τῇ θεοτόκῳ καὶ ἀειπαρθένῳ ἐν † ἁγίαις & ὁμοουσίου τριάδος ἐν † πνεύματος καὶ † θεότητι, ᾗ ὁμοούσιον ἡμῖν αὐτὸν καὶ † ἀνθρωπότητα. Τ ὠ αὐτῷ & ὑπόμασθε ᾗ ὡς πάλιν ἐκ ἀναθεῖ ἕνωσιν. Ὑπόμενοι σαρκὶ γενόμενος. Τοιοῦτον ὄζιν ἀνῆ λόγῳ θεοῦ ἡμῖν † Κύριον αἰρόμενος ἰδίκτον, τοὺς αἱρετικοὺς ἀλλ᾽ ἐξαμβὰ, καὶ τοὺς οἱ ἀρθρόδοντες ἐν αὐτῷ δοκοῦντοι δίκαιοι, καὶ ἀλλοτίσατοι ἀσεβεῖν, ἅμα τῇ σῇ ἁγιωσύνῃ καθυπογράψασι. ἀκολουθοῦντες λόγῳ πάντων τοὺς ἁγίους τούτους συνόδους, ᾗ τοὺς παρ᾽ ἐκείνης αὐτῶν ἀξιστραφθέντι, τυπτίσ τῆς τε ἐν Νικαίᾳ † τ ιη, ᾗ † ἐν τούτῳ τῇ βασιλίδων πόλει † ρ ν. ᾗ τῆς ἐν Ἐφέσῳ τῆς θ΄ τοίνυν ᾗ † ἐν Χαλκηδόνι ἁγίων πάντων τοὺς

ἅγια

† al. δόξαν. † al. ἀπόνον τοῦ. ‖ al. καὶ γ΄. ¶ al. ἀφορισμοὺς τὸ ἔσω, τοῦτοδὲ λατεῖ γραπτὰ τὰ ἐπιτελῆ ἔκατι τοιαῦτα.

Epiſtola Iuuenis Archiepiſcopi & ſanctiſſimi Patriarchæ vrbis Romæ.

TITI. *Gloriſſimo & clementiſſimo filio Iuſtiniano Auguſto Iuuenis Epiſcopus vrbis Roma.*

INter claras [b] ſapientiæ ac manſuetudinis veſtræ laudes, Chriſtianiſſime principum, puriore luce tanquam aliquod ſydus irradiat, quod amore fidei, quòd charitatis ſtudio, eò quòd Eccleſiaſticis diſciplinis, Romanæ ſedis reuerentiã cõſeruatis, & ei cunctis ſubiectis, & ad eius [c] deducitis vnitatẽ: ad rectorem auctorem, hoc eſt, Apoſtolorum primum [d], Domino loquente præceptum eſt: *Paſce oues [e] meas.* Quã [f] eſſe omnium verè Eccleſiarum caput & patrum [h] regulæ, & principũ ſtatuta declarante, & pietatis veſtræ reuerendiſſimi teſtẽtur affatus [i]. Patet igitur in vobis impleram fore, quod Scripturæ † loquuntur [k]: *Per me reges regnant, & potentes ſcribunt iuſtitiam.* Nihil eſt enim, quod lumine clariore præfulgeat, quàm reſta fides in principe: nihil eſt quodlira nequeat occaſui ſubiacere, quàm vera religio [l]. Nam cùm arctiorẽ vitæ [m] vel luminis vtraque [n] reſpiciante, rectè & tenebras reſpuunt, & neſciũt ſubiacere defectui. Quamobrem glorioſiſſime principum, votis omnibus exorabitur [o] diuina potentia, vt pietatem veſtram in hoc ardore fidei, in hac deuotione mentis, in hoc integræ religionis ſtudio, ſine defectu ſui in longiora tempora conſeruet. hoc enim ſanctis creditmus Eccleſiis expedire. Scriptum † eſt enim, *Labiis [p] regis* † Prou. 16. *rex.* & iterum: *Cor regis in manu Dei eſt, & vbi voluerit, inclinabit illud.* hoc eſt enim quod veſtrum firmat imperium, hoc quod veſtra regna conſeruat. Nã pax Eccleſiæ, religionis vnitas, auctorem [q] facti in ſublime prouectum grata ſibi tranquillitate cuſtodit [r]. Neque enim parua ei [s] vicißitudo à potentia diuina tribuitur, per quẽ [t] nullis rugis [u] Eccleſia diuiſa fœcundatur, nullis infertis maculis variatur. Scriptum eſt enim, *Quia* *cũ rex inſtus ſederit ſuper ſedem, non adnerſabitur ei quic-*

a ¶ *Gloriſſimo & clementiſſimo.* Nota quòd Papa præmittit Imperatorem in epiſtola: quod hodie non facerent. Item nota, quòd primum mittat Imperator epiſtolam Papæ quam habet inſtituta: *Iuuenis reddentes, &c.* vtque illut, *ſignat igitur, &c.* & ſtatque eſt lite, eſt remiſſiua, in qua iuuenis noſtrum, & totum ei remittit. & hæc probantur 7. *proxi.* ibi, *ſanctis vnitas renouatiſſimi, &c.* ibi, *cetet autem, &c.* Above.

b ¶ *Nitet clarus* [a]. Plana Nitet vſque ibi, *non redderet.*

c ¶ *Ad vnitatem.* Subiicet Romanæ ſedis.

d ¶ *Primum.* f. Petrum.

e ¶ *Oues.* f. Edeſſen.

f ¶ *Quam.* f. Romanam ſedem.

g ¶ *Caput.* Nam Conſtantinopolitana Eccleſia inferior eſt Romana, & eam ſequi debet: vt in *auth. de Eccleſ. tit. §. 3. coll. 9.* & quòd dicit patrum, ſubiicet Auguſtinũ & cæteros: vt circa principia decretorum in multis locis.

h ¶ *Patrum.* Auguſtini & cæterorum.

i ¶ *Affatus.* id eſt [b], epiſtola quam nobis miſiſtis vel *ſ. eadem Eccleſiæ.* &c.

k ¶ *Loquuntur.* i. homo per Scripturam, vt in libro Superiore.

l ¶ *Veræ religio.* Religio vera non patitur defectum in genere ſic accepta, ſed religioſus ſic non dicitur eſt: *Separet se ecclia inſtus.* nam ſanctus Petrus Apoſtolus cecidit, ſicut & dicimus in iure naturali vel inſtit. *de iu. nat. §. ius.*

m ¶ *Auctor.* m vitæ. id eſt, Deum.

n ¶ *Vtraque.* ſcil. fides & religio. Above.

o ¶ *Exoratur.* paſſiuè. f. a nobis.

p ¶ *Labiis.* i. ſententiis.

q ¶ *Auctorem.* i. principem & hoc facit.

r ¶ *Cuſtodit.* f. Deus.

ſ ¶ *Ei.* ſcilicet Imperatori.

t ¶ *Quem.* Imperatorem.

u ¶ *Rugis.* id eſt, ſciſſuris vitiis.

a ¶ *Gloriſſimo & clementiſſimo.* Note quòd Papa præmittit Imperatorem in epiſtola: quod hodie non facerent. Item nota, quòd primum mittat Imperator epiſtolam Papæ quam habet inſtituta: *Iuuenis reddentes, &c.* vtque illut, *ſignat igitur, &c.* & ſtatque eſt lite, eſt remiſſiua, in qua iuuenis noſtrum, & totum ei remittit. & hæc probantur 7. *proxi.* ibi, *ſanctis vnitas renouatiſſimi, &c.* ibi, *cetet autem, &c.* Above.

b ¶ *Nitet clarus* [a]. Plana Nitet vſque ibi, *non redderet.*

c ¶ *Ad vnitatem.* Subiicet Romanæ ſedis.

d ¶ *Primum.* f. Petrum.

e ¶ *Oues.* f. Edeſſen.

f ¶ *Quam.* f. Romanam ſedem.

g ¶ *Caput.* Nam Conſtantinopolitana Eccleſia inferior eſt Romana, & eam ſequi debet: vt in *auth. de Eccleſ. tit. §. 3. coll. 9.* & quòd dicit patrum, ſubiicet Auguſtinũ & cæteros: vt circa principia decretorum in multis locis.

h ¶ *Patrum.* Auguſtini & cæterorum.

i ¶ *Affatus.* id eſt [b], epiſtola quam nobis miſiſtis vel *ſ. eadem Eccleſiæ.* &c.

k ¶ *Loquuntur.* i. homo per Scripturam, vt in libro Superiore.

l ¶ *Veræ religio.* Religio vera non patitur defectum in genere ſic accepta, ſed religioſus ſic non dicitur eſt: *Separet se ecclia inſtus.* nam ſanctus Petrus Apoſtolus cecidit, ſicut & dicimus in iure naturali vel inſtit. *de iu. nat. §. ius.*

m ¶ *Auctor.* m vitæ. id eſt, Deum.

n ¶ *Vtraque.* ſcil. fides & religio. Above.

o ¶ *Exoratur.* paſſiuè. f. a nobis.

p ¶ *Labiis.* i. ſententiis.

q ¶ *Auctorem.* i. principem & hoc facit.

r ¶ *Cuſtodit.* f. Deus.

ſ ¶ *Ei.* ſcilicet Imperatori.

t ¶ *Quem.* Imperatorem.

u ¶ *Rugis.* id eſt, ſciſſuris vitiis.

480/C.IV.K.5-4, 25-26
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Apud.* Literæ.
b ¶ *Quod.* Ceu expellantur hæretici.
c ¶ *Filius.* pacamittit nomen sui an Imperator in epistolæ textu.
a Archiepiscopus pro Papa. ¶ *Archiepiscopus.* id est ¶ *Papa.*
¶ *Qui residentes.*] Scribit Imperator Papæ primò, indicens honorem Domino Papæ. Secundò significat ei de quibusdam qui erãt infideles in certis capitulis fidei, referens quæ sit fides Catholica, quam sancti patres, & ipse Imperator seruant. Tertiò petit, quòd Papa eum commendauit, & alios episcopos, si bene credunt de fide Christiana, debeat, & etiam petit orari pro se, & hoc ibi testatur, &c. vsque illæc, *liquet*, &c. Postea ibi, *inter cætera*, quod est supra, rescribit ei Papa. Primò commorandum eum de honore quem fidi & Ecclesiæ reddit, & hoc multis authoritatibus vsque ad ¶ *proinde*. Secundò qualiter Papa receperit nuncium Imperatoris prædictam epistolam portantem. Tertiò commendat eum de fide quam seruat, hortans eum malitiæ resistere hæreticis & variis, ad eandem seruandam. Quartò refert fuisse quid fecit ipse Papa de quibusdam hæreticis nouiter inuentis, quia non poterat eis, nisi eroseum deponerent; & de hoc rogat Imperatorem, quòd parcat sibi reddire voluerint. Vltimò orat pro eo, & commendat legatos sibi missos à principe.
¶ *Verum scilicet. Hæreticorum.*
c ¶ *Communia sunt.* Per quosdam malos monachos, de quibus dicitur infra [b].
Ad. subjiciuntur.
f ¶ *Indubitata.* de fide. Accvsa.
g ¶ *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.*
h ¶ *Caput.* vt & habasilli in superiori epistola.
Apostat. e Glos. Hostiens. Rebellis. Innocen. Rebellis, id est pugnax aduersus, Innocentio, Rebelli. de Regul. Archimandrita dicitur, sicut vir magnus, id est, claustrum, vt de Hebræis. Inde magnificus, qui præest claustro, vnde Judæi. d Dicit ad rem de latum est, quod sit nomen significans.
i ¶ *Apostatici* c. Apostata dicitur retrogradus, qui fidem quam susceperat deserit, quia ire deficiendo est. vt. j. de apost.
k ¶ *Denuntiare.* Excellentiæ in quo versabant.
l ¶ *Filium Dei.* Ex hoc dicunt nõ esse filium Dei.
m ¶ *Nam.* scilicet denegantes.
n ¶ *Archimandritis.* ab *arcber*, quod est principale *mandros* d, quod est ouile. inde archimandrita, id est, abbas qui præest ouibus. i. monachis, qui sunt quasi quædam lupi rapaces. Vel monachus e Græc. Latinè dicitur unigena: & sic per simplicitatem.
o ¶ *Duobus.* post quos non mutabatur & ideò dicitur in vitimis. ¶ *Ex*

quam malignum. Proinde serenitatis vestræ apices *, per Hypatium atque Demetrium sanctissimos viros, fratres & coepiscopos meos, reuerentia consueta fuscepimus: quorũ etiam relatione compertimus, quòd fidelibus populis propositis edictum amore fidei pro submouenda hæreticorum intentione, secundùm apostolicam doctrinam, fratrum & coepiscoporum nostrorum interuenientе cõsensu, quod [b] quia apostolicæ doctrinæ conuenit, nostra auctoritate confirmamus.

Clarissima est lex, in qua dominus Imperator reseribit Papæ de fide quam nunc tenet, quam vide per te: est per istam Latinam apparet, quæ modo probabita sunt vera. Super istam epistola dicit Odo quid ratione peccati Papa posset cognoscere de quocunque delicto: sed in die. ot nec. per liar. extrà de pur. cano. c. nos inter alias. BALD.

Textus autem epistolæ Imperatoris talis est.

IX. Victor * Iustinianus, pius, fælix, inclytus, triumphator, semper Augustus, Ioanni sanctissimo Archiepiscopo [d] almæ vrbis Romæ & Patriarchæ.

Edictum Iustiniani de fide.

REddentes † honorem Apostolicæ sedi, & vestræ sanctitati (quod semper nobis in voto & fuit & est) & vt decet patrem, honorantes vestrã beatitudinem, omnia quę ad Ecclesiarum statum pertinent, festinauimus ad notitiã deferre vestræ sanctitatis: quoniam semper nobis fuit magnũ studium, vnitatem vestræ Apostolicæ sedis, & statũ sanctarum Dei Ecclesiarum custodire, qui hactenus obtinet, & incommotè permanet nulla intercedente contrarietate. Ideòque omnes sacerdotes vniuersi Orientalis tractas & subiicere, & vnire sedi vestræ sanctitatis properauimus. In præsenti ergo quæ commota fuit * (quamuis manifesta & indubitata [f] sint, & secundùm Apostolicæ vestræ sedis doctrinã ab omnibus semper sacerdotibus firmè custodita & prædicata) necessarium duximus, vt ad notitiam vestræ sanctitatis perueniat. Nec enim patimur quicquam quod ad Ecclesiarum statum pertinet, quamuis manifestum & indubitatum sit quod mouetur, vt non etiam vestræ innotescat sanctitati, quæ g caput h est omnium sanctarum Ecclesiarũ. Per omnia enim (vt dictum est) propẽtamus honorem & auctoritatẽ crescere vestræ sedis. ¶ Manifestũ igitur facimus vestræ sanctitati, quòd pauci quidam infideles, & alieni sanctæ Dei Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ, contradicere ludaicè, atque apostaticè i ausi sunt, aduersus ea quæ ab omnib. sacerdotibus secundùm vestram doctrinam rectè tenentur, & glorificatur, atque prædicantur, denegantes k Dominum * nostrũ Iesum Christum vnigenitum filium Dei l, Deum & Dominum nostrum incarnatũ de sancto Spiritu, & ex sancta atque gloriosissima semper virgine Dei genitrice Maria hominem factum atque crucifixum, vnum m esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandũ Patri & Spiritui sancto, consubstantialem Patri secundùm diuinitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundùm humanitatem, passibilem carne, eundemque ipsum impassibilem deitate. Recognoscentes enim Dominum nostrum Iesum Christum vnigenitum filium Dei & Dominum nostrum fateri vnum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis; videntes Nestorij malam sequi doctrinam, secundùm gratiam dicentis vnum filium Dei, & alium dicentis Dei verbum, & alium Christum. ¶ Omnes verò sacerdotes sanctæ Catholicæ atque Apostolicæ Ecclesiæ, & reuerendissimi archimandritæ * sanctorum monasteriorum, sequentes sanctitatem vestram, & custodientes statum & vnitatem sanctarum Dei Ecclesiarum, quam habent ab apostolica vestræ sanctitatis Sede, nihil penitus immutantes de ecclesiastico statu, qui hactenus obtinuit atque obtinet, vno consensu confitentur, & glorificant, prædicantes Dominum nostrum Iesum Christum vnigenitum filium & verbum Dei & Dominum nostrũ antesecula & sine tempore de Patre natum, in vltimis diebus * descendisse de cœlis, & incarnatum de Spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa virgine & Dei genitrice Maria natum, & hominem factum, & crucifixum, vnum esse sanctæ & consubstantialis Trinitatis, & coadorandum & conglorificandum Patri & S. Spiritui. nec enim alium Deum Verbum, & alium Christum cognoscimus, sed vnum atque eundem ipsum consubstantialem Patri secundùm diuinitatem; & consubstantialem nobis eundem ipsum secundùm humanitatem, passibilem carne, eundem ipsum impassibilem deitate. Vt enim est in diuinitate perfectus, ita idem ipse & in humanitate perfectus est. in vna enim subsistentia deitatem suscipimus & confitemur, quod dicunt Græci τὸν † κατ' ὑπόστασιν ἕνωσιν. Et quoniam vnigenitus filius & Verbum Dei ante secula, & sine tempore de Patre natus, idem ipse & in vltimis diebus descendens de cœlis, incarnatus de Spiritu sancto, & ex sancta atque gloriosa semper virgine & Dei genitrice Maria, homo factus Dominus noster Iesus Christus, propriè & verè Deus est: ideò & sanctam atque gloriosam virginem Mariam propriè & verè Deiparam esse dicimus: non quia Deus Verbum, principium ex ipsa sumpserit p, sed quia in vltimis diebus descendit de cœlis, & ex ipsa incarnatus, & homo factus, & natus est: quem confitemur & credimus (sicut dictum est) consubstantialem esse Patri secundùm deitatem, & consubstantialem nobis eundem ipsum secundùm humanitatem: eiusdem miracula & passiones, quas sponte in carne sustinuit, agnoscentes. ¶ Suscipimus autem sancta quatuor concilia: id est, trecentorum decem & octo sanctorum Patrum qui in Nicæna † vrbe congre

nota quòd sex * sunt ætates mundi. Prima est ab Adam vsque ad Noe. Secunda vsque ad Abraham. Tertia vsque b ad Moysen. Quarta vsque ad Dauid. Quinta vsque ad aduentum Domini. Sexta vsque ad finem seculi, vt in Hugutione in verbo, sum, es, est.
p ¶ *Sumpserit.* quia & anté fuit.

a Matth. ad finem.

b ad Dauid. Quarta à Dauid vsque ad captiuitatem Babylonicam. Inde in Babyloniam. Inde ad Christum vnigenitum.

* hic reperiuntur quæ diuersis Græcis editis, comprehensa sunt.

† Sic Hieronymus, tractatus ultimus Psalm. 81. & alibi, & vsu ecclesiæ.

† Concilium Nicænum.

480/C.IV.K.5-4, 27-28
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

congregati * ſunt, & centum quinquaginta ſanctorum patrũ qui in hoc † regia b urbe c conuenerunt d, & ſanctorum patrum qui in Epheſo † primò * congregati e ſunt, & ſanctorum patrum qui in Chalcedone † cõuenerunt f, ſicut veſtra apoſtolica fides docet atque prædicat. Omnes ergo ſacerdotes ſequentes doctrinam apoſtolicæ ſedis veſtræ, ita credant, & confitẽtur, & prædicent. 4 ¶ Vnde properauimus hoc ad notitiam deferre veſtræ ſanctitatis per Hypatium & Demetrium beatiſſimos epiſcopos, vt nec veſtram ſanctitatẽ lateat, quæ à quibuſdam paucis monachis malè & Iudaicè ſecundùm Neſtorij perfidiam denegata ſunt. 5. ¶ Petimus ergo veſtrum paternum affectum, vt veſtris ad nos deſtinatis literis, & ad ſanctiſſimum epiſcopum huius almæ vrbis, & patriarcham veſtrum fratrem g, (quoniam & ipſe per eoſdem ſcripſit ad veſtram ſanctitatem, feſtinans in omnibus ſedem ſequi h apoſtolicam beatitudinis veſtræ) manifeſtum nobis faciatis, quòd omnes qui prædicta rectè confitentur, ſuſcipit veſtra ſanctitas: & eorum qui Iudaicè auſi ſunt rectã denegare fidem, condemnat perfidiam. Plus enim ita & circa vos omnium amor & veſtræ ſedis creſcet auctoritas. & quæ ad vos eſt vnitas ſanctarum Eccleſiarũ, inturbata ſeruabitur, quando per vos * didicerint omnes beatiſſimi epiſcopi, eorum quæ ad vos relata ſunt, ſynceram veſtræ ſanctitatis doctrinam. Petimus autem veſtram beatitudinem orare pro nobis & Dei nobis acquirere prouidentiam. *Item ſubſcriptio talis fuit.* Deitas te conſeruet † per multos annos ſanctè † ac religioſiſſime patet.

Sequitur reſiduum epiſtolæ Papæ.

LIquet igitur k, Imperator glorioſiſſime (vt lectionis tenor & legatorum veſtrorum relatio patefecit) vos apoſtolicis eruditionibus ſtudere †, cùm de religione catholicæ fidei ea ſapitis, ea ſcripſiſtis, ea protuliſtis, ea populis fidelibus publicaſtis, quæ (ſicut diximus) & ſedis apoſtolicæ doctrina, & ſanctorum patrum veneranda decreuit auctoritas, & nos confirmauimus † in omnibus. Opportunum eſt ergo voce exclamare prophetica, † *Incurdetur tibi, & abundet l cælum m deſuper, & effundant manna n mundiciarum, & colle o lætitia lætabuntur.* Hæc igitur in tabulis cordis fideliter ſcribere, hæc vt populus oculorum conenit obſeruare. Neque enim quiſquam eſt in quo Chriſti charitas feruet, qui tam rectæ, tam veræ confeſſionis veſtræ fidei refragator exiſtat: cùm euidenter impietatem Neſtorij, Eutychetiſque & omnium hæreticorum damnantes, vnam veram catholicam fidem Domini & Dei noſtri ſaluatoris Ieſu Chriſti magiſterio inſtitutam, & propheticis apoſtolicíſque prædicationibus vbique diffuſam, & ſanctorum per totum orbem confeſſionibus roboratam, Patrum atque Doctorum ſententiis adunatam †, & noſtræ doctrinæ conſentaneam, inconcuſſè atque inuiolabiliter deuota Deo & pia mente ſeruatis. Soli enim profeſſionibus veſtris aduerſantur, de quibus diuina * Scriptura loquitur, dicens: *Poſuerunt mendacium * ſpem ſuam, & mendacio ſperire ſeruauerunt*: & iterum qui ſecundùm Propheram † dicunt Domino, *Recede p a nobis: vias tuas ſcire nolumus.* propter quod Salomon dicit: *Per ſemitas propria extorta errauerunt: colligans autem manibus infirmabitur.* ¶ Hæc eſt igitur vera veſtra fides: hæc certa religio, hoc beatæ recordationis (vt diximus) Patres omnes, præſulíſque Romanæ eccleſiæ, quos in omnibus ſequimur, hanc ſedes Apoſtolica prædicauit hactenus, & incorruptè cuſtodiuit: huic confeſſioni, huic fidei quiſquis contradictor exiterit, alienum ſe ipſe r à ſancta communione *, alienum ab eccleſia iudicabit eſſe catholica. Nos enim Cyrum * cum ſequacibus ſuis in Romana inuenimus ciuitate, qui de Cumenſi † monaſterio fuit: quos apoſtolicis ſanctionibus ad rectam fidem, & veluti oues quæ perierant errantes, ad ouile contendimus reuocare dominicum: vt agnoſcant ſecundùm Prophetam linguæ balbutientes loqui quæ ad pacem ſunt. Ad non credentes autem, per nos primus apoſtolorum Eſaias Prophetæ verbum dicit, *Ambulate in lumine ignis veſtri, & flammæ, quam ſuccendiſtis* t. Sed obduratum eſt cor eorum (vt ſcriptum eſt) vt non intelligerent: & paſtoris * vocem oues quæ meæ non erant, audire minimè voluerunt. in quibus obſeruantes ea quæ ab ipſorum ſunt ſtatuta pontifice, eos minimè in noſtra communione recipimus, & ab omni eccleſia catholica eſſe iuſſimus alienos: niſi errore damnato doctrinam noſtram quamocyus ſequi habita regulari profeſſione ſignauerint. Æquum quippe eſt, vt qui noſtris minimè obedientiam accommodant ſtatutis, ab eccleſiis habeantur exteres. Sed quia gremium * ſuum nunquam redeuntibus claudit Eccleſia: obſecrẽ clementiam veſtram, vt ſi proprio depoſito errore, & prava intentione depulſa, ad vnitatem Eccleſiæ reuerti voluerint, in veſtram communionem receptis ſ, indignationis veſtræ remouendis aculeos, & nobis intercedentibus benigni animi gratiam condonetis. Deũm autem & Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum exoramus, quatenus longæuis & pacificis vos dignetur cuſtodire temporibus in hac vera religione, & vnitate u, & veneratione apoſtolicæ ſedis: cuius principatum vt Chriſtianiſſimi & pij conſeruatis in omnibus. Præterea ſereniſſime principum laudamus legatorum veſtrorum perſonas Hypatij & Demetrij fratrum & coepiſcoporum noſtrorum: quos clementiæ veſtræ gratos fore ipſe manifeſtauit eloquio. Nam tanta cauſæ pondus non niſi perfectis in Chriſto poruiſſet iungi; tantæ verò pietatis, tantæ reuerentiæ plenos affatus, niſi per amantes minimè dignaremini deſtinare. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei Patris, & communicatio ſancti Spiritus ſit ſemper vobiſcum, piiſſime fili, Amen. *Item ſubſcriptio:* Omnipotens Deus Regnum veſtrum & ſalutem veſtram perpetua protectione cuſtodiat, glorioſiſſime & clementiſſime fili Imperator Aug.

D. Romæ VIII. Kal. April. DN. Iuſtiniano PP. A. [IV.] & Paulino V. C.

Cons.

DE

a ¶ *Congregati.* ecce vtrum.
b ¶ *Regia.* Conſtantinopoli.
c ¶ *Vrbe.* vbi Neſtorius fuit condemnatus.
d ¶ *Conuenerunt.* ecce ſecundum.
e ¶ *Congregati.* ecce tertium. Primò congregati, hoc ipſo dicit, quia fuerant ibi duo cœtus, quorum extremum fuit maledictum, & decretũ fuit, vt non teneretur niſi primum. ¶ Et nota concilia * quæ recipiuntur, eſſe quatuor: Nicænum, Conſtantinopolitanum, Epheſinum, Chalcedonenſe. ſic & *infrà de hære. & ma. l. quicunque.*
f ¶ *Conuenerunt.* ecce quartum.
g ¶ *Fratrem.* hic cum b patriarc.
h ¶ *Sedem ſequi.* minor itaque eſt.
i ¶ *Confirmat.* al. *reſeruat.*
k LIquet igitur. Finis epiſtolæ Imperatoris quam interpoſuit, redit ad finem domini Papæ.
l ¶ *Abundet.* alias incumbet.
m ¶ *Cælum.* i. cœleſtis magnitudo imperij. s. Vel per * cœlum ſignificantur hi qui ſuæ vitæ ſublimitate cæteros ſupergrediuntur.
n ¶ *Manna.* id eſt, hi qui non tam alere vitæ ſunt.
o ¶ *Colle.* Hi qui infelicioris vitæ ſunt.
p ¶ *Mendacium.* hoc in *Eſaia xxviij. c.*
q ¶ *Recede.* hoc sit Iob xxj. c.
r ¶ *Suprà.* Non quòd è quia ſeipſam condemnat. *Ex 8. de conſid. d.*
(t Cyrum. proprium nomen. Aug.
s ¶ *Suscipiendos.* Interpolatio eſt.
u ¶ *Pacis.* hæreſuque.
x ¶ *Gratum.* Cœteri c *infrà de apoſt. Lib.* Sol. vt ibi.
y ¶ *Receptis.* Præſtito quod ſacramento: vt xxij. q. 6. c. *paſſionem.*
z ¶ *Et omnium.* Dicit Papa temperanter.

d Condemnatio ſeipſum quia peccat.
f vel *Sanctiſſimo* e Patriarchæ ecclesiæ germanum intereſt etiam cleruſ.
† quo modo mentiat eum ſibiſ Propheta.
† malim legere *ut mentiantur.*
† Tit. xj.

DE SACROSANCTIS ECCLESIIS, ET de rebus & priuilegiis earum.

DE SACROSANCTIS ECCLESIIS, & de rebus & priuilegiis earum.

TITVLVS II.

1. Imp. CONSTANTINVS Augustus ad populum.

Quilibet in sua ultima voluntate liberè potest de bonis suæ catholicæ collegio relinquere pro libito voluntatis. BALD.

Abeat vnusquisque licentiam, sanctissimo catholico venerabilique concilio [b] † decedens bonorum quod [a] opcauerit, relinquere: & non finc causa iudicia [c] eius. Nihil enim est [d] quod magis hominibus debeatur, quàm vt suprema[e] voluntatis (post quam [a] iam aliud velle non possunt[f]) liber † sit stylus [g], & licitum, quod iterum non redit, arbitrium [h]. PP. V. Non. Iul. Rome, Crispo II. & Constantino II. Caes. Coss.

11. Imps. GRATIANVS, VALENT. & THEOD. AAA. Panonio praefecto urb.

NEmo apostolorum [i] vel martyrum [k] sedem [l] humanis † corporib. existimet esse cōcessā. D. III. Kal. Aug. Heraclea, Euchario & Syagrio Coss.

111. Imp. HONORIVS & THEOD. AA. a.

NEmo martyres [m] distrahat [n], nemo mercetur P.D. IV. Kal. Mar. CP. Honor. N.P. & Eudoxio Coss.

Numerus maximus in ecclesiis præsumitur maximè secundum facultates Ecclesiæ, ideo non est excedendus. vnde recepti supra numerum non habent iura nec præmia aliarum canonicorum. h. d. secundum Bald. Vel fic: *In ecclesia non debet esse maior numerus quàm patiuntur facultates ipsius. Et si sint aliqui vltra numerum, debent expelli quâ moriantur, & in loco eorum debent subdiui. Item recepti vltra numerum etiam per suffragia potentium non gaudent priuilegiis eorum qui sunt intra numerum, quæ priuilegia videntur in fauorem ecclesiæ concessa. h. d. secundum* PAVL. DE CAST.

Dictum est supra de summa Trin. & fide Catholica, sed quia magis hæc spectant ad religiosos est ecclesiarum [a] Cod. Iustinian. 13. §. rectum, in fi. idèo suppono de religiosis. & quia res eadem nouella [b] Iustinian. 131. c. 6. [c] Id est, Ecclesiæ [d] Ambros. ad Valentinian. [e] Id est, per 13. ann. [f] Id est, Ecclesiæ [g] Id est, sacrosanctæ. [h] Vel sic secundum Accursium: *Ecclesia Tholosana missa ad Arelatenses ut exhiberent ei decimas, vel hoc ei non pertinebat, vel hoc ei pertinebat, & hoc ab quod dicit sacrosanct. Spec. 3.* Vel sic: *Cum fides de qua dictum est supra, & religio in Deo debeat, & ecclesia sit mater fidei & religionis* vt [i] Cod. tit. Liberalium. [k] Verum, in §. cui ecclesiæ. *quæ est rebus tam diuinis cultui, quàm pro funerum sepulturis & familiæ peculiaribus.* Nec enim Iustinian. *dicendum* [l] *sepulturis & clero alia quoque dicunt religiosi dicantur, id est, dedicentur, necnon & sine loco, vbi quando relinquuntur cæteri, sine alio est, ne quidem solitis rebus quæ ad necessitatem habentes hæc exhiberentur, quibus omnibus in rebus sua & rerum acquisitione tam imperitiæ singulare adeò de hu dicit.*

Habeat vnusquisque [a] CAPVT. Titius reliquit collegio beati Nicolai quoquo titulo [b], quæritur an valeat: videtur quod non: quia collegium non potest relinqui, sed hoc de illicitis intelligitur. licitis verò potest: & redditur ratio. adde etiam, &c. Nota ex hoc text. quod collegio Catholico vnusquisque potest relinquere in vltima voluntate, secundum Bald.

a ¶ Habeat vnusquisque. habilis [b] ad testandum.

b ¶ Concilio. Suæ monachorum, suæ Clericorum, & idem ex quoque corpori, licito [c] tamen: vt *ff. ad Trebel. l. omnibus & de lega. 3. l. fi here. §. vlt. & ff. ad Trebel. l. 19.* ADDITIO. Quid fi relinquatur vni de collegio, quid fi pralatus [d], quid fi Ecclesiæ? vide his per Ioann. Fabium *in suo Stranerio.*

c ¶ Nisi sint cæsa. Ob hoc ipsum quòd relictum est Ecclesiæ, vel simili collegio. [e] modò alia ratione fit vallatum testamentum vel *ff. ad l. generali. & l. vlt.*). *Ff. qui prohibent & in medio de testam. vbi mulier. col. 10. & ff. de instit. vel ff. quando. in princ.* aliàs verò à alia ratione defuit, non valet vt *ff. de in ff. nemo potest & de admittit iure. l. quidam dorderen. in princ. & de verbi. instit. l. quidā in fin. in princ. & l. vlt in pof. leg. l. fcire, in fi. & ff. ad Trebel. l. fed secundum. & ff. de instit. vel. l. Titia.*

d ¶ Nihil enim est. fauemus relictis gratia eius cui quid reliquit, vt dictum est quoniam & testatoris [f] Cod. Iustinian. 1. c. sequitur.

e ¶ Quam. scilicet voluntatem.

f ¶ Non possunt. morte superuenientem.

g ¶ Stylus. id est, dispositio in scriptis.

h ¶ Arbitrium. sine scriptis. Sed contra est hæc lex. *ff. de Iudaic. l. fi. & de hæredit. instituen. l. colleg.* Sed illud in illicitis quibus non potest relinqui, licèt possit cuilibet singulariter de collegio quando non est prohibitum ratione fœditatis, vel quia non est à lege, vel à Senatu, vel à principe approbatum vt *ff. de relato ab. l. item Senatus. ff. de colleg. illi. l. qui illicitum collegium.* Alia ratio fama potest *inf. de Iudaic. l. nemo, §.* ACCVRSIVS.

NEmo. Plura est. [a] Vel pone casum tribus modis, vt docet. in glos. sequen.

i ¶ Nemo apostolorum. vel aliorum sanctorum ecclesias vel reliquias. Quid ergo fi contrà facium fuerit? Respond. extra ordinem puniendus vt *ff. de pœnis. l. sanctio ipsum.* Item nihil valet quod agitur. *ff. de leg. & consti. l. Senatus.*

k ¶ Vel martyrum. vel confessorum vt *ff. Iudæi.*

l ¶ Sedem. Sedes apostolorum est ecclesia, quia reliquiæ eorū sunt in ecclesia.

m ¶ Concessum. id est, ipsum ecclesiam ad sepeliendum. Vel dic, ad monachos. licèt in choro cum clericis dum fa- cient officium: vt *extra de vit. & hon. cler. c.* Vel habitent in his prohibet, vel contradicunt in his habere: vt & *ff. pœn.*

n ¶ Pro hac inscriptione sabbatizanda est alia ex C. Theod. eumpe, Iordem AA. Gyngio P. P. CVIAC.

NEmo. Pone casum duobus modis. vt 20. in glos.

o ¶ Martyres. i. ecclesias martyrum. Vel dic. 120. sequas [a] archi. Cost.

p ¶ Nemo martyres. Hæc. Græci fic venerant: *adhic signum laudamus martyrium*, id est, *nemo sanctorum reliquias mercetur.* Vide scripta Mnemo. CVIAC.

q ¶ Distrahat. i. vendat: vel aliorum. sanctorum ecclesias, vel reliquias. Quid ergo fi contrà factum fuerit? Respon. extra ordinem puniendus: vt *ff. de pœnis. l. sanctio ipsum.* Item nihil valet quod agitur. vt *ff. de leg. & consti. l. non dubium.*

r ¶ Mercetur. id est, *emat.*

a Hanc interpretationem esse pu- to. de Gloss. sedes, inquit, vbi perpetuam, Schotz. b Quod potest- ne si Ecclesia obsessus ini- ti, sic dico ma- gistratus habe- o. quia in ea ordinati tenet, non curante [illegible] rum pastori, tes dici, nulla interrogat, additione fra- ti. potestatem habeat. v. hic Bald. & Fab. cap. quæsitum, caus. de appella. Guid. Pap. quæ- stio. c Græci ad- ſpicue. 2. Rel. 2.c. 1050 [illegible] ſpicue opinan,

480/C.IV.K.5-4, 31-32
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 33-34

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 35-36

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

37 De sacrosanctis Eccles. Tit.ij. 38

480/C.IV.K.5-4, 37-38

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 39-40

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 41-42

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Vbemus.] CAPVT. Imperator in hac l. primò prohibet, alienationem fieri rerum ecclesiæ Constantinopolis desolatarum ad eam quoquo titulo. Secundò pœnas imponit. Tertiò excipit casum, vt si quis ab Ecclesia petat fundum sibi datæ potestit hoc modo habere, vt vsumfructum habeat ab ipsa ecclesia tempore vitæ suæ, vel etiam certo tempore; & ipse de suo det iure dominij similem rem inconcussi ecclesiæ: & finito prædicto tempore vtraque res redeat ad ecclesiam: veramtamen vtrius quereri habeat ecclesia vsumfructum, aliàs non teneat contractus. & ficet prima pars huius legis, *inhonesta*, prohibitoria est: sic in prima huius parte figuratur authentic. quæ prohibet. authentic. *hoc iur. modo. sicut*, *quibuscunque*.

¶ In secunda parte legis, quæ pœnas imponit in res recipientem, & œconomum, in scribentem oblationis, & in iudicem: figuratur authentica quæ pœnas imponit, scilicet, *qui vel*.

¶ In tertia parte legis permittit contractum emphyteuticum, & figuratur authentica, *si quam ruinam*, cuius casus est talis: Ecclesia, vel locus religiosus habet domos ruinosas: vult eas dare in emphyteusim, quia ipsa non potest eas reædificare. Quæritur primò, an possit? secundò quæritur, & potest, sub qua pactione? Et dicitur ad primum quòd potest, ita quòd emphyteuta liguis & lapidibus illarum domorum in reædificando teneatur. Ad secundum respondetur distinguendo, quia aut ibatim comporre contractus antequàm ædificet, & velit solvere pensionem. & tunc minuatur antiqua pensio vsque ad tertiam: quam tertiam præstabit, cum plus. aut vult ædificare, & potest incipere solvere: & tunc æstimabitur, quantum plus valeat solitæ & modicæ æstimationis domus ecclesiæ: puta si ante ruinam solita pensio fuit xij. post ruinam non debitur nisi tertia solitæ pensionis, scilicet quatuor: & ergo per ædificationem melioratur in tantum quòd pensio valet xvj. ergo emphyteuta tenetur ad meliorationem, puta iiij. additorum vltra solitas pensiones per reædificationem: ergo tenetur ad iiij. Vel die secundùm Azo. vt in summa. Et hac Laora primò quòd dic[it] dicitur œconomus, qui administrat bona ecclesiastica: & debet esse clericus, & non laicus: vt *infrà de episcop. audien. l. decernimus in fin. & glos.* Nota secundò *in verbo. annonam civilem*, *cum glos.* quòd ordinat annui comparatur inter immobilia, secundùm Paulum. Nota tertiò ibi, *sed ea prædia*, quòd qui non potest alienare, potest tamen dividere, secundùm Pan. de Castr. *hic*.

a ¶ *Post hanc.* id est, post hanc legem, aliàs *publicè*, id est, delegata.

b ¶ *Archiepiscopo.* i. patriarchæ.

c ¶ *Prior.* scil. Constantinopolitana, & sic est hæc lex localis, sed hodie est ius generale: vt *in auth. hoc ius.*

d ¶ Cui definitio œconomi.

e ¶ *Gubernanda.* ab episcopo.

f ¶ *Mandatur.* quasi[1] procuratori ad agendum forsit & defendendum. Et not. quòd hæc est definitio œconomi aliqua addita vel ¶. *tit.* 1. *Annotes.* §. *hoc nihilominus.* qui & aliàs dicitur chiliarchus[2]: quasi curbes earum valorum & aliarum rerum ecclesiæ: vt ¶. *de hæ. manif. in poss. §. in fin.*

g ¶ *Fundos.* Nomen fundi[3] generale est ad sequentia, & potest recuperitatem fundorum significat: vt ¶ *de verb. sig. l. quæstionis. & de re dub. l.*

h ¶ *Pabrenb.* vt breuiter dicam.

i ¶ *Colonos.* scil. constitutos.

k ¶ *Mancipia* quæ inter immobilia[4] fuerint *hic, & ¶ de iud. & tem. pra. l.* ¶.

l ¶ *Annonas* b. id est, prædendas de publico: vt *supra eodem l. privilegia* vel de cuiusque peruato patrimonio soluendas, vt ibatim subiungit: quæ inter[c] immobilia computantur: vt *in auth. de non alie.* §. *hoc ergo. coll.* 9.

m ¶ *Dividere*[d]. vt una pars seminetur vno anno, alia alio anno, diuisione facta per sepes & fossas & fulcos: vt ¶ *de lega.* 3. *Cæsar Scæuola.* ¶. *Verum*[e] secundùm Io. a. Alij dicunt, dividere potest si pronouetur[f]. non & pronocet illum cum quo communionem habet, sicut minor[g]: vt arguit *infr. de fun. &c. l.* ¶ *& de prædi. rus. l. inter omnes. & ¶. de re. iur. qui sub tute. vel curat. l.* ¶ *papillarum.* 3. Tertiò vt ¶. quòd aliam ecclesiam possit & pronocare, non primarum: sicut & cum ea permutare: vt *in auth. item prohibem. infrà eod. & arg. ¶. de iur. dot. l.* ¶. Vel dividit secundùm H. vt accipiendo partem quoad vsum, & non quoad proprietatem locando: cùm ecclesia nolit suam partem locare.

n ¶ *Prædia dividere.* Id est, distribuere his ecclesiæ, quæ maiori ecclesiæ continctæ & vicinæ sunt, quæ quidem ab ea sumunt erogationes. CVIAC.

o ¶ *Augere.* id est, quoad quantitatem.

o ¶ *Ampliare* quoad precium, quod fit diligenti culturæ: vt *¶. de iure ¶. fi. non intelligitur. ¶. final. Fratres.* Vel impugnando.

p ¶ *Pia*, patriarcha vel œconomo.

q ¶ *Cedere.* i. concedere scilicet feraitatem aliquam. nam qui[i] alienare prohibetur, feraitatem confiuere non potest: vt *infr. de rescind. l. fina. & ¶. de re. iur. l.* ¶. ¶. *c.* Vel die quòd virilitet debeat reliberc. neque possessionem ullam prædiorum inuerat *de auction. de non alie.* §. *œconomum. coll.* 9.

r ¶ *Verum.* illud idem dicit quod supra, verumtamen plura.

s ¶ *Conservantur.* œconomi siue clerici.

t ¶ *Beneficij.* vt quia dicunt aliquem feraliss ecclesiæ qui non seruiuit.

u ¶ *Reformida.* vt quia dicatur ecclesiæ gestiosus ecclesiæ.

x ¶ *Pœnalium.* an ergo bonè[k] nouerunt potest bonè remunerare? Die quòd sic[l]: nam si colatori beneficij remuneratio impediatur, ergo vera permittitur etiam de immobilibus: vt videtur hic in auctorg. contrà *infr. eod. l.* ¶. ¶.

y ¶ *Conservantur.* & tenuerint. & sic est speciale, quòd[m] non potest remunerare: quia ecclesia est non cerâ fauus, sicut fuit & alia multa quæ notantur ¶. *de publ. l. penult.* ADDITIO. Sed hoc ne res alienentur, non est inductum in favorem rerum: sed in favorem ecclesiæ: vt infra fabricatis, *vt sine ipsa, &c.*

z ¶ *Videri.* sequuntur authen. quæ similiter prohibent, scilicet, *hoc ius permittam, & sequentes.*

a ¶ *Maneat. vt sup. tit.* ¶. *vsitat.* ¶. *& in præsenti & infrà eodem l. decernimus.*

b ¶ *Alienare. vt nec episcopus possit alienare: vt in decre. xij. q.* ¶. SAMB.] Si alienatio fuerit facta contra hanc legem, punitur accipiens & concedens, & notarius scribens. BART. Vel sic: Emere rem ecclesiasticam contra legem, rem cum fructibus restituit, & pretiū non repetit. h. d. secundùm Paly. vsque ad ¶. *finis nu. penult.*

a ¶ *Sextus.*

[1] Procuratori
[2] chiliarchus
[3] Fundus
[4] Immobilibus
[a] In immobilibus consentur mancipia.
[b] Annonæ pro prædendis de publico.
[c] Immobilibus annonæ & ordinis annuel, vt hic. Tiraquell. de retractu lignagier. §. 1. Gl. 1. no. 3. Barbosa in ¶. *matrim.* 1. Paris. 1. *emt.* 10. 15. 20. Bellonus *com.* 7. 13.
[d] Diuidere species & formæ latine vocatur colonus.
[e] Hostiensis dicit, quòd nullus alienationem consentiat, efficit obnoxiosiorem.
[f] Et sic Hostiensis. Non tamen ad diuidendum prouocat, qui inquietat. *l. si alienatio. ¶ pro hoc.* Nouell. tamen facit aliquid probabile, quòd prouocat *de nouell. inf.* In hac diuisio iudicialis pars. Item dicitur.
[g] Alienation, Græci vocant ἀφορισμόν.
[h] Addit I. a vsitatum *de administrat.*
[i] Seruitutem constituere nō potest, qui prohibetur alienare.
[k] Id est, qui vult & meliorem.
[l] Non vt obsistens propositum, sed vt consulat fructibus, idque ad tradition. ipsa. vide Innocentium a. 10 *de rescript.* vsque *de iudic.* deinde hoc mihi non placet. sufficit sufficit sibi affectio ordinaria, quamuis de multis conditur dictus per constitutos fuisse. *¶. finaliter. infrà de adm.*
[m] Restituere pœnitentia ut. Iustus ecclesiæ est ministri. Prælatus constituendo ecclesiæ nomine non potest.

480/C.IV.K.5-4, 45-46
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 47-48

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 49-50
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 51-52

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 53-54

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Decernimus. Pone eas ſim vt in Gloſſa prima. ¶ Et notan primò ex textu. ibi, *Decern.* quòd qui *facit contra eccleſiam, facit contra Deum. Bald & Paul.* ¶ Nota ſecundò ibi, *præſidendi.* quòd honor eſt, alios præcedere. ODOFR. & BALD.

a ¶ Emendanda inſtripturi Imper. Zeno A. Q. Hæc edicta accepida de Baſiliſco, qui ſub Zenone Imp. Orientis imperium occupauit. *obſ. 5.c. 19. Cvtac.*

a Contra Deū facit, qui facit contra eccleſiam.

a ¶ *Decernimus.* Imperator Leo vetuis Orientem profectus erat: & ideò quidam tyrannus eccleſias inuaſerat, ſcilicet Gloſocer b: & malas leges, & ſtatuta contra eccleſias, & earum priuilegia ſtatuerat, quæ omnia caſſat Leo per hanc legem, & ad priſtinam formam reducit. ACCVRS.

b Baſilid. ſed Baſiliſcus.

b ¶ *Antiquatis.* i. vt frequentari non debeant.

c ¶ *Ac pro, id eſt.*

d ¶ *Fundatis* ipſo iure.

e ¶ *Qua.* ſubaudi, his. ACCVRS.

f ¶ *Quarum.* f. eccleſiarum.

g ¶ *Sacerdotium.* i. Patriarchatum.

h ¶ *Ac* c. ponitur pro, id eſt.

c ac. pro, id eſt.

i ¶ *Epiſcopum patriarcha.* Fuit Archiepiſcopus & Patriarcha Conſtantinopolitanus. CYAC.

k ¶ *Cæteras.* ſuffiert eccleſias.

l ¶ *Creationem.* quis & à quo ordinetur epiſcopus.

m ¶ *Reſidendi* quis à dextris, & quis à ſiniſtris patriarchæ debent ſedere: vt fuit contentio inter archiepiſcopum Romanum, Ravennatenſem, & Mediolanenſem.

m ¶ *Matrem.* Secundum poſt Ro. ſedentem *Theod. Lectorem 9. §. ſciencet. & in auth. de eccleſiaſt. §. 1. coll. 11. & Tit. inſt. Cvtac. & Fabr. Accvrs.*

n ¶ Hanc legem ipſe Acacius diſtinxit, præcipitanter edidit: ſed reſtituit Simplicius Papa, ex Gilaſij epiſt. 12. ad Dardanum. *Baron.*

Caſſatis omnibus fallis tempore tyrannidis, priuilegia eccleſiarum in omnibus in ſuo robore perſeuerent. l. d. ſiccandum BAL. Vel ſic: *Omnia quæ falſa ſunt tempore tyrannidis, ſuperueniente iuſto domino debent reſcindi.* PAV. DE CAST.

δοχίων, καὶ νοσοκομίων, καὶ πτωχείων, κἀόσας ἄλλας τοῖς εὐαγέσι τούτοις καὶ οἰκονόμοις ἐκάλεσεν αὐτὸς τούτων ἢ πλουμίων, ἢ διοίκησις καὶ τὰ δίκαια τῶν φιλοθεμοσαμίων, ἐ τὰς ἐκκλησίας θρυ, ἡνίκα.

Latinè ad verbum per Ant. Contium.

Si quis donauerit aliquā rem mobilem vel immobilem, vel ſe mouentem, aut ius [aliquod] perſonæ martyris aut prophetæ aut angeli tanquam ipſi poſtea oratorium ædificaturus, & donationem inſinuauerit apud quos neceſſe eſt, cogitut opus, quamuis nondum inchoatum fuerit, perficere [per ſe] vel per heredes, & perfecto operi dare ea quæ donatione continentur. Idem & in Xenodochiis, & Noſocomiis, & Prochiis obtinet, licentia danda epiſcopis & œconomis conuenire ipſos. His verò adimpletis, adminiſtratio ſecundùm ea quæ his qui liberalitatem exercuerunt, viſa fuerunt, & ſecundùm præſcriptos fines fiat.

Hanc legem Anton. Auguſtianæ ſ. vel Leonis, vel Zenonis: nos verò Zenonis: quia in ver. libris ſequent l. Decernimus, ita inſcribitur: Idem A. Sebaſtiano PP. *Cimelius.*

Hanc aliam eiuſdem conſtitutionis epitomen ex Baſilicis edidit doctiſſimus Cuiacius, lib. 12. Obſer. cap. 28.

Ο' αυτοκράτωρ Θ. διορισάμενος ἐν τῷ δικτήρῳ οἴκῳ κλίνας ἢ ξενῶνα, ἢ νοσοκομεῖον, ἀπαλλοτριώσας ἢ αὐτὸς ἢ δι' ἄλλου ἐπιτρόπου, ἢ τὸ ἐπιτιθέμενον αὐτῷ ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων ἢ οἰκονόμων τὰ ὑπογεγραμμένα, οἰκοδόμημα μόνον καθὼς τὸ δοὺς αὐτό.

Eadem Latinè.

Qui formauerit inſtrumentum donationis, pro extruenda ſacra, vel hoſpitali domo, pauperibus curandis: & ipſe, & heredes eius expoſcantur per Epiſcopos, & œconomos extrui ædificia, prout ipſi fuerit viſum.

orthodoxæ religionis fide, & ſanctiſſimarum eccleſiarum & martyriorum ſtatu firmiter obtinebant: his quæ contra hæc tempore tyrannidis † ignouata ſunt tam contra venerabiles eccleſias, quarum f ſacerdotium a gerit beatiſſimus ac b religioſiſſimus epiſcopus patriarcha ā noſtræ pietatis pater Acacius, quàm contra cæteras i, quæ per diuerſas prouincias collocatæ ſunt, nec non & reuerendiſſimos earum antiſtites, ſeu de iure ſacerdotali à creationem k, ſeu de expulſione cuiuſquam epiſcopi à quolibet his temporibus facta, ſeu de l. prærogatiua in epiſcoporum concilio, vel extra concilium ante alios reſidendi l, vel de priuilegio metropolitano, vel patriarchico ſub iiſdem impiis temporibus, penitùs antiquandis: vt caſſatis & reſciſſis quæ per huiuſmodi ſceleratas iuſſiones, aut pragmaticas ſanctiones, aut conſtitutiones impias, hæc formas ſubſecutas ſunt, quæ à diuæ recordationis tertiò principibus ante noſtrum imperium, & deinceps à noſtra manſuetudine indulta vel conſtituta ſunt ſuper ſanctis eccleſiis, & martyriis, & religioſis epiſcopis, & clericis aut monachis, inuiolata ſeruentur. Sacroſanctam quoque huius religioſiſſimæ ciuitatis eccleſiam, & matrem m noſtræ pietatis, & Chriſtianorum orthodoxæ religionis omnium, & eiuſdem regiæ vrbis ſanctiſſimam ſedem, priuilegia & honores omnes ſuper epiſcoporum creationibus, & iure ante alios reſidendi *, & cætera omnia quæ ante noſtrum imperium, vel nobis imperantibus habuiſſe dignoſcitur, habere in perpetuum firmiter regiæ vrbis intuitu iudicamus & ſancimus. Dat. XVI. Kal. Ian. Armatio clarę memoriæ, Cos.

† Baſiliſci. Is autem dicitur tyrannus qui dominū ſibi vſurpat citra voluntatem principis aut populi, & huiuſmodi vſurpatio tyrannis vtile ſeruit. *ſcribo. c. 1. de Cens. c. 1. in 6. lib.*

a Reſidēdi, vtiam hoc loco. Præcium ad conſtituendam primam patriarchæ Conſtantinopolitani. Nouocaſo. ic. 3. cap. 1. hic collectione Græca ecclesiaſticarum conſtitutionum, locum A. nathaſium cōſtantinopolitanum ſic inuocat: *ἐν τοῖς κανόσι τῶν ἁγίων, γ. de non ordin. nou.*

a κανονικὰ ἑίκοσι, γράμματα ἐκκλησ.

b Reſtitit forte vetus inſcriptio Romana.

XVII. Αὐτοκράτωρ Α'ναστάσ@.

Τὰ' ὑπὸ τοῦ μεγάλης εὐκλείας Κωνσταντινουπόλεως ἐ τῶν αὐτῆς διοικημάτων, καὶ χωρογραφιῶν δίκαια οἰκεῖα φυλαττέσθωσαν. αἱ ἢ ἀλλαχοῦ εὐκλείαι ἐ μητροπόλεσι καὶ πλησίον, καὶ ξυνοδικαῖς καὶ ὀρθοτοκοφόναι ἢ διοικῆς φυλεῖς, ἐ ἢ ἐξεικονίδες αὐτῆς, ἐ ἢ τοῦ ἢ χρησιμεύουσι ἢ ὑπηκόοις αὐτῆς, ὅπως ἢ τ ἢ ἀπὸ χρησιμευόμενοι μητροπολιτῶν, καὶ τ ἐξ ἑκείνων χειροτονημένων ἀκούετο, ἢ πολλαῖς * σύνοσι ἐκκλησιῶν: εἰ μὲ ὑπαφθλῆς εἴη ἡ πρόσκρισις, ἢ ὑποθήκη, ἢ ἀντιλαβή, ἢ διώνυμος ἐμφύτευσις, ὅτι τὸ τίμιον ἐ πνοδιγκομῶν, ἢ τὸ δικαιοῦν ὅτι ὑποθήκη μόνον σχέσεως εἰς ἐλάττωσιν χρίως ἐκ ἀξιοῦχίς ἢ χρέως ὑπόσχεσ ἀναλογίας ὑπακουσίας πρ̃ δίκαιά οἰκου: ἢ ἐφ' ἑ ἕτερον ἀναγκαιότερον ἐκπονεῖς πρᾶγμα εἰς κατ' ἐπεγγύησιν ἐ δίκαιος οἶον ἀγνώμων, καὶ ἀνεξικάκητ πεισθῆναι δικαιοπρεπῆ πράγματα, ἐ σχέδον εἰς ἐλαίονα ἐ ἀδόμενα ἔχοντα: ἢ ἐμφυτεύσεις μὲ μονιμίους ἢ σεσοδομῆ σκαπτελλὶς ἀπόμ ᵇ ὅντ@. ἐ πράγματος. τὰ γὰρ ἀμφ' ἢ ὑποκείμενα ὑπ' ἔχοντα δίκαια, ἢ ἐγγεγραμμένα. τὸ ἢ χωρίον εἰς ἐλάττος ἰσχύει, εἰ μὲ μετ' ἢ ἀγνοούμενον αἴτιον ἐν ὑποκειμέν φανερωθῇ: ἐν μὲν Βυζαντίῳ πρ̃ Μαΐσσῃ ᶜ κέντῳ, ἐν ἢ τοῖς ἑσπερινοῖς ἀμφ' τοῖς ἑκάστοις σεσημάνται ᵈ ἢ ἁγίων γεγραφένῃ ἐπὶ μὲν ἢ ἐκλογίων πατρίων ἢ δικαίων, καὶ ἢ μονασηρίων διὰ παράνομ τοὺς ἡγουμένους, ἢ τοὺς ἀδ@ς μοναχοὺς ἐπὶ ἢ τῶν πλησίον τὰ δικαιοῦ, καὶ τῶν ὑποκειμένων, καὶ ἢ πλοῦτ: ἐπὶ ἢ τῶν ξενώνων ἢ διακονῆ, καὶ ἢ ἀδελφοτρόφων πάντων ὑποκειμένων τοῖς οἰκείοις, καὶ ὁμοίως ἐπὶ τῶν ὀρφανοτροφίων. ὥστε κρεῖττον τὸ τοῖς πλείοσι ἀρέσκειν, ἐ μόνοις τοῖς ἐπιτρόποις.

c Magiſter officiorum.

d Propoſitis ſanctis Scripturis aliquid agere.

480/C.IV.K.5-4, 55-56
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Latinè per Antonium Contium.

Imperator Anastasius.

PRiuilegia magnæ Ecclesiæ Constantinopoleos, & sub ipsa administrararum, & sustêtarum * venerabilium domorum custodiuntor. 1 ¶ Aliæ autem ecclesiæ,& monasteria,& ptochia,& Xenodochia, & orphanotrophia eiusdem ciuitatis, & confinium * eius, & quæ sub ordinatione episcopi eiusdem sunt , aut sub his qui ab eo ordinantur metropolitæ , aut qui ab illis immobile quid,aut ciuiles panes ne alienanto, nisi vtilis sit venditio,aut hypotheca , aut permutatio,aut perpetua emphyteusis, hoc est,quando pretium eius quod venditur, aut mutuum , quod sub hypotheca sumitur, profuturum est ad liberationem debiti ex successione * contracti , aut ad vtilis alios necessarios loco venerabili impendentes , aut ad alia magis necessariam rem redimendam , aut ad imminentem venerabilis domus restaurationem.Et si permutationem faciant, eam faciant cum re magis necessaria , & reditum non minorem eo quòd datur habente , & empisyteusim quoque [faciãt] absque reditus deminutione , aut de re seu possessione minùs idonea [seu fœnea.] Nam quæ ob sterilitatem damnosa sunt, donari & concedi possunt. 2 ¶ Id verò quod gestum erit non aliter valeat,nisi vna ex supradictis causis in actis manifestetur. Byzantij quidem apud Magistrum,census , in prouinciis autem apud defensores [ciuitatum] propositis sanctis Scripturis.& pro ecclesiis quidem præsentibus œconomis , & qui in his morantur clericis, pro monasteriis autem præsentia requiritur Abbatum , & cæterorum monachorum ; pro prochiis verò,administratoris & ministrorum , & pauperum;pro Xenonibus autem,administratoris , & omnium qui inueniennt ministrorum gubernationis , & similiter in orphanotrophiis obseruator , ita vt obtineat quod pluribus placuerit , consentiente etiam episcopo locorum in quibus confueram est fieri. Non valente magistro census, aut defensore, se excusare quo minùs suscipiant ac comprehendant venerabilem domum , in qua talis conficitur actio indemniter , & defendant ipsam, subiicianeur enim ob prætergressionem , pœnæ auri libratum viginti. Et post hæc fiant instrumenta mentionem facientia causarum , & monumentorum confectionis,& appellationis eorum qui adfuerunt, & apud quem confecta sunt. 3. ¶ Si quid autem supradictorum prætermissum fuerit, tam fœneratoris , quàm emptor excidat ipsa re , & credito,& pretio , qui verò in permutationem accepit, & id quod cepit amittat , qui verò in emphyteusim super propriâ vitam accepit , vel donationem , vel concessionem prohibitam , reddit quod accepit, & quãtitatem alteram quanti est id quod datum est. 4 ¶ Locum autem habent prædicta , & in futuris ecclesiasticis rebus , & in præteritis, aut præsentibus. 5. ¶ Existentibus autem rebus mobilibus (extra * sacra vasa) & sufficientibus ad dictas causas cessat necessarium immobilium rerum , & panum tam alienatio, quàm hypotheca.

Epitome constitutionis Latinè per Ant. Contium.

Idem Anastasius Imp. Magnæ Ecc.

COnstituio adlignat magnæ ecclesiæ Cõstantinopoleos septuaginta librarũ auri reditum,eam ob causam , vt licèt exequiæ sine sumptu & gratis fiant in vrbe Constantinopolitana. Et vsque ad nouos muros,& Blachernas. Nam Syceæ [seu Sycorum transitus]pars sunt ciuitatis. Statuit contra delinquentes , pœnam quinquaginta auri librarum.

Donatio primùm collata non valet vltra decentes solidos nisi insinuata. In ecclesia verò collata valet vsque ad quingentos etiam non insinuata,principiu tamen est privilegium,vt absq; valeat sine insinuatione donatum. SALYCET.

XIX. *Imp.* IVSTINIAN. *Menna* P. P.

LIud quod ex veteribus legibus [a] ,licèt obscurè positis , à quibusdam attenebatur , vt donationes super piis † causis factæ , licèt minùs [b] in actis [c] intimatæ [d] essent,tamen valerent : certo & dilucido iure taxamus , vt in aliis [e] quidem casibus iura veterea super intimandis [f] donationibus intacta [g] maneant : si quis [h] verò donationes vsque ad quingentos solidos in quibuscunque rebus fecerit [i] vel in sanctam Ecclesiam , vel in Xenodochium [k] , vel in nosocomium [l], vel in orphanotrophium [m] , vel in prochotrophium [n] , vel in gerontocomium [o] , vel in brephotrophium [p] vel in ipsos pauperes , vel in quamcunque

[Illud quod.] Plana est hæc lex. ¶ Et not. primò ex ea in verbo, *in actis.*& verficul. *adhuc rum.* quòd scripturæ factæ coràm iudice vel magistratu, etiam per modum voluntariæ iurisdictionis, dicuntur acta [a] & sic debet omnibus fieri copia ipsarum , vt sunt emancipationes, & adoptiones , & creationes tutorum vel curatorum, in quibus requiritur authoritas magistratus , de quo vide quod no. Innoc. *in c.).* *extrà de probatis.*¶ Not. secundò , quæ dicuntur donationes [b] factæ ad pias causas. BALD. & PAV.

a [Illud quod ex veteribus legibus.] Dicebatur, quòd donatio facta in priuatum valeat vsque ad cc. solidos : sed si in Ecclesia fiunt , in plus sed non determinatur per eas , vnde dicit, *illud, &c.*

b ¶ *Minùs.* i. non.

c ¶ *Acta.* i. chartis.

d ¶ *Insinuata.* id est, recitata.

e ¶ *In aliis.* id est , cùm donatio conferatur in alium.

f ¶ *Insinuadis.* i. c in scripsis deducendis.

g ¶ *Immobilia.* vt debeant insinuari,si sunt vltra cc. solidorum ¶ *de do. I. sancimus in princ.*

h ¶ *Si quis.* in quibuscũque mobilibus vel immobilibus.

i ¶ *Fecerit.* id est, facere voluerit.)

k ¶ *Xenodochium.* locus [a] in quo peregrini alũtur.

l ¶ *Nosocomium.* locus in quo ægroti curantur.

m ¶ *Orphanotrophium.* [e] in quo pueri orbati parentibus aluntur.

n ¶ *Prochotrophium.* [f] in quo pauperes aluntur.

o ¶ *Gerontocomium.* [g] in quo pauperes propter senectutem , & propter infirmitatem curantur.

p ¶ *Brephotrophium.* [h] in quo infantes & imbecilles aluntur , vt probatur hæc expositiones in Nouellis super illa constit. *de alum. & emphyt.*

[a] Acta quæ dicuntur.

* In integra constitutione esse facta mentionem tantùm Græcus interpres , ex his verbis nulla immobilia ecclesia constare. Sed ea quæ ita appellantur, dicuntur mobilia esse.

[b] Donationes ad pias causas quas dicuntur, vide apud Tiraquellum. *de pœnitg. pia caus.*

[c] Insinuare profiteberis.

[d] Xenodochium.

[e] Orphanotrophium.

[f] Prochotrophium.

[g] Gerontocomium.

[h] Brephotrophium.

† Donatio ob pias causas facta est quæ fit pauperibus, pro captiuis redimendis, vel pro victu & vestimento qui sit in carcere pro maleficio ; & pro dotanda muliere. hinc dicitur Tiraq. *cessat de principio pia caus.* Itemque eadem exceptio donationem habet. Donatio facta ecclesiæ vltra quingentos aureos firmatur, ea valeat.

* Excipiat nobili hic nobile, vel eiusmodi. Ita aliud excipiat nobile & nobilius , vel in carcerophium,scilicet quo quibus detentibus: Synaptia.

480/C.IV.K.5-4, 57-58
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 59-60
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN AVTHENTIC. de alie. & emphy. §. pe. in fi. coll. ix. constit. iij.

Ista authentica addit aliam exceptionem in qua vasa sacra possunt alienari. BALD.

PRæterea [CASTR. Vasa superflua, & debitum vigentes, quæ alias de non possint solui, possunt vendi: nec quod aliud immobile alienetur: & possunt vendi integra alicui Ecclesiæ, laico autem non, nisi confracta: & præter illam formam amittur, vel venderentur, illa vasa reuocantur: & eadem pœna imponatur accipienti, quæ imponeretur si acciperet rem immobilem Ecclesiæ.

¶ *Præterea* Ex Codicis in casu permittente alienari hic in alio præterea, &c.

d ¶ *Ea* scilicet vasa.

e ¶ *Venerabilibus* sub. Consistoriis, & hospitalis: sed tamen & adhuc videntur facere arg. *Instit. de rer. diuis. §. fluuiorum. &* ff. *de rerum diuis. l. in tantum. §. simul.* licet Decretista distinguant. Sed bene potest responderi, quòd talia fructus non facit, cum nihil substantiæ remanet eo fracto, sed domo diruta remanet area, quæ est eius maxima pars. ¶ Item quomodo venderentur, cùm æstimari non possint. vt ff. *de rerum diuis. l. fin. &* ff. *de contrahend. empt. l. sed Celsus in prin.* Respond. fore eo casu pretium æstimatio, vt & in libera homine, cuius venditio quandoque valet: vt ff. *de pact. qui filii dif. l. 3. &* ff. *de his qui dare eorum, vel effe. l. fin.*

Decimas.] CASTR. Lex erat, quòd si curialis aliqui daret in vita vel in vltima voluntate, quarta debatur curiæ. fallit si daret ecclesiæ libera plane est. ¶ Nec ex hac lege in fin. argum. quando contra allegatur aliqua lex quæ loquatur in ecclesia, si non occurrit alia contraria responsio, posset dicere, speciale est in ecclesia propter rationem quæ hic ponitur in text. secundum Paul. hic.

§ ¶ *Sanctimus.* Consuetudo fuit hæ lex erat quæ dicebat, quòd si quis decurionum vel curialium vellet suam substantiam totam dare quocunq; modo alteri, siue in vltima voluntate, siue inter vivos: certa pars, puta quarta, debatur curiæ: hodie verò exiguntur per hanc legem omnia bona voontabilia, vt eis decurriones bona omnia dare possint, & cuncta nil deroghat: & in aliis omnibus remanent dicta consuetudines hic, & *infr. quando, & quidam quarta part. l. &* § *&* ff. *de iurisd. om. iud. l. lib. x.* sed si curialis fit clericus, tunc tres partes fiue substantiæ remanent apud curiam: vt ff. *eod. nouissimum sed neque.* quæ est contra fiscum, si aliter doceat, ipse in curia celebret, vt hic.

b ¶ *Xenones.* vbi * peregrini alumur, & omnia quæ sequuntur, a Xenones, sunt nomina venerabilium locorum quæ exponit, vt *supra eod. l. illud.*

c ¶ *Curiali.* id est, alicuius curialis. nam ex bonis curialium tantum debatur quarta ipsi curiæ.

k ¶ *Vnus.* scilicet domuncula.

l ¶ *Inscriptionibus.* Inscriptio erat quarta portio rei quam aliquis dabat venerabili loco: vt ¶ *quando & qui. hos quarta pars de. l. 9. & infr. de impp. in dotem. l. lib. x.*

m ¶ *In aliis quidem personis.* ff. *Humanum.* q. d. bene debemus facere differentiam.

o ¶ *Confirmetur.* q. d. bene debet confirmari.

VT inter diuinum.] CASTR. Facit hæc l. differentiam inter primatos ex vna parte, & ecclesias & ciuitates ex alia, circa præscriptionem in quatuor casibus, scilicet in hereditate, item in legato vel fideicommisso, item in donatione, item in vendatione: si ecclesia vel ciuitati ex præscriptio nis cessare debeatur, non currat præscriptio nisi centum annorum. 2. Secundò de capitulo ecclesiæ vel ciuitatis, & quid eis debeatur ex præscriptis causis. 3. Tertiò, quòd si ecclesiæ ciuitati & capitulo aliquod debeatur, personalis & realis actio & hypotheraria ex causis prædictis competit. 4. Vltimò, quòd in præmissibus & similibus locum habeat negotiis. ¶ Nec præiudicat hæc lex prior. secundum latos. hic quòd ecclesia *b* & ciuitas acquirant ex quadraginta: sed hoc quotidie allegatur ille text. & intelligo eorum quibus ad res casus pertinet hic in text. alias exiguntur non procedit. 2. Nota secundò ibi, *aliquam reliquerit hæreditatem.* secundum Alb. Bald. Salyc. Paul. & Iaſchi, quod verbum * reliquendi trahitur ad successionem hæredis, & hoc ideo, quia additum' voluntatem, secundum ipsum.

p ¶ *Vt inter a diuinũ* ¶ † publicumque ¶ ius, & primata ', Bald. Salyc. Paul. & Iaſchi, quod verbum * reliquendi trahitur ad successionem hæredis, & hoc ideo, quia additum' voluntatem, secundum ipsum.

q ¶ *Vt inter diuinum* duobus modis dicitur ius * diuinum: & à Deo conditum, vt euangelia: & ipſi Deo conſtitutum, vt super rebus ecclesiasticis factum, & hoc secundo modo accipitur hic. ¶ Item & publicum duobus modis dicitur, vt à qualibet ciuitate factum quod dicitur ius ciuile: vt *infr. de iur. no. §. ius aut ciuile.* & ciuitati factum, scilicet super rebus ciuitatis, & sic hic accipitur. ACCVRS.

q ¶ *Publicum* quo ex vna parte, & priuatum ex alia parte.

r ¶ *Primata.* dic, id est, ista super commodis priuatorum facta, inter duo prima, scilicet ius diuinum & publicum ex vna parte, & hoc tertium ex alia, est differentia: vt hic, & ff. *Ex præsens. in fin.*

¶ E:

480/C.IV.K.5-4, 61-62
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 63-64

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 65-66

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Latinè per Antecessorem Constantinum.

Idem.

CHartularij Ecclesiæ magnæ, neque per intermediam personam possunt accipere rem immobilem ipsius per conductionem, aut emphyteusin, aut alium modum. 1. ¶ Fiunt chartularij præeunte libello & ferente subscriptionem tam Patriarchæ, quàm œconomo. 2. ¶ Et si quis ipsorum apparuerit lucripuisse, aut transtulisse, aut aliàs inutilis esse, licet patriarchæ, & œconomis eum expellere de catalogo. 3. ¶ Fiunt autem ad scrinia Orientis, chartularij xv ad Asianæ, xvj. ad Ponti, xv. ad domesticorum, xv. ad Thraciæ, viij. ad Antiochi, vj. ad Calapodij, vj. ad expensarum, x. ad legatorum, ix. 4. ¶ Et accipiunt ratione consuetudinum pro emphyteuticis quidem instrumentis, quinquagesimas *pro cõductionalibus verò, & cæteris cõtractibus centesimam b. 5. ¶ Si verò supra præfatum numerum chartularius fiat, eiicitur, & dat Ecclesiæ xv. libras, & qui fecit illum, xx. 6. ¶ Cum inquisitione diligenti œconomi discutiuntur, sententia Patriarchæ, factum impensam ab emphyteutis, & conductoribus, & administratoribus vnoquoque ex œconomis inquirente, in sibi commissa administratione. Reliquarum verò rationem inquirent ex inflione scripta Patriarchæ, qui rationibus subscriberet hoc, *Relegi.* & quod extra hanc observationem dèc. ullum fuerit, de domo sua œconomi præstabunt. 7. ¶ Imputatæ autem, seu acceptolatæ impensæ, & illatarum pecuniarum accipiunt œconomi centesimas c, qui autem plus accipit, & ministerio chartularij, & sacrâ dignitate excidit. 8. ¶ Inconcussi oportet œconomos singulis mensibus, aut ad summum * binis, rationes reddere apud arcarios, sin minùs periclitabuntur.

Amalf.

Quinquagesimas.

b Centesimas.

c Centesimas

* Vel minorum. Aut. hoc. vertunt minimè. Sed emendat. ex antecessori. ad superiorem clausulam referatur. non ad præcessores.

XXVI. Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ Λεύκιος Ἰουλιανῷ ὑπάρχῳ ἐπαρχίων.

Ἐπανόρθωσε τὸ παλαιὸν δίκαιον διορθώσας τοιαύτης ἀνάγκης, καθ' ἃς ὁ ἐξ ὁλοκλήρου τῆς ἐρημίας τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν Χριστὸν κληρονόμον, μὴ ἀσθενοῦς ἰσυκότος εἶναι δοκοῦντα, ἢ ἄλλον ἢ ἁγιώτατον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξ ἡμισείας, ἢ ἐξ ἄλλου μέρους ἀντὶ μέρους, ὑπερον δὲ ἄλλα ἐξ ἡμισείας, ἢ ἄλλας μοίρας δόντ' ἢ πλείους ἐξηκόντα, καὶ τὸ τῆς ἡμισείας ἢ τρίτου ἐκεῖ χωρῆν, ἐ πολλῷ μᾶλλον ἐκποιεῖσθαι δύνασθαι καὶ τοὺς πολλοὺς ὀφείλειν τέλεσι ἢ τὸ ὑποκείμενον, ἀναζητοῦσι, εἰ μὴ τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γραφὴν τις κληρονόμον, ἢ ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ ἐκ μέρους ἀντιπρὸς ἀναγκαῖον ἢ καὶ ἀντὶ πολλῶν, ἢ ἢ παῖδα, ἢ τὸ χαρίσιον, ἵνα δὲ καθόλου ἡ πλειόνων, ἀγωνιστὴν ἐκκλησίαν ἐκτησάμενον, ἐ εἰς ὁλόκληρον ἢ ὑπερον ἀπαιτῆσ ὀφεῖ ἢ ἀφορμὴν αὐτὸς οἰκοδόμων, ἢ εἰς τὸ μέρος καθ' ὅσον κληρονομῆ· ἐγκράζει, φασὶ ἢ κεφαλαίῳ· ἢ ἐ λαγάτον, ἢ φιλόχρημα μέλαν καθαλήφθω, ἐ ἔστω ἀφορέσει ἢ ἀγωνίστως ἐκκλησίας ἵνα ὡς πλοῦτον ἔκκλησιν ἀπόλαβε ἀφορῶν. εἰ ἢ ἐπὶ ἢ ἀλλοτ ἀγχιστείαν ἐμπεδῶν, ἢ ἢ αὐτοκτονῶν φθείρεται, μὴ ἀποκτείνῃ· οὐκ μόνον, ἤτο ὅσῳ ἔστιν ἀφορᾶ πάσι ἐξεστιν ἀδεῖν, ἢ τοῖ ἢ ἀλλοφανὸν γεγονότ· ἐ τὸ αὐτὸ λαβεῖ ἢ τόμος ἐκκλήσιν ἀφορᾶ· εἰ δὲ ἢ ἀπορίαν αὐτὸς, ἢ ἐπὶ τοῦτ ἐκείνου, ἢ ἢ ἀπορίαν αὐτὸς, ἐυπάρχῳ· οὐκ· εἰς τίμιον ἐκείνος ἢ σπουδαιοτάτην ἀγχιστείαν, ἢ ἢ ἀγωνιστὴν μαρτυρῶ·, ἀλλὰ δοκεῖ γεγράφθαι κληρονόμον. εἰ ἢ μία ἐστ καὶ ἢ ἀπὸ πόλιν, ἢ ἢ ἐπαρχίαν τοῦτ· οὔτως, τίμιον καὶ τὸ, ἵνα καθὼς τὰν μητροπόλιν σεβασμίας οὔσας, ἐ εἰ καθ' αὐτὰς χρὴν ἀξιοῦσθαι τοιούτης τῆς οὔσης, ἐκείνης ἀναιρῆ ἢ πλέον, ἢ τὸ σημεῖον, εἰ τὸ φιλόχρημα ἐστον καλλιλαμβάνει. ¶ Εἰ ἢ μὴ ἐκεῖνον φανεῖα τοιούτης ἵς οὔσης ἀν, καθὰς ἵσε καὶ τόπον ἀγωνιστὴν ἐκκλησίας τοῦτο λαμβάνει, δηλονοτὶ ἢ ἀγωνιστὴν ἐκκλησίας ἄπαντες εἰ κατὰ δίκαιος ἀφορᾶ ἐστον οἶκοι, πολλὰ ἀμφὶ γένοιτο ἀφορᾶ· ὁ πλοῦτος ἔστιν ἢ μάτοι ἐνδυομένος ἔστιν ἀπόδυσις, ἄτοιο ἢ κτῆσις, ἀλλ' ἐ τὸ τοιοῦτον ἐμοὶ γενόντας κατὰ ἵσα ἐξέστικεν δεῖ ἢ πλεῖον ἡμῖν κακεῖνο πολλὰ τὸ ἀλλοδὶς ἀπὸ ἢ γεγαμημένον ἀφορᾶ ἐστον πράξεσι. ¶ Εἰ μέντοι ὁ μὴ ἐξοδεμῆ· ἐπὶν μὰ ὅτιν τόπος, ἐυφυΐαν ἢ ἀπὸ ἐνίοτ· ὁ ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἢ ἢ παρεικὸς ἐυκτῆμα φοῦ. ἐ καθιστᾶται, ἐ μὴ ἐ τοῦ τοῦτο συχνὸ ὁ τελεῖσθαι, ἐφοῖτο, ἢ τοῦ φρὸς αὐτὸ μοῦσα ἄξα σπουδάσεται, ἐκείνο δίκαιο καταλλαβεῖν τὸ φρεσβύτερον, εἰ ἢ κἀν τοῦτο ἐφρέκειτο, μᾶλλον ἐκ ἢ ἀπὸ ἐνίοτ· ἐκδυνέγκῃ οἶκοι, ἢ ἀλφάνῳ βασδάσας πρὸ δίκαι τὸ τοιοῦτο καταλλαβεῖν περιβάλλοι, ἤτοι τὸν κληρονόμον.

Latinè per Antecessorem Constantinum.

Imp. Iustinianus A. Iuliano P.P.

QVoniam in plerisque nuper testamentis inuenimus huiusmodi institutiones, quibus ex alle quis scribitur Dominum nostrum Iesum Christum heredem, non adiicitur oratium, aut templum vllum, aut ipsum dominum Iesum Christi, ex femisse, vel alia inæqualibus partibus, alium verò quemplã ex dimidia, vel alia portione. Iam enim in complura huiusmodi testamenta incidimus, cùm videremus, multam eiusde incertitudinem secundum veteres leges exoriri. Nos hoc etiam emendantes sancimus, siquidem Dominum nostrum Iesum Christũ † scripsit quis heredem, vel ex asse, vel pro parte, videri è conscriptus ipsius ciuitatis, vel cathedræ, vel agri, in quo cõtentus erat defunctus, Ecclesiã sanctissimã ipsiusmet esse heredẽ, & hereditatem peti debere per Deo amabilimos eius œconomos, ex asse, vel pro parte, ex qua heres ipsiusmet ciuitatem obtinente, & legatum, vel fideicommissum relictũ sic *, vt ipsa competit fundũ illorum Ecclesiæ, ad hoc quidem, vt ad pauperũ alimoniã conferant. ¶ Si verò vnius ex Archangelis † memineris, vel venerandorũ martyrum, nulla facta aliis mentione | quod quidem etiam eosmet à quodam factum, qui ex illustribus erat, & in omni eloquio, & legum doctrina spectatissimus, fi quidẽ aliquis de in illa ciuitate, vel vicinia eius venerabilis locus in honorem illius erat consecratus: Archangeli, vel Martyris cõtractus, videri ipsum scriptum esse heredem: verò nullus talis locus est in illa ciuitate, vicinãve eius, tunc venerabilis locus, quæ in metropoli eius fuit, videri instituta: & si quidẽ in ipsa metropoli inuentus fuerit talis aliquis locus, illi procul dubiũ videri relictũ, vel hereditas, vel legatũ, vel fideicommissum. Si verò illic nullus talis locus apparet, denuò Ecclesiæ, quæ in illo loco fuit, capere id debere. Sanè sanctissimis Ecclesiis omnes aliæ domus cedant. nisi * contiat, defunctum aliud nomen fouisse, & voluisse adiicere, & aliud dixisse. nam sale quid accidisse & non scimus in ciuitate Pontis: testatorem. & tunc etiam confirmatum fuisse, vt constet † scriptum veritas obtinere. 1. Si autem testator certum locum nõ apposuerit, multa autẽ templa eiusdem tituli aut nominis in illa ciuitate inuenta fuerint, vel eius vicinia, & quodam in aliquo illorum defunctus frequenter versabatur *, & maiorem ergo illud habebat affectionem, illi templo videri legatum relictũ. Si verò nihil tale inueniatur, maximè si templo ex multis eiusdem nominis videatur relictum legatum, vel hereditas, quod ex cæteris indigentius †, & magis opi egens.

Dat. iij Kal. Nou. CP. Lampad. & Orcli. rr. cc. Coss.

† Instituto D. N. Iesu Christo ex asse, vel pro parte quis coniuratus testatus.

* De legato, & fideicommisso. fo., quod Iesu Christo relictum.

† Relicti Archangelis, aut Martyri, cui magis.

* Voluit vendendi facultatem præstanda. Iis ordinationibus scripturam relictam defendi præcipit.

† Præsumptus voluntas tribuenda est ex eius conditionibus.

480/C.IV.K.5-4, 67-68
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE EPISCOPIS & clericis,&c.

De rebus Ecclesiarum [illegible]

[Vetus] *sanctionem.*] CASVS. Eximit clericos, & eorum familiam, vt non soleant munera extraordinaria, nec hospites armigeros. ¶ Not. ex hoc textu de dictione *iacta* [a], nam quandoque ponitur relatiuè, quandoque locatiuè, & designatiuè. Primo modo loquitur hic. Secundo modo loquitur [illegible] & gloss. ff. *de fun. vrb. pra. l. quidā Hyberus. & l. fi flumen. ff. de inin* BALD.

a ¶ *Iacta sanctionem.* id est, legem.

b ¶ *Meruistis.* ô Episcopi, & clerici. & facit mentionem de *l. placet. ∫. tit. proxim.* & loquitur hic Constantinus, qui fuit Imperator primus[b] Christianus. ∫. *de me. li. l. diui Constantini.* & legem illam *placet.* fecit vel ipse, vel aliùs eius antecessor.

c ¶ *Mancipia.* i. familia vestra.

d ¶ *Nullus.* i. exactor.

e ¶ *Collationibus.* i. sordidorum munerum, vel extraordinariorum.

f ¶ *Vacatione.* sordidorum munerum, vel extraordinariorum.

g ¶ *Hospites.* [d] hospites hic intellige milites armatos, quorum hospitalitas est quasi munus incumbebat, hospites autem, id est, pauperes suscipere debeant. vnde Paulus, *Hospitalitate inuicem praeuenientes.* vt ∫. *l. proxi* [a].

¶ Sed opponitur: hospitis[b] receptio est patrimoniale munus: vt *infrà de mun.pa. l. ij.* & *Latam lib. x.* & *ff. de mu. & ho. l. fin. § sunt autem* & *l. & qui origine § munus hospitis.* ergo clerici debent subire: vt *infrà eod. l. de his,* quæ est contra. Respond. sub[illegible] clerici munera patrimonialia, sed non omnia, quia tributorum tantùm. V. Vel aliter hospitis susceptio [c] alia rei propriè cohæret alia non: sed quasi ex inopinato suscipitur. Primo casu clerici non excusantur: quia nec milites, nec mulieres, nec impuberes, nec veterani, imò nec ipse princeps: vt ∫. *de mun. pa. per totum li. x.* & *vt ne. lic. in empt. spec. fo* [illegible] *& ff. de va. mun. l. sunt munera.* In secundo & clerici, & milites excusantur: vt *hic,* & *ff. de vac. mu. l. his, §. angariarum.* 3. Vel meliùs licèt patrimoniale sit munus suscipere hospites: tamen propter beneficium specialis huius legis se excusant[d] illi enim soli se excusant[d], qui de hoc habent speciale priuilegium: vt *ff. de vac. mu. l. sunt munera.* vt philosophi, & artium professores, & milites & veterani: vt *ff. de mu. & ho. l. fin. § pen. & fin.*

a Post[illegible], dictio quandoque ponitur relatiuè, vel locatiuè, & designatiuè.

b Constantinus primus Imperator Christianus.

c Clericorum [illegible] ad [illegible] & familiarum.

d Hospitalitas duplex: [illegible]

a Vide 42. dist. [illegible]

b Hospitis receptio an sit patrimoniale munus, & verum ab hospitibus recipiendis immunes clerici.

c Hospitis [illegible] vel cohæret, aliâ inopinatè.

d [illegible] qui speciale priuilegium habent se excusandi.

DE EPISCOPIS, ET CLERICIS, ET Orphanotrophis, & Xenodochis, & Brephotrophis, & Ptochotrophis, & Ascetriis, & Monachis, & priuilegiis eorum, & castrensi peculio, & de redimendis captiuis, & de nuptiis clericorum vetitis, seu permissis.

TITVLVS III.

S[ub]*tis magis probarim* De Episcopis, & Clericis, & Orphanotrophis, & Brephotrophis, & Ptochotrophis, & Xenodochiis, & Ascetriis. *Nam de Orphanotrophis, & aliis omnibus venerabilibus locis, simul ac de Ecclesia, & martyriis dictum est tit. superiore.* [illegible] *& de personis hoc titulo est, illo de locis religioni & pietati dedicatis. Quæ tamen duæ tractationes ita sunt affines, & coniunctæ, vt vix possit de personis tractari qui non tractet etiam de locis, & contrà. De personis igitur, potissimum hic titulus est, Episcopis scilicet, & Clericis, & Orphanotrophis, &c.* [illegible] Constant[illegible] Theodos. [illegible] Cod. Theod. de haeret. [illegible] Orat. Seruis [illegible] Tertullianus: Christus Sacerdotes nos Deo Patri fecit. [illegible] Maiorianus in Nouell. de sanctim. & vid. Gregorius Nazianzenus sæpe. [illegible] J. de decur. [illegible]

At præter eas personas, quæ in hac rubrica enumerantur [illegible] Ioannes in epist. ad Episcopos Galliæ [illegible] ecclesiasticas [illegible] in eius Ecclesia Visitatorem dari nostra decreuit auctoritas, vt Ecclesia priuata Præsule, summi nequeat Pontificis solatiis indigere, cui vos in omnibus parere decernimus, ad ea tantummodò, quæ sacris sunt gerenda mysteriis. [illegible] *In hoc tit. Et priuilegia eorum Episcoporum scilicet, & clericorum, & caeterarum personarum* [illegible] *Et de castrensi peculio clericorum, quod etiam inter priuilegia connumerari potest, de quo est l. 33. & 49. Et de redimendis captiuis,* [illegible] *l. 28. 45. 49. Item de nuptiis clericorum vetitis, seu permissis* [illegible] *post clericatum susceptum, numero spuriorum, nefariorum & incestorum adscripta, non naturalium. l. 19. & 44.* CVIAC.

Clerici extraordinaria munera non subeunt, & hospitem recipere non tenentur. BALD.

1 *Imp.* CONSTANTINVS *A. Clericis salutem dicit* †.

*I*VXTA † sanctionem [a], quam dudum meruistis [b], & vos mancipia [c] vestra nullus [d] nouis collationibus [e] obligabit: sed vacatione [f] gaudebitis: præterea † neque hospites [g] suscipietis. Dat. vj. Kalend. Septembr. Placido, & Rom. Cons.

Clerici non vocantur ad munera sordida: quia conuenitius est, quòd bona eorum inter pauperes distribuantur, quàm in sordidis muneribus, vel aliàs illicitè consumantur, & hoc priuilegium datur clericis, & eorum seruitoribus, & vxoribus, & filiis. h. d. secund. Iacobum Butrig.

† C. T. 16. 2. 8.

[illegible] *Concil.* [illegible]

C 2 11. Imp.

480/C.IV.K.5-4, 69-70
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 71-72

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 73-74

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 75-76

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 77-78

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non ex alia possessione, vel vico *, sed ex eo † vbi Ecclesiam esse constituit, ordinentur: vt propriæ b capitationis c onus, ac sarcinam d recognoscant e, ita vt pro magnitudine, vel celebritate vniuscuiusque vici Ecclesiis cernus iudicio f Episcopi clericorum numerus ordinetur. Dat. III. Kal. Aug. Minizo, Honor. A. IV. & Eutychiano Coss.

Prohibitus clericari debet reuocari ad pristinum statum per manus impositionem: & non prodesse ei celare bonis. SALYCETVS.

XII. *Idem AA. Eutychiano PP.*

SI quis * curialis ‡ clericus fuerit ordinatus, nec statim conuentione b præmissa pristinæ conditioni reddatur c, is vigore, & solertia d iudicantium e ad pristinam sortem veluti f manu g iniecta h mox reuocetur i. clericis enim vltrerius † legem k prodesse non patimur, quæ cessione l patrimonij subsequuta decuriones clericos esse non verebat. Dat. vj. Kal. Aug. Minizo. Honor. A. IV. & Eutychiano Coss.

Violans priuilegia Ecclesiæ punitur in quinque libris auri, & seruatur hæc lex in priuilegijs, quæ concedentur singularibus Ecclesijs. h.t. BALD. & SALYC. *& est canon. 23. q. 2. vers. si ecclesia.* PAVL. DE CASTR.

XIII. *Idem AA. Fidentiano vicario.*

SI † venerabilis Ecclesiæ priuilegia cuiuslibet fuerint vel temeritate violata, vel diffimulatione neglecta: commissum a hoc quinque librarum auri condemnatione b plectetur.

Nouæ constitutio Friderici de statu & consue. contra ecclesiæ. §. item quicunque. eod. x.

ITem quicunque communitas *, vel † persona, quæ annum in excommunicatione propter libertatem Ecclesiæ fraxerit, & violatam perseuerauerit, ipso iure imperiali banno subiaceat ‡ à quo nullatenus extrahatur, nisi * prius ab Ecclesia beneficio absolutionis obtento.

Theodosij ex quo etiam addenda subscriptio: Dat. vij. Kal. Iul. Brutio, Theodoro V. C. Cons. Hic autem Consul fuit cum Eutropio, cuius post memoria damnata fuit. CYIAC.

c ¶ *Venerabilis Ecclesiæ priuilegia.*] *Commissum.* id est, peccatum, siue delictum.

Repulsus ab episcopatu propter delictum commissum in Reipubl. non est reuocandus ad episcopatum. SALYCETVS.

XIIII. *Idem AA. Adriano PP.*

QVicumque † residentibus ‡ Sacerdotibus * fuerit episcopali loco, vel nomine detrusus a: si r aliquid contra custodiam, vel quietem publicam moliti fuerit deprehensus, turbisq; b petere sacerdotium *, à quo videtur c expulsus: procul ab ea vrbe, quam conturbauerit, centum millibus d viram agat: nec * nostra adeat fecreta, nec impetrare rescripta speret, sed etiam imperatris e careat: defensoribus f etiam eorum g nostram indignationem & subiurit. Dat. prid. Non. Feb. Rauen. Stilichone, & Aureliano Coss.

IN AVTHENTIC. *de sanc. episcop. §. si quis autem Episcopus. coll. ix. constit. fin.*

SI quis Episcopus sacerdotio pulsus præsumpserit ingredi ciuitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum, in quo degere iussus est: iubemus, hoc monasterio in alia regione constituto tradi, vt quæ in sacerdotio deliquit, in monastetio degens corrigat.

Verbum, quod non reficio sinistrum causam, non inducit argumentum à contrario sensu. b. d. secundum sacr. Bart. verum est. quod dicit hic glos. sed non vtor. nisi tantum cum glos. BALD.

XV. *Idem AA. Studio præfecto vrbi* *.

COmenticula illicita * extra † extra Ecclesiam ‡ in priuatis ædibus celebrari prohibemus: proscriptionis b domus periculo imminente, si dominus eius in ea clericos c nouas, ac tumultuosa d conuenticula extra Ecclesiam celebrantes susceperit. Dat. IV. Kalend. Sept. CP. Hono. A. VI. & Arifmeto Coss.

Rusticus adscriptitius alicuius domini promotus ad clericatum, potest deseruire ex ruralibus obsequijs per substitutum, per cuius seruitium representatur eadem utilitas, & effectus. BALD.

a ¶ *Vel in.* Si illis in quibus ius tabularum, dominus potius præsumendus, quàm extraneus.

b ¶ *Vt propria.* id est, tributi, quod tenebantur præstare.

c ¶ *Capitationis.* id est, pensitationis, vel tributi animalium.

d ¶ *Sarcinam.* quantum ad corpus.

e ¶ *Recognoscant.* quantum ad patrimoniam, scilicet in eo vico.

f ¶ *Iudicio.* conferentes patronos: vt in auth. ut. si qua oratory domi. vel ibi ad collationem vacantium: hic ad certum numerum clericorum. & fuit *l. vii. § I non plures.* & in decretis 23. *distinct. c. nullus.*

† C.I.T.40.6

S*I quis curialis.*] CAP. VII. Hæc lex prohibet, ne aliquis curialis adscribatur curiæ suæ, sine consensu sui superioris publicè clericari: & si aliquis curialis fuerit factus clericus, nisi inuentinensis facta sibi denuntiatione redeat ad curiam, iudex sua auctoritate debet eum reddere primæ conditioni cessante quadam lege, quæ dicebat, quòd curialis potest inuito suo superiore in clericam ordinari, relictis omnibus bonis suis curiæ. VIVIAN.

g ¶ *Si qua curialis.* id est, obnoxias rationibus curiæ.

h ¶ *Connentione.* id est, citatione *.

i ¶ *Reddatur.* à Prætore.

k ¶ *Ex solertia.* id est, sollicitudine.

l ¶ *Iudicibusque* fuerit ab hoc, quibus seruiebat, si Prætoria defit copia: vt *l. de decur. l. generali. h. t.* in ¶ *Vbi.* * exemplificationem est.

m ¶ *Manu.* militari. i. sedentare. & tunc dic.

n ¶ *Inuita.* id est, inuenta. vel propriè dic, quòd manus iniicitur in eum, capiendo ipsum.

o ¶ *Reuocetur.* sed ut clericus esse definat. Secundò non, sed priuilegium clericorum ab eo habeat: quia nec decurio, qui quæstioni manifestatur, id est, datur: decurio esse definit vt *l. ad l. Cor. de fal. l. fi. quis.*

¶ Sed arg. contra *in authent. quomodo oport. epis. §. neque autem. col. i.* & facit ad hoc *l. de agri. & cen. l. fin. ff. 25. & in auth. vt iudi. sine quo suffr. interdictis. coll. ix. & in decret. dist. i. c. 8. & 9. & xxxvi. dist. c. præcipimus.* & ¶ *sed l. an § quæ. q.* & possit hic lex; authent. *sed neque* quæ est *l. ne à officiales.* ¶ *Lex* enim quam non habemus, quæ dicebat hoc, quod sequitur. erat enim lex, quæ patiebatur fieri decuriones clericos, & vellent ordere bonis, & dare curiæ.

a ¶ *Fidiani.* Legendum, Sapidiano, vicario Asphricæ, ex Cod. Theodos. ex quo etiam addenda subscriptio: Dat. vij. Kal. Iul. Brutio, Theodoro V. C. Cons. Hic autem Consul fuit cum Eutropio, cuius post memoria damnata fuit. CYIAC.

c ¶ *Venerabilis Ecclesiæ priuilegia.*] *Commissum.* id est, peccatum, siue delictum.

f ¶ *Condemnatione.* Sed contra *l. xxj. § I. plures.* sed hic imponitur pœna ciuiliter *, ibi criminaliter.

2. Vel, ibi de priuilegijs circa tributa, de quibus dicit ibi, hic de aliis.

3. Vel hic de priuilegijs specialiter alicui quoad petitionem indultis, ibi de generalibus.

4. Vel, ibi vindicta, hic multa.

¶ Item conferâ T. tit. *l. I. habemus nulli. §. fund. Sol. ibi vindicta, hic* multa. Vel, ibi quando circa alienationem violatur priuilegium.

¶ Item conferâ *l. de his. & confir. l. vj.* Sed ibi dicam. Vel intelligas, legem illam loqui de eo, qui violebat priuilegium Ecclesiæ impugnare. priuilegia autem intelligo inclusa in corpore iuris b.

¶ Item est hic authentica nouæ, *Item quamquam*, &c. nam violauerat priuilegia Ecclesiæ concessa, &c.

i ¶ *Quicunque vel Sabinianus.* in concilio.

u ¶ *Sacerdotium.* id est, Episcopis.

x ¶ *Deuoçio.* id est, * inclusa per electionem, & quod dicit *l. cæpad. fin. ipso* iure per talia crimina. 2. Vel vetuit dic, *deponi.* i. depositus, & expulsus: & propterea ponitur, & probatur hæc expositio in auth. *ea. §. si quis autem epis.* quam archidiacon habent hic quidem.

y ¶ *Si* † *ero quia.*

z ¶ *Rursus.* id est, iterum.

a ¶ *Excommunicatum.* i. episcopatum petere nefa.

b ¶ *Videtur.* & exili, &c.

c ¶ *Militiam* *. id est, militantibus.

d ¶ *Imperatris.* nefariis pijs. AGEVS.

e ¶ *Defensoribus.* qui vellent eos defendere.

f ¶ *Eorum.* expulsorum.

g ¶ *Indignationem.* scilicet iuditum.

h ¶ *Conuenticula illicita.* vt ali quorū hæreticorum †.

i ¶ *Extra Ecclesiam.* id est, extra ecclesiasticam religionem, & sic expone in fin. huius leg. 2. Alij habet ibi, *etiam §. & sic* est plana lex. 3. Vel die ij quòd licet extra Ecclesiam prohibeat, non ideò in Ecclesia permittit. non * enim semper valet argumentum à contrario sensu: vt ¶ *de iure iur. iudi l. nemo.*

k ¶ *Prosiptionem.* id est ‡ *publicationis:* sic & ¶ *de fal. mone l.* ‡. § *damnat.*

l ¶ *Clericos.* scilicet hæreticos.

m ¶ *Tumultuosa* sic & ¶ *de his qui ad ord. confug. annotauimus.* & ¶ *de hær. lib.* & ¶ *de Epis. & templ. l.*

a ¶ *Qui*

480/C.IV.K.5-4, 79-80
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

*Quisquis. Hæc lex plana est,& non-quòd ad hoc principaliter allegatur secundùm Pau. quòdlibet quicumque aliquid facere personaliter,posset illud facere per substituendum. & hoc est verum quando ipse est impeditus.& ita erat hic propter clericatum quia amodò non debeat vacare operi rurali, sed divino officio aliis secus, quod dic vt per Cy. hic.

b ¶ *Fuerit.* i.esse volentit.

c ¶ *Annotatus.* i. glebæ scriptus effectus, vt de ea censibus solueret annuos. & dic annotatus, id est, assignatus.

d ¶ *Fuerit.* i. esse volentit.

e ¶ *Sub hac lege.* i.dominio permittatur. Sed hodie etiam omnia: vt in *auth. adscripticios*, quæ est *7. col. auth.*

f ¶ *Capitationis.* i.tributis.

g ¶ *Compellatur.* C talis clericus est *3. tit. 1. lib. xii. eodem.*

h ¶ *Obsequio.* fi.colendi fundum.

i ¶ *Subrogato.* i.huiusmodi loco dato. ¶ Ar.

a *Vasallum* quod * vasallus posset per alii seruire. *c. C. Tit. 2. 47.* † Cathedra ad medium ætatis transferri. idque ne inde necessaria curatio negligatur. & publicum commune, commodum publicum. ¶ & in hoc arg. quòd liber homo, &c. ¶ Tamen] prohibentur ad seruitium ob ligatus.

b ¶ *Immunitate.* qua fit cum domini voluntate.

c ¶ *Indulta.* Dixit clericis. ACCVRS.

d ¶ *Capitationis.* fc. extraordinarias. sed ordinariam præstat : vt *I. 2. Lib. hic.* 2. Vel dic, quòd dicit de pradiis ecclesiæ. ACCVRS.

e ¶ *Venerandis.* fc.,aliis clericis occasione venerandorum ecclesiarum.

f ¶ *Maximo.* Alij *Monasio.* In Cod.Theod. est Monasio, quod rectius puto, vt dixi Lfeq. C. v. IACOBVS.

g ¶ *Annonis.* ergo in curia episcopi quia eius curiæ corpori sunt annexi.habent posse aliquod cernere.

h ¶ *Habeant.* Sed quam partem habebant fi immissionis fe de facto ? Resp.extra ordinem arbitrio iudicis puniretur, vt *ff. de panis 2. familia.* 2. Vel dic, quòd illam partem patiebatur, quæ est *3. col. supra eo. ff. l.*

i ¶ *Facultatem.* f. medici, &c dicti, quia ? multos habent parabolanos & circuitores vocantur: vt *ff. de extra. cu. l. 5 dicunt.* §.).

k ¶ *Spectaculum.* i.ludum.

l ¶ *Ignoto* fc. i. defensore ipsius corporis medicorum , qui secreti erant: vt *3. col. penult.* & eorum nomina scripta erant in breuiario quatenus quosdam. vt hic fabricit. ¶ Et not.quòd * aliquis potest facere quit pro se, vel pro suo corpore, quæ pro alio non posset: vt *3. de procu. l. qui stipendia. & ff. de procur. l. Nemo familiam.*

2. ¶ *Sub ea definitione.* hoc est , iubeo præscripta subscripta pœna definita sine statuta contra eos qui venit contrà.

a ¶ *Annalium.* i. scripsis, vel quatenus, &c.

b ¶ *Compererint.*fc. quod violenter iudicii. *ff. de pœnis l. penultimo* legum. ACCVRSIVS.

] *Nouellissimus.* Hæc authent. prorogat L.C. eam interdicit sanctissimæ episcopis & presbyteris, & diaconis, & subdiaconis, & cæteris hoc,& cæteris clericis ne ludum ad tabulas,vel ne eam aliis ludentib. participes sint, vel ludentes inspiciant. 2. Item iudicet eis quòd non accedant ad spectacula aliqua. & si aliqui ex prædictis contrà fecerint, in monasterium detradantur, per triennium sacro ministerio eis interdicto.Sed & modo semper se offerebant parentibus, recusantur per suum episcopum. VIVIAN.

c ¶ *Sanctissimæ episcopis.* quales omnes esse debent.

d ¶ *Collegij.* i. in conuentu b. 2. Vel collegium genus est conferorum.

e ¶ *Solemnes.* id est, ordine vel figura.

f ¶ *Ad tabulas.* Etiam grauis,arguimento eius quod dicit de spectaculo quod sit grauis. ¶ Sed quid si ad scacos ? Respond.forte licet : quia in ingenio naturali consistit : nec committitur viribus fortunæ. & est hæc auth. de hac epistola. *7. interdictum. 9. stellatis.* vbi est similis lex.

g ¶ *Rediga.* Sed quis hoc faciet ? Respond.episcopus. fi clericus sibi subditus fit delinquens : vt *in authent. san. epist. §. sanctissimus. 9. in fi. §.* vel *in authent. san. epist. in §. §. prædicti.* ACCVRS.

h ¶ *Minores* ? Ciuiliores.

a Pastor præsit vel sui corporis quis posset, quæ pro alio non potest.

* In edit. cum. legitur, & omnibus aliis venerandis religiosis cæteris conscientiam habentes, &c.

† dicebis aut memorabis, aut memoram ad id dando.

* *C. Tit. 2. 45*

* Sicut in omnibus mundi. non ait ergo consolandum quæ quæ, vt *Cod. Th.*

b Conuentu.

c Sententi latissimis ingenio mundi consistit, ut celebrent vitibus fortunæ.

] Qui fit habilis & idoneus. id eque in omni substantiæ vt sit facilè.

d ¶ Ipse pastor statuti in sententia, minori potest. 2. tenore ff. *de pœnis* ? *de pœnis* ? *de pœnis.*

e Mediocrem collegium de Episcopo ordinandi facit. propter officium ac munus eorum in primis positis. f vide Alciat. *4. de p.*

g Subrogari talis quisque debet qui prædicti ab omnia eligi.

Parabolani. Hæc lex plana est, & habet locum solum in Alexandrina ciuitate. ¶ No.in hac ? specialiter quod collegij e medicorum debet ordinari per episcopum loci. Et hac lex posita fuit in hoc ci. propter officium piratæ quod exercent in curandis infirmis, secundùm Pau.de Cast.

i ¶ *Parabolani* ? i.medici, & regitur à verbo, *præripiunt*, quod est]. & fe indeclinabile.

k ¶ *Arbitrium.* i. voluntatem.

l ¶ *Fauore.* I.ante electionem faciendam de tanto numero.

m ¶ *Honoratis.* i. officialibus, qui eligi non possunt nec debent, sicut nec subrogari, vt subitus ftatim.

n ¶ *Ex his.* f. medicis.

o ¶ *Secundum.* i. episcopi.

p ¶ *Excepta.* quia non debet quis eligi de illis fi.

q ¶ *Reliquis.* f. præceptis.

r ¶ *Legis.* f. superioris.

s ¶ *Forma.* vt *3. Ligron.*

XVI. *Imp.* HONOR. & THEOD. AA. *Anthemio* P.P.

QVisquis * cenibus fuerit & annotatus * inuito agri domino, temperet ab omni clericatu: adeo vt etiam si in eo vico in quo noscitur manisestare, clericatus fuerit *: sub hac lege * religiosum adsumat facerdotium: vt & capitationis f sarcinam per ipsum dominâ agnoscere compellantur ‡ & in ruralibus obsequijs h quo malserit subrogato i vtatur, ea scilicet immunitate * indulta l, quæ certæ capitationis m venerandis n ecclesijs relaxatur: nullo contra hanc legem vnquam valituro refragato.

XVII. *Idem* AA. *Maximo* P.P.

PLacet * nostræ clementiæ °, vt nihil commune clerici ‡ cũ publicis p actionibus q, vel r ad curiam pertinentibus, cuius corpori non sunt annexi s, habeãt t. Præterea his qui parabolani u vocantur, neque ad quodlibet publicum spectaculum x, neque ad curiæ locũ, neque ad iudicium accedendi licentiam permittimus; nisi forte singuli ob causas proprias, & necessitates iudices adierint, aliquem pullantes lite, vel ab alio ipsi pulsati, vel [† in cõmunes * totius corporis causas] syndicos y ordinato: sub ea definitione z, vt si quis eorum hanc violauerit, & breuibus a parabolanis eximatur, & competenti b supplicio subiugetur, nec † vnquam ad eandem solicitudinem reuertatur.

IN AVTHENT. DE fan. epis. §. interdictimus, fi.col. fx.conft.fin.

PLacet. Lex ista bona est, & fuit prodita ad honestatem clericorum conseruandam. Et dividitur in tres partes. ij. *die. præterea.* iij. *hoc fiat ea.* VIVIAN. ¶ Et no. ex hac ? quòd clerici non possunt esse aduocati nec procuratores in causis secularibus.& est gl. *in l. 1. ferum ff. de postu.* BALD.

o ¶ *Placuerunt clementiæ.* id est, nobis qui Cæsar clementer se habet *5. de summa Trin.*].

p ¶ *Publico.* i. cum publicis muneribus.

q ¶ *Actionibus* publicæ : deo dicuntur, quia iure publico. i. ciuili inducitur seruitus *& fide mi. iura. l. 9. §. denide ex his.* aliis *die. actionibus* i. muneribus vt fit iudex. ACCVRS.

r ¶ *Vel.* fc. actibus siue officiis pertinentibus ad fiscales & populares de populeus] *sed. Imperator.* similis expositio est *in auth. hoc ius porrectum, in prin. 7.* col. *prem.* ACCVRS.

s ¶ *Annexi.* ergo in curia episcopi quia eius curiæ corpori sunt annexi.habent posse aliquod cernere.

t ¶ *Habeant.* Sed quam partem habebant fi immissionis fe de facto ? Resp.extra ordinem arbitrio iudicis puniretur, vt *ff. de panis 2. familia.* 2. Vel dic, quòd illam partem patiebatur, quæ est *3. col. supra eo. ff. l.*

u ¶ *Parabolani* ? i. medici, &c dicti, quia ? multos habent parabolanos & circuitores vocantur: vt *ff. de extra. cu. l. 5 dicunt.* §.).

x ¶ *Spectaculum.* i. ludum.

y ¶ *Syndicos* fc. i. defensore ipsius corporis medicorum , qui secreti erant: vt *3. col. penult.* & eorum nomina scripta erant in breuiario quatenus quosdam. vt hic fabricit. ¶ Et not.quòd * aliquis potest facere quit pro se, vel pro suo corpore, quæ pro alio non posset: vt *3. de procu. l. qui stipendia. & ff. de procur. l. Nemo familiam.*

z ¶ *Sub ea definitione.* hoc est , iubeo præscripta subscripta pœna definita sine statuta contra eos qui venit contrà.

a ¶ *Annalium.* i. scripsis, vel quatenus, &c.

b ¶ *Compererint.*fc. quod violenter iudicii. *ff. de pœnis l. penultimo* legum. ACCVRSIVS.

] *Nouellissimus.* Hæc authent. prorogat L.C. eam interdicit sanctissimæ episcopis & presbyteris, & diaconis, & subdiaconis, & cæteris hoc,& cæteris clericis ne ludum ad tabulas,vel ne eam aliis ludentib. participes sint, vel ludentes inspiciant. 2. Item iudicet eis quòd non accedant ad spectacula aliqua. & si aliqui ex prædictis contrà fecerint, in monasterium detradantur, per triennium sacro ministerio eis interdicto.Sed & modo semper se offerebant parentibus, recusantur per suum episcopum. VIVIAN.

c ¶ *Sanctissimæ episcopis.* quales omnes esse debent.

d ¶ *Collegij.* i. in conuentu b. 2. Vel collegium genus est conferorum.

e ¶ *Solemnes.* id est, ordine vel figura.

f ¶ *Ad tabulas.* Etiam grauis,arguimento eius quod dicit de spectaculo quod sit grauis. ¶ Sed quid si ad scacos ? Respond.forte licet : quia in ingenio naturali consistit : nec committitur viribus fortunæ. & est hæc auth. de hac epistola. *7. interdictimus. 9. stellatis.* vbi est similis lex.

g ¶ *Rediga.* Sed quis hoc faciet ? Respond.episcopus. fi clericus sibi subditus fit delinquens : vt *in authent. san. epist. §. sanctissimus. 9. in fi. §.* vel *in authent. san. epist. in §. §. prædicti.* ACCVRS.

h ¶ *Minores* ? Ciuiliores.

a Pastor præsit vel sui corporis quis posset, quæ pro alio non potest.

* In edit. cum. legitur, & omnibus aliis venerandis religiosis cæteris conscientiam habentes, &c.

† dicebis aut memorabis, aut memoram ad id dando.

* *C. Tit. 2. 45*

* Sicut in omnibus mundi. non ait ergo consolandum quæ quæ, vt *Cod. Th.*

b Conuentu.

c Sententi latissimis ingenio mundi consistit, ut celebrent vitibus fortunæ.

] Qui fit habilis & idoneus. id eque in omni substantiæ vt sit facilè.

d ¶ Ipse pastor statuti in sententia, minori potest. 2. tenore ff. *de pœnis* ? *de pœnis* ? *de pœnis.*

e Mediocrem collegium de Episcopo ordinandi facit. propter officium ac munus eorum in primis positis. f vide Alciat. *4. de p.*

g Subrogari talis quisque debet qui prædicti ab omnia eligi.

Parabolani. Hæc lex plana est, & habet locum solum in Alexandrina ciuitate. ¶ No.in hac ? specialiter quod collegij e medicorum debet ordinari per episcopum loci. Et hac lex posita fuit in hoc ci. propter officium piratæ quod exercent in curandis infirmis, secundùm Pau.de Cast.

i ¶ *Parabolani* ? i.medici, & regitur à verbo, *præripiunt*, quod est]. & fe indeclinabile.

k ¶ *Arbitrium.* i. voluntatem.

l ¶ *Fauore.* I.ante electionem faciendam de tanto numero.

m ¶ *Honoratis.* i. officialibus, qui eligi non possunt nec debent, sicut nec subrogari, vt subitus ftatim.

n ¶ *Ex his.* f. medicis.

o ¶ *Secundum.* i. episcopi.

p ¶ *Excepta.* quia non debet quis eligi de illis fi.

q ¶ *Reliquis.* f. præceptis.

r ¶ *Legis.* f. superioris.

s ¶ *Forma.* vt *3. Ligron.*

480/C.IV.K.5-4, 81-82
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 83-84

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 85-86
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 87-88

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 89-90

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 91-92

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

perſona non deſignata, teſtator abſolutè tantummodò ſummam legati vel fideicommiſſi taxauerit, quæ debeat memoratæ cauſæ proficere: vir reuerendiſſimus epiſcopus † illius ciuitatis ex qua teſtator oritur [a], habeat facultatem exigendi quod huius rei gratia fuerit derelictum, piâ defuncti propoſitum fine vlla cunctatione [b], vt conuenit [c] impleturus [d]. 2. ¶ Cùm autem vir religioſiſſimus epiſcopus huiuſmodi pecunias pio relictas arbitrio fuerit conſecutus, ſtatim geſtis [e] intereuenientibus [f] earum quantitatem, & tempus quo eas ſuſceperit, apud rectorē prouinciæ publicare debebit [g]. Poſt vnius [h] verò anni ſpatium [i], & numerum capitiorum [k], & data pro his pretia eum manifeſtare præcipimus, vt per omnia impleantur tam † pie deficientium voluntates: tamen vt religioſiſſimi antiſtites gratis, & ſine vllo diſpendio [l] prædicta geſta conficiant [m]: ne humanitatis [n] obtentu relictæ pecuniæ, iudiciorum diſpendiis erogentur. 2 ¶ Quòd ſi teſtator qui huiuſmodi legatum vel fideicommiſſum non deſignata perſona reliquit, barbarus [o] ſit natiouis [p], & de eius patria [q] aliqua emerſerit ambiguitas: vir reuerendiſſimus epiſcopus ciuitatis eius in qua idem teſtator defunctus eſt, eiuſdem habeat legati ſeu fideicommiſſi perſitionem, defuncti propoſitum modis omnibus impleturus [r]. 4 ¶ Quòd ſi in vico [s] vel territorio [t], teſtatore mortem obierit, illius ciuitatis vir reuerendiſſimus Epiſcopus exactionem habebit, ſub qua [u] vicus vel territorium [v] eſſe dignoſcitur. 5 ¶ Et ne piam defuncti propoſiti impedat fraudatorum [x] calliditate celeritas quicquid pro huiuſmodi cauſa à teſtatore relictum fuerit, vniuerſi † qui id quocumque modo cognouerint, vel in viri clariſſimi rectoris prouinciæ, vel in verbis epiſcopi notitia deferendi liberam habeat facultatem. Nec delatoris [y] nomen, ſuſpicionémque formident, cùm fides, atque induſtria eorum, rā laude, quàm honeſtate ac pariter pietate non careat, cùm veritatem in publicas [z] aures, luciſque deduxerint [a].

IN AVTHENTIC. de eccle. tit. §. ſi quis autem pro redemptione. coll. ix. conſtit. vj.

Etiam teſtatore inuito epiſcopus ſe intromittat pro eius voluntate exequenda: & negligentes monet priuentur commodo à defuncto percepto: & ad epiſcopum deuoluatur executio. SALYC.

LIcèt teſtator, vel donator interdixerit ei aliquod ad hoc participium in ea re habere, idem † eſt in œconomo. 1. ¶ Sed ſi hi qui facere iuſſi ſunt, neglexerint, ſemel, vel bis ab epiſcopo, vel œconomo admoniti per publicas perſonas, amittant lucrum quod eis conſtabat ex voluntate defuncti, & epiſcopus habeat licentiam, vindicare illud lucrum: & illud quod diſtribui debet, diſtribuere, quòd ſi non fecerit, rationem reddere debet.

[a] ¶ Oritur. l. ortus eſt, & ſic compus * pro eſt pone positus: vt §. de mi. gall. l. iij. §. hac verba. & §. de reg. iur. l. nec ex prætoria. Alibi ponitur præſens pro futuro: vt §. de vſufruct. l. §. ſue ab, qui ſub mittitur, &c.

[b] ¶ Item quid ſi in vna eſt ortus, & in alia habet domicilium? Reſp. epiſcopus vtriuſque ciuitatis agere poteſt. vt §. ad municip. l. vna §. Celſus. & l. aſſumpto. §. item. & §. de adopt. l. in adoptionem quidem in §. Aug. contra §. de quæſt §. l. prouinciales. Sed contrà §. §. quod ſi teſtator. &c. vbi dicit epiſcopum eſſe ciuitatis in qua fuit defunctus. Sol. ibi, quòdo erat barbarus & dubiæ nationis, hîc quòdo ſciebatur. 2. Vel * poteſt dici, oritur, id eſt, moritur quantum ad nos, ſed oritur, id eſt, incipit eſſe in alio mundo, vt in natiuitate dicitur ſanctorum in Kalendario *.

[c] ¶ Conſtitutæ. i. ſine vlla dubitatione. 2. Vel dic. i. ſine * vlla mora.

[d] ¶ Impleturus. aliquin ſacerdos archiepiſcopus in eo faciendo: vt de nouis. de test. liuel. §. ſi autem qui hoc facere. coll. xi. & in auth. licet teſtator. &c. & ſic lege hîc authent. licèt teſtator, &c. quæ eſt de test. liuel. §. ſi quis autem. ¶ &. quod dicit, idem eſt in œconomo, id eſt, cùm epiſcopus deeſt. & tunc archiepiſcopus cum eo ſtatim, & non ex interuallo.

[e] ¶ Geſtis. i. ſcriptis.

[f] ¶ Intereuenientibus. i. poſt principium.

[g] ¶ Deleatur. quaſi ſuſpiendo inuentarium.

[h] ¶ Poſt annum. i. poſt redemptionem captiuorum. & eſt hoc quod * reddidit rationem.

[i] ¶ Anni ſpatium. ſcil. à tempore accepte pecuniæ numerandum.

[k] ¶ Captiuorum. ſcil. redemptorum.

[l] ¶ Diſpendio. ſic ff. vi. l. iuxta demonia. Accusa.

[m] ¶ Conficiant. i. conficiendi faciant.

[n] ¶ Humanitatis. Cùm redemptionē captiuorum.

[o] ¶ Barbarus. vigoratus.

[p] ¶ Patria. quia neſciatur vnde fuit oriua, vel vbi habuit domicilium.

[q] ¶ Imperatorum. Epiſcoporū.

[r] ¶ Quòd ſi in vico. facit §. ad municip. l. qui ex vico.

[s] ¶ Territorio. Lin agris præſertim cùm aliàs territorium ſit vniuerſitas agrorum. CVIAC.

[t] ¶ Vel territorium. Quòd ſit territorii. habemus §. de curb. ſign. l. populus. ff. territorium.

[u] ¶ Fraudatorum. id eſt, fraudantium. quòd hereditem, vel grauatorum aliis legatariorum.

[x] ¶ Nec delatoris. Delatore * dicitur, qui aliena bona defert fiſco, & nō probat, & infamatur: vt §. de nou. ff. l. §. in primo. ſed hîc non erat delator: ſic in authent. de nou. alio §. fi. coll. 9. & 7. coll. 8. quis in hoc.

[y] ¶ Publicas. f. epiſcopis in præſidia.

[z] ¶ Deducerint. i. deducere voluerint. Sequitur auth. licèt teſtator. quæ non habes glo.

[a] ¶ Vel territorium. Quòd ſit territorii. habemus §. de curb. ſign. l. populus. ff. territorium.

[u] ¶ Fraudatorum. id eſt, fraudantium. quòd hereditem, vel grauatorum aliis legatariorum.

[x] ¶ Nec delatoris. Delatore * dicitur, qui aliena bona defert fiſco, & nō probat, & infamatur: vt §. de nou. ff. l. §. in primo. ſed hîc non erat delator: ſic in authent. de nou. alio §. fi. coll. 9. & 7. coll. 8. quis in hoc.

[y] ¶ Publicas. f. epiſcopis in præſidia.

[z] ¶ Deducerint. i. deducere voluerint. Sequitur auth. licèt teſtator. quæ non habes glo.

[a] Deducere quis dicatur. † Quis reliquit diſpoſitio ad quod mutuet licuit à iure communi obſeruata. l. ſi autem decurio. §. fi. de adminiſt.

XXIX. Αὐτοκράτορες Λέων καὶ Ἀνθέμιος ΑΑ. Ζηνίωνι ὑπατικῷ.

Ὅσοι ἐν τοῖς μοναστηρίοις ἐξασκοῦντες μὴ ἐχέτωσαν ἐξουσίαν ἔξεισι τοῦ μοναστηρίου, ἢ καὶ ἐν τῇ Ἀντιοχέων, ἢ ἐν ἑτέραις πόλεσιν ἀναχωρῆσαι, ἐπεξουσιάσαι μόνοι τοῦ καλλιφώνου ἀποκρισιάριοι † εἰς ἄδειαν παιζοφόρου, ἵνα μὴ μόνοι ἀναγκαίως ἀποκρίσεως οὕνεκεν. Καὶ ἔστω ὃ δοτὸς οἱ τῶν μοναχῶν τοὺς ἐξόδους φυλαττέτωσαν ἀβλαβεῖς πανταχόθεν, ἢ ἀγυμνασίᾳ ἐξαίρετος, ἢ συμβολαῖς πολιτικοῖσιν, ἢ παροχῇ ἑρμαίας τοῖς ἀνθρώποις ἰσοχρέως ἢ ἄλλαις φιλανθρωπίαις, χαιρόντες οἷς ἀμελοῦντες τῆς κοσμικῆς ἐμπορίας φιλοσοφοῦσι ἢ ἀμετάφορα δόγματα τῶν νόμων ὑπερβλαθήσεσθαι ἀνεπιφόβως.

Eadem Latinè per Antonium Contium.

Imp. Leo, & Anthemius AA. Zenoni P.M.

QVi in monaſteriis degunt, poteſtatem inde exeundi ne habento, vel in Antiochenſi ciuitate, ſeu aliis quibuſcumque ciuitatibus conuerſandi; exceptis duntaxat apocriſariis, quibus licentiam damus volentibus, vt apocriſeon ſolarum cauſa exire poſſint. Caueant autem hi qui ita exibunt, ne de religione, vel doctrina diſputent, vel conciliabula præſint, vel turba concitata ſimpliciorum animos feducant: ſcituri, quòd ſi noſtræ pietatis ſtatuta neglexerint, legum auctoritati ſubiicientur. Dat. Kalend. Iun. CP. Leone & Probiano Coss.

Addunt hic quidam & aliud caput Conſtitutionis, ex Michaelis Attaliatæ Proces ſynopſi huiuſmodi.

ΤΟΥΣ δὲ παλαιόπους ἀπαγορεύσομεν, μὴ ἀφορίζειν πρὸ τῆς ἁγίας συνόδου ἢ πρωτοπρεσβύτερος, ἀνεὶ τῷ ἀνεγκλήτου αἰτίας ἀλόγου. Ὃ δὲ παραβαίνοντας ἀφορίζειν, καλῶς ἔχει † ἁγίας συνόδου ἄνευ χέρνιβος.

Quod ſic interpretantur.

EPiſcopis interdicimus, ne quem à ſacra Eccleſia * aut communione ſegregent, niſi iuſta cauſa probata ſit. Qui verò citra probationem hanc ſegregat, à ſacra communione quoddam ad tempus arcetur.

* Duo excommunicationis ſpecies.

Quod ex Nouellis patriis repetitum videtur.

Epiſcopus debet eligi effugiens, & non appetens, & præſis mercis & virtutibus non pecuniis intermenentibus: aliis non ſolum electus, ſed etiam eligens à ſacerdotio repellatur, & infamis nuncupatur. SALYCETVS.

xxx. Idem

480/C.IV.K.5-4, 93-94
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 95-96

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 97-98

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 99-100

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 101-102

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 103-104

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 105-106

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 107-108

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XXXVIII.

ΟΤΙ ΔΕΙ ΤΟΥΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΕΠΙΤΕΛΟΥΝΤΑΣ Η ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΣ Η ΠΡΟΣΤΑΤΟΥΝΤΑ ΑΥΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΚΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ ΜΗ ΑΠΟΣΤΑΤΕΙΝ ΤΟΥΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ.

Quòd oportet monasteria exercentes aut suscipientes aut eis præsidentes canonicam seruitutem non abstare monachos.

XXXVIII.

Ὅτι δεῖ τοὺς μοναστήρια ἐπιτελοῦντας ἢ λαμβάνοντας ἢ προστατοῦντας αὐτοὺς κανονικῆς δουλείας μὴ ἀποστατεῖν τοὺς μοναχούς.

Latinè per Anonymum Constantinopolitanum.

QVi monasteria exercent, aut suscipiunt, aut eis præsunt, canonicam seruitutem non abstare monachos.

XXXIX.

ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΠΑΣΑΝ ΥΠΟΤΑΣΣΕΣΘΑΙ ΤΟΙΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ ΑΥΤΩΝ, ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΜΕΝ ΑΓΥΜΝΟΥΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥΣ ΟΝΤΑΣ ΜΟΝΑΣΤΑΣ ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΥΟΝΤΕΣ, ΤΟΥΣ ΔΕ ΜΕΤΑΞΥ ΟΙ ΑΓΙΩΤΑΤΟΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ ΚΑΙ ΟΙ ΑΓΙΩΤΑΤΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ.

Latinè per Anonymum Constantinopolitanum.

MOnasteria omnia subesse debent Episcopis suis, & monasteria quidem virginum regalia esse monasteria, quæ autem inter hæc sunt, sanctissimos patriarchas & sanctissimos Episcopos.

Insinuatio, siue publicatio testamentorum debet fieri in urbe coram magistro census, non coram aliis iudicibus, nec Ecclesiarum defensoribus. SALVC.

XL. Imp. IVSTINIANVS Augustus P. P.

REpetita a promulgatione, non solùm iudices quorumlibet † tribunalium, verumetiam defensores Ecclesiarum huius almæ urbis, quos * turpissimum insinuandi victimas deficientium voluntates genus irrepserit præmonendos * esse censemus, ne eum attingant, quæ nemini prorsus omnium * secundùm constitutionum præcepta, præterquàm * magistro census competit ‖. Absurdum ¶ enim clericis est, imò etiam opprobriosum, si peritos ▷ se velint ostendere disceptationum ‹ esse forensium †. Temeratoribus huius sanctionis pœna quinquaginta librarum auri ▷ feriendis. Dat. XIII. Kalend. Decemb. CP. Iustiniano A.II. & Opil. Cons.

XLI. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Καισὰρ Ἀλαμανικὸς ἐπαρχῳ ὑπαρχῳ.

Πάσας μὲν ἀναιρεῖσθαι πράσεις ἢ ἀγωγὰς ἐπὶ καταλειπομένοις τισὶν ἢ ἐπὶ τῷ δίδοσθαι ἢ ἀγωγὰς ἀξιοῦντας, ἢ ὁμοίως ἐγκαλοῦσι, εἴ τις ἀπεζήτησε ἐαυτῷ τι ἀπὸ τοιούτου, ἢ τῶν τοιούτων ἀναιρεῖσθαι ἐπιτρόπους ἢ ἐκδίκους, ἢ τὸν ἐπὶ τῷ δικαίῳ τοῦτο ἐπιτρεπόμενον ἢ ἀπαιτοῦντα ἢ ἀγωγὰς ἀξιοῦντας, ἢ ὁμοίως ἐγκαλοῦσι, εἴ τις ἀπεζήτησε ἐαυτῷ τι ἀπὸ τοιούτου, ἢ τῶν τοιούτων ἀναιρεῖσθαι ἐπιτρόπους ἢ ἐκδίκους, ἢ τὸν ἐπὶ τῷ δικαίῳ τοῦτο ἐπιτρεπόμενον ἢ ἀπαιτοῦντα

---

a ¶ *Curiali.* nisi per xv. annos priùs exercuisset vitam : vt ¶ *ne curiales, sed neque curiali.*

b *Vtrum.* est effectum seruat.

c ¶ *Permanere* hoc, si dubia est eius condition: aliquin potest Abbati videbitur finem excolendi ponere, & facere monachum : vt *in auth. ne, si quis monachum ad.* & hanc est *de monach.* § *hinc autem coll.* j.

Epeiras. Not. bene illam leg. & ad hoc semper allegatur, quòd quando iustificationes sunt difficiles, & limitatæ, non habet locum prorogatio, & pone exemplum, vt per Paul. de Castrâlio.

Conuenge cum *Leon. fabric. xxxj.* ¶. *de testam.* ex qua ad hanc addenda fabricipto. CVIAC.

d ¶ *Repetita* nam & alibi hoc est dictum : vt ¶. *de iud. Leon. fabric.*

e ¶ *Quos.* sc. defensores. ACCVRS.

f ¶ *Competit.* hodie etiam defensori ciuitatis vt *in authent. de defens. ciu.* & *Leonina coll.* j. Imò etiam veteri iure defensori ciuitatis competebat : vt ¶. *de testam. Leonianum.* & ¶. *de donat. Leo hac.*

g ¶ Si hæc publicatio * &c, quia heres instituens in testamento scripto à testatore, vel alio primùm, vel sine scriptura, adit magistrum census, vt illam scripturam, cùm ipsi nullus sua sigilla exponebant, vel dicta essent in publicam scripturam redigat, & eis postea modo scribatur, licèt nullus perstet, vel prima scriptura : vt *hic*, & ¶. *de testam. l.ij.* Sed quidam suscepticium nostrum testamentorum dicunt publicandum, quia ergo modicum lucri pro his daretur, clerici cupidi hoc sibi vsurpabant.

h ¶ *Abstendam.* quod hæc lex remouet.

i ¶ *Si petitio.* vt prohibita non faciant, permissa autem à lege faciant : vt *Leo. Epitect.* & idèo scire ▷ leges debent vt ¶. *de leg. & const. l. leges.*

k ¶ *Episcopatuum.* id est, eorum, quæ dilectabantur in loco.

l ¶ *Auct.* & etiam sacrilegium committunt, vt ¶. *de ep. & cler. l.ij.*

---

scriptitia, sed non à curiali *, siue officiali. nam & post ordinationem durat, ita vt per subiectam, vel interpositam personam officium adimpleatur, nisi curiæ, vel officio restituatur.

IN AVTHENTIC. de monachis. § hinc autem coll. j. constit. v.

VErùm ▷ & si legitimo probatus experimento monachus efficiatur; euadet iugum seruitutis. Debent enim per triennium, antequàm monachi efficiantur, in monasteriis permanere * : postea verò si monachi facti fuerint, liberi erunt.

XXXVIII.

Quòd oportet monasteria exercentes aut suscipientes aut eis præsidentes canonicam seruitutem non abstare monachos.

Latinè per Anonymum Constantinopolitanum.

QVi sua monasteria relinquunt, non recipiunt quas attulerunt ad ea res mobiles, cuiuscumque quantitatis sint, etiam si non sint confecta monumentorum gesta super ipsis †. In donationibus autem immobilibus, oportet ita seruari, quando non admittur ei, qui donauit, euictio * [earum.] 1. ¶ Non oportet Episcopos, aut clericos cogere quosdam, ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare, aut denegare communionem, aut idcircò non baptizare, quamuis vsus ita obtinuerit. Transgressor cadit ab Ecclesia, & administratione ipsius, & dat x. libras. Hæc verò obtinent in sola imperatrice [ciuitate,] & territorio eius, & locis ad eos, qui à Patriarcha ordinantur, pertinentibus, aut ad ordinatos ab his Episcopos.

Codex.

D 4 ex

---

† *Non si de his fidem nostræ sanctionis, epistolæ ad huius rei notitiam.*

* *vendendi, vel donandi vendendum.*

b *Episcopi* ne *gas ciuiles, debeant iudicare. Item. quod quis sacrificium, &c. vide.*

ex Nouella. cxi. c. 1. & 2.

XXXIX.

Quòd monasteria omnia subesse debent Episcopis suis, & monasteria quidem virginum regalia esse monasteria, quæ autem inter hæc sunt, sanctissimos patriarchas & sanctissimos Episcopos.

Latinè per Anonymum Constantinopolitanum.

MOnasteria degunt [ceu censentur] sub Episcopis territoriorum suorum, & Abbatum quidem curam gerunt Episcopi, monachorum verò Abbates. Non sit verò Abbas duorum monasteriorum.

Insinuatio, siue publicatio testamentorum debet fieri in urbe coram magistro census, non coram aliis iudicibus, nec Ecclesiarum defensoribus. SALVC.

XL. Imp. IVSTINIANVS Augustus P. P.

REpetita a promulgatione, non solùm iudices quorumlibet † tribunalium, verumetiam defensores Ecclesiarum huius almæ urbis, quos * turpissimum insinuandi victimas deficientium voluntates genus irrepserit præmonendos * esse censemus, ne eum attingant, quæ nemini prorsus omnium * secundùm † constitutionum præcepta, præterquàm * magistro census competit ‖. Absurdum ¶ enim clericis est, imò * in eis etiam opprobriosum, si peritos ▷ se velint ostendere disceptationum ‹ esse forensium †. Temeratoribus huius sanctionis pœna quinquaginta librarum auri ▷ feriendis. Dat. XIII. Kalend. Decemb. CP. Iustiniano A.II. & Opil. Cons.

---

† *tribunalium, legendum sic Cuiacius ad l. 3 § fi. ff. de off. ea monasteria.*

* *remouendo.*

† *Publicatio testandi quo modo fiat.*

* *in iustit. Diuinitus ad. Eadem ad local. prouincia. Mutuetil vellica. in iustitiadio potest præcogni in eum, qui habet clerum. Quicum iustitiadicitis: vt sub in eum, in quem illa species iustificationis possit eadem.*

‖ *iunxit, etc.*

XLI. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Καισὰρ Ἀλαμανικὸς ἐπαρχῳ ὑπαρχῳ.

Πάσας μὲν ἀναιρεῖσθαι πράσεις ἢ ἀγωγὰς ἐπὶ καταλειπομένοις τισὶν ἢ ἐπὶ τῷ δίδοσθαι ἢ ἀγωγὰς ἀξιοῦντας, ἢ ὁμοίως ἐγκαλοῦσι, εἴ τις ἀπεζήτησε ἐαυτῷ τι ἀπὸ τοιούτου, ἢ τῶν τοιούτων ἀναιρεῖσθαι ἐπιτρόπους ἢ ἐκδίκους, ἢ τὸν ἐπὶ τῷ δικαίῳ τοῦτο ἐπιτρεπόμενον ἢ ἀπαιτοῦντα

480/C.IV.K.5-4, 109-110
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 111-112

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

† De cetero & episcopis ordinatis & ordinandis.

† Res adquisitæ ab episcopo post ejus ordinationem adquisitæ, sibi ecclesiæ in exequiis quæ ab aliquibus fiunt testandi.

† Bona suis dilectis non derelinquendo.

† Quibus & quo modo dignitas conferenda.

† Ordinandi episcopum ut liberis esse debeat vxor, & quales.

† Nunc tandem ad rationes ecclesiasticas.

† Oeconomi ecclesiastici munus.

* al. restat, subaud.

† Theodori, Meliceni, Prochoropolitani, triplicatus usufr. Bracchiorophiorum munus.

Imp. Iustinianvs A. Atarbio P.P.

OMnem adhibentes prouidentiam circa sanctissimas ecclesias, in honorem & gloriam sanctæ, & incorruptæ, & homousiæ Trinitatis, per quam & nos, & communem remp. saluos fore credidimus. Insistentes etiam doctrinæ sanctorum apostolorum, de creandis irreprehensibilibus sacerdotibus, qui quidem ob id potissimùm ordinantur, vt sint precibus benignitatem humanissimi Dei rebus adquirant communibus: præsertim lege sancimus. ¶ Vt † quoties in qualicumque ciuitate sacerdotalem sedem vacare contigerit, decretum fiat ab his qui eam ciuitatem incolunt, super tribus personis rectæ fidei, & honestæ vitæ, aliorúmque bonorum, & virtutum testimonium habentibus, vt ex ipsis idoneior ad episcopatum promoueatur. Si enim sancti & gloriosi apostoli sacerdotium à Domino Christo Deo confecuti, & qui bonis omnibus tertam repleuerunt, & eius doctrinam omnibus impartiti sunt, neque ipsi vitæ fuæ quam in hoc mundo degebant, saluis nostræ causa peperccrunt: quomodo æquum non fuerit, vt qui subingrediuntur eorum ordinem, & instituuntur sanctissimarum ecclesiarum sacerdotes, puram habeant propositum, & pecunias contemnant, omnémque vitam suam ad clementissimum applicent Deum. ¶ Conuenit † igitur hujusmodi eligi & ordinari sacerdotes, quibus nec liberi sint, nec nepotes. † Etenim fieri vix potest, vt vacans huius quotidianæ vitæ curis, quas liberi cerant parentibus maximas, omne studium, omnémque cogitationem circa diuinam liturgiam, & res ecclesiasticas consumat. Nam cùm quidam, summa in Deum spe, & vt animæ eorum saluæ fiant, ad sanctissimas adcurant ecclesias, & eis omnes suas facultates adferant, & derelinquant, vt in pauperes, & egentes, & alios pios vsus consumantur, indecens est, episcopos in suum illas auferre lucrum, aut in propriam sobolem, & cognatos impendere. Oportet enim episcopum minimè impeditum affectionibus carnalium liberorum, omnium fidelium spiritualem esse patrem. Has igitur ob causas prohibemus habentem natos aut nepotes ordinari episcopum. 2 ¶ De his † verò episcopis qui nûc sunt, vel futuri sunt, sancimus, nullo modo habere eos facultatem testandi, vel donandi, vel per aliam quamcunque excogitationem alienandi quid de rebus suis, quas postquam facti fuerint episcopi possederint, & adquisierint, vel ex testamentis, vel donationibus, vel ex alia quacumque causa, exceptis duntaxat his quas ante episcopatum habuerunt ex quacumque causa, vel quas post episcopatum à parentibus & cheiis, hoc est, patruis, vel auunculis, & à fratribus ad ipsos peruenerunt, peruenturæque sunt. Quæcumque enim post ordinationem ex quacumque causa extra præfatas personas ad ipsos peruenerunt, ea iubemus ad sanctissimam ecclesiam cuius episcopatum tenuerint, pertinere, & ab ea vindicari, & tuinci: nulla alia persona testatrem habente ex eo proprio quid auferre lucrum. Quis. 3. dubitauerit, eos qui ipsis propcrias res relinquunt, aut reliquerint, etsi in aliam personam transferunt, aut transtulerunt, non potiùs ipsum sacerdotium contemplantes, quàm eius personam, & cogitantes, quia nõ solam ab ipsis relicta pie insumet, sed & suas ipsorum res adiicient, id fecisse? 3 ¶ Ab hac autem generali nostra lege excipimus ea sola quæcumque & qualiacumque in hunc vsque diem fuerint Epiphanij archiepiscopi felicis huius ciuitatis, & sanctissimi patriarchæ. Nam super his quæ ab hoc tempore ei adquirentur, ea quæ à nobis constituta sunt, obtinere, & ipsa ad sanctissimam maiorem ecclesiam pertinere iubemus. 4 ¶ Post mortem verò Deo amantissimorum episcoporum, iubemus vt pro tempore illatum ecclesiarũ œconomi † rationes reddant earum quæ ab illis relictæ sunt rerum, idque sanctissimis ecclesiis profiteare, quod ex hac nostra lege eis deberur. 5 ¶ Et ipsos quidem œconomos cum iudicio & diligenti discussione creari præcipimus, scientibus ipsis, quod singulis annis rationem referent sanctissimo episcopo suæ administrationis: & quæcumque in re videbuntur res ecclesiasticas minuisse, vel læsisse, vel proprium quæsthum quæsisse, hoc ecclesiasticis rebus restituent. Itaque * liquidem superstites iisdemodi rationes subiecerint, stant quæ supra dicta sunt. Si verò non reddiris rationibus defuncti fuerint, tũc ipsorum heredes subiiciantur tali discussioni, & conueniantur pro restitutione omnium quæ ex ea causa debere illos constiterit. 6 ¶ Necessarium quoque esse credidimus, etiam super his aliquid definire, qui curam susceperunt, susceperuntve sunt venerabilium † Xenonum, & nosocomiorum, & prochiorum, & orphanotrophiorum, & brephotrophiorum. Nam & ipsis omnem licentiam subtrahimus, de acquisitis rebus post susceptas huiusmodi curationes, vel per testamentũ, vel per aliũ quẽlibet modum, vel machinationem, quicquam in alias transferendi personas, exceptis quæ prius habuerant, vel postea à parentibus vel patruis & auunculis, vel fratribus ad ipsos peruenerunt. Omnia enim quæcunque ad sancta pertinent loca, vel quæ ad ipsorum præpositos post susceptam huiusmodi curam peruenerunt, vel peruenturæ sunt, ad ipsa venerabilia pertinebunt loca: eáque piè in eos distribui, & erogari volumus, qui in illis locis sunt, vel curantur. Manifestum enim est, quòd quisquis derelinquit, vel donat suæ in scriptis, siue sine scriptis xenodocho, vel nosocomo, vel prochoropho, vel orphanotropho, idcirco dat, vt piè per ipsum dispensetur, vt qui mulcam de eorum pietate

480/C.IV.K.5-4, 113-114
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

præsumptionem, & occasionem habeat, qui iis locis præfecti sunt. Neque verò iustum est, ipsum ea quæ sub prætextu eorum qui sub eius cura sunt, accipit, non in ipsos, vel pro ipsis impendere, sed in propriam personam auferre, & proprio lucro applicare, timore Dei contempto. Quis enim tali curæ præpositum non existimet, idcircò eam suscepisse, vt non solùm quæ extrinsecùs ad eum peruenient, sed etiam omnia quæ habere eum contigerit, in eam rem impendat? 7 ¶ Ampliùs id quoque iubemus, vt quæcumque post necessariam erogationem in eos qui eorum curæ commissi sunt, & debitam curationem rerum, & ædificiorum superesse contigerit, ea ad redituum comparationem proficiant. Omninò enim noster scopus est, ad amplificationem & augmentum adducere res ad pios vsus segregatas. Sic.n. quisquis pro sua anima quidquam facere volet, promptiùs erogabit, si crediderit, ea quæ ab ipso data fuerint, piè administranda esse. 8 ¶ Si autem contigerit, aliquem ab administratione sua cessare quam acceperat, sancimus eū qui in eius loco constitutus est, cum timore Domini rationem exigere totius ab eo gestæ administrationis, sicut diuina nostra hac lege continetur: sciente & eo qui post ipsum constitutus est, quòd Domino Deo pro his rationem reddet. 9 ¶ Præterea † sancimus, quemadmodum & diuinis canonibus definitum est, ne quis episcopus, aut chorepiscopus, aut visitator, aut presbyter, aut alius cuiuscumque dignitatis clericus per largitionem ordinetur. Sed nec œconomus, nec ecclesiecdicus, nec xenodochus, nec nosocomus, nec ptochotrophus, nec orphanotrophus, nec brephotrophus, nec quisquis ptochio præficiendus est, per talem fiat largitionem; sed per iudicium, & probationem eorum qui in illis locis sunt Deo amantissimorum episcoporum. Si verò quis inuentus fuerit occasione prædictarum ordinationum, & administrationum, aliquid dedisse, vel accepisse, siue episcopus sit siue clericus, & eum qui præbuit, & eum qui accepit, extra sacerdotium, & clerum fieri iubemus, vt post hæc domini Dei subiaceant condemnationi. Si autem quis propter præfecturam dedisse quid compertus fuerit, eum qui ita præfectus factus fuerit, extra clerum esse iubemus. si verò œconomus, vel ecclesiecdicus seu defensor, vel chorepiscopus, vel visitator, vel xenodochus, vel nosocomus, vel ptochotrophus, vel orphanotrophus, vel ptochio præpositus comperiatur præbuisse quid, vt sibi cura illa committeretur, & hunc remoueri ab huiusmodi cura iubemus. 10 ¶ Præterea sancimus, vt omnes clerici per singulas ecclesias constituti, per seipsos psallant † nocturna, & matutina, & vespertina, ne ex sola ecclesiasticarum rerum consumptione clerici appareant, nomē quidem habentes clericorum *, rem autem non implentes clerici circa liturgiam domini Dei. Turpe enim est, pro ipsis scriptos psallere, cùm sit ipsis iniuncta necessitas. Si enim multi laicorum vt suæ animæ consulant, ad sanctissimas ecclesias confluentes studiosi circa psalmodiam ostenduntur, quomodo indecens non fuerit, clericos ad id ordinatos non implere suum munus? Quapropter omnimodò clericos psallere iubemus, & ipsos inquiri à Deo amantissimis pro tempore episcopis, & duobus presbyteris in singulis ecclesiis, & ab eo qui vocatur archos, vel exarchos, & ab ecdico, siue defensore cuiusque sanctissimæ ecclesiæ: & eos qui inuenti non fuerint inculpatè in liturgia perseuerantes, extra clerum constitui. Nam qui constituerunt, vel fundarunt sanctissimas ecclesias pro sua salute & communis reipublicæ, reliquerunt illis substantias, vt per eas debeant sacræ liturgiæ fieri, & vt illis à ministrantibus piis clericis Deus colatur. Licentiam autem concedimus omni personæ, quæ quid horum prætermissum esse cognouerit, ea denunciare, & publicare. 11 ¶ Ea verò quæ à nobis sancita sunt, sint tradi & ad effectum perduci, cum Dei benignitate iubemus: eos verò qui in suspicionem venerint, aliquid horum ausu temerario prætermisisse, primùm quidem ex domini Dei iudicio periculum, ac deinde postea in hac lege pœnas sustinere. Dat. Kal. Mart. CP. DN. Iustiniano PP. A. II. Coss.

† [illegible] (margin note)

† Psallere [illegible] clerici debent [illegible] (margin note)

* [illegible] (margin note)

XLII. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ πατριάρχῃ.

Integra constitutio.

ΠΑΣΑΝ ἀεὶ ποιούμενοι πρόνοιαν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν [illegible]

[illegible] 1. ¶ Διὰ [illegible]

† [illegible] (margin note)

[illegible] 2. ¶ [illegible]

† [illegible] (margin note)

[illegible] 3. ¶ Ταῦτα τοίνυν εἰς τὴν ἐκείνων

γνῶσιν

480/C.IV.K.5-4, 115-116
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Idem A. Epiphanio Archiepiſc. Constantinop. & Patriarchæ.

OMnem semper adhibentes prouidentiam circa sanctissimas ecclesias, per quas † & nostrum impetrium sustineri, & communes res clementissimi Dei gratia muniri credidimus, necnon & nostras, & cæterorum omnium animas studentes saluari, & eam ob rem sollicini affidue, ne commoda sanctissimarum ecclesiarum, in quacunque ciuitate sint constitutæ, aliqua ratione minuantur, néve quæ in ipsis fiunt diuinæ liturgiæ ex Deo amantissimorum sacerdotum absentia impediantur, aut non conuenienter current, ac ne etiam sanctissimarum ecclesiarum consumantur res, tam propter itinerum, quàm etiam commeantium hùc sacerdotum, & comitantium clericorum impensas: vnde sæpè, & sub † fœnore accipiendi necessitas emergit, & ex ea re onus ad ipsas sanctissimas ecclesias venit: simul etiam ne ecclesiasticarum rerum non conuenienter procedat administratio, per absentiæ Deo amantissimorum episcoporum tempus, his ad tuam beatitudinem diuinis apicibus vti oportere existimauimus. 1 ¶ Per quos ipsi iubemus fieri omnibus manifestum, per singulas metropoles vnúsquísque prouinciæ ipsi subiectis sanctissimis sacerdotibus, quoniam *, Non decet aliquem ipsorum, aut eorum qui in aliis prouinciarum ciuitatibus sub metropolitano ordinati sunt, episcoporum, secundùm propriam voluntatem, absque † diuina nostra speciali iussione, relinquere quidem gubernatam à se sanctissimam ecclesiam, in hanc verò felicem commeare ciuitatem, qualiscumque emergat res, sed mittere oportere hùc vnum, aut duos ex sibi subiecto pio clero, & facere manifesta nostræ pietati, ea quibus opus habent, aut per seipsos, aut per intermedium tuam beatitudinem, ficque perfrui iussa, & compendiaria nostra ope. Si enim quidpiam eorum quæ ad nos relata fuerunt, tale nobis visum fuerit, vt indigeat ipsorum Deo amantissimorum sacerdotum præsentia, confestim tum proficisci iubebimus ipsos: absque verò tali diuina iussione, neminem proficisci concedimus. 2 ¶ Scienæ horum transgressore, & rectè ac piè introductam à nobis pro sanctissimarum ecclesiarum honore obseruantiam pertemerunte, quòd non paruam indignationem experiatur, sed & sub excommunicatione fiet, (si quidem metropolites sit, à tua beatitudine, si verò ciuitatis sit episcopus, quæ metropolitæ subiecta sit, ab ipso metropolita: pecuniariam namque pœnam definire contra contemnentes diuinam nostram dispositionem, non necessarium esse putauimus, ne inde ad sanctissimas ecclesias quod inde euenerit damni redundet, quarum res ab omni deminutione liberas manere cupimus. 3 ¶ Hæc igitur ad singulorum notitiam sub ipsa ordinatorum Deo amantissimorum Metropolitanorum episcoporum perferre tua sanctitas studeat, & ab vnoquoque missas responsiones, tam per Metropolitas, quàm per ipsarum reliquarum prouinciæ ciuitatum Deo amantissimos episcopos de his quæ de hac re didicerint, ad nostram pietatem referre. D.X.Kalen.Mart. CP. DN. Iustinian.PP.A.II.Cos.

XLIII. Ὁ αὐτὸς Α. τῷ μεδιῳ P. P.

Τὴν Σ τῆς ἀγιωσύνης σου ἐκλεπτὸν & τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ πόλει Ῥώμῃ ἀπορρέοντα

480/C.IV.K.5-4, 117-118
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Idem A. Menna P. P.

SAnctissimarum ecclesiarum, & piissimorum monasteriorum decori † consulentes interdicimus * omnibus habitantibus monasteria conuersari cũ mulieribus monasticis †, aut occasionem aliquam excogitare, qua communicationem aliquam cum ipsis habeant. (Hoc enim iustam suspicionem introducit, assidue, aut cùm voluerit cum ipsius congrediendi) sed ita segregatos esse, vt nullam participationem ad inuicem ob quãcumque causam habeant ipsi, neque excogitari aliquam occasionem vel illis vel his, mutuæ inter se commorationis. Sed soli per se homines in quolibet monasterio degant, à viciniis sibi per quamcumque causam monasteriis segregati. Solæ item per se mulieres non commistæ viris, vt omnis suspicio indecoræ * conuersationis penitùs tollatur. Sed si viri fuerint plures, oportet, prouidentia singularum ciuitatum episcoporum, fœminas in alium conuenientem locum transferri, & dari monasterium ipsis, in quo oporteat ipsas in posterum apud se ipsos honestè conuersari. Sin plures inueniantur fœminæ, aut etiam pari numero, vitos quidem transferri, fœminas autẽ in monasterio manere; ita vt res ipsius monasterij mobiles, & immobiles, & se mouentes, hi qui exeunt cum his quæ manent, pro rata diuidant, necessariis autem responsis apud se degentium separatim mulierum, vnum senem à Deo amantissimo episcopo ciuitatis segregari, ad diuinas verò peragẽdas liturgias & sancta communione participandas, vnum presbyterum, & vnum diaconum honestæ vitæ dari, qui hæc sola supradicta agere debeant, non etiam comesci, & conuersari, aut cohabitare cum ipsis. His enim seruatis, & ipsis felix vita erit qui solitariam vitam elegerint, & communis nostræ reipublicæ res paratiorem consequentur à Deo clementissimo opem. Quæ igitur super communibus rebus & nunc rectè habere existimauimus, huiusmodi sunt. Sed & credidimus, non parum hinc vtilitatem esse his ex diuina nostra constitutione vtilitatem. 2 ¶ Sed & obseruatione, & cautela diligenti opus est, ne vllo modo prætereantur hæc, quod non aliter contingat, quàm si Deo amantissimi cuiusque ciuitatis episcopi † inspiciant diligenter monachorum degentium in monasteriis subiua cura ordinatis, conuersationes: & si quid senserint huiusmodi lapsus, omnibus modis compescant tale ipsorum inceptum, & pœnis subiiciant eos, qui post nostram prohibitionem adhuc talia perpetrant, & cogant vt eorum conuersationes sint puræ, & separatæ ab omni commercio mulierbri. Nam & ipsis Deo amantissimis episcopis, si hoc rectè æstimare voluerint, perspicuum est, quòd ex obseruatione honestæ huius deuotissimorum monachorum conuersationis, & si eos contigerit nihil indecens, aut inhonestum perpetrare, clemens Deus propitius res communes nostræ reipublicæ secundabit. 2 ¶ Sed ne vel ipsi Deo amantissimi episcopi superuacuum ducant hoc nostrum præceptum, nosse ipsos volumus, quòd si quis ipsorum apparuerit, non cum omni diligentia, hæc inuestigare, aut manifestum lapsum non secundùm prædictum modos emendare, obnoxius quidem erit iudicio domini Dei, & nunc in ipsum veniet imperij nostri indignatio, & circa ipsum periclitabitur sacerdotium, neque alia maiore opus erit indignatione. 1 ¶ Tua igitur excellentia diuinam nostram hanc constitutionem manifestam faciat cuiusque metropoleos Deo amantissimis episcopis & clarissimis præsidibus prouinciarum, addens & hoc, quòd & ipsi si opus sit, omne ferant auxilium piissimis ciuitatum episcopis ad hæc coërcenda: quæ tolli iussimus, &, si qua negligentia eos vlos esse inuenerit, manifestam eam nobis proprio facient iudicio, vt vtique omnes cognoscant, & quænam ab ipsis seruari debeant, & ex negligentia definitam pœnam. Curent autem & Deo amantissimi metropolitæ, etiam cum aliis reuerendissimis ciuitatum episcopis eiusdem prouinciæ, facere manifestum diuinam hanc nostram legem, & denunciare omnibus, vt vigili studio hæc custodiant, verentes definitam pœnam. 4 ¶ Ac ne protrahatur plena obseruatio diuinæ nostræ huius legis, neque etiam, ne ipsi reuerendissimi monachi, qui in præsentia conuersantur cum monialibus, paruum putent tempus sibi dari ad debitam & iniunctam ipsis separationem faciendam, annale ipsis definimus, decretum ab eo [die] quo manifesta diuina nostra lex hæc facta fuerit, ita vt post anni curriculum, si appareant ea quæ ad conuictum attinent in eodem manere schemate, locus sit omnimodo inferris diuinæ huic nostræ legi pœnis. Dat. XV. Kal. Febr. C.P. Decio VC. Cos.

† Vt monachi à monialibus separentur diuersis habitaculis. † prouidere patiatur.

* vel habere.

† Episcopi inspiciant monachorum degentium.

Epilogus.

XLIV. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Γυλιανῷ ὑπάρχῳ πραιτωρίων.

Τὴν ἱερὰν καινὴν μετὰ τοὺς θεοφιλεστάτους λειτουργοὺς συνεβιώσεις, καθὼς ἔοικε διδασκάλοις ἀξιοπίστοις ὑποτεθεῖσαν γαμεῖν μὴ τὸν τοιοῦτον γενόμενον ἐφίεσθαι, ἀλλὰ μόνοις τοῖς διηνεκῶς ἁγίαις περιφερομένοις μὴ † ἱερὰν καινὴν, παιδοποιεῖσθαι ἢ ἐκ πολλῶν γυναικῶν αὐτὸν ἀφροδισιάζειν καὶ † ἱεροπρεπῶν θεσμῶν ἀλλοτριοῦν) ἐπεσθαι τούτῳ ὁ νομὸς τὰ πεπαγμένα. ὃν μόνῳ † ἱεροπρεπεῖς ἰῶν ἐκπέμπειν, τοὺς † θείους κανόνας εἰδέναι † νόμους * ἰσχύειν, ἐξ οἱ ἡμέτεροι βεβλοῖ) νόμοι· διαπίζομεν κρίνεται μὴ ἐν ἀντοῖς τοῖς ἱεροῖς δικαιωθῆναι κανόσι, οἷς ἀν ἐκ τοῖς πολιτικοῖς ἐντέλλεσθαι νόμοις, παῖδας αὐτοῖς † τὰ ἐγγονικὰς, † πλείας λαγχάνειν, † τὰ ἐξίας ἀυτοῖς ἐκ ἔχειν χρεμάζ. κρίνομεν † τοὺς διαζῆν κανόνας ἀπαρέσκειν τὰ τοιαῦτα, ἅτινα † ἐμοὶ τοῖς ἡμετέροις νόμοις

† Episcopi inspiciant monachorum degentium.

Epilogus.

* vel habere.

† Vt monachi à monialibus separentur diuersis habitaculis. † prouidere patiatur.

480/C.IV.K.5-4, 119-120
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

Idem A. Iuliano P.P.

SAcris canonibus, neque Deo amantissimis presbyteris †, neque reuerendissimis diaconis, aut subdiaconis, nuptias contrahere post huiusmodi ordinationem permittentibus, sed solis reuerendissimis psaltis *, & lectoribus id concedentibus: Animaduertimus quosdam despicientes quidem sacros canones, pueros autem generantes ex quibusdam mulieribus, quibus coniungi secundùm sacerdotalem censuram, non possunt. Quoniam igitur pœna facti huius erat in sola à sacerdotio deiectione: sacros autem canones nô minùs quàm leges valere, etiam nostræ volunt leges. Sancimus, obtinere in illis & quæ sacris visa sunt canonibus, perinde ac si ciuilibus inscripta essent legibus: & omnes illiusmodi homines, tam sacerdotio, quàm diuino ministerio: atque etiam dignitate ipsa quam habent nudari. Quemadmodum enim sacris canonibus prohibita sunt talia, sic & secundum nostras leges, rem ipsam prohiberi: & præter † supradictam deiectionis à ministerio pœnam, ne legitimos quidem & proprios esse eos, qui ex huiusmodi inordinata constupratione nascuntur, aut nati sunt, sed eam quæ ex talibus feminibus oritur participari turpitudinem. Tales enim eos esse disponimus, quales quos leges ex incestis aut nefariis natos nuptiis determinant: ita vt neque naturales, aut nothi, intelligantur: sed prorsus prohibiti, & successionis genitorum indigni, ac nec donationem ab illis capere possint, nec ipsi, neque ipsorum matres, ne per interpositas quidem personas: sed omnia in hos collata à patribus beneficia ad sanctam ecclesiam ex qua sunt, qui talia commiserunt peruenire: quod enim sacri canones prohibent, id etiam & nos per nostras abolemus leges. Si verò simulata quædam obligatio sub specie mutui vel alterius contractus fiat, quæ obligationem faciat eum qui huiusmodi corruptionis particeps factus est, hanc etiam infirmam esse volumus & talium rerum donationem, non ad eam personam in quam concepta sunt scripta, sed ad sanctissimam ecclesiam peruenire. Dat. XV. Kal. Nouemb. CP. Lamp. & Oreste VV. Coss.

XLV. [illegible]

[illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 121-122
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ancimus, si quis moriens piam fecerit dispositionem vel per institutionis modum, vel per legatum, aut fideicommissum, aut mortis causa donationem, vel alium quemcumque [modum] legerimus, sive iniunxerit pro tempore episcopo curam agere vel impleantur, quæ ipse voluit, sive & hoc reticuerit, sive etiam in contrarium, prohibuerit, necessitatem † habere heredes id quod ordinatum est, facere, & adimplere omnimodò. ¶ Quòd si id sponte non fecerint, confectum loci Deo amabiles episcopos, curiosos esse

† De voluntate ad pias causas pertinentibus vid. Cantum.

480/C.IV.K.5-4, 123-124
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

circa hæc, & postulare, vt illi omnia impleant secundùm voluntatem defuncti. Sed siquidem Ecclesiæ ædi-
¶ De ecclesia ædificanda. * De xenone ædificando.
ficationem † iniunxerit testator, intra triennium inchoare eos, vt perficiatur: si verò xenonis * ædificationem, intra vnum annum duntaxat id fieri cogere, tanquam hoc sufficiente tempore constituto ad perficienda (ea) quæ placuerunt testatoribus, cùm sit possibile domum conducere, & infirmos illic in lectis sternere, donec opus ædificationis xenonis seu hospitalis compleatur. Si verò quædam dari † vna præstatione, in
† Si quid detur bonis damnatis fit.
pias causas damnati fuerint, confestim cogere eos facere, hoc est, post testamenti insinuationem, & post adprehensam hereditatem, vel legatum ab his qui honorati sunt. 1 ¶ Si autem transierit prædictum tempus, ac neque ecclesia, neque hospitale ædificati fuerit, neque hospitalis (qui peregrinos recipiat) aliquis sit, qui hoc ordinet, mox ipsos Deo amabiles episcopos exigere ea quæ pro eo ordinata sunt, & in id contenienter quæsita. & facere ædificationes sanctissimarum ecclesiarum, & hospitalium: & gerontocomiorum aut orphanotrophiorum supellectilem, aut prochotrophiorum, aut nosocomiorum constructionem, aut captiuorum redemptionem, aut aliam quamlibet actionem piam, à testatore ordinatam designare etiam seu præscribere qui hæc administrent, xenodochos, vel orphanotrophos, vel brephotrophos, gerontocomos, vel simpliciter piarum actionum dicæcetas, & curatores non amplius valentibus post dicti temporis lapsum & dictam inficiationem, his qui ista non fecerint, immiscere se prædictarum rerum administrationi, aut Deo amabiles episcopos impedire ab illarum rerum administratione. 2 ¶ Clarissimis præsidibus prouinciarum necessitatem imponentibus hæredibus omnimodò ea perficere. Namque & veteribus prædicatum est legibus, necessitatem imposi implere morientium voluntates, eis qui habere permittuntur quæ illi reliquerunt. 3 ¶ Sed Deo amabiles episcopi, si quidem aliquos differè hi qui defecerunt, præposuerint rebus, veluti xenodochos, prochotrophos, aut nosocomos, aut brephotrophos, aut orphanotrophos, aut gerontocomos, aut paramonarios, aut œconomos, aut omninò piarum actionum administratores, illos quidem permittant habere administrationem, ipsi verò non administrent quidem, sed administrationem illorum inspiciant, aut obseruent, & rectè quidem habentem laudent, in quibusdam autem aliquid præter-
gredientem corrigant: si verò pessima fuerit administratio, etiam eos expellant, & alios instituant: qui cogitent & animo concipiant magni Dei timorem, & tertibilem magni, & nunquam finiendi iudicij diem, ad quam illos respicientes conuenit omnia facere ad Deum coordinata mente. Si verò non directò aliquem
a Pœna hæredis non impetratis ad piam causam relictam.
mercatus præscripserit administrationi, sed in hæredum potestate posuerint, hi rem neglexerint, continuò ipsos Deo amabiles episcopi, & administrent, & præficiant suprascriptas personas, vt prochotrophos, aut nosocomos, & cæteros deinceps, (qui etiam magni Dei honorem mente præferant,) vt omnimodo, & via, & artificio ad effectum perducantur quæ ordinata sunt. 4 ¶ Supra autem omne tempus quo distulerint a facere disposita scripti hæredes, eos cogi soluere, & fructus, & reditus, & omnem legitimam accessionem à tempore eius qui disposuit mortis, sanciimus; non inspecta mora à litis contestatione, aut conuentione, sed ipso iure intellecta, quod dicitur, vulgò mora præcessisse. & locum habente fructuum, & aliarum rerum accessione. 5 ¶ Hoc eodem obtinente, & si non ab hærede, sed à fideicommissario, aut legatario relictum fuerit huiusmodi piam legatum, & illud acceperit is qui legato honoratur, & mox quidem licentiam esse Deo amabilibus episcopis poscere, tales personas qui-
busdam rebus honoratas facere disposita. 6 ¶ Si verò negligentes fuerint locorum Deo amabiles episcopi id agere, fortè gratia coerupti à scripeis hæredibus, vel legatariis, vel fideicommissariis, licentia erit aut metropolitano prouincie, aut archiepiscopo illius diœceseos, hæc cognoscenti, inquirere, & cogere piam opus, aut piam liberalitatem omnimodo impleri, & cuicunque ciuium idē etiam facere licentia erit. cùm sit enim communis pœnaris ratio, communes, & populares decet etiam affectiones constitui harum rerum executionis habituro vnoquoque licentiam, ex nostra hac lege mouere EX LEGE CONDICTITIAM, & postulare relicta adimpleri, sciente qui hæc neglexerit Deo amabili episcopo, quod & ipse præter imminentes à cœlo pœnas, etiam imperialem motum super huiusmodi contempru experietur. 7 ¶ Ve autem adhuc maiore metu terreantur heredes morientium, vel harum rerum procurandarum, & faciēdarum onere grauati quo minùs harum rerum effectum differant, & hoc fancimus, vt si interpellati à Deo amabilibus episcopis, qui his rebus præpositi sunt, postea cessauerint, seu distulerint, ita vt prædictum exactione opus fuerit, confestim non solùm, ab ipsis simplum, quod relinquitur, exigatur, sed omninò duplum. Si enim apud veteres erant quædam themata in quibus ex inficiatione, dupla condemnationis inducebantur: quomodo vtique non etiam hic, eos qui non solùm ne sponte fecerint, sed tempus præterea procraxerint, & postremò interpellati à Deo amabil. episcopis, ac deinde neque ipsis statim parentes, opus habuerint etiam præsidali exactione, dupli exactione non contenti castigarit. 8 ¶ Si verò morientes suos heredes voluerint, quando morituri essent ipsi heredes, actionem aliquam implere piam, non autem in ipsorum vita, & hoc custodiri, & non in medio, heredes cogi facere quod eorum quæ testator post ipsorum mortem voluerit fieri. Cùm verò morientur ipsi, necessitatem habeant omnimodò ista implere, dilatione autem aliqua ab ipsorum heredibus facta, tunc necesse est, illa fieri quæ antè disposuimus. 9 ¶ Si verò b aliqua eorum quæ vocantur ANNALIA LEGATA, relicta fuerint aut donata clero fortè, aut monasterio, aut ascetriis, aut diaconissis, aut peochiis, aut xenonibus, aut nosocomiis, aut brephotrophiis, aut sanctissimarum ecclesiarum pauperibus, aut omninò cœtibus quibusdam piis vel non penitus prohibitis ex plebe collegiis, voluerint autem secundùm aliquod tempus hi, qui tunc reperiuntur, auro accepto super tali actione transigere, non licear id agere, neque quod factum fuerit ratum esto, imò & prinationem rerum, qui hæc redimit, vel transegit sustineat. quandoquidem necesse erit, his quidem qui aliqua parte temporis fuerint, esse pecuniarū copiam, his autem qui futuri sunt, omnimodam relictorum prinationem, sed nec ipsum ANNALIORVM nomen, neque perpetua defuncti memoria, ob quam & annuum hoc reliquit, conseruabatur, sed statim extinguetur vnà cum ipsa relictorum interiens alienatione. Manere igitur perpetuò ipsos obnoxios huiusmodi darionibus fancimus, adeò vt si qua fiat alienatio, & ipsa irrita sit, & hi qui quandoque præerunt piis locis, licentiam habeant persequi, & exigere ipsa, nulla temporis præscripeione opponenda ipsis, cùm per vnumquemque annum talis nascatur actio, quinimò hypothecæ subiecta sint eius qui reliquit bona huiusmodi legatorum causa, ita vt licentiam habeant ex ipsis rebus satis piis operibus facere, non solùm pro relictis, sed & pro fructibus ipsorum, & reditibus, & omni legitima accessione temporali, vt dictum est, nulla retinentibus præscriptione comenire queunte, quantumcumque quis numerauerit tempus, nisi inter hunc annali legato oneratum, & eum qui secundùm sacros
b adde Lex ista fit cod.
canones,

480/C.IV.K.5-4, 125-126
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

canones, & noſtras leges præſul conſtituros eſt, iſtiuſmodi exactionis factum facerit pactum, quo placuerit vt redeat pro annuo legato daturus à grauata perſona, ſemper vigens, aũ perpetuus, & non multis publicis oneribus obnoxius, ſed & acceſſionem habens omninò quidem non minorem quarta parte puri redituꝰ, aut amplius, quanquam ſcilicet inter eos placuerit. Si enim tale quiddã in ſcriptis fiat pactum, & datus fuerit talis reditus, & receptus in ſcriptis, pactionibus, & tranſactionibus, & id manifeſtum per geſta monumentorum conſtituerum fuerit, ceſſare exactionem annui legati contra eum, qui eo onꝰatus eſt, ſancimus. Eum verò reditum pro legato conſtitui perpetuò ad id deputatum, & qui alienari à nemine quocunque alienationis modo poſſit, nullo autem botum ſubſecuto, ſubſiſtere perpetuò, vt antè à nobis dictum eſt, dationi annuorum legatorum eos qui his grauati ſunt, ſancimus, vt & nomen, & memoria defunctꝰ, & annui reditꝰ in ipſis operibus perpetuò conſeruetur. Dat. XV. Kal. Nou. CP. Lamp. Cof. & Oreſte 530.

Χ Λ Υ Ι. Ο' αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωλιανῷ ὑπάρχῳ ἐφεσταρίων.

Τοῖς ἁγίοις ἐκκλησίαις εἰς μέλλα χρόνον, ἢ τῶν ἀναδέχεσθαι ἢ εἰς ἀγιστὶς, ἀλλ' οὐκ ἐκ χρόνου τὰς διαγωγὰς ἐγκρισίας παρέχοντα, οὐ τὸ δεῖν τ διαγωγὴ μοναστηρίων, ἢ ἀσκητηρίων, μὴ πάντως πλήσιον τῷ· εἰ ἐγκρίνει ἢ ὁ ἐγκρίνας τὸν ἡγούμενον, ἢ ἀδύνατον ἐξεῖναι· συμέσθαι γὰρ τῷ ἑνὶ, ὥστε πάντας ὁμοίως κλαθεῖς, ἀλλ' ὃν ὅτι κλαθὲς δίδως ἐ σημεῖς ἀρετὸς, ἢ παρὰ τῶν ἀναγκαίων σωτηρία, ἢ τὸ κοινὸν τ λαῶν μετακαλῶν πλήρωμα, ἢ τὸ πλεῖστον αὐτῶν, ὑπογράφοντας τοῖς τῶν ὁσιωτάτ, ἐ τῶν ἁγίων ἀποστόλων ἀναγνώσεων ὑπὸ τ ἐγκρίνειν κελεύειν. ὡς τε οὐ μόνῳ ὁ πρῶτος μαθὼ τ πολιτευομένῳ χρόνος ἐν, ἐ μοναχῶν ἀρχεῖν ἀξιῶ· ἐπείτοι τῶν ἄλλων ἀσκητῶν, οἱ ἢ ὁμοῦ ἐπείτοι, ὁμοίως ἐπ' αὐτὸν φέρειν τ τῶ ἡγουμένῳ ψῆφον. οἱ ἢ μόνος τούτου ἀξιῶ· φαίνοιτο δικαιότατα τῶν ἐν πάντων ὑπεύθυνον ἀποδίδοσθαι· ὃν ἐν βαθμῷ ἀσχημίζειν ἡγούμενον· βίῳ τ ὄντα σεμνὸ ἐ πολιτείας σεμνὸς, καὶ φέρειν τὰς παιδείας αὐτῷ δυναμένῳ. ἀσκήσαι δὲ πάντα ἀγχοῦ, καὶ πάντα ἀνθρώπου ὑπεισιόντα εἶδη ἐν χρόνου, οἱ ἢ ἐκ κλήσεως, οἱ ἢ ἐκτυχόντ· ἀδεισόντων, ἀλλ' ὑπὸ λαμπρὸς, ἐν ἐ κολλέσθ· γένεσ, καὶ τῶ ὑβρὶ πάντων ῥᾳθυμίαν ἢ τῶ παύεσθαι τοξεῖ. 1 ¶ γυναῖκας ἢ ταῦτα χρεῶν, τῶ μὴ ἔχειν συνοῦσ, ἢ ἐν τούτοις ὑποφιλοσοφεῖν ὑπάρχειν, ἀς τ αὐτὸν μεμαθήκασι ἢ λογῆν ὑπάρχειν, ἐ ὀρθῶς ἔχειν, τοῦτο δοκιμάζοντα σωφρονοῦντα γένεσ τοῖς ὑπολαξαμένοις, καὶ ἀσκάγειν αὐτὸν ὑπὸ τ ἐγκρίνει ὑπεξ. διαμαρτύρου ἢ δὲ ἢ αὐτοῖ ὑπολογῶ τὸν κρίνα καιρὸν παρεισρέοντ ἢ τοὺς τοῦτο θεοφιλεστάτους ὑπάρχοντας, ἐχοντας ἐ αὐτοὺς τὸ κοῖνον ἢ ἑκάστου θεῖ· ἢ μελλόντων κρίνειν ἀλλοκρίνως, οἱ μὴ κατ' ἐκλογὴν, ἀλλὰ κτὸς τ παθῶ· κατολλάσσοντας αὐθράποις τ ἀφορλῶ φαίνοντ. ἡμέτεραν ἀυτοὺς ἢ ἐν τούτῳ πιβίῳ, ἢ ἐν τῷ μελλόντ τ ἐν ἢ θεῖ φαίνοι, οἷα τ αὐτοὺς ἀμελείας ψυχικὰς ποιοῦσι ἀβλεπτημάτων αἰτίας παρεχομένης. 2 ¶ τοιαῦτ παῖδων, ἐ ἔδη τ ἀδιάφθορον γυναικὸς, ἢ παρόδειαν τ ἡγουμένων ἀπορῶν μοναστηρίων κεφαλῶντων, τ λοιπὸς ἱερατικὸς τάξεως, ἁπάσης τ ἢ θεῖ λειτουργίας κρῖα τοὺς ἰδιωτὰς βαθμοὺς φαίνοντας, καὶ ὅλῳ ἐν τῷ παρόντ· ἡμῶν ἐγκρίζοντας νόμῳ.

Idem A. Iuliano P. P.

Sacris noſtris legibus exiſtimauimus oportere & hanc addi, quæ victuris, noſt autem ex tempore, religioſas abbatias, ſeu præfecturas, tribuit. ita videlicet, vt in ſacris monaſteriis, aut afceteriis, non omnimodò mortuo abbate, vel abbatiſſa, is vel ea, qui, vel quæ tempore antiquiore eſt, aut ſecundus, ſecundáve deinceps eligatur. Conſentimus enim naturæ, neque omnes ſimiliter bonos, neque omnes æquè facienti malos, ſed quem vtique & vita optima, & mores honeſti, & circa pium exercitium conſtantia, & reliquorum monachorum corpus, vel chorus, aut maxima eorum pars, idoneum ad hoc putauerit & ſacris Euangeliis peropoſitis elegerit ad præfecturam vocari: adeò vt ſi quidem primus poſt defunctam veilis ſit, & monachis præeſſe dignus, ille aliis præferatur: ſi verò qui poſt illum eſt ſimiliter, in ipſum feratur futuri præfecti calculus. Si verò nullus horum dignus videatur, confeſtim is qui ex omnibus idoneus erit, cuiuſcunque gr. ſit præordinetur abbas, qui modò ſit vitæ honeſtæ, & honeſtæ conuerſationis, & qui ſeruare creditos ſibi poſſit. cùm ſit æquum, omnem principatum & omnem hominum præfecturam, non tempore neque ſortibus, neque fortuitis circumſtantiis, ſed ex electione & ex eo quod præſtantius eſt fieri: & iuxta omnium teſtimonium fieri cohorti, conuenui, ordinem. 1 ¶ Manifeſta autem hæc fieri qui iuxta locum erit Deo amabili epiſcopo, vt cùm is didicerit eum qui eſt electus, & hoc ſe rectè habere approbauerit, conſentieneem electoribus calculum ferat, & promoueat ipſum ad huiuſmodi abbatis ordinem. Approbare verò oportet hanc ipſam electionem, & pro tempore Patriarcham, & qui in his locis ſunt Deo amabiles epiſcopos habentes & ipſos iudicium Dei, & futurum condemnationem meruentes, ſi non per electionem, ſed ad aliquam paſſionem, ſeu affectionem reſpicientes humanam, promiſſionem fecerint habituris ipſis, & in hac vita, & in futura à Deo immiſſam pœnam, videlicet ipſorum negligentia animabus plurimis, peccatorum cauſas præbente. 2 ¶ His omnibus, & in reuerendiſſimis fœminis, aut virginibus quæ piis monaſteriis præſunt, obtinentibus: reliquo omni ſacro ordine, ſacro Dei miniſterio ſecundùm ſuos gradus, conſeruato, & nulla in re per præſentem noſtram innouato legem. Dat. XV. Kal. Decem. CP. Lamp. & Oreſte Cos.

Χ Λ Υ Ι Ι. Ο' αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ὑπάρχῳ ἐφεσταρίων.

Ἐπιζήμιον μαθὼν εἰς ὑπεκοτολὼ ἀσχημίζεσθαι πολλοὶ οἱ μὲ τῶν ἀλλὰ χρεῖος καὶ ἀγαθὸς ὤν, ἢ μήτε γυναικὶ συνοικεῖν, μήτε παιδίων εἶτι παρ' αὐτὸν ἀπὸ μόνῳ γυναικὸς ἀσυκαρτομῶν τὴν ἀγνοτάτην ἐκκλησίαν· ἀπὸ ἢ φαιδὸν ἀπαιδίᾳ ἢ χρεῖαν, ἐ ὀρθοδόξου ἔχει λόγου γυναῖκαν ἄτακτ ἐξ ἀγχοῦ τὸ οἶκε ἢ ἐξοδύχης τῶν θεοφιλεστάτων ὑπαρχόντων ἡμῶν ἐξετασθῆναι ἢ μὴ ταύτης ἢ ἐννοίας ἀσυλθεῖν τὸν νόμον, καὶ τοῖς ὑπὸ ταῦτα τ ἀφέσεσθαι, ἢ ἀφάξεσθαι ἀπαίσης ὑποπτοῖς ἀκαξίως ἢ, οἱ ἢ μὴ ἐκόντων ἡμῶν τῶν ἀκαίξεσθαι φοιβῶν πνας ὑπάρχοντας ὑπὸ ἢ ταύτης ἀμύαιν, ἢ χάνεσ ἀμβίσκοντας, ὥστε τὸ ἀπὸ πάντος ἔσθ', ὥστε μὴ ὑπὸ ἢ ἀφῶν· ἀλ' εἶτ ἐλθόντες αὐτῶν, ἐπεῖσι ἀδύνατ χρόνου χρῆσθαι ἀκαξίως τ ἢ τῶ θεῶ λόγῳ πάντων ἀγαπώντος.

Idem A. Ioanni P. P.

Sancimus, neminem ad epiſcoparum ordinari, niſi & in aliis rebus veilis, & optimus ſit, & neque mulieri cohabitarit, neque liberorum ſit pater. Sed loco vxoris, adhæreat quidem, & cõtinens ſit circa ſanctiſſimam

480/C.IV.K.5-4, 127-128
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

b Si captiui, vel pauperes inſtituantur heredes valet inſtitutio, & [illegible]

S¹ quis ad declinandam ᵃ. Ad euidentiam huius leg. vide c. ſi pater de teſtā. lib. vj. ¶ Et nota, quòd directus titulus inſtitutionis non ſubiacet Falcidiæ: & ideò dicitur hic, quòd ad declinandam legem Falcidiam teſtator vtebatur via directæ inſtitutionis captiuorū, vel pauperum. Et idem in ſubſtitutione directa ſecundùm Baldum, quere de hac materia vide plenius dic.

a ¶ Ad declinandam. id eſt, ad euitandam.

b ¶ Legem Falcidiam ᵇ. ſc. dolo bono, & eſt ſimilis dolus: vt in authē. vt lic. ma. & auia. in princip. coll. iiij.

c ¶ Reliquiſſe. in teſtamento, quòd facturi poſtquam [illegible]. Nam inſtantes non poſſunt [illegible]: vt ff. de teſta. l. cum. in princip.

d ¶ Valere. ſed videtur ſuperfluit hæc per illam legem I. ſed l. nulli. Reſpond. non quia hæc in inſtitutione, illa in ſingularibus relictis.

e ¶ Similimodo. & hoc videtur ſuperfluum per leg. I. ſed ad quod pauperibus. Sed eſt illud de ſingularibus relictis. ¶ Sed licèt euitetur hoc modo Falcidia iure inſtitutionis: an euitatur Falcidia iure naturæ ᵗ, vt poſſit exheredari filius, vel prætermitti? Reſpond. non. nam qui ᵈ vult Deum inſtituere, & filium ᵉ exheredare: aliū pro conſilio quærat, & recipiat, non Auguſtinum [illegible].

f ¶ Degere ᶠ. vbi de lare, ſc. dubitabatur. ſic & I. ſed. l. nulli. §. ſin autem perſona. & §. quid ſi teſtator. & arg. ff. de cond. & demon. l. quæ conditio. §. cum ita.

g ¶ In mouentium. quid de immobilibus? certè idem eadem ratione.

h ¶ Minui. ſic Deus ſi poteſt heres inſtitui: vt in auth. de eccle. titul. §. ſi quis in nomine. coll. ix. & ei legari: vt ff. ad leg. Falcid. l. j. §. ad municipium. Idem de aliquo ſancto: vt in auth. de eccle. tit. §. ſi quis autem vnum ſanctorum. ¶ Et in his omnibus caſibus videtur ceſſare ʰ Falcidia, cùm ad pias ⁱ cauſas ſint relicta: vt in auth. de eccle. tit. §. ſi autem heres. & ſic corrigitur lex illa ff. ad leg. Falcid. l. j. §. ad municipium. quæ permittebat detrahi Falcidiam de legato relicto Deo ᵏ. Vel, aliud quando Deo, aliud quando relinquitur ad pias cauſam. ¶ Alij, vt Alex. & R. dicunt, quòd tunc demùm ceſſet Falcidia in legato ad pias cauſas relicto, quando heres fuit contumax in ſoluendo: & ſic intelligunt d. auth. de eccle. tit. §. ſi autem heres. coll. ix.

i ¶ Indiſtinctè. alias indiſtinctè.

a ¶ Vbi a. indiſtinctè. Alias indiſtinctè. ſed rectius indiſtinctè, vt dicitur in l. 8. §. 2. ff. de præſcrip. 30. annor. vide de hoc verbo notata ad l. 5 ff. de quæſtion. CVIAC.

k ¶ Xenonem. quaſi heredem. & hoc quando eſt verus xenon, & alius non dicat ſpectare ad ſe hereditatem.

l ¶ Comparentur. hoc eſt plus in pauperibus, quàm in captiuis: quia ibi non emuntur aliæ poſſeſſiones.

m ¶ Licentia omninò danda. ſc. Epiſcopo, vel xenoni, quos quaſi heredes dicimus.

n ¶ Et in priore. vbi captiui ſunt heredes ſcripti.

o ¶ Et in ſecunda. vbi pauperes.

p ¶ Exigere. ſ. Epiſcopū.

q ¶ Et ſic. Epiſcopus, & œconomis.

r ¶ Sine Falcidia. eſt ergo heres ˢ nomine, ſed non iure: Inſtit. de fidei. com. here. §. reſtituta. & ff. de co. ſu. l. pen. Hodie etiam ſi certa perſona inſtituitur, ceſſat ᵇ Falcidia in relicto ad pias cauſas, vt ſ. dicitur.

ſ ¶ Sin autem ampliores. id eſt, plures.

t ¶ Datio. id eſt, relictū à teſtatore vt detur.

u ¶ Pauperior. Et prodeſt paupertas ᶜ: vt hic, & ff. de [illegible] l. [illegible] §. in perſona. & §. ſi in annos & ſ. de op. lib. l. j. & ff. mand. l. ſi procuratorem. §. ſi ignorantes. & in auth. de eccle. tit. §. ſi quis autem vnum ſanctorum. coll. ix. & ᵈ vtilitas prodeſt: vt ff. qui & à qui. l. ſi quis habens.

¶ Argum. contrà in authen. de reſti. §. ſancimus. coll. vj. & ſericis omnibus delictis, vbi grauiùs ᵉ ex vno delicto puniuntur ignobilis, ſiue vilis, quàm nobilis: vt ff. de incen. rui. nau. l. [illegible] & de pæn. l. capitalium. §. ſi. & ad leg. Corn. de fal. l. j. in fi. & ſ. & ad leg. Falc. de pla. l. fin. & ſ. qui nume pri. ſi. l. ſ. circa princ. ACCVRSIVS.

x ¶ Antiſtite. id eſt, Epiſcopo.

y ¶ Sanctionem. I. ſed in princip.

† Quod eſt reſiduum in aliquam cauſam, debet in eam conuerti: quod ſi ea cauſa deficit, [illegible] in aliam conuerti poteſt.

ᵃ Die, quod iſte verbo, & [illegible] hodie conceditur per [illegible]

b Falcidia ceſſat in legato ad pias cauſas, v. Gloſ. [illegible]

c Paupertas [illegible] vide gloſſ. [illegible]

f [illegible]

d Vtilitas prodeſt.

e Pœna grauior imponitur ex eodem delicto ignobili, & nobili.

* [illegible] Falcidiam deducitur.

mam Eccleſiam: loco verò liberorum, omnem Chriſtianum & orthodoxum habeat populum: cognoſcentes ſic ab initio ea, quæ de ſucceſſione Deo amabilium Epiſcoporum ſunt, nos diſpoſuiſſe, & cum eiuſmodi cogitatione proceſſiſſe legem. Et eos qui præter hæc quid faciunt, aut fecerunt, omni epiſcopatu indignos eſſe. Qui enim poſt hanc noſtram conſtitutionem facere aliquos Epiſcopos, præter eius tenorem, aut fieri auſi fuerint, neque in Epiſcopis numerabuntur, neque manebunt inter conſecratos: ſed expulſi ab his, aliis dabunt locum ordinationis, cùm in primis diligentiſſimæ, tum etiam Deo per omnia placentis. Dat. IV. Kalen. Septemb. C.P. poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis.

Valet inſtitutio facta de captiuis, vel pauperibus in genere, nec vitiatur propter incertitudinem. Et in primo caſu capit Epiſcopus hereditatē, & diſtribuit. In ſecundo verò caſu, ſi in loco ſit aliquod hoſpitale pauperū, pertinet ad illud: & ſi ſint plura, pertinēt ad pauperes. Si verò nullum ibi, quod in primo caſu, vt Epiſcopus capiat tanquā heres, & diſtribuat, alienando mobilia, & immobilia reſeruando. Et ſi nominata eſſet certa perſona, vel locus, ad illū pertinet: nec Epiſcopus aliquid agere debet: nec debet aliquam vtilitatem ſibi appropriare de talibus relictis. PAVL. DE CASTR.

XLVIII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni P. P.

SI quis ad declinandum ᵃ legem Falcidiam ᵇ, cùm deſiderat totam ſuam ſubſtantiam pro redemptione captiuorum relinquere, eos ipſos captiuos ſcripſerit heredes, ne videatur quaſi incertis perſonis heredibus inſtitutis iudiciū ſuum oppugnandum reliquiſſe ᶜ: ſancimus, eiuſmodi & talem inſtitutionem † pietatis intuitu valere ᵈ, & non eſſe reſpuendam. 1. ¶ Sed & ſi pauperes quidem ſcripſerit heredes, & non inueniatur certum ptochotrophium ᵉ, vel certæ Eccleſiæ pauperes, de quibus teſtator cogitauerit, ſed ſub incerto vocabulo pauperes fuerint heredes inſtituti: ſimili modo ᶠ & huiuſmodi inſtitutionem valere decernimus. 2. ¶ Et ſi quidem captiuos ſcripſerit heredes, ciuitatis, in qua teſtator larem fouere, ac degere ᶠ noſcitur, Epiſcopus, & œconomus hereditatem ſuſcipiant, & omnimodò † in redemptionem captiuorum procedat hereditas, ſiue per annuos reditus, ſiue per venditionem mobilium, ſeu ſe mouentium ᵍ rerum ſit: nullo penitus ex hoc lucro, vel œconomo, vel Epiſcopo, vel ſacroſanctæ Eccleſiæ relinquendo. Si enim propter hoc à ſpeciali hærede receſſum eſt, vt non Falcidię ratio inducatur: quomodo ferendum eſt hoc, quod in factum venerit, per Falcidiam, vel aliam occaſionem minui ʰ? 3. ¶ Vbi autem ᵃ indiſtinctè ⁱ a pauperes ſcripti ſunt heredes, ibi xenonem ᵏ eius ciuitatis omnimodò hereditatem nanciſci; & per xenodochum in ægrotantes fieri patrimonij diſtributionem, ſecundùm quod in captiuis cōſtituimus, vel per redituum annalium erogationem, vel per venditionem rerum mobilium, vel ſeſe mouentium, vt ex his res immobiles comparentur ˡ, & annuus victus ægrotantibus accedat. Quis enim pauperior eſt hominibus, qui & inopia tenti ſunt, & in xenone repoſiti, & ſuis corporibus laborantes, neceſſarium victum ſibi non poſſunt afferre? 4. ¶ Licentia omninò danda ᵐ, & in priore ⁿ, & in ſecunda ᵒ ſpecie, & actionem mouere, & debita exigere ᵖ: vt in captiuos, vel in ægrotantes conſumantur. Si enim heredum eis ᵠ & ius, & nomen dedimus, ſine Falcidiæ ʳ tamen legis emolumento; neceſſe eſt, eos debita exigere, & creditoribus reſpondere. 5. ¶ Sin autem ampliores ſ in ciuitate xenones, vel ptochotrophia † ſint, ne incerta videatur pecuniarum datio ᵗ, tunc ei xenoni, vel ptochotrophio, qui pauperior ᵘ eſſe dignoſcitur, eaſdem res, vel pecunias adſignari cenſemus, hoc videlicet diſcutiendo à viro reuerendiſſimo locorum antiſtite ˣ, & ſub eo conſtitutis clericis. 6. ¶ Sin autem nullus xenon in ciuitate inueniatur: tunc ſecundùm de captiuis ſanctionem ʸ pro tempore œconomus ſacroſanctæ Eccleſiæ, vel Epiſcopus hereditatem accipiat, & ſine Falcidiæ ratione, pauperibus, qui in ciuitate ſunt, vel penitùs mendicantibus, vel alia ſuſtentatione egentibus, eadem pecuniæ diſtribuantur. 7. ¶ Hæc tamen omnia locum habere ſancimus, quando non certi xenonis, vel certi ptochotrophij, vel certæ Eccleſiæ nominatio à teſtatore ſubſequuta eſt, ſed incertus eſt eius ſenſus. Sin autem in perſonam certam venerabilémve ᵃ certam domum reſpexerit, ei tantummodò hereditatem, vel legatum competere ſancimus, nulla Falcidia nec in hac parte intercedente.

480/C.IV.K.5-4, 129-130
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 131-132

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Imperator, quòd non.
2. ¶ Sed nunquid est verum de curæ non solùm adultorum, sed furiosorum, prodigorum, & cæterorum? Respond. quòd sic.
3. ¶ Sed instat quærens: pone quòd quidam sunt clerici vagantes per mundum: nunquid illi gaudent priuilegio? Respond. Imperator, quòd non.
4. ¶ Quartò instat quærens: nunquid prædicta habeant locum in ciuitate Romana, & Constantinopolitana. Resp. Imperator, quòd in omni loco vbi Christus colitur. Bald.

a ¶ *Non sunt clerici*. quia nec homines: vt *in authent. de monach.* §. j. & §. *si autem verum. coll.* j. secundùm quosdam. sed tamen si perquiras, minimè reperies non esse homines, ex authentica præallegata reperies. Tu dic, non sunt clerici, scilicet semper. quandoque enim sunt, quandoque non.

a ¶ *Monachi licèt non sint clerici*. Nec monachos non esse clericos. Vide not. *ad c. 1. dist. 4. de condit. apposit. & Nouell.* [illegible] quæ id confirmat. Vide *Nouell.* 117. [illegible] Cviac.

b ¶ Ipso iure. nam & si intra constituta tempora quinquaginta dierum non se excusent, tamen non præiudicant sibi: quod c in alio non contingit: vt *in Instit. de excus. tut.* §. qui autem excusare. & vt §. *de appell. l. eius. & ibi* secundùm Ioan. Hodie d autem non possunt esse nisi legitimi, exceptis Episcopis, & monachis, qui nec legitimi esse possunt, vt *in authent. coll.* §. *Deo autem amabiles. coll. ix.* vnde lege hic authent. *presbyteros*.

c ¶ Datiuæ. quæ datur à iudice.

d ¶ Datorum, vt e prodigo, & illis, qui sub orbes supercesse non possunt: vt *in authen. coll.* §. *Deo autem. & Instit. de cura.* §. [illegible] quam authenticam lege, quæ incipit, presbyteros.

e ¶ Derelictis. sic ergo cessante f causa, cessat & effectus g: sic & l. *de haret.* l. j. & ff. *de mil.* l. j. & *de testam. milit.* [illegible] *& supra eod. authen. sed neque* [illegible] *& authent.* [illegible] [illegible] *& Instit. de excus.* [illegible] *qui rei publ. & ff. de excus. tutor.* Codex.

Episcopos, necnon Presbyteros, diaconos, & subdiaconos, & præcipuè monachos, licèt non sint clerici a, immunitatem ipso iure b omnes habere tutelæ, siue testamentariæ, siue legitimæ, siue datiuæ c: & non solùm tutelæ eos esse expertes, sed etiam curæ non solùm pupillorum, & adultorum, sed & furiosi, & muti, & surdi, & aliarum personarum, quibus tutores, vel curatores, à veteribus legibus dantur d.

1. ¶ Eos tamen clericos, & monachos huiusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas Ecclesias, vel monasteria permanent non diuagantes, neque circa diuina ministeria desides, cùm propter hoc, ipsum beneficium eis indulgeamus, vt aliis omnibus derelictis e, Dei omnipotentis ministeriis inhæreant. 2. ¶ Et hoc non solùm in vetere Roma, vel in hac regia ciuitate, sed & in omni terra vbicumque Christianorum nomen colitur †, obtinere sancimus.

IN AVTHENTIC. de sanct. episcop. §. Deo autem amabiles. coll. ix. constit. sin.

Illi qui non coguntur ad tutelā, sed sponte recipiuntur ad ipsam debent voluntatē suam intra quatuor menses declarare in scriptis. Bal. Vel sic: *Ad legitimam tutelam volens admittitur clericus, nisi sit Episcopus, vel monachus.* Sal.

PResbyteros, diaconos, aut subdiaconos f iure cognationis ad tutelam, vel curam g vocatos suscipere permittimus, si tamen intra quatuor menses a ex quo vocati sunt, apud iudicem competentem in scriptis † declarauerint talem administrationem propria se voluntate a suscepisse. Si quis autem sic fecerit h, nullum ex hoc præiudicium circa alienam tutelam, vel curam patiatur. Episcopos autem, vel monachos tutelam alicuius personæ subire non permittimus.

LII. [illegible]

Θ[illegible]

[illegible]

l. si duos. §. pen.
¶ Argum. contrà ff. *de pupil.* [illegible] Sed ibi impulsiua, hic est finalis causa.
f PResbyteros.] Subdiaconos. Hic nota, quòd his scilicet tantùm, qui sunt in sacris ordinibus constituti, datur immunitas: ergo inferioribus denegatur compellantur ergo exercitæ, & alij esse tutores. Sed illi possunt esse legitimi volentes, sed non testamentarij, vel datiui: Episcopus autem, vel monachus nullo modo: vt *infrà eod. authent. in fin. & in authent.* vnde hæc sumitur. §. *Deo amabiles. coll. ix.*
g ¶ *Vel curam*. loquitur de cura furiosi, vel prodigi, ad quam per leg. xij. tabularum vocantur agnati: vt *Instit. de cura.* §. *furiosi.*
h ¶ *Si quis autem sic fecerit*. id est, si declarauerit hoc intra quatuor menses. ergo si non fecerit, hoc præiudicat in alios, secundùm Paul. 2. Sed Py. Ita & Azo. & non contrà. & dic, *si quis autem sic fecerit*. id est, si ita tutelam susceperit solenniter. nec enim eam aliter suscipere debet, nullam ex hoc, &c. vt ff. *de excus. tutor. l. voluntaria. & ff. de his qui sunt. [illegible]*
¶ Item nunquid susceptio volunt excusat ab aliis: vt aliàs eos tutela excusant: vt *Instit. de excus. tutor.* §. item, [illegible]. Respond. sic, secundùm Paul. 2. Sed tu dic, suum priuilegium excusare eum, non susceptionem huius: sed per hanc susceptionem renunciatum non videtur priuilegium, vt dictum est.

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 133-134
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ancimus, neminem omninò neque curialem, neque † taxeotam, Episcopum, aut Presbyterum de † πρεσβύτερον.
cætero fieri, nihil attinente, aut attingente hac lege eos, qui ante eam huiusmodi sacerdotio digni habiti fuere. De cætero verò neminem omninò, qui supradictæ sit fortunæ, ad prædictas consecrationes ascendere, & maximè si & iam antea ministrauerat, aut taxeoticis seruierat iussionibus. Eum enim, qui enutritus est in executionibus vehementibus [seu asperis,] & his, quæ ex ea re accidunt, peccatis, non vique æquum fuerit, paulò antè esse taxeotam, & * bulcutam, & facere omnium acerbissima: mox autem sacerdotem ordinari, de humanitate & innocentia exponentem dogmata præterquam si ab infantia, & non iam quidem ephebiam excedente ætate, ei contigit inter reuerendissimos monachos connumerari. * κομβεύτην, ἀπὸ τοῦ κόμβου.

480/C.IV.K.5-4, 135-136

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& mortui in eo ipso schemate: nunc enim permittimus ipsi & Presbyterum fieri, & ad episcopatum venire: cùm sit manifestum, simulatque tale quid euenerit, & dignus sacerdotio apparuerit, quòd confestim licentiam habebit manere in episcopatu, & ministrare, dummodò quartam partem suæ substantiæ vniuersæ præbeat decurionibus, & fisco (secundùm nuper de quarta parte positam à nobis legem) aut soli fisco, si quidem taxeoticæ fortunæ ei esse contigerit. Si verò & in reuerendissimis archimandritis censeatur, & manserit inter ipsos, & hoc etiam modo damus fortunæ liberationem, quartam & nunc partem suæ substantiæ, vt prædiximus, præbituro. aliter autem neque illi ordinari concedimus, neque ordinato tale quid agere permittimus. Scientes tua excellentia, quia hanc obseruari debent ab omnibus Deo amabilibus Episcopis, pœnam expecturis circa ipsum sacerdotium si quid tale fecerint, præter id, quod etiam nec ipsi ordinates sacerdotio fruetur, licèt fuerit antea in aliquo gradu sacerdotij ordinatus, sed inter priuatos redigetur, & ministeria exequetur, quibus subiacebat prius: quæ omnia obtinere in futurum volumus tempus: quoniam nunc primùm à nobis inuenta sunt; nec pertinere vllo modo hanc legem, vt diximus, ad eos, qui semel hac dignitate sacerdotali decorati sunt, sed licentiam habentibus ipsis per substituros ministrare iuxta Theodosij [b], & Valentiniani piæ memoriæ constitutionem, quæ ad Thomam relata est. 1. ¶ Ad hæc & illud iustum esse, & obtinere, & in vsu esse sancimus, quod licèt constitutum ab initio, & vsu obseruatum, nescimus quomam modo in desuetudinem abiit: Meminimus enim, non in Arcadij [c], & Honorij piæ memoriæ constitutionem incidisse, volentem, clericos, si neglexerint suum ordinem, & in qualemcumque armatam militiam transierint, vel depositi à Deo amabilibus Episcopis, militareausi fuerint, dimitti quidem ipsos à militia adepta, tradi verò ciuitatum curiis, ministraturos in posterum publico, quandoquidem Domini Dei seruitium ad instar militiæ dereliquerunt. Quæ omnia obtinere ex hac nostra sancimus lege, iubentes, ipsos statim, & confestim ciuitatis illius, ex qua sunt, fieri curiales, nisi vehementer curialibus abundet ciuitas, quo casu vicinæ, vel vtiores etiam vsque ad vnam, prouinciam alteram, vbi maximè curialium constituta est penuria. Si verò latitantes, vt probabile est, sint, licentiam damus curialibus, statim inuadendi bona eorum, & ea detinendi, & satis sibi secundùm legem inde facere. Hæc igitur super reuerendissimis clericis cuiuscumque gradus obtinere in perpetuum sancimus: & in his, quæ iam adimpleta sunt, obtinere legem eam volentes, quæ & prius erat. Quoniam autem & quamdam constitutionem [d] imuenimus de monachis differentem, & volentem ipsos non relinquere propria monasteria, neque turbare ciuitates, quam & ad quoddam sanctum esse tempus quidam suspicantur, oportere existimantes, occasionem inde accipientes, fore perfectiorem, & in omne tempus, etiam hoc reformare, ita vt nemini de cætero reuerendissimorum monachorum licentia sit tale quid agere, & relicto monachali habitu, circumcingere qualemcumque militiam, aut cingulum, aut dignitatem, aut eorum, qui in iudiciis versantur, sequi vitam, & Dei seruitio humanas occupationes præferre, aut cognoscere: adeò vt qui hoc fecerit, tradatur curiæ illius ciuitatis, ex qua ipse est, auralterius, vt prædictum est: & si quidem locuples sit, etiam pecuniaria fubiturus munera, sin minùs, corporalia. Et ad hæc licest cuiuis, vt prædiximus, si latuerint, occupare bona, & sibi ex his satisfacere secundùm legem. In omnibus autem casibus, in quibus curias ex his causis à similibus aliquid accipere ordinamus: volumus medium quidem horum partem curiales suscipere, non in auro, sed immobili possessione, si quæ sit, vel quæ sit comparanda secundùm prius à nobis emissum legem; aliam verò dimidiam generali mensæ suæ excellentiæ inferri, vt tuus etiam theonus prouideat vigilanter, ne quid tale lateat: sed simulatque quid factum fuerit, conueniens super hoc fiat medela, nisi iam prius ipsi sponte militiam reliquerint, & omninò quem habent, habitum monasticum, & vitam iterum ferió, & verè receperint, & sciuerit reuerendissimos clericos se inscribi festinent. Quod si intra annum ab hac lege lata fecerint, pœnam eis remittimus, sufficere iudicantes, ab exercitatione castigationem: neque ipsos à dicta pœna liberari, quicumque intra nostrum imperium monachi relinquentes (habitum) tale quid patrauerint. Quod autem prius factum, cùm ob humanitatem, tum etiam temporis reuerentia dimittimus, cùm de eo nihil fuerit, clarè constitutum.

2. ¶ Item illud statuimus, siue pater, siue mater, siue alius, qui ex defectu liberorum restitutionem, aut substitutionem induxerit, quibuslam siue masculis, siue fœminis, hi autem ad nuptias venire propter consuetudinis non elegerint modum, rescindi tales restitutiones, aut substitutiones, & habere ipsos potestatem in quem voluerint modum, pium tamen, quæ inde proficiscuntur, consecrare, & aut consumere superstites, aut relinquere morientes. Sicut & si sub conditione liberorum susceptionis, ipsis quod relictum fuerit, oportet & hoc ipsum habere eos, liberos suscipere minimè coactos. Eamdem quoque legis positionem & in mulieribus virginitatem professis, & vxores ducere omnimodò prohibicis reuerendissimis clericis extendimus, & reponimus, & hanc gratiam Deo pro nostris temporibus dignam referimus.

3. ¶ Ad hæc sancimus, siue vir ad solitariam vitam venire voluerit, siue mulier, viro relicto, ad exercitationem monachicam venerit, ne hoc damni causam præbeat, sed vt sua omnimodò recipiat, ita vt licest vxori & dotem recipere suam, & propter nuptias donationem ei, qui cum ea cohabitauerat: & quod inde venit, lucrum non secundùm eam, quæ per repudium fit, disiunctionem vindicare, aut manere apud eum, qui non diuertit, sed secundùm quod in casum mortis factum est pactum: quasi videatur is, qui diuertit à communi alterius coniugio mortuus esse in alterius conturbatio, cui cohabitanti sit omnino inutilis. Quicquid autem in dotalibus instrumentis receptum fuerit ex pactis in casum mortis, id debitum intelligatur, non audeate muliere ante anni lapsum in aliud respicere matrimonium, propter generationis [aut seminis] incertitudinem, sed si quid tale futurum sit, statim mitti diuortium, quod idcircò BONA GRATIA [e] vocatur, ab eo, quòd consentientem non aliqua persona, atque ita agat quod voluerit, lucris, vt antè dictum est, ad ipsam pertinentibus. Sanè eo, quod lucrandum esset ex tali causa omnimodò, & si in prioribus nuptiis vel vir, vel mulier manifestè, communibus liberis ex eo matrimonio natis, si qui fuerint, conseruando. Datum v. Kalend. Decembr. CP. post Cos. Lampadij, & Orestis.

Maiorum Deo dedicatarum raptores capite puniuntur, etiamsi mulieres fuerint volentes: bonique earum, quæ ad proprietatem, monasterij, vel Ecclesiæ ipsarum applicantur: ipsæ autem ipsis mulieribus debentur: & in flagranti crimine reperti à persona hic omnimodò possint occidi impuni: faciantque ipsis, confessis, & ministris pœna hic scripta sunt panienda. SALVSTYS.

Codex.

E 3 XIII. Idem

a Lex de quarta à decurionibus, & quomodo fiscus & decurionibus prospiciatur.

b L. vel Familiæ, supra eo.

c L. si quis curiæ, de Episcopis.

d Nubile. Capit. in monasteriis. Supra eod.

e L. Nouell. 22.

480/C.IV.K.5-4, 137-138
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 139-140

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

permanere : compellebatur vir quidem * ea , quæ arrharum nomine dederat,amittere:sponsa verò ᵇ in duplum ᶜ ad quod acceperat,reddere. quod nostræ mansuetudini religioni contrarium esse visum est. Vnde per præsentem legem in perpetuum valituram iubemus , vt si quis sponsus,vel sponsa [desiderantie † seculi illius vitam contemnere,& in sanctimonialium conuersatione viuere:] sponsus quidem omnia , quæ arrharum nomine , futuri causa coniugij dedit,sine vlla deminutione recipiat : sponsa autem non dupliam (sicuti hactenùs) sed hoc tantummodò sponsio restituat, quod arrharum nomine accepérat , & nihil amplius reddere compellatur , nisi * quod probata fuerit accepisse ᵈ. Nam & mariti *, & vxoribus , qui seculo renunciant , iam anteriore † lege ᶠ à nobis prouisum est, vt siue mariti , siue vxor religionis causa à coniugio recesserit, & solitariam vitam elegerit , vnusquisque eorum res suas recipiat,quas pro dote , vel ante nuptias donatione præstiterat , & hoc tantummodò lucri nomine consequatur ab eo, qui solitariam vitam elegerit: quod debuit legitimè ᵍ , vel * ex pacto,per casum mortis exigere.

Filiusfamilias inuito patre potest clericari,& monachari, & retinet ius succedendi ex testamento,vel ab intestato , nec ob hoc potest reparari ingratus. SAL.

1. ¶ Hoc etiam cognitum nobis , correctione nostra dignum esse iudicamus, vt si quis in parentum potestate constitutus, vel constituta, vel forsan huiusmodi iure absolutus ʰ , vel absoluta , elegerit se monasterio, vel clero sociare , & reliquam vitæ suæ tempus sanctimonialiter degere voluerit : non † liceat parentibus eosdem,vel eas dem * quocunque modo abstrahere , vel propter hoc tantummodò causam, quasi ingratam à sua hereditate , vel successione repellere : sed necesse sit eis , omnimodò , cùm vltimam voluntatem suam siue per scripturam, siue alio legitimo modo perficiant , quærtam ʰ quidem portionem secundùm leges nostras eis relinquere.Sin autem & amplius voluerit eis largiri, hoc eorum voluntati concedimus. Sin verò vltimam voluntatem parentes neque testamento, neque alio vltimo elogio declarasse monstrati fuerint,omnem parentum ⁱ substantiam heredes *, quibus ab intestato competit secundùm leges nostras,sibi defendant : nullo eis impedimento ex sanctimoniali conuersatione generando,siue sui, siue cum aliis ad successionem vocantur.

Bona monasterio quæsita per ingressum non reuocantur , licèt ingressi ad secularem remeauerint vitam. SALYC.

2. ¶ Hæius autem perpetuæ nostræ legis beneficia eos volumus obtinere , qui in monasterio , vel clericata perseuerauerint. Nam si qui eorum , de quibus præsentem legem posuimus , sanctimonialem vitam elegerint , ad secularem autem conuersationem postea remeauerint ; itbemus , omnes eorum res ad iura eiusdem Ecclesiæ,vel monasterij , à quo recesserint,pertinere *.

Iudæis, Paganis , vel hæreticis non licet seruos Christianos habere , quominùs statim liberi efficiantur. Et non Christianus ad Catholicam fidem conuersus , liber efficitur nec dominus adhærini eum reseruare. SALYC.

5. ¶ His o ita † dispositis, repetita lege iubemus, vt nullus Iudæus , vel Paganus , vel hæreticus seruos Christianos habeat : quòd si inuenti in tali reatu fuerint , sancimus , seruos omnibus modis liberos esse secundùm anteriorem nostrarum legum tenorem ᵖ. In præsenti autem hoc amplius decernimus, vt si quis ex prædictis Iudæis, vel Paganis, aut hæreticis habuerit seruos nondum Catholicæ fidei sanctissimis mysteriis imbutos , & prædicti serui desiderauerint ad orthodoxam fidem venire : postquam Catholicæ Ecclesiæ sociati fuerint, in libertatem modis omnibus ex præsenti lege eripiantur ᵠ : & eos tam iustos prouinciarum, quàm sacrosanctæ Ecclesiæ defensores, necnon beatissimi Episcopi defendant , nihil pro eorum precibus pœnitùs accipientibus dominis. Quòd si forte posthàc etiam ipsi dominisi eorum ad orthodoxam fidem conuersi fuerint , non liceat eis ad seruitutem reducere ʳ illos, qui eos ad fidem orthodoxam præcesserunt. Sed si quis talia usurpauerit , pœnis grauissimis subiacebit. Hæc igitur

480/C.IV.K.5-4, 141-142

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

omnia, quæ pietatis intuitu nostra fancit æternitas ª, omnes iudices, & religiosissimi antistites, siue Africanæ diœceseos (in qua maximè huiusmodi vitia frequentari cognouimus) siue aliarum prouinciarum grauiter ᵇ, & studiosissimè obseruari procurent. Nam contemptores non solùm pecuniaria mulcta, sed etiam capitis supplicio ferientur.

a ¶ Æternitas. id est, nos qui sumus æterni.
b ¶ Grauiter. id est, sapienter. Ignauiter, id est, stulté. Accurs.

LVI. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

Ὁ παρὼν νόμος εἰς ἑτέρου νόμου † γεγραμμένου [illegible]

[illegible]

Latinè ad verbum per Antonium Contium.

Idem A. Ioanni P.P.

PRæsens lex in alterius legis scriptæ à nobis refertur mentionem, quam proculdubiò & denuò confirmare cum quadam meliore putauimus oportere adiectione maiorem pœnam contra delinquentes proferendo, non † quia augmentis delectemur pœnarum: (nihil enim nobis tam gratum est, quàm humanitas,) * sed vt metu † pœnæ eos, qui ad peccandum procliues sunt, à peccando arceamus. Scimus igitur, nos scripsisse legem * dicentem, nullam esse licentiam sanctissimarum Ecclesiarum œconomis, aut antistitibus xenonum, aut nosocomiorum, aut ptochiorum, aut monasteriorum, siue virorum, siue mulierum, aut aliorum talium corporum, quorum præfata constitutio meminit, ea quæ in perpetuum illis relicta sunt, quæ annalia † vocant leges, secundùm aliquod pactum, aut auro distrahere certo, aut alienare aliter per quemcumque modum, & posteris adimere, id, quod eis obueniret exinde solatium, & conuenientes legi adiecimus rationes; vt quia non amplius propter talem conatum ne appellatio quidem annui conferuetur, nisi per singulos annos contingat præstari: sed

semel

[illegible] | [illegible] | † De annalibus legatis ad pias causas.

480/C.IV.K.5-4, 143-144
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE EPISCOPALI audientia &c.

Sapiendo de privilegiis & officiis clericorum, nec de consuetudine episcopi quod habet in audientia controuersarum, & similibus tractatibus. Accv.

a ¶ De episcopali audientia nec ſi dicat, de conſuetudine epiſcopi.

b ¶ Cardinalis l. remediam ſuſcipiendum epiſcopi. Accvr.

Epiſcoporum. Hanc legem cõmendat eſt [l. 1. de commer. & merc. vbi vide notata, quomodo ſi mutata ſit hac l.]. à Tribonian. Caeterum malè quidam hanc l. accipiũt de mercatoribus cetie res ab Imppp. præpoſitis, cùm tamen pertineat ad omnes mercatores. Cviac.

c ¶ Negotiatores. id eſt, mercatores.

d ¶ Si. ſubaudi etiam ſi qui, &c.

e ¶ Noſtrum. ſc. principis. Solebant enim negotiatores quidã Chriſtianos captos ab hoſtibus redimere, & exigebant vltra id quod dabant. Sed hodie nihil penitus pretium vel operam quinquennalẽ debent exigere: vt ſ. de epiſc. aud. l. ſi. & hoc vt ſint, Chriſtiani epiſcopi prouideant, quibus verus cultus, &c. & ſupple. Tum prouideant adiuuare, &c. Vel lege ſine ſuppletione. ¶ Sic ergo ſtatuitur * hic modus in mercando. & ſic eſt contrà ſ. de Iudæis l. nemo ſeruum. & ſ. ad leg. Iul. de annon. l. penult. ſalu ſpeciale eſt in mercatura hominum * à Vel. ibi notabat tenere hãc ſic. & ſecundùm hoc, pones hic caſum in qualibet mercatura rerum, quibus homines indigent ad victum, & ſunt venales: vt ſ. de eſſe præſcr. verb. l. ſ. circa. & ſ. de mu. & bo. l. ſ. item epiſcopi.

f ¶ Chriſtiani. C. epiſcopi. 1. Alij habent: Chriſtianos: & in fine habent epiſcopos: & tunc plana eſt littera.

g ¶ Quibus ſc. epiſcopis ſecundùm vtrumque modum. Accvr.

h ¶ Clericus. Quæritur quare hoc dictum in clerico: & non idẽ ſit in laico? Volunt quidã dicere, quòd non eſt idem in laico, quod in clerico: quia ab eis maior exigitur honeſtas: quia cui plus committitur, ab eo plus exigitur: vt no. Tolo. l. penultimo. Tu die contrà. nam ideò poſſet in clerico, quia in eo magis dubitabatur. nam ſemel repræſentatum poſtea penitus perat. Hanc iterum cum aliqua adiectione renouantes legem, ſancimus: ſi quis aut reuerendiſſimorum œconomorum, aut xenodochorum, aut noſocomorum, aut ptochotrophorum, aut gerontocomocum, aut brephotrophorum, aut orphanotrophorũ, aut archimandritarũ, aut aliorum cõtentorum priore noſtra diuina conſtitutione perſonarum, id quod in perpetuum relictum eſt venerabilibus domibus quibus præſunt, ſiue in auro, ſiue in aliis rebus tentauerit tranſmutare, ne videatur eſſe perpetuum, ſed tranſactionibus perpetuum, aut venditionibus, aut quibuſdam aliis machinationibus vt quod perpetuum manere debebat, terminetur, tentauerit, præter vim à nobis dudum iteratæ de his ipſis rebus diuinæ legis, nullam habere vllo modo licentiam hoc facere, ſed & ſi fecerit, irritum eſſe quòd factum fuerit, & licentiã eſſe ei qui poſt ipſum eádem ſuſcipiet cuſa, vel etiam eo negligente, vt fieri poteſt, cæteros deinceps omnes ſtatim reuocare id quod fuerit factum, & ita infirmum dec[illegible]bre atque ſi ab initio non proceſſiſſet: vt & fructus medij temporis, & vſuras, & omnem vſitatem ad piſi pertinere omnin[illegible]odò locũ, omnibus quæ medio tempore attentata ſunt quieſcentibus. Homini enim cuique cuius vnus eſt vitæ ab opifice datus, cuius finis † eſt omninò mors: venerabilibus verò domibus, & earum cœtibus, indefinentes * à Deo cuſboditis, nec datur ſecundùm earũ poſſeſſiones villa meta, ſed quouſque permanſerint venerabiles domus (manent autem in perpetuum, & vſque ad huius ſeculi conſummationem, quouſque Chriſtianorũ nomen apud homines erit, & coletur) æquum itidem eſt, manere & in perpetuum relictas erogationes, aut reditus immortales, ſemper piis additionibus manquam vellaturis ſeruituros. Eum igitur qui tale quid deliquerit, & transferre ſẽ auro accepto, aut per aliã occaſionem præſumpſerit, damnum quidem nullum inducit (ſecundùm ea quæ prædicta ſunt) his contra quas talia perpetrauerunt, domibus, ſed illas quidem & aurum & rem lucrari quam acceperunt: & nihilominùs reliquum exigere, abſque vlla quacumque deminutione, tam ab ipſo qui hoc egit, quàm ab eius heredibus, & ſucceſſoribus, & illius res, & bona obligari ipſi qui cum eo contraxit. & ea ipſe vindicet tã contra illius perſonam, quàm bona ipſius vſque ad plenam & competentem ſui indemnitatem, ne ſcilicet contra venerabilem domũ quam contra fas fraudauit, vllam ſperet datorum recuperationem, aut eius quod factum eſt, inſtaurationem. Quòd autem ad ipſum quo cum contraxit attinet, omnem habeat à legibus licẽtiam, egredi contra ipſum & heredes eius, & eius res, & quod datum eſt, ſi poſſit, exigere: vt ſi minùs ob Dei metum, meru ſalu[illegible] proprie ipſorum ſubſtantiæ, & ſuorum heredum, tardiores ſtant ad huiuſmodi pactiones, quas in confeſſo eſt, eos nullius boni cauſa celebrare, ſed vel pecuniis corruptos, vel affectionibus quibuſdam ſuperatos. Quæ omnia per hanc diuinam legem prohibentes, & ipſam ſacris noſtris inſcribi legibus ſancimus, & offerimus ipſi domino vniuerſorum Deo, & ſaluatori noſtro Ieſu Chriſto, pulchrum quoddam & conueniens ipſi ſacrificium ipſam (legem) emittentes, [ſiue ſtanc legem promulgantes.] D. PR. ID. SEPT. CP. DN. Iuſtinia. PP. AA. IV. & Paulino V. C. Coss.

i ¶ Si clericus. quæ eſt ſ. quæ ap. non rec. l. ab executione in ſo.

k ¶ Reprendere. ſaltem: vt].

l ¶ Hanc. Cpoli nam.

DE EPISCOPALI AVDIENTIA *†, & de diuerſis capitulis quæ ad jus curiãque ᵇ & reuerentiam pertinent pontificalem.

TITVLVS IV.

In qualibet mercatura debet ſeruari modus in pretio & hoc debet per epiſcopum taxari. BALD. Vel ſic: *Ad curam epiſcopi pertinet prouidere, ne panis, & res ad victum neceſſarie moderato pretio vendantur. ſic Caſſiod.* lib. 9. c. 9. & lib. 11. c. 12. PAVL. DE CASTR.

Imppp. VALENTINIA. & VALENS AA. *ad Iulianum comitem Orientis.*

NEGOTIATORES a * [ſi d] qui ad domum noſtram * pertinent, ne modum * mercandi † videantur excedere, Chriſtiani f (quibus verus cultus eſt adiuuare pauperes, & poſſint in neceſſitate) prouideant [epiſcopi *.] Dat. XV. Kalend. Mart. Conſtantinop. Valentiniano & Valente AA. Coss.

Clericus ante definitionem ſententiæ fruſtratorie appellans puniatur in quinquaginta libris argenti: quæ pœna non applicetur fiſco, ſed debet pauperibus erogari. BALD. SALYCETVS, & PAVL. DE CAST.

Idem AA. ad Claudium P. P.

SI clericus h * ante definitiuam ſententiã fruſtratorie † dilationis cauſa i ad appellationis auxilium conuolauerit, multam k quinquaginta librarum argenti, quam contra huiuſmodi appellatores ſanctio l generalis imponit, cogatur expendere m. Hanc n autem non fiſco noſtro volumus accedere, ſed pauperibus

a Venditionibus & mercibus rebus ea poſſit modus taxari.

† Nouell. 12.

* Collegia mercantilia non mercatores.

b Mercatum hominum prohibita.

Diues plus exigatur quam pauper.

a ¶ Lauſanct in pract. c. 10. n. 60.

b Appellari ante definitionem non poteſt. quia diffinitio cauſa ſua ſimul in proferitur: vt no. & l. penult. infra. eodem. appellationem. ſalitet tamen in ſtatutis, qui à quouis cuius poſſit appellare, vt notat Bald. in Auth. Hodie. ſub. n. ſiue pro pauperibus. v. Latium principaliter.

† vel Ar. ſupra in proœm. ff.

* Et hic iuſto pretio non diſtribuitur. Ar. l. 1. eod. ſ. de offic. præf. urb. Ar. mercatores rem ſuam vendere vide Lanzelot. retia de emer. cap.

† In his quæ pertinent ad victum, veſtitum, habitationem, vide colligata, hoc titulorum latiorem & oſtenſionem, ad finem vſque penultimam ſuperdicti, & dicti ibidem, ſed ſolemnitatem vac.

* C. 7. ſi ſe ca. 1. alias, & iuſta cauſa appellandi fuerit, per hanc legem non committitur vene.

480/C.IV.K.5-4, 145-146
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 147-148

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 149-150

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 151-152

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 153-154

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vir & mulier velit petere archas. Accessi.

a adde ex sup. a Similis glos. in l.fin. in verb. & ratam sup. eod.

b Imbuti. nunc b est necesse quod sit theologus, sed quòd sit Christianus, & quod mysteria Christianitatis habeat in se.

* Interdict. qui cathedrae sunt & ordinandi sunt & ordinandi summa tam.

c ¶ In primis. fc. quòd sic sint imbuti cum sacramenti religione.

d ¶ Sub testorum. aliàs, subscriptorum. aliàs subscriptorum Accurs.

e ¶ Per depositiones id est, simptas à tabellionibus confectas, in quibus cõtinentur quòd sic iurarit. sic ponitur ff. de testa. l. hac consultissima. §. fi quis.

f ¶ Percutiantur. hodie hoc & alia iurantur vsus antiq. insinuum quòd patet ad §.

g ¶ Confitentur. de hac electione plenè dicit authentic. de defens. ciuit. §. interim. vide quam quota habeas hic.

c ¶ præsens] Cassa. Cessellas sui me accepisse centum nouies à quodã milite sub spe futuræ numerationis: qui postea cœpit esse potestas mea: & nunc volo opponere exceptionem numeratæ pecuniæ: quæritur, an eo opponente audiri debeat contra alio iudice. 2. Secundò si non sit alius: tunc coram episcopo. 3. Tertiò dicebam in exceptione nõ numeratæ dotis.

* vide magistratus meos.

* Contunge l. penul. §. fed si parens. ff. de non num. pec. & ex hac adde ad illam subscriptionem. Cujac.

h ¶ In præsens. i. præsentialiter adest.

¶ Quid autem si absit causa alicuius potestatis: an interim possim eã hic conuenire? Resp. sic: vt hic innuit. Nam loquimur quando coram eodem debemus agi: & habes ff. ex quib. caus. ma. Lucius ait prætor. §. fin. & Largo. & arg. ff. ex l. fin.

i ¶ Aliter vel. quæ constituat ponderis, numerato, vel mensura: & in

* vl libra. imper. vl. Imperatores.

† Eadem fere constituit vlt. Leonianæ, infra de defensoribus. Item infra possessoribus.

XVIII.

Εἴδοξεν ἡμῖν ὅπως ἐν ἑκάστῃ πόλει ὁ σύμπας * λεὼς τῶν γνησιοφρόνων ἐκ τῆς ἐπιχωρίου ἕδρας, ἢ τοῦ πλησιοχώρου τόπου ἐκλέγῃ ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἕνα ἢ δύο ἢ τρεῖς ἐκδίκους τῆς ἐκκλησίας.

Eadem Latinè per Ant. Contium.

Electione episcopi & primorum habitatorũ frumenti curatores fiant, ex his qui militauerint in prouinciali ordine, aut ex his qui militiam complenerunt, aut ex his qui sunt militaturi. qui id transgressus fuerit, xxx. libris multatur.

XIX.

Οἱ ὑποτύποις ἐπὶ τῇ ἐξαρχικῇ ἀσπαρτιάταις τεταγμένοι ἐν τοῖς ἀνδράσι αὐτῶν τὸ αὐτοφραμόνιον ἀπὸ ἐκ τῶν ἐν τῇ πόλει, ἢ τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῆς γαμηγυμένων ἀρχόντων ὑπὲρ τῶν ἀνόπτων αὐτοῦ δουλευσάντων † ὀλιγωσάντων, ἢ † κρίνεσθαι, ἢ τὸ ἐνδίκιον ἐξ ἀναλαμβάνειν † ἀμφοῖν. ἐ ἐν ἀναλαβέτω ὁ σωτηλασὴς ἀπηρχεμένου διδύναι.

Eadem Latinè per Ant. Contium.

Vbsistentes & in custodia duentes milites in suis (vt vocant) sedeatis siue stationibus, species ad se pertinentes ex ciuitatibus, aut ex eius regionis agricolis, ad suas annonas, arbitratu episcopi, aut magistratus, aut defensoris, si desit magistratus accipiant, neque cogatur collator numeratam pecuniam dare.

Ciuitatũ defensores non passimi eligi nisi orthodoxi: & quod ita fieri debeat iurare electi. b.d. Salv.

xx. Imp. Anastasius * A. Euphemio P.P.

Vbemus †, eos tantummodo ad defensorum * curam peragendam ordinari, qui sacrosanctis orthodoxæ religionis imbuti * mysteriis, hæc in primis * sub gestorum * testificatione, præsente quoque religiosissimo fidei orthodoxæ antistite, per depositiones * cum sacramenti religione celebrandas profecerint *. Ita enim eos præcipimus ordinari, vt reuerendissimorum episcoporum, nec non clericorum, & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto constituantur ‡ Dat. XIII. Kal. Maij, Sabiano & Theodoro Coss.

IN AVTHENTIC. DE DEFEN. c.j.§.interim.coll.iij.const.ij.

Hæc auth. declarat qui debent eligi ciuitatum defensores, & quales, & per quos: & pœnam imponit electo declinanti & eius officium & iurisdictionem annullo. Salvc.

Præsides gentium per vnamquamque ciuitatẽ præpatent homines non vilissimos, sed nobiliores ciuitatum habitatores, quibus aliqua ratio est bonæ opinionis constituta, nominare defensores per circulum: vt eo expleto, rustius ad eandem solicitudinem reuertantur: decreto facto cum iurriurando omnium possessorum in ea ciuitate consistentium: electione facienda à Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & aliis in ciuitate bonæ opinioni studentibus. Et nulli liceat defensoris ordinationem declinare: alioqui quinque librarum auri pœna coërcebitur, quæ in * opera ciuitatis impendentur, & post pœnæ solutionem nihilominus defensoris officium suscipere cogetur, & iurabit omnia secundùm legas & iùs agere. Et confirmabitur ex præcepto gloriosissimorum præfectorum nostrorum: & in biennio solo administrabit: & iudex potius quàm defensor esse videbitur: vt etiam testamenta & donationes apud hunc insinuentur, & acta apud eum componantur: & habeat vnum exceptorem, & duos officiales ex prouinciali officio: & iudicet in causis pecuniariis vsque ad trecentos aureos. Præterea habeat defensor publicam habitationem, in qua monumenta recondat, & vnum hominem qui acta conseruet.

* add l.3.§.in Pra nest.

Nona constitutio Friderici Imperatoris de statu, & consuetudine ciuitatis lib. 2. §. statuimus etiam. coll. 2. const. 8.

Præsides vel ciuitatum rectores debent iurare quòd damnatos de hæresi per ecclesiam omnibus viribus exterminabunt: aliàs non valent eorum sententiæ. b.d. Salvc.

Statuimus † hoc edicto in perpetuum valituro, vt Potestates, consules, siue rectores, quibuscumque fungantur officiis, pro defensione fidei præstent publicè iuramentum, quòd de terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab ecclesia denotatos, bona fide pro viribus suis exterminare studebunt, ita vt amodò quandocunque quis fuerit in potestatem, seu perpetuam, seu temporalem adsumptus, hoc teneatur capitulum firmare iuramento. Alioqui, neque pro potestatibus, neque pro consulibus, neque pro rectoribus habeantur, eorúmque sententias ex tunc irritas iudicamus, & inanes.

† Hanc nouã. non approbat confirmandi vsq; dicit. Bart. ind. statuta circa hoc ordinant alia formam iurandi, quam hic subditur.

XXI.

Οὐδεὶς φαίδυτης, οὐ μὴν ὁ ὑπομνηματογράφος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν ἐκτιμάσθω ὁ ἑβδομήκοντα, σωτηρμένος † ἀφ' ἑξήκοντα σόλδων τοῦ ἀρχοντικοῦ ἀνδρὸς μέτρου φαίδυτος, ἀφ' οὗπερ ἐπιμελητὴς διδύσεως ὁ ἀρχὴν πεντήκοντα λίτρας, ἢ ὁ ἐπὶ ἐκείνῳ. κ. ὁ φαίδυτος ὁ ἀρχὴν ἑκατὸν λίτρας. ἢ ὁ ἐκδικήσας ὑπηρέτης σπαθάκιος πεντήκοντα, ὁ ποιητὴς τοῦς πεζοῦσιν ἀφιέσθω πολύτιμος † κέρατος.

Eadem Latinè per Antonium Contium.

Nemo * militet †, nisi nemo sub monumentorum confectione eum astrellentur tres testes super SS. Euangeliis, esse Christianum orthodoxum gestis confidendis apud eum magistratum, vbi est militaturus, duobus aureis eo nomine dandis. Si verò id neglectũ fuerit, dat magistratus L. auri libras, & ordo eius XX. & qui militauerit X. & eiiciatur, & qui falsò testificari fuerint, corporaliter puniuntur, & pœnæ rebus priuatis inferuntur periculo Comitis.

* Reducit intelligere quod antè Honorium constituta, & vt sacris. retract. monumentaria non Graecis dicit capiatur Dalmaticorum dictum.

† Epitome. longè (p. mihi de domesticis officiis & appar. ex tribus. lib. 12. cod. 19.

Querela & denunciatio non numeratæ pecuniæ, si absens sit is contra quem fieri debet, potest fieri apud iudicem qui est in præsenti loco, vel apud episcopum.

xxii. Imp. Iustinian. A. Iohanni P.P.

Si præsens a * b quidem sit qui pecuniam numeratam, vel alias res * dedisse scripsus est, aliquam verò administra

480/C.IV.K.5-4, 155-156
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Contra propriā scripturā [illegible]

numeratam [illegible]: alioqui non posset se tueri contra ᵃ scripturā propriam, nisi per argumenta forsan inferrē: vt ¶. de non num. pec. l. generaliter.
a ¶ Obiicit. l. hac.
b ¶ Factam. i. propositam.
c ¶ Interrumpere. facit ¶. eod. l. fin. & de an exc. [illegible] l. in perfectiss.
d ¶ In exceptione. Lege opponenda extraneo, quæ dicitur numeralis dotem non fuere. Nam mulieres ᵇ remotæ sūt ab officiis ciuilibus, vel publicis: vt ff. de reg. iur. l. ij. & facit ¶. de non nu. pecu. l. in contractib. ¶. fin. vbi est hæc l. de verbo ad verbum, & authent. ibi posita. ¶ Idem quod in his exceptionibus quidam in aliis omnibus exceptionibus quod nō placet: cùm licèt diu non opponatur, tempora non currant: vt ff. de doli excep. l. pure. ¶. fin.
e ¶ Locum. opponendo patri vel extraneo.

b Mulieres remotæ sunt ab officiis publicis. [illegible]

administrationem in prouinciis gerat, vt difficile esse videatur, denunciationem eidem nō numeratæ pecuniæ mittere: licentiam damus ei qui memorata exceptione vti velit, alios iudices adire, & per eos ei manifestare, quia exceptionem huiusmodi obiicit ᵃ, factam ᵇ à se super non numerata pecunia querelam esse. Quòd si non sit alius administrator ciuilis, vel militaris, vel per aliquā causam ei sit difficile, qui memoratam querelam opponit, eū adire, & ea quæ dicta sunt, facere: licentiam damus etiam per virum reuerēdissimum episcopum eandem suam exceptionē creditori manifestare, & ita tempus statutū interrumpere ᶜ. 1 ¶ Quod etiā in exceptione ᵈ non numeratæ dotis locum ᵉ habere receptum est. Dat. Kalend. Iul. Constant. D.N. Iustiniano A. II. Cos.

XXIII. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Μηνᾷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

[illegible]

Eadem Latinè per Ant. Cont.

Imperator Iustinianus A. Mennæ P.P.

NEminem volumus in custodiam coniici absque iussu gloriosissimorum, vel illustrium, vel clarissimorum magistratuum huius felicissimæ vrbis, vel prouinciarum, aut defensorum ciuitatum. 1. ¶ De his autem quicumque coniecti sunt aut coniiciendi sunt, Deo amabiles locorum episcopos iubemus per vnam cuiusque hebdomadæ diem, id est, feria quarta, aut Parasceue *, eos qui in custodia habentur, visitare †, & diligenter inquirere causam, ob quam detinentur: & siue serui sint, siue liberi, siue pro pecuniis, siue pro aliis criminationibus, siue pro homicidiis coniecti, illustrissimos, & spectabiles, & clarissimos magistratus admonere, tam eos qui sunt in hac felicissima vrbe, quàm qui sunt in prouinciis, vt ea exequantur circa ipsos, quæ diualis nostra constitutio ad illustres præfectos ea de re emissa præcipit, licentia data Deo charissimis pro tempore episcopis, si quam negligentiam admissam cognouerint ab illustrissimis, & magnificentissimis, atque clarissimis, pro tempore magistratibus, vel iis quæ illis apparent officiis, talem ipsorum negligentiam iudicandi, vt conuersus aduersus negligentes animi nostri motus insurgat. Dat. XV. Kalend. Febr. CP. Decio Cos.

* id est, feria sexta.
† Et hanc per. [illegible] ad curam episcoporum, de qua in [illegible] huius tituli.

XXIV. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

[illegible]

Eadem Latinè per Antonium Contium.

Idem A. Mennæ P.P.

PRiuatas custodias * modis omnibus in vrbibus, atque in castellis constitui vetamus, ipsis, qui custodiuntur prouidentia locorum episcopi, à detentione liberandis. Dat. XII. Kal. Febr. CP. Decio Coss.

* id est, priuatos carceres, vide l. vnic. in fi. de priuat. carcerib.

Recolligentes pueros expositos non efficiuntur eorum domini, sed sunt illi liberi sui iuris, & ingenui etiam si ex seruili conditione sint nati: & sibi quærant, & quæsita etiam ad extraneos heredes transmittant. h. d. Salycetvs.

XXV. *Idem A. Demostheni P.P.*

NEmini ᶠ † licere volumus, siue ab ingenuis genitoribus puer paruulus procreatus, siue à libertina progenie, siue seruili conditione ᵍ maculatus expositus sit, eum puerum in suum dominium vindicare siue nomine dominij, siue adscriptitiæ, siue colonariæ ʰ conditionis. Sed neque his qui eos nutriendos sustulerint, licentiam concedimus penitùs cum quadam distinctione ⁱ eos tollere. Sed nullo discrimine ᵏ habito, hi qui ab huiusmodi hominibus educati, vel nutriti, vel aucti ˡ sunt liberi & ingenui appareant, & sibi acquirant: & in posteritatem suam, vel extraneos heredes, omnia quæ habuerint, quomodo voluerint, transmittant: hæc obseruantibus non solùm præsidibus prouinciarum, sed etiam viris religiosissimis episcopis. Dat. Chalcedone VIII. Kalend. Iul. Lampadio & Oreste VV.CC. Coss.

† Pa. [illegible] de infan. expo. [illegible]

f ¶ Nemini. omnes alios comprehendit, non tantùm colligentem, de quo hic fabulatur. & sic etiam dominum primum comprehendit.
g ¶ Conditione. vt quia seruus vel adscriptitius. Nam de vtroque habilis. & hoc quando domino volente fuit expositus, secus si eo ignorante: vt ¶. de infant. expo. l. j. & ¶. de his lib. l. ij. & facit ¶. de lib. agnosc. [illegible]
h ¶ Colonariæ. est ergo aliud vnum, & aliud aliud.
i ¶ Distinctione. scilicet an receperit, eos sub conditione, vt sui fierent, vel non: & ad hoc ¶ commun. de success. [illegible] & ¶ de infan. expo. l. fin. prime. vbi est hæc lex quasi de verbo ad verbum.
k ¶ Discrimine. i. distinctione.
l ¶ Aucti. id est, augmentati.

e Colonaria, & adscriptitia conditio differunt.

XXVI. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Δημοσθένει ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

[illegible]

† Add. [illegible] alea [illegible] ludere [illegible] aleator [illegible] aleatio.

Eadem Latinè per Ant. Contium.

Idem A. Demostheni. P.P.

QVæcumque de cubis, seu cotte alea & eorum prohibitione à nobis sancita sunt: hæc licentiam damus

480/C.IV.K.5-4, 157-158
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

damus & Deo amabilibus episcopis inquirere & commissa cohibere, & dissolutos per clariss. præsides, & patres atque defensores ciuitatum ad modestiam reducere. Dat. Kal. Oct. CP. Decio Coss.

XXVII. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 159-160

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ἐλαττῶν τῶ αὐτοκράτορι ἔχειν. 6. ¶ Ἀλλ' οὐδὲ αὐτοφώρου ἐξουσιαστὴν ζημίας τινὸς ἀμοιβὰς ὑποβάλλεσθαι συγχωρήσομεν ὑποστολάς, ἢ ὑπὲρ εὐσεβοῦς ἐντολῆς, ἀλλ' ἃ μὲν ἁπάντων ἔχειν κύριον ἀξιοῦμεν οἱ ὑπηκόοι ὄντες, ἔχειν χαριζόμεθα ἀκωλύτως κράτος, εἰ δὲ ἃ ἔλαττον τιμωρητὰ μᾶλλον, ἐζημίωσε δίχα τῆς ἐκ κεφαλαίου ποινῆς ἀπαιτήσεως· εἰ δὲ ἀμφισβήτησιν οἱ πραγματευόμενοι ἢ τῶν ἐξουσιαστῶν ἐξουσίας, ἢ τῆς ἀδικημάτος ποινῆς συμβῆναι εἰς τοιοῦτόν τι ἀναφιλεγκτον διάστημα, τὸν τε πατέρα, τὸν τε ἔκδικον τῆς πόλεως κρίνειν τῆς ἀξιόπιστον φασκόμενον ἐξουσιαστὴν περὶ τῆς ἀναζητήσεως, καὶ ἀναλόγως ἔχειν τῆς ἀφέσεως ἀξίαν τῶν ἐξουσιαστῶν, μηδὲν παραξιβόλων ὑπὲρ ἐξουσιαστὴν ἢ οἷς ἀφέσεως, πολλοὶ οἱ μὴ οἷς ἰδίαις ἡμῖν, ἢ τινὸς τῶν μικρῶν λιχνείαν αὐτοκτίσεις καλοῦσιν τὸ αὐτοῦ ἀγαπᾶν ἐξουσιαστὴν μὴ καθαρεύοντας. πλεονάζει γὰρ ἀνθρώπου τοῦ αὐτοκλέους ἐξουσιαστὴν μὴ παμβίαζ, καὶ τοῦτο μέντοι σπάνιον χαρὰς ἀκούσης ζημίας, καὶ παῦσαι τῶν κατηγόρων ὑπόληψιν καθ' ἑαυτῶ διοφιλεστέρου δίκαιον, ᾧ τῶ λαμπρύνεται ἢ ἐπαρχίας αὐχοντος, ἀπὸ τούτου ἐκβιβάζειν συζητήσομεν, ἢ ἐκβιβασθέντας τινὰς μὴ διὰ τῶν παῦσαι μὴ ἐνεργεῖν ἀδικοῦντας ἢ ἀναγκάζειν τὸ ἀφαιρεθὲν ἀποδοῦναι τῶ διοφιλεστέρου μέρος τῆ ἀμοιβῆς ἐξαιτεῖ αὐτοφώρου αὐτοῦ τῶν καμψῆς. 7. ¶ μικρὰ ἐξαναφέρω δὲ εἶναι λύπην φήσας ἐν ἢ πόλεσι δὲ ἀκαλέκτοις ζητεῖ, πολλοὶ ἢ μέτρον ἐκάστου ἢ ἀλλῶν δὲ οἷς τὰς ἐμφανεῖς ἢ αὐτοκρατῶν, ᾧ ἢ ἐξαιτεῖται, ἢ ὑπὲρ, ἢ γραικὸν καμψῆς τοῦ ἐνεργεῖν, ἢ τινων, ἢ χαριζόμενον, καὶ ἢ τοιοῦτον ἀπάντων οἷοι οὐ ἐν τοῖς ἐμοκτοῦσι ἐναμιλλᾶσθαι μᾶλλον, ᾧ ἄπορ ἀν ὑπὲρ ἰδίας ἀφειλέας, ᾧ σπουρίας εἰ ἢ πόλεως βιωλεῦσαι ἐς ἔργα πολιτικὰ τυχεῖν, ἢ ἐς ἀπαντᾶν, ἢ ἐς ἐπέχειν ἀξιοπιστον ἀπαντα αἰτίαν ᾧ φιλοδοξίας ποιεῖσθαι. ὅτε οὖν τὸ κοινὸν ἢ πόλεως ἀφιλεῖσθαι, φιλοτιμούμενοι ᾧ ἢ ἐκβιβάσαι ταῦτα διαζητήσαι, ᾧ μὴ οἷς ἐμοὶ ἀρέσκοντας διοφιλεστέρου ἢ πόλεως ἐπιτάσσειν, ᾧ ἢ ἐλθ' παρ' ἡμῖν ὑπελαμβάνον. 8. ¶ Δεῖ ᾧ ἢ διοφιλέστατον δίκαιον κέρδος πόλεως παῦσαι χαίρουσιν τὰ παρ' ἡμῖν δίκαι τοὺς ἐξαιτουμένους, ᾧ μὴ ἢ ἀναφερομένους μίσθωσιν, ᾧ κολούσους ἀφοσιωμῆ, καὶ τοῦτον ἔστι φθείρῃ τῆ διὰ ἡμῖν ἐξαιτεῖ τῆ οἷς τούτου ἐκ κοινῆ ζημιωμένῃ πόρος ἐκπόδιον φοβούμενον.

Eadem Latinè per Antonium Contium.

Idem A. Iuliano P.P.

DE his qui annuatim ad ciuitates pertinent, ciuilibus reditibus, aut prouentibus, ex publicis, vel priuatis pecuniis à quibuſuis ipſis aut relictis, aut donatis, aut aliter † inuentis, aut vindicatis, & quæſitis: ſiue in opera, ſiue in rem frumentariam, ſiue in publicum aquæductum, ſiue in calfactiones balnearum, ſiue in portus, ſiue in murorum, aut turrium extructiones, ſiue in pontium, aut viarum ſtratarum reparationem, ſiue ſimpliciter in ciuiles vſus profecturos, ſiue ex publicis, ſiue ex priuatis, vt dictum eſt, cauſis: Sancimus in vrum conuenire Deo amabilem Epiſcopum & tres bonæ exiſtimationis ciues reliquis omnibus præſtantiores in ea ciuitate, & quotannis inſpicere opera facta, & curare vt mercentur, & rationes conficiant, qui talia adminiſtrant, aut adminiſtrarunt, & ex confectione monumentorum oſtendere impleta fuiſſe opera, aut adminiſtrata fuiſſe frumentarias pecunias & balneatorias, & eas, quæ ad ſternendas vias, & aquæductum, aut alia quælibet ciuiſmodi pertinent: quæ omnia integra, & inminuta in perpetuum eſſe volumus. & ex confectione monumentorum apparere, an à rationibus liber ſit, qui hæc adminiſtrauit: vel ſi obligatus inueniatur, an debitum reddiderit: & ſic ſecurus erit, qui eius rei curam habuit. Mittemus etiam, quoties nobis viſum, & quem voluerimus, qui videat ab ipſis factas rationes; & ſi rectè factas inuenerit, ſuffragiũ apponet: quo ſecuritas ipſis hæredibus, & ſucceſſoribus ſuis omninò acquiratur: poſt quod nulla fecidarum rationum, aut perquiſitionum materis relinquetur. Quæ omnia ad ſanctæ Euangelia, ea diligentia fiant, vt fciãt, noſtram ipſis cùm voluerimus imminere inquiſitionem. Oportet itaque ſtudere Deo amabilem Epiſcopum, & eos, qui cum eo rationes diſcutiunt, vt opera ingentes ſimptus exceſſura definiatur, & quolibet anno diligenter ex ciuilibus tenuentur prouentibus, & redditibus. Si verò noluerit rationes ſubire, qui ea adminiſtrauit, neque admiſerit Epiſcopum, & poſſeſſores ad id deſtinatos, & ad rationes vocantes: tunc per pæſidem prouinciæ & quæ ei ſubeſt cohortem, ſine vlla iactura id agere cogatur: & omnibus modis rationes exhibere Deo amabili ciuitatis Epiſcopo, & primatibus ciuitatum, & quod apparuerit deberi ab ipſo reddere ciuitati. 1. ¶ Omnem autem licentiam adimimus noſtris præſidibus, mittendi in prouincias diſcuſſores, aut logothetas, aut exæquatores *ad publicarum rationum exæquationem: ſed ſi quid tale fecerint citra noſtram voluntatem, tunc, ſi quidem diuina ad aliquos forma per ſurreptionem manauerit, licebit Deo amabili Epiſcopo ciuitatis ſuſcipere quidem diuinam formam, referre verò ad nos, vt cognoſcamus an ſecundùm noſtram iuſſionem ad ipſum magiſtratum ſcriptam, an verò per ſurreptionem id admiſſum fuerit, vt ſi per aliquam conſtiterit ſurreptionem factum, confeſtim id, quod factum eſt, irritum fiat, periculum verò ſubeat, qui eam impetrarit. Si verò ab aliquo ex noſtris pæſidibus emittatur decretum, vel commonitorium, aut præceptum, aut rationum ſcriptura de capitulis ſupradictis: omnimodò volumus Deo amabilem ciuitatis Epiſcopum, & in ciuitate primas tenentes, non attendere talia, ſed licentiam eſſe, & prouinciæ præfecto, & ipſis poſſeſſoribus, & ciuibus relicere tales iuſſiones, & ne obolum quidem hacce de cauſa præſtare. Quòd ſi hoc negligat Deo amabilis Epiſcopus, habebit quidem infenſum Dominum Deum, & imperialem indignationem expectet, quòd ſilentium † ſuum liberale, & ſacerdotali dignitate indignum. 2. ¶ Sed & ſi quis inſinuet in prouincia, aut magiſtratuum qualiamcunque, aut conſulum citationes, aut generales formas gloriosiſſimorum præfectorum, aut alterius cuiuſquam noſtrorum magiſtratuum, ſiue etiam conſtitutionum, aut diualium commonitoriorum, aut literarum generalium inſinuationes faciat, aut etiam ſtatuarum imperialium erectiones, non ſit huic licentia vltra ſex numiſmata pro qualibet inſinuatione, aut pro qualibet forma, aut qualibet conſtitutione, aut diuino commonitorio, aut generali ſcripto, aut ſtatuarum erectione, accipere per vnamquamque pronunciam, in quam talia aſſumpſit, ita vt quotquot habeat vrbes prouincia, nihil ad eum pertineat. ſed lex tantùm recipiat aureos. ſi verò plus receperit, illud quadruplũ reddat, licentiam habente & ciuitatis Epiſcopo hoc prohibere, iiſdem & hoc caſu pœnis imponendis, hoc eſt, decem auri libris tam præſidi prouinciæ, quàm parenti ei officio, & Deo amabili Epiſcopo, ſi commiſerint ipſis ſuperexigere volentibus, nec modis omnibus hoc prohibeant. 3. ¶ Nemini enim vllatenus permittimus noſtrorum magiſtratuum, tales

† Habent exemplaria nonnulla, prædita, pro inuenta, in quibus ſequens periodus ſic conſtruenda.

* Græcis ἐξαναφέρω, à Græcis ſic dicitur. Glossa quod Glossis ἀπόρρητα, conquo, exaquare, vide Iuliam. ex æquare.

† Silentium liberè ſilentium.

Codex.

F aliquas

480/C.IV.K.5-4, 161-162
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

De creationibus * curatorum qui furiosis vitiosisque sexus dantur, necessarium nobis visum est constituere, quemadmodum eas celebrari oporteat. Et si quidem pater curatorem furioso, vel furiosæ in vltimo elogio heredibus instituris, vel exheredatis dederit, vbi & fideiussionem cessare † necesse est, parentis testimonio ‡ pro eius satisdatione * sufficiente : ipse, qui datus est, ad curationem * peruenit : ita tamen, vt in prouinciis apud præsides earum, præsente † eis tam viro religiosissimo loco-tenente, quàm tribus primatibus ‖, actis interuenientibus, tactis sacrosanctis Scripturis, deprecetur ¶, omnia se rectè, & cum vtilitate furiosi gerere, neque prætermittere quæ vtilia esse furioso putauerit, neque admittere ** ea, quæ non vtilia furioso esse existimauerit: & inuentario ‡ cum omni fubilitate * publicè confecto ‖, res ‡ suscipiat, & secundùm sui ** opinionem disponat ¶ sub hypotheca * rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum, & curatorum adulti. ¶ Sin autem testamentum quidem parens non confecerit, lex ° autem curatorem, vtpote agnatum, vocauerit: vel eo cessante, aut non idoneo forsitan existente ex iudiciali † electione curatorem ei dare necesse fuerit: tunc scilicet & in prouinciis apud præsides cuiuscunque prouinciæ, & virum religiosissimum Episcopum ciuitatis, nemon tres primates ‖ creatio procedat: ita vt, si quidem curator substantiam idoneam possideat, & sufficientem ¶ ad fidem gubernationis, sine aliqua satisdatione creatio procedat. Sin autem non talis census eius inueniatur, tunc & fideiussio, in quantum possibile est, ab eo exigatur ‡, creatione omninò sacrosanctis Scripturis propositis ‡,

* Pater L. vlt. §. vlt. infr. de curat. fur. Ita Prætor hæc lex de constitutione Gallieni, Rebuf. in prax. constit. gloss. 1. num. 42.

† Curator fiscalis datus testamento non facilius ‡ alias satisdatione.

‖ al. primatibus.

** alias fermone.

‡ Curator furiosi datus ab Iudice debet dari.

a Temporis curatio à filiifamilias.

† Prospicio. Præsidi, & Episcopis, & Primatibus : vt & alias † de iud. l. nemo nemem. & sabinus, & talia.

† alij opinantur.

‡ Inuentario. alias à curatore satisfactio * parieti remittitur, & à diuine exigitur : vt §. finali plus quàm per leg. Falc. l. cum non facile.

† Deprecetur. Præsidi, & Episcopis, & Primatibus : vt & alias † de iud. l. nemo nemem. & sabinus, & talia.

† Reprobatis. alias à curatore satisfactio * parieti remittitur, & à diuine exigitur : vt §. finali plus quàm per leg. Falc. l. cum non facile.

a Rogat apud Baronium tom. 11. ann. secundo in fin. & cetera fin. vsq. in 5. fin. ann. antepenult. requisit. prætextum hæredi pertinentium, nisi datum curatorem furiosi suæ curæ prætinxerit, ac nihil deesse videat, arg. §. furiosi. infr. de curat.

b Admittere. id est, suscipere.

† Inuentario. hoc est secundum.

† Hæc est forma, quæ vocatur leges aquæ, quæ ex diuina forma à quibusdam facta sunt, inquirente volumus, ne ille quidem plus habeat, hic verò minus quam conueniat. 6. ¶ Sed neque occasione fideiussorum damni subdi nostros permittimus subditos, aut etiam occasione custodiendi procuratoris, sed si quidem immobiles res habeant idoneas, hi qui consentiunt sunt, iurisiurandi scripturam emittant solùm: si verò non habeant, tunc fideiussionem quidem vique ad obtinentem quantitatem præbeant absque vllo damno. Si verò conuenerint mouentes executores de fideiussorum idoneitate, aut iuratoria cautione, communiter conuenientem in eundem locum Deo amabilem Episcopum, & parrem, & defensorem ciuitatis, iudicare volumus idoneum apparentem fideiussorem vique ad quantitatem actionis, & necessitatem habere executorem, suscipere hunc fideiubentem, nihilque recipere pro fideiussorio, seu iuratoriæ cautionis executione, nisi ex propria nostra, aut alicuius summorum magistratuum iussione subeatur, ipsamuet personam ducere, nec eam fideiussori concedere. Tunc enim licentia erit executori, fideiussorem non accipere: & hoc quidem facere debet absque omni damno, iisdem & hic locum habentibus pœnis, tam contra Deo amabilē Episcopum, quàm clarissimum prouinciæ præsidem, si quid horum prætergredi concesserint, aut prætergrediente aliquo, non celeriùs ista denuntiauerint nec ipsis permittere debentibus aliquid plus definita parte per constitutionem nostram occasione spectularum recipere. 7. ¶ Neque descriptionem ex qualibet causa in ciuitatibus ex necessitate fieri, præterquàm ex illis solis causis, quas circa infinuationes processionum seu [promotionum] aut constitutionum, aut sacrarum formarum, aut scripturarum, & huiusmodi omnium, de quibus antea legem posuimus, & quæ pro propria vtilitate, & salute, qui in ciuitate illa sunt, voluerint in opera ciuilia forte frumentaria, aut aliam omnibus placitam causam per magnificentiam facere, ex quibus commune ciuitatis adiuuetur. Seruandis contra transgredi hæc conaturos, & non ad nos referentes Deo amabiles Episcopos his, quæ à nobis iam commissa sunt. 8. ¶ Oportet autem Deo amabilem Episcopum cuiuscunque ciuitatis, cùm omnia cognouerit, quæ à nobis super his ordinata sunt, ac præter hæc quoque de exactione metatorum, & prohibitione exarmationum †, & his, quæcunque continentur diuina nostra constitutione de his in commune scripta terminum imponere competentem. Dat. viij. Kal. Iul. Chalced. Lampadio Cos.

Curator in testamento furioso datus & confirmandus, & contra proferendus, nullo vetè dato, ad legitimum pertinet, qui vel cessante, vel idoneo non existente, iudex de eo habet prouidere, & administrationi eius habet discernere forma, & solemnitate hic descripta formata. h. d. SALE.

XXVIII. *Idem A. Iuliano P.P.*

480/C.IV.K.5-4, 163-164
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in omni causa [a] celebranda: Ipso autem curatore, cuiuscumque substantiae vel dignitatis sit, praefatum [b] sacramentum pro utiliter rebus gerendis praestante, & inuentarium [c] publicè conscribente, & hypotheca [d] rerum curatoris modis omnibus adhibenda [e], quatenùs res possint furiosi vndique vtiliter gubernari. Dat. Kalen. Septemb. Constantinopoli, Lampadio, & Oreste VV. CC. Coss.

Liberi dementis, vel furiosi, licèt in potestate, possunt contrahere nuptias, dote, & donatione consistuenda de bonis parentum, sine dispendio aliarum expensarum. SALYCETVS.

XXIX. *Idem A. Iuliano P. P.*

Tam dementis, quàm furiosi liberi, cuiuscumque sexus possunt legitimas contrahere [f] nuptias, tam dote, quàm ante nuptias donatione à curatore eorum praestanda [g]: aestimatione [h] tamen in hac quidem regia vrbe excellentissimi praefecti vrbi, in prouinciis autem virorum clarissimorum earum Praesidum, vel locorum antistitum, tam opinione [i] personae †, quàm dotis moderatione, & ante nuptias donationis statuenda [k], praesentibus tam curatoribus dementis quàm furiosi, necnon his, qui ex genere eorum [l] nobiliores [m] sunt: ita tamen, vt nulla ex hac causa oriatur vel in hac regia vrbe, vel in prouinciis iactura substantiae furiosi, vel dementis, vel mente capti: sed gratis omnia procedant, ne tale hominum infortunium, etiam expensarum detrimentum praegrauetur [n].

IN AVTHENTIC. vt cùm de appell. cogn. §. si quis de praedictis parentibus furiosus. coll. viij. constit. xij.

Liberi furiosi [o], qui curam eius [p] negligunt praebere, tam exheredatione digni sunt [q], quàm aliis poenis [r] legitimis [s]. Nam si quis alius, attestatione [t] ad eos missa, cùm adhuc negligant, in domum suam eum susceperit, & procurauerit, ex hoc erit eius successor legitimus, licèt testatus [u] esset etiam in liberos fortè: manentibus tamen aliis testamenti capitulis [x]. ¶ Eadem poena parentibus imponenda, si quidem de liberis in furore constitutis curare neglexerint [y].

XXX. Ὁ αὐτὸς Ιουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

[illegible]

a ¶ *In omni causa.* sine decreti iudicis, hoc est. b ¶ *Praefatum.* hoc est, primum. c ¶ *Inuentarium.* hoc est, secundum. d ¶ *Hypotheca.* hoc est, tertium. e ¶ *Adhibenda.* ergo tria faciunt [a] remedia: sacramentum, inuentarium, & hypotheca. f ¶ *Tam dementis.*] *Contrahere.* dum tamen [b] sint legitimae aetatis, in masculo xiv. in foemina xij. vt Insti. de nupt. in princip. g ¶ *Praestanda.* pro facultatibus, & dignitatibus, vt hic subditur [illegible] h ¶ *Aestimatione.* id est, arbitrio. ACCVRS. i ¶ *Tam opinione.* dic, opinione personae, & moderatione [illegible] k ¶ *Statuenda.* sc. dotis, & donationis propter nuptias. l ¶ *Eorum.* filiorum. m ¶ *Nobiliores* non hoc exigitur, sed sic est confirmanda. n ¶ *Praegrauetur.* nam nihil debet [illegible] o ¶ *Liberi furiosi.* sc. parentis. p ¶ *Eius.* sc. patris furiosi. q ¶ *Digni sunt.* si resipiscat pater. [illegible]

a Legendum, *sunt.* b Aetas legitima in nuptiis contrahendis requiritur. c Dos, & donatio propter nuptias [illegible] † Contra [illegible] [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 165-166
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Eadem Latinè.

Idem A. Iuliano P. P.

SAncimus, neminem venerabilium clericorum, siue ab aliquo syncletico, siue à vocatis laicis, aut eorū aliquo litem, & prima instantia conueniri apud beatissimos Patriarchas dioeceseos cuiusque, sed primū iuxta sacras constitutiones, apud ciuitatis Episcopum id fieri: quòd si, vt accidere potest, neque apud ipsum quidem placuerit agere,] tunc apud venerabilem synodum regionis ipsum expertiri, iudicádumue tribus vnà cum metropolitano conuenientibus Deo amabilibus Episcopis, iecundùm ordinem suæ ordinationis præsidentibus, & litem in confessu totius synodi examinantibus: & si quidē acquiescatur iudicatis, liberari. Si verò pronuerit se lædi, tunc appellari beatissimū Patriarcham dioeceseos illius, & iudicatis ab illo omnimodò stari ac si ab initio contigisset ipsum iudicem fuisse. Contra namque huiusmodi Episcoporū sententias non esse locum appellationi ab his, qui ante nos leges condiderunt cōstitutum est. Hoc ipsum seruetur: & si Episcopus sit is, qui conuentus est, siue ab aliquo laico, siue religioso clerico, siue ab alio quodam Deo amabili Episcopo. Nam statim causa introduci apud sanctissimos Patriarchas, & conuētus in aliam abstrahi regionem omninò prohibemus: præterquàm si conuentionem quis ad hoc fecerit, quòd causa trāsmissa fuerit ad regionis Episcopum. tunc enim licebit exceptionem opponere, & apud Deo amabiles Patriarchas, literasque fieri ad aliquem locorum Episcopum, vt is audiat causam secundùm primum à nobis statutum modum. 1. ¶ Non tamen ex hoc licentia erit clericis descendere [in prouincias] & immensitate sportularum, vt vocatur, conuentos vexare: in quo hactenùs peccatum esse didicimus. In qualibet enim persona eorum, qui conuenienter, non vltra sexcam solidi * partem occasione sportularum dari concedimus his, qui à Deo amabilibus Patriarchis, & metropolitis delegati fuerint, aut si quidem Episcopus sit, qui missus est, vsque ad solidos sex tantùm pro quacumque quantitate, & causa præberi, & amplius eo nihil: hoc ipsum obtineat & in metropolitanis, quando apud hos delata fuerit accusatio contra aliquem eorum, qui ipsis subsunt, Episcoporum, aut prouinciæ illius clericorum. Si enim in ciuilibus causis coarctari sportularum †, & sumptuum mensuram † Vide infr. 26. cuiusmodi, & hoc lege stabilire iudicauimus, multò magis in ecclesiasticis querelis proportionem custodiri sancimus. 2. ¶ Si igitur transmissa causa apud Deo amabilem Patriarcham, aut aliquem Deo amabilem metropolitanum, aut alium Deo amabilem Episcopum, feratur sententia, & non sterur ei ab alterutra parte, sed appellatio fiat, tunc sanè ad hunc * archieraticum thronum defertur appellatio, & illic secundùm quoad hactenùs obtinuit, examinetur. 3. ¶ Si verò quis aulus fuerit præter hanc agere, reddet quidem eius, quod accepit, duplum, eiqui passus est: & subiciet etiam pœnæ ecclesiasticæ ab illius temporis sanctissimo Patriarcha, aut Deo amabili metropolita, ex ecclesiasticis expungendus catalogis. 4. ¶ Has autem actiones si quidem ad ecclesiasticam institutionem res spectat, ex necessitate lege disceptari iubemus apud Deo amabiles Episcopos, aut metropolitas, aut venerabiles synodos, aut Deo amabiles Patriarchas. Si verò ciuiles sint controuersiæ, volentes quidem huiusmodi quæstiones proponere coram prædictis Deo amabilibus Epiſcopis, patiemur: inuitos verò non cogemus. Cùm sint ciuilia iudicia, licèt apud quos velint, etiam in criminibus litigare. 5. ¶ Quoniam verò quidam Deo amabilium Patriarcharum in prouinciis, in quibus sunt, & metropolitanum habent schema, per totam dioecesim ordinationes faciunt, sub ipsis constitutorum Deo amabilium Episcoporum, siue metropolitarum, siue aliorum ipsis inferiorum: Super his sancimus ea, quæ de Deo amabilibus metropolitis iam constituimus. Ipse enim metropolitanus meritò vocetur, qui potestatem in eos, qui metropolitis subsunt, Epiſcopos, ex sacris habet canonibus. Dat. Kalend. Nouembr. P. Lampad. Coss.

XXXI. Οἱ αὐτοὶ Βασιλεῖς Ἀναστασίῳ
ὑπαρχῳ πραιτωρίων.

ΘΕσπίζομεν τὴν καθηκούσας τιμὰς αὐτὸ τὸ πρώτης
αὐτῆς τῆς ἁγιωτάτης οὔσης ἐκκλησίας, ἢ ἐξ ἀποστολικῆς
ὁρμωμένη διδασκαλίας, οὐκ ἀλλοτρίαν ἐπιφημίζεσθαι
χρυσοῦ μόνου τοῦ τὴν ἀξιωματικὴν ἐπὶ τιμαῖς μὴ τὴν τῆς
ἀρχιερέων τῶν ἐπαρχιῶν ἀξιόχρεων ἐπιφορὰν ἐπιδεικνυμένου μεγάλης ἀξιοῦσθαι χορηγίας, μᾶλλὰ
πλουσίους μεγάλης ἀξιοῦσθαι τιμῆς, τῶν ἀρχιερέων ἴσως
μὴ δεομένων τῶν παλαι ἐκείνως ἐν ἅπασι τὴν
καθηκούσαν συμβαινόντων ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς πόλεως ἐκείνης ἐκδίκων, ἢ φασὶν τὴν τῶν Ἀλεξανδρέων πρεσβ τῆς
Ἰούστης Ivridico, ἀλλὰ τῆς θεοφιλεστάτου ὅσιότητος
θήσεται κρίσεως, ἢ ἐξ ἀνωμαλίας αὐτοπάτους ἔχει δὲ παρεῖναι
τούτων ἢ πόλις χρείᾳ ἧς χορηγίαν, τῶν καθηκόντων
ἐγκύπτειν αὐτὸς τὸ μέτρον τῆς ὑπάτης διδασκάλου, κρῖναι δὲ τῶν
ἀμφίβολον αὐτοπάτων χρέαν, ἐξ ὧν ἀπάντων
αὐτὸν τοῦτο, δὲ ὅσα δεῖ τῶν καθηκόντων οἱ μὲν ἐξ ἀρχῆς
τὸ μέτρον οὐδενὸς μέσης τῶν αὐτοπάτων ἐκκλησιῶν
παρ' οἷς ἔχουσι πράξεις; Διὰ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ
τῶν παρόντων παραθέσεις ἀποτιμήσεις. ἀναίτιον δὲ λαβεῖν
δεῖ μόνῳ δύο τοιαῦτα ἕκαστον πεπληρῶσθαι. εἰ δὲ
μᾶλλον τὴν ἰδιωτικὴν δεῖ παξεις τοιαῦτα δέκα
μόνος, πλὴν τριάκοντα λαβεῖν δικαίωσιν, ἢ ἀκολουθοῦσιν καὶ
τοῦτον τῶν καθηκόντων ἐλπὶ μᾶλλον πάρδες. εἰ δ'
μέντοι ἐπιτάξει ἀναδιδόντος τοῦ ἔθους ἀν λαβεῖν ἀλλὰ
εἰ δὲ ἐπὶ τῶν ἀφορισμένος ἐπίσκοπος ἢ ἐν παρὰ
ἐκείνῳ γινομένῳ οἱ τῶν καθηκόντων εἰσεῖναι παρόντος
ἢ τῶν θεοφιλεστάτων τῶν πόλεως ἐπίσκοπος ἢ
ἀγωνιστὴς ἐκκλησίας λέγουσιν βασιλικῆς τοῦ ἀφορι-
τόμενα θεσπίζομεν. οὕτω δὲ ἐπὶ διδασκαλῶν τῶν πάντων
μόνῳ,

* Vide infr. eod. titul.

* alii archiepiscopum habent.

* Ἔνιοι.

* Ἄλλοι ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ἐπιτρόπου.

* de archiepiscopatibus Vide Novell. 123. p.

480/C.IV.K.5-4, 167-168
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Audiens.] Cave. si
Spedidentem: & præ-
finitorem vim mutet,
vel iur mentis non pos-
sum consentire, vel quia
absens, vel infans, vel
furiosus, vel quia est
in magno magistratu:
cessit Præsidi postquam
libellum, quod si non
pecero Præsidis habere
copiam, trust Episcopo
porrigam. Vivian.

a ¶ *Propone.* rei vindicationem, vel hypothecariā propter instrumentandam. a præscriptionem. & fiant *Lex si præsens & l. de eo cum per. Lex convallium §. fin.* & dixi plene *l. de non numer. & ver perfectum.*

b ¶ *Propone.* si est ille, & inferior versus abundat: si non est, & , non abundat. Accurs.

c ¶ *Continuo.* repete *finem interimendi propone.* & hæc si habes, fuppli, si non habes, nihil supersedi vic.

d ¶ *Eandem.* iste versus usque ad illud verbum *licentia* est alias non est.

e ¶ *Interrupturum tempora fatura.* & fallacem hoc ad plenissimam interruptionem.

copiam habeat ciuitas, fieri creationes curatorum, seu tutorum, fideiussore secundùm morem facultatum dato, secundùm dictarum personarum iudicium, & aliis omnibus procedentibus, quæcumque super tutorum, vel curatorum fideiussione, & secundùm modum facultatum consueta sunt, sola personarum transmutatione, per quas hæc fiant, propter minorum vtilitatem, præsenti sanctione introducta, omnibus videlicet his sub sola duorum numismatum [id est, solidorum] datione conficiendis, præsertim cùm hac maximè de causa hæc posita sit constitutio, pœna imminente, si quis plus accipere ausus fuerit, aut distulerit constituere tutelam, seu curationem, siue maioris lucri: & eo non solùm duplum reddituro eius, quod acceperit, sed etiam ab ipsa sollicitudine, & administratione removendo. Cùm autem à defensore ciuitatis factæ fuerint tutorum, aut curatorum creationes, præsente etiam religiosissimo ciuitatis Episcopo, in ipsis sanctissimæ Ecclesiæ archiis † deponi gesta sancimus, vt sit perpetua rei memoria, & non intercidat casibus fortuitis curationis exinde quæsita cautela. Hit, quæ in magna hac ciuitate fiunt, tutelæ, aut curationibus apud solum clarissimum Prætorem faciendis, vt iam sancitum est. Dat. V. Kal. Augusti. CP. post consulatum Lampadij.

† Archiis apud. *Gui ad l. 2. n. 4. ff. de pœnis.*

Vbi adulescentia, siue absens, infans, vel furiosus, vel in maxima potestate constituatur, per solam libelli porrectionem facilem coram Præside, vel Episcopo, interrumpitur præscriptio. Salvtc.

XXXI. *Idem A. Iuuenti P. P.*

* Tam Ll. hâbé de annal. except.

† Inscientia non dominus exemplari reponi, in cuius autem descriptione sciendi nomen.

Sancimus *, vt si quando abfuerit is, qui res alienas vel creditori obnoxias detinet, & desiderent domini rei vel creditor suam intentionē proponere † b, & propter licentia sit, absente aduersario suo, qui rem detinet, vel infantia, vel furore laborante, & neminē tutorem, vel curatorem habente, vel in summa postulare constituto c, [eandem d † sē auctoritate sua vsurpare:] licentia ei detur adire Præsidē prouinciæ, libellumque ei porrigere, & hanc in querimoniam deducere, & intra constitura tempora interruptionem facere e. Sin autem nullo poterit modo Præsidem adire, saltem ad Episcopum locorum eat, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Dat. Constantinopoli, Kal. Octobr. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC. Coss.

XXXIV. *Imperator Iustinianus Augustus.*

Ἀναλαμβάνων τὴν ἀκριβῆ τῶν ἐμφυτευτικῶν διάταξιν, ἣν ἐποιησάμεθα ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου τῶν ἁπάντων δεσπότου καὶ πατρὸς ἡμῶν Ἰουστινιανοῦ, ἐν ᾗ τὰ μὲν τῶν κτημάτων ἐμφυτευτικῶν ἐδίδου δικαίων τοῖς βουλομένοις, τὰ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐκώλυε τὴν τοιαύτην ἐκποίησιν, ἐπιτρέπων μόνον τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐπὶ τοῖς ἐμφυτευτικοῖς δικαίοις ἐκδιδόναι τὰ κτήματα, ἐπὶ τῷ τὸν ἐμφυτευτὴν τὸ τρίτον μέρος τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος καταβάλλειν τῷ ἐκκλησιαστικῷ, καὶ τὸν μὲν ἐμφυτευτὴν τὰ δύο μέρη τῆς ἀξίας ἔχειν, τὸν δὲ ἐκκλησιαστικὸν τὸ τρίτον, καὶ τὸν μὲν ἐμφυτευτὴν τὰ τέλη τῶν ἐμφυτευτικῶν κτημάτων ἀποτίνειν, ἕως ἂν ἐκεῖνος ζῇ, καὶ μέχρι τριῶν ἐτῶν μετὰ τὸν ἐκείνου θάνατον, τὸν δὲ ἐκκλησιαστικὸν ἀφορμασθαι τὰ ἐμφυτευτικὰ τέλη, ἀγραμμάτου ὄντος τοῦ ἐμφυτευτοῦ ὀφειλόμενα δίκαια.

Eadem Latinè per Antonium Contium.

Differente domino recipere emphyteuma, licentiam habet emphyteuta consignare ipsum, & Constantinopoli quidem in fine triennij contestari id ipsum apud hyparchos [seu præfectos prætorio] aut apud præfectum vrbis, aut competentem Iudicem recusantis, magistratum, aut Patriarcham, si dominus homo sit potens. In prouinciis autem apud Præsidem, aut eo non morante ibi, apud defensorem, aut Episcopum ciuitatis, in qua est is, qui recusat, & vnius ipsorum assumere testationem: ac si id num quidem receperit: nec emphyteuma soluitur, & lucratur canonem emphyteuta etiam sequentis temporis, donec dominus mittat pertestationem petitum. Exinde etenim, non autem ex præterito tempore accipiet: & post triennium post attestationem eiusmodi non agnoscentem debitum emphyteutam expellere poterit.

XXXIV. *Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τοῖς θεοφιλεστάτοις θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις.*

Θεῖαι ἀποστολικαὶ παραδόσεις ἀκολούθως συνιδοῦσαι καὶ τὸ ἀκόσμου γινόμενον θυμῶν, ἢ ἐπιθυμίαν ἀς ἐκλαλεῖ, ἢ ἀρχόμενα καθίλκυσε, καὶ ἀπαιδεύτους βιαζομένους καλύπτειν, τοὺς ἐγκοσμίους ἢ αὐτοὺς, ὡς ὑπὲρ ἀκοὴ τοῦτο ζημιοῦν χρεὼν ὁμολογοῦντες ἁμαρτεῖν. ἀλλ' εἴπ τοῦτο σῴζειν καλλίονα τοῦτο παρ' ἢ τὸν λαμπρότατα τῶν ὑπαρχικῶν ἀμελεῖν, καὶ παρὰ τῶν ἐν ἢ φίλαν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων ἀπόδειξιν, ἐπίπλεξ ἀδικεῖ τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἁμαρτεῖν τοῦ λαμπρότατα ἢ ὑπαρχικὰς ἀρχεῖν, καὶ ἀναφαίνεσθαι ἀφορμὰς ἐκείνης τὰς βιασταμένους, ἢ τὰς ἀκοσμοκλαίειν ἢ ἐργασίας καλύπτειν, καὶ ἀκμοῦσιν μὴ αὐτοὺς τοῦτο ἐκείνου ἐκκλησίας ἢ πόλεως ἐξελαύνειν. αἱ ἢ ὁ τῶν ὑπαρχικῶν ἰδίωτον αὐτὸς ὁ βιαζόμενος εἶη, ἢ τῶν ἐν τῷ οἰκοῦντες ἐργασίας ἀκαλλαγλώσσαλίσσον· ἀλλ' ἀδρὰν ἀδικεῖ, καὶ μόνῳ· τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις αὐτοῖς τῶν τοῦτο πάσχοντα, ἢ τὸν αὐτὸς ἐγκαλεῖν, ἢ ἢ ἐκκλησίας τοῦ τῶν ἀρχικῶν ἔχουσι, καὶ μὴ συγχωρεῖν ἀδικεῖν, ἢ μὴ γένεσθαι, ἀρὰς τοῦτο ἐκαστοῦ μᾶλλον εἰς τῶν βασιλέων, οὗτοι δὲ ἡμῖν τῶν αὐτοκρατορικῶν ὀφειλόμενα

480/C.IV.K.5-4, 169-170
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

Latinè per Antonium Contium.

Idem A. vbique terrarum constitutis Episcopis.

SAcram fecimus constitutionem *, nemini permittentes, neque inuitam mulierem ancillam, aut liberam, in scenam, aut orchestram pertrahere, neque discedere volentem prohibere, eius fideiussores quasi ob id ad constitutum auri pretium obligatos persequi. sed si quid tale factum fuerit, prohiberi hæc & à clarissimis prouinciarum Præsidibus, & à ciuitatum religiosissimis Episcopis, constituimus: dantes licentiam religiosissimis Episcopis vnà cum clarissimo prouinciæ Præside, etiam inuitos trahere ad se eos, qui compulerint, aut qui discedere ab ea exercitatione prohibuerint, & publicatis eorum bonis, ipsos ex ciuitate expellere. Si verò qui prouinciam regit, ipse sit qui eas compulerit, aut à prædicta actione resipiscentiam prohibuerit, damus licentiam solis religiosissimis Episcopis adire eam, quæ talia patitur, aut eius fideiussorem, hincque opponere auctoritatem habenti [Præsidi] nec pati [prouinciæ rectorem] iniustè agere. Quòd si fuerint debitores, indicare id nostro imperio, vt à nobis competens exerceatur pœna, satisdantibus simul liberandis, & fideiussoribus indemnibus conseruandis: licentiam dantes conuersis huiusmodi mulieribus, si liberæ, & ingenuæ fuerint, ad matrimonium transire legitimum, etiamsi fuerint honestissimis dignitatibus, qui illas duxerint, decorati: non amplius indigebunt imperialibus rescriptis, sua potestate nuptiis celebratis, nuptialibus nimirum instrumentis omnimodò inter ipsos factis: eadémque & de filiabus scenicarum constituentes. 1. ¶ Hanc autem dictam constitutionem & in quinto libro † omnium constitutionum huius scilicet nostræ pietatis cognominis libri, ad ciuiles * magistratus rescriptam posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem, & vobis vbique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congregantes quæ ad ipsam pertinent, expositione latiore sancita, etiam eandem diuinam constitutionem fecimus etiam ad vos, vt sacerdotalem conseruantes reuerentiam, & continentiæ studiosi, hæc custodiatis: tam magni Dei metum, quàm imperialem indignationem, si quid horum prætermiseritis, considerantes. Dat. Kalend. Nouemb. CP. DN. Iustinian. IV. & Paulino Coss.

[illegible marginal notes]

XXXV. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαιμονεστάτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

[illegible Greek text]

480/C.IV.K.5-4, 171-172
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 173-174
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Latinè per Anconium Comitem.

Idem A. Reipublicæ sanctissimo Archiepiscopo totius subscriptæ urbis Patriarchæ constantinopoli.

COnstanter credimus, quia Sacerdotum puritas, & decus, & ad Dominum Deum & Saluatorem nostrum Iesum Christum feruor, & ab ipsis Missæ perpetuæ preces, multam propitiationem nostræ reipublicæ, & incrementum præbent, per quæ datur nobis & barbaros subiugare, & dominum fieri eorum, quæ antea non obtinuimus: & quantò plus rebus illorum accedit honestatis, & decoris, tantò magis & nostram Rempublicam augeri credimus. Si enim hi præuiderint vitam honestam, & vndique irreprehensibilem, & reliquum populum instituerint, vtile ad illorum honestatem respicient, multis peccatis abstinere: planum est, quod inde & animæ omnibus meliores erunt, & facilè nobis tribuetur à maximo Deo & Saluatore nostro Iesu Christo clementia conueniens. 1. ¶ Hæc igitur nobis speculantibus nunciarum est, præter communem rerum fidem, quosdam ex reuerendissimis diaconis, itémque Presbyteris (nam eo amplius etiam dicere erubescimus, Deo amantissimos nempe Episcopos) quosdam, inquam, ex his non vereri, alios quidem per se, cubos † contrectare. & adeò pudendum, atque ipsis etiam idiotis à nobis frequenter interdictum spectaculum participari: alij verò talem ludum non accusare, sed vel communicant facientibus, aut sedere spectatores actus indecori: & spectant quidem cum auditare omnimoda, res omnium rerum impostumissimas, sermonca verò audiunt blasphemos *, quos in talibus necesse est fieri: polluunt etiam suas manus †, & oculos, & aures sic damnatis, & prohibitis ludis: alij verò neque obscurè, aut lasenter, vel equorum certaminibus se immiscent, vel etiam inuitant alios, vt equis vincantur, aut vincant: vel per se, vel per alios, cùm ipsi decenter tales ludos non exerceant: aut scenicorum, vel thymelicarum spectatores fiant ludorum, aut earum, quæ in theatris certantium ferarum pugnæ fiunt, neque cogitant, quemadmodum ipsi, vel his qui recèns initiati sunt, & adorandis mysteriis dignati, ipsi prædicunt, vt abrenuncient aduersarij dæmones cultui, & omnibus pompis eius, quarum non minimam partem talia spectacula constituunt. 2. ¶ Sæpe quidem ipsis talia custodire debere prædicauimus, videntes autem de his factam nobis relationem, necessitas nos ad hanc legem compulit, cùm propter nostrum ergà religionem studium, tum etiam propter sacerdotij ipsius, simul & communis Reipublicæ vtilitatem. 3. ¶ Et sancimus, neminem neque diaconum, neque Presbyterum, & multò * magis neque Episcopum (quod quidem & incredibile fortè videri possit) vt quorum in ordinationibus preces ad Dominum mittuntur Christum Deum nostrum, & sit inuocatio sancti & adorandi Spiritus, & eorum capitibus, aut manibus imponuntur sanctissima eorum, quæ apud nos sunt mysteriorum, vt scilicet ipsis sensoriis omnia instrumenta pura fiant, & consecrentur Deo. Neminem igitur horum audere de cætero & post diuinam nostram legem, aut telleris, seu alteris ludere, quocunque aleæ ludo, aut in Indictionibus communicare, aut conuersari, aut vnà cereari, aut vnà cum eis agere, aut eis testimonium perhibere, aut interesse plebeiis huiusmodi spectaculis, quæ prius diximus, aut quid eorum, quæ in his prohibentur, facere, sed omni ab illa consortio in posterum abdicatur. Quod enim præcessit iam, tametsi inquirere, & persequi non indecorum oportebat, tamen propter humanitatem indulgemus, præsentis legis obseruationem omnibus in posterum iniungentes tempus. Decet enim ipsos ieiunijs, & vigilijs, & meditationibus, seu exercitationibus in diuinis eruditis, & pro omnium salute fundendis vacare precibus. At eos, qui talia non reliquerint, nec cessauerint omninò peccata, & prohibita contrectare: idem enim etiam sancimus & in reliquos clericos, subdiaconos nempe, & lectores, quando & ipsi sacræ mensæ, & omnis circa sanctissimas Ecclesias ornatus constituti sunt ministri, & operarij, & sacra contrectantes eloquia, dum sacras nobis ex sacris nostris bibliis, illi quidem legunt scripturas, hi verò hymnos & odas canunt. 4. ¶ Si verò quis de cætero tale quid faciens deprehensus fuerit, & denunciatum fuerit id vel in hac felici ciuitate tua sanctitati, vel per prouincias sub ipsa positas, Deo amantissimis metropolitis, & cæteris Episcopis, quoesi ordinationem tuæ beatitudinis facit sedere, & talis vlla superuenerit accusatio aut diacono, aut Presbytero, & multò magis Episcoporum Deo amabilium cuidam, tum in hac ciuitate beatitudinem, & in prouinciis positis sub te Deo amantissimos metropolitas, & qui sub ipsis sunt Episcopos, hæc cum diligentia omni, secundùm sacerdotij ordinem quærere, & perscrutari, neque defunctoriam facere inquisitionem, sed & testes fide dignos audire, & per omnem viam procedere ad eruendam veritatem. Sicut enim ipsis talia interdicimus, ita etiam ipsos calumniari vllos prohibemus. & si vndique discussione, diuinis propositis eloquiis, facta, verè se habere accusatio apparuerit, & conuictus fuerit diaconus, aut Presbyter, vel alearor † esse, vel aleatorum parriceps, aut talibus adsidens vanitatibus, vel prædictis interesse spectaculis, aut etiam fortè quis Deo amabilium Episcoporum (quod * quidem neque euenturum esse confidimus) omninò tali spectaculo se miscuerit, aut cum aleatoribus vnà sederc, & pacisci, aut sponsiones facere de cætero ausus fuerit, eum mox à tua beatitudine, aut à metropolita, aut Deo amantissimo Episcopo, sub quo ordinatus est, si quis fuerit prædictorum clericorum, à sacra separari liturgia, imponi etiam ipsi canonicam pœnam, & definiri tempus, intra quod ieiunijs, & supplicationibus summum Deum propitiet reddat pro tali peccato. & si per definitum tempus qui talem pœnam suscepit, maneat lachrymis, & pœnitentia, & ieiunio, & ad Dominum Deum oratione, remissionem delicti exorans, confestim eum, cui subiectus est, hoc diligenter cognito, & sollicitè requisito, communem quidem pro ipso oratio

480/C.IV.K.5-4, 175-176

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HÆRETICIS & Manich.&c.

orationem fieri curabit, & cum omni diligentia iniunget ipsi vt penitea à tali sacerdotij dedecoratione abstineat,& si paruerit ipsum sufficienter ad poenitentiam venisse,tunc sacerdotali eũ restituere dignetur clementia. Si verò & post excommunicationem inuentus fuerit,neque vera poenitentia vsus, & aliàs etiam aspernatus eam rem, & manifestè ab aduersario[diabolo]mente inolescatus, ipsum quidem sacerdos sub quo degit sacris eximat catalogis, omnino eum deponens, ille autem non amplius vllo modo licentiam habeat ad sacerdotalem venire gradũ. sed si quidem habeat facultates, ciuitatis illius curiam in qua consecratus est,primum, aut si non habet curiam † ea ciuitas, alia curia prouinciæ quæ maximè indiget curiali, accipiet illum in posterum curiæ cum suis facultatibus seruiturum. Si verò facultates non habet, officialis in posterum fiat prouincialis officij, pro eo quod ante fuit sacratus,& eam ob rẽ quod Dei officii dereliquit erit officialis prouincialis, hanc sibi turpitudiné pro pristino honore imponens.

7 ¶ Hæc igitur omnia sancimus in hac quidem felici ciuitate nostra custodiree sanctitatem & singularum ecclesiarũ defensores & œconomos, quibus curæ erit hæc inquirere & denunciare, & comitibus primæ dariæ eis à sanctis ecclesiis annonæ erogatione. in prouinciis autem qui sub eis ordinati sunt beatitudine Deo amantissimi metropolitæ,ad hæc etiam qui illis subsunt religiosissimi episcopi & eorum ecclesiastici & œconomi & ipsi, ad eundem modum qui prædictus est , re vtentes & sacram veneretionem vndique intepreehensibilem: & inculpabilem custodientes, conferabunt quidem ista,vt & gloriosissimi sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti: dicimus autẽ orientis , cum subditis gentibus eorum iurisdictioni , item Illyrici,atque etiam Afrorum præeminentes diœcesi & parentia eis officia , & clarissimi prouinciarum præsides & ciuitatum defensores , ipsi quidem qui maximos magistratus gerunt,indignationem nostram subuerentes,officia autem non obsecundantis ipsis , decem auri librarum expectura pœnam , præsides verò prouinciales maiores patres & minores & obtemperantis ipsis officia & insuper ciuitatum defensores quinque auri librarum pœnam metuentes si hæc cognoscentes , non admunciauerint & ipsi sacerdotibus , id est , aut Deo amabil. episcopis aut sanctiss. metropolitis aut vniuscuiusque diœceseos sanctiss. patriarchis , secundùm suam cuique regionem,vt ipsi hæc intelligentes secundùm quod antea definitum est , omnibus se opponant. & postquam ab eis is qui harum rerum comodus fuerit, depositus fuerit,nun curiæ ciuitatis aut officio eum tradi curauerit , & gloriosissimus præfectus huius felicis ciuitatis hæc custodiet: si quidem in hac peccetur regia nostra ciuitate vnà cum obedienti ipsi officio,ipse quidem indignationem nostrã subuertitur,ipsius autem officium decem libarum auri mercens pœnam.

8 ¶ Verùm ista quidem non legislationis modo confecimus. illud verò in confesso est , quia nobis quidem consecrata sunt Deo,pro sacerdotum ipsius honestate. Si verò ipsi transgressi fuerint ea quæ sunt ordinata,& dissimulent & non vindicent,sed quadam videlicet humanitate non laudabili capi fuerint , præter cœlestes pœnas habebunt & illinc condemnationem quæ illis in ipso Dei repræsentabitur tribunali,quæ indecentem dissimulationem arguet & vindicabit. Si verò & aliquis ciuilium magistratuum maiorum aut minorum officialium aut defensorum,aut cùm hæc didicerit,non indicauerit,aut cùm vindicare liceret , neglexerit , aut rem mercede prodiderit , sciant,quòd præter interminatas à nobis pœnas, habebit & à matrino Deo nostro pœnam sequentem , & obnoxius erit execrationibus omnibus quæ sacris continentur libris.

9 ¶ Sicut autem hæc nobis ob nihil aliud quàm ob domini fancies sunt cultum , sic & hoc addimus,vt inquisitiones cum summa diligentia fiant,& ne quis calumniator insurgat in aliquos , aut falsò accusaturus, aut falsum testimonium locurus his de rebus. Sicut enim sacerdotibus si quid tale egerint , tales imponimus pœnas , ita & his qui calumniari ipsos tentarint, ex cælo & legibus nostris pœnas imminere volumus, si accusatione cœpta , seu adnunciatione aut persequi noluerint, aut persteuerare in huiusmodi accusationibus non quiuerint D. PR. Non. Nou. CP. Iustiniano PP. A. IV. & Paulino V.C. Coss.

DE HÆRETICIS, ET MANICHÆIS ET SAMARITIS.

TITVLVS V.

Qui in legem committit,priuilegium legis amittit. hoc dicit cum auth. seq. SALYC.

LIMPP. CONSTANTINVS, CONSTANTIVS[& CONSTANS] ad Gratianum præfectũ.

REVELGIA *quæ contemplatione religionis indulta sunt *, catholicæ tamen legis obseruatoribus prodesse oportet b. Hæreticos* non

480/C.IV.K.5-4, 177-178
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non solùm ab his priuilegiis alienos esse volumus, sed adiectis muneribus constringi & subiici *.

IN AVTHENT. DE priuil. do. hæ. mu. §. quia enim dedimus. coll. viij. cond. v.

ITem priuilegium dotis, quo mulier creditoribus tempore prioribus anteponitur b, necnsi de taciris c hypotheeis & alia omnia d mulieribus à lege data claudantur e his quæ catholicam non participant communionem.

11. Impp. Gratian Valent & Theod. AAA. ad Magistrianum P.P.P.

OMnes* veritæ legibus diuinis & imperialibus constitutionibus hæreses perpetuò quiescant. nemo vlterius conetur, quæ repererit profana præcepta vel docere vel discere f; nec antistites eorundem g audeant fidem insinuare, quã non habent h, & ministros creare, qui non sunt i: Nec per conuenticula k † iudicantium, omniumque quibus per constitutiones paternas super hoc cura mandata est, eiusmodi audacia negligatur l & crescat. m. ¶ Hæreticorum autem vocabulo cõtineatur, & locis adeundis eos sanctionibus succumbere debebit, qui vel n. leui argumento o à iudicio catholicæ religionis, & tramite directi fuerint deuiare *.

Hæretici non debent habere locus in quibus conueniant nec Missas, vel Ut quod dicere possint ordinationes immutare. b.d. Salvc.

111. Impp. Arcad. & Honor. AA. Claudio P. V.

CVncti hæretici † procul dubio nouerint omnia sibi loca adimenda p esse, siue sub ecclesiarum nomine teneantur, siue diaconica appellentur, vel etiam decanica, siue in priuatis ædibus vel locis huiusmodi cœtibus copiam præbere videantur: his ædibus vel locis priuatis ecclesiæ catholicæ vindicandis. q ¶ Ad hoc interdicatur his omnibus ad litanias faciendas nocte vel die profanis coire conuentibus: statuta videlicet condemnatione centum librarum auri contra officium sublimitatis tuæ r, vel præfidale quinquaginta, si quid huiusmodi fieri vel in publico vel in priuatis ædibus concedatur.

De crimine hæresi publicè posse à quolibet accusatio instituti & res damnata publicatur bona & memoria defuncti possit damnari: nec ei succedant filij. nisi sint catholici. b.d. Salvc. Sed hæc vtrumque vsque hac. Bon. hodie correcta est, per Auth. Giet. arcos. infra eod.

IV. Idem & Theod. AAA. ad Senatorem P.V.

MAnichæos s * seu Manichæas t, vel Donatistas meritissima sectatrice persequimur. Huic itaque hominum generi nihil ex moribus, nihil ex legibus commune sit eum cæteris u: ¶ Ac primùm quicquid volumus esse publicũ crimen v: quia quod in religionem v diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. 2 ¶ Quos bonorum etiam omnium publicatione persequimur: ipsos quoque volumus amoueri ab omni liberalitate & successione quolibet titulo venient. 3 ¶ Præterea non donandi, non emendi, non vendendi, non postremò contrahendi cuiquam concedo relinquimus facultatem. 4 ¶ In mortem quoque inquisitio extendatur. Nam si in criminibus maiestatis licet memoriam accusare defuncti, non immeritò & hic debet subire x tale iudicium. 5 ¶ Ergo & suprema illius scriptura irrita sit, siue testamento, siue codicillo, siue epistola, siue quolibet alio genere reliquerit voluntatem qui Manichæus fuisse y conuincitur.

6 ¶ Sed nec filios heredes eis existere, aut adire permittimus, nisi à paterna prauitate discesserint. Delicti enim veniam patroninibus z * damus. 7 ¶ In eos etiã auctoritatis nostræ aculeã dirigantur, qui eos domibus suis damnanda proniſione defendunt. 8 ¶ Seruos insuper extra notam a * esse volumus, si dominum sacrilegum euitantes, ad ecclesiam catholicam seruitio fideliore b transierint. Dat. VIII. Kalend. Mart. Romæ, Honorio VII. & Theodosio II. AA. Coss.

Nona constitutio Friderici Imperatoris de statu, & confuetud. §. si verò dominus coll. 8. constitut. sic.

Si temporales domini ab ecclesia monitj, neglexerint hæreticos extirpare, catholicus concedetur terram eorum occupare. Salvc.

SI verò dominus † temporalis c requisitus, & admonitus ab ecclesia, terram suam purgare neglexerit ab hæretica prauitate, post annum à tempore monitionis elapsum terram ipsius exponimus catholicis occupandam: qui d eam exterminatis hæreticis, absque vlla contradictione possideant, & in fide puritate conseruent, saluo iure domini principalis e, dummodo super hoc nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum apponat f. Eadem nihilominus lege obseruata contra eos qui non habent domos principales g.

Nona constitutio Friderici Imperatoris de statu, & confuet. §. credentes coll. 8. constit. sic.

Hic seriatim proponitur pœna hæreticorum, & receptatorum, & defensorum, & fautorum ipsorum. Salvc.

a Credentes.

480/C.IV.K.5-4, 179-180
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a *Reædent.*] *Mecastores.* Seliuèt hæreticos.

b Ariani. H] * Arianos in triuio cære subsistentes, & patri filium coæternum non agnoscentes, loqui.

c ¶ *Macedoniani.* hi b negant Spiritum sanctum Deum esse.

d ¶ *Pneumatomachi.* Pneuma. i. spiritus, & c tomos. id est, mator: vnde Pneumatomachi qui Spiritum sanctum ex matre ipsa procedere dicebant de filio Dei.

e ¶ *Apollinarienses.* hi d Christum corpus sine anima assumpsisse dicunt.

f ¶ *In Romanum.* Nec vt in auth. *de milit. test.* § *ideoque* col. ix.

g ¶ *Cruciatibus.* al. facinoribus.

h ¶ *Iniuria.* & *economia.* 7. *de episc. & cleric. l. fi quemquam.*

i ¶ *Rideda.* *Jan. l. fi qui remedi.* & non legitur hæc in scholis.

k ¶ *Vindicandæ.* Lvindicentibus Manichæis.

l *Damaso.*] Cæsar. Nestor eius fuit auctor cuiusdam hæresis: & sic sequitur Nestoriani dicitur. Ita Ariani & Nestoriani à suis auctoribus dicuntur.

2. Secundò præcipit quòd libri Nestoriani conterantur.

3. Vltimò punit facientes contra hanc legem, & hæretici non excludantur ab omnibus fere muneribus cùm de hoc debeant puniri. h. l. cum l.seq. VIVIAN.

m ¶ *Formosis superstitionibus.* i. miraculosis * hæresis.

n ¶ *Congressi omnibus.* i. nomen.

o ¶ *Imparare.* Limposterum.

p ¶ *Gregalibus.* i. Nestorio & his qui eum sequuntur.

q ¶ *Decimi.* fic ¶ *de episc. & cleric. l. decernimus.*

r ¶ *Iniuriosum.* vt & *supradicto l. omnib. & supra de epiſcop. & cler. l. omnimodis & l. de forum. Trin. l.* 9.

s C*Vriales.* hæreticos : vt quia in patrimonio vel in persona debent seruire curiæ. AGOVAR.

t ¶ *Facultatum.* fcil. nostrarum.

u ¶ *Cognitionibus.* in cognitionibus eorum patrimonium in eo quòd ambiunt, id eſt, petebant immunitatem, & erant hæretici.

x ¶ *Audituros* no. pœna * eis infligit immanitatem: vt ff. *de interdi. & releg. l. relegatorum. in fin.* & ff. *ad l. fi. fal. contra l. fi. ad legem.* § j.

C Redentes præterea, receptores, defensores, & fautores hæreticorum damnamus, firmiter statuentes, vt si postquàm quilibet talium fuerit excommunicatione notatus a, satisfacere contempserit intra annum; ex tunc ipso iure sit infamis, nec ad publica officia, seu consilia, vel ad eligendum aliquos adhibeatur, neque ad testimonium admittatur. Sic etiam inestabilis † vt nec testandi libcram habeat facultatem, nec ad hereditatis successionem accedat.

Nullus præterea ei super quocunque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quòd si fortè iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si verò fuerit aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta per ipsum confecta, nullius penitus momenti censeantur.

Tria notantur. Primò quòd hæreticis in Romano sibi non habent facultatem commerciandi. Secundò quòd lex semper est in virtide observantia, & sic quotidie loquitur & disponit, & suos vires emittit quotiescunque petitur, & hoc cum lex dispositiua in futurum, & non in præteritum. Tertiò, quòd fallum procuratorio, vel domus conductoris ad nocet domino ignoranti, sed scienti sic. SALYCET.

v *Impp.* THEOD. & VALENT. *Cæs. Florentio P P.*

ARiani b *, & Macedoniani c, Pneumatomachi d, Apollinariani e, Nouatiani, seu Sebastiani, Eunomiani, Tetraditæ, seu Tessaresædecaditæ, Valentiniani, Pauliani, Papianistæ, Montanistæ, seu Priscillianistæ, vel Phryges, vel Pepuzitæ, Marcionistæ, Borboritæ, Messalianitæ, Euchitæ, siue Enthousiastæ, Donatistæ, Audiani, Hydroparastatæ, Talcodrogitæ †, Batrachitæ, Hermogenistæ, Photiniani, Paulinistæ, Marcellistæ, Ophitæ, Eucratistæ, Carpocratitæ †, Saccophori, & qui ad imum vsque scelerum nequitiam peruenerunt Manichæi, nusquam in Romanum f locum* consentiendi mutandique † habeant facultatem. Manichæis etiã de cinctutis g pellendis, & vltimo supplicio tradendis, quorum his nihil relinquendum loci est, in quo ipsis etiam elementis fiat iniuria h. Cunctis quoque legibus quæ contra eos cæterosque qui nefariæ fidei refragantur, olim diuersisque temporibus latæ sunt, semper † viridi obseruantia valituris, siue de donationibus in hæreticorum conventicula, (quæ ipsi audaciter ecclesias nuncupare conantur) factis, siue ex vltima voluntate rebus qualitercunque relictis, siue de priuatis ædificiis, in quæ domino permittente vel connitente conuenerint, venerandæ nobis catholicæ ecclesiæ i vindicandis k, siue de procuratore qui hoc nesciente domino fecerit, decem librarum auri multam, vel exilium, si fit ingenuus, subituro: metallum verò post verbera, si seruilis conditionis fuerit, vt nec in publicum conuenire locum, nec ædificare sibi quasi ecclesias, nec ad circumscriptionem legum quicquam meditari valeant, omni ciuili & militari, curiarum etiam, & defensorum, & iudicum sub viginti librarum auri interminatione prohibendi auxilio: illis etiam omnibus in sua mansuetudine fiunitate, quæ de militia, pœnisque variis, ideoque diuersis sunt hæreticis promulgata: ve neo speciale quidem beneficium aduersus leges valeat impetratum. Dat. Constantinopol. III. Kal. Iun. Felice & Tauro Coss.

† Lex semper loquitur non semper loqui proponitur will sic abrogata, quamuis eius speciales non habeat vide Paul. lib. 11 recept. sent. tit. 21.

VI. *Idem AA. ad Leontium P.V.*

DAmnato l** postremòsse * superstitionis auctore Nestorio, nota congrui nominis * eius inuratur * gregalibus p, nec Christianorum appellatione abutantur sed quemadmodum Ariani, ab Ario, lege diuæ memoriæ Constantini ob similitudinem impietatis, Porphyriani à Porphyrio nuncupantur, sic vbique participes nefariæ sectæ Nestorij Simoniani † vocentur ve cuius scelus sunt in deferendo Deum imitati, eius vocabulum iure esse videantur sortiti q. 1. ¶ Nec verò impios libros nefandi & sacrilegi Nestorij aduersus venerabilem orthodoxorum sectam decretaque sanctissimi cœtus antistitum Ephesi habiti scriptos, habere aut legere, aut describere quisquam audeat: quos diligenti studio requiri, ac publicè comburi decernimus: ita vt nemo in religionis disputatione aliquam superdicti nominis faciat mentionem, aut quibuslam eorum habendi concilij gratia in ædibus, aut villa, aut suburbano suo, aut quolibet alio loco conventiculum clam aut apertè præbeat. Quos omnes cœtus celebrandi licentia priuari statuimus * : sciantibus vniuersis violatorem huius legis publicatione bonorum esse coërcendum. Dat. III. Kalend. Aug. Constantinopol. Theodosio XV. & Valentiniano IV. A.A. Coss.

† Sic accusatores, & C. Tit. & constitution. simul. Ephes. & Greg. hunc legem metaphrastes, edi. nouissimus.

Non sanctimatur sed dicit Salycetus quòd hæc lex concordat. cum l. supra eod. & quæ ibi dicti possunt hic repeti.

VII. *Idem AA. Florentio P. P.*

CVriales r * omnibus ciuitatum onerosis, quin etiam * Ex Nouellis Theodos. candidatis, seu diuersis officiis facultatum t & personalium munerum obligatos, suis ordinibus cuiuscunque sectæ sint, inhærere censemus: ne videamur hominibus exercendis ciuumelioso * ambitu immunitatis beneficium præstitisse, quos volumus huius constitutionis auctoritate * damnari. Dat. pri. Kalend. Febr. Theod. A. XVI. & Fusco Coss.

Non sanctimatur, sed nota tex. in verſ. idcirco, in princ. pro testibus concordantibus in sententia, licèt non in verbis, & disconcordibus in nomine, sed concordantibus in corpore, vt valeat testimonium: de identitate tamen corporis debet constare. SALYCET.

VIII. *Impp.* VALENT. & MARTIANVS AA. *Palladio P. P.*

Quicunque

480/C.IV.K.5-4, 181-182
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 183-184

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Si qui.] Commentisse, quia fingebat locare, & vendebat.
b ¶ Documenta. i. instrumenta.
c ¶ Vendicari. [illegible] Vel hic loquitur de illis prædiis vel domibus in quibus erant constructæ orthodoxæ fidei ecclesiæ vel oratoria, & postea sic alienata hæreticis: ibi sunt hæ possessiones in quibus nulla sunt oratoria, translata in eis. a. Vel hic loquitur cum translata sunt in aliquam singularem personam hæreticam: ibi cum alicui congregationi hæreticorum ad hoc ut ibi conuenticula sua faciant: & tunc non fisci, sed ecclesiæ catholicæ iuribus sunt applicanda. [illegible] Alij dicunt hoc corrigi per dictas authent. ut hodie semper ecclesiæ vindicentur, quod satis dici potest [illegible] nec hoc legitur.
d ¶ Redeunt. b quia ipsi redeunt.
e ¶ Priuari. saepe semper, non dubitari potest.

II. Imp. Anastasius A. Eustolio P. P.

Si qui orthodoxæ religionis emptione vera vel fictitia † aut quocunque alio iure vel titulo prædia vel possessiones residue immobiles, in quibus orthodoxæ fidei Ecclesiæ vel oratoria constituta sunt, in hæreticæ sectæ & contrariæ orthodoxæ fidei sentientem quamcunque personam transferre voluerint: nullam huiusmodi vel inter viuos habitam vel secreto iudicio compositam valere volumus voluntatem, etiam si ab orthodoxæ fidei venditore vel quocunque modo alienatore commentitio * sub qualibet occasione fuerint assignata: sed irrita omnia huiusmodi documenta[b], & tanquam nec penitus scripta esse censemus. Hæc enim prædia & possessiones quæ in hæreticas personas quocunque modo translatæ fuerint, vel collatæ, fisci nostri iuribus decernimus vindicari[c]. Siue enim apud dominos * possessoresve orthodoxos ea prædia maneant, siue ad fisci nostri iura peruenerint, necesse est in his ecclesias & oratoria constituta diligentius & solicitius instaurari. Nostræ etenim serenitatis vndique ad hunc exitum prouidentia ducit, vt omnipotentis Dei templa (in quibus nostræ fidei instituta perdurant) cultu assiduo per omnia sæcula redituis[d] † ferueneur. Nec enim dubitari potest, si in hæreticos tales veniant possessiones, in quibus veræ fidei ecclesiæ, vel oratoria constituta sunt, & integritas colitur: omnimodo ab his deseri atque destitui, & omni cultu vacare: omnibus sacris & solitis viduari mysteriis: omni splendore priuari[e]: nullis populorum conuentionibus, nullis clericorum obseruationibus celebrari, & ex hoc sine dubio easdem ecclesias perire, ruere, complanari *. Nec enim de earum instauratione hæretici poterunt aliquando cogitare, quas penitus esse nolebant. Quæ omnia resecantes ad præsentem legem peruenimus. Dat. V. Id. Aug. Boëtio V. C. Coss.

XI. *Græca constitutio Anastasii aut Iustiniani. Breuis eius epitome.*

Ὅπου [illegible] οἱ Μανιχαῖοι * [illegible] κεφαλικῶς τιμωρείσθωσαν. Id est, Vbicunque Manichæi inueniantur, capite damnandi sunt. Aliter in Micro. Ὁ Μανιχαῖος ἐν [illegible] [illegible]. Latinè sic, In orbe Romano degere deprehensus Manichæus capite plectitor.

XII. *Græca constit. Iustin. A. [illegible]. Eius epitome ex collatione Græca constit. [illegible].*

Οἱ † μὲν Μανιχαῖοι [illegible] ἐλαυνέσθωσαν καὶ κεφαλικῶς τιμωρείσθωσαν. ¶ Οἱ δὲ λοιποὶ αἱρετικοὶ (αἱρετικὸς δὲ ἐστι πᾶς μὴ ὀρθόδοξος) καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οἱ Σαμαρεῖται κωλύονται ἄρχειν καὶ ἀξίας ἔχειν, ἢ δικαιολογεῖν, ἢ ἐκδικεῖν, ἢ πατέρες πόλεων γίνεσθαι, ἵνα μὴ [illegible] ἄδειαν [illegible], ἢ δικάζειν τοῖς χριστιανοῖς, ἢ ἐπισκόποις, [illegible] [illegible] μᾶλλον [illegible] [illegible]. [illegible] καὶ οἱ [illegible] [illegible]. ἐξαιροῦνται οἱ Γότθοι οἱ γένος [illegible] φοιδεράτοι, καὶ ἄλλως πρὸς τὸ δοκοῦν τῇ βασιλείᾳ τιμώμενοι.

Alia eiusdem pars ex Theodoro Hermopolita.

Γονεῖς δὲ [illegible] ὄντων καὶ [illegible], [illegible] τῆς τῶν ὀρθοδόξων ἐν' αὐτοῖς [illegible] πίστιν, κἂν [illegible] ὁ [illegible], μὴ [illegible] δυνάμενος τὴν ἀναγκαίας [illegible] τροφάς, ἢ τῶν ἄλλων ἀναγκαίων [illegible].

Latinè per Ant. Contium.

Manichæi vndique expellantor & capite puniuntor. Reliqui autem hæretici (hæreticus est omnis non orthodoxus) & Græci (seu pagani) & Iudæi & Samaritæ prohibentur magistratum gerere, & dignitatem habere, aut ius dicere, aut defensores aut patres ciuitatum fieri, ne habeant licentiam vexare aut iudicare Christianos aut episcopos, item militare quoque prohibentur, præterquam si ex genere cohortalinorū sunt. hi enim manent onera quidem sustinentes: non offendentes autem, neque in orthodoxos quid exequentes in publicis vel priuatis causis: qui autem tentauerit quid horum facere, præterquam quòd factum pro infecto erit, dabit etiam xx. libras, & qui publicis ipsos descriptionibus inferere conati fuerint etiam xx. & præsides quinquaginta, & omnes hæ priuatis rebus inferuntur. Excipiuntur Gothi qui sunt fœderati & aliter prout visum Imperatori fuerit honorantur *. ¶ Parentibus diuersæ fidei existentibus & religionis illius sententia præualeat, qui ad orthodoxam illos elegerit perducere fidem: & quamuis pater sit qui contradicit, ne exinde succensendi materiam capiant, necessariis eos priuet alimentis, aut aliis necessariis expensis.

XIII. * *Græca constitutio Iustini vel Iustiniani. Eius epitome.*

Αἱρετικοὶ † πατέρες [illegible] ἔχοντες [illegible] [illegible] τοὺς ὀρθοδόξους παῖδας, ἀναγκάζονται πρὸς τὰς οὐσίας αὐτῶν τροφὰς χορηγεῖν, καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα, καὶ [illegible] ὀρθοδόξοις, καὶ [illegible] προῖκας, καὶ προγαμιαίας δωρεὰς [illegible] τῇ [illegible], καὶ τῶν ἐπισκόπων. 1. ¶ οἱ ὀρθόδοξοι παῖδες τῶν αἱρετικῶν μὴ [illegible] κατ' αὐτῶν, [illegible] τὸ [illegible] αὐτοῖς [illegible], καὶ ἡ [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] ἢ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ἔχουσι δὲ καὶ ἐν [illegible] τὸ [illegible] τῆς οὐσίας αὐτῶν κατὰ [illegible]. 2. ¶ τὰ αὐτὰ καὶ [illegible] Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν.

Latinè per Antonium Contium.

Hæretici patres nihil * habentes legitimum, quo accusent orthodoxos filios, coguntur præter facultates suas etiam alimenta erogare illis & reliqua necessaria, & coniungere [in matrimonium] orthodoxis, & dare dotes & antenuptiales donationes prouidentia præsidū & episcoporum. 1. ¶ Orthodoxi filij hæreticorum qui nihil deliquerunt in parentes, illibatum

Marginal notes: † Alienatio [illegible] — * [illegible] — † Alij legunt [illegible] — † al. [illegible] — * al. [illegible] — * De Manich. [illegible] — * Manichæis [illegible] — * Hic [illegible] — † Idem [illegible] — * alias, parentes hæreticos [illegible] legitima causa [illegible] Orthodoxis [illegible] huiusmodi [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 185-186
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tum accipiunt & indeminutum quod eis ab intestato competerit, & aduersus hæc facta vltima voluntas infirmatur, conseruatis libertatibus, nisi aliqua lege prohibeantur. Si verò quid deliquerint in parentes, accusantur, & puniuntur. Habent autem & cùm deliquerint quærendam † facultatem ipsorum [patrem] ex testamento facto. 2. ¶ Eadem & in hæreticis & Samaritis obtinent.

Legitimi liberi orthodoxi nisi in gravia & perniciosa hæresim se transferant, semper sunt ex testamento patris ad omnia vocati. vide l. 11. supra eo.

† l. 3. Nota ex Instit. eodem titulo. §. fin.

XIIII. * Graca confirmatio eiusdem Imperatoris. * Ejusdem ex Graca collectione confirmationum ecclesiasticarum, & Nomocan. tit. 11. c. 1.

Οἱ αἱρέσεως συναπτικῆς καὶ πάσης τῆς Ἀρειανῆς ἢ πνευματομαχικῆς ἢ σαμοσατικῆς, ἢ χωροπονίας, ἢ βασιλιανῶν ἢ, ἢ ἀξιώσεως ἔχειν, ἢ παροικίας, ἢ ἐκκλησίας, ἢ χειροτονίας, ἢ φροντίσεως, ἢ ἀλλοτρίᾳ χαρίσει ἢ ἐπιτροπῇ, ἢ ἁπλῶς παραδόσεως, ἀστοργίαν, ἢ τῆς ἀπορραδιάσεως πάσης, ἢ τῆς ἀλλοκότου ἐφέσεως ἀποβολήν.

Latinè per Anr. Contium.

HÆretici synacteria seu collectas facere non possunt aut parasynaxes aut synodos aut ordinationes aut hupotimata aut exarchos habere aut parœnitates, seu abbatias aut defensiones instituere, aut curare seu administrare villas per seipsos aut per interpositas personas, aut quid prohibitorum facere: qui transgressus hæc fuerit vltimum supplicium luit.

XV.* Graca confirmatio Epistolæ ex indice Basilicorum habenda.

Οἱ Μανιχαῖοι ἢ παῖδας μὴ ὄντες ὀρθοδόξους, ἐν' ἄντες, ἐ μόνους δὲ ἀβλαβῆ ἀφίεσθαι τὴν ἐπιτροπὴν ἢ οὐσίαν, μηδὲν ἧ ἑτέρᾳ ζώσης ἢ πολλῶν τῶν ἐκκλησιῶν * παρ' ἡμῶν ἢ κατὰ οὐσίας εἰς ἢ δημόσιον ἐξαλλοτριῶσις λόγου.

* Συναγωγὴν, ἢ ἄλλο κάκιστον. δίκαι in alia epistola, quæ est in collatione Graca ecclesiasticarum constitutionum.

Latinè Antonij Contij.

MAnichæi liberos quidem habentes orthodoxos, in eos & solos ab intestato substantiam transmittant, nulli autem alij viuentes aut morientes aliemancofeu per institutionem seu per legatum, seu per donationem, omni modò eorum facultatibus ad fiscalem reditaris rationem.

XVI. Graca Confirmationi Epistolæ, ex collatione Graca ecclesiasticarum constitutionum.

Ὁ Ἀπὸ Μανιχαίων ἡμίμισθ· ἐρθόδοξ·, ἰδὲ ἐξεῖδε τὰ * πάντα πατρὸς, ἢ φίλοις σπουδαῖοις, ἢ ἰδιώταις Μανιχαίοις, ἢ μὴ ἐπιδεχομένοις ἐρθοδοξίας αὐτοὺς τοιούτους δίκαιον ἐρχόντας πρωτεύειν.

1 ¶ οἱ δὲ ἐξ αἱρέσεως ἐ τοιούτους ὄντας ἀπὸ τοιούτου τοῦ ἐν αὐτοῖς πάντας ὄντας ἀναζητεῖσθαι, ἢ ἐπιδοκιμάζεσθαι· ἐδὲ συνεκμισθοῦσθ· ἐ Μανιχαῖ· ἰδὲ αὐτοῦ χαριζόμενος ἐξ ἐκ πάντ, αἱρεσιῶν τοιούτους, ὡς τοῦ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐξ ὄντας, κ' ἀν μὲ ἄκων γνῶσι· ἐ ἐπὶ ἐδὲ ἀβλαβῶν ὄντας οἱ γονεῖς αὐτῶν μὴ ἐ ἀβλαβῶν, μὴ ποιοῦντας ἢ τοῦτο ἐρθοδόξους.

2 ¶ ἡ ἰδία βιβλία Μανιχαίων, ἢ μὴ φανερὰ ἐκ ἐδὲ ἐν τῷ καυσίᾳ, πυρὶ, κάτω.

Latinè Antonij Contij.

EX Manichæo † factus orthodoxus, si inuenerit ea quæ [prisfini] erroris erant facere, aut fatem vitâ degere duntaxat & conuersari cum Manichæis, nec confestim prodiderit illa competenti iudici, vltimo supplicio ponitur. 1 ¶ Item qui in dignitatibus & militiis sunt, sollicité eos qui in suo consortio sunt, eiusmodi, inquirant & prodant, quia si comprehensus Manichæus dixerit sciri se & noisci talem à quibuslibet, congruè illi puniuntur, vt qui eadem deliquerint, tametsi non sint tales. Eadem enim delinquere videntur scientes quidem delinquentem, non facientes tamen illum manifestum. 2 ¶ Qui habet libros Manichaicos & non manifestat eos vt combuantur, punitur.

Ex Nouell. Tit. 11. c. 4. quod huc de re inst. erat, collatur. † Etiam si vid. fin. Novell. c. 1. §. 2. init.

XVII. Graca confirmatio * Iustiniani epistolæ, ex eadem collectione eius integra, principium erat, SANCTA.

Αἱ τῶν Σαμαρειτῶν συναγωγαὶ ἐρθυμεῖσθαι, καὶ εἰσὶν ἄλλως ἐπιχειρήσουσι ποιεῖσθαι συναγωγὴ, ἢ δύνωσι) ἢ ἀβλάβους ἔχειν ἐκ ἀβλάβους, ἢ ἐδὲ ἀβλάβων ἐπὶλω ἐρθοδόξ· ἀν, μὲ τὰ διαθήκ, ἢ ἄλλως ἐκτὸς ὄντων τῶν μὴ ὄντ ἐρθοδόξων, ἀλλὰ ὁ φίσκ· αὐτὰ ἐκδικεῖ αὐτούς τῶν ἐκείνῳ τῶν ἐ τῶν ἐγγόνων.

Latinè Antonij Contij.

SAmaritanorum * synagogæ destruantur, & si alias tentent facere, puniuntur. Non possunt successores habere ex testamento vel ab intestato præter orthodoxos, neque donant aut aliter alienant hi qui non sunt orthodoxi, sed fiscus ipsa vindicat prouidentia episcoporum & præsidum.

* l. 1. infra eod.

XVIII. Graca confirmatio eiusdem Iustiniani epistolæ ex eadem collectione.

ΤΑ' ὧδε † Ζαμαρειτῶν συναθροίσεσθαι δεῖ παῖς συναγωγαῖς, ἐ † ἀβλάβεις κτητὸ, ἐ δεῖ τοῖς Μονταναϊσταῖς, ἢ τοῖς Ἀσκοδρώγαις, ἐ ὀφίταις, μηδὲ ἐδὲ ἀβλάβεις ἐ ἐκτὸς λαμβάνουσ· οἱ † τοιοῦτοι αἱρετικοὶ † τοιοῦτοι οἱ μὴ ἐρθόδοξοι, καὶ οἱ ἑλληνες ἢ φιλοσοφίαν φρονοῦντες, ἤτε παιδίων, ἤτε συναγωγῶν. οἱ † τις ἐκτὸς τῶν τοιούτων πάντων ἐρθοδοξίαν ἢ ἐρθόδοξος, ἢ φανῇ ἔχων γνώμην, ἢ παῖδας αἱρετικοὺς, ἐ μὴ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἐρθοδοξίας, ἐκκλείσθω). ἀλλὰ ἢ ἀγόντ, ἢ ἄνω † ἀπὸ ἀπροσίζ, ἢ ἄλλως ἐκτὸν αἱρετικὰ ἀλλὰ ταῦτα ἐ † αἱρετικοὶ καθ' ὁτιοῦν ἐκκλείσθω ἀπὸ κληρονομίαν ἐκδίκου τῶ δημόσιον, καθὼς ἢ οἱ μετάγοντες γονεῖς, ἢ αἱρέσις, ἢ συναγωγάς, ἢ δημότας φιλοῦμεν, ἢ συγκεχυμένους, πολὺ μᾶλλον ὀρθοδόξων κληρονομίας, καὶ τὰ ἐξ ἀπὸ ὕποις ἂν ἐς αἱρετικὸν ἐρθόδοξ τῶ δημόσιον ἐκδίκου. ¶ 1 καὶ ὕτερος τῶν συμπολιτῶν ὀρθοδόξ· ἀν ἐ ἀλλ· αἱρετικὸς, ἀπὸ ἡλικίας τοὺς πάντας ἀντὶ ὀρθοδόξους· οἱ † οἱ μὲ ὀρθοδόξοι ἡμῶν τοιοῦτοι, οἱ γὰ μάλιστα αἱρετικοὶ : μόνοι κληρονομείτω ἐκεῖθεν γονεῖς· οἱ ἀρθόδοξοι. οἱ † πάντες εἰσὶν αἱρέσεως συχνῆς ἐρθοδόξου κληρονομοῦντ, † μὴ ἔτι τῶν αὐτῶν ὁ φίσκ·. 2 ¶ ἔχειν ἀβλάβειαν πάντα † ῥαδιουργοῦντων καὶ μὴ ὀξύτιμον, ἢ μᾶλλόν λέγοντων ἐ τάξιν πολλάκις καὶ ἐγκαταλείπειν καὶ ἐπιτρέπειν δι πᾶς καὶ ὡδὶ † ῥαδιουργοῦντων λέγοντων ἀναφέρειν τῷ βασιλεῖ, αἱ † πῶς τῷ φίσκῳ ἀρμόζουσ.

Eadem Latinè per Antonium Contium.

QVæ de Samaritis lege statuta sunt circa synagogas & successiones, obtinent & in Montanistis & Alcodrogitis & Ophitis. Soli enim orthodoxi succedunt ipsis ex testamento & ab intestato, & legata capiunt, cæteri autem hæretici † id est, qui non sunt orthodoxi & Græci seu pagani & Samaritæ nō militant, neque

* l. 1. infra eod. † l. 3. §. 2. infra eod.

480/C.IV.K.5-4, 187-188
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 189-190

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 191-192

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

baptizatum esse: nec enim potest dici iteratum, quod ignoratur esse factum: vt in dubio. de confess. dist. 1. c. de ecclesiarum. ¶ Sed arg. contra, ff. de dolo. l. & elegantes. §. non solum.

a Cl. pub.] Piaculare. Sit est, b piandum dixerim, id est, debet emittere caput.

b ¶ Communis clericus &c. & ille qui baptizatur.

c ¶ Per statum, quilibet rebaptizans, & quilibet capax criminis per statum rebaptizatur, punitur piaculare supplicium. a. Vel forte loquitur de eo, qui rebaptizanti resistendo præbuit ministerium.

d ¶ Ultima supplicia. quod c mortem interpretantur: vt ff. de pœnis. l. cohortem.

e Nihil hæreticorum.] Nimirum. vt quia Christiani erant tanquam, & in catechumenis: e non autem erant baptizati.

f ¶ Rescripta, & exclamatum est: (quod mox sequitur) insultigi potest. e Catechumenis.

g ¶ Quod qui fecerit. id est, hæreticus rebaptizans ingenuus vel ingenua proprios.

h ¶ Exsilio. mitiorem. hic putatur poenam, cum adhuc non fuerat baptizatus, quàm fuisset vt. l. præsenti. 3. Alij hoc referunt de pœna exilij ad eum, qui fecit, & non demittunt autem ad baptizandum. Prima placet.

DE APOSTATIS.

Quoniam apostata plus quàm hæreticus sunt, idcirco prius de apostatis. Qui dicuntur apostata habet. Quod Lapsi tacitam. §. sed ne brisamod. & l. fin. in fin.

Si quis primo non legitur. ¶ In secunda not. quod de inofficiosis actionib. quinquennium statuitur: vt ff. de inoff. testa. Si filius filium. Sed videtur pertotum titul. and l. apostatam. Solet illa collegia hic a. Vel hæc poterit testantis, vbi vinctus testatore dicit se posse deferre.

i ¶ Contendit. accusator: sed etiam concendit de alia hæresi.

k ¶ Lege. id est, constituto.

l ¶ Intra quinquennium. Vide cap. 14. de præscript. Cyrac.

m ¶ Actionibus. ff. quærela inofficiosi testamenti.

n ¶ Exordium id est, vt quo ad quinquennium.

Ti. qui. Caius. Hitac lege quoniam Codex.

tes, Christiani nominis sacramenta sortitos, alio rursus baptismate non purificante, sed incestante lauacri nomine polluêtes. Dat. XVI. Kal. Nouemb. Constantinop. Gratiano A. IV. & Merobaude Coss.

Scientes rebaptizari, & rebaptizantem, puniendum capite. Salvc.

II. Impp. Honorius & Theodosius AA. Anthemio P.P.

Si † qui rebaptizare quempiam de ministeris * Catholicæ sectæ fuerit detectus, vnà cum eo, qui piaculare a crimen commisit b (si tamen criminis per ætatem c capax sit) & hic, cui perfusum sit †, vltimo supplicio d percellatur. Dat. XV. Kalend. April. Lucio, & Herodiano VV. CC. Cos.

Baptizantes Christianum sub alia lege, puniuntur pœna hic statuta: quod iudex non potest dissimulare, vel minuere. Sal.

III. Impp. Theodosius, & Valentinianus AA. Florentino P.P.

Nvlli * hæreticorum danda licentia est vel ingenuos, vel seruos proprios, qui orthodoxorum fuere initiati a ministeriis, ad suum rursus baptisma deducendi, necnon † illos, quos emerint, vel qualitercumque habuerint, nec dum suæ superstitioni coniunctos, prohibendi Catholicæ sequi religionem Ecclesiæ b. Quod qui fecerit c, vel cùm sit ingenuus, in se fieri passus sit, vel factum non detulerit, exilio d, ac decem librarum auri multa damnabiturnefiamenti, & donationis faciendæ vtrisque deneganda licentia. Quæ omnia ita custodiri decernimus, vt nulli iudicum liceat delatum ad se crimen minori, aut nulli coërcitioni mandare, nisi ipse idem pati velit, quod aliis diffinalido conceſſerit. Dat. III. Kalend. Iun. Constantinopoli, Felice, & Tauro Coss.

DE APOSTATIS.

Titvlvs VII.

Vt ex fabulosæ hæresim nefas dixit. i. sua pestem dicens ex hæresi plurimis, nefis apostatæ, vt Tertullianus, hæresis apostatas facere. Hi sunt, qui pristinæ dicere ad hæreses plurimis, qui primùm desciscunt à religione Christiana, ex Christiana facti Iudæi, vel Pagani, vel Samaritani, vel Samaritani, conflationes ad peregrinum redeunt, & imitent exempla eorum maiorum, & sanctorum, & Diuinarum Scripturarum. & Diuinarum Scripturarum. l. 4. 3 de hæres. damnandi etiam post mortem intra quinquennij effigiem

ta accusationis. l. 2. de crimi. purpura. & publica accusatio. ff. l. 4. Et hoc quoque in apostata proprium est vt eorum criminum pœnitentia non admittatur. l. 3. cum crimen hæreticorum abolere. sapiat. effectum. ff. d. l. 4. l. 41. C. Theod. cod. tit. & elegantes d. l. 3. lapsis, & errantib. subuenire, & sunt hæretici, non pereant, & sunt apostatæ, & animadvertendum etiam hoc loco hæc verba esse perperam inserta, quæ confundant hæreticos cum apostatis, hæresim superstitione. Cuius rei satis ex ipsa, & Codice Theodosiano, & interiora legis verba fidem faciunt. Ita animadvertendum est, legem vltimam huius tituli esse scripturientem de hæreticis nimirùm vt de apostatis, & partem legis 2. de hæret. vt confiat ex alio Constantinopolitano synodi. Cyrac.

Apostata bona publicentur. Sal.

I. Impp. Constantivs & Iulianvs Caes. ad Tiberianum P. P.

Si quis lege * venerabili constitutus †, & ex Christiano Iudæus effectus, sacrilegis cœtibus aggregetur: cum accusatio fuerit approbata, facultates eiusdem dominio fisci iubemus vindicari. Dat. Non. Iul. Constantio A. VIII. & Iuliano Caes. Coss.

Apostatæ crimen potest accusari post mortem vsque ad quinquennium. Sal.

II. Impp. Gratian. Valentin. & Theodos. AAA. ad Hypatium P.P.

Si quis defunctum * violare, atque deferre † Christianæ religionis accusat, eúmque vel ad sacrilegia templorum, vel ad ritus Iudaicos transisse contendit a, eáque gratia tristari minimè potuisse confirmat: inera inge b quinquennium c, quod [de]inofficiosis actionibus d constitutum est, propetas exigat * actiones, futurisque iudicij huiusmodi formitur exordia e. Dat. XV. Kalend. Ianuar. Gratiano A. IV. & Merobaude † Coss.

Apostatantes à fide perdant omnia retanto à iure communi Christianis concessa, nec admittitur pœnitentia. Sal.

III. Impp. Theod. Valent & Arcad. AAA. Florentio P.P.

Hi, qui sanctam fidem * prodiderunt, & sanctum baptisma hæretica superstitione profanarunt, à consortio omnium segregati sint, à testimoniis alieni, testamenti, vt antè iam sanximus, non habeant factionem, nulli in hæreditate succedant, à nemine scribantur heredes. Quos etiam præcipimus procul abiici, ac longiùs amandari, nisi pœnæ visum fuisset esse nationis versari inter homines, & hominum carere suffragiis b. Sed nec vnquam in statum priſtinum reuertantur, nec flagitium horum † obliterabitur c pœnitentia, neque vmbra aliqua ex quibuscæ defensionis, aut muniminis obducetur d: quoniam quidem eos, qui fidem, quam Deo dedicauerant, polluerunt, & pendentes diuinum mysterium, in profana migrauerunt: tueri ea, quæ sunt commentitia, & concionata, non possunt. Lapsis etenim, & erantibus e subueniur: perditis verò, hoc est, sanctum baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ, quæ solet aliis criminibus * adesse succurritur. Dat. V. Id. Maij. Concordiæ, Tatiano & Symmacho Coss.

Quod Apostatarum ab publici iuris quibus administratione ad accusandi, & alienationes, ejus cum sunt apostatæ interdicta, & post mortem possunt accusari, bona proscriptionibus fidelibus applicanda. Sal.

IV. Impp. Theodosivs & Valentinianvs AA. Rufo P.P.

a Nonnulli dicunt circa quem a.

b Apostatæ pœna.

c Pœnitentia ac. & quando admittatur: vt. Glos. in l. qui ex more. ff. de furtis.

† propterea expositi erat confusum. vt Cod. Th. eius in omnib. locis. Inclementia legum emplexum.

d Pœnitentia non libertat à pœna mundi. e Psalm. 72. f Psalm. 36.

* Cod. Th. 16. l. 7.

† id in hæretica litteram habent pœnæ poſt alios Bar tol.

* al. corrupt. al. Lucretius. teſtib. de ius in Cod. Theod. ¶ al. codi tus Marchand. lib. & Saturnius. vt in Cod. Th.

* Cod. Th. 11. 39. vs. & 7.4.

† al. nemus. hæc pars non eſt poſita in Baſilic. Quia vtile eſt dicere, & inhumaniter, vt alis Th. in Hieronymo.

* Cod. Theod. proscrip.

480/C.IV.K.5-4, 193-194
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a *Postatorum.*] Consensus. etiam sine libello.

b ¶ *Insuper* id est, insuper sanxit accusat.

c ¶ *Temporibus.* nisi intra quinquennium post mortem vt l. *cod.* l. q.

d ¶ *Defuncto.* primò liberis secundò agnatis: vt l. *de bonor. l. cognatis.* ACCVRS.

e ¶ *Perpetuari.* cùm alia crimina vsque ad exemplum regulariter perrigantur: vt l. *ad leg. Corn. de falsis. l. quæsitis.*

f ¶ *Infamationis.* id est, accusationis vt l. *de accusat. eodem.* & facit l. *de infam. l. cum lege.*

g ¶ *Mandaverint.* scilicet Iudæis, vel Paganis.

h *Ne.* quo non legitur.

i *Et.* qui. nec hæc legitur. sed contra *supra. quod.* l. *hi.* sed ibi falsò.

NEMINI LICEre signum Salvatoris, &c.

Quorum signum supra redemptionis ad cognitionem eos adorandum, & venerandum, & si in nullius alterius scelerat, ut dolorum cum devotione subsurgere, & si aliquâ poterunt emunire, honorem debemus impendere: idcirò prohibet, ne humi pingatur, vel in aliqua materia humi posita sculpatur, aut depingatur, ne pedibus conculcetur. Et qui fecerit, vel fecerint non leviorem, grauissimæ pœnæ mulctatur, quæ forte k *mortem incorporalem* vt l. *de pœnis l. ultimum. ARG.*

l *Vm st.*] Signum Salvatoris. figuli Crucis * humi ponere est contrarios religionis: & ideò de hoc ponit, lege per se.

m ¶ *Grauissima.* scilicet pœna mortis, quæ est grauissima: vt ¶ *de pœnis l. vltimum.*

DE IVDÆIS, &c.

Quia Iudæi, & Caticolæ multa contraria propositis religioni: ideò de his dicit, & sunt Caticolæ, qui planetas colunt. l. Vel sic: *De hæreticis in genere dictum est supra, modò primò in specie.* 3. Vel sic: *Supra dictum est de Christianis, qui plenè sunt docti in religionis colunt, nunc videamus de Iudæis qui simplicè, & ad literam Deum venerantur, & colunt, & sanctè seruant, quàm alij hæretici.* ACCVRS.

n ¶ Adde Caracalla. Id confirmat ex Coelestino. Vid. non ad l. 13. §. Veb. ff. *de leg. 1.* CVIAC.

o *Vel Cornelia,* propriam nomen est.

Postatarum † sacrilegum nomen singulorum vox continua * accusatione * inesset a, & nullis finita temporibus * huiusmodi criminis accusatio indago. Quibus quanuis præterita interdicta sufficiant, tamen etiam illud iteramus, ne postquàm à fide deuiauerint, testandi, aut donandi quidpiam habeant facultatem. Sed nec venditionis specie facere legi fraudem finamus: totúmque ab intestato Christianitatem sectatoribus propinquis potissimum deferatur b. In tantum autem contra huiusmodi sacrilegia perpetuari * volumus actionem, vt vniuersis ab intestato venientibus, etiam post mortem peccantis absolutam vocem infamationis c congruè non negemus. Nec id patiemur obstare, si nihil in contestatione profano dicatur vigente productum. Sed ne huius interpretatio † criminis latiùs in incerto vagetur errore, eos præsentibus infectamur oraculis, qui nomine Christianitatis induti* sacrificia sacrilega vel fecerint, vel facienda mandauerint d. Quorum etiam post mortem comprobata perfidia, hæreditate plectenda est, vt donationibus, testamentisque rescissis, hi, quibus hoc deferret legitima successio, huiusmodi personarum hereditate potiantur. Dat. VII. Id. April. Rauennæ, Theodosio XII. A. & Valentiniano A. II. Coss.

Qui profanationibus seruum, vel liberum fecerit apostatare à fide, puniri debet capite. SAL.

e. *Idem AA. Florentio P.P.*

EVm †, qui * seruum, siue ingenuum inuitum, seu suasione (plectenda) ex cultu Christianæ religionis in nefandam sectam, utrumque transduxerit, cum dispendio fortunarum capite puniendum * esse censemus. Dat. pridie Kal. Februar. Theodosio XV. & Valentiniano IV. AA. Coss.

Vide præmissa hic f. 12. col. 1. vers. 17. vs. Impp. VALENTINIANVS, & MARTIAN. AA. Palladio P.P.

EOs, qui † * Catholicarum Ecclesiarum clerici, vel orthodoxæ fidei monachi, relicto vero orthodoxæ religionis cultu, Apollinaris * vel Eutychetis hæresim, & dogmata abominanda sequuti fuerint, omnibus pœnis, quæ prioribus legibus aduersus hæreticos constitutæ sunt, iubemus teneri, & extra ipsum quoque Romani imperij solum repelli, sicut de Manichæis præcedentium legum statuta sanxerunt. Dat. Kal. Aug. Valentiniano A. VII. & Auiano Coss. †

NEMINI * LICERE SIGNVM SALvatoris Christi humi, vel in silice, vel in marmore aut insculpere, aut pingere.

TITVLVS VIII.

T hæretici, & apostatæ, ita qui in pauimento sculpit, vel pingunt signum Saluatoris Christi, atque Reliquid Christianam contumeliosè esse videntur. Et volit Thæretias Constantinus apud Paulum Diaconum: Crucis Dominicæ qua frontem nostram, & pectora munire debemus, tam sub pedibus conculcantur: Idcirò inhibetur hoc ne eam hoc tutela. id Synodi habita Constantinopoli in Trullo, cap. 73. Et signum Saluatoris Christi, quæ vestrum Theologi Crucem, quæ vera Christianis semper fuit sanctæ, & venerabile. Idcirò enim S. de epist. & cler. l. 11. tit. 1. inq. appositionibus qui signum dixit Nocatil. 3. ad quidem propter se, sed propter Christi memoriam, qui pro nobis Crucis sustinuit est, vel Sibylla dixit, & Lactantius Firmianus in 4. de vera Religione. & Cyrillus de contra Iulianum, aliter quidam Manichæi, qui id reiiciebant, ne suspiciosius signum. Adde vers fuit signi Christi sanctum, vt in instrumentis pro fide, & subscriptione adhiberi: l. vlt. l. de iu. delib. & Leonis Nou. 73. & collectione nim profana interpretari, & Deo consecrari solerent. l. vlt. C. Theod. de pag. sac. Nou. 7. & 67. & præsens quoque in Lit. nisi publici: Nouell. 115. & Christiani etiam omnes, vt Tertullianus, Minutius, Augustinus, & Chrysostomus frequens, ad omne & quidam omnem incessum ac signo frontem terere, & se premunire. Et signum dici idem Chrysostomus pro interpretatione, ut, ubi τὸ σῶὸ ἐν τῷ μετώπῳ ἐφύτευε, ibi habetur Τὸν σημεῖον τῶν πιστῶν ἐν τῷ μετώπῳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιφαίνεται. CVIAC.

Signum Crucis non debet sculpi, vel pingi in loco qui possit pedibus calcari. SAL.

f. *Impp.* THEODOSIVS, & VALENTINIANVS AA. *Eudoxio P.P.*

VM † sit nobis cura diligens per omnia † Hanc constitutionem reuocauit Synodus in Trullo. supernum numinis religionem tueri, signum Saluatoris * Christi nemini licere vel in solo vel in silice vel in marmoribus humi positis insculpere, vel pingere: sed quodcumque reperitur tale, grauissimæ * pœnæ multando eo, qui contrarium staturis nostris tentauerit, specialiter imperamus. Dat. XII. Kalend. Iun. Hierio, & Ardaburio Coss.

Vide præmissa hic fol. 12. col. 2. vers. 34.

DE IVDÆIS, ET COELICOSIS *.

TITVLVS IX.

Quæquam dixit de apostatis, qui fidelem predicta religioni Christianæ deseruerunt ad Iudæos, vel Paganos, vnde dicere instituit de Iudæis, postea de Paganis: & Iudæo magis Caticolas, Iudæorum sectam non probat: nam & circumcisio ea permittitur: l. circumcidere. ff. ad leg. Cornel. de sicar. & in eodem decurionum aliqui possunt. l. 3. §. vlt. ff. de decur. non etiam iudicandi potestas sunga l. 1. §. hoc tit. sed & manifestius, vt ait d. l. 1. ad ff. municip. cautio tibi. ne separentur. l. 3. de excusat. l. 3. l. Iuffio. hoc tit. Caticolarum secta prohibetur. l. 21. quorum nomen inuidiosum esse aut & nouum superstitionis crimen, & nefaria vetus dogmatis mens habuisse censentur. l. 45. Cod. Theod. de hær. Iudæorum secta esse verum est, qui, vt Iuuenalis ait, Nil præter nubes, & cœli numen adorant, & in Caticolibus Persomius, Iudæus licet & porcinum nomen adoret, Et cœli summas adiuocet auricolas. Et Sophonias Prophetæ inter eos quosdam adorare militiæ cœli, sed inficiasse se quoque ad Christianismum ad aliquid, quandoquidem hanc sectam hæreticis, & dogmatis adnumerat, & vt ad Christianum religionem reuertuntur, quodammodo cohortatur. l. 12. & inuenio in epistola Augustini 163. maxime Caticolarum meus apud Donatistas Baptismo auellere instituisse, & multos alia sacrilegia fabuisse, quibus etiam probat excipit Iudæorum non modò tenuis in l. 1. Iuuene Caticolis dari munera, licet vox Caticolis, adhuc à C. Theod. & à quibusdam manuscriptis. CVIAC.

g. *Imp.* ANTONINVS A. *Claudio Trophæno.*

VOd Cornelia ** Saluia vniuersitati Iudæorum, qui in Antiochensium ciuitate constituti sunt, legauit, peti non potest *. Dat. pridie Kalend. Iul. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

* Legati Iudæorum collegio non potuit, Iudæo potest.

† Datum ex. Kalend. Aug. CP. Adportatio, & qui fuit ex municipatu Coss.

* Scilicet est sexti. nisi si annus est.

* cf. ordinarij.

* de ritibus vel de Caticolis.

480/C.IV.K.5-4, 195-196
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Vdæis* non legitur. *Iudæus* ¶ *Feralem.* id est, crudelem.*

c IN *synagogam.* id est, in domum Iudæorum.

d ¶ *Irruentes aliàs mittentes inuenerint. & est contra, C. de fam. ercisc. l. ij. Subs.* vt ibi.

e ¶ *Quæ.* sc. *milites.*

f ¶ *Reliquiarum.* sc. Iudæorum. Iunx enim quod ad eorum opinionem religiosa.

g ¶ *Vsu.*] *Immundæ.* in multis enim immunitatem habebant, antequam Christus venisset in virginem. & facit *ff. de diuortiis. l. generaliter. §. fin.*

ADDITIO. Princeps an possit expellere Iudæos, & eis auferre bona. *Gl. ibid. verbo. §. vlt.*

h NE *quis Christianus.* debet enim esse communicatio i diuini iuris: vt *ff. de rit. nupt. l.* j.

i ¶ *Relicatæ.* etiam sine inscriptione k fuerit. sed regularites contrà: vt ¶ *qui acc. non poss. l.*

k NEMO] *In concubinatibus.* id est, in matrimonijs.

l ¶ *Legem.* ipsi enim statuerunt, vt quælibet personas ducere liceat, quas duci non licet, vt aiunt, & sororem forsitè hoc est, quòd hæc lex eis prohibet.

m ¶ *Diuersa.* poterant enim quam habebant relinquere, & aliam accipere.

ADDITIO. Hîc quæritur, an Iudæa facta Christiana possit vindicare filios suos à patre. Barbat. *consil. 37. volu. 1.* vbi si filius Iudæi fiat Christianus, an liberetur potestate patris. Et an Iudæus factus Christianus possit inuita matre docere filios ad Baptismum. Et quid de matre Christiana. Cùm Iudæi eam meretrice quomodo sit puniti. Alciat. *consil. 438.*

n ¶ *Vdæi.*] *Ad superstitionem.* id est, ad eorum.

o ¶ *Arbitrorum.* id est, à Christianis electorum apud Iudæos.

p ¶ *In mixti.* fecit in criminali: vt *ff. de arbit. Laun distinguentes § Iulianus. & Dinus. ff. de arbitrorum.* & hoc dixit sine pœna: vt ¶ *de resp. arb. Libro autem.*

r NEMO *externum.* nec Iudæum Iudæi inter se, nec Christiani vt *ff. eorum ante Leon. ensin.* & *infrà de nouat. l.* j. nisi ex causa: vt *super de appell. cum l.* j. & *ff. de eff. vend. fisci. cum l.* j. §. *cum. & ad leg. Iul. de annona. l. fin.* §. j.

Codex.

11. *Ordo constitutionis epistolæ ex eadem collatione, & Nouellarum tit. 7. cap. 4. & Eusebio de temporibus.*

ENSEIGNE *d'vne* ou *d'vn autre* ἐπιγραφὴ ἢ λαβαρον. Id est, in festiuitatibus suis Iudæi corporalia munera non obeùt: addit nomocanon, neque quicquam faciunt, neque propter publicam priuatámve causam in ius vocantur, aut ipsi Christianos in ius vocant.

Iudæi irruentes in conuersum ad Christi cultum, sunt coercendi. SAL.

III. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Eusebium* P.P.

IVdæis a †, & Cœlicolis, & maioribus eorum, & Patriarchis volumus intimari, quòd si quis post hanc legem aliquem, qui eorum feralem b fugerit sectam, & ad Dei cultum respexerit, saxis, aut alio furoris genere (quod nunc fieri cognouimus) auctus fuerit arrenare, mox flammis dandus est *, & cum omnibus suis participibus concremandus. Dat. XV. Kalend. Nouemb. Constantinopoli, Cõstantino A. VIII. & Constantino Cæs. VI. Cos.

Christiani non debent irruere contra Synagogam Iudæorum. SAL.

IV. *Imp.* VALENTINIANVS, & VALENS AA. *Remigio magistro officiorum*

IN synagogam c † Iudaicæ legis veluti hospitij meritò irruentes d, milites iubeas emigrare, quos c penatorum domus, non religiosarum f loca habitationum meritò conuenit attingere. Dat. pridie Non. Mart. Valentiniano, & Valente AA. Coss.

Immunitas antiquitùs Iudæis concessa, per hanc legem reuocatur. SAL.

V. *Imppp.* GRATIANVS, VALENTINIANVS, & THEODOSIVS AAA. *Hispaniæ* P.P.

IVdæ* , qua sibi Iudaicæ legis homines blandiuntur, per quam eis curialium munerum dabatur immunitas g, rescindatur. Dat. XVIII. Kalend. Maij, Mediolani, Merobaude II. & Saturnino Cos.

Christiani cum Iudæis non possunt matrimonium contrahere sub pœna capitis, licèt ea accusandi cuilibet concessa. SAL.

VI. *Imppp.* VALENTINIANVS, THEODOSIVS, & ARCADIVS AAA. *Cynegio* P.P.

NE quis † Christianam b mulierem * in † matrimonium Iudæus accipiat, neque Iudæa Christianus coniugium sortiatur: nam si quis aliquid huiusmodi admiserit, adulterij vicem commissi huiusmodi crimen obtinebit, libertate in accusandum publicis quoque vocibus relaxata i. Dat. pridie Id. Mart. Thessalonicæ, Theodosio A. II. & Cynægio Coss.

Nuptiæ inter Christianos prohibitæ similiter inter Iudæos prohibentur, sua lege cessante. SAL.

VII. *Imppp.* THEODOSIVS, ARCADIVS, & HONORIVS AAA. *Eutropio Comiti Orientis.*

NEmo Iudæorum morem suum in coniunctionibus k retineat, nec iuxta legem l suam nuptias sortiatur, nec in diuersa m * sub vno tempore coniugia contemnat. Dat. III. Kalend. Ianuar. Theodosio A. III. & Abundantio Coss.

Hæc est bona lex & breuiter dicit: Iudæi habent ea quæ sunt ciuium Romanorum, & eorum iudicibus Christiani debent litigare, & possunt vnum ex iis arbitrum assumere. BART. Vel sic: *Causa Iudæorum secundum suam nostram est agitanda, & si in arbitrum compromiserint, valebit sententia per iudices exequenda.* SAL.

VIII. *Imppp.* ARCADIVS, & HONORIVS AA. *Eutychiano* P.P.

IVdæi † communi Romano iure viuentes, in his causis *, quæ tam ad superstitionem * eorum, quàm ad forum, & leges, ac iura pertinent, adeant solemni more iudicia, omnésque Romanis † legibus * confectam, & excipiant actiones. Si qui verò ex his communi pactione ad similitudinem arbitrorum * apud Iudæos in ciuili r duxerint negotio putauerint litigandum: fortiti eorum ¶ iudicium iure publico non verentur. Eorum etiam sententias iudices exequantur, eamquam ex sententia cognitoris arbitri dati fuerint. Dat. VI. Non. Febr. Honorio A. IV. & Eutychiano Coss.

Iudæi non possunt artificia vendendas res proprias aliter quàm Christiani. BART. Vel sic: *Ad eorum Christianorum non spectat statuere pœnas rebus Iudæorum.* SALYCET.

IX. *Idem AA. ad Iudæos.* †

NEMO * externus † religionis Iudæorum, Iudæis pœnas statuet, cùm venialia proponunt †. Iustum est enim sua cuique committere. Itaque rectores prouinciarum vobis † nullum discussorem, aut moderatorem esse concedent. Quòd si quis sumere sibi curam (præter vos † , peccetéque vestros) audeat: eum velut aliena appetentem supplicio coërcere festinent. Dat. III. Kalend. Mart. Constantinopoli, Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss.

X. *Idem AA. & THEODOSIVS A. Eutychiano* P.P.

QVicumque * ex Iudæis obnoxij curiæ comprobantur, curiæ maneipentur *. Dat. III. Kalend. Ianuar. Theodosio A. I. & Rumoridio Coss.

Quando Iudæi celebrant sua solemnia, non debent aliquid agere in contemptum Christiani fidei, alias punientur. SAL.

XI. *Imp.* HONORIVS, & THEODOSIVS AA. *Anthemio* P.P.

IVdæos quosdam † festiuitatis suæ solemni Aman † * ad pœnæ quondam recordationem incendere,

a Vel potius dicam morbidas Glossa mortibus (vt Persius ait *Interpolat*) vel elumbis. Vide istum Persium dicta *Regia Reges.*

b C. *Th. tit. 6. l. Epiphan. lib. 1. contra hæreses* non habuisse Patriarchum, & illi effectus abominationes, quos Apostolos fuisse vocatos ait & idem dicitur C. *Th. tit. 1. l. 2.* Nihilhem & Asseritis, id est, Diaconum, seu ministrum. Cuiac.

* Iudæi fuerunt olim hæretici: quod credat Gallia Postl. Benedict. *ad c. Aspar. verb. Arian. haberes. num. 99.* Item Iudæi 4. Christiani synagogicis diuinis rebus esse non debent.

† al. *in synagoga* Iudaica legi vellet inspicere mores eorum. ¶ Hanc enim Spectaculatoris potuit etiam Glossa *hic* sacrificare. *Sunt hæc* sacrificare.

d Vendicolonibus legem primi fecit Cæsar Christianis, neque Iudæi debent. * *C. 11. 2. 9.* † *C. 1. 5. 12. & 1. 7. 2.* Vide Alciatum *lib. 3. parerg. c. 23.* *Etiam meretricem, vt vult Cuiacius ad 4. Decret. 2. part. c. §. 21. in.* † Quid si mulier ejus meretricium a Iudæo. vide Gandinum *in malef. tract. de indic. de regim. n. 3.* Interrogatus vt. Oldradus fuit *ad vlt.* poena arbitraria punitis hi. Bertrandus *de vexil. capitali.*

e Et sic Iudæi prohibentur. habent glutes vxores: et hic, & in 1. quidam sic Glossa *super verbo.* vxores. *vide de diuort.*

f C. *Th. 6. 1. 5.* * Sic in Cod. *qua si iam, &c. qui si fr. de lege vetti per* mortuus eos à suis Patriarchis Iudæi, sed Iustinianus detrusit negatiue, nolite per omnia eos vti iure Romano.

† Iudæi Signatur legibus, & diuinis locis. vide Petrarcā *remedio 2.a.*

* Institutiones eiusdem hominibus certis alijs cuius loci ea-ridimus ad Iudæos ibi habitantes, sed & Iudæorum habitat, qui sunt ciuit. Romanæ *nec* ibi *Iudæi* derogabiles. seu fabuli condictus alicui. & Curio. ea coercitio, cognitionem imponunt. & cum ea Iudæi adiudicantes. Bath *consil. 63. volum. 4.*

† *C. 1. 10. 6.* * Hæc lex non de I. Iudæi. inuenta sunt. † al. *propinquior.* vt & in Cod Th.

* *C. 1. 12. 2. 169.* † *Cod. Th. 16. 8. 13. & 70.*

* Innocentio diuini remedijs ab hominibus diuersis locis, videmus ferè in rebriperet, & ad leuia iudicia dalia di. possunt iurisdictio. v. Guid. *Pap. q. 53.*

480/C.IV.K.5-4, 197-198
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 199-200

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a NE CHRISTIA-num mancipium,&c.

Quia contrarium eſt religioni, quòd hæreticus habeat Chriſtianũ mancipium: de hoc penit. b *Habere*] Chriſtianum habuerit. ſufficit habere, vt penam inducãt. ac propter nouum Chriſtianum dato ſunt neceſſaria, & poſſidere, & circumcidere: vt ſubdit. ACCVRS.

c ¶ Huius conſt. rationẽ exponit Soto motus *lib. 3. inſtit. Bonifac. n. 17.* & Gregor. *lib 3. Epiſtol. ep 31.* CVIACIVS.

d ¶ Capitali. id eſt, perpetuo exilio. * & conſtat L. 20. *ff. Iudæi.* ſi nam illa eſt capitalis pœna. vt *ff. de pœnis. l. 1 capitalia. in fine.* & *de pœnis. l. 9.* & facit *l. de epiſc. & cler. l. fin.*

† Inclinatum * duxit in plerisque, & in Synod. Theod. a Franc. in diuiſa, ad exilii adhibendo. vide Dorotheum ad h. corpus. ,, de cap. Iudæi Bonifac. decr. 200. n. 10. mitto vi vlendi cauſa in condemnatione capitali mota. ratio naturalis & ciuilis. add. Alb. G. decr. 464. nu. 12. Covar. c. malefid. 23. Mar. *de ordine cauſ. 1. par. 2. diſpon. 41. Pr. diſp. 100. 1.* & 3. Petrum Dueñas. pag. 310. Lucam de Penna in tit. Abſtinent. Farag. 13.

d DE PAGANIS, & ſacrificiis, &c.

De Iudæis, qui in quibuſdam nobiſcum conueniunt, diuerſantur de Paganis, qui penitus à nobis diſſentiunt, dicit. 2 Vel ſic: *Dictum eſt ſuperà de Iudæis, modò ponit de Paganis id eſt, de Samaritanis, qui Deos venerantur, Dodſpue, simulacrorum colunt, & adorant. Et adiecit de eorum ſacrificiis, & de templis.* ANT.

e Intendenda huius l. inſcriptio & ſubſcriptio ex C. Th. *lib. 16. tit. 1. l. 4.* CVIAC.

f Lacuit. b per vos legio.

N quæ per vos legio. & faciẽ]. *de malef. l. 1.*

g Sunt. per vos legio. ACCVRS.

h ¶ *Abrepta.* Nov. 22. gam. quòd * ſolum. *non circumciderint, nulla ſubeis regenia libertate eam*: l. 13. *Seruum autem ſi eum detinuerit, liberum fore, aliquoſſis vindicet*: vel l. 13. Cod. Th. *eod. & Codinus, & Sozomenus probant. Nec ad Chriſtianos tantùm homines ea lege pertinet, qui fidelis baptiſmi ſunt in Trinitate, ſed etiam ad catechumenos, id eſt, audientes, Baptiſmo deſignatos, ne impunè circumcidantur*: vt l. 1. & Nouell. XXXVII. CVIAC.

Mancipia Chriſtiana Iudæis ſunt interdicta, & ſtatim libera ſunt: mancipia verò alterius ſolùm eis ſunt permiſſa, ſed non poſſunt eos circumcidere ſub pœna hîc ſtatuta. SALYCETVS.

1. *Impp.* HONORIVS, & THEODOSIVS AA. *Monacio* P.P.

* CT. 16. 9. 4. & 45. 2.

VIdeat * a ſeruum Chriſtianum nec comparare debebit: nec largitatis, vel alio quocunque titulo conſequetur. Quòd ſi aliquis Iudæorum mancipium vel Chriſtianum habuerit b, vel ſectæ alterius, ſeu nationis crediderit aut quacunque cauſa poſſidendum, & id circumciderit: non ſolùm mancipij damno mulctetur, verùm etiam capitali * ſententia puniatur, ipſo ſeruo pro præmio libertate donando. Dat. IV. Id. April. Conſtantinopoli Honorio A. XI. & Conſtantio V. C. II. Coss.

11. *Conſtitutiones Græcæ ejiciuntur ex lib. 1. Basilicorum, ex indice quæ ejus. & ex collatione Græco-conſtantinianam ecclesiaſticarum, & aliis Auctoribus.* Cooss.

Quiſquis igitur vel inſulas acceperit, quæſitis dignitatibus aſſi potierit: vel ſi ad officia veſtita irrepſerit, ab his penitùs repellatur: vel ſi ſynagogam extruxerit, compendio Catholicæ Eccleſiæ noverit ſe laboraſſe. Et qui ad honores, & dignitates irrepſerit, habeatur vt antea conditionis extremæ, etſi honoraria illicitè promeruerit dignitatem. Et qui ſynagogæ fabricam coperit, non ſtudio reparandi, cum damno quinquaginta librarum auri fraudetur auſibus ſuis. Cernat præterea bona ſua proſcripta, mox pœna ſanguinis deſtinandus, [quaſi] † qui fidem alterius expugnauit peruerſa doctrina. Dat. pridie Kalend. Febr. Theodoſio A. XVII. & Feſto Coss.

a NE CHRISTIANVM MANCIPIVM HÆRE-ticus, vel Iudæus, vel Paganus habeat, vel poſſideat, vel circumcidat.

TITVLVS X.

PAtri origine ſua titulus hic fuit nouus ſuperuenus, id eſt de Iudæis tantùm, ſed ex Gratiani conſtitutione Inſtituti, & l. Deo nobis 7. de epiſc. & cler. *idem Pagani interdicuntur, & hæreticis, ne Chriſtiana mancipia habeant iure dominij, vel poſſideant quæ alio iure, veluti fideicommiſſi aut bonorum poſſeſſionis, vel ſi ſeruiſſent manumiſſa mancipia impoſſerorum imperatori dominio*: l. vlt. Cod. Th. *eod. tit. & ſimiliter Iuſtinianus IV. de vita Conſtantini: deſpotis nouis notificauerat, & nouo Domino vita ſua ſeruiſſe: Iudæis quidem, Coryſ. Pedano testante, ſed adhuc generaliter, ne vlli alterius quàm ſua fidei vel nationis hominem poſſideant. Et capitale eſt, ſi suum hominem circumciderint, ſi verò alterius quidem ſua fidei vel nationis hominem poſſideant, ſeruum autem ſi eum detinuerit, liberum fore, aliquoſſis vindicet*: vel l. 13. Cod. Th. *eod. & Codinus, & Sozomenus probant. Nec ad Chriſtianos tantùm homines ea lege pertinet, qui fidelis baptiſmi ſunt in Trinitate, ſed etiam ad catechumenos, id eſt, audientes, Baptiſmo deſignatos, ne impunè circumcidantur*: vt l. 1. & Nouell. XXXVII. CVIAC.

Summata eſt in lege præcedenti.

11. *Impp.* THEODOSIVS, * GRATIANVS, & VALENT. AAA. Cynegio P.P.

* Legendum, Impp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. Cynegio TT. ad C. Th. *tit. 10. l. 1.* & vt & decret. *tit. 10. ſubſcript.* CVIAC.

NE quis * † mortalium ita faciundi ſacrificij ſumat audaciam, vt inſpectione iecoris, extorúmque prælagie vanæ ſpem promiſſionis aſſipiat, vel (quod eſt deterius) futura ſub execrabili conſultatione cognoſcat. Acerbioris etenim imminebit ſupplicij cruciatus ei, qui conſta veritum præſencium, vel futurarum rerum explorare tentauerit veritatem. Dat. VII. Kalend. Iun. Arcadio, & Bautone Coss.

111. *Impp.* ARCADIVS, & HONORIVS AA. *Macrobio, & Prætorio Vicario* †.

† Macrio.

SIcut ſacrificia templorum prohibemus, ita volumus publicorum operum ornamenta ſeruari. Ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiantur, qui ea conantur exterere: ſi quod reſcripturn, ſi qua lex foetè prætenditur abrepta b huiuſmodi chartæ ex eorũ manibus ad noſtram ſcientiam referantur. Dat. XIV. Kal.

480/C.IV.K.5-4, 201-202
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fariis retinet instrumentum : quod credo, & dico falsum, possum ipsum vi eripere, & dilacerare, vt hic colligatur. 2. Vel melius possum ipsum scripsere, & ad Principem illud referre.

a V. profanos. per vos legitur.

b Omnia. per vos legitur. & facit L. de haer. Lib.

c Christianis.] In ecclesiam. speciale est, regulariter omnia vt Iudit. vbi de ra. in prouinc. & facit L. de Iudeis. h. malleus.

d Nemo. haec, & sequentium legis per vos. Figura tamen in ea casum hoc modo : faciebant alias sacrificia, quia speciebant delubra, vel templa animo adorandi, & reddebat honorem ea fandum simulacris, & pastae templorum redonebantur, illara incendebantur, & parcis gestabantur rosaria, quod eorum remouet. 2. Secundò imponit poenam facientibus.

Febr. Constantinop. Theodosio, & Rumoridio Coss.

Omnes eos causas, & eorum latrocinia, & festa cessata non debent ei vtilitati. SALVCET.

IV. *Idem AA.* [& THEODOSIVS A.] *Apellodoro Proconsuli Africa.*

VT † profanos * ritus iam salubri lege submouimus, ita festos conuentus ciuium, & communem omnium lætitiam non patimur submoueri. Vnde absque vllo sacrificio, atque vlla superstitione damnabili exhibenti * populorum voluptates secundùm veterem consuetudinem, ministrari † etiam festa conuiuia, quando exigunt publica vota, decernimus. Dat. VIII. Kalend. Septembr. Honorio VII. & Theodosio II. AA. Coss.

Princeps potest publica donare, & donata in patrimonio donatary debent perpetuò remanere. SALVCET.

V. *Impp.* HONORIVS, & THEODOSIVS AA. *populo Carthaginensi.*

* Cod. Th. 16. tit. 10. † Vide Nicephor. lib. 12. in vit. Chrysostom. cap. 4. * volumus.

OMnis * loca †, quæ sacris erroe veterum deputauit, nostræ rei iubemus * sociari. Quod autem ex eo iure vbicumque ad singulas quascumque personas, vel præcedentium Principum largitas, vel nostra maiestas voluit peruenire, id in eorum patrimoniis æterna firmitate perdures. Ea verò, quæ multiplicibus constitutis ad venerabilem Ecclesiam volumus pertinere : Christiana fibi meritò religio vindicabit. Dat. iij. Kalend. Septembr. Ravennæ, Honorio X. & Theodosio VI. AA. Coss.

Christianis non licet Paganos offendere, nec eorum bona rapere sub pœna dupli. SALVCET.

† Cod. Th. tit. 16.

VI. *Idem AA. Asclepiadoto PP.*

CHristianis †, qui verè sunt, vel esse dicuntur, specialiter demandamus, vt ludæis, ac Paganis quietè terram degentibus, nihilque tentantibus turbulentum, legibúsque contrarium, non * audeant manus inferre, religionis auctoritate abusi. Nam si contra secus fuerint violenti, vel eorum bona diripuerint, non ea sola, quæ ablulerint, sed conuicti † in duplum < quæ rapuerint restituere compellentur. Rectores etiam prouinciarum, & officia ‡, & principales cognoscant se, si non ipsi talia vindicent, sed fieri à popularibus hanc permiserint, vt eos, qui fecerint, puniendos. Dat. VII. Idus Iun. Constantinopoli Asclepiodoto, & Marciano Coss.

* Et tamen Iustinianus, & Turcis bellū indixerūt, qui tamen nullū bellum nobis indixerunt, sed illud fieri vltro, quod nunc permittimus vt deinceps alterum vtrinq; quod ad illos nunciū pax hac lex positis. Vide Baptistam ibi. Chlodoueus conf. 52. Iudgetum libeti an triabi poffint ad Baptismū, vide Alfiab. dec. 151. † in C. Th. fol. Christiani in vniuersum, & quadrupli. Cuiac. ‡ si procuratio effusa. † al. omnibus, adhuc male.

VII. VALENT. & MARTIAN. AA. *Palladio PP.*

NEmo d venerandi †, adorandique animo delubra, quæ olim iam clausa fuit, reseret. Abiit à sæculo nostro infandis, execrandisque simulacris horrorem pristinum reddi, redimiri sertis templorum impios postes, profanos aris accendi ignes, adoleri in hisdem thura, victimas cædi, patrijs vina libari, & religionis loco existimari sacrilegium. Quisquis autem contra hanc ferentaris nostræ sanctionem, & contra interdicta sanctissimarum venerum constitutionum sacrificia exercere tentauerit, apud publicum iudicem reus tanti facinoris legitimè accusetur, & conuictus proscriptionem omnium bonorum suorum, & vltimum supplicium subeat. Conscij etiam criminis, ac ministri sacrificiorum eandem pœnam, quæ in illum fuerit irrogata, sustineant : vt hac legis nostræ severitate perterriti, meta pœnæ definant sacrificia interdicta celebrare. Quòd si vir clarissimus redor prouinciæ post accusationem legitimam, & post crimen in cognitione conuictum, tantum scelus dissimulauerit vindicare : quinquaginta libras auri ipse iudex, quinquaginta etiam officium eius confestim fisco nostro inferre cogatur. Dat. pridie Id. Nouembr. Martiano A. & Adelphio Coss.

Quilibet licet de hoc crimine accusare, & domini, in quorum prædia committitur, scientes puniuntur pœna hic scripta. SALVC.

* sacrilegium.

VIII. *Impp.* LEO, & ANTHEMIVS AA. *Diofcoro P. P.*

NEmo ea, quæ sepulis paganæ superstitionis hominibus interdicta sunt, audeat pertentare, sciens quòd crimen publicum committit, qui hæc ausus fuerit perpetrare. In tantum autem huiusmodi facinora volumus esse resecanda, vt etiamsi in alieno prædio, vel domo aliquid tale perpetretur, scientibus videlicet dominis, prædium quidem, vel domus sanctissimis * tæribus ærarij addicentur : domini verò pro hoc solo, quòd scientes consenserint sua locatalibus contaminari sceleribus, si quidem dignitate, vel militia quadam decorantur, amissione militiæ, vel dignitatis, necnon rerum suarum proscriptione plectentur : priuatæ verò conditionis, vel plebeiæ constituti, post cruciatus corporis, operibus metallorum, aut perpetuo deputabuntur exilio.

IX. *Gratia constitutionis epistolæ ex praefata collectione, & Nomocan. tit. 6. cap. 3. & tit. 13. cap. 9.*

ΕΑ'Ν τι λαμβάνῃ κωλωλοτρεῖα πάντες ἢ αστρονόμοις, ἢ ἕτεροις τοιούτοις ἢ τοῖς ἐν Ἕλλησι πλανεῖς, ἢ πάλαι ἀπὸ λαβεῖν ἐν ᾧ ἀφέστασιν εἶναι, ἢ ὑφ' ἓν οἱ τότε λεγόμενοι), ἢ διατεκνίζῃ ἐμφανίζῃ ἢ βασιλεῖ ἐκεῖ αστρονόμοι, τοῖ ἢ τὸ ἑλλήνων ἀναζεσθῆναι πραγμάτων οἱ αἰχμῆς, ἢ τὸ ὑποβάλλοντες ἢ αὐτοὺς ἀναφέρειν βασιλεῖ.

Latinè Antonij Contij.

SI quid datum fuerit, aut relictum locis, aut personis, aut † ad constructionem paganici erroris, aut verbis illud accipiet, in qua personæ habitant, aut sedi qua loca subiacent, & expendumur ad similitudinem imperialium redditorum. 1. ¶ Paganorum autem impietates punitæ præsides, & quæ supra suam potestatem erunt, referent Imperatori.

† al aut vbi. † Glossa libros vbi Synodus, Paganos. & ita accipiunt libros in l. 2. supra eiusd. proxima.

X. *Gratia constitutionis epistolæ ex eadem collectione, & Nomocan. tit. 4. cap. 6. & tit. 7. cap. 10.*

Οἱ μὴ τὰ ἅγιον βασίλειμμα τῆ τοιαῦτη τόλμῃ τοῦτο † διαφθείροντες ὑμᾶς ὑπὸ ὑμαρτίαν.

1. ¶ Οἱ ἢ μόνον βασιλεῖς ἐκεῖνοι, καὶ σοφοὶ, καὶ χαμένας, ἢ πάλαι τὰς αὐτὰν αστρονόμους ἢ ἁγίους συλλήπτους, καὶ τὰ ὑφ' ἓν τοῦ τόλμα μακρὰ δῶρα χορεῖς ἀναλῶσι βασιλεῖζοι), οἱ ἢ πλέοι πρότερον τὰς χαρὰς κατὰ τοὺς καιρὸς διδάσκαλοι.

2. ¶ Εἰ ἢ ἀλλ' τὸ πλῆθι φρονεῖς, ἢ ἀξίας, ἢ πόσον ἰσχύει φρονεῖζοῦσι βασιλεῖλαίας, ἢ τοὺς σοφοὺς, ἢ τὰς χαμένας αὐτὰν, ἢ τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτὰν ἔδει ἢ σεμνὰς ἐκόσμει, ἢ τοὺς αὐτοὺς αστρονόμους δημοσίου), ἢ ἀνόητος τιμωρεῖ), καὶ ἢ φολιτείας ἢ μεταχειρεῖ.

3. ¶ Εἰ ἢ μὰ βασιλεῖα μόνῃ μετρίοις πρὸ τῆς φολι-

480/C.IV.K.5-4, 203-204
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vel vrbi.

DE HIS, QVI AD Ecclesiam confugiunt, &c.

Quoniam inter cetera, quae Ecclesia habet priuilegia, hoc praecipuum habet, ne confugientes ad eam, aliquando temerarie abstrahantur authoritate: idcirco de confugientibus ad eam, & reclamantibus in ea ponit Acc.

a [Iudaei.] Simulant. Idem & si non simulant: sed ista verba denotant frequentiam.
b ¶ *Crimina.* id est, poenas, quae pro criminibus imponuntur.
c ¶ *Arceantur.* id est, ab Ecclesia retrudantur, aliis extrahuntur.
d ¶ *Nec ante.* sic & ff. de [illegible] l. qui sub praetexte. Accvrs.
e [Fideli.] Confugientes. scil. Christianos liberos homines.
f ¶ *Abducere.* praeter homicidas, adulteros, & virginum raptores. Tributarii quoque conditionem, & intra templa decernit fieri conueniri: vt [illegible] ¶ neque autem [illegible]. Hodie idem, vt si pro quocunque maleficio fugiat ad Ecclesiam, vt inde abstrahatur, vt [illegible] Accvrs.
g ¶ *Tentauerit.* sic supra de episc. & cler. l. si quis non dicam. Accvrs.

[illegible]

Latinè Antony Contij.

QVi post sanctum Baptismum in errore Paganorum manent, vltimo supplicio plectuntur. 1. ¶ Qui verò nondum sunt baptizati, ipsi cum liberis, & coniugibus, & omnibus suis perducant se ad sanctas Ecclesias, & suos paruulos liberos sine mora baptizari curent, maiores verò priùs scripturas secundùm canones doceantur. 2. ¶ Si verò propter militiam, vel dignitatem, vel facultates habendas, fingant baptizari, & liberos, aut coniuges ipsorum, aut domesticos suos in errore reliquerint, & qui ad eos attinent, & necessitudine iuncti sunt, publicantur, & competenter plectuntur, & Rempublicam non attingunt. 3. ¶ Si verò non sint baptizati, nec participes erunt in vlla parte Reipublicae, neque domini erunt rerum mobilium, vel immobilium, sed fiscus ipsas vindicabit, & congruè punientur, & exulabunt. 4. ¶ Si autem apparuerint sacrificantes, aut idololatrantes, vt Manichaei puniuntur. 5. ¶ Non docent autem Pagani qualemcumque doctrinam, neque publica fruuntur annona, nec secundùm sacram quidem formam.

[illegible margin notes]

DE HIS, QVI AD ECCLESIAM CONFVGIVNT, VEL IBI EXCLAMANT, [& ne quis † ab Ecclesia extrahatur.]

TITVLVS XII.

POstea quam dixit satis de iis, qui aliqui sunt ab Ecclesiarum Catholicarum priuilegiis, Manichaeis pura, & Apostatis, & Iudaeis, & Paganis, quanquam Iudaeis manent adhuc sua priuilegia quaedam, redit ad earundem Ecclesiarum priuilegia, & exponit vnum hoc tit. de confugis (sic appellantur [illegible]) [illegible] supra de episc. & cler. [illegible], & securitatem Ecclesia tribuant his, qui ad eas confugerunt [illegible] causa, siue ob reatum, siue ob debitum publicum, vel priuatum: ita vt inde temerè abduci nequeant, sed loci reuerentia, & intercessione defendantur: [illegible]. Et quid adiicit aliud, pertinet etiam ad Ecclesiarum venerationem de his, qui ibi exclamant: [illegible] vt nullus in eis tumultus moueatur, nulla seditio, nulli clamores concitentur, [illegible]. Cviac.

[illegible margin notes]

Iudaei ad Ecclesias confugientes non priùs debent suscipi, quàm vniuersa debita soluerint, vel suspecti de crimine se purgauerint. Sal.

I. Impp. Arcadivs, & Honorivs AA. *Archelao praefecto Augustali.*

Codex.

IVdaei, qui reatu aliquo, vel debitis fatigati simulant [a] se Christianae legi velle coniungi, vt ad Ecclesias confugientes euitare possint crimina [b], vel pondera debitorum, arceantur [c]: nec antè [d] suscipiantur [e], quàm debita vniuersa reddiderint, vel fuerint innocentia demonstrata purgati. Dat. XV. Kalend. Iul. Constantinopoli Caesario, & Attico Coss.

[illegible margin note]

Qui sunt in Ecclesiis, inuiti extrahi non possunt. h. d. Bart. Vel sic: *Fugientes ad Ecclesias, inde non sunt extrahendi, sub poena hic statuta.* Sal.

II. Impp. Honorivs, & Theodosivs AA. Ioanni † P. P.

[illegible margin note]

FIdeli, deuotáque praeceptione sancimus, nemini licere ad sacrosanctas Ecclesias confugientes [e] abducere [f], sub hac videlicet definitione, vt si quisquam contra hanc legem venire tentauerit [g], sciat se maiestatis crimine esse retinendum. Dat. X. Kal. April. Constantino, & Constantio Coss.

Extat quidem haec constitutio Graeca integrior in tertia Synodi [illegible], sed qualem Theodosius, & post eum Iustinianus in suum Codicem retulit, demptis videlicet prooemio, & epilogis, talem ex Codice Theodosij edidimus.

III. [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 205-206
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ I* Seruus qui grauiter dominum offendit.
b ¶ Abstrahatur. à clericis, si possunt, vel si non possunt, subiicit quid fiat.
c ¶ Indicetur. id est, significetur argum. quòd aliquis tenetur [b] indicare seruum. ¶ Sed argu. contrà, ff. de praescr. verb. [illegible] hic est speciale.
d ¶ Confugi. id est, cum lancea occidi. Accvrs.
e ¶ In concertatione. sic ff. ad leg. Iul. de vi publ. vel priu. l. [illegible]
f ¶ Nec confanda criminationis. alias est in textu, confundi criminationis. id est, non accusabitur de crimine homicidij [c], licet aliàs seruo pro libero, ita pro seruo locum [illegible] lex Cornelia de sicar. vt ff. ad leg. Aquil. [illegible] poenale.
g ¶ Denunciamus. Facit infra de [illegible] de episcop. & cler. l. [illegible] & ff. de colleg. [illegible]
h ¶ Colligere. ex particula. Accvrs.

[illegible]

Eadem Latinè ex Codice Theodosiano.

Impp. Theodosivs, & Valentinianvs AA. Antiocho P. P.

PAteant summi Dei templa timentibus, nec sola altaria, & oratorium templi circumiectum qui Ecclesias quadripartito parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita: sed vsque ad extremas fores Ecclesiae, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse praecipimus: vt inter templum, quod parietum descripsimus cinctu, & post loca publica, & ianuas primas Ecclesiae, quicquid fuerit interiacens siue in cellulis, siue in domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendos eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere, ne qui hoc ausus sit, cùm discrimen suum videat, ad expetendam opem ipse quoque confugiat. Hanc autem spatij latitudinem ideò indulgemus, ne in ipso Dei templo, & sacrosanctis altaribus confugientium quemquam manè, vel vespere cubare, vel pernoctare liceat, ipsis hoc clericis religionis causa vetantibus, ipsis, qui confugiunt, pietatis ratione seruantibus. 1. ¶ Arma quoque in quouis telo, ferro, vel specie eos, qui confugiunt, minimè intrà Ecclesias habere praecipimus, quae non modò à summi Dei templis, ac diuinis altaribus prohibentur, sed etiam cellulis, domibus, hortulis, balneis, areis, atque porticibus. 2. ¶ Proinde ij, qui sine armis in sanctissimum Dei templum, aut ad sacrosanctum altare siue vsquam gentium, siue in hac alma vrbe confugiunt, somnum intra templum, siue ipsum altare, vel omninò cibum capere absque aliqua eorum iniuria ab ipsis clericis arceantur, designantibus spatia, quae in ecclesiasticis septis eorum tuitioni sufficiant, abducentibus capitalem poenam esse propositam, si qui eos conentur inuadere. Quibus si perfuga non adnuit, neque consentit, praeferenda † humanitati religio est, & à diuinis ad loca, quae diximus, turbanda * temeritas. 3. ¶ Hos verò, qui templa cum armis ingredi audent, ne hoc faciant praemonemus. Dein si telis cincti, quouis Ecclesiae loco, vel ad templi septa, vel circa, vel extra fine, statim eos, vt arma deponant, auctoritate Episcopi à solis clericis seueritas commoniti praecipimus, data eis fiducia †, quòd religionis *, nomine melius, quàm armorum praesidio muniantur. Sed si Ecclesiae voce moniti, post ea, tantorúmque denunciationes noluerint arma relinquere, iam clementiae nostrae apud Deum, & Episcopum causa purgata, armatis si ita res exegerit, intromissis, trahendos se, abstrahendósque esse cognoscant, & omnibus casibus esse subdendos. Sed neque Episcopo inconsulto, nec sine nostra, siue Iudicum in hac alma vrbe, vel vbicumque iussione, armatorum quempiam ab Ecclesiis abstrahi oportebit: ne si multis passim hoc liceat, confusio generetur. Dat. X. Kal. April. Constantinopoli, Antiocho V. C. Cos. & qui fuerit nunciatus.

† Religio praeferenda humanitati
* turbanda. Cont.

† cum fiducia [illegible] Photius [illegible] in Graeco, & [illegible] hoc casu [illegible] clerici.
* Religionis nomine, quam armorum praesidio muniri.

Seruus alicuius ad Ecclesiam confugiens, à clericis eiici debet: quòd si non possunt, domino nuncient, cui facultas extrahendi conceditur, etiam manu armata: adeò quòd si seruus in pugna occideretur, delicto domini non adscriberetur. Salyc.

IV. Impp. Theodosivs, & Valentinianvs AA. Ampelio * P. P.

* Ingredium [illegible] Th. Cviac.
† C. Th. [illegible]

SI seruus * † cuiusquam in Ecclesiam, altariáve armatus, nullis hoc suspicantibus, inopinatus irruerit: exinde protinùs abstrahatur [b], vel continuò domino, vel ei, vnde eum tam furiosa formido perculit, indicetur [c], eique mox abstrahendi copia non negetur. Sed si armorum fiducia resistendi * animos insania impellente conceperit: abripiendi, extrahendique eum domino, quibus id poterit efficere viribus, concedatur. Quòd si illum etiam confugi [d] in concertatione [e], pugnáque contigerit, nulla erit eius noxa, nec confanda † criminationis [f] relinquetur occasio, si is, qui ex statu seruili in hostilis, & homicidae conditionem transiliit, sit occisus. Dat. V. Kal. April. * Valerio, & [Aëtio] † Coss.

* arripiendi.

† confandi criminis.
* Addendum, Cf. Cviac.
† In Cod. Theod. [illegible]

Ista lex prohibet coadunationem, & hominum conuenticula fieri in Ecclesia. Bart. Vel sic: *Seditiones, tumultus, & conuenticula, vel conspirationes in Ecclesiis, etiam contra priuatam personam, non debent fieri sub poena vltimi supplicij.* Salyc.

V. Imp. Martianvs A. ad populum.

DEnunciamus [g] vobis omnibus, vt in sacrosanctis Ecclesiis, & in aliis quidem venerabilibus locis, in quibus cum pace, & quiete vota competit celebrari, abstineatis ab omni seditione: nemo conclamationibus vtatur: nemo moueat tumultum, aut impetum committat, vel conuenticula collecta multitudine in qualibet parte ciuitatis, vel vici, vel cuiuscumque loci colligere [h], ac celebrare

480/C.IV.K.5-4, 207-208
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 209-210
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 211-212
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HIS QVI IN Ecclesiis, &c.

Fauor ecclesiæ fugientibus, fauni & manumittendis.

Amodum.] Cassv. Quæsitum quidam an posset fieri manumissio in ecclesia præsente episcopo & populo, & scripturis interuenientibus? quibus respondet in genere & specie, quod sic. Vivv.

a ¶ *Domini.* etiam minores * vigiati manumittere coram iudice: vt *Instit. de libert.* §. *multæ autem.*

b ¶ *Plebis.* à populi.

c ¶ *Ancillarum.* à mancipio, pistale b pro fogulari: vt *C. de episcop. & cler. l. cephanerepsios.*

d ¶ *Faciant.* id est, manumittant.

e ¶ *In qua.* Ecclesiarum.

f ¶ *Sine manumissionem.*

g ¶ *Vice Adomini.*

h ¶ *Signata.* scribuntur, & sigillentur, quod * est vice scripturæ tabellionis coram iudice factæ. 2. Vel dic, pro tabellioni posui, quòd non est opus pro scribendo instrumento, sed sufficit scriptura privata. a Vide bibliam vtpatet tam libr. 3. vbi hoc genus manumissionis. quàm à Constitution. imperatorib. & consultis super manumissionibus. vnde aut à quo id genus manumissio. aut hanc vim habeat communiter.

i ¶ *Fabe.* qui quæritis an hoc fieri possit.

k ¶ *Pauli.* In ecclesia vel extra coram iudice. 2. Vel dic, pacto; id est, impositione operarum, quas volet.

l ¶ *Testimonium.* licèt alij non sint testes sec. Pott. imò soras populus sunt testes.

m ¶ *Qvi religiosa.* legitur per vsucapionem.

n ¶ *Meritum.* quia bene seruierunt.

o ¶ *Libertatem.* testis vel interpretes non expectato iudice, sed ipso iure fec. It a. Vel dic testem * pro tabellione posui in tali instrumento: vt *C. eod. l.* ¶ Et not quòd quidam * dicunt hic specialè, vt ante † adeam hereditatem competat libertas: quod falsum est, quia contra communem regulam: vt *C. de comm. subs. l. Illum.* & ¶ *de fideicom. Luam.* & *de codic. vltim.* §. *in omnibus.* Sednde ergo hic publicare, scilicet & adire hereditatem.

p ¶ *Dicenda.* coram iudice, & dic per eadem formalia.

q ¶ *Nisi.* iuris.

r ¶ *Clericis.* Sed an idem in laicis? Resp. sic, per *Instit. de libert.* §. *multis.* vbi dicit in ecclesiis, sed non per l. iftam; nisi in clericis, in quibus erat speciale.

s ¶ *Plenam.* à plenam libertatem, & erat in clericis speciale, hodie communitas est vt *Instit. de clerici.* §. *fin. & inscriptis* *Index non debet recedere à iure scripto, propter æquitatem nisi scriptum, nisi melioratio principis ad quem hoc pertinet. f. limitare ius scriptum. h. d.*

1. Imp Constantinvs A. Bassi præfecto † vrbi.

Nter æquitatem * * iúsque a* interpositi interpretationem nobis neat imperatorium maiestatem per Archiepiscopum, & ecclesiæ defensores.

DE HIS QVI IN ECCLESIIS MANVMITTVNTVR.

TITVLVS XIII.

Reputent aliud priuilegium Ecclesiarum & clericorum, illum esse difficile ad Ciuitatem Romanam pertinere, nec manumissiones quascunque eam ferre adipiscipossunt, vt Hermias in l. cap. multis Imperium vetus magi vtile vetus nec dubitandum. Ecclesiæ & nouum imperium agitare: vt qualitercunque manumissio sufficiat seruis cuiuscunque ætatis sint, vt l. 1. j. comm. de manumiss. ad ecclesiam plenam & iustam libertatem, qua modo sui in Ecclesia tales populo & signatore episcopo, suis & clericorum seruis manumissis quibuscunque verbis, quacunque scriptura, quocunque loco etiam absente episcopo ad Ciuitatem Rom pertinere placet. Cviac.

Minor 25. ann. coràm amissite & plebe potest seruũ suum manumittere scriptura interueniente. Sal.

1. Imp. Constantinvs A. ad Protogenem Episcopum.

Amdudum * placuit vt in ecclesia catholica libertatem domini * suis famulis præstare possint, si sub aspectu plebis b adsistentibus Christianorum antistibus c id faciant d: vt propter facti memorium vice actorum interponatur qualiscunque scriptura, in qua e ipse f vice g testiũ signet h. Vnde à vobis i quoque ipsis nũ immeritò diuidæ & relinquendæ sunt libertates quo quisque vestrũm pacto k voluerit, dummodo vetitæ voluptatis cuidens appareat testimonium l. Dat. vj. Id. Iun. Sabino & Rufino Cos.

Clericis permittitur inter vinos & in vltima voluntate seruos suos manumittere, & plenam libertatem conferre. Salvc.

11. Idem A. Ossio *.

Qvi religiosa * † mente in ecclesiæ gremio seruis suis meritam * concesserint libertatem °, eandem eo iure donasse videantur, quo ciuitas Romana solennitatibus decursis p dari cõsueuit. Sed hoc duntaxat his ¶ qui sub aspectu amisitæ dederint, placuit relaxari. Clericis r autem amplius concedimus, vt cum suis famulis tribuant libertatem, non solùm in conspectu ecclesiæ, ac religiosi populi pleni s fructum libertatis concessisse dicantur, verumetiam cùm postremo iudicio dederint libertates, seu quibusliber verbis dari præcoperintita vt ex die publicatæ t voluntatis sine aliquo iuris tenore, vel interprete competat directa libertas. Dat. Kal. Maij Crispo II. & Constant. II. Cos.

DE LEGIBVS, ET CONSTITVTIONIBVS PRINCIPVM, ET EDICTIS.

TITVLVS XIIII.

Acta dictum est supra de iure scripto, parte iuris publici. Consequens est dicere de religio iure publico, quod scilicet consistit in populi, senatus, Principis, Magistratuum Imperio, ex quo professionem leges & constitutiones & alia pertinentia Clarus. Ac primum quidem in hoc tit. agitur de legibus publicis & generalibus quæ antiquæ sunt ipsa populi vel plebis: quales multa ferunt leges populi potestate translata in principem, & consequenter nulla lege posita sunt de ambitu, quia ad eorum principium pertinet magistratus creatio non ad populi suffragium. l. 1. & ad leg. Iul. de amb. Loquitur de re publ. l. de alb. scrib. Quidquid ergo constitutionis principum hodie leges confert ipse, rescripta dicit, subscriptiones, admonitiones pragmaticas, decreta, mandata, interlocutiones, præcepta, edicta. Et decreta quidem, rescripta, & interlocutiones leges sunt, f. ex Leo aut Nou. 32. animus principi fuerit vt ordo rerum mutetur. 36. vel aut l. 3 principis est iura quæ in certis negotiis statuit, similiter quoque ea quæ non certa personæ sed generaliter omnibus forma præscribit. Item §. de his Principis. etiamsi non ad Senatum mittat, vt quod sibi placuit. vel S.C. formarum, & formarum sit, cuius generis orationes multa reperiuntur in libro nostro, & secundum l. 8. omnes illi obtemperantur: leges omnes generales principum, & omnium expediri possint. Vel si legum nouis immo nunc quæritur principis, cuius nomini vix hac ætate vt per omnes populos programmata iudicum in valentiniani iuris, tyberii in forum, vel in theophrasto, vt in scriptoribus sacris legimur, in suggestu illo scribere & audiendi Christiani reciterur verbum Dei, dimittere d.l. 3 quod ad auctorem l. refer quam. C. Th. de haret. Ne leges principum generales suas, & omnes populi reuera, & quæ & mulier l. 3. 4. Diuus. ff. de leg. vid. l. vlti. ff. de accusat. & hominis domui Augusta l. 10. hoc tit. & Augustum ipsum atque Augustam l. 4. vt alios peculiares quoque sui legibus vendatur. Omnes autem qui in corpus iuris referuntur. vel generales sunt, pares Iustinianei sui pertinebat qua pertinenti ad personas vel corpora aut religio certa, finitis, officia ciuitatis, curiæ, prouincia, fabulæ, qua ista non relata in corpus iuris, nihilominus vim suam & robur obtinent, vt ofi in Const. Iustiniani de haff. Cod. conf. eamus omnes non tenent l. 2. hoc tit. & hac differentia legum vt obseruaretur, idem sæpe mouent nec authenes iuris qua sint edictales leges, generales leges, generalia scripta. l. 2. §. vltimo. ff. de leg. tuto. l. quoties. § sed si non in corpore, de hared. inftitu. l. Diui. §. vlt. ad legem Falcidiam. Cviac.

Hic manuscriptus inscribit Constitutiones Constantini, ut sequitur.

a ¶ *Ipso.* i. eius aliud ius ipsum, aliud aquitas postulat. Harmen. *lib. 1. tit. 1.* Cviac.

a ¶ *Ipso.* sc. scripturæ.

¶ Et posse casum in iure scripto & stricto, & æquitate non scripta: vt *C. qui & à quib. præf. & Senat. l. incertum* §. *non omnia. & Inst. de leg. Fa. Can. vel & ff. ad Treb. l.* §. *qui opera.* ¶ Et in his legibus est æquitas non scripta iuri scripto & stricto contraria *l. 1. tit.* a *Æquitas* inuenitur inuenitur scripto obscuro, incauto, latino & stricto sæpius.

quandoque latè patet æquitas, quàm iuri scripto: vt *C. ad Maced. l. Sed Iulianus.* §. *mutus.* Et dic * Et stilus hic interpretandi à nobis sola, id est, nobis licet eam inspicere. Vel dic interpretari proprie, sed in suis iustitiæ finibus. & hæc intellectui non obstat §. *de iis l. plenior.* quia ibi æquitate de æquitate scripta. 2. ¶ Item possit poni eodem modo in iure stricto & non scripto. & æquitate non scripta, vtin manucho b an possit succedere in feudi rigore iuris, seu

b Feudi succedere ella, seu in feudo succedere an possit, qui vivum fabricavit præsumit.

† *al. P.P.*

* Contra ea nouæ alia, quæ ad ius, ut quæ ex præsumptione, quæ ipsa nouella (nulli dubium) sunt ea hac l. tempore.

480/C.IV.K.5-4, 213-214
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 215-216

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 217-218

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 219-220

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 221-222
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Aenigmata.* id est, subtiles dubitationes.
b ¶ *Explosa.* i. remota.
c ¶ *Solus Imperator.* ita quòd nullus alius solus vnde populus Romanus possit ᵇ etiam hodie legem condere: vt *Instit. de iure natur.* § *lex.* 2. Item Senatus: vt ff. *eod. l. non ambigitur.* Excludit ergo solus ᶜ singula generum, non genera singulorum, vt & ibi, Scripto solus ciuitatem seruauit, id est, nullus alius solus: magis quàm populus seruauit. 3. Item non obstat ff. *de off. praefect. praet. l. formam,* alias normam, quia auctoritate principis hoc facit: vt & *hic* subijcit. 4. Item nec quòd dicit, quòd populus transtulit potestatem in principem. Nam capere, id est ᵈ, concessit: vt ff. *de offic. eius cui man. est iurisd. l.* 1. *in f.* 5. Alij vt sudeant quod populus Romanus hodie non potest facere legem ᵉ.
d ¶ *Permisit.* vel ratum habuit: vt *in proœmio* [illegible] § *cumque.* & facit ff. *de vetere iure.* [illegible] *in princ.* [illegible]

nes ambiguitates Iudicum, quas ex legibus oriri euenit, aures accipiunt nostrae, si non à nobis interpretatio mera procedit? Vel quis legum aenigmata ᵃ soluere, & omnibus aperire idoneus esse videbitur, nisi is cui soli legislatorem † esse concessum est? Explosis ᵇ itaque his ᶜ ridiculosis ambiguitatibus, tam conditor, quàm interpres legum solus ᶜ Imperator iustè existimabitur, nihil hac lege derogante veteris iuris conditoribus: quia & eis † hoc maiestas imperialis permisit ᵈ. Dat. ᵉ VI. Kalend. Nouemb. Decio V. C. Cos.

differentia tanquam inter genus & speciem.

e ¶ [S]i quis.] Scripsit. non ᵃ autem scribat, vt *hic*, & est speciale: vt & arg. C. *de episc. & cler. l. si quis per calumniam.* § *fin.* & not. *Instit.* [illegible] *de hoc* [illegible]

DE MANDATIS PRINCIPUM.
TITVLVS XV.

EX Constitutionibus specialibus principis sunt priuilegia & decreta interposita in negotio aliquo, ita vt in exemplum non trahantur, L. 2. tit. prox. sunt & mandata, id est, praecepta sunt omnia quae certis personis dantur à principe, velutì praesidibus aut procuratoribus, quae Dio LIII. [illegible] *siue* [illegible] *iussiones quae dantur Comitibus consistorianis vel tribunis & notariis concernentibus imperialium iussionum vel referendariis palatij perferenda ad praesides prouinciarum, quae nisi constent ex scripto, nullius momenti sunt. L. 1. praeterquam vnus casus qui proponitur in l. 2. quam restituit & capitul. obser.* [illegible] *& falsus est qui pro eo reposuit in hoc tit. Iustiniani Nou. 17. quae fuit emissa post editionem Codicis, Belisario Consule.* CVIAC.

DE MANDATIS principum.

Suprà de constit. principum dixit: Sed quia mandata sunt constitutiones speciales, ideò de his supponit. Et est inter mandatum & constitutionem

Mandatum principis non potest probari, nisi per scripturam. BALD. Vel sic: *Praetextu mandati principis non debet admitti quis cuiuscunque dignitatis: nisi illud probet in scriptis.* SALYC.

1. Impp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad [illegible] ᵃ P.P.

SI quis † adserat cum mandatis nostris secretis se venisse: omnes sciant nemini quicquam nisi quod scriptis ᵇ probauerit, esse credendum: nec vllius dignitate terreri, siue ille tribuni, siue notarij, siue comitis proferat dignitatem: sed sacras literas esse quaerendas. Dat. XVI. Kalend. Iul. ᵃ Heracleae, Merobaude II. & Saturnino Coss.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΟΥΣΤΙΝΟΣ
καὶ Ἰουστινιανὸς ΑΑ.

Θ[illegible]

Latinè Antonij Contij.

SAncimus neminem clarissimorum praesidum nostrorum supremorum vel subalternorum (*posse*) suis inscribere sententiis, *Ut diuino verbo iussimus,* vel *iussionem facere aliquam, vel renuntiationem*, vel aliud quidpiam eorum constituere quae ab ipsis fiunt: nisi quantùm in contradictam dationibus, reperiant diuinam nostram sine scriptis factam esse iussionem, iudicè seu contradicem datum rectè ferre suas sententias: Similiterq. gloriosissimè quaestorem sacri nostri palatij & spectabiles referendarios nostrae pietatis rectè sine scriptis diuinam iussionem factam accedentibus, [ad nos] iudicémque vel contradicem petentibus: aut quid aliud eorum quae lites pertrahunt per positionem, (seu constitutionem) componere: In hoc enim solo diuinae nostrae non scriptae iussionis mentionem fieri concedimus.

DE SENATVS consultis.

Dictum est suprà de legibus quae à populo constitue incremento fiebant: sed quia nullo populo in immensum difficile coepit posse conuenire in leges condendas: ideò elegit populus centum senatores vt ipsi vice populi consulerentur: vt quidquid statuerent, lex esset: vt Instit. de iur. nat. §. senatusconsultum. & sic factum est senatusconsultum Vellaeianum, Maced. & alia multa.

[Q]Vamuis.] Etiamsi maiorum. vt *Instit. de iure natural.* §. *senatusconsultum.*
g ¶ *Statutorum.* à senatu.
h ¶ *Crimine.* & sic etiam deportetur: vt ff. *ad legem Iul. de ambit. l.* 1. & hoc quia magnae ᵇ auctoritatis est senatusconsul. vt ff. *à quibus appel. non lic. l.* 1. & ff. *de fide* [illegible] & facit *infrà de preci. imp. offeren. l. rescripta.*

DE SENATVSCONSULTIS.
TITVLVS XVI.

SEquitur alia pars iuris ciuilis, Senatusconsulta, id est, iura quae Senatus facit, siue decreta amplissimi ordinis, quae tamen in posterum fieri vetat Leonis Nou. 78. cum forte Senatus etiam potestas translata in principem. Antiqua tamen Senatusconsulta manent, sicut antiquae leges. & vt hic ostenditur contra ea elicita rescripta, veluti contra S.C. Tertyllianum, aut contra S.C. Vellaeianum, nullius momenti sunt. Ibid. si obseruauerint l. 8. T. de legib. nulla lex principis generalis valeret sine S.C. quod & Probum constituisse Vopiscus refert. CVIAC.

Senatusconsulta sunt seruanda, & contra ea rescripta non valent, & impetrator punitur h. d. SALYC.

1. Impp. † GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Senatum.

QVamuis senatusconsultum perpetuam per se obtineat firmitatem ᶠ, tamen nostris legibus etiam idem prosequimur: adiicientes, vt si quisquam speciali supplicatione eliciendum aliquod rescriptum tentauerit, vt transire ei formam liceat statutorum ᵍ: tertia patrimonij parte mulctetur, & damnatus ambitus crimine ʰ, maneat infamis. Dat. VII. Kal. Aug. Heracleae Richomere & Clearcho Coss.

DE VETERE IVRE ENVCLEANDO,
& de auctoritate iuris prudentum, qui in Digestis referuntur.

TITV

Marginal notes (left): a [illegible] b Dic vt supra [illegible] c Textus [illegible] d Theophyl. [illegible] e [illegible] ᵃ *al. Antium.* Vetus Cuia. ᵉ Post legibus [illegible] Constantius [illegible] III Kal. Aug. [illegible] Romae. Merobaude II. & Saturnino Coss. CVIAC.

Marginal notes (right): a Delegatis tamen iurisdictionis [illegible] b Senatusconsulta magnae sunt [illegible] † al. Impp. Valentinianus [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 223-224
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE VETERE iure, &c.

TITVLVS XVII.

Equidem alia pene iuris ciuilis, responsa, & interpretationes iurisconsultorum veterum qui ab imperatoribus comitiali iure respondendi, scribendi, interpretandi potestatem acceperant, eliminari existimauimus, cum tamen à superioribus, scriptis nondum esset finis, quæ sunt pro parte iuris ciuilis. Et nisi nouæ constitutiones, earum fides vndique turpiter, aliæ auctoritatem parem in l. vlt. C. de legib. habeant, tamen si ea derogare aut quibus hanc facultatem eis dederit maiestas imperialis. Inhæret autem primi Constitutionis titulo huius in Digestorum L. libros Tribonianum, & auctoritas, & ingens omnis profectus. quæ ille filij in eo opere ordinando adhibuerit diligentia nescimus, & vix recepta quæque confirmata, ac veterum Iurisconsultorum, scripta, atque ita sua facta, vt ipse ingenium purgare, & eorum fraudem confingere, atque in eiusmodi sensum, quod emolumento dicit, ita id adaptare emendatio cuique defuisse iam & certe. Iustus ergo veteris antiquam prudentiæ Iurisconsultorum vocem. De Iustinianeis autem ita censendum aliquid afferri. Postremæ Constitutionis titulo, lingua confusa exarata, quid quoque parte Digestorum contineatur, & quidquid quod parum, atque Codici Constitutionum non redducit: nec enim tam dictionis Referendi prudentiæ, aut Senatusconsulta, tum lege abierunt penitus feliciter ad populi, sed Imperatoris sufficientis vocē populi, & fidei tabulæ tenebrarum auctoritatem emendati, & interpretandi iuris: l. 1. n. gen. & vlt. l. de legib. decimus. Referendi prudentiæ, & Senatusconsulta Constitutionum vigorem obtinere. Et quod in hoc iuris adeptus de auctoritate iurisprudentiam, qui in Digestis reformatur, ab pertinet, quid præcipui primi Constitutione definitur ex omnium Imperatorum, se eadem auctoritatem alter alteri posse habeatur, ne Papinianis fora Vlpianus, vel Paulus, vel Martianus vocetur, abrogatis l. 11. Cod. Theod. de resp. prud. Cujac.

1. Imp. IVSTINIANVS A. Tribonia-no viro amantissimo quæstori sacri palatij.

EO * † auctore nostrum gubernante imperium, quod nobis à cœlesti maiestate traditum est, & bella feliciter peragimus, & pacem decoramus, & statum Reipublicæ sustentamus: & ita animos nostros ad Dei omnipotentis erigimus adiutorium, vt neque armis ᵇ confidamus, neque nostris militibus, neque bellorum ducibus, vel nostro ingenio: sed omnem spem ad solam prouidentiam referamus summæ Trinitatis, vnde & mundi totius elementa processerunt, & rerum dispositio in orbē terrarum producta est. Cùm itaque nihil tam studiosum in omnibus rebus inuenitur, quàm legum auctoritas, quæ & diuinas, & humanas res bene disponit, & omnem iniquitatem expellit: reperimus autem omnem legum tramitem (quia b Vbe condita, & Romulus defendit temporibus) ita esse confusū, vt in infinitum extendatur, & nullius humanæ naturæ capacitate concludatur: prius nobis studium fuit à sacratissimis retrò Principibus iuitium sumere, & eorum constitutiones emendare, ac viæ dilucidæ tradere: quatenus in vno Codice congregatæ, & omni superuacua similitudine, & iniquissima discordia absolutæ, vniuersis hominibus promptum lux lynceitatis præbeant præsidium. Hócque opere * consummato, & in vno volumine, nostro nomine præfulgente, condumeo: cùm ex paucis, & temporibus relevati ad summam, & plenissimam iuris emendationem pernenire properaremus: & omnem Romanam sanctionem & colligere & emendare, & tot Auctorū dispersa volumina vni Codici inditæ ostendere, (quod nemo aliis neque speraue, neque optare ausus est:) res quidem nobis difficillima, imò magis impossibilis videbatur: sed manibus ad cœlum erectis, & æterno auxilio inuocato, eam quoque curam nostris animis reposuimus, freti Deo, qui & res petitas desperatas donare, & consummare virtutis magnitudine potest. Et ad hæc ᵈ syncerissima optimam respeximus ministerium tibique primùm hoc opus commisimus, ingenij tui documento ex Codicis nostri ordinatione accepto: & inssimus quos probares tam ex facundissimis antecessoribus, quàm ex viris disertissimis togatis fori amplissimæ sedis ad sociandum laborem eligere. His itaque * collectis, & in palatium nostrū introductis, nobilique tuo testimonio placitis, totam rem faciendam permisimus: ita tamen, vt tui vigilantissimi animi gubernatione res omnis celeberur. Iubemus igitur vobis, antiquorum prudentium, quibus auctoritatem conscribendarum, interpretandarumque legum sacratissimi Principes præbuerunt, libros ad ius Romanum pertinentes & legere, & elimare: vt ex his omnibus † materia colligatur nulla, (secundùm quod possibile est) neque similitudine, neque discordia derelicta: sed ex his hoc colligi, quod vnum pro omnibus sufficiat. Quia autem & alij libros ad ius pertinentes scripserunt ᵍ quorum scripturæ à nullis auctoribus recipiæ, nec vsitatæ sunt: neque nos eorum volumina nostram inquietare * sanctionem ᵇ dignamur. Cùmque hæc materia à summa † nostri numinis liberalitate collecta fuerit ⁱ, oportet eam ᵏ pulcherrimo opere extruere, & quasi propeium, & sanctissimum templum lustitiæ confectare, & in libros quinquaginta ˡ & certos titulos totum ius digerere, tam secundùs Codicis nostri constitutionem, quàm edicti perpetui imitationem, prout hoc nobis * commodius esse poterit, vt nihil extra memoratam consummationem possit esse derelictum, sed his quinquaginta libris totum ius antiquum per mille & quadringentos penè annos confulum, & à nobis porgarum, quasi quodam muro vallatum nihil extra le habeat: omnibus auctoribus iuris æqua dignitate pollentibus, & nemini quidam prærogatiua † seruandaquia non omnes in omnia †, sed certi per certa vel meliores, vel deteriores inuenimur. Sed neq; ex multitudine * auctorum, quod melius, & æquius est iudicatore cùm possit vnius fortàn & deteriorii sententia & multos, & maiores aliqua in parte superare. Et ideò ea, quæ in nostis * Æmilij Papiniani ex Vlpiano, & Paulo, necnon & Martiano adscripta sunt, quæ antea nullam vim propter honorem splendidissimi Papiniani obtinebant, non ſtarim respuere *: sed si quid ex his ad repletionem summi ingenij Papiniani laborum, vel interpretationem necessarium esse perspexerit, & hoc ponere legis vicem * obtinens, non moremini: vt omnes, qui relati fuerint in hunc Codicem, prudentissimi viri, habeant auctoritatem, tanquam si eorum studia ex principalibus constitutionibus, profecta & à nostro diuino fuerint ore profusa. Omnia enim

H me

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 225-226
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Subtilius.* ſi habet, *non ſubtiliter : dic, non ſubtiliter factum quę præcipitur, &c. ſi habet, non inſubtiliter : dic, emendatum non inſubtiliter, ſed ſubtiliter. hic & de hereditatibus accrescendis l. j. §. j.*

b ¶ *Retro* - quoad ſententiam, ſed ſuperius §. quoad ordinationem.

c ¶ *Transferre ſit.* ⁺ *id eſt, convertit. ſic ff. de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio l. j. in fin.*

d ¶ *Nulla.* Nota nullam contrariam, ⁺ vel ſimile in legibus reperitur, vel invenies vt j. d. *priori §. per contrariam.*

e ¶ *Codicis* ſc. Digeſti.

f ¶ *Roma ſuprà. vt ff. de legibus, & senatusconſultis Lex posthac.* ¶ *Item nos.* Romam *caput orbis.*

g ¶ *Codicibus.* id eſt, Codice, & Digeſto.

h ¶ *Codicum.* id eſt, Digeſtum.

i ¶ *Obitum reperit, interpretes.*

k ¶ *Commentatis* ſc. faciendo, & addendo novas leges. Nam nō poſſumus exponi illas, ſed veritas eſt, quod reponere vt ſtatim patet.

l ¶ *Codem.* id eſt, Digeſti.

m ¶ *Admonitoria.* ⁴ ſ. *quæ antiquas, quæ vicem gerunt concordantiarum* ⁴.

n ¶ *Ex interpretatione. de qua dixi l. de legi. & conſt. l.*).

o ¶ *Significetur.* quia ſignetur l. ult. h. t. continuē nomen debet ſcribi.

p ¶ *Codex.* id eſt, Digeſtum.

q ¶ *Digeſtum.* id eſt, ſacratum.

Tanta.] Quo ſcil. tempore.

r ¶ *Facilitatem* ſc. ſanctionem. & vocat eam Imperatoram, quàm aliorum leges ſanctionem.

s ¶ *Hæc.* ſc. antiquam iuſt.

t ¶ *Retrahentem.* reperet, ſanctionem.

u ¶ *Neque contrarium.* neque idem, nihil iuris diuſcere adnectit : vt *l. j. princ. §. nulla. & de nouo Codice faciem. §. quidem.*

v ¶ *Præſidium.* id eſt, Deum, qui eſt præſidium mortis.

meritò noſtra facimus †, quia ex nobis omnis eis impartiretur auctoritas. Num qui ſubtiliter ᵃ factum emendat, laudabilior eſt eo, qui primus inuenit. Sed in hoc ſtudium vobis eſſe volumus, vt ſi quid in veteribus libris non bene poſitum inueniatis, vel aliquod ſuperfluum, vel minus perfectum : ſuperuacua ſolligudine remota, & quod imperfectum eſt repletum, & omne opus moderatum, & quaſi pulcherrimum oſtendatis. Hoc etiam nihilominùs obſeruando, vt ſi aliquid in veteribus legibus vel conſtitutionibus, quas antiqui in ſuis libris poſuerunt, non rectè ᵇ ſcriptum inuenſaris, & hoc reformetis & ordini moderato tradatis, vt hoc videatur eſſe verum, & optimum, & quaſi ab initio ſcriptum, quod à vobis electum, & ibi poſitum fuerit. Et nemo ex comparatione veteris voluminis quaſi vitioſam ſcripturam arguere audeat. Cùm enim antiqua lege, quæ regis nuncupabatur, omne ius, omniſque poteſtas populi Romani in imperatoriam tranſlata ſit ᵈ poteſtatem : nos verò ſanctionem omnem non diuiſimus in alias, & alias conditorum partes, ſed totam noſtram eſſe voluimus, ne quid poſſit antiquitas noſtris legibus abrogare. Et in tantum volumus eadem omnia cùm repoſita ſunt, obtinere ᵉ, vt ſi aliter fuerint apud veteres conſcripta, in contrarium autem in compoſitione noſtra inueniantur, non ſcripturæ, ſed noſtræ electioni hoc adſcribatur. Nulla ᵍ itaque in omnibus prædicti codicis ᵉ membris dirimenda (ſic enim à vetuſtate Græco vocabulo nuncupatur) aliquem ſibi locum vindicet, ſed ſit vna concordia, vna conſequentia, adſertatio nullo conſtituta. Sed & ſimiliudinem (ſecundùm quòd dictum eſt) ab huiuſmodi conſummatione voluimus exulare: & ea quæ ſacratiſſimis conſtitutionibus, quas in Codicem noſtrum redegimus, cauta ſint, iterum poni ex veteri iure non concedimus: cùm diualium conſtitutionum ſanctio ſufficiat ad eorum auctoritatem, niſi forte vel propter diuiſionem, vel propter repletionem, vel plenioremindaginem hoc contigerit : & hoc tamen perraro, ne ex continuatione huiuſmodi lapſus oriatur aliquid in tali prato ſpinoſi. Sed & ſi quæ leges in veteribus libris poſitæ, iam per deſuetudinem abierunt, nullo modo vobis eaſdem ponere permittimus: cum hæc tantummodò obtinere voluimus, quæ vel iudicium frequentiſſimus ordo exercuit vel longa conſuetudo huius almæ vrbis compoſuit, ſecundùm Saluij Iuliani ſcripturam, quæ iudicat debere omnes ciuitates conſuetudinem Romę ſequi ᶠ, & leges, quæ caput ᵍ eſt orbis terrarum, non ipſam alias ciuitates. Romam autem intelligunt non ſolùm veterem, ſed etiam regiam noſtram quæ Deo propitio melioribus cōdita eſt auguriis. Ideóque iubemus duobus iſtis Codicibus à omnia gubertiari: vno conſtitutionum, altero iuris enucleati, & in futurum Codici ʰ componendi vel ſi quid aliud à nobis fuerit promulgatum Inſtitutionum vicem obtinens : vt tudis animus ſtudioſi ſimplicibus emeritus, facilùs ad altioris prudentiæ redigatur ſcientiam. Noſtram autem conſummationem, quæ à nobis Deo annuente componetur, Digeſtorum, vel Pandectarum nomen habere ſanximus : nullis iuriſperitis in poſterum audentibus commentarios ⁱ illi applicare, & verboſitate ſua ſupradicti Codicis ᵏ compendium confundere : quemadmodum in antiquioribus temporibus factum eſt, cùm per contrarias interpretantium ſententias totum penè ius conturbatum eſt. ſed ſufficiat per indices tantummodò, & titulorum ſubeſſentes (quę ὑφ' ἑαυτὰ nuncupantur) quædam admonitoria ˡ eius facere, nullo ex interpretatione ᵐ eorum vitio oriundo. Ne autem per ſcripturam aliqua fiat in poſterum dubietas, iubemus nō per ſignorum captiones, & compendioſa ænigmata (quæ multas per ſe, & per ſuum vitium ἀστοχίας induxerunt) eiuſdem Codicis textum conſcribi, etiamſi numerus librorum ſignificetur ⁿ, aut aliud quicquam. Nec enim hæc per ſpecialia ſigna numerorum manifeſtari, ſed per literarum conſequentiam explanari cōcedimus. Hæc igitur omnia Deo placido facere tua prudentia vnà cum aliis facundiſſimis viris ſtudeat, & tam ſubtili, quàm celeriſſimo ſtiliſtradere : vt Codex ᵖ conſummatus, & in quinquaginta libros digeſtus ᵠ, nobis offeratur in maximam, & æternam rei memoriam, Deique omnipotentis prouidentiæ argumentum, & noſtri imperij, veſtrique miniſterij gloriam. Dat. xiv. Kalend. Ianuar. Conſtantinopoli, Lampadio. & Oreſte vv. cc. Coss.

FELICITER.

11. Impp. † Carr. Fla. Iustinianvs A. ad Senatum, & omnes populos.

† Retractatum hanc conſtitutionis caput eſt hac in ſcriptione. De confirmatione Digeſtorum. * Vide Alciatum diſputat. 10. col. 39.

TAnta * circa nos diuinæ humanitatis eſt prouidentia, vt ſemper æternis liberalitatibus nos ſuſtentare dignetur. Poſt bella enim Parthica æterna pace ſopita, poſtque VVandalicam gentem ereptam & Carthaginem, imò magis omnem Libyam Romano imperio iterum ſociatam : etiam leges antiquas iam ſenio prægrauatas per noſtram vigilantiam præbuit in nouam pulchritudinem, & moderatarum peruenire compendium : quod nemo ante noſtrum imperium vnquam ſperauit, neque humano ingenio poſſibile eſſe prætitis exiſtimauit. Erat enim mirabile, Romanam ſanctionem ab Vrbe condita vſque ad noſtri imperij tempora (quæ † pene in mille & trecentos † annos concurrunt) inteſtinis prælijs vacillantem ˢ, hùcque ˢ & in imperiales conſtitutiones extendentem ᵗ, in vnam reducere conſonantiam, vt nihil neque contrarium ᵘ, neque idem, neque ſimile in ea inueniatur, & ne geminæ leges pro rebus ſingulis poſitæ voquam appareant. Namque hoc cæleſtis quidem prouidentiæ peculiare fuiſſe humanæ verò imbecillitati nullo modo poſſibile. Nos itaque more ſolito ad immortalitatis præſidium ᵛ reſpeximus, & ſummo numine inuocato, Deū auctorem, & ſocias operis præfulem fieri optauimus: & omne ſtudium Triboniano viro excelſo, magiſtro officiorum, ex quæſtore ſacri noſtri palatij, & exconſule credidimus, eique omne miniſterium huiuſmodi

480/C.IV.K.5-4, 227-228

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

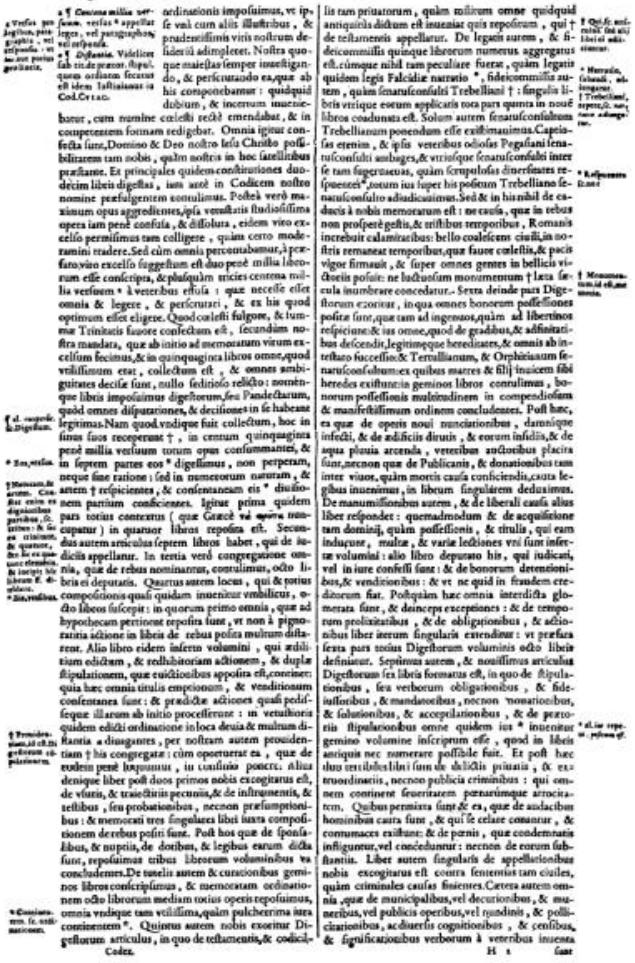

Codex.

H 1 sunt

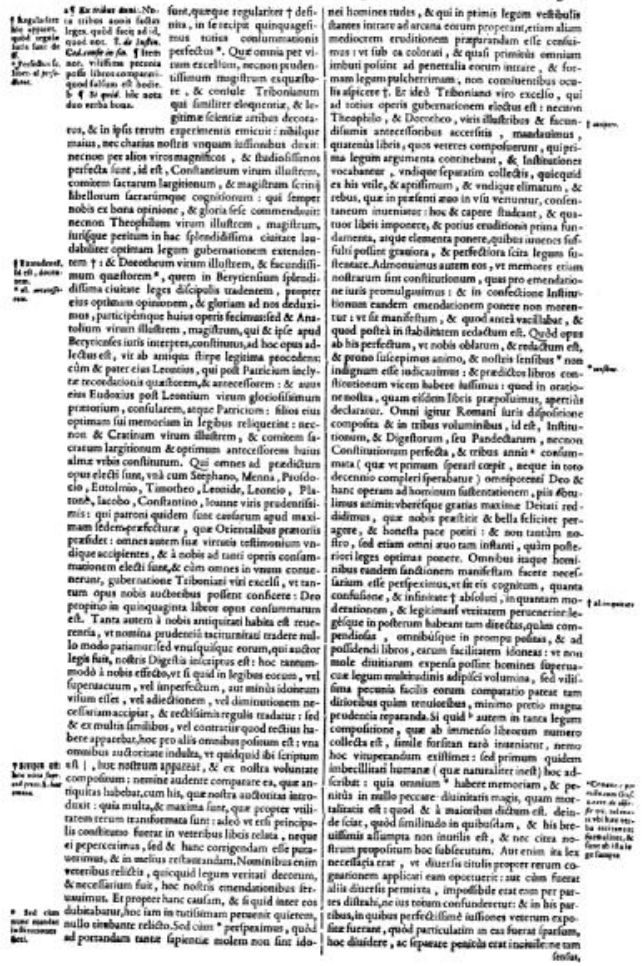

480/C.IV.K.5-4, 231-232

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sensus, quàm aures legêtium ex hoc perturbarentur. Similique modo si quid in principalibus constitutionibus earum est, hoc in Digestorum volumine poni nullo modo concessimus, quasi constitutionum recitatione sufficientem esse. & hoc ratiõ ea hîsdem causis, ex quibus similitudo assumpta est. Contrarium * autem aliquid in hoc codice [b] posicum nullum sibi locum vindicabit, nec inueniet, si quis subtili animo diuersitatis rationes excutiat: sed est aliquod nouum inuentum, vel occultè positum, quod dissonantiæ querelam dissoluit, & aliam naturam inducit discordiæ fines effugientem. Sed & si quid forsitan pœtissimum est, quod in tantis millibus, quasi in profundo positum latitabat: & cùm idoneum fuerat poni, obscuritate inuolutum necessariò derelictum est: quis hoc reprehendere recto animo possit? Primò quidem propter ingenij mortalis exiguitatem: deinde propter ipsius rei vitium, quod multis inutilibus permixtum, nullam sui ad eruendum præbuit copiam: demùm quia multò vilius † est pauca idoneè effiodere *, quàm multis inutilibus homines pregrauare. Mirabile autem aliquid ex his libris emerserit, quòd multitudo antiqua præterea breuitate paucior inuenitur. Homines enim, qui anteà lites agebant, licèt multæ leges fuerant positæ, tamen ex paucis lites perficiebant, vel propter inopiam librorum, quos comparare eis impossibile erat, vel propter ipsam inscitiam: & voluntate iudicum magis, quàm legitima auctoritate lites diriminebantur. In præsenti autem consummatione nostrorum Digestorum ex tantis leges collectæ sunt voluminibus, quorum etiam nomina antiquiores homines, non dicimus, nesciebant, sed nec vnquam audiebant: quæ omnia collecta sunt substantia amplissima congregata: vt egena quidem antiqua multitudo inueniatur, opulentissima autem breuitas nostra efficiatur. Antiquæ autem sapientiæ librorum copiam maximè Tribonianus vir excellentissimus præbuit, in quibus multi fuerant & ipsi eruditissimi hominibus incogniti: quibus omnibus perfectis, quicquid ex his pulcherrimum erat, hoc lemmatum in optimam nostram compositionem peruenit. Sed horum operis conditores non solùm ea volumina perlegerunt, ex quibus leges positæ sunt, sed etiam alia multa, quæ isti nihil vel vsile, vel nouum in eis inuenientes, quod excerptum posteris Digestis applicarent, oprimo animo reposuerunt. Sed quia diuinæ † quidem res perfectissimæ sunt, humani verò iuris conditio semper in infinitum decurrit, & nihil est in ea, quod perpetuò stare possit *, (multas enim formas edere natura nouas deproperat) non desperamus quædam posteà emergi negotia, quæ adhuc legum latoris non sint inuocata. Si quis igitur tale contigerit, augustum imploretur remedium: quia ideò Imperialem fortunam rebus humanis Deus præposuit, vt possit omnia, quæ nouiter contingunt, & emendare, & componere, & modis, ac regulis competentibus tradere: & hoc non primùm à nobis dictum est, sed ab antiqua descendit profapia: cùm & ipse Iustinianus legum, & † edicti perpetui * subtilissimus conditor in suis libris hoc retulerit, vt si quid imperfectum inueniatur, ab imperiali sanctione hoc repleatur. Et hoc non ipse solus, sed & diuus Hadrianus in compositione edicti, & senatusconsulto, quod eam secutum est, hoc apertissimè definiuit, vt si quid in edicto positum non inueniatur, hoc ad eius regulas, eiúsque consecturas, & imitationes possit noua constituere auctoritas. Hæc igitur omnia scientes patres conscripti, & omnes orbis terrarum homines, gratias quàm amplissimas agite summæ diuinitati, quæ nostris temporibus tam saluberrimum opus seruauit. Quo enim antiquitas digna diuino non est visa iudicio: hoc nostris temporibus indultum est. Has itaque leges & adorate, & obseruate, omnibus antiquioribus quiescentibus, nemòque vestrûm audeat vel comparare eas prioribus: vel si quid dissonans in vtroque est, requirere: quia omne, quod hîc positum est, hoc vnicum, & solum obseruari sancimus. Nec in iudicio, nec in alio certamine, vbi leges necessariæ sunt, ex aliis libris, nisi ex hîsdem inscriptionibus, nostrisque Digestis, & constitutionibus à nobis compositis, vel promulgatis, aliquid vel recitare, vel offendere conetur: nisi temerator velit falsitatis crimini subiectus, vnà cum iudice, qui ei audientiam accommodauerit, pœnis grauissimis laboraturus. Ne autem incognitum vobis sit, ex quibus veterum libris hæc confummatio ordinata sit, iussimus & hoc in primordiis Digestorum nostrorum inscribi, vt manifestum sit ex quibus legislatoribus, quibúsque libris eorum, & quot millibus hoc iustitiæ Romanæ templum ædificatum est. Legislatores autem, vel commentatores eos elegimus, qui digni tanto opere fuerant, & quos anteriores piissimi Principes admittere non sunt dedignati: omnibus vno dignitatis apice impertito, nec sibi quoquam aliquam prærogatiuam vindicante. Dum enim consitutionum vices, & has leges obtinere censuimus, quasi ex nobis promulgatas: quid amplius, aut minus in quibusdam esse intelligatur, cùm vna dignitas, vna potestas omnibus est indulta? Hoc autem, quod ab initio nobis iustum visum est, cùm hoc opus fieri Deo annuente mandabamus, tempestiuum nobis esse videtur & in præsenti sancire: vt nemo nec eorum, qui in præsenti iuris peritiam habent, nec qui posteà fuerint, audeant commentarios hîsdem legibus annectere: nisi tantùm si velint eas in Græcam vocem transformare sub eodem ordine, eadémque consequentia, sub qua voces Romanæ positæ sunt: hoc quod Græci κατὰ πόδας dicunt: vel si quid forsitan per titulorum subtilitates annotare maluerint, & ea, quæ παρέργως nuncupantur *, componere. Alias autem legum interpretationes, imò magis peruersiones eos iactare non concedimus: ne verbositas eorum aliquod legibus nostris afferat ex confusione dedecus: quod & in antiquis edicti perpetui commentatoribus factum est, qui opus moderatè confectum hoc atque illuc in diuersas sententias producentes, in infinitum distraxerunt: ve penè omnem Romanam sanctionem esse confusam * † [cerneres.] quod si non passi fuimus, quemadmodum posteritatis admitteret vana discordia? Si quid autem tale facere ausi fuerint, ipsi quidem falsitatis rei constituantur, voluntas autem eorum omninò corrumpatur. Si quid verò (vt suprà dictum est) ambiguum foerit visum, hoc ad imperiale culmen per iudices referatur, & ex auctoritate augusta manifestetur, cui soli leges condere, & interpretari concessum est. Eandem autem pœnam falsitatis constituimus & aduersos eos, qui in posterum leges nostras per signorum obscuritates ausi fuerint conscribere. Omnia enim, id est, & nomina prudentum, & titulos, & librorum numeros, per consequentiam literarum volumus, non per signa manifestari: ita vt qui talem librum sibi comparauerit, in quo signa posita sunt, in qualicunque loco libri *, vel voluminis, sciat inutilis se esse codicis dominum. neque enim licentiam aperimus ex tali codice in iudicium aliquid recitari, qui in quacunque sui parte signorum habet malitiam. ipse autem librarius, qui ea inscribere ausus fuerit, non

a ¶ Contrarium aut. b ¶ Codice li. Digestorũ. c ¶ Edicti perpetui sic etiam dicitur in l. pen. de condendo. Cod. d. e ¶ Nouo quoque. Et pro eo in fin. Contra hoc dic, vt ibi. f Confusam. Obscuratè. g Edicti. ¶ Nec totam * falsam ratione parem. sic ff. de fur. l. vulgaris. ¶ quod si rerum vsu ff. ad Silla. l. ij. ¶ si quis testabatur. 2. Vel dic contrà in testamentis: vt ff. de manumiss. fest.

† Multò vilius vide not. vt in simil. de reform. fac. pand. vol. 1. & in autem. de edend. fol. 10. vol. 2. & in Auth. de Ant. Abbatem in princ. Quarto. * effodere.

† Sed quia diuinæ non sic hîc nullo contextu. * Contra. vide etiam in Auth. de nupt. in princ. vbi hæc verba tenentur. Vid.

† Edicti perpetuum.

† Deeff. Fl. ou. Hi. est enim Gracchanus. Aut. de nup. in l. sup. a.

480/C.IV.K.5-4, 233-234
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Duodecimae indictionis. ¶ Argu. l. de Iustin. Cod. confir. in fin. contra. Solu. vt ibi.

solùm criminali poena (secundùm quod dictum est) plectetur: sed etiam libri aestimationem in duplum domino reddet, si & ipse dominus ignorans talem librum vel comparauerit, vel confici curauerit: quod & antè à nobis dispositum est constitutione, quam ad legum professores dimisimus. Leges autem nostras, quas in his codicibus vel Institutionum, seu elementorum, Digestorum, seu Pandectarum posuimus, suum obtinere robur ex tertio nostro felicissimo sancimus consulatu praesentis duodecimae indictionis a, tertio Kalendas Ianuarias, in omni aeuo valituras, vnà cum nostris constitutionibus pollentes, & suum vigorem in iudiciis ostendentes in omnibus causis, siue quae posteà emerserint, siue quae in iudiciis adhuc pendent, nec eas iudicialis, vel amicalis forma compescuit. Quae enim iam vel iudiciali sententia finita sunt, vel amicali sopita pacto: haec resuscitari nullo volumus modo. Bene autem properauimus in tertio nostro consulatu & has leges edere: quia maximi Dei & Domini nostri Iesu Christi auxilium felicissimum aeuum nostrae Reipublicae donauit: cùm in hoc & bella Parthica abolita sunt, & quieti perpetuae tradita, & tertia pars totius mundi nobis accreuit. Post Europam enim, & Asiam tota Libya nostro imperio adiuncta est, & tanto operi legum caput impositum, & omnia coelestia dona nostro tertio consulatu indulta. Omnes itaque Iudices nostri pro sua iurisdictione easdem leges suscipiant, & tam in suis iudiciis, quàm in hac regia vrbe habeant, & proponant, & praecipuè vir excelsus huius almae vrbis praefectus. Curae autem erit tribus excelsis praefectis praetorii tam Orientalibus, quàm Illyricis, necnon & Libycis, per suas auctoritates omnibus, qui suae iurisdictioni suppositi sunt, eas manifestare. Dat. xvij. Kalend. Ianuar. Constantinopoli, D. N. Iustiniano P.P.* III. Cos.

*leg. Perpetuo Aug. vt vulga. Propter praepo. Cruc.

FELICITER.

III. Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλ. Ἰουστινιανὸς, Ἀλαμαννικὸς, Γοτθικὸς, Φραγγικὸς, Γερμανικὸς, Ἀττικὸς, Ἀλανικὸς, Βανδαλικὸς, Ἀφρικανὸς, εὐσεβὴς, εὐτυχὴς, ἔνδοξος, νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος αὔγουστος τῇ μεγάλῃ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ καὶ πάσαις τῆς οἰκουμένης ἡμῶν πόλεσιν.

Δέδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν πρὸς Πέρσας εἰρήνην μετὰ τὰ κατὰ Βανδίλων τρόπαια, καὶ τὴν ὅλην Λιβύης κτῆσιν, καὶ τὴν τῆς ὀνομαστοτάτης Καρχηδόνος ἀνανάληψιν, καὶ τὸ τῆς ἀνανεώσεως τῶν παλαιῶν νόμων ἔργον εἰς πέρας ἀγαγεῖν, ὅπερ οὐδεὶς τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων, (ἴστε) οὐδὲ εἰς νοῦν βαλέσθαι ἔσχηκεν ἄν, οὔτε δυνατὸν ὅλως τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τοῦτο εἶναι ἐνομίσθη. καὶ γὰρ θαύματος ἦν τὴν Ῥωμαϊκὴν νομοθεσίαν ἀπὸ τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης κτίσματος, μέχρι τῶν τῆς ἡμετέρας βασιλείας χρόνων σχεδὸν ἀμφὶ τὰ χίλια καὶ τετρακόσια ἔτη συντρέχουσαν, οὐκ ἐν τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι πρὸς ἑαυτὴν ἄλλην συμφωνίαν τε καὶ διαφωνίαν, καὶ τὰ μὲν μαχόμενα αὐταῖς ἐξελεῖν· τὰ δὲ ταυτόν τε καὶ ὅμοιον ἐξωθῆσαι. μίαν δὲ αὐτῇ καινὴν εὐθέως παραγαγεῖν, ὥστε ἕνα τὸν κείμενον ἐφ' ἑκάστου πράγματος νόμον, τῆς αὐτῆς ῥοπῆς, καὶ τῆς ἐκεῖθεν φιλανθρωπίας ἴδιον ἦν, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης τινὸς ἐπινοίας ἢ ἰσχυρίσεως ἢ δυνάμεως ὅλως. ἡμεῖς οὖν τοῦτο δὴ τὸ συνηθέστερον ἡμῖν τὰς χεῖρας εἰς Θεὸν ἀνατείναντες, καὶ αἰτήσαντες ἡμῖν αὐτὸν συλλαβεῖν, ἐνεχειρήσαμέν τε καὶ τὸ πᾶν ἐξειργασάμεθα Τριβωνιανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ, καὶ ἀποκοιαισίτωρι τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, καὶ ὑπάτῳ πρὸς τὴν ὅλην ὑπουργίαν χρησάμενοι, καὶ τισιν ἄλλοις ἐνδόξοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσιν. ἐρωτῶντες μὲν ἀεὶ τὸ γινόμενον, τὸ δὲ ἀμφισβητούμενον μανθάνοντες. πάντῃ δὲ ὅσον τὸ ἐνδεχόμενον ἡμῖν ὑπὸ τοῦ δεσπότου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώσεώς τε καὶ θελήσεως ἐπιτεθέντες πέρας ἐπιθήκαμεν. ¶ Τὰς μὲν οὖν εὐσεβεῖς διατάξεις ἤδη πρότερον ἐν δώδεκα βιβλίοις συνειλέγμεθα, τὰ δὲ ἀμφοτέρας ἐκ παλαιᾶς ἐπιστήμης συντεθείκαμεν βιβλίων· πολὺ δὲ τῆς ἐκείνων τῆς ἡμετέρας νομοθετησάντων, συναγαγόντες γνώμας ἐκ τῶν πλήθους ἀπὸ τῶν βιβλίων ἀριθμὸν μὲν ἀμφὶ τὰ δισχίλια ἀριθμὸν δὲ στίχων εἶχον μυριάδων τριακοσίων. ἐπὶ μετρίων τε ἅμα καὶ εὐσυνόπτων συνηγάγομεν ἀθροισμα. πεντήκοντα οὖν τὰ πάντα ποιησάμεθα βιβλία τὰ νῦν, ἄνωθεν συναγαγόντες τὸ χρήσιμον, καὶ ἀπάσας τὰς ζητήσεις τεμόντες, καὶ μηδὲν παραλειπόντες συνταξάμενοι. ὅπερ βιβλίον Digesta, εἴτε πανδέκτην προσηγορεύσαμεν, ἐν τε ταῖς τῶν νόμων ἔχοντα διαιρέσεις τε καὶ ἐξηγήσεις, ἐκ τε τῶν πανταχόθεν ἀθροισθῆναι ὑποδέξασθαι, ταύτην αὐτοῦ θέμενοι τὴν προσηγορίαν· ἑπτὰ μέρεσι τε πάντα καὶ ὅλην μυριάδων εἶχεν ἀριθμὸν αὐτοῦ ὄντως, καὶ ὡς ἐπτὰ τῶν ἀριθμῶν προσηκόντως, καὶ τοῦτο οὐ περιέργως, ἀλλὰ τὴν τῶν ἀριθμῶν φύσεώς τε καὶ ἁρμονίας τεχνασάμενοι. ¶ Τά τε γὰρ καλούμενα πρῶτα πάντα πρῶτα, ἐν τέσσαρσιν ἀνεθήκαμεν βιβλίοις. ¶ Ἐφεξῆς τε, τὰ de Iudiciis ἐν ἑπτὰ βιβλ. ¶ Καὶ τὰ de rebus, οὐκ ἐν πλείοσι τῶν ὀκτώ. ¶ Τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ συντάγματος μέρος, ὅπερ δὴ τέταρτόν τε ἅμα καὶ μέσον ἐστὶ τοῦ παντὸς, ὀκτὼ βιβλίοις ἄλλοις ἀνατεθήκαμεν. ἐν οἷς ἐστὶ μὲν ὁ ὑποθηκάριος πέρι καὶ τῆς Pigneraticias ἀφορῶν· ἐν δὲ καὶ Aedilition ἔδικτον, καὶ περὶ τῶν ἐναντίων ἱστορήσεως, ἀπὸ ἀμφοτέρων ἐκδιδασκόμενοι μὲν ἐκβληθείσης τῶν πραγμάτων πέρι, καὶ τὸ τῆς παραδοσίας ἀπαντώμενον, συνηγάγομεν ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα συγγένειαν, ἵνα τὰ περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενα μὴ πόρρω διεστῶτα ἀλλήλων εἴη, ἀναγάγωμεν τούτοις τά τε περὶ τόκων εἰρημένα, καὶ θαλασσίων, καὶ τὰ περὶ συμβολαίων τε καὶ μαρτύρων μεθόδων, καὶ ὑποδείξεων τε καὶ ἀναλήψεως εἰς βιβλίον ἐν τρία δὲ πάντα μονόβιβλα μετὰ τῶν de rebus συγγραμμάτων συνάγοντες ἀλλήλων κατεθήκαμεν, καὶ αὐτοῖς τὰ περὶ μνηστειῶν, καὶ γάμων, καὶ προικῶν νενομοθετημένα συναγαγόντες τρία ἀνθοῦσι μὲν ἔχειν, καὶ ταύτῃ τῇ συντάξει βιβλία· καὶ μὴν καὶ περὶ τῆς κινδυνευούσης ἐν νέοις ἡλικίας δι' ἃ. πάντα δὲ τὰ de Tutelis περὶ πάντων ὀνομαζόμενα κατὰ ταῦτα συγκεφαλαιωσάμεθα, τῶν τῶν ὀκτὼ τούτων βιβλίων πραγματείας, καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς εἴρηται πέντε μέρος τῆς πάσης συντάξεως τῶν βιβλίων πεποιήμεθα, τὰ κάλλιστα δὲ καὶ χρησιμώτατα τῶν νόμων ἐν τούτοις ἀναγραψάμενοι. ¶ Τὰ δὲ δὴ περὶ διαθηκῶν, καὶ πρός γε ληγάτων, καὶ φιδεϊκομμίσσων ἅπαντα συναγαγόντες εἰς ὀκτὼ βιβλίων ἀριθμὸν, οὐ ἕκτον δὲ μέρος

b. omnia igitur.

c. igitur palma.

d. quinam.

Vide etiam supra & cetera hoc verbum.

480/C.IV.K.5-4, 235-236
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 237-238
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

Digestis [illegible]

[illegible]

Institutas [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 239-240
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 241-242
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Latina interpretatio Græcæ constitutionis superioris nobilitata per Anton. Contium.

IN NOMINE DOMINI ET DEI NOSTRI IESV CHRISTI.

Imperator Cæsar Flavius Iustinianus, Alamannicus, Gothicus, Francicus, Germanicus, Anicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, Pius, felix, inclytus, victor, triumphator, semper venerandus Augustus, ad magnum Senatum, & populum & omnes orbis nostri cunctates.

Dedit nobis Deus post pacem cum Persis initam, post Vvandalica trophæa, & totam Libyæ adquisitionem, postque nominatissimam Karthaginem nostro imperio subiugatam, veterum legum renouationis opus, ad optatum finem perducere. Quod nemo principum ante nostrum imperium, aut in mente induci potuit, aut humano ingenio possibile esse existimauit. Erat enim mirabile omnem Romanam sanctionem à condita vetere Roma, vsque ad nostri imperij tempora, quæ penè in mille & trecentos annos concurrunt, non in aliis modò, sed etiam sonare in imperialibus sanctionibus ad omnem natare confusionem ac discordiam, non tamen quod pugnabat tollere, quod idem aut simile expellere vnam ipsi pulchritudinis ideam tribuere, adeo singulis rebus singulas leges constituere. Quod superioris numinis, & Monarchi inde benignitatis fuit, non humanæ cogitationis, aut inceptis, aut omnino posteritatis. Nos itaque more solito manibus ad Deum extēdis, eóque vt nos complecti dignaretur, inuocato, & rem aggressi sumus, & omnia tandem confecimus, Triboniano gloriosissimo magistro & exquæstore sacri nostri palatij & eximio ad omne ministerium vñ: necnon aliis quibusdam illustribus & prudentibus viris, inquirentes semper ea quæ ab eis componebantur, & id quod erat dubium perscrutantes, omnibus quoque secundùm datam nobis à Domino Deo & Saluatore nostro Iesu Christo scientiam, & intellectus vigorem imponentes competentem formam. ¶ Et primùm igitur constitutiones, iam ante in duodecim libris comprehensas Codicem nostræ pietatis cognomine fulgentem composuimus. Nunc verò omnia veterum iuris conditorum sententias ex multitudine quæ ad duo millia penè librorum, & trecentas myriadas versuum pertingebat; in moderatum & perspicuum collegimus compēdium. Quinquaginta igitur libris omnia complexi nunc fumus, cœlesti fauore, colligentes omne id quod erat vile, & omnes ambiguitates decidentes, nullo fediloso relicto. Quos libros Digesta seu Pandectas appellauimus, ex eo quòd legum habeant diuisiones & decisiones: istémque ex eo quòd omne in vnum congregatum receperint, hanc eis appellationem imponentes, nec vltrà quindecim myriadi versuum numerum eis dantes, & in septem eos dispōnentes tractatus, idque non perperam, sed ad numerorum naturam & harmoniam respicientes. ¶ Ea igitur quæ apud omnes πρώτα, id est, primordia nuncupantur, in quatuor libros sepofuimus. ¶ Deinceps ea quæ de iudiciis tractant, in alios septem libros. ¶ Iterū ea quæ de rebus, non in plures quàm octo libros. ¶ Sequentem verò operis partem, quæ quarta & media est totius operis, in alios octo libros depofuimus, in quibus est quidem hypothecaria, non longè admodum à pignoratitia actione distans, est & Ædilitium edictum, & de euictionibus stipulatio, quæ duo accessoria seu consequentia sunt venditionum: longè tamen admodum in veteri iuris ordinatione demarganta, congregauimus peopius, propter mutuam inter se cognationem, ne quæ de eodem penè loquuntur, longò à se distarent. Post hæc introduximus ea quæ sunt de rūtis, tam retractibus quàm tractibus, seu mactimis, & de probationibus atque præsumptionibus in vnū librū. His autē tribus nonobilis, seu singularibus libris post tractatum de rebus sibi inuicem proximis depositis, & rursum ea quæ de sponsalibus & nuptiis, & dote legibus dicta sunt congregantes, hi etiam tria habere in hac ordinatione voluimus concessimus. De ritoribus autem minoris ætatis geminos libros, eos, inquam, qui de tutelis apud omnes nominantur, & hic etiam in compendium contraximus, ceu octo librorum ordinationem, & medii, vt dictum est, hanc partem totius operis confecimus, pulcherrimas & vtilissimas quasque leges in his describentes. ¶ Deteſtamentis autem, & legatis, & fideicommissis omnis cōgregauimus in nouem librorum numerum, quorum principatum obtinent ea quæ sunt de testamentis & codicillis, cùm omnium, tum etiam exilitū, qui ea vt volunt faciunt, duobus libris ordinatis, & de testamentis inscripta. Quinque autē sequentibus continentur ea quæ de legatis & fideicommissis, & omni eorū ambiguitate disputata sunt. Et quoniam Falcidiæ narratio continens, & conferuanda erat legatorum, & fideicommissorū peoprio tractatui, properans & ipsam continuò legatorū suppofuimus tractationi, libro integro ei applicato, cum breui quadam adiectione. Et rursū ad Falcidiæ ignitationē erat; quod vocatur Terbellianum Senatusconsultum in fideicōmissis, & huic vltimum huius ordinationis tribuimus locum, eorum

480/C.IV.K.5-4, 243-244
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fus super his positum; Trebelliano Senatusconsulto attributumes & superuacuum esse Pegasiani Senatusconsulti positionem censentes, & absurdas horum Senatusconsultorum inter se differentias, & communiones, quas sanè & veteres perosi, captiosas & damnosas appellarunt, simpliciore quadam narratione, omne hoc schema congregantes, & ad vnius Senatusconsulti Trebelliani ordinationem applicantes, & hanc quintam partem totius ordinationis nouem his perficimus libris, in quibus nihil de quondam caducis dictum à nobis est: quia cùm propter infelicem necessitatem in Rep. irrepsissent & tristem ciuilium bellorum memoriam continerent: non oportuit iis ea permanere temporibus quibus dedit nobis Deus pace frui domi forisque, & dum bellum gereretur facillimè hostes eius auxilio superare. ¶ Sequitur deinde & exoritur nobis & sexta pars totius compositionis, octo conclusa libris. Pulchrè autem incipit ab his quæ possessiones nominantur, quas nos similiter vt cætera diligenter cõsiderantes, tam eas quæ ad ingenuos quàm quæ ad libertinos pertinent, ex multa anteriorum temporum confusione, & obliuitate in purum deduximus compendium, geminorum illa liberorum numerum sufficere arbitrantes. ¶ Applicauimus autem ipsis, & omnes ab intestato appellatas successiones, & ipsos generationum gradus, quos etiam vno libro descripsimus: & ad extremum horum Tertullianum & Orphicianum composuimus Senatusconsultum, exquibus matres & liberi inuicem successores fiunt. procedit autem post hæc alius liber, de ædificiorum operibus, & eb ruinosa & diruta ædificia satisdatione, & his qui in iis aliquid insidiarũ aut fraudis admiserint, & de his qui ex aquarum imperu vicinos læserint, & de publicorum vectigaliũ coactoribus, atque insuper de donationibus, tam indefinitis [seu simplicibus] quàm cogitatione mortis relatis leges statuit: rursum autem quicquid de quacumque manumissione extat, vel de ea sunt causis, & hoc vni eraditum est libro. amplius autem & ea quæ de possessione & per ipsam adquisitione & de causis eam introducentibus sunt, in vnum sepositimus tractatum, & quidquid etiam de iudiciariis extat sententiis, & his qui in his aliqua contra se ipsos confessi sunt, & de bonorum cessione & creditorum detentione, & venditione & de bonorum separatione, & curatione, & ne quid patiantur creditores fraudis, & id in vnũ similiter collatum est librum. sed & interdictorum modũ non pluribus quàm vni dedimus libro. Inde autem & ad præscriptiones [seu exceptiones] & in his ordinata tempora, venimus. Et obligationum quidem & actionum sepositimus modos, & coëgimus omnem hanc partem cui præsunt possessiones, vt dictum est, octo liberorum numero descriptam, sextam hanc partem totius voluminis sponentes. Totius autem extrema pars quæ & septima est totius tractationis sex liberorum numero demandata est, incipiés quidem à stipulationibus, procedens verò ad ea quæ scripta sunt de fideiussione, & debitorum numeratione, solutione, & liberatione ipsorum, & de introductis ex Prætorum constitutione stipulationibus: quæ omnia duobus à nobis contracta sunt libris, cùm apud veteres nec dici posset quot essent [ea de re.] Procedens deinceps ad delictorum narrationem & omnia recensens quæ ad minora delicta pertinent, quæ vocant priuata, & item quæ ad ea quæ necdũ ordinaria appellatur, sed ipsis extraordinariorum appellationem imponunt. descendẽs etiam & ad publica crimina quæ atrocissima sunt & magnam sibi aduocant pœnam. Duo autem & hic sunt libri, qui illa quidem quæ ad delicta & crimina pertinent complectuntur: quibus permixta sunt & ea quæ de reis criminum qui se celare tamen conantur, scripta sunt, & de eorum bonis & de ea quæ infligitur condemnatis pœna vel indulgentia. Initiũ autem nobis alterius rursum libri fit narratio. De appellationibus, quæ cõmunis est profectò ad rescindendas tam pecuniarias [seu ciuiles] sententias, quàm criminales: quæcunque autem de ciuibus [seu municipibus] & de decurionibus & mercatibus & publicis operibus & nundinis & credituum pollicitationibus & variis cognitionibus [seu interrogationibus] & publica descriptione, veteribus inuenta sunt, & quæcunque de verborum extant significatione, & de his quæ pro regulis apud veteres dicta sunt, hæc omnia in sese recipit vicimus liber. Huius igitur compositionis, cuius initium est à stipulationibus, hic liber est sextus quidem si ad propriam principium comparetur, sed est quinquagesimus si cõferatur ad totius consummationis perfectionẽ [seu harmoniam.] Quæ omnia composita sunt & elaborata peroptimè, & vt nostra iussione dignum fuit, per Tribonianum, illustrissimum necnon prudentissimum magistrum & exquæstore nostrorum palatiorum & exconsule, virum & in ipsis rerum experimentis, & in eloquentia, & in legibus scribẽdis satis spectatũ, & qui nihil vnquam nostrarum iussionum cõtempsit, necnon per alios [viros] qui sub ipso nobis hoc opus elaborarunt, id est, Constantinum magnificentissimum comitem sacrarum largitionum & antigraphariũm [seu magistrum] sacri scrinij & sacrorum libellorum & cognitionũ imperialiũ qui nobis bonam de se opinionẽ in omnibus præbuit, necnon Theophilũ magnificentissimum magistrũ, & leges [seu iura] in regia hac vrbe laudabiliter & cum summis vigiliis & vt magisterij sedulitate dignũ est, docẽtem: & Dorotheũ magnificentissimũ Quæstorẽ & Doctorem legũ in ciuitate designatũ, dicimus autẽ verendã & splendidam Berytiensiũ metropolin, quem in ipso optima opinio & gloria, & ad nos deduxit ipsum, & vt huius operis participẽ faceremus hortata est. sed & Anatoliũ magnificentissimũ magistrum qui & ipse apud Berytienses, ea quæ ex legib. [proficiscuntur] pulchrè docet, vir ex tertia stirpe laudabili iuris apud Phœnices interpretum descendent, refert enim [genus] ad Leontiũ & Eudoxium, homines in legib. optimæ memoriæ post Patritiũ inclytæ recordationis Quæstorium & Anricensoẽ & Leontiũ gloriosissimũ exquæfecto & exconsule atque Patritiũ eius filios summa admirationis viros, & Cratinum magnificentissimũ atque prudentissimum comitẽ sacrarũ largitionũ, & optimus quoque est in legum enarratore in regia hac vrbe, & præter hos exti Stephanũ, Menam, Prosdocium, Eutolmiũ, Timotheum, Leonidẽ, Leontium, Platonem, Iacobum, Constantinũ, Ioannem viros prudentissimos, qui veluti Rhetores * quidem sunt gloriosissimarum præfectarũ sacrorum nostrorum Prætoriorum, gloriam autem seu laudẽ apud omnes prudentiæ iustè habẽt, & à nobis meritò iudicati sunt digni vt eligerentur tanti certaminis participes. Hæc igitur nobis circa Digestorum elaborata sunt conscriptionem per iam dictos gloriosissimos & prudentissimos viros. Tanta autem nobis reuerentia antiquitatis fuit, vt neque *mutari* nomina veterum Iurisconsultorum sustinuerimus, sed vniuscuiusque illorum appellationem legib. inscripsimus, mutantes quidẽ si quid iam habere vitium est non rectè, partes verò illas nũc tollẽtes, has nunc addentes, ex multis denique optimũ eligentes, & vnam omnibus præbentes potestatẽ †, ita vt quicquid scriptum est in eo libro id nostra fit sententia, nemine audẽte comparare ea quæ nunc facta sunt, his quæ prius erant, quia multa & numeratu non facilia transposuimus in melius, etiam si quid imperiali aliqua antiquorum Imperatorum constitutione in aliam dictum fuerat formam. nam nomina quidẽ veteribus seruauimus, legum autẽ veritatẽ nostrã fecimus, itaque si

* Sic puto legendũ Græca hoc loco pũcta & mẽdosa.

* Quorum nomina in Latina constructione.

† conferuauimus.

480/C.IV.K.5-4, 245-246
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

si quid erat in illis controuersum (multa autem talia erant ibi ꝓpolita) hoc decisum est & definitum, & in perspicuum finem deducta est quæque lex. ¶ Sed cùm oportebat & aliquâ mediocrem ifagogen facere in eorum gratiam qui recenter leges attingũt, nec maiorem doctrinam portare possunt, neque hoc est nostra prouidentia neglectum, sed Triboniano gloriosissimo, qui & ad totius operis legitimi gubernationem electus est, necnon Theophilo & Dorotheo magnificentissimis & prudentissimis Antecessoribus accersitis mandauimus, vt seligerent ex his quæ apud veteres erant ifagogarum modo compolita, ea quæ essent aptissima & præcipua, & quæ præsenti Reip. statui maximè conferrent, atque colligerent, & nobis offerrent & mentionem facerent nostrarum constitutionum, quas pro emendatione veteris iuris promulgauimus, & ita componerent libros quatuor futuros prima elementa totius ifagoges, quæ vocari Instituta vsus est, quam sanè legitimi operis partem compositam nobis obtulerunt, & ea perfecta, & cognoscentes rectè factum, et nostra mente esse indicauimus, & nostrum esse hunc librum pronunciauimus, & nostrarum constitutionum robur habere, quod & ex his quæ in prooemiis eiusdem voluminis diffe-
ruimus, omnibus manifestum fecimus. Sic itaque omni Romani iuris dispositione ordinata & tribus integris & voluminibus & annis, tanto opere perfecto (quod nobis ab initio omnem spem excedere, circa finem autem cùm iam penetrabilem esse rem docuimus, ne in decem quidem annis tantum absolui posse videbatur) tanta ergo eius annorũ celeritate consummato opere, & hac opera Domino Deo oblata, qui dedit & pacem agere & bella feliciter dirigere, & leges ponere, præterito, præsenti, & futuro tempori, iustum esse putauimus omnibus hominibus facere manifestum nostrum in his rebus studium fuisse & prouidentiam, quomodo nempe prioræ soluti perturbatione & cõfusione & nullum finem habentæ iuris positione, vtiam sint posthæc legibus rectis, cõpendiosis & omnibus ad manum promptis, & litium compendium afferentibus & paratis atque expositis, omnibus (hominibus) ad facilem adquisitionem, nec amplius egentibus multis pecuniis, vt illorum inutilium librorum congerant multitudinem, sed vilissima pecunia tam dicendorum quàm tenendorum auctis substantia, copiam sui comparandi præbentibus. Si quid autem ex multitudine eorum quæ nunc congesta est, & ex tantis myriadibus collecta, videbitur esse simile (hoc autem putamus rarum esse) attamen humanam naturam considerantibus, non extra iustum apologiam ne hoc quidem videbitur esse. In nullo. n. aberrare [seu in omnibus irreprehensibilem seu inemendabilem esse] diuinæ vtique soliti, non autem mortalis est [roboris] quemadmodum & à maioribus dictum est. Deinde est vbi & similium adsumptimus positionem, vel rebus subiectis ad exigentibus, vt oporteret idem pluribus applicari titulis, vel quia cum extraneo loco esset commixtum id quod simile superiori videbatur, impossibile fuit eam similitudinem detrahi: vel etiam quia sæpè custodienda fuit integra totius theoriæ continentia, nec iam scriptorũ expunctione, diuertere animum; quin & hoc ũcubi adsumptum est, propter rei necessitatem, tamen id breue est, nec vllum ferè lui sensum præbens. Hoc etiam ipsum & in constitutionibus iam inter imperiales constitutiones relatis obseruauimus. nam quæ in illis iam cauta erant, ea nec in volumine poni concessimus, nisi ob aliquam interdum cir-
cumstantiam similitudinis causa nata est. Contrarium autem aliis legibus legem ex his quæ in hoc volumine positæ sunt, non facilè quis reperiet, si modò ad omnes cõtrarietatis fines animum intendere festinet. sed inest aliquid dicendum, quod adsumptum, alterius generis forte hanc & illam legis positionem apparere faciet.

Quare hoc loco nomen sic suppleenda ex Paul.

Sed & si quid forte prætermissum est eorũ quæ poni debebant, (forte enim & aliquid tale contigit) propter humanæ imbecillitatem naturæ, multo fuit melius iubditis nostris dum inutilibus multis liberarentur: etiam priuari quibusdam, quæ viderentur commoda inter infinitas myriadas nemini forte mortalium notas defossas & sopitas. Hãc ob rem sine tanta librorum copia qui antea scripti erant ignoranter ex paucissimis libris & legum auctoribus iudiciales causæ iudicabantur: vel librorum inopia, vel quia multis laboribus nec pretium quidem eorum quæ necessaria erant possent acquirere. In præsenti autem compositione maximus potissimarum legum numerus ex variis libris, & qui vix inueniri poterant, & quos pauci nouerant, congestus est. Quorum copiam, & materiam vberrimam qui iam dictus est gloriosissimus Tribonianus suppeditauit multorum & qui vix numerari poterant librorum allata multitudine: quibus omnibus perfectè lectis, congesta sunt hæc volumina, sed ex horum multis & variis, hi qui à nobis ad hoc congregati erant, cùm nihil inuenissent idoneum aut nouum ab his quæ iam congregata erant, illationem ex his in hoc opere faciendam optimo animo reſuerant. Si verò posita aliquid noui controuerteretur, quod non apparebit legibus hîs inscriptum (multa enim nouare nouit natura) imperium cerè Deus propter hoc imposuit hominibus, vt emergentia & legis egentia, lege definita & humanæ naturæ incertum repleat, & certis concludat legibus, ac regulis. neque hoc nocturn nunc dicimus: sed iam omnium iuris conditorum qui olim claruerunt, prudentissimus Iulianus hoc ipsum videtur dixisse, abimperiali auctoritate inclamans fieri legum repletionem in emergentibus ambiguitatibus & quæstionibus, sed & Diuus Adrianus piæ memoriæ, quando ea quæ à prætoribus quotannis edicta fuerant, breui complexus est libello, adsumpto ad id optimo Iuliano, in oratione quam in publico habuit in seniore Roma, hoc ipsum quoque ait, vt si quid præter id quod iam ordinatum est, emerserit, constituens est eos qui in magistratu sunt, illud cunari decidere & remedium imponere secundùm eorum quæ iam ordinata sunt, consequentiam. Hæc igitur omnes, dicimus autem vos, magnæ † Senatus, & omnes nostræ reip. homines cognoscentes, gratiam quidem confitemini Deo, qui nostris temporibus tantum bonum seruauit: vtimini verò nostris legibus, nulli earum quæ veteribus libris inscriptæ sunt amendentes, neque ad eà quæ nunc posita sunt, illas comparantes, quia etsi videantur quædam inuicem non consonare, tamen prius illud & vetustius nobis vt imperfectum displicuit, nunc autem hoc visum est debere obtinere. Nam prohibemus illis in posterum vti, hæc autem sola obseruari in rep. & obtinere concedimus & sancimus, ita vt qui conatus fuerit ex prioribus libris, & non ex his duobus solis & constitutionum [libro] à nobis compositis vel factis, vti vllis legibus vel eas in iudiciis legere, vel si quis iudicauerit ex his, apud se recitari earpassus, falsi reus erit & publicorum criminum iudicatus & pœnæ addictus, quod, etsi non diceremus, vel ex hoc ipso manifestum esset. Sed & hoc optimum fore iudicamus præponere Digestorum voluminì, & veteres iuris conditores & illorum volumina & vnde collectio facta sit legum nunc à nobis congestarum, quod & fieri iussimus & factum est, & simul ea quæ de his rebus conscripta sunt, supponi huic diuinæ nostræ constitutioni præcipimus, vt omnibus fiat manifestum & quid prioris inexperientiæ simul & incertitudinis esset, & quid à nobis adinuentum. Legislatores autem seu legum interpretes illos congessimus, qui apud omnes probati & recepti erant, & prioribus Imperatoribus placuerant, & qui ab his nominari meruerunt. Si enim aliquis

† potens conscripti.

480/C.IV.K.5-4, 247-248
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IVRIS ET facti ignorantia.

Quæ in præsidio iuris, quæ aliquos errores & in facto iuris de hac re constituta Actore. 2. Vel sic: Dictum est l. de legibus, quod ab omnibus debent intelligi & sine sint quæ in pactis & facto sunt in consilio, quæ præcedunt ignorantia tam in iure, quam in facto: iam de ea videamus Auc.

QVamvis] Cassi. Quidam miles ab adversario suo conuentus, propter simplicitatem armatæ militiæ, (nó multum advocatorum, qui quamuis sint multi, tamen raro contingit iuris peritos esse) ignorantia iuris omnes suas exceptiones opponere. post interdictum latum & indicatum voluit ad eas redire, & eas proponere. quæritur quid iuris sit? Respon. quòd si ad tempus à nobis constitutum fuerit, poterit vti exceptionibus sicut ante litis contestationem. Vivian.

¶ Ex hoc text. no. dum dicit nondum fuisse factum, & contrario * fertur, quòd excepta * quæ non excludantur per sententiam excludatur per executionem sententiæ. Bald.

a ¶ *Agens.* Subaudi, ; * defendere. *sic ff. de edict. l. j. in princ. & de re iudicata l. fupti* hic contrà]. *de exper. vt cons. pos. agat. ff. de iurisdict. & incompetent. super prod.*

a Argumentū à contrario sensu in iure valet, vbi dicit, hæc exceptio non excludi per sententiam excludi, quæ exceptio non excludit per executionem sententiæ, quæ excipit, agit: vt *ff. de excepti. l. j.* Bald. Cæt. Iac. Alex. Cons. Ang. Imol. Fulg. & Paul. Castr. Cons. Alex. Cons. Iason. Cons. Bar. Sal. Soly. & Iac. de Arena vbi, quia non fabricatur in diem illam, & diffingit. Cyn. & Bar. hic. Flores Ioan. Pub. & Paludan. Cæt. Iac. Bar. Sal. Soly. hic. & Iac. de Arena vbi, quia non fabricatur in diem illam, & diffingit. Cyn. & Bar. hic. Flores Ioan. Pub. & Paludan. Cæt. Iac. Bar. Sal. Soly. hic. & Iac. de Arena vbi, quia non fabricatur in diem illam, & diffingit.

b ¶ *Armata.* * militari enim noſtrum, &c. vt *ff. de in diem l. fin. in prin.* sed quid si militant Reipub. ? idem, & non possit confiteri periculum *ff. ad. l. cornelia. & fed mora.* aliud in alien. vt *ff. fam. erciscund. ad pap. l. peregrinus. ff. de his, qui ff. in temporum.* solue secundum illam, & diffingue.

c ¶ *Militia.* Hoc iure specialiter militibus ex rescripto illo, quod indicat verbi præsentia. Alio quia post sententiā non opponitur peremptoria præscriptio. Vide scripta ad l. *fin. ff. de iur. & facti ign. & ad l. ij. C. de probat.* Cyac.

c ¶ *Allegationes.* i. exceptiones *, scil. peremptorias.

d ¶ *Permitte ipsi iure, ubi per restitutionem in integrum.*

e ¶ *Ex sententia* Castiglio. * in factum, quæ defendit ex sententia: vt *ff. de re. iud. Lotter.*

f ¶ *Vis.* tua pro milite fatemur, quia nolo, quia certat de damno vitando, & quis non. Dum contra eum, f. res iudicata. Bald.

aliquis nondum veterib. legislatoribus cognitus est, nos & huic interdiximus huius voluminis communicationem inimmb. sanè hic positis vnum ordinem & dignitatē parē dedimus, nulli cuipiam maiore quàm cæteris data prærogatiua. Si enim his quæ ab illis scripta sunt omnibus imperialiū constitutionum dedimus robur, quid est quod in his amplius, quodq; mirus habeti debeat illud autē quod flarim cùm hanc compositionem legū congregari mandaremus, sufficimus, iterū & nunc sancimus illud cōfirmando, omnibus similiter interdicimus, ne quis audeat hominū qui sunt nūc, aut in posterum erunt, cōmentarios scribere harum legū, præterquàm si velit quis in Græca lingua hæc transferre, quem etiam volumus sola secundùm pedem seu catapoda nuncupata vti legis interpretatione, & si quid ad paratitlorum, vt vocātur, vsū adscribere voluerit: aliud autem nihil omninò ne tangillum quidē circa ea facere, nec ruſum dare seditionis & dubitationis, aut infinitæ multitudinis, legib. occasionē, id quod antea in antiqui edicti factā est ordinatione, ita vt illud breuissimum cōmentariorum, ex differentiis commentariorum differētia seu diuersitate in infinitum extenderetur multitudinem. Si quid enim fortè ambigum fuerit vlsum vel litium certatoribus, vel his qui rebus iudicādis præsunt, hoc Imperator interpretabitur rectè. nam hæc facultas illi soli à legibus permissa est. Iraq; quisquis ausus fuerit ad hanc nostrā legum compositionem commentarium aliquod adiicere, aliter atque noſtræ huius iuſſionis forma præscribit, is sciat quod & ipſe falſi reus legibus agetur, & quod compoſuerit eripietur, & modis omnibus caſtigabitur. Eadem pœna impoſita & aduerſus eos qui nouis quibuſdam in ſcriptura vtentur (quas ſinglas vocāt) & qui per ea conturbare ſcripturam tentauerint. nec per totam conſequētiam literarum numeros & nomina veterum prudentum, & totam legū poſitionem ſcripſerint. Sciant etiā librorum ita ſcripſorum comparatores, ſe inutilis fore libri domines, neque enim damus licentiā talib. libris in iudiciis vti & aliquid agere, etiam ſi contingat librum in ea ipſa parte, quæ recitatur, nullum habere tale ſignum, [aut notā] ſed in alia quacunque ſui parte, quamuis ſemel tantum id admiſiſſe. Itaque ipſe quidem eum libri pro non ſcripto proſus habebit, ita autem qui eū ſcripſerit & ignoranti emptori dederit, duplum ſoluat eius æſtimationis, ei qui ita in quantitate damnum paſſus fuerit, nihilominus iniuncta criminali pœna. Hoc etenim & in aliis conſtitutionibus ea de re poſitis ſcripſimus: tam his quæ Latina proceſſerunt voce, quàm ea quæ Græcorum linguā: quam quidem ad legum profeſſores reſcripſimus. ¶ Hæc igitur volumina (Inſtitutorum & Digeſtorum dicimus) ex fine tertij noſtri felicisſimi conſulatus ſuum robur obtinere ſancimus, id eſt, ex ante tertium Kalend. Ianuariarum præſentis duodecimæ indictionis in omne æuum valitura, & vnà cum imperialibus conſtitutionibus vigorem & locum habeatur, tam in his quæ poſtea emanauerint, quàm his quæ in hodiernis adhuc pendent, necdum amicalibus tradita ſunt tranſactionibus. Quodcunque enim hactenus vel iudicatum, vel tranſactum eſt, retractari non ſuſtinemus. Quem quidem conſularum tertium nobis nominatiſſimum * dedit Deus, quando & ſub ipſo pax cum Perſis confirmata eſt, & hoc tantùm legum volumen repoſitum eſt, quod à nemine maiorum vnquam excogitatum fuit, atque ad hanc tertia pars mundi, dicimus autem totam Libyam, noſtris adiuncta eſt ſceptris, omnia hæc à ſummo Deo, & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto dona, tertio noſtro conſulatui indulta.

¶ Omnes itaque laudatiſſimi noſtræ Reipublicæ magiſtratus diuinam hanc noſtram ſuſcipientes conſtitutionem, vt vtatur prædictis noſtris legibus vnuſquiſque in ſuo procurabit iudicio. Proponet autē eam in maxima & regia hac vrbe, & eius glorioſiſſimus præfectus, cuiæ autem erit excellentiſſimo & laudatiſſimo noſtro magiſtro, & glorioſiſſimis atque beatiſſimis præfectis facrorum noſtrorum prætorioru, tam his quæ ad ſolem orientem, quàm his quæ in Illyrido, nec non his etiam quæ in Lybia ſunt, per ſua edicta *, ius quiſub ipſis ordinati ſunt iſta facere manifeſta, ad omniū noſtrorum ſubditorum inexcuſabilem notitiam. Dat. xvij. Kal. Ian. Domino noſtro Iuſtin. perpetuò Auguſto III. Coss.

* Allegationes in initio edict.

* Priuilegium huius l. competit militi ipſo iure, & non per reſtitutionem in integrū. Bart. Cæt. Iac. Bald. ubi inter. de cruc.

DE IVRIS ET FACTI IGNORANTIA.

TITVLVS XVIII.

Marmaris partibus iuris ciuilis, ſubinde generalem titulum de iuris & facti ignorantia. Iuris enim notam & leges condidiſſemus, & Conſtitutiones & S.C. & edicta prætorum vel eorum, & reſponſa prudentum, adeo vt & in Cod. Th. pro hoc titulo, penitus ſub titulo de Conſtitutionib. prin. & edictis ac ſimilia in hoc poſſe etiam in aliquo ſpeculatur ex dict. pro Conſtitutionibus, vel ſi quid Conſtitutionum vim & fidem habent. Et iuris quidem ignorantia non excuſat, vt ſi militaris labeat, puenitā eſſe hoc poſſeſſionem vetre annum, ſi militaris ea re reſtauretur legata non debere quod capitis damnatis teſtamenti veritum fuit, nisi forte militem aut minorem XXV annis, ſcil. ſecus illud ſi timeri, aliquis ſit in dupo. & alibi in Nouel. aut maiorem in damno annitendo rei ſua, & noſti l. pen. ſ. de in int. reſt. min. minorib. addidit me: iuris ex l. 18. & l. vlt. hinc tit. & eſt etiam verisimile contrarii hoc ius iuris & legum. Deinde non decipientibus ſubueniri, l. 1. §. pen. ff. ad Vell. l. C. Greg. Si mater fuerit prob. Falſi edicti ſpecialia error ſecus, ſecus falſa interp. Cyac.

Permittitur militi qui excipientem peremptoriam per iuris ignorantiam ante ſententiam non obiecit, ut eam poſt ſententiam poſſit opponere. Bald. & Salve.

1. *Imp.* Antonin. A. *Maximo* militi.

QVamvis * cùm cauſam tuam ageres *, ignorantia iuris propter ſimplicitatem armatæ militiæ * allegationes * competētes omiſeris: tamen ſi nondum ſatisfeciſti, permitto * tibi, ſi cōpetens ex ſententia * contenti, deſenſionibus tuis vti *. Dat. VII. Kal. Maij, duobus Aſperis Coss.

* Militia non excuſat, ſed reſtituitur. Bald.

* Illa lex eſt ſingularis, ſi dicit eos ſin. Dd. permitte ſi. Bar. & Pau. & Inſt. Bald. ubi inter. de cruc. ad hoc quod priuilegium militis non extendatur ad tempus poſt reſtitutionem in integrum.

480/C.IV.K.5-4, 249-250
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 251-252

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 253-254

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

255 Codicis Liber primus. 256

480/C.IV.K.5-4, 255-256

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRECIBVS IMPERATORI OFFERENDIS, ET DE QVIBVS REBVS SVPPLICARE liceat, vel non.

TITVLVS XIX.

PRospicere eum fortem iuris ciuilis, quæ præcipui hic liber complat, quæ confessetur ex constitutionibus Principum: quorum stylus, Rescripta, Mandata l. 1. ff. de legib. sed de Rescriptis, de quibus ab hac titulo tractare incipit: nam preces sunt desideria, supplicationum comprehensa libello Principi oblato. Rescripta sunt responsa Principis ad preces propositi. ergo præscribens, separatim rescripta, subscriptiones, adnotationes, & idcirco de precibus primum agit. Sed quicquid constituitur de precibus idem obtinet etiam in rescriptis: nam quod precibus obtenta postulari non debet, nec impetrari rescriptis, aut certe impetratum non valet: idem è contrario, si quid postulari possit: ut ecce non possit creditor possidere in debitor vitae, excepta perpetua: l. 1. & condemnatione aliquis non potest iterum supplicare adversus sententiam præsidis præteritam. l. Semel supplicare potest. semel ea rescripta Principis iterari, & retractari audicium. l. 1. ff. de temp. præscript. l. 1. Cod. Theodos. de off. præf. præt. & iudicium suum criminale iterari frequens erat, vt historia sacra Simeonis docet. & l. 2. ff. de cust. reor. Item non possunt publicari quæ sunt damnosa fisco, aut iuri contraria, in damnum alterius. l. 3. ergo & rescripta ad hæc impetrata non valent. At contrà possulare & impetrare licet, ne debitor vexetur exceptione dilatoria. d. l. 2. l. 3. & 6. is pro quo ff. quod cuiusq; iur. & obtata sanctissimus, vt peregrinetur tempus solvendi prorogatur. l. 4. & rescripta ipsius beneficiali valent. Etiam illud hoc titulo attendimus, offerri preces nobis per seruum alienæ nomine, vel etiam suo nomine iusta ex causa: l. 1. & 2. & non tam esse necessarium precibus insertis exempla infrà memorata, de quibus agitur: vel vt rescriptum. l. de transact. quidam vim, & mandatum, & verba ipsa inspici, de quibus ambigitur. Lvic. hoc tit. l. verbum. l. de cauſa, ex quibus inf. CYLAC.

DE PRECIBVS IMPERATORI offerendis, &c.

Diuis de iure, quod conflictis in sacris & sacerdotibus; mens de eo, quod in magistratibus & primis de Principe, præmittens b *à quibus, & qualiter adhiberi oporteat.* Vel hic: *Post traditum diuinorum sacrorum, ecclesiasticorumque ministrorum traditionem sequi debuit de honoribus sacris, id est, de legibus: vnde consequens est, vt videamus de ministris humanorum sacrorum, id est, legum, quarum quia dominos Imperatores cognoscimus, & ministros, de Imperatore audiamus: & quia ipsi non tantum, sed per proces est adeundus, videamus de precibus ei offerendis, & de quibus rebus liceat ei porrigere preces.* AZO.

Laudabilis fides exemplum, & attentas existentia, sacrarum tabularum pro habitu reputare ad imperandum, & etiam ad postulandum imperatorem. BALD. Vel hic: *Seruus, qui ad supplicandum regulariter non admittitur, pro laudabili exemplo, & atrocis delicti in persona domini commissi admittit.* SALYCET.

1. *Imp.* DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. *Firmino.*

LIcèt a seruilis * conditio deferendæ precis b facilè capax non sit, tamè admissi scelcris atrocitas, & inquisitionis fidei exemplum c super vindicanda d cæde domini tui, nobis hoctamento fecit, vt præfectio prætorio iusta annotationis * nostræ decretum demădare mus, (quem alias cura) vt auditis his, quæ in libello conscripsisti, & reos inuestigare, & seuerissimam vindictam iuxta legum cenſuram exigere curet e. Dat. viij. Id. Octob Diocletian. VI. & Maximian. III. AA. Coss.

Rescriptum, per quod dilatio datur, vel remanetur, valet: sed rescriptum, per quod peremptoria exceptio datur, qui remanetur, non valet, quia esse nimis præiudiciale, & nimis exorbitare videtur. Bald. Vel sic: *Dilatoria per rescriptum conceditur, non peremptoria.* SALYC.

11. *Imp.* CONSTANTINVS A. *Seuer.* P. P. VI. 7.

QVoties y f * rescripter postulto monatoria h præ-

Seruilis.] CAIVS. Dominum meum, qui plures seruos habebat, occisus est à quibusdam: reus de illis seruis adiit Imperatorem, & narrauit. De factum illud, & nullus de parentela sua hoc Imperatori voluit insinuare: rogans, & supplicans Imperatori, vt rescriptum conderetur aliquibus iudicibus, quod de morte eius facerent inquisitionem. Dicit ei Imperator: Prætor, tu seruus es, neque potes de iure admitti ad postulandum. *Scripturus rescriptum*, quia atrox est delictum, & pauper tamen laudabile propositum, vt & alij seruj fiant fideliores dominis suis, dabimus tibi rescriptum: vade ergo cum rescripto nostro ad præfectum prætorio, qui te liberet, vt decet, audiet, & qui vindictam seuerissimam, quam conuenit, malefactoribus imponet. ¶ Nota ex hoc textu, dic, attentior, regulam notabilit. quid propter * atrocitatem, & enormitatem delicti quædam permittuntur contra regulas iuris, quæ aliis non permitterentur. & facit liberorum, secundum Bald. hic. 2. In secundo nota pro regula, quam tradit Innocentius *in cap. 1. de constitutionib.* quòd ex * causa licitum est leges transgredi, secundum ibidem dicta. ¶ Cùiange legem: l. *quibus ex cauſis non possunt liberti.* & ex hac adde ad illam fabricepiscopum. CYLAC.

a ¶ *Liberi seruitis.* id est, seruos.

b ¶ *Precib.* vt deferat preces Principi. Et aliàs in italicio * esse poterit in casibus: vt dixi *ff. de iudic. l. vlt. versic.* & eisdem casibus poterit forte supplicare: sed licèt regulariter non admittatur, vt hic: tamen fuerit admissus, valet quod ei concedatur. l. *ut Praetor.*

c ¶ *Exemplum.* vt l. *de probat. l. exemplo. & ff. de pan. Laus sulla.* l. *fin. & l. si quis alligauit. §. qui adoptauit.*

d ¶ *Vindicanda.* hoc enim probat ibi licere.

e ¶ *Annotationis* id est, rescripturæ factæ motu Principis, in simili enim negocio fecerat idē, vel de quibus dixerat dicit. f ¶ *Curet.* & etiam libertatem * habebit in potestate] *vel aut cum seruul pro pram. ac lib. l. ff. & ff. qui sine mo. ad l. per l. qui ab matrem.* Sic & fecerat qui crimine lasæ maiestatis, auditur vt l. *ad leg. Iul. maiest. l. nullus.* & *ff. ad leg. Iul. ma. l. famos. §. 3.*

g ¶ Lege Diocletiano IX. vt dicen catalogo Consulum. CYLAC.

Quoties.]Diuiditur in duas partes. Prima loquitur in rescripto quod concernit dilationē iudicij, vel solutionis. Secunda loquitur in rescripto, quod concernit denique litis, & ipsum principale negotium. Secunda ibi, *Quod autem.* BALD. Cæterū illius legis pœnitur duobus modis, vt in Glossa. Vno modo sic: Pœnitus mores accessit ad imperatorē, & dixit ei Domine, habeo contrarium, qui tota die venit me, petēdo quod ei debeat pecunia rescripsi, ne possis me conuenire intra quinquennium. Dixit ei Imperator: Bene, ubi obtentum. Vult modò magis aliud rescriptum petere, vt ne in perpetuū possis conuenire à suo creditore. Dicit ei Imperator illi: tibi concedere non possumus sine magna dilatione aduersarii. 2. Vetus alio modo pone in creditore, qui velit impetrare rescriptum, ne aliquis excepto possit obtineri, & tunc plus ore est littera.

¶ Nota ex hac lege, secundū Cyn. Bart. & alios, illud vulgatū, *Quod à differtur, non auferetur.* vel concordat cum illum *extra. 3. 3. & nemo desponsatus est, de pan. dūt. vi.* in Dūc. 3 ¶ *Quoties.* Aut moratoriam, siue dilatoriam exceptionem remitti posse. Peremptoriam constituti, relatari non posse. Itaque hæc lex non pertinet ad eas inducias, quæ solent rescripto Principis petentibus egenis debitoribus tribui. Vide scripta ad *tit. Cod. de iudi. inter emp.* CYLAC.

g ¶ *Quoties.* Pone casum in debitore petente dilationē * temporalem qui est auditus: quia non est magnum damnum in mora modici temporis, *&c. vt ff. de iud. l. ff. debitor.* l. f ¶ *quod* peremptoriam petenti, non auditur: & sic nihil est contra 2. Vel pone casum in re creditore, qui petebat, vt fructus ibi colligerentur, cùm debitor haberet temporalem exceptionem quod tunc eximebatur si perpetuam habet debitor, quia non audiretur vt *hic.* ¶ Et secundum hunc casum prima pars ibi contra: ¶ vt *ff. de pactis inter empt. &c. Lucrepos.* Sed illa magnum tempus petebat audiri debitor, ibi parum. Vel fola vt ibi. ¶ Item contra: h breuiat parti. *ff. de restit. quod à nem.* Sed ibi non fuit concessa, *sed dicit,* & cōsentiretur, sequeretur inconuenientia. ¶ Sed quæro, an ex ceyta scientia Principis posset cōsentiri Reipub. &c. in alterum bus, quæ sunt de iure ciuili fiscis in dominio rei mere, quod mihi velles auferre etiam ex certa scientia non esset posse, cùm illud habeā de iure gentium, siue naturali, quod est immutabile: vt *Inſtit. de iur. nat. & gentil.*

h ¶ *Moratoria.* id est, dilatoria. ACCURS.

Codex.

a Hortensius iuris in damno vicibi. nemo nemo sibi quis malo.

b Principi quæritur indigenam sequi.

c Accusare delicti quidam permittuntur contra iuris regulas. ad Legem cuiusq; gradi ex causa licitum.

d Seruus qui libus caliber in iudicio esse potest.

a Lucrepos iuris in damno vicibi. nemo nemo sibi quis malo.

b Principi quæritur indigenam sequi.

c Accusare delicti quidam permittuntur contra iuris regulas. ad Legem cuiusq; gradi ex causa licitum.

d Seruus qui libus caliber in iudicio esse potest.

a Pone in exemplum fa mutuum.

b Accusale pro Responsa nem Principi pta Pro.

c Libertatem pro pramio accelerationis breuitatem habent.

d Dilata non sufferunt.

e Dilatio modici temporis facile obtinet debitori.

f Dilatorium peremptorium concedi debitori non potest a Principe.

g Rescripta continue imperare à Principe non possunt, ut temporis magnum sed modicum, debitori concedatur, ut dicitur, ut dilatoria, cui eadem ad modum dilatoria debitor, debitum soluat: debita & temporis modicū tempus soluere debet, imperare à Principe possit, ut dicitur hoc Diuina fa.

h *ff. P. P. Cod.* Thom. l. 1. * Cons. 2. in Glos. fin. de rescript. & 1. 3. 3. in mod. fin. & circa fin. ad. in. vbi habetur, quod litera apposita ca inspicitur cum conscientia non sine admonendo, quia pariter nuncius fallit. h Rescripta obtenta per procuratorem debitori, debitor conuenit non possit ante rescriptum petitum.

480/C.IV.K.5-4, 257-258
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 259-260

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVANDO LIBELLVS PRINCIPI DATVS litis contestationem faciat.

TITVLVS XX.

QVANDO LI-
bellus Principi, &c.

480/C.IV.K.5-4, 261-262
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

TEmporales actiones, quæ per obtationem precum, & ad eas * rescriptionem perpetuantur: easque aduersùs hæredem quoque eius, in quem pœnalis actio non competit, transire placuit. Dat. Kalend. Aprili. Constantinopoli, Decio V. C. Cons.

VT LITE PENDENTE[e], VEL POST PROVOCATIONEM *, AVT DEFINITIVAM SENTENTIAM, NVLLI LICEAT IMPERATORI SVPPLICARE

TITVLVS XXL

Ita fuisset dictum, vt lite pendente, vel post definitivam sententiam nulli liceat Imperatori supplicare, nam post interposituam provocationem sic fieri prohiberetur, qui lite pendente supplicare prohiberetur, ac similiter post dictam definitivam sententiam, qui post definitivam sententiam, vt breuiter summa hæc sit, ne lite pendente de re, quæ de agitur, quidquam supplicare liceat: vt Nouel. 23. & 125. Sed cæpit esse sententia iudicis, apud quem litigatur, & vt definitiua sententia, quæ non est appellatione rescissa, reformata non reformidet, aut reuocetur, etiamsi preces obtate Principi fuerint ante definitiuam sententiam. nam nisi quando appellare non possum, supplicare possum, vobis contra sententiam præsidis proniis non tamen vbi appellare possum, nec appello, licet competa conditio, postea discere mihi supplicare, aut quod supplicasti amplius de re rescriptum impetrare, quia sententia semel adquisita. Diocletianus & Maximianus AA. Cyriaco. Cvias.

Pronuntiatæ sententiam in supplicando non prodesse, si antequam Princeps rescribat, sententia feratur. Bald. Vel sic: *Sententia non reuocatur virtute rescripti postea subsequuti, licet supplicatio fuisset prius porrecta, bene.* Resolubiliter Paul. de Castr.

1. Impp. Alexander A. Caporio.

LIcèt † postquam supplicasti[f], priusquam rescriptum impetrares[g], præfes prouinciæ vir clarissimus pronunciauerit[h]: cùm tamen à sententia non prouocaueris, rescriptum, quod post ea sequutum esse suggeris[i], ad retractanda ea, quæ decreto[k] terminata sunt, non patrocinatur[l]. Dat. Kalend. Mart. Lupo, & Maximo Coss.

Lite pendente non licet, nisi in certis casibus supplicare: sedea sententialiter terminata, impossibile & penalis est ipsi supplicanti supplicatio. bal. secundum Baldum. Vel sic: *Lite pendente non licet supplicare, nisi pro alterum, vel sententia, supra denegata: causa verò finita, nullo modo, sub pœna dispendij litis, & infamiæ.* Salycet.

11. Imp. Constantinvs A. Probiano suo salutem.

SVpplicare † causa pendente non licet[m], nisi vel actorum * communium, vel denunciationis * editio denegetur. Qui autem terminatam rescripto, vel consultatione quæstionem P exquisito suffragio ¶ refricare conabitur: in omnem litis æstimationem [r] aduersario suo protinùs condemnetur, omni venia denegandi, si quis contra hanc supplicare tentauerit.

TVlitur, definite necessarium esse duximus, ne quis putet, ad alias etiam, quæ certis tantùmur temporibus, hoc pertinere. Sciant igitur omnes, eas tantummodò per oblationem precum, & ad eas rescripta perpetuari, quæ à præsente conditæ annali [d] * tempore * coarctatæ sunt. Dat. Kalend. April. Constantinopoli, Decio V. C. Cons.

a ¶ Oblata. imò etiam executus est nisi rendus: vt *l. de præscript. triginta annor. l. finat. in principio.* quæ est contra. Solus hic in pœnitentiæ *l. finat. ibi de aliis.* Vel hic, coram Principe, ibi coram alio iudice.

b ¶ *Rescripti.* & hoc casu potest loqui *l. de actis. & obligat. l. confirmationibus*, & facit argum. contra. *ff. de in ius voc. l. liberum. ff.* Solus. vt ibi dicimus.

ADDITIO. Dic, quòd quamuis ad hoc quòd incidat in pœnā quinquaginta auricularum, quisquam temerarie vocauerit patrem, vel patronū in ius, supplicatio porrecta Principi, etiam obtento rescripto, non sufficit, vt ibi: secus quoad effectum de quibus hic. Ias.

† *Imperatoris.*] Cavsa. Dictum est supra, quòd quædam actiones perpetuantur, quædam non: dicit in Imperatore, nō esse verū in omnibus actionibus, nisi in temporalibus, annalibus, & præscriptis, in aliis non. Vivian.

c ¶ *Ad eas* est ergo necesse petere, & concedi.

d ¶ *Annali.* vt interiacta tum, & vi bonorum raptorum, & quod metus causa, & alia, quæ non sunt vel perfectoria: vt *ff. de act. & oblig. l. in temporalib.* Sic contra, *ff. de an. except. l.* vsq; *perfectis.* vbi etiam citatus per libellum perpetuantur, sed ibi speciale in quarum causis. Item ibi * non fuit libellus tunc Principi, sed Episcopo, vel prælati.

e ¶ *Annali temp.* Nam ad tollendam triennalē præscriptionem hoc non est satis, sed ea interrumpitur conuentione extraiudiciis, & libelli admonitionis. *l. finat. Lex nouissima. l. de præscript. triginta annorum.* Cyiac.

f ¶ *Postquam supplicasti.*] Cavsa. M. habuit causam cum victore sūo, & coram præside litem contestatus est, pendente lite ille adiit Imperatorem, & impetrauit rescriptum, quo continebatur, qualiter ille deberet sententiam ferre vel dic melius, vt iudicium transferretur in alium, & antequam dominus meus esset reassus cum alio rescripto, *gratiæ*, vel potius tulit sententiam. Velt M. præsentia illius rescripti retractare sententiam: quæritur, an posset? Dicitur, quòd non, nisi ab illa sententia postea vocatum fuisset. Vivian.

¶ Nec. ex hac lege, facilitier secundūm Raph. Fulg. hic videri tenet, quòd scripsit iter ad Principem non habet vim prouocationis, b interposita ab ipso iudice. *Inf. hic.*

[¶ *Licèt postquam supplicasti.* vt non possis consentiri sub tali iudice: & hanc supplicationem porrexisti ante litem contestatam, vel postquam etiam ante non * est adrogandus Princeps, nisi prius defensor requisitus non fuerit. vt *in authent. vt dif. ind. §. ff. vers. sed. hi. & demand. princip. §. fi. ibi quique. infl. hic.*

g ¶ *Impetrasse.* id est, concedentem.

h ¶ *Pronunciauerit.* contra 11.

i ¶ *Suggeris.* id est, dicis. & idem si ante sententiam fuisset iudicatum.

k ¶ *Decreto.* id est *, definitiua sententia. & ad hoc *l. de transfer. Leonian. &]. de eorum adoca. l. sententia. &]. fin. qui non pos. l. hic.*

l ¶ *Non patrocinatur.* id est, non iuuat.

† *Supplicare.*] Cavs. Nō licet alicui supplicare, hic pendente, nisi iudex ei coram adeatur, vel inspectionem augeatur. tunc enim potest supplicare, vt Imperator rescribat, cogendo iudicem, vt ei adeatum copiā faciat: neque est ille audiendus, qui quæstionem denunciatam iterum vult refricare: si autem contrā fecerit, puniendus erit, vt in hac dicitur. Vivian.

¶ Nota primò ex hoc textu secundūm Baldū quòd super eā facienda copiā adhæret, & etiam sententiæ supplicatum b dic. & concludit: & ita intelligitur ille textus. & *l. 3.]. de eden.* licèt fecit in aliis instrumentis petitis: vt *in l. 3. § 4. edictum. ff. de edend.* 2. Nota secundò, ibi dum dicit, *pronūs condemnetur*, quòd & quia: producat aliquā scripturam vetustam proditi sub certa pœna: quòd eo ipso potest condemnari ad pœnam sine alio processu, secundūm Bald. & Paul. de Castr. *hic.*

m ¶ *Non licet.* Trium temporum, ante litem contestatam, & tunc licet supplicare, dummodò prius sit requisitus suus iudex, & non fecit succ. dixit *l. ipsum.* Item post litem contestatam; & tunc non licet vt ille iudex in causa, qui existimetur hic. Tuscum. post sententiam, & post decem dies, & tunc non licet vt *in fin. huius tit. & l. 1. princ.* & hoc in his, quæ petuntur pro ipsa causa. autem aliud privilegium petuntur, quandocumque petit * potest.

n ¶ *Alterum.* id est *, coram, quæ agantur in iudicio. fc. appellatio. *Bald.* & *Ias.* hic. & *in auth. de conf. §. quia verò, coll. vlt.*

ADDITIO. Dic, quòd talis acta in iudicio sunt communia, & debent edi vtrique parti: & concedit *l. perpetuum. de fi. instr. & Glos. ibi. & quoniam contrà. in verb. tempora. l. de probat.*

o ¶ *Pronuntiatione.* fc. interlocutoria, vel etiam forte definitiua illius iudicis, à quo appellatur vt *l. de eden. l. si apud. & de appel. l. quoniam nouiter. & l. à prouocatione.* De cetero aut potest supplicari lite pendente, fc. vt habes proxime at. Item de quarto, vt alias allegatum, cum forte ille suspectus sit *in authent. in nouis. de iudic. §. fi. super hoc. coll. vlt.*

p ¶ *Quæstionem.* pro definitiua sententia, à qua non est appellatum, aliàs nec terminata videtur: vt *ff. ad Turp. l. 1. §. in fin. & de pan. l. vlt. capitalia.*

q ¶ *Suffragio.* fc. rescripto.

r ¶ *Æstimationem.* & sic in duplum punitur.

480/C.IV.K.5-4, 263-264
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Qui litigat.] CAYV. Idcò non debet aliquis rescriptum impetrare lata sententia, per quod possit sententiam infirmare: quia debet quis, lata sententia contra se, appellare: quòd si non fecerit, perpetuò debet silere: & autem contra fecerit, debito suo carebit, & pœna notabitur infamiæ. VIVIAN.

¶ Nota primò ex hac lege, quòd de natura sententiæ [a] est imponere perpetuum silentium victo, & intelligi diuturnum super cohæreditione, secundùm Bald. 2. Nota secundò in fin. secundùm Paul. hîc vel mirabile, quòd notatur infamiam, [b] qui supplicat, vt retractetur sententia, quæ transiit in rem iudicatam: & sic 6 producentur in testem, possit sibi obiici, quòd nō esset habilis. Pariter etiam aliam pœnam, de qua in lege præcedenti in fin. & dixit Paul. hîc. illud mentis memorandum.

¶ Constituit, quòd autem si illicitam omiserit, vt quia sortes appellaturæ, quia tam plus appellari non potuerat, vel ex vera circumstantia fortasse damnatus? Respond. posset supplicare tunc, secundùm quæ dixi: scripsum. huius l. quod non placet, ne alicui ex [c] commissa cōcessatæ præmium: vt [d] ff. de nup. pref. l. fine hereditatis, & altero infinitas [e] incarnatur: vt l. de sacrosanct. eccl. l. fin.

SI CONTRA IVS, VEL VTILITATEM PUBLICAM, &c.

Tractando de prescriptione mentionem de rescripto fecit mentionem de rescripto fecit de hoc generaliter supponit.

[1] Idem Iudicib.] CAYV. Dominus meus imperatoris rescriptum contra victum fuit, impetrando omissa quadam, quæ exprimere debebat, petendo illud subripuerit tacitè, & petiit, vtpote credens in causa adversarius dicit quòd non debet procedere: quia quædam ficta fuerunt omissa. & sic tacita veritate impetratum rescriptum. Quæritur, vtrum procedere debeat? Et dicitur, quòd sic, & debet cognoscere in causa. VIVIAN. ¶ Nota ex hac lege, quòd vbicunque aliquid tacetur, quod videtur obstare, & in effectu non obstat, non violatur rescriptum, secundùm Bald. hîc. [b] ¶ Debeat ipse id est obreptor. [c] qui, quæ appellationis. [c] ¶ Gestis, apud primum iudicem. [d] ¶ In prædio. Principis possessio: quia videbatur per mendacium impetratum, & sic nullum, sed tamen valet. ¶ Sed contrà, l. fi. princ. Solu. vt ibi.

PRæscriptione.] CAYV. Dominus meus imperatoris rescriptum & per mendacium: quæritur ergo, an iudex debeat pronunciare, & sententiam ferre? Et dicitur, quòd hoc debet pronunciare, non secundùm mendacium, sed secundùm veritatis: falsum autem est hoc in facto, hoc in iure aliquid falsum, vel intende verum, examinatur. ¶ Non ex hoc erat. ibi, sine in tantum? Simile, quòd remotarum ita poterit commeri tacendo veritatem. sicut exprimendo falsitatem, secundùm Iason. & dicunt hîc & in fin. Bart. & Raph. Fulgos. post Iac. Bur. quod tellis debet in primis pœna falsi, quando scienter tacet veritatem, sicut quando exprimit falsam testimon. e.q. & ibi Pan. de cert. fol. & text. in l. quisquis, C. q. q.

QVi † litium prouocationem omiserit [a], perpetuò silere debebit: nec à nobis impetrabit petere per supplicationem auxilium. Quod si fecerit, desiderio suo carebit, & ignominiæ pœna notabitur. Dat. Kalend. Aug. PP. Kalend. Septemb. Basso, & Ablabio Coss.

SI CONTRA IVS, VEL VTILITATEM PUBLICAM, VEL PER MENDACIVM FVERIT aliquid postulatum, vel impetratum.

TITVLVS XXII.

REscindere in hoc titulo hoc vltimum quod facit, vt arbitror, sicut expositum est tit. 19. non valere preces, aut rescripta contraria sua fuit, vel vtilitati publicæ: quia haud dubiè subreptionem arguunt impetrantis: vt l. 10. T. de sacrosanct. eccles. l. 12. T. de senatusconsult. l. 17. Cod. Theodos. de haret. & Nouell. Valentiniani in dominum publicum non valere rescripta. Sed adde hîc, vt etiam preces mendaces, aut per mendacium crimen est falsi punitum: hoc in fall. & nulli dubitabit in locum. Item ego sensi, quòd si quæ in precibus mentione fuerit, non illi prosit quod impetrauit: iudex tamen rescripto datur, iudex manet, etiam si precet, ad quas rescribere imperator iudicem debet, subreptitia, & mendaces sint. Iudex dicite valet, imperatoris non valet: non est ergo rescriptum mendax ex parte iudicis, neque vitiosum. Sed de hac re aliter distinguitur in 1. super literis. de rescript. CYAC.

Omissa non vitiat rescriptum in se, quando fuisset expressum, fuisset tamen aqui concessum. BALD.

1. Impp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. Gregorio.*

SI dicitò minùs it, cui ex † nostro rescripto cognitio delata est [b], indicare potest, quòd ex gestis [c] quædam in precibus [d] omissa proponis. Dat. v. Non. Maij, Diocletiano IV. & Maximiano III. AA. Coss.

Illa lex est notabilis, & vtilis, & habet duas lecturas. Una est secundùm Placen. si reperiatur rescriptum per mendacium impetratum, non cognoscet impetrans de negotio principali. h. d. Bald. Vel sic: *Ha lex habet multas lecturas, & summariè secundùm eorum lecturam hoc intendit: Mendacium supplicantis delegatum cognoscere, & pronunciare non impedit pro tenore veritatis.* Vel magis strictè: *Supplicantis mendaciam in qualitate vel circumstantia rei non impedit delegatum cognoscere, & pronunciare pro tenore veritatis.* SALYCET.

11. Idem AA. & CONSTANTINVS, & MAXIMIANVS CC. Stratio.

PRæscriptione [e] * mendacium oppositā [f], siue in iuris [g] narratione mendacium reperiatur, siue in facti [h], siue in tacendi [i] fraude: pro tenore [k] veritatis, non deprecantis affirmatione datum iudicem cognoscere debere [l], & secundùm hoc de causa conuenit ferre sententiam*. Dat. Kalend. Decembr. Sirmij, CC. Coss.

Vbi rescriptum dicitur falsum, reprimenda est probatio super obreptio, aliàs pœnitet iudex. h. d. secundùm veram intellectum. Vel non loquitur hîc de falsa propriè sumpta, sed de mendacio impetrantis, super quo iudex debet recipere probationem. h. d. secundùm aliam lecturam. BALD.

est impetratum. 4. Quarò, quia delegatus non cognoscit, sed aliàs, qui erat ordinarius partium, & secundùm hos modos quatenus non cognoscit ex vi rescripti de principali negotio: sed quia vel partes consentiuntur, vel quia ab initio erat ordinarius: vel eodem modo, vt in primo 4. Quinto, secundùm Az. ex vi rescripti, sequendo veritatem tacitam, non mendacium expressum cognoscit de toto negotio, secundùm Ducre. vt *extra. de rescript. c. super literis.*

m ¶ *Sententiam.* id est, ferre sententiam, super hoc fc. virum fuerit impetratum per mendacium, an non, secundùm Placen. fic causa [n] dubitationis habet iurisdictionem, quam alias non haberetur: & *arguit ff. de iudic. l. 5. quis [o] ff. quis in ius voc. l. penult. & ff. de lib. causa. Lardinus. & [p] l. adde. tamen iudic. l. 8. cum parte 2.* Vel dic secundùm Azo. quòd licet sententiam super causa principali: & illud, quod erat per mendacium dictum, illi non prodierit.

480/C.IV.K.5-4, 265-266

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Sed secundum hoc, executio hujus legi videtur ‖. *eod. & ff leg. sive.* nam videtur hic, quod mendax [a] precator non posset cavere imperatori: quia falsum judicium habet ex hoc rescripto per mendacium impetratum. Sed hic loquitur de eo, qui alias erat ordinarius partium: alias secus esse: vt dixi, secundum Ia.

a Mittere pro eum ad se facere per cavere imperatoris.

b Index à lege datur dicens sententiam.

c Rescriptum per mendacium impetratum non valet.

d Probationi licitum, & debitum judici ad administrandum punire.

e Rescriptum Principi non de Papa, qui ex eius indulgentia multa impetrabat de rapina sibi facta. Et videtur quod id fuerit indictu, placere Principi debere se hic sede a. ‖ nam, & si pronunciasset de rescripto. f Veritatis fe. flantem Deum placere.

g Tacite omittitur de forma rescripti in exceptione. h Tacita omissio pro expresso habetur.

¶ Sed arga, contra hanc solutionem. *ff. de off. cui man. off. lur. & l. si præses.* non obstat quia ibi tenuit delegatio: hic non. 2. Vel intelligo, quòd hic dicit, eum partes consensérant in delegatione hujusmodi cognitionis, sed in forma judicandi non consensérunt, sed vna imperauit per mendacium. 3. Vel dic, dato à lege, id est, [b] ordinarium non à Principe datum, & sic ordina licentiam illam, pro tenore veritatis datum judicem cognoscere debere: nó datum pro deprecantis subreptione. ¶ Item contra. *Ll. præsi.* Sed illa in rescripto, hæc in priuilegio. 2. Vel ibi, ea causa, quæ fi dicta fuisset, rescriptionis impetrasset: hic non: vt *ff. de vsur. instit. l. j. & fin.* 3. Vel distingue, vtrum fuit per errorem falsum dictum. ‖ Vel distingue, [c] si rescriptum fuerit impetratum per mendacium, aut ob obreptionem iuris communis: & tunc valet quia pro tenore veritatis cognoscendum est. *l. in Ludibria. & l. & si non cognitis.* aut ob priuilegium: & tunc non valet. & sic potest intelligi ‖ *eod. l. fin. & ff. de iur. & facti ign. l. si quis in fin. cum l. seq.* & est ratio, quia priuilegia impetrantur pro meritis: et *ff. de re mil. l. non omnes. in fin. & ‖. de statu. & imagin. l. vlt.* vnde fi mentiatur, non est misericordia præstanda cavere imperatori. ‖. *eod. & ff. legibus.* Sed rescripta ad obreptionem iuris communis, v. g. vt iudex audiat reum, valent: nam pro tenore veritatis cognoscendum est. ¶ Vt in lege nostra patet per omnes solutiones, quòd ex vi rescripti de priuilegii non quam iudicabit. 2. Vel dic, ex vi rescripti esse pro veritate tenore iudicandum, & non pro affirmatione deprecantis: vt ‖. *eod. l. & ff. legibus.* secundum Ano. & sic veritas tacita habetur pro expresso: vt *ff. de servit. l. ff. cui.*

PAVLI.] CAESE. Quoddam rescriptum fuit impetratum à Principe, quo iudicem delegauit dominus M. in causa quæ dicitur vocatio partibus volatis proponere, arguebatur de mendacio M. volasse illud facitasse, quæritur quid iuris? Dicitur, quòd iudex, qui vtique probare tale mendacium, debet punire in decem libras auri. ¶ Nota ex hac lege, secundum Bald. *hic*, [d] punitis qui licitum, & debitum probationem non admittit. &c.

a ¶ *Iudicem.* non [e] ergo timeant milites Pratiani, si veritatem fecerint, cùm Deo. [f] & quæ per hoc placuerunt vt ‖ *de appell. l. fi. in fin.* Vt enim quidam [g] in sermone tacite excipiuntur allicere *ff. de servitut. l. fi. cui.* sic & hic veritas [h] tacita pro expresso habetur, vt secundum eam procedatur: vt *eod. l. q.*

EFF non cognitis.] CAESE. M. imperauit rescriptum, vt sententia quædam mandaretur executioni: cùm autem ad iudicem pertineret eam rescripto fieri, qui debebat illam facere executionem: dubium fuit ab aduersario, fraudem intermittentis in impetratione, vt quia fecit Principi dixit, latam fuisse sententiam, cùm non esset. Quæritur, quid iuris fit de hoc. quòd iudex executionis debet diligenter inquirere de veritate precum illarum? nam, & fi inueniat, quòd M. fuerit in fraude verisimile, tunc de omni negocio cognoscat. ¶ Nota ex hac lege, secundum Cyn. & Rapha. Fulgo. hic *alle*, etiamsi valde singularem: quòd fi aliqui committitur executio aliquius sententiæ, & ea vera nulla vocatum sententia fuit lata, potest ille cognoscere de causa principali. Inf. *hic.* 1. Nota secundò, hic videri rescripti fortem in verbo, *de omni negocio*, pro oppofit. Arc. contra Platen. de quo in *l. principalis. ff. eod.* Cuius tamen, secundum Inf. hic nota rescripti dicit imperfonalitas, *cognoscatur*, vnde Platen. respondet, fit ab ordinario.

b ¶ *Et fi non cognitis.* vocabo principalis. 2. Vel dic, executionis.

c ¶ *Sed executio.* cum [i] hoc conferat in merito imperio, matdari [k] non possibet: *ff. de iur. omn. iudic. l. labeo & l. ff. & de offic. cui mand. eff. iurisd. l. ij.* Sed [l] respon. Præsens mandat: vt *hic*, non alius [m] cognitionem executionis. id est, offer mandando, vel non offer, fed ipfa nullo non petenti relicta. 2. Vel hic [n] primam decretum, *hic* secundum: vt *ff. de offic. cui mand. eff. iurisd. l. ij. de cognitio. in fin.*

d ¶ *Precum.* dixit reum damnatum, non dixit verum, vel falsum.

e ¶ *Fraus.* quòd, dixit, latam sententiam offe, cùm adhuc non offet.

f ¶ *De omni.* puta de principali causa actoris. ¶ Sed à quo? Respond. ab iudice: quia dixit latam sententiam, & non erat: & de hoc dic vt *extr. de sententi. & re iudicat. & de exceptionibus.* ¶ Inf contra. ‖. *de excusat. vel instil. l. fi.* vt *proxima.* Sed hic inuenitur fraus, ibi non. 2. Vel ibi [o] de natione, hic de iudice executore. 3. Vel ibi de mendacio, ibi de falfa principali cognoscat.

ADDITIO. Vide de hac materia pulchram Glof. in verbo, *de ff. solut. in c. patteralis.* §. *quia vero. extr. de offic. delegat.*

g ¶ *Et fi legibus consentaneum.*] CAESE. M. imperauit rescriptum, & per mendacium quidpiam expofuit, neque tamen legibus consentaneum, fed iuri consentaneum. Quæritur, vtrum commodum aliquod inde debeat habere? Dicitur, quòd non fid carere debet commodo rescripti: fi nimia eius fraus inueniatur, iudex eum pro arbitrio suo punire potest.

¶ Nota secundum Paul. de Castro, & Iafon. hic, quòd ista lex loquitur in rescripto gratioso, in quo Princeps concedit aliquam gratiam, vel secundum, vel præter ius, puta, concedit feudum, vel concedit beneficium ecclesiasticum, vel concedit gratiam alicuius delicti. Cùm fi supplicatio aquitur de falfo, rescriptum erditur nullum: imò potest punire de falfo supplicans: quia lex prafumitur. quòd Princeps conceffit gratiam propter supplicationem: & ille eft verus intellectus huius legis. Sed *l. præscriptum. Cod.* loquitur in casipo ad obliterandum iuris communis. secundum Iafon. *hic.*

g ¶ *Consentaneum.* fc. aliàs: vt quia non laudo aliam, & profe peccatrices ‖ *de procl. in ter. offer. l. rescripta.*

h ¶ *Mendax.* vt quòd [p] dixit, fe literarum militem, & multos latrones apprehendiffe, & transfugas damnaffe. ob talia enim confueuit crimina remittere Imperator, vel aliqua priuilegia concedere: vt *ff. de re milit. Cum omnes. §. fin.* ar ille in casibus eft mentitus.

i ¶ *Certus.* vt ‖ *ff. de fin. & ‖ & empt. re re pet. l.* ‖ & ‖. *de finibus regundis. l.* ‖. Sed certè imò videtur valere secundum veritatem: vt *Cod. eod. q. quæ* eft contrà Solue, vt ibi.

k *Mirari.*] CAESE. Simile reperiuntur, quòd rescriptum eft impetratum contra legem communem, & aliquando contra statutum Principis: propter quæ ideo Imperator, quòd non recipiuntur huiusmodi rescripta ab aliquibus iudicibus, imò quòd ab eis debeant refutari & proinde fimiliter iudicibus quòd istas leges gratiales, & contrarias fequi debeant.

¶ Nota primò ex hac lege, quòd generalis conditio eft obliterandi partis, quàm rescriptum. 1. Nota secundò, quòd rescripta inutilis non funt per iudicem cuius admittenda. & idem dic in aliis instrumentis inutilibus: quòd iudex non debet pati, quòd eorum in actis, & contra ius Bald. *hic.*

k ¶ *Admonitionem.* quæ fit ipfo monente. ‖. *de legi. l. fi.*

l ¶ *Generali. Cod. vt* ‖ *l. de precib. Imper. offer. l. rescripta. & l. non dubium. & ff. de sacrosanct. eccles. l. iudicium. iudicem. & ff. ne quid in loco publ. l. q. & ff. qui à Principe. & ‖. de transact. l. cum fac. & ‖. de aperi. publ. l. vl. & l. de iurisd. & conditor. l. j. q. & ‖ de verbi. l. omnium.*

¶ Et

a Missi imperij causa eft, executio licentiæ.

b Mandati ob pactum res, quæ fine mandati imperij.

c Executioni fimilitudo ea quæ pofita dicuntur.

* Part. l. j. *de legib. & l. q. opera ex eccl. impet.*

d Hæc eft clausula non. Pond.

e Hæc eft falfa Secundum Paul. hic.

f Executio fimilitudo ea dicit cognoscere, & potest de materia coram se non tamen de ea cognoscere.

g Dic melius Simoncl. Paulus.

h Referuntur hactenus 13. q. 1.

i Principium veritas ex mendacio in causa dotali adiecta, quod reliquis adfcitum eft.

480/C.IV.K.5-4, 267-268
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE DIVERSIS RESCRIPTIS, & pragmaticis sanctionibus.

TITVLVS XXIII.

DE DIVERSIS RESCRIPTIS, & pragmaticis sanctionibus.

480/C.IV.K.5-4, 269-270
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 271-272

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE STATVIS & imaginibus.

Et qui illicitè dictata scribere ausi fuerint cuiuscunque scrinij memoriales, seu pragmaticarij, vel adiutores primicerij, amissione cingali feriantur. Pragmaticas præterea sanctiones *, non ad singulorum preces super privatis negotijs proferri, sed si quando corpus, aut schola *, vel officium, vel curia, vel ciuitas, vel prouincia, vel quædam vniuersitas hominum ob causam publicam fuderit preces, manare decernimus: vt in his etiam veritatis * quæstio referuetur. Dat. X. Kal. Ian. Constantinop. post consulatum Basilisci II. & Armatij.

INAVTHENT. VT diuinæ iussionis subscriptionem habeant gloriosiss. quæstoris. coll. VIII.

GLoriosissimi * quoque quæstoris subscriptio est necessaria, in qua continetur, & inter quos, & ad quem iudicem, & per quem sacrum dirigatur oraculum, alioquin à nullo iudice suscipiatur: & qui contrà fecerit, xx. lib. auri plectatur, & eius officium simili pœna percellatur.

DE STATVIS, ET IMAGINIBVS.

TITVLVS XXIV.

Vt ne beneficia principalia, quæ rescripta principum ad postulationem ciuitatum, vel aliorum corporum certis personis dantur de rep. vel de suis corporis sine collegio bona nouella, seu statua, & imagines subjiciantur denegationi. L. 1. & vlt. *huius tit. Sed & de rescriptis principum statuis, vel imaginibus in ciuitate statuendis in ornamentum ciuitatis, necesse erat à principibus emendi beneficium.* LEX I. de epist. aud. *quod pugnum esse Romanorum, vt adsolutionem, Nullatenus enim dubito, quin vir tuus emolumentis ciuitatis sequalibus vestibus præcipuus. Sed ob hoc rescribens* l. 2. *antiqua consuetudine, quod fidelium olim, vt Ambrosius ait* VI. Hex. *fides ara sacra principum capita, & dextri quidam de aere vel marmore adorari. Et rectè Tyberius auditum Smyrnæis, qui eas inter ornamenta domorum, non inter simulacra Deorum poni voluit.* CVIAC.

Indices non debent permittere erigi aliquas statuas sine principis licentia sub pœna bis statuæ. SALVC.

1. *Impp.* ARCAD. & HONOR. AA. *Theodoro P. P.*

SI quis iudicum accepisse * æneas *, vel argenteas, vel marmoreas statuas extra * imperiale § beneficium, in administratione positus detegetur: emolumenta quæ accepit in ea positus dignitate quam polluit ‖, eum exortis titulis * vel præsumptis, in quadruplum fisco nostro inferat: simulque noueris existimationis suæ pœnam se subiturum ¶. Nec eos † sanè à periculo pudoris haberi volumus immunes, qui adulandi † studio, aut meru inconstantiæ ignauiæ * transire quæ sunt interdicta, tentauerint. Dat. XII. Ian. Mediolani, Honorio A. IV. & Eutychiano Coss.

11. *Impp.* THEOD. A. & VALENTIN. *Coss. Africæ P. P.*

SI * quando nostræ statuæ vel imagines eriguntur, siue diebus (ve adsolet) festis, siue communibus, adsit iudex sine adorationis * ambitioso fastidio, vt ornamentum diei, & loco, & nostræ recordationi sit probet * accessisse præsentiam P. Dat. III. Non. Maij, Theod. A. XI. Valentiniano Cæsare Coss.

111. *Idem A. & C. Florentio P. P.*

IN nostræ sereniratis imaginibus, ac statuis erigendis, primæ collationis † iniuriam * propulsari * præcipimus, ne quid in eis suum collator agnoscat. Dat. IV. Non. April. Theodosio A. XVII. & Festo Coss.

IV. *Idem A. & C. ad Nomum comitem & magistrum officiorum.*

ET virorum * præmia tribui merentibus conuenit, & aliorum honores aliis damnorum occasionem fieri non oportet ¶. Idcircò quoties vel iudicibus nostris, vel cuilibet alij statua fuerit à quocunque collegio seu officio, vel in hac facratissima ciuitate, vel in prouinciis postulata *, nequaquam ex descriptione sumptus colligi patimur; sed eius, cuius ad honorem petitur, expensis propriis statuam collocari præcipimus. Dat. V. Kalend. April. Theodosio A. XVIII. & Albino Coss.

DE HIS QVI AD STATVAS CONFVGIVNT.

TITVLVS XXV.

Ne aliquam ciuium ab statuæ principali, quæ periculo asyli Ecclesiæ suam confugæ statuitatem probent l. cognitionis § *ad statuas. & de pœn.* l. quis § 1. *apud. & de epist. ed. clar. & elegantiæ Theodosius & Valentinianus Impp. Nemo enim* § *& vos scientiæ subscripsimus à sanctissimo Archiepiscopo Ecclesiæ datorem pugnandi* LEX I. *de his qui ad eccl. confug. & Lucius Iulius enim vitreque linguæ conscientia, iuram salutis, quia nihil interest eorum salutis diuersa, an omnes misericordia, sine salutis. De eo qui fuit Asterio Theopolitæ in* §. *sui titulo. de* HADRIAN. *& alij plerique auctores.* CVIAC.

Qui confugerunt ad statuas principis, ab omni violentia debent esse tuti: si tamen sine iusta causa ibi confugerint, venian puniendo. SALVC.

1. *Impp.* VALENT. THEOD. & ARCAD. A. A. A. *Cyrgio P. P.*

VI ad statuas vel vivarii metus, vel creandæ inuidiæ * causa confugerint: si certas habuerint causas quibus confugere ad Imperatoria simulachra debuerint, iure ac legibus vindicentur ¶. Sin verò probati fuerint arcibus * suis inuidiam inimicis creare voluisse: vltrix in eos sententia * proferatur. Dat. prid. Non. Iul. Constantin. Honorio N. P. & Eudoxio Coss.

480/C.IV.K.5-4, 273-274
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OFFICIO præfecti prætorio Italiæ & Illyrici.

DE OFFICIO PRÆFECTORVM PRÆTORIO ORIENTIS ET ILLYRICI.

TITVLVS XXVI.

1. Imp. ALEXANDER A. Theodoro.

Libellus [a] præfecto prætorio datus, pro litis contestatione haberi non potest [b]. Dat. Prid. Kal. Octob. Agricola & Clementino Coss.

Nota, quod præfectus prætorio potest facere legem generalem, & in hoc dicit, quid aquipares ante principis. SALYC.

2. 1. Idem A. Restituto.

Formam [†] a præfecto prætorio datam, etsi generalis sit, minime legibus vel constitutionibus contraria: si nihil postea ex auctoritate mea innouatum est, seruari æquum est. Dat. Idib. August. Seuero & Quintiano Coss.

Nota, quod propter vadrationem, vel negligentiam, fortum vel hæreticum, iudices possunt remouere ab officio. SALYC.

3. 1. Impp. VALENTINIAN. THEOD. & ARCAD. AAA. Tatiano P. P.

Si quos iudices vel propter aduersam & longinquam corporis valetudinem, vel propter negligentiam [a], aut furtum, vel simile aliquod vitiū sublimitas tua inutiles esse reperiebit, ab administratione remotis [b], & vice eorum aliis subrogatis, suribusque poenis legitimis subditis [c], ad nostræ mansuetudinis sententiam † non crimina, sed vindicta referatur. Dat. V. Id. Dec. Cap. Arc. & Bautone Coss.

4. 1. Idem A. A. Addæo comiti & magistro vtriusque militiæ.

De ordinatio iudice [d] semper illustris est cognitio præfecturæ: licet militari vito ab eo [b] facta fuerit iniuria. Dat. Prid. Kal. Ianuar. Constantin. Theodosio A. III. & Habundantio Coss.

5. Imppp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio P. P.

Si qui posthac velut indebitis oneribus grauati, ad preces crediderint confugiendum, siue de nauicularia orationibus, siue transfectionibus; rescripta quæ de omnibus his utiq; huiusmodi ordinationibus emitti contigerit, ad fidem sublimitatis tuæ referebantur. Dat. Idib. Decemb. Stilicone II. & Anthemio Coss.

DE OFFICIO præfecti prætorio Africæ.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIO AFRICÆ, ET DE OMNI eiusdem diœceseos statu.

TITVLVS XXVII.

1. In nomine Domini nostri Iesu Christi, Imperator Cæsar Flavius IVSTINIANVS, Alamannicus, Gothicus, Germanicus, Francicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper Augustus, Archelao P. P. Africæ.

Vas gratias [i], aut quas laudes domino Deo nostro Iesu Christo exhibere debeamus, nec mens nostra potest cõcipere, nec lingua proferre

480/C.IV.K.5-4, 275-276
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ferre. Multas quidem & antea à Deo meruimus largitates, & innumerabilia circa nos eiusdem beneficia confitemur, pro quibus nihil dignum nos egisse cognoscimus: præ omnibus tamen hoc, quod nunc omnipotens Deus per nos, pro sua laude, & pro sui nomine, demonstrare dignatus est, excedit omnia mirabilia opera, quæ in sæculo contigerunt. vt Africa per nos tam breui tempore reciperet libertatem, antea † nonaginta quinque anno à VVandalis captiuata, qui annarum fuerant simul octo, & coeporum. nam animas quidem diuersa tormenta, atque supplicia non feremes, rebaptizando ad suam perfidiam transferebant: corpora verò liberis natalibus clara, iugo barbarico durissimè subiugabant. Ipsaque Dei sacrosanctas ecclesias suis perfidiis maculabant: aliquas verò ex eis fabula fecerunt. Vsdimus venerabiles viros, qui abscissis radicitùs linguis pœnas suas miserabiliter loquebantur *. Alij verò post diuersa tormenta, per diuersas dispersi prouincias, vitam in exilio peregerunt. Quo ergo sermone, aut quibus operibus dignas Deo gratias agere valeamus, qui per me vltrimum * seruum suum, ecclesiæ suæ iniurias vindicare dignatus est, & tantarum prouinciarum populos à iugo seruitutis eripere? quod beneficium Dei antecessores nostri non meruerunt, quibus non solùm Africa liberare non licuit, sed & ipsam Romam videruntab eisdem VVandalis captam, & omnia imperialia ornamenta in Africam exinde translata. Nunc verò Deus per suam misericordiam non solum Africam, & omnes eius prouincias nobis tradidit, sed & ipsa imperialia ornamenta, quæ capta Roma fuerant, ablata nobis restituit. Ergo post tanta beneficia, quæ nobis diuinitas contulit, hoc de Domini Dei nostri misericordia postulamus, vt prouincias, quas nobis restituere dignatus est, firmas & illæsas custodias; & faciat nos eas secundùm voluntatem suam, ac placitum gubernare, vt † vniuersa Africa sentiat omnipotentis Dei misericordiam, & cognoscant eius habitatores, à quàm durissima captiuitate & iugo barbarico liberati, in quanta libertate sub fœlicissimo nostro Imperio degere meruerunt. Hoc etiam deprecantes exoramus ᵇ, sanctæ & gloriosæ semper virginis, & Dei genitricis Mariæ precibus, vt quicquid minùs est reipublicæ nostræ, per nos vltimos seruos suos restituat in suo nomine Deus, & dignos nos faciat seruorum eius adimplere. Deo itaque auxiliante, pro fœlicitate reipublicæ * nostræ per hanc diuinam legem sancimus, vt omnis Africa, quam nobis Deus præstitit, per ipsius misericordiam optimum suscipiat ordinè, & propriam habeat præfecturam: vt sicut Oriès, atque Illyricum, ita & Africa, gestorianæ maxima potestate specialiter à nostra clementia decoretur: eamque sedem habeamus esse Carthaginem: & in præfatione publicarum chartarum præfecturis aliis eius nomen adiungi: quam * nunc tam excellentiam gubernare decernimus: & ab eo *, auxiliante Deo, septem prouincie cum suis iudicibus disponantur, quam Tingi *, [&] quæ proconsularis antea vocabatur, Carthago, & Byzacium, ac Tripolis rectores habeant consulares. reliquæ verò, id est, Numidia, & Mauritania, & Sardinia, à præsidibus cum Dei auxilio gubernentur. Et in officio quidem tuæ magnitudinis, necnon pro tempore viri magnifici præfecti prætorio Africæ, trecentos nonaginta sex viros per diuersa scrinia & officia militare decernimus. In officiis verò consularium, ac præsidum quinquaginta homines per singula officia esse sancimus. Quæ verò emolumenta tuæ magnificentiæ tua, siue consulares, & præsides, & quod vnusquisque ex officio eorum de publico consequi debeat, notitia subter annexa † declarat. Optamus ergo, vt omnes iudices nostri secundùm voluntatem & timorem Dei, & nostram electionem † atque ordinationem, sic suas administrationes gubernare studeant, vt nullus eorum aut cupiditati se dediturus, aut violentias aliquas vel ipse inferat, vel iudicibus aut officiis eorum, aut quibuscunque aliis collatoribus inferre permittat. Licet enim per omnes prouincias nostras (Deo iuuante festinemus, vt illæsos habeant collatores, maximè tamen tributariis discessos Africanæ consulimus, qui post tantorum temporum captiuitatem meruerunt (Deo iuuante) per nos lumen libertatis aspicere. Ergo iubemus, omnes violentias, & omnem auaritiam cessare, & iustitiam, atque veritatem eiecta omnes nostros tributarios referuari. Sic enim & Deus placatur; & ipsi possint celeriùs sicut collatores alij nostræ reipublicæ releuari, atque florere. Sportulas etiam ab officio tam viri magnifici præfecti [prætorio] Africani, quàm reliquorum iudicum sic exigi iubemus, quemodo in nostris legibus cautum est: spolium, & ab omni republica nostra cathedrit: vt nullus audeat quocumque tempore vel quocumque modo earum excedere quantitatem. Hoc etiam præsenti sanctione eredimus ordinandum, vt non multa dispendia pro completione chartarum, vel codicillorum, vel in nostro latereulo, vel in scriniis præfecti prætorio, per Africam iudices sustinere videantur: quia si ipsi dispendia læsi non fuerint, nullam habebunt necessitatem eiusdem nostræ Africæ tributarios prægrauandi. Iubemus ergo, vt iudices diœceseos Africanæ, tam ciuiles, quàm militares, in nostro latereulo pro codicillorum atque chartularum promotionis suæ consuetudinibus, nihil vltra ses solidos præbeant: at verò in scrinio præfectorum non vltrà duodecim solidos cogantur inferre, quem modum si quis excesserit, ipse quidem iudex xxx. librarum auri dispendio subiacebit, officium verò eius non solùm simile dispendium, sed & capitale periculum sustinebit. Nam si aliquis ex quacumque parte nostra fuerit iussiones nostras excedere, & non festinauerit tam Dei timore eas seruare, non solùm dignitatis, aut substantiæ periculum sustinebit, sed etiam vltimo supplicio subiacebit. Et est notitia Deo auxiliante *. Pro annonis & capita pro tempore PP. per totam Africam, auri libras centum. Pro annonis Cancellariorum, auri lib. viij. Item officiis eius ira. In scrinio primo hominibus decem pro annonis xviij. pro cap. fol. xij. Fiunt fol. cxlviij. Item Numerario, pro annonis, fol. v. & pro cap. fol. iv. Fiunt fol. xlvj. Secundò * pro annon. iij. annos fol. v. & pro cap. vij. cap. fol. v. & pro cap. ij. cap. fol. iv. Fiunt fol. xvj. iij. verò & iv. ad ann. t. ann. fol. v. & ad cap. t. cap. fol. iv. Fiunt xxiv. Reliquis iij. ad ann. t. ann. fol. v. & ad cap. t. cap. fol. 4 Fiunt solid. xxviij. In scrinio secundo, vt supra scriptum est. In scrinio tertio, vt ¶ scriptum est. In scrinio quarto, vt supra scriptum est. In scrinio primi scrinij, quod est subadiuuæ hominibus x. ann. xiv. cap. xij. Fiunt fol. cxvi. fol. Ita primi scrinio pro ann. iij. ad ann. fol. v. & pro cap. ij. cap. fol. iv. Fiunt fol. xxij. Secundò pro an. ij. an. solid. vt supra scriptum est. & pro cap. cap. fol. vt supra scriptum est, & fiunt fol. xvj. Tertiò & iv. pro an. t. annona, solidorum, vt supra scriptum est, & pro cap. t. cap. solid. vt suprà scriptum est. Fiunt fol. xxiij. Reliquis hominibus vj. ad ann. t. annona fol. v. & pro capitu cap. fol. iv. Fiunt fol. lviij. In scrinio * Commentariensis hominibus xij. an. xvij. cap. iv. Fiunt fol. cliij. Primo commentariensi ann. iij.

480/C.IV.K.5-4, 277-278
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

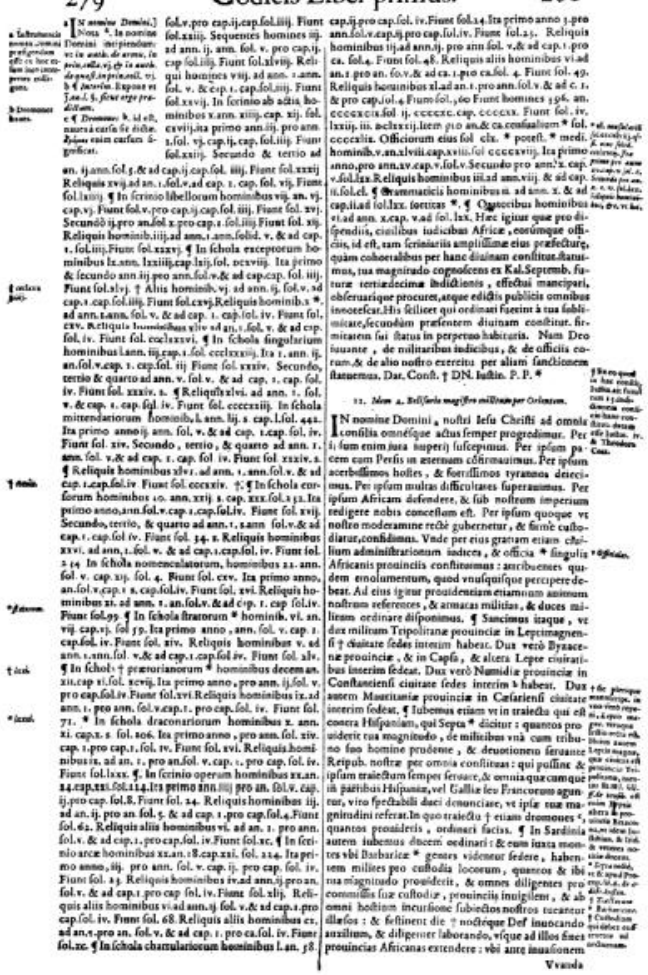

480/C.IV.K.5-4, 279-280

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Maximè.* adueritur.

b ¶ *Clausuras* *. i. imperij limina.

c ¶ *Rem. ordinationem de prouincijs. &c ff. de rem. & l. vt gradatim.*

d ¶ *Labores suos. &c* ff. *de off. mag. offic. Lucma.*

e ¶ *Anfas fuerit. id est.* vsurpauerit.

f ¶ *Redditi.* fcil. eorum.

g ¶ *Fuerit. id est.* fit.

h ¶ *Decuerit.* fcil. tua magnitudo.

i ¶ *Cathedra.* ficut Papa potest de vno Episcopatu facere duos, &c & Imperator potest * de duobus ciuitatibus facere vnam, & econtrà vt *in auctent. vt ind. fine prope fcfin. §. multi quoque. coll* 9.

k ¶ *Annexa.* ff. *prouin. l.*

a Clauſura Imperij limina.

b Epiſcopatus vnus in duos fieri poteſt.

c Ciuitas vna ex duabus, & ex duabus ex vna dicm, ab Imperatore fieri poſſunt.

Vvandalorum, & Maurorum Reip. Romana fines haburrat, & vbi cuſtodes antiqui ſeruabant; ſicut ex clauſuris & burgis oſtenditur. Maximè * autem ciuitates quæ prope clauſuras [b], & fines antea tenebantur, cùm eſſent ſub Romano imperio conſtitutæ, auxiliante diuina miſericordia, cùm hoſtes [c] per partes expelluntur, feſtinent comprehendere, atque munire: & in illis duces & milites per partes accedant, vbi antea fines, & clauſuræ prouinciarum erant quando integræ Africanæ ſeruabantur ſub Romano Imperio prouinciæ: quod Deo annuente (cuius auxilio nobis reſtitutæ ſunt) ſperamus citò noſtris prouenire temporibus, & vt in ſecuritate [e] pace prouinciæ cum antiquis finibus integræ ſeruentur, & vigiliis, ac laboribus deuotiſſimorum militum, & cura ſpectabilium pro tempore ducum cuſtodiantur illæſæ: quoniam ita conuenit, vt ſemper cuſtodes fines prouinciæ ſeruent; ne detur hoſtibus licentia incurrendi, aut deuaſtandi loca quæ noſtri fabiecti poſſident. ¶ Quantos autem milites, ſiue pedites, ſiue equites, per vnumquemque limitem collocari oportet ad cuſtodiendas prouincias & ciuitates, tua magnitudo, prout conſideraueris, ordinet, & nobis referat: vt ſi prouiderimus, ſufficientem eſſe ordinationem, confirmemus eam *: ſin autem perſpexerimus, & aliquid ampliùs fieri, vt eam augmentemus. Quid autem dux ſtipendiorum nomine pro ſe, falſiſque hominibus, & quid eius officium conſequetur: hoc in ſubdita declaratæ notitia. Sicut ergo prædictum eſt, inſerim nunc duces ac milites ſecundùm noſtram diſpoſitionem in locis ſeu ciuitatibus in quibus iuſſimus, ſedeant, donec, Deo auxiliante, nobis ac Reip. noſtræ per labores noſtros in illis locis conſtitui poſſint, in quibus vnuſcuiuſque prouinciæ antiquus limes conſtitutus erat, quando floreſcente Romana Repub. memoratæ prouinciæ integræ tenebantur. ¶ Pro limitaneis verò ordinandis neceſſarium nobis eſſe videtur, vt extra Comitatenſes milites qui per caſtra ſunt, milites limitanei conſtituantur, qui poſſint, & caſtra, & ciuitates limitis defendere & terras colere: vt & alij prouinciales videntes eos per partes, ad illa loca ſe conferant. Et exemplum fecimus vnius numeri limitaneorum: vt ſecundùm exemplum, quod nos miſimus, per caſtra & loca, quæ prouiderit tua magnitudo, eos ad ſimilitudinem noſtri exempli ordinet: ſic tamen, vt ſi inueneris de prouinciis idonea corpora, aut de illis, quos antea milites habebant, limitaneorum conſtituas numero in vnoquoque limite: vt ſi aliqua forſitan commotio fuerit, poſſint ipſi limitanei, ſine Comitatenſibus militibus vna cum ducibus ſuis adiuuare loca, vbi diſpoſiti fuerint, non longè limitem exeuntes, nec ipſi limitanei, nec duces eorum, vt nullum etiam diſpendium à ducibus vel ducianis prædicti limitanei ſuſtineant, nec aliquas ſibi conſuetudines de eorum ſtipendiis per fraudem ad ſuum lucrum conuertant. Hæc autem non ſolùm in limitaneos volumus obſeruari, ſed etiam Comitatenſes milites: & vnumquemque ducem, & tribunos eorundem militum iubemus, vt ſemper milites ad exercitationem armorum teneant, & non concedant eos otiagari, vt ſi quando neceſſitas contigerit, poſſint inimicis reſiſtere; & nullum audeant duces aut tribuni commeatalem de ipſis dimittere: ne dum ſibi lucrum ſtudent conficere, inculſtoditas noſtras relinquant prouincias. Nam ſi vſurpauerint memorati duces, vel officia eorum, ſeu tribuni commeatalem de militibus relinquere, aut aliquod lucrum de eorum emolumentis ſibi acquirere, hoc non ſolùm in quadruplum iubemus publico reprendere [f], ſed etiã dignitate eos priuari. Magis enim debent & duces & tribuni ſupra deputata ſibi emolumẽta ſecundùm labores ſuos [g] de noſtra largitate remunerationem ſperare, & non de commeatis militum, aut eorum ſtipendiis lucrum ſibi acquirere: quoniam ideò ordinati ſunt milites; vt per ipſos prouinciæ vindicentur: præcipuè cùm ſufficienter, & ipſis ducibus, & eorum officiis emolumẽta præſtitimus, & ſemper prouidimus vnumquemque ſecundùm labores ſuos ad meliores gradus, & ad maiores dignitates perducere *. Poſtquam verò Deo placuerit, & per tuam magnitudinem limes omnis in antiquum ſtatum peruenerit, & bene ordinatus fuerit: tunc vbicunque neceſſitas emerſerit, viri ſpectabiles duces inuicem ſibi quando vſus exegerit, auxilium præbeant: vt prouincia ſeu limites, eorũ vigiliis & laboribus (Deo iuuante) illæſi cuſtodiantur. Sicut autem iubemus audaces & feroces contra inimicos iudices, ac milites noſtros eſſe: ſic mites circa collatores noſtros exiſtere, & nullum damnum, nullãmque læſionem in eos efficere. Sin autem quiſquam de militibus auſus fuerit [h] quamcunque læſionem tributariis noſtris inferre: periculo viri ſpectabilis, ducis, ſeu tribuni, & principis digna vindicta afficiatur, vt indemnes tributarij noſtri cuſtodiantur. Si verò pro quibuſdam cauſis interpellatio apud noſtros iudices facta fuerit: iubemus non ampliùs ſportularum nomine, quàm noſtris legibus definitum eſt, executores accipere, pœnam eiſdem legibus inferram ex tranſgreſſione formidantes. Cùm autem (Deo annuente) Africanæ noſtræ prouinciæ per tuam magnitudinem ſecundùm noſtram diſpoſitionem ordinatæ, & limites in antiquum ſtatum reducti [i], & omnis Africa ſic decenta fuerit [k], ſicut erat: Cùm ergo hæc omnia (Deo iuuante) præſente tua magnitudine diſpoſita, & perfecta fuerint, & per labores tuos [antiquos] fines omnes Africa receperit, & docuerit [l] nos de omni ordinatione totius Africanæ diœceſeos, id eſt, quanti, & qui milites in quibus locis vel ciuitatibus conſtituti ſunt, & quanti limitanei, & in quibus locis, & militiis collocati ſunt, tunc iubemus, tuam magnitudinem ad noſtram clementiam remeare. Interea verò ſi aliquas ciuitates, ſeu caſtella [m] per limites conſtitura prouiderit tua magnitudo nimiæ eſſe magnitudinis, & propter hoc non poſſe bene cuſtoditi; ad talem modum ea conſtitui diſponat, vt poſſint per paucos bene ſeruari. Cùm autem magnitudo tua omnibus diſpoſitis ad nos remeare iuſſa fuerit, tunc duces vnuſcuiuſque limitis, quotiens pro componendis ciuitatibus aut caſtris, & pro ſtipendiis ſuis, aut pro annonis aliquod opus habuerint, celeriùs ad virum magnificum præfectum per Africam ſignificent [n]: vt ipſe, quæ neceſſaria fuerint feſtinet facere, ne aliqua protractio prouinciis noceat. Ea verò, quæ ipſe fecerit, vel quæ adhuc neceſſariò procuranda ſunt poſtea, & memoratus vir magnificus præfectus [prætorio] Africæ, & viri ſpectabiles duces, & de aliis omnibus, quæ ibi agentur, frequentet ad nos referant, vt bene facta confirmemus, & quæ opportunius debent fieri, ex noſtra diſpoſitione peragantur. Hoc etiam decernimus, vt iudices qui ordinandi ſunt per Africanos limites, nihil ampliùs, in ſacratiſſimo palatio cuilibet perſonæ, aut dignitati, vel in prætorio per Africam, præfecturæ & magiſteriæ poteſtati præbeant, niſi quantum ſubter annexa [o] declarat notitia. Nam ſi quis ampliùs, quàm in ſubdita notitia taxatum eſt, vſurpauerit, ſeu acceperit, triginta

a Clauſura Imperij limina.

b Epiſcopatus vnus in duos fieri poteſt.

c Ciuitas vna ex duabus, & ex duabus ex vna dicm, ab Imperatore fieri poſſunt.

d Labores ſuos.

e Anfas fuerit. id eſt. vſurpauerit.

f Reddi. ſcil. eorum.

g Fuerit. id eſt. ſit.

h Decuerit. ſcil. tua magnitudo.

i Cathedra. ſicut Papa poteſt de vno Epiſcopatu facere duos, &c & Imperator poteſt * de duobus ciuitatibus facere vnam, & econtrà vt *in auctent. vt ind. fine prope fcfin. §. multi quoque. coll* 9.

k Annexa. ff. *prouin. l.*

480/C.IV.K.5-4, 281-282

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Percipiant.* Quidam fecerunt hanc legem hic, quidam habent plus, fecerunt quantum quilibet dux cum suis hominibus capiat, & fit ob notitia, de qua T. fecit mentionem.

b DE OFFICIO præfecti vrbi.

Supra vidi est de Imperatore qui est summus, vel de præfecto prætorio, qui inter alios maiorem dignitatem habent nunc

* Hunc finem notitiæ, in vno tantum exemplari reperi.

ginta libras auri mulctæ dependat nomine, cum quo & percusso indignationis nostræ serenitatis fabricabit: nulla alia quælibet persona, aut dignitate, aut officio accipiente aliquid ab eis, præter illos quorum nomina in subiecta notitia continentur. Ad hoc iubemus, vt (Deo iuuante) vnusquisque dux, seu eorum officia, secundùm quod notitia subiecta annexa continet, emolumenta sua ex tributis Africanæ prouinciæ ex Kalend. Septem. instantis feliciſſimæ tertiæ decimæ indictionis percipiant ††. Et * hæc notitia, Deo volente, debet delegari Ducibus, & eorum officiis in Africa constitutis pro annonis & capitu per singulos annos præbendis.

Ita Clariſſimo viro Duci Tripolitanæ prouinciæ, & hominibus eius singulis ſolid. v. cap. clxx. singulis cap. ſol. dcclxxxiij. Adſeſſori ducis, & officio, ac hominibus eius xl. anno xcvj.s. singulis ann. cap. ſol. vj. Simul ſiunt pro ann. & cap. ſol. dclxxiv. Diuiduntur ſic: Adſeſſori in ann. viij. cap. iv. Primicerio in ann. viij. cap. ij. ¶ Ducenariis iij. ad ann. vj. ſolidi: ſiunt ann. capitis ſuis capiebant. cap. Centenariis vj. ann. v. ſunt. Fiunt ann. iv. & ad cap. j. ſiunt an. xvj. & ad cap. iij. ſiunt cap. viij. ¶ Circitoribus ix. ſemis. Aliis xj. ad an. j. s. ſiunt ann. xiv. ſunt. & ad cap. iij. ſiunt cap. xj. Item viro clariſſimo Duci Byzacenæ prouinciæ, & hominibus eius, an. cxc. ſingulis in an. ſol. v. c. clviij. ſingulis cap. ſol. x. Simul ſiunt pro ann. cap. ſol. dclxx. omnes. Diuiduntur ſic: Adſeſſori in ann. vij. cap. iv. Primicerio in ann. v. cap. ij. Numerario, in ann. vj. cap. iij. Ducenario, iv. ad ann. iij. Fiunt cap. ij. Centenariis, vj. ad an. * ann. xv. & cap. j. Fiunt cap. viij. Circitoribus, ix. ad ann. * Fiunt ann. xiij. & ad cap. iij. Fiunt cap. viij. Circitoribus, ix. ad ann. ij. Fiunt xviij. & ad cap. Fiunt ann. * xiij. * cix. ſemis. Aliis xj. ad ann. iij. * Fiunt ann. xiij. ſem. & ad cap. xj. ¶ Item viro clariſſimo Duci Numidiæ prouinciæ, & hominibus eius, ann. cxc. ſingulis ann. ſol. viij. cap. clviij. ſingulis cap. ſol. ix. Simul ſiunt pro an. & cap. ſol. cccl. xxxiv. Adſeſſori Ducis, & officio eius, hominibus. xl. ann. & cap. ſol. v. cap. xlix. ſinguli cap. ſol. v. cap xlvij. ij. ſingulis cap. ſol. iij. Simul ſiunt pro ann. & cap ſol. clxiv. ſem. Diuiduntur ſic: Adſeſſori in annor. xiij. cap. vj. Primicerio * ann. cap. iij. Numerario in annan. iv. * Fiunt ad ann. xvj. & ad cap. v. Centenariis, ad ann. xj. ſem. Fiunt duodecim & ad cap. vj. Biarchis viij. Circitoribus, ix. ad annor. ij. Fiunt ann. cxxvij. & ad cap. iij. Fiunt cap. viij. ſemis. Aliis xj. ad ann. ij. Fiunt ann. xvj. ſunt xv. & ad cap. iij. Fiunt cap. xj. ¶ Item viro clariſſimo Duci Mauritaniæ prouinciæ, & hominibus eius ann. cxc. ſingulis ann. ſol. v. cap. ſol. c.c. clx. xxxv. Adſeſſori Ducis, & officio eius hominibus xl. ann. xcvj. s. * iij. s. Fiunt ſimul pro ann. & cap. ſol. dclxx. iij. s. Diuiduntur ſic: Adſeſſori in ann. ix. cap. iv. Primicerio, in ann. v. cap. i. Numerario, in ann. cap. iij. Ducenariis, iij. ad annor. iij. s. Fiunt ann. * & cap. iij. Fiunt cap. ij. * Centenariis ix. ad ann. x. & ad caput ij. Fiunt capita v. Biarchis, viij. Circitoribus, ad anno. viij. Fiunt annor. xviij. & ad cap. iij. Fiunt cap. iij. Fiunt cap. xj. Item viro clariſſimo Duci Sardiniæ inſulæ, & hominibus eius. ann. c xc. ſingulis ann. ſol. cclxxxij. Adſeſſori Ducis, & officio eius hominibus, xl. ann. xcvj. s. ſingulis ann. ſol. cap. xl. viij. ſingulos cap. ſol. i. c. Simul ſiunt pro ann. & cap. cl. clxxxvj. Diuiduntur ſic: Adſeſſori ann. ix. & cap. iij. Primicerio in annum. ij. cap. iij. Numerario, in annum cap. iij. Ducenariis, iv. ann. iij. ſunt ann. xvj. & cap. iij. ſunt & cap. ix. Circitoribus, ix. ann. iij. Fiunt ann. xxix. & cap. iij. Fiunt cap. ix. Circitoribus, iv. ann. iij. Fiunt ann. iv. cap. ix. ſemis. Aliis vndecim ad annum, ſedecim ſunt, & ad cap. xvi. Fiunt cap. xj.

NOTITIA conſuetudinum quas in ſacro latercvlo, & in prætorio amplißimæ præfecturæ per Africam, & in officio magiſtri militum, pro tempore Dux præbere debet vniuſcuiuſque limitis, ſic: In ſacro latercvlo, ſol. vj. ¶ In officio magiſterie militum poteſtatis pro infinuandis adminiſtrationis ſuæ diuinis noſtræ ſerenitatis affatibus ſol. xij. ¶ In officio amplißimæ præfecturæ per Africam pro infinuandis eiuſdem chartis ſol. xij. Gloria itaque tua, quę per hanc pragmaticam ſanctionem noſtra ſtatuit æternitas, effectui ea mancipari, obſeruarique præcipiat. Emiſſa lex Idibus Aprilibus, CP. D N. Iuliniano, P P. A. IV. & Paulino V.C. Coss.

LECTORI.

Hanc notitiam integram, conferamque doctiſſimorum virorum, quaternas ſimul reſtitutam ex tribus vetuſtis exemplaribus vnpaginas, quas dilligenter percipiant, pag. 285. præcedente, non perueni a ſene, genuinis cruciatus notarum, ſtatim ſequitur, ad titulum vſque ſequentem procurrentem, nempe: De officio præfecti vrbi. Cuius loco legebatur ballenæ in omnibus exemplaribus (quorum extant) impreſſis, ſequens omnino miſere lacera, manca, ac mutila, quod omnere videtur gloſſema, percipiant. Quam quidem notitiam deuoti lic, vt diligentiæ noſtra parem fidem ibi faciremus, partim ne gloſſema noſtrum eſſe, ſuppingere non piguit.

Et hæc notitia, Deo volente, debet delegari iudicibus, & eorum officiis in Africa conſtitutis pro annonis & capitu per ſingulos annos præbendis. Item viro clariſſimo duci Tripolitanæ prouinciæ, & hominibus eius anno * nonapetimo ſingula annona ſolidos quinque cap. centum quinquaginta nouem ſinguli cap. ſolidos ducentos octoginta duos: adſeſſori ducis, & officio, ac hominibus eius quadraginta annis nonaginta & ſeptem. Item viro clariſſimo duci Byzacenæ † & hominibus eius ſimiliter. Ité viro clariſſimo duci Numidiæ, & hominibus eius ſimiliter. Item viro clariſſimo duci Mauritaniæ prouinciæ, & hominibus eius ſimiliter. Item duci Sardiniæ, & hominibus eius ſimiliter. Item notitia conſuetudinum, quas in ſacro latercvlo, & in prætorio amplißimæ præfecturæ per Africam, & in officio magiſtri militum pro tempore dux præbere ſolet vniuſcuiuſque limitis, ſic: In ſacro latercvlo ſex ſolidos. In officiis magiſterie militum poteſtatis pro infinuandis diuinis adminiſtrationibus, ſeu diuinæ ſerenitatis affatibus, ſolidos duodecim, pro officio amplißimæ præfecturæ per Africam pro infinuandis eius chartis ſolidos duodecim. Gloria itaque tua, quæ per hanc pragmaticã ſanctionem noſtram ſtatuitur, æternitatis effectui mancipari, obſeruarique præcipiat.

† al. Cyſtna.

DE OFFICIO PRÆFECTI VRBI.

TITVLVS XXVIII.

Quæ ſunt ſimili de officio præf. vrbi, & de officio magiſtri militum, quia poteſtates ſunt præf. prætoriano parem. l. 1. l. de præf. præt. Illyr. vbi. germana interpretatio. l. ſalutatores. l. 1. de adquir. poſſ. l. vbi in ſenatu conſulit. vocabit. vbi cæteris omnibus præferatur, quod præterea indicet vrbi, vt amplius quoque, & perfectius vrbis eſt nomen. l. 3. hoc tit. No. 11. Illum primum locumque illum fuit in Senatu dignitate, non poteſtate maior. Hic eſt ad quem cuſtodia & cura vrbis regia iuſſu ſtatur. & quicquid intra centeſimum lapidem adminiſtrat, vbera centeſimum præfecti. prætoris cognitio eſt. Hic ad quem ſtatur cura annonæ, cura cæmeteriorum, cura corporatorum, cuſtodi ſtatorum, ſtatuarum, pecuariorum, qui in certum tempus cuſtodi & ei corpori quod ſeruatur quidam obſtitit, iuxta in perpetuum, & cura thermarum, cura vanalium rerum, cura ſtatuarum, ac populorum, diuerſitatum, Vigura, Proſtata, Athata, Rufura, quo de cauſa Capitolium in Territorio dicit præf. vrbi cum omnibus partibus ſuis finitimum. Idem quoque præfect. vrbi dicitur vicè ſacra iudicare, ſicut præf. prætorio L. 11. 12. 18. 21. Cod. Th. de appell. l. 2. Cod. Th. de pac. Et hunc magiſtratum inſtituiſſe Augoſtum Suetonius auctor eſt, & Victor Aurelius.

480/C.IV.K.5-4, 283-284
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nota, quid licit ſpecialia officia conſtituantur ſuper annona vel abundantia, vel ſuper damnis data; non propterea tollitur iuriſdictio quæ præfectus habet ſuper hac ratione univerſalis iuriſdictionis. Cum iſta concordant tex. & glo. in l. fin. infrà de iuriſd. omn. iud. SALYC. *Cura annonæ pertinet ad præfectum urbi, licèt ſuper ea conſtituatur ſit ſpecialis præfectus, hoc intendit etiam pro caſu poſitionis.* FVLG.

1. *impp.* VALENT. & VALENS AA. *ad Voluſianum P. V.*

SVbſcribus nobis ſtatum Vrbis, & annonariam rationem aliquando firmare : in animum ſubiit, eiuſdem annonæ curam non omnibus deferri poteſtatibus. ¶ Et ne præfectura Vrbis abrogatum ſibi aliquid putaret, ſi rerum ad officium annonarium redundaſſet [a] : eidem præfecturæ [b] ſollicitudinis neceſſitatem mandamus : ſed non ita vt latenc [c] officium annonariæ præfecturæ, ſed vt amnes poteſtates [d], in quantum ſibi negotij eſt, tueantur ciuilem annonam, ſitque ſocietas munetis : ita vt inferior gradus meritum ſuperioris agnoſcat, atque ita ſuperior poteſtas [e] ſe exerat [f], vt ſciat ex ipſo nomine [g] quid præfecto debeatur annonæ.

Præfectus Vrbis homines in prouincias commeantes ad ſe adiuocare non poteſt, niſi ex duabus cauſis hic expreſſis, hoc intendit. Et vide tex. & illa eſt alia lex, qua determinauit Lex de Arre. quòd iudex poteſt ſuos ſubditos extare extra ſuam territoriam exiſtentes, de quo audiuiſſe te Clem. paſtoralis, extra de ſent. & re iudic. *Bartol. ſumit ex hac l. quòd non debet proceda ad inquiſitionem, niſi fama præcedat. Et quomodo autem colligitur fama? vide multam extrauag. hac modo : hic dicit poſſe euocari homines à prouincia, quando ſunt aliquæ querelæ, quamodo autem ſunt aliquæ? certè quia de eis mala fama præcedebat, &c.* RAPH. FVLG.

11. *Idem AA. ad Ampelium P. V.*

QVod promulgatis [h] ſanctionibus [i] tuæ [k] ſinceritas reſcripturn eſſe non neſcit, etiam ex præcepto noſtro conſentiens obſeruet [l] : nec quaſdam perſonas de prouincia exiſtimet aduocandas [m], niſi tantummodò ſuos officiales, & homines populares huius almæ vrbis ſedicioni obnoxios.

Præfectus Vrbis præeſt cunctis officialibus & parcellarijs. SALYC.

111. *impp.* VALENT. GRATIAN. VALENT. AAA. *ad Euſignium P. V.*

PRæfectura *n † Vrbis cunctis quæ in intra Vrbem ſunt, antecellat dignitatibus * tantùm [ex omni † parte detinatis] quantum ſine omni iniuria ac detrimento honoris alieni vſurpat °. Dat. V L. Kalend. Iul. Valente A. V. & Valentiniano Iun. COSS.

In officio Præfect. Vrbis. * *præcedat.* † *ex omnia parte detentis, reſtituta.*

Vniuerſi item, & collegia præfecto ſunt ſubdita. SALYC.

1. *impp.* THEOD. VALENT. & ARCAD. AAA. *Saturnino comiti ſacrarum largitionum.*

OMnia corporatorum genera [p] quæ in Conſtantinopolitana ciuitate verſantur, vniuerſos quoque cives, ac populares, præfecturæ vrbanæ regi moderamine cognoſcas.

Officium primicerij durat biennio quo ſcitè, ſine tempore, ſine merito, ſine alia ratione, ſequens in ordine matriculæ locum eius debet obtinere. SALYC.

V. *imp.* THEODOSIVS A. *Conſtantino P. V.*

PRimicerius adiutor * tuæ ſedis officij per biennium, quod in eodem gradu ex conſuetudine peſſimæ ordinationis meruit, cutem inſuper perſonarum † † vſurpatione omni atque ambitione ceſſante, ſuſcipiat : hoc etiam adiecto, vt ſi quis ex memorato ordine, vel conditionis humanæ ſine prætenitus, vel alia quacunque ratione militiæ gradum propriæ amiſiſſe monſtrabitur : ſolitæ ambitionis iniuria vacante, locum [r] is qui iuxta matriculæ veritatem ſequitur, obtineat.

* *adiutorum vet. red.*

† *abſtinens, emendat Cuiac. 13. Obſerv.*

DE OFFICIO MAGISTRI MILITVM*.

* *vl magiſtri equit.*

TITVLVS XXIX.

Vt poteſtas eſt præfecti prætorio in priuatos & præſides prouinciarum, eadem eſt magiſtri militum, ſiue equitum, ſiue peditum, ſiue vtriuſque militia in milites, & in duces vel comites militares ſingulorum prouinciarum, & inter priuatum alterum & rerum militarium l. pen. *de iud. l. pen. de iuriſd. vt à magiſtro præfect. prætorio vel alterius ciuilis magiſtratus iuris militarium adiretur & priuatarum rerum, & cùm prætore vrbano inter peregrinum aduenæ & ciuem rem, præterà peregrini inter ciuem alterum & peregrinum rem, quia adeò ſingulare forum vel. Et eadem Zoſimus primus Conſtantinus magiſter militum fuit, à præf. prætorio iuris tradita diſciplina militari, qua ſollicet olim ad præf. prætorio pertinebat, poſtea atque annonarum cura, & ſubdita poteſtate, qui anni nulli fuerunt : qui præf. prætorio antecedunt.* CVIAC.

Magiſter militum, & comes per hoc edictum nullam habent iuriſdictionem in prouinciales : & præfectus Vrbis nullam habet iuriſdictionem in milites : hoc intendit etiam pro caſu expoſitione ſimile : nam poteſtas nullam habet iuriſdictionem in ſtipendiarios : & capitaneus nullam habet iuriſdictionem in ciues, nec forenſes.

1. *impp.* VALENTIN. GRATIAN. & THEOD. AAA. *ad Euſignium P. P.*

VIri illuſtres comites & magiſtri peditum & equitum, in prouinciales nullam penitùs habeant poteſtatem, nec ampliſſima præfecturis militares viros.

Per hanc legem dicitur communiter, quòd poteſtas poteſt cognoſcere de cauſis criminalibus officialium ſuorum. Si ergo aliquos miles collaterali, vel aliquis ex iudicibus poteſtatis aliquod delictum commiſerit, poteſtas eos debet punire. FVLG.

11. *impp.* HONOR. & THEOD. AA. *ad Nyntium magiſtrum militum per Orientem.*

APparitores per Orientem ſtatutos officij tui ad aliud iudicium trahi minimè oportebit. Sciat igitur illuſtris magnificentia tua, ſub re, ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter appetantur, eos litigare debere.

Ex hac lege nota, quòd illi qui ſunt in matricula tùtæ numerum ſtatutum, non gaudeant priuilegijs eorum, in quorum matricula ſunt.

a Vicarius vrbis Romæ, ab omni Præfecti conditione.

a Inferior ſuperiori ſubeſt.

a Nomini deferentium.

a Circulatio honoris debitorum.

480/C.IV.K.5-4, 285-286
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Principi & ei b ¶ Qui. Nota, quòd militare cen. qui non sunt in matricula, sunt tanquam priuati.
c ¶ Sententiæ. subaudi, iubentes.
d ¶ Civilium. repete, pertinentia.
e Militar. per Illyricum.
f ¶ Confitentur. scilicet priùs, sed omnia in suo statu remanentia: id est, militares in suis locis, ne expensa, &c.
g ¶ Præfidiorum, urbis.
h ¶ Procrastinatione. loquimur magistro militum.
i ¶ Omnia. repete, destinare.
k Cùm propitia. hîc principia l. cum precibus.
l ¶ Sed quia. quod alia.

DE OFFICIO quæstoris.

Hic circulus non legitur. Cuiac.)

a b l. Laterculis quæ ab eloquium principia recipiendorum vt no. in auth. vt iudi. sine quo. suffra. §. quòd autem. col. 5.
a ¶ Cubiculum. vt dentaculi dicuntur vt Petrus de vico.
* Ædem.] Romam vt videant ad quæstorem.
* al. Gloss.
† Officia. Nota officia Petrum de vico, qui locat quæstus suos principe.
q ¶ Milliarens. scilicet quæstores.
r ¶ Peregre. sine licentia principis.

† al. ponim.
b Laterculis quæ fit.

Tit. imp. Zenonis a. Isaurico P. P.

EOs a qui b vltra statutos in officio magisterij per Orientem potestatis militare, ciuilium quoque iudicum sententiis c super quolibet negocio subiacere præcipimus: ipsis quin etiam statutis in tributariis collationibus ciuilium c quoque iudicum dispositionibus proculdubiò pariuris.

a Principi & eis b ¶ Qui. Nota, quòd militare cen. qui non sunt in matricula, sunt tanquam priuati.
c ¶ Sententiæ. subaudi, iubentes.
d ¶ Civilium. repete, pertinentia.
e Militar. per Illyricum.
f ¶ Confitentur. scilicet priùs, sed omnia in suo statu remanentia: id est, militares in suis locis, ne expensa, &c.
g ¶ Præfidiorum, urbis.
h ¶ Procrastinatione. loquimur magistro militum.
i ¶ Omnia. repete, destinare.
k Cùm propitia. hîc principia l. cum precibus.
l ¶ Sed quia. quod alia.

Tit. imp. Anastasius a. Ioan. magistro militum per Illyricum.

MIlites d de locis in quibus consistunt, ad alia loca sine speciali nostræ serenitatis auctoritate nullatenus transferri præcipimus: ne eorum expensæ e in locis in quibus consistunt f, minuantur. Sed si forte quædam vrgens & necessaria causa emerserit, vtilitati ac securitati publicæ tam amplissimam prætoriam præfecturam g, quàm tuam sedem sine vlla procrastinatione h postpiceret protinus † oportet, & suggestiones ad nostras aures destinare: iudicantes tam loca de quibus milites transferendi sunt, quàm ea ad quæ pervenire eos oportet, nominaque fortissimorū numerorum in quibus iidem milites referantur, necnon quantitatē annonarum, & ante omnia i causam ob quam iidem milites transferendi sunt: vt post talem suggestionem à nostra auctoritate competentia procedant.

d al. Gloss.
† al. positum.

Tit. imp. Iustinianvs a. Zotæ * vicario illustri magistro militum per Armeniam & Pontum Polemoniacum, & [eatum †] gentes.

CVm propitia k diuinitate Romanum nobis sit delatum imperium: sollicita cura, cauta diligentia perractantes perspeximus, oportere etiam partibus Armeniæ, & Ponto Polemoniaco, & gentibus proprium magistrum militum per hanc legem constituere, tuámque magnitudinem, quæ nobis ex ante gestis optimè commendata est, idoneam ad talem fore dignitatem confidentes elegimus: certásque prouincias, id est, magnam Armeniam, quæ interior dicebatur: & gentes Armeniorum videlicet *, Inglenam, Alhyanenam, Sophenam, Sophanenam, in qua est metropolis, Belabitenam, & primam & secundam Armeniam, & Pontum Polemoniacum, tuæ curæ cum suis ducibus commisimus, comite Armeniæ penitus sublato: cunctósque subditos numeros, non modò quos in præsenti nouos constituimus, sed etiam de præsentalibus, & Orientalibus, & aliis agminibus segregatos: non tamen eorum quantitatem agminum minuentes: sed quia l plures eis addidimus sine reipublicæ grauamine: & sine augmento sumptuum, aliquantos subtraximus: ita tamen, vt post hanc subtractionem ampliores remanserint, quàm vsque ad nostra felicia fuerant tempora.

k quod in vet. scribi.
* Marum gentium melior appellationem partim ex collatione manuscriptorum, partim ex notis Iacobi Sirmondi emendauimus. Armeniæ, reddit Cuiac.

DE OFFICIO QVÆSTORIS.

TITVLVS. XXX.

*Militaria postulatis parem sibi gestura videlicet nam qua beneficia olim formicebarum ambitio magistri militum, tribuni tribunatus, protectura, prapositura numerorum aut cathedrā, ea modo sub cura sunt & sollicitudine quæstoris, & scriniis memoriæ, ut qua etiam reliqua comes dignitatum, officia, subditiones, cura minoris laterculi, circitor aut militares, adiuncta subscriptione principis. Laterculum minorem esse liber sua alacris & notitia dignitatum admirabiliter ordinatus ostendit. Sunt autem & quadratæ figuræ, quas in suis Gallice nominant, de petit noble. Laterculum maius est notitia maioris, quod scit sub cura & dispositione viri spectabilis primicerij notariorū, cuius dispositum videmus sub primicerio notariorum in ea notitia laterculique eorum dignitatum, quam Andreas Alciatus & plerique Beatus Rhenanus suis restituerunt. Per quæstorem igitur principis largitate honores laterculi, per primicerium tribunorum & notariorum honores maiores, & in formula Cassiodori idem fit Comes sacrarum largitionum simul, & principalium notariorum, ex per eundem principis largitatem & potestas sua, & honores. Verùm non illud præcipuum tamen quæstoris munus fuit, sed leges dictare, precibus respondere, consilia dare principi, quæ ex re & sententia dicitur prorsus arbitri legum vocabitur. & à Cassiodoro quæstura dignitas litterarum quidem ea scilicet litteraria eandem declaratur functione peritis lib. 1. Var. & alibi, quæstor sim ex principis, imago principis, vox legum, cultus legum, & in ea. Pabianiensi de hom. ca. fac. sacratis & legum cultus, claritatem fama publica, armarium legum. Idem postea, qui ex re publica appellatus est, & nouissimè Cancellarius, ut Nicetas scribit p 11. annal. Cur verò hoc dignitati, aut quæstori nomen inditum sit, quod ad eos propriè pertinet qui oratis præsunt, si quæras, dicam assumptum primùm ex plebe, vt præfecto prætorio, sic homini literato scisse, qui orationes, epistolas, libellos principis in Senatu recitarent, initio Candidatus Cæsaris dictus l. 1. ff. eod. sed idem non esse ac ingressus in Senatum, vetuere plebeij, liret pauculum publicam non curarent, denuò sine honore, & simplo Quæstorem, ut hoc honore fruì ingrederetur in Senatum: erat enim quæstura, ut Asconius ait, primus gradus in Senatum, ac ipsi assistere curam auditorum, tamquam non ordinarius iudex, sed & comparentibus vti Gracchus, recitasse, legas vita principis, idem Quæstorum munus retinuerunt. Cuiac

† qui sacra latercula minora hoc in principio.

1. Imp. Theod. a. Isidiliæ † quæstori.

† al. Isidoriæ.

NOtvs minoris laterculi ** curam scias ad tuæ sublimitatis sollicitudinem pertinere: ita vt tuo arbitratu, & scrinio * memoriæ * pene legendum ex sensu. tuorius minoris laterculi, dignitates, hoc est, præfecturæ, omnes tribunatus, & præposituræ castrorum *, iuxta consuetudinem priscam clementiæ meæ auctoritate deinceps mittantur. Dat. V I. Kalend. Maij, Constantinop. Cæsario & Victore Coss.

11. Idem a. Hesiodi comiti & magistro officiorum.

OMnes minores laterculi † dignitates, quæ hactenus quidem, ac sollicitudine viri illustris quæstoris esse anteà videbantur, posteà verò vel vniuersæ vel mediæ ad magistrorum militum potestatem, dispositionémque transierant: placuit nunc clementiæ meæ, vetusti temporis more renouato, ad priscā deinceps iura reuocare *. Dat. III. Kalend. Maij, suprascripcis Coss.

† quæ sacra latercula minora hoc in principio.

III. Imp. Anastasius a. Euphēmio magistro officiorum.

OFficia * & conditiones, quæ pertinent ad vitos deuotos in sacro scrinio memoriæ militantes *, nemini licebit sub quacumque occasione, sine vlla diuinæ subscriptionis liberalitate peragere *: eo quicunque in hoc fuerit posteà facinore conuictus, publicatione bonorum suorum mulcandō, officio quoque rectoris prouinciæ, in qua non allegato super gerenda sollicitudine sacro rescripto aliquis ausus fuerit eandem curam sibimet vsurpare trium librarum auri dispendio ferendo. Dat. Kalend. Mart. Constantinopol. Anastasio Augusto & Rufino Coss.

DE

480/C.IV.K.5-4, 287-288
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OFFICIO magistri officiorum.

Hæc vsque de illustribus tractauit, nunc incipit tractare de spectabilibus, secundum Paulum, qui medium genus administrationum vocat in tractat. de nau. alie. xxv perum. §. vlt. coll. ij. Alex.

a Residuis.] Subsequentibus. id est, posteris.

b ¶ *Adiutor.* id est, scriba.

c ¶ *Proteruè.* sibi ille.

d Vsus.] *Tubulorum.* Nisi est, * rescripserit.

e ¶ *Adamss.* si. rescripti impetrauit.

f Scholarium.] Senatorum. id est, filios Senatorum qui erant scholares in militia & dacturior eorū filios.

DE OFFICIO MAGISTRI OFFICIORVM.

TITVLVS XXXI.

TIt quoque videatur ex militari magisteria parti adiecta, ad inferior quæstor: nam & vtraque illustris & ex quadam parumque magister officiorū fit, vt Cassiodori formula docent, vel etiam vnus idemq; simul vtrunque habere sortiatur. Ita officium magistri officiorū habet & iurisdictionem aut disciplinæ militaris & in palatio peritiæ, quæ studia & magistri officiorum militarium quales sunt cohortalium l. 3. C. de postu. lat. cub. reffrenandi, & magistrianæ l. 1. & 2. C. de cast. & min. Silentiary. l. 1. C. de silent. domest. l. 3. de decu. qui eximus obsequia, & ministeria Principis dedicari erdi. Denique magister officiorū magister, & in eo solo nomine (sic lege in Theodosio Seuda) vel vt Theodorus ait, in quinque, & Auxodius, sed & Senatores ab officiorum iudicio Glotianus, vt ibi Cassiodorus ait, donatos asiui confitebit, quasi alter locutus. Nam Suetonius ille vetustorum dicta promiscue sic ille dedecoratibus voluit regiæ seruitutis attribuit. Et eorum pene curiæ publici l. 3. de car. pub. Curiosi cursus publici curagendarii, & conficiunt ex schola agentium in rebus, ex qua etiam fiti officiales assumi quia de causa magistrianus obsequia, agentes in rebus semper interpositæ licet sine officiales magistri officiorum. Hæc autem ex militari ordine dicitur habet, quod subsecuta, & iurisdictione eius sine fabrica armorum & fabricensis, & limites, ac limitanei milites & scholares omnes qui militiæ supernumerarij sunt tacuti in vnaquam scholæ, vt aut l. vlt. C. de loca. scholarici si hi adnumerari solitis cessio, & agentes in rebus. CVIAC.

1. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Agentes in rebus.*

RIuilegiis dudum scholæ vestræ indultis, [&] integris reseruatis, ad ducenariam †, centenariam, & biarchiam nemo suffragio *, sed * labore vnusquisque perueniat: principatum verò adipiscatur, matricula decurrente: ita vt ad cuius agendas, & curiam, illi exeant, quos ordo militiæ vocat, & eius laborum adiutor [b]. Præterea * in quo totius scholæ status, & magistri securitas constituta est, idoneus probitate morum ac bonis artibus præditus, nostris per magistrum obtutibus offeratur, vt nostro ordinetur arbitrio.

† al. ducenam, centenam & ceteram &c. * al. si labore.

11. *Impp.* VALENTINIANVS, THEODOSIVS, & ARCADIVS AAA. *ad Patricium magistrum officiorum.*

NEmo agentium in rebus ordinem militiæ, atque stipendia præuertat, etiamsi nostri numinis † per obreptionem deuelerit indultum [d]: ac si quis forsan admissi * istiusmodi docebitur obtulisse in locum, ex quo indecenter emerserat, reuertatur: vt is gradu cæteros antecedat, quem stipendia meliora *, vel labor prolixior fecerit anteire. PP. Hadrumeti.

† al. assensit.

* al. inquies.

12. *Imp.* THEODOSIVS & VALENTINIANVS AA. *Flauio Comiti & magistro officiorum.*

SCholarium nostrorum deuotio probata à nostris parentibus circa maximæ felicitatis nostræ affectionem eniituit †: vnde quidquid ad fenerula, seruandique eorum præiudicia pertulatur, statim credicimus admittendum. Ideóque suggestionem tui culminis approbantes, viris spectabilibus comitibus scholarum verberandi, regradandiue * Senatores f, & ducenarios, licentiam denegamus. Ea namque, quæ tali commotione digna sunt, ad tuæ sublimitatis volumus referri notitiam. Dat. xvj. Kalend. Maij. CP. Cyro V. C. Cos.

Ex Novell. Theodos. l. Flauius militia. Tit. 1. 2. infra de privilegio scholarium. Lauoner. vet.

* fic in lyfacon rebus pro personis scribi degradandi.

† al. perpetua cur.

13. *Idem AA. Nomio magistro officiorum.*

CVRE a tui perpetui * culminis credimus iniungendum, vt super omni limite sub tua iurisdictione constituto, quemadmodum se militum numerus habeat castrorumque, ac clauſurarum † cura procedat, quotannis significare nobis propria suggestione procurer. Dat. ij. Id. Septemb. Constantinopoli, Maximo II. & Paterio Cos.

† al. clusarum. al. claustrorum, vbi, & in Sup. de off. præf. vbi conditur in omnibus li bris legitur, claustra.

* Nodus est indicandus, & diligentissime inquirendus, vt ubi sit.

14. *Imp.* IVSTINIANVS, * & IVSTINIANVS AA. *Tatiano magistro officiorum.*

IVbemus eum ad militiam deuotissimorum scholatium de cætero peruenire, qui nostrum meruit iudicium: nec licere pro tempore tui culminis admi-

nistrationem habenti, sine huiusmodi probatoria aliquem inter eosdem viros deuotos scholares fuis referre præceptionibus: sed sciat is, quem sine sacro rescripto ad eandem peruenire militiam auſus fuerit, non solùm ea se priuari, verumetiam pœnæ vigori librarum auri subiici. Illud etiam obseruari de cætero volumus, vt si quis locus, statúsve scholarium in quacumque schola vacauerit: ille subeogetur, quem nostra pietas per sacrum rescriptum vacuæmem subire locum præceperit [e]. Adhæc quadrimenſtruos breues eorundem scholarium, cura tuæ sublimitatis & pro tempore * viri excellentissimi magistri officiorum cōscribi volumus, & eos sacro scrinio latercuti præstari, ibi deponendos: vt semper notitia eorumdem scholarium certa sit, neque publico damnum aliquod infligatur. Dat. x. Kalend. Maij, Constantinopoli, Mauortio V. C. Cos.

* al. magistro.

DE OFFICIO COMITIS sacrarum largitionum.

TITVLVS XXXII.

Equantur alij magistratus, sua dignitate illustres, Comes sacrarum largitionum est, qui gubernandis eiusmodi rebus sacri magistratus imperatoria, quas largitiones dicimus, & remunerationes plausibili vocabulo, & dignioni ipsum. Comitis memorandi dignitatis Cassiodorus quasdā munerā pontificum, & liberalitatum exercitia thesauri imperij destinari sine quidem & in alias plurasq; res insumendas. Et omnino talis est Comes sacrarum largitionum qualis præfectus aerarij olim, vel rerum dispensator, qui à Papinio demonstratur his verbis:

——iam creditur rui
Sanctarum dignitas opum, partaque per omnes
Diuitiæ populos, &c.
& à Mamertino alio sic:
——Opum caram, quæuis sit magna, sacrarum.

Præfecti nomen mutatum est in Comitis nomen, quod & omnibus magistratibus datum est, qui sacrum comitatum obseruarēt, vel qui ex se tenderent, & inde nomen pulsa portellum est ad omnes, qui cui negotio præfecti essent, velut ad nauarchum apud Xenophontem in Hamorum, & Iuuia quoque generaliter dicitur Comes: sed & Iuuenalis Comites militares, & rationalis summarum, præfectus thesaurorum, procuratores monetarum, quandoquidē & Comes sacrarum largitionum cura est, vt idem Papinius ait:

Quæ diuum in vultus igni fortunda liquefcat
Massa, quid Asiaticæ scripturn crepet igne monetæ.

Non inquam, hi tantum erant sub dispositione viri illustris Comitis sacrarum largitionum, sed alij procuratores, gynæcearum, id est, textrinarum fabricarum, & procuratores baphiarum, id est, tinctoriarum præsidi matrices, & procuratores lanificiorum, & præpositi barbaricariorum, id est, polymitarum, & præpositi delagarum, qui scilicet materiam sacris largitionibus suas artes sacro perficiendam curabant, cellarumque salarum. CVIAC.

480/C.IV.K.5-4, 289-290
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OFFICIO COMITIS rerum priuatarum.

TITVLVS XXXIII.

Nomine priuatæ Comitiuæ largitionis
Dum mihi quam fcire nullo fabbibere ceffo.

1. Impp. ARCADIVS & HONORIVS AA. Limenio comiti.

PAlatinis* hæc cura debet esse præcipua, vt periculo proprio notariis deftinatis, fuper negligentia iudicum (fi ius exegerit) cõqueratur, ne eorum fit impunita defidia. Iudices quoque de eorum nominibus referre cõuenit, quos commodis proprijs magis quam vtilitatibus publicis ftudere prouiderint, oportet etiam quadrimeftruos ad officium palatinum nouerint dirigendos, aurúmque exactum ad facras largitiones fine vlla dilatione esse mittendum. Dat. iij. Kalend. Maij, Honorio VII. & Theodofio II. AA. Coss.

DE OFFICIO COMITIS rerum priuatarum.

1 Si quid ad fiscum negotium ad. fiscum.

* Priuata id est, procuratoris Cæsaris.

DE OFFICIO comitis sacri palatij.

* Delendus est hic titulus, cum nempe talis comes fuerit. Cvjac.
¶ Eius loco legit Cuiacius titulum inferiorem De officio comitis facri patrimonij, quem facit titulum XXXIV.

1. Impp. VALENTINIANVS, & VALENS AA. ad Honoratum consularem Syriæ.

SI quid negotiorum a fcitarum fuerit, in quibus aliquid commodi fiscalis appareat, ad officium rei priuatæ a tua grauitas acta tranfmittat, vt inftructione percepta, quid fibimet b iuris auxilio debeatur, agnoscat. Dat. vj. Kalend. Ianuar. Valentiniano, & Valente II. AA. Coss.

Grata conftitutio dicitur notatur in manuscriptis: quod & Antonius Augustinus notari videndum est, neuter nactus fit, quæ separatim titulo, De officio comitis facri patrimonij esse debet, denique ubidem notatur in antiquis libris, quam & Antonius Augustinus ait desiderari, nec ei tamen, aut cuiquam aliter, quam ex libro 60. Basilicorum a Cæsarij prudentia edito, fub fuo titulo fic reftituimus: nam alia titulum non indicant.

1. Idem AA. Pfidio Comiti rerum priuatarum.†

SI quis iudicum vir illuftris, vel præfectus vrbi, cognitionem comitiuæ rerum priuatarum examini debitam, fibimet vindicandam cenfuerit, vel cuiuscunque contra ciufdem ftatuta fedis præfumpferit quinquagiuta libratum auri illarionem pœnæ nomine officium eius teneatur, quam decem in articulo * exigi, manfuetudinis noftræ erario fociandam. Dat. vj. Idus Aug. Rauennæ, Conftantio & Conftantino Coss.

[DE OFFICIO COMITIS sacri palatij.]

TITVLVS XXXIV.

1. Impp. ARCADIVS & HONORIVS AA. Minervio comiti rerum priuatarum.

AD palatinorum curam, & rationalium officia, omnium rerum noftrarum, & totius perpetuarij *, hoc eft β, emphyteuticarij iuris exactio reuertatur. Dat. Kalend. Ianuar. Mediolani, Cæfario, & Attico Coss.

1. Idem AA. Pfidio Comiti rerum priuatarum.†

SI quis iudicum vir illuftris, vel præfectus vrbi, cognitionem comitiuæ rerum priuatarum examini debitam, fibimet vindicandam cenfuerit, vel cuiuscunque contra ciufdem ftatuta fedis præfumpferit quinquagiuta libratum auri illarionem pœnæ nomine officium eius teneatur, quam decem in articulo * exigi, manfuetudinis noftræ erario fociandam. Dat. vj. Idus Aug. Rauennæ, Conftantio & Conftantino Coss.

DE OFFICIO PROCONSVLIS, & legati.

TITVLVS XXXV.

480/C.IV.K.5-4, 291-292

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OFFICIO comitis sacri patrimonij.

CONSTITVTIO Gratia.

DE OFFICIO comitis Orientis.

DE OFFICIO PRÆFECTI Augustalis.

TITVLVS XXXVII.

[DE OFFICIO COMITIS SACRI patrimonij. †]

DE OFFICIO COMITIS ORIENTIS. TITVLVS XXXVI.

DE OFFICIO VICARII.

TITVLVS XXXVIII.

DE OFFICIO præfecti Augustalis.

DE OFFICIO vicarij.

480/C.IV.K.5-4, 293-294
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 295-296

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

a Odium] Infolentia, id eſt, officialium, ſuos apparitores incompetentius.

a ¶ Alias, *Imperator Anaſtaſius A. Vitaliano P.P. vicario, vt duobs ſubſidi Conſulat. Cyzic.*

b NYſi. iudicem] Palatia. ſcilicet Principis.

DE OFFICIO præfecti vigilum.

Lvcii corpus vocitare de claroſſimo, hic cauſam eſt ſubſtabilitatis E. eo. l. iij. *Ideoque ergo hic ponitur Reſpond. conſiderauit primo comparet, ſecundum quos non erat profectus vigilum, imò erat quidam, qui præerat excubiis; vt* E. eo. l. i. in fin. & de off. iur. l. i. §. hæc omnia. *& non legitur hic vocabu-*

a Reſtis vigilum *cuius vrbis.*] Tho. præfecti prætorio.

XII. *Impp.* Honorius, & Theodosius AA. *Menandro P.P.*

OMnes prouinciarum † apparitores pro immoderata auctoritate iuxta morum iudicis audaces, verberibus (ſi ita res tulerit) ſubiacere præcipimus, vt & facilis executio rerum publicarum ſit, & officiorum inſolentia a comprimatur, & iudicum ſeueritati compenſens reddatur auctoritas. Dat. vj. Kalend. Ian. Honorio IX. & Theodoſio V. AA. Coss.

XIII. *Imp.* Leo A. *Conſtantino P.P.*

SI quis cohortalibus adhuc ſcholæ tertiæ obligatus, regimen prouinciæ, vel cingulum cuiuſlibet militiæ, dignitatiſue quoquo modo meruerit, contra licitum vſurpatis, impetratiſue careat, etiamſi vltroneè à noſtra liberalitate ius regendæ prouinciæ, vel militiæ, ſeu dignitatis cuiuſpiam ſibi indulſerit delatum fuiſſe. Dat. VII. Id. Aug. Leone A. IV. & Probiano Coss.

XIV. *Idem A. eidem P.P. a.*

NVlli iudicum, qui prouincias regunt, in ciuitatibus, in quibus ſacra palatia, aut prætoria ſunt, liceat, his relictis, peiuſtorum ſibi domos ad habitandum, veluti prætoria vindicare: ſed ſacratiſſima modis omnibus inhabitare palatia b, ſeu prætoria cogantur: vel hac neceſſitate compellantur eorum reparationi prouidere. Vbi autem & palatium eſt, & prætorium: palatium quidem habitationi præſidis, prætorium autem vel ſuſcipiendis, conſeruandiſque ſpeciebus publicis horreorum vice, vel alij neceſſariæ rei deputetur. Quòd ſi quis aliquando diſſimulare tentauerit, protinus eum, atque officium eius quinquaginta librarum auri multam ad reparandum ſacrum, quod neglexerit palatium, ſoluere iuſſimus. Dat. VI. Idus Februar. Clementino, & Probo Coss.

Deſiderauit hic Graca Anaſtaſij conſtitutio.

VT NVLLI PATRIÆ SVÆ ADMINiſtratio ſine ſpeciali permiſſu Principis permittatur.

TITVLVS XLI.

Hæc hic citanda eſt ſuperiùs, nimirum de rectore prouinciæ, vt nemo eius prouinciæ ſua reſtor, aut præſes, ex qua originem ducit, vel in qua domicilium habet, &c. Reſpi conſtituta Græca, quæ deſiderantur, aut ſimilia l. vlt. C. de ſa. ſanct. & venerabil. Eccleſiis, *ad quæ in ad ſpud Principem vbi ſe inuenitur, vt Conſtantinus legitimus portio ſua Licinio, & Bruttianum corroborum fuiſſe.* lib. 1. Varian. *ne familiæ nemo præſit in patria ſua officium ſcilicet adminiſtrare, vel præſide adſidere vltra menſes quatuor.* l. 10. C. de adſeſſ. & Cod. Th. eod. *aut emisit Principis ſpeciali beneficio permiſſio:* l. 38. Rer. quib. eas. no. l. 3. & de off. adlect. Et *ratione redde* Paulus. ſ. ſentent. *ne aut gratiſſum, aut calumniaſſum apud ſuos eſſe videatur: & antiqui Conſulares ſuperadditiua ſimbona gloriaſum eſſe in patria ſua præſidem ſumpſi præſidi. vbi merito eſt, vt non gratiam parentibus præmere, aut odium longe conuenientes conſeruare. At contrà, præſunt in vrbe non ſuæ, niſi qui in ea domicilium habent:* l. 1. ſupra tit. 35. *quia præterea non erat iuriſdictio parua, & præcaua eius potius quàm bonæ, adeò vt plurimi eam deteſtarentur. Eadémque ratio magiſtratuum municipalium, vel generaliter in vrbe, vbi eſt ſedes imperij, & magiſtratuum ingens copia, & miſcerentur actus cuiuſque multi, rimbri, & turbæ magiſtratum capaſſunt ſuos, in prouincia præſidatu ſunge non licet, quorum longè maior eſt præſidis imperium, quàm cuiuſque magiſtratus in vrbe* l. 17. §. vlt. & l. 8. de off. proc. Cyzicen.

DE QVADRIMENSTRVIS BREVIBVS.

TITVLVS XLII.

Græca conſtitutio deeſt.

CONTRA.

Vbi videlicet ita diſerte ſcriptum in veteribus libris, & à nemine adhuc recentiorum animadverſum intrepidè reſtitui, vt qui & hoc locc opportunè ſit inſertus. Opus quidem Cuiacius vir doctiſſimus, cum ſuiſſe additum videtur De Apochis, lib. x. *quæ & quadrimeſtrium breuium,* l. j. *alius tamen mentis ſit, ſed iudicio non ſuo additus, quia hic iam proprio ſuorum locc collocatur, extat ſimilis tenoris* lib. xj. Cod. Theodoſ. tit. xxv. De quadrimeſtribus breuibus. *& ſub ea conſtitutio ſingularis Theodoſij, Arcadij, & Honorij AAA.*

†DE OFFICIO PRÆFECTI vigilum.

TITVLVS XLIII.

† Vide Cuiac. tabl. in Ea. Pandect. Lib. 14. ff. præſidium eius.

Reſtium vigilum ſubſtabilis appellatur in l. 3. ff. eod. Tod qui *in hoc libro adſcribitur vrbi, eam ponit inter clariſſimos magiſtratus, vt idem modo ſubſtabilis cenſeatur, modo clariſſimus, ſcilicet ſuus prætor, ſplendor, ornamentum, & alij plurimi. Porrò cuiloc hic eſt nullorum verba iudex deſiderat, arbitor. Glarioſus, ornamentorum, & ſplendor indagator. Et elegantiùs Conſtantinus præfectum vigilum: Fatuain faribus facis, dum illos nodis circumnitis. Conſtantinopoli prætor plebis appellatur:* Nouell. 13. *Vigiles militent, ſunt qui ex adſcripticiis: eum & hos militari inſtare poſſunt:* l. vlt. ff. de bon. poſſ. & vtl. mil. & *habemus pro adſcriptis reipublicæ conſtabiti præſectum* ſuet. l. 8. *maximus* l. 3. *legis* ff. ad leg. Iul. de adulter. vt *ſi quid domus portaſſet, dum eam militium exercitui, mortis ex edicto reſtitui poſſunt in integrum, militij, dicente Conſtantino, ac ſtipata militi eſſe priuata. Nemo ex libertinis, ex Strabo, & Suetonius, & Dio ſcribunt, & Latini. Si ſex annis militaſſent, lege Visellia pertinebantque ad ciuitatem Romanam. auctore Vlpiano,* tit. de Latinis. *Catorius de criminibus, qui præerat animadverſionem deſiderant præſectus vigilum cognoſci gaiuum. Sed non pronunciatum, ſi liberi homines fuerint, remitti ad præſectum vrbi* l. 3. §. 1. vbi. ff. eod. l. hoc tit. *Conſtantinus in formula præfecti vigilum ſicubi leges fores penitè minimè peregrinæ, tamen eas indagandi licentiam concederem. Et ea ſuperiùs precauſtio tua pauendas remittit ad præſectum:* l. 1. ff. de off. proc. *Et ſimiliter præſectus annonæ cognoſci quidem de crimine ſtudiose annonæ publicæ, ſed non etiam pronunciat, nec hoc remittit nos, vt opinor, ad præſectum vrbi, vbi ea vel condemnat, vel abſoluat, niſi ſpecialiter præfecto annonæ datum ſit hoc gladij. Aſt enim corpus præfectus ſub deſignatione præfecti vrbi. Equites Romani petunt veniam ætatis, meres ſine probant præfecto vigilum:* l. 1. Cod. Th. de his qui ven. ætat. *quia & ipſe præfectus vigilum creabatur ex equeſtri ordine, auctore Dione ex ſenatorio ordine, ſecundum* Nouell. 13. *vt non multi Tribunatus hoc titulo cum adiuncto ſenatorio dignitatibus poſtremum tamen & poſtremum præfecti annonæ.* Cuiac.

1. *Impp.* Theodosius, & Arcadius AA. *Neoptolemo præfecto vrbi.*

RAfectii vigilum huius vrbis nihil de capitalibus cauſis ſua authoritate ſtatuere debent: ſed ſi quid huiuſmodi euenerit, culminj tuæ * poteſtatis referre vel de memoratis cauſis colliore ſententia iudicetur.

* Al. præfectus vigilum. vt ſi quæ ea res. multa ſanctiones.

DE OFFICIO PRÆFECTI ANNONÆ.

TITVLVS XLIV.

Lætiſſima admonitione præfectus annonæ. Ac ſupeſtitiuta præfectus vigilum: ſimatorra igitur dignitatis ſuæ Et Rob Alexandro Vlpianum legimus præfectum prætorio, & præfectum annonæ ſimſſe: l. 4. Ioan. l. 4. de const. Princ. *Porrò ſuperiora legitimi magiſtratus ſpectat duo præſectos annonæ & præfectos vigilum extraordinarij præſtare, & ne ſtatim cognoſcant* l. 1. §. capta. ff. de orig. iur. *& hi ſunt, qui extra ordinem ius dicere dicuntur:* l. 6 in aliquam in fin. ff. de off. proc. & *eorum ſententiæ à certis, & certa cauſis:* l. ultimi. ff. eod. §. ff. de excuſ. *Iurnale atque hi, qui ordinarium præſertim gerunt:* l. 6. eod. poteſtatem. Iuſtit. eod. *Curarum præfectus annonæ cognoſcit etiam criminaliter de his, qua ad victitatem annonæ publicæ ſpectant. & ad annonam adnexitis etiam mulieres, & qui dicuntur annonam fugitiſſe.* Lutius. §. vlt. ff. ad leg. Iul. de ann. Imperatores ff. de accuſ. & *eorum ſententiarum vrbaque officia ſua exigit:* l. 1.] de appar. præf.

480/C.IV.K.5-4, 299-300
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OFFICIO ciuilium iudicum.

a Dicunt. id est, adsunt.

b ¶ Pandunter. vt ff. de pecul. l. qui suis. in fi. sed alios locis fodere posſunt: vt ff. de off. diu. iud. l. fin.

c ¶ Residendi. id est, sedendi. ACCVRS.

d Si quis. aliàs est hic rubrica. De officio praefecti annonae.

¶ Sequens ciuilium, De offic. mil. iud. nō legitur.

¶ Sed ff. l. i. signatur contra. ff. de rei vind. l. qui rebus. Sol. vt ibi.

¶ Item sequens. De comit. rer. mil. non legitur.

DE OFFICIO militarium iudicum.

e Nequam. dic, vt in superiori rubrica.

f Recipimus, nequando.) In ex. iudicio magistri militum.

g ¶ Comitiacum. id est, comitis, qui praeest prouinciae.

h Nemo.) Mar alias, bonis.

praef. annō. l. i. ff. de cas. fruct. vtib. Rom. per consulares, & militia fiunt. l. vlt. ff. de pign. act. & dat. ne consulis magistr., & negotiationes consulendo annona exercitui alimentum extra ordinem in eos, qui cum magistris contrahunt. l. i. ff. eod. autem ff. de exerc. act. nam & nauicularios, qui annonae vrbi seruiunt, conflat fiscis sed eius curae, qui etiam potestas canonis accepti apud eum de sua merentibus gratia. l. i. Cod. Th. de his qui ad ecc. &c. imp. & negotiatores, ut opinor, qui annonam vrbi adiuuant, & in praestigijs nauicularia languntur. l. semper. §. negotiatores. ff. de iur. im. nam & de peremptis debitis ex negotiatione annona cognoscit. l. vlt. ff. quod cum eo, &c. Verum annonae etiam sub curae cultu manifesta fu mancipij. l. curatores. ff. de cural. & pilliens, & fendi debitis pubeti conciuentia adhibuit. l. i. & 17. & Cod. Th. de pistor. & vt Cassiodorus ait: Per officium pistorum praefectus annonae distorti, penalmque, & tenuitatem panis exigit, sollicitat aere penalari panem. quo Quirites alantur. Et quamuis iurisdictio pro satis annona videatur esse pars iurisdictionis praefecti vrbi, & ita se sub disposituit praefecti vrbi, tamen praefecto vrbi nihil penit deferuere de annonaria magistratibus sine praefecto annonae. l. i. l. de off. praef. vrb. l. t. Cod. Th. de cond. in pub. hor. & ab eo appellatur Princeps, non praefectus vrbi: l. vlt. ff. quod cum eo, &c. Late autem hanc titulū alij tenuit multi titulum de quadrimestribus breuibus, vel, vt in quibusdam libris scriptum legi, de quadrimestribus tam ciuilium, quam militarium: sed eum de his l. vlt. §. 31. & l. §. 32. non speciale vllius titulus. CVIACIVS.

COMITIVS.

Haec constitutio sub hoc titulo necessario dicitur mentitur in manuscriptis. Hinc ipsum paulo refricuit quinque titulis in hoc primo libri Codicis, qui antea dicebant, id est, titulo De officio comitis sacri patrimonij. titulo De officio vicarij. (qui in omnibus manuscriptis exstat.) titulo Vt nulli patriae suę administratio, &c. titulo De quadrimestribus breuibus. & titulo De officio praefecti annonae. perquàm rectè numerus titulorum huius libri per omnia consentit cum numero Graecorum: quos duos numeros conciliare anxiè studuit Antonius Augustinus, nec tamen praestare potuit.

DE OFFICIO CIVILIVM IVDICVM. TITVLVS XLV.

Omnes iudices ciuiles singulorum magistratuum dantur generales: & quia magistratuum sine iudicum vna diuisio hac est, alios esse ciuiles, alios militares, quid sit proprium militum, titulo sequenti, quid commune omnium, viii. ab. Ciuiles sunt, quibus inter priuatos, vel inter milites actiones, & priuatum rum lites dicitur est. vnum praecipuum vel praeter, & saluti, de quibus hoc tantum in hoc titulo constituitur reuertitur, vt homini audienti allegationes eorum, qui se asserunt esse immunes à publicis functionibus. Alegationem immunitatis vocabulum constitutum: l. i. Vt honorati, principales nimirum ciuitatum, qui perfectis sine omnibus muneribus ciuilibus, & curiosi omnes, qui honorarium adepti sunt dignitatem ciuilem, vel militarem: l. i. §. de hon. vth. vel qui confulcum, aut alium dignitatem adeptus fuerunt: vt in Nouell. Valentiniani de hono. & qui in gradu praefecturam, quibus ius est confulendi in scriptorio iudicum: l. vlt. §. de off. diu. iudi. cum iudices non soleant, interim dum eorum lis agitur, contrahere, & disponere: l. i. hoc tit. CVIAC.

1. Impp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Curiis P.P. Extat Cod. Theodos. l. 1. t. 1.

Honorati *†, qui litem habere noscuntur, his horis, vel temporibus, quibus causarum vel merita, vel facta panduntur b *, residendi c cum iudicibus non habeant facultatem. Dat. III. Non. Febr. Ravennae, Basso, & Philippo Coss.

11. Imp. HONORIVS & THEODOSIVS AA. Anthemio P.P.

Si quis d pro publicis functionibus, quae flagitantur, aliquo se defendere teneat munimine, adeat iudicem, & promat quae duxerit asserenda. Quem si iudex (quod non † arbitramur) minùs audire maluerit, ipse quidem administrator triginta librarum auri, apparitor * verò eius quinquaginta feriatur dispendio. Dat. XIII. Kalend. Aug. Constantinopoli, Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Coss.

DE OFFICIO MILITARIVM IVDICVM. TITVLVS XLVI.

Litera iudices sunt, quibus non inter priuatos, aut inter milites & priuatum rem: l. i. hoc tit. sed inter milites, aut inter priuatum adiorem, & militem rem: ius dicitur est, vocatus Comes, & magistri equitum, & peditum, vim disponi l. pen. ff. de iurisd. Codex.

Dux.] Principibus, id est, maioribus iudicibus. non legitur.

a ¶ Comitenge l. vlt. C. de off. mag. offic. CVIAC.

b ¶ Lucrionensis. leg. 2. & Cinnamensis, vt & in d. l. vlt. C. Vide ff. Officium. cap. xxvii. CVIAC.

NE REI MILITARIS comitibus, &c.

NE REI MILITARIS COMITIBVS, vel tribunis iuxta praeferatur.

TITVLVS XLVII.

Etsi illud adeò de tribuno, & Comitibus rei militaris inferioribus, id est, clarissimis (legendum enim est in l. i. huius tit. aliorumve minorum comitum, in l. i. Cod. Th. eod. inferiorum.) ne à praetoribus, qui ius dicebant accipiant, ex quo aliam priuatae habuit: hoc enim locus illustribus fuit comitibus, & magistris vtriusque militia. l. d. ſ. de minori. CVIAC.

1. Impp. ARCAD. HONOR. & THEOD. AAA. Anthemio P.P.

Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 301-302
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OFFICIO DIVERSORVM IVDICVM.

TITVLVS. XLVIII.

1. Imp. CONSTANTINVS A. ad Dionysium Comitem Orientium.

VT OMNES IVDICES TAM CIVILES, quàm militares, post administrationem depositam quinquaginta dies in civitatibus, vel certis locis permaneant.

TITVLVS XLIX.

1. Imp. ZENO A. Idatiano P.P.

480/C.IV.K.5-4, 303-304
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 305-306

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

fores reipublicæ [a], modò adesse fiduciam negotio putant, restitutionis auxilium possunt flagitare [b]. Dat.III. Non.Nouemb. Sabino II. & Venusto Coss.

II. Mandata Imperatorum Theod. & Valentin. AA. missa Antiocho cæterisque præfect. prætorio per referendarium, quæ sic habent.

SVggerente magnificêtia vestra [c], docta imperialis æternitas, debere eos [d], qui præceptione principali, seu vestræ sedis [e] amplissimæ tueri, locum rectorum [f] prouinciarum noscuntur, auctoritatem habere [g], tutores seu curatores petitibus dare, decretum etiam interponere ad alienandas minorum, similiúmque eis personarum, seu curialium facultates, & emancipationes quoque legibus celebrare, & omnia quæ ad iurisdictioné rectoris prouinciæ pertinent actitare [h]: præcipere dignata est, pro dispositione vestræ celsitudinis præfatis huiusmodi sollicitudines peragendi habere licentiam. Dat. Prid. Idus Octobr. Constantinop. Hierio & Ardaburio Coss.

DE ADSESSORIBVS, ET DOMESTICIS, ET CANCELLARIIS IVDICVM.

TITVLVS LI.

[illegible]

I. Impp. Diocl. & Maximian. AA. Paulino.

STudiorum labor meretur, vt hi qui in publicis administrationibus constituti, sociari sibi consiliorum participes cupiunt, spe præmiorum atque honorificentiæ sua prouocent [i] eos, quorum prudentiam sibi putant esse necessariam, non metu terribili, & necessitate incongrua libertati. Dat. prid. Id. Iul. Tyberio & Maximo [*] Coss.

II. Imp. Constantin. A. ad Bassum P. V.

PRæsides non per adsessores, sed per se subscribant libellis [k] †. Quòd si quis [l] adsessori subscriptionem inconsultis nobis permiserit, mox adsessor qui subscripsit, exilio puniatur: præsidis verò nomen ad nos referri iubemus, vt in eum seueriùs vindicetur. Dat. XV. Kal. Septemb. Constantino A. VI. & Constantino Cæsare Coss.

III. Impp. Arcadius & Honorius AA. Messalæ P. P.

COnsiliarios [m] iudicum, & cancellarios [n], & eos qui domesticorum funguntur officio [o], post depositam administrationem, quinquaginta dies [p] in prouinciis residere præcipimus [q]. Pro confesso autem tenebitur, qui accusatus huiusmodi personas subtraxerit [r]: eáque in quadruplum restitui iubemus, quæ docebuntur [*] ablata: vt duplum spoliatus accipiat, & duplum noster fiscus [*] acquirat. Dat. VI. Kal. Ian. Mediolani, Theodosio & Rumoridio Coss.

IV. Iidem & Theod. AAA. ad Cæsarium P. P.

DOmesticus iudicis à publicis actibus arceatur [s]. Quòd si necessitatibus publicis sese conuictus fuerit miscuisse, saltem eum, ad maioris potestatis [*] examen deduci oportet, vt competens in eum vindicta promatur. Dat. VI. Id. April. Honorio A. VI. & Aristeneto Coss.

V. Impp. Honor. & Theod. AA. Seleuco P. P.

NEmo in prouinciis, qui semel domestici, vel cancellarij ministerium gesserit, ad eandem obseruationem aliqua ambitione [*] iterum remeare concedatur. Dat. III. Id. Decemb. Rauen. AA. X. & VI. Coss.

VI. Iidem

480/C.IV.K.5-4, 307-308
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VEluti. Nec. * & fa. ¶ de adoptat. lib. lud. l. fin. & ¶. de inoffic. testa. l. fin.

b NEc.] Secum dubitare. Sed videtur, cùm inde habere non possit: vt ¶. de consilian. Sed illic in adsidere, hic etiam in alijs. c. Vel his nomine, sed non re erat cancellarius.

c ¶ Imperat. cùm non sint tales. ergo contra T. eo. l. constituim.

d ¶ Oportet. & sic restituit pro his quæ secum duxerint. & ¶ de offic. procons. l. subscriptum.

e SI fuft.] Per cessionem. & sic ¶. de adulter. l. fallitur. ¶ Sed ergo. b contrà c ¶. de infit. l. minus grave.

f [N consiliarius.] Prohibentia contrà T. eod. l. nullus. Sol. vt ibi.

g ¶ Plura. g. manifc. Vide cap. vlt. tract. de præscript. Paulus 5. sentent. tit. 2. Ne, inquit, gratiosus aut calumniosus apud eum esse videatur. C. 12. q. 2.

h ¶ Adsidere. ex isthæ principijs. aliàs nec intra hoc tempus poterit: vt ¶ ex-xth. com. mala l. de qui. & l. si cui in prima.

i Item.] & sæpiùs. [Cùm alij non inveniuntur idonei: vt ¶ de mun. & hon. l. licet. §. & in mala de defen. cui.

nim primarium officij cancellarios sub fide gestorum ex eodem officio electos iudicibus applicari iubemus: ita vt post depositam administrationem nec militiam deferant, & provincialibus præsentium sui exhibeant, quo volentibus sit accusandi eos facultas *. Si enim idonea causa exegerit; ad detegenda † iudicij flagitia, & quæstioni eos iubdi oportet ‡. Dat. prid. Kal. Iun. Asclepiodoto & Mariniano Cons.

* al. fortitur. † al. exequenda.

12. Imp. THEOD. & VALENTIS. AA. ad Tauram.

SI post depositam administrationem iudicum, prætentiam, vel exhibitionem domesticorum, querimonia provincialium, aut curialium, vel aliqua publica necessitas postulauerit, per eosdem * administratores, quorum domestici fuerint, iudicio, legibúsque tradantur. Dat. V. Non. Iul. Constantinop. Theodosio A. XIV. & Maximo Cons.

2. Idem AA. Florentio P.P.

IN consiliarijs obseruari censemus, vt in eum qui in sua prouincia ‡ vltra quatuor menses a moderatoribus adfederit b aduersus leges antiquas, & diuorum retrò principum latas, proscriptio bonorum, & accusatio publica criminis imminet, nisi per cursum oraculum, vel amplissimæ suæ sedis præceptionem sese defendat. Dat. XIII. Kalend. Feb. Theod. XVII. & Festo Cons.

* Vox parum, in omnibus manuscriptis.

21. Idem AA. Zoilo P.P. Orientis.

NOn minùs * adsessoribus maiorum magistratuum, quàm ipsis iudicibus nostræ beneuolentiæ liberalitas tribuenda est. Ideóque consiliarios virorum illustrium præfectorum tam prætoriorum, quàm huius inclytæ vrbis, eminentissimorúmque magistrorum militum, necnon etiam viri illustris magistri officiorum, siue prædicto officio iam functi sunt, seu fungentur in posterum, post depositum eium officium, ab omni indictionis onere seu curiosum, seu militarium iudicum, prorsus immunes esse præcipimus: vt nec ab amplissima quidem sede tui culminis ea vlla molestia super suscipiendo quolibet grauamine penitùs inuingatur; quinquagenta librarum auri officio tui culminis condemnatione † inultando, si quid aduersùs statuta clementiæ nostræ innouasci concesserit. Dat. V. Kalen. Mart. Theod. A. XVII. & Albino Cons.

§. Cod. ij. & ¶. de adoptat. lib. lud. l. fi. quæ de negotio. aliaquin contrà: vt l. ex. i nomo. 1. Vel suprà mutatis agis, primo anno, hic bene.

i NEmo.] Cuiusquam per magistratus. Non potest ergo quis simul k esse adsidere, & adsocatus. sicut nec iudex & adsocatus: vt ¶. de postul. l. quisquis. Nec in duabus militijs: vt ¶. qui mil. non prof. l. vi. §. in posterum. lib. eo. Sic nec plures habere honores: vt ¶. ad municip. l. libertinos. & prædicta ibi ¶. eod. Lyonib. Item nec vicem duarum sustinere perfectissimè: vt ¶. de postu. l. ij. plures. & infrà de prætor. simus scri. l. hoc patrio. lib. eo. nec in duabus societatibus: vt ¶. de colle. illicitis. §. fi. & latius dicta. Locatio distanti singulis. & ibi not. plu. de hac materia. Vivianus.

* incongrua.

k ¶ Vide not. ad l. ij. ¶. de postul. & scripta ad l. j. eius tit. Cujac.

l ¶. Ad verumque sciturus vnde illud: Quibusdam superest vna fabulæ hora, Vna quandoque, quandoque carebit vtroque. Horat.

¶ Consiliarij. sic ¶. de rebus eorum. l. magn. §. in primis. & ¶. de mag. pbil. aliqui notarij. §. hoc mo.

Adsessores siue iudicibus nunquam ius dicant: quin etiam eorum nomina ponant.

Subscripsi ex ver. lib.

Dat. VI. Kal. Iul. post consulatum Decij & Longini.

13. Imp. IVSTINIANVS A. Demosthenem P.P.

NEmo β ex his qui aduocati causarum constituti sunt, ve[l] fuerint, etiam in hac regia vrbe, in quocunque iudicio deputati, & in aliis omnibus prouinciis nostro subiectis imperio, audeat in vno, eodémque tempore, tam aduocationem vti, quàm consiliarij cuiuscunque magistratus [1], quibus reipublica gerenda committitur, curam arripere; cùm satis, abundéque sufficiat, vel per aduocationem causis perfectissimè patrocinari, vel adsessoris officio fungi; ne cùm ad † in. vtrumque festinat [k], neutrum bene peragat: sed siue aduocatus esse maluerit, hoc eum debita solertia implere possit; vel si adsessionem elegerit, in ea * vide- * eadem. licet permanet: ita tamen, vt post consiliarij sollicitudinem depositam, liceat ei ad munus aduocationis reuerti. Nec sit concessum cuiquam duobus magistratibus adsidere, & veriusque iudicij curam peragere: (neque enim facilè credendum est, etiam duabus necessarijs rebus vnum sufficere [l]: nam cùm vni iudicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum in eorum inueniri.) sed altera adsessione penitùs remota, vnius magistratus esse contentum iudicio. Nec callidis machinationibus huiusmodi legem putet quis esse circumscribendam †, etsi non consiliarij signum, quod solitum est, chartis [1] [illegible] ponat.

480/C.IV.K.5-4, 309-310
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ANNONIS, &c.

DE ANNONIS *, ET CAPITATIONE † administrantium, vel eorum adsessorum, aliorúmve publicas sollicitudines gerentium, vel eorum qui aliquas consecuti sunt dignitates.

TITVLVS LII.

DE CONTRACTIBUS * iudicum †, vel eorum qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent[sine sanctione pragmatica.] †

TITVLVS LIII.

DE CONTRA-

DE MODO MVLTARVM QVÆ A iudicibus ſ infligentur.

TITVLVS LIV.

Primus etiam hic titulus ad iudices omnes, de quibus aliquem eſt ſuperiùs. Comes enim qui iudicatorum habetur, id eſt, qui publici iudicii exercent, multa diſtinctam & pignoris capionem habent: quæ ſine tractatu interpellationem & cognitionis moderationem l. 1. §. vlt. ff. de re iud. l. aliud §. vlt. ff. de verb. ſign. *& quæ quis tantum inuenientes prouocare Cæſarem, & tantum* resp. l. 2. & 3. hoc tit. *& defenſor plebis* l. 5. tit. ſeq. *ſed nec ad infirmum quidlibet iudex multam dicere ſolet* l. 7. §. quando prou. non eſt nec l. vnica, ff. de via pub. *& ſi quid incerſit. Modus quem ſequi conſuetudo debet in multa dicenda hoc titulo declaratur. Præſidis prouinciæ ſuperioris multa irrogandi ius eſt* l. 4. hoc tit. *Cæſaris denique Magna, inquit, quantitate multæ ſtatuendæ & pleraque eorum modus arbitrio eius eſt, nec ſpecialiter deputetur publicis operibus, vel curſui publico, vel aliis neceſſariis cauſis,* l. 5. hoc tit. *vel pauperibus* l. 2. §. 7. de epiſc. aud. *quod ſe in omnibus conſtituendis* l. 10. C. Theodoſ. app. nos rec. & Caſſiodorus VIII. Var. *Multa autem eſt pecuniaria coërcitio, ad eſt ſeuiorum & penæ quadam eſt pecuniariæ coërcitio. Pecuniaria igitur coërcitio qua arbitrio iudicis irrogatur. Nam eſt certum modum iudex non poſſe excedere, ſicut certum modum tamen ſui arbitrij ea eſt, quia etiam poſſunguidem multam irrogare, ex cauſa moderari ab ea remittere, tertio gratia propter inopiam rei, id eſt, neceſſitatem ſolutionis* l. vlt. in fine hoc tit. l. 1. §. pen. & vlt. ff. de offic. aſſeſſ. *reprehendi, ſi vel exceſſerint moderatio. Et comprehenſa* l. 1. & C. de ſent. intr. non poſſit. *Minui enim eſt reprehendere* l. 7. §. ad tempus, ff. de interd. & rel. *Cicero pro Plancio non modò reprehendendum, ſed etiam condemnandum putat. Et omnino abrogare conuenit iudicio, moderari, vel remittere multa dicta, facta: nec qualibet alia ſanctione id eſſe iudicio puniſ. à ſuperiore puniſ. Plinius IV. Epiſt. Prætor Senatui multam dixit, egit ille in Senatu eandem ſuam. Sic vt deprecatorem, remiſſa eſt multa.* CVIAC.

Nec ſolo hic poſitum quæ ad hoc conſentur adigere i, quòd damnatus ex hoc ſententiæ non ſit infamis: quod clarius venit gl. infr. ad de ſuſp. uel. l. fin. SAL.

1. *Impp.* SEVERVS, *& Antoninvs* AA. *Ferox.*

NVlta damnum & famæ non irrogat. Dat. V. Id. April. Antonino A. & Geta Criſpoque Coss.

Procurator Cæſaris non habet poteſtatem multandi. SALVC. *& eadem in procur. fiſcali: vt in l. ſeq.* SALVC.

11. *Imp.* ALEXAND. A. *Dioniſio* P.P.

PRocuratores a rneos, vel rationales b, multæ indictæ ius non habere ſæpè ſcripſimus eſt. Dat. XIII. Kalen. Sept. Modeſto & Probo Coss.

111. *Imp.* GORDIAN. A. *Celeri* P.P.

CVrator reipublicæ c (qui Græco vocabulo logiſta d nuncupatur) multandi ius non habet. Dat. Idib. Septemb. Gordiano A. & Auiola Coss.

Curatores reipub. non habent poteſtatem multandi. SALVC.

IV. *Impp.* GRATIAN. VALENTINIA. & THEOD. AAA. *Europio* P. P.

ILluſtres viros præfectos prætorii vſque ad quinquagenta librarum auri multam, cùm peccatum grauiſſimum erit, peruenire ſinimus. Dat. VIII. Id. Ian. Gratiano V. & Theod. AA. Coss.

Nec dux. Primò, quid multæ applicatur ſiſco. Secundò quid iudex poteſt multam in eius ſolutione in ſalarium aduocatorum deputare, vel in refectionem alicuius rei ſpectantis ad reſpublicam. SALVC.

V. *Impp.* VALENTIN. THEOD. *&* ARCADIVS AAA. *ad Præfectum* P. P.

MVltarum ſeuera e compendia ætatio f noſtro præcinuis eſſe quærenda nullus ignorat: nihilque iudex id quod ad pœnam admiſſi facinoris excuſpicatur g, vel publicis operibus, vel curſui h publico, vel aliis neceſſariis cauſis ſpecialiter deputauerit. Dat. V. Id. Sept. Aquil. Bichomere & Clearch. Coss.

Secundùm varietatem iudicum maior & minor multa poteſt imponi, ab correctionem tamen morum morum, nec tractare quis non poteſt multari: & contrà facinus punitur: nec multa impoſita poteſt mutuari, miſi ob pauperiatem multari. SALVC.

VI. *Impp.* ARCADIVS, *&* HONORIVS AA. *Eutropio* P.P.

EOs qui ordinario i prouinciarum moderantur, ergà eorum perſonas, quos culpa reddit obnoxios, vltra k duarum vnciarum auri ſummam condemnare non patimur. Proconſularem l verò poteſtatem, ſi multandi neceſſitas immineat, ſenarum vnciarum auri ſumma cohibebit: in qua forma etiam comes Orientis atque præfectus Auguſtalis erit. Ca-

a Minores ſine patrono non habent defenſores ciuitatis vel magiſtratus municipales, qui * non habent minorem imperium, ſed modicam iuriſdictionem, & coërcitionem: vt ſi de iur. om. iu. l. magiſtratus ſed practica b eorum maiorum imperium habent: vt ſi de off. proſul. l. Statius. §. qui tamen. ſi ſed quid ſi duo ſint in magiſtratu? an alter eorum poteſt ex officio, ſi alter auctoretur videtur quòd ſic, ſicut in duobus c tutoribus quorum vno auctoreante alter agit: vt ff. de auct. tut. l. papilius §. ſi. ad. Sed pars contra, quia ibi eſt media perſona vt pupilli, cui præſtatur auctoritas, quia ipſe conſentit, quod dici non potuit in vtilitate, quòd conſentiat: vt ff. de lib. cauſar. l. 2. Vel, quod verius eſt, ipſe magiſtratus d vniuerſitatem repræſentat: vade non intereunt media perſonarum. L. in pupillo dictum eſt. ACCVRS.

* ¶ *Minorum.* Nor. * ſic de. ff. de off. proſul. plebiſcitis.

b ¶ *Abſentium.* repete *prohibemus.*

c ¶ *Datum eſt.* vel quia ex rebus ciuitatum alias vendebatur: vt ff. de vendi. rei. l. fin. lib. x.

d ¶ *Perſonam.* vt & ff. de his qui vi metuſue cau. l. per. & facit ff. ſiue. per. l. eos. & ſ. penul.

e ¶ *Iudicaturum* id eſt, ſententiis.

DE MODO multarum, &c.

Dictum eſt de magiſtratibus ſiue ciuitatibus ſed quia perueniſſum eſt ad defendores iuriſdictionem ſuam tenu vel multa iudicia, ut ſibi quis iur dicenti non obtemperet. L. 1. idem penit. de modo multarum.

f ¶ *A iudicibus. habentibus merum imperium, non alii* f: vt ff. de iudi. l. 6. fin. & ff. de q. & test. quæ lege.

g Vlta damnum. extraordinaria. Et nota pia conditionis Bonosiæ bonum argumentum, quòd non (ut inſtituta g, etiam extraordinariè condemnent.

h ¶ *Procuratoris.* Caſſiod. vt & ſuperiora reipubl. ius dicendi multæ non habent, quoniam hi publicè iuriſdictionem non habent, ſed inter ornatorum perſonas: ille inter ſplendidas & primum: hic quia curioſus iudex eſt rerum ad ciuitates pertinentium. Vide not. ad l. 2. § vlt. ff. de iudicio. CVIAC.

i ¶ *Vel rationales.* Procurator Cæſaris nihil differt a rationali, quare, vel hic eſt, ignoroviſo, vel Fabro rep. CVIAC.

k C*Vratores.*] *Logiſtæ.* l rationalis. a m logos quod eſt ſermo, inde allogiſtæ: vt ſi de admin. l. quidam decidit. ACCVRS.

l ¶ *Curator reipub.* In eius ex decurionibus, vel plebeiis locabat, vius curabat cauſſa reipub. apud præſides aut principem agebat. Vide notata ad l. vlt. de decret. ff. de offic. aſſeſſ. CVIAC.

m Mitorum ſeuera. crudelia.

n ¶ *Minora.* nili in calibatus l. de epiſc. aud. l. 3. & ff. de iure fiſ. l. diuus. ff. §. fin.

o ¶ *Exemplum* l. auferetur. ff ¶ *Vel curſus.* l. Salarii aduocatorum.

p ¶ Legendum: *Iidem Imperatores*, vt docent ſubiecti conſulta. CVIACIVS.

q E*O qui ordinario.* deligati non nili in cauſa: vt] *de ſpons. l. ſi.* ACCVRS.

r ¶ *Ordinario.* Ordinarij iudices ſunt clariſſimi. De his vide ſuſius notata ad Leonem. S. de epiſc. & cleric. & ad tit. de iud. ff. CVIAC.

s ¶ *Proconſularem.* idem videtur in epiſcopo quod in proconſule & ibi: vt l. de epiſc. aud. l. epiſcopale. & in eundem.

t Claſſis municipes ſcientia de his, qui adſunt ad ſpectacula reſtit. OVAC.

* hæc lex non ſtruitur de conformandis. Baſilica in præſtat ornatu. tit. de municip. ad ſocia. reſpublicæ. municipes magiſtratum mutuantur in l. ad. Cdi. mod. mul. ſarum, exudare non poſſ.

u Cinctorum ſtatus ſunt magiſtratus municipales, hoc habet Cuiac. ad l. vlt. de mun. ſpect.

x Cinctorum, qui per collegia habitis, nil ſic infimis ex plebeiis eſt. CVIAC. in Cinct. in fin. eſt de ſplendidis necnon.

480/C.IV.K.5-4, 313-314
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE DEFENSORIBVS CIVITATVM. TITVLVS LV.

Si fraterna, de quibus actum est, facta, vel in urbe Roma vertat, aut omni Romani administratui, vel in aula principis, vel in provincia, & ex his alius dimissa regenda commissa sint, alia provincia. Illi de quibus sunt pertinent res simili, non urbis, non provinciis, non dimissis, non aula, sed singularum singularum potestates sunt. Et defensores civitatum in prima, similes civitatum plebis qui olim in urbe fuerunt. Nam & defensores plebis dicuntur. defensi horum, patroni, parentes vocantur & salutandorum l. 3. & 4. hoc tit. l. 1. tit. vlt. huius lib. l. vlt. l. de pet. ag. in reb. & prohibentur habere simili Tribuni plebis l. 12. l. de ep. aud. No. 15. in qua plenius scripsimus de officio & iurisdictione eorum. Sed interim etiam ad eorum curam pertinere perfectissimum formam fugitivorum Regis ait Lampridius.] *de his Reg. Cviac.*

1. Impp. Valentin. & Valens AA. Senatui defensori.

SI quis de tenuioribus, ac minusculariis † rebus interpellandum te esse crediderit *, in minoribus causis ‡ ad vsque ad quinquaginta ß solidorum summā nō ita iudicialia † conficiat *: Eiiicet vt siquando quis vel debitum iudicium, vel seruum qui per fugam fuerat elapsus, vel quod vltra delegationem * dederat, postulauerit, vel quodlibet huiusmodi, tua disceptatione restituat *. Ceteras * verò quæ dignæ forensi magnitudine videbuntur, ordinatio infinuato rectori. Dat. XV. Kal. Ianuar. Tertio. Valentiniano & Valente AA. Cons.

2. Idem AA. ad Probum P. P.

DEfensores ciuitatum, nō ex decurionum, seu coporalium corpore, sed ex aliis idoneis * personis huic officio deputentur. Dat. III. Non. Nouemb. iisdem Cons.

3. Idem, & Gratianvs AA. ad Senatum.

VTili ratione perspectum * est, vt innocens & quieta rusticitas, peculiaris patrocinij, id est, defensoris locorum beneficio perfruatur, & † apud eum in pecuniaria causa litigandi habeat facultatem. Dat. IV. Id. Aug. Hierapoli, Valentiniano huius legis moderationem pertinere fecredunt §, qui in peculiaribus * aut manubiis, id est, deprædationibus, aut concussionibus, furtis, aliisque flagitiis, quæ oōneeri feuerius conuenit, fuerint deprehēſi. Scilicet vt scripta per iudices memoratos in cuiuslibet * fuerit dirigēda disceptandum, sententia professur *. Nec putent facta facile esse, vt aut præcipiti persuasione condemnēt quē culpa nō ingrauet: aut erubescēda varietate † iudicij pro arbitrio proprio immutandum esse quod fuerint: nisi pœnitentia * condemnati hoc persuaserit. Dat. XII. Kal. Septēb. Theod. A. I. & Cynegio Coss.

Valente AA. vtrisque 51. Coss.

19. Impp. Gratian. Valent. & Theod. AAA. Theodoro defensori.

IN defensoribus vniuersarum prouinciarū erit administrationis hæc forma *, & tempus quinquennij * ? (sati) merienduscilicet vt in primis parentis vicem plebi exhibeus: descriptionibus rusticos, vrbanósq; † non patiaris adfigi: officiosum insolentiæ, & iudicum procacitati * (sibi reuerentia pudoris) occurras: ingrediendi cūm voles ad iudicem * liberam habeas facultatem: superexigendi * * damna, vel spolia plus petitium ab his quos liberorum loco tueri debes, excludas: nec patiaris quicquam vltra delegationem soliram ab his exigi, quos certum est, nisi tali remedio non posse reparari. Dat. XI. Non. Ianuar. Constantin. Arcadio & Bautone Cos.

20. Impp. Valentin. Theodos. & Arcad. AAA. Tatiano præfecto Augustali.

A DEfensores † nihil sibi insolenter, nihil indebitum vindicantes, nominis sui tantūm fungantur officio. Nullas indigere multas * *. Sanciones * non exercent quæstiones. Plebem *, vel decuriones ab omni improborum insolentia, & temeritate muniant: vt id tantūm quod esse dicuntur, esse non desinant *. Dat. III. Non. Mart. Constantin. Arcadio A. II. & Rufino Cos.

21. Idem AAA. Tatiano PP.

PEr omnes § † regiones in quibus fera & periculi † C. 12. 2. 2. 2. fui nescia latrocinum feruet insania, probatissimi quique

480/C.IV.K.5-4, 315-316
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quinque, & districtissimi defensores adsint disciplinę, & quotidianis actibus præsint, qui non sinant crimina impunita * coalescere †*, remoueant patrocinia, quæ seruorum reis, & auxilia scelerosis imperiendo maturari ᵇ scelera fecerunt. Dat. V.Id.Apr.Arcadio A.II.& Rufino Cons.

III. *Impp.* Arcad. Honor. & Theod.AAA.*Cæsiliano* P.P.

1 Defensores ciuitatum * oblatos sibi reos in ipso latrocinio vel congressu violentiæ, aut perpetrato homicidio, aut stupro, vel raptu, vel adulterio deprehensos, & actis publicis sibi traditos, expresso crimine cum his à quibus fuerint accusati, mox sub idonea persecutione ad iudicium † dirigant. Dat. prid.Kalend. Ianua. Mediolani, Stilicone II. & Anthemio Cos.

VIIII. *Impp.* Honor. & Theod.AA. *Cæsilio* P.P.

1 Defensores ita * præcipimus ordinari, vt sacris orthodoxæ religionis imbuti ᶜ mysteriis,reuerendissimorū episcoporum, nec non clericorum, & honoratorum, ac possessorum, & curialium decreto constituantur: de quorum ordinatione referendū est ad illustrissimam prætorianam potestatem; vt litteris eiusdem magnificę fidei eorum soliditur auctoritas. Quòd si quid à qualibet persona contra publicam disciplinam in lesionem possessorum fieri cognouerint defensores, referendi habeant potestatem ad illustres & magnificos viros præfectos prætoriis, & illustres viros magistros equitum, & peditum, magistros etiam officiorum, & comites tam sacrarum largitionum, quàm rerum priuatarum. Dat. XV. Kal. Februar. Rauennæ, Honorio VIII. & Theod. III. AA.Cons.

Nota quòd non potest aliquis renunciare officio defensoris ciuitatis nisi cum auctoritate principis. Bald.

x. *Imp.* Theod.& Valent. AA.*Cyro* P.P.

NVlli defensorum licere decernimus,si de publica sollicitudine se voluerit liberare ᵇ, nisi diuinos affatus intimauerit tuæ sublimitatis iudicio : triginta librarum auri pœnam tam moderatoribus prouinciarum, quàm cæteris iudicibus vel temeratoribus sacri nostri oraculi subituris ; si negligęta fuerit auctoritas principalis.Dat.XV.Kal.Septemb. Constantinop. Cyro V.C.Cos.

DE MAGISTRATIBVS MVNICIPALIBVS.

TITVLVS LVI.

IN quibuscunq; ciuitatibus erunt defensores constituti, l. in hac.5.de donat. *in quibuscunq; defensores plebis, atque etiam magistratus municipales, plerumque Decemuiri, similes duodus Consulibus pop. Romani. Et semel autem quidem Decemuiri ex ordine decurionum ; defensores ex plebe.* l.2. l.vlt.prox.*vtrique decreta clericorum, honoratorum, possessorum, decurionum.*l.1.c.1.ff.ad leg.Iul.de ambi.No.Lucius 46.& 47. *ex quibus tamen locis etiam eremite eorum petitiones ad principem. Vtrique habent ius conscribendorum actorum.*l.pen.Tit.prox.l.2.v.hoc tit.*professi. scilicet tribus curialibus,& assessore publico,*vt l.15. C.Th.de decur.& No.Theod.de tribu.*Vtrique habent ius dandi tutoris* l.3.ff.de tut.& cur.da.§.non autem Iul.de Aet.tut. *Cæterum quum insunxi supra adiunctum aliquando esse apud magistratus municipales*l.vlt.l.de man.vind.l.4.ff.de adopt. & Paulí V. Sent. tit.15. *nullumque inuenio esse apud defensores plebis,& rectius,quum inuenio multis diebus non esse apud defensores.*l.1. Tit.prox. *solitos fuisse apud magistratus municipales, licèt parcatis audire in ciuilibus rem suam non permittat, ut scilicet de qua agitur* l.2. ff. §. quia ita dic. non obs. *nam & pignora capiunem habent* l. quemadmodum §. Magistratus ff.ad leg. Aquil.l.4. §.1. de dam. infect.l.3.§.ff.de reb.eorum.&c.& *medicum exercitorum in scamnis* l.11.ff.de iurisd.l.6. *priuatus* ff.qui & à quib. man.l.17. §.adiicitur ff. de iniur. *Maior igitur est Magistratuum quàm defensorum potestas.* Cyiac.

1. *Imp.* Constantinvs A. *ad Florentium* P.P.

† C.Tit.1. Ecuriones † ad magistratum, vel exactionem annonarum,ante tres menses,vel ampliùs nominari debent : vt si querimonia eorum iusta videatur, fine impedimento in absoluendi locum alius subeogetur. Dat.Id.Aprll.Constant. Seuero & Rufino Coss.

12.*Imps.*Valent. & Valens AA.*ad Germanianum.*

MAgistratus ᵇ conficiendorum actorum habeant potestatem.Dat.XIII. Kal.Ian. Gratiano N.P.& Dagalaipho Coss.

DE OFFICIO IVRIDICI ALEXANDRIÆ.

TITVLVS LVII.

Conditorie huius vrbi dare etiam iuridici Alexandrini iussa ipso adorum confirmabit. Post & ius dandi tutores & curatores in Alexandrina ciuitate, & inde iuridici nomen peruenit, quod pauca esse communia. Iuridicus Strabonis, equidem antequam inseruiremus, sub præfecto Augustali & ipse Augustali. Orde autem fere cuncta Alexandrea nostra multa sunt, sed neque vllus Alexandrinus in senatum vltra ascendit patres ex lege Augusti, qui senatum Alexandrinum ius curiæ dedit. Attamen ius in senatum retinuit, multum Diuus Iul. Cyiac.

1.*Imps.* Leo, & Anthemivs AA. *Alexandro duci & præsid. Augustali.*

VBenuus apud Alexandrinæ dunraxat * ciuitatis iuridicum,licitum & concessum esse, singulis quibuscunque volentibus donationis conscriptæ solemniter instrumenta referre,eáque robur adiicias gestorum series apud eundem confecta , tanquam si apud virum clarissimum moderatorem prouinciæ, vel magistratus, vel defensores † plebis,habita fuisse dicerentur *.

† defensorum. *Annotat. in dict. vtrorumque ad gubernationem ciuitatis.*

DE

480/C.IV.K.5-4, 317-318
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE EDENDO

Codicis Domini Iustiniani SACRATISSIMI PRINCIPIS PERPETVI A. REPETITÆ prælectionis.

LIBER SECVNDVS.

DE EDENDO. TITVLVS I.

480/C.IV.K.5-4, 319-320
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 321-322

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

323 Codicis Liber secundus. 324

480/C.IV.K.5-4, 323-324

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 325-326

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IN IVS VOCANDO.

DE IN IVS VOCANDO.

TITVLVS II.

Rubrica.] CAYVS. Quaritur, an liberos patronum suum, vel parentes eorum, scilicet patrem, matrem, & avum vocare possit in ius, vel eiat liberos? Et respond. quòd non: non & vocantur per rusticitatem excludebatur. & ergo libertus filium patroni in ius vocaverit, venia non petita, vel petita, sed non obtenta, non obstante principis rescripto impetrato, quòd ei petita remittatur, non remittetur: neque valebit rescriptum.

¶ Nota ex hac lege, quòd ius ¶ patronatus liberi transit etiam ad heredem extraneum, quoad quid, quia, vt non possit in ius vocari sine venia, secundum Bald. hic. VIVI.

¶ Venia petita, vel petita, sed non ᵇ impetrata: vt *Cod. I. proxim.*

¶ *Venia edictalem petita.* Sic ab authentica recita cuiquam ab edicto petita venia, sic Martinus. CYNAC.

¶ *Parentes.* vtrisque: licet hæc duo ᶜ nomina accipiantur in diuersum: vt *ff. eod. l. vlt. §. 1.*

¶ *Liberos.* hoc fac heredes patris, sive nouerit quis exheredari, dum non mala mente: vt *ff. de his qui à pat. §. fi. quo non mala.* ACCVRS.

¶ *Contra.* Hic est contra. *ff. de ope. lib. l. liberti. Solu.* vt ibi.

¶ Item contrà, *ff. de Lu. lib. vlt. l. §. fil. ff. fil. condemne.* Solut. vt ibi.

ADDITIO. Ad vtrumque contrarium dic, quòd hic loquitur de operis conditionibus in non faciendo: hoc contrario loquitur de operis conditionibus in faciendo. Cyn Bart. Bald. Salyc. Alexander & Iafon.

b ¶ *Liberos* cum patribus manumisit. hoc non valet: quia sequitur accessorium. libera. Dic ergo, qui sunt in potestate, licèt ingenui, ipse enim agnoscitur patri: agere videtur: vt *ff. de lib. lib. I. quæritur.* Vel vtrumque hic dicit contrahendique pater debet contrahitam eius filius. poterit non: vt plenè dixi *ff. de liber. & eorum lib. I. fin.*

¶ *Sed cur hostibus* ex manumissi patroni debentur contrahentia, vt hic: sed contrahi heredes libertinos debent: vt *ff. de obligatio. lib. I. Iacet.* Respond. ex parte patroni eſt *furor*, & ideò prorogandus: ex parte libertini odium, & ideò restringendum: vt arg. *ff. de lib. & posthu. l. cum quidam. & ad Maced. l. fil. & ff. pater. 2. non fili. in fin.* ACCVRS.

¶ *Basilicas.* vt ¶. *de accord. mat I. §.*

¶ *Basilicas* venia hæc tamen ignoranti eſt adhibenda posse edicti, sed eam non relevat à pœna edicti. CYNAC.

¶ *Naturali ratione.* ſi dicis vt iure naturali quia hoc fallax eſſet sed naturali ratione, qua dicitur, vt bonifacium ᵃ beneficiatum vt *ff. de natali. inde. l. ff.* non fortem. §. *Iuberas.* Et sic non obstat *de iure, & fac quæ Legatis & l. iure.* vbi error iuris non nocet in damnis non aliorum iuris eſt ibi error, scilicet civilis? hic autem quasi è naturalis.

¶ *Patrem.* scil. quinquagena autoriti, potestia adhuc in filium, quæ nec ᵇ heredibus, nec in heredem datur: vt *ff. eod. I. penult. & fin.*

¶ *Contrahi.* id eſt, retineri. *ſic infr. de excusat. artif. l. si in arbitris in fin.*

¶ *Sed videtur*, quòd non remedium, cùm contineat remissionem pœnæ: vt *supra de pœnis. nupt. offert l. rescripta.* Sed ibi de pœna ᶜ corporali, vel pecuniaria in ecclesiam informata, hic patrono data. Item ad illo ego nihil permittor rescindere, vel nisi patrono non venit, vel nisi volens vocetur: vt *ff. eod. I. quamvis. & I. libertus.*

Quæritur, an liberi patroni ſint in potestate ædificantis me in ius vocari non potest? Et ſic emancipatus, venia impetrata patris. idem eſt in matre quia neque eam vocare potest in ius hac venia.

n ¶ *Agere.* id eſt, *disputare.*

o ¶ *Adsertoris* est. tractio de singulari ad plurale: vt *ff. de noua oper. nunc. l. §. inde quæritur. & l. de pupilla §.* fi. ecconira. *ſ. de vulg. I. cautum. & C. de manumiſſ. qui cum in fa.*

¶ Item intelligo in filio iuſto naturalibus, vel adoptivis, dummodo adoptionem ſit ab extraneo, vel quaſi: vt *ff. eod. I. adoptivum. in princip. & de iudi. I. In. & duc. ei ibi, & I. ſi à me. & de furt. I. ſervum pignori.* Item fallit hoc in aliis casibus, quos dixi *ff. de offic. assi. I. ſi homines.*

¶ *Manus.* licèt valgè conveniri, quia certa eſt: vt *ff. eod. I. in ius. & I. vt.* Et non quòd referatur ad proximum casum, non ad ſuperiùs repositum.

DE

480/C.IV.K.5-4, 327-328
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PACTIS.

Quia multa iudicium personarum ad pacta & transactiones ideò de his interferit Accusatio. Vel sic: *Suprà de in ius vocando, & de adulatione scribendum, quia sæpe quod prohibitio iudicium, scriptorum efficit vendi consequenter & iudicio effici reuocandum. Sed quia quæstio ad iudicium sæpe transigunt: nam particularia res efficit ad iudicium: ideirco videndum effici de transactione & pacto primò: vt ff. de transact. l. 1. primo. & secundo respond.* Aug.

Eadem ratione transigere.

QUi † semel aliquem in ius vocauerit, in regia vrbe, vel in prouinciis: post libellum oblatum non alibi, eundem vel ex scripto, vel sine scripto reum peregit. hoc est, ne iudicem [alium,] adueršùs eundem adest: sed apud primum iudicem permaneat. Qui libellum accepit, etiamsi in alium ordinem transferat, miles fortè vel clericus factus, respondeat omninò in primo foro, quod secundùm priorem eius ordinem iudicabatur competens, nullam habès foei præcipitionem. ¶ Qui semel in ius vocauit, si postea nolens poterit libellum reo, ipsum in aliud vocaterit iudicium ex eisdem causis: & indemnem facito reum à periclit, & lite cadat, etiamsi iuram habeat causam.

DE PACTIS.

TITVLVS. III.

Ratiò *adueršariam in ius vocasti, & ab eodem fruduò stipulatus es iudicio ipsi, si rem possit de re transigere ante, vel post diem, in quem ibi promisit. Nam & si conuenisti promissionem iudicio sistendi causa factam, vel stipulatus es committens, vel aliàs non exceptione pacti, aut transactionis: ideòque in hoc iudicium initiandarum exordio, quo pleruntque litium transactiones fieri esse perit: qua pactorum fides, pretiosa dotis,* De pactis. & De transactionibus. *Pactum sit consensus rationi nullam, neque nomen proprium habet, neque causa. Vel res, de qua conuenit: qua nomen sit habet aliud, quàm Pacti, quasi, nondum vlla re parta pacificatum. Semper effectum. Denique pactum nudum, solum, simplex, quod quis* † *stipulatur, nudum dicitur, non regi. Mgnitè. Creari res definunt, si neque datione, aut facto vlla precedente consensu conuenerunt de dando, vel faciendo, qua definitio etiam in stipulationem cadit. Sed hoc proprium, & speciale nomen habet, quod hic dicit, vt appareat non inane, nec insufficiens conventionem esse, non suum nomen. Sed & fidelusoria, conuentionem esse, qua placiti sine fuerit: vt l. 6. sibi, & hoc. l. 8 4 diuisionem.] sam. ere vt Ciuiciliam declamatione quadam. Intra verba, promissaque promissum sterit, idem conuenit emptione, venditione, qua tamen contrahit est, non pactum: quia ex iure gentium proprium nomen indicium est.* Cvias.

Fideicommissum condicionale pereßt. condicione pendente per pactū remittit & dando pro remissione non repetetur etiam condicione defecta. h.d. secundum ALEXAND.

1. *Imp.* SEVERVS & ANTONINVS AA. *Philum.*

Ondicionis incertum * ▪ inter fratres non iniquis [b] rationibus conuentione [c] § finitum [d] est. Cùm igitur [e] verbis fideicommissi petitum [f] à patre tuo [g] profiteris [h], vt si vita [i] sine liberis decederet [k], hereditatem Licinio Frontoni reßitueret [l], pactum [m] eo tempore de re tante [n], Licinio Frontoni dando [o], cùm liberos Philinus * † non sustulerit, interpositum, non idcirco poterit iniquum videri, quòd [p] facta/ficut placuit/) dißiuione, diem suum, te filio [q] rum relegauerunt: vt *ff. quemadm. legat. l.* 6. *quod aut pretor videtur.* Solu. illud magis accedit reputationi [r] quam pacto. Vel, ibi inuitabatur legatarius ad delinquendum: hic non.

1. ¶ Tertiò, obtinet ea iura, quæ diuina, non valere pactum [s] *Licinio Fronto* [t] *Licinio Frontoni* vt [u] *cod. l. cod. & de collat. pactum. & de inoffic. testam. l. si grauido.* § 1. *& de mort. fideic. l. ex.* Solu. hic non agebatur, vt non effectibus fraudis: sed vt hæc res ex causa fideicommißi non petetur: nec per pactum in alios orbatores esse prohibetur.

a ¶ Quamò, opponitur † Nàmque est contra voluntatem defuncti. & fe contra legem fec hoc pactum: vt ex matheni. *de mort. §. diffimular. cod. tit.* & sic non valet: *ita cod. l. pactis.*]. Respond. non est contra legem hoc pactum, id ē enim pactum contra legem est, quod lex prohibet interponi: ita [b] & quod contra voluntatem defuncti, sed hoc testator non prohibuit, sine enim habuit, vt, cui reliquebat fideicommißum, conferret, vt agere posßt pro fideicommißo: vt origen. *ff. de pact. l. pactum. & l. pacißi. & ff. de adul. cxtaß. Lquæritur.* §. penult.

1. ¶ Quamò, hoc pactum ideò sumpßt vires, quòd libertus Philinus non fallutiæ ergo causa sequentia sulcepit filium, cuius

480/C.IV.K.5-4, 329-330

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 331-332

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

verò non petenda inter te [a], & eum consentiri ob causas [b], negotiaque eius tuo patrocinio, fidéque [c] defensa: ea obligatione partim ciuili [d] iure, partim honorario [e] liberamus es. Nam exceptio perpetua pacti conuenti, vel doli [f], retinendi petitionem repellit: cum & soluendi per ignorantiam [g], repeti possit. [h] PP. VIII. Kalend. Aug. Romę, Antonino A. IV. & Balbino Cos.

Pactum contra ius, vel bonos mores, nullam est momenti. l. d. ALEXAN. *Et concord. c. fin. cum glos. ff. in fin. extr. end. tit.*

VI. *Idem A. Basilio.*

PActa, quæ contra leges [i], constitutionesque [k], vel contra bonos mores [l] fiunt, nullam vim [m] habere indubitati iuris est. PP. Kalend. Aug. hiſdem Cos.

Si creditor debitori heres extitit, obligatio confunditur. Sed si postea vilia hereditatem tradidit aut fibi & aliis creditoribus ſolutatur, interueniente ſtipulatione ex ſtipulatu agitur. BALD.

VII. *Idem A. Iulio Maximo.* †

DEbitori tuo, ſi heres extitiſti, actio, quam contra eum [n] habuiſti, adita [o] hereditate confuſa eſt [p]. Sed ſi eam hereditatem, poſteaquàm in iudicio obtinuiſti [q], ei tradidiſti [r], quem ſententia ſuperauerat, ea condicione, pactóque, vt tam cæteris creditoribus [s], quàm tibi in eo, quod tibi debebatur [t], ſi eam hereditatem non adiiſſet, ſatisfaceret, pacti, conuentioniſque fides ſeruanda eſt: quæ ſi non ſeruatur [u], ex ſtipulatu [x] (ſi modò pacto ſubiecta eſt) debitur actio? [y] vel præſcriptis verbis ſi ſtipulatio non interueniat [z]. PP. III. Kalend. Aug. Antonino A. IV. & Balbino Cos.

Pactum appoſitum ſuper ſatisfactione pecorum inter dominum & paſtorem diuidendæ, eſt ſeruandum. BALD. & SALYC.

VIII. *Idem A. Mucgrauio.* §

SI paſcenda pecora partiaria, id eſt, vt fœtus eorum pactionibus [a], quibus placuit, inter eos ſeruentur, qui illam hereditatem poſſidebant, æquis portionibus hereditatis & ſuccedunt. & cum eo pepigiſti, vt ſibi hereditatem reſtituerent, ſi tibi, & aliis creditoribus ſatisfaceret: vel credidiſti, & non ſtetit placitis, & pacto fuit ſtipulatio ſubiecta, agere ex ſtipulatu, & cetera condicitione: & non fuit ſubiecta, agere præſcriptis verbis.

† Nec ex hac lege regulam, quòd quando creditor eſt hæres debitoris, confunditur obligatio, & actio. BALD.

§ *Item ſi defunctum.*

¶ *Actio* ſili. animaduertitur: vt *Inſtitut. de* [illegible] *hered. quali. & diff.* § *item.*

¶ *Confuſa eſt* [illegible] *l. ſi ex eo. & ff. de ſolu. l. ſi debitori creditor. & inſt. de hered. actio. l. penult.*

¶ Sed obſtat, vt *inſt. de iure delib. l. fin. ff. ſi cert. & inſt.* Sed ibi propter inuentarium, quod fecit, non extinguitur actio, vt dictum eſt: & teſtatur, quòd extinguatur, non tamen, quin deducat.

¶ Et diſtingue [b] hîc, quia aut debitor creditori, vel contra facere dixit, & tunc extinguitur actio, vt dictum eſt: & teſtatur, quòd contra ſdeiſſorem: vt *l. de fidei. l. bonæ.* § *quòd ſi hæc. & ff. de ſtipulatior.* aut accepit eum prominendi, vel eum coreum ſtipulandi, & tunc ambæ remanent: vt *ff. de duo reis. l. ſi reus. in principi. & ff. de ſolut. l. ſi duo. aut fideiſſor fideiſſori.* & tunc neutra tollitur: vt *ff. de fideiuſ. l. bonæ.* § *non eſt. aut fideiſſor rei ſtipulandi*, vel econtrà: & tunc actionis tollitur: vt *d. l. bonæ.* § *quòd ſi idem ſtipulatur.* aut fideiſſor rei promittendi, vel econtrà: & tunc ſi tenetur rem naturaliter, & exiſtit, actionis tollitur: ſi naturaliter tantùm, nunc nulla: vt *d. l. bonæ.* § *quòd ſi hæc. & ſ. ſeruò.*

¶ *Obtinuiſti.* eum effectu, id eſt, quia fuit tibi reſtituta.

¶ *Prædabili.* id eſt, prædabili. Et.

¶ *Creditoribus* quia interueras tua hiſtoria: vt *ff. de hered. vend. l. ſi.*

¶ *Debuerat.* edictione indebiti *ff. de condict. indeb. l. ſi in quæſ.* quando dixit, do tibi hereditatem, ſi enim rebus ſpecialiter deſignatis, non tenetur.

¶ *Seruauit.* quia dicat, vt alij paſtum feciſſe, & ſic non valeret quia alteri ſtipulari, vel paciſci nemo poteſt: *ff. de verb. obligat. l. inter ſtipulantem.* §. *alteri.* vel non poſſe relaſſitari actionem extinctam.

¶ *Ex ſtipulatu* id eſt, ex ſtipulatione certæ condictionis. aliquin ſi non eſt ſubiecta, ſed pactum, agitur præſcriptis verbis vt *ff. de rerum permu. Arethu.* Et ſi excipiat, ex pacto repetabit. Si tradicio non interueniſſet, ſed apud poſſeſſorem, qui dicit ſe heredem, res diuiſit hoc pacto, agere ex fiuentia. & ſi excipiat, de manifeſtione replicabitur vt *l. ſed item propone.* §. ſi ſine pacto, agere actione ſibi competente pactis pro ſe: vt argum. *ff. de hered. vend. l.* §. *penult.* pro alijs agere iure ceſſo: quod ſi non eſt ceſſum, agit ſecundum H. ex ſententia, & ſi opponat aliquid, replicet de dolo, quaſi eâm habeat emolumentum, habeat & onus: vt *d. l. de hered. vend. l.* §.

¶ *Actio* ad mortem, vel partam.

¶ Hæc inclusa aliàs fuere ex interpretatione Azonis, & aliorum, & abſunt à ſcriptis. CUIACIUS.

§ *Idem A. Legendum. Imp.* ALEXANDER A. *Mucgrauiæ. decreto ad Conſules.* CUIAC.

SI *paſcendo.*] CASTR. Si cum paſtore de pecoribus inis pactionibus conuenti, ſibi parte fœtus reſeruata, & hîc parte: & placitis non ſtet, cum vt ſtet, compellet competens iudex. videbatur non eſſe ſeruandum prædictum pactum, quia de inæqualibus partibus conuenit, & ita eſſe iniquum, tenuarium ſeruari eſt. VIVIAN.

¶ *Partiendus* ſortè inæqualibus propter quod videbatur iniquum: ideòque non eſſe ſeruandum.

480/C.IV.K.5-4, 333-334
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 335-336

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 337-338

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 339-340
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 341-342

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 343-344

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 347-348

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Rerum* l. adhuc vitientur.

b ¶ *Pactio.* ᵃ follicite fit ex dicis an fit contra *ff. de contra. empt. Item alienam.* ¶ Sed videtur contra *ff. pro fin. l. ult. & de dis.* Solu. tibi non de hereditate certæ petitionis. ¶ Item contra *ff. de hæred. vendi. l. ij. & illud Sole. fi abrodet, maxime* ᵇ. ¶ Item contra *ff. de all. em. l. ij. quæ ſtruum.* Sol. et ibi. ¶ Item videtur quod pactum habeat l. non eſt de futura ſucceſſione, quia ᶜ tunc eſt de futura ſucceſſione, quando id agitur vt per pactum ſucceſſio ad aliquem perueniat. Hic verò cùm pactum non inseritur: nec enim de eo dubitabatur, cùm & ante ſuſtinuiſſem hoc eras certum: vt *infra de ord. l. pactum. & l. ord. l. pacta*): & *l. de uxori. ſi. pact. l. ex eo & ff. de verbo. obligi. l. ſtipulatio hoc modo.* Sed reſpondeo, quòd eſt ſortitus ſucceſſionis & diſponendæ, quæ ad eos erat deuoluenda.

c ¶ *Stella temporum*, &c. *Id eſt*, non qui ſuccedunt alios Imperatores, non patimur, & facit *ff. de aqua plu. arcend. in num. & ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. l. ij. ſed dominum.*

DE TRANSACTIONIBVS.
TITVLVS IIII.

Tranſactio eſt pactio qua lis vel controverſia & res aliqua dubia prouidè ac indubitata componitur. Hæc enim verbum tranſactio quæ ex ipſa re ſumitur, ſatis perſuadet. Lvic. Et apud Pal. diciſſe ſolet quæ controverſia ſublata confuſaq; partium. Controverſia eſt litis conſeſtatio. Lis eſt controverſia quæ ab exordio ſui ordine aliquo, vel rei in iudicium deducta. Pacti nomen latius patet quàm tranſactionis. Nam pactum ſit etiam de re certa. & indubitata donationis cauſa, vt in pactum de non petendo dicitur. Tranſactio eſt pactum quod ſit tantùm de lite incerta, neque indicata, aut de re dubia. l. ij. ff. eod. veluti de conditione incerta. l. i. ſ. de poſt. atque ita nunquam ſit gratuita, nunquam donationis cauſa, ſed aliquo dato, vel retento, vel promiſſo. l. ij. hoc tit. & à donatione ſeparatur. Lex conſtituit. ſ. Pap. ff. loc. l. quidam. ff. de decur. Imperatores. §. ab eo ff. de adm. tut. Denique tranſactio refertur ad litem, vel ſuſpicionem aliquod ambigua. & ex, ut quidam ait, ab ἀγνοια ἀναπτυξις. CIIAC.

Tranſactio facta cū quibuſdam ex adminiſtratoribus nō præiudicat cæteris cum quibus non eſt tranſactum. *h.d.* BALD. & SALYC. Vel ſic: *Liberatio facta per pactum gratuitum, vel per tranſactionē vni ex tutoribus vel curatoribus non prodeſt alteri qui minus pro malo adminiſtratione cōueneri poſſit. h.d.* ALEX. & PAV.

1. *Imp.* ANTONIVS A. *Celerio.*

Neque pactio ᵈ †ne que tranſactio cum quibuſdā ᵉ ex curatoribus ſiue tutoribus facta, auxilio cæteris eſt in his quæ ſeparatim communiterve geſſerunt, vel gerere debuerunt. Cùm igitur ᶠ tres curatores habueris, & cum duobus ex his tranſegeris, tertium t conuenire non prohiberis. Dat. Kalend. Maij, Gentiano & Baſſo Coss.

Timor litis mota, vel mouendæ, etiam de facto & non de iure, eſt ſufficiēs cauſa propter quam poſſit fieri tranſactio validanda ex cauſa interpoſita datur actio, & ſoluti inhibetur repetitio. h.d. SALYC. & ALEX.

2. *Idem A. Leontio* ᵍ.

Cvm te proponas ſi ſoror tua de hereditate tranſegiſſe ʰ, & ideo certam pecuniam ei te debere cauiſſe ⁱ: eſt nulla ᵏ fuiſſet quæſtio hereditatis, tamen propter timorem litis tranſactione interpoſita, pecunia rectè cauta ˡ intelligitur, ex qua cauſa ſi fiſco ᵐ ſolueris, repetere non poſſes, & ſi non ſoluiſſes, tamen iure conueniēris ⁿ. PP. III. Id. Auguſt. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

a ¶ *Cum quibuſdam*, tranſegiſſeque ᵉ enim in quo deliquit tractat. arg. ad hoc *l. de pan. l. ſanctimus.*

¶ *Cum quæ*, dixit in generemone in ſpecie.

d ¶ *Pactio.* pactio ᵈ gratuita ᵉ dicitur, nec tactio ᶠ onerosa. *ff. eod. l.*

e ¶ *Tutoribus.* cum quo propter vnitatem actionis videbatur tranſactio: & potest exemplum *l. ſi tutor ex plures. ff. l.* ſed non eſt: vt *hic, & ff. de pactis. l. idem in duob. §. l. & l. ſi tutor. §. ante omnia. &*). *de reput. hæredi. l. ſane. & l. ſi adiuvis non ind. l. l. & l. ord. eod. l. ſi tutor. & l. cum quæ de inſt. quod. res. ind. non. vsu. l. q.* ¶ Sed contra *ff. de tut. & ra. dif. l. ſi ex duobus in fine.* Sed ibi in eo quod accipit, non vitiā præiudicat. ¶ Et diſtingue hic: aut diuiſa eſt adminiſtratio per indicem, aut à teſtatore, aut ab eiſdem, aut à notio. ᵇ Primis duobus caſibus nullus ex aliorum parte conuenit, & ſic poſſit loqui hæc lex in eo quod dicit ſupratenus: vt *infr. de dam. inf. l. ij. §.*). Sed falſa in caſibus ibi dictis ſed in aliis duobus ſubdiſtinguitur quis ex t omnes gefſerunt, ſine dolo tamen, aut vnus, aut nullus, aut omnes doloſè. Primo caſu punitur in virili, cùm omnes in viriles tenantur ᵗ bonis ſuis diuiſionis: vt *ff. de tut. & ra. dif. l.*). *§. nunc tractemus.* & quia ceſſio fieri non poſſit. vt *ff. de ſolu. l. Stichum. §. penultimo.* In ſecundo dic, quòd electo gerente, liberantur alij: vt *ff. de admouall. tut. l. ſi pupillus. in fine.* In tertio & quarto, dic idem ius in vno quod in alio. Nam & vnique eorum in ſolidum tenetur ſine beneficio diuiſionis, ſecundùm Ang. licèt Hoſt. contrà, & veriùs: & nullī cedetur alio: vt *ff. de tut. & ra. dif. l. ſi. nunc tractemus. & ff. de admouall. tut. l. ſi plures.* Hic ergo cauſam vno electo non prædicent nifi in actorem: vt arg. *ff. de fideiuſſo. l. ſi ſtipulatus. ſi. fin. & de tut. & ra. dif. l. ſi ex duob. l.* quitur ergo hæc lex in eo quod dicit, *ſeparatim*, ſimiliter quòdo à teſtatore vel à iudice facta fuit diuiſio, vt contra tertium remaneat in ſua parte adminiſtrationis. Imo & quando geſſerunt omnes ſine dolo in eo quod dicit, *communiter*, &c. & ſic tertium conuenitur, ſolidè pro virili, & in duobus vltimis ſimiliter conuenitur tertius. Sed tunc in omni eo quod *deeſt* ᵃ, poteſt intelligi hæc lex. ¶ Item not. quòd ſi vnus ſoleit non rōm dicitur culpa geſſiſſe, habet ingreſſum contra alium, etiam ſi actio non cedatur: vt *dicta §. nunc tractemus.*

¶ Quare non ita in fideiuſſore: vt *ff. de fideiuſſ. l. vt fideiuſſor* ? Reſpondeo: quia fideiuſſor habet contra reū actionem mandati, vnde non ſic facilè ei ſubueniretur contra nullum datur ergo ei contra tutorem. 2. Vel dic, quòd tutor conuenitur actione bonæ fidei, ſcilicet tantæ fideiuſſor ex ſtipulato, quæ eſt ſtrictiōris: vt *ff. de Carboniano edicto. l. ij.* 2. Vel dic alio modo, vt not. *dicta l. vt fideiuſſor.* & de hoc etiam plura habes *ff. de negotiis geſtis. l. ex facto.* ADDITIO. Et ibi glossa intexit veram ſolutionem, illum ſolūm ſi tutor ſoluens vt correus hoc agit, vt ſecum conueniatur correum liberet ſeu *ſe*, meritò habet actionē contra eum: ſi deinceps verò principaliter agit, vt liberet reum: ſed conſideratiōnes liberantur per quandam conſequutionem: igitur contra eos non habet actionem, niſi ordinem. PART.

Cum te proponas.] CAPVT. A ſoror tua hereditatem paſſa ſuerat tam periculi, & eam ex tranſegiſti pro certam, quamuis ſibi pecunia tunc non ſoluiſti; poſtea ſiſcus facultatis ſuas confiſcauit ob delictum ab ea commiſſum. numquid contra pecuniam fiſcus exigere poſſit? RESPON. quòd ſic: quia ſicut ſi ſoluiſſem ex ea cauſa fiſco, repetere non poſſem: ita ſi non ſoluiſſem ex illa ſtipulatione, rectè conueniri poſſem. Vel dic, quòd idem eſt in fiſco quòd in priuato. ¶ Nota primò ex hac text. quòd iactura vel inuaſtitia cauſa principalis non annullat in tranſactione. 2. Secundò not. quòd quæſtio mouetur infiſtendo, & reſiſtendo. 3. Tertiò, quòd idem iuris eſt in fiſco, & priuato. 4. Quartò nota, quòd tolerabilior eſt dolus poſſeſſoris, quàm dolus petitoris, ſecundùm glos. Bald. ibi.

b ¶ *Tranſegiſſe.* & ᵇ ſic erat actor. Nam proprie actor dicitur tranſigere, reus impropriè.

c ¶ *Cauiſſe.* i. cautionem promiſiſſe: vt *ff. de verb. ſign. l. ſanctimus.* & illa dabat tibi totam hereditatem. Vel dic impropriè tranſegiſſe, & erat reus.

d ¶ *Nulla. l.* de iure. de facto tamen erat, & fideiuſſi, non per exhæreditem. nam tunc non valet tranſactio, ſine actor, ſine reus per ea tranſactio litigat, *ſecundùm* Ang. etiam vt *ff. de conſti. pecun. l. in ſummo.* ſed in adore conſentio, in reo autem exiſtens calumnia non impedit tranſactionem, licèt alia via conueniri poſſit debitum vt *§. ad. ſed pracuens.*

e ¶ *Rectè non.* i. rectè, & naturaliter cum ſi tranſactionis fuit timor litis: & ar. *ff. de pœnal. l. quod debetur. & de adi. indi. l. ult. & pœnal. ex* ¶ *Si ſiſco.* qui ſoluit cum ſciens ſuccellit. 2. Vel dic, idem eſt in ſiſco quod in priuato.

a ¶ *Consentiri* — enti conditione ex baſiliconi exstinue: vt *l. ord. l. nec interuia. & de non num. pec. l. ſi tranſactione.*

Ag.

480/C.IV.K.5-4, 351-352

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 353-354

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 355-356

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 357-358

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 359-360

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 361-362

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 363-364

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 365-366

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 367-368

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 369-370
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

TRansactionem * quæ domini transactione, vel actione peracta * seu peremptа finem accepit: cum ea amicis † etiam interuenientibus b reuera ollenditur processisse, metus velamento rescindi postulantis professio denegit improbitatem c. S. IX. Kal. Decembr. Nicomediæ, CC. Coss.

Licèt res sit præfixus terminus in transactione, tamen nihilominus potest offerre post terminum, h. d. interloquitur secundum BALD. Vel fic: *etiam post terminum rem offerendo promissa simplex transactionem, & sibi parat efficacem exceptionem contra alterum volentem agere priùs actiones h. d. secundum primum intellectum glo. & licèt sit in se verus, tamen vicius text. in verbo*, nec offerant. Vel fic: *secundum alium intellectum glos. Priùs ne actio intentari non potest priùs quàm sit lapsus terminus in transactione præfixus. h. d. & ipse text. est indubitabile.* Vel fic: *secundum intellectum* MARSIL. *&* BYT. *In contractu transactionis tanquam stricti iuris non veniunt vsura à tempore mora.* ALEXAND.

XXXVI. *Idem* AA. *& cc. Achillæ.*

SI maior annis viginti quinque transegisti: quamuis dari tibi placita tepræfenta nec dii probentur, nec offerantur * hi qui consenserunt: me quid amplius ab his exigi possit, exceptionis proficit æquitas. S. VI. Id. Decemb. CC. Coss.

Si non impleatur promissa in transactione, puta cum effectu exigitur: quod est verum, secundum BALD. *&* SALYC. *etiam si parum adiecta sit datorum vsurarum, quia non præsumitur adiecta in fraudem vsurarum in contractu transactionis:* perere possim? Et respon. quòd sic. vel 6 consentit intra transigentes, vt si quis eorum veniret contra transactionem soluere quisque nomine pœnæ quæritur, an peti possit? Et respon. quòd sic. si ab alterutro eorū contra transactionem factum fuerit. VIVIAN.

g ¶ *Impleta.* ab altera parte.

vt dic. ALEXAND.

XXXVII. *Idem* AA. *&* CC. *Basilissæ.*

PRomissis transactionis causa non impletis f pœnam in stipulationem deductam, si contrà factum fuerit, exigi posse b constat. S. XII. Kal. Ian. Nicomediæ CC. Coss.

Transactio est contractus reciprocus, in qua debet aliquis interuenire hinc inde. BALD. *&* ALEX.

XXXVIII. *Idem* AA. *&* CC. *Theodosiani.*

TRansactio † nullo dato ' vel reteneo seu promisso minimè procedit b. S. VIII. Kal. Ian. Nicomediæ CC. Coss.

In contractu transactionis non habet locum pœnitentia. ALEX.

XXXIX. *Idem* AA. *&* CC. *Marciano.*

QVamuis eum * qui pactus † est, statim pœniteat, transactio tamen rescindi, & lis instaurari non potest: & qui tibi suasit intercertum tempus licere à transactione recedere †, falsum adseuerauit ". S. Kalend. Ian. Sirmij CC. Coss.

Venientes contra transactionem pœnalem, per quæ facit ipso iure subtrahi præfixa actio mediante Aquiliana stipulatione, qua in transactione interuenit, restituere data, & eorum fructus, ac etiam agendo præfixa actione repellentur exceptione transactionis à limine iudicij. h. d. secundum intellectum. AZO. *quæ est magis communis.* ALEX.

XL. *Imppp.* GRATIAN. VALENT. *&* THEOD. AAA. *Europio P.P.*

VBi pactum * * vel transactio * scripta est, atque Aquilianæ stipulationis & acceptilationis vinculis firmitas * æquitas instaurata: concor. *Authent. si contra. C. eo.*

f transactio tenderet non solùm ad liberandum, sed ad obligandum. *S. sequens.*

f ¶ *Quamuis non qui pactus.* in transigendo, vt statim subiicit.

m ¶ *Adseuauerit.* *l. ea* [*per. pro. quòd. & de rem. iud. vndec. & de ac. & obl. l. ferar. & de contrab. empt. l. non idcirco.*

VBi pactum.] CASTR. Petebat à me decem. consensi vt darem tibi quinque nomine transactionis: & dedi tibi pactionem de decem, petidam per Aquil. stipul. & accepila. remisisti, & me liberasti. stipulatus sum nomine pœnæ decem si venires contra transactionem, & etiam quòd data repeterem. & de his fuit facta scriptura. vis venire cōtrà, qualiter mihi faccurratur, quæritur, & respon. quòd repetam data, & petam pœnam ante cognitionem causæ principalis, quam ne inferes, & hoc volucro. VIVIAN.

n ¶ *Vbi pactum.* gratuitum f.

o ¶ *Transactio.* non gratuitam *[l. ea.]* & *§. 2.* Vel dic b, vel pone, id est, nulla, de transactionibus tantùm profequitur, cùm infrà dicit, restituit data, &c. vt *ff. eo. l.* Et si ille venerit contra transactionem, possum petere, & data repetere, & illum repellere per exceptionem 6 agar: quia actio tenuit, &c. vt *ff. de pact. l. qui res. §.* exceptionem.

p ¶ *Sirmium.* i. transactio iure firmata est.

a ¶ *Ignara.*

b ¶ *Exigi posse.* non etiam quod promisit ex causa transactionis.

1. Vel non potest opponi exceptionem *ff. de dolo exc. l. apud §. Labeo. & §. de pact. Transeripsit.* §. 1. nisi eo manente tanto sit stipulatus: vt *ff. eod. l. qui fidem. & §. eod. cùm proponas.* ¶ An b autem possit hic purgari mora, dixi *l. fin. §. fi pacto.*

TRansactio.] CASTR. Non potest fieri transactio nisi aliquod detur, vel promittatur, vel remittatur: quod procedit etiam cùm eras liberat actor pro aliquo quod sibi debet. & fupple hic, vel remittatur: vt *l. eod. l. de fideicommiss.*

i ¶ *Dare.* pro eo quòd remittitur.

k ¶ *Procedit.* vt *§. de regia. hæred. l. fina. &* supple hic, vel remisso. vt *l. eod. l. de fideicommiss.* Sed contrà *l. eo. l. si pupillus.* vbi nullum onus interuenit videtur.

Sed solue vt ibi c.

QVamuis.] CASTR. Si eorum transegit, & statim pœnitentia quisquis propter hoc rescindit transactio, & instaurari lis debet? Respond. quòd nō. & 6 quis hoc mihi persuaserit, scilicet, quòd pœnitere possim, falsùm adseuerauerit. videbatur enim quòd sic propter pœnā vel similē quam habet cū re iudicata auctoritatem. *l. eod. l. non mouemur.*

¶ Nota ex hoc text. secundum *Iaf.* his quòd in transactione est speciale, vt licèt d sit celebratus inconsultè, & res sit integra *, tamen non est locus pœnitentiæ, ne lis semel extincta per transactionem, &c. Et illud præcedit visum f transactio tenderet non solùm ad liberandum, sed ad obligandum. *§. fi supra. S. in.*

1 ¶ *Quamuis non qui pactus.* in transigendo, vt statim subiicit.

m ¶ *Adseuauerit.* *l. ea* [*per. pro. quòd. & de rem. iud. vndec. & de ac. & obl. l. ferar. & de contrab. empt. l. non idcirco.*

VBi pactum.] CASTR. Petebat à me decem. consensi vt darem tibi quinque nomine transactionis: & dedi tibi pactionem de decem, petidam per Aquil. stipul. & accepila. remisisti, & me liberasti. stipulatus sum nomine pœnæ decem si venires contra transactionem, & etiam quòd data repeterem. & de his fuit facta scriptura. vis venire cōtrà, qualiter mihi faccurratur, quæritur, & respon. quòd repetam data, & petam pœnam ante cognitionem causæ principalis, quam ne inferes, & hoc volucro. VIVIAN.

n ¶ *Vbi pactum.* gratuitum f.

o ¶ *Transactio.* non gratuitam *[l. ea.]* & *§. 2.* Vel dic b, vel pone, id est, nulla, de transactionibus tantùm profequitur, cùm infrà dicit, restituit data, &c. vt *ff. eo. l.* Et si ille venerit contra transactionem, possum petere, & data repetere, & illum repellere per exceptionem 6 agar: quia actio tenuit, &c. vt *ff. de pact. l. qui res. §.* exceptionem.

p ¶ *Sirmium.* i. transactio iure firmata est.

a ¶ *Ignara.*

a Glos. hæc singularis fecundum Ang. in 5. de exceptio. Iaf. hic.

† *Aliæ ponta, vbi pacta.* † Amicorum præfentia facit cessare præsumptionem mutuo, quod etiam locum habet si vnus amicus tantùm adhibeat. Tanquam in verbo, scilicet *Rhem. no. 158. vbi de remissa.* in verbo, *quod in obligat. vbi Alcius. præsum. 11.* Comun. in verbo, *renuntiat.* Castrēsis quod dictum est de amicis, idem si indens non hoc scripti vicinis, confinantibus, Castrensibus, Cafinensibus. Hinc infra eodem, *obligatum liberorum suorum locis quib. cessent, vt ac mulieres & minores* comprehendi videntur præsentia confanguineorum.

b Præsumitur animo decipi, præsumitur amicis.

c De eximenti incertum v. Tiraq. *tract. de pœn. temper.* causa 11. n. 50.

d Reprehensori dicitur quis ante diem *Salicet.*

e Tantis quibuscunque rebus diluendis dilatio vt in parte lite, secus autem si nec in lite offerunt. *Ancha. vbi Bart. & Calder.* idem sentiendo non secundo.

condicionis. nec enim est turpis, cùm nō capiatur modo alicuius: sed tantùm ex testamento se speret hæredem. Si * verò remittat, & dicat: Ideò hoc facio, vt me facias hæredem. & sic etiam vtrique confensus adhibeo quòd non possit petere debitum quia in pari causa potior est conditio possidentis: vt *§. de condict. ob turp. vanum. l. fi.* ACCVRS.

Transactionē.] CASTR. Petebam à te decem: interuenientibus amicis tecum transegi, & consensiti de aliquo mihi dando nomine transactionis, vel remissibi, vis vt rescindatur transactio, quasi per metum extorta, quæritur, an fit audiendus? respon. quòd non: sed improbitas tua denegitur: quia non est verisimile b te metū passum in transigendo, cùm omnes amici tui interuenerint. similem præsumptionem habes *ff. quod metus caus. l. non est verisimile.* VIVIAN.

a ¶ *Transactionem.* ob literæ literā. & dic, etiam tecum transigebam alia quid mihi dedisti, vel promisisti, vel aliquem actionem quam contra me habes, remisisti.

b ¶ *Interuenientibus.* ex per quod tollitur cogitatio metus: vt & *§. de his qui propter metum in rem suam locis ad. non ag. l.*

c ¶ *Improbitatem.* dis. spectissimis probet argumentatur *ff. quod met. caus. non est verisimile. in prin.* ACCVRS.

SI maior.] CASTR. Petebam à te fundum: consensi vt darem mihi decem intra certum diem: & à lite recederem, recessi. & statuto tempore non fecisti quod promisisti, non propter hoc rescinditur transactio. & fupplentur in literam *offerant*, scilicet statuto tempore, *sed possit*, alioquin si nullo modo vellet offerre, ageres actione priùs vt *l. eod. cùm proponas. ff. sup. citered.* Vel fic: Reus consensit se daturum decē nomine transactionis vsq; ad certum diem. dixi se non teneri stare pacto, cùm ea ex iniuria nihil oriundi sentire possit. sed sibi obstabit exceptio transactionis.

¶ Et quod dicit, reprehensurus d: id est, ante diem solutionis oblata: vt *Instit. de leg. §. fi quis dederit. l.* Vel dic quòd loquitur in re promissa cui e tacite inest dilatio: puta pœna, vel fructibus nondum maturis.

d ¶ *Dari tibi.* fabandi vsque ad certum tempus vel diem.

e ¶ *Non offerant.* f. termino statuto f: offerant tamen postea in lite, secus autem si nec in lite offerunt: quia non est stabes g, &c. vt & *l. eod. cùm proponas. & l. fin. eod. & l. tit. 1. cùm proponas §.* Sic & dicitur *l. de rejcin. verd. l. §.* In dubiis casibus fallit vbi in plus exigitur: vt *l. de instit. reste. l. fi quis sine in princ. & de fideicom. lib. l. fin. in fin 2.* Vel aliter intelligo legem, ne videatur laicis quædam iniquitas quòd rem consensit se daturum decem ex causa transactionis vsque ad diem. Sed adhuc ante diem illam decem petebat: cùm enim nil commodi interim habeat ex pacto, credebat se non teneri stare ei & hoc iuxit in eo quod dicit reprehensurus. f. ante diem: vt *Instit. de leg §. fi quis dederit:* sed hoc non potest dicere.

f ¶ *Ampliùs.* nisi pendilia decem.

PRomissi.] CASTR. Si consensit se ad decē, & consensiti vt daret mihi quinque nomine transactionis: & si non daret, stipulatus sum pœnam, si non faciat quod consensiti. quæritur, an petere possim? Et respon. quòd sic. vel 6 consentit intra transigentes, vt si quis eorum veniret contra transactionem solueret quisque nomine pœnæ quæritur, an peti possit? Et respon. quòd sic. si ab alterutro eorū contra transactionem factum fuerit. VIVIAN.

g ¶ *Impleta.* ab altera parte.

480/C.IV.K.5-4, 371-372
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Inuolus.* id est, colligata vinculis, &c. Inseste enim in obligationibus vincula: vt *Instit. de obligat. in princ.* & sunt vincula Aquiliane stipulationis manifesta. Sed * vincula acceptilationis sunt naturalia obligatio, qua tenetur ad non petendum accepto ferens: cùm partium hoc faciat: vt non *T. ff. si pactus ne petat.*

b ¶ *Aut.* modò respondeo.

c ¶ *Interfuerit.* scilicet *conuentionibus.*

d ¶ *Secundum leges*, id est, secundùm quòd pacta facta sunt, non contractat, &c. vt *ff. depos. l. j. §. si eleum lance.* s. Vel secundùm legem: vt *ff. de pact. l. cum filio.* §. *penult. alt.*

e ¶ *Pœna* quæ fuit promissa. Si pacto non stetisset: & accipe, est infrenda, &c. Et dic eam petì cùm venum fuerit contra transactionem, non antèa: *ff. de cùriff. con. dot. l. dotis in prin. solu.*

f ¶ *Nisi* horum non habet in *ff.* & *l. quod seruius.* hæredi qui ¶ Quando autem vemon *seruius.* nit quis contrà, habes *Cons. j. con.* 13. 2. 16. & *l. j. eod.* facultas for- *l. j. eod.* & mas non est *l. j. eod.* exemplo re- *l. j. eod.* currit. *C. ff. j. t.* * *vide* hæc le- gem *Modest.* *seruum fugit.* agere. *Consult. in prin.* 2. Vel die quòd illa regula, *quæ prior*, &c. intelligenda est quando prior agit de iure, vel dubitatur an de iure agere possit. Sed hic de facto agere potuit de facto, quia nulla actio de iure ei competebat ob istanc Aquilianam stipulationem & acceptilationem, & sic non obstat illa lex, *qui prior.* 3. Vel die, cognitionem, id est, definitionem vel transactionem: quod determinat illud nomen, *pœnam*, & hæc expositio concordat cum opinione domini Azon. Sed infrà *pœnitia* & dicit ibidem esse in dubio posse definitionem vel transactionem, & sic non obstat Lilla, *qui prior.* * ¶ Item quòd dicit, si aduersarius maluerit, scilicet reus qui consuluit ad *pœnam*, verumtamen fuit actor in causa principali, secundùm Azo. vt arg. *ff. de iurisdict. omn. iud. l. j. & fin.* vel, id est, actor qui eam, scilicet *pœnam* petiuerit dicit *T. ad l. Cicer. proponam*, quod est verius. & hoc si alterum eorum velit, poterit tamen hæc omnia fi velit, secundùm Azo. & tunc expone aut, pro *ff.* ¶ Et prædicta patet quod agitur, licèt ipso iure erat actio sublata. Quomodo hoc? Respondeo: quia opinionem fuit in hac lege, ait enim Azo, quòd non poterit agi nisi ponere reus velit pœnam. & sic loquitur hic, *si malueris*, &c. & sic triplex est commodum restitutionis datorum, quia recipiet quod dedit & pœnam. & exceptionis velit eam obiicere. Super hoc tertio auxilio sunt opiniones in Glos. recitatæ, non super alio dubio, & dic exceptio facti, non iuris, quia actio fabricati est: si eam obiicere vult, & hoc triplici ratione. Prima in odium remittentis tam solennitèr: vt & arg. *T. j. proœm.* Secunda quia ipso iure tollitur stipulatio per stipulationem, licèt non sit in pacto: vt *ff. de pact. l. ff. versus* §. *pactus.* Tertia quia cùm iudex incompetenti hic qua actione vel obligatione est ei obligatus, non poterit respondere, & sic iudex absolueret aduersarium 2. Alij vt Al. dicunt hic remansi dicebam verecundi actionem in odium eius qui repetit pecuniam & pœnam, & sic diffoluitur transactio: arg. *ff. de non num. pec. cautè. remitti qui proprium, & infr. quando lic. ab emptore l. j.* & sic quasi voluntariè liceat reuocari transactionè quod patet infrà: vt *T. ad l. ff. diuortio.* cui respondet Azo. quòd non petit omnia illa, vt reuocabatur, imò vt struatur ei pactum. 3. Tertiò dicunt hic remansi vtiliter: vt arg. *ff. solum. matrimonia. l. j. & ff. de ædil. edict. l. ædil.* & *ff. de ex. ep. de l. apud* §. *Labeo* 2. Quarti dicunt conditionem sine causa dari, vt si reponat in obligationem antiquam: vt *ff. de condict. ff. causa. l. j. & iij.* 5. Alij dicunt de facto agi, & sibi non excipi: vt *ff. de contrah. stipul. Lucius. & ff. de verb. oblig. l. ff. Titius.* Cùm enim habeat & pœnam & data, non debet exceptionem opponere: vt *T. ad l. item proponas* 6. Sed quamcunque teneat, inuitus primò facto agi, secundò pœnam committi, & eam solutionem agi ciuilem principaliter secundùm omnes alias opiniones præter primam: ergo de facto solutionem agendo consensit in pœnam. ¶ Et enim contrà: vt *ff. mand. ita fu. al. Leo quidam. & l. fin.* Sol. ibi de effectu beneficij tantùm cogitauit, aliàs ibi cessat ratio: vt *ff. de verb. oblig. l. qui Romæ* 5 *Flaminius.* ¶ Item contrà *ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista.* §. *quæsitum.* Solu. illa est stipulatio inrita: vt ille deberet in eam committere, quòd de iure agi vel *ad l. Iul. qui.* ‡ ¶ *Prohibetur.* à iure.

iuris innexa * est aut ᵇ subsecutis * secundùm leges ᵈ accommodandus est consensus, aut pœna ᵉ vnà cum his quæ data probantur ᶠ ante cognitionem & causæ ᵍ, (si aduersarius ʰ hoc maluerit) inferenda est ⁱ. Dat. III. No. Iun. Constantinop. Eucherio & Syagrio Coss.

Veniens contra transactionem iuratam per Deum vel per principem, inritum est, ab actione cadit, pœnam soluit, & data restituat, & applicatur aduersa parti transactionem obseruanti. † Alex.

XLI. * *Impp.* Arcad. & Honor. Aa. *Rufino P. P.*

Si quis maior ᵏ annis [viginti quinque] aduersùs pacta vel transactiones † nullo cogente imperio ˡ, sed libero arbitrio & voluntate * confectas putauerit esse veniendum ᵐ, vel interpellando iudicem ⁿ, vel supplicando ᵖ principibus ᵠ, vel non implendo promissa, eas ʳ autem inuocato Dei omnipotentis nomine, eo auctore solidauerit ˢ: non solùm noterur † infamia ᵗ, verumetiam actione * priuatus ᵘ * reflituta ˣ pœna quæ pactis probatur inferta, & rerum proprietate ʸ careat, & emolumento quod ex pactione vel transactione illa fuerit consecutus *, itaque omnia eorum ᵇ mox * commodo deputabuntur, qui immeratis pacti iura seruauerint ᶜ. Eos etiam huius legis vel iactura ᵈ dignos esse iubemus, vel munere ᵉ, qui nominis nostra placitis inferentes, falsitate principum confirmationem initarum seruarint esse pactionum ᶠ. Dat. V. Id. Octob. Constantinop. Olybrio & Probino Coss.

Eatenus rescinditur transactio iurata, quatenus est falsa præsertu falsorum instrumentorum, nisi super falso transactum fuerit. Alex.

a ¶ *Et volumus.* Sensus si mera esset executio: vt *supràd. l. Imperatores.* Azo.

o ¶ *Iudicem.* Nec qualiter quis videatur facere contra pacta vel transactiones. ¶ Sed contrà *ff. com. ea. l. ampliùs.* Sol. ratio fortè, promittam pœnam si veniam contra transactionem: ut si peiam. Nam in casu primo stipulatio committitur sola interpellatione: vt *hic*, & idem in stipulatione rem ea habeti: vt *ff. rem ea. habe. l. qui enim.* §. j. & 4. secundò demum lite contestata: vt *ibi.* vel quòd hic minus dicitur, vis suppleatur. Nam interpellatio & contestatio est necessaria secundùm Azo. aliàs in casu citò ad finem dari necesse est: vt *ff. de lit. ff. l. qui cheo modo* §. *accusatio.*

p ¶ *Supplicando*, pro impetratione ¶ iudicium arg. *ff. quando libe. pria. de libe. contr. famil. l. j.* Quid autem si impetrat priuilegia? vt licet cõtrauenire? resp. non posse: vt *T. ad l. cauta.* nec eadit in pœnam, quia non venit contrà petit licentiam contrauenienti.

q ¶ *Principibus* primò interpellatione iudicis delegandi vel delegati cognituri super causa super qua iam transactum est, & facramentum exactum: secus tamen ¶ impetrasset vt transactio resolueretur, quia tunc non ipsidie in Librum: vt *T. ad l. cauta.* & est ratio quia hic venit contra factum suum tanquam iure suo hoc sibi licetur: ut ibi tanquam iure alieno.

r ¶ *Eas.* scilicet transactiones.

s ¶ *Solidauerit*, quia ¶ iuramis non venire contrà.

t ¶ *Infamia.* Non periturum ¶ infamiam: & *infr. de dig. l. quæsitor. ibi.* ¶ Et sic est arg. contrà *ff. de ver. sig. l. fi. & ff. de in ius. vocã. l. Lucius.* Solu. hic per sententiam: ibi verò ipso iure secundùm qualitatem: quod non placet. imò hic ipso iure. 2. Et die plenè, vt dicimus *in d. l. Lucius.*

u ¶ *Actione* * personali quam remissi. nam pœnæ per exceptionem, tunc ipso iure est remissa.

x ¶ *Priuatis* ipso iure in omnibus, licèt alij dicant per sententiam.

y ¶ *Actione priuatur.* Ergo propter periuriam, vt & propter pactiones voluntatem suã clausulam *rem remanere pacta. ex l. 17. supr.* vtamque locum habet nec alterutro faciedi actioni. Regulariter secus est, *supra supr.* Cyrac.

z ¶ *Restituta.* id est, data.

a ¶ *Proprietate.* ¶ forte speries perebantur. 2. Vel die quòd species datæ pro transactione redduntur, & emolumentum quando est quæstus. Et quòd hic habet omnia ille casus rumpitur transactio, est in odium periurantis. aliàs concedit *supr. eod. l. item proponas. & de dolt exceptio. l. apud* §. *Labeo.*

b ¶ *Eorum.* *supradictorum* à principio vsque huc.

c ¶ *Seruauerint.* nam illi datur pœnæ petitio, qui in eam non incidiunt *ff. de reg. iur. Labeo par.* §. *illi.*

d ¶ *Iactura.* propter non seruatem.

e ¶ *Munere.* id est, emolumento propter seruatem.

f ¶ ¶ *Pactionum.* huic est contrà *infrà de rei. credi. l. j.* Sol. vt ibi.

480/C.IV.K.5-4, 373-374

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si ea falsa.] Cæpe. Petebas à me codicem meum, & alias plures res, prodatæ instrumentum falsum, cuius timore veni ad transactionem præteritæ falsi instrumenti; an possim retractare transactionem, quæritur & respon. quòd sic: & licèt interpositi sacramenti de non veniendo contrà, tamen reficiendæ præsidia transactio. & si plures fuerunt causæ super quibus transactū est timore illius falsi instrumenti, in his manet rata transactio in quibus instrumentum falsum non est, in aliis autē infirmatur, & hæc sum vera, nisi quæstio falsi instrumenti postea ti mora cum aliis controversiis fuerit decisa: vt si prosultus cōtra me instrumentū falsum, & illud arguebam de falso, institui contra te actionem, deinde relegi tacitè. Ex hac l. hoc quod quādo capitula sunt separata, falsitas vel dolus circa vnū capitulū non vitiat aliud capitulū: sicut tamen effectus cōtractus capitulis vel dependētibus ceteris vitiato principali, omnia capitula vitiantur: vt *ff. de minor. l. etiam.* §.] *Iaf.*

a ¶ *Si ea falsa.* Literarum falsorū instrumentorum ab actore obtentarum, vel à reo contra actorē productarum, & idem in falsis scribis. b ¶ *De hac. C.* transactionibus.

c ¶ *Civiliter.* ab ipsum criminaliter. nam potest quam viam velit prius eligere: vt *ff. de fa. l. damna.* ¶ Quæritur b ergo modis agitur de falso. Vno criminaliter per actionē legis Cor. de falf. cuius pena est deportatio, & omnium bonorum publicatio... vt *ff. ad leg. Corn. de fal. l.* 1. § *fin.* 2. Secundo per actionem in factum ad interesse: vt *ff. de fal. qui nomin.* 3. Tertiò, per exceptionem, si actor agat ex transactione facta timore falsorum instrumentorum, & reus excipiat. 4. Quartò, per replicationem & reus excipiat ex transactione inita ex falsis instrumentis: nam actor replicat & ibi sunt tres modi ciuiles, de quibus hic dicit.

d ¶ *Præcipimus.*] per in integrum restitutionem: vt *ff. de re ind. l. dictum. & l. ait. in fi.*] Nec enim intelligitur tacita condītio si vera sint: quia non retractaretur, sed ipso iure non valerent: vt *arg. ff. de acquir. poss. l. quod non.* §. *fi furiosi.* & *ff. qui satisdare cog. l. fin.* Nec distinguo si sciat, an scīcias falsa qui vtitur eis: sicut nec in sententiis aliàs & *rationibus* agat. nil prodefert allegare instrumentorum falsitatem: quia & sine his hoc casu nulla valeret transactio: vt *ff. de conditi. indeb. l. in summa.* §.]. ¶ Item e contra. *l. ff mi. fo ma. dic. l. si alterius. in fin.* vbi post iuramentum non retractatur pactio. Sola. licet hic & ibi non iuratus, sed aduersarij malitia interuenit, hic tamen maior, quia falsitas: vnde hic remittitur. ibi, non. ¶. Item contra. *l. fi adver. vend. l.* 1. Solu. vt & modò dixi. 2. Vel dic quod ibi fuit venditio facta cum decreto: vnde valuit. hic non valuit transactio. ¶ Item contra. *l. ad leg. Cornel. de fal. Lapo.* vbi post transactionem non tractatur de falso. Sola. hic non fuit mora quæstio falsi ante transactionem, ibi fuit. alioquin secus: vt *hic in fin. l. cy*] *si ex fal. instru. l.* 2. *& de fal. instru. l. fin.* ¶ Item contra.] *de pact. pact. l.* 1. *cy ff. de except. l. qui agnitus.* sed non sunt contrā. Ex ibi intra transactionem fuit mora quæstio falsi. ¶ Item quid si ex sacramēto falsi id est, in quo falsum affirmabit Dñs, aut detulit iudex, aut pars primo casu posset retractari. secundo non: vt *ff. de iureiur. l. admonendi.* Aut nullus, sed vltrò obtulit & nunc dicit de dolo *ff. de dolo l. ff loquitur.*

e ¶ *Firmis.* vt si quinque data sunt, vt actor non petat fundum paternum, nec cuius non exhibetur falsum instrumentum & decem sunt data ne petat hereditatem, forte cuius nomine vtebatur falso instrumento. ¶ Sed quid si non apparet pro quo falsum sit datum, sed est data pecunia pro omnibus qui erant in controuersia, sed pro quibusdam tantùm offendebatur falsum instrumentum, cuius timore transactum effe videtur quod pro precio rerum interpositus pro vnoquoque datum: vt *arg. ff. de iuris. l. quæ scribam.* §. *item pof.* ¶ Item nec hic arg. quòd instrumentum non est rectum vitiosum ratione vnius partis: vt]. *de Lati. lib. vnd. l.* 1. §. *penult.* Alij contrà: vt *ff. de vs. iur. mu. l. si in fin. & ff. quemad. testa. aper. l.*] §. *fi quis.* & dixi]. *de tefta. l.* §. *vnus.* Sed intellige si causa sic dividua, alioquin secus: *arg. de minor. l. etsi.* §.]. f ¶ *Nisi forte.* illa tantūmodo causa vel pars retractaretur, nisi, &c. vnde non refertur ad omnia prædicta.

g ¶ *Sapiatur.* nam potest stipuli b super falsa expressa vel tacita: vt *l. ea. transigere. &]. de fide instru.*] §. *fin.*

g ¶ *Sapiatur.* l. citata fit.

I *Pbemus.*] Cæpe. Monebam tibi quæstionem, diceudo te seruum meum esse, vel adscriptitium, transegisti vt remitteres tibi quæstionem. an valeat ista transactio, quæritur & resp. quòd sic: neque obest quod super seruili vel adscriptitia conditione interpolita fuerit. secus ex diuerso, quia contra bonos mores & cōtra formam transactionis. h ¶ *Iudeum.* nam nullis modis inquirtur ista lex quando de illa agitur.

i ¶ *Item.* ante legē ibi. k ¶ *Aduc.* & finitis transactione. Accvsa. l ¶ *Et pendentibus* vsque huius legis.

m ¶ *Postea.* post legem ibi. ¶ *Item.*

n ¶ *Seruili.* hic est contra]. *ea. l. interpositæ.* Solu. vt ibi. sed] valet contra bonos mores: vt *arg. ff. de verb. oblig. Liuius Stipulatus.* §. *Domo libera.* 2. Item quia non tollitur ad eum commodum aliquod: vt *l. ea. l. transactio.* 3. Item pro hoc *instr. de libe. causa. l. nec si cotem.* ¶ Item nec hic arg. quod in causa consortionis & mercachionis ratione diuisionis k valet transactio, & in causa matrimonij vel arge. *ff. si quis in ius vo. non it. Lex quarumque.* sed decretum ° episcopi est necessarium, cùm sit spiritualis causa. nam & in alia re alienanda est necessarium episcopi decretum: vt *in auth. hoc iure C. de sacrosan. eccles.*

DE ERRORE CALCVLI.

TITVLVS V.

Possessionem de transactionibus datur hic titulus, quasi pars illius, vt interpretari, corrigi transactionem. si errorem sit in computatione, non facit litem etiam de errore computationis transactum vel iudicatum sit, quod idē & de dolo & de falsis superiore titulo prædictum est. Valdè autē pertinet ad constitutionem huius tituli hæc sententia Paulī. Natio calculi fiquæ pars illius, vt interpretari, atque ideò potest quocunque tempore restitui, si non longo tempore euanuerit. Cyiac.

Error calculi non nocet, etiam si sæpe sit errarum, & etiamsi stipulatione interueniat, nisi sit iudicatum vel transactum. Bald. Vel sic: *Si error sit in calculo, potest calculi fieri rectificatio, nisi super errore sit transactum.* Bald. Vel sic: *Si error sit in calculo, potest calculi fieri rectificatio, nisi super errore sit transactum vel iudicatum; & matchium per errorem calculi promissum conditionale.* Salyc, & Alex.

l *Impp.* Diocla... & Maximia. aa. & cc. *Aurelianæ* † *Quæste.*

Quæstio mota super conditione seruili vel adscriptitia, potest transactione decidi.

xlvii. *Imp.* Anastasivs a. Thomæ *P. P. per Illyricum.*

Vbemus [k] in omnibus litigiis iam [l] motis [m] & pendentibus [n] seu postea [m] super seruili vel adscriptitia conditione mouendis, transactiones celebradas vel iā celebratas (si non alio iuri cognito modo eas vacillare cōtigerit,) vires suas obtinere, nec ob hoc videri tenorem earum titubare, quod pro conditione seruili [o] vel adscriptitia confectæ sunt. Dat. XV. Kal. Decemb. Patricio & Hypatio Coss.

Martiano & Zenone Coss.

a Instrumenti ad est omnino vendum. ut. *aqu. l.*] §. *fi quis.* & dixi tione patua.

b Trifol. super falso capendo vel tacitè non ponit.

a ¶ *Item.* ante legē ibi. k ¶ *Aduc.* & finitis transactione. Accvsa. l ¶ *Et pendentibus* vsque huius legis.

m ¶ *Postea.* post legem ibi. ¶ *Item.*

n ¶ *Seruili.* hic est contra]. *ea. l. interpositæ.* Solu. vt ibi. sed] valet contra bonos mores: vt *arg. ff. de verb. oblig. Liuius Stipulatus.* §. *Domo libera.* 2. Item quia non tollitur ad eum commodum aliquod: vt *l. ea. l. transactio.* 3. Item pro hoc *instr. de libe. causa. l. nec si cotem.* ¶ Item nec hic arg. quod in causa consortionis & mercachionis ratione diuisionis k valet transactio, & in causa matrimonij vel arge. *ff. si quis in ius vo. non it. Lex quarumque.* sed decretum ° episcopi est necessarium, cùm sit spiritualis causa. nam & in alia re alienanda est necessarium episcopi decretum: vt *in auth. hoc iure C. de sacrosan. eccles.*

DE ERRORE CALCVLI.

Dicit de transactione, in cuius computatione quandoque errauit, ideo de tali errore dicit. Vel sic: *Dictum est ff. de transactione: quæ quia fit per errorem calculi, id est computationis: postea re per quod fit potest quod fit sic è contrario id quod fit, quia re per quod fit, ideo potest de errore calculi.* Alex.

Error.] Cæpe. Tesebaris mihi in aliqua quantitate pecuniæ ex pluribus causis, puta ad decem ex causa mutui: ad alia decem ex causa empticnis & venditionis, & ad quinque ex causa permutationis. computauī decem x. & x. & x faciunt xxx. cùm non faciant nisi xxv. & sic computauī decem quod tenebaris mihi in xxx. & hoc per errorem. an tibi præiudicetur quominus iterum fiat computatio, quæritur & respon. quòd non, nisi fuerit quæstio super errore computationis sopita transactione, vel per senectutem, vnde si plus quàm debuisti promisisti liberationem conditione sine causa condicet. Idem erit si penes me mercatorem aliquam quantitatem deposuit scholaris, puta centum cum computauit quod penes me remaneret. & quod recepit, aparuit quòd inflatum quinquagenta, & alia quinquagenta solūsset, cùm tamen non solueret nisi decem: an ille error præiudicet scholari, quæritur? & respond. quòd non, vel apparuit quod quinquaginta essent soluta, cùm essent soluta 1x. hoc non præiudicat mihi mercatori: & licet propter hoc promisi plus quàm

480/C.IV.K.5-4, 375-376
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quem debui, agam conditione sine causa, vt liberet. & hæc ita vera, nisi ventum in dubium computatum esset necne, & de hoc esset transactum, vel sententia lata. ¶ Non ex hac l. quòd erronea calculatio etiam sæpe facta non nocet: & est arg. quòd erronea confessio * sæpius repetita, possit retractari, secundum Bal. hic.

a Sæpius licet repetita & reiudicata repeti possit videtur. & erroni concinnatio. b Calculi vsus. figuliorum.

† recalleris

¶ Erronea calculi id b est, computationis, quæ fiebat olim per lapillos, qui dicuntur calculi, (eo quòd non impunè pedibus calcentur. vnde Persius: *Nunc Marrine diem numera meliore lapillo.* quia pro bono die ponebant album lapillum, pro malo nigrum.) Quibusque ponitur pro cognitione causæ: *infra de iudic. l. cum non nouum. in prin.* l. 1. Quandoque pro sententiare *infr. de appell. l. fi adhuc.* quia lis calculum. Lorenzetus, *secundum* P.

b ¶ Conditionem *infr.* li versibus apparentem *hic, & ff. de offic. præfid. l. Officium.* §. *iuridicus, & supra de iur. & facti. ignor. l. fi non de Lotar.*

c ¶ Rat. 1. quæ tiones habitæ super erroue computationis. ACCVRS.

d ¶ *Vel transactio.* Sententia * ergo & transactio finem imponit quæstioni habitæ super erroue computationis, etsi ibi hæc sententia vel transactio non erroe facienti computationem: ex hac tamen sententia vel transactio non potest actio dari, vt hic dixit: & *infr. de re iudic. l. 3.* ¶ Et sic est cōtra *ff. qui fauent sibi appella. l. Imperio, & §.* vbi dicit nō valere sententiā. Sol. distingue in vtroque: vtrum fuerit expressa causa erroris, vel non: vt primo non tenetur, & secundo sic, & hæc bona. Alij dicunt quòd hic erroneum parere, sibi iudex. 3. Vel secundò distinguit in scientia, aut ibi dicit. ¶ Sed in citationē dic quòd valet semper * erroneus habitus de medio per exceptionem vel replicationem, vt in eo non valeat transactio: *ff. ff. quæ cau. l. fin & §. fi. & ff. de fideiuſſor. l. fi quis postquam.*

c ¶ Conditio sine causa: vt *ff. de condictio. sine cau. l. 1. & infr. de condict. indeb. l. fi. circa. & Laura & solata.*

DE POSTVLANDO.

Quia in iudicio de quorum iuris dicis fupra de edendo, & de iu. vocan. fuos necesse, aduocati, idea de his dicit.

Cum à præfecto Ægypti. CALVS. Præfectus à postulatione aliquot probatum, quia forsi fallaliqua allegasset, vel testes laborasset: & non appellauit nec prohibitus an ille ab officio aduocationis debuerit, quæritur? & Respon. quòd sic.

d ¶ *Placitis.* id est, sententiis, sic dicit, quia placet iudici,

e ¶ *Obtempera.* vt & *ff. de pact. l. mineris. in princ.* & non potest licentiare, quæritur? *ff. eod. l. 3. qui adhortatione.* pactantur? cum tibi placuit, cùm nō appellasti vel. L. vlt. *eod. l. fin & ff. de appell. Ide qui ad ciuil. & quam de quam. iudex. l. ult. vt. & de iurisd. omniū iudic. l. 3. & sententi quæ sine certo quant. l. fin. & de magi. l. & vt propone.* 3. & arg. *ff. eod. Marcel. l. fi filiusfam.* 9. ¶ Sed videtur * vltra annum prohiberi non posse: vt *de pact. l. fin.* quæ est contra. Sol. aliud in aduocatione, aliud in cæteris operibus fuæ artibus, quæ sine hominum fuis necessaria. Sol. certè & aduocatus est necessarius: vt *infra hic. 9. l. laudabile.* 2. Alij dicunt quòd hic præfectus erat perpetuus: aliud autem in præside annali, vt ibi. nec hoc placet, & quia & hic esset annalitas *ff. de offic. proſeſt. Augu. l. 1.* 3. Tertiò distinguunt, an velit in perpetuum interdicere, quòd possit, vt hic: an ad tempus quòd non possit: sed intra annum tantum, vt ibi. arg. *infr. de iudic. authent. ad hoc.* 4. Tu dic secundum hoc, quòd sententialiter definitiue præcedente accusatione de aliquo delicto possit in perpetuum: vel ite, interloquendo vsque ad tempus fuæ administrationis dic. ¶ Item quod dicit, *prohibitus*, dic scilicet expressè. & tunc potest in * alia pœnitentia postulare, quia ex ea causa fit prohibitus, quæ irrogat infamiam: vt *ff. eod. l. ex ea.* vel text. erit, vt in cōdemnando quem ex ea causa quæ irrogat infamiam: & tunc si pœna sit perpetua, perpetuò prohibitus videtur: quia infamia non potest postulationem *ff. eod. l. 3. hoc edicto.* Si autē fuerit temporalis: si quidem non est nulla vel minuta, transactio tempore expirante infamiam, idem si fuerit nulla idem si minuta sed causa cognita: aliàs non, nisi huius temporis cōmunis, vt habes *hic & ff. eod. l. imperator. & de infamib. l. quid ergo §. pœna. & de re militar. l. qui cum vno. 8. ad tempus. & ff. ad leg. Cornel. de fal. l. fallit. §. vltim. & infr. ea quibus cau. infa. irro. l. & ſi ſi pactum.* ACCVRS.

a Aduocationi prohibitus de tuo loco, non potest in alio postulare, & ex ea causa licet debitur ſit quæ non infamat, potest tamen interim postulare.

b ¶ NE *cuiquam.*] Facere. nam & adhuc postulare vt *de offic. proſeſt. l. 3.* ¶ Quid autem * si non fuit literis eruditi? Resp. idem & factorum peritiam habeat: vt *infr. de iudic. l. penult.* non tamen interdum aduocatus nuncupatur: *infr. eod. l. Lucianus & ita q. l. inhumanum. §. nec de cætero. & ff. de iure omn. iud. l. 3. §. aduocatus.* ACCVRS.

b Imperitus postulare potest & modo factorum peritiam habeat, non tamen inter aduocatos enumeretur, quorum peritia tanta requiritur in aduocando.

Si *sub specie.*] CALVS. Si aduocato tuo cc. aureos pro defensione tua dare caueris, cùm non oportuerit te dare nisi centumsolidos ex causa munus recepisse confessus es, & te soluturum promisisti: quæritur? & Respon. quòd si, & ad hoc biennium non curris. nam autem & post biennium competere potest exceptio non numeratæ pecuniæ in id quod excedit. sed post non, vt aduocatus paulò. sed probabis tu cautionem in id quod excedit e. aureos, ex turpi causa interuenisse. & sic non & post biennium posse liberationem aut cautionem in id quod excedit, condici manifestum est.

c Vide Scipionem ad l. 4. de testib. & Cyac.

Non. ex hac l. & ad hoc semper allegatur, argum. a contrario sensu literæ, quòd temporis spatio gesto negotio confessus ac fides adhibetur. & sic est argumentum quòd in chirographo post biennium fit naturalis obligatio propter confessum, quod est valde notandum secundum Bald. hic.

d ¶ *Sub specie*, id est, occasione.

e ¶ *Necessary.* id est, salarij.

f ¶ *Certum modum* ultimandum * ex cōsuetudine fori, & facultate aduocati, & qualitate causarum tamen vltra certum aureos vi *ff. de variis & extraordinar. cogn. l. 3. in honorario. & §. finis.*

d Aduocati honorarium arbitrarium, nisi certum fuerit conuentum, vel ex consuetudine fori, facultate aduocati, qualitate causæ, & causæ vtilitate.

g ¶ *Quantitatem.* pari vigore.

h ¶ *Sportis.* (hanaij) hodie, hoc olim quinquenalij: vt *infr. de liber. ob leg. 5. multum.* ACCVRS.

e ¶ Cum

480/C.IV.K.5-4, 377-378
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 379-380

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ADVOCATIS DIVERSORVM IVDICIORVM. TITVLVS VII.

480/C.IV.K.5-4, 381-382
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Prævaricari dicitur, qui ex altera parte animo, ex altera parte corpore cauſidicentem: vt ſ. de prævaric. l. j. & ff. de his qui not. infa. l. nihilotas. §. pen. & ſ. ad Turpil. l. j. in fine. Item ſi tenuiter conſilia ſuæ partis, vt ff. de re militari. Lamm. b. ſuppletatores. ¶ Prævaricationis delictum ſicitur duobus modis, ſcilicet publicum, cùm quis accuſat aliquem, aliud privatum. Nã moribus indaſtamo vt in advocato c: vt ſ. de prævar. l. j. & ly.

b. ¶ Implevero. id eſt, prævaricatum probaverit in publico vel privato iudicio.

a ¶ Hæc pertinet l. 7. j. quando prouocare non eſt neceſſe. CUJAC.

c ¶ Commiſi. id eſt, peccavi, hoc d enim infamia: vt ff. de his qui not. infam. l. ambitus. §. pen. & extraordinarid puniebantur ff. de prævar. l. j. in fin. & l. j.

β ¶ De principali cauſa. lia, enim non recipitur, antequam de prævaricatione pronuncietur. Nam de ſententia pronuncianda, de, vt in ſpeche l. 29. ff. de iure ſiſci. CUJAC.

d ¶ Damno. id eſt, iniuria.

e ¶ Quæritur apud eundem iudicem: vt ff. de minor. l. in cauſa. §. ſi. & j. quo. & quam. l. ſi præſes. & ipſo e iure non valet ſententia prima: vt hic. ¶ Et hic eſt contra. ff. de minor. Lambe. §. ſi. vbi dicit dari reſtitutionem. Sol. quidam dicunt & hic dari reſtitutionem, non autem ipſo iure, vt ibi. & arg. ff. de re iudic. l. diuus. & inſt. ff. ex ſal. inſtit. per totum tit. f Alij dicunt quod hic allegauit pro ſententia, ibi non: licèt pro ſua parte dicenda non dixerit, vel dixit non dicenda. §. Ta dikingue, vt ſi eſt pecunia corrupta, tunc ipſo iure, vt hic, & inſt. de pœna iudic. l. emiſſis. Si non pecunia, ſed precibus, tunc per reſtitutionem: vt ibi. & ff. ad Trebel. l. ſerva ſtnatus. §. cùm prætor, & tamen & cauſidicus adverſarij interuenit: vt ff. de iud. l. ſi prætor. §. ſdverſ. ¶ Sed opponitur ad hoc quòd dicit de dolo, vt ff. de dolo l. j. & ſequentes. §. ſi dolo malo prætor, ſed illud intelligo ad cautam damna & expenſas, non ad id quod in principali petitione continetur.

f ¶ Quòd ſi non docuerit. id eſt, non probauerit. ¶ Et eſt arga. pro Ioan. quòd eo ipſo quòd quis non probat, calumniari videtur, & de calumnia eſt puniendus: vt in cauſa. de ſponſ. §. ſi quis autem elerum. & ff. de teſtib. Lig. §. idem dicam. ¶ Sed arg. contrà. ff. ad Turpil. l. j. §ũ. & l. nullus. & inſt. de calum. l. qui non probaſſe. & l. j. & ad leg. Iuliam de adult. l. quamuis. g Sed illa in ſpecialibus cãſibus. ADULTIO. Vide pulchrãm gloſ. quæ eſt in verbo, ex voraque, in barbarismo. §. calumniator ff. de his qui not. infa.

g ¶ Notaberis. quia patieris eandem pœnam quam aduocatus paſſurus eſſet, ſi probaſſes eum prævaricatum.

h ¶ Qui neceſſarid. id eſt, conſtituatur, veluti magiſtratus, qui ſtunt ad iuſtum cuiuſcunque municipij.

i ¶ Patria. generaliter ſumi & regitur à dictione municipia.

k ¶ Familiares. id eſt, qui ſunguntur aliquo munere perfundo ſuæ patriæ.

l ¶ Aggregatus. id eſt, electus vel aſſociatus.

m ¶ Excepti. i. ad diuerſa officia aſſumi. Acc. 2. Vel dic, ad militiam vel ſolicitudinem aliquam: vt ff. de decur. l. curiales vltra. & l. qui dd. & l. qui decuriã l. c.

n ¶ Officiis. hæc duo permittit.

o ¶ Munera. i. munera quæ imponuntur decurionibus.

p ¶ Permittatur. niſi in cauſis: vt ff. de poſtu. l. penultima & vlt. quæ ſunt contrà.

q ¶ Nec quis.) Illigatur. ſecus ſi cupialis eſſet: quia tunc cuncta munera ciuicatia per eum complentur: vt ff. de decur. l. curiales omnium. lib. x.

r ¶ Vt ambitioſus. nec ergo volens admittitur.

¶ Sed contrà ff. de poſtu l. ſi quis in conſcribendo. Solu. hoc ideò, quia fierer injuria rei ſuo ordini. ACCURS.

ſ ¶ Ingreſſus. ¶ Contrà ff. eodem. l. priſcianum. in fin. Solu. vt ibi.

t Fori.) Aduocati, vel aſſeſſoresvt ff. de aſſeſſ. l. vnic.

u ¶ Caſtrenſis. hoc forè non erit hodie, cùm aduocati non habeant ſalarium de publico: niſi ſit aduocatus pauperis ſed in iudicibus communitatis honoriæ poteſt habere locum: quia ipſi percipiunt de publico: & ſic erit quaſi caſtrenſe. ſecus ſi aliunde forè, & à clientulis.

x. Sed certè tũm illud ſit ſubrogatum † loco publici ſalarij, videtur idem quod olim, quòd ſit quaſi caſtrenſe, aut. ff. de aſſeſſ. l. vnic. vbi adò percipit ex publico. vt j. cod. l. eũ admouerit. ad fin. & facit l. de opiſc. & cler. ſacroſanctis.

y ¶ Vindicare. idem in ſilentiariis: vt ff. de ſilen. l. fin. lib. xij. & facit inſt. fami. erciſ. l. ſi filium. & de inof. teſta. l. fin.

Quisquid. Hæc non legitur.

γ ¶ Poſtularia. id eſt, aduocati præfecti vrbis.

a ¶ Sanctum

a An ſolicitare ſit exigendo. adiectiua propriè patrũ aduocare ſu poſtulare, vide Bald. hic, Speculat. in tit. de aduocat. vnd. quæ ſ. patrum.

† al. P.P. c C.12. tit. 3.

b Aduocatus quoniã eſſe regulariter non poteſt aduerſarius tranſgreſſi eum à qua latarum habet.

e Sanctio pœnalis prævaricationem aduocati intra retractus apud eundem iudicem.

f Sententia vt ſit ipſo iure nulla propter corruptionem aduocati citra requirentem, primum vt de his aduerſarij corruptionis incertitudo. Secundum, vt aduocatus fidelis allegationes corruptæ non fecerit. Tertium, vt ſententia fuerit iuſta contra obſeruata, in his quatuor §. Mercatio. ante ſi. huius Glol. allegatus.

e Alibi dicit, etc.

g Probationi deficiens fidem, probatione negotiari ex calumniari non videtur.

Prævaricatio aduocati probata facit aduocatum puniri, & iterum de cauſa queri: non probata facit accuſantem puniri, & ſententiã ſtari. b. d. Bald. Vel ſic: *Ex prævaricatione ſua punitur aduocatus: & ſententia lata reſcinditur, ſi prævaricatio non probatur: allegans punitur, & ſententia manet rata.*

1. Imp. ANTONINVS A. Dolos.

Si patronum a cauſa prævaricatum b putas, & impleueris b accuſationem: non deerit aduerſus eum pro temeritate cõmiſſi c ſententiatque ita de principali cauſa β denuo d quæretur e. Quod ſi non docueris f prævaricatum, & calumnia notaberis g, & rebus iudicatis, à quibus non eſt prouocatum, ſtabitur. PP. III. Kal. Octobr. Antonino A. IV. & Albino Coss.

Aduocatus qui in terra ſua ad magiſtratum aſſumitur, extra eam non poteſt vagari, & in ea poteſt officium aduocationis exercere, præterquam contra rempublicam. BALD.

11. Impp. VALENS, GRATIAN. & VALENTINI. AAA. ad Auxonium P. P.

Qui neceſſariò h patriæ i ſuæ debent municipio functiones k, eos decurionibus aggregatos l nolumus euagari m: permittentes vt in negotiis, cauſidicorum fungantur officiis n, & in ciuitatibus propriis ſubeant munera o curialium: ita tamen, vt non contra rempublicam ciuitatis in qua honorem hunc conſecuti ſunt, eis p adeſſe permittatur p. Dat. X V. Kalend. Septemb. Raucnæ, Valente VI. & Valentiniano II. A A. Coss.

Aduocati non paſſunt eſſe collectores collectarum, neque volentes, neque nolentes. b. d. ſecundum BART.

111. Impp. ARCAD. & HONOR. AA. ad Africanum P. P. †

NE * quis ex corpore togatorum, minimè curialibus nexibus illigatus q, prouinciales ſuſcipiat functiones: ſcilicèt vt ambientibus r claudatur ingreſſus s, & inuitis neceſſitas auferatur. Dat. III. Non. Aug. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss.

Quod aduocati querunt ex aduocatione, vel eius occaſione: quaſi cauſarum patulum reperatur. BALD.

IV. Impp. HONOR. & THEOD. AA. Raffabio P. P.

FOri tui culminis & vniuerſorum iudiciorum aduocati t, quicquid ex huiuſmodi profeſſione, vel ipſius occaſione quæſierint, id etiam poſt patris obitum; præcipuum, veluti peculium caſtrenſe u, ad exemplum militum, proprio dominio valeant vindicare x. Dat. X. Kal. Aprilis, Conſtantinop. DD. NN. Honorio XIII. & Theodoſio X. AA. Coss.

Priuilegia quibuſdam conceſſa poſſunt ad alios per principem ſine ſuperiorum generalibus verbis tranſferri. BALD.

V. Impp. THEOD. & VALENTIN. AA. Cyro P. V.

QVicquid animi largitate, & munificentia principali præſtitimus togatis per Orientem eminentiſſimæ præfecturæ reuerentia ſtudiorum: id † ſibi præſenti ſanctione præſtitum eſſe cognoſcant patroni cauſarum illuſtris vrbicariæ y præfecturæ. Dat. VII. Kal. Ian. Conſtantinop. Theodoſio X II. & Valentiniano II. AA. Coss.

Aduocatis nulli munus perſonale debet iniungi, niſi neceſſitas conſulendi, arbitrandi, & iudicandi. BALD.

480/C.IV.K.5-4, 383-384

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a *Ancimus*, vt ad-*Ancimus* Inſpectiu. Vt inſpiciant, qualiter opera publica fiant.

b ¶ *Peraequatio*, vt exæquentur homines in collecta ſecundùm facultates ſuas.

c ¶ *Inſtructio*, vt inſtrucla ruſticos ad opera.

d ¶ *Diſcuſſio*, vt diſcutiatur, quanta pecunia ſit neceſſaria. Ang.

¶ Sed contrà, l. *de diſcuſſ. l. fin. lib. x.* Sed hîc de aduocatis ſpectabilium iudicũ, ibi clariſſimorum 2. Vel ibi in ſubſidium 3 quia alias non inuenirentur idonei.

e ¶ *Ratiocinium*, vt computent cum his, qui adminiſtrant.

f ¶ *Arbitrium ſc. iudicandi*, vel delegationẽ quod mandatur iudicato ▷ : vt *hic, & ff. de manu. & humori. l. fin. §. iudicandi. & de vacat. med. prator. §. qui autem non habet.* ſecùs in arbitrio compromiſſariorũ *ff. de arbit. l. ij. §. j.*

g ¶ *Iidem priuilegiis.*] *Togam.* id eſt c, ingenuos.

h ¶ *Toga* id eſt, togatus.

i *Cum aduocatis*, vt *l. j. & l. iubemus.*

k ¶ *Mittendo*, vt *l. vlt. & l. iubemus.*

l ¶ *Ad cohortẽ.* hanc cohortem erat vilium officialiũ inde cohortalis.

m ¶ *Conſortio*, quia cõſors eorum non erit: aduocatus tamẽ eris, & comes conſtitutj.

n ¶ *Decurionum. ſic* & *l. j. & l. j. ff.*

o *Si quis de reparat.*] *Abſtractum eſt.* Nota, poſtè depoſitum honorem iterum poſſe reſumi aduocatum. & facit *l. de adoſſ. l. literat.*

p *Iubemus.* Nos legimus in ſcholis.

¶ Sed poſt caſum ſcholaſticũ olim ex curia præfecti prætorio eligebatur pro eis ad præſtandum profiſco patrocinium, hodie duo eliguntur, dicit Imperator, illos * duos habere *Idem priuilegium*, quod olim habebat ille vnus.

q ¶ *Ambiendo.* id eſt, ſuſcipiendos honore.

r *Nemini.*] *Adſtipendia.* ſic. ſimulando quòd ſit adſeſſor, cùm non ſit, ſed aduocatus.

[¶ *Conſilium* clientelorum. Accvas.

s ¶ *Cohortalibus.* hi eſtant vilis conditionis: *l. vnd. Lidem aduocatis*, & facit *l. vnd. Liubemus §. poſt lapſum.*

t ¶ *Iuriſperitos* ſ. Nota de ſcrutinio.

u ¶ *Eorum.* aduocatorum.

x ¶ *Poſthac.* id eſt, poſthanc legem. Accvas.

Codex.

VI. *Idem* AA. *ad Florentianum* P.P.

SAncimus †, vt aduocatis, qui apud tuam magnificentiam cauſas acturi ſunt, à nullo iudice, nec ab ipſa eminentiſſima præfectura ſolicitudo vlla penitùs iniũgatur:ſed nec aduocatis prouinciarum, vel ſpectabilium iudicum quiſquã exiſtimet aliquid iniungẽdum. Nulla igitur togatis inſpectio *, nulla peræquatio b ingeratur, nulla operis inſtructio * *, nulla diſcuſſio c, nullum ratiocinium e imponatur, nullum denique aliud eis mandetur, præter arbitrium f † in eodem * dumtaxat loco, vbi aduocationis exercent † officium : quinquaginta librarum auri pœna officio feriendo, ſi legis iſtius regulas temerare tentauerit. Dat. VIII. Kalend. Mart. Conſtantinopoli, Theodoſio A. XVII. & Feſto Coss.

Concordat cum l. quidquid. ſuprà eod.

VII. *Idem* AA. *Theoſtiſto* P.P. *per Illyricum.*

IIſdem priuilegiis, iiſdémque immunitatibus poſiti togam g illuſtriſſimæ per Illyricum præfecturæ, quibus fruitur toga h per Orientem prætorianæ ſedis excelſæ, decernimus. Dat. VII. Id. Septembr. Conſtantinopoli, Theodoſio A. XVII. & Feſto Coss.

Officium aduocati ſiſci liberat conditionis curialis. Et quod ex officio quæritur, quaſi caſtrenſe peculium eſt, nec patribus, nec auis acquiritur. Bald.

VIII. *Idem* AA. *Cyro* P.P. *conſulã deſignato.*

CVm aduocatio i prætoriana centum quinquaginta numero togatis minimè vel minuendo k, vel augendo concludatur, iubemus eos, qui ex his ad fiſci patrocinium peruenerint, à cohortis l, vel alterius viliotis conditionis nexibus cum liberis quandocumque genitis liberos cuſtodiri: poſtque tale officium depoſitum, annumque completum, aduocatorum conſortio m abſcedere cum comitiua conſtitoriana: omnéque, quod togatis fori ceſſitudinis tuæ quolibet caſu, quolibet acquiritur titulo: quaſi caſtrenſe ſibimet vindicarenec patribus, nec auis paternis earum rerum commodum acquirere, legis iſtius auctoritate decernimus n : his omnibus etiam ad vrbicariæ præfecturæ aduocationem trahẽdis. Dat. III. Kalend. Ianuar. Valentiniano A. V. & Anatolio Coss.

Si aduocatus ad vnum officium aſſumitur, an ſimul poteſt ad aduocationẽ officium remeare. Bald.

IX. *Idem* AA. *Apollinio* P.P.

SI quis de togatis fori ceſſitudinis tuæ, vel Illyricianæ, ſeu vrbicariæ præfecturæ, ſiue de his, qui in prouincialibus iudiciis cauſarum patrocinium profitentur, electione tuæ ſedis regendæ * prouinciæ nouus, poteſtatémque ſuſceperit: poſt peractam integrè, ac ſine vlla opinionis labe adminiſtrationem, & ad illud officium, vnde abſtractus eſt *, & vnde ſibi vitæ ſubſidia comparabat, remeãdi habeat facultatem: nec cauſas orare denuò quadam prohibeatur inuidia. Dat. XII. Kalend. Septembr. Conſtantipoli, Eudoxio, & Dioſcoro Coss.

Quando in officio, cui vnus conſeruus præeſſe, plures eligunturquibus illorum illis priuilegiis vtatur, quibus ille ſolus vtebatur. Bald.

X. *Impp.* Valentin. & Martianvs AA. *Palladio* P.P.

BInos p, qui priores in tui culminis ſede inueniuntur, ad patronatum fiſci ſingulis quibuſque annis accedere, paribus dignitatis, & priuilegiorum inſignibus ambiendos q eſſe præcipimus, quibus ante hac vrebatur is, qui ſolus fiſci creabatur patronus. Dat. XIV. Kalend. Iulij. Conſtantinopoli, Herculano, & Aſpoſtio Coss.

Sub colore aſſidendi, prohibetur in conſilium non debet aſſumi. Item nullus in aduocatorum collegium aſſumatur, niſi prius probarum fuerit eum non eſſe cohortali conditioni adſtrictum, & Dolleris iuramento fuerit approbatus: filiis aduocatorum, & his, qui ſunt vltra numerum, in fabrogationẽ proponendis. Bartol.

XI. *Imp.* Leo A. *Viuiano* P.P.

NEmini licere ſancimus aliquem, ſub adſidendi r colore ſtaturis centum quinquaginta aduocatis, quos ſibi eminentiſſima præfectura in conſilium * aſſumpſerit, aggregare. ¶ Non aliter verò conſortio aduocatorum tuæ ſedis aliquis ſocietur, niſi priùs in examine viri clariſſimi rectoris prouinciæ, ex qua oriundus eſt, præſentibus cohortalibus t geſta conſtent, quibus apertè pateat † cohortali vitæ *, ac fortunæ cumdem minimè ſubiacere. [Atque hæc fieri volumus] ſi præſens vir clariſſimus rector prouinciæ fuerit in eius examine: ſi verò abfuerit, apud defenſorem ſui oppidi geſta conſtent. Iuriſperitos * etiã eorum * doctores iubemus iuratos ſub geſtorum teſtificatione depromere, eſſe eum, qui poſthac x ſubrogari voluerit, peritia iuris inſtructum. Filios autem togatorum excellentiæ tuæ, qui vel nũc cauſas agunt, vel futuris temporibus edi-tauerint, exteris * ſupernumerariis anteferri. Illud inſuper decernimus, vt etiam his, qui vltra centum quinquaginta aduocatos eminentiſſimæ tuæ ſedis reperiuntur, liceat, & apud virum ſpectabilem procõſulem, vel præfectum auguſtalem, vel comitem Oriẽtis, apud viros etiam ſpectabiles vicarios, & apud rectores prouinciarum negotia perorare. Dat. Kalend. Februar. Conſtantinopoli, Magno, & Apollonio Coss.

Officium aduocati ſiſci olim durabat annos, nunc durat biennio. Bald.

XII. *Idem* A. *Euſebio* P.P. *Illyrici.*

SAncimus * patronum fiſci iudicio ceſſitudinis tuæ non tam quotannis b, ſed biennio a pro vetere conſuetudine finem officij ſui ſortiri: ſaluis eidem conſortio * priuilegiis omnibus, quæ à retrò Principibus meruit manentibus. Dat. X. Kalend. Mart. Conſtantinopoli, Baſilio, & Viuiano Coss.

N Nemini

* Et Manil. Theodor. in c. de poſtulando. & per totum de aduocatis.

* extraſſe. in Nouel. Theodoſ. tit.

a In fidelium vtri etiam honeſtiores eligi poſſint vide Cuiac. ſuper verbo reuocatores. in ca. poſtulandi. de officio delegat. extr.

b Iniuncta quis deleguri index poteſt, attorer non poteſt.

c Toga pro negotio.

d Aduocatus non potuit ſuccedere in officio iudicandi, ad quod vocatus fuit, renuncians ad omnia aduocati exercendum.

e Priuilegium vel competens ratione ætatis meruerit, ſi ut mereas in duos poſſes diuidere, priuilegii in duos diuidetur, & quaſi in fabianis.

f Cohortalium legis conditio.

g Proconſulis. dicitur ſui officij, ſi eoque caſu doctori fides habeatur. Cluſ. in cap. 1. q. 1.

* Produnt negotium, ſcripta nõ eſſe curialibus, ſed curialibus dicendi: tum, de quo agitur, nõ eſſe curialem, adde Iaſ. in l. inf.

* aliij interpretum, aliis id minus conſtitutio, cauſis tamen paribus, prælimandi.

a Aduocati ad exercendas prouinciæ officia.

480/C.IV.K.5-4, 385-386

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nomina eorum, qui ſunt de collegio, debent ſcribi in matricula: & debet ſcribi tempus, in quo recepiuntur in ipſa matricula, quæ probat eos eſſe de collegio. Et ſi aduocatus decedat, integrum ſalarium, quod à fiſco recepit, ad heredem tranſmittitur, ſaltem tribus annis. BALD.

XIII. *Imp.* LEO, & ANTHEMIUS AA. *Alexandro duci Ægyptiaci limitis, & præſidi Auguſtali.*

PEtitionem * virorum diſertiſſimorum aduocatorum Alexandrinæ ſplendidiſſimæ ciuitatis, quam de fori ſui matricula, & fiſci patrono obtulerunt, meritò admittentes, hac ſanctione decernimus quinquaginta ſtatutos haberi: eorúmque nomina pro tempore matriculæ conſcriendæ inſcribi [b]: & eos aduocationis officium in iudicio tam viri ſpectabilis præfecti auguſtalis, quàm viri ſpectabilis ducis Ægyptiaci limitis perentibus adhibere: cæteros verò vltra memoratorum numerum conſtitutos, apud alios iudices ciuſdem Alexandrinæ ciuitatis perorare, filiis [c] ſcilicet ſtatutorum in loco deficientium ſupernumerariis anteponendis. Egredientem autem poſt biennium fiſci patronum, contemplatione laborum, ex conſularis † moderatoris prouinciæ dignitate decorari [d]: licentia, facultáteque ei * non deneganda, cùm vſus exegerit, tam pro ſe, quàm pro *filiis, parentibus, & vxoribus [e], necnon etiam perſonis ex trâſuerſo latere vſque ad quartum gradũ conſtitutis, patrocinium ſuum adhibere. Quando autem fiſci patronum mori contigerit, gradu † eum ſequentem ſine vlla dilatione in locum eius ſubrogari: heredibus defuncti è nihil exinde ſibi commodi adquiri poſſe ſperaturis [f]. cunctis priuilegiis, quæ hactenus habuiſſe noſcuntur, necnon his, quæ ſuggeſtio tuæ magnitudinis continet, etiam in poſterum intactis, inuiolatiſque ſeruandis: quatenùs huiuſmodi delato eis liberalitate noſtræ ſerenitatis honore, poſſint in otio, & tranquillitate reliquum vitæ ſuæ tempus peragere, nulla eis inuitis † ingerenda ſollicitudine.

Aduocati miſeribus oppreſorum: quia ſæpe ex iis tanquam per muſcas vnas, & patrimonia hominum defenduntur. BALD. Vel ſic: *Aduocati dicuntur miſereri: & ita ſunt neceſſarij Reſpublicæ, ſicut alij miſeri armorum.* SALYCET.

XIV. *Idem* AA. *Callinæ* P.P. *Illyrici.*

A Ducati, qui ditiores [k] ambigua fata [l] cauſarum, ſuæque defenſionis viribus in rebus ſæpè publicis, ac priuatis lapſa * erigant, fatigata * reparant: non minùs prouident humano generi, quàm ſi prælijs, atque vulneribus patriam, parentéſque ſeruarent. Nec enim ſolos noſtro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur, ſed etiam aduocatos *, militant † namque cauſarum patroni, qui glorioſæ vocis confeſſi munimine, laborantium ſpem *, vitam [l], & poſſeſores * defendunt. Dat. V. Kalend. April. Conſtantinopoli, Zenone, & Martiano Coss.

Aduocatus tranſmittit ad heredem ſalarium totius anni, in quo moritur. SALYCET.

XV. *Imp.* LEO A. *Diſcoro* P.P.

POſt duos * fiſci patronos, qui ex anterioribus conſtitutionibus iiſdem beneficiis muniuntur *, ſexaginta quatuor * togatos, qui in præſenti ſunt, à primo vſque ad ſexageſimumquartum imperialibus beneficiis perfrui cenſemus, quibus fiſci patroni, liberíque eorum honorati ſunt. His quoque illud adiiciendum eſſe ſtatuimus, vt ſi quis patroni * fiſci adeptus gradum †, ſuralem diem obierit, vniuerſa totius anni * ſolaria, ex quo hoc idem officium peragere cœperit, ad heredes, ſeu ſucceſſores ſuos, ſiue liberi, ſiue extranei fuerint, tranſmittendi tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato liberam habeat facultatem. Dat. XVII. Kalend. Iunij, Conſtantinopoli, Feſto, & Martiano Coss.

a. II. Imp. LEO *Iunior*, & ZENO AA. *Baſilium*] P.V.

AD ſimilitudinem * ſexaginta quatuor aduocatorum fori amplißimæ prætorianæ præfecturæ [b], quindecim tantùm ex foro tuæ magnitudinis, qui in præſenti gradus primos obtinent, poſt fiſci videlicet patronum, iiſdem priuilegiis noſtræ munificentiæ beneficio perfruantur, quibus fiſci patrum, liberíque eorum muniuntur. Dat. XVII. Kalend. April. Conſtantinopoli, Leone iuniore A. Coss.

XVII. *Αὐτοκράτωρ Ζήνων Α.*

Ὅτ᾽ δὲ Βουλὴ τῶν ἐν τάξει ὑπὲρ ἀποδήμων, ἢ μὴ μόνον ἐν ἀγορανόμων στρατηγῶν.

Latinè.

NEmo multùm dicit aduocatis, qui in ordine (ſeu inter numerum) ſunt, præter præfectum prætorio.

XVIII. *Ὁ αὐτός.*

Δεῖν ἐκ ἀναγκῶν, καὶ μὴ ὑπόθεσιν ἐν ἀνὴρ τῶν συνήγορον, ἀλλ᾽ ἢ ἀρχόντων.

Latinè.

IS non protrahitur, niſi in ea non reperiantur tres aduocati: duo enim ſufficient.

XIX. *Imp.* ZENO A. *Paulo P.P. per Illyricum.*

IVbemus * aduocationem fori tui culminis * centum quinquaginta † (ſicut antè conſtitutum fuerat) aduocatis * concludi: eúndémque numerum

480/C.IV.K.5-4, 387-388
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ADVOCATIS diuersorum iudicum.

Superiori titulo diximus de ille aduocato, qui adhuc fuit in officio aduocationis: sed hic inquirimus de ille, qui iam de officio illud, vt patet ff. eod.l.i. & C. iudicibus §. ad hæc & §. fi. & §. vt autem. & l. petitiones. & Ulpianus. vnde nullus est superfluus: vt quidam dicunt. s. Item superior de postulatione completum est tam eo, qui pro se, quàm eo, qui pro alio postulare posset. s. Aut in illo duobus completis tantùm eo, qui pro alio. Vel. Vitale superiori respicitur de illis, qui scribi ordi in matricula, & salaria de publico percipiebant: hic de aliis. s. Vel aliter supra de illis actus, scil. qui necesse habebat postulare in certis iudiciis, vel in certo loco, puta in illa ciuitate, vel in illa prouincia. hic de illis, qui necessebabebat postulare certè certis iudicibus in quantiqua essent prouincia, ciuitate, vel loco.

I Vbemus. Non legitur.

k ¶ *Primatum.* erat enim quidam aduocatus, qui præerat aliis, & erat [a] ancianus supra alios.

l ¶ *Et filiis.* id est, filiorum. nam filiorum est eis habere salarium. ACCVRS.

m ¶ *Consequi.* facit *l. ad. l. patrimon. circa principi.*

n ¶ *Aduocatorum.* qui sunt sub primate.

o ¶ *Conscriptum.* &c & *l. de sportulandi scribe l. duo plures.*

p ¶ *Officium.* præfecti primates, siue anciani, qui poterant quiescere.

q ¶ *Pro singulis* [b] &c *l. ad l. patrimon.* §. *ad hæc. & l. vlt. §. l. petitionem §. licentia.*

r ¶ *Forum.* primarum Cod. ex.

quoties vel professionis *fine* [c] vel morte, vel quocunque fuerit casu immutatus, electione magnificæ tuæ sedis impleri: ita vt in præsenti quidem, & hinc vsque ad biennium [d] ad impletionem [e] † supra definiti [f] numeri subrogandi, fine vlla cohortalis, aut cuiuslibet deteriotis conditionis quæstione succedant: salos videlicet aduersus eos apparitoribus [g], si qua competit [h] actione: quam certum est, postquàm fisci patronatum officio impleto exegerint [i], euanescere. post lapsum [k] verò biennij † foro tuæ magnificæ potestatis inferi postulantes [l], non aliter nisi sub gestorum confectione minime eos cohortali conditioni subiacere patefactum fuerit, admittantur. Cuncta sanè priuilegia, quæ magnificæ per Orientem præfecturæ aduocatis ex diuinis retrò Principum, seu inclytæ recordationis Leonis, vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuæ quoque gloriosissimæ sedis cognitionis absque vlla differentia competere, per hanc in æternum valituram legem sancimus. Dat. VI. Kalend. Ianuar. Constantinopoli, Decio, & Longino Coss.

†† *Aduocati comitis rerum priuatarum Principis, & proconsulis Asiæ post depositum officium clarissimi efficiuntur.* SALVCET.

XX. Imp. ANASTASIVS A. Eustathio magistro officiorum.

SVggestionem viri illustris comitis rerum priuatarum, & proconsulis Asiæ duximus admittendam: per quam nostræ serenitatis auribus intimauit, fori sui aduocatos communi petitione magnopere postulasse, vt postquàm aduocationis depositerint officium, dignitate quadam nostra liberalitate potiantur. Iubemus itaque post depositum(vt dictum est)præfectum officium, vnumquemque eorum, qui in præsenti sunt, vel posteà matriculis eorum pro tempore fuerint inferti, clarissimi primi ordinis comitis per tres dignitate: quatenùs & tempore quietis fructum præteritorum laborum consequantur: pelaque fide, atque industria erga clientes suos comprobata [a] priuatæ conditionis hominum multitudine segregati, clarissimis meritò connumerentur. Dat. II. Kalend. Ianuar. Constantinopoli, Anastasio A. II. Coss.

Aduocati præfecti prætorio in aduocatos fisci assumpti, cohortali conditione liberantur tam ipsi, quàm eorum liberi, & eorum patrimonium. SALVCET.

XXI. Idem A. Thomæ P.P. per Illyricum.

ADuocatos amplissimæ tuæ sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum, & officium prouchuntur, vnà cum liberis iam natis, vel posteà procreandis, ab omni cohortalis, seu cuiuslibet deterioris conditionis vinculo immunes, ac liberos cum patrimonio suo conseruari decernimus, cùm constet hoc iampridem tam aduocatis amplissimæ prætorianæ per Orientem, quàm magnificæ vrbicariæ præfecturæ sacris constitutionibus esse indultum: & non dubium sit non tantùm eas, sed etiam sublimissimæ tuæ sedis germanas esse potestates. Dat. XII. Kalend. Decembr. Patricio, & Hypatio Coss.

XXII. Idem A. Constantino P.P.

IVbemus [i] pro tempore peritiorem [k] aduocatorum fori viri illustris comitis Orientis, per biennium fisci patroni fungi officio, & solatia [l] sibi communi consensu deputata per idem biennium consequi [m]: hoc quoque vsuvenire, profectionem aduocationis deponere: consortio videlicet eorumdem aduocatorum ad quadraginta tantùm viros redigendo; itaue si qui superflui sunt, iam eidem consortio sociati, de aduocationis officio minimè reliciantur, nemine alio eis adiciendo: ne quadraginta virorum numerum aduocatorum [n] consortium [o] excedere contingat. Ad hæc eos, qui(prout statutum est) fisci patroni depositerint officium [p], posteà quoque non prohiberi singulos tam pro se, quàm pro iugali [q] sua, & socero, & socru, necnon genero, & nuru, liberisque propriis, colonis, & seruis ad se pertinentibus, aduocationis fungi officiunec adiculas eorum [r] metatorum [s] onere molestari, si tamen [t] in vna tantummodò, sibique domos singuli talem prærogatiuam sibi vendicare maluerint. Pro sportulis præterea modum [u], quem notitia [x] nobis porrecta declarat, tam pro his, quàm pro colonis, & eorum seruis custoditi: neminique præberi licentiam eundem modum circa sportularum exactionem contra eos excedendi. Nec de cætero quemquam antè quàm per statuta [y] tempora legum eruditioni nostræ inhæsisse, suprædicto consortio sociari. Et filios [z] aduocatorum, vel adhuc in tali constitutorum officio, vel eorum, qui fisci patronatum depositerint, superstitum, vel mortuorum, extraneis ad idem officium accedentibus anteponi: eique gratis, & sine sumptibus [a] sociari, si & ipsi (prout dispositum est) soliti tempore legum doctrinam meruerint. Vt autem his, qui fisci patroni officium adepti sunt, vel fuerint, non tantùm superstitibus, sed etiam morte præuentis prospiciatur: tam ad heredes fisci patroni, qui semel ad talem gradum vocatus fit, solatia eius transire, hisque fruari: quàm ipsos, qui fisci patronatum iam depositerunt, vel posteà depositerint, minimè cuiuslibet actus publici sollicitudinem nolentes subire compelli, nec exhibitionis [b], seu deductionis [c] onere (nisi

480/C.IV.K.5-4, 389-390

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

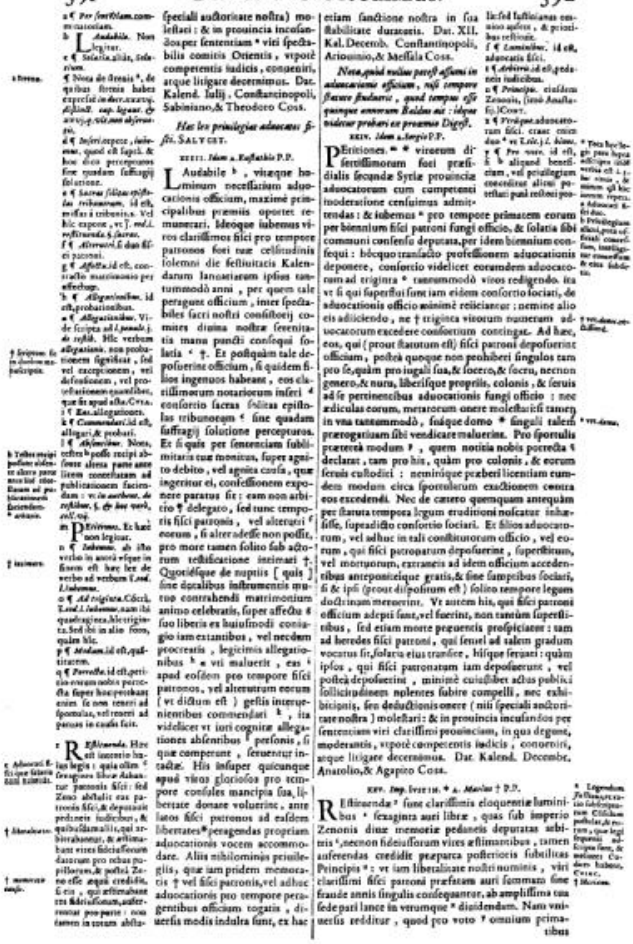

480/C.IV.K.5-4, 391-392

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 393-394

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XXVIII. Imp. Iustinianus A. Iuuenti p. p.

De constitutione [f] diuinæ recordationis Iustini patris nostri super togatis amplissimæ tuæ sedis proclara, Illyricani aduocati postulauerunt à nobis eis clarum fieri, [g] locum quæ [e] patronis erarij [h], seu dum officium exhibent [i] causis fiscalibus, uæ possimplesum agmen[k] impertita monstrantur [l]. Dat. XII. Kalend. Septembr. Iustiniano, & Opilione Coss.

XXVIII. Graue conditionis hic dicitur seruator.

DE ADVOCATIS FISCI. TITVLVS VIII.

[m] Hic longiore hic titulus superiori, non quasi ille sit de his, qui priuatorū, hic de his, qui fisci causas agunt, sed erit quia ex corpore illorum delegantur aduocati fisci secundum ordinem, qui recepti sunt in numerum aduocatorum. Id & ex his uerbis sequi, uel Spectatum inquirere in Extrauag. Gerse, qui causis fiscalibus interueniebant, & aduocatorum intuitibus comparantur vel l. 4. § aduocatum. ff. de his qui ut indigni. l. 3. de delat. & quasi deficiente alio accusatore, ex se hodie, & fiscis Imperatorum Constantium [n] inferre reperi in historia sacra. Principes optimi accusatores res. Hi quoque multa habent priuilegia, atque etiam libri eorum, & hi peculiarium, qui in suo proficiscuntur prouincia fisci causas agunt, communia in eodem fere cum aduocatis sacrarum auditorum principibus, & in suo profectu urbi cum quadriennio l. 19. & vl. Extr. priori & inde Nouell. Theodos. de postul. Curiales, inquit, qui post septuagesimum primum aduocatio in amplissimo fori postulant per subscriptionem munia sua cleritatis agnoscere, & hoc priuilegio omnia prorsus curialia superiore. His titulus est de officio aduocatorum fisci, uelut ex adiectione his prouocatur Cuiacius diligenter consulto uel priuatis, uel aerarij fiscali. vlt. ne ab eis conuenti aduocati contra fiscum, quamdiu sunt aduocati fisci, etiamsi de publico annuum salarium accipiant. l. 1. ac ne deputatis quidem officio in ea causa, quam, dum erant aduocati fisci, egerunt pro fisco l. 2. nisi forte his aut liberorum aut parentum aut pupillorum fortunæ nomine: l. penult. & vlt. ff. de postul. Nam & aduocatus quam aduocatus quis fuit, etiam filij pupilli eiusdem causa pupilli adhuc pendente ne Mastosio Sabino Gellius refert 5. cap. 13. & Principio referitur conferuntur ff. l. vlt. de priuileg. ne aduocati fisci suppeditent loca fiscalia, nec sint nomine fisci fundi accrescentes fructus l. 3. & eleganter Philostratus in Cypho aduocationem suæ rationem fisci, patrocinium erarij penult. § vlt. quod. curat. vbi [o] male scribitur. & Suidas in Pelle, ubi plurimi diuitiis, & Basilius in epist. euangelio [p] munia. qui interueniunt pro fisco in acta apud Comites thesaurorū ad eß. fiscorum inspiciunt. In prouincia solicite apud procuratorem Cæsaris, in urbe apud præfectum erarij. Cuiac.

Fiscalem causam aduocatus fisci non debet deserere præsente salario alius fiscali. Bald.

1. Imp. Antoninus a. Claudio.

Cum te fisci causam agentem [q] proponas [r] quotidiè te salarium percipere negas, tamen placitis [s] acquiescere. Ebs enim, qui causam fisci egissent, prohibitum est aduocatos fiscum patrocinium præstare. [t] PP. XIII. Kal. Iunii. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Qui in una causa fisco præstitit patrocinium, an alia postea contra fiscum postulare. h. d. non tamen intelligas in generali aduocatio fisci. Bald.

II. Imp. Valerianus & Gallienus AA. Frequentio, †

Preces auctoribus [u] nobis aduersus fiscum quoque patrocinium exhibere priuatis: dum eam facilitate causam, quam tu, cùm fisci aduocatus [x] fueras, fortè tractasti, suscipere decliues [y]. PP. VI. Kalend. Mart. Valeriano II. & Gallieno AA. Coss.

Aduocatus fisci nihil debet omittere tamen aliquam litem non debet per calumniam mouere h. d. nec alia lex. Bald.

III. Imp. Constantius a. Aliam præmissa

Affica post alia †.

Fisci aduocatus pœnas metuens, caueat ne fiscalia commoda occultet, nèue ullo [z] negotio [a] existente, fisci nomine priuatis audeat calumnias commouere. Dat. VI. Id. Nouembr. Treu. Constantino A. IV. & Licinio Cæsare IV. Coss.

Procurator Cæsaris non debet suppositere, absente aduocato fisci inter fiscum, & priuatum, sed aduocatus præstare. Bald.

IV. Imp. Gratian. Valent. & Theodos. AA. ad Anullinum comitem rerum priuatarum. †

Rationales [b] priuatæ rei causis, vel sacris erariis [c] præsidentes, examen præsente † fisci aduocato suscipiant [d]. PP. XVII. Kalend. Ianuar. Merobaude II. & Saturnino Coss.

DE ERRORE ADVOCATORVM, vel libellos, seu preces [e] concipientium [f].

TITVLVS IV.

[g] Aduocati hos quoque proprie titulo adnotandum conficit, errorem aduocatorū non nocere litigatoribus adiunctos, nec prouocationibus interrumpendis obstare, nec contradictionibus intra triduū [h] addi errorem quoque libellorum nihil nocere litigatoribus l. 1. separatum libellorum ab aduocatis: hi agunt, illi scribunt, & fin l. nouis. ff. de pœn. alio interdictitur aduocationi, alio libellorum conuentioni. Libelli, qui & supplicationes Aristoteli in Rhetoricis, sunt preces, vel deprecationes in crimine, vel conuentione, vel alio, vel litere dimissorie, litere (quas libellum, quam petitum nomen. Cuiac.

480/C.IV.K.5-4, 395-396
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quod præsente parte aduocatus profert, ipsa pars proferre videtur.

1. Imp. ALEXANDER A. Aurelio.

A, quæ aduocati præsentibus * his, quorũ causæ agun- tur, allegant, perinde ᵇ habenda sunt, ac si ab ipsis dominis litium proferantur. PP. Kalend. Mart. Albino, & Maximo Coss.

Error scribentium libellum non notæ partis probato errore. BALD.

11. Imp. GORDIANVS A. Regato militi.

ERrores eorum, qui defideria, id eſt, preces * ſcribunt, veritati prærudicium afferre non poſſe manifeſtum eſt [d]. Et ideò ſi condemnationem, cuius mentionem libello infertam * eſſe proponis, manifeſtè probare poteſ non interceſſiſſe [e] : alle-

VT † QVÆ DESVNT ADVOCATIS * partium, iudex ſupplear.

TITVLVS X.

Iudex ex officio ſuo ſupplere poteſt in iure, non in facto. ALEXAND.

1. Impp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. ad Honoratum.

NOn dubitandum * eſt, iudicem, ſi quid à litigatoribus, vel ab his [i], qui negotiis adeſſitur, minùs * fuerit dictum id ſupplere *, & proferre *

Principe, vt retractetur ſententia, an ſit audienda, quæritur? & reſpond. quòd non, nam negotia per ſemetipſum, &c. examinè cùm hac mulier intra triduum, eorum aduocati non reuocauit, atque à ſententia appellauit, cùm appellare poſſit.

¶ Not. quòd inconuenienti dicitur fieri, quod ſit intra triduum, & ſic ſi quis inconueniens offert ſe aliquid probaturum, ſufficit, ſi hoc probet intra triduum. vt *hic, & ſ. de iudi. l. fin.* Nota alteritas, quòd error poteſt reuocari, & corrigi in cauſa appellationis : & ſic habes, quòd confeſſus * appellat : quia in cauſa appellationis poteſt reuocare errorem, & probare contrarium. hoc probatur aperte *ff. de appell. l. creditor.* §. *ipſum.* Bald. *hic.*

h ¶ *Operor.* vt & *C. vt lite pendente. l. j. & ſ. ſimiliter. reſcind. non poſſ. l. ſi & ff. de tranſact. l. cauſa. & ſ. de iudi. l. ſi cibus nihi.*

i ¶ *Triduo.* ᵏ ſi contingat, quòd dimittatur per tres dies cauſa durante poſt errorem, & ſic non obſtat *C. de in. & ſac. igno. l. error.* Alij, vt Platen. dicunt errorem aduocati intra triduum tantùm poſſe corrigi vt *hic, & ſ. de iudi. l. fin.* 1. Prima verior : vt *C. eod. l. ſi.*

¶ De errore *aut* ſatis conſtat apud omnes vſque ad ſententiam : vt *ſ. de iudi. l. iudices.*

VT QVÆ DESINT ADVOCATIS partium, &c.

Si errent aduocati, quid iuris ſit, manifeſtum ſimilem dicat.

ADDITIO. 1. *Vt ſi ſecundum* Bald. *Dictum eſt ſupra, qualiter errent aduocatorum conſtituere, qualiter emendare ſuppleatur.*

k ¶ Aduocatis. *De iure proferre iudex, & ſupplere vt quia alter dicit, putauit dicere : vnde de æquitate ſualitis mihi reſtituat ſcire non ſim mihi ſtipulatus. inſtit. eodem dicere debitori obligatum ex contrà hoc pro-*

*ferre iudex. 2. Vel ſi dicat obligatum ex, non ex non adducat legi non ſum iudex ſupplet inducendo legem 3. Vel cùm alter inducat multa hanem legem, iudex ſupplet bonam. 4. Vel multis patet hic dicere hoc modo, quod iudex hic proferat, cùm alter dicit falſum (vt cùm dicit aliquem obligatum ſibi aliquo actione ſibi non dicit ius id eſt, ut ad- duxit legem: vel ſi dicit falſum, & non, (id eſt legem, ſed non bonam) iudex ſupplet melioram. de falſo * autem ſupplere, vel proferre non debet, quod eſt ſi necum, vt primus: ſed ſic, vt iudex, vel per teſtes.*

NOn dubitandum eſt. [C] CAVSA. Si aduocatus tuus minùs pro te allegauit, quàm debuit : vel omiſit, quod omittere non debuit : hoc ſupplere poteſt iudex, & proferre : dummodo iuſi contrarium ſe conſtituat. VIVIAN.

l ¶ *Ab his.* vt aduocatis, vel procuratoribus. ᵈ

m ¶ *Minùs.* etiamſi nihil differat quia minùs dicit, qui nihil dicit : vt *ff. de verb. ſign. I. minùs.*

n ¶ *Supplere.* cùm minùs committ.

o ¶ *Et proferre.* cùm penitus omiſit. & dictio minùs conuenit vtrique : vt *ff. de verb. I. Iſud. §. minùs.*

¶ Et not. hic, quòd iudex * ſuppler de iure, vt *hic*, inducendo legem, vel arguendo ad cauſam, ſedendo, non ſtando : vt *C. de*

a Aduocati error, ſeu falſa probatio errorem ſuũ in iudicio tũ manifeſtum, & non manifeſtum, ſic ſolent. b Errorē facere, vt ab aduocato admiſſum, & probatum, pertrahit quin corrigere vſque ad ſententiam.

c Veritati non præiudicat error ſcribentis.

d Cõſilio ſibi relictum ad inſtrumentum non obligat, ſi aliud in inſtrumentum exemplum, quàm ſit confectum.

e Probari negatiua poteſt.

f Petens à ſupplicante probari debet veritas eius petiti.

g Negatiua probatur cõmunis opinio Bartoli. Paſtri, ſingul. 18.

h Appellare etiam confeſſus poteſt, & in cauſa appellationis errorem ſuum reuocare, & probare contrarium.

i Inducit in verbis ſuis, ea poſſe fieri, quæ fieri nõ poſſunt.

k De præſumptione erroris ſatisfactionis, vide Dynum conſil. de præſumptionibus. num. 1. † Inconueniens facti dicitur, quòd de intra triduum, quod ad rem probandi in inſtrumenti cõmodum tranſferre. Sic *C. eod. l. ſi.* & *ſ. ſi. de probat.* Cyriac. † Index peritus & imperitus ſimul accipiendi ad alias, vide tamen exceptiones apud Socin. reg. 197. quæ incipit, Index peritus.

* al. Dubitandum non eſt ff. Faciunt hanc legem. cap. Inter nouerca. cum Glo. ſuper verbo, inconueniens. ext. de proſ.

c Index ex, & quando ſupplere in facto poſſit, vide hic apud interpretes.

d Minus dicit, qui nihil dicit. e Index ſupplere in facto poſſit, & libellũ corrigere : & non in facto ſupplere, nili ei notum ſit, vt index, vt id in ſimilib.

480/C.IV.K.5-4, 397-398
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

poſſe. i. quiſquis & ita libellum corrige, cum non recipiendo. & non poterit coercere aliquo modo actio cauſa vt ff. de offic. adſeſſ. l. j. & l. vlt. nec nomo primarius. i. q. in fin. alias amittat *actor*, eandem restituendo, id eſt, iudex recipiat talem libellum, in quo poterit coercere cauſa: vt *ff. de muner. & hon. l. ſi quis in curia.* Vel *actor* amittat cauſam propter actum, qui non *prosequitur actum ſuum. Arg. ff. de iur. om. iud. l. j. §. ſi quis.* Item inducendo talem ſimilem, vel dando ad interrogatoria: vt *ff. de leg. j. l. j. Aufidius.* alias, *Oſſilius.* In feſto autem non, niſi ſit vt notum, vt iudici: vt dixi *C. de prox. ſacr. l. ſacr.* licet Placens. contra: vt *ff. de per. hered. l. fin.* Sed expone eum, vt ibi.

a Libelli inepti damne, & accuſatores puniuntur ſalta alter autem euadat.

b Publicum jus pro communi.

a ¶ *Publica.* id eſt, communi, & ſecundum hoc dic legibus, & ſpectaculis, vel magiſtratibus, qui tuentur ius publicum in ſe conſiſtens: vt *C. de edict. l. edicta in fin. & ff. de orig. iur. l. j. §. poſt originem.*

EX QVIBVS cauſis infamia, &c.

Quia à poſteriori de quo dictum eſt remouentur infames: dicit de his dicit.

INfamia.] C ARTH. Si iudex te in carcerem, vel in vincula ob crimen, quod dicit te conſciſſe, ſine iuſſu, ſine iniuſſu conicit tua propter hoc ſis infamis? reſp. quòd non. b ¶ *Infamia.* id eſt, infamia, quæ eſt detrimentum fame. ſic dicitur cenſura falſi, id eſt, cenſura, quæ eſt fal. c ¶ *Conicibus iuſſu,* vel iniuſſu.

v. el Mornac. ad Marcian. l. Ne Cadere ſtipulationes. ff. de pollicit. d.

Nota, quòd quamdiu eſt in carcere, tàm manet territhabi. l. j. hoc d. l. ea ſi de fide Cataſt.

e Vincula aliqui indicuntur ad crimen explendum, vel explorandum melius inveniri.

† vl. Varronis ſi. Hoteron.

d Infamia quid.

e Infamia nomen, id eſt, is cuius fama conſumpta eſt, ad nullum onus, vel publicum officium admittitur.

f Fama bona, vel mala quid.

g Fama, opinio, & exiſtimatio idem.

d ¶ *Vincula.* ob* crimen explorandum, poſt explorationem, ſcilicet in carcerem. ff. *eod. Inſtitutum. & ff. de cuſt. reor. l. j. & 2.*

¶ Ex hoc quòd infamia dicatur fame privatio, ſeu diminutio. Privatur enim quis quandoque in narratione per maximum, & medium capitis diminutionem: & de hac nihil tractatis ibi, tàm c confert, quòd ad nullum eiuſdem, vel publicum officium admittatur in, cuius fama eſt in rerum cauſarum: vt *ff. de poen. l. quidam.* Fama autem minuitur, cùm coarctat, & leuiorem redimat, ſed citra ſeueram poenæ plectitudinem: vt *ff. de iur. reg. l. penult. & conferatur & § minuitur.*

¶ ‡ Fama autem è contrario eſt illæſa dignitatis ſtatus; legibus, & moribus comprobatus, & in nullo diminutus &c.

¶ Et nota, quòd fama, & opinio, & exiſtimatio, idem ſignificant: vt *ſi de iur. & eorum reg. l. penult. & antiſtius mutatio.*

ARGVTIO. Tu dic melius, ſecundum Bald. hic, quòd duplex eſt fama, ſcilicet hominis in ſingulis, & de homine apud alios. Prima fama redit *de ſecunda* ‡ *in plus.* Fama vero ſecundo modo accepta non deſtruitur per eſſ, ſed per *dicitur.* Et enim fama ita dicitur, & opinio maioris partis gentium: vt *ff. de qualib. l. de minor. §. communia. & ibi per Bartol.*

Neque furti.] C ARTH. Publicanus nomine tributorum exigit plus quàm exigere debuit, actione in factum, quæ datur contra publicanos, agiti, & in duplum condemnatus eſt. an propter hoc efficitur infamis? Et reſpond. quòd non, cùm propè ſit dictendus eſt, neque rapinæ, neque in crimen peculatus inſidiſque crimina infamant. VIVIAN.

e ¶ *Neque furti.* quia hic adhæret voluntas domini exigit, licèt coactè voluerit & eadem eſt ratio, quare nec vi bonorum raptorum tenetur. Vel aliter, vt in fine horum legis dicam.

f ¶ *Peculatus.* quod videbatur. nam & in

EX QVIBVS † CAVSIS infamia irrogatur.

TITVLVS XL

Vir infames adoptari eſſe non poſſunt, niſi ex exceptis perſonis quibuſdam l. j. & ait prætor. ff. de poſtul. nec ſi hæ ſuccis veniæ, & ſeruus adoptatus, vt *Paulus ait* 2. ſentent. tit. 11. & Lopez. ff. eod. *quia ea res pertinet ad dignitatem indicis, ne apud eum ſemper infames adeantur: ibi hæc ritualis ne perſuaſeat diuersa ibi hic, qui pro aliis poſtulare poſſunt, exponit cauſas, de quibus tamen ambigi potuit, ex quibus infamia non irrogatur, ne quis contra adoptatus obiciat infamiam, quæ etiam procuratori obiici poteſt tam ex ſua, quàm ex mandatoria perſona; quia homo eſt per procuratorem litigare poſſe, quo ambigitur eſt infamia, quamquam in procuratore hoc habi exceptio ſubtilitas ſpecialitas, reliqua principalis negotia. §. vlt. Inſt. de except. Adoptatorum maior eſt æquitas, qui tueretur procuratorium verba faciant apud Iudicem, aut coniuncturum corpus feminarum dignitatem*, vt *Valentinianus ait in Nouell. de poſtul. ex quo ſollicite ſumuntur & parcendi ſibi, & quæ amplißima dignitas eſt, quæſtores (aiet) iudicij, vt in ſententia Conſtantini. Et ſunt indicium eſſet, ſi ius, fama ſuæ ſerßiam alterius mundo aſſiſtere, qui ſuam nolluit conſernare. Ide autem, vt propoſui, concludendo eſt circum nam cauſa in ea illa partis reconſentur, quibus infamia non irrogatur, & præter veteres libros, etiam in Baſilicis ita conſtituit, aſſi minus & de aliquo vel e aſpergatur. Illa non reconſentur quibus infamia irrogatur, ſed intelligentur per conſequentiam, vt cùm dicitur nam. qui abſtinet bonis paternis, vel qui bona ſua ceſſit, non eſſe infamem, hoc dicitur ad differentiam eius, cuius bona ex edicto poſſeſſa, & diſtracta ſunt, & quod dicitur, non notari infamia nam, qui nomine reipublicæ ius cauſam aliquam cpit, non dicitur, hoc dicitur ad differentiam delatorum. Eſt autem infamia læſa dignitatis ſtatus, vel macula exiſtimationis, vel damnum fama, quæ & diffamia dicitur. Augußinus in quæſt. vet. teſt. Senatoribus ferme, dicitur eſt. Item de re Lampridius in Alexandro, & l. x. & 3. Cod. Theodoſ. de eſſer. Infamis, qui bonißimis, nobiliſſimæque perſonæ dicere, & iure priuatur. l. 1. 3. de fer. augr. CIAC.*

Miſſus in carcerem, vel vinculatus cauſa maleficij inquirendi, non eſt infamis. BARTOL.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. Manilio. *

MInamie b † detrimentum minimè tibi afferat ob id ſolum, quòd in carcerem coniectus c es, vel vincula d tibi iuſſu legitimi iudicis iniecta ſint. PP. ſine die, & Conſule.

Publicanus condemnatus in duplum: quia exegit indebitum, non notatur infamia. BALD.

11. *Idem* AA. *Proculo.* †

NEque furti e, neque vi bonorum raptorum, neque peculatus f damnatus intelligi poteſt, qui cùm plus debito nomine debitorum exegiſſet, in duplum à præſide condemnatus eſt. 8. PP. V. Id. Ianu. Lateranо, & Rufino Conſ.

Pœna acceſſoria demonitur ex parte pœna principalis. Et potuit iudex cauſa cognita alterare pœnam delicti. BALD Vel ſic: *Pro iudex ex cauſa minuat pœnam criminis, ibi dicitur ſuper inſ. mia transferre.* I. A C. BVTR. Vel ſic: *Si pœna maleficij fuerit per ſententiam diminuta, videtur infamia eſſe remiſſa.* ALEXAND.

12. *Idem* AA. *ad Aſtrodorum.*

ET ſi h ſeueriore * ſententia dici debuit i, tamen cùm proconſul vir clariſſimus k certis l rationibus motus mitiorem ſententiam dixerit, & ordine decurionum te biennio abſtinere iuſſerit, tranſacto m tempore, & infamari in perpetuum debebunt. ff. *de pœn. l. ſi quis aliquid. & inſtrumenta. & ad leg. Cornel. de fal. l. j. & l. qui.* Sed iudex minimus propter n mentis pœnam, vel augmentum ff. *de minor. lau. Lauſſium. & in delictis. & ff. de tormi. mo. l. j. §.* Vel quia fine *dolo delinquit: vt ff. de pœn. Leoſſiendum. & adulterium. & Labeo. rem. & fin. j.* Vel quia *dubia* ſit num. *Leoſſiendum. & adulterium. & Labeo. rem. & fin. j.* Vel quia dubia ſit commiſſionem, & miſeram Reipubli. ce ſuffiere *ff. de re milit. l. non omnes. §. fin. 4.* Vel quia non dolo, ſed ſalutia hominicidij fuerint *ff. ad legem Cornelia. de ſic. l. in lege.* ¶ Vel melius quòd hanc legem pœnæ exemplum. in decurione biennio damnato, qui in decennio fuit *damnandus* propter falſum teſtimonium, vel inſtrumentum, quod ecclesiæ cognoſcente præſidente *ff. ad leg. Cornelium. de fal. l. falſi. §. eodem.*

k In cauſa l autem pœna pœnæ exemplum *ff. de pœn. l. qui falſa. §. fin.*

m ¶ *Tranſacto.* Aquarte ergo, cum interim infamem, & ex tranſacto decurione *ff. ad legem Cornelium. de fal. l. falſi. §. eodem. & ad municip. l. ordine. in principio.*

a Pœna proportionata quid.

b ¶ *Delinquit.* quia non ſolum ſuum, & quando fuit non ex malitia.

c Publicanus ex, & quando fuit non ex malitia.

d Infamia non ſit detrimentum ex delicto in publicanis.

e Actio in factum de publicanis actionatis.

f Intelligibilis legem, quando pœna propinqua, ſit pro alia corporali: ſi cui autem, & ſuppone pecuniaria pro corporali: vel contra ſi pœna pecuniaria pro corporali: vel contra ſi pœna corporalis.

g Parum refugere quibus ex cauſa pudoris.

h Dolus ex, vt minuatur, ita augeri potest publice.

480/C.IV.K.5-4, 399-400
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pore non esse te in numero infamium palam est: eo quòd post biennium remiſiſſe * tibi prohibitionem decurionatus iudex videtur. PP. X. Kal. Ian. Laterano, & Rufino Coss.

Sententia cauſa cognita lata in minori pœna, vel maiori, intelligitur ſuper infamia diſſentire, ex non dicto poſt tempus ſententiæ. h. d. textus cum gloſſ. ſecundum veramque lectionem. BALD.

IIII. *Idem* AA. *Venuſtiano.*

SI Poſidonium [b] in tempus anni relegatum [c], ſententiam non exceſſiſſe [d] proconſulis peni baueris: quinque annis exilio temporali [e] damnandum [f] inter infames haberi non oportet [g]: quoniam [h] ſententiæ [i] ſoueritas cum cæteris damnis [k] tranſigere [l] videtur. PP. VI. Kal. Mar. Saturnino & Gallio Coss.

Decuriones non incurrunt infamiam ex genere pœnæ, ſed incurrunt eam, quæ irrogatur ex genere ſententiæ. h. d. ſecundum Inc. Bar. & Bald. Vel ſic: *Leges decuriones & eorum filij non debeant fuſtibus cædi: tamen ariolorum damnati ſunt infames. h. d.*

V. *Idem* AA. *Ambroſio.*

DEcuriones quidem, item filios decurionum fuſtibus [l] caſtigari prohibitum eſt [m].

S*I Poſidonium.*] C A S V S. Poſidonius aliquod crimen commiſit præter quod erat relegandus. iudex cauſa cognita condemnauit eum in annum, cum erat relegandus in quinquennium. quæritur quid ei ſupra annu deficit eſſe infamis? Certè ſic quia non debet conſiderari ſententiæ dicendi, ſed tam dictæ: & ſic accipitur propriè relegatum & condemnatum. 2. Vel dic damnatum propriè: & tunc dic caſum, quòd erat relegandus vſque ad annum, & condemnabatur in quinquennium & dic ſecundam ſententiam, ſcilicet dictæ. ¶ Not. quòd hæc lex legitur duobus modis: vno modo in ſententia mitigante: & tunc ſenſus legis non correſpondet principio: niſi conſideremus ſententiam non prout qualis eſt, ſed prout regulariter eſſe debuit: ſecundùm gloſſam, quæ expoſitio non placet. 2. Secundo modo legitur in ſententia quantum exaggerante, id eſt aggrauante, tunc finis legis ſtat principio, ſed principium ſtat improprie: quia pœnitur tempus pro tempore. Et ſecundùm hos lectiones tota iſta l. non poſſit niſi vnam caſum cum maiore, ſecundùm Bald. *hic.*

h ¶ *Vt Poſidonium*, proprium nomen.

c ¶ *Relegatum.* Exponas quidam, id eſt, relegandum [a] & quòd dicit [b]. damnandum f, id eſt, damnatum ſc: & ponitur [c] tempus pro tempore. T. *de leg. & conſtit l.1.* & hoc ideò, vt differat à lege ſuperiori. nam ſecundùm hoc ibi mutatur cauſa cognita. hîc augetur. 2. Tu dic etiam propriè poni hæc verba: & quod minuit hîc: ſicut & ſuperiori lege: ſed in alio necetur diſſentia, quia hæc in relegato: illa de eo qui eſt ab ordine motus. hi enim duo conueniunt [d] in quibuſdam, vt nullus eorum impleto tempore ad munera adhiberi honoreſq; poſſit tanto tempore ſtatutis iterum, quantum in pœna ſtatuit. ad veritatem autem verbo finiebat adijciunt quando vocabit: ſed ciues vocabit, differunt [e]: nam ab ordine motus ipſo iure ſtatim recuperat: relegatus non, niſi per nouam electionem: vt *ff. de decu. l.q. ſuperius. & ad municip. i. eodem.*

d ¶ *Remiſſe.* aliquam duplicaretur tempus: vt *ff. de pœnis. l. aut damnum §. quiſquis.* 2. Vel quæritur pœna affectus. [b] ſic infamia [c] *Damnandum*, id eſt, damnatum.

f ¶ *Oportet*, poſt tempus pœnæ ſtatutum: vt *Lordine ff. ad munic. & l. qui vſi vno §. ad tempus. ff. de re mili.* aliàs autem eſſet perpetua etiam poſt tempus pœnæ: vt no. *ff. de pœ. l. in ſeruorum. §. ſin. & in* [a] *ſeruorum lectio vitio.*

g ¶ *Quoniam*, pro quia.

h ¶ *Sententiæ.* ſcilicet dictæ, ſecundò quoſdã. 2. Vel dic, dicendæ, ſecundùm aliam poſitionem: vt modò diximus.

i ¶ *Damna*, cætera damna vocat infamiam.

k ¶ *Tranſigere*, nam de [a] infamia dicitur tranſigi: id eſt, finiri: vt *ff. de tranſ. l.quod ergo. §. ſin.*

l ¶ *Videtur.*] Pa- [a] *Videtur* pro *dicitur* [b] qui- bus contingit aliquam infamem fieri ex gente: vt *ff. ad l. Iulian.* m ¶ *Probabile eſt*, quòd poſt priuilegiũ perpetuæ: & ideò non eſt remiſſa pœna ipſo iure: ſed petitur decurionatus indigi non poteſt: vt *ff. de decur. l. 2. §. 3. & l. fin. &] de pa. l. decurionum. & l. ſi maiorem. & l. decurionum. & ff. de iniuſt. rupt. l. ſi quis bla. §. item. & de pœn. l. maiores. §. ſin. fere. & §. pœnarum. &] de quæſtio. l. diuo Marco.*

n ¶ *Te ſuſtiſſe*, aliquem decurionem, vel decurionem.

o ¶ *Clariſſime*, improprie, id eſt, clarę & amplæ dignitatis: vt *C. vol. l. vlt. ſenatur.*

p ¶ *Notatus eſt*, quia condemnatus ex actione [a] *Famoſa*, fictitiæ in- iuriarum. vt *ff. eod. l.* 1. Vel crimine iniuriarum, quo caſu tantùm quia famoſus eſt infamis. vt *ff. de pub. iudi. l. Infamem.*

A D *tempus.* CASVS. Aliquid conuenitſi, propter quod in opus publ. condemnatus es ſeruire, vſque ad quinquennium puta: an elapſo quinquennio remaneat infamis? Videtur quòd ſic. & quod dicit textus primæ ſtatu, die vt in ciuitate & libertate.

q ¶ *Publicum.* hîc fuit minorata pœna ſine cauſa: vt *ff. de publ. iudi. l. Infamem.*

r ¶ *Damnari.* alia damnati erant damnati in perpetuum: quia tunc perdunt ciuitatem, quod dic vt]. *de pœnis. l.*

[a] *Statum* pro ci- uitate & liber- tate.

[b] *Damnati ad publicum opus* perpetuum ci- uitatis amit- tunt.

(¶ *Statum*, id [a] eſt, ciuitatem & libertatem: ſecus [b] in perpetuũ & quia tunc ciuitatem perderent: vt *ff. de pœ. Lpuidam. in fi.* Illi enim qui [b] damnat vel damnantur in opus metalli, vel in metallum metallicorum, vel in metallum, amittunt ciuitatem & libertatem. Item damnatibus vinculis afficiuntur dati in metallum, quàm alij. Item refugientes mortem pœnam damnationis in maiorem: vnde refugæ ab [c] opere metalli dantur in metallum. & peiorantur hoc *ff. de pœn. l. quidam. & l. capitalium. in princip. & §. ſtatum. & §. in metallum & Laur damnum. §. item ex. & de var. & extraord. l. capitalium. in fi.*

[c] *Damnatio in metallum* eſt pœna grauis, [d] *Metalli*, & ſi- gnati metalli differentia.

s ¶ *Subſiſtentur*, propter genus pœnæ quod eſt tale, vt infamem faciat poſt tempus pœnæ datum, ſecundùm quoſdam. 2. Tu dic ideò, quia damnatus eſt de publico [a] crimine, & ſic eſt infamis: vt *ff. de publ. iudi. l. infamem.*

[a] *Infamis* eſt qui probro crimine com- mittit eſt.

¶ Item contrà *l. vl. Sola*: hîc fuit hereditas paterna delata eſt, & ab ea abſtinendo [a] propter hoc efficitur infamis? & reſpond. quòd non: videbatur quòd ſic, quia fama patris per creditores hereditatem vt *Inſt. qui ma. non poſſ.* contractum tamen eſt contra: vt hîc. VVLSAN.

[a] *Infamis*, eo quòd videbatur quòd patris [b] fama per creditores hereditari videbatur: vt *arg. Inſtit. qui manumitt. non poſſ. §.].*

[b] *Hereditate* ſuſcipiens non habetur.

480/C.IV.K.5-4, 401-402
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 403-404

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 405-406

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[Interlocutorie.] Caesa. Si iudici de aliqua querimoniam depositi, & ei iudex dixit, reformes te ad frugem melioris vitæ, interloquendo, nec ipsum de aliqua crimina condemnavit, nec in ſuo officio reſpexiſſe quod nō quia non de vi vel iniuria damnatus eſt.

a ¶ *Videtur.* de iure.

b ¶ *Reformes.* hæc eſt infamia facti nec *l. qui ex regi. §. penult. & §. sed. l. milit. & Lex quæ.*

[Infamem.] Caesa. Dixit hæc loquendo nō de fidei in qui nomine vſuras illiberales flagitarum aliquod accepiſſe, notatur infamia, ſed qui prouincia credito ſuo die non ſoluta vſuras computat in ſortem, & illinc fortis accepit vſuras. Vivianus.

c ¶ *Improbum.* Lex ſua legislatoris mandata, qui eſt *l. de vſu. Lem §.* i.

d ¶ *Improbum ſumus.* ſupra modū. *Vide ſcripturas ad Lem. C. de vſur.* Olim tenebantur in quadruplum. *l. 1. C. Theſ. de vſur.* Cuiac.

e *Irrogata.* ipſis iure b. aliis non poſſet infamari. Num cum conditione intelexi, vel ſine cauſa, vel ex lege illa tantū poſſit consentiri ad reprendū, id eſt, quo dicto vſuris illiciris reprehdit, & ipſa ob id quod Cuiac. in *Lemmatibus ut ſupra. §. de actio. & monitoribus in verbo. vſuraria pœna* ignorat habere locum in vſuraria pœna. Propterea & ſi crimine ſtellionatus accuſaretur, non ſi ac publ. crimine, vide Lemmatum in *pœnam. h. tum. vſura pœna quæ dicitur vſuraria.* Cuiac.

f *Infamis.* ſicut non infamem: vt *ſ. de adulter. l. vlt. & ſ. de minor. Lex etiam* quod eſt intelligendum, quoad reſtitutionem. Hic autem non reſtituitur quia ipſe iure non tenetur.

g ¶ *Si ſcortum vel mimum.* Sed inter alij mimicos infames dicit vt *ſ. eo. l. 3. §. 5 & l. 4. §. fin. mimicis.* h aut non patitur in delictis quæ ex actione prouenit. vt *ſ. ſi adner. dele. l. fin.* Reſp. nō tenuntur, ſcilicet reſtitutione hic autem non datur reſtitutio quia in ipſo iure non tenuntur. Ita enim quæ non infamia, de mimicibus eadem ſentit.

i ¶ *Ipſe tenetur.* tenuntur in delictis, vt pro delinquentibus non habeantur.

k ¶ *Inuitatum.* quaſi dicere, non erunt infames.

[Idem.] Caesa. Si mecum ſocietatem contraxiſti & ſocietatem *deſiero* renūtiā, fiunt fabricando aliquas res de ſocietate contractus actione pro ſocio, tuo nomine, non ſolum te miſi ſatisfactio compellerit, ſed efficietis infamis & bene dixi, nomine tuo, quia ſocius & alienus. *vt ſen. l. ſocii. §. ſi quis alienus.*

l ¶ *Fidei rumpens.* ſcilicet dolo: ſocius ſi culpa: vt *ſupra. de ſocietat. l. 9. §. ſubſtituti autem* remouet. Idem intendum a causones de omni re qui eſt in mortali peccato poſſetus quia eſt infamis: vt *ſ. 9. v. confeſſionibus.*

m ¶ *Tuo nomine.* ſocius ſi nomine alterius, vel hæreditatis. vt *ſ. eod. l. ſi ſocii §.*

n ¶ *Condemnatus.* damnatus. ¶ Et hic not. quòd tribus modis infamat infamia, ſcilicet ipſo iure. 2. hoc per ſententiā. 3. hoc ex generis pœnæ. De primo hoc exempla, *ſ. de pœn. vſque ibi, qui in iudicio, &c. & §. qui eam & de nov. nupt. l. palam §. qui in adulterio. & l. eod. l. improbum. & l. decretū.* De ſecundo hoc exempla *ſ. eo. l. §. qui in iudicio, &c. & l. eod. l. ad damnatos. & l. ſi furti. & Lucrianum.* De tertio eſt exemplum *l. eod. tit. l. fuſtium.*

DE PROCVRATORIBVS.

Quia infamia repellitur à poſtulando, vt l. de poſtlim. l. 6. qui. Idem de procuratoribus qui antiquitus repellebantur propter infamiā, ſed ad hodierna idem dicit de hoc. 2. Vel contraria ſic. Quia ſimiles ſunt procuratores admotati in quibuſdam: vt ff. de var. & extraord. cog. l. 1. §. 5. admotatus. vbi de his fabricit. ¶ *Differunt 2. quòdiq. cum procuratore collidens remouetur mandati 2. vt l. 6. procuratore in fi. & ff. tut. l. 6. procurator. in pœn. admotatus autē de procuratione accuſatur: vt l. de admo diuer. tut. l. 3. 2. Item nota diſſimilia inter hanc titulū & inſequentē titulū mandati, quia hic de procuratoribus iudicialē agit in duab. legib. & eod. l. 6 procurator. & l. 6 procurat. ibi de procuratore ſuperiorem tradat. Item hic de effectu procuratoris ibi de actione o debati.*

[Iudicis.] Caesa. Tantūmodo mihi in decem. Titius procuratore nomine meo illa decē petit. dubitatū an haberes mandati, & vt ibi ſatisfaceret me rati, habitarum, petiſti an causæ debeat procuratore meo de rato, cūm de mandato non conſtitit reſpon. quòd ſic. ¶ Not. quidpes cautionem rati legitimam procuratori, ſicut pro probationem mandati. *cūm ff. de dam. infect. l. 2. §. ſi cum Rat.* ¶ Cautio. Notaſ vbale eſt quare dicitur actiua & paſſiua, ſcilicet reſpectu causæ, vt hic quia cauet. & non ea cautus. ¶ Quæ cautio tanquam genus in tria diuiditur: aliis enim ſatisdatio dicitur, acceptio pro nomine tantūm à parte ideis. 2. Aliis ſi acceptio, accepto tibi nomine à parte actoris, & hæc duæ eſt fideiuſſoris. 3. Alia tenuntur in ſuo nomine. ¶ Et dicitur cautio, quaſi prouiſio: vt habes *hic, & ff. qui ſatisdare cog. l. 1. & ff. de verb. obl. l. ſtipulationem alia. §. ſatisdationem. & l. de verb. leg. 2. ſanctum.* Hic autē non ponitur pro fide ſpecie, ſed pro ſatisfactione, cūm ſit pretorius vt *ff. de præt. ſtip. l. 1. & ſtipulationē & l. pretoris in fi. & ff. ad l. Pſpandiā.* §. *ratihabitionē.* ¶ Sed quid ſi ſic ratihabito, habes. *ſupra na. hab. l. quo enim C. ap.* probant agendo quod actū eſt à falſo procuratore. ¶ Item quod dicit à procuratore, paſſim legas quia aliud à procuratore alterius & ad iudicii dato exigitur locus in duo ad comprehendū, & eſt tacio, quod dicunt *ff. de obl. l. non diſtinguemus.* §. *ſen.* ¶ Sed quod dicit incertum, dic hoc ferri reparione cōmunis: ¶ *quia ad ſi res non ſint l. 3.* ¶ Ita ab poſſi ſuggeri vel mutui hac cautio confendi patitur. vt vel eā pignoris ſtar, vel certā ſine fideiuſſore. *Reſpicio vt inſt. de verbo. §. vendere & ff. de cal. he. l. 3. §. habet & ff. de fidei. lib. 3. l. 3. §. adiici.* ¶ Item diſtingue quia aut eſt certa de mandato, aut colori certum eſt quòd nō eſt mandatum, aut dubiū. & hoc certo caſu triplex eſt opinio quid dicere *ff. eo. l. non ſolū §. qui alienū.* Addito. Vide etiā *pl. in verb habitarum. in §. ſin autem per procuratorē. inſt. de ſanctis. & pl. l. 20. C. ſenten. eo. tit.* ¶ *Ratihabitionē.* i. ſatisfactionis de cautione cui alia eſt, prætio ne me factarum & tuturum quòd dominus rarum habeat.

o ¶ *Item.* id eſt, eo caſu.

p ¶ *A procuratore.* ſcilicet effectu.

q ¶ *Quarto.* id eſt, quo caſu.

r ¶ *Et.* ſcilicet procuratori.

s ¶ *Negotium.* id eſt exercitium iudicii vel cauſæ.

t ¶ *Mandatum ſic.* ſiue generaliter, ſiue ſpecialiter. Sed in generali

a Non placet Iaſo. post *l. 2. & ff. mand. l. 2. ſen. mod. ff. de alie.* † *alienatione.* † *probatione.*

b Procuratore ſi quis ſine mandato rati, ſicut per mandatum *l. ſicut de poſtlim. ſpecialem. adde de Petrum com. de conſil. no. 217.*

c Verbalis a. Cuiac. in *tit. de rebus cor. non cauentes de cōtra.*

d Cuiac. Gl. ar. 1. nouandi. ſuper verbo. ſpecialē mandatū *quod modū ex verbo. generaliter. vide Cuiac. in l. 3. C. de ſen. & interlo. Cuiac. dicitur mandatum ſpecialē. & l. habetur. in qui. gerit. & ſolet procurare.* Idem *Cuiac. in l. 3. C. de ſen. & interlo. omn. iud.* Idem *Cuiac. in l. 1. C. de poſtlim. ſimpliciter. Adde etiam Cuiac. in l. 11. C. qui in ciuit. Procuratore, de tutore & tutelæ actione. & vide de rato.*

e Procuratore ſi quis ſine mandato rati, ſicut per mandatum *l. ſicut de poſtlim. ſpecialem. adde de Petrum com. de conſil. no. 217.*

f Cuiac. in *tit. de rebus cor. non cauentes de cōtra.*

g Cuiac. Gl. ar. 1. nouandi. ſuper verbo. ſpecialē mandatū *quod modū ex verbo. generaliter. vide Cuiac. in l. 3. C. de ſen. & interlo. Cuiac. dicitur mandatum ſpecialē. & l. habetur. in qui. gerit. & ſolet procurare.* Idem *Cuiac. in l. 1. C. de poſtlim. ſimpliciter. Adde etiam Cuiac. in l. 11. C. qui in ciuit. Procuratore, de tutore & tutelæ actione. & vide de rato.*

480/C.IV.K.5-4, 407-408
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 409-410

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 411-412

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 413-414

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 415-416

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 417-418
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Non refert, an procurator confitenatur a principio ante litem contestatam, an post. SAL. & ALEXAND.

XX. Idem AA. ad Verinum praesidem Syriæ.

Nihil arbitramur interesse, utrùm ab initio, an cœpta iam lite negotium ad personam procuratoris transierit. Dat. X. Kalend. Octob. Demetrio CC. Coss.

Mariti potest agere pro uxore etiam sine mandato, dummodo caveat de rato in quacunque causa uxoris: nisi habeat ab ea mandatū de agenda in qualibet causa: quæ tunc ei alio consistere prohibitus, agere vel defendere quid in eo agere non potest, etiamsi caverit de rato. b.d. secundum intellectum glossæ. ALEXAND.

XXI. Imp. CONSTANTINUS A. ad ... *consulem provinciæ Africæ.*

Maritus citra mandatum in rebus uxoris cum solēni satisfatione, & alia obligatione intercedendi, libertam habeat facultatem, ne fœminæ perfequendæ litis obtentu, in concertationem matrimonialis pudoris irreuerenter irruant, & consuetudinibus virorum, vel iudicijs interesse cogantur. Sin autem mandatum fuscepererit, licèt maritus sit, id solùm exequi debet, quod procuratio emissa perscripserit. Dat. IV. Id. Mart. Adrumeti, Constantino, A. & Licinio Cæsare vtrisque II. Coss.

Procurator per litis contestationē efficitur dominus litis: nec potest sine causa remouari. BALD. Vel sic: *Licet procurator per contestationē efficiatur dominus litis: non potest litem in se transferre sine causa.* SAL.

XXII. Idem A. ad Rufum P. P.

Procuratoribus inditionis & post contestatam litem dominis effectis, hi qui mandauerant, non habeant facultatem negotia perfequendi, nisi capitales inimicitiæ, vel morbus, vel alia necessaria causa intercesserit: tunc enim etiam initia his transferri lis poterit. Dat. XIII. Kalend. Iul. Constantinopoli, A. & Licinio Cæsare V. vtrisque Coss.

Mandatum procuratoris efficit dominum litis, non renuntiatio adversarii, vel morte mandatoris: & sine suo alium potest substituere. BALD. Vel sic: *Si lite cum procuratore contestata moriatur dominus, non properet finitor instantia, nec procuratoris mandatū.* SAL. & ALEX.

XXIII. Imp. IULIANUS A. *Iuliano P. P.*

Nulla dubitatio est, post causam in iudicio agitatam, veprè dominum litis procuratorem effectum, etiam post excessum eius, qui agendam, vel defendendam litem mandauerat, posse inchoatam vt ⁊ c.

Nulla CATVL. Procuratorem ad agendum, vel defendendum Institutili: lite contestata decessit, vel ex iusta causa substitutus non eo minùs, quod decessit, vel abdicauit se, posse procedere procuratus? Respon. quòd sic, cùm per litem contestatam, id est, inditionis inchoatā [non irritatis priorib⁹ iudicijs] dominus efficiatur, etiam procuratorem instituere possit quod non posset, nisi dominus per litem consectatam fuisset. & dic quòd est dominus, quia potest tales quosdam reprobare, & quosdam approbare, & administrare & iudicare in causa procedat, ac si dominus fuisset litis.

Adhuc. CATVL. In causa vxoris sine mandato non interponere se maritus ells posse procuratori? Et respon. quòd sic: eùm non congruat sexui suo iudicijs virorum interesse: interposita tamen cautione de rato, & de defendendo, si contigat vxorem recusare. Si autem ad certam causam cum instructore, & de agendo, si mandatorium ad aliam causam sine mandato admitti posse quæritur? Et dicitur, quòd non.

Adhuc. CATVL. In causa vxoris sine mandato non interponere se maritus ells posse procuratori? Et respon. quòd sic: eùm non congruat sexui suo iudicijs virorum interesse: interposita tamen cautione de rato, & de defendendo, si contigat vxorem recusare. Si autem ad certam causam cum instructore, & de agendo, si mandatorium ad aliam causam sine mandato admitti posse quæritur? Et dicitur, quòd non.

¶ Nonnulli hoc tenuit, secundùm Iacob. quòd maritus potest agere pro vxore sine mandato. ᵉ Sic & alibi, vbicunque postestatem, vel denuntiatio debet fieri vxori, dicim⁹ oportere, & fac tu. *Iacob. Laur. qui aliter. ff. fol. de furtiuis, vbi gl. & gl. quod vi aut clam.* ACCVRS.

ᵉ ¶ *Talenti.* quæ citra mandatum potest in omnibus defendere, regendo, tandem autem habito super eo, si alia non: quia in primo non præiudicat mulieri, in secundo sic. ACCVRS.

ᵈ ¶ *Satisfatione.* & de rato.

ᵉ ¶ *Infra eodem.* & de defendendo. nam hæc duæ præstat procurator adhibitus *ff. eod. l. fœminæ. ff. seq. pœnæ.*

¶ Sed in quarto videtur è contra, vt non satisfiat de rato: vt *ff. de pact. eodem.* l. fin. Solu. dic in paragraphis, vel dotalibus, hic in aliis rebus mulieris. ACCVR.

ADDITO. Die, quòd melius habet patrimonium triplicia genere quod profequatur, vt per Bartol. Bald. Cy. & Salyc. hic, & Angel. Arez. in *ff. pœnale. Inſtit. de actione. cum.*

ᶠ ¶ *Intercedendi.* id est, fatisdationi in rebus vxoris, & earum dilatione. ACCVRS.

g. ¶ *Cognitor.* vt *l. de vxore. infra. ff. fœminæ & l. de his qui not. ac. sempe l. n. §.).*

h ¶ *Prosciperit.* id est, ante oculos scripserit, vel etiam suæ scripturæ dederit.

¶ Et sic nota secundum ᵃ dom. modici: vt *l. de viro in l. filiusque & ff. de pact l. sed & tantum & l. de transactis l. transactionem. & l. ult. ff. procurator. & ff. de arbit. non distinguamus. §. vir. &c.* Iaſon. mand. §. & qui. Sed argum. contra, ᵇ *ff. eod. l. ad rem mandatum & l. ad Imperii.* ¶ Item not. quòd quod in rem pertinentur, in alijs prohibetur: sic & *ff. de fundo instructo. l. quæſitum. §. pomis. & l. cum de lamina. §. cui fundum. & de vſur. l. ij. §. item Pollidius. & l. de pact. remot. l. fin. & l. de vsufr. fol. l. fi ita quis. & l. de prædi. decur. l. fin. dic vt ac hic. &c. lib. e. & ff. de aure & argent. leg. l. & ff. de instr. l. cum præter. in princip. & de mil. & ff. fin. §. sed quod Papinianus.* Sed argum. contrà, *ff. de fundo instructo. l. qualitum. §. fin.* ¶ Item nota, maritum ᵈ esse de præſentia, quæ sine mandato administrationē facit & aliq; qualitat, vt dixi *ff. eod. l. fol. & hic pr. fin. in princip.* ACCVRS.

ADDITIO. Vide *c. quæ. ne procurator. eod. lib.* vbi ACCVRS.

ᵏ ¶ *Effecto.* Hoc expone

ⁱ ¶ *Præsumendi.* & sic ᵉ per consequens à procuratione non removetur. ACCVRS.

m ¶ *Mensaria.* quæ ᶠ mulier facit: vt *ff. eod. l. filia fam. §. fin. & l. seq. vsque ad l. sed mil. & l. poſt litem.* vbique ad l. qua cautione §.). n ¶ *Intercessisse.* scilicet procuratorem, & dominum litis. nec enim inuitis his transferri lis potest.

o ¶ *Nam enim fi.* quando fuit inimici capitales, vel alia iusta causa.

p ¶ *Etiam.* quæ dicit, non solùm procuratoribus volentibus transferri in dominum, sed etiam eis inuitis. ACCVRS.

q ¶ *Inditionis.* [non irritatis priorib⁹ iudicijs] dominus efficiatur, etiam procuratorem instituere possit quod non posset, nisi dominus per litem consectatam fuisset. & dic quòd est dominus, quia potest tales quosdam reprobare, & quosdam approbare, & administrare & iudicare in causa procedat, ac si dominus fuisset litis.

r ¶ *Post causam in iudicio.* Res enim ea integra non est, quæ in iudicium deducta, & contestata est, licèt nondum sententia iudicata definita sit. Itaque dominus potest litem contestatam defuncto mandatum non desinente. Correxim hæc Iuliani confitentia, laudatur à Symmacho *li. 1. epiſt.* Vide simpra *li. 2. tit. cod. ep. 31. Cyr.*

s ¶ *Dominum litis id est, inſtantiæ litis.* Et sic nota quòd per contestationem fit dominus: vt hic, & *l. penult. & ff. de app. l. ab executore. §. fin. & de excep. dol. l. ff. procurator. epo. §.).*

t ¶ *Desinentium id est, recedentium.* Vel dic, id est, mortuum, vt *ff. de curiali. non tenēdi l. & quæ in fin.* ACCVRS.

a ¶ Item.

b Mandatū habens ad vnum, conſtituit habere ad alia: sed sine quo effet capitalis non potest in his tantum recedere in his tantum. Bart. Alex. & Iaſon. mand. §. & qui. Sed argum. contra, *ff. eod. l. ad rem mandatum & l. ad Imperii.* ¶ Item not. quòd quod in rem pertinentur, in alijs prohibetur: sic & *ff. de fundo instructo. l. quæſitum. §. pomis. & l. cum de lamina. §. cui fundum. & de vſur. l. ij. §. item Pollidius. & l. de pact. remot. l. fin. & l. de vsufr. fol. l. fi ita quis. & l. de prædi. decur. l. fin. dic vt ac hic. &c. lib. e. & ff. de aure & argent. leg. l. & ff. de instr. l. cum præter. in princip. & de mil. & ff. fin. §. sed quod Papinianus.* Sed argum. contrà, *ff. de fundo instructo. l. qualitum. §. fin.* ¶ Item nota, maritum esse de præſentia, quæ sine mandato administrationē facit & aliq; qualitat, vt dixi *ff. eod. l. fol. & hic pr. fin. in princip.* ACCVRS.

c Hic ibi exponi potest, subjectionis vel copulæ [pactum vnum. Bart. Alex. & Iaſon. mand. §. & qui. Sed argum. contra, *ff. eod. l. ad rem mandatum & l. ad Imperii.* ¶ Item not. quòd quod in rem pertinentur, in alijs prohibetur: sic & *ff. de fundo instructo. l. quæſitum. §. pomis. & l. cum de lamina. §. cui fundum. & de vſur. l. ij. §. item Pollidius. & l. de pact. remot. l. fin. & l. de vsufr. fol. l. fi ita quis. & l. de prædi. decur. l. fin. dic vt ac hic. &c. lib. e. & ff. de aure & argent. leg. l. & ff. de instr. l. cum præter. in princip. & de mil. & ff. fin. §. sed quod Papinianus.* Sed argum. contrà, *ff. de fundo instructo. l. qualitum. §. fin.* ¶ Item nota, maritum esse de præſentia, quæ sine mandato administrationē facit & aliq; qualitat, vt dixi *ff. eod. l. fol. & hic pr. fin. in princip.* ACCVRS.

d Ex Cod. Th. l. 1.

f Procurator vendicationem litis non effecit, nisi mandatum ad litigandum de ea re specialiter sit mandatum. Procurator non potest.

g Glossa. ponit quòd ſi ſolū dominus litis non potest, nisi dominus litis non potest.

480/C.IV.K.5-4, 419-420

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 421-422

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Paſſim. id eſt, indiſtinctè.
b ¶ Maluerit. nam inuitus non cogitur.
c ¶ Facultatem. vt ff. de minor. l. ſed ſi quamuis. idem Iulianus. & ff. ſi quis ſeruitutem. l. planè. Inſt. de his per quos agere poſ. §. fin. & ff. de arbit. l. non diſtinguemus. § quæſitum. verſ. ſed ſi domini & T. de his qui ad eccl. confu. l. ſin. §. illum autem. ſed hodie prius iurat de calumnia, quàm conſtituat procuratorem: vt [illegible] de iureiurando ... Vel aliter dic, vt ibidem dixi.
d ¶ Forſit. poteſt quilibet & per ſe litigare, ſi vult, vel, &c.
e ¶ Iuſtiores ſc. procuratores: vt ff. proximo. l. & hoc reſpicit quod dixi ff. ſi tamen ita maluerit: quia ibi innuit, quòd poſſit per ſe, ſi vult. & ad illud ponitur hæc exceptio, niſi, &c. i. Vel dic, ipſos dominos litis, quando non poſſunt per procuratorem agere, quod quandoque euenit: vt ff. eod. l. ſiue in principio & T. de his qui non. ... l. 3. Vel tertiò, quia dominus meliùs ſcit veritatem, quàm procurator, vel eſt verius, & legalior perſona domini, & non ita timida.
f ¶ Nonnunquam. & aliquando ob cauſas aliquas iuſtior eſt vnus, quàm alius, vel ad cauſas, ad quas vocantur, erit vnus iuſtior, quàm alius.
g ¶ Vehementiores. id eſt, expeditiores, nam non eſt ſic timidus.
h ¶ Maximi iudicii magiſtratum vocat, quemcunque iudicem in cauſam. reſpectu enim parcium ſuicum eſt magnus.
Additio. Vide eiq; extr. eod. tit. lib. 13.

a Patrocinante in compendium vt qui ... poſſit in procuratoris cauſa.

Ex Cuiac. lib. 19. obſeruat. cap. 1. b Iuratio de calumnia debet qui procuratorem conſtituit.

c Vt. poſſit ... ſuper ... [illegible]

d Maximi iudicii qui.

deſignat auctoritas: paſſim [a] vnicuique (ſi tamen ita maluerit [b]) per procuratorem reſpondendi tribuimus facultatem [c]: niſi fortè [d] quoſdam iuſtiores [e] nonnunquam [f] ob cauſas vehementiores [g] maximi iudicii [h] vocabit auctoritas. Dat. prid. Id. Octobr.

XXVII. [illegible]

Epitome ex Baſilicis.

Ἡ ἀνάδεξις [illegible]

[illegible]

Eadem Latinè per Ant. Contium.

C Onſtitutio prohibet duorum iudiciorum vnum eundémque procuratorem eſſe: ſed alios quidem eſſe in maximis iudiciis glorioſiſſimorum magiſtratuum procuratores, alios verò, qui eloquentiſſimis iudicibus * pedaneis miniſtrent in litibus. ac neque eum, qui litem inchoauit, procuratorem apud diætetam, ſeu pedaneum, eundem ipſum terminare ipſam litem apud glorioſiſſimum magiſtratum, ſed tranſlationem mandati fieri ab ipſo ad alium procuratorem apud glorioſiſſimum magiſtratum reſidentem, nulla impenſa pro permutatione procuratoris facienda in hac tranſlatione, neque communi ſatiſdatione pro hoc metentalmate exigenda, ſed & iudicatum ſolui ſatiſdationem, & de ratihabitione cautionem, ita ab initio concipi, vt comprehendantur in his & expenſæ huius metentalmatis, vt is, à quo exigitur alterutra harum ſatiſdationum ſtipuletur. Quia ſpondeo me, & hunc apud diætam procuratorem pro iudicatorum ſolutione, aut ſatiſdatione confirmaturum. & ſi contingat ex relatione diætetæ, aut ex appellatione data contra ipſius ſententiam transferri cauſam ad maximum iudicium, cui ſubeſt † diæteta, etiam eum ex metentalmate futurum procuratorem in maximo iudicio, ſimili modo confirmaturum me ſpondeo. Si * non hæc omnia obſeruata fuerint, ſi quidem circa maximum iudicium lex hæc neglecta fuerit, competenti ſcrinio quinque auri libras perſoluet pœnam. Si verò apud diætetas hæc lex prætermiſſa fuerit, is, qui litem adimplet, qui aſſidet eloquentiſſimo diætetæ, vnius auri libræ feret pœnam, alij verò duo, qui ex officio ſegregati ſunt, & attributi diætetæ, ſiue ex ſcholis, duarum auri librarum pendent mulctam. Ipſe verò procurator, à quo quid peccatum contrà hanc legem fuerit, plagis caſtigetur à magiſtratu, aut diætetæ interdictus in poſterum procuratoris officio fungi in iudicio.

* ſeu diætetis.

† Vel maior eſt, vel quod aſſeritur.

* Sanctio legis.

XXVIII. [illegible]

Epitome ex Baſilicis [illegible]

Ἐὰν † ὁ ἐγγυητὴς [illegible]

Ἐὰν * [illegible]

† Euſtath. de ...

* Euſtath. de ...

Eadem Latinè per Antonium Contium.

S I fideiuſſor procuratoris non definierit tempus, & dixerit fortè, Ego fideiubeo pro ipſo, etſi mortuus fuerit, aut ampliùs non appareat, idque contigerit, intra viginti dies, alius fideiuſſor dandus erit. Si moriatur, aut aliàs non inuenitur is, qui ad litem ab aliquo datus eſt poſt viceſimum diem à iudiciali decreto ſuper alterius procuratoris datione interpoſito, ſex menſium dilationem habebit principalis reus peregrè degens in remota prouincia ad alium procuratorem dandum: vel ad veniendum per ſe in iudicium. Si enim non in longinqua prouincia abſit, tunc iudicis arbitrio dilatio definietur.

NE

480/C.IV.K.5-4, 423-424
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE LICEAT POTENTIORIBVS, &c.

Dicit de litera procuratione, & eius actionibus: sequitur hic, & sequentibus titulis de clerico. Nam omnia mala exempla sunt orta de forte rebus ut ait Valla.

DIVIS.] CAESVS. Tres habet partes: in prima recitat Imperator constitutionem divi Claudij, qua cauetur, vt si aliquis causam habeat cum aliquo, suffragium potentiorum ratione officij implorauerit, quò magis aduersarius vel ad transactionem veniat, vel cedat in amissione causæ, puniatur: & his suo tramite æqualiter decernat. & hoc in prima. Affamem, fenera fœrenuia puniatur: quæ autem sit pœna, hîc non aperit: & dicitur fenus in faciendo, non in patiendo: quia patiens ea dignus est. & hoc in fecunda. quia autem omnium interest, & maximè pauperum, à potentioribus non grauari: duo præfidi committuntur per dictam constitutionem, fcil. vindicta, si non fuerit obtemperatum, quod in confitutione dicitur: & cognitio pœnæ, fcilicet iactura cauſæ, hoc eſt, vt inducta in cauſam debitore hoc petente, & querelam deponente, neque timente præſes, quòd poſtea ſibi præiudicet, fcil. in dignitate: cùm quærenti ad hoc ſuperior ſit.

¶ Ex iſto textu nota, quòd aſſarnes [a] patrocinium potentiorum, puniuntur in amiſſione cauſæ. 1. Similiter Comitenſes, qui faciunt ciuem ciuitatis aliquam rem pro eis, vt ſub titulo ciuis non fubbat oneribus eis impoſitis: potuerunt amiſſione cauſæ ciui emptæ, quæ debet publicari, ſicut notat Bartol. in l. 1. *Cod. de naui. non euncſſ.* vi. [b] Claudius non ſtatuit primum iſtã Claudium Neronem.

a ¶ *Admodum.* id eſt, valdè.

b ¶ *Conſtituit.* & ideò de nouo conſtituendum non eſt.

c ¶ *Iactura.* id eſt, amiſſionem. [c] Concord. c. 1. de conſtit. cap.

d ¶ *Affererunt.* b antiquo iuris quidam ſic. Tu dic per ſententiam, non ſ. 1. *probatum.* 2. Item quia hic commemorat ibidem duo ſcil. vindictam, & cognitionem huius pœnæ, ſc. iactura debiti, ſi apparent id commiſſum & hoc implorante debitore, & querelam exponente. ACCVRS.

e ¶ *Potentiorum* non loquitur de quibuſcunque potentiore, ſed de eo, qui ratione officij eſt potentior, & qui minorem poteſt ſeruare oſtendere: vt ſ. *de his qui vi metu. cau. l. ſi per impreſſionem.* & ſi *quacunque pre. pa. l.* & ſ. *ſi reſtor prouincia, vel ad eum per. l.* & *patet hic, ſic* ſ. *and. l. fin.* vbi dicit, *ne prætendere, &c.*

f ¶ Ex iſto dicere [d] hic tenetur alter de *alie. indi. mutan. cauſa fac.* quia ibi de pœnæ alia ratione tractat: vt ſ. *de alie. iudi l. ij.* & ſ. *ſi ex noxa. can. l. i.* & ſ. *ſeſtum.* opponitur ſ. *de adue. diuer. and. l.* Sed ibi in minoribus hic in maioribus officialis.

f ¶ *Admoneſtus.* videtur ergo quòd ex ipſo ſolo, quod pacificauit de patrocinio, licet ab hoc fuerit prohibitus, puniatur. 2. Vel forte Codex.

NE LICEAT POTENTIORIBVS PATROCINIVM LITIGANTIBVS PRÆSTARE, VEL ACTIONES IN SE TRANSFERRE.

TITVLVS XIII.

PArs eſt tituli ſuperioris: nam quoad potentiores, id eſt, qui gratia & opibus pollent, ad agendum procuratores fori. Pars potentiores cauſam eorum pro qualibet, & aduerſus quemlibet poſſe. l. quiſquis 3. de poſtul.

Sed non poſſunt nisi agere procuratoria nomine aduerſus quoſdam, qui, vt ait Cuiacius in l. 1. ff. de iud. mut. ea. hoc potentioribus patet eſſe non poſſunt: quod dictum prouerbij ſpectare habet nam & Pindarus, gaudere & ipſe adſpernatus a potente quocunque. & Hoſiodus, Æquandi in a' libris operum & dierum ſic. Et patrocinij nomine in hoc titulo ſignificatur procuratio, non aduocatio nec enim mihi, imò magis patrocinium ſuſcipere præſtat procuratio, qui quaſi rem ſuam agit, vrget, inſtat, immorari ſol ſemper, quàm aduocatus. Et quod addatur, vel actiones in ſe transferre, id perinde ſit, vt intelligatur neque potentiori reſti mandare actionem, vt eam intendat procuratorio nomine, ſicut dicemus, neque vt eam intendat ſuo nomine, emptione, & emolumento litis in ſe transferre: quam operam à potentibus dictum facili inuidiam vel preca, vel pretio, aut pactione certa & longi olim eſt cauſa Conſtitutionis Anaſtaſij in 1 pen. ſ. mand. ea enim eſt de redemptionibus actionum alienarum Conſtitutio autem Claud., de qua agitur in hoc titulo, eſt de his qui actionum ſuarum alios redimunt exactores, aliqui redemptos adiuuant & ruſticus hoc dicitur hic titulus à ruſtico, ſine edicto de alienatione iudicij mutandi cauſa facta, quòd hic titulus eſt de iure, ſine edicto de alienatione rei transfacta in potentiorem ob eo, qui eius rei nomine verebatur ipſe iudicium accipere. Putatur autem hoc titulo tam potentior qui ſuſcepit, quàm credere, qui ei ceſſit actionem: hic enim in credici amittit, ille verò nouus creditor, quasi præſidi prouincia cuſtos fuerit. Nam ex Conſtitutione Claudij, ſuum ius exercere poterant ad præſidem, nimirum Senator, aut clariſſimus ſit is qui ad tenam actionem ſuſcepit exequendam, cum tamen alijs de Senatorum delictis iure veteri cognitio ſit Principis, vel præfecti prætorio, vel præfecti vrbi, aut præſidis prouinciæ, vt dicemus lib. 3. tit. 4. Potentiores ſunt, qui opibus & gratia valent, & contentu ſunt difficiles. CIIAC.

Recipiens patrocinium potentiorum ad terrorem aduerſarij, debet panere in ſaltum cauſæ. Et patrocinium præſtans venit puniendus arbitrio relloris prouincie, qui in prædicto eſt iudex, etiã contra potentiores magiſtratus, quamuis talis iuriſdictionis relloris prouincie regulariter non ſubeſſent. ALEX.

1. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. *Ariſtobulo ſaluſtum.*

[a] Quinè admodùm [a] conſtituit [b] diuus Claudius † conſultiſſimus Princeps parens noſter, vt iactura [c] cauſæ afficerentur [d] hi, qui ſibi potentiorum [e] patrocinium aduocaſſent [f]: vt hoc propoſito [g] metu: iudiciariæ lites potiùs ſuo marte [h] diſcurrerent, quàm potentiorum nominibus [i] niterentur. Quem [k] palam eſt in tantum prouincialium quæſtionibus eſſe commorum, vt huius ſanctionis [l] rectores prouinciarum cuſtodes [m], & contemptæ huius rei vindices fecerit [n]: ſcilicet vt in actores [o], ſeu procuratores in ſubſidia [p] negotiorum vel vſurpatos [q] gratia, vel redemptos [r], ſeuera [s] ſententia vindicarent. Quare cùm interſit [t] in veteretum omnium, & præcipuè tenuiorum [u], qui ſæpe importunis potentium interceſſionibus oppiimuntur: inter litigatores [x] audientiam tuam impertiri debebis. Nec metuas [y], ne præiudices [z] clariſſimis viris: cùm diuus Claudius huius rei rectorem prouinciæ diſceptatorem, & ſi res poſtularet, vicarium ſpecialiter [a] fecerit. Dat. IV. Id. Septembr. AA. III. & II. Coſſ.

dicit affererunt & non, *ſunt affecti* vt ſ. *ſi prætor.* 2. Vel dic è contra, id eſt, antepono, ſc. de amiſſione cauſæ.

h ¶ *Marte.* id eſt, æqualiter, vel id eſt, ſuo ordine.

i ¶ *Opibus.* id eſt, ſuffragijs. & quod dicit, *diſcurrerent*, id eſt, illis de domibus: vt ſ. *ſi ver. per l. fin. in princip.*

k ¶ *Quam.* ſcilic. diuum Claudium.

l ¶ *Diuine ſanctionis* qua prohibentur potentes patrocinari.

m ¶ *Cuſtodes.* quoad amiſſionem cauſæ: ſed iudices quoad penam imponendam ponunt.

n ¶ *Fecerit.* diuus Claudius.

o ¶ *In actores.* id eſt, aduocatos, quos [a] vocat actores, quia cauſam agunt. [a] Aduocati actores vocantur.

p ¶ Sed contrà, ſ. *de ſuſpect. l.* 1. Sed non poteſt aſſumi in rectorem, vt hic poteſt tamen ad hoc confirmandum. 2. Vel ibi non erat potentior.

p ¶ *In ſubſidia.* id eſt, auxilia.

q ¶ *Vſurpatos.* id eſt, male quæſitos.

r ¶ *Redemptos.* ſcilicet pretio.

ſ ¶ *Seuera.* id eſt, capitali. ſecundùm B. & dicitur fenera in faciendo, vel vetius ſecundùm Aſto. pro motu iudicis.

t ¶ *Quare cùm interſit.* quia diuus Claudius, &c. & eſt locus ab auctoritate.

u ¶ *Tenuiorum.* fauentur debilibus: vt *hic*, & ſ. *quando imper. incer. pupil.* & *vid. l.* & *in auth. de mandat. prine.* § *ſi vbi. coll. ix.*

x ¶ *Litigatores.* hoc ipſi quærentes conquirentur eorum reus de tali procuratore.

y ¶ *Metuas.* loquitur præſidi.

z ¶ *Præiudices.* Præiudicat enim, nam alias clariſſimi, & [b] illuſtres non conuenientur ſub præſidatu ſ. *vbi ſi vol ita l.* & quæ excipit, *quoties, &* ſ. *de offic. rec. prouin. l.* ſ. Sed ratione delicti hoc facit ſ. *vbi ſi. vol ita l.* & eſt optimum ſimile in *authen. de mun. prin.* § *patrocinia. coll. ix.* [b] vel. Nec mo. tuo.

a ¶ *Specialiter.* & ideò alij delegare non poteſt vt ſ. *de offic. eius cui mand. eſt iur. l.* 1. in princip. Nec obſtat ſ. *de iudi. l.* 2. *indice in fin.* Nam hîc datur iuriſdictio ab ipſa conſtitutione, vel à Principe per conſtitutionem, vt ordinarius ſit illius cauſæ ſpecialiter: & ideò delegare nò poteſt vt ſ. *de offic. eius cui mand. eſt iur. l.* ibi autem vt delegatus ſimpliciter.

¶ Ex quadæ ceſſione [c] actionis hic titulus dicit in rubr. & in l. ſin. ideò diſtinguat, quia aut ſcio victima voluntate, aut inter vitos primo caſu valet, vt ſ. *de leg. iij. Lucius in princ. & de lib. leg. Lucius.* niſi iam erat in rationem deducta: quo caſu agit hæres. & quod conſequitur, legatario præſtare vt ſ. *de leg. l. quinquies & ſi in eadem ibi paſſim.* nunc [d] hæres. Secundò, ſi quidem potentior [e] ratione officij, actio amittitur: vt ſ. *procu.* & ſ. *qui dare tut. poſſ. auctore. minorib.* ſi alia ratione, nunc habet locum titulus *de alie. iudi.* Si non potentiori: vt ſ. eſt in iudicium [f] deducta, nulla eſt ceſſio, niſi in caſibus: non tamen amittitur ſine ceſſio, licèt fiat ceſſio de ea lucroſa: vt ſ. *de leg. l. q.* & *ſin. in fin.* Si autem eſt inhabitata, id eſt, in iudicium non deducta: c Ceſſio actionis poteſt fieri in victima voluntate.

d An inter victimas voluntate codi poſſit actio.

e An æquali fieri poſſit ceſſio actionis lucroſa.

480/C.IV.K.5-4, 425-426
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HIS, † QVI POTENTIORVM NOMINE titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in lites prætendunt.

TITVLVS XIV.

Dilectis de potentiorum nomine titulos falsa nomina scribentibus, vel aliorum patrocinia inferentibus, vel falsis titulis prædia quorum nomine commentitur, imponunt, qui prædia falsò sibi asserunt potentiorum: quod plerumque fraudis patrocinio defendere vel defendendo causa sua, vel adsertores perverse faciendi, aut sollemnendi gratia, dum res falsicis quadam modo usque sumit esse prædium, & asserunt esse sua, quam titulus commendat quæ de re D. Augustinus in hunc fere modum Vid. l.i. *Ne donatio inter virum & uxorem, possit de titulo potentis titulos mendaces, ipse vult esse possessor, & fructum domus sua de aliena titulo mentiri, vt eum titulus latius patet, concurrit: quo potentia nominis adhibenda à pauperi. Parvis non licet etiam sine titulo in singulos possessoria uerbi commoveri, & prærendere quod est intercalcis, & penes quos hoc fore scit, de pastore ipso iure notatur infamia, quasi rudemptor calumniæ, & alienatorem, vt Græci notant eo ha verba legis, adfirmans sum publica fundi sua esse, etiamsi nulla condemnatio intercesserit. Is autem qui potentiam nomine adsentur, causa cadit: vel si manifestum constet baluerit, plumbata culpa damnatur in metallum.* Cyzic.

Qui titulos, seu insignia potentiorum prædiis sibi affigunt, vel eorum nomina in lite prætendit, sua iure priuantur, & in metallum damnantur: & potentior si consenserit, infamatur. h. d. in effectu.
Bald. Sal. & Alex.

1. imp. Arcadius, & Honorius aaa. *Mulcta P.P.* †

Nimiaduerimus plurimos [a] Iniatarum [b] desperatione causarum, potentium titulos [c], & clarissimæ priuilegia dignitatis, his, à quibus in ius vocantur, opponere. Ac [d] ne in fraudem † legum, aduersariorumque terrorem his nominibus abutantur, & titulis: qui [e] huiusmodi dolo fuerint conuicti, afficiendi sunt publicæ sententiæ nota [f]. Quòd si nullum hac in parte consilium prærbuerint [g], vt libelli, aut titulis eorum nominibus [h], vel addibus affigerentur alienis: eatenus in eos, qui fecerint, vindicetur, vt affecti [i] plumbo [k] † perpetuis metallorum supplicijs deputentur. Quisquis igitur lite pulsatus (cùm ipse [l] & res [m] possessor, & iuris [n], & titulum [o] illatæ solenniter postulationis exceperit [p]) conradictoriis libellis, aut titulis ad eius nomen crediderit ingerendum [q]: eius possessionis [r], aut causa [s], quam sub hac fraude aut retinere [t], aut euitare [u] tentauerit, amissione mulctetur [x]: nec

[a] Nimiaduerimus.] Cassv. Petebam à te fundum: dicebas aliquem clarissimum esse possessorem illius fundi: vel ex nomine illius fundum possidere & inscriptionem quandam in illo fundo fecisti talem. *Hoc fundus est talis potentissimi, & hoc fecisti, quò magis me ab agendo repellares.* quæritur nihil conficiatur, quæritur? Et dicit Imperator, quòd accusabuntur plures rem contentem hoc facto, hoc in prima. In secunda habuit petitum in perfona potentium, qui confuluerunt contra facem imperii, vt in facto illo [illegible] & hac finaliter dicit in hac lege, & in [illegible] & potest contingere [illegible] vel verisimile cum hac secunda parte. In tertia dicit [illegible] potentiores

[a] Iniatarum vel adl. vand. Si autem conflat eam simulatam, * nulla efficax § ... quæ vsus quod agi, per tempus. Si dubitatur, * an sit simulata, vel non, ex tribus præsumitur simulata. Scilicet quòd pro parte debitoris, & pro parte donatis: cum quod minores petitio vendatur

Eadem alienum sui patrimonii ratione ejicij, perdat actionem illam, & cessio non habet effectum. h. d.
Alex. *concordat* Bal. & Sal.
1. *imp.* Arcadius, Honorius, & Theodosius aaa.
Iunnali P.P. †

Si cuiuscumque * modi actiones * ad † potentiorum

[a] Diuersarum.] Cassv. Petebam à te fundum: dicebas aliquem clarissimum esse possessorem illius fundi vel ex nomine illius fundum possidere & inscriptionem quandam in illo fundo fecisti talem. *Hoc fundus est talis potentissimi, & hoc fecisti, quò magis me ab agendo repellares.* quæritur nihil conficiatur, quæritur? Et dicit Imperator, quòd accusabuntur plures rem contentem hoc facto, hoc in prima. In secunda habuit petitum in perfona potentium, qui confuluerunt contra facem imperii, vt in facto illo [illegible] & hac finaliter dicit in hac lege, & in [illegible] & potest contingere [illegible] vel verisimile cum hac secunda parte. In tertia dicit [illegible] potentiores

fuerint delatæ [b] personas, debiti creditores iactura * multentur. Aperta enim credentium [c] videtur esse veracitas, qui alios actionum * suarum redemunt [d] exactores. Dat. V. Id. Iul. Honorio * VII. & Theodosio II. A. Coss.

[a] Iniatarum.] Cassv. Petebam à te fundum: dicebas aliquem clarissimum esse possessorem illius fundi vel ex nomine illius fundum possidere & inscriptionem quandam in illo fundo fecisti talem. *Hoc fundus est talis potentissimi, & hoc fecisti, quò magis me ab agendo repellares.* quæritur nihil conficiatur, quæritur? Et dicit Imperator, quòd accusabuntur plures rem contentem hoc facto, hoc in prima. In secunda habuit petitum in perfona potentium, qui confuluerunt contra facem imperii, vt in facto illo [illegible] & hac finaliter dicit in hac lege, & in [illegible] & potest contingere [illegible] vel verisimile cum hac secunda parte. In tertia dicit [illegible] potentiores

[a] Iniatarum vel adl. vand. Si autem conflat eam simulatam, * nulla efficax § ... quæ vsus quod agi, per tempus. Si dubitatur, * an sit simulata, vel non, ex tribus præsumitur simulata. Scilicet quòd pro parte debitoris, & pro parte donatis: cum quod minores petitio vendatur

[a] Diuersarum.] Cassv. Petebam à te fundum: dicebas aliquem clarissimum esse possessorem illius fundi vel ex nomine illius fundum possidere & inscriptionem quandam in illo fundo fecisti talem. *Hoc fundus est talis potentissimi, & hoc fecisti, quò magis me ab agendo repellares.* quæritur nihil conficiatur, quæritur? Et dicit Imperator, quòd accusabuntur plures rem contentem hoc facto, hoc in prima. In secunda habuit petitum in perfona potentium, qui confuluerunt contra facem imperii, vt in facto illo [illegible] & hac finaliter dicit in hac lege, & in [illegible] & potest contingere [illegible] vel verisimile cum hac secunda parte. In tertia dicit [illegible] potentiores

480/C.IV.K.5-4, 427-428
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

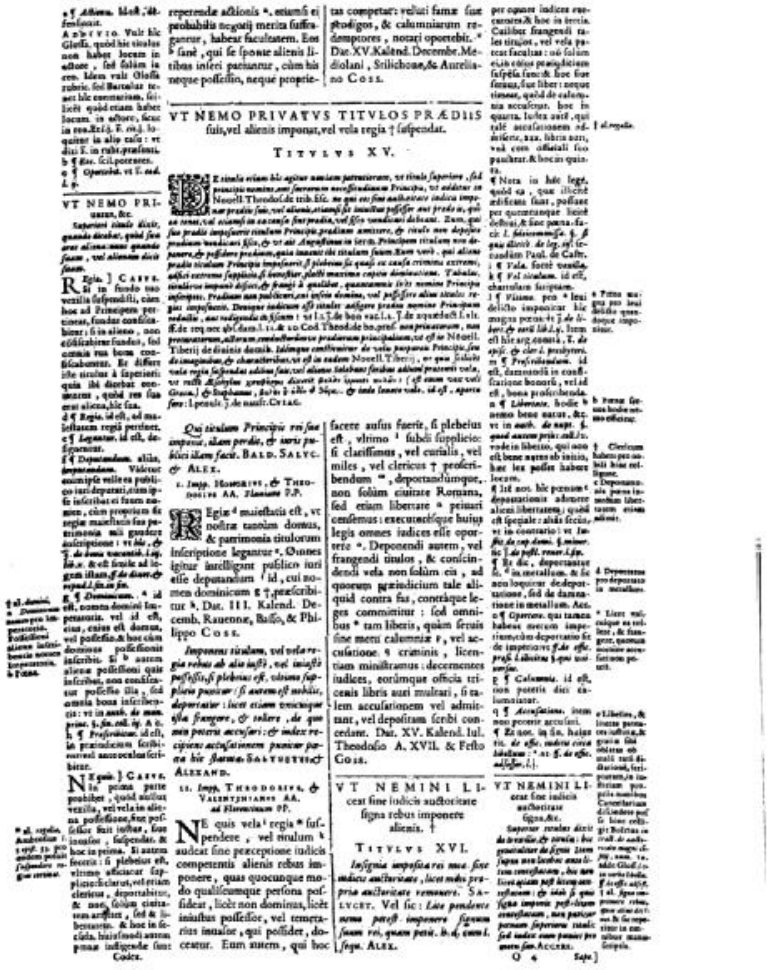

480/C.IV.K.5-4, 429-430

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE FISCVS, VEL RESPVBLICA * PROCVratione * alicui patrocinij causa in lite † præstet.

TITVLVS XVII.

DE NEGOTIIS GESTIS.*

TITVLVS XVIII.

480/C.IV.K.5-4, 431-432
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 433-434

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVi pupilla.] CARVS. Mandato tutoris negocia pupilli gesta, an ei pro tutela actione teneatis, quæritur: & respond. quòd non; sed negot. gest. quia non ex tutor gessisti, & tenaci mandati teneris, & iste tibi contrarius, & tibi pupillus neg. gest. ad repetendum si quid impendisti.

a ¶ *Mandato.* tutor mandauit gerenda pupillæ negocia: & non pupilla tutoris: licèt hoc hæc litera etiam tolerare posset. ¶ Item quomodo ex mandato hæc actio datur: vt. *Instit. de obligat. quæ ex quas. contr.* §. Item quæ est contrà? Solu. hic pupilla non mandauit, licet mandauerit tutor. ACCVRS.

b ¶ *Pro tutore.* vna pars est, sicut bonorum possessio.

c ¶ *Non videtur.* vt ideo teneatur actione protutelæ [a], qua ille teneatur qui credit se tutorem vt *ff. de re qui pro tut. neg. gestis* l. 5. & per totã. Et enim vnum nomen procurator: sed hic non credebat, sed sciebat se non esse tutorem: nec gessit vt tutor. ¶ Sed qualiter debebat agere potiùs prætorem? Dic quòd plus consequitur, vel quia tacitè [b] habet bona obligata. 2. Vel poterit gestor ad vnum attendere, procurator ad omnia: vt *ff. eo Lvcivvs.*

d ¶ *Pupilla.* [c] & eius contemplatione gessit, secundum Io. Vel forè etiam si non eius contemplatione: vt *Instit. eod. tit. Igitur.* [d] Item contemplatione non pupilli, si gessit vt in fraudem opposito. Gl. dicitur tamen pluries hanc Gl. delere: tamen videtur pulcrum hic apponi.

Officii.] CARVS. Si libertus filiam patroni negocium gessit, quæritur an ei contra eas negot. gesto. actio competit? & resp. quòd dicit pupilla: quia tecum si esset adulta, secundum quosdam. Tu dic, quòd nisi potestis tur à principio: non repetitur *ff. eod. Neseruius.* ¶ Ex hac l. nota differentiam inter officium, obsequium, & pietatem. BALD.

e ¶ *Officia.* Officium [e] dicitur inter hominem & hominem: vt *ff. de fer. exspor. I. ferunt in fin.* Obsequium inter patronum & libertum: vt *hic. & ff. de obsequiis, in vxor. & ff. qui pe. cod. patroni.* Pietas verò dicitur inter patrem & filium: vt *C. eod. l. & ff. de cur. fur. l. furiosi matris.*

f ¶ *Familiæ.* tu libertus.

g ¶ *Pupillæ.* aliud forte si adultæ essent. Nam notabiliter videtur hic ponere pupillas esse duas ideas in adulta, nisi protestaretur. *ff. eod. l. Neseruius.*

h *Curatorem.*] CARVS. Si pater tuus in testamento curatorem dederit tibi, & negocia tua administrat nunquerimur, an tibi neg. gest. act. competat? & resp. quòd licèt recte datus non fuerit, tamen neg. gest. actione tenebitur, quia non recte egit. *Instit. de curatoribus* §. 1. ¶ *Non.* ex hoc tex. tibi, *inst. eod.* fallitur de facto: quia ante [f] confirmationem iudicis non habebat nec administrandi vt *ff. de excus. tut.* l. CAIVS. BALD.

i ¶ *Fallitur.* vt *hic* [f] & *Instit. de cura.* §. 3.

k ¶ *Esto.* Curatorem dicam in testamento? sed non valebit.

l ¶ *Heredes.* vt *ff. eod. Lvcivvs.* Nec [g] etiam debet amodò postquã se immiscuit, vel genere crepit, deserere nisi petito curatore, vel certiorato cognatus pupilli: vt *ff. de admin. tut. I. tutores.* §. *curatores. & de eo qui pro tu. l.* 3. §. ¶ Quatuor [h] modis dicitur negotium ad aliquã pertinere: vt quia impendi in rem tuam. *ff. eo. I. pupilli.* §. *videamus.* 2. Ipsa gestu (quando solui creditoribus, cuius vt *hic.*) 3. Cura & solicitudine (vt *ff. eo. l. si pupilli.* in prin. vt in procuratore & curatore.) 4. Ratihabitione: vt quia exegisti à debitore meo, & ego ratum habuerit *ff. eo. l.* §. *pupilli in fi. I. ab eo.*] CARVS. Negotia mea gessisti, & male, vnde ex mala administratione mihi in xij. tenebaris. me heredem instituisti in duabus vncijs. quæritur, an ad repetendum 2. aduersus cohæredem mihi neg. gest. competit actio? & respon. quòd sic. in ¶ *Gessi.* & malè: sicque in duodecim pœnæ factus est debitor.

a ¶ *Ex duabus vncijs.* Vide fusè scripta ad *tit. de hered. aff.* CVIAC.

b ¶ *Adeas.* non soliùm si omittas, durat actio; sed, &c.

c ¶ *Competit.* vt *ff. de he. petit. l. pe. f. si vnus. & ad leg. Falcid. l. licet. & ff. de pæn. l. debitori. & ff. de rei vind. l. item à matre. & hic.* [i] aliàs compensatio di gratia dimittit vt *ff. de hered. actio. l.* §. *adulta. & ff. de ben. inflit. l.* §. *compensandi. & ff. de leg.* 3. *I. cum pater.* 1. *Titio.*

d *Duæ fus.*] CARVS. Si negocia mea gessisti, & quia militiæ causa aberam, contra te act. nego. gest. intentare non potui per x. annos vel viginti, mihi restitui an ea decem quæritur? & respon. quòd sic. non enim longi temporis spatio, id est, x. vel xx. annorum excluditur, cùm sit personalis, & durat vsque ad xxx. annos.

e ¶ *Ciuiliter.* id [k] est, ciuiliter. prætoria [l] enim hæc est actio: vt *ff. eod. I. ait prætor in prin.* 2. Vel largè accipe ciuiliter, vt etiam prætorias comprehendat: vt *ff. de cur. imp. l.* §. 1.

f ¶ *Militares.* sic euenit hanc idem si quilibet causa, vel sine causa.

g ¶ *Tardius.* id est, tardè. nondum enim xxx. anni elapsi erant vt fabricio.

h ¶ *Hoc genus.* id est, huiusmodi, scilicet personaliam: vt *ff. de compens. prox. l.* §. 2. Vel genus [m] id est, species, scilicet negotiorum gestorum.

i ¶ *Præscriptione.* scilicet decem vel viginti annorum. durat enim xxx. an.

k ¶ *Excludi.* id est, tolli.

C *Pecuniam tuam.*] CARVS. Si à debitore meo pecuniam mihi debitam exegisti, & solutionem tibi factam tuam habui tu a mihi contra te actio negotiorum gestorum competat, quæritur? & respondeo, quòd sic. videbatur quòd non, sed mandati: quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur: vt *ff. de neg. gest. I. semper.* contrarium tamen est verum.

a ¶ *Si pecuniam tuam.* id [n] est, tibi debitam: vt *ff. ff. certum pet. l.* § *fi. & ibi.* ACCVRS.

b ¶ *Tullius* nomine, aliàs non posset haberi ratum: vt *ff. de precar. l.* § *fi. & ff. eod. l.* § *pupilli.* § *fed & qui dixit.* nam & *ff. hic.* [o] autem nec mandatum ego creditor, nec ratum habeo: debitor meus mihi remaneret obligatus: vt *ff. eod. I. Stichum.* § *fin.*

c ¶ *Exegit.* nomine tuo. ACCVRS.

a Negotium gerunt qui alterius alicui debitor petit.

b Successio in debito non cadit. adde *I. debito. Inst. de hereditat. ad.*

c Ciuiliter. pro ciuiliter agere.

d Negotiorum gesta actio, prætoria est.

e In nomine ciuiliter hoc *I. pretorium.* prædixit *I. ad. turpe. &* ita bene debere dicunt Cuiac. *I. 1. C. de remiss. & contrab. pignor. Cuius* instructio & explicatio est hæc hemerodidascalica.

f Quæ pro specie.

g Tuã pro tibi de qua? dissentiunt scripti quos vide *I. 1. infra. C. eod.*

480/C.IV.K.5-4, 435-436
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Eum. S. Iulianum.

a Ratihabitio & quando mandato comparetur.

† Vide nota. ad l. cuius. de com. & vtra. sigul. Cuiac.

b Negotiorum gestio vnum oritur ex tribus bitibus.

* al. Alexand. A. Tri.

† al. Hermin.

c Negotium alienum esse dicitur quatuor modis.

d Matri an possit repetere alimenta filio facta.

e Alere matris filiumne.

f Prudentiâ, & mater.

g Quod matri expediti in alimentis pro filio non repetit à filio.

† Vide nota ad l. cuius. de com. & vtra. sigul. Cuiac.

* al. decessit.

† al. pro inobed. legitur, adeo, nec vnio video cur ei stetur eundum filiorum negotio hic ad di debeat, cum præferim in hac posteritate spetie non dicatur animo gerendi animo percipiendi, sed potius gerendi. Cuiac.

a Peculii ei quadruplum, & hereditatis, quasi cautionis, prodidium, admonitionis.

* imparem.

* impendere.

b Expensis luctuosa exequiis matri non debet imputari vxoris hereditas & ei herediti datur.

c Dotis imputatione peccunia expensa vxoris facta: & quando ex dote lucrum conferre in eas expensas debeat.

a ¶ *Alimenta, vt ff. ea l. Pomponius in fin.* ¶ Sed contrà *ff. de reg. iur. l. semper qui non prohibet.* vbi dicitur ratihabitionem mādato comparari. ergo mandati datur actio, non negotiorū gestorum. Sol. hic ratam habet negotium ab absente factum. ibi à præsente, secūdùm Ioan. 2. Vel ibi fuit mandatum, vt generet: non tamen susceptum. Postea dominus ignorans gesta procuratur, & dominus ratum habuit: vnde datur mandati propter præcedens mandatum, secundū Bulga. 3. Alij dicunt ibi in falsificatione iudicio sisti, in qua fit speciale: vt & alia multa sunt specialia in iudiciis: vt *ff. si quis cautionibus l. 4. & ff. posit. test.* 4. Vel dic comparari mandato: sed non per omnia. ¶ Item vnde b nascitur hæc actio negotiorum gestorum? Ratihabitione. non ex præsentia actionis: sicut in actione pro socio & tutelæ, quarum veteri contractu vel quasi oriuntur finito demum officio: vt *ff. de tutel. & rat. distrah. l. si tutor. in fin.* sic & in cōtractu, do vt des, demum semel tradito nascitur actio ex præsentibus pacto: vt *ff. de rerum permutatione. l. ex placito.* ¶ Et not. hic quod quatuor c modis dicitur negotium alienum: vt dixi *ff. rod. l. si pupilli. §. idem ait. in fin. §.*

c *Si seruum.*] Casvs. Si in seruo meo agitato curando tempus fefellit, an negotiorum gestorum actione repetere possit, quæritur? & videtur quòd sic, & videtur gessisse. Vivian.

c ¶ *Inuitus.* Quid si tem & credidit velim cùm non erat? Respond. dūm quodlam: vt *ff. de pact. pact. adde Cin. l. paternis. in verbo grauis. infra de pactis pact. & Bar. l. qui filio pact. in fin.*

d ¶ *Negotium.* Quid si in causa noxali seruum defendat? Resp. idem quod hic habita distinctione huius legis, *ff. eodem. l. qui seruum.*

d *Limenta.*] Casvs. Si nomine alimentorum in filium mater aliquid impendit, an repetere possit, quæritur? & dicitur quòd non, cum officio pietatis fundta videtur. & autem illa negotia tanquam aliena vilitèr gessit, & impendit animo repetendi, per actionem negotiorum gestorum repetet. & materna affectione quasi animo donandi non repetet. Vivian.

e ¶ *Prudentiâ.* & mater.

f ¶ *Materna pietate.* quæ impedit repetitionem: vt *ff. eodem. l. g. Quod matri. & paterna.* ¶ Et die d cùm mater alit filium: aut patre viuente, & tunc non repetit à filio: vt arg. *supra eodem. l. 4. vers. fin.* aut eo mortuo: & tunc intenta e rationum eidem: vt *infra de pac. pact. l. mor filium.* & hoc etiam si fuerit protestata quòd has expensas animo repetendi, non donandi fecit. Si autem puberem habeat annos: & tunc cùm quæritur de facto, iudex f deneget repetitionem ex qualitate siue ex quantitate facultatum matris & filiorum & impensarum, & ex qualitate personarum: vt *hic, & ff. de liberis agnos. l. si quis alimentis, usque ad §. si vero pueris. & §. si mater & hic. Id autem quod expenditur in alimentis pro filio debetur. §. de donatio. inter virum & uxorem. l. virum. & ff. commoda. l. in rebus. §. posset. & de libe. agnos. l. paul.* & idem in cura, seu tuo patre. Si g autem dimittio habeo solutum sit matrimonium tunc si culpa matris, aluerit apud patrē expensis nutritionis: tūc idem, scilicet quod aluerit apud matrem expensis patris, vt Hermin. c. quando culpa viri factum fuit diuortium: vt *in authentic. vt inter nup. & vxor. matri & auia. §. illud quoque. collat. vlt.* & eadem per omnia die in aula & prouisa: vt *ff. rod. l. Nesennius.* In aliis autem expensis, quæ h non fiunt circa alimenta, seruus quòd hic subsistit.

g ¶ *Ostenderit.* tu mater, quia fuisti protestata: vt dicta *l. Nesennius.* secundùm quosdam. 2. Vel dic verùm quod ipsa quòd non monstratur cōtrarium: vt *§. qui mihi. non possl. super rerum. lib. xij. & §. qui testamentum fa. poss. l. ij.* & sicut in alimentis: vt vbi exigatur protestatio.

¶ Et sic verbum, *ostenderit*, est actiuum: quia ipsa ostendit. & in hoc dicitur agere. 2. Alij dicunt, *ostenderit* esse præsens passiui: quia filius est qui hic ostendit, & sic ponitur passiuè quātum ad matrem, & in hoc ipsa dicitur pati. quod non placet: quia sic contra loquam p. obtinebit: & facit *§. de expensis. & patris. vnico. l. liber. & ff. fa. ercis. l. quapatet. ij.*

h *Si filius.*] Casvs. Si filius hæ iuris negotia patris gerens, debitum eius soluit, & animo repetendi: actione negotiorū gestō à filio habet? & videtur quòd sic, quia cohæredib. repetet quod soluit. & autem animo donandi? non repetet. Vivian.

h ¶ *Alliterum.* cōtra patrem vel eius heredes.

i ¶ *Cùm soluerit.* non de castrensi peculio b vel quasi: quia tūc repeteret etiam eo vitio: vt *ff. de fil. de castr. l. f. dubitatur. §. fin.* in eo enim vt paterfamilias habetur: vt *ff. ad Macedo. l. ij. & §. de excus. & ibi l. sacrosancta.* Solui ergo ille de propria bonis, vnde de propria bonis fuit patris soluisse videtur. ¶ Quid autem de adventitiis? Dicunt quidā quòd repetit mortuo patre, per actionē famil. erci. non eo vitio: vt arg. *§. de hoc quæsti. idem oportet in prin. & l. 20 l. sine prostatre.* Ioan. contrà: quia præsumitur donare patri per hanc l. Adrianvs. Hæc lex videtur contrarium dicere, *quòd* videtur soluisse filius animo repetendi secundùm Bart. hic, quod probatur in simili. *§. præsat.*

k ¶ *Si donandi animo.* fi, i. quia. & ideo hæc infert, *si igitur, &c.*

l. Vel die quòd condictio aliter ponitur. *ff.*

l ¶ *Suo.* quærit tibi aues.

m ¶ *Gero.* cum animo donandi.

n ¶ *Cum patruus.* coheredibus patris. hæc c enim actio heredibus & contra heredes competit: vt *ff. eo. l. si hæc autem.* & facit *ff. famil. erciscæ. l. heredes eius.*

c Negotiorum gestorū actio heredis & cōtra heredi datur.

Quod in vxorem.] Casvs. Si in cūratione vxoris tuæ ægræ aliquid impendisti, à socero tuo repetere non potes: quia animo affectionis hæc fecisse præsumeris. Si autem in funus eius aliquid impendisti, repetes à patre ad quem dos redire debeat, actione funeraria. ¶ Nota quòd maritus tenetur d vxori infirmæ subuenire de alimentis & medicinis, & omnibus necessariis. nam cùm duret matrimonium, tenetur labore onera: & si non habuit, nec ex pacto nec ex statuto potest dotem lucrari: vt *l. si ab hostibus. & ff. sol. mat. 2.* Sed puta quòd matrius expulit vxorem de domo cùm quid debeat eam alimentare? Resp. si propter culpam matris, &c. si vxoris, non, sec. Iac. de Aret. Cy. & Bald.

d Expēdis luctuosa exequiis matri non debet imputari vxoris hereditas & ei herediti datur.

o ¶ *A socero.* i. à patre vxoris tuæ.

p ¶ *Expēdere* expēsum referre, vel. i. imputare: vt *ff. l. Nesennius.*

q ¶ *Vxor.* vxoris tuæ.

r ¶ *Recuperare.* à patre mulieris.

s ¶ *Cessante.* finetenus actione de dote: & e etiam ipse vir tenetur conferre si quid sibi de dote remanet: vt *hic, & ff. de reli. in sum. & l. seq. & Imparem. & l. seq. & ff. de iure do. l. item in fundo. §. vxor. & arg. ff. de in rem vers. ff. si filiusfamilias.*

e Dotis imputatione peccunia in vtilitatem expensa facta: & quando ex dote lucrum conferre in eas expensas debeat.

480/C.IV.K.5-4, 437-438
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 439-440

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

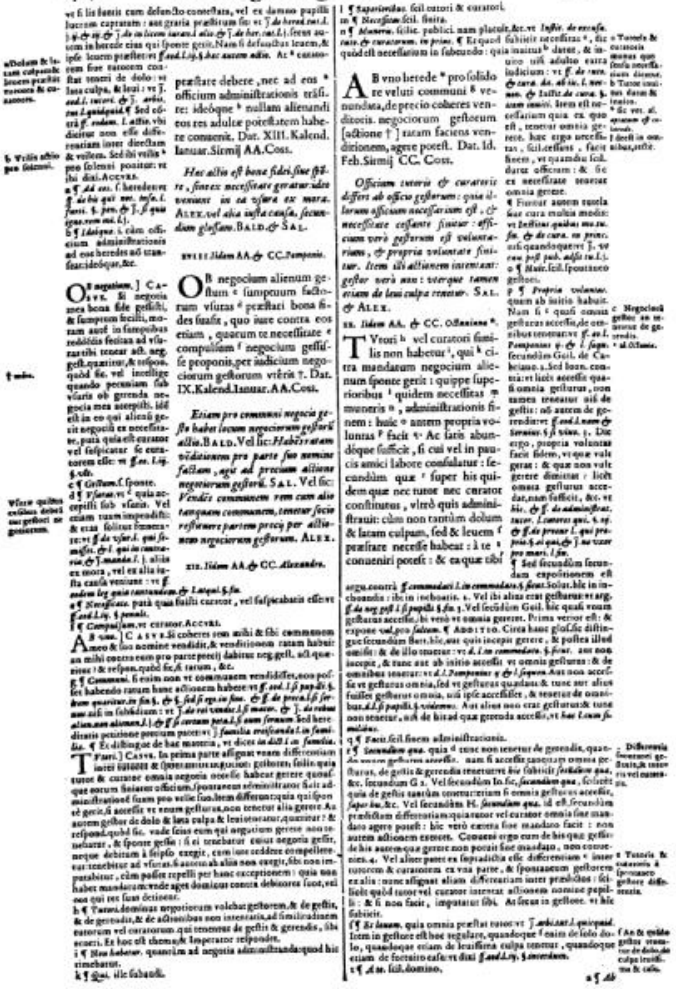

480/C.IV.K.5-4, 441-442

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 443-444

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HIS QVÆ VI METVSVE CAVSA gesta sunt.

TITVLVS XIX.

DE HIS QVÆ VI METVSVE CAVSA GESTA SVNT.

Periculum interitus sollat ad fiarum & metum inferentem. SALVC. & ALEX.

1. Imp. ALEXAND. A. Faliol.

EFrectionem eorum quæ vi vel furto ablata sunt, etiam si postea intercederint, integram esse, iure responsum est PP. X. Kalen. Decembr. Maximo II. & Ælianо Cons.

Spontanea fidutia metum in promittendo adiectum purgat: & sic actionem quod metus causa tollit. SALVCIVS, & ALEX.

11. Idem A. Alexandro.

VIm te non solùm cauſſe, verùm etiam ſoluiſſe pecuniam confitentis: qua ratione vi vim paſſus creſcui quod illatum eſt, poſtules, perſpici non poteſt: quando, veriſimile non ſit ad ſolutionem te properaſſe omiſſa querela de chirographo. vtpote per vim extorto, nili & in ſoluendo vim te paſſum dicas. PP. VI. Kal. Iul. Alexandro A. II. & Marcello Cos.

Vendens vel eius heres fundum

480/C.IV.K.5-4, 445-446
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S[i vi] CAVE. Si ædes meæ metum intulisti vt tibi fundum venderem, & tu emisti, & alij eum vendidisti aut contra fecundùm emptorem cessio precio quod eum accepisti, ad restitutionem fundum actio mihi cópetat, & quæ quæritur? & respond. fic & datur ei in tem vtilis actio nisi præscriptione xx. vel xxx. an. se tueri possit: cùm heres si directò vel per patrem meum medium cadam.

a ¶ Si vi. quarenam ad corpus meum quoad animam.

b ¶ Si maxim. i. quod maximum videbatur, vt agere non posset.

c ¶ Restituis. fiue directò, fiue per medium patrē datur hmodibus hæc actiones *C. quod dicitur. §. fin.*

d ¶ Reddita. C. ei qui dedit, vel ei qui emit ab eo: & sic fiue hic: & cogetur primus emptor habere ratum, cùm ipse teneatur secundo de euictione: vt *ff. de negot. gest. l. Solumodo & ff. l. Pomponius. §. qui vna vtilitas. ff. de ædil. l. Sequen. & ex excepti. dolo l. si opera.* hoc quæ quilibet in suo reponitur ratus: vt *infrà de rebus eor. quæ sub tut. &c. l. vlt. & ff. de minor. l. quod si minor. §. restituendo.* ¶ Sed ad hoc quòd dicit reddi debere precium, est contrà *ff. de rei vindic. l. §. manifesti.* Sed hîc restituit, quia verisum est in fui vtilitatem, id est, aut, cui succedit, quia persona heres sustinet: vt *in authen. de restitut. & non prestitis §. sed. vsque &c & ff. de rei vendic. l. emptor.* ¶ Et eodem modo soluitur *ff. de præscrip. xxx. vel. l. in fin. & ff. l. ea res domo. vel tempus l. §.* ¶ Item ad idem est contra *ff. de reficiend. vend. l.* Sed ibi abundat, *maxim.* ¶ Item ad idem est contra *ff. an §. fi. per impressionem.* Sol. ibi speciale. ¶ Item quod precium creditum? Resp. quod præsumitur est ann. Nam & si nihil non pegitimum esset, nihil redderet vt *ff. de emti. l. super emptione.* sed si aliquid sit minus, & illud reddi posset, vt *ff. de reiudic. lib. quem mihi arbitrum.*

c ¶ *Iterum.* licèt enim non sit dominus de iure ciuili (transtulit enim dominium in emptorem) tamen de æquitate prætoria videtur dominus esse, quia nondum videtur se fuæ exclusus, &c. vt *ff. de in integ. restit. Lucius.* & nō videtur possessionem adeptus, &c. vt *ff. de acquir. poss. l. non videtur.* Et dic in rem, id est, reiscitorium.

f ¶ *Quoque* quasi dicat non solùm personalem quòd metus causa: sed in rem scripta: & datur contra quemlibet possidentem: vt *ff. de rei vindic. l. §. fi.* & datur contra quemlibet possidentem vt *ff. eod. l. metum autem. §. fi. & l. §. eum. §. in hac. & §. aliquando.* ¶ Tria ergo auxilia dantur ex hoc edicto. Actio in rem vtilis, & actio personalis quod metus causa. Item exceptio metuentis hoc, *& ff. eo l. vnic. §. fed quod prætor. & ff. hoc. & §. vltim.*

g ¶ *Longa possessione.* vt decennij inter præsentes, vel xx. inter absentes. ACCURS.

h ¶ *Mouetur.* præscribit enim velli rei vindicationi, non actioni quod metus causa, cùm ipsa sit personalis: vt *ingressus de actio. §. præterea quæritur.* & eadem fit inter XXX. annos, ignoram: vt *ff. de confirmat. prout. §.* secundùm Plac. & sic, *si modo*, &c. refertur ad vtilem in rem, non ad personalem. a. Vel die præscribi actioni quòd metus causa, nam ea excedit 5 suos terminos in eo quòd est in rem scripta, & datur contra quemlibet possidentem: vt *ff. eo l. metum autem §.* Ita excedunt à nos suis terminis: vt *ff. de ædil. dict. Modernus ord. i. fin in fin.* ¶ Item oppono, quomodo præscribit qui dominus factus est per traditionem: vt *Inſtit. de rerū diuisi. §. per traditionem.* & per voluntatem 6, licet coactam: vt *ff. eo l. si mulier. §. si metus. & ff. de vsurpat. §. sequitur. & quod Rofr.* quo ad istā ciuile verum efficit de præscrip contrà vt *ff. de in integr. restitut. Lucius.* Præterea quia est dominus de iure ciuili, multo fortius præscriptione longi temporis tueri in dominio prætorio se debet: vt hic magis contra intentionem agentis præscribatur, quàm dominium: vt *ff. de cap i in bello. §. ff. quæ seruum.* ¶ Item adhuc contrà *Inſtitut. de vsucap. §. furtiua. & ff. de vsucap. pro empto. i. §. pactum. & ff. de vsucap. Lucius. solum in princip. & l. sequitur. §. quod autem.* quibus legibus dicitur quòd res 7 furtiuæ & vi possessæ non præscribantur. Solu. ibi de vi 7 expulsus: hic autem compulsus, in 8 qua est voluntas. hodie enim male fidei possessor, &c. vt *in authen. vt spolia. large. §.*

rsum. adhuc ex. & ff. de dolo. l. & eleganter. in princip. nam in metu dolus est. ¶ Item à emptore est mutuo exceptione, nōne potuit agi contra metum inferentem? Respond. non: vt *ff. de his qui à non do. ma. l. fina. in fin.* ¶ Item quæritur? fiunt eadem restitutio: hic ad-omnia iure.

Item & illud post completum vsucapionem, hic sunt.

† Contra. ¶ Iré quo iure est obligatus bona fidei emptor, an actione personali? Respond. ex variis figuris casuarum: vt *ff. de actio. & obligat. l. in prin.* ¶ Item quid si res est integra, an agetur quod metus causa contra eum qui me compulit vt venderem? Resp. secundùm Io non, cùm ipse iure nō teneat cōtractus, vt in dolo simplici: vt *ff. de dolo. l. & eleganter in prin.* vel illudit in simplici dolo.

S[i per vim.] CAVE. Si per metum compulsus me vt fundum meum tibi venderem, an actio quod metus causa ad recuperandum fundum mihi competat, quæritur? respond. quòd sic, nisi posita ex interuallo venditione confensum tacitum vel expressum præbuissem: & dabitur intra annum, nisi restituatur ex prima sententia quæ iudex eum fundum mihi restituat in quadruplum post annum in simplum causa cognita. In causa cognitione hoc vere est, an mihi alia actio competat quæ ñ competat, hæc non dabitur. & intellige quòd actio quod metus causa dabitur reflato precio tibi, quod accepi pendente. ¶ No quòd contra hanc actionem opponatur exceptio confensus adhibiti. BALD.

i ¶ *Si per vim.* Geo compulsiuam.

k ¶ *Corpora.* vel aliam similem metum: vt *ff. de transactio. l. incerta.*

l ¶ *Confessa.* expresso vel tacito: vt *C. l. ij.*

m ¶ *Reperiendo.* ergo est annus vtilis: vt *ff. eo l. si cum. §. post annum. & ff. de diuerſis temporalibus præscriptionib. l.*

n ¶ *Restituatur.* per primam sententiam: vt *ff. eo. l. si cum. §. vltim.* Scire 9 enim debemus quòd duæ sententiæ feruntur in hac lite quod metus causa. Prima in qua condemnatur vt rem reddat. Secunda est quia si ille condemnatus reddit eō ipso restituitur ad quadruplum: vt *ff. eo. l. si cum. & hac autem actio.* & in hoc quadruplo inest res, vt *præallegata & quotidiana.*

¶ Item quæritur, an vsuæque sit cessionis? Item an ab eo qui me possit appellare? Item quod tempus ille debet inter primam & secundam sententiam? & alia multa quæ notantur *ff. eodem. l. si cum exceptione. & hac autem actio.*

o ¶ *Reformetur.* restitui faciente.

p ¶ *Precio* hîc signa & solue eodem modo contraria quæ sunt *l. precium.*

q ¶ *Alia actio.* Ciuilis & ordinaria, velut petitio hereditatis: vt *ff. eo l. si cum. §. post annum.* nam cum actione de dolo datur: vt *ff. eo l. si cum §. eum qui.* & cum vtili rei vindicatione: vt *ff. eo l. metum autem. & §. volenti. & l. eo l. prox.* tamē enim insuetior, quia alia competat quidque tamen inuocatur, vt cùm promissi per metum: vel acceptum tuli per metum. item post annum secundùm iura vetera non competit de dolo. a. Potest etiam exponi secundùm Ioan. & alia actio non sit, id est, & eluende actio non sit. b. Tertio dicunt non dari quod metus causa vbi datur in rem: & in præmissis casibus tantum, vbi non datur in rem, dicunt dari quod metus causa: quod non placet.

N[on interrog.] CAVE. Si patet? vnus vel patruus meus compulsus fundum distraxit, non aliis distractus? an repetere posse per act. quod metus causa, quæritur? & respond. quòd sic: neque refert an ab emptore compulsus fuerit, an ab alio fuerit emptore? & alias fuerat distractus, & eum compulsus narrari: precio distraxit: para valebat eorum: distraxit propterea quia quod actum est per actio quod metus causa, retractabitur.

r ¶ *Non interrog.* quoad emptorem. nam vtrobique tenetur.

s ¶ Vn. compulsus.

t ¶ *Iterum.* i. fiunt partis tui.

a ¶ *Al.*

480/C.IV.K.5-4, 447-448
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codic.

480/C.IV.K.5-4, 449-450

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE DOLO MALO.

TITVLVS XX.

Aquiunter dolo malo, qui verbis & fallacia vtitur, aut multa dissimulanter: item si cum §. eum qui. & quod mentem sibi & inuentum alia, qua sibi prodesse videbatur, facta in personam alterius fecisse, quibus ea res ad dolo malo causa cognita nec emolumentum esse possit, nec cuiquam damnum adferre possit. l. hoc titulo adiectio. Dolum autem ex his omnibus, sed in solidum qua detrahit infamia eadem vim habet, quam actio de dolo malo. l. si superficie. hoc tit. Et rursus hac actio, qua olim dabatur intra annum tantum, hodie ex tempore, quo dolus admissus est, datur ex Constitutione Gordiani intra annum continuum, & ex die qua inuentus, vel conuictus est fuisse dolum intra id tempus continuum. l. vlt. hoc tit. Adhuc famosa breuiatio semper corrumpitur. Distinguitur autem actio quod metus causa, qua non est famosa, & in quadruplum datur quadriennio continuo, atque etiam post quadriennium in simplum. Vt autem qua dicebatur olim de eo, quod vi metusve causa, hodie dicitur de eo, quod metus causa, quia metus vsque hac, quod dicebatur de dolo, & fraude. l. 1. ff. de his quae in fraud. inf. hodie dicitur suspicitur de dolo malo, quia dolus malus est fraus. De vi, & fraude inquiunt qui ff. contra bonorum. nam vi, qua metus est, & fraus fide bona, in hac actione non caret. CVIAC.

Si creditor pignora sibi obligata velit vere creditoris videre fidem, esse non debet pro se ornare: alias tenetur de fide rupta, quia decipere habet mandatum solvendi, & sic liberandi pignus, unde si omat creditur rem debitori reddere, restituta sibi forte cum vsuris. ALEX.

1. Imp. Severvs, & Antoninvs

a ¶ *Per impressionem.* Id est, officii nomine adhibito. Opponitur l. 1. §. *de rescind. vend. l. iq. & vs. C. eod.* Vide folias. in notatis ad *l. eq. h.* CVIAC.

b ¶ *Aliquem* calla dioscm puta.

c ¶ *In ordinem aliquem cogere.*

d ¶ *Officium postulat.* Qui petunt officium, quo loci emere prohibentur: *non licet. l. qui officio. ff. de com. empt.* Si emerint, annullatur pretij positionem. *l. C. Z. hoc. de his qui a filiis vel alijs gerunt.* Alij qui vi, aut metu illud emerunt, pretium non amittunt: *l. eq. & ita. ff. eod. l. 3. de rescind. vend.* Vide scripta ad eam. CVIAC.

d ¶ *Restituat*, per actionem, quod metus causa, secundum quosdam. Vel die, conditionem, ex hac lege.

e Metus mod vpiciens pe- nam.

e ¶ *Ex his metus* e quandoque punit et per actionem, quod metus causa ex verbis legis, & sententia: vel *ff.* per totum titulum illum. l. Quandoque per sententiam tantum: vel *l. ult. §. pen. & fin.* l. Quandoque per constitutionem principis: vel *hoc.* 4. Quandoque officio iudicantis *l. sed l. non ait* per totam legem. ¶ *Restituatur*, quadruplum quandoque sine duplum: vt *ff. de constitution. empt. l. non licet. & l. qui officij.*

f Pruda pro lucro

¶ Verba adhi ligentiorib⁹ prudique ac- cipiuntur pro pernicioſis.

¶ Et est hoc speciale, vt pretium non reddatur alias contra: vt *l. sed l. fi. vs. & l. fi per tot.* ACCVRS.

¶ ¶ *Si qui fi. officialis.* ACCVRS.

¶ ¶ *Prudens.* id est, horum de quo dictum est. Lin *prime.*

¶ ¶ *Acquirunt* id est, acquirere nituntur. *Sic ff. de auctor. sed l. papilius §. fin. & §. de controllibus tutel. l.*).

VEnditiones.] CASTR. Sicut venditio, sine donatio, seu quilibet contractus metu motus, vel coactus corpori inesse, pro tuto habendus non est: similiter neque si per potestatem exercitus fit. VIVIAN.

¶ *Iuramenti.* vt *hic, & ff. de offic. proconsul. officium in principio. & ff. de contrahen. & empt. l. venientem.*

a Potentia pro metu.

¶ Et intelligo potentiam * talem, de qua lex loquitur dicit. l. Vel dic de tali, qui in hanc actionem, quod metus causa.

DE DOLO MALO.

Edicti. vi malo. qui in eß & b homa. & malus dolus ve ff. eod. l.). Et *contrahe. Dixit de rebus tutorum vel curatorum quod mentiri non possit. nunc de re, qua datur vere actionis de dolo ACCVRS.*

b Dolus dicitur.

SI fideiussor.] CASTR. Debet dicere mortuo: pignora, & fideiussorem dedi, & hodie sui iure creditoris pignora mea vendidit: qua actione ea reuocare possem, quaritur? Et respond. quod si fideiussor emerit, consulit facere, si obligatio sibi fuerit cum viuit, pignora cum fructibus restituat: aliquis dubitat contra eum de dolo actio, id est, actio mandati contra dol. propter fidem ruptam quasi dicat, propter tacitum pactum videtur tacite committi de restituendo fide in toto contractu. vnde mihi, non sibi pignora luere debuit.

¶ Nota ex hac lege, secundum Bald. quod quando actio est famosa, lex excludit debitorem quod solvat, & non expedit secundam. cui *ff. de procu. l. si vnus furentur.*

† Memoria, testimonium.

¶ ¶ Haec confirmatio posse potius debuit sub titulo mandati. Esse autem sententia haec est, Ob fidem mandati rupcam, debitorem actione mandati (qui & in omnibus bonae fidei iudicium dolo actio tacit) cum eo agere, qui

c Vide exemplum ad l. ne vnum. infra eod. Actione mand. Salvo Cuiacio

pignus emit à creditore. Neque id omne oblato debito ei fructibus restituit. Vide scripta *ibi. vbi Bart. cap. exemplo. & ad tit. 3. mandati.* Hic autem actiones mandati in specie legis legis differre dicuntur in *l. mandati. §. ff. eodem.* CVIACIVS.

70. 80.

d Dominium pro re ipsius domini

e Perfunctor vtis fide vsufructuarius pignus eorum debitoris à creditore.

f Praeiudicio tuis, & de iure non adquisito probationi in contrarium. g Non possum ea quibus, quae ad me pertinent ego, quae ad me pertinent, & pignus, invito me.

AA *Clementina.* †

SI fideiussor] creditore pignora k emerit: oblata l quantitate sortis, & usurarum m, tibi dominium n cum fructibus, quos bona fide percepit, consultus respondit o, ne fidei ru-

k Pignora exposita venalia.

l ¶ *Oblata.* hic respondet. Et die oblata, id est, deposita, & consigna tua quantitate a te debitore ita fideiussori.

m ¶ *Vsurarum* sc. lobutarum & etiam vsuras notitiae quantitatis solutae cum & fructus reddat, & bonae fidei sit iudicium. vt *ff. mand. l. 3. vers non remanerando. §. fi mihi mandauero.*

n ¶ *Dominium.* sua ergo hominem transtulam vt *Inst. quibus alien. §. 2.* Vel dic *dominium*, id est, eum tantum dumtaxat *ff. de verbor. signif. l. interdum.*

o ¶ *Respondit.* Est ergo praesumptio iuris, & de iure, contra quam non recipitur probatio: quod ex necessitate fuit facta vendicio, ideoque debuit respondi tus offerendi vt *ff. de distract. pign. l. 4. & l. item secundum. §.*).

¶ Item not generale, nisi admittitur scilicet fideiussor, vt quilibet alienet & *ff. de vsuf. fideiuss. l. cohaeredi §. alienet & de lega. 3. §. penultimo. & de distract. pign. l. 4.*

¶ Sed arg. contra *ff. quod cuiusque tutor. l. item. in princip. & de adopt. l. 8 patrefamilias. §. qui dare.*

p ¶ *Respondet.* hoc loc. ACCVRS.

a ¶ *Iuris.*

480/C.IV.K.5-4, 451-452
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Itaque.* si, tacitè pacti non bonam fidem promisisse videntur in isto negotio, quam non seruant eundo, seu lucrando: vt *ff. man. l. si mandato.* 9. §. 1. *vers. fin.*

b ¶ *De dolo.* imò b datur mandatum vt *ff. man. l. si mandato.* 9. §. 1. & *de pign. l. 4.* & sic non de dolo: vt *l. 1. prout.* Sola exspectat hic, id est, præ c gratia de dolo b possit actio exerceri. Accepta, Dat. III. Idus Maij, Plautiano, & Geta Coss.

Actio de dolo non concurrit cum alia, & causa cognita competit. BALD. & SALYCET. Vel sic: *Actio de dolo cum alia regulariter non concurrit.* ALEXAND.

11. Imp. ANTONINVS A. *Agrippæ.*

DE dolo c actio, cùm alia d nulla competit, causa cognita e permittitur. Dat. Non. Nouembr. Genuino, & Basso Coss.

De vsili tempore deducitur tempus absentiæ. ALEX.

111. Imp. GORDIANVS A. *Aquilino.*

NOn possunt obesse tibi tempora, quæ in actione f de dolo solent computari f, quibus g Reipublicæ causa (vt allegas) occuparis: sed exinde h tibi incipiet tempus cedere i, ex quo muneribus liberatus, facultatem agendi intra k præfixa l tempora coperis obtinere. PP. Idib. Aug. Sabino II. & Venusto Coss.

Ex clerculu innominato facio vt des, vbi ex facto præsato mihi adesse adscripsit, cuius contemplatione

1 ¶ *Cedere.* id est, currere.

k *Intra.* id est, infra.

l ¶ *Præfixa.* olim antea, hodie bienium.

Cum proponas. IC. AVGVSTVS Attilium meum tibi in contubernio copulatum, & consensisti, vt mihi illud mancipium daretur, vt eum manumitterem, vel darem tibi ad manumittendum eum: postea manumisi, vel manumisibi: & est contractus, facio vt des, si non facis quod conuenisti, quidnam mihi faciendum, queritur? Et distinguitur, aut est manumissa, aut non: si sit manumissa, in fecisse non reuocabitur, sed mihi de dolo dubitor adhuc, si tempus, quo mancipium dari debet, eodem exercitio, si manumissa non est, eam cum parte recuperabo, si mihi à te, vel ab ea quæ tibi facta non molestatur, puta quia dicat se ingenuã à natiuitate.

a ¶ *Cum proponas.* Hæc ancilla manumissa est, ne mancipium daretur ei ex conuentu: ergo ea est, contractus est, facio vt des. Quo pertinet *l. 5. ff. de præscript. verb. & l. 13. cod. tit.* Nihil autem obstat *l. 6. Si de manumiss. Cujac.*

m ¶ *In contubernio.* nam inter n liberos tantùm est matrimonium: vt *ff. ad legem Iul. de adult. l. inter liberos. & J. de incest. nup. l. cum ancilla.* APOSTOLVS. Ta dic, quòd de iure canonico etiam inter seruos potest contrahi, & esse matrimonium: de quo in c. *de conuig. seruorum.*

n ¶ *Tibi* domino ancillæ.

o ¶ *Eadem.* manumittenda prius à te ita fuit, facio vt detur: postea pro facto, quod facere debuit tali: dedit ad id faciendum: & sic datio est pro facto. Sic *ff. locat. l. si tibi habitationem.*

p ¶ *Tradidisti.* Hoc casu videtur contractus, do, vt des, & sic videtur præcipere verbis, non de dolo dari vt *ff. de præscript. verbis Lauren. in §.* quæ est contra Sol. hic tradidi tibi vt fini haberet, sed vt per eum reliqui per o manifestam manumissionem: vnde ego videor manumisisse, sicut & superiori casu, cùm per me manumisit: *ff. de adimi. vsum l. si ex asse. §. præterea.*

q Sed huic solutioni obviat quòd alias dicitur, quòd animo p manumittitur per *Authenticam de nup. l. 6. in fin. & de usuf. libr. l. nec mulieres.* Sed hic possum: quia tradidi domicilio, & in rem suam feci cum procuratorem: non autem per simplicem procuratorem, nisi in fraudem, vt ibi.

r Item adhuc est dubium, vtrum casus, *ff. de transact. l. si non omnia*, vbi in facio vt des, videtur dari præscriptis verbis. Solut. ibi fuit, do vt facias, licètis faciendo fuerit penitentiam.

s Item adhuc quæritur *ff. de rei vindic. cum fa. dot. l. si. §. adhuc non. cur. quoniam*, &c. vbi non de dolo, sed conditionem dicit dari in facto vt des. Solu. ibi dicit de conditione certi, quæ q est genus ad hanc, quæ de dolo specialem secum admittit. Vel aliter vt ibi. ACCVRS.

q ¶ *Non habes.* si. fauore libertatis.

r ¶ *Interuum.* in actione de dolo.

s ¶ *Tempus.* non dando tibi mancipium, quòd promisérat.

t ¶ *Adhuc.* actio præscriptis verbis deficiens, cùm non ita dedisti, vt aliquid de tuo facto si videretur adesse. u. Vel ex hac datione est obligare voluisse. sed potius manumissionis est facere mentionem. Et hæc ellatio fecundum eum, quare in facto vt des, non detur præscriptis verbis: sed hanc reprobat, sed posset approbari: vt *ff. de præscript. verb. Lauren. in §. quòd si facturum.* 2. Vel dic, vt ibi. ACCVRS.

u ¶ *Remanet.* quia adhuc non traditi, nec manumissi, nec hac conditione præsente traditi. Si dari prius mancipium: vel incontinenti: dicebas se daturum, vt in venditione videmus: vt *infra de rerum diu. §. semina.*

x ¶ *Cum manumisi est, filius.*

480/C.IV.K.5-4, 453-454
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 455-456

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IN INTEGRVM RESTITVTIONE minorum [vigintiquinque annis.] †

TITVLVS XXI.

DE IN INTE-grum, &c.

Decret. T. de restitutionibus, qua dantur iure allumptionis: vnde de his, qua dantur iudicis officio. Prouide quæ dantur minoribus, prospiciendo generalem similum, postea speciales supponendo.

Lud.] Caeve. Pater filium suum exheredauit, & extraneum instituit heredem. quærebat de inofficioso testamento: expedit ei renunciare, vel tacite. Expresse, vt qui dicit se nolle eam intentare. Tacite, vt quia agnouit legatum in contemplatione ei relictum, vel heredi parere: eiam præstando: an ad eam tenere possit, quæritur? Et resp. quod non, si fuit minor: si fuit minor, potest declinare, vt in integrum restituatur.

d ¶ Inficiendum quantum ad hæc consentire, & regulariter.

e ¶ Idem. id est, an.

f ¶ Falsum. quia facit pactum de non agendo vna secum ff. de pact. l. postquam.

g ¶ Dissimulatione agnoscendo h iudicium defuncti, accipiendo aliquid ex testamento, vel præstando patrocinium legatariis T. de inoff. testa. l. parentibus. ff. de inoff. testa. l. Papinianus. §. fi conditioni. & l. fin.

h ¶ Renunciarum. an non, sibandi: vt renunciarum fit, amplius moueri non possit, & hoc si est maior nam si est minor, distinguitur, vt hic sequitur.

i ¶ Nec. hocusque loquitur in maiore. sed hic nec hoc, &c. in minore loquitur.

k ¶ Hoc. id est, solum modo hoc, imò & carera præiudicia.

l ¶ Tam scil minoris.

m ¶ Cadere. fi. cum effectu, vel efficacitet, cadit enim, sed restituitur: & sic ponitur per totum titulum.] quidem non ab hoc tempore præfixo & hoc si cum authentum temeris renunciauerit alias ipso iure non nocet: vt T. eod. l. vlt.

n ¶ Sed intō videtur semper ipso iure non nocere: vt T. in quibus cau. in integ. restit. non est necessit. §. quæ est contra. Secus est in transcursu temporis, quam in renunciatione expressa, vel tacita, quæ fit ipsis re, vt adiuuando pro testamento: vt ff. de inoff. testam. l. fin. 2. Vel dic, quòd T. dixit tacita dissimulatione, dicens tacendo quinquennio: vt T. de inoffic. testa. l. cuncta. Et secundum hoc verbum cadere, proprie, & impropriè ponitur: proprie quantum ad hoc, quod dicit tacita: quia tunc ipso iure testamentum est in contrarium. Impropriè quantum ad id, quod dicit, potè: quia tunc vere cadit in minorem, sed restituitur: sic & alias, ff. de offic. procon. & lega. l. 3. Vel tertiò dicit, quòd hæc lex corrigitur per illam. Vel die secundum Hugo. speciale in odio querelæ: vt etiam expressa renunciatio minori non nocet ipso iure per legem illam.

o ¶ Imperatur. id est, datur. & tamen hoc intelligendum est, vt si non renunciauerit, lasa dicatis, & ideò non restituenda. si autem renunciauerit, videtis lasa, & restituenda.

Additio. Et ita Glossa nota, secundum Bald. Paul. & Alexand. quòd minor eo ipso, quòd est lasus, potest petere restitutionem, in integrum, absque hoc, quòd probet lasionem.

p ¶ Debuit intra annum: vt infra. de hon. poss. § ulterius. sed hodie in talibus casibus ipso iure seruatur illa lex T. in quibus cau. in integ. restit. non est ne. l. fin. *

q ¶ Edicto. quod est de minoribus: vt ff. de min. l. 1. §.

r ¶ Largitur. idest, si adhuc minor est, vel intra tempora restitutionis quod enim dictum est, vt singuli liberi pro singulis annis computentur, ad honores petendos: b vt ff. eod. l. 9. & T. de admon. tutor. l. de his. & ff. de muner. & hon. l. ad munera. & facit T. qui & ab quo. l. 1. in fin.

S I curatorem.] Casvs. Si minor viginti annis curatorem habens, eo non auctoritate sua mihi prædium vendidit an teneat eruditio quæritur? Et resp. quòd non ipso iure: neque est restitutionis sed quod vendidit, eo indicante recuperare potest. finalis est ratio, cui bonis interdictum est, qualis est prodigus. si autem curatorem non habuit, cum contractibus, tenet contractus: sed si integrum restitutionis causa cognita: vt si dolo malo, vel facilitate lasus fuit, neque tempus ad restitutionem

480/C.IV.K.5-4, 457-458
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 459-460

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 461-462

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE FILIO FAMILIAS MINORE.

DE FILIOFAMILIAS MINORE.
TITVLVS XXII.

DE FIDEIVSSORIBVS MINORVM.
TITVLVS XXIII.

480/C.IV.K.5-4, 463-464
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 465-466

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI IN COMMVNI EADEMQVE CAVSA in integrum restitutio postuletur.

TITVLVS XXV.

Cum prodesse etiam restitutio minoris solet, & quamuis communis res sit, ne inter socios, quos eadem communis auxilium restitutionis in integrum. L. 1. J. h. tenus ex plur. app. COLAC.

480/C.IV.K.5-4, 467-468
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 469-470

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 471-472

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI ADVERSVS VENDITIONEM.

SI ADVERSVS VENDITIONEM.

TITVLVS XXVIII.

Secundo hoc est si quid rei sua minores vendiderint, vel si quid minores aut curatores eorum vendiderint legitimae venditionis pa-tiones quam venditione cara, eis vt ea ex lege restituuntur minores emptoribus restituere cogantur. nam si curatores minores emptores ex scripto tantum nam si curatores corporaliter, puta in ecclesia parochiali Euangelio, vel missa audiata, vel apud Orphanos super Euangelia, cum multis testibus vendiderint, & fuerint, quia non fuit deceptus sine, & reformanda est differentia inter duos genera duorum iurisiurandi ex l. 1. nam si confirmatus iuramento minor se esse maiorem, restituat potest si in instrumento probauerit se minorem fuisse. Si corporaliter, nulla venia. l. 3. §. 1. de minor. li. quidem. Et Rhet. qui vel clerici corporaliter iuramento vendiderint, non ex scripto, si vera est distinctio Balsamonis in 21. Nomocanonis tit. 13. quae in re-conditum adducit Leum clericis? de epist. & cler. Cl. 1. & 5. de his qui ad Ec-clef. conf. Vtrum autem licitis de venditione tantum peruigilat etiam ad emptionem, si plus quam quarta quaeritur. l. penul. §. penult. ff. de min. Cyiac.

Si vendito solemni processu à minore cum iuramento, excludit beneficium restitutionis. l. d. fe-cundum verum intellectum. Bal. Vel sic: *Contra venditionem in se validam minoris corporaliter iu-rantis de non contraueniendo, non datur restitutio.* Salyc.

1. Imp. Alexander A. *Florentio militi.*

Si minor annis viginti-quinque emptori * prae-dij cauisti b nullam de caetero te esse conuentionem facturum: idque etiam iuratus corporaliter c praestito seruare confirmasti: neque per-fidiae d, neque † periurij e me auctorem tibi futurum speraue debuisti. Dat. VI. Kal. Septemb.

Contra illos puberem iuramenta

Minor lapsus sui facilitate, vel per tutoris insidias, restituitur in integrum. Bald.

Sacramẽta puberum f ſponte facta ſuper g contractibus h eorum ſuarum non retra-ctandis, inuiolabiliter cuſtodiã-tur. Per vim autem vel per iu-ſtum metum extorta k, etiam à maioribus (maximè ne queri-monium malefi ciorum cõmiſ-ſorum faciant) nullius eſſe mo-menti iubemus.

Nouae conſtitutionis Friderici.

quia generalis l renunciatio non valet per §. *quae cum. l. fin. & §. quia §. qualitatem.* Sed & poſſet allegari in contrarium quod dici-tur in quaeſtione illa de emtori cui ſub forma reciprocè, quam non in d. §. *qualitatem.* Item quia fuit ſuper contractibus: vt hic, vade non audiatur, &c. vt *ff. de leg. 1. non aliter. & de excuſ. l. 1. in re quinq.* Item quia fuiſtet ſatis legis C. vt ſcilicet non ſit author m perfidiae. &c. ¶ Item quid in iudicio? *ff. eſp. idem. arg. ff. de pact. licet in prin. & C. de tempo. ap. l. fin. in fin.* Sed arguo con-tra *ff. de verb. obligat. inter ſtipulantem. l. ſi ſtichum. in. quam ſi-gnificatio, &c. & de aedet auctb. decretor ime.*

Addit. Do. quòd licite iudicium reddatur in ſuum, tamen iuramentum non exigitur ab illo. meritò habet locum hic auth. ſecundum Bart. hic.

¶ *Confidebatur.* Vt detur actio & exceptio vt *ff. de acquir. re. de. l. Iuuenc. & ff. ſi. minor. l. item §. 1. §. ſed quia actioni.* Reſp. ne ob-ſtet actio ex re contracta, quaſi ſic, id eſt, cum ſacramento non poſ-ſit inhibita alienatione? vt *ff. de orc. l. inter coheredes. & l. ff. de leg. 1. d. cum quis. l. ſuperius.* Si autem re tradita cadit à poſſeſſione, emptor agit Publiciana contra quemlibet etiam minorem. *ff. ad Falcidiam. &c. & de aedet auctb. decretor ime.*

Addit. Do. quòd licite iudicium reddatur in ſuum, tamen iuramentum non exigitur ab illo. meritò habet locum hic auth. ſecundum Bart. hic.

¶ *Confidebatur.* Vt detur actio & exceptio vt *ff. de acquir. re. de. l. Iuuenc. & ff. ſi. minor. l. item §. 1. §. ſed quia actioni.* Reſp. ne ob-ſtet actio ex re contracta, quaſi ſic, id eſt, cum ſacramento non poſ-ſit inhibita alienatione? vt *ff. de orc. l. inter coheredes. & l. ff. de leg. 1. d. cum quis. l. ſuperius.* Si autem re tradita cadit à poſſeſſione, emptor agit Publiciana contra quemlibet etiam minorem. *ff. ad Falcidiam. &c. & de aedet auctb. decretor ime.*

480/C.IV.K.5-4, 473-474
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

11. Impp. Constantin. [Constantius & Constans AAA.] ad populum.

IN integrum restitutione minoribus adversus commenticias venditiones, & adversus tutorum seu curatorum insidias, sanctionum praesidio cautum esse non dubium est. Dat. Id. August. Sirmij Constantio † II. & Constante CC. Coss.

SI ADVERSUS VENDITIONEM PIGNORUM.

TITULUS XXVIII.

Tertia causa haec est si creditores pignora sibi obligata ex contractu minorum, vel capta ex causa iudicati, ut l. 3. hoc tit. l. 1. de praed. min. non item ex contractu hereditario, ut l. 2. hoc tit. iure suo distraxerint, & ex ea minores magno detrimento adficiantur. Cujac.

Si res minoris est vendita iure creditoris: minor non restituitur nisi propter enorme damnum. Bald. & Salyc.

1. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Sabinae & aliis.

ETiam adversus venditiones pignorum, quae a creditoribus fiunt, minoribus subveniri, (si tamen magno detrimento afficiantur) iam pridem placuit. Si igitur pignori captis praediis, ac distractis, enorme damnum ex huiusmodi venditione passos vos ostenderitis: praesertim cum hodie † minores vos esse affirmetis, auxilium restitutionis vobis impertietur. Dat. X. Kalen. Decemb. Sirmij, ipsis AA. Coss.

Circa venditionem pignoris quod incepit ab auctore minoris, minor non restituitur, sed si creditor fuit in aliqua fraude, succurretur minori contra creditorem. Item contra tutorem vel curatorem qui passi sunt venundari. Bald. *Vel sic: Ubi pignus coepit a praedecessore minoris, contra venditionem minoris non datur restitutio, sed contra venditorem agit si fraudem commisit, & etiam contra tutorem vel curatorem, qui venundari passus fuit.* Salyc.

2. Iidem AA. & CC. Severo & Clementinae.

REm, quam a patre vestro quondam creditor eius obligatam sibi distraxit, per aetatem vestram postulantium revocari desiderium non habet rationem. quod iuris est, etiam si extraneo successistis. Nam si creditor non bona fide versatus est, ipsum magis vel tutores sive curatores vestros, qui hanc venundari passi sunt, convenite. Dat. XIII. Kal. Maij Sirmij, CC. Coss.

SI ADVERSUS DONATIONEM.

TITULUS XXIX.

Et & hac causa probabilis danda restitutionis in integrum, improbabilis donationis enormitas, ut ait l. 4. infra de inoff. don. Si minor XXV. annis immodicam & stultam rerum mobilium donationem fecerit auctore curatore, non etiam si firmato modo patrimonij sui eam sponsae fecerit ante nuptias

Rem quam.] Cass. [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 475-476
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI qua res.)Carve. Si minor in sponsum suum donationem propter nuptias fecit: an restitui beneficio eam repetere possit, quæritur? & resp. quòd non. secus matrimonio, si modò data facta & perfecta sit ante contractum, alias enim non valet: vt *l. de in iure vocan. l. sancimus.*

a ¶ *Ius Cod. hic.*

b ¶ *Ante nuptias.* Hodie appellatur propter nuptias *l. fin. de don. ante nup. l. fin.* 2. Vel die quòd fuit hic donatio sponsalitia sine simplex ante matrimonium, alias non exigeretur insinuatio, cuiuscunque esset quantitatis: vt *in auth. vt fin. num. fin. & l. fin. cod. vt.*

c ¶ *Minoratione.* quæ pro qualitate personæ remittit arrogandum, sicut dicitur in dono. vt *ff. de iur. dot. quæs. & l. sine generalis ff. l. cum pat. §. penult. ff. de minori l. fi ex causa §. in dote.*

d ¶ *Maturis.* futuris.

e ¶ *Curatores.* sine quo enim non valet donatio: vt *ff. de in ius voc. l. fin. in fin. vers. curatorem. & §. de iure dot. l. mulier.* ACCVRS.

f ¶ *Non reuocabuntur.* ipso iure *, sed restituendi sunt datæ 4. Vel specialiter vt contra talem donationem non restituatur, sibesti esset iusta causa. 4. fines matrimonij. vnde ipse dat ius non reuocandi, sicut alias ff. de iure. & re. dig. l. §. sed attendas. & ff. de adm. tu. l. cum plures. §. sane.* Sed videtur in hoc casu restituendus *ff. de prad. minor. l. prædia.* quæ est contrà. Solu. hic de immobilibus dicit: ibi de immobilibus, quæ sine decreto alienari non possunt. Alij dicunt, hic de donatione propter nuptias, ibi de sponsalitia largiatur. Iaqui. §. Alij contrà. 4. prima placet.

¶ An autem sine † decreto in re immobili fieri possit donatio propter nuptias, habes *ff. de admin. tut. l. res quæ in princ. & §. mater filium admin. tut. l. fin. §. fin.*

C. in re. IC. ANTE. In So & fratrem tuum emancipatos patri donationem prædij fecit: fi postmodùm illum alium transtulerat, non prejudicat vobis fi minoribus annis tuus patri donanti consilio dominum: ab eo dicendus ad potiorem proprie auctoritatem curatoris, quod non habemus: neque restitutione opus est. Si autem vobis talem rem dedit, quæ sine decreto alienari posset, & eam postea alienauit: restitutionis auxilium impetretur.

g ¶ *Emancipatos.* facit ¶ fi in potestate: quia nunc non valeret: vt *inf. de inoff. dona l. fi.*

h ¶ *Item Constantinus.*

i ¶ *Nobis videtur.* vt *ff. de prad. min. l. fi ad restituendi. & de his qui à non do. mo. l. fi patri.* nisi filius maior haberat rati: vt *ff. minor fact l. fin.*

k ¶ *Senatusconsulto.* cuius * nomē non habemus, sed verba sunt orationis in senatu recitata, quæ prohibent alienationē eorum minorum sine decreto: vt *de reb. eo l. 3. & ff. de pra. mi. l. prædia.*

l ¶ *Posset.* quales sunt res mobiles omnes tempore huius legis. sed hodie idem in illis quod in immobilibus, exceptis his quæ non possunt seruitutes *ff. de admin. tu. l. hæc quæ.*

m ¶ *Potest.* ¶ sed non videtur danda contra patrem: vt *ff. qui & adue. quæ l. fin.* quæ est contrà. Solu petit restituiri sed non datur secundum It. quod non placet 1. Tu die quòd datur cùm emperet fi non habet regressum de euictione: vt hic: tunc contra patrem ita §. Alij quod per obliquum restituitur, & fic de euictione tentatur: vt ibi. non autem directò. vt hic.

a Restituto per 4. sequē. datur Stipulatio minori aduersus quē res vendi. gratia. Go fi filiifamilias, patri dandi est ob dotē ipsi filiæ. Iudicatum cautionem, prout alij tutori dari solet. Mota tamen ista quæstione, vtrum filiifamilias restituatur aduersus rem cautam à patre. Quidam dicunt restitutionem aduersus rem cautam à patre. Rursus quidam dicunt quòd non restituatur. Quæ sententia videtur mihi probabilis. Quidam dicunt restituendum. Quæ sententia videtur mihi probabilis. Rursus quidam dicunt quòd non restituatur quia libes confessam. *¶ ali. Modo al. Modus.*

b Decretum quæ iura acquirantur in istis minoribus alienatis.

Minor non restituitur contra congruentem donationem propter nuptias sed nuptialis minoris obstante. BALD. Vel fic: *Donatio sponsalitia non immutatur, præterita ætatis non reuocatur.* SALVET.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Theodoræ. †

SI quæ res * ante nuptias congruenti moderatione * à minore annis vigintiquinque marito 4 sponsaliorum tempore, etiã curatore * præsente tibi donatæ sunt: obtenta ætatis non reuocabuntur ¶. S.III. Non. Nouēb. Diocletiano, & Aristob. Cos.

Pater nõ potest alienare res donatas filiæ emancipatis, nec obest filio minori consentire in re, quæ sine decreto alienari non potest. BALD.

11. *Idem AA. & CC. Modes.**

SI in te ac fratrem tuũ emancipatos pater vester donationem fecit: in aliũ postea reſferendo portionem eius *, nihil vobis * abstulit: nec si frater tuus sibi quæsiti prædij rusticj partem donanti patri consensit, dominium ab eo difcedere potuit * propter senatusconsulti * auctoritatem, nec auxilium † in integrum restitutionis huc in re necessarium est. In aliis verò rebus quæ etiam sine decreti recitatione alienari possunt ¶: si postquã sibi donatæ fuerint, postea alij donanti eandem patri voluntatẽ in minori ætate commodauit *, nec præstituta tempora restitutionis excessit: hoc auxilio implorare potest *. Dat. VIII. Kal. Ian. AA. Cos.

SI ADVERSVS LIBERTATEM.

TITVLVS XXX.

Et alia si seruum manumiserit. Non est à patrono non posse aduersus libertatem restitui in integrum, à principe posse magnæ ex causa, vt si tumori eorum honorum fuerunt & vicinitatem manumiserit, cuius damnum ad eosdem domos euenissent. l. 10. Ede mon. CVIAC.

Minor restituitur citra sententiam, qua pronunciatur aliquẽ liberandũ, sed non contra sententiã liberatum. h. d. hæc l. not. BALD.

1. Impp. SEVERVS & ANTONIN. AA. Hammiæ.

SI post decretum * prætoris viri clarissimi, qui * fideicommissariam libertatem deberi ¶ pronunciauit, *, Secundus * (quem conditioni * non paruisse conqueritis) manumissus non est: ætatis huic restitutionem * admittit *. Quòd si libertatem (quamuis indebitam) dedisti *, non posse eam reuocari * ¶ intelligis: sed damnum quod ob eam causam * illatum est *, iudicio negotiorum gestorum à curatoribus tuis * farcendum. PP. II. Kal. Iul. Laterano, & Rufino Cos.

Manumisso vindicta i. causa iusta & ex decreto, patrono minoris ætatis restitui non potest. BALD. Vel sic: *Minor aduersus libertatẽ præstitã, licèt dolo manumissi, non restituitur sed manumissi propter dolum tenetur.* SALV.

die quòd hîc fuit in fraudem expressum ne etiam decem dec: vt *ff. de compensa. l. quod in dem. §. si curatorem. & de negot. gest. l. §. autem. §. pen.* vide necessaria est restitutio. ¶ Item contrà *l. vlt. & ff. de dolo l. sed de dolo.* Sol. hîc liberandus, ibi liberatus fuit indicatus. ACCVRS.

a ¶ *Dedisti.* minor infans, & tutore auctore, & decreto prætoris, & periculo non sequente manumittum: vt *ff. de manumiss. vindic. l. papillus.*

b ¶ *Senatusc.* nisi ex magna causa hoc à principe consequatur: vt *ff. de minor. l. sufficit.*

c ¶ *Ob eam causam.* Lob manumissionem.

d ¶ *Illatum est.* pupillo.

e ¶ *Tum.* sed si non sint soluendo, de dolo actio vel in factum, in quantum interest minoris, detur ad interesse in manumittendo: vt *ff. de dolo l. & eleganter in prin. & de verbo. sig. l. sub hac & ff. ad l. iuuentium in prin.* & facit *ff. de admini. tut. l. fi mutuum.*

480/C.IV.K.5-4, 477-478
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ET si minor.] CARTH. Ad Intelligentiam casus notandum quòd minor xx. ann. manumittere non potest nisi ex causa probabili allegata & approbata in concilio. Ponit ergo, si mulier minor circumscripta à Sticho manumisit eum, an per beneficium restitutionis eam libertatem revocare possit, quæritur? & dicitur quòd nō. & quod dicit, *neque dicentur*. &c. dic de quo magis videtur qui per act. de dolo. *Sed ex damnum* quod passa est eum manumittendo à manumisso vt sibi reſarciatur, adhuc de dolo consequatur.

a ¶ *Viginti annis*. Eximendo excellens infantiæ vt *ſ. de manu. vin. ſi pupillus*.

b ¶ *Circumſcripta*. propriè malitia, nec ſolùit poſſet. ACCVRS.

c ¶ *In concilio*. i. cauſa probata. quæ * alii malitiæ: vt *infra*. qui manumiſit non poſſ. eadem.

d ¶ *Non obſtante*. de quo magis videtur.

e ¶ *Conſulo*. adhuc de dolo, vel in fallum: vt *ſ. precii. dicti*.

QUI retrahi.] CAST. Si minor xx. annis causa apud concilium non probata ſeruũ ſuũ manumiſerit: ipſo iure manumiſſio impedietur lege *Ælia* Sentia nō reuocande neque reſtituendo eoque opus eſt. Earum cauſa cognita probata libertas data eſt, per integ. reſtitu. reuocari nō poteſt. ſi autem culpa vel fraude liberti curatoris fiſi reſtitutio facilitatem quod paſſus eſt ab eo, per iudicem vt reſarciatur conſequetur. quod ſi fraus eius aperta fuerit, grauius procedet contra eum, coercendam ei pœnam infligendo.

f ¶ *Ipſe uero*. quia lex *Ælia* Sentia impedit libertatem: vt *Inſtit. qui manu. non poſſ. eadem*.

g ¶ *Non poſſ. ſemel*. ſemel cauſa approbata ſine vera fide ſua, libertas præſtita non reuocatur: vt *Inſtit. qui manu non poſſ. ſemel*.

h ¶ *Liberti*. i. hic manumiſſi dum ſeruus fuit curabat noſtra negotia, & malè: nunc tenentur ſocii actione de dolo. ergum *ſ. de dolo. ſ. & elegantur. in prin. aliquin. ſ. de offic. præſ. fin.* 1. Vel dic quòd quidam liberti eius alias, & curatore eius, præcipitia de ſeruis paſſus eſt eum facere, vel forte etiam doloſè minorem ad ea faciendo induxit. & pro hoc *ſ. de admi. tut. ſ. ſi liberti*.

i ¶ *Diabolarium*. præſtes.

k ¶ *Grauiorem*. ideſt, & deprehenſum erit quòd ille libertus contra illum doluſ.

l ¶ *Extraordinem*. duplici ergo actione puniatur: quia idem eſt liberti & curatoris.

m ¶ *Deprehendatur*. in perſona vel arbitrio iudicis: ſed in rebus non poteſt.

IN dubio.] CARTH. Si minor aliquem de poſſeſſione libertatis in ſis ſeruum reuocare voluerit, dicendo eum eſſe ſeruum ſuum, & pro libertate ſententia data eſt: an aduerſus eam ſi petat reſtitui, audiendus ſit, quæritur? & dicitur quòd non.

a ¶ *Pro libertate*. competens, non competitura. ¶ & ſic non eſt contra *ſ. in. d. i. hæc* enim eſt liberalis cauſa, ibi non ad petitur ibi vt detur libertas *ſ. de cauſa. l. qui ſi. & arg. ſ. de med. ſ. & cauſa in ſ. ult. l. leg. ſ. l. rationem. ſ. i. & c.* - *ſ. de dolo. l. ſ. dolo in fin.*

b ¶ *Sine appellatione*. poteſt ergo appellari * in cauſa liberali vt *ſ. de appell. i. illud*.

* lege *Ælian* Sentia Cuiac. appellari poſſit in cauſa liberali.

SI ADVERSVS transactionem vel diuiſionem minor restitui velit.

In hac lic. tamen eſt notandũ, quæ ſuperius, de quæ actum eſt paſſe, vel Aquiliana ſtipulat. interpoſita, Reſtitutor tranſactis, & reſtituitur præſtitum ipſo iure non, ſi Aquil. ſtipulat. interueniens, vel ſi paſſi dominus rem à recepto ad tranſactionis actũ reſtituendam Cuiac.

Vim in integrũ.] CAROL. Minor fundum petit. & priuilegio adueſtus tranſactionem, vult reſtitui. an eo nomine reſtituto, reſtituatur minor ad actionem petitã quæritur? & reſp. quòd ſic. & reponit verba ibi, *in quoque*. ti ſcil. qui cum eo tranſegiſti. vel dic, id eſt, ex pupilla. & ſic dic ſuprem. l. ſequens. A pupilla fundum quis petit. & tranſigit. ſi aduerſus tranſactionẽ reſtituatur minor in integrũ, an ad actionem reſtituatur minor? Et ſi minor excipiat dolo & pacto de non petendo, replicabit minor, quòd ſibi ex fœderis non eſt, qui ſibi fœdus non noluit. Si autem interueniat ſtipulatio Aquiliana & acceptilatio, ad priſtinum ius reſtituetur iudicis officio.

* cf. Tiraq. ad Tornos.

p ¶ *Eo quoque*. i. eo pupilla impetrato in integrũ reſtitutione. i. Vel dic ex, qui cum ea tranſegiſti. ¶ & ſecundũ hoc eſt contrà *ſ. de mi. I. eam minor*. Sed ibi habet actionem * adueſus pupillam à primordio, qua modo potest eũ conuenire minorem nibi nos. 2. Vel dic vt *ſ. i. proxima* ACCVRS.

3. ADDITIO. Tu dic quòd aduerſarius nõ reſtituitur niſi ad actionẽ illam in qua læſus erat per illum actum contra quem petita eſt reſtitutio, ſcras ſi ſuam actionem aliàs acquiſitam in contrarium BART.

* Tiraq.

q ¶ *Vtere*. Diſtinguendum ſur tranſactio ſuper re quam perabat minor: quæ potuit alienari ſine decreto, vt nunc *ſ.* decreto, ſine ipſo iure non valet, cũ tamen ſuper re quæ non poterat alienari ſine decreto & tunc ipſo iure nulla eſſet, vtrũ reſtituitur minor.

* Tranſactio ſuper re quæ poterat alienari ſine decreto, ſine ipſo iure non valet, cũ tamen ſuper re quæ non poterat alienari ſine decreto & tunc ipſo iure nulla eſſet, vtrũ reſtituitur minor.

SI ADVERSVS TRANSACTIONEM, VEL † diuiſionem [in integrum minor reſtitui velit.]

TITVLVS XXVI.

PLacet etiam reſtitui minorem in integrum *cauſa cognita, ſi forſi cum aduerſario ſuo incompoſita tranſigerit vtere vel curatore adhibito, vel ſi cum coheredẽ ſuo facta diuiſione fuerit.* 1 pro. *ſ. com. diuid. Tranſactionis denique ſolemnitas, quaſi finire gregi, quia diuiſio plerumque ſolet confundi cauſa, & tranſactionem ſimul hoc loco nonnulli vocant, quaſi ſi non & conſummationem negotij.* CVIAC.

Minori reſtituto contra tranſactionem vel diuiſionem, reſtituitur aduerſarius ad veterem actionem. BALD. Vel ſic: *Minor aduerſus tranſactionem vel diuiſionem petens reſtitui, quo reſtituto, aduerſarius eius in priſtinum ſtatum reponitur.* SALYC.

1. *Imp.* SEVERVS & ANTONINVS AA. *Antonio.* *

VIm in integrum pupilla reſtitura, reſcindi tranſactionem vel diuiſionem pla-

cuisse quoque † actionib. quas peidem habuiſti, veteris ¶. PP. XV. Kal. Apri. Sirmij, CC. Coss.

Per reſtitutionem actio eſſe ſa reſtituitur aduerſario: vel denuo oritur ſi prima erat ipſo iure extincta. BALD.

12. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Hymnodio.* †

SI ex perſona minorum in integrum reſtitutio aduerſus tranſactum * propter ætatis ſuæ auxilium imploretur *: tibi quo-

fiſtitution per in integrum reſtitutionem, ſed ipſo * iure * perſequi poteſtis. Quòd ſi probata cauſa libertas præſtita eſt: reſtitutio in integrum, contra libertatẽ locum habere non poteſt ¶. Si tamen in ea re, culpa ſeu fraude liberti ᵇ, eiuſdẽque curatoris, ratio veſtra læſa ſit, farciri damnum ab eo, qui hoc intulit, præſes prouinciæ curabit: non dubitaturus ᶜ etiã grauiorem ᵈ executionem ᵉ adhibere, ſi quid tam aperta fraude commiſſum eſt, vt puniendum in liberto crimen deprehendatur *. PP. VIII. Kal. Octob. Seculare II. & Donato Coss.

Contra ſententiam libertatis procedit appellatio: ſed non in integrũ reſtitutio. BALD. Vel ſic: *Aduerſus ſententiam in cauſa liberali declaratoriã latam minor non reſtituitur ſed appellatur.* SALYC.

14. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Tarſenſi.* *

IN iudicio de liberali cauſa ſententiam pro libertate * latã, nequidem prærogatiua minoris ætatis ſine appellatione ° poſſe reſcindi, ambigi non poteſt. Dat. VI. Id. Ia. ipſis AA. V. & IV. Cos.

a ¶ *Replica*

480/C.IV.K.5-4, 479-480
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

que agenti ex integro, vel replicatione * contra exceptionem pacti, vel ſi peremptam ᵇ eſſe conſtet priſtinam obligationem, ex inſtauratione * negotij tributa [tibi †] actione * confulendum eſt. Dat. Kalend. Decemb. CC. Coss.

SI ADVERSVS SOLVTIONEM ᵈ A tutore †, vel à ſe * factam ᶠ.

TITVLVS XXXII.

RESTituitur etiam minor, ſi per errorem iuris ſilentio indebitum legatum ſit l.2. hoc tit. *parà reſtituenda iure factum reſtanentem, quod ipſi iure factum erat* vt l.1.§.1. de reſt. mil. *qua contingenda eſſe cum d.l.2. Et rebi* l. penult. C. tit. 51. *minoribus conſtitutis his, qua ignorauerunt, id eſt, ignorantibus tur.* vt l.5. ff. ad leg. Cornel. de fal. l.6. de his quæ vt ind. *Reſtituere enim minor aduerſus ſolutionem à ſe factam eandem id, quod ſoluit. Item reſtituitur, ſi ei pecunia à debitore reſtè ſoluta ſit, & hanc perdiderit:* vt l.1. *& reſtituendo agit cum debitore priſtina actione, perinde ac ſi debitor non ſoluiſſet, neceſſaria eſt reſtitutio, quia debitor liberatur, etiamſi curator non interuenerit, vt & minor reſtituitur.* l. ait pretor. ff. de min. *maximè ſi per iudicem facta ſit:* vt l.11. C. de adm. tut. *Ipſitur de ſoluitione à minore facta eſt ſecundo de ſoluitione à debitore facta minori, vel curatori eius, ſec prima. Nec in curatibus libris, aut in Baſilicis ita conuertus eſt titulus, vt vnquã.* Si aduerſus ſolutionem à tutore, &c. *ſed generaliter.* Si aduerſus ſolutionem à debitore, vel à ſe factam, *ita aiunt vbi Balduus vbi magis ᵍ γραικὸς ἐστὶ καὶ τὸν γραικισμὸν. Et obſeruandum in eadem lege prima, minorem reſtitui aduerſus ſolutionem curatori factam, poſſe aliquem mentem ſuſpicionem, niſi citetur* d.l. ait pretor. *ſimilique animaduertat non prætiſi legem reſtituendum eſſe, ſed an ſit tribuendu per cauſa cognitionem eſtimari poſſe, hoc tantum edicere.* CVIAC.

Minor, cauſa cognita, reſtituitur aduerſus ſolutionem factam eius curatori. BALD. Vel hic: *Tutores quondam pupillorum ſoluentes curatoribus eorum liberantur: ſed eis debitor reſtituetis, ſi pecuniaeis non ſit ſalua.* SALYCET.

1. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Seuerica* ʰ.

EXemplo cæterorum debitorum tutores ⁱ & curatiam quæ ex adminiſtratione ᵏ tutelæ debent, curatoribus ſoluentes ˡ liberantur ᵐ: ſed ante tempus in integrum reſtitutionis præſtitutum edicto perpetuo permiſſum beneficium imploraſti ᵇ, & an ſit tribuendum, per cauſæ cognitionem æſtimari poteſt ᵍ. Dat. VI. Id. Februar. CC. Coss.

Minor reſtituitur contra ſolutionem debiti naturalis, quam facit lapſus errore iuris. BALD. & SALYCET.

2. *Idem* AA. & CC. *Laurino.* †.

INdebito ⁿ * legato, licèt per errorem * iuris ᵒ à minore ſoluto, repetitionem ei decerni: ſi necdum tempus ᵖ, quo reſtitutionis tribuitur auxilium, exceſſerit, rationis eſt. Dat. XV. Kalend. April. Sirmij, CC. Coss.

---

a ¶ *Reſtitutione*, eo * caſu, quo per pactum ſimpliciter tranſactio facta eſt.

b ¶ *Peremptam*, ſc. per acceptilationem.

c ¶ *Inſtauratione*, ita ᵇ enim ſe reſtituito, vt vnuſquiſque ſuum habeat: ſue erat ſpecies, ſiue quantitas: vt nunc, in quantum minor eſt lecupletior: *vt ſi de minoris l. quid minor. §. reſtituitur. & ſi de actio. empti. l. inſtauror. §. ſi quis collatione. &* arg. l. *de tranſactio. l.* vbi *pactum.* Si verò erat actio, & tunc reſtituitur ipſo iure aduerſarius minoris, ex quo minor eſt reſtitutus: & ſic habet * ex perſona minoris, quod ex ſua non poteſt: vt *hic, & l. 1. prætor. & l. de tempo. In integr. reſtitut. l. pretoria. in fin. & ff. ad Vellein. l. ſi debitrix §. ſi pro eo. & ff. ad l. fal.* & contra alium, non ſolum contra minorem: vt *ff. de tute. & rat. diſtra. Latiorius licèt* aliàs actio extincta, &c.

¶ Vt arga. contrà: *ff. de ſolut. l. qui rei. §. ſi minor.* ſed ſpeciale eſt hic in minore ratione qualitatis: iniquum enim eſſet, quid minor reſtituereiur. alter non. ſenatui ᵈ enim debet æqualitas: vt *ff. de inofficio. & al. ſub. l. ſi. & l. quamuis. &* arg. *ff ex mora. cum arg. l. ſi. in fi.* Alij dicunt per officium reſtituendum, non ipſo iure: *vt hic innuit. & arg. ff. de acceptilatio. l. ſi.*

¶ Sed quodcunque dicas, eſt contrà. *ff. rebi. cum minor.* vbi aduerſatio ᵉ minoris non datur reſtitutio, licèt minor reſtituatur. Solu. diſtingue, aut petitio aduerſarius actionem ob reſtitutionem minoris: *vt hic.* & ſic reſtituitur aut non, vt *ibi.*

2. Vel ibi in ſententia. hic ᶠ in tranſactione.

3. Vel veriùs diſtingue, an ſint obligatæ ſpecies, an nouæ: *ff. rebi. l. etiam. §. i. & ff. de tempo. & re. ſua appel. l. per hanc. & ff. de appel. l. fin. in primis.*

¶ Item quid differt hæc lex à ſuperiori? Reſpond. hæc clarius diſtinguit, ſit perempta prima actio ipſo iure ᵍ, vt non, quàm primò. Item in prima pupilla agitur ad rem, ſupra qua fuit tranſactum ſecundum primum caſum ibi poſitum, in ſecunda conuenitur. 3. Item in prima de diſtitore etiam dicit, de qua non dicit in ſecunda: de ʰ qua dic, quòd prouocatur minor, & non prouocat: & valet tione etiam ſine decreto, ſed reſtituitur: vt *ff. de pra. mi. l. inter omnes. & ff. de reb. eo. l. ſi pupillum.* & contrà actio ſine actioni reſtituitur vt *l. penult.*

---

d ¶ SI ADVERSVS SOLVTIONEM, &c.

De hoc tradat loc. prima. ACCVRS.

e ¶ Vel à ſe. *de hoc tradat loc. ſecunda.* ACCVRS.

f ¶ Factam. *ſubaudi, toll minor reſtitui.*

Exemple.] CARVL. Si tutor pupilli ex adminiſtratione teneatur in centum, & ei facto ſolutio, vel alias curatori ſoluit: an liberetur, quæritur? Et reſpond. quòd ſic. & patrem præſtiſſe conſtupro ſortis, vel aliis caſus per ſolutionem ibi factum. ne que tempus reſtitutionis in integrum exceſſit, parà vigintiannorum annorum, aduerſus ſolutionem reſtitui poteſt.

ADDIT CIlangc *l. 1. § ſi ma. ff. ad* & ex hac illa eſt emendata. CVI.

g ¶ *Tutorem.* quaſi dicat, non ſolùm debitores alij.

h ¶ *Adminiſtratione.* le. multa.

i ¶ *Curatoribus ſoluentes.* Curatrix is omninò ſecutus eſt, qui tutori, aut curatori decreto ſoluit: *l. 13. ſ. de adminiſt. tut.* CVIAC.

k ¶ *Liberantur. ſ. de admin. tut. l. ſi vero. q.* ACCVRS.

l ¶ *Impetrari. ſc.* officii iudicis: *vt ff. de min. l. quòd ſi minor. §. vlt.*

m ¶ *Prouſi.* quia ſic quæſtibet datur: *vt ff. de min. l. in cauſa. §. cauſa.*

n ¶ Et confidens hic, quia debitor * pupilli aut plenam ᵇ, aut plenioremue plerisſi. mam conſequatur ſtrenuerunt. i. Plenam, ſi ſolam pupillo ſine tutore, vel adulto ſine curatore, & hanc petuniam ſaluam habet, vel tantamdem: vt *Inſtit. qui. ad. lic. §. nunc autem admonendi. & ff. de fal. l. in pupillo.* 2. Plenioremue, quando cum auctoritate tutoris, vel curatoris nam tñe ipſo iure liberatur. ſed reſtituitur minor, ſi non habet pecuniam ſaluam. vel tantamdem: vt *Inſtit. de l. & ſ. & hic*, niſi in tribus caſibus: vt *ff. de admin. tut. l. ſanctimus. & l. & l. conſtitutionem. & l. ad Treb. l. penult. in princip.* 3. Plenißimam, quando cum iudice: vt *d. l. ſanctimus. & Inſt. d. §. & ff. and l. ait prætor. §. in fi.*

ADDITIO. Similem habes gloſſam in *§. fin. Inſtit. qui. adic. li.* vel *nou.* Item aliam ſimilē *in Lale prætor. §. permittuntur in verbo, impetrandum ff. de minor.*

Nedebito.] CARVL. Si minor ex minis ſolemni teſtamento per ignorantiam iuris legata ſoluit indebita ei utiliter, hoc naturaliter debita: an per beneficium reſtitutionis ſibi detur reſtitutio, quæritur? Et reſpond. quòd ſic. 2. Vel dic, quòd detrahere poſſit Falcidiam, & non detrahit, ſed legata ſolida ſoluit, & reſtituetur.

in ¶ *Indebito. ſc.* iure ciuili, ſed naturaliter debentur quia poterat per legem Falcidiam retineri, vel quia non erat ſolenne teſtamentum.

o ¶ *Licèt per errorem.* quia ſecit patet legatum non aſſibiris ſeptem teſtibus.

p ¶ *Tem.* quo caſu non daretur minori repetitio, quia * naturaliter debebatur, ſed minori datur reſtitutio: vt *l. de iuris & fact. ignorant. l. cùm quis. & l. ad leg. Falcid. l. error.* ſed per errorem facti ſolamen etiam à maiore repetitur: *vt d. l. error.* Vel diſtingue: aut ᵈ eſt debitum vtroque iure, ſc. iure naturali, & ciuili, aut neutro, aut vno tantùm. Primò, ſi eſt tale quid, quod ſi non poteſt alimari ſine decreto, non poteſt ſolui ſine decreto, niſi ᵉ defunctus permiſerit: vt *ff. de reb. eorum. l. magis. §. ſi pupillus.* aliis cum tutore faciatur: *Inſtit. de auctor. tut. in princip. & §.* ſine eo faciat. liberatur per conſumptionem creditoris, non aliis: vt *ff. ſi cert. pera. l. non omne. §. ſi pupillus.* In ſecundo ᶠ repetit iure conuenti per conditionem indebiti ᵍ. In tertio, ſi eſt naturaliter tantùm debitum legitimè ſolutum, id eſt, cum tutore, vel curatore, vel decreto, non repetitur niſi per reſtitutionem, etiam, vel non: *vt hic.* ſed non legitimè ſolutum ſi erat, vindicatur: ſi eſt conſumptum, cedit in ſolutum & ex contrario iure patitur compenſationem: ſed ratione ætatis compenſationem euitat, & repetitur: *ff. de neg. geſt. l. ſi. Salycius. & ff. ſi cert. pera. l. ad omne. §. hæc. & hic. & ff. ad Trebellian. ſi mi.* Sed quidam dixerunt pupilli ſine tutorine repetere etiam ſine reſtitutione: et diſtinxi *ff. de condicit. indeb. l. iurisdum.*

q ¶ *Tempus.* ſc. vſque ad annum vtilem olim: hodie vſque ad quadriennium: vt *l. de temp. in integr. reſtit. l. ſi cert. annum.*

480/C.IV.K.5-4, 481-482
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI ADVERSVS DOTEM.

Quoniam circumuentam.] CASVA. Si mulier minor omnia bona sua marito, qui indigus erat tuc bona recipere, circumuenta, in dotem dedit, & in matrimonio postea decessit: an frater suus, ad quem de iure sua hereditas pertinet, ex persona defunctæ restitui possit, quæritur? Et respond. quòd sic, si nondum tempus excessit, quo locum habet in integrum restitutio: sed cùm videatur, quòd iure communi repetere possit, cùm sit heres, intelligi, quòd maritus fecit pactum de parte dotis lucranda, mortua mulier in matrimonio, ad quam vult ille restitui, & ad fructus, quos medio tempore ex portione, quæ in dotem data non debuit recepit maritus. & sic est contra. ff. de minor. l. In causa. in principio. sed ibi fuit maior, secundùm Ipan.

a Dotē dare filiæ pendit mulier minor ingeniq; quique atque potest ide se ff. Gosf. quod minoris intelligendum cum limitem, vide Cauppiū de dote part. 1. q. 32.

¶ Nota ex ista lege, quòd quilibet [a] potest dare in dotem omnia bona sua: tamen si est minor, & læsa: potest petere restitutionem in integrum, non aduersus matrimonium, sed aduersus modum dotis constitutæ. 2. Not. insuper, quòd restitutio transit ad heredem, secundùm Bald.

a ¶ Circumuentam quis facto facto de non petendo, cùm dotalis marito suo bona sua.

b ¶ Sororem, quia cum nobilioq; [b], & ditiori, & pro minori quantitate potuisset exercahi. c ¶ Omnia bona. ¶ Sed an prædia [c] possint dari in dotem? Respond. non, secundùm Ioan. arg. ff. de prædi. min. l. ab ea. Arga. contrà, ff. de iure dotium. l. Titia. quanquam possit responderi, quòd ibi non dederit minor, sed maior effecta, secundùm Ioann. minor tamen erat, cùm permutauit. & eodem modo respondeas ad id, quod est ff. de admi. tut. l. lex quæ. in princip. Sed secùdùm Azo. potest dici specialiter in dote: nec obstat d. l. ab ea. vt ibi notauit. d ¶ Pertinuit. de iure prætorio.

b Dotē ipsam in curia dotē restitui non tantum mulieri, sed & eius heredi prodi.

c ¶ Ad quid ergo fuit necessaria restitutio, cùm communi d iure posset repetere, cùm sit heres? ff. eod. l. in causa. §. in principio. Respond. hic, quòd pactum erat hic, quòd partem dotis lucraretur vir mortua vxore. 2. Vel aget pro fructibus medij temporis vsq; portionis, quæ non debuit dari in dotem, cùm vir non esset dignus tanta dote: vt ff. de vsufruct. l. qui vsumfructum. §. fin. & l. quæritur. 3. Sed secundùm Azo. etiam cum actione communi competit restitutio: vt ff. de minor. l. in causa. §. Pomponius.

c ¶ Defuncti quod Esti potest: vt ff. de in integr. restit. l. non solùm & intra quantum tempus sit, dicas ff. de temp. in integr. restit. l. ea qua §. 3.

d ¶ Præstare, vel per consumptam absente: ff. de min. l. In causa. §. causa.

¶ Et vt omnia soluas contraria, dic, quòd mulier minor [a] omnia, quæ habet, potest dare in dotem: vt ff. de iure dotium. l. nulla. Minor [b] & vltra patrimonium promittat, ipso iure non valet, etiamsi tutor, vel curator promittat: nisi dolo, vel animo donandi: quo casu valet in sui tutoris, vel curatoris præiudicium: vt ff. de iure dot. l. sine generalis. & de admi. tut. l. cùm pof. §. 3. Si verò vltra vires, vt habens centum, debet quinquaginta, & sexaginta dat in dotem: valet, sed restituitur: vt ff. de min. l. si ex causa. §. in dotis. Sed & cum auctoritate tutoris vltra vires valet promissio, sed exceptionem habet de æquitate: vt ff. de valent. vel. Lolon. poll. §. 3. & hæc in ea, in herede autem eius dicas, vt modò dixi.

a Dotē omnia sua bona mulier minor vigintiquinque annis dare potest.

b Dotē dare omnia sua bona minor vigintiquinque annis ea, & quemadmodū possit, videre licet apud Scholiastē Græcum Græcorum Basil.

SI ADVERSVS DOTEM.
TITVLVS XXXIII.

Item dotar minori restitutio aduersus dotem, vt puta, si vltra vires bonorum suorum dotem dederit: l. ſi ex causa. §. in dotis. ff. de min. vel si omnia bona, quod fit quidem horrē. l. 4. ff. de iur. dot. [quæ cum lege vnica huius tituli coniungenda est.] quamuis ratio patiatur, vt sit. l. quatro. ff. eod. & quidem stillicet lege Papia, aut Novell. 21. libertorum auri centum. Sed licèt ea re quandoque mulier, præsertim cùm potest dotē, fallacissimo maritū effundens in dotem omnia bona sua, vel minoris, affinium res dotales, quæ ex causa etiam maiori subueniret: l. iure. §. vlt. l. 6. res. §. 1. ff. eod. Sed maiori indicio dotis excepto in bonā, & æquum, minori etiam per restitutionem in integrum. Restituitur etiam aduersus dotem, si duriorem aliquam pactionem dotis fecerit, quam æquum fuerat maior: l. minoribus. §. vlt. ff. de minor. vel si ea interuallo parū stipulanti soluto matrimonio dotem sibi reddi conuentam adhibuerit: l. 3. §. sed verum. in fin. ff. eod. Cuiac.

Heres minoris, qui sui facilitate dederat omnia bona sua in dotem cum pacto de lucrando, vel sine: potest ex persona mulieris in integrum restitui: vt corrigatur excessus huiusmodi. h. d. ista lex not. Bald. Vel sic: Minor circumscriptus in dotem dotis vires tanta dote non digne potest restitui, & eius heres. Salycet.

1. Imp. Alexander a. Valenti.

Voniam circumuentam [a] dicis sororem [b] tuam omnia bona [a] in dotem dedisse: an veritas allegationi [tuæ] adstat, si ad te hereditas sororis tuæ, vel bonorum possessio pertinuit [d], & tempora nondum præterierint intra quæ legibus conceditur ex persona defuncti [e] postulare in integrum restitutionem: præses prouinciæ præsente [f] aduersa [†] parte examinabit. Dat. VI. Id. Iul. Maximo, & Paterno Coss.

SI ADVERSVS DELICTVM.
TITVLVS XXXIV.

Etsi illa alia contrahentem opera consulta, alia per ignorantiam: in his minori subuenitur per restitutionem in integrum, vt pœna liberetur, quam [a] committit, vt si mater minor viginti quinque annis per errorem iuris liberis impuberibus tutorem non petierit. 2. hoc tit. vel si eadem errore matrimonio contracto incestum iure ciuili commiserit. l. 6 adulterium. §. fin. ff. ad leg. Iul. de adult. In illis, volasi furto, adulterio, homicidio, non item, quæ contra leges admittuntur dolo malo, & quæ legibus antiquis etiam nominatim in impuberibus vindicantur. Et recte differentia, quòd ille veniant ex animo, hæc ex contractu. id est, ex re ipsa tantum. Sic enim legendum est in lege prima. Sed cùm delictum non ex animo, sed ex contractu venit, vt in Basilic. ἀλλ' ὅτε τὸ ἁμάρτημα μὴ κατὰ γνώμην ἀλλὰ κατὰ συναλλαγήν, ἀλλ' οὐκ ἀπὸ διαθέσεως ἐγένετο. Et contrahitur igitur accipis pro facto ipso sine dolo? vt l. 8. rerum. ff. de re iudic. vel, vt loquitur Aristoteles, primo elenchorum contrahit. Cuiac.

Vbi minor deliquit per dolum, restitutio non procedit: sed vbi per culpam, ibi subuenitur ei per restitutionem in integrum. Bald. Vel sic: Contra delictum culpa compensam minori succurritur per restitutionem in integrum: contra verò commissum dolo non succurritur, si criminaliter agatur, secùs si ciuiliter. Salyc.

1. Impp. Severvs, & Antoninvs aa. Longino.

In criminibus [g] † quidem ætatis suffragio minores [h] non iuuantur. etenim malorum mores infirmitas [i] animi non excusat. si tamen * delictum [k] non ex animo, sed extrà venit [l]: noxia = † non committitur *, etiamsi

1. Impp. Severvs, & Antoninvs aa. Longino.

In criminibus [g] † quidem ætatis suffragio minores [h] non iuuantur. etenim malorum mores infirmitas [i] animi non excusat. si tamen * delictum [k] non ex animo, sed extrà venit [l]: noxia = † non committitur *, etiamsi

Conrad. de fac. l. Iuſtianus. & de fur. Limpaborum. & ff. de pœnis l. Limpaborum.

k ¶ Delictum. Delictum [a] est g... ens generalissimum, siue veniat ex animo, siue non: sed animi est genus subalternum continet enim sub se furtum, & adulterium, & alia, quæ ex animo prouenium, id est, ex conscientia. & sic cauè dicis delictum hic: sed supra dixi: crimen.

l ¶ Extrà venit, potè tantùm ex culpa, non dolo: vt patet ff. ad leg. Cornel. de sic. l. in lege. & ad leg. Aquil. l. vt §.).

m ¶ Noxa. id est, delictum: vt Iustit. de noxa. in principio. vnde versus: Noxia delictum, delinquere noxa vocatur.

n ¶ Non committitur. sc. inexcusabilis. nam commissa per in integrum restitutionem excusat utilicet alias si deliquisset ex animo, integraretur ei pœna pecuniaria: nam tunc non subuenitur, nisi

† Confer cū l. ancillam. ff. de min.

d Minor sine delicto non excuſet, parum tenet animus. Vide Romanum singul. 872.

e Pro si crimen, legendum est, sed cùm. In quibusdā exemplaribus notatur sine legi, sed ex circulis vnus, &c. sed hanc lectionē non reperi, nec videtur esse rata. Cuiac.

f Id est, scilicet, vel crimē committitur tamen delictum, quod minus est, quàm crimen.

g Delictum, & crimē differunt.

480/C.IV.K.5-4, 483-484
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

stiũ vt habeatur pro transacto, vel confesto, vt fabricius & dixi plene ff. de min. l. fi re cauſa. ſ. nunc videndum.

¶ Item contrà, ff. eodem. l. j. in fin. vbi ex dolo dicit pupillum non teneri. Sola illud per tertiam ſtatim legem ibi corrigitur: vt ibi diximus. ACCVRS.

a ¶ Irrogetur. cùm ex animo, vel ſine. & dic, Irrogetur, & non petat reſtitui.

b ¶ Hæc cauſa. cùm non ex animo deliquatur. ACCVRS.

c ¶ Competit. ſc. in totum: vt ff. de reg. iur. l. ſtrvi.

Iste.] CARVS. Prima lex loquitur, quando minor deliquit in faciendo, hæc in omittendo. Si ergo malitè minor, quæ in bello aetatis lapſa eſt, intra annum filiis ſuis tutorem non petiit, an reſtitui poſſit, quòd magis ad ſucceſſionem filiorum ſororum poſſit venire, quibus non petiit tutorem, quæritur? Et reſpond. quòd reſtituta non eget auxilio: quia ipſo iure tuta eſt: quia quòd amittat ſucceſſionem filiorum, locum habet in maioribus matribus. VIVIAN.

d ¶ Cuſtos. cùm ex animo prouenisse: vt l. j. breui.

e ¶ Denegari. nec ipſa tuta. ACCVRS.

f ¶ Oblitus. vt b intra annum petant, aliàs repellantur ab eorum impetratum ſucceſſione. Ita Irnerius, non quiatur esse heredem, ſi filius mater ſuccedit. cum l. fin. inf. de legit. hered. Vide Tiraquel. in tract. ſolutor cauſa ceſſat effect. limit. 9. num. 6. d AR. his circa hoc locum. e Vſurpat non poſſit res pupilli, vel opinione ſit pupillus, non ut. f Opinatio communis eſt fictus.

g Vſurpet, & præſcribi non poteſt, quod non poteſt præſcripta fuerit, an reſtitui poſſit, quæritur? Et reſpond. quòd ſic.

g ¶ Vſurpatione. ſc. triennij tam decem, vel viginti annis non dominium, ſed quaſi dominium acquiritur: vt l. de præſcript. triginta annor. l. ſi qua emptionis circa principi. Sed certe idem debet eſſe in præſcriptione, vt minores incurrant: vt hîc, & ſ. quibus non ob. lex temp. præſcriptis. Imo eſt incognitum. & ff. de minor. l. ſi quis ei qui & arg. ſ. de temp. in integ. reſtit. l. ſi intra.

¶ Et nec. quòd hic ſ titulus non videtur hodie habere locum. nam in re pupilli non poteſt: quia vſucapi non poteſt: vt ff. de acquirend. rer. dom. l. bona fide.

¶ Licèt ſit argu. contrà, ff. de excuſatis. de. l. apud. ſ. ſi quis non curet. Sed die, quòd opinionem f erat pupillus: vt ibi nos. Nec in prædiis adulti, quia alienari non poſſunt: vt ff. de re eorum. l. j. ergo nec h vſucapi, vel præſcribi: ff. de verbor. ſignif. l. alienationis. Nec in re mobili adulti hodie, ſiue ſeruari poſſit: vt ff. de admi. tut. l. hæ quæ. ſiue non: quia tanto tempore, ſc. triennij h, cessaret non poteſt. (Sed certè dicta argumentatio non valeret: dicet ff. in quibus cau. in integ. reſtit. non eſt neceſſ. ſic.) Item nec in animalibus ſuperuacuis, quæ poſſunt alienari per Codicem.

pœnæ cauſa pecuniæ damnum irrogetur *: & ideò minoribus in hac cauſa b in integrum reſtitutionis auxilium competit c. Dat. Id. Octobr. Seuero A. II. & Victorino Coss.

Minor non petens tutorem filio impubere, ipſo iure ſeruatur ſucceſſione impuberis eſſ prænunda. BALD. Vel ſic: *Debilium tutoris non petiti, non cadit in matrem ætate minorem: ideò non priuatur ſucceſſione filij morientis in*

ætate pupillari. SALYCET.

II. *Impp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & cc. *Proculo.*

Licèt in delictis ætate neminem excuſari conſtet *: matri tamen, quæ filiis tutorem ætatis lubrico lapſa * non petiit, eorum minimè denegari * ſucceſſionem conuenit. cùm hoc in maioribus matribus tantùm obtineat f. V. Non Mart. CC.

SI ADVERSVS VSVCAPIONEM.

TITVLVS XXXV.

Sed & ſi quis rem minoris vſucapiat, et ſubuenitur, reſciſſa vſucapione. Vſucapio eſſ adquiſita domino; per poſſeſſionem ipſum inſti temporis. Si aduerſus præſcriptionem, non datur titulus propter l. vlt. ſ. in quib. cau. in integ. reſtit. &c. CVIAC.

Contra vſucapionem damnum minor reſtituitur. BALD. Vel ſic: *Vſucapio incohata cum defuncto ſimitur cum eius herede, licèt minor: ſed reſtitui poteſt. h. d. ſecundùm intellectum communem Doctorum.* SALYCET.

I. *Impp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA.

Contra eos † qui res minorum * tenent, ſi vſucapione ‡ dominium acquiſierint, reſtitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalend. Maij, Sirmij, CC. Coss.

SI ADVERSVS FISCVM.

TITVLVS XXXVI.

Hoc titulo oſtenditur non tantùm aduerſùs priuatum, ſed etiam aduerſùs fiſcum minores decepto reſtitui, conditione à ſe, vel à ſocio ſolta, vel alterius contractu reſciſſendi cauſa. & aduerſùs priuatum minorem eſſe præſidi, aduerſus fiſcum procuratorem Cæſaris, admodùm præſidi, & præſidem aduersùs fiſci. CVIAC.

Minor reſtituitur etiam contra fiſcum. BALD. Vel ſic: *Si minor ladatur in venditione falſa procuratori Cæſaris, poteſt reſtitui: & competens iudex eſſ procurator fiſci. h. d. ſecundùm tenam legum, & ſeruorum.* SALYCET.

I. *Impp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Longino.*

Si Probas k in minore a ætate conſtitutus, circumuentus l à Rufino diſpenſatore noſtro k, venditionem rei præcipiti animo pretio longè minore l contrahere feſtinauit, iuris m publici * fiſcus noſter * in integrum reſtitutionis iure † ſequetur auctoritatem: cùm ſi dediſſet dolus * iure effet tutus: vel ſi incidiſſet o, effet tutus actione ex eo contractu: vt ff. de adilit. edict. l. Stichonem. ſ. ſi dolo. & ſ. ſi vendidit. & ſ. per contrarium. Vel dic, dolum dediſſe eadem contractui, ſed proceſſum fuit ad traditionem: vende ſicut maiori daretur de dolo, ſic minori in integrum reſtitutio.

k ¶ Noſtro. ſc. procuratore Cæſaris, ſiue Principis, qui * etiam Rationalis dicitur: vt l. de modo multorum. l. j. & ij.

l ¶ Minore. non tamen vltra f dimidium iuſti pretij quia & tunc agitur actione ex eo contractu: vt l. ſi reſtituat. cod. l. ij. arg. ff. de iure deliber. l. ſi res. ſ. j. & Liuius ſuccurſum. ſ. fin. ACCVRS.

m ¶ Iuris. ius ſ priuatorum vocat hîc ius publicum: ideò quia publica auctoritate eſt interpoſitum.

n ¶ Publici. id eſt, iuris communis.

o ¶ Piſcus noſter. id eſt, procuratore fiſci, qui cognoſcit inter priuatum, & Rationem procuratorem Cæſarium. ff. eod. l. ij. Vel dic Rationem eſſe procuratorem fiſci. & ſic ſiſcus, id eſt, procura-

a Præſcriptione. & quæ cauſa adueſus minores.

* al. iuſſu.

§ Vide Roma. 26 ſingul. 1 1 1. Hæc pertinet l. 4. 1. ff. de min. CVIAC. * al. minore.

SI ADVERSVS fiſcum.

De perſona minorum, & rebus, ſeruitutis, ad-meſſus quæ reſtituuntur minori, dictum eſt: nunc de perſona diuerſum, ad-meſſus quæ reſtituntur.

¶ *Probas.*] CARVS. Minor viginti quinque annis procuratori Cæſaris longè minore pretio, quam valuit, vendidit, puta valebat triginta, vendidit pro viginti rem ſuam: ſi petat reſtitui, coram quo reſtitutionis cauſa agitari debeat? reſpon. quòd coram procuratore fiſci, qui index eſt inter priuatum & procuratorem priuatæ rationis, id eſt, procuratorem Cæſaris.

b ¶ *Si Probus.* propriam nomen eſt.

a ¶ *Immiſeri.* Maioci autè datur actio ex vè. dicto l. 9. ff. de dolo. CVI.

¶ *Circumuentus.* re b ipſa, non dolo actoris. ſic patetur ff. de minorib. l. ij. cauſa. & ſ. idem Pomponius. Aliàs non haberet in integrò cauſam contractui, ipſo inter priuatum & procuratorem Cæſaris.

b Decepto, ſeu circumuento alio re ipſa tulo, alio dolo.

c Dolo datur cauſam contrahi, contractui ipſo iure reſtitui eſt.

d Dolo inciditur in contractum aliquem, actio datur ex illo contractu, in quem dolus incidit.

¶ Hoc verbum non, quod ex-ſtat in omnibus decretis, addidit ex manuſcripto CVIAC.

e Nemo præſumitur pro Cæſare, vel Principe peruersitate.

f Minor decepto vltra dimidium iuſti pretij, non reſtituetur, cùm agere poſſit ex l. 2. Cod. de reſcind. vend.

g Tot priuatorum pro ipſo publico.

480/C.IV.K.5-4, 485-486
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI ADVERSVS CREDITOREM.

TITVLVS XXXVII.

Creditor propriè is est, qui pecuniam credidit, id est, mutuam dedit: & debitor, qui accepit. Hic si minor sit viginti quinque annis, patrefamilias adversus suum creditorem bona fide restituitur, rescissa cautione credita pecunia, si ea pecunia in rem suam versa non sit. Dies patrefamilias nam filiusfamilias, qui mutuã pecuniam accepit non est debitor. Dies creditorum bona fide, &c. Sicum. §. quod vulgò. ff. de solut. *Nam si qui filium perditore credidit, creditor non est. l. 6. verò non remunerandi. § 6. adolescens. ff. mand. l. quòd si minor § penult. ff. de minor. Similis est titulus lib. 7. Sed qui ad præscriptionem longi temporis pertinet, non restituitur huic minori.* CYIAC.

Ipse minor in mutuo læsus præsumitur, nisi magnum probet versum in rem minoris: & sæpe minor restituitur. h. d. cum l. seq. Vel sic: *Contra funeratorem minori præsumitur, nisi probet mutuum in utilitatem minoris conversum, ex qua præsumptione restitutio datur, & duæ sufficiunt. h. d. secundùm omnes leges.*

1. *Imp.* ANTONINVS PIVS *A. Proculo.*

VOn & ipse * professeris * cum Zenodora minore viginti quinquennio, vt aliquid in eius odium inducatur, facile credere non debes.

CVm & ipse. CASVS. Si minori annis viginti quinque decem mutuaßi, & ea perdidit: si restitui velit adversus obligationem mutui, ne ea tu teneatur: an sit audiendus, quæritur? Et respond. quòd sic, nisi probet eum locupletiorem eo facto fuisse, vnde lasus [4] præsumatur, nihil contrarium probetur. Sed speciale [e] est in odium [f] creditoris: alioquin esset contra *l. de quæstionibus. ff. de testib. & l. penult. C. de rescind. vend.* Vide scripta ad *l. 5. de rescind. vend.* CYIAC.

Inter privatas cognosce præses provinciæ: tamen inter privatum ex una parte, & fiscum ex altera, cognoscit procurator Cæsaris admisso præside. BALD.

11. *Imp.* ALEXANDER *A. Aurelio & alijs.*

SI aduersus priuatos in integrum restitutionem tam tu, quàm fratres tui desideratis: prædilis prouinciæ viri clarissimi notio est: isque causa cognita æstimabit, an auxilium, quod implorastis, conferri vobis debeat. quòd si aduersus fiscum id postulatis, intelligitis procuratorem meum [a] vnà cum [b] præside, præsente fisci patrono [c], adire vos debere. Dat. Kalend. Aug. Alexandro A. II. & Marcello Coss.

Si minoris res alicui sit vendita à fisco iure creditoris minùs solemniter, & iniusto pretio, etiam post quinquennium restituatur, debitore satisfaciente fisco. BALD. Vel sic: *Si fiscus vendidit rem alienam tanquam suam, dominus poterat iure suo rem vendicare vsque ad quinquennium, si erat maior: minor verò etiam citra, si non vendidit iure creditoris. Sic tempore minoris rerum auctior, nisi si pretio minoris vendita, & solemnitas debita non seruata: & debet cognoscit procurator Cæsaris.* SALYCET.

111. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS *AA. & CC. Laurentio.*

EDicto [d] quidem diui Marci parentis nostri ea minorum exceptæ [e] † nihil tuum [f] adiuuat desiderium: siquidem & debiti [g] causa patria [h] minoris, vel etiam ipsius [i] prædia venundata, quinquennij [k] præscriptionis nullam admittunt quæstionem [l]. Sed quoniam per collusionem, siue fraudem tunc temporis procuratoris nostri [m] nimis exiguo pretio fundum tuum cum mancipiis venundatum asseueras: si aditus Rationalis noster tuis adesse fidem allegationibus, nec seruatam solennitatem hastarum animadverterit, fisco te satisfacientem, reuocata venditione, fundum tibi restitui iubebit [n]. Dat. Id. Februar. Sirmij, CC. Coss.

SI ADVERSVS CREDITOREM.

---

[a] Procurator nisi ei, id est, fisci, qui dicitur procurator hæreditatis, quantum ad latifundium.

[b] *Iudex.* sc. procurator Cæsaris.

[c] *Patrono.* ergo vt alienam vendebat.

[d] *Dicto.* sc. minoris.

[e] *Exceptæ.* à præscriptione quinque annorũ indulta ex edicto, cùm rem alienam vendit fiscus vt suam. ACCVRS.

[f] Tuã. minoris. vt dixi *l. de fid. infirm. & iunct. huius tit. l. 3. & vlt. lib. 2. & seq. l. fi. adiuv. vid. pig. l. 5. & l. de exceptionibus, vel rescind. l. vnic. & seq. l. fi. ex causa. § penult.*

[g] Siquidem id est, quia.

[h] Debiti. erat autem editi dixi Marci, vt si quis rem empti à fisco quinquennio possidisset, tutus esset, nisi res fuisset minoris: sed neque res minoris intelligebatur excepta, ea nomine patrimonii debiti à fisco ei quarto mouerentur: & eo id ceßat beneficium ediffi in hac parte.

[i] *Patris.* ergo vt alienam vendebat.

[k] *Ipsius.* sc. minoris.

[l] *Quinquennij.* Vide *l. 2. de præscrip.* CYIAC.

[m] *Quæstionem.* quia nõ vt suum, sed vt alienam vendidit: & fiscus potest eß fiscus, si interueniunt tria, quæ sunt necessaria.

[n] *Procuratoris nostri.* sc. fisci, qui dicitur procurator hæreditatis, quantum ad latifundium.

[a] *Iudex.* sc. procurator Cæsaris.

SI ADVERSVS creditorem.

Scribit hoc titulo pupillum creditor [a] pro mutuo [b] accepto [c] non posse restitui [d] ex edicto [e] Prætoris, quia [f] non videtur læsus [g] intelligi, [h] Proinde hæredem [i] eius debere, qui eam acquirit.

[a] Creditor propriè is est, qui mutuã dedit. [b] Minor læsus in vtili non præsumitur, nisi contrarium probetur, vt hoc titulo. [c] Pecuniam mutuo accepit. [d] Restitui. in odium hæreditatis impudicus. [e] Edicto. [f] Quia minor non videtur læsus, nisi in vtili intelligatur. [g] Læsus. [h] Præsumitur non nisi hæc fraudem, quæ non præsumitur in eos tutores, qui hoc in officio colligit Scriptura reg. Semper & ubique. [i] Præsumitur hæredem debere, qui eam acquirit.

480/C.IV.K.5-4, 487-488
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Contraxisse.* dando ei mutuam pecuniam. speciale est hic in odium foeneratoris, alias contrarium est generale. ℂ. *de in integr. restit. l. minoribus.*

b ¶ *Locupletiorem.* praesumitur ergo laesa, nisi contrà probetur. Et sic est contra ff. *de inofficioso l. nam postea. §. si minor. & ℂ. de in integr. restit. mi. l. 1.* Solu. Speciale est hic in odiū foeneratoris: arg. ff. *de re. ... l. magis. §. ... & ff. eod. l. ...* [illegible] Sed & aliàs videtur idem: vt ℂ. *de praedi. mi. l. si praedium.* Sed expone, vt ibi. 2. Alij dicunt, vt Py. quòd hic creditor spōte [b] in se onus probandi suscepit: arg. ff. *de proba. l. circa.* 3. Tertij dicunt, quòd hic probauerat minor tria, sc. se minorem tempore contractus fuisse, & pecunia non indiguisse, & acceptam amisisse: ergo est restituendus, nisi creditor probet locupletiorem: & secundùm hos tres casus dic, *restitutam*, id est, restituendam: & sic ℂ. *de leg. & constit. l. j.* 4. Quarti dicunt, quòd data fuerat restitutio iam minori, qui probauerat laesionem, & creditor appellauerat. Vnde in [c] causa appellationis debet appellator probare, & iniquitatem sententiae detegere: vt arg. ff. *de ... l. praeses.* & ℂ. *de ap. l. hi qui.* Sed malè dicunt. Imò ... qui priùs, & nunc probare debet: vt ℂ. *de ap. l. ...* & ff. *ad Turpil. l. j. in fin. & in authent. de his qui ingr. ad appel. §. illud quoque determinare. colla. v.* & dicitur [d] detegere iniquitatem appellator eo ipso, quòd dicit, iniquè dico sententiam contra me latam. Sic ergo quatuor modis intelligi potest: haec lex, sed primus verior.

e ¶ *Restitutam.* id est, restituendam.

SI *vt allegas.*] CASVS. Minori annis viginti mutuasti, quam confessus est minor se recepisse, sed perdidisse: vult restitui: an sit audiendus, quaeritur? Et respond. quòd sic, nisi probes pecuniam in rem suam versam esse: quod non praesumitur, nisi tu probes eam in eius commodum versam.

d ¶ *Versa est.* quod probare debes, sc. nomesse versam, secundùm quosdam. 2. Tu dic, quòd praesumitur [e] non esse versa, nisi creditor probet, in eius ... dixi ℂ. *l. praet.*

[Margin, left:] a Praesumitur certis casibus minor laesus, aliàs non praesumitur. † decoctori, & ita in ... * praetori viro clarissimo, in ... ‡ al. Caiano. al. Gagano. b Probandi onus in se quis sponte transferre potest. c Appellans, iniquitatem sententiae, à qua appellauit, detegere, & probare debet. † Florentino. d Appellans quemadmodum dicatur iniquitatem sententiae detegere. e Praesumi non solet in rem suam versisse mutuum minorem, nisi à creditore probetur. f Differentia inter immiscere se, & adire.

quae annis [te] contraxisse [a], nec doceri † potuisse praetorem * virum clarissimum ex eo contractu locupletiorem [b] (eam esse) factam, intelligis eam meritò in integro restitutam [c]. Dat. XI. Non. Aug. Largo, & Messalino Coss.

11. Imp. GORDIANVS A. Caiano. ‡

SI (vt allegas) minor annis pecuniam foenori accepisti, nec ea in rem tuam versa est [d]: aduersus cautionem, per quam eo nomine te obligasti, in integrum restitutionis auxilium potes solenniter postulare. PP. III. Nonas Febr. Gordiano A. II.

SI MINOR * AB HEREDITATE se abstineat.

TITVLVS XXXVIII.

Restituitur etiam minor abstinendi causa, qui temerè damnosae hereditati permiscuit se, vel qui adiuit, aut pro herede gessit, aut bonorum possessionem agnouit, quod etiam est pro herede gessisse l. 22. ℂ. de iur. delib. qua in re seruanda est forma praedicta Nouell. Iustinian. 119. [illegible] ff. de minor. Et abstinendi verbi addimus, vel repudiandi [illegible] penult. ff. eod. l. 2. hoc tit. qua communis est huic titulo, & sequenti. CVIAC.

Filius, qui se paternae hereditati non immiscuit, non eget beneficio restitutionis in integrum, vt abstineat: quia tutus est ipso iure per beneficium praetoris: sed si se immiscuit, vel bonorum possessionem agnouit, & est minor, & laesus, restitutio in integrum sibi est necessaria. BALD.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS A A. Florentio, † & aliis.

SI vos paternae hereditati non immiscuistis [e]: ob eam rem [f] testificatio necessaria non fuit, cùm fides veritatis [g] verborum adminicula non desideret. Quòd si pro herede [h] gessistis, vel bonorum possessionem [i] accepistis: propter aetatem, cui subueniri solet, in integrum restitutionis auxilium accipere debetis [k]. PP. VI. Non. Maij, Saturnino, & Gallo Coss.

IN AVTHENTIC. vt spon. largi. §. ad haec quoque. coll. IX. constit. II. Nouell. 119.

Illa authentica ponit modum procedendi, quando petitur restitutio aduersus aditam hereditatem: modus autem procedendi est, vt citatis citandis, & non comparentibus intra tres menses, petenti restitutionem concedatur: qua concessa ex officio iudicis datur curator hereditati iacenti, qui debet inuentarium facere apud acta. BALD.

SI omnes creditores praesentes [l] sint, vbi restitutio postulatur, à iudice vocentur [m], vt intersint, cùm minor se abstinet [n]: sed si omnes absunt, vel quidam, solenniter à iudice citentur [o]: quibus intra tres menses [p] non apparentibus, minor sine periculo ab hereditate discedat [q]: iudice prouidente vbi [r], & qualiter res hereditariae debeant custodiri, quantitate earum in actis manifestanda. †

Potest quis ab hereditate paterna per restitutionem abstinere, & aditam amplius, h. d. Vel sic: Hereditates, quae ex diuersis testamentis, vel ex diuerso iure deferuntur, non intelliguntur inuicem coniungi: & ideò admittitur earum separatio: vt hic. BALD.

11. Imp. GORDIANVS A. Herodiano.

SI MINOR AB HEREDITATE se abstineat.

SI *vos.*] CASVS. Si filiofamilias minori delata fuerit hereditas paterna, neque ei se miscuit: an non abstinet eo, quòd protestatus non est se illam habere velle, sibi praeiudicatur, quoniam eam repudiet, nec à creditoribus conueniatur, qui dicunt eum filium, & heredem, quaeritur? Et respond. quòd non. Si autem se immiscuit, & postea vult eam repudiare: an possit beneficium restitutionis in integrum petere, quaeritur? Et respond. quòd sic.

e ¶ *Immiscuistis.* immiscere [f] suorum est, adire extraneorum: vt *Instit. de here. qualita. & diffe. §. extraneis.*

Codex.

f ¶ *Ob eam rem.* sc. quòd abstineatis.

¶ Et dic, testificatio, id est, denunciatio, vel protestatio coram testibus.

¶ Et sic nota, quòd hac lege probatur opinio quorundam, qui dixerunt, quòd suus heres praesumitur adiisse, & teneri statim [a] creditoribus: & pro eis est illud Pauli. *Si filius*, [b] *ergo & heres.* Item quòd est suus, & necessarius: vt *Instit. de hered. qualit. & differ. §. sui. & de heredit. quae ab intest. §. ... & arg. ℂ. de ... l. fin. §. j.* Sed illud est verum, quantū ad nomen, [c] non quantum ad cōmodum, vel incommodum: vt *Instit. de hered. qualit. & differ. §. necessarij vero. & ff. de acquir. hered. l. quaesitum.* Vel dominum patris inhabitauit [d] post mortē: nam & nunc debet probare non animo adeundi fecisse: vt ℂ. *de repu. here. l. j.* In casu tamen perinde habetur, ac si statim immiscuisset se: vt ff. *de fideicommiss. lib. l. cùm quasi. § sed & si quis. in fin. §.*

g ¶ *Fides veritatis.* id est, fides, quae habetur veritati, sc. hoc casu, aliàs autem quandoque exiguntur verba, vt in stipulatione: vt ff. *de verbor. oblig. l. j. in princip.* & in testamentis: vt ℂ. *de testa. l. iubemus* & in nouationibus: vt ℂ. *de noua. l. j. in fin.*

h ¶ *Pro herede.* id est, pro domino: vt *Instit. de hered. qualit. & diff. §. fin.*

i ¶ *Vel bonorum possessionem.* sc. vnde liberi, quae datur suis, & emancipatis: vt ℂ. *vnde libe. l. j. & fin.* ACCVRS.

k ¶ *Debetis.* sc. si vultis: vt ℂ. *si tutor, vel cura. l. j.* & hoc cum solennitate, quam dicit authentica *si omnes*, &c. quam hic lege, & est sumpta ab authentica *vt sponsa. larg. §. ad haec.*

l SI *omnes creditores praesentes.* sc. in illa ciuitate: vt *in corpore*, alibi aliter accipitur: vt ℂ. *de praescrip. long. temp. l. fin.*

m ¶ *Praesentes.* aliàs non valet restitutio: vt ff. *de minor. l. etiamsi. § fin.* cùm & causa cognita fieri debeat: vt ... *in causa. j. §. causa. & l. ait praetor. § non solùm. in fin. § ... & ℂ. si per vim, vel alio modo. l. fin. & ff. si vel plus quàm per leg. Falcid. l. j.*

¶ Quid [f] in legatariis? Respond. & hi vocantur: vt *in authent. de here. & Fal. §. sancimus. coll. j. & ℂ. de auth. praest. l. fin.* Sed arg. contra. ℂ. *de iure delib. l. fin. §. sed & legatarij.*

n ¶ *Abstinet.* id est, petit restitui, vt abstineat.

o ¶ *Citentur.* non ergo per [g] praesentes plures praeiudicatur absentibus paucioribus, secundùm quosdam: ℂ. *famil. ercisc. l. cohaeredibus.*

¶ Sed arg. contra ff. *de pact. l. & fuam. in fin. & l. maiorem. & l. ... & ff. de curato. bonis dan. l. ij.* debent tamen hi omnes vocari saltem ad domum: vt ℂ. *de ann. excep. l. vt perfectius in fin.*

p ¶ *Tres menses.* simile [h] spatium datur ℂ. *de re iud. in authent. ... & ℂ. quomodo, & quando iudex. authent. qui semel.*

q ¶ *Discedat.* per restitutionem.

r ¶ *Vbi.* dando curatorem [i] bonis: vt ff. *de curato. bo. dan. l. j. §. ... & ... Et excipe, nisi quid periit per imbecillitatem [k] aetatis: vt ff. de mino. l. ait praetor. § penult.*

[Margin, right:] a Filius, qua filius est, non continuò continuò possit vt heres ... agere volens creditor non sufficit probare eum esse filium defuncti, nisi & heredem probauerit: vide quae scripsi in Glossa l. si cum dotem, ... b Sic legendum, si ... ab hereditate se abstineat. b Filius ergo heres, vt hic ... c Filius suus, & necessarius dicitur nomine, non commodo. d Adire hereditatem patris, non censetur qui cum patre ... domū inhabitauit. e Clausula ... vide Glossam ... f Vide ad hanc authenticam ... vbi quaeritur, an laesio praesumatur in minore adeunte hereditatem, vel in omissione ... g Vide Gloss. ... h Vide Gloss. ... i Adde Gl. ... k Adde Gloss. ...

Q 3 Si

480/C.IV.K.5-4, 489-490
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si cùm] Carvt. Tres hereditates erant delatæ patrono, & duarum animum patris & matrem: animi hereditates non adiit, sed patrem: fingit de lesam, vult restitui ad tacitè repudiatas, scil. animæ, vt abstineat à paterna: an ita audiendus, quæritur? Et respond. quòd sic.

a ¶ *Aut vel.* patrem, vel matrem. scil. vel, nominatim casus.

b ¶ *Te heredem.* patre tuo facto exheredato aviolo, vel contra.

c ¶ *Non adijsti.* id est, repudiasti, vel anno tacuisti. ff. *quando non potuerit pat. d.* ff. *de his quæ.*

d ¶ *Succurritur.* sc. quam adijsti, & quam modò repudias * iure restitutionis, vt subiicitur ff. *de minor. l. ait prætor.* §. *restituetur cum concordi iure* ff. *de repudiis. hereditas. l. ferat.*

e ¶ *Patrimium.* id h est, eorum.

f ¶ *Sed numquid* * iure ciuili, an prætorio? Respond. si adita est ei data post hereditatem paternam, iure ciuili: at, * prætorio: vt ff. eodē tit. *l. qui fi.* aib in duobus casibus, secundùm Ioan. vt ff. *de condictis. insitor. l. fin. & eodē libro. l. fruges.*

g ¶ *Obtinere.* sc. per restitutionem.

a Restituí ad repudiandam hereditatem: nunc queri.

b Patrem pro eum.

c Ad hanc ab hereditate patrona, & aliis agnitione que hæc qua pōt.

d Barolus videtur legere pot.

§ ¶ SI VT OMISSAM. *sc. hæc sa ætatis.*

h ¶ Hereditatem. *de hac tractat l.j.*

i ¶ Vel bonorum. *de hac tractat l.j.*

k ¶ Aliud. *de hac tractat l.j. & §.*

l ¶ Acquirat. *per restitutionem.*

Minore.] Carvt. Si minori sit delata hereditas, & repudiauerit ad eam restituí potest, quæritur? Et respond. quòd sic. ad enim solùm retinetur, si res suas, quas habuit, amiserit? quas non-dum habuerit, eas tunc habiturus erat, si non inconsultè repudiasset.

a Non adiit per repudium.

m ¶ *Non adierit.* id est, repudiauerit. & ratione paterni restituí, vt repudiatæ ff. *de minor. Late prater.* §. *restituere.* & hoc se iungit: aliàs ē dissimilis est hereditas furtē à fabricatore, detegatur: vt ff. *ead. l. quòd ſi minor.* §. *Scæuola.* & nisi contra patrem velit iterum restituere ff. *de his, qua lib. l. fin.* §. *vbi autem patrem.*

n ¶ *Restituendi.* & ita non solùm in damno, SIcùm sui tui * testamento te heredem ᵇ reliquisſent, hereditates eorum non adiſti ᶜ: liberum tibi est repudiata paterna successione ᵈ per in integrum restitutionis auxilium (quo te ætatis iure dicis esse munitam) hereditatem paternum * tuorum (licèt antea non adiiſti) nunc obtinere ᵉ. PP. III. Non. Februar. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

SI VT OMISSAM ᵍ HEREDITATEM ʰ, vel bonorum ⁱ possessionem, vel quid aliud ᵏ acquirat ˡ.

Tit. XXXIX.

Etsi ex diuersis idem quoque restituitur adquirendi causa, *si intra tempora restituendæ hereditatis non adierit, vel bonorum possessionem non agnouerit: nihil enim est proprii amittere hereditatem, vel bonorum possessionem: sed & si alio quoque hereditatem, vel bonorum possessionem sibi delatam amiserit. Adiicit vel quid aliud, quamquam de re nihil in conſtitutionibus sub titulo patefacta ſit separatim: ſed quod in eis de hereditate, & bonorum possessione, facilè trahitur ad legatum, & fideicommiſſum, vel quid aliud.* Cvtac.

Adhuc ſine hereditatis, vel bonorum possessionis omiſſam agnitionem minor potest in integrum restitui. h. d. Ita prima. Tamen ſi emancipatus restituatur, debet conferre fratribus quod habuit tempore mortis patris, h. d. ita ſecunda, & ſic habebit tantum titulum. Bald. Vel ſic: *Minor potest restitui, vt adeat hereditatem de iure ciuili: & etiam vt bonorum possessionem petat de iure prætoris: ad collationem tamen tenebitur h. d. ita titulus.* Salycet.

1. *Imp.* Gordianvs. *Prætor.*

Minores viginti quinque annis nō tantùm in his, quæ ex bonis propriis amittunt, verùm etiam ſi hereditatis ſuæ dicis esse munitam) hereditatem paternum * tuorum (licèt antea non adiiſti) nunc obtinere ᶠ. PP. III. Non. Februar. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

IN QVIBVS CAVSIS IN INTEGRVM restitutio necessaria non est.

Tit. XL.

*Ante quidem iam antè veritis lucis fuit demonſtrata cauſa in quibus minori non eſt neceſſaria reſtitutio in integrum, quaſi ipſe iure manito facta, vt ſi rem mobilem vendiderit ſine curatoris authoritate. l. 1. tit. 54. vel ſi creditor curatoris fidem ſecutus cum exprimipaliter contrahentis ignorans contrahere cum eo. & rem agere uoluerit: l. penult. tit. 24. vel ſi res iudicata ſit contra minorem indefenſam: l. penult. tit. 22. vel ſi minor viginti annis ſeruum manumiſerit contra legem Aliam Sentiam. l. penult. tit. 30. Sed quia reſtant alia quædam, de his videtur eſſe propoſiti debere titulum facere, in quo quæ præter hæc enarrantur ex ſeria, ſi eius non defenderetur: vltra non ſit locum deſcendi: non enim ſi ab eam rem hereditas eripitur quaſi indigna, quia maiori reſpondetur: l. 2. hoc tit. Item ſi non interpellauerit perſonam debitoris ex contractu bona fide, vel ex legati, aut fideicommiſſi cauſa, ex mora ſuctus & vſuras cedetur. Nam & ſine interpellatione minori debitor ipſe iure ex lege tempore tarda ſolutionis, conſtituerim tenetur, vtique ad legitimam statem: l. cùm verò §. apparet. ff. de fideiuſſor. lib. l. Titia. §. 1. ff. de legat. 2. l. hoc tit. conſonantia l. 4. C. de act. empt. Item ſi rectore datum litiganti pupilli nomine, qui non facilè dolo non pupilli ſalutem ſere, res contra eum malitioſa fiet penult. hoc tit. conſonantia l. 3. C. de tut. vel cur. qui ſat. non ded. Item ſi in inſtrumento quarto hoc ſi ſit inſtrumenti minori obligatur præſcripta quinquennij l. 2. hoc tit. vel in pretio bonorum poſſeſſor, & gauentior ea l. vlt. ff. qua alia obligatur præſcripto triginta, adueſſus quam petuerit reſtitui in integrum, potuit præſcriptionem reſpicere, aut quadraginta annorum, quæ alia præſcriptionis ipſi iure non currere adueſſus minores viginti quinque annis: & ab id quinquennium hoc libro post quidem titulum. Si aduerſus vtilitatem. ſed non erunt ſi aduerſus præſcriptionem longi temporis, qua tamen minori non reſtituta obſtat poterunt vt l. 3. C. quib. non ob. loc. temp. post. minori ſtatuit, qui pupillus non eſſet. Cvtac.

Tame similia mortis defuncti non habet locum in hereditatibus minorum. Bald. Vel ſic: *Minor hereditate paterna non privatur, licèt patris mortem non vlciſcatur.* Salycet.

1. *Imp.* Alexandrvs. *Mauro.*

Minoribus viginti quinque annis (præſertim * qui per tutores, & curatores non

a Restituí ad repudiandam hereditatem: nunc queri.

b Patrem pro eum.

c Ad hanc ab hereditate patrona, & aliis agnitione que hæc qua pōt.

d Barolus videtur legere pot.

e Non adiit per repudium.

f Te ſcripſit exemplaribus legitur, de quo gratum reſtituendum pollicetur.

g Dicit in eodē tribus, cum multis.

h Minoris' dignitatem reſtituendo, manumittendo, per tutores, & curatores non deſignatos.

i Legendum, nonnullis, id eſt, vt viuo mentis quidem. Cvtac.

defendentur *) non obeſſe ᵀ, ſi mortem defuncti parentis non vlciſcantur ᵘ, immemoris * diuorum parentum meorum, ac meis ſcriptis continetur. V. Idus Maij, Alexandro A. III. & Dione Coss.

Tempus mouendi querelam inofficioſi teſtamenti, ipſe iure non currit

ſed etiam in lucris ſeruatur indemnes.

a ¶ *Placuit.* vt §. *de ea bona l. fin. & T. de in litig. reſtit. mil. l. penult. & ff. de minor. l. ait prætor. §. hodie.*

A Diuorum.] Cavtā si tribus, vel duobus fuerit delata poſſeſſio bonorum, vnde liberi in bonis patrenis, & nunc eam venus repudiauerit: an ad eam reſtitui poſſit, quæritur? Et reſpond. quòd ſicſed reſtituta bona, quæ habuit tempore mortis patris, offerre eā fratribus ſuis.

b ¶ *Ad bonorum poſſeſſionem.* vnde liberi vel ſecundùm tabulas, vel contra tabulas: ſecundùm tabulas, & ſuis ſcripturis ſcribus tabulas, & non ſuis ſcriptus.

c ¶ *Comſum.* ab emancipatis expreſſe, vel tacitè.

d ¶ *Placuit.* vt §. *I. prætor.* Decem. ſic. prætoris.

e ¶ *Patrib.* vel dolo habere deſiſtent. excepto quod creditoribus debentes §. *de exhib. l. ea damnum.* 2. Item hoc accipe ſecundùm determinationem nouæ legiatæ §. *de exhib. §fin.*

* al. Seruphili.

† Dicit in eodē tribus, cum multis.

IN QVIBVS CAVSIS RESTITVTIO IN INTEGRVM NECESSARIA NON EST.

Dixit ſuperè quando reſtitutio eſt neceſſaria, quia eſt læſio, & datur: nunc quando non, quia non eſt læſio: in ſequentibus titulis vſque ad titulum, vbi, & apud quem eſt neceſſaria: ſed non datur.

Maioribus.] Cavtā. Maior viginti quinque annis ſi necum patris ſui non vindicarit, repellitur à ſucceſſione paterna. an autem hoc locum habeat in minore, vt ipſe repellatur, ſi omiſerit vindicare, quæritur? Et reſpond. quòd non. vnde ſi propter hoc læſus fuerit, reſtitutione non indiget: quia ipſo iure tutus eſt, ne hoc ipſi obſtaret.

a ¶ *Præſertim.* id est, maximè.

b ¶ *Non defendentur,* quia * fortè non habent. idem & ſi habeant, & defendantur, vt hic innuit, & §. *I. eadem, vel contrario.* per eorum.

c ¶ *Non obeſſe.* id est, non priuantur hereditate.

d ¶ *Non vlciſcentur.* ſc. accuſando interfectores. non autem debent ipſi interficere interfectos.

480/C.IV.K.5-4, 491-492
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Pœna non tenebrantis mortem præmit.

b Vel quia ſub ſilentio cauſam ſimul adhibit adiudicatoque tumulti cauſa cauſa, non cauſa ſubſtitutus. vide Tiraquell. tract. cauſ. cauſ. cauſ. cauſ. cauſ. Gloſſ. in autem. ſi quis ſine liberis. l. 1. §. Item. ff. de his quæ ut indign. Ruinus. conſil. 111. vol. 1. Bologn. Cyn. l. Imperator in authent. verſ. ſi de his quæ ut indign. Andreas, Ioannes, Antonius Bal. Cyn. Alex. Imol. Ias. Corn. l. 10 de ſenator. vell. Petrus Marcell. ſi non appellaverit intra dimid. dies præſcripto obtinet, ſeu attribuit. l. cauſa. ff. pupil. vel. ut Cyn. Cyn. l. Imperator in authent. verſ. de his quæ ut indign. Andreas, Ioannes, Antonius Bal. Cyn. Alex. Imol. Ias. Corn. l. 10 de ſenator. vell. Gloſſ. in l. 1. Cod. Theodor. * Cor. l. 10 de ſenator. vell. Vide notata ad l. cum notis, Ioannis, Bartoli, Ias. de Arena ad l. 3. §. Si quando. ff. de reg. Ias. Ioannes, Antonius Gabriel. Ioannes, Petrus, Andreas, Ioannes, Antonius Gabriel. Gloſſ. in l. 1. Cod. Theodor. Cyn. Alex. Imol. Ias. Corn. Vide Scripta ad l. unic. Ioannes. Cyn. † Vide Scripta ad l. 2. de uſucapi. Cyn. * Adde, de Bartol. hoc. Ioannes, Antonius Cyn. Alex. Imol. Ias. Corn. Vide Scripta ad l. unic. Ioannes. Cyn. & Bartol. hoc. Ioannes, Antonius Cyn. Alex. Imol. Ias. Corn. Vide Scripta ad l. unic. Ioannes. Cyn. d Id eſt, quod minor, ut ſit ſuccurſus à minori ad minus: de quo vide Bartol. hoc. Ioannes, Antonius Cyn. e Mora fine interpellatione, vel dici, aut horari, non videtur in Gallorum Gl. magnifice. & contra. Ioannes, Antonius Cyn. f Id eſt, quod debetur, vel pro. Idem iuris in cauſa pro alio dicitur de contrario. adde

ſoſſores parentum ſuorum. vnde iure * communi debent auferri bona vt indigni: ſed quia ſunt minores, ipſo iure ſeruantur illæ ſi vt hic, & l. de his qui vt indign. l. ſi ita. & l. minoribus.

¶ Sed quid ſi poſtea maior efficitur, putà poſt triduum, quàm adiit: an tunc teneatur vtcifci? Reſpond. non: quia * omne beneficium * debet eſſe perpetuum vt in auth. conſtit. qua diuturnitas. §. Illud. coll. 9. & l. de diuerſis. ff. l. ſi ſolo.

A Doleſcentia.]C. Cayvs. Filio exheredato, vel pro exheredato habito datur querela inofficioſi teſtamenti intra quinquennium quo elapſo repellitur. an autem minori exheredato, & intra quinquennium non agenti currat tempus quinquennii, quæritur? Et reſpond. quòd non: vnde reſtituit non indigetur, cùm ipſo iure tacitarum ſua non obſit ſibi quoque obeſſe debeat.

a ¶ Adoleſcentia. multò d magis tempus pubertatis etatis.

b ¶ Sibi. hoc de quinquennio dicit quidam è compoſitoribus ſtatutorum, quaſi per ſubſtitutionem ſtatuerit mutare inductum vel. de inoffic. teſta. l. ſi quis in ſilium. in fin. & l. ſiſinno §. pen.

c ¶ Sed certè inò & antè eam per hanc eandem Valerianum compilatorem huius legis vt in auth. vt. contra nouiter. 2. Item certè, ff. de in litem. reſtit. mil. l. j. Sed. 2. vt ibi.

d Diſcriſſimus. ſc. in Græco.

* Cod. l. cunctos. 1. de ad. emp. Vide notata ad l. cum notis, Ioannis, Bartoli, de Arena ad l. 3. §. Si quando. ff. de reg. Ias. Ioannes, Antonius Gabriel. Gloſſ. in l. 1. Cod. Theodor. Cyn. Alex. Imol. Ias. Corn. Vide Scripta ad l. unic. Ioannes. Cyn. † Vide Scripta ad l. 2. de uſucapi. Cyn. * Adde, de Bartol. hoc. Ioannes, Antonius Cyn. Alex. Imol. Ias. Corn. Vide Scripta ad l. unic. Ioannes. Cyn. d Id eſt, quod minor, ut ſit ſuccurſus à minori ad minus: de quo vide Bartol. hoc. Ioannes, Antonius Cyn. e Mora fine interpellatione, vel dici, aut horari, non videtur in Gallorum Gl. magnifice. & contra. Ioannes, Antonius Cyn. f Id eſt, quod debetur, vel pro. Idem iuris in cauſa pro alio dicitur de contrario. adde

minoribus. Bald. & Salycet. Vel ſic: *Non eſt neceſſarium miniſterium indicis, vbi lex ipſa iure prodicit effectum.* Bald.

11. Imp. Valerianvs, & Gallienvs aa. Theodoro. †

ADoleſcentiæ * * tempus non imputari in id quinquennium liberis, cuius præſcriptio ſeruum inofficioſi querſtionem mouentibus opponi ſolet b, manifeſtè antè deſcriptimus c. Impleta igitur ætate legitima, non eſt in integrum reſtitutio neceſſaria: quia non redintegratio d amiſſæ cauſæ his datur, ſed integra ipſa cauſa ſeruatur. PP. II. Id. Aug. Tuſco, & Baſſo Coss.

Fauore minoris re ipſa ſine interpellatione in bona fides contractibus mora contrahitur. Idem in teſtamentis: quia licèt alibi ex teſtamento ſit ſtricti iuris, tamen æquiparatur aliis in bona fides. Bald. Vel ſic: *Si minor rem vendiram emptori tradidit, ſtatim emptor moram commiſit, ſi ei pretium non ſoluit.* Salycet.

111. Imp. Diocletianvs, & Maximianvs aa. & cc. Ducitio.

IN * minorum d perſona re ipſa *, & f ex ſolo tempore tardæ preſtij ſolutionis, recepto g iure a, moram b fieri creditum eſt, in his videlicèt †, quæ moram deſiderant i, id eſt, in bonæ fidei contractibus, & fideicommiſſis k *, & legatis.

In minorum.]Cayvs. Minor rem ſuam ritè vendidit, & tradidit: ſtetiſſi vſque ad annum, vel plus: non enim ro: neque pretium ſolutiſſi, neque ea re ſolutores interpellauit: an ei tenearis, quæritur? Et reſpond. quòd ſic. & hoc in bonæ fidei contractibus locum habet, & in aliquot in legato, & fideicommiſſo: neque habet locum reſtitutio ad petendum vſuras, cùm ipſo iure ad eas teneatis. Nota, quòd ille, qui emit rem à minore, & eam poſſidet, eo ipſo eſt in mora, & tenetur minori ad vſuras pecij: & illa mora dicitur irregularis, ſecundùm Bal. ibi.

a ¶ In minorum. ſc. ad rerum vtilitatem.

b ¶ Re ipſa. id eſt, interpellatione ceſſante. & hic ſubiicit, & pro, id eſt, ex ſolita.

¶ Et ad hoc, quòd * re ipſa fiat mora in talibus, & ſimilibus, eſt augum. conſul. ff. de leg. 2. l. Titia Seia §. 3. & de adimen. legat. l. 2. §. ſi. dicendum. & l. de eſt. inter. l. curabit. & ff. de fideicommiſſ. lib. l. cum verò. §. apparet. & ff. de vſur. Limer. & Limi ſint & Limi quidam. §. ſi cum pupillo. & l. de compen. l. ſi creditor. & l. de vſur. & fruct. leg. l. j.

f ¶ Et ponitur hic pro Id eſt.

g ¶ Recepto. id eſt, approbato, prædictis ſc. legibus. Vel die, ſeil. ſpeciali iure.

a ¶ Recepto iure. magis autem, verſatus Gracj. Nam iure conuenit mora fit per litis conteſtationem, aut aliam legitimam interpellationem. Deinde eſt gloſſa, id eſt, approbata prædictis legibus. Recta eſt altera. Vel die, ſc. Cyiac.

b ¶ Moram. eſt non interpellauerit. Et eſt mora debitoris vtiam.

i ¶ Poſſeuerat ſc. non fieri, ſed faſtam puniri.

k ¶ Fideicommiſſi. quæ quamuis ſint ſtricti iuris, tamen propter Codex.

que vide Romanum ſingul. 115. vbi tradit etiam in pœ tacita mora re ipſa Tiraq. conſ. de pœnal. pro cauſ. 3. pœnal. q. 41. adde l. Cum Sticho. §. ſeruus. de leg. 3.

voluntatem defuncti adimplendam adminiſtratur eſſe. Sunt & alij effectus morarum de qua mora die plenè, vt dicimus ff. de vſur. Limer. in principio.

Si tutor.] Cayvs. Si tutor, ſue tutoris legitimus, vel ſuus inquiſitione datus, rem pupilli egerit, vel defenderit, & ſuccubuerit: an pupillo præiudicet, quæd actum eſt, quò magis ſit neceſſaria in integrum reſtitutio, quæritur? Et reſpond. quòd illud, quod per procuratorem tutorem factum eſt, ipſo tutore nõ valente uel in integrum reſtituto non eſt neceſſaria. neque enim legitimam adminiſtrationem abſque tutore eſt tutor non ſatisfaciens rem pupilli, &c. vnde non valet quod per eum actum eſt.

Sententia lata contra tutorem, qui non curauit rem pupilli ſaluam fore, pupillo non præiudicat ipſo iure. Bald. & Salycet. Vel ſic: *Sententia lata contra tutorem, qui non habet adminiſtrationem, eſt ipſo iure nulla.* Bald.

¶ Non curauit. eiùs cauere debuerit, ſc. rem pupilli ſaluam fore: vt quia legitimus erat, vel ſine inquiſitione datus. aliàs ſatisdare non tenetur, vt *Inſtit. de ſatisd. tut. §. 1.* Et dic, vt ibi notant ¶ *Non potuit. ſc.* iure contrarij. ſed ſi pro re, prodeſſet iure ſingulari, vt *l. de pœn. Imm. et.* a ¶ *Firmitatem.* ſcil. in tui præiudicium: vt hic, & *l. de cura. vel curat. qui nõ ſatisfd. Curat. & l. in dubium. & ff. de cura. ſuri. & l. conſilio §. j. & arg. l. de pœn. l. quia oſtiarij. & ff. de reb. eor. l. qui neque.*

¶ Sed arg. contrà, *ff. de offic. præſid. l. Barbarius.*

¶ Item nota ſecundùm Ioan. quòd non † legitimi conſtituti, pro nõ ordinato habetur. ſic *ff. de re iudi. l. ſi ſic. §. condemnatum.*

a ¶ *Rem.* id eſt, quia. *Anchimus.*]Cayvs. Sipe futuræ numerationi minor ſcripſit ſe decem mutuò à Titio recepiſſe: & cùm non recepiſſet: intra biennium exceptionem non numeratæ pecuniæ non opposuit: an ignoti ſit exceptionis? Et reſpond. quòd non, ipſo iure: vnde de cætero extenditur ad omnem exceptionem temporalem, quòd ipſo iure minori non currat: ſed ſecundùm iura antiqua cucurriſſet minoribus, ſed reſtituuntur. & hoc in ſecundo. In tertia dicit, quòd illa, quæ dicta ſunt, vera ſunt in omni exceptione præterquam in præſcriptione triginta, vel quadraginta annorum. in iſta enim currit tempus: ſed reſtituuntur.

¶ Nota ex iſta lege veram regulam generalem, *quòd omnes præſcriptiones*, quæ olim curebant minoribus, in quibus dabatur reſtitutio, hodie non currunt ipſo iure. Ita ſcio.

Arbitio. Huic legi malè opponitur *Lat. & vlt. ff. de iudic. & §. vlt. Nouell.* Quoniam non de præſcriptione loquuntur, ſed de lite triennio ipſo iure extincta, vel de hereditate ipſo iure amiſſa, ab non intra annum defuncti voluntatem. Quibus ex cauſis minores in integrum reſtitui placet. Fruſtrà ei opponitur Nouell. 100. quia loquitur de præſcriptione non numeratæ dotis cui reſtituit à tempore matrimonij dat minori duodecim annos. incipit enim annus duodecimus in minori ætatem, cùm non niſi annorum quatuordecim matrimonium contrahere poterit. Cyiac.

p ¶ *Non numerata pecunia.* quæ ex tempore cauſam habet, ſecundùm quoſdam: ſed certè inò tempore ſolutis. ſc. biennio: vt ſ. *de non num. pecu. l. in contractibus.* ſed aliqs. ſc. trium annorum. & decem, & viginti, & triginta, & ſimiles cauſam habent ex tempore: quia ſolito tempore res conſeruatur.

q ¶ *Currere.* aliàs, *currere*: & aliàs, *non cucurrere.* & *exponere*, id eſt, non ſinuil cum tempore currere: ſed tempore ſua, vt decem completa ætate currat. 2. Alij exponunt, id eſt, non

a Tenetur, qui tenere tenetur.

† legitimi adminiſtrationem.

b Legitimi non reducuntur pro non ordinatis habentur.

* Hæc lex ſic intelligitur, vt contra eos ab extorto præſcriptionis curſus, in quibus nõ curriti præſcriptio, potuit Gloſſa in cap. non licet. de præſcr.

c Quando præſcriptio curriti contra pupillum, vide Balbum de conſt. præſcr. 2. part. 2. num. 13. in decij. 313.

480/C.IV.K.5-4, 493-494
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

corrumpere : quod falsum est : imò competit minori, & contra eum:

¶ Item huic contrà, ff. *de non numer. pecu. l. si iurav. in fin.* vbi currit, & datur restitutio. Sed ibi incepit à prædecessore minoris. 2. Vel solue, vt ibi.

a ¶ *Obstaculum*, quia maior fieret iniuria, vel iuret se non venturum contrà, & sic subuertitur ius: quod esse non debuerat *infra. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. penult. & ff. de offic. præfid. l. illicitum, in princip.* 2. Vel pretendo restitutionem non probatur. 3. Vel per fas & nefas perdetur.

b ¶ *Legis interpretationem.* id est, legem inducentem præscriptionem non numerare pecuniæ, interpretatur est Iustinianus, quasi de minoribus non fenserit illa lex: & hanc eandem interpretationem extendit ad omnes leges inducentes præscriptiones temporales quasi de minoribus non fenserint.

a ¶ *In omnibus casibus.* Vt si minor intra statutum tempus non appellasset: *l. vlt. §. vlt. ff. de minor.* Caveram Iustinianus hic loquitur de præscriptione iudiciorum ciuilium, non criminalium eorum, quæ vindictam petunt de pœnam, vt criminalia. Sic non obstat Lxxxvij. *ff. eod.* Cvtac.

a ¶ *Consequitur.* Secundum * veterem enim leges quandoque currebat præscriptio, ita quòd non restituebatur minor vt *l. de his de minor. l. 2. auxilium, in principio quæ fuit cõdi.* Quandoque ipso iure cessabat vt *l. ad l. adulescentis. & ff. de minor. l. interdum.* vbi erat vtile tempus. & *ff. ne fiat lic. in hoc fo.* Et fuit hæc specialia, quæ fuit contrà, & in his nihil innouatur. Item quandoque currebant, sed restituebantur: de his hîc dicit. & innouat.

a Præscriptio contra minorem currit & ipso restitutionis : quandoque ipso iure cessat, quandoque tamen, sed restituitur.

¶ Sed fallit quod dicit hîc vel vt *l. de iudi. l. properandum. in fin.* quæ est contrà. & *ff. sapius in integr. restit. posse. l.* Sed ibi b speciale in præscriptionibus, quibus iudicia sopiuntur. hîc & aliàs *in authent. de hæred. & fal. §. papillis. col.*

b Præscriptio quibus casibus currat contra minorem.

¶ Item fallit, *ff. de temp. in integ. restit. authent. ff. minor* quibus casibus currit præscriptio contra minorem.

¶ Item contrà *ff. quibus ex caus. maio. l. ff. cum milite.* Sed currit ibi nil de minore dicit.

¶ Item contrà *ff. de minor. l. etiam si.* Sed expone, vt ibi.

¶ Item contrà *ff. eod. l. Æmilius.* Sed ibi ex persona prædecessoris currit præscriptio.

¶ Item contrà, *ff. si aduer. vsu. l. 3.* Solu. hîc corrigit. Vel dic, vt ibi not.

d ¶ *Restitutionem*, vbi enim competit ordinarium auxilium, non est recurrendum ad extraordinarium.

e ¶ *Tm.* scil. præscriptiones, tam præscriptiones non numeratæ pecuniæ, quàm aliæ, *l.* decem, vel viginti annorum.

β ¶ *Ipso iure non currere.* Verùm licèt ab initio minoribus non currant exceptionum tempora, quæ tamen à defuncto cœperunt, currunt postea aduersus successiones minoris eiusque annis. *l. vlt. ff. de non nu. pec.* Cvtac.

f ¶ *Quatuor.* vt ¶. *quando lic. vnicuique sine iudi. l. 3.* & ¶. *ad Vellei. l. antiqua §. penult.*

¶ Sed arg. contrà *ff. de aucto. tut. l. ff. tutor.* Sed ibi nil de præscriptione dicit.

¶ Sed quæritur Iustinianus hoc ibi attribuit, cùm etiam ante eum idem consequebatur minoris, vt ipso iure seruarentur illæ: vt *ff. quæ sunt. non mul. l. 3. in fin. & in l. fin. &* ¶. *quibus mo. ff. long. temp. præscript. l. non est.* Sed expone ibi, non currit, scilicet effectu: quia currit, sed datur restitutio. 2. Vel fuit illud à compositoribus additum. 3. Vel secundùm Placen. liberat à hîc Iustinianus, & b non recordebatur de illis legibus.

¶ Item eodem modo quatuor; nonne prohibent alienatio rerum minorum, quæ seruari possunt, etiam mobilium, etiam ante Iustinianum: vt ¶. *de administ. tut. l. 2. ea quæ.* ergo vsucapio, & præscriptio: vt *ff. de verbor. signif. l. alienationis.* exceptio enim prohibebat vsucapio: & vt *ff. de acquirem. rer. dom. l. bona fides.* sed nec in illis, quæ seruari non possunt, habet locum: quia non tandiu possunt seruari? Respond. secundùm quosdam, hîc in actionibus personalibus loquitur. hoc verò non valet: quia actiones c loco immobilium computantur: vt *ff. de iure delib. l. ait prætor. §. 3. 2.* Alij dicunt, hoc tenere, quando hîc dicit, quando renuit eruditio, vt ob aliquam: quod non placet: quia cùm teneat contractus, statim transit dominium, sicque cessat præscriptio: vt *ff. de vsurp. l. seruius. iuncta ff. de reg. l. in bello. §. si quis seruum.* Alij dicunt, hoc tenere, quando alienatus prædecessor minoris.

¶ Sed tunc quare daretur restitutio? Dic ergo ta, quòd non c valent dicta argumenta, non potest alienari, ergo nec vsucapi, nam fallit: vt *ff. de fun. dot. l. si fundum.* Item quia specialiter fuerat prouidendum, & sic non fuerat prouisum: ergo videbatur d neglectum: vt *ff. de iudaeis. l. item apud. & hoc est illud.* Spe-

c Vsucapi in eodem potest quod non potest alienari. de quo *ff. de vsucapion.* Cepolam in *l. 1. infra de vsucapion pro emptore.* & *ff. de adde. Gloss. l. 3. infra eodem.* non alienari *Gloss. l. 3. infra eodem.* Ol. *Lofanus infra de præscription.*

d Vt hic fecit dicit hîc. de Accurs. non dicit esse simplicitèr prohibitum alienationem, quam dicit posse, cum decretis vt infra *de præscript.* quæ tenuit. Idque quo verius præsumi potest, vbi loquitur contra argumentantes. vbi procedens. e Sic noscitur vide Grammaticus *dom. 3.*

QVI, ET ADVERSVS QVOS IN integrum restitui non possunt.

TITVLVS XLII.

Allatis: dicit de causis, in quibus minoribus necessaria est restitutio in integrum, vel non: nunc tradere incipit, qui minores, & aduersus quos in integrum restitui non possunt, ac primùm, non temerè in integrum restitui minores, quos cæteri ope attentes, & diligentes patresfamilias, quibus, verisimile non erat infirmitate lapsos, nec quemlibet minorem vtique semper in consilio prætorio aut præsidis habuisse pro minore, ac ne lapsos quidem, vel circumscriptos se cum parentibus, aut patronis vsque ad quinquennium, sed aduersus maiores, quos secundùm nuperas constitutiones Nouell. 115. *quod quatuor, ex causa restitutionis possiderat, videatur quodammodo singulari pudore & grauari animi eius, aduersus quem restitutio postularur, & olim fortasse famosa fuit actio de circumscriptione adolescentium ex lege Lætoria, vel ne prætor te, fallaciæ tuam cognoscens, frustratorijs fauor: quibus beneficium, & molimen sit adolescentiæ æquè bonis conseruare exemplum, quod facit, quòm retractari quod cum bona fide gestum, in quo etiam fraudis suspicio non cadit. Et in sequentibus titulis plerique alij demonstrantur esse minores, qui in integrum restitui non possunt.* Cvtac.

Vbi minor semiplenè decuit de lasione, recurritur ad verisimilia: sed vbi de lasione constat, verisimilia non attenduntur. b. d. & sic casus sequentes. Bartol. *est multum notabile.* Bald. Vel sic: *Vbi verisimile non est maiorem lasum per eius facultatem, & industriam in publicis actibus approbatam, restitutio non concedatur, missi euidenter de lasione plene probetur.* Saltget.

1. Imp. Alexandra. *Comitidi.*

IN consilio b quidem cognoscentis de restitutione in integrum, esse oportet, num is, cui restitui ergo Iustinianus dicit in hac lege. §

¶ Item quare non sic in contractibus ipso iure seruantur illæ? Respond. quòd errorem est hîc decepturum esse: ibi non sic vt *ff. de lauriar. l. nam posse. §. fi minor.*

g ¶ *In suo statu.* scil. vt curret post pupillarem ætatem sed restituantur, quia latius? *de prescript. xxx. vel xl. annor. l. sicut.* §. *penult.* vbi de hoc dicens. & *§. vt vnus. iuncta l.* 3. in eo quod ibi dicit, ex propriis bonis amittere. & *ff. eod. l. ait prætor. & Lucas ancil.* Incandum Ioan. Sed Albericus dixit currere, & non restitui: quia semper incipit contra prædecessorem minoris: arg. T. *si adnor. vend. pignob.* §. & secundùm eum illa res sibi in præscriptionis decem, vel viginti annorum, & incipit à prædecessore sed certè ideò sic dicitur in vendicione pignoris: quia minor potest conservare eam cum qua contrahit prædecessor, id est, creditorem: quia ex pacto defuncti fit alienatio, vnde ibi nisi in subsidium non restituitur: *ff. de dolo. l. & aliquamdiu. §. ceffion. & §. fi procurator.* Accvr.

QVI, ET ADVERSVS QVOS IN integrum restitui non possunt.

Supra dixit, vbi propter causas esse restitutio: nunc propter personas.

IN consilio.] Cavvs. Si minor in contractu, quem facit dicat se lasum, & velit restitui, aduersarius autem dicat non esse verisimile eum decepturn esse, cùm fuerit sapiens, industriosus, & publicis actibus interfuerit: iudex illa considerare debet: vt sic concedas vel deneges restitutionem in integrum: cùm causa tamen talis non sufficiat, vt prorsus non restituatur: sed si appareat eum euidenter esse lasum, & circumuentum, restituatur, non obstante exceptione tali Accvr.

h ¶ *In consilio.* id est, in arbitrio, siue deliberatione iudicis. Et not. quòd iudex potest iudicare, siue attendere id, quod ei est notum,

480/C.IV.K.5-4, 495-496
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt * accuratiuserium si ei non probatur ab aliqua partium. erat enim hic notorium eum fuisse decurionem, locus b si est notorium non vt notorium, sed vt priuatum: quia tunc magis ad probationem respicit: vt ff. de off. praes. l. illicitas. §. veritas. & j. de his qui ve. aeta. impe. l. 4. j. respon. [illegible] patrono referetur, vt nulla liberto vel filio minori contra parentem vel patronum detur restitutio: cùm verisimile est tales personas non velle committere id propter quod eorum opinio laederetur.

f ¶ Querimoniam. pertrahe in integrum restitutionem contra eos. de aliis enim querimoniis habes j. de in- [illegible]

a ¶ Docuerit. i. docerit doceri. Vel propriè. sic enim omnia faciebat, quia doctus * apparebat: vt ff. de proba. l. cùm de indebito. §. sin autem is qui. & ff. ad Maced. l. si quis. & de re milit. l. non omnes. §. à barbaris. vt enim dicit lr. nô actus publica, sed industria per eos probata excludit à restitutione.

b ¶ Non sit. Cùm dubitatur an lapsus sit, & sic sunt argumenta probabilia quae inducunt vt non videatur laesus [illegible] posse esse contrarium: vt hic dicit.

¶ Sed oppone, aut hic minor probat se deceptum, & sic restituitur non attendendo sic diligens vel non, aut non, & non datur restitutio: vt j. de in integ. restit. mi. l. minoribus. & ff. de curator. l. nam postea. §. si minor. Sed respon. neutrum praedictorum erat, sed semiplenè d probauerat, fortè per vnum testem de laesione: quo casu deferretur ei iuramentum, nisi c quia aliàs fuerat diligens, vt hic dicit. & sic loquitur in principio istius l. & j. de reb. cred. l. in bona fidei. 2. Alij dicunt hic loqui in mutuo vbi probat creditor: vt j. si aduersus cred. l. 3. & ij. sed vbi agitur contra industriam, non probat, quia pro creditore praesumitur. sed prima placet.

c ¶ Vrgentibus. quia f deficiebat idonei aliàs minores nô admitterentur: vt j. qui aetate. lib. 10. l. 4. & ff. de mu. & hono. l. ad rem. & ff. de decurion. l. generaliter. §. spurius. 1. Vel aliter fuit ordinatus inuitus, quia habebat xx. ann. & v. liberos: vt ff. de minori. l. 4. & iij. in princ.

d ¶ Creatus. supple, sic.

e ¶ Educatione. id est, in educatione propagabat sobolem. & sic hęc sunt argumenta, licèt probabilia g diligentiae: non tamē necessaria secundùm Bal. in impedito restitutionem: vt j. de in integr. restit. mi. l. 4.

qui se minorem annis laesum esse dicit, diligens paterfamilias fuerit, assiduique publicis industrium se docuerit a, vt lapsum eum per aetatem verisimile non sit b. Verùm si causa cognita circumuentus deprehendatur: propter hoc solùm velut praeceptione à solito auxilio remoueri non debet, scilicet quòd vrgentibus c patriae necessitatibus decurio minor annis creatus d sit, vel propagandae soboli liberorum educatione e prospexerit. PP. X Kal. Octob. Lupo & Maximo Coss.

Filius contra patrem, & libertus contra patronum propter gestum cum patre vel patrono non potest implorare restitutionem in integrum, tum propter reuerentiam, tum quia lex fingit eos non laesos. Bald. Vel sic: *Contra parentes vel patronos non datur restitutio ratione minoris aetatis.* Salyc.

II. Imp. Ivstinianvs A. *Ioanni P.P.*

Cvm apud veteres † dubitabatur, an liberi parentes suos, vel liberti patronos in querimoniam f deducere possent, quasi non ritè in eos versatos: quidam existimabant nullam esse contra huiusmodi personas in integrum restitutionem, pondere * naturali g, vel patronali h reuerentia huiusmodi petulantiae i refragante k, nisi vel ex magna causa l, vel aduersus turpem m eorum personam. alij autem personarum quidem vel causae distinctionem respuendam esse censuerunt: tunc autem tantummodo dandam esse restitutionem putauerunt, cùm minor ex sua simplicitate se deceptum, non ex dolo n patris vel patroni circumscriptum esse diceret. Sed o vt maneat in omnibus honor parentibus & patrono vel patronae illibatus atque intactus, sancimus nullo modo p neque aduersus parentes * vtriusque sexus, neque aduersus patronum vel patronam dari restitutionem q, nam personarum reuerentia omnem eis excludit restitutionem r: cùm procul dubio sit † etiam ipsas personas s cauere, ne quid suae opinioni t contrarium existat. D. Kalend. Septembr. Constant. post consulatum Lampad. & Orestis VV. CC.

g ¶ Naturali. hoc refertur ad parentes.

h ¶ Patronali. hoc refertur ad patronos.

i ¶ Petulantia. i. superbiae.

k ¶ Refragante. i. contradicente.

l ¶ Ex magna causa. propter enormé damnum: vt ff. de mino. l. si ex causa. §. fin. & l. seq.

m ¶ Turpem. haec ratio non valet quia * semper sancta & honesta, &c. vt ff. de obseq. l. 9. & l. liberto. & in auth. de incest. nup. in pr. coll. 4.

n ¶ Non ex dolo. quasi eorum famae parcatur.

o ¶ Sed aliàs quid. pro sed.

p ¶ Nullo modo generale est hic: speciale in contractu.

q ¶ Restitutionem. vt arg. ff. de dolo l. non debet. ff. de mi. l. patri. §. fin. ¶ Sed contra. j. de dolo l. si superstite. Solu. ibi de restitutione quę datur iure actionis, hic officio iudicis: vt ff. de mi. l. quod si minor. §. fin. ¶ Item ad idem contra: vt j. de his quae lib. l. fin. §. in vtroque autem, &c. Solu. vt ibi. ¶ Item ad idem contra. j. si aduer. rem iudicat. l. si cùm pater. Solu. vt ibi. ¶ Item contra. supra si aduer. dona. l. §. Sol. vt ibi.

Additio. Pro solutione omnium contrariorum istius gloss. vide succinctam & claram distinctionem Bar. hic.

r ¶ Restitutionem. vt aliàs delictum c excludit priuilegium: vt j. vbi sena. vel cla. l. 3.

Additio. Restitutionē quae fit cognitione praetoria, ex tertia parte, i. beneficio aetatis: olim tamen non praestabatur. l. 3. §. sed verùm, l. 27. §. vlt. ff. de min. Quid si libertus minor 25. annis captus sit calliditate patroni, liberto in factum actio non denegabitur. l. 11. ff. de dolo. Cuiac.

s ¶ Ipsas personas. scilicet patronorum & parentum. 2. Vel dic minorum, q. d. non solùm maiorum.

t ¶ Opinioni. i. ipsius patroni vel parentis, secundùm primam expositionem. sic ff. de offic. praesid. l. obseruandum. in fine. j. respon. 2. Vel dic minorem, q. d. non solùm maiorem, & quod dicit suae, i. patroni & parentis.

Marginal notes: a Factum notorium à probatione, & iure effectus tollit [illegible]. b Notorium non [illegible]. c Restitutio in integrum non competit [illegible]. Bald. dec. [illegible]. d Testis vnicus semiplenè probat. [illegible]. e Vbi contra [illegible]. f minores ad decurionatum [illegible]. g Argumentorum alia necessaria, alia probabilia. * vel, pudere, rectè. a Magna causa [illegible]. b Parentum semper sancta & honesta persona [illegible]. † Quod in omnibus maioribus [illegible]. ‡ Idem. Nou. 115. Cuiac. [illegible]. * adprobatum. c Priuilegium excluditur delicto.

SI MINOR SE MAIOREM DIXERIT,
vel [maior] probatus * fuerit.
Titvlvs XLII.

Est hoc titulo quidem, non posse in integrum restitui minores qui dixerunt, vel finxerunt, vt sibi pecunia crederetur dolo malo se maiores esse, diuersum & persuaserunt, vel etiam dolo malo scientes se esse minores [illegible] falsò imposuerunt & falsò probauerunt se esse maiores, quia in his malitia supplet aetatem, vt ait l. 3. idem non restituuntur aduersus eos quos deceperunt, & idem dicitur de minoribus quod de mulieribus l. 2. §. pen. ff. ad Vell. *deceptis non decipientibus subuenitur* l. 1. Cod. Greg. si ma. se prob. l. 2. hoc tit. *nam si minorum dolus absit, vt si per errorem aut per fraudem aduersarij maiores probati fuerint, non immeritò postulant auxilium* l. 1. 3. 4. hoc tit. *Probare autem maiorem & perfectam aetatem* [illegible] ... Cuiac.

Cvm apud.] Casus. An filius contra patrem, vel libertus contra patronum restitui possit, inter veteres erat quaestio: quidam dicebant non esse dandam, nisi propter enorme damnum, vel si esset turpis persona patris vel patroni. alij dicebant non esse dandam, nisi sui facilitate esset deceptus filius, vel libertus minor, & non dolo parentis vel patroni. Iustinianus dicit nulla habita distinctione personae vel causae: quasi dicat, vel esset turpis persona patris vel patroni, vel enorme damnum vel non, dicit Imperator, vt omnimoda reuerentia patroni vel [illegible]

SI MINOR SE MAIOREM, &c.

In superiori tit. dixit vbi propter paternam personam, restitutio denegatur. hic propter fallum, quia fallaciter se maiorem dixit.

480/C.IV.K.5-4, 497-498
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 499-500

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 501-502

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

causas in integrum restitutionis agant *. PP. V. Kalend. August. Alex. A. & II. Marcello Coss.

III. Imp. Philippus A. Auitio. *

IN vna eadémque b causa iteratum in integrum restitutionis auxiliũ non iure, nisi nouæ * defensiones * prætendantur, posci sæpe a rescriptũ est. PP. Kal. Iul. Peregrino & Æmiliano Coss.

DE HIS QVI VENIAM ÆTATIS IMPETRAVERVNT.

Titvlvs XLIV.

ET præmissa hoc tit. non posse in integrum restitui minorem, qui à principe veniam ætatis impetrauerunt [...]

[illegible]

Auctoritate principis nemo debet decipi. Bald. Vel sic: *Aduersus gesta post veniã ætatis impetratam, & iudici intimatam, minores non restituuntur.* Salyc.

I. Imp. Aurelianus A. Agathocli. *

EOs qui veniam ætatis a b principali clementia impetrauerunt *, etiam si minus idoneè rem suam administrare videantur, in integrum restitutionis auxiliũ impetrare non posse, manifestissimum est: ne hi qui cum eis contrahunt principali f auctoritate circumscripti esse videantur. PP. Kal. Iul. Aureliano A. & Capitolino Coss.

Masculus probata ætate xx. annorum, fœmina verò xviij. veniam consequuntur ætatis, per quam tamen immobilia alienare non possunt. Bart. *quod not.* Bald. Vel sic: *A solo principe venia ætatis impetratur. Et masculus debet esse maior annis xx. & debet probare ætatem, & morum institutam per se tantùm apud competentem iudicem. Fœmina verò debet esse maior annis xviij. & hoc solum debet probare, nec cogitur per se: quia potest etiã per procuratorem: & venia impetrata non sinit immobilia alienari sine decreto.* Salyc.

II. Imp. † Constantinus A. ad Verinum P. P. *

OMnes adolescentes, qui honestate morum præditi, paternam frugem g, vel auorum patrimonia gubernare cupiunt, & super hoc imperiali auxilio indigere h coeperint, ita demum ætatis veniam impetrare audeant, cùm vicesimi anni metas impleuerint i: ita vt post impetratam ætatis veniam iidem ipsi per se k principale beneficium l allegantes m, non solùm per † scripturam annorum numerum probent, sed etiam testibus idoneis aduocatis n, morum suorum instituta, probitatémque animi, & testimonium vitæ honestioris edoceant o. Fœminas quoque quas morum honestas p, mentisque q solertia commendat, cùm octauum & decimum r annum egressæ fuerint, veniam

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 503-504
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hac cautione non probac morum inſtituta : quia ſagacior præſumitur.

ADDITIO. Tu dic ſecundùm Bart. hîc quòd vera cautio eſt, quia mulier cùm ſit minoris vitæ quàm maſculus, citiùs perficitur, & ita contingit in qualibet animali quòd quanto eſt brevioris vitæ, tanto citiùs perficitur.

a ¶ *Rurſus.* Quare in muliere minus quàm in viro? quia genus animoſiorem eſt mulierem. b ¶ *Teſtibus*, ætatis.

c ¶ *Vel inſtrumento.* aliud eſt propter inexpertum, vbi inſtrumentum tantùm : vt ſ. *ſi mil. ſemuls.* dixer. *Cuj. in ſ.*

d ¶ *Abſit procuratore.* Nam [*] qui per ſe, & per alium : vt *ff. de adminiſt. tut. l. ita autem.* & *ff. de procur. l. mariti.* ac maſculus per ſe debet tantùm probare : vt *ff. ſ. prox. ſcr. & alibi.* *] *de iure emphyt. l. fin. & ff. de adſcr. rtſ. l. i. in prin. & l. de prox. ſ. fi.*

¶ Arg. contrà *ff. famil. erciſcun. l. ſtand. & infr. h. etiam per procur. cauſam in integr. reſtitut. agi poſſe l.*

ADDITIO. Dic hoc eſſe propter affectum perſonæ, qui requiritur hîc arg. *inſt. de cuſtod. vul. l. vnica. ſ. vt autè & ff. de adopt. l. poſt mortem*, quadauer vid. ¶ Nec hîc etiam tres differentiæ inter maſculum & fœminam in imperitia veniæ ætatis replicantur differunt.

† Cauſæ. *Cuiacius de obſerv. & Glo. in cap. matrimonium. Inſtit. matrimonia. de nupt. & Bald. in auth. de adopt. l. poſt mortem, quadauer vid.*

b Maſculus & fœmina in imperitia veniæ ætatis replicantur differunt.

ætatis * impetrare ſanctimus. Sed eas propter pudorem ac verecundiam fœminarum, certis * publico demonſtrari non cogimus: ſed percepta ætatis venia, annos tantùm ætatis † probare poſſe teſtibus [b] quinque vel inſtrumentis [c] miſſo procuratore [d] concedimus : vt ipſæ etiam in omnibus negotiis tale ius habeant, quale & mares habere præſcripſimus * : ita tamen [e], vt prædia ſine decreto non alienent [f]. Sed ſenatores quidem clariſſimi viri in hac regia vrbe commorantes, apud ſublimitatem [g] tuam, cæteri verò apud prætorem, in prouinciis autem omnes apud earum rectores de ſuis moribus & honeſtate perdoceant. Hi verò qui contra [h] memoratam diſpoſitionem veniam ætatis à principali clementia † impetrauerint, ſciant eam nullas vires obtinere. Dat. III. Kalend. Iul. Romæ, Criſpo II. & Conſtantino Caſſ. II. Coss.

Sicut minor obtenta venia ætatis non poteſt alienare ſine decreto immobilia, ita nec obligare : vt hic. Bald. *vel pignoris vel hypothecæ dare.* Salyc.

III. *Imp.* Iustinianvs A. *Menna* P. P.

EOs qui [i] veniam ætatis à principali clementia impetrauerunt vel impetrauerint [k], non ſolùm alienationem, ſed etiam hypothecam minimè poſſe ſine decreti interpoſitione rerum

* cens.

† al. cautio: tantùm probare vel inſtrumento mi. ſi teſtes non reperiuntur.

* Prouerbium ſitus pro præcauendo præſumitur quod pro non ipſius maſculum. † al. reſpondet.

e Decretum acquirere in alienandis rebus minorum immobilium ſine quibus minores ſine decreto : vt *inſt. de adminiſt. tut. l. fin.*

f ¶ *Sublimitatem.* id eſt, præfe. vrb. vel præfect. prætor. ¶ Et nota hîc minorem [g] impetrantem ætatis veniam poſſe eſſe ſenatorem alibi natum ad temp. &c. vt *ff. de min. & l. fin. l. ad rem.* Imò aute erat ſenator in ſubditum electus, quòd dic : vt *l. qui & ibi. gloſ. l.* notaui in *Gloſ. quia, &c.*

h ¶ *Contra.* id eſt, ſine, vt & illud * : *Non eſt mirum, contra me eſt. &c.*

* Marth. 12.

EOs qui.] Cassv. Si minor veniam ætatis impetrauerit, & obtinuerit, an ideo ei magis reuiam ſuarum immobilium alienatio ſine decreto inficis concedatur? reſpond. quòd non: & quæritur ad hoc omas, par habetur conditio eorum qui impetrauerunt, & eorum qui non impetrauerunt.

i ¶ *Eos qui.* dubitari poterat an veniæ ætatis impetratio facultatem præbeat alienandi etiam ea quæ aliàs minor ſine decreto alienare non poteſt? & dicitur quòd non, imò nec obligandi.

k ¶ *Impetrauerint.* fallitur in poſtremo.

l ¶ *Immobilium.* ſecus mobilium: quia tales minores qui veniam impetrauerunt, mobilia poterunt alienare, ſed immobilia non. *Inſt. m.* ¶ *Alienationi. l.* qualibet : vt *ſ. de prædio min. l. cum ſcitum.* ¶ Sed contrà ¶ *quando decre. opus non eſt l. 2. Sol.* Ibi ſpecialiter decretum interpoſitæ princeps, hîc generaliter conceſſit veniam. ¶ Item contra *l. de ciuili. & cleri. authent. ſi captiui.* Sol. ibi ſpeciale eſt.

m ¶ Simile. ergo & ſi cum decreto alienato prædio debitor reſtituatur. Sed *ſi quis aliquid.*] Cassv. Minori nihil x. promiſſi cùm erit legitimæ ætatis, an poſſum, quæritur? & reſpond. quòd non. illa enim verba, *perfecta ætate.* vel *legitima*, intelligenda ſunt de ætate quæ per annorum curriculum recepit completionem, non quæ beneficio principis ſuppletur, nili de ea ſpecialiter dictum eſſet : & hoc intelligendum eſt in ſubſtitutione, cùm dicitur, ſubſtituo illum cùm erit legitimæ ætatis, nil illi reſtituat, cùm erit legitimæ ætatis, eſt ergo legitimæ ætatis erit facta mentio, intelligendum eſt de ætate xxv. annorum.

¶ No. ex hac l. quòd maximè in reſtitutoriis verba debent intelligi naturaliter & propriè : & non ſiſte. contr. *ff. de condit. & demonſt. l. ſubſtituendum. cum ſimilibus.* Bald.

o ¶ *Mentionem.* in contracta vel teſtamentis vel legatis cibi ofum cùm eris legitimæ ætatis.

p ¶ *Subſtituendum.* fi. ſi erit quæ, ſubſtituo Stichum pupillo meo, ſi ille Titius eſt legitimæ ætatis. Accvrs.

q ¶ *Reſtituendum.* fi. ſi liceri obligaris, & per ſi. deicommiſſum factis.

r Et no. hîc arg. referre quid ex æquipollentibus [r] fiat, vel dicatur: nam [s] refert veram maiorſ fiat notoria, an per principem, licèt hæc æquipollent. a. Item non ſufficeret aliquid ciuiliter fieri, niſi & naturaliter etiam fat. vt *hîc*, & arg. *ff. de mag. l. ſanciſ. mus. i. & ff. de bapt. l. ſi ita quis. §. in cui. & ff. de verb. oblig. l. ex ea parte. §. inſulam. & de l. i. Idem pater. §. herediſ. & ff. quòdis de leg. ca. l. ad hæ. & ff. de condit. & demon. l. fideicommiſſum. & l. fin. & de leg. iij. l. cum filio. & T. in qui. ca. in integ. reſtit. non eſt ne. l. adoleſcentia.*

¶ Sed arg. contrà *ff. de in ius vocan. l. quisque. & patronis. & l. adjudicium. in prin.* & eſt arg. ad hoc quòd hîc *dicitur ff. de contra tabu. l. non patuit. §. ſi quis emancipatum.* ¶ Arguit. contrà [t] *ff. man. l. 3. §. ſi. & ff. de donat. quæ ſub mo. l. ſi. & ff. de cuſtod. & fubtil. l. ſi mater. & ff. de legat. iij. l. fideicommiſſa. §. ſi cui.*

r Decreti non valet reſtitutionem ex integrum. *Inſtit. Gloſſ. in l. cum Prætor. h. prætorium. ff. de minorib. & in l. ſi quidem. in fin. de prædio minorum. ſunt Lucas. ff. de min. vbi Bart. in fin. l. 2. §. ſi tutor vel curator. quæ hoc opinion. diſſentiunt. vide apud Iaſonem. tract. de decret. ib. 3. nu. 1. 7. inſtitutum 3.*

s Addit *l. 2. in prin. §. in cauſam. vide Bar. ff. de min. rum. ubig.*

* al. aperte.

t Quibuſdam aliquid fieri ſufficit. vide in hoc locum Tuscum. *dum in iure ab Augoſtinum. n. 13. 14. 16.*

u al. poſſ. verbum habuerit. addatur rotum. d Nimirum. & ſatisfiet aliquid fieri debere.

e Cicero ſuo filium reprehendens ait quod naturaliter ferè fieri, ſolet.

f Vide ad hoc ciuilem Iurisconſultum de decreto minorum libro 10. q. vbi paſſim de hoc inculcatur. adde hæc titulo *l. ſi mater ſacta alienationem ſine decreto fieri non poſſe.* rorum habeno.

si

SI MAIOR FACTVS RATVM HABVERIT. †

TITVLVS X·LV.

Etſi minor cauſa ſua non reſtituatur in integrum minores, hîc eſt. ſi qua in minori ætate geſtarum, maiores: ſatis rata ſecerint, quia per ratihabitionem in integrum reſtitutioni renunciare videntur, & nihil intereſt facta an ſimplis rata habeantur, vt Paulus ait, i. Sent. Silentio enim velle iura vetari, quadrimoq; continui iure nouo. Cvias.

Ratihabitio retrahitur, & ſupplet omnem defectum temporis in contractibus, Bald. Vel ſic : *Ratificatio mutuæ reconciliat controuerſiam in minori ætate celebratam, & ipſam reddit efficacem & inexpugnabilem.*

Vel ſic : *Si maior factus ratificat ea quæ in minori ætate geſta, reſtituendum perdit.* Salyc.

1. *Imp.* Diocletianvs, & Maximian. aa. & cc. Eutychiano.

SI MAIOR FACTVS RATVM HABVERIT.

Ceſſat etiam reſtitutio : quia maior factus rata habuit, quod minor geſſit, hoc dicit hic titulus.

480/C.IV.K.5-4, 505-506
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si inter minores.] CAESA. Habebat minor cum minore rem contrahere, sine dolo facta est diuisio. minor factus rationem habebat quod factum erat exponere dicendo, tamen habeo diuisionem, vel tacitè, reputà rationalo partem, si erat fundus, an possit restitui si diuisio in laesum, quaeritur: & respond. quòd non, sine Maij, AA. & COSS.

Si inter minores quinque & viginti annis vel scriptura interpolita, vel sine scriptura facta sine dolo [a] diuisio [b] est, eamque post legitimam [c] aetatem ratam fecerint [d]: manere integram debere conuenit. S. VIII. Kalend.

Idem AA. & CC. Seuero. †

VI post [e] vicesimum quintum annum aetatis ea quae in minore aetate gesta [f] sunt, rata habuerint, frustra rescissionem [g] eorum postulant. Dat. Idib. Febr. CC. COSS.

VBI, ET APVD QVEM COGNITIO in integrum restitutionis agitanda sit.

TITVLVS XLVI.

Regulariter alia iudicantis, vbi id est in quo fere, & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitetur. Et placuit agitari sine minor eam petat sine maior in foro vbi est actus, adiuncta quam petitur restitutio, secundum regulam qua dicitur actorem sequi forum rei, & non tantùm pro tribunali apud magistratum vrbanum vel provincialem, sed etiam apud iudicem datū à principe vel à magistratu ordinario specialiter in hanc ipsam rem vel in aliam in quam incidat quaestio restitutionis ex qua appareat eum in eodem constitutionis officio esse, vel apud eum cui à magistratu mandata fit iurisdictio omnis, vel hac ipsa: est enim cognitio huiusmodi iurisdictionis & multi imperij, idcirco mandari cuilibet potest, mandatoque generali comprehenditur. Sed & quibuslibet ordinibus non in foro rei hac causa agitur, sed in constitutis principij, videri adiuncta libertatem. l. 10. *C. de minor. vel adiuncta eam indicium à procuratore Caesaris, vel ab eo qui vice sacra cognoscit, videri vicarius eius post. vide à Iudice dato à principe.* l. 1. hoc tit. l. 3. §. 6 adu. non iud. l. minor autem. § pen. *ff. de minor. Verum enim verò apud magistratum municipalem hac cognitio non agitatur, nec enim si sua iura competit sine mandato praesidis.* Lex quae ff. ad municip. *neque iudici competit facile, neque arbitro electo communi, nullique conscio de peritiorum, neque arbitro dato à Iudice peduneo habenti filiam nuptam tantum, non familiarissimum,* l. vlt. *volunti arbitro rationibus examinandis aut bonis alimandis aut fideicommissum praestandi.* CVIAC.

Contra sententiam delegati vel vicarij vel procuratoris principis, solum princeps restituit. BALD. & SALYC.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Seuero.*

SI quid à procuratore [a] meo iudicatum est, id per in integrum restitutionē praesidis sententia non potest rescindi. Princeps enim solus [b] contra sententiam procuratorum suorum in integrum restituere solet. PP. VI. Kalend. Decembr. Lato & Cereali COSS.

Agere ad distrahendum [c], tenere fugui forum rei. BALD. Vel fic: *In causa restitutionis adire fequitur forum rei.* SALYC.

11. *Imp.* DIOCLETIANVS & MAXIM. AA. & CC. *Aquilinae.*

QVoniam ea quae in transactione dati placuerat, te tradidisse [d] proponis: consequens est [e], si de his repetendis per in integrum restitutionē, vel quancunque [f] aliam causam putauerit agendum: eius adire te pro-

Limiter autem. §. *penult.* 2. Vel dic à vicario principis: vt *supra ā si adnor. non iudic. l. adnotatio.* 3. Vel dic propriè procuratorem principis, qui [a] inter fiscum & priuatum cognoscit: vt *supr. ff. adnot. fiscal. l. 3.*

[b] ¶ *Iniur.* vel ipse qui iudicauit: vt *ff. de iniu. l. in causa. §. §. final. & 1. prafecti. & 1. proxim.*

[c] ¶ *Legitimam.* Ergo & alter tantùm captus fit, a integrum restitui potest, qui ex re alterius illa fit iniuria. CVIAC.

[d] ¶ *Ratam fecerint.* expressis [a] verbis, vel aliquid faciendo per quod videbatur habere tanquam *ff. rem ratam haberi. l. non solum. & l. de conditi. indebiti l. indebitum. & ff. de lege commissoria. l. penult.* Si autem tacitè habeat tantum, vt tacendo: tunc habet locum. *supra ff. minor fac. alien. &c. l. j. & vbi.*

[e] *Qui post.* Quod dicit in specie vt *post. l. penult.* nunc dicit in genere. ADDITIO. Contingit *l. 1. ff. ā adnot. fol.* & ex illa lenior inscriptio & subscriptio est emendanda. CVIAC.

[f] ¶ *Gesta.* fiue à minoribus, fiue eorum, successoribus, & facit *supr. ff. in causam cad. neque cons. l. j. & arg. ff. de pign. act. l. minor vel. in prin. & inst. ff. alie. rei pign. dare fol. l. ff. in rem.*

[g] ¶ *Rescissionem.* [a] nisi fecerit hoc ex consequentia priuilegi adiuti *vt ff. de minor. l. ij. §. fin.* quae est constā.

[a] Adde quae scripsi ad l. penult. supr. com. dicenda.

[b] Vide locum regule *Forum in hac* contrarium quae regulariter seruatur.

[a] Sed hanc L. R. solutionis est contrā *ff. de libe. can. Libertā. §. 1.* sed illud venit, quia in minori aetate praecessit eius delictum. 1. As in illo §. *fin.* non praecedit eius delictum. 1. Praeterea ibi participauit precio facto maior: quod si non fecisset, non posset in seruitutem vocari.

VBI, ET APVD quem cognitio in integrum restitutionis, &c.

Quando esset restituendi dicitur in quo fere imperium defert.

Si quid.] CAESA. Minor cum maiore causam habuit coram delegato principis, & forsitan: vult restitui contra sententiam, an praeses restituere possit, quaeritur? & resp. quod non: sed solus princeps. vel dic quòd lata sententia à vicario principis, & exposita à procuratore, id est, à vicario principis.

[a] ¶ *A procuratore.* id est, à [a] iudice delegato a principe vel *ff. eod.*

[b] ¶ *Consequens est.* id est, ordinarij qui habent iurisdictionem cum administratione non tamen sine simplicem magistratus.

[a] ¶ *Ad*

[a] Filius & pater non à fratre, quia erat iudex.

† id. Iason.

[a] Rationi quia ex causa adueritas transactionem non potuit.

† hoc est declarat. sententia.

[a] Subscriptio hanc leg. quae est in manuscr. in exemplari, falsa est. Cuiac.

[a] Princeps interdum pro delegato a quocunque.

[a] Iudex restituere non potest pro iudice regio.

DE REPVTATIONIBVS QVÆ FIVNT in iudicio in integrum restitutionis.

TITVLVS XLVII

DE REPVTATIONIBVS, ID EST, COMputationibus contra minores, qui restituuntur, faciendis. Et de quod dicit apud quem iudicem petatur restitutio, nunc queritur.

1. Imp. ANTONINVS A. Torino.

Restitutio concessa minori, omnia in pristinum statum redimegrat tam pro minore, quam contra eum: & extendit etiam effectum suum ad tertiam personam. BALD. Vel sic: *Restitutio in integrum restituit omnia in pristinum statum etiam contra tertium.* SALYC.

QVi restituitur † in integrum, sicut in damno * morari nó debet, ita nec in lucro *: & ideo quidquid ad eum † peruenit vel ex empitione, vel ex venditione, vel ex alio contractu, hoc debet restituere ¶. Sed & si intercessor minor viginti quinque annis interuenerit *, in veterem debitorem debet restitui * actio ß.

Vel dic, quòd ibi creditor donasti debitori ß datet intercessionem: nec de cætero voluisse habere eum obligatum. Vnde pro pupillum fatem naturaliter obligatum liberatur: sed secus in seruo, vt ibi dicit, qui nec naturaliter tenetur intercedendo vox *ff. de fidciuſſ. l. ſi Titius in fi.* ibi, naturaliter tantùm. quia sine natore vel curatore. vnde restitutione non indiget, cùm consentiri non posſit: sicque nonque aduersarius eum restituitur: & sic quando contra naturalem obligationem restituitur minor, quod sit quandoque: vt *ff. de negot. geſt. Lig. §. pupillus & ſupra ß. ad. ſenat. ſilan. l.ſ.* tunc actio sue obligatio restituteretur in veterem debitorem.

a ¶ *Restituti actio.* Quæ restituria dicitur vtilis & reſciſoria, quia reſciſſa, minoris intercessione durat, etiã dolo creditoris minoris expromiſſicit, *l.48 ff. de fidiuſſ.* CYLAC.

a ¶ Ius

Sed & cùm minor adiit hereditatem, & restituit: mox quidquid ad eum ex hereditate peruenit [a], debet præstare. ve- | rùm & si quid dolo [b] eius factum est, hoc eum præstare conuenit. Sine die & consule.

ETIAM PER PROCVRATOREM CAVSAM in integrum restitutionis agi posse.

TITVLVS. XLVIII.

ETiam hoc iniquè in hac tractatur quæ[rique] dignum erat an per procuratorem agi posset causa restitutionis in integrum, propterea quòd in hoc iudicio ætatis probari conuenit, quæ plerúmque probatur ex aspectu, & quòd maior per se iudicauerit tempus ætatis, aut eiusdem firmitatem ac mutationem probare. Sed vtilitatis causa receptum est, vt etiam per procuratorem agatur restitutionis causa restitutionis in integrum, cui facultatem id ipsum nominatim mandandi fecerit, & per cognitorem vel adfirmet, vel id mandatum esse fit, sicut alias adfit qualiter, & non ab ipso minore petere & agere prohibitum sit. L. Pap. & Illud l. patri ff. de minor. CYAC.

Restitutio in integrum potest peti per procuratorem ad hoc speciale mandatum habentem. SALVC.

L. Imp. ALEXAND. A. *Licinio.* †

AVsam in integrũ restitutionis, si qua competit, etiam per procuratorẽ [c] agi posse placet. Dat. XIII. Kal. Oct. Pomp. & Peligno Coss.

IN INTEGRVM RESTITVTIONE postulata ne quid noui fiat.

TITVLVS XLIX.

QVod appellatis maioribus præfat, hoc minores consequuntur adeuersus sententiam beneficio restitutionis si nolint appellare. l. præter. ff. de minor. & aduersus præsentes maiores aut minores, siue patientur minores restitutionem, medio tempore, nihil deinceps agatur, sed omnia manere in integro quasi de appellatione vel restitutione causa pronunciatũ sit: & hæc lex desinit tractatus de minoribus qui capti à tit. 22. Sequuntur causæ ex quibus nonnunquam restituuntur etiam maiores. 25. an. CYAC.

Pendente causa restitutionis in integrum, nihil est innouandum. BALD. & SALVC.

L. Imp. GORDIANVS A. *Secundino militi.*

POstulata [d] in integrum restitutione [e], omnia [f] in suo statu esse debere [g] donec res finiatur, perspicui iuris est: idque curabit is ad cuius partes ea res pertinet. P P. XII. Kalend. Iul. Gordiano A. & Auiola Coss.

DE RESTITVTIONIBVS MILITVM, ET eorum qui reipublicæ causa absunt [*].

TITVLVS L.

MIlites si an. & hæredes ex persona eorũ restituentur in integrum, si ob causas in militia acceptas in captiua vel prædatione, vel seditione, vel quas alia ratione absentes Reip. causa fine dolo malo, incertum tamen vtrũ occasu finis, aut vendita à creditoribus aut tempore amissa adimas quæ eis competebant, vel etiam tempore amissa bonorum possessio hæreditatis, & restituantur postquã deferunt absentia intra annum vtilem, & hodie intra quadriennium contineatur, restituta vsucapiuntur, tertullianæ hæredum, dotibus pignorum, præscriptione temporis, restituique domini rerum, restituta bona possessione, restituitur actionibus. CYAC.

Absens læsus circa bonorum possessionem per absentiam probabilem & necessariam, transmittit beneficium restitutionis ad hæredem. h. d. hac lex malum mut. BALD. Vel sic: *Si miles absens causa reipublicæ, non potis bonorum possessionem intra tempus legitimum, & postea decessit, hæres eius ex persona defuncti intra annum vtilem potest petere & restitui.* SALVC.

I. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Chiloni.*

SI Valerianus Centurio [h] cohortis duodecimæ Alpinorum ante vicesimum decessit †, quàm [bonorum] possessionem acciperet [i]: hæres eius ex persona defuncti [k] restitutionis auxilium intra annum vtilem ita rectè implorabit, si Valerianus post exactos [l] dies, quibus bonorum possessio defertur, in militia defunctus est. PP. Kalend. Nouemb. Lætrano & Rufino Coss.

---

[a] ¶ *Peruenit.* vnde locupletior fit: vt *ff. eo. l. ait prætor. §. ipsum.*

[b] ¶ *Dolo.* hæc enim olim pœna: [1] nam locupletiorem esse: & dolo fecisse quo minus sit: vt *hic, & ff. de ædific. l. 1. §. ea in pupillam.*

[c] ¶ *Per procuratorem.* vt *l. si tutor vel curator. l. & die, legitimè* [2] *ordinatorem* [3] *de procurat. Eandem mentem & Leoquæ, quod habent speciale mandatum: vt ff. de minoribus. l. illud §. si tutio, ff. & ff. de pecul. l. Pomp. in prin.* [4] ¶ Item arg. contrà. [5] *de his quæ vi, atque clam. l.* [6] Sed patre inuito filio petit restitutionẽ, quia in eius vertitur peculiũ, quia de peculio conuenitur: vt *ff. de min. l. patri. in fr.* quod dic vt ibi no. ACCVRS.

[d] ¶ *Postulata.* sed non concessa hic, nec denegata.

[e] ¶ *Restitutione.* sententia lata contra minorem exequi non debet, nisi ante cognoscatur, vtrum debeat restitui.

[f] ¶ *Omnia.* & ita etiam quo ad contractus.

[g] ¶ *Debere.* quo casu erant ante id infectum quæ de restitutione eorum est: vt nec fiat alienatio rei super qua petitur restitutio: nec sententia moderni executionẽ [7] *ff. ni. ne. ap. pen. l. 1. & ff. de appel. l. fin.* & fi locupletior erat minor tempore litis contestatæ licet postea deficiat esse locupletior tempore sententiæ, nihilominus hæc creditori tenetur: vt *Cod. l. fi minor. xxv. annis filia familias.* & earum sufficit ea locupletioremin tempore sententiæ licèt tempore iudicij ad eam locupletionem: vt *ff. de peculio. l. fi à domino vel à patre. §. qui tempore. & §. penult.*

[h] ¶ *Centurio.* milles qui eorum præerat militibus in Alpibus existentibus causa reipublicæ. & cum forte duodecim essent cohortes, hæc erat duodecima.

[i] ¶ *Acciperet.* [1] alicuius cognati vel agnati, vel fuperantis, vel intestati.

[k] ¶ *Eius persona defuncti,* vt *ff. de in integ. restit. l. non solum.*

[l] ¶ *Post exactos.* Id est, finitos, qui fuit annus.

[1] *Corruptio.*

[m] ¶ Valerianus est de adscriptitiis vel defendentibus: aliàs eorum dicit vt *Institut. de bonor. possess. §. liberti.* Ista idem dicit *post exactos,* quia si prius decessisset, id est pro quod superesset ad hæredem transmitteret secundùm quosdam: vt *ff. ut. q. d. ex persona,* quod non placet, cùm non possit bonorum [2] possessio

[1] *Alias non.*

[2] Bonorum possessio non petitur, nec hæreditas transmittitur.

480/C.IV.K.5-4, 511-512
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 513-514

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NEque Reipublicæ causa ablentibus, neque aliis maioribus ad titulum [a] in integrum restitutionis [b] pertinentibus, præscriptionem [c] quadriennij [d] post factam à fisco [e] venditionem obesse posse [f], manifestum est. PP. VI. Id. Maij. Sabino, & Venusto Coss.

Aduersus venditionem factam propter negligentiam communem tempore absentiæ suæ, periere restitutio. BALD. Vel sic: *Vendito pignore fallo à creditore, debitore absente Reipublicæ causa, valet: sed absens potest restitui.* b. d. S. SYLVEST.

VI. *Imp.* VALERIANVS, & GALLIENVS AA. *Germano Consortibus.*

SI cùm militaribus laboribus [g] operam dares, creditoris tui heredes possessiones sibi obligatas distraxerunt & [h]: poteris adito præsidè prouinciæ in integrum restitutionem impetrare [i], rescriptúque [k] venditione [l] recipies [m] possessiones [n] oblato [o] ante [p] debito [q], vel precio, si minus debito fuisset. PP. IV. Non. April. Valeriano, & Gallieno AA. Coss.

Priuilegium successoris non rescindit factum legitimum prædecessoris. Vel sic: *Ea persona successoris non mutatur rebus contractibus.* BALD. Vel sic: *Confirmatæ cum defuncto non reuocantur heredis priuilegio.* SALYC.

DE VXORIBVS MILITVM, ET EORVM, qui Reipublicæ causa absunt.

TITVLVS LI.

SEd & uxores militum, & aliorum, qui Reipublicæ causa absunt, in integrum restitutionem sunt iuuandæ: ne interim per absentiam aliquid damni faciant, vel aliquid lucri non capiant, vt quibus officium publicum non debet esse damno, non sit etiam ærumnæ mœrori. CYAC.

Pater, qua sequitur eorum vtilitatem, gaudet beneficio mariti. BALD.

I. *Imp.* ALEXANDER A. *Secundino.*

IMperialibus edictis exclusis, mulieribus, quæ cum maritis Reipublicæ causa [r] causa, &c. vt] *de rebus milit. l. ne quidem, &] qui non obſt. long. tit. præscript. l. Lucianus. & l. de appell. & vbi l. consultus. in verb. de fundi. l. ſ. ſ. fin & hoc probatur. add. l. de fundi. l. ſ. ſ. plane.*

DE VXORIBVS MILITVM, ET EORVM, qui Reipublicæ causa absunt.

TImperalibus.] CASTR. Miles quidam Reipublicæ causa abfuit. fecere voce fua peregrinata est: res vxoris interim perscripta eltan posit restitui, quæritur? Et respond. quòd sic: sed non intelligas, quòd esse absuis causa Reipublicæ, quia abesse non potest. vt *ſ. de reg. Iur. l. ſ.*

VII. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Martiæ.*

EA, quæ à patre geruntur [s], non decet pro disciplina militari [t] à filijs [u] ad iritum [x] reuocari, præsertim cùm nec patrem tuum in rebus humanis agentem affirmes conquestum fuisse super huiusmodi contractibus [y]. Dat. Non. Februar. CC. Coss.

Tempus absentiæ, & occupationis Reipublicæ causa prodest, non tempus præsentiæ, vel occupationis voluntariæ. SALYC. Vel sic: *Pro occupatio est causa priuilegij, ibi cessante occupatione cessat priuilegium.* Vel sic: *Sola militia non præbet beneficium restitutionis in integrum, sed occupatio circa res militares.* BALD.

VIII. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Menæ* P.P.

SAncimus † his solis [z], qui in expeditionibus occupati sunt, ea tantummodò tempora, quæ in eadem expeditione percurrunt, tam in exceptionibus [a] declinandis, quàm in petendis in integrum restitutionibus [b] eis [c] opitulari [d]: illis temporibus, per quæ ceteris expeditionis necessitatem in aliis locis, vel in suis ædibus † degunt [e], minimè eos ad vindicanda memorata priuilegia adiuuantibus. Dat. V. Id. Aprii. Constantinopoli, Decio V.C. Coss.

480/C.IV.K.5-4, 515-516
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

absentibus peregrinatæ sunt, ad exemplum * militum subueniri solere non est ignotum [b]. PP.III. Non. Decembr. Alexandro A.II. & Marcello Coss.

Quando vxor militis aduersus præscriptionem rei sua restituitur: emptor, a qua res euincitur, fundum habet contra venditorem ad pretium actionem. h.l. secundum primam lectionem, qua est communis. SALYC. Vel sic: *Prima pars istius legis est clara, qua idem dicit, quod est dictum in lege præcedenti, quod vxores militum probabiliter cum viris peregrinantes, habent beneficium restitutionis in integrum: secunda habet diuersis intellectum.* BALD.

12. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Basilissæ.*

EI, quæ diutissimè fuit † cum marito, qui militiæ * operam dabat, non officit præscriptio longi temporis. sed quia huiusmodi diuturnæ absentiæ * commenta callidè adhibita, atque composita [f] obesse omninò ¶ non debent: decernimus, vt si talis mulier domum ad se pertinere monstrauerit, quæ in absentia eius vendita est, refuso pretio [b], quod re vera solutum est, eamdem recipiat. Dat. VIII. Kalend. Decemb. ipsis AA. & Coss.

DE TEMPORIBVS IN INTEGRVM RESTITVTIONIS TAM MINORVM, ET ALIARVM personarum, quæ restitui possunt, quàm etiam heredum eorum.

TITVLVS LII.

Communis hic titulus est minorum, & maioribus pereuntibus ad easdem restitutionem in integrum, & eas vtiliter quidem, vt de tempore primum dicamus, omnibus iure prætorio conferuntur annus vtilis ad petendam restitutionem in integrum, deinde lege Constantini fuit restitutionibus, quæ minoribus dantur, annalitudo, scilicet, quæ in vrbe, & intra centesimum militiarum vrbis præfixarum quinquennium potest legitimum assumere, in Italia quadrennium, in prouincia triennium continuum, vt non multi in Cod. Theodos. l. 1. huius tit. habetur, lege tempus, pro qua vulgò iure & Basilic. vsitatius, sed quia fere vindicat continui temporis definitionem. Iustinianus abrogata lege Constantini confirmans, vt non obstante differentia locorum, vel eorum intra quadrennium continuum agatur, & percipiatur causa restitutionis in integrum. l. vlt. hoc tit. l. vlt. C. de rep. hered. *quod quidem minoribus numeratur ex die primi anni vigesimiprimi in diem extremum vigesimiquinti, vel ex die quo insinuauerunt eorum ætatem* l. 3. hoc tit. *militibus ex die missionis:* l. 1. hoc tit. *& aliis absentibus Reipublicæ causa ex die redditus. Altera quæstio in hoc titulo de hereditibus eorum perficiendum, quatenus in integrum restitui possint, & quo ita differri solet. Aut minor minori hæres extitit, aut minor maiori, aut maior minori, aut maior maiori. Si minor minori, hæredi ex edicto datur post suam legitimam ætatem ex defuncti persona, non plenum tamen, aut computata ætate defuncti, secum quadriennium ad in integrum restitutionem.* l. vlt. eodem. & de minor. & Paulus 1. Sententiarum tit. 7. §. 1. hoc tit. *Si minor maiori, secundum eumdem complete quadriennio, hæredi post legitimam ætatem non datur eorum quadriennium, sed ex persona defuncti id durat ante tempus, quod defuncto supererat:* l. 1. eodem. §. 3. & l. 5. §. quòd si maiorem. l. vlt. in fin. §. si ma. fac. ad. fac. sine decr. *Post annum, & defuncto viginti annis viginti. Si maior minori, hæredi facilis ab adita hereditate quadriennium datur ex persona defuncti:* l. 4. l. 5. §. vlt. hoc tit. l. minor autem. §. vlt. a. de minor l. ff. de in integ. restit. *Si maior maiori, nihil decurrit hæredi statim ab adita hereditate id tempus dari, quod defuncto habuit. Et ita eandem hanc restitutionem in gratia* l. 2. huius tit. *si minor minori bono extitisti, & militia nomen dedisti, militique ordinis, ex die redditus ad restitutionem in integrum habes quadriennium: itemque si minor militi, post legitimam ætatem completam, quòd si maiori annum exacto quadriennio, ipsi minor, vel intra quadriennium continuum hæres extitisti, & militia nomen dedisti, renunciabit tibi eadem tempus, quod defuncto supererat. Statim si maior, vel post completam ætatem legitimam si maior militiæ dedisti. Etiam illud caute addi est* l. 1. hoc tit. *minori circumscripto, qui in militia erepti annum vigesimumnonum, aut vigesimum, tempora restitutionis in integrum non computari, nisi ex die missionis:* vt l. semper §. fi. quis resp. vet. nam & §. ff. quod vi aut clam. *quia ipse iure existimatur beneficium restitutionis:* l. 3. *id est, reuocatis §. Si minorem quidem, vt Basilica interpretantur. Et tamen si maior, qui temporalem aliquam adiectam habuit, militia nomen dederit, adhuc tempus ei cedit: sed renuncia, sententia cognita, per restitutionem remittitur præscriptis temporibus.* l. 1. de reflit. mil. & ita accipienda est prima pars l. 5. si quis resp. exemplis scilicet, & argumento eius §. qui prædilit. *Plus tribuitur minori militia annum dando, quàm maiori.* CYIAC.

Quando vna causa prorsus ea restitutionis succedit post aliam, tempus prioris restitutionis non currit. BALD. Vel sic: *Nona causa restitutionis superueniens impedit tempus ipsi iure currere ex prima.* SALYCET.

1. *Imp.* GORDIANVS A. *Pudenti militi.*

IN his [i], in quibus læsus es, cùm minor annis viginticinquoque effectoro militaris expeditionis tempore

reputd. l. debitum. & l. de reputa. quæ ff. in indi. lib.

h ¶ *Refuso pretio.* [h] a ¶ *absit.* a Vnde militia restituti adiuuat venditionem militis & obtinet, licèt, posset: refuso pretio empto. & à quo repetendi debeat. Ille casu pretium non a se dissimulans, an vero absque malitia.

DE TEMPORIBVS in integrum restitutionis minorum, &c.

Supra specialiter dixit de restitutione militum, & consequenter maiorum: nunc generaliter de omnibus, intra quæ tempora restituuntur, seu eorum est annus, &c. vide ff. ad leg. Aquil. l. fi. ff. de minor. [i] IN his. [b] Nota, quòd hæc prima lex

480/C.IV.K.5-4, 517-518
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

lex loquitur, quando minor cœpit militare. ibique factas maior potit aliquod tempus est restitus. Secunda. cùm non militans instituit eam, qui nullo ne cœpit posthà. Tertia potuit vtrumque tempus, id est, in militante, & non militante. Quarta, cùm militans instituit non militantem: nec etiam postea cœpit militare.

a ¶ *Postulare potest.* sc. tu, qui ex in militia: & per procuratorem.

¶ Et nota, quòd totu illo tempore petit: nec tamen dicas tunc cœpere velle annū. nam & minor tota tempore minoris ætatis petit restitutionē * tamen cœpit ei annus, nisi post minorem ætatem: vt *C. de in integ. restit. mi. l. minoribus.* & *l. si cum tutor. Interrog. l.* contrit ergo hic annus vtilis à tempore successionis: vt arg. *ff. quando actio de pec. ff. an. l.* §. *annus.* s. Sed alij, vt Md. dicunt currere in absentia vtilem annum & secundùm eos intra annum à tempore restitutionis petit restitui ad anū, qui datur: cheque habebit duos vtiles annos post restitutionem: quod non placet propter circuitum b euitandum, sed aliud in tempore petēdæ bonorum possessionis, quod currit absenti Valeriano: vt *C. vic. q. l.* §. *quia filiorum* per alium potuit petere: vt *ff. de donat. inter vir. l.* §. & *quæ sed. In bonorū possessione ff. l.* §. sed hic prohibetur, vt dixi, causa vitandi circuitus: quia forsè ita restitueretur ad restituendum: quod esset absonum. vnde statutum est, ne curret, vt absentibus hoc tribuatur: vt *ff. de condit. indeb. l. damnum.* & *ff. and. l. inardictum.*

¶ Sed cùm hodie quadrienniū sit constitutum c, an post minorem ætatem statim currat: vt *C. and. l. fin.* Resp. non currit. nam quod sui instituit est vtile in aliquo, licèt enim feriati dies, & non feriati computentur tempora tamen, quibus est absque probabili, & necessaria causa, vel probabili tantum, excipiuntur. idem & si postquam cœpit currere, tales absentiæ interruptæ, vt *subsecutæ* essent talia tempora vt *C. and. l. fin.* §. *fin.* ficut erat de vtili anno. nam & ille quandoque currebat absenti, vt in Valeriano, quandoque non, vt in vtili anno inscripti. quod ei, aut illorum: *ff. quod vi aut clam. l. fin.* §. *fi quis hoc. edicto.* & vt T. dixi. sic d est & aliis tempus vtile quod quid. & quod quid nouem *ff. de calum. Annum. & ff. de adult. l. quinquennium. & de adil. edict. l. cum filio.*

b ¶ *Tempus* vtilis anni olim, hodie quadrienniji: vt *C. and. l. fin.*

c ¶ *Absentia* intra quadriennium, vel post.

Si intra legitimam.] Cayvs. Minor contraxit, læsus est ex contractu: & intra vigesimumquintum annum, vel postea, intra tamen quadriennium decessit: successit ei minor, qui vel in minori ætate, vel postea, intra tamen quadriennium, quod supererat defuncto ad petendam restitutionem, cœpit abesse causa militiæ: eòque elapso, puta in trigesimo, vel quadragesimo anno restitus est: an post restitui ex persona defuncti, quæritur? Respond. quòd sic. & dic, non ad tempus, quod fuerit in absentia, sed ad rem, sc. intra tempus, quod supererat defuncto. & si minor successit patri, restituitur totum illud tempus, quod supererat patri.

d ¶ *Intra id* * est, citra vel *C. de postli. hom. captiv. l. fin.* s. vel propriè, & dicitur ætas legitima minor, quia lege iuratur.

e ¶ *Exacto.* sc. quadriennio vel *C. and. l. fin.*

beneficium * restitutionis per vsucapionem * licèt ante militiam * suppleta P sit, non patitur te dispendio rei familiaris affligi ¶. Dat. IX. Kalend. Nouembr. Pio, & Pontiano Coss.

Hoc dicit, quod dictum est in persona principalis de beneficio concumando suprà l. proxi. idem est in hæredibus. Bald. Vel sic; *Beneficium restitutionis ex quacunque causa competens, ad hæredem transmittitur.* Salyc.

1. *Imp.* Diocletianvs, & Maximianvs Aa. & cc. *Dionysio.*

EX persona r fratrum, si tibi eorum quæstio est successio, potes contra quem * supplicas agere s: non ignorans quòd si minores viginticinque annis militaverint fratres tui, atque in militia diem functi sunt: in integrum restitutionis tempus eis non esse rit *, sed omne ad successorem † transmisserint. S. VIII. Kalend. Iana. Philippopoli, CC. Coss.

Post veniam ætatis impetratam, & administrationem imperatis concessam, per iudicem de anni gesta datur restitutio vsque ad quadriennium, & vltrà donec compleuerit viginticinquinque annos. & d. vsque ad §. si quando. Salyc. Vel sic: *Tempus petendæ restitutionis in integrum in minori ætate non currit, nisi venia ætatis sit impetrata: sed superueniente maiori ætate in eadem persona, vel in persona successoris cœpit currere.* Bald.

v. *Imp.* Constantinvs a. *ad Bassum P. P.*

EA, quæ * de temporibus in integrum restitutionum leaora, quòd hæc lex loquitur secundùm antiqua tempora, quando currebant præscriptiones adultis, non dico pupillis. hodie contrà vt *Ibi quæ. consilia in integ. restit. non est necesse] fin.*

Et persona.] Cayvs. Minor contraxit, læsus est, posteà absque Causa militiæ. & in militia major factus decessit: eorum tempus, quo potuit restitui, transmisit ad hæredem, eo quòd non cessit sibi existenti in militia.

r ¶ *Ex persona.* hîc successit non militanti militanti.

s ¶ *Quem* qui non eorum sibi speraret.

t ¶ *Agere*, petendo restitui.

u ¶ *Cessisse.* sc ipso iuravit dixi T. *and. l. j.*

Et qua.] Cayvs. Certum est, quòd minoribus super his, in quibus læsi sunt in minori ætate, datur in integrum restitutio post legitimam ætatem, olim intra annum vtilem, hodie intra quadriennium. & hoc in prima. sed quæritur, si quis veniam ætatis impetrauerit, ex quo tempore hic annus vtilis ei cœpit, vel quadriennium? Respond. quòd ex quo scriptum Principis iudici impetrantis fuerit insinuatum, & impetranti à iudice permissa fuerit bonorum suorum libera administratio, ita tamen quòd

a ¶ *Postulare potest* non currit nisi maiorem, nisi post minorem ætatem.

b ¶ *Circuitus* vitandus.

c ¶ *Restitutionis quadriennium hodie constitutum est.*

d ¶ *Tempus* obtinuit dictum, in quo dies feriati, & non feriati computantur: vtile, in quo feriati excipiuntur.

e ¶ *Tempus* incipit currere cùm cessa vtile, & tale cessauit.

* *Cod. Th. 2. tit. 2.*

* *In nouellis exemplaribus legitur, nouissimus beneficius restitutionis per vsucapionem, licèt ante militiæ suppleta fit, non patitur &c.*

a *Intra quem ætatis.*

† *Restitutionis beneficii datur etiam hæredibus militum.*

480/C.IV.K.5-4, 519-520
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quòd ſi hoc quadriennium intra legitimam ætatem acciderit, eſque ad vigeſimumquintum annum extenderetur & hoc in ſecunda poſtea diſtinguitur: aut minor ſuccedit minori, aut minor maiori, aut maior minori. In primo caſu ſi minor, cui ſuccedit, latus fuerit: minor ſuccedens toto tempore minoris ætatis ex perſona ſui reſtituetur: poſtea verò ex perſona defuncti intra quadriennium licèt quidam diſtinxerunt in contrarium. & hoc in tertia. In ſecundo dicit, quòd ex ſui perſona, ſic in prima, reſtituetur, quatenus ex tempore quadriennali defuncto ſuperfuerit. & hoc in quarta. In tertio quidem ab adita hereditate, vel bonorum poſſeſſione agnita, deinde incipit tempus reſtitutionis præſtituum currere. & hoc in quinta.

a ¶ *Legibus.* vt intra voluerit annum detegat reſtitutionem.

b ¶ *Intimata.* quæ [1] qualiter fiat, habes *L. de his qui ve. æta. imp. l.ij.* de eo verò, quod tredecim tempora geſſit incertum impetratam veniam & intimationem, videtur reſtitui: vt *hic.arg. contrà, L. de his qui ve. ætate impe. l.j.*

c ¶ *Portio.ſc.* aliis, *admiſſa* eſt, vt & coptos, *eunuchi.*

d ¶ *Preſtituum.* ſc. viris anni, *hodie* quadriennij: vt *l.ſin.*

e ¶ *Ita tamen.* id eſt, dummodo tunc quando impetrauit veniam, erat maſculus, vel maior vigeſimi anni, & fœmina octodecim. & ſic annus vtilis inuenietur completi ante vigeſimumquintum annum, ſupplebatur, vt vſque ad vigeſimumquintum annum detur reſtitutio. *ſic ff. de accu. tuto. l. ſcire oportet. §. aliud.* 1. Alij dicunt, quòd quadriennium debet ſemper currere demùm completis vigintiquinque annis.

f ¶ *Si quando.* hic § reſpicit vltimam partem rubricæ, ſc. de hereditate.

g ¶ *Illibata.ſc.* quadriennio. 2. Vel, *illibata.ſc.* toto, quod ſupererat defuncto, tam minoris ætatis, quàm vtilis anni ſecundùm quoſdam. Sed ra *dic*, tantùm vtilis anni.

h ¶ *Quòd ſi maiora.ſc.* decedentis intra veliem annum.

i ¶ *Decidendáſque.* nam & finiri debet cauſa intra dictum tempus: *l.end.l.ſin.*

k ¶ *Patuit.* quod tempus curret ei poſt [b] ſuam minorem ætatem completam, licet & in abſentibus cauſa Reipublicæ vel *l. ſ. ij. & ita. in fin.* quippe minor, [c] & abſens ſimiles ſunt: vt *l. end. l. ſupervacuum.* Item pro noſtra *ff. de min. l. Interdum.* Item vt curiteiui circumſtas, [d] qui eſſet iam, ſi dicens ſtatim currere, & poſſet reſtitui: quia daretur [e] reſtitutio ad reſtituendum: & potentia plures minores ſucceſſiſſent illis ſucceſſiſſe vt *ff. de condit. indeb. l. dominus teſtamento.* Alij dicunt, vt M. quòd ſtatim currit, pro quibus eſt *l. end. l. ſin. §. fin.* Sed non obſtat: quia in alio caſu loquitur. 2. Item pro eis, *in authent. de tempo. non ſil. pro. §. ſin autem. col. vij.* Sed ibi ſpecialia. nam multa ibi ſunt ſpecialia, etiam ſecundùm omnes. 3. Item pro eis, *ſicut quibus cauſ. in poſſ. an. l. apud. & l. de his qui.* vt *indigni l. Pollu.* Sed ibi cum defuncto fuit contractum. ſecùs autem in eo, quod poſtea currit vt *hic, & ff. de iure fiſc. l. fiſcus. in princip.*

l ¶ Et eodem modo reſpondè ad *l. T. ſi adiut. vem. pig. l. ij.* poteſt etiam ibi agere contra creditorem pignoratitia actione, & contra tutorem, vel curatorem. 5. Item pro eis, *ff. de fun. dot. l. ſi fundum.* ſed magis ætatis ratio, quàm mulieris habenda eſt: *ff. de min. l. ſi apud.*

m ¶ *Cùm fuerit adita hereditas.* quælibet [f] præſcriptio currit inchoanda ex tunc vt hic, *& ff. de bigal. feruan. ſi ſeruus hereditarius. & de vſucap. l. fin. §. fin. & ff. ex quib. caus. maio. l. idem mihi. & ff. de condit. & demonſtrat. l. ſi in diem.* niſi fortè in caſu vet. acq. contra *ff. de diuer. tempo. præſcript. l. ſi ſeruus.* Sed prius inchoata completur, etiã incenſe hereditati vel *ff. de in diem addict. l. ſi pradia. in princip.* in ¶ *Honoraria.* id eſt, prætorio, vt per

norum poſſeſſor docebitur extitiſſe, reliquum fuerat [k].

Maior ſuccedens minori habet annum vtilem, vel hodie quadriennium concurrum ad prædictam reſtitutionem ex perſona defuncti. SALYCET.

Cùm verò maior ſucceſſionem fuerit adeptus minoris: ſi quidem ciuili iure ab inteſtato, vel ex teſtamento ſucceſſerit, mox cùm fuerit adita hereditas [l]: ſi verò honorario [m] iure, ex quo bonorum poſſeſſio fuerit acceptæ, examinando, ac determinando in integrum reſtitutionis negotio, ſolida ſine vlla diminutione [n] tépora ſupputentur [o] ff. Dar. Non. Octobr. Romæ, Conſtantino A. & Licinio Cæſare, vtriſque II. Coss.

IN AVTHENTIC. de tempore non ſolutæ pecuniæ ſuper dote. §. generaliter. coll. vij. conſtit. x.

Tempus opponendi exceptionem dotis non numeratæ, fluere dotis curri minoribus, aduerſus quem cuiuſcunque ipſi, & heredes eorum reſtitui poſſunt intra tempora determinata per hanc authenticam. BALD.

SI minor vigintiquinque annis de dote cauſa non numerata ſtatim non queritur *: reſtituitur tamen, vt non tranſcendat à tempore nuptiarum [p] numerat dotis intra annum, vel intra tres menſes ſolutum eſt matrimonium: ad opponendum exceptionem non numeratæ dotis tempus in minori ætate. pacer malitia potiti dotem: vult reſtituinintra quod tempus reſtituitur? Reſpond. intra duodecim annos computandos ex die ſuperiorum contrahendarum, ſecundùm quoſdam: vel contractarum, ſecundùm alios 2. Secundus caſus eſt. Si deceſſit minor, qui erat in duodecimo anno, relicto ſucceſſore heredè maiore: quia heres eſt maior: intra quod tempus reſtituetur? Certè intra annum: & non dabitur ei, quod ſupererat defuncto ex duodecim annis. 3. Tertius caſus eſt, Si deceſſit minor, qui poterat reſtitui ad opponendum exceptionem intra duodecim annos: & minor ſucceſſit ei intra quod tempus reſtituetur? Certè infra quinquennium computandum ex die, quo ſucceſſit: & quinquennium currit in minore ætate, non expectato exitu minoris ætatis adeò quòd qui intra quinquennium non petit reſtitui, poſtea non audietur.

o ¶ *Non quæritur.* id eſt, non opponit exceptionem de dote non numerata intra legitimo, & conuenit tempora, quæ ſunt [q]. *de dote cau. l. fin. in fin. & in authent. quod locum.*

p ¶ *A tempore nuptiarum.* contrahtarum, [b] ſecundùm M. & Io. *arg. de nupt. l. ſancimus. & C. de his qui ve. ætate. l. fin.* & ſecundùm hoc poterit reſtitui intra vigeſimumſeptimum annum, vna die minùs, ſi ponas in vltima die vigeſimiquinti anni minorem contraxiſſe matrimonium. 2. Vel die ſecundùm B. & Ano. id eſt, contrahendarum: hoc eſt, ex quo eſt habilis ætatis ad contrahendum, quod eſt in decimoquinto anno vt in corpore, vnde hoc ſignificatur *ſi de tempore non ſciatur parentis ſuper dote. ibi, matrimonium enim est, qui contrahitur. &c.* & ſecundùm hoc vltra vigeſimumſeptimi annum, vna die plus habitur reſtitutio: ſi ponas finito decimoquinto anno contraxiſſe matrimonium hunc minorem, vel quandocunque poſt. Item ſecundùm M. & Io. malè dicerent, & minùs quàm non minori, ſed maiori currunt tempora: ſi ponas vltima die vigeſimiquinti anni contraxiſſe. *ſed pro Mar. facit quod*

[1] *Sic in vet. Cod. Theod.*

[a] *Inclinatio enim imperatoria vis fiat.*

[b] *Tempus reſtituendum eſt, vt minori ſuccedenti maiori poſt maiorem ætatem.*

[c] *Motiui, & abſenci ſimiliter do. d Cuiuſmodi videndi.*

[e] *Reſtitutio ad reſtituendum non datur: id quæ videndi cauſa quæritur cauſa.*

[f] *Præſcriptio non inchoatur contra heredē antè ſibi delatam hereditatem, vel ita, adeundi hereditatē ſi cœpit præſcriptio ab curtit, ad finem adeundi. Adde Dyn. in reg. ius poſſe. de reg. iu.*

[g] *Reſtitutio intra quod ſuperat dictum tempus, minori ſuccedenti.*

[h] *Tempus reſtituendi minori ſuccedenti maiori, & maior minori.*

[i] *Tres menſes ſolutum eſt matrimonium.*

[k] *Ciuitas Nouæ Ciuitatis.*

[l] *Reſtitutio intra quod ſuperat dictum tempus, minori ſuccedenti.*

[m] *Nouellarum Iuſtiniani Imperatoris ſuccedentium ſibi hereditatem Iuſtinus VI. Kal. VIII. Kal. Auguſt. Mauſio PP. Non. Octobr. Conſtantinopoli VIII. & Conſtantio V. Coss. Cccc.*

480/C.IV.K.5-4, 523-524

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVIBVS EX CAVSIS MAIORES in integrum reſtituantur.

TITVLVS LIII.

De titulo demonſtratur, non tantum maioribus, qui ſine dolo malo abſentiæ cauſa Reipublicæ cauſa, ſubeundi per reſtitutionem in integrum, ſed etiam legatis ciuitatum ad Principem miſſis: L. 1. *& hoc qui ſub cuſtodia militari, vel in vinculis, vel in hoſtium poteſtate fuerunt:* l. 2. & vlt. *& generaliter ſi qua alia ipſis cauſa iuſta videbitur maxime additis adiutis bona fide* l. 3. hoc tit. l. 3. *Com. ver. iud. Item ſi vis,* ff. *de in. dot. non in ſolid. Item, & ea cauſa eſt perſonis indicta. In bona fide etiam iudex delegatus cognoſcit de cauſa reſtitutionis, quæ incipit in eam rem, cui principaliter iudex additus eſt, contraque in contradictorium modum:* l. vlt. *ff. vbi, & apud quem tenet. Etiam illud addi: ut hoc titulo, ſubiectibus his ſit, aut circumſcriptis ſubmiſſi exempla minorum:* l. penult. hoc tit. l. penult. *ff. de iur. Reip. l. 1. ff. de off. eius qui vi. al. iud. l. ergo in fin. Eos quib. eam.ma Lqui ſolidum.* §. 1. l. 2. l. 3. *ff. de appell.* l. 1. *C. hoc de Ba. def. Cluſtores minorum locum obtinere. Illud notandum eſt, & maioribus ex hac cauſa, & minoribus bodie ſubmiſſi extra ordinem ab ea adiri, cognitionem præterea ſua à Principe, vel à ſenatu:* vt l. 2. *C. eod. tit. & apud Caſſiodorum in epiſt. ad* adhæres Albini, lib. 4. CVIAC.

Officium legationis eſt iuſta cauſa indulgende reſtitutionis in integrum. Bald. Vel ſic: *Legatio integra defenſis condemnatio datur reſtitutio, ſicut abſentibus Reipublicæ cauſa.*

SALYC.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Emilianæ.*

PROPTER officium legationis ad me [b] bona fide factæ, abſens, & indefenſus [c] condemnatus [d] es, inſtaurationem iudicij [e] iure deſideras, vt ex integro defenſionibus tuis variis. nam eos quoque, qui legationis officio funguntur, in eo priuilegio eſſe, in quo ſunt qui Reipublicæ cauſa [f] abſunt, receptum eſt. PP. V. Non. Mart. Duobus, & Aſpris Coss.

[a] ¶ *Legationis.* quod non eſt priuilegium, licèt facta reſcindantur, ſed priuilegiatæ rei datum, ſic reſtitutioni.

ADDITIO. Probatur in lege dicti mali exceptiſ. *diuerſum ff. de min.* facit in caſu *l. fin. ff. de reiud. hoc.* vbi reſtituitur quis in eo, quod facit intra quadrennium poſt peractam ætatem. quem caſum nota.

[b] ¶ *Tuitus.* id eſt, animum locorum.

[c] ¶ *Defenſus.* id eſt, differtus in hoc caſu ſic & *ff. de inſtit. act. l.* *Cum autem.* Gl. in c. *omnipotens per totum, ex. de ſpo. cum. in ſex. de renunciat.* * al. *mortuus.*

cum autem qualoquæ inducitur: *ff. de re. quod cer. in fi. & ibique & ff. de effe. procur. & leg. l. 1. & 4.*

[d] ¶ *Illuſtrior,* ſi modò habeat facultatem agendi. & hoc ſi in minori ætate contingit læſo. alioquin currit à tempore læſionis: vt arg. *ff. quando act. de per. an. l. 3. §. annus.* Sed ſecundùm Ioan. quod accipe quando præcriptio completa eſt contra maiorem reuerſum de abſentia, & poſt modicum tempus.

¶ Arg. tamen contrà, *l. ad. eod. tit. §. minor.* Sed ibi ſpecialis.

[e] ¶ *In maiorum.* ſc. reſtitutionibus, qui & ipſi iudicis officio iuuatur. alibi ſi iure actionis de dolo, vel quod metus cauſa, vel ſimili, habeat ſua tempora.

[f] ¶ *Comitantia.* hæc ſi hic abſens maior læſus tanto tempore, ſe eundem Ano. vel maiori, quod eſt quadrienniumſi verò in minore, illud *dubro* ſolùm reuerſus, & currit: et ſtatim poſt reuerſionē vt *ff. ex qui. can. ma. l. fideiuſſ. per præterea. §. ſi eum ſorte. & §. quatio. & diſplenè*, vt ibi dixi in glo. *hic quare.* & idē in minori, ſi læſus ipſe: vt quia res efficaciter: & vſucapio cœpit contra præſentem. Si autē læſus in contractu, minori ſemper datur quadriennii: maior autem non reſtituitur in contractu: vt *C. de reſt. mil. l. quia de patre.* ſed in ſpecie, vt ſi quid petuit quæritur vt *ff. ex qui. can. ma. l. fideiuſſ. §. eum.* Sed quidam dicunt ſemper dari quadriennium licèt in minori tempore ſit læſio: vt diximus *C. tit. l. quod tempus.* Accurſ.

ADDITIO. Vide gloſſam magnam in hac materia in *Clemen. 1. de reſtit. in integr.* quam tamen Bartol. hic reprehendit: ideò pro intellectu iſtius gloſſæ vide hic ipſum Bartol. in verſic. *debet ſolus, & hic adverte.*

[a] In integrum reſtitutionis petitio an, & quando læſa conſeruatione perpetuetur.

[b] Tempus non prorogatur propter multas appellationes.

[a] ¶ *Vltimòdùmque ſitum,* ſc. in integrū reſtitutionis petitæ & ſic [b] litis conſeruatione non perpetuatur: vt *l. ſed. l. ſecunda. §. fin. verſ. & ff. de minor. l. Papilianus. §. ſi quis. & l. de dolo. l. fin.* Sed arg. contrà *ff. de minor. l. intra. §. reſpon.* Sed ibi aduerſarius dolo [b] appellauerat, vt euocaretur ad tēpus. Item contrà, *C. eod. l. ſecunda. §. quid ſi defenſa.* Sed hæc ſecundùm illam nam fauore rei hoc conſtitutum: nec eo volente vlcrà extendetur, non ita inuito: vt hic. Idem dico in veſti in rem, aut reſciſſoria, quæ datur poſt reſtitutionem, vt ipſa quadriennio finiatur, & non ſit propoſita: vt *C. tit. l. fin. ſed* perpetuari poteſt litis conſtitutione actio reſciſſoria: eum nulla lex hoc prohibeat: licèt quidam contrà dicant eum non perpetuari, ſecundùm Ano. ſed Ioan. habet eam pro conteſtata, eo ipſo quòd in integrum reſtitutio eſt petita.

[a] Illatæ reſtitutionis vſque an ſit conſeruanda, an vsq; vsuæ.

[b] ¶ *Contra minor. ſc.* infantia, pericia, adoleſcentia. Accurs.

[c] ¶ *Euolpianus.* vt [c] non computetur in ipſo quadriennio ipſo tunc primum tempus abſentiæ, ſiue mediate, vltimòque, etiam in minore, ſicut in maiore diximus *C. tit. l. quod tempore.* & eſt vtile quoad hoc, quia non currit tempus minoris ætatis, vel iuſtæ abſentiæ, vt de quadrienniō minoris diximus *C. tit. l. 1.* Item excipitur tempus, quo impeditur agere per aduerſarium meum, ne agam intra quadriennium: vt *ff. de minor. l. ſpera.*

[b] ¶ *Non abſimilis ſit.* vt ſicut demò currit præſcriptio quadrēnij minoribus poſt maiorem ætatem: ita maioribus poſt reuerſionem. a. Vel aliter, Sicut minores conſeruātur hodie ipſo iure illæſi: ſic & maiores: quod placet. ſed ſiue prædicta tempora iuſtæ abſentiæ excipiūtur de quadrēnio, quod datur minoribus, ſic de quadrienniō, quod datur maioribus: vt hic dicit.

¶ Sed an quod alibi dicitur de anno veſti, eſt per hanc legem correctum? Reſpond. non: arg. *l. de appell. I. præſcriptum. in fin.*

Dixit ſupra de reſtitutionibus militum, ſpecialiter de quibuſdam maioribus, ſcilicet militibus, & Reipublicæ cauſa abſentibus: nunc de omnibus, etiam de his, qui propter rei qualitatem reſtituuntur: vt de bona fide iudicium. *l. eod.* Hīc concrahitur.

[a] Legationis priuilegiū non extenditur ad legationem adulterum.

[b] Legatus ad Principem etiam minus legitimè defendit reſtituitur ad eandem cauſam.

[c] Legatus abſens à ciuitate ſuper legatione conſtituta, ipſo iure nulla eſt ſententia.

480/C.IV.K.5-4, 525-526
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si idcircò.]CARVS. Petebam à te decem: tibi contestata cupitus ea ab hostibus: citatione ad domum eam missa, nec te comparente, condemnatus es: an tibi remedio detur in integrum restitutio ad integram causæ tuæ defensionem, quæritur? Respond. quòd sic. Idem est, si in carcere publico, vel privato foret quis detentus.

a ¶ *Arbitrum.* id est, iudicem ordinarium. &c. *l. de pedan. Lpostgloss.* ¶ Sed videtur non valere ipso iure, cùm non venerit citatio in notitiam absentis: sic nec est restitutio necessaria. *l. quæ sit, §. sed. l. §. item cùm.* Sed illud ibi *ad* maiorem exaggerationem. nam aut citatus ibi fuerat ad domum: hic sic: vnde sententia stetit, quare necessaria est restitutio. Vel possit dici, vt loquatur de arbitro compromissario, cùm præsertim consuetudo sit vti vno absente ferat sententiam: aliàs non haberet locum restitutio, cùm sententia arbitri lata, altera parte absente non valeat. *l. de arbi. l. diem. §. sallicet. l. §. quæ litigatorum. & l. nec dilinquentes. §. sed in plures.* 1. Sed prima verior: quia in arbitro & ferunt sententia quo ad commodiorem pœnam, non tamen ex ea datur adito. vide non restituitur contra lententiam: quod hic faciendum dicit, sed haberet exceptionem in pœna: vt *l. de arbi. l. §. cùm dist. §. §. quæ. & de excep. &c. l. quod §. §. in arbitrum.*

b ¶ *Causa.* sc. id compar. vt *hic, & ff. ad l. fuccorritur. & Lin eadem.* *IN contrahitur.*]CARVS. Maiorem annis indutiis, vt eum sibi vendaret, quam non aliàs esset distractura: an ibi subueniatur, quæritur? Respond. quòd sic. sed non officio iudicis restituitur, sed iure actionis *dandi* de dolo, si dolus dedit causam contractui. & dic hoc officium, quod adhæret actioni, non quod *soleat* officium fit. vel pone exemplum, *I. comm. vtrifque iudi. l. mutuitur.*

c ¶ *In contrahitur.* vt in diuisionibus properam fabricet *I. communi. vtrin. fine iudi. l. mutuitur.* 2. Item in venditione: si enim non aliàs venditurus me inducas, vt vendam, ago vt tradita de dolo: vt *l. de dolo. l. & elegantet. in principi.* si enim & dolo me in pretio decepisti, agam actione ex eo contractu: vt *l. de act. emp. l. Iulianus. §. si venditor. & §. per contrarium. & arg. l. de refcin. vend. l. §. dolo.* si autem non dolo: aut vitra dimidium me decepisti, & tunc similiter actione ex eo contractu: vt *l. de refcin. vend. l. §. aut non vltra dimidium.* & tunc non agam: vt *ff. de minor. l. in causa. §. §. penult.*

¶ Sed an intra quadriennium tantùm in secundo, & tertio casu quidam fic. Sed ex die vsque ad triginnium annum prout alijs actio competens durat.

¶ Et quod hic appellat officium, *l'* non dicit de eo, quod est solum de quo dicitur *ff. de minor. l. quòd ſi minor §. ſi.* sed quod actioni inhæret, de quo tractatur *ff. de rel. vend. per totum. & maxime in Lpostgloss.*

¶ Item ideò dicit bona ſ fide: quia ibi exuberantior ſ est adhibenda bona fides vt *Inſtit. de obl. ex conſenſu. §. ſin.* sed in strictis iuris dictis agitur de dolore *ff. de dolo. Lelegantes. §. ad ſolum. in fi.*

d ¶ Officio. rc ipſa, id est, officio ministrante iudicis iam corpi.

Respublica.]CARVS. Procurator Reipublicæ ciuitatis Romæ contrahit. & decepta eſtius Respublica restituì potest, quæritur? Respond. quòd sic, exemplo minoris, cui potest comparari Respublica. VIVIAN.

e ¶ *Respublica.* h. ſic. Romanorum, alias enim ciuitates loco priuatorum habentur: vt *ff. de verbor. ſignif. l. eum qui teſtigal. & ad Macedl. l. nihil.*

¶ Quid de ciuitatibus? videtur idem: arg. *ff. ad l. Iuguris. & l. ſed & §. §. fin.* Sed ille in legatis contrà aliàs videtur dicit. sed dic, vt *l. de iur. reip. Lcompoſitionem lib. 2.*

¶ Item an idem in caſtro, vel villa aliqua? Respond. non, puto reſtitui.

f ¶ *Saint.* cùm in aliquo contractu, vel pacto eſt læſa. Sicut enim minores sunt ſub curatoribus, ſic & Respublica ſub administratoribus: vt *hic, & l. de iur. reip. l. non lib. 2.* & *l. de offic. cùm qui vic. ad. l.* j. ſic & in Ecclesia, e cùm Respublica perficeretur. f *de facroſ. eccle. l. fin. & in auct. de non alien. §. ſimiliter. coll. 9.* Occonomi enim vicem tuetur ea obtinens. Ecclesia ſ ergo pupillorum: vt *in auct. de eccle. tit. §. ſin. collat. 6. & l. de epiſc. & cler. l. orphanotrophos.*

g ¶ *Potest.* ¶ Sed intra quantum tempus? quidam perpetuò, quòd ſ semper ſit pupilla. Tu dic, intra quadriennij à tempore ſpectus: arg. *l. de ſenten. eadem. ſ. §. §. fin. &.*

ADDITIO. Vide de hoc textus expreſſos in *c.* j. *de in integ. reſtit. lib. 6.* & *c.* j. *eod. tit. in Clementin.*

Si ab hoſtibus.]CARVS. Paterfamilias, & vxor, & filius capti erant ab hostibus: decesſit maritus, & vxor in captiuitate: reuerſus est filius: ſ dicit legis Corneliæ heres est, ſi præcessit ſui in poteſtate hoſtium non essent effecti, quæ fingit cum mortuum prima hora capciuitatis, quàm res non præſcriptas vindicare potest directa rei vindicatione ad exemplum rei vindicationis vtilis, quæ datur ad præſcriptas, præhabita reſtitutione in integrum, & intra annum vtilem olim, hodie quadrimnium. & *dic*, res vindicat non præſcriptas: quæ dicas, ſicut datur vtilis contra poſſidentem non præſcriptas, præhabita reſtitutione, vel vſucapras, vel pone caſum, quando inuenit præſcriptas. & dic sic, res vindicat præſcriptas, exemplo, &c. id est, vtili actione quæ indulta est ad inſtar directæ solennis. vel dic: ſatis pro vtili actionis indulta ad exemplum vtilis solennis, quæ olim cum ſolennitate propcerebatur: *ff. de orig. iur. l. §. §. nouissimè.* VIVIAN.

h ¶ *Hoſtibus.* qui h sint habendi: *ff. de capti. l. hoſtes.* & adde quod dixi *ff. ad l. ab hoſtibus §. non minus.*

i ¶ *Legis Corneliæ.* quæ fingit i eos mortuos prima hora capciuitatis, & sic liberos: vt *Inſtit. qui, mas eſt permiſ. facer. teſt. §. fin. & ff. ad legem Falcidiam. l. §. §.* Item est hic fictio poſtliminij similiter. quo recipitur hic filius, ac ſi non fuiſſet captus. & sic non est ferendus vt *Inſtit. qui ma. iure pa. pote. ſit. §. ſed ſi ab hoſtibus.*

ADDITIO. Quæ ad patrem & matrem, qui apud hoſtes decesſerunt, referenda est non ad reuertam filium. URIAC.

k ¶ *Remiſſit.* aliud est iure poſtliminij quia ad ea ſolùm reſtituitur, quæ tunc habebat, antequam esset cæsus: sed ad successionem parentum non. ACCVRS.

l ¶ *Remiſſit.* id est, ea eorum heres. & accipe, res vindicare, &c. Et die casum duobus modis. Primo, quòd sint vſucapræ: & tunc expone cribus modis. nam tunc vindicabit exemplo vtilis actionis, id est, vtili actione reſciſoria, quæ k datur ad exemplum primæ directæ, cui est præſcriptum præhabita reſtitutione: vt *hic, & §. de poſſeſſ. troan. l. ab hoſtibus capti, & §. quibus non ab hon. tempor. præſcrip. l. ab hoſtibus. & de rei vindi. l. mulc.* 1. Vel dic, ad exemplum primæ directæ, quæ olim cum ſolennitate dabatur: vt *ff. de orig. iur. l. §. §. nouissimè.* 3. Vel dic, dare vtilis non ſolennis ad exemplum vtilis ſolennis. nam vtilis reſciſoria dabatur olim cum ſolennitate, ſicut aliæ actiones hodie sine ſolennitate: vt *d. §. nouissimè. & §. de formulis. l. §. & §.*

¶ Et quod dicit, *cum abiiſſe*, &c. ideò est, quia ſi poſt reuerſionem quadriennio tacuit, cùm etiam tantùm ante capciuitatem ſuperstes parentibus suis: poterit non audiendo, nisi fortè litem contestando ſuper hac reſciſoria reſtituta: vt dixi *l. §. fin.*

480/C.IV.K.5-4, 527-528
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

j.l.fin. & hoc si potes casum, quòd fine vlucapce. Sed si ponas secundo modo, quòd vlucapce non fuerit nec vindicabit iure dicto, exemplo vtilis scilicet rescissoria, quæ datur restituto, &c. si si dicat: Sicut datur directa re non vlucapta sic vtilis cum effectu re vlucapta prohabita restitutione. Sic ergo arnua obiicitur in integrum restitutis datur, cùm exceptionis annuæ (quæ huic obiici solet) obiectu res vindicare non prohiberis *. Dat. XVI. Kalend. Maii. CC. Cos.

a Exceptioni annuæ quid sit.

DE ALIENATIONE IVDICII MVTANDI CAVSA FACTA.

TITVLVS LIV.

IDem etiam maloribus in integrum restitutis ex hac causa. *Si possessor cum quo minor XXV. an. actorem erat in rem actione, dolo malo eum rem alienauerit obiiciendi aditorio, difficiliorq; probationis adeundi gratia, & ex hoc edicto restituitur intra annum vtilem datu in rem, qui rem alienauit actione in solidum quanti interest eum non amisisse, si potest eum non posse ab eo cui alienata est, vel l.4. in princ. ff. eod. vel si potest posse quanti interest alium adeundorum non habere cum qui hæ certatio non sit, nisi rem vltro petentem sit sustinere velle iudicium in rem possessionis. l.3. §.vlt. ff. eod. quod alienatio in iudicium locum non habet nisi cum ita rem dolo malo desijt possidere vt nihil eam sit penitus ignoritur. nam si certus sit possessor ea non alienata sit, aut vbi nam sit penitus ignoretur. cetero vel, vt est in Constitutione huius tit. possessio in rem alienam parit aduersarium, vel l.17. ff. de pign. Pignoris possessio sic videtur ignoratum in rem alienam parit aduersarium, quia de causa in rem actio ex possessione est dicitur, l. non aliis. §.1. ff. de iud. Mutare igitur possessore mutatur iudicium. Ita futura transferetur in alium aduersarium. Denique vt ait Lelt. huius, vel in possessorem est in rem actio, vel in eum qui alienauit, actio restitutoria ex hoc edicto, & electio cuilibet possessori liberet eum qui alienauit non contrà.* l. Seiebam. §. dolo. ff. de solut. *Alienatio est dominij vel possessionis vel iuris in alium translatio.* CYIAC.

Facta alienatione ratione mutandi iudicij possessor potest conueniri rei vindicatione, quam possessio parit, & alienator potest conueniri ex edicto de alienatione iudicij ad interesse per alienem in solidum, quam parit dolus transferentis in alterum causa mutandi iudicij. BALD.

l. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMI. AA. & CC. *Arcadi* †.

CVm in rem [b] actionem * possessio * pariat aduersatio [d], alienatione * etiam iudicij mutandi causa celebrata, in integrum restitutio [e] edicto perpetuo permittatur: intelligis, si rem ne secum ageretur, qui possidebat [g], venundedit [g], & emptori tradidit: quem elegeris [h], conueniendi tibi tributam esse iure facultatem. Dat. VI. Kalend. Decemb. Viminacij, CC. Cos.

† Cassiod. vt. Cassiodo * versione legitimorum sic ex vet. lib. ordinum. *Cum in rem actionem possessio parit aduersarium, dubium est, vtrum ipse quæ rem possidet.* CYIAC.

[b] ¶ *Cum in rem.* Quidam habent actionem & aduersarium: & tunc expone, id est, facit aduersarium obtentum, sicut obligatio actionem parit in personam. Alij dicunt, actionem & aduersatio & vtraq; bona.

¶ Et no quòd sola possessio nõ inducit actionem in rē: sed opus est vna altera habeat dominium vel quasi. vt *ff. de rei vind. l. in rem. in prin.* Vnde dicitur, rei vindicatio b est actio quę competit alicui ratione dominij vel quasi. si: & possessio vel quasi non dico ratione dominij vel quasi tantùm, vel possessionis vel quasi tantùm: non oportet quòd sit dominus vel quasi: & tu possidetes vel quasi: non sufficit quòd sit dominus vel quasi: & tu non possidetes nec quasi.

c ¶ *Possessio.* scilicet rei.

d ¶ *Aduersatio.* id est actori.

b Rei vindicatio vt competat sufficit iste possessio, sic necesse est vt actor habeat dominium vel quasi.

DE ALIENATIONE mutandi iudicij causa facta.

Hæ quoque est causa restituendi: & merito his pœnalis propter fraudem iudicium mutandi & propter multitudinem restituendi supra positum. ASCENS.

[f] ¶ *Cum in rem.*] CAIVS. Rem meam possidebat: tenens tibi controuersiam me fatiabam, eam in possessionem vendidi tibi: tradidi: qualiter mihi succurratur, quæritur? Respond. quòd agere possum contra possidentē directa rei vindic. vel contra alienantē actione in factū de *alie. iud. mut. can. facl.* ad interesse.

[g] ¶ *Cum in rem.* Quidam habent actionem & aduersarium: & tunc expone, id est, facit aduersarium obtentum, sicut obligatio actionem parit in personam. Alij dicunt, actionem & aduersatio & vtraq; bona.

¶ Et no quòd sola possessio nõ inducit actionem in rē: sed opus est vna altera habeat dominium vel quasi. vt *ff. de rei vind. l. in rem. in prin.* Vnde dicitur, rei vindicatio b est actio quę competit alicui ratione dominij vel quasi. si: & possessio vel quasi non dico ratione dominij vel quasi tantùm, vel possessionis vel quasi tantùm: non oportet quòd sit dominus vel quasi: & tu possidetes vel quasi: non sufficit quòd sit dominus vel quasi: & tu non possidetes nec quasi.

c ¶ *Alienatione.* repetit, & cum alienatione, *&c.*

d ¶ *Restituit.* scilicet actione in factū ex edicto *de aliena. iudi. mutan. fac.* vt *hic, & ff. eo. l. ex hoc §. ait prætor.*

¶ Et nota tria * necessaria ad hoc vt actio in factum locum habeat, scil. quòd fit res alienata causa mutandi iudicij futuri. 2. Item quòd dolo, vt dariorem mihi obstituat aduersarium. 3. Item quòd mea interesse, alias hoc locum non habet: vt *ff. eo. l. ij. in fi. & l. 4. ff. ij. in prin. & in fi. & Litera. §. 5. & l. ex hoc edicto. §. ait prætor.* datur etiam contra alienantem vtilis in rē, cū dolo desiit possidere: vt *ff. de noxa. l. Adelfus. §. fed & si. l. si bona fidei. & de pecul. bona. l. non videtur. §. pen. & de rei vin. l. fin autem. §. fed & si. g* ¶ *Venundedit.* tribus intermittibus, vt dixi.

h ¶ *Eligeris.* vel est qui alienauit actione in factum prætoria ex hoc edicto: vel possessorem directa rei vindicatione: nec cessit extraordinaria: scilicet in facti, per ordinariam, id est, per directā in rē: quod quidā dicerunt, vt patet ordinaria instetur per *l. ff. de min. l. in causa. §. in principio.* quia contra diuersos datur, & exprimit hic dicit, *quem eligeris. 4.* Item nec vtilis in rem, quæ datur, quia dolo desiit possidere, per directam eadē actione & alia, quia directa in rem vtilis extraordinaria dicitur respectu rei. nõ actoris qui iure sui dominij admittitur ad agēdum.

¶ Sed an per actionem in factum collatur directa vel vtilis in rem? Respon. nõ, cum ad interesse detur tantùm in factum: vt *ff. eo. l. ij. ad quēm.*

a Actio in factum ex edicto de alienatio. mu. fac. vt licet habeat rem / consecutoria.

† In vno vel simplicitate interpretum, De recepta, in alia verba, & verum actorum.

DE RECEPTIS arbitris.

Dicit de præparatoriis iudiciorum: sequitur de iudicijs, præmittens de arbitris, quæ ad similitudinē iudiciorum sunt inducta: vt *ff. eod. l. j.* ACCVRS.

TITVLVS LV.

I respectum paulò altius quæ dicimus, hoc vsque non perducit vt alius ex alio nascitur forma, instituitur ille qui inter eos ius dicat, quem illa de magistratibus & iudicib. ordinariis & de ordine qui apud eos agi solet. Nunc de iudicibus aliter instituitur, qui ordinarij non sunt, ac primùm de Compromissarijs, nam receptis arbitris iudices fiunt Compromissarij quos constat non esse ordinarios. l. rem. hoc tit. l. seq. differuntur. §. item si quis. ff. eod. *Hi enim sunt recepti arbitri per compromissarij iudices qui ex partium compromisso sine constipulatione panali iure perfecto, sine pacto nudo, vt l. litigatores. §. interdum. ff. eod. adnotauit. compromisso additus hæc clausula, dictum meum absq; appellatione esse, vel l. 3. hoc tit. Receptum autem est compromissum* l. rem non rectam. l. 2. §. de iud. *& ex re satisfitur pœna petitis vel exceptis pactis* l. vlt. §. l. l. 1. ff. eo. *Arij sunt arbitri qui adeuntur ex interuenientia sine compromisso ex quorum interuentu compositio actis in rem redigitur, vel actio in factum, vel condictio ex* l. 4. hoc tit. *quæ tamen potius sustulit infinitum* Nou. 82. *Arij adeuntur ex communi iudicque confensu partium sine interuentu sine compromisso.* l. pen. hoc tit. l. vlt. C. tit. *ex à quibus licet appellare l. ex conscriptis. ff. de appell. eum tamen ab illis non liceat propter pœna aut periurij metum.* l. 1. hoc tit. CYIAC. *Licet enim sententia non adquiescerint, sed si ei partes forsan adquieuerint, ex sententia est quasi inter eas pacti exceptio & actio in factum, vel condictio ex lege Iustiniani. Et hi quoque videntur improbati, quandoquidem Basil. aliter tam hoc pen. quam l. 4. huius tit. Arij arbitri dantur à iudicibus, vtlati occasionalia rationibus aut facinoribus probandis qui dantur etiam à iudicibus pedanei. Sicut iudicis dati & licentiam non habentes* d.l. vlt. & *significantes* d.l. cum non nouam. *his verbis, vel qui arbitrium ferunt ex auctoritate sententiarum, sic legendum, & electi modo compromissa partium sequentibus. Et partium compromissa eludit, & generaliter, &c.* CYIAC.

A sententia arbitri non appellatur: sententia lata sic intra terminum tur: quia ex re alia non oritur, sed compromissi. BALD.

mento pœna paratur damnandis compromissum sit de iure perfectum, &

l. Imp. Augustus. a. Nepotiano.

EX sententia arbitri ex com-

480/C.IV.K.5-4, 529-530
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 531-532

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 533-534

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 535-536

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE SATISDANDO.

TITVLVS LVI.

Rescripta arbitros dicturos de iudicibus quibus à magistratibus cognitionem cognitis delegatur, qua antequam apud eos iudicia inchoarentur facti necessitate, nec iudex admodum necesse est, ea exequitur tribus itaque sequentibus ad primam satisdationem, morte eius interpositi de rato & de iudicatis soluendo & de re defendenda, sine quibus nec actor nec reus quicquam agendum nec etiam cum agebat vel defendebat, idoneus esse existimabatur. Nodie neque actor satisdat neque reus, sed neque procurator satisdat de rato, si mandatum aut voluntas domini apud acta insinuata fuerit, vel per libellum. Nanc satisdatio. ff. eum ratam hab. vnd per literas per adversarium scripsit. l. 6 procuratorem. ff. de procur. vel vt in cod. l. vlt. ff. de pac. eod. super do. Sed si in qua cum procurator esset, & agere incepisset ipse, in causa mutua petitionis, procurator satisdat de re defendenda & iudicatis soluendo, licet apud acta vel alio modo satisdat sit procurator, sicut si defensor tantum esset rei, nec enim ab idoneus defensor, qui non satisdat, secundum veterem regulam iuris, & hoc est quod ait Constitutio huius tit. litem procuratori mandat. si sine satisdatione de re defendenda viderint non posse procedere. Data enim accipit pro mandato, vt in Basil. constitutum, & alibi dato. l. cum pupillus. ff. de nat. & cation. distinct. Item mandat actor, litem dat iudex. satisdare autem ab fideiussorem dare qui particulas obligationem qua cuius à nobis, quaque nos adhuc principaliter obligamur, quod & dare simpliciter. l. 45. § 6 qui procuratorem. ff. de procur. l. ff. vt leg. aq. cau. & fideiussorem satisdare. l. nec non ex quibus eo. tit. CVIAC.

Procurator alterius factus apud alia, non tenetur satisdare de rato, sed de defendendo. Item renuntiatio mandati, qua in notitiam iudicis vel aduersary non peruenit, iudicium non impedit, procurator tuto rei interdum cessat de iudicium soluendo.

BART. & BALD.

1. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS, A. A. & CC.

NOn est incerti iuris, eum qui apud acta[1] factus est [a]agentis procurator, non compelli ratã rem dominum habiturum satisdare. hoc enim casu veluti præsentis [b]procuratorem interuenire intelligendum est. Itaque etsi postea mutata voluntate procuratorem esse noluerit [c], tamen iudicium non legitimam personam seiens tulit sententiam, quæ repetitionis : vt *ff. de cal. iudicat. l. iq. infrà de legat. I. ff legatarius.* & res tantum, tenet sententia : quia iudex nil de contingentibus omittit : sed res propter fiunt scientiam non debet habere consumptum ex replicationis. Si autem procurator scisse, valet pro reo, vt hic : sed pro actore, cum quo ad litem non per legitimam personam fuit litigatum : vt *infrà de legat. I. ff legatarius.*

¶ Et no. quòd semper præsumitur [d] ignorantia, nisi contra præsumptum : vt *ff. de probat. l. narrat.* & hoc ante litis contestationem; post litis verò contestationem, si dominum potius permittat, potest procurator inuito domino iudicium implere, nisi iusta causa impediat : vt *ff. de procu. l. qua omnia.* §. 3. ex quo enim interrogatio [e] operat, videtur suspectus : vt *ff. ad legem Cornel. de fal. l. veteri.*

DE SATISDANDO.

Dilatorie de iudicio, premittit de satisdando, quia hoc fit ante litem contestatam : vt infrà eod. §. 3. & §. 8. *& est satisdatio cum stipulatione* : vt ff. qui satisda. cog. l. 3.

[a] Cassvs. A te decem petij in iudicio coram iudice, & te præsente ordinasti procuratorem, vel te non præsente : an compelli debeat procurator satisdare me ratum habiturum, quæritur ? Resp. quòd non. Si autem te & iudice ignorantibus *tractatu mediante* : tamen quicquid per procuratorem actum est, ratum debet habere iudex. & hoc in facundo. Si autem præsens vt satisdet de defendendo, quia me vis reconuenire : an ea audiendus quæritur ? Resp. quòd sic. Alioquin iudex non procedet. Procurator autem fellicet sei an satisdare debeat de iudicato solueendo, quæritur ? Dicitur quòd sic, quod obtinet in omnibus casibus.

¶ *Alia.* acta [a] sunt scripturæ quæ sunt de substantia earum iudicii. in ¶ *Factum est.* adversario præsente vel absente. & ante iudicij initium.

¶ *Præterea.* dedum [b] ante litis contestationem, affit contra scientibus : quarum si quæ in initio causæ dominus esset præsens & consentiens quo casu fuisset non satisdat. Et idem si quilibet alio modo constet de mandato, vel per instrumentum, vel per literas domini missas ad iudicem vel aduersarium. nam his casibus non satisdat [c]. vt *hic*, & *ff. vt in poss. legat. I. fi. & ibi gl.* & *ff. procurator*, & *ff. rem rat. haber. I. ne satisdatio*, & *Instit. de satisda. §. sin autem.* & *ff. de procura. I. si procuratorem*, & *supra de procura. I. j.* Item hæc vera, nisi in duobus casibus : vt *ff. de oper. noui nunc. I. de pupilla §. qui procuratoris*, & *I. fin.* & *ff. ad Trebell. I. qui ita. §. etiam.* Tu dic vt ibi.

¶ *Noluerit.* iudice & aduersario ignorante, secus vtroque sciente : vt *ff. de fals. I. cum procuratori*, & *ff. & §. quia.*

¶ *Quòd* [d] autem si alter tantum sciat ? Respon. si iudex tantum, nulla est sententia : quia in fraudem iam, quæ tollit sententiam, vt *ff. de iudic. I. ff.* & *ff. de re iudicata. I. ff.* per totum, ad idem, text. in cap. mandato. de arbitris.

¶ *Præterea* ignorantia. dicit communis procuratoris, sed opinor quòd distinguendum vt supra.

¶ *Debe*

480/C.IV.K.5-4, 537-538
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quo quasi procurator expertus est, iudex taciti habere debebit [e]. Sin autem ei ab aduersario suo opposita fuerit in ipso litis exordio [b] defensionis [c] allegatio [d]: etiam ipse quasi absentis in hac parte procurator satisdationem super excipienda lite [e] præstare cogitur. qua [f] non præcedente, lis quæ ei data est, vlterius procedere à iudice non conceditur [g]. Rei autem procurator [h] vel defensor [i], etiam sub gestorum testificatione factus, in ipso litis limine [k] iudicatum solui satisdationem in omnibus causis præstare cogitur [l]. Dat. IX. Kalend. Nouem. CC. Coss.

DE FORMVLIS † ET IMPETRATIONIBVS ACTIONVM SVBLATIS.

TITVLVS LVII.

Ed & impetrari actionem priusquam iudex adiretur necesse erat, hodie nihil est necesse, nisi fortè sit decretalis. l. 1. C. Th. de dolo. *nam & bon. possessionem decretalem impetrari necesse est. Ex legibus igitur & edicto nobis ipso iure actiones competunt, etiamsi non postulentur. Et quæ impetrabantur olim earum erat certa solennisque formula, qua qui decrrabat vel syllaba lite cadebat. qua de causa harum errorum obseruatores Iurisconsulti à M. Tullio aucupes syllabarum vocantur, ac similiter* l. 1. huius tit. *formulas aucupatione syllabarum insidiari. Religio iuris forsitan captiosa nimis & scrupulosa, sed meo iudicio tolerabilior quàm actionum confusio, agendi temeritas & nullus ordo, omnibus actionibus conceptis in factum, nec conscripta formula legéque certa. Cœperunt quidem ante Constitutiones huius tit. iudicia extraordinaria frequentari vbi conceptio formularum non obseruatur, id est, non callidè aduertitur.* l. actio. ff. de neg. gest. *sed licebat adhuc solenniter & ordine formulisque verbis experiri, si quis mallet. His constitutionibus videtur hic ordo tolli, videtur tolli formula iuris negotiis omnibus, tolli legis actiones & ab hisdem Impp. quarum est* l. 2. *eadem lege fuere sublata formula in contrahenda obligatione dotis.* l. penult. infra de do. prom. CVIAC.

Rubrum summat vitium nigrum: quia superuacua formula fuit sublata: & non oportet actiones à Pontificibus impetrare, sed sufficit eas apertè proponere, h. d. lex prima & secunda. BALD. commu. SALYC.

1. *Imp.* CONSTANTINVS A. *Marcellino Præsidi Phœnicis.*

Vris formulæ [m] aucupatione [n] syllabarum insidiantes cunctorum actibus [*], radicitus amputentur [o]. Dat. X. Kal. Febr. Constantino III. & Constante II. AA. Coss.

2. *Impp.* THEODOSIVS, & VALENTINIANVS AA. *Hierio P. P.*

NVlli † prorsus non impetratæ [*] actionis in maiore [p] vel minore [q] iudicio agenti opponatur exceptio [r], si aptam [s] rei, & proposito negocio competentem eam esse constiterit. Dat. X. Kalend. Maij, Felice & Tauro Coss.

DE IVREIVRANDO PROPTER CALVMNIAM † DANDO.

TITVLVS LVIII.

Tum necessaria erat ex parte alterìs cautio decima partis litis calumniæ nomine, §. hæc autem. Instit. de pœna teme. litig. l. 1. §. *antiqua hoc tit. pro qua Iustinianus* d. l. 2. *introduxit iusiurandum calumniæ quo adligatur vtraque pars initio litis, & ascribit etiam Paulo* Lib. III. §. qui familiæ. ff. fam. ercisc. *non se calumniandi animo litem intendere, vel ad infitias ire, sed iuris sui opinione & fiducia fretum, quod veteres Græci vocant ἀντωμοσίαν, vt Harpocratio & Moschopulus scribunt, Plato in Theæteto, ... ἀντωμοσίαν ... Ac idem Iustinianus Nou. 112. reduxit cautionem decimæ litis non abolito iureiurando calumniæ. Et quod in* l. 1. *de iureiurando præstando ab eo qui fidem instrumentorum in dubium reuocat, non se id facere morandi aut frustrandi causa, id quoque ita mutat Nou. 49. vt id ratione præstetur, quoties quis ab aduersario probationes exegerit, sed satis sit hoc de re iurare semel initio litis. Nam si tota lite trahendi negotij & vexandi aduersarij gratia frustra probationes vllas ab aduersario petierunt. Non est etiam in vsu vetus S. C. quod refert Plinius Iunior in* epist. ad Rufum lib. 5. *quo quidquid negotij haberet priusquam agant, iurare iubentur nihil se ob aduocationem cuiquam dedisse, promisisse, cauisse.* CVIAC.

Siue quis exigit ab aduersario probationem, siue quis petat ad probandum se admitti, debet priùs iurare de calumnia, & testes qui sunt viles persona, non sunt torquendi: nisi in defectum aliarum probationum. BALD. *Vel sic: In omnibus causis in quibus necessitas probationis exigitur, petens priùs de calumnia iurare tenetur: & vbi petitur, quid quæstio de seruis habeatur: debet iurare quòd non odio seruorum nec dominorum petit, sed quia aliter veritas haberi non potest.* SALYC.

1. *Imp.* IVSTIN. A. *Demostheni P. P.*

IN [*] omnibus causis, siue

a ¶ *Debebit.* nemo [a] n. debet mutare consilium suum in alterius iniuriam: vt ff. de reg. iur. l. nemo potest.

b ¶ *Exordio.* tunc enim fieri debet: vt ff. de procura. l. Pomponius. §. rat. ... & l. procu. §. & quia est dilatoria exceptio. *inst. de probatio. l. exceptionem.*

c ¶ *Defensionis.* id est, quod defendat arbitrio boni viri: vt ff. de procu. l. seruum. §. an procur. ACCVRS.

d ¶ *Allegatio.* id est, exceptio quasi procuratoria.

e ¶ *Lite.* quacunque velit reus reconuenire procuratorem nomine eius pro quo agit: vt ff. de procurat. l. omnium. & l. non solum.

f ¶ *Qua.* scilicet satisdatione.

g ¶ *Conceditur.* pœna enim non defendentis, &c. vt ff. de procura. l. mutus. §. pœna. tenetur etiam domino mandati ad interesse, quasi hoc fuerit mandatum vt defendat [b]: vt ff. de procu. l. ad rem. & l. ad legatum.

h ¶ *Procurator.* cum mandato.

i ¶ *Defensor.* sine mandato.

k ¶ *Limine.* id est, introitu.

l ¶ *Cogitur.* vt Instit. de satisd. §. §. & *inst. de consor. eiusdem tit.* l. §. quæ continet tria: vt ff. iudicatum solui. l. iudicatum solui. j.

DE FORMVLIS & impetrationibus, &c.

Dicit de solennitate satisdationis quæ fiebat olim & hodie in principio iudiciorum, nunc de solennitate formularum actionum, quæ siebant olim, vt impetrarentur à collegio pontificum: vt ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde ex his legibus. hodie non, vt hoc titulo.

IVris formulæ. [*]]C ASVS. Olim si quis volebat instituere actionem, impetrabat à iudice quandá formulam verborum quam debebat proponere: & si caderet à syllaba, cadebat à tota causa quam formulam tollit Imperator in hac l. de medio.

m ¶ *Iuris formula.* id [d] est, solennitates.

n ¶ *Aucupatione.* quia sicut quis studet capere aues, sic studebat aliquis capere suum aduersarium in syllabarum prolatione, vt sic eò à causa cadere diceret, si à syllaba caderet.

o ¶ *Amputentur.* vt l. de his qui in eccle. manu.

l. fin. & §. de resti. l. quoniam. & §. de arbi. l. vt in arbitrio. §. §. Sed arg. contrà ff. de in integrum resti. l. diuus. & inst. l. de appell. l. ex illa. & l. nominatione. s. Item contrà ff. de iure fisci. l. in fraudem. §. quoties. vbi causam amittit etiam hodie si mutet syllabam [*]. Sed ibi non, ideó aliter procedit, sed & mutauit verbi actorum, falsitatem committendo vel speciale in procuratore fisci. AC.

NVlli prorsus.]C ASVS. Si aliquis actionem aliquã intentare velit, licet formulam verborum non impetrauit non eo prætextu ab agēdo siue coram iudice ordinario, siue delegato repelletur, si sua causæ actionem aptam esse constiterit.

p ¶ *In maiore.* vt apud ordinarios.

q ¶ *Vel minore.* scilicet pedaneo siue delegato.

r ¶ *Exceptio.* quod non impetrauit actionem à collegio pontificum: vt ff. de orig. iur. l. ij. §. deinde ex his legibus. ACCVRS.

s ¶ *Si aptam.* ff. si mensor fal. mo. l. j. & si ineptam formam, amittit.

ADDITIO. Aduertas quòd de iure canonico non est necessarium nomen actionis exprimere, sed debet factum ita clarè proponi, vt ex eo ius agendi colligatur: vt in cap. dilecti. extra de iudiciis. Et si quis fortè ineptã actionem vel intentionem proposuerit, absoluitur reus ab instantia iudicij: & audietur iterum actor si aptè egerit: vt in c. examinata. illo titulo.

DE IVREIVRANdo propter calumniam dando.

Dixit de satisdatione, quæ sit ante ingressum iudicij: nunc de iureiurando, quod sit statim post ingressum, vel econtra. dixerat de instantia iudicij siue de iudiciis præmittit de hoc quod sit in initio iudicij.

IN omnibus.]C ASVS. IPetebam à te decem, lite contestata vel post non curo, postuli instrumentum publicum quo continebatur me tibi mutuasse prædicta decem, tu contrà excipis de falsitate instrumenti, an iurare debeas non animo calumniãdi te probationẽ exigere. quæritur Resp. quòd sic. siue in medio causæ, siue in principio: siue fuerint prolatæ literæ priuatæ, siue instrumẽta publi. & hoc in prima. in secunda dicit: si pa.

cessam

a Syllabæ mutatio an & quando actione quis decidat.

† al. de non formulis, & impetratione actionum sublatis.

* al. auspicatione.

b Canc. Gloss. ...

† C.T. 2. 9. 2.

* Pontum vel magistratus dictus, non à Pontificibus, vt falsò putat ACCVRS.

Primus casus quo iuratur de calumnia.

c Formula iuris.

d Quomodo conciperentur formulæ ...

† qui de iuramento propter malitiam & quæ sit pœna, non iurantis de malitia ... Hanc legi coniungenda est l. ... ex qua ... & præsenti ... quæ ... iurandum de calumnia, quod hæc traditur. Si vero legatur in hac ... hæc priore ... Dicendum itaque confirmationem ... in duas partes. Item pro ... CVIAC.

480/C.IV.K.5-4, 539-540
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 541-542
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 543-544

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 545-546

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 547-548

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 549-550
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SECVNDI LIBRI FINIS.

480/C.IV.K.5-4, 551-552
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IVDICIIS.

Diuis de preparatoriis iudiciorum, vt de edendo, & de in ius vocando eum qui vocat ad iudicia. AGVSTINVS.

Codicis Domini Iustiniani

SACRATISSIMI PRINCIPIS, PERPETVI AVGVSTI, REPETITÆ PRÆLECTIONIS,

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS. TITVLVS I.

Per litis contestationem sublata super petitione generali, reformatur ejus replicatione ad proximum tantum. ALEX. & SAL.

Sententia generalis lata super petitione generali, reformatur ejus replicatione ad proximum tantum. ALEX. & SAL.

Vbi litis contestationem sublata super petitione, ac etiam ex parte vsurarum, non extinguatur stipulatio quoad reliquas vsuras tam diffinitas, vel etiam diffiniendas vsque ad secundum tempus locationis, & quo pacto in Glossa, in verbo, vsurarum. ALEXAND. DE IMO.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Claudiano.

VAdicio * * cœpto [b], vsurarum [c] stipulatio [d] non est perempta [e]. superest igitur, vt debitorem eius temporis, quod non est [f] in iudicium deductum [g], cõuenire possis [h]. PP. Kal. April. Antonino II. & Geta II. Cos.

1. Idem AA. Valerio. *

LIcèt iudice accepto [i] cum tutore nro egisti, ipso tamen iure actio tunc [k] sublata dicitur in restitoria: quod negamus, vt diximus [l] *de tempo. in integr. restit. l. Imperatorum.* Est quoque necessaria [m] per fructuarium, & per eam reo oblato, deinde obligationi: cum agens modo repellatur exceptione rei iudicatæ, licèt naturalis obligatio deueniat *ff. de consult. iudic. l. Iudicium.* Si autem damnetur debitor, accedit in hoc, quia alia noua actio datur in factum [n] *ff. de re. credit. l. altera.* Sc. vbi verus erat personalis aliquis vsus in re: ex sententia datur actio vt [o] *de arbit. Imo in arbitro.* § *fin & ff. eo.* [p] quoque datur: licèt quidam dicant contra id ergo agatur: & excipiatur de sententia, replicabitur de re iudicata. actio. rem iudicatam vt *ff. de excep. rei iudic. l. fi à te.* § *qui.* Item accedit quia sine causa cognitione mandabitur executioni, aliâ notatio forte facta vt *ff. de cognit. vel iudic. l. si cum eam.* Item maior vsura exercitor [q] *de vsu. rei iudic. l.* § *& ff.* Decedit autem: quia prior vsura currere desinat interim vt [r] *de vsu. rei iudic. l. sanctum.* Ita decedit: quia vbi duo reus datur in solidum, & pariter condemnati fuerunt, virilitèr [s] teneri incipiunt. Item periculum vasus alius nouelli non patitur vt [t] *fluvius vas. fa. cau. l.*). & *ff. Lect.*] CASTR. Tutelam alicuius pupilli administrasti? finita tutela in iudicium deducis te, propositâ actione tutelæ generaliter, sed super vna specie tantùm processum est, & absolutus es generaliter: an non obstante re iudicata possis petere, vt tibi reddat rationem administrationis in aliis speciebus quæritur? Respond. quòd sic & tu excipias de re iudicata, rescindi debet quia nec poterat secundùm primũ casum vltro oĩ actione generaliter, prospecta actione tutelæ generaliter [u] *de tutel. l.*). Alij dicunt, quòd proposuisti actionem, adiecta vna causa, quam profecutus es: vt *arg. ff. de pecul. Lex duobus.* 4. Sed tunc non obstaret aliquo modo exceptio vt [x] *de excep. rei iudic. l. si mater.* § *si quis autem. Addam.* Sic reus non esset aliqua debitoris huius. Hic nec te petere potest, vel intelligi vt fuerit generalis petitio, & speciale profecutus, & sententia, quia tunc non nocet in aliis vt [y] *de arbit. l. de rebus.* Add. Non obstat illa *l. de rebus.* quia ibi fuit omissa profecutio sciens, & dolo: hic per errorem. *Bartol. Ipolit. Paul. Alexand.* & *Inf.*

480/C.IV.K.5-4, 553-554

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non est [a]: & ideò [b] si rursus eundem iudicem [c] petieris: contra vtilem [d] exceptionem rei iudicatæ, si de specie, de qua agis, in iudicio priore tractatum non esse allegas [e], non inutiliter replicatione doli mali vteris. PP. VI. Kalend. Ianuar. Paulino, & Rufo Coss.

Index, qui de causa status principaliter cognoscere non possit, posset tamen incidenter. Alex.

III. Imp. Alexander A. Faustino. †

QVoties quæstio status, bonorum disceptationi concurrit [f]: nihil prohibet, quò magis [g] * apud eum [h] quoque, qui alioquin [i] super causa status cognoscere non possit [k], disceptatio [l] terminetur. P.P. VI. Id. Februar. Iuliano II. & Crispino Coss.

Sententia lata super certa specie iudicij generalis, nocet in omnibus eius accessoriis, vel dependentibus ex ea, licèt super eis non fuerit disceptatum h. d. secundum verum intellectum. Alex. & Bald. Vel sic: *Licèt sententia generalis non nocet in specie non prosequuta: nocet tamen in appendiciis prosequutorum. h. d. secundum* Bart. & Salycet.

IV. Idem A. Pupillo. †

SI cùm tibi pretium prædiorum à curatoribus comparatorum reputaretur [m], & instrumenta emptionis traderentur, quæstionem omisisti [n] euictionis non mouisti: intelligis semel finitam litem instaurari non posse [o] *. PP. Kalend. Aug. Modesto, & Probo Coss.

Delegatus ab alio, quàm à Principe, delegare non potest. h. d. Salycetus, & Alex.

V. Imp. Gordianus A. Marcello.

A Iudice † iudex delegatus *, iudicis dandi [p] potestatem non habet [q], cùm ipse iudiciario munere [r] fungatur [s] †: nisi à Principe [t] iudex datus * fuerit. PP. IV. Non. Septemb. Pio, & Pontiano Coss.

IN AVTHENTIC. vt defun. seu fu. eo. non iniuri. à credi. §. illud, coll. v. constit. xiiij. Nouell. lx.

Ordinarius iudex causæ principalis potest eã delegare, reseruata sibi sententia: sed sic oportet quòd lis certã et contestetur probationes producantur, & per eum cũ dũbia in fine examinatis sententia per eum dẽ proferatur: & delegatus ab eo, reliqua expediet. Iudex verò causæ appellationis, & etiam delegatus habens de iure potestatem omnia subdelegandi, prout est delegatus Principis, non potest alteri delegare, reseruata sibi sententia: & contrà faciens punitur. Alex.

ADhæc, si administrator [a] est, & publicis occupationibus [illegible]

a ¶ *Non est.* in parte, quam prosequutus non es. In alia enim, [illegible] ... replicatio non datur.
b ¶ *Et ideò.* quia superest.
c ¶ *Eundem iudicem.* non alium, * ne causæ continentia [illegible] daretur: vt ff. de quibus re. ad eundem iudi. eand. §. & ℑ. arb. tut. l. omnes. & arg. ℑ. ead. l. multi. Accurs.
d ¶ *Vtilem.* i. efficacem prima facie, sed ope replicationis annullatur. ¶ Sed contrarium ℑ. de transf. l. sub prætextu specierum. Solu. distingue, vt ibi, & ad hoc ℑ. de except. l. si an maiore. & ℑ. si aduer. rem iud. l. j. & ℑ. de transact. l. ... [illegible] ... ¶ Item arg. contrà, ℑ. ead. l. si cùm tibi. Solu. vt ibi. Accursius.
e ¶ *Allegas.* si generaliter proponatur, ad speciale defendi potest: nec obstat exceptio rei iudicatæ in eo.
Q Pariat.] Casvs. Q[illegible] ... [illegible]
¶ Nota ex hac lege regulam, quòd ille, qui est iudex causæ principalis, est etiam iudex cuiuscunque causæ ibidem incidenter, [illegible] quòd de ea non posset principaliter cognoscere, secundum Iason.
f ¶ *Concurrit.* vt si à me hereditatem petas, & te seruum meum dicam.
g ¶ *Quò magis.* id est, [h] minus. simile ℑ. qui da. tut. poss. l. j. sic contra, [*] ℑ. eod. l. [illegible] in fin. & ff. vt de ... §. j. Vel propriè ponit quò magis, quasi dicat, non magis disceptationem principalem terminabit, quàm quæstionem status, nam vtramque terminabit. Et illa verba, nihil prohibet, &c. expone, id est, omnia iura magis consonant in hoc, quò pro vt, &c. sed in prima ponitur quò, in vim nominis.
h ¶ *Apud eum.* vt putà delegatum.
i ¶ *Qui alioquin.* id est, aliàs si principaliter quæratur de statu, non possit agnoscere: vt ℑ. de pedaneis. l. ... in fin. & sic propter suam personam impeditur. Vel dic propter personam eius, de cuius statu quæritur, vt quia est pupillus: vt ℑ. de ordi. iud. l. j.
k ¶ *Non possit.* quia forte pedaneus erat.
l ¶ *Disceptatio.* sc. vtraque bonorum, & etiam status: adeò vt si secundùm eum, qui seruus dicitur, de hereditate pronunciatur, sufficit ad libertatem, si contrà, non impediatur defensio libertatis: vt ℑ. de ordi. cogni. l. ij.
¶ An etiam de incidentibus sit pronunciandum, triplex est opinio: vt ℑ. de ordi. iudi. l. j.
S [Idem.] Casvs. Curator tuus prædium tibi emit pro quinquaginta, nec sibi fecit caueri de euictione: finita tutela, vtili negotiorum gestorum actione conuenisti eum ex eo, quæ tibi debuit ex mala administratione, quinquaginta sibi soluit & reliqua quinquaginta, quæ in emptione prædij impendit, tecum compensauit, & absolutus est: si post vis eum conuenire, quia non fecit sibi caueri, vel quia prædio euicto non egit de euictione, an possis, quæritur? Respond. quòd non possis.
m ¶ *Reputaretur.* cùm generaliter contra curatores ageres.
n ¶ *Omissa.* à curatoribus sc. quia curatores non egerunt de euictione prædiis illis euictis. Vel dic, quia omiserunt stipulari de euictione: vnde de negligentia poterant conueniri. Vel dic, omissa. sc. ab istis curatoribus, vel à te in iudicio, quia quæstio euictionis accessoria est.
o ¶ *Non posse.* vt arg. ℑ. de erro. aduoc. l. fin. & de iur. & fact. ignor. Lotter.
¶ Sed contrà, ℑ. eod. l. licet. Solu. hic fuit generalis petitio, & prosecutio, & sententia: ibi specialis prosecutio: hæc nõ placet, quia hic prosecutio fuit specialis, vel hic non instauratur: quia hic generaliter obstat exceptio, sed replicaretur ibi, sic & hæc secundùm illum. i. Vel dic, quòd hic species pendet ex alia, scil. ex emptione prædiorum, vt causa principali finita non posse de hac accessoria plus quæri: vt arg. ℑ. depositi. l. cu. & sic non est species per se, sed pars (vt sic dicam) speciei.
A [Iudice.] Casvs. Iudex aliquis, qui ordinariam habet iurisdictionem, delegauit mihi causam: an eam delegare possim, quæritur? Respond. quòd non, quia hoc solum potest delegatus à Principe.
p ¶ *Dandi.* id est, delegandi ante litem contestatam, post bene potest: vt ℑ. de procuratorib. l. neque tutores. per similem. sed non est similitudo: quia quòd dedit, potest reuocare, lite contestata: ff. eod. l. iudicium solui. Accurs.
q ¶ *Non habet.* Nota, delegatus * non delegat, vt hic. & ff. de offic. eius cui manda. est iurisd. l. fin. & de iurisdict. omn. iudic. l. more. & l. & quia. & ℑ. qui pro sua iurisdict. l. j. ¶ Sed est contrà in delegato à proconsule, qui delegat: vt ff. de iud. l. à prætor. §. j. & de offic. proconsul. l. legatus. quæ sunt contrà. Sol. specialis in eo, sicut alia specialia in eo, scil. quòd cognoscat de causa criminali: ff. de offic. proconsul. l. solent. i. Alij dicunt, quòd habenti aliàs iurisdictionem potest delegare delegatus, non habenti non: sed non valet: vt ff. de offic. eius cui manda. est iurisdict. l. & si prætor. Vel dic, vt dixi in d. l. legatus. ¶ Item contrà, ff. qui & à quo app. l. j. Solu. ibi ad vniuersitatem causarum erat delegatus.
r ¶ *Munere.* id est, [b] honore, sc. alteri ordinario competenti: non sibi: vt ff. de iurisd. omn. iudi. l. more. i. Vel dic, munere, id est, onere iudicandi, quod ex necessitate subimus: ℑ. de aduoc. diuers. iudiciorum, l. non honore, vel potestate, quæ dicitur gladius. Accurs.
s ¶ *Fungatur.* scil. honore.
t ¶ *A Principe.* vel à proconsule, * vel ad vniuersitatem causarum, vt modò dixi. ¶ Sed videtur, quòd nullus delegatus possit delegare: vt in authentica hic posita, ad hæc. quæ est ex ea. vt defun. seu fu. eo. §. illud. coll. v. Dic ergo, ad hæc, &c.
u ¶ *Datus.* id est, delegatus.
A [Dhæc.] Casvs. Hæc authentica non corrigit legem Codicis, sed ei aliquid addit: dicebatur enim in lege Codicis, delegatũ subdelegare non posse, nisi esset à Principe delegatus. Authentica ista tractat de ordinario causæ principalis, & appellationis, & delegato à Principe: & ita ponit tres casus. Primus est, Iudex ordinarius occupatus propter Rempublicam vult delegare causam, reseruata sibi sententia: an id possit, quæritur? Respond. quòd sic, si semel causam audiat in principio, in medio, & in fine. Secundus est, Si iudex ordinarius, qui de appellatione cognoscit, vult delegare causam, seruata sibi sententia: hoc facere non potest, quia per se debet cognoscere. Tertius casus est in delegato à Principe, si velit subdelegare, seruata sibi sententia: non licet sibi hoc facere: sed si velit delegare cognitionem, & prolationem, hoc facere potest: & si contra hoc fecit, fuerit, graues pœnæ imponuntur.
a ¶ *Administrator.* id est, ordinarius, vt præses. sic accipitur in authent. de iudi. circa princip. coll. vj.

a Subaudi post quàm erat finitum primũ iudicium. Ias. & Paul.
† Faustino.
* Id est, quæ [illegible] interpretantur [illegible] glossa [illegible]
† ad pupillo.
h Magis pro minus.
i Magis pro magis.
[illegible]
* mouisti.
† Subaudi, iurisdictionem habente. Vide ad l. 1. ff. de iurisdict. Cuiac.
* Vide Alciatum 1. parad. 5.
† Id est, necessitate iudicandi non autem iurisdictionem habeat.
* Delegatus non delegat, nisi delegatus sit proconsule.
b Munus pro honore, vel onere.
* Idem in legato Cardinalis, vt per Cardinalem quæstione [illegible] v. de offic. leg. in 6. Bald. de leg. [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 555-556
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 557-558

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 559-560

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Reperendum.] Hîc lex dividitur in sex partes principales. 1 Primò ponit statutum suum, in quo limitat tempus instantiæ. Secundò ponit adhortem contumacem. Tertiò ponit reum contumacem. Quartò ponit iudicem negligentem. Quintò ponit advocatos negligentes. Sextò ponit tutores & curatores negligentes. Secunda ibi, *& si quidem*. tertia ibi, *si autem reus*. quarta ibi, *si autem utraque*. quinta ibi, *ab primâ die*. sexta ibi, *si verò*.

† De Actore. Bart. & Cinus. ff. de off. eius cui. mand. l. 1. & 2.

BART. BALDVS. & IASON. CAEPOLA in termino viginti ad finem talis est. Petrobon à te x. rerum suis literis contestatus: quantum datur possit instantia esse attempore litis contestatæ. viginti ad finem annum, quæritur? Respon. olim dabatur viginti ad x. annos, vel viginti ad c. quod tempus vult Imperator per hanc Iconstant. & hoc tribus rationibus. Prima est, ne lites extendantur in infinitum. Secunda est, quòd criminalis causa olim finiebatur certo tempore, puta biennio multo magis & citiùs certo termino debent limitari: quia frequentiùs est. Tertia ratio est, quia criminalis causa, quæ aliquando ex civili causa ortum habet, citiùs finitur: eodem modo civilis est contendo. Placuit ergo quòd quæcunque fuerit causa, siue de proprietate, siue super possessione, siue conditione, alicuius fuerit seruus vel liber: siue super iure civitatum: triennio terminetur à tempore litis contestatæ, exceptis causis fiscalibus, & hoc maior siue minor fuerit iudex: siue ordinarius, siue delegatus: non concedimus causam vltra triennium prorogare: nec existimet se excusatum iudex hoc præsertim quod partes vellint vltra triennium prorogare: quia eo inuito non audietur, & hoc in prima. Si autem tantùm pronuntiatio, de triduo quòd non suspenditur nisi fex mensium: contingat absentia alterius partis, diffugium. Aut absentatur, vel actor: & actor, iudex facit eum citari per executorem per interualla decem dierũ. quòd si non venerit, acta inspicitur: & si per ea liquere ei de causa non potest, quia minus forte plenè probatum est, vel nullo modo, vt non possit sententiare, absolvat reum ab instantia iudicij: & adhortem absentem reo condemnet in expensis tantummodo rei declarandis, scilicet vt iuret quantum expedit. & autem liquere possit, pro eo ferat sententiam qui melius ius habuerit: & si pro actore, reum in expensis condemnet: vtra vt deducantur expensæ rei de condemnatione. Verbi gratia: Actor petiit centum, & impendit xx reus. & actor absens non fuerit, condemnandus esset reus in centum & in xx. Nunc autem deducentur expensæ rei de condemnatione, & condemnabitur in decem tantùm, scilicet in medium partem eius quod impendit actor: & hoc sibi imponitur propter suam contumaciam. Si autem reus melius ius habuerit, pro ea ferat sententiam, nec audiatur actor ad necessas appellans. Si autem iudex reum pro parte absolverit, & pro parte condemnauerit, puta debuit centum, & in quinquaginta

XL. Α' ΤΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΤΙΤΛΟΥ Α. **.

Τίς † ἀνεξοίκιας ἢ νόμων ὁ δικαστὴς φυγέτω, μᾶλλον τοῦς Θρασυμάχου ῥήσεσι παρὰ Βασιλίου, Θεσίου Theodori Hermopolitæ scholiũ. Η' πορίσῃ λόγους κελεύει μαθεῖν ὁ δικαστὴς παρὰ τὸ δίκαιον & τὸ νόμιμον χρόνου π' ἀν παρέχεσθαι δίξει βασιλικὸν διορίζεσθαι αὐτοῦ δικαίου παρὰ τὸ δίκαιον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν παρέλκει ἐστὶ τοῦς ἀκριβεστέροις, ἢ ὁ θεσπέσιος ἡμῶν βασιλεὺς τὸ τοιοῦτον παρεῖδε.

Latinè.

SVbeilitatis legum iudex cuiusquam gerat, nihil his, quæ contra leges dicta fuerint à principe, attendens.

SCHOLIVM. *Præsens constitutio iubet ne quando iudex contra iura & scripturas legitimum iudicet, etiamsi insuper acceperit imperialem determinationem vt ipse contra id quod iustum est iudicet sed insipiens quidem dissimulet, sententiam autem iustam faciat & legibus conuenientem.*

XII. Σ ΑΤΤΟΣΑ. **

Ex basilic. & micro.

Πάντες οἱ ἔχοντες κρίσεις οἱ ἐπὶ δίκαις συστάσεως τοῦς δίκας τερμάτωσαν. κ' ἐν τοῦς δικαζομένοις πολλάκις τὸ προφέρειν δίκαιον προσλαβεῖν, μὴ ἐπὶ ἐνιαυτοῦ ἀξίαν ὑποβεβλῆσθαι, προσέτι τῆ βασιλ. † ὁπόταν δὲ ἀναβῆναι βούλεται, ἐπὶ τῆ ἕξωσιν) τις † δικαστὴς δίδωσι τοῦς προσλέξεσι, ἐνθάδε προσλάβωσι ἐτῶν τριῶν ἔξεται δικαίου, εἰ δὲ ἢ ὀλίγος ἔλαττον ἐπιμελήσῃ) ἢ προσκαίρεξις, δικαστὴς ἐπιβ-

est absolutus, & in lest condemnatus actor repe...ur nullam habebit regressum contra reum. & hoc in secunda. Si autem reus absentia, actor præsens secretebitur reus tribus edictis. quòd si non venerit, contrahit contumaciam: id est, desistit causa. & si frequens iudici de causa per probationes adhortis condemnabit reum, si videtur ei condemnandum: & in rebus citat. fiet executio, si hoc de sua iurisdictione potest iudex aliquo in loco referat executionem ad maiorem iudicem. & si reus reuertat volucrit solutionem dare de patendo iuri, & possessionem in adhortem transitam reexperare, non audietur. Cùm autem contumaciam contrahitur, debet esse sacræ scripturæ coram iudice, vt rei vel fidei absentia, Dei expleatur præsentia, non timeat iudex si absens sententiæ suę parere noluerit propter appellationis obiectum quia remittit & appellans non audietur. Iudex autem prope finem triennij & non antè, ferat sententiam definitiuam. Si enim longè ante triennij actor vel reus absesserit, & ipse esset quòd recurrentur: tãtùm in expensis esset præsenti absenti condemnandus, nec esset sententia definitiua. Et intelligo quòd prope finem triennij est referenda sententia ex necessitate, si adhortem absentem: ex voluntate iudicis reo absente ante triennium. iudex autem victum victori condemnabit in expensis per iuramentum declarandis: aliquin de suo parti læsæ compellitur solucre. & hoc in tertia. Si autem tam actor, quàm reus est præsens: iudex non propter amicitiam alterius partis, vel pecunia corruptus sententiã intra triennium ferre nolit: vel lapso si sit minor, in decem panicur, & ab officio iudicandi sit alienus, & alius ei subrogabitur. Si autem * adde Rom. Neapol. decis. intra triennium decesserit iudex, vel alia de causa mutatus fuerit, propter infirmitatem vel propter rei familiaris periculum: subrogato si debitur tantùm tempore, quantum superest de triennio defuncto, vel aliàs mutato. & si autem dubitur sibi annos: si minus, nihilominus annos. & hoc in quarta. Si autem per aduocatum fuerit quo magis vltra triennium causa prorogetur: in duobus libris suis mutetur, hoc in sententia iudicis expresso, cuius occasione datur dilatio, in quã triennium expirauit: & causam quam fuscepit, ad finem perducat: nisi ipse eorum iusiurandum vel desperatum: vel infirmitas, vel inimicitia inter ipsum & Iudicatum fuam, vel infamia interuenerit: imponenda dilectio de præstando salario necessitate, si potest, aliquo per executorẽ compellitur. & hoc in quinta. Hæc autem quæ dicta sunt, in mente hæc dicta sunt. Si autem causa est minorum, per tutorem agitanda, & per eorum negligentiam intra triennium decisa non fuerit, sed vltra protelata: damnum quod propter hoc pupilli vel adulti passi fuerint, per tutorem refarcietur. Si autem tutor vel curator soluendo non fuerit, in integ. restituetur. & hæc in sexta & vlt. parte. VVLTA.

a ¶ *Reperendum.* quatuor casus principaliter ponit, & incipit

480/C.IV.K.5-4, 561-562
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 563-564

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 565-566
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 567-568

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 569-570

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 571-572

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN AVTHENT. † DE defen. ciui. §. iusiurandũ. col. iij. & in authent. iusiurandum quod præ. ab his. §. pen. colla. ij. consti. iij.

Propter eius breuitatem non summatur hæc authen.

HOdie [a] iurant se facturos secundùm quod eis visum fuerit iustius [b] & melius excepris defensoribus ciuitatum, qui iurant omnia secundùm leges & iura se facturos.

Finis authen. sequitur text. l. C.

Patroni autem causarum, qui vtrique parti suum præstãtes auxilium ingrediuntur [b], cùm lis fuerit contestata, post narrationem propositã & contradictionem obiectam [c], in qualicumque iudicio maiore vel minore, vel apud arbitros, siue ex compromisso [d], siue aliter datos [e] vel electos [f], sacrosanctis Euãgeliis tactis [g] iuramentum præstent, quòd omni [h] quidem virtute sua omnique ope quod verum & iustum existimauerint, clientibus suis inferre procurabunt, nihil studij relinquentes, quod sibi possibile est: non autẽ credita [i] sibi causa cognita, quòd improba [k] sit vel penitus desperata [l], & ex mendacibus allegationib. [m] composita, ipsi scienter prudentérque mala conscientia liti patrocinabuntur: sed & si certami se procedẽte aliquid tale sibi cognitum fuerit, à causa recedent, ab huiusmodi communione sese penitus separantes. Hócque subsecuto †, nulla licẽtia concedatur, spreto litigatori [n] ad alterius aduocati patrocinium cõuolare, ne melioribus contemptis, improba aduocatio subrogetur. Sin autem pluribus patronis adhibitis, & iuramento ab omnibus præstito, quidam ex his causa procedente patrocinãdum esse crediderint, quidã recusauerint: exeant quidem recusantes, volentes autem remaneant. Causæ etenim terminus manifestare poterit, qui timidiùs, quique audaciùs iudicium vel reliquerunt, vel protulerũt: nec in hac parte litigatoribus danda licentia alios pro recusantibus subrogare. Dat. IV. Kal. April. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

Contumax non auditur nisi refectis expensis. BALD. Vel sic: *Contumax nõ auditur, nisi reficiat sumptus & damna.* h. d. Vel latiùs: *Contumax reuersus non auditur, nisi reficiat aduersario sumptus & damna iuramento cum iudicis declaratione taxanda: iudicibus contra facientibus de suo resarcientibus: quod obtinet in maioribus & minoribus.* SALYCET.

XV. *Idem A. Iuliano PP.*

SAncimus [o] omnes iudices (siue in hac florentissima ciuitate, siue in prouinciis) si quando absens persona [p] citata postea apparuerit, non aliter ei iudicialem aditum reuelare, sed omnem claudere ei iudiciorum copiam, nisi priùs omnia damna [r] restituat ex huiusmodi vitio aduersariis eius inflicta, siue circa ingressum litis, siue circa honoraria aduocatorũ, vel alias causas quę in iudicio versantur: æstimatione [q] iudicis quantitate eorũ definienda [s], postquam iuratũ ab eo fuerit qui fecit expensas, executoribus negotiorũ modis omnibus dispositiones eorum adimplentibus: scituris iudicib. nostris & executoribus, quòd si hoc prætermiserint, ex sua substantia † huiusmodi detrimentum læsis resarcire cõpellentur. Quod & in pedaneis iudicibus obseruari censemus, licèt non citati [t], sed requisiti litigatores mala conscientia abfuerint. Dat. X. Kal. Maij, Lampadio de Oreste VV. CC. Coss.

IN AVTHENT. DE iudic. §. oportet. coll. vj. constit. x. Ex nouel. 82.

POst iusiurandum [f] delatum & præstitum non licet iudici ampliùs taxare. Sed & si hodie priùs iudex taxauerit, & ita secundũ quantitatẽ à iudice taxatam iuratum fuerit: non habeat licentiã iudex minus quàm iuratum fuerit, cõdemnare. Sed si viderit iudex neutrum litigatorũ subdi debere rationi sumptuum propter negotij varietatem: sua sententia hoc declaret,

[Gloss:]

vt ff. de vul. inst. l. j. §. & ibi in auth. de iustr. caut. §. si quis igitur vult. ¶ Arg. contra ff. de fun. & interlo. l. prolatam. & C. de legi. & consti. l. non dubium.

HOdie.] CARVT. istam auth. continuabitis ad l. C. sic iurabant iudices cum omni veritate & obseruatione legum negotia examinare & definire: hodie iurant secundùm quod eis visum fuerit iustum iudicare exceptis defensoribus ciuitatum, qui iurant iudicare secundùm leges. a ¶ *Iustius.* adiicias secundùm leges tamen: vt in auth. de defen. ciui. §. iusiurandum. coll. iij. sed quidam dicunt speciale in defensore ciuitatis, vt non discedat à lege: vt d. auth. (& quidam habent, excepta, &c.) secus in maioribus qui iurant iudicare secundùm id quòd sibi videtur, vt hic: quod non placet, quia omnis [a] etiam maior tenetur sequi leges in iudicando: vt authent. de iudic. §. omnia autem. collat. vj. & sic prima opinio placet.

b ¶ *Ingrediuntur.* s. iudicium. ACCVR.

c ¶ *Obiectam.* i. post litem contestatam: vt infr. de lit. contest. l. j. & supr. eitu. j. l. q. in princip. & Instit. de pœna teme. liti. §. item aduersario.

d ¶ *Compromisso.* cum pœna.

e ¶ *Datos.* id est, delegatos.

f ¶ *Electos.* s. pœna, sed vel cum iuramento, vel pignoribus: vt C. de arb. l. ne in arbitris.

g ¶ *Tactis.* Not. tactis [b] sed quòd sic [c] iuretur, lege cauetur, sed consuetudine non habetur: vt dixit B. Bosoni iudici Imperatoris.

h ¶ *Quòd omni.* potest dici vt vel vsque illuc, hócque, &c. sit forma iuramenti [d] vel vsque illuc, non autem credita, &c.

i ¶ *Credita.* i. commissa.

k ¶ *Improba.* quæ colorari potest allegationib.

l ¶ *Desperata.* quæ non potest colorari.

m ¶ *Allegationibus.* i. dictis partium.

n ¶ *Litigatori.* Litigator ergo spretus fuit, sed ipse postea spreuit patronum: vt j. sequitur, & sic pũcta post dictionem, contempta. i. Vel quod j. dicit, exponit, ne improba aduocatio surrogatur melioribus contemptis, id est, à contemptis clientibus. ¶ Et secundùm vtranque expositionẽ soluitur contra C. l. proxi. § penult.

¶ An autem recedens totum salarium habere debeat? Respond. vt no. ff. de var. & ex traordi. cog. l. j. § diuus.

SAncimus.] CASVS. Habebamus ego & tu causam coram iudice delegato: contumaciter te absentasti, etiam sua nonaudi. tis, nec admitteris ad defensionem causæ tuæ, nisi omnia damna quæ in ingressu litis, id est, circa aduocatorum salaria passus fuero, mihi refarcias declarando per iuramentum meum, & eo prætio, à iudice taxanda, & hoc in prima parte. Si autem iudex ad expensas & ad damna non te condemnet, ex suo mihi refundet, & hoc in secunda parte. Illud autem non solùm habet locũ in ordinariis iudicibus, sed & in delegatis, & hoc in tertia. ¶ Ex hac l. nota vnam regulam, quòd contumax [a] ampliùs non auditur, nisi priùs solutis damnis & expẽsis litis. concor. ext. in §. omnem. & ibi Ang. in auth. de litigio. & auth. qui semel. j. quomodo & quando index. IAC.

o ¶ *Sancimus.* Loquitur in actione.

¶ Quid in reo, non inuenitur expressum ante litem contestatam: sed pòst mittendus est actor in possessionem causa rei seruandæ.

p ¶ *Damna.* Sed nónne lex, [b] præparandum. §. sin autem alterutra. ff. eod. prouidet de omnibus expensis quæ in iudicio factæ sunt, vt vidistis vi. [illegible], &c. etiam sine vitio absentiæ? Respond. hæc post litem contestatam & antè, illa pòst tantùm loquitur. i. Item illa respicit finem causæ, hæc cùm redit absens ante sententiã: & potest esse bene quòd postea pro eo feratur sententia. 3. Item hic addit de taxatione facienda à iudice. 4. Item hæc de omni damno, illa de litis expensis tantùm.

q ¶ *Æstimatione.* quam leges taxationem [d] vocant. Et sic est contrà, ff. de rei vindi. l. qui restituere §. j. Sed non sic taxatio hæc à lege [e], vt ibi: sed à iudice fit, vt hic.

¶ Item not. quòd priùs iuratur, & postea taxatur post iusiurandum. & in hoc est contra auth. quam lege hic, post iusiurandum. & est ex corde iudic. §. oportet. coll. vj.

s ¶ *Quantitate eorum definienda.* Secus est, si ex præscripto & taxatione fit iuratum, id enim iusiurandum iudex omnino sequitur, l. 4. j. vnde vi. & No. 8 1. CYNVS.

t ¶ *Non citati.* per edicta in albo proposita: sed per se: vt ff. ne quis eum qui in ius vocat. l. iij. § si quis. secundùm quosdam vel etiam per nuncium secundùm nos: vt ff. de arbit. l. sed interpellatio. § j.

POst iusiurandũ.] CASVS. Dicitur in l. C. quòd contumax debet omnia damna resarcire parti præsenti, declaranda per iuramentum: hæc auth. dicitur quòd [f] post quam pars iurauerit, nõ licet iudici ampliùs taxare. sed pone quòd iudex priùs taxauerit, & postea pars iurauerit vsque ad certam quantitatem: certè iudex non condemnabit in minus quàm iuratum fuerit. Si autem iudex consideraт vtramque partem habuisse iustam causam litigandi, compensabit expensas. VIVIAN.

¶ *Post iusiurandum.* Olim in hoc casu erat contrà: vt C. eod. l. sancimus. Sed nunquid per hanc authent. corrigitur quod est de in lit. iuran. l. videamus, § penul. Quidam quòd sic. i. Alij quòd sic

[Marginal notes:]

† Ex Nou. 53. c. 2.

a Scilicet in dices maiores Pauli & Iul.

a Iudices etiã maiores tenentur sequi leges in iudiciis, & aduocati nunquam debent animi sui sequi sententiam.

b Iuramentum debet sacra tangere. Iuramentum calumniæ per aduocatos prestitum inter [illegible] aduocati.

† Iurare. d. Iurandum calumniæ aduocatis concessum est [illegible], quod Hugo & Ioann. [illegible].

a Contumax non aliàs auditur quàm si litis damna expensásque soluerit ac resarcierit.

b Nullus legis ad legem prope [illegible] alterutra [illegible].

r addita.

c Iudicis quia de extrinsico consideratio non habetur. [illegible]

d Taxatio expensarum post æstimationem expensarum.

† Conc. [illegible]

e Taxatio fit aut à lege aut à iudice.

f In taxatione expensarum tria hæc continue occurrere debent. Primò iudex taxat expensas. Secundò victor iurat se illas fecisse. Tertiò iudex sententiam fert super expensis. Bald. no. Lanfranc. [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 573-574
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible] speciale in expensis [illegible]. 3. Tu dic hic iurari de veritate propter certitudinem, & adversarij delictum: ut ꝗ. [illegible] quando. ibi in iuramento in litem, [illegible] quanto [illegible].

ADDITIO. Advertas, quod quandoque iuratur super veritate, ut hic. & tunc debet praecedere cognitio iudicis, postquam enim iuratum est, non posset tractare: quia esset detegere periurium iurantis, ut hic. quandoque iuratur de affectione, & tunc post iuramentum potest taxare iudex: ut d. l. vidaround [illegible] quia tunc non detegitur iurantis periurium: sed reprimitur immoderata affectio [illegible] [illegible] quid dicendum sit in casu [illegible] ubi iuratur de veritate, sicut hic.

Iudices delegati possunt ex causa suspicionis recusari: sed partes coguntur ad eligendos arbitros, qui vice delegati funguntur. BALD. Vel sic: *Iudex delegatus etiam principis ex iusta causa suspicionis potest recusari: & partes tunc coguntur arbitros recipere, qui officio delegati funguntur.* SAL.

XVI. *Idem A. Iuliano P.P.*

Apertissimi iuris est, licere litigatoribus [a] iudices [b] delegatos antequam lis inchoetur [c], recusare: cum etiam ex generalibus formis [d] sublimissimae tuae sedis statutum sit, necessitatem imponi [e] iudice recusato partibus ad eligendos [f] arbitros [g] venire, & sub audientia eorum sua iura proponere. Licet enim ex imperiali numine iudex delegatus est: tamen quia sine suspicione † omnes lites [h] procedere nobis cordi est, liceat ei qui suspectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare [i], ut ad alium curratur, libello [k] recusationis ei porrecto: cum post litem contestatam neque appellari [l] posse ante definitivam sententiam iam statuerimus [m], neque recusari * posse, ne lites in infinitum extendantur [n]: eodem scilicet executore [o] necessitatem partibus per ordinarium iudicem & omne civile auxilium imponente, & arbitros eligere [p], & ad † eos venire: & sic litem apperere [q], quasi arbitri fuerint, ab imperiali culmine

A ¶ *Pertissimi.*] CASUS. An iudex delegatus recusari possit, quaeritur? Respon. quod sic: sed ante litem contestatam. & hoc continebatur in statuto [illegible] praefecti praetorio [illegible] [illegible]

[illegible]

habent: ut ff. de reb. dub. l. utrum. §. cum quidam. & de verborum oblig. l. continuus. §. si ita. & de [illegible] l. qui habet §. 3.

g ¶ *Arbitros.* i. iudices quasi delegatos.

h ¶ *Omnes lites.* & matrimoniales: ut ꝗ. de nupt. l. vidua. & educationes: ut ꝗ. ubi pu. edu. l. 3.

i ¶ *Recusare* nisi a principe fuerit inhibita recusatio: ut ff. a quibus appellar. non licet. [illegible] & nisi in eum consenserit. ꝗ. de testibus. l. si quis testibus. & nisi in alio casu infra de litis contestat. authent. [illegible] & nisi partium acquiratur confessione: ut ꝗ. de tempo. appellat. l. [illegible] in fine.

¶ Quid si recusationem [illegible] & appellationem [illegible] ꝗ. de sentent. & interlocutor. omnium iudicum. l. finali.

¶ Alia quaestio, si post litem contestatam inter litigantem, & iudicem orta est quaestio, numquid potest recusari? Videtur quod sic. [illegible]

[illegible]

[illegible]

qui non recusabuntur vt ¶. *de lit. cont. & author. ſuperatur.*

a ¶ *Delegati.* Iudex enim ego omnino iure vltimi cuiuscunq; loco eſt iudicis *vt ſi de dona. inter virum & vxor. l. ſi donante. §. ſi ſimpliciter. & ſi actio* *, quæ loco alterius venit, vice illius *ff.* quæ ſint *l. ſi quem. C. iuſtitiam.*

¶ Et nota hic arga. quòd vbi b do tibi electionem, & tu eligis pertide eſt, ac ſi ego elegiſſem : vt *C. de Iud. & cuſtod. Iudic. ff. ff. de leg. 3. l. cum ex familia. §. ſi de Falcidia. & de hered. inſtit. l. aſſe. & de optio. legat. apud Andolſinum. & per rotam vit.*

Si verò.] CASVS. Dicitur in lege Cogentes, quòd c iudex delegatus ſuſpectus poteſt recuſari. Quid autem ſi eſt iudex ordinarius ſuſpectus, qui ſecundum leges recuſari non poteſt ? quomodo ſubueniri poteſt, cum habet eum ſuſpectum dicitur in hac authentica, quòd adiungatur ei Epiſcopus loci, &c. Sequentia clara ſunt.

b ¶ *Si verò contigerit. ſimiliter in authent. vt diſſ. Iudi. §. ſi verò contigerit. coll. ix.*

c ¶ *Iudicem.* ordinarium d : nam delegatum omnino quis recuſat : vt *Lanf. Lapereſſani.* hic verò non recuſatur quod eſt pro ſententia Bal. ſed aſſi ordinarium potiùs ſocium, ſcilicet Epiſcopum.

APPETIO. Tu dic, quòd iſtud dell'Epiſcopo nõ eſt in vſu, nec ſenatus de conſuetudine hõdi ſatis eſt, quòd ei adiungatur alius probus vir. *Guil. de Cun. Bald. Salycet. & Iaſon.*

d ¶ *Compoſitionem.* non loquitur de arbitris e ex compromiſſo. illud enim ab ordinario iudice non recipitur. *ff. de arbitr. l. Iul. & ff. de ſenator. §. ſi.* Sed de arbitratore f, vt tanquam vir bonus arbitretur. nam arbitrorum duo ſunt genera. *ff. pro ſocio l. ſciendum eſt.* mecum. §. *arbitrorum.*

e ¶ *Annotationem.* proprio animi motu.

f ¶ *Cognitionaliter.* id eſt aliorum conſilio.

Verè iuris.] CASVS. An magiſter militum, vel literarum imperitus, inter milites ſuos iudicare poſſit, quæritur ? Reſpond. quòd ſicut in talibus aliquando inuenitur per vſum quotidianum cauſarum approbari, & legum ſcientia diriminentes cauſas. Et ita legis nona ſecundum communem intellectum, quòd imperiti literarum poſſunt eſſe iudices, & in cauſis iudicare & proponere videntur, quòd imperiti literarum eligere poteſtatis, & proferre ſententias : tamen debent habere aſſeſſores literatos in iure, quorum conſilio regantur, ſecundum Cyn. Bald. Salycet & Iaſon.

g ¶ *Militaribus.* id eſt, magiſtro militum iuriſdictionem habente.

h ¶ *Nonnullus* peritia in iure, vel non.

i ¶ *Iudicandi.* non poſſunt iudicandi, vel procurandi vt *C. de proc. l. militet.*

k ¶ *Habent.* & iuriſdictionem. ACCVRS.

Codex.

delegati *. Quod, etſi ab imperiali maieſtate iudex delegatus non ſit, ſed ab alio culmine, obtinere cenſemus. Dat. V. Kalend. Maij, Conſtantinopoli, Lampadio, & Oreſte VV. CC. Coss.

IN AVTHENTIC. vt differentes iudices audi. interpellan. allegatio. §. ſi verò contigerit. col. ix. conſtit. x. Nouel. 86.

Authentica iſta loquitur in iudice irrecuſabili, id eſt, in ordinario: cui naturæ ſuſpicionis aſſociatur Epiſcopus, vt cauſam amicabiliter componant, ſi poſſunt : aliàs cognitionaliter diriminent. b. d. Sed de conſuetudine, iſta authentica non ſtruatur. BALD. Vel ſic: *Ordinario ſuſpecto adiungitur Epiſcopus.* SALYC.

Si verò contigerit h, aliquem ſubiectorum noſtrorum in dubitationem habere iudicem i: iubemus ſanctiſſimum Archiepiſcopum, vel Epiſcopum locorum audire cauſam vnà cum clariſſimo iudice : vt ambo aut per amicabilem compoſitionem k diſſoluant quæ dubia ſunt, aut per annotationem l in ſcriptis factam, aut cognitionaliter m iudicent inter litigantes : ne prouinciales recedentes à patria, ad longinqua trahantur examina. Si autem iudex Epiſcopo parere noluerit : Principi ſcribat, qui de eo iudice ſumet vindictam.

Magiſtratus militares, & omnes illiterati, poſſunt eſſe iudices, & iudicare. BALD. Vel ſic : *Magiſter militum, & alij habentes experientiam negotiorum, licèt illiterati, poſſunt cauſas diriminere, & ſententias proferre.* SALYCET.

XVII. *Idem a. Ioanni P.P.*

Certi iuris * eſt, quòd conceſſa eſt etiam militaribus l hominibus b iudicandi i facultas. Quid enim obſtaculi eſt, homines, qui alicuius rei peritiam habent k, de ea re iudicare ? cùm ſciamus & militares

l ¶ *Magiſtratus.* id eſt, magiſtri militum, & inter milites tantùm : vt ¶. *de iuriſdict. omn. iudicum. l. magiſtratus* *. non inter alios vt *ff. de iuriſd. omn. iudicum.* & *ff. de re iud. l. quidam.* Item poteſtates terrarum, vel præſides, vt *ff. de iuriſdict. & omnes.* &c. aliq non : vt *de auctorit. de iudicib. §. j. coll. vj.* ¶ vbi dicit, *ad enim conſtituendum ſpectare, &c.* cùm ſit in ſcripris ſententia ſententiæ ¶. *de ſent. ex bre. rec. l. q. & ſq.* Die, vt ibi. ACCVRS.

m ¶ *Tain.* iuriſdictionem habentes, & poteſtates.

n ¶ *Et legis.* quam habent per le, vel per ſua adiectores.

o ¶ *Scientia.* ¶ Cotidi, ¶. *de iure de lib. i. ſin. circa princip.* hoc intelligo pro ſcientia ſu. conſiliatorum.

Cum ſpecialis.] CASVS. In cauſa, quam Titius habebat contra Seium, fecit ſibi Titius iudicem delegari, quem Seius tanquam ſuſpectum voluit recuſare. ſed in potentia, in qua iudex erat, non degebat : an coram præſide prouinciæ ſue, & præſens eſt, vel coram abſente, coram magiſtratu municipali actis interrantionibus poſſit eum Seius recuſare, quæritur ? Et dicitur, quòd ſic, ne longo itinere fatigetur. & hoc in prima parte. Intra autem triduum compellatur arbitros eligere, & coram eis litigare. & ſi in eligendo arbitros concordare partes non poterunt, præſes, ſi præſens eſt, eligat. & hoc in ſecunda. Si autem arbiter interrantium tulit, ei ſtabitur, & per executorem effectui mancipabitur, niſi ab eo fuerit appellatum. & appellatum ad eum, qui iudicem delegauit ſuſpectum, & qui vt ſuſpectus recuſatus eſt. & hoc in tertia, & vltima.

p ¶ *Cùm ſpecialis.* id eſt *, ad vnam cauſam datus, vel duas, vel tres. ¶ Sed quid ſi ad † vniuerſitatem tantùm ſit delegatus ? Die, non poteſt recuſari, ſecundùm hoc quia dicimus ordinarium ſi non recuſari, ſed aſſociabitur ei Epiſcopus : vt *C. auctorit. ſi verò.* ACCVRS.

q ¶ *Potuerat.* b fortaſſe

---

a Subſtituere, vbi delegatus adhuc vicem principalis obtinet.

b Elegiſti id quòd videri, quod is eligit, cui electionem permiſit.

c Recuſari iudex ordinarius non poteſt, delegatus poteſt.

d Ordinarium iudicem inmerò recuſare non poſſumus, parere tamen poſſumus, vt alias ordinarium illi adiungamus. ¶ id eſt, præſidem. CONR.

e arbitri compromiſſarij, & arbitratores differentia.

f Vide Rom. ad Angel. 68. vbi inter cetera tradit arbitratorem interdum conferri munidicere, interdum appellationis.

* Cuiacius. Gl. in ¶. *ſi quis am. ſuper verbo, impedimento.* in *auct. de re iudic.*

---

1 ¶ *Magiſtratus.* id eſt, magiſtri militum, & inter milites tantùm : vt ¶. *de iuriſdict. omn. iudicum. l. magiſtratus* *. non inter alios vt *ff. de iuriſd. omn. iudicum.* & *ff. de re iud. l. quidam.* Item poteſtates terrarum, vel præſides, vt *ff. de iuriſdict. & omnes.* &c. aliq non : vt *de auctorit. de iudicib. §. j. coll. vj.* ¶ vbi dicit, *ad enim conſtituendum ſpectare, &c.* cùm ſit in ſcripris ſententia ſententiæ ¶. *de ſent. ex bre. rec. l. q. & ſq.* Die, vt ibi. ACCVRS.

m ¶ *Tain.* iuriſdictionem habentes, & poteſtates.

n ¶ *Et legis.* quam habent per le, vel per ſua adiectores.

o ¶ *Scientia.* ¶ Cotidi, ¶. *de iure de lib. i. ſin. circa princip.* hoc intelligo pro ſcientia ſu. conſiliatorum.

Cum ſpecialis.] CASVS. In cauſa, quam Titius habebat contra Seium, fecit ſibi Titius iudicem delegari, quem Seius tanquam ſuſpectum voluit recuſare. ſed in potentia, in qua iudex erat, non degebat : an coram præſide prouinciæ ſue, & præſens eſt, vel coram abſente, coram magiſtratu municipali actis interrantionibus poſſit eum Seius recuſare, quæritur ? Et dicitur, quòd ſic, ne longo itinere fatigetur. & hoc in prima parte. Intra autem triduum compellatur arbitros eligere, & coram eis litigare. & ſi in eligendo arbitros concordare partes non poterunt, præſes, ſi præſens eſt, eligat. & hoc in ſecunda. Si autem arbiter interrantium tulit, ei ſtabitur, & per executorem effectui mancipabitur, niſi ab eo fuerit appellatum. & appellatum ad eum, qui iudicem delegauit ſuſpectum, & qui vt ſuſpectus recuſatus eſt. & hoc in tertia, & vltima.

p ¶ *Cùm ſpecialis.* id eſt *, ad vnam cauſam datus, vel duas, vel tres. ¶ Sed quid ſi ad † vniuerſitatem tantùm ſit delegatus ? Die, non poteſt recuſari, ſecundùm hoc quia dicimus ordinarium ſi non recuſari, ſed aſſociabitur ei Epiſcopus : vt *C. auctorit. ſi verò.* ACCVRS.

q ¶ *Potuerat.* b fortaſſe

---

a Iudicem militarem potuiſſe nolle in non iuſtum.

b Iudices, qui literarum imperitiſſe poſſunt, qui non poſſunt.

† Argumentum à cõmuni accidentibus in iure validiſſimi, facit Cirill. ſuper in *L. ſi in verbo. ad* poſſe de excuſat. arbitrio. Marſil. Ioan. pag. 1. Bart. ſuper. in fine a nonnullis tit. de iudic. vbi hoc late vt ſpecies adducit.

c Sed non ita in Ro. Fa. in §. *ſimiliter, facilis.* de excuſat.

¶ Tu dic quòd ſit impoſſibile in prouincia iudicibus delegatis in verbo Romana, qui propter eorum ſtimulum eligantur : ideò debent eſſe literati, & in negotijs verſati, ſecundùm Bar. &c.

d Id eſt, ab imperatore. Cyn. ſ ac.

e *Iſſocrat.*

f *Ulpian.*

g Iudex ſpecialis quis poteſt delegatus ad vnum negotium, vel tantùm ſingulos caſus.

h Recuſari non poteſt delegatus ab ordinario, adeoque ſi tantùm eſt Epiſcopus.

i Recuſari ordinarius iudex non poteſt.

k Iudices ab auguſto ſorte ſua dati qui ſint, vide apud Alexiam, v. Perad. c.

l Remittimus libellorum fiat.

m Recuſari non debet à præſente ſine libello vocati.

n Dominici qui dicuntur, ni Noga : dic potius quia ſine eligentur.

480/C.IV.K.5-4, 577-578
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

intra triduum * proximum fine vlla dilatione compelli arbitrum, vel arbitros eligere, & apud eos [b] litigare: ne & dalus iudex remouetur, & alter non eligatur: electione videlicet arbitri, ſi variatum [c] inter partes fuerit, ſimili modo vel præſidis prouincie, ſi adeſt, vel defenſoris locorum, vel magiſtratuum municipij arbitrio diſmenda [d] & executore [e] negotij, cui mandata [f] eſt huiuſmodi cauſæ examinatio, imminente, & ſtatuta ab arbitris effectui mancipante [g], niſi fuerit prouocatum ſi, tunc enim ipſe, qui iudicem antea [h] dedit [i], qui ſuſpectus viſus eſt, appellatione truncata [k] formam cauſæ imponat legitimam. Dat. Id. Nouemb. Lampadio, & Orelle Coss.

DE SPORTVLIS *, ET SVMPTIBVS IN diuerſis iudiciis faciendis, & de executoribus litium.

TITVLVS II.

Sportularum nomina origo prima ex prandio, vel cœna eſt, quæ in pane-riolis, vel ſportellis conuiuia dabantur: dicebatur vice cœnæ reſtæ: modi enim dabatur cœna reſtæ, modi in ſportula, & ad extremum omnia quæ dicuntur, quæ ſumma etiam ſportula dicta eſt. ac deinde latius porrecta ſportularum appellatio eſt ad ſalaria, congiaria, diaria, honoraria omnia, quæ vel Sacerdotibus dantur, vt in epiſtolis Cypriani, vel à Conſulibus ſparguntur in vulgus, vt cuilibet ſit accipiendi poteſtas: in Nouell. 105. vt non multi Iudæi Spartalas deſiderent, Δαρεῖα ταῦτα ἀνάγκη ἐστὶ γράφειν. Non multi etiam Moſychium ſportulam, vſitatam interpretantur: nam & ſub nomine ſportularum nonnunquam accipiuntur vſura. Leon.] de vſur. Conſtat etiam ea, quæ noui decuriones dant vrbibus pro ingreſſu, in iure ſportulæ appellari. Et Innocent. qui inducitur poſtea dantur: Nouell. 82. Hic tribulus eſt de his, quæ conuentus rerum dat executoribus litium, ad eſt, vinctoribus, conuictoribus nouitiis. Horum enim proprium munus eſt nouo conuentui, & conuenire & reorum quoque nouos ſuos hoc proprium, ſportulas eis exſoluere: vt Nouell. 53. Sed & de aliis ſuis ſportulis, ſuis ſumptibus, quos in diuerſis iudiciis vtroque pars facit, & cogat in apparitores, notarios, exceptores, arbitros, aduocatos, ſyrinarios, vel indicendorum, & corrogandorum cognitionum cauſa, vel pro exceptione, & editione aliorum, relatione ſententiæ, pro litis conteſtatione, pro recitatione ſententiæ, vel inſtrumentorum, pro libello vnde executionibus datur emanendi poteſtas, pro inſinuando reſcripto, vel edicto Principis: & ex multis aliis cauſis, & his quidem ſportulis infinitam certam modum impoſuit in hac ſtatuta conſtitutione Graco, cum qua videbatur congruere conſtitutio Arkadij et Honorij apud Caſſiodorum, lib. 9. ab omni ergo reum profitendarum interim liberate ſcio: quod & hodie obſeruatur, & inferior ex ea conſtitutione à Iuliani antiqua interpretes, in Nouell. 17. & 82. Fiſcum ſemper litigare grande. Idemque datur Epiſcopo. §. Sportularum. Nouell. 123. & nonnullis per. Item Nouell. de mand. prin. & hic, qui eum eo litigauerit. vbi. T. de fe. & lit. exp. Et eſt quidem ille ſtatutus de ſumptibus litium, quæ inſtandis vtiliter vtilibus hic de ſumptibus litium, quas facit vtraque pars in proſecutione iuris ſui, & præſtitione ſportularum. CYLAC.

Executor, qui ſuis in principio litis, debet vſque ad finem in eo perſiſtere. BARTOL. Vel ſic: *Inchoata lite per vnum, non debet per alium expediri, ſecundum* IAC. BVTR. Vel ſic: *Apparitor ſine nouitate in cauſa deputatus debet in tota cauſa officio ſuo fungi, nec debet mutari.* BALDVS. Vel ſic: *Per totum & eundem nouitium tractum debet quis citari vſque ad vltimum. h.d. ſecundum vnam lecturam.* Vel ſic: *Ille, cui quis tradetur cuſtodiendus, non debet illum aliquis tradere cuſtodiendum. h.d. ſecundum aliam lecturam.* Vel ſic: *Nouitas in cauſa deputatus non poteſt per iudicem mutari. h.d. glo. ſuſpicio poſita ſuper verba, temerauerit.* & *moraliter* SALYCET.

1. Impp. GRATIANVS, VALENTINIANVS, & THEODOSIVS AAA. ad Patricium vicarium.

Viſquis fuerit exhibitus [l], vſque ad negotij terminum * ab eo apparitore *, cui præ-

gatus a proconſulis delegantis, & appellatur, ad quem debeat appellari? Reſpond. ad primum delegantem: vt hic. & ſ. quis & a quo l. 3. Sed videtur ad ſecundum delegatum: vt hic. & ſ. quis pro ſua ſententia l. 2. in fin. Sed illa contingit pro hac: & hoc ſecundum quod dam a. Vel ſ. eſt ibi, ad me, placuit eſt. 3. Vel veriùs, refert, an delegatus deleget, vt dixim recuſetur, & alter eligatur: hic & illa §. quæ & a quo. intelligitur in delegato ad vniuerſitatem [b] cauſarum.

DE SPORTVLIS, & ſumptibus, &c.

Diuiſio de iudiciis, nunc de ſumptibus in eis faciendis, & executoribus, qui ſunt quaſi partes adiacentes. Vel, *ſupra de perſonis principalibus, nunc de ſecundariis, ſcilicet executoribus ceremonialis, & excalceatoribus.* ACCVRS.

QVÆSTIO.] CAVE. Habebat cauſam cum Triſeduro: paratus fuit euocare ad ciuitatem partes: ille idem à principio litis vſque ad definitiuam ſententiam perſeuerare debet. ſi autem aliter factum fuerit, primiſcrinius, ad quem ſpectat apparitorem dare, in quinque libras auri mulctetur. Alio modo pone, quòd ſi quis propter crimen captus traditus fuerit vni ad cuſtodiam, alij tradi non debet ad cuſtodiendum. VIVIAN.

l ¶ *Raſtrium* id eſt, in iudicium ductus.

m ¶ *Terminum.* id eſt, definitionem ſententiam: hic & *l. vlt. ſ. de proximis.* §. *primo.*

n ¶ *Apparitore.* cum fideiſſorem dare non poſſis in cauſa ciuili.

o ¶ *Traditus.* id eſt, deputatus, vt ab eo vocetur. a. Vel dic, traditur ad cuſtodiendum: vt *ſ. de cuſt. reo. l. ſ. & §.* ACCVRS.

p ¶ *Poſtlabita.* id eſt, præterita.

q ¶ *Primiſcrinio.* qui præeſt [d] ſcrinio: in eius eſt officio apparitores dare: vt *de annonis de iudic. ſ. hoc autem. & §. hic qui cauſas. col. vj.* ACCVRS.

r ¶ *Temerauerit.* iubendo aliam cæpisse cauſam, quam primam. a. Alij dicunt, ipſum apparitorem, qui non complenit ACCVRS.

ſ ¶ *Mutauit.* improprie [e]: *ſ. de verbor. ſignif. antepenult.* ACCVRS.

[a] De præſidiis prouinciarum, vide Dionys. Gothof. *de præſcript. n.* 8.

[b] Arbitri electio fit intra triduum.

[c] Variatum. quis eligatur, an non. ACCVRS.

[d] Delegatus verbo cognatus.

[e] Mitti imperij cauſa non delegatur.

[f] Ab arbitris poſſe appellari.

[g] Appellare *hic. l. j.* Sed ibi de contumacia. hic & *de delegatis ſ. qui facit.* *de reſcr. decr. Lanfranc.* & *J. de appellat. recipien. l. ſi ſententia. C. eod. lib.* Baldus *de ſent. re iudicat. vol. 4. col. 469. vbi nam. l. j. & ff. de appellation. appellari. Lex conſtituit. & C. de appellationibus. l. ſi* ſuccedunt *de appellationibus.*

[h] *Antea.* hoc cum ergo iudicis diffinitione intelligas: vt in *auctore. appellat.* & appellanti poſſit à ſententia delegati, an *finibus. ita tamen hoc ſumendum à interlocutoria arbitri obtemperantis.*

[i] *Dedit. ſc. illum, qui antea.*

[k] *Truncata.* id eſt, cognita.

¶ Sed quæritur, ſi dele-

[l] Qui ſit, vide *de Aduocato l. 1. & 2. & 3. Maiolanum 1. de actis quæſt. 13. & 15.*

[m] Appellatio ad primi delegantem, vel ad poſtremi delegati, ſi delegatus [a] delegauit.

[a] *Adde l. 11. ſupra de appellat. indicta.*

[b] Vide quæ ſcripſi ad glol. l. j. *ſupra eod. tit.*

[c] Terminum negotij per delegatum terminat.

[d] Primiſcrinius quid dicatur.

[e] Metus improprie quid.

Omnibus

480/C.IV.K.5-4, 579-580
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Omnibus iudicibus.] Cassv. Iudex ſiue à Principe ſortis delegatus, ſiue ab alio ad vniuerſitatem cauſarum: executores litium aſſi obedient, ab executione removendi facultatem habet, & alios idoneos loco eorũ ſubſtituere. & iudex maior eſt, quàm executores in quoque ſtadio ſi minor, in tribus: ſi autem ſuperilluſtris fuerit, maiori pœna, ſi viſum fuerit, ſit coercendus.

¶ Nouæ primò ex hac lege, quòd iudices delegati [a] poſſunt in cauſa ſibi committa eligere nouicios. conſcr. de offic. deleg. & paſſoralis. in principio. qui nouicij dicebãtur ante omnia iurare, facere officium ſuum bene, & legaliter: quod iuramentum facit, quòd ſtetur poſtea eorum relationibus: vide de appel. & ibi patres. 2. Secundò nouæ, quòd ſi nancius [b] deliquit in officio, poteſt puniri corporali multa, & debet ab officio removeri. & alias ſubrogari loco ipſius. 3. Tertiò nouæ, quòd hoc eſt verum in [c] maioribus iudicibus, qui poſſunt imponere multas corporales. & minores multas. ſecùs eſt in minoribus iudicibus, qui hoc non poſſunt: & ideò habes notare, quòd vicarij cuſtorum, & villarum non poſſunt officiis ſit officio delinquentibus imponere multas corporales, ſed leuem multam tantùm, ſecundùm Bald.

a ¶ *Mandantur.* repete, *ſupra* 2. Vel dic illuſtribus delegat Princeps, & ſic nihil repete. Accvrs.

b ¶ *Officio.* quod ſæpe faciunt peſſimi executores huius tempe non volentes puſtre iudicibus. Azo. Accvrs.

c ¶ *Imponere.* patet ergo, quòd hi delegati [d] eligunt executores ex auctoritate delegantis: vt *in authent. de iudi.* §. *neceſſitatem.* & §. *vnic. quoque.* & §. ſi verò in fine. *vbi not. per d. in authen. de defen. ciui.* §. *Honorial. coll.* 9. loquitur tamen authentica de iudicibus, & forte hoc ita de [e] delegatis ad vniuerſitatem cauſarum, vt ex principio patet: & ideò ſecùs dicit in alijs, & pro hoc eſt, quod ſubeunt de [f] impotentia multa: vt *l. de modo multarum. l. vn. in principio & ff. de iudi. l.* 9. §. *Ex. & de verbor. ſignif. l. ſubinde in fin.* Accvrs.

d ¶ *Si quidem.* modò Codex.

δικαίς διοικήσεις περὶ ὧν ἀντεγράψει, ἢ τὰς μετ' αὐτὰς ἢ αὐτὰς ἐγκληθησόμενος ἀρχὰς, εἰ μὴ τοὺς ἀποβαίνοντας ἢ κεφαλήσεως, ἢ ἀφορισθῆναι ἀπαιτῶν ἀναγκάζει).

Latinè.

QVi ſacra pragmatica, aut edicta perferunt eorum, qui geſturi ſunt magiſtratum ciuilem, aut militarem, quindecim ſolos aureos ex prouincia referunto, & nihil amplius: quòd ſi plus recipiant, quadruplum reddant, non valentes ad ſui defenſionem proponere, quòd à volentibus id, quod amplius eſt, acceperunt. Sed hucuſque generalis eſt conſtitutio: poſtea verò propciam definit pœnam † contra ducem Thebaidos, ad quem deſcripta eſt, & eos, qui poſt hunc eumdem adiſcentur magiſtratum, niſi à tranſgreſſoribus legis, definitam exegerint pœnam.

Caterùm quod attinet ad ſportulas, quæ iudicibus pedaneis debentur, (nam maiores iudices ſportulas accipere prohibentur) earum modus requirendus eſt ex Nouell. 82. *quæ quaternos aureos, id eſt, duos in conteſtatione, & duos in ſententia ferenda accipere permittit in cauſis exordinibus eorum aureis, in maioribus verò nihil.*

Aliud ciuilem conſuetudinis breuiſſimum argumentum ex Græco paraphraſte hoc retulit Antonius Auguſtinus.

Εἰ δὲ ὁ ἰδιώτης πλουτήσῃ ἢ ὑπερπλουτήσῃ αὐτὸ τὸ ἐγκλῆμα, πρότερον φάσκων αὐτὸν ἄκαρπον, ὕστερον δὲ κρινόμενον τὸν ἐν ὀθόνιοις τῶν ἐν ἀγχιστείᾳ.

Latinè Antonij Conij.

SI executor vexet reum ſuper fideiuſſore, perſonam ipſam dicens non idoneam, prouidentia, & iudicio Epiſcopi ea ſuſcipiatur.

Si executores non fuerint idonei, ſed negligentes, removeantur ab officio, & alij in eorum locum ſubrogentur. b *d.* Vel *ſic: Executores, ſiue nancij negligentes, vel aliter in officio delinquentes, poſſunt ab officio removeri: & ſi res exigerit, multari in eis corporaliter, & alij eorum loco ſubſtitui.* Salvc.

TIT. 1dem a. *Iuliano* P. P.

OMnibus [iudicibus] licentiam præſtamus, ſiue his, quibus à noſtro numine literes mandantur * illuſtribus, vel ſpectabilibus, vel clariſſimis, vel togatis fori cuiuſcumque præfectare, vel aliis quibuſque, vel his, qui ex noſtris iudicibus delegandas lites accipiunt, executores; ſi ceſſauerint, cauſas eis inſtructas offerre [b], & remoueri ab executione eos, & alios idoneos ſupponere [c], vel etiam multis afflictis ſint iudices, vſque ad ſex ſolidorum ſummam [d], ſin autem alij [e], vſque ad tres tantummodò aureos: & ad iudices [f], quorum intereſt, referre *, quatenùs militia exuti pœnas luant corporales. Noſtris autem amplißimis [h] iudicibus licentia ſit & maiores [i] pœnas, & corporales maculas executoribus † imponere, ſi malè fuerint circa lites verſati: vt ſciant non eſſe cauſſas à ſe delendas *, nec lucri gratia aliquod eis [k] vitium imponendum. Dat. V. Kalend. April. Lampadio, & Oreſte Coss.

IV. Ó ΑΥΤΟΣΑ.

Ὁ ἔγγραφος ἐξάρχων ἀξιωματικὸς ἢ ἰδιωτικὸς χρείας ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ἢ ἀπὸ τοῦ ὑπὸ τὴν ἐνδοξοτάτην ἀρχὴν τυγχάνοντα, ὑπατικοῦ μὲν ἢ ἐπαρχέως, ἢ τῶν ἐμφανέστερα αὐτοῦ τοὺς τοιούτους καλούσης, (ὧδ' ἔστι γὰρ ἀγγελικὴς αἰτίας) μετὰ ἢ συνηθείας λαμβάνοντα παρ' αὐτῶν, μετὰ ἐκδικάζεται αὐτοῦ, εἰ μὴ τὸν ἴσον ἢ ἴσιας ἢ μεγίστης καλούσης ἐκδὸν αὐτοῦ, ἐξ ἧς ὑπάρμεν αὐτῶν. Εἰ ἢ ἄλλα τοὺς ἀρχοντας ἀξιωσίαν ἢ ἰδιωτικὸν στέγειν ἔχοντα τὰ κατὰ χώραν ἀρχοντες, μὴ ἐκδικάζεται † εἰ μὴ ἐμφανεστέρου τοῦ ἀρχοντὸς ἢ ἐπαρχίας, ἀφ' ἡμισείας ἐκατὸν ἐλαβεῖν τὰς αἰτιολογίας, ἢ βιβλίων αὐτοῖς ἐκπεδεῖν, ἢ ἐχρεῶν ἐκεῖ ἢ ἐγκλημάτων, εἰ ἢ μὴ χωρίσεων τάττων, ὑπαρμένου σεσφῆρ, ἢ συνηθείας ἀναλλεῖ ἢ ἰδιώτανος, ἐξέων τοῦ ἐναγομένου ἀναθεῖς αὐτὸν. μάτε ἢ σεσφῆρ ἐγγυᾶν ἀλλάγων ζημιώσεται εἰ ὑπάλλαξ ἀπὸ τῶν πραγμάτων, ἢ ὑπὲρ τάττων ἐντελῆς. ἀλλ. εἰ μὲν ἀλλότρια κτήσιν ἔχοιτο, ἐξημιούσθω ἰδιώτανος χρυσίου. εἰ ἢ ἀκ ἔχοιτο, ἐχέτω ἐκ τοῦ πολίτου χρυσὰ λίβρας πραγμάτων ἀξίωσιν. ἀμφοτέρας ἢ χαιρέσεις σοὶ τὸ σεσφῆρ τὸ ἐχέτω, ἢ σοὶ δ' ἑξῆς ἢ ἐξημιούσθω, ἀπὸ τοῦ ὑπατικοῦ ἢ σοὶ ἐλαῖς ἢ τοῦ πανεῖ καὶ τοῦ ἐκδίκου τοῦ σοὶ τότε πρόσθεν, ἀπαγγείλαι ἔχοντας ἢ πεφαλήσθαι δίκαιος ἢ κρινέσθων ἀξιόπιστοι ἐχέτω *, ἢ ἐξεμούσιας κομιζέσθων. Ἐὰν ἢ ἐκ θείας καλούσης ἢ μεγίστης σεσφῆρ ἐκεῖ μεσεῖν σοὶ πρόσθεν τὸ πρόσωπον ἀναγαγεῖν, ἢ μὴ καταπιστεύσῃ αὐτοῦ ἐχέτω τὸ τε ἐξέων αὐτοῦ μὴ λαμβάνοντα ἐχέτω, ἀλλὰ πλοῦτον τὸ πρόσωπον ἀξιοῦν, ἢ κατὰ πάσης φυσῆρ. ὁ ἢ θεοδόσιος ἢ τόπων ἐκδικασθῆ, ὡς συγχωρήσῃ αὐτοκράτορα ἢ νόμου ἢ μισθὸν κατὰ τὸ αὐτοκράτορος, ἢ τοῦ σοῦ σεσφῆρ, ἢ βασιλικὸς πραγθήσῃ αὐτοῦ. ὁμοίως ἢ ἢ ἄρχων ἢ ἐμαρχίας εἰ ῥαδιουμένοι ἢ νόμοι, ἢ πανεῖ ἢ αἰρέσει, ἢ ἀξιωσεῖς ἢ ἀμφισβήτησις ἐξαιρεῖ μὴ λαμβάνοντα ἢ εἰ ἐπιβάλλοντες, τὰ βιβλία ἢ τὰς χαιρὰς πεπεῖσθαι

T 2 ἢ

---

a Delegatus in cauſſa ibi committa nouicij, ſiue Scribonius poteſt ibi eligere.

b Aetem libertatem. vt erret in epiſcopos Leonis, ita non ma- nuſcripta.

c Seruientis in officio de- linquentis pœ- na.

d Maiores corporales & minores indicti, minores, non minores poſſunt imponere, vt hic. Sed & delegati? Principis ad vnam, vel certas cauſas. de cauſſ. exercit. offi. delegati Aliudi- delegati pœ- nam coercendi. Glo. ſ. ſub. ſup. de mand. mod. nili caſu huius legis, & nil poſſet aliter perfidiſſimum fiat nouel. Imò ſecundum Im- nocentium, & Panormitanum delegantis iuriſdictio mobilis poteſt, modici iuriſd. Delegatus verò ad vniuerſitatem cauſarum, quam putauit, vltra illam ſuam potentiam, nihil facit, imò ſi ſciat, ſubit. pœnam. adde Baldum *dict.* §. 5. d Delegati eligunt ex- ecutores ex conſtitutione delegantis. e Delegati ad vniuerſitatem cauſarum, vt ex principio patet: & ideò ſecùs dicit in alijs, & pro hoc eſt, quod ſubeunt de f impotentia multa: vt *l. de modo multarum. l. vn. in principio & ff. de iudi. l.* 9. §. *Ex. & de verbor. ſignif. l. ſubinde in fin.* Accvrs.

g ¶ *Si quidem.* modò Codex.

---

a ¶ *Nancium.* poſſunt petere executores.

b ¶ *Alij.* ſc. inferiores. Accvrs.

c ¶ *Ad iudices.* ſc. pedaneos, quibus ſuberant executores, vel ad alios delegantes: vt *in authent. de iud.* §. *neceſſitatem.* & §. *quoquoque.* vers. & ad hoc *l. de offic. reſt. prouin.* Dic Accvrs.

d ¶ *Amplißimis.* amplißimos vocat ſuperilluſtres. cùm de illuſtribus dixerit. Accvrs.

e ¶ *Maiores.* vltra ſex ſolidos. Accvrs.

f ¶ *Ea.* ſc. cauſſa. Accvrs.

* *referre.*

† Subdelegatus habet iuriſdictionem, ſed modicã coercitionem. Glo. in can. *ſicut nobis.* 3. *ſubdelegatum. extr. de offic. de- lega.*

* *Subinde.* in omnibus.

† Sequentia illi ſunt poſita ſub in Lex. *ſupr. de poſtquã emi.*

† Legendi ut *l.* 20. *ſupra de epiſcopali audientia. poſtq. ſententia ſuper- vid. ad ſequentia nouæ Quæſtor.*

480/C.IV.K.5-4, 581-582
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PEDANEIS iudicibus.

a Constantin. *Sicut apes eſt pars inferior corporis ſic & pedaneus iudex eſt inferior aliis. ACCVRS.*

† Aliam interpretationem habent editiones: vide in indice verbi operam Cuiacij à nobis exhibitam.

PRocuratori nullum.] CASTR. Procurator Cæſaris cognouit inter fiſcum, & priuatos: Procuratore fiſci cognoſcente inter procuratorem Principis, & priuatum. ſi ergo procurator Cæſaris cauſam inter duos priuatos delegauit, non valet delegatio. ergo non valet ſententia ab eo lata, niſi forte vices præſidis gerat, non dico, à præſide delegatus.

b Procuratio Cæſaris aute fiſcum & priuatos ſitum eſt inter vtrumq; *Agunt. ſed* vtute vice præſidis, cùm in eum priuati conſentiant prorogatos eius iuriſdictionem: vt *C. de iuriſdictione omnium iudi. l.* 12. Vel quia mortuo præſide gerit eius vicem: vt *C. de officio eius qui vicem alt. l. fi & vlt. ff. de tutoribus & curatoribus dat. ab hoc. l.* 13. Vel etiam eo viuo in loco ſuo gerit eius vicem, ſi abeſt.

c *Priuatus.* nõ tamen inter fiſcum & priuatũ. ADDITIO. Sed ponit dare inter fiſcum & alios. Vide notata ad *l penult. ff. manum. iur. fu. & l.* 2. *C. de pœna.* CYTAC.

d *Arbitros,* id eſt, iudices delegatos.

e *Nullo iure.* neque ſpeciali, neque communi: vt *C. ſi à non compet. iudi. l.* 15. *& l. fin. & ff. de appell. l. ex conſenſu. §.* 1. *& C. vbi cau. fiſc. l.* 2. *& C. ad legem Plautiam, de pignor. l. non valet. & C. ne de ſta. defunct. l. ſi pater. & C. de pœnis. l. procuratores.*

† *peccunia.* ¶ Sed quid ſi vtroque ſcribat eam ab incongruo delegatam? Reſpond. idem: vt *C. de iuriſdict. omn. iudic. l. procuratorem.*

¶ Item quid ſi ſcribit ſi congruo delegatum, *ſed* in cauſa, in qua non potuit delegari: vt *C.* in cauſa appellationis, quæ ipſo iure eſt nulla? Reſpond. idem: *arg. ff. de pubblican. l. quæ publicar.*

ſi iudi. appellationis cauſa poteſt delegari. Glo. in auth. *ſiquis. de iudi. & glo. in Lum in verbo pronuncia. inſpicias appell.*

ὃ τὰς ἐπηρείας, ἢ τὰ συμβόλαια αὐτῶν ἢ ἀναισχυντίας τῶν μὴ τοῦτο ἀξιούντων ἢ ἀπαιτούντων, ἢ αὐθαιρετοποιῆς τοῦτο ἐπιτηδεύειν αὐτοὺς.

Latinè.

IS †, cui commiſſæ ſunt publicæ, aut priuatæ commoditates [ſententiæ, aut iuſſiones forte hoc loco] à Principe, vel aliquo illuſtriſſimorum magiſtratuum conueniat quidem reum, & priuſquàm iuſſerit illi huiuſmodi iuſſiones, (interdum enim oportet eas ignorari.) neque conſuetas ſportulas accipiat ab ipſo, neque exigat ipſum, niſi exemplum diuinæ, aut maximæ iuſſionis ediderit ipſe, ex qua commonuit ipſum. Si verò alterius cuiuſpiam magiſtratus publicam, aut priuatam præceptionem habet aut præſidis eius loci, ne exigat conuentum, neque conſueta accipiat, niſi inſinuauerit priùs præſidi prouinciæ, vt inde poſſint aſſumere exemplum hi, qui conuenti ſunt, & libellus eis edatur, aut inſcriptio, in criminalibus. Si verò non obſeruatis his conuentionem obtulerit, aut conſueta * exegerit executor, licet conuento repellere eum. Neque verò præterita fideiuſſionum ſine cauſa damno afficiantur prouinciales ab exactoribus, vel pro conſtitutione procuratoris. ſed ſi quidem immobilem poſſeſſionem habent, iuratoriam emittant ſcripturam: ſi verò non habent, fideiuſſorem vſque ad quinquaginta auri libras præſtent indemnitatis gratia: controuerſia autem orta de perſona fideiuſſoris, vel de tenore iuratoriæ cautionis, apud Epiſcopum ciuitatis, & patrem, & ecdicum, ſeu defenſorem, ea dirimatur †. neceſſitatem habente exactore accipere idoneũ ab illis indicatum fideiuſſorem, aut cautionem acceptam. Si verò ex diuina iuſſione, aut maxima præceptione moueatur omnimodò ipſam perſonam abducere, nec ipſam fideiuſſori credere, tunc licet ipſi non accipere fideiuſſorem, ſed docere perſonam ſine damno, & cum omni moderatione. Deo verò amabilis locorum Epiſcopus ſi permiſerit conculcari legem, aut non minatus fuerit aduerſus transgreſſorem, & Dei offenſionem incurrat, & imperialem experietur animi motum. Similiter verò & præſes prouinciæ ſi negligat legem, & carebit magiſtratu, & publicatus in perpetuum relegabitur. Ne accipiant autem exactores, qui edunt libellos, aut inſcriptiones, & conuentiones, aut inſtrumenta, vltrà quàm ſequente * conſtitutione permiſſum eſt ſolatij loco, aut, ſi trangreſſi fuerint, ſubiaceant eius pœnis.

Id eſt, alterum ex quadruplum quod ad executorem, quia citra modum plus exegit, modus ſi erat: vt ex Theophile ſupra. §. tripli. Inſtitut. de actio) vt in centeno: aureos, ſemi aureos ſingulos, in ducenos, aureos ſingulos: & ſic deinceps exigere poſſent ſportularum nomine, nõ autem nullenos, aureos ſex, vt quidam putant, forte decepti corruptis apud Theophilum numeris, vbi pro τὶς δ' ἐγκεκαμμένα. emendandum eſt, τὶς δ' ἐγκεκαμμένα. Epiſcopi pauperes, ſiſtunt nullas ſportulas dare: Nouell. 17. de manda. princip. *A clericis minore modo exigentur:* Nouell. 123. & à principio agentium in reb. l. vlt. C. pein. ag in reb. *ſi contrà faciat, punitur executor in quadruplum:* §. item conſtitutia. Inſtit. de actio.

* Scripſeras edictum, quæ modum ſpecialiorum derelinquat, non eſt poſita in Rubricis, proptereà quod ea Nouella Collationi Pompeianarum legum adiecta, vbique poſtea deſiderata fuit.

DE PEDANEIS IVDICIBVS.

TITVLVS III.

DE ſportulis pedaneorum iudicum ſuit ſub hoc titulo edictum Zenonis Graec. cuius ſic meminit Nou. 82. *Pedanei iudices ſunt ſpeciales iudices quibus ſingula cauſa cognoſcenda à magiſtratibus delegantur: namque cognitionem tantũ habent, non iuriſdictionem.* l. vlt. *C. vbi & apud quem cog. reſt. & cognitionē maiorũ cauſarum humiliorum.* l. vlt. hoc tit. 3. lit.) quan. pros. nõ eſt. nec. *quare & à Iuſtino.* 2. de bell. Iud. *dicuntur Augusti vti iuniores: Magiſtrani, ſic dicti, quaſi equites, aut planiſpedi, quod non pro tribunali iudicẽt, ſed de plano ſtantes, aut ſedentes, imò collatitii, aut ſtercuſtis ſcamna, ſtercore coſſiri,* vt Nou. 71. & 82. *At verò ne quis obliciat non fuiſſe eos de hac dicendi his titulus, quaſi ſubiectis primo, ſolet titulus primus de iudicijs poſtis, quàm de iudicibus, ſcias de officio iudicum omnium, id eſt an quod in iure diſceptando ſequi, & obſeruare debeat. Hỹ autem his titulus ſpecialiter de pedaneis iudicibus, ne dentur à procuratore Cæſaris iuter priuatos:* l. 2. *& in quo l. 2. extraordinaria ſiue omnia iudicia ſunt, ne dentur à præſidibus in cauſis, quæ earum cognitioni legibus nominatim reſeruantur, ne in cauſis ingenuitatis, nec in vllis aliis cauſis, niſi vel multitudine cognitionum detinantur, vel negotijs publicis diſtringantur, velen ſit cauſa vtilitas, vt non admodum reguinat nationem præſidum, vt ſecundum d. l. 1. planè tam poſſit ſtatuere pedaneos iudices bonitatem litium eſſe iudicio. Et addituer l. 4. vt in demoriꝰ palatij iudicis locum gratiæ, aut prætor ſubſtituatur aliquis. Nec ad officium pedaneorum ſpectat lex vlla citata huius, niſi forte l. 3. qua etiam limitatur pedaneum iudicem ad indicandum operam dare compelli, adempta facultate remittendæ illis ad præſidem, qui eum dedit.* CYTAC.

Sententia lata per delegatum ab incompetente iudice ordinario, eſt ipſo iure nulla. BALD. Vel ſic: *Procurator Cæſaris non habet poteſtatem delegandi in cauſa priuatorum: idcirco delegati ſententia non valet.* SALYCET.

1. Imp. GORDIANVS A. *Picanio.* † † *Piconio.*

PRocuratori noſtro * non vice præſidis agenti [b], dandi iudicis inter priuatas * perſonas [a] non competere facultatem manifeſtum eſt: & idcò ſi (vt allegaſtis) inter priuatas perſonas is, cuius meminiſtis, arbitros [d] dandos putauit: ſententia ab eis prolata, nullo iure * ſubſiſtit. PP. Kalend. Februar. Attico, & Prætextato Coss.

Iſtam legem dicit Rarolus difficillimam, quàm qua ſit in toto Codice: & hoc intendit: Cauſas mediæ præſides debent audire per ſe, vel delegare reſeruata ſententia, ſi propter occupationes publicas, vel cauſarum multitudinem impediantur: Cauſas verò meri, & mixti imperij, & cauſas iuriſdictionis magnas iudicent per ſe ipſos. Cauſas verò minimas delegent iudi. ſimplic. h. d. cum lege ſequenti. ſecundùm BART. Vel ſic: *Cauſa prouinciæ certum aureos excedentes, quas præſides loci de cauſa impediti poterant delegare, hodie non poſſunt delegari, niſi præſides publicis occupationibus, vel multitudine cauſarum ſint impediti. Cauſa verò meri, vel mixti imperij non delegantur, niſi cauſa ingenuitatis, & libertatis tantũ.* SALYCET.

11. Impp.

480/C.IV.K.5-4, 583-584
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PLacet nobis.) Ad euidentiam. C A R I N O N A , quòd tria erant genera cauſarum: *in gloſ. ſic.* minima, media, & maxima. de minimis poterat iudex cognoſcere, & indifferẽtè eam alij delegare, & eodem ſimiliter ſed hodie non (niſi cauſa cognoſcatur) poſſunt publicas occupationes, vel pluralitatem cauſarum cauſæ ſupereſſe non poteſt.) maximè ero olim, nec hodie poteſt delegare, niſi in caſu: * vt *ſ. de re eorũ man. eſt. Inſtit. l. ſ. nec.* (Hæc dicta ſunt nõ vt aliquod detrahatur honori prædicti, *ſed* potiùs augeatur.) Licèt autem cauſa maxima, vt dixi, poſſit delegari in cauſa, non tamẽ cauſa ſtatus. & hoc eſt, quod ſubiungit in quarta parte, ibi, *dum tamẽ &c.* vt de ea præſes, qui olim per ſe cognoſcere conſueuit, de ea hodie tutelam cognoſcat. 2. Vel ſic, olim poſſes prouincia, vel alius iudex ordinarius ſi impediretur ex quacunq; cauſa per ſe cognoſcere de cauſa, poterat eam alij delegare: ſed hodie non indiſtinctè delegabit, ſed tunc demum ſi impediatur publicis occupationibus, vel propter multitudinem cauſarum. Non autem referunt ſine ineſſigat, vt poſſint in prædictis caſibus quilibet cauſam delegare, quàm illas, de quibus poterant prius cognoſcere, nec delegare: ſic nec modò poſſunt: vt ſicut olim de ingenuitate, & libertinitate poterãt cognoſcere, & deburent per ſcitica & nunc ſic. prima verſio. VIVIAN.

a ¶ *Placet.* ad euidentiam b huius legis nota tria c genera cauſarũ olim. 2 Vides, & has cognoſcere, & alij delegare poterat præſes, ſine iuſta cauſa impediatur, ſine non: ¶ *vnd. l. ſ. fin.* 2. Item nedũ, & vt quæ competunt tutæ magiſtratui, ſecundùm H. Vel ibi, quæ ſunt minùs ingentij, non metit: & illas poterat indiſtinctè delegare. Sed hodie, d & impedimentalis nõ vt dic. Vel die cauſas pecuniarias vltra trecentos ſolidos eſſe mediat, ſed in cauſis minùs importij idem eſt, quòd in mero. & prædicte peccatoriæ ad cognitionem tantùm. & ſic tri audiuntur *Lib. vic. eadẽ, ad hoc.* 3. Item maxime: & hæ non delegat niſi in caſu cùm abeſt, non & aliàs impediatur, præſens etiam ob neceſſitates publicas: & tunc ad cognitionem vt *hoc l. & ſ. de offic. eius cui man. eſt iuriſd. l.* 3. Sic ergo in maximis cauſis, & in minimis nihil mutatur hodie ſed in mediis tantùm, vt dictum eſt. & ſic ſunt hodie etiam tria genera cauſarum licèt P. diuerſit eſſe tantùm duo.

3. ¶ Alij ſic dicunt tria ſunt genera cauſarum. Maxima: & tunc idem quod nos. Item Media: & tunc cognoſcere, & delegare poſſunt. Item Minima, quas cognoſcere non poterant, ſed tantùm delegare: ¶ quod eũm eſſet inæquale, hæc ſunt emendanda, ſecundùm nos. A C C V R S.

b ¶ *Quòd*, pro quia.

c ¶ *Cognoſcere*, propter factũ impedimentum.

ANDREAS. Etiam propter priuatas occup. C Y N A C.

d ¶ *Accedat*, aliàs *accedatalis*, *ante hanc*. Lante legem illam.

e ¶ *Metuitudinem*, vel quia contigit eos abeſſe.

f ¶ *Non permittit*. ſcil. de hac, quia villa erant negotia, ſecundùm quoſdam: quod non placet, cùm non inueniam eos antiquitùs de his non poſſe cognoſcere, nec debere eos cognoſcere: imò delegatur huiuſmodi vt ¶ *vnd. l. fin.* Sed dic, non poſſunt cognoſcere propter occupationes publicas, vel propter cauſarum multitudinem, vel aliud iuſtum impedimentum: vt *in authent. vt defunct. ſim. ſa. ſ. illud. coll. vi. & de iudi. ſ. j. coll. vij.* & tunc poſſunt delegare: ſed ſi non habent tale impedimentum, non poſſunt: vt hic ſubiicit. ſed olim etiam fine cauſa poterant delegare: ſed principium contradicit ſibi. Reſpond. *ſed* primò exponẽ, non poſſunt qualibet etiam villa. A C C V R S.

Codex.

g ¶ *Ex officio*. Ex ordine. C Y N A C. putà ex lege, vel ſenatuſconſultorum *ſ. de offic. eius cui man. eſt iuriſd. l. j.* Dic ergo, ſolebant, & debebant, niſi in caſibi tunc ad cognitionem vt *d. dicitur. & ſ. de offic. proc. vel l. aliquando & l. ſeq.* A C C V R S.

h ¶ *In præſidum*. nomen generale eſt pro quolibet ordinario habente imperium: *ſ. de offic. præſid. l. j.* A C C V R S.

i ¶ *Diminuta*. ſed zotica: quali *diceres*, hoc dicimus nõ detrahendo a honori præſidis, ſed augendo eum. A C C V R S.

k ¶ *Dum tamen*, &c cõtinua. *dicit* ibi, *quòd non ita*, &c. maximas non poſſe delegari, niſi abſentem *tamen*. &c. nec illis enim dixiſſet, *ſed & de ingenuitate*, &c. nam & iſtæ ſunt de maximis. In his ergo, vt in aliis in caſu delegat ad cognitionem, non ad definitionem: vt *dic.* 2. Vel referas ad id, quod ſuprà dictum eſt de mediis, *Iudices datiõ habeant poteſtatem*: vt ſic illud recipiat iſtam determinationem: & illam, *quod non ita accipi*, &c, ſed hodie etiam definitionem videtur poſſe committere in cauſa ſtatus: vt *in authent. de eccl. §. prohibemus. col. ix.* n ¶ *De ingenuitate* vide ſcripta *ad leg. c. §. de reb. cred.* C Y N A C.

l ¶ *Diuidimus*. ſc. tantùm, & non delegant vt *l. ne de ſta. defunct. ſi pacem, & ſ. cùi cauſa ſta. l. antedictum. & aſſ. ſi de iudi. l. de qua re. & de arbi. l. non dubitatur. & de offic.*

¶ Sed contrà, ¶ *de ordine iudic. l. j.* Sed ibi non loquitur de præſide prouinciæ, *ſed* alio minorem generale o nomen.

o Præſidis nomen generale.

p Pupilli ſi-mere ad diſtinguere quæſtio ſtatum.

¶ Solebat ſcribi *gloſſ. hunc* locum *ſuper* ſcribi *præſidium* vt *ſic* ait *Bal. ſcribi præſidium*, in contrarium *ad hanc legem* C Y N.

b Delegare cauſas, an & quæ. iudices poſſint.

c Cauſarum genera trium erant ge-nera.

d Medie cauſe an qua in-re magiſtratus competerit, an que minus imperij, an pecuniarie.

e Pecuniarie cauſe vltra trecentos ſolidos non ſunt delegande, an & quemadmodum hodie delegate ſint. vide Glo. & quæ ad eam ſcripſi. ſ. j. in verſi. attamen, in fin. & in verſi. ſimilem rationem.

f Controuerſia circa Rubr. & Salyeri.

g Delegare quibus in caſu & iudex poſſit.

PLacet, vt iudicibus (ſi quos gravitas tua diſce-

480/C.IV.K.5-4, 585-586
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVI PRO SVA IVRISDICTIONE iudices dare, darive possunt.

TITVLVS IV.

DE iudicibus pedaneis id additur hoc titulo, vt in eandem iudicem pedaneum dare possit, cuius de re vel de qua agitur, & inter eas personas, ad quas ea res pertinet, iurisdictio est. Iudicem igitur pedaneum vtri dorum, aliam iudicem dare non potest, quia eius rei, in quam datus est, notionem, non iurisdictionem habet. nisi sit datus à Principe. Hic enim aliam iudicem dare in eadem causa potest. l. à iudice. l. de iud. & ab eo, quem dederit, appellare ipse non prohibet. Ex quo efficitur, iudicem delegatum à Principe habere iurisdictionem. Iudicis enim dandi licentia pars est iurisdictionis verbum, vt in hoc titulo significatur hoc verbo, pro sua iurisdictione, id est, pro modo iurisdictionis sue. ergo & arrestatorum sententia habet, item & adiectus habent: vt Nouell. 20. & appellationem propriam à pendit. l. de fruct. & lit. exp. Quod addiderint in tit. dariue, in id dicam ex conditione huius tituli, iudicem non posse dari eum, quem dat is, qui iurisdictionem non habet, & ex titulo sequenti, non posse dari in re propria. CYRAC.

Non potest delegari causa, quae ad iurisdictionem delegantis non pertinet: & ille, cui delegatur, debet esse de iurisdictione delegantis. Item cum delegatus Principis subdelegat, approbatur ad ipsum. BALD.

1. Impp. THEODOSIVS, & VALENTINIANVS AA. Cyro P. P.

IN causarum delegationibus illud conſultiſſimè præcipimus obſeruari, vt ita valeant, ſi ad iurisdictionem [c] pertineant [d] delegantis. Quòd ſi quis aliene iurisdictionis causam crediderit delegandam [a], nec præcepto cognitorem [f] dacum [f] patientiam [g] † accommodare [a] cenſemus. Et ſi contra leges [h] obtemperauerit delegantí, omnia, quæ ab eo delegatione gerentur, ita pro infectis habeti præcipimus, ac ſi ipſi, qui delegauerant, aliene iurisdictionis iudices [i] refediſſent [k]: vt ne appellandi quidem neceſſitas vllis aduerſus eas ſententias imponatur. Hæc teneant, niſi iudices à nobis ſpecialiter [l] delegantibus dati, aliis cauſas delegauerint [m] iudicandas [n]. nam [o] his delegantibus, nullo perſonarum, cauſarúmve habito tractatu, appellationum ad eos [p] iure iudicia remeabunt. Dat. XIII. Kalend. Ianuar. Valentiniano A. & Anatolio Coss.

NE QVIS IN SVA CAVSA iudicet, vel ius ſibi dicat.

TITVLVS V.

REx index dari nemo in re ſua poteſt, inò nec fieri: l. 19. ff. de iud. *ne malè quidem ius dicere ſibi*: l. 1. ff. quod leg. l. extat. ff. de eo quod mer. cau. l. hic in delegato à Principe ad vnam, ibi à præſide ad vniuerſitatem cauſarum. ſed hoc videtur hodie hîc corrigi per l. 3. *de appell. I præſertim. & hoc ſi appellatio.* vſque in finem legis. Vel dicit, ibi in *I. præſertim.* ab ipſo delegato Principis appellabatur, hîc à delegato delegati.

¶ Item ſecundùm eandem literam, *ad mer.* eſt contrà, *l. de in. ff.* Solu. vt dic.

ADDITIO. Aduertas, quòd de iure canonico ſi delegatus contrahit in rerum vices ſuas, tunc à ſubdelegato appellatur ad primum delegantem. Si verò referendo ſibi aliquid delegatus, appellatur ad eum, vt *in c. ſuper quæſtionum. §. porrò. eod. de officio deleg.*

480/C.IV.K.5-4, 587-588
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Generali.] Caius. Ne quis in sua causa sit iudex, vel ius sibi dicat, prohibet Imperator & in * rubro, & in nigro.
¶ Et quod dicit, quòd nullus sit iudex, intelligo in iudicatorio, vel petitorio: vel non sit iudex, definiendo: vel ius sibi dicat, vtiam interloquendo: vel sit iudex in iudicando, & ius sibi dicat in eo quod iurisdictionis. ff. de iurisd. Iudicat iudex, vel arbiter datus, recepisse, hic dicit magistratus: omnes in re aliena. Testamentum quoque dicit quis quasi in re aliena, non in re propria: quod etiam in confirmationibus locum habet saluis additionum cautelis, ff. adhibentur l. 9. ff. de testi. Medie temporum est, vt & in sua causa iudicet, etiam de summis Iudicialiis agitur, cum sit ius in re alterius sibi dicat, & de iurisdictione sua agatur. l. 5. ff. de iud. Cuiac.

Nemo est iudex in causa propria. Bald. & Salyc.

1. *Imppp.* Valens, Gratianus, & Valentinianus aaa. *ad Graecchi.* p.p. †
Generali a * lege decernimus, neminem ß sibi esse iudicem b, vel ius sibi dicere debere c. In re enim propria iniquum admodùm d est, alicui licentiam tribuere sententiæ e ſ. Dat. Kal. Decembr. Valente VI. & Valentiniano * II. AA. Coss.

QVI LEGITIMAM PERSONAM [standi †]in iudicio habeant, vel non.

Titvlvs VI.

Primodendum non valet sententia, quam dicit is, qui ad hoc datus est Iudex: vt nec qua in pupillum, vel adulescentem dicta est, absente tutore, vel curatore. l. 1. & 2. hoc tit. l. 3. ff. d. adu. rem iud. l. 11. ſ. qui dare tut. Lactz. §. vlt. ff. de re iud. quod Iudex decimat etiam in causis criminalibus: l. 4. ſ. de testi. præt. Nam vt legitimum Iudicem, ita legitimum litigatorem esse oportet, & legitimum litigatore non est minor indefensus: l. 1. Cod. Theod. de dec. vel ed. ex [propter quam in l. 4. eod. addunt. inter latos, legitimâque personas idemque dicitur de Republica indefensa: l. 1. ſ. de iure reip. & generaliter legitimus litigator, qui non potest non in iudicium deducere, & componere nec filiifamilias sine voluntate patris: l. vlt. ſ. succedimus. ſ. de bon. quæ lib. aut simul est ad litigandum idoneus persona, quia nec personam habere intelligitur: l. 4. ſ. de obl. qui pact. Ideoque & seq. ff. de iud. & Noutll. Valentinianæ de competi. & hoc est, quod dicitur, cum furiosi non esse obligationem. Innocio nec possis obligari sine tutoris auctoritate: l. 1. ſ. de pact. Inq. coll. & tamen admittit in criminali iudicio, sicut etiam minor in re administrandæ, vtiam sine tutore, aut curatore. Recipiunt etiam causa munera, id est, respondendi possessorii: l. 8. ſ. fi per vim, vel alio modo. l. 4. Cod. Theod. vide vi. l. vlt. hoc tit. In qua etiam administrem pupillum sine tutore, & adulescentem sine curatore, reformata tamen proprietatis additione secunda, qua petitionis verbo significatur: d. l. vlt. Mattheus, legitimusque procurator. Cuiac.

Sententia lata contra pupillum indefensum, ipso iure non tenet. Bald.

1. *Imp.* Gordianus a. *Candido.*

Si tuis essès pupillaris ætatis, sine tutoris auctoritate cum aduersario tuo cõstitisses * * præses prouinciæ aduersus te † pronunciauerit: minimè auctoritate iudicati nititur, quod statutum est. Dat. Id. Decembr. Gordiano A. & Auiola Coss.

Pupillus cum auctoritate tutoris, & adulsus cum auctoritate curatoris recte possunt agere, & conuenire. Bald.

11. *Imp.* Diocletianvs, & Maximianvs aa. & cc. *Gamacho.*

In rebus, quæ priuati ſ iudicij quæstionem habent, sicut pupillus, tutore auctore, & agere, & conueniri potest: ita adulsus h curatore conuentione, litem & intendere, & excipere debet. Dat. IX. Kal. Ianuar. CC. Coss.

Minor potest mouere possessorium: sed non potest mouere petitorium: nec sibi moueri sine auctoritate tutoris, vel curatoris. Bald.

111. *Imp.* Honorivs, & Theodosivs aa. *Iuliano proconsuli Africæ.* †

Momentanea i * possessionis actio k exerceri potest per quamcumque † personam. Sub colore autem adipiscendæ vel alia pro possessione competens: vt dixi. Et nota, * actio quis non sc., ſ conueniatur pupillus. Alij idem, ß conueniatur. Accvsl.
¶ *Per quamcumque.* id est, quælibet persona nomine suo agere potest, etiam pupillus, & seruus in ſ recuperanda, vel retinenda, non sic in adipiscenda: vt ſ. ſ. per eum vel alio modo. l. 3. & hic est primus casus huius legis. Si tamen pupillus sucumbens in possessorio obtinendo pedaneum agere velit de proprietate, non potest, vt alter teneatur ei respondere sub colore quæstionis de possessione. Maximè autem idcò fabiangit, quia si de possessione egisset pupillus cum tutore, & idem vellet de proprietate agere sine tutore, idem esset, vt non administretur. & hic est casus secundus. Sed ſ pupillus

480/C.IV.K.5-4, 589-590
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

obtinuit in poſſeſſorio, & octouenarius in petitorio ſint natus, non valet fementia. & hic eſt tertius. & ſic ſunt caſus tres ſecundùm Azo.

2. ¶ Alij intelligunt eorum legem, cùm pupillus agit nomine alterius de momentaria poſſeſſione, & ipſa idem vult agere de proprietate. Vel oeconomiatur, & eadem datur reſpondenda. & ſimiliter ſunt tres caſus, qui non placent.

3. ¶ Alijſic. Et dicunt, quòd tota lex duos tãtùm ponit caſus: primus vſque illuc, *ſed nobis*, &c. & ſit non mutatur prima poſitio. Secundus ab inde vſque illuc, *nihil autem*, &c. & quod ſubiicit, *nihil autem*, &c. eſt expoſitio ſecundi. & ſecundùm hoc dicas, *adipiſcitur*, id eſt, adeptus eſt, *alteri*, id eſt, minori. Sed ſecundùm non *adipiſcenda*, proprie poniturde *alteri*, id eſt, aduerſario minoris, qui eſt maior. poſſet etiam dici quatuor caſus, vt vnus aſſumatur in illa diſtinctione, maximè, alij tres non inuenirur.

a ¶ *Obreptitia*. putà quia volebat intendere rei vindicationem, & de proprietate iſte minor probaret.

b ¶ *Petitio*. quam aduerſarius fecit de reconuentione, ſiue proprietate.

c ¶ *Indebitum*. id eſt, indebitum: vt in poſſeſſorio. nam idem & ſi inconuenienter tenet in poſſeſſorio, vt modò dixi. & ad hoc ¶ *qui dat*, &c. in vniuerſo.

d ¶ *Turpium*. ſc. vocale poſſeſſorij, & petitorij quod pars eius, & poſſeſſorium fuit ſtritum, in quo ſuccubuit.

e ¶ *Circa minorem*. id eſt, vult aduerſarius obrepere contra pupillum, & de proprietate litigare & hic vltimus non variatur.

f ¶ *Cuſtodiri*. ſc. peruerſit nam & minor poteſt conuenirí cum auctoritate tutoris: *ff. de admi. tuto. l. j. §. ſubſcit.*

¶ Item ex eo, quod dicit, obreptitia petitio dicit obeſſe non debet. Not. arg. quòd teſtes* in cauſa poſſeſſorij non ſunt interrogandi de proprietate. Vel ſi interrogentur, nihil in eo dictum eorum probat: ſic & *ff. de pœn. hom. ſi quis ſibi. §. fin. in fine ff. de iuriſdict. l. ſi duo patroni. §. 9. & l. eum qui. circa princip.*

† *quidem.*

† *Contra. glo. vnica circa fin. in verſic. ad ſy reuo. in t. c. ſecu. de libel. oblat.*

a *Teſtes in cauſa poſſeſſorij ſimul ad finē interrogãdi de proprietate: vel ſi interrogentur, eorum dictum non probat.*

b *Iacobus Card. de Puteo in conſil. ſpecioſo, incipit, Ego, num. 8. Bertaz. decis. 155. addit Zoduanus in l. diffamari. cod. de ingen. manu.*

VT NEMO INVITVS AGERE, VEL accuſare cogatur.

TITVLVS VII.

Antoninus has regula adhibet in Nouel. 115. qui poſt litem conteſtatã conuenit non debere ſe compelli ad litem proſequendam. Abutitur eadem, ſi diuersa non poſſe adhuc agere eum, cum quo agit, vt is agat cum alio ſua abſente. Nec enim pugnat cum l. Iuliani. §. penult. ff. de act. empt. l. cùm in plures. §. meſſem. ff. locat. l. ſi tibi. in fin. ff. de opt. leg. l. ſi ſic legatum. §. vlt. ff. de leg. 1. 12. ad l. Rhod. Sententia enim regula hæc eſt non poſſe me inuitum compellere eum, qui in me, vel in alium ſui nomine actio eſt, vt ea actione experiatur, ſi mea non interſit eum alio agi, aut vtile mihi ex nomine actoris ſit: l. 4. §. de vſur. pup. l. 20. §. de pign. Cum inuito quidem agi, ſed inuitum non agere, aut non legitimè agere. Nullo quoque vt alio Athenæ publicè conſtituit accuſatores, niſi volentarios in criminibus hæc cauſa. CYAC.

1. Imp. DIOCLETIANVS A. Cameriæ.

INuitus † agere, vel accuſare nemo cogatur *. Dat. Id. Octobris, Carino II. & Numeriano Coss.

1. Item adminiſtratores ciuitatis vel *ff. de adminiſt. & ad ciuitat. peritin. l. 4. §. ſi. & 6.* Item mater: vt ¶ *de leg. here. l. ſciant.* 7. Item ille, qui ſemel actionem propoſuit, nam loquitur hic ciuilis, quando adhuc nullam propoſuit actionem: vt ¶ *quando & quando in duo. auctoruat. qui ſimul.*

¶ Sed ſolet quæri, an Bononienſis poſſit cogi à ſcholari, vt agat contrà ſcholarem, qui in bruis eſt recollatus, cùm forte Bononienſis ſpretat eum conuenire, cùm habeat pedem in ſtipendio. & eſt arg. l. iſta, quòd non poſſit: magis tamen puto iudicem debere ei ſtatuere tempus, intra quod agat: & poſtea eum non audiri arg. ¶ *de reuoc. fur. l. ſi ex ¶ de lege mo. l. alſi ſumari. & ff. de op. leg. l. manicipium. & ff. de ex. his dare. l. ſi. & ff. de bo. auct. iudi. poſſ. l. ſi ſeruus. & ff. de Carb. edict. l. ij. §. duo.*

*Conſtetur legendum, vt in Cod. Theodoſ.

DE ORDINE IVDICIORVM.

TITVLVS VIII.

Plures in vna indicio plures ordinatur quæſtiones, ita plerumque ordinatur iudicium vt diſgregetur vna prius, quàm altera, vel ciuilis quàm criminalis prius, quàm proprietatis. Item ſtatus prius, quàm hereditatis: l. 1. & 2. hoc tit. l. 3. ff. de iud. libet. ¶ de per. hered. Sed in arbitrio iudicis eſt, vel hanc ordinem ſequi, vel vtrumque commiſcere, & cumulare quæſtionem, vel ciuilem, & criminalem. l. penult. hoc tit. & vt ex Symmachi epiſtola dilucidius, poſſeſſorium, & proprietatis cauſam, & in quibuſdam caſibus etiam iudex ciuilem audiendam criminalem. Vel quoniam ¶ ad leg. Iul. de adul. l. 8. ¶ ad leg. Fab. l. 2. Cod. Theod. ad leg. Cornel. de fal. CYAC.

Si pupillo agenti petitione hereditatis contra heredem ſcripturn obijcitur, quòd non eſt filius: iudex debet examinare de principali, & incidentem tamen habet de incidenti pronunciare, ſed ſolùm de principali. Bald. Vel fic: *Si quæſtio ſtatus incidit quæ ſtatus bonorum, de ea plenè cognoſcitur, licèt iudex alias cognitionem de ſtatu non habeat, ſed de principali tantùm expreſſim pronunciatur.* S. ALYCET.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Marcellinæ*, † & *alijs.*

† *Legendum, Marcellum, & alias ita emendatur tenores libj de quo hic agitur. Cuiac.*

APre * præſidem prouinciæ, & ruptum eſſe teſtamentum Fabij præſentis agnatione ᵇ filij dolo

a *Teſtamentum agnatione quomodo rumpatur.*

quis libet. l. ſitus in. §. mutum. dicatur contrarium. Sed ibi agit pupillus. pronunciabit autem tantùm ſuper petitione hereditatis.

b ¶ *Adire.* ô vos tutores poſthumi.

ADDITIO. Vide ad *l. 1. de reb. cred. & l. 16. ¶ de probat.* CYAC.

¶ *Agnatione*, id eſt, * nativitate, quæ rumpit teſtamentum: vt ¶ *de poſth. here. inſtit. vel exhered. l. j. & de his qui contra tab. l. poſthumo.* & agitur petitione hereditatis, ſecundùm 2. Sed ſecundùm eum eſt contrà. ¶ *de Carb. edict. l.* j. vbi dicit eam petitionem hereditatis differri. Sed hîc ſubtradi, ſi impubes, ſili. expediat: quia teſtes poſſunt mori: vt *ff. de Carb. edict. l. ij. §. duo.* Item ſecundùm hanc cauſam ſuper illo verſiculo huius legis, *cauſa ſuper cauſa Romæ*, &c. eſt contrà ¶ *de pœn. here. l. liber.* Sed ibi de ſtatu defuncti, hîc heredis.

¶ Item ſuper eodem eſt contrà *ff. de Carb. edict. l. ij. §. miſſum.* vbi dicit poſſe agi de ſtatu, ſi impubes agat petitione hereditatis. Sed exponc hîc, quòd non poſſit aliàs, quando pupillus petitorio iudicio conueniretur: vt in §. *quia liber. in cod. l. ij.* nam tutor in eius fauorem differtur quæſtio ſtatus per Carbonianum: non quia præſes de libertate cognoſcere non poſſit: vt ¶ *de ſpet. inol. l. vlt.*

480/C.IV.K.5-4, 591-592
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 593-594

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 595-596

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 597-598

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PLVS PETITIONIBVS.

Quia lite contestata plerumque quandoque plus, ideo dicit de hoc in specie, scilicet quando plus petitur in re: nam & aliis modis plus petitur, vt Inst. de actio. § plus autem, de quibus hic tit. non dicit. Adde c. j. cum suis Gloss. extra eod. tit.

O*Diosas.*] Casus. Decem Titio debes. dolo te induxit vt ei alia decem promitteres, & promisisti: & de hoc instrumentum fecisti si te Titius vocauit. & ex petit si ante litem contest. pœnituit[a], de quantitate falsa adiecta, effugiet pœnam[b] plus petentis, quæ est vt triplum soluat damnorum & expensarum quas fecerat reus: vt Inst. de act. § tripli. & hoc in prima. Si autem non pœnituit, sed in lite perseuerauerit, & per testes falsos quantitatẽ adiectam probauit, non solùm à quantitate adiecta, sed à toto cadet debito, si de hoc per testes conuincatur. Si autem cum eo transegit, vel cautione emissa totum debere secundo confessus est, tenebit transactio & confessio. Et quod dicit, de confessionibus, intellige quòd ex cautione extorta facta fuit vna confessio, & ea emissa facta fuit alia.

¶ Not. ex ista Lectura vsurarios qui exigunt promissionem de duplo veræ sortis, & postea totum petunt, vt debeãt cadere, etiã à vera sorte, hoc probato, quòd sit de duplo veræ sortis, quod perpetuò tene menti, secundum Pau. de Cast. hic.

a ¶ *Quantitate.* Idem in alia re: vt *ff. de leg. iij. l. quisquis.*

b ¶ *Exegerit.* certa iudicium inducendo debitorem dolo ad promittendum. *ff. de leg. iij. l. fideicommissa. in princ. & de fur. cor. l. j. §. persuadere.*

c ¶ *Vocauerit.* ex dicta cautione.

d ¶ *Inchoatam.* per lit. contest. c vt *l. l. praes. dictum.*

e ¶ *Dispendio.* f. litis debiti: quia non petere, sed petere velle videtur: vt *ff. eum vacatam habe. l. amplius.*

¶ Et in hoc est arg. contra *ff. de adil. edic. l. quis sit fugitiuus. in princ.* sed in expensis factis propter maiorem petitionem damnatur in triplum: vt *Inst. de act. § tripl.* licèt F. dicerit in simplum.

f ¶ *Arguatur.* per testes: secus si per iuramentum, vel confessionem[a]: vt *ff. de iureiur. l. eum qui. in prin. & l. de noua. pera. anch. contra qui propriam.*

g ¶ *Debito.* in plus ergo punitur quàm deliquerit.

h ¶ *Transactionib.* duos casus excipit, vbi hæc constitutio cessat.

¶ Primus[b] est, si ante sententiam est transactũ super cautione dolosa etiam per dolum, secundum B. vt in fine huius l. *transactionibus*, id est, dolũ esse in transigendo commissum, &c. secus[c] si super re aliàs transigatur per dolum: quia non valet transactio: vt *ff. de condic. indeb. l. in summa. z.* Vel dic cũ transactioñ ita demũ tenere, si fiat bona fide.

¶ Et quòd dicit in fi. *hoc obiicere, &c.* scilicet dolum primò commissum in extorquenda cautione & in plus petitione facta, dolum autem præsentem, i. in transactione commissum, possum obiicere: vt *l. de transact. l. transactione §. & l. sub prætextu instrumenti.*

2. ¶ Secundus, quando post extortam cautionẽ per dolum reus sponte confitetur se totum debere & cautionem fecit ei facit. Nam sicut debitum à sciente solutum non potest repeti, sic cautio[d] vel confessio de indebito exposita reo præiudicat: vt *l. ad leg. Fal. l. fin. & ff. de reg. iur. l. cuius per. & de condict. indeb. l. fideicommissum.* Et simile est *l. quod metus caus. l. ij. & l. de præscr. xxx. an. l. cũ notissimi §. sed & si quis.*

3. Nec ego exigo hic cursum biennij post cautionẽ primã licèt aliàs exigatur propter Velleianũ: vt *l. ad Vell. l. si mulier. §.* quia hic est persona quæ statim potest sibi præiudicare. 4. Alij etiam hic exigunt biennium. sic ergo duo sunt casus qui excipiũtur. 5. Alij faciunt vnũ, & dicunt trãsactionem ex interuallo interueniss̃e, & postea secundã cõfessionem, quæ cõficitur si non actorũ facta transactione: vt *l. de transact. l. transactione §.*

¶ Sed quid si reus absoluitur actore nõ probante de adiectione falsæ quantitatis, nec cõfitetur de indebito, nec reo probare doli cessit, adhuc habet[e] locũ hæc lex, vt debito careat.

i ¶ *Hoc obiicere.* i. dolũ cõmissũ super lite maiori quantitate exposita.

Qui † verò hereditarias res petunt, aut rationes tutelæ aut curæ exigunt, & qui contra minores aut maiores de negotiis gestis, seu de gestu intendunt, aut deposita ab aliis data exigunt, vt eorum qui deposuerunt, successores facti, nihil ex plus petitione damnificentur, veluti qui iustam habeant ignorantiæ causam. Tunc verò qui plus petit damnificetur, quando manifestè conuictus fuerit per auaritiam delinquere. Si verò † qui minus quàm vere sit, taxauerit suam litem, ne ad hoc respiciat iudex, sed in veram quantitatem * calculum ferat.

Sequitur aliud fragmentum Græcum, quod quidem putat doctissimus Cuiacius epitomen esse secundæ constitutionis huius tituli à Iustiniano factæ, & superiores duas in vnam Zenonis confundi, ego verò sequens fragmentum existimo esse vltimam partem secundæ §. superioris Iustinianeæ constitutionis, manet verò ipsa Iustiniani integra constitutione quam ex Græco olim versam in vetusto Codice membraneo reperi, quam & post subieciam.

[illegible Greek text]

SI quis actor in misso à se libello maiore quantitate inserta, maioris damni causa fuerit ei quem in ius prouocat, in triplum reddat damnum, quod propter eum passus fuerit aduersarius. vera autẽ quantitas actionis intelligitur, in quam iudex tulerit sententiam.

Sequitur nunc vera superior Iustiniani constitutio Latinè olim conuersa, & in codice peruetusto à me inuenta. Const.

Imp. Ivstinian. *A.* **.

ZEnonis diuæ memoriæ vestigiis insistentes, præsenti lege decernimus, vt quicumque ante tempus debitum exegerit, tanto tempore vltra constitutum tempus manifesta plus petitione, sine vsurarum acceptione expectet, nec tunc agere antè possit, quàm omnia damna parti diuersæ restituat. Tutores vel curatores talia perpetrantes, ipsi damnabuntur. exceptis his qui res hereditarias petunt, aut rationes tutelæ vel curæ, siue negotiorum gestorum agunt contra minores seu maiores, vel qui depositum repetunt quasi ex successione. Qui autem minus petit in iudicio, in nullo læditur. Si quis verò maiorem quàm sibi debetur, quantitatem in libello conuentionis inseruerit, in triplum parti diuersæ relinquere compellatur, quicquid ex hac causa sportularum nomine executoribus amplius dedit.

Si cautio est per dolum extorta in maiori summa, sequitur petitio, ante litem contestatam est locus pœnitentiæ, postea non, per transactionem verò & confessionem sponte subsecutam purgatur dolus retro commissus, & cessat pœna huius l. Bald. *Vel sic: Qui per dolum cautionem pluris exigit: & plus petit, litem contestando debitum perdit, nisi transactio vel secunda cautio interuenerit.* Pavl.

1. *Imp.* Ivstinian. *A.* Ioanni *P. P.*

ODiosas contrahentium calliditates amputare properantes censemus, vt si quis certa quantitate[a] sibimet debita super ampliore pecunia per dolum & machinationem cautionem exegerit[b], & ad iudicium debitorem vocauerit[c]: si quidem ante inchoatam[d] litem calliditatis eum pœniteat †, & debiti veram quantitatem confessus fuerit: nullo eum dispendio[e] prægrauari. Sin autem liti præbuit exordium, & in certaminibus negotij permanens arguatur[f] de adiecta falsa quantitate: non solùm ea, sed etiam toto debito[g] eum fraudari: transactionibus[h] scilicet & secundis confessionibus, siue insinuatæ sint, siue non, etiam in hoc casu suam obtinentibus firmitatem. Talibus etenim cautionibus hoc obiicere[i] non oportet. Dat. XV. Kalend. Nouembr. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

DE DILATIONIBVS.

Titvlvs XI.

POst litem contestatam aut etiam in lite ipsa contestanda superueniente petuntur à iudice dilationes instrumentorum aut personarum exhibendarum gratia informandi iudicis, instruenda intentionis suæ gratia, vt ex prouincia euoce-

DE DILATIONIBVS.[f]

Quia dilationes in iudiciis petuntur: ideo de eis post iudicia ponit.

Quoniam

Marginal notes:

† qui in alterius. ff. de reg. iur. l. ... sane tam. & Inst. de actio.

† l. si minor. Iudic. de actio.

* sententiam.

a Pœnitere interdum licet.

b Pœna plus petentis pœnitentis tenetur triplum damnorum & expensarum à seo factorum consecuti, vel debiti amissio.

Id est, causa fuerit vt executores litium ampliorẽ summam sportularum nomine exigerent. Inst. de act. §. tripli.

: Et sic ante litem contest. potest pœnitere & conuenit. ex causam cum Gloss. cit. vt sit causa.

a Plus petens si non cõuincitur, sed post litem contestatam confitetur se plus petere, non punitur pœna plus petentis.

b Transactio dolose inita super dolo, est valida.

c Transigens super dolo & debitore diffe..., prior transactio permissa, et non prodesset.

d Confessio de indebito confitenti præiudicat.

† v. Socinum Regula 49.

e hac parte Bart. hic. Glos. improbat.

f Dilationum alia expectatoria, alia dilatoria ad compurgandum, alia ad probandum, alia ad agendum, alia ad reprobandum, v. plura de dilationibus apud Lanfrancum in pract. tit. de dilationibus. Menochium de arb. iud. 1. casu 7 2. vbi multa de dilationibus, eorum prorogatione & coarctatione.

480/C.IV.K.5-4, 599-600
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quotiens.] CASVS. Si alteruter pars litigantium ad probandum sedem vel instrumenta, ad instructionem dilationem sibi concedi à iudice postulauerit, quæ tam debeat, quam rite diffinguitur aut instrumenta sunt in eadem prouincia [a] in qua lis est, aut in contiguentibus prouinciis, aut vltra mare, pro

a Instrumentorum legitime significatio.

b Hîc considerandum est, quo tempore dilationem petens debeat probare. Primò vt considerentur diffentia loci, vt hîc. secundò vt tales qualitates, quibus probatio debet relevari, ponantur. Tertiò vt probatio fiat, an non. Et ad primum, de quo nunc. Tertiò vt considerentur qualitates personarum. Item requiritur vt probetur à petente periculum allatio. vt hîc. Et secundò de quatuor requisitis pro dilatione. adde Landrecum in prax. cap. 12. num. 4.

c Dilatio data propter absentiam iudicis, hoc refert tractatus elegantem questionem, qui allegatur per Tiraquellum tract. de pœna conjugali, quæst. 22. præsertim n. 63. & 67. & sequentibus. vbi tamen dilatio data propter absentiam iudicis, non videtur esse perpetua, sed finita, quando iudex redit. Landrecum in prax. cap. 12. num. 4.

d Dilatio data propter absentiam iudicis, hoc refert tractatus elegantem questionem, qui allegatur per Tiraquellum tract. de pœna conjugali, quæst. 22. præsertim n. 63. & 67. & sequentibus. vbi tamen dilatio data propter absentiam iudicis, non videtur esse perpetua, sed finita, quando iudex redit. Landrecum in prax. cap. 12. num. 4.

e Dilatio data propter absentiam iudicis, hoc refert tractatus elegantem questionem, qui allegatur per Tiraquellum tract. de pœna conjugali, quæst. 22. præsertim n. 63. & 67. & sequentibus. vbi tamen dilatio data propter absentiam iudicis, non videtur esse perpetua, sed finita, quando iudex redit. Landrecum in prax. cap. 12. num. 4.

f Ibi loquitur de dilatione hac expetitur, hic de peremptoria.

g Cui tempori spatio conceditur.

h Hîc nobis tion loquitur de dilatione hac allegatione, hac de peremptoria.

i Dilationes sunt temporis de tempore concedendæ, nisi ex causa.

k Dilatio non plus vltra facit.

affirmatur. Largentarium ff. de iud. decernuntur causa cognita per tribunali, quod iudicia fiebat legitimum est l. 4. hoc tit. & secundum eodem præscriptum statimus D. Marci, si petatur ex prouincia vbi lis agitur, breuiores quidem sint ex contiguis prouincia, & conterminibus prouincia breuiores quidem vltra marinis. l. vlt. hoc tit. l. 3. Cod. Th. de in ff. l. 17. C. Th. de per. vltra dat. l. 41. & 63. Cod. Th. de appell. Notandum in consistoria principis dilationes non dari. l. 5. hoc tit. quia scilicet impetrati ad cognitionem principis modum dilationis breui non admittuntur. L. 1. ff. de relat. & ita apud Iudicium Imp. vt Iudex refert auctoritate sibi à principe vel Imperatore vt vir egregius viuendi. li. 3. vel & alibi eadem ratione dilatio danda non est vt l. 2. hoc tit. tradunt rem ad incongruum iudicem ex rescripto principis. Dilatio est probatio diei. CYAC.

Dilatio prohiberia danda est & moderanda secundum literam dissentiam: nec est in perfidiæ iudicis dare vel denegare: & regulariter non datur, nisi semel. b. d. secundum IAC. BVT. & BALD.

1. *Imp.* DIOCL. & MAXIMIAN. *AA. & CC. Hermog.*

Quoniam plerique eruditi, vt iudex instrumentorum [a] vel personarum gratia dilationem dare rerum [b] necessitate cogatur: spacium institutionis exhibendæ postulatum dari conuenit. Quod hac ratione arbitramur esse moderandum [†], vt si ex ea prouincia vbi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius, quàm tres menses indulgeantur, si verò ex continentibus [c] prouinciis, sex menses [d] custodiri iusticiæ est. In transmarina autem dilatione nouæ mensis [e] computari oportebit. Quod ita constitutum iudicantes sentire debebunt, vt hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ [f] dilationis arbitrium, sed eandem dilationem si rerum vrgentissima ratio flagitauerit [g.] & necessitas desideraræ instructionis exegerit, non facilè [h] amplius [i] quàm semel, nec vlla tergendi arte scidit, esse tribuendam. Dat. XV. Kal. April. CC. Coss.

Impetrans rescriptum, non debet habere dilationem ad prædicendum rescriptum: sed adueritarius eius debet habere dilationem ad contradicendum & ad impugnandum. b. d. BALD.

11. *Imp.* CONSTANTIN. *a. ad Tyrum Vicarium.*

Si quando quis rescriptum [k] ad extraordinarium [l] * iudicem portauerit: dilatio [l] ei penitus denegandæ est. Illi autem qui in iudicium vocatur, danda [m] est ad improbanda † precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes *: quorum instructos esse non potuit qui præter fidem [n] ad alterum iudicium trahitur. Dat. II. Non. Mart. Volusiano & Anniano Coss.

IN AVTHENTIC. DE exhib. & introdu. reis. §. 3. collat. v. conf. vs. Nouell. 3 3. c. 1.

Non debet quis trahi ad extraordinarium iudicem, nisi prius alter satisfecerit secundum huius authen. formam. b. d. tamen ista forma non seruatur de consuetudine. BALD. Vel sic: *Reus non cogitur sub iudice delegato respondere, nisi prius alter satisfaciat de lite exequenda, & de expensis refundendis si succumbat in causa: & aliter non veniente, reus absolutus ab observantia iudicis.* SALIC.

Quod fieri ? † non debet nisi actor satisfecerit, certam promittens quantitatem [q] de datorum si litem non exequatur, aut [r] exequens non vincat causam. Si igitur post tempus à se constitutum intra decem dies reo præfesse non occurrat [s]: dimittatur [t] reus exacto eo quod promissum est, & si quid citrà item plus impendisse cum taxatione [u] iudicis iuratorii.

l ¶ *Dilatio* scilicet [a] ad probandum [b] quòd veritate expressa impetrauit rescriptum, quod prima facie videbatur subspectum.

m ¶ *Danda.* quæ actor vti petit vt l. *de rem. in iurg. resti. 1. secunda.*

n ¶ *Pro testes.* ad reprobandum rescriptum.

o ¶ *Præter hæc. vt ff. de excepr. dotis. pueri. §. fi.*

¶ Sed videtur hodie nõ teneri rescriptum [c] sed in prouincia eadem negotium terminandum: vt *infrà vbi de cri. agi oper. authen.* quæ in prouincia. quæ est contra. Sol. vt ibi.

Quod fieri.] CASVS. Dicitur in l. C. quod non potest conuenti per rescriptum impetratum ad aliam iudicem. Hæc aucton. dicit quòd hoc non est faciendum, nisi prius actor satisfecerit & promiserit centum quantitatem & litem eam exequatur, aut exequens non vincat. Secundò dicit quòd actio debet intra decem dies compatere: aliàs dimittetur reus, & exigetur ab actore quod ipse petenti sit in superiore satisfiat.

p ¶ *Quod fieri.* hæc aucton. non bene aptatur ad l. C. prout ibi, eam posuit. [d] Nam intuitur secundum eum quòd rescriptum non teneat nisi præfata satisfactio nec quod fallum est. imò teneat. 2. Dic ergo *quod fieri.* scilicet vt exigatur reus respondere sub examen iudice per rescriptum *ff. de iur.* vt probatur *in aut.* §. *fin.* & §. 3.

q ¶ *Quantitatem.* quid [e] statuat iudex suo arbitrio et eadem authent. dici videtur. non tamen aperta delegatus, an delegans: sed puto quòd delegatus sui causa est committitur. nam & ea sit. ne quibus. *Ben. ff. de iurisd. ome. iu. l. q.*

r ¶ *Aut.* pro [f] & Nam 6 non exequendo vinceret causam, quod fieri

a Hanc Cinflam reprobat Cabrerius.

b Probationes & productiones rei fieri possunt non dein ad id dilatæ sit.

c Cod. Theo. l. 3. tit. 1. in fin.

* Delegatus citatio extraordinaria.

† de C. Theo.

d Ad arbitrium iudicis referri videtur vbi certa quantitas legi non expressa.

e Conuen. iij. c. vij. §. quod si. ff. de iud. Secus de re quæ vi mobilis fuit. & v. Sarmentum Regula 11. qui incipit, Absolutus prudentia.

f Aut. pro & Nam.

g Expedi. adhuc prædicti ergo absolutus ab obseruantia iudicis.

h Ab obseruantia iudicis absolutus est si ipse non est in culpa causa.

Mar.

Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 601-602

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 603-604

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nec de statu.] CAROL. Statu quæstionem eadem mouisti. interrogationem tuam nisi per instrumenta quæ erant vltra mare, probare non potuisti : & dilationem vltra nouem mensis postulasti. an data sit, quæritur? & ipsum, quòd non soliùm in mercibus causis, sed nec in causa status vel patrimonij concedenda est.

a ¶ Coniungenda sunt huic legi *l. pen. infr. de rescin. vend. & l. pen. infr. de quæst.* cuius ex his emendanda est (subscriptio. CYAC.

b Dilationes legales in certa forma & patrimonij iudex potest prorogare.

c ¶ *Egredi.* nisi a iusta causa videatur iudici faciendum *dando nouam* : vt *l. fin. Locatione.*

Feria sunt duplices.

DE FERIIS.

Dixit de dilationibus datis à Iudice : nunc de datis à lege, de quibus dixit quòd alia sunt feriatæ, vt dies festiui, & similes mensium vt *l. 10. l. 8. & l. ornatus ij. Alia repentinæ* : vt quia *filius nascitur principi* : vt *l. 10. l. 3.* nullo. & in *l. fin. & in capitulo fi aliquod tempus, pari modo similes sunt.* Item *ad litis contestationem ea fuerit restituitur* : sed non *sic in feriatis* : vt *l. 11.* quibus cau. *maio. l. 8.* sed & *l. 5. §. 6* feriæ. & *l. 1. §. fin.* pura.

Quoniam consulis.] CASTR. An in causa appell. exercendæ & interponendæ similis sit obseruantia repentinarum & solemnium feriarum, quæritur? Resp. quòd sicut appellatur intra decem dies in solemnibus, sic in repentinis : neque deducuntur tales feriæ à temporibus statutis ad appellandum, nec à temporibus excercendarum appellationum, diebus tamen feriatis non exercentur.

b Feriarum solemnium & repentinarum differentia, & quæ in vtraque exercitatio permissa.

c Appellationes etiam de feriatis. vt hic. adde *cap. rep. Extra. de appell.* & Abbas in *c. vlt. de feria. Anchon. conf. 320.* Romanus *cons. 200. decis. ad Rot. cons. 1. in fin. Cuiac. lib. de diuers. temporib. c. 21.* an hæc edita legi Regia Thes.

b ¶ Quoniam consulis, Quærebat Veritas an sint aliæ præter solemnes & repentinas feriæ, vt in stellis earum fiat aliqua litis contestatio regulariter, sic & in tempore faciendæ, & in tempore exercendæ appellationis effet feriatis obseruanda in verisque. Vel die, *an similis sit obseruantia à nobis adiiciendarum feriarum*, &c. Sup. plc & solemnium. quod dicas quod feriatur in solemnibus circa appellationem, feriatur etiam in repentinis. & cadit est quæstio propter verbi, quoque. Sed non aperit quæstionem inquirendo, sed Imperator aperit respondendo, & respondet quòd fierit ecce appellatur † & in repentinis pure feriarum solemnium : vt in *authent. de appell. & intra quæ tem. in præsig. collat. iij. & §. quando appellandum fit. l. 5. §. fin.* &c ergo & in tempore feriarum repentinarum vt possit quis appellare per legem illam. Item tempore feriarum solemnium non exercetur a causa appellationis, sed tamen tempora fatalium currunt vt *l. 2. comm. j. & l. de temp. appel. l. 4. §. penult. & l. vlt. l. fin. §. feria.* sic ergo fit in repentinis, vt tunc non exerceatur causa appellationis, sed tempora currant

a Feria silentium in contrahendi positi vbi vere obligatorium.

VII. *Impp.* ARCAD. & HONOR. AA. *Messalæ* P. P.

NEc de statu a * ac patrimonio litigantibus in transmarina etiam dilatione mensium nouem sparsa egredi b cõcedatur. Dat. VI. Kal. Decembr. [Eutropio &] Theodoro VI. Coss.

DE FERIIS.

TITVLVS XII.

VT intra tempora data dilationis cessant partes iudicis. l. 3. Tit. proxim. Ita intra tempora feriarum. Nam & feria nihil aliud sunt quàm dilationes iudiciorum & litium cessium. Vel dies quieti à litibus, iudiciis, pace, vt Papinianus de feriis ait. Et pacem piget animum habet. Vel tempus motum à iudicio quod & in feriis imprendo, vt Cicero scribit 2. de Diuin. nominatim adiiciebatur, festiuos vt esset litibus & iurgiis abstinerent. Ex his alia sunt solennes, vt dies cultui diuino dedicati, vt missæ & vindemiæ, quibus deputantur mensis dus. l. 4. hoc tit. Alias, vt ab feriarum mitigando & auorum facilius decernendi. Sic legendum, vt ille versus Aristophanis, Mox autumnali redolet vindemia feriæ. Alia sunt repentina, voluit ab re præsenti gestus, qua à sole Imperatore indicuntur, & ab id appellantur imperiales. l. 3. hoc tit. mutato nomine veteri imperatorum qua à Cæs. aut præcrino imperabantur. l. fed & §. 5. feriæ ff. ex quib. caus. ma. Plautus & qua Ierasti dicitur, vt si brèue ipso imperiales, Sic enim Theodosius scribit ad Senatum. No. ne decur. ad fen. dig. sup. Gelo frui vos eandem tempore patimur, ne labore vilemamini seruiendi omnium. Dies feriæ dilationes ipsi, vt d. l. d. feriis iura differri. Veteres vsi præferri dicebant. Lucanus ad Pisonem. & quando iudice sesso, Turbida prolatis tacuerunt iurgia rebus. Porphyrio in Horatium, Solent principes vacationis negotiorum dimittere iurdos, vel feriarios rebus seriis mentis verbum relinquere. Horatius ipse dixit rebus omissis. Cæterum feria dilationes sunt omnium litium. Dilationes superiore titul, omne vel litigiosa, & vicissitudo igitur feriarum & dilationum euidens ratio, cum & in digestis vnus sit titulus de feriis & dilationibus, ne etiam adhibere quod habetur l. 3. §. vlt. quos. feriæ computari consecrarum dilationum temporibus, vt appellationum temporibus in l. 1. hoc tit. CYAC.

Tempore feriarum solennium & repentinarum appellatio potest interponi, sed non interposita exercetur nec propter tales feriæ ipsa facultas prorogatur. BALD. Vel sic. *Appellationis tempora sunt continua, idco in eis computantur feria repentina.* SALYC.

1. *Impp.* CONSTANTIVS & MAXIMIANVS † AA. SEVERVS & MAXIMIAN. *Nobb.* CC. *Veron.*

QVoniam consulis b, an similis obseruatio à nobis adiiciendarum c feriarum, quæ rebus feliciter gestis prouenient, ad appellationum d quoque tempora porrigenda sit, Verine charissime, reliebri placuit experientiæ tuæ, vt in causis prouocationi ingiter & sine addirtamento hausemodi dierum tempora scias seruari debere, & suprædictorum dierum [obseruationi] in appellationum causis minimè fieri adiectionem.

11. *Imp.* THEOD. A. *Victori.*

VT * in die dominico emancipare ac manumittere liceat, reliquæ † causæ vel lites quiescant, & à die octauo Kalendarum Iulij vsque in Kalendas Augusti mensis feria concedantur : & à Kalendis Augusti vsque in decimum Kalendarum Septembris agendarum causarum tribuatur licentia. A decimo autem Kalendarum Septembris vsque in Idus Octobris vindemiales feria cõcedatur. Sanctum quoque diem Paschæ & diem Natalis Domini, & Epiphaniæ, septem qui præcedunt, & septem qui sequuntur, sine strepitu volumus obseruari : & quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritetur.

Die dominico debent iudices & officia artium quiescere tempora tamen curialia ex necessitate pressant explicari. BALD.

III. CONSTANTIN. A. *Ripario.*

OMnes † iudices, vrbanæque plebes, & cunctarum actuum * officia venerabili die Solis f quiescant. E. Rurl tamen positi, agrorum cultura liberè licentérque inseruiant, quoniam frequenter euenit, vt non aptiùs alio die frumenta falcia, aut vineæ scrobibus b mandentur ne occasione momenti i pereat commoditas cœlestis prouisionis cõcessa. Dat. Non. Mart. Crispo II. & Constantino II. Coss.

Solus princeps iudicia generales feriæ repentinæ. BALD. Vel sic *Feria repentina non indicuntur per inferiores à principe : & similiter, non valent, nec mereretur habere nomen feriarum, nec essent effectum.* PAVL. DE CASTR.

† pura *l. 1. C. de iud.*

a Dies à plerisque plancis nominum sumptorum. *Isid. l. 5. Originum.* quibus Romani quibusdam feriarum. *v. Ioh. Goropium.*

b ¶ *Die festo.* Dicas hodie vocis diem dominicum esse? Resp. quòd sic. hodie & denominationes præter dominicum, & Sabbatum quod Saturni nomen habebat. & fere adhuc firmamento fecundum hanc ordinem defcendit : Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. ACCVRS.

g ¶ *Quinque.* scilicet die dominica.

h ¶ *Secundum.* i. fouria sub terra, vt faciant vltramontani.

i ¶ *Momenti.* id est, diei dominici ¶.

d Momentum pro circuli qui dicitur dominico.

A Nulle.

480/C.IV.K.5-4, 605-606
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 607-608

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PRouinciarum.] CAVE. An tempore quadragesimali, vel paschali latrones torqueri possint, quæritur Ispond. quid fiet. Vel fic: Iuste quidem dicitur, quibus probitatem est cognoscere de causis criminalibus, vt quadragesima : eo tamen tempore permittitur punire quidam latrones, & per tormenta inquirere de prodicione factorum horum : nec tamen præter : quia veniam à Deo rapellabit, cum per hoc multorum salus conseretur.

¶ Nota ex ista lege, secundum Paul. de Castr. hic, quòd publici latrones, insidiatores viarum, etiam diebus dominicis, & quibuscunque festiuis possunt poni ad torturam, & etiã mitti ad furcas propter rationem, quæ in textu ponitur. & idem putarem in quocunque reperto in flagrãti crimine magno : quia non potest fieri maius sacrilegij Deo, quàm vt hi, qui in suum & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeãt vigore compescituc dicit text. *notis. 5. §. 6. quæst.* & Sinoc.in *tractatu*, quòd nõ possit quicunque vlciscimachari Deo, quàm reus iniquus.

a ¶ *Pacibus.* ¶ Contrà, *l. de epiſc. audien. l. fi.* Solu. hîc specialiter in facrosanctus de Ecclesiis, quia pestiferos excessus emit in honorem Dei, non vt iudex cognoscat de causis, sed vt eorum delicta subtrahantur ad deprauandum. Sed ibi specialiter hoc habet regulariter contrà *l. de accuſa. l. fin.*

DIv.] CAVE. Præcipit Imperator, vt diebus festiuis Deo dedicatis nullus sit volupratj locus, nulla fiat debitorum exactio, nulla fideiussio sisti flagitetur, nulla citatio, nulla adnotatio, litigantes à contractibus se abstineant, cum hostiis nullus congredi cur, spectacula non fiant: est dies natiuitatis Imperatoris in hos dies incideret, quo talis sisti conseruetur, vsque in alium diem differatur. & hoc in primis. Si autem aliquis his diebus spectaculis interfit, amissione patrimonij multetur. similiter & apparitor, qui præceptis harum legum transgressus fuerit, simili pena plectetur. & hoc in secunda Codex.

t. Supp. HONORIVS, & THEODOSIVS AA. *Anthemio* P. P. ?

PRouinciarum præsides moneantur, vt in quæstionibus latronum, & maximè sacrorum *, nullum Quadragesimæ tempus, nec venerabilem Paschæ * † diem existiment excipiendum, ne differatur scelerum proditio confitiorum, quæ per latronum tormenta quærenda est : cùm facillimè & in hoc summi numinis speretur venia, per quod multorum salus & incolumitas procuratur. Dat. V. Kalend. Martij, Basso, & Philippo Coss.

*Nullus * actus iudiciarius poteſt exerceri die feriato ex honorem Dei: nec etiam poſſunt celebrari lacrymoſa ſpectacula, vel cærenſe certamen: palla tamen confici poſſunt, & tranſactiones fieri, & inter partes concordiæ celebrari.* BALD. & SALYC.

xi. Supp. LEO, & ANTHEMI: VI AA. *Armatio* P. P.

DIes festos Maiestati altissimæ dedicatos nullis voluptatibus occupari b, nec vllis exactionum vexationibus profanari. Dominicum itaque † diem ita semper honorabilem decernimus, & venerandum, vt à cunctis executionibus excusetur : nulla quemquam vegetet * admonitio, nulla fideiussionis c flagitetur exactio, raceat apparitio d, adnocatio delitescat e, sit ille dies à cognitionibus alienus, prætoris horrida vox filescat, respirent à controuersiis litigantes, & habeant fœderis interuallum, ad sese simul venisse aduersarij non timentes, habeat animos vicaria pœnitudo, pacta conferant, transactiones loquantur f : nec huius tamen religiosi diei otia relaxantes g, obscœnis h quemquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die sibi vindicet scena theatralis, aut circense certamen, aut ferarum lacrymosa i spectacula : & si in nostrum eorum k, aut natalem celebranda solemnitas incideritl, differatur l. Amissionem militiæ, proscriptionémque patrimonij sustinebit, si quis vsquam hoc die festo spectaculis interesse, vel cuiuscunque iudicis apparitor prætextu negotij publici, seu priuati, hæc quæ hac lege statuta sunt, crediderit temeranda. Dat. id. Decembr. Constantinopoli, Zenone, & Martiano Coss.

DE IVRISDICTIONE OMNIVM IVDICVM, & de foro competenti a.

TITVLVS XIII.

VIa auxe litem contestatam, vel tempore litis contestatæ oppenenda eſt proſcriptio fori. l. 4. hoc tit. l. vlt. ſ. de excep. idei etiãs de litis contestatione non impedit ciuilem de iurisdictione, & de foro competenti. De iurisdictione eadem ſunt, quæ de foro competenti, vt ſcitatur cuius ſit iurisdictio, ad eſt. quis ſit iudex competens, quod forum, iudicibus competens: & longè aliud eſt, quàm in Digeſtis, in quibus titulis de iurisdictione hæc præcipuè tractantur, quæ ſunt iurisdictionis, quæque adeò poſſint mandata, aut conceſſa iurisdictione transire, & quemadmodum contempta iurisdictio magiſtratus vindicatur: & quod ſequitur tit. 5. ne quis ſibi ius dicat, & de modo iurisdictionis, & aliquid de officio iudicis l. 1. quod ſæpè ſactis patet, quàm iurisdictio. Nam ea etiam complectitur, in quibus nulla iurisdictio conſiſtit, & qua lege potius, quàm iurisdictionis ſunt. De foro autem competenti eſt in Digeſtis ſecundo de pact. titulo de iudicijs. Porrò iurisdictio, & forum eſt ſolius magiſtratus. Iudices enim dati nec forum, nec iurisdictionem habent. Iurisdictio igitur eſt merum, quæ iure magiſtratui competit. Definitio eſt iurisdictionis ordinariæ. Nam extraordinariam etiam ſi quis non ſunt magiſtratus, habent, velati profectus annona, & profectus vigiliarum l. 2. §. ſanè profectus. ff. de orig. iur. l. 7. ff. de offic. proc. Poſſ ſi vim omnem complectitur iurisdictio eſt merum, quæ ſunt magiſtratus, qui ex officio magiſtratus, vel contra ordinem competit. Forum autem eſt locus publicus, in quo magiſtratus ius dicit, vel iudices. Et ex conſtitutione l. 1. ff. de pact. ſed iudices magiſtratus & forum agit de omnibus cauſſis, nec alij ferunt iudices dat. Neque verò imperdit, vt quidam quod ſiderum dicit. Forus, non forum. Nam & Lucilius, & Pompeius Atellanarius, & Marius Victorinus ſic loquuntur. Competens autem forum id eſt, proprium & congruum, vbi reus ab actore conuenirí debet, quæ ſit de re agatur. Forũ vbi domicilium rei habet, vel vbi tempore contractus habuit l. 2. hoc tit. Cuius contrarium forum alienum, incompetens, incongruum: & iudex ſimiliter non competens, aut incompetens, & incongruus : l. 1. hoc tit. & Nouell. Martiani, nem. exh. de pro. ad com. Et notandum incompetentem litis contestationem competentem fieri l. 4. hoc tit. l. 11. ff. vel ſi partes ſi eius iurisdictioni ſubiciantur, & conſentiant l. 1. hoc tit. l. 14. ff. eodem l. 1. ff. de iud. l. ille 2 qui §. penult. ff. ad Trebell. l. inter. ff. ad municip. Dico, iurisdictionẽ. Nam non habent iurisdictionem priuatus homini qui ſe ſubiiciunt, nihil aquæd. §. hoc tit. Item nisi quis incompetens extra ordinem reſcripto Principis iudicem iubeatur inter alligans: l. 1. 7. de dilat. Nam, vt Paulus ait 5. Sentent. res iudicata violenter etiam ab his, qui ab Imperatore extra ordinem petierunt. Dixi ex reſcripto. Nam ſine reſcripto adire, qui rem iudicem trahit ad iudicem incompetentem, forſitan ſortem executione militari, cauſſa cadit rem pro damnato habetur l. 4. hoc tit. CVIAC.

DE IVRISDICTIONE omnium iudicum, & de foro competenti.

Quis iudicis cuilibet iurisdictionem exercentur: ideò de eo dicit.

a ¶ Id eſt, vbi quisque agere, vel conuenire debeat. Forum locus eſt, in quo exercebantur iudicia. Dicitur forum ab Isidoro, & a Victorino Afro. Iuſtinianus forum interpretatur quod *ſit Nouel.* viij. Sic ſæpe iudicium ſumitur pro foro, quod eſt ex xij. Tab. vbi res in comitio, aut in foro & eſt proprie cauſarum ciuilium: vnde footius adhuc, id eſt, ciuilibus *l. 3. ff. de iudic. mix. cauſſ.* Paul. *lib. v. ſententiar. tit. de adulter.* Iudicum verò appellatione qui veniant, vide ſcripta ad inſtitut. tit. *ff. de iudic.* CVIAC.

NOn quidem.] CAVE. Duo priuati in cauſa, quæ habebant, procuratorem Cæſaris, qui inter priuatum & ſiſcum cognoſcit. Iudicem elegerunt: an rationem ſit ab inito iudex, quæritur? Reſpõd. quòd non. & hoc in *prima. §* tamen in ipſum

480/C.IV.K.5-4, 609-610

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Index incompetens potest fieri competens pretorum prorogatione. BALD. Vel sic: *Sententia iudicis non sui alias iurisdictionem habentis lata inter scientes, & coram eo stantes iurgantes, vim prorogationis est habilis.* SALYCET.

1. *Imp.* ANTONINVS A. † *Seuero, & aliis.*

NOn quidem fuit * competens iudex procurator noster « in lite priuatorum ▸: sed cùm ipsi ‹ eum iudicem elegeritis, & is ᵈ, consentientibus aduersariis ᵉ, sententiam tulerit, intelligitis vos acquiescere debere rei ex consensu ᶠ vestro iudicatricium & procurator iudicandi potestatem inter certas habere personas ᵍ, & vos incongruum eum esse vobis iudicem scientes ʰ, tamen audientiam eius elegistis. Quod & in aliis ⁱ similibus iudicibus ᵏ tam in actionem proponentis, quàm in exceptionem opponentis persona locum habebit. Dat. II. Id. Ianuar. Messala, & Sabino Coss.

Actor debet sequi forum rei, non rem forum actoris : & potest rem conuenire in domicilio, quod habebat tempore contractus, & in nouo domicilio, quod postea acquisiuit. BALD.

11. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIANVS AA. *Alexandro.*

IVris * ordinem conuerti ¹ postulas, vt non actor rei forum, sed reus actoris sequatur ᵐ. nam vbi domicilium reus habet ⁿ, vel tempore contractus ° habuit, licèt hoc postea transtulerit, ibi tantùm ᵖ eum conueniri oportet. Dat. VI. Id. Octobr.

Priuati non possunt conferre iurisdictionem. BALD.

III. *Idem AA. Iudex.*

PRiuatorum ¶ † consensus iudicem non facit eum, qui nullis ˡ præest iudicio : nec quod is statuit, rei iudicatæ continet authoritatem. Dat. VI. Kalend. Ianuar. AA. & Coss.

Ordinaria iurisdictio non potest declinari post litis contestationem: nec recurritur ad superiorem per simplicem querelam, sed demum per appellationem. BALD.

IV. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad vniuersos prouinciales.*

NEmo potè * litem contestatam ˣ ordinarię † sedis declinet examen: nec priùs ʸ prætecti prætorio, aut comitis Orientis, vel alterius spectabilis iudicis imploret auxilium ᶻ: sed appellatione legibus facta ad sacrum auditorium ᵃ veniat. Dat. Kalend. Octob. Bassio, & Ablabio Coss.

Trahens aliquem in tertiis examine, perdit causam : & punitur officialis, qui possunt melius suos executoribus iudicum incompetentium. BALD.

V. *Impp.* ARCADIVS, & HONORIVS AA. *Vincentio P.P. Galliarum.*

IN criminali ᶠ negotio rei forum accusator sequatur. Dat. [illegible]

1 ¶ *Ordinem conuerti.* subaudi, tu actor fallit in fundo in causa succucationis, vel vbi contractus celebratur.

m ¶ *Sequatur.* nam hic est ordo «, vt sequatur actor forum rei, vt *hic, & ff. vbi in rem actio l. fin. & l. seq. l. in criminali. & l. vbi & apud quem. l. 3. & ff. de iudi. l. bene adijcit. in princip. & §. fin.* ACCVRS.

n ¶ *Rem habet.* quod vbi fit, habes *ff. ad municip. l. cum. §. fin. & l. plaist. & l. seq. & l. assumptis. §. fin. & l. de incolis. l. cum. §. fin. ff. de iudi.*

o ¶ *Contractus.* ▸ contractum large accipere *ff. de iudi. l. omnem.*

p ¶ *Tantùm.* hæc dictio, *tantùm*, excludit domicilium actoris, non rei, si aliud forum non habeat. Illud enim constat, quòd multis modis sortitur quis forum : vt dicimus *ff. de iudic. l. bene adijcit. §. proinde in fin. in glos. mihi mercis.*

PRIVATORVM.] CAPYS. Ego, & tu in causa, quam habemus in iudicem, qui nullam aliàs habeat iurisdictionem, nem, confirmatum, vt inter nos iudicatrium sit iudex, quæritur ? Resp. quòd nonnec si iudicatricis, authoritatem rei iudicatæ obtinet iudicatum.

¶ *Priuatorum.* priuatorum, vel vtrium, vel vtriusdecem. nam locus ᵉ in confensu aliquis collegij, quid creandum, relinquitur, & fimilium : vt *§ and. l. fin.* Item fecus in confensu vniuersitatis *in authent. de defens. ciuit. circa princip. & §. 3. in fin. eod. tit.*

¶ Sed obstat quod fibi dicit, quòd eft confirmidus à perfecto prætorio. Sed dico, quòd ftatim ᵈ facta electione habent iurisdictionem, fed non effectum iurisdictionis : fic & T. *quidam ex consfi mutic. fin.*

¶ *Qui nolli.* fecus ſi

q Actor regulariter sequitur forum rei vide tamen exceptiones quod Socin. 1 reg. 20.

r Forum in loco contractus quis regulariter sortitur, vt hic. & Libro 1 tit. 3. de iudic. vide tamen exceptiones apud Doctores reg. 1 et.

† Cicero. plus. vrbis prope fin. in 3. philipic. denique. & 3. philippicis. & pro Sextio. & pro Cornel.

* Vide Scipio ad l. 19. C. de probat. Cuiac. † Id est qualibet. l. 2. de ed. modo malitiis. Cuiac.

c Institutionem non dat principalem potestatem, & veniendi dare poteſtatem.

d Iurisdictionem electus habet statim à facta electione, non tamen effectum iurisdictionis. * Cod. Theod. vel. ita l. 9.

e Index competens, qui potest. ſe prorogare.

f Actior, sive pedaneus, non potest se prorogare, nisi ex quibus.

480/C.IV.K.5-4, 611-612

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Is verò, qui foam cauſam ſiue criminalem, ſiue ciuilem ſine cœlelli * oraculo ᵇ in veritò ᶜ vocauit examine, aut executionem popoſcit † militarem : actor quidem propoſiti negotij actione militetur *, reus verò pro condemnato habeatur ᵈ: & tribuni ᵉ, ſiue vicarij capitalem ᶠ ſibi animadverſionem ſubeundam eſſe cognoſcant, ſi vel ſuam, vel militum executionem interdictam ᵍ præburerint. Dat. V. Kalend. Ianuar. Mediolani, Cæſario, & Attico Coss.

Magiſtri militum habent iuriſdictionem inter milites. Baud. Vel ſic : *Magiſter militum poteſt cognoſcere ſummariè inter milites ſuos, & etiam inter non milites, & militem ab alio conuentum.* Paul. de Castr.

vi. *Imp.* Honorius, & Theodosius aa. *Anthemio* P. P.

MAgiſtrianæ poteſtati ᵇ, interet militares viros, vel priuitum * actorem, & reum militarem, etiam ciuilium quæſtionum ⁱ audiendi ᵏ concedimus facultatem : præſertim cùm id ipſum de more litigantium eſſe ˡ videatur, conſtéque militarem reum, niſi à ſuo iudice, nec exhiberi poſſe, nec † ſi in culpa fuerit, coërceri ᵐ. Dat. V. Kalend. Maij, Lucio * V. C. † Cos.

Qui ſunt in aliqua collegio re-

m ¶ *Coërceri.de iure.*

Militiæque.] Cassa. Posse in campeſtribus Bononienſ. qui ſunt habent Conſules, ſiue rectores. ii ergo aliquas contra campeſtres cauſam habet, examen ſui Conſulis campeſtri delinare non poteſt : ſiue milles fuerit, ſiue non : ſiue in dignitate fuerit, ſiue non : vel ſoci foci exceptione. & hoc in prima. & licèt ſub ſuo rectore, vel Conſule poſſit conuenirii, nihilominùs ſub poteſtate, ſi hoc elegerit actor, conueniri poterit. & hoc in ſecunda. Qui autem contra hanc legem incontinenti, amiſſione cinguli, ſiue dignitatis mulctetur. & hoc in tertia.

n ¶ *Periniquum.* id eſt, † al. nonnull. valdè iniquum. Accv.

o ¶ *Et, qui quid medi-* *cinæ.*

p ¶ *Profeſſiones.* vt paraſelani. * præpoſitos.

q ¶ *Negotiationes.* vt pannorum, vel cambij.

r ¶ *Sine negotiationum,* vt pelliparij, piſtores.

s ¶ *Pertinet.* ex cleſſione eorum, qui exercent : ſic ergo dant ordinarium iuriſdictionē illi de illa profeſſione, vt etiam declinari non poſſit. † ſic.

Quid ergo in ſcholaribus * vniuerſitate? an poſſint habere rectorem. Videtur, quòd non : quia non exercent profeſſionem, ſed ſub exercentibus ſunt diſcipulitèr nec diſcipuli pelliparionum, ſecundùm Ang. Magiſtri ergo poſſunt eligere, quia ipſi exercent profeſſionem, & ſic ſi. Paratvs. a Scholares ap- poſſunt habere rectorem.

t ¶ Item nota hîc, qui dant ordinarium, & qui delegatum iuriſdictionem : vt dicimus ſ. *de iuriſdict. omn. iudic.* l. & *quia.in glo.* ſ. *obſeruabit.* Accvrs. * gubernatus.

u ¶ *Militia.* ſc. armatæ, vel * ſocratis, ſecùndùm quoſdam. s. Vel improprie ponit nomen militiæ, qui aliquam exercent negotiationem, militare poſſe dicitur : vt † dicit in verbis. ſ. *negotiat. de milit. lib.* xij.]. Vel certiò dic, quòd negotiatores militare poſſunt : ſed non ſimul, vide bic. b Milites ſunt duplices : alij ſeruare mi- litiæ, alij mer- ces.

* Quæ ſint, & habeantne mi- litares priui- legia, vide bic. † dicit in verbis.

x ¶ *In publica.ſc.* ſocietatis illius : & priuatis, quas habent inter ſe ſocij de aliis ſuis factis occaſione ſocietatis. Ex enim ſeruatur ſecundùm conſuetudinem.

y ¶ *Ita tamen.* quaſi dicat, licèt ſub illo iudice valeant conuenire nihilominùs ſub maiori, ſc. ſub poteſtate.

z ¶ *Spectando.* forte vt in quinque libris auri damnentur ſ. *de dec. Corſulo qui honorario.*

QVANDO IMPERATOR INTER PVPILlos, vel viduas, vel [alias †] miſerabiles perſonas cognoſcat ᵃ, & ne exhibeantur ᵇ.

Titvlvs XIV.

QVANDO IMPERATOR, &c.

Dictum eſt ſupra, aliquem iudicem eſſe conuentionem apud ſuum de ciuile ſine eſt. Item aliquem poſſe conuenire apud extraordinarium iudicem ratione priuilegij : vel l. de dila. l. ij. nunc pone aliter quàm ſuperius exceptionem. Acc.

a ¶ Cognoſcat. *ipſe hoc inquirendo.*

b ¶ Exhibeantur. *in iure alio petentibus. nam excipit à prædictis, dicit enim ordinarium deſtinari non poſſe. vt l. 1. princ. hic excipit, quando deſtinatur hic, ſc alio miſerabiliter perſone petenti. Et nomine dictum eſt de dilatationibus : l. ſi quando. quod reſpicitur*

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 613-614
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 615-616

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Committit.vt & ¶ ad legem Fabiam de plagi.l penult.*
b ¶ *Ab eo.*vt à patre,matre,fratre non extraneo,non muliere,non pupillares acq.*ff.de reg.iur.* & *Anthent.* nec enim publica eſt accuſatio, ſecundum Ioann. & P. Sed tu dic ſecundum Azo. quòd ſic vt ¶ *ad leg.ſem Fabiam de plagi. l. plagij.§.* & ideò dicit, *ab eo*, &c. quia eriam in publica accuſatione ſunt aliqui, qui non accuſant vt *ff.de accuſa.l.qui accuſare.*

a Degree vbi quelque dicatur.
b Vagabundi qui,vide gloſſ. *l.§.penult.ff. de damno.*
c Scholaris in fabulis an habeat domicilium.

c ¶ *Degit.*id eſt, habet domicilium. 2. Vel dicit de vagabundo. b ¶. Vel dic, id eſt, conuerſatur vt ſcholaris c in ſcholis, licèt domicilium non habeat ante decennium : vt ¶. *de incolis. l. ij. lib. x.* & ſic non facit pro opinione ¶. vt dixit *Ll.penul.*

¶ *Sequitur authentica, qua in prouincia, quæ ſuper legem poſitam huic titulo ſequitur & eſt In authent.* vt omnes obed.iudi. prouin.§. hæc conſiderantes. coll.v. conſtit. xxiv.* Nouell.lxix.

Illa eſt notabilis authentica. In principio tradit regulam, & in fine ponit caſum notabilem: & ſic habet tres partes principales : ſecunda ibi, eo autem. *tertia ibi*, excipitur. IAC. BYT. *Summari reſtè non poteſt.* BALD. Vel ſic : *Capitur in loco delicti, vel in quo quis alios ſæpius forum, poteſt ſi ibi reperiatur, conueniri perſonali, reali, & etiam mixta actione, non obſtante quocunque priuilegio exceptionis : niſi ex cauſa publica vtilitatis, vel neceſſitatis ipſum abſentari oporteat, vel cauſam ad conſeruum Principis denolui, vel niſi per appellationem legitimam fuerit deuolutus. Item pro damno per te mihi illato nomine alterius, vel illius mandato, ſiu voluntate, poſſum te proſtituum conuenire in loco damni dati, & tollitur l. Tj. quando imperium pag. & vid.l.j. in fin.* & alia de clericis : ff. *de epiſc. & clericis. auctent. clericos, & authent. cauſa.* & alia de legatis : *ff. de iudi. l. q §. legatis. & authent. de ſanct. epiſc. §. ſi verò epiſcopi. coll. iv.* & alia de illuſtribus : vt ¶. *vbi ſeue. vel clariſſ. l. q.* contra enim iſtæ leges videntur hoc contrarie : Solut. ſecundùm quoſdam priuilegium fori tollitur per hanc legem,ſed non ſui iudicis.Si enim clericus extraneus Bononiæ delinquat , conuenitur Bononiæ ſub Epiſcopo, nõ ſub poteſtate.s.Alij dicunt,quòd hæc corrigit omnes prædictas legesquod non placet: quia illa , *clericos*, eſt poſt iſtam in corpore : & illa *de ſanct. epiſc.§.ſi verò epiſcopi. coll. iv.* ſi. Dic ergo ceſſare priuilegis indulta per Principem viuentem : vt in corpore authẽticorum : ſed non indulta per legem redactam in corpore iuris.

† Contort. *ff. exam. de iure compet.*

¶ Item ad hoc coneri, ¶. *de dilat.l.ſi quando, & authent. quod ſuet.* ſed hîc prohibet ero, ibi actori concedit,quòd eſt mirum,quia non debet actori , &c. vt *ff.de reg. iur. l. non debet*, &c.ſed hîc ſpeciale.

¶ Magis autem eſt contrà, *C. de iuriſdict. omn. iudi. l. in criminali*, in eo,quod innuit, eſt concluſi oraculo etiam reſi imperrare reſcriptum. Sed tu die illum in hoc corrigi. * Excipiuntur ergo priuilegia indulta per legem iſtam. Item iſtæ imperatores dicũtur eſſe. In tertio excipitur, *ſi pragmatica*, &c.vt infrà ſtatim.

a Innoc non corrigitur in criminali. Innoc enim à clericis ſolis, *ſeu* cauſis ciuilibus loquitur.

a ¶ *Ex autem abſente.* caſus iſte antiquitus eſt poſitus in domino domorum, qui cum inquilinis, ſuæ hoſpitibus ſuis (quod propriè eſt) habitabat : vt *ff. de vſu. & hab. l.ij.* §.j. & ex domo ab eo de hoſpitibus aliquid eſt eiectum ille hoſpes conuenitur lege *Aquilia*,vel ex illo titulo de eiect. actione in factum ex ſuo maleficio. dominus enim poſſet conuenirj : quia opera malorum vitiat : vt *Inſtit. de obligat. quæ ex quaſi delict §.item exercitor.* Permittit ergo hæc authentica domino nanciari : & ſi veniat , bene eſt : & ſi non , damnatur præſens : & in fabulam ſaltabit etiam de rebus abſentis. Sed hæc poſitio non placet. cùm enim certum eſt, quis debeatr,non debeat alij teneri : vt *ff. de his qui deiec. l.j.§.ſin.* & *l. ſeq.*1. Secundò,ponit in eo,qui alium deiecit,ſe mandatore vt *ff.de vi & vi arma.l.j.*§.*quicũq; & §.item autem.* & §.*familiæ.* & ¶.§ *qui tamen.* & §.*ſi filiusfamilias.* 3. Item poteſt poni & in eo, qui contraxit , te mandante : vt *ff. de inſtit. Inſtitutoque §.ſin.* & *l.ſeq.* 4. Item & in eo poteſt poni,cui fuit data pecunia contemplatione reſtituendi : vt *ff. ſi tut. vel cur. interr. l. ſi creditor.* & dicit, quòd Ipeuer laiepeit defendionem abſentis. nam interim non cogitur : vt *ff. de procurat. l. interim.* ſed ſe tantùm defendere habet neuſſe. Item dicit, ex domo eius , id eſt , à domeſticis eius. & permittit domino nanciari , ſecundùm quòd hîc fabricatis. 5. Vel ſecundùm Iean. pone in eo, qui fabricatis pro alio iudicio fiſti.nam ſi reus poſtea abſit, datur huic, vel alij volenti eum defendere , & ſatisdare iudicatum ſolui , tempus ve mercier dominio,& pro hoc ¶. *de fidei.§. ſi fanciunus.* & ſecundùm hoc die,pone iniquum ex domo abſentis ab eo , qui tenet id , quod mihi debetur.

¶ Item ſecundùm hoc pro parte derogatur legi *ff. de folut. l. ſi tutorem. & ff. de procur. Item cognitum §. Sabinus.*

o ¶ *Maluit.*ſc. condemnetur.de tamen contra eum non eſt lis conteſtata: quod eſt mirum : alias concedi, niſi in iudicio appellationis vt ¶ *de temp. appell. l.fin.* §. *illud.*1. Vel dic,hîc quod conteſtatur ¶. *vbi in rem actio.l.q.* nam & in corpore dicit,*condemnetur abſente ſecundùm ſchema , quod appellatur remodicium in §. ſi verò negat.* Item eo ipſo, quòd non probibuit ? videtur nam approbat : vt *ff. ad Macedo.l.ſi filiusfamilias.*§. & *ff. furti adver. nam.rem. ſin.l.j.in fin.*

d Tres perpetuam pro generali.
e Vide quæ ſcripſi ſupr. ad *Ll. in verbis ff. ſin. fin.*
f Italia eſt prouincia tertium dominia, ſimilia gloſſ. *Nouel. ad eam verba*, in prouincia.
g Fori priuilegium, vide plura per hæc legem.

480/C.IV.K.5-4, 617-618
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Omnibus*. id est, omni tempore.

b ¶ *Non sic*. ex sententia cōtra se latentem in rebus etiam absentis sic missio, ex ea scilicet sententia, quæ contra se absentem dicitur: non autem dico, vt sententia in præsentem lata habeat executionem in absentis bonis hoc dicunt quidam.

c ¶ *Præconiū*. hodie per edictū, quia vox præconis paucis innotescit: vt *l. vltimo de & quibus iudex. authent. qui iuuol.* vel hic est specialis.

d ¶ *Condemnetur*. per missionem in possessionem secundūm mensam debiti, si lis non est contestata. idem si est, & non est liquidum de causa. Sin autem est contestata, vel quasi, & liquidum, datur definitiua: vt *l. de iudic. l. properandum. § fi.* e ¶ *Pro præsente*, cius enim absentia, Dei præsentia, &c. vt *l. de iudi. l. properandum. §. eleganter.*

f ¶ *Aliter*. alias, accusator, & tunc dic, id est, actor.

g ¶ *Absolutus*. ab obtestatione iudicij, si lis non est contestata, alias defenditur: vt *d. l. properandum. § ipse quidem*. sed & citari potest actor: vt *l. quomodo & quando iudex. in authen. qui iuuol.*

h ¶ Excipitur. hic versiculus est legendus, cū principio huius authēticæ. & intellige, quòd Imperator vocat aliquem, vt de causa cognoscat aliquis, vel aliquid pro Republica faciat, interim enim dilationem habet à iudice, sub quo conuentus fuerit. & est ¶ pragmatica scripturæ facta conflictu processus. Sed hæc exceptio videtur corrigi in corpore, *end. §. hanc dicentes*, &c. quod quidam concedunt. 2. Vel dic non corrigi, sed nominat ibi personas, de quibus poterat dubitari: quia *plus fidei tribuit, quod*, &c. vt dicit cand. & ea, quæ notabiliter fiūt, nisi specialiter notentur, videntur negligentiæ *ff. de iniur. Litem apud. Lucij prætor.*

i ¶ Et nota hic, quæ i nota inducit authenticā illa. Primò, quòd dicit simpliciter omne priuilegium cessare. 2. Secundò de denunciatione, quæ permittitur fieri dominoquandoliūm non licebat nisi in casu: vt *l. vbi in rem act. l. fi.* 3. Tertium de inducitis, quæ hic specificantur aliæ dicuntur alibi: vt *l. de dilat. l. 3.* Quartum de satisdatione rerum absentis. 5. Quintū, quòd ferret definitiua, secundum quosdam, ante litem contestatam.

l ¶ *Forma pragmatica*. id est, imperiale scriptum.

a vide Bal. de *Cleric. in fi.* a Senatus, quæ ferme domus, & procuratores diuui alicubi, an sit inuolucrorū, an defensiua, vide gl. *d. Vassil. fa.* [illegible] verbo, & adsit.

b Vide gl. *d. r. fi.* in verbo, & absentes.

c Pragmatica de de conflict. processus.

d Authentica, qua in proposita mente inducit nouā.

Hoc titulo vbi de possessorio agitur iudicio, dicit, siue per interdictum, siue per alium actionem agatur.

VBI.] Cayvs. De possessione mea me deiecisti: vbi te conuenire debeam interdicto vnde vi pro possessione retinenda, quæritur? Respond. Vbi possessio est. Vel sic: Possessio erat Mutinæ in districtu Bononien. me vi retinuisti ibi conuenien dus es is, vbi vis mihi facta est, sc. in districtu Bononien. & sic sumitur secundum authenticam in fine significationis in principio glossæ.

k ¶ *Vbi aut. aut*, pro &. nam non potest alibi fieri vis, quàm vbi fit possessio. & sic vnum casum ponit tantum hac lex secundū quosdam: quod non placet: imò potest fieri alibi vis, & alibi esse possessio: vt si possessio mea est Mutinæ, ad quam cùm ire vellem, in districtu Bononien. me detinuisti. si enim suspicor me posse repelli amicto possessionem, & agam vade vi, & Bononiæ. l vbi facta est vis: & Mutinæ vbi est, id est, existit possessio momentaria: vt *ff. de vi & vi ar. l. §. interdictum autem hoc. & § fine autem corpore*. & sic duobus locis conuenitur.

¶ Et b aut, ponitur disiunctiue.

¶ Quæ possessio dicitur momentaria, dic, vt dixi *l. qui in parte. § fi.*

m Hoc non Bononiæ, sed Mutinæ, vbi fuit violentus effectus vsucapionis. vtg. in *l. conuentio. ff. de actio. & obligat. Pauli.*

b *aut*, pertinet ad disiunctiue.

c ¶ Momentaria possessio appellatur.

VBI DE POSSESSIONE AGI OPORTEAT.

TITVLVS XVI.

Constitutio huius rubri & de causa criminali est. & de causa possessorii, siue momentarii. Nam si per vim deiectus quis sit possessione prædæ, & de vi quæri ait criminaliter lege Iulia, vbi vis facta est, & de possessorio momentario similiter per interdictum vnde vi. Cyiac.

Causa violentiæ debet tractari vbi est possessio, vel vbicunque illata est. Iac. Byt. Bald. & Salyc.

1. *Imp.* Valentinianvs, & Valens aa. *ad Festum proconsulem Africæ.*

Vbi aut k vis facta dicitur, aut momentaria possessio postulanda est: ibi loci iudicem aduersus eum, qui possessionem turbauit, conuenit iudicare. Dat. VIII. Kal. Iun. Gratiano, & Dagalaipho Coss.

VBI FIDEICOMMISSVM PETI OPORTEAT.

TITVLVS XVII.

Mala autem fideicommissi, siue res petatur, siue cautio disceptetur vbi hereditas, aut maior pars hereditatis est, vel vbi heres, aut fideicommissarius Trebellianum domicilium habet, etiam si res ibi non sit. eadem fere obseruabuntur l. 10. & seq. ff. de rei vind. aut vbi res est per fideicommissum relicta: quod idem & de legato dici potest, & de creditore hereditario. Nam heres sequitur forum defuncti. Cyiac.

Vbi heredi res est, ibi fideicommissum peti potest. Salyc. Vel sic: *Hæc lex glossatur ff. de iudic. in l. quod legatur.* Bart.

1. *Imp.* Severvs, & Antoninvs aa. *Demetrio.*

Fideicommissum l ibi petendum esse, vbi hereditas relicta est m, dubitari non oportet. PP. VIII. Kalend. Septembr. Chilone n, & Libone Coss.

VBI CONVENIATVR QVI CERTO loco dare promisit.

TITVLVS XVIII.

Vbi certo loco dari oportet, nil ea ratione loco petitur vel? sed etiam alio circa periculum pœnæ pecuniæ, demonstratio mentis fuit eius loci, quo dari debuit: quæ actio dicitur arbitraria, & à Græcis ἐξουσιαστική, quòd in ea iudicis arbitrio æstimetur quanti actoris interesse sua loco petentis solui id est. loco conducta, commentat. si per vim opera fuerit, quominùs sua loco soluatur l. certum. l. vlt. ff. de eo quod cer. lo. vel quòd ei interesse vel, si per vnum mora non fuerit, vel si per alterum mora fuerit, quominùs loco conuenta obtutum pecuniam accipere l. 2. in princip. & §. vlt. eod. Cyiac.

VBI FIDEICOMMISSVM, &c.

Fideicommissum,] Cayvs. Legatum, vel fideicommissum mihi reliquisti: vbi illud petere debeam, quæritur? Respond. quòd vbi hereditas est, vel eius maior pars.

l ¶ *Fideicommissum*. quod in fideicommisso dicitur, idem in legato. Fraternitate m etiam hodie, vt *ff. de legat. l. l. i.*

m ¶ *Relicta est*. id est, factum est testamentum. nam ibi defunctus videtur cum legatario contrahere: vt *l. fin. de obl. quæ ex quasi contractu.* §. *heres*. secundùm quosdam. quod non placet: quia non cum defuncto, sed cum herede legatarij obligatio videtur: vt *ff. quibus ex caus. in possess. eatur l. 2. quod. §. fin. & l. seq.* n. Die ergo, *relicta est*, id est, existit, vt sit tractatum adiacens: vt *ff. de legat. 3. l. cùm res* l hic & fatisdatio petitur vbi existit: vt *ff. ex legat. l. postquam. hæc. §. fin.* & plenè hic potes distinguere: vt *ff. de iudi. l. quod legatur. in Glos. § legatarius, &c.*

d Legatum, & fideicommissa hodie fraternitatem hoc est, eandem sibi. e Foro in eo fideicommisso petendi sunt, non in quo iudicatur est defendus, Gl. in quo hereditas defendi existit. * al. Cūnis.

f Satisdatio vbi petatur.

Qui

VBI IN REM ACTIO EXERCERI debeat.*

TITVLVS XIX.

Venditor debet defendere emptorem in foro emptoris: nec potest ex propria persona declinare forum. Vel sic: *Forum, quod est declinabile à defensore, non est declinabile à defensore.* BALD. Vel sic: *Actio in rem datur contra possidentem: non contra aufferentem enim, qui non possidet, datur tamen contra illum regressus de auctione, si sibi fuit lis denunciata. Et si vult defendere possessorem de auctione, tenetur ipsum defendere in loco vbi ipse est inchoata: nec potest eum trahere ad forum suum.* PAVL. de CASTR.

1. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Pancratio.*

IN rem actio[d] non contra[a] venditorem, sed contra possidentem[f] competit. Frustrà itaque defideras non tecum congredi[g], sed cum auctore[b] tuo dominum † vindicantem[i], cùm te possidere contendas. Nam si denunciasti[k] ei, qui tibi vendidit, intelligis tuitionis illis periculum imminere[*]. Nec enim iuridicitionis forma[l], in eadem prouincia constituris tam petitore, quàm possessore, ob auctoris personam, quem in alia prouincia dicis consistere, debes immutari. Dat. Idib. April. AA. & Coss.

Qui possidet alieno nomine, potest reali actione conuentus dominum in iudicio nominare: & datur ei dilatio ad denunciandum domino: quo non denunciato, habetur lis contestata, quantum ad interruptionem præscriptionis. & si contra legitimè non comparet, fit missio in possessionem: & reuerso non audietur de possessione, sed tantùm de proprietate. h. t. secundum IAC. BYT. BALD.

11. *Imp.* CONSTANTIN. A. *ad vniuersos prouinciales.*

SI quis alterius nomine Quolibet modo[m] possidens

VBI IN REM ACTIO EXERCERI debeat.

IN rem. CASTR. Rem meam possidebis: quam cùm petere vellem dicis te non esse contestandum, sed eum, qui tibi vendidit: vbi autem conuenciendus sit, an vbi domicilium habet, an vbi actus gestus est? Respond. quòd ibi vbi tu emptor: quia hæc forma iuris est, vt emptor ibi defendatur, vbi forum habet: vt *ff. de iudi. l. vendit. rem.*

d ¶ *In rem actio.* id est, vindicatio.

e ¶ *Non contra.* nisi dolo desistes possidere: vt *ff. de rei vindi. l. si quem.* §. *fin.* & §. *fin & ff.*

f ¶ *Contra possidentem.* vt & *ff. de alie. iu. mu. cau. fa. l.* 3.

g ¶ Sed quid si venditor vult subsipere iudicium pro emptore, quasi defendendo seipsum: numquid potest actore instante? Quidam, quod sicut *ff. de test. tutel. l. fin* & *ff. sepe. solut. matr. in fin.* & *ff. de appell. l. ab executore.* § *i.* & *ff. de re iud. l. sepe.* & *de alien. iudic. mu. caus. fa. l.* 25. § *fin.* Sed lex ista dicit contrà, & *ff. de procur. l. fi actor.* Sed dic, quòd potest in foro emptoris: vt *ff. de iudic. l. vendit.* asti vt *l. de procur. l. fin.* Nec obstat hæc lex: quia venditor non obligatus hic iudicium pro emptore subsipere.

h ¶ *Congredi.* id est, agi.

i ¶ *Auctor.* venditore.

k ¶ *Vindicauerit. sc. rem ratione dominij*: sed dominium non petit, cùm habeat, verè enim habet illud: quia si non haberet, non haberet rei vindicationem: vt *ff. de rei vindic. Lis rem. in principi.* Vel dic, habet quoad ipsū: & quoad quid non habet. Nam habere[*] multis modis dicitur: vt *ff. de verbor. oblig. l. Stipulatio ista.* § *habere.* 3. Vel dic, vindicat sibi dominium, id est, attribuit sibi dominium, id est, dicit se dominum.

l ¶ *Domicilii.* (sc. autore sententiam: vt *ff. de cuiil. l. ff non quam.* §. *fi.* & *l. de cuiil. l. fi contro-uersia. & l. de pecul. & commo. rer. vten. l.* 3. secus si non denunciauit, cùm possit: vt *ff. de cuiil. l. fi fundo.* §. *fin.*

m ¶ *Forma.* quæ est vt vbi ipse emptor rerum habet, defendatur per se, vel per aliumvt *ff. de iudi. l. vendit.*

SI quis. CASTR. Fundum ad me pertinentem non tuo nomine, sed alieno possidis, quem petere volui: feci te citari: dicebas dominum non te effugisti iuris fit, quæritur? Respond. quòd debuisti tibi indicix, vt dominio denuncies, vt veniat, vel sufficientem pro se dirigat responsalem ad iocum, in quo fica ejt possessio. Si autem venire neglexerit, tadex legitimis edictis propterea facies eum citari: & si in eadem velaxatæ perseuerauerit: lite contestata, quasi contra absentem interrogata præscriptione ea die, quo possessor ad iudicium vocatus est, summarias de ea cognoscet, & me mittet in possessionem fundi: salua tibi reuersio de proprietate quærendi.

n ¶ *Qualiter modo.* vt commodatarius rei immobilis, vel colonus, vel inquilinus, qui non habet ius in re. Et dic idem in eo, qui habet ius in re vel in feudatario, emphyteuta, vel fructuario, vel quocúmque modo tenet nomine alterius. secundum Ia. a. Sed alij, vt Io. & P. dicunt aliud esse in eo, qui habet ius in re, vt in feudatario, emphyteuta, creditore, & fructuario, superficiario, & similibus, vt ipsi non possint dominum nominare in iudicio: nec liberantur hoc iuris dicit, sed defendere tenentur respectu iuris, quod habent. Nam vt[*] si in decem agit, vel defendit, principaliter agere, vel defendere dicitur ratione iuris, quod habet: vt *ff. de iudi. l. fupr.* §. *fed scientibus.* Item fructuarius[*] respectu iuris, quod habet in re, tenetur ad exhibendum: vt *ff. ad exhib. l. Celsus* §.). Item emphyteuta[b] dicitur possidere, vt cuiret fatisfationes: vt *ff. qui satisd. cog. l. fi ciuitatem.* §.). & ergo eum cuitat, & eum sustinere debet circa defensionem faciendam.

¶ Sed an[i] contra ciuiliter tantùm possidentem detur rei vindicatio? Quidam dicunt, quòd sic: & fiat missio in rem pro ciuili tantùm, si non veniat qui defendat: & non fit præsidium in ea: ex ciuili: *ff. de acquir. poss. f. penult. in principi.* secundùm tu civil naturaliter possidens scias: & putauit: *ff. de re iudi. l. fupr. in fin* §.). Alij dicunt non teneri rei vindicatione eum, qui tantùm ciuiliter possidet, cùm non habeat facultatem restituendi: vt *ff. de rei vind. l. officium.*

ADDITIO. Vide de hoc Bartol. *in l. Pomponius.* §. *fi is qui pecunia.* vbi de hoc etiam per Glossam magnam *in fin ff. de acquir. poss.* & quæritis etiam Gloss. *supra tuis ff. de rei vin.* & est casus *in l. exclusumque.* §.). *ff. de vsufruct.*

a Habere multis modis dicitur.

b Vt. in quem.

c Dominii. sc. qui habet ius in re, vel in feudatario, emphyteuta, creditore, superficiario, vel fructuario, vel quocúmque modo tenet nomine alterius. secundùm Ia. a. Sed alij, vt Io. & P. dicunt aliud esse in eo, qui habet ius in re, vt in feudatario, emphyteuta, creditore, & fructuario, superficiario, & similibus, vt ipsi non possint dominum nominare in iudicio: nec liberantur hoc iuris dicit, sed defendere tenentur respectu iuris, quod habent. Nam vt si in decem agit, vel defendit, principaliter agere, vel defendere dicitur ratione iuris, quod habet: vt *ff. de iudi. l. fupr.* §. *fed scientibus.* Item fructuarius respectu iuris, quod habet in re, tenetur ad exhibendum: vt *ff. ad exhib. l. Celsus* §.). Item emphyteuta dicitur possidere, vt cuiret fatisfationes: vt *ff. qui satisd. cog. l. fi ciuitatem.* §.). & ergo eum cuitat, & eum sustinere debet circa defensionem faciendam.

d Cum in re qui non habeat.

e Actio in rem qui habeat.

f Vt. dominii.

g Adde quæ dicitur in prædicto *Ioannel. de reg. iur. in verbo. Iuris. & ibid. Bart.*

h Emptorem ratione rei ad eum habendum.

i Ius vindicandi an detur ciuiliter possidentem.

k Denunciauerit. sc. auctor sententiam: vt *ff. de cuiil. l. fi non quem.* §. *fi.* & *l. de cuiil. l. fi controuersia. & l. de pecul. & commo. rer. vten. l.* 3. secus si non denunciauit, cùm possit: vt *ff. de cuiil. l. fi fundo.* §. *fin.*

l Forma. quæ est vt vbi ipse emptor rerum habet, defendatur per se, vel per aliumvt *ff. de iudi. l. vendit.*

m Qualiter modo. vt commodatarius rei immobilis, vel colonus, vel inquilinus, qui non habet ius in re. Et dic idem in eo, qui habet ius in re vel in feudatario, emphyteuta, vel fructuario, vel quocúmque modo tenet nomine alterius. secundùm Ia. a. Sed alij, vt Io. & P. dicunt aliud esse in eo, qui habet ius in re, vt in feudatario, emphyteuta, creditore, & fructuario, superficiario, & similibus, vt ipsi non possint dominum nominare in iudicio: nec liberantur hoc iuris dicit, sed defendere tenentur respectu iuris, quod habent. Nam vt si in decem agit, vel defendit, principaliter agere, vel defendere dicitur ratione iuris, quod habet: vt *ff. de iudi. l. fupr.* §. *fed scientibus.* Item fructuarius respectu iuris, quod habet in re, tenetur ad exhibendum: vt *ff. ad exhib. l. Celsus* §.). Item emphyteuta dicitur possidere, vt cuiret fatisfationes: vt *ff. qui satisd. cog. l. fi ciuitatem.* §.). & ergo eum cuitat, & eum sustinere debet circa defensionem faciendam.

n Actio in rem qui habeat.

o Adde quæ dicitur in prædicto *Ioannel. de reg. iur. in verbo. Iuris. & ibid. Bart.*

p Emptorem ratione rei ad eum habendum.

q Præsidium tenetur ad eum habendum.

r Emptorem ratione rei ad eum habendum.

s Ius vindicandi an detur ciuiliter possidentem.

t Adde quæ dicitur in prædicto *Ioannel. de reg. iur. in verbo. Iuris. & ibid. Bart.*

480/C.IV.K.5-4, 621-622
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

immobilem * rem, litem ab aliquo per in rem actionem fuſtineat: debet [b] ſtatim in iudicio dominum nominare: vt ſiue in eadem ciuitate degat, ſiue in agro, ſiue in alia prouincia ſit: certo dierum ſpatio à iudice definiendo [c], eóque ad notionem eius perducendo, vel ipſe in loca, in quibus prædidium ſitum eſt, perueniens, vel procuratorem mittens, actoris intentiones excipiat. Si verò poſt huiuſmodi indultum tempus minimè hoc, quod diſpoſitum eſt, facere maluerit: tanquam lite, quæ ei ingeritur ex eo die, quo poſſeſſor ad iudicium vocatus eſt, ad interrumpendam longi temporis præſcriptionem conteſtata, iudex, vtpotè domino [d] poſſeſſionis, edictis † legitimis proponendis eum citare [e]

curabit: & tunc in eadem voluntate eo permanente, negotium ſummatim [f] diſcutiens, in poſſeſſionem rerum actorem mitti non differet, omni allegatione abſenti de principali quæſtione* ſeruata. E. Dat. X. Kalend. Aug. Baſſo, & Ablabio Coss.

In reali, & perſonali actor ſequitur forum rei. Item rerum poteſt cognoſci in loco vbi eſt res. Bald.

III. Impp. Valentinianvs, Theodosivs, & Arcadivs aa. ad Tyrrenium correctorem Tuſciæ.

ACtor, rei forum †, ſiue in rem, ſiue in perſonam ſit actio, ſequitur [h]. Sed & in locis [i], in quibus res [k], propter quas cõtenditur, conſtitutæ ſunt, iubemus in rem actionem aduerſus poſſidẽtem moueri *. Dat. X. Kal. Iul. Arcadio, & Bautone Coss.

VBI DE HEREDITATE AGATVR, VEL vbi heredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſſulare debeant.

Tit. XX.

ET ſimili modo petitione hereditatis agitur aduerſus eum, qui eam, vel quid ex ea poſſidet pro herede, vel pro poſſeſſore, vbi is domicilium habet. l. ſi ſuſpecta. §. vlt. ff. de inoff. teſtam. vel vbi ſunt res hereditariæ, de quibus agitur, ſi ibi reperiantur poſſeſſores, vt indicet conſtitutio huius tituli, & ſemper cum dicitur ibi forum eſſe competens, vbi res eſt, ſic exaudiri debet, ſi & ibi reus inueniatur: aliàquin iniquiſſimè eſſet ex domicilio loco extrahi eum ad forum, quo fit res eſt, quia non ſine magno detrimento à rebus noſtris removeatur. Item autem ſcripto, cui ſit citra quarta hereditatis, ibi poſſulat ſe mitti in poſſeſſionem rerum hereditariarum ex edicto D. Adriani, vel bonde ex edicto Iuſtiniani, vbi ſunt res hereditariæ, interim ſaltem patrimonia hereditatis. nam & ſi de poſſeſſione agatur ex interdicto vti poſſidetis, prius probabi mente eſt, qui eam primitùs regit, in qua ſunt res hereditariæ, & continuanda eſt eam conſtitutione huius tituli. l. 1. §. de interdict. Cvtac.

Sine agatur edicto diui Hadriani, ſine petitione hereditatis, agi debet vbi eſt res. Item petitio hereditatis ita poteſt moueri in loco domicilij heredis. Bald. Vel ſic: & clariùs: *Iudicium poſſeſſorium vbi res ſunt ſita: iudicium verò petitorium eſſe in domicilio conuenti poſſunt agitari.* Salycet.

1. Impp. Valerian. & Gallienvs aa. *Meſſalæ.* †

ALlic [l], vbi res hereditarias [a] eſſe proponis, heredes in poſſeſſionem rerum hereditariarum mitti poſſulandum eſt [m]. Vbi autem domicilium habet, qui conuenitur: vel ſi ibi, vbi res hereditariæ ſitæ ſunt, degit *, hereditatis erit [β] controuerſia terminanda. Dat. VII. Kalend. Maij, Seculari, & Donato Coss.

[a] ¶ Hæc lex vnica docet, quòd inſcriptio conuangenda ſit cum *l. 4. de interdict.* Cvtac.

[l] ¶ *Alic.* & i iudice illius loci, in cuius territorio fuit: vt *ff. de in ius comm. indi. l. fin.* & dixi *l. ait prætor. l. fin.*

[m] ¶ *Poſſulandum eſt.* per interdictum quorum bonorum: vt *ff. quor. bon. l. 3. in principio.* vel per officium iudicis, vel per conditionem ex lege, quæ eſt *C. de edict. diui Hadria. tol. l. fin.*

[β] ¶ *Degit.* etiamſi ſibi degit, nam idem ſi ibi non degit, vbi ſunt res, quia poterat conuenirì vbi ſunt res, ad inſtar meræ realis: vt *C. ait. l. 1. fin.* & arg. *C. vbi de poſt. aper. l. 3.* cùm hereditatis petitio ſit, & in rem, non ſolum in perſonam: vt *C. de peti. here. l. hereditatis.*

[γ] ¶ *Hereditatis erit.* Itaque petitio prætoria competit in eum, qui non eſt ſuæ prouinciæ, de hereditate, vel proprietate nõ cognoſcit, vt non de poſſeſſione, atque adeò interdicto *l. 3. C. de interd.* Cvtac.

VBI

a ¶ *Immobilem.* pro mobili non poteſt dominus nanciare: ſed res depoſitus, * ſi ſuſpecta perſona ſit, & agitur *ff. qui ſatisdare cog. l. ſi fidei-iuſſor. §. fin.* & in hoc caſu, ſc. immobili, loquitur *d. l. officium.* Sed hodie idem in re mobili, *per authent. quas in prouincia. C. vbi de ver. agi oport.*

Aborto. Hic, quòd ibi. In authentica loquitur in alio caſu, Paul. *Abi.*

b ¶ *Debet.* id † eſt, poteſt: vt *ff. an per aliam cauſa appell. l. ſi.* vel debet, ſi tamquam factura eſt.

c ¶ *Diſponendo.* fortè ſecundùm legem. *C. de diſtr. l. 3.* Vel ſecundùm *arbitrium. quæ in prouincia.* ſupra allegatam.

d ¶ *Pepere Dominæ.* id eſt, ro, qui dominum * nominauit: ſed veritas pro vero domino ponit.

e ¶ *Tunc citare.* ſc. nouiſſimum. 1. Tu dic, dominũ, vt euidenter dixit litera, quòd dominus ſine primò citetur.

f ¶ *Summatim.* nam poſſet petere rem per calumniam: & ideò fit hæc ſummaria cognitio, an ad eum pertineat, vel non: ſic *C. de bo. auct. iudi. poſſ. auct.* & *qui iurat. & ff. de Curb. edict. l. 1. §. cauſa.*

g ¶ *Seruata.* imò & de poſſeſſione: vt *C. de præſcript. long. temp. l. 3. §. fin. ff. de acquir. poſſ. l. 1. §. penult.* contrà videtur, quòd nec ad proprietatem: vt *C. de ind. l. properandum.* §. *fin. autem rem.* quæ ſunt contrà. Solut. vt ibi *in l. properandum.*

¶ Sed vſque ad quod tempus audietur de proprietate? Reſpon. vſque ad decimum annum inter præſentes, & vigeſimum inter abſentes, nam poſtea res erit vſucapta, ſine poſſeſſorio: quia iuſtè poſſidet, qui authore prætore, &c. vt *ff. de acquir. poſſ. l. 1. §. fin.* nec diſtinguitur, verùm res fuerit abſentis, vel alterius. Aliud autẽ eſt in nouali actione, nam ſtatim efficitur dominus accipiens, ſi primò poſſeſſor erat dominus: vt *ff. ſi ſer. vin. exp. l. 3. in §. & ſi mu. ad l. & generaliter.* & idem dicimus in cauſa damni infecti, quod in nouali ſed in actione perſonali vſque ad triginta annum dicimus audiendum volentem recuperare poſſeſſionẽ, *cùm nec poſſideat: miſſus: vt ff. de acquir. poſſ. l. 9. §. fin.* niſi miſſus eam vendiderit, vel in ſolutum acceperit per iudicem. Item an ſtatim miſſus poſſidear, vel demùm poſt annum? M. & Azo, ſtatim: ſed P. & B. poſt annum: vt plenè dicetur *C. de præſcript. triginta annor. l. ſi quis emptionis. §. penult.* ſed hoc quærdo lis non eſt quaſi conteſtata: ar hîc erat quaſi conteſtata. Accvrs.

ACtor, ſc. Azo. Tu Bononiæ equum tuum, quem poſſidebat Mutinenſ. petere voluiſti: vbi conueniendus ſit, quæritur? Reſpond. quòd ibi, vbi domicilium habet, ſc. Mutinæ. licèt Azo contrà, ſc. vbi res eſt. Si autem res ſit immobilis, puta fundus, quem petere voluiſti, & apud Rhegium ſit fundus & Mutinæ ibi domicilium habet, & apud Rhegium vbi poſſeſſio conſtituta eſt, petere poteris.

d Forum rei actor ſequitur.

b ¶ *Sequitur.* vt *C. de inoffi. testa. indi. l. 3.*

i ¶ *Sed & in locis.* 9. d. non ſolùm ibi vbi habet domicilium.

k ¶ *Rei.* ſc.* immobiles, ferè ſecundùm comm. 1. Sed Azo contrà quia hîc dicit indiſtinctè: & per id, quod eſt *ff. de iudi. l. quod legatur. §. ſin autem & pro eo. in cod. tit. l. ſed & ſi ſuſpecta. §. fin.* Sed certè ſecundùm H. in mobili aliud videtur dicendum, ſcil. quòd ſatisdetur ſatisdare iudicio ſiſti in ſuo ſeruet *ff. de offic. proſcd. l. ſanarus. & ff. qui ſatisfd. cog. l. ſi fidei-iuſſor. §. fi.* actiõ in cauſa vbi ſufficit nuda cautio propter priuilegium legationis: vt *ff. de iudi. l. 9. §. penult.* Vel loquitur ibi, cùm perſona ſuſpecta non eſt talis, quæ ſatisfabit, vel res deponi debebit: vt *d. l. ſi fidei-iuſſor. §. fin.* Alij dicunt, ibi primò litem conteſtari, vbi res eſt: & poſtea ſatisfari. quod poſſet eſſe verum, ſi iudicio eſſet tempore petitionis: vt *d. l. ſanarus.*

¶ Sed quid ſi reali ſe conuenio hic vbi habet domicilium, & res eſt alibi? quis executiuam mandabit? Reſpond. iudex † *Cod. Theod. l. 1.* ſ. 4.

b illius loci vbi eſt res, ex denunciatione huius, ſicut ſi in vera definitiua: vt *C. de iudi. præterea.* §. *ſin autem. & ff. de re iudic. l. 2.* Aliàs Pio in præcip. & ea interlocutoria: vt *ff. de hu. auct. iud. poſſ. l. cùm quæ.* §. *ſi.* Item in cuius electione eſt, in loco domicilij, vel vbi res eſt, eligere forum? Reſpond. alteris: vt *ff. de iudi. l. 3. §. plane & ſi perſolita.* Accvrs.

b Reſcriptum mandare litteratum iuxta in rei vindicatione, iudex ad quem debet ex denunciatione mobilia domicilij, qui ſecundùm tales.

* Cautus. c. *fund. cauc. de fide compara.*

c Pari electionem habet actor, quando res ſub diuerſis fis indicibus poteſt conuenire. addit *C. ſi ſer. pro. de iur. comm. indi. & infr. de præſcript. long. temp. l. 9.* Paul. de Curb. addit Alciatum *in ſin. de foro comp.*

† *Meſſa.*

a Foro in ea res immobiles pertendit, vtà ſita ſunt, vt hîc. Quid mobiles? Dic, vt hoc Glo. ſic.

† *Id eſt, proponere, vt eſt in veteri Cal. inscriptionis.* Cuac.

480/C.IV.K.5-4, 623-624
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VBI DE RATIOciniis tam publicis quàm priuatis agi oportet.

VBI DE RATIOCINIIS TAM PVBLICIS QVAM PRIVATIS AGI OPORTET.

TITVLVS XXI.

Actione tutelæ, negotiorum gestorum, mandati, pro socio, plerumque agitur vt reddatur ratio administrationis: de ratiocinio, de rationibus. Vbi igitur de ratiocinio agi oportet id est, vbi tutela, vel negotiorum gestorum, vel mandati, vel pro socio, vel in factum ex edicto de edendo agi oportet. Fabian. VII. Tutela, inquit, in qua iudicio fieri queat, an alibi de re quàm de calculo cognosci oporteat. Et nobis definitur ibi reddendas esse rationes vbi negotia gesta sunt quod fallitur ibi fieri oportet cuius rei instructio ampliùs: idemque esse si rationes militares ab eo exigantur qui fuerit tribunus numeri vel ab alio depositis militiæ. Et vetus Theodosius in Nou. 1. de anno. mi. so. præf. vetuerat leges peculiares sibi præscriptionibus & concretis & negotia gesta & debita fabricabus. CYAC.

De administratione priuata vbi debet ratio reddi, vbi administratio gesta est. BALD. & SALYC.

1. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. *AA. & CC. Germanio.* *

EVm, qui aliena negotia siue ex tutela, siue ex quocunque alio titulo * administrauit [b]: vbi hæc gessit, rationem [c] oportet reddere. Dat. VII. Kalend. Augusti. Annibalione & Asclepiodoto Coss.

Vbi debet reddi ratio publica administrationis, vbi administratio gesta est: quia vbi habilius instructio sufficiens haberetur, & veriorima possent testimonia manifestari. BALD.

11. *Imp.* HONOR. & THEOD. *AA. Macedonio magistro militum.*

NEmo [d] post depositum cingulum [e] suæ priuatæ vitæ redditus, ob negotium quod militiæ causa est ei exortum, præstandi ratiocinij gratia eius numeri in quo militauit, vel quem ipse gessit, à quocunque [f] pulsatus, fori [g] præscriptionibus vtatur. vnumquemque enim super huiusmodi causis publicis, quas dum militaret, exercuit, vel super ratiociniis militaribus per quæ suos cõtubernales affixisse alleritur [h], in militari [i] oportet iudicio respondere: in quo & instructio sufficiens [k], & nota testimonia, & verissima possint documenta præstari. Dat. II. Id. Iun. * Coss.

VBI † CAVSA STATVS AGI DEBEAT.

TITVLVS XXII.

Status hominis est conditio libertatis aut seruitutis, & conditio libertatis, qua de statu capitis dicitur, vel libertinitatis vel ingenuitatis. Causa autem status actiones præludiciales sunt, quæ secundum regulam generalem aliter intendit in seruitutem, vel ex libertinitate in ingenuitatem proclamatio &c. Neque verò aliter est iuris, quo agi possit status causa, neque aut is est alicuius quàm præsidum in prouincijs vel procuratorum Cæsaris, & agatur inter siluam & priuatos causa libertatis & seruitutis (sic legendum Lpez.) non si ingenuitatis l. 1. supra de ped. iud. l. pe. ſ. ne de ſta. def. *vel in vrbe conſtitut.* L Diui. ff. de liber. cau. l. 4. ſi ing. affe. dic. *vel præterea liberalium causarum cognitionem sui iudicem obtinet* præt. l. neque C. vbi. ff. de fid. lib. l. 4. ff. ſi ing. affe. dic. *Et ipſi causa ſtatus maximè iudices* l. vlt. hoc tit. maiores iudices Leon distinguentes. ff. de liberali ff. de recep. *adeo vt ne pedanei delegari posſit nec committi compromiſſario, quia & præſidum olim de ſtatu cognitio non fuit.* l. 1. *Ac sed ita quod confirmat Pium imperat. epiſtola ad Troianum de adſtrictione ingenuorum, niſi fortè missa ejus in prouincias cum iure procuris vel iure procuratori, nam procuratorum antea fuit de cauſis ſtatus, qui vulgo maiores ſunt quàm præſides, nempe ſpectabiles, & præſides clariſſimi.* CYAC.

Si seruus aufugit à domino ad aliam prouinciam, causa possessionis traditur eodem loco, sed causa proprietatis examinatur coram iudice vnde aufugit. b. d. secundum Iac. de Arct. BALD.

1. *Imp.* ALEXANDER A. *Aurelio Artiſtoneti.*

EA quæ à te, cùm tibi seruiret [l], fugit, & in aliam prouinciam se contulit, libertatem sibi vindicans [m]: non iniuria * eo loco litigare compellenda est, vnde quaſi fugitiua recesſit *. Ideoque remittere eam in prouinciam, in qua seruiuit, præſes prouinciæ, qui eo loco ius reparælenat, curæ habebit [n]: ſed non vbi deprehenſa est, audiri debet [o]. PP. XIII. Kalend. Septembr. Pompeiano & Peligno † Coss.

Procurator Cæsaris non est iudex competens in causa ſtatus. PAVL. DE CASTR.

11. *Imp.* DECIVS A. *Peliti.*

PRocuratores noſtros [p] ſtatus [q] cauſas examinare non poſſe, omnibus notum est [r]. PP. Kalend. Decembr. Decio * A. II. & Grato Coss.

Quando ille qui dicitur seruus, est in possessione libertatis, debet contra vbi est: & sibi dicitur eius

---

a ¶ Tutelam alicuius pupilli, vel adulti curã administrati. finita tutela vel cura, vbi commissi debeat, quæritur. Respon. non ibi vbi domicilium habet, sed vbi administrati, prout ſi fratris Mutin. & huiusmodi curam vel tutelã administrati. Bon. vt consobrinibus, & illas transferendus ſi alibi habet domicilii.

a ¶ Titulo. vt argentarius ſit, vel procurator, vel quicunque modo vt *hic, & ff. de iudic. l. heres absens. §. 5. & Lar. gentilis quod ad generalem. & de proc. l. negotia. & de oſſic. & de tutor. Licet ſtrauch §.* b ¶ *administrauit. ff. de iud. l. heres absens.*

c ¶ *Rationem.* reddituri ratio villicationis: vt *Inſtitut. de obligat. quæ ex quaſi contractu. §. ſi cui autem.*

¶ Sed an debeat transmitti [b] ſi ibi non inuentus? Quidam quod ſic. & ſic ſpeciale. z. Vel nõ ſpeciale, quia & idẽ in correctabus ſic quidoque: *vt dicta l. heres. §. 3. dicimus.* In Lauren ſequenti, conſtat, quòd ſic transmittio.

NEmo.] CASTR. Aliquis cõſtituit ad labenſiaſtrandũ militibus ſtipendia minùs quàm recepit impendit ſuæ adminiſtrationi, & apparet eum malè adminiſtraſſe, vbi conuenire debeat, quæritur. Reſpond. quòd non vbi domicilium habet, ſed vbi adminiſtrauit, ſcilicet ſub magiſtro militũ, ſub quo tẽpore adminiſtrationis militabat. & hoc ſine fori præſcriptione, vel exceptione: vt ſi dicat ſe non eſſe conueniendũ vbi adminiſtrauit, ſed vbi domicilium habet, non audiatur.

d ¶ *Nemo.* ſuperior l. de priuatis, hãc de publico dicit. ACCVR.

e ¶ *Cingulum.* fuerat enim electus ſuper aliqua profeſſione militũ vel negotiatorum. vt *ff. de iuriſdi. om. iudi. l. ſi.*

f ¶ *Quemcunque.* ideoco ad petendum.

g ¶ *Fori.* vt dicat ſe non conueniendũ ſub eo iudice ſub quo cõuentus est, aliũ de illa militia.

h ¶ *Affixisse.* quia multa pro expenſis ab eis accipiebat, & eis parum præſtabat.

i ¶ *In militari.* hodie adſtringitur epiſcopus. vt *in auth. vt iudi. ſine quoque infra. §. neceſſ.*

k ¶ *Sufficiens.* ſic † *T. quando ſimpl. inter pup. & viid. l. in §. 1 neſc. & in auth. vt om. abe in §. hac conſiderantes coll. 10.*

VBI CAVSA STATVS AGI DEBEAT.

Ea qua.] CASTR. Si ancilla una à te fugiens, & in alienum prouincium ſe conferens, aſſerit ſe liberam: vbi cauſa ſtatus agi debeat quæritur. Reſpon. quòd non ibi, vbi eam deprehendiſti, ſed ibi vbi ſeruiebat antequam ſe in fugam inconſulte recipere.

l ¶ *Seruiret.* l. effet in poſſeſſione ſeruitutis. m ¶ *Vindicans.* id eſt, in libertatem proclamans poſſeſſionem conſtituit cum eſſe poſſeſſam in ſeruitute.

n ¶ *Non iniuria. ſed de iure.*

o ¶ *Reuiſſe.* niſi dic h id eſt, z. annos morata eſt in poſſeſſione libertatis bona fide. *id eſt, i* parũs ſe liberam iuſtis rationibus ducta, vel iniuſtis rationib. xxx. d an. vt *ff. de acquil. pol. l. §. ſi ſeruus, & ſuper eam §. 1. C. qui & a quib. ma. lib. l. ſi cum fabricen. miſſa §. Arriſta & al hoc. ff. de liber. cau. l. liberis §. fina. & l. ſpitur ſcien. dum eſt. &] de probat. l. Leo qua. &] de probat. l. vte nius & de ſtruct. ſupplet. Laben ſecund. ACCVR.*

p ¶ *Habebit.* cognoſcendo ſuper poſſeſſionem non vtde vi, vel vti poſſ. inter dictã cauſa ex ea mobilia. Inſ quinare dicit quod ſcipſum poſſideat, ſed ſit hoc edictio iudicij, vel interdicto vtrubi. Ibi ergo quæritur & pronunciatur de poſſeſſorio: ſed patrocinium ſeruatur in loco vnde aufugit. & ſic dicebitur † cauſa conſuetudo. & ſic eſt contra *ff. de bonã. l. malã.*

q ¶ *Status.* in petitorio.

Procuratores.] CASTR. Si priuatus priuato ſtatus mouetur quæſtionem, potè dicit aliquem eſſe ſeruũ qui ſe pro libero gerit: an procurator Cæſaris, qui cognoſcit inter ſiſcum & priuatum, cognoſcere poſſit, quæritur. Reſpon. quòd non, vel dic quòd ſi inter ſiſcum & priuatum de ſtatu &c.

r ¶ *Procuratores noſtros.* ſeilicet Cæſaris.

[¶ *Status.* ſeilicet ingenuitatis.

t ¶ *Nouit eſt.* inter duos priuatos inuitos. ſecus

---

a ¶ Sein adminiſtrationis ibi ſic reddi debet, vbi ſcientia, & plenior veritas poteſt reperiri & per teſtes quã per inſtrumenta.

b Bona fides præſtare poteſt non tamen ex noſtra ratiocinatione, ſed tempus interdicto & tutoratus.

c ¶ *Non*, pro detinere, vt hic, ſed Cyna. hũc interpretatur, ipſe eo ſperat, quod acconmodatur pro bonis.

d ¶ Præſecti quo tempore quero libertatem petat.

e Conſuetudo cauſa ignorantiæ damni poſſet.

f al. Poſſidens.

* Hoc conſtitutum ante præterita Calendarum.

480/C.IV.K.5-4, 625-626
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 627-628

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sub quo per ambitum * cœperat militare b, penitúsque emendicati honoris præscriptione submota à iudice c, qui in locis adiutus fuerit, auditur d: manifestaque rerum probatione conuictus, eorum societati, quos declinauerat, aggregetur. Dat. XII. Kal. Aug. Mediolani, Cæsario & Attico Coss.

Homines obnoxiati, vel qui pro exactionibus vel concussionibus conueniuntur, non possunt fori præscriptionem opponere, nisi sint milites armata militia, vel ea specialiter sit concessum. BALD.

11. *Imp.* THEODOS. & VALENT. AA. *Cyro P. P.*

HAc perpetua lege sancimus prouincialibus iudiciis non posse fori præscriptionem opponere eos qui ad curias vocantur e, vel cohortalibus f debere dicuntur officiis, vel aliis corporibus obnoxij sunt: eos etiã g, qui super exactiones vel concussiones h perpetrasse fementur: exceptis videlicet his qui armata i militia prædíti sunt, vel aliàs speciali beneficio principali se se defendunt: ita tamen, vt cui ex militaribus viris curiæ nomen k, vel cohortalis officij quæstio ingeratur, rectos prouinciæ super eius nomine tam ad eodem tuæ magnificentiæ, quàm ad magisteriam l vel comperendum referat potestatem m: vt hi qui vel debiti postulentur, prouinciali n iudicio destinati ibi curentum o iudicij expectent, vbi iusta moueri præcipiunt huiusmodi quæstiones. Super publicis autem functionibus & debitis nemini liceat fori præscriptionem opponere p, præter eos q qui specialiter excepti sunt. Cæteros r excelsæ tuæ sedis, & cæterorum prouinciarum in quolibet negocio declinare minimè posse iudicium decernimus: ita, vt qui tam saluberrimam legem pertinacitèr violare tentauerint, sciant à moderatoribus prouinciarum aduersùs se tanquã contumaces sententiam s proferendam. Dat. XII. Kalend. Octobr. Cyro, CP. Valen. A. V. & Anatolio V. C. Coss.

VBI SENATORES VEL CLARISSIMI ciuiliter vel criminaliter conueniantur.

TITVLVS XXIV.

Cui senatorum appellatio insigne est, nam & viuere & liberos senatorum sortiri quoque statum vel forum complectitur, & senatores excellentes clarissimi iudicantur vel spectabiles. Alij quidem sunt Senatores omnes dignitatis expertes. l. 52. & 54. Cod. Th. de hæt. & in hoc tit. *igitur senatores, id est, senatores sine dignitate & clarissimi, id est, senatores cum dignitate.* vel 1. infrà de tut. & cur. & vel cla. per. & No. 73. *Comendantur autem Senatores & clarissimi ciuiliter in urbe apud præfectum, vel præfectum, vel magistratum officiorum adsistentes principi* ex l. 1. *& alibi Theodosij Constitutionibus, vt Symmachus refert in epistola, qua Senatorum controuersias transferri à foro præfectorio verbotenus ad forum principis vocant. In formulariis consuetudinis iure communi apud præfectum vrbi prouincia in qua domicilium habent* l. 3. & vlt. tit. 22. *Cæsaribus in formula relatio prouincia. Tu etiam Senatorem dicitur residentem inhonesta audire? Criminaliter autem clarissimi apud præsidem sine prouincia in qua delinquerunt, qui tamen eum erant remittendi ad præfectum prætorio, vel præfectum vrbi* l. 3. C. Th. *de accus. excepto casu* l. 1. *Gagei* ex hac pot. *Illustres qui reconsortem* l. 3. huius tit. *in constitutis principe, quod & alias Senatoribus deferebat Imp. quæsitum Dio & Spartianus scribunt.* CYLAC.

Qui accusante crimine conueniuntur, accusante dignitate non illustri priuilegio fori non vtitur. Vel sic: *Reatus excludit omnem honorem.* BALD. Vel sic: *Dignitas clarissima non præsidet quo minus clarissimus conueniatur vbi deliquit.* SALYCET.

1. *Imp.* CONSTANTIN. A. *ad Vllamiacum comitem Hispan.*

QVicumque t non illustri u, sed clarissima dignitate tantùm præditus, virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaserit x. vel in aliqua culpa y seu crimine z fuerit deprehensus a: intrà prouinciam in qua facinus perpetrauit, publicis legibus b subiugetur, nec fori præscriptione vtatur, omnem enim huiusmodi honorem reatus excludit c. Dat. II. No. Decemb. Gallicano & Basso Coss.

Senatores in ciuilibus causis possunt conuenire vbi habent domicilium vel maiorem partem bonorum.

a ¶ *Militiæ quidã est accessio.* Et qui hoc gerere militiæ videtur.

b ¶ *Militare.* in militia exercere. ¶ quia apparitor, executor, lictor, & prisiscianus: secus autem in militia armata: vt l. *Apparet.* & in hoc differt. Inf. & in hoc, quia hic suffragia, in sequenti non suffragia. sed dicitur debere esse de curia, vel cohorte, vel corpore.

c ¶ *A iudice.* quolibet qui ordinarius sit in eo loco vbi est deprehensus. Et sic no. *Vbi te inuenero*, &c. & propter huiusmodi fugam.

¶ Sed quid à ille ordinarius erat sub quo militabat? Respond. etiam *sub eo* posset quæri. hoc proposui. non enim vetat hoc l. sed dicit illi cognoscere in cuius territorio est captus, *ab* expectato eo sub quo militabat. ¶ Item qua b actione periret, cùm sit libera persona? Respon. officio iudicis, vel vsili in rem causa adiectaue *ff. de rei vind.* l. 3. §. 3.

d ¶ *Auditur.* & expediatur vltrà ad tres milites hanc causa: vt l. *de accu. l. generali. lib. 9.*

De perpetua.] CAVE. Si adscribitur curiæ, *vbi* officio sibi destinato sit fabricatis, vel actor aliquis de negotio alicui metuens, vt ab eo aliquid extorqueret. insulsa si de his quæstio mota fuerit, quis cognoscere debeat, quæritur? Respon. quòd pedes prouinciæ, nulla fori præscriptione opponenda, nisi milites fuerit, vel principis beneficio fuerit munitus quo minus sub præside conuentus quis. cauta à præside prouinciæ aliquid proferat quod ad magistrũ militum cognitio terminida referatur. & hoc in prima & secunda parte, in tertia dicit quòd si aliquis publicis præstationibus vel debitis obnoxius inuentus, nulla gaudeat fori præscriptione quin sub præside cõueniatur, nisi principali priuilegio tueatur: aut præfecti vel præsidis nullo modo declinet examen. & hoc in tertia. Si qui autẽ huius l. contempserit fuerit inuentus, à præside prouinciæ puniatur.

e ¶ *Vocantur.* id est, reuocantur.

f ¶ *Cohortalibus.* c cohortales erant magis cohortes, quàm curiales.

g ¶ *Et etiam.* repete, eos posse, &c. Et dic, quod superexactum est, restituitur in duplum sine vi ablatus d, aliàs in triplum: vt *l. de superexac. l. 3. lib. 10. & ff. de publica. Licitatio.* §. *quod illicite.*

h ¶ *Vel concussionibus.* huius fructum dum erant in officio.

i ¶ *Armata.* super quibus tres possit inire numeros.

k ¶ *Curiæ nomen.* quia dicitur curiæ adscriptus.

l ¶ *Ad magisterium.* id est, magistrum militum.

m ¶ *Potestatem.* vt condemnet, ipse tamen præses cognoscet: sed certè imò narrando facham vt causam audiat & exequatur. Accvas.

n ¶ *Prouinciali.* c subaudi, *curiam* sunt ablatæ.

o ¶ *Eos autem.* à sententiam super eo de quo impetrantur.

p ¶ *Opponere.* etiam si pedibi sint armata militia: vt *l. in quib. cas. mi. fo. præscript. l. j. circa princ.* & quod subiicit, *præter eos*, &c. non excipit de prædecessoribus, sed ad subloquentia referat: quasi diceret, exteros præter eos, &c. Vel die excipi illos quos Tacitus excipit, scilicet milites armatos.

q ¶ *Præter eos*, vel est hic §. vel *l.* exteros, &c. & secundùm priorem non referetur ad prouinciam.

r ¶ *Cæteros.* respicit vel infrà vel suprà.

s ¶ *Sententiam.* cùm lis erat contestata: vel veries de porta contumaci imponendã dicitur: *ff. si quis ius di. non ob. l. ult.* & *de falsa* b est nota, quam quidã hic facit, quòd sententia ante litem cõtestatam ferrat.

¶ Nov.c etiam hic ordinarium non recusati: vt & *l. de iudi. auditor.* & non *ff.* vers *contigerit.*

a Remitte in causis ciuilibus: nisi ibi non sit de hac materia cognitio. vide Socinum regula 316. *fallen. grauit.*

b Senatus autem litem cõtestatam facere nõ potest.

c Iudex ordinarius recusatus non potest.

VBI SENATORES, &c.

Vicumque.] CAVE. Si clarissimus aliquis virginem rapuerit, vel fines inuaserit, vel in aliquo crimine deprehensus fuerit, vel crimẽ conuictus, nulla fori præscriptione opponenda puniatur à præside prouinciæ in qua delinquit ita quia omnem dignitatem huiusmodi crimen excludit.

x ¶ *Quicumque* prima, in clarissimis & criminalib. tantùm. Secùs in ciuilibus & clarissimis & supremis. Tertia, in criminalibus & ipsis habilibus superioris. *l. sed l. quæsitor.*

y ¶ *Culpa.* pro qua non tantùm fit pœ. dolo condemnatur: vt *ff. ad leg. Cor. de fcus. l. in lege.*

z ¶ *Seu crimine* quoniam volumus non cendi adesse opponere. *l. ad l. Cor. de fa. l.*

a ¶ *Deprehensus.* secus b conuictus, sed nõ deprehensus, quod non placet: imò idem verobiq. vt *ff. de vi. mun. pub. l. 9. qui in adulterio.*

b ¶ *Publicis legibus.* de quibus habes *Inst. de publ. iudi per totum.*

c ¶ *Excludit.* vt *l. de epi. & cler. supremo & l. de dignit. l. nostri. lib.* 12. C

480/C.IV.K.5-4, 629-630
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 631-632

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in auth. ut cle. apud prop. apsis. etiam. §. penult. col. vj. & seq. ff. de Curator. edict. l. vj. §. causa. sed contrà ff. de reg. iur. l. nemo qui condemnare. hanc specialia. 2. Vel dic quòd etiam hic condemnat: sed pri in consulto principe: in dicta authent. prius consulto episcopo. Sed è contra regula est vera, b qui peccat damnare, & absolute: vt ff. de re iud. l. ij.

a ¶ Illustres. sine administrationes.

b ¶ Codicillis, id b est, licetis ab Imperatore sibi commissa, vt aliquo honore vel dignitate gaudeant.

c ¶ Regis. habent a dignitatem illam sine administratione, ac si haberent administrationem.

d ¶ Viri illustres. sine administratione.

IN QVIBVS causis militantes fori præscriptione vti non possunt.

c Omes. Domestici principum.

f ¶ Militia armata, vel inermis secundum quosdam.

¶ Et sic est contra supra ubi quis de curia, vel ex l. q. Sed, vt ibi, & sic hic non dicas de armata. Et dic quòd isti gaudentes aliqua dignitate, & negotiationem exercent super publicis functionibus, vel super publicis debitis, tenent apud præsides provinciarum conueniendi & exigendi: & existentes armata militia puniti, & qui offendunt se accepisse vnius anni commoditatem ad propriam rem componendam. & hoc hic dicit.

g ¶ Si hæc. scilicet præscriptione.

IN QVIBVS CAVSIS MILITANTES fori præscriptione vti non possint.

TITVLVS XXV.

Militantes in hac re dicuntur non armati milites & tribuni numerorum qui priuilegio sui fori semper vti possunt, & ab alio iudice litem vocare ad magistrum militum, l. 1. Tit. 23. sed scholares qui sunt magistri officiorum cum volunt agere in urbe, qui & magistriani dicuntur aut domestici protectores, qui sui fori priuilegio non vtuntur causam sequentibus. Et consentiuntur in causa delictorum aut munerum publicorum apud præsidem provinciæ, vel quod curia aut tabuli aut alij corpori obnoxij esse vel per superos actionem aut conuentionem aliquid adhibuisse dicuntur. l. 2. & 3. supra tit 23. & sub hoc tit. post prox. vt l. 2. in Nu. Theodosij ponitur sub titulo huic simili. De armata militantibus fori præscriptione. Item si prædia aliena conduxerint, & ali pro eis causa conueniantur. Nisi eidem armati conductores esse prohibeantur. l. 1. infrà de te mi. Item si negotiantur in provincia, etiam si à priuatis negotiandi licentiam acceperint, regulariter enim mercatores simul & milites esse non possunt. l. 1. infrà ne mil. Item si in prouincia res suas comparant, & fori commodis fruantur sine beneficio commeatus. Ita ea. sibus scholares fori sui præscriptione non habent. In contrarium male, & qui per prouinciam negotiantur: nam res eorum mercentur, si priuatis actionibus atque compendiis accipiantur, si negotiantur, si conductorum vocabulo defraudantur, & ita in Basil. de scholasticis dignitatibus, & immunitatibus & patrociniis. CVIAC.

Militantes etiam in curia principis fori præscriptionem non habent in publicis functionibus, vel si propriatis negotiationibus connectantur, nisi tempore commeatus. BALD. Vel sic: Comments super publicis debitis vel publicis functionibus, cuiusmodi sint dignitates, non possunt vti fori præscriptione, nisi pro tempore commeatus. b. d. vel nisi sint milites armatæ militiæ. b. d. cum Glos. SAL. V C.

Quoties autem viri illustres d in prouinciis constituti, non hi tamen, quorum cognitio ad nostram maiestatem, vel ad iudicem vice nostri numinis auditorum pertineat, in querimoniam fuerint criminalem vocatis & fedendi cùm celebratur cognitio, in secretariis iudicantium ius consequantur: & iudices patefactis quoque criminibus, ferendis contra huiusmodi viros [illustres *] vel facultates eorum sententiis abstineant, dum nostræ pietatis ad suas meruerint relationes responsum: supplicio videlicet quod accusatoribus patefacta eorum calumnia ingerendum est, nec apud prouinciales iudices, si non sic, vt superiùs dictum est, similem dignitatem habeant, differendo. Dat. Constantinop. *

Maij, Constantinop. Theod. A. XVII. & Festo Coss.

1. Imp. Theod. & Valentinian. AA. Florentio P. P.

Mnes * omnino domesticos *, & agentes in rebus, & quæcumque alia prætendatur militia f vel dignitas, sub moderatibus prouinciarum pro functionibus publicis † respondere nulla fori præscriptione valuisse, sancimus, si hac g, qui exiguntur publica debita, vti tenuerint: imò & in aliis peiuatis actionibus occupatos h volumus respondere qui vel per prouincias sociantur i * vel conductorum vocabulis, cum non armata militia k prædicti sint, defenduntur, siue domorum diuinarum, siue virorum potentiū, seu cuiuslibet conditionis sint conductores: nisi si fortè commeatum l ad rem propriam componendam vnius anni inducias offenderint se accepisse: eadem forma seruanda in his etiam qui mercandi vel * militandi sacra beneficia meruerint: vt & ipsi rectoribus prouinciarum respondeant. Dat. III. Kalen.

* Ex nouell. Theod. tit. 2. de annona milit. extrinsecus sine præscriptione.
† Idem in Nouell. Constit.
* In ipsa Nouell. auth. per prouinciarum et de annona milit. in his emendandum. Cuiac.
* quidam legunt, mercandi & militandi. hanc permitti a Iust. negotiationes huc usque. Vide infra ad l. 5. comm. & mer. Cuiac.

VBI CAVSÆ FISCALES vel diuinæ domus &c.

m ¶ Hominum, causa * aurì humilis diuinæ domus, siue sui fiscalis, siue cuiusvis, vel inquilini, siue agant siue conueniantur in ciuili vel in criminali negotio audiatur coram eo minatur apud præpositi sacri cubiculi & comitis domorū vel procuratoris Cæsaris. vt 7. co. l. vlt. & l. cùm aliquid. ¶ Et est hic notandum, quòd sensu principis agunt, & conueniuntur quod est extra regulam. ¶ Item & illud notabile est, vt si aliter ratio priuatorum principis, vel procuratoris eius aliquod priuilegium vexationis innouis: patrocinia communitia vel depredationibus qui forte iniuriam, publicè vtunt conueniuntur & cetera, vt est P. in prædicto crimine non terrebilia, tam horrenda consilium non dedisset. si ea tempore fuisset. Azo.

* deeſt in ver.

n Forum quod fortiuntur domestici & scholares principis.

VBI CAVSÆ FISCALES VEL DIVINÆ domus hominúmque * eius agantur.

TITVLVS XXVI.

Causa fiscales sunt in quibus agitur de bonis fisco delatis, vel de pœna pecuniaria inferenda fisco, vel de eo quod fisco debetur ex contractu. Videtur etiam quodammodo esse causa fiscalis in foro l. 4. quæ si qui emit à fisco emendare Tit. 7. cum Titio agit de præda & de vsucapione quæ fisco debentur. Hæ causæ discernuntur apud procuratorem Cæsaris, non causæ criminales, quæ fiunt vice præsidis. l. 3. hoc tit. l. vlt. ff. de off. proc. Cæs. ex consulta. §. 1. ff. de appell. l. 1. ff. de pœn. sub. l. 2. infrà de pœn. l. 7. ad l. Iul. Sed de crimine & pœna agitur apud præsidem prouinciæ, quia merum imperii habet, de bonis fisco vendicatis cognitur apud procuratorem Cæsaris, denique rationalis est omnibus pœnæ irrogatæ à præside, non irrogatæ. A fisco separatur diuina domus, quæ ratio Cæsaris dicitur. l. 2. §. vlt. ff. de iu. fisc. Causæ diuinæ domus sunt quæ pertinent ad prædia rustica, quæ erant in Cappadocia sub dispositione & cura præpositi sacri cubiculi & Comitis domorum, vt postea legi & alia loca plenissime quando & super in vetere Notitia, sub dispositione V. I. præpositi sacri cubiculi, domus diuinæ per Cappadociam. & ha quidem causa vel hominū tantummodo agunt vel omnes apud præpositū sacri cubiculi, & comitē domorum. l. vlt. hoc tit. Hominum autem fiscalium causa vocari solerunt, procuratorum, conductorum, colonorum, inquilinorum, seruorum vel priuata ciuilis agnoscitur apud Comitē rei priuatæ vel apud rationalē, criminalis apud vicarium vrbis vel præsidem cùm prouincia in qua delicta patrata sunt. inalis & similiter officiales rationalis commentur ciuiliter apud rationalem ipsum, criminaliter apud præsidem. CVIAC.

a ¶ Nam

480/C.IV.K.5-4, 633-634
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 635-636

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Iudici.* prædicto scilicet procuratori. s. Vel dic alij qui se intromiserit de hac.
b ¶ *Existimationis.* id est, fame.
c ¶ *Officio.* l. officiali.
d ¶ *Differimus.* id est, periculum fi fiat contra id quod debet.

Dominicæ.] Cauſa. Si coloni principis cum alio colono eiuſdē cauſam habeat, quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſp. quod ad aperte coram quo: ita dic quòd coram præfectorio duces vel præpoſiti ſacrorum limitum, vel præſes prouinciæ cognoſcent. ſecus ſi priuatus cum colono principis vel ſeruo crediderit litigandum. & hoc eſt quod ſubiungit lex ſequens.
e ¶ *Comes.* ſ. præfectus. & hoc quando inter ſe: ſi autem litigent cum priuatis, tunc ſecus *infrà l. penul.*
f ¶ *Limitrum.* al. *militum.*

Cum aliquid.] Cauſa. Cum coloni principis vel ſeruus aduerſus priuatum aliquod delictum commiſerit: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſp. quòd præſes vna cum procuratore Cæſaris. & ſi crimen aduerſus eum probatum fuerit, prout leges dicunt, priuatur.
g ¶ *Vel procurator.* f *vel, pro* id *eſt.*
h ¶ *Exercetur.* id eſt, aperiatur in ipſum.
¶ Sed videtur ludex comes rerum priuatarum: *ſupra de l. ſi quis.* quæ eſt contra. Sol. ibi ciuiliter, hîc criminaliter conuenitur colonus: vt *infr. de l. noſtram.* 2. Vel ibi inter ſeruos & *in l. dominicæ.* 3. Vel ibi comes pro procuratore Cæſaris potuerat.

Nimirū.] Cauſa. Si procurator principis vel actor contumeliam vel iniuriam aliquæ intulit: qui iniuriam paſſus eſt, quærimonium ſuum præſidi vel præſidi prouinciæ proponere non dubitet. & ſi contra eum probatum fuerit, igne concremetur.
i ¶ *Non dubitet,* ſimilis exhortatio *infrà de famoſi libel. l. j.*
k ¶ *Et edictum.* id eſt, generaliter dicimus.

Nihilum.] Cauſa. Si officium procuratoris Cæſaris exactioni tributorum vel chartis deſeruiens, quia erat tabellio aliquis, eandem pecuniariā habeat: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſp. rum priuatarum referri oportet: ne & iudici * exiſtimationis b & officio c eius ſalutis diſcrimen d immineat. Dat. Kal. Febr. * Coss.

De quæſtionibus vertentibus inter dominicos & patrimoniales colonos cognoſcit præfectus, id eſt, procurator Cæſaris. Salvo.

VII. *Idem a. ad Rufulporum Rationalem ſummæ rei.* *

Dominicis colonis & † patrimonialibus grauitatem cum * cenſuum diſceptatricem eſſe debere. Duces enim & præpoſitos limitum f & cathorum, & rectores prouinciarum, euocandis & arceſſendis colonis abſtinere oportet. D. XVI. Kalend. Mart. Licinio * Coss.

Leges præcedentes loquuntur in cauſa ciuili, illa in criminali: & vbi quòd colonus principis in cauſa criminali conueniatur coram præſide, præſtitue tamen procuratore Cæſaris. Payl. de Castr.

VIII. *Imp.* Constantinvs a. *ad Taurum P. P.*

Cum aliquid colonus aut ſeruus rei priuatæ noſtræ contra diſciplinam publicam adſeruatur perpetrare, ad iudicium rectoris prouinciæ venire cogendus eſt: ſic videlicet, vt prælatus Rationali vel procuratore g domus noſtræ inter eum & accuſatorem cauſa tractetur: & ſi facinus fuerit approbatum, iuxta ſeueritas exeratur h †. Dat. V. No. Mart. Sirmij, Arbitrione & Lolliano Coss.

Familiares principis debent ſe abſtinere ab iniuriis prouincialibus inferendis: aliàs igne concremantur. Salvo. Vel ſic: *Hîc puniter procurator Cæſaris magna pœna, ſi faciat conceſſiones indebitas.* Payl. de Castr.

IX. *Imp.* Valentin. * & Valens aa. *ad Philippum vicarium vrbis.*

QVANDO LICEAT VNICVIQVE SINE iudice ſe vindicare, vel publicam † deuotionem.

Titvlvs XXVII

Vel *dicit tit. 5. nembnem ſibi ius dicere, & rixatis ſuperioribus adnodum eſſe iudicem comperimus, id aliquando non ſeruari hoc tit. oſtendit. nam & ſequitur illicitè licet. non aduo ludice, ſibique ius dicere adueſus obſeſſorem vicarum, & aduerſus ſeruos noſtrorum in agris ſuis pugnantes ſine militum. & cum accidere quoque modo, quod ex XII. tab. obtinuit nisi in vrbe ludice ex l. 2. huius tit. In agris dominorum iuram habet, licet aliam cuilibet aduerſus delictorum militia, vindicari adeſſe loca Monitores denuntiantque publica deſerentes abſque & præſentia, & ſi ſe tale defendat etiam necis. Terrellianus Apol. in reos Maleficium & publicos hoſtes, omnis bonus miles eſt. militiæ denuntiſſimi appellari ſolent igitur qui ab ea desertione deſiſtentes diſcrimen militiæ desertionem publicam iudicat. Cvlac.*

Nullorum depopulatorem agrorum, & aggreſſorum iuxta, licet occidere propriæ auctoritate, idem in militia deſertore. Nec eſt permiſſa defendendi facultas, vbi offendendi eſt data libertas. b. d. cum l. ſequenti. Bald.

I. *Imppp.* Valentin. Theod. & Arcad. aaa. *ad Prætorianos.*

VNiuerſi fiduciam gerant, vt ſi quis eorum ab actore rerum priuatarum noſtrarum ſiue à procuratore vexatus fuerit iniuriis, ſuper eius contumeliis vel deprædationibus deferre querimoniam ſinceritati tuæ, vel rectori prouinciæ non dubitet i, & ad publicæ ſententiam vindicte ſine aliqua trepidatione conuolare. quæ res cùm fuerit certis † probationibus declarata, ſanctimus & edicimus k, vt ſi in prouincialem * hanc audaciam quiſquam moliri auſus fuerit, publicè vitus concremetur. Dat. III. Non. Iul. Heraclīæ, Valentiniano & Valente AA. Coss.

Officiales procuratoris Cæſaris in cauſa ciuili debent conuenīri coram ipſo procuratore: ſed in cauſa criminali coram præſide. Payl. de Castr.

X. *Imppp.* Gratianvs, Valentin. & Theod. aaa. *ad Palladium P. P.*

NVllum ex officio l Rationalis, qui exactioni vel chartis inſeruiat, in aliud iudicium adduci oportet m: niſi forte cuiuſpiam caput accuſatio legibus inſtitutes pulſauerit. Dat. III. Kal. Maij. Arcad & Bautone Coss.

Colonus vel inquilinus, ſiu ſeruus rerum priuatarum principis, in cauſa ciuili vel criminali conuenitur coram procuratore Cæſaris. Salvo.

XI. *Imppp.* Theod. & Valentin. aa. *Arcanis præpoſito ſacri cubiculi.*

HAc lege ſancimus, vt ſiue lagat domorum noſtrarum colonus, inquilinúſve * aut ſeruus, ſiue pulſetur ab aliquo ſuper criminali ſeu ciuili negotio: non alterius quàm tui culminis ac viri ſpectabilis comitis domorum petatur examen n: nullius allegatione ſuper fori præſcriptione penitus admittenda. Dat. V. Id. April. *

QVANDO LICEAT VNICVIQVE SINE iudice ſe vindicare, vel publicam † deuotionem.

Titvlvs XXVII

Liberam reſiſtendi cunctis vtiſdmus facultatem: vt quicunque militum vel priuatorum ad agros noctumus populator ¶ intrauerit, aut itinera frequentata inſidiis aggreſſionis obſederit, permiſſa cuicunque licentia digno illico ſupplicio ſubiugetur: ac mortem quam minabatur, excipiat: & id quod intendebat, incurrat. Melius enim eſt occurrere in tempore ¶ quàm poſt exitum vindicare. Veſtrâ * igitur vobis permittimus vltionem: ſic quod

a ¶ *Iudici.* prædicto scilicet procuratori. s. Vel dic alij qui ſe intromiſerit de hac.
b ¶ *Exiſtimationis.* id eſt, fame.
c ¶ *Officio.* l. officiali.
d ¶ *Differimus.* id eſt, periculum fi fiat contra id quod debet.

* de in omnibus nouellis vehementer errare eos apparet, qui putant legem *Iuniorum. Adde*, id eſt, procuratorem Cæſaris. Hîc enim dicitur procurator ſummæ rei, in l. vlt. infrà ſi quis per procur. Et *Gregor. ad tract. Cuiac.*
† ad. in.

† conuenitur. a *Vel*, pro id eſt.

* *Cf. 10. 4. 1.* prohibitur hæc lex Conſtantio-po.

† Probationes certæ eſſe debere.
* al. *in probatione.*

† Si coloni principis cum alio colono eiuſdē cauſam habeat, quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſp. quòd ſi coloni principis cum alio colono eiuſdē cauſam habeat, quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſp. quòd ſi aperte coram quo: ita dic quòd coram præfectorio duces vel præpoſiti ſacrorum limitum, vel præſes prouinciæ cognoſcent. ſecus ſi priuatus cum colono principis vel ſeruo crediderit litigandum. & hoc eſt quod ſubiungit lex ſequens.
e ¶ *Comes.* ſ. præfectus. & hoc quando inter ſe: ſi autem litigent cum priuatis, tunc ſecus *infrà l. penul.*
f ¶ *Limitrum.* al. *militum.*

Cum aliquid.] Cauſa. Cum coloni principis vel ſeruus aduerſus priuatum aliquod delictum commiſerit: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſp. quòd præſes vna cum procuratore Cæſaris. & ſi crimen aduerſus eum probatum fuerit, prout leges dicunt, priuatur.
g ¶ *Vel procurator.* f *vel, pro* id *eſt.*
h ¶ *Exercetur.* id eſt, aperiatur in ipſum.
¶ Sed videtur ludex comes rerum priuatarum: *ſupra de l. ſi quis.* quæ eſt contra. Sol. ibi ciuiliter, hîc criminaliter conuenitur colonus: vt *infr. de l. noſtram.* 2. Vel ibi inter ſeruos & *in l. dominicæ.* 3. Vel ibi comes pro procuratore Cæſaris potuerat.

* *Cf. 10. 4. 1.* prohibitur hæc lex Conſtantio-po.

Nimirū.] Cauſa. Si procurator principis vel actor contumeliam vel iniuriam aliquæ intulit: qui iniuriam paſſus eſt, quærimonium ſuum præſidi vel præſidi prouinciæ proponere non dubitet. & ſi contra eum probatum fuerit, igne concremetur.
i ¶ *Non dubitet,* ſimilis exhortatio *infrà de famoſi libel. l. j.*
k ¶ *Et edictum.* id eſt, generaliter dicimus.

Nihilum.] Cauſa. Si officium procuratoris Cæſaris exactioni tributorum vel chartis deſeruiens, quia erat tabellio aliquis, eandem pecuniariā habeat: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſp. quòd procuratore Cæſaris, niſi de crimine capitali accuſetur. quo caſu præſidis præſentia neceſſaria eſt, vt dicit l. ſeq.
l ¶ *Nullum ex officio.* id eſt, ex officialibus procuratoris Cæſaris.
m ¶ *Oportet.* ſcilicet. nisi coram eo. & hoc cùm ciuiliter. ſecus ſi criminaliter: quia tunc poteſtas adeſt prouincie, vt ſubdicit: *& Paul. Lilium aliquid.*

Ac lege.] Cauſa. Si coloni principis, fiue ſeruus vel inquilinus cōra aliquem agat in cauſa criminali. & ab aliquo conuenitur, præſes cum procuratore Cæſaris cognoſcet: nulla fori præſcriptione opponenda.
n ¶ *Colonus, inquilinúſve* in his nō eſt ſpeciale, cùm libeni ſint: vt *inſr. de agri. & cen. l. omnes perſequi. & l. bi. & l. ſi quid.* ſed * in ſeruis eſt ſpeciale, vt & allegatur *infrà ſi per vim vel alio modo. l. j.* non regulariter contrā: vt *ſ. de iudiciis, l. vlt.*
o ¶ *Examen.* nihilominus & penes prouincie cognoſcere poterit: vt *l. ead. Lilium aliquid.*

* Item quandoque triam in cauſa ciuili ſpectat in iudicio ſuum.

QVANDO LICEAT vnicuique, &c.

Quia quandoque eſt aliquis iudex ſui ipſius ex permiſſione legis: ideo de hoc dicit.

Iberum.] Cauſa. Siue priuatus ſiue miles vt populator agrorum alicuius interficiat, dominus agri interficiendi eum habeat poteſtatem: etſi publica itinera cauſa ſpoliandi hominem frequentantur: non expectato iudice interfici poteſt. *Hinc enim, &c.* quaſi dicat militia eſt vt interficiatur, quam ergo non, poſſus trahatur ad iudicem, cùm iudicium poſſit ſe agentem interfe, nec eum interfe dominus probare poſſit.
p ¶ *Populator.* id eſt, deuaſtator ſtructuum vel vinearum de nocte.
q ¶ *In tempore.* ſic in *ſ. ex quibus cau. in integ. reſtitue. non eſt neceſſe. l. ſi. Accvrs.*
r ¶ *Vltionem.* i. defenſionem. arg. *ſ. ad leg.*

* C. Cfg. 9. 1.

† al. ab publicum.

* al. *militum.*

480/C.IV.K.5-4, 637-638
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Aquil. sententiam. §. pen. &] de notaria Librorum lib. xij. &c & in Psalmo : Vt deleam inimicum & vltorem. vnde habet ibi alia licera, *defensorem.* & pro his facit verbum *resistendi*, quod est in prin. huius l. postea. a Vel die propriè pro vltionem. id est, vindictam. alioquin tollam primigenium b contra tales indul-

a Priuilegium nulli dare vt aliam mandet iniuriam, & eius auctorem subsellium defensionis.

gentur, eâm cuilibet vim vi repellere licuisse *ff. de iniust. & iure. l. vt vim. &] ad leg. Cor. de falsis l.q. & ff. ad l. Aquil. Lit. que.*

OPrimordium.] CASTR. An militiæ desertor eâm inueniri, nec exspectato iudice interfici possit, quæritur: Respon. quòd sic.

a ¶ *Desertorum.* scilicet militiæ.

b ¶ *Permittimus.* et *T. de desert. l. j. lib. xij.* & sunt specialia iura huius tituli. Sed regulariter cōtra. et *T. de bonis. l. confiscari, & ne quis in re sua cauſa. l. j. & ff. quòd metus cau. l. vnica.* ACCVRS.

DE INOFFICIO-
so testamento.

Post iudicia de vltimis voluntatibus differens præmissis de restitut. & primò de Aduocatis : quam quis prædicti querela, sequ de hoc dicit.

CVm de inofficiosis.] CASTR. Materiam. extrantem infinuit: filium præterijt, vel exheredauit, instituit ve regauit de hereditate restituenda Titio, & refutauit. vult filius agere querela inofficiosi, vt tanquat testamentarius: an possit, quæritur? Resp. quòd potest: & ea peracta & finita si obtinuit, aget peci. hered. vtili, quæ datur aduersus fideicom. qui titulo ex testamento possidet rapto: querela tamen peracta & finita: & sic titulus pro non titulo habetur: sicut & agenti directa. & pro hærede vel pro possidente possidere, tollitur inofficiosi querela. VIVIAN.

a ¶ Querela inofficiosi. datur in eum qui iuste possidet, vt puta aduersus hæredem scriptum: *item contra fideicommissarium item contra præteritum qui accepit eum de bon. possess. con. tab. l. filium. ff. de bon. poss. cont. tab.* vt perinde teneatur, ac si nullo iure possiderit. ideque exiguo pecit. hered. *l.j. ff. de pet. hered.* & quamuis dari non soleat in eum qui iure possidet, tamen æquum est eum dari. cùm is qui agit, petatus est inofficiosi testam. dicere. CVIAC.

c ¶ *Accommodari.* videbatur quòd non: quia, vt dicunt quidam, proponendo querelam proponitur petitio hereditatis, quæ non datur contra possidentem titulo. vnde hic datur vtilis, & titulus habetur pro non titulo: vt dicunt.

ADDITIO. Vide non. ad *l.11. de probationib.* verb. CVIAC.

d ¶ *Tenetur.* scil. ad restitutionem hereditatis cùm agitur querela, & vtili petitione hereditatis, quod idem est ac si possideret pro hærede vel pro possessore, b & vero titulo: vt de inofficioso & directa hereditatis petitione teneatur, quæ esset idem secundùm H. c & ad id quod dicit pro possessore, non refertur querela & secundùm hoc querela b & petitio hereditatis directa vel vtilis, idem fere: vt *ff. eo. Quod de inofficios. & infrà eo. l. ff. quòd filium.* quod non placet: imò aliud procedit

a Le Glos. vna vocis. legitur Podalirium. vide infrà circa finem rubricæ Glossæ.

b Querela inofficiosi testamenti & vtilis petitio hereditatis verum fit idem.

OPrimordium defertorum d facultatem prouinciales iure permittimus b. Qui si resistere ausi fuerint: in his velox vbique iubemus esse supplicium. Cuncti etenim aduersus latrones publicos, desertoresque militiæ, ius sibi sciant pro quiete communi exercendæ publicæ vltionis indultum. Dat. V. Non. Octobr. Theodosio A. & Rumoridio Coss.

DE INOFFICIOSO TESTAMENTO.

TITVLVS XXVIII.

DIcis suprà de iure fisci, de patribus iuris ciuilis, de magistratibus, de ordine quo agi quisque apud eos, de aduocatis & procuratoribus litium aliorum, de restitutionibus litium, de pœnis iudicium & de foro competenti. Nunc ab hoc tit. de inofficioso testamento, quæ sequuntur omnia sunt de diuersis actionibus, qui tractatur iuc omne ius complectitur nec mirum igitur si in ea re & Codex & Digesta potissimùm conjunctur. Summa autem actionum diuiſa hæc est, aliæ ipſe in rem, aliæ in personam. vel quod idem est, aliæ vindicationes sunt petitiones, aliæ conditiones, hæ de obligationibus, illæ de proprietate vel possessione. Et rursus vindicationum sive petitionum aliæ de vniuersitate, aliæ de rebus singulis. Et rediens ad hæc quæ sunt de vniuersitate & ab ea præcipua quæ dicitur petitio hereditatis de inofficioso testamento vel querela inofficiosi testamenti et lege Glicia. nec enim querelam separo à petitione hereditatis, ne inter interpretes qui aliud sentiant inditium resciendi, aliud resistendi, cunctis rudimque iudicio vna actione & restituitur testamentum quaſi inofficiosum & patitur hereditas ab intestato, cuius tamen iudicij ordinandi & preparandi gratia potest suus hæredes necesse est probari alios qui querantur & agant de inofficioso testamento, veluti ab intestato delatum sibi hereditatem adire, vel bon. possessionem agnoscere, Vnde liberi, vel vnde legitimi, vel vnde cognati, qua sorte illi qui non fuerunt sui, & sui ipſe iure facti atque manci pervenitur ad petitionem hereditatis de inofficioso testamento quo rumpo nisi viuentibus & adito & bon. possessio illa & ius quoque illud sui hæredis sine re confirmitur, & est quoque inuentus sine re, & color petitionis hæreditatis petendæ hereditatem. l.1. hoc tit. inofficiosum testamentum est in quo liberi vel parentes vel fratres germani immeritò exheredati sunt vel præteriti vel inſtituti, ita vt pro exheredato habeantur. Et est in hac indicio hæc plerumque dicenda formula, iudex causa ofiosa. vt s.o. ss.13. hoc tit. vel vt in epistolis Pij in fine inofficiosi causa patrem habuisse videri aut non videri. Et datur non tantum ingenuorum, sed etiam libertinorum filiis et l.1.§.de bon.lib. CVIAC.

Contra fideicommissarium veniens filius, qui bona possidet, datur filio à matre præterito vel expresse exheredato inofficiosi testamenti querela, & exinde petitio hereditatis. BALD. Vel sic: *Querela primò, & subsequenter petitio hereditatis datur contra fideicommissarium intentori.* SALY C.

1. *Imp.* SEVERVS & ANTONINVS AA. *Victorino.*

QVm a de inofficioso matris suæ testamento filius dicere velit aduersus eum qui ex causa fideicommissi hereditatem tenet: non est iniquum hoc ei accommodari c, vt perinde † fideicommissarius tentetur d, ac si pro hærede aut pro possessore possideret. PP. V. Kal. Iul. Falcone & Claro Coss.

Bonorum possessio causa licis agnoscendæ non tribuit ius: & ideo eius uertute scripti hæredibus non potest possessio auferri. BALD. & SALYC. Vel sic: *Per bonorum possessionem causa licis agnoscendi interuenientem & obtentam per filium emancipatum exheredatum volentem agere querela, non obtinet hereditatem: nec eam à scripto hæredibus potest auferre: quia non tribuit ius, sed aperit viam querelæ: ideo necesse est postea querelam intentari: & post querelam petitionem hereditatis, &c. tex. cum Glos.* PAVL. DE CASTR.

Reſpond. quòd recipere debet à iudice aliquam rem, vt beneficio huius decreti iure ciuili restituatur res hereditariæ, id est, gratia agnoscendæ litis, nec ei amodò obiicietur quòd à iure ciuili sit incognitus: & ea accepta non minus agere querela actionem rerum accipit possessionem. Alij sunt pernoti modi, sed tamen hæc verior est. Vel pone casum vt in Glos. sequenti.

¶ Nov. ex ista l. nouam regulam, quòd habilitatus ad aliqua iura vel remedia, non habet eorū effectum, donec illa ad actum deduca

c Et l. hæredi tua. infr. in quibus cau. tempus restitu. longi temporis.

d Sic Bald. Bart. Sal. Paul. & Iaſ. sent.

§ Secundum videtur, & ex ratione Cassi. Senatus exim circa fui impetri instia sic appellauit & litem sibi Basilianis. Spartianus in Seuero ; & sic legimus, retrò conuenias subscripsit conſidum. Cuiac. † Sic in manuſc. ab alia properam emendatum eſt antedeposuam libri habent proinde. b Pulgentia potius hæc Gl. eſſe corrupta. & pro vera re multi legendum eſſe, multi nia. In quodam Gl. manuſcripto ſimpliciter reperi. & non intelligo quæ mihi videtur vera lectio.

480/C.IV.K.5-4, 639-640
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 641-642

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 643-644

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Arcesitus.] CASTR. Paterfamilias habitantiam suam inter liberos dividere potest: ita tamen, vt nulli meam relinquatur, quàm eius partis, quam habuerat: ergo vni meæ, quàm suam quadram reliquerit, & secundùm voluntatem defuncti pro portione sua creditoribus hereditatis soluerit, vel alio modo agnouerit: & maiore significatione annis fecerit, an defuncti testamentum per querelam inofficiosi impugnare possit, quæritur? Respond. quòd non, & hoc in secunda.

a ¶ *Adimendi non est.* Verbis iudex familiæ erciscundæ ita demum partis iudicia sequitur, si diuiso illa ab eo facta sit in testamento, vel extra id, modò ab ipso probatore fabricata sit, vel à filiis omnibus. *Nouell. xvij. Cviac.*

b ¶ *Is sc. filius ff. famil. erciscund. Legitarium. & l. quæsitum* quia in testamento, & inter viros.

c ¶ *Quartam.* hodie certum: vt *in authent. vt cùm de appell. cog. §. cæterùm. & penult. Inst.*

d ¶ *Legitima.* & enim plures causæ, quæ excludunt querelam. Primo, ingratitudo quæ fit ex quatuordecim causis in decimaoctauo, & ex septem in sequentibus: vt *in authent. vt cùm de appell. cog. §. cæterùm. & §. hæc autem. col. vlt.* ex tribus in fratres, & exili turpi persona inflictis: vt *in authent. de nupt. §. ingratitudinem. col. vlt.*) 2. Secundò, cuius quinque annorum: vt *§. quia filium. in fin.* 3. Item patris debita causa: vt *l. sed l. cùm quæritur.* 4. Item agnoscendo voluntatem defuncti vel adeundo, vel similia faciendo: vt *ff. sed l. penult. & fin.* Item si habet aliud auxilii: vt *Inst. sed §. cum autem.* e ¶ *Relictum.* & illud accepit.

f ¶ *Probauit.* quod verbis, aut reprobat: vt *hic. & ff. de testa. quæ sed l. Pomponius.*] Quæritur, hic filius meus quærelam faciebat: fratres volt mouere, & dicit turpem personam inflictam attribuere, filius vult habere. Quæritur, verum possit? Videtur, quòd non: *ff. sed l. qui repudiat. & l. filio. & ff. de iure delib. l. fin. 2.* Contrà *ff. eo l. patre filium.* Accvrs.

De inofficioso.] CASTR. Paterfamilias miles testamentum iure militiæ, id est, cum duobus testibus communiter, vel cum tribus militibus conflictus fecit, extantem instituit, filium exheredauitque filias inofficiosi agere posse, quæritur? Respond quòd non: quia nec testamentum contra militis, vel tribuni impugnari potest per inofficiosi querelam.

g Nota ex hac lege regulam, quòd priuilegium non intelligitur concedi cum damno tertij: *l. nec enim. ff. de emancipat. libe. Bal.*

h ¶ *Militis.* id est, militantis: vt *l. testamentorum.* aliàs in veteranos: *ff. sed l. Papinianus. §. papinianus.* nisi fit filiusfamilias veteranus: vt *l. sed. Inst.*

i ¶ *Cinctij.* id est, conuocati.

k ¶ *Centuriatis.* qui pertinet centum militibus, centurio dicitur.

l ¶ *Numeri* habebant tamen bonorum subdolum filij militiæ *authent. I. de nupt. & eleri. I. penultimus.*

Codex.

m ¶ *Posse.* vt *ff. sed l. si instituto. §. de inofficiosis.* & hoc si exheredet, vel præterierat, scilicet si liberos habere sciebat, & ignorauit: vt *ff. de testa. militi. sicut supra.*

Si heredem.] CASTR. Quintilianus fecit testamentum, extraneum instituit, filium exheredauit: contra scriptos vult filius agere querela inofficiosi: bona ad fiscum deuenerunt: iure successionis: quia defectum commiserunt: vel vacantia eius occupat: an filius agere possit, quæritur: Respond. quòd sic: sed nihil aperit, quia ait ignorare, nec adueritus quem. Tu dic, aduersus fiscum querela. In primo casu, cùm bona hereditatis fiscus occupauit tacitè defecti. Secùndo casu, petitione hereditatis. cùm bona occupauit fiscus vt vacantia: & hoc coram procuratore Cæsaris, qui cognouit inter fiscum & priuatum.

n ¶ *Pertinent.* & sic est fiscus heres hereditis. Et dic, *pertinent*, iure institutionis.

o ¶ *Vacatio.* quia fiscus credebat eu vacare, & nullus est heres.

p ¶ *Patet.* priori casu querela, secundo directa petitione hereditatis. Accvrs.

Si autem.] CASTR. Si filium habet aerarium, qui gratia virtutis exercendæ cum bestiis pugnabat in arena: an tibi succedere possit, quæritur? Resp. quòd sic: cùm libertatem, & ciuitatem retineat, nec in arenam damnatus est, vt feruus pœnæ efficeretur: sed & esse, & exheredatis eum, & extraneum instituisti: de inofficioso agere non poterit, nisi & ea actoritas fuisset. ¶ Nota ex illa lege regulam, quòd causa, per quã potest filius in testamento iuste exheredari, non est sufficiens ad rescindendum eum ab inofficioso à legitima successione: facit tamen *l. emancipati. in verſ. nam si nullum.*] *an. Bal.*

q ¶ *Nam damnatus.* nam tunc cùm fieret seruus pœnæ, nõ succederet: vt *ff. de pœnis. I. qui vltimo.*

r Vide quæsita ad hic locum apud Tiraquell. in tract. connub. gl. 1. par. 1. num. 43.

s Donatio inter cõiuges reprobata vsum. Vide gl. in Lib. 1. *supra de pactis.* Socin. reg. 304. Rom. in Cõsilio centesimo, prohibens inter se donare, ad fieri prohibitos, & decisionem ibi notatam incipientem: quod vt intelligi oportet, vide locum ibi.

480/C.IV.K.5-4, 645-646
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 647-648

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 649-650
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Testamentum militis non subsistit querela. BALD.

XXV. *Idem* AA. *& cc. Successis.*

TEstamentum militis filiifamilias peculio factum, neque à patre, neque à liberis eius per inofficiosi querelam rescindi potest. Dat. III. Non. Decembr. Nicomediæ, CC. Cos.

Testamentum factum secundum consilium non potest expugnari per querelam, neque per vnam nullitatis. BALD. Vel sic: *Condicio, quæ filij instituti faueremus resp. cit, non facit locum querelæ, nec institutionem annullat. b. d. secundum* BART. Vel sic: *Contra eos, quæ sunt prouisionis, filio non datur querela inofficiosi.* IA. Vel sic: *Condicio, quæ respicit faueremus filij instituti, non facit esse locum querelæ.* BARTOL.

XXV. *Idem* AA. *& cc. Menandro.*

FIlii matrem † quæ de mariti moribus secus * suspicatur *, ita posse consulere iure compertum est, vt eos sub hac conditione instituat heredes, si à patre emancipati fuerint : atque eo pacto * secundum tabulas bonorum possessionem patrem cum re † accipere non videri, qui conditioni minimè obtemperauerit : neque ei nomine filiorum inofficiosi eo modo actionem posse competere, quibus nullam iniuriam * fecerit mater, sed potiùs putauerit prouidendum : & ideò restituere debet. Dat. IV. Non. Iul. Antiochiæ, Tiliano, & Nepotiano Cos.

¶ Nota ex illa lege regulam, quòd querela inofficiosi testamenti competit contra testamentum fratris infamantis turpem, aut vilem personam : concor. *l. fratris. supra eod. & l.j. ff. eod.* IAS. ACEVEDVS.

¶ Nora ex illa lege regulam, quòd querela inofficiosi testamenti competit contra testamentum fratris infamantis turpem, aut vilem personam : concor. *l. fratris. supra eod. & l.j. ff. eod.* IAS. ACEVEDVS.

Dicella substitutio potest filio impuberi fieri in legitima substitutio. BALD.

XXVI. *Idem* AA. *& cc. Seraphini filio solutum dicunt.*

EX tribus vnciis herede instituto filio [a] intra pubertatis [b] annos directam [c] non inutiliter à patre fieri substitutionem certum est. Dat. V. Kalend. Septembr. Nicomediæ, CC. Coss.

Hæc lex notabilis est, & in materia propria singularis, & tria intendit. Primò enim dicit, quòd fratres verimi tantum non habent querelam inofficiosi. Secundò dicit, quòd fratres vtrumque coniunctis, vel consanguinei tantum habent querelam inofficiosi contra testamentum fratris in tribus casibus. Tertiò, quòd contra necessariam heredem, scilicet, quemcunque sit vilis persona, non datur inofficiosi testamenti querela. b. d. secundum BALD.

XXVII. *Imp.* CONSTANTIN. A. † *Proiecto.*

FRatres, vel sorores verimi * ab inofficioso actione contra testamentum fratris, vel sororis penitùs arceantur ? : constanguinei ¶ autem, durante agnatione, vel non [r], contra testamentum fratris sui vel sororis de inofficioso quæstionem mouere possunt *, si scripti heredes infamiæ [t], vel turpitudinis, vel leuis notæ maculæ adspergantur : vel liberti, qui perperam, & non bene merentes, maximisque beneficiis * suum patronum adsequuti, inficiuti sunt : excepto seruo necessario herede instituto *. Dat. Id. Aug. Sirmij, Constantio iterum Cæsare, & Albino Coss.

Testamentum militis non subsistit querela. BALD.

XXVI. *Idem* AA. *& cc. Seraphini filio solutum dicunt.*

EX tribus vnciis herede instituto filio [a] intra pubertatis [b] annos directam [c] non inutiliter à patre fieri substitutionem certum est. Dat. V. Kalend. Septembr. Nicomediæ, CC. Coss.

Hæc lex notabilis est, & in materia propria singularis, & tria intendit. Primò enim dicit, quòd fratres verimi tantum non habent querelam inofficiosi. Secundò dicit, quòd fratres vtrumque coniunctis, vel consanguinei tantum habent querelam inofficiosi contra testamentum fratris in tribus casibus. Tertiò, quòd contra necessariam heredem, scilicet, quemcunque sit vilis persona, non datur inofficiosi testamenti querela. b. d. secundum BALD.

XXVII. *Imp.* CONSTANTIN. A. † *Proiecto.*

FRatres, vel sorores verimi * ab inofficioso actione contra testamentum fratris, vel sororis penitùs arceantur ? : constanguinei ¶ autem, durante agnatione, vel non [r], contra testamentum fratris sui vel sororis de inofficioso quæstionem mouere possunt *, si scripti heredes infamiæ [t], vel turpitudinis, vel leuis notæ maculæ adspergantur : vel liberti, qui perperam, & non bene merentes, maximisque beneficiis * suum patronum adsequuti, inficiuti sunt : excepto seruo necessario herede instituto *. Dat. Id. Aug. Sirmij, Constan-

[a] Subditorio directa in legitima fieri potest ut nō in fideicommissaria. *l. quoniam in prioribus. ff. de vulg. & pupill. substit.*

[b] Subditorio impuberi fieri potest, qui potest decedit in pupillari ætate impuberi non potest.

[c] Contrarium est verum. PAT. & VA.

[d] ad Lucij Verum. ex Cod. Theodos. 2. c. p. 1.

[e] Fratres vterini qui dican-tur.

[f] Fratres consanguinei.

[g] Infamia, quæ-nam, & macula deleatur.

[h] Stat

480/C.IV.K.5-4, 651-652
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Et nota, quòd hic posset M. quædam authenticam: sed hodie querela locum non habet, nisi inter fratres, turpibus personis scriptis heredibus, per id quod est *l. de his pro. authent. ne cunctis.* sed ita est falsa, vt ibi notaui.

Liberi.] CAESAR. Si quis testamentum fecit, & extraneum instituit heredem & filium exheredauit: si vult filius ad querelam inofficiosi admitti, probare debet se gratum extitisse, & ab obsequio patris nō recessisse, nisi extraneus heres scripsit probauerit ipsum filium fuisse ingratum. & hoc in prima. Si ergo filius matrem exheredauit, & ex causa iusta, vt quia filij insidijs obsedit, vel inimicis filij amicitias suas contraxit, hoc probatum fuerit ad querelam non admittetur: sed filij testimonium manebit vltima voluntas firma. & hoc in tertia.

a ¶ *Debent.* hodie pro hanc heredes: vt *l. vnd. l. omnimodo.* quæ est contrà.

b ¶ *Ingiliore.* id est, continuè. contrà, *l. de adem. Lupi necessare.*

c ¶ *Restituit.* sufficiendo probationis onus in se: vt *l. de probat. l. cùm.* d ¶ *Defensatur.* vt *l. vnd. l. non & si parentibus.*

e ¶ *Amicitias.* * hoc hodie non est, sed alia sic, quæ fiunt hic, vt *in auth. vt cùm de appel. cog. §. & hæc quidem. col. vij.*

¶ Et nota hic arga. ad legatum. vt *ff. de offic. proconsul. vers. l. §. cum patronus.*

ADDE 130. Vide *glos. l. in prima. in c. parvi. in fi. qua fuit prima con. hæred. amit. in vlti. fundorum.* & Barba. *hic in addit. ad Bald.*

f ¶ *Crederetur.* scilicet, diligenter inquiri inhæretur hoc, &c.

g ¶ *Probato.* ab heredibus filij, nec enim mater hoc probat: & ita videtur differentia, tractetur de ingratitudine aliorum, vbi probatur ab defendentium: & hæc videtur ratio, quia amor * plus defcendit, quàm ascendat: vt *ff. quod metus causa l. ipse quidam. §. fin.* hodie verò heredes probant: vt *l. vnd. l. omnimodo.*

h ¶ *Voluerit.* vt *l. de secunda nupt. l. fin.*

Quidam nouella.] CAESAR. Si paterfamilias filiæ suæ dotem dederit, vel filio donationem propter nuptias, & postea testamentum fecit, & extraneum instituit ad excludendam inofficiosi querelam pondictis filiæ & filio donatis, & dos in quartam computari posset, quæritur? Respond. quòd potest, & de substantia patris, vel matris profecta sit dos, vel propter nuptias donatio, nec refert pater, vel mater dotem dederit, vel alius de paternibus paternis, vel maternis, masculis, vel fœminis. & hoc in prima, & secunda parte.

i ¶ *Nouella constitutio.* quam habes *l. de cad. l. ne liberi.*

k ¶ *Imputari.* vt & *l. de vul. vers. vlt. §. videamus.* sed non est bona ratio, vt ideò debeat computari in quartam, quia conferens: vt *l. de coll. l. fin. & l. vnd. §. quando.* Sed sic accipe similitudinem quia sicut ante nuptias donatio conferenda ad similitudinem dotis tacita & computanda in quartam ad similitudinem dotis.

¶ *An autem in dote possit inferri, dixi ff. de minor. l. ij. §. sed verum, in fin. §.*

l ¶ *Eodemque modo.* dixi, cùm pater dedit nunc cùm mater, vel alius ascendens.

Similiter.] CAESAR. An filius, cui pater aliquis legitima reliquit, vel iure institutionis vel legati, vel fideicommissi, & extraneum heredem instituit: testamentum patris per inofficiosi querelam vt euincere impugnare possit, quæritur? Respon. quòd non: sed hodie ex hac lege agat ad supplementum legitimæ, & hoc nisi ab herede scripto probetur ingratus. & si pater eum ingratū non dixerit, non licebit heredi dicere eū ingratum. & hoc in prima parte. Et hæc sunt vera, quando pater de filio mentionem fecit, & ei aliquid iure institutionis, vel legati, vel fideicommissi reliquit. Si enim ei nihil reliquit, sed silentio eum contempsit: tunc vetera iura obtinebunt. quæ autem illa sint, nō aperitur. & hoc in secunda. Si autē pater filio suo emerit militiam ad excludendam inofficiosi querelam, cum filius ingrauabit in quartam. cum talis militia vendi possit, & mortuo eo ad heredem suum pretium portetur transmittendum? Respon. quòd facta vt inspiciatur militia, quę erat tempore mortis testatoris: vt tunc deducatur filius quantum transferri ad heredem, tantum nunc sibi imputabit in quarta. & hoc in tertia. Quod autem dictū est, quòd militia nunquam imputari debeat in quartam: in aliis, quàm in silentiis, quibus Princeps tenetur consilia, intelligendum est. illi enim non imputabunt sibi in quartam militiā à parentibus emptam: sed ex fauore huius legis habent præsumptum. & hoc in quarta parte.

¶ Nota ex ista lege, quòd ille, cui relictum est minus legitima, nō potest exigere tertiam, sed debet agere ad supplementum, secundum hanc, *hic.*

m ¶ *Et innumerabilem.* Sunt * enim multi modi expugnandæ voluntatis, &c. boserum possessio contra tabulas, & inofficiosi querela. Item & rem testamentum sit ipso iure nullum.

n ¶ *Vel alio modo.* vt per contra tabulas.

o ¶ *Aliis personis.* vt b superibus ex filio. 2. Vel dic, puniebat. vel fraudibus. 3. Vel dic etiam patronis: quia & ipsi debent agere ad supplementum: vt *l. de his, sibet. l. etiam. §. tenet. & scribe de inofficiosi. §. §. vero testamentum.* Sed non videtur hoc nouum esse, quod dicit de negligentes: vt *l. vnd. l. §. non minus.* Sed ibi * a conquisitoribus non tutis fuit appellatum.

a ¶ *Vt sine adiitione.* Hoc abrogatur *l. vlt. Cod. Theodos. eodem titu.* CUIAC.

† *Cod. Theod. l. 2. p. 1.*

a *Arabitra inimici mei occidunt mihi inimicos.* Vide Theodoretum in illum versum de Ismael. Ambr. de Isaac. & Jacob. cap. 4. *quia fuit prima causa secundi scandali, & sic in Cod. Theodos.*

¶ *Ingratis* Fabella, & ita contra beneficium dicit ipse patronus posse alere alterum, & sic succedere. Gl. in c. *Ecclesia pos. sup. Ecclesiam in §.*

An hoc dicta l. de nepti. quoad in legitimam, vt infra l. de fund. legitima. qu. l. vlt. hodie &c.

Liberi exheredati præsumuntur ingrati, nisi probent se gratos, hoc probat. Parentes exheredati præsumuntur ingrati nisi probentur ingrati, hoc secundū. BALD.

XXVIII. *Idem a. ad Claudium præsidem provinciæ Ducis* †.

Liberi de inofficioso querelam contra testamentum parentum mouentes, probationem debent * præstare, quòd obsequium debitum iugiter b, prout ipsius naturæ religio flagitabat, parentibus adhibuerint: nisi scripti heredes ostenderint malueritis ingratos liberos contra parentes existisse c. Sin autem mater contra filij testamentum inofficiosi actionem instituat; inquiri diligenter iubemus, vtrùm filius nulla ex iusta causa læsus matrem [in] nouissima læserit voluntate, eo quòd neque luctuosam ei, & legitimam reliquerit portionem: vt testamento rescisso d, matri successio deferatur e. Si tamen mater † inhonestis factis, atque indecentibus machinationibus filiū forè obsedit, insidiisque eum vel clandestinis, vel manifestis appetiit, vel inimicis eius suas amicitias * copulauit, atque in aliis sic versata est, vt inimica eius potiùs, quàm mater crederetur f: hoc probato g, etiam inuita acquiescat filij voluntati h. Dat. III. Februar. Serdicæ, Crispo II. & Constantino Cæsare II. Coss.

Sicut donatio propter nuptias ad similitudinem dotis conseruatur, ita an legitima imputetur. BALD. Vel sic: *Dos* *, & donatio quæ vere conferenda ad exclusionem querelæ, similiter est in quarta.* SALYC.

XXIX. *Imp. Zeno a. Sebastiano p. p.*

1. Quoniam nouella constitutio i diui Leonis ante nuptias donationem à filio confecti ad similitudinem dotis, quæ à filia confertur, præcepit: etiam ante nuptias donationem filio in quartam præcipiemus imputari k. Eodémque modo l cùm pater, vel mater pro filia dotem, vel pro filio ante nuptias donationem, vel auus paternus, aut maternus, vel auia paterna, aut materna pro sua nepte, aut pro suo nepote, vel proauus itidem paternus, aut maternus, vel proauia paterna, aut materna pro sua pronepte, vel pro suo pronepote dederimus tantùm eandem dotem, vel donationem conferri †, verum etiam in quartam partem ad excludendam inofficiosi querelam, tam dotem datam, quàm ante nuptias donationem, præfato modo volumus imputari, si ex substantia eius profecta sit, de cuius hereditate agitur. Dat. Kalend. Maij, ipso A. II. Coss.

Illæ, cui aliquid in testamento relinquitur, non potest impugnare: sed debet ad supplementum legitimæ agere, nisi probetur ingratus *. *In his verò, in quibus nihil relinquitur, iura vetera non mutamus, h. d. licet militia, quæ potest vendi, vel transferri, a patre, vel alio ascendente prouenerit, in legitimam imputatur, excepta militia silentiariorum.* BALD.

XXX. *Imp. Iustinianus a. Mennæ.*

Omnimodo testatorum voluntatibus prospicientes, magnam & innumerabilem m, occasionem subuertendæ eorum dispositionis amputare censemus: & in certis casibus, in quibus de inofficiosis defunctorum testamentis, vel alio modo n subuertendis nouerit solebat actio, cerea & statuta lege tam mortuis consulere, quàm liberis eorum, vel aliis personis * quibus eadem actio competere poterat: vt siue adiiciatur a in testamento de adimplenda legitima portione, siue

* Vide Petr. dum Valgosi in tract. de iurisdict. b.

a *Testamenta expugnari possunt, bonorū possessione contra tabulas petitā, querela inofficiosi, dotis.*

b *Legitima ad supplementum augere possunt filij, nepotes, filia, pronepotes, proneptes.*

c *Dic melius, hi inquirere in eo, quòd filius deest inter vivos, & filius emancipatus habuit pro sua legitima rubra excludatur a querela: sed arbitrio boni viri supplenda quæ deest. hoc verè loquitur in eo, quod testator in vltima voluntate.* SALYC. & Lan.

480/C.IV.K.5-4, 653-654
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 655-656

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

videanturipsa condicio, vel dilatio †, vel alia dispositio moram, vel quodcumque onus introducens, tollatur *. & ita tres procedat, quasi nihil eorum testamento additum esset. Dat. II. Kalendis Aprii. Decio V. C. Cos.

De his in dotalis legitima, quæ sibi relicta est, vsque ad fomentum fratris conservanda: ipsum duplicatum reddere cogitur. h. d. vsque ad §. legis. Bart. Vel sic: *Heres qui legitimam filij relictam non soluerit, & iudicium frequentum expectauerit: in pœna tertij plurisve condemnari debet.* Salycet.

XXXIII. *Idem A. Demostheni P. P.*

SI quis suo testamento matri quidem portionem a libero † relinquat, minusculam * autē alij vel aliis de stirpe sua progenitis, ipsam tamen legitimā * suæ in hereditate *, siue in legato vel fideicommisso, vt non possit locus inofficiosi testamenti querelæ fieri: & ille quidem qui ex paruulo genitoris sui consequitur † substantiam, eam suscipere maluerit: quia autem ex maiore parte eam amplexus est (siue vnus, siue plures sint) non statim & sine contentiosa proposito vel vlla mora eam restituere voluerit, sed expectato * iudiciorum flexpien, & multis variisque certaminibus habitis post longū tempus ex sententia iudicis vix eā reddiderit: crudelitatem eius competenti pœna aggredimur: vt si hæc fuerint subsecuta, non tantū in id quod testator voluit eum restituere, condemnetur: [sed † etiam aliā tertiam] partem quantitatis § quæ fuerat in testamento derelicta, modis omnibus reddere cogatur: vt auaritia eius legitimis vltibus * feriatur * aliis omnibus quæ in eodem testamento † vel elogio * scripta sunt, pro sui tenore ad effectum perducendis.

In posthumo non cadit ista causa exheredationis, cùm non possit esse ingrata: nec alteri odia progenitori. Bald. Vel fic: *Filius non debet odio patris prægraueri: & ie qui non potest istam causam ingratitudinis committere, non potest exheredari: & filius potest sub conditione emancipationis à matre institui.* Salycet.

Legis autem veteris iniquitatem tollentes, vt non diutiùs erubescat lex posita, quam Iulius Paulus in suis scripsit quæstionibus, hanc piissimam aggredimur sanctionem. Cum enim infantem suum non posse ingratum à matre sua vocari scripsit, neque propter hoc ab vltima suæ matris hereditate repelli †, nisi hoc odio * fecerit sui mariti, ex quo infans progenitus est: hoc iniquum iudicantes, vt alieno odio † alius prægrauetur *, penitus delendum esse sancimus: & huiusmodi causam liberis non tantum infantibus, sed etiam quamcunque ætatem agentibus, opponi minimè concedimus: cū possit sub conditione * emancipationis hereditatem suam mater filio deferinquens, & patris odium punire, & iuste filij sui minimè nocere, nec suam naturam fallere. Satis enim crudele nobis esse videtur, eum qui non fenit, ingratum existimari †. Dat. XII. Kalend. Octobe. Decio V. C. Cos.

Querela competens, vel quæ potest competere, transmittitur ad liberos etiam non preparata: sed non competens vel extincta transmittitur non recipit. Bald. *qui valde nobis summat quam Bartolus. secundum Paul. de Castr.* Vel sic: *Querela etiam non preparata transmittitur ad liberos: contra quæ poterit opponi de ingratitudine transactionis, & de satisfactione, & de repudiatione, & de tempore cessio.* Bartolvs.

XXXIV. *Idem A. Isauri P. P.*

SI quis filium suum exheredatum fecerit, alio scripto

480/C.IV.K.5-4, 657-658
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

querela, & rumpet testamentum, & ab intestato succedet, nisi in quatuor casibus. 1. Primus est, si scripto herede patrem probauit ingratum. 2. Secundus est, si redhuere ei legitimam reliquisse: sed si minus legitima reliquisset, agit ad supplementum. 3. Tertius est, si pater querelam repudiauit. 4. Quartus est, si pater eius vltra quinquennium tacuit, nec ego querela. V i v.

a Nepos viuo auo non succedit ex persona nulla iure ad eius hereditatem admittitur. b Hoc non verum, deridet Bart. Cy. Sal. & Paul. † nullatenus. c Inofficiosi querela in peregrino hereditate differtur.

d Inofficiosa nulla præscriptione perimitur pendente hereditate.

* vt Papinianus in l. seruus ff. vnde liberi. Iulian. trempe. Marcellus, Paulus in p. ff. de lib. & posth. Equate.

e Lex Velleia quid statuat.

† v. Menochii c. de arbitr. 2. quæst. 183. num. 2.

f Cauſa pro querela.

g Querela non præjudicat ei quando restituitur ex integro.

h Spes tenuis, immo.

i Repudiatus licet eam recuperet. Scilicet k Præfecti quæ semper inuita est ei quod ad suppletionem legitimæ. † Bellonius de præscriptione 4. p. q. 2. n. 2. & Graſſus lib. sing. §. lege quæſtor. q. 7. l Querela repudiari non potest ante aditam hereditatem. † Pontius reg. 140. num. 1.

a Genitrinum. & enim vitio * auo non fit concessus, nullo iure b ad hereditatem eius admittitur: vt ff. de iniuſt. rupta. l. ſi quis filio. §. ſed hoc ita. & ff. de ſcru & lege. l. Titius. & l. ſeq.

b ¶ De inofficioſis. inuitis querelam c & petitionem hereditatis eſſe idem, quod eſt falſum: vt diximus ff. eod. l. qui inoffic. & hic exponit quia agendo d querela præparat petitionem hereditatis.

c ¶ Omne adiuuantium. Proprie. cùm pater eum præterderet: vnde non debuit exheredari, vt hic habitum, & superuixit, &c. vt ff. de iniuſ. rupta. l. ſi quis filio. §. ſi filium & hereditarium, & hoc ſubiicit: neque enim, &c.

d ¶ Patre. qui & filius eſt.

e ¶ Nepoti. ſcilicet defuncti aui.

f ¶ Derelinquit. Non a. habuit, quia poſtea, &c. & ſic ſe præparare non potuit: vt infrà eod. l. penult. §. fin. Si autem non adiiſſet, ne pos faceberet vt ſuus: vt ff. vnde lib. l. ſeripto, §. ¶ Ex lege Velleia. Ideo dixit ſuperuixit: quia e lex Velleia dicit filium eo caſu loco patris ſuccedere, cùm pater vium anno deceſſerit: vt ff. de liberis & poſthu. l. Gal. lus. in princ. & §. nunc de lege,

h ¶ Niſi. id eſt, quantis.

i ¶ Cauſam. id eſt, f querelam. ipſo autem iure reſcindatur non poteſt: vt ff. de iniuſt. rupt. & l. ſi quis filio. §. poſtum. & de libe. & poſthu. l. ſi quis poſthumus. §. ſi filium.

¶ Item nota hic querelam non g præparatam tranſmitti, quia ſcus h pater habuit, vt & in conditionali obligatione: vt infrà. de verb. obligi. §. ne conditionali.

k Et ſi. id eſt, quamuis.

l ¶ Præhabitione. vt ſupra eod. l. antenatus.

m ¶ Remota. per querelam. ACCVRS.

n ¶ Eum. ſcilicet nepotem. Sed & ſi ponamus filium ingratum, eum repellitur nepos ex ſua perſona: vt ff. eod. l. ſi qui. quæ eſt contra. Iulian. de ſuccef. liber. §. ſi verò teſtamentum. Reſp. hic i ex perſona patris volebat admitti: ibi ex ſua. 2. Vel dic quòd hic eximus ex ſua perſona non admittitur: quia hic nepos erat præteritus, & præterito non datur querela: ſecus ſi fuiſſet exheredatus hic nepos: vt in lege contraria.

ADDITIO. Vera ſolutio eſt, quòd filius exheredatus hic, decreſcit ante aditam hereditatem per ſcipsum heredem, & ſic pendente delata ibi querela: ideo non patuit eſſe locus ſucceſſioni edicto: ſecus in contrario. Falgo. & Iaſon. per l. 3. ff. de ſuccef. edic. & eandem ſolut. poſuit Iaſon in l. in fauc. ff. de lib. & poſthum.

o ¶ Vel quinquennio. † Ad hoc ſupra in quibus caſu. inteq. noſtr. non eſt neceſſaria. Ludoſcientia.

p ¶ Hereditatem. Hoc tolerat ad vtrumque. nam neque ante l aditam hereditatem repudiatio querelæ valeret: neque cùm hereditate adita ceſſaret: vt ff. eod. l. Papinianus. §. ſi conditioni. & de acquir. here. l. si qui ex prior. nec quinquennium curriit, niſi demum adita hereditate: vt infrà eod. l. ſimus. §. penult. & ſeq.

ADDITIO. Adiuuat quòd ſicut querela finitur quinquennio vt hic: ſic etiam ius agendi ad ſupplementum (de quo ſupra eo. Dominicus.) finitur quinquennio, ſecundum Bart. hic, pro quo facit ſecundum eum, quia ius agendi ad ſupplementum ſuccedit loco querelæ: vt d. l. nemo inuitus: ergo finitur eius exitum: vt l. ſi. hoc edito. ff. ſi quis teſt. lib. eſſe iuſſus fuit.

nem replerio quartæ partis nepoti ſupereſt, ſi qua patri eius competebat: vt * perfruatur noſtro beneficio, à vetuſtate quidem neglectus, à noſtro autem vigore recreatus, niſi pater adhuc ſuperſtes vel repudiauit † querelam, vel quinquennio o tacuit, ſcilicet poſt aditam hereditatem p. Dat. III. Kalend. Aug. Lampadio & Oreſte Coss.

Conceſſio teſtandi liberè, intelligitur legitimè, & ſine ſolemnitate ſcripturæ. BALD. & SALYC.

XXXV. *Idem a. Iuliano* * P. P.

SI quando talis conceſſio Imperialis proceſſerit, per quam libera teſtamenti factio conceditur q, nihil aliud videri principem concedere, niſi vt habeat legitimam † & conſueram teſtamenti factionem r. Neque enim credendum eſt, Romanum principem, qui iura queruæ r, huiſmodi verbo totam obſeruationem teſtamentorum multis vigiliis excogitatam atque inuentam velle euerti. *

Per pallium habitum inter patrem & filium non poteſt talis filius ius agendi ad ſupplementum legitimæ: ſicus ſi hæc ſua cum herede ſuo poſt mortem defuncti. BALD. Vel ſic: *Pallium faciunt patri per filium de non agendo querela, vel petendo ſupplementum legitimæ, non nocet filio que manet poſt mortem patris agere poſſe. h. d.*

¶ Item conceſſ. ff. de iniuſto rupto. l. ſi quis filio §. ſed & ſi quis fuerit. Sol. s cum conceditur priuilegiũ militi, videtur ei concedi quod militi & ideo iure militari teſtari poteſt. arg. ff. de milit. teſta. Lex militari §. ſed virumque. Cum autem pagano conceditur facere teſtamentum, videtur ei concedi quod pagano, vt iure communi teſtari poſſit: vt hic. 3. Vel ibi expreſſit iudex, vt iure militari teſtari poſſit. 3. Vel hic principi: ibi alius iudex. Vnoetti videtur quòd conceſſio non valeat vt etiam iure communi teſtetur: vt ff. de his. lib. 1. Pomponius reſpondit. §. ſi parenti. ſed illa corrigitur. infrà de bon. lib. l. ſimili. Vel aliud cum concedit princeps, vt hic: & aliud cum parcenas, vt ibi.

¶ Tantum. & facit infrà de teſta. l. omnium.

¶ Item nor. generali t conceſſione ea videri conceſſi. quæ verſimile eſt ſpecialiter conceſſa: vt & ff. de iure. l. qui pecuſ. & ff. quæ in fraud. credit. l. ſi pater. & ff. mand. l. ſi creditor. §. penult. & de iſt. l. obligatione. ACCVRS.

(*Illud etiam.*) CASVS. Filius pepigit cum patre de non impugnando teſtamentum per inofficioſi querelam, accepta certa quantitate pecuniæ, vel ſpecie à patre. lapſo tempore fecit pater teſtamentum, reſtituendo inſtituit, filium exheredauit. an non obſtante pacto poſſit filius teſtamentum impugnare, quæritur? dicitur quòd propter pactum filius non grauatur: ſed an agere poſſit querela, non aperit. hæc vera ſunt quando cum patre filius pactum fecit, ſecus ſi cum heredibus patris tranſegit: quo caſu videtur indicium patris filius agnouiſſe. & hoc in ſecunda. Et generaliter quando patre filio aliquid reliquit vel iure inſtitutionis, vel legati, vel fideicom. vel per donationem cauſa mortis, vel inter viuos, vt iſtud filius repetere ſibi in quartam, & poſt mortem patris illud filius agnouit ſimpliciter, id eſt, nollam

a Intelligit l. 10. ſupr. eod. tit.

† Transfinitur ad liberos querela conſeruere, vel quæ ſperare competere, nisi pater in vitio cõſtituens querelæ renouciauit. v. tamen Iaſon. nov. cum pacta. ſupra de tranſac. Dominus reg. 82. n. 18. † al. ſtrenui.

e v. Menochii de arbitr. q. 7. num. 30. & q. 8. num. 10. & l. 3. pro de ſucceſſ. edict.

† Concur. cap. tionis Gloſ. in verſ. poteſt. vide dictatorem de reſcript.

b Et ita priuilegia ſunt ſtricti iuris de qua ſentetia Tiraquel. de retract. conuenti. tit. 1. §. 1. Gloſ. 9. num. 18. † al. contra.

d Generali cõceſſione ea videntur conceſſa quæ verſimile eſt ſpecialiter conceſſa.

480/C.IV.K.5-4, 659-660
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 661-662

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 663-664

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 665-666

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

veterano : vt *ff. de milit. testam. l. ſi à milite, §. fin. & l. ann in ann. & ff. ex l. Papiriana. §. Papirianus.* Veteranus enim & filius-familias non habent priuilegium vt poſſint facere teſtamentum, ſicuti teſtari poſſe : vt *C. ad l. ſi. fil. & veteran.* ſed filiorum etiam veteranus habet hoc priuilegium, vt *hic dicit.* nec enim ita ſubuenitur patri, vt filius & parentibus.

DE INOFFICIOSIS DONATIONIBVS.

*Dictum eſt * ſupra de querela inofficioſi teſtamenti, ſed quia ſæpe in fraudem legis excogitantur donationes, vt eſſet querela inofficioſi teſtam. vt C. eod. l. ſi. etiam ponit de inofficioſis donationibus.* Acto.

Sl. vt allegatis.] CAESYS. Materfamil. filios habens quatuor donauit duobus decem vncias inter viuos, poſtea fecit teſtamentum, & omnes in duabus vncijs reliquis inſtituit: demum duo non habere inuenientes niſi vnciam vnciam : & cum legatis & fideicommiſſ. grauati, quæritur quatenus ea ſuccurratur, quæritur ? Reſp. quòd ſicut cæteris extraneis inſtitutus filio cui debitum bonorum ſubſidium relictum non eſt, datur inofficioſi querelaeius & his dabitur cæteris duos alios querela de inoff. donat. & per eam conſequentur debitum bonorum ſubſidium.

a ¶ *Sl. vt allegatis.* vos duo fratres.

b ¶ *Ad eiudendum.* b id eſt, excludendum.

c ¶ *Inofficioſi.* fcilicet teſtamenti. nam illa ad ſubeundam teſtamenta tantùm eſt indicta.

d ¶ *Exhauſit.* exterendo dodrantem.

e ¶ *Ex deunce vncia.* ¶ Sed quæritur hic duobus filijs poteſt dari querela, cùm quartam habeant & plus ? quia alij duo erant, vt in litera ponitur : & duæ vncias plus quarta ſunt: ſcilicet dimidiæ eorum duorum filiorum quæ eis debebantur ab inteſtato? Reſpond. promptum eſt dicere quòd ex duabus vncijs non patrimonij quod erat ante donationem, fuerunt inſtituti : ſed eius e quod remanſit : puta, donauit decem vncias, & remanſerunt duæ : has duas vncias diuidit in vij. & ita ex duabus vncijs eius quod remanſit, fuerunt inſtituti. Vel ſi ex groſſis eas iis fuerunt inſtituti, dic quod fuerunt exeuntes legatis & fideicommiſſis.

¶ Secundò quæro, cùm aliquid habeant nomine quartæ : cur hanc querelam intentant ? Reſpond. quia ſupradictorum querelam de inofficioſo teſtamento habebat filius olim, ſi minùs quarta habuit : ſed hodie remittitur omne grauamen : vt *ſupra tit. j. l. ſiliam. & l. ſemiſſibi & legatum in principio.* Dic ergo quòd ſui habeant querelam ſecundùm leges veteres contra legatarios in modum exceptionis : (quod eſt, ſi ipſi poſſident res legatas, & legatarij agant, vt alias vides : vt *ff. de inofficio. teſtam. l. Papinianus. §. ſi filius*) hoc ſecundùm nouas, remittitur omne grauamen. Dico etiam hodie hanc querelam ponendam contra donatarios, ſi id quod apud eum eſt, ad quartam non ſufficit, & ita vtrumque habebis.

¶ Tertiò opponitur : quia ſi habeat quod ſufficit ibi ad quartam, remiſſo ibi onere per leges ſuperioris tit. non videtur velle lex illa quòd hanc querelam proponat. Sic enim dicit, *vtpote quartam*, &c. Sed dic, non habentibus in poſſeſſa quantitate bonorum quæ erat ante factam donationem : vt *T. tit. j. autheut. vnde & ſi parens.* ſi autem de tribus intelligeres, bene haberet quartam, vt dixi ; & plus. Vel dicatium eius rediſſet non videretur habere quartam, cum ſit extranea legatis & fideicommiſſis : & ita non ipſo iure * tollitur omne grauamen, licèt hoc ſit in tit. ſuperiori. ¶ Quartò quæro, quomodo dicit, *ex deunce formam*, &c. ibi enim agetur tantùm ad ſuppletionem : vt *ſupra tit. j. l. ſiliam. in principio, & l. antenatus.* hic autem agitur querela. Reſpondetur : hic habuit reſpectum ad id quod olim fiebat in illa. nam ibi olim habebat querelam. ſi minùs quarta haberet. 2. Vel ſecundò hodie idem eſt in hac quod in illa.

¶ Quintò quæro in quantum b ſit reuocatio per hanc querelam? Reſp. ſecundùm Azo. quatenus immoderatè eſt facta, vt *infrà eod. l. ſi mater. & l. ſi total.* quod ſatis dici poteſt. Vnc obitat *ff. de leg. 9. l. Titia §. 5. Imperator.* vbi ſuum dimidium integrum reuocat vnus duorum filiorum. 3. Sed die ſecundùm B. & R. dimidium eius quod eſt vltra dodrantem vt *infrà eo. l. ſi mater.* 3. Vel diſtingue ſecundùm B. in quantitate prædicta, an ſit inofficioſa donatio ? & c conſilio, an ne tantùm. Primo d caſu in totum ſit reuocatio. Secundo, e in id tantùm quod eſt immoderatè geſtum. & hoc ſecundùm veteres leges. Sed per *auth. T. tit. j. vnde & ſi parens.* ſic ſemper quatenus eſt geſtum immoderatè. Vel ille auth. ſecundùm hanc diſtinctionē intelligitur. Vel inquire quando in aliū filium eſt collatæ ſeruus ſi in extraneum. Hanc diſtinctionē videtur obſtare *infrà eo. l. final.* vbi pariter querelas, ſed in ſuperiori non refert ne tantùm, an etiam conſilio fecit, nec ergo & hic, ſed illud regulare, hoc ſpeciale. Item

a Differt B. & P. & contra ſentit ſupra Gloſſ. & in reſpondendo quæſtioni Bassus.

* ad.

b Donatio inofficioſa quatenus reuocetur. v. Gloſſ. & quod dubium ſupra Nouella de inoffic. donat. cap. 3. in verbo, ne de quantitate.

c Donatio inofficioſa ſit duobus modis, vel ex & conſilio ſimul vel re tantùm.

d Donatio inofficioſa re ſimul & conſilio reuocatur in totum.

e Donatio re tantùm inofficioſa reuocatur in id quod immoderatè geſtum eſt.

f adde Gloſſ. Nou. 92. & ibi Bart. num. 4. in verbo, de donationibus.

g Quæ ſint tenuia in re ſint Gloſſ. ſupra in inſtit. inuitato quæro. & hic ſequentes contradicta. Pet. h Petr. poteſt diſponere de tribus ſuis ex animi ſui tenuitate, an ex re poſſet præiudicare, & an liberos defraudare ? vt hic, quod mihi videtur ſatis patet magis competit quantitas ſua ne mentis boni.

i Innoh inſtitutum non habent querelā, quia legata ſunt nulla. *Bart. & P.*

ſ. ali. non oſtendit affirmatiuè ſed tantùm reſtringit, & in pluribus in quib. reperitur, a Contrarium.

b Querela inofficioſa donationis competit, quando filij fraudantur in quarta. v. Inſtitutus in *C. de reuocand. vel à qui ad.* in fi.

c Ita inſtitutio facit ſuppl. donationē inofficioſam. *vide Gloſſ. Nou. 92. in verbo, ſegregatione in fi.*

Si per inofficioſam donationem filij fraudantur in quarta, id eſt, legitima portione competente eis querela inofficioſa donationis qua eſt introducta ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti ſecundùm BALD.

I. Imp. PHILIPPVS A. *Nicomaco & Papiano.*

SI (vt allegatis *) mater veſtra ad eludēdam b † inofficioſi c querelam, penè vniuerſas facultates ſuas, dum ageret in rebus humanis, factis donationibus, ſine in quoſdam liberos, ſine in extraneos, exhauſit d : ac poſtea vos ex duabus vncijs e fecit heredes, eáſque legatis & fideicommiſſis exinanire geſtiuit, non iniuria iuxta formam de inofficioſo teſtamento conſtituetam ſubuenire vobis, vtpote quartam partis, *infrà de nouis, &c. l. ſi vnicum.* Sed ibi ſolui. & hoc ſecundùm B. Sed ſecundùm Azo. dici poteſt quòd indiſtinctè reuocatur tantùm debitum bonorum ſubſidium. vt *infrà eodem, l. ſi ſignum.* Ibi enim ponitur de inofficioſa donatione re & conſilio.

¶ Sextò quæro, quod f 6 donauit primò dodrantem, & hæc non eſt inofficioſa : quia adhuc ſupereſt in bonis debitum bonorum ſubſidium : poſtea facio teſtamentum, & re filium inſtituo in reliquis tribus vncijs, & ſi te multa legata g relinquo : an hic filius queri poterit aliquo modo ? Ecce enim querelam inofficioſi non habet, quia quartam habet : vel habet petitionem ſuam vncium quæ ſuperſunt & remaſcuas factis donationibus tempore mortis : *ſupra eod. tit. l. ſi. cùm quæritur.* item hanc non videtur habere, quia non fuit inofficioſa : quod ſi eſt : ergo ſic patet poterit donando fraudare filium, quod eſt contra mentem huius tituli : quod quidem negari non poteſt, quia aliquo caſu fraudare poſſit filium. Quid enim ſi h in mare omnia proiiciat ? Ad hoc reſpond. ſecundùm Azo. & Ioan. quòd ſi donatio filium in vnciarum in fraudem facta fuit, quòd fuit reuocatio i ex hoc poteſt ſi dicat, non fuit fraudatus re in illis : quia etſi tunc non erat fraudatus, fraudabatur tamen, ſicut in vſucapione aliis ſolemnibus dicere : vt *ſupra de reſtitue. mili. l. quod tempore. & alibi: vt & ff. quod metus cauſa. l. ſed & partus. & alibi ff. quod metus cauſa.*

480/C.IV.K.5-4, 667-668
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 669-670

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 671-672

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE INOFFICIOSIS DOTIBVS.*

TITVLVS XXX.

INter donationem etiam dotes connumerantur l. cùm multæ. 7. de don. inter. vir. & idèo quod de donationibus inofficiosis dictum est, meritò videntur ad dotes inofficiosæ à matre mariti primo, vel secundo datæ, quæ dubitatum reuocant, aut consumunt omnia bona materna, ita vt liberi salua Falcidia non sit, si eâ debita portio. Cæterùm nullis modis legem huius tituli accipi de multo ære, quæ iterum nubit, habens liberos ex priori nuptia: quia huius liberi conflat ipsi sure maioris ejus, nec iure pleni non sortendo marito aruguere posse dotes mouisse, vel alio nomine, quæ voci ex liberis priori matrimonij: l. hac edictali 7. de fec. nup. Sed accipi potest de ea, quæ nunc primum nupsit, cùm habeat liberos ex priori matrimonio, sed naturales tantùm, quibus certum est bonorum matrernorum deberi Falcidiam non minùs, quàm ingenuis: l. si suspecta §. 5. de inoffic. testa. Erat quidem lex vetusti huius etiam, de liberis priori matrimonij: sed ea hoc, vt dixi, fodie supernacua est. CYAC.

Si per donationem in dotem facta in legitima defraudentur, reuocatur per querelam inofficiosæ dotis. BART. vsque ad debitum honorum subsidium. BALD. & SALYCET. Vel sic: *Sicut donatio inofficiosa rescinditur per querelam inofficiosæ donationis, & ita dos inofficiosa rescinditur per querelam inofficiosæ dotis.* PAVL. DE CASTR.

1. Imp. CONSTANTIN. & a. ad Maximum præfidem Cilicia.

CVm omnia bona à matre * tua in dotem dicantur exhausta, [leges *] legibus concordare * promptum est ? : vt ad exemplum inofficiosi testamenti aduersus dotem immodicam exercendæ actionis ¶ copia tribuatur, & filiis conquerentibus emolumenta debita conferantur †. Dat. IV. Kalend. Iun. Tatiano, & Cereale Coss.

DE PETITIONE HEREDITATIS.

TITVLVS XXXI.

NOn caret ratione, quòd prinsquam propius, et generalem petitionem hereditatis, proponit Generalis datur aduersus possessorem iuris, vel rei hereditariæ, quæ hereditas ipsum, sive sciat se non esse heredem, sive falsò existimet se heredem esse. De inofficioso testamento datur aduersus heredem nomen ; & legitimum, qui ex testamento iusto hereditatem adit, & aduersus filium præteritum, qui accepit eam ne bonorum possessionem contra tabulas : l. Eium. ff. de bon. poss. con. tab. & contra fideicommissarium, l. de iure dot. Lucilia Sola. vt ibi. Item facit § de adim. dot. l. ¶ Et nota, quòd domum mortua matre agit hic filius, & eodem modo hic agit, vt in superiori vt dixi l. vt. quod l.

DE PETITIONE HEREDITATIS.

Post querelam inofficiosi testamenti, quæ est præparatoria, venitur ad petitionem hereditatis. Et nota, quòd materia de inofficioso dicit, eam in Digesto sive quatuor titulis.

480/C.IV.K.5-4, 673-674
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Senatusconsultum.] Cass. Hereditas alienata descendenti fa-
dita est caduca, quæ olim fisco deferebatur: omnes possidentes
illum hereditatem agebat fiscus: cui possessor condemnatus est-
sed quia dubitabatur, in quibus, & in quantum tunc deberet ei
condemnari, fecit Hadrianus Imperator senatusconsultum, quo
statuebatur quid, & ex
quo tempore deberet
fisco condemnari: hoc
senatusconsulto inno-
uat Imperator Titus,
cuius est hæc lex, di-
cens, quòd non solum
habet locum, ¶ fiscus à
priuato, sed etiã ſi pri-
uatus à priuato petat.
In secunda descendit ad
species: & pone ſic: Tres
habent partes hæc lex. In
prima facit mentionem
cuiusdam senatusconsulti, quod locum habet
etiam fiscus à priuatis
hereditatē petentibus, secundùm antiquā ſeruatā
ff. de pet. hered. Item pri-
uatorum quod habebat
locum similiter secundùm iura Codicis, etiam
priuatus à priuato hereditatem petebat. 2. In se-
cunda dicit, hereditatem ad me pertinentem
possedisti bona fide: ita
autē litis contestatio-
nem fructus, & pretia
ex venditione rerū per-
cepisti, neque vſuras,
neque fructus prædio-
rum reddere cogendus
es, niſi factus ſis loco-
pletior. 3. In tertia dicit
quòd post litem con-
testatam, etiam per litis
contestationem ſis fa-
ctus malæ fidei poſſeſ-
sor: non ſolùm fructus,
quos percepiſti, ſed quos
percipere potuiſtiſ tem
vſuras pretiorum ex
venditione rerum ante
litis contestationē re-
ddacturus es. Repone
ergo ſic: Senatusconsultum fallum in petitione hereditatis in ſitis, perrigitur ad priuatum: & bona fidei poſſeſſor tenetur quatenus factus eſt locupletior, & non vltrà. Mala fides, & bona fides post litis contestationem ſunt pares: & ideò tenetur de fructibus perceptis, & percipiendis, & de vſuris pretiorū in hereditate inuentis, vel ex hereditate redactis. b.d. ſecundum
Bald.

¶ Ecce ſic legitur. M. a. Vet. in antiquiore ſuæ Marcia Anconitano Philoſophus dixit Philoſophus, dixit Hadrianus reponit vt ex hac lege ipſa quoque colligetur. Perpauli igitur in plerisque mendoſus. Legitur, Tum etiam ad hoc dixit Pij præmonet. ſcil. Cant. Vel lege, Tum quo Marcus, vide, cum legerit dixerit ſi, Marcus Aurelius Antoninus. ad Clarus, & Celsus quod Fuscianus ſubſcribentes, ſed conſtat eum quos, qui potius conſtituisse. Verū notandū eſſe, & ſolum Marci imperatis. ſi legas, Tum. ſi ſe verus Cōſtitis repudiandi, Clem. & Senatusc. ſi. Ecce ſub divo Pio confirmat geſtorum. Cetera.

1. † *Imp.* M. Aelius Antoninus a. *Augurino proconſuli Aſiæ.*

Senatusconsultum * ¶ auctore
Adriano Hadriano auo meo fa-
ctum, quo cautum eſt, quid, & ex
quo tempore cuiuſq; b hereditate
reſtitui debeat: non ſolùm ad fiſ-
ci cauſas, ſed etiam ad priuatos
hereditatis petitores pertinet c.
Vſuras d verò e pecuniarum ante
litis conteſtationem ex die ven-
ditionis hereditariarum rerum
ab eo factæ, qui antè poſſidebat,
collectas, necnon etiam fructus
bonæ fidei poſſeſſores reddere
cogendi non ſunt, niſi ex his
locupletiores f extiterint. Poſt
litem g autem conteſtatam tam
fructus non venditarum rerum,
non ſolùm quos percepерunt,
ſed etiam quos percipere pote-
rant h, quàm vſuras pretij re-
rum ante litis conteſtationem
venditarum, ex die conteſtatio-
nis computandas, omnimodò
reddere compellantur. PP. VI.
Kalend. Februar. Claro, & Ce-
thego Coss.

Mala fides emptor hereditatis,
tenetur petitione hereditatis, titulo
non abſtante hoc primò. In qua pe-
titione tanquam in vniuerſali fru-
ctus includuntur: hoc ſecundò. Sed
bona fides emptor non tenetur de
fructibus, niſi ex die litis inchoatæ.
hoc tertiò. Et non tenetur petitione
hereditatis: ſed tenetur rei vindica-
tione tanquam poſſeſſor rei ſingularis.
hoc quartò, ſecundum Bald. Vel
ſic: *Emptor hereditatis ad alium*
ſpectantis, quàm ad venditorem, tam
ipſe, quàm heredes eius tenentur ad
fructus etiam non perceptos, ſed qui
percipi potuerunt. b.d. primò. Sed bo-
næ fidei emptor non tenetur ad illos,
niſi poſt litem conteſtatam. & hoc ſe-
cundò. Item fructus rerum hereditā-
riarum augent hereditatem: ideò pe-
tuntur in petitione hereditatis ſimpliciter ipſorum ita, licèt de ipſis nulla ſit
facta mentio, hoc tertiò. Non ſic in ru-
dicie particulari, vt in rei vindica-
tione propoſita pro re, in qua non pe-
tuntur fructus, niſi fuerint petiti. &
hæc nulla glo ſa, & Doctores. Emptor
verò ſingularum rerum hereditaria-
rum, non totius hereditatis, vel quo-
tæ, non tenetur petitione hereditatis,
ſed rei vindicatione. hoc quartò, &
volunt. Et eſt difficilis, & male-
declarata per Doctores, ſecundum
Paul. de Castr.

11. *Imp.* Severus, & Antoninus aa. *Marcello militi.*

Si poſt motam.] Cass. † Titius ſeium inſtituit here-
dem: Seius erroneus à legitimo herede, puta Caio, Sempro-
nio vendidit partem dimidiam: dcinde Seius restituere cogitur hereditatem cuiſta, an
fructus teneatur Sempronius restituere, quæritur? Distinguitur:

480/C.IV.K.5-4, 675-676
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI post motam controuersiam Menecratis * bonorum partem dimidiam Mœuius ab herede scripto quæstionis illatæ non ignarus comparauit [b] : tam ipse quasi male fidei possessor, quàm heredes [c] eius fructus restituere cogentur. Si verò venditionem lite antiquiorem esse liquidò probetur [d], ex eo die fructus restituantur, ex quo lis in iudicium deducta est [e]. Fructibus enim augetur [f] hereditas, cùm ab eo possideatur, à quo peti potest §. Emptor autem, qui propter titulo possessionis munitus est, etiam singularum [g] rerum iure conuenitur [h]. Dat. Kalend. Iul. Seuero A. II. & Victorino Coss.

Exclusis à petitione hereditatis ex una successione propositâ, non excludentur, si ex alia successione prouocarint, licèt ad eosdem res. Item exclusus à querela, possit hereditatem ex alia causa vendicare. BALD.

Vel sic : *Sine ullum sit periculum hereditatis, sine querela, absentibus loca non nocet agenti ex alia persona, vel causa.* SALTCET.

III. *Idem a.a. Epitropis.*

NAm & ante litis contestationem augetur fructibus, etiam bonæ fidei possessore possidente, sed non toris non enim conuertitur, nisi scilicet in quantum locupletior est, sed postea conuertit de omnibus: & hoc vbi empta est vsucapione. Si verò quis fuerit emptor rei singularis, vel rerum singularium, non tantum tenetur restituere fructus, sed etiam rei vindicatione conuenitur pro illis singularibus rebus: non autem petitione hereditatis, quia titulo munitus est.

¶ Item nota secundùm Bolg. quamuis [a] casus hic ponit, scilicet cùm quis emit post litis contestationem, item cùm ante litem. Item tenetur de omnibus fructibus. Item tenetur de illis, quos percepit, & locupletior est ulteque reddicat quantum secundo. & tertium primo. Item notanti hic quidam, quamuis emptor litis semper teneris petitione hereditatis per legem illam. Sed tu distinguæ quia cùm quis emit vniuersitatem, si mala fide, semper videtur hic, & *ff. eod. l. etiam §. fi quis* si bona fide, non tenetur, nisi modico est ditiatus, vel venditor non compareret *ff. eod. etiam. §. quid si quis.* & tamen non habet regressum pro euictione : vt *ff. eod. l. sed & si §. item si rem.* Item tenetur, si titulus [b] habeat pro non titulo : vt *ff. eod. l. nec vllam. §.* Si verò rem singularem, hæc bona fide, sine mala, non tenetur, nisi tantùm lucretur pro non titulo.

[b] ¶ *Comparauit* post motam enim litem prohibetur possessor alienare, aliàs in casibus vt *ff. eod. l. illum.*

[c] ¶ *Eadem herede.* etiam illatam quæstionem ignorantes vt *ff. de fruct. & lib. impen. l. if & ff. de minor. temp. præscript. l. item hæres. & ff. de publi. l. if ego §. porro.* Nec sibi prodest, quòd verè est hæres vt *ff. eod. nec vllam. §. Neratius. & §. hæredem.* aliàs *l. Neratius. & l. §. hæredem.* ACCVRS.

[d] ¶ *Probetur* hoc [a] ipse, quòd contrarium non probatur : vt *ff. de præscript. long. temp. l. fupet. & ff. de probat. l. venias.*

[e] ¶ *Deducta est.* controuersia mota : vt distinxi *ff. l. pretii.*

[f] ¶ *Fructibus enim augetur.* adeò [a] vt eadem actione veniam, licèt non sit in rei vindicatione : vt dixi *ff. eod. l. item veniunt. & fructus. &* ad hoc *ff. familiærciſc. l. non est. & ff. de verbor. ſignif. l. pecunia verbum. §. i.*

[g] ¶ *Pretii patet.* vt quia possidet pro hærede, vel possessore, vel titulo habito pro non titulo, non alia : vt *ff. eod. l. legatariæ. & ff. in quibus cauſſ. long. temp. præscript. l. hæreditatem.*

[h] ¶ *Singularem.* id est, non solùm facit fructus suos, cùm est bonæ fidei, *sed & singularum, &c.* Vel aliter, id est, non tantum fructibus attributum nomine teneatur, *sed etiam singularum, &c.* Vel secundùm alios, non tenetur tantùm petitione hereditatis, *sed etiã, &c.* Vel possit hic intelligi casus superius, scilicet cùm emit vniuersitatem. & dicit, non tantùm teneri petitione hereditatis, *sed etiam* singularum rerũ vindicatione.

¶ *Sed* [a] *ne* videatur posse simul intentari, potest dubitari. Argum. quòd non : *l. de mora. l. fin.* & dic, vt ibi *in fin. magna glo.* Vel dic, cùm ista diuersis simul intentari, contra eum petitione hereditatis, contra alium rei vindicatione : *ff. eod. l. if bona fidei. §. fin.* contra eumdem pro diuersis rebus possunt simul inofficiosi vt quia pro omissa petitione hereditatis agitur rei vindicatione : vt *ff. inſt. l. if quis liberum. §. fin.* pro iisdem rebus non possunt : quia lata sententia in petitione hereditatis, parit exceptionem rei iudicatæ in rei vindicatione : *ff. de except. rei iudi. l. if quis eum rerum. §. penult.* & ideò simul intentari nõ possunt : arg. *ff. de vsurpt. l. fundi. & l. fundum.*

[i] ¶ *Conuentus.* sc. rei vindicatione : vt *ff. eod. l. nec vlla. §. quòd si quis. & l. quòd si in diem. §. fin. in fin.*

[k] HEredem [b] Quidam sic intelligunt, petito à te hereditatem matertera : dominum sortembo. decidit, me herede relicto. & ego eamdem hereditatem modò peto à quodam possidente. Videbatur, quòd non possem : quia in eadem hereditate semel succubui. sed nõ eſt inæquitas ex alia successione mare ago, sed certè eſt hic & alia ratio, quare non obstat exceptio rei iudicatæ : quia non eſt eadem petitio, quæ conuertitur quod esset opus : vt *ff. de except. rei iudi. l. cum quæritur. & l. fq.* Sic ergo secundùm Io. & P. quòd petito à te hereditatem matertera, quæ nec ad te, nec ad me pertinebat, sed ad Titium : succubui. postea Titius me heredem instituit. ſi agam contra te : non obstat quia semel succubui contra te, repellet te quia nunc ex alia causa, id eſt, alia successione agendo & ſi nullã successionem, ſi tamen ex alia causa nunc agerem, & ex alia egi, puta primo modo videbam hereditatem : quia testamentum mariti mei videbam inofficioſum : nunc modò ex alia causa peto, puta ex fideicommiſſo, vel falſo, vel iniquo, bene poſſum. & ſic eſt hæc lex in argumentum, quòd qui proponit querelam, videatur intendere petitionem hereditatis : vt dixi *ff. de inoffic. teſtam. l.* Vide dic, quòd primò egi querela, & ſuccubui, & per conſequens in illa petitione hereditatis, quæ erat ſecunda poſt querelam.

l ¶ *Petita.* & ſupra ea ſententia dicta contra petitorem.

m ¶ *Hereditatis.* Dicit de eorundem bonorum. & reſtituitur lege.

n ¶ *Quæſtionis.* quod ſupra facit diuerſitas ſucceſſionũ, facit hic cauſarum diuerſitas. ACCVRS.

o ¶ *Vindicauit.* vt *ff. eod. l. Lucius. & l. de inoffic. teſt. l. non qui. &* [a] *ad exhib. l. neque. & ff. de except. rei iudi. l. if non eadem. & l. if. & l. de iur. & fact. ignor. l. cum falſa.* ACCVRS.

In reſtituenda.] Casus. Hereditatem ad me pertinentem poſſedi bona fide : egi contra te : & ſuccubui. dicam per testimonium confequi poſſe quod probauerit in foro defuncti, vel infimitatem eius impendiſſe, quæ timet. Dicitur, quod ſic. Idem eſt ſi creditoribus hereditariis probaueris te ſoluiſſe bona fide quia à creditoribus quod illi debitum ſolutum eſt, repetere non potes. & hoc dicit eam lege ſequenti.

p ¶ *In reſtituenda hereditate.* à bonæ fidei poſſeſſore.

q ¶ *Compenſatio.* id eſt, retentio. Vel dic, *compenſatio, ad* actionem negotiorum geſtorum : vt *ff. eod. l. hereditas. §. fi. & ad hoc ff. de reſt. l. impenſa.*

r *Bonæ fidei.*] inſpecta cauſa hereditatis, id eſt, quia hereditas debet [a], non nomine hereditatis tolvit.

480/C.IV.K.5-4, 677-678
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 681-682

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 683-684

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

contra possessorem * hereditatis, vel eius rei, de qua agitur: si quidem res sint vel deposita, vel commodatæ, vel pignoti datæ, vel aliæ, quæ extant: non differri a sub prætextu hereditatis petitionis memoratum iudicium: quemadmodum si pro fœnerata pecunia, vel alia personali actione agatur contra possessorem, vel petitionem b, non debet iudicium differri, sed exitum suum accipere. Postquàm etiam hereditatis petitionis iudicium finem accipiat †: tunc inter petitorem hereditatis, & possessorem rationibus contractûs, non aliter possessor, si victus fuerit, hereditatem restituere compellitur *, nisi pro omnibus, quæ ritè ab eo gesta sunt, petitor ei c satisfaciat. Quòd si petitor victus fuerit, simili modo à possessore iudicis officio d ei satisfiat: vel si hoc fuerit prætermissum, negotiorum gestorum e, vel ex lege conditione f. Sin autem libertates vel à possessore, vel à petitore fideicommissariæ petantur, vel directæ ipso iure dicantur competere: annale tantummodò spatium expectetur à morte testatoris numerandum. Et si quidem hereditatis petitionis iudicium intra id spatium terminum accipiat: secundùm euentum iudicij, & libertates, vel effectum habeant g, vel euanescant h. Sin autem tempus annale emanauerit: tunc libertatis fauore, & humanitatis intuitu competant quidem directæ i libertates: ex fideicommissariis autem in libertatem serui etiplantur k: ita tamen si non fallum testamentum l approbetur: sub ea m fœlicet conditione, vt si actores * sint *, vel aliàs ratiocinijs suppositi, etiam postquàm peruenians in libertatem, necessitas eis imponatur res hereditarias, & rationes reddere p, iure patronatus videlicet competente ei, qui ex legibus ad id possit vocari: illo (ne in posterum dubitetur) obseruando, vt & ipsa hereditatis petitio omnimodò bonæ fidei iudicijs connumeretur q. Dat. Kalend. Septembr. Constantinopoli, Lampadio, & Oreste Coss.

DE REI VINDICATIONE.

TITVLVS XXXII.

Res non est in hoc titulo heredium, sed furtiva certa. Titulus ergo de petitione fœtiali, quæ quis furtum, emptitiúe certum suum esse asserit hoc fere modo, Eundem Titium aium, qui est in agro, qui Sabinum venator, meum esse: nam fundi meum, & qui loci sit dicere oportet. Ide in rem in fin. ff. eod. vel hac modi. Nunc ego rem ex iure Quiritium meam esse aio. Vt est de dominio certa rei, sive la dominij, petitio dominij. Superior est de re, quæ quis in vniuersi iure defuncti successorem esse contendit, sed autem hoc solenne vindicationibus, vt vindicias dicat Index ab eo, qui rem possidet, quæ sita sacrificatione, vel etiam sine præfica, si petitor satisfecerit vt patet ex lib. 1. Iustinian. Pauli sit. 11. vel ex consulto res sequestro deponatur: l. 3. §. vlt. ff. qui satisfd. cog. Vindicias possessionem appella, vt Titus Liuius modi vindicias, modò possessionem, & in antiquis legibus: Determino, vt eis possessorem secundo casu, hereditámve eius det, quo fœcius is agas datus, adiquisitve fuerit. Ita videtur nomen deductum à vi quadam simili, vt Gellius explicat vb. qua verbo dicebantur corepta manu inuicem vindicantes, & contrà vindicantes, ex quo ius legendum videtur apud Festum. Vindicia appellantur res ea, de quibus controuersia est: quod peculiari dictum vide, quo fit inter eos, qui contendunt, & apud Gellium quoque hic legendum manifestissimo est, de qua re dilinquebatur inter possessori suo agit. Suo quid aliud est, cùm aduersarium manu prendebat, in ea re similibus verbis vindicare, vindicias dicere, id est, corepta manum in re, atque in loco præsenti apud prætorem ex duodecim tabulis fabat. Ergo vt ad rem redeam, inutile litis possessio finalis non transferat in petitorem, excepta duabus causis, si possessor malæ fidei fuerit, & petitor fortiliare parentis sui, & rem à petitore eam rem, de qua agitur, vt possederit, qua fuit olim apud Latinos lex, vt Pubium scribit, v. Sed quæritur vtrùm hæc vis agitur vel à vbi [illegible] Ide in litterali in causa ex duodecim tabulis simpli vindicia dantur secundum libertatem, sine à bona, de qua agitur, de libertate, sine in seruitute fuerit sine dolo malo: l. fine 7. de lib. caus. l. 6. cui. §. litem. l. sed tamen. ff. eod. l. 1. §. initium. de orig. iur. l. furtum. §. 1. ff. de petitor. l. in eatem. ff. ex quib. cau. maior. l. 1. 7. qui da. tut. & pendente liberali iudicio pro libero habetur. CVIAC.

Per seruum bona fide possessam prosessio quæritur ex re ipsius possidentis, & opera possessi: mala fides verò possessor ex delicti causa non acquirit. BALD. Vel sic: Per seruum bona fide possessam quæritur possessori etiam dominium rerum quæsitarum ex rebus possessoris, vel opera possessoris: mala fides verò nihil quæritur: ideò restituere tenetur. SALYCET.

---

a ¶ *Contra possessorem.* fœlicet scriptum.

a ¶ *Non differri.* Nihil obstat *Lauren. ff. de iure fisci.* propter sauorem fisci. CVIAC.

b ¶ *Petitorem.* & sic est in electione agentis, velit agere contra petitorem, vel contra possessorem, eam non habet necesse quærere dominam, vt aliàs: *ff. de damno infect. l. inter quæ. §. i.*

c ¶ *Petitor si.* qui de proprio solueret conditionibus hereditatis.

d ¶ *Officio. vt ff. de addi. edict. l. addict. §. item Iuuentium.*

† *accepta.*

e ¶ *Negotiorum gesti.* cum nomine hereditatis fecit, ab initio fuit nata sibi hæc actio. si verò suo, tunc videtur negotiũ esse veti hereditis, cùm obtinet: quia tunc incipit ei exerpise competere, & sic tunc tacitæ actio negotiorum gestorum, secundùm quosdam. ACCVRS.

f ¶ *Conditione. &* ex lege illa.

¶ Sed qualiter habet locũ, cùm obligatio erat per veteres leges? & hic non datur nisi pro nouis obligationibus: *ff. de obligat. ex leg. 1.* Respond. conditio ex lege data: tunc, quando iniuste amittit petitor hereditatẽ, tunc habet locum actio negotiorum gestorum. Vel dic hãc effe nouamquia post legem duodecim tabularum. ACCVRS.

ab expellitur.

g ¶ *Habuerit.* fi prodicitur pro testamento. ACCVRS.

h ¶ *Vel euanescant.* fi pronunciatur contra testamentum. Et die, id eft, euanescere videtur prima facie. non dico, quòd ex sententia late inter alios fint alijs pro iudicium. vt *ff. de excepti. rei iudic. l. 1. & 7. de hæred. infir. l. 9.* nifi ibi fuerint hæ, vt in quærela inofficiofi teftamenti. vt *ff. de inoffic. teft. l. Papinianus. in fin. & Lqui repudiauit. §. fin.* Vel hic fpeciale.

i ¶ *Directæ.* inò ætatem annos. fed etiam per quinquennium debet expectari: vt *ff. de inoffic. teft. l. Papinianus. §. fin. & l. feq.* quæ funt contrà. Solu. ibi dicitur inofficiofum, hîc minis folenne, vel raptum per poſthumi agnationem, vel alia cauſa reſcindebatur?

k ¶ *Exipiãtur.* huius legis poteſtate.

l ¶ *Falſum teſtamentum.* quia nãc non funt liberi per legem iſtam, cùm non adſtat eis lex, ſed nec reſtitat. non dico, quòd renouentur in ſeruitutem illi, quibus directæ competunt. Item intelligitur hîc prouincialem etiam falſam Codex.

effalſa ſcripture dare libertatem ea ea vacat.

DE REI VINdicatione.

Poſt allatum de vindicatione ſubſidij actionem, per quã fingularia petuntur vel ff. eod. l. j. in prine. Et die, quòd datur directa ei, qui eſt dominus de iure gentiũ, vel ciuili: vt ff. eod. l. in rẽ actio. in princip. vtile datur ſuperficiario, emphyteutæ, & ſimilib. vt in eod. tit. l. ſuperficiario. & l. contra eum, qui poſſidet.

& ſi rei vindicatio cũtra quem dari.

---

a ¶ *Adhuc.* id eſt, caſtaldionem.

a ¶ *Item.* id eſt, futurũ. ACCVRS.

p ¶ *Et rationes reddere.* tutra, manumiſſam debere reddere rationem. & ſic eſt contrà *ff. de neg. geſt. Lucius Titius. & Lapa vrſilius. §. & 7. de neg. geſt. l. ſi cognati. & 7. an ſeruus ex ſua facta. l. 1.* Solu. dicas hoc ſpeciale: quia & aliud pro eo ſpeciale indicatur, vt ſi liber etiam ex teſtamento quod fuit nõ valebit: ſic *ff. de iuriſdict. Lucius qui. in prine.*

b Rationem reddere eam miſſa ancillæ.

q ¶ *Connumerentur.* vt *Inſtit. de act. §. actiones.*

c Vbi à Iudice hoc conſtitutionis memoriale ſecit. Cuia.

480/C.IV.K.5-4, 685-686
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ETiam.] CASVS. Si forsan alienum possideris bona fide, & ex re tua, vel operis tua aliquid acquisiste: an dominus rem vindicanti retinere debeas ea, quæ tibi tradita, quæritur? Dicitur, quòd non: forsan si mala fide possedisse fuisti quia non solùm ipsum, sed quicquid habet, & operas & operarum æstimationē.

¶ Ex hac lege nova regulā generaliter, quòd quando eadem res venditur, vel donatur duobus in solidū, ille præfertur in dominio, cui prius res fuit tradita, non attento, cui prius fuit vendita, vel donata. ebeordat *l. fine aut. §. fi duobus. ff. de Publician.* cum concordantiis in glossa allegata, secundum Ia. *hic.*

a ¶ *Etiam per alienum*, non solùm per proprii, de quo constat: *vt infra per quas pers. ac. acquir. §. item vobis acquiritur.* ACCVRS.

b ¶ *Bona fide*, idem ab initio, secundum Ia. vt *ff. de vsur. l. qui scit. §. fi.* Sed aliud in libero homine possesso, vbi continuò exigitur bona fides: *vt ff. de acquir. rer. dom. l. qui bona fide. §. vendit.* ACCVRS.

c ¶ *Possessum*, quia putauit eum esse vendentis: *ff. de contrahend. emp. l. qui à quolibet. & de fispn. furor. l. ff. furiosi testamenta.*

d ¶ *Acquirit.* sc. possidendo.

e ¶ *Placuit.* aliàs nisi ex his duabus causis quærit dominū domini, & non possidentis: *vt ff. de acquir. poss. l. §. §. & de acquir. rer. dom. l. homo liber. in fin. & ff. de his inter vir. & vxor. l. ff.* vsuæ. & contingit etiā aliàs, vt dominum alieni fundi possidentis quæratur: *vt ff. de fun. dot. §. fundum.*

¶ Sed contrà. *ff. de acquirend. rer. dom. l. ff. ferum.* vbi iuncti, quòd etiam extra has causas non quæritur dominū. Sed respon. ibi iurisconsulti, vbi dicit non quæri dominū, scilicet quando ex re possessoris, vel opera seruiens possessori, vt ibi fabricis, ubi nec ex re, nec ex opera quæritur.

f ¶ *Quæritur*, dixit in genere: nunc dicit in specie. ACCVRS.

g ¶ *Eo tempore*, quo possidebat.

h ¶ *Tuis*, agendo & recipiendo: vel restituendo seruum, non exigatis restituere quæsita per eum, id est, illa prædia empta ex re tua.

i ¶ *Nihil patrē.* imò videtur, quòd possit ex re possidentis: *vt ff. eod. l. penult.* quæ est contrà, nam ibi res male fidei, cùm ita res constituta: *vt de Exit. prout. l. §. post literas autem constitutum.* Solu. ibi remansit bona fides post litis contestationem. 2. Vel hic fuit semper male fidei, ita fuerat bonæ fidei ante litis contestationem. ACCVRS.

k ¶ *Operas.* id est, operarum æstimationem. eadem enim reddi non possunt: *vt ff. de vsufr. leduli. l. ff. non furem. §. liberum.* ACCVRSIVS.

a *Ædificia* regulariter fundo, seu dominio cedūt. Vide tamen exceptiones apud Iacobum reg. 111. incipientem, *ædificium.*

SI *inferiorem.*] CASVS. Habebas domum: vicinus superædificauit, faciendo eam altiorem: quod superædificatum est, cedit huic dominio cedat, an superimponentis, in cuius erat inferior pars domus, quæritur? Dicitur, quòd domino cedat. Item in solo meo, in quo ædificatum non erat, ædificauit vicinus: nec constante ædificio materiam suam vindicabit prior dominus, siue ædificium fuerit exemptum bona fide, siue mala, siue ab eo, cuius erat solum, vel ab extraneo de aliena materia, siue ex propria, bona tamen fide. Si autem mala fide, aut ab eo, cuius fuit materia, in hoc tertio casu dousse videtur. Vel dic similiter, quod ad dominum priorem redit, nisi animo dominū ædificauerit, secundum M.

i ¶ *Si inferiorem*, pars fundamentum.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Carilla.

TIam per alienum a seruum bona fide b possessum c, ex re eius, qui eum possidet, vel ex operis serui acquiri d dominium, vel obligationem placuit e. Quare f si tu quoque bona fide possedisti eundem seruum, & ex nummis tuis mancipia eo tempore g compauasti: potes secundum iuris formam vti defensionibus tuis h. Mancipium autem alienum mala fide possidenti nihil poterit i acquirere: sed qui tenet, non tantùm ipsum, sed etiam operas k eius, necnon ancillarum partus, & animalium fœtus reddere cogitur. PP. III. Non. Maij. Eborací, Fausto, & Rufo † Coss.

Superior pars ædificij cedit parti inferiori. hoc primò. Ædificium cedit solo. hoc secundò. Soluto ædificio materia redit ad priorem dominum, non ad ædificatorem. h. d. tertiò. Vel ad ædificatorem, si non ædificauit animo dominandi. hoc quartò, & vltimò dicit. BALD.

2. Imp. ANTONINVS A. Artiburno.

SI inferiorem i partem ædificij, quæ solum contingit *, ad te pertinere probare potes: eam *, quam vicinus tuus * impposuit, accessisse dominio tuo non ambigitur °. Sed & id, quod

* In quibusdā dispō. non inquantum.

* Ædificium solo cedit, nisi superficiarius sit.

in solo tuo p ædificatum ¶ est, quoad in eadem causa manet, iure ° ad te pertinet. Si verò fuerit dissolutum, eius materia ad priorem dominum r redit s, siue bona fide *, siue mala ædificium extructum fit *: si non donandi animo ædificia alieno solo imposita sint. PP. XII. Kalend. Nouembr. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Rem meam non nomine meo vendidem vendicare possum: & possum rerum habere quoad perdendam dominium rei meæ, & quoad parandam alterius negotiorum gestorum. in subsidium. h. d. secundum Bartol. BALD. Vel sic: *Vendicio rei alienæ consentiens, non tenuit rei ignorāti præiudicat, in subsidium tamen pretium alterius negotiorum gestorum remperat. h.d. secundum* RATH. & SALYCET.

3. Imp. ALEXANDER A Dominio. *

MAter tua †, vel maritus fundum tuum inuita, vel ignorante te vendere iure non potuit ?: sed rem tuam à possessore vindicare etiam non oblato pretio poteris ?. Sin autem postea de ea venditione * consensisti b, vel alio modo c proprietatem eius amisisti d: adversus emptorem quidem nullam habes actionem: aduersus venditorem * verò de pretio ne-

* Dominæ. al. Domin.

† Vide Gregor. ad tit. Codicis, de rei vindicat. ad alios. & sic. de cæter. rer. adio. CHIAC.

le fidei ædificatorem posse repercre, si non fecisset animo dominij: in casu tamen ferunter quidam media via: *vt ff. eod. l. §. in aliena area*, aliis incipit, *Iulianus lib. vnic. Digestorum scribit, & in aliena, &c.*

* vendicionem quibusdā libris placuit manuscripti sequor.

MAter.] CASVS. An mater, vel maritus possit vendere fundum filiæ, ipsa inuita, vel ignorante? Dicitur, quòd non: sed filia eum vindicare potest, etiam non oblato pretio. & hoc in prima. Si autem postea per consensum filiæ venditio ratificata est, vel ab emptore fundus sit præscriptus, contra emptorem nullam habet regressum, sed in subsidium contra venditorem actione negotiorum gestorum agit adipiscitur. & hoc in secunda.

e ¶ *Non patiēr.* quamuis ad hoc, vt transferat dominium. & sic solutur contrà. *ff. de contrahen. empt. l. rem alienam.* 2. Vel dic, nec etiam quantum ad obligationem, si emptor sciebat: *vt ff. de contrahenda emptione l. ff. in emptione. §. item Celsus.*

z ¶ *Patris.* vt *§. eod. §. penultimum. & ff. de fur. l. §. & §. ad Vellcianum l. ff. filius.*

¶ Sed contrà. *ff. eod. l. emptor.* vbi dicit dominū restituto pretio, restitui. Solu. ibi consensum fuerat in vilitatem eius, cuius est res: *§. quod pigneratur. l. §. & ff. de pred. min. l. ff. prædium, & l. vtrum.*

a ¶ *Venditione.* sed nomine tuo gestum poteris habere ratum, & sic loquitur hic in contrarium: *ff. de neg. gest. l. §. papilli. §. sed si ego*, ibi loquitur quando nomine tuo gestum non est.

b ¶ *Consensisti.* hoc casu datur tibi actio directa: aliàs negotiorum gestorum: vt fabricis, & *l. de negot. gest. Lab. vnic. & §. simil. servili. §. in familia.*

c ¶ *Vel alio modo.* puta vsucapione, vel præscriptione: *vt §. de rer. alien. non alien. l. §. & §. de commun. re. alien. l. §.* Vel quia in rerum natura esse desinit: *ff. de negot. gest. l. finale princip.*

d ¶ *Amisisti.* quasi eiecisti.

a ¶ Non

a ¶ *Item prohiberis.* hoc si habes ratum, & vendicio facta est nomine tuo, fieri enim potuit etiam te inscio aliquem si non nomine tuo ratum habeas, licèt tibi pretium solvere quantum ad rem pertendam, *vt hic* : non tamen prodest tibi habitatio ad pretium petendum. nam non a potes habere ratum non tuo nomine gestum: gestorum gestorum gestorum actionem exercere non prohiberis b. PP. III Kalend. Novemb. Alexandro Aug. II. & Marcello Coss.

Ab eo qui emit res à male fidei possessore, poterit res vindicari, nisi vsucceperit, vel præscripserit, h. d. secundum BART. BALD. Vel sic: *Vsucapio vel præscriptio quam mala fides auctoris non impedit, res vindicationem tollit & excludit.* SALYC.

IX. *Imp.* GORDIANVS A. *Maniano* † *militi Africæ.*

ADuersus eos qui à malæ fidei possessoribus fundum bona fide comparauerunt, ita tibi actio cõpetit, si prius quàm vsucapionem implerent c, vel longæ d possessionis præscriptionem adipiscerentur, dominium ad te peruenerit e. PP. XII. Kalend. Nouemb. Pio * & Pontiano Coss.

Mala fides possessor semetur de re & fructibus percepsis vel percipiendis, sumptibus non computandis nisi necessariis: vtiles verò per deductionem veniet. h. d. secundum IAC. BVT. BALD. Vel sic: *Possessor mala fides semetur de fructibus percepsis & percipiendis, & omni causa damni: & sumptus non computandi nisi necessarii: vtiles verò per deductionem veniet. h. d. secundum* IAC. BVT. BALD. Vel sic: *Possessor mala fides semetur de fructibus percepsis & percipiendis, & omni causa damni: & sumptus per eum factos non imputat iure actionis, nec præscriptione exceptionis, licet pro necessariis si fecerit aut officio iudicis: vtiles vt tollere permittatur sine læsione prioris status. h. d. & consequenter.* SALYC.

V. *Idem* A. *Herasiano.* †

DOmum quam ex matris successione ad te pertinere, meam bona fide emit à male fidei possessore: an eam vindicare possim, quæritur? dicitur quod sic, nisi mihi obstet vsucapio vel præscriptio prima verior est propter illud verbum, *ad te pertinere. in fin.* VIVIAN.

b ¶ *Vel longa. vel*, pro *id est*: non enim potest loqui in vsucapione triennij, quæ in rebus mobilibus locum habet: *vt infr. de vsucap. transfer. l. 3. 2.* Vel subaudi .. in rebus mobilibus.

c ¶ *Peruenerit.* ex successione vel legato.

¶ Et non. quòd hæc lex loquitur secundum suu tempora, & illa *infra de vsucap. pro emptore. l. si parcem.* aliud nouo iure quia male fidei possessor, &c. *vt infra de præscript. long. temp. eadem. mala fides.*

¶ Item nota quòd hæc lex facit pro M. quæ dixit præscriptione longi temporis dominiũ acquiri: quod non secundum B. negamus, vt dices *infra de præscript. xxx. an. l. si quis emptis. in prima.*

DOmum.] CASVS. Domum ex successione matris meæ mihi pertinentem inuasisti, & ex ea pensiones percepistis: eam damna dedistis restitutione domus veniam petentes, quæritur? Dicitur quòd sic, quæ solùm pensiones quas percepit, sed & quas percipere potuit, restituet: sed & damna refarcit. & hoc in prima. An autem impensas si quas in ea fecit, reperire possit, quæritur? Distinguitur: & necessarias facit, reperet, si velit, eas auferre sine læsione prioris status vel. & hoc in secunda.

d ¶ Occupatam. improprie d dicitur, cum res immobilis dicatur inuadi b: mobilis occupari: vt *Institut. vel ha. cap. h. penult.*

e ¶ Damni dati. remissa actione l. Aquil. si hoc petitor elegerit: vt *ff. rer. l. non solum. & l. sequenti.* AGYLA.

f ¶ Stadium. tribus e enim modis repetuntur expensæ: per a, & per b, vel per actionem, exceptionem, officio iudicis: quorum nullo repetuntur hic: vt & *infra de ædi. priua. l. si a. & ff. de excepti. do. l. Paulus.* ACCVRS.

g ¶ *Sumptus fecerint.* quos ferunt officio iudicis, non exceptione doli, cùm sint malæ fidei.

¶ Sed contra *infra de infans. expo. l.*), vbi etiam necessarias non ferunt per officium iudicis. Solutio, speciale in fure.

¶ Item contra. *ff. de condict. indeb. l. si in area. in fin.* vbi dicit nullo modo etiam necessarias vel vtiles impensas posse peti. Sed ibi in faciendo de nouo, hic in reficiendo. Differunt enim hæc inter se. vt *ff. de iclim. adhuc prima. l. 13. 3. penult.* & contra hoc *plenè dixi, ff. cod. l. in fundo.* ADDITIO. Die quòd dicta lex *si in area. supra* allega. potius concor. secundùm Paul. de Castro *hic.*

SEt ea.] CASVS. Petes me tuam pecuniam depositasti. Eam in emptionem prædiorũ collocaui: nonnisi meo, an tuo nomine vindicare possis, vtpote ex pecunia tua comparatas, quæritur? Dicitur quòd non, nec omnes nostræ aliquas ex alia re compensandi gratia occupatas poterit. VIVIAN.

h ¶ *Intuitu eius. vt infra ciuitate. virilis. vt infra. l. si parcum. & infra. ff. quis alteri vel sibi. l. 3. & arg. infra. de pign. l. quamuis ea. & de adquirend. poss. l. si maritus. & infra depos. l. si a.*

¶ Sed contra *infra ad l. si vt propotus.* Solut. vt *hic.*

¶ Item nota hic qua ratione rem emptam ex pecunia mea non possum petere, non eo nomine emptam: eadem ratione pecuniam rei meæ non debeo petere, non eo nomine vendita: vt *supra eod. ad l. mater. & notaui ff. de rerum per. l. si pecuniam.*

a Tutius habere an possim quasi meo nomine non est gestum.

† *Miniam. al. Maniam.*

b Legendum *priùs*, ex vsucapione.

c *Hanc sum.*

d Occupare hi maiores quo modo exponatur.

b Immobilia inuadi: mobilia occupari dicuntur. Vide quod locutionem regula, vt ea *per eum quod. 341.*

c Repetitio vtilium expensarum.

d Expensa vtilis eodem modo repetuntur, *per 4. & 5. Resolue* est actione, exceptione, officio iudicis.

480/C.IV.K.5-4, 689-690
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Patrem.] CARVS. Si ex ancilla mea tu liber filiũ fuscepisti, an cum eo iure vindicare possim, quæritur? Dicitur quòd sic, matris enim & non patris sequitur conditionem. VIVIAN.

a ¶ *Matris sequi.* Partus matrem sequitur. *l. huiusmodi legatum. §. legatum. ff. de leg.* 1. CVIAC.

b ¶ *Nec filiorum patrem.* Ita vt eũ heredem locũ filiũ ancilla alterius ascendere, non liberorum, sed seruorũ patrum domino fuscipiat. *l. pen. C. Theod. de liber. caus.* CVIAC.

c ¶ *In hac specie.* id est, in dominio: vt illius sit filius, cuius est mater? *vt. Inſtit. de inge. §. 1. & Inſtit. de libe. can. l. fin. & ff. and. l. fi frumentum. §. fi equã* alias incipit *I. idem Pomponius ſcribit. fi frumentum. §. idem ſcribit fi aquam* circa autem in honoribus, & quibuſdam curialibus, & aliis conditionibus: vt *inſtit. de decurio. l. melius. §. & Lacempsis. & l. ult. lib. 10. & ¶. de municip. l. fin. lib. 11. & Inſtit. de ſer. fugi. l. fin. & ff. de ſtatu hom. l. cum legitima. & ibi* dicti.

Vel, vt proponis.] CARVS. Si ex pecunia tua quam milesapud te depoſuit, fundum tuo nomine comparaſti: an pro fundo tibi detur rei vindicatio, quæritur? dicitur quòd ſic obtenta militia: & ſic ſoluitur cõtra. *l. fi ex re.* Item agere contra te actione mandati, ſi mandato ſuo emiſti: vel nego. geſt. b ¶ *Et, vt proponis.* ſupple, ô miles.

c ¶ *Vtilem vindicationem.* Idem recipitur eſt in pupillo. *l. 1. §. quando ex fac. aut.* in ceteris ei cauſa pecunia eſt, non vindicatio, ſed perſecutio actio ad pecuniam datur. vide ſcripta ad tit. *C. ſi quis alteri vel ſibi.* Nihil ſuerit detur in ſubſidium. CVIAC.

d ¶ *Non negabit.*

e ¶ Contra ſupra, *an. l. ſi ex re pecunia.* Solue. hîc ſpeciale in milite. & ſic in minore: vt *inſtit. ubi. tut. l. curatore. & ff. quando ex fact. tu. l. 9.* & eadem ratione in Eccleſia. f idem in vxore & viro: vt *ff. de donat. inter vi. & vxor. l. vxor marito.*

ADDITIO. Adiectus ſecundùm Cyn. *hîc*, quòd ibi quæritur eaſus non ſuit certorum ſimiliterque in milite ſimpliciter verum eſt, quòd res empta ex pecunia ſua, ſua eſt. Sed in minore diſtinguitur, quia aut eſt empta à tutore vel curatore, & procedit iſta l. aut ab alio, & tunc demum in ſubſidium poteſt res vindicari. probatur *in l. filia. ff. de tutor.* Idem in Eccleſia vt ſi empta ſit per adiutoriũ tutoris, ſic Eccleſiæ, aliàs demum in ſubſidium, vt dictum eſt in minore. arg. *Lampadarreplus. in prin. ſupra de epiſc. & cleri.* illud verò quod dicit Gloſſ. de re empta ex pecunia vxoris, non eſt verum ſimpliciter, ſed demum in ſubſidium. ita loquitur *Lex pecunia. Inſtit. de iure dotium.* BART.

d ¶ *Mandati.* ſi forte procurator eius is qui cõparabat, vel negotiorum geſt. Idem tamen ſi non eſſet. *ſecundum eundem.* ACCVR.

Dic.] CARVS. An ancillam ab vxore tibi datam in dotem vindicare poſſis, quæritur? Reſpond. quòd ſic: nec enim vxor tua vindicare poteſt. 2. Vel dic, quod vxor egit rei vindicatione, & facultatem an tu nihilominus eam vindicare poſſis, quæritur. prima poſitio verior eſt.

e ¶ Dar. vtra loquitur. ACCVR.

f ¶ *Donatam.* æſtimatam vel inæſtimatam, quæ proprie dicitur donatio: vt *inſtit. de rer. vtrar. aſt. §. & eam hic.*

g ¶ *Negauiſſe.* nãſi ad iniquum mariti vergat: vt *inſtit. de iure dotium. l. vlt. 2.* Vel die quòd ibi agatur hypothecaria, non rei vindicatione. 3. Item dicunt hîc quidã intelligi ſi vindicat vxor vt ſuam: ſecus ſi vt dotalem, qui legem *ſupra de procurato. l. quia abſente in fin.* ¶ Item nota ex hac lege quòd mariti ex ſ dominio eſt rei dotalis ſecundùm opinionem noſtram de ciuili & naturali iure: vt *ff. de nato & arg. leg. 1. Poſtea. v. §. 8. argumen.* quia id dotium vindicare poſſumus, quod noſtrum eſt: vt *ibi* dicit. & pro hoc *ff. de iure de. l. de his.*

1. *Imp.* DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & cc. *Iuuenalio.*

CVm ſuper vernis h mancipiis nulla inſtrumenta te habere adſeueres: in iudicio in quo negotium cœptum eſſe proponitur, id quod i in precem contuliſti, poſtulare debuiſti. Iudex enim non ignorat ſeruorum dominia etiam citra inſtrumentorum exhibitionem alia k probationibus vel ipſorum interrogatione l poſſe oſtendi. PP. G. II. Id. Februar. ipſis I V. & III. AA. Coss.

Quicquid plantatur, ſeritur, vel vindicatur: omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit. b. d. Vel ſic: *Eius ſunt reditus, cuius eſt proprietas. b. d.* BALD. Vel hoc: *Quicquid plantatur, ſeritur vel ſeminatur: verum ſolo cedit, radices ſi tamen egit. bona fide tamen facienti ſi poſſidet, ſumptus deducit dolo excepcione. b. d. concor.* l. adeo. in fin. ff. de acquir. rerum dom. SALYC.

11. *Idem* AA. & cc. *Gellian.* †

SI quis ſciens m alienũ agrum ſeruit, vel plantas impoſuit: poſtquam [hæ] radicibus terram fuerint ampleæ, ſolo cedere rationis eſt. Domini n enim magis ſegetem vel plantas, quàm per huiuſmodi o factum p, ſolum q ſuum ¶ facit. Sanè enim qui bona fide poſſidens hoc fecerit, per doli mali exceptionẽ contra vindicantem dominiũ ſeruare r ſumptus, iuris auctoritate ſignificatum eſt s. Dat. I V. Kalend. Mart. Sirmij AA. Coss.

Locis non ſolitatur precium, res vendita & tradita vindicari vel poſſidi. cuius dominio credit quod ſatum eſt, quæritur? dicitur quòd domino ſoli, cùm radices egerit: dominio enim accedere facit plant am vel ſegetem. ſolum ſuum, id eſt, proprium deuotum, quaſi dicat, per ſolum acquiritur dominium in ſegetem vel plãtam magis quàm acquirat plantator vel ſeminator dominium per ſuum ſuum, quatenus per plantationem vel ſeminationem. & hoc in prima. Si autem bona fide ſeruit: dominio vindicanti quod ſeminatum eſt, obſtabit doli exceptio: niſi impenſa quas feciſti, præſtituit. & hoc in ſecunda.

m ¶ *Si quis ſciens.* ſi enim bona fide, etiam poſſeſſum eamiſit radices, dãtur vtilis in rem ſecundùm M. vt *ff. and. l. ſi frumentum, aliàs inepte, Idem Pomponius ſcribit. §. de arbore.* quod non placet. Imò datur actio in factum ad inſtar ſeruianorum: vt *ff. and. l. in rem. §. item quæritur.*

n ¶ *Magis quàm.* quaſi dicat ſolum facit ſegetem vel plantam dominis.

o ¶ *Factum.* id eſt, ſeminatio.

p ¶ *Solum.* id eſt, terra.

q ¶ *Suum.* id eſt, ibi quæris dominium magis quàm ſcientia plantantis vel plantatio: vt *hic. ff. de vſur. l. qui ſcit §. 3.*

r ¶ *Suum.* nutriendo radices.

s ¶ *Seruare.* ſed poſſidet.

t ¶ *Significatum eſt.* vt *Inſtit. de rer. di. §. fi Titius. & ff. de acquir. rer. do. l. quæ ratione.* & hoc ſi poſſidet, aliàs ſecus: vt *ff. de condit. indeb. l. ſi in area.*

a Donatio vel dominium eſt mariti.

b Verum quã decuria.

c Teſtes ad probationẽ admittuntur.

d Dominium ſimul probatur inſtrumentis, teſtibus, ſeruis manifeſtum.

e Seruus an tempore poſſeſſ. ſi eſt quæſtio de ipſius dominio adde Gloſſ. *in Nou. de teſtibus. pr. cap. 1. in verbo ne ſi.*

f In conſtituto mariti legatur donatum: vt ſint ſynonyma. In magis ad quãdam ſuum dominum plantatu vel ſeminatu per radicum immiſcionem, quam per huiuſmodi ſuum dominium. ſed ſeruorum dominium impoſſibile eſt.

480/C.IV.K.5-4, 691-692
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 693-694

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 695-696

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 697-698

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quæram, possit. I. si ea stipulatione, & supra de pact. l. traditionibus.

a Dominium alienandi transferre &c. Sed hoc fallit * in Ecclesia & ciuitate: vt t. de sacrosanct. eccles. l. fin. x. Item aliud est in vxore voluntatibus vtr. ff. de fun. l. à Titio.

RE alienat.] CAYV. Si rem alienam interuentione iuſtæ cauſa poſſedit quis: an illam vindicanti mihi, & non probanti eam eſſe meam, eaganat reſtituere, quæritur? Reſp. quòd non.

a ¶ Impleri. id eſt, probanti ſe dominum vel quaſi: vt infra de probat. l. ſum poſſeſſor.

b ¶ Capitur. vt & ſupra de rebus, l. qui accuſare. & ff. de iure fiſci. l. certe decretum. & infra. de in. cendic. §. comodatum. & infra de excep. l. ſi quidem. & infra de probatio. l. ſi, & infra de libe. cau. l. non idem. in fin. & infra de act. & obligat. l. negantes. & ſupr. tit. proxi. Lengl. b

b Alibi Cuppidum cauſæ ejus.

DE VSVFRVCTV, & habitatione, &c.

De dominio corporalium dixit. Sequitur de dominio incorporalium. Vel ſic: dictum eſt ſupra de dominio corporalium rerum: nunc tradere intendit de dominio incorporalium rerum, & præmittit de vſufructu & habitatione & miniſterio ſeruorum, quia ea ad quandam ſeruitia ſeruientium (vt ex ſequentibus patebit) quæ in ſeruitutibus aliis non ſeruantur. ANO.

VSVFRVCTVS.] CAYVS. Maliet pro voluntate ſua ſubiicere heredi marito, vſumfructum bonorum & eorum quæ vſu conſumuntur, legitimè relinquit, an à debitoribus hereditariis petere pecuniam poſſit, quia prius faciſſederit de tanta pecunia reſtituenda, ſi moriatur, vel capite minuatur? Reſpond. quòd non, etiam & ei relatæ eius faciſſandi remiſſa ſit.

c ¶ Vſusfructus. Vſusfructus * eſt ius vtendi, fruendi ſalua rerum ſubſtantia. Improprie 1 quoad ea quæ vſu conſumuntur, ſed propriè quoad ea quæ vſu non conſumuntur: vt infra eod. §. conſtituitur. Item verbum * ſimul poſſum, perpetuè & improprie ponitur: vt ff. de vſufr. præmiſſ. §. d ¶ Solutum. ſcilicet heredibus.

e ¶ Parere. ſcilicet ab heredibus. & idem de aliis quæ vſu conſumuntur.

ADDITIO. De hac Senatuſconſ. varios locos notatos vide ad finem tit. 14. ſing. Pyl. CYAC.

f ¶ Senatuſconſulti. ſuore hereditatis, & non fuore legis vel teſtamenti.

g ¶ Cautione. ſcilicet de tanta pecunia reſtituenda ſi moriatur, vel capite minuatur: vt ff. de vſufructu ea. re. quæ vſu conſu. l. ij. & ij.

h ¶ Et * hac cautio remittì b non poteſt, fiat nec illa, ſi vlterius vſufructu reſtituatur. Sed ſatisfatio legatorum ſit. vt hic, & infra vt in poſſeſſ. legat. l. ij. & ſ. fin. Et eſt ratio, quia hæc vltima remiſſa non præſtat occaſionem deliquiſti vt ſuperiorem. Item illa de vſufructu magis ſecundi vſufructus gratia, quàm ſecundæ vltimæ reſtitutæ eſt incerta.

¶ Sed an hæres poteſt retinere? Quidi, quod non: vt ff. de reg. iur. l. duodecim. Sed certè illa regula hic fallit: vt ff. ad ſenat. Tabrid. l. quod de bonis. §. j. & §. & l. parof.

¶ Item quomodo ſe contra voluntatem: vt in auth. de nup. §. diſponet. col. iij. Sed R. videtur dicere, quòd legis locum ob habeant, quod non poteſtet ff. de leg. j. l. nemo parof.

¶ Item an hæc cautio ſit de falſidaria * vſufructus, dixi ff. eadem leg. j.

VTILIS.] CAYVS. Si mihi in fundo vſumfructum legati, an Titio proprietatem poſſis obligare, quæritur? Reſpond. quòd ſic.

b ¶ Verba teſtamenti. accipiebantur ibi, vſumfructum tibi lego.

i ¶ Obligare. item & vendere: vt ff. de vſufr. leg. I. ſundi Trebatiani.

ACCVRS.

SI patri.] CAYV. An vſufructuarius decedens vſumfruct. tranſmittat ad heredes, quæritur? Reſp. quòd non, ſed morte fructuarij vſusfr. cum proprietate conſolidatur. & hoc in prima. An autem proprietario decedente, vſufructuario ſuperſtite, extinguatur vſusfructus ordinitur quòd non. & hoc in ſecunda.

k ¶ Regredi ſolent. infra. eod. §. fin. & ff. ſolu. ma. l. cujuſmodi.

l ¶ Non tollitur. fallit d hoc ſecundum Pla. in vſufructu eorum habet pater in rebus obnoxiis filio ex matrimonia lucra: quod fallat eſtne ff. de ſo. ma. l. ij. & infra ad Treb. l. fin. §. fin auct. Sed fallit cùm pater habet filii emancipatum, & ex eo nepotes. nam filio mortuo facultas pater cum nepotibus in virilem portionem vſumfructuum autem totum habet: vt infra de ſo. ma. l. penult. §. quod ſi nepotes. vltra fallit cum habet ſolum filium, & ipſe moritur non relictis liberis, nec

c Cautio quando remitti poſſit, & quando non.

f Cons. cum hac l. c. poſtrema. ex hac cum Glo. ff. ſoluto matr. & ſoc. l. ij. in hoc locum Iohan Claruſ. ſ. fructuarium §. 8. numero. 20. 24.

f Fruitus cui debetur, vſusfructus nulla ex non hac Glo. de vſufructuar. cont.

c Cautio ſatisfactionis vſusfructuarius. Bocrius post Panda. eſt, de fabdiciis, alienum rerum eſt de natura, vt poſt Baldum & Salycetum hic tenet Riga in l. j. num. 8. ff. de legat. 2.

d Vſusfructus eorum habet pater in obnoxiis filij, an in commodis ſimiliter morte filij.

480/C.IV.K.5-4, 699-700

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 701-702

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 703-704

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 705-706
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Dictum generale præcedentium debet intelligi. b Translatiua verba pro multis ponit.

a ¶ *Exinpiatur*, quod ergo generaliter a dicitur, generaliter intelligatur vt *ff. de leg. prælib. l. j. §. generaliter. & ff. de Publicia. l. ab eo in decretis, vbi dixi ff. l. §. Romanorum.*

b ¶ *Pauciſſima*. Nota, quod multa b verba pauciſſima appellat, ſicut faciunt allegantes, qui dicunt, *Pauca verbum dicam*, & multa proferunt, & facit ad hoc *ff. de bonis vacan. l. ab. n.* ACCVRS.

I *Interantiquam*. JCAVS. Olim ſi teſtator ſtatus alterius vſumfructum legabat, & ſic dominus per ſeruū acquirēbat vſumfructum: dubitabatur, ſi dominus partem ſerui alienaſſet, verūm pro parte finiretur vſusfructus, vel in toto, vel ad proprietatem rediret: an penes dominum remaneret? Circa hanc dubitationem recitatur opinionum varietas, quia ſi teſtator partem ſerui alienaſſet, in toto finiretur vſusfructus. 2. Secunda, quòd in parte remaneret. 3. Tertia, quòd ſiue ſic, ſiue ſe apud dominum remaneat integer vſusfructus. & hanc opinionē approbat Imperator, ſtatuens, quòd hoc obſeruetur: vt ſicut ab initio apud dominum intelligitur vſusfructus, ita & nunc, eſſe ſeruum pro parte fructū alienatur.

c ¶ *Acquiſitus*, vt : vel ſaltem dies ceſſit. aliàs ſecùs : vt *ff. quando dies leg. ced. l. ſi poſt §. fi.*

d ¶ *Mulis*, interpoſitio eſt. ACCVR.

e ¶ *Vſumfructum*, diſtinguendum eſt, verūm contemplatione dominj, vel ſeruj.

f ¶ *Retentionem*. vt *J. l. penul. & ff. de rebus dub. l. quotieſcunque actionis.* ACCVRS.

g ¶ *Niſi pars*, vt hic, & *arg. ff. de ſer. l. ſeruorum. §. j.* item etiam ſi totus alienetur : vt *ff. quibus mo. vſusfruct. amit. l. ſi ſeruo. & l. ſequenti. §. ſi quis. & J. eod. l. fin. & ergo ff. de donat. cauſa mor. l. ſi.*

¶ Sed contrà *ff. de vſufruct. l. qui vſumfructū. §. fin.* prout eſt ibi in litera. ſeruus Vide Salyc. ibi contemplatione ſeruj erat relictus : hic dominj. 2. Vel hic eſt ſeruus mortuus : hic alienatus. Si autem habeat ibi, *vſumfructum ſeruj Titij* non eſt contrà.

Corruptionem. CAVS. In prima parte huius legis dicitur, quòd olim tribus modi per quos finiebatur vſusfructus, morte, vel capitis deminutione vſufructuarij, vel non vtendo, actione feilicet perſonali ex teſtamento, vel ex ſtipulatu, ſi in ſtipulationem deductus eſſet vſusfructus, per quem petebatur vſusfructus : certum quod cum fatis, quòd morte, vel capitis deminutione vſusfructus tollebatur : ſed dubitabatur, an non, vel biennio actiones tollerentur, ſicut vſusfructus. Hanc dubitationem decidit Imperator, ſtatuens, quòd vſusfructus anno, vel biennio non vtendo non finiatur : nec actiones competentes ex prædicto tempore, ſi fructuarius tacuerit, nec perierimus præſcriptio domino vindicanti obſtet conſeruit : puta decem inter præſentes, viginti inter abſentes: tanto tempore actio perit. & hoc in prima. In ſecunda dicit, non qualibet capitis deminutione finitur vſusfructus, ſed maxima, & media, ſed non minima. & potest ſimile in Bliefamilias.

re enim iſta vſusfructus ſibi tale vindicet priuilegium, vt à generali interceptione vſusfructus ipſe ſolus excipiatur h : quod ex nulla iuſtaci rationabili ſententia manifeſtiſſimum eſt. Et propter hoc, & vſumfructum finiri, & ad proprietatem ſuam redire, & vtile eſſe legatum ſanciemus, huiuſmodi pauciſſimis i verbis totum eorum ambiguitatem deleuimus. Dat. XV. Kalen. Octob. Lampadio, & Oreſte VV. CC. Coss.

Si per ſeruum ſuæ vſusfructus acquiſitus, alienatve eius non tollit acquiſitionem iam factam, nec mutuitio, nec mors. BALD. Vel ſic *Per alienationem patris ſeruj, non extinguitur vſusfructus ſeruo conceſſus à filio ſecundum* BART.

XV. *Idem a. eidem Iuliano p. p.*

INter antiquam prudentiam diſſenſio incidit, ſi per ſeruum vſusfructus domino fuerit acquiſitus k, & ex quibuſdam caſibus (multi l enim caſus rebus incidunt mortalium) pars huius ſeruj ad alium peruenit: vtrùm omnis vſusfructus, qui anteà per ſeruum ad aliquem peruenerit, apud eum remaneat: an totus tollatur, vel ex parte deminuatur, ex parte autem apud eum reſideat? Et ſuper huiuſmodi dubitatione tres ſententiæ vertebantur : vna, quæ dicebat m, ex particulari alienatione ſeruj totum vſumfructum deminui. Alia, in tantum vſumfructum n deminui, in quantum & ſeruus alienaretur. Tertia, quę definiebat, partem quidem ſeruj poſſe alienari, totum autem vſumfructum apud eum remanere, qui anteà ſeruum in ſolidum habebat : & in nouiſſima ſententia ſummum auctorem iuris ſententiæ Salvium Iulianum eſſe inuenimus. Nobis autem

h ¶ *Corruptionem*. id eſt, amiſſionem.

i ¶ *Dominarium*. etiam minima. ACCVR.

k ¶ *Vel non vtendo per annum*, vel biennium.

l ¶ *Quibuſdam*, vt rei interitu, vel mutatione, vel confolidatione : vt *infrà eod. §. ſeruus.*

m ¶ *De perſonali*. feilicet ex ſtipulatu, ſi per ſtipulationem fuit promiſſus : vel ex empto, ſi fuit venditus : vel ex teſtamento, ſi fuit legatus.

n ¶ *Eam tolli*. feilicet actionem perſonalem. ACCVRS.

o ¶ *Non vtendo*. id eſt, non deducendo eam in iudicium, vel etiam nō vtendo vſufructu poſt traditionem, vel quaſi, amittit actionem : vt ſtatim dicet.

p ¶ *Sicut eſt*. an.

q ¶ *Aduersantibus*.

r ¶ Sed a certè non iſtud videtur quæri, vel dubitari de actione perſonali, an tali tempore tollatur, poſt cùm in teſtamento eſt relictus: & quis per biennium non petit. tunc ſenim potest iuste quæri de vſufructu, an tollatur non vtendo : quia ſtatim b competit, adita hereditate : vt *ff. quod legatum ſeruj. annit. l. ſi partem ſundi. §. j.* item non potest iuste quæri de actione ex teſtamento, quæ ſimul competit. Cùm autem per contractum inter vnum in obtemperem deducitur, aut eſt traditus, & tunc tollitur actio ſoluendo, vt *infrà. quibus modis tollitur obligatio. in princ.* & ſic nō poteſt eſſe quæſtio, an debeat tolli tempore, vel non. Aut non eſt traditus: & tunc non amittitur tempore vſufructus, cùm c non fuerit : vt *ff. de vſufructu leg. l. tempus. vers. & ff. quibus modis vſusfructus amit. l. j. §. ſed ita demum. & §. fin.* Sed nec actio perſonalis ponit tunc tolli, niſi triginta annis : vt *J. de compleſtr. temp. l. ij. & J. quibus non obſtat long. temp. præſcript. l. neque mutui.* Ad hæc reſpon. quia procedit quæſtio, vbi etiam inter vnos conſtituitur : ſed non

a Aliis perſonalis pro vſufructu competens quando tempore amittatur.

b Vſusfructus teſtamento relictus ſtatim competit, adita hereditate.

c Quod non eſt, tamen non poteſt. Adde *ff. de l. j. tenore. l. ſi de ſeruitutibus. l. ſi partem. 19. ff. quemadmodum ſeruitutes amit. l. ſi perſonalis eſt legatis.*

d Traditio non eſt in rebus incorporalibus.

e Solutione facta, quæ debetur, tollitur omnis obligatio.

f Traditio vſusfructus non eſt vera, ſi nemo habet eum non efficitur.

g Nemo enim debeti quod ſibi ipſi debetur, poſt poſſeſſionem reſpectu, & vſusfructus non vtendo amittitur.

¶ Et

Sed non hoc decidentes sancimus, non solùm actionem, quæ de vsufructu nascitur, sed nec ipsum vsumfructum, non vtendo *, cadere b, nisi tantummodò more vsufructuarij, & ipsius rei interitu: sed vsumfructum, quem sibi aliquis acquisiuit, hunc habeat, dum viuit, intactum, cùm multæ, & innumerabiles causæ rebus incidant mortalium †, per quas homines iugiter recreare * quòd habent, non possunt c. Et est satis durum, per huiusmodi difficultates amittere quod semel possessum est: nisi talis exceptio vsufructuario opponatur, quæ etiam si dominium vindicaret †, posset * eum præsentem, vel absentem excludere d.

Sed neque per omnem capitis deminutionem huiusmodi detrimentum imminere nostris patimur subiectis: (quare enim si filiusfamilias fuerit is, qui vsumfructum habet, fortè ex castrensi peculio, vbi nec patri vsufructus acquiritur, et possessum †, per emancipationem eum amittat *) sed secundùm quod definitum est, tunc eum tantummodò desinere, cùm vsufructuarius, vel res pereat, & tantummodò eum cum anima f, vel rei substantia expirare: nisi prædictæ exceptionis vigor reclamauerit: excepta videlicet tali capitis deminutione, quæ vel libertatem, vel ciuitatem Romanam possit adimere. tunc etenim vsufructus omnimodo exceptus, * ad suam reuertatur proprietatem. Dat. Kalend. Octobr. Constantinopoli Lampadio, & Orestis VV. Coss.

Ex libris † Sabinianis quæstio nobis relata est, per quam dubitabatur, si vsusfructus per seruum acquisitus, vel per filiumfamilias, capitis deminutione filij magna, vel media, vel morte, vel emancipatione b, vel serui quacumque alienatione, vel morte, vel manumissione possit † adhuc remanere. Et ideò sancimus, in huiusmodi casibus, neque si seruus, vel filiusfamilias in præfatos casus incidit, interrumpi patri, vel domino vsumfructum, qui per eos acquisitus est, sed manere intactum i. Neque si pater k magnam capitis deminutionem, vel medium passus fuerit, vel morte ab hac luce fuerit exemptus, vsumfructum petire, sed apud filium remanere, etiam si hæres à patre non relinquatur. Vsumfructum enim per eum acquisitum, apud eum remanere, etiam post patris calamitatem oportet: cùm plerúque * verisimile sit †, testatorem contemplatione magis l filij, quàm patris, vsumfructum ei reliquisse. Dat. XV. Kalend. Nouembr. Constantinopoli, post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

DE SERVITVTIBVS, ET AQVA. TITVLVS XXXIV.

Vsusfructus, habitatio, operarum, iura hominum, per quæ res libera in alienum seruitus. Seruitutes iura prædiorum, per quæ prædio prædia seruiunt. Illa rebus personis, hæc prædiis vrbanis, vel rusticis. Vsus attributus. & fabiella secundum Cassium suas prædia, qualiter si habentia l. quid aliud de verbor. signif. l. qui fundum ff. quemadmod. serui. amit. ut Sirion virum ejf animus quadammodo si habeas animum spiritus quodammodo si habeas. Virtus habitus animi, qui significatur ille articulo, quodammodo, vel qualiter. Seruitus habitus prædij. Quod habilis, & de aqua, cum de aqua ejf simpliciter, vt in titulo Digestorum de aqua, de qua compositi ex duodecim tabulis aliis in perfluam aquæ pluuiæ arcendæ, sed de seruitute aquæductus, vel aquæ haustus, de qua ejf aliis in rem confessoria, & negatoria, sicut de cæteris seruitutibus perfluarum, aut prædiorum l. 1. ff. l. seruit. vind. Et autem in hoc titulo agit Iulianus, Nempe si non ludicris inutilisq; debet de aqua, & de aliis seruitutibus, vel l. 3. aquæductus, vel alia seruitutes, & nos titulum Digestorum de rebus creditis, si certum petamus, etiam decimus sic ejf accipiendum, si certum petamus de rebus creditis, licet autem de aqua videtur per eminentiam quia nulla ejf seruitus alia, de qua tot sint constitutiones in hoc titulo, vt de impetrandis, & aliis huiusmodi, quòd magna pars tituli sit de substitutione pupillari, & quòd multa ex similibus rebus tamen habent ad vsum necessitatis quemlibet aquæ. Cviac.

Et hæc lex, & superior Coëx.

Et ea est mixtabilis quòd * actio personalis competens pro vsufructu tolleretur decem annis inter præsentes, & inter absentes viginti, vt hic dicit.

¶ Sed ne ipso tempore.] Respond. non: sed per exceptionem: quia tempus, &c. vt ff. de act. & obl. l. obligationum fere. §. plerùm. sed

¶ Non potest. &c. ff. de præscrip. originat. autor. l. 8. & ff. l. prox.

¶ Euidentèr. decem annis vel viginti.

¶ Sed quid si in re mobili. ff. vsusfructus amittitur per non vtendo, vel per capitis deminutionem, &c. vel per alias causas. Ad quæstionem hanc respondeo, quòd in re mobili non potest vsusfructus constitui, quia res mobilis non habet certum locum, vbi possit vti, & frui, & ideò non potest vsusfructus in re mobili constitui, vt ff. de præscript. long. temp. l. fin. in fin. & ff. de vsufruct. l. 10. §. non mutat. & ff. l. 3. §. fin. Italicum mall. dep. after. after. Ambitur. quæ dicat, non, & sic non tollitur minima capitis deminutione: vt ff. de acquis. per arrog. in princip. & ff. de vsufruct. §. fin. Anima, i. morte.

Ex libris.] Cæsa. Si seruus, aut filiusfamilias nobis vsumfructum fundi alicuius legauerit: sic dominus per seruum, vel pater per filium vsumfructū acquisiuit dubitatio erat, an media, vel maxima capitis deminutione, vel morte, vel emancipatione filij, vel serui alienatione, vel manumissione finiret esset vsusfructus, vel penes patrē, & dominū, quibus per seruum, vel filium acquisitus erat, remaneret. Hanc dubitationem removet hic Imperator, ut decidit, quòd non obstante capitis minutione filij, vel serui contingente, vsusfructus apud patrem, vel dominum integer maneat, hoc in primis. Si autem pater vel medium, vel maximum capitis deminutionem passus fuerit, vel decesserit an ob hoc penes filium remanebit vsusfructus, qui patri per filium erat acquisitus? Et dicitur, quòd his casibus remanet apud filij, cùm præsumatur, & sit verisimile testatorē filio magis contemplationē ipsius filij, quàm patris vsumfructū reliquisse: hoc in fecisse, & nota quòd de dominio rationem non facit capitis deminutio, &c. sed in re dubitatio nona esset, &c. Vivian. Et hæc lex, & superior Coëx.

¶ Et nota argum. quòd in dubio contemplatione b filij relictum præsumitur: vt argu. §. arbit. tut. l. ff. defunctus.

DE SERVITVTIBVS *, & aqua.

Dixit de seruitutibus personalibus, nunc de seruitutibus rerum: vt ff. de vsufruct. l. qui vsumfruct. §. fin. & l. 3. & seqq. ff. de seruit. vrban. Et autem in hoc titulo agit Iulianus, Nempe si non ludicris inutilisq; debet de aqua, & de aliis seruitutibus, vel l. 3. aquæductus, vel alia seruitutes, & nos titulum Digestorum de rebus creditis, si certum petamus, etiam decimus sic ejf accipiendum, si certum petamus de rebus creditis, licet autem de aqua videtur per eminentiam quia nulla ejf seruitus alia, de qua tot sint constitutiones in hoc titulo, vt de impetrandis, & aliis huiusmodi, quòd magna pars tituli sit de substitutione pupillari, & quòd multa ex similibus rebus tamen habent ad vsum necessitatis quemlibet aquæ. Cviac.

Petro.

480/C.IV.K.5-4, 709-710
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cuiam pos-sit replicari.

S[i quis.] Pone CAIVM a tribu a modis. 1. Primò, secundùm iustitiam, domus tua debebat seruitutem domui meæ altiùs nè tollendi: quæ acquisita erat domui meæ tempore tuæ tu altius extollis contra seruitutem debitam: agam contra te vel vti possidentem, vel confitentem: & vincam de bonam fidem habui in præscribendo, non autem si vi, vel clam, vel precario eam sim vsus seruitute. Et secundùm hanc causam dic, quòd hæc seruitus potest quæri tempore, cùm habeat perpetuam causam de incipit b ab eo tempore, quo vicinus meus fuit aliquando à me prohibitus ædificare. nam ex tunc incipit possidere iure seruitutis: quod est necesse: vt ff. quemadmodum servi. amit. l. fin. alioquin clam possidere videret. quod non debet esse: vt hic dicit.

b Prescription seruitutis non queritur à die prohibitionis incipiens hic. adde gloss. ff. de precar. vers. hoc.

¶ Item quod dicit, longi temporis, proprie dicit secundùm ius, licèt quidam dixerint, centum c tempestis non est memoria per legem ff. de aqua plu. arcend. l. j. in fi. & l. ej.

c Adde gloss. ff. de aqua cot. dem.

Vel Calcarense. vel Cæsarense. Scribitur.

¶ Item quod dicit, vicinus seruitutis, conditionaliter scilicet per pactum, vel per vltimam voluntatem. & sic confessus d æqualiter vectigali.

d Adde scribentes in l. vnde de usufructuario. Quidam hic vbi supra pro præscripsisse addit Bald. in dicta præscript. 3 part. q. 8. n. 5. & 6.

¶ Iste quod dicit, si modò is qui possessor dicit, i.tu, qui pulsatis, id est, inquietatis ædificatione illius, vel eo agente negatoria.

¶ Et quod dicit, si possidet, id est, quasi possidet seruitutem: quia verè non possidebat: vt ff. de acquirend. rer. dom. l. ferum. §. in corporalib.

¶ Iste hæc verba, vi, &c. respone, vt ff. de vi & vi armat. l. vim fuvi.

¶ Clam, expone: vt ff. de acquirem. possess. l. clam.

¶ Precario. expone, vt ff. de pre. l. fin princip.

2. ¶ Vel dic secundò: Domus tua debebat seruitutem domui meæ altiùs non tollendi, per constitutionem: altiùs ædificatum habuisti longo tempore contra veterem formam, id est, seruitutem. Ego contra te, inde te absolubet: si modò nec vi, nec clam, nec precario, sic tenuisti.

¶ Et quod dicit, vicum seruitutis, scilicet amisse per pactum: vel proprie, scilicet acquisitæ scilicet illi, cui domus seruiebat contra veterem dominum. nam libertas eius quodammodo dicitur seruitus mea.

¶ Item quod dicit, possumus, proprie potes.

¶ Et secundùm veritatem supradictum casum, quæro an sufficit si ab aduersario non teneatur precarió, vt, vel clam, licèt ab alio teneatur? Sed dic, à nemine debere haberi precarió, cùm bonam fidem debeat habere: vt ff. quemadmodum servit. amit. l. fin. & de aqua plu. arcen. l. illiùs & arg. contrà ff. vti possid. l. j. §. & l. ij.

3. ¶ Vel dic tertiò: Domus tua debebat seruitutem domui meæ altiùs non tollendi, tempore mihi quæsitam, vt altius tu ædificans, ego agam, & vincam te ita demum si tu contra quam præscripsi non possidebas domum tuam eo tempore, quo præscripti contra te, vi, vel clam, vel precario: tunc sicut non posses mihi in ea per pactum constituere seruitutem. sic nec per præscriptionem in ea quæram seruitutem. die ergo, si quæro, &c.

¶ Sed quæ sunt actiones, quæ pro seruitutibus competunt? Resp. confessoria. 2. Item, vti possidentis vtile: vt ff. si ser. vin. l. si in pecu. & §. & de serv. l. servitus. 3. Item negatoria, quæ datur etiamsi, sed non simul: quia hoc esse non potest.

ADVERTE. Inquit Fabro in sua breuiario plures rem tali sectura, quia notabiliorem Doctores primam approbent, quia aptiùs. Et si videre opera, quando tempore acquiritur seruitus, & à quo tempore incipit possideri, & an requiratur. & præsumatur bona fides vt de hæred. & familiariter per ipsum Ioan. Fabrum in suo breuiario.

a ¶ Contra veterem formam. Expone ea l. j. Cod. de ædific. privat. CYNAC.

a ¶ In luminibus, vt confessus positus, non est absolui: sic T. de testib. l. properandum. §. j.

b ¶ Mure fidem, per libellum vide de test. concept. authen. offeratur.

c ¶ Non prohibuit. vt & ff. de servit. urbanor. prædior. l. qui luminib. & ff. de itine. actuque priva. l. apparet. §. pen.

d ¶ Longi temporis, cuius non extat memoria, secundùm quosdam vel decem, vel viginti annorum, secundùm nos. ACCVRS.

e ¶ Seruitutis, confitentur, vel amisse secundùm diuersos casus.

f ¶ Pulsatur, propriè, & improprie secundùm diuersos casus.

g ¶ Nec clam, & die, illic qui pulsatur operi, & facto.

S[i aquam.] Dividitur a in tres partes. 1. In prima loquitur de seruitute præscripta. 2. In secunda loquitur de præscriptione interrupta, & ea interrupta, illic, qui fecit expressam contemptatione seruitutis, tam non reprob. 3. Tertiò, rationem reddit huius legis. Secunda, quòd si amiit. Tertia ibi, cum in aliena. BALD.

¶ Casus illius legis talis est: Per agua meam me scienti, nec prohibente, aquam per decennes inter præsentes, vel per viginti inter absentes duxisti: an sic tibi quæsita seruitus, quæritur? Respond. quòd sic: exemplo rerum immobilium. & hoc in prima. Si autem aquæ impetum præsentibus prohibui, vt decretes: & post prohibitionem in agro meo opus aliquod, vt aquæ ductus, extruxisti, puta canales, vel riuulos: nec fuerunt, quos fecisti, reparetes: & quod ex tegulis, ad eum, cuius est possessio, pertinebit. & ¶ Martialis, ad finem. Ergo Martialis non clam aquam adduxit: potest tamen aqua nec fuit etiam ignorante domino deduci. l. vlt. ff. de præscr. long. temp. modò celandi animum is non habuerit, qui duxit. l. vlt. §. ff. quod vi aut clam. Potrò hæc lex secunda ad prouinciales, non Italica pendia pertinet. CYNAC.

a Diuisio.

b Dicit si ne-scribat.

b Dici plenius ad l. si quis de ser-uitut. in principio. ne præscriptio se interrupta requiratur, vt cui pedes se vitam finxit seruitus, licèt, & patiente aduersario: quia in re differt præscriptio seruitutis à præscriptione rerum corporalium, in qua nè requiritur scientia dominis aduersarij, cùi procedat etiã contra ignorantem. l. 1. vt. vers. nulla. in fine de præscript. long. temp. Adde Balbum tract. de præscript. 4. par. 2. n. 12. Interrum rog. præscript. contra quæ tempus requisitus curritur. 10. 305.

c Vide ad hæc regem, Ca pauli pulsum in tract. vsufruct. præsentem. q.

d Ratione potest Dyn. in c. pulsatur de reg. iur. lib. 6. Item & quia in præscriptione ætatis seruitutum tractatur de modum præscriptionis non requiritur titulus.

e Seruitus hæc tenus constitutum [ut quæ ad eius vim non requiritur scientia dominis aduersarij: sufficit tamen per facta hominis seruitutem, & corrigendo, quòd requiritur in principio, vt ei seruitutes acquisitæ deducti] præscriptæ deinceps tenet præsentes, & viginti inter absentes, exhibito ordine, quod requiritur in seruitutibus præscriptis. de quibus vide Bald. in præsenti. q. 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100. & 101. & 102. & 103. & 104. & 105. & 106. & 107. & 108. & 109. & 110. & 111. & 112. & 113. & 114. & 115. & 116. & 117. & 118. & 119. & 120. & 121. & 122. & 123. & 124. & 125. & 126. & 127. & 128. & 129. & 130. & 131. & 132. & 133. & 134. & 135. & 136. & 137. & 138. & 139. & 140. & 141. & 142. & 143. & 144. & 145. & 146. & 147. & 148. & 149. & 150. & 151. & 152. & 153. & 154. & 155. & 156. & 157. & 158. & 159. & 160. & 161. & 162. & 163. & 164. & 165. & 166. & 167. & 168. & 169. & 170. & 171. & 172. & 173. & 174. & 175. & 176. & 177. & 178. & 179. & 180. & 181. & 182. & 183. & 184. & 185. & 186. & 187. & 188. & 189. & 190. & 191. & 192. & 193. & 194. & 195. & 196. & 197. & 198. & 199. & 200. & 201. & 202. & 203. & 204. & 205. & 206. & 207. & 208. & 209. & 210. & 211. & 212. & 213. & 214. & 215. & 216. & 217. & 218. & 219. & 220. & 221. & 222. & 223. & 224. & 225. & 226. & 227. & 228. & 229. & 230. & 231. & 232. & 233. & 234. & 235. & 236. & 237. & 238. & 239. & 240. & 241. & 242. & 243. & 244. & 245. & 246. & 247. & 248. & 249. & 250. & 251. & 252. & 253. & 254. & 255. & 256. & 257. & 258. & 259. & 260. & 261. & 262. & 263. & 264. & 265. & 266. & 267. & 268. & 269. & 270. & 271. & 272. & 273. & 274. & 275. & 276. & 277. & 278. & 279. & 280. & 281. & 282. & 283. & 284. & 285. & 286. & 287. & 288. & 289. & 290. & 291. & 292. & 293. & 294. & 295. & 296. & 297. & 298. & 299. & 300. & 301. & 302. & 303. & 304. & 305. & 306. & 307. & 308. & 309. & 310. & 311. & 312. & 313. & 314. & 315. & 316. & 317. & 318. & 319. & 320. & 321. & 322. & 323. & 324. & 325. & 326. & 327. & 328. & 329. & 330. & 331. & 332. & 333. & 334. & 335. & 336. & 337. & 338. & 339. & 340. & 341. & 342. & 343. & 344. & 345. & 346. & 347. & 348. & 349. & 350. & 351. & 352. & 353. & 354. & 355. & 356. & 357. & 358. & 359. & 360. & 361. & 362. & 363. & 364. & 365. & 366. & 367. & 368. & 369. & 370. & 371. & 372. & 373. & 374. & 375. & 376. & 377. & 378. & 379. & 380. & 381. & 382. & 383. & 384. & 385. & 386. & 387. & 388. & 389. & 390. & 391. & 392. & 393. & 394. & 395. & 396. & 397. & 398. & 399. & 400. & 401. & 402. & 403. & 404. & 405. & 406. & 407. & 408. & 409. & 410. & 411. & 412. & 413. & 414. & 415. & 416. & 417. & 418. & 419. & 420. & 421. & 422. & 423. & 424. & 425. & 426. & 427. & 428. & 429. & 430. & 431. & 432. & 433. & 434. & 435. & 436. & 437. & 438. & 439. & 440. & 441. & 442. & 443. & 444. & 445. & 446. & 447. & 448. & 449. & 450. & 451. & 452. & 453. & 454. & 455. & 456. & 457. & 458. & 459. & 460. & 461. & 462. & 463. & 464. & 465. & 466. & 467. & 468. & 469. & 470. & 471. & 472. & 473. & 474. & 475. & 476. & 477. & 478. & 479. & 480. & 481. & 482. & 483. & 484. & 485. & 486. & 487. & 488. & 489. & 490. & 491. & 492. & 493. & 494. & 495. & 496. & 497. & 498. & 499. & 500. & 501. & 502. & 503. & 504. & 505. & 506. & 507. & 508. & 509. & 510. & 511. & 512. & 513. & 514. & 515. & 516. & 517. & 518. & 519. & 520. & 521. & 522. & 523. & 524. & 525. & 526. & 527. & 528. & 529. & 530. & 531. & 532. & 533. & 534. & 535. & 536. & 537. & 538. & 539. & 540. & 541. & 542. & 543. & 544. & 545. & 546. & 547. & 548. & 549. & 550. & 551. & 552. & 553. & 554. & 555. & 556. & 557. & 558. & 559. & 560. & 561. & 562. & 563. & 564. & 565. & 566. & 567. & 568. & 569. & 570. & 571. & 572. & 573. & 574. & 575. & 576. & 577. & 578. & 579. & 580. & 581. & 582. & 583. & 584. & 585. & 586. & 587. & 588. & 589. & 590. & 591. & 592. & 593. & 594. & 595. & 596. & 597. & 598. & 599. & 600. & 601. & 602. & 603. & 604. & 605. & 606. & 607. & 608. & 609. & 610. & 611. & 612. & 613. & 614. & 615. & 616. & 617. & 618. & 619. & 620. & 621. & 622. & 623. & 624. & 625. & 626. & 627. & 628. & 629. & 630. & 631. & 632. & 633. & 634. & 635. & 636. & 637. & 638. & 639. & 640. & 641. & 642. & 643. & 644. & 645. & 646. & 647. & 648. & 649. & 650. & 651. & 652. & 653. & 654. & 655. & 656. & 657. & 658. & 659. & 660. & 661. & 662. & 663. & 664. & 665. & 666. & 667. & 668. & 669. & 670. & 671. & 672. & 673. & 674. & 675. & 676. & 677. & 678. & 679. & 680. & 681. & 682. & 683. & 684. & 685. & 686. & 687. & 688. & 689. & 690. & 691. & 692. & 693. & 694. & 695. & 696. & 697. & 698. & 699. & 700. & 701. & 702. & 703. & 704. & 705. & 706. & 707. & 708. & 709. & 710. & 711. & 712. & 713. & 714. & 715. & 716. & 717. & 718. & 719. & 720. & 721. & 722. & 723. & 724. & 725. & 726. & 727. & 728. & 729. & 730. & 731. & 732. & 733. & 734. & 735. & 736. & 737. & 738. & 739. & 740. & 741. & 742. & 743. & 744. & 745. & 746. & 747. & 748. & 749. & 750. & 751. & 752. & 753. & 754. & 755. & 756. & 757. & 758. & 759. & 760. & 761. & 762. & 763. & 764. & 765. & 766. & 767. & 768. & 769. & 770. & 771. & 772. & 773. & 774. & 775. & 776. & 777. & 778. & 779. & 780. & 781. & 782. & 783. & 784. & 785. & 786. & 787. & 788. & 789. & 790. & 791. & 792. & 793. & 794. & 795. & 796. & 797. & 798. & 799. & 800. & 801. & 802. & 803. & 804. & 805. & 806. & 807. & 808. & 809. & 810. & 811. & 812. & 813. & 814. & 815. & 816. & 817. & 818. & 819. & 820. & 821. & 822. & 823. & 824. & 825. & 826. & 827. & 828. & 829. & 830. & 831. & 832. & 833. & 834. & 835. & 836. & 837. & 838. & 839. & 840. & 841. & 842. & 843. & 844. & 845. & 846. & 847. & 848. & 849. & 850. & 851. & 852. & 853. & 854. & 855. & 856. & 857. & 858. & 859. & 860. & 861. & 862. & 863. & 864. & 865. & 866. & 867. & 868. & 869. & 870. & 871. & 872. & 873. & 874. & 875. & 876. & 877. & 878. & 879. & 880. & 881. & 882. & 883. & 884. & 885. & 886. & 887. & 888. & 889. & 890. & 891. & 892. & 893. & 894. & 895. & 896. & 897. & 898. & 899. & 900. & 901. & 902. & 903. & 904. & 905. & 906. & 907. & 908. & 909. & 910. & 911. & 912. & 913. & 914. & 915. & 916. & 917. & 918. & 919. & 920. & 921. & 922. & 923. & 924. & 925. & 926. & 927. & 928. & 929. & 930. & 931. & 932. & 933. & 934. & 935. & 936. & 937. & 938. & 939. & 940. & 941. & 942. & 943. & 944. & 945. & 946. & 947. & 948. & 949. & 950. & 951. & 952. & 953. & 954. & 955. & 956. & 957. & 958. & 959. & 960. & 961. & 962. & 963. & 964. & 965. & 966. & 967. & 968. & 969. & 970. & 971. & 972. & 973. & 974. & 975. & 976. & 977. & 978. & 979. & 980. & 981. & 982. & 983. & 984. & 985. & 986. & 987. & 988. & 989. & 990. & 991. & 992. & 993. & 994. & 995. & 996. & 997. & 998. & 999. & 1000.

480/C.IV.K.5-4, 711-712
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 713-714
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

bere : procurator * noſter, ne † quid cõtra veterem formam, atque ſolemnem morem innouetur, prouidebit. PP. IV. Nonas Maij, Maximo II. & Aquilino Coss.

Contra ſeruitutem domum non eleuo : ſed præter ſeruitutem poſſum uſque ad cælum. h. d. Iac. Byt. & Bald. Vel ſic: *Domus poteſt altius eleuari, niſi probetur ſeruitus deberi. Et faciendo feneſtram in altiore, capiet proprios ſumptibus rem in priſtinum ſtatum reſtituere.* Salyc.

VIII. *Iidem aa. & cc. Antonio.*

ALtiùs * quidem ædificia tollere, ſi domus ſeruitutem non debeat, dominus eius minimè prohibetur b. In pariete verò tuo c ſi feneſtram Iulianus vi, vel clam feciſſe conuincatur : ſumptibus ſuis d opus tollere, & integrum pariſtem reſtituere compelletur. Dat. Kal. Ianuar. Sirmij, AA. Coss.

Ædificanti contra debitam ſeruitutem, cogitur ædificium tollere. Qui tamen dicit ſeruitutem ſibi deberi, debet illud probare. Salyc.

IX. *Iidem aa. & cc. Zoſimo.*

SI in ædibus * vicini tibi debita ſeruitute, parietem altiùs ædificauit Heraclius : nouum opus ſuis ſumptibus per præſidem prouinciæ tollere compelletur. Sed ſi te ſeruitutem habuiſſe non probetur, tollendi altiùs ædificium vicino non eſt interdictum. PP. V. Kalend. Iul. Sirmij, AA. Coss.

Seruitus aquæductus debet (ſi negetur) probari: ac etiam probata, per non uſum congruo tempore poteſt amitti. Salycet. Vel ſic: *Qui habet ſeruitutem conſtitutam, & tempore non perditam, poteſt ea uti : aliàs non. h. d. ſecundum* Iac. Byt.

X. *Idem aa. & cc. Olimpiadio.*

SI tibi * ſeruitutem aquæ [ducendæ] deberi præſes animaduerterit : nec hac te non † uentem ſpatio temporis amiſiſſe perſpexerit : uti te iterum iure proprio prouidebit. Nam ſi hoc minimè probetur : loco propeio facto opere, dominus fundi continere aquam, & facere quominùs ager tuus irrigari poſſit, non prohibetur. PP. XI. Kalend. Februar. Sirmij, CC. Coss.

Inuito domino non poteſt quis ire per agrum ſuum. Bald. & Salyc.

XI. *Iidem aa. & cc. Aureliano.*

PEr agrum * quidem alienum, qui ſeruitutem non debet, ire, vel agere vicino minimè licet a. Vti autem via publica nemo rectè prohibetur b. Dat. XI. Kalend. Nouemb. Sirmij, CC. Coss.

Licet prædia, quibus debetur ſeruitus aquæ, ſuerint uilia, non tamen augetur modus aquæ ducendæ à priore domino limitatus. h. d. ſecundum Paul. de Caſtr. *& oſt bona lex.*

XII. *Iidem aa. & cc. Valerio.*

NOn modus † prædiorum, ſed ſeruitus aquæ ducendæ terminum facit. PP. III. Kalend. Ianuar. CC. Coss.

Seruitutes reales non utendo perdimur ſtante longo tempore, ſcilicet annorum decem inter præſentes, uigiti inter abſentes : ſecus ſeruitus uſusfructus, vel uſus. Paul. de Caſtr.

XIII. *Imp. Iuſtinianus a. Iuuenti p. p.*

SIcut † uſumfructum, qui non utendo per biennium in ſoli rebus, per annale autem tempus in mobilibus, vel ſe mouentibus deminuebatur, non paſſi ſumus huiuſmodi ſuſtinere compendioſum interitum, ſed ei decennij, vel * viginti annorum dedimus ſpatium : ita & in cæteris ſeruitutibus obtinendum eſſe cenſuimus, vt omnes ſeruitutes non utendo amittantur, non biennio, (quia tantummodo ſoli rebus annexæ ſunt) ſed decennio contra præſentes, vel viginti ſpatio annorum contra abſentes : vt ſic in omnibus huiuſmodi rebus cauſa ſimilis, differentijs explodis. Dat. XV. Kalend. Nouembr. Conſtantinopoli, poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis VV. CC.

Apertio

480/C.IV.K.5-4, 715-716
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ADDITIO. Nota ex hac glosa iuncta textui, quòd in seruitutibus personalibus, licèt habeant causam discontinuam, tamen sufficit longum tempus. & vide hic quòd notatum est per Dyn. in I. Iuniana. §. denique. de damn. infect. secundùm Bald.

Cum talis.] Casvs. Si quelibet quinquennio vna die per agrum suum ad fyluam meam eundi mihi ius constituit, & duobus quinquennijs cessantibus ea mihi præscripsit, quò magis seruitutem mihi constituatur videatur acquisita, quæritur? Dicitur, quòd non: sed si per quatuor quinquennia cessantes, mihi præscripsit. & hoc in prima. Si iusta aream meam, in qua beneficio venti paleam à grano separare consueui, opus extruere vohuit: an prohiberi possim, quæritur? Dicitur, quòd sic. a ¶ Vel, pro &. b ¶ Aliam. quam non habemus. c ¶ Legem latam. vt ff. prox. d ¶ Desidia. imò videtur in octo quinquennijs differire. ff. quemadmodum serui. amittu. l. ff. fin. Quidam dicit specialè hic in aquæductu. §. Alij, quòd hæc corrigit illam. Ioan. dicit duplicatum fecisse decem, & non * de viginti annis. & sic illam intellige secundùm illum. ¶ Item contrà, ff. quib. mod. vsusfructus amittitur. l. ij. §. fin. vbi vsusfructus relictus tempore legatorum non vtendo amittitur, non tamen amittitur per alios. Solu. ibi amittitur partis diminutione: hic non vtendo. e. Vel verius, ibi in seruitute personali, quæ potest ex tempore incipere, & in tempus finiri. & sic sunt plures: sicque pro vno tempore amitti, pro alio reuiuere] potest. hic autem vna continua est: vt ff. de seruit. l. seruitutes. ij. ¶ Facias. speciale in aqua, secundùm Hug. fauore fructuum: vbi licèt non sit constituta seruitus, tamen à lege videtur imposita. ff. de seruit. rustic. prædi. l. ij. in princip. & ff. de aqua plu. arcen. l. j. §. de eo opere. in princip. & versic. item Sabinus & Cassius quæ quod manu factum est, &c. & §. in summa. ¶ Et secundùm hoc non esset correx. Lond. Latinis. Ioan. & Acc. Codex.

Seruitus prædialis, quæ habet vsum discontinuum, perditur negligentia temporis duplicati. h. d. vsque ad §. cùm autem. Bald.

XIV. Idem A. Imani P. P.

CVm talis quæstio in libris Sabinianis verteretur; quidam enim pactus erat cum vicino suo, vt liceret ei, vel per se, vel a per suos homines per agrum vicini transitum facere, itèrque habere vno tantummodò die per quinquennium, quatenùs ei licentia esset in suam fyluam inde transire, & arbores excidere, vel facere quicquid [neceſſarium †] ei visum fuiſſet, & quæ reciperet, quando huiusmodi seruitus non vtendo amitteretur: & quidam putarent *, si in primo, vel secundo quinquennio per eam viam itum non esset, eandem seruitutem penitus tolli, quasi per biennium ea non vtendo deperdita, singulo die quinquennij pro anno numerando: aliis [autem] aliam b sententiam eligentibus, nobis placuit ita eam sam dirimere, vt quia iam per legem latam c à nobis prospectum est, ne seruitutes per biennium non vtendo depereant, sed per decem, vel viginti annorum curriculat: & in propoſita ſpecie, ſi per quatuor quinquennia nec vno die, vel ipſe, vel homines eius eadem seruitute vſi ſunt, tunc eam penitùs amittat viginti annorum deſidia d. Qui enim in tam longo, prolixóque ſpatio ſuum ius minimè conſequutus eſt, ſera pœnitentia ad priſtinam ſeruitutem reuerti deſiderat.

Si area non poteſt habere ventum niſi ex vna parte, & non poteſt aliter fieri per dominum prædy: ipſe iure prædæ vicini ſeruitus eſt impoſita per legem, ne ædificando ventum impediat. h. d. ſecundùm Bald. Vel ſic: *Iuxta aream vbi fructus aridi triturantur, non licet vicino tollere ædificare, quod ventum venientem valeat impedire.* Salycet.

Cùm autem aperiſſimi iuris eſt, fructus aridos conculcatione, quæ in area fit, ſuam naturam, & villitarem oſtendere: aliquis vicinum ſuum vetabat ita ædificium extollere iuxta aream ſuam, vt ventus † excluderetur, & paleæ ex huiuſmodi obſtaculo ſecerni à frugibus non poſſent, quaſi veſto vento ſuam vim per omnem locum inferre ex huiuſmodi ædificatione, cùm ſecundùm ſitum regionis, & auxilium venti aream accedit. Sanctimus itaque, neminì licere ſic ædificare, vel alio modo verſari, vt idoneum ventum, & ſufficientem ad præfatum opus infringat, & inutilem domino aream, & fructuum inutilitatem * faciat e. Dat. XI. Kalend. Nouembr. Conſtantinopoli, poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis VV. CC.

DE LEGE AQVILIA.
TITVLVS XXXV.

POteſt actio legis Aquiliæ lib. 9. *incipi cum actione iniuriarum, & de bonis rapt. ſed hoc locus poſitus eſt, quòd competens cùm actio legis Aquiliæ ex ſecunda capite, ſi quis ab impoſita ſeruitute actione vicini, & neglecta forma antiquorum ædificiorum, luminibus vicini officeret: quamobrem non, & extraordinaria iudicia, quæ ex lege Aquilia damnatur apud Zenard à Theophilo imperatore Patronum, ita vt virgo caſta antequa aduc addicaretur maritori, qua agebat de damno iniuria dato. Item quòd competeret, ſi contra ſeruitutem iure conſtitutam, extructa ædificia, aliquis vicino damnum iniuria daret, vel ſi interdu detinuerit aquam alienã, vel ſi addicta poſſeſſione inuitum vicini facere aream: quas caſus propoſitis titulis ſuperiore l. 14. §. 14. & illum de deriuatione aquæ reperis l. 2. hoc tit. & addicit aliam in l. vlt. ff. non impoſita ſeruitute poteris paſſimdi immiſeris parum in agrum alienũ: nec enim deficit hic caſibus actio legis Aquiliæ, & communes: igitur ſeruitus cum actione in rem de ſeruitutibus, quàm actioni legis Aquiliæ. Nec obſt in igitur ſuperiori titulo ſubiectum eſt etiam de lege Aquilia, id eſt, de actione damni iniuria, qua ex lege Aquilia competit, quam pars in plurimum congruere cum actione damni iniuria ex duodecim tabulis, de qua l. quæcũque. ff. Arrobi. & act. l. 1. & ad legem Aquil. de quibus [ſupra.] quod Pothus interpretatur, damnum dolendi, & turbam [actionis,] quod Pothus interpretatur, damnum præſtare, ſolutio, vel l. 2. & §. hoc tit. Sed vt quidam loco Marcellini ait, quæritur ſæpe numa legis auctoritas, conſiſtente meta legis antiquioris: vt de ipſis, inquit, duodecim tabulis factum eſt, quorum vbi cautionã auctoritas cupit, eadem illa, quæ illis legibus comprehenſa, in aliorum latorum nomina transferunt. Cvias.*

Damnum datum in fyluam per ignis immiſſionem, vel incuſſionem, dolo reſarcitur, propoſita actione legis Aquiliæ. Bald.

I. Imp. Alexandri A. Glyconidi.

DAmnum per iniuriam † datum, immiſſo in fyluam igne, vel exciſa ‡ ea, ſi probare poſſes b: actione legis Aquiliæ vtere ‖ poteris. PP. VIII. Id. Nouembr. Alexandro A. II. & Marcello Coss.

Damnum datum in demolitione, vel concrematione domus, vel in deſtructione aquæductus, torno in alterne legis Aquiliæ. Bald. & Salycet.

II. Imp. Gordianvs A. Mariano.

LEgis * Aquiliæ actione expertus adueſſus eum, quem dicere, quòd hic fuit conſtituta ſeruitus altiùs non tollendi [& ita potuit cauſari] quæ videbatur non valere, quaſi non intereſſet vt ff. de ſeruitu. l. quæries. & de ſeruit. vrba prædi. l. fi vlter. & Lauren. ſed tamen valet, & intereſt.

DE LEGE AQVILIA. *

In adiectitijs ſuperficibus diuiſis domus venditor vt Ede rei vindic. l. domus. & l. cit. §. l. fi quid. Andr. nunc generaliter de damno. & de ipſa actione damni dati.

DAmnum.] Casvs. In fyluã meã ex dua damnum dediſti, quòd eam incendiſti, vel excidiſtique actione mihi tenearis, quæritur? Dicitur, quòd actione legis Aquiliæ, ſi probauero te mihi damnum dediſſe. ¶ *Per iniuriam* id eſt, non iure, ſine per culpam: vt ff. ad l. Iul. de ſi quis vi. §. iniuriam. ¶ Exciſa. nec magna, nec exdux alioquin furti. & arborem fuerim cæſarum teneatur vt ff. ad l. ſi ſeruus furtum. §. ſi alienum. verſ. Obſeruandum. Sed hoc fallit in duobus caſibus, vbi nunquit, vel incendit, & tamen non tenetur: vt ff. ad l. ſi quis ſuum. §. j. & l. qui occiderit. §. penult. in fin. ſed in illis non fuit culpa. b ¶ Probare poteſ. aliſ in caſu: vt ff. ad l. ſi quis ſuum. ‖ ¶ Vtere. vt ff. ad l. ſi ſeruus ſeruum. §. ij. in fin. §.

Si legis.] Casvs. Si in domo mea mihi damnum dediſti, cum incendendo, vel deponendo actiones Aquilia te obuenire poſſunt? Dicitur, quòd ſic. & ſi abagro meo, opere fabrefacto aquam alibi deriuaſti, b an tenearis? Dicitur, quòd ſic: vt quicquid actum ſit, in antiquum ſtatum reducatur. c & vt damnum mihi reſarciatur, prouidebit iudex. qua tamen actione tenearis, hic non aperit. tu dic, interdicto quod vi aut clam. & hoc in ſecunda. ¶ Nota ex hac lege, ibi, *vt id damnum ſarciatur.* quòd hoc venit iure actionis, & hoc debet in libello peti quòd condemnetur ad emendationem damni. & ad hoc eſt adiectatius obligatus. ſed ſi diceret ſe velle reponere eam in priſtinum ſtatum, ſcripto

a Addo Bofili in prax. tit. de dam. dato. n. 5. Contracatus.

† Arbor, in qua merito tenearis, ſi non poſſit habere vſum noſ. ex vna parte, & aliquo do edificet, prohibeſi poſſit edificare. Bassi. Addo Angelum in l. Imperator. ff. de iure omn. iudicum. & ita reſtringitur ita allegat. b. ſupra ad.

* Videtur Cicero hoc verbo in libro de inuentione.

a Item hoc textus diſcordat eadem, ad eſt. inter nullo modo, modificat, ſubdoandorã habent, omittendo duplicato legitimo tempore non vtendi, ſi ad eſt, viginti annis tam inter præſentes, quàm inter abſentes. b Vſusfructus alternatim tempore relictus, ſi perdatur pro vno anno, non perditur pro alio.

† Quæ deſcendit ex 3. num. 6. aq. Lap. §. 5. etc.

b Aqua, in qua primum habet ius, non potuit exerui à latiore ripa.

c Idem duplicatum fructuum reducatur, & in damnum reſtituatur.

* al. Si legis Aquiliæ actione ea parte ea in eius manu ſcripto

vt non condemnetur ad æstimationem totius domus : deberet audiri. & sic illud est potius in solutione, quàm in obligatione : sicut in actione venali, vbi emendatio damni est in obligatione : & datio pro nota est in solutione : & ita intelligo illum textum : & cedant ambages. Be quibus hic per glos. & Cyn. secundùm Paul. de Cast.

a ¶ *Depositi.* siti &c. differt causa arcendi a incendij, iusto metu factus : *ff. eod. l. si quis ferme.* §. 3. secùs si non iusto metu : vt *hic*, & *ff. quod vi aut clam. l. si alium.* §. *ult & alia.*

b ¶ *Statum.* scilicet actione quod vi aut clam.

c ¶ *Imperabile.* non actione illa, quæ damnum datum prosequitur, sed interdicto quod vi aut clam : vt *ff. quod vi aut clam. l. 1. in principio.* sed & ista actio vtilis poterit quandoque locum habere : vt *ff. eod. l. si ferunt ferunt.* §. *si quis aqua ductum.* & facit ad principium l. *Ignoti.* Accvrs.

Ex morte.] Cassv. Si ancillam meam non iure occidis : an cuilibet actione legis Aquiliæ mihi teneatis, vt damnum mihi refacientur, & nihilominùs actione legis Corneliæ *de sicar.* te conuenire possim, quæritur? Respond. quod sic.

d ¶ *Criminales.* b & dolo hoc factum esse : *hic, & ff. eod. l. iuda Nerua.* §. *si dolo*, & *ff. de præscript. verb. l. qui seruandorum.* §. & *de iniur. l. præter. in principio.* & §. *quando ciuil. act. crim. præiudicat. l. 1.* & *sup. eod.* & *liberum.* adde non : vt *ff. ad leg. Corneli. de sicar. l. in lege.* licèt Aquilia posset agi etiam per leuissima culpa : vt *ff. eod. l. in lege. 9.* Item hoc intelligo non simul : vt *ff. vi bonorum rap. l. 4.* §. *1.* & *de public. iud. l. interdum.*

¶ Sed quid si fuit conuentus ciuiliter Aquilia, & absolutus? Respond. P. posset eum non posse conuenire criminaliter de sacrilegio pro eo. ff. *ne tut. vel cura. vestigia simile. l. 3.* & ff. *de crimine stellio. l. 2.* s. Sed nos contrà. nam tantum debet facere in hoc casu absolutio, quantum condemnatio, & solutio arg. *ff. de excep. rei iudic. l. si quis eum rerum.* §. *plane.* licèt fit arg. contra. *ff. de iniur. hom. exhib. l. 1.* §. *pomponius.* sed illud est propter præiudicium detentionem hominis, vt ibi dicitur. Sicut ergo solutione facta non obstante exceptio : vt ff. *quando ciuil. act. crim. præiudicat. l. 3.* ita nec absolutione facta : nisi in quibusdam criminibus, quæ omnino tollantur, si accusatus reus de crimine consentiatur, satisfecerit, vt in dictis iuribus. & *ff. ad legem iuliam de adulter. l. si adulterium.* §. *idem temperatores.* & §. *idem Pollio. ff. & de re milit. l. milites.* ff. *in fin.* & *sup. eod. l. si furtis.* Item si damnetur in ciuili ex delicto priuato : nihilominùs potest damnari & in criminali etiam ab eodem iudice, cùm tantum aliud condemnet, vt ex præditis rationibus colligi potest : & hoc tam in priuato, quam in publico crimine : licèt diuersè P. contrà in priuato : & illum vic. ff. *quando ciuil. act. &c.* intelligit, quando pro publico crimine competit actio ciuilis, & criminalis accusatio. secùs si pro priuato, secundùm eum. Sed contra non est valde ad primum opinionem, non ad proximum, quod legitur *infrà de fide instr. l. fin.* quia ibi de falso primò habita fuit quæstio ciuiliter : & vtilis accusare criminaliter, non potest nisi ante definitiuam sententiam, quæ non est appellatione suspensa. Sed forsè respondeti potest, non posse, vt reiiciatur sententia : sed potest, vt imponatur criminalis pœna, secundùm Azo.

Contra.] Cassv. Si in ferae Titij non iure damnum dedisti, & conuentus actione legis Aquiliæ confessus fueris te damnum dedisse, condemnaberis in simplum : si negasti, & te damnum dedisse Titius probauerit, in duplum teneberis.

c ¶ *Probatur.* per testes, vel per instrumenta, b vel alita probationibus, non per sacramenti delationem : vt *ff. de iureiur. l. cum qui. in princip.*

¶ Item fallit b in minore, qui habetur pro confesso, si petat restitui vt *ff. de minor. l. ff. ex causa* §. *nunc videndum.*

IV. *Imp.* Diocletianvs, & Maximianvs AA. & cc. *Zoilo.*

COntra negantem ex lege Aquilia, si damnum per iniuriam dedisse probetur c, dupli procedit d condemnatio. Dat. XV. Kalend. Maij, Heraclia, AA. Coss.

Vbi est damnum datum de non corpore in corpus, habet locum vtilis actio legis Aquiliæ. Bald. & contra inficiantem ad duplum. Salycet.

V. *Idem* AA. & cc. *Claudio.*

DE pecoribus tuis, quæ per iniuriam inclusa, fame e necata sunt, vel interfecta : legis Aquiliæ b actione in duplum agere potes. Dat. XV. Kalend. Nouemb. AA. Coss.

Faciens depasci pratum meum, teneor mihi actione legis Aquiliæ. b. d. secundum Bald.

VI. *Idem* AA. & cc. *Plotio.*

DE his, quæ per iniuriam depasta a contendis, ex sententia b legis Aquiliæ c agere d minimè prohiberis. PP. V. Kal. Nouemb. CC. Coss.

b ¶ *Legis Aquiliæ.* vtili : vt *infra eod.* §. *cæterum.* quando necatur fame.

¶ Sed certè imò videtur, quòd in factum locum habeat : vt *ff. eod. l. item si obstetrix.* §. *si quis.* & *l. quemadmodum.* §. *magistratus.* Sed dic, & hanc, & illam dari, cùm ambæ sint ex æquitate.

c ¶ Et plenè dic : aut damnum a datur à corpore in corpus, & tunc directa d : vt *infra eod.* §. *cæterum.* aut de corpore in non corpus : vt si animalium fecisti in mare cadere, & tunc vtilis, & in factum : vt *ff. eod. l. si ferunt ferunt.* §. *si quis de manu.* & *de præscript. verb. l. qui seruandorum. in princip.* aut de non corpore in corpus : vt si fecisti ferarum meum descendere, vel ascendere in puteum, vel arborem : vt *infra. eod.* §. *cæterum.* aut de non corpore in non corpus : vt si ferarum ligamen solueris, & fugit : & tunc in factum : vt *infra eod. in fin.*

¶ Et nota, quid vbicunque locum habeat vtilis, e & in factum : sed non conuertitur : vt *ff. eod. l. quemadmodum* §. *magistratus.*

¶ Item nota, quòd hæc f lex habet tria capita. Primo tractat de occisione tantùm, scilicet ferui, & pecudis : in secundo hîtal. In tertio de omni alio damno : vt *infra eod. in princip.* & §. *capit.* & §. *cæpit.* In primo habetur ratio in anno tertij, in tertio in vna triginta dies : vt *ff. eod l. 2.* & *l.* §. *seruum seruum.* §. *huius l. pu.* h ¶ *Aquilia.* id est, actione vtili.

DE hîs.] Cassv. Si ad pascendas glandes in agrum meum porcos tuos immisisti : quæ actione mihi teneatis, quæritur? Respond. quòd actione legis Aquiliæ : ex sententia quam dicat, non ex verbis.

i ¶ *Ex sententia.* non autem Aquilia directa : quia ad eum vsum conuenit æ fuit, ad quem exuit : vt *ff. eod. l. qui seruitio.* §. *si quis alienum.*

k ¶ *Legis Aquilia.* Contrà, *ff. ad legem Aquil. l.* §. *bouem.* vbi datur actio in factum.

l ¶ *Agere.* actione vtili de pastu g pecoris, quæ habet locum quando in tuo, meo pecore immisso, tuam glandem depasta. secùs si in meo occidisti : quia tunc in factum : vt *ff. de præscript. verbis. l. qui seruandorum.* §. *fin.* & vtilis Aquiliæ vel sit.

a Instrumenta, de quorum fide dubitari possit, vide hic Bald. adde Inst. vel. de probat Cuiacium de matrim. lib. 10. epist.

b Pedagium quid sit, non dubium, quod negant, non prodesse illis personibus, seu monetibus : nisi si minor, haud enim competit restitutio in integrum aduersus negationes.

d Id est, culpa pedoris. Cviac.

d Damni dati ratione vera vel à corpore in corpus, vel non corpus, aut de corpore in non corpus, vel ab non corpus. Similia et glo. Non de verbis, & supra verbis, adhuc.

e Vtilis actio datur ad hoc vt habeat, ac non noceat.

f Lex Aquilia habet quia capita.

g Actio de pastu pecoris quando locum habeat.

480/C.IV.K.5-4, 719-720
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

FAMILIÆ ERCISCVNDÆ.

Dicit de perſona ſequitur de diuiſione: nam ſi licuit diuidere, ſequitur expedimur ſingula: ut infr. quando & qui. quanta pars. L.j. lib.x.

Si ſol omnes.] CASTR. Si coheredes hereditatem patrem cōſenſu diuiſerint ex vera que parte inconſcientes, & aliquas res reliquerint indiuiſas, an poſsint diuidendis familieriſcundis iudicio agere poſſint, quæritur? Dicitur quòd ſic, niſi ſuper his lata fuiſſet ſententia, vel tranſactio interuenuiſſet. a ¶ *Ex conſenſu.* quia remanſit vnus agere ad diuidendum: & tunc non erit contra *ff. eod. tit. familiæ erciſc. l. ſi filius §. familia.*

b ¶ *Super re.* quam tunc petis diuidi.

c ¶ *Familiæ erciſcundæ.* cùm iam pro quibuſdā erat actum familiæ erciſcundæ, non videtur plus agi debere per *ff. eo. l. ſi filius §. familiæ erciſc.* quæ eſt contra. Sol. hic agitur tum: familiæ erciſcundæ, ibi communi diuidundo. nomine hereditatis diuidendæ. a. Vel dic agi ſecundò ex causa. 3. Vel dic quòd primò fuerat actum communi diuidundo. 4. Vel dic quòd extra iudicio fuit facta prima diuiſio.

Vxor.] CASTR. Si teſtamentum feciſti, & duos heredes inſtituiſti, vel plures: non curo, an in familiæ erciſcundæ iudicio veniat dos quam nomine vxoris tuæ recepiſti, quæritur? Reſpond. quòd ſic, feliciter recipienda: ſed non diuidenda *ff. eo. l. ſi filia.* & hoc amplius, ſua adhuc conſtante matrimonio, ſine non, erat deceſſit.

d ¶ *Et.* fil. patri tuo.

e ¶ *Retinere.* Quid autem ſi * exheredauerat? Reſpond. habet vtile b famil. erciſc. iudicium, vel in factum: vt *ff. de do. prælig. l. ſi ſi tamen.*

f ¶ *Ad exequendam.* id eſt, conſequendam. nō dico conſequendam c) vt hic, & *ff. eod. l. ſi filia. §. ſi. & inſtitor. & l. familiæ qui.* & *de iure dot. l. ſi. in pri. §. ibi dic.* & *ff. ad legem Falc. l. ſi dec. & inſra de rei vxo. adi. §. cæterum.* & *ff. pro ſocio. l. actione. §. fin.*

g ¶ *Retinere.* cùm cæteris coheredibus de indemnitate, vt prædictis legibus.

¶ Ieres non quòd dicis, deceſſeris: ſecus ſi diuiſeriſes: quia tunc eam ſequeretur: vt *ff. de don. prælega. l. per diuos.*

Diuiſos.] CASTR. Si duobus vel pluribus heredibus inſtituris vnus ex illis à fratribus res de hereditate ſubtraxit: an alij adueſus eum actiō expiſcæ hereditatis intentare poſſint, quæritur? Dicitur quòd non, cùm per familiæ erciſcundæ iudicium indemnitati ſuæ poſſint conſulere, ſi eum ſubtraxiſſe probauerint.

h ¶ *Subtraxerit.* quorum vnus de hereditate aliqua ſubripuit.

i ¶ *Probarint.* non enim præſumitur * ſubtraxiſſe malo animo, niſi probetur: vt *ff. pro ſocio. l. mercia.*

¶ Item loquitur hic cùm poſt actum hereditatis & inter coheredes, & non ſolum poſt diuiſionem ſubtraxerit. Ceſſat autem crimen expilatæ hereditatis: quia ob hoc crimine datur actio, ſcilicet famelicæ erciſcundæ: vt *infr. eod. l. ſi filius* & *infra de crimin. expilat. hered. l. ſi.* alia enim quæ reſpectu poſſeſſionis, tantum datur, vt res vindicentur, non ratione delicti, hæc obſcurius cum crimine expilatæ hereditatis: vt *ff. de crimin. expilat. hered. l. item.* quæ eſt contra. Vel ibi adueſus diuerſos intentabatur: ſi autem adita eſſet hereditas, & poſſeſſio apprehenſa, nonquam datur crimen expilatæ hereditatis: *ff. de crimin. expila. hered. l. ſi.* ſed familiæ erciſcundæ datur poſt aditam hereditatem aliquo ſubtracto: ſiue fuerit apprehenſa poſſeſſio, vel non: vt *ff. eod. l. ſi pacis §. ſi. & l. qui eras.* Item & ante aditā hereditatem habet locū vtilis actio *ff. eod. l. inter coheredes. §. fruſtra.*

ADDITIO. Adde hic ſecundùm Bald. quòd cùm ita iudicia ſcilicet ciuile & criminale, non concurrant ſimul in cauſa, item nec veniunt ea eadem cauſa, meritò iudicium familiæ erciſc. cōcurrit cum criminali iudicio expilatæ hereditatis, ſi conſtat de dolo, ſecundùm Iac. Bar. Poſt aditam verò hereditatem & apprehenſam poſſeſſionē coercebitur crimen ordinarium: & ideo ceſſat extraordinarium. & vide quod not. *ff. de teſtamentis. l. ſi ſeruus. & in l. §. ſcientiæ. ff. ſi quis cautio. libe. teſtā. inſcitus.* &c. Bald.

k ¶ *Prædtus.* pro Deo, ad quid dicitur ceſſare vxor pro alio, cùm ad diuortia denuntiato crimine enim non inuitatur agi niſi criminaliter: vt *ff. de offic. l. ſi. expilatores.* Reſpon. ° in factum agi poſſe ciuiliter pro crimine, arguit. huius *l. & ff. de præſcr. verbo. l. quinto.* & illa eſt quę tollitur per hāc, ſcilicet familiæ erciſc. non forte criminalis actio: vt *infra quando ciuil. adl. cri. pra. l.*

Si filiusfamilias.] CASTR. Si filio tuo in caſtris tuis conſtituto res mobiles, puta argentum vel ſe mentitia, vt equum tuum in caſtra dediſti: an cum fratribus ſuis communia, quæritur? Reſpond. quòd non: ſed in caſtrenſia bona tibi filio compararunt ad diuiſionem ſecus ſi ei fundum vel rem immobilem donaſti: quia illa veniunt in diuiſionem communem: & hoc in ſecundo. Si autem occaſione militiæ aliqua acquiſiuit prædia à nemine, vt caſtrenſia fratribus ſuis communicabit. & hoc in tertio.

Z 5 ¶ Nec.

a Filius à patre exheredatus, decem vncias ab heredibus patris reperit vtili familiæ erciſcunda actione, vel iudicio in factum.

b Vtile familiæ erciſcundæ iudicio competit exheredato filio.

¶ *Ad obiectio iudicio* dicitur non esse ad diuidendum.

Pro.

* Hoc verbum extat in vet. manuſc. codic.

c Si ne mortuus ſuerit à filio diuortio, emperit ille adhuc adoriri suos heredes ad decem reſpondendum, quæ mihi numerata fuerint.

* Non proximè ſcribo ex coheredibus, aut ſocio.

b Hereditatis expilatarum ad poſſeſſionem cauſa cum eis vindicandum & alia.

° Pro crimine ciuiliter agi poteſt in factum.

* Auuncu.

480/C.IV.K.5-4, 721-722
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 723-724

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

heredem, & fundum hereditarium eſſe. Sed quid ſi ſuum credebat, vel ex alia cauſa [a] contemneret, vel percepit cùm non deberet ſe habere coheredem? Videtur quòd non teneatur: vt *ff. ad. l. Iubet. coheredi. §. fruſtra.* ſed tu debeas lucrari percipiendo vt *ff. ad. l. fundus qui §. ibi, qui vero ante litē conteſt. & ff. ſolutō reg. l. iij. §. poſt litem. & inſtit. de re. diuiſ. §. ſi quæ autem à ſui domino.* Sed tu die quòd tenetur vtili actione, ſed non directa (quia non percepit vt coheres: vt *ff. ad. l. & pater. & fam. & l. qui erat. & ad inſtar petitionis hereditatis in quibuſdam locis petitio eſt: vt ſupra. de pet. here. l. q. & ff. de pet. here. l. ſed & §. penult. & fin. & l. illud §. prædi.*

[a] al. Philiscus.

[a] deeſt in quibuſdam.

Teſtator poteſt inter ſuos heredes hereditarios res diuidere, ſalua Falcidia. & clauſula generalis ſequens determinatur per ſpecialem clauſulam præcedentem. h. d. ſecundum BART.

1. *Idem* A. *Teleſphoro.* †

QVotiens inter omnes heredes [a] teſtator ſucceſſionem [ſuam *] diuidit [b], ac ſingulos certis poſſeſſionibus cum mancipiis quæ in eiſdem ſunt conſtituta, iubet eſſe cōtentos [c] voluntati eius (ſalua legis Falcidiæ [d] auctoritate) obtemperandum eſſe manifeſtum eſt. Nec mutat †, quòd in ſequentibus verbis [e] mancipia ſua vniuerſa, nulla facta eorum diſcretione commendanda [f] putauerit heredibus: cùm vtique his ea videatur inſinuaſſe [g], quibus etiam teſtamento relinquenda eſſe decreuit.

Inter filios & filias debet hereditas parentis æqualiter diuidi. h. d. ſecundum BALD. Vel ſic: *Pro rata ſuccedentes patiuntur diuiſio hereditatis.* SALYC.

XI. *Imp.* PHILIPPVS *&* PHILIPPVS *C. Antonio.* *

INter filios & filias bona inteſtatorum parentum pro viribus portionibus æquo iure [h] diuidi oportere, explorati iuris eſt [i].

Diuiſio valet ſine ſcriptura. BALD. & SALYC.

XII. *Imp.* GALLIENVS & VALERIANVS † AA. *Ruſo.*

[a] Legitimam vt poſſit heredem inſtituere in his tam feudalibus, quàm allodialibus, ſecundum quosdam ſimiliter ſentiunt in diuisionibus. quod non ſentiunt quidam. Cephalus. 1. caſu. 23.

[a] Vt legitimæ, ita & ingreſſa æquitatem ſequi debet.

[b] Generalis clauſula reſtringitur ad ſuccedendo.

[c] Pater filios bona diuidere videtur non inſtituere.

[d] *Falcidia.* d Falcidia proprie ſignificat quartam de bonis iure falcidiæ: improprie pro Trebellianica: improprie ſi. pro legitima debita tertæ naturæ: vt hic. filiis eſt Gl. *Audi. verbo Falcidiæ, ſupr. de inoffic. & ff. patres.* in verbo *Falcidiæ, ſupr. de inoffic.* & in Gl. *Nouella. de inoffic. de quo a glo. poſt.*

[e] al. *Gaius & Priſcianus* a e Sequentia per præcedentia intelligenda ſunt. de quo v. *Glo. ad. de conſtitute. vltimorum volentium.* & la Strada aliter ſuccedunt liberi here in allodialibus. Hinc ex parte verba ſcindi cur cetera contente liberos, ſine maſculis, ſi ne faciunt alia non tranſitura regulariter in ſuccinct. de quo v. *Cinc. f. Fendorum. 2. §. hic autem. in verbo, ſi quis.* & Ex ſemina ius ortum.

[f] Hæc *l.* facit *ad. l. ſeruio rupero. cum Gl. ſuper verbo commendare. cum de appell.* vbi vide.

[g] *Inſinuaſſe.* id eſt, commendaſſe.

INter filios.] CASTR. Si paterfamilias vel materfamilias ab inteſtato deceſſit, & filios vel filias reliquerit: in bonis eorum qualiter inter liberos facienda eſt diuiſio, quæritur? Reſp. quòd pro portionibus virilibus. VIVIAN. Et intelligo iſtam l. in bonis allodialibus: ſeruis in feudalibus, [1] quæ non tranſeunt ad ſuccinos, ſed maſculos tantùm. PAV. h ¶ *Æquo iure*, id eſt, æquitate ſola inſpecta: cùm enim ex ſi

ſententia ita fieri debeat, ſicut ipſe legislator [a] æquitatem ſequitur, ita & iudicem ſequi oportet: licèt quandoque non ita ſequatur, oculo iudicis caligante.

[a] Vt legiſlator, ita & iudex æquitatem ſequi debet.

[i] ¶ *Explorati iuris eſt.* I ſapientibus iuris. *Inſtit. de herod. quæ ab inteſtat. in principi. & inſtit. de leg. herod. l. lege. & de ordo. l. vt libripē. & ff. de ſuis & leg. l. in principi.*

NOn idem diuiſio inter te & fratrem tuum (vt proponis) facta irrita habenda eſt [a], quod eam ſcriptura ſecuta nō eſt: cùm fides [1] rei geſtæ earum diuiſionem ſatis affirmet.

Peculium profectitium venit inter heredes diuidendum. Item debitum vnius fratris non onerat alios, niſi de eius peculio profectitio. BALD.

XIII. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. *Saturnino.* *

CErtum eſt liberorum peculia [a] poſt mortem patris in hereditate diuidendam ad communionem eſſe reuocanda. Frater autem & coheres tuus, ob contractus, quibus, viuente patre etiam ignorante ipſo, obligatus fuit, conuenire [b] te & alterum fratrē tuum coheredem veſtrum vltrà non poteſt [c], quàm vt de peculio ſuo recipiat tantū quantitatem, in quantam condemnatus [d] eſt his cum quibus ipſe contraxit.

[a] al. *Saturnio.*

Ex diuiſione iudicii obligatur quis de euictione, ſicut ex diuiſione contrahentium, niſi conſuetudine reperiatur in ſe rei euentum. BALD. Vel ſic: *Ex diuiſione etiam facta iudice mediante, tenetur quis de euictione per alterum præſtanda verbis, niſi fuerit expreſſe actum contrarium.* PAVL. DE CASTR.

XIV. *Idem* A. A. *Hermiano.* †

SI familiæ erciſcundæ iudicio, quo bona paterna inter te [a] ac fratrem tuū æquo iure diuiſa

[a] al. *Hermiæ.* al. *Ermanare.* al. *Mermanæ.* b Calliopia vel quæ præcipua non conſtruuntur.

c Adcommoda hodie nō obſeruantur.

[1] ¶ *Fides* non *præſt.* nihil fuerit in eius partis veritate; vel cùm talia contractum: tunc enim præſtabitur de ſubſtantia patris ſolidum: vt *ff. ad. l. ſi filia §. 5.*

[1] ¶ *Condemnatus eſt.* vt *ff. ad. l. ſiū conſequenter §. ſi filius. & ff. de pecu. l. ſi quis ſeruum. in prin. & l. quæſtum §. 1. & ff. de condic. indeb. l. ſeruo a ſeruo.* Item quod dicit condemnatus, ad factum reſpicit, quia & ſi condemnatus non eſſet, ſed tamen obligatus, idem iuris eſſet ſecundùm quoſdam. ſed certè istō non idem: quia tunc non deduceret, ſed ſibi cauſeretur à coheredibus ſe defenſum in. vt *ff. de pecul. l. ſed ſi damnum. §. fin.* Item hoc cauſæ debet coheredibus ſe defenſarum eos: vt *ff. ad. l. ſi filius §. 9.*

SI familiæ.] CASTR. Paterfam. deceſſit duobus heredibus relictis iudicio famil. erciſc. hereditate inter eos diuiſa, patet vt eum haberet prædia quæ erant vltra Rhenum, & alias citra: nec ſuper euictione aliquid inter eos conuenit: patet ſi prædium aliquod vltra Rhenum eſſet euictum, coheres qui habebat citra, pro parte cognoſceret, vel econtrà: an eo obſtante quod non conuenit, compelletur eius euictionis ſubire, quæritur? Reſpond. quòd ſic, per actionem præſcriptis verbis.

[1] ¶ Inter te. ſecus ſi patet inter vos duos diuiſit, quia de euictione non

480/C.IV.K.5-4, 725-726
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 727-728

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Dotegari.* vt & *infrà ne inter alios actus*, &c. ACCVRS.
b ¶ *Reddiderit.* vt & *ſuprà eod. l.vnic eſt.*

FIlia.] CASVS. Si duabus filiabus heredibus inſtitutis pater-familias, deceſſerit: an res quas vni noſtrûm compararit nomine ſuo, quaſi nomine filiæ, poſt mortem ſuam cum aliis bonis veniant in diuiſionem, nili probetur patrem contrarium voluiſſe, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc quibuſdam reſcripſit Imperatorum comprobatur: quibus filia, omnino cuius res comparatæ adueſtus ſororem ſuam vti poteſt, & hoc in primis. An autem filia quæ in communi hereditate ſumptum bona fide fecit, pro portione conſequi poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic, familerciſc. iudicio, vel negotiorum geſt. & hoc in ſecunda.
a ¶ *Res comparauit.* vnde quia * nomine eius emit, videtur, quòd per aliquem iudicium conferret in eam: vt *hic*, quòd facit pro illo cuius nomine pater emit libertu, & pro hoc *ſ.eod. Lgau pater.& ſ. Pomponius Philadelphus. & de perc. leg. lib. & de dona. I. donationes in concubinam. & ſ.ſeruus. & inſtit. de dona. inter virũ & vxo.l.& filiæ cui.* Sed contra. *Inſtit. de act. l.ſi donatione. in fin.* Sol. ibi non eius nomine pater emit, ſed ſuam rem filio donauit. s. Vel plenius ſolue vt ibi.
b ¶ Sed an b eſt legatum hoc, vel donatio cauſa mortis? Reſp. non eſt donatio inter viros, quia ſic non valeret: vt *ſuprà de inoffic. dona. l.p.* nec cauſa mortis, quia pater ex ea obligationem potuit. Sed nec legatum, cùm non in teſtamento relinquatur. Sed eſſe quaſi * legati: nam & non adita hereditate, patris cõſecutus eſt mortem ſecundum Azo.
d ¶ *Eius iudicium*, quia demuſſe præſumitur contra probatoria.
e ¶ *Adiudicari.* Sed quo titulo? tit. quaſi legati adiudicati: vt poſt teſtibus quod ſemper datur præcipuum: vt *Inſtit de exh. l. filium*, 9. & *ſuprà eod.l.ſi quis.*
f ¶ Hoc nihil obſtat *l.13. inſtit de exh.* CVIAC.
f ¶ *Non* inquæ, ſcilicet reſcripſit.
g ¶ *Si res integra*, quia * nec ſententiatum eſt, nec tranſactum eſt, *ſuprà eod.l.3.*
h ¶ *Familia*, ſi res pro parte geri non poſſit: vel minùs commodè, eius autem commodè geri potuit, pro parte agitur negotiorum geſt. vt *hic* ſubiicit & *ff. communi diuid.l.ſi quis putans. ſ.ſine. & ſ.eod.l. heredes.& ſi vnus. & l.hæc conſequuntur. & l. Pomponius. & ſuprà de neg. geſtis. l.ſine. & ff.de neg. geſt. l.ſi communes adres.*
i ¶ *Erciſcunda.* in hereda pignorea, quod * pro parte lui non poterat: vt *ff.communi diuidun.l.ſi quis putans.*
[Alterâ.] CASVS. Duobus heredibus relictis deceſſit teſtator, & vnus coheredum de rebus hereditariis vel conſumpſit, vel deteriores fecit: an earum ratio ſit habenda, & alij coheredi indemnitas præſtanda, quæritur? Dicitur quòd ſic.
k ¶ *Abſumpſerunt.* id eſt, conſumpſerunt. ACCVRS.
l ¶ *Indemnitatem*, in ſimplum, non in duplum: & tenetur etiam heres coheredi: quæ duo nec ſe feruantur in leg. Aquil. vt *ſi quid l. & pura.§. fin. & l.damna. & ff. communi diuidun. l.item quæritur. in prin.*

IN familia.] CASVS. Deceſſit Titius relictis tribus heredibus: vnus rem communem vendidit, & precium recepit: qua actione à coheredibus ad precium conuerti poſſit, quæritur.

ſumptas ab vno facti bona fide, familiæ k erciſcundæ * iudicio, vel negotiorum geſtorum actione ſeruari poſſunt, non eſt ambiguum †.

In hoc iudicio habetur ratio rerum à quibuſdam ex heredibus fabricatarum vel deteriorariarum. BAL.

212. *Idem* AA. & CC. *Lyſtrati.* *

INcerti iuris non eſt, in familiæ erciſcundæ iudicio earum rerum quas ex coheredibus quidam de communibus abſumpſerunt k, vel deteriores fecerunt, rationem [eſſe †] habendam, eiúſque rei cæteris præſtandam indemnitatem l. Dat. XVIII. Kalen. Ian. AA. Coss.

Si res communis diſtrahatur communi nomine, precium venit in actione mandati, vel negotiorum geſtorum: ſi verò proprio nomine, venit in petitione hereditatis. IAC. BVT. BALD. & SALYC.

211. *Idem* AA. & CC. *Paſſeris.* †

IN familiæ erciſcundæ iudicio ab vno pro ſolido rei veluti communis venundatæ * precium non venit *: ſed mandati, ſi præcellit °, coheres venditionis agere poteſt: vel negotiorum geſtorum, ſi earam fecerit venditionem ?. Nam ſi velut propriam ‡ vnus diſtraxerit, ac precium poſſiderit ?: hereditas ab eo petenda eſt ?. III. Febr. CC. Coss.

Iudex in hoc iudicio debet ſequi partes voluntatem in rebus diuiſis, ſed in non diuiſis ſequitur veru æſtimationem, &c. Vel ſic: *Pater inter filios poteſt in ſi aſſumere officium arbitri diuidentis: & ſufficit*

a *Donari.* vt & *inſtit ne inter alios actus*, &c. ACCVRS.
b ¶ *Reddiderit.* vt & *ſuprà eod.l.vnic eſt.*

FIlia.] CASVS. Si duabus filiabus heredibus inſtitutis pater-familias, deceſſerit: an res quas vni noſtrûm compararit nomine ſuo, quaſi nomine filiæ, poſt mortem ſuam cum aliis bonis veniant in diuiſionem, niſi probetur patrem contrarium voluiſſe, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc quibuſdam reſcripſit Imperatorum comprobatur: quibus filia, omnino cuius res comparatæ adueſtus ſororem ſuam vti poteſt, & hoc in primis. An autem filia quæ in communi hereditate ſumptum bona fide fecit, pro portione conſequi poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic, familerciſc. iudicio, vel negotiorum geſt. & hoc in ſecunda.
a ¶ *Res comparauit.* vnde quia * nomine eius emit, videtur, quòd per aliquem iudicium conferret in eam: vt *hic*, quòd facit pro illo cuius nomine pater emit libertu, & pro hoc *ſ.eod. Lgau pater.& ſ. Pomponius Philadelphus. & de perc. leg. lib. & de dona. I. donationes in concubinam. & ſ.ſeruus. & inſtit. de dona. inter virũ & vxo.l.& filiæ cui.* Sed contra. *Inſtit. de act. l.ſi donatione. in fin.* Sol. ibi non eius nomine pater emit, ſed ſuam rem filio donauit. s. Vel plenius ſolue vt ibi.
b ¶ Sed an b eſt legatum hoc, vel donatio cauſa mortis? Reſp. non eſt donatio inter viros, quia ſic non valeret: vt *ſuprà de inoffic. dona. l.p.* nec cauſa mortis, quia pater ex ea obligationem potuit. Sed nec legatum, cùm non in teſtamento relinquatur. Sed eſſe quaſi * legati: nam & non adita hereditate, patris cõſecutus eſt mortem ſecundum Azo.
d ¶ *Eius iudicium*, quia demuſſe præſumitur contra probatoria.
e ¶ *Adiudicari.* Sed quo titulo? tit. quaſi legati adiudicati: vt poſt teſtibus quod ſemper datur præcipuum: vt *Inſtit de exh. l. filium*, 9. & *ſuprà eod.l.ſi quis.*
f ¶ Hoc nihil obſtat *l.13. inſtit de exh.* CVIAC.
f ¶ *Non* inquæ, ſcilicet reſcripſit.
g ¶ *Si res integra*, quia * nec ſententiatum eſt, nec tranſactum eſt, *ſuprà eod.l.3.*
h ¶ *Familia*, ſi res pro parte geri non poſſit: vel minùs commodè, eius autem commodè geri potuit, pro parte agitur negotiorum geſt. vt *hic* ſubiicit & *ff. communi diuid.l.ſi quis putans. ſ.ſine. & ſ.eod.l. heredes.& ſi vnus. & l.hæc conſequuntur. & l. Pomponius. & ſuprà de neg. geſtis. l.ſine. & ff.de neg. geſt. l.ſi communes adres.*
i ¶ *Erciſcunda.* in hereda pignorea, quod * pro parte lui non poterat: vt *ff.communi diuidun.l.ſi quis putans.*
[Alterâ.] CASVS. Duobus heredibus relictis deceſſit teſtator, & vnus coheredum de rebus hereditariis vel conſumpſit, vel deteriores fecit: an earum ratio ſit habenda, & alij coheredi indemnitas præſtanda, quæritur? Dicitur quòd ſic.
k ¶ *Abſumpſerunt.* id eſt, conſumpſerunt. ACCVRS.
l ¶ *Indemnitatem*, in ſimplum, non in duplum: & tenetur etiam heres coheredi: quæ duo nec ſe feruantur in leg. Aquil. vt *ſi quid l. & pura.§. fin. & l.damna. & ff. communi diuidun. l.item quæritur. in prin.*

IN familia.] CASVS. Deceſſit Titius relictis tribus heredibus: vnus rem communem vendidit, & precium recepit: qua actione à coheredibus ad precium conuerti poſſit, quæritur.

ſumptas ab vno facti bona fide, familiæ k erciſcundæ * iudicio, vel negotiorum geſtorum actione ſeruari poſſunt, non eſt ambiguum †.

In hoc iudicio habetur ratio rerum à quibuſdam ex heredibus fabricatarum vel deteriorariarum. BAL.

212. *Idem* AA. & CC. *Lyſtrati.* *

INcerti iuris non eſt, in familiæ erciſcundæ iudicio earum rerum quas ex coheredibus quidam de communibus abſumpſerunt k, vel deteriores fecerunt, rationem [eſſe †] habendam, eiúſque rei cæteris præſtandam indemnitatem l. Dat. XVIII. Kalen. Ian. AA. Coss.

Si res communis diſtrahatur communi nomine, precium venit in actione mandati, vel negotiorum geſtorum: ſi verò proprio nomine, venit in petitione hereditatis. IAC. BVT. BALD. & SALYC.

211. *Idem* AA. & CC. *Paſſeris.* †

IN familiæ erciſcundæ iudicio ab vno pro ſolido rei veluti communis venundatæ * precium non venit *: ſed mandati, ſi præcellit °, coheres venditionis agere poteſt: vel negotiorum geſtorum, ſi earam fecerit venditionem ?. Nam ſi velut propriam ‡ vnus diſtraxerit, ac precium poſſiderit ?: hereditas ab eo petenda eſt ?. III. Febr. CC. Coss.

Iudex in hoc iudicio debet ſequi partes voluntatem in rebus diuiſis, ſed in non diuiſis ſequitur veru æſtimationem, &c. Vel ſic: *Pater inter filios poteſt in ſi aſſumere officium arbitri diuidentis: & ſufficit*

480/C.IV.K.5-4, 729-730
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dem meo & eo nomine vendit, nec tamen ego mandauí: possum agere de precio actione negotiorum gestorum tantum habendo. Si vero cum nomine tantum: non agam ad precium contra te nisi in subsidium: vt dixi T. *de rei vendic. Limator.*] *infra. & § sin autem.* Item autem in omnibus verum est, quòd mandato intercepto non agi potest mandati. Item & illud, quòd semper possum rem meam vindicare, nisi volueras me præcedas vel sequaris alienationem: vel nisi vendiderit tibi à fisco: vt *inst. de communi. re. adhi. l. y.* Vel nisi coheres qui se solú putat heredem, vendidit: quia senatusconsultum nolúit bonæ fidei possessorem affici damno [a], vnde videtur non posse vindicare: vt *ff. de petit. hared. l. fi & § si rem.*

a Bonæ fidei possess. hered. licèt non sit dominus, potest de damnum patiente quod peruenit ad fiscum, non tenetur. Cyn. vbi vult, si vende rem hereditar. quæ tenuerat, non teneri hæres, non potest empti mobilium à vendito heredit, licèt non conuenia. ex vendito. quod perpetuò tenet manu. Cuiacius Cyn. & hanc facit *l. fi. h. & ff. de leg. ij.*

¶ Res mobilis regulariter vsucapitur triennio. *l. vnic. C. de vsu. capio. Inflit. de exc. in prin. &* ibi Cuiac. limita. bona fide & possessio continua interrumpit. nam si desinat vsucapio vsucapi vel horum alicui quod non præsumitur nisi aliquo quasi patrimonio tenet vsucapiens. Cyn. ibi, cùm Azo. & hic casus verior est: quod colligi potest ex illis verbis, *exemplo*, &c. & ex illis, *pro veritè præsumo*, &c.

Quæsitum.] Cayvs. Decessit paterfam. heredibus relictis cuilibet certas partes adsignauit, putá omnia bona quæ erant vltra Rhenum, vni: alij quæ erant vltra Sagonam: & quædam in mediis reliquit indiuisa: diuidendæ tamen inter coheredes. an huic diuisioni stari debeat, quæritur? Resp. quòd ficiure iudex fam. ercisc. eam interimendo: quia bona quæ erat indiuisa, diuidet inter coheredes pro æqualibus portionibus, & diuisa diuisionibus ratihabitis: si vnus habet minus sua legitima, de portionibus alterú supplebitur: licèt eum singuli instituerunt, & aliquis eorum rogatus vt sit contentus certa re, quæ forè quartam naturæ non faceret, portio legitima à coheredibus sibi complebitur, secundùm Azo. & hic casus verior est: quod colligi potest ex illis verbis, *exemplo*, &c. & ex illis, *pro veritè præsumo*, &c.

a ¶ *Arbitrio.* id est, iudicis familiæ erciscundæ.

b ¶ *Iudicio.* scilicet non scripto.

c ¶ *Vel qualitercunque.* in scripto vel non.

d ¶ *Iudicio.* imperfecto vel scripto, vt inuoin verbum *declaranit*: imò ad vtrumque refertur.

e ¶ *Suum.* volentem assistere hereditatis partem ad aliquem ex liberis pertinere, ad alium minorem.

f ¶ *Voluntatem.* fallitur diuidendo res hereditarias, quibusdam tacitè ex præsumptis.

b Falcidia . . in testamento & ab intestato locum habet.

g ¶ *Exemplo.* hoc ideo, vt dicunt quidam, quia Falcidia [b] tantùm in testamento locum habet, sed errat imò etiam ab intestato vt *infrà ſi omiſſo ſit cauſa inſt. l. fin.* & *infrà quando dies. ce. l. fin.* Sed hoc ideo dixit exemplo, vt sicut aliàs detrahitur de legatis & fideicommissis, sic & hic de prælegatis: vt & *ff. de hered. inſtit. l. ea ſubſ.* y. §. *vnde ſilia in fin.* §.

h ¶ *Virili.* quia & in aliis habent virilitèr: licèt per quendam prælegationem vnus habet plus quàm alius: vt *hic*, & *ff. de here. inſti. l. ex ſcilla.* y. §.). & sic non est contrà *ff. ea. l. qua patet.*).

i ¶ *Nulli.* expresse vel tacitè, scilicet vt res non adsignatæ expressè, sequantur illas quas expressè adsignauit, vt infrà eodem, *fundum*, arundinetum, vineam: vt *ff. eod. l. qua patet.*). h.

k ¶ *Voluerunt.* vt & T. *de inoffic. teſta. l. paterfamilias.* & T. *eod. l. quæſtus. & ff. in authent. de reliet. & ſumpt. §. quòd ſupra. infr.*

c Testibus non debetur ex diuisione facta à patre.

l ¶ Et non. quòd pro [c] hæredibus diuisione non agitur de exactione: vt *ff. de leg. y. l. cum pater. §. cuidam.* secùs in ea quæ fit per iudicem, vel per partes: vt *ſupra eod. l. ſi familia.* Accvas.

dimiſſo meritò ſilentio ſcilicet qua omiſit pater eadem ſuppleri. Bas.

xxii. *Idem* aa. *& cc. Hermogeni.*

Licèt pacto * diuisionis adhuc tus singulos actio pro hereditatis portionibus creditori parata mutari non possit [a]: tamen ad exhibendam fidem his quæ conuenerant, stipulationis & iuris [b] adhibito remedio, qui placitum excedit, vigeri potest: cùm & hoc omisso [c], si non contrarium conuenisses [d] probaretur, præscriptis verbis conueniri potuisses.

Famosa & difficilis est hac lex: & hoc intendit: Fideicommissum vniuersale restituendum post conditionis euentum, condizione adueniente debet restitui, quarta deducta: in qua computatur hereditaria portio fundi in peculium dati, secundùm antiquos: vel prælegati, secundùm Iulianum vel mortis causa dati siu donationi, secundùm Azo. & accepto causa condizionis impletæ: h. d. secundùm communem, licet Iac. Byt. Bart. Vel sic: *Filius grauatus de restituendo coheredibus suis portionem suam hereditatis, in quartam Trebellianicam, qua sibi debetur, tenetur computare totam hereditariam partem fundi sibi concessi per partem in peculium profectitiam, etiam quicquid datum est à coheredibus gratia condizionis implendæ: & si illa non sufficiant, debet supplere in eodem fundo, & sic de portionibus aliorum coheredum, quas in eo habent: Residuum verò quarumu habet vltra quartam tam in eodem fundo, quàm in aliis rebus, tenetur coheredibus restituere ex causa fideicommissi. Et totum expediturus officia iudicis diuidentis hereditatem inter eos: & sic in iudicio famil. ercisc. h. d. secundùm* Payl. de Castr.

xxiii. *Idem* aa. *& cc. Hermogeni.*

Licèt pacto * diuisionis adhuc tus singulos actio pro hereditatis portionibus creditori parata mutari non possit [a]: tamen ad exhibendam fidem his quæ conuenerant, stipulationis & iuris [b] adhibito remedio, qui placitum excedit, vigeri potest: cùm & hoc omisso [c], si non contrarium conuenisses [d] probaretur, præscriptis verbis conueniri potuisses.

Famosa & difficilis est hac lex: & hoc intendit: Fideicommissum vniuersale restituendum post conditionis euentum, condizione adueniente debet restitui, quarta deducta: in qua computatur hereditaria portio fundi in peculium dati, secundùm antiquos: vel prælegati, secundùm Iulianum vel mortis causa dati siu donationi, secundùm Azo. & accepto causa condizionis impletæ: h. d. secundùm communem, licet Iac. Byt. Bart. Vel sic: *Filius grauatus de restituendo coheredibus suis portionem suam hereditatis, in quartam Trebellianicam, qua sibi debetur, tenetur computare totam hereditariam partem fundi sibi concessi per partem in peculium profectitiam, etiam quicquid datum est à coheredibus gratia condizionis implendæ: & si illa non sufficiant, debet supplere in eodem fundo, & sic de portionibus aliorum coheredum, quas in eo habent: Residuum verò quarumu habet vltra quartam tam in eodem fundo, quàm in aliis rebus, tenetur coheredibus restituere ex causa fideicommissi. Et totum expediturus officia iudicis diuidentis hereditatem inter eos: & sic in iudicio famil. ercisc. h. d. secundùm* Payl. de Castr.

Suum.] Cayvs. Decessit Titius heredibus relictis: vnus eorum hereditatem pro x. vel xx. ass. posuerit, alijs per eosdem cædentibus eam ad coheredem pertinere: si postea apparuerit eum communem fuisse, non obstante præscriptione longi temporis, partes suas possunt vindicare: & portiones adsignatas à legatis tab. petere eos remanere debere manifestum est. Vivian.

a ¶ Hoc pertinet *l. y. infrà in quibus cauſ. ceſſ. long. temp. præſc.* Cuiac. l. ¶ Tenere. aliquis hereditatem.

b ¶ *Deficiat.* ignitur & vsucapio.

c ¶ *Suum.* nec per vsucaptionem, nec per præscriptionem. x. vel xx. an. sed tantùm xxx.

d ¶ *Non facit.* nam in præscriptione tituli est necessarius: vt *hic*, & *ſupr. de rei vend. l. ex hoc*, & *l. nulli. & ff. pro donat. l. j. & de vſucap. l. Cel. ſin. & infrà de præſcrip. long. temp. l. diuitus. & infrà in qui. cau. ceſſat long. temp. præſcript. l. vnic.*

e ¶ *Adsignatus.* l. xij. tab. vt & *ſupr. de pact. l. pacto ſucceſſorio. & facit infrà de dona. l. ſui ignorans.*

Licet.] Cayvs. Decessit quis tribus heredibus relictis: duo à tertio stipulati erant, vt creditoribus hereditatis respondere: & aliquo dato pecuniæ, vt ei satisfaceret. si fidem seruare non vult, qua actione cæteris præstet à cæteris coheredibus, quæritur? Resp. quòd licèt pactum ab eis interpositum præiudicare non possit coheredibus, tamen pactum coheres qui promisit, ad fidem seruandam conuenietur actione ex stipulatu, si stipulatio intercesserit: vel si nó intercesserit, agetur ex pacto in conuenti appositio, ad præscriptis verbis. h. d.

¶ *Non ſuffic. vt & T. de pact. deſponſ. l. pacta. & infrà ſi cer. pet. l.*

f ¶ *Et iuris.* id est, stipulationis hanc factæ secundùm Iulianum.] Cayvs. Paterfam. habuit quatuor centum in bonis: & habuit quatuor filios. vni filiorum in vita sua dedit fundum valentem sl. ad sui sustentationem: postea condidit testamentum, & instituit æqualiter quatuor filios, id est, quemlibet in centum: comparato fundo dato filio ad sustentationem in satis centum, & rogauit testator filium suum cui dederat fundum, per fideicommissum vt restitueret coheredibus suis, & quibusdam extraneis suam partem hereditatis sub condizione, si navis veniret ex Asia, perceptis x. à coheredibus. coheredes volunt dare x. illa condizione existente: debet restituere coheredibus suam partem hereditatis: vult deducere quantumquæsito est, vnde debet deducere & qualiter dicitur quòd debet computare in quarta illa x. quæ perceperunt est à coheredibus, vel ab alio? item quarta pars eorum prædicti sibi dati, quæ est x. & ita habet xx. Sic debet habere x. in eodem fundo sibi dato ad supplementum: & ita habet xxx. quæ

a Lex. §. 1. ff. de pact. Cuiac.

a Titulus in præscriptionibus est necessarius.

480/C.IV.K.5-4, 731-732
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sæpe quæritur pars de centumcefidum de fundo debet restituere cohæredibus. & hoc est quod dicit secundum Vitianum, vel pone casum aliter, vt in Glos.).

a ¶ Filium. Facta & vt difficilis est hæc lex. Die ergo casum * secundum antiquos: Quidam habens tres natas, tres quoque filios, vni in vita fundum de suo patrimonio concessit ad fui sustentationem, & sic in peculium quos tres filios fuisse heredes instituit æqualiter. hereditaria ergo portio cuilibet est centum : & rogauit filium cui fundum cedebat, vt suam portionem hereditatis restituerent coheredibus, & quibusdam aliis sub conditione, puta si nauis ex Asia veniret, percepit à coheredibus, pone x. hic autem debet habere quartam, id est xxv. computatur autem in quartam illa x. quæ accepit à coheredibus causa implendæ conditionis. Item hereditaria pars prædij, pone quod valet fundus xij. ergo habet in fundo quartam. sic ergo habet xiij. quod autem deest, soluerat ei in eodem fundo. Hoc non placet : quia non superficies aliquid de eo fundo restituendum, quod hic fuit : vt in fin. dicit b, imo deerit. Ideo dic quod fundus valebit xxx. c & sic habet x. à coheredibus. Item ex parte hereditaria fundi, quæ est alia x. desunt v. illa accepit ex eodem fundo: & sic superhant in fundo xv. quæ restituit vna cum aliis quæ habet de illa hereditate.

¶ Sed de qua quarta loquimur Resp. d de Trebellianica, quæ ex vniuersitate detrahiturin *ff. ad Trebell. nam quod § fin. & l. sepi. in princ. & § generaliter.* Non autem de quarta iure naturæ : quia in illa * non computantur data causa implendæ conditionis : vt *supra de inoffic. testa. l. fœmina.* nec illa iure institutionis : quia illa ex singularibus relictis detrahitur per l. Fal. vt *Inofficiosi. de fideicom. dare. § restituta in fin §.*

¶ Sed secundum hoc quid faciat ad titulum? Respond. quod hæc restitutio fiet coheredibus per hanc actionem, sicut & prælegationis venitur in hoc iudicium : vt *supra ad. l. ff. quæ. & ff. ad. Liuter. commodat. §.* ; & *l. ff. ita legatum.* vel quia coheredes restituere sibi diuidere hoc iudicio : vt *ff. ad. l. fal & vlm. in fin.* Alij dicunt quod etiam hi extranei fuerunt cum filiis instituti.

¶ Limitum autem exponi, *filium*, id est filiam. sic & *supra de fideicom. l. cum quem.* 1. Vel fabaudien, *filium* & secundum veritatem erit saltem pars vsque in finem. 3. Vel dic f restituere fuerit filium habentem quem, id est aliquam fundum. & quod dicit in fine, compellitur, fabaudi, prædictus filius.

b ¶ *Portionem.* id est, suam partem hereditatis, quæ erat tertia: ne sic contra. *ff. de vent. spect. l. mensis. §. portionis.*

c ¶ *Hereditaria parte prædij.* ¶ Sed quære totam hereditariam partem fundi computeras in quarta, scilicet Trebellianicam? videtur quod quarta hereditariæ partis debeat computari solum. quartam enim cuilibet quartæ, quam habet in qualibet parte, debet computare : nec debet retinere totam quartam quam habet ab intestato in illo fundo pro illa parte quam retinere debeat : sed in qualibet re quartam quartæ, quam habeat ab intestato, debet retinere : sicut computat quartam aliarum rerum quæ ex testamento habebat. Sed respond. secundum quosdam quia hoc testator dixit, sed § hoc refugium est miserorum. 1. Dic ergo secundum Io. quod hic fundus fuit filio prælegatus de hereditate, & non cauit testator vt quartam retineret de hereditate. vnde contra voluntatem eius deducitur quarta, & ita eius fuit contra voluntatem retinendo, fit contra suam in hoc, quia tota hereditaria computabitur in quartam, & nil lucrabitur inde, scilicet de hereditaria. Cæterum si cauisset testator, vt quartam retineret de hereditate, tunc fundus prælegatus esset principi suæ : nec imputaret nisi tantum quantum retineret, etiam si alij fuissent legatarij, scilicet quartam hæ partis : vt si est vnus filius, tres vncias : si tres, vnam vnciam : vt *ff. ad leg. Falc. l. Titia.* Sed hæc lect. Io. obiicit quod fabricit, *§ quid deest in supplementum*, &c. quia si fundus est prælegatus, vt dixi : ergo hereditaria portio tantum computatur in quartam : non etiam quod deest ad quartã, in eodem fundo est solutendum, cùm extra quartam sit quod à coherede percipitur : vt *d. l. in quartam.* Sed respond. Io. quòd hic filius cogatur fortæ extranris dare fundum, & ita totum : & illi aliquid filio dare, & eodem modo fratribus, & ab eisdē aliquid recipere debebat. Computabit ergo sibi in quartam hereditatem partem prædij : item quod accepit à coheredibus : item quod accipiet ab extraneis in eodem fundo, id est pro eodem fundo restituendo, quem prælegatum habebat. non enim intelligendum est vt in eodem fundo habeat amplius quàm hereditariam portionem & ideo calliđe petiit in litera. *d extraneis q. ab extraneis.* 1. Vel dic vt dicemus in Glos. alia inferiori, scilicet *detinentium*, &c. 4. Vel & vis secundum Ann. & Bag. sic hunc fundum collatum filio à patre, vt bene merito, vel conferendo vltimum arbitrium, puta eundo nomine Sab : vnde venit in iudicium famil. erciſc. percipiendum: vt *supra eod. l. filij.*

¶ Et bene dico quòd tota hereditaria portio computatur in Falcidiam : quia contra voluntatem defuncti retinet quartam. secus si ex voluntate : vt *ff. ad leg. Falc. l. Titia.* nam ibi de Trebel. Fal. dicit. & sic habet tres partes sibi percipere. Nec obstat, quod sequitur, *§ quid deest.* nec enim hîc dicit vt vltra hereditariam partem imputet : sed vt percipere quod deerat, quasi dicat, hereditaria parte prædij, &c. quod soluitur, id est hæc hereditaria in eodem fundo de quo iam habet tres partes.

¶ Sed quid ſ omnia hæc non sufficiant ad quartam ? Resp. complentur ex aliis iure communi.

¶ Item numquid prælegationes computantur in fideicommisso generali ? Respond. distingue : vt *supra de fideicom. l. cùm virum.* ¶ Item quæritur quomodo imputabit etiam hereditariam partem rei quam habiturus erat etiam ſ heres non fuisset ? quia morte hasimodi donationes confirmantur & idem in prælegatis : vt *ff. de leg. 3. l. qui filiabus. §. fin. & l. seq.* Sed respond. quia eius testator potest illa reuocare : videtur, cùm non reuocet, sed instituat, gratare, vt hereditariam partem rei prælegatæ, vel quotam hereditatis computet : vt dictum est.

¶ Ex prædictis patet aliter secundum antiquos : vt in prædicta prima Glos. *fama*, &c. *& in prin. huius l.* & aliter secundum Io. & aliter secundum Ann. & H. Lithan potes intelligi.

¶ Item qualiter computat sibi hereditariam partem prædij, cùm à se ipso habere eam videatur : vnde cadit in fideicommissum generale : vt *ff. ad Trebell. l. in fideicommiſſo. §. fin.* quæ est contra? Sed certè facta cadit in fideicommissum, cùm computet sibi in quartam.

¶ Item nec. quòd hæc lex corrigitur hodie in eo quòd dicit tacita imputatio in quartam liberis primi gradus : vt *infrà ad. Trebel. l. liberum. in prin.* Sed quidam dicunt hoc ideo sic esse, quia sic defunctus voluit. quod non placet, vt ibi notatur.

d ¶ *Percepit.* scilicet destinatione *, vel re ipsa.

¶ Sed quare in vna re tantum quartam deducit, scilicet de fundo illo secundùm casum antiquorum ? Resp. quidam. quia hoc testator dixit. 1. Alij vt Loth, hæc præsumunt ex eo quòd testator huic filio dedit hunc fundum etiam in vita. Vnde etiam posita lex illam voluntatem inuitatur, quod non placet : quia talia pericula profectitia conseruanda sunt, & non præcipua : vt *supra eod. Leoretum ff.* 3. Alij dicunt posse in vna retineri Falcidiam : vt *hic in fin.* 4. Alij autem volunt esse speciale pro filio, illa ratione, quia & aliud est speciale contra eum, scilicet quòd computet in quartam acceptum à coherede. eam extra quartam est quod à coherede accipitur : *ff. ad leg. Fal. l. in quartam. ibi, pro ea vero parte*, &c. quod non placet b, quòd non computet in quartam quod à coheredibus accepit, quod omnino est falsum, duobus rationibus. Nam si peculiam hereditariam à coherede accipit : à se ipso & quasi iure hereditario habere videtur, vnde computatur vt *ff. de legat. 3. l. cùm pater. in prin.* Idem si corpus eius hereditarium à coherede accipiat : vt *ea l. & ff. ad Trebell. l. dodecim. §. summa.* Nec obstat dicta *l. in quartam*, quia loquitur eum est hereditarium quod à coherede percipiat : vnde non potest eadem ratione habere eandem rem iure legati, & iure hereditario : vt *ff. de condit. & demonſt. l. Titia. ſ. inſcripta.* hîc autem hereditarium non fuit hoc quod accepit causa implendæ conditionis. Item alia ratione : quia ſ duo fuerunt coheredes, & à me nihil, & mihi legatum relinquitur, vt est in casu nostro, item & alia relinquitur à nobis, ego vtar retentione Fal. contra alios, & computabo mihi in quartam meã quod à te percepturus fuit, vt tanto minùs à te fabricham : sed ab aliis non per hoc minùs fabricham : licèt in hac Falc. iure institutionis, aliis non conferentibus legata imputari : vt *ff. ad legem Falc. l. Mebiannus. § re-fert. & l. in quartam. in prin.* Multò ergo magis in hac quarta debet fieri computatio horum quæ à coherede percipiuntur, in quo etiam legata ab aliis imputantur : vt *d. l. in quartam. §.* Alij dicunt, soluitur à valentibus, & volenti. 6. Alij vt Io. transponunt literam hoc modo: soluitur à cæteris, scilicet facta deductione de singulis, & supra quartam habeat in eodem fundo, &c. vt in alia Glos.

¶ Et vt hæc clarescat, sciendum est aliam esse quartam * inter natos (in qua omnia data imputantur præter donationes fructuum, & fructus parcimoniæ). Nam in natos præcipuos debet habere quartam : vt *supra de inoffic. testamenti. § ceterum. & l. ſi quando. § fin.*) Aliam debitam iure institutionis (in qua ea sola imputantur, quæ iure hereditario capiuntur : vt *ff. ad legem Falc. l. in quartam.* quandoquæ tamen etiam legata imputantur : vt *ff. ad leg. Falc. l. Maſſurius.* Item ſ dotem à fratribus in quarta imputandam. In hoc *casu* solo imputantur : vt *ff. ad leg. Falc. l. ad autem.*) 3. Item aliam debitam iure Trebellianico, in qua & legata & fideicommissa & dicta causa implendæ conditionis ab extraneo imputantur. Si autem dicat aliquid à coherede, ſ quidem computat non hereditariam, idem est ; & ſ hereditariam, ſ quidem pecunia,

a Sequuntur. Bart. Bald. Paul. & Iaſ. * Ad hanc legem v. Anchar. Alexand. Paradus. ſ. Sabinus. & ibi Alexander. Hunc legis ſpeciem poſuit in tit. de donat. inter v. & ux. l. 1. vide etiam ſcripta ad l. hæredi qui ſtichus. ff. de leg. quidam vt in leg. Cuiac. † Græcanica ſignora pro filiabus quam, vt in Vulgata, Ieronimo quam audiat non eſt mens. Sterlig ſi eſt in ſ. cum quem inſt. de fideicommiſſ. Vide Alciati paradox. lib. 4. cap. 1. ‡ Imò nil aperte dicit. & ideo illa lectura eſt bona. Paul. Pont. de Iaſ. a Contra hæc Bald. Paul. & Iaſ.

d Idem prædicti ſimbenter hic.

e Nec Trebellianica hodie, etiam computatur in legitima. Pont. & Iaſ.

f Horum opinionem nulla placet. dic pro tuto, quam habemus, id eſt, qui habebat.

g Specialiter cautione prætextu religionis eſt miſericordia adducta in Iuſtinian. in l. ſi quis in tantum. nouiſſ. cap. 23.

h Sic quarta filiæ non imputatur quoad ea, quæ à coheredibus.

i Sept. ſentent. ſic diſponebant, in ſuppoſitionem caſuſ dicta quod à citato in ea fuerat ſolutum, ſupra quartam habuit, reddere computationi. & ſic interpretatio, reddere computationi, hereditatem ſcilicet, ad mentem fuerunt.

k Scilicet ceteris, & ſic poterit habere ne ſi effet præcipuus. Iaſ.

l In quartam filiæ non imputatur quod ſic à coherede.

m Quæ ex mihi venerit, inſtitutionis. & Trebellianica quæ non imputantur.

480/C.IV.K.5-4, 733-734
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 735-736

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cundum quosdam quod non placet:imò verus fundus æstimatione, quia maior * ex æstimatio omnium partiū, si rectè æstimetur, quàm ex pars vna. *ff. fam. erciscun. l. Maximus. §. fin.* Sed pro hac *ff. de lege 3. §. I. cum filius. de princip. & l. Maximus. 3. in fundo. ff. ad legem Falcid. l. in Falcid. & de excusat. do. l. pen. §. fi rei.* nam his legibus non potest fieri æstimatio pars absque hac æstimatione, & ideo non possunt prædicta fic exponere, vt hic exponebant.

a ¶ *Aliter.* socius, vel etiam extraneus: vt *l. sed. l. de fin.*

b ¶ *Cæterum.* hoc cùm diuisio non possit fieri commodè.

c ¶ *Post hæc consequentia.* item nec sanè, si fieret causa mutandi diuidi, & ponia imponitur vt *ff. de adu. in. mu. cauſa fac. l. in fin. ff. de familiæ erciſcũd.* autem actione etiam post mutam cõtrouerſiam prohibentur alienationes: vt *ff. de pact. her. l. Aliter, & l. fed & ff. ſi. ante. vbi* ex neceſſitate vt *ff. fa. mil. erciſcun. Adde alienatione.* fic & hic ex neceſſitate permittit per eandem legẽ: vt *ff. de fund. dot. l. i. & ibi fundum.*

* Hic.

a ¶ *Non partem ſuam.* Vide ſcripta ad tit. inſ. de communi. ter. alien. CVIAC.

d ¶ *Poſſe.* forte c nec pignori obligare: vt *l. de rei alie. non alien. l. fi.* licèt in re litigioſa ſit aliud, ſecundùm quod dixi: vt *in authent. de ſi. nig. §. ad hæc. ibi. ad hæc. vbi.* nec enim erat hic quæſtio de dominio: quia certũ erat rem eſſe eſtimandam: & ideò non prohibebat alienatio, ſicuam in re litigioſa.

Si probauit. CAPVT. Si vineam tibi, & fratri tuo communem frater tuus obligauit, cùm obligare non potuit, eam cũ fructibus, quæ ex parte tua percepit, pecũ tibi reſtitui iubeat. hoc in prima. Item agens communi diuidundo aduerſus creditorem, ſi plus proparte ſua dare voluerit, quàm ipſe pro parte tua vnde partem fratris, & tantum, quantum frater obligauit, data ei pecunia, quam iudex ſtatuet, recuperabit: aut tua parte æſtimata, data tibi pecunia, ad creditorem fratris tui totam vineam tranſferre facies.

ff. fam. erciſcun. vt ſ. 10. *l. ſi fratres. & ſ. ſi communia res. pign. de ſo. l. i. & ſ. ſi res alie. pign. de ſo.* pro totum.

¶ ¶ *Rurſus* agenti tibi rei vindicationem, cùm ſocius negauit: vt *ff. de excuſat. l. ſtudi. quem. tuum.* ſic & *ff. fam. erciſcun. l. i.* Vel die, etiam agendo communi diuidundo, licèt negetur ſocius, cùm non obſtetur quæſtio præpoſitionis: vt *ff. de auctl. l. ſi man. cipium. §. i.*

¶ ¶ *Cæterũ* ſolitum poſtmodùm.

b ¶ *Item.* ſolitum creditorem.

i ¶ *Valere* hoc cõ inter creditores, & dominum alteriꝰ partis agitur: vt *hic, & ff. communi diuidun. l. communi diuidundo. §. ſi.* ſecùs ſi inter creditores: quia tunc tantùm debent æſtimari vt *communi diuidun. l. communi diuidundo.*

e *Ante* ſolum æſtimat partem: d hic, æſtimando totum: vt *l. i. peculi. di ti.*

k ¶ *Data pecunia.* ſolicetibi. & hoc quando commodè diuidi non poteſt.

¶ *Item* vera hic cauſam, vbi quis cogitur alienare inuitus: c ſed voluus videtur, cùm duplex ſit hoc iudicium.

Codex.

* Dicit in eo caſu.

a Et non poſſumus, quin ſit poſſeſſor vtil inconuenitate.

b Tu die, illi prædiatorum. conuenit cõmunibus cum ſ. ſi. de adile in fine cum. con. Et ſubaudi, ſuſpecta. l. Dicit. & ſi. pupilli ex glo. ſi incerti tenuit.

* Licentam vet. f. Edictalis el. literali.

c Diuiſio bonorũ tunc eſt facta ſic, præſentibus tunc ſuis ex diuiſione bonorum. Item. rum, vt ſi fuerint longe plures bona patrimonia ſic pereunt poſſeſſoribus, & non ex inimicitia præſentium. Adde de Ripam in *l. ſiqua. de reſtit. Quod.* Petrũ Ranc. *in forma libelli per hunc.* vt verum ſeq. ex commentar. vel ſed pro de ſtatutorum præſentium. 1. 2. ante Mart. ſeq. 492. Baldꝰ in conſil. de pro. *Leon. 3. part. 1. c. 10. n. 30. & ſeq.* ubi notat, vt certa opinio pugnans tenuit diuiſionis inter ſuos ſtatutos, & ſocios, vt ſi dia ſtatutum ſignatum, quod libet eorum rerum partem poſſidentium inter ſuos pro ſortem, viginti annis inter ſe bonorum, quinto ex hoc modo ſilentio à minore poſt maiorẽ annũ poſſeſſo non poſſit rem indebitam, ſuorum & ſuccedentium, ſed ſuorum ſuccedentium poſſeſſorum ex ſuccedentium. ac. per.

d Tunc affirmo, pars æſtimata inuitis. gnoſc.

alienatus quis alienare cogitur.

Diuiſio facta inter fratres debet habere rata, niſi be-neficio reſtitutionis reſcindatur: ſed non diuiſa debũ diuidi: & ne hoc vadeat habetur ratio culpæ, & fruſtra hoc dicit ſecundum BART. & BALD.

IX. *Impp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Marcia* †.

SI maior? quinque & viginti annis ſocer tua tecum res

Si maior.) CAPVT. Bona tibi, & fratri tuo communia diuiſiſti? ſcripturis diuiſione non interpoſita, per ob hoc reſcindetur, & hoc in prima. Si verò minor fuiſſi cùm diuiſiſti, & ne laſam probare poſſit, aut impoſitum tibi minùs æquis diuiſionis fortis, reſtituẽris & hoc in ſecunda. Si autem bona communia remanſerunt tuo, genitor prouincia tibi iubebit diuidi. Item doli, & culpæ ratio in hac iudicio habetur. VIVIAN.

¶ ¶ *Si maior. vt & T. tit. Leon. ſuprà & ſ. de fide inſtrumen. l. inſtrumentis.* Sed quid ſi non aliis probationibus probat: ſed probat hoc ſolliciti poſſediſſe rem vt propriam per partẽ ejus, & per decem annos inter præſentes, vel viginti inter abſentes ſuſtinuit onera rei, & ſolos ſenſit commoda. Reſpond. ſecundùm Ang. & Hoſt. verſimile * eſt, diuiſionem factam: arg. *ff. de reſtit. bonis. de in rem verſo. & de aqua plouia arcend. l. i. §. fin. & ſ. de acquiren. poſſeſſ. l. minùs.* An autem idem in eo, qui ex vſucapione conuenitur, vt non ſe neceſſe probare titulum: ſed præſumatur dominus ex diutina detentione, poſſet quæri.

ADDITIO. Bartolus, & communiter Doctores hic reſpondent ad illam quæſtionem, quòd non, per *l. nullo. T. de rei vind.* Nec obſtat quod dicit hæc gloſſa in præcedenti quæſtione: quia ibi non agitur de tanto præiudicio, &c.

480/C.IV.K.5-4, 737-738
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

communem diuisi: quamuis non instrumentis, sed aliis probationibus earum diremptam [a] † communionem esse probetur: stari tamen finitis conuenit. Quòd si minor fuit, nec tempus in integrum restitutioni præfinitum adhuc excessit: an [b] in integrum propter diuisionem restitui debeat; causa cognita [c] præses prouinciæ æstimabit †. Idem [d] eorum etiam, quæ vobis permanent communia, fieri diuisionem prouidebit [e]: tam sumptuum (si quis de vobis in res communes fecit) quàm fructuum. Item doli, & culpæ [f] (cùm in communi diuidundo

[a] ¶ *Diremptam id est, separatam.*

[b] ¶ *Causa cognita.* nec enim, &c. vt *ff. de seruis l. nam & pofius. §. si minor. & de hoc dixi ff. de adquir. transfac. l.).*

[c] ¶ *Idem* scilicet præses.

[d] ¶ *Prouidebit.* præses dico habiturus rationem sumptuum, &c.

¶ Et sic nota, sumptuum, [g] & fructuum rationem habere: vt *hic, & ff. eod. §. quæ patuas. §. i. & l. in communi. & l. antepenult. & ff. pro socio l. quibus confortio.*

[e] ¶ *Et culpæ.* vt *& ff. eod. l. in communi. & l. ejf. non emere. §. venit. & l. si a. & ff. famil. erciscun. l. heredes. §. non tantum.*

[f] ¶ *Hæc omnia.* id est, præstationes omnes.

Nemo cogitur in communione manere. BALD. & SALYC.

1. *Idem* AA. *& CC. Stratonicæ.*

IN communione [h], vel societate nemo compellitur inuitus [i] detineri. quapropter aditus præses prouinciæ ea, quæ communia tibi cum sorore perspexerit, diuidi prouidebit. Data VIII. Kalend. Septembr. CC. Coss.

COMMVNIA VTRIVSQVE IVDICII, TAM familiæ erciscundæ, quàm communi diuidundo.

TITVLVS XXXVIII.

Item hoc habet vtrumque genus actionum, vt bona fides [j]. hoc tit. sicuti & reliqui actionum genera. V. per arbitrii, aut vt eorundem diuisione facta tenentur alter alteri cautione nomine præstipulæ verba, quæ ex empto, vendito, aut permutatione quia diuisio inter emptores & permutatores obtinet: l. hoc tit. sicuti & emptionis actiones. vel stipulatio non interuenerit: l. 4. T. familiæ erciscun. quæ causa emptis, quæ pactis, vel stipulatio necessaria est. §. fi vnus. eodem. vel actiones possit adiudicatum sibi eum rem accepisse & possedisse: l. 7. hoc tit. Item illud commune est vtrique iudici, vt à maiore data arbitro facta diuisio rescindatur, aut confirmata facienda confirmetur: l. hoc tit. V. res. quarum coheres, vel socius emerit. si in communi incertum, non sint communia: l. 4. Vt instrumenta communia apud eum deponantur, quem præses prouinciæ elegerit: l. 7. Item addi, vel arbitrum ipse de uniendi. l. ff. famil. erciscun. secundum generalem definitionem: l. 1. Cod. de ped. iud. Nam & diuisio bonorum hodie vel per arbitrum fit datum scribitur, vel per præsidem certo ordinem. V. corpora, quæ dispensari ipse communia, sorti consentiens facturum, aut distinctione defuncti, inter se indiuisa retinent: l. 9. quamquam quæ nunquam fuerunt communia, venire confiet in iudicium familiæ erciscundæ, vt dixi supra. soluti res depositæ, aut commodatæ defuncto. Item & communia vtrique iudicio alio plerique, quæ non reconsentur in hac tantis. Vtrumque ipse duplicem, vtrumque personam, ingressum, quasi ex contractu, & alio quodam. CYIAC.

Diuisio habet inflar seu similitudinem emptionis. BALD. & SALYCET.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Marco.*

DIuisionem [m] prædiorum, vicem [l] emptionis obtinere placuit [n]. PP. VI. Kalend. Decembr. Gentiano, & Bello Coss.

Litigantes falsum à non competentis iudice possunt confirmare. hoc dicit secundum Odofre. BALD. Vel sic: *Diuisio facta à iudice incompetenti, postea partium consensu validari.* SALYC. Vel sic: *Sententia nulla potest de consensu partium approbari. ad hoc semper allegatur ista lex.* PAVL. DE CASTR.

II. *Imp.* ALEXANDER A. *Euphratæ.*

ETiam [o] si is diuisioni [p] arbitrum [q] dedit, cui dandi ius non fuit [r]: tamen si socij [s] quondam diuisioni consensum dederint: quod quilibet eorum secundum placita possedit, pro parte socij dominium nactus est. PP. XVI. Kalend. Decembr. Alexandro A. III. & Dione Coss.

In diuisionibus subuenitur vi, qui est deceptus dolo aduersarij, vel re ipsa vltra dimidium iusti pretij. hoc dicit, & ff. rescindit. BART. BALD. & SALYC.

III. *Imp.* DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. *Senatui* [t].

MAioribus [u] etiam [x] per fraudem [y], vel dolum, vel

[h] ¶ *Communione.* Et ideò in diuisione locus erit confessioni *l. 3. de rescind. quod & Accursius* scripsit *l. 29. de rescind. & not. ad l. 3. T. eod. tit.* CYIAC.

[i] ¶ *Inuitus.* quia pars tua mihi adiudicatur, & mea tibi.

[k] ¶ *Detineri.* dubio enim est similis permutationi [o]: vt *ff. de leg. 3. circa finem. §. hæredi. & permutatio* emptionis: vt [p] *de rerum permut. l. 1. & ff. de contrah. empt. l.).* ergo & ipsa. consensus enim (quia ex vtraque possessione quamque dominium, vel causam vlucupiendi [q] præstat: vt *ff. de vsucap. l. per arrogantem.* ne quoque ejecta vtrobique perstatur tacitus. vt *l. 1. & l. fi fratres.* bona fide) contractus est vtrique: vt *infra de act. §. actionum.* Sed differunt: [r] quia in emptione non est locus conditioni ob causam: vt. sic in diuisione: vt *ff. de rerum permut. l. in fin.* etiam diuiso appellatur permutatio: vt *eod. l.* & non sit ex dato pacto diuisio: nisi non subsistat actus: vt *ff. de pact. l. diuisione.* locus in emptione.

ET iam] CASTR. Habebam tecum communem: volebat à communione discedere: Abbas sanctæ Pudentianæ mihi eandem delegauit, qui eam diuideret: quia is delegatus, eas dandi iudicem licentia non fuit: an illa facta diuisio infirmari debeat, quæritur? Dicitur, quòd non.

[l] ¶ *Item fuit.* ¶ Contra T. *de iurisdict. omn. iudi. l. primatum.* Sed dic, potuisse eum nuda nitate pacti, quàm arbitrio.

[m] ¶ *Diuisionem.* facit ab illo delegato.

[n] ¶ *Arbitrum.* id est, iudicem.

[o] ¶ *Item fuit.* ¶ Contra T. *de iurisdict. omn. iudi. l. primatum.* Sed dic, potuisse eum nuda nitate pacti, quàm arbitrio.

[p] ¶ *Si socij.* quia & pro ea ipse habebat dominium. ¶ Et nota, quod non [q] tenuit, confessus, & pacto partium confirmatur [r]: vt *l. sic. §. ipsi diuisionem. & de interrogat. eam. inde. l.).* & *l. de nobis. l. non dubium. & ff. rem sua. habe. l. ag. in fin.*

Maioribus.] CASTR. Habebam tecum rem communem: dolo damni eam diuisioni, vel fraude incidente in ipsa diuisione: vel perperam, quia re ipsa eram deceptus vltra dimidium, sine iudice eam diuisi: an restitui debeam? Dicitur, quòd sic, etiam si major fuissem, &c.

[q] ¶ *Maioribus etiam.* quasi dicat, non solùm minoribus.

[r] ¶ *Per fraudem.* vel dolum, id est, per fraudulentum dolum. Vel *dic, fraudem.* id est, culpam, quæ incidit in dolum, qui det causam diuisioni. Alij exponi. Vel *dic, fraudem.* id est, culpam, & dolum commissi vt *l. vt. per vtil. l. penult. in fin.*

480/C.IV.K.5-4, 739-740
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

perpetuam * fine [b] iudicio [c] factis diuisionibus, solet subueniri: quia in bonæ fidei iudiciis, quod inæqualiter factum esse constiterit, in melius reformabitur. [d] PP. XVI. Kal. Iul. ipsis AA. Coss.

Res empta communi pecunia, vel redacta ex rebus communibus, non est communicanda nisi inter socios communi lucro: sed pecunia posi debet. hoc dicit, & est multum quotidianum. BART. BALD. & SALYC.

IV. *Idem* AA. & CC. *ad Municipium* †.

SI patruus * tuus ex communibus bonis [f] res comparauit, sibi negotium gerens [g], non omnium bonorum [h] socius [i] constituitur: pro competentium portionum modo indemnitati tuæ consuli oportet [k], & ideò rem emptam communicare eum contra iuris formam postulas [l]. PP. XVI. Kalend. Nouembr. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Pecus quem debeat esse communia instrumenta, iudex prouidere debet. BALD. SALYC. & PAVL. *de* CASTR.

V. *Idem* AA. & CC. *Prouinc. & Gofredus* *.

DE instrumentis, quæ communia fratrem vestrum tenere proponitis: rectore prouinciæ adiutus [m], apud quem hæc collocari debeant, existimabit * †. PP. VI. Id. Februar. Sirmij, AA. Coss.

Conditio iuramenti appositæ in transactione debet impleri: aliàs transactio non efficit firmitatem. BALD. & SALYCET.

VI. *Idem* AA. & CC. *Thessalonicæ, & alibi* *.

SI cum patruo vestro hac conditione diuisionem fecistis, vt se nullum dolum malum adhibuisse * iuraret, nec fidem placitis exhibuit [p] quò minùs res indiuisas [q] requiratis, eorum placitum, quæ in diuisionem † veneruntnihil vobis nocere [r] potest. Dat. V. Kalend. April. Sirmij, CC. Coss.

Ex contractu diuisionis quis tenetur de euictione, nisi aduersarius sciens res alienas, vel alij obligatas accepit: quia tunc quis non tenetur, nisi promiserit. hoc dicit secundùm BART. & BALD. *Vel sic: Diuisio facta extra iudicium, euincta alienatione de euictione, nisi facta fit inter scientes.* IAC. BVT.

VII. *Idem* AA. & CC. *Smyrnæum, & Nicomed* *.

SI fratres [a] vestri pro indiuiso commune prædium circa vestram voluntatem obligauerunt, & hoc [t] ad vos secundùm pactum diuisionis nulla pignoris facta mentione peruenit: cuiùs [u] partibus, quæ ante diuisionem sociorum * fuerunt *, in quibus obligatio [x] tanquàm conflicta †, ex stipulatu [y], & intercessa: aliquin quæri interest [z], præscriptis verbis contra fratres agere potestis [a]: nam & fundi, scientes obligationem, dominium suscepistis: tanquàm euictionis promissionem solennare verborum, vel pacto promissam probantes, eos conueniendi facultatem habebitis. Dat. II. Non. Decemb. Nicomediæ, CC. Coss.

A diuisione facta trahendo, vel possessionem diuisitendo apud alterum de consortibus, sole consensu recedi non potest. BALD. cum SALYCET.

VIII. *Idem* AA. & CC. *Nicomediæ, & alibi.*

480/C.IV.K.5-4, 741-742
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si inter vos] CASVS. Habeam cum Titio rem communem facta diuisione, & cuilibet nostrum portione sua adiudicata, contendit Titius fuare diuisionem fit rescissa. quæritur Dicitur, quòd non.

a Diuisa sed accepit, relicta vel tantum præsidium.

a ¶ Maiores, scrius si minoritus V. tit.). l. penult.

b ¶ Finem accepit. hic b enim modus accipit finem vel Lib. 4. l. fi diuisionem. & ff de pact. l. diuisionem.

c ¶ Confessa. hoc est, per pactum. 2. Vel dic, solo consensu non reuocari re perfecta : vt ff de pact. l. ab emptore.

Familia.] CASVS. Lex ista dicit, quòd iudicium familiæ erciscundæ, & communi dividendo habent locum pro corporibus communibus ex hereditaria causa, vel alia, ita domum si corpora communia fuit. & hoc est verum de directo dominio. sed vtile dominium habet locum pro rebus diuisis, puta pro domino directo & colitatore contrà ff communi divid. l. in summa.

d ¶ Agi potest. vt & ff eod. l. per hoc. & l.). in fin.

¶ Sed contrà ff communi dividendo. l. in summa. vbi etiam post inuentarium rei communis agitur. Idem & in familiæ erciscundæ iudicium ff. famil. ercis. l. ff. fervum. Solu hic dicit de directo : ibi de vtili.

¶ Item contrà ff. communi dividend. l. vlt. & ff. fin. & ff. in fin. & l. fin. & ff. de damno infect. l.). huius. ¶ Iulianus verò sub ff quo. in quibus legitur agi ex communi dividendo pro præstationibus, & impensis factis, antequam res esset communis. aliàs est in glossa. post communionem fed dicet, agi vtili, non directa. Vel respondo ad omnia, ita demum agi potest, scilicet vt fiat diuisio.

* Gerund. al. de rebus. al. Gloss. al. diuidendo. ¶ Cod. Theod.). tit. 1. a al. diuiserunt.

Conjorta.] CASVS. Paterfamilias fecit testamentum, in quo omnia bona inter filios suos diuisit : in vltima parte testamenti adiecit, si nihil indicium relinquitur, & apparent alia res indiuisa, non obstantibus verbis illius testatoris, possit venire in diuisionem quæritur Dicitur, quòd sic.

c ¶ Testamenti. hodie determinat authent. de testator. à mor. prohib. coll. 9.

b Diuisionem voluerit, non enarrationi testatoris. simile ff. digna. l. si quis mancipia. & ff. de probationibus.

b ¶ Nihil impedit. nam dispositor b voluntatem testatoris, non enarrationem vt hic, & ff. de reb. l. cordæ. nisi testatoris : vt in authent. de testator. à mor.). coll. 9.

Possessionum.] CASVS. Si secundum rectum habebam communem, & in eo colonum & in diuisione velim, vt mihi seiches adiudicetur, & tibi vane fundum fim auferendo, quæritur ? Dicitur, quòd non sicut nec nostrum vterque adiudicabitur, & in pecunia fiet condemnatio alterii.

g ¶ Permanent. aliàs permanere. sic & ff. de agri. & cen. l. definimus. ff. famil. hisc. vt & ff. de adil. edict. l. sterilitatem. & ff. de lega.). l. ff. donat.). qui confitetur. & ff. de fun. instruc. l. quæsitum. ff. item locatio. & ff. de reiudi. vt l. quemadmodum. ff. de agri. & cen. l. 4. & l. quamuis modum. lib. 9. item nec corpora individua vt Inst. de act. instit.). quòd ff communi.

Si inter vos maiores * annis viginti quinque rerum communium diuisio, relicta, vel translata possessione, finem accepit b : instaurari mutuo bona fide terminata confessa c minimè possunt. Dat. Non. Decembr. CC. Coss.

Vbi non est communio, non cadit diuisio. BALD. & SALYC.

12. *Idem* AA. & CC. *Demetriano.*

Familiæ erciscundæ, vel communi dividendo iudicio ita demùm, si corpora maneant communia, agi potest d. Dat. VI. Id. Decembr. Nicomediæ, CC. Coss.

Verbis testatoris enunciatiuis non stetur, nec creditur si contrarium apparet. PAVL. DE CAST.

2. *Idem* AA. & CC. *Gallicano.*

Scriptura testamenti e, qua specialiter omnia diuisa cõtinentur : quò minus res, quarum testator non fecit mentionem, heredes inquirere possint, nihil impedit f. Sine die, & Consule.

Officium iudicis in diuisione ad familias non separare, & separatas coniungere. SALYCET. Vel sic: *Officium iudicis in bona dividenda ita esse debet, vt vna familia seruorum adnumeretur se attinentium non dividatur, sed integra vni adiudicetur, ne indicator dura separatio.* PAVL. DE CASTR.

11. *Imp.* CONSTANTINVS A. *Carulo* * *rationali rerum priuatarum.*

Possessionum † diuisiones * ita fieri oportet, vt integra apud successorem vnumquemque seruorum, vel colonorum adscriptitiæ conditionis, seu inquilinorum proximorum agnatio, vel affinitas permaneat g. Quis enim ferat liberos à parentibus, à fratribus sorores, à virris coniuges segregari ? Igitur si quis sic † sociata ius iuris diuersum mancipia, vel colonos distraxerint *, in vnum eadem redigere cogantur h. Dat. III. Kalend. Maij, Proculo †, & Paulino Coss.

Dos & donatio propter nuptias ad patrē reuersa, debet esse præcipua aliis filiis, vel filiæ, pro quo vel qua data fuerit, extraneis institutis eam alii, vel alia : sed institutus filius, debet ea demum ad eundem redire, quando alij simile lucrum haberent non diuidendum : alias diuidatur inter omnes. Vel sic : *Dos à patre profecta, & ad eū reuersa, venit inter liberos diuidenda, nisi ratio inæqualitatis aliud indicat : sed cum heredes extranei non dividitur. sed ad ipsos liberos pro quibus data fuerat, reuertitur.* IAC. BVTR. & PAVL. DE CASTR.

12. *Imp.* IVSTINIANVS A. *ad Strouzum* *.

Illud æquitatis fouere * rationibus, benè nobis apparuit. Si quis etenim pro filio suo ante nuptias donationem conscripserit i, vel dederit k, vel pro filia sua dotem, & hoc, quod dedit, iterum ad eam † reuertatur, vel stipulatione, vel lege l hoc faciente : vel [& si *] alio dotem, vel ante nuptias donationem dante, stipulationis paternæ tenor, vel fortè legis * hoc induxerit : ille autem testamento condito, vel filios suos, vel extraneos * scripserit heredes, & nil † de huiusmodi rebus, quæ ad eum reuersæ sunt *, vel peruenerunt, dispouerit, inueniantur autem alij liberi eius res à paterna substantia lucrati, vel per ante nuptias donationem *, vel dotes, vel militiæ causa, quas (vtpotè testamento existente) non coguntur

h ¶ Cogantur. scilicet in communionem. 2. Vel postulabitur iudicio communi dividendo, vt aliter fiat diuisio, vel adiudicatio.

¶ Sed quo postulante ? Respond. quotiēs dominorum, scilicet quando iudex fiat voluntate eorum ita diuidit.

¶ Sed quid si domini sic diuiserunt, vel ab alio ita diuisa retinuerunt? Respond. quòd hoc fortè repellitur, si constiterit ei, quod interfuit interdicarg. *ff. de legat.). si duo sunt.). qui mancipium.*

Libeb.] CASVS. Si pater, vel consanguinea persona dotem, vel dotationem propter nuptias dedit, vel aliquid pro eis, & soluto matrimonio ad eum dos, vel donatio propter nuptias reuertatur : & facto testamento non fuerint mentionem de illa donatione : aut testatus est inter extraneos, aut inter suos : & aliis filiis, & filia, qui similiter habuerunt dotem, & ante nuptias donationem, quorum matrimonia durant, fiat consequenti aliquas res ex paterna substantia: ibi similiter lucri causa debent habere hoc præcipuum. facient autem res reuersas, pro ea quantitate expta, quam fratres lucrati sunt, distribui. Si autem nihil præcipuum habeat, quorum durant adhuc connubia, communicabuntur inter eos res ad patrem reuersæ, ac si plures res ad patrem reuersæ sunt, quam ipse dedisset, fortè facta pacto de lucranda dote, vel donatione propter nuptias, præcipuum habebit superdictum filius, vel filia, cuius nomine lucrati constiterit. Si verò minùs ad patrem peruenerit, quàm dedisset, dispendium ad eumdem filium, vel filiam, ad quos, vel quas datum est, pertinebit. Si autem extranei fuit instituti cum filio, & filia, quorum dos, & ante nuptias donatio ad patrem reuersa fuit, tunc extranei nihil habebunt de illa dote, vel donatione. si pater nullum fuit mentionem. & ita liberi instituti, in duobus casibus hic cessat collatio : & cum plus redit ad patrem, scilicet pro illo superstite, & cum heredes extranei instituti sint.

¶ Sed nunquid corrigantur hæc hodie per *authent.*). de collatio. ex testamento? Dic, quòd non. quod dic, vt in summa de collat. ff. famil. herciscundæ est.

i ¶ Conscripserit. id est, per scripturam dederit.

k ¶ Vel dederit. scilicet sine scriptura.

l ¶ Vel lege. etiam sine stipulatione quia dos profectitia erat vt ff. de rei vxo. ad l. cons.). extraneum. 2. Alij ponit exemplum, quando mulier dotauit patrem matrimonium, & constabit secundum suæ voluntatem patris nam dos redit ad patrem: vt). de nupt. l. si ex propria. 3.

m ¶ Vel forte lege. etiam contra [illegible] dos data est, vide habetur profectitia vt ff. de iure dot. profectitia.

n ¶ Extranei. contingit hoc, sed potest dividi in responsione.

o ¶ Tunc. etiam ipse dotis.

a ¶ Cui

FINIVM REGVNDORVM.
TITVLVS XXXIX.

480/C.IV.K.5-4, 745-746
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 747-748

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CONSORTIBVS EIVSDEM LITIS.
TITVLVS XL.

IN Basilicis ubi scribitur: Si unus plures, quia ut res, ita lites eiusdem est societas quadam, quoniam eiusdem rei nomine plures agunt, aut conueniuntur, & consortes eiusdem litis quorum communis est res in iudicium deducta, qui Scholia eius Anonymi interpres eiusdem signi ad eius partem ex eo duo ὁ κοινὸς adiit Pandectas eiusdem sunt tractatus alio loco, eiusdem ἐν αὐτῷ τόπῳ. Nunc ipsorum actores sunt, vel defensores eiusdem, aliorumue corporum: l. placet. 3. de opif. & cler. qui procuratorum partibus funguntur: l. 4. § penult. ff. quod cuiusque vniu. Vel consortes eiusdem litis sunt hoc loco, inter quos communis est res, de qua litem simul omnes contestantur, vel omnes eorum tantum. Sed si omnes tantum litem contestati sint nomine, & pro parte sua, ex lege Constantini, si agat, reputi potest prescriptione biennali, quod agere non admittit persona consortium: vel si consentiatur, tamen si pars sua sit hac exceptione, quod habeat consortes: l. Cod. Theod. de dom. rei. quæ poss. & inde Iulianus Apostata a. 4. p. Non est cur dicere incipias, habeo consortes, necdum celebrata diuisio est: quod credi oportuit malis dicitur bene. Sed hoc aeris Constantinum non obtinere. Nam & cum quo consortium ex collusione alter prætexuit alio, cui si habenti actor consortes, sine voluntate eorum pro parte sua experiri potuit. Et potest etiam hodie ex l. 1. huius tit. reflectente iure antiquo, & iudicato lege Constantini pro sua quisque parte, & persona agere, & respondere indistincte sine eorum fori sine consortes: eorum fori domicilio, & sine litem non communi consortes fore, vel defendum, vel hereder existentes: ut l. 8. petitor. & l. non idcirco. ff. de iudicis. Leatores. 5. penult. ff. de adm. tut. sine nunc primum iudicium dicitur, vel accipiat vnus eorum pro parte, absentibus aliis. Et multi Accursius leg. 1. addit hoc verbo, post litem contestatam ab alio. Potest etiam communis nomine vnus in solidum agere sine mandato consortium, alicuius satisdatione de rato, vel defendere absentis satisdatione iudicatum solui: l. 2. hoc tit. sine curari, qui modo absint, litem contestati sint, sine olim ipsi litem contestari velit. Nam hoc verbo l. 2. post litem legitimè ordinatam, non significant litis contestationem, aliud enim est litem ordinare, aliud contestari. Ordinare est preparare, & confituere personam actoris, & rei, & iudicis, ut ff. pronuncio l. Papinianus 5. 1. & 2. l. de inoff. test. & quod ordinatum. l. 20. ff. de prob. id est preparabatur in Libertis. § vlt. ff. de lib. cau. & Festus ordinato iudicio partes litem contestari legitur sententia l. 1. hoc, confirmo tamen de reo, vel de mandato post litis ordinationem, & ante litis contestationem: vt l. Pomponius. 5. penult. ff. de procur. Non inficior & post litis contestationem consortes eum, si forte post litem ad omnibus, vel adversus omnes constitutum, aut absens experiri, & vnus communi nomine cum personis velit. arg. l. nihil. ff. de procur. Reges persona, quibus suo mandato agere licet. l. fed & ea persona. ff. eod. confer adnotata pone ex dd. Cyac.

Licet plures sint consortes eiusdem litis, tamen qualibet potest pro parte agere, & defendere. Bald. & Salvc.

1. Imp. Iulianvs A. Secundo P.P.*

EXplosis, atque reiectis præscriptionibus, quas litigatores sub obtentu consortium [a], studio peruagandæ disceptationis excogitare consueuerunt: siue vnius fori omnes sint, siue in diuersis prouinciis versentur, nec adiumbra [b] præsentia consortis, vel consortium, agendi [c], vel respondendi iurgantibus licentia pro parte [d] pandatur [e]. Dat. III. Non. Septembr. Mamertino, & Nevita Coss.

Pro consorte potest litis contestatio nè absente potest quis agere, & defendere sine mandato, præstito legitimo satisdationibus. hoc dicit, & ubi casus nè reperitur alibi. Bald.

11. imp. Valentinian. & Valens AA. Salustio P.P.

COmmune ¶ negotium post litem [f] legitimè ordinatam [g], etiam * quibusdam absentibus, in solidum agi sine mandato potest [h]: si præsentes rem ratam dominum habituri cauere [i], parati sint, vel (si quid [k] ab his petitur) iudicatum solui satisdatione [l] firmaturi. PP. * VI. Id. Decembr. diuo Iouiniano A. & Varroniano Coss.

DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.
TITVLVS XLI.

NOxales actiones sunt in personam non in rem ex priuatis delictis proditæ, quæ ideo noxales dicuntur, quia caput, & vitam dominæ, aut magistros vitare videntur. Quibus non hoc agitur, vt dominus noxa dedat seruo, sed vt dominator dominii fiat, quod seruo [m] furtum, damnumve præstet l. 3. hoc tit. Nec & pecudis [n] pro nomine actionis [o] fures sunt. l. 5. § quotiens. ff. de corrup. & eleganter l. 4. 5. 1. ff. de re iud. Sitne noxa dedi non ita dum nudi iuris esse, sed pecuniariam condemnationem præcedere, noxa deditionem sequi. Denique vt ex edicto de his qui effuderint, vel deiecerint, pater actionem tedito adscribitur. Quod etiam exemplum Scæuola monstrat in tit. de off. iud. l. 3. ff. Manumissi l. Vtrum ea decem aureos condemnat, aut noxam dedere. Denique in condemnatione est hæc æstimatio, in solutione non ideo, ex l. eleb. videlicet ut noxam dedisse, aliis se eximant: item veniam. Videm redit. ff. de pec. lab. Nec tamen noxa dedisse, alia se dominum liberet conditione ne liberet, quod ex delicto seruo ad eum peruenit: penult. hoc tit. Recte dicet ex priuatis delictis. Nam legibus cadentur publicorum seruorum furta vel fori pulsant, hos accusare §. omnibus. ff. de accus. non legibus prosecutorum, quia cum seruo nulla actio est. Recte. iudicio, aut veniæ domino. Nam si fecerint, nec veniam quod venire possunt, vel iubente, vel sciente, & consentiente domino damno domino, noxa dedendi facultatem non habet, & sui nominis venerunt in solidum l. vlt. Recte autem vendicationem sequuntur noxales actiones, quia actio ad exhibendum, qua seruorum vindicationem præparant, tam noxali iudicio adhiberi debet, quam actio vindicatoria l. 3. § si quis noxalis. ff. ad exhib. Cyac.

a ¶ Pandatur. id est, pandetur.

COmmune.] Cæterum. Solo præterea absentia offenditur, vel consortium eiusdem litis, non procuratorum: est negotium sed litis consortium agi potest absentibus nominatimque etiam datis exigitur ab his, qui præsentes sunt. Sola enim contrario de rato si agatur, & de iudicato solvendo si cognoscatur, necessaria est. quod si certa sit, eum non habere mandatum, administrator consors pro altero, præstita satisdatione: hoc tamen nisi forte inhibiti: quo casu aliud est. & sic loquitur ff. de iudiciis. 5. propter.

f ¶ Ordinatam. id est, iudicatam.

¶ Contrà ff. de procura. l. Pomponius. sed loquitur post * litem contestatam illa anni.

g ¶ Ordinatam. non anni, si certum sit, eum non habere mandatum: vt dixi l. de procura. l. 1. g ¶ Potest. immò videtur, quod non: vt ff. de iudiciis l. 5 penult. quæ est contrà. Solus alii inuitis non potest, vt ibi: sed ignotantibus sicut his, & ff. de procura. l. Pomponius. 5. fin.

ADDITIO. Bartol. hîc sic diligenter: quia aut plures consortes habent eandem litem circa rem indiuisam: & potest vnus solus agere, & defendere: vt l. 5. cum vno. ff. ex noxa. caus. agi. Aut est res diuisa, & tunc ante litis contestationem non potest agere vnus nisi pro parte sua: vt l. 1. penult. Post litem verò contestatam non valet agere alio inuito, & contradicentibus, & non potest: vt l. 5. penult. ff. de iudiciis, aut alios ignorantibus, & potest, præstita cautione de rato: vt ff. de procur. l. Pomponius. 5. resolutorium, quæ est tibi à Bulo. de litis denunciatione procurator ante litem contestatam vocat erat quod impetrauerat aduersarius. hîc interuenit potest: vt l. de procu. l. nihil. Idem dici potest in causa fideiussionis: vt ff. de actio. l. non distinguimus. 5. cum quidam. i ¶ Satisdatione. scilicet pro parte sociorum.

DE NOXALIBVS actionibus.

Dicit de damno dato à libera persona, vt l. ad legem Aquil. nunc de dato à seruo, & omni malefitio ab eo commisso.

480/C.IV.K.5-4, 749-750
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 751-752

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

AD EXHIBENDVM.
TITVLVS XLII.

Ad exhibendum quæ & exhibitoria dicitur, datur cum propter actionis actionem quam propter vindicationem, & est vtilis præparatoria vindicationis aut noxalis actionis, vt interdictum de liberis exhibendis est præparatorium interdicti de liberis ducendis. l. 3. §. 1. ff. de lib. exh. *si res mea dilapsa fit.* Quod legatur ff. de ind. l. adueršus. l. de cri. ex eg. hoc Rubricarum enim sequitur vindicatio quæ directa & principalis actio est. l. 5. §. ibidem. l. si quis hominem. ff. eod. *nisi arbitrio iudicis rem adueršarius restituerit.* Nã exhibendi *verbum eiusmodi reflexionem significationem recipit.* l. Iulianus. §. quanti. ff. eod. & in 1. pasto l. de quæ exhibitio. ff. eod. *reflexionem. Vel exhibitionem sequitur noxalis actio & noxa deditio vindicationem pari quasi domino si eui seruus noxæ deditus est: noxa enim deditio noxæ mancipij est. Dicitur autem actio ad exhibendum incerti actio.* l. pen. ff. depos. *quia magis in id quod interest quàm in rem datur, & sæpe qui iudici habenti exhibere non potest, quod ipsum arbitrium dicitur passim & præstitum.* l. 5. hoc tit. *eodem modo tenetur in id quod interest.* l. Iul. §. vlt. ff. eod. *Vindicatio certa actio est. Noxalis arbitraria, æquè etiam noxalis actio sit. Sic autem exhibitoria actio dicitur ad exhibendi, vt noxalis actio ad reddendum.* l. 18. ff. de noxal. act. C VIAC.

Actio ad exhibendum est præparatoria ad rei vindicationem. BALD. Vel sic: *Qui rem sibi vult vindicare vtiatur domino, potest prius ad exhibendum experiri.* SALYC.

l. 1. *Imp.* ALEXAND. *A. Cresiano militi.*

SI dominium ancillæ de qua agis, ad matrē tuã pertinuit [a], nec iure* à patre tuo vendãta est *, eiusque proprietatem tibi vindicare paratus es [b]: præses prouinciæ exhiberi eam iubebit [c], vt apud iudicem de rei veritate [d] quæratur. C. PP. Kal. Maij. Alexandro A. Coss.

Ratione criminis vemilibi debet perfona exhiberi. RAYN. *de* SALYC.

l. 1. *Idem A. Spes.*

SI criminis [e] alicuius reus seruus postulatur [f], per ad exhibendum actionem produci * à domino [g], non celari debet. PP. XI. Kal. Decembr. Alexandro A Cos.

Sententia absolutoria non nocet agenti de nouo ex causa super qua ne fuit pronunciatum. BALD. Vel sic: *Absolutoria lata quia rem nõ possidet, nõ præiudicat quin ex nouo possessione possit agi.* SALYC.

l. 1. *Idem A. Felicissimo* *.

NEque ad exhibẽdam actio, neque proprietatis vindicatio, si nunc competit *, protestea perempta est, quod aliquando aduersus te ad exhibendum actione aliter * pronunciatum est [h]: quia commutatione litis * alia res esse incipit. PP. Kal. Septembr. Maximo II. & Æliano Coss.

Contra non exhibentem instrumenta, tutator in litem. BALD. Vel sic: *In actione ad exhibendum tutator in litem.* SALYC.

480/C.IV.K.5-4, 753-754
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 755-756

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ALEATORIBVS
& aleatum lusu.

TITVLVS XLIII.

Argumentum primum. De aleæ lusu, & aleatoribus, ... Argumentum ij. Conflitur, ex Nouocanone.

Latinè.

Victum in aleæ lusu non posse conueniri: & si soluerit habere repetitionem tam ipsum quàm heredes eius aduersùs victorem & eius heredes, idque perpetuò, & etiam post triginta annos. Quod si vel ipse vel eius heredes repetere neglexerint, licet cuicumque volenti & præcipuè ciuitatis in qua id factum est, primùm vel defensori, repetere, & in opera ciuitatis id expendere. Data autem super aleæ lusu cautio sit irrita, & condici possit. Sed & si quis sub specie aleæ tum victus sit lupinis vel alia quauis materia, cessat etiam aduersùs eum omnis exactio, data licentia Episcopis hæc inquirendi, debentibus etiam præsidibus & primatibus & defensoribus ciuitatum eos hac in re adiuuare. Duntaxat autē ludere licet ... id est, curfu exerceri & certare. Licet item ludere ... id est, falra exerceri, & item licet ludere ... id est, ludere vibratione Quintana, absque spiculo siue aculeo aut ferro, à quodā Quinto ita nominata hac lusus specie. Licet item ludere ... id est, exerceri lucta. Licet verò etiam exerceri hippicè, id est, equorum cursu, seu hippodromo, absque dolo & circumuentione. Et licet quidem diuersis ad singulas commissiones seu ad singulos congressus aut vices vnum aſſem seu numisma, seu folidum deponere & ludere, cæteris autem longè minori pecunia. Quòd si plus ludum fuerit, neque repetitio detur, & solutum repetatur. Curent verò illa præsides, decem librarum pena impoſita, si hanc legem contempserint, vel contemni permiserint.

Versio Latina Cuiac. ex lib. 60. Basil. tit. 8.

Constitutio prohibet ludos, exceptis quinque, definit etiam multam in aleatores, permittens præfecto vrbi & præsidibus prouinciarum, & Episcopis ea inquirere & prohibere, & in eis habitos contractus rescindere. Dat & actionem ea quinque concessis ludis, & repetitionem eorum quæ ex ea causa debentur, & statuit x. librarum multam in eos qui constitutionem violari permiserint.

Aliud argumentum Latinè.

Non licere ludere his qui vocantur equi lignei, neq; vlla quauis aleæ specie, exceptis ludis quos in

480/C.IV.K.5-4, 757-758
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

in anteriore conſtructione permiſimus. Loca verò in quibus huiuſmodi equis lignois luſum fuerit, publicentur, & ſolutæ huius ludi occaſione, repetantur: vel ſi reperire nolent qui perdiderunt, repetitio fiet per prædictum & præſides prouinciarum, & applicabitur huiuſmodi pecunia publicis operibus. prohibeãt etiam cætera quæ in huiuſmodi ludis fiunt illicita, vt iuſphemias, & ſi qua talia. Baſſianus notat de equi ligni ſignificatione inciditle apud Imperatorem gratiam quondam diſputationem, quibuſdam afferentibus illum ludum ſignificari, quo pueri extra circum aurigando pro equis vtuntur hominibus. Aliis verò contrà contendentibus, ligneam eſſe fabricam per talas ligneas exaltatam, habentem in medio diuerſa foramina. nam qui hoc genere ludebant, quatuor globulos diuerſarum colorum ſuperiiciebant ex ſuperiori parte: & quo quisque globulorum per foramina ex vltimo foramine egrediebatur, hic victoriam dabat ei qui proiecerat.

Nunc veterum horum legum tranſlationem à nobis, quoad fieri potuit, ex libris manuſcriptis emendatam ſubiicimus. CONT.

111. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Ioanni P.P.*

ALearuu vſus antiqua res eſt, & extra operas pugnatorias [concella:] verùm pro tempore abiit in lacrymas, multa millia extraneorum nationum ſuſcipiens. Quidam enim [nec] ludentes, nec ludum ſcientes, ſed numeratione tantùm propriis ſubſtantiis perdiderunt die noctúque ludendo, argento, apparatu lapidum, & auro. Conſequenter autem ex hac inordinatione blaſphemare (Deum) coeantur, & inſtrumenta conficiunt. Commodis igitur ſubiectorum proſpicientes, hac generali lege decernimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus vel locis ludere, neque in genere, neque in ſpecie: & ſi contra factum fuerit nulla ſequatur condemnatio, ſed ſolutum reddatur, & competentibus actionibus repetatur ab his qui dederint, vel eorum heredibus aut his negligentibus à patre aut defenſoribus illius ciuitatis: vel recipiat ſiſcus non obſtante niſi quinquagenæ annorum præſcriptione. Epiſcopis verò locorum hoc prouidentibus, & præſidum auxilio ventibus. Deinceps verò ordine quinque ludos, Monobolon, Comomobolon, Quintanum contacem ſine fibula, & perichyten, & hippicen, quibus ſine dolo atque callidis machinationibus ludere permittimus, ſed nec permittimus etiam in his ludere vlra vnum ſolidum, ſi multum diues ſit: vt ſi quem vinci contigerit caſum grauem non ſuſtineat. Non enim ſolùm bella bene ordinamus, ſed & res [ſacras] ludicras. Sed illum interminantes pœnam tranſgreſſoribus, poteſtatem dando Epiſcopis hoc inquirendi, & præſidum auxilio ſedandi ¶. Prohibemus etiam ne ſint equi (ſeu equeſtres) ligneis: & vt ſi quis ex hac occaſione vincatur, hoc ipſe recuperet *domibus eorum publicatis* vbi hæc reperiuntur. Si autem noluerit recipere is qui dedit, procuratoe nobis hoc inquirat, & in opus publicum conuertat. Similiter & iudices prohibeantur, vt à blaſphemiis & periuriis, quæ ipſorum inhibitionibus debent comprimi, omnes homines pernitus conquieſcant.

[1] Patent quidem hic gigni debere legum ſcrutatores.

DE RELIGIOSIS ET SVMPTIBVS FVNERVM, ET aleæ luſu, & aleatoribus.

TITVLVS XLIV.

Poſſe hic titulos referri ad vindicationes, de quibus agitur in libro, vt in eas intelligamus non cadere res religioſas. Pro certo confidebat facras aut ſanctas vindicare non poſſe quaſi noſtras. Non poſſunt etiam vere dominq quaſi noſtra vindicari res aut loca religioſa, vtiam monumenta aut ſepulchra in qua mortuus illatus eſt. l. 4. hoc tit. nec quidem hæredes, vel qui hu. locidet adhærent, nec vſucapi, non permutari, non pignorari, non venire ſuccidatur, nec niſi modica fiat loca vendicione pradij circadant l. 3. ff. de leg. vind. Lin modicis. ff. de contr. empt. nec enim magiſtra accedant. De ſumptibus funerum qui ex ſcitis aliis ei cuius non ſit, & ſi ad eum non redeat res defuncti, datur ei actio funeraria ſimilis actioni negotiorum geſtorum adiectis hæredum, aut bonorum poſſeſſorem, aut patrem ad quem pertinetur filia dos reddit, & datur ante priuilegia. l. penult. ff. eodem. & agitur etiam extra ordinem eorum nomine, qua qui pio ſanctus officio conſumpſit in mortuum defuncti. l. 3. hoc tit. CVIAC.

Corpus humanum ſepultum in vno loco, poteſt in alium locum transferri ſubſiſtente vlla cauſa, & interuenente ſuperioris auctoritate. Paul. de Caſtr.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Dorita.*

SI vi fluminis reliquit filij tui contingitur, vel alia iuſta & neceſſaria cauſa interuenit: exiſtimatione rectoris prouinciæ * transferre eas in alium locum poteris. PP. VIII. Kal. Nouembr. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Locus in quo ſepelitur corpus humanum de voluntate domini efficitur religioſus: & ſic deſinit eſſe in commercio, vt non poſſit vendi, nec obligari, quia in nullius bonis eſt. ſecus ſi corrodente domino, vel etiam ignorante. Paul. de Caſt.

11. *Idem A. Hilariano* †.

INuito vel ignorante te ab alio illatum corpus in patrum poſſeſſionem tuam, vel lapidem, locum religioſum facere non poteſt [b]. Sin autem voluntate tua mortuum aliquis in locum tuum intulerit: religioſus ille efficitur. Quo facto monumentum [c] neque venire, neque obligari [a] à quoquam prohibente iuris religione poſſe [d] in dubium non venit. PP. Kal. Maij, Aquilino II. & Anulino Coss.

Legatarius non tantum legatum, ſed etiam id quod expendit in infirmitate & funere teſtatoris, poteſt repetere. SALYC. Vel ſic: *Legatarius non prohibetur vna cum legato petere etiam impenſas quas fecit in perſonam defuncti, vel in eius ſepulturam.* Paul. de Caſt.

111. *Imp.* ALEXANDER A. *Rufo.*

LEgatum [e] à defuncto tibi relictum, & quod in funus [f] vel morbum [g] eius erogaſſe te boni viri arbitratu probaueris, præſes prouinciæ ſolui tibi iubebit. PP. V. Non. Iul. Maximo II. & Ælliano Coss.

Locus religioſus vindicari non poteſt, quia nullius eſt dominus eius, & vindicatio non competit niſi domino. hoc dicit primò. Itē in ſepulchro familiari quod quis fecit ſibi & ſuis

DE RELIGIOſis, & ſumptibus funerum.

De rebus corporalibus quæ vendi nequeunt, & de vendendis, quæ in bonis ſunt, dicit: nunc de his quæ in bonis non ſunt, & quæ nec vendi nequeunt, ſed nec alienari, ſed alienare deſinunt, nec per actionem in iudicio, & interdictis de mortuo inferendo, & ſic ponit de religioſis. Sed quia in monumentis facilius, & reconditius inferuntur ſolent ſumpſus: ideo de his dicit. Et quia accidit ſæpe illos gentiles occupare quidem, ſibi monstrā: ideo ſubiicit de alea ludo, &c. de quo nihil dicit hic titulus. Et ad ſic ordinā hic.

1. *nam de nihil dicit de rebus creditis, quidem tamen habent vnam ſpem Gracum pro ultima lucre nihil, quia nullus de ipſa mentia.*

a [illegible] vt.] *Reſtituit Gallo prouincia. Si verò non eſſet iuſta cauſa, exigeretur Augustus vt ſupra l. 3. hoc tit. Item hoc fit aut datur perpetuæ ſepulturæ, aliàs contrà. infra eod. l. 6. eodem. & ita transfertis deſinit eſſe locus religioſus: vt ff. ad Leg. Falcid. in diuerſis.*

b] Nauio.] *Non patet. vt Inſti. de rerum diuiſ. § religioſum. Accurſ.*

c ¶ *Monumentum.* id eſt, ſepulchrum, improprie enim accipitur: vt *ſupra eo. l. 5. ff. ſepulchrum.* nam in monumento eſſet ſecus, cùm res eſſet permanentes. *l. 20. locum.*

d ¶ *Neque obligari.* In eandem ſententiam ab eodem Antonino Caracalla ante relatum erat. *l. 5. ff. qua res pign. obligari poſſunt.* CVIAC.

d ¶ *Poſſe,* infertendi tamen legatur: vt *ff. de legat. Commentario.*

e ¶ *Legatum.* hoc actione ex teſtamento.

f ¶ *Funus,* hoc venit in funeraria actione.

g ¶ *Vel morbum.* hoc actione neg. geſt. vt *ff. eo. Compenſa & l. in eum. & l. de pet. hæredi. l. ini. vbi de neg. geſt. quod in vſus rem.*

a Monumentū impropriè pro Sepulchro.

† Hilario.

480/C.IV.K.5-4, 761-762

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Mortuorum corpora non debent in ciuitatibus sepeliri. SALVC.

XII. *Idem AA. & CC. Victorino.*

MOrtuorum reliquias, ne sanctum municipiorum ius polluatur, intra ciuitatem condi, iam pridem vetitum est. PP. III. Kal. Octobr. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Ita lex dicit idem quod dicit in l. si sepulchrum. *quod heredes eorum extraneos habent non sepeliendi eam in sepulchro familiari, quia censentur de familia: quam in hereditario, quae sunt heredes. sed ut familiares non habent ius sepeliendi, nisi fiat de familia, id est, de agnatione: & etiam heredes extranei, licet non fiat de familia.* Paul. de Castro.

XIII. *Idem AA. & CC. Dionysio.*

IVs sepulchri tam familiaris quã hereditarij, ad extraneos etiam heredes: familiaris autem ad familiam, etiam si nullus ex ea heres sit, non etiam ad alium quẽquam, qui non est heres, pertinere potest. S. III. Id. Nouemb. Sirmij, CC. Coss.

XXXI. *Impp.* VALENTIN. THEOD. & ARCAD. AAA. *Cynegio Praefect. praet.*

NEmo humanum corpus ad alium locum sine Augusti * affatibus trãferat. Dat. III. Kal. Mart. Constan. Honorio nobili puero & Euodio Coss.

Aliorum vsu est prohibitum, & quae perdit, potest repetere. SALVC. XV. *Imp.* IVSTIN. *A. Iuuenti P. P.*

ALearum † vsus, antiqua res est, & extra operas pugnatoribus concessa. Verùm peo tempore prodiit in lacrymas, multa millia extraneorum nationum fascipeos. Quidam enim nec ludouses, nec ludum scientes, sed numeratione rãtum proprias substantias perdiderit, die noctúque ludendo argento, apperatu, lapidibus & auro. Cõsequenter autem ex hac inordinatione blasphemare, id est, Deo maledicere conantur: & instrumenta conficiunt. Commodis igitur subiectorum prospicientes, hac generali lege decernimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus vel locis ludere, neque inspicere. & ſ contrà factum fuerit, nulla sequatur condemnatio, sed solutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab his qui dederunt, aut eorum heredibus: aut his negligentibus ab eorum procuratoribus vel patrõnis seu defensoribus repetat fiscus, non obstante nisi quinquagintã annorum praescripcione. Episcopis verò locorum hoc prouidentibus & praestantibus auxilio ventibus, deinde verò ordinent quinque ludos, coryconelon i *, comodiulion k, Bustinda l, catampon m, ἱππικὸν ἀγῶνα. Sed nomini permittimus etiã in his ludere vltra vnum solidum, etiam si multum dies sit: vt ſ quem vinci cõtigerit, casum grauem non sustineat. Non enim bella solummodò bene ordinamus, sed & res ludicras. Sed istam interminantes poenam transgressoribus, possessorem dando Episcopis hoc inquirendi, & praestandum auxilio fedandi: prohibemus etiam ne sint equi lignei. Et ſ quis ex hac occasione vincatur, hoc ipse recuperet: domibus eorum publicatis, vbi haec reperiuntur. Sin autem noluerit accipere is qui dedit: procurator nostrer haec inquirat, & in opus publicum conuertat. Similiter prouideant iudices, vt à blasphemiis, & periuriis (quae eorum inhibitionibus debent comprimi) omnes penitus conquiescant.

FINIS LIBRI TERTII.

DE

a Mortuorum] Iustum vt inferatur. de rerum diui. §. sancta.

b ¶ Ius polluatur. Videtur ergo quòd reliquiae polluta sint, quod dici potest. s. Vel dic quòd pleraeque essent vrbes quae pollutae per sc. alij sancta pollua alium, vt ait auct. sic & hic.

c ¶ Vetitum est. vt & ff. de sepul. vio. l. praeter. §. diuus.

d [V]s sepulchri. Mortuorum. l. permissi.

e ¶ Familiam. id est, sepulchri int.

f ¶ Ad familiam. agnationem, non cognationem. vt supra eod. l. vn. & facit ff. ad l. vel qui. in princ. & de fun. & legit. hered. l. j. §. seruiana.

g Nemo.] Corpus. Perpetuę sepulturae traditum, aliasue tra. T. and. l. ff. eodem.

h ¶ Sine dubitat. id est, Papae. aug. ff. de mor. infa. l. ff. eo. l. ff.

a a. Capolam contra ff.

a Alearum † vsus.] Quaeritur. Non tolli hanc repertionem de rationis, dicitur Nou. tit. 9. cap. 13. CVIACIVS.

b Hanc Gloss. de vna loquens vna fuge tamquam ad priores & inuad de his omnibus. Iudorum generibus disti. & multi notis ad hic legun. * C. T. p. 11. 7. pun. l. 2. sup. de spectac. Sic in vet. quaternis in C. Th. Ol. tomum. * Aegyptiae.

b Comodiulion. Iudus vbi lapis in longum proiicitur.

k ¶ Comodiulion. Iudus vbi lapis vel palus in terrae spacium proiicitur.

l ¶ Bustinda. Iudus vbi equites curreudo in certum rem ponticant. m ¶ Ecnappiora. vbi pdus dentibus elucatur. ADDITIO. Circa materiam huius constitu-

† Vide in hanc l. Iustin. Reprehensum Pisanis auctoribus qui Aleatorum in 52. & Andreas Alciatum ad pragmaticam 1. in Aduersus. 1. Iudum aleae. Nam Alciatorum hoc sequentes.

tionis vide Gloss. in verbo. al. aleae in cap. clerici. extra de vita & honest. clerc. & Gloss. extra. de sepult. cap. 1. & Abb. ibi dicta cap. clerici. in vlt. colum. vbi determinat quinque quaestiones: quarum prima est, an ne possit repeti, quod in ludo prodigum est? Secunda, an valeat confessio in contrarium? Tertia, an ex mutuo facto in ludo oriatur actio? Quarta, an valeat transactio ibi facta? Quinta, de qua solum remisit: an vendens rem in ludo teneatur de euictione?

† Vide plura de pugilatu. fol. 19. col. 2. D.

480/C.IV.K.5-4, 763-764
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE REBVS CREDITIS, & iureiurando.

Codicis Domini Iustiniani SACRATISSIMI PRINCIPIS, PERPETVI AVGVSTI PRAELECTIONIS,

LIBER QVARTVS.

DE REBVS CREDITIS ET IVREIVRANDO.

TITVLVS I.

RATIO pars huius tituli est de actione, Si certum petetur de rebus creditis, *pertinet de actione*, Si certum petetur de iureiurando. *Pertinet*, inquam, *si ordinem scripturæ spectes*, nam reipsa non huius & similiorum *pertinentia* tituli de religiosis, in quo definiit Liber tertius, *cessit* ad prae. *est* animi *inservandum* ad*formatio religiosa*, qua scilicet plerasque *formantur* inter hominem Deo interuenit*s interpositio* cum *indice* tum *iusto*, *& fit* dicitur *quasi* sui *iuramenti* quod *fit* secundum Deum *iuste*, *& indice*, vt apud Nicetam. Ius ferentem Iouis recandem sanguine: *& Virg.* Fas mihi Graiorum sacrata resoluere iura. *Et* verb *de iureiurando* quasi iure *sacrato* resoluere etiam *prius*, *quilla* parte de rebus creditis, *cuncti prius finito ipsa* titulo *inscriptione*, *in* titulum *sequentem*. *Non est animus* actio *ex iureiurando*, *sicut nec ex pacto sine causa*, *nisi lege Italia & Papia* laborat *parcens prosanis se donum*, *munus*, *ejurare dicturum iurireiurando* l. 3. ff. de op. lib. l. fer. um. ff. de man. teft. l. 3. in princ ff. de accep. l. 4. § fi quis abstenit ff. de confeß. l. vlt. ff. de lib. cau. *sed sicut pacto remanente formatur & prouidetur actio ex ipso contractu ita iureiurando*, *vt si quis iuraverit se pecuniā creditori*, *erit actio ſi certum petetur de iureiurando*, *si omiſſo ex empto*, *ſi iuraverunt ſimiliter pro ſocio* l. 6 quis iuranto & §. Marcellus, ff. eod. *vel ſi inſtrumentum* [illegible] *ſequatur ſententia iudicis*, *erit vtilis actio iudicati*, *quaſi ſententiæ ſocia*. l. 1. hoc tit. *Frequens eſt comparatio pacti cum iureiurando*. l. 1. l. ſi patet. § 1. l. ſed & ſi ferunt. ff. eod. *verumque modo tollitur actio iureiurando*, l. non ſolum. § 1. ff. de iureiur. *& naturalis obligatio*. l. Stichum. § vlt. ff. de ſol. *Ergo & naſcitur eadem ex verumque & fabuloſior dictio iureiurando non in cauſa*. l. 6 quis pro eo. ff. de fideiuſſ. *non obligatur naturaliter ſervus*, *qui per errorem quaſi libertus iurat de operis*. *Item qua de re non formatur poſtea*, *nec formatur inſtrumentum*. l. iurisgentium. § generaliter ff. de pact. l. non dubium. *ſupra* de leg. *Et obſervandum eſt relatio & tradita libro ſuperiore obligatione in rem*, *& multa*, *qua tamen magis ſunt in rem quam in perſonam*, *atque etiam*, *retroherens qua in rem actione preparatio eſt*, *ad hoc* lib. 4. *inscium dari actionibus in perſonam*. CVIAC.

Cauſa iuramenti deciſa non retractatur præsertim periuri, niſi in exiſtimatione legis expreſſa. BALD.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Herculiano.*

Auſa β iureiurando ex conſenſu veriſque γ partis * vel aduerſario interente ᵇ delatore & præſtito, vel remiſſo * δ decisa: nec periurii prætextu retractari poteſt ᵈ, niſi

β ¶ *Auſa.* CAYVS. Dicebam te mihi emori in decem: ea denegaſti, deinde tibi iuſiurandum extra iudicium: vel ego mihi detuliſti iudici approbante: vel iudex detulit. iurauit te mihi tibiſti. an ſi poſtea apparent me periuraſſe, debeas iuſiurandum retractari, quæritur? dicitur quòd non, niſi hoc lege fuerit expreſſum.

γ ¶ *Conſ.* Vide not. vel l. *adnotandi ff. de iureior. & l. vlt. ff. eod.* CVIAC.

δ ¶ *Prouiſus partis.* Litigatorum qui rem in iudicium deduxerunt. l. 1. ff. eod. CVIAC.

ε Ex iureiurando adhibito iudici, non queruntur vtriusque partis contendentes, deinde in iudicio non ſtetur ex iureiurando.

α ¶ *Periurii parte.* quo ſ. ſalvo caſu naſcitur actio ex iureirando. Sed quando iudex infert parti, vel pars parti in iudicio cum ſit naſcitura actio ex ſententia vt l. eod. l. alteri. non naſcitur ex iureiurando, ſecundum ſe. Sed ſo. dixit, tunc dum datur factum, & ac ad idem, & eidem, & contra eidem. nec mirum quia ex conſenſione datur vna, & ex ſententia poſtea datur alia, ſecundum Bar. Item & aliàs iuramento data dari eidem & in eundem & ad eandem rem, vbi eadem res non iniuratur ſufficit vna. *ff. adiu. empt. l. non eſt nouum. & de fideiuſſ. l. ſi rem.* ſic econtra in eo qui debet: vt *ff. de duobus reſ. l. ſi rem. & de fideiuſſ. l. generaliter* §. ſ.

ζ ¶ *Inferentis* vel ſolummodo quæ refert, *inferri.* Et die, ſcilicet in iudicio vt differat à præcedentibus & comprehendit hic iudicia & neceſſarium, ſed neceſſarium deſert iudex.

c ¶ *Vel remiſſa.* nunc enim habetur pro iurato *ff. eod. non erit ſimile. & l. remittere.*

β ¶ *Præſtito*, vel remiſſo. Hæc duo idem poſſunt. CVIAC.

δ ¶ *Potuit.* Non. ante ª quæri de periurio. ſic enim *l. penul. & ff. de iureiur. & ff. de excepti. l. ſenatus.* ª Periurium non quæritur.

ε ¶ Hîc *ſpecialiter*, quod antiſſum allegatur ᵇ, & probatur. ¶ Hæc autem exceptio non ſit à iuramento voluntario: quia illud ᶜ nunquam retractatur: vt *ff. eod. l. adnotandi. in fin.* Sed à iudiciali, quod ex caſu non retractatur: vt *l. eod. l. fin.* ᵈ Item excipiuntur in eo in quo litigatur ex aſt. Sed in voluntario videtur excipi: vt *l. de rejud. audit. locat.* Sed hic ibi ſimiliter ſpeciale, vel ibi nemo detulit. Item & *l. de manſ. l. ſi ex falſa.* ᵉ & *l. de dam. l. quæritur. lib. 25. & ff. de ori. ſtat. l. de pecunia.* ᶠ quibus legibus retractatur iuramentum voluntaria. Sed die, ibi iuratum fuit ſuper valando contractu: hic ſuper lite dirimendavit in loco probationis: præterea in illa *ff. ex falſa.* venit contra dum, ſcilicet contra iurandum & contra pactum: hic ſolùm penitet. vel ibi nō retractatur præterea periurii, ſed falſitatis: ſic non eſt contra. ᵍ Item not. quòd iuſiurandum ʰ aliud voluntariam, aliud iudiciale, aliud neceſſarium.

1. Voluntariam extra iudicium defertur & ſic dicitur quod ſponte ſuſcipitur, & refertur, & recuſatur: vt *ſi an. l. ſi ſecundum quod ex conventione. in princ.* 1. Iudiciale defertur in iudicio à parte parti, & iudice approbante & confortante: & hoc poteſt recuſari & referri vt *infra eo. Edulata & l. generaliter. §. ſin autem* in eo. illum verò non potest recuſari: vt *ſi an. l. manſiſti.* vel expone eam vt ibi dixi. 3. Neceſſarium defert iudex, & neceſſitatem imponit. arg. *ff. de an. litem ſue. l. fin.* ita recuſatur non iuſta cauſa: vt *infra eod. l. generaliter §. ſin autem in eo.*

ADDITIO. Vide ſimilem Gloſſ. in *§ item ſi quis poſtulante in verbo. quatuor. Inſtit. de act.* & ampliorem in *cap. ſin in princ. ex trà de iureior.*

ε ¶ *Iſte ſpecialiter hoc lege excipiuntur.* Hæc verba abſunt à Cod. Gregor. hunt autem à Tribonian addita propter *l. vlt. ſ. eod.* ſic in *l. dudum. ſ. de contr. empt.* CVIAC.

ζ ¶ *Periurandi.* ᵏ CAYVS. Quam poenam pati debeat periurator, quæritur? Dicitur quòd ſatis Deum habet vltorem. nec enim ſi per principem eſſet iuratum quodam calore, &c. nec peierauit corporaliter pœna eſſet infligenda.

ζ ¶ *Deum vltorem.* Si per Deum peieratum ſit, Hæm. *lib. 4. qui. tit. 7.* Vide ſcripta ſ. *adjec. ca. 14.* idem Baſilius in canonibus, quod Imp. initio legis. CVIAC.

ζ ¶ *Vltorem.* q.d. non retractatur hoc ſecundò & fit ſimilem eadem contraria quæ ſunt ſuperiori l. & ſolue hic vt ibi. 2. Poſſet etiam intelligi hæc lex, quando quis iuratus non contendet earum: vt tunc ſolum Deum habeat vltorem. ſenas ſi ſuum iuramentum prauum alij nocuit, vt in contrariis, & ſic nil eſſet contra 3. Item videtur

ᵏ Periurium non quæritur.

ᵇ Probatur in cognitus qui ſuum excipiendum allegat.

ᶜ Quæ intendi. in ſtudium.

ᵈ Ibi eſt ſpecia in ſtatuto vtiu. voluntaria. *Bal.*

ᵉ ibi eſt ſpecia le in iuramento neceſſario per inſtitutis de mutuo re. perta. *Bald.*

ᶠ Dic ibi iuramentum participantis. b. f. ſi, & ibi eſt ve ras intelligibus, illius author. *Angel.*

ᵍ Dic quod ibi non fuit delatum iuramentum, ſed vitio ſimilium: & ſic non fuit ſtatutum: & ſic dicitur, ubi verbo ſic. *Bald.*

ʰ Ille loquitur in iuramento, ſuta dicitur: ibi verò non erat iuramentum deciſorium contradictio in iudicio: vnde ſi non valet poſtea ciuile, nec ecclaſtum *Bal.*

ⁱ Iudicandum aliud voluntariū, aliud iudiciale, neceſſarium.

ᵏ Vulcius intelligitur ad hanc leg. v. apud Mo nachium 1. de arbitris 2. Qui per principem priuatis poſſunt. non qui per Deum. Vel ad. in epiſtig. cauſ.

ᵇ Adde Bartol. in penul. modo de penuria 30.

480/C.IV.K.5-4, 765-766
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 767-768

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cœtera.

480/C.IV.K.5-4, 769-770

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si quis.] CASTR. Dicebam te mihi tenuisse in decem: negabat: dicit tibi iusiurandum: interpositis iuratis, aliis probationibus abundantibus mihi, fortè quia instrumentis, per quæ potui probare, renouasti iuramentum: an his probationibus iterum deficientibus possim regredi ad delationem iuramenti, quæritur? Dicitur, quòd non. *Sententiam* enim, &c. res iudicata non admittit iudex. & hoc in prima. Sed vtique ad quod tempus renouare fuerit, quæritur? Dicitur, quòd vsque ad definitiuam sententiam, non post sententiam, quæ prouocatione non fuit suspensa, vel confirmata? *ne repetita lite*, &c. & hoc in secunda. Et qualiter in hac secunda parte potes casus debeat, dic, vt subiicit lex proxima, subiicere in principio in petitione tua. CYNAC.

a ¶ *Si quis.* Ie, qui detulit iusiurandum, id potest renouare vsque ad sententiam definitiuam: post non potest, nisi per appellationem fit extinctus. CYNAC.

a ¶ *Allegationibus.* id est, probationibus.

b ¶ *Iterum.* Et hæc est iusta causa recusationis iurisiurandi: aliam vide in nouella ad *l. prox. seq. nouell.* §. *sed iuramento.* Vide scripta ad *l. ex. C. nouell.* CYNAC.

b ¶ *Ad iuramentum.* quod iam renouauit.

a *Contra. l. de quib. nouell. cons. de reb.* a ¶ *Postea.* b & renouauerit. & est ad hoc *auth. de non numer. pecu. l. generaliter. & ff. de fideiussor. l. bonæ fidei. & ff. de quæ fusticia. reg. l. de dolo. §. fin. & §. de condit. insti. l. fin. & insti. de fide instr.* Libem quidem *& ff. de prout. l. in causa. & de minorib. xxv. l. cum quæritur.* Sed aliq contrà *ff. de calu. hon. l. mutuangam.* sed ibi nulli nocebat. ANDREAS. Imò & ibi de prædictis fratrum, quibus videbatur acquisitum ius, tractatur: sed ex benignitate administrat, ne facerdotes de facili priuent. SALYC.

b ¶ *Prohibentem.* cuius contemplatione renouauit iusiurandum.

b ¶ *Iniquitatem.* vanitatem b iniquitatem appellat.

¶ *Definitionem.* dicat quòd interlocutoria erat, qua pronunciabatur sacramentum esse præstandum: & sibi dicitur definitum, quia illud definit: c & sic non corrigitur per sequentem legem, secundum Io. Vel dic, quòd de definitiua dicit. eam posse olim inualescere: vt *hic, & ff. de fructi. & lit. expl.* Sed hodie contrà: vt *ff. prout in princip.* ACCVRS.

c Similia de Sententia rescissoria. cons. ff., potest pronunciari diei definitiua. d Liberi. Iudex. Iudex hodie, & ita fit quo dubio

¶ *Iuramentum.* id est, delationem.

¶ *Exordium.* quod d est non debet: vt *ff. de fructi. & lit. expl. formandis.*

Imperator.] CASTR. In principio huius legis retitat Imperator quendam antiquitatem, quæ talis est: Olim Timotheus Symposio decem ponebat, & iurationem suam Titius probabiliter semp̃litud, forte per vnum testem: iudex, quia non plene sibi loquebat in causa, pronunciabat sic: *Condemno Symposium Tuæ iudicem, qui petit Titium. & Titius erat Symposium sibi contra.* & à tali sententia appellabatur. prudenter autem appellatione cognoscebat Titium suos: iuramenti delationem ad hæredem transferebat: quia forte heres veritatem ignorabat, vel non erat fide dignus, vt defunctus. multotiens autem causa finiti quòd iuramentum post sententiam confirmat interpositi, petitis habentur proprietas hanc antiquitatem corrigit Imperator, flatuens, quòd omne iuramentum sine necessitate, siue iudiciale ante sententiam præstetur. Si verò actor reo, vel iudex iusiurandum defert: reus potest iurare, & nolit: & non vult, reus potest actori referre: & habet actor necessitatem iurare. Si verò recusat, & condemnetur, non appellat: cùm non debeat relinquere in persona sua, quòd placuit in persona aduersarij. Vel pone sic: Delato iurisiurando, & non recusato, præstetur. Si verò recusatur, delatori nullomodo potest recusare. Si verò recusetur, & iudex viderit iurandum esse, condemnabit illum, quantum ad illud capitulum, super quo iurare debuit, nec audietur appellans quia enim ferendus est, &c.

Sin autem.] Si verò is, cui iuramentum defertur, vel à parte, vel à iudice, illud recusauerit, hoc ei facere licebit. & tamen iudex videtur esse iurandum, condemnabit eum super illo capitulo, super quo iurare debuit, quasi ex referente delator iurare paratus esset, & ei fuisset remissum, quando eo volente recusatur. & hoc est, quod subdit, *quasi volente*, &c. nihilominus super alio capitulo, licet fuit Max se exercuisse, &c. ita tamen, quòd reus protestetur, quando resilit: & si non audiatur, appellet: & si iudex appellationi viderit iuramentum bene illatum, sed male recusatum, confirmabit sententiam primam iudicis. Si verò fuerit male illatum, & bene recusatum, reciudetur prima sententia: nostri parti quoad expensas præiudicio generando: sed si actor obtinuit in prima sententia, reus in secunda, vel econtrario, fiet expensarum inuicem compensatio. ille verò, qui iuramentum detulit, fiat iurauit is, cui delatum est, fiue ei remissum fuerit, cùm paratus erat iurare, non audietur appellans. & hoc in secunda.

Nec de præsentibus personis.] Prædicta vera sunt, cùm tam actor, quàm reus præsens est. si verò actor sit præsens, & per procuratorem litiget, & debeat iusiurandum deferri: dant iudicis præfentare se debet coram iudice, & iurationem subire, vel recusare. si verò adeò nobilis sit, vt in prouincia, in qua degit, iudex iurandum perspexerit: minuere debet ad iudicem illius terræ. & ille iuramentum recipiet, & in scripto redigi facies se illarum. sine relatione si suspexerit, & præsentiri, vinciat: si illarum, vel relatum recusauerit, causam amittat: nec deferendi licitat appellare. poterit autem, si voluerit, ire per se, vel per procuratorem, & iuramento interesse: si verò nec ire voluerit, nec procuratorem mittere, reus coram iudice illius prouincie iurationem debet subire, vel referre & debet redigi in acta, qualiter iurauerit, vel recusarit: & debet acta mittere ad iudicem, coram quo causa agitur. quid autem sit iurandum, de expensis, iudex examinabit. Interim tamen dum omnia ista fiunt, alia capitula causæ possunt examinari: sed non definitur sententialiter, & postea examinabitur capitulum, super quo iuratum est. ea verò, quæ sanctæ sunt, eam tam actor, quàm reus præsens est, & in persona absentium obseruentur. & hoc in tertia. Iudex verò, coram quo causa agitur, videre debet qualitatem personarum an iuramentum sit præstandum eorum sit; vel alibi de iure sit: obseruatis his, quæ de iuramento calumniæ lancita sunt vel à Iustiniano, vel à retrò Principibus, non derogando per hanc legem aliis antiquis legibus, quæ super iuramento præstando lancitæ sunt: sed & quidquid his deest, hoc replebitur: vel & quid minùs bene dictum est, hoc corrigetur: vel in principio huius legis. & hoc in vtraque parte.

e Quia illud causa iudicij, & quodcunque Angel. f Plenissima definitiones, definitiua sententia non interlocutoria dicuntur. g Soluitis obligationi, vel obligationem continuet debitum.

¶ *Vel à iudice.* Vide scripta ad *l. ij. C. end.* CYNACIVS.

¶ *Incredulum.* id est, confirmando fuit.

¶ *In plenissima.* b id est, interlocutoria: vt quidam dicunt. s. Tu dic, ia definitiua. nam dicit, *plenissima: vt ff. de re iudic. l. j.* interlocutoria enim plenè, non plenissimè definit.

m ¶ *Confirmatum.* & bene: quia sententia e debet continere confirmationem, vel absolutionem: vt *ff. de re iudic. l. j.* nam sub conditione fidebant ferre sententiam, si iurare reus, vel actor.

a ¶ *Impe*

Cod.re.

480/C.IV.K.5-4, 775-776

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cvm quis.] CAEVS. Testamentum fecisti, heredem instituisti: ex eodem testamento fundum mihi quasi relictum ab herede petii: heres negauit fuisse mihi aliquid relictum non apparente testamento, deuolui mihi heres iuramentum quæ-rit, an reftituere debeam quod accepi. cùm apparent pòst aliquid mihi fuisse relictum? Respond. quòd sic. & hoc in prima. Si verò aliquid fuerit mihi relictum, sed erat quæstio inter me, & heredem: an deberem poßem Falcidiam, & delato mihi iuramento iuraui Falcidiæ locum non esse. si postea autem iuramentum retractando poßet heres Falcidiam deuocare, quæritur? Dicitur, quod sic: vt non ex periurio meo lucrum consequar. & hoc in secreta. ¶ *Cùm quis.* Vide scripta ad *l.j. C.ad.* & notata ad *l. vlt. ff. de transact.* CYIAC.

a ¶ *Exigere.* in iudicio.

b ¶ *Pro eo.* Rilicet legato.

c ¶ *Manifestum esse.* non per testes, sed per scripturam testamenti, secundùm *ff.* vel dic etiam per testes.

d ¶ *Accepisse.* hoc primum solatii infrà, *nobis itaque*, &c. alium quæstionem solatii ibi: *sed & si verum*, &c.

e ¶ *Legatum.* ¶ Contrà *ff. de dolo. l. quòd si dolo.* Solu. transactio non valet in rebus testamenti, quæquam apertiatur: vt *ff. de transact. l. de hu controuersia.* & sic fuit hic.

f ¶ *Nobisque.* Hæc causa lacrimæ patet, eásque si sequamur, nulla ejus causa, quam non possimus retractare. Itaque vera ratio hæc est, hic non videtur delatum iusiurandum transigendi animo, sed caudè, non exacto testamento: ideóque emergente testamento, omnia de integro retolli oportet. CYIAC.

f ¶ *Laurum.* imò videtur fuisse delationi: vt *ff. de dolo. l. quòd si dolo. & l. fin.* vel si tamen est hîc delatio. ne tunc detur de dolo aut *ex rel. tit. l. si legatarium.* quæ sunt contra. non contrahio indebiti, de qua hic dicit. Solu. Hæc corrigit illas, quod hanc causam. & contra. to. quia iuramentum c obtinet vim transactionis: vt *ff. eod. l. j.* & *ff.* sed transactio d non potest fieri nisi cognitis verbis testamenti. ergo nec iuramentum deferri: vt *ff. de transact. l. de hu.* & *quemadmo. testam. aper. l.j.* Vel ibi erant cognita verba testamenti: hic non.

g ¶ *Ne cui.* pores intelligere, vt de Falcidia non fuerit facta quæstio: & ideò ipso iure in ea non obstat iuramentum. a. Vel secundò dic, quòd de ea fuerit facta quæstio, & iuramentum delatum, & iuratum, quòd Falcidia non habebat locum. nam dicit. *ne hoc deficto.* sed potest intelligi de alio priusquo delicto.

¶ Ex delicto. Oppositum *l. si legatarius. ff. de dolo.* Vide solutionem ad eam legem, & scripta ad *l.j. C. eod.* CYIAC.

SI CERTVM petatur.

h ¶ *De* a *alienibus per-fundatione dicturus, de conditionibus præmissis: & primò de illa, quæ pertinet ad certum, quæ est generalis: vt ff. eod. l. certi. Secundò etiam dicit hic tres species de conditione certi ex mutuo, in qua formam tenet quædam specialis: vt ff. eod. l. singularia. & quod hîc dicit, si certum petatur. id est, mutuum. nam refrangitur eius specificatio. aliàs dicunt ipsi adiuncta mutua, vt ff. de rebus l.j.*

i ¶ Sub hoc titulo tractatur de rebus creditis, vt docet titulus *ff. de reb. eod. & cert. pet.* vnde collige & sic legendum, *petitur*, non *petitur*. Si certum petatur, est certi condictio, qua non tantùm pecunia numerata creditur, sed & alia quælibet res certa creditæ. CYIAC.

Eqvm.] CAEVS. Testamentum fecisti, duos heredes instituisti, alteri fundam prælegasti: qualiter inter eos ante aliasi facienda est diuisio: an pro portionibus hereditariis tantùm non habita ratione prælegati, an habita? Respond. quòd ius institutionis nō prælegati insectandum est: & qui aliud desiderat, neque rem vtilitatem, neque æquam desiderat, itaque dirigit sermonē ad eum, cui nihil erat prælegatū, volentem habere rationem prælegati, qui non videtur hoc ignorasse, quòd pro portione hereditaria faciendo fit diuisio eris alieni: cùm ipse credinoribus pro portione sua cauisset. VIVIAN.

k ¶ *Neque æquum.* quoad ius scriptum. A CVRSIVS.

l ¶ *Ne alienum.* quod patet eius debuit: vt *ff. de verbor. signif. l. cedere. l. ne alienum.*

¶ Pro portionibus hereditariis. Hoc ita, si heredes constituantur certis conditione, non incerti: & in personam, non in rem. *l. j. ff. de inter. in iur. fac.* CYIAC.

m ¶ *Pertinere.* vt *l. de patil. l. patile.* & *simil. arrificus. Liuet.* & *l. ea. qua.* & *l. de heredi. ad Creditores.* & *l. pro hereditariis.* & *l. de exc. l.j. l.* Et eſt alia ratio, quia personalis obligatio non sequitur fundum etiam prælegatum: vt *ff. ad Trebellia. l.j.* & *fi hæres.*

SI CERTVM PETATVR. & ↑.
TITVLVS II.

Cod. si certum petatur. *de rebus creditis. proprie dictus ex mutuo, vel ex stipulatione, qua mutuationem præcedit, aut sequitur, & hic titulus agitur de mutuo. Mutuum est alienatio pecuniæ, quæ in fide legis redditionis quantitatis consistit. constat enim in his rebus, quæ quantitate valent, non corpore. Fatetur creditum dici omne, obligationem omnem & actiones, obligationem ex contractu: sed illum dicit, obligationem ex mutuo: & creditorem eum, qui mutuam pecuniam dedit, eatenus habere creditoris nomen. l. 10. & 11. de verb. signifi. ac similiter debitorem, qui mutuam pecuniam accepit. l. 11. hoc tit. l. 4. in quoque. ff. de oblig. & act. & ita alibi in pluribus, quæ ex qui mutuam pecuniam dedit, in debitorem eam petit, proprie dicitur certi condictio, vel actio si certum petatur de rebus creditis, & tamen simul creditoris, & crediti nomen accommodatur ad omnes causas, ex quibus certum petitur. & si adiecta condictio incerti etiam generalis actio est. Sic autem illa verba edicti, sine vitulo huius accipiendæ sunt, si certum petatur, dari. Contrà in titulo, si vsusfructus petatur, si ager vectigalis petatur. hoc modo. Si petatur restituì quasi suus. vel. Si suus esse petatur. quia qui in hoc titulo proponitur actio, condictio est. qua in illa vindicationes. Neque vero nostri, sed etiã alieni auctores plerumque rem creditam referunt ad solam mutui causam, vt cùm Falsus rem certam creditam separat à lucro, & candido: lib. 4. & Seneca. 5. de benef. Pars optima beneficii petit, si adhuc, Sicut verba persona. dat ex conductio, & locato datur. & alia lura: Dari beneficio reddendo non dicitur, sed creditæ pecuniæ. & apud Festum. Lex de pecunia creditæ fonsebrin. CYIAC.*

Onera hereditaria inter heredes pro hereditariis portionibus diuidenda, etiam si in prælegatis sit inæqualitas. BALD. Vel sic: *Heredes tenentur ad onera hereditaria non pro modo prælegatorum, sed pro hereditate rata.* SALYCET.

1. *Impp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Modestino.*

NEque æquam [i], neque vtilitatem [k] rem desideras, vt æs alienum [l] patris tui nō pro portionibus hereditariis [ζ] exoluatis, tu, & frater coheres tuus: sed pro æstimatione rerum prælegatarum: cùm sit explorati iuris, hereditaria onera ad scriptos heredes pro portionibus hereditariis, non pro modo emolumenti pertinere [m].

a Iuramentum iudiciale potest referri ei retrahenti vt hic. Adde quæ scripsi ad *l. 1. § penult. in verbis, iuramentum apertum.* Adde Rom. *sing. 93.*

b Transactio de rebus testamenti cùm non habuit non valet, nisi tales verbi apertas.

c Iuramentum obtinet vim transactionis. d Transactio non potest fieri, nisi cognitis verbis testamenti.

e Iuramentum retractatur.

a Continuatio.

† plurima.

† Idem.

† plures.

b Vide Socinij *reg. 270.* Perlinatio obligatio fundi non inquirit

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 779-780

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 781-782
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 783-784

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 785-786
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

auri a voluerit *, vel super reddito debito securitatem accipere b, cùm amplius sit memorata quantitate: sciat non aliter debere chirographum à debitore vel † creditore c recipere *, quâ si testimonium trium testium β probatæ opinionis per eorum d subscriptiones idem chirographum capiat. Nã si contra e huiusmodi obseruationem chirographum super pecuniis memoratam auri quantitatem excedêtibus proferatur: minimè hoc admitti à iudicantibus oportet f. quod & in futuris creditis vel debitorum solutionibus locum habere oportet. D. X. Kal. Iun. Constantinop. D. N. Iustiniano A. II. Cos.

IN AVTHENTIC. DE inst. cau. & fid. §. oportet verò. coll. vj. constit. iij.

Contractus supra libram auri celebratus in scripsis ab imperio li-

gesetur tres testes vt in authen. de fide instru. §. 4. & §. sed & si instrumenta. in eo quòd dicit, adhiberetur similiter testium ex scripto præsentia. ¶ Cùm autem petitum contrahit in manoi fuerit, fiat in scripsis, & hæc fiue scripsis, exhibeantur tres: vt in præsidio tituli. §. 4. & §. sed & si instrumenta. & sic comparatio literarum primarum, & primæ inter cessionis lesiones, & negotiæ, ita dumtam si superfint testes: nec exigitur eorum subscriptio. sed si subscripsierint, exigitur vt veniant, & propria subscriptionibus asseuerent. vel si non subscripserint quòd eis præsentibus confectum est documentum. & ita colligitur, & est, cùparatio adiuuatur augmento testium: & in hoc casu potest loqui auth. quæ est ¶. de fide instr. l. ut si contractus. &c. & in authen. de fide instr. §.). & 4. & 5.

¶ Vbi autem inde facta est publica scriptura quæ reuocare in dubium proberur de eius fide per tabellionem, & per eius ministrum, & per eum per quem, id est, per cuius manum numerata est pecunia, vel per solum tabellionem: non est opus vel locus comparationi, vel comparatione. Si verò non superest tabellio, vel minister, vel adnumerator pecuniæ: fit comparatio literarum tabellionis, & signorum vel notarum ad plenam fidem, & non subscribentium fit comparatio. Si verò nec tabellio, nec minister, nec adnumerator vexitur, tabellionis & fabricationum fit comparatio, & vna qualiqualis colligitur fides: vt habet hoc in auth. de fide instru. §. sed mortuorum. & §. sq

¶ In scripsis * autem de eo contracti, quando id agitur, vt aliter non valeat, nisi facta scripsura: ita videtur inesse in auth. de fide instrum. §. & hæc dicimus super instrumento aut scripsa, &c. coll. vj. secundùm P. Sed Aso aliter, vt not. in l. fallit de contrab. empt. & vend. §.).

¶ Ita hæc in rebus in agris vetera iura Gothicus-ve in auth. de fide instr. §. fin. quæ dicunt vt in omni summa sufficiant duo testes, nisi vbi contractus chirographario instrumento initus est vltra quinquaginta libauri, vbi nec exiguntur in hac Lybia duo. §. de auth. l. vbi Accurs.

a Tollit quæ imperitior in expositib. adhibet Glos. contra fratrem Wend. Stro. in verbo Skirum. Item. Wendo. de fide instrumentor. §. fin. & §.

b Suffragium quid.

DE SVFFRAGIO.

Quia suffragium petitur per certi conditionem: vt infrà eod. l. 1. *de quo dicere cupio: idea de hoc hic dicere, & dicitur* b *propriè suffragium ipsum patrocinium quod præstat aduocatus. nam semper, id est, locutus, male suffragium, id est, somnus ille qui sit, vt per eum suffragetur aduocatio autem pœnitus improprie, scilicet pro eo quod datur pro patrocinio.*

¶ *Propositæ conditio si certum petetur de suffragio:* sic inscribitur in C. Theod. *Suffragium vocamus fauorem & opem, quam quis nobis præstat apud principem eligendo aliquem vel consulendo.* Cyprianus *ad Antonianum. Decium & suffragium pecunia, qua datur alteri nomine.* l. vlt. infra de silent. *Mali dicunt, interpretantur de patrocinio aduocati, vt, & multi, &* l. milit. supra de procur. *suffragationem pro aduocatione. Dani autem pro suffragio reputant mul ct, C. Theod. eod tit.*

480/C.IV.K.5-4, 787-788
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cod. tit. Marcell. lib. 12. à Quint. *Et eo hoc l. si quid promissum fit sufficiunt pari potiori adiunc, si certum parerur. Verum hoc consultus adeogata per* Nov. 8. & 4. Non. Tiberii, quæ est inter Nov. Iustinian. 161. *quod ad honores & magistratus attinet.* Cyiac.

2 qui.] Cassv. 2. Si adhuc vel reus alicui pro præstando sibi patrocinium, certum constituit salarium, illud reddat: si calliditate meam soluendi fecerit, ad solutionem coarcetur. & hoc in prima. Et si in re mobili salarium fuit constitutum, sola traditio ad dominium transferendum sufficit, nec scripturam interuenire necesse est: & est contractus firmus, & hoc in fecida. Si verò aduocatus rem sibi constitutam pro salario promisso, tantùm vsu motione postea facta usufructus sua auctoritate: possessio ad dominium redeat. & à petitore sua cadat. & hoc in quarta. Viv.

a ¶ *Capiunt.* siue concipiant pecuniam, siue aliud petant.

a ¶ *Spondeat.* id est, stipulatione. Cyiac.

b ¶ *Confirmarint.* stipulanti aliis non obligantur firmitudine quæsdam. Sed dicas hic modo pacto: & quod subiicit, *roborauit.* scilicet a conditione ex hac lege, cū stipulatio non interuenerit: aliàs si interuenit stipulatio, agitur certi conducitur ex stipulatu, si certum promissum est: si incertum, actione ex stipulatu: vt *Institut. de verb. obli. in princ.* Si autem nullo modo, remotio officio iudicis pro modo litis, & facundia aduocati, & fori consuetudine: vt *in fin. huius l. & ff. de extr. & extraord. cog. l. 3. §. in honoraria.* Si autem est consuetudo & incertum, potest peti vt constituatur certum, vt dictum est: hic in præsentia loquitur. vbi de hoc dixit. Sed quidam dixerunt quòd ubi pactum nudum interuenit, de eo præstando detur actio præscriptis verbis: vel de dolo: & dicas incidere in speciem illam, supra vt dict. per *l. ff. de præscript. verb. l. naturale. §. quod si factum.* & hoc præstito prius patrocinio. quæ opinio non placet. illud autem constat, actionem b locari locum non habere, cùm nec in rem esse habeat locum: vt *ff. si mens fal. modus l. 3. & autem.* ad hoc *ff. locat. l. qui operis §.*

c ¶ *Relinquat.* id est, soluat.

d ¶ *Optauerint.* scilicet subsidium patroni.

e ¶ *Confugiamus* scilicet præstito ei suffragio.

¶ Et sic est arg. quòd dotem filiæ causa sit salarium præstandum. & sic est arg. contra *supra de cod. l. penultimo.* & *pen.* Sed tu dic quòd c statim: & quod hic dicit, *consequatur*, caute dicit non enim dicit confestim fiunt. s. Vel dic quòd post allegationes & ante sententiam, & ita tam confessus fuit. Sed hoc non placet. s. Vel tertiò consequatur quod optauit, eo ipso quòd adsocatus dicit se paratum patrocinium præstare. nam hoc desiderant, scilicet ibi præstari, & præstatur. ergo habetur quod optant. & hæc & prima bona.

f ¶ *Si seruitus* id est, si nudus.

g ¶ *Mutuum* id est, faciam chirurgi.

h ¶ *Contendi fieri* scilicet eo modo qui sequitur.

i ¶ *Datum.* id est, promissum dari.

k ¶ *Sola.* scilicet hæc scriptura: quæ infrà statim erit necessaria ad translationem dominii.

l ¶ *Quoniam* salario. id est, datio.

m ¶ *Facta.* id est, facta.

n ¶ *Integra fide.* id est, hoc modo perficitur dominii translatio. Integra fides, bona fides, sincera fides, idem est. Vide scripta *ad L. anteà.* Cyiac.

o ¶ *Cumulatur* id est, firmatur.

o ¶ *Plactum* scilicet quo de salario rei immobili dandæ conuenitur, & est in scripsis redacta, quod est necessa.

p ¶ *Conuincatur.* quando salarium obtenitur pro patrocinio præstando in re immobili, debet de consuetudine fieri scriptura: aliàs non transferret.

q ¶ *In alium.* scilic. pleb tionem.

r ¶ *Transferat* id est, dominium transferri significet.

s ¶ *Gesta.* id est, prima scriptura, quæ est facta de salario, vt dixi: debet enim & in ea scriptura contineri rem esse perfectam & confirmatam. s. Alii dicunt duas scripturas fore necessarias, vnam tunc, & aliam quando vis hic videtur iconi. s. Vel dic quòd illud est expositio prioris.

t ¶ *Non fuisset.* Nota speciale: aliàs etiam ante scripturam transferretur dominium, licèt fit contractus in scriptis vt *ins. infrà de fid. instr. Limaretus* licèt B. quidquid dixisset contrarium.

u ¶ *Intra l. dominio.*

x ¶ *Commentariis.* * id est, sola admonitione s. Vel, id est, hæc sola ratione quòd commouit eum suffragio.

y ¶ *Commentario suffragio.* Commentarius vocat suffragatori factam spontaneam ex scripto. Aliàs autem accipitur pro memoriali libello qui alteri datur, & fit libellus de suffragio quo rogatur suffragator, & ei quid promittitur, admonitorium dicitur. hoc autem commonitorium pro stipulatione est. Cyiacius.

* *de suffragio.*

† sic in quæd. boo manuf. & C.Th. quibus quidem desit in nullo editionibus leg. ornatur.

* D. Aleba. Lubenz. 22.

b Aduocatus debent pro vno salario præstare patrocinium in causa appellationis.

c De Sequestrationibus vide Mynsinger. 2. de observ. Camer. 1. ob. 87. adde Gl. in c. 1. ff. qui sine cau. adde Socin. Reginald. 311. incipit. *Sequestratio* appellationis publicationis est. & respon. 276. incipit. *Sequestratio* &c. Item an & quando appellatione pendente possit. Vide Tiraquel. tract. de Antiq. nu. 8. Tiraquel. Carrii. de sequestris & sequestratione. Ioseph de sequestratione tractat. Capellam Tholosanum *decis.* 477. de sequestratione dicta vide *l. fi. ff. eod.* & *pen. ff. si mens.*

DE PROHIBITA SEQVESTRATIONE PECVNIÆ.

TITVLVS IV.

A Cùmes si certum pecuniæ de rebus creditis pecunia, id est, quantitas petitur certa, & quæcunque aliarum rerum quæ in iudicium deducuntur, sequestratio fieri possit ex causis, etiam liberarum personarum pecunia tamè quæ pecuniæ sequestratio hac lege prohibita est, quia res quæ earum corpus habent, facili incorruptæ possunt, quantitatis nullum subest periculum & videtur absurdum. l. 1. Co. Theod. fi cert. pet. de chirogra. *quæ non cadit admittit sequestrationem, si de falsis chirographis controuersiæ inter debitorem & creditorem quæ generalis est prohibitio huius legis. Sequestratio est traditio possessionis vel insignis in terminum positam facta confessis partibus, vel authoritate iudicis, ne condemnatus, qui quæritur, ea res restituatur, restituatur. Et alia significatio in terminatione aliquo in qua licet sponsionem facere:* vt l. 3. ff. de alcat. *Sequestratio est apud iudicē sponsionis facta depositio pignoris vtrinque ex partibus iudicē sponsionis erit Sequester dicitur & custodiam sustinet: vt die Martobij lem. 3. ca. 19. Sequestrem contendit, dignus Scalius Numanus Planco, qui ei honesti certaminis arbiter creditur est. & in hanc quidē sequestrem est alia prohibitio verbis quasiex nouo negotio. l. 18. §. vlt. ff. de præs. verb. in illam actio deposit.* l. ei apud. §. 1. l. 6. in fin. §. cum sequestre, ff. dep. & aliqua casu prohibitio verbis. l. si quis affirmatis §. 1. libro. ff. de decis. nam & si mulier iudex sequestratio facta sit, *sicut publica persona alicui stipulatur nulli, vtrique actionem parat, ita iudex in dependenda ac re de qua agitur pacisendo vel legem dicendo ei secundum quam iudicem dederit conuen potest & parere actionem depositi sequestrium.* Cyiac.

Non debet incipi à sequestratione, sed debet seruari ordo iuris in conueniendo prius debitor. Bald. Vel sic: *Sequestratio nō est*

y ¶ *Bona* mobilia vel immobilia.

z ¶ *Reducatur.* &c infrà *vnde vi l. si quis in tantum. & Institut. de interdict. §. restituenda. & l. finium regun. l. ff. constituit.*

a ¶ *Potest debuisse.* per officium quando consentum non erat. vel alias modis, vt *in princ. dicit.*

¶ Item nor. quid nomine palmarii: id est, victoriæ, potest aliquid percipere *ff. de var. extra. l. 3. & ff. nomina.*

¶ Sed nunc quæro si plura fortunæ capitula, & in aliquibus succumbit, in aliis vicit: quod conuentum est nomine palmarii, in totum: vel in partem pet debeatur & forte in totum: quia verum est eum vicisse.

¶ Idem & quæri potest si non vicit, sed transegit: & puto posse, quasi vicerit, vel quasi per eum non fuerit quo minùs vincat. pro hoc *ff. mun. l. fin.* & est quæstio fabbatina.

¶ Item potest quæri, an b etiam pro salario vno etiam in causa appellationis debeat præstare patrocinium? quòd non puto, nec sic in infinitum tenerent: arg. *ff. de donat. inter. l. qui donat. §. fin. & l. fin. & l. sanè in prin.* & etiam est hæc fabbatina quæstio, quæ prædict ex ea, an causa appellationis sit eadem cum prima: an a-liarū dicimus quòd non: vt *nov. 8. de procuratis l. nouum.* Item & potest quæri, an cogatur erit prouinciam, & dicatur quòd in causa appellationis debeat eum iuuare? H. quòd non, etiam in prima, in qua constat quòd vsque ad finem debeat iuuare, quod non puto: vt *ff. de procuratoribus. l. fin. & ibi perfines. §. non solum.* vbi de hoc dixi.

DE PROHIBITA SEQVESTRATIONE.

Negoti

480/C.IV.K.5-4, 789-790
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ne quis eradere permittam vel aliud quod petitur sequestrâdum, aliudve bon. permit. ¶ Pecuniam hic accipe stricte pro quantitate, vel summa: nam extenorum rerum mobilium sequestratio fit, quia ea facili mutatio possunt. At pecunia cum nullum subjecta corpus, pòtius non fit. Immobilium quoque rerum non fit sequestratio, nisi ratione fructuum. Summa hæc tenuis est in actione ſi certum petatur, probatur sequestratio, si pecunia petatur: non ſi alia res mobilis. Idem dicitur in l. 3. C. Theod. si certum petatur de chirographio, in qua est tantum actio, quæ pecuniæ sequestratur. Cyacivs.

Variæ.] Cæsvs. Petis decem à te, petitis sequestrari apud judicem, vel apud alium an sim audiendus? Respondeò non, sed libellum tibi porrigere debeo, vel probationem offerre, & per sententiam facere te compelli adsolutionem. Vivia.

a ¶ Pecunia. largè a accipe: vt ff. de verb. sign. l. pecunia verborum. & ſ. de contib. para l. ſ.

b ¶ Sequestratione. Ille autem sequester b ille, apud quem plures eandem rem de qua controversia est, deponunt: discitas ab eo quòd occurrenti & quasi sequenti eos qui contendunt, cõmittitur res vt ff. de ver. sign. l. sequester. Sequestratio c autem dicitur ipsa separatio rei vel possessionis, interim autem dum res apud sequestrum est, nec possidet actor, nec possidet reus, nisi hoc effet actum in sequestratione, vt custodiæ tantùm causa fiat depositio: vt ff. depositi l. licet. ſ. res deposita. & ff. de acquirend. poſſ. l. interrogatis.

¶ Spondere ergo fieri potest sequestratio: nõ autem cogitur aliquis ad hoc. Sed in casibus compellitur d aliquis. 1. Primus, ſi res mobilis petitur & persona suspecta in quod cum ea fugiat: vt ff. qui satisdare. l. ſi fidejussor. ſ. fin. & ff. de offic. præſid. l. Generaliter. ſ. fin. & de aprico. & cum l. seq. lib. 11. 2. Secundus ſi in re mobili vel immobili, ſi possidens ſit ſuspectus ne depopulatur fructus, vel quòd rem ſit diffipaturus: vt ff. solut. matrim. l. ſi cum dotem. ſ. ſin autem. & de appellat. l. imperatores. & infra eodem quorum appell. l. ab executione. 3. Fit & tertiò propter continuatum non existentia de collatione faciendâ: vt ff. de coll. bon. l. 1. ſ. ſi pater. 4. Fit quartò propter conditionem personæ: vt ſi seruus de condicione seruitutis proclamat in libertatem, & contra eius dominum pronunciatum eſt. Fit enim sequestratio rerum, earum de quibus debitum ſi fiat domini, an eius qui dicit ſe liberum: vt infrà quibus ad li. pro. non licet. l. ſi. & de adſer. toll. l. ſi. ſuper peculio. Additio. Alios casus in quibus sequestratio fieri potest, videre poterit lle per Ioannem Fabrum in suo breuiario sane feceundè. Aduerte tamen hic secundùm Bar. quòd licèt regulariter non admittatur sequestratio, vt hac Lemnen permittatur benè permanatio & descriptio rerum in domo existentium & fructuum, quæ ibi percipiuntur, de quo est tex. no. secundùm Bart. hic in l. 3. n. 4. & de rem. depoſ. mittend. vbi hoc etiam no. quòd notabiliter limitat Bulgius hic, ait fieri cum iniuria: vt in descriptione superdictarum.

c ¶ Committat. sic T. de eden. l. qui accusare.

DE CONDICTIONE INDEBITI.

Eadem actio datur ex mutuo, & ex promissu, nempe condictio l. 4. ſ. it quoque. ff. de obligat. & act. Indebitè ſolutio promissum eſt, mutuum ſi ex ſimilitudine, quæ pendere, numero vel mensura constant, quia id in ſolutendo actum videtur, vt ſi soluerit appareret indebitè pecuniæ quæ ſoluta eſt, cum habeat à quo accepit quasi mutuũ, quæ tacita obligatio dicitur l. 3. in fi. C. de cond. ex. di. sed & aliarum rerum non debitarum ſolutarum indebiti condictio venietur quaſi ex tacita obligatione, vel quaſi ex contractu, pacta res data ſoluendo ſub lege recipiendi. Condictio certi vel incerti. nec enim corpora tantùm aut quantitates indebitè condictio eſt, ſed etiam exempſoni rei incertæ, vtlatè poſſibilium aut cautionum, aut iuris cuiuſcunque, quæ tamen ſolutæ inter. i. p. Bartol. & quæ aliter dicuntur vide ſi verum videtur. At contra ei ſoluitur hoc aliter datur, qui indebitum, id eſt, quod nec naturæ debuit ſoluit, per errorem facti, non per errorem iuris, vel qui dubitans ſolluit incertus ſoluit. Nam qui ſciens ſoluit, etiam ſi dixerit, Soluo, non dono, donat tamen quidam ſoluit. Et ei qui rem ſoluit, non potuit, non potuit ſoluta condictio non eſt, etsi ſolvendo non erat. Ergo nec ei condictio datur qui ex ea cauſa ſoluit quæ inſtitutione erat l. 4. hoc tit. Proinde ſi ex cauſa iudicati ſoluerit, ignorans ſe non reſ & ſine iudicatum, vel falsò credens ſe condemnatum eſſe, condictio ceſſat. l. 1. hoc tit. non quia cauſſitur obligatus fuerit, ſed quia ex ea cauſa ſoluit quæ inſtitutione erat. cauſſa enim ultimum iudicii ac ſuſceptione creandi in duplum ex Paulo in Sent. & eum qui ex hac cauſſa, ſciendum videtur indebitum ſoluiſſe propter mutuum petitionem quod inſtitutum ſuccurrit non impleuit interuenientem ſuam. argu. l. ſi non ſortem. 5. ſi quis falſo. ff. eod. quæ de cauſſa redit ig. Leiegatus ſ. vlt. eod. ad imitio, quia ſecus eſt ſi ex inſtitutione. Cyacivs.

Indebitum per errorem ſolutum, niſi ſententia ſuſtineat reſtituatur, condicitur ſine vſuris, hoc dicit tex. ſecundùm Balo. Vel ſic: *Indebitum præter ſententiam per errorem ſolutum, repetitur etiam ab hærede ſilentium: nec veniunt vſuræ ex mora.* Sayc.

1. Imp. Antoninvs A. Maximo.

¶ Vide ſcripta hic & annotata ad rub. ff. eod. Cyac.

Ecunia a d indebitæ e, per errorem f, non ex cauſa ß iudicati ſ ſoluta, eſſe repetitionẽ condictionis h, non ambigitur. Si quid igitur probare poteris ȝ patrẽ tuum, cui heres exitiſti, amplius debitũ creditori ſuo perſoluiſſe, reperte poſſe i. Vſuras k autẽ d eius ſummæ præſtari tibi fruſtrà

Reuocia.] Cæsvs. Primò tradit regulam, demum exemplum. Dat regulam, quæ talis eſt: indebiti per errorem ſolutum ex cauſa, niſi iudicatum ſoluatur, factis, per condic. indebi. competit repetitio: ſed non veniunt vſuræ niſi in ſtipulatu factæ condictæ. Vivianvs.

a ¶ Pecunia. id eſt, nummorum ſtricte. Cyac.

b ¶ Pecunia. largè accipe pro qualibet re: vt ſ. de verbo ſignific. l. pecunia. ſ. fin.

c ¶ Indebita. naturaliter & ciuiliter, vel naturaliter tantùm: vt plenè diximus ſupra de iur. & fact. ignor. l. item quæ. in fin.

d ¶ Per errorem. ſcilicet facti, vt quia credebat ſuum procuratorem accepiſſe, vel eum eſſe facerdotem. & ad hoc ff. locati. l. fin. addes. ſ. ſi quæ eam.

e ¶ An idem ſi per errorem iuris? quidam non, non idem, eiam c non debeat nocere in damno vitando: vt ff. de iur. & facti ignoran. l. error. in fin.

f ¶ Non ex cauſa indicati. Vide ſcripta ad l. 2. infrà de condem. Cyac.

g ¶ Indicati. nam tunc ſecus.

¶ Et ſic hoc. d cauſa vbi ſoluitur indebitum non repetitur. 1. Primus, quando ex cauſa iudicati: vt hic, & ff. eod. l. ſi ſolegauero. ſ. 1. l. Iulian. & ff. man. l. ſi hæc. ſ. ſi non dubitat. & infrà de compenſat. l. ex cauſa. & ff. famil. erciſcund. l. cum patrem. & ſupra de iure & facti. ignoran. l. ſ. 2. Secundus, ſi iurauit creditor debitore deferente, licèt falsò: vt inſtitut. de ff. eod. ſ. item ſi quis pecuniam. 3. Tertius, ſi ex cauſa tranſactionis: vt infrà l. penult. & ff. arbitr. l. in ſumma. in princ. 4. Quartus, ſi ſoluitur ex cauſa quæ per iniuriationem creſcit: vt infrà eodem. l. ea qua. 5. Quintus, ſiex cauſa pœnali: vt ff. eodem. l. cum ad ſ. penultimum. & infrà de obligat. quæ ex quaſi ex. l. fin. 6. Sextus, ubi ſimiles ſoluit: vt infrà eodem. l. vltim. & ff. eodem. l. ſ. Dicergo hic non ex cauſa iudicati, ſcilicet, vel ſimili. h nam ſufficit ſi legislator vnum ponat gratia exempli, illud omnes quòd hic dicit de re iudicata, quandoque restipit inſtantiam vel exceptionem, ſcilicet quia ſolutum ex ea cauſa repetitur: vt ff. de re iud. l. ſi prætor. ſ. Marcellus. & ff. commo. l. in commodato. ſ. fin. & l. vnic. vbi. & ff. de condi. ſine cauſa l. ſ.

h ¶ Condictionis. interficitur, id eſt, eo iure, quod eſt condictio. Eſt autem actio ſine condictio tas perſequendi in iudicio, &c. vt infrà eod. de actt. in prin.

i ¶ Probare poteris. l. cum indebitũ ff. de prob. Cyac.

k ¶ Vſuras. ante litem conteſtatam percepras. nam poſt ſecundùm quoſdam earum, arguitur. ff. de vſur. l. in fideicommiſſ. ſ. in tri. & l. fin. quod non placet. & illa l. fin. in bona fide iudicio vel quaſi loquitur. Item ille ſ. in hæ. loquitur in fructibus: vt ff. de vſur. l. videamus. ſ. in prior. nec ergo etiam poſt earum in iudicio, ſilicet ſtricti iuris, quòd eſt notandum: vt hic. & ff. de noua. l. empt. & ff. de vſur. l. videamus. ſ. ſ. actio. & infrà de vſur. l. quamuis. & ff. de capiend. ab turpem cau. l. quarto.

l ¶ Vſuræ autem id eſt, ita alia condictionibus, l. 4. ſ. de condict. ob turp. cauſ. Cyac.

2 ¶ Additio.

480/C.IV.K.5-4, 791-792
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 793-794

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

debitor iam perfoluerat: fecus autem ſi iuris fuiſſet ignorantia hoc caſu, ſecundùm Iu.

a ¶ *Et eiius nomine.* Ergo per liberam perſonam acquiritur actio ex mutuo & ex promiſſum. Cuiac.

a ¶ *Eo agente.* & ſic eniam habetur quod ſuo nomine eſt ſolutum indebiti: aliàs vel mandatis actionibus experiris: vel ceſſante mandato dabitur vtilis indebiti, arg. *C. ſi cert. pet. l. ſi adjecerit. ff. eod. l. ſi precario. & l. indebitum & l. dominus.* & ad hoc ¶ *per quas perſ. ac. acquir. l. cum pro libertate.*

b ¶ *Indebitum.*] *Indebitè* ciuiliter: ſed naturaliter debitum.

b ¶ *Per errorem facti.* Excipe legata pia, & olim etiam legata per donationem relicta. Idemque legata relicta interim perſonis. Cuiac.

c ¶ *Facti,* quia putauit interceſſiſſe ſolennitatem ſupra ſuſtinam quæ non interceſſit. i. Vel dic vt]. *ad leg. Falcid. l. error. & ſupra de iur. & fac. ign. l. cum quis.*

d ¶ *Solutum.* per errorem iuris non poſſet repetere ſi crederet valere teſtamentum.

e ¶ *Repeti poſſe.* niſi tale ſit legatū, quod per ſatisfactionē creditori, vt venerabilibus locis relictum: vt *Cod. Loca quæ. & Inſtitut. de obli. quæ ex quaſi contracta. §. fin. & Inſtit. de act. §. nunc autem. & §. quæritur. alibi ad §. ſed fuerit.*

f ¶ *Repeti poſſe* Oppoſitè Vlp. *in §. lib. 14. frag.* ed in eo abundat negatio. Vide ſcripta ibid. Cuiac.

a Legata per ſatisfactionem acceptantibus. b al. ſequax.

Reſtituerit.] Carve. CDebeam tibi decē, ſolui Titio genti ſe tuam procuratorem: an liberatus ſim à te: vel ſi non, an adueniāt Titiū deuz mihi indebiti condictio, quæritur? Reſpon. quòd liberatur nō tam: & competit mihi condictio. Vivian.

g ¶ *Falſi procuratoris ſolutum.* Cum creditor ratam non habuit. Cuiac.

h ¶ *Procuratore ſolutum.* debitori procuratori dato, quem putauit in rem ſuam factum, &c.

i ¶ *Rem ſi creditor non.*

k ¶ *Indebiti repetitio.* Vel cauſa dati, *in l. 14 ff. de condict. cauſ. dat.* Cuiac.

l ¶ *Liberatio* à vero creditore. ¶ Sed videtur huic legi contra.]. *de fur. l. ſuſtin. & ff. de cond. caus. dat. l. ſi procurator. & ff. de fur. l. cum ſ.*]. *& de fid. l. cum quis §.*]. Sed diſtinguo vt *d. l. de fur. l. ſuſtin.*

Indebitum.] Carve. Si ſcio me tibi non debere aliquid, & ſoluo, non repeto. ſed poſſe quòd Titius rem meam ſine mandato vendidit ſcio, & res euicta eſt: in cauſa euictionis obuali me defenſioni Titij, & emptori ſatisfeci: vel emptore agente quanto minoris, obuali me defenſioni illius Titij, & ſatisfeci emptori. an quaſi indebitum videar ſoluiſſe, & repetere poſſim, quæritur? Reſpond. quòd non quia ſatisfaciendo emptori videor ratificare venditionem factam à Titio: vade videtur quaſi debitum ſoluere. Vivia.

¶ *Non repeto.* Vel quia ratum videtur habere geſtum, vel quia videtur donare, vel quia ſibi id imputare debes. Cuiac.

i ¶ *Non tulit repetit.* vt *ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. & ff. eo. l.*].

k ¶ *Citra mandatum.* ſi enim mandaſſet, teneretur vtili ex empto ad exhibendam inſtitoriā: vt *ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ſi procurator.*

l ¶ Putauit quæ reddibitoria erat.

m ¶ *Cū præcedente vitium.* Nam poſt vitiū, quod poſt venditionem rei contraxit venditor nō tenetur. *I. quare ff. de edil. edict.* Cuia.

n ¶ *Reuocari.* ex empto, vel edilitio actione agentis.

o ¶ *Factum.* quia ſatisfecit.

p ¶ *Solutum.* ad hoc facit *ff. rem rat. habe. l. Paulus reſpondit. & ff. ad Maced. l. ſed Iulianus. §. pen. & fin. & l. ſed & ſi pater.* Rati enim habitio mandato comparatur: vt *infrà ad Macedo. l. fina. & concor. ff. de iudicio teſtam. l. cum qui. §.]. & ff. de auct. l. ſi mancipium. §. duplic.*

q ¶ *Si quis ſeruum.*] Cabe. Si ego promiſi tibi ſeruum aut decem ſub alternatione, credens me ad vtrumque teneri, per ignorantiam vtriuſque ſolui, cùm rei eſſet repetitio, dubitatur: & an promiſſoris eſſet electio, an tui creditoris? Dicit Vlpianus electionem pertinere ad te, cui vtriuſque ſolutum eſt, vt reddas eram bonā voluntis. Papinianus contra, in cuius ſcilicet ſententia erat Iulianus: & in eorum ſententia dc. eliae Imperator, vt habeam electionem repetendi: quia habui electionem ſoluendi quod vellem. Vivia.

r ¶ *Si quis.* Hæc Lect ex 50. *decēs.* & corrige §. *pen. l. ſi non ſortem ff. eod.* Cuiac.

s ¶ *Promiſſoris.* ſub alternatione.

t ¶ *Procurator alterius* vendidit, vel ſatisfecit de re ſua, ſcilicet tamen & erunt ex his duobus furtis. Cuiac.

t ¶ *Per ignorantiam.* pœnam ſe vtriuſque damnum promiſiſſe.

u ¶ *Rei facultatem.* ſcilicet quam velit retinere, vel reſtituere.

v ¶ *Et Vlpianus.* l. 18. §. *pen. eod.* Cuiac.

x ¶ *Electionem* quamdiu vtriuſque extat: vt *ff. eo. Lucius a te primo.*

y ¶ *Præſtat.* hoc poteſt eſſe verum cùm vel pacto apud creditorem ab initio fuerat electio: vt *ff. eod. l. ſi non ſortem. circa finem.* vel quando à duobus reis promiſſi ambo promiſſa ſub alternatione per ignorantiam ſoluta ſunt: vt *ff. eo. Iſpleni.* & ſic non corrigitur quod hic dicit, nec quod illis legibus dicitur. Vel dic leg. illas & quod hic dicit Vlpianus corrigi per Iuſtinianum, vt hic ſequitur.

z ¶ *Cæſium.* Qui etiam ei conſentit in ſpecie *l. 19. ff. de leg. 1.* quæ plane pugnat cum Iulio in *Lucius ea. §. vbi ff. eod.* Cuiac.

a ¶ *Electionem dupæ* quamdiu vtriuſque extat: vt *ff. eo. Lucius a te primo.*

b ¶ *Præſtare.* vt infrà *de verb. ſignif. l. cum quidam in fi.*

c ¶ *Solutum Iulianum.* Cuius hæc de re ſententia colligi poſſe videtur ex *l. 31. in primo fundum.* quæ etiam illi conſentit in ſpecie ¶ *vbium. d. l. 31.* Cuiac.

d ¶ *Dandorum.* ¶ Contra. *ff. de iure dot. l. plerumque.* vbi dicitur quòd in optione recipientis eſt. Sed hæc *l.* corrige aliam.

e ¶ *Electionem recipiendi.* Recipere cauſa *l. 11. ff. eod.* Cuiac.

f ¶ *Dandi habuit.* hoc verum niſi in duobus reis: vt ſupra dixi per *l. ff. eod. & l. ſi non ſortem §. fina. quę ſunt contra.* ſecundùm Iſ. Vel hæc corrigit illam. Sed qui debet Seichum aut a. & putat ſe ad alterum præcisè teneri, non repetit: vt *ff. de lega. 3. §. ſi quis.* & vnò ſoluerat quinque taneles, nec in quinque potuit dari liberatus, nec in quinque obligatus: licèt in his quinque primò fuit obligatus: eſt ergo inter liberationem & obligationem quoddam medium, ſcilicet quòd ceſſat quandoque obligatio, nec eſt extincta: vt *ff. eo. l. ſi non ſortem §. fin. & ff. de fid. Lucius ea. §. fin.* ſecundùm Azo.

Pro

480/C.IV.K.5-4, 795-796
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Dubitare.] CALVS. Certum est quòd qui indebitum solvit, repetit. quid ergo si aliquis dederit dubitãs an debeat vel non? de hoc erat quæstio, quam decidit Imperator, dicens quòd qui animo titubante aliquid dedit vel solvit, repetit: nec præsumi transactionem intercessisse, nisi ab altera parte hoc specialiter fuerit probatum.

a ¶ *Pro dubitante.* Nota hic quòd dubitare [a] pro ignorare habetur.

a ¶ *Pro dubitante.* Dubitantes medij sunt inter scientes & ignorantes, *vnde Abbas.* tres distinguit. *&c Ariſt. 3 Phyſ. Cvt.*

b ¶ *Titubante.* [b] Idebitante debent vel non: & sic quæritur ad hanc titulum non sit differentia inter errorem & titubationem, & nescientiam & ignorantiam: nec quæritur ad titulum de iuris & fac. ignor. sed quæritur [c] ad alia differunt: vt *ff. de iur. & facti ignor. l. ſcire oportet.* & potes dare exemplum huius legis, *ff. eod. l.* 9. Vel dic quòd titul. *ff. de reg. iur. l. non debet adhiberi.* 3. *in re obſcura.*

c Dubitans si debeat aliquem heredem instituere, vide plura per quæ scripta in *l. Titia.* 77. *ff. de legat. 2.* & *l. Lucius Titius.* 88. *ff. de legat. 3.* & *l. Titio.* 109. *ff. de legat. 1.*

DE CONDITIONE OB CAVSAM DATORVM.

TITVLVS VI.

RAſi Stephanus condictionem indebiti eſſe generalem, adeòque poſſe eandem dari ob cauſam honeſtam cauſſa non ſecuta, vel data ob cauſam inhoneſtam, ſed & ſpecialem certi nominis propriam actionem: hoc tit. & ſeq. Hanc igitur conditionem qua repetimus data ob cauſam honeſtam, velut ob matrimonium matrimonio non ſecuto generalis nomen eſt, conditio indebiti, ſpecialis, conditio ob cauſam datã cauſſa non ſecuta, & ſpecialis poſtea nominem quidem generali, quia ſpecialiter edictorum, quæ ex cauſſa deberi nemo eſt ambiguus, vbi data nulla cauſſa eſt quæ ſequi debeat, ea ſi indebitum ſolutorem quod eſſe debitum arbitrabamur. quæ de cauſſa idem putat in ff. de cond. indeb. nulli autem ſpeciales de condict. caus. da. caus. non ſec. & de cond. ob turp. vel iniuſt. cau. quæ omnibus dicitur, non eſſe nomen vt ea ſpecialiter quibuſdam enumeratis generale ſubiectum verbum quo ſpecialia explicantur. l. ſi ſervus. 5 eius. ff. ad leg. Aquil. Cauſam autem non pro principio agentes accipimus, ſed pro fine, quæ res dicitur propriè non pro cauſſa præterita, ſed pro futura. hoc §. ſi fideiuſſit. ad eſt. §. ſecus vel non ſecuta ſortiri conditio competit. Ob cauſam præteritam dari condictio non competit. l. Lucius. 1. in ſumma. §. ad quoque. ff. de cond. indeb. quod tamen ita accipiendum eſt, vt ſi dedi ob falſam donãs cauſam quæ me probem iure ciuili effectum eſſe credebam, condictio indebiti mihi competat, non ſi dedi de liberalitate remunerandi animo, vel alioꝛ naturalis obligationis ſolutãdi gratia. hoc enim cauſſa condictio mihi non daꝛet, quamuis erroꝛem erroꝛem, quia donare eorum quæ quis nulla iure cogitur, cuiuſcunque ſolutandi neceſſitas ſolui, adimque & ſolutio eſt ſimul & donatio. l. 10. §. 6 ſimili. ff. de in rem ver. Ergo ſine vera, ſine falſa ſit cauſſa naturalis propter quam debitum ſolueꝛim, indebiti condictio ceſſat. l. 2. Adiuvat. & l. in ſumma. ac proinde ſoluti condictio mihi non competit ſi reſpexi gratiam, & ſolue ei à quo beneficium accepi, quæ natura debui referre gratiam, & quia donauiſſi ei à quo falſa credebam me beneficium accepiſſe, quia donaui. CVIA.

Vbi non venit contrarius principalis poſſe adiacentia nil operantur. Vel ſic: *Deficiente ſubſtantia, deficit accidens.* Vel ſic: *Deficiente cauſſa, quæ eſt neceſſaria ad effectũ producendũ, deficit effectus. b. d. ſi credidi Bald.* Vel hic: *Si pecunia datur ob datũ, & interponitur pactum de lucrando, & matrimonium non ſequatur iure impediente, mulier non habet actionem de dote ad repetendam, ſed condictionem ob cauſam: nec pactum vllam habet efficaciam.* SALYC.

1. *Imp.* ANTONINVS *A. Caſtiſſimo.*

[1] Ecuniam quã [a] te ob dotẽ accepiſſe pacto [d] † interpoſito [e] (vt fieri quum iure matrimonium contrahitur adſolet) proponis: imperpetuum quam [f] matrimonium [conſtare [g], nullam [h] de dote actionem [i] habes[k]: & propterea pecuniam quam eo nomine accepiſti,] iure condictionis [k] reſtituere debes: & pactum [l] quod ita interpoſitum eſt, perinde ac ſi interpoſitum non eſſet, haberi oportet [l]. PP. VI. Kal. Aug. Læto II. & Cereale Coss.

Si deſiſtit modus appoſitus loco ſtatuto cauſſa ſimpliciter vel ſecundũ quod, repetitur datio. b. d. ne. & ibi Laſſ. ſubſtitue. BALD. Vel ſic: *Donatum per patrem filiæ vt eroditeriꝛ. paterniꝛ filiaꝛ: ea nõ ſtante, poteſt repeti per heredem patriꝛ.* SAL.

2. *Imp.* ALEXAND. *A. Aſclepiadi.*

SI (vt proponis †) pater tuus autem eſt cauſſa dotis: deficiente ergo matrimonio, non poteſt dos locum habere: vt *infrà de donat. inter vxor. l. ſi cum prim. &* vbi nulla dos, nullis de dote actio: in qua ſola eſt locus pacto non ſtante retentionis: ergo nulla eſt de dote actio, nulla retentio ex pacto: vt *ff. & in auth. de nupt. §. ſed ab initio col. vlt. & concor.* huic leg.) *de donat. inter vir.*

C [1 vt proponis.] CALVS. pater tuus ſoruri tuæ emancipato filio dotẽ dedit, vt creditoribus ſatisfaceret, aliaquis retentis recuperandi ad heredem ſi non ſatisfaciat: quæ actio competit

---

a ¶ *Dubitans pro ignorante habetur.*

b ¶ *Titubare.* [b] Idebitante debent vel non: & sic quæritur ad hanc titulum non sit differentia inter errorem & titubationem, & nescientiam & ignorantiam: nec quæritur ad titulum de iuris & fac. ignor. sed quæritur [c] ad alia differunt: vt *ff. de iur. & facti ignor. ſcire oportet.* & potes dare exemplum huius legis, *ff. eod. l.* 9. Vel dic quòd titul. *ff. de reg. iur. l. non debet adhiberi.* 3. *in re obſcura.*

c Dubitans si debeat aliquem heredem instituere, vide plura per quæ scripta in *l. Titia.* 77. *ff. de legat. 2.* & *l. Lucius Titius.* 88. *ff. de legat. 3.* & *l. Titio.* 109. *ff. de legat. 1.*

DE CONDITIONE OB CAVSAM DATORVM.

*Dictum eſt ſuprà de ea conditione qua datur ob præteritam cauſſam. Nunc videamus qua datur ob cauſſam futuram & incertam: propriè [d] tamen cauſſa dicitur de præterita tantùm: vt *ff. de condi. & demon. l. ſi ita legatum. in fi.* nec verò *in ſuccurſum. vt ff. de condi. indeb. l. damnat.* & congruit *hæc conditio cum ſuperiori, vtrobique enim incerta cauſſa non ſecuta ſortiri, & nihil omittere: neque res amiſſa distinguitur: ſed hæc ſecuta, illa præterita reſpicit, vt dixi. Inde eſt quòd in illa ſpecie conditio naſcitur poſt ſolutionẽ: in hac demum cùm fuerit cauſſatum, vel prolapſa tempora.*

d ¶ Ob cauſſam. *id eſt, ob rem, ob finem aliquem. Vide notat. ad rub. ff. eod. & ſcripta hic. Hæc conditio naſcitur ex ogne & bono, non ex contractu, l. in ſumma.* §. quod ob rem. *ff. de condict. indeb. l.* 1. §. ſi quis quafi. *ff. eod.* UVIAC.

[1] Ecuniam.] CASSI. Mulier cum aliquo contracto matrimonio, eorum dotis in dotem, & pacta eſt ſibi de dote reſtituenda quocunque modo ſoluto matrimonio poſtea apparuit non contractum matrimonium fuiſſe: quia erant conſanguinei, nunquid actione de dote poſſit repetere dotem, quæritur Reſpond. quod non, ſed condictione ob cauſſam. & pactum quod interuenit, perinde eſt ac ſi interpoſitum non fuiſſet: quia ſine matrimonium non valuit, ita nec pactum. VIVIA.

¶ Hanc l. decĩo ſic eſt accipiendi, aliꝰ [a] caſu ſicꝰ locus ſit. Male autem Haloander ab ea ſubſtitutus fecerat. CVIACIVS.

c ¶ *Quam.* i. aliquam. vel dic ad pecuniam recipiendam quam &c.

---

a ¶ *Pecuniam quam.* i. accepta pecunia. vt *l. cum.* 3. *de fideiuſſ. l. ſi. l. ſi cum ancil.* Dele itaque glo. ad verb. CVIAC.

d ¶ *Pactumque.* id eſt, de dote lucranda vel restituenda ſolute matrimonio.

e ¶ *Interpoſitum.* de dote lucranda.

f ¶ *Matrimonium.* quod ex multis cauſſa prohibetur: vt not. *Inſtitut. de nupt. §. ſunt & alia.*

g ¶ *Nullam de dote.*

[i] Id eſt, non poteſt repetere actione de dote, ſed ex delicto. ob turpẽ. CVIAC.

h ¶ *Actionem.* ex eo patto.

i ¶ *Habet.* vt. ſc. mulier, vel pactum habet, id eſt, conſtare.

k ¶ *Conditionis.* eſt enim perſonalis actio: vt *ff. de do. quæ ſub mo. l.* 1. Et interdũ [a] legitur. ſic [b] Tarrutiſſe. *Lex.* 1. *ff.* Et dic hoc eaſu conditionem eſſe privilegiatam: vt *ff. de priuileg. cre. l.* 4. §. 6. *& l. fin.*

¶ Sed quomodo datur condictio pro dote inò debet conſiſtere: vt *infrà de incert. nap. Lapo contra. & ff. de cert. nap. l. interſ. & Inſtit. de nupt.* §. 6. *aduerſus. quæ ſunt contra?* Solut. in legibus illis fuit finita, hîc ignoranti factum. arg. *ff. ea. l.* 1. §. *ſed ſi parenti. & l. ſi. & infrà de interdic. mat. l. ſi tutor.* Sed P. dixit etiam ſi ſcirem agere condictione ſine cauſſa: vt *ff. de condi. ſine cauſſa. l.* 8. quod non placet: quia ibi nec facto ſecutum fuit matrimonium: vt ibi. Et diſtinguo circa hoc: vt *ff. de inoffi. nupt. l. qui contra.* Item nec obſtat quòd hîc fuit cauſſa ſecuta: quia de iure ſequi debet, quod hîc non fuit: vt *ff. ea. l.* 1. §. *ſi filius.* hanc ergo condictio locum habet: quia ob matrimonium datum fuit: vt *ff. de iure do. l. dote. & ff. ea. l. ſi contraxerunt.*

[a] Item quomodo datur ob cauſam, cùm ob nullã cauſſam videatur data: vt *ff. de condi. ſine cauſſa. l. antiſtius.* 1. & 3. 1. *& de condi. ob turp. vel iniuſt. cau. l.* 1. quæ ſtrenuitas nulla eſt, & ſpecium ſtrenuitas. *Inclusa abortus Haloand., vt magis mihi latinitate conſtantia ſint ea tamen ſuperiora in omnibus mutatis.*

¶ *Iure ciuili tenus.* Cauſſa data, cauſſa non ſecuta, & ſtet condictio ſine cauſſa. l. 3. §. 1. *ff. de condict. ſine cauſſa. interpoſitus.* Recauſſa eſt, & genus ſtrenuitatis nulla eſt, & ſpecium ſtrenuitas.

¶ *Iure ciuili tenus.* Cauſſa data, cauſſa non ſecuta, & ſtet condictio ſine cauſſa. l. 3. §. 1. *ff. de condict. ſine cauſſa. interpoſitus.* Recauſſa eſt, & genus ſtrenuitatis nulla eſt, & ſpecium ſtrenuitas.

† Conc. cum hac l. iuſt. de dol. clau. ea.

b Contraria principali exiſtere n. dic, pacta in eo ne pecunia ſibi repetatur, inò ſtatis effectus. Kalen. retinere ſtatu loci ideoque non ſtatuisse effectum. vide Barrat. in l. *pacta* ad leg. Cadit. Treuer. in conſ. cæſ. effectus.

480/C.IV.K.5-4, 797-798
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 799-800

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 801-802

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

continet causam, ab eo, qui hanc suscepit, non impletam, conditioni facere locum, iuris dictat disciplina. quapropter a si titulo liberalitatis res tuas in sponsam b conferendo, certam disisti legem, nec huic illa, cùm posset, paruit: successores ipsius de repetendis, quæ dederat, si hoc tibi placuerit, conuenire non prohiberis c. S. 111. Id. Februar. AA. Coss.

Accipiens à libero non implens causam, conditionem tenetur: secùs si accipiat à seruo proprio, vbi est hæreditas, non attendendum, hoc docet secundum BALD.

IX. *Idem* AA. & CC. *Rubrio.*

SI liber constituitur, vt filiæ d tuæ manumittantur, aliquid dedisti: causa non sequuta, de hoc tibi restituendo condictio competit e. nam & f quid seruus de peculio domino dederit: contra eum quidem nullam actionem habere potest: sed dominum, qui semel accipere pecuniam pro libertate passus est, adieus † prouincie pecuniam recipientem: quia tunc repetitur, vt in contrario *ff. locat. l. si vnus. C. eodem quidam.* nisi in aduocatis: vt *ff. de vac. exc. l. 5. denique.* in quibus est specialis.

m ¶ *Repeti.* ex cessatione.

¶ Sed nonne licet poenitere: vt *ff. eod. l. si ita scripserit. in principio & l. 19.* §. 1. Respond. non, cùm * impleta sit conditio, vel pro impleta habeatur. habetur b autem pro impleta, cùm iam adimpleri non posse: ibi autem poterat.

ADDITIO. Bartolus hîc reprehendit hanc glossam, dicens sic hîc dicendum: aut volo repetere quasi causa non sequuta, & non possum: vt hîc, aut quasi me poenitet: quia poenitentiæ est locus in contractibus innominatis, & possum: vt in contractib.

DE CONDICTIONE OB TVRPEM CAVSAM.

TITVLVS VII.

EX superioribus titulis dubitemus, datis ob causam honestam condici, causa non secuta: an hoc intelligamus data ab initio causam turpem, vel honestam habuisse, non condici, si vel dantis solius turpis causa fuerit, vt si forte meretricium dederit vel dantis, & accipientis, vt si mercedis nomine corruperit? 2. aut condictionem causa secuta, si turpis causa solius accipientis fuerit, vt si dederit, vt rem depositam recuperet, vel rem furtiuam? 3. & penale hoc tit. CYNAC.

Qui probat cautionem ex turpi causa emanasse, per consequens probat pecuniam non numeratam. BALD. Vel sic: *Promissum ex causa turpi, non potest peti: ideò causa turpis probata, reus debet absolui.* SALYC.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Ingenuæ.*

SI ex cautione f tua conueniri coeperit: nullam pecuniam te accepisse, sed ob turpem causam g, & quam fieri prohibitum est h, interpositam cautionem, ei qui i super ea re cognaturus est, dum fit, quæritur? Respond. quod probatio tibi pecuniam numeratam non fuisse, & ex turpi causa eam promisisse: quibus duobus probatis absolueris. Vel *posse eum*, qui promisit, certum esse cum, vt facere alij soleant, vel homicidium. Vide a.

p ¶ *Si ex cautione.* cuius non spe numerandæ pecuniæ, sed ob turpem causam causa.

q ¶ *Si ex cautione.* Hîc non est exceptio non numeratæ pecuniæ, sed dolí vel in factum. Itaque perpetua est: non numeratæ pecuniæ, temporalis. Hæc transfert onus probandi in actorem: l. j. *de probat.* Doli exceptio, vel in factum qui vtitur, ei incumbit onus probandi: vt *hîc.* Cautionis conditio est, cùm solius accipientis turpitudo versatur. GVIAC.

¶ *Ob turpem causam.* scilicet ex vtraque parte, vel alia, secundum Is. Et de exemplum, si promitto ne delinquas. Item si promitto, vt delinquas. Item si promitto meretrici. Primò est turpitudo ex parte recipientis, secundò vtriusque, tertiò dantis: vt *l. 2. eod. l. 3. in fin. & l. vlt. autem. & l. idem ff. si fod. quod mer. vertit.*

r ¶ *Prohibitum est.* potest esse, quòd ille voluerit eo exemplo sibi onus. Vel aliter habet d in se implicitam affirmationem, vel præsumitur e pro instrumento.

f ¶ *Si qui.* ¶ Et hæc nota, iudici † facinoris fidem: vt *ff. de adult. l. precemur.*

s ¶ *Probat*

a Donata sum ab affectione reperit non posse.

b Solutio matrimonium ex lege, vt agnitum aliquem cuiuis, non ob reditum dum agitur. § sin vero. fuisque vitio non fit soluto vitio, & impetrio matrimonio.

a ¶ *Quapropter.* quod dixit in genere, posit in specie.

b ¶ *In sponsam.* cui * maiori admodum donare videtur, proponit spem futuratam reperiturum: vnde videtur consentiens non repeti quod donatum est.

c ¶ *Prohibetur.* ad hoc *l. de conuentione. empt. l. fi. & de dona. l. interdum & l. bona res.*

¶ Item contrà *l. de re iudicat. quod. l. ea.* Solu. vt dixim* ibi quod ibi erat aliàs reditura: hîc non erat aliàs donaturus.

SI liber.] CARVS. Stichus cùm liber esset, decem dedit, vt filia sua manumitteretur: si non fiat quod conuenit, per conditionem ob causam repetere potest: sed si seruus mortuus esset, & de peculio mihi dedit decem, adscritio me actionem non habebit: sed hortari poterit præses prouinciæ, vt fiat quod conuenit, fauore libertatis: saluo mihi iure patronatus in illis, si eas manumittam. VIVIAN.

d ¶ *Filiæ.* sucillæ.

e ¶ *Condictio competit. vt ff. eod. l. dedi. §. 1. & de præscript. verb. l. si tibi.* Contrà videtur, cùm fuerdas cor ftuario, falcúque eas libertatis *ff. eod. l. si pecuniam.* §.) & *ff. de manumiss. fus. vl. &c. l. fi.* Sed illud obtinet, cùm data est quantitas: secùs si species: vt *ff. de præscript. verbo. l. incertum. & ex eleo de.*

f ¶ *Nam §. sed* dixi, *si liber conditionaliter, &c.*

g ¶ *Domino debetur.* Conuiuente domino. CYNACIVS.

¶ *Nisi eum adiuuem.* neque ad repetendum quod dedit, neque ad implendum quod conuenit: non iure ordinario denuò cum seruo pacisceres, nihil agens: vt *l. de his qui à Liberto. fin.* licèt quidam contrà: vt ibi dicimus.

¶ Item contrà *ff. de manu. l. fi. quæ ab alio.* Sed ibi ab alio, non à seruo accepit.

h ¶ *Non habetur.* non compellet: vt *ff. de lib. caus. l. bona affirmat.*

i ¶ *Non tenetur.* Hæc tamen adhortatio est necessaria. Et ideò Græci *lib. xl. tit. Basilicon* ad hæc legem ponunt, *ἀναίτιος*. quæ in re fallitur Accursius. Dele inquit tertiam istã glossam, *hortabitur*, & repone pro ea, *non tenendo compellet.* CYNAC.

¶ *Saluo reuertendi.* id est, *reuertendi l. 3. inf. de liber. caus.* CYNAC.

k ¶ *Stare.* feliciter quòd manumittat.

PRomittam.] CARVS. Dedi tibi decem, vt præfiscus mihi patrocinium: non præstitisti, quia decessisti: nonquid ab hæredibus tuis repetam quod dedi? Respond. quòd non. vel pone secundum Aso. Dedi codicem, vt tuum meum curasses, cùm esses medicus: decessit sine culpa tua, quia casu fortuito. & sic eam non curasti: nonquid quod dedi repeto? Respond. quòd non. Si verò per te steterit, & non per casum fortuitum, forsan esset. & hanc dicit lex sequens.

k ¶ *Causa.* quæ ab accipiente pendet: puta, do tibi codicem, vt me eorum curres: aliàs enim causa non sequuta qualitercumque, dare modò damni dolus esset, repetitio competit, secundum Is.

l ¶ *Non culpa.* Non competit quidem condictio ex cessatione, sed competit condictio ex poenitentia. *l. pecunia. fi. eod.* Hoc fi ponas speciem, vt dederim decem, vt eas Capuam, & impediat me infirmitas. Nam si ponas eum Accursio, de medico: vera est eius sententia. CYNAC.

l ¶ *Causa.* contingente in persona regis b conducentis, & pecuniam datam: secùs si in persona medici locantis operas, seu

b Statim mutatum, vt agnitum aliquem cuiuis, non ob reditum dum agitur.

a Poenitere admodum non licet, posit impleri, non quasi impletum ob adscriptio conditionem.

b Oditio pro impleta habetur, quæ nullo modo adimpleri possit.

o ¶ *Per eos.* facile † si per eos, qui si per eum non iteruerit, non erit condictio, si quid damni fit supra modum legitimum, id est, centum aureos. CYNACIVS.

c Solutum repeti non debet solutum, si no per eum fieri, quemadmodum cùm agitur, sed per eius culpam, aut casum.

DE CONDICTIONE ob turpem causam.

Interpretes conditiones duas reiiciunt honestam causam: hoc turpem, & præterea tum, & futurum.

¶ *Ob turpem causam.* Quæ si contra bonos mores. CYNAC.

[illegible] *Ex cautione.*] Cautionis 999. Si alicui lente decem promisiti, vt alicuius malitiæ per eum tibi fieret copia: & ille decem confestim fuerit ex causa mutui re accepisse ob ea: & ex cautione eas conuenerit: qualiter tibi succurretur?

p ¶ *Si ex cautione.* cuius non spe numerandæ pecuniæ, sed ob turpem causam causa.

q ¶ *Ob turpem causam.* scilicet ex vtraque parte, vel alia, secundum Is. Et de exemplum, si promitto ne delinquas. Item si promitto, vt delinquas. Item si promitto meretrici. Primò est turpitudo ex parte recipientis, secundò vtriusque, tertiò dantis: vt *l. 2. eod. l. 3. in fin. & l. vlt. autem. & l. idem ff. si fod. quod mer. vertit.*

d Negatur impletum adscriptum habens, probatur ob recipientem, sic negatur debere.

e Præsumitur pro instrumento.

f Fides iudicis facienda.

probandum eſt * : & eo impleto, abſolutio ſequetur. Sine die, & Conſule.

Turpe datum non repetitur,hoc dicit. Vel ſic:*In pari cauſa criminis vincit reus,ait Iuſtinus de Iure* BALD. Vel ſic:*Datum libidinis cauſa,non repetitur,cum in pari cauſa turpitudinis melior ſit conditio poſſeſſoris.* SALYC.

11. *Idem A. Longino.*

CVm te propter turpem [b] cauſam , contra diſciplinam temporum meorum, domum adverſariæ dediſſe * peofteris : fruſtrà eam tibi reſtitui deſideras [d] , cùm in pari cauſa poſſeſſoris conditio melior habeatur. PP. XV. Kalend. Decembr.Læto II. & Cereale Coss.

Officialis,qui præcextu officij aliquid per concuſſionem accepit,acceptum reſtituit , & criminaliter puenitur. BALD. & SALYC.

III. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. *Dicanio* † *militi.*

QVod euitandi [β] tyrocinij [f] [γ] cauſa dediſſe te apud competentem [δ] iudicem ei,de quo quereris,indubia probationis luce conſtiterit, inſtantia eius [h] recipies [i] : qui [k] memor cenſurę publicæ,poſt reſtitutionem pecuniæ etiam confeſſionis [l] crimen inultum eſſe non patietur. PP. III. Kalend. Aug.ipſis IV. & III.AA. Coss.

In conditione ob turpem cauſam non venient vſuræ. BALD. & SALYC.

IV. *Idem AA. & CC. Rufino.*

QVotiens * accipientis, non etiam dantis turpis inuenitur cauſa : licèt hæc ſequuta fuerit : datum condici tantùm , non etiam vſuræ * [ɔ] peti poſſunt. S. VII. Id. Ianuar. Sirmij,AA.Coss.

Qui excludit ſeipſum proponendo,non eſt neceſſe , quòd excludatur excipiendo , quia ex ſuo officio iudex debet eum excludere. hoc dicit notabiliter ſecundum BAL. Vel ſic : *Promiſſum marito cauſa lenocinij vxori , non poteſt ab eo exigi : ſicut nec ei ſeminum poteſt repeti.* SALYC.

V. *Idem AA. & CC. Richopoto* *.

MEtcalem † te habuiſſe vxorem proponis : vnde intelligis & confeſſionem lenocinij * preces tuas continere, & cautæ quantitatis ob turpem cauſam exactioni locum non eſſe. Quamuis enim verùſque turpitudo verſatur , ac ſoluta * quantitatis ceſſat repetitio : tamen ex huiſmodi ſtipulatione, contra bonos mores inceptа, denegandas eſſe actiones, iuris auctoritate demonſtratur *. S. VI. Id. Maij , C C. Coss.

Fur rerum,vel animalium,quicquid accipit pro reſtituendo,furpiter accipit : & reſtituere tenetur, hoc dicit,cum lege ſequenti. BAL. Vel ſic : *Datum furi vt rem ſubtractam reſtituat , quaſi turpiter acceptum repeti poteſt.* SALYC.

---

† *Eleni.*

a *Dominiſſi non tribuebatur hæ ſimatis conditio.*

b *Filiæ nupt. aut datum ab aliquo ob turpem cauſam. Si qui dediſſ. repetere non poteſt. glo § ff de in pubb.*

c *Poſſidentis melior cauſa in pari delicto.*

d *Pignus de ob turpem cauſam,poteſt vindicari , vel repeti actione pignoratitia.*

e *Vxoris quæ.*

f *Tyrocinij.*

g *Competentem* inhabilis erat,& ipſo iure excluſatur, ſed quia ieiuerat,dedit.

h ¶ *Recipies.* ſalliet iudicis.

i ¶ *Recipies.* per hanc condictionem.& dic,quòd turpiter accepit: vide etiam crimine concuſſionis teneri:vel fubiicit:ſed qui dedit,honeſtè dedit:quia erat inhabilis ad militiã.aliàs grauè eſſet detrectare militiam:vt *S. dere mili. l. qui cum vno §. qui poſt deſertionem.* Nec eſt contrà *L quod met.cau.Libon* in quia ibi ſolui.

k ¶ *Qui.* ſalliet iudex.

l ¶ *Confeſſionis.* crimen [b] concuſſionis eſt cùm aliquis exerſitio publici officij, quod habet,aliquid exequens à fubiectis : vt *ff.de offi.eius.l.i.*& facit *ff. de contrahen. empt. Locum habet.* & hic tenetur,ſiue erat habilis, ſiue non.

m ¶ *Quoniam* da exemplum vt *ff. eod.l. in fin.& l.fin.& l.4 ff de condict. indeb.*

n ¶ *Vſuræ* quod dic vt *S. de condict. indeb l.3.*

o ¶ *Vſuræ.* Vide ſcripta *ad l.i. S. de condict. indeb.* CYAC.

p ¶ *Demonſtratur.* vt *ſ. de dote.ante nupt. Lex qua.& ff eod.l.ſi ob turpem cauſam.*

---

a ¶ *Probandum eſt* à te.& ita probat non numeratum. & ſic eſt contrà *ſ. de probat.l.actor. & ſ. de non numer pecu. l.ſi ex cautione.* Solu probat admiſſus.ad.l.fin. 2. Vel probat ne ipſo,quòd non probatur contrarium: ſic *ſ. qui mil.tam pa.ſ. ſuper ſtirpe l.ult.vers. & ff. de iure do l.dotem qua in prima.* 3. Vel hoc non ſimpliciter negat, ſed negando aliud adfert : ideóque ab eo exigitur probatio.

¶ Sed quare dicit hîc, quòd vtramque probet, cùm alteram tantùm probare ſufficiat ad hoc, vt ſequi debeat abſolutio ? Reſpond. reſpexit lex , quòd duplici de cauſa poteſt contendi, ſcilicet vel ex mutuo,& tunc debet probare non numeratam , eo modo vt dixi : vel ex promiſſione , & tunc ſe promiſſe ob turpem cauſam præcedentem.

¶ Sed an huiſmodi exceptiones ,& probationes etiã poſt biennium admittantur? Quidam, quòd non arg. *C. de probat.l.ſi ſub ſpecie.* Sed ibi non agitur poſt biennium dari exceptionem doli,ſed nõ datur non numerata pecunia : & ita hîc poteſt dari poſt biennium doli. 2. Vel quia promiſſum eſt ob turpem cauſam : quod idem eſt. eam præcedentem paſſionem turpem conſiderare debemus : vt *C. ad Macedonianum.l. ſi filiusfamil. aliquid.*

¶ Sed opponitur:Nõne abſolendus eſt hic conuentus propter primam negatiuam, etiam ſi non probetur de turpitudine? non enim debet in eo probando gratuli, quo probando non debet relinqui : vt *C. de probat. l. ad probationem.* Sed dici poteſt hoc eſſe neceſſe poſt biennium. 3. Vel hic non ſolùm poteſt abſolui , verumetiam cautionem cũſiberi. & concor. *C. de inoffi.ſtipulatio.l.dulc. & l.ex ea. & C. de condict. ſine cau.l.fin.& C. de ſer.hæred.l.ſi non ſingulis.*

a ¶ *Probandum eſt.* Qui alligat ſe ob turpem cauſam dediſſe, id probare debet. CYAC.

CVm ea.] CAYC. Si mulieri cauſa ſtupri donum dediſti, eam repetere non poteris : quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. VIVIAN.

b ¶ *Turpem.* vt ei commiſceretur, & non erat meretrix.

c ¶ *Dediſſe.* hic ergo ſecus accipienda vt *Inſtit. de actt. § ſe eaque.*

d ¶ *Dediſſem.* hic ergo ex inimili ¶ contrahe dominium transferre.

e ¶ *Melior.* in pari? ergo cauſa melior &c.vt *hic, & C. de transact. Lransactione. Iouia.& ff. de verbor. oblig l.ſi ſeruum.§. de illo & ff. ne quis eam qui in ius vocatus vi eat. Locum habet vbique. & ff. eod. l. ſub turpem.& de reg iur. l. in pari. & ne quid in loco pub. l. pretores. Iidem.& ff. de calum. Ita hereditem. &] and. Lmercatum. & ff. de actt. except l. apud Celſum §. Mercatus.*

f ¶ Sed quod de pignore ? vnquid ¶ pignus poteſt vindicari,vel repeti pignoratitia actione ? Reſpond. Af. & M. quòd non. ſed certè melius eſt , vt dicamus pignus poſſe iure dominij vindicari : quia vindicatio contra eum ſicut contra quemlibet inſtituitur *ff. eod. vbi I. de eo & pauuli. & hic & ff. ſi quando.quæ.ſo. lib.1.§.* Licèt ſit ac ſumtata contrarium : quia quandoque quis non tanquam ¶ quilibet admittitur vt *C. de dolo.l.* Secùs verò in re principali ſolutorio,ita enim dominium transfertur eſt in accipientem,quod nulla conditione,vel actione poteſt reuocari & ideo ita pignore, ſi agatur pignoratitia actione ex contractu turpiter celebrato. Sed econtra ſi creditrix agat, non actione ex contractu turpiter celebrato : & non poteſt per hanc legem, cùm in pari,&c. Nec obſtat *ff. eod. Iidem.§. ſed quod meretrici,* quia quodam honeſtè accipiuntur, quæ non honeſtè petuntur vt *ff. de iur. omn.l.i.* Aut hypothecaria, quod poteſt : cùm contra * quemlibet poſſidentem detur, & non inſpicit contractum : arg. *l. ff. eod etiãſi Lde eo.in fin.* ſecundùm H. quod non placet, quia ſi datur vindicatio debitori non poſſidenti, etiam tibulo ſoluto, multò magis excepto: arg. *ff. de ſuſpect. l. i. §. quod autem ait prætor.*

¶ Pignus ob turpem cauſam non contrahitur , vt nec fideiuſſor. *Nouell. 14.* CYAC.

Vel nouandi.] CAYS. Si clericus aliquis,vel inhabilis ad exercitium publicæ militiæ,puta mascus , vel claudus, aliquam pecuniam alteri pactionem habenti vocandi hominem ad ciuilia munera, ob vitandam militiam dederit:an repeti poſſit, quæritur? Dicitur,quòd ſic , per conditionem ob turpem cauſam : & accipiens de crimine concuſſionis potenit accuſari , & condemnari. ſic intelligo legẽ illam de dante,qui erat inhabilis: aliquin ſi habilis faiſſet , vtrique eſſet in turpi cauſa.nec haberet locum repetitio. VIVIAN.

β ¶ *Quod euitandi.* Hic non habet actionem , *quod metus cauſ.* quia hic metus nõ ſufficit.*C. eam te 2.quod met.cauſ.* CYAC.

γ ¶ *Tyrocinij.* id eſt, militiæ.

δ ¶ *Tyrocinij.* Ac hîc vtrique turpitudo videtur , cùm tyro militiam diuertet. Dicendum non litere quidem citato ad dictum non reſpondere : ſed ponendum,cum,qui delictum habebat , petenem ab aliquo exuiſſe , ne eum citaret. Vide ſcripta ad *L qui cum vno.& qui poſt ff. de re milit.* CYAC.

---

a Hypotheca ita datur contra quemlibet poſſidentem.

* *al. Ricopoto.*

† *Turpiter dicitur ſcurra, quia eſt meretricius.*

* *Vſuræ quandoque, in omnibus.*

b Concuſſio quid.

OB reſtituenda.] CALVS. Si pecuniam meam ſurripuiſti, & ob eam reſtituendam decem tibi dederimus per conditionem ob turpem cauſam repetere poteroquia licèt honeſtè dedi, turpiter tamen feciſti: quia gratis reſtituere debebas. VIVIAN.

a ¶ *Ob reſtituenda.* conſtat. *l. 1. princ. & ſ. ſed l. ſequens, & l. ſi ob turpem.*

b ¶ *Ea.* reputà pecora, & ob illa reſtituenda dicti pecuniam.

c ¶ *Interuenias.* Titius. FVn qui.] CALVS. Si pecora mea abegiſti, & ædes reſtituenda pecuniam tibi dedero: non ſolùm pecuniam per conditionem ob turpem cauſam repetere poteris ſed & pecora, licèt mortua, vel aliquo caſu fortuito periiſſent, reſtituere debes, per conditionem furtiuam, eàm intelligatis ſemper fuiſſe in mora. VIVIAN.

d ¶ *Tam hanc.* fiſſitem pecuniam per conditionem ob turpem cauſam: vt *ſ. ſed l. ſin. & l. 1. princ. & dic,* quid ſit crimen obligatum: vt *ſ. de obligat. l. ſi. & ſeq.*

e ¶ *Tenuit.* fcilicet pecora. & hoc per conditionem furtiuam.

a Mora in re vti lat. f ¶ *Mora.* vt * *l. de fur. l. ſubſcripſit. & l. 111. princ. l. ante. & l. quod mor. cauſa. l. 1. & ſ. de condict. furt. l. in re. & l. ſin. & de vſ. & vi. & arma. l. 5. ſ. reſtituendi. & l. mor. vlt.*

¶ Sed videtur contrà, *l. de fur. l. poſt deciſionem.* ſed non obſtat: vt *d. l. ſubſcripſit.*

g ¶ *In tuo mora.* Vide ſcripta ad *l. 22. ff. de verbor. obligat. & ad. vt. ſeq. infrà.* CVIAC.

DE CONDICTIONE furtiua.

b Cœlomatis. *Simul* b *conditio ſuperior reſtituit tempore cauſam, ſic & hæc: & ideò poſt illam ſubuacat ac hæc.*

¶ *Hæc conditio ſibi domum dicere, alia etiam non dominus. Item conditio hæc non ex delicto eſt, ſed ex aqua, & hanc. Hæc autem præbet hæc conditio, vt ea commoda teneantur, etiam ex cauſa perempta.* CVIAC.

¶ *Baſis.*] CALVS. Si tres mihi pecuniam fuberaſtruto, agam furti adueràs quemlibet in ſolidum: & vno ſoluente, alij non liberabuntur: ſecùs in conditione furtiua, nam habet electionem quem velit in ſolidum conuenire, & vno ſoluente, ceteri liberantur. & hanc diuerſitatem in inferenda conditione conſiderabit perſec. VIVIAN.

h ¶ *Singulos quoſque in ſolidum.* Quia actio eſt penalis. CVIACIVS.

VI. *Idem AA. & CC. Eutychio.*

OB reſtituenda * ea b, quæ ſuberaſtraſſe, accipiendam pecuniam, cùm eius tanèàm interueniat * turpitudo, conditione connexum hanc reſtituere debere conuenit. Dat. XV. Kalend. Iun. CC. Coss.

Recipiens pecuniam vt pecora per eum occiſa reſtituat, tenetur illam reſtituere per conditionem ob turpem cauſam, & pecora per conditionem furtiuam, tam

g ¶ *In ſolidum.* quando agitur actione furti, omnes in ſolidum teneantur: quando conditione furtiua, vno ſatisfaciente pro aliis eſt ſatisfactum *.

b ¶ *Tenuit.* nec vno ſoluente ceteros liberari: vt *ſ. ad legem Aquil. l. item Mela. §. ſi plures. & de iurisdict. omn. iudic. l. ſi quis. §. fin. & l. ſeq.*

i ¶ *Conditione.* fcilicet furtiua, quæ b non tollitur per actionem furti, vel econtrà: vt *ſ. ad l. ſi pro ſocio. §. furti.* niſi in caſu, quòd contra eum datur in duplum actio de tamo: nibus diſtrahendis. nam conditione liberatur: vt *ſ. de admin. tut. l. 1. vers. circa principia.* quæ eſt contrà.

k ¶ *Iuberaſtorum.* à pluribus: vt *ſ. de fur. l. vnd. quæ. §. penult. & arbo. furt. cæſ. l. ſi plures.*

l ¶ *Liberari.* à conditione furtiua, non ab actione furtiua: & eſt ratio diuerſitatis, c ſecundùm M. quia actio furti ex malefício datur ſed condictio furtiua ex poſſeſſione. quod non placet, imò ex variis figuris conſtaret: vt notauit *ſ. vnd. l. ſi pro ſocio. §. fin.*

ADDITIO. Videas de hoc plenè per Angel. Aret. & dominum Ia. de May in *§. antenatum.* ſuper gloſ. ibi in verbo, *mediam. inſtit. de actio.*

ANte.] CALVS. Si rem meam ſurripuiſti: & antequàm oſtenas, perierit: cuius ex periculum, quæritur? Reſpond. tuum, qui ſurripuiſti. VIVIAN.

¶ *Ante oblatam.* Nam oblatione mora purgatur. CVIAC.

m ¶ *Certiſſimi iuris eſt.* vt *V. tit. 3. l. fin. in fin. & in cauſ. ibi poſita.*

¶ Et dicas hîc de purgatione vt dixi *ſ. de fur. l. ſubſcripto.*

a Cœlomatis. *In tres obligatus ſum, ſi de vno ſolutum eſt, non poſſum conuenire.*

b Portius conditio. *Si furti actionem diſtrictiùs ex variis cauſarum figuris deriuet, illa ea deſinit.*

DE CONDICTIONE EX LEGE, ET SINE cauſa, vel iniuſta cauſa d.

TITVLVS IX.

Iſta eſt notabilis lex. & hoc dicit: Plures eandem rem furto ſubtrahentes, in ſolidum obligantur: & ſoluto vnius non liberat aliam à pœna furti, ſed liberat à conditione furtiua. BALD.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Hermogeni.*

PRæſes prouinciæ ſciens furti quidem actione ſingulos quoſque in ſolidum g k teneri b, conditionis † verò nummorum furtiuè ſuberactorum k electionem eſſe, ac tum demùm, ſi ab vno ſatisfactum fuerit, cæteros liberari l: iure profectæ ſententiam curabit. Dat. Kalend. Maii, CC. Coss.

Fur eſt in mora: qua non purgatur niſi res reſtituatur. BALDVS.

11. *Idem AA. & CC. Arifanete* *.

ANte oblationem m interpoſitæ rei furtiuæ damnum ad furem pertinere, certiſſimi † iuris eſt n. Dat. Kalend. Maii, CC. Coss.

* al. *Arifton.*

† *certiſſimi ſ.*

d ¶ *Iniuſtæ cauſæ.* Si dolo ex figulata, vel metu extorta. CVIACIVS.

Licit

Codex.

Cc 3 Si

Si non sit.] Cavv. Volebam à te pecuniam accipere mutuò, eique fassus numerationis confessus sum in instrumento me recepisse: postea cum eam numerare debuerim, mihi numerare nolebas: quia actione te convenire possem, vt reddas instrumentum, quæritur? Respond. quòd si biennium, intra quod consuerit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ, effluxit, & ante biennium elapsum possessa, tuis fuerit me velle eam opponere, obstatum per conditionem sine causa illud instrumentum. Vivian.

a ¶ *Acceptorum*, aliàs, *acceptum*, alias, *acceptum*. vnus. id est, in animo tuo cerebuit te accepturam, hoc enim, ¶ *scilicet te acceptorum*, non debet in instrumento scribi.

b ¶ *Tempus.* scilicet biennium: sed id nisi ex *Trebatio*, *de rei. l. ex contractibus.*

c ¶ *Vel intra hunc.* licet; transierit ita qui in scripti est proponendum: vt *l. de non num. pecu. au-ctor. hanc generaliter.*

a Notarius ob debet scribere in instrumento ipsum pecuniam, sed substantiam: sed id nisi ex *Trebatio*, *de rei. l. ex contractibus.*

d ¶ *Intra hunc diem.* Vide scripta ad principium tituli *de non num. pecu.* Cyvac.

d ¶ *Reddi.* conditione sine causa parum refert, vtrum ab initio datum sine causa datum sit: an causa, pro qua datum fit, sequuta non sit: vt *ff. de condict. sine caus. l. 1. 2. & 3.* Et facit ad hanc legem *Cod. l. diffidentia. & ff. eod. pecu. l. si non soluerit. & ff. de fideiussor. l. ff. iudicium. & de non num. pecu. l. ff. quæ.*

b Pœna sine causa ab initio datum est. Et datum est ex causa, pro qua datum fit, sequuta non fit: vt *ff. de condict. sine caus. l. 1. 2. & 3.*

¶ Sed quomodo tam breui tempore hæc personalis actio euanuit? Respond. fingitur[c] non nata.

c Fingitur interdum actio non nata.

d ¶ *Reddi* tibi *carrimum.* Vide scripta ad *l. in ff. eod. pecu.* Cyvac.

DE OBLIGATIONIBVS, ET ACTIONIBVS.

Titvlvs X.

Post conditiones transitum fecit ad alias actiones in personam, quæ nascuntur ex contractibus, & obligationibus ciuilibus. Ex earum numero primum posuit eam, quæ conditionem ex mutuo: alium enim ex mutuo proprie obligari constituens, ab ea prodidisse est ad alias conditiones, quæ deferendi ex bona, & æqua, & quasi ex ciuili obligationibus, vel qua defendunt ex obligationibus nouæ legi inuentibus, non expresso nomine actionis, quæ domino in foro dantur quasi pœna causa cognitus iure. Nunc alias omnes executurus actiones in personam, quæ ex negotio, & obligationibus ciuilibus dantur, & quam habent legitimam normam, longè alio ordine, quàm in Digestis, vt supra proposuit generalem conditionum eadem fere ordo conditionum: Ob rem dati, ut non secuta: Ob turpem causam: Ob iniustam, sine causa: ita prosequitur varias ad factis earum actionum, qua ex contractu, & obligatione ciuili nascuntur, dat tandem generaliter de obligationibus, & actionibus. Ex contractu est obligatio, ex obligatione actio in personam. Obligatæ est inter necessitas. Actiones quarum obligationum: vel iniuriæ sunt, qui alium ad iudicium prouocat: vel, iudicium, quo aliter constituta adnotat rem. Contractus est conuentio, qua proprium, & legitimum nomen habet, vel quæ nomine vacat, datione causæ, aut facto aliquo famoso effectum. Cyvac.

Ita est solennis lex, & hoc dicit secundum communem lecturam: Dotalia actiones procuratori in rem suã mandata, mandatore mortuo absque herede, suris artificio in vsiles conuertuntur, hoc dicit, & alcibi non reperitur: & legitur tribus modis: duobus modis, vt in glossa magna; & tertio modo, vt in glossa parua, qua incipit, Pro quo fortè. Bald. Vel sic: *Si mandator alterius moriatur sine herede, iste mandans per mandatarium conuentus, licèt procuratorem in rem suam fecerit, non tamen ita fortè, vtilis actio ei competit.* Salyc.

De obligationib. & actionibus.

Quia in superioribus quadam generalia seruauerunt: ideo hoc in medio de obligationibus, & actionibus ponit.

Ait.] Cavv. Fideiussi pro te apud Titium tradidi pecuniam in facto, in specie, vt mandaret mihi actiones, quas habebas contra te: antequam mandatissima litem contestaretur, decessit Titius: dicitur, quòd vtilis mihi competit actio contra te debitorem. 1. Vel pone casum in contractu nominato, & omnia verba stant propriè, & ferè omnes glossæ superfluunt. vt si ego numerasi tibi centum, vt mihi mandares, siue cederes actiones tuas aduersùs tuum debitorem: ego decessi, antequam essem litem contestatus cum debitore tuo debitore, quod postea agere vtili actione, quia in principio statim fuit mihi nata. Vivian.

e ¶ *Dare.* non vt eum, pro quo soluisti, liberare velles: sed vt actiones eo nomine competentes in te transferantur.

¶ Et nota, quòd præcisè pecuniæ dationem pactum de actione celandi, aliàs non valeret cessio: vt *ff. de fideiuss. l. item si. & de solu. l. Mœuius.*

d Ago in rem, non in personam.

e Pecunia data vel ex qua fit, vel vt emptio.

f Quantitates appellatione etiam continentur species.

¶ Item[d] non fuit data pecunia[e] vt quantitas: quia sic esset emptio, sed vt corpus: vt *ff. de leg. 3. plautii. l. 5. l. 3. & l. fi. & certe. & l. fi. fermo legatus. l. qui purpuram.* & sic fuit contractus innominatus, *do vt facias*, vel *facio vt des.* aliquem ab initio contractus datretur vtilis actio: vt *l. de hared. vend. l. empt. & Leg nominæ. & l. Aprean.* Nam in contractibus nominatis ab initio competit vtilis siue cessione, siue in nominatis in subsidium demum: vt *de* dicit. (Nec obstat quod dicit, *quantitas*: quia[f] etiam species appellatione quantitatis continetur: vt *ff. de leg. iij. l. qui pecuniam.* 2. Item nec quod dicit, *soluisti*: quod dic, id est, tradidisti.) Sed M. in *quolibet.* ab initio dat vtilem, & subaudi hic, *mandati.* sed hodie hæc videntur expedita. Nam cum mandatum[g] non finitur morte procuratoris, nec mandantis finitæ debet: vt *l. de donatio. l. diam.* 2. Vel ibi fuit cessio, hic mandatus ad simplex exercitium, secundum quosdam. 3. Vel tertiò, speciale illud in donatione 4. Vel illud in quinque[h] aliàs casibus speciale, in quibus ab initio datur vtilis. Primus, in empt. & vend. vt *l. de here. vendi. Lempior. & l. fi. prox. in fin.* secundus, in dote: vt *l. 1. prox.* Tertius, in nomine dato in solutum: vt *l. quando fis. vel prima l. fin.* Quartus, in nomine dato pignoris *ff. de pign. l. cum conuenit.* Quintus in legato nominis: vt *in fin. de leg. Lex legato nominis.*

¶ Et de[i] nutritate huius vtilis dic, vt dixi mus ibi.

¶ Et quia debent in ea iurare de calumnia, dixi *l. de rerum. calumn. l. fi. §. fin autem. 6.* Est & locus hodie in donatione: vt *l. de donatio. l. diam.*

¶ Restat ergo, vt in hoc casu non detur ab initio vtilis, sed in subsidium: vt *hic.* nec etiam in omni nominatione: nam in societate si velim vti bi omnia communicare ex causa societatis, non tamen dabitur vtilis actio, sed debeo cedere directas: vt *ff. pro socio l. 1. in fin. & l. 2. & 3. & de pecu. l. fi. in fin.*

hoc ergo casu, vinctare mandatore, habet directam nomine mandantis, non nomine suo, nisi mortuo mandante extinguitur directa, & suscitur vtilis.

f ¶ *Quantitate.* in specie fallitur: quia in facto, & non in numero: & fuit ibi contractus. *do vt facias.*

g ¶ *Dolorum.* pro quo forte fideiussit[k].

h ¶ *Solutis.* pro cuius obligatione quærenda soluisti.

i ¶ *Mandatum.* ¶ Aliud est[l] *cedere* actionem, & aliud mandare, nam primo casu nil potest cedentem remanet secundo casu remanet directa, secundum quosdam. 1. Sed in. dixit, quòd quicedit, remittet directam, vtilem transfert: sed qui mandat, mandatum committit causæ exercitium, & non transfert directam, vel vtilem: sed in casibus, vt dixit. vel nisi in subsidium, vt in hoc casu, vel nisi fiat mandatum, vt fiat procurator in rem suam: quo casu idem est cedere, quòd mandare: & ita hic potest accipi. 3. Tertiò dicunt, vt Azo, & H. inter cedere actionem & mandare nullam[m] esse differentiam quoad cedentem, vel mandatorem: quia semper remanent penes eum directæ, licèt quoad eum, cessit cessio differentia fit[n] vt modò dixi, secundum Io. vt *ff. pro socio l. 2. in fin. & l. 3. & 15. & de pecu. l. quæ cæpi.* 4. Vel nulla est quantum ad casum huius legis, secundum M.

k ¶ *Consentiens.* nam tunc sciès effertur *ff. de noxa. l. iij.*

l ¶ *Tria hæredi.* scilicet, *mancipia*, secundum M. vt supra dixi.

m ¶ *Fari mauult.* videtur ergo, quòd mandatum mandantis mortuo soluatur, etiamsi in rem suam constituatur procurator: & ideo in subsidium datur vtilis: sic & *l. de contrario iudicio vel. l. si non ex propria. & l. ad exhi. l. si res. & ff. de publ. l. si cum emptore.*

¶ Item

a Mandatum non finitur morte procuratoris, & mandantis.

b Adde vtilis fine cessione vel ab initio quinque casibus nobis datis ex hoc textu cum concordantibus.

c Debet esse in dictur. quæ nobis competit ex iure nouo dicis codic. Vide gloss. in *l. ex iure, in verbo, vtilibus actionibus* quod sic legit.

d Male: nam scribit simpliciter ad vtilitatem, quæ nil facit ad scribere, ob dotandis filiabus, vel filiabus vestiendis. Tertiò conclusio dotalis instrumenti vtilem: quia scribit, ut si litterati. Cyvac.

e Virum adhuc nemo audiit. & mandare alii fructus.

f Idem plane vtil, cedere, & mandare adhuc nem. Delegare iterum ex hibere, præstare, transferre, procuratorem ad obtinendum instrumenta dum dare. Vide de mutua, & scripta ad *l. ex scripti de fideiuss.* &c. Cyvac.

g Prout. Azo. *fuit. vt. ff. de fideiussor.*

h Nam pro mandatum non vult tantum vtilis, sed per cessionem in rem.

480/C.IV.K.5-4, 811-812
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 813-814

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si in solutum.] Cassv. Si debitor meus in decem,ius,quòd habeo in debitorem tuum,in solutum mihi dederit,pignora tibi obligata perfequi per hypothecariam actionem possum. & hoc in prima. Si verò ab acriquisitibus creditoribus , à quibus fuit pecunia numerata , fuerint pignora distracta ab emptore, ea renocare non potero. & hoc in secunda. VIVIAN.

Dat. Non. April. Byzantij, AA. Coss.

Cessa personali titulo dationis in solutum vel titulo vendutionis: hypothecaria etiam actio ligitur esse cessa , sine veniat ex obligatione generali, sine speciali: hoc dicit nobis tabulister cum lege sequitis. Bald. Vel sic : *Quando debitor dat sua creditori in solutum nomen debitoris sui, cuius bona erant etiã hypothecata, potest creditor ipse persequi pignora, nisi à prioribus creditoribus sint distracta.* Salyc.

VI. *Idem AA. & CC. Mauritio* †.

Si in solutum nomen debitoris sui debitor tibi dedit tuus , ac te in rem tuam procuratorem fecit pignora, quæ specialiter , vel generaliter habes obligata, persequere *. Quòd si ab his, quibus fuerant obligata, cùm pauciores a essent, distracta probentur : emptoribus auocati non posse perspicis b. Dat. IX. Kalend.Iul.Sirmij,AA. Coss.

Vendita hypothecaria dicitur vidi alio rei vindicamenti. Bal. Vel sic : *Ex simplici emptione nomini , in emptorem transferur etiam perfecutio, & distractio pignoris, & hypotheca venditori competens: missi à prioribus creditoribus sit vendita , vel ab emptoribus prescripta.* Salyc.

VII. *Idem AA. & CC. Diomedi* *.

Si à creditore c nomen compatati d : ea pignora , quæ venditor nominis perfequi poſſet , apud præſidem prouinciæ vindica *. nam ſi debitum ex eius f perſona res tibi obligatas tenentes non transferant ſi iure communi h pignora diſtrahere non prohiberis. Sanè ſi † creditoribus in ordine pignorum antecedentibus venundanẽtibus , qui poſſidẽt, compeuaeuerint i, vel longi temporis præſcriptione k à muniri perhibentur l; pignorum diſtrahendorum facultatem te non habere perſpicis. S.III.Kalend. Ianuar. Sirmij, AA. Coss.

Donatio non finitur morte , ſed permiſſo ordinata ad ordinationem de futuro,re integra,morte finitur: hoc dicit notabiliter. Vel ſic: *Mandatum etiam remunerationis gratia, finitur morte mandantis , re integra. hoc dicit ſecundum Fe.& Cy.& Bald.*

VIII. *Idem AA.& CC. Crescentio.*

Si quidem donationis cauſa ei,quem affectione patris ꝛ te dilexiſſe propoſuit, tuam accipere pecuniam permiſiſti m ꝛ: & hanc tuam liberalitatem [ille *] remunerans, te à procuratore ſuo aliam pecuniam ſumere præcepit , rebuſque humanis ante perceptionem * fuit exemptus: nec o quod dederas, recuperare, (cùm perfectam habuit donationem) nec quod tibi dari mandauit , necdum tibi traditum , petere p poteſ à procuratore ſuo. Quòd ſi mutuò dediſti q , nec à delegato r a dari nouandi cauſa ſtipulatus: ſucceſſores eius s ſolutioni parere t compellantur. Dat. XIII. Kalend. Febr. CC. Coss.

Debitum non eſt exigendum armata manu, ſed ciuiliter in iudicio. Bald. & Salyc.

XI. *Idem AA. & CC. Olympi* *.

Negantes u a debitores non oportet armata vi terreri x : ſed peritiore quidem non implente ſuam intentionem,vel exceptione z ſubmoueo, mandatum : ſed illa,quia iure antiquo hoc traditione donatio non valebat : nec ab hærede poterat peti : ſic in affione donata non valebat ſine mandato, vel etiam cum mandato,ſed renocato, vel ſuperueniente quod nihil a eſt, quantum ad hanc legem.

¶ ¶ *Delegati.* ſic non fuit donatus.

r ¶ *Nec à delegato.* Si ſtipulatio fuiſſet interpoſita, non in hæredem , ſed in procuratorem competeret actio nouatione facta. Cyacvs.

ſ ¶ *Eius.* ſcilicet cui manuũ dediſti.

t ¶ *Potere.* Per conditionem. Cyac.

u ¶ *Negantes.*] Cassv. Si mutuũ mihi decem,& negem tibi me creare , non debes me armata manu ad ſolutionem compellere,ſed petere debes coram iudice : & ut non probante quod intendis, vel ſi propter exceptionem ut tu dicis, abſolutus à probatione , condemnabit me iudex : & per executionem rei iudicatæ compellendus ero ad ſolutionem. Vivian.

x ¶ *Negantes.* ſcilicet ſe debere.

z ¶ *Negantes.* Contingentia hæc vid.]. *de exceptionibus iudi. quæ huius prior parsvlt.* Cyac.

a ¶ *Terreri.* ſic *ſi quod metus causa.* Extras.

b ¶ *Exceptione.* Etiam poſt impletam , & ſtandum interlocutorio. & adhoc *l. de rei vendic. l. vlt.* & *de edend. qui accuſare.* & *de excuſat. ſi ſpondam.*

a Cessant nouelle ſtudii iuris, ſed ut rendi ad ſuos condequentia,& ita cetigit Iuliano.

† *el. Marcian.*

a ¶ *Petitore.* Alias *petitorio*, malepro ſenſu Cuiacij, *aut petitorij.* Cyac.

b ¶ *Perſpicis.* vt]. *qui pro in pign. hac. l. ſi generaliter.* &]. *ſi antiquior creditor. l. i. & ſi.*

† *à creditore.*] Cassv. Si comparati actionem à Titio : pignora , quæ Titius habebat obligata, poſſum vindicare ab his, qui ea poſſident, & ea diſtrahere poſſum : nihil illi, qui poſſident, ſi louare quod mihi debetur. & hoc in prima.Si verò poſſidentes pignora erant potiores , & vendiderint, aut etiam longi temporis præſcriptione rem ſibi , qui emerunt tuam neque vindicare & per hoc , neque diſtrahere poſſum. Vivian.

* *Rudolph.*

c ¶ *A creditore.* ſcilicet alicuius.

d ¶ *Comparati.* an idem, ſi fuerit datum nomen pignoris ? Reſpond. vtique. cùm enim b habet principalem rem , & acceſſorium habet : vt]. *de hæred. vend. l. poſſeſſionem.*

b *Principalem vtiſſ actionem habet.* & acceſſorium habet : vt hic.

† *à creditore.*

e ¶ *Vindicem.* per hypothecariam.

f ¶ *Ex eius.* ſcilicet creditoris vendentis.

g ¶ *Non transferant.* id eſt,non ſubeant.

h ¶ *Iure communi.* ferunãm c formam,quam habet]. *de iur. dot. ſimpl.*]. *ſin.* & ſacit] *de hæred. vend. Lampetr. &*]. *de hæred. vendi. Lampetri nomina.*

i ¶ *Comparauerunt.* ſic]. *ad Macedo. l. ſi permiſerunt.* Accvrs.

k ¶ *Vel longi temporis præſcriptione.* hypothecaria durat d quandoque decem annis inter præſentes, viginti inter abſentes,quãdoque triginta annis , vbi ſcilicet deficit titulus , quandoque quadraginta durat.vt]. *ſi adnor. credi. l. i.* & *de præſcript. triginta annor. l. ſecut.* & *Lilan notiſſimi.*

d ¶ *Longi temporis præſcriptione.* Actio Seruiana tollitur præſcriptione longi temporis.ſi ea vtitur bonæ fidei poſſeſſor.Nam cùm male fides poſſeſſori eſt , annuli triginta annis tollitur, cùm debitæ quadraginta *Lilan notiſſimi*]. *de præſcript. triginta annor.* Cyac.

l ¶ *Perhibentur.* licèt à poſſeſſoribus emeriat.

Si quidem.] Cassv. Diligebam quondam , ſcilicet Seium, ea affectione, qua pater filium diligit ſanus : permiſi, volens ei donare, vt acciperet pecuniam à procuratore meo : ille volens me remouere,mandauit procuratori ſuo , vt mihi pecuniam ſolueret,ne antequàm acciperem,deceſſit Seius : an decem, quæ dedi Seio , repetere poſſim , vel à procuratore petere , ne quòd

c Quod tamen procur. mandãti , vt hodie, obtinet lege illam 32. vbi ſi dixi.

a ¶ *Rem.*

a ¶ Remedio. vt ff de re iudi.l.3 dicu.

ADuersus.] CARTH. Mutuasti tibi pecuniam, pignus mihi obligasti non ideo quòd corpi pignus vindicare, tollitur personalis actio.sed si pretium pignoris ad debitum non sufficit, pro residua quantitate debita te posse conuenire. VIVIA.

a ¶ Electa pignoribus. Haec lex abrogatur, Nou. 4. l. 1. CYNAC.
b ¶ Integra.vt ff de distrac pign.l.hypotheca. & de usur.& fruct.l.fin.circa fin.& de pig.l.3.& l.cum pactum.si pro mutuo & ff. l. cum pacta. Lotarius. 3. & ff. de dolo.ff. pign. l. quæsitum. & ff. de pecul. l.ex duobus.circa princ. & l.quæsit. 3. si mutuo. Simon.] CARTH. Si colono non introm suum decem mutuasti, à me petere non potestis:nec mihi pretia decisati præsentia actoris mei.id est, castaldionis, quo magis tibi obliger. VIVIA.
c ¶ Rem suam.id est,colonorum. non ii domini, sicut esse : vt infra quod cum eo. l. ei qui.
d ¶ A domino præd. Si tamen colonis in rem dominicredidi pecuniam, aut in rem domini: verisest, competit in dominii actio neg.gest. Vide lectum ad l.13.ff. de cert. per. CYNAC.
e ¶ Allud. castaldionesb. 2. Vel quia ¶ fabricipsa vt stella.vt ff.de eo pen.l. omnes. & contra l. eo. l. 15.
f ¶ Alterum ipsum. Imb hæc fabricipsio obligatio.l.14. ff. de cert.per. CYC.
OB ES alienum.] CARTH. Ob æs alienum quod contraxi, me facta potes ad solutionem eo rem liber, seruus creditoris fieri compelli possim, quæritur? Respond. quòd non.vel die compellendus seruire. & sic accipitur seruire propriè, postmodum imponitur. retrò die,seruire liberos,id est filios obligari. VIVIA.
g ¶ OB ES alienum. Hæc l.ambigua est. Nam vel hoc dicitur, ne filii pro patrem debito addicantur creditoribus, vel vt debitores liberi non coguntur seruire creditoribus ob æs alienum.Sic Gezei vertunt, *nemo quidem ob æs alienum seruire debet liberis suis.* Quod si *Seruio Sulpitio Varroni.* parenti tamè vtrumque interpretationem verbis legis comprehendi.Gregor.4. Resp.cap.36. & lib. 2.cap.30. Iustinian. Nou. 134. Anglo. in lib. de Tobia. Vide in rem l. de pœnis qui filios.8.CYNAC.
h ¶ Æs alienum. Æs] alienum.Scimus quod nos alii debemus. Æs suum vel nostrarumque nobis alij debent : vt ff de verb. significa.l. cedere. 3 ss
i ¶ Seruire. id est,seruos fieri.2. Vel retine proprium significationem.sed repetitur vsufructus infra de cap.l.fin.&].commercia de mal.l.3.§.9. & cùm aliquis se obligat ad seruiendum vsque ad aliquod tempus.Vel die.id est,filios obligari vt].qua res pig. obligi. l. quæsitum. sed hoc falsùm secundùm B. vt arg. infra de pact. vno Ms.l.9.
k ¶ Addicis.] CARTH. Hæc auth.non corrigit l.Codicis, sed addit, & imponit pœnam vtrei creditoris,qui compellit debitorem vt pro debito sint seruus ciuitatis perdit debitum. Item cogitur tantundem dare ipsi debitori.vel eius parentibus, vtrò patitur creditor talia facinus pœnam corporalem. VIVIA.
l ¶ Creditor cadit. si cum seruire compellat.
m ¶ Remedium.id est,illi qui fuit seruus vt. etiam si pœnæ conuentus fuerit : vt arg. ff. qua re pignus aliter pos.fi.de. ¶ Parentibus. agentibus nomine retenti, in quorū potestate est retentus.1. Vel die parentibus qui sustentarunt, retentis : idem tamen si extraneis succurrerit. sed de parentibus dicit ideò, quia frequentius fit. Vel termò, & retentus velit reuisitare,parentes possunt petere: quia eis videtur fieri iniuria. ff. de libe.cau.l.4. & 15. & 19.
n An autem his legibus possit renúciari? Resp. non : vt non in nostrum vsum.ff de probati.l.3.§.1. est,vbi alibi inspic, *sine debitor sine credi.*

Fiat cui.] CARTH. Si decem mutuastis tibi, & de his vestes comparasi, an adversus vendentem vestium actionem habes, quæritur?Resp. quòd non.sed contra me cui mutuasti, agere debes. VIVIA.
o Vide scripta ad l. 13. S.fi cum pet.Senat. lib. 3. de benef. l.19. CYNAC.
p Mercibus. suis vendatis.
q ¶ Abstulisse. id est, accepisse à debitore tuo.lic 11.ff de fur.l.qui vas. in princip.
r ¶ Alterum. vt infra Aquilis.l.fi.& supra fi cui pota. l. non aduerfus. & ff. de condic. indebi. l. hi filii.
ESt in arbitrio.] CARTH. Titius obligauit mihi pignus pro pecunia quam ei mutuaui, & pignus distraxit, & vendidit. in electione mea est,vtrum conuenire Titium actione personali, an agere hypothecaria aduersus emptorem pignoris,aut possessorem pignoris tanti se posse præscriptione longi temporis. VIVIA.
s ¶ Est in arbitrio. Hoc priuilegio non fiscus vtitur. l. 1. infra de commun. fisc. dob. nec Reipubl.l.3.§. vlt. ff. de administ. rer. ad ciuit. sed hæc aliorsum. Iustin. hodie,cùm fiscus priuato æquatur. Nou. 6. & Nou.131.CYNAC.
t ¶ Alterum.fiducer est.
u ¶ Pignora. vt]. de pign l. quamuis personali. & l. distrahitur. & l.debitorem. & l.penultimo. & de furt.& Iulian. inter. l.fi.& arg. infra de fideiuss.l.1. & hoc in pignore expresso : secus & in rei actionem iure venit.Ar ff de iure fisc. l. Magistr.& est simile].de seru. pign.de ma.l.3.& 17.&] de pign. l.9.
v ¶ Longi temporis.de hoc dic vt dixi l.ea l.fi.l. creditore. Sed hodie.]CARTH. Hæc authen.corrigit legem Codicis,quia prius debet conuenire fideiussores & debitores, quàm pignoris possessores. VIVIA.
q ¶ Possessores. Hanc est cautela in authen. de fide.§. ad hoc aliàs ad hoc.est.vna quæ est]. de pign. auth. hoc ita.1. B. dicit quòd hæc corrigitur. 3. li. & Io. dicunt quòd illa de liuig. secundum illā Vel quòd ibi dicit, verum est ſi poſſeſſor habeat cauſam a debitore,

480/C.IV.K.5-4, 817-818

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VT ACTIONES ET AB HEREDIBVS, & contra heredes incipiant. TITVLVS XI.

SEquentes tituli vsque ad XXI. partes sunt superiores, & similiter id agitur, vt generales definitiones ponantur de obligationibus & actionibus, & hoc quidem iam habuimus titulo superiore. Ex aliorum contractu nemo obligatur. Non nisi sua sponte obligationem ex negotio contractu dare modo. Voluntatis est contrahere, necessitatis implere contractum. Procuratori in rem suam ad agendum conferuntur mandatum actionibus nomine domini directum. Actiones quae debentur debitoribus, & suo nomine semper crediti. Non mandatis actionibus, neque debitores delegati, mortuo domino procuratori in rem suam conferuntur ad accipiendam pecuniam à debitore domini, aduersus se eam debitorem nullam superesse actionem. Cui mandata est actio principalis & seruianum mandatum valet. In actionis esse creditore vna prius experiri malit principali an seruiano, nec alios etiam ciuiles, Legibus & iudicio compellendus esse debitores, aes alienum, non seruitia corporis. Hic addatur alia hoc proprie & singulari titulo quod se nemo regula, vt obligatio quae ab eo capit à debitore, vel contra defunctum, à seruiano heredis vel contra heredi incipere possit quae contraria est veteri regula de qua Labubit. Cod. Theodos. die rel. & Theophilus in § post mortem delegat. tollitque veterem differentiam verborum. Cum moritur, Cum mortuus fuero, Post mortem meā dari, vel priusquam moriar. vel. 11. infrà de contrahend. stipulat. quam etiamsi post hac confirmatio sustulit, & regulam, qua non erat sublata nominatim per illam, sed per consequentiam tantum, qua nihil valent in nouo iure confirmando. CVIAC.

Stipulatio & legatum post mortem collatum incipit ab herede: & hac vsque hanc legi, remota regula antiquorum. BALD. Vel sic: *Obligationes nam ex contractibus, quam ex vltima voluntate possunt ab herede incipere alteri & possint, remota antiqua regula his contrarias.* SALYC.

Imp. INSTINIANVS A. Iuuenti P. P.

VM stipulationes, & legata, & alios contractus [a] post mortem [b] compositos antiquitas [c] quidem respuebat, nos autem pro communi [d] hominum vtilitate recepimus [e] confentaneum erat etiam illam [f] regulā, qua vetustas, vtebatur, more humano emendare. Ab heredibus enim incipere actiones, vel contra heredes [f], veteres non concedebant, contemplatione stipulationum caeterarumque caufarum post mortem conceptarum. Sed nobis necelle eft, ne prioris vitij materiā relinquamus, & ipfam regulam de medio tollere, vt liceat & ab heredibus, & contra heredes incipere actiones [& obligationes:] [g] ne propter nimiā fubtilitatem verborum [h] latitudo [i] voluntatis contrahentiū impediatur. Dat. XV. Kalen. Nouemb. Conftantinop. poft conſulatum Lampadij & Oreſtæ VV. CC.

NE VXOR PRO MARITO, VEL MARITVS pro vxore, vel mater pro filio conueniatur. TITVLVS XII.

TAntum abeft vt aliue pro alio conuenire poſſit, vt nec pro colono dominus vel conuentio.l. 3. & 11. Tit. 10 nec pro debitore is ad quem pecunia pervenit Lopmalt. cod. *nec coniunx pro coniuge, nec mater pro filio, nec quifquam pro neceſſariis ſibi perſonis*, vt hoc tit. & ſequentes. *vt vix ſit illum excipiendum ab illa correctione regulae. Ex alterius contractu nemo obligatur.* Respondit hoc tit. *id eſt, ex fua quisque contractu obligatur, non ex alterius. Non & pater pro filio fam. &. & dominus pro ſervo conſtitor non obligatur, non tutor pro curatore in ſolidum, ſed in peculium damnatur. &. quae in peculium tamen, idem matri in hoc tit. non inuerſi etiam patrem, nec titulo, filio emancipato ſuiſimilia.* CVIAC.

Vxor cliuenta ex contractu mariti, non habet neceſſe citeralia infringere, quae ſint valeat, ſint ne, ex eo conuenire non poteſt. BALD. Vel ſic: *Mulier ex contractu mariti vi poteſt conueniri, nec ex interceſſione*

a quae inuitus à Velleiano. SAL.

1. Imps. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. *Aſclepiadeae.*

EVfrtus † diſputas [b] de contractibus cum marito tuo habitis, verūmne

eamen ſic eſt in aliis, etiam qui valde conuenili videntur: vt hoc tit. & ſeq.

Fruſtra diſputas. CASTR. An ex contractu mariti poſſit conueniri vxor, quaeritur? Reſpond. fruſtra diſputare mulier, temariti contractus iuitus cum marito ipſo iure, vel non, quia ex contractu mariti non conuenitur, propter ſenatuſcon. Velleia. VIVIA.

b Diſputat. aliis dubitat. ſcilicet an vxor.

a ¶ *Illam.* non ſolùm rem mutare: & ad hoc *in authen. de nou. alie. §. ſimiliter. colla. 9.*

b ¶ *Regulā quae tranſtulit.* Regula haec iuris antiqui extat in *l. vlt. Cod. Theod. de donatis nuptiarum* quam haec lex directè abrogat, abrogatur & illā ante per conſequentiā *l. 11. C. de contrab. ſtipul.* Vide eo loco notata. Ideo autem haec conſtit. aequa fuit, quia nouae conſtitutiones, quae iuri veteri abrogāt, iuste ſuae fidei accipiendae. CVIAC.

c ¶ *Vel contra heredes.* vt ſi defunctus ad diem certum ſub poena pecuniam promiſiſſet etiam ante diem mortuo nec dum hereditate adita committitur poena: vt *ff. de verb. oblig. l. ad diem. & ff. de nou. fu. l. 8. & ad leg. ff. de verb. oblig. l. quidcunque.* §. 3. imò potè practica teſtata vt modò notaui in alia glo. alterius contrahentium, &c.

¶ Et cauſe tibi, quia alter [a] dicitur poſſe mortē incipere actio in ſtipulatione, & aliter in legato. In ſtipulatione enim dicitur incipere, non quia nulla fecit nante mortem, ſed quia non incipit eſſe efficax *ff. de obli. l. ſi per interpretationem.* §. *non mirum.* ſed vbi mihi legat poſt mortem meam, nunquam mihi debetur, ſed heredi mео tantūm quaſi ex ſua perſona: vt *ff. de cond. l. qui à pupillo. & de act. & obli. l. obligationum fere.* §. 1. & *ff. quando dies. leg. cod. l. reg.* ¶ Item huic l. eſt contra *ff. de act. & obli. l. ſub hac.* Sed ibi nō poteſt velle heres, quia nec à principio ſe ſuiſta valet promitto, ſi volam, vt ibi dicit. a. Vel ibi nō eſt inutilis ex ratione, quia actio non poſſit ab herede vel contra heredem incipere: ſed quia ab initio eſt ſui natura inutilis eſt ſic concepta, ſi volam.

¶ Item nota. ar. de prebenda [b] non vacante: vt dixi *ſupra de pac. l. ſed & facit l. ad leg. Falc. l. pomalet. circa princip. ibi nec contrarium eſt, &c.*

k ¶ *Subintrauerit*, ſic]. *pro* * *ſic. l. de ſeruitute. & ſi quis. quod fuga vel ſuga ſeruor. fol. l. ſcient. §. ſi debitori. item ad hoc l. de conſtit. pecun. l. pen. prope fin.*

l ¶ *Intellexit* vxorem. Horum nempe cū notoriū, vel cùm mortuus erit. CVIAC.

NE VXOR PRO marito, &c.

Licet heres pro defuncto conueniatur: vt L. tit. l. ad

a Adhic aliter dicitur incipere in Stipulatione poſt mortem, & aliter in legato. In ſtipulatione enim dicitur incipere, non quia nulla fecit ante mortem, ſed quia non incipit eſſe efficax *ff. de obli. l. ſi per interpretationem.* §. *non mirum.* ſed vbi mihi legat poſt mortem meam, nunquam mihi debetur, ſed heredi mео tantūm quaſi ex ſua perſona: vt *ff. de cond. l. qui à pupillo. & de act. & obli. l. obligationum fere.* §. 1. & *ff. quando dies. leg. cod. l. reg.* ¶ Item huic l. eſt contra *ff. de act. & obli. l. ſub hac.* Sed ibi nō poteſt velle heres, quia nec à principio ſe ſuiſta valet promitto, ſi volam, vt ibi dicit. a. Vel ibi nō eſt inutilis ex ratione, quia actio non poſſit ab herede vel contra heredem incipere: ſed quia ab initio eſt ſui natura inutilis eſt ſic concepta, ſi volam.

¶ Item nota. ar. de prebenda [b] non vacante: vt dixi *ſupra de pac. l. ſed & facit l. ad leg. Falc. l. pomalet. circa princip. ibi nec contrarium eſt, &c.*

k ¶ *Subintrauerit*, ſic]. *pro* * *ſic. l. de ſeruitute. & ſi quis. quod fuga vel ſuga ſeruor. fol. l. ſcient. §. ſi debitori. item ad hoc l. de conſtit. pecun. l. pen. prope fin.*

l ¶ *Intellexit* vxorem. Horum nempe cū notoriū, vel cùm mortuus erit. CVIAC.

a ¶ si

480/C.IV.K.5-4, 819-820
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE FILIVS PRO PATRE, VEL PATER pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel † seruus pro domino conueniatur.

TITVLVS XLI.

480/C.IV.K.5-4, 821-822
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Patiatur ratione patrimonii, vel filiationis, vel libertinitatis alium conueniri quod teneatur.

¶ *Cum hi, qui in matris cessibus iuris eadem persona esse censentur, alij pro alijs ad obligantur, multo minus extraneus pro extraneo, nisi heres fit aut accessio. Olim tamen vsurpatum erat, vt vxorius pro coniuge teneretur. Hodie non.* Nou. Iust. 21. & 134. & l. 1. §. vt nullus ex vicario pro alien. lib. 11. *de his Cassiodorus* lib. 4. variarum. *obligationibus patrum, si nō sit heres, examinauit: vxor maritalibus debitis non iunctior, & eadem ad filiationes trahit extraneos, cum absolutæ iura communia.* Cyac.

Mariti non filius emancipato patri reddere non tenetur, mariti autem vero filio in potestate in casu permisso, nō isto patris, pater tenetur reddere de peculio. Bart.

1. *Imp.* Gordianvs A. *Candido militi.*

NEqui ex eius filij persona, qui cùm filij iuris esset, mutuā pecuniam accepit, patrem eius, si non fidem suam obstrinxit, conueniri potest, neque ex eius quem in potestate * habet, si sine iussu * eius contractū est: neque § contra senatusconsultum Macedonianum mutua pecunia data est, amplius quàm de peculio actione sustinere cogitur. Quapropter pater tuus, si ei pecunia à creditore fratris tui extorta * est, ad quam reddendam nō tenebatur, præfidis prouinciæ auctoritate eam recuperabit *. PP. III. Non. Octob. Pio, & Pomeiano Coss.

Filius vel filiæ non tenetur pro debito patris, nec pro officio ab eo male gesto. h. d. & ideo agens contra filium ex persona patris, debet facere mentionem quòd sit heres: aliàs libellus est inepta: vt not. in l. si cùm decem § transgrediamur. ff. sol. matrimo. Bald.

11. *Impp.* Diocletv. & Maximianvs AA. *Nouiæ & Eutolmæ* *.

NE † contra iuris auctoritatem ab eo qui patrem vetitum,* à quo emancipatus § vos dicitis, ad munus ciuile deuocauerat *, inquietemini ‖, a præfes prouinciæ peoaiebit ‖. Dat. VIII. Kal. Febr. Maximo II. & Aquilino Coss.

Propter officium filij pater non tenetur. Bald. Vel fic: *Si pater contradixit quando filius fuit electus decurio, non potest conueniri pro eo.* Salyc.

Proprium filij pater non tenetur. Bald. Vel fic: *Si pater contradixit quando filius fuit electus decurio, non potest conueniri pro eo.* Salyc.

Filius familias inuito patre decurio creatus, pro eo patrē inquietari non potest, iure manifestissimo cautum est. G. X. Kal. Maij, CC. Coss.

Vt mente patre filius non teneatur ad debitum patris. Bald.

111. *Idem* AA. & CC. *Tacapeni* †.

SI filiusfamilias inuito * patre 2 decurio creatus fit pro eo patrē inquietari non posse *, iure manifestissimo cautum est. G. X. Kal. Maij, CC. Coss.

Vt mente patre filius non teneatur ad debitum patris. Bald.

111. *Idem* AA. & CC. *Achiuæ* †.

PAtris * mente * superstitis filium, nec munerum ciuilium, nec debiti causa personalis † posse conueniri actione cōstat. S. XII. Kalen. Mart. Sirmij, CC. Coss.

Ex contractu patronus vel domini libertus vel seruus non tenetur. Bald.

v. *Idem* AA. & CC. *Lampsaco* †.

EX patroni * vel domini * contractu, libertī vel serui ‖ conueniri non possunt. Dat. Idib April. CC. Coss.

Illa est notabilis authentic. Scholares ad legitima studia procedētes, ipsi & eorum nuncij possunt ire & stare liberi & securi, tanquā boni seruitij, & quorum scientia nullus illuminatur prorsus prouerentur, eos nullus debet offendere: nec pro alio pignorare. qui contra facit, punitur. Electio quoque datur eis conueniri coram magistratu vel domino suo, aut coram episcopo, sub quo vel unt, & qui eos curra primatem huius authentica trahit ad iudicem, perdit causa. Deinde hāc authenticā firmari sub hoc titulo. Bald.

Nouæ constitutiæ Friderici †.

HAbies quidem super hoc diligenti inquisitione episcoporum, abbatum *, ducum, omnium iudicum, & aliorum procerū facri nostri palatij examinatione *, omnibus qui causa studiorum peregrinātur scholaribus, & maximè diuinarū atq; sacrarum legū * professoribus, hoc nostræ pietatis beneficium indulgemus, vt ad loca in quibus ex supradictis, ibi, *hac igitur*. Secundò prohibet Imperator ne scholares dominum patiantur pro debitis vel débitis committis ab aliis: imponendo pœnam remanentibus hanc l. Tertiò dat electionem scholaribus, sub quo velint conuenni. Quartò inhet hanc l. posse in iudicio, ne pater pro filio, litteris satis plana est de se.

n ¶ *Examinatione.* Sicque erit lex falsenia: vt ff. *de legi. & constitu. l. humanum.*

o ¶ *Sacramento seguum.* Nou. * leges sacratas vt *supra de legi. & constitu. l. leges*, &c.

a Filius pœne mortuo vt filius nō possit emancipari pro patre sed vt heres.

b ¶ *Inquietemini.* At cōuenti possunt ex causa principali. *l. 1. de primip.* Cyac.

c ¶ *Prouidebit.* vt *l. de primip. l. in hb. 29.*

d ¶ *Filiusfamilias inuito.* Is enim patre scitante, teneretur in solidū pater: vt *ff. ad municip. l. quæsitum. & l. libro dari. de filiofamil. & qui admod. pec eo pa. li.* ‖.

e ¶ *Inuito patre.* id est, contradicente. Cyac.

f ¶ *Non posse.* nisi de peculio: vt ‖. *quod cum eo l. ‖. & ff. de peculio. l. 1. §. final. & l. seqnen. & cessat quando præsu. non est mens l. ff. patr.* Ex dictis hactenus vt dicimus, ‖. *quod cum eo l. ‖.*

g ¶ *Mutuo pecun.*] Cassv. An patre superstite obligatio rationē debiti principalis, putā quòd acceperit aliquid mutuo ratione patā mutuitis, filius conueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dicto notatur, superstite: quia si esset heres, tunc teneretur vt heres.

h ¶ *Nomine.* Excipe primò casum. Cyac.

i ¶ *Personale.* reali fortasse, si rem peculij patris obligauit.

k EX *patroni.* temporis contractus. ‖ ¶ *Vel domini.* temporis contractus, & facit ff. *de actio. & obligatio. l. seruus & ff. de noxal. l. dom. de noxa. l.* ‖.

l ¶ *Vel seruī.* Quia seruus nō est *subiectus ff. de operonis*, id est, fortis capax. Græci hic. Cyac.

m ¶ *Hodie.*] Dn Cassv in hac authen. tamen ait: Imperator primo præcipit quòd scholares securè vadant ad loca studiorum, & nullus eis iniurias inferat, & reddit rationem ibi, *dignum autem*, &c. & ratione rationis ibi, *quæ autem*, &c. denuò monet

a ¶ *Pactum ne clericalium quæ fiunt effectus in filios patrimonij pendentis. Bal.* ubi per Castrensem in c. nō est vtus. de vsu. quia licet ei prohibeatur vsus & in fructu, tamen traditio non transfertur sine assensu. Videtur hic Authenticum Odoardus. & Rebuffus.

b Leges sacræ laborarent.

480/C.IV.K.5-4, 823-824
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

bus literarum exercetur studia, tam ipsi, quàm eorum nuncij veniant, & in eis securè habitent. Dignum namque existimamus, vt cùm omnes bona facientes, nostram laudem & protectionẽ omnimodò mereantur, quorum scientia totus illuminatur mundus, & ad obediendum Deo & nobis eius ministris, vita subiectorum informatur, quadam speciali dilectione eos ab omnimoria defendamus. Quis enim eorum non misereatur, qui amore scientiæ exules facti, de diuitibus pauperes, semetipsos exinaniunt, vitam suam multis periculis exponunt, & à vilissimis sæpe hominibus (quod grauiter ferendũ est) corporales iniurias sine causa perferũt? Hac igitur generali & in perpetuum valitura lege decernimus, vt nullus de cætero tam audax inueniatur, qui aliquam scholaribus iniuriã inferre præsumat, nec ob alterius cuiuscunque prouinciæ delictum siue debitũ (quod

AN SERVVS PRO SVO FACTO post manumissionem teneatur.

TITVLVS XIV.

AC nec idem ipsũ quidem seruum pro ipsius delicto vel maleficio bona fide quod manumissione consequit. Nam de eo quod quo tempore sub potestate fuerit, post libertatem nulla ei vel in eum actio competat, si ea cum ea, quæ post libertatem gesta. Hoc enim casu prius tempus traditur ad præterita. l. cum seruos. ff. de admissis tut. l. 17. ff. de negot. gest. aliquatenus nulla ex maleficijs in manumissum actio est, quia nec vlla fuit ab initio. Nam obligatio naturalis quam seruus delinquendo contrahit, nullam actionem parit, si manumissus ex delicto seruitutis aduersus quo decernat id quod debetur ex pluribus causis indistincte soluat, in antiquum dominum cadere, vtilis dicitur in manumisso non esse antiquorum contractuum ex quam statim post libertatem sibi habere cum patrono de operis. in libertis. ff. de solut. quos scilicet contractus habuit in seruitute pro nullo habentur, & facta interpretatione contractũ sunt quasi contractum, quia adhuc non ex delicto seruitutis obligationes cum capite sumebant. l. tutelæ. § iniuriarum. ff. de cap. min. l. 4. hoc tit. CYR.

Contrahi in statutis libertate nõ eiuscemodi possunt, licet scitum sit. d. vel magistratibus: illud quod est in

potestate, nõ disponit de actu. BALD. l. *Iuppa* SAVELLVS & ANTONINVS AA. *Inuentum* ".

¶ Item an est dilatoria, vt [b] tantùm ante litis contestationẽ ponit? Resp. sic, cùm sic lori, vt *infrà de excep. l. fin.*

¶ Item quid si vocatus erranter in facto vel iure? Resp. videtur ex parcere vt *de iur. & fac. ignor. l. error. in fine.*

[a] ¶ *Etiamsi causa.* Legendum, vt castũ, etiamsi iusta fuerit, cadat pro tali consuetudine. CYNAC.

¶ *Cadat.* aliàs est deprimatur. ¶ Sed [c] an ipso iure, vel per sententiam? Resp. per sententiam, quia dicit deprimatur vel cadat. & sic intelligi *l. de iur. non iudi. l. de criminali.*

¶ Sed à quo est dandi? Resp. à iudice actoris si illud iudicij fuit nouitas. Si alterius? Si non, idem iudex potest, cùm & hoc sit iuris.

¶ Sed quis actionis? Resp. conditionis ex hac lege vel *l. de rendic. ex lege.* l.), vel officij iudicis.

¶ Item quid si [d] iudex se iudicem pronunciauit? Resp. appellatur ab eo tanquam a sententia.

d ¶ *Ne filius pro patre.* Legendum *ne alius pro alterum.* CYNAC.

e ¶ *Apud Roncalias.* Citatur est iuxta Padum Ruzium. CYNAC

AN SERVVS PRO SVO FACTO POST manumissionem teneatur.

¶ Factum hic significat contractum vel delictum. CYNAC.

480/C.IV.K.5-4, 825-826
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Seruus liber fallus, alius bona vendere vt ff. de solu. l. qui res. §. accum. & ideo dubitatur an possit consentire de eo quod in seruitute fecit,

QVamuis.] CAYVS. Si seruo meo sub conditione libertatem dedi: & ea pendente conditione eum aliquo contraxi: postea extitit conditio: & ita liber effectus est: nunquid cum liberum effectum postea contrahe contractu celebraro dum erat statuliber? Resp. quòd non.

a ¶ *Statuliber.* Videbatur liber: vt ff. de ex. nox. caus. agn. l. fi. & ff. de pa. l. nuru. §. fin. licet a tamen seruus est: vt ff. de statu. lib. l. statuliberi. ¶ Vide sicut seruus non tenetur ex contractibus: ita nec tenetur ex delictis. ff. l. seruus, & T. de noxa. prof. l. fi. cog. mani. ita & ille nõ tenetur. Sed fallit b in casu quidõ tenetur de dolo: vt ff. de dolo l. & elegan. c. seruus pactione, & de fideiuss. lib. l. fi. parã c & T. de liber leg. l. Aurelius. §. Titius. & ff. quarum rerum act. l. fi. §. fi. Item in alio quem habes infrà ea. l. promissa. Item in alio, ff. d de nox. prof. l. cum alium. & l. seq. §. Scaeuola. e. Item in alio. ff. depo. l. fi. apud Sinam. (sed ibi ex posteriori detentione) e. Iste fallit in malefcio & quasi: vt l. infra de noxa. §. noxa. & facit ff. de spe. liber. l. vt superiorandi.

a ¶ *Cum statulibero.* Sine cõsultu cõ seruo, sine cõ statulibero, non habes cum eo actionem post libertatem. Statuliberi in contractibus comparantur seruis, in delictis liberis. CYAC.

Rediturus.] CAYVS. Seruo meo pecuniam mutuatus, an admittis eũ manumisso tam peculio suo ei non legato agere posse; quæritur? Resp. quòd non, idem est si legato: vt ff. de do. prælo. l. §. fi. *contrarium.*

b ¶ *Manumisso.* Idem ergo si est legatus, vt hic innuit. & sic est cassa. ff. de do. prælo. l. §. fi. *contrarium*: vbi d dicit libertum committi, si est ei peculium legatum. Sol. secundùm Io. & B. & R. non committur: cum ut libertas ab initio: vt hic cõsentiatur tamen inspecto exitu, scilicet quia ei heredes aliquid præstiterunt, consentiens ortum libertum: vt hic, arg. T. de vsur. qui audis. l. fin. §. fin. Sed hoc non placet: quia sic nec aliud effet in liberto ortino quàm in eo filio exheredato, cui dos est prælegata, quod esse debet: vt ibi dicitur. Dic ergo quòd ibi fuit directũ libertas relicta, & peculium legatum: vadendo tempore dominium serui vel peculii habuit heres: & sic tantum manumissus timebit: nec autem per fideicommissum vodecũm potuit heres dando retinere, & non fecit, meritò ipse tenetur, & nõ manumissus: vt arg. ff. de testa. mil. l. quod in heredis. §. fin. & de penu. leg. l. ff. seruus. hypothecaria tamen, si res peculij fuerint obligata, tempore tenetur manumissus. & facit ff. de act. & oblig. l. seruus.

a ¶ *Non esse legatum.* Nam si legatum proponeretur, contra esset dicendum, l. §. per contrarium, & ff. de don. inter & ideo hic sit mariti. quasi idem præstat non sit peculio legato. Sed opponitur ff. seruus. ff. de pe. leg. l. 1. §. nam heres ff. quando dies pecul. quæ etiam legato peculio dat actionem intra annum in heredem. Vide fol. in non. ad eas. CYAC.

Promissa.] CAYVS. Si seruus tuus promiserit tibi pecuniam vt eam manumittentes, & manumisit, & ab eo manumisso redi di stipulatus non es: an eam petere possis, quæritur? Dicitur quòd sic per act. in factum. quod est speciale.

c ¶ *Promissa.* Secus si promisisset operas quia non omen promissio. nisi post manumissionẽ: vt ff. de stipu. causa l. fin. & de ope. liber. l. vt insuperandi. & de manumiss. testa. l. seruum testamento.

¶ *Promissa.* Vide scripta ad l. 114. ff. de verb. obl. & ad l. vlt. C. eod. CYAC.

d ¶ *Per in fallum.* quæ e extraordinaria est. & sic loquitur ff. quæ re. nil. non de. l. §. §. & arg ff. si quis cautio. li. iffe inf. fu. l.

¶ Sed contra ff. de dolo l. & elegantes §. fornus. vbi de dolo datur. sed. ibi nihil procuris seruus dominũ.

f ¶ *Per in fallum actionem.* Prætoriam, subsidiariam act de dolo. Verũm videtur dandã actionem præteriptis verbis ex do ut facias. sed ideo non datur, quia ille seruus fuit, ei contrahit, nec ex cõtractu habito cum seruo, in eum post manumiss. actio est, arguimento l. 1. §. pomponius. ff. de excepti. rei vend. CYAC.

Libr.] CAYVS. Si mutua tua seruitutis tempore tibi furtum fecerit, an eam manumissam postea furti cõuenire possis, quæritur? Dicitur quòd sic: cùm eam dum adhuc ancilla erat, conuenire nõ potueris. & ea manumissa, nota caput sequitur, id est, manumissum, quæ caput est effecta, nota sequitur.

e ¶ *Seruitutis tempore.* Signatur contra. de noxa. l. 1. sed non est contra quia his non dominio, sed extraneo subiacuit.

f ¶ *Ob huiusmodi.* furtum.

g ¶ *Non posuerat sed dominus.*

e ¶ *Caput nota.* Solæ actiones caput sequuntur: actio furti noxalis est, non autem condictio furtiua. Et ideo illa non tenetur seruus manumissus. l. quod ab alio. ff. de condict. furtiua. furti actione tenetur. CYAC.

h ¶ *Furti actione tenetur.* ¶ Sed hæc furti actio vtile iudicium? Respon. Io. ex facto in seruitute commisso. eam quæ debetur in dominum noualiter, nunc competit in libertum. & sic de h persona in personam facit satis tum: vt hic, & ff. de capi. domi. l. uxorius. §. insuperiorum & T. de noxa. l. & ff. de act. & obligat. l. seruus. & de noxa. l. qui ex plurib. At condictio furtiua non datur, nisi liber conciebat: vt ff. de condict. fur. l. quod ab alio.

Et vt aliquo.] CAYVS. Mulier seruum suum colonum manumisit adempto ei peculio: an ob reliqua quæ tempore seruitutis contraxit, res quas post manumissionem acquisiuit mutuo, requiras se posse rei vindicationem vel hypo. proponendo, quæritur? Dicitur quòd non: quia nec profunt nec super hoc poterit conueniri.

¶ *Adempto peculio.* Quid si donauit peculium manumisso Respon. conueniri posset: quia non intelligitur esse peculii, quòd sibi domino debebatur: vt ff. de pecul. l. fed. §. damnum. §. peculium. alibi: peculium autem & ff. mutuã. & quid accon. Alii. Vel subaudi. maxime: adeuno. eam tunc idem effet: vt T. eod. l. & p.

Non furtum.] CAYVS. Si seruus tuus tibi furtum fecerit, eum conuenire non poteris in iudicio: sed verberibus fabricius: cùm inter dominum & seruum nulla iis constitere posse, vt ff. de iudi. l. In re. ff. d in calibus vt ff. ad L. Aqu. nec si postea eum manumiseris, ex actu gesto cùm eas in seruitute, tenebitur libertas factus. & hoc in prima. Si verò post manumissionem aliquid commiserit, puta faciendo tibi furtum, eam conuenire poteris. & hoc in secundo.

k ¶ *Conuenit.* verberando: vt ff. de furt. l. furti in fi. & T. de pœn. pecu. l. congruentiam.

¶ *Inter dominos ac seruos.* Excipe casus quatuor. Vnus est in l. quilegatur ff. de dolo l. veriam de min. Alter in l. 3. hic. Tertius in ti. si quis non Quartus in l. 18 ff. de pœn. CYAC.

¶ *Si dolum.* vt ff. de iudi l. In. nisi in casibus vt ff. ad l. Aqu. in ¶ *Pactum.* nisi in casu vt ff. si quis in fem li. iffe inf. fu. l. & in alio. vt T. de pœt. horred. l. fin in quibus est speciale.

¶ Et

a Statuliber est seruus.

b Statuliber quinque casibus tenetur ex contractu.

c Hanc sullenium non admittit Bartolus.

d Hanc quæstionem non probat Bart.

e Libertus ex pactiscõuenti tenebatur in seruitute ob dos, peculia & legata.

f Actio in factum extraordinaria de subditicio, quæ datur in casu actionis præscriptis verbis

g Mutuo.

h Actio, quæ cõtinuo seruitute noualis detur contra in domũ, seruo manumisso datur in rem manumissum, neque in factum actio (vt hic loquitur Accursius) in perfonã manumissi. vnde colligit Bald. hanc actionem esse expressam inuentã dum opportunitate pretendi a. Quam adueri non manumiss. fiam.

i Manumissum per vitiosa cliquando subsequitur. d Hic nulla in iudicio esse potest inter seruum & dominũ nisi ceu, tis casibus.

480/C.IV.K.5-4, 827-828
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVANDO FISCVS VEL PRIVATVS DEBITORIS SVI DEBITORES conuenire * poſſit, vel debeat.

TITVLVS XV.

Res tutoris non poſſunt in tempus cum pupilli debita pupilli. BALD. & SALYC.

I. *Imp.* SEVERVS & ANTONIN. AA. *Valentiniæ*†.

PRopter res alienum pupilli, res tutoris, qui nihil ex bonis eius tenet [b], pignori capi non oportet [a]. PP. VI. Kal. Iunij. Laterano & Rufino Coss.

Si debitor condemnatus aliàs ſoluendo non eſt, an ſubſidium ſoluitur ad nomina debitorum ipſius, & in ipſis nominibus ſit executio exemplo iudicati. BALD.

II. *Imp.* ANTONIN. A. *Marco.*

SI in cauſa * iudicati Valentis, quem tibi condemnatum eſſe proponis, nihil eſt quod ſine quæſtione [d] pignoris loco capi & diſtrahi poſſit debitores eius conuenti [e], ad ſolutionem auctoritate præſidis prouinciæ a compelluntur.

Per officium procuratoris Cæſaris, debitores debitoris fiſci compelluntur ſoluere debitum ſibi ſi fatentur. BALD.

III. *Imp.* GORDIANVS A. *Primanæ*†.

SI debitum ſ non inficiantur tibi f quos obnoxios debitoribus fiſci eſſe proponis : poteſt videri non eſſe iniquum quod deſideras, vt ad ſolutionem per officium procuratoris compellantur g. nam ſi quæſtio aliqua referatur [h] id concedi non oportere, etiam ipſe perſpicis. PP. VI. Kalend. Feb. Sabino & Venuſto Coss.

Contra debitorem debitoris ſi ſibi non agit, niſi conſtet principalem eius debitorem non eſſe ſoluendo. BALD. & SALYC.

IV. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIANVS AA. & CC. *Eudoxiæ.*

NOn prius ad eos qui debitoribus fiſci noſtri ſunt obligati, actionem fiſcalem * extendi oportere, niſi paruerit † principales reos idoneos non eſſe [k], certiſſimi iuris eſt. 6. XII. Kalend. Maij, AA. Coss.

Dare nomen in ſolutum credit veriùs, non autem mandat directius, niſi hoc ſpecificè. BALD.

V. *Idem* AA. & CC. *Manilio.*

IN ſolutum nomine dato [l], non aliter niſi mandatis [m] actionibus ex perſona ſui debitoris * aduersùs eius debitores creditor experiri poteſt : ſuo autem nomine [n] vtili actione rem dari vretur. dat. Kalend. Ianuarij, CC. Coss.

a Bonum debitoris quod vel cum reuerſurum ſit heres, fiſcus non mouetur.

¶ Et diſtinguo hîc, ſi * ſeruus deliquit in ſeruitute: ſi quidem in dominum, non tenetur liber: vt hîc. ſi in extraneum, tenetur: vt *ſupra de noxa §. omnia.* ſi ex contractu, ſi quidem nomen ſuæ perſonæ fuit, & ſibi ſoluere potuit & non ſoluit, teneturalibi non: vt *ſupra de reg. iuſt. l. ſi cognati. & ſ. de regulis iur. Lignum quod.* nihil in ea re dicas per legē *ſupra de pact. hæres l. Lex §.* a ¶ *Tenetur.* vt *C. de noxa l. j. in fi.*

QVANDO FISCVS vel priuatus debitoris ſui debitores, &c.

Generaliter prohibitio ſupra aliam pro alia conuenti: hîc permutat in caſu.

PRopter as.] CALVS. Pupillus tenetur tibi in decem res patris bona pupilli non tenentis pignori capi poſſint, quæritur? Dicitur quòd non.

b ¶ *Nihil ex bonis tenet.* Idem ſi teneret, licèt hypothecaria pro eis poſſet teneri tibi nec ipſi pupillo teneretur ipſe, licèt malè gerat, niſi ſit mota tutela : vt *C. de adminiſtra. tut. l. j. & C. Iuſtinian. ſed ea bona etiam pro ſuis rebus poteſt hypothecaria conuenire: vt infrà de adminiſt. tut. l. pro officio. & facit ſ. de reſtitud. iuncta l. ſ.*

c ¶ *Non oportet.* per iudicem.

Si in cauſa.] CALVS. Titius debitorē habeas, teneturne mihi in decem : qui cùm mihi condemnatur, eſt non ſoluendo an debitorem ſuum conuenire poſſim, quæritur? Dicitur quòd ſic : & ad ſolutionem compellitur.

d ¶ *Sine quæſtione.* Vel etiam cum vtilis, & b dicas * omnes res eſſe ſuas mobiles & immobiles

e ¶ *Conuenti.* officio iudicis : vt *hîc, & ſ. de re iudic. l. ſi decem. §. ſed & ſi. Item in eo qui ſed dolet dicit, & infrà de dol. & præſcript. proxi. pupi. l. & de cauſa. l. in cauſa. l. etiam & ſupra de act. & obligat. l. ad cauſam.* hoc tamen ſi confiteatur & debere debitor debitoris creditorem ſi neget, contra reſtituta eſt : vt *ſ. de re iudicata l. ſi dicat. §. ſed vtrum.* Nec diſtinguo vtrum negetur per malitiam, an nonſciēte P. diſtinguas, *arg. infrà de fal. §. item quia nemo ſcit, cum quia non* d eſt differentia inter res corporales & nomina quod ſit pradicta videtur velle aperiri.

¶ *Si quæratur, quid ſi malitiosè negat? Reſp.* debitur curator bonis, qui actiones moueat & exerceat: vt *ſ. de Curb. edict. l. ſed & ſi quis. §. ſi impubes. & ſ. de cura. & dat. l. j. & ſ.* Poſſim etiam & vtro inter conuentor debitorem * debitoris limitatur ista communis, videlicet hypothecaria, & tunc ſerua quod dicitur *ſ. de pign. act. l. ſi conuenerit. a. in prin.* iure verò ſpeciali agitur contra debitorem debitoris: vt *infrà l. pro. §.* non eſt ſoluendo debitor: vt *infrà l. pro. & non proc.*

a ¶ *Præſides prouinciæ.* Sic in *l. Diuus Pius. §. ſi quoque. ſ. de re iud.* CVIAC.

Si debitum. CALVS. Titius tuebatur fiſco in decem, Seius Titio. Titio inermis ad ſoluendo, vult fiſcus propter priuilegium ſui cōuenire Seium an poſſit, quæritur? Diſtinguitur, aut negat Seius ſe Titio tenerī, aut confitetur. Primo caſu non conuenire à fiſco. Secundo caſu fit : & ad ſolutionem compellitur per procuratorem Cæſaris, qui cognoſcit inter primum & ſecundum, & dic conuenire per conſtit. ex lo. vt *ſi ex conſtit. ext. leg. §. j.* Vel ſecundò dic quòd fiſcus Seium conueniat, & fecit eum condemnari, & eo non inuento ſoluendo agit contra Titium. & hoc eſt caſus quando ex pecunia fiſcali ſecundus debitor conuenitur *hîc, & ſ. de cura. §. j. & ſ. de conſtit. ext. leg. §. j.* Vel tertiò dic quòd Titius mutuauit Seio ea & Titio non inuento ſoluendo, agat aduersùs Seium.

e ¶ *Si debitum* Fiſcus ſemper habet tacitam hypothecā, & ideo poteſt ſemper vtiliter agere contra debitore debitoris ſui. CVIAC.

f ¶ *Si debitum non inficiantur.* Idem ſi teſtatio : et inficiantur, ſecùs. Iuſtinian. 9. ſed tu dic contra : vt dixi *l. j. princ.*

g ¶ *Compellantur.* Scilicet officio iudicis : & hoc condemnato prius debitore vt dixi *ſupra l. princ. l.* Vel dic veriùs etiam non condemnato, & non * eſt ſoluendo & tunc per conditionem ex lege : vt *ſupra de condic. ex lo. l. j.* Item tertio caſu, quando ex pecunia fiſcali ſecundus debitor conuenitur etiam primo exiſtente ſoluendo vt habes *hîc, & ſ. de in ſ. l. j. §. multa. & in fi. de cens. §. ſi. debi. l. j. lib. x.*

h ¶ *Reſcribit.* Iuſtè vel non. & dabitur curator bonis vt dixi *l. j. princ.*

Non prius. SIC a- VT *l.* Debitor debitoris ſiſci à fiſco conuenendus non eſt, niſi apparens debitorē principalem ſoluendo non eſſe.

i ¶ *Fiſcalem.* conditionem ex lege : vt *ſ. de iurisdict. ex lo. l. j.* Vel dic illam vtilem, quam habet debitor directam.

k ¶ *Non eſſe.* & in aliis duobus caſibus : vt *hîc. in prima & vbi gl. ſ. penult. l.* ſed priuatus hic tantùm, quando fuit condemnati ſuum debitorem : vt *ſ. de in diem addict. l. & ſ. vlt. l. j. & ſ. j. princ.*

l *Nomen.*] CALVS. Tenebatur mihi Titius in x. ita quod habebat contra Seium debitorem ſuum, dedit mihi in ſolutum, quæ actio mihi competit aduersùs Seium, quæritur? Reſp. quòd vtilis nomine meo: directa verò non, niſi forte mihi mandata.

l ¶ *Dare.* ſed non delegatio quia tunc ſecus eſſet : vt *infrà de nouat. l.*

m ¶ *Id mandata.* Sed ſi fuerit mandata actio, ſcitur mandatum mutuo, ſcitis & ceſſa, fecundum quoſdam. Sed dic vt ſic. *ſupra de act. & obligat. l.*

n ¶ *Debitoris* poteſt ſcilicet directa.

o ¶ *Suo autem nomine* Suo nomine dicitur agere, ad quos pro- b Traditionē & ceſſionē ſi- militudo eſt vt quotuplex ſit ceſſio ſuperiùs habes in re- bus corporalibus, ita ceſſio in actionibus.

480/C.IV.K.5-4, 829-830
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HEREDITARIIS ACTIONIBVS.

TITVLVS XVI

QVod hodierna varietas demonstrauerit, non semper aliquem pro alio, statim in hereditate locum non habere, qui cum sit successor iuris vniuersi, necesse est vt pro defuncto omnibus actionibus hereditariis, & ea sustinere onera aequum fuerit, quae defunctus sustinuisset, & commodis quoque frustra vtilium actionum fraudari non debeat, quae competunt ad personam vel in personam defuncti, & transeuntes in heredem. Nam quae competunt ab herede vel in heredem, vt actiones legatorum, heredis sunt non hereditariae, vel hereditariorum licet non hereditariae. L. hereditariis ff. de obligat. & actio. & praterea, solae actiones in personam hereditarias ducimus, non actiones in rem. Et sales heredes, debitores, & creditores hereditarios ex XII. tab. si plures sint diuisi actionibus pro hereditariae portionibus, obligationes id est diuisae fuerint, non dubitatur hereditarios, id est, quorum nomina in hereditate fuerunt. Debitor vel creditor hereditarius modo heres ipse debitoris vel creditoris, modo debitor vel creditor defuncti, & post aditam hereditatem heredis. CVIAC.

Creditor debitori pro parte successori pro aliis partibus contra heredes agit: & si res obligata sit, tenetur, auocat ab eo. hoc dicit nota, secundum BALD. Vel sic: *Alter ex coheredibus pro pecunia sibi à defuncto debita potest conuenire coheredes pro rata, & prosequi pignera.* SAL.

1. *Imp.* GORDIANVS A. *Honorato.*

PEcuniam quã tibi à matre * debitam fuisse dicis, ab heredibus eius coheredibus tuis pro parte tibi * cõpetente * petere debes. Sed & ees si quæ tibi ob idem debitum obligatæ sunt, perfequi nõ prohiberis *. PP. XI. Kal. Mart. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

Personales actiones passiui inter heredes diuiduntur pro portionibus hereditariis: reales verò possessorem sequuntur passiuã. hoc dicit nos secundum BALD. & SALYC.

11. *Imp.* DIOCLES A. *Thelemacho.*

PRo hereditariis partibus heredes onera hereditaria aggnoscere etiam in fisci rationibus placuit * : nisi intercedat pignus vel hypotheca. tunc enim possessor obligatæ rei conueniendus est. PP. XIIII. Kal. Nouemb. Æmiliano & Aquilino Coss.

Actio de dote contra heredes, non contra debitores mariti deregs debet. b. d. secundum BALD. & SALYC.

III. *Imp.* DIOCLETIA. & MAXIM. AA. & CC. *Maximo.*

HEredem mariti quondam sui de dote tibi reddenda cõuenire personalem enim actionem contra debitores hereditarios tibi decerni frustrà postulas *. PP. XIIII. Kal. Maij. AA. Coss.

Ætas debitoris non infringit ius creditoris. BALD.

IV. *Idem* AA. & CC. *Crispo.*

SVb prætextu ætatis pupilli debitoris hereditarij * creditorum exactionem b differri non posse, nimis euidens * est. vnde cùm te tutorem proponas: quemadmodum à pupillis creditores etiam ex dotis actionibus pro parte exigere debeas, ignorare non debes. PP. VIII. Id. Mart. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

Actiones hereditariae non dantur aduersus heredes.

HEredis, quam ex VII. assium ex III. vncijs pro portionibus hereditatis non conuenire debes. si verò pignora mihi obligata aliquis eorum possidet, possessorem tertium habeo obligatum, & hypotheraria eum in solidum conuenire potero.

Vbi praetor. CAYA. Titius mihi condemnatus in x. decessit, & filium impuberem heredem instituit cui per ætatis in integrum puberatem differri debeat, quæritur? Dicitur quòd non sed tutor mihi satisfacien.

§. *Hereditary.* id est, qui hoc * ipso debitor est, quòd heres est: alijs aliter accipitur, id est, qui debet hereditati.

Debitoris hereditary. Id est, heredis: Heredes: sunt debitores, & creditores hereditarij, lisque hic debitor heredē significat. CVI.

b. ¶ *Conditionem.* id est, petitionem.

i. ¶ *Residens est.* vt & *Iuuenal. l. si tibi. & de non num. pecu. l. si iuxta in fine. & de negotia gestis l. Neseruianus §.). & ff. quod ex consilio*

DE HEREDITA-riis actionibus.

Superiori tit. dixit alteram pro altera remuneriri in successibi ponit & aliter casum. Vel aliter. Ab alio debiti nomine aliam rem quàm quæ aliunde ei, aeuari posse hic insinuatur superiori verò in alia actione ibi fieri declaratur alia diu quidem ad eas & perfequendas quadruum ad rem eandem.

a ¶ Hereditariæ actiones sunt personales actiones, quæ heredibus vel in heredes succedentibus competerunt CVI.

PEcuniam.] CASVS. Mulier aliqua filio tenebatur in decem, & eum eum duobus aliis heredibus inftituit. pro duabus partibus habebit coheredes suos obligatos, pro tertia erit petitio sua confusa & hoc in prima. Si verò filio iure pignoris aliqua obligauit, & ab eo coheredem in totum conueniat possessor actionem eum agere hypothecaria, & in solidum. & hoc in secunda.

a ¶ *A matre.* quæ omnia alijs heredem instituit.

b ¶ *Pro parte debiti.* *

c ¶ *Competente.* scilicet actione, nõ autem contingas pro parte tibi cõpetente, nam pro ea parte quæ successit, extinguitur obligatio non verò remanente vt hic, & *l. de mag. pof. l. fi ab eo & infrà de hon. emto vend. pof. l. quæ & l. de pactis. l. debitori & l. ad leg. ad l. Iulia.* Vel die pro parte debiti cõpetente tibi, nõ pro parte hereditatis.

¶ Sed quid fi mater eam individuare * tibi debuisset, vt seruiturus? eamquid extranea est tota, alio tua, vel in nullo est extranea? Resp. forte alijs debitor seruiturus, & pro parte precij conbenatur cohere des: vt *ff. de legat. 3. Lucio filium. in prine. & ff. ad leg. Fal. l. lege Falcidia interueniente, & supra de inoff. teft. l. cum duobus.* & posset hoc dici nigucre vt dixi *supra de pact. l. debitori* ?

¶ *Non prohibetur.* hypotheraria in solidum agendo vel quasi Seruiana, licèt fit debitum pro parte restantum ad quod est *infrà de distract. pign. l. quamuis. & ff. famil. erciscunda. l. heredes.*

a. *an ea in fi. & ff. ad Trebel. l. debitor.* sed pro ea parte qua debitum est rei obligatæ, non agis hypotheraria cum effectum in ea remanere heres sed pro aliis secundum Azonem.

Pro hereditariis.] CASVS. Si debitor meus duos heredes instituit, quam ex VII. assibus ex III. vncijs pro portionibus hereditatis non conuenire debeo. si verò pignora mihi obligata aliquis eorum possidet, possessorem tertium habeo obligatum, & hypotheraria eum in solidum conuenire potero.

¶ *Plautius.* vt *l. de pact. l. pactis & ff. ver. pu. l. si vnus. ea quæ. & l. de rer. creditis. l. si possessor fundi.* Sed hoc falli in casibus 2. Primo quando indiuisum est in obligatione quo casu quilibet tenetur in solidum vt *ff. de verbo. obliga. in executione §. 9. 2. Secundò* ne res quæ debet restitui ab vno, teneatur in solidum vt *ff. ad mun. l. si heres & ff. depositi. l. fi duo. 3.* Tertiò, in pollicitatione facta ob honorem apud respub. nam enim pollicitatione sine causa, ob id quòd opus promissum cæpit esse, si bona liberalitas non sunt soluendo ad totum opus exornandum heres in quintam partem patrimonij defuncti, libet verò defuncti in decimam teneatur vt *ff. de pollic. l. 1. & fed ff. quæst. & l. ex pollicitatione. 4.* Quæreb, in alimentis quæ pro voluntate iudicis vel defuncti, vel ab vno in solidum, vel à pluribus partibus debeantur? Quinò, si testator legauerit ab vno heredē creditoris hereditariis causa debuit cõperfandi: nunc enim heres ille vsque ad quinquennium legati omnis aeris alieni sustinebitur *ff. de leg. 9. Lucius ab vno. 6.* Sexto, in funeralia quæ * non tantum in hereditatis portionibus, sed etiam in vicum ad quem aliquid peruenit nomine dotis, instituitur pro rata portione eius quã lucratus b est de dote, vt esset humanus est vir cẽtum: in hereditate sunt ec. ipse conuenitur pro tertia, & heredes pro duabus: vt *ff. de reli. l. quæritur. & l. vxtori. & l. Cassius.* c Item fallit in casu quodam mirabili, quem habes *ff. ad leg. Falcid. l. qui fundum. §. fi ex parte.* & hoc in personalibus. Reales autem eõra possidentem semper intenantur vt *f. ad exhib. l. de ea. §. fin.* & hic fabitur.

HEredem.] CASVS. An mulier stipulata dotem sibi reddi, mortuo vel morte soluto matrimonio, si maritus decessit, debitores hereditarios defuncti ab personali pro dote sibi reddenda cõuenire possit, quæritur? Dicitur quòd non sed heredem defuncti conueniet.

¶ ¶ *Decerni frustrà.* Vtiles actiones decernuntur. Itaque dum hic ait actionem non decerni contra debitores, negat contra illos dari vtiles: tamen aget iure cessus hypothecæ. *l. 3. §. de obligat. & actio.* CYIAC.

¶ ¶ *Postulas.* vt infrà *eo. l. & ff. falsa. mor. l. dotis.*

¶ *Non prohibetur.* vt infrà *eo. l. & ff. si mancipium.* secundum ALDA. Vel die quòd hic denegat personalem contra DEBITORE VII., non hypothecariam: eam ergo hereditatis dicens posse à te decerni quæ debes viro vel heredi eiusquia dico inre hypothecario nomen tui debitoris sed eius obligationis mihi obligatum non autem dicet quòd sit ex personali obligatione obligatus sed & personali posset eam consentire debitore petita condemnatione vt *supra eo. l. 1. 9.*

¶ Item quod dicit, decerni, secundùm veterà iura dicit, secundùm quæ actiones decernebantur d à prætore hodie contra: vt *supra de formula l. 1. & 9.*

Vbi praetor.] CASVS. Titius mihi condemnatus in x. decessit, & filium impuberem heredem instituit cui per ætatis in integrum puberatem differri debeat, quæritur? Dicitur quòd non sed tutor mihi satisfacien.

§. *Hereditary.* id est, qui hoc * ipso debitor est, quòd heres est: alijs aliter accipitur, id est, qui debet hereditati.

Debitoris hereditary. Id est, heredis: Heredes: sunt debitores, & creditores hereditarij, lisque hic debitor heredē significat. CVI.

b. ¶ *Residens est.* vt & *Iuuenal. l. si tibi. & de non num. pecu. l. si iuxta in fine. & de negotia gestis l. Neseruianus §.). & ff. quod ex consilio*

a Actio hereditaria ceteris quoq; competit.

b Quod vir heres existit ex dote non diuersa in hereditate mulieris primò mobilis. Nec in quod pertinet quid & teneatur? Sed quid si mater eius hic filio debitor? *l. 3. ad Treb. & l. filiusfamilias. & filiusfamilias.* in hoc casu nõ est debitor. obligatus, ita vt obligatio ab eo deferatur in heredes. Sed etiam, vt dicit hic Angel. hodie: ideo dest. dicitur pro heredi tertia pecuniae quatenus ea facultas infigitur eos.

c Aduerte secundum Cyn. hic, quòd ista est vera fabula ad text. ibi, quia in hoc casu nõ est debitor obligatus, ita vt obligatio ab eo deferatur in heredes. Sed etiam, vt dicit hic Angel. hodie: ideo dest. dicitur pro heredi tertia pecuniae quatenus ea facultas infigitur eos.

d Aduerte hoc dic tũ decernuntur addit *l. 2. §. de verb. obl.* Sed modo vides actiones accommodari dicuntur, *l. 3. supra de pact. conuent. l. ff. de aqua & aqua pluu. l. Gaius. ff. fluui. mar. l. fi proconsul. vlt. ff. de procuratoribus.* vltro ipsi dicimus eas actiones dari aliquis potest quod heres ea

480/C.IV.K.5-4, 831-832
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

EX DELICTIS † DEFVNCTORVM IN quantum heredes conueniantur.

TITVLVS XVII.

ET rursus hereditaria actiones sunt, quæ ex contractibus, vel quasi ex contractibus defuncti nascuntur. Nam ex delictis in heredes actiones non transmittuntur, nisi in quod heres conuertit, vel ex iniuria actoribus defunctorum quo ipse heres ex re defuncti ditior factus est. vel in hunc heredem post mortem defuncti actio competit. §. de perp. act. l. fin. de cond. furt. l. 2. in fin. ff. de priuil. fisc. Quia si magis conditorum fuerit defunctus, magis ha conuentio ex non remanet ex maleficio defuncti heres, nisi quatenus ex re ea locupletior ad eum heredem peruenit. delictum enim suum solum est, quamuis peruenerit, & in id reuocari cæpisset, priusquam decederet, non ex alieno damno, alienigena fieri locupletior potest. in heredem. l. Sabinus. ff. de dolo. Delictorum appellatione non publica crimina intelligimus, quæ, excepta personalem habeam adionem, quæritur? Dicitur, quòd non: sed adueršs heredem. & hoc vult lex duodecim tabularum.

1 ¶ *Creditores hereditarios.* Inuuit ergo legatarios non esse heredibus creditores, sed certè immò secus. ¶ *de act. & obl. Libr. redituarium.* ubi cùm inter eos & creditores esset controuersia vt hic, ¶ *de separationibus l. creditoribus.*

2 ¶ *Non habere personalem.* Sed habere vel hypothecam, vel eo dicitur indebitati. vide ¶ *fin autem creditores* [de iure deliber. C vi.

3 ¶ *Alimenta* vt & ¶ *fi cui pecul.* [¶]. *de bere. inf. l. quæritur. de fund. Trebel. l. 3.* ¶ *si heres.* Sed contrà] *de iure deliber. l. fin.* §. & ¶ *profectum.* 4 Solu. ibi heres ad eft foluendo. hic fic: vel falue et ibi.

¶ Item facias vim in eo, quod dixit, *personalem.* nam hypothecaria agere poßunt contra legatarios. si res legatæ sunt obligatæ vt] *de dona. inter vxo. l. de rebus.* ¶] *de donationib. l. vxo etiam.*

5 ¶ *Lex duodecim tabularum.* vt & ¶ *de pact. l. pacta. & famil. erciscun. l. licet.* ¶ *l. ea.*

6 ¶ *Lex 19. tab.* Vide scripta *ad l. fupra.* ¶ *cert. per.* C v i a c.

7 ¶ *Mala ea.* fcilicet folutioni debitæ.

b ¶ *Cum vltra. id eſt, ad damnum.*

i ¶ *Non confundatur.* vt] *de nupt. gref. l. ſi ab eo &*] *de don. inter. vxor. &* ¶ *ad legem Falcid. Liuet. &*] *de contrahe. inde. vel. ſi pater.*

m ¶ *Adeuntes adultum.* id eſt, contra eius voluntatem facit, ſi hoc facit: nam alius accipiet hereditatem: & eſt ſic] *de bo. quibus vt indig. l. Pelle.*

n ¶ *Si quidem,* duo timebat. Primùm, ne adulto adeunte coheredes non retinerentur. Secundum, dato quòd maneantur, timebat portiones earum abſorberi per propriam eorum creditores: ſed vtrumque timorem remouet.

o ¶ *Obligat.* adultæ tutæ.

p ¶ *Probetur.* ſcilicet ſolutæ per proprios creditores eorum, & hereditarios. vel dic: Probentur tam ſuis creditoribus, quàm adultæ.

q ¶ *Separatum.* ſcilicet bonorum defuncti à bonis adultæ à prætore, vel præſide creditores hereditarij: & ita hoc adulto hic poſtulat:] *de bo. auct. iudic. poſſ. ff. uerſ. debitores.* & datur cauſa cognita. ſcilicet ſi creditores ab herede non ſatisfaciat, vel eſſent, vel ſuſpicabantur non ſolui. vel poſſent: vel ſi hereditatis, & bonorum heredis confuſio facta non fuerit. vel ſi quinquennium non tranſierit: vt] *de ſeparat. l. 1. ſi dilat. &*] *. prætorib. &* ¶ *ſi quod dictit,* ſed creditores heredis non poſſunt ſeparationem bonorum heredis à bonis hereditarijs vt *de ſeparat.*] *. quæſtum.*

r ¶ *Damnum.* & ſic prodeſt ei adulæ ſeruiri teſtamentum: vel ſalem non obeſt.

s ¶ *Patiatur.* in vltimo ponitur.

CAlebatur.] CAEVS. Si debitor meus me heredem in eorum inſtituit, & multa legauit: an adeuntis legatarius

8 ¶ *Ita ſolutum.* ſcilicet ſolutioni debitæ.

480/C.IV.K.5-4, 833-834
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Actiones ex delicto post litem contestatam transeunt ad heredes: sed ante litem contestatam non transeunt, nisi quatenus ad eos peruenit. BALD.

Impp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. Macedoni.

Post a litis contestationem eo, qui vim fecit [a], vel concussionem [b] intulit, vel aliquid deliquit [c], defuncto: successores eius in solidum [d], alioquin [e] in quantum ad eos peruenit, conueniri, iuris absolutissimi est: ne alieno scelere ditentur [f]. Dat. V. Kalend. Maij, Sirmij, CC. Coss.

[illegible]

DE CONSTITVTA PECVNIA a. TITVLVS XVIII.

A Titulo decimo quarto huius Codicis libri huius fuit generalia praecepta tradere de obligationibus & actionibus, & postea quam egit specialiter de hereditariis actionibus, quibus includitur omne genus actionum in personam, voluit & de constituta pecunia specialem titulum ponere, cum quid de constitutae etiam omne genus debitorum pecuniarum, tum etiam quid dubitabatur, an actio constitutae pecuniae quasi poenalis, secundum superiorem titulum non esset danda in heredem, nisi post litem contestatam: quod definitur l. 1. & 2. huius tit. & l. 18. §. 8. ff. eod. Est autem constituta pecunia, pecunia debita a se, vel ab alio, quam certo die se soluturum constituit [illegible] Quae L. Titius mutua accepit a te, ea penes me habeo. vel, ut in epistola D. Pauli ad Philemonem. Quo te laesit te, Philemon, aut quod is tibi debet, mihi imputato, ego Paulus manu mea scripsi, ego reddam. [illegible] CVIACIVS.

[illegible]

DE CONSTITVTA PECVNIA.

Non solum hereditarie, sed etiam hac actione quis conuenitur alieno nomine: & ideo de hoc hic ponit.

a ¶ In constitutum veniunt pecuniae tantum, id est, ea, quae pondere, numero, & mensura constant. [illegible] CVIAC.

480/C.IV.K.5-4, 835-836
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si pro alienо] Cassvs. Tenebaris Titio in decem : constituisti me solvturum ei illa decem : non solùm adversùs me, sed & heredem meum competit actio.

a ¶ *Confessio.* nudo pacto fiunt stipulationes : vt *Inst. de actio. §. de pœnali.*

a ¶ *Sed etiam adversùs.* Quæ de re veteres dubitarint docet *l. unus §. Vetus. ff. eod.* Vide notata ad eam. Cvtac.

Si quando] Cassvs. Lex non dicit, quibus verbis se constituit solvturum : sed subtilitas distinguit, an aliquis dicat, satisfaciam tibi pro illo : & tunc tenetur in solidum an fac satisfiet tibi à me, & ab illo, & illo : & tunc tenetur pro parte. Aut faciet tibi à me, vel ab illo : & tunc tenetur in solidum, nominato non consentiente : aut faciet tibi verbo impersonali prolato : & tunc in nullo tenetur.

b ¶ *Promiss.* vt & in lege Codicis dicitur.

b ¶ *Promiss.* Si autem dixit, *fanebat*, impersonaliter, non tenetur.

c ¶ *Solum.* alium ergo non obligat, nam non [a] potest quis alium constituere : *l. sed si quis constituerit. & ibi Bal. de instit. & jur. §. si quis alium. & de duob. reis. Ibi* verbo. Sic contrà aliis non potest constituere : *l. sed. Lenon qui. §. Julianus. lib. xi.* scribit. *& arg. ff. de verbor. oblig. l. si mihi & Titio in prior.*

¶ Item adicias. Si dixit, satisfiet tibi, hoc non valet : vt *in serpen.* nam persona [b] loquitur generali sermone ad communitatem : vt *ff. loca. l. qui in solidum. §. in. & ff. de fide. l. Longaniæ.*

a Neque alius, neque alius obstrictus potest.

b In generali sermone non tenetur persona determinata.

§ ¶ Quia facti sunt dan res, dicitur sem est, & dicitur, satisfiet tibi à me & à Titio. Cvtac.

Receptitia] Cassvs. Olim habebant locum duæ actiones, scil. receptitia, & de constituta : sed solùm locum habebant in his, quæ ponderè, numero, mensurâve constituuntur, & durabant vsque ad annum. Item inter veteres erat dubitatio, an in debito cõditionali, velin die, competeret actio facta constituto & receptitia locũ habebat quando aliquis constituebat se solvturum illud, quod nullo modo debebatur. Hodie verò ampliat naturam actionis de constituta : quod locum habet in omnibus rebus, quæ in stipulatum deduci possunt, sive sint mobiles, puta liber, vel servus : vel immobiles, putà fundus : & vel se mobiles, vt equus : & quasi vsque ad trigenta annos : & locum habet in debito non puro, quam conditionali, receptitia de cætero locum non habentes. & hac in prima. An heredibus : & in heredes detur actio de constituta, quæritur ? Dicitur, quòd sic nec illud, quod nullo modo debitum est, constituendo tamen illicitè olim obtinet per receptitiam, & pro illo debito soluto condictio competebat ad repetendum, & nomine pecuniæ constituendæ omnes res, cùm in eam possint convenire : & veteres omnes res nomine pecuniæ designabant. & hactenus secunda. Si verò argentarij, vel campsores consuetudinem habent in constituendo pro alienis obligatione. & hoc in tertia.

Qui si pro alio constituat solvturum, obligat & si. & successores. Bald.

1. *Imp.* Gordianvs A. *Valeti.*

SI pro alieno debito te solvturum cõstituisti [a], pecuniæ cõstitutæ actio non solùm adversùs te, sed etiã adversùs [a] heredes tuos perpetuò competit. Dat. VII. Kalend. Iul. Siemij, CC. Coss.

IN AVTHENTIC. vt cùm de appell. cog. §. ad hæc aliud. coll. viij. constit. xj.

Illa authentica est valdè utilis, & notabilis. Personale efficitur tenor quoad constituentem, si vnus est, an solidum : si autem plures sint nominati copulativè, pro parte virili : si autem disjunctivè, tunc etiam in solidum : sed impersonale constitutum non valet. hæc dicit notabiliter secundum Bald.

SI quando quis proſe, vel pro alia persona pecuniam se solvere constituerit, vel spoponderit, sic dicens : Satisfaciam tibi : tenetur pro quantitate, quam promisit [b]. Sin autem sic dixerit : Satisfiet à me & ab illo, & illo illis quidem, quos nominavit, non consentientibus, solus pro rata tantùm portione persolvet. Sin autem dixerit : Satisfiet, verbo impersonaliter prolato : non tenebitur. Sin autem sic dixerit : Erit tibi satisfactũ aut à me, aut ab illo : illo, quem nominavit, non consentiente, solus [a] in solidum tenebitur β.

In quacumque re debita tenet constitutum, non in indebita. Item actio de pecunia constituta datur per triginta annos, & transmittitur hinc inde. Item sententia arbitrum inter se sunt valdæ. Bald. Vel sic : *Actio de constituta alium non competebat, nisi quando res constituta constitebant in pondere, numero, vel mensura : & non durabat nisi anno : & pro aliis rebus dabatur actio receptitia : hodie verò pro omnibus rebus, & speciebus in cõstitutum deductis datur actio de constituta, sublata receptitia : cùm omnes species in pecuniam dictio proponebatur ad repetendum, & nomine pecuniæ constituendæ omnes res, cùm in eam possint convenire : & veteres omnes res nomine pecuniæ designabant. & hactenus secunda. Si verò argentarij, vel campsores consuetudinem habent in constituendo pro alienis obligatione. & hoc in tertia.*

¶ § *Quæ solemnitas* tantùm, id est, civilibus, & directis. Cvtac.

d ¶ *Communiter.* nota tria vitia, quæ per stipulationem corrigit.

e ¶ *Longissimo.* id est, perpetua.

f ¶ *Concludebatur.* quos casus non habemus.

g ¶ *Continuo.* id est, citissimè.

h ¶ *Vel.* dixerit ; & hoc verum erat conditionale, vel in diem. Vel die, quòd etiã de puro non videbatur posse fieri, cùm verba personis dem possint : vt *ff. eod. l. si sub §. fin.*

i ¶ *Hæc apertissima.* hic corrigit primum vitium.

k ¶ *Instrumenta.* fundi, secundùm quosdam : vt *ff. de fundo instructi l. quæsitum.* vel etiam pro absentis pone.

l ¶ *Et negot.* hic corrigitur secundum vitium.

m ¶ *In omnem motionem.* Vide cap. xxxv. *de præscript.* Cvtac.

n ¶ *Triginta.* 1. Nota personales [b] actiones triginta annis durare : vt *Inst. de perpe. & tempo. act. circa primum.* & *ff. de præscript. triginta annor. l. sicut in rem.* Sed [c] fallit in quibusdam, vt in actione de dolo : vt *ff. de dolo. l. fin.* 2. Et interdictorum : vt *ff. de interdict. l. si non constat in fin.* 3. Et redhibitoria, & quanti minoris : vt *ff. de ædil. edict. l. friendum. §. fi.* Et in omnibus prætoriis pœnalibus : vt *ff. de ædil. & edict. l. in honorariis.* 2. Et in quibusdam aliis.

o ¶ *Et bonæ.* hic corrigitur tertium vitium.

p ¶ *Pro debito puta.* quod [d] ergo debetur purè, poterit constitui in diem, & sub conditione, sed non ecõtrario : *ff. eod. l. si quod in principio.*

q ¶ *Vel sub conditione.* vt exitheca conditione ornetur, etiam si purè fiat : aliàs utraque actio deperiret : vt *ff. eod. l. si quod.*

r ¶ *Defraudare fiscum* [e] fallitur ex modo [f] pacto detur : vt *Inst. de ædil. de pœnali.* Item datur fiscum decem dictum, etiam si purè fiat : vt *ff. eod. l. prætor. §. 3.* sed in hoc vtimur vsu communi : vt *ff. de fid. l. quod dicimus.*

ADDITIO. Tu dicas, quòd licèt si iuris communis, quòd non semper debeant qui purè teneantur, debet eum fisco venire patrocinium dabentur inducta pro arbitrio iudicis : vt in *d. quod dicimus.* tamen est privilegij in ista actione, quòd illud tempus inducturum est à lege limitatum ipsa, vt à iudice præcisus semper constituat non possit.

[a] ¶ *Contra heredes.* vt *l. eod l.*

[a] Longissimo perpetuæ, id. dicit in. 1a. Longissimo, sigui vox temporalis, glossa longissima.

[b] Infinitis.

[a] al. interdictus sunt.

[b] Præscribuntur interdictis personalibus adhærere, sive ex bona, sive ex mala fide de quo vide Bald. *eod. de præscr. non. q. 3. 1.* vbi quidam exceptiones affert.

[c] Personalis adhæret certis actionibus ex quibus oritur non durant.

[d] Constituta in diem, & sub conditione pura, quod potest deberi, ut ibi notatur.

[e] Actio de constituta pecunia in quibus fit privilegio.

[f] Ex modo pacto detur in vtilem actio.

480/C.IV.K.5-4, 837-838
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cunia constituræ actio per noſtram conſtitutionem ſibi in omnia * ſufficientia: ita tamen, vt hoc ei inharens, vt pro [iam †] debito ᵇ fiat conſtitutum: cùm ſecundùm antiquam receptitiam actionem res exigebatur, etiam ſi ᶜ quid non fuerat debitum: cùm ſatis abſurdum, & tam noſtris temporibus, quàm iuſtis legibus contrarium ſit †, permittere per actionem receptitiam res indebitas * conſequi, & iterum ᵉ multas proponere condictiones ᵈ, quæ & pecunias indebitas ᵉ, & promiſſiones corruptæ ᶠ, & reſtitui deſinunt. Vt non erubeſcat igitur tale legum inæqualitas, hoc tantummodò conſtringatur, quod debitum eſt: & omnia quæ de receptitia in diuerſis libris legumlatorum * poſita ſunt, aboleantur: & ſic pecuniæ conſtituræ actio omnes caſus complectens, qui & per ſtipulationem poſſunt explicari. Et neminem moueat, quòd ſub nomine pecuniæ etiam omnes res exigi definimus: cùm & in antiquis libris prudentium licèt conſtituta pecunia nominabatur, tamen non pecuniæ tantùm per eam exigebantur, ſed omnes res, quæ pondere, numero, menſura conſtituræ erant. Sed & poſſibile eſt omnes res in pecuniam conuerti ᵍ. Si enim certa domus, vel certus ager, vel certus homo, vel alia res, quæ expreſſa eſt in conſtituta pecuniæ, in ſolutionem ſuerit data, ſolui videtur. Et ſi quis ſtipulatus ſit certum hominem, vel certum fundum, vel certum agrum, vel certum quid aliud, & poſtea pro eo pecuniam ſtipulatus ſit, ſolutione facta, ſolui videtur. Et ſi quis ſtipulatus ſit certum hominem, vel certum fundum, vel certum agrum, vel certum quid aliud, & poſtea pro eo pecuniam ſtipulatus ſit, ſolutione facta, ſolui videtur.

DE PROBATIONIBVS.

TITVLVS XIX.

ET hic quoque titulus pertinet ad generalia præcepta, & commanda omnium actionum. Nam omnes fere actiones noſ. ex dictatæ indubitatæ probationis ſide apud iudicem conſequentem liquere certo eſſe, aut in iudicium addeducere. Hoc verbo quo præſtare debere, aliter, an rem in ſingulis adiunctis quæri, & diſceptari ſolet, & per ſingulas quoque actiones hoc tenuis aut hanc rei explorandæ gratia, non per omnes quidem: eſſet enim res aperta, & multa nimis ſed certas quaſdam in perſonam, & in rem. Probatio autem eſt inceſtuoſa ſide legitima fides quam ſecit iudici alteri, vel rem, vel verique. Ne duo præcipua ſunt maxima quæ probationem ſpectant, inſtrumenta, & perſonæ. vt Nouellarii c. Athlet. & l. 11. ſ. de fide inſtrum. l. 1. ſ. de dilig. Addi poſſunt argumenta, ſigna, indicia l. 12. hortii l. 20. ſ. arbi. tut. & indicia certa quæ non reſpuuntur: l. indicia. ſ. de rei vind. l. 15. ſ. de ſtat. indicia indubitata, & omni luce clariora: l. vlt. hoc tit. & plenæ probationis, quæ dicuntur ſine admiſtione, vel manifeſtiſſimæ, vel aperiſſimæ, hæc indicia, teſtimoniaque dicuntur vt l. penult. ſ. de contrah. ſtip. l. 1. ſ. de in lit. iur. l. 4. ſ. pr. eod. l. de fruct. ſ. vlt. ff. de teſt. l. 1. plenè. ſ. 1. de leg. 1. & hæ ſunt quatuor legitimorum probationum. Illegitimæ ſunt reſpuendæ, admittendæ, exempli ſcriptæ priuatæ. Nam & ſcripturæ agrorum priuatæ non obligant ſtatum Reipub. aut, & alia cum ſint ſuæ antiquæ monumenta ſuorum, vel ſacra inſcriptionum quæ inſtrumenta publica, ſicut cenſus publicæ tabulæ alia iura, de quorum fide non ambigitur, & alia profectò confidentia, vel eorum notatio emendata, vel affirmationes, aut nominationes nulla. Etiam confirmandum per ſi ſidem non eſſe legitima probationis genus, aliquo iuramento alterius ſtetit rem inſtituere non modò, quam inſtruendam, vel reſtituere: l. cum qui. ff. de interr. non ergo eſſe admittendam inſtrumenta, & ſcripturas probationes vel edicta inſtituendi ſ. nec ea minus effectum ſuæ ſtrenuitas vult. Id ea cum inſtrumentis Rhetores putauit ſuæ tabellas & perſonas adiecit, & multis dixerunt, non ciuitatem. CVIACIVS.

Sicut alter tenetur probare ſuã intentionem, ita reus ſuam exceptionem. CY. BA. & P. DE CAST. l. *Iuppa.* SAVER. & ANT. AVGVSTIN.

TIT. 1. *Idem A. Ioanni* P.P.

DIui Hadriani epiſtolam ᵒ, quæ de periculo diuidendo inter mandatores, & fideiuſſores loquitur ᵖ, locum habere in his etiam, qui pecunias pro aliis & ſimul conſtituunt, neceſſariam eſſe. Æquitatis * enim ratio diuerſas ſpecies actionis excludere nullo modo ᵍ debet. Dat. Kalend. Nouembr. poſt Lampadij, & Orefte VV. CC. conſularum.

Beneficium diuiſionis, quod competit pluribus fideiuſſoribus, competit pluribus conſtituentibus, pro alio. & de ſimilibus idem eſt iudicium. BALD.

DIui Hadriani epiſtolam ᵒ, quæ de periculo diuidendo inter mandatores, & fideiuſſores loquitur ᵖ, locum habere in his etiam, qui pecunias pro aliis & ſimul conſtituunt, neceſſariam eſt. Æquitatis * enim ratio diuerſas ſpecies actionis excludere nullo modo ᵍ debet. Dat. Kalend. Nouembr. poſt Lampadij, & Orefte VV. CC. conſularum.

DE PROBATIO-nibus.

In præſidiis, & laſtis dictatis quæ eſt proba-tionibus: & ideò de hoc ſcripſit. Et eſt probatio, vel indicia per argumenta aſſumpta. & dicitur ſecundum ſ. à probãdo adiectiuum, probo enim agit, qui probat hoc, quod intendit.

CREDITOR.] CARVE. Si creditor à me petit pecuniam, & negem ipſum numeraſſe: probare debet ſe numeraſſe. econtrario ſi eam me ſoluiſſe dicam, & neget: debeo probare pecuniam eſſe ſolutam.

¶ *Pr.* id eſt, ſcias. A cyrill.

¶ *Impleto.* id eſt, ᵇ pro-bare, ſiue debitore neget, ſiue dubitet: vt ibi, & *ſub non numer. pecun. & ex cauſa dot. l. ſi ſtipulatus. & l. ſi non ſoluerit. & l. 3. ſ. de fid. con. addit. & l. ſi non ſoluerit.*

¶ *Impleto cognitor.* Idem eſt, ſi reus vitatur excepcione doli ob non numeratam pecuniam: l. 10. ſ. de non numer. pecun. Idem autem non probat, quia nuda negatio eſt. Moribus tamen Burgum, qui excipit de non numerata pecunia, probare debet ex Legislatore. ſ. de non numer. pecun. CYAC.

a ¶ *Iur*

† propinatur.

* Dorell in verbis.

† Theophilus etiam in Inſtit. tit. de actio. aſſi tit. epiſtol. de iis agentibus dari ſolitum.

* Sic ſcripſerunt in margine alii alibi ſe legiſſe, aliquando non curauit diuiſio ſenatus. Pet. Cataneus legebat penult. *ſi quidem non dubium ſenatus ſenatus.* l. penult. ſ. de dolo. Sed lectio ea-rum retinenda. a Vide Fontanum in locum, & ſimil.

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 841-842
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dum diuerſa, tunc procedit contrarium: quando autem tendunt ad perficiendum vnum totum, tunc procedunt iſta iura ſecundum Bartol. *in l.j.§. idem Cornelia ff. de quæſtion.*

Arionem.] CASTR. Si ſcripſi in rationibus meis Titium debere mihi decem. hæ rationes ad probationem non ſuffi-

ad probationem ſola non ſufficiunt, PP.VII.Id. April.Philippo A. & Titiano COSS.

Rationibus defuncti non ſtatur ad probandum ſibi, aut heredi, vel ſcribenti debitum ſuiſſe. BALD. Vel ſic: *Rationes priuatæ defuncti non probant ſibi deberi: & verba enunciatiua in vltima voluntate emiſſa ad commodum heredis, ei non proſunt, nec ad incommodum eius emiſſa ei nocent, niſi teſtator iurauerit.* SALYC. Vel ſic: *Scriptura priuata non facit fidem pro ſcribente, hoc dicit vſque ad verſic.* eiuſdem iuris eſt. cum Lexemplo.inf.eod.PAVL. DE CASTR.

VT. *Idem* AA. & CC. *Romulo.*

RArionES * a defunctiꝰ, quę in bonis eius inueniuntur, ad probationem ſibi debitæ quantitatis ſolas ſufficere non poſſe, ſæpe reſcriptum eſt. Eiuſdem iuris eſt *c*, & ſi in vltima voluntate ß defunctus certam pecuniæ quantitatem *d*, aut etiam res certas ſibi deberi ſignificauerit. PP. Idib. Martij, Philippo A. & Titiano COSS.

IN AVTHENTIC. de iureiurando à morientē præſtito. §.vlt.coll.v.conſtit.ij.

Aſſertiuæ iuratæ teſtatoris heredes ſtare debent: creditoribus autem non poteſt imponere legem. BALD.

QVod obtinet † * omnimodò ſi teſtator non iurauerit: aliquin heredes neceſſe habent teſtatoris religioni ſtare, aut minimè fruentur his, quæ relicta ſunt *f*: ſed creditoribus nihil ex hoc præiudicij comparabitur *g*.

Ex propria ſcriptura creditoris non conuincetur debitor, etiam in ſiſcali. BALD. Vel ſic: *Etiam pro ſiſcali debitor propria ſcriptura non probat.* SALYCET.

VII. *Imp.* GALLIENVS * A. *Sabino.*

EXemplo perniciosum eſt *h*, vt ei ſcripturæ credatur, qua vnuſquiſque ſibi adnotatione propria debitorem conſtituit. vnde neque ſiſcum *i*, neque alium quemlibet ex ſuis ſubnotationibus debiti probationem præbere poſſe oportet, PP.III.Non. Mart. Gallieno A. VII. & Sabinillo COSS.

Rem non eſt oportunum in probatione.

VIII. *Impp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Publicio, & Optato.*

FRuſtrà veremini, ne ab eo, qui lite pulſatur, probatio exigatur *k*. PP. XIV. Kalend. Ballo, & Quintiano COSS.

Allegans ſe minorem debet probare ſe minorem †. BALD. & SALYCET.

IX. *Idem* AA. & CC. *Martiano.*

CVm te * minorem quinque & viginti annis eſſe proponas *m*: adire præſidem prouinciæ debes, & de ætate probare * >. Dat. Idib. April. AA.COSS.

Illud, quod poteſt, & ſolet ab alio abeſſe, non probat illud eſſe. ad hoc allegatur. Vel ſic: *Quando*

quando teſtator iurauit nil ſe habere in bonis plus, quàm nominauerit: & ita ex hoc patetur præiudicium heredibus, ſed creditoribus minimè.

¶ An autem extraneo debitori paratur ſecuritas per iuramentum defuncti, quæritur? Quidam dicunt, quòd non. Tu die, quòd ſic, & gratia exempli de heredibus dicit, qui habebant aliquas res defuncti.

f ¶ *Addita ſupra. vt infr. de fideiuſſoribus l. fideiuſſores, hoc amplius.*

g ¶ *Comparabitur* etiam ſi iurauerit.

ADDITIO. Quia licèt heredes neceſſe habeant ſtare iuramento teſtatoris, non tamen creditores eius. idem dicit glo. ſuper verbo, *tam grauis in fin. in cap. licet. extr. de ſponſalibus.*

EXemplo] CASTR. Sine dicat, ſine aliqua qualibet in ratione ibi ſcribat quid ſibi deb.tum ſit non tamen huic ſcripturæ credetur.

¶ Nota ex hac lege ſingulariter, ſecundùm Paul.hic,quòd ſcriptura priuata, & ad vſitatem facti, non facit plenam fidem.

h ¶ *Pernicioſum eſt* ratio, quare domeſticis non creditur inſtrumentis. Similis ratio eſt *ff. de pœnis l.ſi quis aliquod §. qui adoptatus.*

i ¶ *Neque ſiſcum.* licèt priuilegiatus ſit. & facit *ff. de iniurijs, edict. l. de atrox. §.j.* ACCVR.

k *Ruſtrà.*] Exigatur. in probanda inextenſione probanda ſic: vt *Ioan.Lop. l. de eden. Lopes mendoza & l. and.l. adiu.*

CVm] CASTR. Ibi dico me minorem, quia voluo eſſari à tutela, ſed forte quia nolo liberari à curatoribus, de ætate probare debeo.

l ¶ *Cum ex.* ſoluas à cura liberari.

m ¶ *Proponas.* adfirmando te velle reſtitui, ſecundùm quoſdam quod non placet *, quia & minor petit reſtitui intra quadriennium. quare

* Nec videtur ex immunitate, cum ſupra dicitur.

† Quia atqui rebus ſuis inhibitis non poteſt ſtare, ut ſtatim dicit. Bald.

* Subaudi ſi ibidem habitat: quia ſicus non poteſt petere de minorem tempore, quo petit reſtitui, etiam ſi allegat: tamen tenetur ſe probare minorem ſupra. ita ſenſit Bald.

§ notat quòd ea ipſa probat, quæ ſibi allegat. vide Decium, & Angelo, & Paulo.

a Dicit hoc ex ſententia Bartoli, quæ ſibi allegat.

b Probat actum in ſe debere, qui ſibi allegat.

c Diſputatur Bal. Angelo, & Paulo.

d Probat actum in ſe debere, qui ſibi allegat.

e ¶ *Actore probare.* Actus variis modis probatur, de quibus vide ſcripta ad *l.j. ff. eod.* CYAC.

Neque

480/C.IV.K.5-4, 843-844
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Neque natales.] CASTR. Si de possessione seruitutis in libertatem pronunciauerit filia tua ancilla: an sufficiat ad probandum eam liberam, si instrumentum natiuitatis tuæ offendat, quo probaram est ingenuam te esse, vel aliquando fuisse adeptam honores, quæritur? Dicitur, quòd non: quia bene potest esse, quòd sis ingenuus: filia verò ancilla, putà si earn ex matre ancilla fuisse probaueris: quo casu partus ventrem sequitur. VIVIAN.

¶ *Seu de eo, quod commissum esse accidit, a L. si cum de filio infrà eod. l. non semper, infr. de liberali causa.*

¶ *Natales.* * id est, natiuitates, seu scripturæ natiuitatis alicuius, quibus continetur quo patre sit natus, & qua matre, & quibus consulibus.

b ¶ *Ingenuitate.* & est ratio, quia conditio materis inspicitur in liberis.

c ¶ *Cùm nihil.* probabilitatis, vel necessitatis, cùm partus ventrem b sequatur: vt ff. *de rei vendic. l. partum.* & *ff. de fla. lib. l. & seruum.* §. *fin. & l. de lib. cau. l. ani.* licèt sit arg. contrà l. *ne de fla. defun. l. si quem.*

¶ Et nota hîc arg. quòd non probat hoc esse, quod ad hoc contingit abesse: facilè c fieri, & frequenter: sic ff. *ad l. Aquil. l. ad probationem damnia* & *l. ad probationem furtiuorum* vt ff. *vnde cognati. l. penult.* & verò sunt duo talia, quorum vnum non est sine altero, vel raro esse solet, non probato probati & alterò.

b *Libert. fo-quitur in bonis testibus ejusdem patris, sed in libertate se, vel filiorum, te sequentes conditionem matris. Paul.*

c *Vide in hanc locii, Bartol. dum in loco, & commentator ad Codicem. in primo. & pulchrum. Ad de Bellis cruc. de probrigat. q. 4. n. 20. vbi modis, quibus fit hoc duo talia, quorum vnum non est sine altero, vel raro esse solet, non probato probati & alterò.*

Seu de eo, quod commissum esse accidit, a L. si cum de filio infrà eod. l. non semper, infr. de liberali causa.

Natales. * id est, natiuitates, seu scripturæ natiuitatis alicuius, quibus continetur quo patre sit natus, & qua matre, & quibus consulibus.

b ¶ *Ingenuitate.* & est ratio, quia conditio materis inspicitur in liberis.

c ¶ *Cùm nihil.* probabilitatis, vel necessitatis, cùm partus ventrem b sequatur: vt ff. *de rei vendic. l. partum.* & *ff. de fla. lib. l. & seruum.* §. *fin. & l. de lib. cau. l. ani.* licèt sit arg. contrà l. *ne de fla. defun. l. si quem.*

¶ Et nota hîc arg. quòd non probat hoc esse, quod ad hoc contingit abesse: facilè c fieri, & frequenter: sic ff. *ad l. Aquil. l. ad probationem damnia* & *l. ad probationem furtiuorum* vt ff. *vnde cognati. l. penult.* & verò sunt duo talia, quorum vnum non est sine altero, vel raro esse solet, non probato probati & alterò.

Neque natales tui, licèt ingenuum te probare possis, neque honores, quibus te functum esse commemoras, idoneam probationem pro filiæ tuæ ingenuitate b continent: cùm nihil c prohibeat & te ingenuum, & eam ancillam esse. Dat. XVIII. Kalend. Maij, AA. Coss.

Qui testium insufficiens edicta testamenta, illud probare tenetur. BALD. Vel fic: *In dubio præsumitur pro testamento, nisi contrarium probetur hoc dicit secundum* BART. Vel fic: *Qui testamentum impugnat, debet allendere causam, quare caret viribus.* Vel fic: *Iuris negligentia debet probari, quando intentio fundatur ex ea.* SALYC.

XI. *Idem* AA. & CC. *Anniæ.*

Si scripturam d heredem ab amita tua, vel de testamenti vitio, vel quacumque alia ratione e non posse obtinere hereditatem, probari à te posse confidis: de hac hereditate apud

Si scriptum.] CASTR. Si amita tua, quæ est soror patris tui, testamentum fecerit, & extraneum instituerit: si testamentum probare possis falsum, vel institutum non capacem (de hereditate agere poteris. VIVIAN.

¶ Hæc lex pertinet ad petitionem hereditatis. CYNAC.

d ¶ *Scripturam.* quod satis est intentio pro eo. fruc possidentis fore petat.

e ¶ *Alia ratione.* forte quia non fit expus præsumitur enim quæ. vt ff. *ad l. ab ea parte.* vel non fit solenne testamentum, vel falsum.

ADDITIO. Illud exemplum est bonum in se, sed quoad literam non quia littera præsupponit veritatem facti. BALD. & SALYCET.

f ¶ *Agere potes.* possidens idem probatum. & ad idem ff. *de iur. & facti. quem. l. fi pof.* Arg. contra ff. *de public. l. quæremque. §. fin. & l. de inoff. testa. l. libert. & l. de minor. l. nec reducitur. & l. cod. l. qui dam.* * *Et intra, quod hic agitur petitione hereditatis.*

Si tu res.] CASTR. Si fundum a patre tuo emptum Seius possideret, & eam per rei vindicationem petere velles, si instrumenta emptionalia non haberes, sed alias probationes, quibus probare possis patrem tuum emisse, & pretium numerasse, & in vacuum possessionem inductum fuisse, & venditorem dominum fuisse: tunc faffacit. & li es P. hanc quærtam non exigebat, tamen dixit, quòd vindicare possis, licèt non esset eius res: quia contractus eam firmitatem habet ex solennitate verborum, & scripturæ interpositione, & aliis admixtis.

aliquando enim internatis scriptura, non vt contractus per eam firmitatem, & stabilitatem obtinetur: sed solùm ad memoriam rei memoriam. VIVIAN.

g ¶ *Cùm res.* id est, obligationes: vt *Inst. de rerum diu.* & dicitur *cùm*, * ponitur pro *quando*. nam quando

rectorem prouinciæ agere potes f S. V. Kalend. Maij, Heraclie, AA. & CC. Coss.

Etiam sine instrumentis potest probari dominium probando tantum emptionis cum prece numerationis, & vacua possessionis traditione. hoc dicit secundum BALDVM, & SALYC.

XII. *Idem* AA. & CC. *Claronis* *.

Cùm res g non instrumentis gerantur, sed in hac ¶ rei gestæ testimonium h conferatur: factam emptionem i, & in vacuum k possessionem indubium patrem tuum, pretiumque numeratum l, quibus m potes hoc prodiris probationibus docere debes. Dat. V. Non. Octob. AA. & Coss.

Litera per quas quis mulierem quandam sibi seruè appellat, eam verè seruam non facunt, sed probant, sin prasumo facunt: aliter tamen rem sibi habere probare potest. hoc dicit primò. Item rescriptum, quo datur arbiter ad diuidendam hereditatem inter duos, velut fratrem & sororem, & tam quam coheredes, non præsidem adhiberi. SALYC. Vel fic: *Per literas adscriptivas consanguinitatis non inducitur consanguinitas, nec probatur, si simpliciter propter aliud fuit emissa.* PAVL. de CASTR.

XIII. *Idem* AA. & CC. *Iustino.*

NOn epistolis * necessitudo consanguinitatis n,

vel efficacitas, vel specificatio, vel aliis similibus modis vt *Inst. de re. di. §. singulorum. vsque in fin. tit.* & hic suppleas hanc legem. Vel dic, quòd hic agebatur contra venditorem, vel eius heredem, qui non negabat venditorem fuisse dominum: quia fuit, & vel antenatitia turpitudinem allegare: quod non potest: l. *de fer pigno. da. ma. Ufi creditorius.* Sed forte dicebat pretium non solutum: quare hoc est probandum per emptorem.

¶ Item dicit P. hic quòd *non opus, quòd* quis possidet, vel possidetur, dominium præsumitur & vendicat, & à possidente cadit: & pro eo ff. *ad l. Aquil. in fin.* quod non placuit vt *de pign. l. & quia non dubium. §. quod dicitur. & de publi. l. non. §. Publicianæ.* Et non obstat l. *de agric. & cens. l. fi colimi. lib. xj.* quia ibi speciale. Vel agitur ibi tantùm de possessione restituenda, non dominio.

¶ *Numerarum.* non ergo Publicianam intendit. vt ff. *de publi. l. de prædo.* sed dicebam in rem vt ff. *de rei vin. l. quæritur.*

m ¶ *Quibus.* de hoc erat quæstio: quia solis instrumentis videbatur probari. sed non est ita vt *hic, & l. penult. l. proponebatur.*

Non epistolis.] CASTR. Si alicui ancillæ epistolam misisti, in qua eam sororem vocasti, illam credens fuisse eam nam effecilla potuit iudicari, qui diuideret inter te & ipsam bona hereditaria: diuisit, vel non, non curo: si postea apparet eam ancillam esse, ac tibi per epistolam, in qua eam sororem vocasti, præiudicasti, quæritur? Dicitur, quòd non: nec diuisio facta per iudicem præiudicauit: eam non per epistolam soror fiat, sed per consanguinitatem, vel per adoptionem.

n ¶ *Consanguinitatis.* Quod hic vocat consanguinitatem, infrà eadem lege, vocat fraternitatem. semper in his libris consanguineus, id est, frater. CYNAC.

a *Adde quod alicui soluta, scilicet tacens, & frequenter abesse solet, non præsumitur concessio abesse.*

b *Si tu res.* quod emptionis cum præcio numerato. *Bald. facit: qui probat. ff. de reb. iuris.*

c *Vide in hanc locii, Bartol. dum in loco, & commentator ad Codicem. in primo. & pulchrum. Ad de Bellis cruc. de probrigat. q. 4. n. 20. vbi modis, quibus fit hoc duo talia, quorum vnum non est sine altero, vel raro esse solet, non probato probati & alterò.*

d *Ita legas allegatas in quib. non sunt commissa, sed concessa. Bald. & Salyc.*

480/C.IV.K.5-4, 845-846
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 847-848

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 849-850
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 851-852

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 853-854

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE TESTIBVS.
TITVLVS XX.

A *Generali titulo de probationibus transimus ad probationem specialem, scripturam scripturæ fidem instrumento. Alia fides est testibus confecta, vt hic causa, vel si nihil causæ, vt leges de quæstionibus, & de furtis concepti, facinore ex duobus: hoc verò etiam ex instrumento vim. Cvlac.*

I. ΛΓΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ Α. * Ἀπολλωνίᾳ.

ΚΑΤΑ ἐγγράφου μαρτυρίας, ἀγραφοῦ μαρτυρία οὐ παραβάλλεται.

Id est, contra scripturæ testimonium, non scripturæ testimonium non fertur.

Ingenuitas potest probari nō solùm per testes, sed etiam per instrumenta & alia argumenta seu præsumptiones. h. d. secundùm ea quæ leguntur duobus modis. Paul. de Castr.

T. Imp. Alexand. A. Corpo.

SI tibi * controversia ingenuitatis fiat: defende b causam tuam instrumentis & argumentis quib. potes †. Soli † etenim testes ad ingenuitatis probationem non sufficiunt. PP. X. Kalend. Maij, Maximo II. & Æliano Coss.

*Domestica * testimonia repellantur.* † Bald. & Salycet.

III. Impp. Valerian. & Gallieno AA. Regib.

ETiam iure a civili c domestici ꝑ testimonij fides improbatur. PP. III. Kal. Septemb. Valeriano III. & Gallieno II. AA. Coss.

Ista est nova lex, & hoc habet in effectu: Dictum testis sine redditione causæ non probat, nisi alii admixtis, apparent esse probatum. Bald.

IIII. Impp. Carvs, Carinvs, & Nvmerianvs AAA. Valerio.

SOla * † testatione f ꝓbatam, nec aliis legitimis adminiculis causam approbatam, nullius esse momenti, ceruū est. PP. VIII. Kalend. Decemb. Caro & Carino AA. Coss.

Veritas est prupenda gratia & potentatus: & testes debent esse verisimiliter tales qui præstrant & præstrant veritatem, hoc dicit nota. Bald. Vel sic: *Testes debent præponere veritatem gratiæ & potentiæ.* Salycet.

V. Impp. Diocletianvs, & Maximianvs AA. Cordubæ.

Quid in vno & vnico a? Dic quòd sunt domestici b: arg. ff. quæ causa l. fin. & ff. ꝓ fratrem, & ff. de testi. l. interdum, & ad hoc l. 3. §. ff. vers. ¶ Quid si petam. c domesticum aduersarij produci forte cogetur: quia facere mei fortè impediebatur: arg. ff. de leg. & constit. l. quod seruare. licet dicimus de adoptatis ff. in l. fin.

Additio. Hoc intellige secundùm Paul. de Cast. hic, quòdo subest sola ratio domesticitatis: secùs si etiam reuerentia subsit: vt quia esset libertus aduersarij, vel vxor, vel etiam concubina d, secundùm Bald. hic.

¶ *Domestici.* Domesticos testes fic recte definit Theodorus Balsamō in c. 13. Concilij Carthaginensis. Domestici testes sunt qui in eadem domo cohabitant habitant, & quibus imperare possumus. Cvlac.

Cola.] Casvs. Si ꝑro a te fuerdum: & super dominio fundi iudicem testes: & dicham eorum fit audum, petij quia dicant fundum ad me pertinere: & non adiciant causam quomodo dicant ad me pertinere: non valet huiusmodi testimonium: & sic suam testationē per sententiam dicti fui debeme facere manifestum. Vel dic: fuit testimonium non coram iudice, vel sola, id est, sine sententia iudicis: quia iudex posset non fuit sententiam vel die sola, vt dicitur in glo.

e ¶ Sola. sola sine testimonio, sola causa indicium, sola sine adiectione causæ. Accvrs.

f ¶ Sola. à sacramento. vel ꝑ m. l. interrogandi. in prin. s. Vel sola à prætoria *a* sententia iudicis sequenti: vt l. de testi. l. properandum. 4. Vel sola, quā decorā victoria fuerit prosecutus: vt l. 1. supra. & l. quod mei cum Lucium. 3. Vel solum dicit scripturam depositionis testis ante publicationem, qua quidē cum in ſe testes non contineat, quibus præſentibus aliquid teſtificati fuerant, non habet vim coram alio iudice d. 4. ¶ Dicet quis Ndnne eo ipſo quòd testibus dicta teſtis ſcribit, publica fant? Reſp. nonne ff. supra l. 3. §. *Item dum.* Sed nunc cum iudex ordinarius audiendo, & tabellione dicta teſtium coram teſtibus recipiendo ad æternam rei memoriam, fecisſent H. non tamen intelligendus quid dicunt: & citata parte aduerſa. 7. Vel ſolum dicit. Fuit redditione cauſæ, quā interrogatus dicere debet: vt hic, & in auth. de haer. de fid. 4. ff. quæ ꝓpt. cal. & de fund. appi. §. 1. vel. fin. & in auth. in §. de liberi. cat. vbi. & in auth. vt lic. mat. & auia. 5. quod autem à nobis. vel. vbi & ff. de transact. l. bon. in §. in cauſa. Sed argu. contrà ff. de condit. & demon. l. item tale. §. ſolſum E. Sin autem non interrogetur de cauſa. Nubo dicho ſuo: quia non debet eſſe verboſus. ſ. de prætor. stipu. ff. Demum ſi interrogetur, dicere debet: vt supra. ff. de iurisdict. l. iuſiurandum. & ad ff. §. qui iuſiurandum. & ff. de non numer. l. de pupilla §. qui quæ. & ff. de donat. inter. l. 1. g.

Additio. Intellige præcedentia, quando teſtis depoſuit ſuper eo quod cadit ſub ſenſu corporis. ſi verò depoſuit ſuper eo quod cadit ſub iudicio intellectus: repeta dicit Triuam dominum illius tunditume ſemper debet reddere cauſam ſui dicti etiam non interrogatus: vt vult Innoc. in c. cauſam quæ. extr. de fi. & frequenter omnes doctores.

f ¶ *Teſtatione.* Contrà l. de iuramentum. hoc tam. vbi dicitur, quòd testimonium non oportet dicere, vbi, vel quæ ecclesia debeat: ſed quod tantùm debeat. & hoc eſt ideo, quia nihil ſibi prodeſſet. Solut. ſi quæratur, temerè dicere, aliis non.

g ¶ *Sola teſtatione.* Nudum & priuatum, quæ obligationes non habet. Cvlac.

Eas.]

480/C.IV.K.5-4, 855-856

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 857-858

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 859-860

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 861-862

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI quis.] Casvs. In causa quam habebam cum Titio, produxi testes pro me: in alia causa quã habui Stico cõtra me, eosdem testes produxit contra me: an eos reprobare possim, quæritur, dicendo eos infames? Dicitur quòd non: nisi postquam tulerunt pro me testimonium, interuenerint inter me, & eos capitales inimicitiæ: & nisi velim allegare contrarietatem in dictis eorum, vel nisi probem eos corruptos per pecuniam. Accvrsivs.

p Iudicib. [illegible] à deponentibus [illegible].

a ¶ Aduersus eum. ff. de negot. gest. l. Pomponius. §. Accvrs.

b ¶ In alia. nam in eadem non producantur plures: ff. eo. l. produci. & j. eo. l. fin. §. 1. Et non distinguitur an ab eodem contra quẽ fuerunt primò producti: an ab alio postea producãtur, cùm sit eadem ratio: vt ff. de verb. oblig. l. à Titio in fi. junct. & ff. ad leg. Aquil. l. illud.

c ¶ Excipere. id est, excipiendo repellere.

¶ Et hoc ideo, quia approbasse * videtur eorũ personas, licèt inhabiles: vt ff. ad leg. Iul. de adult. l. si vxor. §. fi. (licèt sit arg. cõtra. ff. de inoffic. testa. l. Papinianus. §. sed nec.) Vel quia qui fecit pro se, fiet & contra se: vt j. qui poti. in pign. authent. ad hæc. & l. de reb. cred. l. generaliter. §. 3. & §. fin auctum. erit ergo idem & si sit seruus hic testis, excipe, ff. de adul. l. si vxor. §. ult. vbi dicitur quòd mores non potest quis accusare quos approbauit.

a Testem eum probare [illegible] quia possit qui semel [illegible] probare.

a ¶ Excipere. Gl. reprobare. Ergo vt testem in alia causa semel probatũ reprobare nequeo: ita nec eũ probare sine pudore possum, quem semel excepero & refutauero. l. 13. and. Cviac.

d ¶ Nisi ostenderit inimicitias.] capitales b: vt j. e. autẽ. si testis. Idem dico si quaelibet alia noua interuenerit causa: non sic si erat antiqua: vt ff. qui in poss. leg. l. si is à quo. §. fin. & l. seq. & ff. de interrog. act. l. de ætate. §. ex causa. cùm eadem c sit ratio æquitatis: vt l. de quæstio. post. l. si licèt quidam dicant speciale in his tribus exceptionibus. Accvrs.

e ¶ Testimonium. d secundò dictum.

f ¶ Arguere. assignando contrarietatem in dictis eorum.

¶ Et sic post e apertam indicatur testes ad reprobationem alio[illegible] T. authen. si testis. in fin. vt hoc saluum. Item

b Inimicitias capitales [illegible] aliæ nouæ, aliæ antiquæ & [illegible].
c Vbi eadem ratio æquitatis, ibi ius idem esse debet.
¶ Sed princip. sic enim accipio [illegible]. Ecce [illegible] causa [illegible] modi [illegible] contra bonos mores.
d Vt si eorum testimonium falsum, vanũ, vel vacillans.
e Vnde cogat [illegible] testimonio [illegible] mutare.

Latinè per Antonium Contium.

CONstitutio consequenter superiori permittit diætetis * potestatẽ castigationi competenti subiiciendi falsos testes, & vt si priuatæ fortunæ & plebeiæ sint, possint tormentis subiici, aut si cognoscant austeriore rem egere punitione, etiã per Prætorem plebis castigari. quod si cingulum fortè indutus sit testis, & nõ possit à diæteta castigari, tunc referat ad magistratum mittens ad eum causam & hypothesin quæ omnem rem ei insinuet. & huiusmodi relatio sine dãno insinuetur apud magistratum, & postea magistratus suscipiens de testibus relationẽ, si inuenit rem perfectè iudicatam, ex [depositione] testium, & iis quæ ad ipsos testes spectant discussis, proferat definitiuã & perfectã sententiam. sin cognoscat & post testium examinationem rem adhuc aliqua discussione egere, tunc iterum transmittat reliquum negotium ad diætetam. Debet autem ita ea quæ ad testimonia pertinent iudicare, vt dictum est in superiore constitutione, hoc est, nullam fori præscriptionem possint obiicere ad effugiendã iustam horum indignationem. vt qui semel sponte elegerint testimonium perhibere. ¶ Si autẽ quis suum aduersarium de cognatione poposcerit probationes, dicens ipsum non esse cognatum, si conuincatur mendacij, hanc recipiat pœnam, vt tametsi reuera sit cognatus, perdat ea quæ sunt ab intestato iura, erga eum à quo poposcit de cognatione probationes. Magis autem postquã hæc prærogatiua facilè cõtemptibilis esse potest, quilibet fortè dicẽre. Et si in seruitutem non vindicauero, non tamen omninò successurus ei sum. fortè enim testatus decedat, iubet constitutio eum qui poscit generis probationẽ interim ante omnia iurare, quòd existimans non esse cognatum, huncce aduersarium, hoc allegat, & si quidem eum perperã iurasse † cõtingat, poterit succedere. Cæterùm post hoc iusiurandũ debet is à quo petuntur probationes eas exhibere. ¶ Opus est autem in huiusmodi demonstratione testib. quinque, si non supperant instrumenta ad probationẽ idonea: si verò supperant instrumenta idonea, contenti sumus tribus testibus: quod si instrumentum eiusmodi sit quod vice omniũ sufficiat, si fortè monumentũ erat publicum, tunc non egemus testibus. Addit autem & aliud capitulum, constitutio, nempe hoc. ¶ Si quis in actis & instrumento testimoniũ perhibuerit, necessitatem habeat omnibusmodis & lite super ipsa rè mota, testificari, quamuis aliud forũ præscribat. Nisi enim hoc dicamus, læditur is qui rogauerat ipsius testimonium.*

videtur huic l. contra ff. eod. l. produci. secundũ verũ illius l. intellectum. Sed ibi primò contra se, postea pro se: vnde videtur redemptus. hic econtra. Hoc nihil est dicere: nam isti duo casus sunt idem si benè consideres. vnde dic quòd hic producuntur ab alio, non ab alio cõtra quem primò deposuerunt. Vel hic in alia lite; vt in princip. huius l. Ibi in eadem.

g ¶ Corruptos esse. Poterit & falsos dicere Nouella quadam Constantini. Cviac.

g ¶ Ostenderit. vt falsum dicant in secundo testimonio.

* Vide etiam Interpretationem D. Gothofredi, alioqui verò notiãs ad dictum caput 32. lib. 13. obseruat. Cuiac.
† Cuiacius lib. 8. cap. 13. obseruat.

XVI. ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ †
ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΟΣ
A.ª Episcopo.

Ἡ διάταξις κελεύει μὴ μόνον ἐν ταῖς ἐγκληματικαῖς δίκαις, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς χρηματικαῖς ἕκαστον ἀναγκάζεσθαι μαρτυρεῖν, ἅπερ ἐπίσταται μεθ' ὅρκου δόσεως, ἢ ὀμνύειν ὡς οὐκ ἐπίσταται, ὑπεξῃρημένων τῶν προσώπων τῶν ἀπὸ νόμου κωλυομένων μαρτυρεῖν καὶ τῶν ἰλλουστρίων καὶ τῶν ὑπερβεβηκότων αὐτούς, εἰ μήτε θεῖος ὑπῆρξεν τύπος, καὶ εἰ μὲν ἐνδημοῦσιν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, δι' οἰκείας φωνῆς μαρτυρεῖν, εἰ δὲ ἀποδημοῦσι, πέμπειν τὰς τῶν μερῶν ἐντολέας ἐφ' ᾧ καταθέσθαι αὐτοὺς ἅπερ ἐπίστανται, ἢ ἐπομόσασθαι ἃ ἀγνοοῦσιν ἐν δεδομένῃ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐν ὑπομνήμασι μαρτυρίας, τῶν αὐτῶν προσώπων ὑπεξῃρημένων. πάσι δὲ τὰς ἐπὶ τούτοις δαπάνας καὶ τὰς παραγωγὰς ἀζημίους εἶναι τοῖς μάρτυσι.

Eadem Latinè per Antonium Contium.

COnstitutio iubet non solùm in criminalibus causis, sed etiam in pecuniariis, quemlibet cogi testificari quæ scit, cum iurisiurandi * datione, aut iurare, quod nescit. Exceptis personis eorum qui ex legibus prohibentur testificari, & eorum qui sunt illustres & supra illos, nisi sacra forma † fiat. & si quidẽ degunt in regia vrbe, per propriam vocem testificentur, si verò absint, mitti partium procuratores vt deponant coram eis quæ sciunt, aut abiurent quæ nesciunt nẽpe. & iam in testimoniis quæ in monumentis fiunt, iisdem personis exceptis. Omnibus autem huiusmodi rebus interlocutiones & productiones indemnes * esse testib. †

* v. l. iurisiurand. de p. sig. cod.

* l. nisi princeps propria subscriptio ad subiicat.

Firmans vel approbans personam testis in vno actu, firmat & approbat eam in omni alio simili: nisi noua informandi causa superuenerit. Sal. *Et est canonizata hæc lex in c. quæstioni, c. si quis testibus.* Salycet. Vel sic: *Contra personam testis, quem quis semel produxit, non potest opponere, nisi causa de nouo emerserit: sed contra eius dicta sic hoc dicit, secundum Bart. Bonus casus quem tenemus.* Pavl. de Castr.

* Id est, sine impendio. c. 11. in fi. sup. eod.
† Aliter nos hanc Synopsin vertimus ad dictum locum Cuiacij; aliter etiam Gothofredus in editione sua iuris ciuilis lector, elige meliorẽ.

XVII. Imp. Ivstinianvs A. *Menna Pref. præt.*

SI quis testibus vsus fuerit, iidemque testes aduersus eum a in alia b lite producantur: non licebit ei personas eorum excipere c a: nisi ostenderit inimicitias d inter se & illos postea emersisse *, ex quibus testes repelli leges præcipiunt: non adimenda scilicet ei licentia, ex ipsis depositionibus testimonium e eorum arguere f. Sed & si liquidis probationibus datione vel promissione pecuniarum eos corruptos esse g ostenderit g: etiam eam allegationem integram ei seruari præcipimus. Dat. VII. Kalend. Iun. D. N. Iustiniano A. II. Cos.

* Al. emersisse. al. emersisse suspicit.

Quando debitum est contractum in scriptis, eius solutio probanda est per scripturam, vel quinque testes idoneos qui deponant quomodo fuerunt præsentes solutioni, sed per dictam scripturam & casu probato, duo testes de vera numeratione deponentes sufficiunt. Bald. & Sal.

Testium

480/C.IV.K.5-4, 863-864

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Testium facilitatem. CAP. 20. Accepti Titio decem millia, instrumentoque scriptura: postea dico me totam pecuniam, vel partem solvisse: nonnisi offerre creditor, quod nonnisi qualiter solutionem factam probare possim, quatenus? Dicitur, quòd per quinque testes, * qui interesse se instrumento solutionis

EXPLIC. Idem A. Menna. P.P.

TEstium facilitatem *, per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout possibile est, resecantes: omnibus b prædictis †, [vt *] qui in scripturis c à se debita reculerint d, non facilè * † audiantur, si dicant, omnia a debiti, vel partis solutionem sine scripturis fecisse, vel inque villes, & forsitan redemptos testes super huiusmodi f solutione producere: nisi quinque testes idonei, & summæ, atque integræ opinionis præsto, g fuerint h solutioni celebratæ, hique cum sacramenti i religione depositerint sub * præsentia sua † debitum esse solutum: vt scientes omnes ita ea statuta k esse, non aliter debitum, vel partem eius persoluant, nisi vel fecitatem in scriptis l capiant, vel observauerint præfatum testium probationem: his m scilicet, qui iam n sine scriptis debitum, vel partem eius soluerint, à præsenti sanctione meritò excipiendis. Sin verò facta quidem [per scripturam *] securitas *, sit, fortuito autem casu vel incendij, vel naufragij, vel alterius infortunij *, perempta †, tunc licebit his, qui hoc perpetij sunt, causam perditionis probantibus o, etiam debiti solutionem per testes q probare, damnúmque ex amissione instrumenti effugere. Data Kalend. Iun. D.N. Iustiniano A.II. Cos.

a Vide quæ scripsi in glos. Mandat, vt ne quis obligatus, &c. Adde Bart. hic, & ibi Bald. duc. 10. quæ incipit, Tota dicens, ne præsumatur, &c. Adde si vacua. Adde etiam quæ additionem, de limitationem, quæ sunt apud Martinum glos. 13. vbi quæsiti, an testibus dicentibus se præsentes contractui, credatur. † præsumitur. * Quæsiti in scriptura. † Hinc colligunt testimonium nisi super testibus quæsitis corporaliter non valere. Vide Fortunatum in forma testium, num. 18. & 19. & Bart. in l. vnic. C. de testibus. Ad verbum vellis per testes, vide Bal. in Auth. vt. C. de testamentis, & ibi Doctores, & quæsitis, an testes debeant, aut possint examinari. † Testis videtur habere ius, vt non sit ei debitum per testium interpositi, priusquam ipsa testificata, vel dicat vt C. de testibus l. vnic. & ibi Doctores. § Vide Affli. dec. 274. & Consultum quoniam dicunt, quòd in scriptis celebrari.

a * Testium facilitatem. Nam quandoque magis occultè versatur, quam dicant: vt in auctorem. in principio. coll. vij. constitu. §.

b § Omnibus. scilicet debitoribus. & hoc si quantitas excedat quinquaginta aureos, alias sufficiunt duo: vt non de rebus exiguis maximus testificationes hominum fides teneatur: vt in auctore. de fide infra. §. vt autem coll. vij.

c § In scriptis. adiunge debita. & dicitur, d in scriptis, quando est addita, vt non aliter valeant contractus: vt § sin. C. contractus. 1. Vel fecundum alios, quocumque modo fit actum, vt fiat inde scriptura.

d § Reculerint. id est, solverint.

e § Non facile. id est, quod esset facile, & leue: & ideò nullo modo fiat, & nisi quod sequitur, ponitur exceptio. f. Vel die non facile, quia quandoque & sic ponitur exceptiuè: vt si pecuniam. in fin. C. de leg. Item videtur, quòd res sufficiatur supra si creditum ponatur l. fin. sed & ibi scripturam recipiebat à creditore: hic. non. ACCURS.

a * Si dicant, omnia. Hoc casu de auditione testimonium non sufficit, quod tamen valet in quæstione de finibus, & de operibus. l. si arbiter. C. de probat. CYAC.

f § Super testimonio. quinque testes idonei.

g § Præsto sic ergo dat. sua sententia debent reddere testimonium: vt hic. & Bartolus subaudit sua præsentia: vt in auctore. de hæred. & fal. § si verò adfuerit coll. 7. De auctore * autem alterno non, nisi in casu ipse pluralis necessitas: vt § de equa pia. nouel. 7. §. antepenult. & de probatis. ff. arbitr. & in causa matrimonij. xxiv. q. 1. c. super. quod hodie est correctum: vt cum de clandestina desponsa. c. fin. l. alibi obseruatur in sacramento calumniæ: vt C. de vera. calumn. l. q. §. si verò. c. in auctore. vt hi qui obligati sunt pro rei natura. §. vt autem coll. vij.

h Item non exigo vt dicant, Nos vidimus: sic enim de aliena vita testificarentur, quod esset dictum, qualiter eorum vera sit, & alias videtur dicere, talia fuit præsentes nec inuenitur veritatis competitor: vt in Daniele de vaestate loci dicitur de Sufanna: per quod non credituros ij q. 1. c. 2. nihilominus. & xxxv. q. vlt. c. de parentela.

i Testis an & quando de se ipso testificari, & similibus in testificando non quæritur, nisi quando videatur suspectus, & tunc facere ff. ad Sctum Tertull. sic enim dicit quod in anno fugitiuus se admisuit.

¶ Sed de loco * sic, vt dixi de Sufanna.

¶ Item nota. in solutione quinque * testes necessarios: vt hic. & in confessione: vt in auctore, vt quæ. C. ad. & in codicillis: vt in § de codicillis. ff. in fin. § Et in donatione causa mortis: vt § de donatio. inter. § fin. 4. Idem adducit in auctore. de fide infra. § quoniam coll. vij. Item figuram in testamentis: vt § de testa. l. hac consultissima. Quandoque alias vt § qui testes. ff. l. hac consultissima. Quandoque quindecim: vt eâm aliquis est promouendus inter agentes in rebus: vt § de privil. scr. scrin. l. unicoque lib. xij. quandoque octo: vt § si verum. penult. C. de regulariter dico vt § sed. vbi autem numerus vnus non sufficiens: vt sed. l. in. reformandi in fin.

k § Vel quinque testes, & præsti fuerint. At cum scriptura vt apocha interueniat, aut fi maior fit summa, tres requiritur testes. l. vlt. ff. fideicom. Vide scripta ibid. CYAC.

l Sacramenti. id est, iuramenti.

i § Fuerint. scilicet per apothecam: vt § sin. l. fulcrum. cum nihil, &c. vt § de reg. iur. l. nihil tam naturale.

l § Nisi. scilicet excipiendos posse etiam dari testibus probare. ACCURS.

m § qui sunt. id est, olim aute hanc legem.

n § Incertum. sic scilicet in scripto.

* Per scripturam seu titul. Apocha, quæ. CYAC.

o § Infortunij. sunt enim multi fortuiti casus: vt § Iustè quibus mo. ne citra. ubi q. vnus hic.

p § Probationibus. sic ergo quo casum * dixit, ex quo probetur ? de vsuf. l. iij § Sed nota, quòd duo probit. sufficere casu. & debeat solutionem. & sic est contra. Arc. l. § de possessione, vbi sufficit probare furtum. solu. ibi delicto adiuuari. auxilium est ethic non.

q § Per testes. scilicet duos: * vt § sed. l. vbi.

r Quæsti ab * eo, qui introducit con: vt in auctore. cod. in § & licet in fin. §

¶ Opponitur ad finem sed. Vide sola. in not. ad eam, & scripta ibi. CYAC.

* Vt in testamento. de quo constat etiam veteri iure: vt § de vsufr. l. heredes. & ita. ff. & de codicil. l. fin. in fin.

¶ Nota ergo quatuor casus, in quibus fiunt rogati * mres fiunt hic, & quartus est § de diuer. l. nullum. alias regulariter est tantùm § sed. l. sed solem. Alij exigunt hodie semper rogatos, per hanc authenticam, & malè.

s § Translatum. in § magistratibus. CYAC.

t § Confessum. in corpore authentica non aperitur, quòd fatis quinque * necessarij & sic duo sufficient secundùm Ioan. vt § sed. l. vbi Sed Azo contrà nam ea quo in solutione & effectu & in confessione, eâm fit eadem ratio. Et verò distinguit, vt rogati sufficient duo, non rogati sint quinque, sine fit solutio, sine confessio. ¶ Item nota, quòd secundùm illam legem testium, & authenticam hanc videtur quòd confessio extra iudicium valeat, sed hoc est ad libertandum: aliud ad obligandum.

u ¶ Item, an contra confessionem illam possit venire intra tricesimum diem? Respond. sic vt § de non numer. pecu. l. ex contrahitur §. Vel distinguatur aut fuerit confessio solennis, id est, coram testibus habita: & tunc non possit venire contra: vt hic. an non, & tunc possit: vt ibi.

a Testium. vnguent. de locatione. b Testes numero: quis in quorum: duo tantum ad facta, plures, duos non sufficere, sed tres, quinque, septem adhibendos esse regulæ.

c Cum proloquium dicitur, qui allegat. d Debet hæc. & repone hoc per quinque, ex priori consultationem Gregis quæ dicit hoc modo. CYAC.

e Testes requiri à pluribus de hoc.

f Testes requiri in quibus casibus, & ex gestis effe debeat, vide apud Soccinum reg. 420. pr. Nouell. de fide instrumentorum, & actorum, adiectorum, in fin.

g Testes quot rogati debeat in confessione solui morsi.

h Argumentum à solutione ad confessionem solui.

i Admittit confessionem solui si debiti credit non posuit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ: pœna non recipere diu. adde quæ scribit ad hoc Gregorius. CYAC.

480/C.IV.K.5-4, 865-866
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si quando inuitus.] CARVS. In causa, quam habebam cum Titio in ciuitate Bononiensi, produxi testes Mutinæ: si autem libro de eorum recessu, si velint dare fideiussores de standō in ciuitate Bononiensi, donec ferantur testimonium, possint, si volunt: vel si non possunt dare fideiussores, aut nolunt, iurēt, quòd non recedent: aut quod die sibi assignata * comparebunt ad ferendum testimonium veritati. & sibi testes togi possunt, quòd habeant quoscunque depositarios, & eorum iuramento necessariò standum erit: quia si pro principali causa credimus eis, multo magis hic. & hoc in primis. Non autem compellendi sunt stare vltra quindecim dies, intra quos citabit partem aduersam, vt præfixō sit quando dicunt testimonium: si non veniat, iudex audire debet ipsos: & elapsis quindecim diebus poterunt reuerti ad propria sine licentia iudicis, nec tenētur compellere. & hoc in causis. si verō per iudicem fiterit, quo minùs testimonium dicant, damnum, quod propter hoc altera pars passa fuerit, refarcient ei ex suis facultatibus. & hoc in tertia. Et hanc legem intelligo in causis iuris corpus: non autem in præteritis.

a Testis nō debet semper dare fideiussores, sed videtur esse in arbitrio iudicis, vtrum à teste exigat fideiussores, an non. Et ita videtur esse consulendum. Vide Præterea in formatum super hoc, et verba citata.

† al. derabere de iuramento.

b Testes iuniores cogitur, & circa l. 2. & 3. super hoc verba. Nouella. auct. de test. cog. * Contra. in quibus damnis dare de iure.

a ¶ *Si quando inuitus* ergo * inuiti cogantur: vt *hic, & ff. de tutor. exhibend. l. Iulius §. exhibere. & quemadmodum testa. ape. l. cum ad inuitos & ff. ff. si quis cau. l. 4. §. 1. & ff. ex quibus cau. maio. l. sed & §. fin.* & hoc capita pignoribus et arg. *Inst. de satisdā. in §. penult.* nam & hoc est mouere publicam vt *d. l. 3. §. quæ cautionibus.* colligitur. Nec obstat *ff. quemadmodum testa. ape. l. sed si quis ex signatoribus.* quæ est contra. vbi non videntur cogi, quia ibi erant absentes, & alterius prouincie. Vel aliud est in recognitione signorum testamēti, quæ potest etiam fieri domi: vt *dic.* & aliud in testibus, qui coram iudice debent cogi venire: vt *hic. 3.* Vel coram eo, cui delegat in alia prouincia, lege ista nouissima, præterquam in criminali: vbi tantùm coram eo debent venire: vt *in auctent. sed. §. & quæsitum. & ff. sed. l. 29. §. inde.*

¶ Item ideò dicit, *si quando*, quia quidam volentes admittuntur, qui inuiti non cogantur: vt *ff. sed. l. inuiti.* & *q.*

c Præterea an, & quando cogantur testimonii ferre.

¶ De prouincia * autem quando cogantur, habes *in authent. sed. §. nec prouinciā.*

b ¶ *Causis.* in criminalibus nam cùm quidam excusarentur vt inuiti non dicant, cellat alios compelli: vt *ff. sed. l. 19. §. lege. & l. 20.* &.

¶ Item dic, *causis*, fililiter corpus, nō aute litem contestatam, nisi in casu. & hoc facit authentica *sed & si quis* quam lege hic.

c ¶ *Nostra* lege scilicet Græca, quam non habemus: sed erat in antiquo codice.

d Haec dicta, & supra, id est, multa dare prōmissa ad excusandum testificationem testificationem a dicenda nolentem. & ita correxi. *Inst. quib. modis tut. fi.* & *ibi* Doctores. & *ff. de testa. l. 3.* & *ff. de testa. l. 20.* Cuiac. & De prædictis videtur quidam dicere ad Decret. ad *de testificationibus. §. fin. num. 3.*

d ¶ *Nostra.* Erat lex decimaquarta huius tituli Græca: quæ deest. Vide scripta *ad l. 9. sed. & ne pupi. ff. eo. sed.* CVIAC.

e ¶ *Sua postea.* permansura in iudicio, donec dicant testimonium, quod dicere debent.

e ¶ *Sine damno.* id est, sine coactione. *d.*

f ¶ *Non coercenda.* Hæc in ciuilibus: vnde argumentum est eos in criminalibus causis diutius detineri, & carcere concludi. CVIAC.

f ¶ *Multò magis.* &c *ff. de pact. cum tanta super dote. Liber lege. & ff. ne filiusf. de dotibus. l. 9.* & in *Liberalis* dicitur, quòd socius, qui credidit socio rerum negotium, eo potest cum eo inire duellum.

g ¶ *Difficultates*, vt *ff. quemad. testa. ape. l. sed si quis ex signatoribus.*

h ¶ *Non amplius* id est, non vltra quindecim * dies.

i ¶ *Obtemperet.* id est, parere iudicibus.

k ¶ *Quotiescunque.* id est, testimonium, per quod cognoscat causam.

l ¶ *Et alterutra.* vel ea, quæ postulauit produci: vel ea, contra quam postulati sunt.

m ¶ *Iuo.* scilicet iudices.

eos, postquàm abfuerint †, iterum retrahere ¶. Ipsum autem iudicem, si per eum literæ, quo minùs testimonium præstetur, parti læsæ omnem iacturam † pro huiusmodi causa illatam: ex suis facultatibus refarcire disponimus. Dat. XII. Kalend. April. Lampadio, & Orestæ Coss.

IN AVTHENTIC. de testi. §. & hoc verò quia multoties. coll. vij. constit. ij.

Testes ante litem contestatam quandoque recipiantur, & publicentur parte citata legitimè: & valent ad æternam rei memoriam. hoc dicit notabiliter, secundùm BALD. Vel sic: *Testes ad æternam rei memoriam possunt recipi etiam ante litem contestatam si de facili possunt mori, vel in remotis sunt & absentantur: parte aduersa legitimè citata.* SALYC.

SEd & si quis * ab aliquo aliquid putatur contra leges ¶, aut aliter læsus, aut damnum patiens, & testes apud iudicem producere voluerit, & eorū testimonia publicare †, aduersarius monetur à iudice, & sic eo præsente a iudex attestationes recipiat. Quòd si venire noluerit, etiam eo absente attestationes b recipiat, & perinde valebunt, ac si eo præsente receptæ fuissent: nec opponere poterit, quòd ex vna † parte c datæ sunt.

n ¶ *Obseruare*, id est, obedire. & est mala Grammatica.

o ¶ *Nisi*: nō. si ergo velint adesse, præsentibus ipsis est proferendas probationes: *hic, & in auctent. hic postea. & l. 10. ff. de iudicat. & auctent. apud. & in decre q. 3. in prima.* ex his fit esse citatis in iuramento calumniæ: vel *ne iura. calumn. l. 4. §. si autem.* sed hoc facto non poterit postea produci, cùm delicta sint testificaturæ †. *de probat. authent. ut qui semel.* 1. Vel die, quòd iuramentum fiat in præsentia, & sic prædicta intelligantur. Dictum * autem testis fecerit recipiatur, vt per Danielem est inductum: * & sic approbat consuetudo generalis: arg. pro hoc † *cod. l. nullum.* Item licèt hic abiciens alteram partē recipiantur, reiectantur tamen licentia obiiciendi in dicta eorum: vt *d. sed. fin. §. fin.*

p ¶ *Alterutra parte præsente.* Nam regulariter testes, vt & acta omnia fieri debēt vtraque parte præsente: Zoarus, & Balsamon *c. licet. & Socrat. lib. 5. cap. & lib. 4. c. xxvij.* CVIAC.

q ¶ *Interdicat.* fiat sic ille, qui primò produxit, siue contra quem produxit fuerint, qui modò eos producere voluerit, cùm petit, vt iudex eos recipiat. & postea vtraque pars esse absens non contrahetur eremodicium: nec testes testificaturæ.

r ¶ *Retrahere.* ne leges fiat iudicio: vt & † *de his qui lib. 1. fin. §. vbi autem puerile & ff. de accept. l. condi. quæ. §. fin.* aliàs incipe, *adaperare.*

s ¶ *Communi iuiturum.* fecit enim litem suam: vt *Instit. de obligq. ex quasi delict. §. 1.*

Sed & si quis.] CARVS in hac authentica talis est: si Titius † subiaceat, nihil referre contra legem, quia nō soluit quod mihi soluere tenebatur: & ego testes conuino, quos producere volo, antequam ei moueam controuersiā, forte quia absentes sūt, vel decreui mente tenere: iudex debet citare * partem aduersam, vt præfixō sit quādo producētur. Si veniat coram iudice audiet eos, & attestationes valebūt, perinde ac si aduersarius fuisset præsens: nec obstare poterit, quòd vna parte præsente receptæ sunt, † *Contra legi.* vt quia nō soluit quod debetur, cùm leges sūt vniuersique tribui voluerint: *Instit. de iustit. & iure. §. autē prospexit.* vel contra petitur a reo quod non debet.

t ¶ *Publicare.* id est, per publici muneris authoritatē tamē in aperto, quia sic nō possent postea produci testes: vt *C. de proxi. scribent. ait qui semel. 1.* Alij dicūt illa habere locū quādo inducens rur lite cōtestatā sic non. Sic ergo licèt regulariter possit fieri extra iudiciū ac fallit tamē quādo possūt facilè non esse, & sic hoc intelligo per id quod est *ff. ad legē Aquil. in l. 3. & ff. de iust. pup. l. papinius. & ff. de testa. l. qui testamēta. &* ad id *ff. cod. Laurent.*

v ¶ *Sed aiji in præsentia.* id est, vt videat testes introduci: non vt deponentes audiat. CVIAC.

u ¶ *Attestationes* id * est, iuramentum non dictum a. Vel die *attestationes*, scilicet faciēdas. debet enim videre, & audire qui fiunt testificationes. 1. Alij dicunt, quòd eram dicta: vt nouissimè inquit *ff. si quando.* prima versio.

x ¶ *Ex vna parte. potuisse* c. CVIAC.

y ¶ *Vna parte.* quæ producta nō valet, nisi altera parte vocata, vt *hic. & ff. si quando l. sed.* ACCVRS.

Cùm

a Testis dicit. secundū quosdam. b Nihilominus in n. 9. ibi vide glossē.

* al. si quis.

c In secunda tabula erant de hac parte scripta. *Inst. de test. ordinā. & ff. testamen. l. generaliter.* & *ff. de iust. & iure. eo. quod certis. similiter* est, sed etiam practicus esse debet. tamē, cùm hæc non valeant testificari: hodie non fiunt in praxi. c. 8. in Nouella. 1. 90. quæ. 1. non recipiuntur, hæc non differunt a nos. de reg. iuris. depositiones quando recipiātur, pars recusationis. 4. 06. Tertullus, forma simil. reflexus in verba citata. & requisita.

d Attestationes quid.

480/C.IV.K.5-4, 867-868
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE † FIDE INSTRVMENTORVM *, ET amissione * eorum, [& de apochis *] & antapochis faciendis, & de his, quæ sine scriptura fieri possunt.

TITVLVS XXI.

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 869-870
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 871-872

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 873-874

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 875-876

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Eadem Latinè per Antonium Contium.

SI consentius † quis negaverit mannum propriam profatam in libello, aut alia charta, si quidem ex comparatione * is conuincatur, hoc est, alia ejus profatamanu, & comparata cum ea, quę est in libello, det is pœnę nomine actori pro mendacio solidorum † viginti quatuor. Si verò aut tabellio produ&tus fuerit, apud quem instrumentum scriptum est, aut alij quidam testes pro veritate deponentes, tunc ipse præter pœnam viginti quatuor aureorum non possit habere licentiam obiiciendę exceptionis pecuniæ non numeratæ, vt dicat, quamuis instrumentum factum fuerit, ea tamen, quæ in eo scripta sunt, non fuisse data: sed omnimodò condemnetur, etiam si nihil ipsi reuerâ solutum est. Hęc quidem obtineant, si conueniatur quis ex proprio contractu. Si verò tutor est, aut curator vnius earum, quæ sub cura esse solent personarum, masculini, aut fœminæ, secundùm constitutiones tutelam gerens propriorum liberorum, & manum propriam profatam in contractu eorum, qui sub tutela aut cura sunt, inficiatus fuerit, tunc si quidem ex sola comparatione conuincantur mentiri, præstent ipsi viginti quatuor aureos: si verò ex productione tabellionis, aut testium, pecuniæ quidem non numeratæ exceptio ne admittatur his, qui sub tutela, vel cura sunt. (neque enim peccarunt illi) sed ipsi tutores, aut curatores alios viginti quatuor aureos pœnæ nomine dent actori, habentibus his, qui sub tutela, aut cura sunt, saluam sibi pecuniæ non numeratæ exceptionem. Neque enim æquum est ipsos ex alienis peccatis damno adfici. Hæc de reis conuentis vbi dixit Constitutio, tranſitum fecit & ad agentium personam. Iubens, vt si actor manum propriam inficiatur positam in charta contra ipsum profata fortè in ea, quæ de suscepto dicitur confectione, & ipse similiter, si quidem ex sola comparatione conuincatur, præter viginti quatuor * aureos ad rem tradendam vt notarius *T. de nott. comp. l.* ¶ Item quod § tradat venditor ante mundum complerum: an dominio trãsferatur? Bal. Absque dubio dicit, quòd non, sed potius

480/C.IV.K.5-4, 877-878
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

mercapit conditionem, dicebo, quòd ſi ex nouatur L. de fidei. l. omi-
ea, & pro hoc, quòd tranſeat dominium a ex iuſtis contractis, ſit ff. de dolo l. ſi eleganter in princip. Item in contractu conditio-
nalium ff. de iure dot. l. actio. §. ſi. ſed. ſq. & l. ſtipulationem & ff. de
dona. inter uxo. l. cum virum.

¶ Item, quomodo rem repetere, cùm non poſſit nominari petere? Reſpond. conditio rem conditione ſine cauſa. Nec obſtat quod dicere ſolemus, ex contractu nominato traditum nõ poſſe condici: quia non eſt contractus nominatus, ſed tantùm initiatus.

¶ Sed de vſucapione poteſt quæri: ſi dominus non eſt tradens, an cauſam vſucapiendi præſtet? Reſpond. non, nec mirum: nam cùm ſponſa traditit ſponſo rem, licèt conditionalis ſit traditio: vt ff. de iure do. l. plerumque. & ff. ſolu. matr. ſit tamen res ſponſi, ſi hæc mente tradat: vel niſi appareat quod actum fictitiè non vſucapit dotem, niſi poſt nuptias ſequutas: vt ff. de vſucap. pro dote. l.). & ff.

a ¶ Item ſcripta, ante legem illam.

b ¶ Emptionalibus. ſecunda excepcio.

c ¶ Reddere, condictione b ex hac lege, vel officio iudicis vel actione ex eo contractu: vt ff. Carthum vide de actio. empt. l. eo empto. hanc glo. & ff. ſi qui tutor. & de ex-
ceptio. ſolu. matr. l. ſi qui tutor. & de ſe-
cundis nupt. l. ſed Caſſius. §.).

¶ Et intelligo dari deſtum ex empto, cùm contractus tenuit, volens, quando oõ tenet: quia mendum non erat completum. Sed quidam non dant actionem ex eo contractu, hoc caſu.

c Archus per-
dens ad auctil
ſtitit teſtes,
remanet ad interrell
Reſpond. non, c ſecundùm M. & Azonem, illa
eſt tacita, quia in da-
tione arrharum videtur
ponere ſpem merc. arg. ff. de procurio. l. cy habet. §. item quia. & ff. de
exerc. vel inſtit. l. ſi cautio. & ff. de iure delibe. l. ſi cum tutor. §. ſin tutor
poſtquam. & §. ſin autem hoc aliquis. & ff. de rebus credit. l. generali-
ter. ſi ſine auctore. & ff. mandati. actio. aqui. l. fid. & ff. qui. & ff. de
pactis de l. fin. §.). & ff. de pretor. Lmortuus. & ff. de actio. & obli. l.
obligationum ſero §. fin. vbi tacitè ſit necesse. An ergo agatur ad
arrhas, an ad intereſſe ciùm, & in eo cõpetatur arrha? ſed H. dicit, ſi agitur ad arrhas, adhiberi nõ poteſt agi ad intereſſe: & ſicut quod conſequutus eſt pro parte, id eſt, arrhas, in intereſſe computabitur, ita ciùm poſſit petere legalem, & conuentionalē: petita vna videtur in reſidua tantùm agitur. ff. vt ho. rapt. l.).

d ¶ Repetitione, deregenda, vendizore contento hac pœna, ſecundùm nos, vt modò dixi in empcore.

¶ Et nota ſecundùm H. quòd non dico referre quantum ad iſtam ſi data arrha, locus pœnit. & arrha, vel arrha cùm quis illud ad aliud intereſſet: vt dicetur ſi quando licuit ab empcio. diſcē. l.). & ff.

Vdices.]Cassv. Habebam caſum cum Titio Bononienſi: erant teſtes: nouerunt de cauſa Mutinæ. Dicitur, quòd iudex illius ciuitatis, eorum quo veritatem quæſtio, poteſt mittere litigantes Mutinam, vel procuratores ſuos: & ibi teſtes ferent teſtimonium præſentes vtraque parte: quæ eſt eorum iudice Mutinenſi: & poſtea negotium ad priores iudices reuertetur. Et quòd ita poſſint iudices facere, probatur per quændam conſtitutionem Græcam, quam non habemus. b

¶ Idem eſt ſi profero inſtrumentum, quod dicitur ſuſpectum: quia ſi teſtes alibi ſunt, per quos probare poſſim veritatem huius inſtrumenti, debet iudex permittere, vt accedam ad locum, in quo teſtes degunt, & ibi recipiantur eorum teſtimonia, quæ poſtea ad priorem iudicem referentur.

e ¶ Iudices. ſcilicet inſtrumenta, vel ſcripturas, quod eſt inſtrũm: & incipe conſtructum, ea quæ.

f ¶ Verba. Roma veteri, vel noua, per excellentiam: vt Inſtit. de iure nat. §. ſed quoniam. Accurs.

g ¶ Diſpoſitionem. id eſt, ad ſimilitudinem eorũ quæ ſtatuimus ſupra de iuramento calumn. l.). §. ſin autem & de reb. credit. l. penult. §. fin. & ſecundùm hoc ſubiandi, ea: & ſubiandi, ſanctiones iudicet, &c. Vel verius dic, ſtatutum in Græca lege, quam non habemus. Accurs.

a ¶ Secundum ea quæ diſpoſitionem in l. ſcio. ſicut Græca, de qua vide ſcripta ad l. q. ſ. de penal. & notata poſt l. ſcripturæ. eod. tit. Cuiac.

b ¶ Vel procuratores. aliàs, vel procuratur. & tunc plana eſt. aliàs, vel per procuratores. & tunc dic, vel, pro etiam, vel ſalem.

i ¶ Depoſitionibus. id eſt, inſtrumentis: non autem dictis, vt diximus S. de teſtib. l. penult.

k ¶ Hoc. id eſt, negotium. & hoc vt ſatisfiat ſic probationi de his & l. vbi de rerũ l. fin. & ff. de iuris. rei. non. l. ſi ne quid. §. de hoc. & vt teſtes à ſuis non auocentur negotiis vt ff. quomod. teſtã. aper. l. fol. & ff. quæ ex ff. quæ ordine.

l ¶ Requiratur. quia ſuſpecta videntur prima facie: vt l. de probat. l. penult. vnde per teſtes abſentes valt dare fidem inſtrumento.

m ¶ Simulet. ſcilicet ei, quæ dicta eſt l. penul. ver. ſum. j. vt poſſint deſtinare litigantes, vel procuratores eorum.

n ¶ Sententia. interlocutoria: vt ff. de arbit. l. qualem. §. fin.

o ¶ Mittat. id eſt, aco.

p ¶ Priorem iudicem reſpectu ciuz, apud quem ſunt auctlarionez prolectiz, dicitur prior iudex.

Apud.]Cassv. Hæc generaliter ſunt vera, quæ dicta ſunt, ſine pendetur teſtes de prouincia in prouinciã, &c. & quod dictũ eſt, quòd iudex illius ciuitatis debet partes mittere ad locũ, in q quibus teſtes degũt, habet locũ in cauſis ciuilibus. In criminalibus debẽt duci teſtes coꝛã iudice, coꝛã quo cauſa vẽtilatur, qui poteſt eos ſubiicere tormẽtis, ſi eos inuenerit vacillãtes.

r Et nota, quòd dicta r teſtium non debent manifeſtari alicui de partibus: ſed debent claudi ſub ſigillo iudicis, qui recepit eorum dicta: & debent iſta teſtimonia ſic recepta referri ad priorem iudicem.

s ¶ Eiusdem ſtatum. id eſt, ordinarium. & ſubiandi, recipiantur teſtes. Sed contrà videtur in contrarium. vt dict. ſup. §. illud. adde. vbi dicit non demandari teſtium recognitionem. Sed dic, habẽti ſtrictiſſimam poteſt demandari: vt hic. non habenti, nec vt ibi. Vel ibi teſtes erant præſentes hic non.

t ¶ Excepta, quia vacillantes: vt ff. de quæſt. Lex libera. in princ. & l. omnes §. teſtes. & ff. de teſt. l. nullam. & in authent. de teſtib. §.). coll. vij. conſtit. ij.

Tunc.

Ea erat re-
ſpecta de teſti-
bus.

Dicit in qua
ſubiicere, non
in operibus.
b dicit hic gl.
vbi, nil verum
dic. & ad hoc
adde. Reſtã.
Cuiac.

Contra. cap.
ſi quis gl. ſuper
verbo, minus-
quam acer. de
cenſibus.

Sed habe-
mus l. ex ſupra
in princ.

permittat.

480/C.IV.K.5-4, 879-880
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 881-882

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 883-884

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN AVTHENTIC. DE instru. cau. & fide. § oportet. & § sequen. coll. vj. constit. ij.

Et duobus concurrentibus, scilicet, quòd chirographa sic facta in ciuitate, & excedas librum auri, si produce schedulam manu tua scriptam de tali contractu, quam ille negat, non creditur sibi comparationi sine alio argumento, id est sine testificatione testium deponentium quòd viderint eam per te scribi, licèt non interfuerint chirographo, quod alium sibi requirebatur, sed sibi comparationis sufficiat, vt in l. C. qua tamen per hanc corrigitur in hoc. PAVL. DE CASTR.

AT si contractus fiat in ciuitate [a], & vnâ libram auri excesserit: omninodò collationi [b] adhibeantur argumentum [c] quodlibet, nec credatur ei soli [d].

Instrumentum cuius fides semel est approbata, debet iterùm produci si aduersarius dicat se velle & posse redarguere illud de falsitate: si nō producatur habetur pro falso: nisi alle qui non producit, si perdidisse faliatur iurare: vel nisi sit tam fragilis substantiæ, quòd in vetustatem transiuit, hoc dicit nota. secundum BALD. Vel sic. *Postquam instrumento publico vel priuato in iudicio producto quis fidem impugnarit, non cogitur illud iterato producere: licèt de falsò in citra quem productum fuit, velit id redarguere: nisi persona esset quòd credi de falsum illud posse probare: quia tūc cogitur iterum illud coram iudice criminis producere: nisi causa fit eam finita: & ex tunc finita: vel nisi iterum quid instrumentum sit causa iurandi: vt diximus V. de iur. calum. l.] in prin.* & est simile iuramentum *ff. ad exhibend. l. obseruare.*

ADDITIO. Ab his verbis, *Et si sit in criminalibus*, vsque ad finem, dele omnia, & pro his repone hæc: non iurauit cùm fuit. ficiat inscriptis, & ex ea poena calumniæ, vt recte notat Mart. *ad l. 1. inst. de iur propter cal.* & inseruandum præterea ante accusationem fieri ab eo qui petit instrumentum iterum exhiberi: hoc igitur in criminalibus, sed in ciuilibus. Nec obstat contrar. Imp. Hero. *in tit. de adim. lib. Lamb. ord.* cuius meminit Honorius. *in 2. c. de iur. cal. qui* ait clericos hoc nullo modo iurare, ex *L. clericum siquis ff. de iurisdict. omn. iud.* CYNAC.

¶ Sed quidam fumans hic arg. quòd donec [d] de crimine possit arg. criminaliter, quia vnus qui dicitur commissile crimen, non agitur citatione & pro eis, *ff. de Cond. ob. l. 1. & ff. de cauſa finita. l. 1. & ff. si in ius. l. 1. infra. l. ep. qui de* T. *in f.* & *ad leg. Corne. de fals. dicunt. ff. l. fin. & ff. de transact. l. fi ex falso.* & dixi T. *in l. 1.*

¶ Item nec sufficit, si iuret: facile in creditore: vt *infra de pign. act. l. si creditor.* quia ille ex contractu tenetur de dolo & lata culpa & leui: hic non. Item creditor libenter eo probatur hic autem non fecit tale emolumentum de isto sufficit ¶ si iurat

[a] Comparatio literarum facta in ciuitate, prior, & eo casu efficax.

[b] Comparatio literarum quando admittenda sit hodie.

[c] In scripta instrumentum quando dicatur addi Glo. in verbo, in scripta. sup. ord.

[d] Comparatio quibus sit hodie

Cūm quidam. CASTR. Petebam à te x. proculi instrumentum. apparuit suspectum. dedi ei fidem per duos testes. via vt illud iterum produceam, vt illud possit accusare de falso: an sit audiendus, quæritur? Respond. quòd sicut iures proponere calumniam hoc et non petere & quòd credit illud te posse arguere de falsitate cuius inscriptione facta in qua obligabis te ad poenam rationis nisi probaueris apud iudicem, compellar id iterum producere. & hoc in prima. Si verò dixi me illud producere non posse, cum perdidi, & illud non habeam nec aliter fam audendus quàm si iterum me illud producere non posit. & hoc in secunda. Si verò nolim iurare, nullam ponam satisfactionem aliam, nisi quòd scripsera illa verba calumniæ, & petinde erit ac si confecta non fuisset. & hoc in tertia. Quod autem dicit ff., quòd possit petere iteratò produci instrumentum cum solemnitate præscripta, verum est si quæ ad testimonium, sed post non. & hoc in quarta.

[e] *Instrumentum.* publicum.

[f] *Chirographum.* quamcunque etiam petiatam quando est prodūcibilis.

[g] *Impugnauerit.* cùm apparere suspectum: vt *l. sed. l. iudices. & l. de probat. l. penult.* Vel dic, impugnauerit, scilicet producendo.

[h] *Falsum.* scilicet accusando non etiam excipiendo [*] dicere falsum.

[i] *Exhibuerat.* [*] Nota quòd sufficit semel [k] exhibuisse, nisi iuraret non subornandi testis id se posthuisse. sed hodie non iuratur, cùm semel se iuratum: vt in *authen. de his, qui impetrā. ad. vtpall. §. fin. coll. 9.* Vel rectiùs hæc est alia causa à prima: quia hæc est criminalis.

[l] Et hæc non in criminalibus [m] de calumnia [n] & est simile iuramentum *ff. ad exhibend. l. obseruare.*

[*] *vsque ff.*

[*] In criminibus libera de calūnia non iurante.

[*] Obstat hic ciuiliter agenti, vt qui dicit commissile. & dicitur adhuc iurasse.

[*] Circa quæ vide, quæ de fonte cum glo. 1. notat de pœn.

[*] Præsumitur quòd litē contestatam cum habente spē sē esse controuersiā habuit.

[*] Adhuc non prodūc quandoque cogitur tūc si dolus abest per facta necessitatem.

480/C.IV.K.5-4, 885-886
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& est simile huic infrà de rem. iudic. l. fin. & fin. eorum dubitatio. ¶ Item not. hic quod adhuc * non probante cogitur reus se defendere per sacramentum aliquem contra eum pronunciatum. vt ff. l. de probat. l. pen. a ¶ Dolo. De culpa* enim in suis non tenetur: vt ff. fol. ma. Iason. n. 5. in fi. a ¶ Magna enim calumnia. Vide notata ad l. pen. b. fid sacramenta. C. de rei. cred. Cyiac.

b ¶ Subtili reverentia. vt ff. de condit. instituti. l. qui sub condition. circa princip.

¶ Subtili reverentia. superstitione. ff. de condit. instit. Cyiac.

¶ Et qui fallam dicit. ff. Per falsum. vt per lo integrum restitutionem, vel supplicationem factam à præfecto prætorio.

¶ Retractationē. Quæ vicē appellationis obtinet. l. fin. C. de temp. app. Cyiacius.

c ¶ Et fugiat. vt ff. l. de transact. l. fratres. & l. fin. de pa. in vetere prin. & l. de appell. cum similib. lib. xj. Sed videnti potiùs sententiam audiri vt l. fin fol. infra. l. 3. & quæ fusè ibi à Scholast. hic non solū instrumentæ habeat fidem iudex ibi &c. Vel hic, quando ab initio fuit de hoc quæstio, ibi quando non. & hæc vera. Anton. Augustin. de pœnis Cod. lib. 10. obser. Quis in loco & quare dicerit non tale quid pari ter, cuncta est in textuis tali affectus sed loci adhuc in antecedenti & consequenti. & ex his omnibus poterit elicere homines pedita dictum locum esse communem pœnā Auth. secundum Theodosium in fine. vers. fi quis. infr. de sacrosanct.

* quoniā, vers.

¶ Item edidit Anton. Augustin. ex pedita Cod. lib. 10. obser. Quis in loco & quare dicerit non tale quid pari ter, cuncta est in textuis tali affectus sed loci adhuc in antecedenti & consequenti. & ex his omnibus poterit elicere homines pedita dictum locum esse communem pœnā Auth. secundum Theodosium in fine. vers. fi quis. infr. de sacrosanct.

dem chartulam, nec alij eam dederit, nec apud alium voluntate eius constituta sit, nec dolo malo fecerit * quo minùs appareat ea, sed re vera ipsa chartula sine omni dolo * sit deperdita, & productio eius sibi impossibilis sit †. & ſi tale subeat sacramentum, ab huiusmodi necessitate relaxetur.

¶ Quòd ſi prædictū iusiurandū subire minimè malueritutile quasi falsi chartula nullas habeat vires aduersùs eum contra quē prolata est, sed * sit penitus euacuata. Neq; enim viterius a pœnam produci contra eos qui nō iurauerint, volumus: cū fortitan quidā subtili reuerentia b detenti, nec verum sacramentum præstare patiuntur. ¶ Eandem autem copiam ei * præstamus, donec causa apud iudicem ventilatur. Si enim iam plenissimum finem accepit, & neque per appellationem suspensa est, neque per solitam 4 retractationem y adhuc lis viuere speratur: tunc satis durum est huiusmodi querelæ indulgeri: ne in infinitum causæ retractentur, & sopita * iā negotia per huiusmodi viam inerū aperiantur, & contrarium aliquid nostro euenīat * proposito. Dat. V. Kal. Mart. Lampadio & Orestis VV. CC. Cons.

XXII. ὁ αὐτὸς Α. * † * epitome.

Ἐὰν τις ἀναπόδεικτος ἐν διαγραφῇ ἀναφανῇ ἢ ἐφ' ἑαυτοῦ, ἀλλὰ ἐφ' ἑτέρῳ ὢν, συμβολαίου τινὸς ἢ ἑτέρου, παραστάσεως τοῦ ἐξαγομένου οἷς ἐν τούτῳ βλάπτεται, λόγῳ μισθοῦ οὐκ ἀξιωθήσεται, ἀλλ' ἡ χρήσεως ἀλυσιτελοῦς ἀπὸ τοῦ μισθοῦτος ὑπὸ τῆς ἀφορμῆς διαγραφῆς. ὁ ἕτερος ὑπὸ ἀγοράσαντος ἢ μεταλλᾷ βλαπτόμενος, μὴ ἀφορμῆς ἕνεκα τοῦ διαγράμματος, βούλεται δὴ ἢ ἀξιοῦται ἢ ἔχειν τὸ διαγραμμα ἀφόρητον αὐτὸ, εἰ μισθὸν ὢν τὴ ἀπὸ τοῦ μισθοῦτος ἀπαιτήσεως, ἀλλ' ἡ τῇ ἀλλοδαῖ βλάβῃ ἀπὸ τοῦ ἀφορμῆσαι τὸ διάγραμμα, μὴ ἀναγκαζέσθω αὐτὸν ἀφορμεῖσθαι αὐτὸ. ἐπειδὴ συμβέβηκεν ἀπὸ μισθοῦ κρίθηναι ὑπὸ τοῦ συμβολαίου ἀλλοδαπὸν εἶναι τὸν μισθὸν ἀλλοδαπὸς, ὅτερον δηλονότι μόνον, ὡς νομίζων βλάβῃ οὐκ ἰδίαν ποιεῖσθαι ὑπὸ τοῦ συμβολαίου ἀφορμεῖσθαι. ἵνα ἢ μὴ αὐτὸ τοῦτο τὸ μὴ καρδόκησιν ἔχῃ ἐπιγελοῖον αὐτοῦ, φησὶ τὸ μὴ κωμῶσαι τὸν χάρτην, βλάβῃ ἔκεισθαι τοιαύτῃ, ἐξαιρέσιμον παρέχειν τὸν ὅρκον. λέγων ὅτι εἰ μὴ τὸ λαβὲν χρήμα. ἢ ἕτερόν ἐστι, μὴ τὸ μὴ ἀφορμῆσαι τὸν χάρτην, ἢ μὴ τὸ ἔχειν ἐπιγελοῖον ὄντως, ὥστε μὴ φάσκειν ἐκεῖνον καθ' ἕ ζητεῖται τὸ δίκαιόμα, ὅτι μὴ τὸν φιλίαν αὐτοῦ ἐξαιτοῦντα τοῦ ἐχέφρονα ἀφορμεῖσθαι, ἀλλ' ὡς ἐξ ὀφῆ. ἐξὸ τοῦ ἰδίου ὑπέλαβε μεγάλης βλαπτόμενος. ἀπόνως γὰρ ἀλλοδαπὸς ἐξὸ τοῦ ἀλλοδαποῦ ἀπαιτήσεται, ἀνελκαζέσθω ἐξ ἄλλου ἀφορμῆς μέντοι ἀφορμεῖσθαι τοῦ ἀναγκαζέσθω ἐξ ἄλλου ἀφορμῆς μέντοι ἀφορμεῖσθαι τοῦ ἐκ τούτου ἀναγκαζέσθω, πρόδηλα δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ νόμου οἱ μὴ ἀναγκαζόμενοι κατὰ τινῶν μέντοι, ἀκούει, ἐξ ἑκατοντάδος ἐξ ἂν ἀναγκαζόντων ὑπὸ μέντοι, ἀκούει ἡ ἔξεστι ἄλλως ἀναγκαζεσθαι πρόφασις ἀναγκαιοτάτη εἰ μὴ ἐν ἀστοῖ τοῦ δικαστηρίου πρὸ ἑκατοντάδος ἐν ἀστοῖ. ὅτι τάττει ἡ ἀναλογίαν ἢ πολλὲς τοῦ ἀναγκαίου ἐξὸ ἡ γνώσις τοῦ ἐμφανεστέρου ἀυτοῦ πρὸς ἀπαξ μέντοι. εἰ δὲ ἀπαξ προσκομιδεῖ. ἐξ συμβολαίου, ὅπου ἐξὸ ἀλλοτρίου γνώσις τοῦ προσκομιδεῖ αὐτοῦ. ὁ τοῦτο σύμμισθος, εἰ ἀλλοτρίου φασὶν τοῦ δικαστοῦ τὸ ἐξ ἀλλοτρίου προσκομιδεῖ ἢ χάρτου, ὁ δὲ προσκομίσας αὐτὸν, ἀλλ' ὁμολογεῖται ἀπαγορεύει. ἢ ἀναλύσας προσκομιδεῖ, λέγων καταλαμβάνω τὸν χάρτην, ἢ ἄλλως ὡσὰς μὴ ἔχει ἀξιόχρεων ἢ τοῦτο προσκομιδεῖ. ὅρκῳ μόνῳ τοῦτο αὐτὸ πιστεῦσαι, ἐξ μισθὸν ἀναγκαζόσθω προφέρειν αὐτὸ, τοῦτον προτοιοῦτον εἰ μέντοι ἐν τῇ βασιλικῇ πόλει, ἀλλὰ ἐξ ἐν ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ.

Eadem Latinè per Antonium Contium.

SI quis requisitus in iudicio producere instrumẽtum non cõtra seipsum, sed cõtra aliũ aliquem, cuiusrei autem alteri, recusat id producere veluti exinde dãnum meritens, qui verò petit chartã produci, dicat nihil ipsũ exinde lædi, sed vel pecunias accepisse ab his qui conueniendi sunt ex producto instrumẽto aut alia quãpiam obiicere causam, se verò magno damno affectum iri, si non proferatur instrumentũ. Vule quidem constituto eum qui habet instrumentũ producere illud, si nihil ex exhibitione eius damni passurus est. Si verò re vera dãnũm illi adfert, si producatur instrumẽtum, non cogi eum offerre aut exhibere illi quando ei magis expedit abscõdere illud quàm publicare. Si verò is qui instrumẽto eget, adfiemet, nihil illi damni passurum, sacramentũ der solũm, quòd putarit sibi propriam fidem dãno fore ex instrumẽti oblatione, idcirco recusãse exhibere. vt autẽ non illud ipsum, nõ * lucrari promissa sibi ad non exhibendã chartam damnũ propriũm putet

Aliam & multorum aliorum peruestigatã vti de in editione Godefredi Ba nandus ver tionem, ad lib. 10. Cod. tit. 22.

* vel quod non lucretur.

480/C.IV.K.5-4, 887-888
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PLVS VALERE quod agitur, &c.

Quia per scripturam de qua dictum est aliud fingere quàm fit verisimile dicit quid prasumitur.

a ¶ *Plus.* Id est, rerū veritas per scripturas obscurari nequit, & sic pertinet etiam hic titul. ad instrumenta. CYAC.

IN contrahendis.] CASSIVS. Epi fundum confecti est instrumentum, nō me, sed eundem mercēmisse nunquid verum est? Respondit, quòd scripta in chirographo[1] &c. a ¶ *In contractibus.* Prætermisit aphorismū[2] generalem, specialem subiiciens posteà. ¶ Et notat casum, vt *l. quod mutuum. l. fi per imperfectum, & fi ad id accedunt. l. fi filiusfamilias*]. §. *post. Inst. de fidei. l. quotiēs. §. quod quartum. & de bere. inst. l. quæritur.* §.]. *& de don. inter vir. & uxo. l. fi stipulatus. §. circa. & l. de pedio. l. cum pervēdere. & l. ad probationē. seruitutes. & l. de emancip. l. i. & §. &*]. *de dona. l. nec ignorat. & l. de transact. l. cum te. & l. de rescindēd. empt. l. sq. & fi ea res pet. l. fi ex pretio.* ¶ Sed videtur hoc contrà b]. *eo. l. fin.* Sed hi speciale, licet & *fi de vsufr. &c. l. fi stip. secundùm Io.* Vel hīc nō conflabat aliud actum fuisse tūc, vt in *Lucio. de rat. rem.* a Scriptura locum obtinet in omnibus, quæ per scripturā fieri consuerunt. b *dicit*, vt in *Lucio. de rat. rem.*

a Veritas præualet scripturæ.

b *adde l. i. infr. si quis aliter vel aliter.*

Veritas præualet scripturæ & simulationi. SALYC.

L. Imp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. *Rufino.*

IN cōtractibus [a] ueritas [b] purius quàm scripturæ perspici [c] debet.

Cum obiicitur simulatio: debet inquiri veritas facti. BALD. Vel sic: *Simulatio allegata apud iudicem est probanda.* SALYC.

II. Imp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. *Soteriæ.*

ACta simulata [a] †, velut non ipſe, ſed eius [b] vxor ꝑ compariuerit, veritatis ſubſtantiam mutare non poſſunt [c]. Quæſtio itaque facti ›, per iudicem vel ꝑ præſidem prouinciæ examinabitur. Dat. X. Kalend. Maij, CC. Coss.

Contractus emptionis intelligitur esse fictus causa pignoris: maximè quando apponitur pactum de retrouendendo. BART.

III. *Idem* AA. & CC. *Maximo.*

EMptione [a] ꝑ pignoris causa facta, non quod ſcriptum, ſed quod geſtum eſt, inſpicitur. Dat. Kalend. Maij, Sirmij CC. Coss.

Bromio est, & in ipso est simulatio de persona ad personam, & ideo inficiatur vtra persona non simulat. SALYC. Vel hic: *Persona quæ verè contraxit, attenditur, non quæ simulatè fingitur.* SALYC.

IV. *Idem* AA. & CC. *Dacio.*

SI quis geſtum à ſe, aliū egiſſe [a] † ſcribi a fecerit: plus actū quàm ſcriptum valet. Dat. VIII. Kalend. Decemb. CC. Coss.

PLVS † VALERE † QVOD AGITVR, quàm quod ſimulatè concipitur.

TITVLVS XXII.

PActi eſt tituli ſuperioris, vt plus valeat veritas rei geſtæ quàm inſtrumēta conficta & ſimulata, quæ magis atque magis comprobatur id quod ſuperior tenuit cum fuit comprehenſum, non minus valere rem geſtam quamcumque quod inſtrumenta ea de re confecta nulla ſint, aut inſtrumenta non ſint, vt res valeat, ſed ita ſe habēte probatio poſſit, ſiquæ eius lites & monitoria dimittere, denique præſtet res eſſe ſtatum, non præſtet ſtatum rei: & inſtrumenta nihil aliud eſſe quàm teſtimonia ſtatorum. l. 14. ff. de pignor. CYAC.

Veritas præualet scripturæ & simulationi. SALYC.

L. Imp. VALERIAN. & GALLIEN. AA. *Rufino.*

IN cōtractibus [a] ueri ueritas [b] purius quàm ſcripturæ perſpici [c] debet.

Cum obiicitur simulatio: debet inquiri veritas facti. BALD. Vel ſic: *Simulatio allegata apud iudicem eſt probanda.* SALYC.

II. Imp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. *Soteriæ.*

ACta ſimulata [a] †, velut non ipſe, ſed eius [b] vxor ꝑ compariuerit, veritatis ſubſtantiam mutare non poſſunt [c]. Quæſtio itaque facti ›, per iudicem vel ꝑ præſidem prouinciæ examinabitur. Dat. X. Kalend. Maij, CC. Coss.

Contractus emptionis intelligitur esse fictus causa pignoris: maximè quando apponitur pactum de retrouendendo. BART.

III. *Idem* AA. & CC. *Maximo.*

EMptione [a] ꝑ pignoris causa facta, non quod ſcriptum, ſed quod geſtum eſt, inſpicitur. Dat. Kalend. Maij, Sirmij CC. Coss.

Bromio est, & in ipso est simulatio de persona ad personam, & ideo inficiatur vtra persona non simulat. SALYC. Vel hic: *Persona quæ verè contraxit, attenditur, non quæ simulatè fingitur.* SALYC.

IV. *Idem* AA. & CC. *Dacio.*

SI quis geſtum à ſe, aliū egiſſe [a] † ſcribi a fecerit: plus actū quàm ſcriptum valet. Dat. VIII. Kalend. Decemb. CC. Coss.

mali. vsu l. vt. §. pactus. & de obligat. emp. l. fi in emptione. §. fin. 2. Vel in dignitate erat: vt *ff de contrahen. empt. l. cum licet.*]. Vel potest I. *quod mut. eam l. fi per imperfectum.* a. Item etiam, vt *ff pro socio l. vlt. duobus. &]. fi quis alt. vel filio. l. mutuū. &]. ad Vell. ff de pact.* ¶ *Sed etiā.* ad idē *ff. de contrahen. empt. l. vt licet.* ¶ *Sed etiam vsus.* Idem etiam iuris eſt, ſi vxoris nomine emerit & in inſtrumento eius nomen inſcripſerit, nihil tamen rem geſſiſſe, ex *Inſtit. eadēt. §. pen.* CYAC.

¶ ¶ *Non poſſunt.* neque in rei veritatem, neque in præiudicio, & ſic hæc ſimulatio [a] de perſona in perſonā: vt *l. in. l. ſi quis geſtum.* aliàs à cauſa in cauſam: vt *l. ſi premi.*

b ¶ *Quæſtio itaque facti.* id eſt, quæ ſit rei veritas. CYACIVS.

c ¶ *Per iudicem.* vel. Non per hæredes ſuos. CYAC.

EMptione.] CASSIVS. Accepi x. à te mutuo ſub vſuris, & obligaui pignus. ea tamen ne decerpere vſuraries, vel ne poſſes vſuras petere iure caſui obſtare, ſeciſti ſcribi in inſtrumento contractum emptionis & venditionis interueniſſe, cùm intercedat pignoris obligatio, vnde non ſequatur, ſed geſtum erit inſpiciendum.

f ¶ *Empcione.* Simulauit creditor emptionem: & ſic ferēs fieri inſtrumentum, cùm eſſet pignus? vt *l. de pac. pignē. l. ſq.* & ſq. Vel fraudas volatilia erant, ne monerent comparare in forum. Vel non videri vltra legitimum vſuram eos rēf. Vel euitare iura cautum quæ de vſuris reprendit dicēs hæc acquidem non valere ſe ſimulata. ¶ Quid autem ſi hoc intuuit? Reſp. idem vt *l. de legē. & conſtit. l. cum ductum. ex ſu. & ſicuti*]. *de contrahen. empt. l. ſi ancillam.*

g ¶ *Pignus cauſa.* id eſt, pignus contrahitur non empcio. CYAC.

Si quis.] CASSIVS. Mēſtrui mihi x. quia maiores vſuras ſtipulari non poterat, ſuppoſuiſti Titium, qui promitt maiores vſuras ſtipulari. & ſtipulatus eſt: & in inſtrumento Titius non tuus perſona comprehenſa fuit. Actum, non ſcriptura, inſpiciendum eſt. Vel pone caſum vt in gloſſ.

h ¶ *Scribi.* Mutuum ſui x. ſqui

a *Adde huic simile institutionum Cassia, de simulatione de cōtrahēd. Rgid. dicit. ea. Contrahitur simulato. & ea transeunt interpositum consultus fi. simulare valeat. vide Alciatum dicit. ea.*

b *Vide in hunc locū Cepollam tractatu de simu. pra. i. nume. 13. & numeratus controuersias. Si. mulatus non fumerus: Gl. pegas de dare pacto l. fqq. vbi de tamen Cepollam tract. de simulat. dicendi. profunq. y. numer. 25. 26.*

c *Exemplum fume ex a. de ann. exce. de pac. & ad ea. fcan. excep. de rend.*

† *pone.*

480/C.IV.K.5-4, 891-892

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PRaterea [a] debiti [b] restituto commodati [c] non peobabiliter recusatur. Dat. XII. Kalend. Decemb. ipsis AA. Coss.

DE PIGNERATITIA ACTIONE. TITVLVS XXIV.

SEquitur alius contractus quod pignus vel pignori acceptum dicitur. Leontius ff. de reg. iur. l. 1. 4. vlt. ff. de pact. id est pactio quod traditione constituitur. *Nam hypotheca qua modo pacto constituitur non est contractus, & tamen inter praetores non minus de ea est quam de pignore, non tacitam actio hypothecaria, qua in rem actio est, eorum etiam competebat actio, siue ea pignora, quae pigneratitia dicitur, siue ea quae pecunia, si forte hypotheca ad creditorem pertinebat. Competit enim debitori qui pecuniam eorum soluit, actio pigneratitia directa de pignore vel hypotheca recipiendo, vel eius proxima, aut quanti interest.* l. Sabinus. ff. de negot. gest. Ipsaulc. ff. eod. *pigneratitia iudicium* l. Lucius. §. rogatus. ff. ad Trebel. *Creditori autem datur contraria si quid in rem pignoratam impendat, vel si res aliena ei pignorata fit. Nam & si res aliena pignus non vsucapiatur, tamen ex ea causa pigneratitia actione non sunt inutiles. Pignus autem est alterius contractus fides, & necessitas, & solamen rei vocabulum.* l. legata. §. vlt. ff. de ſideicomiſſ. leg. *Vel emanentia quae rem debitoris creditori obligat in credito vicem. Vel est contractus quo debitor rem suam deponit creditoque creditoris quo magis ei in tuto sit creditum suum.* CYIAC.

I. Imp. SEVERVS & ANTONIN. AA. ad Maximinum [d].

Τὰ ἐπὶ τῇ ἐνεχύρῳ ἀναφερόμενα καιροῦ ἕνεκα ἐκτιμᾶται, ἐὰν μὴ ἐκ συμφώνου γένηται, ἀγορᾶς τὸ ὅλον χρέος, λοιπὸν ἢ ἀνοχὴν, ἢ ἀναβολὴν τὸ ἐνέχυρον. εἰ δὲ ἢ πλείονος οὐ καιροῦ ἕνεκα ἢ ἀναβολὴν ἢ ἐκκλησίαν, ἀνάλογον τῷ ἐνέχυρῳ ἀφαιρεθῆναι. PP. Idibus Octobr. A. & Max. Coss.

Eadem Latinè per Antoninum Caesarem.

EX pignoree percepti fructus computantur in debitum: & si sint sufficientes ad totum debitum, soluitur actio & redditur pignus. Si verò superent debitum, ipsi fructus reddantur qui superfluit, nimirum mota pigneratitia actione.

Fructus & commoda rei pignoratae sortem exterunt ipsi rei creditore percipiente. BALD. Vel sic: *Obuentiones rei pignoratae à creditore perceptae, extenuant debitum.* SALYC.

II. Imp. ALEXAND. A. Demetrio.

QVod ex operis ancillae, vel ex pensionibus domus quã pignori detineri dicis [e], perceptum est [f]: debiti quantitatem releuabit [g]. Dat. Kal. Octob. Antonino IV. & Alexandro Coss.

Fructus qui debitorem percipi, externant sortem: sicut percepti. BALD.

III. Idem A. Victorino.

CReditor qui prædiũ pignori nexũ detinuit, fructus quos percepit vel percipere debuit [h], in rationem exonerandi debiti [i] computare necesse habet [k], & ægrum deterrorem constituit [l], eo quoque nomine pigneratitia actione obligatur [m]. PP. VI. Id. Decemb. Antonino IV. & Alex. Coss.

Lacte sit dam vendendi facultas, non minus tamẽ potest interim auferri. BALD. Vel sic: *Pallium quod lucrat creditori pignora vẽdere, non facit vt si plus debito vẽdantur, id quod creditor sibi lucretur sed reddere debitori tenetur.* SALYC.

IV. Idem A. Honorato & Maximillo.

PActũ [n] vulgare [o] quod proposuistis, vt si intra certum rempus pecunia soluta non fuisset, prædia pignori vel hypothecæ [p] data vẽdere liceret nõ adimit debitori [q] aduersùs creditorem pigneratitiam actionem [r]. PP. XII. Kal. Maij, Maximo II. & Æliano Coss.

Creditor non tenetur de casu fortuito: qui tamẽ non praesumitur nisi probetur. h. d. BALD. Vel sic: *Creditor nõ tenetur de pignore perdito sine eius culpa vel dolo.* SALYC.

[a] Tu. nisi hoc iure legis quidem ago: potes [b] illud de in actionis redhibitoria est potest. [c] Quaeres fortasse cur commodatario [d] non [e] quam cum ei [f] Praeterea. nisi fecerit expensas iure commodati.

[a] ¶ Praeterea. id est, sub obtentu compensationis. Eadem verba sunt in l. 1. infra de usur. & l. 1. & 3. ne filius vel Bassus. vbi supponunt certam debiti causam semper. CYIAC.

[b] ¶ Debiti. à cõmodante commodatario soluẽdi. ¶ Non probabiliter recusat cõmodatarius restituere rem commodatam, si [c] debitum sit liquidum [c]. 2. & commodatarius teneatur nõ in specie, sed ad æstimationem propter rei deteriorationem, siue ad interesse. 3. & idem si cõmodatum [d] cõsistit in pecunia, vt [e] dicere apparebat. & ita loquitur l. de compensa. l. fin. & l. ultim. de act. [f] in bona fide. 4. & nisi propter impẽsas probabiliter in re factas: nam tunc retinet: vt ff. eod. l. in re bon. §. pẽsat. & de acquirẽn. poss. l. 1. §. quia rem. licet & aliàs de condict. indeb. l. ſi non ſortem. §. ſi ſortem. ADDITIO. Quod hac glos. supra dicit de pecunia cõmodata, intellige verum, si commodata sit vt quaeratur: secus verò si vt speciem: quia tunc de ea indicatur vt de specie. l. planè §. 1. & l. fed & ſi certus. ff. de leg. 2.

[d] ¶ Commodati. Videntur compositores pro commodari, perperam legisse commodati. Commodatum depositum, l. 1. ff. depoſito. CYIAC.

DE PIGNERATITIA actione.

[g] ¶ Vide not. ad rub. ff. eod. Pignus hic est, quo quid creditori obligatur retinere possessionem, vt in ea causa sit, quoad exsoluatur. CYIAC. ¶ Minus l. sententia hac est, ex lib. 1. Anton. tit. 1. & Harmen. lib. 5. tit. 5. vt fructus ex pignore percepti imputentur in sortem, & si aequentur sortem dissoluatur obligatio & pignus reddatur, si superant sortem, vt superflui reddantur. Haec l. & 2. & 3 eodem ordine collocatae sunt apud Harm. lib. 5. tit. 5. CYIAC.

[e] *Vod ex operis.*] CASTR. Obligatur tibi ancillam, vel fundum pro 2. quae mihi mutuasti quod ex operis eius, vel fructibus fundi locentur ex computandis tibi in debitum: si verò fundum deteriorem fecisti, teneberis ad damnum refarciendum, vel ad debitum exonerandum admissa compensatione in eo quo res deterior facta est, per act. pigno. hoc dicit cum l. seq. sen.

¶ Adde quae in causam pignoris comparentur. CYIAC.

[c] ¶ Dicit. ô debitor.

[d] ¶ Percipiendi est. vel percipi. [e] potest: vt l. 3. prox. l. fin. & l. de diſtractis pign. l. fundum. & de pign. l. ſi dominium. [f] non quidem ea pigne. ea. contra. l. cum debitor. & l. de part. pign. l. 3.

[e] ¶ Relicendo. [h] vt ff. de pign. act. l. ſi pignore in pretio. [i]

[f] ¶ Debiti. quia fidem adhibuisse debuit: vade negligentia nocet ei. ff. commodat. l. 1. §. 3. vbi dicitur res [g] quae deteriorata redditur, reddi non videtur.

[g] ¶ Necesse habet. [k] vt l. penult. & l. de usur. l. in fin. ff. de pign. act. l. ex pradio.

[h] ¶ Confirmat. dolo vel culpa. i. faciendo quod facere non debuit. vel omittendo quod facere debuit. secus si seruus pro malefactis coercetur: vt ff. ad l. aquil. in fin. & l. ſi ſeruus. vel ad dominum referendum, vel ad debitum exonerandum: ideirco compensationem in eo quo res deterior facta est: vt l. Creditor.

PAllam.] CASTR. Obligasti mihi rem tuam pro 2. conuenit vt eam distraherem pecunia non soluta sua die: an pactum illud debitoris praiudicet quo minùs agat pigneratitia, ad id quod excedit debitũ, & pro maiori pretio sit vẽdituma vel quominùs adimatur actio pigneratitia, si non vendidi vel dedi pro 2. cùm esset obligata pro 2. vel dolo vendidi, vel ante diem? Dicitur quod non.

[k] ¶ Pallium. quod vz. licet vt infra de pact. pign. l. 1. & ff. de pign. l. ſi ſeruus. in fin. & l. ſeruus. & in pactis non adimit quo creditor posse petere.

[m] ¶ Adimatur. si forte creditor plus [l] vendicationem [m] quam [n] l. quotiens. in fin. & l. ſeruus. Vel nisi dum [o] vendidit, vel malit vendere, vel dolo malo, vel [p] ante diem: vt infra ſi vendi. pignora. l. 1.

[n] ¶ Vel hypotheca. Datur enim pigneratitia non tantùm de pignore: sed & de hypotheca, cuius possessorem creditor nactus est actione Seruiana. CYIAC.

Si creditor.] CASTR. Si rem quam creditori meo obligasti, sine culpa tua lata vel leui perdidit, eam restituere non compellitur. & hoc in prima. Si verò dolo vel sua culpa amiserit, ipse mihi tenebitur. & hoc in secunda. Si autem soluta sibi pecunia dicit se rem sibi obligatam amisisse, non creditur eius adfectioni, nisi manifestis probationibus hoc ostenderit: quod si non probauerit, quanti mea interest, mihi condemnabitur. & hoc in tertia.

[a] Pignoris certa, hoc est, debitum quinamus ex fructibus, quoniam pignore contineri percepti & percipiendi. [b] id est, cauendus. [c] Adde, nisi fit contractus irritus. l. quoniam. CYIAC. [d] Quod deteriorem redditur, reddi non videtur. [e] Adde Socinũ regula 3.

[f] ¶ Pignore ex commissione per conditionem videtur, separatim vt à creditore compellatur hypothecam petere, si [g] debitor soluendo sit, & pignoris ei salua esse possit. [h] Pignus nomen videtur superimponi debitori, cui [i] pecuniam vendendi pignoris facultas creditori.

[i] Hoc facilius ei esse probandum: quòd [k] id ad rem, quod percipi potest, perinde ac si [l] pignus vendidisset. [m] Adimatur. [n] Pallium nomen videtur superimponi debitori, cui [o] pecuniam vendendi pignoris facultas creditori.

[o] Pactum. [p] Hinc colligas: Creditorem regulariter non posse vendere, nisi [q] debitor soluendo sit, & [r] pignoris ei salua esse possit. [s] Adimatur. [t] id est, offerentem & ostendenti, sicut & vulgares habent. Bracto dicit: si à tempore est manifestum quòd si ad diẽ [u] pecunia, vt requirenti ius creditori pignora vendere possit. Sed non [x] creditor [y] vendendi, vel [z] ante diem. Et ideo cùm res non sit integra, sed dicit non posse creditorem, & agere pig.

[u] Sine. [x] Sine. [y] Sine. [z] Sine.

480/C.IV.K.5-4, 893-894
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

v. *Idem A. Diaſcoridæ.*

SI creditor ſine vitio * ſuo argentum pignori datũ perdiderit ᵇ, reſtituere id non cogitur ᶜ: ſed ſi culpæ ᵈ rem deprehenditur ᵉ, vel non probat manifeſtis ᶠ rationibus ᶠ † ſe perdidiſſe ᵍ quanti debitoris intereſſet, condemnari debet. PP. XIII. Kalend. Maij. Iuliano II. & Criſpino Coss.

Caſibus fortuitis qui non poſſunt præuideri, non veniunt in contractibus bonæ fidei vel ſtrictiſ iuris. BALD. Vel ſic: *Creditor de caſu fortuito contingente in re pignoratã non tenetur nec à debitꝰ petitione excluditur: niſi de contrario aliũ fuerit.* SALYC.

vi. *Idem A. Trophimo.*

QVæ fortuitis caſibus accidunt, cùm * præuideri † non potuerint (in quibus etiam aggreſſura latronum ʰ eſt) nullo bonæ fidei iudicio præſtantur ⁱ: & ideo creditor pignora quæ † huiuſmodi caſu interierint, præſtare non compellitur: nec à petitione debiti ſubmouetur ᵏ, niſi inter contrahentes placuerit ˡ, vt amiſſio pignorum liberet debitorem. PP. Idib. April. Fuſco & Dextro Coss.

Creditor tenetur de damno ſuæ culpæ dare tempore obligationis. BALD. Vel ſic: *Creditor tenetur pignora ſibi pro damno illata in re pignorata eius dolo vel culpa: & neceſſarias ſumptus in ea factos recuperat.* SALYC.

vii. Imp. GORDIANVS A. *Iuliano.*

1 CReditor qui fundos * & † domos pignori vel hypothecæ ª accepit, dánum in decidendis arbotibus, domibuſque deſtruendis ab eo datum, in rationem debiti, * deducere cogitur. Et ſi dolo ᵇ vel culpa eſt ſuppoſitæ deteriorem fecerit ᶜ *: eo quoque nomine pigneratitia actione tenebitur, vt talem reſtituat, qualis fuerat tempore obligationis. Creditor autem neceſſarios † ſumptus quos circa res pigneratitias fecit, exigere non prohibetur. PP. XIII. Kal. Auguſt. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

Vera amiſſio probatꝰ, ſimulata non probatꝰ. BALD. Vel ſic: *Creditor non tenetur ſi pignora ſint perdita ſine eius culpa: & perdita ſimulata præſumuntur, ſi poſtea poſſidere reperitur.* SALYC.

VIII. Imp. PHILIPPVS A. & PHILIP. *Caſſiano.*

SI nulla culpa ¶ ſeu ſegnitia creditori imputari poteſt, pignorum amiſſorum diſpendium ad periculum eius minimè perꝰ tinet ᵍ.

Sanè ſi ſimulata amiſſione etiamnum eadem pignora (vt adfeueras) à parte debitꝰ poſſidentur: adueršs eum experiri poteſt ʳ. PP. VIII. Kal. Mart. Præſente & Albino Coss.

Res perit domino rei: & non eſt in culpa, qui facit quod fieri eſt conſuetum, vel qui facit quod facit maior pars hominum. BALD. Vel ſic: *Pignus repoſitum in loco in quo pignora publicè conſueuerunt repoſi, non perit periculo creditoris: nec debitor propterea liberatur à debito.* SALYC.

IX. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. *Georgio.*

PIgnus in bonis ˢ, debitoris permanere, ideóque * ipſi

2 ¶ *Neceſſarios & valleve vt ff. ad l. ff. mercatur. & ff. de pign. l. fin.* ᵇ IMMODICE vt *ff. ad l. ff. furtum.*

(ˢ) nullâ] CALVI. Dummodo ſine culpa creditoris rerum amiſſarum non ad creditorem, ſed ad debitorem pertinet. & hoc in prima. Si verò creditor ſimulat ſe amiſiſſe cùm non amiſerit & poſſideat, debitor adueršus eum experietur pignoratitia actione. & hoc in ſecunda.

2 ¶ *Nulla culpa.* ª in faciendo: ſegnitia in omittendo nam de vtraque tenetur vt *ff. ad l. ff furtum. & l. vlt. eiusdem.*

ᵇ ¶ *Pertinet.* vt *ff. ad l. ff. creditor. in prin. & l. qui furtiuis. & ff. de pign. l. fin. & l. furtum.*

ᶜ ¶ *Reponi potest & facit ff. de depoſ. pœn. & de depoſ. qui ſub imagine.*

Pignus.] CALVS. Cùm pignus in bonis debitoris remaneat, ſi pignus ſine culpa creditoris, debitori ꝑ non creditori perire dicitur: ſi ergo librum tuum mihi obligaſti, & in horreo depoſui, & periit tibi, non mihi periit: & nihilominùs habeo adueršus te debiti perſecutionem.

ᵈ ¶ *In bonis* id eſt *, dominio: vt hic. & ff. de diſtract. pign. l. ſcriptum. in princ. & ff. de ædil. edict. l. quæ ſit. & l. pignoris. & ff. qui cap. à quibus non lib. non ſunt. l. qui tormentis.*

ᵉ ¶ *Ideóque* non eſt bona ratio adde ergo, cùm creditoris culpa non intercederit.

* Sine vitio id * eſt, ſine dolo, vel culpa lata, vel leuiſſ. quibus teneatur creditor: vt *Inſtit. quibus mo. re contrahit. vel. & ff. & C. de l. ff. cùm vendorit. & ff. & C. l. ea & † de pign. l. ſcimus.*

ª ¶ *Perſidente* & hic dormiente caſu amiſit.

ᵇ ¶ *Non negligen.* & ad debitum teneatur debitor: vt *C. eod. l. præſi. in fin.*

ᶜ ¶ *Sed ſi culpa rem.* Lotus. CVIAC.

ᵈ ¶ *Deprehenditur.* teneatur de dolo & culpa lata & leui.

ᵉ ¶ *Manifeſtis.* ᵇ non manifeſtibus ᶜ, ſed in crimine hoc obtinet: vt *ff. de probat. l. ſtipul.*

ᶠ ¶ *Rationibus.* & hoc ideo probatur, quia contrarium non mouſtrarit.

ᵍ ¶ *Se perdidiſſe.* ᵈ hoc ᵉ probare debet ſecundùm omnes, ſc. quòd perdita pignora vel † *de reſtit. l. publicani. & †. de reſtit. l. inſtitum. in fin. & de fide inſtrum. l. ſicut.*

ʰ Sed an ᵍ ſine culpa ſe perdidiſſe probare debeat, quo v. Petrachius in *ſin. de probat. inſtrum. ad hypotheca. in verſ. ordinar.* in fin. * Paruulus ex ſtatu distinxit quæ prudentia humana præuideri non potuerunt, vt hic. † præuideri non potuerunt. * quæ in humanis caſib. † Amiſſionis pignoris probatio quis probare debeat culpam, an creditor, an M. & Io. & Hi. & Alo & non contradicimus. Decimus enim indiſtinctè iubentem * probare debere culpam: vt *ff. de probat. l. quotiens. & de adminiſt. & peric. tut. reprobatio in fin.*], *reſtitut. & de leg. 3. contra. alias l. cùm ita legatur. & ſpecies. & infrà eo l. ſi nolit.* ¶ Nec obſtat dicta *l. ff. locat. l. ſi quis damnum. & imperator. nec illa. ſi rem. quia ibi probat eo ipſo* quòd non probatur contrarium: vt *infrà qui malit non poſſunt. l. ſed ſi lib. 29. 2.* Item pro eodem, quia poteſt vnus eſſe ſine altero, poteſt enim creditor probare amiſſionem: nec tamen ſine culpa. 3. Item quia tantum debet facere conſeſſio debitoris conſeruatis amiſſam, quantum & ſi creditor probaſſet, nec plus, nec minus. *ff. de inoffi. teſt. l. qui de inofficioſ. in fin. 4.* Item nec debet creditor in ᵗ eo probando grauari, quo probato non deberet relleuari: vt *de probat. ad probationem.*]. Ad Lauren. *ff. notar. ff. de peculat. non. tenſ. vt ff. ſidem. vers. 1. Tutor.* Incundius ſic.

ᵍ Item arg. contra hoc L. 3 *de fid. infra. l. fin.* Sed ibi ſalui.

ADDITIO. Limita opinionem iſtius glo. habere veritatem in his caſibus fortuitis ʰ qui de facili & frequenter euenire ſine culpa poſſint, vt ſunt vis boſtium, impetus aquarum, & ſimilet. pro quo allegat Salyc. *hic l. ſi merces. & culpa. & l. pen. in prin. ff. locat.* maxi. facies in aliis caſibus fortuitis, qui ſine culpa præſumpta de facili non euenire: vt eſt furtum, & ſimiles.

ʰ ¶ *Alia exempla caſus fortuiti vide hic apud Baldum.* ex Caſum fortuitum omne præſtat negligentia in loco hinc inde.

Qui fortuite.] CALVS. Si creditor pignus ſibi obligatum caſu fortuito perdidit, vel per furtum, non tenebatur, niſi hoc commiſerit, vt ſi per caſum fortuitum aut alio modo amiſerit pignus, non teneatur debitor ſoluere debitum.

ʰ ¶ *Latronum.* ʲ, qui palam hominem ſpoliant: vt *C. depoſiti l. j. & in auth. vt nulli iudic. ſ. penult. col. in furto autem dic vt ff. pro ſocio l. cum duobus ſ. damnum.*

ⁱ ¶ *Præſtare.* ᵐ vt *ff. de pign. l. ſi autor. ſ. quicquid. & † de pign. l. ſicut. & ff. ad l. ff. cùm vendorit. & ff. de man. ſu. l. ſumminus. & ff. de fideiuſſ. l. amiſſi. in principio & † de iure. & ſe. commiſ. l. mutuis. & † locat. l. ſ. vlt. & ff. de contrahen. empt. l. ſi fundus. ſ. fin. & de perice. & commoda rei vendit. Liue ita verum. ſ. fin. & ff. commiſ. l. ſi ne vero. ſ. quæ videndum & ff. de regulis iuris. l. contractus. & de adminiſt. rerum ad ciuit. perti. l. ſ. ſi ea tempore & de præſcriptis verbis. l. ſi tibi rem. ſ. reſpon.]. mandat. l. à procuratore.*

ᵏ ¶ *Subtrahatur.* vt *Inſtit. quibus modo re contrahitur obli. ſ. fin. &]. de pign. l. ſcimus. &]. eod. l. pignus.*

ˡ ¶ *Placuerit.* ſpecialiter & incontinenti: vt *C. de non num. pec. l. ſuperiori.*

(ʰ debitor) CALVS. Obligaui fundum vel domum debitori illi, an damni ratio ſit habenda, quæritur? Reſp. quòd ſic: & compenſatione in debiti quantitatem. & hoc in prima. Idem eſt ſi dolo deteriorilti: quia act. pign. tenebatur ᵐ vt talem reſtituas qualem recepiſti. & hoc in ſecunda. Si quis verò ſumptus vtiles vel neceſſarios in re pignorata fecerit, eos exigere poterit. & hoc in tertia.

ᵐ ¶ *Creditor qui fundus.* Nota quòd hypotheca eſt * in re immobili, pignus in re mobili. *ff. ¶ pignori vel hypotheca.* Vide notas. *ad l. 4. ſupr. eod.* CVIAC.

ⁿ ¶ *In rationem debiti.* Delenda hîc vox *debiti.* ſic Græci *εἰς λόγον τοῦ χρέους*, non dicit damnum eum debito compenſari, ſed damnum in pignoratitium iudicium venire. CVIAC.

ⁿ ¶ *Debiti.* i. in compenſationem debiti.

ᵒ ¶ *Et ſ. dolo.* Auguſtus notat, aliàs legi, eſt non dolo. Sic Harm. *εἰ μὴ μετὰ δόλου.* Sed negatio non eſt in Harm. lecto namque contingit, non dolo aut culpa creditoris, eo nomine non competit pignerati. CVIAC.

ᵖ ¶ *Vel culpa.* Leui, non leuiſſima. CVIAC.

ᵒ ¶ *Fecerit.* aliàs non. ſed & ſæpè ſecit deteriorem. & facit *ff. eod. l. elegantiùs. ſ. fin.*

ᵖ ¶ *Neceſſarios & valleve vt ff. ad l. ff. mercatur. &]. de pign. l. in ſumma.* moderatos ᵍ IMMODICE vt *ff. eod. l. ſi ſeruus.*

ᵍ ¶ *Nulla culpa.* ª in faciendo: ſegnitia in omittendo nam de vtraque tenetur vt *ff. ad l. ff furtum. & l. vlt. eiusdem.*

ʳ ¶ *Pertinet.* vt *ff. ad l. ff. creditor. in prin. &]. quæ furtiuis. &]. de pign. l. ſcimus. & l. ſcimus.*

ˢ ¶ *Reponi potest & facit]. de depoſ. pœn. & de depoſ. qui ſub imagine.*

* ſic in manuſcripto. Inepte fol. ſi apud Harmenopulum hic locus legitur sui negotii cui a Quæſtionario de cæſo ex pacto tenetur poſſ. adde Gl. *l. j. infra. ſupr. de rei. pers.*

ᵇ Mora ſuerat libertis adiecta pignoratitiis.

ᶜ Hypotheca & pignus diſſerunt.

ᵈ Incendium ſumptus non rogitabat.

ᵉ Culpa & negatio diſſerunt.

ᶠ Res perit domino.

ᵍ Pignus eſt in domino debitoris nec enim pignoris creditionem alio statu vi dominium.

480/C.IV.K.5-4, 895-896
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 897-898

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

horum interuentoris, & creditor abdicauerit sua authoritate tenetur] Iulia de re, & incidit in edictum diui Marcivs *ff. quod met. cau. Lucius. & l. in Item si bonorum raptorum. & res est mobilis vt l. vt dom. rem. l. vlt.* Quamuis autem ex conuentione liceat seruo tuum ciuilitus facere cum iudicis authoritate : vt Leontius.] *de pign. l. creditores.*

¶ Item adhuc contra *ff. de damno infect. l. vtique.* sed ibi inquilinus erat suspectus* ac recedebat. Vel ibi locator quo damnodo etiam prius* viderur habere possessionem pignoratitiam, vnde merito sua authoritate capiuit arg. *ff. in quo pignus ta. contrahitur. l. ff. deflorentia.*

Vo minus.] Cavv. Si prædium mihi obligatū, & eodē tempore a. vel ex, aut frugibus percepi : an facta compensatione fructuū & debiti, vsque ad concurrentem quātitatem, & reliquo soluto vel oblato, constituto & deposito, me restituere nolente sibi prædium pignoratum, obtulerit posse longi temporis præscriptio, quæritur. Dicitur quòd non. Vide.

* ¶ *Fructuum.* Vide latius ad *pr. tit. S. de pign. actione.* Cvlac.

a ¶ *Accepi.* vt *S. eo. l.*

b ¶ *Si per creditorem factum fuerit, quominus solueretur.* Hęc fuit ratio ædicti *de pign. actione. hic in l. vlt. ff. de lusoria pign. & l. accepisti.] de pign.* Eadem verba fere in edicto de constituta pecunia. *l. ff. de §. ait ff. de constit. pecunia.* Cvlac.

c ¶ *Solueretur.* configuratione tamen eius facta vt dixi *supra ad. l. nec creditorem in fin.*

d ¶ *Oblato, constituto & deposito.* Tria hæc sunt interpretis cuiusdam, & addampea scripsit, & sufficiunt præcedentia. Cvlac. ¶ *Durant.* nec perdita nec diminuta alias non teneretur nisi in culpa fuerit : vt *supra eod. l. creditor qui fundos.*

e ¶ *Spatio longi temporis. Vide notas supra ad l. 3. eodem.* Cvlac.

f ¶ *Defendetur scil. creditor : vt dixi supra eod. l. nec creditorem. & turpe ff de vsur. l. Aduersus.*

DE INSTITORIA ET EXERCITORIA ACTIONE.

Dicit[a] *quidam ex nostris consuetudinem contrahendi : nunc quidem cum aliquo, & de duobus generibus contractuum pronunciat, in quibus ea fides dum tenetur. Vel dicit de pignore quod est accessorium : nunc de alia actione. Si enim in eum tradatur seruo vel filio obligatio principalis, naturalis & ciuilis, vel naturalis tantum.*

Seruo.] Cavv. Si seruum tuum alicui stationi præpositi ad eundem frumentū, vel vrandendū quæritur, quæ in forum, & *residuo soluto pignus teneatur restituere : non longi temporis præscriptionem potest opponere.* Salvcet.

XII. *Idem AA. & CC. Heraclio.*

Qvo minus fructuū a quos creditor ex rebus obligatis accepit a, habita ratione, ac residuo debito soluto, vel si per creditorem factum fuerit quominus solueretur g b, [oblato, & consignato, & deposito c, *] pignora quæ in eadem causa durant d, restituat debitori nullo spacio longi temporis e & defenditur f. D. XII. Kalend. Decembr. CC. Coss.

DE INSTITORIA ET EXERCITORIA ACTIONE †. TITVLVS XXV.

Possessionem commodati & pignoratitiam quæ ex nostra constitutione nobis, vel in nos datur, prosequantur actiones quæ ex isdem vel aliis contractibus alienum hominem, vsitati iuris tuum, quos mercatura facienda, vel magistratum, quæ nunc ne expanda propositionem, etiam si filij sui vna familiæ & in re dantur, data fuerint, exercitoria ex contractibus magistratum, & institoria ex contractibus inferiorum. Nec enim vnum negotij sunt actiones, sed negotiorum & contractuum omnium, ex quo tit. seq. de peculio, de in rem verso, quod iussu, nisi pertinere ad contractus omnes. Institor est qui alicui mercium institor mercatorum, qui constituitur in taberna, vel alio certo loco, vel aliter certum ius cum quo præpositi & tabernæ. l. D. eod. ex actu inferiore enim qui præpositi tenetur in solidum actione institoria, non quod eius præcipua fidem sequatur qui cum inferiore contrahit, cum etiam quòd ad eum negotiationis quæstus omnis redeat, & si aliter rem suam seruare non possit, vel si inferior qui est sui iuris non sit solvendo, quod in subsidium adhibetur, quod & in exercitoria locum habet l. 1. § fin & contrario D. de exerc. act. Exercitor autem est dominus vel possessor nauis, qui eam per magistrum naui præpositum exercet & percipit omnes reditus & obuentiones eius. Magister institor est nauis præpositus & similiter actio exercitoria, institoria, eius & ad similitudinem institoriæ competit dicitur, l. 4. hæc tit. & rem inferiorem exercitoria. nam & is qui inferiorem præponit, videtur non affectionem, nec fidem, negotiationem exercere dicitur. l. habebat. § fi. dun. l. vlt. D. eod. l. 1. C. Th. de luft. col. nec tamen in pars vsq; quam confundantur communicatione hæc actionum nomina vel magistri & institoris, etiam ab Horatio qua separata legimus alio loco, seu veteri institor, seu nauis Hispaniæ magister. & separationis ratio in hoc consistit quod non ipsum respicit vtrumque actio constituta, nec enim est actio institoria ex contractu subinstitoris. & est tamen exercitoria ex contractu submagistri, sicut si exercitor qui magistrum nauis præposuit, prohibuerit aliquem nauli proponi. hoc enim valet & meretrices meæ quæstum conducunt vt pote tenentur in solidum, quia voluntate filiæ exercent nauem patris, ex contractu filij vel magistri à filio nauis impositi, qui si merces pueriles, filius exercuit videtur aut scientia sic non tenetur in solidum, sed in rationem. venit enim cum exercitoria exercitoribus præcipuis. institoria actio nomen habet ab re qui præpositus est negotiationi : Exercitoria ab re qua præpositi, quia à præpositi non potuit formari nomen elegans. magistratus enim actionis nomen inelegans est. Cvlacivs.

Ex contractibus seruis institoris dominus tenetur institoria in solidum, sed si non est institor, tenetur dominus quatenus in rem suam est versum. Bald. Vel hic : *Seruus instituitur domini, ex causa sua institutionis obligat dominum in solidum : non institor verò, vel ex causa non sua institutionis, obligat de in rem verò tantum.* Sal.

1. Imp. Antoninvs A. Hermoti.

Seruus a tuus peculiam mutuam accipiendo, ita demum te institoria actione obliguit, si cùm eum officio alicui b vel negotiationi c exercendæ præponeres d, etiam, vt id faceres, e ei permissum f à te probetur g. Quòd si hæc actio locum non habeat : si quid in rem tuam versum probabitur, actione in eum rem propositæ h, cogeris exoluere. PP. VIII. Kalend. Septemb. Duobus & Aspris Coss.

Ex contractibus seruis dominus de peculio damnatur tenetur nisi alia ratio augeat obligationem, vt præpositio vel versio in rem domini. Bald. & Sal.

11. Imp. Alexand. A. Callisto.

Ex contractibus seruorum, quæuis de peculio dūraxat domini teneantur : de eo tamen quod in rē eorum i versum est, vel cum institor ex causa cui præpositus fuit, contractum est : etiam in solidum conueniri posse k, dubium non est l. PP. II I. Kal. Maij. Alexandro A. II. & Marcello Coss.

a ¶ *Seruum nam & serui & omnes padiant ff. de institoria vt ff. eo. l. sed & si quis mutuam rem. §. penult.*

b ¶ *Officio alicui.* Id est, officiose. Cvlac.

c *Vel. prop. id est.*

d ¶ *Negotiationi.* dominice, non peculiari, quando non institoria, sed tributoria sibi vindicat locum vt *ff. eo. l. sed & si pupillus. §. pen.*

e ¶ *Iussit.* id est, acciperet mutuum.

f ¶ *Si permissum.* tacitè vel expressè.

g ¶ *Permissum à te.* Quod videtur, cùm eum tabernæ præposueris. Cvlacivs.

h ¶ *Proponi.* quòd fieri intelligitur quando ad emendas merces eum præposuit : nisi nominatim hoc prohibueris : vt *ff. de institor. l. cauendum. §. non tamen. & §. sequitur. & ff. ad Macedo. l. sed Iulianus. §. interdum. & argument. ff. de exercit. actio. l. §. non autem.*

¶ Et non quòd ad hoc vt ista actio locum habeat, tria concurrere oportet, vt in exercitoria, scilicet quòd ei mutuaueris pecuniam, in eam causam, in quam est præpositus, expressim vel tacitè. l. Item quòd fisc. eam præpositum in eam causam licèt la. in hoc contradicitur. l. Item quòd in eo loco mutuò, vbi res ex pecunia tua comparanda reperiatur vt *ff de exercit. l. §. non autem. & l fin.*

¶ *Propositi.* de in rem versum.] *Aprox.*

a Qui possint esse institores.

b Institoria habent tribus casibus.

c Tigna solaria debent vendi pensili, nisi distinctè præscriptum sit. Cvlacivs.

d Obligatio.

e Si nihil legatur in particulari quæ mobilia sint in suo proprio.

f Exercitoria habent locum in nauibus.

g Exercitoria habent tribus casibus.

480/C.IV.K.5-4, 899-900
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

redditum non probet: eo ipso quòd non probauit contrarium, habebo vt obligatum inficiando.

a ¶ *Inficiando.* Nec hic locus est Velliano, quia non videntur alieni esse contractus, sed ipsius mulieris. CYNAGIVS.

a ¶ *Non probando.* quod est vt * ipso quòd contrarium non probauit: vt *infrà quo mil. non pos. l. penul. & ibi Bal.* nec enim ille depositum probat non redditum, cùm sit negatiua: vt *Ead. probat. Aufer & dic* depositum: vt tamen si velit venerari: vt *ff. de cert. pet. l. si quis nec cum.* Vel depositi cùm posita cambire secum proponebat: aliter non contrahentem in causam ita qua effet propositus. & facit *ff. eodem. l. vnic. cunque. §. i. vers. fed & si in mensa.*

ET ſi.] CASTR. Sicut enim aliter ex contracta, si quem præposuit alteri negotiationi, tenetur institoria: sic ex contractu magistri si quem suæ præposuit, tenetur exercitoria. & hoc ad exemplum institoriæ.

b ¶ *Si à muliere.* tractat de vltima parte rubricæ.

c ¶ *Tenetur.* licet b teneatur institoria, si negotiationi præpositus fuerit: vt *ff. de inſtit. l. fed & ſi quis mutuo. §. penul.* sic & in illa vt *ff. de exerc. l. i. §. penul. & l. penul.* & erat hæc dubitatio, quia videbatur interesse dominus non esse verum: imò cernam agit, vnde infra Vellianum: vt *ff. ad Vell. l. ſi mulier. §.*

SI mutuum.] CASTR. Si Dominianus mandauit Demetriano institori suo, vt acciperet mutuam pecuniam à Titio, existimandi fuerit in negotiis suis, quia act. habet Titius dominum obligatum? Resp. quòd vtili institoria ad exemplum directæ, quia directa non datur: quia negotium eorum fuit vnum, datum: vt *ff. ad l. Aquilium.* & *l. vel quòd mutuum* Demetrianus contemplatione Dominiani, tunc agitur negot. gest. act. ad exemplum institoriæ: vt *ff. de neg. gest. l. liberto.* Vel dic, datur institoria non solùm ad exemplum directæ solennis, quæ olim dabatur, quæ iam sublata est, vt *C. de formul. l. i.*

d ¶ *Demetrianus.* seruo suo. & omnes creditori mandauit, habentes contra eum creditori actionem mandati: vt *C. mandat. l. ſi ſeruo.*

e ¶ *Ad exemplum inſtitoriæ.* id est, quasi institoriæ. CYNAGIVS.

e ¶ *Ad exemplum institoriæ.* scilicet directæ. Sed cur non datur directa hoc casu? Resp. quia vnum negotium fuit mandatum: vt *C. de com. in prin. lect.* 4 & negotium pecuniæ generaliter: vt *C. l. caricaque §. 2.* Alij dicunt quòd mutuatio Demetriano contemplatione Dominiani, & sic dicunt dari negotiorum gestorum ad similitudinem institoriæ: vt *ff. de neg. gest. l. liberto in prin.* Vel dic tertiò ad similitudinem directæ, quæ cum solennitate dabatur olim, quæ hodie est soluta: vt *C. de form. l.* & distingue circa hoc, vt dixi *C. ſi cert. pet. l. cum quis mutuum.*

QVi ſeruum.] CASTR. Lex ista dicit, si constituit cum seruo suo voluntate tuorum ad instar directæ institoriæ seruetis modo institoria vtili in solidum. h. d.

f ¶ *Ad inſtar actionis.* scilicet * directæ: quia b non infertur ex., sed semel constabere inferar: vt dixi *ff. i. prin.* s. Vel ad instar eius quæ olim proponebatur cum fœminæ: g. Vel dic quòd loquitur quando c dominus volentate contrahit cum seruo, puta quòd institoria, & tenetur in solidū quod iussit: vt *ff. quod iuſſu. l.* i.), licet aliter non teneretur institoria, teneatur in solidum, & hoc *dicit hic.* 2. ¶ Potest poni & aliter secundum Iaan. vt dicat voluntate domini re contractile habita inter dominum & seruum: & tunc cessat quod iussit: vt dixerat, quòd non placet: vt *ff. quod iuſſu. l.* 3. ¶ Alij dicunt mandatum seruo, vt accipiat mutuum: sed non est dictum à quo: tunc teneretur quod iussit, sed non ad distinguendum. 4. ¶ Alij dicunt mandatum dedisse contemplatione domini, & sic dari negotiorum gestorum ad instar institoriæ: *ff. de neg. gest. Liberto, in prin.* & facit ad l. illam *ff. de in rem verſ. l. ſi* vers. §. i. sed quidam allegant eam contrariam. g ¶ *Consentit.* actione quod iussu.

a Donec non qua actione teneretur ratione contractus cū seruo celebrati. * in aliquibus deeſt, sed perperam. b Inſtitoria seruum & celebrare habentis differentia. c Voluntate dominī cum seruo eius celebrare, & eius mandato cum eodem contrahere patia.

† *Dominus.*

* *Aliàs, vt ſcholiaſtes ad h. l. videtur omnino mutuo mutuū.*

QVOD CVM EO QVI IN ALIENA POTESTATE EST, NEGOTIVM GESTVM esse dicetur, vel de peculio, siue quod iussu, aut de in rem verso.

TITVLVS XXVI.

Propoſito actionibus exercitoria & inſtitoria, quæ ex contractibus eorum qui ſunt in noſtra poteſtate, vel etiam ſui iuris, in nos dantur in ſolidum, tranſit ad alias actiones quæ ex contractibus eorum qui ſunt in noſtra poteſtate non etiam ſui iuris, in nos dantur in ſolidum, vna quæ in peculium datur ſlaui, aut ſeruo noſtro, pecuniam vel rem eorum administrationi ac cuſtodiæ nostræ præponamus, vel etiam ei quodammodo commiſſa. Altera quæ in id quod verſum eſt in rem, & patrimonium noſtrum, & aliorum in id damnatur quod in ſolidum, nostra in ſolidum niſi ſolidum quid debetur in peculio ſit, vel rerum verſum ſit in rem, vel id omne quod creditum eſt ſit, vel ſeruo nummos inſſerit pater dominuſue. Verſum pars eſt peculij, quia quod in rem verſum eſt pecu. id pater ſibi habet. Adiuncti igitur de peculio ſunt adhæc de in rem verſo. Reſtat dicere hos adiunctos duos ex contractibus eorum qui ſunt in noſtra poteſtate. nam & hos duntaxat peculium habere consentaneum eſt, propter parcimoniam, & quod exiguum ſpatium negot. in noſtra cuſtodia eſt, in rem noſtram, conſtat nos creditoribus ni obligari. Ceum qui §. 8 certe l. pen. §. de obl. & act. quod item creditor quia exiguum negot. noſtro de eo in nos eſſe eundem adiunctum, ſi eorum pecuniæ, non quod iuſſu præpoſitus. l. vlt. D. pro ſoc. l. 3. & vlt. D. quod iuſſu. *ne ne ex contractu quidem noſtro eſſe adiunctum. Quod cauſa, ſi iuſſu noſtro filio aut ſeruo pecunia quam maximam rogantibus pernumeraſſe ſit. l. vlt. D. eo. l. 6. Inſtit. D. de don. cau. mort. 238 & alia actio ſub hoc tit. qua in ipſum ſolum datur ex contractu poſtquam ſui iuris effectus eſt, non in ſolidum, ne tanta ſeni periculoſæ mentis patiſſ. qui minimum negotium gerentibus, ſibi in id damnatis quod ſeruos peculi eorum mutui cauiſſet. l. hoc tit. qua tela nulla eſt ex contractu in ſeruum maximum ſolum, quia nec vlla fuit ad tutor. In ſimiliſ. ſtatum negot. contracti alius capitulo.* CYNAG.

Ex officio tutoris vel curatoris filiæ pupillum, pater non obligatur niſi peculio tenus, & de in rem verſo: niſi bonis eiuſdem tutoris ex decurionatu, in quo pater conſeruatus, vt quo pater conſeruatus, ſumpſit officium: quia tunc tenetur in ſolidum. BALD.

1. *Imp. Seuer. & Anton AA. Aſiæ.*

CVm filiisfamilias tuæ aut curator b datus ſit, tale, ſicut ſi aliquod publicum munus filius adminiſtraſſet, & tenetur. & hoc in tertia.

b ¶ *Curator.* in teſtamento ſed indiget confirmatione: vt *Inſtit. de curat. §.*

i ¶ *Datus.* in te tamen, agnouit pater vel non. vt *ff. de admi. tu. l. Lucius.* §. ſecus ſi à iudice: quia tunc tenetur in ſolidum ſi agnouit: vt *ſi de tut. l. ſi filius.* quæ eſt contra. Vel dic ſcitis & agnouit: hic licèt ſciat, non agnouit.

480/C.IV.K.5-4, 901-902
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 903-904

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 905-906

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 907-908

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

liberum, dominium non quæro: vt *in fr. ibidem. Item l. fr. & quod iussu l. dominum.* ago tamen de peculio: vt *fr. de pecul l. fr. quæ fa-*
a Hoc intelli- *mam §. fin.* a. Et si procedas, & quæras, an eatenus causa vindi-
ge in rebus pe- candi quæratur. hoc casu dico, si res incidit in virtutem furti
culiaribus tan- (quod est furtum cum ferunt animum furandi animo, si eft res
tum dixi. ad vi- dominicis: vt *l. de furtis. fragi. l.*). si vero peculiaris sit, cum tradita est scienti, vel ignoranti: vt *fr. de furt. l. iurisdum. §. si ego.*) certè non videtur. *Inst. de vsucapio. §. fortiora.* Si autem non incidit, & emptor putat seruum habere ius distrahendi, & fic eft bona fidei: vt *fr. de verbor. sign. l. bona fides*, vsucapit: vt *fr. de vsucap. fr. seruum.*

Vel ancilla.] CASVS. Cum ancilla tua impubere contracti matrimonio ex te habeo te obligatum, quæritur? Respond. quòd fic, quatenus ex ea pecunia locupletatus es, & ea superfuit, & ea mortua intra annum vtilem habe, ho contra te actionem.

2 ¶ *Cum ancilla.* scilicet non puberi, secundùm Ir. vt *fr. de pecu. l.*). *fr. si cum impubere.*

b ¶ *Quam iure.* scilicet ciuili nec etiam naturali: sine tutoris auctoritate: vel *fr. de auct. & cons. l. pupillus.*

c ¶ *Locupletius.* ¶ Not. ergo quæsitæ b ratio vbi de peculio datur in quantum eft locupletatus, & nō in plus. 1. Primus, vt *hic.* 2. Secundus, vt in maleficiis: vt *fr. de pecu. l. licet.* & *ex fundus confu.*). Tertius, si mutuam pecuniam accipiat seruus ad laudandum: vt *fr. de alien. iudic. fin.* §.). 2. Quarto, *fr. de neg. gest. l. fr. pupilli.* §. *fed si ego in fin* §. Vel secundùm alios loquitur hic etiam in mutuo impubere. ¶ Et quòd dicit, *in quantum locupletior*, &c. id eft, detracto quod domino debetur.

d ¶ *Volens.* nifi contrarium præscripsit obligatus: vt dixi *T. ex l. si qui.*

Dominum.] CASVS. Si seruus tuus fit mihi obligatus, an ea mihi per seruum tuum obligeris, quæritur? Resp. quòd domino per seruum obligari non potest, verum eatenus habeo actionis ut ab eo de peculio fi mihi eft verfum in rem tuam. fed primò assequaris creditum tuum dicas actio, deducatur id quod ita tuus debuit tibi: autem in rem tuam fuerit verfum, perpetuò de in rem verfo dabitur contra te actio.

e ¶ *Non possit.* scilicet iure ciuili, fed * prætorio fic, ex ea causa ex qua seruus ciuiliter teneretur & effet liber: vt *fr. de pec. l. non ſolum.* §. *fina.*

e ¶ *Deducto scilicet.* Hinc definitio peculij: de qua vide notata *T. fr. de pec.* & scripta ad §. *fupra eod.* CYRAC.

f ¶ *Domino debet.* Item hic d qui fuit in eius potestate, vel quorum ratiam vel cuiam genie vt *fr. de pec. l. fed fi dominum.* §.) aliis *l. peculium autem dedotlo, & de tribu. l.*). *in prin.* Item pro focio: vt *fr. de pec. l. fi mutuati.* §. *fr. & l. fin.* seruus in quibuſdam alius qui videretur fuci, quia vnus consentus non dedocit alij debitum: vt *fr. de pecul. fed in empt. & l. fin.* Item cùm agitur de peculio, non æſtimatur seruus in fui peculio: vt *fr. de pec. l. depoſitor.* §. *Triclin.*

C.T. 1512.

Dominus.] CASVS. Si seruo tuo colono meo aliquid quòd ei mutuarem me habeam te obligatum quæd ioſſo, quæritur? Respond. quòd non, vnde à seruo fidei ſſore accipere debeo: & licèt non detur in prædictis casibus quod iuſſu habitur tamen vtilis & efficax de peculio.

Codex.

a ¶ *Dominus.* Hinc Leonis gloſſa eſt *l. vlt. §. ſi. al res pignor. dat. & l. 3. ne liceat pos. ſup. de probat. ſeq. pec.* quæ omnes ſunt partes edicti Honorij & Theodoſij, quod pertinebat ad creditum pecuniæ. CYRAC.

g ¶ *Seruum.* idem ſi incertum, ſecundùm Bal.

tractur ſervo ſine ſpecialis iuſſu domini, dominus non tenetur quod iuſſu, ſed tantùm de peculio: de quo primò dedicitur quod debetur domino, nec litera commendatitia obligans commendantem: ideò conſultiùr contrahens cum ſervo, vt accipiat fideiuſſorem, ne ſibi detrimentum reportetur vnum. SALYC.

XIII. *Impp.* HONOR. & THEOD. AA. *Ioanni profecto prætorio.*

Dominos ita cóſtringi manifeſtũ eſt actione prætoria, quæ appellatur *Quod iuſſu*, ſi certam ſ numerari h præcepe-
rint i ſeruo k actorive pecuniæ, Igitur [hac]in perpetuum edicali lege ſancimus, vt qui ſeruo l, colono, conductori, procuratori m, actorive poſſeſſionis, pecuniam mutuã dariſcitur dominos poſſeſſionũ cultoréſve n terrarum obligari non poſſe o. Neq; familiares epiſtolas, quibus homines plerunque commendare abſentem p, in id trahere conuenit, vt pecuniam quam rogatus non fuerat, impẽdiſſe pro prædiis mentiatur q: cùm niſi ſpecialiter r vt pœcuniam præſtet, à domino fuerit poſtulatus, idẽ dominus teneri non poſſit s: creditaque quãtitate mulieri t voluimus creditores u, ſi huiuſmodi perſonis nõ iubente domino, nec fideiuſſoribus ſpecialiter acceptis, fuerit credita pecunia x. Sanè y creditoribus damus licentiam, vt ſi libet à rationibus z quas gerebat fuerit inuẽtus actor, ſeruus, procurátórve prædiorum: vtilis a actio pateat de peculio. Dat. V. Id. Iul. Rauennæ, Honorio X. & Theodoſio VI. AA. Coſſ.

h ¶ *Numerari.* vel aliqua contrahi: vt *ff ad Vell. l. dominus.*

i ¶ *Præsperint.* generaliter, vel ſpecialiter, vel mandauerint, vel ſubſcripſerint, vel ratum habuerint. *ff quod iuſſu. l. ſi. & l. dominum.*

k ¶ *Seruo.* non caſtrenſi dicit. Actor a eſt caſtrenſis dominĩ. a Caſtrẽſis, alter domini.

l ¶ *Vt qui ſeruo.* generaliter eſt: ſequentia ſunt ſpecialia: & omnia in ſeruis. Die ergo colono ſuo & conductori, ſcilicet ſeruo, qui conducebat & laborabat prædia ad opus domini.

m ¶ *Seruo colono, conductori.* Hi dicuntur hominẽs noſtri, & eorum condicio *hominũ*, Galli *hommage*, quamuis liberi ſint. CYRAC.

n ¶ *Procuratori.* ad vnam negotium: actor ad omnia.

o ¶ *Cultoréſve.* id eſt, dominos per alios colentes: vel non obligatur vllo modo dominus ſuccidũ eorũdem: nec ſeruus ciuiliter, ſed naturaliter ſic.

p ¶ *Obligari poſſe.* At ex admonitione obligantur. CYRAC.

q ¶ *Non poſſe.* etiam de peculio ſecundùm Ios. quod non placet: vt *in fr. huius l. & ff de pecu. l. ſi quis ſeruum.* §. *item.* & hic dicas non poſſe, ſi licet quod iuſſu.

r ¶ *Specialiter.* id eſt, expreſſim c, ſicut expoſtum ſuperius. ¶ Item per hoc quod dicit, *ago* aut *quod iuſſu*: vt *ff quod iuſſu* (. §. §. licèt quidam contra per hoc verbum *ſpecialiter*. ¶ Item per hoc quod dicit, *ago* aut *quod iuſſu*, ſed tantùm de peculio: de quo primò dedicitur quod debetur domino, nec litera commendatitia obligans commendantem: ideò conſultiùr contrahens cum ſervo, vt accipiat fideiuſſorem, ne ſibi detrimentum reportetur vnum. SALYC.

s ¶ *Possit.* quod iuſſu.

t ¶ *Mulieri.* quo ad actionem quod iuſſu.

u ¶ *Creditores.* ¶ Not. puniuntur in hoc quòd amittunt pecuniam ſic concellam.

x ¶ *Creditæ pecuniæ.* nam illi teneretur: vt *Inſtit. de fideiuſſ.* §.).

y ¶ *Vt ſi liber à rationibus.* vt quia deductio eſt quod dominus debetur, aliquid ſupereſt de peculio ſuo & poſſeſſum reddere rit rationem domino de omnibus quæ geſſit. Alij etiam fatẽ dicunt hoc caſu ſeruum de peculio conuentri, quamdiu liber eſt à ratiocinijs.

z ¶ *Vtilis.* efficax. Alij dicunt ideò vtilem, quia tempore mortis crederetur peculium, cùm non erat: quia non erat à domino conceſſum, quod non placet. ¶ Et non quòd quidam habent hic aliam lq ue incipit *ſi quis cum filio.* quæ hic eſſe non debet.

PER QVAS PERSONAS, &c.

480/C.IV.K.5-4, 909-910
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PER QVAS PERSONAS NOBIS ACQVIRATVR.

TITVLVS XXVII.

Quemadmodum ex contractibus eorum qui sunt in nostra potestate tit. 15. & 16. antecessorum nostrorum in nostrum actionesque dare, non per eos tantum quos in potestate habemus, sed & ex contractibus eorundem nobis obligationes acquiri & adhiberi. Vt hoc ipso manifestius, ut quodcunque acquirat filius, vel servus, id suae dominum fiat: sine possessione suae obligatum confessione adquirat pater, vel dominus, & obligationes non tantum civiles, sed etiam naturales. Interpr. D. de cond. ind. Caeterum qui in nostra potestate non sunt, per eos, videri per procuratorem, aut gestorem, aut tutorem nullo modo acquiritur actio, praeterquam ex causa ordinis parentum, in qua & plerumque alia singularia propria sunt, siquidem ex contractu filii nobis nomine & obligando eos alias causis nobis in subsidium, ut dicit tit. 15. & per eorum certis ex causis l. 2. 4. 5. quam. ex hac tit. *At possessionem recipimus & per procuratorem, quidem ex ordinaria ratione, qua & etiam sine a per eum acquirendo actionis medio persona & praesentia, acquiri nobis possessionis aut earum habendarum, ne deinde per possessionem dominium & res procuratori à domino nostro nomine tradita fit. Citra possessionem autem per eum dominium non adquiri, id est proprietatem.* CVIACIVS.

Per procuratorem quaeritur causa possessionis, non obligatio personalis. Ideo pacta legis commissoria vel addictionis in diem à procuratore interposita, nulla quaeritur obligatio domino. SALVC. Vel dic: *Per procuratorem acquiris possessionem domino tu possessio, quamvis etiam dominium: sed actio personalis, vel obligatio non potest acquiri sine essentia. haec dicit, secundum Iustinianum. Gloss.* PAVL. DE CASTR.

1. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Marcellae.

Excepta possessionis causa [a] ℔, per liberã personam, quae alterius iuris non est subdita [b], nihil acquiri posse [c], indubitati † iuris est. Si igitur procurator non sibi, sed ei cuius negotia administrabat, rediniegratae [c] rei vindicationem [d] pactus est, idque pactum etiam stipulatio insecuta est: nulla [d] domino qui prius non fuerat dominus. Dic ergo, non valet domino, vt personalem habeat actionem ex stipulatione, sed venit ex pacto de re interpretativa ff. *de pact. inter emptor. & commissoria.* nõ ex illo vt domino tribuatur, vel vt liceat ei vindicare: quia etiã actione non dicet emptorem personaliter obligatum: vt *Instit. de act.* §. 1. Alij dicãt quòd non fuit hic pactum legis commissoriae, sed alienatio rei dandae pacto. & quod dicit, vindicationem, id est, *actionem* vel restitutionem. & sic nullo iure aget dominus.

a ¶ *Excepta possessionis causa.* Causa [b] causata [c] possessionis est dominij & vsucapiendi conditio: nam tradita possessione vel sequitur dominium, vel conditio vsucapiendi: & hae duo per procuratorem quaeruntur, scilicet possessio & dominium etiam [d] quoniam cessit [e] conditio vsucapiendi cadrum sitentis ut hic; & *Instit. ea* §. *ea hic* & ff. *de acquir. poss.* l.). & *l. per procuratorem.* Item possessio, scilicet, consequitur per traditionem, vel ex. vel ex. ancorum est causa causam mediata dominij quaerendi: vt ff. *de vsucap.* l. 1. Item dic, & excepta possessione: quia [f] de ipsa, sola per procuratorem quaeritur, quando non plus est petere dicitur: vt d. §. *ea hic.* & ff. *de acquir. poss.* l. §. *per procuratorem.* & *Lotharius.* §.). Dicitur etiam ecclesia quo ad aliquid causa [g] causam dominium possessionis. nam quia [h] sum dominus, vindico possessionem: vt *Instit. de acquir.* §. *alia.* Alij dicunt: solam possessionem quaeri per procuratorem, & per [i] possessionem dominium: vt d. §. *ea hic.* & exponunt excepta causa possessionis, id est, possessione, quod non placet, immo & dominium [k] quaeritur per procuratorem: vt & ibi dici.

ADDIT. D. Dele omnia vsque ad hoc verba. *Item dic, & excepta.* dele etiam hinc, *quando non placet ff. penult. dicitur.* & hae ad ho. *quod non placet, sicut & dominium.* Oppone autem sic, recte. CVI.

a ¶ *Excepta possessionis causa.* id est, possessione obligatio excepta non est, ergo per procuratorem obligatio non acquiritur, nec dominium. CVIAC.

b ¶ *Non est salvatio.* nam tunc sicut effectus *Instit. ea* §§. & *seq.* & *de aug. pa. de l. etiam inutilis. & de verb. oblig. l. servum vendit.*

c ¶ *Nihil acquiri posse.* hoc obligationem, nec dominium. CVIA.

d ¶ *Redinegrata.* rata fecisset vendicionis rescissionem: vt sit pecunia solueretur, nec [l] sit interrupta, & domino traderetur secundum Io. vel dominus rem vindicaret.). Vel dic *redinegrata*, redinegrandi a, & fit tempus pro tempore. & sic est pactum legis commissoriae. & dic sunt fecit stipulationem, vt fabricit sine pactum, vt praedixi. hic procurator concepit verba ejus in persona domini, vel etiam in sua: sed donationem in persona domini. hoc quidem pactio non quaerit domino dominium vel possessionem: & sic non agere, sed procurator intendet rei vindicationem secundi quoniam quod ad placet, et ille habeat in rem, qui obligatio acquisita est. Servis autem res traditae [a] [*], dominis acquiruntur *. Dat. Kalendis Iul. ipsis & Coss.

Quaesita personali sine essentia, similiter quaeritur hypothecaria. BALD. Vel sic: *Quando per liberam personam alteri acquiritur obligatio personalis, vt in mutuo facto nomine alterius, acquiritur etiam hypothecaria. hoc dicit, licet ante hanc Ihoc non esset, sed veniebat ordinata: quia cessio bodie non est facienda.* PAVL. DE CASTRO.

11. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano praefecto praetorio.

Vm per liberam [e] personam, si pecunia alterius nomine fuerit numerata, acquiratur quidem ei cuius nomine pecunia credita est, per huiusmodi numerationem [f] condictio [g]: non autem hypotheca, vel pignus eorum quae procuratori data vel suppolita sunt, dominis contra-

l. quia ergo & ff. pro fe. l. 4. & 15.

a ¶ *Servus autem res traditas.* Ergo non tradita procuratoribus, contra Accurs. obligatio mihi acquiritur per procuratorem, aut gestorem tantum ex mutuo, aut promissio, idque tributi gratia. *Ll. cent.* §. *fi numerus ff. de condic. indeb.* CVIACIVS.

a ¶ *Res traditas.* animo transferendi & hoc ideb, quia nihil proprium habere potest: vt *Instit. ea* §. *item verba acquiruntur.*

e ¶ *Per liberam.*] CASTR. Si procurator meus pecuniam meo nomine mutuam: Scio, an habeam condictionem contra eum ad pecuniam repetendam, quaeritur? dicitur quòd sic. & hoc erat secundum antiquiores. & hoc in prima. Si verò pignora pro mea pecunia mutuata supposita fuerint agere potest hypothecaria, quaeritur, & dicitur quòd secundum antiquos non poterunt habere possum agere pro pignoribus etiam non concessis mihi actione à procuratore meo.

f ¶ *Cum per liberam.* Extra hunc casum mutui aut promissi obligatio aut actio per liberam personam nobis non acquiritur. Retinetur quidem & conservatur, vt in *l. per procuratorem. ff. de procurat. & l. fi quis filiorum ff. de negotiis. &* & parentur per eum tum. CVIAC.

g ¶ *Numerationem.* aliàs rationem.

g ¶ *Condictio.* vt *ff. de cert. pet. l. certi condict. §. fi numerus.). ff. cer. pet. & adjecta. & ff. de condic. indeb. l. fi per ignorantiam.*

a ¶ *Acquiri*

480/C.IV.K.5-4, 911-912
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

AD SENATVSCONSVLTVM Macedonianum.

TITVLVS XXVIII.

480/C.IV.K.5-4, 913-914
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

AD SENATVSCONSVLTVM MACEDO.

Dixit T. nec q. etiam patrem venari pro filio: nunc etiam filiũ dicit pro tanto casu effectu propter Macedonianum senatusconsultum.

1 filiusfam.] CAEVA. Filiofamil. dicenti fe fenerare eſſe, pecuniam mutuaſſi. an non obſtante exceptione ſenatuſconſulti Macedonia. cum repetere poſſit, quæritur? dicitur quòd ſic. ſi probare poſſit ne iuſta ratione creditiſſe. Quia ſic agebat, ſic contrahebat, &c. ac ſi paterfa. faciſſet: vt *ff. ad l. ſi quis.*

a ¶ *Iuſta ratione.* non vana ſimplicitate deceptus, nec ignorantia iuris: quia paterfamilias publicè videbatur: & ſic agebat, & ſic contrahebat, &c. vt *ff. ad l. ſi quis.*

b ¶ *Edocere potes.* quod edocere ? eo ipſo quòd contrarium non probatur: vt *ff. ? qui mili. non poſſ. ff. lib. ult.* & hoc quia præſumitur ignorantia: vt *ff. de probat. Iuriſtus.* Iré quia dolus obiicitur: vt *ff. de probat. Iquiritur.* §. *qui dolo.* ¶ Iré nota hic, propter mendacium b ſe habet, etiam quotieſcunq; non probatur grauari: vt *hic. ff. de rer. vend. l. ſi.* & ? *qui pa. in pig. hab. matth. item.* & *ſ. quod cum eo l. ſed* & §. *l. Item.* & ? §. *ſi quis de quo v. Glo.* & quod ibidē tenuit, ut *ff. ad Treb.* ¶ *Mendacio quia grauatus.*

Edocere.] CAEVA. LEx iſta ponit quinque caſus quibus ceſſat ſenatuſcon. Macedon. & dicit filiusfam. cùm videretur ſui iuris eſſe, quia ſic agebat, &c. mutuo accepit pecuniã, vel voluntate patris, vel accepit in rem patris, & conuertit in rem patris: aut in eam rem quæ patris oneribus incumbebat: vel fuit iuris effectus animo negandi promiſſe, vel alias agnouit, patrã ſolutionẽ dekinuit vel pactum debiti: in locum habeat ſenatuſc. quæritur? Reſp. quòd non. Vtr.

a ad ſenatuſc. al. ſenatuſc.

c ¶ *Videretur.* alias videbatur. ſic c enim agebat, &c. vt *ff. ad l. ult.*

Confer ad dicta ſuperius præſumitur voluntas.

d ¶ *Voluntate.* præcedente vel ſequente: vt ? *inſ. ff.* vel etiam tantùm ſcienter. & non contradicente: vt *ff. in. l. ſi tamen.* & *l. ſi filiusfamilias pater abſente.* ad hoc ? *in filiusfa. pro patre l. ſi.* & §. *de minor. l. ſi.* §. *ſed veram.* ¶ Item patre accipe qui eũ habeat in poteſtate: vt *ff. in l. filiusfa.* ADDITIO. Addas cum Bal. hic ceſſare etiam hoc ſenatuſconſ. ſi filiaſfa. conſtante accipiat pecuniam mutuo, & pater confeſtim ſoluerit. ex tali enim contractuadeo præſumitur patris voluntas: vt *l. Titianus. ff. quod cum eo.* & *l. vel vninerſo rum. ff. de pig. act.* quæ facit ceſſare Macedo. vt *in hac l.*

Dotem filiæ d ¶ *Innouauerat.* vt dixerat ? ſuorum ſuam: vt *ff. in l. item ſi filiuſf. pater emp.* §. *ſed* & *ſi filius.* & *ſi filiuſf.*

e ¶ *Nouauerat.* non per ignorantiam factiualoquia in factum excipiendum eſt: vt *ff. ad l. fina.* ACCVRS.

a ¶ Vel aliàs agnouit. bîé eſt in exceptione non num. pec. CYT.

b ¶ Agnouit debitum. ſoluendo a patrem debiti, vel vſuras: vt *ff. ad l. ſed ſubinum.* §. *ſi.* & *l. fin.* Aliud b ſi pignori dederit quia debitã ea quantitate pignoris videtur approbare. ſic *ſ. and. l. ſed* & *ſi patrem. in princ.* & eſt ratio quare aliud in ſolutione patris debiti, & aliud in datione pignoris: vt dixi. ACCVRS.

c Teſtimonio debitã agnoſcere qui filiũ patrem debiti vel vſuras.

f Pignus datũ ejusdẽ ad videtur eius debitũ iuraſſe, ſed ad ſecur. ſe contrahat vſ. pignoris.

Si filiusfam.] CAEVA. Vendidi filiofa. librum, & ita erat venditus, & non mutuum in veritate: & in mutuo locum habet Macedo. non in vendatione, ſtipulatus ſum pretium eam ſibi mihi reddi. an petenti mihi pretiũ condictione certi, quia per talem actiõ. repetitur mutuum, poſſet mihi opponi exceptio Macedon. quæritur? Reſpondeo quòd non: quia initium obligationis, quæ erat ex cauſa venditionis nata, potius inſpiciendum eſt, quàm titulus actionis, id eſt, quàm condictio certi quæ conſequitur datũ ad mutuum.

b ¶ Dubium eſt. aliſ factum ſit in fraudem: vt *ff. ad l. ſi filiusfam.*]. §. *l. & l. ſed Iulianus.* §. *mutui.* §. *ſed* & *Fran.*

i ¶ Orgo. id eſt, verum ab initio ſit mutuum vel aliud contractum, non a autem titulus quia licèt cadẽ tenuit ad pretium per ſtipulationem promiſſum detur actio, vel actionis titulus, quæ mutuanti datur, ſcilicet certi condictio: vt *ff. ſi cert. petat. l. cert condictio. in prin.* tamen origo b inſpicitur, vt *hic. & ff. de ſ. Macedo? l. tutor. & de damno. l. qui ut quod. & de leg. 3. l. ſi filius.* §. *hæres meus. & ſupra ff. ſi certum pet. l. ſi res in prin. & ff. mandat. l. ſi procuratorem. in princip.* ? Sed arga. contra. *ff. de pecu. l. item ſi furioſi.* ADDITIO. Dicas quòd ibi titulus poſterioris obligationis non dependet a cauſa originalis obligationis ibi cauſa originalis non attendatur, hîc verò contrà.

a Tituli & originis debiti differentia.

b Origo an & quando inſpiciatur.

a ¶ Origo eius. Cauſſa. CYAC.

b ¶ Titulus actionis. id eſt, certi condictio. CYACIVS.

Si permittente. [CAEVA. Si filiofamil. permittente patre pecuniam mutuaſſi, & rem patris in pignus acceptiſſi, an ceſſet Macedon. quæritur? Reſpon. quòd ſic, & habebit act. hypothec. ad perſequendam pignus, cùm eidem ſuus heres extiterit, & nullus alius creditor potior ei ſit in ordine, & in tempore.

i ¶ Si permittente. Ergo à contrario non permittente non datur hypothecaria. CYAC.

k ¶ Patre. qui filium habebatin poteſtate, & hîc non: vt *ff. ea l. filiusfam.* & hæc permiſſio indicit quod infra: vt *ff. quod iuſſu. l. i.* §. *ſi ratum.*

Sapiencia Aſiaſi.

l ¶ Perſeuerante. mala illatio videtur: non enim ideo quod præcepit dari pecuniam, permittit rem obligari: vt *ff. quod iuſſu. l. dominum.* Reſpondeo hîc vtrumque permiſit: & ideo benè dicit infrà *præterea*, &c. Vel dic non permiſit obligare rei: ſed quia ſucceſſit patri, confirmatur pignus, vt fabricii: & ſecundùm hoc abundat *præterea.*

i ¶ Cum & eidem. Vide ſcripta ad l. *ſ. ſupra quod cum eo.* CYACIVS.

m ¶ Heres extiterit. quo caſu pignus c conualeſcit, eſſ ante non valebat, quia ſine voluntate patris erat obligatum: vt *ff. de pign. l. ſi Titius. & de condict. indebiti l. ſi non ſortem. ff. ſi filius. & ? quod cum eo l. ſi mandator.*

c Pignus quod initio non valet tractu temporis aut poſitione ſucceſſionis conualeſcere poteſt.

n ¶ Modò Malè videtur poſitum iſtud *modò*: nam eſſ potior ſit alius, hîc tamen agit: vt *ſ. quo pene. in pignor. hab. l. ſi prior. ff. ſin. plicitor. ſed & continua*: datur perfecutio contra omnem modum.

o ¶ Perire. vt in dote reddenda, & ſimilibus. nam etiam tunc adverſus poſſeſſorem denegaretur: vt *ad l. ſi prior. ff. ſimpliciter. & ſupra de actionib. & obliga l. ſi creditore. & infrà qui pe. in pign. hab. l. ſuet.*

Macedoniani.] CAEVA. Filiofamilias degenti in ſchola pecuniam mutuaſti. an ceſſat Macedonia. quæritur? Reſpondetur quòd ſic, ſi ad eam quantitatem mutuaſti quam pater erat erogaturus, id eſt, emeturus erogare. & hoc in prima. & hîc in primo caſu competit actio de re in rem verſo. In ſecundo de peculio, id eſt, ſi in vtiles tantum & non neceſſarios ſumptus erogatum.

480/C.IV.K.5-4, 915-916
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ditum est. In tertio quod iussu ex contractu filij in patrem post mortem filij dabitur actio de peculio, si nondum annus excessit. & hoc in secunda. Si verò in rem patris versa est, post mortem filij perpetuò dabitur. & hoc in tertia.

a ¶ *Macedoniani.* Exstat eisdem verbis in *C. Gregor. lib.* 5. *tit.* 1. inscribitur *Septimia Musa* subscribitur, *PP. pridie Kal. Martij* CVIAC.

a ¶ *Petitionem.* nam tenetur filius in solidum, & pater de in rem verso: vt *ff. de in rem verso. l. sip. § prorinde.*

b ¶ *Non recusaret.* i. debet, recusare non deberet: vt *ff. eod. l. item si. § quod dicitur.* & dic vt ibi not. ¶ Sed nónne idem & si non abfit filius, & in necessarios sumptus ei credatur? Resp. idem videtur arg. *ff. eod. l. item si. § fina. & de in rem ver. l. quod si. § proinde si seruus. & l. penult.* § *rescissum.* & *l. fin.* Sed miraculosè loquitur hæc lex. in principio enim innuit patrem teneri in solidū viuo filio: in secundo casu de peculio. Quare dic quòd in solidum tenetur quando sumptus [a] fuit talis, quē necesse habuit pater facere: vt [b] libros emere, ex quo ad scholas mittat. Si verò non habebat necesse, verùm propter filij dilectionem paterna pietas non recusaret, vt libros comperire, & literas denarare: tunc de peculio tenetur etiam eo viuo, & secundùm hoc loquitur supr. *ne fil. pro patr. l. j.* ibi enim est creditum filiofamilias senatusconsulto permittente: nec tenetur pater amplius quā de peculio.

a ¶ *Si anni vtile spatiū.* Vide cap 20. *de praescrip.* CVIAC.

c ¶ *Perpetua.* vt supra *tit. si l. ac quo.*

S[1] *filiusf.*] CASTR. Si filiusfamilias contra senatusconsult. Macedon. pecuniam mutuasti: aduersus patrem de peculio actionē non habebis. & hoc in prima. An autem illud senatusconsult. tam ad alios, quàm ad filios extendatur, quæritur? Respond. quòd sic, ad nepotes & pronepotes: licèt de filio tantùm fiebat mentionem. & hoc in secunda.

y ¶ *Si filius.* Vide scripta ad *ne fil. pro patr.* T. CVIAC.

d ¶ *Aduersus te.* vel [e] fideiussores, vel mandatores eius, nisi [d] animo donandi intercesserint: vt *ff. eod. l. sed & si. § non solum.*

† *de perpetua* in Cod. Greg. [illegible]

* Cod. Grego. Clementiano.

a In aliquibus filij causa factis pater eos cogitur agnoscere, quos necesse habuit facere.

b Liberis filio emere cogitur pater.

c Macedoniano fauetur filiifamilias & eorū nepotibus, fideiussoribus, mandatoribus nisi animo donandi intercesserint.

d Donāti animo non profuturus.

e Macedoniani creditori ignorāti, [illegible] qui ignorauit aduersus aliquem filiūfamilias esse, non opponitur, sed scienti, & ei qui scire poterat.

f Macedonianum filiosfamilias cuiuscunque sint dignitatis obesse, quod tamen restringe & limita in dignitatibus quae liberant filium patria potestate, vt notat Glo. in l. *eos ff. eod.*

g Macedonianum milites, nisi de quali miles tenetur. v. Gl. [illegible]

h Macedoniano tenebuntur filij sui filiifamilias.

MAcedoniani [a] senatusconsulti auctoritas petitionē [*] eius pecuniæ non impedit, quæ filiofamilias studiorum vel legationis causa alibi degēti, ad necessarios sumptus, quos patris pietas non recusaret [b], credita est. Sed ex contractu filij post mortem eius de peculio actio in patrem cōpetere ita demum poterit, si anni vtilis spacium [a] petitionem nō impedit. Sanè si iussu patris datum mutuum probetur: nec in quos vsus versa sit pecunia, disquiri necesse est, sed perpetua [c] † in patrem etiā mortuo filio est actio. PP. Prid. Kal. Maij. Agricola & Clementino [*] Coss.

Beneficium Macedoniani facit patrē de peculio efficaciter non teneri: & in dispositione legali statuta in filio locum habent in nepote, vbi est eadem ratio. SAL. Vel sic: *Ex mutuo facto filiofamilias non datur actio de peculio contra patrem. Item senatusconsultum quod loquitur in filiis, habet etiam locum in nepotibus constitutis in potestate.* PAVL. DE CASTR.

VI. *Imp.* PHILIPPVS *A. &* PHILIPPVS *Cæs. Theopompo.*

SI filius [y] tuus in potestate tua agens, contra senatusconsultum Macedonianum mutuam sumpsit pecuniam: actio de peculio aduersus te [d] eo nomine efficaciter dirigi [e] nequaquam [f] potest. Quod senatusconsulti auxilium licèt filiifamilias [g] meminerit, & ad nepotes & pronepotes porrigitur [h]. PP. VI. Non. Martij. Philippo A. & Titiano Coss.

Mutuum factū filiofamilias reconciliatur patre ratū habente: quia ratihabitio retro fingitur. BALD.

sed & si pater. § hoc senatusconsultum.

S[1] *filiusfamilias.*] CASTR. Filiusfamilias sine voluntate patris vel iussu accepit pecuniam mutuo: procedente tempore pater habuit ratum quod filius fecerat. an cessat Macedon. senatusconsultum quæritur? Respon. quòd sic: quia ratihabitio patris trahitur retro, & cōparatur mādato. & hoc in prima. Prædicta vera sunt in filiosfamil. non militē. Si verò filiusfamil. miles mutuo accepit, non habet locum: quia præsumit lex quòd ipse expendit illam pecuniā in causas castren. & emit inde arma, &c. Argu. quòd si prælatus accepit pecuniam mutuo, videtur eam conuertere in vtilitatem ecclesiæ.

Vel sic: *Ratihabitio patris Macedonianū excludit: & filiusfa. miles Macedoniano non iuuatur.* SAL.

VII. *Imp.* IVSTINIANVS *A. Iuliano præfecto prætorio.*

SI filiusfamilias citra patris iussionem, vel mandatum, vel voluntatem pecunias creditas acceperit, postea autem pater ratum contractum habuerit: veterē ambiguitatem decidentes, sancimus, quemadmodum si ab initio voluntate patris vel mandatu [*] filiusfamilias pecuniam creditam accepisset, obnoxius firmiter constitueretur [i] †: ita & si postea ratum pater habuerit contractum, validum esse huiusmodi [k] contractum: cùm testimonium paternum respuere satis iniquum [l] sit. Necesse est enim patris ratihabitionem, vel principali mandato patris, vel consensui non esse absimilem: cùm nostra nouella lege [m] generaliter omnis [a] ratihabitio prorsus retrotrahatur, & confirmet [*] ea quæ ab initio subsecuta sunt. Et hæc quidē de priuatis [*] hominibus facienda sunt. Sin autē miles filiusfamilias pecuniam creditā acceperit, siue sine mandato, siue consensu vel voluntate vel ratihabitione patris: stare oportet contractum: nulla differētia introducēda ob quam causam pecuniæ creditæ, vel vbi consumptæ sint. In pluribus enim iuris articulis filiifamilias milites non absimiles videntur hominibus qui sui iuris [o] sunt: & ex præsumptione [p] omnis miles non creditur in aliud quicquam pecuniam accipere & expendere, nisi in causas † castrenses. Dat. XII. Kal. Aug. Lampadio & Oresta VV. CC. Coss.

i ¶ *Constitueretur.* vt *ff. eo. l. Zenodorus.*

k ¶ *Huiusmodi.* filiicet legis.

l ¶ *Iniquum.* arg. *supr. de episc. aud. l. de rescissionibus.*

m ¶ *Nouella lege.* vt *ff. de donat. inter vi. & vxo. l. donationes.* § Error. regulam [a] hīc vt *hic. & ibi. & ff. de iud. l. licèt.* Sed fallit in casibus: vt *ff. ad Trebellia. l. seruo inuito. & de acquir. hered. l. si quis mihi bona. § iussum. & rem ra. hab. l. pen. & ff. de appel. recip. l. j. & ff. de his qui no. infa. l. quid ergo. in princip.* ¶ Sed an inuito & contradicente filio potest pater habere ratum, vt sic teneatur etiā filius? Videtur quòd non: vt *ff. de pact. l. si.* Sed contra puto per hanc legem.

n ¶ *Generaliter omnis.* id est, sublata differentia facti vel iuris, de qua re Iurisconsulti differebant. *l. donationes. infr. de don. int. vir. & vxo.* quam hic intelligit. CVIAC.

n ¶ *Et confirmat.* infrà *de dona. inter vi. & uxor. l. accepto.*

o ¶ *Sui iuris.* vt in Macedoniano: vt hic. & *ff. eo. l. j. in fin. & l. 5.* & in testamento: vt *Instit. qui testa. facer. poss. in princ.*

p ¶ *Ex præsumptione.* quæ est iuris [h] & de iure: vt & aliās *ff. de. procur. l. ancequa. § sed si quidem.* ¶ An autem possit [a] renunciare filiusfamilias Macedoniano, cùm mulier possit Velleiano: vt *ff. ad Vella. l. fin. § pen. & ff. eod. l. tamen si. & inst. quando mu. tut. off. fungi poss. l. si. & auth. matri.* Respon. minimè: cùm enim remissio [d] est donatio [e], & donare [f] non potest: vt *ff. de pact. l. contra iuris. § fin. & ff. de donat. inter vi. & vxo. l. si sponsus. §*

* mandatu.

† confirmandatur.

a Ratihabitio generaliter retrotrahitur.

* id est, pagania.

h Præsumptio iuris & de iure.

† causis castrensibus.

c Renunciari Macedoniano an possit. [illegible]

d Remissio [illegible] hinc quæritur. Hic sane remissio dicitur donatio. & tamen [illegible] bell. pro donatione. in verbis solemnibus [illegible]

e Remissio est donatio: qui remittit, donat.

f Donare filiusfamilias non potest.

AD SENATVSCONSVLTVM Velleianum.

TITVLVS XXIX.

PRoximum est Macedoniano Velleianum: nam vtroque S.C. tollitur exactio creditæ pecuniæ. S.C. Macedoniano, si credita sit filiof. quod Impp. produxere etiā ad sexum & conditionalē hominem. S.C. Velleiano, si credita si mulieri non in rē suā consumptura pecuniā: sed mox datura alij, pro quo ipsa eam pecuniam mutuā rogauit, & generaliter intercessiones mulierum omnes infirmantur S.C. Velleiano. Intercessiones quæ obligant non consilia, non auctoritates, licèt intercessiones dicantur. Et rursum intercessiones sua sponte suscepta, non decreto prætoris. L. 1. § *si mat. inde. prom.* CVIAC.

e ¶ *Dirigi.* i. creditore qui sciuit vel scire potuit eum esse filiifamilias, cui credebat: alias [*] Macedon. non obstat: vt *ff. eod. l. pen.*

f ¶ *Nequaquam potest.* quod est verum etiam si pater familias esse eum se obligauit, & postea filiusfamilias factus accipiat: vt *ff. eo. l. contra etiam. & l. item si. § si filius. & l. sequen.*

g ¶ *Filiifamilias.* cuiuscunque [f] dignitatis: licèt in militie fecus [g]: *ff. eo. l. j. & fin. & ff. eod. l. sed si.*

h ¶ *Porrigitur.* ad filios & ad [h] filiasfamilias similiter: vt *ff. eod. l. circa. & ff. de condic. cau. da. l. si mulier.* ¶ Nec obstat quod dicitur in Velleiano, quia illud fauore: vt *ff. de condic. indeb. l. qui exceptione.* & hoc odio creditoris inducitur: vt *ff. eod. l. sed & si pater. § non solum.*

AD SENATVSCONSVLT. VELLEIAN.

Sicut filiusfamilias & pater eius habent exceptionem ex superiori senatusconsulto: ita mulier ex hoc senatusconsulto Velleiano quod sic

480/C.IV.K.5-4, 917-918
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 919-920
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 921-922

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

renuit eam effecta. Vel dic non fuit nouata principalis, ſtatim enim quod fuit perſonalis directa extincta per nouationem, fuit tunc loco à tacte ſuppoſita reſtitutoria [a], vnde omni tempore vtrumque principalis directa, vel vtilis reſtitutoria, & ſic hypothecaria non extinguitur: vt *d.l. aliquando §. j. & l. debitrix §. pen.*

Quamuis.] CASTR. Mulier ſi ſoluat pro alio, non vtitur, quia videtur donare: tacd ſi ſi deluſit, & poſtea ſoluit, &c. ACCVRS.

a ¶ *Quamuis.* Vide nos. ad *l. cui vxori. §. vlt. ſ. ad. Vell.* CVIAC.

a ¶ *Ignorans.* ſci. iur. vel factum, credés ſe interceſſiſſe, cùm non intercelliſſet: vt *ſ. de condict. indebit. l. qui excipiendi. in princip.* Icetus I. ſcitor, quia tunc non repetit: vt *ſ. de condi. indeb. l.*). *& de reg. iur l. cauſſa.*

a ¶ *Repetitio.* Aliqd eſt in Marcelliano. *l. qui excipiendum. ſ. de condic. indeb.* CVIAC.

b ¶ *Repetitio.* id eſt, condictio indebiti.

Si adiuuerunt.] CASTR. Si quis locauit ſ. non marito, ſed mulieri, mulier non venit auxilio Velleia. ſed ſi locauit marito, & ipſa interceſſit, vel in ſe recepit obligationem, tenatur.

c ¶ *Negotium.* conductionis, & ſine fraude.

d ¶ *Retinea:* debita.

e ¶ *Contracta.* Lin obligationem deducta.

f ¶ *Recuſare.* vt *ſ. ſenat. conſultus in ſ. & ſ. eod. l. Seia mancipia.*

g ¶ *Sciatur eſſ.* ſcienter interceſſiſſe. ACCVRS.

Etiam.] CASTR. Mulier habebat omnia bona mariti tacitè obligata pro dote ſua. ſi ergo conſtante matrimonio ius hypothecæ ſeu pignoris marito ceſſit, an ei ſuccurratur per Vell. quæritur? Dicitur quòd nō. duobus ratiōnibus videbatur contrarium. Primò per Velle. quo ſuccurritur mulieri. Inſ propter remiſſionem factam interes virum & vxorē, quæ videtur donatio, non tenet: ergo nec remiſſio, contrarium eſt verum.

h ¶ *Etiam.* Mouet, quod extraneis pleraque concedantur quæ non conceduntur coniugibus. *l. vlt. & Theodoſ. de ſponſal.* vt etiam nemo poſſum donare, non coniugi. pignus tamen ibi obligatum vxor viro remittere poteſt. Remiſſio pignoris non eſt donatio. *l. ſi ſ. pignus. ſ. qua in fraud. credit.* nec interceſſio *l. inſtrumenta. infrà eod.* CVIAC.

b ¶ *Etiam.* dubitatio huius l. fuit, quia omnia bona viri mulier tacitè obligata tenet. ANTON. Et intelligas hanc l. & *l. in donat. infrà eodem.* in mulierē ſui iuris ſecus verò ſi eſſet filiafamil. quia tunc non faceret præiudicium patri nec ibi, donet facile in poſſeſſate. ita dicit Alexand. de Imo. *in addit. ſua ad Bart. in d. l. inſtrumenta.* pro quo allegat notata *in l. ſ. §. quod ſi in parte. ſ. ſol. ma.* Secundò intelligas & haec, & *l. inſtrumenta.* quando maritus in aliis rebus remanet ſolutus, & alias ſecus, vt latiùs per Bart. *in d. l. inſtrumenta.*

i ¶ *Hypothecarum.* exceptis his quæ ſpecialiter ob dotem obligantur, ſecundùm quoſdam.

k ¶ *Remitti.* duabus [b] rationibus videbatur contra. 1. & propter Velleianum, quo ſuccurritur mulieribus, ſecus ſi rem ſuam obligaret pro alio, ſed tamen hic ſecus eſt: vt *ſ. eod. quamuis. in prin.* 2. & propter donationem quæ fit inter virum & vxorem. Sed nec hoc nocet: quia non [c] ditiur donatio: vt *hic, & ſ. quibus mod. pign. vel hypo. ſolu. l.*). *& l. Lucius & ſ. qua in fraud. credit. l. ſi pignus. & de leg. 1°. l. vlt. §. fin.* Et loquitur hoc l. quando [a] remiſſio fit viro generaliter. nam quando ſit alij contrahenti cum viro, vel in re ſua, vel certis, loquitur *l. ſed. Labeonem.*

Si ſocium.] CASTR. Si mulier non ſtatim ſuo genero ſuo dotem conſtituat, & pro ea res ſuas obligat tit an iuuetur per ſenatuſconſ. Vell. quæritur? Reſpon. quod non. & hoc reſpondent iuriſperiti.

l ¶ Si dotare. Idem eſt, ſi pro alio dotem promiſerit. *l. vlt. ſ. eod.* Idem etiam receptum eſt ſocero libertanus. *l. pen. ſ. eod.* Quamuis vtrumque ſit intercedere. CVIAC.

l ¶ *Videri.* ſi mater.

m ¶ *Cauſam.* bonis.

n ¶ *Putauerunt.* fauore dotis eſt hic ſpeciale: vt *infrà eod. Ignorantiæ. & ſ. de condict. indeb. l. cum hic. §. penult.* ſimiliter ſunt & alij caſus in quibus ceſſat Velleianum: vt *dicitur infrà eod. l. generaliter.*

Si famelico.] CASTR. Mulier accepit pecuniam mutuam, vt eam daret viro ſtante conſtantiam inuitur beneficio, quæritur? Dicitur quòd non.

o ¶ *Si famelico.* Opponitur *l. ſi vir vxori. & l. Seia. §. vlt. ſ. eodem.* Verū *in l. ſi vir.* quia pecunia egebat, eam [c] ſic non negauit à fœneratore, ſed vxorem ſuppoſuit, quæ rogaret, & mox ea ſibi crederet in fraudem Senatuſconſultiſti fraudem ſi ignorantes credidit, non obſtabit exceptio: aliàs obſtabit *in l. Seia.* Cuius rei obligatione mulier interceſſit apud primum, eiuſdem rei obligatione ſtatim contraxit cum ſecundo. & eandem rem obligauit. Hæc motio proponitur & eiuſdem rei obligatio argumentum eſt fraudis. At in hac l. 13. mulier reuera ſibi mutuam pecuniam fumſit, in vſum tamen mariti. Scientia hoc caſu nihil obeſt creditori, quia ab initio mulier ſibi dantatat rem contrahit. CVIACIVS.

o ¶ *Fidem verè.* id eſt, ipſa rei veritate, non in fraudem accipientis.

p ¶ *Tota quantitas.* id eſt, tota quantitas quæ fœneri data fuit.

q ¶ *Patrum.* id [b] eſt, ſenatorum, ſed jure ciuili quo impediantur donationes inter virum & vxorem, iuuatis inquantum ea pauperior, & ipſe eſt locupletior: vt *ſ. de donat. inter virum & vxor. l. ſi. & l. ſi ſponſus. §. error.*

r ¶ *Ignorauerit.* Imò videtur eam ſciuiſſe: vt *ſ. eod. l. vna. §. quæ eſt contrà.* Sol. hic ſcisit eam accipere, vt marito donaret: ibi verò vel rem ſuam pro viro obligatam liberare. item ſecus vbi daret marito, cùm mulierem mandaſſe pro alio ſciret. nam tunc iuuatur: vt *hic arg. contra ſ. eod. l. ſina. §. ſi mutuor eo ipſo. & l. ſi filiusfam. & l. quamquam.* 2. Vel dic quòd in Liuia, eo animo accepit ab initio [c], vt ſoluat in cauſam matrimonii: non ſed poſtea mutauit voluntatem, ſecundum Mol. 3. Vel refert ibi ſcientiam ad illam interceſſionem quam fecit patiendo virum obligare rem ſuam, quæ eſt interceſſio vt *ſ. ad. ſ. ſina.* hic autem ad mutuum factum mulieri. 4. Vel ibi fuit fraus facta Senatuſconſulto: quia tam ſciebatur pro marito, creditor mulieri mulieri dare pecuniam: vt *ſ. eod. quamuis. §. ſi item ego. & l. quidam.* hic non fuit hæc fraus.

Mutuum.] CASTR. Mulier fideiubens pro alio non tenetur: Mulier autem fideiuſſor eius, ſi primo fideiuſſit, & de illa ſi deuol

a Renunciare non hypothecæ in ſecundo vel tertio, non poſſit mulier.

b Pamos pro fœneribus

c Initium ſcientiæ non refert, quando ſe ingeſſit ceſſio.

d Hinc ſolutionem probat Bartol. & Bald. poſt eos dicitur.

480/C.IV.K.5-4, 923-924
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 925-926

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Vbemus] CARVS. Certum eſt quòd mulier habet omnia bona mariti tacitè obligata pro dote ſua pone ergo quòd aliquis vult cõtrahere cum marito alicuius mulieris, ſed dubitat cõtrahere, quia ſunt omnia bona ſua tacitè obligata mulieri. an ipſa poſſit renunciare [b] iuri hypothecæ vel pignoris, quæritur? Reſpon. quòd ſic. ſed tamen ſi renũciauit in vno cõtractu vel duobus, etiam verbis generalibus, non debet hanc renunciationẽ trahi ad alias perſonas, nec ad alias res vel alios contractus, niſi de quibus actum eſt. & hæc quæ dicta ſunt locum habent contractibus futuris & præteritis non dum ſopitis.

a ¶ *Habemus.* Sententia eſt, vel debitori factum remiſſionem generaliter à multis, non nocere aliis, qui eandem rem obligarunt, vt pignus obligatum à primo & ſecundo remiſſum eſt primo, non videtur remiſſum ſecundo. Oſtat huic leg. *l. Paulus* 12. *ff. quod. mod. pign. fol.* Vide ibi, ad eam leg. & ſcripta huius. CYRAC.

a ¶ *Certa perſonis.* contrahentibus cum viro.

b ¶ *Confiteri.* vt & *habet Cod. I. ceriam.*

β ¶ *Eadem renunciatio.* Remiſſio facta ex vna cauſſa, non videtur facta ex alia. CYRAC.

c ¶ *Contrarium.* arg. contra generaliter ita, vt eũ trahatur [b] niſi ad ea ſpecialia de quibus eſt cogitatũ: vt *ff. de tranſact. Locum Apollinaris. & ſupr. de tranſact. l. ſi de certa. & ff. quibus mod. pig. vel hypoth. ſolut. l. Paulus. in princ.*

d ¶ *Præcedentibus.* ſcilicet contrahentibus.

Sue.] CARVS. Lex Antiqua dicit qualiter mulieris præcedentẽ ſi renunciet iuri hypothec. quod habet in rebus mariti. hæc autem ſi. addit quod aliquando prætendunt ſibi de dominio alicuius rei ſibi donatæ. pone quòd ego vel alius pro me dedi nomine ſponſalitum ſponſæ meæ fundam: quæritur an illud prædium poſſim alienare? Dicitur quòd non, etſi mulier conſentiat: quia ſi aliter, habebit rei vindic. ſolũ mammoſio, vel me ad inabpiam vergente. Si verò mulier poſt biennium conſenſerit alienationi quã habet ratam, ſibi præiudicat, ſi habeam alias res ex quibus ſatis fiat ei pro prædio illo, ſi non habeam, non præiudicatur ei: ego autem obligor ſi qui mecum contrahunt. hoc in donatione: non ita in dote. ide o enim privilegia dotis manent integra, quia dos alienati non potuit. VIVIANVS.

c ¶ *Donatis.* ſupple, & pactum de ea lucranda. aliis malè dicerent ſtatim ita dari mulieri ſui vindicationem ſoluto matrimonio, cùm deberet redire ad virum, et dos ad mulierem: vel *ſ. de paſt. remot. auctor. equalitat.*

f ¶ *Immobil.* in rebus vtcrit mobilibus ſtabo iuri veteri.

g ¶ *Negat obligare.* cùm mulier eſt obligatum pro dote.s. Vel

Vbemus a licere mulieribus & pro vno contractu, vel certis contractibus, ſeu pro vna vel certis perſonis b ſeu rebus, iuri hypothecarum ſibi competenti per conſenſum proprium renunciare c: quòdquidem ita geſtum ſit, hac auctoritate noſtra firmũ illibatúmque cuſtodiri d: ita tamen, vt & ſi generaliter tali renunciatione pro vno (vt dictum eſt) contractu, ſeu certis contractibus, vel ad vnã vel ad certas res ſeu perſonas conſenſum proprium accommodãtes viſæ ſunt, vel fuerint: eadem renunciatio β ad illos cõtractus & illas res ſeu perſonas quibus conſenſum ſuum proprium accommodauerũt vel accommodauerint, coarctetur c: nec aliis quibuſdam cõtractibus, quibus minimè mulieres conſenſerunt vel conſenſerint, prætendentibus d eam, opponendi licentia præbeatur. His ſcilicet omnibus quæ in præſenti per hanc conſtitutiſſimam legem ſtatuimus ad præteritos nihilominus contractus pro negotiis & controverſiis necdum † tranſactionibus, vel definitiuis ſententiis, ſeu alio legitimo modo ſopitis, locum habituris. Dat. Kal. Apr. Anatolio & Agapito Coss.

IN AVTHENTIC. vt immobilia ante nupt. dona. §. ſi quis igitur. col. v. cõſt. xiiij.

Alienationi ſiue obligationi rei donatæ propter nuptias mulier cõſentire nõ poteſt niſi certa firma hic expreſſa, & in cauſa quæ dos eſt ſolũ futura non obſtante conſenſu vel renunciatione. hoc primò. In dote autem non ſolùm eſt dicta prohibitio, ſed maior: quia ſi vellent renũciare, dos eſſet perdita. & hoc in re immobili. Tertiò dicitur, quòd per hanc auth. nil ultra quàm ſi mulier in dotis ideo dubit ſtatim actionem in rem.

h ¶ *In rem actionem.* quæ datur inter dominij, vel poſſeſſ. dicti hypothecaria. prima placet.

i ¶ *In ſponſalitia.* id eſt, in donatione propter nuptias, ſicut ergo conſenſu mulieris cõſenſus nihil proficit quo minus demus mulieri in rem actionem h in ſponſalitia i largitate ſoluto matrimonio: niſi & ſecũdò poſt biennium profiteatur, & aliæ res viro ſint, ex quibus ei conſuli poſſit. Absque his k enim neque ſi frequenter conſentiat, lædetur: vir tamen obligabitur in aliis rebus ſuis huius obligationis ſeu alienationis occaſione, quæ quantum ad mulierem pro non dicta & pro non ſcripta habetur. & multo magis l idem in dotibus locum habet, vt non aliquid immobile m pro ea n alienetur vel obligetur: omnibus tamen priuilegiis dotibus datis, in ſua firmitate duratibus, ſiue agat mulier, ſiue nomine eius alius.

Secunda interceſſio mulieris poſt biennii factũ, auferri mulieri beneficium Vellejani. BALD. & SALICET. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Iuliane præfecto.*

SI mulier ȝ perfectæ ætatis o conſtituta, poſt interceſſionem vel cautionẽ ∧? conſcripſerit, vel pignus aut interceſſorem præſtiterit: ſancimus antiqua legum varietate ceſſante, ſi quidem intra biennale a iuge tempus poſt priorem cautionem numerandum, pro eadem cauſa fecerit cautionem, vel pignus aut interceſſorem dederit: nihil ſibi præiudicare quòd adhuc ex conſequentia ſuæ fragilitatis in ſecundam ſcilicet ruinam inciderit q. Sin autem poſt biennium hæc fecerit: ſibi imputet, ſi quod ſæpius cogitare poterat & cauere, nõ fecit, ſed vitio firmauit. Videtur etenim ex huiuſmodi temporis peoloxitate non pro aliena obligatione ſe alligare, ſed pro ſua cauſa aliquid agere: & tam ex ſecunda cautione r eſſe obnoxia facere inquantum hoc fecit, quàm pignus aut interceſſorem vtiliter dare.

IN AVTHENTIC. VT nulli iudi. lic. ha. loci ſerua. §. & illud. colla. ix. conſt. ix.

a *Hypotheca* quid habet in bonis mariti, vxor renũciãs pacto vt hic addit Glo. *ſtatim* in verbis, in *dotis* in *l. ſi. & ea lex habet hic de re quarta adiuua.* * *Contra. Gl. l. pupil. mod. in verſ. ſicut pro vxore videtur in ſimili in cap. ſi diligenti. de ſponſus.*

b *Si confiteor* omnibus alii, quid debeant, non videtur ei renũciaſſe: *l. Lucius Apollinaris. & quæ cum notantur. & ſupr. de tranſact. l. ſi de certa. & ff. quibus mod. pig. vel hypothec ſolut. l. Paulus. in princ.*

* *Citat cap hac auth. Glo. ſuper verbo alia. in e. per vnica. verſic. ſecũd. de reſcil.*

* *Donatio* propter nuptias eſt ſui generis. b *Dotis* dominium eſt vtile. c *Sponſalitia* largitas impropriè pro donatione propter nuptias. d *Sponſalitia largitas* propriè dicitur. quæ ſit ante matrimonium.

* *Adde Glo. I.* hoc & cum hic. in verbo actionem, *infra de rei vxorie act.*

f *Ratio eſt* quia tales res dicitur conſiſtere, vnde tenaces non habetur alienatio. ſ. *Alienatio. ſ. non* plus. *Cod. Theodoſianus* poſt terminum. in quo præſumptione iuris renunciaſſe videtur. *Gl. in l. ſi. vbi.* ... quæ bona non.

g *Cautionis* ſcilicet nuda promiſſio intelligitur. v. quam *Rebuf. tract. de ſtip. cautio. de ſtip. cautio. art. 1. Glo. ad. l. Et hoc eſt* quod ab interpretib. dicunt confeſſionem quaſi mutuo pacto adiuncta.

Sui mulier.] CARVS. Mulier xxv. ann. ſibi ipſi pro me: poſſeſſa intra biennium confirmatis ſuam ſponſalitiorem, quia dedit creditori aliquod pignus: vel fecit inſtrumentum: quæritur, an per talem confenſum ſibi prædicerit. Dicitur quòd non. Sed

ſi poſt biennium dediſſet creditori, benè teneretur.

k ¶ *Si mulier.* Nouell. 61. & 134. CYRACIVS.

l ¶ *Perfecta ætate.* xxv. an. vt *ff. de his qui ſui vel alie. l. ſi.*

m ¶ *Cautionem.* Quoniam Græci vocant *ὑπογραφὴν ὀφλῆ*, in *l. cum mulier. ff. de præſcript. verbis annor. de Nou. 61.* CYRAC.

n ¶ *Vel cautionem.* nomine cautionis ſi intelligitur nuda promiſſio. *ff. de verb. ſignifi l. ſanctum.*

o ¶ *Intra biennale.* Vide *cap. 21. de præſcript.* CYRAC.

p ¶ *Inuidere.* vt *ff. de minor. l. 13. §. fin.*

q ¶ *Cautione.* plus ergo dixit b confeſſionem operantur quã vna vt *ff. de plus petit. l. 1. in fine. ff. de præſcrip. xxx. an. l. cùm notiſſi-*

480/C.IV.K.5-4, 929-930

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tercesso hoc modo, tunc que exceptionis. & sic principium huius legis non corrigitur per hanc §. nec dum sequentes leges, sed rerum, & generaliter quæ post illam fuere. 1. Sed M. † dum hîc §. generaliter loquit, cum dicit interfessione sic facta omnia matrimonia, quæ de interfessionibus causa fuit vetitis legibus vel nouella. & sic nisi sic intercedat in instrumento publicè confecto, & à tribus testibus subsignato: ipso iure est cura etiam in illis casibus vbi olim non inualebatur: & sic corrigit hic finis huius legis principium. & debet esse hæc visima in hoc tit. secundùm eum: vt sic dua sequentes per hanc corrigantur. si autem intercedat, sic vt hîc dicit, tunc in illis casibus vbi olim non inualebatur, nec hodie iuuatur. in quibus olim inualebat, & hodie iuuatur, similiter, nō ipso iure, sed per exceptionē Velleiani. 3. Prima opinio verior est.

a ¶ *Sin autem.* Hoc est nouum. Nam aliàs tacitam expromissoris, etiamsi non fit soluendo, tollitur obligatio debitoris. Id ergo non erit peregrinandi ad alios casus. S. C. Adde etiam ex Nou. 134. Si pro marito intercesserit. His duobus casibus exceptis necessaria est exceptio. CYNAC.

VTerum]CASTR. Seruus tuus promisit tibi centum vt eā manumitteres. mulier fœtialis pro eo. an iuretur, quæritur? Dicitur quòd non hoc est fauore libertatis.

a ¶ *In hoc casu.* Idē est in dotibus, l. 12. & vbi. hic CYNAC.

q ¶ *Fauore imperantis.* fauore libertatis [b] vt & argumentū *ff. eod. l. aliquando in princip. & ad hoc supra de iur. ex fac. fac. l. promissa.*

b ¶ *Peruenit. Sic ff. de adl. empt. l. imperator. §. fin.*

GEneraliter]CASTR. Si masculus vel hominis pro aliqua promisit dotē: mulier promittēs an iuretur quæritur? Dicitur quòd nō, & hoc in fauorem dotis.

p ¶ *Et antiquus iuris ob.* Hunc etiam fauorem dotium non hic l. 2. iuris indicti fuisse docet Lud. Iup. eod. Vide scripta ad eam. CYNAC.

c ¶ *Sapiens mulier,* vt c nudo pacto oriatur actio: vt *infrà de dot. promiss. ad exactionē s.* hoc in tacita stipulatione & tacita hypotheca, vt *infrà de rei vxor. adl §* 1. & §. 3. Item vtile ea pactio fecerat aliis creditoribus: vt *infrà qui po. in pign. hab l. vna.*

d ¶ *Sanctissime.* Sicut enim &c. vt *supra de adl. & edict. l. fin.*

c ¶ *Cessante.* c Cessat * ergo Velleianum fauore dotis [b] vt *hic & l. eod. § decem.* 2. Item libertatem *l. 2. princ.* 3 Item si emancipet vt *ff. eo. l. fin. § pen.* 4. ¶ Item si accipiat pretium pro intercessione vt *ff. eo. l. antepen.* 5. Item si decipiatur vt *ff. eo. si decipiendi.* 6. Item si secundo cauerit: vt *supra eod. l. si mulier.* 9. vnde verbum *Cessante in sexu mulier feminedo venatur. Pro libertate, pro dote remanet: & pro Decipiente, pro eum capiat, emancipare feminda.* 7. Item septimum. 8 in rem suam: vt *ff. eo. l. si aliquādo in principio. & l. eo. l. q. in fin.* 8. Idem si fuerint ei pro quo intercessit vt *ff. eo. l. quamuis. §. plane si mihi.* 9. Potest addi & nonus, vt si mulier intercessit pro me in decem, & soluit ei prædicta decem, si conuenitur ex fideiussione, non opponet exceptionem. vt *ff. eod. l. si mulier.* contra senatusconsultum Velleianum pro me.

a Velleianum cessat nouem casibus. b Vide Bald. *Nouel. in nella rubr. dot. pars 4. principal. 46.*

† *aliàs. sine pro sexu promissio.*

DE NON NVMERATA PECVNIA.

Titvlvs XXX.

DEcernunt hoc creditis infirmari C. C. Valentiæ & Z. C. *Mauritaniæ hoc verò si non ipso iure, sed opposita exceptione* S. C. *huius vel alius, quæ si forte emittatur, restitui exulibus etc. l. iuris.* D. ad Maced. l. Pap. D. de pub. in rem ad l. 12. D. de cast. *In hoc vt propositor tertium genus exceptionis, quo etiam ius creditori tuetur id est si fuerunt mihi pecuniam mutuam dantes, chirographis cautis me eam pecuniam accepisse, vel si mox eam quo debuerint, mihi soluturum iis fuerunt epocha cautæ mihi ea pecuniam solutā fuisse, ne verò ipsa pecuniam non accepero fuisse etiam, chirographis cautum quo infirmetis, postea qui exemplum exceptionis non numerata pecuniæ, qua non est perpetua vt superiores, sed temporaria, nempe biennalis contra chirographum creditæ pecuniæ, & non fraus contra chirographum solutæ. Sic enim apacha appellatur in Leges Iuse D. de adl. empt. Et productior exceptionem huius exceptionis etiam ad alia negotia, vt ea vti si agatur posse opponi exceptio non numeratæ, non solutæ, non debitæ rei pecuniæ.*

Creditor non professuster numeratæ nisi probet, siue pignoratiua cōmentur, siue hypothecaria agat.

BALD. & SALYC.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. *Hilario* †.

SI pecuniā tibi non esse numeratā, atque ideò fraudē cautionem emissā adseris [b], & pignoris conuentionem [c] contrariam, dominum seruī qui credidit mulieri, siue soli, siue post seruī promissionem †, & libertatem seruo imponere, & suum famulum perdere [b], & ea minimè acciperet, quibus fretus ad eiusmodi venit liberalitatem.

Si maior ætate masculus vel fœmina decē pro muliere promiserit, Velleianum cessabit. SALYC. Vel sic: *Mulier intercedens pro dote sua vsque palle, efficaciter obligatur. hoc dicit.* Vel hic: *Dotis fauore cessat Velleianum hoc dicit.*

xxv. *Idem A. ad popul. prouinc. Constantiniopol. & vniuersos prouinciales.*

GEneraliter sancimus, vt si quis maior viginti quinque annis, siue masculus, siue fœmina, dotem pollicitus sit, vel sponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium licitum est: omnimodo compellatur suam confessionem adimplere, neque enim ferendum est quasi casu fortuito intercedente mulierem fieri indotatam, & sic, à viro forsitan repelli, & distrahi matrimonium. Cùm enim scimus, fauore dotium & antiquos iuris conditores [a] seueritatem legis sæpius mollire [c]: meritò & nos ad huiusmodi venimus sanctionem. Nam si spontanea voluntate ab initio liberalitatem suam ostendit: necesse est eum vel eam suis promissionibus satisfacere [d]: vt quod ab initio sponte scripsit, aut in pollicitationem † deductum est, hoc ab inuitis posita compleatur omni auctoritate Velleiani senatusconsulti in hac causa cessante*.

DE NON NVMERATA PECVNIA.

Imperatoribus senatusconsultis subuenitur cuiuis & naturaliter obligato ratione fori sui: hic circuitus actionis obligatis succurritur ratione naturali. Et nota quòd nō numerata pecunia datur etiam respectu creditoris vt]. eod. *Lin contrahibus. § fi.*

SI pecuniam]CASTR. Obligasti me Titio instrumento, spe futuræ numerationis: sed instrumentum de reddendo peruniam, & pignora dedi vel obligasti. Titius non numerat: vnde vole pignus repetere, an possim, quæritur? Dicitur quòd sic, si probē me pignus dedisse, cùm creditor negat pignus datum, & pecuniam mihi numeratam non fuisse, quod probatur eo ipso, quòd non probatur contrarium. & hoc in prima. Si verò creditor confitetur pignus constitutum, & pecuniam esse creditam, oportet quòd probet pecuniam fuisse numeratā, & vult agere hypothecaria aduersus me debitorem possidē tem pignus. & hoc in ordinary glos Cy. secunda.

† Pollicitum.

* Id est, de exceptione non num. pec. quæ Gloss. vocant ordinary glos Cy.

¶ Hoc]. repetita est in *l. 1. ff. si pig. conuenit. nomine.* CYNAC.

f ¶ *Fraudē.* benè dicit frustra quia licèt ciuiliter obligetur, habet ex. non exceptionem vt *l. ff. eo. l. in obligationibus in prin.* etiam si promiserit vt *l. eod. cum viro.*

g ¶ *Cautionē.* id est, simplicem promissionem.

h ¶ *Adseris.* id est, adfirmat dicis. 2. Vel dic adseris, id est, probas, quod est ex ipsa quòd non probatur contrarium: nam creditori incumbit

c Probari res in duobus intelligitur scire se rei ex ipso quod contrarium nō probatur. hoc.

480/C.IV.K.5-4, 933-934
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 935-936

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 937-938

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

negat se debere. sed differunt: quia alter factum negat, alter asserit, secundùm Ira.

SI transactione.] C. Caeve. Petrobas à me decem recepisse negat in dubio ab exceptore tenetur, & quinque stipulanti promisi si consensus me, an possim obtinere excep. non num. pecu. quaeritur? Respon. quòd non, quia ex quo promisi sibi per stipulationem, me causa transactionis illa quinque debentur, interceditne numeratio, vel non.

a ¶ *Exceptione non numerata.* Nam nec potest confiteri. *l. 1. sup. de non num. instit.* Cuiac.

b ¶ *Non potes*, quia sub est causa hoc ipso quòd à lite discedit. ver. *h. de transact. l. 9. & ff. de exceptione rei iudic. in summa. circa prin.*

Tam mandatori.] Caeve. Mandabi mihi, vt numerarē Titio decem: Titius confessus est in instrumento se decem recepisse, illum tamē non recepert, quia non numerauit, & pro eo fertur fidei ussit. an tibi ficat ei detur excep. non nume. pec. quaeritur? Respon. quòd sic: & etiam ejus fideiussori.

b ¶ *Competit.* Inuito etiam reo principali fi- cut in aliis, dummodo rei cohaereant. non per- sonae. vt *ff. de fidei. l. ea persona. & l. si stipulatus esset. & ff. de pac. l. fin. & ff. de excep. nomin. exceptiones & infrà ad l. penult.* Sed ex cuius persona? Respon. debitoris. Item nunquid post biennium? Resp. non. Item nunquid numerario posita facta fuit, vt fideiussori excepito subrogato? Videtur quòd non: vt *ff. de pact. l. fin.* Sed dico contra: quia fingitur non competisse exceptionem numeratio- ne facta. Item nunquid hoc dicet, si etiam iam opposuit excep- tionem fideiussor? Respond. vtique. Sed nonne licuit renouare mandatum, vel renunciare? Resp. Aliud est renouare siue re- nunciare mandatum, & aliud hanc exceptionem opponere.

Generaliter.] Caeve. Debeo tibi decem ex causa legati, vel venditionis, vel alia, non curo nec interest scripsera. vel interest, & in illa confessus sum me tibi debere decem si con- uenies me, & instrumentum offendas mihi: an habeat necessi probare ex qua causa promisi tibi decē, quaeritur? Dicitur quòd non. facia enim est si offendas instrumentū petentis confessionis, vnde compellendus sum ad solutionem, nisi probem quòd ve- rum non fuit quod eram confessus verbi gratia. Si confessus sum me tibi debere x. ex causa legati, & per falsum instrumentum, & testamentum in quo tibi legatum dicis, verum vel validum non est: non teneor tibi soluere. alias sic: quia absurdum esset venire contra confessionem propriam.

c ¶ *Generaliter.* Vide scripta ad *tit. de probatio. sup. ad l. 1.* Cuiac.

d ¶ *Scripta.* Quid si b fine scriptis fiat huiusmodi confessio? Qui- dam dicunt quòd non habet locum hic. l. Sed secundùm Ioan. Faciqua in fin. dicit, *Indignum est*, &c. Sed an tunc potest pro- bare contrarium per testes? Respon. sic. argum. *ff. de reg. iur. l. nihil eam.*

d ¶ *Defendendum.* vt ex venditione vel locatione, vel etiam ex maleficio.

e ¶ *Rdmque.* scilicet venditionis, vel etiam ex maleficio, vt dixi. & sic alia quàm mutui, quia tunc biennium expectaretur. vt in *fin. l. prox.* vel dotis: quia tunc tempora feruantur quæ habet re- spectu. *ff. de dote cauta non numer. l. fin. & authent. de restit.* Item dos cau- sam e expectat. & enim nulla expiniretur cautio non valeret. vt *ff. de probat. l. dum de indebito.* §. 3. *& ff. de dona. l. vxor cum.* Sed an stipulatio d valeat sine causa? Potest dici quòd sic, secundùm quosdam: sed nisi causa probetur, prout abstinuntur. *ff. de do. cau. l. 4. §. 1.*

e ¶ *Eiusque causam.* Recipe cautam §. vlt. *Nou.* 136. Cuiac.

f ¶ *Scripta* ab retibus. & sic est contra. *ff. de fid. instrum. l. cum exercen. dis.* Solui hic specialiter. & alias *ff. de minor. §. ea. dio. l. sup. in fin.* Alij dicunt etiam per testes. quòd non placet. Item an per contra- riam scripturā tollatur talis obligatio literarum: puta scribo il- lum non debere vel non scripsisse? Puto sic per regulam inuitus. *ff. de reg. iur. l. nihil eam.* Item an etiam vltra biennia admittitur? Resp. sic, secundùm quosdam. vt *l. instrumenta.* & est erui fecli- dam Pil. ratio, quia statim timetur, nisi contrà probetur. Item hoc fallit in casibus vbi non potest probari contrarium. Primus est *l. sub. nat. §. fin.* Item vbi erat penitus scriptura, vel fuisse pupillorū. Item in alio fallit. vel *ar. l. antiquus §. 1.* Sed ibi recedimus à iure specialiter quod est facilius quàm à iure communi. vt *dic.* Item quid si creditor obtinetur sibi soluere ex alia causa quā mutuitan statim sibi pre- iudicetur an denuò possit tri ginta dies, vt *l. 1. prox. §. sup.* Et videtur post xxx. dies, cùm hic adfer- rat causam confessionis: creditor non. sed potest dici secundùm alios idē in libratione quod in obligatione, vt statim prejudicet prima placet. Andr. v. Intelligas hanc I. dissentit debere proba- ri per scripturā aliā, &c. procedere eo casu quo quis edixerit instrumē- ti esse verū & causā in eo appositā fuisse de pac- tum voluntate appoi- tam à fecisse fi dicit eum non esse veram. Ita li- minat hanc I. Imo *I in c. cum contingat. extrà de iureiur. in vlt. rubrica.*

f ¶ *Argumenta scripta* inferta. Id scripsi fit, vt fcri- ptum non nisi subscrip- tio. *Nou. 90. l. pen. C. de contrab. sup. l. 3. sup. §. nec. non si minor. dicit.* Vide scripta ad l. 30 *ff. de verb. obl. & ubi. l. §. de reb.* Cuiac.

g ¶ *Religiosus.* nec. fidē b iudici faciendam? c vt diximus? *I. de edem. I. pen.*

mum. ¶ Et hoc plenè scias, dic eūm qui confitetur d extra ius, aut pro se, vt aliam sibi debere, & tenet non valet: vt *I. de probat. I. exemplo.* aut contra se, & tunc vel ad liberandum. & sic posit xxx. dies hic prædictos, nō petit, nisi in casibus vt *I. 1. prox. §. sup. de §. 3.* Aut se alij obligādo: quo casu subdistinguo: quia aut certum causam non adiicit, & nō valet: vt *ff. de prob. I. dem de indebito. §. fi.* vel adiicit certā: & tunc vel numerationis, vt motui, vel aliam f numerationis, exceptit exceptio debitori intra biennium & nō creditor probet, *cadit à causa*: posit biennium vero non audiuntur vt *infra. l. penult. in princip.* quia biennium pro numeratione est. & secundùm quosdam obligatio posit biennium efficit naturalis & ciuilis, quæ erat antè tantùm ciuilis: sed secundùm e non etiam posit biennium ciuilis tantùm, sed tamen effectum habet natu- ralis, vt in eo quæ possunt ex sententia: vt *supra. de re. cred. l. 2. diuers. & ff. de condic. indeb. I. Italicus.* Item secundùm Iacob. & nos, etiam posit biennium admittitur debitor ad proban- dum: vt diximus in simili casu *supra eod. l. fi. ex cautione.* Sin au- tem alia est causa quam numerationis, puta venditionis, tunc seruat. l. illam.

¶ Item in dote seruat. *infrà de dote cauta l. fin. & authen. ibi posita.*

¶ Item not. quòd licet hic dicatur literarum obligatio: non ta- men sola f scriptura obligat, sed necessaria est ratio intelle- ctualis obligandi: & sic dicit lex *ff. de action. & obligatio l. non figura.* non autem per locum vel causa doctrinae *dicendo.* obligantur. *vt eod. tit. l. obligationum substantia. §. fin.* ¶ Item not. quòd licet quis scribat se debere alicui non f inde ea causa non obligatur: non enim plus facit scriptura quàm faceret stipulatio. Vnde sic dicendo: debeo tibi decem, non obligatur quis alij. ac cùm scribat confiteri se accepisse mutuum pecuniam, obligatio oritur: cuilibet excepto opponitur intra biennium, nisi contra- rium probetur: vt *Inst. de §.*

h ¶ *Quamquam.* vt puta quia non fuit vera venditio, sed donatio: tamen placuit eis aliqua de causa vt comprehenderetur in scri- ptis, vt venditio, vel fuerit cum Titius esset rex, placuit aliqua de causa Seium in chirographo ponit no probato, prætales veritati vt *hic. & Tipl. vnde quod agitur l. 3. & §. & l. 8. quæ.*

i ¶ *Indignum.* Igitur in hac specie non competit exceptio non numeratæ pecuniæ. *l. 1. homini tit.* Cuiac.

k ¶ *Indignum.* vt supra *de rebus eor. l. 8. quæ inscriptionem & ff. de don. l. quidam. in fin. scripsit.* ¶ Sed arg. contra *ff. de condit. inst. l. Pe- pinianus. §. fed hoc impubera.* ¶ Quid autē si b huiusmodi con- fessio fiat in vltima? voluntate, siliingue, aut dicit testator, lego tibi decem quæ debeo, & ex non capax. & sic omnino non va- letquia in fraudem dictum videtur: vt *ff. de probat. qui testa- mentum.* si verò capere potest, & iuro, valet, etiam si nil debeo: vt *ff. de legat. 1. cum quis. §. ordinatio.* & non iurasi, sed quanti-

tatem

480/C.IV.K.5-4, 939-940
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 941-942
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 943-944

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE COMPENSATIONIBVS.

TITVLVS XXXI.

Fisco ex diuersa stratione non opponitur compensatio. BALD.

1. Imp. ANTONINVS A. Diuersis †.

TEnatus * censuit & lege relcitum est * compensationi in causa fiscali [b] ita demum locum esse, si eadem statio [g] quid debeat, quæ petit. Atque hoc iuris propter confusionē [y] diuersorum officiorum tenacitèr seruandum est. Si quid autem tibi ex ea statione, cuius mēsionem fecisti, deberi constiterit quàm primùm recipies.

Ex causa iudicati sicut non conuenitur, ita nec compensatio ipsum admittitur, & exceptio compensationis potest opponi in executione sententiæ. BALD.

2. Idem A. Iuuenti P. P.

INdubitati iuris est, non numeratæ pecuniæ exceptionem locum habere & in talibus nominibus, vel fœneratitiis, vel aliis cautionibus, quæ etiã sacramenti [d] ▪ habent mentionem [e]. Quæ enim differentia est in huiusmodi exceptione, siue in iusiurandum positum est, siue non, tam in fœneratitiis cautionibus, quàm in aliis instrumentis quæ talem exceptionem recipiunt?

Fisco ex diuersa statione non opponitur compensatio. BALD.

1. Imp. ANTONINVS A. Diuersis †.

TEnatus * censuit & lege relcitum est * compensationi in causa fiscali [b] ita demum locum esse, si eadem statio [g] quid debeat, quæ petit. Atque hoc iuris propter confusionē [y] diuersorum officiorum tenacitèr seruandum est. Si quid autem tibi ex ea statione, cuius mēsionem fecisti, deberi constiterit quàm primùm recipies.

Ex causa iudicati sicut non conuenitur, ita nec compensatio ipsum admittitur, & exceptio compensationis potest opponi in executione sententiæ. BALD.

2. Idem A. Iuuenti P. P.

INdubitati iuris est, non numeratæ pecuniæ exceptionem locum habere & in talibus nominibus, vel fœneratitiis, vel aliis cautionibus, quæ etiã sacramenti [d] ▪ habent mentionem [e]. Quæ enim differentia est in huiusmodi exceptione, siue in iusiurandum positum est, siue non, tam in fœneratitiis cautionibus, quàm in aliis instrumentis quæ talem exceptionem recipiunt?

Fisco ex diuersa statione non opponitur compensatio. BALD.

1. Imp. ANTONINVS A. Diuersis †.

TEnatus * censuit & lege relcitum est * compensationi in causa fiscali [b] ita demum locum esse, si eadem statio [g] quid debeat, quæ petit. Atque hoc iuris propter confusionē [y] diuersorum officiorum tenacitèr seruandum est. Si quid autem tibi ex ea statione, cuius mēsionem fecisti, deberi constiterit quàm primùm recipies.

Ex causa iudicati sicut non conuenitur, ita nec compensatio ipsum admittitur, & exceptio compensationis potest opponi in executione sententiæ. BALD.

2. Idem A. Iuuenti P. P.

INdubitati iuris est, non numeratæ pecuniæ exceptionem locum habere & in talibus nominibus, vel fœneratitiis, vel aliis cautionibus, quæ etiã sacramenti [d] ▪ habent mentionem [e]. Quæ enim differentia est in huiusmodi exceptione, siue in iusiurandum positum est, siue non, tam in fœneratitiis cautionibus, quàm in aliis instrumentis quæ talem exceptionem recipiunt?

480/C.IV.K.5-4, 945-946
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Neque ex Kalendario.* Id eſt, quæ ſit fœnori deſtinata, huius eſt procurator Kalendarii. l. vlt. *ff. de admiſſ. rerum ad ciuit. perr. & hic de curat. Kal. C. Theod.* CVIAC.

a Kalendarium pro libro accepimus.

b ¶ *Ex Kalendario, liber* a eſt rationem nominum, ſic dictus, quia in Kalendis b debent creditores debitorum: vt *ff. de leg. 1. qui ſtipem.*

b *Aut vectigalibus.* Scilicet ſolutendis pro rebus vehendis: vt *infra de vectigal. l. 1. munerib.*

c ¶ *Annonis.* vt & *l. vlt. ff. de cond. cauſſa.*

d ¶ *Tributorum.* quæ pro tributis vel capitibus præſtantur.

e ¶ *Alimentorum.* ſtatorum alicui ſeruienti reipublicæ.

f ¶ *Siuerum ſumptibus.* Vt refectione viarum, pontium, &c. CVIAC.

g ¶ *Seruis.* id eſt, quæ ſi ſolauerint, ſtatorum eſt in quos vſui illa expenderentur.

h ¶ *Comitatu.* Ac ſi petiuiſſet fideicommiſſi debitor ſit, compenſare *l. 1. ff.* CVIAC.

i ¶ *Cuiuſcunque* fcilicet cuiuſlibet: vt modò dixi.

† recurrentes.

c Compenſatio ipſo iure fieri necne, etiã ſi non opponatur ab hoc nomine, contra. Ang. Martini & Ioannis Imol. tenentes.

d Compenſatio aſſi opponatur ab hoc textu, ipſi faciunt non ſi nihil erroris cauſſam. Dic hanc quæſtionem quam tradit hic Ac. curſius, vide ſcripta hic, & notas, ad *l. penultimam C. eod.* facit & hoc decretum hic Imperatoris ad tollendum vſurarum vitium: tamen ſtricte hæc l. 4. ſtricte ſtatu, ut non ſemper eſt generalis. Item male in malitioſis ad ipſo iure fieri compenſationem quæ ſimpliciter dicitur non fieri, ſed ſi opponatur. CVIAC.

e Dic hanc quæſtionem quam tradit hic Ac. curſius, vide ſcripta hic, & notas, ad *l. penultimam C. eod.* facit & hoc decretum hic Imperatoris ad tollendum vſurarum vitium: tamen ſtricte hæc l. 4. ſtricte ſtatu, ut non ſemper eſt generalis. Item male in malitioſis ad ipſo iure fieri compenſationem quæ ſimpliciter dicitur non fieri, ſed ſi opponatur. CVIAC.

f Compenſatio ipſo iure fit in delictis.

g Mutuum non admittit quæ exceptione caret. Vide Vlpian. debitor in bona fidei iudicio, ex mora, indicio iuris iudicio, ex ſtipulatione. CVIAC.

h Compenſatio potè pourſi o. tes quod eſt. ciuilis ſtricte de bonæ.

ex Kalendario a *, neque ex vectigalibus b, neque ex frumenti vel olei publici pecunia *, neque tributorum d, neque alimentorum e, neque eius qui * ſtatutis ſumptibus ſ ſeruit g, neque fideicommiſſi ciuitatis γ ſi debitor ſis.

Compenſatio ſit vſque ad concurrentem quantitatem ipſo iure, & impedit curſum vſurarum. BALD. Vel ſic: *Vbi quantitas debetur, hinc inde compenſatio ſit ipſo iure ad concurrentem quantitatem, & pro ea tota impeditur curſus vſurarum.* SALYC.

IV. *Idem A. Lucianæ.*

SI conſtat pecuniam inuicem deberi: ipſo iure δ h pro ſoluto compenſatiuam haberi oportet ex eo tempore, ex quo ab veraque parte debetur, vtique quo ad concurrentes † quantitates: ſtatique ſolius quod amplius apud alterum eſt, vſuræ debentur ι, ſi modò petitio earum ſubſiſtit k.

Non ſolum actio ſed & efficium iudicis, quod etiam pro fideicommiſſo prapenebatur, poteſt per exceptionem compenſationis excludi. h. d. comment. ‖ pecuniæ verbum. *§. fi. ff. de verb. ſig.* BALD. Vel ſic: *Debitum ex teſtamento poteſt compenſari, & eius quod poteſt in compenſationem deduci, non debentur vſuræ.* SALYC.

V. *Idem A. Honoratæ.*

‖ ¶ *Debuiſſe quod poſt portetat, vel ſoluiſſe non reperi ſſe Lucian.* in ¶ *Eius.* id eſt petitio vſurarum eius fideicommiſſi quod ampliat ſic. vt *ſupra l. proxi.*

NEque ſcriptura] CASTR. Cõſeſſus ſui me recepiſſe ab vxore mea certã nomine dotis, nec recepi illa poſtea ex cauſa fatuti diuortij ſactiq; mihi res, propter quas teneretur mihi in alia cautum. celebrato diuortio petit à me ex confeſſione dotis, quæ inter mihi faccurratur, quæritur? Reſpon. quòd intra tempus habeo excepti non numer. pecu. quo elapſo habetur ius cum compenſatio. ſed hoc non placet propter contrarium hic ſignatum. Si verò non ex ſcripturis illa, ſed ex alia cauſa tenear tibi in c. tunc fiet compenſatio illorum c ad alia c. quæ mihi debet, eo quòd res amouit. & ſic poſſunt eſſe duo caſus. Vel dic quòd ſit vnus tantùm, ſecundùm Accurſ. & hanc veniet. Quæritur modis aliis dic caſum vt notatur in gloſſ.

† adde, & contra præſumptum equitatem nor.

* Cone. 2. cauſa §. 1. contra de mutu. pet.

† ...ſumm. al. ...mmata.

a ¶ *Neque.* Apud eundẽ indicem ſæpè inſtituuntur mutuæ petitiones, vt hic, & *l. Lucius §. mul. dum l. 15. de excuſ. rei tut. l. 14. de procurat. l. 1. §. vlt. de curatod. exqui. §. ſi idem. §. 1. de iurisd. l. §. vlt. ſi qua ſententia ſine appel. reſcind.* Opponitur *l. cmic. §. tutem. ſ. de rei vxor. act.* vbi dicitur, ob res annotas eſpenſationem non fieri. Vide ſcripta *hic*, & not. ad eam leg. CVIAC.

a ¶ *Neque ſcriptura.* Potuit ſic caſum, vt nullas eſſe rationes quòd Titius confeſſus ſuit ſe recepiſſe x. ex cauſa mutui à Seia, cum nil acceperit: poſſes agere ab vxore ſua propria in veritate ex cauſa mutui dicit. Primo obiicit Seia exceptionem, & hoc vſque illuc, *& compenſatione*, &c. Secundo caſu obiicit compenſationẽ vxoris in rebus amotis, & hoc vſque in §. 1. Vel dic, quòd ſcripſit ſe x. accepiſſe mutuo ab vxore, cum nil recepit. intra biennium quidem habet exceptionem contra vxorem. & hoc vſque illuc, *& compenſatione*, &c. poſt biennium non ſed compenſat in res amotas. & hoc vſque in fin. l. Vel tertio confeſſus fuit decem ſe recepiſſe ab vxore ex cauſa mutui, cùm v. tantùm acceperet. in illis quinque habet exceptionem: vt in prin. in aliis quinque quæ verè accepit, obiicit compenſationem ad res amotas: vt *§. de non numerata pecunia l. minorem.* & ſecundùm has tres expoſitiones non eſt contra *infra de rei vxo. act. §. ſed nec ob res amotas.* cùm ibi de ſola lequestratis his tem. 2. Vel quarto die vtrum in dotis confeſſione fuiſſe emptum in dotione quinquaginta ſuerunt, pro quinquaginta non datis habet locum exceptio non numeratæ dotis: vt in prin. pro aliis obiicit eſpenſationem ad res amotas. Nec obſtat prædicta Leonarius: quia nec hic dicit retentionem fieri dotis perpetuam ob res amotas, ſed maritum non debere prius ſolucre quod debet, quàm reſponſum fuerit mutuæ petitioni: & poſtquam reſponſum fuerit, & res amotas fuiſſe confiteris, compenſatio locum habebit. Vel dic quòd ſcripſit ſe eſſam in dotem accepiſſe cùm nihil recepit. & idem intra tempora ſtatuta. *l. de de cauſ. l. & ante. ibi poſſio*, obiicit exceptionem: vt *hic in prin.* poſtea obiicit compenſationem: & ſic non obſtat contrarium: quia hic non fuit dos vere nuncupata, ibi ſic. 3. Vel hic dos erat in pecunia, ibi in ſpecie. 4. Vel hic res dotales non extabant, ibi ſic. *ar. ff. ſi cer. pete. l. cum fundum.* §. 1. Si quæras qualiter ſit hic compenſatio ſpecie? ad quantitatem. Dic amotam fuiſſe pecuniam vel frumentum, vel aliud quod in quantitate conſiſtat. Vel dic, hic eram amota conſumptaque ad eſtimationem veritatem fuit.

a Compenſatio ad ſpeciei ad quantitatem nec hic fiat.

o ¶ *Querela.* vt & *infra rerum amotarum l. 1.*

SI ex venditione.] CASTR. Ex cauſa legati debebam tibi x. mihi x. ex cauſa venditionis. quia tibi rem vendidi, nec precium

480/C.IV.K.5-4, 947-948
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 949-950

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt indebitum condicerem: vt *ff. cond. ſi. ambo & l. pofſeſſ. reſpon.*

a ¶ *Reddita.* ſcilicet ſolutis a te aliis diſpendiis.

* ¶ *Repetere.* Quia nec poteras compenſare. CYNAC.

Compenſationes. CAROL. Tam in actionibus realibus quàm perſonalibus admittitur compenſatio. In realibus facit poſſeſſio: equa meum, & culpa tua peruit, tenetis mihi ad eſtimationem quæ ſi fuerit in xx. & debeā vobis xxx. hinc inde ſit compenſatio. In perſonalibus ſic: Si debeas ex cauſa mutui x. & ego tibi alia x. hæc eò penſatio ſi debitum ex vtraque parte ſit liquidum. Si autem ex vna parte ſit obſcurum, non erit locus compenſationi: ſed cognoſcetur de cauſa, & hoc in ſecundo. Si verò debeas mihi x. ex cauſa depoſiti, quia apud te rem meam depoſuiſti, & ego tibi ex alia cauſa debeo x. non fiet compenſatio & hoc ita ſentia. Si verò poſſeſſionem rerum ſint mobilium fiat immobilium per vim occupatis, & diſtracta eſtimatio ad æſtimationē. quæ ſi fecerit in rebus tibi in xx. hinc inde non fiet compenſatio odio prædonis. & hoc in quarta.

a ¶ *Ex cauſibus actionibus.* l. 2. ſcripti quàm bono & æquo, quod & antè fuerat receptum noſtra cōſtitutione D. Martinus. *in bona fide. Inſtit. de actio.* Vide cuncta. *ad l. 21. ff. cond.* CYNAC.

b ¶ *Actionibus* vbi a quantitas hinc inde debetur, & non oſtitur exceptio: vt *ff. eod. l. qua cumque & ſupra eod. l. ſi conſtat.* ſecus ſi hinc inde ſpecies debetur, vel ab altera parte ſpecies, ab altera quantitas: vt *ff. de pign. actio. l. ſi commenti. ff. reſpon. & ff. de condic. indeb. l. ſi non ſortem. §. ſi certum. & de compen. in fi. & l. quod dicitur. in principi. & ſupra de rei vind. l. ſi ex permutatione.* & idem ſi b hinc inde debetur pecunia: ſed vt ſpecies c, nam non fit compenſatio: vt *ff. de pecu. l. ſi creditor. §. i.* ¶ *Quid eſt ergo* quod hic ſubiicit rei d vindicationi oppoſit compenſationem? Reſpond. debet res poſſe hic præſtari dolo vel culpa poſſeſſoris: vnde venitur ad æſtimationem & hæ æſtimationes ita ipſa non debent eſſe in obligatione ſine periculo. vt *ff. de verbo. oblig. l. ſi ſervum. §. antepenult. & l. ſequitur.* & ſi neſcit autem. ¶ Sed ſecundùm hoc quomodo æſtimationis e, quæ non debetur, fit compenſatio? Reſpond. videtur eſſe in obligatione inſpectu rei. & pro hac eſt quod dicit lex ratione æſtimationis non poſſe conſtitui: vt *ff. de conſtitu. pecu. l. pro meſſe. §. reſpondit.* ¶ Item quæ ſi hinc inde debetur in genere f, vt equus, vel homo? Satis dici poteſt compenſationem ipſo iure admitti: vt *ff. ſi pars hæred. petat. l. 3. §. item ſi cum me. & ff. de hæredi. actio. l. qui vna mulierum. §. reſpon. & de leg. 3. f. comm. ex §.*

a Compenſationes ex quibus cauſis, & in quibus non.

b Compenſatio non fit, quoties pecunia hinc inde debetur vt ſpecies.

c Pecunia vt ſpecies deberi poteſt.

d An & quomodo res in æſtimationi oppoſit compenſationi? Reſpond.

e Vtrum æſtimationis ipſius debeat eſſe in obligatione ſine periculo.

f Hoc intelligitur vbi quantitas eſt debita ex cauſa, vt poſſit. g In generali obligatione.

ſed ſi vno. ¶ Item quod ſubiicit, ipſo iure, dic vt diximus *T. an. l. ſi conſtat.*

c ¶ *Si cauſa* ſcilicet ſecundo, ex qua compenſatur.

d ¶ *Si cauſa ex qua compenſatur.* Hoc etiam ante obtinuit. *l. ſi habeas. ff. eod. l. quæcumque. §. ex de. l. 6. in principi. ff. eod.* CYNAC.

d ¶ *Conſtitit* eſt. per teſtes, non per confeſſionem a. arg. *ff. de iure in l. cum quis. in princip. & ne. ff. de reſcin. l. nemo ex hu.*

e ¶ *Indagetur.* ¶ Not. *ff. eod. extit. l. ſi. & ibidem & ff. de offic. procon. l. ſi quid erit.* & poteſt b dici expoſcere maiorem indaginem vel examinationem, ſi intra duos menſes non poteſt probari: vt *ff. de iure fiſci. l. auferetur. & qui compenſationem. n. 5. Vel* officio c iudicis ſi hic, & illud ſpeciale in fiſco.

f ¶ *Terminali.* id eſt, definitiva.

g ¶ *Depoſiti.* ſcilicet directa ſecus ſi contraria: quia tunc non de fide rupta agitur: vt arg. *In fide. de act. §. in bona fide.* vbi dicit, *ſed præterea com. &c. n.* Vel dic. ſecundum B idem in vtraque: ſi ergo eſt in hac ſpecie, ergo ſecus in commodato & ſic ibi ſit oppoſitio. ¶ ſed contra *ſupra de comm. l. ſub prætextu.* Sed ibi non compenſatione, ſed retentione vti volebat. ¶ Item quod dico in commodato & caeteris perſonalibus, vbi ſpecies petuntur, fieri compenſationem ſolligo ſemper ſi res debi poſſe reſtitui. In actione autem in rem dicimus *ſupra eod. Lin prior.*

h ¶ *Secundum rationem ſanctionem.* Tit. 11. lib. 4. *Cons. Paul* indicat & hoc ante Juſtin. obtinuiſſe. Hoc etiam pertinet *l. vltim. T. commod.* vide ibi. CYNAC.

i ¶ *Sanctionem. T. depoſit. l. penult.*

k ¶ *Poſſeſſionem* mobilem vel immobilem. & intelligo quando ad æſtimationē fuiſſet peruentum: aliàs nullum eſſet dubium. Item ratione prædæ in qua eſt quantitas: vt *ſupra eod. vol. ſi quis in tantum.* Item tutiorē rerū mobilium ancillarumve *ff. de vſ. & vſuar. l. 3. §. reſtituendi.* Habes ergo hæc locum fuiſſe conditione ex lege, fiue actione in rem, fiue incerto agatur ad hæreditatis poſſeſſionem: & hoc odio huius pœnæ fellerit. ¶ Sed ut con-

a Compenſationes de illiquido ad non liquidū quod differat non admittit locū nec habet quidquid eſſe dicitur, vbi non apparet vel per teſtes vel per alias probationes ingenuas, ſed per confeſſionem. *ff. de reg. iur. l. 6. Bocharus re-pete ſi.* Limitatur intelligitur nō-poſſe id dicere quod ita-tra duos menſes probari nō poſſit, accedit id officio iudicis defiat. nec.

b Liquidum & non liquidum vt compenſatio fiat vel nō fiat officio iudicis defiat. Menochius. *1. de arbit. cas. centur. caſus 4.*

c Compenſatione quibus cauſis eſſe atque obtinere.

DE VSVRIS.

TITVLVS XXXII.

Hic liber quartus qui eſt de contractibus & de actionibus in perſonam cupit à nouitatis motus quaſi omnium actionū neceſſaria in hac ſanctiſſima ciuili gratulatione terminando bonum gratia, ex quo ſæpe quaſi de creatis certa pœnalia datur actio, & quo delicta ſeruando iuramenta ſi creduntur, & quia alii creditis pœnis communes conuiuia aſſumuntur in perſonam, quod eſt conditionis nomen ferit ſuum, hoc idem liber librorum conditor mutuo quaſi capiat cauillum negotiorum aliquando alia negotia, ex quibus aquā datur actio non aliter nominis quàm commutationis, id eſt conditio quaſi ex mutuo, vel ex permutatione, vt conditio indebiti, conditio ob turpem dati & ſimiles, & propoſitis generalibus præceptis pertractatione ad aſſumpta credita pœnalia & ad exemplum eius producta ad alios actiones, etiam huius negotii cauſam, ſine mutuatitia pecunia inuentio actione commodati, & pignoratitia, ſicut ſub his de reb. cred. etiam prætor edixerat de commodato & pignore, quid commodato mutuum adeò proximum ſit, vt & nomina ſæpè permutent, & commodatum dicatur mutuum, retrōque mutuum commodatum, & quòd pignus actiones ſibi creditas aut obligatas in vicem credat, expoſitis quæ ad turpem cauſam pertinent, ad dominii iure bonoriorū quæ acceſſiones tenentur ex creditu vel alia contractibus literarum aut ſeruorum, l. ſi ſeruum. § an. illiuſ. D. de ver. obl. & cauſis etiam creditis, quibus hæc creditis parantur, tandem earundem clauſula eſt de vſura, quæ nihil etiam ſi ex aliena quàm neceſſarias creditis pecuniis poſſ hoc, ſi eſt, poſt hanc tractatum de vſuris, hoc ordine progrediuntur cuius contractus mentes, nec vllo tam amplius ordine interpretis erit, quàm poſſe videri fuiſſe ſuperioribus titulis, re quam præmeditatus non animaduerſa. Vſura eſt creditæ pecuniæ creditæ quæ debetur à tempore contractus, vel à tempore mora in diem quo ea pecunia ſolueretur, vel quo ei reddenda pecuniam aquauerit. Reddita, vt in l. Titius. D. de præſcr. verb. l. alumnæ. D. de actio. lege. Et à tempore contractus, quod ſuprà poſuit dicitur. Vel à tempore mora, in bona fide iudicia omnibus & ſtricta quibuſdam, etiam ſi creatæ nihil in turpi actione. Et in diem quo ea pecunia ſolueretur, vt l. Iulia. D. de reb. creed. vel à reddita ſortem aquauerit. nam vſura vbi aquauit ſortem, quod ſuprà poſuimus, mutuum, denominatur de ſorte. l. ſi non ſortem. § ſuprà. D. de cond. ind. CYNAC.

Vſura per ſtipulationem promiſſa, probata interrogatione præcedente & reſpunſione ſeq. debentur iure optimo. BALD. Vel ſic: *Probata ſolemni ſtipulatione vſurarum, licèt in inſtrumento ſcripta non ſit, vſura debentur.* SALYC.

1. *Imp.* ANTONINVS PIVS A. *Emerito.*

ma. ff. eod. l. ſi ambo. vbi in delictis fit compenſatio. Sed ibi in aliis delictis, vel ibi erat hinc inde delictum, hic non. ¶ Et nota d hic eſſem. vbi ceſſat compenſatio primò oblatus dic n. item in depoſito eadem ratione: vt *l. penult. ff. de depoſit. l. ſed ab negotium. 4.* Item etiamſi ceſſat fauor, vt in filiis in exhibendo qui ſunt *T. ex. l. Lin ex. §.* Item ceſſat quando ſpecies eſt debita vt dixi *in principio huius. l.* - Item quando ex expoſitis matrimonium inquiſitionum vt *l. ad l. §. f.* ACCVRS.

d Compenſatio quibus cauſis ceſſet.

480/C.IV.K.5-4, 951-952
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE VSVRIS.

Dicti hoc b *vsuræ qualiter alteris interesse minuitur compensationibus vel aliis exceptionibus : nunc qualiter augeatur.*

¶ *interrogatione.*] CASTR. Mutuauli mihi decem, & vsuras solemniter stipulatus exinde non interuenit scripturam inhibito mutuo debeantur vsuræ quæritur? Respon. quòd sic, si fuerint promissæ vsque ad legitimum modum.

a ¶ *Si interrogatione.* Stipulatio exigitur in auro, argento, nummis, in aliis rebus quæ mensuratæ consistunt, vt oleo, vino, frumento, etiam ja&ta sufficit *l.* 11. *ff. ead.* CYNAC.

a ¶ *Si interrogatione.* quæ stipulationibus præponi soleat : vt *Inſtitut. de verb. obligat. in princ.*

c Redit ſicha pecuniæ illo tempore quando ſolueretur. d Solebant quidam alii ſimiles ſpargere, vt hic, & *l.* 23. *vers. ſi. ff. de publica.* interdum tamen prohibitæ : vt in *l. ſi quando. ff. de diuiſionem.* & in *l. ſi inſtrumento.* & in inſtrumentis publicis prohibentur Ecclesiastici. f Et hi poſſent probari per testes quod in inſtrumento defuit. & facit *ſupra vers.* ea. primamente pro *ſe. cen.* & *de in integ.*

b ¶ *Redit id eſt*, ſecundum modum regionis : vt legitimus modus ſeruarum non offendatur : vt *ff. ead. l. in prin.* & *l. an Lin. §. ſeruo* ¶ Et nota hic, qui ſolemnitatem a dicit, eam probare : vt *ff. de Publici. l. quæcumque. §. fin.*

c ¶ *Non ſic.* nam tunc præiudicaretur : omnia ſolemniter acta : vt *Inſt. de fidei. §. ſi.* & *l.* de *contrah. ſtipu. l. i. ff. ſi ea pec. l. ſeruiſ. §. quod ſi.* Sic ergo refert an teſtes dicant aliquam promiſiſſe, & non vltra, nisi dicant præcesſiſſe interrogationem : vt hic. & aliud ſi inſtrumento hoc dicatur : vt dixi ſecundum Ioan. ſed Gratian in reſponſis dicit idem. *arg. ff. de reb. dub. l. quotiens. §.*

d ¶ *Optimo iure.* Optimum ius vocat quod iuram eſt, & expeditum, ſicut optimum ius legati. Vlp. *in frag. tit. 24.* Vide & C. *ibid.* CYACIVS.

d ¶ *Optimo iure.* quod moribus inductum rebuſque receptum eſt, ſecundum Ia. a. Vel de ſecundum B. debent e vſuræ bonæ : ita vt pacto modo quidem non peti, ſed retineri poſſint : vt *l. an. Lig. a.* Item meliori, vt officio iudicis, ſic enim earum in bona fide iudicio : vt *infrà eod. l. in bona fide.* Item optimo, per ſtipulationem : vt *hic.* ¶ Vel certo : hic optimo, id eſt, veriſſimo, id enim vtile accipiunt & dant : vt *arg. Inſt. quib. mo. re contra. obli. §. fin.* ſic ergo ſecundum B. ius [a] aliud bonum : vt *ff. de vſucap. l. 1.* aliud melius : vt *ſupra de prætor. l. ſecundo.* aliud optimum : vt *hic. & de verb. obli. l. cùm autem.* non diuino vt dixit ſ *an. autem ad hæc.*

e ¶ *Vſuras.*] CASTR. Rem mihi vendidi & tradidi : ſed pretium hic non numerauí : vſuræ ex mora an debeantur, quæritur? Reſpond. quòd ſic, nec obſtat quominus debeantur, cùm penes me aut aliam habui pretium non legitimè depoſitum : quia non prius oblatum.

e ¶ *Vſuras.* Vide ſcripta *ad l. fin. ff. de pign. act.* T. Sola depoſitio non ſiſtet vſuras, niſi in caſu *l. veſtè. §. ff. eod.* nec ſola oblatio ; *l. 6. C. 19. infrà eo.* Quæ ſola oblatio non efficit : depoſitio etiam ſola non efficit. At quæ oblatio ſola efficit, multo magis præhabita depoſitio & obligatum. Cur autem vſuræ ante traditionem non currant ex die contractus, fructus rei venditæ pertinentes ad emptionem. vide in *non ad l. fruſtum. ſ. de act. empti.* & ſcripta *hic.* CYNAC.

e ¶ *Tradita eſt.* ſecus ſi tradita non eſſet. vt *hic. & ſ. de actio. empt. l. venditi.* & *ſ. de act. empti. l. Iulianus. ſ. ex vendito.* & *ff. eod. l. liberationis. §. ſimi.* ſed cùm fructus perirentur ad emptorem ex tempore contractus : vt *ſ. de act. empti. l. fruſtus.* ſicque poſſit eos petere & percipere, videtur ſemper reneri ad vſuras : vt *ſ. de act. empti. l. Iulianus. §. poſſeſſionem.* & *de regu. iur. l. qui alienare.* & *l. qui poſſeſſ.* Reſpond. hoc non poteſt obiectere venditor, qui ipſe percepit. ¶ An autem hic vſura ſit illicita etiam iure canonico : Reſpondetur ſecundùm Abb. & H. non : quia loco [b] incertæ præſtatur & fructuum : vt *hic. & arg. ff. ſoc. ſocio. l. ſociam qui mer.* Addatur. Hoc tenet etiam glo. in *c. conqueſtus. extra de vſuris.* & ſequitur ibi Abbas, & communiter canoniſtæ, aliter etiam quoſdam caſus in quibus eſt licita, potuit eadem glo. *in prin.* & plures possuntur *vide q. 3. in ſumma.*

f ¶ *Depoſitum.* videtur liberatus : vt *ſ. eod. l. accipere. & ſ. eodem. Lentilla §. 3.* Sed dic quòd hic depoſitio fortem ſed vſuras : vt *ſ. dicti. non pig. imp. non poſſ. l. fin.* 1. Vel depoſuit, ſcilicet apud ſe vel aliam, non tamen legitimè. & hæc melius.

Pecunia.] CASTR. Mutuauli mihi centum pacto inconuentis ſtipulationis peti non poſſint : tamen ex pacti [b] conuentione ſoluta [c], neque vt indebitæ repetuntur, neque in ſortem acceptio ferendæ ſunt *f*.

Pignus obligatum pro minoribus vſuris, non poteſt retineri pro maioribus ex poſteriori contractu naſcentibus. ad hoc allegatur. BAL. Vel ſic : *Pro vſuris etiam tunc pactis conuentio tempore traditionis pignorum, poſſunt pignora retineri : non pro earum augmento poſtea conuento, niſi ſpecialiter dictum ſit.* SALYC.

19. *Iidem AA. Honorio* *.

PEr retentionem pignoris vſuras ſeruari poſſe [a] de quibus præſtandis conuenit [a], licèt ſtipulario interpoſita non ſit meritò conſtitutum eſt [1], & rationem habet : cùm pignora conuentione pacti [ζ] etiam vſuris obſtricta ſint [∞]. Sed enim [†] in cauſa de qua agis, hæc ratio ceſſat, ſi quidem tempore contractus [a] de minoribus vſuris pretendis conuenit [a] : poſtea autem cùm ſe debitor præſtaturum maiores repromiſit [f], non poteſt videri rata [¶] pignoris re-

* *Honorio.*

b Pactum inconuenti appoſitum tantùm dat obligationem non parit : neque actionem. c Vſuræ debitæ ex pacto inconuenti oppoſito, & ex mora in contractu bonæ fidei ac non in ſtrictis iudicio. ſ. *Iuuare. ff. ſoc. tercia.*

tion *& ff. mandat. l. qui negotia. & de in rem verſo. l. ſi pro pacto. §. in rem.*

h ¶ *Ex pacto.* ſcilicet eadi.

i ¶ *Soluta.* non tot ne vſuram. ſecus ſi ſimpliciter : quia tunc in ſortem tenentur : vt *ff. de ſolu. l. in hac §. eidem autem.* ſed ſecus vbi etiam ciuiliter debentur vſura. nunc enim prius in vſuras ſolutum accipiuntur : vt *ſ. ead. l. ſi vſuram.* Sed ex vendatione pignoris redacta pecunia, etiam in naturale debitum poteſt retineri. *ff. de ſolu. l. Paulus reſpondit non idem. §. i.*

k ¶ *Secunda ſunt.* Quia natura debentur ex pacto. Eadem ratione per retentionem pignoris ſeruabuntur, vt *l. 4. & 11. ead.* CYACIVS.

PEr retentionem.] CASTR. Si mihi x. mutuali, & pignus dedi, & conuenit pacto modo de præſtandis vſuris retinebit pignus quousque ſolutarum vſurarum & hoc in primis. Si verò pecuniæ vſuras petat quatuor, & pignus dedi, & poſtea ſequenti die oblatum vt ſolutarum maiores vſuras, puta viij. den. an habeat retentionem pignoris pro maioribus, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in ſecunda.

k ¶ *Poſſe.* etiam à filio ſuccedente talia debitoria : vt *ſ. de vſur. ſſſ. §. ſib. x.*

l ¶ *Conuenit.* Pacto ea peti non poſſunt, tamen ſeruari poſſunt, per retentionem hypothecæ, ſi modò & in eas vſuras pignus acceptum ſit, & non excedant modum legitimum. At quæ excedunt, non poſſunt ſeruari per retentionem pignoris. *Ioan. Comandus. l. penult.* & vide ſcripta *ad l. 4. ff. de naut. fœn.* & *hic.* CYACIVS.

l ¶ *Conſtitutum eſt.* vt *ff. de pig. l. grege. §. ſi.* & *de pig. act. l. ſolutum. §. ſine autem.* &] *ad l. pignoribus.*

¶ *Conuentione pacti.* Nil nominatim dictum eſt, vt ſint damnati in ſortem. ſic ad *Lentilliorum. §. vlt. ff. de pig. act.* CYAC.

m ¶ *Obligatio ſine.* ſcilicet nominatim.

n ¶ *Contractus.* pro quo datum fuit pignus.

o ¶ *Conuenit.* vbi pacto & cum pignore.

p ¶ *Reprompſit.* vndo pacto. ſed pro his maioribus pignus obligatum non fuit.

q ¶ *Rata.* aliàs non valet. Sed videtur quòd ſic : quia tacitè ſit repetitum vt *Inſt. ad leg. Aquiliã. §. ac ne plurimi.* & *ff. de verbo. obli. l. Titus. §. idem reſpondit.* & *de condem. inſtit. l. idem ſcribit.* ſed hoc eſt ſpeciale edicto vſurarum. x. Vel dic quòd ex interualllo conuenit de maioribus. arg. *ff. de adi. leg. l. ſi cibi ſervum.* Item eſt non ſic nota adhic, videtur tamen habere retentionem : vt *infrà eo titulo. per l.* quod hic negat. Sed hic naturaliter

480/C.IV.K.5-4, 953-954
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 955-956

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quas maiores remittendas possim, quæritur. Resp. quod non: nec est ita faciendo computatio in capite decimi anni, imò cessabit per annos fa. & facta fit computatione, debet perpendi an vsura excedat sortem, an non. VIVIAN.

¶ Hanc l. abrogat Iustin. per Nov. 121. c. 138. & 140. constituitque vt vsuræ soluatur per partes quotannatim, & in duplū cōpetentur, & non excedat duplum. Videfis tit. & l. 2. & ibi nost. fere. & scripta hic. CVI.

a ¶ Vsuræ. non minuunt, nec minorem.

b ¶ Sciatis. vel enim solvendo. & quod dicit, per triennia, id est, per plures annos: vt & accipiatur in Daniele de a Antichristo: b Regnabit Antichristus per tempus & tempora, & dimidium temporis, id est, anni, & duos annos, & dimidii anni. eam etiam tātum peradducet Christus in vsuras. & dic 22. debere, quorum nomine vsuræ per longum tempus solutæ repetere vsuras quasi vsque duplū præstitas non possum: quia quæ sunt vltra duplū vel vltra legitimum modū, in capite anni dispositionis est. c ¶ Ad duplū. Quod excedere potuit sequit, aut vsura. CYIAC.

a Daniel. 12. cap.

b Antichristus pugnabit per tres annos, & dimidium.

c ¶ Duplū. vsurarum legitimarum, non sortis: vt l. sed Leno ¶ sequit. RED.

d ¶ Tempore soluendi. faciendo pro vno sono.

e ¶ Computationē. i. quatuor sortis: vt ff. de non fa. l. nihil ¶ penult.

EX prædio.] CASTR. Obligauit tibi prædia pro decē, ea tibi obtulit, et accipere solemne conſignauit & deposuit, ex eo tempore, quo obtulit, vsura quæ incepit currere, desinet currere: & fructus post oblationem percepti deniq; sunt fructus, vel fic: Consenti vt durem tibi vsuras à Pascha in nouēb. ante Paschā obtuli, per oblationem solum cessant vsurarum fluxus temporis imperātur, & quod dicit, exonerari debuisse sortis, intelligo fcilicet ab vsura futura: tūm non erat dictum vt deberet pensipereri fructus nomine vsurarum. In secundo casu prima pōsitio verior est. VIVIAN.

¶ Hæc l. est de obligatione. Nam si non fuerit contracta obligatio, fructus à creditore quandocunque percepti, minuunt sortem l. 1. C. de distr. pig. CYIAC.

f ¶ Fructus. qui ex conuentione c loco d vsurarum percipiebantur.] m. l. 8. in lege & fructibus hanc casum fuit hic oblatio, consignatio, & depositio sortis, vt vsura quæ e currere computat, desinatur. l. ex Lucupleti. ¶ Sed secundum hoc nō ante ipsa vsura est liberatus: non ergo dicitur debitum exonerari propter fructus. Resp. conuenit cum posse in suos vsus. 2. Vel die fuerunt quod sola oblatio fuit hic & futura, quæ non cōprehendit currere, impedit: vt l. 2. per te. tenet enim conuenire à certis die in sortē: & quod dicit, debitum sortis exonerari, fcilicet ab ipsa vsura futura, si ante diem adueniente obtulit. & secundum hoc nil de fructibus erat dictum, vel quid vos percipiens creditor vice vsurarum certa die in sortē. 3. Vel die tertiō nullus hic fuisse vsuras. & quod dicit, post oblationem exonerari debuisse, mandat. nam idem & ante: vt l. de pig. act. l. 3. & tunc die debitum fortis, id est, debitum quod est fors.

a Quod excedere potest sequit, aut vsura. CYIAC. d Fructus hoc vsurarum percipere licet. l. 2. C. Gla. & l. 3. per te. & ibi vsuræ. mandat. hoc vid.

g ¶ Exonerari. derogatum est multo grauius quam vsura, & ideo facilius fuit. Vide scripta ad l. 1. C. eod. CYIAC.

FRumenti.] CASTR. Si pro 2. coribus frumenti, quos tibi mutuauit, vnde pacto conuenti mihi 213. dare: an præstare teneatur, quæritur. Resp. quod sic.

h ¶ Accepto. non enim propriè potest dici vsura.

i ¶ Etiam ex nudo pacto. Hoc in ita, quæ mensura constituit, ad mittitur ob incertam earum pretium. At pecuniæ, auri, argenti, vsura non nisi ex stipulatione deberetur. l. 3. T. eod. CYIAC.

k ¶ Pallo. Iuramento inter legitimum modum vt supra ex Leo. 5. carnem. ¶ Sed qua actione? Resp. per condictionem ex mutuo: vt ff. de reiuia l.) vel die conditione ex hac l. & facti ff. ex Lelio.

¶ Item nota hic ex a nudo pacto deberi vsuras: vt ff. ad l. Aquil. & de non fa. l. pecunia. Sed regulariter constituit vt 3. ex l. quæremus. Item no. quòd ex nudo pacto hic oritur actio. quod (potest) est, vt diximus supra de pact. l. 1. super.

a Vsuræ etiam quando debitur ex nudo pacto: regulariter enim nudo pacto non debentur.

accessio fit in pecunia, siue non, vel conditione ex lege. BALD.

XII. Imp. ALEXANDER. A. Dynamio.

FRumenti vel hordei mutuo dati accessio f etiam ex nudo pacto g peritanda est.

In bona fides iudicia vtrinq; vsuras ex mora: qua sepiùs iudicio principali, puto non possunt. BALD.

XIII. Idem A. Eustachio.

INbonæ fidei h iudiciis quale est negotiorum etiam gestorum i) vsurarum rationem k haberi l centum est. Sed si finitum est iudicij sententia: quamuis minoris m condemnatio facta est non adiectis vsuris, nec prouocatio secuta n est: finita retractanda n non sunt: nec eius temporis quod post rem iudicatam fluxerit, vsuræ vllo iure postulantur, nisi ex causa iudicari o.

Habitatio domus pignoratæ non dicitur excedere modū legitimum vsurarum, sicut in locatione si plures sint à creditore locatæ. BALD.

XIV. Idem A. Asterio.

SIex ζ pactione vxor tua mutuum pecunii dedit, vt vice vsurarum [domum p] inhabitaret, pactūque ita vt conuenit vsa est, non etiam locando domum pēsionem redegit: referri quæstionem, quasi plus domus redigeret si locaretur, quàm vsurarum legitimarum ratio colligit, minima opoteret. Licèt enim

h Vsura in bona fide iudicia debentur ex pactionat ex mora.

i Vsuræ cum fiant vice vsurarum ex dictione permittit in bona fide iudicia.

k ¶ Gestorum. vt Inſtit. de act. ¶ actionum.

l ¶ Rationem. id est, emolumentum habere.

m ¶ Habere officio b iudicis ex mora: vt ff. ad l. mora. & in bonæ fidei. & l. vsuræ. & ff. de neg. gest. l. quia cauendum. & ff. depositi. l. vsura. & ff. loc. l. vltimo. in fine.

n ¶ Retractanda. quia c in bonæ fidei iudiciis non est alia actio fortis, & alia vsurarum: vt ff. depositi. l. in. & ff. de actio. empt. l. qui per calumniam. ¶ 5. fecus si alia actione deberentur: vt in stipulatione iudicio vbi per stipulationem deberentur vt. ff. de verb. l.) & ff. de re quod. contr. loco. l. creditor.

o ¶ Quod post rem iudicatam fructus. Intermedii. CYIAC.

p ¶ Nisi ex causa iudicati. i. nisi post quatuor menses quando curiæ conuenit: vt ff. de vsur. vel ad l. 4. & ff. fol. M. distinctam medio tempore currere, si secus fuerat debitor in mora. per l. ff. ad l. in falcidiam. ff. in prin. quod non placet: quia ibi in fructibus dicit, qui lucrat accessio naturalis: fecus autem in causa, vt dici, nisi quando appellasset fraudatorie: vt ff. ad l. Iuliam.

SI ea pactione.] CASTR. Mulier aliquis mutuauit mihi 2. nomismos vt vsurarum permitt vt habitarem in domo mea: quæ inhabitauit, nec alij locarit, posſeq; compertò quòd ē alij locaſſem, 22. percipere potuiſſem: vnde quia nō debui nisi 2. nomismos vsurarum, volo repetere: quæritur, an possim? dicitur quòd nō quia videtur ei locasse vilioni pretio quàm alij potui q. VIVIAN.

q Casus hic semper debet dici CYIA.

¶ ¶ Si ea. Est de derogatoria. vt ff. l. 17. ad l. Aquil. Vide scripta ad l. 1. de pig. act. l. vltimo. quæ ita fit, vt fructus rei pignoratæ creditor emineat vsurarum vice, aut domum pignoratam inhabitet gratis. derogatoria non est vsura, sed vsuræ vice, & ob id hæc lex, & l. 21. & 17. pertinent sub hoc tit. Et Hartmono. lib. 3. tit. 1. hanc l. ponit sub tit. ubi derogatoria, vbi rectè hanc l. explicat, vt & hic Ioannes. Idem est in agro. Tacita derogatoria est ad modum legitimum, non expressa. l. 13. T. eod. In gl. dele casum integrum. qui ponitur initio. & est VIV. CYIAC.

r ¶ Redegit. forsan ergo ē locaſſet, & prælocare maiores legitimis vsuris percepiſſet. hic enim in fraudem legitimæ vsuræ videtur

480/C.IV.K.5-4, 957-958
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 959-960

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 961-962

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 963-964

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 965-966

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Consuetudinis.* vt & ¶ *qua sit longa consuetudo.* l. 4. Hoc verum nisi iurisconsultus sequi consuetudinem, quod non placet, vt ¶ *de legib. & constit. l. non dubium.* Sed minui possunt occasione consuetudinis. Item vbi simpliciter vsuræ legitimæ fuere promissæ, debentur leuiores quæ in ciuitate frequentantur: vt ¶ *de adm. tut. l. tutor, qui §.* ex cautis. licet sic arg. cont. ¶ *eo. l. quod in stipulatione.*

b ¶ *De superfluo.* eo. vide non vitiari per inutile.

c ¶ *Compelletur.* vt & ¶ *de condic. indeb. l. si non sortem. in prin.* & facit ¶ *eo. l. vsuras. & l. placuit. & l. Caius. & l. 1. in prin.*

d ¶ *Siliquarum.* i. certã nũmorum numerum, vt vnum piscem emat, & cũ sua familia gaudeat.

e ¶ *Vel sportularum.* quas forte, vt dicũt quidam, dabant executorib. pro hac pecunia petẽda: vel tabellionibus pro quæstione scribenda.

a ¶ *Alios medios subiiciant.* Vt illustres, argentarios, & per eos acquirunt belles. CVIAC.

f ¶ *Interdictum est.* nam quidam possunt maiores stipulari quàm alij vt ¶ *eo. l. §. super.* Et ergo hic fraus de persona ad personam. & facit ad hoc ¶ *de legi. & senatusc. l. contra legem. & ¶ de auct. tut. l. pupillus § fin.*

g ¶ *Sacramenti.* nota vt dixi ¶ *de his qui ad eccle. confug. l. præsenti. § sicubi.* sed hodie non valet: vt dixi ¶ *eo. authen. ad hæc.*

De vsuris.] CARVS. Lex superior proxima in futuris nõ præteritis negotiis locũ habet: vt si aliquis ante legem istam stipulatus est vltra modum taxatum, præcedens lex vires habet. & secundũ eam fiet exactio. & hoc in prima. In secunda dicit quòd nullus debet stipulari vltra duplũ sortis: sicut olim fieri consueuit: nec pignora quorum occasione cõsuetũ erat olim vltra duplum stipulari, nullo modo hodie procedũt, nec vltra duplum tenentur. & hoc in secũda. Hæc quæ dicta sunt, sunt obseruãda in bonæ fidei contractibus: & in aliis quibus vsuræ debẽtur vel exiguntur. & hoc in tertia. VENIAM.

g ¶ *De vsuris.* Vide scripta ad l. 10. *sup. eo.* CVIA.

h ¶ *Statuimus.* supra l. proxima.

i ¶ *Exacturos.* & sic legitimum modum excedat & sic in parte seruatur, & in parte nõ. & ponit exemplum ¶ *de legi. & senatusconsul. l. cum lex.*

k ¶ *Vltra duplum.* Vetus vsuræ centesimæ definitio est, quæ reddit in centenos quotannis duodecim solidos. Quot mensibus singulos solidos in centenos. At Arianus in l. 1. C. Theod. de vsuris. quem sequitur Iust. in Nou. 32. & Leo in Nou. 83. definiit quæ reddit quotannis tres siliquas in singulos solidos. Solidus habet 24. siliquas seu κεράτια. Nou. 130. secundùm hanc definit. vsura centesima est quæ reddit quotannis in centenos solidos 12. solidos & 12. siliquas. i. solidos 12. & semis, Nou. Leonis 83. & Iust. 32. At pugnat vetus illa definitio cum hac, nam illa in centesima constituit 12. solidos in centenos, hæc 12. solidos & 12. siliquas. Dicendum ita, fuisse traditam illam definitionem centesimæ retundandi numeri causa. Inualuit postea & alia definitio, quam tradit Harm. li. 3. quæ in singulas libras in 72. solidos (tot enim solidis constat libra. l. quotiescunque *de suscept. lib.* 10.) quotannis reddit duodecim. Dicta autem etiam tunc fuit centesima, quoniam centesima fuit pars vsurarum. nam reddebat 12. Asses vocamus quodcunque constat 12. Sic centesimam acceperant pro asse, quod constaret 12. licet non redderentur in centenos. At olim centesima vsura dicebatur, quod olim sortis centesima pars erat vsura menstrua. Nam vsuræ accipiebantur in mensẽs, dabantur Kalendis, redigebantur libris. *l. si an plurib. §. vlt. infrà de solut.* Tullius in Catil. Horat. Vide scripta ad *rubr.* ¶ *de naut. fæn. & ad hanc l. fusiore.* CVIACIVS.

ne consuetudinis a in regione obtinentis. Si quis autem aliquid contra modum huius fecerit constitutionis, nullã penitus de superfluo b habeat actionẽ: sed & si acceperit, in sortem hoc imputare compelletur c, interdicta licentia creditoribus ex pecuniis fœnori dandis aliquid detrahere vel retinere siliquarum d nomine, vel sportularum e, vel alterius cuiuscumque causæ gratia. Nam si quid huiusmodi factum fuerit: principale debitũ ab initio ea quantitate minuetur: vt tam ipsa minuenda pars, quàm vsuræ eius exigi prohibeantur. Machinationes etiam creditorum, qui ex hac lege prohibiti maiores vsuras stipulari, alios medios subiiciunt a, quibus hoc non ita interdictum est f, resecantes: iubemus si quid tale fuerit attentatum, ita vsuras computari, vt necesse esset, tãquam si ipse qui alium interposuit, fuisset stipulatus. in quo casu sacramenti g † etiam illationem locum habere sancimus.

Lex noua trahitur ad præterita, quatenus pẽdet de futuro: nõ quatenus robur & perfectionem recipit pro tempore præterito. BALD.

XXVII. *Idem A. Menna præf. præt.*

De vsuris g, quarum modum iam statuimus h, prauam quorundam interpretationem penitus remouentes, iubemus etiã eos qui ante † eandem sanctionem ampliorem, quàm statutæ sunt, vsuras stipulati sunt, ad modum eadem sanctione taxatum ex tempore lationis eius suas moderari actiones: scilicet illius tẽporis, quod ante eam defluxit * legem pro tenore stipulationis vsuras exacturos i. Cursum insuper vsurarum vltra duplũ k minimè procedere concedimus, nec si pignora quædam pro debito creditori data sint, quorũ occasione quædam veteres leges & vltra duplum vsuras exigi k permittebant, quod & in bonæ fidei iudiciis l, cæterisque omnibus casibus † in quibus vsuræ exiguntur, seruari censemus l.

Vsura in sortem conuerti nõ potest: & leges non imponuntur verbis, sed rebus. BAL. Vel sic: *Sicut vsura vsurarum non potest exigi, ita nec in sortem singulis annis imputari, aliàs lex esset imposita verbis, & non rebus.* BALD.

XXVIII. *Idem A. Demosthenio præfecto prætorio.*

Vt nullo modo vsuræ vsurarum à debitoribus exigantur, & veteribus quidem legibus constitutum fuerat m, sed non perfectissimè cautum. Si enim vsuras in sortem a redigere fuerat concessum, & totius summæ vsuras ζ stipulari: quæ differentia erat debitoribus, à quibus reuera vsurarum vsuræ exigebantur? Hoc certè erat non rebus, sed verbis tantummodo legem ponere n. Quapropter hac apertissima lege definimus, nullo modo licere cuiquam vsuras præteriti temporis vel futuri in sortem redigere, & earum iterum vsuras stipulari. Sed & si hoc fuerit subsecutũ, vsuras quidem semper vsuras manere, & nullum vsurarum aliarum incrementum sentire: sorti autem antiquæ tantummodo incrementum vsurarum accedere.

Ant. Augustin. notat hic deesse Græcam constitutionem vel vltimam de vsuris, vel primam de nautico fœnore: pro qua reponunt hanc quidam ex Nicro & XXIX. huius tit.

Οἱ [illegible] κεφαλαιωθέντες [illegible] [illegible] καθ' ἕκαστον [illegible] [illegible].

Vsuræ minutim & per interuallum solutę, cum duplo compensantur, etiamsi non vniuersæ simul solutæ fuerint. *Sed repugnat L. X. supra hoc tit. Itaque videndum ne sit potius epitome ex Nouell. 121. & 138. quæ & à nobis pridem edita sunt.*

h ¶ *Exigi.* per retentionem pignoris.

l ¶ *Quod & in bonæ fidei iudiciis.* In quibus olim ex more regionum arbitrio iudicis definiebantur. l. 1. & 37. ¶ *eo.* l. 10. & 15. ¶ *mand.* At id hodie non licet supra modum. CVIAC.

l ¶ *Censemus.* vt & infrà *manda. l. præcip.* & facit ¶ *l. proc.*

Vt nullo.] CARVS. Vt vsuræ vsurarum non exigantur, veterib. legibus fuerat constitutũ, sed non ad plenum: quia olim si mutuasti x. poterã redigere vsuras in sortem puta sors erat x. vsura v. poteram redigere in sortem x. & v. & ita esset xv. & illorum xv. poteram stipulari vsuras: sed hoc erat obseruare verba, & non sensum: ideò statuit imperator, vt nullo modo vsura præteriti vel futuri temporis, in sortem redigatur, sed maneat vsura super vsura: nec sors incrementum vsurarum suscipiat, sed sorti tantũ accedat vsurarum incrementum.

m ¶ *Constitutum fuerat,* vt & ¶ *eo. l. placuit & de condict. indeb. l. si non sorti. in prin. & ¶ eo. qui cau. infam. irro. l. improbum.*

a ¶ *Vsuras in sortem.* Hæc Ambrosius in lib. de Tobia vocat vsurarum [illegible]. Basilius [illegible]. Vide Ambr. ibi. & Sidon. lib. 4. Epist. CVIACIVS.

ζ ¶ *Totius summæ vsuras.* Exigebantur etiam olim vsuræ vsurarum in condemnationem deuenat. l. 5. Cod. Theodos. de vsur. rei iud. quod abrogatur l. 3. ¶ *illo tit.* Pœnæ etiam vsuræ peti non possunt. At mulctæ possunt. l. 1. C. de vsuris fisc. lib. 10. & l. vlt. ¶ *de magist. conuen.* CVIAC.

n ¶ *Ponere.* quod esse non debere. ¶ *commania de legat. l. 4. in fin.* vt scilicet, vsuræ præteritæ vel futuræ pariant vsuras: vt & infrà *de vsur. rei iudic. l. fin.* Sed si b vsura præterita sit oblata in præsentia, & postea ex causa mutui concessa, valet c, nam duo actus coeduntur interuenire: vt ¶ *si cert. petat. l. sing.*

a Idem Salycetus [illegible]

b Vsile per inutile non vitiatur.

c Speciale quibus dabantur.

d Creditor sibi non potest [illegible] debet.

e Fraus de persona ad personam.

a Vsuræ vsurarum exigi non possunt.

b Vsura in sortem verti possunt, si præsentia oblata in præsentia, & postea ex causa mutui [illegible] tanquam concessa [illegible] possunt [illegible].

D E

DE NAVTICO fœnore.

DE NAVICO FOENORE.
TITVLVS XXXIII.

DEPOSITI, VEL CONTRA.
TITVLVS XXXIV.

DEPOSITI, VEL contra.

480/C.IV.K.5-4, 969-970

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

casu fiat. Et quod differat actio depositi ab actione de recepto, vide illum *tit. nauta caup. stab.* Vide nos. ad l. 3. § *ex hoc. illa tit. &* scripta hic. CVIAC. VS.

Si incurſu.]CASVS. Si velles penes me depositi fi, & eas ſervando casu, quasi latronum incursu amiſi, & fui interfectus: non ſolùm ego qui de dolo tantùm, & lata culpa teneor, liberabor, ſed etiam heres meus: niſi *casus in duplum.* Si ut *quod depositi videatur eſſe domi meæ, non etiam id quod commodati.* 1 pen. §. 1. D. de rei. & arg. leg. *Et valeat etiam exceptio Conſtitutionis Carol. IX. qua T. C. hi omnes alios qui habitarunt ſine ſcriptorum conſilio non vult, qua efficit ut bonis nulli contractus unde conſenſu perficiuntur contra ius gentium, valeant, ſalvum excipi ſacri arcanique depoſiti cauſam. Duplex autem eſt alius depoſitor, unus qua domicilii competit depoſitori de depoſito recipendo, & vicissim alterus qua depoſitario damni de recipiendo imperito.* CVIACIVS.

Caſus verus, non caſus præſtandus liberat debitorem, etiam ſi interficiatur. BAL. Vel ſic: *Perviolum depoſiti contingens caſu non dolo vel lata culpa depoſitarij, ſtellat ad deponentem.* SALYG.

1. Imp. ALEXANDER A. *Maſſam.*

SI † incurſu latronum vel alio fortuito * caſu ornamenta depoſita apud interfectum [b] perierint: detrimentum ad heredem eius qui depoſitum accepit, qui dolum ſolum & latam culpam (ſi non aliud ſpecialiter convenit [d]) præſtare debuit, non pertinet. Quòd ſi præterea latrocinij commiſſi [e], vel alterius fortuiti caſus, res quæ in poteſtate heredis ſunt, vel quas dolo deſiit poſſidere, non reſtituuerit: tam depoſiti, quàm ad exhibendum actio, ſed & in rem vindicatio [a] competit [f]. [PP. VII. Kal. Iul. Maximiano II. & Vibano Coss.]

In alienum depoſiti vſura vertit ex mora. BALD. & SAL. *quod intelligo in quantitatibus: ſecus ſi in ſpecie: vt* ff. de vſur. l. Lig. fideicommiſſ. §. fin. BALD.

11. Imp. GORDIANVS A. *Geſſi* *.

VSVRÆ [g] in depoſiti actione ſicut in cæteris [h] bonæ fidei iudiciis, ex mora venire ſolent [i].

Depoſitarius vtendo facit furtum: & ſi non consumitur furti ſed depoſiti, debet agere præſtita exactore. BALD. Vel ſic: *Si depoſitarius vtatur re depoſita invito deponente, furtum facit: & ſi non consumitur furti, ſed depoſiti, debet conſequutus exactori.* SAL.

111. Idem A. *Aurelio* *.

SI depoſiti experiaris, non immeritò etiam vſuras tibi reſtitui flagitabis [k]: cùm tibi debeat gratuiti [l], quòd furti [m] eum actione non facias obnoxium [n]. Siquidem qui rem depoſitam inuito domino ſciens prudénſque in vſus ſuos conuerterit, etiam furti delicto [o] ſuccedit.

Lata diſſimina officium iudicis in actoſorio conqueſcit. BALD. *concordat* SAL.

1v. Idem A. *Timotheo.*

SI depoſita † pecunia is, qui eam ſuſcepit, vſus eſt [p]: non dubium eſt etiam vſuras debere præſtare [q]. Sed ſi cùm depoſiti actione expertus es, tantummodo ſortis facta condemnatio eſt, vltrà non potes propter vſuras experiri. Non enim duæ ſunt actiones, alia ſortis, alia vſurarum [r], ſed vna: ex qua [s] condemnatione facta, iterata actio [t] rei iudicatæ exceptione [u] repellitur.

Inſtrumenta apud ſignatorem depoſita per conſulluerem & locatorem, debiti de iure veteris conſultoris falſa ſalutatore. BALD. Vel ſic: *Sequeſter tenetur reſtituere ſequeſtrum ei de qua allum fuit ſimpleta conſultiones. Item debitor poſſeſſorem ſciuit, extra eſt, licèt non rehabuerit inſtrumentum debiti.* PAVL. DE CAST.

§ † VSVRA. Depoſui * pecuniam, & ita manſit apud te: eam a Caſum pro pecto. ſi contendis, teneris vſuras eo mora. Item ſi eſt ſpecies depoſita, venit fructus, & omnis cauſa, & partus: vt *l. 9. § hanc actionem, & de vſur. l. ſtipulationem.* s.

b † *In cauſa.* vt *ſi de vſur. l. mora. § in bona fide. & de vſur. l. in bona fide. & inſtit. de actio. § alterum.*

c ¶ *Ex mora venire.* Officio iudicis; non ipſo iure. CVIAC.

1 ¶ *Solent.* Vel ſi vſuras percipi, vel ſi pecuniam conſignatam in ſcrea vſus conuertit, etiã nulla mora alia interueniente: vt *hic, & ſi ad l. Lucius. l. & l. ſi ſacculum. §. fin. & Lata §. 1. & ſi ad l. ſi depoſito & Lſi aqua depoſitum & ſi de neg. geſt. l. ſi qui §. fin. & de pignor. act. l. quamuis. §. ſane & l. ſi fin. & ſi. de pact. inter emp. & vend. in mora. & ſi de act. emp. Leuadius. & l. fruitur.*

d ¶ *depoſiti.*] CASVS. Si pecuniam depoſitam, ſignatam & clauſam penes me habeo, nec reſtituo: ex mora teneor ad vſuras: & ſic debeo gratuiti Deo, ſi conuenias me actione depoſiti, cùm furti poſſis me facere obnoxium: quia qui rem depoſitam ſciens in vſus ſuos conuertit, furti etiam tenetur. VIVIANVS.

e *Negotiabo.* cùm pecunia numerata ſit.

f ¶ *Grauiter.* ſcilicet depoſitarius.

g ¶ *Quod ſuum.* Diſtinguitur: aut [b] ſignatum, aut numeratum. [c] ſignatum, teneatur furti ad duplum. *ſi ne l. ſi ſacculum.* [d] numeratum, tantundem tenetur reddere.

h ¶ *Cæterum.* Loquitur ergo cùm clauſa eſt depoſita: alioquin ſi aperta, videtur conſentire vt vtatur: vt *ſi ne l. Lucius. §. l.* Item ſi expreſſè concedat ab initio, agitur tamen, vt ſit depoſitum: vt *ſi ne l. Lucius. & l. ſi ſacculum. §.* alias in dubio eſſet mutuum ex tunc: vt *ſi cert. pet. l. quòd ſi ad exem.*

i ¶ *Ritum furti deſiit.* Et conditione quoque furti tenetur. CVIAC. [d] *depoſui.*] CASVS. [e] Pecuniam penes me depoſuiſti, & ea vſus fuero: quin ad vſuras teneat, & non ſolùm ad eas quibus fuero vſus, dubium non eſt. & hoc in prima. Si verò iudicio depoſiti in ſortem tantùm fuero condemnatus, propter vſuras poſtea experiri non poteris: quia ſortis & vſurarum non duæ actiones ſunt, ſed vna. VIVIANVS.

¶ Vide ſcripta ad *l. 13. de vſur.* CVIAC.

o ¶ *Vſus eſt.* cùm eſſet clauſa: vt *ſupra dixi ſi pret.*

p ¶ *Vſuras debere præſtare.* Officio iudicis, non ipſo iure. CVIACIVS.

q ¶ *Verum.* Quod eſt verum in vſuris [f] quæ petuntur ex officio iudicis in bonæ fidei iudiciis & illa lex contra. *ſi de eo quod certo loco l. certum.* loquitur in vſuris debitis ex ſtipulatione, & dicit quòd diuerſa ſunt ſtipulationes, & diuerſa iudicia: quia tunc poſſent petitorium poſſeſſorium: vt *ibi. & de excep. rei iudi. l. ſi ex teſtam. & ſupra de iure. l.*

r ¶ *Ex qua.* ſcilicet actione.

s ¶ *Iterata actio.* Opponitur *l. antecedens ff. de exc. rei iu.* Vide no. ad eam l. & ſcripta hic. CVIAC.

t ¶ *Exceptione.* Prodeſt ergo exceptio rei iudicatæ condemnato.

& c Vſurat eſſe. cio iudicis & ſtipulationem deſiderium definunda.

480/C.IV.K.5-4, 971-972
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 973-974

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 975-976

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

MANDATI, VEL CONTRA. TITVLVS XXXV.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Leonidæ.

MANDATI, VEL contra.

480/C.IV.K.5-4, 979-980

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 981-982

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 983-984

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 985-986

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 987-988

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 989-990

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PRO SOCIO.

TITVLVS XXXVII.

Societatem mandari, inire licentia, qui & sola consensu perficitur, & qua ex re obligatio alio pro socio quia ex utraque parte directa est, non ex una directa, ex altera contraria, ut Commodati, pignoratitia, depositi, mandati, tutela, proprietatem pignorum quia societatem communem per condictionem efficiunt, nec aliter adgnoscitur. In illa autem vocabulo professionis est continetur omne quod inter duos pluresve ex quacunque causa communicatum est, vel quatenus ex ea communione pervenit, aut vendendo in ea communione permansit. Societatem non dicit esse communionem, sed per societatem inducit communicationem ipsam inter duos vel plures. l. 1. §. plane. D. de tut. & rat. dist. & inter quos dicitur societas. l. verum. D. pro socio, quo nomine etiam communio significatur ut in Panegyrico Plinianum. Fratrum nomine & communium appareat, & aequalem dignitatem. Quintil. decl. 310. Sacra res est societas & quadam fraternitas arbitrorum. Ennius. Licet societatem contrahi modo consensu. nec enim res mancipatio est, neque traditio, nec mancipatio, sed quasi ex interuallo dominia rerum fiunt communicantur modo consensu. l. 1. D. eo. & longè alia ratio est mancipationis expressa, quae non sic sub conditione. Societas fit sub conditione. l. pen. hoc tit. quia de re rem dubitatur propter eo quod societas mancipatio inest & in conditione finitur, quia empto imaginaria id est, mancipatio non recipit conditionem, sed ratio in emptione modo imaginaria conditio subiicitur est. l. contractus. D. de obl. & act. & consequenter placet etiam sub conditione contrahi conditionem posse l. licet. D. hoc t. & empto hab. l. de empt. & vend. Non differenti nisi scientia scripturae, aut verborum proprietatem, & propriam solemnitatem formularum. l. 1. D. de obl. & act. quamquam, & rem verbaque interuenire nihil caret. l. 4. D. eod. tit. Cviac.

Valet societas in qua vnus pecuniam confert, alter operam. BALD. *concor.* SALYCET.

L. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Aurelio.*

SOCIETATEM, vno pecuniam * conferente, alio operam *, posse contrahi, magis obtinuit ᵖ †.

Inter dictos, nec fiunt contrariæ: vt *ff. mand. l. cum seruus.* Praeterea est contra Pyr. quod sequitur *simil. &c.* Nam aperte dicit agi ad ancillam consequendam, sed ipse dicit res vindicatione quod non placet: quia si res vindicatione agetur, aut pretium emptoris soluetur. & sic agi non potest: aut si peculiare vel traditum, erit in rationibus arbitrio adhuc precium: vt *ff. mand. l. Aduersus. §. 4.* ar hic dicit in venditoris esse arbitrio. ACCVRS.

a ¶ *Contrarius actionis.* Nam repugnat rei emptæ pretium petere, & rem emptam retinere. CIIAC.

m ¶ *Mancipium* actionem mandati.

n ¶ *Pretium.* Actionem ex vendito.

PRO SOCIO.

> *Hac edicto dicitur pro socio, quod pleramque datur de eo, quod possit socius pro socio. l. actiones. §. si post. ff. eod. Hac actio est vbire cumque directa, bona fidei, & famosa, ex iure gentium, sicuti ex mora. Socius est, qui indemnis agit. Alciatus* 3. Vernia. *Societas est communio pro indiuiso, ex, verbis, aut consensu contracta.* CVIAC.

SOCIETATEM.] CASTR. Titius cum Seio contrahit societatem vt Titius praestet operam, Seius pecuniam: & lucrum esset commune, an sic societas possit contrahi? Dicitur quod sic.

o ¶ *Pecuniam* in communi causa.

p ¶ Oleum, quia saepe opera alicuius pro pretio valet: vt *Inst. tit. de lud. & si partes adsit* o non fuerint, aequales in lucro & damno spectantur: vt *ff. eod. l. si non fuerint.*

¶ Sed

480/C.IV.K.5-4, 991-992
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Sed quæro, an ille, qui pecuniam contulit, debeat habere equale salarium in duobus? Respond. in dubio præsumitur communicata: vt *ff. eod. l. j. §. & l. ij.* Imò in alia fr batori contractu, & quæ randum aliarum consuetudo, soluer quòd in dubio non præsumatur communicata. [a] Item quid si hic fuerit fr amissa, an tantundem debeat reponere, & an sit communis periculum? Respond. non est communis periculum, vt ille, qui operam posuit, aliquid conferat: sed finita est societas interempticne rerum: vt *ff. eod. l. verum. §. interesse.* & circa pecuniam conferuit exhibere operam, quam modò non habet.

[a] Tac. de Arr. dit. ij, quòd in dubio nò præsumitur communicata.

Cùm proponas.]CAIVS. Si eundo fundum cum Titio ostrasili societatem: & tibi, & ei traditus est fundus, soluto pretio à eum ideò quia ex eo mercium pecunia pretium solueris, ad re solùm pertinere debeat, quæritur? Dicitur, quòd non: sed ad vtrumque vestrùm: & iudicio societatis consequeris id, quod pro eo solueris.

[a] ¶ *Consulto dominus* est, tali animo, vt in eo socii fiat: vt *ff. eod. l. ut fr.* 2. Alii dicunt, non *inuito.* quia & alia prædia communia ibidem conducta habebant: vt *ff. eod. l. cum duobus in principio.* AGOBS.

[b] ¶ *Dominus* licèt soluerit pretium, & pecuniæ.

[b] ¶ *Pertinet* vt *ff. de negotiis gestis. l. traditio.*

[c] ¶ *Numerarium*, vnde cibi soli dominium adhibebat quæstum.

[d] ¶ *Conseguetur*, aliud est in socio reluctante communem indolem: vt *ff. eod. l. cum duobus.* aliud est *l. si fructus §. idem rescripsit, infra. &c.*

[c] Vide & fun de alienat. rei inter. proprium in iudicio communi. proprio pecuniæ [illegible] qui partem rei cū propri vsu, remouet partem proprij reddere nisi aliud pactus fuer. Adde Bod. plura dicit. to. ad Societas ut incipiens ex. & quidā tradunt. & Societas li cite non tran fert ad hæredem, tamen quod hæredis consentiens & negotia confirmare & cognoscere, cum sit consentiens facere.

Cùm in societatis.]CAIVS. Si eundo salem cum [e] Titio societatem contraxisti: & fata decessit, hæredi relicto an hæres iudicio societatis partem luerit, quæ ad te perdebat, posset postea quæritur? Dicitur, quòd sic.

[e] Vide. fuliter bona: vt *l. de adl. & obligl. l. bonam.*

[f] ¶ *Æquitatis.* id est, bonæ fidei.

[g] ¶ *Etiam compendia* non solùm onera, & sequaliter, vt fabitis, inter contrahentes vt *ff. eod. l. si non fuerint. in principio.*

[h] ¶ *Participasti.* id est, partem habuisti in societate salinarum.

[i] ¶ *Tibi.* agenti actione pro socio.

[k] ¶ *Præcipuè.* licèt enim non in faciat, quia non [f] tradit societas ad hæredem, etiam si sit dictum: vt *ff. eod. l. nemo.* (nisi in vectigalibus: vt *ff. eod. adde* tamen cæsolennem. [g] facilior est: vt *hic, & ff. eod. l. verum. §. in hæredem.* & agis pro socio: vt *hic. & ff. eod. l. hæres socij.*

Codex.

1 *Si societatis.* Duo confitentes se socios omnium bonorum ad inuicem promittunt dividere pro æqualibus partibus, Vel cùm de hoc esset controuersia, animo transigendi fecerunt eandem promissionem per stipulationem: quæ stipulatio hoc casu est necessaria, cùm iure translationis pactum interponatur: vt *ff. de pactis l. similiter.*

a ¶ *Si societatis.* Societas iure fit ex æquis partibus quòd conuenit, vt societas constituta est, aut fit per stipulationem permutatis partibus transfundi causa: huic stare debent hæredes tam ab intestato, quàm ex testamento. CYNAC.

[a] ¶ *Inæqualem.* nam persolutis [b] obligatio committur omnem hæredem: vt *hic. & ff. de adl. & obligl. l. ex contractibus. & facit ad l. j. qui rofus. fac. pof. l. j. §. respon.*

† *Nouum.*

[b] Per socios obligationes hæredum committi.

Amdiu]CAIVS. Si cum Titio societatem contraxisti: & dissolutu conferre societate, aliquid, quod ad te causa societatis pertinebat, apud Titiū remansit: an illud consequi possis, quæritur? Respond. quòd si actione pro socio, quæ tam nata est, societate finita.

[a] ¶ *Tamdiu societas.* Nū generales actiones, quæ lis est hæc, tenet, & negotiorum gestorum, non datur nisi finito contractu: *l. si pro socio. l. rationes. §. ad admissi. contr.* datur tamen interdum manente societate, sed in rem certam: ideoque obtinet non solùm in societate vectigalium, vt malè putauit Cornelius, sed & in qualibet alia: *l. cùm duobus. eidem l. actione. §. nonnunquam ff. eod.* CYNAC.

[a] ¶ *Perseuerat.* vt *Inst. eod. §. manet.*

[o] ¶ *Nisi ea ff.* fuit ergo ab [b] initio nata, sed non interuenit nisi finita societate, *secundùm quod dum.* 1. Vel die nec erit nasci nisi finita societate, sicut in actione tutele dicitur: *ff. de excusat & ra. vtil. l. j. versus. §. fin. & l. seq.* hoc tamen fallit in finitam vectigalis: vt *ff. eod. l. actione. §. nonnunquam.* Et idem erit potest dici in societate priuata, si expedit absentem non recedi: & opus fit sic agi, vt tali ea fia, & nascatur, & interesset, etiam societate durante.

[b] Actio pro socio quando nascitur.

¶ Item prædicta vera sunt, si agitur ad personales præstationes hinc inde: si autem vt res non communis communicentur, etiam ea durante agi potest vt *ff. eod. l. ij. & communi dividendo l. j.*

Si societate.]CAIVS. An sub conditione possim contrahere societatem, quæritur? Dicitur, quòd licitè: apud veteres, licèt non sic Digestorum de hoc esset dubitatum. vode tam pure, quam sub conditione contrahi potest.

[p] ¶ *Si societate apud veteres* ante leges Digestorum. nam etiam per eas potest contrahi *sub* [c] conditione: vt *ff. eod. l.*

[p] ¶ *Si sub conditione.* Certi quoque efficaciter conditionem reciprocè, sed in societate ideò dubitatur, quia ea dominii transferat, singulæque interuallo manipatio, quæ diem vel conditionem non recipit: *l. adhuc. ff. de reg. iur.* Vide scripta hic. CYNAC.

[q] ¶ *Voluntatem.* vt *ff. depos. l. j. §. fi. commodat.*

[c] Societas sub conditione potest contrahi.

480/C.IV.K.5-4, 993-994
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CONTRAHENDA EMPTIONE, & ♱ venditione.

TITVLVS XXXVIII.

Emptio quoque, & venditio modo consensu perficitur, licet faciendi. & ex corpore facere possit directum actionem quia nec pretio est causa emptionis, quia venditoris, vel contrà. Est autem emptio contractus, quo id agitur, vt dare certo pretio summæ quis ab alio corpus, vel ius quod venditori sit. Vel commutatio habitis rei, turpisve certa pretio. Vel mercatio pretij cum merce. Vnde sum Sanctiali verbo ab & vicissim emere dicebant pro sumere, vt Festus admonuit, & contrà, sumere pro emere. M. Tullius: Quare ego non assimo, tanti sumpsisti. & Horatius:

Quæ parvo sumi sequeare, obsonia captas.

Vsus vindicandi verbo, quia venditio non est & hoc agatur an empti res vendita & traditum videtur sibi quasi suam. Magnus est hoc locus, atque adeo disputatus in scholis plures, sicut illa inscio, qui fuit de mutuo. nam & hic duo negotia, mutuum, & emptio frequentatur in hoc facientes casibi, & hoc quidem totalis proponatur regula, quibus præcipuè consistit emptio, venditio pactà emptionem, venditionem perfici nudo consensu, id est, fieri, vt consentio do re certa, & pretio certo. Pretium certum vt sit, requiri. Est incertum in pretio l. 3. de res per fid. & alibi ex re certa pretio certo ex empto venditio, non diversa. Imaginariam conditionem, aut similarem non valere, vel conditionem fallacem, valere vt donationem, si fraus legibus quæsita non sit, vel vt transactionem, si hoc agebatur l. 3. hoc tit. l. cum ex. V. de transact. Res sua emptionem non valere. At possessionis rei sua valere l. 14. § ult. ff. eod. Sicut rei sua ductum conditionem non esse, possessionis rei sua conditionem esse. Inutilem negotio emere, negotio vendere, emptionem esse, non emptionem. cum venditor vendit insciens, esse si forte vendat pignoris conscriptis l. 2. & § fi. de distr. pig. & in causa l. ita vt. § ult. ff. mandat. & l. 13. ff. de fid. lib. Et ex quidem regula communis etiam sunt alia contractibus, & forè qua pronuntiat de uno contractu: quia summa sunt prouisio, & naturalia, pertinent etiam ad alios. CYAC.

Valet venditio rei etiam existentis in alio loco, quàm vbi contractus celebratur. BALD. Vel sic: *Non variatur venditio, quatenus sic constituta in alio loco, quàm vbi contrahitur.* SALYC.

1. Imp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. Paulo.

Venditiones etiã in alio loco ♂, quàm in quo possessiones constitutæ sunt, fiant: non ideò irritæ esse credunius *.

Vbi non est consensus, ibi deficit substantia emptionis, & venditionis. BART. Vel sic: *Furiosus non potest vendere propter defectum consensus: qui tempore delictis interuenit.* SALYC.

11. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Aurelio.

Emptionem, & venditionem consensum defiderare ♦, nec furiosi vllum esse consensum *, manifestum est. Intermissionis autem tempore curiosos maiores vigintiquinque annis venditiones, & alios quoslibet contractus ♀ posse facere non ambigitur.

Si non valet quod ago vt ago:

nibus contractibus aliis legitimam auctoritatem ei dedimus, ita & in hac parte eum permittimus competenter commodis furiosi prouidere. [Dat. CP. post consulatū Lampadij & Orestæ.]

*Sanctimus, veterum dubitatione remota, licentiam habere furiosi curatorem dissoluere * [si maluerit] societatem furiosi, & sociis licere ei ♭ renunciare. Et quemadmodum in omnibus actionibus præscriptis verbis inde si mihi fabricabitur alienata, compelleris soluere eadem actione præscriptis verbis.* VIVI.

♂ ¶ *si donatum. quæ vera fit.*

♭ ¶ *Desciit.* quia plus valet quod agitur.

♀ ¶ *In suo defecit substantia.* Vt & locatio ℓ *fiunt* ℓ *locum.* & *fociet. l. vlt. pro socio.* CYA.

¶ *Substantia.* substantia * emptionis est consensus: vt ℓ *1. proxi.* eapte autem constituitur in vendizione, qui licèt vendit emptionem capiendi, corde tamen aliud ingenere vt ℓ *de rebus dubiis l. in ambiguis.* & hoc quando in totum agebatur, vt esset donatio, ℓ verò pretio viliori, vel pro vili vendito, nisi inter virum & vxorem: vt ℓ *eod. l. cum in venditione.* & ℓ *si quis donationis.* ¶ Item nota hic simulatum * contractum non esse: vt ℓ *plus vno. quod agi per simul.* & ℓ *eod. l. modo. & de reg. iur. Limpatria.* ACCVRS.

* ¶ *Vtin.* ibi fuit exercitus imperatoris à militibus, fulciens de vi facias.

¶ *Aliter* id est, hoc pacto vt vt alat.

in ¶ *Possidio.* olim * stipulationes ni interposita, hodie etiam nudo pacto: vt *legitis de donatis.* ℓ. *perficiuntur.* Vel perfecta dicitur, id est, impleta traditione: vt ℓ *de act. empt. l. ℓ quis alienum.* & ℓ *de act. & obligat. l. ℓ quidem.*

¶ Facilè autem dicit, quia propter ingratitudinem * revocatur quadoquin.] *de rem. de l. fin.* & ¶ *Perfecta donatio.* Perfectam donationem dicit, quia donatarius statur inductus in possessionem *l. vlt.* & *l. 3. eod.* Nã donatio non fit solo consensu, ex constitut. D. Pij. Modò fit ea confirmat. Iustin. CYAC.

a ¶ *Consensu.* actione * præscriptis verbis: vt ℓ. *de ea parte. l. de conditionibus.* & ℓ. *de donatis. l. 1. supra.* Vel conditione ob causam: vt ℓ *de præscript. verb. l. naturalis.* & *ibi annotata.* & *de cond. ob caus. l. fi.* & ℓ. *de condict. ob caus. l. ℓ si vt proponis.* Vel etiam virtute vindicationis, vbi sub modo fuerint donata: vt ℓ *de quæ sub modo. l. 1.* vales ergo vt donatio: vt ℓ. *eod. l. semper.* ACCVRS.

CVm res tibi donatas ° ab herede ℙ donatricis [tibi] in rebus alijs putà, potest agere insufficiè: quo casu si insufficiè reperiatur, donatio facta à Berta, valebit emptio.

° ¶ *Donatas.* à Berta fœpiùs, & traditas: vt patet ibidem.

ℙ ¶ *Herede.* fcilicet filio Bertæ.

a ¶ Distra

a Statutum dilatare furiosi curatore potest.

b ¶ Ab soluere curatori.

DE CONTRAhenda emptione, & venditione.

Venditionem. CASTR. An sem constitutam Matinæ posse aliquis vendere Bononiæ existens, quæritur? Respond. quòd non refert, an præsens fit res, vel non, quoniam nihil ratificat vendit. VIVIAN.

a ¶ *In alio loc.* Quæ tamen venditio sit in rem præsentem, hoc pleruncque habet, vt ostendat vendito plurimumque interesse fit. CYAC.

b Abiere ora enim donari. in stipulatum debuit. & promisit possit: non eſt igitur necesse fuit ostendi ut esse prætorem.

c ¶ *Credentur.* vt ♭ & ℓ *quis alienum* vel *fide. l. fin. fit de donatio.* vt ℓ. *de donat. l. 1. in fin.* & stipulatione ℓ *de emptio sine l. parati.*

Ædilitium. CASTR. An seruus venditionem rei celebrare posse, quæritur? Dicitur, quòd non quia non potest confiteri nec sine confessu contrahitur venditio. Si verò dilucida habeat interualla, puta quia fit furiosus in æstate, respicias in vere, & rem suam vendat: si maior sit viginti quinque annis, tenet venditio. Item & alius quilibet contractus potest celebrare. VIVIA.

d ¶ *Defendere.* vt *Inſtit. vnde in principio.* Si ergo interuenit error vel * in contractu, vel in persona, vel in corpore, vel in qualitate, nõ valet contractus: vt ℓ. *eod. l. 1. vbi Bartol. & Iaſon.* Idem si in substantia ℓ *eod. l. 1. aliquin.* ℓ. *fin.* Idem si in essentia: vt ℓ *eod. l. donatum.*

e ¶ *Consensum.* vnde non vendere, nec emere potest: quandoque tamen tacitè ♭ videtur consentire: vt ℓ *fin. mat. l. 3.* & ℓ. [¶ *Controllus.* & omnia, quæ valt, quæ non infirmantur propter superuenientem * furorem: vt *ibi, & l. de cur. furio l. cum alias.* & *qui infra. fa. poſſ. l. Mevium.* & ℓ *de pact. l. 1.*

f Superuenit. fiunt non infirmat nihil contractus obligationes.

Si donationis. CASTR. Donani tibi prædium hoc pacto, vt mihi ſtres mihi alimenta: & bona tenationem interuenit non quod simulatum est, sed quod verè gestum est, compellerit so-

a ¶ Empti. fidebantia eſt. confidere

¶ Duæ in eadem.

b Emptio pro eo tollitur. si ita valet, tibi inter virum & vxorem.

c Simulatum contractus ad tempus, neque subsistentiam habet.

d Donatio ita dilatur, imò hodierna ius nudo pacto perficitur, & confirmatio, non vt antè, vel olim duobus citrà modis, stipulatione, vel traditione.

e Donatio ex titius perfecta propter ingratitudinem inuocatur.

f Factum non obstinatus contrahat illud in genere, vel in specie, vel in corpore, vel in substantia, vel ob defectum ob causam, vel vt tibi adhibeat.

a vel. emptio defecit substantia.

480/C.IV.K.5-4, 995-996
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 997-998
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 999-1000

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Hist. Sem. Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1001-1002

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HEREDITATE, VEL ACTIONE VENDITA. TITVLVS XXXIX.

QVod dicit aut[em] non tantum corporis emptionē esse, sed iuris, id patefacit hīc ti-tulus. Hereditatis enim, & actionum nomina iure tibi hereditario tuo successorio defuncti, adita ea, potuisti in emptionis quod suum est, & emptori quidē iure etiam antea cessionem dare: vtilis actio in rem, ſi hereditas, vel in rem actio vē-dita fuit. l. vlt. hoc tit. emptori vero corporis non traditionem nulla in rem actio est. Item vendidit corporis ſi obligat ab emptione non vendere hereditatis, vel actiones. Tenetur enim ex ſide præſtare hereditatem esse, vel actiones esse quali qualem. CYNAC.

Fiſcus hereditate vendita non tenetur creditoribus hereditariis reſpondere, ſed emptor eſt conuenendus ab eis. h. d. necabitur. BALD. Vel ſic: *Speciale eſt in fiſco hereditatem vendere, vt à creditoribus hereditariis conueniatur emptor, & non ipſe.* SALYC. Vel ſic: *Quando fiſcus vendit hereditatem, creditores hereditarij non debent molestare fiſcum, ſed emptorem, & eſt ſpeciale in fiſco.* PAVL. DE CASTR.

1. Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. *Gemellæ.*

ES alienum hereditate nomine fiſci, & vendita ª, ad omnis emptoris bonorum pertinere, nec fiſcum ᵇ ꝓ creditoribus hereditariis reſpondere, certum, & abſolutum eſt.

Heres, & non emptor hereditatis à creditoribus conuenitur hereditario.

Æs alienum.] CARVS. Hereditate nomine fiſci vendita emptor tenetur ad onera, & ad æs alienum, & hoc eſt ſpeciale in fiſco: ſecus in priuato venditore hereditatis.

ᵇ ¶ *Nomine fiſci.* At excepto fiſco, hereditatis creditoribus in emptorem non vtiles quidem actiones dari: quia id nulla lege, aut ſenatusconſulto eſt tributum. CYNAC.

g ¶ *Veniens.* à procuratore fiſci.

h ¶ *Fiſcum.* Speciale eſt in fiſco: ſecus & quando vendit bona vacantia: vt *ſi de iure fiſci. l. eum qui bona commenda, aliàs non;* vt *l. ad l. prætl.*

¶ Sed quid ſi emptor ab eſt ſolutando? Reſpon. b quum eſt in ſiſcum data actionem: arg. *ſi de ea, per quam fac. eſt. l. fin. in principio.*

¶ Item hoc lege eſt contra.] *de quadr. præſcr. l. ſi Inſtit. de vſucap. §. fin.* Solu. c hæc per illas corrigitur. 1. Vel aliud d eſt in hereditate petitionis fiſci, ne veteres pluribus actionibus: vt hīc, & aliud eſt in venditione ſingularium rerum. 3. Eſt & aliud ſpeciale in fiſco: vt qui emit hereditatem ab eo qui vacarem, teneatur petitione hereditatis *ſi de pet. hered. l. nec vllum.* aliàs *ſi ſciens ſi poterit.* §. *item ſi quis.* e eiam alterius rei ſtatim ſic tamen emptor vt *ſi de quadrim. præſcript. l. fin.* 4. Dicunt tamen quidam hīc, ita demum teneri emptorem, ſi fiſcus ſciuit. 5. Alij ita demum, ſi ignorauit. 6. Alij non diſtinguunt.

f ¶ *Nec fiſcum.* Idem dicitur *in l. cum qui bona. ſi de iure fiſc.* Sed retrigit obſtat *l. ſi quis* 19 §. & ne-mo. *ſi. de quæſtion. præſcript.* Vide ſolut. in text. ad eum §. & ſcripta hīc. CYNAC.

RATIO.] CARVS. Declara erat alimi hereditas eam adiit, & mihi vendidit: quæ creditoribus hereditariis, & legatariis reſpondere tenetur, quæritur? Reſp. quòd tu venditor: & ages aduerſus me actione ex vendito. & hoc in prima. Si verò ſuccidens de ſuſcipiendis actionibus, & de ſeruando ut indemnis: an creditoribus hereditariis, & legatariis reſpondere teneat, quæritur? Reſpond. quòd non: veruntamen ſi non ſoluero ex forma pacti, poterit venditor me conuenire ad intereſſe.

i ¶ *Iura.* id eſt, legis duodecim tabularum, & iuris prætorij: quæ volui, vt heredes creditoribus hereditariis teneantur: vt *ſi. de hereditat. act. l. fin. & de pact. l. pacto.* nec ideò quia venditori, deſinent heredes eſſe, vel teneri: vt *hīc, & ſi de rem. hic qua. in fraud. cred. l.). & ſi de leg.). quamuis hæred. & arg. ſi de iure de. l. ſi mulier. §.).*

k ¶ *Te.* hoc eſt venditorem.

l ¶ *Te reſpondeat.* non emptor, niſi factus ſit tu non l ſolutendo: arg. *ſi de leg.). ſi plani. ꝓ. §. qui negotium. & ſi de fun. dot. l. ſi maritus ſundum.*

¶ Sed quare non ſic creditores poſſunt emptores conuenire, vt emptor debitoris? Reſpond. venditor de ſuo poteſt facere quod ei placet, & ſic actiones transferre contra debitores: ſed de alieno nequaquā: vt *ſi de nouat. ſolutio. & ſi de nouat. l. ſi Stichū. §. fin.*

m ¶ *Te reſpondeat.* Actio ex vendito, aut ex ſtipulatu, ſi quid præſtitit, dedit, ſoluit: hereditatis nomine. ſi nihil dum præſtitit, agies cum emptore, vt te defendat, aut eximat. CYNAC.

a ¶ *Permittere.* ſine bonā ſine malā ſe arbitratu, ſecundùm Arn. b. Tu dic, ſi malè, recurrimus ad arbitrium boni viri: vt *ſi. pro ſocio. l. ſi ſitas ſocio. & l. ſi ſocietatem. eundem.* Idem dico in ſtipulationibus iudicijs: vt *ſi. de aqu. lab. l. ſi libertum.* ꝓ. licèt alij contrà: vt *ſi. de verbor. oblig. l. ſi quis arbitratu.* 3. Tertij dicunt, vt P. quòd ſi eſſentiale dimidium iuſti pretij, petat decepta reſcindi contractum eo modo, quo ſi ipſemet peſſet contrahere: ſalſi decepta, & hoc officio iudicis, vel actione ex eo contractu, data emptori electione: vt *ſi. de reſcin. vend. l. ſi.* & hoc cùm non doluit fecit: aliàs teneat de dolo, ſi non poteſt agi contra contrahentem: quia ad participandum dolum, nec eſt decepta vltra dimidium.

a ¶ *Sine ſine ſcripta.* Vide ſcripta ad *l. penult. ſ. de fide inſtru.* CYNAC.

b ¶ *Lege.* vt *l. de fide inſtru. l. conuenitur.*

c ¶ *Pro nobis.* vt nec ad alterius arbitrium retractatur, & in ſimili caſu loquitur *ſi. de verbor. oblig. l. ſi quis arbitratu.* hoc tamen fallit in duobus caſibus. Primus *ſi. de dotis ꝓmiſſ. l. 19. & ſi. de iur. dot. l. cùm poſt 3. genus.* Secundus eſt *ſi. eod. l. hac venditio.* V Et eſt tertius *ſi. commodato de leg. l. ſin. §. fi.*

ADDITIO. Et hoc ſuadetur vltima voluerit, vt non pereat, licèt tertius non arbitretur: ſed recurritur ad ſuperiorem. PAVL.

d ¶ *Ita boni viri arbitrio.* At in cæteris bonæ fidei contractibus, præcogniam ex empto, & locatione arbitrium accipimus, pro arbitratu boni viri. CYNAC.

e ¶ *Venerint.* nam diſtinguebant veteres, vtrùm in perfunam certam, an vt in bonum virum in eam conſenſerint.

e ¶ *Quia hoc* id eſt, per conſecutarium ſcire.

f ¶ *Locum habere.* vt & *ſi. locat. ſi merces. in principio. & inſti. locat. in principio. ibi ſi mercis.*

g ſed an ſic cognoſcat arbitratu illis, in quem ſic arbitrium eſt collatum? Reſpond. ſic, ſi cum pœna, vel pignoribus cautum ſit ſtari eius arbitrio, & ipſe recepit ad definiendum aliàs non, ſecus & arbitror: vt *ſi de arbi. l. 19. §. ſanctiſſ. & Ibi glo. eundem. §.).* ſed illo non arbitrante vtuis alterum compellere non poterit ad eligendum alterum.

ADDITIO. Vt ibi liqueat an, & quando pretio collato in arbitrium boni viri, ab eius perſona recedatur, diſtinguit hoc modo Bartol. in *l. ſi quis arbitratu. ſi de verbor. oblig.* Aut fuit arbitratus inique, & recedetur ab eius perſona: *ſi libertus, ſi de oper. libt. hæc enim ſimilibus.* Aut quoq; à fuit arbitratus, & tunc aut fuit vtrum de notariis arbitrus, & recedituri vel *hæc vendere ſi. eod.* Aut fuit tertius, & tunc aut fuit aſſumptus ſuper contractu perficiendo, & non recedetur ab eius perſona: vt *ibi, cum ſimilibus.* Aut ſuper contractu perfecto, & in aliquo acceſſorio, & recedit tur à perſona: ſi tuve *laborum. ſi. eod.*

d Hanc conſuetudinem ſequuntur Cardinal. & Bald.

e Diſſentit Cynus Angelus, & Paulus ideò dic ſecundùm eoſdem, quòd ſi compromiſſum fuerit, & acceptauit arbitrium, poteſt vnus arbitrari, poteſt, ſine ſententia pro-ferri, vel poſſit, ſine aqua.

f Dixit *de venditione rerum corporalium, non incorporalium.*

DE HEREDITATE, VEL ACTIONE vendita.

a Approbatur per Odo. Cyn. Bald. & Paul. ſententia.

b Idem Cyn. & intelligit, quòd ſiſcus tunc tenetur in quantum ad eū peruenit, & non vltrà. *Bal.*

c Hoc eſt ſiſci, quòd legi contrahio eſt reſtituenda. adag. *dilata poteſt eſſe vtile.* Aug. Ian.

d Die, quòd hæc diſtinctio ſimilis ſimplicitas, & nunc ad poteſt res ab emptore euinci. Et iuribus in contractibus alienationi, illiquum ſcienti ex certa cauſa: & tunc poteſtis illa res ab emptore euinci. & ſic loquitur ibi Cyn. & Bald. ibi.

e Vide Gloſſ. nem Pap. de. ſ. vlt.

480/C.IV.K.5-4, 1003-1004
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1005-1006
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ADDITIO. Dic hoc verum, ſi venditor non habet facultatē rei tradēdæ: aliàs præcisè posset cogi tradere: glo. in §. *pretium ſolu. de empt. & vēdi. Bart. in l. i. ff. de act. empt. Bart. & Ias. in l. ſtipulationem non diuidamus ff. de verbor. oblig. Bald. & Paul. in l. ſi tradita. ff. de act. empt. & Ias. in l. actionum. Inſtit. de act. & Angel. hic.*

POſſquàm.] CASTR.

Olim tantùm corpora obligabantur: ſed poſtea deuentum eſt ad hæc, vt actiones obligentur. ſi ergo actionem, quam habebat adverſus debitorem tuum, mihi vendideris, habeo veilem actionem.

¶ *Poſſquàm. Hæc ex cauſa etiam in debitorem debitoris datur actio perſonalis, ſed nemine ſe oportet. l. pœnali. ff. mandati.* CYNAC.

a ¶ *Poſſquam ea decurſum eſt.* Pro *Poſt* * fuit in vſu tantùm mobilia impignorari, ſecùndò etiam ad immobilia ventum eſt, tertiò ad nomina, ſicut ſit in executione: vt *ff. de re iudi. l. à diuo.* §. i. Vt ergo ius tueatur creditorem, vt agendo contra debitorem non exigat, & eundem pignoris loco teneat, vel compenſet vt *ff. qui res pignori obli. poſſ. l. nemo.* & *ff. in quib. cau. pignus vel hypoth. tacita.*

* *vel, nominis actiones vendere non videbatur ante Iuſt. ff. de pign. act. l. 1. comm. nom.* §. ſic tamen pignoris nomine in pignore vbi, & *ff. cod. l. emptori nomina.* & *ff. l. penul. in fin.* Vel hic dicit de actione principali.

b ¶ *Cautione.* fulciet iuſtrumenta.

c ¶ *Vt cautionē.* Vide notata, & ſcripta ad *l. 1. C. de obligat. & action.* CYN.

d ¶ *Vtiles* quia ſcripti deſiderando videor remiſiſſe debitum: vt *ff. de pact. l. Ladeo.*

e ¶ *Vtiles emptori.* vide directas ex ceſſione, ſi modò res ſit integra. *ff. l. de nouat.* CYNAC.

f ¶ *Vel ipſi alii*, vel *ipſi*: & tunc vel, pro *etiam*, aliàs, *velut ipſi*: & tunc coalbrat: & dicto velut, non penitus ſimilitudinarie ſed ſic reſponſum eſt, ſciluet à ſapientibus, ſecùndum hāc lecturam. aliàs deficit verumque: & tunc plurium eſt.

g ¶ *Vel ipſi creditori.* Legendum, *velut ipſi creditori.* id eſt. velit dare velut ipſi creditori, accommodatur ad exemplum eius, qui creditori compenſat, tam in perſonam, quàm hypothecariam. Vide ſcripta add *l. 1. de obligat. & act.* CYNAC.

EX *nomine.*] CASTR. Mariani tibi dicam, & pignus obligatiſti mi, quod adæquat te habeo, vendidero Titiano dominium pignoris ad emptorem pertinebit, quæritur? Dicitur, quòd nomine pignoris perfectio datur ei, aſi procuratori in rem ſuam conſtituto: directa nomine creditoris, vtilis nomine ſuo, ad exemplum mei creditoris.

c ¶ *Dominium rerum, quæ ſunt acceſſiones* * *nominis venditi, ſcilicet* autem ſi ipſum pignus per ſe creditor vendiderit vt *Inſtit. quibus alie. lic. §. i.*

f ¶ *Falſa ſuſpendii*, datur directa perſonalis, vel hypothecaria.

g ¶ *Conſtituta ſunt.* vt dixi ſi *l. primi.*

h ¶ *Perſecutio.* quæ directè fuerat creditoris, ſcilicet hypothecaria.

CRei.] CASTR. 1. Certum eſt, quòd perſonalis actio vendi poterit per ſupradicta: an ſimiliter in rem actio, quæritur? vt ſi habeam contra te rei vindicationem pro re mea: an eam vendere poſſim, quæritur? Reſpond. quòd ſic, cùm nomen actionis non tantùm ad perſonales, ſed & ad reales extendatur.

i ¶ *Redemit.* id eſt, emerit.

k ¶ *Conueniatur.* vt & *l. cod. l. nominis. & l. poſſquam. & l. ex nomine.*

l ¶ *Etiam eum qui in rem.* De actione in rem ideò dubitatur: quia ſola venditio non transfert de dominio actionem. CYNAC.

l ¶ *Facultate.* licèt non videatur ſic acquiri vtilis in rem, quæ datur ratione dominij vtilis, aiſi traditio intercedat: idem tamen eſt, vt dicit.

l ¶ *Facultate.* fallit in actione iniuriarum.

m ¶ *Omnium.* largiſſimè accepto vocabulo: quia nomen * *actionis* tot continet etiam iudicia officium: vt *ff. de act. & obl. l. actionum verbo*, aliàs ſtrictiùs: vt *ff. de act. & obl. l. actionum verbo.* aliàs ſtrictiſſimè: vt *in cod. tit. de act. & obl. l. actio in fin.*

n ¶ *Parat.* iuriſprudentibus dictribus poſſe ſe vtilem actionem intendere cum, qui emit actionem.

¶ Item an hypothecaria ſine perſonali poſſit cedi alii creditori, vel non creditori? Reſpond. non, cùm ſit acceſſoria: vnde ſine principali non tranſit. ſemp. ſequeretur, quòd ſi ageres principali cedente, quòd alius perderet hypothecariā ceſſam.

o ¶ *Differentiam.* quia vbi * lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus: *ff. de Publicia. in rem act. l. de præda.*

p ¶ *Introducere* potentē ergo cedi & perſonalis, & realis: & ſemper vtilis debuit procuratori in rem ſuam ſuo nomine directa nomine cedentis. Sed falſi * in actione iniuriarum: quæ nec acce litit conſtellatio nem poteſt cedi, cùm non ſit in bonis: vt *ff. de iniur. l. iniuriarū. in. nec* poſt facta litigioſa. vt *ff. de litig. l. g.* ſecundum ſo. Vel forte poteſt accē & quod * debitur, non eſt in bonis, verum eſt, vt tranſeat ad heredem: vi

* *præmerui.*

* *actionis* nomen, officium iudicis concipiet.

* *offerrem, vt dic.*

b *Diſtinguere* non debemus vbi lex non diſtinguit. * *omnes.*

c *Cuiſlet cauſſ. libet adhuc* ad poſſi fieri.

d *Iniuriarum* actio ante litis conteſtat. tionem cedi poteſt. adde gloſſam, vbi dixi vt *l. mo. rarium. in ff. de iniuriis.*

e *Iniuriarum* actio in bonis noſtris nō eſt, vt ad heredes tranſeat: in bonis tñ libera nō ſtricta, quamuis tunc ex dolo ſua poſſit. Adde gloſ. *C. de Ius. Conſtantinus* poſſem dicere, in Patron. contra libertū, generaliter accipiendum in omnib.

QVÆ RES VENDI NON POSSVNT: & quæ vendere, vel mercari † vetantur.

TITVLVS XL.

DIVi fratres patres huius titulī primæ, quæ res venire nō poſſit, id eſt, quæ emi poſſunt, non vendi: nisi generis purpuræ eſt, quam priuati vendere nō poſſunt: *l. 1. omnes poſſunt de publicis. in fin.* quæ vendere, vel emere vetantur: in quibus verbis articulus vel, pro ſubdiſiunctione accipitur: vt ſit quæ res vendi, & emi prohibita ſint, in quibus vtique ſunt omnia mobilia, & ſe moventia publici commercij. *l. 3. & 4. hæ etiam ſecundum adnotatos. Nam vt lex communis ponitur Romanis & Barbaris. id eſt. Forſitan vltra ſuos lege definitos inter ſe negotiantur ſine comitis cōmercium. l. 4. & l. vlt. ff. de com. & mercat. ita communis hoc eſſe opinor, vt ſicut Romani ſeruum à Barbaris emere non poſſunt ſine comitis clementia, nec intra eos ſi non, vt dicitur l. 1. cum nemō vetus edictum, ſerui ad Romanos veniant ſine, & ſeruis ad suos libera vēderetur, vt Papiſſus in Aretinum ait libera auri libra ſeruus poſſet, ſic Rhodia, illum in vnum ſe ſeruire & emptori. §. 1. ff. de exhib. reorum ſeruum permiſſum eſſe rem quod de hoc tantùm dicitur, pro quibus autem dependitur ad ſeruum. Ita verò non Barbaris poſſunt vendere ab quibus comiti clementiam. Perperam autem legal. quæ vendere de rebus suum titulum eſt, non de perſonis cum perperam mercari, pro emere, mercari enim, emere, & vendere eſt.* CYNAC.

quentibus nobis tamen ordinatis alij.

¶ Item pone me poſſidere eodicem rerum, & vendo tibi actionem in rem competentem mihi nomine codicis: nihil quidem agitur. Si verò dixi competitorum, valet. & eſt ſpes vendita: & ages quidò alias eorperit poſſidere codicem rerum & ita video vendidiſſe, quòd & mihi competat.

¶ Item nota hic, quòd verbum legis indefinitè * prolatum generaliter accipiendum eſt vt *ff. de leg. prælum. l. 14.* Idem in verbo leganti. vt *ff. de aur. & argen. leg. l. i. & l. Pisaurius.* & idē in verbo contrahentium. vt *ff. de pact. l. qui res pign. vel poſſ. ſm Arg. contrà l. de transact. l. ſi de certa. & ff. de transact. l. qui cū tutoribus. in princip. & in fin. & l. cum Aquilianus.*

ADDITIO. Dic, quòd ibi ex mente poſſerentis verba generalia erant reſtringenda: quæ mens colligitur ex expreſſione rei, vel cauſæ. Bartol. in *l. ſi de certa. allega. in gloſſ.*

QVÆ RES VENDI NON POSSVNT: ET quæ vendere, vel mercari vetantur.

Ex prædicta videtur mens rei poſſe vendi, & quibuſdam quod hic remanet.

480/C.IV.K.5-4, 1007-1008
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1009-1010

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE EVNVCHIS.

DE EVNVCHIS †.

TITVLVS XLII.

DE PATRIBVS QVI FILIOS SVOS DISTRAXERVNT.

TITVLVS XLIII.

DE RESCINDENDA VENDITIONE.

TITVLVS XLIV.

Rescinditur venditio facta per metum, maximè si pretium restituatur. BALD. *concord.* SALYC.

1. *Imp.* ALEXAND. A. *Marcini.*

Si parer eius, per vim [d] a coactus domum vendidit, rata non habebitur [e], quod non bona fide gestum est. malæ fidei † enim emptio irrita est [f]. Aditus itaque nomine tuo & præses prouinciæ, auctoritatem suam interponet: maximè [h] cùm paratum te proponas id quod precij nomine illatum est, emptori refundere [i].

Ista est famosa lex, & habet materiam singularē & nos & b. d. Ibi res ipsa venditur vltra dimidia iusti precij, decipitur, ex æquitate huius l. tam ipsi quàm hæredi eius succurritur, vt vel rescissa prætio restituto reddatur, vel iusti pretium supplentur: & stabit ad emptoris. BALD. Vel sic: *Venditur deceptus re ipsa vltra dimidium iusti precij, potest pretium restituendo rem recuperare, nisi emptor malit iustum pretium suppleri.* SALYC.

16. *Imp.* DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. *Lupo.*

REm [k] maioris precij si cui vel patri tuus minoris † distraxerit; humanum est [l], vt vel precij te restituente emptoribus fundum venundatum [m] recipias †, auctoritate [n] iudicis [o] intercedente: vel, si emptor est minus dimidia iusti precij.

DE RESCINDENDA VENDITIONE.

Dixit qualiter contrahitur venditio: non qualiter rescindatur aliter contrahentibus inuitis.

1 PAVL. [LAVRE. Patre tuus pet metum coactus rem tuam vendidit, & precium accepit. aerequam actio quod metus causa interuenit, deterit, an tu qui es hæres illi, potes quod metus causa agere ad rehabendam rem? Dicitur quòd sic, oblato à te precio.

DE RESCINDENDA VENDITIONE.

Et *huiusmodi quidem de rebus quæ vendere vel emere vetantur. Nunc aliquid* distrahendæ, rescindendæ, renocandæ venditionis quæ causa sint probabiles vel improbabiles: *& sint improbabiles quidem multa quæ in hoc titulo enumerantur, probabiles paucæ: difficile enim rescissio est contractus habiti bona fide, & vt ait l. 6. de act. empt. non facile venditi adita datur ad rescindendam venditionem. Nec mali ne, sæpissime propositæ causæ una rescindendæ venditionis, adferendæ libertatis quam præbuerit optatæ, fabulatur hic tit. quo alia exponuntur probabiles causæ, si venditæ forsitan vxoris nomine vina bona sua vendiderit, & pecuniam reliquerit, si permit. hoc tit. si palatini quid furtim aliquid emerint ex rebus primum principi quarum sunt sub comitis admissi fraudem, l. vlt. hoc tit. Item si in prouincia vendatur res immobilis, vel etiam mobilis furtiua, si admodum prætoria lex, fraudatus sit supra dimidium iusti precij, l. 2. & 3. nec tamen omnimò rescindi videtur venditio ex hac causa, cùm opus dictus emptori, vel restituenda res, vel suppleri iusti precij, vt l. 1. §. si quis in fraud. & l. quid in fraud. pat. & ipse ex nomine adhibitum ex vendito fructum quadrantem, vt & omnes restitutionis adiones, circumcat Nou. Romani de rescind. vend. sed obseruandum est, rescissionem ex hac causa dari venditori, non emptori. Rescindendi autem est duplex. Item vel ipse iure rescindi dicitur, vt hoc modo. & de condit. & demonstrat. l. 1. ff. qui & à quib. manu. & hic tit. quæ sent. sine app. rescind. cr. vnde, l. inter extera. & de lib. & posthum. & reuocari, l. 6 libertat. & de iur. patr. l. 1. §. quinetiam. non poss. vel interpositis adhuc ex empto vendito iudicijs sententia.* CVIAC.

---

1 ¶ *Considet.* Sic & prostituerum redemptionem facit publicam. d. vlt. *capit. de pet.* CVIAC.

a ¶ *Ad ingenuitatem.* Ergo vendito illa ingenuitam non præiudicat. Paulus lib. 3. Sent. tit. 2. contrà: alij precium vendit. soluer. *l. 1. C. Th. land. ex.* Alij volunt reddi cum adiectione fenoris *Nou. Valentin. tit.* 20. CVIAC.

b ¶ *Offerat.* & consequi, si non vult accipere vt *l. de commun. seruo. §. 3.*

c ¶ *Prout voluerit.* si esset fœmineitatis † enim precis petitionis ex præsentat affirmatione, & non ex præsentia emptionis confitentis vt *ff. de iure fisci l. ij. §. ultimo.* ACCVRS.

---

d ¶ *Per vim.* Dolus causam dans contractui bonæ fidei etiam vitiat ipso iure, itemque vis & metus: nam & in his dolus inest. Idem fit per actio de dolo, vi, aut metu concurrit. *Item si quis, & eum qui. ff. quod met. caus.* Vide etiam not. *ad l. 1. §. si ex, de tit.* CVIACIVS.

e ¶ *Non habebitur* apud iudicem: vt & *l. de transact. l. interpositus. & l. de nulla prof. l. in fin. & ff. de reg. iur. l. nihil consensui.*

f ¶ *Ratum non habebitur.* Cùm ipso iure non videri suppositum, quid opus fuit rescissione? Vide notas *ad l. 5. l. ead. & loci* plura *hic.* CVIAC.

g ¶ *Iusta est.* id est, iustanda † per actionem quod met. causa. Alij † distinguunt an metus dat causam contractui, vel non: vt in dolo simplici, &c. & metus in se habere dolum: vt *ff. quod met. l. 5 cum excipiamus §. cum qui. & sic* intellige quòd hic dicitur causam. & eodem modo intelligitur *ff. quod met. caus. l. 5. §. ait autem. §. si dec.* Sed verius est speciale in dote.

¶¶ *Irrita est.* Male fidei emptio non est emptio: at male fidei stipulatio est stipulatio. CVIAC.

g ¶¶ *Imo.* à te, vel ab alio pro te.

h ¶ *Maximè* ideo dicit maximè: quia & si non offeretur, adhuc præsidem posset: nempe † tamen haberes offerre posses in lite, sicut & diximus *T. de transact. l. si mater. ann. & ad hoc l. de his quæ vi. fec. l. 3. §. vi. & ff. de reput. l. 3. 2.* Vel dic † quòd abundat *maximè*, & alias *de mu. reb. l. 8. §. de emptor. & ff. de fideicom. l. Eidem itaque. 3.* Vel dic † tertiò vt ad hoc respicitur: quia licèt detur ei actio, quòd is non se paratus precium reddere: non tamen irritanda est emptio, nisi demùm reddito à te precio restituatur dominus.

i ¶ Vel dic quæro † referri hoc ad casum quando venditio extenta est per impressionem, vbi non restituatur precium: vt *Quod met. caus. l. per imprefsionem.*

---

k ¶ *Rem.* Vide not. ad *l. 2. & per. seq. quod met. caus.* CVIACIVS.

l ¶ *Humanum est.* locus de rigore iuris †, cùm licite contrahuntur. Sede decipere: vt *ff. de minor. l. in causa. §. 3. pen.* Sed ille rigor mitigatur, cùm est inhumanè & deceptio: licet & quando inest dolus.

m ¶ *Auctoritate.* Græci hac *l. 2.* putant venditionem rescindi officio prætoris, si supra dimidium iusti precij fuerit inconsuetò, intra quadriennium nostrum, atque ita referunt ferianti in foro. Et sic quoque fuit definitum Nou. Romani fenoris *anno Iustiniani.* Vide *cap. 23. de prædijs.* Vide etiam scripta hic. Nec mirum cùm sit rescissio. CVIAC.

n ¶ *Iudicis.* Id est, præsidis extra ordinem. Ordinaria datur ex vendito. CVIAC.

o ¶ *Intercedente.* Vel dic, quòd *Iudicis* † officio iudicis per *hanc l. & supra ex quib. non lic. contrahitur.* & vsque *ad* XXX. annos, quod non posset esse, cùm intra quadriennium † ad plus deberet dari officium iudicis: vt *l. de temp. in integr. restit. super nouum.* 2. Tu dic aut actionis, scilicet ex eo contractu cum ea bonæ fidei contractibus veniant ex de quibus aec eft actum, aec cogitatum: vt *infra de actio empt. l. 5.*

p ¶ Nec obstat quòd quadriennium rescindi. nam etiam ad [illegible] rescindendum datur actio ex venditorem *f. de interdict. empt. l. fed Cassius.*

480/C.IV.K.5-4, 1013-1014
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1015-1016

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1017-1018

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Transtulit.* siue se emptore, siue fit alius eius voluntate.
b ¶ *Res vendita rursus.* rursus ergo contractus, & sic fuit dolus incidenter * *ff. de dolo l. & eleganter. in prin.* Idem videtur & si dedit causam contractui : vt *eadem l.*
c ¶ *In integrum.* Ergo facta à maiori venditio rescinditur ad aliquid : facta à minore rescinditur in totum. *l. j. ff. ad fil.* CYAC.
d ¶ *Rationis.* iure actionis; vel] *de act. empt. l.j.* & plenè dixi *C. eo qui. quæ. mo. l. in citratibus.*
β ¶ *Restitutio.* Æstimationis rei scilicet, vt datur actio ex vendito, quanti pluris hereditas valet, *l. j. ff. de dolo. Liberianus.* §. *per contrarium. ff. de act. empt.* CYAC.
d ¶ *Competit.* actione ex vendito, vt rescindatur.
V *Venditor.*] CASVS. Si Titius comparauit à me rē aliquā, & dolo me induxit, posse agere aduersus ipsum, si probauero ipsum dolum tempore contractus adhibuisse me fallendi causa, & hoc in prima. Sed si vēdidi Titio fundū pro eo tum & in instrumento venditionis scriptum fit quòd emit pro ea, non propter hoc rescinditur venditio. & hoc in secunda. Si tamen Titius adhuc precii non persoluit, agere possum vt soluas : vel si per errorem facta fuerit compensatio, possum hoc non obstante petere precium. verbi gratia : Titius tenebatur mihi dare centū ex causa venditionis, ipse dicebat quòd debebā ei alia centum ex causa mutui, cùm in veritate non debebā : & sic per errorem facta est compensatio : quæ non obstante agere possumus ex vendito ad precium. VIVIAN.
e ¶ *Venditor.* Id est, venditor post venditionem de dolo emptoris queri posset, si dolum nesciens tempore contractus fecit, si dolum animadvertens vendiderit, scienter dolus non infertur. CYAC.
ζ ¶ *Fallax.* ficifices dolum.
η ¶ *Fallax* Id est, machinationem. CYAC.
θ ¶ *Queri potest.* sc. venditor : quòd dicere b, dolus scienti non infertur, sed ignoranti : vt *hic.* & *ff. de regula iuris. l. nemo videtur. & ff. de transact. l. cum donationem.* & hoc venditore decepto.
ι ¶ Idem est econtra c in emptore decepto, vt fabricie : nam si pater tuus cùm aliquid emeret, confessus vt de precio maiore caueret quàm res valeret, infra tamen dimidiam iusti precij : licèt venditor dolum committat, tamen emptor non potest conqueri quia vbi d fuit confessus & conscientia, abest dolus.
κ ¶ *Igitur dicas.* In his verbis ponitur species quæ vt congruat superiori assertioni pro *emitio*, est legendum *minus*, vt sit species de dolo emptoris. CYAC.
λ ¶ *Conuenerat.* id est, conueniens erat.
μ ¶ *Sanè.* nunc redit ad primum, quando venditor fuit deceptus, & dicit quòd agitur ad precium non solutum : & est idem vt si cautum fuit vt compensaretur illud precium cum eo quod debebatur à venditore debitum emptori, cùm non esset.
ν ¶ *Debiti.* non subsistentis. & ad hoc] *de adm. emp. l. ij. in prin. & de pact. l. si chirographum. & T. de rei vind. l. ancillæ.*
ξ ¶ *Postulatur.* per venditorem.

Non idcirco.] CASVS. Tenebaris fisco ob munus publicum in decem, vel alij priuato, non euro : vendidisti mihi praedium non viliori quàm esset iusti precij, vt sic fisco satisfacere : vis rescindere venditionem, quasi pro vigente debito & sumptibus distrahendis : an fis audiendus, quæritur ? Dicitur quòd non : sed abstinere debes à tali petitione illicita : & precium petere, si nondum solutum est, potes. VIVIAN.

a Dolus alius incidit in cōtractum, alius dat causam contrahi.

b Dolus non infertur scienti.

c Emptori nō datur beneficium *l. superiori.*

d Dolus abest, vbi confessio adest & consensus.

e Venditor prudens, facilima negotia.

f Denunciatio ab eo qui non potest denunciare.

g Restituit.

h Venditio facta à minore non est quemadmodo rescindenda.

i Vbi magna & enormis deceptio fit, ibi rescissio inducenda est & perficienda. 7. Bellum etc. *l. 14.*

480/C.IV.K.5-4, 1019-1020
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVANDO LICEAT AB EMPTIONE DISCEDERE.

TITVLVS XLV.

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI PROPTER PVBLICAS PENSItationes, venditio facta celebrata fit.

TITVLVS XLVI.

480/C.IV.K.5-4, 1023-1024
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SINE CENSV, VEL RELIQVIS FVNDVM comparari non posse *.

TITVLVS XLVII.

480/C.IV.K.5-4, 1025-1026
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1027-1028

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

pensitationes ᵃ cognoscant ᵇ; nec pactionibus contrariis adiuuentur, si venditor, aut donator apud se collationis ᶜ sarcinam pactione illicita voluerit retinere ᵈ. & si necdum translata sit professio ᵉ censualis, sed apud priorem fundi dominum fortè permaneat dissimulantibus ipsis, vt non possidentes pro possidentibus exigantur ᶠ. Dat. XIV. Kalend. Mart. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Salustio Coss.

[illegible]

DE PERICVLO, ET COMMODO rei venditæ.

TITVLVS XLVIII.

S[illegible] Ciac.

Perfecto contractu commodum, & incommodum est emptoris: tamen si ex causa antecedenti res euincitur, ratione euictionis agitur, si fuerit denunciatum venditori, vt adesset causæ: & emptor non fuit ex contumacia condemnatus. Bald. Vel sic: *Emptione perfecta, rei periculum, vel incommodum spectat ad emptorem: nisi ex causa antecedenti res sit euicta praecedente denunciatione legitima.* Sal.

I. Imp. Alexand. A. Apollonio [illegible].

POst perfectam ᵍ venditionem ʰ omne commodum ⁱ, & incommodum, quod rei venditæ contingit, ad emptorem pertinet ᵏ. Actor ˡ enim ex his tantùm causis suo ordine tenetur, quæ ex præcedente tempore causam euictionis patiunt ᵐ: & ita, si ei denunciatum est ⁿ, vt causæ agendæ adesset ᵒ, & non absente ᵖ emptore contra eum ᵠ pronunciatum est.

Cum vinum venditur ad mensuram antequam mensuretur, periculum mutati vini pertinet ad venditorem. Cum autem non venditur ad mensuram, sed vt certum corpus: tunc statim periculum est emptoris. & quod dictum est in vino, idem in oleo, frumento, & cæteris similibus post venditionem deterioratis, vel penitus corruptis. Bald. concor. Salyc.

II. Idem A. Iuliano.

CVm ʳ conuenit, vt singulæ ˢ amphoræ vini certo pretio veneant ᵗ: antequàm tradantur ᵘ, imperfecta ˣ etiam tunc venditione, periculum vini mutati emptoris, qui moram ʸ mensuræ faciendæ [illegible]

[illegible]

¶ Sed arg. contrà ff. de leg. j. l. apud §. heres. Sed ibi cogitur heres non possidens à legatario, non à fisco.

DE PERICVLO, ET COMMODO REI VENDITÆ.

[illegible]

g ¶ Post perfectam. tribus ʰ modis dicitur perfect. 1. Vno, quoad hoc, vt non liceat alteri discedi : & hoc modo etiam con-

Codex.

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1029-1030
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ACTIONIBVS EMPTI ET VENDITI.
TITVLVS XLIX.

480/C.IV.K.5-4, 1031-1032
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1033-1034

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1035-1036

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1037-1038

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1039-1040

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1043-1044

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE REBVS ALIENIS NON

DE REBVS ALIENIS NON ALIENANDIS, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca.

TITVLVS LI.

480/C.IV.K.5-4, 1045-1046
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1047-1048

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE COMMVNIVM RERVM ALIENATIONE*.

TITVLVS LII.

HAec autem tertiam partem facit rivali sapientia, vt qua de re communi condemnato vel alienanda dicta sunt, eadem & de parte intelligantur, & vnius rei pars sit mea, pars aliena, qua in ipsa re nihil mihi amplius quam habeat. Si itaque socium fundum vel quamcunque aliam rem communem emit à fisco peritus atque à vilipendente se dominio se reprobatus alienatione fiscum intra quadriennium damnauerat, & idem iterum eum à fisco vendente rem quam habet cum priuato communem. l.1. hoc tit.l.1. ff. de vendit. fiscarium pr. eom. CVIAC.

Qui vendit rem communem, non praeuidetur conferri, nisi fiscum vsucapiente vel praescribente, qua venit causa ut solidalis teneatur ad partem precij. BALD. Vel sic: *Vendens rem communem non praeuidetur fisco quin partem suam possit vendicare, nisi res sit vsucapta vel prescripta: & tunc contra fiscum potest agere ad pretium.* SAL.

1. Imp. ANTON. & Apollodoro.

SI nulla g vsucapionis praerogatiua, vel diuini, illeneij praecipitio emptorem possessionis d, quam à coheredibus patruii tui e distraxisse suggeris, pro portione tua munit: in rem actio f incolumis perseuerat. at si receptum iure g securitatem emptori praestiterit: arbitrium est h tibi liberum conueniendi i eos, qui pro portione tua fatis illicitam venditionem celebrauerunt.

Rationi communium potest fiscus suum rem efficaciter vendere: sicut in priuato, etiam si pretium in fisci vtilitatem conuertat. BALD. Vel sic: *Si fiscus rem communem vendat, praeuidetur fiscus: sic si priuatus vendat: licet emptor de voluntate venditoris fisco pretium soluat.* SALYC.

2. Idem A. Terentiano †.

MVltum interest k vtrū coheredes tui l possessionem communem distraxerunt an verò fiscus cùm partis dominus esset, soliditatem iuxta proprium

DE COMMVnium rerum alienatione.

SI nulla.] CARVS. Si duo coheredes id habeant communem, & vnus in solidū ea vendat coheredē ignorante: an partem suam vindicare possit? Distinguitur aut emptor præscribit, aut non. si sic, non potest. & hoc in prima & hęc sunt vera non solum in emptore coheredis, sed & in herede emptoris, & heredē coheredis.

a ¶ Nulla. Huc pertinet *l. si ff. pro dote.* locus est in specie *l.2. t. famil. ercis.* CVIACIVS.

b ¶ *Vel distraxit.* Præscripto in prouincia vsucapio in Italia, vt recte Fulgos. *hic.* & in *l.2. t. de prou.* CVIACIVS.

c ¶ *Possessionis.* & rerum mobilium quæ in eo erant, propter quas mentionem facit de vsucapione. Vel quæritur de possessione, & ad mobilem rem & ad immobilem potest referri. ACCVRSIVS.

d ¶ *Patruii tui.* patruo hic succedit: qui patruus succedebat eam [illegible] aliis cuidam aliquem quibus coheredib. patrui non erat hæc res communis huic.

e ¶ *In rebus.* quæ quidam longo tempore colliter: vt *l. in quib. caus. long. temp. præscrip. l. hæreditatem.* ¶ Sed contra in eodem tit. *l. vnus.* Sed ibi fallit.

f ¶ *Iam id est, vsucapio vel præscriptio.*

g ¶ *Ac diuum ff.* Supple vel non conueniendi, & dic actione negotiorum gestorum in subsidium: vt *l.ult. l.1.* & hoc si pro parte potuit expedire alijs familiæ erciscundæ: vt *l. de neg. gest. l. si vnus.* & dixi ¶ *familiæ erciscundæ. l. in familia.*

h ¶ *Conueniendi.* A donec familiæ erciscundæ. *l. item §. fi. coheredes. ff. familiæ ercisc.* CVIAC.

i ¶ *Eos.*] CARVS. Inter duos casus potuit hæc lex differentiam: cùm quis habet rem communem cum aliquo, aut cum priuato, aut cum fisco. Primo casu, si priuatus rem communem vendat priuato non præiudicat quo diuisis eam rem vindicet. Secundo casu, si fiscus vendit: rata manet venditio propter priuilegia fisci. vnde in primo casu licet emptor à priuato delegetur vt fisco partem soluat, nullam tamen si fisco præiudicium.

k ¶ *Multum interest. l.1. Iulo vendit rem fisc. Gloss.* ad hanc l. notatur ex *l.1. infra de quæd. prescript.* si fiscus rem alienam vendiderit, emptor securus erit. Sed in fiscum duodecennium sufficit quadriennium. Sed si priuatus vendiderit, emptor securus non erit, etiamsi pretium ad Fiscum peruenerit. CVIAC.

l ¶ *Tui priuati.*

m ¶ *Propter priuilegium.* quod * est vt oratione modicæ partis rerum possit vendere. Vel quia militis vendit suam partem, Vel quia indiuisus est vt *l. de vend. re. ff. l. fabr.* Si autem nullam habet ibi partem, aut fiscum credit, cum habet locum *auth. de quadrien. præscript. l. fin.* Si scit alienationem pupi quòd præiudicet domino, nam sibi præiudicat, quia partem habet: ergo b non partem non habet, non præiudicat. ACCVRSIVS.

n ¶ *Solueris.* & ita videbatur consentire venditionem non posse infringi: quia pretium fisci habet: vt *sup.* sed tamen secus est: vt *ff. de iurisdict. l. item quidam §. fi. debitores. & ff. de iure fisci. l. fiscus.* ACCVRS.

Alienatio pro parte non valet: BALD. Vel sic: *Aliena partem rei sua alienare potest vendendo: sed non sicq; partem, etiam si pro illa offerat pretium.* SAL.

3. Idem AA. Ptoleme militi.

POrtionem quidem tuam o militantis fratris tui alienare non potuit eius p autem partem precio q soluto tibi restituí postulare, nec militari grauitati conuenit r.

Vbi res pro parte euincitur, pro parte debetur euictio. BALD. Vel sic: *Euicta etiam res parte: euicta pro parte debetur euictio.* BALD.

o ¶ *Non etiam eorum.* Vide not. & scripta ad *l. pen. C. de communi. empt.* CVIAC.

POrtionem.] CARVS. Si habeam rem communem cum milite, partem suam alienare non possum.

o ¶ *Tuam.* id est, tui.

p ¶ *Eius.* scilicet fratris non militis.

q ¶ *Precio.* quia tua communis esse debet.

r ¶ *Grauitati conuenit.* vt & *l.* communia *verisimile ind. l. fi. fratres & ar. l. de rejudic. non l. vnus.*

Si maior.]

480/C.IV.K.5-4, 1049-1050
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1051-1052

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1053-1054

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1055-1056
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 1057-1058

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI MANCIPIVM ITA VENIERIT, NE PROSTITVATVR.

TITVLVS LVI.

Si hoc erit, ne ancilla quæ venit, ducatur in turpi quæstu, vt herè & pudicè viuatur, & prostituere se ciuilibus libera non cogatur, sed vt venierat in eam fit manus iniectio, & vt tanti à fure nomine ipso cum libera sit fiat petitio, quæ venditorem patronum habebat, si non exceptio manus iniectionis hoc casu obstet, quia pudicè volet etiam si fur se vendat, vt nouissime l. 3. huius tit. & perducit ancillam in libertatem, quod pudicitiæ & libertatis fauor extremis huic contrarijs dolis ne prostituatur, efficere potest. Quæ omnia bonæ mentis, & ideo hæc sequenda est. CYIAC.

Vendita ne prostituatur, si contrafit, redit ad venditorem, nisi confenserit eam prostitui. nam tunc fit libera. & si persona emptori non profuerit, sed secundæ vel tertiæ vires redit ad primam, non ad immediatum venditorem. BALD. Vel sic: *Si ancilla est vendita ea pacto ne prostituatur (aliàs venditori licitum eam abducere, vel manus iniecere) ea prostituta, licet ei abducere eam nisi consenserit, quia tunc ad libertatem perducitur, & hæc habent locũ etiam si per plures emptores transierit.* SAL.

1. Imp. ALEXANDER A. Secundo.

RAfectus vrbi a * * amicus noster, ea quæ ita venit, vt si prostituta fuisset, abducendi potestas esset ei cui b secundum constitutionẽ diui Hadriani si id comperit: abducendi impertiet facultatem c. Quòd si eum potientiam d accommodasse contra legẽ e quam ipse dixerat f, vt in turpi quæstu g mulier haberetur, animadverterit: libertate cõpetente h secundùm interpretationem eiusdem principis, perduci eam ad prætorem cuius de libertali causa iurisdictio est, vt ibi lis ordinetur i libebit. Nec enim † tenor legis k quam semel cõprehendit l, intermittitur, quòd dominium per plures emptorum personas ad primum m qui prostituit, sine lege simili peruenit.

Iudex debet ex officio tueri libertatem ancillæ contra pactum prostituta, & de hoc inquirere ex mero officio. BALD. Vel sic: *Ancillam contra legem venditionis prostitutam, quia tuetur vt prostituta libertas esse debeat, debet iudex facere exhiberi, est pactũ ingrotur, eam (spretis iudicis cognitionibus) ne cuiquam quid pactum sit ac scripturã redalibus, damnando de eo constet.* SALYC.

11. Idem a. Seuero P.P. *

MVlierem n quam ita venisse (allegas, ne prostituteretur: aut si prostituta foret, libera esset: per officium o iudicare p exhiberi apud tribunal q oportet: vt si controuersia r referatur de pacto, (quod tamen s si verum est, libertas mulieri existenti conditione competit) agatur causa t apud eum cuius de ea re notio est. Hæc autem lex u & nisi v pactio vt non prostituatur, & si contrà fieret, quòd libera esset; si prostituatur, & controuersia fuerit quòd tale pactum non interfuerit, officio iudicis exhibere compellere, & ita libera. & licèt hoc pactum in scriptis non redigatur, non ob hoc minùs valet.

---

a Cõsensio.

SI MANCIPIVM ITA VENIERIT, &c. *Vt sequentia pactum gratia venditoris apponitur, & de illud gratia ferme vnde superius potuit vendere mentitur:* vt l. eod. l. i). infin. *hic non potuit.* ACCVRS.

PAuillus.] CASTR. Si vendidi tibi ancillam ne prostituatur, & ea contrà faciam effet, quòd liceret mihi eam abducere: si prostituatur, vtar pacto, & hoc ita prima. Si verò consilium tibi præbui vt prostituatur, ancilla peruenit ad libertatẽ ex constitutione diui Hadriani ad Antillum Virginium & hoc in secunda. Si verò non consensit tibi, sed per plures manus ambulauerit, & vltimus emptor nam prostituat, ad me peruenit. & hoc in tertia.

a ¶ *Prostituat vrbi.* Idem dicit in l. 7. hic. Hoc in text. l. 1. & l. 2. dic, quòd ad l. 1. & l. ne prostituatur. videtur illo casu ei manus iniectionem, quam si remittat, ancilla fit libera in l. 2. non excipit manus iniectionem, ind addidit, vt prostituta libera fieret. CYIAC.

b Mancipia ad a ¶ *Prostituat* vrbi. cuius officium b est vteri ac mancipia prostituitur: vt ff. de offic. profes. vrbi. l. 3. hoc quoque officium.

* vrbi, in omnibus.

b ¶ *Si non.* fcilicet venditori.

c ¶ *D. Adriani.* Iulianus Seuero & Antonino. l. 7. ff. qui sine manu. ad lib. CYIAC.

d ¶ *Facultatem.* si contra pactũ fuerit factum, vel in eius fraudem: vt l. an. ff. hic. ACCVRS.

e Adueršus pacta renitur non licet.

e ¶ *Potentiam.* Ex hac quoque causa patet a mittit patriam potestatẽ, emendor iur. pignoris, dominus domum. CYI.

f ¶ *Contra legem.* id est, contrà conuentionẽ.

g ¶ *Dimittere.* cõtra finem ergo * pactum venire non potest: vt hic. & ff. comm. l. in commodato.

§. *Sicut.* & ideo, quia hoc gratia mancipij fuit positum, vade ili ei hic fauor auferri non potest, sic & ff. de contra. stat. l. ff. pact. mort. in fin. sed aliud in pacto superioris tit. vt l. sine prædi. § in fin. & aliud in pacto inferioris tit. vt l. ne proximo. l. fin. quia in illis legibus pactum fuit gratia venditoris.

h Adhiberere in causa libertatis hodie nõ fiunt in vſu.

h ¶ *Vt in turpi quæstu.* Per causã huius l. facta libera est, sine patrono, sed ff. hoc lege. ff. de in ius voc. CYIAC.

i ¶ *Competens.* non tamen ius patroni habet vt ff. de in ius voc. l. sed & ff. prostituta. & ff. de contrahen. empt. l. ff. quis sub hac.

k ¶ *Ordinetur* per adhortores g, qui hodie non fiunt l. de aduer. tit. l. in principio.

l ¶ *Legis.* i. pacti. de non prostituendo. aliàs liceret manum iniicere. Et dic quòd si is cui vendita est secundò, fuit simili lege eam prostituit: potest abduci mancipium, si primus venditorem sub ipso pacto manus iniectionis. Si autem dixit vt fieret libera: & libera efficiatur, sed hoc ipso quòd vendita est, si non simili lege, non inuitat manus: nec libera efficitur ex constitutione diui Hadriani, sed ex constitutione diui Vespasiani fieret ff. de iure patro. l. diuus Vespasianus. ACCVRS.

i ¶ *Comprehendit.* scilicet primus venditor.

k ¶ *Ad primum.* id est, qui primò prostituit, non dico qui primò emit. ¶ Et nota quòd si pactum primi differat à pacto secundi venditoris, quia primum de manus iniectione, secundum quod sit libera vel econtrà, semper præualet libertatis pactum, etiam facto secund. l. fi. Item.

¶ Et placet nota hic de huiusmodi c constitutionibus. primùm enim habet locum constitutio diui Hadriani vbi vendo vel ex qualibet causa trado ne prostituatur, & hoc erigo ancillam in libertatem. Vbi autem scisco manum iniectionem, tunc eam seruo mihi, nec ego confessione prostitutionis: vt hic. 2. Et etiam edictum diui Vespasiani, cùm ego ancillam emptam ne prostituerem, alteri vendo sine fraudi lege: vt ff. de iure patro. l. diuus Vespasianus. 3. Et confirmatio diui Marci & Commodi missa ad Aufidium Victorinum, vt si dolo vel vendo seruã vt manumittat, vel si precium do, non pecuniam in spem, vt manumittat cum tunc seruus vt l. si. §. 1. & §. & l. si qui & ff. de conditione can. da. l. dedi. 4. sed si cõd. & l. si pecuniam. §.). & si certum tempus adiecerunt, eo elapso cõstituto inducit libertatem. & potuit manumitti. Si verò dico, manumittat quando volet, iudicatur libertas re mortuo. Si verò quando potest, nec & seruo præsente potest dicere mendax, aliosque post quatuor inducitur libertas. Si verò re manumittat simpliciter, sicuti quidam idem quod in casu primi. Supra dixi, ergo pothquam potuisti manumittere, & cessasti: vt & ff. de præscript. verb. l. manumissa. & ai cum de. & ea sua mo. ad libert. per. l. Lucius. 4. Est & quarta constitutio diui Marci & Commodi in semestribus: cùm tradio seruum vt post tempus fit liber, non comprehendo facti manumittendi vt l. ad l. 3. & ff. de serui. expor. l. fin. 5. Est & constitutio diui Severi & Antonini ad Verinum Maximum, cùm seruus mandat vt emat se suis nummis, quam habet ff. de manu. l. aq. & ff. de indic. l. qui se. ACCVRS.

[Manere manu quod fieret non debuit, nec dicimus. CYIAC. In fine scire. vt prostituatur vt ff. hic.

a al. Pfc.

MVlierem.] CASTR. Si ancillam mihi vendidisti hoc pacto vt non prostituerem, & si contrà fieret, quòd libera esset; si prostituatur, & controuersia fuerit quòd tale pactum non interfuerit, officio iudicis exhibere compellere, & ita libera. & licèt hoc pactum in scriptis non redigatur, non ob hoc minùs valet.

a ¶ *Mulierem.* In specie huius l. vendiderunt habet patronum. & sed & hoc lege. ff. de in ius voc. CYIAC.

b ¶ *Ius consulti.* Vt in l. sing. Libertatis auctor est Hadrianus: & in hac l. verisimile est eum quoque libertatis auctorem fuisse, tamen l. diuus ff. de iure patronatus laudat Vespasianũ. Vide not. ad eam. CYIAC.

c ¶ *Ad iuram.* nomine agente. Sane enim quædam quæ per officia. les iudicis nomine agente expediuntur.

d ¶ *Per officium militare.* id est, per vrbicianos. CYIAC.

e ¶ *Apud tribunal.* Scilicet præfecti vrbi, ad cuius officium pertinet ne mancipia prostituantur prouidere l. 1. §. hoc quoque ff. de offic. præf. vrbi. CYIAC.

m ¶ *Contrarium.* quasi non ea lege vel conditione fit vendita, vel quasi conditio non euenit. quod vtrumque sequi necesse est vt libera fiat. ATH.

n ¶ *Quod tamen* interpositio est.

o ¶ *Causa.* libertatis.

p ¶ *Lex.* id est, pactum in vendicione appositum.

q ¶ ¶ *Et nos.* aliàs, *& si non*: aliàs, *& nos.* & tunc ponitur * pro *si non.* hic. ff. de feriis. l. feminæ. & ff. si quis cau. l. ff. quem §. fin.

a Infra, quo. si in fin.

a ¶ Hinc

480/C.IV.K.5-4, 1059-1060
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tabulis a venditionis inferta fit, quamuis epistola * vel sine scripsis & facta b ostendatur, valet.

Satis videtur profitsi, qui in caupona tenetur, & in pallio non debet communis fraus. BALD. Vel sic: *Ancilla quæ nō debet ex pallio profitsi, nō debet miam in caupone retinari.* SALYC.

SI MANCIPIVM ITA FVERIT ALIENATVM VT MANVMITTATVR, VEL CONTRÀ.

TITVLVS LVII.

Si hoc simulo dat, vt non manumittatur, quo seruum perpetuo addicit seruituti, addit, vel manumittatur intra certum tempus, vt apud Iustinianum in Aug. & Diocm LIII. vel vt manumittatur, primo purificato reliquato emptori, ipso non liberato seruitio quidem perpetuo, neque hic non perpetuo ad libertatem peruenit: & redit in ius alienarum. non pactionis verniloque peculiaris hoc tenet, non tantum venditum, sed etiam donatum, vel alienatum aliis quacunque fraude. CYIAC.

Constitutio dispones in fauorem libertatis in venditione, trahitur ad donationem ex interpretatione extensiua. & potest disponens pœnitere, sed non heres eius. & qui habet libertatem, non debet potere se liberari, sed in libertate defendi. BALD. Vel sic: *Seruum alteri donatu & traditur, vt certo tempore transacto ad libertatem perducatur: tempore transacto liber efficitur, nisi donator interim mutauerit voluntatem.* SALYC.

1. *Imp.* ALEXANDER A. *Patricio*[g].

SI † Patroclus posteaquam te Hermiæ donationis causa dedit lege dicta, vt si quindecim annis cōtinuis * seruisses, ad libertatem perduceretris, ita vt ciuis Romanus f ‖ esses tempore perfecto: si modò Patroclus non contrarie voluntatis g fuerat †, aut etiam si iam decesserat h, ad libertatem peruenisti: quoniam placuit i, non solùm ad vēditos, sed etiam ad donatos k l ℘ eam legem, vt manumitterēsur, pertinere. Nec te potuit, semel translato dominio in Hermiam, postea alij Patroclus vendere m: & ideo non de præstandâ tibi libertate, (quæ ex constitutione l iam fueras adeptus) litigare debuisti, sed libertatem quam obtinueras, defendere n.

Quod non fit per hominem, reputatur a lege. Vel sic: *Seruus ne retinari.* SALYC.

1. 1. *Idem* A. *Aurelio.*

EAm quæ ita venit, ne corpore quæstū faceret, nec in caupona sub specie ministrandi * profitsi, ne fraus † legi dictæ fiat o, oportet.

1. 2. *Idem* A. *Amelio.*

SI MANCIPIVM ita fuerit alienatum &c.

Specialiter dicit in superioribus simili dubitatio facta contra mancipium & pro eo iudicio: nunc mancipium de cetero, & quando pro eo efficaciter contra eum.

1. *Patricius*] CASTR. Dedisti mihi seruum hoc pacto, vt 12. an. mihi seruiret, & liber esse finito tempore. Si ministerium non præstiterit, vel in fata concesserit, præterito tempore liber erit: & non solùm ad venditor, sed ad donatores talis pactio extenditur, nec transitus dominio eum alij detrahere potuit: nec fructuum de libertate præstanda litigare habet necesse, sed ex constitutione erit liber.

¶ *Conciuis.* quare * aliquo tempore fugerit, tantundem restituere debebit seruire vt sit liber: vt ff. *de furtis* l. *Item hæres in fi.* & l. *Seruus qui* §. *seruus.* ACCVRS.

f ¶ *Vt ciuis Romanus.* nam quidam liberti non erant ciues Romani, sed hodie per constitut. *Iustin. de libert.* §. *libertinorum.*

g ¶ *Voluntatis.* Potest ergo mutare ℓ voluntatē: vt *hic*, & ff. *de manumiss.* l. *Si pecuniam* §. l. & ff. *de fur. seruorum* l. *si.*

h ¶ *Si tamen decesserat.* videtur non posse mutare voluntatem, nec ‖ heredis voluntas requiritur: vt l. *Si cod. l. si.* Sed contra ff. *de donat. inter virum & uxor.* l. *quod autem*, §. *vxor.* Sol. ibi non fuit vere donatarij facta domina.

i ¶ *Quorum placuit.* Ex sententia constitutionis D. Marci. l. *pen.* ff. *quæ sint manumiss. ad lib.* CYIAC.

k ¶ *Ad donatos.* ex interpretatione * constitutionis: vt ff. *quæ sint mota. l. manipia.* & hoc faciebat hic quæstionem. ACCVRS.

l ¶ *Ad donatos.* Non tamen pertinet ad seruos à matrio vsuri donatos, quia hæc donatio dominium non mutat l. *quod autem* §. *vxori* ff. *de donat. inter virū & uxorem.* CYIAC.

m ¶ *Vendere.* scilicet in tuum præiudicium, quo minus ita liber fiatio tempore, venditio tamen valet: vt ff. *de rei vind. sempl. l. res alienam.* ACCVRS.

n ¶ *Re constitutione.* dictorum Marci & Commodi: vt infra l. *penul.* ACCVRS.

o ¶ *Defendere.* Ar. contrà ff. *de verb. obligatio* l. *qui Romæ* §. *Flaccus.* Sed ibi de aſte certo matrimonij fuit cogitatum, ACCVRS.

1.] CASTR. Filium tuum naturalē seruum, quem ex ancilla tua sustulisti, Titio hoc pacto vendidisti, vt intra mensem cum manumitteret, & non manumitteret, ex constitutione diui Marci, & Cōmodi liber erit. VIVIAN.

a ¶ *Centum.* minor XXV. an. vt ff. *de minor.* l. *veteres.* l. *quod* §. *minor.* ALEX. Sed certè immò videtur idē & ſi minor tum erat ſi dixit: *Iustus qui manum pof.* §. *eadem.*

b ¶ *Sed quo &.*

c ¶ *Filium.* id eſt, qui erat filius.

d ¶ *Venundedit.* intra tres annos.

e ¶ *Ad Antistit.* Hic Antistius Victorinus fuit præfectus vrbi, ſcilicet Capitolin. in Marco. CYIAC.

f ¶ *Liber eſt.* vt l. *fin.* & l. *penul.* ff. *de in ius vo.* l. *sed ſi hac lege. in prin.*

1. *Iusta.*] CASTR. Vendidiſti mihi ancillam ſeptennem hoc pacto, vt cùm venisset ad XXV. annum, ad libertatem peruenire, cùm non manumittam nunquid perducitur ad libertatem? Certè ſic, ex constitutione diuorum Marci & Commodi & licet manumiſa non fuerit, quod ex eo poſt prædicta ætate natū eſt, ingenuum eſt. VIVIA.

f ¶ *Si Iusta.* propriè eſt nomen feminæ.

g ¶ *Vt cum habeat annos XXV.* Debitrix erat quia ad videbatur pactio vi vt manumitteretur.

h ¶ *Insertum.* ſcilicet vt manumitteretur.

i ¶ *In ſimplicib.* Semeſtria vocat libell. conſtitutionē D. Mar. Cyr.

k ¶ *Locum eſt.* ſilicet ex interpretatione. ſed propriè locum habet conſtitutio diui Hadriani vt ff. *sed ſi hac lege* vbi comprehenditur factum mancipij ſic directū, hanc conſtitutio locum habet: vt d. l. *fin.* & ¶ *ne.*

l ¶ *Ad manumiſſa eſt.* de facto: vt *Inſtit. de ingenu* §. *fin.* ACCVRS.

480/C.IV.K.5-4, 1061-1062
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S[i a.]Cassv. Vendidisti mihi ancillam vt infrà manumissum eam manumitteres. non manumisisti: mora ætas ei non nocet, cùm manumittere pecuniâ quis ex constitutione libera etiã, & filij possent nati erant ingenui.

a ¶ Si is qui. Hoc pertinet l. 32. §. vlt. ff. de liber. causa. Cyiac.

b ¶ Si si qui prouid. pœna dominæ cessat.

c ¶ Libertate donetur. Non pertinet tamẽ ad cõstit. Marci & Commodi ad fiscũ legatũ, vt manumittatur l. fi fundum fub conditi. §. fequitur. ff. de leg. 1. Cyiac.

d ¶ Manumiſſum eſt vt & ff. de ma. l. ſi quis ab hoſte. & de libe. cau. l. Paulus. Sed contrà ff. de condi. cauſa da. l. ij. §. ſed ſi tibi. & ff. de præſcript. verbo. l. naturaliter. ac cùm do. in quibus dicit non fieri liberum die adiectione. Sol. ibi, dabatur pecunia vt certo die, hîc vt quãdam. 2. Vel ſolue vt in qualibet earum dixi. Adiutio. Dicas clariùs poſt communiter doctores in d. §. ſed ſi tibi. Dedi tibi pecuniam, vt liberum tuũ manumitteres, quem per illam pecuniam à te emiſti vt cum manumitteres iuxta certum tibi, apud te dimiſi. tunc efficio tempore à lege ſit liber vt hic. Si verò pecuniam ſimpliciter dedi, vt ſeruum tuum manumitteres intra certam tempus, non tamen ſecundo eum tunc elapſo illo tempore non ſit liber a lege. ita loquitur d. §. ſed ſi tibi. & d. §. ne cùm de ſi. alie. per gloſ. Si autem debuerint vtrũm emerim vel non, tunc diſtinguit Bart. ne d. §. ſed ſi tibi. aut dedi eam ſo lacrato, ſcilicet vt ſpeciem, & non præſumitur empto. aut dedi pecuniam numeratam, tunc ſi illa pecunia non reſpondet vero pretio ſerui, præſumitur empti: ſi non correſpondet, ſed eſt minus, nõ præſumitur empti: ſed eſt contractus innominatus, ita vt habeat locum rei. in d. §. ſed ſi tibi. & in d. §. ne cùm de. Accvrs.

e ¶ Poſſet. & deberet.

f ¶ Opinionis. vt & ff. de ſtatu ho. l. Mercuriue.

Eã quidem.]Cassv. Mihi mancipium vendidiſti hoc pacto, vt me manumitteres, & ſi contrà factum eſſet, ſtipulatus es eſtam nomine pœnæ ſi manumiſſum, an agere poſſis ad pœnam? Dicimus quòd non: quia non tenuit manumiſſio, nec ſi me coram procuratore fiſci vocaueris ad pœnam, coram eo reſpondebo: cùm non ſit competens iudex.

e ¶ Vẽdidi ei legẽ ne manumitteret ita manũmiſſi poſſent dicebat Vlpia. ſi mortẽ domini vindicauerint: aliter ſi ſuis manumiſſa remanerint ſi id fit melius erit legi.

f ¶ Manumiſerit. ſcilicet per aliquem, ſocius fuerit ſi dixi à te non manumittigatis eum alij poſſent manumittere.

g ¶ Non poſſunt. vt & ff. de manu. l. ſi quis hoc. & ff. de his qui ad liber. per. non poſſunt. l. j. & 9. ar. ff. pro ſocio. l. ſed & ſi ſocius. Sed fallit ſi mortem domini vindicauerit: vt ff. ad Silã. l. ij. §. de quæſtis. & ſi fuit manumiſſus emptus: vt ff. de manu. l. ij. §. ſine autem.

h ¶ Cauſam. quia licèt fuerit pœna appoſita, non tamen committitur, vt exigatur ſi contrà factum effectum non habeat manumiſſio: vt ff. l. penult. ſic & ff. vt leg. ſer. ca. l. licèt. Sed hoc fallit ſi etiam de facto noluit manumittere: vt ff. de turbatum obligatio. l. qui Roma. §. Flaminius. Sed ſi ea lege donaui vel vendidi, ne ea alienares, poteris quidem alienare, ſed agam conditio ob cauſam ad interim, vel ad præſens: vt ſupra de condi. ob cau. l. ea lege. quæ eſt contra. Sed aliud in alienatione quæ facta eſt vt ff. de rerum. fac. l. conſtitu. Vnde etiam rem ſuam alienam manumittere, vendere poſſumus, non ſolùm noſtram ſic prohibiti: vt ff. de contrahen. empt. vel. l. ſi rem alienam. Item incido in pœnam ex ſolo facto: vt ſupra de tranſactio. l. vbi pactum. ar. manumiſſio eſt tutis, vt hic. & ff. eodem. l. ſi condatur. alij in caſu: vt ff. de condi. inſtitu. l. mulier. §. penult. Vnde quia eſt iuris, non poſſumus alterum ſeruum manumittere: vt ſupra de his qui à non de. pertinentibus. Eſt & alia ratio: quia liberum ſemel præſtita, difficilè reuocatur: vt Inſtit. quibus ex cauſ. manum. non poſ. §. ſimul. alienatio facilè vide fa, cilius * contrà prohibitionem ſit alienatio, quàm manumiſſio: vt arg. ff. de app. l. nec cauſæ. Alij tamen diſtinguunt, an in contrahendo vel tradendo tantùm ſit pactum appoſitum quod non placet: vt diximus de rebus alie. non alie. l. fina.

i ¶ Procuratoris fiſci, coram quo agebat priuatus contra priuatum ad pœnam, eo quòd contrauenerat manumiſſi. Sed hic non eſt competens iudex, vt ſubdit: vt ff. de tranſact. cũ. indi. l.).

k ¶ Liuore. repete, & cum.

l ¶ Eadem id eſt, de ſuo tantùm.

m ¶ Non continuone. dic literas illas eſſe in quibus vẽditor hoc pactum cum emptore fecit: vt T. Aur. l. penul. & habeat hic, non continuare. 2. Vel ſi non habes, repete ſupra poſitum & ſic vẽdisse miſit, & emptor conſenſerat his literis. 2. Vel dic ſecundò quòd literas mittebat procurator fiſci ad conuentum, quibus diceba- b Cefſario de- mus manumiſſis, vocans reſpondere ad pœnam, aliàs non venias. 3. Tertiò quòd in literis procuratoris fiſci reperiebatur forma pacti, de quo pacto inferto hic dicit, & hoc ſi habes, non, vel ſubaudias, non. Si verò non habes, dic quòd non manumiſiſti, ſed alij vendidit, & ille manumiſit hic non teneruit, ſi de ſe ratiõ fuit dictum, vt non manumitteres & repete, & quæ ratione literæ ad te, &c. perſpici non poteſt.

n ¶ Ipſaſuerunt. nomine pœnæ.

o ¶ Conſtitit. ex conſtitutione: vt ff. de manu. l. cùm minor.

p ¶ Pœnam. id eſt, pœna

q ¶ Quaſi rapta fide. Pœnalis illa ſtipulatio ſuperflua eſt, eẽm repetat fructus emptoris ex conſtit. Marci & Commodi. Cyiac.

r ¶ Ratã penetur. Imò videtur quòd ſic: vt ff. de verb. oblig. l. qui Roma. §. Flaminius. & ff. eod. l. ſeruus ea lege. in fin. Sed in vtraquetilla rum fuit & de certo modo manumittendi dictum, ſcilicet vindictha hoc non & certè quandoque de facto ſolo cogitatur: vt ff. de condit. inſtit. l. mulier. §. pen.

s ¶ Non mutata. poteſt enim mutare vt hic & ff. de condit. inſtit. l. mulier. §. pe & §. ij. ¶ Sed contrà ff. eod. l. quæſitum. Sed ibi fuit obtractus nominatus, hic innominatus. imò dic vt ff. eodem. l. ſi quis. Item arg. contrà T. Aur. l. j. §. reſpon.

t ¶ Non mutata conditione. Opponitur l. quæſitum. ff. de ſtem. exemp. vbi vide ſolut. Opponitur etiam l. 1. ff. quæſtus mort. ad lib. patro. vbi vide ſcripta. Cyiac.

De

480/C.IV.K.5-4, 1063-1064
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ÆDILITIIS ACTIONIBVS.

DE ÆDILITIIS ACTIONIBVS.

TITVLVS LVIIII.

Vendens sciens seruum vitiosum tenetur non solum ad pretium, sed etiam damna præstat. BALD. Vel sic: *Vendens sciens seruum fugitivum, vel aliter vitiosum, tenetur suscipere tunc ignorantes ad pretium, & omne damnum dilatum.* SALYC.

1. Imp. ANTONINVS A. Decimio *.

SI non simpliciter * fugitivum, vel alio modo vitiosum, quis vendidit, idque [idem] † fugitivus abest *, non solùm in pretium ‡ ferui vendi orem conueniri, sed etiam damnum * quod per eum tibi accidit, competens iudex (vt iam pridem placuit) præstari * iubebit *.

Licèt seruus post annum fugiat, vel post multos annos (quod hic dicitur de anno fuga, non ita stricte accipiendum) tamen potest agi redhibitoria intra sex menses vel quatuor pro minoris, intra annum. BALD. Vel sic: *Ex fuga serui post annum contingente non potest quanto minoris nec redhibitoria agi.* SALYC.

II. Imp. GORDIANVS A. Proculeio *.

CVm proponas seruum quę pridem comparasti, post annī * tempus fugisse: qua ratione ne eo nomine cum venditore eiusdem congredi & quæras, non possum animadvertere. Eremin redhibitoriam actionē lex mensium * temporibus, vel quatuor minoris { anno concludi *, manifesti iuris est.

Quatenus est necesse probare dominum sufficit probare alterū: & hic oportet probare duas fugas, si à possessore incipias. Potest quis promittere fallum seruū & fabdos sui sicut seruum, quando hoc est de natura contractus: & etiam quando est vltra naturam. Index secundum qualitatem probationū debet pronunciare. BALD. Vel sic: *De facto casu seu vitio serui non tenetur vendens dicere, nisi de eo promiserit. & si ad venditorem reuertitur, illum restituere tenetur.* SALYC.

III. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. Maximo.

SI apud priorem dominum * fugisse mancipium non docetur: fuga post venditionem interueniens ‡, ad damnum emptoris pertinet *. Sin autē venditor non vitiosum etiam in posterum * seruī promiserit: quamuis hoc impossibile * esse videatur, tamen

480/C.IV.K.5-4, 1065-1066
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Vbi aliud promissum ad videtur, qui promittit se cauturum, qui promisit fidejussorem, qui promisit interesse si quid fiat non dat.

¶ Sed quomodo valet, cùm alienâ factâ nō possit promittivi? *ff. de verb. ob. l. stipulatio ita in princ.* Resp. videtur promittere se curaturū hoc cautū, & similibus. & sic est non simplex absolutio: vt *ff. de verb. obliga. l. inter stipulatū in princ.* Vel promittit duplū. Aliud si fieret remissum vt *ff. de non. l. quod dicitur.* Vel videtur promittere interesse si fiat: vt *ff. de actio. l. si ita quis.*

a ¶ *Antecedentis.* vt & *ff. de pac. l. in bona fide. & Layetan. & ff. de reiver. l. si vxorem. & ff. de fer. vnde. prædi. l. si hæredem. & de euic. l. Lucius.*

b ¶ *Facti.* scilicet sendi.

c ¶ *Repellam.* aut faciam aliud facias: vt supra dictum est. Accvrs.

d ¶ *Curabit* quia si dolo venditoris fugit, qui eū corrupit, teneatur ferui corrupti. Item & rei vindicatione, vel Publiciana conuenitur vt in principali. & facit ad hāc l. *de euictionibus & eiusmodi fup. l. non mortuorum. & fin.*

Si prædium.] Cavv. Si prædium sub conditione emas, vt si displicuerit, restituere vendito: redhibitoria locum habet. Idem est si habebat pestiferas vel lethiferas herbas.

e ¶ *Displicuerit.* scilicet intra tempus præfinitum, quod is perpetuū consumire potest. & si quidem nihil de tempore conuenit intra dies 14. vsiles, potest redhiberi per actionem in factum, vtitā non nisi causa cognita vt *ff. de aed. l. quid si vnus. & fin. Quid si intra.*

b Actio in factum ad redhibendum datur in quinque vt dicit.

¶ Et datur] hæc actio in factum, in quinque casibus. 1. Primus est vt modo dixi. 2. Secundus si venditor nō procuraut de his quibus iubent ædiles pronunciari scilicet de natione vel similibus: vt *ff. eod. l. quod si nolit. §. qui mancipia.* 3. Ibi si non caueritur de his, de quibus caueri iubetur: vt *ff. eo. l. si venditor.* tunc intra dies tres vsiles vel fex, vt ibi dicitur. 4. Ibi ad precium, cùm fuerit facta redhibitio sine iudicio: vt *ff. eod. l. quod si nolit. §. in factum.* 5. Item propter ornamenta intra fex dies ad redhibendum, nisi ornamenta deteriora: *ff. eod. l. addies 9. in princ. & §. vendendo.* Potest dici & sexus, scilicet cùm verisimile pro nouicio est venditus: vt *ff. eod. l. præcipimus addict. & l. fin. §. penult.*

c ¶ *Sub edictione.* scilicet edictalium: vt arg. *ff. de euictab. empt. l. si. & Inst. de emptionibus empt. §. fin.* Accvrs.

d Redhibitorium. id est, in factum.

¶ Grani verrute vnguento, id est, reddere. perfluat. Nā emptor debet eum exhibere, aut cauere de eo restituendo. Cvjac.

e ¶ *Competere.* Rx ea consentione. Cvjac.

f ¶ *Et si pestifera.* Veteres habent, *si furiosa fuerit pestilens.* id est, *pestilentia seu lethiferam habens herbas.* Pestibulas videtur vocalle

sequentes pestiferas. *Latium. ff. eod.* Cvjac.

h ¶ *Per eandem.* simplex fit relationem non ad id factum quæ ad redhibendum datur sed ad aliam, scilicet ex empto redhibitoriam & sic pro vera redhibitione hic ponitur. *supra nouem ff. eodem. l. etiam.*

secundùm fidem antecedentis * vel incontinenti secuti pacti b experiri posse non ambigitur. Posteriores enim casus non vendidoris, sed emptoris periculum expectant c. Verū cùm seruum quem comparaueras, ad eum qui distraxerat, redhibere contendis: competens iudex perspectis omnibus, pro repertæ rei qualitate proferre curabit d sententiam.

Res quandoque redhibetur ob pallium, quandoque ob vitium: vt fundus pestilens. Bald. Vel sic: *Vbi fundus venditur sub conditione displicentiæ, ex displicente potest agi redhibitoria, & idem si fuerit pactū venditoris, sed herbas pestiferas facit.* Salyc.

iv. *Idem* aa. *Falsū.*

Si prædium quis sub ea lege comparauit, vt si displicuerit e, inemptum sit: id, vtpote sub conditione f venditum, resolui, & redhibitoriam g actionem aduersus venditorem com-

DE MONOPOLIIS, ET CONVENTV NEGOTIATORVM ILLICITO, VEL ARTIFICIO * ergolaborum, necnon balneatorum prohibitis, & pactionibus illicitis.

TITVLVS LIX.

Sic emendandus ob titulus & sunt eius res partes. Prima, de monopolio. Vltimi verbi Græci, deficiente Latino, vt Suetonius scribit Tiberiū in senatu abfuisse ob seruum Græcum, adeò vt monopolium nominauerit. prius vocauit pestilentiā quod simile verbi peregrini vocabulum esset. Et est monopolium vendendæ certæ mercis tax. quod vnus certum hominum lucri vendicauit, permissu principis solummodo negotiata. vt Strabo 17. de Ægypti marcibus scribit of Αφροδίτου ἐμπόριον ἐστὶ τὸ τῶν ἀρωμάτων καὶ τῶν μύρων. Id vero animaduerti imprudens scribitur bonus ciuis, vt nec ff. permissu principis inuenimus cuiquam cuiusque mercis monopolium exercere permittat, proposita in eam qui exercuerit, pœna deportationis. & inter merces enumerantur, quorum plerumque monopolium exercent falsarii, vestes, & pistores, & pistrinas quidam: scilicet comunctas dilacerantibusque capilli, & barbarum, quorū cura expolitur vultus, in quibus fraus & monopolia, vt nominatim Plinius scribit lib. 8. magnum lucrum inuenti? Secunda pars est, de conuentu negotiatorum illicito, id est, de conuentibus illicitis quæ inter se quasi conspirationē facta negotiatores pacisuntur in populi perniciem, ne minoris vili vendant merces suas re quod flatuerint, & conuentiones eorum. Tertia est, de aliis artificum, fabrorum, officinatorum, & ergolaborum. id est redemptorum qui opus conducunt secundum & balneatorum illicitis pactionibus: quod vt ne quis opus quod alter conduxerat, abstinax, de quibus omnes est l. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. per totum hoc titulo supposita fuit nam in veteribus libris admodum lege hoc totum desse Conferentium Græcum. Cvjac.

Primò prohibet monopolia generaliter, facilis defendit ad duplicē speciem. Primò quādo super precijs rerum. Secundo quando super operis. Tertiò dicit trāsferentes flatuti allicati non puniri. Quæris mandat contra flatuentes inquiri. Quæris imponit pœnam faciendibus conuēticula. Sextò ponit pœnam primatibus

huc collegiorū. Septimò punit negligentes in quibus dam. partes patent per paragraphos. Bald. Vel sic: Conuentiones inter negotiatores, & artifices, ne quis eorū minores precio aliis taxato res vēdat: vel ne per vnū vnchouēk, per alium expediatur seu perficiatur, vīa à iure reprobata & pœnis hic flatutis subiecta. Salyc.

H Abito] Cavv. Si precium repetat, quia vendidi fugitiuum probare habeo quòd fugitiuus, & hoc locum habet nō soluto in barbaris, sed etiam in prouincialibus seruis.

i ¶ *Reparandi.* per hanc actionē redhibitoriam. Accvrs.

k ¶ *Si illud* sc. mancipii.

l ¶ *Exhibere.* id est, probare * vel ostendere. Imò videtur & si fit mortuus, quòd possit redhibitoria agi vt *ff. eo. l. quòd si mist. §. idem ait hominem. & §. & mancipium. & §. pen & §. hominem.* Idem & si est in fuga vnde & tunc exhiberi non potest: vt *eo. l. redhibere. §. & qua omnes sunt contraria* Solu. hic ponitur, *exhibere*, id est, *probare* & nihil est contra. 2. Et alij dicūt quòd ibi fuit emptor sine culpa, hic non. 3. Alij quòd ibi fuit vitiosus bona fides, ibi tamen in emptore prima placet, hic ¶ *In barbaris.* id est, mancipiis notitiis ab hostibus capt: h

m ¶ *Sed etiam in prouincialibus* id est, natis apud nos.

DE MONOPOLiis, & conuentu, &c.

Quia venditores illicitas merces inire & pactiones facere non prohibet hic titu. Et dicitur monopolium i, id est, singulare negotium in emendo, & vendendo quod est vnum, & minimi, quod est vbique: vel vnius quod est vendendo, quasi vna & certa merce de facultā negotiatio vel vendendo. Inde etiam dicitur bibliopola k, id est, venditor librorum. Nihil enim dicitur liber. Item & inde dicitur monopolij penalis. prohibet. scilicet negotiatores, qui sic conspirant, & per hoc vitiosa, & inde monopolium dicitur penalis. corrupta, qui falsa vult esse in emendo emptor & vendendo

¶ *Veteribus Senatusconsulti vetus iam prudens fuit monopolia Plin. lib. 8. c. 37. Suetan. in Tiberio. c. 30. Est autem monopolij Græca vox, duplex*

que Latina. Suetan. in Tiberio cap. 71. Monopolia est si quis aduersus omnes ferax ad falsa cautum vendat, vt de Ioanne Zidda refert Procop. in lib. 2. de bello Perfico. Vide ista ne Aristot. 1. Pol. c. 7. cauitator & refpond. contrarie monopolia. Ad primum id non licet.

Cvjac.

480/C.IV.K.5-4, 1067-1068
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IVbemus] Caeve. Prohibet ne aliquis speciem mercaturæ super rebus vendendis, vel ad certum pretium etiam imperatoris respectu monopolium nobis exercere. Nec enim quisquã opes ambitiose super incertis operibus non compendiis. E contra fit, sine iudicialis sumptibus deuocetur. Faciens monopolium *, spoliati bonis, in exilium deportatur. Aliàs proscriptionem primam, qui hic nominatur, in quadraginta libris auri puniri. Si præses in puniendo remissior, vel dissimulatione commissa fuerit, in quinquaginta libris auri punitur.

a Monopolii genus.

§ Coniurare non passim.

a ¶ Pallaium, pectus est conchilij genus. Cvjac.

a ¶ Bibos. id est, aborti. Vel dic quòd echinus est parvus piscis semipedalis.

¶ Vide Plin. lib. 8 c. 56. Cvjac.

b ¶ Venundare. Istis est enim recipere fas commissorie. l. de Indeb. l. nemo. §.

b Ergastulo in damnatos in opus publicum.

c ¶ Ergastuli, & redemptores operis officiales s.

§ ¶ Vt ne quis. Idem ab eodem Zenone constitutus est in Nov. ubi quæritur, in fin. Cvjac.

c Dele glossem.

b ¶ Data licentia. Idest constituit est ad l. 13. l. de ad. priuat. Cvjac.

d ¶ Implere. contrahere artifices faciunt in multis locis.

e ¶ Omnifque. repete, data licentia.

f ¶ Denuncianda fe. l. de op. & clar. l. si quis in hac. f. ¶ Confringere. forte quòd neminem docebit, nisi tantum der.

DE NVNDINIS, &c.

Octauiane omnes vendendique quandoque quæ temporis & primæ nundinas id est ex celebrate generalis forti in alicuius villa vel possessione, & idest de hac parte.

1 ¶ Nundinæ Græci vocant ἀγοράσιμον, non feriatæ. Et fanè olim nundinæ fieri erant feriatæ, vt iudici cessarent. Festus. Fòlt ies Horatenfis voluit esse fastas. Macrob. lib. 1. cap. 16. Constantio hæc tribuit iure antiquum. Cvjac.

Qui exercendorum.] Caeve. Qui nundinas aut mercatu imperant, nullum eò venientem conueniant ratione mercibus ratione loci imposita: quæ fuam faciant: vel ratione priuati debiti alicuius molestiã faciant.

§ ¶ Qui exercendum. Quod l. 1. infra de nundinis vetuerunt, id hac lex dat omnibus. Cvjac. Codex.

1. Inst. Leno A. Confantius P. P. ¶

VBemus ne quis ea fuscunque vestis, ve pilcis, vel pectinum a* forte aut echino *, vel cuiuslibet alterius ad victum vel ad querumcunque vsum pertinentia species, vel cuiuslibet materiæ, pro sua auctoritate, vel fauore iam elicito aut in posterum eliciendo recipere, aut pragmatica sanctione, vel facta nostræ pietatis adnotatione, monopolium audeat exercere: nève quis illicitis habitis conventionibus coniuret †, aut pacisceatur, vt species diuersorum corporum negotiationis, non minoris quàm inter se statuerint, venundentur b. Ædificiorum quoque artifices, vel ergolabi *, aliorúmque diuersorum operum professores & balneatores, penitus arceantur pacta inter se componere, vt ne quis §, quòd alteri commissum sit opus impleat, aut iniunctam alteri sollicitudinem alter intercipiat: data licentia y vnicuique ab altero inchoatum & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendij implere *, omniaq; huiusmodi facinora denunciandi d sine vlla formidine, & sine iudiciaris stipibus. Si quis autẽ monopolia ausus fuerit exercere, bonis propriis expoliatus, per perpetuæ dũ taxat exilij. Cæterarum perexercere professionum permanes, si in posterum aut super taxandis rerum pretijs, aut super quibuslibet illicitis placitis, aut fœdere conuenientes huiusmodi sese pactis constringere e: quadraginta librarum auri solutione percelli decernimus: officio tuæ fedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, si in prohibitis monopoliis, & interdictis corporũ pactionibus commissas fuerit (si hoc euenerit) saluberrimæ nostræ dispositionis condemnationes, venalitate interdum, aut dissimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

a Pectinum species.

b ¶ Licentiam quam accensio non * vendo sanitatis ff. ad L.C.

i ¶ Communem. de imperatoribus scripsimus dictis. cæterũm alij ibi coartationes cum his qui habent ius perpetuum vel hereditarium, possint conuenire eodem: vt ff. de iudic. l. hæres. §. proinde Et dicas hic mercibus l. occasione mercium: & sic subaudi in sequentibus.

k ¶ Venalitia. i. feriæ.

l ¶ Venalitia. Venales seu venalitij sunt feriæ, qui separatur à mercatu. mercis. de verb. sign. l. I. ff. de ædilit. edict. Cvjac.

m ¶ Lucrum. vt exigant aliquid ratione lucrij. habent enim grande cõmodũ ex eo, quòd peregrini forum * terra eorum ingregiuntur. ff. de aqua plu. arcẽd. l. in fin.

n ¶ Lucrum. Quo nomine olim exigebantur aliquæ quæstiõ. Cassiod. lib. 4. var. Cvjac.

o ¶ Sub prætextu. Sic in l. vbi ff. de commodato. vt l. 1. ff. l. si non fiant. vel reciprocè. Cvjac.

b Ferunt impinguari vacc.

DE NVNDINIS, ET MERCATIBVS. TITVLVS LX.

SI in Conuentu vicali, vt ingens fiat, non mercationibus. Nundinæ sunt emptiones & celebriores mercatus, qui habentur certis statutisque dierum mercium mercatorum in hoc loco quibus hoc ex habendi datũ est longo consuetudine, aut beneficio principis, vel Senatus, vel Consulum, vel ex gr. in Nov. Valentin. & Mart. de frigorum exactionibus. decreto ordinum, honoratorum & curiam, prudentia moderatore prouincia. Quod autem scribit Festus, nundinarum dũ sine festis feriarum, nec ea licuisse agere cum populo, ne interpellaretur nundinatores, id intelligi cum ipse, & abrogatum lege Hortensia, vt id ex hoc refert. Cæterum hoc tempus nundinarum definitum, ne qui ibi conueniunt, interpellari debeat causa, vel §. 4. vbi ff. de fer. & ne quid etiam ex mercibus aut venalibus forum negotiatorum, & ex quibus temporalis lucrũ in quibus exponunt merces, exigantur, intra nundinarum dies, qui sacris feriis indicti Leon qui ff. de verb. oblig. quod inuenitur tam sola vocabula dicitur Conflantinus l. 1. 2. de vener. & ex supradicta Nou. Valentin. & Mart. nundinas etiam prædictum sibi frequentia quidem. Mercatus ad ita sunt celebres vt nundinæ. Mercatus sunt parua nundinæ, in identibus assemblées. Mercatus vnius ciuitatis aut vici. Nundinæ vnius prouincia vel imperij. Cvjac.

Illi quibus sunt nundinæ, nõ possunt conuenire ad nundinas causa debita arrestare, nec merces earum sequestrare, nec aliquid partij mercium ratione territorij accipere, nec aliquod datiũ imponere, vel pedagium, vel gabellam. nundinantes enim liberi sunt, tempore nundinarũ in accessu, mora, & recessu. Bal. Vel sic: Tempore nundinarum negotiatores & alij ad nundinas concurrentes, non possunt ibi ex aliqua causa conueniri. Salyc.

1. 2 imp. Valens & Valentin. aa. ad Probam P. P.

VIr exercendorum mercatorum aut nundinarũ licentiam b vel veterũ indulto, vel nostra auctoritate meruerunt: ita beneficio rescripti potiantur, vt nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorum mercibus conueniant c, vel venalitiis b,* aut locorum † temporalis quæstus & commodo priuata exactione fœdetur, vel sub præsentis, priuatorum debiti aliquã ibidẽ concurrẽtibus molestiam possint inferre.

DE VECTIGALIBVS, & commissis. TITVLVS LXI.

ETsi hæc titulus pertinet ad negotiationem emptionis & venditionis, de qua nos summa diuisione diximus: tamen quia ad vectigalia sunt prædicta quæ dicuntur sicut in praefat. Cod. Iustinian. & Theodos. lib. vlt. sancit. duo genera de vectigalibus, quæ exigebantur. Cvjac.

DE VECTIGALIBVS & commissis.

Cyrie * rationes rerum venalium, vel quæcunque modo quæsierit, & defraudator de una ciuitate in aliam, præfatur vectigal fidei in ciuitate: vt l. 20. l. ex præfatione. & dum portas ibi ubi sistat, & rationem cuncta vel ordo cuiusque. vt §. ita l. de adm. de dicit. Et dicitur * vectigal quia præfatur de rebus quæ veniuntur.

¶ In hoc tit. vectigalia propriè dicuntur ea, quæ mercatores & venalitij fisco vel reipub. inferri pro subscriptione mercium l. 4. & 7. Cod. l. 23. C. Th. de nauicul. vel portoria, & tam inuitissimo quæ Iustinianus in edicto de Alexandro, tocat. Specialia vectigalium. Strabo lib. vlt. facit duo genera de vectigalibus comparata mercium, quæ gabellarum imperantur. & Gabellam quæ exigebantur. Cvjac.

c Hoc refert Bald. Bartolus, vbi quærit cui officiat ius impositi, vel exigendi vectigalia: ibidẽ vid. multa ius de gabellis locatione & cõductione & cõductoribus qui soluere vectigal possint, quo modo agit & cõuenit contra gabellarij, quo ius & vis. Et fabrorũ gabellis, qui in vrbe vel ostiis mercatui ad vectigalia. Ita de gabellis mercium importatarum, exportatarum, vicinarum, vectigalibus: pedaticis: Constantinopoli. Verbigratia de libris.

a Nundinæ à mercatu ad vendo per de emptum.

480/C.IV.K.5-4, 1069-1070
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1071-1072

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fibi adſerant eſſe conceſſa *. Si quis * ergo peiatorum huiuſmodi exſcriptione nitatur, caſſa eadem ſit. Vectigalia enim non parua functio eſt [b], quæ debet ab omnibus qui negotiationis ſeu transferendarũ mercium habẽt curam, æqua ratione dependi, exceptis nauicularijs, cũm ſibi gerere rem probabuntur.

Nomine vectigalis ſilentur oſtenda, quæ nullum eſt inuentio. SALV.

VII. *Idem AA. & GRATIANVS A. ad Archelaum comitem Orientis.*

EX præſtatione * vectigalium nullius omninò nomine quicquam minuatur, quin octauas [a] & more ſolito † conſtitutas omne hominum genus quod commerciis volueris intereſſe, dependat: nulla ſuper hoc militarium perſonarum exceptione facienda [d].

Ambaſſiatorum pro rebus quas portant non ſui vſus gratia ad locum ad quem vadunt, tenentur ſoluere vectigal: non pro his quæ portant de loco vnde veniunturus. SALVC.

VIII. *Imppp.* GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. *Palladio com. ſacrar. largit.*

ALegatis [e] gentium deorum [f], ex his tantùm ſpeciebus quas de locis propriis vnde cõueniunt, huc deportant, octauarij [g] vectigal accipiant. quas verò ex Romano ſolo, quæ ſunt tamen lege conceſſa [h], ad propria deferunt, has habeant à præſtatione immunes ac liberas.

Licis gabella non ſiluatur, tamen curandum eſt ne ad hoſtia aromata defraudur. h.t. tex. cum gl. BALD. Vel ſic: *Lacis vectigal habile per Ægyptum non ſiluatur, tamen tradatur animalium olim prohibita non permittitur.* SALVC.

IX. *Idem AAA. eidem comiti ſacrar. largit.*

VSurpationem totius licentiæ [i] ſuinmouemus circa vectigal Arabarchiæ * per Ægyptum, atque Auguſtanẽ † [k] *conditorum, nihilque* ſuper traductione animalium (quæ ſine prohibitione * [l] ſolita minimè permittenda eſt) tenutariæ † per licentiam vindicari cõcedimus.

Quod conueniatur exactari ad angustias ſumptuum relevandas, formam eſſe debet. BALD. Vel ſic: *Quotiũs exactæ vectigalia ſibi conceſſa pro ſuis cursu imponere poteſt.* SALVC.

X. *Imppp.* ARCADIVS & HONORIVS AA. *Rufino* * P.P.

VEctigalia quæcũque quelibet ciuitates ζ ſibi ac ſuis curiis ad angustiarũ ſuarum lolatia quæſierunt [k], ſine illa functionibus curialiũ ordinum peſſunata ſunt, ſiue quibuſcunque aliis earumdem ciuitatum vſibus deſignantur: firma his, atque ad habendum perpetua † manere præcipimus, neque vllam contrariam ſupplicantium ſuper his moleſtiam foemidari [l].

Salinarij ſi emunt ſalinas, vel poteſt menſurari vel vendi ſine ſuorum licentia: & pœna eſt ipſis applicanda. BALD. Fa. ff. de act. empt. creditor. Vel ſic: *Nemini licet vendere ſal ſine licentia publicanorum, alijs ſal, & precium eadis in commiſſum, & publicanis debetur.* SALVC.

XI. *Idem AA. Leontio P.P.*

SI quis ſine perſona mancipum * [a], id eſt, ſalinarum conductorum, ſales emerit [b], venderéve tentauerit, ſiue propria audacia, ſiue noſtro munitus oraculo: ſales ipſi vnà cum eorum precio mancipibus addicantur.

Reſcripta contra conuentiones & ſtatuta vectigalium, non valent. SALVC.

XII. *Imp.* HONORIVS & THEOD. AA. *Cyriaco* * *comiti ſacrarum largitionum.*

QVicquid contra vectigales * largitionalium * tũulorum [c], vel pragmaticis, vel ſacris adnotationibus fuerit elicium, effectu & viribus cæteris cenſemus.

Tertia pars gabellarum & pedagiorum pertinet ad ciuitatem; duæ verò ad fiſcum imperij. BALD. Vel ſic: *Vectigalia ſilui duas partes habet fiſcus tertiam ciuitas vel municipium, niſi ſit vectigal principis reſeruatum.* SALVC.

XIII. *Imppp.* THEOD. & VALENT. AA. *Florentiano P.P.*

EXceptis his vectigalibus quę ad ſacrum [a] patrimonium * noſtrum quocumque tempore peruenerunt, cæterâ [b] reipublicæ ciuitatum atque ordinum, æſtimatis diſpendiis quæ pro publicis neceſſitatibus tolerare non deſinunt, reſeruentur cùm duas portiones ærario [c] noſtro conferri peſica inſtitutio diſpoſuerat. atque hanc tertiam habemus adeo in ditione vrbium municipiumque conſiſtere, vt proprij compendij curam non in alieno portius quàm in ſuo arbitrio noscrint conſtitutam. Deſignate igitur conſortium * portionis [d] eatenus iuri ordinum ciuitatúmque obnoxium manet, vt etiam locandi λ quæri ſua intereſſit, licentiam ſibi noscrint contributam.

VECTIGALIA NOVA
inſtrui non poſſe [e].
TITVLVS LXII.

480/C.IV.K.5-4, 1073-1074

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NOn quidem.] CAIVS. Nouæ vectigalia non instituuntur propter res singulorum, hoc in prima Libri decreto ciuium. hoc in secunda. Nec inconsulto principe. hoc in tertia. si vltra modum consuetudinem excedentes peruenerint, pœna est nihil.

a ¶ *Non quidē.* Conser. *ff. ad leg. Iuliam ambitus. l. 1. & ff. ad legē Iuliam de vi pub. l. fi. & l. de alluuī. l. hi quos. & l. de excusa. non. l. placuit. & l. de cōfe. l. summa. §. 1. & non legitur in Scholis.*

b VEctigalia. Tacit. *ff. de publica. l. licentiam. vbi gl.* vectigalia, & idem est in ecclesiis per Concilium Lateranen. vt xiij. prohibemur. *extra de cens. & non legitur hic in Scholis.*

c NOn solent.] *In consultis principum ad hoc ff. de leg. & senatusc. l. & idem. & de sanct. pœn. l. in rebus. & l. vlt. §. quicquid.*

d ¶ *Reditus cum pœna: vt ff. de publi. l. licentia. §. quod illicite. & l. de fisc. l. item. & l. ea quidem. cum sequen. leg.*] *& l. fi. de superexcuss. l. & de cura non. l. placuit. & l. de cens. l. quæ quotannis. ad. xij.*

e ¶ *Reditus inhibit.* In duplum ex edicto de publi. CVIAC.

f ¶ Vide num mendosa sit inscriptio, & pro *præfecto prætorio*, legendum sit *præfidi*: monet quod sit, *gramineæ rei*, quod dici solet de præfide, aut procuratore Cæsaris: & verò sufficit præsentia præsidis prouinciæ. Itaque Græci hanc verba, *confestibus eorum viis*, sic vertunt, ἐν ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν. CVIAC.

g [*Prouincialium.*] *Cōsuetudinem. &c ff. de verborum signifi. l. mensa. &* facit ad hāc l. *ff. de adq. rerum dom. & ff. de publi. l. lucrum.* ¶ *quod illicite. & l. fi. publicanis. & fin. & ff. ad l. Iuliam de vi pu. l. fin. & Cod. l. fi.* & non legitur.

DE COMMERCIIS, & mercatoribus.

In hoc tit. quædam statuta posui circa negotiatores pertinentia ad damna præstāda: & quædam generalia eorum mercaturam.

h ¶ Inserte hic: *Imp. Valentin. & Valens, Senatui. &c.* CVIAC.

NEgotiatores.] CAIVS. Negotiatores domus principis, & aliorum potentiorū debent monēri vt faciant: *& fiat effectus tolerabilis* agnoscendæ deuotionis.

¶ Est de iudicialis actu collationē, vt docet *l. 1. C. Theod. de iudic. auri col.* Hæc scribat quarto quoque anno, id est, singulis lustris, quique eorum negotiatorum, & ob id à Lampridio in Alexād. dicitur aurum negotiatorium. Dicitur etiam χρυσοῦς à Zonara, & Eugipio in Anastasio, qui id fusius. Eius duæ ll. desideramus, *in tit. ibi de iudic. auri collat.* CVIACIVS.

i ¶ *Ad domum nostram.* Constituit, vt mercatores, qui peritiores, ad fauorem domum, aut potentiorum, etiam hanc collationem agnoscant. Idem etiam cōstituerat erat supra *de Episc. aud.* sed eam transformauit Tribonianus. Vide not. ad eam. CVIAC.

k ¶ *Hominē.* De his vide scripta ad *l. 1. de iure emphyt.* & *nou. ad pr. feud.* CVIAC.

l ¶ *Negotiatorem.* aliis necessitate debeā pensionem.

m ¶ *Mercatorum.* Hic benignè exigentes debēt etiam à quolibet negotiatore ad domum principis pertinente.

n ¶ *Domesticus.* f. debui fuse vectigalia sine alterius: quia cum efficacia benigne. & cum instantia humanè cōsuendi fuse vt solumtert. *ff. de verbor. ff. si hæres. Add.*

o ¶ *Reditum.* aliàs *agitatus.* & aliis *offertus.*

p [*Non solum.*] *Iudicii.* & hæc bonus * est dolus: vt *ff. de a Dessoi qui dolo l. §. non fuit.* Et mihi videtur, subtilis * enim imperio deuoti dicuntur vt *C. in. §. l. à legatis.* & facit *xxij. q. 4. c. scribit. & ¶ Aurum pro munificentia.* sed soluere debet in argento aut ære. CVIA.

q ¶ *Ad Barbaricum.* Id est, Barbarorum solum, & Persarum. CVIAC.

r ¶ *Reuertens.* ad hoc *l. de pœnis. cap. l.*] *& ad legem Iul. de vi. l. ferues. in fin. & ff. ad Tit. l. j. in fin. & ff.*

s *Tolerabile sit.*

t *Secundū PP. C. de mag. vic. l. 1. in Basilic. mercatis longe cum l. j. sequ. & qui. sunt.*

u *Mercatores* hoc non licet aurum ponere ad Barbaros pro mercimoniis vel speciebus mercandis, & quod aurum debet ab eis fideiussor suggestio mittere.

PAtres ad ritum superiorum, & relata quoque in Digestis sub eodem titulo, l. vectigali, de publ. vt vectigalia nouæ sine præcepto principis non inducantur. *Nouæ sanè, quæ adhuc à prisca consuetudine.* l. vlt. hoc ti. l. 4. §. vlt. l. locatio. §. earum. *ff. eod. Et ex Senatusconsulto qui aliter nouas vectigalia exigerint, senator legi Iuliæ de ambitu, qui exigit, lege Iulia de vi publica.* CVIAC.

In ordine principis communicē examinationem, & sibi referunt deliberaturus: vt hic, & non prudentiam regis. BALD. Vel sic: *Si expedit alicui ciuitati nouum vectigal imponere, præsis debet principi pro licentia obtinenda referre.* SALYC.

1. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. *Pallanteo* †.

NOn quidē * emere permittenda * est nouorum vectigalium exactio: sed si adeo tenuis est patrimonia tua, vt extraordinario auxilio iuuari debeat, allega præsidi prouinciæ quæ in libellum contulisti: qui re diligenter inspecta, vtilitatem communem ineuitus, scribet nobis quæ comperierit: & an habenda sit ratio vestri, & quæ nos existimabimus.

Ciuitates quæ sunt sub principe, non possunt imponere nouas datias: & impositas non debent soluere, & illatas vt vel simpliciter debent restituere. hoc dicit cum fig. BALD. Vel sic: *Solæ ciuitatum decreta non sufficiunt ad nouum vectigalia instituenda.* SALYC.

11. *Idem* AA. *Callistratæ.*

VEctigalia[b] noua nec decreto ciuitatū instituī possunt.

Vectigal illicitum non debet exigi: & exactum debet restitui. SALYC.

12. Impp. GALLIEN. & VALERIAN. AA. *Tusco & alio.*

NOn solent noua vectigalia inconsultis principibus * instituī †. Ergo & exigi aliquid quod illicitè poscatur, competens iudex vetabit: & id quod exactum viderit contra rationem iuris extortum est, restitui iubebit a.

Vectigal non debet exigi vltra antiquam consuetudinem, vel vltra facultatem à principe, sub pœna perpetui exilij. SALYC.

13. COMITANTINVS A. *ad Felicem præfectum prætorio* b.

SI prouincialium nostrorum querela de cōductorum auiditate exiterit, & probarum fuerit vltra antiquam cōsuetudinem *, & nostræ terminos iussionis aliquid eos flagitasse: rei tanti crimînis perpetuo exilio puniantur. Sub conspectibus * autem tuis, vel eorum qui tuæ grauitati succedunt, licitationis cura feruetur.

DE COMMERCIIS, ET MERCATORIBVS. TITVLVS LXIII.

Commercium est emendi vendendique inuicem ius, quod & promercium dicitur. Sed & commercium apud Custinum duobus locis est eorum quæ mercatores fuerunt pro facultate exercendi commercij, auxaria scilicet functus, sine lucrativo, argentum, de quo l. 1. Cum mercatorum, non mercium. Peritorium non mercium, non mercatorum. Et mercatores sunt non habitores & pernoctatores, quos mercatorum facere non iudeorum, cum sit conuentus interpretatum, sed illicitum est, quod plebis sit cum eo difficile commercium l. 3. Sed alij pergunt verbis Reipubl. coherentia, aut negotiationem exercens pecuniarum & copiarum, non amorem, aut vendentes per circulos, vel lagenas, vel amphoras, sed quod mercibus mercium magnum capiunt: quod pars esse videtur de Hermij verba. Nec satis est cara pisces auctore mensa: non & veteres ista interpretantur accessere, emere, & ita l. 3. §. item si quis salinas. ff. de pro. leg. Mercatores separantur ab his qui coëmunt vini, aut olei vendendi, faciunt minuatum. CVIAC.

Homini & seruo cuiquam hominis sunt compellendi homines ad ſiſ'ucium ſiſcalium. BALD. Vel sic: *Negotiatores principis, & eorum mercatores debent benigne moneri vt vectigalia & debitas pensiones soluant.* SALYC.

1. Impp. VALENS & VALENT. & AA. ad *Iulianum comitem Orientis* †.

NEgotiatores si qui ad domum nostram *d* pertinent, portitorum quoque homines a necessitatem * debitam pensionum (vt honestas postulat) agnoscere moneantur b: vt per cunctos qui emolumenta negotiationibus captant, tolerabilis * fiat agnoscendæ deuotionis [b] effectus. Dat. XV. Kalend. Maij Constantinopoli, Diuo Iouiniano & Varroniano Coss.

Licitum est ab hostibus seruari, & prædari. BALDVS. Vel sic: *Cum hostibus populi Romani vel sacri imperij non licet mercari. b. d. secundum glos.* SALYC.

11. Impp. GRATIANVS, VALENT. & THEOD. AAA. *Tatianæ comiti sacr. larg.*

NOn solùm barbaris aurum minimè præbeatur, sed etiam si apud eos inuentum fuerit, subtili [k] auferatur ingenio †. Sed si vlterijùs aurum pro mancipiis ζ vel quibuscumque speciebus ad Barbaricum * fuerit translatum à mercatoribus: non iam damnis, sed suppliciis subiugentur. Et si id iudex repertum non vindicauerit egere vt conscius criminosa feritnat.

Alij sunt nobiles, alij ditissimi, alij damnati: unde virtus

480/C.IV.K.5-4, 1075-1076
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non dicitur nobilitare, nec dignitas. IAC. BVT. & qui fuerit artis mechanicæ, non potest esse nobilis. BALD. Vel sic: Potentiores & nobiliores debent se à negotiationibus abstinere, ut plebeij facilius possint negotiari. SALY.

III. Imp. HONO. & THEOD. AA. Theodoro P. P.

NObiliores * a natalibus, & bonorum luce cõspicuos, & patrimonio ditiores, pernitiosum vrbibus mercimonium exercere prohibemus, vt inter plebeios & negotiatores facilius sit emendi vendendique commercium.

Non est licitum mercaturæ causa commeare cum gentibus non gratis populo Romano: nec credantur Romani exploratores arcanorum regni alterius. Et nos. panem hic imponi subditis de eo quod ferunt extra territorium patriæ. BALD. Vel sic: *Dum Imperator constituit fœdus cum rege Persarum, statuit quod extra certa loca hic nominata subditi Romani imperio non possent mercari à Persis: nec contrà, aliàs puniuntur ipsi, & indicta per quorum interuentum: excepit legatos Persarum, qui tempore sua legationis mercari dixerunt commutandas.* SALYC.

IV. Idem AA. Anthemio P. P. O.

MErcatores tam imperio nostro, quàm Persarum regi † subiectos vltra ea loca in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis conuenit, nundinas exercere minimè oportet, ne alieni regni † quod non conuenit) scrutentur arcana. Nullus igitur post hac imperio nostro subiectus vltra Nisibin, Callinicum, & Artaxatam emendi seu vendendi species causa proficisci audeat: nec præter memoratas ciuitates cum Persa merces existimet commutandas. Scienter vtroque qui contrahit, & species quæ præter hæc loca fuerint venundatæ, vel comparatæ, sacro ærario nostro vindicandas: & præter earum rerum ac precij amissionē, quòd fuerit numeratum, vel commutatum, exilij se pœnæ sempiternæ subdendum: non defuturis contra iudices, eorúmque apparitores, per singulos contractus qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Persa commearierint * *: exceptis videlicet his qui legatorum Persarum quolibet tempore ad nostram clementiam mittendorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitatis & legationis intuitu extra præfinita ejiam loca mercandi copiam non negamus: nisi sub specie legationis diutius in qualibet prouincia residentes, nec legati reditum ad propria comitentur [d]. Hos enim mercaturæ insistentes, non immeritò vna cum his cum quibus cõtraxerint seu resederint, pœna huius sanctionis perlequetur.

Mercatores ad domum principis pertinãtes debere esse exceptos, qui à numeratis personalibus sunt immunes. SALYC.

V. Idem AA. Alario †.

CEssante omni ambitione *, omni licentia quingentorum sexaginta trium collegiatorum [e] numerus manet, nullique his addendi, mutandive vel in defuncti locum subdituendi ‖ patear copia: ita, vt iudicio tuæ sedis sub ipsorum præsentia corporatorum, in eorum locum quos humani subtraxerint casus, ex eodem quo illi [f] fuerunt corpore subeogentur: nulli alij corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate concessa. Dat. VII. Kal. Septemb. Endoxiopoli, Honor. A. VIII. & Th. Coss.

Transgredientes ciuitatis prohibitæ, vel negotiationis prohibitæ suscipientes, euiscunque sint dignitatis, puniuntur pœna exilij, & publicatione bonorum, quod est.

VI. Idem AA. Maximo * comiti sacrarum largitionum.

SI qui [b] inclytæ † nominatim vrbis legibus ciuitates transgredientes ipsi, vel peregrinos negotiatores sine comite commeantes, suscipientes fuerint deprehensi: nec proscriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilij vlteriùs euadent. Ergo omnes pariter, siue priuati, siue cuiuspiam dignitatis, siue in militia constituti, sciant sibi aut ab huiusmodi temeritate penitus abstinendum, aut suprà dicta supplicia subeundum.

DE RERVM PERMVTATIONE, & præscriptis verbis [g].

TITVLVS LXIV.

Rubrica tractans de empcione venditione, dantur contractus qui empciones venditiones proximè & similes sunt, Permutatio, Locatio, Emphyteusis: & permutatio in primis qua differat originem dedit empcioni venditioni, atque ideo dicitur etiam emptionis obtinere. L. 1. & vicina empcioni, l. 1. ff. cod. & inflar empcionis in Novel. Valentin. de confirm. quæ admittit. *Et simul multa habet communia cum empcione: sed & differentia quædam, quæ perspiciuntur Paulum in* l. 1. ff. cod. *Permutatio fit rebus, Empcio non fit rebus* l. penult. hoc tit. *Sed res in una parte, & pretio interueniente ex altera. Permutatio est mercatio duorum,* Scribit ff. de auro & argento, leg. *empcio non semper rei dominium mutat: empcio est mercatio rei cum pretio. Permutatio est negotium do ut des, datio rei pro re, vel rerum pecunia pro re, vel* l. vlt. ff. de cond. caus. dat. *ne enim omnis pecunia pro pretio accipitur, vt dum dominio pecunia datur, vt rerum*

a Collegiati qui.

b ¶ Nobiliores. facit l. decuriones. l. militare. & ibi dicunt. auct. q. qq. c. clerici & l. de reliqua. cum. l. fin. & l. de multis in l. 3. §. populus.

c ¶ Mobiliores. Item nec militare. l. 1. infrà eod. tit. Vide not. ad eam. CYIAC.

d ¶ Hic ne obiicere, quo Theod. fœdus percussit cum Perſis, apud Antaxam ciuitatē Armeniæ Rempubl. genebat. nelle Socrates lib. 7. in principio. CYIAC.

Mercatores.] CASAVB. Prohibet ne vltra certa loca mercancia fiant, & pœnas imponit mercatoribus & subditis fœdera violantibus, excipiuntur legati, nisi sub specie legationis diu morentur in prouincia. VIVIAN.

b ¶ *Perſarum regi*, qui non erat subiectus Romano imperio tempore huius l. sed incepit tempore Iustiniani: vt in authentic. de hered. & falcid. in princ. coll.).

c ¶ *Commeauerint*. habent enim in fœdere certos limites cuiusque. ANG.

d ¶ *Commeantes* quòd non debeant permitti redire, si distituerint. ANG. & non legitur.

e ¶ *Cessante omni ambitione* loquitur de mercatoribus petitionibus ad domū pertinentibus, de quibus loquitur *supra* de n. l.).

f ¶ *Collegiatorum*, quia* de eorum collegio vel corpore erant.

g ¶ *Collegiatorum*. In dicta lege præscribitur, decanorum numerus: hic collegiatorum, qui etiam *ordinarios*. dicuntur. Hi sunt, (vt est in antiqua descriptione Constantin.) qui ex diuersis corporibus ordinati fuerint ineffectorum cultus subeunte, & ideò Symmachus in epistolis ait: *Per hos fortasse annonæ succurrit.* CYIAC.

g ¶ *Subsistendi*. vltra præfixū numerum. sic & *supra de surrefundi articul. 1. non plures*. & non legitur.

* *commeauerit*

h ¶ *Ex eodem quo illi*. sic l. 3. *supra de collegiat.* aut eos eligi debere patrimonium cuiusque corporis iudicio. Hi erant *institores*, & erant mercatores, vt ait interpres.

a ¶ *Nobiliores*. facit l. *decuriones*. l. *militare*. & *in decuriones*. auct. q. qq. c. *clerici* & l. de *reliqua*. cum. l. fin. & l. de *multis* in l. 3. §. *populus*.

b ¶ *Mobiliores*. Item nec militare. l. 1. *infrà eod. tit.* Vide not. ad eam. CYIAC.

c ¶ Hic ne obiicere, quo Theod. fœdus percussit cum Perſis, apud Antaxam ciuitatē Armeniæ Rempubl. genebat. nelle Socrates lib. 7. in principio. CYIAC.

Mercatores.] CASAVB. Prohibet ne vltra certa loca mercancia fiant, & pœnas imponit mercatoribus & subditis fœdera violantibus, excipiuntur legati, nisi sub specie legationis diu morentur in prouincia. VIVIAN.

d ¶ *Perſarum regi*, qui non erat subiectus Romano imperio tempore huius l. sed incepit tempore Iustiniani: vt in authentic. de hered. & falcid. in princ. coll.).

e ¶ *Commeauerint*. habent enim in fœdere certos limites cuiusque. ANG.

f ¶ *Commeantes* quòd non debeant permitti redire, si distituerint. ANG. & non legitur.

g ¶ *Cessante omni ambitione* loquitur de mercatoribus petitionibus ad domū pertinentibus, de quibus loquitur *supra* de n. l.).

h ¶ *Collegiatorum*, quia* de eorum collegio vel corpore erant.

i ¶ *Collegiatorum*. In dicta lege præscribitur, decanorum numerus: hic collegiatorum, qui etiam *ordinarios*. dicuntur. Hi sunt, (vt est in antiqua descriptione Constantin.) qui ex diuersis corporibus ordinati fuerint ineffectorum cultus subeunte, & ideò Symmachus in epistolis ait: *Per hos fortasse annonæ succurrit.* CYIAC.

k ¶ *Subsistendi*. vltra præfixū numerum. sic & *supra de surrefundi articul. 1. non plures*. & non legitur.

l ¶ *Ex eodem quo illi*. sic l. 3. *supra de collegiat.* aut eos eligi debere patrimonium cuiusque corporis iudicio. Hi erant *institores*, & erant mercatores, vt ait interpres.

DE RERVM

Dicit * *de contrahibus* nominatis, ex quibus nisi seruetur dominium non transmittitur, ex quibus simulter transfertur dominium quam dicat de locatione qua est nominata: sed nil obseruetur ibi dominium: & quia eadem nominatio pertinens est permutatione, ideo de hoc dicit.

¶ *Sed* [b] *quatenus non dicitur* nominatim permutatio, *bene elegantius sit nominata*, quàm in vbiuis, vel similibus? *Respond.* permutatio, cùm sit generalis actionis pertinens ad venditionem, & locationem, & omnem contractum vbi aliquid hinc inde accipitur, sed alij contractus sua sunt certa nomina. at hic dum datur species certa pro alia certa, certis nominibus specialibus nomen plura sunt negotia, &c. vt ff. de præscript. verbis l. nostra. *Sequa* rationali generalis: vnde dicitur innominatus, scilicet nomine specialis. *Alij* aliter respondent: dum ff. de pact. l. iustigenitum. §. ACCVRS.

¶ Quæ datur ex rerum permutatione. Post tradita de empcione & vend. dico datur hic tit. quia permutatio est species empcionis. l. 1. ff. eod. & locatio. l. 2. ff. locat. sic & emphyteusis est vtrique proxima. §. adeo. Inst. locat. Et verò erit de arb. præscrip. verb. non de omni, sed de ea, quæ datur ex rerum permutatione tantùm. CYIACIVS.

si

a Collegiati qui.

b Permutatio quare non dicatur contractus nominatus.

* commeauerit

† al. P. V. Iura l. 2. supra de fe. reiand. notif.

a Hic etiam nominatio non placet Cyn. & Salyc.

b Permutatio quare non dicatur contractus nominatus.

c al. Marcianus.

d Antoninus. In omnibus rer. mili.

DE RERVM PERMVTATIONE, & præscriptis verbis [g].

TITVLVS LXIV.

Rubrica tractans de empcione venditione, dantur contractus qui empciones venditiones proximè & similes sunt, Permutatio, Locatio, Emphyteusis: & permutatio in primis qua differat originem dedit empcioni venditioni, atque ideo dicitur etiam emptionis obtinere. L. 1. & vicina empcioni, l. 1. ff. cod. & inflar empcionis in Novel. Valentin. de confirm. quæ admittit. *Et simul multa habet communia cum empcione: sed & differentia quædam, quæ perspiciuntur Paulum in* l. 1. ff. cod. *Permutatio fit rebus, Empcio non fit rebus* l. penult. hoc tit. *Sed res in una parte, & pretio interueniente ex altera. Permutatio est mercatio duorum,* Scribit ff. de auro & argento, leg. *empcio non semper rei dominium mutat: empcio est mercatio rei cum pretio. Permutatio est negotium do ut des, datio rei pro re, vel rerum pecunia pro re, vel* l. vlt. ff. de cond. caus. dat. *ne enim omnis pecunia pro pretio accipitur, vt dum dominio pecunia datur, vt rerum*

480/C.IV.K.5-4, 1077-1078
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1079-1080

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1081-1082

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ed lege.] CARVS. Si dedi, secundum vt nauscatim dauer mihi decem corbes frumenti, vel quolibet modo vnum corbem si placitis non obtemperet, agam præscripto verb.

¶ Vide scripta ad l. 14. ff. de fide inst. CYAC.

c ¶ Exhibenda. i. ipsa res dicta rebus propriis vti traditione annexa. Arg. vt ff. de Leg. Iun. cum suis concord. & ff. de nudis. l. 9. Et not. quod refert eli. aliquid do vt aliquid facias: quia aut aliàs eram discarus, & tunc nulla est petitio vt ff. de donat. l. si in fra. & l. sup. aut non. & tunc vel condictio ob causam ad repetendum datur, vel præscriptis verbis, vt fiat quòd conuenit, vel interuelle peteretur.

d ¶ Competit. vt hic, & dicit ff. de pact. inter empt. Libro 10.

DE LOCATO, & conducto.

Quis locasse ad similitudinem empti̇onis videatur: idem de re pignori obligata.

Cur hic tit. hoc loco sit, vide scripta & not. ad pr. hic præc. prædicta. CYAC.

Dominus.] CARVS. Locasti tibi horreum vt in eo frumentum tuũ reponeres: reposuisti, & tamen non in area sed alio fortasse tuo amisisti, posta quæ horreum eos erat clausum. periculum rerum repositarum ad me non pertinebit. Sed & non fraudis vel dolo horreis, dominus horreorum tenetur.

a ¶ Periculum vis maioris. Casus fortuitus est, qui præuideri, aut cauteri, aut refelli non potuit. Fortuita non est casus fortuitus, vt nec effractura. CYAC.

e ¶ Latrones. qui effractis horreis surripuerint ibi posita.

f ¶ Præstare non cogitet. Idem seruatur in deposito interueniente mercede. CYAC.

a Casum non præstat conductor.

f ¶ His consentiens. & alia similibus casibus fortuitis, quæ non præstantur illi vel similia alio iudicio bonæ fidei vt hic, & ff. eod. Labeonem in princ. & Leg. conductio. §. 1. & 1. periculo. & l. fid. & de damno & l. & hodie autem. & l. de pig. act. l. qua fortuita. & depos. l. 1. & ff. commun. Leg. non. & ff. de actio. empti. l. si ea res. Sed hoc casu debet exhiberi custodes vt ff. eod. l. 10.

g ¶ Retrinsecus id est, non visio ipsarum rerum depositarum. h. Vel dic, id est, extra has causas, fortuitorum scilicet casuum. Et dic mercede, scilicet interueniente, secundum Inst. vt ff. eod. l. qui mercedem.

h ¶ Illæso. Per quod præsumitur dominus in culpa prima facie, scilicet esse culpa periculi rei. Et distingue hic secundùm Inst. vt diximus ff. eo. l. dominus. ¶ Item not. quod dicitur vulgo, scilicet an quid de suo perideriit, qui rem commodatam vel depositam perdidit, pro quo est ff. commod. l. 8. vt certa. §. quod vero. ACCVRS.

i ¶ Depositarum. id est, positarum in dicto horreo. nec enim fuit depositum, imo mercede data dominus horreorum retinet dictas merces in horreis suis. & sic fuit locatio, non depositum: vt ff. depos. l. 1. §. 8 qui seruum. in secunda dicta. & verb contrà depositum, possit tractari de solo dolo & lata culpare

ff. depos. l. 1. nisi in certis casibus qui not. ff. depos. l. 1. §. sepe.

Diuersum.] CARVS. Si faber opus faciendum à me conducit, nec præcio tibi mercedem operæ: aget ex conducto ad interesse. Sed nunquid veniens vltra ea tempora fecit in meteria bona fidei iudicio? Respond. quòd sic.

k ¶ *Conducti.* conductor dicitur nomine rei: & ejusdem rationis dominus dicitur locator. Item conductor dicitur dominus rationis operæ: & faber locator rationis ejusdem operæ: vnde faber potest agere ex locato & conducto ad mercedem, dictis respectibus. sic & ff. sol. leg. Rho. de iac. l. 4. circa princ.

l ¶ *Ex iudicio.* scilicet ex conducto, quod est bon. fid. vt hic, & Inst. de act. §. actionum.

m ¶ *Cum vsque.* mora interueniente, vel alia simili causa. & ad hoc l. de vsur. Lex bona fides.

n ¶ *Cum vsuris.* Adde etiam in actione ex locato venire vsuras ex morarum mercedum petitur aliàs actione ex locato, aliàs ex conducto, vt & vsus rei, sine res. Sed in eam venit id quod interest, non vsuras. CYAC.

a ¶ *Solere* id est *, quæ * Solius vsus in regione frequentantur: vt ff. de vsur. l. 3. in princ. & ff. de administr. tut. l. tutor qui reparationem. § ex causa. dummodò legitimum modum non excedant, quem habes *supra de vsur. Leo. §. super.*

¶ *Sed dic* b qui sic locasse operas, quando poterit mercedem petere? Respond. Scino operas vel tempus: vt ff. eod. l. qui quod. secundùm Bal. sed illud quando suo periculo condixit. vide quando non suo periculo condixisse, posset dici ædificare arg. ff. de instr. prepar. dotem. §. in bonorum. ar. in pelione domus vel fundi cum ff. Operis. Adeo. Tu dicas quando Martil. singul. 82.

b Locasti operas tibi suas quando profit mercedem petere.

* Quid si in emphyteusi data est, vide Martil. singul. 82.

Inquilinum qui siluis persistentem, non potest per dominum durante locatione expelli, nisi propter necessitatem domini, vel propter necessariam reffectionem rei, vel culpam inquilini admittit. h. d. not. BALD.

III. *Idem A. Callimorphio.*

Æde *, quam te conductam habere dicis, si pensionem ζ domino insolidum ¶ quis locat operas suas ad faciendũ vna domũ vna mercede, insciendi qualitatẽ personæ quæ si fit forte locatur pauper, qui non posset nisi domũ perficere, nisi mutuatam det tibi pecuniã tunc enim videtur tacitè actũ, et ante opus perfectũ tibi pecuniã minuatim præbetur. ar. ff. vers. ad remunerandũ. l. 5. §. fin. ad. l. idẽ si adlocando hic effet vt l. quidã. §. quia ofted. ff. de ædil. edi.

Æde.] CARVS. Si domum tuam mihi locauerim me inuitum expellere possis, quæritur? Respond. quòd non, nisi in solutione pensionis domus cessauerim: vel eam habitare voluerit, vel reficere: aut in domo male fortũ versatus, parã deliberande parieres, vel tectum.

l ¶ *Iidẽ.* Non possunt ab contractu discedere, nisi re integra. Res autem videtur integra inter nos. l. penult. ff. quæ Græca est, & decif. Vide scripta ad fin. huius tit. CYAC.

o ¶ *Idẽ.* id est, *de eode.* vel id est, *eodẽ.* sic & ibi 4: Semeonem quem audistis non esse mouse. alij habent. *infide.*

ζ ¶ *Si pensionem.* Ergo si non inferat pensionem, conductor potest expelli. l. 10. §. vlt. ff. de pœnit. Hoc ita nisi malit locator vsuras accipere. Sed vsuræ currunt statim ex mora. Ius eiciendi competit domino post biennium. l. quare. §. item Lex. comm. dominis, ff. eod. Emphyteuticarius expellitur triennium. CYAC.

η ¶ *Pensionem.* in pecunia consistentem. aliàs si partiarius est, vel in alia re conflictat merces, agitur pro socio, vel præscriptis verbis: vt ff. depos. l. 1. §. si quis seruum. & ff. locat. l. si merces. §. nec mator. & ff. commun. divid. l. 8. communia. in fin.

q ¶ *Infitiando.* nam particularitas non sufficit: vt ff. de vsufr. l. mere.

480/C.IV.K.5-4, 1083-1084
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1v. Imp. ALEXANDER A. Sodano.

EX diui Antonini Pij literis certa forma est, vt domini horreorum effractorum, eiusmodi querelas deferentibus a custodes exhibere, y necesse habeant, nec vltra f periculo subiecti sint. Quod vos quoq; adito præside prouinciæ impetrabitis. Qui si maiorem g animaduersionem exigere rem deprehenderit: ad Domitium Vlpianum præfectum prætorio 1, & huc referetis. in primo. ACCVRSIVS.

a ¶ *Corrigere.* Id est, reficere, Græcis ἐπισκευάζειν. Sed refectione perfecta nullus iam habebitur. *l. si dom. §. cùm impedita ff. vsufructu.* CYACIVS.

b ¶ *Versatur.* hoc casu dicunt quidam * nihil deminuendam de mercede quasi compensationem eius facienda cum damno. Non contra c, si cùm dominus vel locator possit conuenire inquilinum pro domino dato in re locata, adhuc locatitre *in actionem de al. & emptis l. 2 verb. quia colle. ite. & l. in quibus con. pignus ita contra. Item filius.* alias Pomponius *lect.* & actionem ligis Aquilii, vt *l. sed l. si colonarius.*

d Sunt e ergo quatuor casus, quibus expelli potest inquilinus & etiam colonus quorum primus ille fuit, si non soluit pensionem, sed & nullus illorum interuenit, potest retinere colonus & inquilinus f: vt *l. vsi possidet. l. si dom. §. cùm inquilinus. & de vi, & vi armata l. colonus.*

¶ Sed quæro, quo tempore est soluendum? respon. quidam legem videntur velle in principio & finem soluit, expellatur: vt *hoc l. & supra de iudi. properandum. l. in hereditariis.* Quidam in medio, sicut in salario quod filius dat patrono suo: vt *supra de adm. diuer. tudorum. l. pen. hanc. l. fructuosi num.* Quædam in fin. sicut & cùm aliquid debetur in diem: vt *l. de vero debit. l. qui hoc anno. & l. de minorib. l. 1. § si pensio.* Tu dic g, primò locum quod actum est, quod si non apparet, tunc fetus morem regionis: vt *l. de fundo instr. & infr. lege. l. item de lanitio. §. illorum.* quod si nec apparet, tunc quod minimum est, id est, in fine anni: vt *l. de reg. iur. l. finitur in obscuris. & l. semper in stipulationibus.* Sed licèt non teneatur periculare conductor prius, si tamen non soluat, potest repelli secundùm Aso. vt hic dicitur. maximè post tempus soluendæ mercedis: adeò vt si possum præsentialiter expellere non teneor: vt *l. si quæro. §. item.* Alij h vt Hug. dicunt quòd demum tempore conductionis finito potest expelli: quia totum debet conductionis pretium adimplere ex fauore: vt *ar. ff. de actio. empt. l. Iulianus. §. offerri.* Sic & conductor non potest agere, nisi totum totam pensionem: vt *ff. de reiuandi. l.* Sed certè tunc ex ratione potest expelli, quia tempus i in finitum vt *dicta l. pefidere. §. item Iulianus. & l. si l. me cui.* nisi contrarium esset actum, vt in quibusdã aliis casibus. vt *ibi dicetis. & facit ff. cod. l. quòd si domus.* ADDITIO. Concor. cum hac *l. penult. in §. fin. auth. ipse vinole.* ¶ *Versatus es.* Hæc de re est epistola Symmachi, quæ confirmat Accursij sententiam. CYACIVS.

EX diui.] CASTR. Si horreum tibi locati, vt in eo fructus meorum reum reponeres, & custodes exhibei: de furtuto eius non teneor: nisi aliud conuenisset quod vt fac. prouidebit præfectus. & hoc in primis. Si verò conuenerit vt custodiam præstarem: eam adhibere debeo. & hoc in secunda. ¶ *Defuncto.* hominibus conductoribus horrea.

y ¶ *Custodes exhibere.* Exhibere proprie dicitur aut corporaliter, *l. dominus fund.* Exhibetur autem apud præfectum vigilum, *l. 3. §. præfectus. ff. de offic. præfect. vigil.* aut apud præfectum vrbi. Nã ille Exactus Clarus, cuius meminit *d. § præfectus*, præfectus vrbi fuit, teste Gellio lib. 1. cap. 12. Cùm enim res est grauior, à præfecto vigilum remittuntur ad præfectum vrbi. *d. l. 3. §. 1. vbi & de offic. præfect. vigil.* CYACIVS.

z ¶ *Nisi velint.* quàm vt custodes exhibeant cùm domini depositarum rerum tempore depositionis fecerint per custodes horrea exterceri.

a ¶ *Qui & maiorem.* Vide simpta ad *l. 1. ff. de iurisd.* Hinc colligit quidam maiorem non habere animaduersionem, non quilibet præses habeat merum imperium. *l. 2. ff. de off. reli. proui.* Sic ex *l. & quid erit. de off. proui.* colligetur leuiorem potestatem esse non habere maiorem animaduersionem. CYACIVS.

b ¶ *Pijssimum præfectum.* Lampridius in Alexandro scribit, alios dicere Vlpianum fuisse præfectum prætorio sub Alexandro, alios sub Heliogabalo. Sed hic locus aperte docet eum sub Alexandro præfectum prætorio fuisse. Dicitur & sub nobrip præfectus annone. *l. 4.*

de cotrab. & commiss stipulat. & ancora, vt *in Lauri. ff. de iure patronatus* iuris consulti multi amici Imp. dicuntur. CYAC.

c ¶ *Patrocinium.* in Græcia & etiam.

d ¶ *Curabit. Sic & ff. de offic. præfe. vigil. l. ij. & de lege. ij. § si hic quidam.*

e ¶ *Sed quia.* prædicta formidem naturam contractus, *sed quia, &c. Sic & C. commodati. l. j. & ff. sed. l. si quis domum. §. Iulianus.*

f ¶ *Idem* scilicet custodiam. & de hac materia dic plenè vt *ff. de l. dominus horreorum.* ACCVRS.

Heri iurta.] CARVS. Inuecta à colono domino soleant loco pignoris tantùm teneburtur: ab inquilino inuecta omnino tacitè sunt obligata: siue dominus ea sciens inuecta sint non.

g ¶ *Voluerint.* id est, dominus sciens: et *l. ienuit.*

h ¶ *Ea quæ voluerint.* Hic potuisse dubitatio inter colonum & inquilinum, quæ etiam probatur in *l. j. & vbi. l. in quibus casibus pignus tacitè l. 2. & 7. alle ite. l. 4. ff. de pact.* Differentiæ ratio est hæc, quia in locatione prædij cultus, valgò conuenit fidebat, vt ibi nata tantùm locatori pignori obligarentur. *l. ff. ferunt §. locani. ff. de fur.* Hic non exigitur expectia consensio. Sed dicendum volentatis vt scientiæ nomine conuentionem specialem adiungi scari, vt *ff. in l. Pomponius. ff. in quibus casibus pign.* Potrò non tantùm generali pacto, vt si conuenerit, vt inuecta & illata pignori essent, res coloni pignoris iure teneretur, sed etiam specialis. Quo pacto etiam ea, quæ inducta non sunt, teneretur. *l. si non conducta. ff. in quibus casibus pign. l. intercidit. ff. de interdict.* CYAC.

i ¶ *Inducerint.* vt ibi perperàm fiat quandiu inhabitauerint: vt *ff. de pignor. l. debitor. & ff. in quib. con. pignus nec. l. ex iure.*

k ¶ *Nam ea quoque.* aliàs hæc quoque, quæ inducuntur domino ignorante, & est ratio, quia sæpè talia inducuntur, quæ non vult conductor fieri à locatore: quod de leui non accidit in rusticitatem non nisi ignoses & arcana & familia inferantium percutiant, quæ non soleat operare: vt *l. de agric. & censit. l. dominus prædiorum. libr. 11. ff. hac. ad Lilium.* & *in quib. casi pign. ta. con. l. hoc. & de pact. l. item quia conuentionis. & ff. in quo. con. pign. tac. con. l. in prædio.*

l ¶ Sed quid si in domum vel in fundum conductum res alienæ quis inferat dominus rei sciens, & non contradicens? Videtur, quòd sint obligatæ: vt *arg. ff. de pign. act. l. alienæ. in princ.*

ADDITIO. Ita gl. efficaga, secundùm Iaf. in *§. item Seruiana, in vers. ad Inthe. de act.* ad hoc quòd res ipso quòd illæ cuius res sunt, scit & patitur res suas per conductorem inferri in domum conductam: videtur per hoc consentire, adeo quòd res illatæ in domum sunt tacitè obligatæ & hanc glo. sequitur ibi Iaf. licèt Sal. B. & Aug. dicant ibi contrarium.

Nemo.]

480/C.IV.K.5-4, 1085-1086

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1087-1088

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1089-1090

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1091-1092

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVIRINVS]CASTRENSIS. Si rem meam quam possidebam tuam esse, locasti mihi non valet locatio, nec in te dominium est translatum.

a ¶ *Existimans.* Idem si scirem *. *Sed facilitatem facti accusat: & l. an Lad probationem. de acquirend. poss. l. fi rem alienam. & l. quod meo, in prin. & fi de rei vind. l. quidam mulier. & de usucap. l. ei à quo. &* facit ad l. *illum de acq. &* l. *de fi procurator. & fi de rei vindic. l. inter officium. & fi ad l. non solum. & supra de rei vind. l. re tua. & infra de dom. inter vir. & uxor. l. fin. & fi. de reg. iur. l. neque pignus.*

a ¶ *Existimans alienam.* Si scirem rem suam esse ita sibi praesidicet, si animum alienandi habuerit. *Quo dum mutier. ff. de rei vindic.* CYNAC.

b *Solvi.*] CASTR. Locatis mihi fundum vt soluerem x. cados olei: & locasti in vigesimam. solui. aliàs offert xv. cados olei an à contractu locationis recedere possis, quaritur? Dicitur quòd non.

¶ *Bona fide.*

c ¶ Hac lex probat, locationem contrahi, non tantum cùm certa pensio annuo, sed & cùm certum, quæ pendet, maximè & incerta continet: certo pendere & incerta primùm, quia vocat locationem dicendo quia tenet bonæ fidei contractum bonæ fidei. Esse verò locationem constat. Nam do vt faciat, ideo est bonæ fidei. *l. 3. §. ut cum de. ff. de præscr. verbis.* CYNAC.

d ¶ *Locasti.* Id est, fundum locasti, ea pactione, vt quotannis inferret certum pondus olei. CYNACIVS.

e *Locasti.* Id est, eum conduxisti, non tamen fuit locatio: quia fine mercede ita pecunia esse non potest: vt *ff. depositi l. 5. §. qui servandum. & de præscr. verb. l. naturalia. §. ut cum de. & ff. de dam. infect. & quamvis l. 38 vel vicesimi. & ff. de præscript. verb. (aliàs de re per.) l. empticium. &* arg. *supra de contractibus anglicanis.*

ADDITIO. Habes ex hac glossa quòd hic non * erat locatio, sed erat contractus innominatus: quare duas quòd olearn hic fuit soluram, & sic res non erat integra, alias cum esset locus pœnitentiæ vt *ff. pœnitentiam. ff. de rescind. vendit. duo.* Item fallebat secundo quòd hic erat res expolita locationi, vnde habet locum nudum cum contractu bonæ fidei. arg. *l. fi. supra eod.*), aliàs enim non esset contractus ille bonæ fidei. quia contractus innominatus non dicitur bonæ fidei, nisi in duobus casibus: vt *Cepolla tract de servitut. rust. tit. de servitute.* ita intelligit Bartol. hic hanc l.

f ¶ *Bona fide.* maximè. nam idem est in bonis fidei iudicio: vt *l. de re ab ea. & l. si fundum. & l. de transact. l. quamvis.*

g ¶ *Propter hoc solum.* Idem etiam in emptione, nisi facta fit in diem addictio. CYNACIVS.

d ¶ *Quid aliud.* scilicet tertium.

e ¶ *Geminò.* nisi * vltra dimidiam esset decrepitant *l. de rescind vend. l. 4. & l. fi volumus.*

f Hoc vtrò ¶ æqualitas hæc fundetur, quia pecunia alium requiritur, vel non possitur tales operas præstare, vel alias laudabiliter locaverit operas præstandas, vel non patiatur, & similiter quidquid tunc præstare id esse contractum innominatum. * al. *Rectè si. Fide.*

a *Lege simul, super. de rescind. vendit.* hæc verba perfectè hoc etiam habet in locatione & conductione simplici, vt hic. adde Gl. in verbo. nisi si minoris *ff. de rebus auctorum. &* in verbo. nisi quatenus *ff. de minor.* adde Gl. *ff. de in diem addict.* Cepolla *tract de servitut. rust. præd. rustic. l. adde Gl. l. si ea pactione. ff. de usufructu.* adde Gl. *l. re.* in verbo. frustus. *ff. de rescind. vend.*

b Hoc vtrò ¶ æqualitas hæc fundetur, quia pecunia alium requiritur, vel non possitur tales operas præstare, vel alias laudabiliter locaverit operas præstandas, vel non patiatur, & similiter quidquid tunc præstare id esse contractum innominatum.

c ¶ Hæc lex probat, locationem contrahi, non tantum cùm certa pensio annuo, sed & cùm certum, quæ pendet, maximè & incerta continet: certo pendere & incerta primùm, quia vocat locationem dicendo quia tenet bonæ fidei contractum bonæ fidei. Esse verò locationem constat. Nam do vt faciat, ideo est bonæ fidei. *l. 3. §. ut cum de. ff. de præscr. verbis.* CYNAC.

d ¶ *Locasti.* Id est, fundum locasti, ea pactione, vt quotannis inferret certum pondus olei. CYNACIVS.

e *Locasti.* Id est, eum conduxisti, non tamen fuit locatio: quia fine mercede ita pecunia esse non potest: vt *ff. depositi l. 5. §. qui servandum. & de præscr. verb. l. naturalia. §. ut cum de. & ff. de dam. infect. & quamvis l. 38 vel vicesimi. & ff. de præscript. verb. (aliàs de re per.) l. empticium. &* arg. *supra de contractibus anglicanis.*

ADDITIO. Habes ex hac glossa quòd hic non * erat locatio, sed erat contractus innominatus: quare duas quòd olearn hic fuit soluram, & sic res non erat integra, alias cum esset locus pœnitentiæ vt *ff. pœnitentiam. ff. de rescind. vendit. duo.* Item fallebat secundo quòd hic erat res expolita locationi, vnde habet locum nudum cum contractu bonæ fidei. arg. *l. fi. supra eod.*), aliàs enim non esset contractus ille bonæ fidei. quia contractus innominatus non dicitur bonæ fidei, nisi in duobus casibus: vt *Cepolla tract de servitut. rust. præd. rustic. l. adde Gl. l. si ea pactione. ff. de usufructu.* ita intelligit Bartol. hic hanc l.

f ¶ *Bona fide.* maximè. nam idem est in bonis fidei iudicio: vt *l. de re ab ea. & l. si fundum. & l. de transact. l. quamvis.*

g ¶ *Propter hoc solum.* Idem etiam in emptione, nisi facta fit in diem addictio. CYNACIVS.

d ¶ *Quid aliud.* scilicet tertium.

e ¶ *Geminò.* nisi * vltra dimidiam esset decrepitant *l. de rescind vend. l. 4. & l. fi volumus.*

f Hoc vtrò ¶ æqualitas hæc fundetur, quia pecunia alium requiritur, vel non possitur tales operas præstare, vel alias laudabiliter locaverit operas præstandas, vel non patiatur, & similiter quidquid tunc præstare id esse contractum innominatum.

Cod. Ius.

XX. *Idem AA. Corpophoro.*

QVI rem propriam conduxit exilitimans * alienam, dominium non transfert, sed ineffiacem conductionis contractum facit.

In contractu locationis nō habet locum pœnitentia, etiam si rem sibi propriè locatæ, sed contractus nomen errans. BAL. Vel sic: *A conductione contractu non recedetur, licèt ab alio plus offeratur.* SAL.

XXI. *Idem AA. & CC. Antonio.*

SI olei certa ponderatione fructus anni locati a b, de contractu bona fide † habito propter hoc solum γ, quòd alter δ maiorem obtulit ε ponderationem, recedi non oportet.

Qui promissis operas, tenetur firmare bonam fidem. BALD.

XXII. *Idem AA. & CC. Patrimonio.*

SI hi contra quos supplicas, facta locatione certi temporis suas tibi locauerint operas, quatenus bona fides patitur, causa cognita competens iudex conuentionem seruari ζ iubebit b.

Per instrumenta locationis non probatur dominium *. *Et qui rem propriam à se possessam conduxit: non mutat sibi possessionis causam.* BALD. Vel sic: *Locatio non † sufficit ad probandum dominium contra conductorem, qui potest de domino cepit litigare.* SAL.

XXIII. *Idem AA. & CC. Profis* *.

ciùs ad factum agitur, iurabitur in litem: vt *ff. end. l. 5. §. 1.*

b ¶ *Iubebit.* sufficit vt per id tempus præstet quod conuenit.

AD probationem]CASTR. Rem meam mihi locasti, vindicare vis, & probare dominium ad te pertinere per hoc quòd mihi locasti: an ad probationem hoc sufficiat, quæritur? Respon. quòd non. Nam rem sufficit ad probandum dominium, probare me conduxisse.

i ¶ *Ad probationem.* ad probationem quòd res sit alicuius pertinris, non sufficit probare se locasse vel emisse ad defendendum se conducit, sed alio modo oportet probari locatio, vel conductio dominium, * vt *hic. & infra de lib. can. l. ad probationem. & ff. end. l. non solet.* & vgebatur hoc vt vindicatio, non Beati. & si quidem conductor probet se dominum, patet quòd contractus fuit nullus, cum rei fuit non fit locatio: vt *ff. depositi. l. qui rem. & de usufructu l. si à quo.* Die ergo ad probationem, sufficit quando petit, sue defendendum quando possidet.

ADDITIO. Quia finita locatione conductor restituit, & postea agit rei vindicatione. Saly.

k ¶ *Dominus propriè, conducendo.*

l ¶ *Errantis.* Idem in scientè, vt dicimus *l. si. l. qui rem.*

m ¶ *Nullus fundi.* qui locauit.

n ¶ *Magis.* electiùs potuit.

o ¶ *Nemo enim.* Ad hæc pertinet *l. 3. infr. de usurpat. possess.* Hic autem se conuenit interpretatio Accursii verissima est, quòdiam dubitari ignorans conduxit, neque eam rem corpit pro alieno possidere, nec ante pro suo possidere incepit, quàm in quæstione proprietatis superior euaserit. Ac in quæstione possessionis vincitur: quia rem pro alio non possidet, quam ibi scies mutare non potuit, *l. nam solum. & quod vulgo. ff. de vsucap.* CYNACIVS.

p ¶ *Nemo enim sibi ipse possessionem.* die possessionem, id est, proprietatem: sic *ff. de verbo. significa. l. incredibile.* & sic est plana. s. Alii sic. Nemo dixi sic esse in dominium nam locus est impossessione quam conductor non potest sibi commutare, sed colonario * iure suum. quod non placet: vt *ff. de vsucap. l. in à quo.*

q Alii exponit * vt locator qui possidebat pro pradone vel pro possidere, non idem incipit pro suo possidere per colonum. Vel quæritò non potest possidere locatori pendicta locatio ad probationem sui iuris: quia non potest sibi mutare causam iuæ possessionis. nam nec vllus alius potest. s. Vel quæritò non mutat alias cum locatio tenet: hic autem mutat quia non tenet locatio: vt *ff. de vsucap. l. ei à quo.* & de hac mutatione quæ sit possessionis plene dixi *infra de acquirend. poss. l. cum nemo.* Et ad hoc quòd errans * non conducit, est *supra de iu. & fac. agen. l. non videtur. & l. si quis rem. & infra de præscript. long. temp. l. nec pertinet.*

CONTRACTUS]CASTR. Fundum mihi locasti, non ideò quia non interuenit instrumentum, minus est habendus tanus locationis contractus: nec vnorem meam conuenire, nisi in posterius tempus de nouo conduxerit.

y ¶ *Heredes conductoris, etsi non interuenerint.* vt & *supra de fid. instrumen. l. si confessus.* & est tanus, quia cum modo confessus contrahatur, neque verba eoque scripturæ desiderantur: vt *ff. end l. 1.*

q ¶ *Non vxorem. sic & l. ad Vell. l. si adoptatus, & supra ne vxor pro me l. 1.*

480/C.IV.K.5-4, 1093-1094

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1095-1096

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& hoc placet. 3. Tertij dicit hic ex intervallo approbat. 4. Quarti, quòd ibi in contractu, hic in distractu, & statit ad l. illum ff. de pact. Dotalibus. § fin. eam nullo. & ff. de pactis conv. l. 1.

INdicio.] CARVS. In locato & conducto venit dolus & lata culpa & levis, non casus fortuitus. VIVIANVS.

a ¶ Dolum. vt abst.

b ¶ Et custodiam. Custodiæ verbi indicat etiam levissimam culpam. vt. more hic, & l. 1. §. sed & custodiam. ff. de perit. & commo. vel quod. Estimatio. § non ff. hoc tit. CYAC.

c ¶ Custodiam. vt alibi.

& potest contingere in conductore culpa circa custodiam, vt ff. nau. cau. fur. l. nauta. Circa locatorem, quia tenet alienam locatur. vt ff. acd. l. si quis domum. vel vitiosa [a], vt in l. fin. addes. §. 1. & Libro in plures. §. fornacem meum. Sed licet ex natura contractus veniat culpa, non tamen levissima culpa venit, vt dimara. & ipsa casus prævidit.

[a] Locatio tenetur de dolo lata & levi culpa, non autem levissima. Sed licet ex natura contractus veniat culpa, non tamen levissima culpa venit, vt ff. nau. cau. fur. l. Idem §. sed si grata. li tamen specialiter promittatur custodia: etiam levissima culpa venit, secundum Io. vt ff. acd. l. qui merc-

[b] Hinc l. 14. vers. de diversis. Pars dem. l. cum duobus. §. de legatis 20. Nov. Trebel. his verbis, &c.

c ¶ Casum. & enim ponitur [b] casus remissus interdum, & sic neque locatoris imputatur, quia alias teneretur ad interitu, vt ff. acd. l. fi fundus. 8. Modestinus. & hoc nisi ex pacto specialiter. arg. ff. de neg. gest. l. negotium. & facit l. 1. comm. l. 1. & ff. mand. l. 8. procurator. & de pig. act. l. creditor.

Cum conductorem.] CARVS. Scholastes conducit hospitium integrum, desiderat hospitium: nunquid teneatur tedimegare, quæritur? Resp. quod sic, si vult. & to mortuo heredes eius. Nam tenetur conductor si fecerit rem deteriorem, ad interesse, & posset etiam expelli.

d ¶ Herodes. videbatur quod non, quia malefactum erat sed nō est ita: vt ff. de adl. de adil. l. ex constitutione. & l. ex de populis. ACCVRS.

e ¶ Ratione. Cet talia restituantur, qualia fuerant tempore conductionis, vel pretio quanti tua interest.

Cvinius.] GRATIA. Si aliquis curialis est adscriptus curiæ, non potest esse conductor vel fideiussor suæ mandator conductionis: & si contra facit, ex illo contractu nulla oritur actio.

¶ Sumpta est ex Nou. Theod. ne curiales, vt l. non dubium. ff. de fi. quam conjunge cum hac, hab scriptionem hanc addit Dat. 17. Id. April. CP. Theod. & A. xvii. & Tull. Cons. CYAC.

g ¶ Curiales. Decurialis est l. 1. & de admi. rerum ad civit. pert. l. ffuvij. de decurr. l. 19. C. Theo. ead. l. 1.] quæ ad conductionem pertinent. CYACIVS.

h ¶ Neque procurator. veluti qui certa mercede sibi præfixa cum domino convenit vt a certeris conductoribus ipse exigat, fructusque quosdam. x. Vel dic simpliciter, sicut & in clericis, vt in auth. de sanctis epis. §. adhuc. col. 9. & facit] Leonis.

i ¶ Neque conductor. si tamen in conductione fuerit alij, iure tenentur, vt ff. de decu. l. 4.

k ¶ Hinc fideiussor. Sic clerici qui prohiberi conducere, prohibentur pro alio fideiubere. Novell. 120. cap. de. 10. CYAC.

l ¶ Locatori. fallitur firmat, vt ff. eod. l. si ignorans. & facit infra eodem Codice.

de decu. l. si quis procuratorem. lib. 10. & infra qui. ad condu. pro. fisc. non lic. lib. 11. l. 1.

i ¶ Conductor. si pro locatore fideiusit.

Milites.] CARVS. Milites armata militiæ prohibentur conducere res alienas, & esse fideiussores conductorum, siue procuratores, siue mandatores eorum: & debet dare operam armis, non agriculturæ, sive primacia negotia: ita vt non defendant, & tempubli. à qua alantur.

¶ Continuge l. milites.] de re milit. CYAC.

k ¶ Conductores. Sed an fabulum pro * equis suis, vel alia ad militiam facientia ponere conducendi? Respon. &c. & hoc de iure tantum prohibetur.] subiicitur ne amittat. &c. & idem in domo referenda dicto. nec habitanda. vt] vt l. fin. in prin. nam & milites patiuntur. vt l. ne vis 3. sed locanti & ignoranti patitur. vt ff. ne lis ff. quando.

l ¶ Procuratores. vt ff. 3. de procur. l. milites. si in * rem suam. vt ff. ea l. qui stipendia. & ff. de procur. l. filiusfamilias. § venianti. & qui sanè. reg. l. de die. §. 1. &. & nisi pro necessariis in causa liberali. vt ff. de lib. ead. l. 3. §. milites]. Vel nisi pro suo matrimonio. vt ff. ad Silianum. §. venienti. & idem de * milite conducto militia, quod hic de secolari dicit. vt in auth. de sanct. episcop. §. alium col. 9. idem in fabricensibus. vt] de sab. l. fin. lib. 11.

m ¶ Armis. Sic infra de iure dotis l. si in prin. & supra de cond. ob caus. ff. militem. & infra eo de militi. l. milites. l. lib. 12. & 21. 4. 1. per totum. ACCVR.

n ¶ Vt numerus equorum. quidam dicunt militia, alij cohors, alij vexillatio. manipulus, legio [c], cuneus, ala, vt ff. de his qui sui infra l. 1. usque principi.

o ¶ Ab omni bellorum. Idem cautum est de fabricensib. leg. vlt. infra. de fabric. qui sunt quasi milites. CYACIVS.

Nemo.] CARVS. Si milites conducerint domum meam vel agrum, vsque ad annū, & in frequenti nunc nullo ex locare, sed alij, an possit mihi, aut illi qui locati, aliquam quæstionem moueret? Resp. quòd non. & si contra fecerit, si vilis persona est, verberatur: & in exilium mittitur: si nobilis, punitur in decem lib. auri.

p ¶ Pot eum * i. debitarius conductus [d].

q ¶ Ad eandem. i. eiusdem rei.

r ¶ Inferre. aliquin si dirum per hoc dominus habuerit agi de dolo vel in factum, vt ff. de dolo. l. rem quandam. & secundum Hugol. non potest flagitiosum habere actionem ex locato, vt] l. penul. in Land illa rem quandam. nō habebat locū aliud notabi.

s ¶ Locatio temporis prioris locationis finito fallit tamen hoc in prædiis fiscalibus.] de loca. pra. fis. l. emptores. § prædia. & fin. lib. 11. Item fallit in scholaribus. vt supra de loca. & edendi. l. ex mensura. b.

t ¶ Pactis. vbique lentes alij locant, donec ille conductum habere velit, & tantum dare quantum alius. Et no. per scripturam specialē, vt] in. 1. l. 1.

u ¶ Legibus. non vi, vel dolo, vel meta.

x ¶ Agentis. scil. prioris.

480/C.IV.K.5-4, 1097-1098
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

C Conductores.]CALVS. Si conductis à me rem aliquam, vel præcario concedo tibi rem aliquam, finito tempore conductionis debes mihi reddere, & vitio, aut heredes tui si non reddis. Si autem in aut tui heredes differatur reijcur ad sententiam definitivam, competens iudex non solùm in re, sed in æstimatione eos debet te condemnare.

¶ Hinc l. pendet ex l. pen. ff. eodē tit. Ex qua ad hanc est addenda subscriptio. D. v. Kal. April. CP. Theodosio & Valentinio Coss. Ante Lud. dosii Gezea cōsentio, cuius sententia hæc est, sumpta ex libro, cui titulus est μισθῶν & μισθώσεων. Conductio perficitur & locatori & conductori intra annum salvere locationem in Italia & in provinciis, nec incidere in pœnam ex transgressione, nisi initio contractus ab eo necesserint, vel aliud conuenerit. CYAC.

a ¶ Prouincia. Sic de utraque loquitur alia, quæ dicit idem infrà, eodē tit. l. cum ab eo. & quo hic differunt, dic fuppl.

b ¶ Voluerimus. I. iure, vel si iussi.

c ¶ Æstimationem. ut petitur actione locati, vt l. ad exhibendum 5. qui iuram. & l. fi cui 5. qui furtum. Sed hanc affirmatio conditione ex hac l. proponenda est post definitam sententiam, secundum quosdam, vel intuitu hæc lex, nam rare demum est in obligatione. Sed haec. dicit bonam ante, scilicet sub illa conditione si quo dini petitus est l. qui dolo causa. 10. vel. ff. de rei vindic. l. non quemadmodum. Sed respondetur, quòd illud est verum in principalibus: sed hæc æstimatio est accessoria.

d Bald. refpon. dat illi contra. dicendi. d. dicta. Imol. reftringit. 11. PANORM. per contrarij alias atque in Leppium.

L Hoc]CALVS. Legem aliorum imperatorum prohibebant militem conductore prædia aliena: ne locatio. bat & alias vicinis effent iniuriofi. veruntamen quia leges illæ in multis contrariebantur, Iustinianus imponit pœnam militibus contra facientibus: & dicit quòd si aliquis miles conducat res alienas, ipso iure fit infamis, & perdit gradum militiæ: & ex illa locatione non datur actio locatori vel conductori.

d ¶ Principes. vt supra eod. l. milites cum fua cenfor.

d ¶ Prouocandos. i. reficiendas.

XXXIII. *Idem A. Sabaſtianæ P. P.*

COnductores * alienarum rerum, seu alienam curiosi libet rei possessionem præcariò detinentes, seu heredes eorum, si non eam dominis recuperare volentibus b resistiterint, sed litem vsque ad definitiuam sententiam expectauerint: non solùm rem locatam, sed etiam æstimationem c eius victrici parti ad similitudinem inuasionis alienæ possessionis præbere compellantur.

XXXIV. †Α'ΥΤΟΚΡΆΤΩΡ * fortè ΖΗΝΩΝ. vel Α'ΝΑΣΤΑΣΙΟΣ **, epitome ex Basilic.

Ἐ Κατέρχεσθαι μισθώσεις ἐπαρχείαις ἢ τοῖς μισθώσασιν, ἢ τοῖς μισθωσαμένοις, ἐξεῖναι ἐντὸς ἐνιαυτοῦ λήξει τοῦ μισθώματος ἢ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. ἢ μὴ ἐκβάλλειν φορτίῳ ἢ ἐν ἐπιβολαῖς, εἰ μὴ ἀρχὴ ἐκ ἀρχῆς ἢ συναλλάγματος ἀπαίδευτον τοῦ τοιούτου συμβολαίου ἢ ἀγράφου ἀνίσχυον.

Eadem Latinè.

VTrique cōstitutio permittit & locatori & conductori licere intra annum rescindere locationem, & in Italia & in omnibus prouinciis, & non dare pœnā velut ex violatione seu transgressione, nisi vtique in initio contractus renuntiauerint huic legi per pactum, aut sine scripto renuntiauerint.

Hanc quoq; legis argumentum refert Iuliarum epitomator in Digitis de conſtitutis, quod inter fragmenta veterum iur. conſultorum à Pythœo editum fuit. Nempe hoc cauere, ne liceat intra annum ſine pœna à contractu in conductum hoc recedere.

Signa imperialia dicuntur vbiſcunq. hodie debet imperator in Italia verecundari de tam fama, quæ tenet gloriam nominis, ſed non locutio, & ideo imperatorum imperium duco in Italia: nam in ſua maieſtate confundi non poteſt, vt in authent. quomodo oportet. §. 6 col. 1. BALD. Vel hic: Milites prohibentur à conductione rerum alienarum, aliarum ipſi, quàm locatores puniuntur pœna huc ſcripta vel inſtitor: & qualiter poſſit eos accuſare. SALYCETVS.

XXXV. *Imp. Iustinian. A. ad Senatum.*

LIcèt retro principes d multa de militibus qui alienas possessiones vel domos conductionis titulo procurandas e suscipiunt, fanxiſſe manifeſtum eſt: tamen quia res ſic eſt contempcauit neque interminationis ſacratiſſimæ conſtitutionis f milites memores, ad huiuſmodi ſordida audeant venire miniſteria, & relictis ſtudiis publicis, ſignisque victricibus, ad conductiones alienarum rerum peruiſure, & animorum atrocitatem non in hoſtes oſtēdere, ſed contra vicinos, & forſitan etiam aduerſus ipſos miſeros colonos quos procurandos & ſuſcepere cōmettere h: neceſſarium duximus ad hanc ſacratiſſimam venire conſtitutionem, altius & plenius huiuſmodi cauſam corrigēres. Iubemus itaque omnes omnino qui ſub armis militant, ſiue maiores, ſiue minores, (Milites a autem appellamus tam eos qui ſub excelſis magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quā qui in undecim decuriis ſcholis g ¶ taxati ſūt, nec nō eos qui ſub diuerſis optionibus i *foederatorum nomine ſunt decorati) ſaltem in poſſeſſorum k ab omni conductione alicuiarum ecū temperare: ſeruros quod ex ipſo contractu ab initio ſine aliquo facto vel aliqua ſententia cadāt militia l, & non ſit regreſſus eis ad priſtinum gradum, neque beneficio imperiali, neque conſenſu vel permiſſu iudicis, ſub quo tolerandam ſortiti ſunt militiā: ne dum alicuas res conductionis titulo eiſe gubernandas exiſtimant, ſuas militias ſuāmque opinionem amittant, ex militibus pagani, ex decoratis infames conſtituri m: & quod poſt huiuſmodi cōductioné, (quam penitus interdicimus) à publico ſuſceperint n, & hoc * ſine aliqua mora vel procraſtinatione reddere compellantur: ſciturus & ipſis qui ſuas facultates poſt hanc l. gem eis ad conductionem permiſerint, noſtra lege eorum commune violata, quòd nulla eis exactio contra eos concedatur: vē ¶ qui alieni appetens conſtitutus ¶ militem procuratorem elegerit o, & à ſuis cadat reditibus f.

Patuit autem omnibus huiſmodi copia apud comperentes iudices accuſationis, vt qui in hac cauſa delator exiſtat, laudandus p magis quàm vituperandus intelligatur: pœna quam contra milites noſtrorum ¶ præceptorum contemptores, & ipſos qui eis conductiones rerum ad ſe pertinentium permiſerint, ſtatuimus, in futuris cauſis obtinere.

f ¶ *Conſtitutionis.* i. conſtituti.

g ¶ *Taxandi.* i. deſcribendos armis.

h ¶ *Committere.* attaciare.

a ¶ *Milites autem.* Nouem ſunt militum, quinque ſcholæ ſcutatorum, ſeptima ſcholæ ſcholatorum. Vide c. 17. tit. de præſent. CYACIVS.

g ¶ *Vndecim decuriis ſcholæ.* Scholas decem refert Marianus, de notitia Rom. Imp. Scutatorum primam, ſecundam, tertiam, agentium in reb. quartam. Armaturarum ſecundam quintam, armaturarum iuniorum, ſextam, Gentilium ſeniorum, ſeptimam, Gentilium iuniorum octauam. Scutatorum ſagittatorum nonam, Scutatorum Clibanariorum decimā fecit & nouēnam Fabicienſium. CYACIVS.

i ¶ *Optionibus.* i. qui denēnis temporibus militabant pro mercede. Vel dicopcionibus. i. electionibus. aliàs optionibus: vt in auctore. vt nemo miles, neque foederatus per totum, vel §. & facit ad l. illum in auctor. vt. li. tit. & auct. §. quod autem. col 8.

k ¶ *Sublicium in poſſeſſorum.* licet in præterito non ita fecerint.

l ¶ *Cadant militia.* ipſo iure.

m ¶ *Infames conſtituti.* ipſo iure.

n ¶ *Suſceperint.* nomine dispensationum vel abbreuiatorum.

o ¶ *Et hoc.* id eſt quòd ſolent a militis cadere, ſed etiam hæc percepta reddent, & hoc conditione ex hac lege, vel conditione tacitâ.

p ¶ *Deferetur.*

q ¶ *Committetur* fiſſicet actor qui alienum petit, ibi tamen debitum.

r ¶ *Diligens.* cedendo ei actionē, quod eſt ventum, vt ſupra ne lice pol. 1. & 2.

f ¶ *Et à ſuis cadat reditibus.* ille qui ceſſit. Vel de, qui locauit. & facit in auctor. de milit. in §. antepen. col 9.

t ¶ *Laudandus.* ſic l. de epiſc. & cle Laudi, in fi.

DE IVRE EMphyteutico.

Videbatur contradictio emphyteuticum ſimilis locationi, ſed nō eſt vt Bald. de loca. & cond. n. 2. adeo & idem tit. de locato perpetuo vſufructu lit. fin.

ADDITIO. *Et ſic contra-dictio emphyteuticum hoc pacto non ad inſtar datur certis quantitate pecuniæ, deinde effectuare annuos ſolvere in recognitionem partus dominij directi.*

† *ſuffitorum præceptorum.*

480/C.IV.K.5-4, 1099-1100
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IVRE EMPHYTEVTICO.

TITVLVS LXVI.

EMphyteuſis quoque licet proprium hunc contractum Zenonis ſacerit, id eſt, ſegnitiem ab emptione & à conductione, tamen ſimilis eſt vel emptioni vel conductioni. §. adeo. Inſt. de loca. undique conſenſu perfectum, & hoc ratione adſtricti emphyteuſis iure proximum paruſſe non minus quàm empto & locatio. Graecum eſt autem nomen pro Latino inſito, vt hypotheca, area, peremptio, paraphernae & alia quadd. quę ſignificatur inſitio ſeruili in arbore, non plantatio: hoc enim eſt Aſſitio. Quidam dicunt vel ἐμφύτευσιν illud à φύειν deriuari, & inſitionem, eamque nomine Latino hic contractum ſignificatur. No. Valentin. de pract. pill. Et eſt contractus quo dominus fundi ſui deſerti ſterili & ſqualidi ruris & fructum pleniſſimam & quaſi dominium alteri concedit, ea lege vt inſerendo, plantando, arando, ſolcando, colendo meliorem eam & fructuoſiorem faciat, pro qua expendat pretium ſine vectigal annuum. CVIACIVS.

Contractus emphyteuticus proprium habet naturam atque ſignaturam, exigitque ſcripturam, & proprie particulare dominum emphyteuta non liberatur à canone. BALD. Vel ſic: *Contractus emphyteuticus eſt contractus per ſe diſtinctus à conductione & locatione: & debet fieri in ſcripta cum pactis in eo contis. Et ſi de caſu fortuito nihil eſt conuentum, tunc ſi res perent tota, liberatur emphyteuta: non ſi perent pro parte.* SALYCET.

1. Imp. ZENO A. Sebaſtiano praefecto praetorio.

IVS emphyteuticarium [a] neque conductionis [a] [b], neque alienationis [c] ſ eſſe titulis adiiciendum [d] ſed hoc ius tertium eſſe conſtituimus, ab vtriuſque memoratorum contractuum ſocietate ſeu ſimilitudine ſeparatum: concepcionem [d] item definitionémque [e] habere propriam, & iuſtum eſſe validúmque contractum, in quo cuncta [f] quæ inter vtraſque contrahentium partes ſuper omnibus, vel etiam caſibus [g], pactionibus ſcriptura [h] intereueniente habitis placuerint, firma illibatáque perpetua ſtabilitate modis omnibus debeant cuſtodiri [i], ita † vt ſi interdum ea quæ fortuitis caſibus euenisset, pactorum non fuerint [g] conuentione concepta: ſi quidem tanta emerſerit clades, quæ prorſus etiam ipſius rei quæ per emphyteuſin data eſt, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permanſit, ſed rei domino, qui quod fatalitate [k] ingruebat [k], etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, imputetur. Sin verò [l] particulare [l] vel tudine ſeparatum: concepcionem [d] item definitionémque [e] habere propriam, & iuſtum eſſe validúmque contractum, in quo cuncta [f] quæ inter vtraſque contrahentium partes ſuper omnibus, vel etiam caſibus [g], pactionibus ſcriptura [h] intereueniente habitis placuerint, firma illibatáque perpetua ſtabilitate modis omnibus debeant cuſtodiri [i], ita † vt ſi interdum ea quæ fortuitis caſibus euenisset, pactorum non fuerint [g] conuentione concepta: ſi quidem tanta emerſerit clades, quæ prorſus etiam ipſius rei quæ per emphyteuſin data eſt, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permanſit, ſed rei domino, qui quod fatalitate [k] ingruebat [k], etiam nullo intercedente contractu habiturus fuerat, imputetur. Sin verò [l] particulare [l] vel

PL. CALVS. Emphyteuticus contractus, id eſt, meliorationis, neque eſt venditio, neque locatio, &c. & ſi quis in non modicum tempus, imò in perpetuum concedit mihi fundum vt faciam domum, vt ibi plantem, &c. & reditum tibi annuum reddam: & ſi inter me & dominum fiat aliquod pactum, illud ſeruandum eſt, verbi gratia: ſi circumstat ſcriptura interueniente, quòd ſi flumen auferat totum fundum, vt dominum pertineat ad aliquem noſtrùm. Si verò non contepit, diſtinguitur: aut totus fundus perit, aut pars perit. primo caſu dominum reſpicit dominum: ſecundo caſu me emphyteutam.

a ¶ *Ius emphyteuticarium.* id eſt, contractus emphyteuticus qualiter ſit habet *Inſtitu. lex* § *adeo.* Citra quem contractum ſunt tria naturalia ſine tacita pacta. Primum habes in fin huius l. Secundum habes *Tandi.* § fi. Tertium habes *Tan.l.* § fi. Et etiam dicit ibi ſe tertius, ius emphyteuticarium est hoc patet quòd emphyteuſis [a] habet iuris ſit, per quod à locatione [b] differt: vt *l.* fi emphyteuſis. § ſe. differt à conductione.

b ¶ *Conductione.* Dixeli tamen defendi emphyteuſin genus quoddam proprium eſſe locationis conductionis, quo quaſi dominium tranſfertur in accipientem, ſicut in *Lex nouum. ff. locati.* Eſt locatio, inter dominum manet, & ſic ſepe in ff. emphyteuſis dicitur locatio. CVIAC.

c ¶ *Alienatione.* quia non ſolet locatio [c] mutare dominium: vt *ff locat. Lnon ſolet.* At hic ſic tranſit vtile dominium, & naturalis poſſeſſio, & iur conſtituitur in re: vt *ff. ſi ag. vect. l.* § *fin.* Item hoc ius in rebus ſolū tantum conſtituitur.

d ¶ *Alienatione* [d] quia hic ex quibuſdam cauſis poteſt res auocari: vt *Tan. l.* § *fin.* Item quia dominium, ſalluer directum remanet penes dominum, ſed alienatio eſt actus per quem dominium transfertur: vt *Ide fundi dot. l.* Item in venditione eſt pretium, & certum, & in quantitate. hic autem & in ſpecie, & præterea per ſingulos annos ſoluitur: vt *Inſtitu. de emptione. empt.* §. *pretium.* & §. *ſeq. & loca. & conduc.* §. *adeo*: Item hic neceſſaria eſt ſcriptura vt *hac l.* quæ in alienatione vel locatione non eſt opus, & in multis aliis: vt curioſus lector poterit reperire.

¶ Sed opponitur, quia [a] etiam alienationis vocabulo continetur, ſcilicet donatio in emphyteuſin: vt *in authen. de non alie.* §. *alienationis. col.* 9. *& l. de reb. alien. non alie. l. fin. qua ſunt contra.* Solu. non continetur appellatione alienationis ſi proprie & ſtrictè accipias, vt eſt dominii tranſlatio vt *hoc.* ſed largè ſic, vt *dic.*

a a Alienationis latio appellatio ne continetur emphyteuſis ſeu in emphyteuſim. datio.

b ¶ *Alienationis.* id eſt, venditionis, quod quidam putabant quaſi prædium datum in emphyteuſin, videatur emi, vt pretij loco ſit vectigal *in* §. *adeo. Inſtit. de locat.* Hoc verbum latiſſim. vertit venditionem. Vide notata ad eum §. ad ſcripta ad *cit. ſup. de reb. alien. non alien.* CVIAC.

b b Alienat pro pecuniæ dominii translatio.

c ¶ *Conceptionem.* in animo contrahentium, vel in verbis. ACCVRSIVS.

c ¶ *Definitionémque* ſcilicet in lege, nouella, obſeruationem ſpecialiter definitam. ¶ Et ideò Gratci ad *Lex hoc iure ff. de inſt & ſtem.* dum l. ait quædam obligationes eſſe iuris ciuilis: exemplum ponunt in act. ex ſtipul. acqui. & emphyteuſi. Hanc contractum Zeno fecit proprium, vt Inſtitutionis donationem propter nuptias. Nec obſtat quod ſcribitur de Byzantiis qui ferulas prædia ad tempus, ſteriliſia in perpetuum vendebant. Nam eſt hoc genere negotii vel ſtat, attamen tamen habuere pro ſpeciali contractu. CVIAC.

c ¶ Dubitabitur domum vt me ſtruat, poſſit dominus eſt obſtructa, vel alias caſu fortuito eſt deſtructa: nihilominus tamen tenetur ecclesia me ad reparat. vt ad hanc tent. Scripturis perfici debet emphyteuſis.

f ¶ *Cuncta.* pura pacta.

g ¶ *Exiper omnibus, vel etiam fortuitis caſibus.* veluti de exactione, & de alienatione, & cæteris cauſis.

h ¶ *Scripturæ.* Not. hunc [a] contractum fieri debere in ſcripturis [b]: ſic & aliàs: licet contra regulatur: vt *hoc. ſupra de pact. l. pactum quod dotem.* 2. Vel dic hoc dici de pactis, non de contractibus. 3. Vel non prohibet fine ſcripturis fieri, ſicèt dicatur fieri in ſcripturis.

a Emphyteuſis

b Scripturis

ADDITIO. Falſa eſt hæc opinio, licet conſuetudine confirmetur vt ait Ba. Ang. &c.

¶ Dele à principio vſque ad hæc verba: *Vel non prohibet &* repetenter additionem. Reſtè: Quod ex eo confirmatur, quod antiquitus inſtrumenti emphyteutici non necet, ergo nec conſilio, at in libellatico contractu, neceſſaria eſt ſcriptura, de quo vide ſcripta hic. CVIAC.

i ¶ *Cuſtodiri.* per conditionem ex l. ſta Zenonis, vel præſcripti verbis. ADDITIO. Hæc vltima opinio rectè à pleriſque reiecta eſt primo probata.

k ¶ *Ingruebat.* id eſt, extenebat.

l ¶ *Sin verò.* At ſicut relictus tributis prædia ob ſterilitatem. *Liberum ff. de condi. l. 1. inf. de allucio.* CVIAC.

l ¶ *Particulare.* ſcilicet meditatis: aut *ff. de verb ſignifi. Lnomen*

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 1101-1102
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1103-1104

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1105-1106
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quia ab eo causam habet a. Tu die domini: quia hæc lex dicit domini consensum requirit & primas emphyteuta definit domi nus esse alienando, nec possidet ciuiliter, nec naturaliter: vide etur non esse quærenda voluntas. Præterea à domino qui indixit eam in possessionem, videtur habere causam. arg. contrarium *ff. de relig. l. j. §. j. & ff. ad Sil. Lamianum l. j. §. j. & supra depositi. auctor. sed non eorum. ff.*

ADDITIO. Illam glossam in omnibus sequitur Bart. Bald. & Salyc. & est de mente aliorum. ACCVRS.

¶ Dole hæc: *Imo. quod non quia & de alienatione hic fit mentio.* & repone post citationem legum in contrarium sentiam. Nã ẽ donationem prohibeat, nisi consentiente domino, in totum prohibeat: quia dominus sibi potius velit donare quàm alteri cuiuscunque ita alienationi æquam consentiet. Potest & permutare inconsulto domino, quia non potest dominus eandem rem auferre, pro qua emphyteuticarius tus fuit dat. Sed potest dominus idem pretium offerre, & ideo vendere non potest ius inconsulto domino. Potest etiam ei seruitutem & vsufructum imponere, *l. j. §. j. quod mod. vsusf. amitt.* a ¶ *Accipere.* confirmãdo. ACCVRS.

a ¶ *Cipiatur.* Habet dominus ius *angariandi* in emphyteuta, in feudo ius retractus. CYAC.

β ¶ *Sin autem dixerunt.* Videas *l. j. de præscr.* CYAC.

pere * precia meliorationum quæ inuenerunt, sed eos deludãt, & ex hoc commodum emphyteutæ depereat: disponimus attestationẽ domino transmitti, & prædicere quanctũ precium ab alio reuera accipi poterit. Et si quidem dominus hoc dare maluerit, & tantum præstare quantitatem, quantam ipse † reuera emphyteuta ab alio accipere poterit: ipsum dominum omnimodo hæc comparare α. Sin autem duorũ β mensium spacium fuerit emensum, & dominus hoc facere noluerit: licentia emphyteutæ detur, vbi voluerit, & sine consensu domini meliorationes suas vendere. his tamẽ personis, quæ non solent in emphyteuticis contractibus vetari b ad huiusmodi venire emptionẽ. Necessitatem autem habere dominos, si aliis melioratio secundũ præfatum modum vendita sit, accipere emphyteutam: vel si ius emphyteuticum ad personas non prohibitas, sed concessas, & idoneas ad soluendum emphyteuticum canonem, transponere c emphyteutam maluerit: non contradicere d, sed nouum emphyteutam in possessionem su-

b ¶ *Venori* apponitur enim quandoque in contractu emphyteutico, ne Titius, vel Seius, vel alia persona quam nominat, debeat accedere ad emptionem illius rei. Vel dic * de hoc, vt dicitur *supra tit. j. Locatis. & l. licet. & supra de sacrosanct. eccles. authentic. quod sine quæ.* Item ad hoc *l. de conuenien. emptionibus.*

c ¶ *Transponere.* permutando.

d ¶ *Non contradicere.* scilicet consentire dominum.

e ¶ *Per §. fi. l. de his qui vt ind. imp. l. j. & supra de decur. l. nullus qui nec. tit. x.*

f ¶ *Per depositionem.* id est, qualemcunque scripturam, qua ostendat se velle nouum emphyteutam suscipere.

γ ¶ *Magistratum consonum.* Apud quem fiebant publicationes, & insinuationes. Iterum in Vbe tamẽ & postea vocatus est Symp. *Mon. Leo. 44.* CYAC.

β ¶ *Per attestationem.* id est b, scripturam eum testibus.

b ¶ *Partem pretij.* quando vendidit.

i ¶ *Assumentia.* quando alio titulo transfertur, & hoc dicitur hodie pro renouatione dari.

k ¶ *Accipere.* à nouo emphyteuta c.

l ¶ *Postea.* scilicet emphyteuta.

m ¶ *Cadat* ipso iure d.

¶ Quicquid ergo contra legem illam fiat, posuerit dominus rem vindicare, aliud in fructuario e: vt *ff. de vsufruct. l. cui vsusfructus.*

a Hic dicunt duo inuitis. Duo videtur magis placere Bart. Bald. Salyer. & lau. si. cit. primus sit verus.

b Attestatio, pro scriptura testibus confirmata.

c Idem Iaf. & est sing. secun. dum eundem.

d Idem Bart. Bal. Salyc. & Iafon.

e Componat.

f Idem Iaf. & est de mente aliorum.

Codicis

480/C.IV.K.5-4, 1107-1108
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE SPONSALIBVS, ET ARRIS sponsalitiis & proxeneticis.

Codicis Domini Iustiniani SACRATISSIMI PRINCIPIS EX REPETITA PRÆLECTIONE, LIBER QVINTVS.

DE SPONSALIBVS, ET ARRIS sponsalitiis & proxeneticis.

TITVLVS I.

Dissolutis sponsalibus de futuro, licitum est alij nubere. BALD.

1. Impp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. *Anonymo.*

LIi desponsatæ renunciare conditioni, & nubere alij, non prohibentur.

Sponsa sponsum absentem tenetur per literas expellere: quæ elapsa, alteri nubit impune. BALD. Vel hic *Comprehendendo utramque tellurem. h.d. Sponsa per verba de futuro, debet expellere sponsum vsque ad tempus conuentum: & si non fit conuentum, vsque ad tempus legitimum, intra quod ille non venerit, potest sine mora alteram alij nubere.* SALYCETVS.

2. Impp. CONSTANTINVS A. & CONSTANS C. *ad Pacatianum præfectum vrbi.*

SIis * qui puellam suit nuptiis pactus est, interueniente > exequi nuptias, in eadem prouincia * degens superfederit: utique spatij sine discrimine, in alterius postea coniunctionem * puella peruenerit: nihil † fraudis * ei fit, quæ nuptias maturando, vota sua diutius elodi † non passa est. Dat. quid. Iul. Ape. Martianop. Pacatiano & Hilariano Cons.

Obligationem purificatum, sequentis casus accursu non resilisse, sicut in obligatione purificanda. BALD. Vel sic: *Casus non facit quem perdere debet sponsalitium, nisi culpa alium casum præcedat, quod non.* SALYC.

3. Impp. GRATIANVS, VALENT. & THEOD. AAA. *Europio* P.P.

ARcis * sponsaliorum nomine datis, si interea sponsus vel sponsa decesserit, quæ data sunt iubemus restitui † nisi causam vt nuptiæ non celebrarentur, defuncta † persona iam præbuit

480/C.IV.K.5-4, 1111-1112

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI RECTOR PROVINCIÆ, VEL ad eum pertinentes sponsalitia dederint *.

TITVLVS II.

1 quis † in potestate publica positus, atque honore administrandarum prouinciarum, qui parentibus aut tutoribus, aut curatoribus, aut ipsis quæ matrimonium contractu-

ri sunt, potest esse terribilis, arras sponsalitias dede-

rit : iubemus vt deinceps siue parentes siue eadem mutauerint voluntatem [1] : non modò è iuris laqueis liberentur, pœnæque statutæ [2] expertes sint : sed extrinsecus data pignora [3] & lucratiua habeant, si ea non putarint esse reddenda. quod ita lætè patere volumus, vt non solum circa administrantes [1], sed etiam circa administrationem filios, nepotes, ac propinquos, & participes, id est, consiliarios, domesticósque locú habeat, quibus k tamen administrator operam dederit. Impleti [2] autem id postea = matrimonii non vetamus, quod tempore

qui. § verū post depositum officiū mulier nolentis nuptias contrahere, distinguitur fortis volens, vel coacta contrahere sponsalia. primo casu redditi debet. § coacta. hic restaurat eas, vt hic. ADDITIO. Tu dicas quod licèt de iure ciuili prohiberetur matrimonium inter istas personas hac l. ex precibus, de iure tamen canonico [quod obseruandum est, & præsalis in matrimonio] contractum inter eas: vt dicit Abbas *extrà de reg. luq. super nob.* & sequuntur communiter omnes.

DE DONATIONIBVS ANTE NVPTIAS, vel propter nuptias, & sponsalitiis.

Dixit de præsidio nuptiarum in dubium prouisionem ciuilia, siquidem de nuptiis. sed quia humanitati donationes præcedit: idcirco de ea prænotatur. & dicitur ante nuptias, & propter nuptias idem: vt l. sed l. fin. *& sic in reconpensationem dotis. Sponsalitia verò est sponsæ donatio quam sponsus facit sponsæ & socrui.* vt in Ecl. sed. Leõn. ne. & aliis pluribus.

a ¶ Hit *de donat. ante nup.* veteres non videntur, ideo in C. subiungunt earū fit mentio. In vsum autem venerūt temporibus Leonis & Zenonis Imp. nec quicquam commune habent cum hypobolo, Theocenio dotalitio, & his donat. quæ hodie fiunt à marito contemplatione matrimonii. CYIACIVS.

PLAVTVS.] CASTR. Sponsæ meæ futuræ dedi centum, contra ei cū ea matrimonium: & dedit mihi in dotem illa c. Dicitur quòd soluto matrimonio illa potest petere ad. de dote. sed ff non dedisse nisi tantum c. & ego confiteor fuis fum recepisse ea. soluto matrimonio non potuit repetere à fiscum.

a ¶ Si ea Ebona.

b ¶ *Quæ donat.* Simpliciter.

c ¶ *Tradiderit vxori.* & sic perfecta * est donatio. dic b & si promiserit fit vt SENATVSCONSVLTVM arg. ff. *de donat inter virum & vxor. l. 1. §. fin. & l. sequen.* licèt in mulierem. ff. *de donat inter vir. & vxor. l. Papinianus.* ACCVRS.

d ¶ *Amavit.* solo pacto, confirmando accepisse eam: nihil vel minus recepisse. hoc quidem pacta iure veteri etiam (quia nudum) non erat obligatorium: vt ff. *de don. l. ff quis ex pactum. l. fin.*

e ¶ Non impedit. quia completa * est donatio ante nuptias: & sic * in dotem dari potest, & quæcunque in dotem dantur repetuntur, vt fabricit. ff. *l. sed. l. si conuenerit. & de iurisdict. l. generaliter. & ff. de Publicā. l. cum filiusfam. in prin.*

f ¶ Nihil *refert* ff quia in * id tempus excreti: dotis constitutio, & sic donatio eo tempore quo coeliugales esse incipiunt, vt-

de non timetur ff. *ad l. quæ sponsa. & ff. de iur. do. l. ff res. & ff. de in rem. l.* ff Sed contra *l. ff & vt in end. in.* Sed ibi interpretatione scripturæ, hic non. Imò ibi morte donantis fuit donatio confirmata: hic diuortio, vel morte donatarię fuit dissolutum matrimonium.

XV. Kal. Iul. Theſſalonicæ, DD. NN. Gratiano A. V. & Theodosio A. I. Coss.

DE * DONATIONIBVS ANTE NVPTIAS, vel propter nuptias, & sponsalitiis †.

TITVLVS III.

PRiores constitutiones huius titvli sunt de sponsalitiis, id est, muneribus sponsalitiis quæ dat sponsus aut sponsa vel socrus sponsæ vel socrus, vel contra sponsi sponsæ, quæ & sponsalia dicuntur l. 3. & matrimonium dicitur ab arra. Nam ea sponsi sibi dantur & secuta nuptia reddantur, vt dicit ultima sponsalitia remanent apud eū qui accepit, nisi aliud conuenerit & vxor non secuta nuptia cuique sponsi, reuertuntur arra reddantur in duplum & ex consentiens in quadruplum. manent tamen ea in simplum. si per eum qui accepit factum sit quo minus nuptia contrahantur. si per eum qui dedit, non reddantur l. 1. hoc tit. Item mortua sponsa vel sponso ante nuptias contractas arra reddantur. l. 1. tit 1. mortua autem sponsa manent non reddentur, si ea liberalitatis causa citeriùs in sponsum, id est, vt multa causa ad se veniat? vt sæpe contingit. Si tibi hoc tit l. 1. D. de don. vel si concumplexum fuerit matrimonio ex quale sponsalium præteritis sine hoc dum differentia quam statuit l. 1. C. Th. eod. hodie dicimus non contrahuntur sponsalia, ea dimittit reddi, sub & interueniente officio si sponsa decesserit, non etiam si sponsus: nec enim integra ea hereditas sponsi reddi oportet, sed semissem tantum ex l. quæ? non officii auctore ius sponsalium, & qui sponsum accepit quasi mortuus sit, aut certè plus quàm sponsus, nec tamen satis ff vt Fabian aii decl. 179. mortuum tantum officio potuerit. Posteriores autem quatuor constitutiones huius tit. sunt de donationibus ante nuptias quæ dicebantur olim, hodie quæ dicitur donatio propter nuptias quia hoc singulare habet. vt & confirmetur matrimonium sors & augeri possit facta dos. post. & vit. Marianus Capella IX. Arcanus prisci iuris adiutor consulitur rebus sinque regulariter eiusmodi matrimonia copulare dicens dicere fœminam vim nullo legibus prohiberi. Nec enim vt ait hæc vbi simplex ea & mera donatio est. sed circuitus quidā propter aut & propter nuptias, vt No. 18. R. 119. & quasi ne officium sint [illegible] donatio propter nuptias est contrahitur, quæ quod dicens contra vim contrahitur, vel a- magis, eiusmodi, fœminarum, fœmina dotis, quæ & sponsalitia largitas dicitur. l. 4. ff. de ritu nup. & tpowll. 2. ea. l. prædia. ff. de præd. min & No. Valens de epi. aud. & in confirmando Graua. Dec. Igitur sponsalium nomen communis est representatio futuri matrimonii, quam Alexius vocat ἀρραβῶνα vbi nuda donationis nomen, & donationis propter nuptias & sponsalitia largitas, id est, muneribus sponsalitiis & arra. CYIAC.

Donatio ante nuptias potest in dotem cōuerti nisi donatio in ipsum matrimonium, sit collata. BALD. Vel sic: *Simpliciter donatio à sponso sibi facta possunt in dotē conuerti, secus vero dari: nisi fuerint collata in tempus prohibitum matrimonij.* SALYC.

1. *Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Mercedoni.*

VIrum interest, si ea * quæ donat b vir fuerunt, tradiderit vxori c, & postea in dotem acceperit an verò donandi animo dotem acceperit d, vt videatur accepisse quod non accepit. priore enim casu donatio non impeditur e, & res quæ in ea causa fuit dotis efficitur, iudicio de dote peti possunt: posteriore autem casu nihil actum † est f donationem: & quod in dotem datum non est, repeti non potest.

Qui probat & dedisse mutuum pecuniā sponsæ sub finali causa matrimonij contrahendi, ea repetit

quotiescunque matrimonio non contrahit. BALD. Vel sic: *Donatio facta ob causam nuptiarum, causa non secuta repetitur.* SALYC.

12. *Imp. ALEXAND. A. Amalo.*

SI præsidi prouinciæ probatum fuerit, vt Eutychiam vxorem duceret, monuisse parentibus eius dedisse: nisi Eutychia tibi nupserit h, tibi restitui quod dedisti, iubebit.

Mulier qua virum in dote circumuenit, donationem hac cōtemplatione factam non repetit à viro, nec ab eius herede. BART. Vel sic: *Mulier ex pollicitatione vel promissione sponsi agenti obstat exceptio doli: causa ob quam facta fuit secuta non extitit.* SALYC.

13. *Idem A. Marcellæ* *.

POllicitatione i à fratre quòdam tuo sponsalium causa facta k etsi † in stipulatione deducta l sit, ideo in præstanda non fuit, quoniam in dote vxor maritum fefellit μ. exceptio-

S. *præsidi.*] CASTR. Volebam petitā quādam vxorem ducere: & ideo dedi munera parentibus fui: postea nolunt mihi illam dare: an maneat quæ dedi, repetere possim, quæritur? Resp. quòd sic.

g ¶ *Vxori dederit.* hoc expresso. aliquin contra. ff. *de condict. ex lege. l. si ff quæ quod. & l. de condict. ob caus. l. ff repetendi.* 2. Alij dicunt etiam non expresso: quia tacitè intelligitur: vt l. eod. l. hoc viuente. Sed certè ibi tacitè intelligebatur ab vtroque parte, quod etiam aliis vbi. cumque faceretur ad repetendum, vt diximus ff. *de condict. ob caus. duc l. ff repetendi.* ¶ Sed quid si coeliber mea confessione me donasse: adiecto tamen causam matrimonij in donatione facta expressam: ipse verò dicat me simpliciter donasse: quis probabit, vel pro quo præsumetur? Respondeo si agam condictione ob causam, mihi incūbit onus probandi causam: si condictione sine causa, opponet quòd probem simpliciter factum: quia non præsumitur donatio: vt ff. *de probat. l. hoc in dubiis.* §. j. nisi coniunctio personarum aliud inducat: vt ff. *de vit. l. Proculus.*

h ¶ *Stipulatio.* quocunque optato datore. ¶ Et sic not. argum. non * tenere per quem fiat. sic & ff. *de verbor. obligat. l. cum seruus.* & hoc argumentum facit ad multa.

i ¶ *Pollicitatione.* Potuit, quòd frater eius, cui facta fuit pollicitatio, ei faceret filij certio, ne dotis promissæ sponsæ suæ stipulatus aliquid sponsalium causa, cùm dos ei data non fuerit. licèt tenebatur strictio iure exceptione tamen ff defendere potuerit, quæ tibi quoque proficiet si eius nomine conuenitis: ad quod est ff. *de verb. obligat. l. ff quæ cum alijs.* & hoc quasi. do ab initio dos debuit promitti, quæ promissa vel confirmata non fuit. & ideo dos ei fiat promissa & data: sed b diebus mulier fundum valere centum, qui vix decem valebat. nam falsem nunc dolo facit: vt

* Marcellæ legendum, supra Fauii & hinc ff. Ipsodi, vt dixerunt Graci [illegible] huius officinarum.

1 vxorem.

b Condicit ff donasse, sed sub conditione. nō tenetur hoc probare quòd sub conditione donauit.

a ¶ Error

480/C.IV.K.5-4, 1117-1118

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1119-1120

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1121-1122

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1123-1124
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1125-1126

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1127-1128

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dicens quod hodie illud est prohibitum, secundò dicit quòd maritus vel vxor tenetur dare vni filiorum primi matrimonij tantum quantum dat vir mulieri, vel mulier viro.

DE NVPTIIS.

Dixit de preambulis nuptiarum, sequitur sponsalibus, sequitur nunc de nuptiis. Vel sic: *Præmissis præparatoriis nuptiarum, venit de nuptiis.*

ANNO.

¶ *Vir de nuptiis.*] CASTRVS. Mulier quædam habebat filiam minorē duodecim annis, cuius malitia supplebat ætatem: reliquit tota materna: vtrum maneat ibi tutor illius puellæ, an debeat transferri de marito et tradendo, super quo dubitatio fuerat: discordes quærunt quid hoc casu agendum sit? Respond. quod remandum est ad præsidem provinciæ: & ille qui sibi iudicat videbitur, præferetur in tradendo cum puella. VIVIAN.

a ¶ *De nuptiis.* futuris, aliàs si non esset pupilla, non haberet tutorē, & eius voluntas quæreretur. *l. ex. l. in copulandis & l. vidua. & l. in consultationē.* 2. Alii dicunt quòd hæc puella nolebat filiam voluptatem dicere, cultu verecundiæ: *d. l. in consultatione.* quod tamen non placet, cùm & ibi in adultis dicat.

a *Patris. al. patre.*

a ¶ *Matrem & propinquos.* Ergo si morte patris filia minor 25. annis fit iuris effecta sui, matris consensum & propinquorum exigimus propter fraus imbecillitatem. Quod, vbi hoc apparet, primam obtinuit in pupillis, tum in viduis, deinde in virginibus habet hoc *l. ex.* ¶ 20.] *add.* CYNAC.

b ¶ *Arbitrii.* per quod sedetur eorum discordia. *l. fin. & l. sed si filiæ. extra.* §. *sin autem & ff. de admin. tut. l. 1.* §. *finali.*

SI *nuptias.*] CASTR. Filia familias contrahit nuptias consentiente patre: pater in instrumento dotali non subscripsit. nūquid nuptiæ sunt legitimè contractæ? Respond. quòd sic. VIVIAN.

c ¶ *Non subscripsit* hoc vltimum quandoque hodie contra: et *in authen. sed nouo iure.* quæ est *l. ex.*

Libertum.] CASTR. Liberum non potest contrahere nuptias cum patrona, vel patroni filia, vel coniuge, vel nepte, vel proneptē: & contrairr, nuptiæ non valent: vide de hoc potestis attendi, & sustinebit pœnas indicantis. VIVIAN.

d ¶ *Coniugem.* quondam.

e ¶ *Accusare patrem.* quicunque sit, facilicet de stupro, vel adulterio, vel sacrilegiorū: vbi re effectu talis examinatur et *f. sed.* facilicet *de vita nupt. l. ff.* patrona quæ efficonstra.

Codex.

f ¶ *Congruentem.* facilicet a extra ordinem suo officio secundùm quosdam.

g ¶ *Odiosus.* iure b ciuili, sed non naturali.

h ¶ *Meritò.* propter reuerentiam personarum. & facit *ff. de ſponſal. natorū filia & l. lege.*

a *Congruit ea ſtatuto & officialibus præſtandus, quæ ex ea ordinatione pendent, licèt de ſtatuto & conſuetudine non conſtet.*

b *Odio ad iuris ciuile potius eſſe referenda quàm ad ius naturale, hinc colligit Iaſō.*

DE NVPTIIS †.

TITVLVS IV.

EXistia contrahūtur hic qui ante nuptias fieri solent, consequens est vt tractet de nuptiis, sine matrimonio ipso. Matrimonium nudo consensu perficitur. Non nupsit verba, neque scripturæ propriatum desiderat; neque dotem, neque concubitū, neque pompam aut deductionem in domū mariti. l. pen. D. de don. inter vir. & vxor. l. 11. hoc tit. *qua sane quidem per consequētiam matrimonij propria, sed reliqua non principalia qua rem negotiumque tractant. Nuptiæ igitur sine matrimonium est communio, quæ fit inter viros, mares & fœminam ad filiorū quærendorum studium et procreandum filiorum ac animę vnitque. vt in una domo retinens vnam vitam sociabiliter. Hæc est nuptiarū definitio vera. In definitione ea nomina significantur communia corporis, vt apud Persium*, illa subit quæ nuptiis fretura. *& in Aſiope Latino de vxor. Alexandri* ille semper depositis consortibus, lecto nuptias agit. *Vel ſolemnitas & celebritas nuptiarum, & ne nuptiæ in conditionibus accipi valeāt l. 122. hoc tit. In hoc autem tit. permittuntur nuptiæ quædam quæ alias fuere prohibitæ, velati cum quinquagenaria, cum aliena, cum conſobrina. ſed & prohibentur contra ex causis, si filius aut filiæ nuptias faciat sine auctoritate patris qui modo auctor esse possit. Si puella sui iuris sine tutoris auctoritate, quia ad matrimonia citra tutorem, sine ad hereditatē adeundam puella curatoris auctoritas non ſufficit. Si liberum patronam, aut patroni vxorem, filiam, neptem ducat. Si quis ex ea prouincia in qua officium administrat, si ſalutatum ex baptiſmo quam filiolam vxorem.* CVIAC.

Quando ſuper maritāda puella diſcordant conſanguinei & tutor, arbitrium iudicis eſt neceſſarium: qui debet eligere quod eſt vtilius puellæ, & non pati quod eſt inutile. BALD.

1. *Imp.* SEVERVS. & ANTONINVS AA. *Portio* a.

VM de nuptiis a puellæ quæritur, nec inter tutorem & matrem & propinquos a de eligendo futuro marito conuenit: arbitrium b præsidis prouinciæ necessarium est.

Etiam ſine ſubſcriptione patris, vna valet conſenſio patris in nuptiis per filiam celebrandis. BAL.

11. *Idem* AA. *Triphœna.*

SI nuptiis pater tuus consensit: nihil oberit tibi quòd in instrumento ad matrimonium pertinenti non subscripsit c.

Illicitum matrimonium poteſt coram ſuo iudice ſeculari accuſari, & pœna arbitraria imponitur contrahentibus. BALD. Vel sic: *Libertus nec patronam, nec eius filiam, neptem vel proneptem poteſt ducere in vxorem.* SALYC.

111. *Idem* AA. *Valeriæ.*

LIberum qui patronam, seu patroni filiā, vel coniugē d, vel neptem, vel proneptem vxorem ducere ausus est: apud competentem iudicem accusare poterit e, moribus temporum meorum congruentem f sententiam daturum, quæ huiusmodi coniunctiones odiosas g esse meritò h duxerunt.

Per concubinarum & illicitum coitum contrahitur affinitas, vnde eius affines prohibentur matrimonio copulari. BALD. Vel sic: *Concubina patris non debet eſſe vxor ſili.* SALYC.

1111. *Imp.* ALEXANDER A. *Perpetuo.*

LIberi concubinas paternum socerum vxores i ducere non possunt k: quia minus religiosam & probabilem rem facere videntur. Qui si contra hoc fecerint, crimen stupri committunt.

Qui non contradixit & patitur eum poſſe teſtari, cenſetur conſentire. l. d. Vel sic: *Paterna habetur pro conſenſu in filij nuptias.* SALYC.

v. *Idem* A. *Maximo.*

SI (vt proponis) pater l quondam mariti tui, in cuius fuit potestate, cognitis nuptiis vestris, non contradixit m: vereri non debes n [ne] nepotem suum non agnoscat.

Quæ prohibent inuitis, poteſt poſtea impedimenta ceſſante conformari, accedente conſenſu nouo. BALD. Vel sic: *Matrimonium annullatum validatur ex nouo conſenſu adhibito tempore, quo ceſſauit cauſa impediens.* SALYCET.

VI. *Imp.* GORDIANVS A. *Valeriæ.*

EF *ſi contra mandata.*] CASTR. Si præses prouinciæ dotauit filio præsidatu contraxit nuptias cum filii subdita: illæ nuptiæ non valent. verumtamen si ſponſa deposito officio remanſit in eadem voluntate, nouo conſenſu interueniente legitimum erit matrimonium, secundùm eosdem Pauli prudentissimos.

VIVIAN.

i ¶ *Vxores.* nec concubinas habere: vt *ff. de concub. l. 1.* § *penult.*

k ¶ *Nō poſſunt.* propter affinitatem. Sed certè contra. non videtur affinitas, cùm dicitur affinitas regulariter personarū ex nuptiis contractarum, omni carēs parentela. at hæc nō peruenit ex nuptiis, sed certè sic impeditur matrimonium propter illicitum consuetudinē. dicit per affinitatē: & sic est hic illicita coniunctio: vt *ff. sed l. ſimpro.* Sed & hic poteſt dici affinitas: vt *xxxvi. q. 1. c. de inceſto.* ADDITIO. Adueritas quòd de iure canonico, non solùm ex illicito coitu, sed etiā ex solutio orituī affinitas impedimentum matrimonium contrahendum, & dirimentium contractum: vt *c. diuortium. & cap. pen. extra de ea qui cognō conſanguī. vxo. ſue. & c. per tuas. extra de probat.* vnde secundùm canones sic definitur: Affinitas est propinquitas proximitas seu personarum, omni carens parentela sanguinis, de quo vide latius per Io. And. in declaratione arboris affinitatis in principio.

l ¶ *Si (vt proponis.)* CAST. Titius pater suus fecit, & non contradixit contrahi matrimonium cum Berta, et qua procreauit filium nomine quid ille filius erit auo suo iuſtus nepos? Resp. quòd sic, & eum agnoscere tenetur. VIVIAN.

m ¶ *Si (vt proponis) pater.* Hæc l. accipi debet de patre absente, &c. CYNAC.

n ¶ *Non contradixit.* Idē videtur in patre filiæ subditæ. *l. de ſponſal. in ſponſalibus. §. 1.* ¶ Et not. arg. hic quicunque * consentit. *ſic ff. ſponſi ad nauicap. ſimil. in fin. & ad Maced. l. ſed Iulianus §. incertum. & l. ſi filiæ fa. patre & ff. nau. caupl. fin. & ff. ad Vellei. nam. l. ſi filius.* ¶ Sed arg. contra *ff. de furt. l. qui vas. §. ſi ancillæ pecu.* ¶ *Sed si contra mandata.*] CASTR. Si præses prouinciæ dotauit filio præsidatu contraxit nuptias cum filii subdita: illæ nuptiæ non valent. verumtamen si ſponſa deposito officio remanſit in eadem voluntate, nouo conſenſu interueniente legitimum erit matrimonium, secundùm eosdem Pauli prudentissimos.

VIVIAN.

* *In antiquiſſimis exemplis ita ſcriptum erat: Hæres non debet, ſuperiori ſimili non repugnat. nec ſi ſuperius, ſic etiam in l. 15. §. 1. & in de Bononia legiuerſitate. nec in ſi. ſed potius ab inducendis additis particula ut, hic. Potest non debet ut supra ſed ut repugnet. d. Tacens en conſentire videtur.*

480/C.IV.K.5-4, 1129-1130
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1131-1132

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nec filium.] CARVS. Filius non potest cogi à patre inuitus vxorem ducere. similiter ipse inuito patre non debet sibi vxorem eligere. VIVIAN.

a ¶ *Permittit, vt §. an. Inon cogitur. & l. fi patre.*

b ¶ *Iura prouisa quæ sunt. Infra ad per vrsum. & facit xxxij. qu. 5. c. non omnis. §. item ergo dicitur. & 9. q. 2. c. arg. contra. xxxij. qu. 4. c.*

† 30. q. 2. ca. fin. cons.

Nec filius.] CARVS. Si inter me & meum filium instrumentum dotale conficiatur, & ego non confentiam in eam per verba de præsenti, non faciet dotale instrumenti ad confirmationem matrimonij: & licèt fit matrimonium contractũ, non propter hoc exigitur instrumentum dotale. VIVIAN.

a Scripturæ præponitur vetustas.

c ¶ *Contumax.* Nam a plus valet quod vetustate probatum, quam scriptis. vt *§. de eo. Inofficiosum. Iustinian. §. verum. & supra eodem. quod aut.* interim b tamen fiatur scripturæ publicæ: vt *supra de probat. l. cum præsides.*

b Scripturæ fiatur. instrumenta dotis probent veritatem in celebratione.

d ¶ *Instrumenta.* non c enim dotibus, sed affectu matrimonium contrahitur: vt *I. de nupt. l. iuberam.*

c Dotibus matrimonij non contrahitur, sed affectu.

e ¶ *Irritum est.* nisi in casu *§. an. viz. authentic. sed nunc nunc* licet & in aliquot *§. sed authentic. maxima.* & in alio secundùm quosdam: vt *Instinian. de nupt. §. sin. quod non placet:* vt ibi diximus.

Neque ab initio.] CARVS. Sicut aliquis ab initio non cogitur matrimonium contrahere matrimonium, ita contracto matrimonio si dissentio dissoluitur, non cogitur reconciliare. VIVIAN.

d Scilpatio parentalis in matrimonio non valet.

f ¶ *Disparandi.* facere in contrariũ ibus, vt *I. de adimendi. & obligat. l. sicut.*

g ¶ *Matrimonij.* quam habet ab initio.

h ¶ *Nec efficiatur §. 4* dicamus vir vxori promittis decem, & vxoram diuertere à *me* non valet: vt *§. de verb. obligat. l. stipulatio fuitia. & l. Titius. §.*]: *de condicti. Aly. Iubera. & l. de filia. l. sin. in fin.* sed contra. *§. de donat. inter virum & vxorem. l. ea quæ Sabino.* dic pecuniã promissã à stipulante: sed licet non valeat prædicta pœnalis stipulatio, pœnam tamen legalem habebit, qui fuit causa diuertendi: vt *§. de nupt. l. iuberam.*

* Titius.

† In generali regula permittitur, non contineretur statim specialiter prohibita.

Xorem.] CARVS. Patronus regulariter libertam suam in vxorem accipere potest, nisi patronus esset de his personis, quæ prohibentur contrahere cum libera sua, puta quia senator, vel senatoris filius. VIVIAN.

i ¶ *Ex his persona.* puta senator vel senatoris filius: vt *§. de vsu aug. l. lege Iulia. sed* contra non potest: vt *eod. libertum. &* dic vt ibi. & ratio in promptu est.

Codex.

Filius non cogitur inuitus ad aliquam vxorem ducendam, sed quam vult, dum tamen patris consensus accedat. BALD.

XII. *Idem* AA. & CC. *Sabino.*

Nec † filiam quidem familias inuitam ad vxorem ducendam cogi, legum disciplina permisit *. igitur sicut deliberas, obtemperatis iuris præceptis b sociare coniugio tuo, quam volueris, non impedieris: ita tamen, vt contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat.

Per instrumenta confecta super dote, non contrahitur matrimonium, licet & sine instrumentis matrimonium contrahitur: & per indicia probari potest. BALD.

XIII. *Idem* AA. & CC. *Omnibus.*

Neque sine nuptiis instrumenta facta ad probationem matrimonij sunt idonea, diuersum veritate conuenientia *: neque non interpositis instrumentis *, iure contractum matrimonium irritum est *: eum omissa quoque scriptura, cætera nuptiarum indicia non sint irrita.

Matrimonium debet esse liberum, ad hoc allegatur. BALD. Vel sic: *Matrimonium debet esse liberum in contrahendo, & etiam vicissim diuertendo. b. d.* Vel sic: *In contrahendo & dissoluendo contrahium matrimonij, exigitur libera voluntas.* BART.

XIIII. *Idem* AA. & CC. *Titio.*

Neque ab initio matrimonium contrahere, neque dissociatum reconciliare quispiam cogi potest: vnde intelligis liberam facultatem contrahendi atque distrahendi matrimonij & transferri ad necessitatem b non oportere.

Manumissor potest accipere in vxorem suam libertam. BALD. Vel sic: *Patronus potest libertam suam in vxorem ducere, nisi sit in persona expressa prohibitis.* SAL.

XV. *Idem* AA. & CC. *Tatiano* *.

Vxorem libertam tuã manumissoci, si † non sit ex his personis * quæ specialiter prohibentur, ducere non est interdictum: & ex eo matrimonio iustos patri filios nasci, certissimum est.

Sed nouo iure.] CARVS. Si liberam mulierem, cum qua non prohibent contrahere, domi teneo: videor eam in vxorem retinere: nisi ab initio protestor quòd teneo eam vt concubinam: vt *§. sed. l. libera.* Sed si fenator teneat libertam in domo sua, nunquam præsumitur sua vxor, nisi instrumenta dotalia instrumentum in quo conteneatur: confirmor me accepisse à tali muliere tantum in dotem, cum qua matrimonia contrahi. Et est casus in quo requiritur dotale instrumentum, contra hoc quod dicitur *I. in Lunpia fine.* VIVIAN.

k ¶ *Cum libertæ.* idem econtra, secundùm H. vt libertas cum filia senatoris.

l ¶ *Dotalibus.* id est, nuptialibus. & est specialè: sed regulariter contra I. *in Lunpia fine.*

IN AVTHENT. VT liberti de cetero. §. si quis autem. col. vj. constit. vj.

Nulla dignitas prohibet cum libertis nuptias contrahi, ratio est: quia redditi sunt liberti hodie ad ius ingenuorum. BALD. Vel sic: *Hodie quilibet potest matrimonia contrahere cum libertis.* SALYC.

Sed nouo iure nulla dignitas prohibet cum liberta k nuptias contrahi dotalibus l instrumentis confectis.

Hic ponitur vnus casus in quo alimenta petenti causa data repeti possunt. BALD. Vel sic: *Si pater qui filiam expofuit, non consentit nuptiis contrahendis cum filio nutritoris: tenetur impensam alimentorum soluere.* SALYC.

XVI. *Idem* AA. & CC. *Rhodoni.*

Patrem qui filiã expoſuit *, hanc nunc adulem sumptibus & labore tuo factam, matrimonio coniungi filio tuo desideranti * fauere voto conuenit: qui * si reniteatur ?, alimentorum solutioni ¶ in hoc solummodo, casu parere debet.

Hæc lex ponit quæ sunt persona cum quibus matrimonium non consistit. BALD.

XVII. *Exemplum adicti Diuale & Maximiani, Nobiliss. Cæsarum.*

Eminì † licet contrahere matrimonium cum filia, nepte, vel proneptè *: itémque cum matre, auia, vel proauia, & ex latere amita ac materterâ, sorore, sororis filia, & ex ea neptè: [præterea † fratris cum filia, & ex ea nepte] itémque ex affinibus priuigna, nouerca, nouo, socru, cæteríque quæ iure antiquo c prohibentur, à quibus cunctos volumus se abstinere.

Ponitur hic forma qualiter videa debent contrahere matrimonium, & qualiter negotes, & de quorum consensu. Aduerte tamen, quia illa forma non est substantialis quantum ad substantiam matrimonij, sed est quædam forma continens quædam instituta publica honestatis. BALD.

XVIII. *Imppp.* VALENTIN. VALENS, & GRATIAN. AAA. *ad Senatum.*

[¶ *Antiqua.* nisi sint in septimo gradu: vt in decre. xxxv. *quæst. 5. c. progressum. & c. consanguinitate. & c. in copulatione. & sup. nulli.*

ADDITIO. Hodie prohibitio solùm extenditur ad quartum gradum inclusiue. *c. non debet extra de consanguin. & affin.*

Vidua.] CARVS. Si mulier aliqua est vidua, & habeat patrem sit emancipata, vel in potestate patris, & est

† Ex Cod. Gregor. 14. 15. in decret. vt nouissime in frag. vt. verum simpl.

a Expositorij simul & filiæ differentia. filia dominicum potestatem amittit: pater patrium potestatem non amittit.

† Inclusa dantur in Gregoriano.

b Matrimonia potuerunt causa pro filiis regulariter non separantur.

c Nuptiæ prohibitæ in infinitum inter ascendentes & descendentes.

480/C.IV.K.5-4, 1133-1134
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1135-1136

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1137-1138

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1139-1140
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1141-1142

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

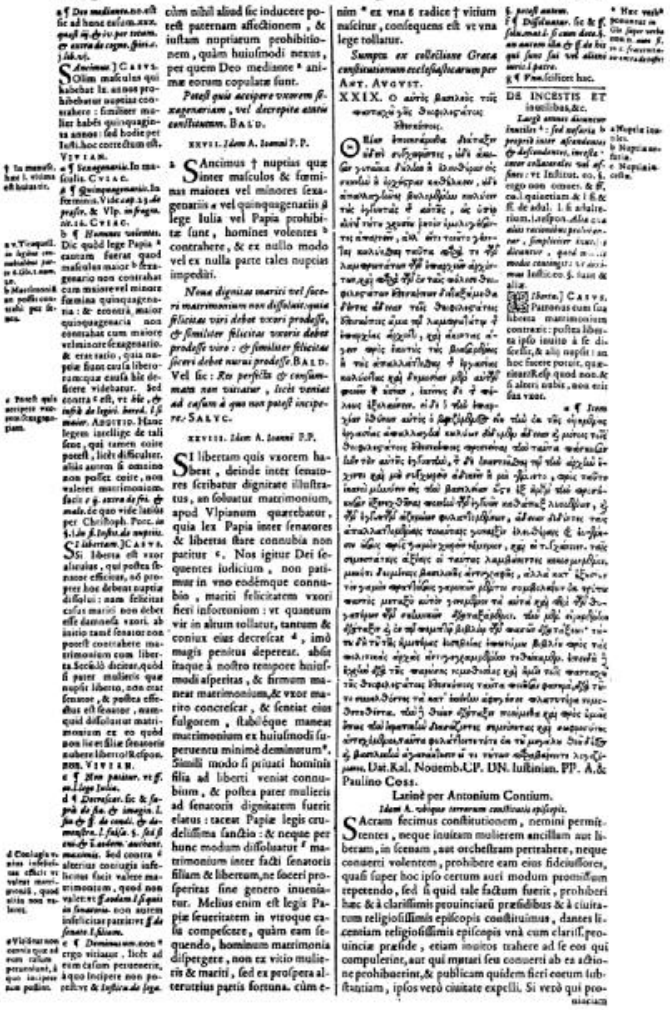

480/C.IV.K.5-4, 1143-1144

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE † INCESTIS ET inutilibus nuptiis.

TITVLVS V.

A Diuersis in hac titulo & alia causa prohibendarum nuptiarum & praetextu etiam quadam quæ fuere tit. superiores, in hoc titulo propriè explicantur matrimonia de incestis nuptiis. Cyr. l. 13. § penult. quæ contrahuntur inter cognatos, vel inter affines, & vel sunt nefaria, vt quæ fiunt incesta iure gentium, inter parentes & liberos in infinitum, & ex adfinitate inter vitricum & priuignam, aut priuignæ filiam, inter priuignum & nouercam, inter socrum & nurum, inter gendrum & socrum. Nam & socrus, aut nouerca non alio nomine dicenda est quam mater: nec alia priuigna, aut nurus quàm filia. Et adeo quidem nefaria sunt ea connubia, vt nec concubinam, vel seruam patris, aut filij, aut fieri ducere liceat, vel socrus aut concubina filiam. Non fuerunt nefaria dici quæ incesta sunt seruitutis, velaui cum seruo, serua filia, vel sorte, cum amita, vel matertera, cum amita magna, vel materna magna, hodie & cum fratris filia, vel sorore, & ex adfinitate cum vxore fratris, & cum socru vxoris quamquam & hoc violare contra ius sit. l. 5. D. de quæst. Nemque olim ista fuerunt nuptiæ cum fratris filia, vel sorore, & cum adfinitate consobrini prioris priuigni, nouercæ, socrus, soceri. l. 4. & hoc itaque. D. de gr. & emancipatis. Præterea quod ex titulo superiore colligi potest, etiam sub hoc titulo repetitur, non esse senatori connubium cum libertina, aut scenica, aut famosa muliere, inuitaque & dissuasere nuptias esse, si dixi vt lapi l. 1. C. Theod. de collig. iuste contingit æquari inæquale. Itemque si liberto ingenuæ patronæ alij transferant, & qui vxorem habet alienam ducere, & inter seruos coiuant, vel cum ferali, vel Planti Calixa. Quid illæ est feriales nuptiæ. &c. Idem si inter Latinos, quia nec nuptiæ iusta, nec ex ius inter ciues Romanos. §. sed & si quis. l. de lat. lib. tol. Cyr.

1 ¶ *Non habent.* Aliquin id pro stupro haberetur. *Nou. 12. §. huiusmodi leg. Iunge l. 13. § de nupt. & ex hac adde subscripta illam.* Cyr.

2 ¶ *Non habent.* dicerimus tamen secus: vt *ff. de repu. l. fin. in prin.* vnde † non committitur adulterium cum ea quæ dicetur non facit.

† Adulterium non committitur cum ea quæ dicetur non facit.

3 ¶ *Vxor.* vel sponsa *c*, vel alteram conjugem, & aliam sponsam: vt *ff. de his qui not. infa. l.* §. & *l. quod ergo* §. & *ff. de dona. inter nupt. l. ea qua.*

b Dicerimus tamen habere posse non licet.

4 ¶ *In edicto.* non est bona ratio: quia nobis in ea re nupsa iustas infamiæ vxori *ff. de his qui not. infa. l.*). tenet tamen matrimonium: vt *in authent. de restit. & ea quæ pa.* §. *fin. colla.* vi. sed est ratio, quia prohibentur à lege vti *hoc. & Iustin. de. §. aßimitatis. & §. de adult. l. eum.*

c Vide si bona vxor vel sponsa, vel vxoris consobrini, alterius vel sponsi habeat non licet.

d Vide etiam in prohibitis in *Authen. de incest. nup. §. sup. h.*

Vim ancillæ.] Cyprvs. Si liber homo velit ancillam ducere in vxorem: de iure hoc esse non potest, cum ea tamen posset esse contubernium. Item decuriones non possunt cum ancillis contubernium contrahere: & si contra fecerint ciues in aliqua villa vel prædio: & si quidem his omnimodo inter ipsos factis, eadémque & de filiabus scenicarum constituentes. Hanc autem dictam constitutionem, & in quinto libro omnium constitutionum huius scilicet nostræ pietatis cognominis liberi, ad ciuiles magistratus rescripsam posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem & vobis vbique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congregantes quæ ad ipsam pertinent, expositione latiore sancita, etiam eandem diuinam constitutionem fecimus etiam ad vos, vt sacerdotalem conferuantes reuerentiam & continentiæ studiosi, hæc custodiatis, tam magni Dei metum, quàm imperialem indignationem, si quid horum præterm iseritis, consideraturos. Dat. Kalend. Nouemb. CP. DN. Iust. PP. A. & Paulino Coss.

e Diuersis vtitur, cum de duas vxores vel sponsas, vel vxorem conjugem, simul habere non licet.

Vxor ancillæ.] Cyprvs. Si liber homo velit ancillam decere in vxorem: de iure hoc esse non potest, cum ea tamen posset esse contubernium. Item decuriones non possunt cum ancillis contubernium contrahere: & si contra fecerint ciues in aliqua villa vel prædio: & si quidem his omnimodo inter ipsos factis, eadémque & de filiabus scenicarum constituentes. Hanc autem dictam constitutionem, & in quinto libro omnium constitutionum huius scilicet nostræ pietatis cognominis liberi, ad ciuiles magistratus rescripsam posuimus. Quoniam enim oportebat per præsentem sanctionem & vobis vbique terrarum positis religiosissimis Episcopis hæc facere manifesta, propterea congregantes quæ ad ipsam pertinent, expositione latiore sancita, etiam eandem diuinam constitutionem fecimus etiam ad vos, vt sacerdotalem conferuantes reuerentiam & continentiæ studiosi, hæc custodiatis, tam magni Dei metum, quàm imperialem indignationem, si quid horum præterm iseritis, consideraturos. Dat. Kalend. Nouemb. CP. DN. Iust. PP. A. & Paulino Coss.

1. Imp. Alexander a. *Amphimæ* *.

Libertæ vxor patroni non potest diuertere inuito patrono, & cum alio contrahere matrimonium. Bald.

Libertæ vxor patroni non potest diuertere inuito patrono, & cum alio contrahere matrimonium. Bald.

* Amphimæ.

Ibertæ, eademque vxor tua, si à te inuito discesserit, connubium cum alio non habeat *a* *, si modò vxorem eam habere velis *b*.

Si modò vxorem eam habere velis *b*.

Binas habens seu tenens vxores, est infamis. Bald.

Binas habens seu tenens vxores, est infamis. Bald.

12. Imp. Diocles. & Maxim. aa. *Sebastiano* †.

† Sebastiano 1 f.

Neminē qui sub ditione * sit Rom. nominis, binas vxores *c* habere posse, vulgo patet: cūm etiam in edicto *d* Prætoris huiusmodi viri infamia notati sint, quam rem competens iudex inultam esse non patietur.

* ditione.

Inter liberum & seruam matrimonium non consistit: & filij qui nascuntur ex serua, dicuntur serui: quia sequuntur conditionem matris. Hic primò. Decurio qui contraxit matrimonium cum serua, deportatur: bona eius confiscantur: puniuntur adiutores & procuratores locorum scientes, qui passi sunt in domibus decurionum seruarum huiusmodi libidinem exercere: puniuntur etiam domini si fuit scientes, & non denunciauerint: & in publicationem fundi veniunt accessoria, mancipia, & pecora alli fundo deputata: & magis puniuntur delictum commissum in ciuitate, quàm in agro. b. d. hac lex. Bald.

Inter liberum & seruam matrimonium non consistit: & filij qui nascuntur ex serua, dicuntur serui: quia sequuntur conditionem matris. Hic primò. Decurio qui contraxit matrimonium cum serua, deportatur: bona eius confiscantur: puniuntur adiutores & procuratores locorum scientes, qui passi sunt in domibus decurionum seruarum huiusmodi libidinem exercere: puniuntur etiam domini si fuit scientes, & non denunciauerint: & in publicationem fundi veniunt accessoria, mancipia, & pecora alli fundo deputata: & magis puniuntur delictum commissum in ciuitate, quàm in agro. b. d. hac lex. Bald.

Iis. Imp. Constantinvs a. *Patricio*.

Cvm ancillis * non potest esse connubium *, nam ex † huiusmodi coniunctionibus seruitus nascitur: ideóque præcipimus ne decuriones in gremia potentissimarum domorum libidine seruitum ducente confugiant. Si enim decurio clam actoribus, & procuratoribus nescientibus, alienæ fuerit seruæ coniunctus: & mulierem in metallum detrudi per sententiam iudicis iubemus, & ipsum decurionem in insulam deportari: omnibus bonis eius ciuitati, cuius curialis fuerat, mancipandis, si patria potestate fuerit liberatus, nullóque † habeat liberos vel parentes, vel etiam propinquos, qui secundùm legum ordinem ad eius successionem vocentur. Quòd si actores vel procuratores loci in quo flagitium admissum est, fuerint conscij, vel certum facinus peromere noluerint: metallo eos conuenit implicari. Si verò dominus loci hoc fieri permisit, vel postea cognitam celauit *b*: si quidem in agro id factum est

* Ancillis.

† Successiones 2 f.

dem fecerint procuratoribus domini nescientibus: mulier damnetur in metallum, decurio damnetur in insulam si fuerit sui iuris, omnibus bonis suis confiscatis, si non habebat aliquos propinquos ab intestato. Si autem fecerint procuratoribus dominis scientibus ipsi damnantur in metallum. Si autem dominus fundi sciuerit, & permiserit: si patitur fieri in prædio rustico: quæ fiunt in illo prædio, tria cum prædio confiscantur. Si autem patitur fieri in prædio vrbano: quia facinus intra parietes domesticos committitur est, pœna augetur: quia dimidia pars bonorum fiscorum confiscatur. Vivian.

a Concubinum pro matrimonio.

e ¶ *Connubium* id * est, matrimonium. connubium & coniugium idem fere, nisi in casu, vbi etiam quod matrimonium non est, dicitur connubium. *ff. de rit. nupt. l. in re. §. hoc caput.*

f ¶ *Nam ex hoc* bona ratio: vt *inst. de pa. pa. in pr.* appellabitur ergo conubernium b: vt *l. ad leg. Iul. de adult. l. final.* Item hoc iure fori, sicut iure poli: vt *extra de coniugio ser. c.*).

b Connubium quid sit. simile *c. c. si.* vbi matrimonia contracta per furentes dicuntur consubernia. cetera de obser. coniug.

g ¶ *Publique.* repete, & ff. Accvrs.

h ¶ *Cognitum celauit.* & not. hic & seq. tamen dem esse hic quid sciam ab initio esse, hoc * postea sciam, & patiar. ¶ Sed arg. contra. *ff. de his qui no. infa. l. quid ergo.* Idem *xxxiv. q. 1. cap. ij. & infra de vsu. succes. l. 1. § quod & in rebus. & ff. de vsur. l. qui filiæ. §. fin.* ¶ Item forte hic arg. quòd patiatur d si qui delictum cognitum à se patratis. *sic infra de his qui sui sui. l. 1. lib. 10. & infra l. penul. delictos.*

c Potest an & quando sit absentio & post finis.

d Denunciationi delictum ignoscitur.

* Stilla.

480/C.IV.K.5-4, 1145-1146
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *In ciuitate.* sic & in lege Mosaica dicitur, fieret adulterium in ciuitate, vel in rure.

b ¶ *Augustus.* Inde in casa non augetur, si fundus in villa vbi hoc factum est, gratior valeat, quàm alia sua bona. Ad quod Io. dicit, quod nunc non vocat fundus publicaretur, sed id tenue quod est minus dimidia. hæc enim lex augere pœnã voluit. Alij aliqua contra, & rectè inuenit quod decuriones plus habeant extra ciuitatem, quàm intra: & sic de eo non cauere legislatores: vt *ff. de leg. & fideicom. l. nam ad ea.*

c ¶ *Donatione.* fa. *C. de fal. mo. l. j. & ad Sol. de adul. l. Grandem.* ACCVRS.

QVi contra.] CAPEL. Ho hac leg. dicitur quæ pœna imponatur ei qui incestas nuptias & inanes contrahit. Et dicit quòd si aliquis contrahit nuptias contra legem præceptã, vel constitutiones principum, illæ nuptiæ non valent: & dos data, & donatio propter nuptias debent confiscari, non & dos & donatio patietur actionem vt indigno, & fisco applicentur. Fallit si matrimonium, vel forma, vel vterque eorum bona errore contractum est: quo casu nec dos nec donatio propter nuptias publicatur. Item fallit, si vir vel mulier fuerit minores 25. an. quod est verũ, si cum vel errorem suum cognouerint, vel perseuerarint ad vigesimumquoque ann. ipsi faciendæ prohibitas nuptias diffidauerint: alias dos & donatio propter nuptias confiscantur. Vi. *& ff. Sol. contra legem. vt ff. de rito nup. l. lege Papia.* e ¶ *Mandata.* vt §. *nec.* *l. ff. contra.*

f ¶ *Constitutionibus.* vt *Vide Epitom. & citata. l. ff. quæ non dicam. & l. ea proxe. & l. sic.* *l. ff. quæ alienam. §. ff.* Item quãdoque contra senatusconsultum: vt *j. hoc §.*

g ¶ *Donatum.* quod hodie dicitur propter nuptias.

h ¶ *Datum.* fcilicet pro dote. ACCVRS.

i ¶ *Libertatem.* extra datem & donationem propter nuptias.

k ¶ *Fisco vindicari.* vt *ff. de rito nup. l.incerta. & facit de nupt. §. adhæc fin.* ¶ Echo cùm vterque sciret contrarie. fi autem à scientè ignorantia detur, apud ignorantem remanet: vt probatur *ff. de lege. l. I. fin. & de dona. inter virum & vxo. l.cum his ſtatus. §. fin.* s. Vel dic aliud esse cum relinquitur ei ex testamento. Nam tunc ex testamento quandam pupilla suæ quam duxit, nil potest capere, præsumitur enim eam decepisse. illa autem recepta ex testamento eius potest: vt *d. l. de lege. l. I. & ff. de rit. nupt. l. præſtitum.* ¶ Item arg contra *ff. de condic. sine cau. l. mandavit.* vbi restituitur dotis. Sol. ibi nec de facto secutum fuit, vel hic vt ibi. ¶ Idem contra. *l. in. ff. soluto* vbi fuit lex restituitur dotem. Sol. ibi speciale. 2. Vel hic de matrimonio prohibito legibus. ibi fe. naturaliter. 3. Vel ibi loquitur cum tutor donat pupillæ: hic economo. 4. Vel hic de spontalitia largitate: ibi de dote. 5. Vel ibi in MINORE ÆTATE.

l ¶ *Errore auctorum.* Id est, iustissimo vel forcifimo. ¶ Et dicas hic bonatur, quod hæc lex propter errorem b facti iustè & continuum excusat. Si verò in iure, quamvis ad pœnam incestus malint in totum relenare, & idem in mare qui fit error in iure ciuili: quia *ciuilis* posse contrahere cum pupilla. Si autem in iure gentium, in aliquo sublenatur, non in totum: vt *l. ad leg. Iul. de adul. l. ff. adulterij. §. aeque quam. in fin ibi, cum in adulterio, &c. & §. ſimilem. in ff §.* ¶ Rit tamen arg. contra *l. sic. l. I.* Sed certè ibi ¶ dicit rectè contra. item, vode præsumitur scientia: cum fi

palam *, quando bona fides præsumeretur: vt *ff. de rito nup. l. fin.*

¶ Item quid erit de filiis ipsorum? Respond. non est eautum in lege. Sed dico esse legitimos b, si vterque ignorauit, licet nullum sit matrimonium: licet & in adoptatis contingit, qui sunt legitimi sine matrimonio. & hoc dicitur

placuit, si aut errore cõperto *, aut vbi ad legitimos peruenerint annos, coniunctionem huiusmodi sine vlla procrastinatione o diremerint.

In vetere testamento tenebatur quis dicere vxorem fratris ex mortuo: & debebat si imponere eorum nomen. Imperator dicit hoc contrarium: quia nihilum fratrie alter frater non ducit eam in vxorem. nec potest dicas fuisses successisse habere in vxores hoc dicit. Vel sic: *Frater premortuus vxorem, vel vxorie premortuæ sororem non licet ducere in vxorem: licet premortui fratris vxor virgo permanserit.* SALYC.

v. *Idem* AAA. *Cyrenæ.*

FRatris † † vxorem ducendi, vel duabus sororibus coniungendi, penitus licentiam sammouemus, nec diffoluto quocunque modo coniugio.

Incestus nuptias contrahentes non perdunt ipso iure proprias facultates: tamen in hoc puniuntur: quia non possunt testari: nec possunt habere successores, nisi personæ hoc declaratæ: quibus non existentibus, succedit fiscus. BALD.

VI. *Impp.* ARCADIVS *&* HONORIVS AA. *Eutychiano P.P.*

SI quis incestis * vetitisque ¶ coniugij sese nuptiis funestauerit, proprias, quandiu vixerit, teneat facultates: sed neque vxorem, neque filios ex eadem habere credatur *. Nihil prorsus prædictis neque per interpositam † quidem personam vel donet superstes, vel moriturus * derelinquat. dos si qua fortè solemniter aut data aut

a *Pœnam quæ grauiorem magnam exactionem præstare, ne quis delinquere videatur. d. l. ad. ff. de rito. Aut nouum aliud pœnã genus imponere, vt hodie, ita fuisse ignoraverim.* v. Menoch. 1. *de arbit. casuar. cas. 144. n. 12.*

b Pertinaces matrimonio velint ad legitimorum bonorum, hoc eſt, legitimam habere vtilitatem quæ consistit, & vtrumque ignorauit impedimentum, sine alterutro, dicit quidem ignorare vt possit haberi Glossem. Bal. dum. Cynæus, subjunct Rutgersius, Alexandrum. Odofredum veteres Doctores. regula, filios haberetur matrimonio & in gradu pertinentes, ipsis bona ipsorum deferuntur. Bene publicipi. fieri tit. ut *ff. pro legato.* Capella tol. n. 40. *infra* n. 40. *impedim.*

c Error adhibitus in eo effe intelligitur qui cum fcire posuit, fcire nolunt. * *C. 7. tit. 9. n. 6.* Ignorantia interdum punitur.

d Obtinuit & aui Pelbum fuerit purgandi interdictum specificum, *ff. bona ab intest. dato interdictum falsitatis.*

e Pœna per accessionem ex obseruatum, adde Marsil. *singul. 141.* & ita ex incesto contingit aliquis reliqua vita, neque donatio relinquit ; nec etiam ab aui. Aliud in Bartol v. Mat. fil. *de stat. Cont. in f. vsque de matrimoniali. n. pœna.*

* *matrimon. in vetere.* & C. Th. codd.

g Superstitiosa fuerit.

a *Vetitis.* in quibus non nasc. & sic legi hoc loco ait Alberic. de *Rodoer. in d. Donatione ante.*

b Error scribentium, nihil sibi vult.

c Error falsi luctus & consumptus excusat.

e Error iuris ciuilis scientiam omni modo excusat quoad omnes. Clem. quia gratiæ fraudulenta præsumuntur & in illis præsumptus dolus, nisi vt non præsumptio excludatur. *Imperio. tit. & authenticis.* v. Thesaurus *de pœn. cauſa tit. n. 11. adde Gl. l. 1. infr. de in ius vocando matrimon.*

casu quo permittitur fieri matrimonium : vt *extra qui sit. sint legi.e.an tenere & ff.de vit. nupt.l.qui in prouincia.* §.3.

a ¶ *Testandi.* Imponitur ergo necessitas in personas certas testandi. *Inc.& ¶ de ficom. nupt. l.vlt.§. fin. & ¶.de secundis nupt. auctent.ſi quis.* ACCVRSIVS.

b ¶ *Grado.* nisi ſit aliàs in eodem grada cum eo qui excludit ur: & eſt ad *l.ſiſtà xxxv.q.vi. c. qui dam. & ¶.de muliz. qui for. proprias.l.i.& ¶.de ficom. nupt. l.vlt.§.fin.de adoptio. & ff.de rem nupt. l. ſemper.* ¶ Item intelige hanc ſecundùm ea quę nos annos *¶.I. qui contra.* id eſt, quando ſeniores non ſunt & aliæ pœnæ quas patiuntur prędicti. vnde vide *authent. incestus.* quæ eſt ea tita. *de incest nupt. collat.9.*

I Nceſtus.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd qui inceſtas contrahit nuptias, retinet bona. Authen. contrà, dicens quòd bona illius confiſcantur, ſi non habet ſi liberos aliquos ex fubſtantia eius desolutur ad fiſcum, & pater debet alì à filiis: & ſi nullus eſt qui tale contrahit matrimonium, amittit cingulum, & mittetur in exilium: ſi vilis eſt, verberabitur. VIVIAN.

c ¶ *Inceſtus.* Et hanc & ſequentē authen. intelligentur quidā tantùm de veritis * iure ſanguinis. ſecus ſi aliàs ſint veritæ: vt eam ancilla ſuam quod eſt veritū *vt ſupra ead. l.cum ancilla.* vnde eius filiam dicunt naturalem: quod non placet: imò largè hanc & proximam authent. accipe, quocunque modo ſint inutiles, arg. *in corpore homo ſanabit & ſupra eodem l.qui contra & l.ſi quis inofic.* propriè autem qualiter accipiatur, not. *ſupra eodem, in rubrica.*

d ¶ *Confiſcatis.* fallitur ſi non habet filios legitimos: vt *infrà proxim.* ¶ Sed videtur quòd etiam alij excludunt fiſcum: vt *in authentic. vt quiſi inofi.t. fratr. collat.vii.* Solu. illa hanc corrigit vel aliter vt plenè dixi *ſupra de in.authentic. bona.*

e ¶ *Cingulo*, id eſt, dignitatis. ACCVRS.

f ¶ *Sciuerit.* ſecus ſi ignoranter, & idem in mare: ſed non ita ad plenum, vt plenè dixi. *ſupra eodem. l.qui contra legem.*

g ¶ *Subſtantia ſic amiſſa.* Redit ad primum caſum quibus vir delinquit.

h ¶ *Effectis.* ipſo iure, vel hoc ipſo quod pater ſuppliciò dedicit eſt. Ad hanc expoſitionem pertinet quod dicitur in corpore, *paternam mox illi accipiunt ſucceſſionem, &c.*

peromiſſa fuerit: iuxta iuſ antiquum fiſci noſtri commodis cedat, teſtamento ſuo extraneis nihil derelinquat: ſed (ſiue teſtato ſiue inteſtato) legibus ei & iure ſuccedant, ſi qui fortè ex iuſto & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc eſt, de deſcendentibus, filiis, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de aſcendentibus autem, pater, mater, auus, auia: de latere, frater, ſoror, patruus, amita. Teſtandi * ſanè ita demum habeat facultatem, vt his tantummodo perſonis, pro iure ac legum quod voluerit arbitrio relinquat, quas ſuccedere imperialis præcepti tenore manſuetimus: ita tamen, vt ab hereditate defuncti penitus arceatur, ſi quis ex his quos memorauimus, in contrahendis inceſtis nuptiis conſilium iniiſſe monſtrabitur: ſucceſſuro in locum illius, qui poſt eum gradu b proximus inuenitur ¶. Ea ſanè quæ de viris cauimus, etiam de fœminis, quæ prædictorum ſeſe cõſortiis commaculauerint, cuſtodiantur. Memoratis verò perſonis non extantibus, noſtro fiſco locus pateat. Dat. VI. Id. Decembr. Conſtantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss.

IN AVTHENT. DE inceſtis & nefariis nuptiis. §. j. colla.ij.conſtit.fina.

Iſta authent. dicit quòd bona contrahentium inceſtas nuptias ipſo facto ſunt confiſcata. Item dicit quòd filij eorum legitimi ipſo facto ſunt effecti ſui iuris. Item dicit quod iſti debent poni in exilio. Item dicit quod item pater ſit exul, filium tamen debet eum alere. BALD

I Nceſtas * nuptias contrahentis pœna eſt confiſcatio c bonorum tam ceterorum, quàm dotis, exilium etiam, & cingu- lo * (ſi quo ponitur) ſpoliatio, verberatio quinque, ſi vilis eſt: fœmina quoque talis ſcienter f peccante, ſimili pœna ſubiuganda. ſubſtantia ſic amiſſa g liberis hoc ipſo (ſi ſuæ effectis h, ſi quos habet legitimos, applicetur i: vt tamen pater ab eis alatur: quibus non extantibus fiſco deferatur k.

i ¶ *Applicetur.* ſcilicet ſubſtantia.

k ¶ *Deferatur.* ipſo iure.

EX complexu.] CASVS. Authen. *inceſtus.* dicit quòd ſubſtantia patris deferatur filiis. Authen. hanc addit dicens, quòd filius natus de inceſtuoſo matrimonio non eſt danda patri ſubſtantia, nec ab eo ali debent. VIVIAN.

l ¶ *Nefaria.* largè accipe, licet impropriè: vt *ff.ſoluto matrim.* dicti.

m ¶ *Nec naturales.* qualem a ſunt ex concubina nati, qui ſunt naturales tantùm & legitimi tantùm, vt adoptati: legitimi & naturales, vt ex vxore. nec legitimi nec naturales, vt inſtituti. de quibus hic dicitur.

n ¶ *Indigna.* & manet me. quod eſt verò quando coitus per legem poterat occulari. aliàs ad: vt ſi ex meretrice: quo caſu matri, non patri ſuccedit vt *inſtit de ſuc. reg. §. vnico. & ff de ſu ion vul. quæpr. in fin. & l.quia.* ¶ Sed quid ſi adoleſcens hæc l. conceſſit imperator talem ſeri legitimum? Reſpon. poteſt: vt arg. *infrà de reſtum.authen. hoc inter.* cum nullus ei legem imponere potuerit: vt *ff. de arb. l. nam magiſtratus.* ACCVRS.

a Filiorū alì naturales, alì legitimi tantùm, aliì legitimi, & naturales, alì nec legitimi nec naturales.

a ¶ *Vi nec alantur.* Ar iure canonico alendi ſunt ab eo qui duxit in matrii. quam pellait. CVIAC.

VII. *Imp.* VALENTIN. & MARTIA. AA. *Palladio proſecto prætorio.*

HVmilem * * vel abiectam fœminam minimè eam iudicamus intelligi, quæ licèt † pauper, ab ingenuis tamen parentibus nata ſit. vnde licere ſtatuimus ſenatoribus, & quibuſcũque ampliſſimis dignitatibus prædictis P, ex ingenuis parentibus natas, quamuis pauperes, in matrimonium ſibi accipere, nullámque inter ingenuas & opulentiores ſex diuitiis & opulentiore fortuna eſſe diſtantiam. Humiles verò abiectáſque perſonas eas tantummodo mulieres eſſe cenſemus, ancillam, ancillæ filiam: libertam, libertæ filiam: ſcenicam, ſcenicæ filiam: tabernariam, tabernarij vel lenonis aut arenarij filiam: aut eam quæ mercimoniis publicè præfuit. ideòque huiuſmodi inhibuiſſe nupcias ſenatoribus harum fœminarum, quas modò enumeranimus, æquum eſt. Dat. prid. Non. Aprił. Conſtantinop. Aëtio, & Aſtterio † Coss.

Vxorem ſtatim, & virginem frater ſuperſtes non poteſt ducere in vxorem, non obſtante conſuetudine Ægypti, vel reſcripto principis. hoc dicit tam l.ſeq. quæ incipit, ab inceſtis.

VIII. *Imp.* ZENO A. *Epiſcopo* P. P.

* Pars legis conſtitutionis ibi poena ſeptimi. De in. l. legem & ſenatuſcon. Senatus ingressa inuerecunde Martiali typis excuſſa. VIVIAN.

† Et ingenua illos pauperes, natos, ingenuos eſt, vt ita. Quid, bellum civilem ne nobilitatem quæreris ? v. Quid Papa dicit.

b Humiles fœminæ quas dicunt.

c Senatores ex perſona. & ſimiles humiliores vxores tenuerunt.

† Studa repudiandum eſt ea Nouella Martiani.

480/C.IV.K.5-4, 1149-1150
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE INTERDICTO MATRIMONIO inter pupillam & tutorem seu curatorem, filiúsque eorum.

TITVLVS VI.

IN hoc titulo proponitur alia species inutilium prohibitionumque nuptiarum ex Oratione Marci & Commodi, & S.C. quo cauetur ne tutor vel curator, ne tutoris curatorisue filius ducat inpatrì nam qua pupilla sua fuit, vel patris sui antequàm rationes reddita fuerint & praeterea tempora restituendi in integrum, intra quæ etiam si reddita essent rationes retractari possunt. Nam causa qua secundum mentis suæ suspitio fiunda. Plerumque enim tutores vel curatores huiusmodi nuptias appetunt, vt paella ducta in familiam suam fraudem administrationi sua faciant, ut rationes interueniant vel celebrent perfunctibus illas à tutorandis, dum tandem tutores à morte reliquos vel fugere, qua ratio etiam effugi ne tutori permittitur adoptio pupilli, vel pupilla aut nepotis pupilla. Hæc autem prohibitio conflicit in tutoribus & curatoribus & liberis eorum, nec enim participat ad eos qui pro tutore vel pro curatore negotia gerunt, non ad procuratorem, non ad gestorem. Item hoc etiam aliquem paulatim & omnia qui rationibus reddendis obnoxiæ esset, prohibentur filiæ vel filio suo coniungere eum cui obligatus esset. Igitur § pen. D. de tit. sup. & obseruandum prohibitioni causam desinit non tantum rationes ne celebrentur, sed & eam & peractarum, quam tutor habet vel curator, qua fraus est facile huiusmodi conciliare nuptias, conuersationem & memoriam prisinæ aut præsentis paellatæ, rationum peractarum l. præfecti. D. eod. qua male est in prætorio, procuratore, gestore volumtario. CVIAC.

1. *Imp.* SEVERVS & ANTONINVS AA. *Marcio.*

Enauiscensulti[a] auctoritatem quo intutor pupillam & tutoris filium connubium salubertimè sublatum est, circumuentiri rusticitatis † & imperitiæ & velamentis non oportet [c].

Inter matrem pupilla, & eius tutorem non est prohibitum matrimonium: & loquitur expressè hic quod vitricus potest esse tutor priuignæ suæ. BALD.

11. *Imp.* ALEXANDER A. *Byrrho.*

MAter pupillæ cum tutore filiæ suæ vel filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur [f].

Matrimonium rite contractum ex superuenienti causa retractari non debet. BALD. Vel sic: *Socer non prohibetur dari curatorem nuru: nec cura superueniens dirimit matrimonium legitimè contractum inter adultum & filium curatoris.* SALYC.

111. *Idem A. Rogatiano.*

CVm proponas, ei quam matrimonio tuo iunctam suggeris, post liberos susceptos [g] curatorem patrem tuum datum, quem contendis nec te in potestate habuisse [h]: cum ritè contractum matrimonium ex post facto vitiari non potuerit, iustam interpretationem meruere non debes, ne liberi quos habetis, non ex iusto matrimonio susceptì videantur [i]. Vt autem omnis scrupulus [k] auferatur: insistere pater tuus debet, nec non & vxor tua, vt alius loco eius detur. habebit [l] enim facultatem reperendæ rationis negotiorum gestorum ab eo qui fuerit substitutus [m].

Appellationes filiorum etiam naturalium filij continuantur. BALD. Vel sic: *Inter filium liberti, & pupillam cuius ipse libertus est tutor, prohibetur matrimonium.* SALYCETVS.

IV. *Imp.* PHILIPPVS A. *Higino.*

LIbertinum qui filio suo naturali, quem in seruitute

---

a Matrimonia] inter tutorem & filium & pupillam prohibentur licet ciuili, vt hic non tamen Canonice.

b Item si pupillæ] nec excusatur pretextu solicitatis. VIVIAN.

c Ignorantia] d Semproniæ] cuius nomen non habemus, & prohibet matrimonium inter tutorem vel eius filium & pupillam: vt hic, & *ff. de ritu nupt. l. senatus.* & *de fun. l. tutor.* ADDITO. Addit tamen quòd matrimonium inter illas personas cōtrahi non debet, vt dicit Abbas *cap. cum dilectus. de cognat. spirit.* & *Rusticitatis & imperitia.* Hæc quidem iuris ignorantia non nocet, sed etiam non prodest, quo minus sit locus Senatusc. CVIAC.

e ¶ *Non ignorat.* Nota tutorem & vel imperitiā excusari. ¶ Et sic eō contra *ff. de adulte. l. si adulterium.* §. *fugit.* & §. *nunquam.* ibi enim videtur quòd iure ciuili error excusat à pœna iocosus, in totum: etiam mater nedū fornicatus. Sed dic, specialē hoc casu. 2. Vel hic dum vxor & interpretantur scientia: vt *ff. de rer. nup. l. fin.* Iocus

sum matrimonium, est ipso iure nullum. SALYC.

IX. *Imp.* ANTONINVS A. *Senatorium* P.P.

AB incestis [b] nuptiis vniuersi qui nostro regnantur imperio, nouerint temperandum. nisi [c] fuerint per quoque omnia, vel pragmaticas formas, aut constitutiones impias, quæ quibusdam personis tyrannidis tempore permiserunt scelesto contubernio matrimonij nomē imponere, vt fratris filiam, vel sororis, vel eam quæ cum fratre quibusdam nuptialibus iure habitauerat, vxorem legitimā turpissimo cōcubitu liceret amplecti, aut vt alia huiusmodi committerētur, vitibus carere decernimus: de dissimulatione culpabili nefanda licentia coroboretur.

concor. huic *l. supra de in ius vocan. l. fi.* Sed arg. contra *ff. de his qui sūt sui vel alieni. l. senatus.* & *ff. de curialib. omnium ind. l. si quis id. §. dubi. & de edend. l. fi. fi. nal. & supra tit. l. quæ contra.*

[¶ MAter pupillæ.] *Non prohibetur.* nam priuigni * filiæ a vitrico potest esse vxor vt *infra de contrahe ind. l. fin.*

CVm proponas.] CAROLVS. Constat matrimonium cum aliqua muliere ex qua susceperi liberos: ista erat minor XXV. an. postea pater meus fuit ei datus curator, numquid matrimonium dissoluitur? Certè non: sed vt omnis scrupulus esset. Audus est ei alius curator. VIVIAN.

f ¶ *Susceptos.* maxime. nam idem & non susceptos liberis &c. & *ff. de ritu nu. l. qui ex prouincia.* §. 1. ACCVRS.

g ¶ *Habuisse.* idem esse & si in potestate esset vt *ff. de rit. nup. l. non est.* ACCVRS.

h ¶ *Videantur.* quod enim legitimè [b] sit, &c. [b] Legitimè si vt *ff. de adopti. vel l. sanctimus.*

i ¶ *Omnis scrupulus.* de iure, & de facto. nam tractu temporis dicere tur forte curatorem datū ante matrimonium, & facit *ff. de regu. iur. l. qui dubitatione.* & *C. eod. l. penultim.* §. §. & *infra de excus. tut. l. fi. vel de Lampridius.* ACCVRSIVS.

l ¶ *Habebit.* fallitur vxor tua.

m ¶ *Substitutus.* etiam à patre tuo.

Libertinum.] CAROLVS. Libertus qui fuit tutor filiæ patroni, prohibetur illam ducere in vxorem finita tutela & etiam filius eius. VIVIAN.

480/C.IV.K.5-4, 1151-1152
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

uirunt susceperat *, postea mancipio pupillam suam, eandemque patroni sui filiam in matrimonio collocauit, ad lententiam amplissimi ordinis, qui huiusmodi nupeis interdicendum putauit, pertinere dubitari non oportet *.

Curator adulto suo potest in uxorem filiam suam dare. †BAL.

v. Imp. *PHILIPPVS A. & PHILIPPVS Cæs. Apulei.

CVratorem adulto suo filiam suam nupcui † collocare non posse, falsò * sibi persuasum est.

Ista lex determinat spatium temporis quod debet intervenire ad hoc vt filius tuteris vel curatrix possit contrahere matrimonium cum pupilla, vel adulta: quia debet esse lapsum tempus xxv. annorum, & vtile anni. Item quòd ratio administrationis sit reddita. BALD. Vel sic: *Non reddita ratione, vel etiam reddita non potest filius tuteris matrimonium contrahere cum pupilla, donec ipsa xxv. annos excesserit: nisi pater puella hoc dispensarit.* SALYC.

v. Imp. VALERIANVS & GALLIENVS AA. Lucio *.

SI patris [d] tui pupillam nondum reddita tutelæ ratione, vel post redditam nondum exactis quinto & vicesimo anno a, necnon veili anno, vxorem duxisti: nec matrimonium cum ea habuisse, nec filiũ ex huiusmodi coniunctione procreasse videri potes. Sanè si hoc pater puellæ cùm decederet, postulauit: & nuptiæ rite contractæ, & filius videtur iure susceptus *.

Tutor vel curator qui pupillam vel adultam filiam suam vel filio suo collocat matrimonio: ipse fidei se subiecit ex dolosæ præcepto. nã idem præsumitur circumuisse, vt non reddat rationem administrationis retro tempore fideiusse commissæ. BALD.

VII. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. Paragonio †.

SI tutor vel curator pupillam vel adultam quondam suam sibi vel filio suo nullo diuino impetrato beneficio in matrimonio collocauerit: manet infamia f contracta, veluti confessum ſ de tutela: quia huiusmodi coniunctione fraudem administrationis tegere laborauit, & das data ꝑ b per conditionem repeti potest.

Lex pœnalis defendens de tutore & curatore: intelligitur de tutore & procuratore vero, & non ficto. BALD. Vel sic: *Prohibitio facta de tutore vel curatore, non extenditur ad procuratorem siue negotiorum gestorem.* SALYC.

VIII. Imp. LEO & ANTHEMIVS AA. Hystrio P.P. *.

SI quis tutoris vel curatoris nomine vsurpato, id est, pro tutore seu curatore negotiorúmve gestore res pupillæ administrauerit, eámque sibi filióve suo copulauerit: tales nuptias fieri, & non ad exemplum [i] tutorum infamiæ sanctionem ex huiusmodi fubtili vel maligno tractatu, matrimonia, seu proles ex his progenita, vel dos super his data vel promissa, aliquam læsionem vel calumniam patiantur.

SI QVACVNQVE PRÆDITVS POTESTATE, VEL AD EVM PERTINENTES, AD suppositarum iurisdictioni suæ aspirare tenuerint nuptias.

TITVLVS VII.

Si facie huius simili eadem ratio quæ in superiori, prohibet nuptias ratis paucis. l. 2. & 3. & pauciores etiam consecutis, si in quem prouincia officium administrat, nuptias aspernetur mulieris, aut virginis tutelæ aut curæ pertinentes eam, & ipse eam parentes quos minus aut permissa consensu, forum habitis consultationem interuenerit sanctissimus eius qui officium ad nuptias eligendas, & hoc differt his 10. à simili. quòd ille est de prohibitione huic de nuptiis. & à l. 1. & nupt. quòd illa fit de interdicto matrimonio, hic tacitam de pœna tentantis interdictum matrimonium. Tantum etiam est. CVIACIVS.

Qui sibi subiectam tutiæ iurisdictionis per tutum vel curatorem tutatur tutorem accipere, patitur pœna x. librarum auri, & perdit officium sibi dignitatem sine spe recuperationis: quam si deinde vsurpat, expellitur de prouincia in qua deliquit & tam mulier, quàm alij de domo mulieris ab eius iurisdictione existentes in eandem aut quæstionibus similibus & criminalibus, & alium iudicem sortiuntur. hoc docet. & est not. text. BALD.

1. Imp. GRATIANVS, VALENT. & THEOD. AAA. Tiberino P.P.

QVIS † ordinaria vel qualibet prædicta potestate, circa nuptias inui-

ei præiudicium sibi fit in tuto, & ob dolum, efficitur infamis. facit & ob culpam vt l. infr. de fusp. tutor. §. fusp. tut. & ff. de his qui not. infa. l. quæsitum. & ff. de tutors. act. l. 3. § fin.

a ¶ Dos dicit. Vide not. ad Lexicon hic flatim in fo. ff. de donat. inter vir. & vxor. & scripta ad l. 2. ff. de his quæ. not. vel indig.

CYIAC.

b ¶ Dos dicit. Contra. Tamen l. qui contrà. Solu. vt ibi. ¶ Item contor. huic leg. ff. de rito nup. l. ult. ff. librorum. in princip. & ff. de spons. l. tutor. & l. de curiosis. tutorum. l. amplissimi. & l. de donat. inter virum & vxorem. l. si ex voluntate. & ff. de donat. inter virum & vxorem. Lexon hoc flatim §. fpadi.

¶ Item facit concord. C. de condict. ob causam. l. 3.

ACCVRS.

SI quis.] CASTR. Licèt ille qui in vxorem suæ tutor, vel eius filius, prohibetur contrahere nuptias ob illa causa fuit tutor: non tamen ille qui gessit negotia pupillæ, aut eius filius. VIVIAN.

i ¶ Et non ad exemplum. est & alia * differentia: quia cauipater de dolo tuteris ſi pupilla & locupletior, non etiam de dolo procuratoris: vt ff. de dolo exceptio l. apud. §. illa etiam. & §. sequenti. ¶ Sed opponitur, cùm hic prohibet tutorem vel tutoris filium hic quæ gessérat hîc diuertam. ¶ Item concor. C. si vxor prouincia. l. 3. ff. de regul. iur. Lex antiqua.

¶ Item not. quòd licet b sit hic eadem æquitas quæ in lege superiori: non tamen idem ius. ¶ Angelus consil. 5. ad leg. Aquilianam. l. illud. & de verb. oblig. l. à Titio.

ADDITIO. Dicas quòd non est tantæ tutis: quia ille prætuitur non habet tantam potestatem in pupillam, quantam habet verus tutor.

* al. Tiberio. a Tiberium & proximi differentia.

b Imo nõ semper vbi tutum est æquitas.

SI QVACVNque præditus, &c.

Hic propter officium & tutelam, superiori matrimonium prohibetur. Item hic de nuptiis, supra à tutore prouincia, &c. de sponsalibus dicit.

1 quæ.] CAL. Rectè. Quia prouinciæ vel locus ordinarius alicui loci voluit habere aliquem in vxorem: & cùm ipsa remittere, filii & fatti parentibus mittere uxorem inuitos. quæ pœna si patiendat, quæritur Respond, quòd patitur pœnam r. librarũ auri, & præterea ignitate sua: quam in-

a Contrà. Imò quæ in vno dicuntur, in alio deponit esse intelligitur. & sic quod infra. Glos. per contrarium. vide ff. de rito nupt. l. si quis officium. in principio. & ff. de testa. l. 1. princip. & l. 3. tutor. & l. 6. eod. tit. & in l. ult. de cõs. pœnali. Inf. de refundendis. v. Rursus. in hoc contrarium. Harmenop. lib. 2. tit. 4. ¶. 2. tutelæ.

b Cùiuslibet extraordinarii iudicium non inducat.

480/C.IV.K.5-4, 1153-1154
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

era bienniũ recuperare non potuit : & hoc casu mulier poterit eum requisse, & vocatum, si fuerit in eodem delicto, alios non.

a ¶ *Ipso.* fœlicet mulieribus.

b ¶ *Sortæ.* id est, conditionis, si mulier subsedit.

c ¶ *Non peregrinis,* fœlic. de iure.

d ¶ *Attamen.* sic §. *de exhæred. cri. l. fin. & §. de epis. & cleri. si quis non dixerit.* ¶ Sed arg. contrà §. *quod quisque iur. l. j. in fin.* Solu. vt ibi.

e ¶ *Usurpauerit.* Illum honorem.

f ¶ *Biennium.* fœlic. continuum.

g ¶ *Constituta* fœlicet retentis.

h ¶ *Existere.* & hîc specialiter conceditur declinatio ordinarius iudex, ergo regulariter prohibetur: vt *ff. ad municip. l. j.* & de hoc diximus §. *de iudic. l. quæstiones. circa medium lege.*

i ¶ *Domus eius.* fœlicet mulieris quæ circumuenta est.

k ¶ *Vicarius.* illius iudicis.

l ¶ *Vel similis.* veluti legatus proconsulis.

m ¶ *Professorum.* fœlicet scholæ. & facit §. *de nup. Lect. contra.*

SI NVPTIÆ EX rescripto petantur.

Quæ fœlices aliàs non videntur : vel etiam quæ aliàs valerent.

VIGIL.] CASVS. In l. 1. ita prohibet Imperator efficaci prohibitæ nuptias, & imponit ei qui contrahit pœnã. Vltrà dicit quòd filij nati ex eis nupsus, non erunt legitimi. Si tamen quis impetrauerit rescriptum, quòd si contrauenerit sponsalia cum aliqua prohibita, cui debebit arrae, quòd arrae ibi remittantur: hoc casu valebit rescriptum. VIVIANVS.

n ¶ *Quidam.* loquitur de his quæ non possunt remitti de qui impetrat: sustinet pœnam quam hic dicit nisi in casu quæ excipit. s. Poteſt etiam *celebrata, implentur : vel data nomine arrarum reddantur.* SALYCETVS.

† *Harmenop. in prom. c. de quæst.*

Imp. † HONORIVS & THEODOS. AA. *Theodoro P.P. præt.*

Vidam n * vetusti iuris ordine * præseruisso, obreptione precũ nupcias quas se intelligunt non noceri, à nobis existimare posse laudandas, sæpe habere puellæ consensũ contingentes °, quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione meruerit : amissionẽ bonorum, & pœnam deportationis subiturum se esse non ambigat : & amisso iure matrimonij, quod prohibita vsurpatione meruerit, filios se ex hac coniunctione susceperit iustos non habiturum, nec vnquam posituræ indulgentiæ annotationisve indulto efficacem se vel ipsis * vel parentibus earũ contrahendas { siue pupillæ, siue apud patrem virgines, siue viduæ erunt, siue sui iuris viduæ, denique cuiuscunque sortis b } occasione posse ſtatis vtatur, & minacem feruorem † suum inuitis his quorum vilitas agitur, exhibere aut exhibuisse detegatur. hâc licèt prohibitas nuptias non peregerit c, attamen d pro tali conamine mulctæ libearum auri decẽ obnoxium ſtatuimus: & cùm honore abierit *, pecuniam dignitatem vsurpare prohibemus : tali fcilicet pœna, vt si circa honorem eum quo mulctẽ vsus est, vindicandum, nostris ſtatutis parere noluerit : eã pecuniam in qua sibi vsurpauerit e, habiturę per iuge biennium f non ſinatur. Illo videlicet adiiciendo, vt & in potestate adhuc constituto g, liceat personæ, quam huiusmodi ambitu circumuenire tentauerit, confestim contestatione proposita, cũ suo fauorũq; domo iuriſdictione eius euitare h : curatoris hoc vniuſcuiuſq; ciuitatis defensoribus & eiusdem iudicis apparitoribus. Et quidem ſi hæc prauitas ordinarij iudicis extinuerit ſe domus eius i ratio, atque omnis vel ciuilia vel criminalia negotia, quamdiu idem in administratione fuerit, vicario k cõpetant. Sin autẽ vicarius, vel similis l poteſtatis, vim in huiusmodi matrimonio cõtrahendo molieuerit vicissim ordinarius iudex interceſſor exiſtat. Sin autẽ erũt vtriq. ſuſpectiad illustrem peẽfecturam m ſpecialiter talibi domorum quamdiu ibidem administrauerint, tuitio pertineat.

SI NVPTIÆ EX RESCRIPTO PETANTVR.

TITVLVS VIII.

ET *talium lex hîc offenditur, ne etiam nuptiæ inanes & illicitæ ſint, quæ ex rescripto, quod vtique ſubreptitiè præmittur, petuntur, absque consensu puellæ ſi nuptiæ fratris, aut ſororis filiæ, vel etiam badæ confobrinæ. Olim conſobrinæ permiſſu ſuæ ex rescripto, l. 1. C. Theod. eod. & imperat. hanc fœminæ, l. 13. de nupt. & consulque rescripto formula extat apud Caſſiodorum VII. Var. & papiæ fœl. vel patru. l. penul. C. in t. & parentibus ex rescripto petitur etiam absque ſolemnitate vel arrarum dapium* l. 1. CVIAC.

Ἡ Διάταξις βούλεται μηδένα ἐκ ψευδοῦς δόσεως λαβεῖν γάμου ἢ βασιλικῆς ἀνθυφαιρέσεως. ἐπειδὴ φησὶ ὁ Σημωνίδης ἡ μανίᾳ ἀναιρεῖ τὴν ἀσθένειαν· ἀφ' ἑαυτῶν γὰρ ἀπέστη. *Id est.*

Hæc constitutio vult nomine procurare sibi nuptias per rescriptũ principis : deindè inquit publicẽtur bona, & liberi ex eo matrimonio geniti non sunt legitimi: & veniam ab eo habebit.

Non valet rescriptum obreptitium, vel de illicitis impetratum. BALD. Vel ſic : *Per rescriptum principis nullus tenetur ad contrahias nuptias : & impetrantis bona publicantur sine ſpe veniæ, & filij nec ad successionem patris admittuntur, nec ut ſponſalia patris confeſtim celebrata, impleantur : vel data nomine arrarum reddantur.* SALYCETVS.

1. Imp. † HONORIVS & THEODOS. AA. *Theodoro P.P. præt.*

Vidam n * vetusti iuris ordine * præseruisso, obreptione precũ nupcias quas se intelligunt non noceri, à nobis existimare posse laudandas, sæpe habere puellæ consensũ contingentes °, quapropter tale sponsalium genus præsentis legis definitione prohibemus. Si quis igitur contra hanc definitionem nuptias precum subreptione meruerit : amissionẽ bonorum, & pœnam deportationis subiturum se esse non ambigat : & amisso iure matrimonij, quod prohibita vsurpatione meruerit, filios se ex hac coniunctione susceperit iustos non habiturum, nec vnquam posituræ indulgentiæ annotationisve indulto efficacem se vel ipsis * vel parentibus earũ contrahendas { siue pupillæ, siue apud patrem virgines, siue viduæ erunt, siue sui iuris viduæ, denique cuiuscunque sortis b } occasione posse ſtatis vtatur, & minacem feruorem † suum inuitis his quorum vilitas agitur, exhibere aut exhibuisse detegatur. hâc licèt prohibitas nuptias non peregerit c, attamen d pro tali conamine mulctæ libearum auri decẽ obnoxium ſtatuimus: & cùm honore abierit *, pecuniam dignitatem vsurpare prohibemus : tali fcilicet pœna, vt si circa honorem eum quo mulctẽ vsus est, vindicandum, nostris ſtatutis parere noluerit : eã pecuniam in qua sibi vsurpauerit e, habiturę per iuge biennium f non ſinatur. Illo videlicet adiiciendo, vt & in potestate adhuc constituto g, liceat personæ, quam huiusmodi ambitu circumuenire tentauerit, confestim contestatione proposita, cũ suo fauorũq; domo iuriſdictione eius euitare h : curatoris hoc vniuſcuiuſq; ciuitatis defensoribus & eiusdem iudicis apparitoribus. Et quidem ſi hæc prauitas ordinarij iudicis extinuerit ſe domus eius i ratio, atque omnis vel ciuilia vel criminalia negotia, quamdiu idem in administratione fuerit, vicario k cõpetant. Sin autẽ vicarius, vel similis l poteſtatis, vim in huiusmodi matrimonio cõtrahendo molieuerit vicissim ordinarius iudex interceſſor exiſtat. Sin autẽ erũt vtriq. ſuſpectiad illustrem peẽfecturam m ſpecialiter talibi domorum quamdiu ibidem administrauerint, tuitio pertineat.

NEfandiſſimam ſcelus fratris ſororiſve filiæ nuptiarum, quod ſacratiſſimis conſtitutionibus ſub grauiſſimæ pœnæ interminatione damnatum eſt *, iterato præſentis diuinæ ſanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in poſterum ſuperali coniugio (imò potiùs contagio) cunctis licentiam denegamus †: vt vnuſquiſque cognoſcat imperatorem quoque rei cuius eſt denegata petitio, nec ſi per ſubreptionem poſt hanc diem obtinuerit, ſibimet proſuturum.

DE SECVNDIS NVPTIIS.

TITVLVS IX.

NOn *ſine cauſa ſecunda nuptia illicitarum vicissitudinem ſignantur, quippe cùm parua admodum ſint, licèt ne quarta quidem aut quinta illicita ſint l. 4. infrà de bonis quæ lib. adquir.*

480/C.IV.K.5-4, 1155-1156

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S[i qua.] CVIAC. Si mulier marito mortuo nubat intra annum luctus, sit infamis: & secundo viro non potest dare in dotem nisi tertiam partem bonorum suorum: nec in testamento relinquere. Item nec ex testamento alicuius aliquid capere poterit, vel iure legati, vel institutionis, & ea quae auferuntur vindicari tantùm ab heredibus ex testamento vel ab intestato venientibus.

i ¶ Immaturum id est, valde maturum.

a ¶ Edicto praetoris. Et à Iustin. sub tit. de bonorum possess. §. 3. CVIAC.

mulieri dantur heredibus illius testatoris. & nõ dantur fisco. Si verò maritus prior aliquid ei reliquerat, auferetur mulieri, & applicabitur proximioribus de cognatione primi viri, vt filio & filiis, secundò nepoti mariti, tertiò patri & matri, quartò, auo & auiæ, quintò, fratri & sorori, post illos vocatur fiscus. poterit tamen succedere agnatus vsque ad tertium gradum, siue ex testamento, siue ab intestato: vltrà non. & sic habes ex hac l. v. poenas quae imponuntur mulieribus nubentibus ad secundas nuptias intra annū luctus. Sed hodie secundùm canones imponuntur intra annum luctus nubere possunt. VIVIAN.

quia quasi quodammodo illicita esse videntur. Et ex his quidem filia immaturitatis reprehensionem habet, ut quae foeminae facit intra annū luctus[illegible] temperantiam, ut quae facit post annum luctus susceptis liberis ex nuptiis superioribus, l. 3. & caeteris legibus tit. huius. Nam etsi quasi legitima sit ea immaturitas intemperantiae, tamen legibus coercetur, & immaturitas quidem in foemina tantùm, intemperantia in foemina & in mare, ut priore matrimonio liberis consulatur, à quibus plerumque, ut eleganter Ambrosius ait 6. Hexaëm. mutare connubium parentes depravantur, praelata filio posterioris copula, neglectis autem his qui ex priore progeniti sunt, & eleganter [illegible] de adm. tut. novae mariti mulieres non solum res liberorum, sed etiam vitam addicere, & Homerus Odyssea 6.

[illegible Greek verse]

Et Quint. Sequentium matrimoniorum non aliunde quàm de damno pietatis affectus esse.

Et inde constitutiones in hoc tit. de cohibenda liberalitate parentum erga secundos, secundàm ue coniugem, ne plus ei dent, donent, relinquant, quàm cuilibet ex liberis prioris matrimonij minimum dederint, donaverint, reliquerint ex bonis quae adiderunt quaesierunt quàm à priore coniuge. Nam eorum quae habuerunt à priore coniuge proprietatem servant liberis prioris matrimonij, cuiuscunque secundorum conubii caterae parentum bona liberis iure sint obligata sunt. In patre proprium hoc est, ut sit eorum bonorum legitimus administrator. Idemque ut non adstringatur necessitate addendi deminuendi. Caetera sunt communia in parentibus utriusque sexus. CVIAC.

Mulier nubens secundo viro intra tempus luctus punitur † poenis hac lege expressis. BALD.

I. Impp. GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. Eutropio P.P.

Si qua mulier [a] nequaquam luctus religionem priori viro nuptiarū festinatione [a] praetermiserit: ex iure quidē notissimo sit infamis [b]: praeterea secundo viro vltra tertiam partē [c] bonorum in dotem non det: neq; ei ex testamento [d] plus quàm tertiam partem relinquat. Omnium praeterea hereditatum, legatorum, fideicommissorum, suprema voluntate relictorum [e], mortis causa donationum [f] sit expers. haec namq; omnia ab heredibus, vel coheredibus aut ab intestato [g] succedentibus vindicari iubemus: ne in his in quibus correctionem morum inducimus, fisci videamur habere rationem. His etiam amittendis, quae prior maritus ei supremâ [h] voluntate reliquerit: quanquam haec quae mulieri à priore viro relinquuntur, & per immaturū [i] matrimonium vacuata esse ceperunt, primo à decem personis edicto praetoris [a] enumeratis [k], id est, ascendentibus [l], & descendentibus [m], ex latere [n] autem vsque ad secundum gradum scilicet gradibus seruatis [o], deinde praesumi [p] à fisco iubemus. Eandem quoque mulierem infamē redditam, hereditatis † ab intestato [q], vel legitimas [r], vel honorarias [s], non vltra tertium gradum sinimus vindicare.

IN AVTHENTIC. DE nupt. §. sin autem tutelam. coll. iiij. constit. j. & secunda pars huius authenticae habetur collatio. iiij. constitut. vj. de restitut. & ea quae parit in xj. mense. §. finali.

Vidua quae intra annum luctus parit, & certū est quod non ex priore viro, patitur omnes poenas quas patitur nubēs intra annum luctus, hoc primò. Item mater, quae suscepta liberorum tutela, contra sacramentū denuò nubit nō petito tutore, & ratione non reddita: similiter patitur omnes poenas quas patitur nubens intra annum luctus, BALD.

Eisdem poenis [t] subsicitur etiam ea quae parit [u] intra

[Gloss, left column]

† v. exceptio-[illegible] ... [illegible]

a ¶ Festinatione. Nubendo intra annum à tempore mortis primi viri.

b ¶ Sit infamis. [illegible]

c ¶ Vltra tertiam partem. [illegible]

d ¶ Testamento. [illegible]

¶ Sed quid si in solidum faciat eum heredem? [illegible] ... quod vltra tertiam habet: vel fiscus aufert quasi indigno. licèt enim acceperit, non tamen fuit capax: vt ff. de verb. signif. l. [illegible] Idem in eo qui necem defuncti non vindicat, heres enim est: sed aufertur hereditas ei: vt ff. de vulga. [illegible] l. ex facto. §. Iulianus. & ad Trebell. [illegible] & ff. de adop. l. [illegible] Alij dicerent hic speciale, vt pro parte testatus, & pro parte intestatus quis decedat. sic & ff. de testa. [illegible]

e ¶ Relictorum. ab alio quàm à primo viro.

f ¶ Causa donationum. Non idem forte in ea quae sit inter viuos. arg. ff. de [illegible]

g ¶ Ab intestato. quando fuit sola institutio. & dic, quocunque gradu sint etiam vsque ad decimum: nisi quando à viro priore fuerant relicta: vt subiicit, quanquam haec. &c.

h ¶ Suprema. vel inter viuos: vt [illegible] Sed tunc dicam

[Gloss, right column]

k ¶ Enumeratis. qui sunt cognati: vt [illegible] §. primo si quidem [illegible]

l ¶ Ascendentibus. patre, matre, auo, & auia.

m ¶ Descendentibus. filio, filia, nepote, nepte.

n ¶ Ex latere. fratre, sorore. qui omnes in secundo gradu sunt.

o ¶ Seruatis. vt primò qui sunt in primo gradu, admittantur. ¶ Sed an primò linea descendens, quàm ascendens? [illegible] Sed an frater & soror, auus & auia admittantur simul, eo quòd pares sunt in gradu? Puto quod sic secundùm Azo.

p ¶ Praesumi id est, capi. ¶ Sed quare non ab extraneo quid datur, non praesumitur à fisco, alijs deficientibus? Resp. quia maior est indignatio primi viri si ad secundā vota transeat, quā alterius etiam extranei. ¶ Sed si habet substitutum, an excludat fiscū? Resp. sic, arg. [illegible]

q ¶ Ab intestato. [illegible] ex testamento: vt [illegible] † hereditatem

r ¶ Legitimas. quando sunt sua, vel agnatae.

s ¶ Honorarias. quando emancipatae vel cognatae. ¶ Sed cùm hodie secundùm canones [illegible] ... [illegible] ipsa poena? Resp. quòd nō [illegible] ¶ Sed nota quòd eadem poena imponantur patienti intra tempus luctus & ei quae sponso sacramento deserit filiorum tutelam.

ADDITIO. Addas quòd poena quae imponitur mulieri eo quòd nimis festinanter nubit, de qua in hac l. & [illegible] hodie est sublata per dictū Apostoli j. Corinth. vij. de qua in cap. [illegible] Poena verò quae imponitur ideo quia nubit secūdò, de qua in

[Margin notes, left]

[illegible]

[Margin notes, right]

dignitas ex hac Gloss. [illegible] Contrarium [illegible]

l. foemina. & alijs ll. huius tit. non est sublata. ita dicunt communiter omnes canonistae in d. c. pe. & fin. de quo vide omninò Abb. in d. c. fin.

Eisdem.] CVIAC. Addit legi authentica, quod sicut mulier quae nubit intra annū luctus, quinque poenis punitur: sic mulier quae peperit post x. mensis intra annum ex alio quàm ex marito, iisdem poenis puniatur. sic puniatur illa quae suscepit tutelam filiorum suorum & iurauit non conuolare ad secundas nuptias quandiu filij essent impuberes: & antequam redderet rationem administrationis, & peteret filiis tutorem, relicto sacramento secundò nupsit. VIVIAN.

t ¶ Eisdem poenis. quas patitur illa quae intra annum nubit: vt in l. & [illegible]

u ¶ Parit. Idem si non pariat, sed [illegible] constituerit [illegible] & ea quae parit. §. fin. coll. vj.

¶ Vide Gl. [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1157-1158
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

luctus tempus, si modò indubitatum sit sobolē hanc ex defuncto non extitisse [a]. nam & vsufructu antenuptialis donationis priuatur [b]. Item & ea, quæ susceptà liberorum tutela, contra sacramentum [c], secundò nubit, non priùs tutorem † petens, & rationem reddens, & exoluens omne quidquid debet. Sed hodie vlteriore iure sacramentum ab ea non exigitur, sed contractis nuptiis à tutela repellitur.

Hic prosequitur materiam l. j. suprà eodem: & dicit quòd olim mulier tenebatur lugere virum per menses decē, & intra istud tempus decē mensium non debebat nubere: hodie sunt additi duo mēses, & sic annus luctus per duodecim menses est constitutus. BALD. *Vel sic: Tēpus luctus intra quod mulier non potest nubere, est annus: intra quem nubens, vltra infamiam perdit omnia lucra nuptialia à primo marito habita.* SALYC.

II. *Iidem AAA. Eutropio P.P.*

SI qua ex fœminis [a] * perdito marito, intra anni spacium alteri festinauerit nubere (paruum enim tempus post decem menses [β] † seruandum adiicimus [d], tametsi [e] id ipsum exiguum putemus) probrosis inusta notis, honestioris nobilisque personæ decore [f] & iure priuetur, atque omnia quæ de prioris mariti bonis, vel iure sponsaliū [g] *, vel iudicio defuncti cōiugis consecuta fuerat, amittat [h]. Dat. III. Kalend. Iun. Constantin. Eucherio & Syagrio Coss.

Ista lex est singul. & hoc dicit: Mulier transiens ad secūda vota, quicquid ex facultatibus primi viri lucratiuo titulo consecuta est, tenetur moriens liberis communibus reseruare, vel alteri eorū quem elegit contemplatione meritorum, alienatione in extraneam personā penitus vetitā. hoc dicit primò. Istē si aliquis ex filiis primi matrimonij decedit, id quod mater per successionem eius consequitur, fratribus remanentibus similiter reseruare tenetur, alienatione penitus interdicta. Sed si nullus alius filius superest, mater filio moriente succedit liberè, & pleno iure, & de bonis ex tali successione prouenientibus potest liberè disponere & testari. BALD. *Vel sic: Mulier trāsiens ad secunda vota, tenetur reseruare filiis primi matrimonij, vel vni ex eis lucra omnia à primo viro peruenta, etiam si donationem propter nuptias alius dederat ei pro vero: sed hoc hodie non vni tantùm potest relinquere, sed inter omnes distribuitur. hoc dicit cum authen. sequentibus.* SALYC.

III. *Iidem Floro † P.P.*

FOeminę [i] * quę susceperint ex priore matrimonio filiis [k], ad secundas post tempus luctui statutū [l] transierint nuptias: quicquid ex facultatibus † priorum maritorum sponsalium iure [m], quicquid etiam nuptiarum [n] solennitate perceperint, aut quicquid mortis causa donationibus factis, aut testamento iure directo, aut fideicommissi vel legati titulo, vel cuiuslibet munificæ liberalitatis premio ex bonis (vt dictum est) priorum maritorum fuerint assecutæ: id totum ita vt perceperint, integrum ad filios quos ex præcedente coniugio habuerint, transmittant, vel ad quemlibet ex filiis (dummodo [o] ex his tantùm [sit *] quos tali successione dignissimos [p] iudicamus) in quem contemplatione meritorum liberalitatis suæ iudicium mater crediderit dirigendum. Nec quicquam eædem fœminæ ex iisdem facultatibus alienādum in quamlibet extraneam personā, vel successionem ex alterius matrimonij coniunctione susceptam, præsumant: atque [q] habeant potestatem possidendi tantùm atque fruendi in diem vitæ, non etiam alienandi facultate concessa. Nam si quid ex eisdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea translatum: ex maternis redintegrabitur [r] facultatibus, quò illibata ad eos quos statuimus liberos bona & incorrupta perueniant.

Mulier transiens ad secunda vota, succedit filiis primi viri ex testamento, vel ab intestato, vt possit possidere talia bona donec viuat: tamen extra filios superstites illius matrimonij alienandi potestatem non habet. h.d. primò. Et si vnicus erat filius qui decessit, vel si plures & omnes decesserunt: tunc habet plenum & liberum dominium, etiam alienandi quamlibet potestatem. BALD. *Vel sic: Mulier transiens ad secunda vota, tenetur aliis filiis ex primo matrimonio reseruare quæsita ex successione liberorum dicti matrimonij: & ex his nullo superstite pro libito de bonis illis potest disponere.* SALYC.

Illud etiam addimus huic legi †, vt si aliquis ex eisdem filiis quos ex priore matrimonio susceptos esse constabit, fortè decesserit matre iam secundis nuptiis funestata, aliis etiam ex eo-

a ¶ *Non extitisse.* quia post decimum mensem sit nata à tempore mortis primi viri.
b ¶ *Priuatur.* Sed quid est quod hic dicit, quòd etiam vsumfructum antenuptialis donationis amittit: olim etiam legitimas nuptias contrahendo donationem illam amisit: vt ¶ *eod. l. ij. & iij. & authent. eisdem. & ¶ de secun. nupt. mulier.* §. j. Respon. habet quidem donationem illam, sed auferatur ei vt indignæ: vel si verè nupsit intra tempus luctus, verum est quod amisit & proprietatem, & vsumfructum: vt ¶ *eod. l. ij.* sed postea solam proprietatem: vt ¶ *eod. l. iij.* secundùm Hu.
c ¶ *Sacramentum.* hodie * non iuratur: vt *in authent. vt sine prohi. matres. coll. viij.*
¶ Sed an eadem pœna habeat locum? Quod videtur per *d. authen. vt sine prohi.* secundùm Io. & Alij dicunt cōtrà, cùm propter tria hæc pœna imponitur: vt *in tempore* vnde hæc sumitur, scilicet *de nup. coll. iiij.*
SI *qua.*] CASTR. Si mulier intra annum nubat, infamis sit, & amittat quidquid habuit à marito vel ex testamento, vel per donationem inter viuos. VITIAN.
a ¶ *Ex fœminis.* Viri enim vxores non lugent. CVIAC.
β ¶ *Post 10 menses.* Quia olim luctui peragendo fœminis cōstituti erāt. In Pādectis autem legitimi temporis tantùm mētio sit, vt in *l. 11. ff. de his qui notant. inf.* Sic Seneca *de consolatione:* Maiores 10 mensium spatium luctui viri præfinierunt. Theodosius h. lege adiicit duos mēses. Inde eum secuti auctores meminerunt anni luctus. Sed Apollo. *lib. 4. epist.* Apuleius *lib. 8.* Vide *c. 13 de prescrip.* CVI.
d ¶ *Adiicimus.* nam olim fuerūt 10. menses seruabiles: vnde pro iam modico tempore non videbatur puniri.
e ¶ *Tametsi.* id est, quāuis. ACCVRS.
f ¶ *Decore.* hoc nisi antè decubuerit: vt *ff. de his qui not. inf. l. liberorum.* §. j. secundùm M. sed ibi non [h] erat lugendus. aliàs non sufficit parere, cùm & alia sit ratio scilicet ne qua suspicio, &c. vt ¶ *in auth. de restit. & ea quæ parit* §. *fin. coll.* vj. ACCVRS.
g ¶ *Sponsalium.* de quo non aliter lex præcedens. ACCVRS.
h ¶ *Amittat.* per sententiam. matrimonium committit: vt *in authent. de restitu.* cur ergo legitimè factum puniatur, vt arg. ¶ *ad leg. Iuliam de adulte. l. Gracchus?* Respon. non matrimonium, sed nimia festinantia * punitur: vt *in auth. de nup.* §. *prima siquidem. coll. iiij.* & fac. *suprà ex qui. cau. infam. irr. l. decreto.*
FOEmina.] CASTR. Superiores leges dicunt qualiter puniatur mulier quæ intra tempus luctus nubit. hæc loquitur qualiter puniatur illa quæ nubit post annū dimissa affectione liberorum: & dicit quòd talis mulier quicquid habuerit ex primo marito, siue in testamento, siue inter viuos, reseruabit filiis primi matrimonij, nec poterit aliquid alienare: & si quid alienet, cogetur restituere tantùm de suo proprio remanente vsufructu apud eandem mulierem. Item si quis de filiis primi matrimonij decedat poterit succedere filio, id tamē quod percepit de successione, debet restituere filiis primi matrimonij. Si verò aliqui filij nō sunt ex primo matrimonio, quia omnes decesserunt, quicquid iuris percepit ex successione filij, vel filiorum, pleno iure habebit.
i ¶ No. ex hoc textu ibi, *successionem,* quòd illud primum dictum respicit principium huius l. & vult dicere quod vbi [b] non sunt filij primi matrimonij, ibi non sunt pœnæ. contra. §. *si verò expellat. infrà respon. in authen. de nupt. coll. iiij.* & ita notatur hic in *gl.* §. *huius l.* secundùm Bald.
i ¶ *Fœmina* huiusque [c] de his quæ intra tēpus luctus nupserint: nunc quando postea.
k ¶ *Filiis.* secùs si non haberet filios cùm cessat causa prohibitionis, scilicet amor filiorum: vt *in authen. eod.* § *si autem expellat. &* §. *prima siquidem. collat. iiij. & infrà in fin.* ACCVRS.
l ¶ *Statutum,* id est, notum nam & si ante maiorem patitur pœnam: vt *sup. l. proxi. & l. j.*
m ¶ *Sponsalium iure,* i. simplicis donationis, vel propter nuptias.
n ¶ *Nuptiarum.* vt lucrum donationis propter nuptias [d].
o ¶ *Dummodo.* interpositio est.
p ¶ *Dignissimos.* quia sunt capaces. ACCVRS.
q ¶ *Atque* pro *sed.*
r ¶ *Redintegrabitur.* sc. si consumpta sunt, aliàs vindicantur: vt ¶ *l. proxi. & l. generaliter.* & facit ¶ *ad Tertul. l. mater.* & ¶.
ti. proxi. l. j. & de ind. vid. l. ambiguitatē. & ¶ *ad l. Iul. tum id quisque.* [illegible]

† Mater non succedit filio sibi tutorē nō petit antequā secundò nuberet. v. Afflict. decis. [illegible]
* a Gloss. in l. [illegible] de testamen. sup. ad Tertull.
* d. T. l. 4. 3.
† Gl. in l. [illegible]
* donationis propter nuptias [illegible] hoc verbū significat [illegible]
Mater amittens luctus mulier [illegible]

† Sic in manusc. & C. T. 3. 8. 2. perperam antea legebatur Theodoro PP.
* Festinatio nimia punitur: vt hic & in d. l. decreto §. ex quibus causis infamia.
* Hæc lex putatur singularis, secundùm Bal. hic.
† vide exemplum & limitationes apud Cremensium 74. & 132. vide etiam cautiones pro patre & matre, vt alienare possint bona sua, consilio [illegible] apud Cepolam, cautela 158.
* deest in vet. & Cod. Th.
b Per transitū ad secunda vota, non perdit ea quæ habuit à marito. Afflict. decis. 40. in fin.
c At lege prima supra eod.
Mulier propriè loquitur in lucris nuptialibus. Iā in dote donatio propter nuptias [illegible] Afflict. decis. [illegible]
† Hic § corrigitur in Nou. 2. Sed aliquā ex parte restituitur in Nou. 22. § Sed neque [illegible]

a ¶ Secunda

480/C.IV.K.5-4, 1159-1160
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 1163-1164

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

GEneraliter.] CASVS. Sicut similiter consulans ad secundum matrimonium cogitat seruare quidquid percepit a primo marito, filius primi matrimonij ita vis consulans ad secundum matrimonium, omnia quæ habuit ex prima vxore, compelliuit relinquere filijs primi matrimonij. & filij habeat dominium illarum rerum: & si mortuo patre res ab aliquo possidentur, filij eas possunt vindicare, si extant: & si non extarent res, habentes condictionem sine causa. pater autem dum vixit, possidebit res illas, & in morte relinquet filijs fait sicut vult, nec eas alienat. Isti filij primi matrimonij possunt petere ea quæ pater vel mater lucrati sunt ex primo matrimonio, siue velint adire hereditatem patris vel matris post decessum, siue non, adire tamen debent hereditatem illius qui posterius mortuus fuerit vt non sit vel mulier ad matrimonium secundum non consulas. potest facere de rebus illis ad arbitrium suum, quas habuerit primo matrimonio, si tamen non alienarent, filij post mortem parentum poterunt vindicare. VIVIAN.

2 ¶ *Generaliter.* id est, siue mulier habeat intra annum, siue post. Item siue mater, siue aui. ACCVRS.

ADDITIO. Continge l. j. *C. de bon. quæ liber.* & ex illa adde ad hæc scripta. CYNAC.

b ¶ *Quocunque casu.* quod est quando secundo nubit: vt *supra eodem l. fœminæ.* & *l. penul.* Item & quando non nubit, si non alienauit vel consumpsit vt j. *hoc l. in fin.* ACCVRS.

c ¶ *Mulierem.* migrantem ad secundas nuptias. ACCVRS.

d ¶ *Quæ ea,* subaudi. ACCVRS.

e ¶ *Donata.* sponsæ simpliciter, quod posset dare in dotem: vt *hic & l. de donatis. ante nupt. l. j. & l. si constante.*

f ¶ *Redigantur.* vt fetuerint filijs primi matrimonij vice lucrante. ACCVRS.

g ¶ *Vindicabunt.* vt & *supra de bonis quæ lib. l. penul. magnæ. & supr. l. de secundis. ante l. interdum. & supra de rei vindic. l. penul.* & *l. finali.*

h ¶ *Reigetur.* condictione ex hac l. secundum Ioan. vel etiam sine causa. arg. contra. *l. de condic. sine causa l. j. pen.* ACCVRS.

i ¶ *Suo nomine.* hoc dixit suo nomine: quia filij nomine potest, vt sequitur. ACCVRS.

k ¶ *Vtilitas.* vtrò & non vtilitate: quia erubescit lex, &c. vt *authentic. de nupt. sed quod sanctum est, collat. iij.*

m ¶ *Dimidendi quinque.* Hoc abrogatur in *Nou 2. & 22.* CYNAC. CODEX.

v. *Impp.* THEOD. & VALENTINIANVS AA. *Florentio P.P.*

GEneraliter * * censemus, quocunque † casu b constitutiones ante hanc legē mulierem c liberis communibus, morte mariti matrimonio dissoluto, quæ d de bonis mariti ad eam deuoluta sunt, seruare saxorunt: eisdem casibus maritum quoque quæ de bonis mulieris ad eū deuoluta sunt, morte mulieris matrimonio dissoluto, cōmunibus liberis seruare. Nec in tereſt, si alter pro marito donationē ante nuptias vel pro muliere dotem crediderit offerendā. Hoc obſeruari præcipimus, licēt res ante nuptias donatæ e (vt adſolet * fieri) in dotem à muliere rediguntur f.

Dominium autem rerū quæ liberis per huius legis, vel præteritarum conſtitutionum auctoritatem ſeruantur, ad liberos pertinere decernimus. Itaque defuncto eo qui eas liberis ſeruabat †, extantes ab omni poſſeſſore liberi vindicabunt g, conſumptas verò ab heredibus eius exigent h, qui eas ſeruare debuerant. Alienandi ſanè, vel obligandi ſuo nomine i eas res quæ liberis ſeruari præceptæ ſunt, eis qui reſeruaturi ſunt, ullomodo licentia eſt. Negotia verò liberorum patri vtiliter k adminiſtrare cōcedimus. Diuidendi quoque m res inter eos liberos apſis parentibus pro ſuo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licētiā nō denegamus l.

Lucrā quæ debent reſeruari filiis primi matrimonij, pertinent ad eos, ſiue ſint heredes præmortuis ſiue lucrantis. h.d. vſque ad §. illud. BALD. Vel ſic: *Hæc lucra debentur liberis, ſi hereditatem primi parentis non adierint: dummodo heredes exiſtant ſecundi mariti: ſi verò etiamſi non exiſtant heredes, dummodo non fuerint ingrati, hoc dicit cum authent. hæc res.* SALYCET.

In his autem caſibus g, in quibus res vt paternas matre liberis communibus ſeruare præcepta eſt: (hoc eſt, vbi morte mariti matrimonio diſſoluto, mulier ad alias nuptias peruenerit *) vel vbi † res vt maternas partem liberis communibus ſeruare cenſuimus: (hoc eſt, vbi morte mulieris matrimonio diſſoluto, vir ad alias nuptias venerit) ſi hereditatem eius parentis qui prior mortuus eſt n, non adierint liberi: licebit eis tanquam eius tantùm res ſuctint, qui poſterior moritur o, eas ſibimet vindicare, ſcilicet ſi eius qui poſterior moritur, hereditatem crediderint adeundam: nec quod fauore p liberorum inductum eſt, quibuſdam caſibus ad læſionem q eorum videatur inuentum.

IN AVTHENT. DE nupt. §. ſi verò expectet. & §. quoniam infirmas. & §. ſoluto. coll. iij. conſt. j.

HÆc * res ¶ lucro cedunt liberis, licēt heredes nō ſint patris, aut matris, aut vtriuſque r, niſi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.

Finis authenticæ: ſequitur tex. Codicis.

Quæ non tranſit ad ſecunda vota, quæſt. lucra liberi alienare, & conſumere: ſi verò non alienat, nec conſumit, poſſunt liberi illius matrimonij tantùm reſtitutio vindicare. BALD.

Illud etiam humanis ſenſibus huic legi credidimus inferendum: vt eo quoque caſu quo lucratur vel mulier res quæ ad eam à marito peruenerunt, vel maritus eas quæ ex bonis mulieris ad eum tranſeunt: hoc eſt, vbi primum matrimonium alterius morte diſſoluitur, nec ſuperſtes ad ſecundas nuptias peruenit: ſi res vel maritus, vel vxor, hoc eſt, qui ſuperſtes eſt, non conſumpſerit, vel alienauerit (quod eis † ad ſecundas nuptias non venientibus, quaſi rerum dominis conceſſum eſſe non dubium eſt) liberis liceat s res à patre profectas, vt paternas: à matre, vt maternas accipere. Dat. VII. Idi. Sept. CP. Theo. A. XVIII. & Feſto Coss.

IN AVTHENTIC. neque virum quod ex dona. §. propterea igitur. coll. viij. conſtit. fin.

Illa authent. dicit quòd lucrum dotis & donationis propter nuptias omnino eſt reſtituendum filijs illius matrimonij, ſiue matrimonium diſſoluatur morte, ſiue diuortio. BALD.

comitas quod dicit T. ordum in authen. ſed & ſi quis.

o ¶ *Fauore.* vt ea bona ſeruentur eis, tanquam primò mortui parentis fuiſſent.

p ¶ *Ad læſionem.* quod vtique ſicret, ſi ipſi non poſſent ea bona habere niſi petita adita hereditate defuncti parentis datoris. fauore enim eorum inductum eſt, vt liceat eis res quas mater accepit à patre vt paternas vel quas pater à matre, vt maternas vindicare. hoc autē ad eorum læſionem poſſet retorqueri: quia ſi nō adeant hereditatem patris mortuatis qui debet: videretur quòd non poſſint vindicare res ſuas vt paternas: quòd hic remotes. nam hic (vt ſic dicam) aditio omiſſa non efficit quo minus hic adeat. *Augustinus* dicit ei ſimile dicit. *ff. de cond. & dem. l. cum tutorem. §. ſi cognitorem.* & facit *C. de fide inſtr. l. penul. & l. de rei vxoria. adhuc §. illa.* Quod autem hic dicitur *§. vel ante,* &c. intelligas *authen.* quia hæ res lucro cedunt liberis, licēt non ſint heredes patris vel matris, vel non ſint heredes vtriuſque: idem & ſi vtrique ſint, dummodo non ſint ingrati circa vtrumque, vel ſaltem circa poſteriùs decedentem: vnde ſequitur *authen. hæ res.*

HÆc res.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd filius potest petere ea quæ pater vel mater lucratus eſt ex primo matrimonio, & ſi non adeat hereditatem patris vel matris qui poſtea deceſſit. Hoc *auth.* corrigit hanc diſtinctionem, dicens quòd filij debent habere res, ſiue velint adire hereditatem parentū, ſiue non.

q ¶ *Hæres.* Hæc *auth.* eſt ex *auth. de nupt. §. ſi verò expectet. & §. quoniam infirmas. & §. ſoluto. & §. habenti. coll. iij. conſt.* ACCVRS.

r ¶ *Vtriuſque* filij ingrati extiterint, ſi nō eſt in textu: *in auth. de nupt. §. & ſuper hoc quoque iuxta. & §. ſi quis enim ex hac.*

s ¶ *Quod ea.* ſcil. alienare vel conſumere, & facit *l. penul. hac edictali. §. fin.*

t ¶ *Liberis bonæ.* ſed hodie non poteſt conſumere vel alienare. & ſic ſequitur alia *auth.* vnde, quæ & ipſa in aliquo corrigitur: & ſic ſequitur alia *authen. ſi quoque,* quæ ambas lege, & non

480/C.IV.K.5-4, 1165-1166
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

V Xore.] Casvs. Lex C. dicit quòd mater conuolans ad secundum matrimonium, non potest alienare res quas habuit ex primo matrimonio. authen. confirmat hoc modo: quia si maritus aliquid lucratus est ex dote, cogitur seruare filio, siue conuolet ad secundum matrimonium, siue non. & si mulier aliquid lucrata est ex donatione propter nuptias à marito: compellitur reseruare filio, siue conuolet ad secundas nuptias, siue non. & prædicta habent locum non solùm cùm matrimonium morte vel mariti soluitur, sed etiam in diuortio. Nam quædam est constitutio quæ loquitur super his lucris. Vestianvs. [...] let ad secundas nuptias, alienare poterunt ea quæ habent ex primo matrimonio: sed si non alienant, filij prioris matrimonij mortuis parentibus vindicabant, licèt hereditatem parentum non adierint.

[illegible]

V Xore mortua, quod vir ex dote [a] lucratur, filiis communibus omnimodò [b] reseruatur quantum ad proprietatem, vsufructu patri concesso. Idem est ex parte mulieris, si lucretur ex sponsalitia [c] largitate. Item † si aliter [d] matrimonium soluatur, super iisdem lucris loquitur hæc eadem constitutio [e].

IN AVTHENT. VT fratrum filij. §. quia verò mulieres. colla. ix. constitu. x.

Ista authent. dicit quòd mulier quæ non transit ad secunda vota, non solùm habet vsumfructum lucratorum ex causa donationis propter nuptias: sed etiam habet virilem proprietatis partem secundum numerum liberorum. Bald.

S I tamen [f] abstineat mater à secundis nuptiis, habebit & ipsa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet, & in omnibus ascendentibus à secundis nuptiis abstinentibus.

Mulier secūdo viro, vel vlteriori, vel maritus secunda vxori, vel vlteriori, nullo liberalitatis titulo, siue nullo lucrandi pacto vel relicto, potest plus conferre quàm vni liberorum prioris matrimonij minùs habenti: & quod vltrà reliquit, vel donauit, pro non scripto habetur: & quicquid in fraudem eius constitutionis agitur, ipso iure cassatur. hoc dicit vsque ad §. his illud. Bal. *Vel sic: Conuolans transiens ad secunda vota, non potest vllo titulo in secundum coniugem transferre plus quàm reliquerit vni ex filiis primi matrimonij cui minus reliquerit: & quod vltrà reliquerit, non valet: sed inter liberos æqualiter diuiditur.* Sal.

VI. Impp. Leo & Anthemius AA. Erythrio P. P.

H Ac [a] edictali [g] † lege in perpetuum valitura sancimus, si ex priore matrimonio procreatis liberis pater materve ad secunda, vel tertia, aut vlterius repetiti matrimonij vota migrauerit: non sit ei licitum nouercæ, vel vitrico, testamento [h], vel sine scriptura, seu codicillis hereditatis iure, siue legati, siue fideicommissi titulo plus relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, seu mortis causa habita donatione conferre, nec inter viuos conscribendis donationibus, (quæ etsi constante matrimonio ciuili iure interdictæ sint, morte tamē donatoris ex certis causis [i] confirmari solēt) quàm filio [k], vel filiæ, si vnus vel vna extiterit. Quòd si plures liberi fuerint: singulis æquas partes habentibus minimè plus quàm ad vnumquemque eorum peruenit, ad eorū liceat vitricū nouercāmve trāsferri. Sin autem nō æquis portionibus ad eosdem liberos memoratæ trāsierint* facultates: tunc quoque non liceat plus eorum nouercæ vel vitrico testamēto relinquere, vel donare, seu dotis vel ante nuptias donationis titulo cōferre, quā filius vel filia habet, cui minor portio vltima voluntate derelicta [l] vel data [m] fuerit, aut donata [n]: ita tamen, vt quarta pars quæ eisdem liberis debetur ex legibus, nullo modo minuatur, nisi ex his causis [o] quæ de inofficioso excludunt querelam.

Quā obseruationem in personis etiā aui, vel auiæ [p], proaui & proauiæ, nepotū vel neptiū, item pronepotū & proneptium, siue in potestate, siue emancipati emancipatæve sint, ex paterna vel materna linea venientibus, custodiri cēsemus. Sin verò plus quàm statutum est, aliquid nouercæ vel vitrico relictum, vel donatum, aut datum fuerit: id quod plus relictū, vel donatum, aut datum fuerit: tanquam non scriptum neque derelictum, vel donatum, aut datum sit, ad personas deferri liberorum [q], & inter eas diuidi [r] iubemus omni circumscriptione, si qua per interpositam personam vel alio quocunque [s] modo fuerit excogitata, cessante.

Mater transiens ad secunda vota, donec viuit, rerum mobiliū lucratarū percipit cōmoda, alienatione penitus interdictā. Immobilium verò præstita satisdatione, & facta æstimatione, vsumfructū habet. Si autē non vult, vel non potest satisdare: facultas satisdandi cōuertitur ad filios, qui debēt satisdare matri pro vsufructu æstimationis modo temporis: qua satisdatione præstita, filij possunt liberè res alienare. nec tamen verò satisdare propter impotentiā, vel dissimulatio- [...]

[illegible]

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1169-1170

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1171-1172

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1173-1174

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pto conseruatione bonorum: hic pro constitutione rerum matrimonium.

a ¶ *Sua hypotheca.* cùm res obligatæ* transeant cum sua causa, vt *ff. de distract. pignor. l. fi debitor.*

¶ Quod autem hic de patre dicit, simpliciter verum est quòd filius in eius potestate constituti, non debent perfunctorii eius administrationem: vt *in auctent. de nupt. §. & ita circa calc.* & *l. de bonis quæ liber. l. fin.* sed & ipse suspectus habeatur de fraude, vel de silentio: vt *ff. ad Trebellianum l. imperator Hadrianus.* Sed in matre non est ita simpliciter administrandum. nam nihil prohibet eius administrationem percipere in præfatis luctis c. & facit *infrà de bona mater l. j. & de bonis quæ lib. Libera operæ. §. non autem. & §. fin.*

b Rationibus reddendis pupillorum absentiis, non cauendo, nec satisdando non ipse suspectus habeatur.

c Rationem matre cogitur reddere male administrationis ejectus proprietatem locorum quæ pertinent ad filios: et non eius administrationem v. fructuales notorium sed ipsi filio tam referuare.

* Absit.

Quoniam.] CASTR. Mater non potest plus dare secundo marito, quàm det vni ex filiis primi matrimonij: & si dat plus, non valet: quia refrenabitur filius primi matrimonij: vt *C. ad l. hoc edictali* hæc lex corrigit illam, dicens quòd id quod plus datum est, pertinet tã ad filios primi matrimonij, quàm secundi. Si verò mater sine causa repudiauit patrem, lacerauerat patrem doorem, & compellerent filia eam referuare.

b ¶ *Quoniam præterea.* vt *supr. ad l. hoc edictali. & de donatio. ante nupt. l. fi conuenit. §. fin.*

c ¶ *Libera.* alienari absolutè.

d ¶ *Mentis facta. l. vt ipsi aliquid habeant.*

e ¶ *Ad eos qui ex secundo.* Verùm ex Nouel. xx. §. *commodissimè.* superfluum addetur tantùm liberis prioris matrimonij. CYNAC.

e ¶ *Pertinere.* sic ergo per hanc legem corrigit illa lex, *hoc edictali. in prin.* sed hæc corrigit per auth. quam hic habes, *ad ea sales etiam, &c.*

f ¶ *Ad hæc.* i. inuita hac. g ¶ *Seruant subsidia, sanctimus.*

h ¶ *Causam requiri. sc.* à qua parte, vel quare ita mutum.

Dos.] CASTR. Id, quod plus datum est secundo marito, vel secundo vxori, quàm vni ex liberis prioris matrimonij reuocatum sibi filiis prioris matrimonij aut eorũ sobolei non etiam filiis secundi matrimonij adiudicabitur. atque in hoc corrigit *l. quoniam præterea.*

quæ extra memorata lucra, vel maternas res sunt, iis hypothecæ * integrum illidem manere filiis. Dat. III. Id. Decemb. D N. Iustiniano A. II. Cos.

Ipsa lex concernit l. hac edictali. *& hoc dicit: Totũ quod vltra modum secundo cõiugi datur vel relinquitur eatenus non datum liberis utriusque matrimonij applicatur, in hac corrigitur lex,* hac edictali, §. fi verò. *quæ docebat quòd applicabatur filium filiæ offensis per transitum ad secundas vota, hodie corrigitur hac lex, & redit ad* l. hac edictali. *per auth. de nupt. §. optimè. verific. & hoc decernens. & per auth.* ad eos, *hic oppositam. vnde corrigens corrigitur, & ad priorem statum sua reducitur.* BALD.

12. *Idem A. Manna* P. P.

Quoniam præterea [b] leges omnia quæ liberis [c] ex priore matrimonio procreatis, mulier quidem secundo marito, vir autem secundæ vxori dotis vel ante nuptias donationis nomine, vel aliò quocũque modo dederit, vel reliquerit, his ampliora, quæ vni filio, vel filiæ ex anteriore † matrimonio progenitis danda vel relinquenda sunt, reuocata ad solos filios, vel filias ex anteriore matrimonio natos peruenire constituerunt, nullâque in hac parte filiorum ex secundo matrimonio natorũ mentio facta [d] est: hoc quoque corrigentes, omnia quæ memorato modo reuocantur, non solùm ad filios prioris matrimonij, sed etiam ad eos qui ex secundis nuptiis [e] nati fuerint, pertinere [f], & in capita inter omnes diuidenda * sancimus.

Statuta in locis municipalib. matrimonio morte soluto, locum habêt etiam si soluatur diuortio. SAL.

Ad hæc [g], lucra quæ marito vel vxori ex dote, vel ante nuptias donatione occasione repudij accedunt, indistinctè post secundas eorum nuptias liberis ex priore coniugio procreatis ad similitudinem matrimonij modo dissoluti seruarit, nec de cætero repudij causam requisit [h], vel aliam in ea [re † exquisitionem] fieri. Dat. Idib. April. Constantino. Decio V.C. Cos.

IN AVTHENTIC.
de nupt. §. j. & §. nec illud. & §. optimè. colla. iiij. const. j.

Ipsa auth. corrigit l. Codicis, & redit ad legem, hac edictali. Et ratio assignatur, filii iniuriam passi debent consequi lucrum in recompensationem iniuriæ. SALYC.

AD eos [i] solos etiam nunc pertinet: & si quis ex eis præmoritur relictis sobole, portio eius ad eam defertur.

Ne natura imuersa contur leges, liberi qui sunt vere ingrati nõ habeat beneficium l. hac edictali. BALD. Vel sic: *Liberi ingrati non admittuntur ad partẽ lucri, quod debetur filiis primi matrimonij: ex eo quia plus debito sit datum vel relictum secundo coniugi.* SALYCETVS.

11. *Idem A. Damasseni* P. P.

CVm apertissimè legibus [k] caueatur ingratos liberos à maiorum funerum hereditate meritò esse repellendos: si hoc [l] idem [m] in suis elogiis [n] obtestati sint, & reuera hoc fuerit euidentibus [o], reclamare videtur huiusmodi sanctioni [p] diualis cõstitutio [q] Leonis inclitæ recordationis, quam super filiis ex priore matrimonio procreatis conscripsit. Nam cùm necessitas [r] est parti, vel matri, qui ad secunda vota migrauerit, tantùm præstare per quamcunque causam secundo marito, vel nouercæ, quantum filio [s] vel filiæ ex anteriore nuptiis progenitis, qui partem minimam habituras est, reliquerit: maxima iniquitas ex hac sanctione cõtra genitores efficiebatur: liberi etenim sciêres quòd omnimodò aliquid sibi à genitoribus suis etiam nolentibus relinquendum est, & tantum, quantum secundus maritus, vel nouerca acceperit: omni licentia & laxitate suos genitores iniuriis adficiebant. Quapropter sancimus, ingratos reuera liberos, neque hoc beneficium, quod diualis Constitutio Leonis augustæ memoriæ eis præstitit, in posterum posse sibi vindicare [t], sed quasi ingratos ab omni huiusmodi lucro repelli. Quam obseruationem in personis etiam aui & auiæ, proaui & proauiæ, neporũ, vel neptiũ, siè pronepotũ, vel proneptium, siue in potestate, siue emãcipati fuerint, ex paterna vel materna linea venientibus, custodici censemus. Sed quemadmodum genitoribus prouidemus, ita & innocuam posteritatẽ nullis affici iniuriis patimur: vt non genitores, qui sese secundis nuptiis deuouerint, irrationabile odium ad priores liberos forsitan habentes, sine iusta ratione eos ingratos vocare concedatur. Eos etenim liberos huiusmodi beneficio defrandari volumus, qui re ipsa ingrati circa suam antiquitatem [u] ab heredi-

i ¶ *Ad eos.* Hæc auth. fuerunt in authent. *de nupt. §. septimò. & §. nec illud. collat. viij.* & sic redeunt ad legẽ illam veterem. Item si nihil datum fuit filiis prioris matrimonij, & aliquid datum fuerit secundo marito, vel vxori, totũ restituitur filiis illius *

k quòd filij secundi matrimonij quarta debita nõ fraudentur. 2. Vel alioquin. vt nou. *supra ad l. hac edictali. circa principium.* Vnde b prior etiam quare quæritur hic quidam, quia filij primi matrimonij habebant querelam, si nihil eis daretur. cùm enim habeant cõditionem ex hac auctoritate non habet locum querelare vt *Instit. de inoffic. testam. §. sed nunc autem, &c.*

CVm apertissimè.] CASTR. Si mater vel pater conuolat ad secundum matrimonium, non potest plus dare secundo marito, vel secundæ vxori, quàm vni ex filiis primi matrimonij, vt dicit hic Leonis, hoc distinguit hanc legem: quia aut filii fuerunt ingrati, aut non. Primo casu locum non habet hæc lex Leonis. Secundo casu sic, quia non repellentur. VIVIAN.

k ¶ *Legibus.* vt *supra de inoffic. testam. l. liberi. & l. omnes.*

l ¶ *Si hoc.* id est, causam ingratitudinis.

m ¶ *Idem.* scilicet parentes.

n ¶ *In suis elogiis.* §. enim causa ingratitudinis nõ est expressa, non licet parentibus exheredare: vt *infrà de liberis præteritis, authent. non licet.*

o ¶ *Reuelatum.* id est, ab heredibus probatum.

p ¶ *Sanctionis.* i. statuto veterum legum.

q ¶ *Constitutio.* quam habes *C. ead l. hoc edictali in prin.*

r ¶ ¶ *Necessitas.* scilicet si aliquid vult dare: quasi diceret, non plus.

s ¶ *Quantum filio.* hyperbolicè. sic & *Instit. de lege Aquil. §. iniuria.*

t ¶ *Vindicare.* imò & illis concedit exheredare. sed die illud à compositoribus additum: vel illud verum in quarta, non autem in beneficio legis Leonis.

u ¶ *Suam antiquitatem.* id est d. maiores suos.

¶ Et potest hic legi antecedens, quæ dicit sic: Mater tamen filio donante, & ad secundas nuptias veniente, non potest occasione ingratitudinis reuocare, nisi ex tribus causis. Si filius vitæ matris insidiatur: aut

d Antiquitas pro maioribus.

480/C.IV.K.5-4, 1175-1176
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI SECVNDO nupserit mulier, cui maritus vsumfructū reliquit.

TITVLVS X.

Hic titulus est vtilis de secundis nuptiis, & valet ridiculum ad titulum sequentem quo suppletur quod ille desit. Nā de hoc quidam cauent ex illo, maluit ei suos primos maritus rerum quarundam suarū plenum proprietatē dare, vel donare, vel reliquit, si post mortem suā sine corpore, filium amittere suā vero proprietatem eadem, & vsumfructum solum retinere, sed ex illo etiam non statim quod se discedam, si prior maritus vxori quę secundo nupsit, decesserit, vel reliquerit vsumfructum rerum suarum quam constituta huius tituli sanctione refraenā vnā libera prioris matrimonij. Hoc idem probauerunt Arcadius & Honorius, si vxor perseuerauit ad maritum, sui vxor legasse vsumfructum rerum suarum, sed abrogatur à Iustiniano Nouell. 22. Cviacivs.

Mulier transiens ad secunda vota, vsumfructum filio relictū à priore marito perdit, & liberis prioris matrimonij restituitur: & si est in mora expressa vel tacita restituendi, condemnatur ad omnes fructus quos percepit, vel debuit: scias si fuerat locupleta plenum dominium: nā cū vsumfructum non perdit. BALD.

1. Imper. VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. ad Tatianum P.P.

SI vsumfructum maritus rerum suarum decedens vxori reliquerit, eāque in secundas nuptias consortiumque cōuenerit: vsumfructū quē a priore marito consecuta fuerit, amittat: atq; eū filiis * ex eo die quo nupserit, maturē restituat.

Quòd si liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiæ, nec munia[eor] tutoris auxilium, ac per huiusmodi occasionem mater, quę relicta fuerant, vsurpauerit: omnia legitimè reperantur *, & cum compensibus b fructibus ad liquidū deducta ratione restituet.

Hoc locum [1] habet si datus vel relictus fuerit ea lege, vt ex secundis nuptiis interiret: alioquin perseuerat, siue relictus * esset, siue donatus f, quibus casibus licuit g. Sed vsusfructus in dote, siue ante nuptias donatione lege permissus nō poterit à testatore derogari h.

Hæc † de vsufructu, quem vir extremam constituens voluntatem, de rebus propriis vxori reliquerit. De vsufructu verò rerum ante nuptias donatarum, ea obseruari c, quæ anteriores constitutiones decreuerunt, sanximus. Dat. Idib. Martiis, Arc. A. II. & Rufino Coss.

IN AVTHENT. DE nupe. §. ū verò solūm. collat. iij. Constitut. j.

Ista authentic. secundum veram lectionem legis diuiditur in duas partes. Nam in prima loquitur in vsufructu relicto vxori. In secunda loquitur in vsufructu qui datur inter viros, vel per se, vel cum proprietate, secunda ibi, sed vsufructus. BALD.

DE DOTIS PROMISSIONE, & nuda pollicitatione.

TITVLVS XL

Matrimonium dicere Gracci [illegible] nos autem malumus etiam [illegible] contractum quam pactionem dicere. Nunc sequitur contractus alius, qui & antecedere potest, nempe dotis dictio, Le Estructus. ff. de reg. iur. vel stipulatio, promissio, dotis, vel pollicitatio, quæ pro actualia habentur, quia quos pactis & ex pollicitationibus actiones non nascuntur, sed ex stipulationibus, vt Vlpianus ait in fragmentis suis titulo de pactis. Cvias.

XII ** XIII. * *.

EIIII. Argumentum seu epitome ex Gracis vt notat Cuiacius ad Nou. 2.

VIR ad heredes filiorū ex functorum peruenire proprietatem lucrorum nuptialium (etsi illi sint extranei heredes testamento scripti) eo deducto quod in casum apardiæ, id est, orbitatis, parentem lucrari conuenit, quod etsi pro rata obseruatur vno ex pluribus filiis ante parentē mortuo. Nam pars quæ ei competebat, transit ad heredes eius, siue fratres sint, siue extranei, deducto tantum eo pro rata, quod apud parentem ex casu orbitatis siue mortis liberorum remanere debet.

480/C.IV.K.5-4, 1177-1178
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1179-1180

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IVRE DOTIVM.

TITVLVS XII.

Omnis quidem modis contrahentur dotis obligatio. Nunc tractare incipit de iure dotium. et est de causa coniunctionis, materia dotium, vel de dotibus: & dicitur in Digesto dotium matrimonii gratia ferebatur, Dotis causam esse perpetuā, quod vere nunc qui dos, sic contrahatur, vt semper apud mariti um sit, quamvis verba significantia ea dicta causa dominium ad uxorem mariti. Nec enim causa contrahitur signantia, veluti locationis, commodati, pignoris, dominium mutatur, sed causa perpetua, veluti emptionis, donationis, dotis. vt quod sequitur l. 1. ff. cod. Reipsa incertis mulieres dotes suas saluas habere propter quas nubere possint, & ne significat Lucretius ff. de reb. aut. iud. poss. qui ex eadem libro semper est: non maiores tamen 12. annis sed etiam minores, vt etatis permittentes nubere possint, & videatur in ea pro solidaqs. Paulus scripsit suam dotem, errorem vero illum esse creatum ex hominis. S. Dal. quo verumque significantia vero in pertinet, vt intelligatur dotis causam esse promissionem, sine quibus atque praecipuam, sunt vere addidit et communem maximum Inst. Institutionis, fuerunt, quod eius habuit inter traditores chirographarios, eadem quoque dote inter hypothecarios, primum in rebus ipsis detalibus, deinde in extera eorum mariti rebus. Cuiac.

Vbi existentia dotis incipit à promissione ex cuius potest agi de eius. Omne fere tibi incipit à traditione: de emittione nō agitur, nisi res aestimata fit data, vel dotis dictis dari, vel traditionis interuenerit, BALD.

Exitia

480/C.IV.K.5-4, 1183-1184

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1185-1186

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Pacisendo.* vt sibi soli reddatur.
b ¶ *Non potuit.* vt *ff. eo. l. post mortem & de pall. dot. l. cùm dot. foeneris* fi auctore *ff. solu. matrim. Ignotus.*
c ¶ *Dotis.* verbis hîc facta emancipatione, vel morte patris vt *l. ne.* §. *vsuramur*, vel quia pater fit turpis persona, aut abluat vt *ff. solu. matrim. i. fi cum dotem. §. ex tempore. & facit ff. de minor. l. 25. §. fin.* & *l. cum pater* non facit filiæ conditionem deteriorem, vt hic nec filiis patruus: *ff. solut. matrim. l. 5. §. item ff. commodato.* Ecnovia fi fiat pactum ab aliquo extraneum, vt probat, dic vt diximus *ff. de pact. dot. l. cùm dos in glos. fini. nec, & de ac pact. l. & hereditas. fin.*
¶ Et facit ad Lilium in eo quòd a quædam pacta super dote non valent. quædam pacta super dote non valent. valent. vt quæ ad iust. pertinent. *ff. de pact. dotis. l. 8. pater. §. ex pacto. & l. 9. & 7. vt. ff. l. quamvis. & Tol. prætex.*

E Tiam ſi non dotem reddi ſibi mater, ſed ea quæ in dotem data ſunt, vt eam ſequerentur, vel ad ſe pertinerent, in matrimonio defuncta filia, ſtipulata ſit: durante matrimonio filia decedente, actionem ex ſtipulatu videri quæſitam, æquiſſimum eſſe iudicamus cui ſequent eſt, vt etiam id quod additamenti causa in dotem datum eſt, eadem actione reperatur. PP. Kalend. Feb. Sabino & Venuſto Coss.

Inter ſiſcum & mulierem præfatio ſummetur ex tempore. BALD. Vel ſic: *Mulier in dote præfertur ſiſco poſteriùs conetrahenti.* SAL.

IX. Imp. DECIVS A. & *Ceſar Verecundo.*

D Otis tuæ potiorem cauſam magis eſſe ſenſerunt, quàm reipublicæ, cui poſtea adidem maritus honoribus factus eſt. PP. VI. Id. Iunii, Decio A. & Grato Coss.

Vbi res æſtimata datur in dotem, tenetur mulier toto æſtimæ ex empto & incommoda & commoda

Dotis.] CARVE. Pater pro filia dedit dotem: marinus poſtea contrarit cum ſiſco. & factus eſt eius debitor. quis prætorii debeat in bonis mariti, quæritur? Dicitur quòd mulier. VIVIAN.

g ¶ *Magis eſſe ſolent & fœmina paribus paſſibus ambulantes ede qui prior eſt tempore, potior eſt in iure vt dixi & l. de privileg ſiſci. l. 9. & facit ff. ex quib. cau. maio. l. fin. & l. qui prior in pign. hab. l. fin.* hoc autem nihil in principali cauſa, nam tunc etiam res dotales ceu propriæ pro tali debitore vt *l. in quib. ſimile pig. tac. contra. l. ſacr. & de principal. l. ſeptimo* lib. 29. liberi etiam ſi non ſint heredes conuentiuntur: vt *l. de principal. l. fin. lib. 29.*

C Vm dotem.] CARVE. Pater pro filia dotis nomine fundum dedit marito æſtimatum. ſi quæritur, an vt talis præſtetur quæ præſtanda fuit, marinus habeat actionem ex empto, quæritur? Dicitur quòd ſic: & commodum dotis ad maritum pertinebit, & tantum ad æſtimationem tenebitur. VIVIAN.

ADDITIO. Pacta mutant formas contractuum. Vide ſcripta ad *L. 12. ff. de præſcript. verb.* CYAC.

h ¶ *Per pactum.* pacta enim, quæ initio contractus ex continuata indicantur, formam & legem dant contractui, & ex ipſo contractu dant actionem, non patiunt autem actionem, ſed propria nomine legis appellantur, eáſque contracta conſtituunt, vel ei inelle veram eſſ. Vide ſcrip. *obſ. 2. 2. 15.* CYAC.

i ¶ *Ex empto.* vt præſtentur quæ præſtanda ſunt etiam excluſo vi & *l. de pact. Leo communia.*

¶ ſed an etiam ipſa habet ex vendito ſoluto matrimonio ad æſtimationem dotis? Non puto. nec enim ſimplex vendicio eſt: vt *ff. ſol. l. quotiens.* nec eſt abſurdum ex altera tantùm parte dari ex empto, & altera ex ſtipulatu pro dotis? vt ergo. *ff. mandat. l. penult.*

¶ *Quæ enim.* Argumentatur k à relatis, vel à communiter vaſcidentibus. nam ſi eſt empcio, ergo pecunia & ecconia. ACCERS.

k ¶ *Item.* hoc ſi poſt matrimonium, non autem ante: vt *ff. ſol. l. plerumque. §. ſi ante.*

D E his quæ in dotem data ac direpta l commemorat, mariti m tui eſſe actionem n, nulla eſt dubitatio. Dat. X. Kal. Maij, Heracliæ, AA. Coss.

Res empta ex pecunia dotali non eſt dotalis, & ex tali empcione mulieris non acquiritur actio: & ideo ſi das eſt in caſu reſtituendo, mulier pecuniam repetit, non ad rem agit. BALD. Vel ſic: *Fundus emptus ex pecunia dotali non eſt. ſicutur uxori, ideo ſola pecunia repetetur, vel eius reſiduum vbi pars reſtituta fuit.* SALYC.

XII. *Idem* AA. & CC. *Rufino.*

E X pecunia dotali fundus à marito tuo cõparatus o, non tibi quæritur p, cum neque mancipio ea pars non fuerit à muliere tranſlatum. VIVIAN.

ADDITIO. ¶ Græci in lib. *Basil.* eum *Interpretibus*, non inveniri eſſe inter hanc legem, & *l. ex qua. ff. eod.* quo loco res adferunt ſolutiones, quarum priorem ex probantur, poſteriori vero reſiſtimus eſſe: dicam *d. l. ex qua*, locum habere ſi maritus ſolvendo non ſit, id eſt, ſi pecuniam dotalem reddere nequeat, vnde tunc habet vindicationem donec tam rei ex dotali pecunia comparate quàm dotalis rei. Num dotis eſt vindicatio. Vindicationem directam illic Græci dicunt reſpectu hypothecariæ vindicationis. Triplex eſt vindicatio, proprietatis, vſusfructus, pignoris. Proprietatis vindicatio reſpectu alterius dicitur directa, etſi vulitere experiamur, aliæ quaſi vindicationes ſunt. Eandem ſolutionem probat Cyn. Vide etiam ſcripta ad *tit. C. ſi quis alteri vel ſibi.* CYAC.

o ¶ *Comparatus.* nomine ſuo.

p ¶ *Non tibi quæritur.* vt *l. de ſerua pign. da manu l. in. niſi* hoc agentur ab vxore, & vito, vt dos ſiret, & tale eſſet mulieris *eadem. l. res quæ ex dotali & l. ea conſtante*, quæ ſunt contrà. Sic accorsi ſpeciebus vendictis, ſcilicet lapidibus ſit pecunia dotalis cùm hoc agitur, & mulieri eſt tale: vt *ff. ea l. ſi ex lapidicinis.* ex pecunia

a Pacta quædam ſuper dote non valent.

b Scribam ſpecialiter pactis quàm verba.

c Augendum dotis eadem principio matrimonii quæ & ipſo die, vt hîc. Quid aut ſi ſtatim vel poſtea vxor velit iuramentum ſolvere? pactum dotis, an hoc locum etiam in augmento? in *Cons. pugil. rediſ. de diuſ. pact. §. 19.*

d ¶ *Additamenta.* vt ſint acceſſiones, vel etiam aliquod ſeparatum augmentum: quod intel. ligit Ioan. & ſuper hoc inconſtanti fuerit pactum, alias non. ſed certè & idem videtur etiam ſi nullum pactum ſpeciale fiat ſuper augmento: vt *ff. de pactis dot. Liuter §. hominem & l. de dotem. ante nupt. l. conſtante. §. pactis.*

e ¶ *Cui poſſeſſ.* Secus eſt ſi antè, l. 1. *de privileg. ſiſci.* CYAC.

f ¶ *Ex tempore.* ſi ſtatim, vel poſtea. ACCERS.

g ¶ *Item ſi quæritur.* vt *l. de ſerua pign. da manu l. in.* nihil hoc agentur ab vxore, & vito, vt dos ſiret, & tale eſſet mulieris *eadem. l. res quæ ex dotali & l. ea conſtante*, quæ ſunt contrà. Sic accorsi ſpeciebus vendictis, ſcilicet lapidibus ſit pecunia dotalis cùm hoc agitur, & mulieri eſt tale: vt *ff. ea l. ſi ex lapidicinis.* ex pecunia

h ¶ *Empcio.* & pactum reſtitutionis ſine, ſed reſtitutionem eſſe pretium conſentire nomine empcionis. *Inſt. de empt. in pr. verſ. pretium.*

i ¶ *Excludi.* ut hoc a communi accidentibus in pro. & ſic hæc poſſemus pro eo quod conſentire & ſtequenter ſtatuit. adde Bald. *rubr. de priſcript. 30 pann. 1. §. 2. n. 40.*

k ¶ *Item.* hoc ſi poſt matrimonium, non autem ante: vt *ff. ſol. l. plerumque. §. ſi ante.*

l ¶ *Commemorat.* vt res vxoriæ, de quibus dominium transferri non poteſt. *ff. de rei vxoriæ l. decet.*

m ¶ *Mariti.* vtpotè dominium transferri non poteſt. *ff. de rei vxoriæ l. decet.*

n ¶ *Actionem.* vi bonorum raptorum, vel furti.

o ¶ *Comparatus.* nomine ſuo.

p ¶ *Non tibi quæritur.* vt *l. de ſerua pign. da manu l. in.* nihil hoc agentur ab vxore, & vito, vt dos ſiret, & tale eſſet mulieris *eadem. l. res quæ ex dotali & l. ea conſtante*, quæ ſunt contrà. Sic accorsi ſpeciebus vendictis, ſcilicet lapidibus ſit pecunia dotalis cùm hoc agitur, & mulieri eſt tale: vt *ff. ea l. ſi ex lapidicinis.* ex pecunia

q ¶ *Pretii dotis.* nam ſuccedit, loco ipſius dotis, eſt hoc expreſſit adhi eſt. item vtil de augusto, vt pervenit ſuccedere loco rei, ideoque ita ſtati mulieri eſt vtile. vide Campegium *rubr. de dot. part. 1. q. 1.*

480/C.IV.K.5-4, 1187-1188
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pecunia autem minoris vel militis ea empta conſtet quòd eſt militis vel minoris: vt l. de rei vind. l. ſi vn proprio. & ſ. quando actio. inſt. l. q.

a ¶ Acquirere. etiam ſi eius nomine mulier vt & ſ. ſ. quæ alio. vel ſibi. Lamiſch. & l. ſ. l. ſ. generis. aute tamen acquirit acquirit ſ. ſilius matri. l. Gaius.

b ¶ Prouidebit. ſic & l. de fur. l. poſt deciſionem.

ADDITIO. Intelligas hanc legem veram, ſi aliunde malitiæ cauſa non poteſt aliquo in ſubſidium bene poſſet ad rem agere vel vxor maritus in ſua ſi de dona. inter virum & vxorem.

Si à matre.] CAPVT. De ſubſtantia filiorum dotem dedit mater vir. Non interceſſit ſtipulatio vel pollicitatio, an rebus in dotem datis & à filio emptis agere poſſit maritus de euictione? reſp. quòd non. VIVIAN.

c ¶ Nullam. nec ad dominij tranſlationem, nec ad hoc vt de euictione præcetur quæ dicit, cùm accipiens fuerit ſciens vel ſ. de auctio. l. ſ. ſundum.

d ¶ Pollicitatio. quæ ſuſficit in dote conſtituenda: vt l. ſi. l. Lucianum. & quando ſit incepit dos, agitur de euictione vt l. cod. l.

e ¶ Stipulatio. ſcilicet de euictione. etiã ſi incepit à traditione. & die etiam res non fuit alienata. nam tunc agitur vtili ex empto vel ſ. ex. l. & l. Lebon datum.

Neque mater.] CAPVT. An mater compellitur ſic dare dotem pro filia, quæritur? Dicitur quòd non, niſi ex magna & probabili causa, vel lege ſpecialiter expreſſa: & hoc in prima. an vxor maritus bona vxoris ea inuita poſſit dare in dotem pro filia, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in ſecunda. VIVIAN.

f ¶ Cauſa. vt quia ſit hæres vxoris, filia vxoris, & filia verò ordinaria. vt l. de hæred. Lege nouiter.

g ¶ Facultatem. ſed de facti proprij habet neceſſitatem vt l. ne prop. l. fin.

Cum citra.] CAPVT. An citra collationem inſtrumenti dotalis dos à meliore ſoluto matrimonio repeti poſſit, quæritur? Reſpond. quòd ſecus. Sibi oberit quòd inſtrumenti dotalis non interuenerit vel ſi interuenit, & amiſſum ſit, non oberit quo minùs repetat ſi alias habeat probationes. VIVIAN.

h ¶ Probari per teſtes, vel alias probationes, vel præſumptiones.

rieus vxori actionem empti poſſit acquirere *: ac dotis tantùm actio tibi ¶ competit. Vnde aditus præſes prouinciæ, ſi non te tranſegiſſe reperierit, ſed ex maiore parte dotem conſecutam, reſiduum reſtitui prouidebit b. Dat. VIII. Kalend. Maij, Heraclie, AA. Coss.

Mater non poteſt dare rem filiorum pro dote ſua, & accipienti non competit actio nomine emptionis. ſi fuit ſciens, niſi pactum vel ſtipulatio interceſſerit de euictione præſtanda. BALD. Vel ſic: *Mater non poteſt in præiudicium filiorum tradere pro ſua dote res earum.* SALYC.

XIII. *Idem AA. & CC. Catulo & Sorori.*

Si à matre veſtra ſuperſtite aliquid ad vos pertinens, ita dotē ſcienti vitrico veſtro datū eſſe intelligitis nullam c firmitatem iuris dationem habere, ſi neque pollicitatio d, neque ſtipulatio e interceſſit. Dat. prid. Kalen. Maij, Heraclie AA. Coss.

Mater non cogitur dotare filiã niſi ex rationabili cauſa, & niſi ex cauſa expreſſa in iure. Item pater ex bonis vxoris ſuæ non poteſt dotare filiam communem non conſentiente vxore. BALD. Vel ſic: *Mater non cogitur dotare filiam niſi ex cauſa: pater ſic: ſed non poteſt de alterno, damnum inuito. quod not.* SALYC.

XIIII. *Idem AA. & Caſſ. Baſſiſſæ.*

Neque mater pro filia dotem dare cogitur, niſi ex magna & probabili cauſa f, vel lege ſpecialiter expreſſa: neque pater de bonis vxoris ſine inuitæ vllam dandi habet facultatem g. Dat. Non. Nouemb. Philippopoli, AA. Coss.

Amiſſa inſtrumentorū non præiudicat dotī: quia ſubſtantia datur etiam ſine inſtrumentis conſtitit, damnodo probetur per teſtes, vel legitimas præſumptiones. l. d. eum gloſ. BALD. Vel ſic: *Amiſſio inſtrumentorum dotalium non nocet ſi alia ſunt probationes.* SAL.

XV. *Idem AA. & CC. Vipiano.*

Vm citra fidem etiam inſtrumentorum datum dotem aliunde probaui h, poſt diuortium quondam vxoris tuæ ſecundùm bonam fidem reſtitui debere conſtet: amiſſis i etiam inſtrumentis ſine dubio cæteris probationum indicia iure prodita, non habentur irrita. Dat. VIII. Kalend. Aug. Sirmij, AA. Coss.

Soror habere bona indiuiſa cum fratre, poteſt partem ſuam in dotem dare etiam fratre ignorante vel inuito. BALD. Vel ſic: *Communio non impedit partem pro indiuiſo dari in dotem.* SAL.

XVI. *Idem AA. & CC. Æmilio.*

Ane diuiſionem ſoror tua inteſtato patri etiam ipſa ſuccedens, pro indiuiſo portionem fundi communis in dotem dare non prohibetur k. Dat. Non. Iul. Sirmij, CC. Coss.

Dans proprietatem in dotem retentis vſufructu, non poteſt in præiudicium proprietarij vendere, vel alio modo diſponere. BARD.

XVII. *Idem AA. & CC. Sabino.*

Res quas l vſufructu m tibi dedu&o, ſocrus in dotem dedit, venūdando auferre tibi n non * poteſt. Dat. Non. Iulij, Sirmij, CC. Coss.

Si vir ab vxore recepit eandem proprietatem cum palla de lucrando à ſocru vſumfructum ſolut. matrimo. morte mulieris, nihil reſtituit: ſocrus ſi vſumfructum non recepit in dotem: quia tunc ei non prodeſt pallam de lucrando. BAL. Vel ſic: *Proprietas poteſt dari in dotem ab vxore, & vſusfructus pro eadem à ſocru & pallam tunc de lucrando initum cum vxore, nocet in utroque: marito autem conducenti non extinguitur vſusfructus formalis.* SALYC.

XVIII. *Idem AA. Menefrato.*

Si ſocrus tua fundum dedu&o vſufructu vxori tuæ o donauit, tibique in dotem vxor quidem proprietatem, ſocrus autem vſumfructum dedit p: vxore tua rebus humanis in matrimonio exempta, fundum q apud te remanſiſſe ſecundùm placiti r inter vos fidem, non ambigitur. Nam ſi acceptura certum quid annuum, filiæ ſuæ vſumfructum locauit, mortua conductrice, vſusfructus r extinguimini minimè potuit. Dat. XIV. Kalend. Ianuarij, Sirmij, CC. Coss.

Ex ſtipulatione dotamis non queritur alteri alia: ſed ſi ſtipulatur ſibi ſtipulatur de voluntate dotantis, alio quærit. ſed ſi in teſtamento eam exercere prohibeatur, cùm ſit hæres inſtitutus à dotante: ſalua Falcidia parendum eſt voluntati. BALD. Vel ſic: *Ex pacto vel ſtipulatione patris non queritur alteri filiæ emancipatæ, & teſtator poteſt grauare heredē ne alienet ſua agr., ſalua tamen Falcidia. l. d. ſecundum leg.* SALYC.

ſecundo eſt conſt. l. de vſufructu. l. ſi damnū. Scilo. vt ibi.

¶ Vſusfructus. ſcilicet formalis.

¶ Amiſſis. ſic in venditionem. l. de fide inſtrumentorum. l. cum inſtrumenta. & in libertate data. l. de libera. conſul. ſicut. & facit l. de rei vendic. l. iudicia. & l. cum ſuper. & de probat. ad probationem. l. & ſ. de fide inſtrum. l. in re. & l. de nap. l. nupta ſine.

Mis diuiſionem.] CAPVT. Duæ ſorores ſucceſſerunt patri ab inteſtato, an altera portionem quam habet in fundo quod pro indiuiſo, ante factam diuiſionem poſſit dare in dotem, quæritur? Dicitur quòd ſoror obſtat quòd fundus non eſt diuiſus. VIVIAN.

k ¶ Prohibetur. vt l. comm. diuid. l. ſ. & de contrahen. empt. l. duum. & de commu. re. alien. l. fallſa. Item hoc caſu etiam lite conteſtata non ſ. de litig. l. ſ. ne in fin.

Res.] CAPVT. Si pater pro filia fundum in dotem dedit, deducta pro ſe vſufructu, & eam vendat: an filia præiudicet, quæritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

l ¶ Quæ id eſt, quorum. an ¶ Vſusfructus qui ſimplex cedit lucro domini. vt ſ. cod. l. ſ.

m ¶ Sed contrà ſ. de pact. dotal. l. ſ. Sed hîc dedit vſumfructum, ibi fructum. IACOB.

n ¶ Tibi. marito pro filia tua.

o ¶ Socrus.] CAPVT. Socrus dedit filiæ ſuæ vxori meæ fundum deducto vſufructu. vxor mea dedit mihi eum in dotem, & ſocrus vſumfructum, & fecit mihi pactum vxor mea & ſocrus de dote lucrãda ſi vxor præmoreretur. prædeceſſit vxor. an fundus plenè iure peruenerit ad me remanere debeat, quæritur? Dicitur quòd ſic. & verò ſocrus filiæ ſuæ locaſſet vſumfructum mortua filia, ad ſocrum reuertitur. VIVIAN.

p ¶ Vxori ſuæ. ſcilicet filiæ ſuæ. & tenuit donatio. ACCVRS.

q ¶ Dedit. donando vel faciendo ſimile pactum de lucrando, ſicut & vxor fecit ſuper proprietate. & deest cauſa, quam vis ipſa habeat formalem.

r ¶ Pendum. id eſt, plena proprietate.

s ¶ Placiti. de lucrando. & hoc cùm ſocrus dedit vſumfructum genero ſuo. ſecùs autem ſi retinuit, & filio ſuo cauit. & hoc fabulæ: & ſic ſunt duo caſus: & hæc

480/C.IV.K.5-4, 1189-1190
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cum patrem. CASTR. Pater duas habens filias, Seiam, quæ erat in potestate, & Titiam: pro Titia dedit tibi eorum in dotem, & pactus est vt matrimonio post mortem suam soluto, quod medietas dotis ad Seiam perueniret, pater fecit testamentum, & Seiam eam quibusdam aliis heredem instituit, & prohibuit Seiam aliquid à te petere pro dote: an Seia possit agere de dote, quæritur? Distinguitur, Aut pater stipulatus est, & non aget filia: quia alteri, &c. aut ipse stipulatus est, & aget ea: eorum quæ non est instituta: & non in plus: quia in ea quod plus est, obstarent exceptiones falsa causa recitationis Falcidiæ: verbi gratia, Quadraginta habuit ex institutione, & quadraginta ei debebantur ex stipulatione dotis. Si agat, repellitur exceptione in XII. & X. sibi retinebit ex Falcidia. VIVIAN.

¶ Vide not. ad *L. generaliter. C. ad.* CVIAC.

a ¶ *Suum.* id est, patris.

b ¶ *Eadem* filia, nam si morte generi solueretur matrimonium, non noceret filiæ pactum patris: vt *l. si quando.*

c ¶ *Amniæ.* propriam nomen est filiæ emancipatæ non neptæ.

d ¶ *Pactum.* ita quòd stipulatus, vt statim inquit.

e ¶ *Nec Amniam.* repete, & proponas patrem fauisse si non velle Amniam aliquid petere ex stipulatione patris. ACCVRS.

f ¶ *Alia.* feliciter dicta. Sic & *l. si. & l. quamuis. & l. pactum. & l. si quis alio. vel sibi. l. mulium.* volis fit, si non esset testamentum. sic & *l. si. & l. pater pro filia. & l. de do. quæ, sub modo. l. quæritur.*

a ¶ *Si verò ex verborum.* Ex stipulat. nascitur verb. obligat. CVIACIVS.

g ¶ *Tibi.* genero.

h ¶ *Probatur.* potuit enim dixisse gratia cohonestandi: vt *ff. de lege. iij. l. fideicommissa. §. 1. versus.* Item gratia rei, qui erat generi, vt hic dicitur.

i ¶ *Accepta.* pactâ acceptæ quadragintæ ex institutione, cùm totidem ei debeantur ex sua stipulatione, in triginta patietur exceptionem quæ concurrat cum eo quod fuit deducta quarta, in qua non potuit grauari: vt hic fabricius. & *ff. ad legem Falcidiam l. quod de bonis. §. fin.* licèt ipse heres posset se in ea grauare vt *ff. ad legem Falcid. l. penult.* Vel & hic potest grauari, & hoc excepto dixit quòd animo compensandi dimittitur: vt *ff. ad legg Falcid. l. si debitor.* Hodie * autem cauetur quòd potest vt *ff. ad legem Falcidiam. authent. sed cùm nouissimè.* & facit *C. ad. l. si. stipulatus.* & contrariam ibi dictum & hic dicti pudet ex *ff. de leg. iij. l. cùm quis. §. mancipium.* & solue vt ibi.

k ¶ *Falcidiæ.* iure institutionis.

Ex moribus. CASTR. Fructus dotis lucro cedunt mariti propter onus matrimonij quod sustinet. Si verò constante matrimonio eos vxori dedit, reuocabit maritus eorum quæ non locupletior facta est, & sic pauperies. VIVIAN.

¶ Vide *l. 2. ff. de donat. inter virum & uxorem.* CVIAC.

l ¶ *Pro oneribus matrimonij,* quæ * sunt plura, & sustinet ex virtute *ff. sol. matrim. l. 3. cùm dotem. §. sin autem in similibus. & ff. de donatio. inter virum & uxor. l. 8. quia pro vxore. in princ. & §. 1. & ff. eodem. l. dotis fructus & l. quamuis. in fin. & de dol. exceptio. l. fin. in prin. & ff. soluti matrim. l. 8. filia. & l. 8. marinus.*

m ¶ *Tenus.* nisi forte sint dotales quæ sunt aliquid extra rem mariti, vel operam suam, quod quæritur mulieri.

n ¶ *Capere.* scilicet fructus.

o ¶ *Locupletior.* & ipse pauperior: vt & §. *si quis alteri vel sibi. l. antiquum.* vbi ergo ipsa vxor & sui ex ea locupletata est, non repetet vir: vt *l. nr. §. l. fructus. & de donat. inter virum & uxorem. l. de fructibus. & de vsufr. l. fructus.* quæ sunt contrà. Sed ibi rem donando donat fructus, licèt iure non teneat donatio hic autem principaliter fructus.

Si inter.] CASTR. Mutuet dedit vineã marito in dotem: & pactus est vxis casu soluti matrimonij, in eadem bonitate, & essetus precio quo tunc æstimabatur, sibi redderetur. an marito soluto matrimonio vineam retinere possit, & precium reddere quæritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

p ¶ *Æstimata.* non tamen vt æstimatio * ita esset emptionem, sed vt scirentur an essent deteriores: vt & *ff. eo. l. plerumque. §. pen. & l. cùm pol. l. cùm res. & ff. solu. matrimo. l. 8. æstimatis. & l. de vsufr. l. interrog. & l. fol. matri. l. dubium. & arg. ff. de æstima. actio. l. in §. & vsufructu. quem admodum. l. 8. resti.*

¶ Quid autem si nõ apparet quis nomine fiat æstimatio? Resp. præsumitur * illa quæ facit emptionem: vt arg. *ff. locat. l. cùm fundus.*

¶ Item quid si fuerit vilior in precio, non in substantia? Vel quid si in precio carior, non in substantia? Respond. precium considerari.

q ¶ *Dominus.* id est, recepta. * quod esse potest: vt *ff. de fun. dot. l. si fundum* deperdita. * verò, quæ in rerum natura desinat esse, & hoc dolo vel culpa viri. arga. ad hæc expositores. *ff. de petit. hered. l. heperdicum.*

Res quam.] CASTR. Pater pro filia dedit rem inæstimatam in dotem, & postea non fuit ei restituta. quia non fuit solutum matrimonium. genet confusio matrimonio rem illam alienauitne quid valet talis alienatio, quæritur? Respon. quòd non. VIVIAN.

r ¶ *Non recepta.* secus si recepit, quia tunc alienare potest, vt infra. *sed hodie contrà vt §. nr. l. in authent. sed quamuis. 2.* Vel fic quòd non fuit ei restituta. arg. à contrario quod in idem recidit.

¶ *Non potest.* cùm non sit suum, nec dotis potest conditionem * facere deteriorem: vt *l. 2. post nuptias. & §. de donatio. l. ult. ante.*

Si maritus.] CASTR. An vxor prædium dotale inæstimatum donare vel exactè inquire vino alienare possit, quæritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

t ¶ *Dotale* inæstimatum, * cuius alienationem inhibet lex Iulia de dotali: vt *§. nr. & ff. de leg. & con. l. non dubium. & §. de agr. & cen. l. quæ nudam. lib. 10.* Aliud dicunt quidam esse iudic. per confirmationem Federici, *sacramenta puberum fiunt sicut sacta. si pro. si adver. vendi.* sed certè sacramentum fecisset cum habeat

480/C.IV.K.5-4, 1191-1192
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1193-1194

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Mulier.] CARVS. An mulier minor an. incorruptionem curatore generali vel speciali ad hoc dato dotem constituere possit, quæritur? Dicitur quòd sic, & licèt in creatione faciendo, id est, cùm ipse fuerit creatus curator, fideiussorem dederit in minorem quæcunque quàm dos sit non propter hoc minus valebit dotis constitutio.

Idem obtinendum est in dona. propter nupt. vbi scilicet curatore ad hoc fieri debeat. VIVIAN.

a ¶ *Curatore.* ad hoc dato: vt *ff. eo. l. sine generali. & de tutor. Instit. de cur. §. item minori. & Ide ad. mi. tut. l. fi curatores.*

b ¶ *Potest.* fc. à marito.

c ¶ *Ipse.* scilicet curator.

d ¶ *Fraudaſſe.* forte, quia tunc parum erat minoris patrimonium. vel dic hîc minor: alias curator erat dicus.

e ¶ *Ante nuptias.* facit huic *ff. ad uxor. dotem l.i.*

Si adhuc.] CARVT. An conſtante matrimonio, ſi vir ad inopiam vergat, mulier dotem repetere poſſit, quæritur? Dicitur quòd *ſic.* & ſi repetat res mariti, adueſſus creditores mariti agentes habebit exceptionem. Si non omnes: aget aduerſum creditores qui ſenſerint res viri, ſi ipſa ſit prior tempore, ſeu poſterior iure priuilegio legis. & hoc in prima. Nullam verò habet licentiam alienandi res mariti. ſed ex fructibus eorum tam ipſa, quàm vir, quàm eorum conmunes filij debent ſuſtentari. & hoc in ſecundo. Creditores verò habebunt maritum obligatum perſonaliter: & reſiduas eam, ſi ad vbertatem formam peruenit agere poterunt. & hoc in tertia. Si qua autem pacta inter virum & uxorem de dote habita interceſſerunt, ad illa obligetur. & hoc in quarta. VIVIAN.

¶ Hinc l. *duobus annis* iunct *l. vlt. ff. qui pot. in pig.* lata eſt. CVIAC.

f ¶ *Ad inopiam.* habet tamen vt ſibi poſſit mulier conſulere in dote & donatione propter nuptias, & cæteris rebus, vt ſubueniat & ſic eſt contrarium. *ff. ſolu. matrimon. l. ſi conſtante in princip.* vbi dicit hoc demum agi, quando euidentiſſimè apparet mariti facultates non ſufficere, ſcilicèt & creditoribus ſoluatur prius. vel *de grauio: Dodi enarrat in decem viri vit. habet ter. Arbet* ſoreſt enim ecce ſecuritas non ſufficit ſi ſoluere eis prius præcuniis ergo ipſa & ſic non eſt contra. aliàs ſi dotem cùm nihil haberet, deberet agi. nullam eſſet legis conſtitutio quia tunc in quantum facere poteſt, debet damnari: vt *Inſtitut de actio §. item ſi de dote.* Item quomodo poteret donationem & alias res, vt hîc ſaluciri: cùm nec dotem poſſit cum effectu exigere? hodie autem conſtat prius & pòſt poſſe agi, ſcilicèt quando vir emptis * malè vti ſuis ſubſtantia: vt *authent. de equali. dot. §. Illud collat. vlt.* quod inſpicam ſecundùm * opinionem * vulgi *d.* arg. *ff. de ſundo inſtruct. l. cibum de lanena. §. ofinum.*

¶ Sed quid in ſocero * qui recepit dotem, & regit ad inopiam? Dico idem * quod in vitr. arg. *ff. de verb. obli. l. à Titio an ſic. & l. ad leg. Falc. l. fin.*

¶ Item quid ſi ambo * senescant, ſcilicèt ſocer & vir, & alter vergit ad inopiam? R. ſic, iure illo non poteſt, cùm alter ſit ſolzendus: ſed hodie per auth. contra, cùm malè vti tam inchoatum ſit.

¶ Ex præmiſſis colligo caſum quo exigitur dos * ante viro etiam conſtante matrimonio. Eſt & alius caſus. *ff. eo l. quemadmodum. §. 3.* Sunc & alij vbi ſponſa poteſt ſoluere: non autem cogitur: vt *ff. eo l. mutuo. §. mouente. & ff. ſolu. matri. l. quamuis. & l. ſed & ff. Regulariter contrà vt] ff. de conſtante matrimonium per totum.*

¶ Sed pone in noſtro caſu. virum velle dare fideiuſſorem * de dote reſtituenda vxori ſoluto matrimonio: nunquid mutabit exactionem dotis ad præſens? quod videtur vt arg. *ff. ſoluto matrimon. l. ſi conſtante. §. quæritur. & ff. qui ſatisdare cogun. l. ſi fideiuſſ. §. fin.* Sed dico contra: quia ſ. dant quòd retinere debent ad ſuſtentationem ſui & vxoris.

¶ Item licèt dotem non poſſit petere conſtante matrimonio ſi non vergat ad inopiam, an tamen pignus petere poteſt? quod videtur: vt *ff. de pignor. leg. I. quæſitum.* Sed dico contra *: vt *ff. de diſtract. pign. l. cùm ſal. vendo. & quibus modis pignus vel hypoth. ſoluitur. l. ſolutur. §. ſi pacifcatur.* ACCVRS.

g ¶ *Vnde.* agendo perſonali, item reali: vt *ff. l. præſi. §. omnia.* Item hypothecaria: vt ſubiicit.

h ¶ *Reſpon.* ſc. marito.

i ¶ *Suppoſitum.* id eſt, obligatam ex conuentione * vel lege pro * dote: vt *ff. eo. l. ſi. & ff. de reſ. vxo. actio. §.*]. Item pro donatione ante nuptias: vt ſubiicit. *& ff. de don. ante nuptias. ff. ſi conſtante. & uxor etiam.* [licèt in alia non * ſit priuilegium donatio vt dos: vt *ff. qui pa. in pign. l. fin. & fin.* quæ eſt contra.) Item etiam pro aliis rebus extra dotem. l. paraphernis: vt ſubiicit. *& ff. de pact. renunc. l. fin.*

k ¶ *Vxoris.* ſcilicet mulieris.

l ¶ *Secundum creditorum.* Hodie mulier præfertur omnibus creditoribus & hypothecariis. *l. vlt. ff. qui pot. in pign.* CVIAC.

¶ *Secundum legem diſtinctionem.* hoc eſt, contra alios in rem, contra virum hypothecaria ſecundùm quoſdam. quod non placet. Sed dic tam eſſe diſtinctionem quæ requiritur, ſed ita cam, &c. vbi enim triplex eſt opinio: vt plenè diſtinximus *ff. qui pot. in pign. lo. l. ſequ.*

m ¶ *Vindicare.* per * hypothecariam, ſecundùm Azonem.

n ¶ *Qui non petita.* contra ¶ ſicum enim vel cæteros priuilegiatos princes tempore vel liberos prioris matrimonij non exercet hoc priuilegium: vt *Lucianus de authent. ita poſita. ff. qui pot. in pign. lo. & ff. de priuileg. §. fi. l. g.* Item contra * extraneos poſſeſſores rerum viri non agitur niſi prius vire excuſſum *in auth. de ſatisdat. §. ſed neque ſolum.*]

o ¶ *Et modo.* non tamen per omnia idem, vt ſubiicit, ita tamen, &c.

p ¶ *Diſſolutum.* non per eaſpam vxoria. aliàs non repeteret: vt *ff. de regu. Catoniana.* P.

q ¶ *Mulier.* Quid de viro & alienatis, & de cuiſtione promiſſo? Certè tenetur de cuiſtione: non tamen præiudicat muleri alienatio, quia renouauit: vt *ff. de pradi. minor. l. & ſi a.*

r ¶ *Res ve.* Item dicas in re viri data ei in ſolutum pro dote, ſcilicèt cùm egerit actione perſonali.

s ¶ *Conſtante.* quod poſſet ſi verè eſſet ſolutum.

t ¶ *Ad ſuſtentationem.* ſic ergo fructus * donationis ſicut dotis ſeruatur viro, non ſic in fructu paraphernalium.

¶ Item per hoc quod aliter * ab vxore, patet eam damnandam hoc caſu in ſolidum *, cùm non poſſit agere.

v ¶ *Alienatur.* id eſt, in totum conſumatur ſecundùm Ioan. aliàs ponatur in malo vſu: vt *ff. de vſu & hab. l. plenum. §. q.*

¶ Quid autem ſi maritus efficiatur dives, an reaccipiet * dotem? Reſpond. non, ſecundùm H. cùm ex cauſa iuſta eſt ſoluta.

z ¶ *Tenere.* quia pacta facta erant de lucrando, ſequitur authent. *de nouiſſim. &c.* quæ eſt in authent. *de equali. dot. §. illud. collat. vlt.* & legitur ſuper princ. l. ACCVRS.

DONATIONEM.]

a Dotis reſtitutionē (qui bus caſibus ad eam cogi poſſit) maritus non tenetur ſi deciſſent dotem.

b Neque dotē neque pignora conſtante matrimonio maritus lites ſuas gubernare poterit.

c Mariti res obligantur conſentiente vel lege.

d Debiti, domeſticis ante nuptias, & præſtandum cauſa bona maritū obligantur.

e Donatio propter nuptias ante ita priuilegiata eſt, vt dos.

f Hypothecaria pro dote tenetur ſoluere maritum, cessis actionibus mariti.

g Dotis nullū eſt priuilegium aduerſus ſ. cum, vel priuilegiatos priores tempore, vel liberos priores matrimonij.

h Dotis nomine agit adueſſus creditores mariti, nisi ea res prius diſcuſſa, vt hic. & eadē ratione cæteri priores. aduerſus bona mariti vendenda ſūt. de cæt. veteri *in Conſtit. Tolo. lib. Inſt. de mutuat. quo.*

i Mariti.

k Dotium dotalium pōt prior nuptiis & dotis natiu. Graciani conſtitutio manifeſtiſſimum. l Theodoſius Gracus interpres ait in cōmuna huius legis parte ſi. ci, quod multo poteſt ex monetare hoc qua ſibi cōtrapetere hypothecis.

k Matrimonio ſuperueniēte dotem.

l v. Bonum *de inſt. bonor. a.* ¶ 10. *fol. in cap.*

m Deo l vim superius confluxit. memoria ad cum inopiam. *Accurſ.* si potius ſubſtituit non dotem. *Bal.* ad *ff. de Trinquell. lem cui* ſ. *ſi mort. to.*

480/C.IV.K.5-4, 1195-1196
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN AVTHENT. DE aequali. dot. §. illud. collat. vij. constit. viij.

Marito vergente ad inopiam mulier donationem propter nuptias vindicare vt dotem. SAL.

DOnationem quoque propter nuptias in hoc casu constante matrimonio vindicare potest [b].

Lex Falcidia. In vindicatione & hypothecaria rerum dotalium vel quasi, mulier omnibus aliis creditoribus anteferatur: quia verus ad rem proprium vel quasi: & si non currit praescriptio nisi ex tempore, ex quo potuit alienum mutare, & quod potest per veritatem introduci, facit fictionem cessare. BALD. Vel sic: *Mulieres etiam soluto matrimonio pro rebus dotalibus etiam alienatis competens res vindicatio & hypothecaria: in quibus praferatur creditoribus ex tempore anterioribus: nec ei valet currit praescriptio antequam agere possit, soluto vel confuso matrimonio.* SALYC.

XXX. *Idem A. Domniboni P.P.*

IN rebus [1] CAROL. Sine res mobilis sive aestimata detur in dotem, morte viri fil. erat. poterit res vindicare mulier, si extant, habet etiam hypothecam, & praeferatur omnibus creditoribus mariti etiam anterioribus tempore, quia fundum habent eam obligatam, deinde eandem vendiderit mulieri, & illa posita eidem viro auctora in dotem dedit: licet creditor anterior sic in eo fundo, non tamen est mulieri potior, nec est mirandum si detur mulieri res vindicatio, quia illa res ab initio fuerat mulieris, licet in dissolutione juris dicatur dominium rerum dotalium fuisse in virum translatum, & habebit, utpote quando dotis res aestimatae, & hoc in prima. Si verò res inconsumtae ab aliquo possessa, aut praescripta, vel usucap. excluditur mulier à rei vindicatione? Respond. sic, si non agit eo tempore quo agere potest, scilicet sola mariti, & earum retinentur ad inopiam. Si verò agere non potuit, quia vir fuit exul, aut adhuc foliorum est mat. non currit ei usucap. vel praescript. & hoc in secunda. Cùm verò mulier reperit dotem confusam matrimonio, non est necesse quòd dotes à marito. VIVIA. *§ Interdum dotalium.* quinimò & in caeteris rebus mariti, mulier praferatur omnibus creditoribus, etiam expressam hypothecam habentibus. *quae per in pig.* Excepto fisco. *l. 3. fisc. & vzq. reprimere.* Nota 21. CYNAC.

[c] *Dotalibus.* largissimè hic accipe, vt sibicit. Propriè autem inaestimatę dicuntur dotales vers *l. si. §. & Brix.* in quibus dotium vel vulgum praestare debet maritus vt *ff. de damnior. lemn. §. & ff. solu mat. l. rem. §. licet.* fol. & talem diligentiam quam in suis. *ff. soluto matri. l. 3. confianter. §. si maritus.*

[d] *Aestimata.* hic de aestimatis accipe secundùm quod est *C. quod. l. si mater virum.* aliàs non vendicatio, sed hypothecaria competeret, cùm tunc desiit videatur vir vt *C. rei. l. quotiens.* fernandus M. 1. Alii dicunt quòd hic fernata fuit electio mulieri vel vel aestimationem & *ff. quod. l. plerumque.* §. fin. vnde si res eligit, habet dotalem vindicationem si aestimationem, tunc hypothecariam. 3. Vel dicentiè & verius quòd pro non aestimatis habet dotalem pro his quae fuere aestimatae habet etiam, scilicet tunc quando vir alias non est solutus [e]. vt *ff. de donat. inter virum, & vxo. l. vxor marito in fine.*

[f] *Praeterquam.* scilicet volumus, quod est [f].

[g] *Anteriorem.* tempore, non privilegio. nam ex hoc solo quòd alius sit anterior tempore, non praeferetur mulieri. Nec dilitigatio, verum alii creditores habentes expressam vel tacitam hypothecam, non obstante l. superiori prout quia ibi loquitur de hypothecaria quam habet in aliis rebus viri: hic de illa quam habet in rebus datis in dotem. arg. *l. qui pe. in pign. hab. authent. § quid.* item non videtur quòd alius creditor in re data in dotem posset esse prior tempore, nisi ponas quòd maritus hanc rem eam sua esset, obligasset creditori, & postea vendidit vel donavit alteri mulieri, quam posset dotis in vxorem, à qua eandem rem accepit in dotem, sed tunc ille praferetur. Dicas ergo quòd mulier promisit viro dari in dotem fundum Cornelianum, non tamen dedit adhuc: vir obligasse illud pecudium; quod facere potuit: vt *ff. de pign. l. 3. circa prin.* postea mulier modòli. praferetur mulier creditori priori tempore.

[g] ¶ *Rei seruitus* quae est vt in eius dominio re mutilis videatur de iure gentium, secundùm M. 2. Vel quae est vt videatur esse domina quarum, ad substantiam. & sic iure primaeo similis est vestitus, quae aliorum refertur est facilitas: vt *ff. ad Falcid. l. aliquando. in prine.*

[h] *In rem actionem.* scilicet contra alios creditores, sed contra marium non habet nisi ex stipulatu. secundùm quosdam. 2. Vel rei vindicationem habet inspecto iure naturali, quo videtur dominia: hypothecarium inspecto iure civili in civilem rebus sic [i]. *ad Trebel. authent. contra eius vxorem.* 3. Vel verius rei vindicationem in nom. scilicet aestimatis, hypothecarium in aestimatis de qua veram aestimationem factum secundùm M.

[i] ¶ *Postliminio.* id est [k], habere: & sic improprie ponitur *ff. de acquirend. re. do. l. servum. §. interpretatur & de acquir. pos. l. 23. in princip.*

¶ Id est, comperte, & Graeci dicunt αυτόψιον. CYNAC.

[k] ¶ *Naturali iure.* scilicet iure [l] primaeo, quo non diffingitur dominia nisi quantum ad vsum. vnde quia [m] promiscue cum viro vtitur, cùm eo domina eo iure videtur vt *ff. ex quib. l. 3. & l. de fur. l. quamvis. & ff. de evi. capit. lucrat. l. adoptivus.* & eadem ratione filij [n] dicuntur domini rerum paternarum: vt *instit. de lucrat. qua. & dif. §. sui. & ff. de lib. & posth. l. in fin.* Item & quia sua fuit [o] res, & ad eam est restitutus, dicitur eius rodem iure: non autem iure gentium vel civili. Inde sunt [p] viri, scilicet per traditionem: vt *Instit. de rerum divi. §. per traditionem.* Item habet expressum: vt *Instit. quibus alienare. licet. in prine.*

¶ Item quomodo obligetur el vt hic dicit, & sua fidelis semper dicatur? Item intelligatur esse duo domini in solidum & ipsa esset domina, cùm de viro constet, scilicet quòd sit dominus: quod esse non potest: vt *§ accessio. l. si vir vxori. §. & dominus sec* prodesti & dicas vnum vno iure, scilicet naturali, alium civili, quia pene vxorem dominium quasi facile prius per vsucapionem, & sic de iure civili. Item pro hoc quia vir vindicatus [l] *de rei vind. l. duo amellum.* quod non facere nisi dominus esset: vt *§ cle an. & arpenig. l. 3. minus. §. 3. §.* Item manumittit seruum domini: vt *supra de fer. pign. de ma. l.* quòd si non esset dominus, non facere: vt *§ de his qui à non do. ma. l. si non prioratum.* Item ipse subet seruo decali heredicatem, adire: vt *ff. soluto. §. §. vel. & l. 3. ad. l. §. precedens.* & hoc secundùm Bal. & Iason. Ac M. dicit mulierem [q] dominam de iure naturali. id est, gentium, scilicet de re inaestimata, arg. *huius l. & ff. de collat. bo. l. filium. & ff. quo fac. ille cogat. l. secundum. §. fi. secundum.* sed hoc primo iure, non naturali. id est, gentium (vt dixi) intelligitur. Item pro eo [r] *quo pro eo pignus habet hypotheca.* sed respondet vt ibi item pro eo quia vir reddidit [s] thesaurum quasi in alieno inuentum: vt *§ sola. matrimon. l. diuortio. §. fi. secundum. in fine.* Item de parte ancillae decalis: vt [t]. *eod. tit. §. fragm.* sed hoc facit emptor cum redhibitoria agit, tamen interim dominus efficit: *ff. de addil. edict. l. cum autem. §. fin.* Item pro eo *ff. de minor. l. denique. §. fin. in fin.* §. Sed ibi ff vel subaudiur quasi. Item pro eo fuit arg. illa quae indicimus, vt non possit patri in dotem eam instituere: dicto §. sed veram notandum. De aestimatis [u] autem cessat

[a] Pofficiet, pro habeas.
[b] Speciali fa-
cem audiencia
folum matri-
monio illius
mentis domi-
nium rei de-
nitis, inde na-
scitur hinc
cio quae
in *l. creditorum*
supra de pa-
ctis. de quae
pactis. Bald.
Rosell. trall.
de dot. part. 7.
princip. Bald.
ibi. quarto
de dispositio
hanc legis fa-
cessa vel attri-
ma. Item. Ad
dispositio ha-
tus legis ha-
bent locum in
dote profecti-
tia. Ad hoc v.
tium matrimo-
propria audio
tivum item
dotalis. Item
ri dotalis, in-
cidet in penal
legis. f. quo ex
quod infr. vnde
m. Item in
confluere ma-
trimonio do-
mariti sit do-
tabilis fit penae
mariti in vi-
ri pena vxo-
rius v. Bal. 2.
incidit 3.
tenet in om-
nibus.
[c] Dominium
rei mariti
dici potest
promissi vel
forte etiam
iuratum.
[d] Dotalis re-
rum marium
dominio mul.
tis locis dixi-
tur. vbi. duo
dicuntur domi-
nii in matrimonio
translatum.
[e] Corrigo pro
de vxor pays v.
vxo.
[f] Dotalis re-
rum inaestima-
rum vxor
mulieris loco
dominus dicitur.
[g] Thesaurus
in fundo de-
nili inventus
cuius sit.
[h] Dotalis res
aestimatorio
vir dominus.
[i] *de addi Cle-*
pegium. eodi.
de dot. part. 9.
[k] *Postliminium*
est reversio
ad priorem
statum rei
vel perso-
nae, quae
ab hostibus
capta fuit.
Vide Cuiac.
ad tit. de
captiv. & postl.
reuers.
[l] *Dominium*
rei mobilis
quae per
traditionem
transfertur
ad emptorem
vel alium
accipientem
ex causa
iusta.
[m] *Mulier*
quia per
matrimo-
nium ei
dotalium
rerum
dominium
transfertur
in virum.
[n] *Filius*
familias
dominium
rerum pa-
ternarum
habet.
[o] *Res sua*
furi ablata
& ei resti-
tuta.
[p] *Viri*
dicuntur
qui per
traditionem
dominium
rerum ac-
quisierunt.
[q] *Mulier*
quia per
matrimo-
nium
dominium
rerum
dotalium
habet.
[r] *Pro eo*
quod pro
eo pignus
habet hy-
potheca.
[s] *Thesaurus*
quasi in
alieno in-
ventus
dominus
fit loci.
[t] *Dotalis*
res ina-
stimata
emptori
non fit
dotalis.
[u] *Dotalis*
res aesti-
mata
emptori
fit dotalis.

480/C.IV.K.5-4, 1197-1198
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1199-1200

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ipsum dotem suam habere (cùm fortuitus casus hoc lucrũ ei addiderit) & firmiter hoc apud † eam permanere: nisi ipse qui ab initio dotẽ dedit, sibi dari in huiusmodi casum stipulatus sit *. tunc etenim cùm neque ab initio suspicio aliquorum liberorum concurrit, sed sibi omnem rẽ ille qui dotẽ dedit pepigerit: huiusmodi tractatus habere locum non potest, atqui in aliis omnibus casibus, in quibus ipse non est stipulatus, tristitiæ suæ * mulier hoc propterim habeat solatium per actionem dotis.

Donatio propter nuptias excedens legitimam, summam debet insinuari: & insinuatio facta cum principali prodest ei cui in consistendo esse donatum. SALYC.

Simili quoque modo si quis extraneorum, (id est, qui ei pro quo dat, non in potestate [a] habebat) pro alio ante nuptias dotationem nuptiæ mulieri dederit, & necessaria monumenta adhibuerit: cùm excedat summam legitimã donatio, vel non minor [b] materfamilias nuptura sicmon soliũ ad eam [c] cui ante nuptias donatio datur, monumenta suam adhibeant firmitatem, sed etiam ad illum pro quo dedit: vt si lucrum ei ex dotalibus pactis accesserit, hoc non cedat donatori, sed in suum lucrum hoc maritus conuertat, firmúmque & irreuocabile habeat: nisi donator & hoc sibi reddi huiusmodi casu fuerit stipulatus, ne & in præfato casu similè [d] anteriori vitium oriatur. Sin autem minor quantitas sit, vel ita res gesta sit, vt monumentorum ex omni parte nulla sit vtilitas *: tunc & donatio ad vtrãque personam valeat [e], & maritus casum lucretur: nisi & hic donatore eam sibi stipulatus fit *.

Singularis §. est & quotidianum. Cursus biennij in præstatione dotis nouella mora inducit, & decursum vsurarum vsque ad tertiam partem centesimæ, hoc dicit principaliter. BALD. Vel fic: *Extraneus qui dotem promisit, per lapsum biennij à tempore contractũ matrimonium, sine alia interpellatione constituitur in mora ad recipiendã dotem soluendam & vsuras huc usque præstitas: nec propterea præiudicatur marito dotem suæ uxoris petere, etiam si promisser se pacturum vsuras & accessiones soluere.* SALYC.

Præterea sancimus, si † quis in dotem vel prædia, vel rerum rediens, vel ædes, vel panes ciuiles spoponderit [m] vel promiserit *: si ex tempore matrimonij [n] biennium [o] transactum sit illico redirurum vel pensionum, necnon panis ciuilis quæstum [q] eum præstare, etiam si non fuerint adhuc res principales [r] traditæ. & si tota dos in auro sit, itidem post biennium [s] vsuras vsque ad tertium partem centesimæ præstari. Sin autem aliæ res præter immobiles vel auro fuerint in dotẽ datæ, siue in argento [t], siue in mulieribus ornamentis, siue in veste, siue in aliis quibuscũque [u]: si quidem æstimatæ [x] fuerint, simili modo post biennium [y] & earum vsuras [z] ex tertia parte centesimæ [a] currere, æstimatione [b] earum (quia & hoc apertiùs declarari oportet) ea intelligenda, quæ pro singulis speciebus facta est, vel pro vnoquoque genere dotalij (pecierum, id est, pro argento, vel ornamentis, vel veste, vel aliis speciebus: & non esse expectandam post singulas æstimationes vnam coadunationem [c] totius calculi: quod satis scrupulosum, & per nimiam subtilitatem pernitiosum est.

Sin autem minimè res mobiles fuerint æstimatæ: post biennium obseruari, quæ leges post litem contestatam [e] pro omnibus huiusmodi rebus definiunt.

Sin verò res permixtæ fuerint: & partim in auro, partim in aliis rebus mobilibus vel immobilibus: pro iam facta diuisione omnia procedere: licentia minimè denegãda marito, quando voluerit, dotem petere. Nec is qui debet, putet sibi licentiam esse, reditus, vel pensiones, vel vsuras, vel alias accessiones soluenti † doris solutionem protelare: sed siue ante biennium, siue postea voluerit dotem pars marito petere: quæat & secundùm leges eam exigere. Dat. XII. Kal. April. Lampadio & Oreste VV. CC. Coss.

DE REI VXORIÆ ACTIONE IN ex stipulatu & actionem transfusa, & de natura dotibus præstita.

TITVLVS XIII.

Hic titulus [f] etiam de iure dotium, aut verius, de repetitione dotis singularis liber, *quo multæ Iustinianæ circa dotis recuperandæ curas, vel sacere fili, aut actiones sibi competentes duas actiones, olim actio rei uxoriæ, & ex stipulatu, si stipulatio intercessisset, extraneo ex stipulatu dictum, annua & semestria actione rei uxoriæ, dotem repetunt actione ex stipulatu, sibi facta, & vxori ex stipulatione tacita extraneum tantum ex stipulatione, vel pactum expressa facta initio dandæ, vel promittendæ dotis, ex hac ipsa ex stipulatione expressa stantem, non pactorem, si dotem sibi reddi voluerit non adiecta persona sua, & dotẽ non esse sibi pro matrimonio. Ad retinenda adiectam legitimam quæ excedere iure non* [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1201-1202
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1203-1204

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1205-1206

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1207-1208

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1209-1210

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1211-1212

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PACTIS CONVENTIS TAM
super dote, quàm super donatione ante
nuptias, & paraphernis.

TITVLVS XIV.

propter nuptias: super quibus quia fiunt quædam pacta, de his dicit, & de parapbernis: quod dicitur ª *à para quod est iuxta, & pherna quod est dos, quasi iuxta dotem, scilicet quod uxor præter dotem secum ducit*: ut ff. de iure dotium. l. si ego. §. dotis. & suprà de donatio. ante nuptias. l. fin. in princ.

a Parapherna vide dictum.

z. Vel dic quòd viro loquitur: & quod dicit secundùm pactum, scilicet tacitum. & quod subiicit, *seruierunt*: ideo dicit, quia secus si non seruierunt: ut ff. de *excusatio. dot. l. fin. in princ.* prima placet. & facit ff. *de pactis dot. l. quaris.*

m ¶ *Posse*. per maritum.

Legem.] Casvs. Dans quis dotem pro alumna sua, pactus est eam sibi reddi in casu soluti matrimonii: an ex tali pacto agi possit, quæritur? Respon. quòd sic. videbatur quòd nó: quia est nudú pactum: quòd verum non est, quia interuenit pecuniæ numeratio.

a ¶ *Legem*, id est, pactionem, ut ibi dos redderetur in casu dotis reddendæ.

b ¶ *Pro alumna*. scilicet quam aluisti.

c ¶ *Solet*. ut ff. de pact. l. iurisgentium. §. quinimò.

d ¶ *Ex pacto*. scilicet nudo.

e ¶ *Hoc*. id est, hanc regulam.

f ¶ *Dicimus*. i. habere locum.

g ¶ *Nudum*. quod ᵇ vestitur multis modis: ut notatur suprà de pact. l. legem quorum unus hic sequitur.

h ¶ *Datur*. ut fuit in nostro casu.

[illegible]

quia nondum eam mutauerat Iustinianus in propter nuptias. Excerptor enim est [illegible] *parapbernis* [illegible] [illegible]

Ista lex est de verbo ad verbum suprà de pact. & hoc dicit: Pacta nuda etiam super dote non sunt firmanda: & non dicitur nudum quod coharentia contractus sua traditionis est vestitum. Salyc.

I. Impp. Severus & Antoninus AA. Niæ.

Legem ª ª quam dixisti cùm dotem pro alumna ᵇ dares, seruari oportet: nec obesse tibi debet, quod dici solet ᶜ, ex pacto ᵈ actionem non nasci. tunc enim hoc ᵉ dicimus ᶠ cùm pactum nudum ᵍ est: alioquin cùm pecunia datur ʰ, & aliquid de reddenda ea conuenit, utilis ⁱ est condictio ᵏ. † P.P. VII. Kalendas Febr. Albino & Æmiliano Coss.

Maritus ad signare debet fructus dotis uxori pro suis alimentis: nec potest eos vendere. Bald. Vel sic: *Fructus dotis ex pacto versi in alimenta mulieris, non possunt repeti.* Salyc.

II. Imp. Antoninus A. Theodoræ.

Fructus prædiorum in dotem datorum, si secundùm pactum ᵐ sumptibus tuis ˡ tuorúmque seruierunt: repeti non posse ᵐ, ambigere non debes. Dat. XI. Kalend. April. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Pactum de dote retinenda prætextu liberorum ipsi mulieri dotem repetenti non obest. Bald. Vel sic: *Pactum contra fauorem dotis non valet.* Vel sic: *Pater mulieris non potest pascisci ut viro præmortuo liberis exsistentibus pars dotis retineatur pro liberis.* Salyc.

III. Imp. Gordianus A. Tertullæ.

Qvamuis pater † tuus cùm te nuptui collocaret ⁿ, pactus sit, ut si maritus tuus superstitibus filiis communibus in matrimonio decessisset, pars dotis liberorum nomine retineatur, eiusmodi tamen conuentio, quò minus actionem integræ dotis habeas, proficere non potest ᵒ. Dat. VI. Id. Ian. Gordiano A. & Auiola Coss.

Ex pacto matris filio non quæritur actio. Bald. Vel sic: *Pactum matris non prodest filio etiam in dote restituenda, ut contra patrem detur actio: sed propria filij stipulatio sic.* Salyc.

IV. Idem A. Agatho.

Pactum dotale, quo matrem conuenisse cum patre tuo ᵖ proponis, ut si in matrimonio decessisset, tibi & fratribus tuis dos restitueretur ᑫ: si stipulatio ex persona vestra, cùm in potestate patris constituti non essetis ʳ, minùs legitimè ˢ intercessit: defuncta ea in matrimonio, actionem ᵗ vobis ᵍ quærere non potuit. Sed si obligatione verborum ritè intercedente, dotis petitionem habere potuisti ᵘ, maximè ˣ ʸ si adhuc vinculis potestatis patriæ non attigeris, petitionem exequi non prohiberis. PP. V. Id. Iun. Sabino & Venusto Coss.

Pactum inutile non habet vim pacti, nec tam ultima voluntatis. Bald. Vel sic: *Pactum de futura successione non valet etiam inter maritum & uxorem. h. d. secundùm gl.* Vel sic: *Pactum ut bona mulieris post eius mortem pertineant ad maritum, non valet.* Salyc.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Claudio.

Qvamuis.] Casvs. Pater dans dotem pro filia, pactus est cum marito de danda medietate dotis filiis decedente marito in matrimonio. an valeat pactum? Dicitur quòd nó, sed pater, vel filia (quod verius est) totam dotem repetere potest.

n ¶ *Nuptui collocaret*, data prius dote. & sic ex interuallo. secus si in ipsa donatione: ut ff. de pactis dot. l. quaris. & suprà de iure dotium. l. cùm à socero. z. Vel verius hic de adiectitiis dicit. ȝ. Vel pactum, non stipulatio fuit: ut suprà de iure dot. l. auia. quia tenetur denuo dotare.

o ¶ *Non potest*. scilicet heredibus viri: ut ff. eo. l. 4. & est ratio ut ff. solu. mat. l. j. & ff. de in. de. l. 9.

† Pactum patris non nocet filiæ in actionibus dotis.

Pactum.] Casvs. Mulier pacta est cú marito de reddenda dote filio cómuni emancipato à patre. si in matrimonio decesserit, an filius dotem petere possit, quæritur? [illegible]

p ¶ *Cum patre tuo.* cui est data dos constante matrimonio.

q ¶ *Dos restitueretur*, nunc vel olim data.

r ¶ *Non essetis*. & ideo ª à patre stipulari potuit. [illegible]

s ¶ *Minus legitimè*. quia fortè nulla.

t ¶ *Actionem*. directam, sed utilem ᵇ sic: ut §. eo. l. pater. & ff. solut. matri. l. Cæsar. z. Alii dicunt speciale in auo & nepote propter rationé quæ redditur in dicta. l. Cæsar.

ª Emancipatus à patre stipulari potest.

ᵇ Mater [illegible]

u ¶ *Actionem vobis*. Nisi utilem. l. 7. §. *eod.* Cviac.

x ¶ *Potuisti*. ex vestra stipulatione, non dicas ex pacto mulieris: ut §. de inutil. stipul. l. si auia.

y ¶ *Maximè abundat*, ne sic cótra Inst. de inut. stipu. §. item inutilis. sic & infrà de inu. stip. l. fin. §. 4. z. Alij quòd hic erat dotandi filia, super qua tenebat stipulatio inter patrem & filium. ȝ. Vel secundùm R. erat hic dos ex peculio castrensi, vel quasi: qui dixit quòd etiam in potestate manens filius hanc posset stipulari, & castrensi peculio eam cedere voluisset parens.

c Maximè [illegible]

d Obligatio [illegible]

ȝ ¶ *Maximè*. Id est, ita demum. Cviac.

Hereditas.]

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Hæreditas] Caius libro I. regularum in fin. magna, sed clarissima dicit quod mulier pacta est cum marito, vt post mortem liberi malierit omnia bona sua ad eum perueniant. deinde mulier relicta hereditate ex testamento, vel ab intestato mariti non valet vindicare illam hereditatem, oblendens instrumentum dotale in quo continetur prædicta: quæquid potest? Dicitur quod non: quia hereditas testamento non pactis datis conferatur. a. Vel dic: Pactum fuit inter virum & uxorem, vt bona mulieris ad Titium post mortem suam perueniret: non valet iure testamenti petere hereditatem non potest: quia non mulier est instituta nec iure pacti, quia alteri pactisci, &c.

e Vide scripta ad l. 16. ff. de verb. oblig. Cuiac.

a Extraneus appellat eum qui ab intestato non succedit.

b Intersposuum inter virum & vxorem dic pactum factum, vt bona mulieris ad ex tertium extraneum pertinent post mortem mulieris: & hoc quidem non valet iure testamenti, vt hic nec iure pacti: vt supra l. penul. a. Vel dic secundo, vt ad te feliter virum pertineat. & hoc idem non valet iure dotis, quasi id tempore constituto quo matrimonio defecit fieri nec efficitur pactum post mortem mulieris. & hoc videtur ff. de vsufruct. l. Titia cum marito. nec etiam valet iure testamenti, cum non intercesserit testamentum, sed pactum: vt hic: quæ differunt b eum alterum facilitet testamentum potest mutari ex sola voluntate, alterum non. Item alterum facilitet pactum diminuit heredem obligatum: quod non eodem modo facit testamentum. Item alterum ex causa, alterum ex dolorum vel minus voluntate pendet, alterum sine traditione transfert dominium, alterum non. Accvrs.

c ¶ Vel facilitet extraneo secundum primum casum. a. Vel dic, tibi vitra secundum alium.

d ¶ Nulla actione neque realis, neque personali. Item neque directo, neque iure fideicommissi. Item nec ex causa, nec vt cibi debita, vt fiunt ea. & facit sup. de pact. l. 1. Item. Si autem à muliere bona eius post mortem suam aliquis stipulatur, valet, vt supra vt act. ad hæred. l.).

e ¶ Successurus eum. id est, heredes mulieris non agere contra virum ad obseruandum pactum. Accvrs.

Si conuenit.] Caius 2. Pater ex fac dans dotem pro filia cõuenit, vt si filia in matrimonio decederet, quòd dos penes maritum remaneret: an valeat pactio? Dicitur quòd sic: quia potuit pater conditionem suam in hoc casu deteriorem facere per tale pactum: cum ei soli competebat dotis repetitio.

f ¶ Si conuenit soli licet inter socerum & maritum. Accvrs.

g ¶ Refert tam. vt ff. de iur. matrim. l. quotiens. & de iure dot. l. cum à socero. & ff. ad l. Iul. de fund. dotali. & facit supra de Legatis. & ff. de iur. matrim. l. 5.

Pater.] Caius 2. Si pater pro filia nubente genero dotem dederit, & pactus est cum in casu solati matrimonij morte filiæ, filiæ prioris matrimonij reliquum non posse petere, quæritur? Dicitur quòd sic: non actionem dicendo, sed vtili ex actione quia directa per pactum aui cis non erat quæsita. 2. Vel dic: Pactus est cum reddi nepotibus ex eodem matrimonio, quod est difficile, vt filij habeant patrem suum obligatum. 3. Vel dic: Pactus est, nepotibus ex filio qui erant in cius potestate, quibus vtilem quærere poterunt ff. de verb. oblig. l. quotidiquæ. 4. Prior pactio verior est.

¶ Vide not. & scripta. ad l. 1. l. 19. ff. ad Trebell. quam hanc Lapp. Cuiac.

h ¶ Nepotibus. ex ea natis ex alio matrimonio, alij ex eodem matrimonio: quod est difficile, vt filij suum patrem sic habeant obligatum. 2. Vel dic, ex alio matrimonio habeantur eos. 3. Vel dic de nepotibus ex filio, quos & in potestate habet, quibus quærit vtilem: vt ff. de verb. oblig. l. quotidiquæ. §. 4.

Adnotio illam lectionem teneo hic Barto. dicens eam esse veram, superiorem verò falsam: quia per alios dentes ex linea materna nõ queruntur actio vtilis, nec directa.

i ¶ Attamen. fcilicet discessus.

k ¶ Alia. vt alia l. quodcunque. & facit supra ad exhibend. l. 1. in fi. & infra. de don. quæ sub modo l. quotiens. & ff. solut. matrim. l. Cum. ¶ Sed contrà supra de iure dotium l. fi genero. Solu. vt ibi. ¶ Item sumat hic argum. quidam quòd vtilis actio non nascitur, sed actionem modarius, vel ex quasitate datur. & est pro eis ff. rem pupilli saluam fore. Item quæst. vbi non nascitur ipso iure, sed datur: licet potest dici dari, siue accommodari, & etiam nasci quandoque.

Si de fere.] Caius. Ante maritus de rebus mulieris paraphernalibus quas extra dotem habet, mulier recõtrahendo pro eo arbitrio disponere possit, quæritur? Dicitur quòd nondicèt alias res arbitrio viri gubernandas committat: cum & ipsa marito commissitur gubernanda.

l ¶ Paraphernas. Galli peculium appellant, vt ff. de iure dotium l. ff. eg.

m ¶ Bonum. vt & infr. in fideicomm. de dotem l. 4.

n ¶ Et hæc non aliud bonum, & aliud æquum. & ° æquum prætorium vt supra de iudiciis l. placuit. & quidquid bonum prætorium vtilitas vitæ capit: vt ff. de reiuendicatione l. 1. quæ plenè dixi ff. de infitian. & nouel. 1. in prima. ¶ Item nota hic non cogi b quem ad bonum. Sic & ff. de in litem iurando l. ordinamus. §. sed neque. Arga. contra supra de Iudæis l. calculatorum. & ff. de pericula & commo. rei vend. l. 1. §. locet.

o ¶ Fauores. vt ff. de ea quod cert. loc. dari oport. l. quod ff. Iudæis §. & ne.

Ex more.] Caius. Si maritus facit donationem in melioremi propter nuptias. & ipsa ei dotem dat non refert an dotis quantitas sit maior vel minor, quàm quantitas donationis, vel econtrario. & hoc in primis. Pacta tamen quæ fiunt de dote lucranda, vel donatione propter nuptias, debent æqualia esse in partibus: quia & maritus pacificatur de lucranda tertia parte dotis, mulier potest pacisci de lucranda tertia parte donationis propter nuptias. & hoc in secunda. Nec refert quis dedit dotem, an pater vel mater, vel ipsamet

480/C.IV.K.5-4, 1217-1218

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1219-1220

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE DOTE CAVTA NON NVMERATA. TITVLVS XV.

Cautionem eadem sine tamen inesinon dotalium instrumentum, vt ait l. 3. de bon. proscr. dicitum non facere, vel l. 1. sup. de dote, an non sumfilium dotis. Si animo rem desiderare dotium naturalem. Fallum dotandi animo & legitimi & ut C. confirmatum morte mariti, si fuerit facta sine mente matrimonio pro dote haberi. l. 1. Cautione facta obviis prafigitorum anni numerandi à facto matrimonio. l. 3. quam Nov. 100. solui immanere. CYNAC.

Dos nuda confessione non constituitur, sed numeratione. BALD. Vel sic: *Dos confessata nō numerata, effectualiter reperi non potest.* SALY.

Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. & CC. Diocliti.

DOtem matrimonio,[b] nō scripturā dotalis instrumenti[c] facit[d]; & ideo non ignoras ita demum te ad pertitionem dotis admitti posse, si dotem à te re ipsa datam probaveris. Dat. XIII. Kal. Aug. Chilone & Libone Coss.

Licet non interveniat traditio, si intervenerit id quod per traditionem habet confirmare donationem inter virum & uxorem, morte donatoris confirmatur. BALD. Vel sic: *Dos & eius augmentum confessata animo donandi, confirmatur morte confitentis.* SALYC.

11. Imp. ALEXANDER A. Papiniano.

QVod de suo marito constante matrimonio donandi animo in dotem adscripsit: si eandem donationem legitimè confectam[a] non revocavit[b], cessat[c] quæstio.

Quod si publici secundum quosdam argumenti[d] arbor. cæs. l. final. sed ita dic: aut confessio ibi contineret fictum, aut receptio: vt diximus *supra de non numerata pecun. l. fi. ex cautione.* ¶ Item an[e] probet qui excipit? Respond. non: sicut in *dict. l. si ex cautione.* & facit *supra de probat. l. negot.* Item hoc intra tempus: vt *infra l. final.* *vel infra l. precium.*

an ¶ Pacis. sed secundum hoc omnes Bononienses errant in confessione dotis. Sed die quòd enunciatæ exceptionis alias non valet nisi præscripsum sit: vt *infr. l. fi. & authentic. ibi posita etiam si ante matrimonium: et supra de dona. ante nuptias l.* & *l. quod spousa* ACCARS.

QVod de fur.] CAEVE. Mulier dedit CC. marito: maritus animo donandi confessus[a] fuit in instrumento se recepisse CCC. deerat: maritus constante matrimonio, & ita exorto cius consensus est donatio ac mulier augmentum dotis fecit. Cæsar vir confessus est recepisse, posse petere ab hæredibus mariti, quæritur? Dicitur quòd sic.

a ¶ *Confessum.* vt per traditionem vel stipulationem.

a ¶ *Reverentia.* expressim vel tacitum[a] per disputium. vt *ff. de dona. inter vir. & uxor l. & idem* §.).

480/C.IV.K.5-4, 1221-1222
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qui incrementum doti dedit, & durante matrimonio mortem obiit: ab heredibus mariti, quatenus liberalitas interposita munita [a] est, peti potest [b]. PP. Non. Decembr. Alexandro A. III. & Dione Coss.

Exceptio non numeratæ dotis debet opponi intra annum à die matrimonij morte vel repudio dissoluti. Bald.

III. Imp. Iustinianus A. Menna P.P.

IN dotibus, quas datas esse dotalibus instrumentis [c] conscribi moris est, cùm adhuc nulla datio, sed pollicitatio [d] tantum subsecuta sit, liceat non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere †, nō solū marito cōtra vxorem, vel eius heredes [e], morte mulieris vel repudio dissoluto matrimonio, sed etiā heredibus mariti cuius morte [f] dissolutum est matrimoniū: socero [g] etiā, vel eius heredibus [h], si cum filio suo dotem suscepisse dotalibus instrumentis scriptum sit, omnique [i] personæ, quā dotem suscepisse vnâ † cum marito conscribitur & eius similiter heredibus: ita tamen, vt intra annum [a] [k] tantū continuū à morte mariti, vel mulieris, vel missione repudij computandum, ea licentia detur. Dat. Kalen. Iun. D.N. Iustiniano A. II. Coss.

IN AVTHENT. DE temp. non sol. pe. super dote. §. generaliter. colla. vij. consti. x.

Annus de quo in l. C. non corrigitur, quando ante bienniū matrimonium soluitur. hoc primo. Quod si durat vltra biennium, & nō excedit decennium, locus est querelæ vsque ad tres menses, & biennium computatur in his annis. hoc secūdo. Quod si matrimoniū dissoluatur post decēniū, querela denegatur. hoc tertio. Et minori currit hoc tēpus, ideo restitutio est necessaria. Bal.

QVod [l] locum habet, si intra biennium soluatur matrimonium. si autem vltra biennium vsque ad decimum annum [m] extendatur: & ipsi [n] marito, & heredi eius intra tres mēses querela permittitur. Sed si decennium transcurrerit [o]: omnino querela denegatur, permissa restitutione in integrum præfinita, & specialiter si minor ætas [p] interueniat.

DE DONATIONIBVS INTER VIrum & vxorem, à parentibus in liberos factis, & de ratihabitione.

TITVLVS XVI.

QVæstio de re vxoria multis partibus constat, inter quas vna est de donationibus inter virum & vxorem propter quas erat retentio dotis, & hanc partem hic tit. exequitur. aliaque superioris tituli l. 1. prædiximus occupauit cautionem dotis non acceptæ factam vxori donandi animo, confirmari morte mariti, quod est ex S. C. siue Oratione Seueri & Antonini, qua & Constitutio dicitur generali nomine l. 3. hoc ti. quæ si interueniat Falcidia, ea accipienda est, vt confirmetur donatio pro dodrante tantum. d. l. 2. & l. 14. hoc ti. Donatio enim inter maritos reparatur donationi causa mortis post S. C. excepto vno casu, si donator in seruitutem redigatur quo donatio inter maritos confirmatur, donatio causa mortis inter alios infirmatur. ab initio autem donationes inter virum & vxorem ipso iure non valent, ne mutuo quidem l. cum hic status. §. si ambo, D. eod. *& reuocantur pænitentia tacita vel manifesta per vindicationem aut venditionem non in solidum, sed in quantum locupletior est ex re factus, falsidem est qui quæue donatum accepit.* l. pen. C. Th. de re. don. *& hac etiam ratione qua locupletiori non faciunt donatarium permissæ sunt, exemplū ante S. C. siue Orat. Seueri & Antonini [illegible] Iustinianus statuerat in donationibus à parentibus collatis in filios ac filias, vt morte confirmarentur. & naturali igitur [illegible] ciuili morte ex ipsa donationis inter maritos & donatore mortuo apud hostes non item ex S. C. vel exemplo S. C. sed ex lege Cornelia testamentaria vel post mortem donatoris, donatario postliminio reuerso, à Iustiniano nuai producta utraque fictione ad donationes inter virum & vxorem l. vlt. hoc ti. [illegible] in confirmatione donationis inter patrem & filium suum, quod idem Iustinianus statuit ante non conuenit, vtcunque regula quæ ex post facto ne vult conualescere quod ab initio non valuit. & hoc fecus si quando statim sit ex lege certa vel incerta, id est, incognita nobis, vel valitur non deuolli. Inde vero cum dubitatio nasceretur, verū donator si legaret quod donasset, id iure confirmationis caperetur, an iure legati. & confessi capitare confirmationis post S. C. l. 14. hoc tit. nec verbum igitur Lego semper facere legatum, vti nec verbum Dono donationem.* l. ex condictio §. Pap. *hoc. Idem Iustinianus ab hac definitione vnum casum excepit. Si donatio infirmata non esset, & differentiam perfecit inter ius confirmationis & legati. Ius legati non retro trahi. Ius confirmationis retro trahi, & generaliter idem definit omnem confirmationem vel ratihabitionem retro trahi, sublata differentia veterum, inter ea quæ sunt iuris, & ea quæ sunt facti, nam ea quæ sunt iuris retro trahebantur, vt ea quæ sunt facti.* arg. l. 7. D. de iure cod. *Et hoc tantum est quod de ratihabitione hic tit. habet, & de donatione parentum erga liberos suos vna lege nona Iustiniani comprehensum* l. 17. Cviacivs.

Licet fiscus occupet bona vt vacantia, tamē donatio facta in vxorem vires non perdit. Bald. Vel sic: *Donatio inter coniuges confirmatur morte donatoris etiam sine herede morientis.* Sal.

a ¶ *Munita.* id est, confirmata morte donantis. Vel ideo dicit, quatenus, propter legē Falcidiam, quæ eā minuit: vt ¶ *ad legem Falcid.* l. *in donationibus.*

b ¶ *Peti potest.* id est, mulier petet ab heredibus mariti. vt ff. *de dona. inter vir. & vxor.* l. *si quis vxori.* ¶ Sed contra † *de dona. ante nup.* l. j. §. *vesponsis.* Sol. ibi [a] diuortio solutum fuit matrimonium: hic morte. 2. vel ibi non interuenit scriptura: hic sic. ¶ Item & primum respon. eiusdē l. est contra. quia dicit quòd ab initio valuit. Sed ibi ante matrimoniū fuit facta donatio: hic post. ¶ Item contra. ff. *de dona. inter vir. & vxor.* l. *Papinianus.* vbi dicit tales [b] donationes non confirmari morte, quæ per stipulationem sunt factæ. Sed illud accipe quando post stipulationem non fuit secuta traditio aliqua, vel [c] aliud pro traditione habeatur: hic sic: quia aliquid vir animo donandi promisit vxori, & hoc accepto tulit ei postea, & tunc ipse in dotem adscripsit: ex quo datum mulieri, & ab ea postea in dotem traditū videtur. Vel solue vt ibi. Accvrsivs.

IN dotibus.] Casvs. Si mulier promisit dotem, nec tradidit, si maritus scripsit se dotem recepisse tam ipse, quàm heredes sui possunt opponere excep. non nu. do. intra annum post solutionem matrimonij, postea non. Vivian.

¶ Coniunge finem l. 14. *suprà de non num. pecun.* Vide not. ad §. 1. d. l. 14. Cviac.

c ¶ *Instrumentis.* priuatis [d], non publicis: nec sic contra ei quod dicimus *supra eo.* l. j. nam hic dicit datas.

d ¶ *Pollicitatio*: solius scilicet offerentis promissio. vt ff. *de pollic.* l. *pactum.* quæ sufficit hoc casu, vt *suprà de dote promiss.* l. *ad exactionem.*

e ¶ *Heredes.* scilicet vxoris. Accvrs.

f ¶ *Cuius morte.* scilicet mariti.

g ¶ *Socero.* id est, patre viri.

h ¶ *Vel eius heredibus.* scilicet licent opponere exceptionem, sed secundum hoc errant omnes Bononienses, cum confiteantur in instrumento dotem accepisse & sic non valet: vt *hac l.* dicitur. Sed dic quòd & ipsi renunciant exceptioni non numeratæ dotis, & tunc valet: alias non valeret talis confessio: vt *hac l.* dicitur, nisi præscriptio temporis excurrisset: vt *in fra eod. l. fin.* & *in authen. ibi signata.* Nec valet quod quidam dicūt, quod aut est confessio facta ante matrimoniū: & tunc valet. aut post, & tunc non valet, cum eius confessio ante matrimonium facta trahatur ad tempus matrimonij: vt *suprà de donatio. ante nupt.* l. j. & l. *quod sponsæ.* quæ sunt vera quando confessio fuit facta in instrumento dotali, vel ante. secus autem si post: quia postea non excipit: vt in contrario *supra de non numer. pecun.* l. *in contractibus* §. j.

i ¶ *Personæ.* licet opponere hanc exceptionem: vt *suprà de episcopali audientia.* l. *si præses.* in *fine.*

a ¶ *Intra annum.* Hoc Iustinianus procedere ait, si biennio durauerit matrimonium, alioqui aut nulla competet exceptio, aut intra tres menses tantùm. Vide cap. 10. *de præscrip.* Cviacivs.

k ¶ *Annum.* in hoc tempore opponendi aliter distinguitur hodie.

QVod locum [a].] Casvs. Lex Codicis dicit quòd post annum opponi non potest exceptio non num. do. Authentic. hæc determinat quòd potest opponi exceptio intra annum, quando matrimonium durauit per biennium, si vsque ad decem annos opponitur exceptio non num. dotis intra tres menses, postea vero non: nisi essent tales personæ, quæ petere possent in integrum restitui, sicut minor, & reipubl. causa absens.

l ¶ *Quod.* scilicet vt exceptio vsque ad annum tantum detur soluto matrimonio.

m ¶ *Decimum annum.* nondum completum.

n ¶ *Ipsi.* Soluto scilicet matrimonio. sic eo durante quoque tempore decennij opponi potest.

o ¶ *Transcurrerit.* & supple, & matrimoniū postea soluatur, & idē si non soluatur: nam nullo modo etiam durante matrimonio videtur posse opponi post decennium, licèt superiores præscriptiones currant demum soluto eo.

p ¶ *Si minor ætas.* circa quam sunt multa specialia: vt diximus *suprà de temp. in integr. restitut. authentic. si minor.*

a Donatio matrimonio per diuortium soluto, tacitè reuocatur: per mortem, tacitè adimitur.

† Contra. Gl. *super verbo* [illegible] *in* [illegible]

b Donatio inter coniuges morte confirmata, si traditio interuenit vera vel ficta. [illegible]

[illegible] *vel* [illegible] personæ.

† Mariti vel principaliter obligari esse possunt pro dote. Neque obstat [illegible] etiam successores dotium debetur, quia ibi non erant principaliter obligati. Possunt duo rei interuenire, at nō fideiussores.

c Donatio inter coniuges etiam fiduciæ propinqua morte [illegible] vt & vera. Postea in [illegible] matrimonio maritus [illegible] se dotē recepisse. Huiusmodi confessio præsumitur facta [illegible] animo donandi, & confirmatur morte. quoniam confessio exceptio nis vim habet [illegible] Cuiac. 4. *fin.* §. *donare,* quod p.

d Licèt in [illegible] [illegible] non [illegible] exceptio non numeratæ pecuniæ dotis non numeratæ.

a Hæc authent. limitatur tempus opponendæ exceptionis nō numeratæ dotis.

DE

DE DONATIONIBVS INTER VIR. &c.

Dicitur T. de donationib. propter nuptias, quæ valent propter matrimonium. Vtute de simplicibus, quæ propter matrimonium non valent, nisi fuer. tacta per confirmationem mortis, vel aliam. & est tacta prohibitione mutuandi. vt ff. eo.l.Iubi & iij.in prine.

HIc Ose.]Casvs. Matrimonio virtus constituere matrimonio vxori fiat donationem forte: decedit nullo * herede relicto, vnde fiscus omnia bona sua quasi vacantia occupauerit an fiscus donationes factam à viro mortis confirmari reuocari possit, quæritur? Dicitur quòd non. Vivian.

a ¶ *Facientia.* Sed quomodo, cum b fisco vxor præferatur: vt *j. vendere, & vxor. l.i. Rescr.* nolebat hic vxor succedere. b ¶ *Fiscus.* rc, & non fiscus prouidissime: vt *ff.ad l. Papiamen.*

c ¶ *Non possunt* cessante hoc casu priuilegio fisci. & facit ad legem illam *ff.de lega i.Quidā §. quæsitum. & l.Iulian. §. qui autem scribere.*

S *I ancillam.*] Casvs. Miles ancillā quam comparauit, concubina sua dedit, confecto instrumento emptionali in persona fœtarie. an donatio reuocari possit, quæritur? Dicitur quod licet donatio reuocetur, quia inter virū & vxorē non est celebrata tamen ad fauorem militiæ reuocare potest. Vivia.

d ¶ *Prohiberi.* ō miles. Accvrs.

e ¶ *Confirmetur.* & pōst ei maditum. & sic aliæ donationem tollere: vt j. *de don.l.emptorē.* Sed hic propter militiam fecit. ¶ *Sane* quis posset esse nulla matrimonium inter ipsum & fœtinam, propter hoc videtur quòd donatio ei facta valeat. Accvrs.

f ¶ *Potuerit de* communi: vt *ff de donationi. l. adfectum. & l. donationes. in prine.* quæ sunt contra. hic tamen non propter militiā, vt fabitis. *de facti ff.ad l.aquil. & l.si pradon. & l.si quis alienauit ibi. Lab propria. & plus valere quid agitur. l.si quis.fer. ff. de rei vin. l.si vt proponit. & ff. ad l.Iul. repet.* Addit.o. Addas secundum Richar. Malumb. idem in clerico, quod hic de milite dicitur: quod sequitur Bart. *hic, & in l.adfectum. & ff. de donat. & idem in Imolae in §. maritus. ff. de milit. testā. ex in l. vnica, in prine ff. de re milit.* vbi addit idem in aduocato: quia hi tres * æquiparantur, scilicet clericus, aduocatus, & miles armatus militiæ. facit *glos. ff. in dicta l.milet ff. de re milit.* Prædicta limitat Pet. de Ancha. *consil. centesimo*, nisi tales personæ donarentur propter meritorum quibus si constaret alteri, quam per adfectionem donantis, valeret donatio. ita consulait ipse pro concubina contubernali facienda.

a Constructio superioris textus inuilis & Martinus fugiat text.

b Donatio inter virum & vxorem non præsumitur animo donandi. c Falla. vt *ff. de donat. l. donationes. §. fin.* d Conditio adiecta, miles contubernalis.

Donatio.] Casvs. Si vxor donat marito, aut est sui iuris, aut non, & est, & in eadem voluntate perseuerat vsque ad mortem, conualescit donatio secundo casu & voluntate patris facta est donatio, valet, nec reuocatur. & hoc in prima. Si verò mortua filia soceri in generum donationem fecerit: non solum morte confirmatur, sed etiam inter viuos perfici potest. Vivia.

b ¶ *Si vero eam* esset in potestate.

i ¶ *In eadem voluntate.* hoc quando sola matrimonij ratione

1. Imp. Antonin. A. *Tryphonæ.*

EOna quondam matri tui fiscus sine nomine ei successore exsistente vt vacantia * occupauerit: donationes ab eo factæ b, & vsque ad finem vitæ in eadem voluntate permansit, reuocari non possunt. c. PP. III. Id. Ianuar. Duobus & Aspris Coss.

Miles nō potest donare fœtariæ, id est, concubinæ. Bald. Vel sic: *Miles armata militia non potest donare concubinæ.* Salv.

11. Idem A. *Marco militi.*

SI ancillam nummis tuis cōparatam esse præsidi prouinciæ probaueris d, donationisque causa fœtariæ tuæ nomine instrumentum emptionis effe confcriptum e: eam tibi restitui iubebit. Nam licèt cessante iure f matrimonij donatio perfici potuerit: similes tamen meos à fœtaris suis hac ratione fictitiaque adulationibus spoliari nolo. PP. XII. Kal. Mart. Antonino A.IV. & Balbino Coss.

Donatio facta ab vxore, confirmatur morte: & si erat in patris potestate, etiam patris mortis tempore: licèt à priuigno confecerit: & donatio facta à socero in generum quandoque, statim perficitur. Bald. & Salvcet.

111. Idem A. *Epicteto.*

DOnatio mancipiorum aliarūmque rerum, quas tibi ab vxore tua donatas dicis: si modò suæ potestatis, cùm donaret, fuit, vel patris sui voluntate id fecit b & in eadem voluntate i donationis vsque ad vltimum diem vitæ perseuerauit k: & ex mea & ex diui Seueri patris mei constitutione confirmata est. Sin autem post mortem filiæ facta est l donatio à quondam socero tuo: etiā inter viuos, m ea perfici potuit. PP. IIII. Non. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Donatio facta inter socerū vel extraneos, subsistit, nō valet. Sal.

1111. Idem A. * *Claudiano.*

NEc † inter eas † quidem personas, quæ iuri subiectæ sunt n vir & vxor, quæ quæve * in eorum potestate sunt, donationes iure ciuili fieri possunt. PP. III. Id. Aug. Duobus & Aspris Coss.

Donatio inter coniuges diuortio interueniente, vel eorum voluntate prohibente diuortio interueniente. Bald. Vel sic: *Donatio genero † facta à socero, non confirmatur huius morte, matrimonio cum filia durante.* Sal.

v. Imp. Alexand. *Quierolæ.*

SI (vt proponis) pater tuus in cuius potestate fuisti, matrimonio tuo genero suo instrumentum debitoris donationis causa dedit, itque † matrimonio durante vita functus est, ac postea à marito diuertisti: quod gestū est, non valet o. PP. Id. Febr. Albino & Maximo Coss.

Licet vir deponat rem nomine vxoris, non perdit dominium: & donatio facta vxori, si vxor præmoritur, reuocatur. Item quicquid acquirit vxor † constante matrimonio, de bonis mariti præsumitur. Bald. *concor.* Sal.

VI. Idem A. *Nepotiano.*

ETiam si vxoris tuæ nomine * res quæ tui iuris fuerant, depositæ sunt: causa proprietatis ea ratione mutari non potuit, etsi p donasse te vxori eas tuas ex hoc quis intelligat q, vt *ff. ad l. Iul. inoram. §. fin.*

ETiam.] Casvs. Depositi quandam rem petere te nomine vxoris meæ vt ei restitueretur. an possim illam repetere. quæritur? Dicitur quòd sic: cùm per illa verba non sufficiat mihi dominium, nec præsumatur res acquisitæ mulieri aliunde, quàm ex rebus meis: & inter eas mulieris interueniat.

m ¶ *Mortua fit.* sine spe confirmationis: vt *ff. ad l. cum hic status. §. si donatrix.* sed & ab initio fuit irrita, fuit tamen spes confirmandi. Similis duplicitas est: vt *ff. de acquir. re. do. l. quæstum. in fin.*

n ¶ *Inter eas.* quia forte animum habuisti donandi, quando dixisti prædicta, vnde aliàs valeret: vt *ff. de don. l. donationes. §. fin.*

o ¶ *Excepit.* id est, accepit.

p ¶ *Irrita fit.* sine spe confirmationis: vt *ff. ad l. cum hic status. §. si donatrix.* sed & ab initio fuit irrita, fuit tamen spes confirmandi. Similis duplicitas est: vt *ff. de acquir. re. do. l. quæstum. in fin.*

q ¶ *Non valet.* quia causa propter quam solet huiusmodi donatio confirmari, non est secuta: vt *ff. ad. l. Iul. inoram. §. fin.*

r ¶ *Mortua est.* supra adfirmabat mulier sibi donatas à viro: nunc illud negat, sed alias dicit se acquisisse.

s ¶ *Mortis crudelitate.* hoc gratia * vitandæ suspitionis turpis quæstus: vt *ff. ad l. Iuuentius.* sic & in prælato. vt *§. de episcopis & clericis. multi Iurantium.* ferut in tutore: vt *in ar. contra. j. arbitrium.*

480/C.IV.K.5-4, 1225-1226
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. fi defunctus. in filio autem dic, vt diximus *l. de bonis quæ lib. l. cum oportet. circa prin.* & facit *l. de probat. sine position. &c.*

C *Si vxor voluerit.*] CASVS. Si voluntate patris filio tutoris puella nupserit, & conflante matrimonio in eum donationem fecerunt valet donatio & hoc in prima. Si verò patre contradicente, licet donatio remanerit, quia matrimonium nullum fuit, tamen quia mulier fecit quod facere non debet, mulieri nihil debitur actio ad donationem revocandam.

Patre tamen mortuo.

b ¶ *Nupta es.* & sic tenet matrimonium, quod non alias tenetur, nisi consulatis: vt hic, & *l. de interdicto matr. §. patre. l. pen. & §. de rita. l. non est. & l. ult. §. fi. de ali.* & vbicunque reperies, habebis locum quod hic dicit.

c ¶ *Non valuit.* voluntate patris cessante.

a ¶ *Vtiles actiones.* Non tamen à fisco vendicantur. Vide scripta ad rub. *ff. de his quæ vt indig.* & ad *LL. de rei.* & *vxor.* ad *Leges hic §. non ff. hoc tit.* CYACIVS.

d ¶ *Vtiles actiones.* rei vindicatio, & conditio fint causa: vt *ff. eod. l. ff. §. fin. l. fin. & seq. l.*

¶ Sed videtur non donanti, sed fisco competere revocationem: vt *ff. eo. l. cum hic status. §. fin.* Solu. ibi fcilicet donationem non tenere, hic credebat tenere.

¶ Item not. hic quòd non * debet esse melioris conditionis, qui deliquerit *ff. eod. l. seq. §. fi. & de noxa. l. non solum. & quod vi, aut clam. l. ferum. & in authent. de restitut. & ea quæ pa. §. fina. vsque sup.*

* Deliquens melioris conditionis esse non debet.

† *defunct.*

I fructus.] CASVS. Mulier marito suo fundū dedit in dotem, patiēte marito illa fructus percepit constante matrimonio, & cōsumpsit. an diuortio facto eos restituere debeat, quæritur ? & dicitur quòd non: sed quæcunq; facta sit locupletior, conuenīri potest.

e ¶ *Consumsit.* nec locupletior facta est: vt hic ignoti fructus, vt quis alieni fr, & fatue: quod vir facturus erat: vt *supra de pact. con. l. fructus. & ff. eod. l. fi quis pro vxore §. fin.*

f. ¶ Restituere tibi poss. Vigrat tamen, & fructus, quos facto suo percepit ex re donata, sibi acquirit. *l. 1. ff de vsufr.* CYAC.

f ¶ *Locupletior* quod est, fi easdem de suo erat erogaturus: vt *ff. de pecu. dotal. l. fil. & l. seq. §. vsufructū. & §. seq. & §. quod autem. & ff. de solut. l. si pupillo.* quod intelligitur tempore litis contestatæ: vt *ff. eo. l. quod autem in prin.* & ergo habet hic nos temere donationem fructuum vt *l. de iure dotium l. pro emptore.* Sed contra *ff. eo l. de fructibus. & ff. de vsur. l. fructus.* Solu. hic ipsos fructus donauit, ibi autem prædia, & credidit tenere donationem: alias nec eo casu teneret in fructibus vt *ff. de acquirenda poss. l. quod vsum & ff. eo l. fi vxor.* Item quod dicit, locupletior: intelligendi, & vt purpurior: vt *ff. eod. l. seq. & l. fi §. penult. §. concesso. & §. fi mariti.* & facit *ff. de don. inter vir. & vx. l.*

Si de dote.] CASVS. Maritus de pecunia sua prædium vxori comparauit, non ad maritum, sed ad mulierem pertinet. Alexandr. A. III. & Dion. Coss.

Vxor illicita viro donare non potest effectualiter, nec etiam potest tale donatio confirmari. hoc dicu. & nos hunc nouellum casum. BALD. Vel sic: *Donatio inter coniuges vetus non tenet, inter patrem vero licet teneat ipso iure, non tamen in effectu quia reuocari potest.* SALYC.

VII. *Idem A. Theodoræ.*

SI ex voluntate patris tui * filio tutoris nupta es † collata in maritum donatio ipso iure irrita est. Sed si matrimonii iure non valuit *: licet ipso iure donatio teneritur: quia tamen * indigna persona eius fuit, qui nec maritus potest dici: vtiles actiones « < super renocandis his tibi competunt. PP. Kalend. Octob. Lupo & Maximo Cos.

Fructus cōsumpti ex causa donationis, non veniunt restituendi: sed existentes sic. hoc dicit ista lex. BAL. Vel sic: *Etiā fructus donatio non valet inter coniuges: & externo renocatur, quatenus vsi pieris locupletior efficitur.* SALY.

VIII. *Idem A. Leoni.*

SI fructus eorum prædiorum quæ in dotem accepisti, matrimonij tempore vxorem tuam percipere passus es, eósque vxor tua consumpsit * † restitui tibi post à diuortium oportere, nulla ratione contendis. Sin autem ex his locupletior f facta est: in tantum potest conueniri. PP. V. Kalend. Octob. Maximo, & Paterno Coss.

Licet maritus emat rem vxori de pecunia sua: tamen quæritur vxoris dominium. BALD. Vel sic: *Dominium rerum comparatarum de pecunia vxoris vxoris nomine, pertinet ad eam si ei fuit tradita: pecunia tamen tota repetitur, si facit vt fallor: & si vt donator, quatenus est locupletior.* SALYC.

IX. *Imp.* GORDIAN. *A. Origini.*

EX tua pecunia mancipia vxori tuæ comparata sunt ‖: tamen si ei tradita sunt, eorum dominium nō ad te, sed ad eam pertinet h: pecuniæ autē tantummodo repetitionem habes ›, siue negotium eius gerēs numerationem fecisti, siue in eam donationē conferens quātitatem precij largitus es i. Etenim vel in solidum k, vel quatenus locupletior facta est, actione cum ea comperenti l experiēti poteris. PP. VII. Kal. Octob. Pio & Pontiano Coss.

Spoliatus ante omnia est restituendus †, *& sub prætextu criminis nō debet quis inuadere possessionē alterius de facto. h. d.* Vel sic: *Obrepto crimine nō impedit quin spoliatus ante omnia sit restituendus.* BAL. Vel sic: *Spoliatus ante omnia est restituendus: & separatorū separata debet esse ratio.* SAL.

X. *Idem A. Valeriano* ‖.

SI maritus † quondam vxoris tuæ ‖, cùm sui iuris * esset, in eam prædia vel cætera donationis titulo contulit, & in ea voluntate vsque ad mortem suam durauit, ex oratione * diui Seueri confirmata est donatio. At si eas res pater defuncti ‖ iniuriosè abstulit: per præsidem prouinciæ eas restituere cogetur *. Nec enim quasi maleficiis eius fit maritus exinctus, crimen ‖ intendens, sub prætextu accusationis ‖, quæ donata sunt, auferre debuit: dum causa liberalitatis à criminatione * separata sit ‖. PP. VII. Kalend. Febr. Ariana & Pappo Coss.

Donatio inter virum & vxorem non confirmatur ad agendum sed ad possidendum. BART. Vel sic: *Ex promissione alicuius animi vel mentis non facta coniugi non agitur, licèt soluta repetitio non detur.* SALYC.

¶ Vide scripta ad rubr. *supra ff. quæ alteri vel sibi. ff.* CYAC.

g ¶ *Comparata sunt.* à te: vt *l. si ab filio*, & multò magis si ab ipsa.

h ¶ *Pertinet.* vt & *supra ff. quæ alteri vel sibi. l. mulier.*

› ¶ *Repetitionem habes.* Dabitur actio personalis pecuniæ nomine, aut condictio li eam maritus vxori credidit, vel negotiorum gestorum, si negotium vxoris gessit cum numerauit creditori: vel condictio sine causa si eam pecuniam donauit vxori. CYACIVS.

i ¶ *Largitus es.* vendidisti. ACCVRS.

k ¶ *In solidum.* id est, non quatenus est locupletior: sed tamen in quantum facere potest, ne fe contra. *ff. de re iudicata. Luce tantum.* & hoc quando genera eius negotium emisti & numeratis. ß autem animo donandi, tunc in quantum locupletior facta est quod est in eo quod valeat mancipia cum viz emit. ß autem mulier emit, tunc in tantū in quantum eam are alieno liberauit, eam scilicet soluit vendenti. ß verò mulieri numerauit, & ipsa soluit venditori: tenetur mulier in quatenus mancipia valent: vt *ff. eo ß cum vxore. & l. quod autem. ß. maritus. & Lelegatum. & ß vxorem. & l. ß id quod. ß ß eo dicem.*

† nobis Corrē in margine adhibetur, vt in vxore suspecta & in terra Spoletina. Socin. regul. 178. quæ incipit *Spoletana.* vide *l. ß quæ ad ſc Trebellian. supra ad l. Iul. Pap. ad ſc in secunda supra de reſtit. Spolat.* * Pisanus. ‖ Hæc lex ß marit. & lex *sequ. ad ſc Trebellian. sunt.*

l ¶ *Competenti.* C negotiorum gestorum primo casu, alterò condictione sine causa. ¶ Sed quid ſi debiterur voluerit donare, vel eius negotium gerere? Resp. ex modo & genere expensæ æstimandæ sunt. quod dic, vt *ff. eo l. vxorem.*

* maritus.

I maritus.] CASVS. Maritus cuiusdā mulieris dedit ei quædam prædia constante matrimonio. & in radē valitate vīq; ad mortē perseuerās decessit: & cōsimara erat donatio, & hæc secundo nupsit. pater primi mariti illa prædia occupauit. an teneatur? Dicitur quòd sic, factione vi bo. rapti. Si verò pater dicat mulierem maritum interfecisse: tūc eo ipso quòd accusatur, debeat mulier amittere prædia, quæritur? Dicitur quòd non: quia separata est causa donationis ab actione criminis.

a Vxor suspecta de adulterio vel sterilitate, non ob id potest petitam dote sua de fisco, nec per vim, sed regulariter cessat cognitio, & ß Ipsa tertia non debet restitui. TIRAQ. Contra in memoriabilis, in pen. vide *Salycetus de adulterio.*

m ¶ *Vxoris tuæ.* scilicet nunc.

n ¶ *Sui iuris.* scilicet per emancipationem.

o ¶ *Ex oratione.* quam habet *ff. eo l. cum hoc statum. §. 1.*

p ¶ *Defuncti.* primi viri.

q ¶ *Cognatus.* actione * vi bo. rapt. vel condict. fur. vel interdict. vade vi, quod etiam ad mobilia occasione immobilium datur: vt *ff. de vi & vi ar. l. §. fi fundum à qua.*

r ¶ *Crimen.* id est, criminalem accusationē legis Cornelij de sica.

s ¶ *Accusationis* adhuc tenet iam, vel etiam facinde.

t ¶ *Separata sit.* id est, non est verisimile quòd crimen commissæ liberalitatem accepit: vt *arg. supra de quæstionibus. l. nec ſi mari.*

480/C.IV.K.5-4, 1227-1228
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

mors. Vel secundo separata sit,id est,non debuit praetextu criminis vel accusationis criminalis liberalitatem sua auctoritate auferre,cùm sit alia haec,& alia illa causa.¶ Et sic nota generale, secretorum [a] secretu , id est,separatorum [b] separata debet esse ratio.sic & ff.de nuntiat.l. Papinianus lib.9. & ff.de eadem.l.fin. & ff.familia erciscunde.l. hac consequenter. 5.1.& ff. de edictu divi Hadriani tollen. l. 1. Licet autem sua auctoritate auferre non debuerit : tamen si accusatoris & fraetit condemnari,auferetur liberalitas vt indigno : vt infrà de his quibus vt indigno. l.1. & de re. dot. fin. & ff. soluto matrimonio.l.fi ab hostibus §. 1. & ff. de his quibus vt indigno l.indignum. & facit ff.de tabu exhiben l. 1. § hoc interdictum.

¶ Sed nónae [c] praecelle criminalis quaestio cuilibet: vt supra de ordine cogn.l.fin. Respondetur, secundùm duas expositiones quas dedi,non dixi quae praecedat, & sic dices quod criminalis secundùm illam legem. 2. Vel dic quòd licet praenotatur criminalis, tamen ex pendenti , & causa liberalitatis , quae est ciuilis , agitur.2. Vel dic,in modum exceptionis opponebatur crimen,q.d.non potes agere ad res donatas, cum eum occideris. sed haec replicat dicens iam prius suas factas , & sic non praecedit.vt ff. de ordine iud.l.penult.

[a] secretum.

S Ecus cessat.] Casvs Si marius singulis annis vel mensibus promisit vxori sue donare aliquid : illud mulier petere non poterit : sic & si marius ex ea causa soluit vxori quod promisit, & vxor consumpsit : soluto matrimonio & ea consumpto nulla compete repetitio marito.

a ¶ Secus cessat. vt ff.eod. l.fi id quod §. fina. quod potest intelligi per actiones , scilicet ex stipulatu. sed & in factum potest:vt & arg ff.de pact dot.Liber.§. consentit. confirmatur tamen morte anuui promissio:vt & ff.eod. l.fi stipulatus fuerit. quod intellige tacitione praetextitiqui tunc fuerit temporis.vt in eod. titul. Tapinianus.

b ¶ Erogatique. id est,consumpti. alioquin esset repetitio quatenus aliter locupletior , & alter pauperior est effectus , secundùm quosdam.

c ¶ Non dari. nisi sit immodicum : vt ff.eo l ex annuo.

S I marium.] Casvs. Si vir constante matrimonio vxori fundum dederit,& eundem postea obligauerit,vel alij donauerit vel vendiderit : videtur donationem reuocasse.

d ¶ Reuocatum esse. nisi voluerit vir eam remanere : vt ff.eod.l. eum hic §.vxor. & ff.marrim. ¶ Sed contra Inst.de legat.§.fi rem. & §. sidem ferspexeris. vbi legatum non reuocatur per sequentem obligationem vel alienationem. Solu. donatio [d] odiosa [e] est:legatum econtra fauorabile. Item donatio non tenuit ab initio,sed legatum fuit ideo facilius donatio reuocatur.

d Donatio inter virum & vxorem facilius reuocatur quàm aliae: & facilius quàm legatum.

S I quidem.] Casvs.Si vir donat vxori in casu licito : si primò donat,& postea obligat,non tenet obligationem potest vir mulieri derogare.si primò obligat,postea donat : saluo iure pignoris tranferendi aut pignoris fuerit praescriptum.

e Donationes odiosa: legata fauorabilia.

e ¶ Possessiones. id est [f],dominij : ff.de ver sig.l.interdum.

f Possessiones dominio.

f ¶ Iure puta eo casu quo valeat constante matrimonio,vt statim dicetur. Accvrsivs.

g ¶ Saluo iure vt & supra de donat.ante nupt. l.de reb. & infrà de rei vind.pig.l.penult.& de dictis.pignor.l.fi debitor. & ff. de don. l.fina. §] & ff.de extraordinad.cogn.l.alimenta.

Codex.

[b] ¶ Inter eos. veluti [b] praescriptio.1. Vel quia sibi ius in re debita dixit.vt ff.quod metus causa.l.extat. 3.Vel quia oblatum recusat: vt ff.de solutionibus l.qui diem. 4. Vel quia aliud pro alio pignorauit:vt in authent. vt non fiant pignorationes. § 1. colla.v.1. Vel quia creditor confentit:vt ff.quibus modis pignus vel hypo.sol. l.fermissi. in prin.

[a] Prior stipulatio semper potior in iure.

[b] Donatarius aliquo modo possessor, creditori donatoris licite poterat opponere quibus caeteri excludi.

i ¶ Quod ff. nunc dicit econtra. Accvrs.

k ¶ Ante nuptias. id est, ante contractum matrimonium.

l ¶ Facta est vnde [a] statim valet : vt & supra de donat.ante nupt. l.fi ante. & ff.eo Liber sec.

* deeß in ver.

[a] Donatio ante nuptias inter futuros coniuges facta statim valet.

m ¶ Procedere potest. vt infra anuum : vt [a] supra de l.fecat. 2. Vel causa dispensatis : vt ff.eod.l.quod adfinem. 3. Vel manumissionis causa:vt ff.eod. l.quod autem. § fin. 4. Vel causa religionis vel pietatis : vt ff.eo l.finalis.§. concessit.usque ad §.fin.

[a] donatum.

n ¶ Non posse. quia ea demum,&c. vt infra eodem pig. obli. pactis. l. qui filium & infra fi alienare pig. da.fit.per totum.

[a] donatum.

EX verbis quae.] Casvs. Titius constante matrimonio dedit quoddam praedium vxoris suae.& in testamento suo donationem confirmauit,dicens ficillud praedium quod dedi , confirmo vxori meae , vel sibi habeto. an haec liberalitas censeri debeat legatum habito respectu ad tempus donationis:vt primo casu possit petere aestimationem praedij ab heredibus, secundo casu praedium, quaeritur.Respon. quòd illa verba non habent vim legati vel fideicommissi , sed tantum illis verbis videtur confirmasse praecedentem donationem,& ita videtur ei confirmasse dominium eiusdem praedij.

¶ Obstat l. fi quaesitum. 109. de leg.1. Sed ea lex est de eo iure quod obtinet ante conditor. D. Antonini. Vide notata & scripta ad l.fi quando.

[a] Vetitus donandi cognoscitur interpretis verbis testamenti fieri perceptibus & intelligendis.

f Voluntas defuncti cognita quid iuris & fori de hac : hoc est , iusta & an iusta , quaeritur.

Cviacvs.

o ¶ Inferuntur. generaliter loquitur.

p ¶ Legatum. significandum & relinquendum.

q ¶ Sed ita demum. id est,non quotiens talia verba inferuntur in testamento,sortiens legatum & fideicommissum pesi potest.

r ¶ Vnde. ad quam voluntatem cognoscendam non potest commodius attingi,quàm inspectis verbis testamenti superiorib. & inferioribus.& quis hoc est.iuxta ludia.&c.Sic ergo licet verba quae ad legatum vel fideicommissum pertinent aliàs sint idonea, quae posita sunt in testamento , non tamen ad petendum sufficiunt,nisi constiterit testatorem voluntate relinquendi illa posuisse. Sed econtra si sint inepta ad legatum & fideicommissum, valet & probetur testatorem ita voluisse:vt ff.de leg.iij.l.nó aliter.

s ¶ Non intra. nam cognita [f] voluntate scietur quod iuris erit. Item secundùm quae hoc est.iuxta ludia.&c.Sic ergo licet verba quae ad legatum vel fideicommissum pertinent aliàs sint idonea, quae posita sunt in testamento , non tamen ad petendum sufficiunt,nisi constiterit testatorem voluntate relinquendi illa posuisse. Sed econtra si sint inepta ad legatum & fideicommissum, valet & probetur testatorem ita voluisse:vt ff.de leg.iij.l.nó aliter.

t ¶ Cum igitur. &c.quia ita voluntas testatoris spectanda est.

u ¶ Testamento. ergo cùm maritus tuus in testamento cauit de conferenda tibi propietate rerum prius tibi ab eo donatarum , non per hoc legasse , vel fideicommissum reliquisse tibi videtur : sed quod donauerat confirmasse. nam cum maritus, qui quaedam iure,quaedam non iure donauerat vxori,legat ei ea quae vtrius donationis ratione ad illa spectat legatum,quae iure donata sunt,nec enim est opus:sed ad alia non iure donata:vt ff.de leg.1. l.fi quando quis.

x ¶ Lotte. nunc in specie.

y ¶ Animaduertimus. ex superioribus & inferioribus verbis:vt &

480/C.IV.K.5-4, 1229-1230
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1231-1232

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1233-1234

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

RE vxorē.] CARTH. Si maritus vxori constante matrimonio | testamento donandi eradiderit, sicut morte eius naturali confirmatur donatio, sic & ciuiliter moriendo: quia seruus pœnæ efficitur. Si verò deportetur, in pendenti erit donatio, quia nec matrimonium dissoluitur. vnde si maritus in ea voluntate vsque in finem vitæ perseuerauit, morte eius confirmatur donatio: nullo adiecto eam fisco seruando regestia.

a ¶ *Qualiber.* parentum vel extraneorū ex testamento, vel ab intestato, siue ab vtroque iure.

b ¶ *Mortua.* naturaliter.

c ¶ *In seruitutem cadit.* Ac hodie ex Nouellis, nec deportatione, nec damnatione in metallum quispiam seruus efficitur: ergo nec ita modo matrimonio soluitur. CYIACVS.

d ¶ *Deducta.* vt in metallum vel *Insulam quandam*

† C. Th. 4. 12. 1. *mu, tam pa-pa fil. §. seruis.*

a Mortua ciuiliter scribitur in insulam damnata.

& de remiss. & de-mort. l. interdict. in fin. sed hoc casu videtur donatum remotari, non confirmari quod hic dicitur *§ ea. Libam hic flatus.* § *si donator seruus*, quæ est contra. Solu ibi fuit factus seruus hominis vir, hic pœnæ.

¶ Sed hoc cur tam vanè? Respond. quia est ibi qui possit reuocare, scilicet dominus: sed hodie ex delicto non debet quis damnari, vt sit seruus pœnæ. & sic sequitur *modo. sed hodie*, quam hic lege.

d Adhuc igit. vt & sæpè ne vxor pro mari l. de mo-rientum. &] ad leg. Iu-liam de vi pu l. & infrà de priuil. fisc. l.

e ¶ *Integra legum* nulla lege per hoc immutata, vel contradicente: quia & si posset vel auus erit, vsumfructum habebit.

f ¶ *Obseruanda sic.* vt in *fisc. de bona proscript. l. §* quæ post bona.

g ¶ *Natura.* id est, naturalis dissolutio animæ & corporis.

h ¶ *Vel deportatio.* quæ succedit hodie loco aquæ & ignis antedictis. vt *§ quæ & ignis antedictis. & ad l. Iul. pecu. d. sig.*

i ¶ *Inalienatum.* vt *argu. de leg. 3. l. cum pater §. hæ rem.* An ergo potuit interim reuocare? Resp. sic: vt *§ sed l. sed & mors. §. l. & hæ* subrogit. & *arg. ff. ad Trebell. Lex fadia. §. fi quis.*

k ¶ *Dissoluitur.* vt & *ff. de lib. dam. l. sed & §. mi-hi.* matet vxor affectionem: vt *infrà tit. 11. l. 1.*

b Donatio adpetitæ.

¶ Vltimò hic distinguo triplicem b donationem, scilicet causa mortis, & inter coniuges, & inter vxorem. Prima non valet, siue fiat ante reatum, siue post reatum: ante damnationem siue post. cùm etiam testamentum rumpatur, & omnia publicentur: vt *§ de dona. causa mor. l. §i aliquis. & § sed. Libam hic. §. si mortuus. in §§.* Secunda si quidem ante reatum, distinguitur, quæ pœna subsequatur, vt vel confiscetur, vel in pendenti remaneat, vt hac l. & post reatum, non valet: vt *hic, & dicta l. Libam hic flatus. § si maritus* post damnationem confiat non tenere. Tertia scilicet inter viuos, valet ante reatum: vt]. *de bo. eo proscr. l. pen.* idem & post reatum: vt *§ de dona. l. post contractum.* nisi in crimine læsæ maiestatis: vt] *ad l. Iul. maiest. l. pen. & fin.* post damnationem autem non valet: vt *d. l. post contractum. in §.* ¶ Ex prædictis patet quòd donatio inter coniuges non adsimilatur omnino donationi causa mortis, nec inter viros.

l ¶ *Ed hodie.*] Natus. id est, ingenuus natus.

m ¶ *Ex supplicio.* id est, ex pœna alicuius (supplicij). olim enim fiebat. *l. 3. princ.*

seruus: & ideo matrimonium non dissoluitur n.

Donationes inter viros, quæ sola morte confirmantur, arbitror retro: sed illæ quæ confirmantur in vltima voluntate, quæ per mortē inter viros non valent nec possunt, non habent reatum retro. BALD. Vel sic: *Si donationes sunt simulata ratione potestatis vel matrimonij, confirmantur morte & confirmatæ retinentur retro. Si autem sunt simulatæ, quia summam excedunt legitimam, expressa confirmatio in morte requiritur, nec retrotrahitur.* SAL.

XXV. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Menæ* P.P.

DOnationes quas parentes in liberos o cuiuscũque seruos in potestate sua constitutos conferunt, vel vxor in suum maritum, vel maritus in suam vxorem, vel alteruter eorum p in alium personam q cui constante matrimonio donare non licet, vel aliæ r personæ in eam cui s donare non poterant: ita firmas esse per silentium t donatoris vel donatricis sancimus, si vsque ad quantitatem legitimam u, vel eam excedentes, actis fuerint intimatæ. Nam amplioris quantitatis donationem minimè intimatam x, nec per silentium eius qui donauit, confirmari concedimus y. Sin verò specialiter eas in suprema voluntate donator vel donatrix confirmauerit, siue vlla distinctione z ratæ habebuntur: ita tamen, vt si quidem vltra lege finitam quantitatem expositæ, minimè in actis insinuatæ fuerint: specialis earum confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eædem donationes confirmatæ sunt. Si verò vel non amplior sit donatio, vel cùm amplior esset, in actis insinuata sit: tunc & silentium donatoris vel donatricis, & specialis confirmatio ad illud tempus referatur a, quo donatio conferpta sit: sicut & alias ratihabitio habes *l. vnd. Laur. inter.*

n ¶ *Non dissoluitur.* quod sentit propter inæqualitatem si alter sterilis fuerit, secundùm leges, vt in corpore: sed non sic secundùm canones.

DOnationes.] CARTH. Si maritus dedit vxori constante matrimonio vel ecconuerso, licèt ab initio donatio non teneat: confirmatur tamen morte, si fuerit facta infra quantitatem quingentorum solidorum: si vltra, non confirmatur nisi fuisset insinuata, vel expressè confirmatio inseretur, & si sit vltra quingenta, & confirmatio sit expressa: et eo tempore capit firmitatem, ex quo donatio fuerit confirmata. & hoc in prima & secunda. si infra fuit, vel excedat, & est insinuata & confirmata eo tempore quo erat facta donatio, firmitatem capit: sicut contingit in aliis negotiis in quibus ratihabitio retrotrahitur, scilicet ad tempus celebrati contractus & hoc in tertia: subtili distinctione iuris vel facti de extero locum non habente. ADDITA. Antea secus erat *l. 5. §. 1. ff. pro donato.* Vide not. & lectura ad *l. §. quando. in pen. ff. de leg.* CYIAC.

o ¶ *In liberos.* Gratia filiorum, & de his dicit, quæ in potestate sunt: quæ verò emancipata sunt, non valent, sed inter coniuges non valent, iuris prohibitione.

p ¶ *Eorum.* scilicet coniugum.

q ¶ *Personam.* quæ sit in conuentu per potestatem: vt filio mariti: vel vxoris seruo. & de his habes *l. vnd. Laur. inter.*

r ¶ *Aliæ.* puta filij, vel serui.

s ¶ *Cui.* quæ in potestate vir vel vxoris sit.

t ¶ *Per silentium.* quo confirmantur: vt *§ sed l. cum hic. §. 1. & §. ad exactis* AUCTORI VI.

u ¶ *Legitimam.* scilicet quingentorum aureorum hodie: vt] *de donat. l. penult.*

x *Intimatam.* id est, in actis non redactam.

y ¶ *Confirmari concedimus.* cum duobus tantæ admirabilis: scilicet tantæ personæ, & tantæ rei. ACCVRS.

z ¶ *Distinctione.* excedant legitimam quantitatē, vel non. & hoc inter scilicet, non donationis, cum excedit legitimam summam.

a ¶ *Referatur.* quantum ad fructus & partus, & vt de damno

480/C.IV.K.5-4, 1235-1236
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dato in re non tenentur : vt hic, & ff. de leg. ij. Lemn patet. & pater filio. & ff. de donat. causa mort. Li. quotiens ad dominium. vers. arg. ff. famil. ercis. l. filia. & sic non obstat supra de testamentis domus. l. ij. vbi dicit huiusmodi donationes habere præcipuam indicio familiæ excidendæ : quod non esset, nisi dominium apud testatorem resideret : vt ff. famil. ercis. l. ij. quod. & ff. rei. l. ij. non tamen. in fin. & hoc secundum Ioan. a. Vel dic vt ibi. Alij dicunt etiam dominium esse penes donatarij fictione huius legis, licet non percepit effectus transferri nisi quasi plus operetur fictio, quam veritas : vt arg. ff. de pœnis. l. fin. & ff. rei. l. ij. in fin. Contrarium tamen videtur, quia ex quo lex dicit, quod donatarius habet vsum relicti, & non esset relictum non traderetur rogo. Item differt a relicto vel a donatione causa mortis in alio : vt not. supra rei. l. vlt. in differentijs ibi positis. & facit ff. ad leg. Falcid. l. in donationibus. habet ergo vsum relicti vbi reflator hoc voluit, aliàs non : vt ff. rei. l. ij. Item est contra : de collat. l. ij. donationes. vbi nec retinet habitum, nec etiam vt ex eis vale: sed ibi vt habeant in peculio fuit donatum : non autem simpliciter, quod hoc erat. ACCVRS.

a ¶ Restituitur. vt pater qui fuit damnatus lici ac. capiendi mortuum habet tantum : vt ff. ad Macedd. l. ff. vbi plura dicimus simila. & facit ff. de nupt. l. ff. contra. & ff. de off. proconf. l. obseruare. § fi. & ff. de donat. l. data.

b ¶ Imperatores. l. de centro.

a ¶ Indistincte dixerunt. Quidam enim amant rehabitationem confirmare ea tantùm, quæ sunt facti, vt gestionem, perfectionem, pactionē: non ea quæ sunt iuris. Iustinianus vult omnia illa confirmare. Itaque inde potest tentari, heredibus eum quam filius iniuſu patris adire ei acquiri, ſi adioneem ratam potet habuerit. l. i. ſ. qui admiſit. Hic locus citatur l. l. ff. ad Macedd. Videſcripta ad eum in Cuiac. ¶ Poſſe. Fonſe diſtinguo: hæc verum vt donatio extabat in facto, credens rem donatam non valere vltra legitimā ſummam. a. Sed verius, quia credebat valere donationem.

Donationes.] Cauſa. Si princeps donet vxori conſtante matrimonio, vel reuocatio, indiſtinctè valebit donatio ſine ſcientia expreſſa vel tacita confirmata, fiat non. ¶ Sanciones. & ita contrahus * imperialis eſt lex. ſic ff. de bona quæ liber. l. cum multa. & de quæd. præſcript. l. fin in fi. & in multis de non alien. ſ. ſimmus. cod. q.

Si vnus.] Cauſa. Si vir donauit vxori, & poſtea capiatur ab hoſtibus, & ibi decedat, an confirmetur donatio, quæritur

Dicitur quòd ſic. & hoc in prima. Idem eſt ſi vxor donet, deinde illa capiatur ab hoſtibus, & ibi decedat : quia perinde æſtimabitur donatio ac ſi domi deceſſiſſet.

c ¶ Augeſta. id eſt imperialis.

f ¶ Imitatio. ſic ff. de nupt. l. imperialis circa princ. & fuit ff. ad l. cum hic. ſ. ſi ſembr. & Cuiac.

a Deum imitantur principes humaniter.

DE REPVDIIS, ET IVDICIO de moribus ſublato.

TITVLVS XVII.

Pars alia quæſtionis de re vxoria fuit de moribus conuiuum qui diuortio cauſam dediſſent. quæritur propter mores erat retentio ex dote atque ſtrid actio de moribus. Sed actio tollitur à Iuſtiniano in l. vlt. quamvis ſufficiens parua inuenit reperiendi ibi proloquia. Lotharius, & retinens quisque poſſet ſubſidio furiæ in tit. 13. ſ. 3. tantùm. Sed quia non nisi ſolito diuortio retinendi locus erat vel actionis de moribus, etiam vtrumque ſublata ſic, reſidet tamen actio in ſpecie de diuortio, de quib. eſt hic vt ad repudium mouit generale eſt, quæ & diuortia ſignificatur & repudia inter ſponſos. & de hoc eſt l. 1. eadem de diuortiis. Diuortij eſt repudium & ſeparatio maritorum. Repudij eſt diuortij vel renuntiatio ſponſalium. Placet tantùm formula repudiandi vxoris impudica, quæ eſt in ſanctis Patrum: Quia fidē illorum violaſti, & cōmunem amicitiam, tecum ego omnia tollo, & alium locum quem poſſunt quæro. Latio autem ſuero repudia ante No. 117. ca. 8. hoc tit. facta elementi confuſo non immixta mixtum ſine iuſta & legitima cauſa. Solon Platonius matrimonium non eſſe mortis dirimi putauit. Antiochus Feſto & Gellio. Imo nec vllum illum iuris veteri, & primum Constantinum repudia permiſſa Plutarchus ſcribit in parentalib. Cuiac.

Deportatio vñ facia ſoluitur matrimonium, nec tuor per dos datum eſt deportationem marit. b. d. Bald. Vel ſic : *Deportatione vxor ſua amittitur cauſatio matrimonium non ſoluitur: dos tamen de aquitate reportatur. b. d.* Salyc.

i. Alexand. A. *Abatissana* *.

Atrimonium quidem deportatione, vel aquæ & ignis ſ interdictione non ſoluitur b. ſi caſus in quem maritus incidit, non mutet vxoris affectionem i. Ideòque dotis exactio † ipſo iure non competit k. ſed indotata tamen eam eſſe, cuius laudandum propoſitum eſt, nec ratio æquitatis l, nec exempla permittunt. P P. Non. Nouembr. Alexandr. A. III. & Dione Coss.

matrimonio peruxit. ſic & ff. de iure de l. vlt. dotem dotem l. ſed & ſi. vbi dotem mortis interuenisse egitur. Solui mulier fuit deportata : hic vis.

b ¶ Sed indistincte. De dote actio non competit conſtante matrimonio, excepto hoc caſu, & illo qui eſt infra l. 14. ſ. fil. matrim. Cuiac.

l ¶ Reputatio. inualescit ſitio bona : & per conſequens eſt æquum

DE REPVDIIS, & iudicio, &c.

Cuius] quod ſignatur, ſolubile eſt vxor in actib. de nupt. ſ. deinceps collat. iij. ſic & poſt ligamine matrimoniorum de ſolutione dicit.

Matrimonii.] Cauſa. Si maritus deportetur, non diſſoluitur matrimonium, ſi propter ſtatum maritorum viri, mulier affectionē ſuam non mutauit. An autem conſtante matrimonio poſſit dotem repetere ? Reſp. quòd licèt non tute ſtricto, de æquitate tamen ſibi concedenda eſt : nec laudabile propoſiti ſui, ſcilicet quòd non vult diuertere à marito, ei erit impedimento quo minùs repetat dotem à ſiſco bona occupante.

g ¶ Vel aqua & ignis. vel, pro * ad eſtatum pro eodem ponitur : vt ff. ad l. Iul. peculi. ſ. fi.

h ¶ Non ſoluitur. ſi conſtat matrimonium ergo habet filios in poteſtate natos, & naſcituros : vt infra. de pœn. in princ. Sed contra probatur: quia ſi priùs habebat, amittit : vt infr. quod. mod. tut. pot. poteſt. ſolui. ſ. eſt autem. Item quia poteſtas patria, propria eſt Romanorum ciuium : vt ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. l. vlt in poteſtate Sed hic citatur amittere. & * apoſtadicitur : vt ff. de leg. vj. l. i. deportatus. & ff. de quæſtion. & ff. de pœn. l. quidam. Non ergo habet ius patriæ poteſtatis ! Reſpond. ad hoc, quòd eſt ſpecialis * caſus, vbi ſtatus ex matrimonio non eſt in poteſtate, & quod generaliter dicitur in poteſtate eſſe, intelligitur quòd nullus mutauit conditionem. ¶ Item videtur matrimonium ſolui : vt ff. ſol. matrimon. l. ſi quæ ſic ſponſetur. Solui affectionem mutauit mulier repudiando eum vt hic ſubiicit:

i ¶ Affectionem. quam habet vxor erga virum.

k ¶ Non competit. mulieri ipſo iure, quia matrimonium durat, ſed de æquitate agit, & petit à ſiſco : vt ſubiicit. & eſt ſpecialis ſ. quod datatur

a Constantius imperialis eſt lex.

* Exitus. al. Abatissana.

† gl. inconſiderate addit, ad ſtatu vxoris.

† Contrahitur inter eā principe vim legis habili, habent eandē naturam bona fidei. Bald. in l. ſi quis de pact. conſtan. Contrahitur ſeq. ff. de diuortiis eſt de contractibus dicunt ſatis eſſe. Respublica. vt Cuiacius in commentariis in verbo. contrahitur in alio : vt not. ſupra rei. l. vlt. in differentijs ibi poſitis. & facit ff. ad leg. Falcid. l. in donationibus. habet ergo vsum relicti vbi reflator hoc voluit, aliàs non : vt ff. rei. l. ij. Item est contra : de collat. l. ij. donationes. vbi nec retinet habitum, nec etiam vt ex eis vale: sed ibi vt habeant in peculio fuit donatum : non autem simpliciter, quod hoc erat. ACCVRS.

† Cū nihil aliud cum penitus ſit in ciuilibus.

c Hic pro id eſt.

d Apellis diſcus ille qui eſt hinc exutus.

e Poſſibus patris quo ea ſit quia adiuncta , licet ſit ex matrimonio natus.

† al. aliis

f De repudiis conſtante matrimonio non petitur.

480/C.IV.K.5-4, 1237-1238
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1239-1240

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN AVTHENT. VT lic.m.& auie.§.quod autem à nobis. coll.viij. constit.fina.

Hodie mulier habens virum in expeditione militia, non potest licite nubere etiam si dia eum expellauerit: nisi formam bonæ legis seruauerit. SAL.

HOdie * quantiscunque † annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas neque responsum ab eo acceperit. Sed si mortuum audierit: non prius nubat quàm per se vel per alium, cum sub quo militabat, adiens, interrogauerit si pro veritate mortuus est: vt apud gestа deponatur cum iureiurando, si mortuus sit: quo sublecto, post annum ‖ nubat. Si verò præter hæc nupserit: tam ipsa, quàm qui eam duxerit, velut adulteri

---

a ¶ *Dauum.* sub quo militauit.
b ¶ *Consensit,* in quarendo virum an viueret.
c ¶ *Amittemus* sine recuperabit eam ab hereditate.
d ¶ *Violata.* ab aliquo. Nota ergo * adulterium non fieri sine dolo & mala conscientia. *ff. de adul. l. nulla. §. pen. & l. pen. Et* † tamen ante nuptias quàm libello ducem * super hoc suo voto edocuerit †, non † viderur nupsias iniisse furtiuas, nec dotis amissionem * sustinere, nec capitali pœnæ esse obnoxia, quæ post tã magni temporis intercapedinem nõ remeré, nec clanculò, sed publicè constestatione deposita nuptias firmactæ. Ideòque obseruandũ est, vt si adulterij suspicio nulla sit, nec coniunctio furtiua deregatur: nullum periculum ab his quorum coniugio erant copulatæ, verumtam cùm si conscientia maritalis tori furtim esset violata ‖, disciplinæ ratio pœnam cõgruam flagitaret. Dat. Nessi † Feliciano & Titiano Coss.

IN AVTHENT. VT lic.m.& auie.§.quod autem à nobis. coll.viij. constit.fina.

Hodie mulier habens virum in expeditione militia, non potest licite nubere etiam si dia eum expellauerit: nisi formam bonæ legis seruauerit. SAL.

HOdie * quantiscunque † annis maritus in expeditione manserit, mulier sustinere debet, licet neque literas neque responsum ab eo acceperit. Sed si mortuum audierit: non prius nubat quàm per se vel per alium, cum sub quo militabat, adiens, interrogauerit si pro veritate mortuus est: vt apud gestа deponatur cum iureiurando, si mortuus sit: quo sublecto, post annum ‖ nubat. Si verò præter hæc nupserit: tam ipsa, quàm qui eam duxerit, velut adulteri

---

a ¶ *Dauum.* sub quo militauit.
b ¶ *Consensit,* in quarendo virum an viueret.
c ¶ *Amittemus* sine recuperabit eam ab hereditate.
d ¶ *Violata.* ab aliquo. Nota ergo * adulterium non fieri sine dolo & mala conscientia. *ff. de adul. l. nulla. §. pen. & l. pen. Et* † tamen ante nuptias quàm libello ducem * super hoc suo voto edocuerit †, non † viderur nupsias iniisse furtiuas, nec dotis amissionem * sustinere, nec capitali pœnæ esse obnoxia, quæ post tã magni temporis intercapedinem nõ remeré, nec clanculò, sed publicè constestatione deposita nuptias firmactæ. Ideòque obseruandũ est, vt si adulterij suspicio nulla sit, nec coniunctio furtiua deregatur: nullum periculum ab his quorum coniugio erant copulatæ, verumtam cùm si conscientia maritalis tori furtim esset violata ‖, disciplinæ ratio pœnam cõgruam flagitaret. Dat. Nessi † Feliciano & Titiano Coss.

VIII. *Impp.* THEOD. & VALENTIN. AA. *Hermogeni* P.P.

CONfessa † * licita matrimonia posse † contrahi, contracta non nisi misso repudio * dissoluí præcipimus. Solutionem etenim matrimonij difficiliorem ‖ debere esse, fauor imperat liberorum ". Causas autem repudij hac salubertima lege apertius * definimus. Sicut enim sine iusta causa dissoluí matrimonia iusto lingue prohibemus: ita aduersa necessitate pressum * vel pressam ‖, quamuis insaustio ¶, attamẽ necessario auxilio eripimus liberari. Si qua ℔ igitur maritum suum adulterum > ‖, aut homicidam, aut veneficum, vel certè contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condẽnatum inuenerit, si sepulchrum prosecturum incideri, nullam obtinentem fiminitatẽ. ¶ Not. ex hac l. *confessus.* quòd nihil est quod tam exasperet vxorem. *arg. infra eodẽ* in prohibitis viri. x. Nota secundo ibi *fauorem,* de fauore: & vide quod *not. in l. de pœn. in clem.* vbi habes gl. magistrum. ‖ Not. tertio ibi, *indignum,* quòd debet extare consultus, quo sit iudex indignum. 4. Quarto not. ibi, *adeant,* à contrario sensu, quòd si filius adhuc *non* posset conuenire patrem quod dic vt ¶ *de re iud. l. cùm à nobis.* Bald. ibi.

---

e ¶ *Confessa.* Primo ponit casus diuortium quem contrahere.
f ¶ *Confessa.* facta fuit aliqua solẽnitate, & hac liberorũ fauore: vbi dicit, sed in scriptura exigitur: vt *Inst. de nup. §. & de nup. auth. sed nouissima & authen. nouissima.*
g ¶ *Confessa.* Zonaras in c. 1. *Apost.* & D. Ambros. *in lib. de Abraham C. 7. 1. 21.*
h ¶ *Missa repudia.* & sic ẽ solẽnitate, & iusta interuenisse causa.
i ¶ *Dissoluere.* quam contrahere.
m ¶ *Liberorum. arg. ff. de vita nupt. l qui in principio.*
n ¶ *Aduersa.* quam olim esset.
o ¶ *Pressam.* virum.
p ¶ *Pressam.* vxorem.
q ¶ *Insaustia.* malo omine fuit infortunio. nam spes fuit indiuiduis *, vt *Inst. de pa. pa. in princ.* sed aliquid insaustum esse, quod & causam dat diuidi: quod in præsentia septem ‖ ve. situm fieri debet: vt *ff. ad l. iuliam.*
r ¶ *Si qua.* Huius const. derogauit expresse Iust. in Nou. 22. Cap.
s ¶ *Adulteri.* Hæc olim causa iusta non erat. *l. 2. C. Th. de Coniug.*
t ¶ *Adulterum.* videtur contrarium ei quod dicitur xxxij. q. 5. c. 1. quæstio

---

† Vide Alciatum 2. Parerg. ca. vbi latissimè defendit quòd diuortia permissa sunt de iure diuino & naturali & Euangelio non abolenda.

a Indiuiduis. in specie naturalibus.
b Diuortium separatio coniugum, hoc practicari.

480/C.IV.K.5-4, 1243-1244

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

propter metum denuntiandi. Accvr.

a ¶ *Quæritur.* si quis pepigit de non perdenda dote, licit delinquat. num per hoc ad delinquendum inuniatur: et *ff. de pact. dot. l. conuenerit. & facit sup. de pact. l. pacta quæ contra leges.*

S*I constante.*] Cauv. Si maritus & vxor consentiunt de dif-

* *Lege, legitur in omnibus manuscriptis & in legum editionibus & impressis.*

folutione matrimonio, nullum non expectabit vltra quinquennium: sed poſt annum poterit consolare ad secundas nuptias, & nulla causa interuenerit ex illis quæ in *Lauſſina* edictione continentur. Accvr.

b ¶ *Si constante.* hæc eſt Anaſtaſij, fapientiſſimi Theodoſij ſequentes duæ Iuſtinianæ: de quibus omnibus mentio eſt *C. de rei vxor. act. in fi.* Sed hodie hæc lex corrigitur: & ſic ſequitur *authen. quod hodie, &c.* quæ eſt *vi. tit. ma. & auth. ſ. quia verò ex conſenſu. collat. vltj. &* facit *C. de nupt. l. nupt ad initi.*

c ¶ *Communi conſenſu* in hoc differt à ſuperiori lege: quia ſupra propter delictum abortus. Acc.

a ¶ *Poſt annum.* Vide ca. *xx. de præſcrip.* Cyrac.

Vel hodie.] Castr. Lex Codicis permittebat matrimonium ſeparari conſenſu. Hoc *authen.* prohibet, niſi caſtitatis amore. quod ſi poſt diuortium aliquis eorum habuit, vel luxurioſè viuit: filij eorum debent habere omnem eorum ſubſtantiam, & ipſi patri. Cyrac.

d ¶ *Quod hodie.* vt mutuo conſenſu matrimonium ſeparetur quod per Codicis *ſi conſtante* permittebatur.

c ¶ *Hoc ſan.* pœna quid autem ingrediatur monaſterium vel Eccleſiam vocantes caſtitatem *. vel aliter tantū ingrediatur? & qui in ſeculo remanent, caſtitatem vouet. & facit *ex authent. de nup. §. per oppoſitum. col. fin.* Azo.

Additio. Videtur de hoc *extra de conuerſione coniug. per totum titulum.*

f ¶ *Tradenda ſunt. Lauro. de donationib.*

g ¶ *Proprietatem amittebat.* Nota ergo quòd licèt ingrediatur monaſterium pater vel mater, non tamen continuò eorum ſubſtantia tranſitur filios: ſed expectatur annus vel delictum eorum: vt hic dicitur. & hoc autem locus aliter diſponitur per aliam authenticam, vt *noſti ind. §. quia verò ſiquis. & facit in eadem col. vt ſi. non. & auth. §. præterea. collatio. vltj.*

T*N conſtit.*] Cauv. Si maritus cum vxore ſua tempore conſtituti matrimonij per continuum biennium ſteterit, nec propter naturæ imbecillitatem eam cognouerit, poterit vxor ei repudium mittere: nec dotem amittet: nec vir donationem propter nuptias. hodie expectare debet per triennium. Item nec poſſ triennium hoc licet. Velamvs.

i ¶ *Ad hoc.* Sed quid ſi ab initio coitū, ſed poſt biennium vel amplius non potuiſſet? eſt quòd hic dicit, licitum capere.

i ¶ *Ad dote.* hodie vtra: *et in auth. hic poſita quæ incipit ſed hodie.* Acc. quæ eſt *de nupt. §. per oppoſitum colla. vltj.*

h ¶ *Naturalem.* vel propter factitas aliquas talia *fruſtra* alleguntur. Accvr.

i ¶ *Mutier.* Item an contra vir poſſit inuita vxore diuertere? videtur quòd ſic: quia ſi primò non cognouerat nec conatus fuerat cognoſcere mulierem, non imputatur ei quia nemo peccare cogitur. ante ergo quàm haberet vxorem, non potuit ſibi eam poſſet cognoſcere adeo. Item videtur nec teneatur matrimonium. cum ſit caſtratus*: vt *ſi ab uxore. ſi ſponſa.* quæ eſt contra. Sol. ibi naturaliter, hic ex caſu ſupernaturalis infirmitatis, vel alio. & facit *in auth. vt ſi maritꝰ & auth. ſi prodit. Ro. coll. vltj. & vide de ſpoſ. & matr. x. laudabilem. & eadem tit. j. in fi.* ¶ *Sed contra in ſin. vltj. & vltj. & xxxiij. quæſt. j. quod autem. & c. ſi per fornicariam.*

a Cabrus ſi contrahat. an matrimonium.

Vbemus.] Cauv. Si maritus hoc caſu ab vxore diuertat, anteriùs dotem: & illa donationem, ſi diuertat. Si verò dos vel donatio nō fuerit exhibita, & diuertat ſine cauſa legibus expreſſa, diminuet quartam partem, bonorum ſuorum: vt ꝯ habeat quæ dirigentur auri vel argenti, diminuet ei semuncia * vtrò minus habeat, deducto ære alieno quartam habebit in qualibet re, etiam in minima. Idē ſi mulier ſine cauſa diuertat, vel ipſa cauſam præbuerit diuertendi, illa quarta pars bonorum eius viro reſeruabitur, cùm erat indotata. & ſi filij extant, lucro illorum cedet illa quarta pars ad ſimilitudinē dotis vel donationis propter nuptias. [Brtus.] Si mulier indotata ope vel indulſu abortū fecerit, item ſi ſtuprum * cum hominibus cauſa libidinis intenterit inuito marito, item ſi viuēte marito de contrahendo cum alio deliberauerit, eā vir dimittere poteſt. & dimittet ei mulier quartam partem bonorum illa vero cauſa oſtenderit poſſunt inter alias cauſas propter quas vir dimittere poteſt à mulière, & retinere dotem & donationem propter nuptias, ſuſcipio de moribus mulieris hodie quæſtionē. olim enim propter malos mores & ſtuprū poterat maritus

* *aſſidua.*

b Stephan. li. matrim. libi. dotis cauſa. nouem inuitꝰ mariti. ipſi maritus repudiare poteſt.

diuertere à mulière. Accvr.

a ¶ *Etiamſi dot. ſupſit.* Hoc idem Taſſ. *matrimonia in Num. 74.* Ac in Num. 17 mutat ſententiam aliquantulum. Cyrac.

m ¶ *Cum inſtrumento.* vt & *ſupra de nupt. l. nupt ſine.* & *l. ſi uxorem.*

n ¶ *Adſtitit.* vt * & *T. de dona. ante nupt. l. ſi. & ff. de rega. iur. Lauren. & de dona. inter vir. & vxor l. cum hoc §. ſi mulier. & in auth. de nupt. § ſuperior magna. col. vlt.* contra *aut. ſed. q. v. c. adhuc.*

o ¶ *Noſtra legibus. Cl. pree. & T. auth. ſponſa. quam l. conſtante.*

c Matrimonia non dirimūt, ſed effectus ab. tribuunt.

480/C.IV.K.5-4, 1245-1246
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1247-1248
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1249-1250

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

perasit vt *T. de rei vxor. l. §. accedit & melius in §. præterdicitur. S. circumscripta.*) CASVS. Si maritus res sibi datas in dotem æstimauerit, & mulierem circumuenerit æstimando minoris precio, quàm valuerint: filij si eas possidebit, habebunt exceptionem. multo magis actionem ad æstimationem, non autem ad res si exstat: & hoc in primis. Si verò vir dicat se circumuentum in æstimatione à muliere facta vtra in istum pretium, non tenebitur nisi ad veram æstimationem. & hoc in secunda. Illa locum habent, cùm res exstant. si verò perijt in dotalium instrumento conprehensum fit, considerabitur si vir doloè non fuerit versatus. & hoc in sertia.

a ¶ *Proinde.* id est, ergo.

b ¶ *Dolosis* quo casu debet purgari dolus commissus: vt *ff. de iure do. l. iure. §. fin. C. quib. ex caus. maiol. restrictibus.*

c ¶ *Cylindrarius.* vox hæredes mantis.

d ¶ *Quando.* id est, quia.

e ¶ *Opitulatur.* Nota cui detur exceptio, eidem detur & actio: quod tamen fallitur multis: vt *ff. de condic. inde. l. ex quibus.*

f ¶ *Debent.* facto ipsa prædia restituis.

g ¶ *Inspum* arg. ad hoc, quod eàm emptor se grauarius allegat instum pretium restituendum sit.

h ¶ *Compellatur.* fiat exstet res, siue non.

i ¶ *Locum habent.* quod hic vsque in finem dicit, referent ad id scilicet, *Proinde si dolosis arribus*, &c. & hic parcitur ea-rum in hoc casu, vt licèt dolo mariti circumuenta sit vxor: tamen quando res non exstant, non tenetur ad istam æstimationem communem præstandam sed ad cognitam. Alij legunt superiorem literam sic: *proinde si maiorem dolosis arribus*, &c. & sic ibid referunt ad subauditum casum (vel ibid verbum, *maiorem*) scilicet quando non fuit vir in dolo. hoc enim placet: sed *C. fiunt ii. dolo*, etiam si non tenetur æstimationem. vt *ff. de iure do. l. si res. §. Scæuola.* & in hoc casu, scilicet quando non fuit vir in dolo, generaliter accipiat mulier illam conuentam æstimationem: etiamsi sit minùs dimidia iusti precij: eàm & æstimatio facta non est, nihil habeant: vt *ff. de iure dot. l. fi res. §. quod si duarsaria.* & §. ratione. Tollit ergo hæc lex: id est, suis hanis legis, cùm vir fuit in dolo: vt dixi *supra*. Item & cùm mulier est minor: vt *d. l. fi res. §. adiungo.* Item & quando inuenerit tempore donationis emptorem plus offerentem: vt *eod. l. fi res. §. plenè.* Sed illud intelligo in minore, non maiore: vt *eod. l.* subiungitur, *idque dicendum est*, &c. Item in quarto, quando stillicet est minor mulier, & exstat res: nam restituitur, vt ista æstimationem habeat: vt *dicta l. fi res. §. mulier.* & hoc si in æstimatione sit deceptio. si autem in hoc quod dedit illam res, aliàs non duraret, tunc ad ipsam rem vel si non exstat, ad istam æstimationem vt *in d. l. fi res. §.* ACCESS.

In dote agitur ad recipiendum. BAL. Vel sic: *Tam mariti quàm vxoris in rei dotalis æstimatione decepto succurritur.* SALYC.

VI. *Impp.* DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. *Alexandriæ* † & *Nicomæ.*

SI circumscripta matre vestra, viliore pretio dotales res æstimatæ sunt: quid super huiusmodi contractuum vitio fluctuetur sic, vulgo patet. Proinde a si dolosis b arribus mariti circumuentam matrem vestram, inque c ea æstimatione circumscriptam, apud præsidem prouinciæ euidentibus probationibus ostenderitis: d quando e vobis possidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali exceptionis potestas opitulatur f: fiet quatenus ecligionem iudicationis suæ temperare debeat g. Sin autem etiam maritus in æstimatione grauarium se allegat: veritate examinata, non amplius, quàm precium istum h restituere compelletur i †. Hæc tum locum habent, k cùm res in natura sunt: si tamè extinctæ sint: precia, quod dotali instrumento inditum l est, considerabitur. PP. VII. Kalend. Nouemb. ipsis AA. Coss.

Pater non potest adimere filia datem. BALD. Vel sic: *Pater auferre potest filiæ profectitia, quæ non sunt dotalia.* SAL.

VII. *Iidem* AA. & CC. *Ernio* †.

FIliæ pecuniam a adimere, quam habes in potestate, minimè prohiberis. Nam si pro ea dotem dedisti: hanc constante matrimonio, ne consentiente quidèm ipsa: matrimonio autem dissoluto: eadem inuita repetere non potest b. S. V. Id. Februar. Sirmij, CC. Coss.

Pinguior fortuna mariti facit quòd possit dotem consumi ad vxoris lucrum dotis. BAL. Vel sic: *Excepto ne quis teneatur vltrà, quàm facere possit, non prodest ei, qui possessionem dotis sustulit: nec ad hæredes transit.* SAL.

VIII. *Iidem* AA. & CC. *Sallustiæ.*

NEc maritus, licèt post diuortium in quantum facere a possit, condemnandus est, postea idoneus factus, qui non reddiderit inuregrũ. residui probabiliter solutionem recultat b. At cùm eius hæredes c in solidum conueniendus d non ambigatur e: ne cum his soluendo factis experiri non possis, superfluosam geris sollicitudinem. Dat. XIII. Kalend. April. Sirmij, CC. Coss.

Saluto matrimonio dominium rei dotalis reuertitur ipsi vxori: sed non possessio: & adeò non potest ingredi eam sine iudicio auctoritate. BAL. Vel sic: *Quæ non debet propria auctoritate ingredi possessionem rei sibi restituendæ: sed altiorem sibi competentem intentare.* SAL.

XI. *Iidem* AA. & CC. *Martiæ.*

DOtis actione successores mariti super eo, quod ei dotis nomine fuerat datum, conuenire debet a. Ingrediendi enim possessionem rerum dotalium hæredibus mariti non consentientibus, sine auctoritate competentis iudicis nullam habes facultatem b. S. Dat. VIII. Kalend. Nouemb. CC. Coss.

Socer, qui recepit dotem prosilia, tenetur eam restituere. BALD. Vel sic: *Pater recipiens dotem prosilia, ad eam restituendam tenetur in solidum, non de peculio.* SAL.

X. *Iidem* AA. & CC. *Epigono* *.

SI socero a filia tua dotem dedisti: licèt in eius positus potestate generi tuus rebus humanis exemptus sit: tamen non de peculio: sed in solidum b à te consentiente filia †, consentium eum satisfacere oportet. S. VII. Id. Nouembr. Heraclie, CC. Coss.

Quando mulier superuixit, restituta dotis debet ei fieri integraliter. BAL. Vel sic: *Mortuo viro res dotis integra restitui mulieri.* SAL.

XI. *Imp.* * HONOR. & THEOD. AA. *Martiniano* P.P.

SI constante matrimonio maritus fatali fuerit sorte consumptus, non quatenus est peculium sed in solidũ pro dote restituenda conuenitur, constantente filia.

a ¶ *Si socer.* qui est pater generi.

b ¶ *In solidum.* habita tamè ratione ne egeat: vt *ff. de re iud. l. non iuniũ. & l. licet.* & facit *ff. sol. mat. l. si ea dotis. & pe. & l. fi. & de pec. l. depositi. §. fi. & de rei vx. act. §. extraneus. & ff. si. ver. l. fi dotem. §. in pe.*

C *Constante.*) CASVS. Si vir constante matr. in fata concesserit, mulier dotem de bonis suis profectiã petere potest nec heredes

non exstat, non tenetur ad ipsam rem: nec ad æstimationem. vt *in d. l. fi res. §.* ACCESS.

F *filia.*) CASVS. An pater peculiam quam dedit filiæ in sua potestate constitutæ, adimere possit, quæritur? Dicitur quòd sic, nisi pro filia eam in dotem dedisset: quo casu ea inuita adimere non posset soluto matrim. nec ea condictione constante matrimonio.

a ¶ *Peculium.* quam ei donauerat vt pater non in dotem: nam si sic, ad non posset adimere: vt in sua lege legis.

b ¶ *Non potest.* fauore dotis hoc speciale permittitur: vt *hic. & ff. de coll. l. dotis. & ff. si fili. matri l. §. §.* & quod dixi *T. ne l. §.* REVERTITVR.

NEc maritus.) CASVS. Maritus licèt soluto matrimonio eam facere posset, condemnandus tñ: tamè facto eo postea idoneo, in residuum conuenire potest: nec solùm ipse, sed eius hæredes in solidum conuenti possunt. & si fint non soluendo sed postea facti fuerint solùendo, poterunt conueniri. hoc intellige in hæredibus extraneis: fecùs si essent filij.

m ¶ *In quantum facere. vt ff. si fili. mat. l. maritus. & ff. de re iudi. l. non tantum. & i. seq.* Sed hoc in casib. duobus fallit, quibus tenetur in solidum: vt not. *sup. de rei vxo. act. §. eàm autem.*

n ¶ *Remissa. vt d. §. eàm autem. & ff. pro socio. l. vltim. §. item quæritur.*

o ¶ *Heredes.* extraneos tamen.

p ¶ *Consanguinei.* etiam si pauperes sint.

q ¶ *Non condemnatur.* quòd non sunt solidaliter ligati: *vt ff. si. ma. l. sicil. & ff. pro socio. l. certũ. & pactis.*

D Otis.) CASVS. Mulier soluto matrimonio filiæ competenti dotẽ repetere debet: nec propria auctoritate potest ingredi res dotales hæredibus mariti non consentientibus.

r ¶ *Consentire debet. vt & si de hoc actũ l. hæredem.*

s ¶ *Excusatum. vt ff. de acquir. poss. l. si ex dotis. & ff. si. ver. de fi. ins. l. si. simp. re. ad. l.* Sed limitabilis est casus, quos hic excipit, posset: licèt cum iudice & excusatione: vt *l. de pupi. creditores & sup. de pign. act. l. pen.*

S *Socer.*) CASVS. Si pater mulieris dedit dotem socero filiæ suæ, licèt gener sit mortuus in potestate sui patris soluto matrimonio, idem

* *Epigono.*

† *C. edilitæ tuæ*

* *C. Epigono.*

a Dotis nomine coniuratur mariti pauper in solido: habita tamen ratione facultatum eius.

480/C.IV.K.5-4, 1251-1252
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI DOS CONSTANTE MATRIMONIO soluta fuerit.

TITVLVS XIX.

Commodissimè hanc viam [illegible] superioris triuii, & clarissimi viri, partes duæ sunt vnius, aut sexaginta Constitutionis: ut constat ex Cod. Theod. l. si constante. de do. Luc vltima superioris triuii est de maritis mortuis: hoc verb de vxore mortua: & si maritus mortuus, dos redit ad mulierem, nihilque ea ex heredes mariti sibi vendicare possunt ex d. l. vt lex hæc lege, vxore mortua, contra generalem definitionem superioris triuii, vt dos soluta tantum matrimonio perueniat, vel soluatur, excepta certa causa: quia ne repudiandorum dotis perficiendi ergo instar donationis obtineat, qua inter maritos prohibita est, si maritus constante matrimonio dotem mulieri soluerit absque legitima causa: quia ea soluta præmatura pro donatione est, nisi ex ea dote heredes mulieris sibi vendicare possunt sed marito adhuc ea est reposcitio dotis ob fructibus omnibus, quæque hic percepit fecit à die solutionis. Iure enim venit, matrimonio durante, dos adnumerata, vel professitia, si non sit pater, cuius maritis redit, libera communibus fructus proprietate quasi honoris materiam, adeò vt nec à liberis ea adpetere possit, maximè si ex matrimonio superstites sunt. Iure nempe quo mortua vxore dos non redit heredibus mariti, sed illo procul dubio, tit. l. 13 non potest esse locus Constitutioni huius tit. nisi penas remissis infirmitas deuitet dos mortua vxore mariti redeat: & ita hanc Constitutionem accipit Iustinianus in Nouell. 22. ea nimirum inflexa, & recommodata ad hoc, quod esse vnum foro de dotibus: quo argumento contendere seruire possit quæcunque hic vel Pandectarum libro causa fuit, excepto dotem fe-candum mos iuris, quo Iustinianus correxit. Sed ad effectum tandem vbique, vnumquique sunt haudquaquam potest. Illud non omittam in specie huius legis, non ea lam soluta liberis, & heredes mulieris retinere: soluta heredes fuerat mulier, libera fa-cultatem ei, relicta persone legitima portionis. CVIAC.

Dos constante matrimonio non potest vxori reflitui: reflituta enim fructibus interim perceptis repetitur. SALYC.

1. Imp. HONOR. & THEOD. AA. Marciano P. P.

Si constante * matrimonio à marito vxori dos sine causa legitima[a] refusa est: quod legib. stare a nō potest: quia do-nationis instar perficitur [b] obtinere) eadem vxore defuncta, ab eius heredibus cum fructibus ex die refusæ dotis marito restituatur [b]: ita vt proprietas eiusdem liberis ex eadem fol-cepti competens, alienari con-tra leges à marito non possit. Dat. V. Non. Nou. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Coss.

NE † FIDEIVSSORES VEL MANDATO-res dotium dentur.

TITVLVS XX.

Placuit etiam hic titulum ad superiorem & sequentem datis, vt maritus, vel facer, vel proxeta, qui dotem accepit, dotis fernandæ, & soluendæ soluto matrimonio mulieri non cogatur, fideiussorem dare, vel mandatorem, cuius fultore mandatu vxor dotem dos non, quò fit adueniens fideiussorem, vel mandatorem mariti repositæ soluto matrimonio, dotis recuperandæ gratia, & à viro marito dotem fi-deiussorem, vel mandatorem, si non obtemperet, quia huic obligatorem Constitutio-nes imponunt, l. 1. Cod. Theodos. de fi. dot. & ratio Constitutionum hæc est, quia cum mulier credat marito suum animum, & omnem vitam, vel fortu, cuius fi-lium nuptiis, & plurimum etiam paupertate adfectum esse fidei eius reuelit, & non committeret dotem quæ & in bona mariti est, vel ei iam contracta, & herdicio ce-dit, & adsecuratus fidi alienum, & fidem habenti fidei alienæ magis, quàm amicitiæ fidei-que communi. Dotis nuptiæ facere posse dari fideiussorem dotis, vel post nuptias non mouere matrimonio. Hæc de re memini me scribere ad Africanum lib. 4. CVIAC.

Satisfactio pro dote conseruandâ, non debet dari: & si est data, non tenet. BALD. Vel sic: A parte vi-ri fideiussor, vel mandator non de-bet dari vxori pro dote conseruan-da. SALYCET.

1. Imp. GRATIANVS, VA-LENTIN. & THEOD. AAA. Cyngio P. P.

Hlue ex iure, siue ex consuetudine [i] lex proficiscitur, vt vir vxori fide-iussorem [k] seruan-dæ dotis exhibeat, tamen eam iubemus abolere. Dat. VIII. No-nas Septembr. Eucherio, & Sya-grio Coss.

a Dos à donatione quandoque incipit. Dos à pollicitatione inci-pere dicitur, cui primo pro-mittitur, dein de datur: dos simpliciter promissa non ingreditur.

b ¶ Vel promissa. l. à b promissione corpus. si enim tantum effet pro-missa, non reperiretur. c ¶ Facultatibus. matrimonio l. de rei vxo. ff. §. accedit.

d ¶ Vindicare. id est, re-tinere.

SI DOS CONstante, &c.

Quia non solum solu-to matrimonio reddatur dotis l. tit. §. Sed etiam durante quidquid [e], ideò de hoc dicit. In quo dici-tur solutum matrimonio quo-dcque vtroque durante. ff. de.

e Dos etiã cõstante matri-monio quan-doque redde-da est.

d Dos ex ne-cessitate quibus cali-tur reddi-tur matri-monio.

e Dos ex mo-do probabili quibus cali-tur matri-monio.

f Dos hoc ca-su quibus ex-tinctis redi-tur cum vxor matrimonio.

a Pars l. 4. supr. de pact. l. 4. in fine de pactis. & qui l. sup. ex. pens.

f Videmus in-genuã l. ita. vt in l. qui pro emit inqui-sit.

a Fideiussor dotis conclu-sandæ vxori à marito non prudentia, de qua vide tit. eiusdem apud Al-ciatum a. pa-rem ex. ti-mentis per quæ liori obligatus ingeniosus fi-dentiam pollet accedere, vt gia sufficit apud Iurisconsul. Nouellã. cum de dos per nem promissa vt ibi ad hanc legem varia limitationes offert. adde Cumpegium resl. de dote parte 9. qu. 131. Vbi defi-nit fideiussorem de dote restituenda durante matrimonio non posse cõ-dari matrimonio.

b Similis est Tit. 20 C. Theod. l. 4. qui tit. Adeoque argumento ab hoc loco desumpto dici potest quoniam principio Con-stitutionis gratia dotis data mentã, ipsiusmet ab eo fuisse, ut perditorum, ad eum pe-cuniæ contra prodatori in lo-cum quasi pro [illegible] pignoris. Ma-tit. 20. tit. 2. b Fideiussoris dotis mortuo ab vxore mari-pere possit: ut non ante à vi-ro.

c Fideiussoris dotis loco ge-neris dotis sta-tutus non co-gatur, nisi vxor simul cum pa-tuit.

d Fideiussor dotis ante mo-nitionem ex-cutiatur.

e Fideiussor dotis ante ma-trimonium prohibetur.

f Videtur ita quibusdam videri ex l. Sempronius. de iure dot. l. mulier. §. ma-trimonio. & ff. sol. ma. l. quã-tis & l. seq. Superiori ergo casu ex necessitate, seruã-do ex voluntate vxor red-debetur. Sine † causa autem reddituras in hoc tit. & sunc quia donatio profu-mitur, reddatur vxor.

Si constante) CASTR. Maritus constante mat. dotem reddi de-bet mariti: non valet redditio: quia inflar habet donationis, quæ prohi-betur fieri inter virum, & vxorem. Si ergo ea decederit, ab eo tempo-re, quis maritus dotem reddidit, fructus dotis marito refituere-tur ei dotis, ita tamen ne proprietatem alienet mari-tus: sed talem fit liberis ex eo matrimonio.

¶ Hæc l. cum præced. coniunctim legantur in Cod. Theod. & verò diuersæ sunt à cor-pore: nisi dicat inscriptio, vt docet inscriptio, eadémque debet esse subscriptio. Hanc constitutionem Iustin. confirmat; & in-terpretatur Nou. 22. §. pone autem. CVIAC.

e ¶ Legitima. quæ mul-tæ sunt. ff. de iure dot. l. mulier. §. mancipia.

a ¶ Legitur flare. Nisi certus de cautio. l. 10. ff. si plus matrim. l. 33. ff. de iure dot. CVIAC.

b ¶ Profiscitur. l. præsu-mitur. vt in mult. de aug. §. dotes. colla. 15.

g ¶ Cũ fructibus mala fi-de percepit. aliquin contra: vt ff. de vsur. l. fructus percipiendo. & ff. de augur. sol. l. quod vxor. & ff. de donation. vt Codex.

f Videmus in-genuã l. ita. vt in l. qui pro emit inqui-sit.

g ¶ Restituatur. sc. dos. Sed nõne vir, etiam de-beat eam reddere, dolo facit, quod petitur ff. de except. dol. l. dolo? Respon. repetit mobilia, vt gre-gem: et sic vsque ad ma-num tenent. & sic non potest hæc lex habere locum secundùm eos in immobili. Alij dicunt repeti, vt sic pro fructi-bus præteritis habeat ex testamento: et arg. ff. de cond. indeb. l. qui exceptio-nem. § fi. pars. Tu die se-cundum quod fuit intel-ligi, quòd pa-ctus erat de dote hereditã vir & fœmandam/pei-ta mortua | accepit v-xorẽ: vnde liberis quos ex ea habuit, fructare de-bet dotem: vt probatur hic intellectus in auth. de nuptiis. § dotes. collat. 4. vbi hæc lex recita-tur. & facit T. de fœmoda nup l. femina. hodie ta-men per posteriorẽ au-then. etiã § fœmoda nõ datur, debet confirmare liberis: vt in authen. ma-que vxorem, quod ex dote præstiterit. colla. vlt.

NE FIDEIVS-sores, &c.

Contra vtrum, & prius heredes agatur, vt Ext. ff. l. dotis. nunc contra fide-iussorem, vel mandatorem, qui non remanet.

Sed hæc] CASTR. Lex Scripta, siue cõsue-tudo, quæ iubet, vt maritus debeat vxori fideiussorẽ de [a] conser-uanda dote dare, obligan-tur: & non solùm non debet dare fideiussorẽ: sed nec mandatorem, nec à marito, vel patre, vel alio, qui dotem fal-cipiunt; est exigenda cautio: quia ex quo ma-lier marito se commit-tit sine fideiussore, fedo-rem, & alia res fuit po-test committere. & h. d. cum l. sequen.

¶ Sine ex consuetudine, ob errorem inducta: vel ante hanc legem.

¶ Vir vxori fideiussor. la primis videtur con-tra. ff. de pac. l. cum dotis. quæ & sequens legi fundiser contradi-cit. Solut. ibi [b] vir acce-pit, quod potest: hic vxor a viro, quod non potest. ¶ Secundò quid de pignore c? videtur fecus: cùm & omnis fuit obligata, nisi dicas ab extraneo amico ma-riti datigatis tunc idem quod in fideiussore vi-detur. vt argu. l. 1. penult. vbi omnem satisfactio-nem prohibet.

¶ Ita an non [d] matri-monium potest dari filiolæ sponsæ? vide-tur quòd sic. cùm de vi-so, & vsque tamen hic

a Fideiussor dotis conclu-sandæ vxori à marito non prudentia, de qua vide tit. eiusdem apud Al-ciatum a. pa-rem ex. ti-mentis per quæ liori obligatus ingeniosus fi-dentiam pollet accedere, vt gia sufficit apud Iurisconsul. Nouellã. cum de dos per nem promissa vt ibi ad hanc legem varia limitationes offert. adde Cumpegium resl. de dote parte 9. qu. 131. Vbi defi-nit fideiussorem de dote restituenda durante matrimonio non posse cõ-dari matrimonio.

b Similis est Tit. 20 C. Theod. l. 4. qui tit. Adeoque argumento ab hoc loco desumpto dici potest quoniam principio Con-stitutionis gratia dotis data mentã, ipsiusmet ab eo fuisse, ut perditorum, ad eum pe-cuniæ contra prodatori in lo-cum quasi pro [illegible] pignoris. Ma-tit. 20. tit. 2. b Fideiussoris dotis mortuo ab vxore mari-pere possit: ut non ante à vi-ro.

c Fideiussoris dotis loco ge-neris dotis sta-tutus non co-gatur, nisi vxor simul cum pa-tuit.

d Fideiussor dotis ante mo-nitionem ex-cutiatur.

e Fideiussor dotis ante ma-trimonium prohibetur.

480/C.IV.K.5-4, 1253-1254
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

11. Imp. Iustinianus A. Iuliano P. P.

GEnerali † definitione constitutionem * priſtinam ampliantes, ſancimus nullam eſſe ſatisdationem, vel mandatum [b] pro dote exigendum vel à marito, vel à patre eius, vel ab omnibus, qui dotem ſuſci-

RERVM AMOTARVM.

De dotis petitione plenè dictum eſt, ſed quia in ea ſæpè rerũ amotarum obiectio compenſatur. vt ſ. eo. l. *ſuppono de rerum amotione, & earum actione, quæ dicitur rerũ amotarũ.* Azo. ¶ Hac * actio datur cùm mulier annuit conſilio iniuriæ, & ſecreti diuertium ſiue ſ. eod. l. rerum. 11. *& ſic cùm non fiat diuertium, licet de iure communi nõ habeat locum niſi ratio, quando cauſa ſeparationis ab vtroque mariti, vel diuerſa amouit, & ſecreta non fuit:* vt ff. eod. l. mulier. *nec poteſt dici habere locum ratio ſeruanda ſeparationis ab vtroque matrimonium:* vt ff. eod. l. Edebrina. *ſecreti autem actio ceſſat, ſi dilatio lucri, vel pro conſeruatione poſſeſſionis, vt ſi nec matrimonium:* vt ff. eo. l. l. & ij. & in prin.

Compenſationis.] Azo vers. Si mulier res mariti ſurripiat, & diuertat, poſſet dotem petere an vir poſſit compenſare res amotas cum dote, quæritur? Reſpon. quòd ſic. aliquoties mulier nõ res amotas reſtituat, nõ audietur.

¶ Conius. *l. 6. ſupr. de compenſat.* & ex hac ad de ad illam ſubſcriptionem. Videbi. Cuiac. ¶ *Conſtituit.* teneri ex alia cauſa, quàm dotis. ¶ *Tam iuris,* quòd vel tuo ſanè, vel tuo periculo: vt & *l. cum ſalua. §. fi. & conſ. ſupr. de compen. l. neque.* Sed contrà *l. de rei vxor. act. §. ſed neque ei* ita. Sol. hîc ex alia cauſa, quàm dotis vir debebat vel hæc per illam corrigitur. 2. Vel hîc de dote in quantitate: ibi autem in ſpecie.

Diuortij.] Cauſa. Dicitur in hac l. quòd facto diuortio, rerum amotarum actio datur quia matrimonio conſtante famoſa, nec pœnalis alteratio eorum competit actio ded in factum pro damnis datis. ¶ *Permittitur actio.* ſcilicet diuortio. vt ff. *eo l. rerum.* 9. non autem durante matrimonio: vt hîc ſubdicit, *conſtante,* &c.

h ¶ *Neque pœnalis.* eſt matrimonio ceſſat. Sed quidam dicunt quòd in caſu datur ad quadruplum: vt ff. *eod. l. ad ſ. fi.* quod non placet: imò rei perſecutionem conſequitur: vt ff. *eod. l. mulier. §. hac actio.* Sed ideò dicitur pœnalis: quia tantum in item: & ſic ut plus agatur, quàm ſit apud amicum: vt ff. *eod. l. ſi cùm dot. §. fin. & l. ſeq.* & damnum, quod maritus habuit, venit, vt ff. *eod. l. ſi conueniam. §. pen. & l. ſi mulier. §. rerum. & l. pen.* ¶ Item vt. quòd dicit non dari pœnalem, eſt contrà ff. *ad leg. Aquil. l. ſi ſeruum ſeruum. §. ſi cùm marmor.* nam actio legis Aquiliæ pœnalis eſt: vt *inſtit. ad leg. Aquil. §. hæc autem verba.* Sol. in ſimplum datur ea cauſa: ſicut & act. ſerui corrupti datur eo caſu in ſimplum: vt ff. *de ſer. cor. l. fin.* ¶ Item contrà ff. *de ſer. l. ſa. §. fin.* vbi etiam rerum amotarum datur conſtante matrimonio. Sol. vt ibi. & idem inter patrem & filiam quantum ad famoſam, non quantum ad pœnalem: vt ff. *de ſer. l. ſi quis vxo. vi. §. i.*

i ¶ *Famoſa actio.* vt furti. hæc autem non eſt famoſa: quia eſt in quendam vxorem non darentur: vt ff. *eod. l. 3 & 4.*

k ¶ *In ſolidum* generaliter, quæ ex variis cauſis eſt indicta: vt ff. *de ſeruo.*

a Actio rerũ amotarũ quãdo detur.

* parti.

† An vxor iniuriarum poſſit agere adverſus maritũ vide Tiraquell. in leg. connubialis. parte 1. Glo. num. 14. Cottam in memorabilibus ex verbo, Actio iniuriarum & in verbo, vxor adulterium marito.

* gratia.

b Actio rerũ amotarũ eſt penalis.

480/C.IV.K.5-4, 1255-1256
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE PRO DOTE MVLIERIS, BONA QVONDAM MARITI ADDICANTVR: id est,in solidum dentur *.

TITVLVS XXII

DE FVNDO DOTALL

TITVLVS XXIII

DIVORTIO FACTO, APVD QVEM liberi morari, vel educari debeant *.

TITVLVS XXIV.

Pars alia huius mulieris fuit de libera quoniam propter liberos fecerunt, vel quoniam retentio erat ex dote, alienarum communium liberorum causa: vt l. 13. Item. §. Illud. & inde quæritur, diuortio facto, apud quem morari, & educari debeant: & Constitutio huius rei ubi hoc ponit in arbitrio iudicis. vt l. 3. tit. seq. nec probat vt per sexum liberorum diuisa sint inter parentes. Vel, subdistinctio est. CVIACIVS.

In arbitrio iudicis est apud quē alantur liberi facto diuortio, hodie firmatur authent. hic posita. SAL.

Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC. *Calestino.*

LIcèt neque nostra, neque diuorum parentum nostrorum vlla cōstitutione caueatur, vt per sexum liberorum inter parentes [b] diuisio celebretur: competens tamen iudex æstimabit [c] vtrùm apud patrem, an apud matrem matrimonio separato filij morari [d], ac nutriri [e] debeant. S. VIII. Kalend. Iul. Veronæ, CC. Coss.

IN AVTHENT. VT liceat matri, & auth. §. illud. coll. vij. constit. fin.

Mater potest petere quòd pater alimentes filium. BALD. & sequentes.

SI pater causam diuortij [f] præstiterit, apud matrem [g] ad secundas nuptias nō venientem liberi nutriantur patris expensis. Si verò contrà, tūc apud patrem, matris locupletis expensis [h]: nisi pater minùs idoneus sit: tunc enim apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filij matrem alere coguntur egentemcita iustum decernimus & à matre filios pasci. Quod de matre, & filiis indigentibus dictum est, hoc quoque in omnibus ascendentibus, & descendentibus [i] personis vtriusque naturæ decernimus obseruari.

DE ALENDIS LIBERIS †, ac parentibus.

TITVLVS XXV.

Vbi etiam quæritur à patre, an à matre an communiter alendi essent: & definitur, deposito à matrona, seu exhiberi esse alendos à patre pro modo facultatum, etiam emancipatos, vt ff. de agn. lib. & vide ibi, vt eadem lex sit, quod est diuersum à iure, parentes vtriusque sexus esse alendos à liberis quos patri, & matri pariter æquales debentur. l. 4. ff. de cur. fur. CVIAC.

Filij diuites tenentur alere parentes, hoc dicit cum l. seq. SAL.

1. *Imp.* ANTONINVS PIVS A. *Rufo.*

PArentum [k] necessitatibus [l] liberos succurrere iustum est. Sine die, & consule.

13. *Diui fratres &* AA. *Celeri.*

COmpetens [m] iudex à filio te ali iubebit, & in ea facultate est, vt tibi alimenta præstare possit. Dat. Idib. April. ipsis & Coss.

Mater agere potest contra maritum, vt alat filium. SALY.

111. *Idem* AA. *Tiriana* †.

SI competenti iudici eum, quem te ex Claudio [n] genuisse dicis, filium eius esse probauerit: alimenta ei [o] pro modo facultatum præberi iubebit. Idem an apud eum educari debeat, æstimabit. PP. XIII. Kal. Mart. Romæ, Rustico, & Aquilino Coss.

Pater iudicis officio tenetur alere filium non emancipatum: & vbi negatur filius, debet de filiatione prius constare. SAL.

11. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Sotiæ.*

SI patrem tuum officio debito promeueris [p]: paternam pietatem tibi non denegabit P.

Libori. ACCVRSIVS.

¶¶ *Non denegabit.* præstando alimenta.

DE ALENDIS liberis, &c.

Hic tractant parentes, & non diuersantur, vel alter erat mortuus & dicit hinc inde alimenta præstanda.

Arcadius. CASTR. Filij patrem vergentem ad inopiam alere tenentur. & hoc prout debit iudex, si facultates filij suppetunt. & hoc dicit l. sequens.

¶ *Parentum necessitatibus.* id [a] est, alimentis: vt ff. *de bon. quæ lib. §. vlt. auth. & de pa. pos. l. fin. & l. ult. ff. quæ pa. pos. l. fin.* non autem in aliquo alieno: vt ff. *de li. ag. l. ff. quæ à liberis. §. parentes.*

¶ An autem frater fratrem? Videtur quòd sic: vt arg. ff. *de in. & re. de. l. 1. §. 1. & ff. vbi pu. adu. l. qui filium.* & fac. ff. *l. prox.*

¶ COmpetens. facit ff. *l. prox.*

Incerta.] CASTR. Si pater non vult filium suum alere, potest cum competens iudex: & pendēte lite filius communis: quia sicut pater eum filium esse non scisset, apud quem educaci debeat: ita facilius an apud patrem, iudex æstimabit.

m ¶ *Et Claudio.* nutrito vt no. ff. *l. prox.*

n ¶ Id est, matri trienio: aliàs mater debet eum alere vsq; ff. *de pa. pa. l. nec filium.* & fac. ff. *de hæred. Legatorum.* ACCVRS.

o *Imperia.*] CASTR. Pater filium suum, & ei obsequiosus extitit, alere tenetur. & hoc in prima. Si nolueris, compelletur à iudice pro modo facultatum. suarum filio præstare alimenta. & hoc in secunda. Si pater dicat eum filium suum non esse, in primis an sit filius inquiretur.

p ¶ *Promeueris.* Ergo propter [b] ingratitudinem [c] poßunt denegari alimenta. 2. Vel si filius patrem derelerit: vt ff. *eod. l. ff. quæ à liberis. §. ff. quæ ex his. in fin.* & omnia probandi videtur inuitatione patris vti. ff. *de in. ff. eod. l. nominado.* licèt fit arg. contrà *in eod. tit.*

Examinabis.

480/C.IV.K.5-4, 1259-1260
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quod si sponte nō fecerit: aditus competens iudex alimenta eo modo facultatum præstari tibi iubebit. Quòd si patrem se negabit: quæstionem illam in primis idem iudex examinabit *.PP.Nonas. Febr. Lateranō,& Rufino Coss.

DE CONCVBINIS.
Tit. XXVI.

Exlicite tractatum de dotibus, datur deinde de concubinis: nam & si nec dotata concubina quæstio inter eam habetur, nec diuersa, nec rerum amissarum, l.ſi concubina. ff. rerum amotarum, nec rerum donatarum, l. donationes. ff. de donat. nec ex quibus causis decedentium iure dicitur, ex his vtique causis etiam concubinatus inordinatur, l. 1. & 3. & vlt. ff. eod. tamen concubina tutorum annumerat, vt Iulianus ait Nouell. 18. & ab concubinatu concubinaque separatur, vt Zonaras loquitur, vel quoquo, vt Modestus phirigella, & contagione, sed incognita, l. 1. 2. ff. eod. l. Rufinum. ff. ad leg. Iuliam. de adult. & vt lege Iulia de adulteriis tenetur vxoricida concubina, l. 6. vnus. ff. eod. & vt secunda vxor patruelis concubina filio quafi nuncrca eſt, vt eam ducere non poſſit, l. 4. C. de nupt. & vt tutores tutorum separabuntur non licet, l. 1. C. de inc. nupt. ita nec concubinam separabit hæc mercenaria concubina eſt, Lex ea. §. 1. de reb. dubiis l. 3. §. 7. comm. de min. Denique concubinatus legitima concubitus eſt, & ſimonatrimonium, l. 6. qua. ff. ad Senatuſconſul. Orf. Conſtitutionibus tamen istud ſequentis permiſſo magis, quàm probato, qua naturales liberos ſolitis incapaces faciunt: capaces quidem erant eum concubinatus per omnia habitus per legitima connubia, & Conſtantinianas illa verbi legitima incomperta eſt, vt ſecunda nuptia, & veluti legitimum vxorem, ac tandem damnata Lanta Nouel 91. in diſſertationem abiit. Cviacivs.

Non licet marito concubinam habere. hoc dicit, & an hoc Imperator ſtatuit vxoribus. Sal.

Imp. Constantinvs A. ad Populum.

NEmini b † licentia cōcedatur, conſtanter matrimonio, concubinam penes ſe habere. Dat. XVIII. Kalend. Iul. Conſtantinis patre, & filio Coss.

DE NATVRALIBVS LIBERIS, ET MATRIbus eorum, & ex quibus cauſis iuſti efficiantur.
Tit. XXVII.

Matres ſequuntur liberi: nam in hoc ciuili naturales liberi differuntur, quòd ex concubina naſcuntur & raſtè liberis: nam & de nepotibus naturalibus eſt in hoc tit. l. vlcim. & cauſæ raſtè: Et matribus eorum quia liberi naturales, & matres earum in cauſa capiendi ex bona patris naturali, ſimul in eandem pertinentia admittuntur, eam inter vxori, quàm morte cauſa, & eam ab vltima voluntate, quàm ab inteſtato, l. 2. & 3. hoc tit. & Nouell. 18. & 89. Aliis naturales comparare adoptiui iuſti, & ciuiles liberi ſunt aliis comparati iuſtis ex concubinatu proprijs. Qui autem ex ſupra naſcuntur, cui ex concubinatu, cui ex diuerſo matrimonio, neque legitimi, neque naturales ſunt vt l. 1. hoc tit. l. 44. ff. de ep. & cle. & patrem certum non habent. Naturales patrem habent: nec tamen proprij patrem. d. eſt, non patrem ciuilem, & iuſtum l. 1. qui non. non poſſ. quam patrem tu non appellas: quæ ratio ſolùm legis patrem non appellat, non patet proprij eſt, quem iuſta nuptia demonſtrant, l. 18. de in ius voc. & obſtruandum eſt, l. 7. huius tit. non ſimpliciter ſitque patri naturali denegata matris patria, ſed iuncta naturali eſt, matrem iuſti patrem non & filio naturali non accedit l. 9. §. quod & in his. hoc tit. ac præterea ſpuri nihil capere poſſunt ex bonis eius, quem patrem dicunt. Naturales certa portionem habent. Et ſpuri nullo modo iuſti efficiuntur. Naturales certa modo, veluti decurionatus, & concubina ducta in matrimonium, & ſcripto principis. Cviac.

Nati ex concubinis vtiliſſimis, & patrōbus in dignitate poſſeſſi, ſint ſpurij, & incapaces tam per tuam vltimæ voluntatis, quàm contractus. Et quod eis auferetur, quibuſdam perſonis applicatur: quibus remittendum, negligendumve, vel non exiſtentibus fiſco locus aperitur. Item nec ipſe concubinæ aliquid poteſt relinqui, vel donari, vel ſcito ſuudo vendi, vel concedi. Bald. Vel ſic: *In dignitate poſiti non poſſunt naptias contrahere cum perſona hic nominata: alias nocuerint infamiæ: nec valet matrimonium: & collata liberis ex tali coniugio, vel etiam talibus vxoribus, renuncietur per legitimas perſonas, quibus negligentibus venti ſiſcum: bodie vero tunc matrimonium, & collata non renuncietur.* Bal.

1. Imp. Constantinvs A. ad Gregorium.

SEnatores, ſeu † peræquatos*, vel quos in ciuitatibus duumvirilitas, vel ſacerdotij <: id eſt, Phœniciarchiæ, vel Syriarchiæ ornamenta condecoram: placet maculâ ſubire infamiæ, & alienos à Romanis legibus fieri, ſi ex ancilla, vel ancillæ filia: vel liberta, vel liberæ filia: vel ſcenica, vel ſcenicæ filia: vel tabernaria, vel tabernariæ filia: vel humili, vel abiecta [perſona] † vel lenonis, aut arenarij filia, vel quæ mercimoniis publicè præfuit, ſuſceptos d filios in numero legitimorum habere voluerint, aut proprio iudicio, aut noſtri prærogatiua reſcripti * *: ita vt quicquid talibus liberis pater donauerit (ſeu illos legitimos, ſeu naturales dixerit) eorum retractum legitimæ ſoboli reddatur, aut fratri, aut ſorori, aut patri, aut matri. Sed & [ſi] † vxori tali quodcunque datum quoliber genere fuerit, vel empitione collatum: etiam hoc retractum reddi præcipimus. Ipſas etiam, quarum veneniis f inficiuntur * animi perditorum (ſi quid quæritur g, vel commendatum dicitur, quod his reddendum eſt, quibus iuſſimus, aut fiſco † noſtro) toemeneis ſubiici h iubemus. Sine itaque per ipſum donatum eſt, qui pater dicitur, vel per alium, ſiue per interpoſitam perſonam, ſiue ab eo emptum, vel ab alio, ſiue ipſorum nomine comparatum, ſtatim retractâ reddatur quibus iuſſimus: ſi non exiſtant i, fiſci iuribus vindicetur. Quòd ſi exiſtant, & in præſentia rerum conſtituti agere noluerint, pacto, k vel iureiurando excluſi, eorum ſine mora fiſcus inuadat. Quibus tacentibus, & diſſimulantibus, ad defenſionem l fiſcalem datorum menſium tempora limitentur: intra quæ ſi non retraxerint, vel propter retrahendum rectorem prouinciæ [non †] interpellauerint: quicquid talibus filiis, vel vxoribus liberalitas impura contulerit, fiſcus * noſter inuadat, donatas, vel commendatas m res ſub pœna n quadru-*

Cod.

a ¶ Examinabit. ſum. enarrant. ſ. cod. l. ſi quis à libero. §. ſi vel parens. interim tabera alit, cui non ſit filius: vt ſ. ad l. §. idem Iulianus. & l. ſi negat, & ſi conſtiterit non eſſe legitimum, non alitum. ſ. ad l. ſi quis à liberis. §. adem reſcripſit. ſecūs per authen. vt ſ. cor. q. auth. licet.

DE CONCVbinis.

Zasius.] Casvs. Vir conſtante matrimonio concubinam habere non debet. Acc vsi.

b ¶ Nemini. facit ſ. cum manens de manum. ſ. in. nec vitra vna † concubinam: vt an auth. de trien. & ſ. ſ. conſiderationum. circa ſ. vlt. in. Accvsi.

c ¶ Hotomanvs in verbo, concubinæ, credit maritis ante hanc conſtitutionem non licuiſſe concubinas habere: ita: vt docet Paulus 2. ſent. tit. vi. & l. 1. 1. 5. mulier. ſ. de verb. obliq. & l. Iulia. ſ. de diuort. Vide ſcripta ad d. §. mulier. Cviacivs.

† Melius legi mentum ſo. nomentum ita. nunc. infra. c.

DE NATVRALIbus &c.

Hi pronuntiant ex concubina: ideo bonā ſuppeditatur titulus.

c Zasius.] Euerardus non loquitur de ſacerdotio. l. prohibentibus ſed de quadam dignitate. de qua potuit ignorum per ignorantiam, ſecundum hoc.

d ¶ Suſcepta. vt ab vxore velut a concubina. nā

Quod ſi ſponte nō fecerit: aditus competens iudex alimenta eo modo facultatum præſtari tibi iubebit. Quòd ſi patrem ſe negabit: quæſtionem illam in primis idem iudex examinabit *.PP.Nonas. Febr. Lateranō,& Rufino Coss.

DE CONCVBINIS.

TITVLVS XXVI.

EXlicite tractatum de dotibus, datur deinde de concubinis: nam & ſi nec dotata concubina quæſtio inter eam habetur, nec diuersa, nec rerum amissarum, l.ſi concubina. ff. rerum amotarum, nec rerum donatarum, l. donationes. ff. de donat. nec ex quibus cauſis decedentium iure dicitur, ex his vtique causis etiam concubinatus inordinatur, l. 1. & 3. & vlt. ff. eod. tamen concubina tutorum annumerat, vt Iulianus ait Nouell. 18. & ab concubinatu concubinaque separatur, vt Zonaras loquitur, vel quoquo, vt Modestus phirigella, & contagione, sed incognita, l. 1. 2. ff. eod. l. Rufinum. ff. ad leg. Iuliam. de adult. & vt lege Iulia de adulteriis tenetur vxoricida concubina, l. 6. vnus. ff. eod. & vt secunda vxor patruelis concubina filio quafi nuncrca eſt, vt eam ducere non poſſit, l. 4. C. de nupt. & vt tutores tutorum separabuntur non licet, l. 1. C. de inc. nupt. ita nec concubinam separabit hæc mercenaria concubina eſt, Lex ea. §. 1. de reb. dubiis l. 3. §. 7. comm. de min. Denique concubinatus legitima concubitus eſt, & ſimonatrimonium, l. 6. qua. ff. ad Senatuſconſul. Orf. Conſtitutionibus tamen istud ſequentis permiſſo magis, quàm probato, qua naturales liberos ſolitis incapaces faciunt: capaces quidem erant eum concubinatus per omnia habitus per legitima connubia, & Conſtantinianas illa verbi legitima incomperta eſt, vt ſecunda nuptia, & veluti legitimum vxorem, ac tandem damnata Lanta Nouel 91. in diſſertationem abiit. Cviacivs.

Non licet marito concubinam habere. hoc dicit, & an hoc Imperator ſtatuit vxoribus. Sal.

Imp. Constantinvs A. ad Populum.

NEmini b † licentia cōcedatur, conſtanter matrimonio, concubinam penes ſe habere. Dat. XVIII. Kalend. Iul. Conſtantinis patre, & filio Coss.

DE NATVRALIBVS LIBERIS, ET MATRIbus eorum, & ex quibus cauſis iuſti efficiantur.

TITVLVS XXVII.

Matres ſequuntur liberi: nam in hoc ciuili naturales liberi differuntur, quòd ex concubina naſcuntur & raſtè liberis: nam & de nepotibus naturalibus eſt in hoc tit. l. vlcim. & cauſæ raſtè: Et matribus eorum quia liberi naturales, & matres earum in cauſa capiendi ex bona patris naturali, ſimul in eandem pertinentia admittuntur, eam inter vxori, quàm morte cauſa, & eam ab vltima voluntate, quàm ab inteſtato, l. 2. & 3. hoc tit. & Nouell. 18. & 89. Aliis naturales comparare adoptiui iuſti, & ciuiles liberi ſunt aliis comparati iuſtis ex concubinatu proprijs. Qui autem ex ſupra naſcuntur, cui ex concubinatu, cui ex diuerſo matrimonio, neque legitimi, neque naturales ſunt vt l. 1. hoc tit. l. 44. ff. de ep. & cle. & patrem certum non habent. Naturales patrem habent: nec tamen proprij patrem. d. eſt, non patrem ciuilem, & iuſtum l. 1. qui non. non poſſ. quam patrem tu non appellas: quæ ratio ſolùm legis patrem non appellat, non patet proprij eſt, quem iuſta nuptia demonſtrant, l. 18. de in ius voc. & obſtruandum eſt, l. 7. huius tit. non ſimpliciter ſitque patri naturali denegata matris patria, ſed iuncta naturali eſt, matrem iuſti patrem non & filio naturali non accedit l. 9. §. quod & in his. hoc tit. ac præterea ſpuri nihil capere poſſunt ex bonis eius, quem patrem dicunt. Naturales certa portionem habent. Et ſpuri nullo modo iuſti efficiuntur. Naturales certa modo, veluti decurionatus, & concubina ducta in matrimonium, & ſcripto principis. Cviac.

Nati ex concubinis vtiliſſimis, & patrōbus in dignitate poſſeſſi, ſint ſpurij, & incapaces tam per tuam vltimæ voluntatis, quàm contractus. Et quod eis auferetur, quibuſdam perſonis applicatur: quibus remittendum, negligendumve, vel non exiſtentibus fiſco locus aperitur. Item nec ipſe concubinæ aliquid poteſt relinqui, vel donari, vel ſcito ſuudo vendi, vel concedi. Bald. Vel ſic: *In dignitate poſiti non poſſunt naptias contrahere cum perſona hic nominata: alias nocuerint infamiæ: nec valet matrimonium: & collata liberis ex tali coniugio, vel etiam talibus vxoribus, renuncietur per legitimas perſonas, quibus negligentibus venti ſiſcum: bodie vero tunc matrimonium, & collata non renuncietur.* Bal.

1. Imp. Constantinvs A. ad Gregorium.

SEnatores, ſeu † peræquatos*, vel quos in ciuitatibus duumvirilitas, vel ſacerdotij <: id eſt, Phœniciarchiæ, vel Syriarchiæ ornamenta condecoram: placet maculâ ſubire infamiæ, & alienos à Romanis legibus fieri, ſi ex ancilla, vel ancillæ filia: vel liberta, vel liberæ filia: vel ſcenica, vel ſcenicæ filia: vel tabernaria, vel tabernariæ filia: vel humili, vel abiecta [perſona] † vel lenonis, aut arenarij filia, vel quæ mercimoniis publicè præfuit, ſuſceptos d filios in numero legitimorum habere voluerint, aut proprio iudicio, aut noſtri prærogatiua reſcripti * *: ita vt quicquid talibus liberis pater donauerit (ſeu illos legitimos, ſeu naturales dixerit) eorum retractum legitimæ ſoboli reddatur, aut fratri, aut ſorori, aut patri, aut matri. Sed & [ſi] † vxori tali quodcunque datum quoliber genere fuerit, vel empitione collatum: etiam hoc retractum reddi præcipimus. Ipſas etiam, quarum veneniis f inficiuntur * animi perditorum (ſi quid quæritur g, vel commendatum dicitur, quod his reddendum eſt, quibus iuſſimus, aut fiſco † noſtro) toemeneis ſubiici h iubemus. Sine itaque per ipſum donatum eſt, qui pater dicitur, vel per alium, ſiue per interpoſitam perſonam, ſiue ab eo emptum, vel ab alio, ſiue ipſorum nomine comparatum, ſtatim retractâ reddatur quibus iuſſimus: ſi non exiſtant i, fiſci iuribus vindicetur. Quòd ſi exiſtant, & in præſentia rerum conſtituti agere noluerint, pacto, k vel iureiurando excluſi, eorum ſine mora fiſcus inuadat. Quibus tacentibus, & diſſimulantibus, ad defenſionem l fiſcalem datorum menſium tempora limitentur: intra quæ ſi non retraxerint, vel propter retrahendum rectorem prouinciæ [non †] interpellauerint: quicquid talibus filiis, vel vxoribus liberalitas impura contulerit, fiſcus * noſter inuadat, donatas, vel commendatas m res ſub pœna n quadru-

Cod.

a Vt ſed eos. emendo vxore vxori concubinam habere ciuili permiſſum.

a ¶ Examinabit. ſum. enarrant. ſ. cod. l. ſi quis à libero. §. ſi vel parens. interim tabera alit, cui non ſit filius: vt ſ. ad l. §. idem Iulianus. & l. ſi negat, & ſi conſtiterit non eſſe legitimum, non alitum. ſ. ad l. ſi quis à liberis. §. adem reſcripſit. ſecūs per authen. vt ſ. cor. q. auth. licet.

DE CONCVbinis.

Zasius.] Casvs. Vir conſtante matrimonio concubinam habere non debet. Acc vsi.

b ¶ Nemini. facit ſ. cum manens de manum. ſ. in. nec vitra vna † concubinam: vt an auth. de trien. & ſ. ſ. conſiderationum. circa ſ. vlt. in. Accvsi.

c ¶ Hotomanvs in verbo, concubinæ, credit maritis ante hanc conſtitutionem non licuiſſe concubinas habere: ita: vt docet Paulus 2. ſent. tit. vi. & l. 1. 1. 5. mulier. ſ. de verb. obliq. & l. Iulia. ſ. de diuort. Vide ſcripta ad d. §. mulier. Cviacivs.

† Melius legi mentum ſo. nomentum ita. nunc. infra. c.

DE NATVRALIbus &c.

Hi pronuntiant ex concubina: ideo bonā ſuppeditatur titulus.

c Zasius.] Euerardus non loquitur de ſacerdotio. l. prohibentibus ſed de quadam dignitate. de qua potuit ignorum per ignorantiam, ſecundum hoc.

d ¶ Suſcepta. vt ab vxore velut a concubina. nā

a Clariſſi. nā obſtante lege aliqua? Reſp. tenet: vt arg. ſ. de leg. inſ. l. ſi quis. in princ.

a ¶ Reſcripti. Quid ſi dicit non * obſtante lege aliqua? Reſp. tenet: vt arg. ſ. de leg. inſ. l. ſi quis. in princ.

f ¶ Veneniis. vt venerio occiditur corpus: ſic animus illarum conſtantione. Accvs.

g ¶ Si quid quæritur. ita? ſerpoſito eſt.

h ¶ Subiici. ſi dubitetur an apud eas fiat tales res *. Accvs.

i ¶ Exiſtant. ſollicet perſonæ, quæ repetere poſſunt.

k ¶ Pacto. quod fecerunt poſt mortem deſuncti: nam antè non valet: vt ſ. de cogn. & poſtl. reuer. l. nec ſen. & ſ. de adquir. hæred. quæſt. perſonis. Alij non diſtinguunt antea, vel poſtea ſteterunt. & idem de iuramento dicas, quo iurarunt & non petitu-rus. ¶ Et no. obſeruatur: quia nolle < dicitur, quod non poſſum, meo facto impeditus: valuit enim pactum quia licet pater non poſſit pacifci, citrauit poſſunt: ſed ſiſcus aliter.

b Vel ſimile quia ibidem interrogatur ſollicito bonis amici. vide Cottam in memorabilibus in verbo, cautiua.

c Nolle dicit, quod non poſſum.

l ¶ Ad defenſionem. l. ad defendendum ſi à ſiſco, & ad ſiſcum vindicadum, ſi intra duos menſes agatur: aliàs repellunt. vt ſubtiliz.

m ¶ Commendatas. alij, vt deneur concubinæ, vel filiis. Accvsi.

n ¶ Pœna. talibus filiis, & concubinæ inferendæ, non forte alij detinenti tales res: & facit ſ. de iure ſiſci qui in contractibus. lib. 6. Accvs.

+ hanc legem cum ejus ſuperiore dixerunt ſatisfactionis Wendel. 2 rem. quæ abrogat. & iterum in Nouell 115. de mulieribus. & Vigilius. 2 quæ. 1. per totum. & Nouell. apparet hic legem ſuperiori & indicijs Nou. Martiani, de quo Iuuen. per ſatis. ſ. nec. 1. Interpretes. vnus Cinar. * melius ſi ſumus poſſitus. † decid.

* decretum huius reſcripti vide apud Cuiacium ob. 7. Africanum. † decid. * alias. iuncti. cinctus. † c. nec. 6 non exibens: dici noſtri notius vindicti. quid ſi diſſimilis. &c. * Ex hoc loco Iacob. de Bel. Iuuil. concubi. dic Gloſſam ca. 1. qui ipſum. ſ. de probat. vbi dicitur patrem poſſe vendere filio ſpuria.

† al. decid. al. non decid. * Quando ne. Iinquitur filij a ſpuria audiuntur. tutores ad reſtituendum perſonas dum perſonæ hic enumera. ca. de heretic. ſimilibus. vo. tit filios.

480/C.IV.K.5-4, 1261-1262
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pli fcttera † quæſtione * perquirens. Dat. XII. Kalend. Aug. Carthagine, Nepotiano, & Facundo Coss.

IN AVTHENTIC. VT LI. MA. & auiæ. §. quia verò legem. coll. viij. conſt. ſ.

SEd nouo iure huiuſmodi mulieres cum omnibus hominibus cõtrahere nuptias poſſunt, etiam cum prædictis magnis dignitatibus: dum tamen dotalia inſtrumenta ſuper hoc confician̄tur ab illuſtribus. Reliqui verò citra eos, qui maioribus decorati ſunt dignitatibus, ſolo affectu nuptias contrahere poſſunt: dum tamen liberæ ſint, cum quibus licet nuptias celebrare.

Iure iſto ſi quis habet matrem, vel filias legitimas, non poteſt naturalibus, & eorum matri relinquere vltra vncias. Et ipſis naturalibus non extantibus, ſolum ſemuncias concubina poteſt relinquere, & vltra relictum redit ad ſucceſſores. SALVC.

11. Imp. ARCADIVS, & HONORIVS AA. Anthemio P.P.

MAtre [b], vel legitimis filiis [c], vel nepotibus, aut pronepotibus cuiuſcunque ſexus, vno pluribúſve exiſtentibus bonorũ ſuorum vnam tantùm vnciam pater naturalibus filiis, ſeu filiabus, eorúmque genitrici [d] vel ſi ſola ſit concubina, ſemunciam [e] largiendi, vel relinquendi habeat poteſtatẽ. Quicquid verò vltra modum cõceſſum relictum ſit legitimis filiis, vel matri, vel cæteris ſucceſſoribus * iure reddatur. Dat. Id. Nouemb. Stilicone II. & Anthemio Coss.

IN AVTHENTIC. quib. mod. nat. effi. ſui. §. ne igitur. coll. vij. conſtit. ſ.

NVnc ſoli liberi * naturales [f], & legitimi ad hunc modum coarctant: non etiam mater [g].

Filij naturales legitimantur, ſi per patrem principali curiæ offerantur, & ſi pater in teſtamẽto ordinet, quod ſui filij naturales efficiãtur curiales: & ipſi hoc non habent ratũ & poſtea inuenitur paterna bona poſſidere, ſeu alienare, compellantur curiæ deſeruire: quia ex poſteriori poſſeſſione præſumitur ſtatum, quod eſt notabile. Filius ſi eſt naturalis, efficitur capax, ſi in vxorem viro tradatur. BAL. Vel ſic: *Pater, qui filius naturalis tradidit curiæ propriæ ciuitatis, vel in, quæ ſit caput prouinciæ: quando eorum habet ex regia vrbe, poteſt illos in fidelium hæredes inſtituere: nec poterunt illi conditionem curialem recuſare, ſi reperiantur paterna bona poſſidere: & idem ſi filiam naturalem alicui curiali tradidit in matrimonium.* SALVC.

12. Imp. THEOD. & VALENT. AA. ad Apollonium P.P.

SI † quis [naturalem * dum taxat fœcunditatem ſortiatur,] ſeu liber [h] ipſe, ſeu curiæ ſit nexibus obligatus: & tradendi filios naturales, vel omnes, vel quos, quémve maluerit, ciuitatis curiæ, vnde ipſe oritur, & in ſolidum [i] heredes ſcribendi liberam ei cõcedimus facultatem [k]. Quòd ſi cui non ex vrbe: ſed ex vico, vel poſſeſſione qualiber oriundo, naturales liberi cõgerint, eóſque velit ſub definitione prædicta curiæ ſplẽdore honeſtare, & hereditatis opibus adiunare: eius ciuitatis adſcribendi ſunę ordini, ſub qua vicus ille, vel poſſeſſio cenſetur [l]. Quòd ſi alterutrum regalium ciuitatum * patriam ſortiatur: ſit ei liberum ſuſceptam ex inæquali coniugio * ſobolẽ, cuiuſcunque ciuitatis decurionibus * immiſcere: dũmodò ciuitas, quæ eligitur, totius prouinciæ teneat principatũ [m]. Indignũ enim eſt, vt qui ſacratiſſimæ vrbis vbere gloriatur, naturales ſuos non illuſtris ordine ciuitatis illuminet. Et hoc, ſiue poſtrema definiat voluntate, ſiue donatione cuiuſlibet quantitatis in liberos naturales pater conferat [n]. Et quod de ſubeunda ſorte curiali, ſeu teſtamento, ſeu actorum fide conſtituit, ita ratum eſſe, ſtabilitérque volumus obſeruari, vt ſiue abſtinendo ab hereditatibus, ſiue abdicando donationes, naturales liberi curialem voluerint euitare fortunam, poſtéaque patrernarũ opum vel in ſolidum, vel ex parte reperti fuerint poſſeſſores: licẽt eas alienauerint [o], omnímodo ad conditionem, in qua pater eos amplificatis opibus eſſe voluit, etiam inuiti cogãtur accedere [p]. Sed & ſi filiam naturalẽ, vel filias habuit, & eam vel eas curiali, vel curialib. ciuitatis, ex qua oriundus eſt, vel ſub qua vicus, vel poſſeſſio, vnde oritur, cõſiſtit, vel eius ciuitatis, quæ principatũ totius prouinciæ tenet, matrimonio collocauit: hæc eadẽ in perſona eius, vel earũ ad exemplum marium obtinebunt. Quid. n. intereſt * verùm per filios, an per generos commoditatibus ciuitatum conſulatur? & verùm nouos lex faciat curiales, an foueat, quos inuenit? Dat. XII. Kal. Ian. Conſtantin. Eudoxio, † & Dioſcoro Coss.

dore curiæ, efficitur legitimus. & ſuccedet mihi, ſi ſum natus ex vico illo. Et idem ſi tradidi cum alicui in vxorem, qui eſt obnoxius curiæ, ceſſat ratio. Et idem ſi ſum ex regali ciuitate. Idem eſt ſi habeo filium naturalem, & non habeo legitimam vxorem: ſi tradidi eum alicui in vxorem, qui eſt obnoxius curiæ, poteris mihi ſuccedere: quia non refert prouidemus onẽribus curiæ an per liberos, an per generos. ACCVRSIVS.

h ¶ *Seu liber.* i. nexibus curiæ.

i ¶ *In ſolidum.* non tamẽ in plus, quàm naturales, & legitimos, ſi eos habeat: *vt in authen. quib. mod. nat. effi. ſui. §. & quamuis. collat. vij.* ACCVRSIVS.

k ¶ *Facultatem.* ſiue habeat legitimos, ſiue non: *vt in auth. eod. §. ſi quis igitur fuerit.* niſi habuerit naturalem ex ancilla, quia tunc non poteſt, ſi habet legitimos: & tunc quando quis ſe offert, non poteſt ſi habeat fratres legitimos: *vt in authen. eod. §. ſin. & ſtilo §. ſi quis igitur fuerit.* ACCVRSIVS.

l ¶ *Conſtat.* b ſic *ff. ad municip. l. quæ ex voto. & §. de epiſc. & clerc. Lancil. & in auth. eod. §. ſi quis igitur ex qualibet.* ACCVRSIVS.

m ¶ *Ciuitatem.* veterin. vel NOBILE ROMAE.

n ¶ *Inæquali coniugio.* id eſt, concubinatu.

o ¶ *Decurionibus.* i. curialibus.

p ¶ *Principatum.* vt metropolitana [q]: *vt in eo. §. ſi quis igitur ex qualibet.* ACCVRSIVS.

q ¶ *Pater conferat.* Immõ & ſi ab inteſtato decedat hic pater, ſuccedẽt ſicut legitimi: ſed non [r] aliis cognatis patris, nec aliis cognati illis: *vt in authen. quib. mod. nat. effi. ſui. §. filiam vers. ceſſat.* vij.

r ¶ *Alienauerint.* * poſtquam coperunt habere. & ſic ex poſſeſſione præcio dicatur eis ſic *ſ. de regia. bono. l. ſi. & ff. quibus mod. pig. vel hypo. ſolu. l. ſcio. §. ſuperuacuum. & in auth. eod. §. ſi vero ad inteſtat. collat. vij.*

s ¶ *Accedere.* & eorum filij: licèt ceſſet quando quis ſe offerret [t] *de his, qui ſunt ma. poſſeſſ. l. ſi. ff. &c.*

t ¶ *Quid enim intereſt.* f ſic *& in authen. eadem. §. ſed hoc ſimiliter ſancimus. & arg. §. de iſt. actiq. perſon. l. §. penult. & §. de vect. adiq. l. idem ſcr. non.* Sed arg. contra [u] *de aqu. po. l. 1.* Item arga. contrà [v] *de decu. l. ſed hoc. qui. lib. 10.*

u ¶ *Ciuitatem.*

† *ſine.*

a ¶ *Quæſtione.* torquentur enim concubinæ: vt *T. dicti:* Sed hodie hæc conſtitutio eſt abolita: vt *in auth. quib. mod. nat. effi. ſui. §. fin. coll. vij.* quia huiuſmodi ſimiliter cũ omnibus poſſunt cõtrahere: vt *T. de nupt. auth. ſed nouo iure. & authen. matrimonia.* & hic habetur quidam *authen. ſed nouo iure huiuſmodi mulieres.* ACCVRSIVS.

b ¶ *Matre.* alicuius, qui habet filios naturales. ACCVRS.

c ¶ *Vel legitimis filiis.* Hîc deficientibus poterit pater naturalibus filiis quadrantẽ relinquere, *l. i. C. Theod. eo.* verũm Iuſtin. *l. i. Iuniæ tit.* hanc quadrantem in ſemiſſem mutauit. CYAC.

d ¶ *Genitrici.* concubinæ ſcilicet.

e ¶ *Semunciam.* Quid ſi ſoli ſibi die ſemuncias, alij dicunt vncias. Sed licèt directè non capiãt vtriuſque tamen pupillaris ſubſtitutionis tacitè habere poterunt, quod tamen ex bonis patris non fuit: *vt §. de vulg. ſubſtitu. l. ſi a quo. Sed per* authen. demonſtratur hæc lex, quæ ſequitur, *nunc ſili, &c.* quæ eſt in auth. *quæ mo. nat. effi. ſui §. ne igitur. coll. vij.*

* *vel. Semiſſis vere rationem.*

NOn.] CASTR. Lex Codicis dicit, ſiue teſtatus habeat matrem, ſiue filios legitimos, poteſt relinquere naturalibus tantùm vncias, concubinæ tantùm ſemuncias. Auth. iſta corrigit l. C. in hoc, quod dicit de matre tantùm ſi non ſint alij legitimi tantùm impediunt naturales non matrem.

b Liberi in infinitum. *Et ſic ff. de verb. ſig. Liberorũ.* Id eſt in corpore vnde ſeminor, dicas filius. ACCVRSIVS.

f ¶ *Naturales.* filiiori tantùm.

g ¶ *Mater.* deficiẽti.

S'quis.] CASTR. Lege iſtas aſque ad *l. humanitatis.* poteſtis videre per vos. vnde l. iſta ponit caſum qualiter ſ. huius naturalem poſſum efficere legitimum, vt mihi ſuccedat. nam ſi ſum liber homo, & non habeo legitimam ſobolem: ſi volo ipſam naturalem facere curiæ, efficitur legitimus. & ſuccedet mihi, ſi ſum natus ex vico illo. Et idem ſi tradidi cum alicui in vxorem, qui eſt obnoxius curiæ, ceſſat ratio. Et idem ſi ſum ex regali ciuitate. Idem eſt ſi habeo filium naturalem, & non habeo legitimam vxorem; ſi tradidi eum alicui in vxorem, qui eſt obnoxius curiæ, poteris mihi ſuccedere: quia non refert prouidemus onẽribus curiæ an per liberos, an per generos. ACCVRSIVS.

h ¶ *Seu liber.* i. nexibus curiæ.

i ¶ *In ſolidum.* non tamẽ in plus, quàm naturales, & legitimos, ſi eos habeat: *vt in authen. quib. mod. nat. effi. ſui. §. & quamuis. collat. vij.* ACCVRSIVS.

k ¶ *Facultatem.* ſiue habeat legitimos, ſiue non: *vt in auth. eod. §. ſi quis igitur fuerit.* niſi habuerit naturalem ex ancilla, quia tunc non poteſt, ſi habet legitimos: & tunc quando quis ſe offert, non poteſt ſi habeat fratres legitimos: *vt in authen. eod. §. ſin. & ſtilo §. ſi quis igitur fuerit.* ACCVRSIVS.

l ¶ *Conſtat.* b ſic *ff. ad municip. l. quæ ex voto. & §. de epiſc. & clerc. Lancil. & in auth. eod. §. ſi quis igitur ex qualibet.* ACCVRSIVS.

m ¶ *Ciuitatem.* veterin. vel NOBILE ROMAE.

n ¶ *Inæquali coniugio.* id eſt, concubinatu.

o ¶ *Decurionibus.* i. curialibus.

p ¶ *Principatum.* vt metropolitana [q]: *vt in eo. §. ſi quis igitur ex qualibet.* ACCVRSIVS.

q ¶ *Pater conferat.* Immõ & ſi ab inteſtato decedat hic pater, ſuccedẽt ſicut legitimi: ſed non [r] aliis cognatis patris, nec aliis cognati illis: *vt in authen. quib. mod. nat. effi. ſui. §. filiam vers. ceſſat.* vij.

r ¶ *Alienauerint.* * poſtquam coperunt habere. & ſic ex poſſeſſione præcio dicatur eis ſic *ſ. de regia. bono. l. ſi. & ff. quibus mod. pig. vel hypo. ſolu. l. ſcio. §. ſuperuacuum. & in auth. eod. §. ſi vero ad inteſtat. collat. vij.*

s ¶ *Accedere.* & eorum filij: licèt ceſſet quando quis ſe offerret [t] *de his, qui ſunt ma. poſſeſſ. l. ſi. ff. &c.*

t ¶ *Quid enim intereſt.* f ſic *& in authen. eadem. §. ſed hoc ſimiliter ſancimus. & arg. §. de iſt. actiq. perſon. l. §. penult. & §. de vect. adiq. l. idem ſcr. non.* Sed arg. contra [u] *de aqu. po. l. 1.* Item arga. contrà [v] *de decu. l. ſed hoc. qui. lib. 10.*

u ¶ *Ciuitatem.*

† *Nouella Theod. de his, quæ Anatolius.*

* Indefinite deſignat, in vtr. ſexu. & perpetuã ſtant addita. Hoc ex ignoratis Acton. plusque dicendi ſunt: aliquid enim pugnat cum *l. ſi. manum. §. vltimo. cod.* Quę obſeruatur, vt non ſolum ſi ſint naturales filij: ſed etiã ſint legitimi ex mancipio ſalcepti: nam tales tamẽ curiales fiũt, ſitę legitimi. Quę pugnat cod. iur. quoniã nõ eſt. Suſpicor potius ex verbis hîc vſurpatis. ab Iuſtiniano ex Nouę Theod. *de filiis Anato. Cyac.*

† Hoc ſuperuacuum eſt: cũ hæc hypotheſis, quæ conſtituitur in parte noſtra legitimos habeamus. Librorum ex vtilitate, ſed vitio librariorum originẽ ex locorum villa, vel vicus illa ſubeſt.

* *Metropolitana ciuitas quę.*

d *Legitimum per oblationem curiæ non fundit ſtatim, nec aliud cognoſco: vt ita ſtatim ſit legitimus per ſubſequens matrimonium. Nouella de nupt. in fine. ca. 2. & de Rarud.*

† *Profectitia expeditio ſtudiolorum & qui incapax ex repoſitione, ex parte ex parte poſſidet, l. 1. & 2. ff. de reput. milit.*

f *Per filios, an per generos, penna cõſtabat mihi hîc, vtendi.*

† *Maximo, & Victore VV. CC. Cuſ. Sic Nouella Theodoſij.*

480/C.IV.K.5-4, 1263-1264
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

* Quoniam differentia. Hæc Iloquitur de superiori materia : sed in specie.

a ¶ Principalem. Id est, Catalem. C Y L A C.

b ¶ Consulere faciatur. quia prius consuebatur se dari curiæ : alioquin permittebatur si hereditatem repudiaret , & eandem conditionem: vt l.I. princ.

c ¶ Thiocalli. proprium nomen est illi.

d ¶ Curiæ. sc. Bubronæ * : vt in auth. de SS. primus Imper. vbi hæc casus referunt.

[mc.] C A S T R. Hæc ex ponit aliam mentem legitimandi : & dicit, Si ex concubina habeo filium naturalem : & contrahо matrimonium cum ea, illi efficiuntur filii : fiuntque nati ante contractum matrimonium, suæ post : Et ad istam Lotharius Imperator. de nupt. in fin.

e ¶ Constantini. hic fuit primus b Imperat. Christianus. Et non legitur hæc lex : & habet locum secundum sua tempora, quando facta fuit : modo autem aliter effert : infra eod. Lib. quo.

f ¶ Iudo matrimonio. Ide m in l. prox. Verum in M A I . 5 vid. huic iuri derogatur. C Y L A C.

g ¶ Vbinam. Hæc Anastasij , & fuerunt Zenonis non valet quia secundum sua tempora loquuntur: vt in auth. de SS. trin. vel sq. sed sequens lex, quæ est Iustiniani * patris Iustiniani : vt in auth. de SS. adoptiuis. colligitur ergo hæc per sequentē , secundum lo. & nihil valet. & facit ff. de rem. sept. l. in liberis. A C C V R S.

h ¶ Vxorem loco habuerit. pota concubinam, quæ ut uxorem , ac si esset vxores , secundum quod hæc lex loquitur secundum sua tempora dicit enim, in præsenti aliquis , &c. l. Vel aliter verè erat effecta vxor, & habebatur loco vxoris. Nec obstat, quod dicit. in pluribus nihilominus quisquis huiusmodi mulierem &c. non potest esse , quòd cum copulauit cum ibi , non fecit dotalia instrumenta: sed & modò facit , idem est. A C C V R S.

i ¶ In arrogationem hoc, vt dixi , contingit per subsequens. & infrà per l. penult. & in posterum. & per auctor. quod. mod. tut. off. leg. §. & non me latet. infra. vij.

* al. Rufus: vt legit Iustinianus. secundum hanc legem in N. 89. c. 2. & Authen. quod sit locus. Pisan. ex codicem , qui hic inscribitur dum pater e. Sed non fuit postea Iustinianus ille.

* Lotharius Imperator.

† Volentibus patribus colligi ex ut. hitio aliorū circumstantium, hinc colligitur, sed filius cum patribus hoc dicitur , voluntatem deliberationem colligi ex adstantibus, & consentientibus in vtero effecti de quo vide Simonē de Prætio ibi. & interpretes eius volentibus filiis. p.

b Liberorum fuit primus Imperat. Christianus.

Acceptâ eam intelligitur accepare emolumenti successum : imò hoc casu emolumentum est irrepudiabile: vnde qui sunta ordinationem patris acceptauit decernatur liberationem ex contemplatione relictam repudiare nō posse. B A L D. Vel sic: *Naturalis per patrem curia deputatus, si onus agnoscit , hereditatem patris non potest repudiare.* S A L Y C.

IV. *Imp.* L E O . *& Anthemius* A A. *Armatio P.P.*

QVoniam desideria * mortalium ex † arbitrio viuentium non fine iusta ratione colligimus : & in, qui naturalem filium habens, hortantibus legibus vltrò ad instar legitimi filij municipalibus eum voluit aggregare muneribus , & donare patriæ principalem a : manifestauit, nonumque fecit fine dubio possessione certissima facultatum suarum omnium elegisse se adfectione debita successore: cùm certè huiusmodi personis adeò sacratissima constitutione subuentum sit, vt nec renunciādi eis, aut alienandi , vel repudiandi paternas hereditates , aut donationes in fraudē curię concedatur facultas b : sed muneribus patriæ susceptis, patrimonia subinde cogantur: nullâ è diuerso calumniarum vocem penitus patiemur admittifed ipsum Phi. localum * , & paternorum bonorum omniū ab intestato heredem, & nostræ * ciuitatis curiæ principalem iniunctā vel iniungenda sibi munera subire, ex eóque genitos, vel nasciturosfilios similiter paternæ conditionisubiacere præcipimus. Et huiusmodi formā in omnibus casibus quæ similiter in quocunque ciuitatis c ordine, cursique contigerint : in posterum decernimus obseruari. Dat. Kalend. Ian. Constantinop. Iordane, & Seuero Coss.

Per subsequens matrimonium possunt legitimari liberi iam procreati. Quod sicut erat in contrarium statutum à Constantino, corrigitur, & filium præterea casus refrenatur. h.d. Ista lex est correcta per l. cùm quis. infrà eod. B A L D. Vel sic: *Iure olim quis poterat concubinam ducere in vxorem, & ex ea liberos habebat, nec ex vxore prole legitima exurabat: & liberi efficiebantur legitimi, & in potestate : & poterant succedere ex testamento, vel ab intestato sicut cum fratrib. posset matris: sicut & prolem ex concubina non habeat.* S A L .

V. *Imp.* Z E N O *A. Sebastianus P.P.*

DIui Constantini * , qui venerandā Christianorum fide Romanum muniuit imperium : super ingenuis cōcubinis docendis vxoribus,filiis quinetiam ex eisdem vel ante matrimonium, vel postrà progenitis,suis,ac legitimis habendis , sacratissimam constitutionem renouantes, iubemus eos, qui ante † hanc legem , ingenuarum mulierum nuptiis minimè intercedentibus electo conubernio , cuiuslibet sexus filios procreauerint : quibus nulla videlicet vxor est , nulla ex iusto matrimonio & legitima proles suscepta, si voluerint eas vxores ducere , quæ anteà fuerant concubinæ:tam coniugium legitimum cum huiusmodi mulieribus ingenuis(vt dictū est)posse contrahere, quàm filios vtriusque sexus ex earundem mulierum prior conubernio procreatos , mox postquam nuptiæ eum matribus eorum fuerint celebratæ , suos patri , & in potestate fieri : & cum his,qui postea ex eadem matrimonio susceperi fuerint , vel solos (si nullus alius deinde nascatur) tam ex testamento volentibus patribus etiam ex integro succedere , quàm ab intestato petere hereditatem paternam : pactis , quæ matrimonij tempore super dotibus * , vel ante nuptias donationis rebus fuisse cura fuerint, etiam ad ipsorum personas pertinentibus : vt vnà cum fratribus suis postea ex eisdem parentibus fortè progenitis , aut soli (si nullus alius fit procreatus) dotis , & ante nuptias donationis pro tenore legum,nec minùs pactorum emolumenta percipiant †. Hi verò , qui tempore huius sacratissimæ † recipiant. legis nondū nondū prolem aliquam ex ingenuarum concubinarum consortio meruerint , minimè huiuslegis beneficio perfruantur : cùm liceat eisdem mulieres sibi priùs iure matrimonij copulare , non extraneas sibi priùs iure matrimonij copulare , non extraneas legitimis liberis,aut vxoribus , & legitimos filios (vpotè nuptiis præcedentibus) procreare : nec audeant quos ex ingenua concubina dilato post hanc legem matrimonio nasci voluerint,vt iusti, ac legitimi postea videantur,magnoperè postulare. Dat. X. Kalend. Mart. Basilio II. & Armatio Coss.

Per arrogationem potest filius naturalis legitimari. hoc est correctum per legem sequentem: quia per hoc aperitur via h.d. cum l. sequen. B A L D. Vel sic : *Anastasius Imperator permittit per hanc legem naturalibus liberis quibus non licet duci, & reliquis non existentes legitima soboles : ac etiam ducit quod propter consequens matrimonium, & per arrogationem legitimantur.* S A L Y C E T.

VI. *Imp.* A N A S T A S I V S A. *Sergio P.P.*

IVbemus * eos; quibus nullis legitimis existentibus liberis, in præsenti aliquæ mulieres vxoris loco habebantur &, ex his sibi progenitos, seu procreandos,suos & in potestate,legitimósque habere : proprijsque substantijs ad eos vel per vltimas voluntates , vel per donationes, seu alios legi cognitos titulos (si voluerint) transferre: ab intestato quoque ad eorum hereditatem vocandos , nec aliquas quæstiones , seu altercationes exercendi sub qualibet allutio, subtilique legum , vel constitutionum occasione super his , vel agnatis , seu cognatis genitoris eorum , vel quibuslam aliis superesse facultatem:in posterum nihilominus quisquis huiusmodi mulierem vxoris loco dotalibus instrumentis confectis habuerit,pro eius sobole similē, eandemque formam custodit : ne admittatur ei licentia sibi quodammodo per liberos proprium finum patrimonium acquirendi. Filios insuper,& filias iam per diuinos adfectus à parentibus suis in arrogationem b susceptos , vel susceptas , huius prouidentissimæ nostræ legis beneficio & iuramine potiri censemus. Dat. Kalend. Aprill. Anastasio A. IV. & Agapito * Coss.

* al. Anastio, & Agap.

Lex quæ cassatur, intelligitur cassari quo ad futura non quo ad præterita. B A L D. Vel sic: *Hæc lex prima dicitur præcedentem, docens quòd illa non vindicat sibi iuris in liberis.*

† Cum lex in præcedenti indulgeat, in futurū vetat.

* deroßat. sic in multis. mihi.

480/C.IV.K.5-4, 1265-1266
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1267-1268

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Communi rerum. Cæsis omnium rerum.

a Vtsuetus fit quandoque locutionis stylus.

b ¶ Licèt illustres. est a naturales sint illustres: non tamen desinunt esse curiales: hoc ſ dignitate sola sine administratione sunt illustres: vt ſ. de decur. l. ſin. lib. x.

a ¶ Naturali. Dicerſtatis est, ſ filij naturales per aoptias legitimi facti essent. Nov. 11. §. vlt. CYNACIVS.

c ¶ Ipſi legitimi. ad hoc ex auct. quib. mo. nat. effi. ſac. §. filiam. infr. vſq. d ¶ Præterquam ſi quarta. infr. à quando. & qui. quarta pars &c. l. j. lib. x. ACCRAS.

e ¶ Compellantur. In auctor. quib. mo. nat. effi. fol. §. ſi quis autem legitimus. contra. ibi patet ſolutio.

f ¶ Materna eius. Immò videtur quòd nulla differentia facta bonorum, vnde ad eam perueniunt: ſicut habent tres partes, & ipſi coguati quatuor: vt in auctor. cod. vt. ſiendum. 2. Vel dic quòd illa pars hanc diſtinguitur.

g ¶ Quo poſſit. dicit. poſt hanc l.

Cum quo.] CASTR. Habebas mulierem quaſi in concubinam, & ex illa filios: poſteà eam ex contractu matrimonium, & filios ſuſcepiſti, & dotalia confecta ſunt inſtrumenta: an per ſubſequens matrimonium filij poſteà nati legitimentur? Dicitur quòd ſic: & filij nati poſt matrimonium debent gratias referre ſibi propinqui nati: quia ſi fuerunt cauſa quare illi eruns futuri legitimi vel quare patri poſſit cà concubinam accepit in vxorem.

h ¶ Cui quo. Haec eſtſi. conſentio l. 6. C. m. Perib. hoc l. & quæ proximè ſequitur, pertinet ad ſuccurſ. & proprietas, vt constat ex Nov. 74. CYNAC.

Filius legitimatus per oblationem curiæ decedenti ab inteſtato ſuccedunt eius liberi, partium quartæ curiæ debita, ſi dicti eius liberi non ſint curiales: nati tamen poſtquàm obtinuerunt pater fuit oblatus curiæ, efficiuntur curiales. SALYCETVS.

Sed ſi quidem iſte naturalis filius, ſiue poſtquàm legitimus ſucceſſor patri effectus ſit, ſiue in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel aliòs deſcendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad eius ſucceſſionem, ſine teſtamento morientis vocari, nec curiæ locum eſſe, præterquam ſi quarta poſtio bonorum eius eidem curiæ debeatur, eò quòd nullus fortè ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet obſeruando: vt hi, quos iſte naturalis filius, poſtæquam fortunæ curiali datus eſt, procreauerit, & decuriones ſine dubio ſint, & curialia peragere munia compellantur.

Si legitimatus per oblationem curiæ, decedat ſine liberis, ſuccedat mater in tertia, in reliquam curiæ. Si verò mater non ſupereſt, ſuccedit in paternis curiæ cognati in reliquis: & ſi eius cognatus curiæ ſe offerat, omnia etiam paterna ad curiam deuoluenda habebit: etiam ex caſu ſi mater ſuperſit, ad omnia bona extra ſubſtantiam patris quæſita cum caeteris ſuccedit. SALYCETVS.

Si verò ſine liberis cuiuſcunque gradus inteſtatus deceſſerit: ſi quidem matre ſuperſtite: tertiam quidem partem bonorum eius matrem habere: duas verò aliàs partes curiam, cui à patre datus eſt. Sin autem mater quidem defuncti non ſupereſt: alij verò cognati ex materna linea deſcendentes, vel aſcendentes, vel ex latere venientes ad eius vocentur ſucceſſionē: tunc ea quidem, quæ à patre naturali ad eum peruenerint, eidem curiæ competere. Si quid verò filio poſteà legitimo ſucceſſori effecto, vel à matre ſua, vel aliunde quocunque legitimo modo acquiſitum ſit: hoc ad proximos maternos eius f cognatos peruenire. Illo videlicet obſeruando, vt ſiue matre eius ſuperſtite, ſiue ea ante filium mortua, aliquis ex eius genere eiuſdem curiæ fortunam ſubire paratus ſit: liceat ei offerenti ſe eidem curiæ, bona mortui, quæ de ſubſtantia patris ad eum peruenerant, capere, munìque peragere curialia: quo accedente, matre defuncti (ſi adhuc ſuperſit) non ſolùm tertiam partem eorum, quæ extra paternam ſubſtantiam filius eius aliunde acquiſierit: ſed etiam omnia ea, vel ipſa ſola, vel cum coheredibus ſuis capiat.

Hæc lege ſtruta non habent locum in iam mortuis: ſed morituris. SAL.

Ea verò, quæ de ſucceſſione naturalis filij poſt curialem condizionem morientis conſtituimus, non tantùm in his locum habere debent, qui poſteà g à patre ſuo naturali curiæ dati fuerint: ſed etiam in illis, qui iam dati ſunt, ſi tamen adhuc ſuperſunt. Quòd ſi ante præſentem ſanctionem mortui ſunt, minimè ad eorum ſucceſſionem eandem noſtram ſanctionem extendimus.

Etiam habens filios legitimos, poteſt naturalem curiæ tradere: ſed non poteſt ea plus relinquere, vel donare: quàm vni ex filiis legitimis, & naturalibus, cui minus dederit. SALYC.

Et quoniam omninodò fauendum eſt curiis ciuitatum: illud etiam in hanc partem addendum eſſe cenſemus, vt liceat patribus naturales filios curiæ patriæ ſuæ tradere, non ſolùm nulla eis legitima ſobole exiſtente: ſed etiam ſi filios, vel alios liberos ex legitimis matrimonijs procreatos habeant, & eo modo naturales quoque filios ſibi legitimos ſucceſſores efficere: ita tamen, vt minimè eiſdem patribus liceat per donationem, vel vltimam voluntatem amplius eidem filio naturali dare, vel relinquere, quàm vni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, vel reliquerit, cui minima portio data, vel relicta ſit. Dat. Kalend. Iun. DN. Iuſtiniano A. II. Cos.

Per matrimonium legitimantur liberi naturales primogeniti; & ſuccedunt æqualiter cum liberis poſtea naſcituris. BALD. concor. SAL.

1. Idem A. Demoſthenes P.P.

CVm quis ſ à muliere libera, & cuius matrimonium non eſt legibus interdictum, cuiuſque conſuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit, minimè dotalibus inſtrumentis compoſitis: poſteà autem ex eadem adfectione etiam ad nuptialia peruenerit inſtrumenta, & alios iterum ex eodem matrimonio liberos procreauerit: ne poſteriores liberi, qui poſt dotē editi ſunt, ſibi omne paternum patrimonium vindicare audeant, quaſi iuſti, & in poteſtate effecti, fratres ſuos, qui ante dotem fuerant nati, ab hereditate paterna repellentes: huiuſmodi iniquitatem amputandam * cenſemus. Cùm enim adfectio prioris ſobolis & ad dotalia inſtrumenta efficienda, & ad poſteriorem filiorum

* al. non ſpe-rendam.

480/C.IV.K.5-4, 1269-1270
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Ex isdem matrimoniis.* feliciter parentibus. & facit *Instit. de nupt. §. fin. & I.I. penul. & quod ait aut. & Instit. de hared. qua ab intest. §.* & not. quòd hæc lex non distinguit, habeat legitimos, vel non.

b NVper *legem.* superiorem proximam.

c ¶ *Nuptialia.* dic vt diximus *Instit. de nupt. in fin.* ACCVRS.

d ¶ *Talenda.* id est, habenda. ACCVRS.

e ¶ *Priùtas.* vt *Instituit. de inquirend. §.i. & §. de filiis nat. & emancipatis. §. & quia post.*

Vel iur.] CAPVT. Lex Codicis dicit, quòd filij nati ante matrimonium, fiant legitimi per subsequens matrimonium: quod verum est, etiã si ex vxore sua prægnoua, vel à qua legitimè per dimissionem discesserat, habeat. Titius legitimos quia ex fœmb habuit vxorẽ, & ex ea filios, cum his filij naturales possint legitimari per principem.

¶ ¶ *Quod aut.* hæc auth. est *in authent. de incest. nup. §. dubitatum. coll. ij.* ACCVRS.

Sed nouæ.] CAPVT. Sicut videtur distinguere primam authent. quia si ista cõcubina ancilla fuit, & filios habuit legitimos ante matrimonium: per subsequens matrimonij non possunt legitimari.

§ ¶ *Sed nouæ constitutio,* feliciter *in auth. de nouis. constit. §. pen. in fin. coll. vj.*

Nam alia.] CAPVT. Hæc loquitur cum de ancilla, quàm de libera: quia si aliquis desponsset ancillam suã, & matrimonitatur: filij nati ex ea legitimantur. ACCVRS.

b ¶ *Nam alia constitutio.* vj. qua est, vt *libertis de cætero. §. si quis autem. coll. vj.*

Retrotra.] CAPVT. Potuit aliam modum hac auth. qualiter pater potest legitimare filios, vt sic sibi succedant. & dicit quòd pater potest supplicare principi, vt eos legitimet, si nõ vult mulierem ducere vxorẽ. vnde quia deliquit, vel mortua est, vel latet, vel aliàs matrimoniũ impediatur. ACCVRS.

[Tem.] CAPVT. Ista *Auth.* ponit aliam modum qualiter filij possint succedere patri, dicens quòd pater potest dicere in testamẽto suo quòd vult filios suos esse legitimos, & sibi succedere: & filij debent offendere testamentũ patris principi, & sic fiunt heredes, & voluntatem patris vltimã approbent. & hoc ius est generale.

¶ *Sit suo legitima, &c. quæ est quæ. mod. nat. effi. legi. h. illud. coll. vj.*

k ¶ *Filij. sic I. de transact. I. si quis mater. ff.*

rum edendam progeniem præstiterit † occasionem: quomodo non est iniquissimum, ipsam stirpẽ secũdæ posteritatis [priorem *]quasi iniustam excludere, cùm gratias agere fratribus suis posteriores debeãt, quorum beneficio ipsi sunt iusti filij, & nomen, & ordinem consecuti ††

Neque enim verisimile est, eũ, qui posteà vel donationem, vel dotem conscripserit, ab initio talem adfectionem circa mulierem non habuisse, quæ eam dignam esse vxoris nomine faciebat. Quapropter sãcimus in huiusmodi casibus omnes liberos, siue ante dotalia instrumẽta edita sint, siue posteà: vnã, eadẽque lance trutinari, & omnes filios suos in potestate suis existere genitoribus, vt nec prior, nec iunior vlla habeatur discriminefed qui ex iisdẽ matrimoniis * procreati sunt, æquè perfruatur fortuna †. Dat. XV. Kal. Octob. Chalcedone, Decio V.C. Cons.

Ista lex tollit dubiũ, quod insurgit ex lege præcedenti: & hoc intelligit: Per sequens matrimonium filij nati ex concubina legitimantur, etsi non ex eo matrimonio nulla posteà nascatur, vel natus veniens non reperiatur cõpore matris patris: & si antea nati legitimantur; multò magis qui erant in vtero tempore matrimonij: & tempus conceptionis, vel nativitatis inspicitur, prout liberis est visum. SALYC.

XI. *Idem A. Iuliano P.P.*

NVper legem b conscripsimus, qua iussimus, si quis mulierem in suo contubernio collocauerit, non ab initio adfectione maritali (eam tamen, cum qua perarat habere cõnubium) & ex ea liberos sustulerit: posteà verò adfectione procedente, etiã nuptialia * instrumẽta cum ea fecerit, filiõsque, vel filias habuerit: non solùm secundos liberos, qui post dotem editi sunt, iustos, & in potestate esse patribus, sed etiam anteriores, qui & his, qui posteà nati sunt, occasionem legitimi nominis præstiterunt. Quam legem quidam putauerunt sic interpretati, siue nõ progeniti fuerint post dotem conscriptam liberi, siue iam ab hac luce subtracti: non anteriores filios iustos haberi, nisi vtroque tempore viuentes, & superstites liberi inuenirentur: quorum superuacuam subtilitatem penitus inhibendam cẽsemus. Sufficiat etenim talem adfectionem habuisse *, vt post liberorum editionem, & dotalia efficiant instrumenta, & spem tollendæ † sobolis habeant: licèt enim hoc, quod speratum est, ad effectum non pertenerit: nihil anterioribus liberis fortuitus casus derõgare concedatur: & multò magis si quis mulierem, quam in concubernio suo habuerat, prægnantem fecerit: posteà autem adhuc grauida muliere constituta dotalia fecerit instrumenta, & puer, vel puella editus, vel edita sit iusta patri soboles nascatur, & in potestate efficiatur, & heres existat morienti, siue ab intestato, siue ex testamento. Satis enim absurdum est, si filij post dotem progeniti anterioribus liberis adiutorio adferant, & ipsum puerum, vel puellam sibi opitulari non posse. Et generaliter definimus, & quod super huiusmodi casibus variabatur, definitione certa concludimus: vt semper in huiusmodi quæstionibus, in quibus de statu liberorum est dubitatio, non conceptionis, sed partus tempus inspiciatur: & hoc fauore sacrimus liberorũ, vt † editionis tempus statuamus esse inspectandum: exceptis his tantummodò casibus, in quibus conceptionem magis approbari infantium conditionis vtilitas * expostulat. Dat. XV. Ka. Apr. Lampadio, & Orestle VV. CC. Cons.

IN AVTHENTIC. DE INCESTIS nupt. §. dubitatum. coll. ij. constit. vj.

Filij legitimi non impediunt naturales legitimari per sequens matrimonium. h. d. nisi illi naturales essent nati ex ancilla: vt in auth. sed noua: *quod tamen permittitur, si dotalia confecta fuerint instrumenta:* vt in auth. nouæ alia. *quæ corrigit* auth. sed noua, & authent. sed nouæ, *limitat* authem. quod iur. SALYCET.

QVod ius [e] locum habet & si ante hoc constitutum legitimorum pater sit ex alia coniuge, à qua separatus sit legitimè, vel ea mortua.

IN AVTHENT. DE TRIEN. ET semiss. §. penult. coll. iij. constit. v.

SEd noua constitutio * non permittit hoc in ancilla, nisi ei, qui sine legitimis aliis reperitur.

IN AVTHENT. VT LIBER. DE CÆ. §. si quis autem. colla. vj. constit. vj.

NOua alia constitutio [b] hoc generaliter inducere videtur & in his, qui ex ancilla sunt *, vt ex ipsa dotis inscriptione simul & libertas tribuatur, & ius suorum.

IN AVTHENT. QVIB. MO. NA. EFFI. legi. §. si verò is, qui. & §. sed & aliud. colla. vj. constit. j.

Bastardi non possunt legitimari à comite existente in curia: quod credo verum, nisi consentiente principe legitimis. BALD. Vel sic: *Hoc auth. addit, idoo dico, præterea, quod sua natura est repetitiuum, & ampliatiuum: quasi dicat, nedum per sequens matrimonium, vt in auth. præcedentibus: sed etiam sine matrimonio per rescriptum principis naturalis legitimantur.* SALYC.

PRæterea † qui legitimam non habet prolem: sed ex huiusmodi consuetudine duntaxat naturales: potest eos, precibus principi datis, legitimos sibi constituere: & sine matrimonio, si mulier iam defuncta sit, vel deliquerit, vel occultetur, vel aliàs venire prohibeatur, vel quocunque modo matrimonium impediatur, vt facendorio.

IN AVTHENTIC. QVIB. MO. NAT. effi. legiti. §. illud autem. coll. vj. constit. j.

Hic additur nouus modus per quem filij legitimantur. BALD. & SALYC.

ITem sine legitimis [i] decedens, in testameno scribens velle se naturales filios fore legitimos successores, licentiam habeat, vt post mortem eius filij principi supplicent, testamentum ostendentes, & principis, & legis dono fiant heredes: si tamen filij [k] voluntatem patris

* Quædam aliæ constitutiones habet. *Sed si qui de cætero filiam, &c. vel filium, & alteram tertiam, & ex illarum, aliarumque legitimis non reliquerit filios.*

† De materia huius autem vide repetitionem I. Gallus. ad fin. ff. de lib. & posth. & est in glossis. confirmatiuam videtur *per de fin. fami.* quòd valdius non, * potest legitimare habentes sine consensu filiorum. dicendi, & legitimorum hominum.

480/C.IV.K.5-4, 1271-1272
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de leg. ii. l. cum pater. §. libertis. & de rega.iam. l. cum pater, §. illi.

Si quis.] CASVS. Hac authent. ponit aliud hoc alium modum, per quem filii succedant tanquam legitimi: dicens quod si quis habet mulierem, quæ potest esse vxor, & dicat in instrumento publico, vel priuato cum subscriptione trium testiũ fide dignorũ, quod vult filios naturales suos esse, & legitimos, erũt successores. quod si de vno filiorum dicerit ipsum suum esse & legitimum, cæteri filij ex eadem muliere nati, etiam erunt legitimi.
a ¶ Si quis. [a] [illegible]. Verum in corpore non apparet habentis legitimos vel ad. ADDITIO. Dicas quod legitimatio nõ prodest, existentibus legitimis, nisi in duobus casibus. l. quando fit per oblationem curiæ, & per matrimonium: vt in authen. quib. mo. nat. eff. sui. §. generaliter. colla. vij.
b ¶ Cæteris. sic sup. de di uersis re. l. j. & sup. de adnu. diuersis iudicium l. restituenda. & hic est casus vbi [b] res inter alios acta, aliis prodest.
c Vidam.] Itaque talibus dubitationibus, nam ad omnia dicas responderi.
d ¶ Consequentia. quia nec filius nec nepos legitimus est auo: vt subsicit in duobus vltimis casibus.
e ¶ Extendimus. & sic nocet filio patris vita.
f ¶ Aperimus. Nota ergo bastardos [c] non succedere cognatis patris: vt in authent. a. §. filium quod. colla. vij. ¶ Sed quid si [d] ex spurio habeo naturalem, vel legitimum nepotem? Vel quid si mulier habeat nepotem ex naturali, vel spurio, vel econtra ex legitimo filio habeat nepotẽ naturalem? Potest responderi vt in naturali: vt distinguatur habeat legitimam sobolem, vel non: & facit [j]. ad Orfi. cianum. l. [illegible].

a Nota modũ legitimandi, de quo [illegible]

b Res inter alios acta quandoque prodest aliis.

c Bastardi nõ succedunt cognatis patris.

d Nepos legitimus [illegible]

DE TESTAMENtaria tutela.

Dixit de contractibus, nunc de quasi contractibus. Vel dicit qualiter viuens pater consulat filio in alimo[?] die, & nunc qualiter moriens in tutela.

Quem dicis.] CASVS. Si patrona liberto tutorem in testamento dedit, cùm nõ teneat datio, licet tutor tutelã non administret, non tenebitur. si verò spõte gessit, tenebitur ergo gest. actione.

* dand. reddẽ.

patris amplectantur: quod generaliter obseruatur: sed si alij quidem volunt legitimi fieri, alij non volentes fiant: cæteri in iure naturali remaneant.

IN AVTHENT. VT liceat matri, & auię. §. ad hoc autem. col. viij. const. 11.

Hic additur alius modus legitimandi naturales, qui est vt se mirabilis, [illegible]. SAL.

Si quis [a] liberos habens naturales ex muliere libera, quæ vxor ei potest esse, dicat † in instrumento siue publicè, siue propria manu conscripto, habẽte subscriptionem trium testiũ fide dignorũ, siue in testamento, siue in gestis monumentorũ hos suos esse, nec adiecerit naturales: huiusmodi filij ei legitimi successores erunt. Et si vni ex multis filiis testimonium quodlibet ex prædictis modis præbuerit: cæteris [b] ex eadem muliere natis ad legitima iura sufficiet.

In odiosis appellatione filij nõ continetur nepos, si ratio odij quæ erat in filio, cessat in nepote. h. d. hac lex. Vel sic: *Vbi fit mentio de filio respectu certæ qualitatis, nõ continetur nepos, qui est alterius qualitatis.* BAL. Vel sic: *Licet iure isto pater prohibeatur totum relinquere naturali filio: nõ tamẽ prohibetur nepoti naturali, ex legitimo nato: nec nepoti legitimo, ex naturali nato: nec nepoti naturali, ex naturali nato: vbi nulla subest soboles legitima in successionibus ab intestato, remanẽt iura antiqua in suo statu.* SAL.

XII. *Idem A. Ioanni* P. P.

CVidam, qui iustum filium habebat, nepos accessit naturalis. Si nepotis nomen huiusmodi soboli legibus accõmodandum esset, quærebatur. Volebat enim tali naturali nepoti ex suo legitimo filio iam defuncto progenito totam suam substantiam relinquere, quasi factis cõstitutionibus tantũmodo in filiis naturalibus prohibẽtibus totum patrimonium, siue quantã partem voluerit eis relinquere, & certo fine partes eorum cõcludentibus. Huiusmodi autem dubitatio & in alia [dubitationis*] specie ventilata est. Quid enim si ex naturali filio nepotem habeat auus legitimum patri suo, vel naturalem? In omnibus itaque talibus dubitationibus [c] cũ nulla legitima cõsequentia [d] in huiusmodi personis custodiatur: sed interuentu sobolis naturalis nullum ius legitimũ subesse potest, vt necessitas relinquẽdi aliquid eis ex legibus immineat: liceat eis quantum voluerint suæ substantiæ in eos conferre, scilicet nulla legitima sobole subsistẽte. Filiis enim naturalibus relinqui constitutiones quantum voluerint, ideò probauerũt: quia vitium paternum refrenãdum † esse existimauerunt. In nepotibus autem non eadem obseruatio in præfatis speciebus custodienda est, vbi legitima soboles minimè facit impedimentũ. Ea enim subsistente, veterum constitutionum tenorem in naturalibus filiis statutum, & in nepotes extendimus [e]. Sed hoc in his tãtummodò sancimus, in quibus voluntate aliquid cõsecuti sunt. Iura etenim ab intestato in aui successionem nemini eorum penitus aperimus [f]: & hæc nõ solum eis accedere cẽsemus à substantia aui paterni naturalis: sed etiam proaui, vel eius cognationis: si quis saltem huiusmodi vocabulum in tam degeneres homines extendere maluerit. Dat. Kalend. Nouembr. Lampadio, & Oreste VV. CC. Coss.

DE TESTAMENtaria tutela.

TIT. XXVIII.

Explicato contractu matrimonij, & dotis, & cæteris, qui ad primam conuentionem præcedunt, vel sequuntur, incipit tractare de alio genere contractuum, scilicet tutela, quæ contractibus adnumeratur. l. contractus. ff. de reg. iur. l. ex contractibus. ff. de oblig. & act. *quia nisi pupillus tractatum habeat cum tutore non contrahat.* l. vlt. ff. rem pup. sal. for. *tamen tutor ex administratione sua tenetur quasi ex contractu, & per causam administrationis inter eum & pupillum nascitur actio vtro citroq; directa, & contraria.* §. tutores. Instit. de oblig. quæ quasi ex contr. *Tutela autem nomine, cùm dico tutelam esse contractũ, tutelæ gestionem, & administrationẽ intellige, vt cùm iure ciuili dicitur tutelam restituere id est, administrationẽ tutelæ rationẽ reddere. nam tutela simpliciter non est contractus: sed vis, & potestas, &c. vt ipsius definitio. Est autem alia tutela legitima, alia datiua [illegible], alia testamentaria, alia Atiliana: nam & dati testamento datiui dicuntur, vt Vlpianus scribit* lib. Reg. tit. de tut. *& dati à prætore, qui Atiliani appellantur* in tit. de Atil. tut. l. dudum. ff. rem pup. sal. for. l. vlt. [j]. de leg. tut. *Ideò autem primus tit. est de testamentaria tutela quia hæc prævalet, vt in hereditatibus, si in tutela prior est causa testamenti.* l. si quis sub conditione. ff. eod. CVIAC.

Tutor nõ legitimè datus in testamento, non tenetur, si non immiscet se administrationi: si autẽ se immiscet, tenetur actione negotiorum gestorũ. h. d. iste l. BALD. Vel sic: *Tutor minus legitimè datus non cogitur administrare: sponte tamen administrans, tenetur actione negotiorum gestorum, & non tutelæ.* SALYC.

I. *Impp.* SEVERVS, *&* ANTON. *AA. Sperata* [*].

QVem dicis [g] tibi tutorem in testamento [h] patronæ datum, si administrationi se non immiscuit †, nulla actione tibi tenetur: neque eum.

* Septimia.

† al. miscuit.

g ¶ Quam diu. ¶ Potest [a] quæri hic in prima lege, quare tutor à iudice non possit dari sub conditione: vt ff. de tutel. l. mans. §. j. sed à testatore sic: vt Instit. qui da. tu. pos. §. ad certum? Resp. quia præsumendum est quòd pater benè faciat etiam dando sub conditione: & multum confidit lex in eo, adeò quòd nunquam satisdet tutor ab eo datus, rem pupilli saluam fore: vt Instit. de satisda. tut. §. 1. Vel dic actum esse legitimum in iudice, qui non recipiat diem, vel conditionem: vt ff. de reg. iur. l. actus legitimi. Hu. ¶ Item an tutor datus in testamento pupillo, facto inuentario possit conuenire debitorem pupillarem nomine pupilli? Videtur quòd non. nã videtur hic esse perplexio. nam non potest esse tutor, nisi adeatur hereditas: vt ff. de testa. tute. l. si nemo. [j]. nec adiri hereditas, etiam si sit lucrosa, sine tutoris authoritate: vt Inst. de auth. tut. §. neque. Sed dic quòd iussu iudicis adeat: vt [j]. de iure delib. l. si infanti. in f. vel datur curator ad adeundũ: vt [j]. de administ. tut. l. cum quædam. ¶ Itẽ an tutor inutiliter datus, & cõfirmatus, sit testamentarius, vel datiuus? Dic vt [j]. eo. t. l. j. Hug. ¶ Item si [b] dat tutorem pater in testamẽto facto coram quatuor testibus, an valeat datio? Videtur quod sic: quia potest testari quoquo modo vult inter liberos. sed verum est in hereditate quæ, etsi decedat ab intestato, ex voto peruenit ad eos. Io. Item quando plures sunt tutores dati in testamento, & omnes decedant: vocantur legitimi. sed si remouentur vt suspecti, tunc datiui: vt not. [j]. eod. l. in magna glo. ¶ Sed quæ est ratio diuersitatis? Resp. quia quando sunt remoti, remanent reliquiæ vt adhuc quasi videatur adesse tutor: vt [j]. in quib. caus. in int. rest. ¶ Item si auia det tutorem nepoti, & instituat eum an valeat datio? Videtur enim quòd non: quia lex semper dicit de matre, quæ eum instituit: vt [j]. eod. l. mater. Sed quod dicis de matre, idem est in auia.

h ¶ In testamento. quo

a Tutor à iudice sub conditione dari non potest, secus à testatore [illegible]. ¶ [illegible] legitimum: vt in publica [illegible].

b Tutoris datio facta in testamento [illegible], an valeat.

480/C.IV.K.5-4, 1273-1274
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1275-1276

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tempore dari videtur: vt *sup.eod.l.q.s.* Temij dicunt ideo curatorem, quia in minis solennis voluntate fuis datus: quod non placet: quia fruſtrà dicitur debere tedimi, & manumitti.& facit *l.ti.s.l.fin.propemo.*

* al. Donna.

S Itibi] CASVS. Patet filio suo auunculum curatorem dedit: an valeat dari? Valet quia consentiebat tam de gestis, quàm de gerendis negotijs,& actione tutelæ, nisi se excusasset. a ¶ *si tibi pater*, non se in matre: vt *l. tit. s.f.* b ¶ *Neglectus* vt & *l. si tut.non petierit.l. q. & f. de tut. augt. l. si quis tutor.s. quæritur.*

a Pater si tutorem in testamento impubili dedit, tutor ab extraneo non petito, ad officium tutelæ admittitur.

TVtela] CASVS. Finita tutela potest adultus tutorem consentire iudicio tutelæ ad id, quod sibi ex administratione deberet & hoc in prima. An autem in testamento dari possit curator quæritur? Dicitur quòd non.& hoc in secunda.

c ¶ *Iubeas* finita tutela, non prius, vt *ff. de tut. & rat. distr.l. nisi in prin.* c ¶ *Non ambigitur.* Sed confirmatrix T.de *auct. pup. ff. l. curatorem. & Inſtit.de curat. §. datur.*

TVtores.] CASVS. Non solum per verba Latina: sed etiam per Græca dari in testamento potest tutor.

a ¶ *Græca verba. In Nou. Theod.de re*ſta Vide ſupra ad tit.2.§. *Iteq; Pipin.* CVIAC.

b ¶ *Legitimis.* id * est, Latinis & facit *l. de re*ſt. *l. hac ciuiſtroſſimo in fine.*

a Legidores verba pro Latinis.

DE CONFIRMANDO TVTORE.

Hoc eſt apud quemdo datio non tenet omnino per ſe.

T Eſtamento.] CASVS. Tutor a matre in testamento datus, se excusare non habet necesse, cùm datio non teneat: datus tamen à iudice confirmatur, & tutelam administrabit, *vt ſe excuſabit.* VIVIA. f ¶ *Dati.* antequàm tamen detur, possum se excusare, & voluunt *vt ff. de excuſa. tut. l. conſtituto.s. ſin.*

g ¶ *Non habent.* quia non tenet datio: vt & *T tit.s.l. mater.* ſed focus si pater dat: quia debet se excusare: vt *ſupra tit. s.f. ſi tibi pater.*

h ¶ *Et quidem inquiſitio.* fecit cùm pater minori legitimi dat: vt *Inſtitu. de tute.§.fin. & ff. eod.l.ſi filio.*

¶ Sed quare magis inquiritur à matre datus? Reſpond.quia fragile, & mutabile eſt muliebris conſilium.& ad hoc. *ff. de teſtam. mil. l. pater. & ſ. qui pat.mil.l.fin.in prin.*

a Muliebris ſenſus eſt ſa-

adiungi oportet. PP. III. Kalen. Mart. Seculari,&Donato Coss.

Tutor relictè datus, tenetur etiam de negligentia. SALVC.

VI. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMI. AA. & CC. *Donato* *.

SI tibi pater a auunculum testamento rectè tutorem dedit, nec is excusatus est: eum tutelæ iudicio tam de administratis, quàm de neglectis b (cùm administrari debeat) apud competentem iudicem conueni, secundùm bonam fidem tibi satis facere iussurum. Subsc. Non. Apr. Sirmij, CC. Coss.

Tutor relictè datur in testamento, non curator, licèt confirmetur. SALVC.

DE CONFIRMANDO TVTORE. TITVLVS XXIX.

Hic titulus eſt etiam de tutore teſtamento dato ſed non iure dato, veluti à patre filio emancipato aut matre, vel extraneo: quæ ea tamen tutores confirmat lex 11. *tabul.quæ parens nominatim dedit his, quos in ſuis heredibus habuit: hic, inquam, ſolus lege obtinere dicitur non improbè, vt hæredes teſtamentarius quandoquidè confirmare tutelam teſtamentariam, vt* l.1.o.ff.de teſt.tut *eſt facere iure.* Et *ſolo lex tribuit iuriſconſ. aut Senatus aut princeps, vt hæredi, facit non teſtator. Verùm qui non iure dati ſunt à patre filio emancipato, confirmatur decreto prætoris ſine inquiſitione etiamſi ea hereditate dati ſint: dati autem à matre, vel extraneo vel aliter confirmantur, quæ ex inquiſitione, & vt in domo. ſi hæredi inſcripti dati ſint. Nec enim mater, aut extraneus præſumitur diligentiam eam quam hæredem non inſpicit.* l. 4. ff. eod. ac proinde nec præſumitur ea bene pro ſua tutela cauiſſe. Citrà pater præſumitur ſemper bonè cauiſſe, quæ aſſeſſio certum tutorem & ſic de ſolebat fieri, non addubito, vt Mutianum dixit. Iun ſ. ... *aliter ſi de tutela ſua ſenſit: imperfectè ... tutorem, vel per epiſtolam, aut ſidei commiſſi verba,* l. a hoc tit. l. *ff. eod. & curator teſtamento datus à patre: quod etiam non ſit ita: quia lex* 11. *tabul. de tutela loquatur, non de curatore confirmari ſolet,* l. 2. *Confirmato, Antiliani patris. Sunt quidam tutelamentarij. Vel teſtamento deſtituti, aut nominati patris, quàm tabi.* CVIAC.

Tutor inutiliter datus excuſatione non indigens: niſi ex die confirmationis. Cum excuſatummodo conueniat l. Gaius teſtamento. ff. de excuſa. tut. BALD. & SAL.

1. *Imp.* ALEXANDER A. *Priſco.*

TEſtamẽto matris tutores dati f, excusare se necesse non habent g, niſi decreto ſecundùm voluntatem defunctæ.& quidem inquiſitione h habita, dati fuerint. PP. III. No. Martij, Iuliano II. & Crispino Coss.

Tutor rotulus à patre in testamento nihilo ſit, vel in epiſtola, non eſt tutor: niſi confirmetur per iudicē: nec cedunt ei tẽpora excuſationum proponendarum. hoc dicit. BALD. Vel ſic: *Nec epiſtola, nec teſtamento imperfecto datur tutor legitimus: ideò excuſationis tempus nō cedit, antequàm confirmetur.* SAL.

11. *Idem A. Valerio.*

NEque per epiſtolam, neque ex imperfecto teſtamento tutorem recte dari, indubitati iuris eſt. Sed voluntas patris in conſtituendis i tutoribus

VII. *Idem* AA. & CC. *Triphonæ.*

TVtel æ † [actione] contra tutorem mota, quem in testamento patris, in cuius fuiſti potestate, datum proponis: reddi tibi ſi quid debetur, competens iudex aditus iubebit *.* Curatore enim inutiliter in teſtamẽto dari nõ ambigitur *.* Dat. XVII. Kalend. Maij Sirmij, CC. Coss.

VIII. *Imp.* THEOD. & VALENT. AA. *Florentio* P. P.

TVtores * eiũ Græcis verbis a licet in teſtamentis relinquere: vt ita tutores dati videantur, ac ſi legitimis * verbis eos teſtator dediſſet. Dat. prid. Id. Septembr. Theodoſ. A. XVII. & Fello Coss.

NEque] CASVS. Si tutor in testamento impubi ſcripto datus, tum tenet datio: confirmati tamen potest à iudice, tempus tamen legis datum ad excusandum ſe, non cedet ante confirmationem.

i ¶ *In conſtituendo.* id eſt, confirmando.

k ¶ *Solet.* fine inquiſitione: vt *ſi ouil.ff.de filio. & Inſtitu. de tut. §. fin.* Sed hodie videtur hæc lex corrigi: vt *C. de teſtam. l. hac conſultiſſima. §. ne impoſſibile. & ff. familiæ erciſcun. l.fin.* quòd quidam dicunt: alij tamen contrà. ¶ Item * an erit teſtamentaria, vel dativa? Videtur quòd teſtamentaria: vt *ff. eod.l.q. & de cura. fur.l.ſi furioſo poſtea.* Sed dic datiua: vt arguun. *ff. de verb. ſign. Lege. & in auctor. de dotib. cauſa §. interim. col. vlt.* hinc eſt quòd ſi mater interuenit ex *auth. C. quando mu. tut. eſt. auctoritate. matri.* præferetur huic: nec obſt. quòd dicitur omnimodo cõfirmandas: vt *d.l. Inſtitut. de tutelis, in fin.* quia exponitur ibidem ſecundùm hoc, id eſt, ſine inquiſitione: non autem omnimodo, id eſt, ſemper: & ſic fic enim pro mente *l. d. penul.*

* Pater si tutorem impubi dedit, tutor ab extraneo confirmatus, ſine inquiſitione datus videtur.

ADDITIO. Tu dicas doctores cõmuniter tenere talem tutorem eſſe teſtamentarium, & proſiciendum legitimo: da quo per Bart. in *l. ſi quod tut.* ¶ An autem ratificatio matris tutori legitimum expellat? Die ſecundùm Bald. quòd non: vt *C. qui per, mat. l. item à matribus.*

l ¶ *Tempus.* quinquaginta dierum: quod datur ad conſtituendas excuſationis cauſas: quod currit ex quo incipit tenere decretum. quatuor autem menſes continui ad peragendum negotium ex die nominationis: vt *ff. de excuſa. tutor. l. quinquagintas.*

SI vt proponis] CASVS. Si in teſtamento impuberis tutor datus: & antequàm confirmetur, iudex alij dedit: poſterior erit tutor, an rotem qui cum patre litigant, poſſint eſſe curatores? Prouidebit cõgenus iudex pro vtilitate pupillorum.

m ¶ *Ab eo.* ſcilicet magiſtratu.

n ¶ *Intereſt.* Quæritur enim adeſſe debet: quid in dict, qui iuriſdictionem habet: quòd illi, cui dari poſſit: & it dicitur, cuius dandi ſit facultas: & pro tribunali, qui dat,

† al. Tutelæ non contra tutorem mota, & tunc tutela ſi, finitur ultimatum tutela.

† Quia iuriſdictio eſt ex publica lege: hoc notum eſt ſolitum ego tutiquam ſe-pro.

ſedeat: vt *ff. eod. l. nauarchi. §.i.*

o ¶ *Item poteſt.* fic *l. de adminiſtrato. l. ſanciamus §. & ad leg. Iul. de adult.*

480/C.IV.K.5-4, 1277-1278
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1279-1280
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

A Dgnatus.] CARVS. Tutor pupilli debet esse agnatus, nisi maximam, vel medium cap. dem: pollit fuisse.

a ¶ *Capitis deminutionē.* maximam, vel medium, vel minimam, si est legitima tutela: vt *Inst. quib. mod. tut. fin. §. fil & capita & §. de cap. deminut. Ludolus in princ.* & vt *l. ad fratr.*

Constitutione.] CARVS. Claudius statuit, vt agnatus vocaretur ad tutelam fœminarum: cōstitutione cuius cessante fluxit Imperator, vt non soluin patruus: sed frater ad legitimam pupillarum tutelam vocetur. VIVIANVS.

* Ille erat d. Tit. 3. 17. 2.

b ¶ *Lege Claudia.* Lex Claudia legitimas fœminarum tutelas sustulerat. Vlp. *in frag. tit. 11.* CYAC.

b ¶ *Sublata.* quæ alios filiis, alios filiabus tutores esse volebat.

c ¶ *Iure quod est in fratre* etiā posit capitis deminutionem vel *l. proxime.*

Frater.] CARVS. An frater emancipatus non obstante emancipatione ad legitimā fratris sui tutelā debeat admitti, quæritur? Dicitur quòd sic: nisi iusta causa possit excusare. nec ob hoc, quod fuerit emancipatus, vel capite minutus se ponetis excusare. *§ ¶ Frater emancipatus.* Cōfer *l. 8. §. de curat. fur.* CYAC.

d ¶ *Antecedere.* excipe hodie filium fratris, qui cum eo admittitur: vt *§. de leg. hered. nisi cessante.*

e ¶ *Legitimā.* Sed contrà in potestate retinetur ex fiduciarium: vt *Inst. de sing. rerum §. 3. & l. ult. C. de leg. hered. Lalo emancipatis, & Lauretanorum l. 1. & §. de curat. fur. l. ne iuvenum. Sed obstat* 2. *de inoff. test. l. fratres.* vbi dicit tolli agnationem. & sic non erit legitimus: sed hæc corrigit. Ité facit *Inst. de leg. agn. tut. §. fin. & in fin. de leg. agn. suc. §. fin.*

AUDITIO. Emancipati fratribus succedi est, qui sunt in patris potestate, ipso iure non sunt tutores: sed hæc constitutione est abrogata legitimi. CYAC.

f ¶ *Aliorum ab.* Quod ante hanc constitutionem licuit. CYACIVS.

NEMO] CARVS. MINOR ET IGNARVS. TVTOR esse non potest, obstante minori ætatem à legitima successione propter hoc excludi debere, quæritur? Dicitur quòd non.

f ¶ *Annum implent.* vt *Instit. de fid. tutel. instit. & decretalis. tutr. §. item minor. & §. de legit. Codex.*

Etiam minima capitis deminutio iure ipso excludat à tutela hos decies cum gls. SALYC.

Libro XX. *&* CC. *Ciliciodoro.*

AGnatos pupilli iure legitimo solicitudinem tutelæ pertinere, nisi capitis deminutionem * sustinuerint, manifestissimum est. S. III. Non. April. AA. COSS.

Etiam ad pupillarum tutelā vocantur masculi, reiecta contraria constitutione Constantini. h. d. quā tamen non habemus. SALYC.

III. *Imp.* LEO A. *Eyphrio P. P.*

CONstitutione diuæ memoriæ Cōstantini *, lege Claudia a sublata b, pro antiqui iuris auctoritate, saluo manente agnationis iure c tam cōsanguineos, id est, frater, quàm patruus, cæterique legitimi ad pupillarem fœminarum tutelam vocantur. Dat. Kal. Iul. Martiano, & Zenone COSS.

Frater emancipatus est legitimus tutor alterius fratris impuberis tenentis, & filium eius. h. d. BAL. Vel fictione *frater emancipatus vocatur ad legitimā fratris & sororis hereditatem vsita ad eorum tutelā.* SAL.

IV. *Imp.* ANTONINVS *A. Polycarpo P. P.*

FRater emancipatus §, qui in germani sui, vel sororis successione omnes inferiores, seu proximiores gradus: non tantùm cognatorum, sed etiam agnatorū antecedere d à nobis pro nostra dispositione iussus est: etiam ad legitimam * fratrum, & sororum, nécnon liberorum fratrū tutelā quasi minimè patris potestate per ius emancipationis relaxatus, si non alia iuri cognita excusatione munitus sit, vocari: nec sub prætextu capitis deminutionis alienum ab y huiusmodi onere semetipsum esse contendere suscimus. Dat. Kal. Apr. Ioanne, & Paulino COSS.

Qui non est legitima ætatis, tutor esse non potest: & à successione propter hāc causam nō repellitur. h. d. BALD. Vel sic: *Minor xxv. annis non vocatur ad tutelam, vel curā: cum ipse indigeat. tutore, vel curatore.* Vel breuiùs: *Qui non est ætatis perfectæ, non potest tutor, vel curator esse.* SALYC.

V. *Imp.* IVSTINIANVS *A. Demosthenī P. P.*

NEmo neque frater, neque alius legitimus † in tutelam siue ingenui, siue liberti vocetur, antequàm quinetum, & vicesimum suæ ætatis annum impleat e. Imminet enim cuique pro sua tantummodo administratione periculum, ne alieno onere alius prægraueretur f. Sic etenim & pupillis, & adultis cōperens gubernatio inducetur, & naturalis ordo per omnia conseruabitur. Cui enim ferendum est * eandem esse tutorem, & sub tutela constitui ? & iterùm eundem esse curatorem, & sub cura agere ? Hæc certè & nominum, & rerum fœda confusio est. Discretis g itaque omnibus, vel dutiui, vel legitimi, siant tutores vel curatores hi, qui talis ætatis sunt, cui h furarum rerū administratio committitur, quorumque res possint plenissimo iure hypothecæ sū teneri i. Omnibus, quæ de successionibus tā ingenuorum, quàm liberorum † prioribus legibus dispositæ sunt, in suo robore duraturis, nec aliquam imminutionem ex præsentis legis sanctione accepturis: nisi maximè in libertorum successionibus: videantur ex eo, quòd ad tutelæ grauamen non veniunt, successionis emolumētū amittere k. Recitata scripta in nouo * cōsistorio palatij Iustin. D. III. Kal. Nou. Dec. V. C. Cons.

QVI PETANT TVTORES, VEL CVRATORES. TITVLVS XXXI.

Post tutores testamentarios, & legitimos dicitur de tutoribus, vel curatoribus, qui dantur à præsente verbo ex lege Atilia, vel ex Senatusconsulto, vel moribus, aut à præsidibus prouinciarum ex lege Iulia de Titia, qui petantur, & dentur: non quod exigat aut ipse iure, vel legitimus nec dicitur, vt testamentary nomine petente, in primis dicat, qui tutores, vel curatores petere possint aut debeat. Et debent quā primùm tutores petere liberi liberis parentes, & mater, auus, auia liberis sui, quibuscunque ad curatores paberibus. Et si cessant tutores, aut curatores, impubertibus petere, possunt tutores liberos ab defuncti adsignatos, partes ab defuncti postulare. Possunt petere vel amici, imo & adsectatores in litem. L. vlt. §. ne autē. 3. de tutorib. tut. l. 1. & 2. hoc tit. Et petunt omnes, adire nominibus plurium, qui accusatores, & actiones appellari possunt, & ex eo vnā eligi magistratum, vt hi in Epistola ad dā, Nou. 123. & apud Corn. Tacit. patricius tres nominant, & ex eis vnum eligi flaminē dialem. CYAC.

Minor debet admoneri, quid petat curatorem ad litē: & si admonitus nō petit, etiam absentes eidem & inuitæ dabitur. h. d. SAL. Vel sic: *Volens cum adulto litigare, debet ipsum admonere: & ipse adultus potest petere curatorem sibi dari.* SALYC.

1. *Imp.* ANTONINVS *A. Chrysantho.*

DMone m adolescentem, adoersus quem cōstituere vis, vt curatores tibi dari postulet, cum quibus secundùm iuris formam constitas n †: qui si in petendis his cessabit: potes * tu competere[1]. *l. fin. in fin. & §. qui autem fr. eod. lib. n. 1. cum simil.*

f ¶ *Alios pragmatur.* celsissimi minor.

g ¶ *Sub cura agere.* quāquæ tamen vices curatur, & alius substitutor constituatur: *§. de sup. gest. Leo Sallu.*

h ¶ *Discretis.*] *Dantur, vel legitimi. Id est.* Atilliani & Tabiani. Vide Scripta adnot. 25. *frag. Vlp.* CYAC.

i ¶ *Cui id est, quibus.* vel cui, scilicet æratis.

k ¶ *Tenere.* Arg. sume quòd * minor accipiat dotem, non obligantur bona eius tacitè: sicut nec hic. quod quidam dicunt. Alij quòd sic ? cùm sit legalis obligatio aliàs non sine decreto. Hanc quæstionem decidit Bartolus *in repetitione l. 3. confessus. §. fin. matrimonio in tertio modo reperendi. in verbosi. quæritur quare, pone quòd mater* vbi confitetur dicendum minori, quòd obligationem bonorum expressim recipiat cum iuramento, per *authent. sacramenta puberum. l. 3. adiuvet. comm.*

l ¶ *Amittere.* nam fallit hæc regula: vbi est successio, &c. vt *Inst. de leg. patro. tutel. §. fin.*

QVI PETANT TVTORES vel CVRATORES

Venit nunc ad dicendum: & primò quærendo quis petat eum dari.

Dmone.] CARVS. Si quis habens minorem sibi obligatum velit eum conuenire: si curatorē nō habet, admonetur eum, vt curatorem petat: quòd si non petierit, adire poterit iudicem, & petere vt si detur curator.

m ¶ *Admone.* si vir nec enim puniretur, si non petat: nisi quia si sententia definitiua daretur pro te, non teneret: *§. præterea de power. l. non ab minore.* Vendito autem fieri posset ex interlocutoria, vel definitiua de tertia lata, si non deberetur: licèt facta si esset pupillus: vt *§. de hon. auct. ind. poss. l. si minor. & §. quidam ex eo in poss. no. l. apud Iulianum.* Alij autem putāt, si non petatur in successione, & in aliis: vt *§. qui per tut. l. §. & §. de admon. non l. sanctum. 4. §. ne autem. & in fin. de legi. hered. l. fratres. & facit §. de minor. l. antepenult. §. pernoctare.*

n ¶ *Confiteri.* alias *confiteri alias confiteor.*

o ¶ *Petat.* non autem consilia, vt dixi per *l. §. de minor.*

[1] *Si in mora fuerit petendi, petendi quidē legit. confiteri quidem verbū significat: non aliquā in iudicio litigare.*

480/C.IV.K.5-4, 1281-1282

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Officio suo.* quod tib, vt si litigat cum tutore, non * aliter detur curator nisi postulauit: *ff. de tut. & qui tenet. ff. sol Cassius* si cum alio, datur inutio: vt *Inst. de curat. § item tenetur.*

Antonii.] CASTR. Libertas filiis patroni sui tutorem petere debet, quod si non fecerit, punietur.

b ¶ *Nomine.* scilicet tutorem.

c ¶ *Ex quibus.* id est, propter quæ supradicta: scilicet actionem, & nominum petitionē. s. Vel dic ex quibus nominatis.

d ¶ *Sublato.* emendatio b enim verberibus: vt *ff. eod. l. ij. § liberti.* & etiam in seruitutem reuocaria, vt dicunt quidam. *ff. de iur. patron. l. ingratum.* & *ff. de libert. & seru. lib. i. ff manumissus.* & sic est hodie] *de lib. eius. l. fin.* Sed dic, refert inter necessitatem obsequiorum, & non necessitatem: vt ibi dixi-mus.

IN locum.] CASTR. Si tutori pupilli decedit, vel relegatur: potuerit mutare alias ei per compositorem iudicem substituendus est.

e ¶ *Filius.* matri loquitur.

f ¶ *Postula.* ô mater, & est, ad hoc, *ff. ad Treb. l. ij. § ij mater non prohibit. & ff. eodem. l. ij. & infra de administr. tutor. l. fin.*

Si filius.] CASTR. Creditor potest petere tutorem filiis debitoris, si confugiuerint non habet, qui petat.

g ¶ *Ita ipse.* scilicet cogitor.

h ¶ *Curare.* curat dicit, *curare.* tam primò rogare debet non, qui poßunt petere vt petant: vt *ff. eodem l. ij. § ij quidam absenti.*

Alius.] CASTR. An Mitor potest filius tutorem petere posse, quæritur? Dicitur quòd sic.

i ¶ *Non prohibetur.* sed nec cogitur præcisè: sed cautiùs erit] *de legatis eod. l. fcient.*

Mater.] CASTR. Mater filio suo tutorem petere debet: an autem filio curatorem habet necesse petere, quæritur? Dicitur quòd non: cùm ipse talis sit, qui sibi ipsi curatorem petere possit, si res quælitas expoſcat.

¶ *Contingit l. 1. infrà quando mul. tut. esse fan. per.* CYNAC.

k ¶ *Matris pietas.* id est, materna pietas.

l ¶ *Debet.* ô mulier. & facit *ff. ad Treb. l. ij. § ij mater non potuerit. & § sequen.*

m ¶ *Et obseruare.* repete, & materna pietas instituere te potest? quid obseruare debes: ne quid, &c. id est, quòd filii, qui pericli, & dati tem iudicem adire, vt in dandis curatoribus officio suo * fungatur. PP. II. Non. Febr. Messala, & Sabino Coss.

Libertus coniurre petere tutores filiis patroni, fabricet periculo deferri obsequij. SAL.

11. *Idem A. Epaphroditæ.*

PAtroni tui filij si eius ætatis sunt, vt res eorum per tutores administrari debeant: cura adire prætorem, & nomina b edere, ex quibus c tutores constituantur: ne si cessaueris obsequij deferri periculum subeat d. PP. III. Non. Iul. Messala, & Sabino Coss.

Tutore mortuo, mater pupilli debet petere alium dari. b. d.

111. *Idem A. Atalantæ.*

IN locum tutoris defuncti, vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis e tuis idoneum ex eadem prouincia à iudice competente, postula f: qui secundùm officium suum vtilitatibus eorum prouidebit. PP. IV. Id. Iul. Læto II. & Cereale Coss.

Creditor in subsidium potit tutorē dari pupillo debitoris sui. SAL.

IV. *Idem A. Donato* *.

SIfilius debitoris tui non sunt necessarij, qui tutores petant; potes & ipse g curare h, vt accipiant, per quos legitimè defendantur. PP. III. Id. Iul. Læto II. & Cereale Coss.

V. *Imp. ALEXANDER A. Fusciano.*

AMira tutores petere filiis fratris sui non prohibetur i. PP. V. Kal. Iul. Maximo II. & Æliano Coss.

Mater debet tutores petere filiis suis, & inuestigare qualiter administrent: non auus curatores. SAL.

VI. *Idem A. Otacilia* †.

MAtris pietas k instruere te potest. quos tutores filio tuo petere debes l. Sed & obseruare m ne quid secus*, quàm oportet, in te filij tui pupilli agatur.

Petendi autem filiis curatores necessitas matribus impoſita non est n: cùm puberes minores annis viginti quinque ipſi sibi curatores, si res eorum exigit, petere debeant o. PP. X. Kalend. Octobr. Iuliano II. & Crispino Coss.

Volens reddere rationem administrationis, adulto potest petere curatorem dari, cui reddatur ratio. SALYC.

sset, administrent n. & bene: vt *hic, & infrà de administr. tut. l. fina. § perfinem.*

n ¶ *Non est.* nisi eo casu quando impubes petitur: vt *ff. qui pet. tut. l.*].

o ¶ *Debeant.* non alias: vt *ff. eodem l. § curatores.*

VII. *Imp. GORDIANVS A. Dionysio.*

ADnone eam, quæ quondam pupilla tua fuit, cùm eam non tantùm viri potentem esse, sed etiam nupſille proponas, vt sibi petat curatorem p. quòd si ea † petere neglexerit: quo maturius possis ratione reddere administrationis, adito eo cuius super ea re notio est, petere curatorem non vetaberis q. PP. VI. Id. Ianua. Gordiano A. & Aviola Coss.

Ei, qui adhibuit diligentiam, quæ debuit adhibere, casus fortuitus nō debet obesse. b. d. BALD. Vel sic: *Impedimentū superueniens in persona procuratoris ad tutorem petendum missi excusat mittē.* SAL.

VIII. *Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Marcio.*

CVm à matribus fedulum r petendi f tutorii officium exigatur, nec * fortuiti casus impedimentis t adscribantur, proponaſque procuratorem, qui ad petendum pupillo tutorem à matre fuerat constitutus, à latronibus interfectum, petitionem † ex necessitate demoratum esse, ab hereditatis successione matrem repelli u, cuius nullum vitium intercessisse affectis, perquàm durum est*. PP. V. Id. Mart. Tiberiano, & Dione Coss.

Habenti tutorem mater non petit. hoc dicit. BALD. Vel sic: *Non imputatur matri, si non petat tutorem filio habenti.* SAL.

IX. *Idem AA. Asclepiodoto.*

CVm iure habenti tutorem tutor dari non posſit x: intelligis matrem nō officium pietatis in petendo tutorem defecisse ?: sed iure meritò filio suo tutorem non postulare y. S. III. Non. Aprił. Byantij AA. Coss.

Negligente matre possunt agnati pupilla eius petere tutorem dari. SAL.

X. *Idem AA. & CC. Prisco.*

NEpotibus fratris tui, si eorum mater in petendis tutoribus debito non fungatur officio, petere tutores solenniter potes *. S. prid. Kal. Maij, Sirmij, CC. Coss.

Mater debet petere tutorem filiis naturalis, sicut legitimis: aliàs ea non succedit. b. d. BALD. Vel sic: *Mater nisi filio naturali tantùm tenetur petere tutorem dari, nec ignorantia iuris excusatur.* SAL.

a Glo *singulari* fol vide Bart. per text. *in l. 1. § 1 ff. de admin. tut.* Bal. *in l. 3 ff. eod. & in conf. quod* 178 *ff. posuit.*

† al. non.

* al. non.

† al. pericolum quo ex neglig. cura remittatur *ff.*

* Ex hc quòd quis inuitus petitur, adeſt III. impetrans. dum. consent. *dict. n. 1. ad non vult. circa nu. cum Glo ff. super verbum.*

† al. negligit.

Matres.]

480/C.IV.K.5-4, 1283-1284
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

11. Imp. Zeno A. Dioscoro P.P.

MAtrei naturalibus etiam filiis ad similitudinẽ eorum, qui ex iustis, ac legitimis nuptiis sunt procreati, petendorũ tutorũ necessitati* subiacẽat, nulla eis ignorantia iuris ad euitanda legibus, vel sacris constitutionibus definita, si petitionẽ tutorum minùs curauerint, profutura a. Dat. Kalen. Septemb. Constantin. Zenone A. II. Cons.

VBI PETANTVR TVTORES, VEL CVRATORES.

TITVLVS XXXII.

QVi verò petant tutores, aut curatores, vel petantur à magistratibus in patria pupilli, vel inuenis, ex qua per patrem (nam à patre patria dicitur) originem ducit, vel vbi patrimonium habet: quod nomen etiam à patre deducitur. Et sequitur Constitutio huius titul. de magistratibus municipalibus Nã & hi tutorum, vel curatorum dationem habuerunt. l. 3. ff. de tut. & cur. dat. CVIAC.

In loco originis, vel domicilij constituitur tutor, & curator minoribus: non vbi non habent originem, vel domicilium. h. d. BALD. *Vel sic: Vbi tutor vel curator debet peti: vbi pupillus originẽ trahit: vel maiorem partem facultatum habet, & domicilium.* SALYC.

Imp. Antonin. A. Aristobulo.

MAgistratus eius ciuitatis, vnde filij tui origiñe per cõditionem patris b ducunt, vel vbi eorum sunt facultates c, tutores, vel curatores his quampelmũm secũdùm formam perpetuam a dare curabunt d. Quòd si filij tui e neque possident quicquam in prouincia, vbi morantur f; neque inde originem ducunt; restitui apud patriam suam h, & vbi patrimonium i habent morabuntur, & ibi defensores legitimos sortienentur +. PP. Kalend. Octobr. Laeto II. & Cereale Coss.

DE TVTORIBVS, VEL CVRATORIBVS illustrium, vel clarissimarum personarum.

TITVLVS XXXIII.

NVnc incipit tractare qui dare, & qui dari tutores, aut curatores possint, & specialiter in hoc tit. qui dare, & qui dari illustribus, vel clarissimis: & in tit. seq. generaliter qui caeteris. De illustribus est l. 1. ut ij tantum, qui curia ciuitatis sua absoluti non sunt, tutores dicuntur illustrib. senatoribus id est, illustrium senatorũ liberis impuberibus, sui iuris. De clarissimis est l. 2. Nã initio eius non est legendũ, illustribus sed illustri Praef. vrbi ut ostendit Codicis habitus Codex Theo. ut l. a. ȷ. q̃ȷ mul. tut. ut. Caeterũ fateor in ea lege clarissimorum nomẽ accipi latissimè ut Nou. 71. & l. a. ibi sen. vel clar. ut scilicet cõprehendat tres gradus dignitatis Senatoriæ, illustres, spectabiles & clarissimos, & vxores, liberosq̃. omnium eiũ Senatores sine dignitate. Est enim clarissimorũ nomen generale, & speciale. Et est sententia l. 2. elegantissima, qua olim pertinebat etiam ad plebeios: sed addita multis saltibus ut ad compulsanis tantum ad clarissimos: hoc est, nobiles, l. vlt. §. sed si quidẽ nobilis. ȷ. de con. tut. Ut scilicet clarissimis puberibus, vel impuberibus, si deficiant testamentarij, vel legitimi tutores, aut curatores, vel excusati sint, in vrbe tutores, aut curatores constituantur ex quocũque ordine, senatorio, vel equestri, ab illustri Praef. vrbi, qui est princeps senatus, adhibitis in consiliũ x. senatoribus, & praetore tutelari, hoc ordine, ut prius nominentur plures, deinde unus idoneus pronũcietur sententia praef. vrbi, & illo post eã sollemnis detur, decernatur, prodatur, inaugeratur, confirmetur autem praetore tutelari Sententia procedit decretũ, ut l. vlt. ȷ. de magistr. con. l. tutores. ff. de conf. tut. In prouinciis autem ut clarissimis tutores, vel procuratores dẽtur, aut nominentur dandi à praesidibus decreto decurionum, periculo eorum, qui praesentes adfuerint: cum tamen in vrbe, ut constat ex tit. de mag. con. magistratus, vel adsessores eorum, nulla administrationis periculum non agnoscant. CVIAC.

Non existente testamentario, vel legitimo, tutor, vel curator dandus illustri in vrbe Romana nominandus, est per decem ex senatoribus eligendos, & per praefectum vrbis: & per eos nominatus, ab ipso praefecto confirmatur: & et sic cõfirmato per praetorem decernitur administratio: nec illi tenentur in subsidium propter illius malam administrationẽ. In prouinciis verò tutores, vel curatores clarissimarũ personarum nominãtur per curiales, qui in subsidium ex nominatione tenentur. SAL.

1. Impp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Praefecto P.V.

ILlustribus k, praefectus vrbi adhibitis decem viris ẽ numero senatus amplissimi, & praetore clarissimo viro, qui tutelaribus cognitionibus praesidet, tutores, curatoresve ex quolibet l ordine idoneos faciat retentari m †: & sanè id libero iudicio, expertéque damni n constituent iudicantes. Et si in regendis pupillaribus substãtiis singuli creandorum o pares p esse nõ possunt, plures q ad hoc secundũ veteres leges cõueniet aduocari: vt quem coetus ille administrandis negotiis pupillorũ dignissimum iudicabit, sola sentẽtia obtineat praefecturae r: super cuius nomine s, solennitate seruata, postea per praetorem interponatur decretũ t. Itaque hoc

Mater.] CARVS. Non solùm legitimis filiis sed & naturalibus mater tutorem petere debet: & si non petierit praetendens ignorantiam iuris, non audietur: nec legis poenam effugiet.

a ¶ Profutura. quia est error a in iure naturali: ut l. de in ius voc. l. §. & ff. si quid in fraud. pa. l. si patronus heres in prin. & sic non ob. ff. de iur. & fac. igno. l. error. & l. iuris ignorantia. & ȷ. de codicil. l. si. §. si quis vero. in fin. Vel dic quòd ignorantia iuris nocet tam à lucro: ut hic. nec obstet ei in omittendo. & facit l. de iu. & fa. ign. l. si.

VBI PETANTVR tutores, vel curatores, &c.

Dixit quis petãt: nunc vbi.

Magistratus.] CARVS. Ibi peti debet tutor: vbi pupillus habet domicilium: vel ibi vbi pater suus erat oriundus, vel vbi facultates suę cõstitutę sunt; si verò alibi sit; reduci debet ad patriam suam: & ibi tutor petetur.

b ¶ Patris. sic & ff. ad munic. l. 1. & l. assumptio. §. filius. & ȷ. de munic. & orig. l. filios. & l. origine. lib. x.

c ¶ Facultates. ut & ȷ. de incol. l. ciues. lib. x. ¶ Sed quid si habet facultates in diuersis locis? Resp. index cuiuslibet loci debet suum tutorem: ut ff. de tuto. & cur. da. ab his. l. pupillo.

d ¶ Formam perpetuam. Id est, edictum perpetuũ. Vide not. ad l. pignorum. C. de pig. act. CVIAC.

dd Curabunt de ea terra, secundùm AZO.

e ¶ Tui. o mater.

f ¶ Vbi morantur. non b tamen ibi domicilium habẽt: aliàs ratione domicilij possent ibi dari, secũdùm AZO a. Vel dic secũdùm H. etiã ratione domicilij non posse dari, nisi sint ibi facultates: quia Romę, vbi est patria communis, non potest dari tutor, si facultates sint in prouincia: ut d. l. pupillo.

ADDITIO. Tu dicas, quod iudex originis, vel domicilij potest dare tutorem, cuius administratio porrigetur ad omnia bona. l. imago pars. §. illud. ff. de re. cr. & est casus in l. propter litem. §. licet. ff. de excu. tut. ita tenet Bar. hic, & latius in d. l. pupillo ff. de tu. & curat. da. ab his. saluis contrariis quod format hanc gl. de dicto l. pupillo.

g ¶ Ducunt per se, vel per patrem.

h ¶ Suam, quę est ratione originis, vel facultatum.

Codex.

* d. i. necessitati. [illegible]

a Iuris ignorantia [illegible]

b Tutorem [illegible] posse dari in loco originis, si pupillus ibi non habeat facultates.

* C. Th. [illegible]

i ¶ Et vbi patrimonium. i. facultates: & dic, ut pro. sol.

DE TVTORIBVS, vel curatoribus illustrium, &c.

Quia in illustribus, & clarissimis pupillis Romanis specialis quadam forma traditur: ideò de his specialiter dicit.

Illustribus.] CARVS. Pupillis Romę illustribus Praefectus vrbis cũ x senatoribus, & praetore dabit tutorẽ: & si ille solus nõ sufficiat, plures vocabit ad tutelam: & quem senatores, & praetor elegerint, cõfirmabit praefectus: & de concedenda administratione ei decretum praetoris interponetur: nec actione in factum subsidiaria tenebũtur. de his pupillis verò quibus tutores in testamento dati non sunt, vel legitimi non superfuerint, hęc, quę dicta sunt, intelligi debent de legibus, quę praecipiunt, ne res pupilli alienentur, vel obligentur, & res tutorum sint eis tacitè obligatę suã obtinebunt firmitatem in prouinciis. an curiales illustrib. pupillis tutores dãres cum periculo suarum facultatum scilicet si non idoneum eligant, tenerentur? Respo. quòd sic.

k ¶ Illustribus. scilicet Romanis.

l ¶ Ex quolibet. id est, quouis ordine.

m ¶ Retentari. id est, creari, vel id est retineri, aliàs praesentari.

n ¶ Expertésque damni. quod aliàs magistratus minores expectant per subsidiariam actionẽ in factum: qua illi non tenẽtur: ut Instit. de satisd. tut. §. fin. & ff. de admin. tu. l. Minoribus.

o ¶ Singuli creandorum. id est, nullus solus.

p ¶ Pares. id est, sufficientes: ut ff. de neg. gest. l. sed an vltrò §. 1.

q ¶ Plures. vni a tamen cõmittitur administratio quandoque: ut ff. de admin. tut. l. ij. §. penul. & Instit. de satisd. tut. §. ij. & ff. in auth. de her. ab intest. §. fin. col. ix.

r ¶ Praefectura. illi enim eligunt: & hic solus cõfirmat.

s ¶ Nomine. id est, nominatione.

t ¶ Decretum. scilicet factũ de sumptibus in pupillum factis: ut ȷ. de administ. tut. l. iij. Vel ut tradatur ei administratio: ut in authen. ut hi, qui ob se ha. per. vel mino. §. fin. col. vij.

¶ Et sic habes hic quòd primò b eligitur. Secundò confirmatur. Tertiò decretum, de administratione

f id est, morabuntur: ut ibi defensores legitimos sortientur.

a Tutela administratio quandoq; vni tantum committitur.

¶ [illegible]

b Tutores & curatores illustrium personarum quomodo dantur, sua quasi certa [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1285-1286
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVI DARE TVTORES, VEL CVRATORES possint, & qui dari non possint.

TITVLVS XXXIV.

DEcimi tit. superiore specialiter qui dare, & qui dari tutores, vel curatores possint, aliquatenus vel classicum personas. In hoc tit. dicet generaliter, qui dare, & qui dari tutores possint, vel non possint: quia duo quæsiuimus & illum scilicet cui dari possint. Hic enim posse est quisquam dare, nisi sit, cui dare possit: ac proinde qui-dem in utrum habeat tutor dari non potest l. 3. & 10. qua dare prohibet tit. 36. Nec hominis non subiecti iurisdictioni sua. Nā & si tutores dentur ab eo qui omnibus tutores dare quos iure dicendo effectum consistit erit in dando tutore, l. 1. ff. de iurisdict. & in tutores dandis magistratui municipalem, aut provinciæ dem spectat sine tutores, & iurisdictionis sua, l. 3. hoc tit. l. 3. ff. qui per. tut. Et ad hanc quæsitum, cui dari possint etiam pertinent l. 11. 12. 13. Nam & si nemini hic sit, qui dare, & qui dari cui dari possint, consequens est etiam id quæri qui dari possint. l. nec ratio §. vlt. ff. de cond. ex. Sunt ea res quæsitum: impera tutor sit, atque contra. Et illa qui dari possint, vel non possint, facilima est. CVIACIVS.

Retinere dubitationis etiam sine non potest dari curator ad litem. h. dicit. BALD. Vel sic: *Ex qui nominatur quæstio fiatur, dari potest curator vel curator, non obstante lite pendentia.* SALYC.

1. Imp. ALEXANDER A. *Amphibalo*[a].

VIm tibi in ætate [k] constituto, vt si de statu [tuo †] constaret[l], per tutores, siue curatores negotia tua administrari deberent, libertatis controuersiam fieri allegas: nō ideò oportuit impedi-ri, quò magis[m] liberali causa ordinaretur: quia interim [n] pro libero habebaris, curator tibi daretur, per quem defendi causa tua posset. PP. Kal. Nouemb. Alexand. A. Cos.

Hæc Lloquitur de curatore generali, qui in rebus vxoris dari nō potest: sed curator ad lites bene potest esse maritus. h. d. BALD. Vel sic: *Maritus non potest esse curator vxoris.* SALYC.

11. *Idem A. Archemisiæ.*

MAritus etsi rebus vxoris suæ debet affectionem: tamen curator ei creari non potest [o]. PP. Kalen. Iul. Fulco II. & Dextro Cos.

Carens visu non potest esse curator. hoc dicit. BALD. *Secus si omnis oculum tantum amisisset: vt in glos.* SALYCET.

12. Imp. PHILIPPVS A. *Dolori.*

LVminibus [p] captum curatorem haberi debere falsò tibi persuasum est. PP. XIII. Kal. Aug. Peregrino, & Æmiliano Cos.

Vbi est defectus personæ ibi non potest quis sibi vendicare nomē tutoris, vel curatoris sed singulares gestionis h. d. BAL. Vel sic: *Milites armata militia non potest esse tutor, vel curator.* SALYC.

13. *Idem A. Emerito.*

MIlitiæ armatæ [q] muneribus occupatus, neque si legitimus sit, neque si ex testamento datus fuerit, nec alio modo, etsi voluerit [r], tutor, vel curator fieri potest: sed si errore ductus, res administrauerit negotiorum gestorum [s] actione conuenietur. PP. X. Kal. Aug. Pegrino, & Æmiliano Cos.

QVI DARE TVTORES vel curatores possint &c.

Dicit qui possint prope-re, & vbi dari tutores qui dare & qui dari.

Vim tibi.] CARVS. Si minori XXV annis mortuo quæstio an ad defensionem sibi dari sibi debeat tutor, vel curator, quæritur? Dicitur quòd sic: ob prudentem liberali causa quo libero sit habendus.

[a] *Amphibalo.* quia minori XXV an. & minorum tibi quæstio ilatur.

[b] *Constituto.* Cur esse liberum.

[c] *Quò magis.* i. quò minus: *l. de quib. §. penult. §. & Quæritis.*

[d] *Liberalis causa.* i. quoniam causa liberalis est ordinata vsque ad sententiam. & hoc quo ad plura. quò ad quædam tamen non: vt *tit. sequi de libe. causa l. fin.*

[e] *Sed cùm demum ordinata causa liberali, datur curator.* per quē ordinatur causa liberalis? Resp. sic ordinatio ante litis contestationem, & coram iudice, deinde datur curator, & sic litis contestatio. ¶ *Sed* pone quòd ferunt sententia cōtra ipsum: an fuerit curator, vel curatore illa, qui fuit datus? Videtur quòd nō quia ita dari nō potest dato, si liber inueniatur: vt *ff. de test. tutor dat. ab I. ex qui.* Sed Ioan. dicit quòd sic, ratione inueniendi sicut & aliis ratione debiti cognoscit index vt iam fit index, vel nouerit *ff. de iudic. l. si quis ex aliena.* & causa

[f] *Curiales.* scilicet cuiuscunque prouinciæ sic dicti: quia consistit publicis semper intenti.

[g] *Dissimulauit.* sic ergo ipsi tenentur: vt & *ff. de magistrat. conuo. l. admonendi.*

Generali.] CARVS. Addititius curiæ, illustri personæ tutor datus non est. VIVIANVS.

[h] *Ne qui id est, nec aliquis.*

[i] *Necessitatur.* quia non possit necessitari pupilli illustribus, cum eorum bona sint sibi obligata.

[k] *Ætate.* quia minori XXV an. & minorum tibi quæstio ilatur.

[l] *Constituto.* Cur esse liberum.

[m] *Quò magis.* i. quò minus: *l. de quib. §. penult. §. & Quæritis.*

[n] *Pro libero habebaris.* quia interim pro libero habebaris.

[o] *Curatore.*] CARVS. Si minori XXV annis mortuo quæstio an ad defensionem sibi dari sibi debeat tutor, vel curatore, quæritur? Dicitur quòd sic: ob prudentem liberali causa quo libero sit habendus.

[p] *Luminibus.*] CARVS. An oculus tantum amissus sit pro amissione totius luminis curator dari debeat, quæritur? Dicitur quòd non.

[q] *Militiæ armatæ.* ad differentiam militiæ inermis: vt *l. de appell. & ele. numb. prohibem. §.*

[r] *Voluerit.* vt *Inst. de succ. ex. l. idem ferè mi-lites & inf. de leg. l. ad administrationem.* & facit *supra loco. l. milites.* & de

[s] *Negotiorum gestorum.* vt & *T. de tutor. non dat. l. fi. & de neg. gest. l. curatorem*

480/C.IV.K.5-4, 1287-1288
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible] Item & proteruit [illegible] quia tamen sed in hoc potest dici contrarium [illegible] Accvrs.

N Eque à præside.] Casvs. Si præses, & magistratus hominem non suæ iurisdictionis nominauerit ad tutelam, non tenet nominatio: nec tenebitur, si tutelam non administrauit.

a ¶ Municipalibus. eiusdem prouinciæ. Hug.

b ¶ Ex alia. scilicet alterius prouinciæ, quando à præside [illegible] nisi quando non inueniuntur in ea prouincia idonei [illegible]

c ¶ Pertinet. [illegible]

Tutor non potest dari à iudice, qui non est suppositus iurisdictioni sua. Salycet.

v. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Almidiano †.

N Eque à præside alterius prouinciæ, neque à magistratibus municipalibus [a] tutorem ortum ex alia [b] ciuitate, nec domicilium, vbi nominatur, habentem, iure dari posse ab eo, cuius iurisdictioni subiectus nõ est, certissimi iuris est. Neque cessatio iniuncti perperam officij, ad periculum eius pertinet [c]. S. XII. Kal. Maij, AA. Coss.

Matre negligente filio tutorem petere: alij ad petendum admittuntur: & potest præses tam per se, quàm per magistratum ei tutorem dare. Salyc.

vi. Iidem AA. & CC. Lamerio.

Q Vòd dicis [d] matrem filiis tutorem noluisse petere, super hac re adi præsidem prouinciæ: qui si eam neglexisse perspexerit [e]: etiam ipse [f] magistratus dare tutores, vel nomina [i] mittere [g], vt ab ipso [h] decreto [i] tribui possint, iubere non prohibetur †. PP. II. Kalend. Maij, AA. Coss.

Seruus non potest dari à iudice tutor, vel curator. Sal.

vii. Iidem AA. & CC. Rufo.

[illegible]

Q Vod dicis.] Casvs. Si mater filiis tutorem non petit, creditor adire potest iudicem, & petere, vt iudex eis det tutorem.

¶ Contingit [illegible]

d ¶ Quod dicis. O tu creditor.

e ¶ Etiam ipse. scilicet præses iubere non prohibetur. &c. sic ergo magistratus dat tutores iussu præsidis [illegible]

¶ Sed contra [illegible]

[illegible]

I N seruili.] Casvs. Præses, vel iudex seruum tutorem dare non potest. Vivia.

k ¶ A præside. [illegible]

C Reditorem.] Casvs. Creditor pupilli potest tutor eius esse, nec petitionem debiti amittit sed sibi soluere tenetur. Viv.

[illegible]

M Inoris.] Casvs. [illegible]

[illegible]

[illegible] quia fecit contra ius. Vivian.

a ¶ Debitor. Sed quid si est in modica [a] quantitate debitor? [illegible]

I N seruili conditione constitutum tutorem, vel curatorem à præside [k] dari non posse, nullam habet iuris dubitationem. S. II. Non. Iul. Philippopoli, AA. Coss.

Iure ipso creditor potest esse tutor debitoris, & sibi soluere, tutela durante. Sal.

viii. Iidem AA. & CC. Eutychio.

C Reditorem [a] debitoribus tutorem datum, non tantum petitionem [l] non amittere, sed etiam ipsum sibi posse soluere, non ambigitur [m]. PP. V. Non. Iun. CC. Coss.

IN AVTHENT. VT hi, qui ob. se hu. per. §. sed & si quis. colla. vj. constit. ij.

Creditor, vel debitor minoris non debet eius curã suscipere: & si susceperit, & tacuerit, creditor alienum perdat. Si debitor tacuit, solutione interim facta non liberatur: & si post administrationem susceptam creditor, vel debitor eius efficiatur, curator ei adiungitur: & si cessionem aliquam contra minorem receperit, illa vti non poterit, sed minoris lucro cedit. Salyc.

M Inoris debitor [n], vel is, cui minor tenetur, aut qui minoris res tenet, à curatione [o] prohibetur [p]. Nam & antè curator, si minoris creditor [q]

¶ Excipitur [b] mater, & auia: [illegible]

¶ Item quid si rem minoris possideat [c], vel econtra rem eius minor: [illegible]

[illegible]

quia est eadem [illegible] ratio prohibitionis [illegible]

¶ An ergo in omni tutela est hoc verum. Quidam [illegible]

[illegible]

q ¶ Creditor. Quid si malè administrauit, & sic factus est debitor [illegible]

[illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1289-1290
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1291-1292

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVANDO MVLIER TVTELÆ OFFICIO fungi potest †.

TITVLVS XXXV.

Mulier de iure communi non potest tutela officio fungi. SAL.

1. *Imp.* ALEXANDER. A. Otacilio.

VTelam administrare, virile munus est: & vltra sexum fœmineæ infirmitatis tale officium est [b]. PP. X. Kalend. Octob. Iuliano II. & Crispino Coss.

Olim mater non poterat esse tutrix: nisi per priuilegium impetraret, & renunciaret secundis nuptiis, & Velleiano, & omni alij auxilio: cribabat hoc locum in matribus tam legitimarum, quàm baſtardarũ, hoc dicit cum. I. Sæp. BAL. Vel sic: *Mater etate maior, ad tutelam filij iure olim non poterat peruenire, existente testamentario, vel legitimo: & eis deficientibus si volebat hoc impetrare, debebat iurare quòd ad secundas non transiret nuptias: & si posteà secundas iuerat nuptias, bona huius secundi mariti obligantur filiis pro administratione tutelari: & quando mater secundas præstigit nuptias, de alio tutore per iudicem filiis debet prouideri.* SAL.

11. *Imppp.* VALENTINIAN. THEOD. & ARCAD. AAA. *Tatiano* P.P. †

MAtres,* quæ amissis viris tutelam administrandorum negotiorum in liberos pũpillares [c]: priusquàm confirmatio [d] officij talis in eas iure eueniat, fateantur in actis[e] sacramẽto præstito, ad alias se nupcias non venire. Sanè in optione huiusce modi nulla cogantur: sed libera in conditiones, quas præstitulemus, voluntate decendat. nã si maluntalia optare matrimonia, tutelam administrare non debent. Sed † ne sit facilis in eas [f] post tutelam iure susceptam irruptio bona eius pupillari, qui tutelam gerentis [g] affectauerit nuptias, in obligationem venire, & teneri obnoxia rationibus [h] parunlorum præcipimus [i]: ne quid incutia [k], ne quid fraude depereat. His illud adiungimus, vt mulier si ætate maior est [l], nunc demum petendæ tutelæ ius habeat, cùm tutor vel testamentarius, vel legitimus * defuerit, vel priuilegio à tutela excusetur, vel suspecti genere summouetur, vel ne suis quidem pro animi, aut corporis valetudine administrandis facultatibus idoneus [m] inueniatur. Quòd si fœminæ tutelas refugerint, & præoptauerint nupcias: tunc demum vir illustris præfectus vrbi, accito prætore [n], qui impertiendis tutoribus præsidet, siue iudices, qui in prouinciis iura restituunt, de alio ordine per inquisitionem dari minoribus defensores iubebunt. Dat. XII. Kalend. Febru. Mediolani, Valentiniano A. IV. & Neoterio Coss.

IN AVTHENT. DE haered. ab intest. §. ex his. coll. ix. constit.

Mater & auia renunciãs iuri actis nupcijs, & Velleiano, (nõ extantibus testamentarijs) præfertur legitimis & datiuis, fœminæ alias intercidit. SAL.

MAtri *, & auiæ * secundũ ordinẽ prutelã [q] etiã ante agnatos subire permittimus [r], thentic. *de filio ante data collat.* no. §. *quæ constit.* contrà [s] *de cur. fur. Lecta reprobatur.* Sed potest dici correcta per illam authen. vel *sine prohibitione*, vel in curatore fatioli specialiter est vel aliter ille non poterat, quia & fœtè minor erat. & hæ prima placet opinio.

[t] *Pernitiosa* ergo non cogitur [u]: vt hic, & in l. *si ibi. si mulier in optione, &c. & in l. si ita scripsit, & in auth. vt si mulier & auia in prin. colla. vnq.* licèt quidam dixerant contrà.

¶ Item nunquid est legitima, vel datiua? Videtur legitima: vt [s]

a Tutores, nisi testamentarij, vel nisi fiscus, vel non municipes, vel non publicani.

¶ Item not. hic, quòd quidam non * possunt esse tutores nisi testamentarij, vt ecce fiscus: vt *supra eodem I. in fiscali.* Item non municipes: vt *ff. de tu. & cur. &. ab hoc I. q. & de tefta. tut. I. quæ in municip.*

a ¶ *Nuncupatione.* id est, nominatione.

QVANDO MVlier tutelæ officio fungi potest.

Quod quandoque permittur. vt [s] *cod. l. ij. & iij. regulariter contrà vt* [s] *eod. l. j.*

Tutelam.] CAPEL. Ad administrandã tutelã pupillorum masculor, non fœmina vocabatur: quia tale munus excedit infirmitatem eius sexus. VIVIAN. ¶ Conuing. *l. 2. & qui petunt tut. vel cur. C.* CYLACIVS.

b ¶ *Officium est.* vt & *ff. de tefta. l. cum nostra.* nisi à principe impetrauit *ff. de tut. l. fin.* & facit *ad l. filiam ff. de reg. iur. l. 9. & de pofta l. j. §. fœmin. & de eden. l. penult. & ibi Bal. l. j. & l. de actil. fin. & ff. de fin. homi. l. in multis.* Sed contrà *ff. de neg. gest. l. quia alienã. §. quamquam.* Sed ibi non fuit tutrix, licèt pater eam rogauerit de filia.

Mater.] CAPEL. Mulier si vult administrare tutelam filiorum, potest, si hoc impetrauerit à principe, & ei confirmetur: antequam eamen fiat confirmatio, iurare debet se non venturam ad secundas nupcias, quo facto, & rubrica, omnia bona mariti secundi erũt obligata pupillo. Ab initio autem electionẽ habet vel non habet, & non administrare eam cogitrã. Tunc demum autem mulier ad tutelam administrat, cũ nullus tutor testamentarius, neque legitimus superest, vel remouetur vt suspectus, vel se excusare propter animi, vel corporis impedimentum: & tunc si mulier magis velit subire, quàm cũ tutrix audienda est: & præfectus cum prætore, tutorem dabit: in prouinciis rectores earum, seu iudices ex inquisitione tutores dabunt. VIVIANVS.

c ¶ *Pupillares.* à principe, vel præside prouinciæ: vt *ff. de tu. l. fin.*

d ¶ *Confirmatio.* i. antequã firmitas possit generare per decretum *ex aut. vt hi, qui ad. §. fin. cod. vj.*

e ¶ *Actis.* in iura prouincia. & est *ff. de his qui cogũt. act. l. j.*

f ¶ *In eas.* scilicet nuptias.

g ¶ *Gerentis.* scilicet muberis.

h ¶ *Rationibus.* h scilicet prætoritis.

i ¶ *Præcipimus.* vt & [s] *in quib. caus. pig. tac. contra. l. si mater. & in auth. de nup. §. fi autem tutelam. col. vlt.*

k ¶ *Incutia.* id est, per negligentiam.

l ¶ *Maior est.* vt [s] *de legi. in l. fin.*

m ¶ *Idoneus.* cùm non est idoneus, non videtur esse vt *ff. quæ remissiue quinquenium. l. j. §. quidem.* Et no. quòd per auth. hoc po-

Codex.

nit, tutelam administrare debet.

n ¶ *Mater.* legitimæ, vel naturali: vt *in authent. vt sine probi §. j. in fin. §. ord. vq & ff. l. si ibi in fin.*

¶ Sed quid si est mater, & pater? Dicunt quidam patrem quasi legitimũ vt *in l. ij. & l. si in fin.*

¶ Item quid si est aura, & auia? Dicunt quidam ambos admittendos: cùm non sit cautũ quòd auia per legitimos repellatur: secundũ hoc si est mater, & auia, præponitur auæ paternæ. cùm sit legitimus: sed si esset pater, & auia, æqualiter admitteretur: cùm ille vt legitimus, illa per authen. admittatur. Nec obst. quod dicit in fin. hic, *filia testamentarius aut prædemortuus*: quia est falsus, i. non legitimi tranſeat falsa, superiores autem admittantur vt olim: vt *in cor hoc auth. ubi hoc enim formatur*, &c. & benè probatur *in Nouel. ea lit.*

o ¶ *Auia.* hoc est notũ de auia: mater enim etiam per legem Codicis admittebatur.

p ¶ *Secundum ordinem.* cùm primò mater, secundò auia admittatur.

q ¶ *Tutelam.* ¶ An idem in cura? Quod videtur: vt *in auctorit. vt sine prohi. §. quia verò mater. hoc & §. quia verò mulierem. col. vq.* Itè eadem est æquitatis, [s] *ad leg. Falc. l. fin.* Item authen. illa, vt *sine probi ma* generaliter prohibet à tutela, & à cura credirem, & debitorem minoris: ergo & illa, vt *sine prohibitione*, &c. generaliter videtur excipere, vt ex illius contextu euidenter apparet, scilicet vt *sine prohibitione*, &c. & probatur in *authen. vt sine prohibitione, colla vq.* Sed contrà illam authen. vt *sine prohibitione*, vel in curatore fatioli specialiter est vel aliter ille non poterat, quia & fœtè minor erat. & hæ prima placet opinio.

r ¶ *Pernitiosa* ergo non cogitur: vt hic, & in l. *si ibi. si mulier in optione, &c. & in l. si ita scripsit, & in auth. vt si mulier & auia in prin. colla. vnq.* licèt quidam dixerant contrà.

¶ Item nunquid est legitima, vel datiua? Videtur legitima: vt [s]

480/C.IV.K.5-4, 1293-1294

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN QVIBVS CASIBVS TVTOREM VEL curatorem habenti,tutor vel curator dari potest.

TITVLVS XXXVI.

480/C.IV.K.5-4, 1295-1296
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Curator datus in locum absentis, ea remota deponit officiū, hoc dicit. BALD. Vel hic: *Tutor, vel curator, datus loco absentis reipublicæ causa desinit illo remoto.* SALYC.

1. Imp. ANTONINVS A. Tertullo, * & Iusto.

SI in locum eius tutoris ad tēpus a dati effis b, qui reipublicæ causa aberat, ilque iam finito munere, quod ei iniunctum est, abesse desiit, quin ad eius officium, cuiúsque pertineāt c negotia pupillæ, ambigere non debetis. Sed cōsultus d fecerit is, si præsidem provinciæ virum clarissimum adieritis, ve is ad administrationem tutelæ compellatur e. PP. VIII. Kal. Aug. Antonino A. III. & Balbino Coss.

Curator datus in locum tutoris, tutoris datus curator: quatenus durare tutor h. d. BALD. Vel fic: *Curator datus impubers, nō durat post pubertatem h. d.* BAL. Vel fic: *In locum tutoris excusati potest curator durare cum officium finitur pubertate pupilli.* SALYC.

11. Imp. ALEXANDER A. Valentiniano.

PONit quisq; & debuit competens iudex in locum excusati tutoris †, licēt pupillus alios quoscunque haberet tutores *, curatorem dare f. Quamuis autem curatore cum alio in locum excusati tutoris subsitutus sis: tamen periculo administrationis vltra pubertatis tempora nō adstringeris g. PP. V. Id. Iun. Modesto, & Probo Coss.

Curator adiungitur causa egenti h. d. BALD. Vel fic: *Propter latè audientem, seu dissolutem patrimonij curator potest adiungi tutori.* SALYC.

12. Idem A. Hyla.

PROpter h latè dictum i. in diuersis locis constitutum k patrimonij, vel quòd solus administrationi nō sufficias, an tibi tutelā administranti adiungi alios curatores l oporteat, præsides prouinciæ, si te nō sufficientem deprehenderit, æstimabit. PP. VIII. Id. Decemb. Pompeiano, & Peligno Coss.

Loco tutoris remoti, defuncti, vel relegati, alius debet substitui. SALYC. 13. Imp. VALERIAN & GALLIEN. AA. Zopiro.

LIcēt tutoris m habēti tutor dari non potest n: tamen certis ex causis alios idoneos substituī senectus competentis iudicis solet in locum suspecti, qui comitatus, ac remotus est, & in locum excusati o, vel defuncti p, vel relegati † tutoris. PP. Id. Mart. Secundi II. & Donato Coss.

Licèt alius adiungatur, primus non liberatur. BALD. Vel fic: *Propter augmentum facultatum tutoris curator solet adiungi; tutor tamen non tenetur de culpa a curatore excidente soluendo tempore finite tutele.* SAL.

v. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. Eroto.

CVm ob augmentū facultatū curatores adiūgi soleant q. h. d.] CASVS. Cùm pupillo habenti curatorem obuenit aliquod augmentū, puta hereditas, ratione cuius datus erat curator,

480/C.IV.K.5-4, 1297-1298
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

curator, vel adiunctus: a quoquid ideò primus desinit esse tutor, quòd alius tibi adiunctus est? Dicitur quòd non: & si adiunctus tempore finitæ tutelæ si solvendo: licèt postea factus sit aũ idoneus, periculum ad primum tutorem non pertinebit. VIVIAN.

a ¶ *Non prius.* Equum adsumendi denotat. hæc est falsa. Die ergo non prius[a] dati [b] tutores ab administratione eorum liberatur. Sanè si is[c], qui administravit, tempore finitæ tutelæ[d] fuit solvendo: fecuri temporis periculum[e] ad te [f] pertinere non potuisse, manifestum est. Dat. III. Kal. April. CC. Coss.

DE ADMINISTRATIONE TVTORVM, vel curatorum †, & pecunia pupillari fœneranda, vel deponenda.

TITVLVS XXXVII.

Dixit volusti præmissionis loco, de cautis tutorũ generaliter, de testamentariis, de legitimis, de his, qui petuntur, & dantur, aut, & qui dari possunt, & à quib. dantur, vel petiti, & vbi. Sequitur cum, vt dicat de distributa officia administrationis tutelæ, vel curæ, ea quæ procedendo ab vtili, vsque ultimum nostri. Dicitur, & contrariam tutelã inter tutorem, & pupillum: eodem negotiorum gestorum inter adolescentem, & curatorem ejus nomine bona tuturum, & curatorum ejus tacitè obligata, & pupillo, & adolescenti. L. 20. hoc tit. § & ex pluribus. ff. de rei vxo. act. l. 1. C. eod. tit. l. vlt. ff. de leg. cur. l. vlt. § interrogatio. ff. de cur. fur. *non tantùm si ad fecerint quod facere non debent: sed & si ad non fecerint quod facere debent.* l. 2. in princ. ff. de tut. & rat. distr. *Nam & qui non facit quod facere debet, videtur administrasse: & dicemadria eius, vel negligentia, dolus, vel culpa pro facto, pro contractu pro gestione, vel administratione ejus dicitur, dolum enim, qui nõ præstat, pro professione ejus: & qui facit, quod facere non debet, non facere videtur: ad ejus enim administratio pro officione ejus,* & qui non facit. ff. de reg. iur. *Et breviter ejusdem tutoris, vel curatoris est, neque prætermittere vtilia, neque admittere inutilia,* l. 17. ff. de eq. quæd. Pars autem prima *officij, & administrationis ejus immunis comparatione dicitur, secunda dispositio pœnalis ad præteritorum vsitatorum comparationem: aut ſ bona conditio non suspectæ prudentiæ comparandi pecuniæ fœnerandi. Cæterorum rerum omnium dicitur, cautelam ex edicto Constantini, abrogata auctoritate manifestis. Summa verò neque præcipua: Defensio pupillorum in iudicio adolescentium, furiosorum, & cæterorum, quibus curatores dari solent,* l. vlt. hoc tit. l. 30. ff. eo. Cuiac.

IN AVTHENT. VT bi, qui ob. se hab. §. quoniam, coll. vj. constit. ij.

Hæc duo, non facit ad l. C. sed ad secundã partem rubricæ: omnino tamen sententiæ post l. nouces, *infrà eo. & ibi eam legat Cyn. & hoc attendit: Vbi tutelæ prædictæ sufficient pupillo, vel adulto, administrator eius non tenetur pecuniã fœnerare: sed causã recondere.* SALY.

NOuissimè [g] causã est, à curatore [h] pecuniam pupillarem non esse fœnerandam: quod si fecerit, mortui sibi iacebit periculo: nisi mobilis sit eius substantia, cuius cura administratur: tunc enim curatore illud solũ mutuare cogatur, quod ad dispensationem sufficiet adolescentis, cuiusque rebus: quòd verò plus est, cautè recondatur: vel nisi ex necessitate hoc fecerit, veluti propter expensas in pupillum faciendas.

Vnus officialis non tenetur do eo, quod fecit alius in alio officio, & vñ eodem. BALD. Vel fic: *Curator adulti non tenetur pro cautelis præcedentibus, nisi negligentia in exigendo possit ei imputari.* SALYC.

1. *Impp.* SEVERVS, *& ANTON. AA. Modesto.*

FRustrà times administrare res adolescentis, cuius curator res, ne ex hoc aliquis existimet commune periculũ prioris [k] tẽporis te recepisse: sed ea quæ agenda putas, ages: & (quod magis interest omnium partium [l]) insta: vt iudex inter te, & tutores datus, quamprimùm partibus suis fungatur. PP. XII. Kal. Octobr. Albino, & Æmiliano Coss.

Pro vniuersali curatione non potest agi, nisi suum officium. BAL. Vel sic: *Durante officio curæ, non agitur, vt administrationis vniuersalis ratio reddatur.* SALYC.

11. *Idem AA. Timoth. & Diophanti* [m].

ADeersus curatorem adolescentis, cui collega datus est, quamdiu administratio communis durat, exerceri iudicium non potest [n]. PP. II. Kalend. Maij, Apro, & Maximo Coss.

Item contrà *in eod. tit. l. si cum adhuc.* Sed non ibi agitur negotiorum gestorũ, vt ratio reddatur totius administrationis: sed furti, vel damni iniuriarum. ¶ Item contrà *ff. de contra. tutio. inter.* l. 3. §. *finito.* Sed ibi de contraria, non directa dicit: sed & non de tota administrationis ratione ibi tractatur: sed tantùm de quodam imposito ab ipso curatore: sed certè imò de directa ibi dicit. s. Sed dic, vt *in Lcum curatore.* modò not. 3. Vel ibi in protutele con-

---

a Seu fuerant certaria, antequã tutor accedere debeat ad administrationẽ. Primò, vt incipiat res cum decreto. Secundò, vt fiat inuentarium. Tertiò, an iuxta Quarto, vt ea fideiussor. Quinto, vt ea pecuniã pecunia fœnerationi pro. publico fulciatur. Sexto, vt de inquisitione. Vltimo, vt ea mora vitetur. Et aliquod commodi pupilli tutor sapiens. ille etiam tutor incorruptus. Grœcè possit: atque ita gesta ratihabitio tutoris. l. vlt. *infr. de admin. tut. qui ad fidem.* t. tutor. *ff. de admodo. ſ. bona per tut.* ff. § *quamuis tutor.* col. vj. & distinguitur ibi plenè, verùm pupillus habeat sufficientem reditum prædiorum, vt tunc non fœneret aliàs sic.

b ¶ *A curatore.* largè [b] ponitur, etiam vt comprehendat tutorem.

c ¶ *Periculo.* etiam fortuiti casus: quia [c] culpa præcessit casum, aliàs periculum id est, culpa tantùm præstatur: vt *ff. arb. tut. l. 1.* & *infrà eo. l. debitoribus.* ¶ Sed nunquid vltra ad eum pertinet

---

† *Et de curatore, & de pecunia fœnerata, & deponenda.*

a ¶ *Dantur.* CALVS. Tutor pupilli malè administrat res pupillares: facto eo adulto, datur ei curator, qui timet administrare curam adulti, ne succedat in periculũ administrationi temporis præcedentis: dicit Imperator quòd fraudi timet: sed curam administret: & faciat quod interest tutoris, pupilli, & sua: & tutorem ex malè administratis cõsentiat: & quamliter interfit illorum, ea aperiat: ea die pupilli interest, ne lapsu temporis fiat debitor non solvendo: tutoris interest, vt conueniatur, & liberetur ab vsuris curſu, ne per negligentiam incidat in neg. gest. act. VIVIANVS.

b ¶ *Prima temporis.* quo pupillus fuit: quod videbatur: quia succeſſerat in administratione: sic & in periculo: sed nõ est verum: *sic. ſ. secundo ex hac tut. l. 1. & ſupra de prob. Lex persona.*

¶ *Omnium partium.* ff. tutorum adolescentis, & vestra. nam tutoris interest, ne processus temporis fiat immensus. vel melius, vt liberetur, & in vsuris non grauetur: vt *ſupra ſi adsor. ſolu. l. 1.* Adolescentis interest, ne processu temporis fiat tutor non solvendo: vel veriùs, vt suum habeat: vt *l. de vsur. pu. l. 3. & 4. & 13.* Interest & vestra, ne incidatis in actionem negotiorum gestorum, quasi ex negligentia: vt *ſ. mul. l. Adolescentiam.*

A *Dantur.*] CALVS. Si ex duobus curatoribus alicuius adulti alter alterum nondum finita curatione administrationis iure velit cõuenire, an possit, quæritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

m ¶ *Non potest.* vt reddat rationem totius administrationis: vt *infrà eod. Lrationes. & ff. de admodo. tut. l. adhuc.*

¶ Sed contrà *ff. de tut. & rat. distr. l. 1. ſ. item furioſi.* Sed ibi furioſi nõ adolescentis erat curator: & est serio: vt ibi notatur. ¶ Item contrà *in eod. tit. ff. cum adhuc. alibi, ſ. cum curare. ſ. cum curatore. ſ. cum pup. ſal. ſi. Lnon quaſi. ſ. hanc ſtipulationem.* Sed ibi pro vt ratio totius administrationis reddatur, agitur per actionẽ negotiorum gestorum: sed ex stipulatione rem pup. ſal. fo. ¶ Item contrà *ff. de admini. tut. Lnam curatore,* [illegible] *ff. de admodo. tut. l. adhuc.*

480/C.IV.K.5-4, 1299-1300

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nat. Bibl. Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1301-1302

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Si curatores habes A adulta.
Sb ¶ Moderatum. secundùm facultatem. & dignitatem: vt ff. de iure dot. Leuare. & Liber. post §. penul. Et si * vitra, quàm valeat mulieris facultas, constituatur, non valet ipso iure. si autem vltra vires, valet: sed rescissio locum habet: vt ff. de min. ff. ex causa. & in diuis.
c ¶ Cogantur. feliciter pro dote. & impendia eam facient nupturum: vt ff. eo. l. curatore.
C Liberti.] Caeve. Si libertus adulti eiusdem curatoris, secundum adulti, manumiserit fine eius confensu, vel ab illo per fraudem manumissi passus fuerit, refarcire eis damnum: vel pro modo admissi delictipunietur in corpore. Vlpianvs.
d ¶ Lusa fit. quia manumissiti secundum aliquem eo obliuiscentem: T. ff. ad Sabin. l. quos verrubi. s. Vel aliàs malè gesse aliquid: de culpa quidem tenetur vsili negotiorũ gestorum iure communi, de dolo etiam criminaliter extraordinarie: vt hic fabricie, & dicta l. quos verrubi. & Inst. de suspect. tut. §. liberum. & ff. eo. Inst. Item nota secundùm quosdam ex hac Lr. T. ff. l. si seruum. quòd aliud est dolus, & fraus, & aliud culpa. sed veritas est, quod in dolo inest culpa. sed non conuertitur.
e ¶ Debet. & curatore-netur in defectum.

S I bonam.]C a e v a. Si tutor in causa pupilli, si bona fuerit non appellauerit, sententia lata contra pupillum, vel appellatione interposita ea prosequi non curauit: iudicio tutelæ pupillo conuenitur pro indemnitate pupilli conseruanda. Vivian.
f ¶ Si bonam. in b mala fecis: vt supra eodem. l. non est. & ff. eod. l. quotiens. §. plane & etiam facit ff. de excus. l. Herennius Modestinus. & ff. mun. l. si prouocaturum. §. si ignorantur. Sed in dubio c præsumitur mala: vt in d. l. Herennius.
g ¶ Iudicem. vt & T. si tutor, vel curator. s. fin.

D E his.] Caevs. Tutor ex mala administratione factus est debitor pupilli in eam, decessit pup. successit ei mulier: vult conuenire tutorem, an possit: distinguitur: aut est minor annis, & non potest sine tutore: nec numerus liberorum in hoc casu attarem supplebit: vt si habeat xvij annos, & tres liberos: si maior, potest. Vlpianvs.
h ¶ Rorum. scilicet pupillorum.
i ¶ Emancipatis. (pupillis, qui habent tutorem, vel curatores.
¶ Et dic, de his: scilicet agere debet: & hoc si es maior d vero, non scilicet geroper liberos. s. Vel dic, fœcundis pupillis, qui habent tutorem & adultos, qui habet curatorem: quod in idem recidit. 3. Tertii dicunt, quòd agis contra tutum curatorem, qui conuenit tutorem, vel curatorem eius, cui successit: quæ vltima non conuenit litem.

Adultus agit contra curatorem, vt confirmare sibi decem. Bald. Vel fic: *Adultus potest petere, vt detentor curatoribus essentibus.* Sal.

xx. *Idem A. Iuliæ.*

SI curatores habes *, hique doceare te de bonis tuis cessante, adito præside prouinciæ impetrabis, vt quod moderatum b est honestæ personæ præstare cogantur c. PP. XVII. Kal. Maij, Agricola, & Clementino Coss.

Libertus fraudulenter administrans, remouetur, & punitur. Salycetvs.

x. *Idem A. Rufino.*

SI liberi, eiusdémque curatoris culpa, vel fraude ratio vestra læsa fit d: farciri damnum ab eo, qui dedit *, præses prouinciæ curabit: non dubitabimus etiam grauiorem executionem adhibere, si quid tã aperta fraude commissum est, vt puniendum in liberto crimen deprehendatur. PP. XI. Kal. Aug. Agricola, & Clementino Coss.

Tutor in bona causa tenetur appellare, & prosequi. Bald. *cuncor.* Salyc.

xi. *Imp.* Gordianvs A. *Cuciliæ.*

SI bonam f causam † ea, cuius tutor es, habuit, & aduersus latam sententiam non appellasti, seu post appellationem pronunciationis solẽnia implere cessauerit: tutelæ iudicio g indemnitatem pupillæ præstare debes. PP. Idib. Augusti. Gordiano A. & Auiola Coss.

Dotibus legitimæ annis in iudicio, & rerum suarum administratione, non supplentur ex numero liberorum. Salyc.

xii. *Idem A. Olimpiadæ* *.

DE his, quæ in fraudem administrationis à tutore gestæ, vel negligenter actæ à curatoribus eorum b, quibus successisti i, allegas, agere debes: si modò annos legitimæ ætatis impleuit k. neque enim ignotas nõ museum patrocinari fœcundissimum liberorum fœminis l ad rerum suarum administrationem, & tres liberos: si maior, potest. Vlpianvs.
k ¶ Impleuit. verè vt hic. vel etiam fibi *: vt T. qui dare tutor. post l. in vsumfr.
l ¶ Fœminæ. nec maribus b, nisi ad honores: vt supra de in integr. reftitu. nisi Leo tempore. & ff. de minor. l. ij. & ff. de muner. & honor. l. ad respublicam.

si intra ætatem legitimam fint constitutæ. PP. III. Non. Octob. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

Tutor agens pro pupilla, non tenetur cautre de rato. hoc dicit cum glo. Salycetvs.

xiii. *Idem A. Longino.*

I Vtores debita pupillaria, seu deposita nepolcentes, ad satisdationem m cõpelli non posse, manifestum est. PP. VIII. Kalend. Maij, Ariano, & Pappo Coss.

Durante administratione curatur non cogitur rationem reddere. Salyc.

xiiii. *Imp.* Philippvs A. & Philippo C. *Clementi.*

RAtiones curæ administratæ ante impletum quintum & vicesimum a annum, durante officio posse iure b non posse c, manifestum est. PP. Prid. Non. Auguft. Philippo A. II. & Titiano Coss.

Subscribens si tanquam curator, proprio nomine non tenetur. Bald. Vel fic: *De eo, quod quis facit, vt tutor, vel vt curator, non potest conuenire: nisi proprio nomine se obligauerit.* Salyc.

xv. *Imp.* Diocletianvs, & Maximianvs AA. *Licinio.*

SI nõ subscripsisti quasi fidefussor: frustrà vereris ne ex ea intercessione d, quæ signasti, vt curator, olim liberatus (vt affirmas) sententia præsidis, ex officio curatoris conueniri possis ¶. PP. Pridie Non. Mart. Diocletian. III. & Maximiano AA. Coss.

Tutor non habet potestatem donandi, nisi ex consilio a iure permissa: aliàs non probat iustam causam possidendi. Salyc.

xvi. *Idem AA. & CC. Proculo.*

NOn omni titulo res * pupilli potestatem alienandi tutores habent: sed administrationis tantùm causa distrahêtes, quæ eis venundare licet, iustam causam possidendi c comparandi, liberarus à cura generalium. Alij dicunt, quòd possit curam finitam substripsit.
p ¶ Curatore. dum curator erat. & sic concord. huic l. ¶. quando ex facto tutor. s.
q ¶ Consensu pupilli. à creditore. sic & T. si vero pet. mutuo. & T. de fidciussoribus. l. ij. post.

NOn omni.] Caeva. Tutor res pupilli distrahere non potest: quædam tamen distrahere potest: non autem donare: sed si donauerit, eas pupillus potest vindicare. Vivia.
r ¶ Causam possidendi, vt animalia superaccua, & vestes detritas: vt

a Maiores 25. annis qui. b Liberorum fœcundus ad fuppler annos maiores, nisi ad honores.

c Cuncte ea potest cogi reddere officio durante.

d al. quam.

e al. vetare.

480/C.IV.K.5-4, 1303-1304
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1305-1306

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1307-1308

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1309-1310

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pericolum tutelæ [a], vel vtilis negotiorum gestorum [b] actionis, ne pupillus, vel adultus, vtpotè ex illius tarditate læsus, litem ei ingeret; siue humanitatis timore perterritus auctor fuerit pupillo vel adulto, periculū emergebat: enim alij consentit, ipse sua iura perdit [c]: videbatur etenim confirmare matris suæ iudicium, quod oppugnandum esse existimabat: & nullæ aliæ insuper species occurrunt, ex quibus verendum est tutori, vel curatori circa suas res prætaxatis cum [parari?] putā in hypothecis [d], & aliis variis causis [e] inuenimus autem generaliter definitum, post officium depositum omnes actiones, quas tutor vel curator ex necessitate officij subierit, in quandam pupillū, vel adultum transferri [f]: quare tam optimo exẽplo argumentati [g], nẽcnon & aliis omnibus casibus [h], in quibus veretur tutor, vel curator, ne prætudicium ei aliquod fiat, timorem eius removemus. Damus igitur eis cum summa fiducia res pupillorum, vel adultorū gubernare [i]: scituris quòd lex nostra sua eis iura immunitata reseruat [k], nihil ex eiusmodi auctoritate, vel consensu præiudicij subituris. Dat. X. Kalen. Septembr. Constantinopol. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

Hæc lex glossat Iancimus *suprà eo. & hæc intendit* Iancimus, *lup. eod. in fin. quæ sequitur de seruatoria cautione: habet locum in principali debito, non in vsuris: quia illæ possunt salua fore malicie: sicut pensiones, & annua reditus: damnodò etiam in vnum collecta non excedant summam c. filiadrum: nec biennij metas.* SALYC.

XXVII. *Idem A. Iuuenti P.P.*

COnstitutionem, [l] quā nuper fecimus disponentes quemadmodum debēt solutiones in contractibus minorum fieri, siue ex reditibus, siue ex pensionibus, siue ex aliis similibus cautis [m], eram in vsuras exigendis: quæ tamen non summam, neque ex multis annis collectæ iam debētur, biennales metas, & centum solidorum [n] quantitatem minimè excedentes. Dat. X. Kal. Nouemb. Constantinopol. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

Tutor litem coram non potest defarare. hoc primò. Si pendente lite tutor, vel curator efficitur furiosus, alius subrogatur, qui litem exequitur hoc secundò. BAL. Vel sic: *Tutores, & curatores suos mutare à latibus eis motis non defendentes, vt pupilli vertunt remouendi, & non de proprio damnum refarcire teneatur.* SALYC.

XXVIII. *Idem A. Iuuenti P.P.*

SAncimus neminem tutorum, vel curatorū pupilli, vel adulti, vel furiosi, aliarūque personarum [o], quibus tam ex veteribus, quàm ex nostris legibus, vel constitutionibus creantur curatores, defensionem, quę pro lite susceperint [p], recusare: sed ab initio litis modis omnibus memoratas personas defendere, & litem prætaxatā secundām leges instruere: scientes quòd hoc munus [r] necessarium est tā tutelæ, quàm curationi. Et si hoc recusauerint, vel subire distulerint: non solùm viporè *suspecti* amouebitur [s], sed ipsa eorum existimatione [t]: sed etiā ex facultatibus suis omne detrimentum, quod annelatæ personæ ex recusatione defensionis sustinent, refarcire cogentur.

Sine lite contestata, sine ante, (si celebratione tamē præstum) sciuerint falsum sic demere, vel furiosum, vn quod indigni curatores debent es curatore ad litem dari per iudicem, coram quo lis vertitur. h. d. & SALYC.

---

[a] ¶ Tutela cùm tutore est.

[b] *Negotiorum gestorum.* cùm est curator: vt *suprà de negot. gest. Curatores.*

[c] ¶ *Perdit* nec sic & *ff. de iniuste. testam. l. nihil & l. fin.*

[d] ¶ *Hypotheca* quia pro hac mala administratione, eorum bona tenebantur minores: vt *Tutel. pro officio.* 2. Vel dic quòd in bonis matris habebit hypothecā vt *C. de furtis. nisi l. hæc edictali.* ¶. *in omnibus.* in qua videbatur sibi prælocari, cùm alij bona materna adiudicari vellent. 3. Vel dic ternò quòd quidam rem suam minori obligauerat, eādem & curatori pro alio facto vendit, nec hac pro se petere, teneatur minoritā & pro minore petere, ne præiudicet sibi saltem in præfinitione.

[e] ¶ *Varia causa.* videlicet extra vrbem. & alias accessiones. 2. Vel dic, quòd vēdit minor rem tutoris, vel curatoris, quam timet non recuperare & tenetur timet recuperare. 3. Vel dic, quòd tutor vel curator vendidit rem minoris, eorum quem vendidimus tuitet petere restitutionē. 4. Vel dic, quòd minor emit vel alio, modo acquisiuit ab alio rem tutoris vel curatoris: quā si non reuocet tutor, vel curator, timet sibi præiudicari. & alia pone pone exempla plura, in quibus casibus habet locum hæc lex.

[f] ¶ *Transferri.* vt & *ff. quibus ex caus. not. cur. l. ff. & de rer. mod. l. ff. & ff. tutor & ff. si quis cui l. ff.* secūs in procuratore: vt *ff. de procura. l. procurator, qui pro auctore.* & *ff. mand. l. fermum.* TIT.

¶ *Argumento* prima facie videtur bonum arg. sed & melium subsistere, optimum est. secundùm hoc. & scilicet: ideò cùm finita est tutela, transeant actiones in pupillum, ne b officium sit ei damnosum: vt arg. *ff. quæmad. modum tut. aqu. l. ff. quis ex.* ergo & cùm hic eadem sit ratio c idem ius dicendum est. AGCRAVIS.

[g] *Quibus ex.* & sic euitare pendit. & advocatis sed quantum ad curatorem est contra *ff. de re. l. item in tut. §. tutor.* Sol. ibi erat speciale curator ad aliud, hīc generalis ad omnia. Vel hic in adulto, ibi in pupillo. cui potest prouideri per tutorem. AGCRAVIS.

[h] ¶ *Restituat.* cùm ex necessitate officij faciant: vt *ff. de iniuste. testamen. l. adiuuetur §. tutores. & l. filius. & ff. de tut. qui. vt indign. l. tutorem. & l. pol legatum §. admonendi. & infra de iniuste. testam. §. ff. tutor.* Sed aliud in eo, qui ex voluntate: vt *ff. de iniuste. testam. l. fin.* AGCRAVIS.

CONstitutionem.] CASS. Suprà *eod. l. fancimus* cautum est, qualiterdebitor soluendo pleniſſimam consequitur securitatem de solutione reditum, & pensionum: hic addit, quòd in solutione vitarium sine interpositione decreti iudicis fieri poterit: & plenè consequatur debitor securitatem, quæ non excedat summam c. solid. neque tempus biennale, quo casu decretum iudicis in securitate talium vsurarum esse interponendum ad hoc, vt plenè debeat consequi securitatem. VIGILANTIUS.

[k] ¶ *Constitutionem* quæ est *suprà eod. l. fancimus.*

[l] ¶ *Litium in vsuris.* vt & ipse possit solui sine iudice, & sequitur pleniſſima securitas.

[m] ¶ *Et centum solidorum.* haec adiectionem intellige secundùm Ioan. etiam in pensionibus, & reditibus, & contrā. Item an virumque est necesse: scilicet vt excedant c. solidos, & biennium quod satis vi. ¶ al. quibus. detur vt arg. *ff. de verb. oblig. l. si quis ita stipulatus fuerit a. aureos. & ff. de condit. instit. l. si hæredi plures.* ¶ Item quòd dicit summam. dic quod non sunt, quot faciunt summam. sic & *ff. de pact. si plures.* Sed argum. contrà *suprà de vsur. l. vsuras.* AGCRAVIS.

[n] *Ancimus.* CASS. Si Tutor, vel curator pupillorum contractum, quam quis habet contra eos, non defendat, vel eorum causam non agat: remouebitur à tutela cum infamia: & tenebitur pupillo ad omne damnum. Si verò incœperit agere, vel defendere: & procedente lite, qui litem inchoauerat, factus fuerit furiosus: debet præfici à matre, vel à propinquis curator, & ordinandus est à iudice: & à matre, & à propinquis solicitandus est, vt omnis diligentia causæ agat. Si verò curator se excusat: tunc alius, & in consensu peritus ab his, ad quos pertinet periculum petendi timores: & sic omittetur ad defensionem pupilli, quòd non sufficiebat de rato, nec iudicatum solui: vt *suprà eo l. tutores.* sed iudicio sistit per hanc satisdationem potest res pupilli obligari sine decreto iudicis. Cùm verò consuluerit, tutor promittet coram iudice, & in scripto, quòd pupillum diligenter, & sine dilatione defendet. Licebit autem tutori, vel curatori fructus distrahere sine decreto: vt vinum, frumentum, & similiter pecunia ex venditione fructuum redacta, vbi cum alia rebus per eos administrabitur.

[o] ¶ *Personarum.* vt prodigorum, & amentium, & aliorum similium: vt

infiti de cura. §. iij.

[p] ¶ *Susceperint.* satisfiendo iudicio sisti: & sic iam inchoauerunt: vt *C. qui dare tut. vel cura. l. curator.* idem si nihil incœpisset: quia incipere tenentur vt subiacit, & *l. cod. §. pretium. & supr. de procura. l. neque. & l. ij.*

[q] ¶ *Hoc manus* scilicet defendendi. ¶ Sed contra *ff. de auctor. tut. l. ij. §. ij.* tunc sed aliud in contractibus, vbi non cogitur auctoritate iudicis.

[r] ¶ *Annuentur.* vt & *ff. eod. Item autem. 4. possit.* 2. Idem si inuentum fuerit differatur vt *l. arbit. cui. d. in. ¶ infra.* 3. Idem si non *facultatem.* ¶ *de tut. vel curat. qui non satisd. l.* 4. Idem si mentiendo dicant alimenta non posse dari, vel pecuniam detrectant ad emptionem prædiorum vt *ff. de iudi. tut. l. ij. §. tutor. qui. & §. tutores.* ¶ Tutores. multis ex causis removeri possunt.

[s] ¶ *Euidenter* si est *suspecti.*

[t] ¶ Sed

480/C.IV.K.5-4, 1313-1314

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PERICVLO TVTORVM, vel curatorum.

TITVLVS XXXVIII.

Diminutionem emolumentum est periculum. Nam si quid per casum administrationis neglecta, vel ipsa perierint amissive minor, aut non adquisitum fuerit vel curatori ex nomine minorum eiusmodi damno praestat: hoc est, damni periculum agnoscit secundum regulam. l. ea. ff. eo. prox. *verum fuerit damnum quo deterius, quod & alia leges multis in locis demonstrant.* BALDVS. *Non sufficit dotem pupillam esse periculo, vt idem repetatur: sed vt intelligatur periculum administrationis non semper ad tutores, vel curatores redundare: non enim administrationis causa, qui in alia provincia tutelam pupilli administravit,* l. i. *non si rem pupilli vendiderit, & pretium non dederit, aut culpa tutoris, vel curatoris,* l. 3. & 4. *vultis subtrahi nomen de tutorum, non periculum temporis, quo minus se tutorem dederit,* l. 5. *non periculum futuri temporis,* l. eiusdem. Item ex. Ibi tutores. § 2. D. eod. *sicut nec praeteriti temporis,* l. 1. V. tit. prox. *Et ne insolescant non tantum tutores, & curatores aut pericula administrationis obeuntes, qui dari sine administrationis causa: sed etiam ei, qui dari sine notitia causae, vel tutores alios, vel curatores sibimet de fortuna pupilli, quales dantur plerumque liberti, qui alterius subire rerum domini, & omnia rationi familiae reuerendi, negotia, bona, sepulchrum,* l. 1. hoc tit. CYAC.

Etiam ad tutorem datum causa notitiae pertinet periculum, si alios administratores non instruxit, vel si fidelius gerere permisit. BALD. Vel sic: *Tutores instructionis, vel notitiae causa dati, licet non administrent, teneantur de dolo, & culpa: & etiam teneatur alio modo suspectos facere.* SALYC.

1. *Imp.* ALEXAND. A. *Quanto* [a].

QVi tutor notitiae [a] causa liberti tutores [b] dantur, quamuis soli administrandorum negotiorum pupilli loeum, siue adulteum facultatem interdum non accipiant propter tenuitatem sui patrimonij [c] periculum tamen omnes sunt obligati: siue ea, quae scire debent, ex vsilitate eorū tutores, [c] siue curatores: dissimulauerint, siue fraudem aliquam adhibuerint [d], vel cum aliis participauerint: aut cūm suspectos facere debeterent, vel in officio muneris, vel debito obsequio cessauerint. PP. X. Kalend. Febr. Alexandro A. II. & Marcello COSS.

Tutor vnius prouinciae non tenetur de facto tutoris alterius prouinciae. BALD. Vel sic: *Si administratio est diuisa à testatore, vel à iudice, periculum vnius non spectat. ad alium. h. d. cum glos.* SALYC.

11. *Idem A. Saturo.*

AD eos, qui in alia prouincia tutelam administrant, periculum administrationis ex persona tutorum, qui in alia prouincia res pupilli gerunt, non porrigitur [f]. PP. Non. Iul. Alexandro A. II. & Marcello COSS.

Tutor, qui seruat non seruanda, tenetur de periculo casus fortuiti. BALD. Vel sic: *Periculum casus fortuiti spectat. ad tutorem, si culpa praecedat casum: non aliàs. h. d. cum sequent.* SALYC.

12. *Imp.* PHILIPPVS A. & PHILIPPVS *Caes. Gratiano.*

SI res pupillares, quas in [a] horreo conditas habere, aut etiam venundare te debuisti, in hospitio tuo [b] (vt asseris) vi ignis absumptae sunt: culpam, seu negligentiam tuam, non ad tui damnum: sed ad pupilli cui spectare dispendium, minus probabili [c] ratione depoſcis. PP. III. Kalend. April. Philippo A. & Titiano COSS.

Tutor, siu curator non tenetur de casu fortuito. BALD.

Idem A. & C. Flaro.

TVtoribus, vel curatoribus fortuitos casus, aduersus quos cauere non potuit, imputari non oportere, saepè rescriptum est. [d]. PP. XII. Kalend. Septemb. Philippo A. & Titiano COSS.

Probationes iuris, & de iure sunt liquida. BALD. Vel sic: *Negligentia non adscribitur ignorantiae, nec periculum temporis ignoti.* SALYC.

Imp. DIOCLET. *&* MAXIM. *AA. Senatori.*

SI tutor petitus [e], vel testamento datus, tutorem se constitutum esse non ex remissioris [a] † negligentiae vitio: sed iustae ignorationis [a] ratione non didicisti, idque liquidis probationibus [β] ostenderis [e]: periculo eiusdem temporis, quod ignorante te transmissum est, non teneberis. PP. III. Id. Septemb. ipsis IV. & III. AA. COSS.

Tutela finito tempore finitur periculum administrationis. BALD.

Idem AA. Epictheto.

TEmporis, quod insequitur [f] post tutelae translationē [a], administrationis officio finito, ad eos, qui fuerunt tutores, gerendae rei non pertinere [f]

---

a Cafum pone.

b Tutores nomine cauſa dati non administrant: ſed alios in administratione inſtruunt: & quod ab eis geritur, inſpiciunt.

c ¶ *Patrimonij.* ſic *Inſtit. de excuſ. tutor. §. ſed & propter.* aliàs autem oſtium accipiuntur in ſolidum: vt *ff. de aedil. praedanda. l. fin.* & facit *ff. de fals. l. quod ſi ſervi. §. 1. & ff. de adminiſt. tut. l. ip. §.* & *Inſtit. de ſatisdat. tutorum, vel cura. §.*

d ¶ *Tutores.* praedicti liberti.

e ¶ *Adhibuerint.* ſine diſſimulatione [a], & ſali.

c Difficultas circa tutoris poenam.

AD res.] CARVS. Patrisfamil. latum habens patrimonium in duobus prouinciis, eorum in vna dedit tutorem, & aliam in alia. dicitur in vna prouincia non tenebatur pro his, quae gerunt in alia prouincia: nec econtrario.

d Administratio cui tutorem dimittitur vel à teſtatore, vel à iudice.

f ¶ *Non peritiae.* diuiſa [a] adminiſtratione à teſtatore, vel à iudice: vt *l. de diuiſenda tutela. l. ſi.*

SI [a] res.] CARVS. Si tutor ceſſet pupilli in loco non tuto poſcatur, & per incendium perierint: inquiebat: quod ſuo damno: non pupilli perierunt. VIVIAN.

e Bertold caſus damnum prudentia interdum euitare poſſit. ARG. vt *ff. de pign. act. l. pignus. & ff. de damn. infect. l. cuiqui.*

f ¶ *Tam.* ſi haec tenui facile corrumpitur.

g ¶ *Abſentia.* & ſic furtum cauſa: vnde videbatur ne non teneatur *l. ſi. prox.* tenuitas tamen: quia prouidere potuiſti.

h ¶ *Probabili.* id eſt, nimis improbabilis. talia enim per cautorem non ſolent cauere: vt *ff. de tranſact. l. ſtatim.*

TVtoribus.] CARVS. An tutor de locatione ſa teneatur, quaeritur? Dicitur quòd non: quia praeſentes non poterat. VIVIAN.

i ¶ *Remiſſio.* id eſt, minime ACCVR.

k ¶ *Ignorantia.* Regulariter tamen pupillus id probare debet: vide ſiſi pta ad *l. 6. ff. de prob.* CYA. & ¶ *Probationibus.* Nihil obſtat *l. 6. ff. de adminiſtra.* Nā veriſimiles probationes admitti poſſit in ſpecie §. *l. fin. ff. de prob.* CYACIO ¶ *Oſtenderis.* admiſſum non fuiſſe ſecundū P. L. Vel die probas ¶ quando praeſumptio ſcientiae eſt offenſa tibi, vt quia interfuiſti teſtamento: vel [b] publicè [c] celebatur, & ad domū tuā fuerat denunciatum *ff. de iuris, & fac. ign. l. nec ſapien.* 3. Vel die, probas [d] eo ipſo, q̄ contrarium non probatur: & hoc ideò, vt nullus contrarij *ff. eo. l. quaeſti. decim. 8. & 9. ff. eo.* vbi dicit pupilli probare & vt vollas aliud, quod dicit peritiam [e] ignorantiae. *ff. de prob. l. cuiuis. &. Nerat.* quod dicit negantē [f] nō probare: vt *ff. de prob. l. actor.* Nec obſtat, quod dicit hic, *liquido*: quia probationes [g] leguū liquidiſſimae ſunt: & contrà *ff. de adm. tut. l. & ſi ſuſpec. ff. de ſuſp. tut. l. 4.*

Tempora.] CARVS. Tutor finita tutela de aere geſtis teneatur: non de hit, quae poſtea fiunt generale: in contrarium ſe contrario: quia non de geſtis, ſed de gerendis tenetur. VIVIAN.

p ¶ *Tempora.* quod inſinuatur. nec praecedentis temporis periculum ſpectat ad curatorem: vt *ff. de adminiſt. tut. l.*

q ¶ *Translationem.* quando enim quis deſinit eſſe tut. transfert ad pupillum & actiones, & omnia, quae contracta erant in adminiſtratione.

r ¶ *Non pertinere.* vt & *ff. de adminiſtr. tut. l. à tutoribus.* §.). & *l. item poſt. in princip. & §. ſi quis tut. l. fin. &*). *ff. l. & ſupra in quibus cau. hab. cess.*

l ¶ *Reſcripsum eſt.* vt *ff. eo. l. ſi tu.* & *T. de pig. act. l. qui fortunis. & §. pro ſol. l. cum duobus. §. damn. &* T. *de neg. geſt l. negotiū.*

SI tutor.] CAVE. Sine culpa tutor à matre petatur, fiat in teſtamento declar. & ignoret ſe datum: an, quae perierunt, antequam ſciret ſe datum, ad periculum ſui non pertinebunt, ſi probauerit ſe neſciuiſſe: quod probatur eo ipſo, quòd id probabunt contrarij? vel non probabit, & vult: quia aut praeſumetur ſcire: quia fortè non interfuit in teſtamento: vel ad domum ſuam non fuerat denunciatum. VIVIAN.

s Tutor, qui dicit ſe ignorauiſſe, tutelā, quod fuerit datus, an probare debeat.

t Praeſcriptio ſexennij in his, quae publicè fiunt: aliàs triginta. prae. ſcriptio. v. Glossematorū *decim. 18. num. 6. dicit Glos. l. 2. in verb. ex his ff. de requir. reis.*

u Tempus impediens causa ſimul, vel alio ſolo ratione impediunt, hoc ſolum ſubſit, eſt nullū: ſi autem ignorabat tempus decurrere: ſed neſciebat ſe eſſe tutorem, tamen miſti excuſationem ab initio, nihil ſimulatio eſſet, vel neceſſitas de ipſo teſtimentario: quia non requiritur notitia. v. Bald. *decim. 16.*

d Claudus ad dicendum, praeſumitur ſcire: quia non poteſt ſe abſentare. v. Bald. *decim. 6.*

e Probans in ignorantiam, qui praeſumitur ſcire, debet cauſam ignorantiae probari non poteſt: de quo v. Glos. *ff. de quaeſt. l. ſi quis ibi decim. 3. & ff. de adquir. hered. l. ſi tutor. 3. ff. de adquir. poſſeſſ. cuius cauſa datur dilatio adhibenda, ad.* de Capolum in *l. a. ff. de tutelis. pro. num. 2. 3. 4.*

f ad. remiſſa. & remiſſionē.

g Probationes ſeptem ſunt ſpecies. v. Bald. *decim. 6.*

h Probationes leguū liquidiſſimae.

480/C.IV.K.5-4, 1315-1316
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVANDO EX FACTO TVTORIS, vel curatoris minores agere, vel conueniri possint.

TITVLVS XXXIX.

Hi similes autem sunt de administratione tutoris, vel curatoris. Nam ex hoc, quum contrahit tutor minoris nomine, si condemnetur, datur minoribus conuentio vtili actione iudicati, l. hoc tit. & ex mutuo vtili actione creditæ pecuniæ, si tutor pupilli nomine mutuam pecuniam acceperit, eámque consumserit in rem pupilli, l. 3. hoc tit. l. 1. ff. decur. fur. Et ex diuisis datis minores agere actione ex stipulatu de pecunia, sua credita à tutore, vel curatore, l. 2. & locati ex locatione præditorum suorum à tutore, vel curatore facta, l. 4. quæ omnia administrationis nomine continentur. Regulariter pupilli per tutorem non adquiritur actio, l. vlt. hoc tit. l. solutum. 5. per liberam. D. de pign. act. Sed ex hoc casu adquiritur vtilis vtr. l. 1. hoc tit. l. 1. D. eod. quia pecunia, aut prædia eius furentur, non dicitur: quia filio nomine tutor credidit, vel locauit: aliquin frustrà lucrifio nomine pupilli. Creditrix autem nomine pupilli & quidem alium non mutuatur, l. 2. ff. quæ sent. no. nis. tam pupillarem, quàm pecuniam suam tuto singulari. At qui hoc ex casu pupillus conuenitur ex facto tutoris, vtili iudicio conuenitur: quia tutor litigauit, vel mutuam pecuniam sumpsit nomine pupilli, l. 2. ff. de cur. Tut. non directo: quia non ipse conuenit. CVIAC.

Sententia lata contra tutorem, vel curatorem, finito officio non mandatur executioni in eos: sed in dominum principalem. l. fin. D. BALD. Nisi dolum commiserint, vel nouerint: vt in glos. SALYC.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Septimio* a.

VIANA, cuius tibi cum tutores condemnati sunt, si XXV. annum ætatis egressa es: actio iudicati vtilis aduersus ipsam, bonáque eius [tibi] exercenda est b. Nam tutores, cum tutorésque finito officio non esse conueniendos c ex administratione pupillorum, vel adolescentium, sæpè decretũ est. PP. VIII. Kalend. Iul. Romæ, Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Ex stipulatione tutoris super re pupilli, pupilla quæritur vtilis actio. SALYC.

11. *Imp.* ALEXAND. A. *Seuero.*

ET si tutores tui, cùm pecuniam pupillarem crederent, ipsi stipulari sunt e: vtilis actio d tibi dabitur.

Lex præcedens diuis de acquirendo: hæc diuis de obligando. BALD. Vel sic: *Si pecunia mutuò sumpta per tutorem, in vtilitatem pupilli est conuersa, in pupillum competit actio.* SALYC.

19. *Imp.* GORDIANVS A. *Proculiano.*

SI in rẽ minoris pecunia profecta fit, quæ curatori, vel tutori eius nomine minoris mutuò data est: meritò personalis e in eundem minorem actio danda est. PP. Non. Septembr. Gordiano A. & Auiola Coss.

Si finito officio tutor perseuerat in administratione, ipsi tenetur: & ex eius contractu vtilis actio dominæ queritur. SALYC.

19. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIAN AA. & CC. *Maximiano.*

SIbi, qui te in pupillari ætate constituto tutores fuerint, postea in administratione perseuerantes, vel curatores constituti, tua prædia locauerunt: eos competenter conueni f: sed & ex eorum contractu vtilis tibi quæri potuit g contra successores conductoris actio. S. III. Non. Mar. AA. Coss.

1. *Idem* AA. & CC. *Omnibus.*

PEr tutorem pupillo actio, nisi certis ex causis h quæri † non potest. Dat. Idib. Decemb. CC. Coss.

SI EX PLVRIBVS TVTORIBVS, VEL curatoribus omnes, vel vnus agere * pro minore, vel conuenii possint.

TITVLVS XL.

Circa tot conuenit cum inter tutores, vel curatores non est diuisa administratio, sed cum habeat debere, quod per vnum gestum est. l. 3. in princ. D. eod. *ergo & vnus ex consortibus defendi, quum vtrumlibet eius unus executus est.* l. 1. hoc tit. *maximè si testamento, aut ex inquisitione datus fuerint,* l. vlt. §. de auct. præst. *demonstrari tamen in omnibus debet.* l. 2. C. Th. de dil. pot. *Vni autem simplici administratio per prouinciis à tutore, vel à curatore ipso, nihil refert: tutor in sua quoque prouincia causam pupillari agere debet non in aliena. nec enim videtur agi tutor rerum huius prouinciæ ex contractu pertinente ad aliam prouinciam.* l. vel in partes. D. eod. *& tamen ipse agat ex contractu huius prouinciæ, potest si velit compensatio ex contractu alterius prouinciæ.* l. inter. D. eod. *& eadem ratione rem tutor rerum huius prouinciæ tradere alterius prouinciæ tutè agit. ruthenus enim soluat tutor huius prouinciæ,* l. Titium.

a Vliana,] CARVS. Mulier quædam teneburat mihi, & conuenit tutorem suum: & obtinuit: antequam sententia mandaretur executioni, facta est maioris in eius bonis facienda executio, siliceo an rumpit, vel mulieris; quæritur? Respon. quòd in bonis mulieris: quia finita tutela, & cura, & rationibus redditis, amplius tutor, vel curator non conuenitur.

a ¶ *Sententia est.* idem si non est maior: vt *ff. de re iudic. l. vlt. §. tutor quoque. & ff. de administr. tut. l. 3.*

b ¶ *Conueniendo.* vt & probatur *dicta l. 2. & ff. si quis conuentus l. fi.* Hoc tamen fallit: ¶ quando ex dolo, vel culpa tutoris agetur: vt *ff. de adl. empt. l. Iulianus. §. fin. & ibi Bal. in fine. & ff. ex d. q. in princ. & l. 10.* Item & quando transfulit in se nouando: vt *ff. eo. l. 3.* Item fecit in procuratore: vt *ff. de pecun. l. procurator, qui pro emptione.*

c ¶ *ipsi stipulari sunt.* scilicet sibi.

d ¶ *Vtilis actio.* scilicet certi conditio.

e Et dubitoque, aut mutuat b nomine pupilli, & non stipulatur: & iure communi quæritur pupillo certa condictio. & hypothecaria: vt *ff. si vn. tempestat. Certi condictio. §. fi mutuo. & supra per quas personas. l. cum per liberam.* Aut sine: & forte etiam sibi similiter stipulatur: & tunc sunt speciali acquiritur vtilis pupillo, & vtilis, & pignoris: & hic, & *ff. eo. l. 4. & ff. de administr. tutorum. Quæritur in prior. ff. si rem pupi. sal. fore. l. vlt. & ff. de confes per l. cum qui. l. Iulianus. & §. item tutor. & si certe pe. l. fi. pecunia.* Aut etiam pupillo stipulatur, vel sibi nomine pupilli: & tunc specialiter iure quæritur sibi vtilis: vt *d. l. cum qui. §. fi. Actori. & d. l. de eden. vbi Cepolarius.* Codex.

a Sententia lata in absentia minorem qui plura calliditate pudderent pauciores aduersarios ipsos tutores.

b Vtique, vel curator mutuum dando, &c. quando certi conditionem, & hypothecariã adiuuat pupillo, adulto, furioso & prodigo.

c Conditione vtili ex mutuo à tutore contracto pupillus conuenitur, & ex pecunia vtili ea in rem ipsius pupilli.

b Pignoris obligari res minoris non potest: nisi cum decreto.

c Adhuc de re non vtili curatori tantummodo minor. &c. citatis, citandis, & augmentandi à pupillo ad Rotulum vsque, dicit ad Glos. in *auth. vnde vi. Ind. de l. minorib. ad Rotulum*, vel potius cauſam, vt hinc colligo. Et Tartagnius in loco *à me citato ad Rotulum.*

d Minor, & Ecclesia idẽ penal. priuile. gia fruunt. vt adde Gl. vbi dixi in *l. Refpon. 4. fupra* quine ex cõtractu minoris, vel quorum pignora tenentur, vel tenentur pignori.

e ¶ *Quæri potuit.* vt & arg. *supra de curat. fur. l. 1.*

f ¶ *Pro tutoribus.* Et *cauſis.* fallitur cùm in rem pupilli contrahit: non in suam.

480/C.IV.K.5-4, 1317-1318
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE TVTOR, VEL CVRATOR vectigalia † conducat.

TITVLVS XLI.

480/C.IV.K.5-4, 1319-1320
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE TVTORE, VEL CVRATORE, qui satis non dedit.

TITVLVS XLII.

DE TVTORE, VEL curatore, qui, &c.

DE TVTORE, VEL CVRATORE, qui satis non dedit.

TITVLVS XLII.

DE TVTORE, VEL curatore, qui, &c.

a ¶ *Dolo.* hanc satisdationem præstat tutor contutori, quando ipse solus debet administrare. ACCVRS.

b ¶ *Iamdudum alienatæ.* vt *ff. de reiud. tutor. l. infans. manumissa datur.* 5. & *Inst. de satisdo. tutor. §. f. & ff. de administ. tutor. l. 1. §. & de tutor. l. qui insanire.* §. *qui in alienat.*

TVTOR.] CARVS. An tutor neque in reclamatione, nec ex inquisitione datus possit res pupilli alienare, antequam satisfederit, quæritur? Dicitur quòd non: sed nondum præstita satisdatione petere potest bona possess. pupillo delata tam postquàm electus est. c ¶ *Nihil omnino.* aliàs, nihilominùs.

d ¶ *Prætf. vt & Rom. Lin dubitatur. & f. de rebus eo. qui sub tutela. Lqui negat. & de ea. fit. Lconfitet.* §. *f. & f.*

e ¶ *Aperte claret.* etiam si non satisfecerit: quia quæritur, non deminuit: vt & *ff. qui admit. ad bona. possid. l. innocens.* Imò & ibi damnum esse potest: & ideò die electus, post satisdationem scilicet: vt *Rom. Lin dubium.*

DE SVSPECTIS tutoribus, vel curatoribus.

Vnde oriatur accusatio de suspectis, & quis remoueatur, & qui accusare possit, habet Instit. eo. in prin. & §. & ij. & inscribi accusator, vt puto: sed & sine accusatore potest procedi: vt *ff. eo. Lin. §. præterea.*

[illegible thertum.] CARVS. Tutorem filij sui an accusare possit de suspecto patre, quæritur? Dicitur quòd sic, nondùm finita tutela: quæ finita consentiet eam actione tutelæ pro malè administratis. ACCVRS.

f ¶ *Tuum.* ô mater.

g ¶ *Puberatis.* vel alio modo. ACCVRS.

h ¶ *Pauciores non sit.* Tit ergo * locus est accusationi, cùm non est locus tutelæ actioni: & econtrà vbi est locus actioni tutelæ, non est locus accusationi: vt *hic & ff. eo. Lq. §. quasi possit. & §. f. quis admittatur.* Item in casu etiam finita tutela locus est accusationi: vt si dares fuit ad tempus: & ea finita, à iudice est iterum datus: & non habet consentiorem, qui prioris tutelæ nomine cum consentiat. nam accusabitur de suspecto pro prima administratione: vt etiam in hac malè præsumatur cum

i *Infamis non sit, vt ff. eod. Liq. §. idem erit quærendum. & §. f. eadem. & L. quod f. quia.* ACCVRS. *vt sequi.*

CVratores.] CARVS. Quando curator scisse se curatorem datum, rapidè administrat suo periculo cessat, & tenetur: si verò fraudulenter cessat, remouendus est, vt suspectus, & alius in locum eius substituendus.

l ¶ *Tutela.* id est, cura.

k ¶ *Cessant.* si scierunt, vel scire potuerunt se curatores datos: vt *ff. de pert. tut. l. si tutor. & de administrat. tutor. l. & §. fusfit.*

l ¶ *Id vsq; factum.* scilicet curatores cessasse.

m ¶ *Petulas.* & ergo qui non egerit, actionitur: vt *Inst. eod. §. fed antequam. & ff. eo. l. Imperatores. §. fina.*

¶ *Sed contra ff. eod. Lhæ enim. §. fin.* vbi * dicit, quòd qui nihil gessit, nil potest postulari suspectus. Sol. temporetur: vt hîc non accusetur vbi, quòd non placet: cùm hîc dicat postulari. 3. Alij dicunt, si dolo cessat, obtinet quod hîc aliàs quod ibi vet non remouetur: sed administrare interim compellitur: & hoc antequam administret: postea verò etiam ob culpam remouetur: sed semper certè videtur in dolo, cò quòd non potest dicebi ex verbis legis xij. tab. vt ibi, sed ex interpretatione fieri vt hîc. Alij dicunt quòd hîc tam cuperat gerere. ACCVRS.

Rapis.] CARVS. Si tutor datus ad administrationem non accedit, compellitur capere pignoribus: & si in contumacia perseuerauit, remouebitur vt suspectus, & alius in locum eius subrogabitur. VIVIAN.

n ¶ *Instituitur.* id est, pignoribus capiat: vt *Inst. de satisd. tut. §. præterea. & ff. de non. & hæ §. f. qua.* Vel præcipiet sub banno aliquo *: vt *ff. de cog. ciuit. §. quod ergo.*

o ¶ *Perseuerauerint.* quia etiam capiat pignoribus non administrans.

p ¶ *Postulare.* Contrà *ff. eod. Lhæ enim. §. fin.* Sol. vt *supra l. præterea de minor.*

q ¶ *Etiam.*] CARVS. An tutor testamentarius possit accusari de suspecto, quæritur? Dicitur quòd sic. VIV.

q ¶ *Etiam testamento.* vt *Inst. eod. §. & ff. eod. l. §. vltimum.* ACCVRS.

IN postulanda.] CARVS. Nemo quia pauper est tutor, suggerendus est vt suspectus: sed si fraudem committat. VIVI.

r ¶ *Principaliter.* vt *Inst. eod §. in aliquid.* * tutores operatur: arg. *ff. de reb. l. rectum. in prin. & ff. eod. l. pretoria.* Item & facilius * committitur administratio diuitis: vt *ff. de pert. eod. l.* & aliàs quandoque mul-

tum

* addatur ut apud ff. lib. & fragmen.

a Tutor non gerens an possit suspectus postulari.

b Rursus pro multa. Sollers diuif. etc. vbi notat, multa, ex locorum non imponi cuiquam pro culpa contumacia, vt quia sit tirones ad domum Imp proficiens.

* al. Tutela.

† al. Dominus.

* al. postea.

480/C.IV.K.5-4, 1323-1324
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IN LITEM DANDO TVTORE, vel curatore. TITVLVS XLIV.

480/C.IV.K.5-4, 1325-1326
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nistrationes sint compensatio. Si verò Maurus nihil debeat, concurrit pu. finita tutela act. tutelæ contraria, si potest agere pro parte haredi: confirmato tamen curatore. VIVIAN.

a ¶ *An tibi.* Tu, * & frater tuus habebatis fundum paternum communem in solidum: cum frater vendidit Titio, & de dupla promisit: qui frater decessit, & tu es tutor filij sui pupilli: & vis vindicare patrem tuum fundi, tenebitur pupillum in causa euictionis defendere: & cùm damnum dupli habeat per te, ei tenebaris. vende quibus est, quòd vel compensando, vel agendo alias tibi consulas: sed & vindicare potes pecuniam tutore pupillo, qui in causa euictionis defendat emptorem. die ergo, *an non.* scilicet tutori.

b ¶ *Officium.* arg. *ff. ſi for. vendit. l. ultim. & ff. de condit. indebiti. l. ſeptimo. & de adult. tut. l. quæritur. §. item ſi tempore.*

c ¶ *Quæritur.* in duplum, vel in interesse simplè nomine euictionis.

d ¶ *Laudatus.* ab emptore, vt defendat eum.

e ¶ *Cùm aut.* ne timeat damnum, *item*, &c.

f ¶ *Compenſatione.* cùm & ea aliquid pupillo debebat.

g ¶ *Aut contraria.* id est, quando nihil debet pupillo, & hoc finita tutela: vt *ſi ab contrario. & vel. adl. tut. l.* §. *ſiquis.* & §. *quid tamen ſi ſolvit.* & ſic partem precij tantùm conſequeris. & ita eſt obtenta *ff. ve. ame. l. non enim.* Sed hic forte habebat eum venalem: vel hic non præcisè: sed ſi valt maius malum euitare.

h ¶ *Impediatur.* Facit quia lapſo tanti temporis retractaretur iustitium in dubium: vt ſic officium tutoris non ſit sibi damnoſum: vt *ff quibus ex cauſ. ma. l. vltimo. & ea offerſ. de præſcript.*

i ¶ *Vindicantem.* ab emptore: & ſic defendat hic curatore emptorem contra tutorem vindicantem: vt *inſtitut. de actio. tut. §. &* arg. *ff. de negot. geſt. l. ut qui.* §. *item ma.* Alij dicunt dandum tutorem, qui ſtatim agat contra tutorem ratione dicti.

AD *prorogandum.*] CASSI. Tutor, vel curator datus ad vnum negotium, vel rationem, illius nomine tantùm tenebitur.

k ¶ *Sine curatore.* ſebaudi * difunctus: vt ibi. Alexander, ſiue Paris, &c. nam tutor certa rei non poteſt dari: vt not. *ſuprà in rubrica.*

l ¶ *Adminiſtrationis.* alterius, quàm illius, quam geſſit.

m ¶ *Negotia:* id eſt, cauſæ.

n ¶ *Negotium.* ad quod ſuſti dantur: & ſic in ſpecie loquitur: ſed ſuprà in genere: & facit *ff. de admin. tut. l. quæritur.* §. *conſtat.*

AD *litem.*] CASSI. Si curator datus ad litem, & ſequentem facit: à concurſoribus ſuis exigere poteſt.

o ¶ *Tutor.* ſecundariò, non principaliter: vt *inſtitut. qui teſta. tut. de. juſtum.* §. *certa. & de excuſat.* §. *datus*: ſed in caſu eram principaliter: vt not. *in rubric.* 2. Vel dic tutor: id * eſt, curator: *ſic* ponitur *ſuprà de juſtit. tut. Curatores. & de condit. & da. l. penult.* §. *condemnatum.* ADDITIO. Vel dicas quòd litera ſtat propriè, & referas illa verba, *ad litem, ad verbum, negotij*: vt ſit ſenſus, & tutor datus: ſcilicet quemcunque, quid bona fide erogaſti ad litem, &c. ita dicit Chriſtophorus Porcus *in §. certa autem rei. Inſtitut. qui teſtamento tut. dare poſſunt.*

p ¶ *A concurſoribus.* vel propriè: vel, id eſt, à concurſoribus.

Iend. Apellis, Valeriano, & Luciano Coss.

Si curator ad litem expendit aliquid pro utilitate pupilli, debet illud recuperare. BALD. Vel ſic: *Curator ad litem, ſumptus reperit, quos bona fide fecit.* SALYC.

III. *Idem A. Tertio.*

AD litem datus tutor o, ſi quid bona fide erogaſti, à contutoribus p more ſolito exigere potes q. PP. Kalend. Nou. Patreno, & Arcesilao Coss.

Vbi tutor teſtamentarius, vel legitimus eſt cum pupilla litigaturus, debet ei de curatore ad litem fieri prouideri: vel poteſt pupillus illius auctoritate procuratorem conſtituere, qui eum ſi defenſaturus: & ſi res exigerit, aliud tutor ordinabitur. SALYC.

V. *Impp.* DIOCLET. & MAXIMIA. *AA. & CC. Tyrano.*

SIue ex teſtamento, ſiue ex iure legitimo, fratris tui filiorum tutelæ onus ad te peruenias r, veteri non debes de his quæſtionibus, quas aduerſus fratrem tuum quondam tibi fuiſſe dicis s: cùm ſi qua emerſerit lis, procuratore t dato, & illis curatore ad litem u conſtituto, & ſolennitati iuris v (vbi tutor exigitur) * & indemnitati vtriuſque proſpici poſſit. Scripta IV. Kalend. Maij, CC. Coss.

DE EO, QVI PRO TVTORE negotia geſſit.

TITVLVS XLV.

Si hoc vis oſtendere non tantùm inſtum tutorem, vel curatorem tuum ex adminiſtratione: ſed etiam eum, qui quaſi tutor, vel curator aliquid geſſit, cùm non eſſet tutor, aut eſſe non poſſe[n]t: mulier, aut minor, aut datus à muliere. & quaſi tutor prouincia actione. quaſi geſſiſſet negotiorum geſtorum, l. ff. 4. ſup. de oſſi. tut. l. 4. ſup. qui dar. tut. Quaſi curator, vel negotiorum geſtorum, quo tutor curator tenetur & in ſolidum curatorem defenſa. CVIAC.

Mulier, quæ tutrix eſſe non poteſt, ſi ſe gerat vt tutrix, aliorum pretenſis tenetur. SALYC.

I. *Impp.* VALERIAN. & GALLIEN. *AA. Marcellæ.*

TIAM mulieres, * ſi res pupillares pro tutore x adminiſtrauerint, ad præſtandam ratio-

DE EO, QVI PRO TVTORE negotia geſſit.

Cùm tutor non ſit: vt ff. eo. l.1. circa principi.

TIAM.] CASSI. Mulier credens ſe tutricem filij ſui, adminiſtrauit res pu. & mulit, cùm tutrix non eſſet: an conueniri poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic.

2 ¶ *Etiam mulieres.* matres, vel alias.

3 ¶ *Pro tutore.* id eſt, quaſi tutrices, cùm non ſint. ¶ Et ſic not. quòd qui b non eſt, nec eſſe poteſt tutor, tenetur procurare: vt mulier: vt hic: & ſerauit: vt *ff eodem. l. ſi procula.* ſed fecit ſi ille, in cuius bonis geritur, non poteſt habere: vt quia ſit pubes: vel *ff eod. l. ſi quis quaſi.* Et poteſt quæri, quæ ſit ratio diuerſitatis: vel poteſt dici idem, ſi talia gerit pro tutore, qui nullo modo poſſet eſſe tutor, vt non habeat locum prouocare: vt ff. *qui teſtam. poſſ. l. ultima.* ac mulier, & ſeruus quodcunque poſſunt ſecundum Azo. & H. quod non placet: quia non eſt verum in ſeruo remanente ſeruo.

2 ¶ *Tenetur.*

a Ceſſim poſſi.

b Aut. & ſic dicimus, ſi ab vno dict. longum: ſimilem tamen dicimus. v. Bart. ſtatut. ſuper ſtatutum in pen. num. 13.

c Tutor pro gerente.

d Tutor pro curatore ponitur quandoque.

e Pro tutela ſolitum vocatur, qui eſſe poteſt tutor.

480/C.IV.K.5-4, 1327-1328
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nem tepentus *. PP. Æmiliano, & Basso Coss.

Exceptio, quòd mandatum non sit sufficiens, vel non sit legitimum, potest opponi in quacunque parte iudicij: sicut & exceptio falsi procuratorij. hoc dicit cum glos. Bald. Vel sic: Exceptio tutoris illegitimi potest opponi in quacunque parte iudicij. Salyc.

SI MATER INDEMNITATEM PROMISIT.

Titvlvs XLVI.

Hic titulus est de periculo administrationis: quod interdum sustinet mater promittendo securitatem pupillo, vel tutori suo. Et quidem si pupillo pro tutore, vel tutori pro pupillo, seu fratri pro fratre securitatem promiserit, reuocatio est quia infirmatur S.C. Velleiano, l. 1. nisi specialiter decreto comprehensum sit periculum matris, quia tutorem potest tutorem dari, l. 3. Sed si tutori pro tutore ipse indemnitatem promiserit, forte dum cupit tutorem filio permittere administrationem rerum filij sui tutam, aut in partem interessi non est quia alij se pro alio non obligat, & videtur ex ea re nihil conuenire S.C. Velleiano, l. 1. hoc tit. l. 17. mater. C. ad Vell. Item re. l. quamuis §. 1. D. eod. ac si pupillus finita tutela elegerit tutorem, indemnem tutorem damnus prestabit mater. Dion. eligerit. nam & cum matre ei est, non quidem ex stipulatu tutoris, Imperium §. adhuc. sed negotiorum gestorum actio, l. 6. matre. l. de vsur. & hac electio in l. significatur verbo, nul. tem. Et hoc l. 1. interpretanda est hac sententia Pauli, Mulier qua pro tutore, l. 8. in. ad S. C. Vell. Cyiac.

Licèt mater potierit tutorem dari filio suo periculum non propterea incurretur ex ille facto, nisi hoc expressum fuerit iudicio decreto, l. d. cum l. fin. Salyc.

1. *Imp.* Alexander A. *Brutio.*

SIVO potiùs e periculo magistratus tutores, quos petisti b, dederunt: quàm ut contra fcitus conditionem alicui c ex ea obligatione obstricta es, quòd tuo periculo ipsores filiis tuis dari postulasti d. PP. III. Idus Martij, Maximo III. & Vibano Coss.

Tutor matris pupilli, vel eius administrationem commiserit, ab eis indemnitatem promissionem recipiens, officio fiducie conuenitur: & ipse ab eo conseruabitur indemnis. Salyc.

11. *Imp.* Philippvs A. & Philippvs C. *Alexandri, & Alexandro.*

QVidam a f pupillorum ve strorū g à matre, tùmque

SI CONTRA MATRIS voluntatem tutor datus sit.

Titvlvs XLVII.

Hic titulus respicit ad 21. à vos proxim absq; & tale, ne tutelarij communes, qui datur vel contra matris vltimam voluntatem vel ipsam filio impubes haredi inficiare inuitus mater tutorem dari tutor. & hoc ignorans fieri potest, si quem dederit, vt re cognita reffellat: & quandoquidem matris voluntatem semper in rebus confirmanda, quem mater dedit sibi heredi infanti habita inspectione tutoris, l. 4. Sede tell. tut. nec fas in reprobanda re, quam mater reprobauit, matris superuacuum tutorem: sed, vt simus, ex suspitione tutores, & sine infamia reprobari, atque remoti. Adhuc Triuellianus excipiatur, nisi & is tum fuerit in tutela administr. consultus fuerit: tunc enim remouetur cum infamia: vt l. vlt. C. li. 14. & l. li. 61. Fusanus in hoc titulo ad vltimam voluntatem. Cyiac.

I contra matris g vltimam voluntatem h Fulcinium filio communi i tutorem datum probaueris: eum fine damno existimationis à tutela removendum penitus decernet: quæ re-

a ¶ *Tenetur.* actione * pœnali, quæ est penalis, & tutelæ privilegium est.

b ¶ *Nec tutor.*] Cayvs. Bonos. non habetur tutorem: ratione eius petest tutorem Mæuium. inuitissimi fieri petitur: verumtamen si administrare, & consentiat debeteres pupillares: an possit ei obijci, quòd non sit de bono tutor, quæritur? Dicitur quòd sic, si mater indemnitatem non præstitit.

b ¶ *Petitur.* vt de aliena prouincia.

c ¶ *Nomine.* aduersus debitorem.

d ¶ *Postulasti.* à iudice.

e ¶ *Inuenietur.* non habita contradictione.

f ¶ *Exceptione.* etiam possimus excutiatur: quia similis est exceptioni falsi procuratoris: vt l. *de procur. l. licèt.* & idem in prælato *, vt possit repelli, si quoquo modo possit vitiari eius electio, vt exceptione repellatur. Item facit ff. de admonit. aut. l. vnic.*

* Prælatus repelli potest, si eius electio aliqualiter vitiari possit.

SI MATER INdemnitatem promisit.

SVO] Cayvs. Mater potest tutorem dare filio suo, & periculo suo: inde malum debet tutorem, nemquid pupillus matrem suam conuenire potest, quæritur? Dicitur quòd non: sed iudicem, qui non idoneum dedit.

g ¶ *Suo patris.* electiue.

h ¶ *Quos postea.* ô mater. Aggvs.

i ¶ *Alium.* vel pupillo per tutorem delato: vel tutori per eo, quod pupillus debebit: & hoc propter Velleianum: ideo ô tutori promisit, quod debebit pupillo, vel ostiti pupillo, quod debebit tutori: quia tunc cessat: nisi, ut ipsa *l. proxima.* & T. *ad Vellei.* nam. *l. si mater.* dixit. & hoc nisi dolosè persona non idonea per *l. ad Tertull l. 5.* non idem.

k ¶ *Postulasti.* nisi decreto hoc effec. cognitionis: vt & *l. 21. in fi.* item huic T. *de admin. ad l. 3. pen. fin.* conuen. Solu. vt. ab.

QVidam] Cayvs. Mater, vel aum maternus petiit à tuto-

Contra matris voluntatem tutor filio dari non possit. Bald. Vel sic: *Tutor datus à iudice, vel à patre contra voluntatem matris præmortuæ, ab officio removebitur: nec infamia notabitur, nisi de fraude conuincatur. h. d. m.* Salyc.

1. *Imp.* Severvs, & Antoninvs AA. *Torio.*

11. *Imp.* Diocletia. & Maximia. AA. & CC. *Marco.*

NOn velitet b nominatus tutor pupillorum nomine c agendo, licèt ex eorum personis iniundas d impleat intentiones *, exceptione f, si tutor non est, summouetur. D. Non. Decemb. CC. Coss.

rib. filiorum suorum, vt quoniam possit administrare, & præmisso de præstando eos indemnes: administrauit, & malè. si potuit velient pupilli conuenire te, quàm matrem, vel aliò bonè possunt: sed à matre, vel ab aup, quæ fuerint administrationem tutelæ tutoribus omnimoda præstabitur indemnitas.

a ¶ *Quodam. l. 6. T. ad Vellei.* Vide scripta, & not. ad eum. Cyiac.

b ¶ *Quodam.* fcilicet negotia.

c ¶ *Vsfurarum.* à tutore.

d ¶ *Promissum.* his verbis, promittimus verbis, quod pupillus debebit occasione vestræ administrationis: vt dixi T. *l. penul.*

e ¶ *Matrem.* neque aoß, qui nihil promiserunt pupillis: vt *infra ad. tutela. l.* tutorem.

QVod tutorem.] Cayvs. Mater petit tutorem dari filio suo minus idoneum, & suo † periculo, &c. potè dicendo &c: Do tutorem periculo matrimonio petenti consentiri, nec e obligatione obstrictus f.

f ¶ *Decem.* Ad senatusconsulti etiam beneficium non pertinet cessio *l. 8. §. 1. & l. 13. ff. ad S.C. Velleian.* Cyiac.

g ¶ *Decem. Iudicis, &* ipsa confentiente: & facit *l. 1. & 7. ad Velleian. l. fi mater. in fin.*

SI CONTRA matris voluntatem tutor datus fit.

I contra.] Cayvs. Mater decedens prohibuit ne Titius filio suo tutor daretur: nihilominùs eum pater dedit: nunquid potest remoueri, quæritur? Dicitur quòd sic: sed non eris infamis. Vivian.

g ¶ *Contra matris.* præcederis.

h ¶ *Voluntatem.* prohibentem ne aliquo tempore fieret tutor filij sui. Aggvs.

i ¶ *Filio communi.* fed cum patri loquatur, quilibet tutorē habeat: Respond. de filio naturali dato secundùm Azo. vel patrē eo ante de legitimo dati: fcilicet emancipato, eum pater non posset esse tutor aliquo ex casu, eum filiales des. Vel tutio eorum ô non est emancipatus & pater des

prohibitum à matre, non erit quidem tutor: unde de alio patre prouideat. & secundùm hoc dic, quod alij: non patri dirigit sermonem. & quod dicit, *commendi*: scilicet Titij dantis, & Bertæ prohibentis. ſicque erit melior conditio prohibentis: vt ff. *commendati. l. Sabinus.*

a ¶ *Reſcripto.* ſcilicet quæ dicis cum removeri ſine infamia. ACCVRS. FLORENT.

b ¶ *Si in fraude.* vt ff. *de ſcift. re. l. ſi.*

c ¶ *Non ſuſpiciatur.* ſic & monachus licèt in minoribus ordinib. conſtitutus, in quibus aliis ſi non eſſet monachus, poteſt habere vxorem: monachus non habet: vt in *authen. de monac. § ſi verò relinquens: cum ſimil. ſi ſa. Dii. col. 3. & facit ad l. ff. de confirma. tu. t. utilitatem.*

VT CAVSÆ POST pubertatem adſit tutor.

VIDEN.] CALVS. Pendente cauſa pupilli tutor agit, & ſuccubuit, & appellauit: omnia acta penes eum habet, & factus eſt pup. adultus: nunquid cauſam appellationis poſt temp. tutor debet? Dicitur quòd ſic.

d ¶ *Tutores.* vel eorum heredes: vt ff. *de haered. tut. l. j. & de appell. l. tutor.*

e ¶ *Tranſactionem.* ſcilicet ſi tranſactionis: vt ff. *de appell. l. tutor. & ff. ſi pendente. appell. mort. tutor. l. j. in fin.*

f ¶ *Conſortem.* corpora rum assequitur ſuiorem tutela pubertate: vt *ff. de tutel. et rat. l. ſed et ſi maior. & l. tutor. & arg. ff. de arg. legal. l. num & ſeruum. § fi. vnus. & l. ar. bi. tut. l. tutor poſt pubertatem.* ſecùs videtur in curatore poſt xxv. an. vt ff. *de appell. l. neceſſarium. § fin.* ſed magis dic idem vt *ff. de adminiſtrat. tut. Lita autem § fin.* & illa *de appell.* loquitur quando non habebat curator quondam inſtrumenta: ſed minor factus maior: & facit ad hanc. *l. ſi. de peric. et rat. l. fin. & ff. rem pupi. ſal. fa. l. ſi pupillus. & ff. de adminiſt. tutk. l. i. cum.* nil. § i. ¶ Item nota hic arg. quòd procurator, & aduocatus ſine nouo ſalario cauſam appellationis agere debeat: quod ſic non placet.

g ¶ *Aſſeri.* ſic ergo qui appellat, probat: quod eſt falſum: vt nota. *infrà de appell. l. bi. qui.* vide glo. ſi in præſentia ſuper verbo. *ſtandum. extra de renunciation.*

h ¶ *Hi.* Tutores quondam.

VBI PVPILLI educari debeant.

ſcripto *, ſi in fraude ᵇ conſilium fecerit, non ſuffragabitur ᶜ.

PP. XIII. Kal. Mart. Lateranis, & Rufino Coss.

VT CAVSÆ POST PVBERTATEM adſit tutor.

TITVLVS XLVIII.

Tricia finitur pubertate: periculum autem adminiſtrationis non antè finitur, quàm tutor rationes reddiderit, & ratiocinium omnem curator reſtituerit. L. vlt. *C. de per. tut. & ſententia quoque præſentis, aut præſidis, ſi quæ quæ ſit, liberatur ſuſpenſi. l. 15. C. de adm. tut. Et non tranſfudit omnia, qui decimo inſtrumento Titij ſui conſilio capta. Ergo pertinacium eius hæres ad eam partem: non ad curatorem.* CVIAC.

Tutor tamſum pupilli inchoatam proſequi tenetur etiam poſt pupillarem ætatem, ſi inſtrumenta curatori non reddiderit. SALVC.

1. *Imp.* PHILIPPVS A. *Decio.*

TVTORES, a qui necdum adminiſtrationem ad curatores tranſtulerunt * *, defenſioni cauſarum b pupillarium adeſſe oportere ſæpè reſcriptum eſt. Et ideò ſi (vt proponis) inſtrumenta, quibus aſſeri poſſunt cauſæ pronunciationis, etiamnum hi, c quorum meminiſti, apud ſe detinent: adiutæ præſes prouinciæ periculi ſui eosadmoneri præcipiet. PP. XII. Kalend. Nouembr. Philippo A. & Titiano Coss.

VBI PVPILLI EDVCARI * DEBEANT.

TITVLVS XLIX.

Patris adminiſtratione præpoſitus, ſi negotia pupillaria ſuadente, aſt defenſa cauſa pupillares. Si perſonam, educantis: quæ nomina non tantùm vultus ſignificatur, & conſortium, & habitatio, l. vlt. D. de alim. leg. *ſed etiam inſtitutio morum, & liberalium artium.* l. 1. tit. ſeq. *educatio ingenij, vt in Comodiis: Sosia & pupilli diction, atque adultum ingenium. Educantur curis parentumque apud matrem videantur: vel ſi ne de re non licet commentor tutor curatori, matrem, & cognatos, apud eam, quem educationem decreuerit præter, aut præſes.* l. 2. *qui tutore non decernat tamen educationem eum, qui pupilli ſucceſſionem ſperat.* l. 2. *licèt eodem ratione ad eum redierit cauſa legitima. Hoc autem dictus hoc tit. & 24. quòd hic eſt de liberis arbitrio patre, ille de habendibus patrem.* CVIAC.

Pupilli educari debent apud matrem: miſi ad ſecunda vota transierint. RIC. BALD. Vel ſic: *Quando de tranſitu matris ad ſecunda vota eſt controuerſia, iudices committitur arbitrio: & quos alimentandi pupillum eſt neceſſarium.*

1. *Imp.* ALEXANDER A. *Dionyſodoro.*

DVCATIO pupillorum d tutorum nulli magis, e quàm matri eorum, ſi non vitricum f eis induxerit, commitenda eſt. Quando autem g inter eam, & cognatos, & tutores ſuper hoc orta fuerit dubitatio: adiutæ præſes prouinciæ, inſpecta perſonarum qualitate, h & coniunctione *, perpendet vbi puer educari debeat. Sin autem æſtimauerit apud quem educari debeat: is neceſſitatem * habebit hoc facere, quod † præſes iuſſerit. PP. VII. Id. Febr. Maximo II. & Æliano Coss.

Vbi pupillus educatur, eſt an iudicis arbitrio: de eo tamen, qui ei ſuccedere debet, eſt iuſta ſuſpicio. SALVC.

11. *Imp.* DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Gratæ.*

VTrùm nepos tuus * ex filia apud te: an apud patruum ſuum matri debeat, ex ſingulorum affectione, & qui magis ad ſuſpicionem ex ſpe ſucceſſionis i propior ſit, æſtimabitur. Script. XVIII. Kalendas Nouembr. Nicomediæ, CC. Coss.

DE ALIMENTIS PVPILLO præſtandis.

TITVLVS L.

Conſequens eſt dicere alimenta conferenda pupillo, vel adulto. & præſtari ſine mero arbitrio tutoris, vel arbitrio præſidis, aut præſidis pro modo facultatum, atque ſi de facto ſi, hominque patrimo, quæ poſſidet ex edicto Carboniano, vel ſua iure, controuerſia ſit. l. 1. *& aliquando contingere ſine decreto magiſtratus ea conferri tutori, vel curatori arbitrio: nec enim poſſe munera præſti recipiendo ſemper, quidem*

Diuerſa eſt differentia inter hunc titulum, & illum ſuprà, dicentio facto: quia ibi diuortio filiorum erat mentionem: hic mentio patris.

Diuortio.] CALVS. Si inter matrem, & pupillum, & patrem, & aliter conſanguineos ſit controuerſia apud quem educari debeat pupillus: ſi mater ad ſecundas nuptias non conſulauerit, præferenda eſt. ſi autem ad ſecundas nuptias conſulauerit, & orta fuerit quæſtio inter matrem, & tutores, ſeu conſanguineos ſuper tutela pupillorum: debet adiri præſes prouinciæ qui inſpecta qualitate perſonarum, & conditionibus perpendet: & ſi iudex decreuerit apud quem educari debeat, ille neceſſe habebit hoc facere.

a ¶ *Educatio pupillorum.* Inſtit. *in Nou. 22. § penult & ibid.* CVIAC.

i ¶ *Nulli magis.* quia in illo eſt affectus *, &c. vt *l. de curat. fu. l. j. reſpon.*

k ¶ *Si non vitricum.* &c. quia tunc etiam filiorum vitam ei addiceret: vt *l. de admin. tut. l. hæc quæ §. hæc enim.*

¶ Sed ndone poteſt eſſe tutor c vitricus? Reſpon. ſic: vt *l. de curat. in. tu. l. fin.* Sed reſpond. non: per hoc apud eum, vel cum d debent educari. Alij dicunt quòd à † patre poteſt dari tutor: non à iudice.

l ¶ *Quando autem.* retento eodem caſu quando ſecundò nupſit: aliàs nulla ſuper hoc fieret deliberatio ſed indiſtinctè matri cõmitteretur: vt *l. e.t.* Vel hic quando mater non appetit: ſed alij dicit contentioſum, & tutor alij: vel tertiò ſuprà non ſtetur quæſtio inter tutorem, & matrem, & cognatos, hic ſic. prima placet: vt *in authent. de nupt. § ſiuè dem quoque. collat. 1ij. reſpic.*

m ¶ *Qualitate.* vt tamen non ſit apud eos, qui podicitiæ eius infideiunt: vt *ff. ad. l. ſi diſſeruerit.* n ¶ *Conſenſione.* vt *ff. ea. l. & facit ff. de leg. j. ſi ſeruus plurimum. fin.*

o ¶ *Honeſtatem.* ſecùs in curatore honorum: vt *ff. de cur. bonis dan. l. j. §. quæritur.*

VTrum.] CALVS. Anus matertera, & parentes conſentiebant inter ſe apud quem educari deberet pupillus: index æſtimabit quis eorum maiorem affectionem erga pupillum haberet: & quis magis inſtituere vitæ pupilli propoſuit ſpem ſuccrendi: vt non ille, ſed aliud adminiſtretur.

p ¶ *Ex ſpe ſucceſſionis.* vt illi non concedatur: vt *ff. de muner. l. tutele. §. ſed*

e Melius affectum vitricis præſumitur.

b v. Gloſſatores Papæ

c Vitricus pelvigni ſui tutor eſſe poteſt: vt hic, & mitis eſt Clim. in Cod. in verbo. *ſuos. & in Nouell. de nuptiis. c. 2. ff. in verbo. durare & in Lumbard. tom. 3. ff. de adoptionibus.*

d Priuignum apud vitricũ, tutorẽ ſuum, educari non debere: vt vi. adde *d. Gl. Nouell. de nuptiis. c. 2. & d. l. vlt. Cornan. in Memorabil. in verbo, tutor. tit. 1. al. quem.*

e Filium apud matrem ſecundo nuptum, non eſſe educandum, adde Glaſſ. *Nouell. c. 2. de nupt.*

f Vitricus pelvigno tutor.

g Quis ſuccedat. adde *Alex. Nouella.*

h alias interpretatur hæc lex. Vitricus poſſumus ex hac, ſcr quam ſubſtantia eſt tutor in matrem.

fid no & ff ex l.j. & l pen. Sed hodie contrà, secundùm quosdam: vt in authent. de haered ab intest. § ex his ciil. ic. quod non placet: quia licèt qui petit se in successione debeat esse tenet: non tamen educatus.

DE ALIMENTIS pupillo præstandis.

a Alimenta autem privilegio quæ habeant singularia.

PVPILLVS.] Cassi. Inde hæc lege dicit imperator quòd si tutor nolit præstare pupillo alimenta, compellitur per iudicem, etiam si de facu pupilli moneatur quæstio, quia quia si facultates, vel de bonis sit controuersia.

a ¶ *Tangetur.* vt * *infra. de suspect. tutor. § fi quis tutor. & § seq. & ff de suspect. tut. l. in § tutor. qui ad alimenta.* & hoc etiam ferunt *d de fur. l. q.* & etiam non quadantenus ferre tempus exequitur fenestram, *vt ff de re iudic. l. e.*

b ¶ *Idem est.* vt debeant ei præstari alimenta: vt *ff. de Curio. edil. l. v. & ff de Cord. edill. l. ij.*

Quod plerumque.] Cassi. Aliquando petitur à iudice, vt constituatur alimenta pupillo, vel adulto: aliquando tutores submittit: si alimenta, & impensas facturi sint suæ auctoritate iudicis: quia nolunt declarare facultates pupilli: inde possint sufficere damnum: an tales semper reprouare possint, quæritur? Dicitur quòd secqua repetio sumptus factos in alimentis, & in magistris instruentibus pupillum, nec enim dicur se vitiosè vsum.

c ¶ *Quod plerumque.* q.d. quandoque non putant decerni.

d ¶ *Prætorio.* qui arbitrem, secundùm quod legitur *ff. eod. l. ij.*

e ¶ *Malunt.* quia postea pupillus dicetur quod meum esset capitalum. ACCVRS.

f ¶ *Secreta.* Sic ¶ *quando, & qui quæ pars.* ¶ *ff. l. x.*

g ¶ *Patrimonij.* scilicet diligenter.

h ¶ *Designari* id est, in scripturam redigi.

i ¶ *Arbitrator.* Sic ¶. *de administ. tut. l. hoc quæ.*

k ¶ *Mendosum.* scilicet, ministros.

l ¶ *Non probat.* Sic *supra de magi. conuic. l. e. & facit ff. de magi. conuic. l. Nesennius, & de administ. tutor. l. item placet.* §.

b Caput ex titulo vitiat.

m ¶ *Fama.* vt b *supra.*

ARBITRIVM tutelæ.

Id est, actio: quæ ita, subaudi, quæ arbitrio dirimitur.

VLPIANVS.] Hoc lege dicit imperator quòd si tutor nolit præstare pupillo alimenta, compellitur per iudicem, etiam si de facu pupilli moneatur quæstio, quia quia si facultates, vel de bonis sit controuersia.

a ¶ *Tangetur.* vt * *infra. de suspect. tutor. § fi quis tutor. & § seq. & ff de suspect. tut. l. in § tutor. qui ad alimenta.* & hoc etiam ferunt *d de fur. l. q.* & etiam non quadantenus ferre tempus exequitur fenestram, *vt ff de re iudic. l. e.*

b ¶ *Idem est.* vt debeant ei præstari alimenta: vt *ff. de Curio. edil. l. v. & ff de Cord. edill. l. ij.*

Quod plerumque.] Cassi. Aliquando petitur à iudice, vt constituatur alimenta pupillo, vel adulto: aliquando tutores submittit: si alimenta, & impensas facturi sint suæ auctoritate iudicis: quia nolunt declarare facultates pupilli: inde possint sufficere damnum: an tales semper reprouare possint, quæritur? Dicitur quòd secqua repetio sumptus factos in alimentis, & in magistris instruentibus pupillum, nec enim dicur se vitiosè vsum.

c ¶ *Quod plerumque.* q.d. quandoque non putant decerni.

d ¶ *Prætorio.* qui arbitrem, secundùm quod legitur *ff. eod. l. ij.*

e ¶ *Malunt.* quia postea pupillus dicetur quod meum esset capitalum. ACCVRS.

f ¶ *Secreta.* Sic ¶. *quando, & qui quæ pars.* ¶ *ff. l. x.*

g ¶ *Patrimonij.* scilicet diligenter.

h ¶ *Designari* id est, in scripturam redigi.

i ¶ *Arbitrator.* Sic ¶. *de administ. tut. l. hoc quæ.*

k ¶ *Mendosum.* scilicet, ministros.

l ¶ *Non probat.* Sic *supra de magi. conuic. l. e. & facit ff. de magi. conuic. l. Nesennius, & de administ. tutor. l. item placet.* §.

b Caput ex titulo vitiat.

m ¶ *Fama.* vt b *supra.*

ARBITRIVM tutelæ.

Id est, actio: quæ ita, subaudi, quæ arbitrio dirimitur.

ædicti sunt liberaliter, bona fide facta. l. j. §. *de adm. tut. nisi ex aliam, quam tutorem facisse probent.* LL. CYIAC.

Tutor iudicio officio cogitur alimenta præstare pupillo: licèt pendeat quæstio de statu suo. SALYC.

1. Imp. ANTONINVS A. *Faustino.*

VLPILLVS, si ei alimenta à tutore suo non præstantur, præsidem prouinciæ adeat: qui, ne in alimentorū præstatione mora fiat, partibus suis fungetur *. Idem est b & si de facu pupilli, seu adulti, & de bonis eius controuersia pendeat. P P. VI. Id. Iul. Romæ, Læto II. & Cereale Coss.

Pupillus præsumitur alimenta tantùm à tutore, & non præsumitur de nudis verbis, vel sine sumptibus fundisse. BALD. Vel sic: *Tutori confidimur, vt alimenta pupillo præstanda faciat taxari à prætore: si tamen non fecerit, ea, quæ legitimè in eius alimenta impendit, præstari oportere, & in dubio præsumitur ædilem à tutore.* SALYC.

11. Imp. ALEXANDER A. *Rufilio.*

QVod plerumque * postulatur, vt arbitrio prætoris d

ARBITRIVM TVTELÆ. TITVLVS LI.

Satis iam de contractu ipso dictū: ideòq; officio & administratione tutelæ. Nunc videndū ad actionem, quæ ex eo contractu nascitur, quam tutor arbitrium tutelæ, quod huius iudicij proprium nomen sic in arbitrio iudicantis, qui exactis tutelæ rationibus ex bona fide statuat quid tutorem pupillo præstare, aut reposcere, & pro sua aperiatur. Et ofi huic iudicio, sine arbitrio locum in tutorem. Videtur etiam dari in tutorem pupilli, l. j. hoc tit. & ofi tutor cui & in eum detur, quia tutoris esse debent fidem præstare, nam & suos tutor: sic curator pupilli ex pudore facile deponi officium, l. j. j. tit. 40. l. j. C. tit. 36. l. tutorem. D. de tut. & cur. &c. & in ea sententia videntur fuisse veteres quidam, vt Theoleum aut in hanc l. j. & 3 dem. τοιαῦτα λέγουσι ὁ τὸ ἀυτὸ κεφάλαιον τῷ τοιούτῳ κατέχοντες, ἔστι τὸν ἀνδρικὸν ἀγῶνα. quibus accedat d. l. j. Sed verum ofi hic Vlp. l. e. & fi curatore. D. de eo qui pro tut. &c. officere tutela, vel prætoria actionem. Curatorem in hoc tit. etiam agitur de toti negotiorum gestorum, quæ curator tractat, l. 7. & vlt. Et in vniuersque tutoris id, quod interest, l. 4. hoc tit. vt reddant rationes administrationis, & quicquid reliquorum nomine debent, qui negotia gesserunt. l. 9. quicquid dolo, aut culpa eorum factū, vel suis maiores amiserunt, vel non adquisierunt. l. 7. excepto casu l. 1. nimirum in nominibus pecuniæ exigendis, quæ in re remissio tantùm negligentia, & nimia rusticitate: id ofi, facta culpa arguitur: vt & in socio l. tutor. 5. competit. D. de adm. tut. Et vtrique ofi bona fidei, & principalitia, & paritatem, & in vtroque vsura venit, vtrique data ofi cautio inspectata, vtraque datur inrem, & in hredem, in vtroque ordo seruatur l. 4. In vtroque vsus, quod post finitam officium gestum ofi, cum ofi administrationis commissum, & in vtroque cautionis publicum fidem sequimur. CYIAC.

In præiudicium tutoris non fiat æstimationi bonorum, quam testator in suo testamento fecit, vel dixit se habere. Vel sic: *Verba enunciativa testatoris non inducunt diffidentiam in præiudicium tutoris.* BALD. Vel sic: *Non secundum testatoris æstimationem: sed secundum veritatem tenetur tutor reddere rationem.* SALC.

1. Imp. ANTONINVS A. *Leoni.*

VT tutelæ administratæ ratio a à re peti cōperit: neque veritati, neque iustis probationibus offi-

*alimenta pro modo facultatum pupillis, vel iuuenibus constituantur: pro officio suo, qui aliena negotia gerunt, ne apud iudicem controuersiā habeant, faciunt. Cæterùm si bonus vir, & innocens tutor arbitrio suo aluit pupillos: (quod interdum etiam necesse est fieri, ne fecerit) ff patrimonij, & de suspectis as alienum [parcatur *] quod melius est interim taceri, quàm cùm de modo bonorum quæritur, vltrò proferri, & apud acta iudicis dicentis contra vtilitatem pupillorum designari b ¶) non dubiè accepto ferre debebunt ea, quæ vir bonus arbitratur: meritò ad exhibitionem educationis, ministeria b, studiique erogata esse. Nec ferendus est iuuenis, qui cùm præsens esset, studiisque eruditus, atque altus esset: si ea per alium se consecutum non probet c: sumptus recusset, quasi vento d vixerit, aut nullo liberi hominis studio imbui meruerit. P P. Non. Decembr. Maximo I I. & Æliano Coss.*

a Vel hic, & in sequentibus hoc titulo, Arbitrium tutelæ quale sit, exponunt, qui ni-hil aliud dicunt, quàm, ad quid.

b Omnimodo videndus est hic locus in Gl. allegatus, & alibi haec. de Pin. quia ex modulo tenetur.

* dicit in ms. alibi, probè.

† alias, offert.

b Enumeratio ne voluntatem defunctorum eius frustretur: sed dispositum. de quo v. plura in Gloss. & quæ ibidem scripsi in l. ne-mo. 6. supra de probation.

ARBITRIVM TVTELÆ. TITVLVS LI.

SAtis iam de contractu ipso dictū: ideòq; officio & administratione tutelæ. Nunc videndū ad actionem, quæ ex eo contractu nascitur, quam tutor arbitrium tutelæ, quod huius iudicij proprium nomen sic in arbitrio iudicantis, qui exactis tutelæ rationibus ex bona fide statuat quid tutorem pupillo præstare, aut reposcere, & pro sua aperiatur. Et ofi huic iudicio, sine arbitrio locum in tutorem. Videtur etiam dari in tutorem pupilli, l. j. hoc tit. & ofi tutor cui & in eum detur, quia tutoris esse debent fidem præstare, nam & suos tutor: sic curator pupilli ex pudore facile deponi officium, l. j. j. tit. 40. l. j. C. tit. 36. l. tutorem. D. de tut. & cur. &c. & in ea sententia videntur fuisse veteres quidam, vt Theoleum aut in hanc l. j. & 3 dem. τοιαῦτα λέγουσι ὁ τὸ ἀυτὸ κεφάλαιον τῷ τοιούτῳ κατέχοντες, ἔστι τὸν ἀνδρικὸν ἀγῶνα. quibus accedat d. l. j. Sed verum ofi hic Vlp. l. e. & fi curatore. D. de eo qui pro tut. &c. officere tutela, vel prætoria actionem. Curatorem in hoc tit. etiam agitur de toti negotiorum gestorum, quæ curator tractat, l. 7. & vlt. Et in vniuersque tutoris id, quod interest, l. 4. hoc tit. vt reddant rationes administrationis, & quicquid reliquorum nomine debent, qui negotia gesserunt. l. 9. quicquid dolo, aut culpa eorum factū, vel suis maiores amiserunt, vel non adquisierunt. l. 7. excepto casu l. 1. nimirum in nominibus pecuniæ exigendis, quæ in re remissio tantùm negligentia, & nimia rusticitate: id ofi, facta culpa arguitur: vt & in socio l. tutor. 5. competit. D. de adm. tut. Et vtrique ofi bona fidei, & principalitia, & paritatem, & in vtroque vsura venit, vtrique data ofi cautio inspectata, vtraque datur inrem, & in hredem, in vtroque ordo seruatur l. 4. In vtroque vsus, quod post finitam officium gestum ofi, cum ofi administrationis commissum, & in vtroque cautionis publicum fidem sequimur. CYIAC.

In præiudicium tutoris non fiat æstimationi bonorum, quam testator in suo testamento fecit, vel dixit se habere. Vel sic: *Verba enunciativa testatoris non inducunt diffidentiam in præiudicium tutoris.* BALD. Vel sic: *Non secundum testatoris æstimationem: sed secundum veritatem tenetur tutor reddere rationem.* SALC.

1. Imp. ANTONINVS A. *Leoni.*

VT tutelæ administratæ ratio a à re peti cōperit: neque veritati, neque iustis probationibus offi-

ciat: quia arbitrium iudicis habet locum, cùm bona fidei sit.

a Vel his, scilicet: Arbitrium tutelæ quale sit, exponunt, qui nihil aliud dicunt, quàm, ad quid.

QVM.] Cassi. Si parentum in testamento suo tutorem dederit filio suo, & dixerit se e. habere in bonis, cùm non habeat ita l. 11. an tutione reddenda pup. præiudicetur tutori, quod magis putatur, quæritur? Dicitur quòd non. Idem est si dixerit testator se non habere nisi x. cùm habeat l. quia non præiudicabitur pupillo.

b ¶ *Ratio.* quæ scribi debet: vt *ff de tut. & ration. distr. l. j. § officio.*

c ¶ *Idemst.* eam non enunciatiuæ b voluntates, sed dispositiuæ testantur: vt *hic & ff. de legat. j. l. Titia. § Cæsar. & l. communia. cod. l. scriptum. & infrà de regu. l. verbo.* nisi in casu quando iurat: vt *l. de probat. rescind. & in auth. quod alcmot.*

NOmina.] Cassi. Quando tutor accessit ad generalia negotia pupilli, omnes debitores patris eius solubdo: si ergo tutor dolo, vel culpa non exegerit, & facti fuerint non solvendo: an periculum spectet tutori, quæritur? Dicitur quòd sic.

p ¶ *Suscepta tutela.* quod probari debet à pupillo vt *ff. de condictoni. & demon. l. compensation. & de ma. comm. l. j. § si magistratus.*

q ¶ *Culpam.* No. dolum *, & lataṁ culpam tantùm hoc casu venire, secundùm Hug. sic & in alio casu: vt ff. de admini. tutt. l. tutor, qui rep §. compositi.* sed regulariter etiam levis: vt *j. eod. l. quisquis.*

r ¶ *Negligentia d.* quæ est lata culpa. & facit *ff. de cer. per. l. procedum. & ff de admin. rer ad ciuitat. l. 4. § ff. de & de ma. eius. l. j. § magistratus. & ff. de fal. l. Sticham § pen & ff de reg. pyl. l. item § j. & supra de administ. tut. l. debitorum. & ff de usur. l. si hæc.*

c Tutor obligatio de dolo, & lata culpa, & levi tenetur.

d Negligentia manifesta, id quod lata culpa.

In exigendis nominibus debitorum tutor tenetur tantùm de late culpa. SALYC.

11. *Idem A. Prosuntio* *.

* vl. Proculo

NOmina paternorum debitorum si idonea fuerint initio sufcepta tutelæ r, & per latam culpam s tutoris minus idones tempore tutelæ esse ceperunt: iudex, qui super ea re datus fuerit, dispiciet, & si palam dolo tutoris, vel manifesta negligentia * cessarum est, tutelæ iudicio damnum, quod ex cessatione accidisset, pupillo præstandum esse, statuere curabit. PP. Non. Iul. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Alienatio est alicui rerum præsentium cum emptione ex pecunia

sua,

S I curator] CARVS. Iudex præcipit tutori, vt de pecunia pup. compararet prædia: & ille sibi, non pupillo comparauit in electione pupilli est vel petere prædia empta de pecunia sua: vel pecuniam cum vsuris centesimis.

a ¶ *Curator.* licitet tenetur tibi, secundùm Ang. vel id est curatorem: sic *infrà de fideiussorib. l. vnic. quam fiat.*

b ¶ *Rigo.* habuerit, ergo.

c ¶ *Gessisse, & sic prædium.* posset: vt & *ff. mandat. vel facit. par. l. vlt.* & *facit ff. de rei vindic. l. ff vt prædictus.*

d ¶ *Legimus.* id est, maximus, sine controuersia: vt *ff. de negot. gest. l. qui sine & ff. de vsur. pupill. l.* 1. & pro hac pecunia, & vsuris erat eadem res obligata: vt ¶. *de fur. prælg. dict. quam. l. ff transc.*

e ¶ *Implebit.* data sibi electione.

F'm, qui.] CARVS. Filium tutam imponerem heredem instituisti, & tutor abstinet ab hereditate pupilli, & diminutus est tantùm in c. puta hereditas valebat mille, & in nonagenta remanebat creditoribus, pupillus agit aduersus tutorem ad interesse, quòd erat in c. & ei condemnatus est tutor, quòd per culpam suam fecit eum abstinere: nunquid creditores poterunt conuenire papillum actio. hereditaria, quæritur? Dicitur quòd non: quia hoc, quod confertur est nomine translationis, non videtur conferendus nomine hereditatis. Vel pone eum alium, vt in glos.

f ¶ *Eum, qui.* Tutores abstinuerunt pupillum ab hereditate patris minus consultè: tenentur ergo hoc nomine: vnde videtur quòd pupillus quid conferat posset à tutoribus propter hoc, quòd creditores hereditarij valeant eum conuenire. Sol dicitur hic contrà: quia consequitur quod interest eum non esse abstentum: & illud est deductio quæ alienat.

g ¶ *Fermam.* quæ est, vt antequàm de hereditate quid amouerat, abstineat: non potest: vt *ff. de acquir. hereditat. l. ff. fermam. §. præter ait.*

h ¶ *Secudar.* vt & ¶. *quod cum eo l. ff ex compatitis & ff. de rescindenda hu quæ in fraud. creditj. l. ff.* Sed hoc facile in contrà: vt *infrà de pignorib. l. fin. lib. xx. &* quando inscientes abstinentes accepit pecuniam à fratelibero: vt *ff. de acquirenda hereditate. l. pro hærede. §. Papinian. ferairi.*

Item si aliquid ex hereditate amouit: vt *dicta l. ff fermam.* Item si per suppositam personam bona patris mercetur: vt *ff de acquir. hered. l. ff n. qui bonis.*

i ¶ *Facit.* vt magis teneatur actionibus hereditariis.

k ¶ *Nihil.* eorum.

l ¶ *In ea actione.* tutelæ, q. d. hoc venit in actione tutelæ, quod interest rationem abstentionis: quod est ære alieno dedutto: non quod malè gessit, vel administrauit res hereditarias: quod fecit forte non adeundo, vel in adeundo: sed per restitutionem eam dimisit, vel etiam nihil administrauit: quia tunc ipsum heredem adire videtur.

v. Imp. GORDIANVS A. *Victorino.*

OMnes tutores, seu heredes eorum, qui administrauerunt tutelam *, ad eundem iudicem ire debere iampridem constitutum est °. Cùm igitur patrem tuum cum alio tutelam administrasse allegesprædes pronunciæ eundem iudicem adiersus te, atque heredes contutorum patris tui dare debebit, quatenus quisque * condemnari debeat examinaturum. PP. X. Kalend. Augusti, Pio, & Pontiano Coss.

Minor potest approbare contractum, qui non tenet, si † vult, & ad reliquum pretium agere contra administratorem. BALD. Vel sic: *In ciuilibus minoris est ratificare venditionem inualidam à tutore factam, & pretium inde* (licèt vilis, vi sit venditum) *iure communi petere ab ipso vendente, & posse ad alios peruenire: & si omnes tutores pariter vendiderint, vnus in solidum conuenire potest: sed eo conuento, sunt contra alios edenda actiones.* SALYC.

vi. Imp. DIOCLET. *&* MAXIMIAN. AA. *&* CC. *Cumani,* † *& alijs.*

VTm interdictæ P venditionis vitium q, etiam precij fraude tutor vester cumulasse proponatur, non dubitabit præses prouinciæ, quando venditionem confirmare voluistis r, residuum precium s cum vsuris venditæ à tutore possessionis celeriter vobis restitui t iubere. Quòd autem petitis ab heredibus eius *, qui vendidit, precium vobis exolui, superfluo à nobis * defideratis: quis nec præsidis experientiam possit hoc latere, tutores, qui gesserunt, siue eorum heredes, ob ea negotia, quæ per eos administrata sunt, principali loco conueniri debere: cæteris ob culpæ rationem non seruati detrimenti periculo substituatis V: vel si pariter administrasse docearntur, etiam aduersus vnum, liberum experiendi arbitrium competere: ita vt actiones, quas aduersus alios habetis, ad electum transferantur x *. PP. IV. Kalend. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Coss.

m ¶ *Transegit.* & aliquid ex ea translatione habes, quod occasione hereditaria habes.

OMnes.] CARVS. Tam tutores, si plures habet pupillus, quàm eorum heredes, coram eodem iudice conueniendi sunt. Si igitur pater tuus cum alio tutore administrauerit, & vtrique decessit: idem iudex pu. dabitur aduersus eos, & heredem tutoris.

n ¶ *Tutelam.* scilicet eandem.

o ¶ *Condemnatum est.* ne quis diuidatur contumacia causæ: vt *ff. de qui. re. ad eum. in. eo. l.* 1. & 3. & *supra de iudic. l. licet. & l. iudic. & ff. de lib. can. l. ff perier. & de eden. l. ff quæ.* §.). in fin.

F'm interdictæ.] CARVS. Tutor in duobus peccauit, tum quia vendidit rem pupilli tam quia paruo precio, & de precio aliquid subtraxit: si minor vult habere ratam venditionem, potest repetere precium, quod recepit tutor: & si tutor vnam partem precij pupillo restituerit, vel pretio minus iusto vendiderit: residui precij necessaria est restitutio: quia iure communi tutus est: & illos, qui gesserunt, potest conuenire, cùm plures habeit tutores: & si omnes gesserunt, potest eligere vnum ex tutoribus, & conuenire eum: pupillus tamen cedet act. quam habet aduersus alios. VITALIVS.

p ¶ *Interdicta.* à lege: vt *ff. de re eorum l.*).

q ¶ *Vitium.* vel quia sibi retineat: vel quia gratiosè vendidit minus, quàm valet.

r ¶ *Voluistis.* nam & insciente patrefitis: vt *ff. de admini. tutor. l. idem placet.* §.). & facit *ff. de negot. gest. l. prospexisse.*).

s ¶ *Residuum precium,* habebat enim pupillus partem precij, & aliam petere vult à tutore, quam apud se coloc retinuerat. Vel dic, residuum ipsæ assimilatiuè. & confirmaderat pupillus quòd fieret alienata, non autem pro tali precio.

t ¶ *Restitui,* à tutore, vel ab emptore, si non solsuit.

v ¶ *Ab heredibus eius.* scilicet tutoris.

x ¶ *A nobis.* cùm superfluum sit, &c. vt *ff. de obligatio. lib. x. & ff. ad municip. l.*).

y ¶ *Substituatis.* si non est solutendo, qui administrauit: vt plenè dicit *ff. de dolo. mal. l.*).

z ¶ *Transferantur.* vt & *ff. de tut. & ra. dist. l. cùm pupillus. & infrà*

480/C.IV.K.5-4, 1335-1336
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

...tutelæ de fideiuss. l. 1. §. & supra loca. l. si diuisa.

QVicquid. Hæc lex plana est: ideò pœna cessat per reipsam. ¶ Leni. non * leuissima. & ita exemplum *ff. si ser. pet. l. penultimum.* Item rationem debet conferre, & confectas exhibere vt *ff. de tut. & ra. distrac. l. 3. §. ea officia.* quandoquæ lata culpa tantùm venit: vt dixi *l. ser. l. nouissima.*

b ¶ *Item adquisierint.* eâm conditio quærendi exilerent: vt & *l. de administra. tut. l. pupillorum. §. & tagum Aquilian. l. inde Neratius. §. idem Iulianus. & l. si seruum noxæ.* vel efficax ex re pupilli, vel *facilia*: vt *ff. de administr. tut. l. sine herede. §. Mediastinus. & §. idem respondebat.* ¶ Sed quid b aliquis vtile relinquere aliquid pupillo, & tutor fecit sibi reliquid non videtur teneri: arg. *ff. de inter. stipulationum. §. quid autem.* non enim contra suam vtilitatem tenetur si prouidere: vt *ff. de in litem iurando. l. 2. tribonianus. §. sed nos tutores. & supra. ff. de administ. tuto. l. Lucius. 9. §. Sempronius.* Sed arguo contrà *ff. de administra. tut. Lucius secundum dignitatem. §. non est. &* ibi quæ *de pupillo. & Ecclesia scripsit* ad Gl. 1. 6. *ad ff. vnde vi.*

c Text. de lesionissima culpa mod tenetur.

b Tutor tenetur pupillo de rep. quod ei adquirere potuit: dolo tamen, vel lata culpa non adquisierit ei. de Filium emancipatum. Glos. ad quæst. 9. n. 2. Panormitan. in c. 1. de rapt. n. 1. & ibi Imol. n. 4. & Doctores. *ff. ad l. Aquil. l. 27. §. penult. & ibi Bart. & Salic. in fine.* Add. Gl. in *l. quod autem.* non enim contra suam vtilitatem tenetur si prouidere: vt *ff. de in litem iurando. l. 2. tribonianus. §. sed nos tutores. & supra. ff. de administ. tuto. l. Lucius. 9. §. Sempronius.* Sed arguo contrà *ff. de administra. tut. Lucius secundum dignitatem. §. non est. &* ibi quæ *de pupillo. & Ecclesia scripsit* ad Gl. 1. 6. *ad ff. vnde vi.*

c ¶ *Fide. vt supra de negot. gest. Lucretius.*

TVtores.] CAEVA. Actio tutelæ, personalis est: si ergo finem pet vt. ann. quòd non egi, an repellar præscriptione? Dicitur quòd non.

e ¶ *Præscriptis.* Vide *c. 3. de præscrip.* CVIAC.

d ¶ *Prohibet.* vt & *supra* quibus non obstat longi temporis præscript. *l. 2. neque. & supra de magist. poss. l. 3.*

TVtorem.] CAEVA. Tutor finita tutela conuenietur est, vt rationem reddat, & reliqua soluat: id est, quæ remanserunt penes eum ex administratione. & verò dicat se non esse conueniendum quia cessit matri administrationem, & illa indemnitatem sibi promisit: & ita mater debet conuenire an sit succedeus, quæritur? Dicitur quòd non: sed tutorem conuenire minor, & tutor matrem ex stipulatu.

e ¶ *Rationem.* gestorum.

f ¶ *Reliquorum.* scilicet non gestorum, secundùm Hugo. quòd non placet, imò rationem, computando: reliquorum, reddendo: vt *ff. de condict. & demon. l. cum furiosus.*

g ¶ *Promissis.* teneratur enim ex stipulatione Velleiano, cùm fuerit gerat negotium: vt & *l. si mater eadem. præmiss. l. quidam.*

h ¶ *Ex stipulatione.* directa vtilis tamen datur secundùm quosdam, quod non placet: nisi quando prius condemnaretur tutor: vt *ff. de re iudicata. l. 6. duos. §. sic quoque.*

S defunctus.] CAEVA. Tutor in initio quando erat tutor datus, erat pauper: prædictæ tutela factus est dico: vult

...adde Constantinum sing. 2.

d al. tacet.

Tutor, vel curator eadem tenetur de damno illato: sed etiam de lucro omisso: & in actione tutelæ, vel vtili actione negotiorum gestorum, venit etiam leuis culpa. SAL.

VII. *Iidem AA. & CC. Alexandro.*

QVicquid tutoris dolo, vel lata culpa, aut leui *, seu curatoris, minores amiserint, vel cùm possent, non acquisierint h: hoc in tutelæ, seu negotiorum gestorum vtile c iudicium venire, non est incerti iuris. S. Pridie Idus Aprilis, A A. Coss.

Alterius tutela non præsribitur longa tempore. SALVC.

VIII. *Iidem AA. & CC. Dalmatio.*

TVtores tutelæ conueniri, longi temporis præscriptio a non prohibet b: vnde si his transactione, vel nouatione, aut accepilatione liberationē non præstiterit: apud rectorem prouinciæ, quæcunque tibi debantur, reperere non prohiberis. S. XIV. Kal. Maij, A A. Coss.

Contra tutorem debet pupillus agere: non contra eum, qui indemnitatem promisit. SALVC.

IX. *Iidem A A. & C C. Iuliano.*

TVtorem quondam, vt rem rationem c, quàm si quid reliquorum f nomine debet, reddat, apud prætorem conuenire potest. quamuis enim matrem tuam susceptis bonis vestris indemnitatem pro hac administratione tutori se præstituram promisisse g pronuntiari tamen aduersus tutorem tibi tutelæ: non aduersus matris successores ex stipulata h competit actio. S. Prid. Kal. Ianuarij, A A. Coss.

Licèt tempore, quo tutor accessit ad gerendam tutelam, esset pauper, & finita gestione reperatur diues: tamen præsumitur sua industria, & labore, non ex bonis pupilli ditatus. BALD. Vel fic: *Quæsita a tutore tutela durante, non* † *præsumuntur quæsita de bonis pupilli: idcirco ea tenebitur: sed tutela iudicio agere debet.* SALVC.

X. *Iidem A A. & C C. Pompeio.*

SI defunctus tutelam vestrā † administrauit, non rerū eius dominium vindicare, vel tenere

...adde Gl. ff. ad l. Falcidiam. dicitur. & fi. quæ ad. sing. secundū Bart. ut l. pluraque. infr. eo. & quod ibi limitatur hic in proclet. vide tamen Alex. in addit. ad Bar. in l. 1. dotis. ff. de lu. dot.

a Lex prædicta. adquam lectori præfa.

b Filium emancipatum ac quasi pens.

c *Adde Gl. ff. ad l. Falcidiam. dicitur. & fi. quæ ad. sing. secundū Bart. ut l. pluraque. infr. eo. & quod ibi limitatur hic in proclet. vide tamen Alex. in addit. ad Bar. in l. 1. dotis. ff. de lu. dot.*

...ff. si in rempublicam.

d Tutor tenetur in tutelæ actione pecuniam.

potest: sed tutelæ contra eius successores tibi competit actio. Debitum autem aliis indiciis comprobari oportet. nam quòd i neque ipse, neque vxor eius quicquam ante administrationē habuerunt non idoneū huius continet iudicium. Nec enim pauperibus industria, vel augmentū patrimonij, quod laboribus, & multis casibus quæritur k, interdicendum est. S. X. Kalend. Febr. Sirmij, Cæsaribus Coss.

Tutor tenetur etiam post tempus tutelæ transiit. BALD. Vel fic: *Administratio post finitam tutelam, prioribus connexa, nomiant in actione tutelæ.* SALVC.

XI. *Iidem A A. & C C. Claudiano.*

TVtor post puberem † ætatem puellæ, si in administratione conneza l perseuerauerit m: tutelæ actione totius temporis rationem præstare cogitur. Sin autem post finitam administrationem in hisdem rebus minimè se immiscuerit: temporis, quod insequitur, periculum ad eum non pertinet. S. Kalend. Decembr. Anchialo, Cæsaribus Coss.

Vide per te hanc l. SALVC.

XII. *Iidem A A. & C C. Quintilio.*

TVtelæ actio tā heredibus *, quàm etiam contra successores o competit. S. X. Kal. Decemb. Simili, Cæsaribus Coss.

Confessio tutoris extra inuentarii, non præiudicat veritati: sed effectus facta per inuentarium, adeò præiudicat, quòd non possit vltra probari. hoc primò. Tutores nō possū administrationis decessi, nisi inuentario facto. inter præsentes, nisi restituere voluerit inuentarium fieri. Item qui non facit inuentarium, reputatur se spoliasse, & debet remoueri, & puniri. BALD. Vel fic: *Confessio professionis maioris esse quantitatem patrimonij pupilli, quam sit, non præiudicat sibi, nisi inuentarium fieri feci: quia tunc probatio in contrarium non admittitur.* SALVC.

XIII. *Imp. Iustinian. A. Iuliano P.P.*

VEteris iuris dubitationem decidētes, sancimus, si quidem tutor, vel curator pro subVEteris.] CAEVA. Si tutor extra iudicium confiteatur plus esse in bonis, quàm sit, ei pupillus sit cum actibi malitiæ contractuum matrimonium: tibi non præiudicat. & hoc in prima. Si verò tutor is in testatio scripserit c. esse in hereditate, cùm non sint nisi 1 præsumetur sibi, quia creditur publico instrumento. & hoc in secunda. Non autem accedit tutor ad administrandas res pupillares, nisi prius facto inuentario: nisi testator præceperit inuentu

k ¶ *Quæritur.* * vt & *l. de quæst. l. fin. in principio.*

¶ Et ego arguo. quòd ea, quæ b acquisiti filius, non acquisiti pupi. sed arg. contrà *l. de epist. & clericis. authent. hoc autem. & de donatio.* c *inter virum. & vxorem. l. etiam.*

l ¶ *Administrationem connexa.* vtiqua tēpore pupillaris ætatis cœpit facere domum, post eandem autem completam perfecit domum, non tenetur ad alia. 2. Vel dic post finitam administrationē: fecisse alias (subaudi) translationem fundam ad curatorem nam & in connexa administratione non teneatur *ff. de administr. tuto. l. si tutoribus §. & sic dixerunt.* sed dic distinguendum, negotiorum gestorum, non tutelæ teneretur: idē non teneatur administrare. & facit *ff. de negot. gest. l. cum adam.*

m ¶ *Perseuerauerit.* Quidam intelligunt hoc in principio, sine scientia, sine non: dummodò edixerit perseuerare. quòd non placet. sed in connexis tantùm dixit, vt veniant in tutelæ iudicio alia in actione negotiorum gestorum: vt *ff. de tu. & ra. distra. l. si tutor pupil.* Et dic quòd perseuerare d teneatur tutor, & curator in connexis extranslationem: non posit: vt hic, & T. ex cons. *post pu. l. vnica. & ff. de administr. tutorum. l. in autem. §. pe & §. fin. & l. tutorem. pen. §. tutelam. ibi, sic enim, &c. & ff. de app. l. tutor. & l. de pupil. l. tempore.* ¶ Sed quid si in connexis cessauit ad tempus, & postea resumpsit ante translationem? Dicam in tutelæ iudicium venire eam gerere teneatur: vt dictum est. ACCVRS.

n ¶ *Tutela actio.*] Institutiones. sed aliter quam pupillo: vt *ff. de administ. tu. l. 2. & plurales.* VIVIAN.

o ¶ *Successores.* sed alter, quàm in contrario vt *ff. de heredibus tutor. per totum.*

d al. Christianum.

f sic in plerisque.

d Tutor tenetur in tutelæ actione pecuniam.

480/C.IV.K.5-4, 1337-1338
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE DIVIDENDA TVTELA, ET PRO quas parte quisque tutorum conueniatur. TITVLVS LII.

Hic tit. est de diuisione administrationis, & actionis tutelæ, & pro quæ parte actio diuidatur inter tutores: & diuidere tribui etiam socijs non diuidere: sicut facere non facere: id est, vbi de vno tractatur, necesse est etiam tractari de alijs. Igitur quæstio omnis hæc ab oritur, vt sciamus cum plures tutores sint, aut curatores (nam & curatores ad eo pertinebunt curatores) pro quo parte in singulos agi possit, aut quando in vnū ex pluribus in solidum. Dandere est agere pro parte in singulis. Non dandere est agere in solidum in vnum.

Sic autem distinguendum. Aut diuisa est administratio in partes, vel in regiones, siue prouincias: aut indiuisa. Si diuisa à testatore, vel à iudice: adhuc etiam tutela diuiditur, vt pro ea tantum parte quisque conueniatur, qua ei attributa est, non pro parte collegarum, nisi dolus eius, aut culpa accesserit, quia colleguum insolubilem non fecerit, aut tardius exegit cum facultatem haberet, aut inferiùs fuerit. l. 1. §. 1. hoc tit. l. 6 duo 3. de admin. tut. Iulianus autem etiam in collatione, quam facit studiosis, & sympatricis quæstionibus hoc: Nisi aut cùm ejusdem contutorem remouere, vt insolidum: semper non remouit aut tardius remouit. Sin autem diuisa sit tutorum conuentione sine iudice singula tenentur in solidum cum hac conditione, vt quem pupillus eligeret, ceteris adhibitis suis admittat alios. l. 2. in fi. hoc tit. quia consensu tutorum non potest in fraudem pupilli diuidere officium tutelæ, periculumque commune. l. 3. hoc tit. Denique perinde omnia seruantur diuisione facta ex tutorum conuentione: atque si pro indiuisis omnes tutelam administrassent: qua vtique diligentius explicabo. Si diuisa sit administratio tutorum conuentione: vel omnes indiuisa: aut communiter omnes tutelam gesserunt pro diuiso ex conuentione: vel pro indiuiso: aut nulli, aut quidam cessauerunt. Si omnes pariter pro indiuiso sine conuentione, vel pro diuiso ex conuentione, vel nullo exigente pupillus potest cum quo experiatur in solidum cessis actionibus aduersus alios. l. 2. in pr. hoc tit. l. 6. l. 11. pro. nisi omnes soluendo fuerint tunc conuictata tempore. hoc enim casu in, quem eligit pupillus, posita exceptione dividere potest actionem diuisi inter omnes, exemplo epistolæ Adriani pro viduitate pertinebunt ad pro rata eum quod quisque gesserit. l. 2. §. nunc tractemus D. de tut. & rat. distr. Vel si omnia eiecta pupillus agat cum omnibus, & condemnet omnes, aquè pertinebunt sententia diuidatur inter eos pro portionibus virilibus. l. 3. §. pl. ver. Ita. Sed si tempore litis contestatæ omnes soluendo non fuerunt, si omnes fuerit soluendo quem in solidum: vel l. 2. D. de quib. eau. ad eund. iud. est. cessio actionibus adversus collegas. l. ex pluris. D. de adm. tut. vel sine cessione data videtur, cf. §. nunc tractemus. l. 2. §. fin. 28. & hoc vbi vnus conuenitur ex culpa communi. nam si ex propria culpa. l. 2. §. de cond. furt. vnus ex dolo communi, ex communia communi: id est, cessationem inuentarij sibi à testatore non remissi, non potest administrare, & inuentarium non conficiens remouetur vt suspectus, nisi † testator remiserit. SALYC.

Illo proculdubiò obseruando, vt non audeat tutor, vel curator res pupillares, vel adulti aliter attingere, vel vllam sibi communionem ad eas vindicare [i], nisi prius inuentario publicè facto [k], secundùm morem solitū res ei * tradātur, nisi testatores, qui substantiam transmittunt, specialiter inuentarium cōscribi vetuerint. Scituris tutoribus, & curatoribusquòd si inuentarium facere neglexerint [l]: & quasi suspecti [m] ab officio remouebuntur, & pœnis legitimis, quæ contra eos interminatæ † sunt, subiacebunt: & posteà perpetua macula infamiæ notabuntur. neque ab imperiali beneficio absolutione huius noxæ feruituri. Dat. Id. Aug. Cōstantinop. Lampadio, & Oreſ. VV. CC. Cons.

tenet. l. tutor, qui reperitur. 6. i.

k ¶ Facio. quo scribentur inuenta. *fic & † de eo. fus. l. fin. §. penult. arg. num. 7. de epiſc. & clerr. Lauell. §. cùm autem tut.*

l ¶ Neglexerint. quo ipſo præſumitur dolo facere: niſi febris aliquo cauſa neceſſaria * : vt *d. l. tutor. in princip.*

m ¶ Suſpecti. violenta b eſt hæc præſumptio: vt *ff. de ſuſpect. tutoribus l. 15. §. tutor.* & pœnas alias habeat, vt ſubiacet quia in vinculis detruſuerunt vt *d. l. 15. §. tutores.* & hoc niſi c aliquo vinculo neceſſitudinis, vel affinitatis ſint pupillo constituti *ff. de ſuſpect. tut. l. 5. tutor.* Vel illud intelligo cùm ob aliam cauſam remouetur vt ſuſpectus. Vel die vt ibi. ACCVRS.

a Addo Gl. in l. 11. ſupra de pœnis.

b Præſumptio violenta eſt contra tutorem, qui inuentarium negligit facere.

c vel. alias.

c Tutor non conficiens inuentarium fit infamis: ſed tutores id facere id facile in tutorijs non poſſit neceſſitatem, vel affectatione contrahi ſolent.

† vel. dicuntur.

DE DIVIDENDA tutela, &c.

Scribunt à tutore vel diuiſa: ſcribunt à defuncto.

¶ *pro.* CAVSA. Si [1] pupillus plures habeat tutores & finita tutela omnes faerint ſoluendo & datus fuerit curator: nec ille egerit: & aliquis eorum fuerit factus non ſoluendo periculum ad contutorem non pertinebit: ſed ad curatorem qui cùm agere potuit cum effectu, agere ſupplendo it.

n ¶ *Fuerint.* ſic *ſ. de fideiuſſ. l. fideiuſſor.*

o ¶ *Non patitur.* vt *ſ. de probat. l. ex perſona. & ſ. de admin. tu. l. tutores. qui poſſ. §. tutoris. & l. Emi-*

tum in ſolidum conuenitur incuriaſſe magiſtratus, ſi ab id conuenitur, quòd contutorem ſolſpitum fecerit, aut ſatis exigere ſuperſedit, l. 2. & 3. D. de mag. con. l. 1. §. vltim. adeò D. de tut. & rat. diſt. in quo ſpectat ſint ſoluendo contutores, perſpicuè reſtituit vulgò Gratz. Lamprecque, quibus in Vlr. & in illo Iuliani collectione dextella negatiua, male in eodem exemplari Flor. tranſcita in ſubitu illo loco, cui & ipſe Iulianus legit, & Graii. Si contutor ob hoc conueniatur, &c. Quod autem ſi quidam tantùm ſolſpitent, alij ſolſpiuerint? Prio: conuentus, qui ſolſpiuerit, ſi ſoluendo ſunt tempore litis tutelæ, l. 6. 7. tit. prox. l. 3. hoc tit. l. 2. §. de hæ. aut. l. 3. §. fi tut. Reip. eau abſ. Satis eſt ſolſpe ſoluendo eſſe tempore: nam ſi poſtea fiant non ſoluendo, hoc euentu, ubi curatorem: non contutorem, qui ſolſpiuerat, periculo cedit. l. 1. hoc tit. Si non ſoluendo ea tempore non fiet, neque ſolſpiuens curator, neque magiſtratus: non conuentionem utili actione tutelæ, qui non ſolſpiuit: quia ſuo periculo ſolſpiuerunt, l. 4. §. 1. D. rem pup. fal. fol. tres tutores. D. de adm. tut. *Verùm hic ordo non ſeruatur in re, quod dolo communi pariit*, l. 2. §. fi tut. non geſſ. tutores. §. in eam. D. de adm. tut. CVIAC.

Si tutor, qui tenebatur per primi, tempore officij depoſiti eſt ſoluendo: collega non tenetur. BALD. Vel hic: *Tutor non tenetur ex facto contutoris qui fuit ſoluendo tempore depoſitæ, ſiue finis administrationis.* SALYC.

1. Imp. GORDIANVS A. *Cyriaco.*

SI poſt finitam adminiſtrationis officium collegæ tui indemnitati præſtandæ idonei fuerint [n]: poſteaquæ dum non conueniuntur, mores idonei effecti ſunt: vitium alienæ ceſſationis ad diſpendium tuum pertinere, iuris ratio non patitur [o]. PP. VI. Id. Mart. Gordiano A. II. & Pompeiano COSS.

Vbi adminiſtratio non eſt diuiſa, omnes tutores tenentur æquè principaliter, & per primi ſed vbi eſt diuiſa à teſtatore, vel

480/C.IV.K.5-4, 1339-1340
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Iust: & ff. vnm pu. fol. fo. l. fin. & T. in quib. cau. hab. tut. l. fin.

Si diuisa.] Carvs. Si pupillus plures habeat tutores: aut facta est diuisio inter eos à iudice, vel à testatore: aut non: si non electionē habet pupillus facta cautela quem velit conuenire, & in solidum: cessione contra consentientis, & exactionis sibi competentia aduersus alios contutores suos facta. & hoc in prima. Si facta est à iudice, aut à testatore, aut à fe: ipsis duob. primis cessionis vnus ex alteritus administratione non tenebitur: nisi per dolum alium fa: spectum remouerit non fecerit: vel tarde remouit, cùm alter factus fuerit non soluendo: vel si accusauerit de suspecto, & collusit patiendo ei suspectari prioritet aliquam pecuniæ quantitatem: & si dicat curatorem non administrasse: quia per hoc non excluditur: quia & de non administratis tenebitur, & hoc in secunda. Si verò ipsi inter se diuiserunt, periude est quasi diuiso facta non esset: & quilibet in solidum conuenietur: & vno soluente, & exacto eadem sibi pu. actio aduersus alium, & hoc in tertia. Vivian.

a ¶ *Eos pronuncia.* Sicut ergo vir diuertarii pronunciarum fuerit: vt *T. de pact. inter.b & ff vnus ex plur.tu.4.§. & ff de exer. tu. lan. l. 3. §.1.*

b ¶ *Litigare.* vt *T. tit. l. l. cùm curatelis. & arg. ff. de tu. in. lan. l.19.* Vel a die, si omnes administrarit, aut nullus: habet electionem pupillus: si vnus administrauit, & alius non: in administratis primò discutietur, qui solus: secundò magistratus: deinde alius: si in non gestis omnes teneantur: vt *l. 3. tut. nec gest. l. fin. & ff. de administ. tut. l. 1. §. item in ea. & T. de hered. tut. l. pater.*

c ¶ *Facienda.* Item alia duo beneficia habet: scilicet vt actio diuidatur: & vtilis (etiam non cessa) detur: vt *ff de tut. & ra. distr.l.3. §. nunc tractemus. & T. de nouis in tut. l.5.* sed fideiussoribus tutoris denegatur vt *T. vnus pu. fol. fo. l.4.* §. sed si essent plures fideiussores: alter vnius tutoris, alter alterius tutoris: non denegatur ei hoc beneficium: vt *ff. de hered. tut. l. pupillus.* nec obstat lex fequentis fideiussores: quia pupillus accepit nouum cautionem: & sic fibi fecit praiudicium.

¶ Et nota quòd primum, & vltimum beneficium non dantur doloso: sed medium de diuidenda actione sic: vt *ff. de tut. & ra. distr.l.3. §. nunc tractemus. & de administr. tut. l. fi plures.* secundùm H. licèt Acc non concedentis.

d ¶ *Diuisa.* ablatiui absoluti.

e ¶ *Prouiderunt.* idem si vnus non instruat alterum super eo, quod alter nesciat ad fui petitionem pertinere: vt *ff. de administr. tut. l. Titium. §. tutores.* Idem si non exegit satisdationem tem pupil. fal. fo. cùm videret eum fieri non soluendo: vt *ff. de administ. tut. l. tres tutores. §. fin.*

f ¶ *Non administrasse.* nam athleticis ponunt accusari de suspecto: vt *Inst. de susp. tut. §. suspectus autem est.*

g ¶ *In solidum.* aliud in plurib. administrantibus reipub. vt *infrà de cens. l. debi. l. 3. & l quæsitum. lib. x. & qui gaud. qui ar. can l. 3. & ff. de fu. lib. xj.* & facit *ff. de aq. pluu. l. item alicui. & ff. de administ. tut. l. Lucius. §. 1. Sempron. & §. maximè. in fin. & ff. ad municip. l. imperatores. & arg. ff. de administr. tut. l. fi pupillus alienum.*

¶ Ex prædictis colligi: quia a aqu est diuisa à testatore, vel à iudice: & tunc non tenetur vnus pro altero, nisi in tribus casibus hic positis, & duobus additis. Si à nullo, vel à se ipsis est diuisi: suos omnes administret, suæ nullus, omnes tenentur in solidum: vt *in fine huius l. & in principio.* si vnus gessit, alter non: tunc primò gerens, deindè magistratus, certiò non gerens: nisi quòd debuit non gerens facere aliquem suspectum: vel tardè fecit, vel collusit *l. fi curator non p.(l.)* & *ff de curatis, & curatoribus diffrahend. l. 3. §. vltimo adde. & T. de cessatis pupillorum. l. 4.* Aliud b in cessione c bonorum: vt *ff. de cess. bo. debit. l. 3. §. 2.* quia voluntatè constituit: vt *in eod l. 3. quæsitum.* vbicunque dixi non in solidum teneri. Triplex igitur remedii aditus sed dolosis vnum tantum, secundum Acc. sed nec vnum quidem: vt modò no. & de hac materia dixi *T. de nouis fideiussoribus. l. 3. & §. nunc tractemus.* & facit *T. de locat. & cond. l. 3. diuisa in fin.*

Tit.] Carvs. Conuenit inter duos tutores, vt vnus administret, alius nō. Pactū illud non præiudicat, quò minus qui velit, conuenias pupillos, vel quòminùs periculum ad vtrūque pertineat: nisi quòd priùs conueniretur, qui administrauit, & iudicatō fit: vel eius heres.

h ¶ *Licèt tutorum conuentione.* Sic *T. de pact. l. debitorum. & l. pacta. & ff. de ad. vt. ad ci. pert. l. 3. §. nec resp.*

i ¶ *Non ambiguo.* vt *infrà*

a Tutores pupillo obligati, quo modo conuentio- nes.

b Tutores pupillo obligati, quo modo conuentio- nes.

c Curatores bonorum in solidum conuenire quā volentes aut nec: non in- uti, vt curatores pupilli, & iuuenis.

DE IN LITEM IVRANDO.

TITVLVS LIII.

Hæc tit. ff. de iureiurando in litem arbitrio tutelæ à iudice delato adolescens vel curatoris sui: quod nihil aliud est, quā æstimatio rei petitæ cum res, de qua agit adolescens, vel pupilli, adolescentisve tutor, aut curator aduersus tutorem, aut curatorem. Vel pretium quod petit res sua, iurato quanti eam res faciat a quo tutela agit, vel tutii negotiorum gestorum ex curationis causa. Rem enim ejus litem, & id quod interest promissi dicimus. Hæc verò aut à iudice æstimatur inter pares: si dolus abest & lata culpa sine qua rē agitur. l. 2. in fi. hoc tit. vel ad æstimatē iurato: si dolus aut lata culpa aduersus eos, de quo agitur non reprimatur, vel non exhibeatur: & utraque genere si cum vendicia rei sua litis: prima facie pacis. ju. flaviano etiam similis, & immunis coercendi adiuuetur causa ob dolum eius, vel latam culpam. Nec enim iudex id deferri ob lauam culpam, l. vilicanum. in fin. D. eod. l. 4. huius tit. tandem peregrina mens hac ofa in cæteros iurari in litem, si inscriptam, cæteraque instrumenta pupillorum exhibere nolit: quia non potest hoc non dolo malo facere vt l. 1. §. 1. D. de adm. tut. l. 6 tutor. D. eod. Rogo ex dolo tutoris, vel lata culpa, qua culpa præsumitur esse dolus, allori in tutorem instituendum in litem deferri: in heredem autem tutoris competitum actionem ad hoc tutoris non deferri iusiurandum in litem, nisi in fuerit remissum cum defuncto, sed ex dolo proprio tantum, vel ex lata culpa, l. 1. §. hoc tit. l. 4. §. 1. D. de hd. tut. & hæc est sententia l. 4. huius tit. Dico in heredem ex dolo defuncti non iurari in litem. Non dico heredem tutelæ non teneri ex dolo defuncti: tenetur enim in solidum, si dolus ad eum peruenerit, l. ex dispositi. D. de obli. & act. maximè ex eo dolo, quem tutoris hæredem, & dilapidare, fortunam teneri ex alio quolibet, nisi in fuerit remissum cum defuncto, qua ob præsumitur l. 1. tit. fed. à me latius explicata, & correcta palearet in Basil. Cod. X I I I. contra negantem, quam in consonat, atque in l. 3. de rep. cui. innumeri communis, qui dicitur imperitorum opinio, ex lata culpa defuncti heredem tutelæ non teneri, qui tenetur ex dolo: quod patuit ob hæc si dicitur ex contractu defuncti heredem non teneri: nisi ob delictum defuncti, aut priuati delicti successorem eum tantum esse: non obligationes, atque contractus: & ex l. 1. adiuuanda est interpretatio ad §. aliquando. Infin. de perp. & temp. act. non dicto exemplo ex §. planè. Infl. de act. quia ex speciali actio deposiri, cum si pauper, magna ex delicto videretur esse non ex lege actionis. in fin. D. de prec. Nam quod dicit de cæteralibi de præcario: idem l. 2. in fin. de actione tutelæ, quæ tamen ex eo id quod ad eum non peruenit, heredem teneri confert: vbi dolus defuncti damnum pupilli rebus auxilit, & argumentum à contrario sensu non valet. Cvias.

Contra heredem tutoris ob dolum, vel latam culpam instrumentum non restituentem, iurator in litem. Salyc.

confes. ſi tut. nub. poſſ. l. 4. & 5. tit.] Libris iuramentis. & ſi damnoſo tut. Liber iurans. & ſi tut. resp. l.] & quod non ſit ſupremus.

DE IN LITEM IVRANDO.

Lite re adhuc pendente. vel etiam finaliter iudicata in litem : vel]. cod. l. actio. quod aliàs non eſt : vt ff. eod. Lſin. & l. videamus. §. fin. & l. cum actionibus. & l. item penultimo tit. ſequenti.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Aſſiſiæ.

DVERSVS * heredes tutoris ad transferendam tutelam * iudicem accipiens, temore litis [b] inſtrumenta ad puberem pertinentia [c] reſtituit deliderabris [d]. Quòd ſi dolo * non exhibeantur : in litem iurandi tibi facultas erit, modò ſi quondam [e] pupillo debitam adfectionem ad vincula quoque religionis extendere voluerit [f]. PP. Kalend. Aug. Antonino II. & Geta II. Coss.

Nemo cuiuis iurat in litem : & contra heredem tutoris, etiamſi ſit heres heredis, ob dolum, vel latam culpam non reſtituentem iuratur in litem : & ubi dolus, & lata culpa ceſſant, aliter per iudicem de veritate inquiritur. SALYC.

11. Imp. ANTONIN. A. Seuero.

[I]S, qui rationem tutelæ, ſeu curæ repoſcit [b], inuitus in litem iurare compelli non poteſt: ſed volens ita demùm à ſuccedentibus eſt, ſi heres per longam ſucceſſionem [k] tutoris inſtrumenta pupillaria dolo, vel circumueniendi pupilli gratia exhibere non vult. Sin verò neque dolus [l], neque lata culpa [m], neque fraus heredis conuincitur: omiſſa inſtituendi facultate, iudex de veritate cognoſcere quæ etiam arguimentis [n] ſimplicibus inueſtigare poteſt. PP. XI. Kal. Octobr. Duobus, & Aſpris Coss.

Pupillus, vel adultus non poteſt liquidum debitum gratis remittere. BALD. Vel ſic : *Minor non poteſt remittere pallio condemnationem ſi-*

bi ſubiecit de lata culpa. ſimiliter dicimus, ſi damnoſo tut. latam culpam : dixit idem, vt innotuit vt tunc integrum, ſi lata culpa committatur ab herede : ſic & ff. ſoluti matrim. l. 4. §.]. Sed prætia placent.

a ¶ *Arrumenta.* non ſolùm iurisiurandio, quod eſt ſpecies [a] pen- [a] Inſtrumentorum ſpecies.
tumen iuramenta in litem præſtare. SALYC.

11. Idem A. Proſienæ.

SVmma [o] ſententia comprehenſa, quam ceſſantibus [p] curatoribus quondam tuis iudex ſecutus, iuriſiurandi à te prolati religionem in condemnationem deduxit, minui pacto [q] non poterit. PP. Kalend. Iul. Leto II. & Cereale Coss.

Contra tutorem etiam propter leuem culpam iuratur in litem : contra verò tutoris heredem, propter dolum, & latam culpam tantum : niſi hic fuiſſet conteſtatus cum tutore defuncto : quia tunc contra eius heredem iuratur propter leuem etiam culpam. SALYC.

IV. Imp. GORDIANVS A. Maximo.

ALio iure eſt [r] tutor, alio heres eius. Tutor enim inuencarii, cæteri æque inſtrumenta ſi non proferat [s], in litem iuſiurandum aduerſus ſe poteſt admittere : ne enim heres eius ita demùm, ſi reperta in hereditate, dolo malo [t] non exhibent. Sed cùm aduerſus ipſum tutorem litem conteſtatam eſſe dicatis : transferentibus vobis in heredes eius actionem, præſes prouincie partes ſuas exhibebit : non ignorans, niſi exhibeantur inſtrumenta, quatenus iuxta formam conſtitutionum partes ſuas debeat moderari [u]. PP. VII. Kalend. Octob. Pio, & Pontiano Coss.

Propter dolum defuncti non iuratur contra heredes. h. d. quod tenet. Vel ſic : Ob dolum præpotum : non iuratur contra heredem iuratur in litem. h. d. SALYC.

ſtrumenta forſitan in hereditate inuenta. & illa dolo, vel lata culpa non exhibeat. & hoc in prima. Si verò lis cum tutore fuerit conteſtata : in transferenda actione in heredem, præſes partibus ſuis fungetur : & niſi inſtrumenta exhibeantur, non ignorabit qualiter procedet. ſed non aperit qua actione. Tu die quòd deferet iuramentum heredi : ſuus poterat deferre defuncto : vt *ff. de ſoluend. matr. l. cum oſtendimus. & l. vlt.*

r ¶ *Alio iure eſt.* id eſt, tenetur.

s ¶ *Non proferat.* dolo, vel lata culpa, vel leui : alioquin, id eſt, ſi non per leuem, non eſſet aliud in tutore, quàm in herede, pro cuius lata culpa iuratur : & ſic eſt ſpeciale, vt propter culpam iuretur : aliàs contra : vt *ff. eo. l. videamus. §. fin.*

t ¶ *Dolo malo.* ſupple vel lata culpa vt *ff. eod. Lin. quis.* Vel legetur ibi aut. Item de dolo ipſius heredis dicit : non defuncti, quia [d] tunc non iuraturin litem contra heredem pro dolo defuncti, ſed communæ intereſſe peniturve]. *Lpenultima.*

¶ Sed cùm [e] propter latam culpam, vel leuem iuratur, an veniat ſimplaliter intereſſe in ſuſti cognitione indiuiſa ſine alia probatione fiet & quando propter dolum iuratur? Reſpond. commune intereſſe venire : vt *ff. eod. l. 3. §.]. ſecundùm Azo.* & ſatis eſt à probatione relenari.

v ¶ *Moderari.* ita. deferendo iuramentum contra heredem, vt poſſit contra defunctum deferri : vt *ff. de ſolutis. & nunc. & hoc. l. cum oſtendimus. & l. fin.*

[d] Iurari in litem aduerſus heredem ex dolo defuncti nō poteſt : ſed communæ intereſſe pertinet.

[e] Iurare in litem ob lucrum cuiuſque, vel leuem, intereſſe ſuum ſimpliciter iurare non ſufficit.

Licet.]

480/C.IV.K.5-4, 1343-1344
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Licèt.] CAVTE. Si tutor inventarium non fecit, & decessit adversus heredem in litem non tarabitur sed conarabi potest de dolo defuncti ad commune incommodum.

a ¶ *Placuerit.* Apparet * hic quòd propter dolū defuncti non interrumpitur adversus heredem in litem: sed ob suam heredit: vt *l. si. l. in qui. & l. alia* litem adversus * eorum ipsorum ex tali dolo tarabitur: *ff. de admin. tut. l. tutor, qui reprehensorum. in prin.* s. Alij dicerunt tamen defunctum in culpa fuisse. nam & si in dolo, etiam adversus heredem ob dolum defuncti tarabitur.

v. Supp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Archelaidæ.*

Licèt adversus heredes ob non factum inventarium iusiurandum in actione tutelæ præremitti placuerit * : iudicem tamen datum * velut ex dolo tutoris aliis indiciis instructum, adversus eos ferre sententiam conuenit. S. VIII. Kalend. Ianuar. Nicomediæ, CC. Coss.

DE HEREDIBVS tutorum, vel curatorum.

Rodus.] CAVTE. De negligentia tutoris, quæ dolo non comparatur ex heredes eius conuenirí possint, quæritur? Respon. quòd ob: nisi lis fuerit contestata cum defuncto, vel aliquod ad eum peruenerit ex bonis pup. vel cùm pupillo acquirere potuisti, ut *ff. mod. l. si procurator. §. vlt.*

b ¶ Ob negligentiam. fi. liter defuncti.

c ¶ *Non oportet.* ex * dolo ergo defuncti, & lata culpa heres tenetur: nō leui: vt *hic, & supra de neg. gest. l. curatorio. & ff. eod. l. in s. fi. & de act. & oblig. l. ex stipulatu. & l. contrahitur. & arg. ff. de non numer. l. non simpliciter. & vid. de non numer. l. in heredem.*

d ¶ *Professum fit,* vt quod potuit pupillo quærere tutor, alij permisit: vt *ff. mand. l. si procuratorem. & fin.* Lucrum * enim est ex alieno. &c. vt *ff. de fur. l. si pignora. §.*).

Dicit.] CAVTE. Si plures dati sunt tutores alicui & quidam gesserunt, & quidam non. Non gerēs, vel eorum heredes tenentur: prout tamen consuetudo fit, qui gesserunt.

e ¶ *Vel scit,* vel * non id est, nam scire * non diuersa tenetur, qui non gessit: vt *ff. pup. fal fil. l. non quod. §.*). Vel dic tutela: licèt scierit. vel scire: licèt negotium gesserint contra heredem cotutoris. *ff. de neg. gest. l. curatori.*

f ¶ *Possit.* cùm ex dolo, vel lata culpa tantū defuncti heres teneatur: vt *ff. l. prox.* apparet quòd cessatio ff. est dolus, vel lata culpa: vt *hic, & ff. tit. §. 4.*

g ¶ *Restringam ff.* vt *ff. tit. 4. l. licet. & l. arb tut. l. cùm interdicta. & ff. de admin. l. tut. i. & ff. sol. matr. l. ij.*

Dominus.] CAVTE. Si tutor in causa pupilli contraxit & fideiussorem non idoneum accepit: puta quia mutuauit pecuniā pupil. an teneatur eo nomine, quæritur? Dicitur quod hic. Vel dic Aliquis fideiussit pro Titio apud Seium. Scitur filio suo fideiussoē dedit renoveri: fi à seipso non exegerit Titio facto non satisfacto, vel Titium non eo nomine: poterit pupillus ex causa fideiussionis actione tutelæ cum consueuisse, eò quòd conuersa sit prima actio in actionem tutelæ.

h ¶ *Adversus heredes.* qui si nouus fuit, & legitimæ ætatis debent explicare quę per defunctum incœpta fuerā: vt *ff. eod. l. j.*

i ¶ *Fideiussit.* putà quia maluit fideiussorem accepit in eosdem pupilli: nam teneatur eo nomine. s. Vel aliter: quia cùm * debuit exigere alios debitores pupilli, & scripsum debet exigere: & si non fecit, desolutior in actionem tutelæ prima adhiberi *ff. de administ. tut. Lapidem.* §. etiam & prima erat finita tempore: vt *ibi. quatenus. & ff. de fideiuss. tut. Liuer. rationē. & ff. de negot. gest. l. domestic. §. pen. & §. fin. & l. qui sine.* ACCVRS.

Heredes.] CAVTE. Si ad tutoris heredes, vel curatores aliquid ex re pupilli vel adulti peruenisse id restituere debeant, quæritur? Dicitur quòd sic: & sine administratore tunc vel curatore fiet ea, tenebuntur. VIVIAN.

m ¶ *Cognatur.* vt *ff. eod. l.*).

n ¶ *Ambigendum.* vt *ff. eod. l. pen. & facit ff. arb. tut. l. tutela.*

DE HEREDIBVS TVTORVM, vel curatorum.

TITVLVS LIIII.

Quod dicit supra titulo generali Arb. tut. tutela adiuncta dari heredi, & in heredem, I. pœna ad specialiter exequitur in hoc tit. quòd adhuc tutela, qua heredi, vel in heredi datur, ita iure sit, quam qua datur tutori, vel in tutori. Nā ut iam occupauit dicere titulo superiore proximo, I. pen. ex dolo in successorem tutoris in litis fed non in heredem tutoris ex eodem tutoris dolo. & adhuc tutela, qua pupilli heredi competit, non est principalis. Lex pluribus D. de adm. tut. l. fabianus. D. de reb. auct. iud. poss. l. j. §. eidem principes. D. ad leg. Cor. de fal. *& in heredem tutoris non est fama. l. Iuris.* §. fi quis alieno. & §. pen. D. de his, qui not. inf. *Heredum nomine intelligentur etiam heredes heredum, l. 1. Tit. prox.* CVIAC.

Heredes tutoris non tenentur ex lenis culpa tutoris, hoc dicit textus ipse hic. BALD. Vel fic: *Heredes tutoris non tenentur ex leui culpa defuncti: nisi in tribus casibus hic expressis. h. d.* SALYC.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Fusianæ.*

HEREDES tutorum ob negligentiam b, quæ [non] † latæ culpæ cōparari possit, condemnari non oportet: si non contra tutorem lis inchoata c est, neque ex damno pupilli locrum d ceperunt, aut gratia e præstitum sit f. PP. VI. Id. Mart. Lucerano, & Rufino Coss.

De non gesto à tutore, teneatur eius heres. h. d. SALYCET.

11. Imp. ANTONINVS A. *Valentino, & Maximo.*

PAter vester tutor, vel curator datus, si se non excusauit, non ideò vos minus heredes eius tutelæ vel vrilī g iudicio conueniri potestis h, quòd cum tutelam, seu curam non administrasse dicitis, nam & cessationis ratio reddenda est. Pisis

SI TVTOR, VEL CVRATOR NON GESSERIT.

TITVLVS LV.

De hoc titulum, vere sunt quod dicit titulo generali, l. 6. etiam eum qui nihil gessit adhuc tutela tenere: vide scribit, non dicebit, & excusse petitio ex. qui gessit. l. 1. hoc tit. in prima parte. l. 8. l. de adm. tut. l. 1. C. de discuss. tut. l. 1. Tit. prox. Si nemo gessit quæ non expetit quis prior, qui postea sit? quia ff. eod. ibi. nemo ex pari, vel culpa lata, prende omnes tenentur, ac si communiter tutelam administrassent. l. 1. in secunda parte. Vbi dixit alij gessirunt, alij, vt gessirit post eos, qui gesserunt, si solvendo, aut minus solvendo inuenti fuerint, conueniuntur, qui non gesserunt vel culpa nomine, quia suspectos contrahere non fecerint. l. 1. Tit. seq. Vel si fuerit tutorum pluralitas pauperior fuerit, qui solus tutelam gessit, quòd non ei prosalarium tutorem adiungi, ubi in qua ratione prosequuntur rebus pupilli. l. 1. CVIACIVS.

Qui non admittitur ad accusandū, potest esse procurator inquisitionis, & potest implorare officium iudicis in loco deficientis accusatoris, quando est tutor a pupillo. BALD. Vel sic: *Tutores etiā nō gerenti imputantur, si concurauerunt suspectis nō fecit. & liberius. qui nō potest patronū de suspecto accusare nō prohibetur iudicis officii implorare.* SAL.

Vu

o ¶ *Debuerunt.*

480/C.IV.K.5-4, 1345-1346
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE VSVRIS PVPILLARIBVS.

TITVLVS LVI.

DE VSVRIS PVPILLARIBVS.

Pupillus.] Caeve. Si tutor ſcita tutela credas ſe debere pupillo pecunia, & pupillus nolit eum conuenire, vel rationes audire adminiſtrationis propter curſum vſurarum, an poſſit adulcum compelli re, vel facere compelli, vt eum conueniat, quæritur? Dicitur quòd non: ſed pupillo debet facere pupillum ad iudicium citari, vt ſic magis conuenax preſumatur. Aliſi ei ſecuritas poſſit prouideri: qualiter autem hoc fieri debeat, non aperit. Et ſic quòd offerre debet: ſi nō acceptat, declarat hoc iudici, & aſtat conſignet, & deponat: & ſic inhibetur vſurarum curſus. Idem eſt in curatore obſeruandum. Viviaanvs.

a ¶ *Compelli non poteſt.* vt *ſupra* tit. *de minor. vlm. l.* 3 ſed falſa in caſibus vt ibi not.

b ¶ *Frequenter.* vt ex hoc magis conuenax preſumatur.

c ¶ *Preſtitit.* id eſt, differri.

d ¶ *Edantatio.* quæ eſt: quia vultis ſoluere? & quod ſubiicit ;quo facto: ſuppl. & depoſitis ſolemnitatibus ¶ *deponat.* tutoribus.] ff. *rem.* 1. Vel die quæ voluerat eſt, quòd vultis producere teſtes? ad perpetuam memoriam tqualiter nihil debeatis: vel ſi debeas, qualiter offertis: vt ſuprà vſura impediatur: & pro hoc eſt quod ſubiicit, adhuc etiam, &c. vt *in authentic. de iuſtit. & penalibus coll.* vij. 1. Certum etiam eſt coadiuuari, vt petat iudicet, et ſtatuat tempus pupillo, vltra quod non audiat eum agentem: vt *infra de ingenu. ma. l. diſſamari.* & ſ. *quidam ex cauſ. mu. l.ſed & ſ. ſi autpraior.*

a Teſtes producti ad perpetuam memoriam poſſunt.

DE FIDEIVSSORIBVS TVTORVM, vel curatorum.

TITVLVS LVII.

Hic titulus oſtendit de tutela, vel cura nō tantum, qui tum tutore, vel curatore adhibito tutelæ, vel curæ negotiorum poſſerum cum curatore, ſed etiam cum fideiuſſoribus eorum adhiberi ex ſtipulatu, qui & qui vſurarum pupillarium nomine tenebitur. l. 10. rem pup. *fall.* Et conſtitutum adhiberi eſſe cum ipſo tutore agere velit: an cum fideiuſſore eius, vel duobus adhibitis poſſint cum tutore, partim cum fideiuſſore, ad in ſolidum cum vtroque, ex his idem conſignatur. l. 1. hoc titul. l. 5. 6. D. de duob. reis. l. quæ. 5. etiam D. de pig. quam plurimum omnibus creditoribus admittſtipulatione Nō. 4. quæ de conſen in Basil. non exiſtit Conſtitutionis huius ſimilis quæ ſunt *de uſufructu*, & nonnulla diſſimilia l. 1. *in quadrimo illa. An* dicto tutore fideiuſſor liberatur? *Similiter* enim incertoſ ſimpliciter accepta ſit, an in omni caſu *iam.* Cuiac.

Cum tutores, & cum fideiuſſore eius poteſt pupillus in ſolidum agere. Sal.

1. *Imp.* Alexander A. *Felici.*

Legere debes * vtrum cum ipſis tutoribus, vel curatoribus, ſeu heredibus eorum an cum his qui pro ipſis ſe obligauerunt, agere debeas, vel (ſi ita malis) considere † actionem. Nam in ſolidum & cum reo, & cum fideiuſſoribus agi & inire non poteſt. PP. X. Kalend. Febr. Iuliano II. & Criſpino Coss.

Illa lex probat, quòd fideiuſſor tutoris poteſt ſe obligare ſub duabus formis: ſcilicet ſimpliciter & in defectu tutoris: & vtraque forma bona eſt. licet prima ſit pura, facta de condemnabili: quod eſt notabile, & idem dicit inſtrumentum: & ſi dicitur tutor non ſoluerit, ita fideiuſſor promiſit de ſua ſolutione, & adimplere. Bal. Vel ſic: *Pro ea parte, quā tutor ſoluit, liberatur fideiuſſor ſuus: ſine ſe ſimpliciter accepta, ſine rem pupilli ſaluam fore, vel indemnitatem promiſit.* Sal.

2. *Idem A. Proſe.*

Non eſt ambigui toris, electo reo, & ſoluente, fideiuſſorem liberat ‡ & ideò ſi ſimpliciter § acceptus eſt fideiuſſor in id, quod tutor, ſeu curator debitus eſſet: cùm peonas tutorem ſeu curatorem condemnatum ſoluiſſe, quid dubium eſt, fideiuſſorem liberum eſſe? Planè ‖ ſi ſtipulatio a rem ſaluam pupillo fore, interpoſita eſt: vel eatenus eſt in id, quòd à tutore, vel curatore ſeruari non poteſt, manet fideiuſſor obligatus ¶ ad ſuppletendam tibi indemnitatem. PP. VII. Kal. Auguſt. Fulco II. & Dextro Coss.

a Liberari, & non incidere in obligationem.

DE CONTRARIO IVDICIO TVTELÆ.

TITVLVS LVIII.

Cum de iudicio tutelæ directo dictum ſit, quod pupillo competit, ad contrarium examinandum eſt, quod tutori in pupillum datur ſententia. In eo tamen, quod tutor impendit de ſuo in rem pupilli. l. 3. hoc tit. vel etiā *quod pupillus ei debuit ex cauſa tutelæ tractatur.* l. 1. 2. *de in ius. voc. & quod tutor ex iudicio tutor conſequi poteſt, id etiā conuenit, directo conſequitur tutor compenſationis.* d. l. 2. & 3. *illud notandum eſt ex* l. 1. & 2. *in contrarium iudicium ad tutorem, vt tutori, qui ſolui pro contutore condemnatio in ſolidum, pupillus eadē actione ſuā adueſus conſtitutum, quia poſt ſolutionem eius excluſa ſit tutela obligatio, nulla pupillo ſuperaſt actio, quam eadē: ſed vt qui ſoluit, in condemnatum eſt actio negotiorū geſtorum. Item ſolutionem veſti reducit actio tutoris qui contra, quod ex cauſa tutelæ debetur, ſoluere paratus eſt pro ſe, & pro collega: vel ex ſolutione ipſa ſe exoneretur, vt ſolidi eiusmodi coheredum actione adueſus colleg.* l. hoc tit. l. Modeſtinus D. de ſolut. *l. cùm in qui.* D. de ſolut. *cui, ſua ceſſa non ſi dantur vtiles quaſi ex ceſſione præſumpta.* l. 1. ſupra de obligat. & actio. *ſuus tutore condemnato ex tutoris ſui culpa, tenetur ei ſuus actionis in collegā. quod condemnatus conſequitur in actione iudicio per interpretationē dolimali: vel ſua ceſſione, dantur vtiles, vt dixi titulo 51. quod quique rerum eſt, atienuj*

480/C.IV.K.5-4, 1349-1350
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non. Si verò solutorii, vt crederetur ei adio: hoc casu videtur actionem emisisse vt ea sibi cedatur, poterit pupillum cõpenire. VIVIAN.

a ¶ *Iudicare id est, obligato propter communē dolum, vel eam tantùm, cùm te dimisit administrationē suspectum fuisse debuerit, secundùm quosdam.* ACCVRS.

b ¶ *Adio* scilicet contra eum, qui iam per solutionem tuam liberatus est: tuo te nomen omnino velle habere? *Ff. pro.* secundùm Iria. ACCVRS.

c ¶ *Emisi. dicendo, ibi* b *solūo, vt cedat actionem.*

d ¶ *Eam. id est, eam.*

e ¶ *Datus.* scilicet tu.

f ¶ *Heredes.* contumacia.

g ¶ *Commune. vt ff. de solu. l. Mediastinus.* ¶ Et sic b quæ est inutilis cedenti, esse voluit, cui cessa efficax *f. manda. l. Papinianus. & ff. de cessi. l. si profitetur in princ. & sic ff. de nau. lac. l. ij. & sic. l. de fide. l. nulla.*

Si tem.] CASVS. Duo Seiæ tutores, qui malè administrabant bona pupillæ, hæres tutelæ pupillæ contra VRAM, qui erat absens, egit, & in solidum eò damnari fecit: nec ille scripit se condemnatum, nec appellauit, & sic acquieuit ea sententiæ: ille condemnatus convenit pupillum, vt sibi cedat act. aduersus contutorem: vel si non cedat, conuenire tutorem vtili neg. gest. act. vel tutelæ. VIVIAN.

b ¶ *Si non ex propria culpa.* Duo[c] tutores pupillæ: vnus, qui erat absens electus à pupilla, in solidum fuit condemnatus. ACCVRS.

b ¶ *Non ex propria culpa.* idem [d] & ex proprio dolo, vt adio et non cedatur: vt *ff. de tut. & ra. dist. l.* §. *nunc videamus hic & ff. pro. fu. l. cùm duobus.* §. *hic.* & ff. pro curatore, qui solus potest suum delictum: vt *ff. de procur. l. qui propter.* § *idem oculis.*

i ¶ *Adjecta.* cùm constabat eum malam fouere causam: aliquam cõtrà: vt *ff. de eui. l.* § *idem.* & *l.* § *per imprudentiam.* Vel dic quòd fuit absens[e] ex iusta & probabili causa.

k ¶ *Caueris.* opponitur ergo hæc exceptio excludendam actionem etiam post sententiam, vt *hic, & ff. de fideiuss. l.* § *fideiussores.*

l ¶ *Mandari.* pro parte: non in solidum: vt *ff. de*

Collusio hic habuit litigē.

d Colus hic Bal. Cardinalis.

e Rubricis nil agit. supra, vel vsufructu. E. Inscientia fertur iste edictus non absentes non reprobabili, vel in hac causa. Laudatus Iason.

f Dic hæredis generaliter ex omnia exceptione, quæ non tradita de qualitate, fraudis opponatur.

etiam si absens, & indefensus tutor post litem contestatam condemnatus sit, quæ sententia valet, Vlt.]. quem & quæ. *tol. & si sententia adquiescere ex fide bonæ id est, non appellauerit,* l. 2. hoc tit. *Reliqui enim communi culpa. Nam si ex propria, nulla ei prosit ejus adio in collegam: neque item ex damni dolo neque si suo nomine fuit mota.* CYIAC.

Adio existente cedi non potest. BALD. Vel fic: *Post solutionem simpliciter factam non potest fieri, nec valet cessio: facta si fuisset cũ pacto, vt cedatur.* SAL.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Siruisco.

I pro contutore iudicato * pecuniam soluistis: nullam iudicium tibi contra pupillum competit vt delegetur tibi aduersus liberatum actio [b]. Quòd si nomen emisti [c] in rem suam [d] [e] procuratore datus [f], heredes [g] iudicati † poteris conuenire. PP. VII. Kalen. Mart. Fabiano, & Mutiano Cos.

Vbi probationes sunt liquidæ, damnatus in absentia non prosumitur condemnatus ex contumacia: sed propter malam causam. BALD. Vel fic: *Tutor non ex propria sed contutoris culpa condemnatus, absens, habet beneficium cessionis, & vtilis actionis.* SAL.

11. Imp. ANTONINVS A. Primitiuo.

Si non ex propria culpa [h] solus pupillæ condemnatus es: sed absens [i], & indefensus acquieuisti: cùm ex causa iudicati satisfacere coperit [k], actiones aduersus contutores tuos mandati [l] tibi à pupilla defideres [m], vel vtili actione [n] vrebis. PP. Il. Id. Octob. Duobus, & Alpeis Cos.

Pro illa parte, ad quam pupillus succedit, tutores extinguuntur actio tutelæ, & non in plures pro rata debentur eadem pupillo compensari, vel contrarium iudicio repeti.

111. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIA. AA. Thessali.

Si pater tuus, quem priuigni sui tutelam administrasse proponis, * testamento rectè factō pupillo etiam quondam suo herede instituto, decessitquoniam non nisi pro portione hereditaria tutelæ petitionem cõfusione confert extingui [o]: pro reliqua parte succedentem patri, tutelæ te conuenit apud cõpetentem iudicem reddere rationem: qui secundùm bonam fidem, eorum etiam, quæ patri tuum in rem * eius erogasse dicit admissa compensatione [p], reliqui (si quid amplius debetur) faciet condemnationem. Quòd si sciens amplius in rem suam erogatum, agendum propterea tutelæ non putauerit: eum contrario iudicio conuenire potes [q]. S. XVIII. Kalen. Ianuarij, C C. Cos.

DE AVCTORITATE PRÆSTANDA. TITVLVS LIX.

Explicatis actionibus, quæ ex administratione negotiorum nascuntur, hoc titulum de auctoritate tutorum: quoniam ab administratione tutores separabant auctoritatem, vt Vlp. lib. 3. regularum. Item ait pupillorum pupillarumque tutores & negotia gerere, & auctoritates interponere: mulieres autem tutores, aut fieri, aut earum tutelam hos Claudio Sabinus, auctoritatem dumtaxat, & causam de auctoritate non minùs, quàm de administratione tutorum nobis tutor consentus tutela iudicio. l. 8. tutor. D. eod. & recipiendi etiam offerre sine tutoris auctoritate pupillus tutori obligatur contrario iudicio. l. 1. D. de contr. tut. act. qui ait non obligatur sine tutoris auctoritate, nisi in quantū locupletior factus est ex obligatione. D. Pij cùm tamen aliam sibi solus obligare potest. Duæ sunt enim in hoc titulo Iustiniani Constitutiones nostræ. VIAN. & in criminalibus causis necessaria sit auctoritas tutoris, vel curatoris. l. 4. Item cùm tutor vel cum furiosi criminale iudicium & cum minoribus sine tutoris, vel curatoris auctoritate. & ipse accusationibus fuerit obligatus, & præsentia tutoris, vel curatoris. l. 2. D. de accusi. l. 7. § ad leg. Iul. de adult. & Pauli. § fine. tit. 1. non inuenimus aliā sine auctoritate dari. Alium est, vt si plures sint tutores: in omnibus enim sine omnium auctoritate fieri indistincte, præterquā si pupillus in adoptionē detur: quod iure sic ex obligatione. Antonini adhibita auctoritate omnibus tutorū. ne sit in vnius potestate fieri tutela. l. 1. hoc tit. Iure enim veteri nō erat omnibus tutoribus consensu opus. Et testamentarii, vel dati per inquisitionem vnius auctoritate fiebat, licèt in libellis litem denunciari omnibus opus fit. tam ordinaria tutela, quàm datiua. Iure tamen nouo, quibus consentium pars una attributa est. l. C. Th. de dat. vel ed. l. 2. § ex plato. cõ. Iu. Legitimorum autem omnium, vel datorum ex inquisitione auctoritas necessaria effecta olim VIp. eod. lib. dare. Iul. l. 3. huius tit. in hoc casu vnū omnium tutorum parem esse constituit, vt sufficiat eorum arrogantiæ cum se in nulla alia omnes auctoritatem suam accommodare debeāt. In hoc magnum interest quòd in aliis differentia est: vt in satisdationes omnes, quod fidemat. Idem legimus, & dari sine inquisitione, & in se ab omni satisdatione, qua ex testam. D. Trinam pupilla constituta in magistratu municipali, & licet habet in legitimis dumtaxat tutoribus, & in his qui dari sine inquisitione. Auctoritas est approbatio tutoris expressa, qua interponitur perfectis ex quibus pupillus ex præsenti gestis. Hoc enim præsentia, & testimonium tutoris auctoritatem imitatur. CYIAC.

Pupillus potest sibi stipulari simpliciter stipulationem non potest. Bald. Vel fic: Potest solutionem simpliciter factam non potest fieri, nec valet cessio: facta si fuisset cũ pacto, vt cedatur. SAL.

Pro tutore ad quem pupillus succedit, tutores extinguuntur actio tutelæ, & non in plures pro rata debentur eadem pupillo compensari, vel contrarium iudicio repeti.

Si non ex propria culpa solus pupillæ condemnatus es: sed absens, & indefensus acquieuisti: cùm ex causa iudicati satisfacere coperit, actiones aduersus contutores tuos mandati tibi à pupilla desideres, vel vtili actione vrebis. PP. Il. Id. Octob. Duobus, & Alpeis Cos.

Pupillus potest sibi stipulari simpliciter stipulationem non potest. Bald. Vel fic: Potest solutionem simpliciter factam non potest fieri, nec valet cessio: facta si fuisset cũ pacto, vt cedatur. SAL.

Pro illa parte, ad quam pupillus succedit, tutores extinguuntur actio tutelæ, & non in plures pro rata debentur eadem pupillo compensari, vel contrarium iudicio repeti.

Si pater tuus, quem priuigni sui tutelam administrasse proponis, testamento rectè facto pupillo etiam quondam suo herede instituto, decessitquoniam non nisi pro portione hereditaria tutelæ petitionem cõfusione confert extingui: pro reliqua parte succedentem patri, tutelæ te conuenit apud cõpetentem iudicem reddere rationem: qui secundùm bonam fidem, eorum etiam, quæ patri tuum in rem eius erogasse dicit admissa compensatione, reliqui (si quid amplius debetur) faciet condemnationem. Quòd si sciens amplius in rem suam erogatum, agendum propterea tutelæ non putauerit: eum contrario iudicio conuenire potes. S. XVIII. Kalen. Ianuarij, C C. Cos.

DE AVCTORITATE PRÆSTANDA. TITVLVS LIX.

Explicatis actionibus, quæ ex administratione negotiorum nascuntur, hoc titulum de auctoritate tutorum: quoniam ab administratione tutores separabant auctoritatem, vt Vlp. lib. 3. regularum. Item ait pupillorum pupillarumque tutores & negotia gerere, & auctoritates interponere: mulieres autem tutores, aut fieri, aut earum tutelam hos Claudio Sabinus, auctoritatem dumtaxat, & causam de auctoritate non minùs, quàm de administratione tutorum nobis tutor consentus tutela iudicio. l. 8. tutor. D. eod. & recipiendi etiam offerre sine tutoris auctoritate pupillus tutori obligatur contrario iudicio. l. 1. D. de contr. tut. act. qui ait non obligatur sine tutoris auctoritate, nisi in quantū locupletior factus est ex obligatione. D. Pij cùm tamen aliam sibi solus obligare potest. Duæ sunt enim in hoc titulo Iustiniani Constitutiones nostræ. VIAN. & in criminalibus causis necessaria sit auctoritas tutoris, vel curatoris. l. 4. Item cùm tutor vel cum furiosi criminale iudicium & cum minoribus sine tutoris, vel curatoris auctoritate. & ipse accusationibus fuerit obligatus, & præsentia tutoris, vel curatoris. l. 2. D. de accusi. l. 7. § ad leg. Iul. de adult. & Pauli. § fine. tit. 1. non inuenimus aliā sine auctoritate dari. Alium est, vt si plures sint tutores: in omnibus enim sine omnium auctoritate fieri indistincte, præterquā si pupillus in adoptionē detur: quod iure sic ex obligatione. Antonini adhibita auctoritate omnibus tutorū. ne sit in vnius potestate fieri tutela. l. 1. hoc tit. Iure enim veteri nō erat omnibus tutoribus consensu opus. Et testamentarii, vel dati per inquisitionem vnius auctoritate fiebat, licèt in libellis litem denunciari omnibus opus fit. tam ordinaria tutela, quàm datiua. Iure tamen nouo, quibus consentium pars una attributa est. l. C. Th. de dat. vel ed. l. 2. § ex plato. cõ. Iu. Legitimorum autem omnium, vel datorum ex inquisitione auctoritas necessaria effecta olim VIp. eod. lib. dare. Iul. l. 3. huius tit. in hoc casu vnū omnium tutorum parem esse constituit, vt sufficiat eorum arrogantiæ cum se in nulla alia omnes auctoritatem suam accommodare debeāt. In hoc magnum interest quòd in aliis differentia est: vt in satisdationes omnes, quod fidemat. Idem legimus, & dari sine inquisitione, & in se ab omni satisdatione, qua ex testam. D. Trinam pupilla constituta in magistratu municipali, & licet habet in legitimis dumtaxat tutoribus, & in his qui dari sine inquisitione. Auctoritas est approbatio tutoris expressa, qua interponitur perfectis ex quibus pupillus ex præsenti gestis. Hoc enim præsentia, & testimonium tutoris auctoritatem imitatur. CYIAC.

Æquæ tutoris.] CASVS. Si pupillus sine tutoris auctoritate stipulatus aliquid sibi dari, vel fieri: an valeat stipulatio, quæritur? dicitur quòd sic. VIVIAN.

Si pater.] CASVS. Pater tuus administrationi tutelam priuigni sui & ex mala administratione tenebatur pupillo priuigno in cccc. decesse priuigno, & te heredibus instituto & ita obligatione extincta est actio restituendi: pater aliqua in rem priuigni impensa diuersque ad conuentionem quātitatem compēsabat. Is verò quærebat impendia, & in eccc. tãcam tenebatur, nec agere velit, plus fuisse fructus erogatum quàm debitum sit: potest eum conuenire contractu iudicio in id, quod superest deducto debito. VIVIAN.

Propone. Nu. titio cum [2] *posse esse tutorem priuigni, non tamen apud eum alij: vt hic, & supra vbi pa. rem. de L.*

Extingui: vt supra de negot. gest. l. si actor. & de hæred. ac. l. si admisi. & infra ad legem Falcid. l. hæc. & supra de re iudic. l. cùm à tutore.

Compensatione. & supra comme. diui. l. vlt. in fi. & ff. comm. l. in rebus. fi. fine.

Prius. sic ff. comm. l. in commodato. fi.

DE AVCTORITATE præstanda.

De tutoribus & curatoribus dictum est: & quia oportet eos auctoritate comparare minoribus in his, quæ agunt, vel pacisuntur in præsentia fauni, venit de auctoritate præstanda. ff.

Æquæ tutoris.] CASVS. Si pupillus sine tutoris auctoritate stipulatus aliquid sibi dari, vel fieri: an valeat stipulatio, quæritur? dicitur quòd sic. VIVIAN.

Propone.

480/C.IV.K.5-4, 1351-1352
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1353-1354

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI curatores tutoribus adiuncti sunt: pubertate pupilli, tam tutorum, quàm curatorum adiunctorum officium finiri, ideóque alios propter aetatis infirmitatem curatores esse dandos, manifestissimum est. PP. IIII. Kalend. Aug. Romae, Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

Pupillus non potest cessare tutorem. SAL.

II. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. *Monippe.*

TVtoris officium ex sola voluntate pupilli non finiri certissimum est. S. XIII. Kal. Februar. Caesaribus Coss.

III. Imp. TVTELIANVS A. *absente* P.P.

INdecoram obfervationem in examinanda marium pubertate refecantes, iubemus quemadmodum † feminae post impletos duodecim annos, ita omnimodo pubescere † iudicantur: ita & mares post excessum quatuordecim annorum puberes existimentur: indagatione corporis inhonesta cessante. Dat. VIII. Idus April. Constantinop. Decio V.C. Coss.

DE ACTORE A TVTORE, SEV curatore dando.

TITVLVS LXI.

EAque fuisti absentia tutorie filie, vt tutor, vel curator aliud dari ab eam filiam cognitum posse, vt l. 10. §. qui dat. tut. l. tutores. D. de tut. & cur. do. Sed dari alterum a tutore, vel curatore. Dari dicitur a tutore, vel curatore quicunque decreto praetoris, aut praesidis pollulante tutore, & eius periculo facturo pleraque latium causa: unde alterius nomen cum aliquis tutor praestiturus, & aliquando absentibus est. Liberto, § pen. D. de neg. gest. l. tutor. D. quam ex fac. tut. l. 10. §. de appel. l. hoc tit. *nec enim propter absentiam solam, vt dixi dari tutor aliud, vel curator potest: quia ne Resp. quidem cuiusquam absentis debitae esse tutor & procuratorem etiam relinquere non potest ex sua persona, cum sit in domicilio non sit.* l. unqua. de proc. *nec ex persona pupilli, si forte adsit, vel noscitur fari,* §. vlt. fast. de cur. l. decreto. D. de admin. tut. *Igitur necesse est alterum constitui alterum ad litem, administrem ad cetera negotia.* Ibidem. D. de tutel. CVIAC.

Etiam pater tutor filij non constituit procuratorem: sed alterum ante litem contestatam. BALD. Vel sic: *Tutor pro rebus pupilli petendis non constituit procuratorem, sed alterum.* SALYCET.

Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS, AA. & CC. Absentibus.

SI tui iuris constituti filij tui, matri succesferunt: licèt te tutorem eorum esse probetur: tamen non per procuratorem, sed adhorem decreto constitutum à te, res eorum te absente peti conuenit. S. Non. Ian. Sirmij, CC. Coss.

DE EXCVSATIONIBVS TVTORVM, & curatorum, & de temporibus earum.

TITVLVS LXII.

Fuisti tamen tutelam plerumque excusatione, de qua etiam cum tam sepe dictum sit in titulo superiore, tutorem posse uere eorum, ex quo semel se damnum sua pericula cessare, si se non excusarit, l. 6. de oper. lib. l. 1. D. de leg. tut. l. 9. qui da. tut. l. 13. de adm. tut. *& non vere dicitur non indigere excusatione,* l. 1. de conf. tut. *tempus est tandem vt dicas & de temporibus earum, quibus dare tutor debet initio. Excusatio est allegatio vacationis, seu immunitatis à tutela, vel curatione quam habet aliquis ex privilegio, vel ex iusta causa. Quam allegari oportet re integra,* l. 7. in fin. *& vel in partem: tolutis ab administratione rerum, quae in eius praesentia fiunt,* l. 2. & 11. *vel in totum, vt cessis rebus in hoc vel in posterum non habeat appellare: sed ex ordine confitendo à D. Marco inter l. duo si ex consilio, & excusasse non recepta, cum damnum appellet, & sic omnia tutorem quaeque curatorem ad munera personalia venisse appellando recognoscant.* l. 9.] quand. pro. non est tut. *Haec tamen excusatio, & ab aliis munera tutoria nos remouentibus. Legitimi tutores excusantur, quia cum prospicere liberis tenere, iure ipso nulla est. Nam nec alter alium eorum liberabat.* CVIAC.

Spado non excusatur à tutela SALVC.

I. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Amico.*

ALfa † fisalione credis te propterea quòd spadonis fis, immunitatem à tutella habere. PP. Kal. Maij, Chilone, & Libone Coss.

Curator generaliter, & simpliciter datus, intelligitur etiam datus ad bona extra prouinciam situata sibi de facili ab illis absentibus liberationem. SALVC.

II. Idem AA. *Haberiano, & Cassiano.*

480/C.IV.K.5-4, 1355-1356
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1357-1358

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Acquiescere.* Nec.ar.de tacito*consentit ſſe* C.de poſtul l.j. & de erro. adoc. l.ſ.& deſtipular: vt dixi ſ.ea non poſſ q.

¶ Eque à tutela.] Cæpv. Eo præterea quòd quis ſit debitor, vel creditor pupilli, vel adulti à tutela, vel cura ſe excuſare non poteſt, ſed aliud debet ſibi adiungere ſi curatior eſt, & velle pupillum conuenire, deinde eum adiuuari. Vivia.

b ¶ *Datur.* ff.& C.eod. *I.quod vei* & ¶ *qui da.tu. poſſ.Lovdiorvm.* etiam ſi lis mota ſit: niſi de maiori parte bonorum ſit: vt *Inſtitu.eod.*§ *item pro-* per. Sed hodie contra: vt *in authent. vt.lic.qui obti.* § Licet. vi.

c ¶ *Defendatur:* vt Inſtit. *de auctor.tu.*§ *fin.*& C.de *in lit. dom cun.*l.j.

d ¶ Cloeni.] Cloelium. b tutelis, quæ ciuiles ſanctæ eſt: à iure ciuili inductum: ff.de *cur.*l.j. Sed & conſtat b T. *qui da.tu. poſſ.*l.ſ. ſed ibi in colonos Cæſaris. 1. Vel dic: vt ibi dixi. ¶ ſorte contrà c ff. *de iure omn.l.ſemper.* § *vendidit-* res. Solus ab ab aliis excuſandus: non tutelis excuſatus. 3. Vel ibi de conductore vectigalis d: ſic alicui ſit priuilegium quod eſt ſi veſtus, ſtrenuum Acc.

c ¶ Fvror.] *Amiſſa.* vsum: ſecùs ſi amiſit. vt infrà *qui non. l.*j. & T. *qui da. tut. l. in-* minibus. *l. j. eod. l. poſt ſuſceptam.*

f ¶ *Non poſſe.* ſic ff. *de min.l.rerum* & *ex facto.*

g ¶ Et Xalloes.] Tan- *to tempore.* miſi poſtquam deſit. habeat tamendem. quod non placet: ſed dic tacito: id eſt, interim, dum tractat. Et ideo in omni eo, cui princeps curam alicuius rei mandauit: vt ff.*eod. I.gemmam.*& *I.mandatis.* & *Inſtit. eo t. item diuus Marcus.* ſed ſerùs in abſentia: & reipublicæ curatio, qui quandoque ad annum, quandoque ad plus. quandoque in perpetuum excuſantur: ff. *eo.l.ſed.*& *milites.*& *Inſt. eod.*§ *item is.qui rei.*

h ¶ *Oneribus.* alijs.

Tvtelarum.] Cæpv. Si pupillus habebat patrimonium in Italia, & in prouincia: tutor ei datus ſimpliciter intra l. diem excuſationem habebit: ſciret quòd vtrobique domicilium non habet, proponere debet, quòd à tempus fuerit, videtur datione confeciſſe & vtrobique patrimonij erit tutor: ſed propter iuram patrimonium poterit adiungi curator. Vivian.

i ¶ *Pvllvlavs debuiſſi.* & habuiſſe: vt *I.eod.*& T.*eod.l.j.*& ¶ *qui das tut. poſſ.*l.*neque à preſide.*

k ¶ *Diſpoſitam patrimonium.* in eadem prouincia, vnde ex.

l ¶ *Reſumulo.* vt & T.*in quibus cau. habenti.*l.*j.* in fin.

V Olumnio.] Cæpv. Si quis habebat excuſationem: & voluntariè, ſeu ſponte ſuſcepit tutelã non propter hoc compellitur aliam ſuſcipere: T.*de excuſ.& cleri.multum proficere.* 1. Vel ſic: Licèt vnam excuſationem habeat ſponte ſuſcipiat, non poterit dicat alij, qui ſimilem excuſationem habet: vt ff. *de proui. tutore. l.*ij. 3. Vel dic, non præiudicat priuilegium pupillo, quò minùs tutoris bona ſint pupilla obligata. Vivian.

m ¶ *Volumnio.* & * cùm haberes excuſationem, ſponte vnam ſuſcepiſti tutelam, non per hoc compelleris aliam accipere: vt *hic.* & *ſuprà de epiſcop. & cleri. multum. proficere.* 9. & *infrà de hæ. qui ſpon. non.l.*ij. *lib.* x. Vel ſecundò, licèt vnus ſponte ſuſcipiat, non præiudicat alij, qui habet ſimilem excuſationem: vt ff. *de priuileg. vrbana.l.*ij illam tamen adimplere tenetur: vt ff. *de vac. & exeus. mu.l. prætor.* 5. ff. *poſt conſtam. & infrà de hæ, qui ſpon. non mu.l.* j. *lib.* x.

n ¶ *Priuilegio.* fallere ſuis, vel alterius, vt dixi. Vel die veriùs: id eſt, pupilli, quòminùs eius bona teneantur pupillo: licèt facit ff. *de opera lib. l. opera non impedire.* & *ſuprà ne filius pro patre.l. fina.*

* Tutor habet excuſationem à tutela ſi vel ſponte accipit, non propter hoc cogitur ea tiam accipere.

† Vtolum amittatur priuilegio per alium tenentur non, vide Cæpoll. Pan. ad c. ſi ad eccleſiar. cens. ex conſilium.

* ſi Principes.

N * Senatorum.] Cæpv. Non ſolùm liberti alicuius ſed senatorum, ſi gnauit tutelam, vel curam patroni, à senatoribus ciuilibus ſe excuſare poſſunt: ſi verò ſenator tantùm habeat vnum libertum, qui datus ſit tutor patro inuito à tutela, vel cura habet excuſationem. Vt.

o ¶ *Gerunt.* vt tutores, vel curatores.

p ¶ *Vacationem habet.* vt & *I.eodem l. ſpadonem.* §. *liberti.* & *l. cum ex teſtamento in fin.* ¶ Sed contra. *in eo tit. l. libertum. in fin.* Sol. ibi præteritas non petiit: ſed à nouis excuſaturus hic ¶ Item contra *in verſ. tit. l. libertus.* Sed ibi intelige quòd non erat ſolut. ¶ Item contra. primo caſui haius ff. *ad muni. l. libertus.* Sola. licèt in plurali numero loquatur illa *l. libertus.* quòd liberti gerentes patronorum negotia excuſentur: diuſim intellige: id eſt, ille illius ſolus. & ille illius: ſic ff. *de verb. ſignif. liberi.* 5. in.

* al. neque.

S Eueriter.] Cæpv. Iudex nominauit aliquem ad tutelam, vel curam, non vt ille ſeruet tutor: ſed vt redimeret, & daret pecuniam iudici, ne adiamentetur tutoris excuſationē habet, quicquid impēdit, recuperabit à iudice, qui eum nominauit. Vivian.

q ¶ *Seuerior.* quia lex ſub ia repetitorum eum damnabitur ff. *ad leg. Iul. repe l.*ij. & iij. Item condicione ob turpem cauſam, quando accipiles pecuniam ob hoc: & conſultonis crimine: vt *I.de conſilio ob tur. eod.*& *quod contendit* adhio verò in fallum de calumnia non videtur habere locum: quia non nominauit per pecuniam: licèt quidam dicant contrà.

r ¶ *Nominari.* à Titio puta.

a ¶ *Cognito.*

NEque à tutela, † neque à cura ideò quis excuſatur, quòd creditor, ſiue debitor eius eſt, cui tutor, ſiue curator datus eſt b: ſed participem in munere habere debet, vt ſi res exegerit, is, qui alieno auxilio eget, defendatur c. PP.III.Id.Iulij.Iuliano II.& Criſpino Coss.

Colonus ſiſci non excuſatur à tutela. Salvcet.

VIII. *Idem A. Maximo.*

COloni, id eſt, conductores prædiorum ad fiſcum pertinentium, hoc nomine excuſationem à muneribus ciuilibus d non habent: ideòque iniunctæ tutelæ munere fungi debent. PP.III.Kalend. Februar. Fuſco, & Dextro Coss.

Manceps non excuſatur à tutela, vel cura. Salvg.

XII. *Idem A. Romano.*

FRater tuus non ideò à tutela, vel cura excuſari debet, quòd oculum amiſit e: proinde intelligis munus ſuſceptum eum deferere non poſſe f. PP. Kalend. Febr. Modeſto, & Probo Coss.

Exactor tributorum durante tempore exactionis excuſatur à tutela, vel cura. Sal.

X. *Idem A. Criſpino.*

EXactores tributorum tanto tempore g, quanto ratione tributariam tractauerint, non ſolùm ab oneribus h, ſed etiam à tutelis vacationem habere, dubitare non debuiſti. Dat. Idibus Auguſt. Alexandro A.III.& Dione Coss.

Tutor inſumptuoſus teneatur bona adminiſtrare, etiam extra prouinciam conſiſtens, niſi ab hoc ſit excuſatus: propter tamen inſufficientiam curator adiungitur. Sal.

XI. *Idem A. Hila.*

TEſtamento * tutor datus, vt à bonis his excuſaretur, quæ pupilli cui in alia prouincia, quàm vnde es, vbique moraris, poſſidemus: intra quinquageſimum diem poſtulare debuiſti i. Quod ſi facere ceſſaſti, excuſatio quidem tēporis præſcriptione ſummouetur: ſed propter latè diffuſum patrimonium k an tibi adiungi aliquos curatores oporteat, præſes prouinciæ, ſi te inſufficientem deprehenderit, æſtimabit l. PP. VIII. Id. Decembr. Pompeiano, & Peligno Coss.

Habens priuilegium circa plura, per alium † contrarium in vno alio ſpecialiter ſublatum non perdit in alio. Bald. Vel ſic: *Per vnum alium contrarium quia non perdit in aliis priuilegium, habens effectum reuocabilem, & ſucceſſiuum.* Sal.

XIII. *Imp.* Gordianvs A. *Valentino.*

VOluntarie m † tutelæ munera priuilegiis n nihil derogant. PP. VI. Kal. Nouembr. Pio, & Ponciano Coss.

Liberti non excuſantur à tutela: quia gerunt patronorum negotia: niſi patronus ſit ſenator: & tunc vnus tantùm excuſatur. Sal.

XIII. *Idem A. Apollinari.*

NE ſenatorum quidem liberti, nedum * cæterorum, prospexerē quia patronorum negotia gerunt o, à muneribus ciuilibus habere immunitatem: tantummodò etenim vnus ſenatoris libertus, qui patroni negotia gerit, à tutela, ſiue cura vacationem habet p. PP. X Kal. Februar. Gordiano A. & Auiola Coss.

Qui nominat aliquem ad munera, vt eum redimere ſuſciat, criminaliter punitur: qui verò nominat, vt ſibi ſuſcipiatur, ad expenſas eius faciendas cauſſiter tenetur. Sal.

XIIII. *Idem A. Heraclidæ.*

SEueriter q præſes prouinciæ exequetur, ſi animadverterit auunculum tuum propterea nominari r tutorem, vt meru huiuſmodi creationis à magiſtratibus

a ¶ Copiose.ex officio iudicis, vel actione in factum generali: vt ff de tutor. mu. l. ij. §. & infrà de decurio. Lij. in fine. & de stipul. seruo. l. fi. ff. e.

Quæquam.] Cassa. Nominatus ad tutelam volebat se excusare: iudex non admisit excusationem suam, & ideò appellauit: petebatur appellatione sublata est pœna appellationis agitari debere, quæritur? Dicitur quòd sic, propter periculum medij temporis, quod officio nisi post appellationem: vt ff apparetur quòd malitiosè cessauit, tenebatur: aliquin non. Vivianus.

b ¶ Decurus.per sententiam iudicis.

c ¶ Flagitiosum. quod potest fieri: vt in ff. ea. senten. sine app. l. j. §. item eleu. contra fact.

d ¶ Examinandas ff. ratione præteriti temporis, vt & apparet quòd per militiam cessauerit, remotis malis nostri ff. ad l. qui testamento & ut. supr. in. l. fi. ff de vita. Item hic & ff de vsufr. l. cautum. & ff. de vsufr. fructibus. leg. l. fi. mihi vsufructus. & ff de rerum amot. l. fi quis rem. §. fin. & in fin. ff. pro. ap. l. fi. pater. & ff. in. vel cura. app. li. & ff. & ff. de admin. ad l. tutores. §. ratio ducun. ¶ Sed arg. contrà in diffa. de rite nup. l. fi qua tutor. & quod ergo.

e ¶ vt allegat. Scæva. Nominatus ad tutelam, dicebat se controuersiam habere cum pupillo super omnibus bonis, aut res quæritur, & per hoc volebat se excusare: an hoc sufficiat, quæritur? Dicitur quòd sic, & habet excusationem, & intra l. dies eā opponat: vt Inst. eodem. §. item propter litem. & ff. eod. l. propter. in fin. Vivia.

e ¶ Inofficiosum. quia admittet excusationē tales: vt ff. eo. §. item propter. & ff. eod. l. propter.

Licet.] Cassa. Cum tenuior annis fi matrimonium contraxiffi, & ei pœne tunc datæ fuerit curator: fi se non excufit, non falsim offendit oriundum dñi Marci, qui curatur, quòd fuere non debet esse curator vanis filij. sed infamia efficitur. Vivian.

f ¶ Licèt oratione. quæ prohibuit tutorem a dare suam pupillam filio suo in vxorem.

g Excusare. vt similiter: à decreto enim non se excusat, cùm non teneat ipsum: vt supra qui dare tut. pof. l. minor.

h ¶ Sententiam. quæ est, vt etiam si priùs est vxor, non possit esse curator, licèt verba de ea, quæ erat priùs pupilla, dicant. ¶ Et sic nec. vbi eadem æquitas. ibi idem ius: sic supra ad leg. Fal. l. fin.

i ¶ Labeo putabat. id est, efficietur infamis: & facit. ff. de interdict. matr. vtrorum. l. ij. & ff. ad Lanuinum.

Tvtor.] Cassa. Nominatus ad tutelam, vel curam, si excusationem suam habet, oppellare non habet necesse: sed eam proponat iuxta l. dies. an autem sufficiat, quòd testator reliquerit vxori suæ vsumfructum omnium bonorum pupillus si nihil habet, quæritur? Dicitur quòd non: quia pupillus non principaliter datur tutor: vt Inſtit. qui da. aut. pof. Vivian.

† al. manifeſtū.

h ¶ Corruptissimi iuris est. vt Inſtitut. eodem. §. qui autem xxvi. & ff. eod. l. quinquagenta.

i ¶ Proscriptum est. vt & Cod. l. quinquagenta.

m ¶ Idemque cùm principaliter a pupilla tutor datur: vt Inſtit. qui teſta. da. tut. pof. §. cetera. & ff. de adminiſtr. tutor. l. cùm plures. §. j. Item de hoc vlt. facit. non pos. sum hodie fraudari: vt ff. de inoffi. teſtam. eodem. monſtrum.

k Tutor pupillam. ſpecialiter postea datur.

Nvptiarum.] Cassa. Nominatus ad tutelā volebat se excusare per hoc, quòd habebat matrem pupilli obligatam contrario iudicio mutuæ: quia aliquando fit tutor, & in eam impenderat nunquid sufficit talis excusatio, quæritur? Dicitur quòd non. Vivian.

n ¶ Filia. [Berre.

o ¶ Contrario tutela iudicio. vt quia dicit mutuatorem, vel faccefflit ei, quòd eius fuerit tutor. Ac.

l Quod hodie prohibetur, auctor. Iustinian. ¶ vide.

Præter.] Cassa. Si pupilli absentes tutelam administrassi deinde no facto adulto, curatore nominato fuisti: an possis te excusare per hoc, quòd erat etiam tutor? Dicitur quòd sic: & eam opponere ab eo tempore, quo fuisti te curatorem nominatum. Vivian.

p ¶ Diu. qui curris à die confirmationis: vt ff. eod. l. Cæsar.

q ¶ Potes. vt Inſtit. eod. §. qui tutelam. & ff. eod. l. Cæsar. sed fallit in libertos: vt Cod. Libertus.

† al. cæsar. ab. curam.

Qvid ves.] Cassa. Tres habebat fratres viterinos: & datus fuerit eis tutor, non potuit se excusare per hoc, quòd habent eum eis aliquatres, cum detutorare possit duobus simul. Vivia.

r ¶ Fugit. vt Inſtitut. de excu. tut. §. & ff. & Cod. eo. tit. eod. l. & ff. & Cod. facit. l. eod. l. neque à tutela. ¶ Et patrē. dic, quòd nec per auth. illi, minoris. quæ est supra quo. da. tut. pof. contigatur hac, cùm de perfonali obligatione loquatur. Additio. Contrarium tenet glo. in. Inſti. quod ff habet rectè contra fratrem, &c. in dicta auth. illi. approbant, vt ibi to-

b Tutor, vel curator an possit esse habens eum cum quo habet, seu audire.

† al. quæsitum.

s Tutor. & tam pupillo suo, quàm pupillæ filio suo in vxorem. ¶ Et hanc esse communem opinionem scribit Curtius in margarita, in verbo, Consentiens, formam in fin. tutor. an in verbo, Tutor.

480/C.IV.K.5-4, 1361-1362
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

C*Tutor.*] Cauſa. Si nominatus ad tutelam ſe excuſet, & eius excuſationem ſua fuerit abſolutorium peculium adminiſtrationis ad eum ſpectare debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Vvl. a ¶ *Abſolutus* enim inutili, & nimiùm non per malitiam: & ſic ſenentia quodammodo facit ius.

HVmanitatis.] Cavsa. Nominatus ad tutelam, vel curam, & velit ſe excuſare per hoc, quòd pupillus ſit habetat cum ſorore ſua, quòd præſumi poſſet, quòd ratione adfectionis patereretur ſe ſuperari. Item ſi audiendus, quæritur? Dicitur quòd ſe, & ſi donandus eſt aliet tutor, qui propter adfectionē defenderet pupillum non inſpectatus.

b ¶ *Adfectionem.* ſcilicet ſuſpiciendarum.

c ¶ *Neceſſitates.* cùm ipſe pupillus ſit debitor fortuitum, vel litecum ſororis.

d ¶ *Tutela.* quam habet, æqua non excuſat nec vt *l. cui magna.*

e ¶ *Suſpicio.* ex hac litera videtur ſolui quod quæritur: an quis poſſit compelli poſtulare contra fratrem, vel ſororem, vel eorum filios item an vaſallus ſit excuſatus, ſi domino ſuo non parcit contra fratrem, vel ſororem vel eorum filios.

f ¶ *Tutorum.* & de duras alios tutorioſ eſt, alium habeat tutorem, vel detur curatore.

g ¶ *Adfectio.* hic conſanguinitas * induxit ſuſpicionem: ſic & *ff. de tutor. l. Cornelia* & *ſ. de in-ofſiciſ. teſtam. iudi. l. qui inofficioſi teſtam.* & *arg. ff. de procurat. l. cui adfinem.* quandoque econtra tenentur vt *ff. de rivis aug. l. non ſolum. ſ. de iis. Accvrs.*

h ¶ *Patrem.* quo ſuſtorem hæc ſint: ipſo enim *iure* datio tenet: & facit *ſ. de lib. can. l. ſi filium.* Accvrs.

i ¶ E*Xcuſationem.*] *Obligatur.* ſic & *infrà de excuſ. tutor. l. ſi.* & *ff. eo. l. non tamen.* ſ. *eo.* & *ſ. ſi.* ¶ Et ſunt nauicelarii *, qui publicas naues faciunt, vel conducunt: vt ff. de iur. immu. l. ſimper.* ſ. *negotiatores. cp* & *immunitate. qq* & *ar.*

k ¶ *Vtres.*] Sanct. *mus.* Etiam ſi incœperunt iam adminiſtrare: vt *ff. mod. l. iuriſperitus. de pœnis.* & *ff. de minor. l. tutores.* ſ. *ex ſalto. & infrà de ſtatu. l. hi. lib. eq.* Accvrs.

* *Aucti peculi inſtitutio, vel ſum.*

b *Nauicelarii qui ſint.*

SI TVTOR, VEL curator falſis allegationibus &c.

Falſa cauſatione.]C Avr. Nominatus ad tutelā abſentibus parentibus pupilli, qui eum debebant defendere, falſam excuſationem prætendebat, facrè dicēdo quòd habebat ætas liberos, cùm eſſet Romanus: & non habebat: ideò dicit: & abſolutus eſt: & poſtea apparet eum falsò ſe excuſaſſe, & ſufficere ei cumannis ſeptem ſum adminiſtrationis ad eum pertinebit ab eo tempore, quo datus erat tutor. Vvlgan.

IMP. ALEXANDER AVGVSTVS, & CARINVS *Honoratæ.*

SI tutor nominatus decreto præſidis, habens excuſationem abſolutus eſt *: ad te non pertinere periculum adminiſtrationis, manifeſtum eſt. Dat. XIII. Kalend. Iunii. Nicomediæ, CC. Coss.

Non cogitur qui ſuſcipere tutelam, vel patrocinia contra fratres, vel filios fratrū: nec aliā decernitur ſuſtinere in cauſa Bald. Vel ſic: *Propter magnā iniuriā, quam habet ſibi facere tutoris cum pupilla, poteſt ipſe à tutela excuſari.* Sal.

IMP. *Iidem* AA. & CC. *Neapoleo.*

HVmanitatis, ac religionis ratio non permittit, vt adverſus ſororem, vel filios ſororis actionum b neceſſitates c tutelæ d occaſione ſuſcipias *: cū & ipſius etiam pupilli, cui tutor datus es, aliud exigere videatur vtilitas: ſcilicet vt eū tutorem f potiùs habeat, qui ad defenſionem eius non inhibeatur adfectu §. Iuxta formā igitur, quam tenebat, facrè dicēdo quòd habebat ætas liberos, cùm eſſet Romanus: & non habebat: ideò dicit: & abſolutus eſt: & poſtea apparet eum falsò ſe excuſaſſe, & ſufficere ei cumannis ſeptem ſum adminiſtrationis ad eum pertinebit ab eo tempore, quo datus erat tutor. Vvlgan.

SI TVTOR, VEL CVRATOR FALSIS allegationibus excuſatus ſit.

TIT. VLP. LXIII.

EVcuſatio recepta liberat periculo coſſationis, l. 22. Tit. prox. infr. *vt hoc ita obtinendum, ſalſis allegationibus circumuentus religioſus iudex ita recepta ſit excuſatio allegatis non exiſtentibus tutelam, quam iam integrè.* l. hoc tit. *Decretis enim aut ſententia elicita ex falſis inſtrumentis, teſtimoniis, allegationibus, facili reſtauratur.* l. 3. ff. de præd. min. & lib. 8. tit. 6 eq fal. inſtr. Lqui teſtamento. D. de excuſ. Cviac.

Excuſatio conceſſa ob falſas allegationes, ipſo iure non tenet. Bal. Vel ſic: *Approbata excuſationis ex falſis allegationibus interpoſita, non prodeſt tutori: & ideò periculum tutelæ ſpectat ad eum.* Salycetvs.

1. *Imp.* Alexander A. *Symmachio, & Diuitiæ.*

SI abſentibus [neceſſariis * perſonis, vel his, qui ſua ſponte * vos defendere voluerunt, non comparentibus * allegationibus, qui vobis tutores, aut curatores dati erant, liberati eſſe à munere * iuſti eſtis: ne eis circumueniſſe iudicis religionem profit P, præſes prouinciæ audiet vos: & ſi iniuſtum q decretum extorſiſſe eos apparuerit, exinde ad eos periculum adminiſtrationis pertinere pronunciabit, ex quo dati eſtis r. PP. XII. Kalend. Maij, Maximo II. & Æliano Coss.

Poſt ſumptum adminiſtrationem fruſtrà quis ſe excuſat. Salycetvs.

11. *Imp.* Philippvs, & Philipp. C. *Antiocheno* *.

TVtores, quos poſteaquàm bona pupillorum adminiſtrauerunt, à præſide prouinciæ quaſi re integra excuſari ſe impetraſſe adſeuerant, periculum adminiſtrationis euitare minimè poſſe manifeſtum eſt *. PP. XIV. Kalend. Iun. Philippo A. & Tiziano Coss.

Excuſatio per ambitionem obtenta, non prodeſt. Salyc.

12. *Iidem* AA. & CC. *Oſtiano.*

SI (vt proponis) pars diuerſa ab adminiſtratione tutelæ, ſeu curæ tuæ, itémque fratris tui, ambitione * potius, quàm iuris ratione ſe excuſauit: periculo iniuncti muneris minimè liberata * eſt. Sine die, & conſule.

I ¶ *Si abſentibus.* maximè: vt *ff. de re iudica. l. alia.* ſ. *contra.*

m ¶ *Neceſſariis.* id eſt, conſanguineis: vt *ff. de inſti. & iur. l. fina.* vel curatoribus, qui in talem caſum dantur vt *Inſtit. de auctor. tutor.* ſ. *fin.* Accvrsivs.

n ¶ *Sponte.* quicunque ſint: arg. *ff. quib. ex cau. in poſſ. ea. l. hæ autem. in principio.*

o ¶ *Non competentibus.* id eſt, falſis, vel inuitis.

p ¶ *Profit.* ſic *l. de tutēla. dia. l. manifeſtum.* & *ff. l. ſi contra eum. cui vel pubi. l.* & *ſi non reprimis.*

q ¶ *Et ſi iniuſtum.* id eſt, iuuſtè, vel iniuſtum ſic *ff. de re iudi. l. inſp.* ſ. *condemnatum.*

r ¶ *Ex quo dati ſunt.* vt *Inſtitut. de excuſa. tut.* ſ. *fin.* & ſ. *de præd. min. l.* & *ff. præſcri. & arg.* Tuſcus. *l. quamquam. ff. de admin. tuto. l.* ſ. *reſp.* & *l. quidam.* ſ. *fin.* & facit *ff. de mi. l. tutorum.* ſ. *ex ſalto.* & *ff. de re iudi. l. inſp.* ſ. *condemnatum. l. ſi quis tutor. in prin.*

s ¶ *Tutores.*] Cavsa. Si tutor, vel curator poſtquàm incœpit adminiſtrare, ſe excuſauerit, non valet excuſatio, licèt legitima fuiſſet. Vivianvs.

t ¶ *Manifeſtè.* id eſt enim legitimam habeat excuſationem, attritc eam, ſi coperit adminiſtrare: *ibi, & ff. de excuſa. tut. l. non tamen.* ſ. *tutores.* niſi in caſibus. Primus, *Inſtit. eo.* ſ. *pe.* Secundus, *ff. de mino. l. tutorum.* ſ. *eo facto.* Tertius, *C. iu. ciu.* Quartus, *ff. eo. l. interdictum.* Aliter in *l. poſt ſuſceptam.* ¶ Item nor. quòd etiāſi vera ſit excuſatio, & non iuſta, non prodeſt: & eſt ſpeciale ſauore minorū, vt ſententia b contra iuuenes lata non præiudicet *hic.* & *ff. præſcri. ſi. tutēs maiore: vt Tuſcus. l. quamquam.* ¶ Int nos quòd omnis vera ſit excuſatio, & non iuſta, non prodeſt: & eſt ſpeciale ſauore minorū, vt ſententia b contra iuuenes lata non præiudicet *hic.* & *ff. præſcri. ſi. tutēs maiore: vt Tuſcus. l. quamquam.* ¶ Int nos quòd omnis vera ſit excuſatio, & non iuſta, non prodeſt: & eſt ſpeciale ſauore minorū, vt ſententia b contra iuuenes lata non præiudicet *hic.* & *ff. præſcri. ſi. tutēs maiore: vt Tuſcus. l. quamquam.*

t ¶ *Ambitione.* quia iudici dignitatem promiſit, vt gratioſam daret ſen-

* *Cf. Iust.*

† *Sic excuſatus clericus à reſidendo beneficij ſibi quando eſt in ſeruitio eccleſiæ epiſcopi: vt habe cauon. de cler. non reſi.*

a *Tutela ſumpta etiam ab infirmitate quibuſque dedimus locū.*

* *al. Antiocho.*

b *Verecūdia oſtia non nocēdo iuris, ac non præiudicat.*

† *Iuuenis ſalſis allegationibus pretorem, circumuēti poteſt, ſine fatis de ſalſis quæſtum, ſine oſſicio vt hic.*

* *al. literas.*

SI TVTOR, VEL CVRATOR reipublicæ causa aberit.

TITVLVS LXIV.

Quod dixi tunc supperire, l. 1. non nisi re integra excusationibus locum esse, ab ea excusationis causam nunc. qua contigerit post tutelam inchoatam: si à tutorem Resp. causa abesse oportuit, quo ea causa ab ea tutela excusetur, donec redeat, & à nona tutela pro prioris impunita in Resp. opera anni excusationem habet. CYIAC.

A tutela susceptæ debet tutor petere si excusari, si sit absturus reipublicæ causa: alias periculum spectat ad ipsum: & renuntiatio à nona tutela susciptenda habita vacationem per annum. h. d. totus tit. SALYC.

1. Imp. GORDIAN. A. Orithi.

QVi tutores, vel curatores dati, reipublicæ causa absturi sunt, ad tempus [a] se excusare debent à tutela [b], ne etiam medij temporis periculo obstringantur [c]. Quod quidem si ita fecisti: eius intervalli, quo abfuisti, periculum non debes pertimescere. Quòd si id pertimuisti [d]: vt potiore loco is conueniatur, qui administrauit, de [†] iure postulabis [e]. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Asiola Coss.

11. Idem A. Reginio [f].

CErtum est [g] eos, qui reipublicæ causa abesse desierūt, ab omni noua tutela anno vacare debere. PP. V. Kalend. Mar. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

DE EXCVSATIONIBVS VETERANORVM.

TITVLVS LXV.

PRo præmio nanata in Rem opera, & pro præmio igitur impleta militia. Nam & militare Reip. causa abfuisse, & maximum quoque remunerationem habuisse stipendia emeritis, quam ceteri qui abfuerunt: ex alia causa, qui post expositum anni tempus in vacationem habent: Qui verò vacua stipendia in militia meruerunt, aut sine dimissi cum infamia, in perpetuum excusantur à tutelis, & curationibus, & ceteris muneribus ciuilibus præterquam ab vna tutela, vel cura filiorum commorum, aut vna cura militis: à qua tamen etiam anni vacationem habent: vt l. 1. & D. eod. Hi sunt veterani, quibus & alia priuilegia concessa sunt in pace, & in expeditionibus, & in successionibus. CYIAC.

Veterani excusentur à tutelis præterquam filiorū veteranorum, vel consimilium: & vnam tantùm tunc suscipere compellantur. SALYC.

1. Imp. ANTONIN. A. Saturnino.

VEterani excusationem [a] missione [b] facramento post viginti [c] stipendia soluuntur, & integram famam retinent: ad publica priuilegia veteranis concessa pertinent [d]. PP. VII. Idib. Augusti. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Lucet lex, vel stratuli dicat, quòd aliquis non possit compelli: debet intelligi, cum vtatur suis deprecationibus: aliàs potest cogi. BALD.

11. Imp. GORDIANVS A. Celeri veterano.

QVod placuit veteranos tàmmodò conueterani filiorum, seu militum, & quidem vnam tutelam, seu curam eodem tempore administrare compelli: ideò pertinet, vt si alia dati fuerint, intra solennia tempora causas excusationis ad [e] competentem iudicem deferant [†]. PP. III. Kal. Iul. Gordiano, & Auiola Coss.

QVI NVMERO LIBERORVM SE EXCVSANT.

TITVLVS LXVI.

Reputari alia specialia excusationum causa. Si Romanum tres liberos habenti insolanus, vel Italus quatuor, vel prouinciali quinque. Nā & hi numerus excusat à cæteris munerib. ciuilib. & liberorū nomine continetur etiā nepotes ex filio ib. antè defuncto, vt ex filio non ex filia superstite. A. hoc tit. l. 3. & hic, qui sic lib. CYIAC.

Tres liberi in Roma, quatuor in Italia, quinque in prouincia, excusant parentes à tutela: & mortui non computantur, neque nepotes ex filio superstite. h. d. totus tit. quod not. SALYC.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Heraclianæ.

QVi ad tutelam [a], vel curam vocantur, Romæ quidem triūm liberorum incolumium numero, de quorum etiam statu non ambigitur: in Italia verò quatuor: in prouinciis autem quinque, habent excusationem. PP. Non. Apr. Gera, & Plautiano Coss.

11. Imp. ANTONINVS A. Marcellæ.

NEque filia amissa numero prodest ad declinanda municipalia munera, neque nepotes [†] numerantur, quorum pater superest: cū suo nomine patri prosint [†]. Dat. Id. Iun. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

QVI MORBO SE EXCVSANT.

TITVLVS LXVII.

ETsi ab morbum, si tutor post susceptam tutelam eam captus morbo fuerit, vel mutus, vel lingua, vel auribus, aut membrorum parte. Nam ab initio qui hoc morbo affecti sunt, tutores adeò, vt tutores, vel curatores dari possint, ne hi ipsi se curare non queant. Et morbi nomine significatur etiam cæcitas, & surditas: vt in tit. de ædil. ed. vt recte Cuiacius definiuit, morbum esse causam, qua impediuntur actiones, cuius corporis: vel alicui certæ parti, velut membrum, lingua, aurium. CYIAC.

Propter morbos hic scriptos qui excusatur à tutela, vel cura. SALYCETVS.

480/C.IV.K.5-4, 1365-1366
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1367-1368

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1369-1370

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

furiosam potest instituere heredem, & ei substituere: vt §. de inoffi. & alio subsidio l. veteres. & § furiosus moriatur, transmittet hereditatem ad eum, qui ei succedent ab intestato: & furiosus deferatur aliqua hereditas, curator eius potuit agnoscere bonorū possessionē, & hereditatē adire. Et si datus fuerit curator in testamento patris male gessisse dicitur, & ideo non fuerit confessabit de bene administrando: & non fit curator in testamento sed à iudice, vel à lege: quia est proximus agnatus: tunc non cogitur satisdare, si idoneam habeat substantiam: ita habet tamen coram episcopo, & tribus primatibus, quòd bene administrabit bona furiosi, & faciet inuentarium. Si verò non habeat idoneam substantiam dabit fideiussores, & cōfirmatur apud presidē prouincie. Eo mānis, quæ acquirantur furioso ex causa legati, vel ex quacūque causa, debet administrare: & si cōpos mētis factus fuerit restituetur eam. Si vult vel repudiabit. Si verò moriatur in furore permanens bona eius, ad quos essent peruenturi, si nunquā furiosus fuisset. Si verò curator decesserit, alius in locum eius substituetur. Habebat autem hanc lex locū in furoris negotiis non prodigalitatis. Accvrs.

¶ Cuiacius l. vlt. C. pro furioso. Vide scripta ad eā: in qua, &c in hac, tractatur de offic. curat. furiosi. C r a g i v s.

a ¶ *In furia.* Insualis.

b ¶ *Curatorem.* alii fcribunt à patre. sed nec patet est curator sed legitimus administrator: quidoq; cæteris principalior, quas non vult agnoscere pater, datur curator: ff. *de his, qui sui vel alie. iur. l. 3. & in marg. vt de mort. & mulie. in prom. cod.* 119. vel ibi fame mentis erat. Accvrs.

c ¶ *Vel adiere.* vt ex quib. satisfieri. Accvrs.

d ¶ *Obtinuisse.* per fcriptum, vel per legatarium quæ eius acquirunt agnoscendi, ergo & furiosi. Accvrs.

e ¶ *Compete.* vt in administratio.

f ¶ *Furiosum.* ff. *de his qui sui vel alie. iur. l. de curatore furiosi. & de curat. minor. l. 3. & de tutor. & ad. subsid. l. humanitate.*

g ¶ *Constitutio.* quam habes ff. *de tutor & ad. subsid. humanitate.*

h ¶ *Sine turia fil.* fcilicet nunc: non nunc cùm matrebatur pater. alioquin suus heres ei esse non posset.

i ¶ *Quod si debitor.* vt ff. *de cadu. l. si. § penult. & §. de impu. lacer. lib. 11.*

k ¶ *Nunc furor.* vt fic ftatim curator poſſit administrare non tamen dicas quòd fic fit heres ipſo iure, vt ſtatim teneatur creditoribus & non poſſit abſtinere: & ſic quod eius fauore effet inductum in eius læſionem redundaret. Eſt ergo nomine ſed non re vt diximus: in eo, qui eſt ſui & inſtitutus *ſupra ff. vt ſi ab hered. abſtil. l.* vnde interim dicendum non tranſmittere ſuos infantes §. *de iure deliberan. l. ſi infans.* §. *ſin vero vel non ſit.* ſed arg contra prædicta. *inſt. de hereditat. qua ab inteſtato. §. poſtliminii. & ff. de ſtatu hom. & leg. l. apud hoſtes & ff. de aduerſarum. hereditat. l. neceſſ. ſeruo.*

l ¶ *Admitti debuit.* ſcilicet vel non. nam ff. *de fur. adi. l. i. § furioſi.* dicitur, quòd curator [a] furioſi non poteſt repudiare bonorum poſſeſſionem: quia [b] nec delata eſt: ſed ſi non eſt delata, ergo curator eam petere nō poteſt. Sed contrà dicitur, quòd poteſt petere. ff. *de bonorum poſſeſſio. inſtan. l. 1. in prin.* [c] intelligitur: non videtur delata, vt poſſit repudiare: quia non poteſt, ſed petere ſic. 2. Vel poteſt petere, vt ſit bonorū poſſeſſor defacto: non autem de iure, licet de facto videatur intelligi. ff. *de bonorū poſſeſſ. l. non eſt ambigendum.* nam cùm dicit ventrem, [d] & furioſam contra ſic admittit in bonorū poſſeſſionem de poſſeſſione [e] facti eſt intelligendū. nam ſi de bonorum poſſeſſione iuris intelligeret, multi alij eſſet prælatū: vt ff. *ſupra vnde vir. & vxor l. 1. §.* Vel gratia exempli de iure ciu. dicitur. quicunq; ergo olim furerit, hodie [f] poteſt petere curatore nomine furioſi bonorū poſſeſſionē iuris, & facti: & facit ea bonorū poſſeſſorum per legem iliancham: quidā dicunt de facto ea querentem: vt dicit § *eadem l. 6 tali itaque.* ¶ Sed cū factus ſit bonorum poſſeſſor, & poſſeſſionis, & poſſeſſionis habere ac remouere heres: quòd videmur quia ſi ſemel [g] eſt heres, &c. vt ff. *de muta. l. & ſi heres. & ſed quod Papinianus.* [h] per quem [i] inuiti cohæredes, vel ſeruos ſuos habet, vel mancipia furioſi ſui non ſolum furioſus remouere, & quemlibet expellere poſſit, an verò vel inuitus heres remanere? vt ff.

m ¶ *Ea decreta* quia operatur pretio adire prætorem, & ſolēnibus verba petere, & ipſum præſtò decernere: & dicitur decretalis. ſed quæ ſic licerat, concedetur ed. Ob petitionis motiuū: & ſic dicitur edictalis: vt ff. *de bon. poſſ. l. 1. § primo. & ff. de ſeruit. vnde l. 1. § decretalis. & ff. ſi tab. teſta. nullis.* Hodie verò per Conſtantinum vtraque ſolemnitas eſt ſublata: & ſine petitione hereditatis demandatā coram iudice diebatur ſe velle bonorum poſſeſſionem eſſe:

n ¶ *Cum patris.* Cuiacius.

o ¶ *Conſeruatione.* dicta l. ¶ *qui admitti ad bona poſſ. l. fin.*

p ¶ *Atoiqua.* iuliani ſolenni. ¶ Sed nunquid ſecundūm Hug. hodie imitantur teſtamenta per ſolam agnitionem, cùm dicant imitandum per omnia tale non inſtitum *ipſa* tamē Reſpon. idem vt hic inuit.

q ¶ *Commodandum.* cum fideiuſſione, vel ſine, vel hypotheca, vel coram quo.

r ¶ *Rebus* mobilibus, vel immobilibus: vel pro quibus.

s ¶ *Quos curator.* dixe teſtamento, vel aliter datos.

t ¶ *Tuto*

a Curator furioſi bonorum poſſeſſionem petere poteſt.

b Reipublicæ, petere non poteſt, quod nec dum eſt delata.

c Bonorum poſſeſſio ſuccedit, prodigit. & ſimiliter deferitur quidē, vt prodigo curatore poſſit: at non vt separatim dicat.

d In bonorum poſſeſſione odit. & furioſus administrationē contra filium.

e Poſſeſſionis eſt ſubſtantia.

f Curatore furioſi habente petere poteſt nomine furioſi. & ſubſt.

g Semel heres ſemper heres eſt.

h Bonorū poſſeſſionem acquirit ſuo nomine furioſus quamuis. & quamlibet expellere poſſit an verò vel inuitus heres remanere? vt ff.

i Bonorū poſſeſſio dicta ꝙ decernitur.

k dicitur, vel pro quibus perſonis.

a ¶ Tunc. id est, simul cum curatoris creatione.

b ¶ Vel furiosa. vel prodigo. vt ff. eo. l. penult. §. vltim.

c ¶ Permittat. post confirmationem iubitis, & decretum: vt fabricis & supra de confirmando tutor. l. 1. & ff. eod. l. pen. in prin.

d ¶ Primo loco. hoc exponitur supra de aqu. quotid. l. de creatione. vbi sane hæc de verbo ad verbum.

e ¶ Sicut & alii Exactores fiscales. idem faciunt hodie omnes curatores, & tutores. & sic lege hic authen. quod nunc generale, &c. quæ est in authen. vt hi qui obliga. ver. §. pa. calla. vij. ACCVRSIVS.

QVod nunc.] CARVS. Dicit lex C. quòd curator furiosi debet iurare coram Episcopo, & primatibus, quòd bene administrabit. hæc authen. ampliat hoc ei, vt verbi in omnibus curatoribus: quòd scilicet iurent se recte administraturos: nō tamē propter hoc iurantem exonerabimus à rationibus reddendis.

a Hypotheca rum in bonis tutorum pupillis cautio fieri solet. vide supra de tutor. & curat. dat. l. 1. b Iurare de fideli administratione. vt supra de admini. tut. l. tutores. §. & supra arbi. tutel. l. fin. §. Item facit ad tutorum & patronum fraudes. de iure vel cura. qui fieri non deb. l. in diebus. & supra de fideli. cura. l. 1. & ff. de reffutam. cut. l. reffutamento. ACCVRS. §. in prin. ACCVRS.

c Patronum. vt supra arbi. tutel. l. fin. §. Item facit ad tutorum & patronum fraudes. de iure vel cura. qui fieri non deb. l. in diebus. & supra de fideli. cura. l. 1. & ff. de reffutam. cut. l. reffutamento. ACCVRS. §. in prin. ACCVRS.

d Curatore furiosi adire hereditatem possunt. vide supra de iure delib. l. 1. & ff. de reffutam. cut. l. reffutamento. ACCVRS. §. in prin. ACCVRS.

e Furiosi curatores adire hereditatem non possunt. vide supra de iure delib. l. 1. & ff. de reffutam. cut. l. reffutamento. ACCVRS. §. in prin. ACCVRS.

f ¶ Tutorum. quorum res hypothecatæ * fuerunt vt supra de admini. tut. l. pro officio. ¶ Ita facit ad nominationem b: vt supra de admini. tut. l. tutores. §. & supra arbi. tutel. l. fin. §. Item facit ad tutorum & patronum c fraudes. de iure vel cura. qui fieri non deb. l. in diebus. & supra de fideli. cura. l. 1. & ff. de reffutam. cut. l. reffutamento. ACCVRS. §. in prin. ACCVRS.

g ¶ Agnatum vocauerit. vt supra de cura. §. item furiosi. & ar. ff. de legi. tuto. l. legitimos. Sed & secundum solitum quandoque vocat, vt per eum soluatur credentibus: vt ff. eod. Lucrator.

h ¶ Idoneus. quod pro eodem est, ac si scilicet: vt ff. quod cuiusque vniu. l. 1. & quidem.

i ¶ Nobilis sit furiosi. &c. vt de cura. & cura. dicit. perfecta.

k ¶ Propositis. &c. cælis. ACCVR.

l ¶ Eadem obseruantia. quia est dicta in tutore Romano.

m ¶ Accedat. Sic ergo curator d adeat hereditatem: & sic est contra ff. de appel. l. cum in tua. §. fina. Sola. ibi in curatore pupilli dicit. s. Vel sola. vt ibi plenè dicimus.

e Furiosi curatores adire hereditatem non possunt ipsius furiosi, ex ea eius cum hereditate.

n ¶ Sed an sic * adeat, vt furiosus stat luceat? Dixi quòd sic. Tenet § fin. authen. ex alia. in glo. Similiter, vel non, &c. 5. Alii dicunt quòd curator heres: sed

talem præstet cautelam: ne cessarium nobis visum est, vt humano generi consulentes, omnem quidem obscuritatem, & inextricabilem circuitum tollamus: compendioso autem, & dilucido remedio totum cōplectamur. Ex priori de creatione curatoris, qui furiosis vtriusque sexus dari sancimus: nunc * & aliis certum finem imponemus.

Et si quidem parens curatorem furioso, vel furiosæ b in vltimo elogio heredibus instituto vel exheredatis dederit: vbi & fideiussionē cessare necesse est, paterno testimonio, pro eius satisdatione sufficiente: ipse, qui datus est ad curationem peruenit: sita tamen, vt in hac sacratissima ciuitate apud vrbicariam præfecturam deducatur. in prouincia autem apud præsidē eius: præsente etiam tam viro religiosissimo loci rem antistite, quàm tribus primatibus c: & actis intercuenientibus, tactis sacrosanctis Euangeliis *, edicat omnia se rectè, & cum vtilitate furiosi agere: & neque prætermittere ea, quæ vtilia furioso esse putauerit, neque admittere quæ inutilia existimauerit.

IN AVTHENTIC.
vt hi, qui obliga. §. penult. col. vij. ex istum.

QVod nunc generale est eis omnes curatores, vt iuxta quidem: non tamen à rationibus sint exempti. Idem est in tutore.

Sequitur textus Codicis.

Et inuentario cum omni subtilitate publicè scripto, res suscipiat, & eas secundùm sui opinionem disponit sub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad similitudinem tutorum, d & curatorum adulti.

Sin autem testamentum quidem parens eius non confecerit: lex autem curatorem vrpote agnatum vocauerit f, vel eo cessante, aut non idoneo g fortan existente, ex iudiciali electione curatorem ei dare * necesse fuerit: tunc secundùm præfatam diuisionem in hac quidem florentissima ciuitate apud gloriosissimum vrbicariam præfecturam creatio procedat. Sed si quidem nobilis sit furiosi h persona: etiam florentissimo senatu conuocando, vt ex inquisitione curatore optimo, atque integræ opinionis nominetur. Sin verò non talis persona sit: etiam solo viro gloriosissimo præfecto vbi præsidente hoc procedat. Et si quidem curator substantiam idoneam possideat: & sufficiente ad fidē gubernationis etiā sine aliqua satisdatione nominationē eius procedere. Sin autem non talis eius census inueniatur: non fideiussio, in quantum possibile est, ab eo exigeretur, creatione omni modo facris scripturis propositis k in omni causa celebranda: ipso autem curatore, cuiuscunque vel substantiæ, vel dignitatis est, præfatum sacramentum pro vtilitate rebus gerendis præstante, & inuentarium publicè conscribente, quatenus possint vndique res furiosi vtiliter gubernari. In prouinciis etiam his omnibus obseruandis, vt apud præsidem cuiuscunque prouinciæ: & virum religiosissimum episcopum ciuitatis, nēnon res primates, memorata creatio procedat: eadem obseruatione l & pro inuentario, & satisdatione, & hypotheca rerum curatoris, modis omnibus adhibenda.

Curator furiosi postquam iurauit, & satisdedit, & promissi permittenda, & recepit administrationem per decretum, potest agnoscere bonorum possessionem delatam furioso, & bona ea scientia petitio retur in inuentario addere, salua iure repudiandi, & accipiendi furioso, si resipuerit, sed si in furore decedit: ex acceptatione curatoris ius transmissio bonorum possessionis delegatum autem bona transmittitur ad heredem furiosi. h. d. BALD. Vel sic: *Heredituas furiosi delatas potest per eius curatores adiri: sic vt si furiosus efficiatur sanæ mentis, possit eam sibi retinere, vel respuere: & si respuerit, vel in fauore decessorit, ad substitutum deuolutur: & si nullus sit substitutus, deuoluatur ad eos qui succederent, si furiosus in media non fuisset: legata vero ad eum heredis transmittit cum potestate repudiandi h. d. vsque ad* §. Sin autem curator. SALVC.

¶ Talis itaque ordinatione in curatore furiosi disposita, si quid posteà ad furiosum peruenerit, siue ex hereditate, vel successione, vel legato vel fideicommisso, vel aliquocunque modo, hoc furioso accedat m: & cum alia eius substantia omnibus curatoris resultarint n, inuentario etiam super his omnibus rebus scilicet facto: dolo & fide eius cura custoditur: quatenus si quidem resipuerit furiosus, & acquisitionē admiserit, ipsi restituatur. Si autē in furore dū furor finierit, vel ad sanitatem peruenies eam repudiauerit: siquidē successio est, ad eos referatur (volentes tamen o) id est, vel ad substitutum, vel ab intestato heredes p, vel ad nostrum æratium: eo scilicet obseruando, vt hi veniant ad successionem, qui mortis tempore furiosi propinquiores existant ei, ad cuius bona vocabuntur, si non in medio esset furiosus: omni satisdatione, vel cautione q, quam per inextricabilem circuitum veteris iuris authores induxerunt, radicitus exclusa: legatis autem procul dubiò, & fideicommissis, cæterisque acquisitionibus furioso acquirendis r, & substantiæ eius aggregandis.

Sin

a Furiosi adquirit possit, quod possit ignorando.

b Codex. & transferat actiones in fauorem curatoris qui furiosi nomine hereditatem adit.

c Curator tutoris adquirit. vt etiam dominium ipsi furioso adquirit.

d Actum, pro iure adquirit.

e Differentia heredum, & legati.

f Per text. in contrarium videtur dicit. quòd per adventum mutationem quorundam furiosi do minium: & sic videtur legata à furioso perdi. tur. & alibi contrarium tenetur in eis casibus, vbique ipse non recuperat. Idem dominium. videtur dicit. quòd per adventum mutationem quorundam furiosi do minium: & sic videtur legata à furioso perdi. tur. & alibi contrarium tenetur in eis casibus, vbique ipse non recuperat.

480/C.IV.K.5-4, 1373-1374
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRÆDIIS, & aliis rebus minorum, &c.

*Diffum * ff. l. qualiter prouidetur minoribus circa rationem, vel curatorem: hic autē potest quæstio promitti circa curatorem ei circa conseruationem rerum ipsorum: sequi. imprimis rubrica*: De prædiis, vel aliis rebus minorum sine decreto non alienādis. Arc.

a Cliemancio.

† Quę sint fa. lenitates, & quibus cessā. pollen vendi sine decreto vide Mexicham 1. 61. ex. in Ampl. 3. conf. 139.

Cum Emilio.] Capvt. Pa. pillus obligauit prædium minoris, vel eiusm hoc pacto: vt si sua die pecunia non solueretur, liceret ei vendere: & decessit, & successit ei minor: non satisfaciente sua die minore creditor prædium distrahit: vult minor revocare prædia quasi alienatum contra senatusc. quo cautum, quòd prædium minoris sine decreto alienari nō debeat: an sit audiendus, quæritur? Dicitur quòd non. Si tamen creditor viliori precio vendidit, quia præsūs valere: potest iudex eū restituere, vt sibi iustum pretium restituatur. Et quod dicitur in Senatusc. tūc locū habet, cùm minor ipse prædium vendidit sine decreto: vel quòd minor non soluit, nec satisfecit in pos. alienatio prædii ex causa iudicati distractis.

b Restitui an, & quatenus possit minor adversus vendentem prægressum. Hoc dic, quòd vocatus moliat venire ad cautelam: vel cauere de damno infecto, vel pro lesione vt l. fi. dem l. 19. §. Et quod fabitur, ex causa iudicati, dic nec restitui, nō dicit minor ex causa * ex causa: vt quia grauē * damnum habet: vt ff. de minoribus. l. si ex causa. & sic ex actio dicere, quæ aliàs non competit. e Mastillatus causa aliquid permittitur, quod aliàs ad permittitur.

f Senatusconsultum pro exactione pignoris.

a ¶ Pignoris fellem b consuetudinalis, vel cum decreto nō an alienem obligauerit. 1. Vel dic, quòd vocatus moliat venire ad cautelam: vel cauere de damno infecto, vel pro lesione vt ff. si dem l. 19. §. Et quod fabitur, ex causa iudicati, dic nec restitui, nō dicit minor ex causa * ex causa: vt quia grauē * damnum habet: vt ff. de minoribus. l. si ex causa. & sic ex actio dicere, quæ aliàs non competit. e Mastillatus causa aliquid permittitur, quod aliàs ad permittitur.

f Senatusconsultum pro exactione pignoris.

Sin autem ipse respuerit, & ea * admittere noluerit, & aperte hæc respuerit, vel heres eius hoc faciat: substantia eius illicò separandis, quasi nec fuerint ab initio ad eū devoluta: & per legitimum tramitem ambulantibus, substantiam furiosi neque prægrauantibus, neque adiuuantibus.

Quod est dictum in creatione curatoris à principio: idem intelligitur in subrogatione loco creati, hoc dicit. Bal. Vel sic: *Morono curatore furiosi, vel eo vt suspecto remoto, debet alius subrogari, hoc dicit vsque ad §.* hæc autem. Sal.

¶ Sin autē curator furiosi secundùm nostram legem nominatus decesserit: sub eodem modo eadémque obseruatione alius creabitur, quemadmodum & si suspectus reperiatur, alter

DE PRÆDIIS, ET ALIIS REBVS MINORVM sine decreto † non alienandis, vel obligandis.

TITVLVS LXXI.

IN hoc titulo proponitur Oracio Senatvs, & Antonini, & S.C. de non alienando, vel hypothecando prædia municipum, siue rustica, aut suburbana puppillorū, vel adultorum sine decreto prætoris, vel præsidis, quod tam ex superiore, l. i. dictum potest etiam ad curatores, quàm curatores duri solet, vt l. 1. §. 1. l. 2. l. 6. D. eo. & id quoq; l. 7. dicitur, l. 11. de adm. tut. adde Constitutiones ipse permissā ad prætor, magistratus vrbanos & quosque præsides earum possessorib. concessas, & ne alienam vsquam: sed & §. de minori, aut donatio propter nuptias: citatadde sic. Francisc. senatusconsultus prædictis, & interpretatio lucius S.C. optimi, quibus in propria de causa est, & sic in Digestis adde Constitutiones similes omnibus malis reputans rebus pro prædio: vide & in hoc tit. addidit, & alias rebus, sicut omnes Constitutiones sint de prædio idem ea-dem & subrogans, & de causa sua alienari concedam, non de alia secundum Oracionis verba, & de senatusconsulto l. cùm quidā §. fi. placet. D. de fideiib. ne non alienetur, vel obligentur ab eo alienum quod falsò non fuerit. allegatum remedium, neque examinata, neq. falsa aut cognita re, confessa probata, apud acta, & pro redemptione decretū solemniter interpositū. Verba alienationis, consentire vendere, permutatio, transactio, datio in solutionem, cautio reddendi, res donare, dimittere, & vsucapio: aut longa possessio, & multò magis donatio, vt aut l. 4. quasi accepto de donatione propter nuptias, & mutare pignoris & dote, vt non valeat sine decreto, d. l. 22. & de donatione simplici vt non decreto quidem l. vlt. C. & mai. fac. al. Exceptiones vendite, quæ sic sine pignoris concessu à patre, vel auctoritate magistratus, vt l. 1. §. fi. commentis. l. 3. D. eod. l. 8. & 9. hactis, quæ decretum non exigit. Alia alienationes, quæ sunt sine decreto: sine causa cognitione, & sententia prætoris pro minoribus, ipso nec nulla sunt, manifestè res vendita remanere pupilli cum fructibus, si fructus cum emptō emptor, l. 2. §. fi quis ig. rem min. vendidit emptori pretiū, si probauerit pecuniam minoris huius esse, cum vsura, quibus pecunia emptoris minor locupletior est, & meliorationibus, l. 2. 4. 10. 14. 16. Cvjacvs.

Per viam secundi decreti possint adulti res alienari, hoc dicit. Vel sic: *Prohibito alienationis rerum minoris sine decreto, non exhibitur ad alienationes necessarias: sed ex causa debitur restitutio.* Salve. l. Imp. Antonines A. Aliensium.

ENDITIO quidem prædij, quod iure pignoris d, vel in causa iudicati captum, & distractum est e, ad senatusconsultum: † quod de non alienandis prædiis pupillorum, vel adolescentium: nihil auctore prætore, vel præside prouinciæ factum est, non pertinet: sed si etiamnum in ea ætate es, cui subuenire solet f: aditus competens iudex, an te in integrum restituere debeat præsente diuersa parte h causa cognita discipies i. PP. XIII. Kal. Decemb. Duobus, & Aspris Coss.

Quando alienatus non venit ipse iure, nō debet poni in integrum restitutio. h.d. Quo habent tutam explicationem, non debent petere tutam implicationem. h.d. Bald. Vel sic: *Si fit venditio pignoris ex ipso iure nulla, restituto ratione agens non est ipse iure necessaria: scias si sit aliqua: si fit interuenit lesio non vendicat: vel fraus cum emptore sit participata.* Sal.

12. Imp. Gordianvs A. Claudio, & alijs †.

NOn est vobis necessaria * in integrum restitutio, si tutores, vel curatores vestri possessionem, licèt pignori nexam, vendiderunt h sine decreto. Quòd si creditores i id fecerunt: ita demùm inita formam edicti beneficium * vobis impertietur, si fraudulenta venditione participante consilio emptoris *, damnum vobi indictum esse docebitur *. PP. III. Kalend.

a Restitutionis causa agitur prædium adulterio debet.

b Docetum super alienatione bonorū minoris deficit.

c Restitutio non est opus adueria ea que ipso iure nulla sit. d Decretum necessarium est in alienatione immobilium minoris.

e Restitutio non est opus aduersus ea que ipso iure nulla sunt.

f Quod si creditores. Quia iure facere possent sine decreto, licèt contra decretum: vt § sed l. 1. § si communia. & l. si pupillum § 1.

g Benefitium. scilicet restitutionis contra emptorem. Arcad.

h ¶ Docetur. Idem fe-mine clamorem fuerit passus: licèt non intercessit fraus: vt § si adhuc vendi. supra. l. 1. quæ effecerit pro minore autem non dabetur restitutio: vt ff. de in integrum restitu. l. fin. Et potes hic referre quæ dicitur supra § adhuc. vend. supra l. 1.

i ¶ Dicitur. & hæc cognitio potest h delegari: vt l. vlt. & apud quem l. § locus in decreto * super alienatione interponendorū arg. ff. de transact. l. Item hi. § 3. prætor. & fac. l. 1. pone.

k Restitutio non est opus aduersus ea que ipso iure nulla sit.

l Decretum necessarium est in alienatione immobilium minoris.

Non est.] Cassvs. Si tutor pupilli, siue curatoris obligarum distrahat possessionem sine decreto, ipso iure non tenebit alienatio: nec restituito in integrū est necessaria: & hoc in prima. Si verò creditor, minore non soluente, iure creditoris sine decreto distrahat, valet venditio: sed si fraudem in venditione commisit, restituetur minor, & hoc in secunda. Arcad.

¶ *Videndum.* creditores sibi fieri, quod creditori licebat: cùm k ergo ipso iure nō k teneat sine decreto: vt § ea. l. 1. ergo cessat restitutio: vt § de minor. l. in causa. § in d. principio.

¶ *Quod si creditores.* Quia iure facere possent sine decreto, licèt contra decretum: vt § sed l. 1. § si communia. & l. si pupillum § 1.

m ¶ Benefitium. scilicet restitutionis contra emptorem. Arcad.

n ¶ Docetur. Idem fe-mine clamorem fuerit passus: licèt non intercessit fraus: vt § si adhuc vendi. supra. l. 1. quæ effecerit pro minore autem non dabetur restitutio: vt ff. de in integrum restitu. l. fin. Et potes hic referre quæ dicitur supra § adhuc. vend. supra l. 1.

Cum emancipatis] Cassvs. An pater filij sui emancipati minoris prædium minori acquisitum, sine decreto alienare possit, quæritur? Dicitur quòd non, etiam si emptam suum esset, vendidisset, non vt pupillare.

† al. Oppidis.

* Corrige. emptionem eius

* al. emptori.

Kal.Feb.Gordiano A. & Aviola Cons.

Pater non potest alienare rem filij sine decreto.h.d. BALD. Vel sic: *Pater curator filij non potest prædia alienare sine decreto.* SALYC.

III. *Imps.* VALENTIAN. & GALLIC. AA. *Theodosium, & alios.*

CVm emancipatis vobis prædium acquisitum foret *, alienari à patre, eodémque curatore [b] sine præsidis auctoritate non potuit: maximè si tanquàm suum [c] esset, non tanquàm pupillare, vendiderit: itaque illibata vobis persecutio eius manet. PP. III. Non. Ian. Tusco, & Basso Cons.

Adiutor frater non potest alienare in fratrem maiorem sine decreto rem prohibitam alienari. h. d. BALD. Vel sic: *Immobilia minorum nullo modo alienantur sine decreto, sed tradita vindicantur: reddito tamen, quæ acceperunt.* SALYC.

IV. *Idem AA. Mithridati.*

NOn solùm per venditionem rustica prædia, vel suburbana pupilli, vel adolescentes alienare prohibentur [d]: sed † neque transactionis * ratione, neque permutatione, & multò magis donatione, vel alio quoquo modo ea transferre sine decreto à domino suo possunt [e]. Igitur & tu si fratribus tuis per transactionem fundum dedisti [f], vindicare eum potes: sed & si quid inuicem ab eis ex eodem pacto consecutus es, id mutuo [g] restituere debes. PP. XV. Kalen. Maij, Siculari II. & Donato Cos.

Decretum ex falsa causa alienationi interpositum, non tenet. h. d. BALD. Vel sic: *Decretum ex falsa causa interpositum, est ipso iure nullum; ideò ille non obstante, non tenet alienatio.* SALYCET.

V. *Idem AA. Senato.*

ET [h] præses prouinciæ decreuerit alienandum, vel obligandum pupilli suburbanum, vel rusticum prædium, tamen actionem [i] pupillo, si falsis allegationibus circumuentâ religionem eius probare possit, senatus referuauit [k] quam [l] exercere tu quoque [m] non verueberis. PP. III. Kalen. Maij, Seculari II. & Donato Cos.

Non sufficit causa allegata, sed oportet probare. h. d. Vel sic: *Ad petendum interpositi decretum super alienatione rei minoris, non potest construi procurator. h. d. secundum aliam antelatiuum singularem.* BALD. Vel sic: *Non sufficit causam alienationis proponi coram iudice: sed est necesse vt apud alia probetur, & vt decretum interponatur.* SALYC.

VI. *Imps.* CARVS, CARINVS, & NVMERIA. AAA. *Varo.*

MInorum possessionis venditio, per procuratorem delato ad prætorem, vel præsidem prouinciæ libello [n], fieri non potuit: cùm ea res confici recte aliter non possit, nisi † apud acta causis probatis, quæ venditionis * necessitatem inferant, decretum solenniter interponatur. S. Non. Maij, Caro, & Carino AA. Cos.

Sicut minor non potest alienare rem non alienabilem: ita nec tam potens refutare, vel finire. hoc dicit, BALD. Vel sic: *Sicut minor non potest alienare immobilia sine decreto: ita nec ad alienandum se obligare.* SALYC.

VII. *Idem AAA. Isidoro.*

SI ad resoluendam donationem, quam in emancipatum te parer contulerit [o], minor viginquinque annis cautionem [p] ei emisisti [q]: cùm huiusmodi scriptura contra senatusconsulti [r] auctoritatem data sit, non oberit iuri tuo, PP. VI. Idib. Decembr. Caro, & Carino AA. Cos.

Etiam propter nuptias non potest minor alienare sua auctoritate rem non alienandam, hoc dicit. BALD. Vel sic: *Ex causa fauorabilia largitate immobilia non alienantur sine decreto.* SAL.

VIII. *Imps.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIAN. AA. *Theodoræ.*

PRædia rustica, quæ contra senatusconsultum data esse ante nuptias sponsaliorum nomine, precum tuarum confessio offendit: cùm proprietas ad te [s] propter iuris interdictum transire non potuerit [t], in dominio mariti permansisse palàm est. PP. III. Non. Nouemb. Diocletiano, & Aristobolo Cos.

Licèt ex priuilegio non obligetur fideiussor, cui priuilegium non competit, obligatur. h. d. BALD. Vel sic: *Licèt alienatio sit prohibita minori, fauore tamen alij non prohibentur se, & res suas obligare.* Vel sic: *Prohibitio extra personam, & causam prohibitionis non egreditur.* SAL.

XI. *Idem AA. Maximo.*

ET † si is, quem prædium rusticum minoris distrahi offermas, curatoris officio functus id fecit: venditio tamen contra diui Seueri orationem [u]

MInorum.] CARVS. Si minor, vel eius procurator præsidi de interpositio decreti libelli porrexit cum facultate decernere debeat, vt res minoris vendatur: dubitatum examinabitur. ¶ *Libello*, quo petitur decretum, & causa infertur, nō ergo assertioni libello factæ credetur: sed necesse est probari causam. 2. Vel dic quòd procurator * ad hanc causam non potest constitui: sicut in excusatione tutelæ: *vt de excus. tut. l. excusare.* & *arg. l. si propter pu. pos. l. fi. & arg. ff. de offic. eius cui mandata est iurisd. l. 4. §. 1.* ¶ Sed contrà *ff. de min. l. illud. § fi. infra.* ibi ad fauorem. hîc ad damnum. & tamen non potest ibi sine speciali mandato.

SI ad resoluendam.] CARVS. Pater filio loco minoris & emancipato prædium donauit postea filius sine decreto de reddendo patri cautionem emisit: quod contra senatusconsultum? Iuuat cautio sic emissa filio non præiudicabit.

¶ *Cautionē.* tradendo. ACCVRS.

¶ *Cautionē.* de reddēdo prædio dato à patre.

¶ *Emisisti*, ex interuallo.

¶ *Senatusconsulti*, quo colligitur, licet [b] in tradēdo aū pōt dominium in alii trāferre: sic hæc disputatio? potest id permittere, cū id habere videtur stipulatorem *ff. de rep. iur. l. qui actionē.* & *ita est l. si adiectus actus. § fi.*

Radia rusticæ.] CAR. Minor spōsæ hoc donauit prædium ante nuptias nomine sponsaliorū sine decreto: an valeat donatio, quæritur? Dicitur quòd non? *ff. ad tr. vtorum.*

¶ *Non potuerit.* Imò dicit *ff. si adiect. dotis. l.* quæ est contrà. Solu. ibi immobilis, hîc immobiles. 2. Vel hîc sponsaliorū: ibi propter nuptias. hoc placet. ¶ Item contrà *ff. de admin. tut. l.* hæc. Solutio est contrà, quia ibi nihil de donatione dicit. ¶ Inf contrà *ff. si maior fac. l. fi. & l. cùm eorum.* Solu. vt dic.

ET [c] CARVS. Tutor, vel curator si prædia minoris alienauerit sine decreto, an illud minor recuperare possit, quæritur? Dicitur quòd sic. Figura autē, quæ curatore emptori ob euictionem obligato, potest emptor persequi.

¶ *Orationem.* id est, contra senatusconsultum ad oratorem factum [d] *ff. ad l.*

[a] *Rescisa.*

[a] *Curatore pro tutore.*

[b] ¶ *Curatore.* id [a] est, idcirco cùm hic pater, & ille impubes ab eo emancipatus effecerit *Zachæ de legi. parra. tut. & hic subiicit.* Sic & aliàs vnam ponitur pro alio. *T. de minor. dan. aut l. iuuenes. 4.* Vel dic hos adultos & patrem, & curatorem. & quod dicit, pupillare; fallitur quandam. ACCVRS.

[c] ¶ *Tanquam suum.* vbi etiam hæc ratio impeditiua *supra de cura fur. l. Italicum in fi.*

[d] ¶ *Prohibentur.* vt [b] & *ff. de fu. qui vt. ex. compe. l. fin.* & die quòd eadem appellat rusticā, & suburbana hoc signato.

[e] ¶ *Possint.* nisi in casibus [f] *in proc per tu.*

[f] ¶ *Dedisti.* sed si fundum, de quo litigabat minor, *dicit fi.* aliquo fi. bi dato nomine transactionis [g] *ff. de transac. lib. l. præsc.* Imò dicere vt *ff. de transact. l. cum hic. § item si.*

[g] *Mutuo.* sic *ff. de reputationib. l. 3. & 4. & ff. si adversus transact. l. 1. & 2.*

ET *si præses.*] CARVS. Iudex circumfertur falsis allegationibus: puta quia dicebatur, quòd ea alienam vxorem, cùm non imminenteret de prædio minoris alienando decretum interponit: non valet decretum, nec alienatio: vide prædictū alienātem minor vindicare poterit.

[h] *Si filium.* in rem, & in personam contra tutorem, vel curatorem: *ff. ad l. magis. § pen.* ACCVR.

[i] ¶ *Actionē.* in rem, & in personam contra tutorem, vel curatorem: *ff. ad l. magis. § pen.* ACCVR.

[k] ¶ *Reseruauit.* nullam? enim fuit decreti: & sic nulla alienatio: sic ¶ *ff. ex fol. aliqui. l. fi. & arg. ff. quibus ex caus. in poss. ea. l. Falcidia. 6. & cum bona possidentis. ff. ad l. quæ mens.* ¶ Sed arg. cōtrà *Instit. qui mancipia. non pos. § fimul.* Sed ibi improprie ponitur falsò.

[l] ¶ *Quam.* T in genere: non in specie.

[m] ¶ *A quoque.* [c] CARVS.

[n] ¶ *Libello.* quæ petitur decretum, & causa infertur. nō ergo assertioni libello factæ credetur: sed necesse est probari causam. 2. Vel dic quòd procurator * ad hanc causam non potest constitui: sicut in excusatione tutelæ: *vt de excus. tut. l. excusare.* & *arg. ff. si propter pu. pos. l. fi. & arg. ff. de offic. eius cui mandata est iurisd. l. 4. §. 1.* ¶ Sed contrà *ff. de min. l. illud. § fi. infra.* ibi ad fauorem. hîc ad damnum. & tamen non potest ibi sine speciali mandato.

[o] ¶ *Contulerit.* de reddēdo prædio dato à patre.

[p] ¶ *Emisisti*, ex interuallo.

[q] ¶ *Senatusconsulti*, quo colligitur, licet [b] in tradēdo aū pōt dominium in alii trāferre: sic hæc disputatio? potest id permittere, cū id habere videtur stipulatorem *ff. de rep. iur. l. qui actionē.* & *ita est l. si adiectus actus. § fi.*

Radia rusticæ.] CAR. Minor spōsæ hoc donauit prædium ante nuptias nomine sponsaliorū sine decreto: an valeat donatio, quæritur? Dicitur quòd non? *ff. ad tr. vtorum.*

[r] ¶ *Non potuerit.* Imò dicit *ff. si adiect. dotis. l.* quæ est contrà. Solu. ibi immobilis, hîc immobiles. 2. Vel hîc sponsaliorū: ibi propter nuptias. hoc placet. ¶ Item contrà *ff. de admin. tut. l.* hæc. Solutio est contrà, quia ibi nihil de donatione dicit. ¶ Inf contrà *ff. si maior fac. l. fi. & l. cùm eorum.* Solu. vt dic.

[s] ¶ *Orationem.* id est, contra senatusconsultum ad oratorem factum [d] *ff. ad l.*

[a] *Rescisa.*

[a] *Curatore pro tutore.*

[b] ¶ *Curatore.* id [a] est, idcirco cùm hic pater, & ille impubes ab eo emancipatus effecerit *Zachæ de legi. parra. tut. & hic subiicit.* Sic & aliàs vnam ponitur pro alio. *T. de minor. dan. aut l. iuuenes. 4.* Vel dic hos adultos & patrem, & curatorem. & quod dicit, pupillare; fallitur quandam. ACCVRS.

[c] ¶ *Tanquam suum.* vbi etiam hæc ratio impeditiua *supra de cura fur. l. Italicum in fi.*

[d] ¶ *Prohibentur.* vt [b] & *ff. de fu. qui vt. ex. compe. l. fin.* & die quòd eadem appellat rusticā, & suburbana hoc signato.

[e] ¶ *Possint.* nisi in casibus [f] *in proc per tu.*

[f] ¶ *Dedisti.* sed si fundum, de quo litigabat minor, *dicit fi.* aliquo fi. bi dato nomine transactionis [g] *ff. de transac. lib. l. præsc.* Imò dicere vt *ff. de transact. l. cum hic. § item si.*

[g] *Mutuo.* sic *ff. de reputationib. l. 3. & 4. & ff. si adversus transact. l. 1. & 2.*

[h] ¶ *Si præses.*] CARVS. Iudex circumfertur falsis allegationibus: puta quia dicebatur, quòd ea alienam vxorem, cùm non imminenteret de prædio minoris alienando decretum interponit: non valet decretum, nec alienatio: vide prædictū alienātem minor vindicare poterit.

[i] *Actionē.* in rem, & in personam contra tutorem, vel curatorem: *ff. ad l. magis. § pen.* ACCVR.

[k] ¶ *Reseruauit.* nullam? enim fuit decreti: & sic nulla alienatio: sic ¶ *ff. ex fol. aliqui. l. fi. & arg. ff. quibus ex caus. in poss. ea. l. Falcidia. 6. & cum bona possidentis. ff. ad l. quæ mens.* ¶ Sed arg. cōtrà *Instit. qui mancipia. non pos. § fimul.* Sed ibi improprie ponitur falsò.

[l] ¶ *Quam.* T in genere: non in specie.

[m] ¶ *A quoque.* [c] CARVS.

[n] ¶ *Libello.* quæ petitur decretum, & causa infertur. nō ergo assertioni libello factæ credetur: sed necesse est probari causam. 2. Vel dic quòd procurator * ad hanc causam non potest constitui: sicut in excusatione tutelæ: *vt de excus. tut. l. excusare.* & *arg. ff. si propter pu. pos. l. fi. & arg. ff. de offic. eius cui mandata est iurisd. l. 4. §. 1.* ¶ Sed contrà *ff. de min. l. illud. § fi. infra.* ibi ad fauorem. hîc ad damnum. & tamen non potest ibi sine speciali mandato.

[o] ¶ *Contulerit.* de reddēdo prædio dato à patre.

[p] ¶ *Emisisti*, ex interuallo.

[q] ¶ *Senatusconsulti*, quo colligitur, licet [b] in tradēdo aū pōt dominium in alii trāferre: sic hæc disputatio? potest id permittere, cū id habere videtur stipulatorem *ff. de rep. iur. l. qui actionē.* & *ita est l. si adiectus actus. § fi.*

Radia rusticæ.] CAR. Minor spōsæ hoc donauit prædium ante nuptias nomine sponsaliorū sine decreto: an valeat donatio, quæritur? Dicitur quòd non? *ff. ad tr. vtorum.*

[r] ¶ *Non potuerit.* Imò dicit *ff. si adiect. dotis. l.* quæ est contrà. Solu. ibi immobilis, hîc immobiles. 2. Vel hîc sponsaliorū: ibi propter nuptias. hoc placet. ¶ Item contrà *ff. de admin. tut. l.* hæc. Solutio est contrà, quia ibi nihil de donatione dicit. ¶ Inf contrà *ff. si maior fac. l. fi. & l. cùm eorum.* Solu. vt dic.

[s] ¶ *Orationem.* id est, contra senatusconsultum ad oratorem factum [d] *ff. ad l.*

[a] *Rescisa.*

[a] Procuratorem tutor, vel curator constituere non potest ad interponendum decreti iudicia in alienatione rei minoris. v. Romanum *supra*, tit. † Vide Alciat. *præsump.* 14. n. 2. * al. vendituram.

[b] Minor non potest confiteri de rei sua dominium alienum.

[c] Argumentū à qualitate ad proprietatem.

[d] Minor non potest id stipulari per iuramentum, quod nihil iure tribuere nō potest.

480/C.IV.K.5-4, 1377-1378
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1379-1380

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S I minor.] CAPIT. Tenebatur mihi minor in fundo Sempronianoddit mihi in solutum alium suu decreto,cum debuit dedisse Sempronianum : an id vindicare possit,quæritur ? Dicitur quod &c.

a ¶ *Aliud.* Prædium, & ita alterum potè debitum, potest alienari : aliud non. Sic est differentia inter fundum, & fundum:vt *ff.eo.l.magis.* §. *si fundus* & §. *papinian.* Sed arg. contra. *ff.eo. l.si papilianus.* §. *fina.* vbi fundus primo obligatus cum decreto alteri pro eodem debito exoluendo fuit decreto obligatus: fed ibi ideòquia in loco primæ obligationis facta est traditio rei.

b ¶ *Debuit.* ex persona eius,cui succeditur.

a Diuiſio. S I prædium. Primò a consulit minori, secundò emptori secunda ibi : *emptor.* CAPIT. Si minoris rusticum prædii, vel suburbani fine decreto alienerit : non tenebit alienatio fed agetur,& restituetur tibi prædii cum fructibus, & exeunt, confumptos

† al. vendidit. edificio si tanti emptor probet pretium fuisse verfum in vtilitatem minoris, repelletur minor doli exceptione, si non falsas pretii eum vltrò, & sumptus, fi quos fecit in prædio. ¶ *Nota.* ex textu sufficere decreti illius iudicis, in cuius territorio res est: sufficeret etiã decretũ illius iudicis, qui habet pupilli seu fcilicet hãc habetur rem sub se : vt *l. magis* pate. §. *illud ff.de reb. eor.*

b Hinc colligitur duos posse habere idem quod habet alter, & e contra. Affinis dict. ti-

c ¶ *Suburbanum.* pro eodem ponit rusticũ,& suburbanũ. Vel Suburbanum est, quod est intra vrbem,& rusticum extra vrbem : & hoc in ciuitate, & extra.

d ¶ *Non licet* non vrbano? potest esse in rure, & in ciuitate : vt *ff. de verb. sig l. urbana prædia. & l. vrbana familia.* & e contra rusticum existere.

e ¶ *Probare.* ex voluntate, non ex necessitate : vt dixi T. eod. *l. prædium.* secundum H. & Ang. vel etiam ex necessitate, cùm contradictus non se mouerit : vt dixi.

f ¶ *Facultatibus.* mobilibus : vt *ff.eod. magis* §. *si reputatur.* & ad hoc T. de his,qui vt ind. ampl. *l. eos.* &) *vide.l.* praxis & *ff.eod.l.ij* &) *xij. q.ij. cuncta ampliores.* & *l. de cond. ex le. l.si mala.* & *ff.de pet. hæred. l.fed* & *ff. legat. ij. fcire.* & *ff. de manu.l. si vetera titulo.* & *l. eum. inft.* & *ff.eo l.si fidei.* §. *quanquã.* & *l. pen.*

I Minor.] CAPIT. Si minori eum minore habeat rem communem: Codex.

Non potest minor soluere sine decreto aliud pro alio in hũ, quæ non possunt alienari. h. d. BALD. Vel sic: *Immobilia pro alio debito non possunt in solutum dari sine decreto.* SALYC.

XV. *Idem AA. & CC. Iubiano.*

S I minor XXV. annis prædium rusticum, cùm aliud * deberes *, sine decreto in solutum dedisti dominium à te discedere non permittit senatusconsulti auctoritas. Dat. VIII. Kal. Decemb. CC. Cos.

Minor, qui ex prætio fundi venditi soluit onera, & tributa, precii non recuperat, nisi restituat, quod accepit. BALD. Vel sic: *Immobilia alienata sine decreto iudicis, in cuius territorio sunt sita, possunt cum fructibus vindicari: sed pretium in vtilitatem minoris versum, cum vtilitas debet restitui, & sumptus moderationis.* SALYC.

XVI. *Idem AA. & CC. Eutychio.*

S I prædium rusticum vel suburbanum * (quod ab vrbanis non loco d sed qualitate secernitur) in pupillari ætate constituta, tutore auctore, vel adulta sine decreto præsidis prouincię, in qua situm est, venumdedisti †: secundùm sententiam senatusconsulti dominium eius, sine ius à te discedere non potuit: sed vindicationem eius, & fructuum: vel his non existentibus, condictionem competere constitit. Emptor autem si probare e potuerit ex cæteris facultatibus f obedire te muneribus, siue onoribus non potuisse, ad vtilitates præterea tuas cessisse pecuniam, quam precij nomine sumpseras: dolo exceptionis sublato precium cum vsuris, quas præstiturus esses, & sumptus meliorati prædij seruare tanummodò poterit. Dat. VI. Id. April. Anchialo, CC. Cos.

Non potest minor diuidere immobilia, nisi pronuntietur à maiore. h. d. BAL. Vel sic: *Minor non alienat etiam in communi, sine decretone pronunciet ad diuisionem: sed pronunciatur à maiore, & tunc sine decreto procedit alienatio.* SAL.

XVII. *Idem AA. & CC. Philippo.*

I Nter omnes minores g nec commune prædium sine decreto præsidis sententia senatusconsulti distrahi h patitur. nam ad diuisionis casum prouocante tantummodò maiore socio, eius alienationem & sine decreto i fieri iam pridem obtinuit. Dat. VII. Id. Decemb. CC. Cos.

Propter debitum fiscale (quod propter datia, & collectas) potest alienari res minoris intervenientе decreto. BALD. Vel sic: *Etiam propter debita fiscalia non possunt minorum prædia alienari, nisi causa probata, & interuenientе decreto.* SALYC.

XVIII. *Imp. Constan. A. & Constan. C. ad Senatum* *.

S I minores vel ex patris nomine, vel ex suo, debitis duntaxat * fiscalibus vrgentibus, vel ex priuatis contractibus periurantur obnoxij l decreti interpositio à Constantiniano † prætore ** celebranda est, probatis, examinatisque causis: vt patefactis rerum fide *, firma venditio perseueret. Dat. XII. Kal. Ian. Probiano, & Iuliano Cos.

QVANDO DECRETO OPVS NON EST *.

TITVLVS LXXII.

PRoposito T.C. de rebus alienandis, vel obligandis prædia minorum sine decreto, vel auctoritate magistratus, fabricis rectos esse, quibus sine decreto earum rerum alienatio, vel obligatio valet. Si vt alienaretur, permitti à quo prohibita sunt, exceptis testamento, aut codicillis, quod & Oratione Senatus fuit nominatim exceptum, ideoque ff. si ex communibus parentis fundus venundari debeat vendatur) l. 1. hoc tit. Item ff. alienationi permissa principi nominatim: nec enim sola atrocis causa alienationi permittit. Item ex edicto Diuiſianensi cautum vetiti vendi sine decreto magna ex re rempublicam deteriorari fieri possunt, & tamquam aut parum superuacua, & ex eodem edicto patere maiori XXV. annis seu vendere sine decreto, adhibita consilio mariti, & subscriptione, quæ pars abrogata est, l. 3. Cod. Theod. de cons. emp. Et ex Constitutione Diuiſiniani potest etiam tutor, vel curator obligare res minoris pro cautione iudicatum solui, quam minor exigitur nam in l. vlt. l. delinquentem. ff. de admin. tut. cautio sine ea causa iudicatum solui, non videtur fideiussoria persona causa obligata. CUIAC.

Emptor mandauit vendituri rem emptã refuſi precio potest hac fieri: licet heres sit minor quam testator testatoris operatur idem, quod decretum iudicis. h. d. BAL. Vel sic: *Cùm testo paterna in contractu apposita facit alienationẽ res minoris valere sine decreto.* Vel sic: *Exemptione paterna possunt immobilia pupilli alienari sine decreto.* SAL.

I. *Imp.* SAVARVS, & ANTONINVS AA. *Valentino* *.

I probare p potes q patrem pupilli, cuius tutores commendati r, confensisse f,

a Vide locũ in regula ius quæsitum. Paulus. Et sed diuisionẽ negotiorum prouocamus possibi vbi quærunt exceptiones actiones.

b Alienat. quæ deuidit, vendit res mihi alieni ad vtilitatem.

c Decreto non requiritur in alienatione necessaria.

d Hic erat vnus ex nobis Franciscus Vrbas Castrocomitensis, qui commentat in l. 1. hoc tit. Pastorin.

e Sic in vendit. non fumosus.

f Hic etiam vnus ex nobis Franciscus Vrbas Castrocomitensis, qui commentat in l. 1. hoc tit. Pastorin.

g Vide Cuiac. 1. in quibus nõ est opus decreto: de hoc re vide Bizantium. vide adhuc Cuiac. 2. obſerv. & Obſeruium Tiraquellum in tract. de decret. alienat. hoc Bizantium. vide in eum Cuiac. 2. obſerv. & Obſeruium Tiraquellum.

h Decreto non requiritur in alienatione necessaria.

i Alienat. qui vendit, vel donat.

k Debuit. dantaxat. determinat debuit : nõ aurẽ ea, quæ sequitur.

l ¶ *Obnoxij.* ad petendũ fiscũ fi ad eũ cercitenue enim distinguitur, patrisne suo nomine debeatur *l. magis* §. *papill.* & §. *fed ff. h. tit.*

m ¶ *Praeterea.* ad eũ pertinet, quem consistunt Constantinus.

n ¶ *Vide.* quia nõ intelligitur vnde aliunde cõmodè porueris debitum foluì. nec enim fraudiui nec alia necessaria debuerit vendi : vt arg ff. *decurr. fig. l. sapa. Proemio.*

o QVANDO DECRETO OPVS NON EST.

Dicitur quãdo decreto opus sit: modò requiramus rationẽ, an quid. non eſt opus iudicis decreto. &c.

¶ *Non autem* ? vide nõ eſt opus decreto: *Primus* l. 11. t. 1. pan. 2. *Secundum,* ff. *ad consular. de dolus institu.* ff. de dilus iudicio. l. fi finis. §. fi papillus. l. *Item in alio, quando de fundus permiscetur*]. eo. l. 5. §. 2. & ff. cod. l. 1. §. 2. *ff. in alienat*]. eo. tit. l. 2. *ff. si iurauit*] *quod plenè dixi* T. ff. adiect. vend. arrh. fatis contra. *Item alienat* ff. cod. l. magis. §. fed fi pater. 7. *Item in alienat*]. eo. l. 8. *Item in alio* : vt T. de admin. tut. l. fi. §. defendentem. ACCVRS.

† *probare.*] CAPIT. si minoris nefarius, vt reddito precio minori tibi prædia restituat decreti nõ eſt neceſſitas. p ¶ *Si probare,* lic T. de *pact. inf. conp & vbi. f. q.*

q ¶ *Potes.* vendatur.

r ¶ *Commendati* ex vendito, vel prædictis vendibus. ACCVRS.

s ¶ *Consensiſſe.* in pacto exceptionis.

* al. Valent.

480/C.IV.K.5-4, 1381-1382

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt reddito tibi prædio precium reciperet † : id, quod conuenit, seruabitur. Neque enim in ea re auctoritas præfidis neceſſaria eſt, vt tutorum ſolicitudini conſulatur, ſi volunteſi * defunctis parcant *. Dat. VI. Kal. Ianua. Antonino, & Geta Coss.

Idem operæ esse rescriptum principis, quod decretum inferioris ſi-lentium emanatum. h. d. Vel ſic: *Habens verbum ſuperioris, non exdigit verbo inferioris.* BALD. Vel ſic: *Conceſſis principis ſpecialiter habet vim decreti.* SALYC.

17. *Imp.* AVRELIANVS A. *Pulcho.*

ILlud requirendum eſt, an adito principe Saturninus vir clariſſimus ᵇ ſpecializer ius venditionis acceperit. Ad inſtar enim præfidalis decreti conceſſio † principalis accedit. Dat. Id. Ianuar.

Alienatio facta ex patris voluntate, vel teſtatoris, valet ſine decreto. SALYC.

SI QVIS IGNORANS REM MINORIS eſſe, ſine decreto comparauerit.

TITVLVS LXXIII.

SI his cæſſum corrupte contra S. C. ſine decreto facta ſit venditio rerum minoris, ab emptore bona fide ſuperandum eſt emptor mala fide id eſt qui ſciens prudens minoris eſſe, ab eo, qui hoc ignorauit, & dum in hoc titulo differentia proponatur. Vna verborum fides emptor cauet ſe poſſe præſcriptione ſtatuti temporis, ſi poſt perfectam ætatem dominus ſine controuerſia eam rem ſuam tempore poſſederit, quam tempus præſcriptionem non habet emptor mala fide. l. fin. & hoc tit. l. 1. & 3. tit. ſeq. *Et ſtatutum tempus* l. 1. & 3. hoc tit. & l. 1. tit. ſeq. *quinquennium intelligere oportet ex conſtitutione Iuſtiniani.* ibid. l. 3. tit. ſeq. *Si res pupilli, vel adulti obligata aut vendita ſit. Breuiare tempora conſtitutum eſt. quæ iure antiquo vetebat. Sin autem dimara ſtipulata nec ex decreto valet donatio ſimplex ſtatutum tempus eſt longum tempus id eſt decem annorum præſente domino, & X. abſente. ea enim eſt in iure perpetua lex, & diuturni temporis definitio. Et ſupra* l. 4. huius tit. *qua de longo tempore loquatur, ariam de re donata loquatur, non de re vendita. Aliena diſſentia pertinet ad fructus vel vendita, quos emptor bona fide percepit, etiam ſi non impleuerit tempus præſcriptionis non emptor mala fide.* l. 2. hoc tit. l. bona fidei. D. de acq. rer. dom. CVIAC.

Qui emit rem minoris tanquam minoris, non præſcribit : ſi autem tanquam maioris bona fide, præſcribit. BALD. Vel ſic: *Emptor bonæ fidei præſcribit : non malæfidei. h. d. perinde ac ſi vendidiſſet alienam. ſecundo, vt proprium. Secunda ubi, ſi verò.* SALYCET.

1. *Imp.* GORDIANVS A. *Felici.*

ILea, quæ in iure tutoris hereditario ᵃ, vel honorario titulo ſucceſſit, poſſeſſionem tuam vendiderit : ſi vt pupillarem diſtraxit : emptor, qui ſciens ᶜ à tutore herede mercatus eſt, cùm officium morte finiatur ᵈ, alienam rem comparando, de temporis interuallo nullam potuit acquirere defenſionem. Si verò vt ſuam diſtraxit, ignoránique rem alienam emptor comparauit : neque ſtatim per traditionem poſſeſſionis dominus effectus ᵇ eſt. ſed tantummodò adoreſus re ſtatuti temporis ᵉ : cùm te legitimæ ætatis eſſe non diffiteatur, poteſt vti præſcriptione. Dat. V. Id. Septembr. Pio, & Pontiano Cos.

Rem alienatam ſine decreto vendicat minor cum ſruſtibus, niſi emptor fuerit bonæ fidei. SALYC.

11. *Idem A. Oſtiliæ.*

SI contra ampliſſimi oedinis decretum poſſeſſiones tuæ diſtractæ ſunt, conueni earum poſſeſſorem : vt ſi ita probaueris ᵍ geſtum) & poſſeſſio reſtituatur, & fructus vniuerſi ʰ reuocentur : ſi non bona fide ⁱ emptorem fuiſſe, qui emit, conſtiterit. Dat. XVI. Kal. Gordiano A. II. & Pompeiano Cos.

Minus legitime alienata vindicantur etiam à ſecundo emptore, niſi ſit maximus præſcriptione. SAL.

111. *Imp.* DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. A A. *Agatho.*

POſſeſſiones tuæ ruſticæ, vel ſuburbanæ ſine cognitione cauſæ, & interpoſitione decreti contra ſenatuſconſultum alienatæ, nec à ſecundo emptore ᵏ rectè tenentur : niſi ſtatutum

a ¶ *Volentes.* habere in facto venditionis.

LIbd. CALVS. Mitor imperator à principe, vt liceret ſibi prædii diſtrahere ſine decreto: ſi diſtrahat, an valeat venditio? Decreto quidem ſic, quia proui legium loco eſt decreti.

b ¶ *Vir clariſſimus.* minor XXV ann. non enim ſufficit generaliter ᵃ veniam ætatis impetrari vt ff. *de hu. qui ven. ætat. impe. lo. pon. & ſin.* quæ eſt contra. Sic & hoc caſu cenſet reſtituendum vt ff. *de hu. qui ve. ætat. impe.* l. 1. & poteſt fortè dici hoc caſu ſaltem ᵇ eorum iudicem inquirere cauſam vendendi: ſicuti de decretum non interponatur : vt ff. *de hu. qui ve. ætat. impe.* l. 3.

PRædium.] CALVS. In hac l. dicitur, quòd prædium minoris ſine decreto alienari nõ poteſt niſi in teſtamento, vel codicillis, vt dicetur infra eodem.

c ¶ *Deprehenderunt.* teſtamento, vel codicillis: vel niſi parens, vel ille, cui minor ſucceſſit, ad alienãdum aliquo modo ſtatim obligatus : vt ff. *eod.* l. 1. & l. *ult. magis.* & ff. *pupillus.* ¶ Sed quid ſi mandauit ᶜ generaliter, vt multi faciunt, de omnibus ſuis vendendis, vel conuehendis, vel curandis, vel fabricandis officinis : numquid putamus mittere manum ad quam rem veliet? quod putares hic l. & ff. *eod.* l. 3. §. 1. & facit l. ff. *de his, qui ve. ætat. impetra.* l. & ff. & l. 10. & l. 1. & ff. *ſine*] *Permittimus.* vt ff. *de adminiſtra. tut.* l. *ult.* §. ff. & ff. *de manu.* l. & ff. *ſine* §. *quæſitum.*

SI QVIS IGNORANS, &c.

Quoniam res minoris ab aliquibus diſtrahuntur (ut quidam ſint earum propriæ, ſine decreto idcò quod certa ſit, ſi ſine decreto ignoranti quia rem eſſe minoris, ab eorum comparantis, ponit.

1.] CALVS. Hæc res tuteris ſi pupilli diſtrahantur à pup. vindicare poſſit? Diſtinguit : aut diſtrahit vt ſuam : aut vt pupillarem. Secundo caſu, ſi emptor ſciens, nulla temporis præſcriptione tutetur? Primo caſu, ſi emptor erat ignorans, licèt hominis non faciis factus ſtatim, cùm res tradebantur tamen ſi tam poſt legitimam ætatem minoris præſcripſerit, vindicanti obſtat præſcriptio.

a Præſcribi non poſſunt pupilli per vel quadraginta annis, poteſt: licet 10. vel 20. annis poſſideat. c Capellan. in cons. 1. col. 1. vers. per contra.

b Præſcriptio incipiens per iuſtum titulum.

a Aliena vendi generaliter non tribuit a-lienãdi facultatem minori.

b Alienare ſine decreto prohibitus à lege, alienãdi potestatem impetrans à ſuperiore, alienare non poteſt, quãm ſuæ ætati conſtituta alienatione expoſuerit. Romanus conſ. 311. Alexãdr. conſ. 311.

c Mãdato generali alienãdi, poteſt relictorius, ſine exactione ſtatuendi res qualcumque mobiles, ſine teſtatoris voluntate vendere: vt ne pro vt, aut cauſa brui, vel exactionem ſtatuendi: exquiſita hanc gloſſam poſt Barrolã declarat Mexchinus 1. de ff. & ff. de manu. l. & ff. ſine § *quæſitum.*

a ¶ *Teſtatoris.* id eſt, iure ciuili.

f ¶ *Qui ſciens.* tem eſſe pupilli, & non tenere venditionem: & ſic dico obſtat emptori, vel præſcriptori, mala fides, & quòd pupillaris eſt: eſt idem ᵃ ſi ſciat eſſe pupilli, & credat fieere eximere ab honeſte natoris: ſed tunc ᵇ impedit iuris error : vt ff. *de vſucap. l. nunquam. in prin. & pro emptio l.* § 5. *ff. quæ à pupillo.*

g ¶ *Venatur.* vt & ff. *de reg. geſt. l. curatoris.* in choica tamẽ debet perfiteri: vt ff. *de bon. rapt. l.* b ¶ *Effectus.* cùm à non dominio habeatur: vt ff. *de acquirend. rerum dom. l. traditio.*

i ¶ *Statuti temporis.* 2. vel 10 ann. quod denũ eo facto maiore curatri: vt *hic*, & ff. *qui. non eſt. long. temp. præſcript. non eſt vergentem.* & ff. *eodem l. fina.* Et eſt ratio: quia eius tempore minoris ætatis non poteſt alienari: ergo nec vſucapi: vt ff. *de verb. ſignific. l. alienationis.*

SI contra.] CALVS. Tutor, vel curator ſi rem minoris alienauerit ſine decreto, reſcindi poteſt vẽditionec tantùm res, ſed in reſtitutionem veniet etiam fructus, ſive extent, ſive conſumpti ſint : ſi emptor non bona fide extitit.

k ¶ *Probauerit.* quod eſt eo ipſo, quòd contrarium non probatur ſic ff. *eo* §. ff. *præſcum*, ſic ergo probat ᶜ aduerſarius ſolemniter rem & aliàs qui ſolemnitatem dicit, probet : vt ff. *de prob. in rem act. quicunque* §. *fin.* ¶ Sed arg. contrà *hoſtic. de fideiuſſ.* §. *final.*

l ¶ *Inuenſi.* extent, vel non : vt & ff. *eo.* §. *ff. præſcum.*

m ¶ *Si non bona fide.* eam in iure eruarem: vt ff. *de præſ. hered. l. ſed & ſi lege* §. *ſcire.* ¶ ſed opponitur : non poteſt vſucapi : ergo nec ſuccurri poteſt literari: vt ff. *de vſucap. l. vbi lex.* Sed reſp. ibi propter eã vitiumhile propter defectum ſolemnitatis, vel propter rem, quæ non tuetur aduerſarius: vt ff. *de acquirend. re. do. l. bona fide.*

POſſeſſiones.] CALVS. Si tutor vt pupilli, vel aſſi, ſine decreto alienauerit: & ille, in quem alienata eſt, ſecundo vendiderit : ſecundus emptor ſecures non erit, niſi poſt ætatem legitimam minoris eam præſcripſerit.

n ¶ *Emptore.* etiam bonæ fidei.

c Si imperitus contractus, vt quo res minorum ignorans alienata. & in quo caſu in hac materia decreti, quæri ſpiret an præſumi oporteat decretum interpoſitum. Ind vt dicitur hic decreti, interpoſitum in rem actis. Ind vt dicitur hic decreti, quæri ſpiret an præſumi oporteat decretum interpoſitum. Ind vt dicitur hic decreti, interpoſitum in rem actis.

* Pars l. hoc ipſa tutore. * ſ. ſup. de alien. poſſeſſion.

480/C.IV.K.5-4, 1383-1384
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

temporis spacium [a] intercesserit [b]. Dat. Idib. Februar. Nicomediæ, CC.Coss.

Emens à donatario minoris potest præscribere, si habet bonam fidem, & continuat possessionem longo tempore. h.d. BALD. Vel sic: *Is, qui emit ab eo, cui minor donauit sine decreto, præscribit contra eum à die, quo factus est maior spacio decem annorum ex præsente, vel viginti ex absente.* SALYC.

IV. *Idem AA. & CC. Alexandro.*

QVoniam aduersus emptorem [c], ad quem ex persona eius, cui contra senatusconsultum donata res [d] est, iusto titulo interueniente ea res, de qua lis est, transitum fecit: requirere oportebit an præsente priore domino, & maiore effecto [e], sine controuersia bona fide decennio, vel absente viginti annis, qui quæstionem patitur, possessor fuisse monstretur. Quòd si apud grauitatem tuam manifestè constiterit: sine vlla cunctatione, habita longi temporis præscriptione petitorem oportebit excludi. Dat. VI. Idib. Iun. Dorostoli, CC.Coss.

SI MAIOR FACTVS ALIENATIONEM † factam sine decreto ratam habuerit.

TITVLVS LXXIV.

SI silentio domini maioris effecti, secundum definitionem, & distinctionem l. 3. huius tit. *confirmatur alienatio facta contra S.C. & multò magis speciali ratihabitione,* vt l. 4. T. arb. tut. *Ratihabitio est silentium expressum, siue promissum expressum. Silentium, ratihabitio tacita. Silentium, inquam, quinquennij in rebus minorum sine decreto alienatis, vel obligatis: & silentium longi temporis in rebus donatis, quod numeratur à die, quo dominus rerum maior effectus est, & heredi quoque eius, si minor sit, tempus silentio, quod reliquum est, tantum cedit ab eo die, quo & ipse maior effectus est: quæ est sententia* l. 3. in fin. *comprobata,* l. incerdum. D. de min. & l. 5. T. de temp. in int. rest. *Hoc autem distat hic tit. à tit.* 47. lib. 2. *quòd hic est de causis, quæ ipso iure nulla sunt: illo de causis, quæ ipso iure valent, sed nisi rata habeantur, rescindi possunt per restitutionem in integrum.* CVIAC.

Licet minor factus maior ratam habeat alienationem prædij intra dimidiam iusti precij vēditi, potest nihilominus ipsum vindicare, nisi sibi iustum precium suppleatur, vel in debito compensetur. SAL.

I. *Imp.* GORDIANVS *A. Liciniæ.*

CVM proponas curatorem patris tui non interposito præsidis decreto prædium rusticum heredi creditoris [f], seu tutori eius [g] destinasse [h] venundare, eámque venditionem deceptum patrem tuum ratam † habuisse [i]: si minore [k] precio distractum est prædium, & inconsulto errore lapsum patrem tuū perperam venditioni consensum dedisse constiterit: non abs re erit superfluum [l] precij in compensationem deduci: quod præsidis prouisione fieri conuenit: cuius solertię congruum est, si [m] diuersa pars [n] bonam fidem non amplectatur, in arbitrio eius [n] ponere, an velit possessionem cum fructibus restituere [o]: ita vt fœnebris [p] pecunia cum competentibus vsuris restituatur. Dat. Non. Octobr. Pio, & Pontiano Coss.

Prædium minoris minus legitimè alienatum reuocatur: nisi præscriptio, vel ratihabitio post maiorem ætatem interuenerit. SALYC.

II. *Idem A. Alexandro* [*].

SI sine decreto præsidis prædia tua à tutore tuo alienata sunt [q], nec speciali confirmatione, vel (si [r] bona fide possessor fuisset [s]) statuti temporis excur-

---

a ¶ *Spacium.* scilicet x. vel xx. annorum.
b ¶ *Intercesserit* post minorem ætatem vt T. eo. l. 3. Sed hodie malæ fidei possessore alienante, &c. vt T. *de præscrip. long. temp. authent. malæ fidei.* ¶ Sed opponitur: Nónne etiam olim prohibebatur alienatio? ff *de re. cr. l.* 1. ergo & vsucapio: ff *de verb. sign. l. alienationis.* ergo bona fides non proderit: vt ff *de vsucap. l. vbi lex.* Resp. interim dum minor est: & sicut prohibetur alienatio, & vsucapio est prohibita: sed post minorem ætatem vtraque valet: vt *hic.* z. Vel ibi prohibetur: quia factum hic propter defectum solennitatis: vt dixi T. eo. l. 1.

QVoniam aduersus.] CAIVS. Si prædiū à minore mihi donatum sine decreto vel ab eius curatore, vel tutore, alij bona fide emēti vendidero, an teneat venditio? Respon. quòd si emptor præsente domino, & maiore facto prædium decem annis eo præsente, vel xx. eo absente tenuerit, securus erit; & vindicanti obstat exceptio.
c ¶ *Quoniam aduersus emptorem* l. agitur.
d ¶ *Donata res.* vt T. sit. *§. l. non solum.*
e ¶ *Effecto.* Quare hoc, cùm & [a] cōtra minores olim huiusmodi præscriptiones currebant: licèt hodie sit secus: vt T. *in quib. cau. in integrum restit. l. fina.* Resp. imò non currebant in huiusmodi casibus: cùm necessitas [illegible] potestat: vt ff. *de verb. sign. l. alienatio.* & arg. ff. *de fund. dotal. l. si fundum.* sic & in quibusdam aliis erat, quæ ipso iure non currebant olim: vt dixi in T. *in quibus cau. in integrum restit. l. fin.* z. Vel dic hoc additum à compositoribus, §. Vel tertiò ideò dicit maiore effecto, vt nec restitutio detur: hodie cōstat ipso iure prius non currere, d. l. T. *in quib. cau. in integ. restitut. l. fin.* & facit T. eo. l. 1. *in fin.* & T. *quib. non ob. long. temp. præs. l. non est incognitum.* ¶ Sed videtur etiam postea non posse vsucapi: cùm initium sit inspiciendum in vsucapione: vt ff. *de vsucap. l. sequitur.* §. *de illo. in fin.* §. quo hic inspecto non procedit vsucapio. Sed dic [b] vitium esse rei, & personæ primum impedit, & demum eo finito currit vsucapio, nullo ad principium posthabito respectu: vt ff. *de vsucap. l. vbi lex.* §. *interdum.* & *l. nunquam.* §. *quod vulgò.* Sed personæ vitium licèt eo finito currat præscriptio: tamen ex bona fide & titulo ante vitium habito procedit: vt *hic.* & T. *eod. l. in fin.* & facit T. *eo. l. 1. & si fina.* ¶ Sed contrà T. *eo. prox. l. fin.* vbi quinque annos dicit sufficere. Sed ibi soluor.

quod sine decreto factum erat, tamen. Idem si tacitè quia tacendo per quinque annos in aliis contractibus: sed in donationibus decennio, nisi donatio propter nuptias: fit vbi quinque anni sufficiūt: vt T. eo. l. fi.

CVm proponas.] CAIVS. Curator patris tui creditori, vel heredi, vel tutori filij creditoris prædium, quod valebat xl. cùm debitum non esset: nisi x. dedit in solutum, vel vendidit: & ita vltra dimidiam iusti precij deceptus est: maior factus ratam habuit venditionem, & decessit: an tu ipsius, qui ei successisti, desiderare possis, vt iustum precium tibi suppleatur compensando, si quid ei debes, vsque ad competentem concurrentem quantitatē, quæritur? Resp. quòd sic: & nisi suppleat, prædiū cum fructibus recuperabis. & hoc, vel illud eligere poterit heres creditoris: vt suppleatur iustum precium cum vsuris, aut prædium recuperet.
f ¶ *Heredi creditoris,* scilicet sui.
g ¶ *Eius.* C. creditoris.
h ¶ *Destinasse.* & vendidit vel destinauit, quod de iure nō potuit.
i ¶ *Ratam habuisse.* expressè, cùm esset maior factus: & sic iam non potest reuocari: licèt sine decreto facta.
k ¶ *Si minore.* quàm sit dimidia iusti precij: vt patet: sic ergo pro tali ergo hic talis ratihabitio habeatur: ac si in maiore ætate venderet: sed tunc daretur electio emptori, an redderet rem, vel iustum precium suppleret: vt T. *de rescin. vend. l. 2. & l. si voluntate.* & nunc erit idem: vt *hic* sub[illegible]. Alij dicūt fuisse hic deceptionem in eo, quòd dolo emptoris fuit inductus ad habendum ratum: cùm putaret precio iusto factam fuisse venditionem: quod non placet.
l ¶ *Superfluum.* iustum precium erat decem: consentum, putà quatuor, quæ soluta sunt: sex ergo, quæ remanent compensantur cum eo, quod hic quodā minor suo creditori debuit.
m ¶ *Si.* id est, quia is nō habuit bonā fidem: vel [illegible], si non vult adimplere, quòd debet, soluendo, vel compensando.
n *Si diuersa pars.* l. 2. & 8. T. *de rescind. vend.* CVIAC.
n ¶ *In arbitrio eius.* i. aduersæ partis, hoc est, heredis creditoris.
o ¶ *Restituere.* supple an quod iusto precio deest, supplere soluendo, vel compensando. ¶ Sed contrà T. *de præscrip. xxx. ann. l. in fin.* Solu. ibi dolo, hic ipsa re interuenit deceptio.
p ¶ *Fœnebris.* quæ vt creditori ei debebatur.

SI sine decreto.] CAIVS. Dicit imperator in hac lege, quòd si tutor rem minoris sine decreto alienauerit vt suam, nisi fuerit bona fide possessor, in quem res alienata est, & tutus fuerit præscrip. vel confirmatione, quo minus minor vindicare rem possit, non sibi præiudicabitur.
q ¶ *Alienata sunt.* tanquam sua, & sic facit hæc lex cum titulo superiori: vt T. eo. l. 1. & l. fin.
r ¶ *Confirmatione.* sic T. *si adu. rei pign. da. fit. l. antepenult.*
s ¶ *Possessor fuisset.* potuit dominium fuisse vendentem, vel habuisse ius distrahendi: vt ff. *de verb. signif. l. bona fidei.*

SI [*] MAIOR FACTVS ALIENATIONEM factam sine decreto ratam habuerit.

Licèt venditio prædij minoris sine decreto sit nulla: contingit tamen eam aliquando confirmari, putà per ratihabitionem: & ideò ponit de ea. Ante vel sic: Superiori titulo vidisti tutor, vel curator rem minoris vt suam: hic vt minoris: quo casu sine ipse minor, siue tutor, vel curator, siue ambo vendāt, & maior factus ratū habuit expressè [illegible] Codex.

a Præscriptiones an currāt contra minores.
b Vsucapionē impedit duplex vitium.
† al. venditionem.
[*] al. Alexandro.
[a] Vide in hāc locum Fornerium Rerum quotid. lib. 1.
e Adde huic titulo aliam, Supr. Si maior factus ratā habuerit, & Simancellum, de l. si decreto [illegible].

480/C.IV.K.5-4, 1385-1386
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S I quando.] CAVSA. Si res minoris sine decreto alienetur, fiat adhuc fieri sub curatore, siue non: per hoc, quòd veniam ætatis impetrauerit, non valet alienatio ab initio: & tamen minor nihil dicat tempore minoris ætatis, & post xxv. ann. per quinquennium tacuerit: non audiatur, si vult postea rescindere venditionem. & hoc in

a Præscriptio quinquennalis currit contra minores, & eandem sub quinquennio tacentes, ne quæ prætereant de actionis adscriptis alienationibus, vel hypothecis in minori ætate factis. & decreto ipso fiat mentio, & posteritibus. Non enim Zenonis inducta constitutio tot quadam patrimonia, & conditionalis alienationis, quæ ab initio non valuit: & vetera dissimulationis, & silentii, ad quadriennia posse legitimam ætatem. & hoc in tertia.

¶ Sine decreto. Si enim non fuerit decretum, dicetur restitutio usque ad quadriennia post legitimam ætatem vt *l. de prad. minor. l. si quidem & l. de tem. in integ. rest l. fi.*

b ¶ Minorum. Hic subdistin. *vel adhuc, &c.* & fac in duobus tantùm casibus loquitur: quando scilicet minor habet curatorem: item quando non habet: quia veniam ætatis impetrauit, & eius res est alienata, vel obligata: quod quidam dicunt sic esse: idem si curatorem non habet, nec impetrauit veniam. 2. ¶ Vel dic in quatuor casibus loquitur: scilicet quando minor authoritate tutorum, vel curatorum vendit. 2. Item contrà quando tutor præsente, & volente minore. 3. Item quando alius est minor fine tutore, vel curatore constituto nec curem impetrauit veniam. 4 Item & quando impetrauit veniam: & hoc quòd colligatur cum prædictis. Quod autem dixit habere locum, cum tutor vendidit præsente, & volente pupillo: intelligo, secundùm Azo. si pupillus intelligit quid agatur aliàs petitus habetur, ac si non esset præsens. & sic habet locum titulus superior, qui de præscriptione x. vel xx. annorum dicit. ¶ Sed Pla. dixit hunc titulum locum habere, qui de quinq. annis dicit, cùm nomine pupillis fiet tutor vendidisset. ¶ Sed

b Minor an sit decretum conditionale, quam nunc in practica pone.

fa id, quod perperam est actum, fuerat stabilitum: præfes prouincię possessionem in ius tuum retraher. Dat. VII. Kalen. Ianuar. Pio, & Pontiano Coss.

Res immobiles minoris alienatas titulo onerosę procedat confirmatio contractus, & traditionis tacturnitate quinquennij post ætatem legitimam inchoandi. Si autem titulo lucrativo: ad confirmationem traditionis, & titulo, requiritur filiorum longi temporis. l. d. BALD. Vel fic: *Si immobilia minoris alienata sine decreto titulo onerosi ab ipso minore, vel ab eius administratore ea fuerint, & patiente, & facilius noscere tacerat per quinquennium, inducitur quadam tacita ratihabitio, contra quam venire non potest. Sin autem sunt alienata titulo lucrativo, requiritur tacturnitas longi temporis: ad transactionem autem administrator etiam heredis: quia si & ipse sit minor, tempus, quod supererat defuncti heredis, vel quinquennium, non currit: sed demum ex facto minoris.* SALYC.

TIT. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Menæ* P. P.

SI quando sine decreto * minorum *, vel adhuc sub curatoribus constitutorum, vel per veniam ætatis eorum curam excedentium, res alienantur, vel fupponuntur, & ad perfectam ætatem iidem minores peruecti

sit minor habens tutorem, vel curatorem, sine eo non valet: vt *l. de in integrum restit. in fi. l. fi curatorem.* & fic non habet locum lex illa: quia eius * non subsit vetus titulus, non habet locum vsucapio: & fic est illud quinquennium eam non habere locum, cum pari minor non habens tutorem, vel curatorem, & non impetrata venia vendidit quod non placet H. Si * autem tutor, vel curator, vel aliquis extraneus vendidit rem minoris, vt fiam, ignorante minore: & quidem emptor fit bonæ fidei, habet locis præscriptio x. vel xx. ann. quæ incipit currere post legitimam ætatem completam. Si autem sciebat emptor rem esse minoris, & fic non posse distrahi sine decreto, & fic erubas in iure, habet locum præscriptio xxx. ann. quæ incipit currere postquam habuit xiv. vt *l. ult. C. de, & l. fin. & l. de præscript. xxx vel xl. ann. l. fin.* Sed l. hoc casu etiam post legitimam ætatem incipere diebus præfinitionem xxx. an. & pro *l. de his, qui. auctorit. infr. & l. de an. except. l. 1. & l.*

c ¶ *Tradiderunt.* tacendo: & autem expressè: tamen posset eam confirmare vt *l. & l. & l. & l. minor fa. l. & l.*

d ¶ *Consensus* est neque in iudicio, neque extra iudicium. ¶ Sed quid si eam conquestus est, narrado querelam emptori? Videtur quòd sufficiat arg. *l. de arbit. cum distinguimus. l. cum qui dam.* Iustinian. Azo. Sed H. contrà sibi ipsi videtur facere: arg. *l. de minoribus pars ancillæ. hanc.* Sed ibi tenuit consultus, hic non.

e ¶ *Quasi ab initio.* & ita emptor incipit dominus esse: & fic plus operatur hæc præscriptio, quam alia præscriptio xxx. ann.

f ¶ *Celebrari posset*, nisi præceptoribus: vt *l. de adm. rer. l. cum plures. l.* vel alimentis accellarijs vt *l. de rat. & ea. defen. l. fi. l. sed non aliter.* & nihil in donatione propter nuptias, vt fabinius. Ité exigit quidam sponsalitium largiatur: vt *l. de adult. dot. l.* Sed ibi in rebus mobilibus facta fuit. Nam ibi in immobilibus, non valet: vt *l. de prædiis minorum l. prædia.*

g ¶ *Excepta propter nuptias donatione* quę tenet ab initio: arg. *l. de iure dot. l. Titia.* & fic est contrà *l. de prædi. min. l. prædia.* Sola. hic corrigo. 2. Vel dic quòd non valet vt ibi. Sed quinque annis confirmatur, vt cætera alimationes per legem illam, secundùm hanc. 3. Vel hic de donatione propter nuptias ibi de sponsalitio: id est, de simplici. & de hoc dixi *l. de admin. rer. l. fin. quæritur in pri.*

h ¶ *In heredis pers.* eius, qui donauit, vel vendidit, vt relictum ad retinendum.

i ¶ *Accedat.* ad complendam præscriptionem: vt *l. de minor. l. interdum in fi.*

k ¶ *Heredis.* hic lege vt fi. sensus = [illegible]

DE MAGISTRATIBVS conueniendis †.

TITVLVS LXXV.

Merito hic titulus vltimum locum occupat: nam vltimum auxilium pro miseribus facturus est, qui alia ratione subuenire non possunt, est autem vsitatissimum: S. C. sine ratione Trajani, qua in hoc sit proposuit, in magistratus municipales, siue Dominorum, qui tutores, vel curatores dederunt, aut nominauerunt, nec ab eis satisfactionem exegerunt. Item minoris saltem fere, aut nimium citroram exegerunt. Itaque ad tutores tantùm, vel curatores hac actio pertinet, qui satisfiare debent, quales sunt legitimi, & datis seu impositione non ad rationem tutoris, vel curatoris conuenitur, vel in integrum restitutio. Et satisfactio actio diuersa quia prius quàm esset ad Dominum, eundum esset bona tutoris, vel curatoris, & reuocare actiones Pauliana, si qua alienauerit in fraudem minoris, etiam ante diem fideiussoris venit, & colligas cui satisfactio esse non soleat. l. 1. & 3. vt si hi indemnem minorem non fecerint, si non ex dolo, vel lata culpa eorum conueniantur, præcipuum fi. fuerit cognoscitor filio, vel alij ex dolo minoris, vt exposui in tit. 3. Et si forte magistratus ipse in dolo tutoris seu indemnitatis satisfactionis præseruatis,

vt *T. de prædiis minorum I. prædia.*

480/C.IV.K.5-4, 1387-1388
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ex quinquennio, vel decennio, quod superaverat defuncto, curatrix heredi eiusdem, cùm erit maior, & sic intra tria id est, heredis, qui est minor. & sic est contra M. & P. in eo, quod no. F. *de temp. in integ. rest. l. an, qua. §. fin.* Ac ipsi sic legum, vt hic sit finitus: quòd statim heredi minori curatrix cessat tempus, quod de quinquennio superauerat: & dicatur quòd post eiusdem quatuor annum, licet defunctus quod non placet.

DE MAGISTRATIBUS conueniendis.

Non solum tutores, & curatores actiones tutelae, vel curae, conueniuntur: sed etiam magistratus, & sordes, & alimentorum patrimonia, & similes, qui a *rationes publicas offici vtentur prouidere minoribus: & ideo potes de magistratibus conueniendo.* Azo.

a Minoribus in subsidium concessum, qui excusso officio his prouidere vtentur.

1 *I magistratus.*] Cassv. Postlas Bonos. dedit tut. pup. tutor reposuit rem pup. fa. & fideiussores eo nomine dedit. Item dedit tutor fideiussores de seruando eum indemnem id est, pecuniam: postea apparet eum tutorem fallere non posse administrata tutela: & ex mala administratione teneatur pupil. in c. finita tutela agit adultus aduersus tutorem quondam. non per hoc liberatur magistratus sed si falsando non inueniatur ipse, vel eius fideiussor, in subsidium conueniretur magistratus, vt ordo fiat actiones aduersus fideiussores, quos magistratus suo nomine accepit iquorum & sine cessione volens habere actionem contra fideiussores nomine pupilli accepos.

a ¶ *Si magistratus. dic* quòd magistratus, qui tutores dedit, cogit à tutoribus fideiussores pupilli saluam fore. Item & alios de sua propria indemnitate fideiussores pupillus agat contra tutores. non tollitur actio contra magistratus sed tenetur in subsidium contra fideiussores, quos accepit: & sine cessione habet stilum.

b ¶ *Indemnes futuros.* An tutores hoc teneantur promittere? Resp. ita secus & quando vtrumque gestum est vt *ibi fideiussor. tut. §. fin.*

c ¶ *Eorum rem.* id est, gesserunt rem.

d ¶ *Alia.* vtilitatem, vel negotiorum gestarum.

e ¶ *Alterum* qua tenetur magistratus.

f ¶ *Vsufructuarium* vel *si in fundum.* vel in fructum.

g ¶ *Bona* exceptis tutorum bonorum si omnes cesserunt, & non est diuisa tutela: vel est, sed à fisco *ff. rem. l. dam.* Si autem aliquis gesserit, alter non potest magistratus conuenire, quàm ille, qui non gessit nisi inuenire tutorem non poterit, quòd tutorem non removit vt suspectum: vel tacite remouit, vel accusando prohibit ista ratione *ff. de test. & rat. dist. l. 1. §. vsque & ff. de admin. tut. l. Lucius. §. penult.*

h ¶ *Eum* tutorem, vel curatorem, & subrogandi, & excusandi etiam fideiussoribus ¶ *vel l. adiunctus.*

nos si falsando tutor, aut fideiussor, qui de indemnitate pupilli caute, liberantur excludendo actiones suas aduersus fideiussores, qui se de indemnitate sua cauerunt, vel etiam minus esse cessione dantur vtiles l. 1. quia data indemnitati sua cauit magistratus, per consequentias & indemnitati pupilli cauit. Et hoc in prouincia non in vrbe si prisci tutores deberit: non quidem in praesentia in prefidem sed in stribam V. C. qui suis exigere, actiones subsidiaria locus est. Cvlac.

Minores in subsidium habent regressum contra magistratus, qui eos tutores, vel curatores dederunt: & contra fideiussores, quos illi de indemnitate receperunt. h. d. Primò soluat vnam quaestionem vsque ibi, sed aduersus. Secundò soluit aliam vsque ibi, quam si exercueris. Tertiò nouam dubium remanet in fauorem magistratuum. Salyc.

1. *Imp.* Antoninvs A. *Maximo.*

I magistratus [b] à tutoribus, seu curatoribus quos tibi dederint, seu nominauerint, stipulati sunt se eo nomine indemnes futuros [b], & si quid praestitissent, repetituros †, inque eam rem fideiussores accepisse: nec tam [c] saluam fore satisdationem, actio [d] quam aduersus tutores, seu curatores tuos instituisti, alienam [e] obligationem non resoluit. Sed aduersus magistratus, qui curatorem dederunt, actio vtilis [f] ita demùm competit, si vniuersis bonis excussis [g], reuocatisque, quae eum [h] in fraudem alienasse confiterit, indemnitati tuae in solidum satisfieri non potuit. Quam [i] si exercueris [k] mandatis tibi ab eis [l] actionibus aduersus fideiussores [m], quos acceperunt, consistere potes, licèt velis actionem sine cessione habeas. Accepta Non. Ianuar. Duobus, & Aproris Cos.

Ex lata culpa magistratus tenetur eius heres, non ex leui. Salyc.

11. *Imp.* Alexand. A. *Paterno.*

IN heredes magistratus, cuius [n] [non] [o] lata culpa [p] idoneè cautum pupillo non est, non solet actio dari. PP. III. Non. Iul. Iuliano II. & Crispino Cos.

Magistratus, qui sunt soluendo, habent beneficium diuisionis. Sal.

111. *Imp.* Gordianvs A. *Prisciano* †.

SI tu, & collega tuus, cũ magistratu fungeremini, minus idoneum tutorem dedistis, cautionémque idoneam non exegistis [q], nec aliàs seruari pupillo indemnitas potest [r], & vtrique soluendo estis: pro virili parte [s] in vos actionem dari non iniuria postulabis [t]. Dat. VIII. Kalend. Nouembr. Pio, & Pontiano Cos.

Contra magistratum agitur in subsidium; id est, excussis tutoribus, pellegis, & fideiussoribus. Salyc.

IV. *Idem A. Arrentiano* *.

ADuersus nominatorem tutoris, vel curatoris minus idonei non antè peruenire potest [u], quàm si bonis nominati, itémque fideiussoris eius, necnon collegarum [x] †, ad quorum periculum consortium administrationis spectat, excussis, non fit indemnitati pupilli, vel adulti satisfactum [y]. PP. Idib. Mart. Attico, & Praetextato Cos.

Illa lex idem dicit, quod praecedens; sed addit de tempore finis officij, & hoc intendit: Sufficit tutores fuisse soluendo tempore depositi officij, vt ad magistratum non possit peruenire. Salyc.

V. *Impp.* Diocletianvs, & Maximianvs AA. *Eugenio.*

[z] *Pubulabis.* te conuenies in solidum.

ADuersus] Cassv. Ita demum ad magistratum, qui tutorem dedit, peruenitur, si tutor, vel qui fideiussor soluendo non fuit, vt bonis eorum excussis, pupilla satisfieri idoneè non possit.

b ¶ *Collegarum.* id est, contutorum, qui cum eo administrauerunt inimici, vel vnus quidam, alius quidam alia: vt *ff. rem. dam.* nam & non administrant, certis locis essent conuenienti, nisi in suspecto faciendo cessabant, vel tacitè fecissent, vel prohibuissent vt *ff. in quibus causis. & ibi l. 2. & l. 3. & facit l. 5. in fin. ff. de admin. tut. l. 4.*

c ¶ *Seruissiam.* & ¶ *nunc inuenientur* non soluendo, praesumitur tempore donationis fuisse non soluendo: & ita erat probandi pupillo non imminebat vt *ff. rem. l. 1. §. si magistratus. & ibi l. de probat. l. ex persona. Item contra ff. ad municip. Temporem.* Sed ibi potes soluendo.

IN magistratum.] Cassv. Aduersus magistratū vellis in subsidiū pupillo tēpestiui actiōis, si nec tutor, nec fideiussor, qui fideiusse

i ¶ *Quem.* scilicet velles contra magistratum.

k ¶ *Exercueris.* non tamen exegisti: quia frustrà dicetur, si debitor.

l ¶ *Ab eis.* magistratibus.

m ¶ *Fideiussores.* dicit de his, qui fuerunt accepti pro rem pupilli si saluam fore, contra quos etiam sine cessione habet vtilem: vt *ibi, & ff. rem l. 1. §. exigere.* & interim non tenetur magistratus: vt *l. ad. aduersus fin.* dum de actis à magistratu accepta pro sua indemnitate: quod non placet: quia & in eo actionem non habet, nisi demùm cùm damnū fuerit passus. Praeterea non accepit eos nomine mutuitionis quemadmodum vtilis daretur nimirum, quod hic dicit: & facit *l. de eum. ff. de l. aq. lib. 2. & ff. qui & à quib. manum. l. 1. & ff. de admin. tut. l. Lucius. §. Sempronius.*

c ¶ *Apendus.* sic in duobus manuscr.

n ¶ [N *homines.*] Cuius. scilicet magistratus.

o ¶ *Non lata culpa.* sed leuis. ¶ Et sic non ex dolo. ¶ & lata culpa magistratus tenetur heres non pro leui: vt *hic. & ff. ad l. aq. familiae. & l. quod ad. herodem.* nisi lite contest. pro leui contra magistratum vt *l. de procuris. Lupositum. §. antepen. & arg. l. de bon. mal. l.*

p ¶ S *I tu, & collega tuus.*] *Non excusso.* leui culpa, non latu, vel dolo: quia nunc in solidum teneretur cum effectus *ff. ad l. in magistratibus.*

q ¶ *Praeses* vt *l. praesin.*

r ¶ *Pro virili parte.* nisi adsum fit inter eos, vt alteruter tantùm periculo detur, vel alter tantùm nominauit: quibus casibus hi primò conueniuntur: non autem alii liberantur vt *ff. ad l. Sc. si inter magistratus. & ff. ad municipales. l. imperator. §. fi.*

s ¶ *Et cum quia* aliter seruatur in pluribus fideiussoribus variis tutoris, quorum quibus insolidum tenetur cessit actionibus: vt *ff. rem pup. fal. sem l. vlt.* ¶ Item no. si non fuit soluendo hi magistratus, non habet pupillus praedictum sine alios creditores in bonis eorum: vt *ff. ad l. §. praeterea.*

t Sic in quibusdam manuscriptis aliquis quoque.

b Fideiussores cuiuscumque tutoris quomodo conueniuntur.

480/C.IV.K.5-4, 1389-1390
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN magistratus municipales * tutorum nominatores, si administrationis [b] finito tempore non fuerint soluendo [c] nec ex cautione fideiussionis [d] solidum exigi possit: pupillis quondam in subsidium indemnitatis nomine actionem vtilem [e] competere ex senatusconsulto, quod auctore diuo Traiano parente nostro factum est, constitit. Dat. VII. Id. Decemb. ipsis & Coss.

Si notarius, qui inuentarium scripsit, minorem aestimationem rerum fecerit, & secundum illam fideiussorem recepit: tenetur minori adhuc in factum: nec ex hoc vitatur dativo curatore. SALYC.

VI. Imp. IVSTO A. Illustre [f] P.P.

CVm [g] sic adiecta [h] pertinacia sententia generalem curatori administrationem mandantis, & quod eum [i] pro more sequitur decretum [k], pariter sit compositum [l]: manifestum est non curatoris [m] dationem fuisse inualidam, sed in aestimanda adultae substantia, scribae vitium, qui tanquàm non amplius ducentis libris auri patrimonium valeret, fideiussorem [n] acceperat, intercessisse: in quo casu non curatoris erit ratio reprehendenda, si qua laesio [o] rebus minoris illata fuisse aduertitur legum ordinem comprobetur: sed super negligentia, vel dolo scribae, qui veram substantiae taxationem passus est occultari, legibus [p] erit agendum. Dat. V. Kal. Ianuar. Basilio V.C. Coss.

a Tadiam est dicat. succes. & curatores non simul existant: sed illis facultatem vtrumque eligendi: & non tenentur de omni administratione respondere: sed tantùm de ea, quae ipsis commissa est. Vide Bart. hic, & Ang. Aret. in §. fin. Inst. de satisdat. tut.

b ¶ *Administrationis.* Gillett. curatae.

c ¶ *Soluendo.* [f] tutores.

d ¶ *Fideiussione.* datae ob eam pupilli saluam fore vt C. *end. l. prox.*

e ¶ *Vtilem.* curiae, secundùm Ang. 2. Vel in factum, secundùm Bart. quae dicitur esse ratio, cùm sit remissio familiae vt ff. *end. l. fin.* & facit ff. *de exercit. tut. l. iij.* & *in authent. de mal. § multo. col. vlt.*

¶ Sed contrà Iaffin. *de fideiuss. tut. § neque autem.* vbi dicit magistratum, vel praetorem, vel praesidem non teneri. Ad quod dic quòd quidam [a] sunt, ad quos pertinet tantùm dare tutorem, vel curatorem: non autem exigere satisdationem: vt sunt praesides: & hi non tenentur: vt ibi. Alii, qui vtrumque: & alii, qui tantùm exigere satisdationem possunt: & tenentur: vt hic, & ff. *de admin. tut. l. Illustre* Doctor.

f ¶ CVm *fic.*] CAYA. Potest dedi curatorem, & generalem administrationem si mandauit: deinde decretum interpositum, vt faceret inuentarium, & secundùm eius quantitatem fideiussorem daret: scriba inuentarii scripsit minus valere patrimonium, & aestimationem rerum ibi compertarum: vt sic minus locupletem fideiussorem posset accipi, tenetur vt hic, & ff. *end. l. § diuus.*

g ¶ *Adiecta.* id est, lata. vel id est, posti dationem curatoris est adiectum de commissione administrationis.

h ¶ *Et quod cum.* faciliter sententiam, quae interlocutoria dici potest, vel magis decernere vt *in auth.* vt hic, *qui ob. § fin. col. vij.*

i ¶ *Decretum.* de faciendo inuentarium, & fideiussoribus dando. 2. Alii dicunt de traditione rerum: vt C. *de epis. audi. l. de creditorib.* 3. Alii de alimentis pupillo praestandis, vel decernendis, 4. Alii dicunt de quadam solemnitate quae obseruabatur quandoque in datione tutorum vt C. *de tut. & cura dandis per l. 2.*

k ¶ *Non curatoris.* faciliter tamen, & hoc quàm do ipse fecit fe scribi: vel fi non fuit in fraude, plane legit.

l ¶ *Si quae laesa.* quia male administrauit: & quasi est non soluendo ipse, vel fideiussores: & hoc fine fuit in fraude, fine non ipse curator, vel fi tenet damno dato ab aliquo in rebus, illi tenuit damnum rerum: prout erant aestimatae à scriba vel vendidit ideò minori precio, credens iustum fuisse aestimationem scribae. ADDITIO. Nec quòd tutor, vel curator vendens rés fuerit aestimata est audiendus: publica, res fatur, licèt plus valeat; quod tamen intelligas secundùm Bart. hic, nisi manifestum esset illam aestimationem esse iustum: vel ff. de hoc est aestimationem esse iustum: argum. ff. *de pecu. aut. l. ff tutor petitus.*

m ¶ *Legibus.* conditione ex lege ista, secundùm quosdam. 2. Vel dic actione in factum, qua tenetur etiam magistratus vt ff. *end. l. fin.*

¶ Et dicam in electione esse minoris an magistratum petat, vel scribam, & aestimatorem velit conuenire: licèt dicant quidam primò tutorem conueniri, secundò magistratum, tertiò non teneri conueniri, & hoc bene: quarta scribas: quinto aestimatores. quae ultima nulla lege probatur. ACCVR.

480/C.IV.K.5-4, 1391-1392
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codicis Domini Iustiniani

SACRATISSIMI PRINCIPIS,

PP. A. REPETITÆ PRÆLECTIONIS,

LIBER SEXTVS.

DE SERVIS FVGITIVIS, ET LIBERTIS, mancipisque ciuitatum, artificibus, &c ad diuersa opera deputatis, & ad rem priuatam, vel dominicam pertinentibus.

TITVLVS I.

Libro superiore enarratis datis expositis de his omnibus, quæ circa eum contractum versantur, ac deinde expositis obligationibus eorum, vel cum quibus ex contractu discendis, hoc libro proponitur alias obligatio, quæ etiam ex contractu discendum videtur: nempe facientis, & acquirentis hæreditatis, honorumue defuncti. nam & in qua adiit hæreditatem, vel immixtus est bonis defuncti, contrahere videtur quasdam ex alienum defuncti contractis, & eodem tempore hæreditatis, legatorum, fideicommissorum obligatur persona, atque si cum eis negotium aliquod gessisset. l. 3. §. vlt. l. 4. & quibus. ex quo in personam defuncti hæredis recipit ex S. C. Trebellianum, l. non enim. D. ad Treb. & qui bonorum possessionem agnouit l. pen. in fin. D. de separat. Alias autem est hæreditas, sine successione libertatum, & cognatorum: & in hac libro primum ordine de successione libertorum in quo certum est leges, & edicta parum multa, & varia iura demissis. Hæc enim vna est pars iuris patronatus, cc in libertorum bona successio patrono defertur in bona clientum iure appositionis. Sunt & alia partes iuris patronatus, quas eodem hoc libro sequentes exponere, & eorum partes: vt iura patronatus, quibus ius amplum, operæ fabriles, & in pecuniam conflant quod est de successione libertorum. ac primum quidem ostendit cum iura patronatus consistere in operis, quas liberti patrono debent, quo ergo patronus officio circa discedens fugiens, inde apparet primum videndum hoc libro qui & non cautum de seruo fugitiuo, principale de libertis fugitiuis principium ad certiorem de operis libertorum, in quo, & vtilitas est de libertis fugitiuis. In hoc autem tit. de ordine est l. 1. sed illa de libertis primarum, hoc de libertis cinctorum, quarum accessiones, & operis Reip. continentur: & grauior pœna fabricantis seruum, aut libertum cinctum, quam priuati hominis. De seruis publicis pop. Romani est vlt. De his, qui ad rem dominicam reuocantur. ad dominum principis, siue fiscalem pertinent, pen. Cæsar. de priuatorum seruis, qui fiunt in fuga, & fisi protectione, vel acculturatione eorum. CVIAC.

Fuga seruum efficit, vt vsucapi, vel præscribi non possit. BALD.

1. *Imp.* DIOCLET. *&* MAXIMIAN. AA. *Aemilio.*

SErvum fugitivum a fisci furtum facere [b], & ideò non habere locum nec vsucapionē [b], nec longi temporis β † præscriptionē [c], lo, & bona fide emtoris, & vendentis. Sed præsidia possessionis non placet quos eadem tenuere quæ ius de vsucapionibus, cùm facias loqui de immobili facilem adscriptitio. 2. Die ergo cassum, quod loquitur de præscriptione ex anaconon, quæ aliis datur bona fide morantì in libertate, quam hic non habuit: & ideò non præscribit libertatem: vt *infra de præscript. long. temp. quæ pro libertate. l. 3. & quod de vsucapione dixit*, die & ab alio possidente titulo, & bona fide, & sic sunt duo casus. 3. Vel dic [b] quòd nec tempore, quo mobilia [c], nec quo immobilia præscribuntur: *secundū β adnotata eiusdē. l. 4.* Vel potest dici, quòd impetrans non habuit respectum ad tantam subtilitatem: sed enim respondere de vno, scilicet vsucapione, incidit [b] in aliud, scilicet in præscriptionem: vt & alias. *l. ad legem Falcidiam. l. 3. §. fin. quæ opera. & simitia cresciunt. l. 3. §. quarta.* Sicuti sæpè contingit circa aliquas petit à me decem, & respondeo, me decem, quinquaginta dabo tibi: vel nec decem, nec aliud & ponitur in seruo vt in re mobili. ¶ Item quæro [c], cùm seruus fugitiuus à domino possidetur, nūquis moueatur in libertate, vel ab alio possideatur: vt *l. de acquirenda possessione. l. 3. §. per seruum. & l. 14. §. fi seruum. & Leone, qui nobis. & l. per eum. §. fin.* qualiter dominus eius potest fieri furtum? Respondeo [m], hic possidetur à domino animo, non corpore: vt *l. de acquirenda. possess. l. 14. § fi seruum.* & de detentionem non habet. 4. Vel hic possidebat: sed non decembus: quia fugitiuus possidere animo solo: & enim

480/C.IV.K.5-4, 1393-1394
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

possideretur animo, & corpore, non fiet furtum: vt *ff. de acquirend. possess. l. cum qui mihi.* & ad hoc *Institut. de ob. qua ex delict. §. placuit* a. ¶ Item quæritur fi domino furtum: vt *ff. de furt. Lucretium. §. 1.* dum autem, quæ eſt contrà. vbi dicit quòd quamdiu res ſurrepta domino per furtum, eſt penes furtum, non mutatur eius conditio: Reſpondetur, illa locutus in peculiaribus: alias autem in dominicis, vt hic, in quibus fit furtum, etiam ſi penes furtum conſiſtant: ipſe enim non dicitur eſſe in ſui peculio: ſed dicitur res dominica ipſorum: vt *ff. de pecul. l. ſi ſeruus. §. Sticho. & de peculio lega. l. Stichum habeo in fin.* ¶ Sed quare ſecùs in dominicis? Reſpondetur quia in peculiaribus videtur habere quidam licentiam conſeruandi, & damnificandi dominorum: vt *ff. de furtis. l. ſi ſeruus. §. etiam.* ſed in dominicis non: vt *ff. eo titulo. l.* Inde eſt quòd res peculiaris ab alio ſurrepta, ſi redeat in poſſeſſionem ſerui, pungatur vtilitate: ſed non ſic de dominicis: vt *ff. de vſucap. l. ſequitur. §. Labeo. & prædicta l. interdum. §. ſi ſeruus.* ¶ Item quid ea-lies ſeruus furtum de dominicis per ſeruã, cùm non poteſt agi furti: vt *Inſt. de obligã. quæ ex delict. §. ſi.* ¶ Reſpond. propter vſucapionem: vt *bona. de obligat. & actio.* ¶ Item aliquid xxx. annis præſcribetur ſeruus fugitiuus? Videtur quòd ſic: vt *l. de præſcript. xxx. annorum. l. ſi ſeruus, & l. omnes.* contrà quòd non, cùm retineatur poſſeſſio, *in auth. de. l. malæ.* extenue ergo, ex quo deſinam poſſidere, præſcribetur xxx. ann. ACCERS. ADDITIO. Tu dic quòd gloſ. inuenit inquirere ſecundum Paul. & ita quo ad manumiſſam Laudet. notanda tamen eſt ad hoc, quòd præſcriptio fiat poſſeſſione ciuili non ciuili. IASON.

a ¶ *Ne ſeruorum fuga.* id eſt, effectus fugæ, quæ eſt vſucapio, vel præſcriptio.

b ¶ *Ex quacumque cauſa.* hoc, quod *dicit ex quacumque cauſa*, poteſt ſe referre ex parte ſubiecti, & ex parte prædicati: ex parte prædicati, ſcilicet ex fuga ſeruorũ: ſe ſimula dominio ex quacumque cauſa: repone, ſcilicet vſucapionis, aut præſcriptionis. Sed ex parte ſubiecti, ſcilicet ita ne fuga ſeruorum ex quacumque cauſa, repone, ſcilicet bona, aut in iuſta: ſecus ſi magna, vel iuſta: vt *ff. de in. ann. bona. lat. vel alie. iure. l. 2. & indic. de bo. quæ ſunt ſub. cal. aliena. iur. §. ſolum.* tunc enim bonæ præſumitur dominorum: vt dicitur.

c ¶ *Dominũ.* ita nec ſerui conſentiãt in fraudulenta fuga dominũ damnoſa eſt, *l. 4. §. Labeo. ff. de vſucap.* CYAC.

d ¶ *Vim dominũ.* quo ad vſucapionem.

RESPONDI.] CARVE. Si ſeruus meus in domum alicuius potentis ſe receperit, in quam ad requirendum eum intrare non audeo, præſtæ facies eum requiri.

d ¶ *Offerg. ff. vt. & ff. vel l. ſeruus.* eloquen & magiſtratus in c. ſolidũ: & qui non patitur apud ſe inquiri, in eoſdem penitur: vt *ff. eodem l. 3. §. hoc autem.* & eadem pena imponitur ſuſcipienti alienum ſeruum, & non reddenti noſtra xx. diei: vt *ff. eodem l. 6. §. 3.* & omnes iſtas penas dicas applicari fiſco, cùm multæ appellentur: vt *ſupra de mode multa. l. multarum.* eſt & alia *Nouel.* quæ datur actori: vt *infra eod. l. quicumque.* ¶ Et dic, officij eſt: ideſt, ad eius officium pertinet.

SI fugitiui.] CARVE. Si ſeruus meus fugit ad hoſtes, & in manus deprehenſus eſt: quam penam ſubire debeat, quæritur? Dicitur quòd amputandus eſt pes: aut decem metallis: aut alia pœna affici debet.

e ¶ *Deprehendantur.* in itinere: ſecùs ſi ad hoſtes iam perueniat, & ſic fuerit delictum conſummatum: quia tunc vltimo ſupplicio puniuntur: vt *ff. de pœn. l. ſi quis aliquid §. 3.* quæ eſt contrà. ſi tamen non petatur pœna, domino iure poſſimus ſi remittere: vt *ff. de captiuis. & poſtlimi. reuer. l. poſtliminium. §. manſuefa.*

f ¶ *Ad Barbaros.* id eſt, hoſtes populi Romani: vt *ſupra de commer. & mer. l. 4.*

g ¶ *Amputato.* & ſic punitur in eo, in quo deliquit.

h ¶ *Metallis.* quæ ſit hæc pœna, & operis metalli, & exilij metallorũ, habes *ff. de pœn. l. aut damnandi. §. inter eos. & ff. quiſquis. & l. in metallorum. & latiſſ. qui mod. ius pat. poteſt. ff. & pœna.*

i ¶ *Alia pœna.* ſi ſit leuis ſimilis, vel extraordinaria: vt *ff. de pœna. l. hodie.* ¶ Sed in hoc, quòd dicit, poſſeo amputari: corrigitur per authent. *ſed nouo iure.* quæ hic ponitur.

k ¶ SED *nouo iure.*] Exigat. quod cauſit in quatuor caſibus: Vnus eſt hic in *l. ſi fugitiui.* Secundus in exactoribus tributorũ, & non faciunt apochas de ſuſceptis id eſt, ferũ, quas ſuſcipiunt exactores debent manere *in authent. de mandat. princip. §. cæter. coll. iv.* Tertius eſt in notariis de quibuſdam hæreticis, &c. Et eſt quartus in Lombarda, quæ dicit maiores præcidendum rebellionis, & fecerit falſum inſtrumentum: vt *in Lombarda de eo, qui fecit falſum tit. l.*). in caſu etiam ex lege Cornel. ſupplicium patiuntur fugitiui, non ſolùm ratione fugæ: ſed cum adiuncto: vt *ff. ad l. Iul. l. 3. §. de his. & l. lege Cornelia. in fin. l. noſtrum.*

l ¶ *Vna ſola manus.* ¶ Sed quæ? Reſpon. illa, vt in quæ animo poteſt: vt *ff. de pœn. l. interpretationis.* ſecùs alij contrà. ANDR. TIO. Opinionem huius glo. tenet Bart. hic, & etiam Pan. de Caſt. ſubdens quòd ſi quis habet manum aridam, quòd illa ſit amputanda: & quod deformitas etiam in hoc facit pœnam. & ita determinauit Ioan. And. *in can. pœnæ. de reg. iur. lib. vi. in nouellis.* & Arge. hic, qui pro hoc allegat bonum text. *in l. 3. §. ſi. ff. de ſur. caſa.*

m ¶ *Cuilibet.* ſcilicet d *fidelibus*, niſi ſit publicus latro e qui ſcilicet conſtituit ſe furari: qui debet furcis ſuſpendi: vt *ff. de pœn. l. ſeptimilium. §. famoſis.* & hic ſubiicit ibidem.

n ¶ *Furti.* quidam non habent hic plus: ſic tamen eſt in text. vnde hæc ſumitur: vt *in authent. vt nulli iud. §. quæ verò nec oportet. coll. ix.*

QUicumque.] CARVE. Si inſcio me ſeruum meum in agro tuo, vel in horto tua recepiſti qualiter patienda ſit, quæritur? Reſpond. quòd eandem reddas cum æquo bono, vel xx. ſol. Si autem ſecundi, vel tertiò eum receperit cum ipſo dant, veritnes, aut dictam ſummam pro vnoquoque dabis: & illud locum habet, ſi in domo pupilli receptus fuerit: ſcilicet quòd tutor eadem pena feriatur: & ſolamdo non furtũ, ſappiebus in penna, quod non eſt in pecunia. & autem ſeruus conſtituatur pœna te propter meteredem ſe diuerſis ingressum: miſſus fuerit à me, vt præſtitam pecuniam extorquerent: cùm nihil dolo ſcieris, excuſaberis. Torqueberur autem ſeruus, vt appareat an ipſum miſerim: quòd ſi apparet, perdam non ſolùm pecuniam pœna: ſed etiam ſeruum.

o ¶ *Suſcepta.* ſcilicet dolo malo, voleas dominum fraudare quæ-

---

a Verbebo eſt ſub §. furtum.

b Mahumetana alia lex apud eos, alia penas.

c Similis eſt *ff. Numol. vt noſt. tenet.* 124. *in fin. vel. de. alij ſimiliter ſcripſ.* 164 *ſcripſ.*

d Paris, & Ianuenſis penas e Bingularis glo. Decurſum *Ang. in §. ſed ſi ſolo. coll. Infra de actio.*

f Talis ſi dixisse ſanctus Ioan. Bal. Pan. *ſed. Fel. Pan. vbi ſup. & alij.*

g Forma dolo *Ang. in ſcripſ.*

480/C.IV.K.5-4, 1397-1398

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

CVm seruum quispiam re-
perit a fugitivum, & alios
cuitando legis gratia, quæ in oc-
cultantes municipia certam po-
nam statuit b, proprietatem op-
ponit c, vel in vocem libertatis
eum animaverit d: illicò nequif-
simus e verbeco f, super quo
ambigitur, tormentis fubiicia-
tur, et aperta veritate, dilceptatio-
nis terminus fiat g: quod non
solùm vtrique iurgantibus pro-
dexit h; sed etiam seruorum ani-
mos à fuga poterit deterrere i.
Dat. XV. Kal. Septembr. Paca-
tiano, & Hilariano Coss.

Qui occultat seruum fisci, pœna
bonis legis tenetur. BALD. Vel fic:
Occultans seruum fisci, tenetur ad
æstimum, & ad xij. libras argenti. SALV. VLT. *Impp.* VALENS, VALENTIN. & GRATIAN. AAA. *ad Felicem*
consularem k.

SI quis seruum fiscalem l pu-
tauerit occultandum: non
solùm eum restituere: sed etiam
duodecim libras argenti m pœ-
næ nomine fisci iuribus depen-
dere compellatur. Da. IX. Id.
April. Gratiano II. & Probo
Coss.

Si seruus publicis operibus depu-
tatus commodum contractus cum
ancilla ejus, vxor, & liberi in pu-
blicum retrahuntur. BALD.
VLT. *Impp.* VALENTIN. THEOD. &
ARCAD. AAA. *Albino præfecto*
vrbi Romæ.

SI qui publicorum seruorum n
fabricis, seu aliis operibus
publicis deputati, tanquam pro-
prize conditionis immemores,
domibus se alienis, & priuata-
rum ancillarum o consortiis *
adiunxerint: tam ipsi, quàm vxo-
res p eorum, & liberi, confestim
conditioni priſtinæ, q laborio-
que restituentur r. Dat. VIII.
Kal. Aug. Timasio, & Promoto
Coss.

DE FVRTIS, ET SERVO CORRVPTO.
TITVLVS II.

TItulus est generalis qui non sine causæ cognitione vsurpatur. *Nihil de fer. fug. nec de fuga seruorum liceat seruis esse intelligitur.* l. 1. C. eod. l. ancilla. D. de furtis l. 6. De his, qui ad Eccl. confug. quamuis ad tyrannidem, vel longi temporis præscriptionem accurrat, nec quid in rei *malitiosa aliquando locus est.* Imperatores D. de diu. temp. præs. l. Si liberum. 8. quod eam eo. l. 1. §. adu. cred. præf. Et qui fecerint *edicta fieri* 48. l. 1. Dede fug. l. qui seruo. 8. vlt. D. de fur. Item, vt habeant *seruitia*, & qui edictis non *ne fugiunt à domino videantur obligati: furti* & qui scient *fugisse vitam manifestat.* Item vbi quisquis fugit seruus quem furem auferat *rem aliquam, possidentis dominii*, d. l. qui seruo. 8. vlt. l. vlt. D. de fug. l. 1. l. ad leg. Pab. Itaque satis hæc duo actionalia, & proxima sunt, & propria seruorum furtiva, *fuga, & furti. Actionalia*, A pedibus dicitur omnis peccare potentia. Non mire furem, qui fugitivus erat. & *inde in vendentibus seruorum cautiones illa, Fugitivum non esse, furem non esse*: & aliquatur Dionysius in epistolam ad Timæum, *eum audacem vim appellat grauiorem: audaciorem vocat quidam, quod fur non effet, nisi esset illum dissimulans.* Laudat opinionem seruum, & nec fugitivus est: *quod fe-*
licet liberum hominem ferre operiendi laudibus longè maiorem, quàm quidem quidam fe-
cit, collaudauerat. & longissimè abesse vitia seruilibus, & videtur id Mercurium
sumpsisse ex Apollonio Pindyræo, apud quem Iarchus res Indorum duri perquam
impiè laudem magistratibus eandem, quam vanissimi, dare vanissimi soli: quod
furem non sint. Et quod animus ad secundum parcem huius tit. quantum contumeliæ
habeat cum titulo primo eiusdem tit. l. demissitat. qua de sollicitatore loqui-
tur seruo fugitivo, & est corruptor, in quem est actio missa ex edicto. De seruo corru-
pto, vel cui non edicere conferunt, ne quis seruum dimittat, aut seruum deinterpe-
tato intelligere de seruo deterrere facile, quanti eum vir in duplum, qua Græci
ἀποστασίου dicu. & ex d. l. 3. grauior actio sollicitatore seruo Reip. deputato publicis
operibus. Et sane in hac tit. duæ tantum Constitutiones ex de re. 1. 4. & 10. Cæteræ
sunt de furtis, & actio ne furti nec manifesti, quæ priuatis datur ex 111. tab. l. 1. §. 1. l. qui aden. D. eod.
Criminalis extraordinaria, & supplex, & ordinaria sit, non excludit crimen in duplum,
vel quadruplum. Extraordinaria excludit. Et quòd hodie non fiunt in vsu actio-
nes furti in duplum, vel quadruplum, id ex eo manat, quòd sint hodie omnia iudicia
extraordinaria, & nunc plerumque, vt ait l. vlt. D. de fur. furti agatur criminali-
ter, & extra ordinem, quam ciuili qui elegit vltroneè furtis: renunciasse videatur
ciuili, & ordinaria actioni in duplum, vel quadruplum, & simplo et simplo, l. in-
cendium. 8. qui furem. D. de fur. nec tamen si malit agere in duplum, vel quadru-
plum cum prohibetur, d. l. vlt. pœna iudicia ordinaria essent penalis quàm extenta
sunt. CVIACIVS.

Allegans contraria agendo,
non audiatur. hoc dicit, & alia
sæpe semper ad hoc allegatur. BALDVS. Vel sic: *Aliter vnum ex*
pluribus alteruibus sibi contrariis
necessariò eligat, nec postea variet:
sed electione sibi præiudicat. SALYC.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Theagrio.*

EPecunia † tua mandantibus seruis * suis *
quidam prædia comparauerunt ‡: eligere de-
bes verùm furtiactionem, & condictionem ‖:
an mandati potiùs inferre debeas, neque enim æquitas
patitur

a Seruus, & fugitivus differunt & semel. & seruus dicitur, qui bello fugit. hac ibi.

b ¶ Statuit. vt * L. ad. quicumque.

c ¶ Opponit. dicit, quòd se suum, vel * non se prodentis.

d ¶ Animauerit. id est, inducerit eum, vt dimittere se liberum.

e ¶ Nequissimus. scilicet seruus.

f ¶ Verbera. * verberibus dignus s. Vel dic quòd verbera hic proprie ponuntur.

g ¶ Terminus fiat. vt L. de rei vind. l. cum super. & l. de iure. eod. l. 2. et. 4. & l. ad quicumque.

h ¶ Prodenti. ad præsumptionem. ACCVRS. Vel ad probationem vt hic dicitur, terminus &c.

SI quis.] CALVS. Si seruum fisci quis occultauerit, qua pœna debeat puniri, quæritur? Et dicitur quòd dictum seruum cum xij. lib. argenti restituere.

¶ *Seruum fiscalem.* scilicet Romanæ ciuitati, vel ipsius imperio, siue in patrimoniali seruo imperatoris statu fuerit, & in seruo priuati alterius, & in aliis multis seruis: vt plenè dixi *supra eod. quicumque in fine.*

k ¶ Duodecim libras argenti. hic * ergo potest exercere quadruplum, si seruus vilis erat. sic est contra *Iulia. de adult.* § *omnes.* Sola. pœna non excedit quadruplum, quando inuenitur imposita per nomina respectiuæ duplum, tripla, &c. vt ibi. sed quando certa imponitur pœna non excedere quadruplum: vt hic.

SI quis.] CALVS. Si liberum publicum, puta fabrum, quem dominus alicuius se occepisse: & celebertio ancillæ domini domus scisset dominus se contrahentis: tam ipse, quàm vxor eius, & filij priſtinæ seruituti restituantur. VLTIANVS.

¶ *Seruorum.* impropriè dicit seruorum: nam liberi erant: sed * seruire videbantur. de seruis autem tabibus publicis dixit *supra eod. I. nemo quis.* ACCVRS.

a ¶ *Ancillarum.* scilicet dominus ancillæ

a Pœna occultantis municipium Reipublicæ. * al. dicunt.

b De iure ciuili an & quando possis opponi: vide Bart. in l. 1. C. de ann. et. tut. et curat.

c Verbum facit contra Cuiac. ad. 3. C. de confess.

d De duodecim libris argenti. hic * ergo potest exercere quadruplum.

e Vide Bald. in præs. eiusdem de furtis 38.

f Verumque obtinuisse videtur longeuo. inf.

g Vide Bart. in l. 1. C. de ann. et. tut. et curat.

h Filius patris conditionem sequitur.

i Vide Bart. in præs. eiusdem de furtis 38.

k Vtrumque obtinuisse videtur longeuo. inf.

DE FVRTIS *, ET seruo corrupto.

*Specialiter de furtis hominum dicit: nunc generaliter de furtis cum fiberorum, vel fc. *; Quia seruitutem seruis, vt fugiant, & necessitate fuga committitur furtum: ideò de hoc ponitur rubrica.*

¶ *Si mandato.*] CALVS. Si mandato seruorum eorum ex pecunia tua quis prædia, vel eam aliquam scienti nolente te comparauit, eorum ea furta, & condictione furti, & mandati, quasi ex contractu seruitutis tibi acquisita sit actio, agere potes, quæritur? Respon. quòd electionem habes vel eam, dari vel furtiactionem: sed simul nec quia agendo mandati comperibus factum serui esse: agendo furti, non approbas: & ita effectus contrarius quod esse non debet.

r ¶ *Seruus.* scilicet tuus. ACCVRSIVS. Intellige de seruis non habentibus alterandi potestatem: secundum Arg.

s ¶ *Comparauerunt.* fallitur te nolle: vt *supra quod cum eo. l. fi seruus. & ff. comm. l. fi seruus.*

t ¶ *Conditionem.* furtiuam.

u ¶ Crimi

¶ Si ex pecunia. * al. dicit ea quæ eius.

480/C.IV.K.5-4, 1401-1402

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1403-1404

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1405-1406
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1407-1408

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

FAllus a procurator depositum b recipiēdo vel ea alienum exigendo c citra d domini voluntatem factū facit, ac præter rei restitutionem actione dupli, nec manifesti furti conuenitur e. Sine die & consule.

In delictis quæ possunt trahi in exemplum, punitur fallum. licèt nō sit perfectum. BALD. Vel sic: *Punitur delictum consummatum facile, & animo delinquentis: licèt secundum veram definitionem delicti non sit perpetratum* SALYC.

xx Iunii SENTENTIAM *A. Italiano* P.P.

SI quis seruo alieno fauerit vt aliquam rem domini sui surriperet, & ad se deferret †: seruus autem hoc domino manifestauerit, & domino concedente eos eius ad iniquum huiusmodi fusionis auctorē pertulerit, & ipse inuentus fuerit rem dominus *qualiter f* teneatur actione is, qui res suscepit, vtrūmne pro accessione furti: an pro seruo corrupto: quia eum corrumpere voluerit: an non solùm furti g, sed etiam seruo corrupti is obligetur: veteres dubitauerunt. Nobis itaque eorum altercationes decidentibus, placuit non solùm furti actionem: sed etiam serui corrupti contra eum dari h. licèt enim seruus minimè deterior factus est: tamen consilium corruptoris ad pernitiem probitatis serui introductū est: & quemadmodum secūdùm iuris regulas i furtū quidem nō est commissum: quia is videtur furtum committere, qui contra domini voluntatem res eius cōtrectat: ipse autem furti actione propter dolum suum tenetur: ita & serui corrupti contra eum actio propter suum vitium non abs re extendatur k, vt sit ei pœnalis actio imposita tanquam re ipsa furtum seruus corrupuerit: ne ex huiusmodi impunitate, & in alium seruum, qui facilè possit corrumpi m, hoc facere pertentet. Dat. Kal. Aug. Lampadio, & Oreste VV.CC. Coss.

dictis propter præcedens mandatum. arg. ff. pro empt. l. §. fi. & l. 2 fu. vsuf. & de reg. iur. l. semper qui.

ADDE TEO. De ista materia, an procurator fallus possit representare depositum & res alienum: vide hic plenè per Ioannem Fabrum *in suo breuiario.*

Pro seruo bona fide possesso eluincitur bona fides possessor furti reus fit, dū eum possidet. hoc dicit vsque ad ver. sin autē. ipse verò definitiue possidere, potest agi furti contra verum dominum b. d. vsque ad §. de eo. Vltimò dicit, quid pro libero habuerit non habet locum alias noxalis. BAL. *& concordat* SAL.

xxv *Iunii* A. *Italiano* P.P.

APud antiquos quærebatur, si seruus, quem aliquis bona fide possideat, furtum cōmiserit alienarum rerum, vel ipsius, apud quem constitutus est: an ipse, qui eum bona fide detinet, noxalem furti actionem aduersus verum dominum habeat, vel ipse n ab eo, qui furtum passus est, prædicta competatur actione. Cumque generalis regula o ab antiqua prudentia exposita sit huius p hominis gratia, pro quo noxalem furti actionem suscipere quis compellitur, aduersus alium furtiactionem habere non concedens: quidam ita eam per coniecturam q interpretari sunt, aduersus bonæ fidei quidem possessorem nullo modo furti actionem exercndi: ipsi autem, si furtum fuerit passus, aduersus verum † dominum furti actionem noxalem rectè decreui. Tunc ‡ autem bonæ fidei possessorem furti nomine, quod passus est, noxalem actionem contra dominum habere posse, quando seruus sub domini sui fuerit cōstitutus possessione: & pro his rebus posse eum aduersus dominū habere actionem, non solum quas seruus liberauit: iam apud eum r constitutus: sed & quas s furatus est, quando fugit quidem à bonæ fidei possessore: adhuc autem nondum sub manibus domini sui fuerit constitutus. Quam interpretationem prisca quidem iuris peritorum auctoritas introducebat: nos autem aliter, & verius ad eam respiciemus, generalem regulam hic ab initio esse

SI pater.] CASVS. Seruum filiusfam. vt aliquantes mihi surripuerat, & ad se perduxerat: si hoc mihi significauerit seruus & me iuuerit, & voluerit res meas ad se pertulit: an furti, & serui corruptrix dim. mihi teneatur, quæritur? Resp. quòd licèt furtum non fecerit domino inscito: quòd hic non obiicm nec serui corrupti datur actio, nisi seruus verè fuerit corruptus, quòd hic non est: cùm tamen per te non fuerit, tenebitis furti, & serui corrupti, tanquam fuisset corruptus in veritate: ne impunitate consulta, talia in seruis alienis committas.

f ¶ *Quasi id est, quia.*

g ¶ *Non solum furti.* de qua cōstabat ante litis.

h ¶ *Dari.* imò dominus debet perdere seruum vt *T. inf. l. 1 in fin.* quæ est contra *l. sed. vt ibi.*

i ¶ *Regulæ.* quas habes hic, & *ff. ad Leg. Aquil. in fin. & Inſtit. de ob quæ ex delict. §. 1. & §. vnde.*

k ¶ *Contrectat.* quod hic non facit: imò voluntate domini possidet res à seruo portatas.

l ¶ *Extendatur.* ¶ Punitur ergo adfectus, etsi non secutus effectus: vt *ſup. de epiſcopis, & clericis. l. ſi quis non dixerit.*

¶ Sed cū non fallax interueniat in hac actione, quando inde interest hic, cū nihil interfuit. vt *ff. de for. var. l. ſi quis. §. fin. & l. precarie.* Resp. affirmabitur hic, quod affirmaretur, si verè corruptus esset: vt *hic dicit.*

m ¶ *Corrumpi furtiū.* ¶ Et nori, quòd idem dicto in filio, cùm b eadem sit æquitas: vt *T. de inof. l. pla-cuit. & dixi ff. de for. var. rep. l. vt cautum. §. fi.*

n ¶ *Apud antiquos.*] A *Paul. infr. poſſeſſor.*

o ¶ *Regulæ* quam habes *hic. ff. bonæ fidei mens l. antepe. & de acquir. poſſ. l. ſed ſi quæſt. §. ſi seruus. & argum. ff. de dam. infect. l. ſi quis. §. prohibuer.*

¶ Sed arguit contrà *ff. de exercitoꝝ. in prin. & ibi Bart. & mouet camp. ſubt. l. 4. §. pen.*

p ¶ *Hanc.* aliàs enim & eſt hæc regula.

q ¶ *Coniecturam.* Là contrario ſenſu. melius dicemus contrarium. Eſt enim coniectura, qualis ſenſus recidi ex litera eſſe tur *l. de* non eſt in litera expreſſum. & ſic eſt argum. quod elicitur incidē. Regula ita dicit. Eius furti nomine, cuius quis tenetur noxali, eius nomine non agit contra per coniecturā ergo eius nomine ad tenetur. mine agitatio nomine nō tenetur eius ergo bona. Sd poſſagat contra dominū ſi ibi fuit furtum: ergo eius nomine nō tenetur.

r ¶ *Tunc.* dixit quòd habet actionem furti bonæ fidei poſſeſſor. nunc dicit quando.

s ¶ *Poſſeſſorem.* tempore furti furti.

t ¶ *Rem.* ſcilicet veram dominum.

480/C.IV.K.5-4, 1409-1410
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1411-1412

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 1413-1414
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Sed rerum amotarum.* Si res non solum matrimonio *sed* * nobis constare in factum fit, hic non obstat contrarium fignatum *l. rerum amo. l. 2.* Vel dic cõstante matrimonio dari rerum amotarum actionem in simplum fautore matrimonii, ad exemplum actionis furti concepti per *ff. de fur. rer. l. 8.* & leg. Aquiliæ, et *l. ad leg. Aquil. l. fi. furum. §. fi cũ marito.* 3. Vel tertiò regulariter eſt, quòd ſupra dixi: hic autem ſpeciale propter neceſſitatem: vt *ſupra proxi.* 4. Vel quartò datur actio rerum amotarum id eſt, in factũ nomine rerum amotarum. Sic exponit *ff. de fur. l. ſi quis rerum.* circa prin.

b ¶ *Furti actionem.* id eſt, in factum nomine furti. Accurſ.

c ¶ *Solamodo.* hic eſt contra, * *rerum amo. Lauterbach.* Sed dic rem vni furreptam extraneo: quare extraneus contra eum agit furti: hic econtrà furripuit rem extraneo viro. ¶ *Sed* quare aliud hîc? Reſp. quia hîc fuit furtum factum viro, licèt extraneus agat: vnde tardius permittitur extraneo agere contra maritum, cui autem extraneus fuit factum furtum.

d ¶ *Extraheatur.* ad indicium. & eſt ſic *ff. de libe. exhi. l. 3. in fine.*

DE OPERIS LIBERTORVM.

TITVLVS III.

Iam à prima ferulâ primum de operis libertorum dicere propoſui, priuſquam alia exponerem, qua ob libertos habentes iure patronatus: quia & iuris quoque ciuilis propriè operarum iudicium dedit, l. 1. ff. eod. Opera ſunt, earum effectus, quod libertus profectus patrono ſuæ, cui promiſit libertatis cauſa: id eſt, ſine quo libertas data non eſſet, l. in libertis. ff. de fol. Iuræ autè, cui promiſit manumiſſus, datus in ipſo tempore manumiſſionis, qui poſt contigit. Nã debentur iure ciuili niſi promiſſa, vel iuratæ ciuili actione de operis, l. 1. 3. ad leg. Vel. naturali iure debentur, l. fi nõ ſtetit §. libertus. ff. de cond. ind. Et ne mea deliror ea inordinandis, ſpectãdi iure, adque aliis, vt ea paſſis, vel poſſeſſoribus, ita ex iuratorandis iure ciuili non naſcitur obligatio. Cùm verò dicimus operas eſſe earum effectum: vt l. 3. & 18. ff. eo. operarũ edictorum eſſe effectũ præſtationem, l. cùm patronus. ff. eo. hoc dicimus operas, quas patronus à liberto poſcebat, & libertus patrono iurat, vel promittit officiales eſſe operas. Iurat enim, vel promittit, quas operas ſibi indicerit patronus. Iuratum ſe officij cauſa, non ſemper adiecta cauſa indicendi patroni, ſed intelligitur: quia ex contractu patroni cuiuſcunque ipſius antequàm iuraretur, neque vnquam poſt ſine officij, vel ſeruitutis cauſa, quam patrono factam, eiuſdem obligationi parere. Verò indicit patronus liberto operas fabriles ſibi fabri: pictorias, ſi pictor: vnguentarias, ſi vnguentarius: nauticas ſi nauem, aut pecuniarias ſi pecuniam, aut quas vocant liberi ſi antiquarias, vt ſic inſallarium faciat, ſe exhibeat adeo, vt paſſalur ve ſe ſaluator, vel ſi mercator aliquandiu, ſecum peregre profiſcatur, vel negotium ſuum exerceat. Has ſuas officiales operas, quas poſſulauit patronus debentur libertatis cauſſa: operarum longè alia condicio, quàm ſeruitutum, vel alterum cuiuſcunque artificij quas quis extraneo, vel patrono vt extraneo, non libertatis cauſſa ſe poſſunt promittere, quia non in officij, ſed quaſi in pecunia præſtationis conſiſtunt. Interdum vero officiales veniũt ex cauſa, quæ in hoc tit. proponuntur. CYACIVS.

Operæ promiſſæ debent præſtari: non earum pretium, niſi ex cauſſa neceſſitatis. b. d. Primò inquirit quando opera ſunt impoſita, an poſſint poſſint, vſque ibi, Solet. *Secundò, an poſſit peti pretium operarũ vſque ibi,* Cum & ſi operæ. *Tertiò inquirit quando opera non ſunt impoſita, vſque ad finẽ* BAL. Vel ſic: *Operas tepore manumiſſionis impoſitas liberti debet præſtare. Sed pro futuris pretium non poteſt exigi niſi remanerent,* vel *de neceſſitatem alimentorũ.* SALYC.

1. Impp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Romano.

SI tempore manumiſſionis * operæ tibi * impoſitæ ſunt *, ſcis te eas præſtare debere *. Solet autem inter patronos, & libertos conueniri, vt pro operis * aliquid præſtetur *: licèt pretium peti nõ poſſit, niſi quando propter inopiam pro alimentis id * extra ordinẽ peti neceſſitas fuſcepit: cùm etſi operæ non erant impoſitæ defectu tamen facultatibus patroni, eum alere cogebaris. PP. III. Kal. Ianua. Chilone & Libone Coss.

Non præſtat beneficium, quo ſuspendat debitum: & ideò pretium non meretur: & errorea promiſſa operarũ non valet. BAL. & SAL. Vel ſic: *Ex neceſſitate manumiſſionis, in ſtruturam nõ remanet, nec impoſita operæ* IACO. BVTRI.

a *Aſſit rerum amotarum an poſſit dari actio tempore manumiſſionis.*

b *Quando liberti aliquid præſtare tempore manumiſſionis.*

c *Quibus modis operæ impoſitæ liberti.*

Operarum actio conſiderata quoad iter, non habitatione ſuæ operæ, alij incerta.

h ¶ *Debere.* ſc. ſi non ex neceſſitate: ſed ex libertate propria manumiſſionis: vt *ſupra eod. l. 4.* Accurſ.

i ¶ *Pro operis.* olim impoſitis.

k ¶ *Aliquid præſtetur.* puta equus, vel bos, vel alia ſpecies: licèt * pretium nõ poſſit peti operarum futurarum: id eſt, cogi ab initio præſtari etiam conuentum quod non placeret *l. ſi quis.* 2. Vel dic, licèt pretium non poſſit peti: ſic ex remiſſione interpum iuris patronatus vt *l. in. ſ. ſi quem.* 3. Vel die facilè, quòd primum miſcellum ſolet conuenire, vt puta in caſu. & liberum vbiq; obtulit. Item propter inopiam patroni. Item ſi tale genus eſt operarum quod non cõpetat patronum: ſ. libertus ſi medicus, vel patronus ſit, vel barbitonſor, vel ſartor, & *l. ord. patronus. & l. ſi libertus.* 1. h. ſ. cellarius. non poteſt petere pecuniã, niſi propriis inopiã. 4. Vel die tertiò, ſecundùm Ann. obſeruari pro operis fabr. præterito: licèt pro futuris non, vt remanent ius patroni interpretes *l. ord. patronus.* Ad cuius rei præſidium expoſitionem bene adparatur, adiqualdo, &c. ¶ *Sed videtur* * quòd enim inopiã eum non remetat alere: vt *ff. de lib. ag. l. quis. & libertus. §. quam.* & *libertis.* Sed hîc eò dicitur libertum ſolummodò præſtare pretium operarũ, tenetur ad alimenta: ſed tantùm ad præſtationẽ operarum futurarum: dicitur tamen *ff. eo l. libertus*, qui *operandi.* vbi dicit patronum perdere ius ſuccedendi propter operas futuras. Secundò dicit quòd nõ reuerentiã. Tertiò dicit diuerſam in filiorum. Sed die diuerſam à reuerentia. Vel illud *ff. de lib. ag.* cum in eſt, cùm petit, & exigit, & conſentit cum dare pretium. ſecùs ſi tantùm petit. & non exigit: vt *ff. de iure pat. l. ſi cui. ff. eod. Libertus qui operarum.* Vel aliter hîc non dicit, quòd ipſe cogatur eam alere, cùm exigit ab eo operarũ pretium ſed dicit quòd patronus poteſt eam cogere ſolutæ pretium operarum propter inopiam alimentorum.

l ¶ *Id. ſcilicet* pretium futurarum operarum.

m ¶ *Cogebaris.* ſicut econtrà te alere cogitur aliquin ius patronatus amitteretur: vt *ff. de iure pat. l. Liuius. ſ. fi.* Nota etiam ex hac lege quòd neceſſitas * non habet legem in eo, quod dicit, *niſi quando, &c.* & facit *ff. de off. procon. l. 3.*

¶ Item

480/C.IV.K.5-4, 1415-1416
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Item nona quòd plus debeantur pauperi, quàm dimittere & *de opsis & obsq. §. quia ad dividendum. §. penult.*

Manumissionis.] CALVS. Seruum tuum mihi tradidisti, vt Meum manumitterem: manumisi: an cum possim in seruitutem reuocare, quæritur? Resp. quòd non: licèt ei operas imposuerim; pecuniæ operæ non possunt ex necessitate manumissionis. *a* ¶ *Tradidisti.* vt cum alius manumittat.

b In seruitutem. licèt sit ingratus: vt *§. de lib. & eor. lib. l. 3. & §. sed & §. quæ hac in parte.*

c ¶ *Neque imposui.* scil. de facto: de iure enim imposui non potui, cùm *b* non sponte, sed ex necessitate *c* est manumissus: nisi forsan non potest imponi pactus: vt *§. ea l. Campanus.* Item & in alio casu: vt *§. de lex. D. l. qui ex causa §. decimus §.* Item & in alio casu: vt *§. de manum.* ¶ Item videtur huic legi *§. de lib. inter vir. & uxo. l. si cum seruum. §. si pecunia.* Solu tibi loquitur in eo casu: ibi forsan non potest imponi, pactus est: vel cùm non manumittit ex necessitate, nõ enim cogi potest: mulier enim non potest ad libertatem, si ipsa nõ manumittet. Vide si manumisit, gratis manumittere videtur: quære operas imponere potest. ¶ Nec etiam ex hac lege sequitur, quòd ille *d* solus imponit operas, qui ex voluntate manumittit: nisi in casibus, vt modò notaui.

a ¶ *ead. de dotal.*

b Quibus casibus libertus manumissus operas manumissori imponere non potest.

c Quæritur id fiat, v. hic Cassen sem.

† al. *Dubitat Salust.*

d Operas imponit, qui ex voluntate manumittit.

e In solus in seruitutem re uocari, qui ipse manumittit.

e ¶ Item aliam, quòd ille solus *e* reuocat in seruitutem, qui ipse manumittit: vt *de lib. & eorum lib. l.* Sed in cõtra tabulas seruat alia regula, quòd quilibet, qui gratis, vel non gratis manumittit, habet vas succedendi nisi in casibus, vt quando alimnum seruum reducit suis nummis: vel ab extraneo accipit pecuniã pro manumittendo: vt *§ de his lib. l. solum. §. §. sed & hac.* Sed forsè ibi duo casus non recuperantur in beneficio, quod habet patronus, ne veniat in aut fine venia: vt *§. de in ius vocan. l. adoptiuum §. fin. & l. a quoque. & l. sed & hac lege §.*

Pinarum. CAVS. Si tibi decem dedi, vt seruum tuum manumitteres, & pro operis pecuniam exegistam: vt indebitam reddere compellerer? hoc fuerint operæ impositæ, fine non. VIVIAN.

f Addic l. 1. §. fin. de in ius vocan.

d ¶ *Ab extraneo.* à quo etiam inuito libertas potest extorqueri: vt *§. de manu. l. §. quo ab alio.* facias fi à seruo: vt *§. de obseq. erga qui.* Vel ab extraneo, §. pactum factum fuerit cum seruo: vt *§. de obs. l. Titum puerum. & §. in §. §. & sequ. §. de lib. ead. l. cùm addemus.*

e ¶ *Cogitur.* licèt si credens se debere, solait, vel tamen concidit, quòd non condictaras erat patronus: vt *§. de condic. indeb. §. si non seruum.* alleq; quæ dotare videtur: vt *§. eadem l. Campanus.* ¶ Sed videtur contra, vt *§. de don. inter vir. & uxo. l. seruum. §. §. pecunia.* vbi accepit pretium, & potest imponere operas: & non cogitur manumittere. nam quidam hoc legi, non fore, vt eam fignare contrariam. & soluere, quòd ibi accepit pecuniam ab ipso seruo: hic ab alio. Sed forte ibi nihil refert à quo, vel ab alio accipiat: nam & ibi in fine loquitur. & cùm ab alio accepit: sed tamen dabat pro seruo. & sic est bona solutio. 2. Vel ibi non dixit operas impositas eodem casu, quo accepit pecuniam, sed dan calue fient. nam vtique ibi, & superiori est contrasia. Solue ergo, & signa concursum, vt dixi in superiori l. quia speciale ibi quia non cogitur manumittere: quia nec erat seruus, nisi cùm manumisit.

g Solu imponi operas operis pactus non amittit ius patronatus.

h Exceptione operarum patronus amittit ius patronatus.

¶ *Si quem.*] CALVS. Si te manumisero, & operas imposuero, & tuus tibi vendidero puta pro centum: an ad pretium mihi retenerit, quæritur? Respon. quòd fic: *nisi emerunda.* &c. quasi dicat patronus, promittit mihi decem, si me offenderis. &c. vt *§ quæ. ea. ar. non de. l. §. quæ emerunda.* sed ea manumissus liberam habebit testamenti factionem.

¶ *Si quem.* Primus *g* casus est imposito *h* operum, & in isto perdit contra tabulas, secundum M. sed A ao quod non. 2. Secundus actus est operarum exactio. 3. Tertius de pretio, seu mercede futurarum operarum consentio. Operarũ *h* exactio tollit cõ. Coden.

tra tabulas pretij consentio *i* [loquetur adhuc, vel non] tollit omnia iura patronatus nisi patrono libertus offerat, vel nisi impia fit patroni.

i ¶ *Ex venditione.* consensu vtriusque partis inito.

k ¶ *Operarum.* prius impositarum. Vel die praeteritarum & futurarum. ACCVRS.

i ¶ *Ex hac enim.* id est, ex venditione, vel ratione operarũ vel mercedis non ex sola impositione operarum: vt *§. de lib. ag. §. quo ab libero. §. §. quo ab libero.* 2. Aliter Hugo de Porta Ravennata, ex sola impositione: vt *§. de bo. pos. contra tab. lib. l. 4.* Arg. contra. H. *§. de iure pa. l. sicut.* pro vtrisque est, *§. de ope. lib. l. libertus, qui operarum.* licet pro Azo. quia operas, vel mercede pro operis, sine pretium operarum accipere à liberto nõ est prohibitum: respond cùm lex ei permittat solaere, & velit: vt *§. ead. l. patronus. in fin. & §. qui, & à qui. manumi. l. fin. §.* sed exigere id, ab eo inuito operas extorquere, vel obligare inuito ad mercedem, est prohibitum. Vnde dico, quòd ex sola exactione operarum amittit patronus contra tabulas: sed cætera iura patronatus retinet: vt *§. qui, & à qui. l. fin. §. fin.* sed & exigat mercedem, sine pretium operarum, vel obligationem mercedis inuitis in legem Æliam Sentiam & predictã l. contineur.

a Condictione de pecu. seu mercede futurarum operarum ab eo, & quo iura patronat amittat.

b Operarum pretium an liceat exigere.

¶ Distingue *b* ergo quia aut facit hoc patronus ad postulationem, & negatum libertis erit quia libertus vult magis mercedem dare, quàm operas solaere. Vel petit libertus gratis fui amici à patrono, quatenus locet ei operas suas & tunc non deliquit patronus. Aut exigit patronus mercedem, vel obligationem mercedis extorquendo ab inuito liberto & tunc ¶ quidem pro præteritis operarũ effectu ea, quam non prestitit suo officio, non amittit ius patronatus: quia pretium operæ præteritæ accepit: verò pro futura, ¶ quidem patronus facit ex necessitate, puta alimentorum: non amittit ius patronatus: secus ¶ ex voluntate & probantur hæc omnia *§. de ope. libert. l. patronus. per totã l. & §. libertus arti. & de lib. ag. §. quo à liberto §. & quia. & hic. & §. ea. l. nec parvum. & §. §.* Sic verò quia exigit operas, non definit esse patronus quantum ad alia: sed quantum ad contra tabulas: secus & *§. de bo. pos. contra tab. liber. §. & §. de iure pa. l. sicut.* exhibebit ergo ei reuerentiam, & cætera iura patronatus: aliàs enim non esset differentia *c* exigas operas, vel mercedem operarũ: quod les voluit: vt *§. ea. l. patronus. & §. qui. & à qui. l. fin. §. §. libertum.* huius verbi expositio est *§. de bona pos. contra tabu. liber. l. §.* secundum Azo.

c Differentia inter exactionem operarũ, & mercedis operarum.

¶ *Habet.* quantum ad eum, qui vendidit, non fratrem: vt *§. de lib. l. 1. volumus ait.* secundum M.

d Libertus emptus cum fa quæreda fuo regio.

in ¶ *Modò.* dixit dandam pecuniam ex venditione operarum debitarum *modò si non emerunda. &c. &* potest referri huic determinatio ad id, quod primò dixit, non ad proximè dictum. 2. Vel potest determinare, & referri ad proximum dictum: id est, dicere, habet liberam testamenti factionem ex venditione facta iusto precio, animo petendi sine exactione. *&c. modò si non, &c.* Quia tunc non ideò consequitur libera testamenti factio: & libertas, quando iusto precio quia les non præstitit quòd exigat, nisi exactio fiat: vt *§. ea. l. qua emerunda.* Quando *d* autem coeraeille libertatis causa cætera omissa dicetur, habet *§. quarum rerum alio non datur. l. §. qua emerunda. & l. fin. §. §. fin.* pars ¶ dicat sic patronus promittit mihi xx. & me offenderis? ¶ Item bene dicit eam consequi libertam testamenti factionem quia non est æquum, vt vtramque sciliceet, & vtentia operas & mortui successorem consequantur: *§. de Lati liber. tollen. l. cum §. illud.*

Ante.] CALVS. Rogavi in testamento meo matrẽ meam, vt liberam manumitteret post quinquennium: manumisit & post annum ex causa aliqua, & operas imposuit. Dicitur quòd illa impositio operarum teneat, & ante quinquennium libertatem & eas petere possit, sed non vitricidã si non exhibeat reuerentiam, puta de allargendo ei, cal ligabitur.

480/C.IV.K.5-4, 1417-1418

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1419-1420

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1421-1422

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1423-1424

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1 Qui suis nummis est emptus, liber fit, & solutus omni iure patronatus etiam iure veteri. *Inst. xliij. Basil.*

† Harmenop. lib. 1. tit. 6. & Nou. tit. 22. cap. 1. locum hunc interpretatur ordinem.

Ὁ † πλείους ἀλλοῖον σχήματος, ἢ ἅπαξ· τοῦ τοιούτου κληρονόμον σκηπτοῦχον Πανταχοῦ, ἢ ἅπαξ τοῦ ὑφ' † ἑαυτῷ ἐλευθερίας, ἐλευθερωτὴν ὁ δὲ Π. πλείους, οἱ διαίτης δίκαι παῦσι, ἐλευθερωθέντας, αὐτὸ δὲ δικαίῳ μόνοι, ἢ τὸ τοῦ σὺν ἀφαιρεμένου αὐτ' αὐτοῦ. *Id est,*

Qui alienas res furatus est, & ex earum distractione decem purè redegit, eáque dedit pro sua libertate, liber fit: qui verò decem furatus est, non potest ipsa dare, & liber fit: si verò seruus maner etiam illidem decem ei ablatis.

* Harmenop. lib. 6. tit. 12. Basil. lib. 60. tit. 14. cap. 1. Harmenop. l. 2. tit. vii.

4 Ὁ * ἀσωτεύων ἐλευθερωθεὶς ἀσωτεύων ἢ δέξῃ, ἢ ὁμοίνα † ἀσωτεύμενον ἔχει αὐτοῦ, † ὁ δὲ δικαίωμα ἐκεῖνα ἀσωτεύειν. ὁ παῖς ἐστιν ὁ ἀσύνετος ἢ μανιώδης. *Id est,*

Improuidus liber si impenuidus verò est, vel qui neminem habet, qui sui curam gerat, vel qui non potest sibi prouidere, qualis est mente captus, & infans.

5 Seruus ægrotus, nisi eius curam dominus gerat, & liber, & dominus amittit in eo ius patronatus.

Item ne filij adopciui patroni libertos patris adoptiui habeant.

ὁ δοῦλος ἐφολόκληρος ἀδύνατος ἢ εἰκὼν ἀκυρώσει ἐλευθερίαν. *Id est,*

Seruus sciente domino militiam adeptus, potestate domini liberatur, & ingenuus fit cessante iure patronatus. *Item eautum fuisse videtur de seruo episcoporum, vel clericorum, vel aliquam dignitatem scienter domino adepto, vt ita concipi debeat hac epitome:*

δοῦλος ἐφολόκληρος ἢ ἀξιωματικὸς γράμματος ἀδύνατος, &c. *Id est,*

Seruus militans, vel in dignitate constitutus, sciente domino.

7 Ancillas nostras in concubinatu habere possumus. Qui habet vxorem legitimam, non potest habere concubinam. Si quis sine vxore constituta ancillam suam sub nomine habeat concubinæ, & in eadem vsque ad mortem suam consuetudine perseuerauerit, illa cum liberis suis in ingenuitatem rapietur, & supra legitimam portionem peculium, quod dominus, cùm moreretur, habebat, capient, neque liberi, aut heredes, aut cognati defuncti in illam ius patronatus habebunt.

‡ Id est, legendum videtur libel.

8 Intestato liberto mortuo, ad eius successionem primùm vocatur descendens: id est, veteri † quidem iure liberi post libertatem parentum concepti: ex hac verò lege etiam liberi in seruitute parentum concepti, & postea manumissi: & post liberos huiusmodi vocantur deinde carteri ascendentes, & parentes liberti, & fratres, si modò sint liberti: id est, manumissi, patronatus iure in hac parte sopito.

9 Nostra constitutione, quam de iure patronatus humanitate suggerente protulimus, sancimus successionem in adgnatorum hereditatibus non esse eis denegandam, cùm satis absurdum erat, quod cognatis à prætore apertum est, hoc adgnatis esse reclusum: maximè cùm in onere quidem tutelarum, & primo gradu deficiente sequens succedit: & quod in onere obtinebat, non erat in lucro permissum.

10 Sed nostra constitutione, quam pro iure patronatus fecimus (quod ius vsque ad nostra tempora satis obscurum, atque nube plenum, & vndique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente concessimus, vt si quis in seruili conditione constitutus conjunctio, liberum, vel liberos habuerit, siue ex libera, siue ex seruili conditionis muliere, vel contrà seruus mulier ex libero, vel seruo habuerit liberos cuiuscunque sexus, & ad libertatem his peruenientibus, & ij, qui ex seruili venere, nati sunt, libertatem meruerint, vel dum mulieres liberæ erant, ipsi in seruitute eos habuerint, & postea ad libertatem peruenerint: vt hi omnes ad successionem patris, vel matris veniant, patronatus iure in hac parte sopito. Hos enim liberos non solùm in suorum successionem; sed etiam alterum in alterius successionem mutuam vocauimus, ex illa lege specialiter eos vocantes, siue soli inueniantur, qui in seruitute nati, & postea manumissi sunt: siue vnà cum aliis, qui post libertatem parentum concepti sunt: siue ex eodem patre, vel eadem matre, siue ex aliis qualicunque copulatione nati sunt, ad similitudinem eorum, qui ex iustis nuptiis procreati sunt.

* *Infr. in fine vsque libertas.*

11 Sed * nostra constitutio, quam pro omni natione Græca lingua compendioso tractatu habito composuimus, ita huiusmodi casibus definiuit, vt si quidem libertus, vel liberta minores centenariis sintcid est, minus centum aureis habeant substantiam (sic enim legis Papiæ summam interpretati sumus, vt pro mille sestertiis vnus aureus computetur) nullum locum habeat patronus in eorum successione: si tamen testamentum fecerint. Sin autem intestati decesserint nullo liberorum relicto, tunc patronatus ius (quod erat ex lege xij. tab.) integrum reseruatur. Cùm verò maiores centenariis sint, si heredes, vel bonorum possessores liberos habeant, siue vnum, siue plures cuiuscunque sexus, vel gradus, ad eos successiones parentum deduximus, patronis omnibus modis vnà cum sua progenie remotis. Sin autem sine liberis decesserint, siquidem intestati, ad omnem hereditatem patronos, patronásque vocauimus. Si verò testamentum quidem fecerint: patronos autem, & patronas præterierint, cùm nullos liberos haberent, vel habentes, eos exheredauerint, vel mater, siue auus maternus eos præterierint, ita quòd non possint argui inofficiosa eorum testamenta: tunc ex nostra constitutione per bonorum possessionem contra tabulas non dimidium, vt anteà: sed tertiam partem bonorum liberti consequantur, vel quod deest, eis ex constitutione nostra repleatur, siquando minus tertia parte bonorum suorum libertus, vel liberta eis reliquerit, ita sine onere, vt nec liberis liberti, libertæve ex ea parte legata, vel fideicommissa præstentur: sed ad coheredes eorum hoc onus redundet, multis aliis casibus à nobis in præfata constitutione congregatis, quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionem iuris perspeximus, vt tam patroni, patronæque, quàm liberi eorum, nécnon qui ex transuersa latere veniunt, vsque ad v. gradum ad successionem libertorum, libertarúmque vocentur: sicut ex ea constitut. intelligendum est: & si eiusdem patroni, vel patronæ, vel duorum duarúmque pluriúmve liberi sint, qui proximior est, ad libertũ, vel libertæ vocetur successionem: & in capita, non in stirpes dividatur successio: eodem modo & in ijs, qui ex transuersa latere veniunt seruando. Pene enim consonantia iura ingenuitatis, & libertinitatis in successionibus fecimus.

† *Infr. de bon. poss. s. semper.*

12 Cùmque † antea fuerat septimo loco bonorum possessio, *Tum quem ex familia*; & octauo, *Vnde patroni, patronæque, & parentes eorum*, vtranque per constitutionem nostram, quam de iure patronatus fecimus, penitus euacuauimus. Cùm enim ad similitudinem successionis ingenuorum, libertinorum successiones posuimus, quas vsque ad quintum gradum (tantummodò coartauimus, vt si aliqua inter ingenuos, & libertinos differentia, sufficit eis tam contra tabulas bonorum possessio, quàm *Vnde legitimi, & Vnde cognati*, ex quibus possunt sua iura vindicare, omni scrupulositate & inextricabili errore istarum duarum bonorum possessionum resoluta.

480/C.IV.K.5-4, 1425-1426
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI IN FRAVDEM PATRONI A LIBERtis alienatio facta sit.

TITVLVS V.

Alienata in fraudē patroni, revocari usque ad legitimam portionem. BALD. & SALYC.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. Claudio.

SI in fraudem patroni libertus aliquid alienaverit *quatenus legitima[b] pars deminuta est, revocandi reliquatam concessum[1] esse testatum. Dat. Kal. Novemb. Sirmij, CC. Coss.

Patronus heres liberti potest per Calixianam revocare alienata in fraudem eius: nisi alienationi habuit ratam. BALD. *quia tunc non potest, nec eius hæres.* SALYC.

1. Idem AA. & CC. Iulio.

DEfuncta quidem liberto patronus interstato succedens[b], per actionem Calisianam in eius fraudē alienata revocare[c] potest. Verūm cūm patronū post liberti[f] fui mortem ab eo[g] fundi collatam *donationem habuisse ratam[h] adfir-

480/C.IV.K.5-4, 1427-1428
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE OBSEQVIIS PATRONO PRÆSTANDIS. TITVLVS VI.

NOn est semper eadem ratio parentum, & patronorum. nam qui datur parentis loco Fabianus, vel Calusianus sit, superiore non datur etiam parentis manumissoribus. l. 1. ff. si à pat. mah. fu. & qua parentis debentur offerat : id est, opera officiales non debentur etiam parentibus. l. pen. ff. de obs. par. & pat. pr. At obsequia, de quibus in hoc tit. agitur, iure naturali cuiq; debentur parenti, & parentibus. Officia sine opera siquidem ab obsequiis, & quod de officiis ait l. 1. ne id præstare patronus liberta, quæ voluerit patronus aut alij magis, licet de operis sit. nil ab obsequiis tamen argumentum ritusim probat, ut confirmem eam esse trahendam ad obsequia, & quod eam in obsequio, quàm in officio sibimet maritis consuetus esse mulierē. Aliquando officia appellantur obsequia: ut l. 6. Cod. l. vnic. vers. dici potest. officia obsequia. sequi operæ : obsequia autem officia pietatis, honoris, reverentiæ, officium præstandum, & obsequi, quæ liberi parentibus, liberti patrono debent, etiā tacita, nec petenti bus, tam sanctæ officia non debentur, nisi parentibus & indicentibus. ac præterea operarum aliud est, non obsequium. sed id quidem obsequia imprati est aliud & omne officium. seq. Item opera non debentur patrono hereditas contrahit. Liberti, C. tit. 3. obsequia debentur, atque etiam principi. l. pen. hoc tit. l. pen. tit. seq. Non ut ea etiam parentes à patribus defunctis, nam patribus suis debentur obsequia non exteris liberis, aut hereditas patrum. CVIAC.

I. Imp. ALEXAND. A. Zotico.

ONerta patronū c cui d famosam e actionē infligere non potes. PP. II. Id. Maij, Maximo II. & Ælian. Coss.

Liberta patroni vsufructu nupta vel de iure non tenetur ei obsequia præstare. h. d. conf. l. seq. SALVC.

II. Idem A. Leontiano f.

LIbertæ, quæ voluntate g patronorum, aut & iure nuptæ sunt, non cogentur officium patronis suis præstare h. Dat. XIV. Kalend. Augusti. Maximo II. & Ælian. Coss.

III. Idem A. Xantho i.

1. ETiam qui pactione data a à dominis manumittuntur, mero † iure omne eis obsequium debent k.

Libertus non debet contra patronum vim, vel audaciam exercere : sed sine atrocitate verborum æquitatem sua petitionis exposuere sua dicentis. BALD. Vel sic: *Libertus patronum non vocat ad iudicium sine venia : & reverentiam ei vocato senatur præstare sine atrocitate verborum : alias pro modo iudicis puniendus.* SALVC.

IV. Idem A. Villerino.

SI manumissori b tuo vim, & audaciam l obiecisti, ei qui te beneficio suo ex seruitute liberando, vt aduersarium te haberet m, fecit † præsens prouinciæ quatenus coercere eiusmodi temeritatem licentiam debeat, æstimabit n. Nam si qua tibi pecunia debebatur o, siue de rebus aduersus patronum discepetatio fuerat non protinus rad ligēdum currere debueras : maturè autem si hoc facere auderes q : sine atrocitate certè verborum æquitatem petitionis tuæ commendare iudici potuisti r, omni honore patrono debito reseruato. PP. II. Kal. Octob. Iuliano II. & Crispino Coss.

Patrono damnato senatur libertus præstare reverentiam liberis eius. SALVC.

V. Imp. GORDIA A. Sacerdoti.

1. ETiam liberis damnatorum s consistentium obsequium t libertos paternos præstare debere, in dubium non venit. Proinde si non agnoscunt reuerentiæ debitæ munus, non immeritò videntur ipsi aduersus se prouocare fœcritatem u. PP. Non. Septemb. Sabino II. & Venusto Coss.

---

a Verum non habuisse patroni hanc obseruationem collat. b Virum hic titulus locum habeat in seruitute, an etiam ingenuitate dubitant, vt ex pluribus legitimis v. primus hic habet.

a Officiū pro operis.

DE OBSEQVIIS patrono præstandis.

Dixi supra de iure patronorum communem : nunc de gratia honoris, & reuerentia. Et nota quod semper debet sanctè videri persona patroni liberta. ff. de obsequ. l. antepen.

c Contra patronum etiam nomine alieno, secundùm quosdam : vt *ff. iuncta non pos. l.* Sed contra est : quia ibi in accusatione loquitur ; fallitur suspecti crimine : & sic aliud erit in actione, & aliud in accusatione : vt *ff. de in ius vocan. l. quæsitum.* nisi in casu : vbi etiam nec alieno nomine potest agere : vt *ff. de seruitut. l. non solum. §. quæquam. libr. ff. autem cum libertis.* ARETINVS. Tu dicas quòd agere alieno c nomine potest duplicitèr intelligi. Vno modo nomine alieno : hoc est, ex facto, quod ex alterius persona dependet, licèt quis in iudicio agat suo nomine : & isto modo libertus non potest intentare famosam actionem contra patronum : vt *supra ff. iuncta non pos. l. & ff. de iniur. l. non solum. §. quæquam.* Alio modo alieno nomine intelligitur : quia alieno nomine est in iudicio, vt procurator, vel curator : & tūc potest alieno nomine : vt *l. quæ-*

c al. Contrario.

† al. dicendo.

§ id est, nemo *cum ff. de in ius vocan.* d ¶ *Famosa.* puta stirpe tenuitate.

e ¶ *Famosa.* vt *ff.* tituli sic etiam turpem, vt conditionem furtiuam : vt *ff. cod. l. homeri, & l. pretor. & l. licet. & de decu. l. non debet.* (nisi in causa : vt *ff. de in ius vocan. l. sed si hoc. §. pen.* & quæ ibi non sue. & quæ ibi non in consuet. quæ dam cum venia.) Item nec bonefam. nisi cum venia : vt *supra de in ius vocan. l. venia.* & cum honestate verborum : vt *l. cod. l. fin.*

f *Iberia.*] CASSE. Si libera tua volente te alteri nupsit : tibi ad operas non tenebitur, propter suspicionem fœditatis.

g ¶ *Voluntate.* aliter non præiudicat libertæ patrono : vt *de oper. lib. l. fin.* ACCVRS.

h ¶ *Et iure.* vt & *ff. de verb. significa. l. sapè.* aliter sibi non præiudicat patronus vt *ff. de operis lib. l. fin.* Vel potest legi disiunctiuè, et possis casum quando compelli eam seruire non habere : vt *ff. de in ius vocan. l. qui contra legem.* & tunc iuncta est, iure permittente cum habere. ACCVRSIVS.

i ¶ *Præbere.* adhuc tamen ei debet reuerentiam. *ff. de iniur. l. non solum. §. quæquam.* & *ff. de operis li. l. quod ex liberto. infra.* quæ

d Differentia ponitur quidem præcipuatio.

e Alibi dicitur, peregrinata est, ergo manet dictum : nō contradicit.

f Alibi dicitur nō agitur.

g Voluntate] CASSE. Cùm seruus tuus dedit tibi pecuniā, et ipsum manumisisses, manumissi : omne obsequium tibi præstitit, quòd consuerat liberum præstare patrono : quia ipso iure videtur manumissus. VIVIAN.

h ¶ *Pactum date.* Pactio, vt & pactū hic firmitas pro eo, quod datur ex pacto. Vide scripta ad *tit. de pactis.* CVIAC.

i ¶ *Datorē.* vt *ff. de bon. lib. l. 3. & de ope lib. l. qui manum.* hoc enim pactio dominum non adstringit : vt *ff. de liberis. cum. l. idem affirmat. & l. pap. cum. & ff.* non manumittit, non ideò repetitur, quòd de peculio dotis seruat : vt *ff. de condic. ob caus. dat. l. si liber. & facit l. de transact. Lemosine.*

k *Si manumissori.*] CASSE. Seruum tuum & manumissit, & debitor tuus factus fuerit : sed quia eum non soluit, tibi cessatio diuersi, vel contumelia te afficere : à præsidē coercebitur. Nō enim flatim ad litigandum currere debuerat : & si hoc, tibi facere velles, non cunctis dicere : sed humane debuit referuato cōsi indice pecunia petere debuit. VIV.

l ¶ *Si manumissori.* id est, patrono : loquitur cum liberto.

m ¶ *Vim & audaciam.* f. quòd violentus erat, vel ecconra quòd te facere cum verberari.

n ¶ *Habuerit,* consciuisse : non certāmē : vt *ff. de iud. l. prospexit. §. & si quidem. & Inst. de actio. §. negat.* Vel sic habere : id est, habere posse.

o ¶ *Æstimabit.* quod qualiter fiat, plenè dicetur *Inst. §. fin.*

p ¶ *Debebatur.* soluere à patrono.

q ¶ *Non petitionem.* vt *ff. ad leg. Cor. de fal. l. & si de nom.* non petendere debet adstringitur ? vt *ff. de pig. l. debitores. & in decre. ff. q. c. indigni. & ff. qui & à quib. manumitt. & ff. de off. pret. illud. & in nouis.* vt *libr. ma. & auct. § hoc illud. civil. vers. & reg. l. de appell. & alter. l. fi quis certain.*

r ¶ *Petentis.* hoc quilibet debet facere : sed maximè libertus *hic, & l. de pactis. l. quæsitum.*

s ¶ *Damnatorum.* scilicet patrorum.

t ¶ *Obsequium.* quod consistit in alendo, & sustentando, & similibus dicimus *l. de ope lib. l. libertæ.* licet videatur contra *l. de muneribus & relig. l. fi.* Sed fol. vt *l. de his lib. l.*

u ¶ *Seuerentiam* quòd plenè dicetur *l. sic. §. fq.*

Libertæ.]

480/C.IV.K.5-4, 1429-1430
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LIBERTIS, ET EORVM LIBERIS.

TITVLVS VII.

IN hoc titulo proponitur alios ingrati, alios impietatis in libertos, qui contra obsequia debita patronos vel eorum liberos deliquerunt, per quam probatis causis ingratitudinis, revocatis manumissione retrahuntur ad seruitutem, quæ etiamsi minus in Athenis, & Atheniensium Resp. cæteris ab illo datur patronis contra libertos emancipatos, retractæ emancipationes & contra donatarios, retractæ donationes: sed summa hoc vel illic non nisi ex magna, certisque causis. l. 1. l. de iure patron. In libertos etiam ex lege offen. l. 2. hoc tit. ad violatos non ob desertos obsequia. Contrariæ magis libertis, qui plerunque redeunt ad pristinam seruitutis ingressum. Ipsemet hoc tit. Flaurus in Persis:

Ita pars libertinorum est, nisi patrono qui adsurrexerit,
Nec latis liber fit videtur, nec satis frugi, nec satis bonestus,
Ni id efficit, ni ei maledixit, ni grave ingratus reportauit est.

Alius est contrarium. l. 1. hoc tit. quia lapidem non est prodita alias ingrati: sunt si qua prodita est, valuit lege Ælia Sentia, an desuetudinem abiit. In libertorum liberos, quos ipse alterve pars huius tit. hoc habemus in l. 2. ut libertina redacta in seruitutem, ea ne possit suos liberi serui nasciturs, & in l. vlt. ut filij libertinarij ex causa ingratitudinis, cumque ingenui fiat, in seruitutem redigi possint quia parentes patronis ingratitudinem accepisse ferre debent: vt Novell. 81. l. 2. T. de in ius voc. & ita eis quoque matrimonium sine legitima hereditate, ab intestato patronos patronasue succedit vel l. 4. T. tit. 4. Cvtac.

Qui ex necessitate manumittit, eius reuocandi in seruitutem non habet. Bald. *fid ex voluntate sic.* Salvc.

1. Imp. Antoninvs A. Bapiano †.

NOn est ignotum, quòd ex, quæ ex causa fideicommissi manumisit, vt ingratũ libertum accusare non posset: cùm id iudicium extraordinem b præbeatur ei, qui volũtate serui suo libertatem gratuitam præstitit, non qui debitam restituit. PP. V. Kalen. Maij, Messala, & Sabino Coss.

Pro seui iniuria in facidio commissa, libertus in seruitutem reuocatur: quod non meæ filiæ aut meis:

fed posteæ nascituris: nec poterit sine licentia principis vlterius ad libertatem perduci: quæ per fraudem fit. Bald. *concor.* Salvc.

11. Imp. * Comitantio A. ad Maximum P. V.

SI manumissus ingratus circa patronum suum k extiterit, & quadam iactantia, vel contumacia cerutem aduersus eum exercerit, aut leuis l offensæ concraxerit culpam: à patrono iustus sub imperium m, ditionémque n mittatur †, sin iudicio o, vel apud pedaneos p iudices patroni querela exorta q ingratum eum offendat: filius r etiam, qui posteà nati s fuerint,

vt ingratus reuocatur: posteà autem ex posteritate in dignum se offendit, vt dominus eum velit fieri libertum: non aliàs ad libertatem perducetur, nisi dominus hoc à principe impetrauerit quia sine principe non reuocatur in libertatem.

k ¶ *Patronum suum.* Quid si plures erant patroni: & vnus vult reuocare, alter non, cui non fuit ingratus? Videtur omnium consensus necessarius: vt ff. qui, & à quibus ma. liberi non sunt l. 3. quia hac. §. quæritur. Sed puto contra[a], quod quis ibi dicitur exponitur à Plac. omnium consensu: sufficere offensorum: aliosquin contra: cùm quisque sit in solidum patronus b vt ff. de vsu. magn. l. Illud. & l. Sitio.

l ¶ *Aut leuis.* Imò videtur non reuocari propter leuem offensam: vt l. de his. non l. fide. quæ est contra. Sol. ibi in c non facilè fuit offensa: hic in faciendo. ¶ Et nota hic pro leui d culpa magnam præsũ imponi: sic & supra de bonis. & Ma. l. omnes veniæ in fin. & infr. de pœnis. l. 1. lib. xij. sed legata non eruentur ex leui culpa legatarij: vt ff. de ædilem. leg. l. ij. in fin. hodie tamen addit quid quid pro leui offensa non retrahatur in seruitutem: sed ex certis causis expressis in authent. vt lib. de ea. & illud. colla. vij. Sed non dicimus contra. arg. eius sicut §. in primo. & dicam §. intellige quando remittit ius patronatus. nam & adhuc reuocat: vt supra de bo. lib. l. fin. & reuertentia.

m ¶ Sub imperium. id est, dominium: sed contra supra eod. prox. l. ij manumissi. vbi dicitur, quòd præses prouinciæ ipsum coërcebit. Dicas quòd in arbitrio patroni est, vtrùm præsidi velit offendere, vel non.

n ¶ Ditionémque. id est, iustã dictionem.

o ¶ Sive iudicio. scilicet ordinario.

p ¶ Pedaneos. fc. delegatos f. ¶ Et sic est contra supra de probat. indici. l. placuit. j. finito. Solu. ibi dubius erat Iurus: hic autem certus: sed accusatur in aliam.

q ¶ Exorta. alias exorta: id est, excepta: alias exercita: id est, à patrono proposita.

r ¶ Filius. Sed & nonne patres h sequitur ventrem, & sufficit medio tempore liberã matrem habuisse: vt supra de ingen. l. j. in §. ergo filij, qui aliquãdo liberi fuerint, seruã fieri non possunt: propter hoc dic, manumissus, vel manumissa, quod quandoque sit: vt ff. de verb. signif. l. Vel dic quòd ista illa loquitur de seruis matriqui sequuntur conditionem patris: vt ff. de manumiss. l. vlt. ibi. xj.

s ¶ Nati. scilicet ex ancilla manumissa, quæ ex ingratitudine fuit reuocata: fiduciarij, & concepti: sic ff. de vsucap. l. sequitur. §. de illo. & ff. de reiu. l. Naulum. §. 1. nam aut concepti, pro natis habentur ff. de stat. hom. l. qui in vtero.

a Hoc est placet Cathuali. Putat enim vt sint omnes filios offensi. & vnus, patres vindicta ei in strationi, homo nõ hastatus omnes confirmabit: in alia parte quæritur, filios offensi sunt potuerit pertingi alios contradictorios.

b Atque ita videtur sic omnes in pœnam etiam eorum, qui nõ sint offensi.

c Leuior est culpa in omissione, quàm in faciendo: facit l. mota. ff. finito mar. vide Tiraqu. tract. de pœna temp. caus. cessan. ad quæ sit. pœ. in tex. l. Labeo in princ. de verb. obligat.

d Pro leui culpa, & quomodo magna pœna imponi possit, vide gratia, in testamento cessari.

e Locis offensa reputatur grauis in iis, qui reuocantur debet & retrahi: maxime potest, quando ingratitudini sit euidens.

f Cor. Tacitus in sic inscribit. Imp. Conf. ad Claudium Nicomedem.

g Caute ibi deliquit non poterit:

h Cor. Tacitus quod no. 13. ar. Nerucia. ob pose vindicta liberum non possit in strationi seruitutem. Quod dicit, Delictum patris nocere filio non videtur, ibi patrum sequatur matrem.

DE IVRE AVREORVM ANNVLORVM, & de natalibus restituendis.

TITVLVS VIII.

DE IVRE AVREORVM ANNVLORVM, ET de natalibus restituendis.

480/C.IV.K.5-4, 1435-1436

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1437-1438

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVANDO NON PETENTIVM PARTES petentibus accrescant.

TITVLVS X.

EX pluribus eiusdem iuris, & gradus, quibus eiusdem generis honor. possessio defertur, si qui intra id tempus quod datis is, superiorve, vel admissis bonorum possessoribus, in hoc tit. datur portionem sibi adcrescere his solis, qui bonorum possessionem petierunt, vel admiserunt, ut si defuncto insolvato plures fuit liberi non habentes eos legitimum, velasi emancipati, vno ex eis non petente bon. possessionem, Vnde libertorum, qui petierunt, eorum sunt accrescit illum portio, exemplo iuris civilis. Et omnium in Constitutione hanc tit. ad eum petere intra idtempus. CYIA.

In successionibus non petitium portiones accrescunt petentibus, hoc dicit. SALV. Vel sic: *Quando plurib. est debita bonorum possessio: & aliter acceptam, aliter vera repetita lapsu, vel repudiatione excludit: portio exclusi accrescit eo, qui acceptauit, si ille qui de iure petendo, portionem non potest de iure ciuili succedere, & sic per aliam viam portionem illam consequi.h.d.* ALEX.

1. Imp. GORDIANVS A. Attilianus *.

VOtiens[1] pluribus liberis, cessante legitima successione bonorū possessio defertur: beneficium edicti patri, vel alteri aleri de paterna linea succedere poßit, & nollet de iure prætorio admitti per vnde liberi: ipse sibi ex alio capite tanquam agnatus succederet, ceteris exclusis: vt *ff. de suis & l.* 1. *& sed videndum.* In tantum, si conueri eßent in remunerationem fratribus *, quam ipse, & nullus alius est in eo capite, vnde ille est exclusus. nam qui erant in eodem capite, cum excluderentur, & accipiantium ex [2] eo capite, quo quis excluditur, nunquam admittuntur: vt *Institu. de hered. qua ab intest. § admonendi. & ff. vnde cognati. & legitima. & Authent.* Et quod dicit, bonorum possessio. dici, vnde cognati: nam vnde [3] liberi non dantur in bonis maternis vt *ff. de suis, & legitim. hered. l. quotiens.* nec ex lege xii. tabul. vocantur sed per prætorem: vt *Institu. de success. regul. in princ.* Nec obstat, quod dixi T. vt. 1. 2. competere vnde legitimi. si prout vellent admittere [4] remanscoensalto Officiano, habet vnde legitimi possint cognati, habens vnde cognati & fecidem hanc calcem, & sequentem dic, cessante legitima successione: id est, in quibus cessat

---

a Tutius fuit breuiasse ut. Quoniam tutius visum adtribuere *Ignoratio. ff. de aquæ. nec fuit.* Ita & in decretis tutius visum nec opus alias exceptiones vide apud Socinum regula. *Regulæ sunt* verisimiles tamen.

b Rusticitas pro iuris ignoratione.

c Rusticis ecclesiis in iure regulariter parcitur, vt *l. si de ordine. ff. de penis.* vt. de iure Sozinū regula 349. *de rebus. & ecclesiis.* & privilegia. vt *de Reparationibus & treuil. de pœnis. l. 20. & fere fol. 14.*

d Per lapsum tempus. & per repudiationem. *dicit.*

b Vide Rancherium, *c. 1. n. 84.*

e Ad. Augustum

f Illud est diligenter secundum scribendum hic.

g Nemo ex eo capite admittitur, quo excluditur, quo excludatur.

h Bonorū possessio datur quid potest nō esse nocte, & fallitur, & de iuram cuiā iudice agnoscetur.

Qvi unque.] CAVSA. Olim non per quoslibet verba petebatur bonorum possessio: sed lata in bonis agnatorum indistincte, sed verba solennia proponebantur: vt a syllaba cadens, à causa cadentium illud hodie obseruetur, quæritur Respond. quòd non sed sufficit quomodo velit suam voluntatem declarare.

a *Rusticitatem* [b], id est, iuris ignorantiam.

b *Aliam rationem.* iustam. si ergo non petit intra tempus statutum per ignorantiam facti, non obest: vt *hic & ff. de iure, & fa. igno. l. 1.* sed ignorantia iuris facuratis sufficitat [c]: vt *ff. de curiis & cæt. ciuil. l. & quia id. & dole & de eden. l. 1. in fin. & infra de iure delib. l. fin. in princip. & in fin.* 2. Vel die secundò non petit. i. iudice sedente pro tribunali. hoc enim non est necesse: vt *infra l. prox.* & est ad hoc *ff. ead. l. § pen.* 3. Vel die tertiò nō petit cum solennitate verborū [d], quæ erat olim necessaria: vt *ff. de orig. iur. l. 2. § omnium.* & ad hūc modum bene supponitur sequēs lex.

e *Sanctio.* id est, hæc lex.

Vt verborum.] CAVSA. Tria dicit. primum, quòd antiquæ solennitatis, quæ circa bonorū poßeß. agnoscendam frequentabantur, hodie cessant. Secundò, quòd qualibuscunque potestatibus bono poßeß. agnoscendæ apud iudicem propositis, hodie sufficit tempore antiquitus circa [e] eandem bonor. poßeß. statuto obseruanda. Tertiò dicit, quòd si primus repudiet ante finem sui temporis: sequens verò negligat petere, seu agnoscere bon. poßeß. nam si non petierit, seu agnoscerit: nihilominùs tamen statim cedet ei legitimum tempus.

d ¶ *Excludimus.* si habes, *excludamus*, dic vt *supra de formula. l. 1. & q. si habes, excludimus*, dic vt *supra l. precem.* secundum vltimum modum.

e ¶ *Capitum.* id est, decepriones.

a ¶ *Apud dominatores.* At olim cū petebatur bonorū poßeßio, ea diuturnitate diuæ non poterant. Vide Scripta ad *l. 1. § de iurisd. Cyn.* f ¶ *Tolluntur.* nec est opus aperire cabulas: vt *ff. de secund. tab. l. 1. §.* sufficit. nec decretum iudicis exigitur: & sic videtur [f] quòd non sufficit coram iudice delatam agnoscere: vt *C. de curat. fu. l. fi. §. nec itaque.* Arg. tamen contra *Communia de fec. l. 1. & ff. de excep. Exceptiones opponuntur. in fi.* vbi dicitur cum solennitate petiſi sed illæ per hanc contiguntur.

g ¶ *Properantibus extraneis.* id est, petatur, vel apertiatur via pe-

---

480/C.IV.K.5-4, 1439-1440
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE BONORVM POSSESSIONE ſecundùm tabulas.

TITVLVS XI.

DOcuit, qui admitti poſſunt ad bon. poſſeſſionem, & intra quæ tempora, & non petentium partes quibus accederent, quæ præmiſſa, bon poſſeſſionis ſpecies aggreditur. Et cùm alia ex teſtamento competat, alia ab inteſtato: ab ea incipiendum eſt, ex qua ex teſtamento competit, cùmque ſcirit: ex cuius quæ eſt prima vocationis ratione, aut ſecundum voluntatem, l. 1. §. 1. ff. de bon. poſſ. & probè quidem in talibus præmia proponitur ex qua eſt contra voluntatem id eſt bon poſſeſſio contra tabulas, l. 1. in princ. ff. de bon. poſſeſſ. ſec. tab. quare dicitur etiam in libro noſtro primum edictum de bon. poſſeſſionibus, vel prima pars edicti, & hic unde ſcruntur in titulo Digeſtorum: in titulis huius libri interuerti datur. Prior enim eſt ordine de bon. poſſeſſ. ſec. tab. Hæ datur heredibus ſcriptis ad alia teſtamenta ſuperata, & obſignata, non minus, quàm V I I. teſtium ſignis, & qua falſa, vitioſa ſimul per capitis diminutionem, non perfecta, nunquàm irrita eſſe ſciunt ad mortem teſtatoris, quem etiam teſtamento tempore ſui iuſſerunt ſolutorem constituendi exigit prætor: & hæc ſi concurrant, non admodum ſpectat an inualidum ſit teſtamentum, vel nullum, vel rupturn, vere irritum, vel falſum, vel falſi poſſit vitio id falſi apparet, & nemo recusat heredem eſſe bon. poſſeſſio ſec. tab. quam dudu, ſine re creditoribus. Nam vt eandem eſt actio non ſemper rem obtinet, ita nec iuſtus dicus eſt bon. poſſeſſio. Præmque eſt ius perſequendi: & bon poſſeſſio nunquàm actio appellatur. Iure autem heredis bon poſſeſſio non datur ſecundùm voluntatem defuncti, nec extet tabula. Secundum nuncupationem non datur: & teſtamentum ſcripta ſolum non caſula ruetur, l. 1. hoc tit. § vlt. Inſt. de teſt. ord. Ab plures etiam, vt datur vitio bon. poſſeſſio ſecundum nuncupationem, vel contra: vt d. l. 1. vlt. ff. de cod. l. 1. §. 1. ff. ita ſcripturn §. vlt. ff. eod. CVIAC.

Donec cauſa falſi per appellationem diſcutiatur, bonorum poſſeſſio agnoſci non poteſt. h. d. BALD. & SALYC. Vel ſic. *Pendente lite ſuper vitiis teſtamenti, & per conſequens ſtante dubio, an habeat locum bonorum poſſeſſio ſecundùm tabulas, non poteſt peti bonorum poſſeſſio ab exercitare.* ALEX.

1. Imp. ALEXAND. A. Firali.

PEndente appellatione [d] à ſententia, qua falſum [e] teſtamentum pronunciatum eſt, incerto [f] adhuc an defunctus inteſtatus deceſſerit: proximitatis nomine bonorum poſſeſſioni [g] locus non eſt. Dat. III. Kal. Maij, Maximo II. & Æliano Cos.

Vbi teſtamentum in ſcriptis conditum eſt, habet locum dicta bon poſſeſſio ſecundùm tab. Si autem teſtamentum ſine conditum ſit ne ſcripti per nuncupationem: tùc habet locum bonorum poſſeſſio ſecundùm nuncupationem, ſeu bonorum poſſeſſio ſecundùm tab. vtis h. d. tex. cum glo. ALEX.

11. Imp. GORDIAN. A. Cornelio.

BOnorum quidem poſſeſſionem ex edicto prætoris, non niſi ſecundùm eas tabulas, quæ ſepte teſtium ſignis [h] ſignatæ [i] ſunt, peti poſſe, in dubium non venit. Verùm ſi eundem numerum adhibite ſint ſcripti teſtamento condito, docuit poteſt [k] te poteſt bon. poſſ. ſecundùm tab. quærittur? Reſp. quod ille cui deferetur ex teſtamento ſolemniter facto, in quo teſtes adhibiti fuere, & non ſubſcripſerunt, quòd quidam ſolemnitate deficiente, iure dicetur deferri bonorum poſſeſſio ſecundùm nuncupationem vel vtilis ſecundùm tabulas.

[h] Signis id eſt, ſigillis: vt *ff. ad l. Iul. repet.* l. vlt. [i] Signata, id eſt, ſigillata.

[k] *Dicere poteſt.* duobus [l] vel tribus teſtib. ſecundùm Ma. Gothofredum vt *ff. de teſtib. l. vlt. & ar. ad fid. inſtr.* l. 3. & hoc ideo quia debuerat de ſolemnitate tantùm teſtium aliàs. *Inſtit. de teſtam. bon. §. ff.* Vbi autem dubitatur de voluntate, ſcripta an ſine teſtibus quod improbo ornamento quia non poteſt eſſe de ſolemnitate quæſtio, quia ſit de voluntate nam ſi bon. poſſeſſ. ſecundùm tab petatur, probare debet vij. teſtes eorum teſtatore ſuiſſe, & ideò vt ex heredem inſtituerat, eiusque inſtituit. Cùm hoc autem probat, voluntatem defuncti probat quare ſa ſcripti. Item ſi hoc non probat, bon. poſſ ſecundùm tab non [m] habebit. pro nobis eſt *ff. de ſidicom. l. quæſtionem in fi. & ff. de codicil. l. ſi quis agros. §. fin.* Nec obſtat quòd dicit aliud de voluntate, & aliud de ſolemnitate vis in legato, quod cõſtetur horum teſtium ſed non ſolemnitatis quia & tunc eſt de voluntate ſolemni quæſtio, an teſtatore voluerit teſtari, & ſol ſuiſſe ſic teſtatus, ſecundùm Bulg. Tu dilinguo [n] vtora, an falſum vitia probare: & tunc per duos: & an ſit falſum

DE BONORVM POSSESSIONE, &c.

Supra dixit de bonorum poſſeſſione in genere, nunc pars in ſpecie.

Eadrem.] CALVS. Tetie quis teſtamentum, & contrarium inſtituit & arguunt de falſo. Lata ſententia, quòd ſit vertum, vel falſum, non curo, appellatum eſt. Pendente appellatione ſine elapſum eſt ſpatium omnium dierum, vel decem auctorum, quæritur, an decemnum cursus cùm poſſit petere bonor. poſſeſſ. vnde agnati, vel cognati? Reſpond. quòd non poteſt antequàm, cur non petat interim, dum dubitatur de veritate teſtamenti. Vel dic ſic. deceſſit quis extraneo heredi inſtituto proximus agnatus agnoſcebat teſtamentum de falſo, & ſecundùm eum pronuntiatum eſt: appellauit: an pro forte appellatione poſſit agnatus petere bonorum poſſeſſ. quæritur? Reſpon. quòd non: cum iudicium ſit iudici appellationis an interlatus deceſſerit

Codex.

a Emancipatorii ſucceſſio non eſt legitima per legem xij. tabul.

b Idem, inter Spectl. 10. ſe. non. ſuccess. poſſ. ſecundum tef. quibus intestabilem Bald. & Aang. in 1. ſingulares. 1. C. Et hic tenet indubitati practicabitur regularis regula: vt hic & Gloſ. in 1. hoc. inſt. de iure delibe. ubi Bartol. Bald. & alij. Item mall. de probat. 2. part. 2. q. 2. n. 2. & alij pariter. & Bapeſterius Cy. Bar. Sal. Alex. & ſic eſt tenax ſingularis ſecundum quem eſt ſtatum, quod ea vertia teſtatoris ſalti non eſt ſolid arguent. Lod. dic Rane anti. ſimilitur. vſque Patrid. al Mali allegat 184 1. quia ibi habet plures partes ex allegantibus ibi Rotorii, ſecundi ſolos.

perpetui [c] quibuſdam omiſſentibus [d], his ſolis, qui bonorum poſſeſſionem agnouerũt, portionẽ [e] nõ perfrui accreſcere [f], indubiũ non venit. Dat. Id. Ianuar. Peregrino, & Æmiliano Cos.

a Imperfecta ſucceſſio in liberis emancipatis [a], quorum ſucceſſio non eſt legitima per legem xij. tabularum: vt *Inſtit. de ſucceſſio regna in princ.* ergo ſuccessor tempore excluſi, cæteri admittuntur: & autem eſſem in poteſtate, & ſic eſſet legitima ſucceſſio: perpetuò admittuntur [b]: quia ſimplici & neceſſarij heredes vt *Inſtit. de heredum qualit. & differ. §. fin.* ſi legitimo iure cui eſt, citaſſi retine ſuccedere: vt *Inſtit. de perp. & tempo. act. in princ.* & ſic fruſtrà dicetur alios accreſcere. Inſ cùm iniuſti accipiant, & ſic non repudiant: ergo nec compare emittunt iure ciuili: ſed de iure prætorio ſuccedunt *Inſtit. de hered. qualitate, & differentia. §. fin.* 1. Vel dic tertiò [c], quòd ſic de ſuccessione, quòd ceſſabat legitima ſucceſſio. Idem tamen & ſi non ceſſaret. 2. Vel plutius die, quòd legitimum [d] appellat agnationem. Et dic ceſſante, i. reiecta. donec enim ſũt liberi, non habet locum vocatio agnati: vt *Inſtit. de Nexo antiſtitio. vſque liberi. Leo teſtamento, & Inſtit. de here. qua ab intest. §. admonendi.* & hanc ventam, *Caſſaner. ibi* parte in fine.

a ¶ *Perpetua*, i. generalis, quo dato permittebantur ſolitere petere, & iacere annum petere.

b ¶ *Omittentibus.* I. repudiando, vel tacendo: vt *ff. ſoluto. l. ſi. in fin. & l. ſequen.*

c ¶ *Accreſcere.* Sed an ipſo iure, vt non habeãt neceſſe plus petere: an vetò petẽ ſcire ille eos periturus, in cuius locum ſuccedit? Reſpon. diſtingue. ſi cuius cedit iure adminẽtur ipſo iure accreſcere diuerſis, tunc ſcies vt *ff. de bon. poſſeſſ. l. ſed cum patrem. in fin.* ¶ Item quæquid inter heredes de iure ciuili accreſcit: Reſp. ſic: vt *ſ. de cadu. tol. l. hoc ita & ff. ad Trebell. l. 1. §. ſi nemo.* & eodem modo, vt non ſit neceſſe iterùm adire, ſi eodem iure adminẽbantur: niſi in caſu, quando ſimus mere pro parte poſſ, & pro parte ſub conditione fuit inſtitutus: & ille non ſtatim ex pars inſtitutione adiit. nam iterùm oportebit adire exiſtente conditione: vt *ff. de acquir. hered. l. ſi filius. §. fin.*

¶ Item pro qua parte accreſcit ſingulari Reſp. pro ea, pro qua prima admittebatur: vt *ſ. de impub. & alijs ſubſtit. l.*

¶ Item quæquidem inutili. Reſp. ſic. *ff. de acquirer hered. l. cum hereditate* & *ſ. de cadu. tollen. l. 1. §. hoc ita. in prin. §. &* facit *ff. de ſolu. & leg. l. 8. ex ſcriptura. §. fin. & ff. de inoffic. teſtã. l. ſi proponas. §. fin. & ff. de mort deliberan. l. quidam.*

d ¶ *Pendente appellatione.* Interpoſita à ſententia.

e ¶ *Falſum*, legitimo agente contra ſcripturn.

f ¶ *Incerto.* [teſtatore id eſt, quia incertum eſt adhuc an, &c. & ſane ablatis abſtolis.

g ¶ *Bonorum poſſeſſioni.* vide cognati, vel vade agnati: quia quæritur poſſit alis ex ordinatione, &c. vt *ff. de reg. iuris l. quæritis.* Item quia nihil eſt insonandũ pendente appellatione: vt *ff. nihil innouandũ pendente appellatione* & *l. 1. Tertia ratio eſt per l. 1. ff. l. quæritis.* ¶ Sed nõne hic diſtinguitur, vt dicitur *ff. de acquirer. here. l. cum ſal. ſum.* vt ſi dicatur inſtitutus ſcribe falſum, cũ ſciat ſe non ſcribe poſſe ſit adire, & alius nõ poſſe? Reſp. non, ibi enim erat adire [a], quæ cõſtat ex mala voluntate: quod poteſt facere, cùm habeat bonam conſcientiam bonorum [b] earum poſſeſſionem conſequi nõ poteſt quia, niſi certum ſit iudici teſtatorem deceſſiſſe teſtatum, vel inteſtatũ: eam ipſe habeat decernere bon. poſſeſſionem ſecundùm annqua iura, vel ſecundùm nouã neceſſe ſit ad minus quòd [c] voluntas declaretur in præſentia iudicis: certum autem non eſt, donec quæſtio falſi ventilatur: vt *Inſt. §. 1. pendente.* & facit *ſ. communia de ſucc. l. antequam.*

ADDITIO. Bartolus hic dicit idem hodie in bonorum poſſeſſione, quod in actione hereditatis: quia hodie ſufficit ſola agnitio ſine decernere *Cuiac. ſ. Iſa.*

BOnorum.] CALVS. Certum eſt, quòd heredi inſtituto datur bonorum poſſeſſ. ſecundùm tab. ſi teſtamentũ falſum ſit in tabulis, &c. in charta, ſue in membranis: ſed qualiter danda eſt bonorum poſſeſſio dicitur in litera. Vel ſic. Quis poteſt

a Hereditaris adeto, & re. da voluntate.

b Bonorũ poſſeſſionis tũ da voluntate non conſequatur.

c Apellatio pendente iure innouandi, nõ ſolum in ſua quæſtionibus ſed etiam in voluntariis v. Gloſ. Pane ſequitur ibi.

480/C.IV.K.5-4, 1441-1442
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

factum & ese per septem. Sed primum probare parum prodest: quia adhuc non habetur propter talem probationem secundùm tabulas *sed retractatur aditio ab intestato*: vt *C. I. prouis.* ACCVRS.

a ¶ *Nuncupationem*, quæ etiam dici potest vellis secundùm tab.

b ¶ *Bonorum possessionem*. secundùm tabulas.

DE BONORVM possessione, &c.

Cum præterea liber quidquam liberi à parentibus: ideò de hoc dicit. Sed quæritur hoc titulus pertinet ad præteritum, cum in Digestis sit remotè? Respon. hic considerandæ dignitates. Ibi enim dicitur secundum tabul. quæ datur ex voluntate, quicquam contra tabul. quæ datur contra tabulas mentis: ff. de bon. poſſeſſ. l. fi eam patrono. sed in §. conſiderandi ordinem decernendorum conſeruandorum ius ſerè prius eum ibi patet contra tab. & nihil conſtat eum petiſſe non poſſe, non poſſe petiſſe secundum tabul. vt ff. de ſeruit. rab. l. §. exprediti. & ff. eod. l. illud §. fin.

Liberi. CASSI. Fecit aliquis teſtamenti, inſtituit extraneum heredē, liberis ſuis præteritis: parentibus reliquit legata: vnà liberorum data eſt bo. poſſeſſ. contra tab. quæritur, an legata debeantur? Reſpon. quòd ſic, parentibus. Vel ſic: ſi extraneo heredē inſtituto, aliquo præterito, vel exheredato detata ſit bon. poſſeſſ. contra tabul. an legata aliis perſonis relicta debeantur, quàm commodiùs, quæritur? Reſpond. quòd non: quod hodie verum non eſt: vt *ſ. de lib. præt. auth. ex cauſa.* quæ eſt contrà. Sed hoc per illud corrigitur.

c ¶ *Liberi.* ſ. præterii.

d ¶ *Admiſſa.* id eſt, petita & habita.

e ¶ *Et liberis.* Et * quibuſdam aliis perſonis: vt *ſ. an l. ſ. & ſ. & l. vlt. & ſ. fin.* & *ſ. de vſufr. l. ſi extraneo in prin.* quæ commentatoris ſunt contrà.

¶ Et not. quòd hæc illa non videtur hodie habere locum b. nam irritato teſtamento quo ad inſtitutionem, cætera manent firma: vt *ſ. de duob. in hac l. prat. vel exhere auth. ex cauſa.* Item contrà, *ſ. de ſeruitu. l. quidam.* Sed, vt ibi.

b Item) habet locum in omnibus caſibus, in quib. non confirmatur legata ex dd. poſitione dicta authent. ſecundum quidem.

ADDITIO. Die quòd ibi enim relicta legata ab emancipato præterito: hic ab inſtituto. BART.

BALD. PAVL. ALEX. & IAS.

f ¶ *Legata.* Creſcit ab extraneo heredē inſtituto.

g ¶ *Edictum* quod eſt, *ſ. de leg. præſt. contra tab. bo. poſſ. pe. l.*

Poſthumo.] * CASSI. Si teſtator vtroque prægnante relicta, neque inſtituit, neque exheredat poſthumum aut poſthumo nato rumpitur teſtamentum, ipſo iure de iure ciuili: hoc eſt, abſque conditione, ſeu bon. poſſ. per contra tab. hoc in prima. Secundò dicit, quòd ſi tutor petat bo. poſſ. contra tab. & ſic quaſi huic iuri, ſeu priuilegio iuris ciuilis velit renunciare: vt hac via, non prima, irriret teſtamentum de iure prætorio: propter quod prætorio iure tenet teſtamentum, & prætorio iuri competit: quia licet prætor non potuit facere heredem: ita non potuit facere, vt quis deſinat eſſe heres. Vel ſic: aliquis fecit teſtamentum, nulla facta mentione eius, qui fuit in vtero vxoris ſuæ, qui tandem natus eſt: teſtamentum rumpit, ſi nomine illius petita ſit bona. poſſ. quod nihil eſt.

h ¶ *Neque heres.* ſed & heres inſtitutus committente alio edictum poteſt petere: vt *ſ. ad. l. ſi poſt mortem in ſ. fi.*

¶ *Nominatim.* Nã nominatim & olim, & hodie poteſt exheredari: licèt olim aliter poſſet exheredari poſthumus: ſ. inter cæteros: hodie autem inter eos nulla eſt differentia: vt *Inſtit. de exhere. lib. §. & §. & §. & §.* Item not. hic, quòd neque inſtitutus, neque exheredatus habet contra tabulas: vt *hic, & ſ. ad l. t.* & modò citè eſt exheredatus, & potè, & ab omni gradu: aliàs ſi ab vno, contra ſequentem petet bono. poſſeſſ. non accipiente eam primo gradum: *ſ. ad l. nam patronæ. §. l. & §. & de liberis, & poſthu. l. & ſi peperit.* idem in præterito, quãdo pro exheredatione habetur præteritio: vt *Inſtit. de exheredā. libe. §. mater.* & ideò dicit lex non habere locum contra tabulas in teſtamentis fœminarum: vt *ſ. ea. l. eſtod §. ad teſtamenta.*

† Lotilius, & decretalium: vt notauimus ad *l. l. ſ. ſi tabula teſtamenti ea-*

k ¶ *Rumpitur.* de iure ciuili, ſed de iure prætorio die. i. rumpetur quantum ad contra tabulas.

l ¶ *Poſtea.* Sed qualiter poteſt dari edicta tabulas, cùm ſit nullum: vt *l. I. proui. & ſ. de testa. nupto rep. l.* & quod nullum eſt, rumpi non poteſt: vt *ſ. de iniuſt. rupto rupta. l. nam & ſi ſub conditione.* Reſpon. * licèt ſit teſtiſſum iure ciuili, attamen cum ſit prætoria eſt aliquid: vnde informatur eo iure, quo ſubſiſtere fingitur: hac etiam ratione ſuus prætorius poteſt dicere nullum, & petere citra tabulas diuerſis reſpectibus: vt *ſ. de lib. præt. l. ſ. & ſancimus itaque. in ſ. in* ¶ *Verumtamen tabulas.* quæ datur extraneo inſtituto. nam hic nõ habebit. ¶ Sed nõnne ſecundùm tabulas & cõtra tabulas ſimul habere poſſunt? vt *ſ. de leg. præſtan. l. ii. qui. l. ſ. ſed ſi ſeripeum.* quæ eſt cõtrà? Reſp. ibi non dicitur, quòd heres ſcripeus petierit bon. poſſeſſionem ſecundùm tab. hoc enim facere non poſſet *ſed* dicit, quòd adiuit hereditatem: quod de iure ciuili eſt intelligendum: ſimul ergo locum non habent. ¶ AIT. contrà *ſ. de bon. poſſ. l. ſed cum patrono.* Sed ibi eodem modo reſpondeti poteſt. Sed littera aliquantulum repugnat: vnde poteſt dici aliud in contra tabulas, quæ datur patrono: & eſt ratio: quia non rumpit eorum teſtamentum, vt ita, quæ datur liberis: vt dicam *ſ. ab. l. l. a. in fin. ff.*

¶ Item eſt contrarium huic *l. ſ. de iur. dot. l. ſerui. Solu. vt ibi.*

* vl. *infans. à cæteris diſſid.*

a Contrarium videtur: cùm ſit ſimilis: quia vtroque casu eſt inualidũ.

† vl. *de bon. cont. tab. poſſ. liberis.*

DE BONORVM POSSESSIONE CONTRA tabulas, quam prætor liberis pollicetur.

TITVLVS XII.

Bonorum poſſeſſio contra tabulas parenti virili ſexu & per virilem ſexum cognationi iuncti datur præteritis liberis nec nefariis, nec emancipatis, nec in adoptiuum datis, & poſthumis natis, qui ſui futuri erant, & adoptiui non emancipati, reſciſſendarum earum tabularum cauſa, l. I. ff. de leg. pr. l. vt liberis. ſ. de collat. *Et liberi præteriti dicuntur, qui filiuſue præteritus ſunt à patre, atque nepotes in teſtamento id eſt, neque heredes inſtituti, neque, vt oportet, exheredati: vt apud Feſtum præteritis mentores ſunt, qui ſuos neglexit à conſcribendo: quod erat ignominioſum & ipſa quoque præteritio patris ignominioſa eſt,* l. quidam. ſ. de fideic. *non minùs quàm exheredatio, quam recordati querela inofficioſi teſtamenti: hanc bon. poſſeſſio contra tabulas, qua liberi emancipati: quia non habent ius legitimæ, neceſſaria eſt: ſui non neceſſarii, & non inuitis tamen. Quia enim ſi ſignatum ſit teſtamentum in quo filius ſuus præteritus eſt, non minùs quàm V.II. teſtium ciuium Romanorum ſigna, præter patroni bonorũ ſcripta dare poteſt bon. poſſeſſionem ſecundùm tabulas, licèt vi ei recusetur filius ſuus præteritus, non vti inuitis eum admittere bon. poſſeſſionem contra tabulas. Hanc enim agnoſcendo heredem ſcriptum prætor, & impedire ne adminiſtret ad bon. poſſeſſionem ſecũd tab.* l. I. hoc tit. l. quod vulgo. ff. eod. *Eſt & alia differentia inter ſuos, & emancipatos, quòd petita bonorum poſſeſſione contra tab. ſui nulla præſtant legata.* l. in qui. ff. de leg. pr. ſi l. pen. ſ. legata. ff. eo. tit. *emancipati præſtent, exceptis edictis perpetuis, & reſcindat primacem ſecundas tabulas, ſui vtrosque.* CYLAC.

Rupto teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tab. adhuc debentur legata relicta liberis, & parentibus, ſeu aliis conuentis perſonis in edicto prætoris expreſſis. ALEX. *poſt* BALD. & SALYC.

i *Imp.* ALEX. *Rufo.*

Liberi [e], contra tabulas parentum bonorũ poſſeſſione admiſſa [d], ſolis parentibus, & liberis * legata [f] præſtare ſecundùm edictum [g] debent. P P. IIII. Idus Octobr. Maximo II. & Æliano Coss.

Natiuitate poſthumi præteriti, teſtamentum rumpitur ipſo iure: & nihilominùs inuentari poteſt bon. poſſeſſio contra tabu. quæ ſi petita fuerit, ceſſare facit bonorum poſſeſſionem ſecundùm tab. h. d. BALD. SAL. & ALEX.

11. *Idem A. Clara.*

POſthumo nato, qui neque heres [h] inſtitutus à patre, neque nominatim [i] exheredatus eſt, teſtamentum rumpitur [k]. Et ſi contrà tabulas bonorum poſſeſſio infantis * nomine à tutore petita eſt [l]: ſecundùm tabulas = bonorum poſſeſſio locum habere non poteſt. Dat. Kalen. Mart. Iuliano II. & Criſpino Coss.

DE BONORVM POSSESSIONE CONTRA tabulas liberi, quæ parentis, libertíſque eorum datur †.

TITVLVS XIII.

Vltimo titulum de bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti, non tam ex tractat de ſucceſſione libertorum. de qua facit primum hoc dicit de maximo tit. e. in Conſtitutione Graca, quàm vt vel ex diuerſitate titulorum facilius oſtendat differentiam eſſe inter bonorum poſſeſſionem contra tabul. parti, & bonor. poſſeſſionem contra tab. liberi: hæc datur contra heredem ſcripeum: ſicut querela inofficioſi teſtamenti: ep ex his tantùm duabus cauſis in heredem ſcripeum eſt patiis hereditatis, l. pen. ſeruum. ff. de pet. here. *illa datur contra ſignum, contra teſtamentum. Hæc in partem legitimæ datum conuenit patroni, parentis hereditatis liberti cum extraneo herede teſtamentario: aut ex omittente in aſſem.* l. fideicom patronos. ff. de bonorum poſſeſſ. l. fi liberto præterito. ff. de bo. lib. *Ita in aſſem. Conſtitutione huiusce. docent, hanc dari etiam ei, qui ex fideicommiſſo debitam libertatem ſolui,* vel l. ſ. ſ. ſ. ff. de ſuis, & leg. hinc. l. qui ex cauſſ. ff. de bo. lib.

DE BONORVM POSSESSIONE, &c.

Occaſione bonorum poſſeſſionis, quæ datur in bonis ſuperuenturis, puni & de ea, quæ datur contra libertorum.

Liuia.]

Itaq.] CAVE. Decessit quis filio, & filia relictis heredibus, quos rogauit, vt Stichum manumitterent & manumiserunt. libertus ille decessit, & instituit extraneum heredem, nulla, patronis suis relicta portione legitima, quæritur, vtrum possit petere bon. poss. contra tabul. si testamentum factũ est? Dicitur quòd sic, vel per contra tabulas accuparium, vel auncuparium, quæ est vetus bon. poss. & testamentum est auncupatorium.

a ¶ *Licet* libertus minor centenario potest esse heres * patronum: si autem heres decedat, succedit liberi, si quos habet quibus non extantibus, admittitur patronus. At centenarius, vel maior si instituerit decedat, succedunt liberi, si quos habet illis defunctis succedit patronus qui si exheredet patronum instituto extraneo, expugnat patronus testamentum, alias in diuidium, hodie in tertiam: vt *Iustit. de succ. libert. §. sed postea.* quod est speciale in hac contra tabulas, vt pro ea parte tabulas, vt pro ea parte tantum expugnetur nisi in ea, quæ datur liberis, scilicet quia in eorum vt *ff. de contra tabulas. l. ſ. diuiſum. §. item emancipatus* illiterati. Lucas emancipatus.

a Cito. vide libertus, patronus, Alex. & Iaſ.

b ¶ *Ex causa. ff. de bon. lib. l. qui ex causa.*

c ¶ *Propius.* ita Fili.

d ¶ *Parte.* olim dimidia, hodie tertia.

e ¶ *Tempora*, scilicet cedentium.

Patronus.] CAVE Certum est, quòd patrono competit bon. poss. contra tabul. liberi pro parte legitima: si autem postea accepit operas, vel mercedem pro operis, vel munera repellitur à bon. possess. contra tab. liberi.

b Munus, & munuscula quo modo differunt.

f ¶ *Muneribus.* Munus b differt cum exactione donum simplex: donum non fit operæ: vt *ff. de verbor. ſignific. Liuius donum.*

g ¶ *Edicto.* l. exactis.

h ¶ Opera, ut audiuit fabandi, fecidem Accurſ. *ff. eod. & à quib. non li. non. l. ſi ſus.* & ita verius, vel fabandi, ſc. exactis, prout plene hoc notauit Lal. *ibi. l. ſi qua. & ad hoc ff. de libe. agno. l. ſi quis à libe. §. ſi quis.* immo ex ſola impoſitione, quo ad contrabulat, secundum H. de Porta Raunenata.

VNDE LIBERI.

Dicit de bonorum poſſeſſione, qua ex teſtamento ſuperuenit de his quæ fuit ab inteſtato. Et non quod illis dicat vnde liberi, quibus contra tabulas: vt ff. tit. reſt. nullius. l. 16. & ibi. vnde in bonis maiorum non dicitur: vt ff. de ſuis & legiti. l. fin.

Iulian.] CAVE. Decessit quis relictis filiis emancipatis quæ tur sibi qua forma petitur bonor. poſſeſſio Vnde liberi? Respondetur quòd omnes succedunt æqualiter.

i ¶ *Per tota.* id eſt, viriliaun in ſolidum. vt *ff. ſi pars hæred. petatur. l. vlt. ff. de ſecund. tab. l. ſi. pro qua.*

k ¶ *Hæredes.* i. fures Fiscis, & loco hæredum conſtituuntur, cum Codice.

Etiam patronus, qui ex neceſſitate manumiſit: ſi fuit à liberis præteritus, habet bonorum poſſeſſionem contra tabu. per quam aucat ab hærede ſcripto legitimam partem tantùm: à qua excludatur per operarum, & muneruum exactionem. h. d. cum l. ſequent. ALEX. *poſt* BALD. & SAL.

1. *Imp.* GORDIA. A. *Hieroniano.*

Icèt * ex causa b fideicommiſſi manumiſſus ſit is, quem ex voluntate patris eſt ſororæ tuæ te manumiſiſſe proponis c: tamen ſi extraneos ſcripſit heredes: partis d legitimæ contra tabulas eius bonorum poſſeſſionem petendo, vel contra nuncupationem, ſi teſtamentum ſine ſcriptis conditum eſt, intra tempora e edicto præſtituta eam partem poteris obtinere. PP. VI. Kalen. Decemb. Gordiano A. & Auiola Coss.

1. *Imp.* ANTON. A. *Aſclepiadæ.*

PAtronus liberti muneribus f electis g * & operis h, à contra tabulas bonorum poſſeſſione repellitur. Dat. XIII. Kal. Mart. Victore, & Æmiliano Coss.

VNDE LIBERI. TITVLVS XIIII.

Titulus ſic explanandus eſt. Per edicti vnde liberi ab inteſtato vocantur ad ſucceſſionem parentum. Non expoſita bonorum poſſeſſionibus quæ ex cauſa teſtamenti competunt, ab hoc tit. incipit proponere eas, quæ competunt ab inteſtato & quemadmodum ex teſtamento petitione copiæ edicti liberis præteritis ſuis, vel emancipatis præter poſſeſſionem bonorum poſſeſſionem contra tab. ita ab inteſtato eiſdem primo competit poſſeſſio bonorum poſſeſſionem V. de liberi. l. 1. § 1. & ſeq. *ff. ſi tab. teſt. nul. ext. & quod ait* l. 1. *ff. teſtamenti, vel ab inteſtato exiſtente filio, vel nepote non ſic intelligitur quod ait* l. 1. *ſi eſtet pro hæred. vel exiſtentibus ſuis hæredibus, etiamſi abſtinuerint ſe, nihil aliud ex defuncti bonis pro hærede vſurpare poſſe: quod ſcilicet qui abſtinuerunt ſe, præter pro hæredibus non habeatur quoque eſt ſecundum ius ciuile. Nam iure prætorio etiam ſui hæredes exiſtentibus, pro poſſeſſore vſucapio procedit. Eſt autem emancipatus liberis maximè neceſſaria bon. poſſeſſio V. de liberi, quos non eſt neceſſaria.* l. 7. *ff. de inoff. teſt. quia ipſe iure hæredes exiſtunt.* CVIAC.

Bonorum poſſeſſio V. de liberi, filios agnoſcentes pro vxta facit hæredes: & donec eſt locus ſucceſſioni deſcendentium, nullus alius poteſt ſuccedere: & quemſque ſortiatur cauſa teſtati, ceſſit cauſa inteſtati. h. d. cum l. ſequen. ALEX.

2. *Impp.* DIOCLET. & MAX. AA. *Lepidino.*

Iuuis tuus relictis tribus emancipatis filiis deceſſerit, hique bonorum poſſeſſionem V. de liberi accepernt: pro tota i portione heredes k eos ex, nulli l, palam eſt. Dat. IV. Non. * Maximo II. & Aquilino Coss.

11. *Idem* AA. & CC. *Seuero.*

QVi q ſe patris poſt autum inteſtatum † defuncti negat k heredem: mortui aui patrem ad ſibi acquirendam obtinere, quod hic dicit: vt *Iuſtit. de exhered. lib. §. emancipatus.* ſi quas virtutes in poteſtate: & tunc non admittitur vt ſuus: quia præcedit eum pater secundum ſe. vt *Iuſtit. de bon. quæ lib. & diſpo. §. ſui.* nili in duobus caſibus: vt *§. de eodi. adlit. l. fin. & ff. eo l. ſcripto hærede & de ſuis. & legiti. l. 1. §. ſciendum* *. ibi eſt vtrique caſus. nec vt agnatus olim: quia interest agnatos non erat locus ſucceſſorio edicto: vt *d. ſcripto.* ſucceſſionem locum habet in agnatis, videtur quòd etiam ſui bon. poſſeſſ. admittat repoſitus *Iuſtit. de leg. agn. ſuc. §. ſciendum.* & ſi ponetes filios emancipatum, reponem in poteſtate retentum, videtur quòd etiam repos

EX teſtamento.] CAVE. Decessit quis: et ſucceſſit filius ſuus, vel nepos ex teſtamento, vel ab inteſtato: et vult ſuccedere aliquis in vtriusq; gradum: quid poteſt? Reſpond. quòd non.

m ¶ *Nepos.* quem nemo petendit.

n ¶ *Nemo.* alias vltrior. Ang. qui non ſit in eadem potestate, & equitatur, vt ſuus poſſit admitti, vt proinde ſi ceſſat filius, vt proinde ſi ceſſat *Iuſtit. de hæred. quæ ab inteſtato. §. ſimile.* idem etiam in alio quibuſcunq; contingit ex poſt facto: vt *ff. de inoff. teſta. l. ſicut. & Imon & ff. § ſi filius.*

o ¶ *Ab inteſtato.* niſi in militis teſtamento, cui licet pro parte decedere teſtatus, pro parte inteſtatus: *ff. de militi. teſta. §. ſi miles.* idem etiam in alio quibuſcunq; contingit ex poſt facto: vt *ff. de inoff. teſta. l. ſicut. & Imon & ff. § ſi filius.*

p ¶ *Reuſtra.* nã licet per teſtamentum: ita per ſuum hæredem quam aliter excludit: & facit *l. communia de ſucceſſ. emancipati.*

Qui ſi.] CAVE. Aliquis habebat filiã emancipatam, & ea nepotem emancipatum: deceſſit primò auus ab inteſtato: nepos adita hereditate aui à patre relicta adits, non curat nepotem patris, & vult ſuccedere auo ſua quod poteſt. Dicitur: eum ſi incognitus à iure ciuili. non poteſt: ſed ex beneficio prætoris potest bon. poſſ.

q ¶ Hanc l. ſpecien vide in meatum obſ. lib. 4. A. CVIAC.

r ¶ *Quis.* ſcilicet nepos.

s ¶ *Inteſtatum.* quæ modis accidat, dicitur *Iuſtit. de hæred. quæ ab inteſtato finit.*

t ¶ *Negat.* * ſcilicet repudiando ſecus ſi dicat, non ſum heres, vel non adeo: vt *ff. ad Treb. l. ſi. §. 1. & notã. l. de iur. & fact. igno. l. ſi. Quinq; tamen poſſint, negat, &c. non dicit: vt *l. de pen. hæred. l. ſi pacio. in fin. lit.* Ita ergo possunt filiam, nec nepotem in poteſtate aui habit: vel etiam nepotem tantum fuiſſe emancipatum fuiſſe emancipatum.

a Negare variis modis vſurpatur pro repudiare pro non durare in Gloſ.

† vl. inoffic. teſt. in contrà. manuſ. repoſ. inoffic. teſt. vide ff. de dic.

b Plures leguntur in ſucceſſorio, teſtamentaria, hoc in ſucceſſione ab inteſtato. D. D. Talpa. Alex. &c.

480/C.IV.K.5-4, 1445-1446
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VNDE LEGITIMI, ET VNDE COGNATI TITVLVS XV.

SEcunda pars edicti vnde legitimi id est agnatos, vel cognatos, qui legibus. S.C. Tum Constitutionibus ad hereditatem vocantur, legum tantarum causa: nec admodum necessaria. Tertia vocat cognatos, & necessarios, L.L. & vlc. HOC DICIT. de secundo est L. Iubitus tit. Cuiac. de testis. CYIAC.

Cognati per lineam transuersalem, ve sunt consobrini sine per lineam descendentium, vt sunt nepotes ex filia: succedunt cognatis tam transuersalibus, quàm ascendentibus de iure pretorio per bonorum possessionem Vnde cognati. b. d. cum duabus ll. sequent. ALEX.

1. *Imp.* ALEXAND. *A. Vlpio.*

Consobrinorum [f] tuorum intestatorum bona si ad priores necessitudinis a neminem iure pertinuerint: tu qui eorum possessionem [b] agnouisti, persequi [i] non prohiberis. Dat. III. Id. Aug. Iuliano II. & Crispino Coss.

Ad hereditatem nati ex consobrina, non pertinentur sine bonorū possessione de iure pretorio. SAL.

11. *Impp.* DIOCLET. & MAXIM. *AA. Zenoni.*

CVm propiores [k] consobrinū, id est, natum à consobrina ad huiusmodi beneficiū [d] peruenerit *. Dat. VIII. Idus April. Limenio, & Catulino Coss.

Nepotes ex eadem filia nati succedunt auo in ciuili per Vnde cognati. SALYC.

111. *Idem AA. &* CC. *Felici.*

NEpotibus [m] ani materni pro virili portione *, etiam iure honorario [n] successio defertur. Dat. Idib. Octob. Sirmij, CC. Coss.

Probatio debet esse de necessariis concludentibus. ad hoc allegatur, secundum BAL. & SAL. *Vel sic: Ad probandum quem esse heredem defuncti, non sufficit probare quòd possideat bona hereditaria ipsius defuncti.* ALEX.

1111. *Idem AA. Syrio.*

Consobrinorum.] CALVS. Decessit filius forensis matris meæ, & volo adipisci bona sua, quæritur, an possim? Dicitur quòd si nemo sit ei proximior, possum si succedere per bo. poss. vnde cognati. vel si filii duarum sororum sint consobrini: si ergo vnus decedat ab intestato, an alius ei possit succedere per bon. poss. vnde cognati, quæritur? Respon. quòd sic, si nullus sit proximior sed ? agnatus bo. poss. petitè credo si velle esse bo. poss. peteret eam per possidere peti. vt *ff. de possessorio petit. l.*).

i ¶ *Consobrinorum.* consobrini dicuntur ex duabus sororibus nati: vt *Institut. de gradibus §. quarto gradu.*

k ¶ *Eorum possessionem.* per vnde cognati.

l ¶ *Per sequi.* vel per bonorum possessorium hered. petit. vt *ff. de bonorum possessione l.*). & q. vel vindicando res singulas, cùm ea dominus facilius per agitionem: vt *hic, & ff. de rerum possessione l.*).

Cum propiorem.] CALVS. Quidam decessit de filia consobrina mea nullo condito testamento. Dicitur quòd ego ei succedere possum per bonor. possess. & dicti sunt consobrini filij duarum sororum: propiores sobrini, filij consobrinorum.

k ¶ *Cùm propiorem.* id est, in quinto gradu à consobrina, qui respecta sequentia dicitur sobrinus propior. *Sic dicitur vt Institu. de gradibus §. quinto & §. sexto.*

l ¶ *Non posse.* cùm non sit tibi agnatus.

Nepotibus.] CALVS. De prædictis nepotibus ex filia quæritur qualiter succedant auo suo materno? Respo. quòd pro virili portione, & iure prætorio, si sint ex eadem filia.

m ¶ *Nepotibus ex* vna filia si autem ex duabus essent, succederent in stirpem: vt *Institut. de hered. qua ab intestat. §. item autem.*

n ¶ *Portione.* die de iure honorario, si licet per bonorum possessionem vnde cognati. nam vnde liberi vir non datur: vt *ff. de suis, & legitimis hered. l. fin.* & quæ sit ratio, dic vt ibi no.

o ¶ *Honorario.* consultùm constitutionibus: cum deminutione tamen tertiæ partis quandoque: vt *Institut. de hereditat. qua ab intestato. §. item vocantur, & ff. de collat. l. illum.* Sed hodie contra vt *in authen. de patria.*

480/C.IV.K.5-4, 1447-1448
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

NOn hoc [a], an tenuerit [b] quis res hereditarias, necne [c], sine voluntate acquirendæ sibi hereditatis, quærendũ [c] est: sed an admiserit [d] hereditatem, vel bonorum possessionem. Dat. XI. Kalend. Ianuar. Sirmij, CC. Coss.

Linea cognatorum non potest succedere nisi de iure prætorio per bonorum possessionem, quam ne tea muneris agnoscere compellitur.

ALEXAND. concord. BALD. & SALYC.

v. *Iidem AA. Platoni.*

CErtum quidem est cognationis iure citra admissionem bonorum possessionis neminem posse succedere [e]: defuncti [f] verò cognati [f] succedere nolentes, bonorum possessionem [g] petere non urgentur. Dat. XII. Kalend. Mart. Sirmij, CC. Coss.

DE SVCCESSORIO EDICTO.

TITVLVS XVI.

Q*Varta pars edicti, quod successorium edictum dicitur, dat successionem inter liberos, & inter cognatos id est in iure liberorum, & in iure agnatorum* [illegible]

[illegible] CVIAC.

Ex vel se primo vel priore in ordine, admittitur secun[dus] in gradu, [illegible] *apud* BALD. & SAL. [illegible]

successorium edictum. SALYC.

1. ALEXANDER A. Iuliano [†].

SI mater tua propter furorem suum patrui sui [h] bonorũ possessionem [i] [illegible]

DE SVCCESSORIO edicto.

Quia in prædictis bonorum possessionibus locus est successorio edicto, [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1449-1450
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non accepit [a], tu filius eius [b] ad eorum bonorum patrui magni [c] possessionem [d] ex edicto [e], quo prioribus non peremptis, sequentibus permittitur, admissus es. PP. III. Idus Decemb. Maximo II. & Æliano Coss.

Si primus non agnouit bonorum possessionem: vel agnouit, sed non vt debuit: sequens admittitur per successorium edictum: sicut si agnouit vt debuit. ALEX. BALD. & SALYC.

11. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. *Verna* [f].

SI aniæ [g] eorum & [h] frater [i], de quorū [k] successione agitur, velut ex testamento adiit hereditatem [l], quos ineffatos decessisse, ac falsum testamentum prolatum contendis [m], & ab intestato non petita bonorū possessione, vita functus [n] est: ac tu [o], licèt quinto gradu constituris, ex successorio capite petisti bonorum possessionem, vel necdum exclusis petas: eorum successionem potes vindicare. Nam si is [p], quem quarto gradu constituunt esse non ambigitur, ex edicto petiit [q], nec hoc te latuit frustrà nobis supplicasti. Dat. VI. Id. April. Sirmij, CC. Coss.

DE CARBONIANO EDICTO. TITVLVS XVII.

Post edictum successorium, propositi aliud, quod Carbonianum dicitur quod tamen in ordinatione edicti perpetui non inspexerunt edictum successorium: sed edictum de bonorum possessione contra tabulas promissa libro primo, l. 4. ff. eod. *Nam & Carbonianum edictum possessionem restituit ad bonorum possessionem contra tabulas, & liberos extra partum, præteritos testamento patris, quibus si contra tabulas bonorum paternorum, alia hereditatem suam vocante, simul atque statum sibi qui nascentur esse ex liberis defuncti, & ex re edicto cum ea cognita intentum ex asse ad pubertatem bonorum possessio contra tab. daretur, suorum præteritis aetate, diuersa plerunque contrariaque facta, & bonorum in tempus pubertatis, ne de statu simul ac de bonis periclitarentur, antequam sua tutela satis fiat, vt quasi ipso præsumptione præsumpta pro ea possideant bona, & alienare ea sine meta repetitione, & exercere actiones hereditarias, & eo confecto, si forte frater emancipatus concurrat. Decretalis est, & extraordinaria bon. possessionum edictalis, & ordinaria. Nam ex edicto ipso Carbonianum non deferetur: sed edicto id tantum comprehensum est, vt impubes ex decreto bonor. possessio detur, interquiescente omni adversus eum lite facta, & hereditate paterna, donec in suam tutelam veniat. Videtur Cn. Carbo auctor edicti fuisse, quem Iugurtae apud Valerium V. & VI. Pompej puerilia, & bonorum patris eius, & quidem controuersiam patiebatur, accersitum dissuasorem, & prætextum fuisse, interpretor, vt opinor, decreti, cum pretium grauius, quo sit omnibus differretur in tempus pubertatis: & inde cum decretum Carbonianum dicatur*, l. 1. ff. de inf. ven. & cur. pur. *puto id, quod in re causa fuit interpretum, valde probatum, & transfusum in edictum, & in eius remotum fuisse. Edictum perinde, vt dixi, ad bonor. possess. contra tabulas, vel patris subsequitur, cuius subsequitur sed peregrinum etiam ad Vnde liberi, & nouissimum ad secundum tabulas, & vt actio de pecunia, & hac bon. possess. comparatur ad exemplū Carboniani decreti, huius est & male vt, non propria quadam dicatur possessio nisi quatenus pupillaris pubertate finita, nec per patronum tuetur. Edictum quoque loquitur tantum de controuersia, an pater sit suus liberos defuncti, qua qualis sit de statu familiæ sed peregrinæ facultatis erit ad statum capitis* vel l. 1. hoc tit. l. 6. § fin. & si quis ff. eod. *Nam vt ait, magis consulendum est his, quibus maior periculum intentatur: & maius periculum est capitis, quam familiæ, & ita Herodes inquit vehementius, ab eo qui de statu viri [illegible]*, vt ne *similiter in minori pericu.* *Derogari huic edicto per edictum de cognoscendis partis, si quis ex inofficiosi allegandi* l. 2. huius tit. & l. 2. ff. de inof. test. CYLAC.

Si filio impuberi mouetur quæstio status, & hereditatis: debet ex Carboniano edicto differri quæstio in tempus pubertatis: & impubes præsidis cautione si non possidet, constituatur possessor bonorum hereditatis: vel si possidet, eius possessio confirmatur. Si verò non satisfaciat, erunt ista cum eo in possessione vbi, quo contradicunt. ALEXAND. *post* BALDVM & SALYCET.

SI tibi.] CASVS. Decessit parentem. relicto filio impubere, nec inffatato, nec ex heredatoeius: moueritur quæstio status: an quod spurius sit, vel ex ancilla, ab agnatis solentibus venire ad successionem defuncti, nec a posl. bon. discedere velit impubes, antequam ad 14. ann. veniendi fit audiendus quæritur: Dicitur quòd sic & erit in puncto ex Carbon. edicto. Itaque matri fatisfiet de nubi, bonis adeuenerit tempore pubertatis, si apparent filium esse seruum: qui si fatisfiare noluerint, agnati simul eam ipso in pol. etunt: nulla ex pendente tempore impubertatis ternoui nouorum (se relicto sed ex bonis filius intestatus abuit: & sic eapropter in littera, quòd dicit *vindicet*, retinendo. Vel dic quòd non fuit in poss. bon. sed vindicat: & sic propriè

DE CARBONIANO EDICTO.

Dictum est de bonorū possessionibus, quæ tribuuntur ius in propinquitate

480/C.IV.K.5-4, 1451-1452
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

positur vindicari filiceri consuimendo & dic quòd defecit relicto filio impeditus ei hereditas ab aliquo possidentur impubes intestat. petit. hered. quia in ea necesse habet plenè docere de iure suo confutatur ei, vt modò diximus dicitur quòd erit in possess. vsque ad tempus pubertatis: prælitis tamen satisfactione. Vel pone aliter casum: ingl. glof.

a ¶ *Si tibi*, loquitur Imperator matri pro filio impubere supplicanti. Et dic casum secundum In quibl impubes possidebat, & adueríarij eius proponebant petitionē hereditatis illi impubes diebat se heredem: illi replicabant eum furiū. quantum est pro bonis, hoc non possunt: quia prætranscriptis annis obiit pertant. nam quæstio fertuitus in tempus pubertatis differtur: sic expectatur *ff. de vulgar. l. 1. § fi impubes*. & quòd dicit *vindicet*, fcilicet retinendo. 2. Vel secundum alios dic casum, quòd mater nomine filij agebat petitione hereditatis, aitis possidentibus: fcilicet agnatis defunctifilij exspectabā eum seruum, Imperator ei consuluit, vt petat tātùm possessionem ex hoc edicto, & non maturare in petitione: quia grane esset ei probare propter filij debilitatem, & adueríationem pertinaciam. ¶ Sed hoc positioni est contra. *ff. de ord. iud. l. 1.* quia ibi agit impubes, & necessitas statuit non differre. Sed dic quòd ibi expectabat ei non differri. 2. Vel hic possessio ibi pertinaia. 3. Vel *solue vt ibi.*

b ¶ *Filio*, vt quia ea ancilla, & filius eius seruus dicitur, vel spurius.

Et dic quòd filius non fuit ibi institutus, nec exheredatus: quia tunc cessaret Carbonianum: vt *ff. ord. l. cùm filius.* & est ratio quia instituens habet secundùm tabulas & exheredatus iuste repellitur: vt *ff. eod. l. 1. § Pomponius.*

c ¶ *Quasi*, in modum replicationis secundùm primum 2. Vel exceptionis secundùm alium.

d ¶ *Patris*, scilz de matre, vel alterius lineæ fœminæ: non illis fcilicet personis tantùm detur Carboniana, quibus & contra tabulas potest dari vt *ff. eod. l. 1. § de quarta bon.* fed in bonis matris non datur contra tabulas cùm præteritis fuis habeatur pro exheredatione ergo nec Carboniana.

e ¶ *Vindicet*, retinendo 2 secundùm Ioan. 2. Vel propriè secundùm Alber.

f ¶ *Secundùm formam*, quæ eſt vt fcilicet dicatur, vt fubiicit: & tunc demùm detur, quando statur, & rerum fit quæſtio: si verò statur tantùm, non dicitur ex Carboniano: vt *ff. ord. de bonis. § 1.* fed ex conſtitutione datur *ff. eod. l. 1. § quæ filium.*

g ¶ *Impleta*, fcilz de teſtitutis bonis, fi apparuerit eum non filium: vt *ff. de vul. & pup. l. emancipatus. & ff. eo. l. fi is qui. § eo autem.* Sed P. dixit eum cauere 3 de vendo arbitrio boni viri ad 4 inſtar fructuarij: *ff. vſufr. quemad. cau. l. 1. in prin.*

h ¶ *Hac*, fcilicet fatisfatione.

i ¶ *Portionem*, vt quia non habebat in bonis paternis nifi portionem eius forte habetet fratrem.

k ¶ *Ab omnibus*, à pupillo, & aduerſarijs, eciam fi fint extranei: *ff. eo. l. 1. §.* fed non alienet inde: fed vice fucceſſionis erunt fimul in poſſeſſione: vt *ff. eo. l. de bonis. §* qui pupillo. fi autem fint de liberis, hæc cauetur, hoc non, etiam in poſſeſſione: vt *ff. eo. l. fed & ſi in prin.*

l ¶ *Differt*, hæc ſi puberi expediat fcilz ſi expediat ſtarim agere: *ff. eod. l. 1. § eius.* Item & an quid differtur quæſtio quo ad vſuras? Reſp. Pla non: vt *ff. eo. l. 1. § fin.* nec tamen fiet præiudicium cauſæ filio, fiue perdat matrem: vt *ff. de lib. cau. l. fin.* fiue vincat: vt *ff. eodem l. 1. § 3 mater.* Nec obſt. *l. in fin. ff. eod.* quia ſententia contra Codicē.

1. *Idem AA. & CC. Flora.*

Tibi ᵃ,Ac filio ᵇ tuo ab his, contra quos ſupplicas, ſtatus mouetur quæſtio ᶜ: perſpicis prematurè rerum, quas vehat de patris ᵈ ſucceſſione filius tuus vindicat ᵉ, reſtitutionem poſtulari: cùm ſi in pupillari permaneat ætate, ſecundùm formā ᶠ edicti Carboniani data bonorum poſſeſſione, ſtatisdatione impleta ᵍ, tunc demùm in poſſeſſionem eum cōſtitui conueniat: vel hæc ʰ non oblata, portionem ⁱ ab omnibus ᵏ, quam vindicat, poſſideri: feruitutis verò quæſtionem in tempus pubertatis differri ˡ. Dat. XII. Kal. Nouemb. Sirmiō, CC. Cos.

VNDE VIR, ET VXOR. TITVLVS XVIII.

Poſſ edictum ſucceſſorium quo detur ſucceſſio inter eos qui ex parte Vnde liberi, vel Vnde cognati, vel etiam ſocietatem luciſcitatum ex parte Vnde legitimi vocantur & poſt edictum Carbonianum quod etiam his omnibus edicti partibus ejusdem viri conſtat, mercis fabricatur ex parte edicti, quo poſſ cognatis prætor venam, & vxorem vocat ad coniuga inteſtati hereditatem, quia ad hanc partem magis ſucceſſionem magna Carbonianum edictum aptari poteſt. Nam & plures in ea ordine perſona non ſunt, quàm vir, & vxor, & ex eis nemo pupillus eſt. Et hinc patri quòque locus eſt, ſi deficiant omnes ſuperiores, & ſi nullum ſit matrimonium, & ſi vxor in manu viri non fuerit. Nam quæ eſt in manu viri, cum filio communibus marito ab inteſtato ſuccedit ex lege XII. tab. cognitum filio, & ſuus heres patri, vel ex prima parte Vnde liberi bon. poſſeſſio defertur. Et noſſ. Theo. & Valen. Iuſtin. C. Theod. de leg. her. filios noſtrorum matrimonij præponimus. CVIAC.

Conſenſu deficientibus, vir, & vxor ab inteſtato vocātur ex quarta capite edicti. Vel ſic: *Deficientib. conſenſu, vir, & vxor ſimiliſ ſuccedit ex edicto ſiſto euntiuſq.* SALL.

Vel ſic: *Deficientib. agnatis omnibus, & cognatis, vir ſuccedit vxori, & econtrà, quia ex quarta capite edicti, per bonor. poſſeſſionē, qua Vnde vir, & vxor appellantur.* ALEX.

ADDITIO. Dicas ſcias ipſe non ſatisfecit, & tunc non poteſt inoctare actionem aut ſatisfecit: & tunc aut vult intentare dictam tantquam heres, & non poteſt: aut reſtituere tantquam bonorum poſſeſſor Carbonianus, & poteſt: vt *ſ. an. § pen. & l. 1. § ſi filius. qui § declarat illum materiam*: vt dicit Bar. *hic.*

a ¶ *Theodoſius.* In *Cod. Theod. lib. 4. tit. 4. l. vn.* hæc lex aſſcribitur Valentiniano, Theodoſio, & Arcadio. Sed & Ruffi nomen, qui ſub his fuit pp. P. fuit, & Conſilium ratio facit, vt hanc potiùs probem. CVIAC.

Arbonianum. IACOBVS. Celebrato dicitur inter se, & vxorem eorum, ſignificauit ibi vxor tua, quod ex te fuit peggnans: fecifti infici ventrem, cuſtodiri partum. decefſiſtis tibi voluit ſuccedere impubes: mouetur filij controuerſia, quòd ſi lius tuus non fit: nunquid ſi in poſſeſſ. mitti potuit vſque ad ætatē pubertatis, audiendus eſt? Reſp. quòd ſic, ſi partus fuerit cuſtoditus & hoc probetur, & non plenariè cognoſcetur: aliquin ſi plenè probaretur, haberetur pro inſtituto, & adiret hereditatem: vt *ff. ad l. cum filio.* & interim aletur de bonis, non obſtante quòd dici poſſit: quia nutrijst fuerit alienis bonis, dipoſita apparet eum filium eum non eſſe. VIVIAN.

ADDITIO. In *C. Th. lib. 4. tit. 5. l. vn.* hæc lex aſſcribitur Valentiniano, Theodoſio & Arcadio. Sed & Ruffi nomen, qui ſub his fuit pp. P. fuit, & conſilium ratio fuit, vt hanc potiùs probem. CVIAC.

m ¶ *Carbonianum*, i. commodum edicti Carboniani. Et capias ita conſtructionem, Carbonianum edictum defertur: intelligo partem de hoc dico cuſtodito partu ſub legitimis perſonis.

n ¶ *Indubitato* ſibrudi ex partu dico nato.

o ¶ *Matrimonio*, i. nato. Vel die exiſtente.

p ¶ *Defertur*, ſcilz ad armum, vt annum bonorum poſſeſſionis: vt *ff. eo. l. 1. § miſſum.* ¶ Sed ſi hoc probetur, ſcilicet matrimonium indubitatum, & partum ſub legitimis perſonis cuſtoditi eſſe de quibus dictum *ff. de ven. inſpi. l. 3. de inſpiciendo.* & quòd ſit legitima ſucceſſio edicti, quòd ſint legitimi ſucceſſores ad eā, filij legitimi, quod ſequitur ex duobus primis: non habet Carbonian. eius poſſeſſionē & petere ſuo arbitrio ſi eſſet inſtructus vt *ſ. eo. l. cum filio. in prin.* ſed fabundi in omnibus, ſummatim, vel ſemplicitèr: vt *ff. eod. tit. § cauſa.* vel quòd dicit de partu cuſtodiendo: dixit ideò, quia ſi mulier veretur cuſtoditi poſſe non furtiè deneget ne partui Carbonianus vt *ff. de ven. inſpi. l. § ſed & l. additum.* ARG.

q ¶ *Differtur*, ſpatio & hoc dico, partu, &c.

r ¶ *Nouem*, ſpe adimpleti.

s ¶ *Matris*, ſi parēt eum non filium nec reperiuntur ſumptuum *ff. ſi mulier ventr. nomine l. 1. § interrogo & l. de inofficioſo. in fi. l. per de inofficioſo. ſicut & ff. quod Acc.*

a Vindicet impuberis in dicitur, quòd petitori: propriè, qui heres eſt pofſidentis ut petit.

b Die quòd ex utraque expectabit debet in ſatisfactione ut compareat. *Bart. & Ia. Viſtabellus.* dicit eadem. debet dare arbitrio boni viri.

a Ita) nocet quoad tale præiudicium, vt dic: non quoad plenū præiudicium, vt hic, Cyn. & Bal. ibidē glof. ſequatur Bart.

* C. Th. 4. 5. 8.

† Hæc quia deſunt aliqui operatur, v. quod Azonem in ſumma hoc tit. 5.

480/C.IV.K.5-4, 1453-1454
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Avus.] Caput. Si decedit vxor tua nec agnato, nec cognato relicto, ei succedis per bo. pol. vide vii, & vxor, si filio exclusio & ecconsortio. Vivian.

a ¶ *Et vxor.* * scilicet si matrimonium est tempore mortis : vt *hic, & Auth. de nuptiis.* ¶ *ac uxorem.* vt §. eo l. 1. in fin.

b ¶ *Ab intestato.* vt §. eo l. 1. in fin.

c ¶ *Quoque iure.* quod est *Auth. hic.*

d ¶ *Quoque iure.* Habita ratione constitutionis secundæ Imp. neque ipsi memineret se fecisse, & ipsa allegauit l. vltima *supra de nuptiis* l. pen. §. *Iubemus. & quod fusius vide.* vt Paxapati *post in constitut. de adult.*

Imp. Theod. & Valent. AA. Hierio P. P.

MAritus, & vxor * ab intestato b inuicem sibi in solidum pro antiquo c iure d succedant; quotiens defecit omnis parentum, liberorumve, seu propinquorum legitima, vel naturalis e successio, fisco excluso f. Dat. XII. Kalen. Mar. Hierio, & Ardaburio Coss.

Vbi matrimonium fuit sine dote, & coniunx præmoriet. est locupleti, & superstes laboret inopia, licet ex. tent filij defuncta persona tam ex eadem matrimonia, quàm ex alio: coniunx superstes succedat in quartæ parte, si liberi nil sint vltra tres: alias succedit in virili cum liberis: & legatum sibi factum à defuncto computatur in ipsam quartã. Alex.

Additio. Potes dicere quòd hoc casu laceratur proprietatem quatenus portionis, quod facis videtur velle hæc auth. si benè intelligatur quòd tenet etiam Bart. *hic.*

De repvdianda bonorvm possessione.

Titvlvs XIX.

Hi tantùm repellit ad edictum successorium, qui repudiando, vel petendo bon. possessionis præmium sunt certa tempora violentes, vt primi intra ea tempora repudiationem, vel non petendum sequentes ex edicto succedunt. Nam qui semel repudiat in iure, & silentiator, omne ius suum perdit, nec recuperare id nullo modo possit. l. 3. 4. qui semel. ff. de suc. ed. l. 5. 6. plane. & tempora. ff. eod. tab. rett. nul. ex. l. 1. hoc tit. & sequentes. Item quatenus, & notandum quod adi. l. 1. filiorum. delatam bon. possessionem, cuius emolumentum patri plene iure adquiri potest, si filius eam agnouerit tacita, aut voluntate patris, patrem repudiare non posse in fraudem filij. secus si confessa etiam, ne scilicet ei fiat præiudicium, & iniuria, & vnus forte patris facto non sit exterga, & incolumis adquisitio bon. possessionis: quod obtinet etiam in hæredibus, legato, hâreditate, & delatis filio. Q. remittitur.) de iur. del. l. ex repudiationis. l. de fideic. & longè alia ratio illius hominis, & seruus. Nam *seruo delata dominus repudiare potest, etiam inuito seruo.* Llegatum. ff. de le. l. 1. §. per seruum. ff. de fideic. ed. quia seruus per nullo habetur. l. ff. de iur. del. & ita est accipienda l. i. hoc tit. & vere semper in interpretatione legum illa casus assumendus est, qui est difficilior, quoque plus dubitationis habet, l. quod Labeo. ff. de Carb. ed. Cuiac.

Ita repudiando bonorum possessionem non requiritur præsentia aduocati. h. d. Bald. Salycet. & Alex.

1. Imp. Diocl. & Maximia. AA. *Theodoro.*

MAncipatus a *, repudiata bonorum possessione, absentiæ patroni b causa velumento rusticæ ad eandē redire quæstionē frustrà conatur. Sine die & consule †.

Pater non potest iura filij repudiare in vtilitatem, vel extra. Bald. Vel fic: *Pater non potest repudiare iura filij delata.* Sal.

2. Idem AA. & CC. *Theodoro.*

FIlio delatam c bonorum possessionē d, patri ad fraudem e filij repudiare non licet. Dat. VI. Kal. Decemb. Nicomediæ, CC. Cons.

De collationibvs.

Titvlvs XX.

Hi tantùm terminat., & claudit tractatum de bonor. possessionibus, & proprie respicit ad bonor. possessionem contra tab. quæ datur parentibus liberis emancipatis præterit., etiam exheredatos suis hæredibus. si modò, vt edicto prætoris comprehensum est, emancipati parati sint fieri hæredibus: id est, fraterdati, qui in potestate manserant hæredibus suis fuerint, vel etiam præterita, bona propria, quæ moriente communi patre habuerunt, in medium conferre velint: id est, diuisione, vel communi collatione: vt l. 1. §. habet ff. eod. vel contrario dissimilis: vt l. 1. hoc tit. vel remissione, & vt Græci loquuntur περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰ ἐξ ἀρχῆς δοθέντα: vel l. 3. hoc tit. l. eiim post. §. penult. ff. de adm. tut. nam, vt eleganter Vlpian. adi. lib. Reg. aquissimum patronis prætor, neque emancipatos bona paterna cæteris per hoc quia non sunt in potestate, neque præcipua bona propria habere, cùm partem sint delaturi suis hæredibus. Ratio igitur non incongrua collationis hæc est: quia sunt emancipati cæteris gratificandi, & in commodo subleuandi, dum eis honorum paternorum portem demittunt: hæredes præterea, qui in eorum bona vocabantur

DE REPVDIANDA, &c.

Dicit de acquirenda: nunc de repudianda.

¶ *Et not. quòd edictalis repudiare potest, & se locupletare.* ff. si tab. test. nullis ex. l. 1. vers. §. 1. & ¶. 1. 1. *Diuersitas non nam non amic diuersum, quia non habetur nec potest sicut nec hæreditas:* vt ff. de succ. edic. l. 1. §. decretalis. & ¶. de rep. here. l. fin. ut.

1 Mancipatus.] Patronus. vt *l. de pallul. I. volumnus.* fallit in filiacent ff. *de iure fisci. l. fi. propter adiacentem* tamen datur dilatio vt *ex quibus can. ma. Lata præter in §. & l. ab hostibus. §. fed quod simpliciter.*

a ¶ *Emancipatus.* scilicet præteritus. Sed si fuerit patronus intestatum testamentum dicit, & mox quasi repudians hereditatem transgredi causa in iure profiteatur, se eam non petiturum, nulla est renuntiatio, nulla transactio. *l. 3. ff. de repud. hered. & l. 4. ff. de pallul.* Cuiac.

b Filio delatam. ex linea materna: & sic locum habet lex hæc etiam apud Iustinianū, antequam fieret, *l. vlt. ff. de bo. qua libe. per l. ff. de bo. ma. l. fi. & vi. & de bon. qua lib. l. penul.* Per Iustinianum enim constat, quòd habet locum in *qualiber hereditate filio delata, nisi occasione patris: vt ff. de vulg. substitu. l. sed si plures. §. in extraneis.* Item nota secus b in seruo esse, quàm hîc dicat in filiacet *ff. de suc. edi. l. 3. §. per seruum. & ff. de le. l. 1. seruo.* & * ecconsa fiunt non repudiat in præiudicium patroni *vt l. 3. & ff. de bon. qua lib. l. penul.* licèt taciturnitas d filij patri obsit si cum ecclesiorare potuisset *¶ quia ex in bo. pol. ff. l. fin. &* facit *ff. de bon. pol. l. vlt. & ff. de ac. hæ. l. si qui. §. fin.*

c ¶ *Bonorum possessionem.* Idem est in hærede. *l. 14. vbi. ff. de acquir. hæred.* Idem etiam in fideicommissario *l. 16. ff. de vsu. delic.* Cuiac.

d *Ad fraudem* id est, ad damnum, vetutes enim fraudem pro pœna accipitur *vt l. item autem. & excipitur. ff. de edil. edi. & not. l. de ffen. l. 9.*

De collatio. nibus.

Quia inter bonorum possessiones habet locum colatio, nunc de ea dicit.

† Hunc vers. Mar. Socinus in consil. 101. vol. 3. videtur reprehendere dicens, eiusmodi verba pro nihilo habenda, nisi quòd forte ante hanc auth. nō potuit reuocare alienata inter viros si habeat minus quarta.

a Quod si quidem, cui ob quæpiam causa dotata fuit quarta parte, & quæ loquitur hæc authentica efficiatur, quòd dicit ? Nō proportes quarta mulieri quia quadrans pauperis ipsius mulieris requirebat & posse mortis matri. cui (& eo tempore fecit adhortis, fuerit, vt id beneficij pertinebit dicere ? Tunquam non *infans confe. l. pen. dona. 2. n. 2.*

a Repudiare bonorum possessionem dotalis filiæ quæ cùm ea pater & à quocūque parentibus filio delata fit) patet in præiudicium filij repudiare non potest.

† Videres idē dicet. & consul allegandus, qui est in *l. 1. 2. de pubianda.*

b Seruo. & filij differentia.

c Repudiare bonorum possessionem dotalem filiæ patris in fraudē filij non videtur de ædicto, filius in præiudicium patris, eandem bonorum possessionem repudiare non potest.

d Filij testamentum obest patri, si potest certiorare potuit.

e Potuit potest. & datum.

480/C.IV.K.5-4, 1455-1456
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ADDITIO. Illud non videtur verum, quia præsupponitur quòd inter bo. possit pactum fieri vt non conferant: quòd tamen non est. vel l. emancipati. 7. eo. Lanc. Lin.

EMancipati.] CALVS. Decesit paterfamil. habens quosdam filios, quos in vita emancipauit: quibus quærdam edidit an ea conferre debeant facto testamento, & eis heredibus instituit: Respond. quòd non: nisi hoc expresserit testator. a ¶ Emancipatos. idem & alios in potestate constituit.

b ¶ Scripsit. cum aliis in potestate constituit.

c ¶ Et ne. scilicet testamento.

d ¶ Circumcisis. Idem est, si cùm posset ex re-plagio vel successione ex-nere fi-. Tenetur ob testatoris. ff. de collat. dot. l. filius emancipatus. circa prou.

e ¶ Non ignoro ¶ Non. non fieri collationem de iure antiquo, si testatus quis decesit * : vt ff. de ‡ and. l. filia decem. & l. filium. ¶ Sed contra ff. de inoffic. testa. l. si non merita. ¶. respond. vbi etiam ex testamento fit collatio. Solu. licet in primo respon. loquerentur quando testatus decederet: in secundo tamen mutat cautionem scilicet quando intestatus. Item hoc iure veteri: sed secus per auth. ex testamento, &c. quam hic lege.

f ¶ Hoc fac. Quo casu hoc iure ex testamento locus est collationi. l. 7. hic. Quod ut eram Iulian. probauit in l. vlt. supra. communia utriusque iud. Adde Nou. 18 etiam ex testamento offerri oportere, nisi nominatim id testator prohibuerit. CVIAC.

EX testamento.] CALVS. Ex testamento, & ab intestato defert dotis, & alimentorum dationem collatio, si pater hoc dixerit: non aliter. VIVIAN.

(¶ Ex testamento.) Quando & ab intestato, si non habes hic vel in corpore huius auth.

g ¶ Dotium. non simpliciter: sed ob causam, puta dotis, & donationis propter nuptias, & causa militiæ. Sed donatio simplex non conferetur nec etiam ff. and. l. penult. sed in tribus exibus. 1. Primus, cùm vni filio donauerit inter viros: alteri ob causam ne contingat inæqualitas, fit collatio vt in d. l. 7. and. l. penult. 2. Secundus, quando pater hoc expressit: vt supra de inoffic. testam. l. si quando. §. 6. & ff. de inoffic. testa. l. si non omnia. in princ. 3. Tertius, quando dedit ei vt filio, hoc vt habeat

a Quia vnus effert omnes, quasi pro-pter facilem diuisionem. Paul. Iuli. Alexand. & alij.

b Donatio simplex non confertur nec etiam si pater ita dixerit.

filii iure ciuili, & alteri, pone eadem, quia emancipati, qui in bona patris concurrere vellent cum fratribus, qui in potestate manserant, aut fortem heredem habere voluerant, fecerunt autem heredem qui sunt patris soli. itaque ea, qua sui fuere tempore: sui heredes in commune redigere debent, vt qui si adoptati cum suis, nihil essent ex suis, sibi proprium, aut præcipuum esse ducant, excepto peculio castrensi, aut quasi castrensi: quia & ei in potestate manentes præcipuum habebant. l. cùm scribas. 3 idem Papinian. ff. pro loc. & optauerunt eam his vti. ad bon. possessam. m. Vnde liberis ad querelam inofficiosi testamenti. l. 4. & 5. vt libertas. hoc tit. & ad quatenus etiam ad causam publicatorum bonorum. l. 8.] de bo. poss. & generaliter collatio fit inter fratres, & emancipatos ad inuicem de his, quæ communia quidem, sed propriorum cum patrono, quæ fit inter fratres: ab intestato, vel ea omnia inter se partiuntur ex æquo. Ex testamento verò emancipati, qui successionem obtinent ex inofficiosi testamento, vel legati, aut fideicommissi collatione non fungentur. l. 1. hoc tit. l. 13. ff. si quis om. cau. est. l. vlt. fap. com. vt. nol. inofficio. testam. succe. ex testamento liberi non veniunt vt liberi, sed vt extranei. l. 15. Perspondam. ff. de Carb. ed. l. 10. hoc tit. & æquitas illa, æque communis, quam collatio constituit, eo tempore apta, & conuenies est, qui succedunt in bona decessoris inter liberorum, quique fuerint veniunt inter fratrem vnum: quod ipsum per se nemo nisi aliud sit, quam æqualitas, & communio. Verum ex Nou. 18. etiam ex testamento locus est collationi, quod præsumitur per obligationem patrem omisse collationis præceptum, & omisse per obligationem plerumque habetur iure soleant pro expresso. l. vlt. ff. de lib. leg. l. licet. ff. de inoffic. leg. 3. quinquenio. ff. de probat. sed fortè istud Iustin. de exh. lib. Confirmat autem emancipati sui iure veteri non admittebat, quam profectitia, quæ peculiaria esse mariti patris, & habuerunt tempore mortis eius, dicebat eos alienos vt l. 6. hoc tit. l. 1. §. qui ab hostibus. & §. 6. emancipatus ff. eod. quoque modo emancipati fuer. Iure nouo profectitia concedit. Iure quoque, qui proprium aliquid habent, & in eo, quod proprium habent, pro emancipatis, sive patrefamilias haberi, & quasi emancipatis id inter se conferre. Castra autem bona emancipati inuicem non conferunt: quia aliter alteri morti, vel incommodo non est, sine iura eorum sint omnimodo pania, excepta dote, & donatione propter nuptias, profecta à parente eo casu bona veniunt ne melioræ condicione fiat, quàm fui, qui & ea inter se conferunt. Et & eorum collatio inter eos libera, qui parentes defuncti, vel mariti, aut aui, vel proaui maternæ per inter suos fiant, nec inter emancipatos, l. 1. & inter cognatos transeant: orditis, sed patruus tantùm, amitæ, auunculus, matertera, & filius fratrum sororiumque patrue succedentes defuncti parenti: ita vt patruus & amita in medium conferant dotem, vel donationem propter nuptias per se datam, vel promissam. Sic autem fratrum, vel sororum dicem pro sua parte, vel matre datam, vel donationem propter nuptias parenti & causis, l. 9. 14. & dotem pro suapte datam: non patruus sed consortes l. 1. §. 6. ff. nepos. ff. de collat. d. l. 1. §. vlt. ff. de con. eam. lib. CVIAC.

Vbi ex testamento cum effectu succedunt, collatio cessat. BALD. V. l. sic: *Iure olim erant succedentes ex testamento, cessat collatio, nisi testator contrarium de contrario.* SALYC. Vel sic: *Cum succedit emancipatus filius patri suo cum filiis in potestate ex testamento patris: tunc non confert emancipatus bona sua, etiam quæ à patre sibi donata fuerunt.* ALEX.

1. Imp. ALEXAND. A. Donatrix.

MAncipatos * liberos testamento heredes scripsit *, & ex eo * successionem obtinentes d, à patre donata fratribus conferre non oportere *, & pater vt hoc fiat a, supremis iudiciis non cauit, manifestis iuris est. PP. III. Id. Iul. Iuliano II. & Crispino Coss.

Hodie ex testamento non cessat collatio, nisi pater voluit: idèo dotis, & aliorum datorum fit collatio. SALYC. Vel sic: *In casibus, in quibus olim erat facienda collatio inter succedentes ab intestato, fiebat hodie, si succedatur ex testamento: nisi testator prohiberit.* ALEX.

IN AVTHENT. DE trien. & semiss. §. illud quoque bene. colla. iij. constit. vj.

EX testamento, f & ab intestato cessat dotis, & aliorū datorum g collatio: ita demùm si parens hoc designauit expressim: aliis, quæ de collatione dicta sunt, suum robur obtinentibus.

Dotis promissa, & non soluta sit collatio per modum liberandi à necessitate præstandi. hoc dicit Vel de indemnitate tantùm, vt in glos. SALYC. Vel sic: *Dos promissa per patrem, & non soluta, confertur per filiam, faciendo fratres coheredes suos liberari à marito sua pro portionibus eorum.* ALEX.

11. Idem A. Primo.

SI pater intestatus decesserit relictis duobus filiis, & filia, cuius nomine dotē promiserat: portiones hereditatis æquæ h sunt, & dos nihilominus ita cōferenda est, vt pro portionibus

c Dic quòd Glo. cum ista ponitur: quia tunc non est restitutum de dotibus, quia tunc non eximit patrimonium pro-mixt. vt tenet Paul. Alexand. & Iac.

d Reprobatur per not. in Lau. libera. § fi. inf. Dy. Bar. S. Paul. Alexand. & Iac.

e Ita I. pluit facit, debitores allegare ff. in donation. and. in Iac.

f Debent allegare if. com. sup. eod. Iac.

h ¶ Æqua. id est, æquales. ACCVRS.

i ¶ Pro portionibus. scilicet duobus, cùm duo sint fratres. & dotis obligatio inter heredes dividitur: vt supra ff. uerb. pat. l. 1.

480/C.IV.K.5-4, 1457-1458
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Rim.* soceris.
b ¶ *Rim.* dotis.
c ¶ *Liberentur.* nam cùm petitur conferri dos, nec hoc fieri possit quia non habet eam, facit eos liberari: vel cessit de indemnitate, quando solutus non esset hic, & *sic vide tit. de l. § pen. & fa. emancip. § filia. in principio.*

Pallum.] Carvs. Dedisti dotem pro filia tua, & consensisti eam ea, quòd esset contenta de dote sua, nullo filii regressu in bonis tuis, vel fratrum refricando: ut decedente an teneatur filia flare pacto, quæritur? Respond. quòd non: sed succedet, & conferre dotem fratribus suis, qui erant in potestate tua. Vivian.

a ¶ *Pallum.* Vide scripta *ad l. 26. ff. de verborum obligat.* Cviac.

d ¶ *Contenta.* fuliter, mulier.

e ¶ *Iuris auditorium.* Hodie tamen rata est hæc cõditio, si iuramẽto fit firmata, *equissimus. t. de pactis in l. decem.* Probata est & illa conuentio, de qua *lib. 2 simul. tit. 26. §. filia. & tit. 29.* Cviac.

e ¶ *Improbatur.* quia est de futura successione: quòd fiue sit de succedendo, fiue de non succedendo, non valet: vt *l. de pactis. l. pactum, quod dotali. & l. fin. de inoffic. testam. l. si quando. t. de pactis. & l. decem.* Probata est & illa conuentio, de qua *lib. 2 simul. tit. 26. §. filia. & tit. 29.* Cviac.

f ¶ Sed quid si iurauit? Respon. secundùm P. tenet. Sed tu dic contrà: vt *supra de leg. & constit. Item dubium. infra. de pact. authentic. quòd sic.*

¶ Item quid si dum vxore mea faciam pacti, vel ea nati nõ succedant? Dicunt quidam, vt Pyrrh. valere, vt per l. Friderici Imperatoris, *Limperialem. § fin. in cor. de probib. fen. alienat.* per Frider. Tu dic contrà: vt *supra de transactio. l. transactione matris.*

¶ Item opponitur, cùm valeat pactum, vt pater filio non succedat: vt *ff. § à pa. quæ fa. mem. l. i. §. si vel parens. quæ est tot. tractatus non hic fiet.* non ita deberet pari filii hereditas? Item partis filio vt *ff. de conflit. testam. l. nam & §. 1.* Vel dic patet per pactum admittebatur: fciliet si contracta filia emancipatione etiam per contrarium pactum repellitur: vt *infra de leg. ag. sua. §. fina.* Vel verius ibi non vi pacti repellitur sed quia deliquit: accipiendo precium emancipationis: vt *ang. supra de appe. lib. 6. § quanq.*

f ¶ *Conferre.* tam profectitium, quam aduentitium fuit: sed emancipatis profectitium tantùm: vt *infra l. primo.*

Filiæ.] Carvs. Certum est quòd filia dotem debet conferre illa dem cum locum habet collatio, si succedat ab intestato, vel contra tab. sed nunquid conferre debet cum fratribus, qui sunt in potestate, magis, quàm illis qui non sunt in potestate, conferre? Respond. quòd sic: sed illis qui sunt in potestate, conferre tam aduentitium, quàm profectitium dotem: aliis tantùm profectitium. Vivian.

g ¶ *Ab intestato.* sed quid si pro parte testamentum infirmatur? Die quòd tenetur collatio, ac si teneret in totum: vt *ff. de coll. dot. l. pater filium.*

h ¶ *Vel contra tabulas.* Si hæc est bona diuisio, ergo non succedit ab intestato, qui succedit per contra tabulas. Sed contrà *l. ut liberis. Sed dic,* de iure ciuili non succedit ab intestato sed iure prætorio sic. Vel dic, hic hoc fuit in voluit dividere, fiue nullo facto testamento, & sic propriè fiue aliquo facto sed annihilato per cõtra tabulas, quod pro eodem erit per contra tabulas, non conferret si cõmisso ab altero edicto

conferri placuit. PP. IV. Id. Mar. Gordiano A. & Auiola Coss.

Dos data constante matrimonio, minus accipiendo de portione hereditatis, hoc dicit. Alex. Bald. & Salyc.

v. *Idem A. Alexandro* v.

Otis quidem petitio w perseuerante matrimonio tibi x non competebat: quamuis enim eam intestato patre defuncto, fratri cõferre debueras: non tamen eo nomine adueritus matrimonium tibi actio potuit esse: cùm eo minus in partem tibi delatæ successionis patris y auferre poteris P. Dat. Non. Septembr. Gordiano A. & Auiola Coss.

Hæc authent. limitat legem Codicis dicentem, quòd filia imputat totam dotẽ in portione sue hereditatis: & quòd dos remanet exigẽda suo periculo, vt habeat locũ in duobus casibus. Primus quando maritus est idoneus & soluendo tempore collationis faciendæ. Secundus quãdo non erat idoneus: tamen filia potuerat imputare culpa: quare dotem non exegit viro tempore ad inopia, si fuit in facultate mulieris exigere dotem. & hoc vsque ibi, quòd ei licet. *ubi autem punit casum, in quib. fuit in sua potestate exigere. Primus est, si filia erat sui iuris & legitima matris: si autem erat in potestate patris adhuc in tribus casibus exigere potest. Primus si pater confessus filiæ se exigere. Secundus, quando non confessus: tamen dos erat adaucta, puta data à matre: vel à patre. Tertius, quando dos erat data à patre, & erat magna. nam tunc filia potest exigere etiam inuito patre. & hoc de loco summario.* Alex.

IN AVTHENT. DE æquitate dotis. §. illud quoque. collat. viij. confite. viij.

Quod locum z habet siue pars viri sit idonea a, siue nullieri possit imputari, quare

conditionali, secùs est: vt *ff. eodem l. 9. § si quoque.*

Quod locum.] Carvs. Quod in Edicto, locum habet, siue vir sit solumdo, vel possit imputari mulieri quia dotem non exegit in casu b quia licebat ei exigere, cùm erat sui iuris, & maior: vel si dotem dedisset mater parte consentiente & hit cessantibus sufficiet conferre ab extraneo hæc ea, etiam dos est paruæ quia si magna, poterat inuito patre exigi. hæc vera, etsi successio sit aucta. Vivian.

q ¶ *Quod locum* hæc authentic dicit in quatuor c casibus habere locum leg. Codicis. Primus, quando maritus est solumdo. Item secundus, quando maritus non est solumdo: sed mulier potest imputari quare non egit, quando potuit: quia fuit iuris, & ætatis legitimæ. Tertius, quando non consentiente patre potest agere: vt quia dos à matre, vel extraneo fuit data, vt ab auo materno: & de eius bonis, siue successione tractatur sed forte immò hic exigitur consensus. Quarere, cùm dos data esset simpla. Vel dic, duo sunt casus sed secundus diuiditur in quatuor.

r ¶ *Idonea.* aliter non: vt *ff. de col. dot. l. 1. § item dos.*

a ¶ *Virgeve.*

a Illa non vt notat. *inf. de dolo.*

* Ingenium. *Accursius* : vt legatur ea verba, eloquium enim magnum.

b Hæc ad vltimum: quia contingit dotem non exigi. *Inf. de dolo.*

c Illa est falsa. *Inf.*

† An pactum de hereditate alterius viuentis valeat? Inuenitur Socini regula 106. adde *l. 1. supra de pact. ff. quod de supra de successionibus.* An filia, quæ renunciauit bonis paternis, si admodum ditata, *t. de pactis.* Vide Gandin. Faya *decis. 222.*

alimb iure Canonico renunciatio iuratæ semper, quando *de pact in 6.*

b Et hoc de iure ciuili: vbi non esset vsus in contrarium: aliàs secus *hic. P. Sal. edem. de pact.*

c Reprobatur hæc diuisio de Imola: nec enim delinquit parentes occidendo proprios liberos? Item in emancipatione: arg. *l. vlt. ff. de verb. oblig. Cæterum. vt. l. vlt. ff. de emancipat. liber.*

480/C.IV.K.5-4, 1461-1462

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1463-1464

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1465-1466

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1467-1468

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1469-1470

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cessat collatio, præterquàm in profectitiis. VELIAN.

a ¶ *Constitutione.* vt ff. *de bon. quæ lib. Libem oportet quæ licèt potior sit in ordine: tamen prior fuit, quàm ista in compositione.*

b ¶ *Acquirendæ* quo ad proprietatem.

c ¶ *Castrensia.* vel quasi ff. *ad l. j. §. nec castrensia. & supra ad. l. filia locis.*

d ¶ *Acquirantur.* quantum ad proprietatem: & ad hoc *infrà de bo. quæ lib. l. quod filius. & in auth. de hared. ab intest. in prin. collat. iij.*

† Bienniu autē hic legitur. Scilicet Decio Cons. intelligit enim Lian. supr. de quæ lib.

DE TESTAMENTO militis *.

Post successiones prætorias ponit ciuiles, & disputat: scilicet an testamenta militis prius.

a Miles quia diuersis, & militibus pollet variis legibus indultis militari militi priuilegium competit. Azo. militibus nobis infert. Ita Bart. an militia nostra sit militia Christi, an clericis, an principibus. An in militia nostra requiratur militare, vide Gratian. *dist. 93. c. Militia nostra.* & *Tiberius* ea. *ff. ad Sena. Trebil. de testa. milit.* & *de re. milit. l. j. & ibi gl. militia regit.* & *l. ij. de milit. test.* & *ff. de testa. l. ij.* & *ibi gl. militia.*

† Quid si Cæsar nolit se hæredē mitti. *ff. de iudic. l. ijdem præter.*

e ¶ *Eorum.* f. bonorum castrensium.

f ¶ *Modò,* i. tunc est testatus, quod dicimus *ff. in fine. &c.* & accipe *ff. non, pro nisi.* ACCVRS.

g ¶ *Probetur.* quod est ipso, quòd nō probatur contrarij secundùm Bart. vt *ff. ad l. Falcidiam. &* ff. *l. j. q. &* licèt est contra *ff. l. hæredi.* 5. Vel dic melius vt mihi videtur probatur scilicet ex voluntate militis defuncti. nam si se hæredem fecit in paganicis, videtur se prohibuisse in castrensibus: vt quæ in vno concedit, in alio videatur prohibuisse, quam sic est in l. vt *Scæuola. ind. Libem præter.* & hæc voluntas est lex: vt *ff. fabricia.* nam *voluntas, &c.* 5. Alij dicunt contra scilicet quòd hæc voluntas sit liquidò probanda. aliud autem erit si castrensia bona tibi defendit se alia vetò nihil dein: vt *ff. l. primi.* quæ est contrà secundùm hunc casum. ACCVRS.

† Probatur in text. manifestè. maiorem sunt necessè vnum modo loquar. Cuss.

† Quidam solum sibi hæredem scribi non sibimet à militia. Cuc.

h ¶ *Nam voluntas militis.* id est. militaris. nam facit in veteranos: *ff. ad l. Libem & ff. l. fi verò.* ¶ Et dilligue hic quia si militi valid in paganicis, & alterum in castrensibus instituit: non est iure accrescendi inter eos: quasi *ff. fauni trossulum. l. hæredes. s. & ff. ad l. ff. certorum. §. Iulianus. & l. fi duobus. & de bo. dub. l. ff. filium. §. j.* cùm fi instituto ex castren. non adeat, vt hic: nil in casu: scilicet si altera bona ari alieno nō sufficiant vt *d. l. ff. verò. §. fabianus. in fin. §.* & nisi alius

instituatur ab intestato primum locum obtineret: sed tunc non vindicat iure hæreditationis: sed ciquàm ab intestato: vt *d. l. ff. fine. §. l.* autem vnum ex vna re, alium ex alia: vel vnum ex vncia, alij ex castrensibus. est ius accrescendi inter eos: vt ¶ *ex. l. quanquam. & ff. ad. l. ff. certorum. infra.* Non obstat quòd dicitur *ff. ad. l. ff. miles vnum.* vbi si miles vnum ex fundo heredem scripsit, creditur quantum ad reliquum patrimonium instituisse decessisse. creditur enim ita à iure, si probetur militem hoc voluisse: si autem militem vnum instituat in paganicis, & in castrensibus non nominatim pertinent castrensia ad heredem ab intestato venientem, vt hic: nisi probetur voluntas militis cōtraria. idem & econtra: scilicet si vnum instituat in castrensibus, non distinguo commilitonem, vel alium, & omnium in paganicis: pertinebunt enim ad heredem iure intestati: vt *hic, & ff. l. primi.* si autem vnum post tempus instituit, insertio habet locum causa intestati: vt *Scæuol. miles ita scripsit primo.*

*Hoc est generaliter, & collationi ad obuentus: alioquin non esset collationi, vt allegat propria filiorum. 24. cum aperiū. Cuss.

Miles.] CASTR. Si in bonis castrensi. commilitonem suum miles instituerit in paganicis nullum ad ea vocabitur mater proximioribus deficientibus, tanquàm ab intestato: si autem vnum in castrensibus, alium in paganicis instituit: mater nō vocabitur, ex quo adit paganica bona.

i ¶ *Commilitonem.* vel alium quemlibet.

k ¶ *Bona.* Paganica.

l ¶ *Possidebit.* etiam si nihil probet. secundùm Ioan. ¶ Sed contra *l. l. præsi. in fin.* vbi videtur quòd mater probet. Sol. aliud cùm quis instituitur in paganicis: quia tunc trahuntur castrensia quasi accessoria, vt *ibi.* aut econtra: & tunc non trahuntur: vt *hic.* ar Ioan. econtra: & intelligit ibi: ex ipso probetur, quòd non probatur contra.

m ¶ *Quòd si extraneum.* in paganis, & alium in castrensibus: vt *S. dixi.* secus si tantùm in castrensibus extraneum. s. Alij contra. distinguunt enim verùm cōmilitonem, vel extraneum instituerit in castrensibus tantùm, vt primo casu non habeat

* Videtur subaudiendum, vt. *ff. fideiuss. cum. multis locis.*

n ¶ *Dividetur.* ep. mater.

o ¶ *Vnquam.*] CASTR. Si miles filium suum ex duobus vncijs, & vxorem ex vna instituit: quid iuris fit de aliis bonis, quæritur? scilicet verùm perueniant ad succedentem ab intestato, putà ad matrem? Respond. quòd videtur his verbis filium instituisse ex duobus partibus hereditatis. & vxorem ex tertia: sed illud habet locum in militefed in quolibet alterio procato, quia iure communi testatur. Primò dixit quòd miles in expeditione cōstitutus absq; omni iuris ciuilis solemnitate potuit valet. potest testari: ferandò quæritur. si miles filium suum ex duabus vncijs instituit: vxorem verò ex vna heredem sibi instituit: de residuis non nihil disputatur: vt

480/C.IV.K.5-4, 1471-1472
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1473-1474

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1475-1476

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

conferre ad fiscum aliena voluntatis pacti instituo te, & Titius voluerit vel, ille sit heres, quem Titius voluerit: vel * sit heres, & me instituerit: vt de hoc instit. Legatorum, & l. illa instituto in prin. Item socius si duorum * duplicium absentia; quia expressa nocentibus exprefsa non nocent: vt ff. de cond. & demon. Lucius nunquam. Item libertas valet: * sicut si ex parte tria: vt ff. de fideicommiss. lib. I. Idem fit si ex quarta. g. a ¶ Manifestum est. vt ff. de leg. j. l. I. capitularia. Accurs.

b ¶ In testamento.] Cave. Si privatus heredem instituerit, & legatis, & fideicommissis totam hereditatem exhaurire potest: sed an & sic in milite, quæritur? Resp. quod non: quia omnimodo debet eius voluntas seruari propter privilegium suum: si autem plus petatur, quàm sit in eius patrimonio: petenti obstabit exceptio.

b ¶ In testamento. C. iste militari facto: scilicet si iuste conscripsit: vt ff. ad l. pen. Item secus in vetere. Accurs & ff. ad leg. Falc. l. ad senatus.

c ¶ In legatis. vt ff. ad leg. Falc. l. in testamento. ff. ad leg. Falc. l. fi. post ff. l. si miles. & l. fin. & ff. ad l. si seruum. infra.

d ¶ Et fideicommissis. generaliter. & specialiter: vt ff. ad Trebellia. l. I. § penult. sed contra in auth. § sin filij. Sed ibi dicit habere locum Trebellianum in testamento militis quoad alia remedia: non quoad quartam.

e ¶ Sed postulatur à legatario. nam à creditoribus ejus à puella petitur. ff. de iure deliber. l. fin. § I.

f ¶ Non. nec enim valeta, quam ad eum pertinuit. nonne: vt hic, & ff. ad l. Falc. § quid si ego. & ad legem Falcidiã. l. in rem. § quod vulgo. & ff. si ex plus. quã per legem Falcidiam. l. I. § in quibusdam. & ad Trebel. l. I. § pen. hoc autem hodie verum est, si fiscus instantiam aliàs tenet: vt in Codicibus vt in auth. de hared. & Falcid. § fiscus non succedit.].

Et militibus.] Cave. Si miles constitutus in militia aliquid commisit, vt quia arma sua alienauit, vel duci belli non obtemperauit: an testamentum facere possit, quæritur? Resp. quod sic, licèt in castrensibus bonis succedi. si autem intestatus decesserit, fiscus ei succedit.

d Computatoris qui ¶ tantus.

g ¶ Centurionibus. qui * fuerit præstant eorum militibus.

h ¶ Militares. quæ sunt multa: de quibus per ff. de re milit. per totum. & in Cod.

i ¶ Terminatur. sed & in illa si hoc ei permissum sit à principe, vel à iudice: vt ff. de leg. iij. § fi quis ita princ. § I. & de rem. vsfa. l. si quis filio ex I. verum. & de don. inter vir. & vxor. I. hoc iure. Accurs.

k ¶ Intestatus. à posito, quòd non fecerint testamentum.

l ¶ At ista hoc planè intelligitur in paganis & in castrensibus dum tamen. adem.

Codex.

nullius esse momenti, manifestum est * PP. VII. K. Iul. Præsente, & Albino Coss.

In testamento militis cessat Falcidia: & bona facta vxoratis non vxoratis. h. d. Sal. Vel sic: *Legata, & fideicommissa à milite relicta non defalcantur, si vxoris patrimonium ei excedunt: sed si excedunt, denominantur, quatenus excedunt.* Alex.

XII. *Idem* A. & C. *Damitio.*

1 IN testamento b militis legem Falcidiam, & iis legatis c & fideicommissis d cessare, explorati iuris est. Sanè e si quid vltra vires patrimonij postulatur: competenti defensione tueri te pores f. PP. VI. Non. Iul. Præsente, & Albino Coss.

Restituto testamento facto militis damnato de crimine capitali, non extenditur nisi ad castrensia: & ab intestato succedit fiscus in paganicis. Alex.

XIII. *Imp.* Valerianvs, & Gallienvs AA. *Claudio.*

ET militibus nostris, centurionibus g quoque obsequium militare b damnatis, non aliarum, quàm castrensium rerum testandorum facere permittitur i, & intestatis k iure proprio succedere à fisco l. Prop. Non. Aug. Valeriano, & Gallieno AA. III. & II. Coss.

In testamento militis non requiritur solemnitas iuris communis. h. d. Alex. *Et heres scripsus in eo, præferetur succedenti ab intestato.* Salvo.

XIIII. *Imp.* Diocles & Maximianvs AA. *heredibus Marcini.*

SI à fratre suo militiæ mater vestra fecipra heres, successionem eius sibi quæsiit: quasi testamenti scripturæ non cõtinet iuris obseruationem: hunc tamen hereditatem fratrem reflauuis, vel eius filius m ab intestato euincere nõ poterit, iure constitit. PP. V. Non. Maij ipsis AA. & Coss.

¶ Sed contra eum ff. de castren. & milit. suc. l. ubi dicitur, quòd succedant cognati: quòd determinatur per Leg. eiusdem tit. dicit. vt supra ad quartam gradum, & pòst admittitur fiscus, etiam in castrensibus. Et vt plenè videas, differtur * an propriè communè delictum si damnatus, vt tunc non fiscus si damnatus, vt hic.

Milites in expeditione decedunt, priuilegium habent vt testari valeant quomodo volunt, & quomodo possunt: & idcirco quid in vagina, vel clypeo, vel pulvere cũ gladio scripserint, habetur pro testamento scilicet. Alex.

XV. *Imp.* Constantivs A. *ad populum.*

MIlites in expeditione degentes a, si vxores, aut filios, aut amicos, aut commilitones suos, postremò cuiuslibet generis homines ampliorè voluerint supremæ voluntatis affectu: quomodo possint, ac velint, testentur: nec vxorum, aut filiorum eorum, cũm voluntatem patris reportauerint, meritum, o aut libertas p, dignitásve quæratur. Proindè sicut iuris ratione licuit, ac semper licebit, si quid in vagina, aut clypeo litteris sanguine suo suffanibus adnotauerint, aut in puluere inscripserint gladio sub ipso tempore q, quo in prælio vitæ sortem derelinquunt, huiusmodi voluntatē stabilem esse oportet. Dat. III. Id. Aug. Nicomediæ, Operato, & Paulino Coss.

Nouæ & apparitores militum non gaudent priuilegio militaris. sicèt in contractu militum descripti sint. Alex.

XVI. *Imp.* Anastasivs A. *Hermiæ P. P.*

SCriniarios, r * vel apparitores, qui vicarum magnificentium magistrorum militum iustionibus, vel actibus obtemperant: eos nomina eorum matriculis militatibus referri videantur: nullatenùs s tamen in vltimis à se conficiendis voluntatibus iuris militaris habere facultatem decernimus. Dat. Id. Febru. Constantinop. Paulo V. C. Coss.

Milites non militantes, non gaudent priuilegio militis. Bald. Salyc. & Alex.

SCriniarius.] Cave. Si scriniarius: id est notarius inutilatus an matricula militum annotatur, vel magistro militum obtemperantibus priuilegium habeat militis in codicillo, quæritur? Resp. quòd non licèt vidatur contra ff. ad l. Sc. Silan. fuit notarius in loco hostili vel notarii se nõ vitarurum mortem pro re republica. Accurs.

r ¶ Scriniarius. id est, notarius, siue tabellionis: & est vulgare Romanorum. Accursius.

s ¶ Nullatenus. Imò videtur quòd sicut ff. ad l. fin. & de haer. inst. ex testamento mili. l. I. qui sui contrà. Sola diffingue vetitum esse in loco hostili, vt tunc habeant priuilegium militum, vt hic: an non, vt tunc non habeant priuilegium, vt fac. l. Vel die, quod dicit loquitur de his, qui iurauerunt se non curaturos mortem reipublicæ causa.

a Milites damnatos de crimine, an possint testamentum facere.

b Militi permittitur aliqua non posse testari. secus in testamento. v. Matthæum. pignori 18.

c Militis testamentum.

480/C.IV.K.5-4, 1477-1478
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE quidem.] CASTR. Testari quoquo modo voluerit, militi permittitur, dum est in expeditione: secus si extra: quia habetur loco privati. VIVIANUS.

a ¶ *Componere*, sc. suum testamentum.

b ¶ *Beneficium non vt & l. quod l. simus & Instit. eod. §. illa. & §. qui. ff. eo. Long tamen privilegia sunt militum. & §. de legitim. milit. Inst.*

† Pars Inst. *de exhe. mil. Inst.*

Idē.] CASTR. Papilio militi tribunatum semper, aliam extraordinariam licentiam quod innotuit Imperatori, cum infirmitatem mentis haberet & extraneos instituisset heredes, propinquis fuit reponere posse. nullo modo itaque etiam tribunos extraneos habebit testamenti libertatem. VIVIAN.

c ¶ *Papilio*, militibus. sic & *l. de excusa. in l. fin. & militer. §. non autem.* ACCVRS.

* Quod aute hoc legem licuisse ait Theophilus h. *Inst. eod.*

† Tribunitia potestas Iuris

d ¶ *Ziegler. confert.* Hæc concordant Cõstantinus profirmitibus corroborã, authore Soxomeno, & Nicephoro. CVIAC.

e ¶ *Privilegia.* id est, quia miles, & tribunus.

f ¶ *Fuit.* id est, papillã erasi tribunum. vt *l. de manu & hoc l. ad exemplum.* Vel dic veniã aretium posse testari.

QVI TESTAMENTA FACERE POSSVNT, vel non.

TITVLVS XXII.

EXplicato iure singulari, *quod in testamento militum locum habet, nunc transire ad ordinem ad quem communia ex ad regulas iuris, secundum quas paganis testantur: & quia prior est quæstio semper de persona, quam de substantia iuris,* loquendum. ff. de iur. cod. l. a. ff. qui testa. fac. poss. *idcirco hoc titulo in primis declarat, qui testamenti factionem habeant. Fendit sese hæc tres ex XII. tab. in quibus tria scripta sũt,* PATERFAMILIAS VTI LEGASSIT SUPER PECVNIA, TVTELAVE SUAE REI, ITA IVS ESTO. *Non dat testamento faciendi facultatem filiusfam. non de peculio alienato: sed de filiusfam. qua nomine consuevere etiam communia, vt supra: ea quisque pro parte sua testari possit,* l. 1. hoc tit. & *de tutelis, quod addatur, hoc est, vt liberis ipsorum sine impedimento testamenta non aliena; iuxtaque imperiorum patrumfamil. posse.* De *filiofamilias quod sit* in l. 5. vel ad Macedonianum Senatusconsultum, l. 17. C. Th. de haeret. vel *ad exhibendum principis*, l. 2. de prae. fac. cub. l. a. ff. de privil. eor. qui pal. mil. Castra in hoc titulo facilima sunt. CVIACIVS.

Societas, vel communio incidens, vel ex consensu procedens, non impedit ius testandi. b d. SALYC. Vel sic: *Habet testum alio bona cõmunia, non prohibetur de parte sua testari.* ALEXAND.

I. *Imp.* GORDIANVS A. *Petronio militi.*

QVanquam omnium bonorum socer tuus, itémque frater eius, socij fuerint: tamen non eò minùs idem frater eius, cùm fati munus impleret, testamento suo potuit filio heredē instituere quem vellet c. Item non idcirco minus is testamenti factionem habet, quòd indistincta successionem d cum sorore sua dicatur habuisse h. PP. XII. Kal. Aug. Ariano & Pappo Coss.

Licèt testator scripsum inscripserit: testamentum tamen eius nõ irritatur, si cõpera, quæ testator elit, erat sine mãtis, nisi se inscripserit mente futura pœna alicuius delicti per eum commissi. ALEX.

II. *Imp.* DIOCLE. & MAXIM. AA. & CC. *Vitali & Proto.*

SI is, qui te cum vxore tua heredem scripsit, quando testamentum ordinauit, sanæ mentis fuit, nec postea alicuius scelerisconscientia obstrictus: sed aut impatiens doloris, aut aliqua furoris rabie e constrictus, se præcipitem dedit, cuique innocentia liquidis probationibus k cõmendari potest à te adscitæ l mortis obtentu, postremum eius iudicium conuelli m non debet. Quòd si furoræ pœnæ mens voluntaria morte fuppliciũ anteuerterit n: eam o voluntatem eius p conseruari leges veram. PP. Kal. Decembr. ipsis AA. Coss.

Sanellum, aut corporis infirmitas filiorũ testamenti non impedit in homine sanæ mentis: sed patrem potestas bonæ impedit. ALEXAND. *concor.* BALD. & SAL.

III. *Idem* AA. & CC. *Licinio.*

SEnium quidem ætatis, vel egredinem corporis sy-ncretatem mentis tenenebus, testamenti factionem certum est non auferre P. Filium q autem, qui in potestate est, testamẽtum facere non posse r, indubitati iuris est. Dat. IIII. No. April. Sirmij, CC. Coss.

S ¶ *Iis.*] CASTR. Aliquis dum erat sanæ mentis, &c. & vxorem suam heredes instituit: deinde se præcipitauit: an valeat testamentum, quæritur? Distinguitur, aut impatiens doloris hoc fecit: quia sua valetudine desperatus: quo casu non valebit: sed succedet ei fiscus. VIVIAN.

* al. tribunatus eadem. probã.

i ¶ *Rabie.* idem si pudore sexus alieni: vt *ff. de iur. ff. l. in fraudem. §. i.* ACCVRSIVS.

k ¶ *Probarimibus*, quod probatur eo * ipso, quòd contrarium non probatur. vt *d. de ba. eorum, qui ante fili. emã. l. 6. §. fin. & sic §. fin. l. 1. commun. §. cum hoc ipsum.* Vel hic erant præsumptiones in contrarium.

† Legitimæ ei in omnibus.

¶ Et est hic annotanda diffinitio si mortem sibi conscivit metu criminis, cuius accusatio poterat institui post mortem. vt *ff. de accusat. Lex iudiciorum.* quo casu publicanda sunt bona si autem metu alterius criminis, quod effet publicum: & capitale: & quidem antequàm in eo deprehenderetur, vel sit aduersus eum conflaretur, non publicantur bona: alioquin sic, si conscientia criminis hoc fecerit: vt *praeall. i.* Si autem erat crimen extraordinarium, puta furtum, vel similes non publicantur, fiue ante t, fiue post mortẽ sibi conscisse: vt *ff. de ba. eorum. l. fin & l. sed si l. fi. de his. quib. l. 1. & de inoff. testa. l. fi. quo fine exhibendus §. præterea. & §. fin. & de dona. inter vir. & vxor. l. 1. & hoc §. fi. & mortuo. & §. si rem, vel actio. mor. fuo. l. de familia. & §. de adim. leg. Ubicunq; §. mortua.*

† al. attentãt vit.

l ¶ *Adsita.* id est, quia mortem sibi conscisse: quia seipsum occidit. ACCVRS.

m ¶ *Conuelli.* id est, remoueri.

n ¶ *Ante.* scilicet, taliter testando.

o ¶ *Eius.* scilicet criminosi.

p ¶ *Sua sententia.* nam quia non erat sanæ mentis, ergo infanus, ergo furiosus: sed non valet: vt *l. de transact. l. furiosum & §. sed §.*

q ¶ *Filium.* aliàs est lex, & aliter §.

r ¶ *Non posse.* etiam cum voluntate patris: vt * *Instit. eod. in prin. & §. sed l. qui in potestate.* Sed dominus * potest causa mortis, patre permittente: vt *§. de. com. mor. l. cum a. §. filiusfam. & de don. l. filiusfam §. penult.*

a Probare in religiosa cui inducit inabilitatem in ipso, quod contrarium non probatur.

b Singulariter al. secundum Bald. in l. 3. ff. *prod. appell. nunc. interpon.* & secundum Alex. & Iaf. hic.

c Testari vt liceat etiam patris filiusfamilias, vtilitate non pensata. vt excipiuntur apud Capolum. *cas. tra 113.* Societ. reputa tes quæ incepit, *filiusfam. cas.* Adde Tiraquellum *in tract. connub. Gl. 3. num. 8. & Ranzo ibi.* Quæri hic potest quare filiusfam. habeat testandi facultatem, cum non habeat proprietatem? Dicitur quia non est ei ademptum, sed non scribitur filiusfam. testari ad pias causas, vel quia scribitur filiusfam. testari ad pias causas, non potest eas facere, nisi de licentia patris. d Donare mortis causa filiusfamilias confitentem potest pater, si non refutat, nec Mynsing. v. *Gl. in l. 3. ff. de don. Lin. 6. l. 3. ff. de mortis causa donat.*

480/C.IV.K.5-4, 1479-1480
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Papillus non potest testari ¶ sed ille qui excessit pupillarē ætatem, potest: licit malitia vū supplear, sed licit nondū sit ætatis XIIII. an. hd. secundum glo. & dd. ALEX.

XIII. *Idem AA. & CC. Rufino* ¶.

SI frater patruelis [a] tuus ante decimum quartum ætatis suæ annum decessit, cùm facere non potuit [b] testamentum [c]: nihil rectè ex eius postremo iudicio [d] postulatur. Nam si hanc ætatem [e] egressus [f], licèt vigoris nondum emersissent vestigia [g], fatum solenniter ordinauit iudicium: hoc euellere frustrà conaris. S. VI. Id. Nouemb. * Pantichi, CC. Coss.

Inhabilitas ad generandi, non inhabilitas ad testandum. SAL.

V. *Imp.* CONSTANTIVS A. *ad Euphemen* P. P.

EVnuchis [a] licitū facere testamentū, cōponere postumas exemplo omniū [b] & uoluntates, cōscribere codicillos, falsa testamentorum obseruātia. Dat. V. Kal. Mar. Sirmij, Constantio A. V. & Constante Cæs. Coss.

Qui Imperatorē sibi fecit heredē, ne prohibeatur alijs sibi substituere, & Imperatorē reuocare. SAL.

VI. *Idem A. ad Palladium* * P. V.

SI quis Imperatorē forte heredē instituerit: habeat mutandi iudicij facultatem, & quēcunque voluerit secundùm leges in testamento suo heredem scribendi [1]. Dat. XII. Kalen. Mar. Mediolani, Arbitrione, & Lolliano Coss.

Imperator & Augusta in testamenti factione passiua, & aliena vtuntur iure cōmuni: idem manet, & manere heredes possunt. SAL.

VII. *Impp.* VALENT. VALENTIN. & GRA. AAA. *Maximo* ¶.

CVm heredes instituuntur Imperatōr, seu Augustalis cōmune cū cæteris habeant [a]. Quod & in codicillis, & fideicōmissariis epistolis [1] iure scri-

De cōfulsissimo] CAEVS. Qualiter cæcus nuncupatiue, siue ex matrix, facere debet testamentum, quæritur: Resp. quòd primò vocabit testes idoneos, & tabularium: coram eis dicet quod vult facere testamentum nuncupatiuum. Hoc enim certum nominabit, ne nominis error ambiguitatem generare possit: ex quo voluntas eius cum esse heredem, & quid vnumquemque legatarium velit capere: quibus & à rebellione scripsit, & à testibus subscriptis, & signatis, plenum robur obtinent testamentorum. & hoc in prima. Si autem codicillos velit facere, nec heredem instituere sed legata alia relinquere: prædicta seruetur solennitas, præterquam in numero testium: nec ita contrà ¶ *de codicil. l. vlt. §. in omni.* & cuicunque velit, sine testamentum fecerit, siue codicillos, eo tempore committit ad scribendum: & alio tempore potest facere recitari tam sibi quàm testibus: vt protulerit & taliter testamentum confecerit, vel codicillos, testium subscriptione inducta: & hoc in secunda. Si rebellium instantia non fuerit: obstans testis loco suo adhibeatur in testamento: sic facto codicillo potest cui velit ex tribus ad substituendum committere: quod habere potest locum non tantùm in cæco, sed in alio: sed maximè, & hoc in tertia parte. VTEAH.

[a] ¶ *Per nuncupationem*, id est, per testamentum nūcupatiuum sine scriptura: non tamen sine scriptura: vt *Instit. eodem §. cæcus.*

¶ Sed quare dicitur hoc nuncupatiuum *, cùm tamen habeat tantum similitudinem cum scripto? Respond. quia testator non signat, nec subscribit, nec nomen heredis scribit, quod in eo esse necesse: vt *infrà eod. l. i. subnotat.* Item testes debent omnia scire, quæ in hoc collocantur: ibi non operantur: vt *hoc l. & infrà eod. l. hæc confulsissima.* ACCVRSIVS.

[a] Scripta. scilicet hæc solennitate.

[p] ¶ *Edoceat.* scilicet cæci: quod est hic speciale: alias secus: vt *infrà eod. l. i. in testa-*

mento. quod est verum. Vel hoc corrigitur & facit ff. *de adopt. l. etiam cæcus.*

[q] ¶ *Ne indicia.* hoc ubi propter solum nomen potest oriri ambiguitas. Quid enim si Gallopeffam [b] instituat, qui aunquam inuenitur, nisi hic?

[r] ¶ *Palam.* quid si palam, dic vt ff. *ex Libertate in prin.*

[s] ¶ *Codicillis.* hic ergo in codicillis hoc casu exigitur: ostendere: quod est speciale [c]. Vel die non referri [d] ad omnia præcedentia: sed ad alia præter numerum testium: & sic sufficiunt quinque: vt ¶ *de codicill. l. fin. §. in omni.*

[t] ¶ *Ab eius.* hic versus nihil hic addit: nisi hoc, quod cæcus sub ultimo testium non habet oculis facere scribi, licèt id dixerit supra. poterit igitur & alio tempore petita scribi: & tunc legi, & subscribi.

[a] In quo quis non repræsentat personam ducentum: sed vnius tantum. Additio. Vbi hoc notatum *Paul.* † Eadem filiorum ætate, qui adhuc cum matre ex lege Papia, vel alia, non habet annos 15. p. nuptis. Paul. *hic. Florent. est de his emancip.* ‡ al. *Rhodini.* b Inclitarius ad debet pendere ex alieno arbitrio. v. Gloss. 4. §. 2.

[a] ¶ *Non potuit.* necetiam cum ratione: quia tunc dicitur vt viuus, non vt ei mortuo confulat. Additio. Tu die quòd immo proprietas: quia vltima voluntas non debet pendere ex alieno arbitrio. Sic Inde Bald. & Salyc. glo. Insequantur Accvrs.

[b] ¶ *Testamentum* sed de facto fecit.

[c] ¶ *Testamentum* Hoc de cæcitate accipiendum est, quibus olim permissa quidem fuit testamenti factio, vt constat ex *Inst. & quæ sunt.* §. *Inst. & quibus ff. de lib. & posth.* Sed non exercitorum exemplo. Neque enim aere anxium. 18. Spadonibus: id est, testatoris testamentum facere licebat, auctore *Paulo lib. 3. tit. 4.* Hic cæcorum exemplo testamenta facere permittitur, nempe 14. anno. Hanc caulam glossa non intellexit. Cvtac.

[d] Trophæ est *Bald.* ideò de quibus cum libus est bona imperfectitudine videbitur quòd non possit testari. *Bald. Salyc. licèt Rom. consent.*

[e] Testari pupillus non potest.

[b] ¶ *Omnium.* erat autem dubitatio [e] ex eo, quòd testes sunt necessarij testamento sed cæcutibus non habet testes. sed aliter hinc inde accipitur nomen, vtitur.

[a] ¶ *Concilium.* Nempe 14. anno. Cvtac.

[b] ¶ *Qui Imperatorem.*] Scribendi & ita in re priuati vitæ principis: vt ff. tit. 1. *Lex imperfecta. & l. nemonem. circa fin. & l. non dubium. & l. de leg. & confil. digna & l. ad leg. Falcid. l. vlt. & l. 1. prozi. & ff. de leg. in Lex imperfecta.*

[c] *Vtrum heredes.*] *Mahomet.* quo ad testamenti solennitatem *: vt l. 1. prozi. & sic non est contra ff. de lega 3. quod principi.*

[d] *Epistolis.* vt *l. de fideicommiss l. & in epistola.* ACCVRSIVS.

[e] ¶ *Cæcitatem.* Fuit aliquando consideratum, ne sicuti aliquid exigeret ex codicillis. l. 3. C. *Theod. de infir.* quod tantùm fuit ioculatum priuatis. Cvtac.

[f] ¶ *Leuat.* idem in Papa, secundùm Ioan. Additio. Tu die verum, quo ad bona patrimonialia sed non quo ad papatum. est glo. *l. ag. de rep. apostolica. vers. quæ §.* fecundùm Philip. Fran. *in rub. de infra lib. vi.*

† Testari ramus an possit ad pias causas, non firmata solennitatibus: a Tiraquell. *tract. de priuil. pia causa priuilegio.* Gratian. *discept. forens. cap.* b Testamentum. & v. vbi pias causas quærit an possit testari sine solennitate, de qua hic: an & testibus careat, & inter liberos.

* Vide supra nuncupatiuum est scriptum. Sed Viglius *Inst. eod.* putat esse scriptum, & ex scripto, & nuncupatiuo * Cilonis hoc, nunc dicit.

[a] Testamentū scripturam cæcus dicere.

[b] Gallopessam hæredem. Bald. Salyc. Bonon. & Alex. & in hac ille text. ex hoc fecundum Cinu. *d* Gloss. Angelus Salyc. & Paul. & dicit Salyc. adhibitis quinque testib. debere adhiberi tabellio.

480/C.IV.K.5-4, 1481-1482
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1483-1484

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE TESTAMENTIS, ET QVEMADMODVM testamenta ordinentur.

TITVLVS XXIII.

DE TESTAMENTIS, ET QVEMADMODVM testamenta ordinentur.

480/C.IV.K.5-4, 1485-1486
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1487-1488

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1489-1490

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1491-1492

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1493-1494

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1495-1496

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN AVTHENT. DE testam. per. §. & si quidem. coll. 9. vij. constit. xij.

HOc inter liberos † testamentum ita infirmatur, si parens leprem testibus adhibitis declaret se nolle tale testamentum valere *, & alium disponat voluntatem vel in testamento perfecto, vel in non scripta perfecta voluntate.

Primi recit. authent. Sequitur textus Codicis.

Testamentum nuncupationem facti debet coram septem testib. ad hoc convocatis, & testatoris salutatis audientibus hoc dicere usque ad §. si quis autem. ALEXAND.

Per nuncupationē a quoque: hoc est, sine scriptura b, testamenta non aliàs valere sancimus, quàs si septē testes (ut supra dictum est) simul vno, eodémq; tempore vocati, testatoris voluntatem ex testamentum sine scriptura facientis, audierint *.

Prouisum testamentum perfectū, & solenne non tollitur per secundum imperfectū, nisi testibus concurrentibus, declarat quod in priore testamento solennes fuerunt omissæ, & quod in secundo vo. ijs. solennes fuerunt adhibitæ: omittat ab intestato & quod saltem in secūdo concurrentibus adhuc secundum testamentum non valet ut testamentum: sed ut voluntas sufficiat. b.d. vsque ad finem. ALEXAND.

Si quis autem testamentum iure perfecto, postea ad aliud venerit testamentū: non aliàs quod ante factum est, infirmari decernimus c, quàm si id, quod secundò facere testator iubitauit, iure fuerit consummatum. Nisi forte in priore testamento scripti his, qui ab intestato ad testatoris hereditatem, vel successionem venire nō poterant: tūc secunda voluntate testator eos scribere instituit, qui ab intestato ad eius hereditatem vocantur: eo enim casu, licèt imperfecta videatur scriptura posterior, infirmato priore testamento, secundā eius voluntatem non quali testamē-tum: sed quali voluntatem vltimā intestati valere fancimus d: in qua volūtate quinque testiū iuratorum depositiones e sufficiunt: quo non facto f, valebit b primum testamentum, licèt in eo scripti videantur extranei.

Potest quis testari Græce, & Latinè. BALD. & SAL.

Illud etiam huic legi propeximus inserendum, vt etiā Græce g omnibus liceat testari *. Dat. Idib. Septembr. Theodos. A. XVII. & Festo Coss.

In testamento possunt relinqui legata tam dotalitiis testamento, quàm testibus confectis testamentis. ALEX. CONSOR. BALD. & SALYCETVS.

XXII. *Imp. Zeno A. Sebastiano P.P.*

DIctantibus † testamenta ſi, vel aliam quamlibet vltimam voluntatem, legatum, vel fideicōmissum, vel quodcunque aliud, quolibet legitimo modo testatorem posse relinquere, minimè dubitandum est *.

Testibus etiā ad efficiendum voluntatem adhibitis pro tuo libito * quod voluerit testator relinquere, non prohibetur i. Dat. Kal. Maij, Constantinop. Basilio Iuniore V.C. Cons.

Pro insinuatione, siu publicatione testamēti nihil salui debet magistro census, si hereditas summā centum aureorum nō excedit: & intra insinuato seri debet coram magistro census: & facta coram alio iudice recognitione, vel seculari, non valet ipsa iuramenta, quamuis facta coram iudice competenti, nisi per hoc non prosiudicetur vltimæ voluntati, quia de nouo insinuari possit coram competenti iudice. ALEX.

i ¶ *Græcè.* vt ff. *eodem. l. qui testamento.* § *finali & ff. de curiosis & tabellis l.* 1. § *fin.* Sed arg. *contra ff. de hæredum petitione. l. sed cum patrono* § *fin.* Sed ibi aliter scripsit, non Græcis litteris. ACCVRSIVS.

Dictantibus.] CASSI. An dictanti testamentum, vel testi adhibito, aliquid legati, vel relinqui possit? Respon. quòd sic, (ratio dubitationis fuit, quòd est ff. *de his, qui pro non scriptis in testam. l.* 9.) sed ibi dictante, & scripte.

* ¶ *Dictantibus testamentum.* Quibus sane iuris principiis, argum. *Cod. de leg.* 9. qui tantùm in testamento testes elle possint, nisi etiam ei legatarii sint. COLAC.

k ¶ *Dubitandum est.* imò videtur quòd non: vt ff. *de his, qui sibi adscribunt in testam. l.* 9. quæ est contra Solu. ibi dictante, & scripte: ibi hic tantùm dictante. ACCVRS.

l ¶ *Prohibetur.* vt ff. & ff. *eod. l. qui testam in princ. & Instit. eod.* § *imperatores. & ff. de rebus dubiis.* § *quæ res.* ACCVRS.

Confecta.]

480/C.IV.K.5-4, 1497-1498
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Consulta] C. a. v. e. Quod in pluribus ll. dictum est, quòd publicanis sit coram magistro census faciendi, est: vt *supra de episc. & cler. l. repetitæ. & l. ult. & l. sacramenta. & infra de decurionibus. l. in hac. & infra eod. l. dam.* per hanc legem cõcessum, prohibet ergo quòd coram nullo fiat, nisi coram magistro census: nec fiat coram clericis, quibus opprobrium est, &c. Si quis autem hujus legis transgressiones fuerint, poena quinquaginta aureorũ multentur. Vivian.

a Die postea, *l. sacramenta. supra eod.*

a ¶ *Consulta donatio.* id est, recipitque, quæ *sunt T. de episc. & cler. Leoprense. & l. placet. & infrà de donatio. l. in hac. & l. secundùm diui. & supra eod. l. sacramenta.*

b Monumentis: id est, publicis scripturis.

b ¶ *Monumentis.*] Publicis scripturis.

c Defensores Ecclesiæ: id est, clerici.

c ¶ *Defensores Ecclesiæ.* scilicet clericis.

d Officia. vt & *supra de episc. Leoprense. & supra de postul. quæ sparsa. §. fin. Accursius.*

d ¶ *Officia.* vt. & *l. 1. de episc. & clerici. supra eod.*

e Hic sumpta est scriptura, *supra de ep. quinquag.*

e ¶ *Se velint.* scilicet offendere.

f Hic corrigit, *l. sacramenta. supra eod.*

f ¶ *Aliter testamentum autem non ob hoc vitiatur:* & reddetur ratio. & hoc subiicit, nec enim, &c.

g Quòd in testamentis, *l. ult. & l. 3. & 4. §. fin. de.*

g ¶ *Aliter* testamentum autem non ob hoc vitiatur: & reddetur ratio. & hoc subiicit, nec enim, &c.

h ¶ *Interpretatis.* sic *supra eodem l. si quis sic, vel ab aliter, &c.*

Abbigunatus.] Casvs. Si testamentum iure scripti, licèt ordo scripturæ in eo, vitio notarij, & imperitia non seruetur: vt quia primò scripta legata, deinùm heredis institutio, cùm econtrò fieri debeat: an ob hoc minus valeat testamentum, quæritur? Respon. quòd licèt antiquitus hoc obseruaretur, quo non obseruato ad vitium testamentum.

i Hic corrigit *perfectionem clandestinam i. testamentum supra. ad reprobationem.*

i ¶ *Vel imperitia.* vel errore. vt T. *ad Leuerr.*

k Quòd in institutionibus, de fideiussoribus, *l. ult.* statuerit, vt alibi ille prædixit.

k ¶ *Non ex mente.* hæc idem & ſi ex mente: vt *Institut. de lega. §. ante hæredis.* Vel die quòd hoc referret ad illa non ad capitulum primum: quandoquæ tamen fer. tunc ordo: vt prius adhibeatur, quàm subscriptio, quam subscriptionis ordo est: vt *§. de vulgar. substitut. l. mirò. §. prim.* Item nõ dico quòd hæc lex habeat locum, si imperitia notariorum maior: numerus testium interueniat, vel quod de aliis ordine: id est, solemnitate instrumenti scribendum Acc. Transponitur ergo ordo non seruatus, si testes tamen non nouerint sed solemnitatem omisiõ fit.

l Testes fideiussoris eiusdem. *l. ult. in fin.* Transpositio non nocet.

l ¶ *Scribi.* qui tamen scruus esse non debet: vt *supra de testib. l. generali.*

Papiani.] Casvs. Si talis testium iure scripti, & legatis mihi ab herede suo decem, & aliquibus his verbis, *si mihi contigerit, tunc extra decem meritis meis præcipimus: vel prædia, quàm moriar, dari decem*: an ista præpositiua sermonis, cùm debeat venire

Consulta dualia *, quibus consideratæ prospecti est, ne voluntates vltimæ deficientium in hac regia vrbe cõfectæ, apud alia aperiri pullant, quàm apud virum clarissimum pro tẽpore census magistrum, monumẽtis b interuenientibus pro iuris ordine: nèue in hereditate cuius summa centum aureorum precium non excedit, mercedis quicquam, aut sumptuũ, cẽsum administrantes, aut centualis apparitio super inimandis iisdem clogiis audeant adfequi, firma nunc quoque dicimus, ac repetita * promulgatione, nõ solùm iudices quarũliber tribunalis ‡: verùm etiam defensores Ecclesiarum c, quos turpissimum intimationes genus arripiarat, præmonendos censemus, ne rem attingant quæ nemini prorsus omnium secundùm constitutionum præcepta, quàm cẽsus magistro competit. Absurdum est namq; si promiscuis actibus rerum turbentur officia d, & alij creditum, alius subtrahat. & peq cipuè clericis e, quibus opprobrium est si pentos se velint f disceptationum esse forensium, pœna etiam temeratoribus præ fenris sanctionis feriendis quinquagiata libratum auri g. Nec enim concedẽdum est ‡ vt supremа vota deficientiũ, cuerfionis* quicquam ex incõgrua insinuatione contrahant, dum res ab incongruis h vsurpantur audacter. Dat. XIII. Kalend. Decem. Constantino, Iustino A. II. & Opilione Coss.

a Illa non est cõtra. Le vnis. sed Diocletiano, Alex. Mer de testamentis ipsa verò priùs testari, & postea dotem reddi volebat. Ioan secundùm Ioan. si ita dicatur: dabo mihi nomine dotis decẽ, promitto te nõminare mihi. primò enim habere, postea dos dari debet. sed hoc exemplum non est huius legis.

b ¶ *Controuersiæ.* vt ecce, & Titius fuerit cõtumax & annum: tunc ex hac die decem dare ignoscet. tempus enim dationis præcedit, cum datio requiritur: cùm coacta fieri debeat: vt *Inscr. de mut. dotes. §. item si quis.*

c ¶ *Testamenta.* vt & dicam, si nauis venerit ex Asia quandocunque, vel intra annum: tunc intra proximum diem mortis meæ decem dato. nam primò venire, postea dari debet: vt *§. de vendi. & donatio. l. qui heredi §. fin. & de per. legat. l. quidam.* Sic ergo generaliter nota præpositionem non nocere: sed hoc fallit, vt *supra de hæredi. milit. l. vt delirium. & infr. de contra. vendi. l. 1. & de seruos. & inuitum. l. prolatum,* quæ sunt aliæ contra.

† deeſt in plerisq; veteribus libris: vide atque exercitatione inscriptionis.

Nam & ingratus Leonis intelligitur pœna, *l. 3. §. fin. de mut. pup.* Mi *l. sanctor. sup. de sacr. hic ab Accurſ. citata, nihil pertinet.* Cuiac.

d Officia. & *l. 1. de episc. & clerici. supra eod.*

d ¶ *Officia.* vt & *supra de episc. Leoprense. & supra de postul. quæ sparsa. §. fin. Accursius.*

e ¶ *Clericis.* vt. & *l. 1. de episc. & clerici. supra eod.*

e Hic sumpta est scriptura, *supra de ep. quinquag.*

f ¶ *Se velint.* scilicet offendere.

g ¶ *Aliter* testamentum autem non ob hoc vitiatur: & reddetur ratio. & hoc subiicit, nec enim, &c.

g Quòd in testamentis, *l. ult. & l. 3. & 4. §. fin. de.*

h ¶ *Interpretatis.* sic *supra eodem l. si quis sic, vel ab aliter, &c.*

Abbigunatus.] Casvs. Si testamentum iure scripti, licèt ordo scripturæ in eo, vitio notarij, & imperitia non seruetur: vt quia primò scripta legata, deinùm heredis institutio, cùm econtrò fieri debeat: an ob hoc minus valeat testamentum, quæritur? Respon. quòd licèt antiquitus hoc obseruaretur, quo non obseruato ad vitium testamentum.

i Hic corrigit *perfectionem clandestinam i. testamentum supra. ad reprobationem.*

i ¶ *Vel imperitia.* vel errore. vt T. *ad Leuerr.*

k Quòd in institutionibus, de fideiussoribus, *l. ult.* statuerit, vt alibi ille prædixit.

k ¶ *Non ex mente.* hæc idem & ſi ex mente: vt *Institut. de lega. §. ante hæredis.* Vel die quòd hoc referret ad illa non ad capitulum primum: quandoquæ tamen fer. tunc ordo: vt prius adhibeatur, quàm subscriptio, quam subscriptionis ordo est: vt *§. de vulgar. substitut. l. mirò. §. prim.* Item nõ dico quòd hæc lex habeat locum, si imperitia notariorum maior: numerus testium interueniat, vel quod de aliis ordine: id est, solemnitate instrumenti scribendum Acc. Transponitur ergo ordo non seruatus, si testes tamen non nouerint sed solemnitatem omisiõ fit.

l Testes fideiussoris eiusdem. *l. ult. in fin.* Transpositio non nocet.

l ¶ *Scribi.* qui tamen seruus esse non debet: vt *supra de testib. l. generali.*

Papiani.] Casvs. Si talis testium iure scripti, & legatis mihi ab herede suo decem, & aliquibus his verbis, *si mihi contigerit, tunc extra decem meritis meis præcipimus: vel prædia, quàm moriar, dari decem*: an ista præpositiua sermonis, cùm debeat venire

XLIII. *Imp. Iustinianvs A. Archelao P. P.*

Consulta dualia *, quibus consideratæ prospecti est, ne voluntates vltimæ deficientium in hac regia vrbe cõfectæ, apud alia aperiri pullant, quàm apud virum clarissimum pro tẽpore census magistrum, monumẽtis b interuenientibus pro iuris ordine: nèue in hereditate cuius summa centum aureorum precium non excedit, mercedis quicquam, aut sumptuũ, cẽsum administrantes, aut centualis apparitio super inimandis iisdem clogiis audeant adfequi, firma nunc quoque dicimus, ac repetita * promulgatione, nõ solùm iudices quarũliber tribunalis ‡: verùm etiam defensores Ecclesiarum c, quos turpissimum intimationes genus arripiarat, præmonendos censemus, ne rem attingant quæ nemini prorsus omnium secundùm constitutionum præcepta, quàm cẽsus magistro competit. Absurdum est namq; si promiscuis actibus rerum turbentur officia d, & alij creditum, alius subtrahat. & peq cipuè clericis e, quibus opprobrium est si pentos se velint f disceptationum esse forensium, pœna etiam temeratoribus præ fenris sanctionis feriendis quinquagiata libratum auri g. Nec enim concedẽdum est ‡ vt supremа vota deficientiũ, cuerfionis* quicquam ex incõgrua insinuatione contrahant, dum res ab incongruis h vsurpantur audacter. Dat. XIII. Kalend. Decem. Constantino, Iustino A. II. & Opilione Coss.

XLIIII. & XLV. *Græcè desunt.*

præterea inentio sit ut §. ante heredis. Instit. de lega. *posteriores* in §. legatariis. Instaur. de testam. vt *putat* Ant. Avgvst.

Verborum ambiguitas, vel ordinis peruersio, si tabellionis error precedens, non vitiant. Alex. & Sal.

XLIIII. *Imp. Iustinianvs A. Menne P. P.*

Ambiguitates, quæ vel imperitia, i vel defidia testamenta cõscribentium oriuntur, refecandas esse censemus: & siue institutio heredũ post legatorũ donationes scripta sit, vel alia cauis, deinde legatum pr adfer. vitiet testamentum. Respond. quòd non: nec tantùm in testamento non nocet præpositiuo: sed nec etiam in contractibus: vt *Institut. de inutil. stipu. §. item si quis.* Item nec in dotibus: vt *supra de iure do. l. si mulier.* & licèt taliter relictum valeat: cautio tamen eius non competit nisi post diem, vel conditionem existentem. Vivi.

i ¶ *Præpositi.* id est, præpositionis vitio, præpositionis vitiabat olim contractus, & vltimas voluntates.

a ¶ *Quam.* scilicet reprehensionem.

a Illa non est cõtra. Le vnis. sed Diocletiano, Alex. Mer de testamentis ipsa verò priùs testari, & postea dotem reddi volebat. Ioan secundùm Ioan. si ita dicatur: dabo mihi nomine dotis decẽ, promitto te nõminare mihi. primò enim habere, postea dos dari debet. sed hoc exemplum non est huius legis.

b ¶ *Controuersiæ.* vt ecce, & Titius fuerit cõtumax & annum: tunc ex hac die decem dare ignoscet. tempus enim dationis præcedit, cum datio requiritur: cùm coacta fieri debeat: vt *Inscr. de mut. dotes. §. item si quis.*

c ¶ *Testamenta.* vt & dicam, si nauis venerit ex Asia quandocunque, vel intra annum: tunc intra proximum diem mortis meæ decem dato. nam primò venire, postea dari debet: vt *§. de vendi. & donatio. l. qui heredi §. fin. & de per. legat. l. quidam.* Sic ergo generaliter nota præpositionem non nocere: sed hoc fallit, vt *supra de hæredi. milit. l. vt delirium. & infr. de contra. vendi. l. 1. & de seruos. & inuitum. l. prolatum,* quæ sunt aliæ contra.

† deeſt in plerisq; veteribus libris: vide atque exercitatione inscriptionis.

Nam & ingratus Leonis intelligitur pœna, *l. 3. §. fin. de mut. pup.* Mi *l. sanctor. sup. de sacr. hic ab Accurſ. citata, nihil pertinet.* Cuiac.

d Officia. & *l. 1. de episc. & clerici. supra eod.*

d ¶ *Officia.* vt & *supra de episc. Leoprense. & supra de postul. quæ sparsa. §. fin. Accursius.*

e ¶ *Clericis.* vt. & *l. 1. de episc. & clerici. supra eod.*

e Hic sumpta est scriptura, *supra de ep. quinquag.*

f ¶ *Se velint.* scilicet offendere.

g ¶ *Aliter* testamentum autem non ob hoc vitiatur: & reddetur ratio. & hoc subiicit, nec enim, &c.

g Quòd in testamentis, *l. ult. & l. 3. & 4. §. fin. de.*

h ¶ *Interpretatis.* sic *supra eodem l. si quis sic, vel ab aliter, &c.*

Abbigunatus.] Casvs. Si testamentum iure scripti, licèt ordo scripturæ in eo, vitio notarij, & imperitia non seruetur: vt quia primò scripta legata, deinùm heredis institutio, cùm econtrò fieri debeat: an ob hoc minus valeat testamentum, quæritur? Respon. quòd licèt antiquitus hoc obseruaretur, quo non obseruato ad vitium testamentum.

i Hic corrigit *perfectionem clandestinam i. testamentum supra. ad reprobationem.*

i ¶ *Vel imperitia.* vel errore. vt T. *ad Leuerr.*

k Quòd in institutionibus, de fideiussoribus, *l. ult.* statuerit, vt alibi ille prædixit.

k ¶ *Non ex mente.* hæc idem & ſi ex mente: vt *Institut. de lega. §. ante hæredis.* Vel die quòd hoc referret ad illa non ad capitulum primum: quandoquæ tamen fer. tunc ordo: vt prius adhibeatur, quàm subscriptio, quam subscriptionis ordo est: vt *§. de vulgar. substitut. l. mirò. §. prim.* Item nõ dico quòd hæc lex habeat locum, si imperitia notariorum maior: numerus testium interueniat, vel quod de aliis ordine: id est, solemnitate instrumenti scribendum Acc. Transponitur ergo ordo non seruatus, si testes tamen non nouerint sed solemnitatem omisiõ fit.

l Testes fideiussoris eiusdem. *l. ult. in fin.* Transpositio non nocet.

l ¶ *Scribi.* qui tamen seruus esse non debet: vt *supra de testib. l. generali.*

Papiani.] Casvs. Si talis testium iure scripti, & legatis mihi ab herede suo decem, & aliquibus his verbis, *si mihi contigerit, tunc extra decem meritis meis præcipimus: vel prædia, quàm moriar, dari decem*: an ista præpositiua sermonis, cùm debeat venire

Amputamus. vt T. *ad l. quemadmodum indigenam.*

‡ ¶ *Vt ornatior verbo.* quorum sensus hic est, ideò cosdem. Vel

* ¶ *Formalia verba. mendi.* Theophilus, & solennia. Cvjac.

480/C.IV.K.5-4, 1499-1500
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1501-1502

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1503-1504

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1505-1506

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HEREDIBVS INSTITVENDIS, &c.

Supra dictum est de his, qui instituuntur. Vel aliter: Audiemus T. de testamento, quod est quaedam tertium: modo audiemus de eius partibus. Et quia T. traditurus de prima parte ei est, de Institutionibus, consequens de hereditatibus testandis: & quia persona heredis instituti non posset. Azo.

Qui deportantur.] Cassv. Si testamentum fecisti, & heredem testatrix deportata: an valeat institutio, quaeritur? Resp. quòd non: sed petinde est, ac si ea nupta non esset: nec enim similis peregrinis, qui instituti possent: vt Inst. de exhær. vel die, quòd quodammodo dicat similitudinem: non enim peregrinus, id est, ad peregrinum pœna extenditur, sed ciuitatis, legis est beneficio: v. apud Gloss. 3. fin. § infami tum. quæst. 2. Gradum § in tantum. de Testis lib. 6. corpor. olim. volumen. 2. Iacobus de Belvisio. 2. Tanquam. de die quæ fi. gratiæ. Tit. M. Attic. al. T. cornic. Lagetus in comm. ver. Iterum. Acc. figuratur notata Antonini Pium, qui hoc prætermisso fe contulit à Hadriano Antonino. Imo. Deportati ciuitatem, &c. quæ tacite sunt ciuilis, amittunt non quæ iuris sunt naturalis. v. al Castr. Cost. Martinus, & libertinis inviolatis salis sunt. Virum de peregrin. capere possit ex testamento.*

Deportatus ea relicta, & ex testamento capere possit, v. Gloss. § fin. Inst. quod ag. Graffian. § 1. quæst. 40. In quibusdam verò libris non est de Gallia eam confitetur. Ad hæc nisi possit capere ex testamento, & ea sicut bona publica ex testamento ciuitatis legata est. hactenus: v. apud Gloss. 3. fin. § infami tum. quæst. 2. Gradum § in tantum. quæst. 3. Tiraquell. de Pœnis 2. de temperat. ampliat. 2. Iacobus de Belvisio. 2. Differentia deportati, & peregrini. 2. Tanquam. die quæ fi. gratiæ. † Al. At Attic. al. T. cornic. Lagetus in comm. ver. Iterum. Acc. figuratur notata Antonini Pium, qui hoc prætermisso fe contulit à Hadriano Antonino. Imo. Deportati ciuitatem, &c. quæ tacite sunt ciuilis, amittunt non quæ iuris sunt naturalis. v. al Castr. Cost. g Martinus, & libertinis inviolatis salis sunt. h Virum de peregrin. capere possit ex testamento.

† al. ut ius.

h Deportatus ea relicta, & ex testamento capere possit, v. Gloss. § fin. Inst. quod ag. Graffian. § 1. quæst. 40. † In quibusdam verò libris non est de Gallia eam confitetur. c Ad hæc nisi possit capere ex testamento, & ea sicut bona publica ex testamento ciuitatis legata est. hactenus: v. apud Gloss. 3. fin. § infami tum. quæst. 2. Gradum § in tantum. de Testis lib. 6. corpor. olim. volumen. 2. Iacobus de Belvisio. 2. Differentia deportati, & peregrini. e Tanquam. die quæ fi. gratiæ.

† Non verbosum propinquitate, sed iuris interpretatione. l. cauere. de verb. sign. Cost.

*a § Subscripsimus. sic * per alium subscripsio. vt in authen. de § de infirmis § quoniam verb. nulla. vi. sed arga. contra Late adscripsi § 3. b § Iterati. vt T. ne. Libr. consultissima § penult.*

Subscripsi per alium testi potest.

** al. imponere.*

Supra dictum est de his, qui instituuntur. Vel aliter: Audiemus T. de testamento, quod est quaedam tertium: modo audiemus de eius partibus. Et quia T. traditurus de prima parte ei est, de Institutionibus, consequens de hereditatibus testandis: & quia persona heredis instituti non posset. Azo.

Qui deportantur.] Cassv. Si testamentum fecisti, & heredem testatrix deportata: an valeat institutio, quaeritur? Resp. quòd non: sed petinde est, ac si ea nupta non esset: nec enim similis peregrinis, qui instituti possent: vt Inst. de exhær. vel die, quòd quodammodo dicat similitudinem: non enim peregrinus, id est, ad peregrinum pœna extenditur, sed ciuitatis, legis est beneficio: v. apud Gloss. 3. fin. § infami tum. quæst. 2. Gradum § in tantum. de Testis lib. 6. corpor. olim. volumen. 2. Iacobus de Belvisio. 2. Differentia deportati, & peregrini. 2. Tanquam. die quæ fi. gratiæ.

§ Non posset. quia [f] ea quæ fuit iuris naturalis, perdunt: sicut est ciuitas, & similia: vt est hîc, & § de milit. testam. Imo. quæ. § j. & de pan. l. quidam. quia pro mortuo habentur vt § de camera tab. l. j. § penult. & arg. de his, quæ pro non script. hab. Leg. sed quæ fuit iuris naturalis, non: vt matrimonium, & libertatem: vt § de senten. pass. l. ij. & ij. Sed videtur posse capere posliminio. § de reb. dub. l. j. & cognata. quæ est contra. vbi capit quis ex testamento, qui postea desinit esse ciuis: quod esse non potuit, nisi perderet ciuitatem: soliti per maximam, vel minimam capitis deminutionem: vt Inst. de capit. diem. § penult. Solu. loquitur ibi de ciuili cognatione: scilicet quæ per adoptionem erat quæstio: vt § de adopt. l. qui in adoptionem. quæ per minimam capitis deminutionem perdit: scilicet per emancipationem: & sic non amittitur ciuitas: vt Inst. de capit. dem. § minima.*

*c § Non fuisset. hoc verum cuantum ad institutionem * sed sicut habet [b] vt § de his quibus vt indig. hereditat. ADDITIO. Hanc glossam dicentem filium capere tale relictum, reprehendit hic omnes fere doctores esse hic etiam Bartol. per l. ne mutilum. ff. de bis, qua pro non scriptis habentur.*

§ Deportatus. § Institutus erat, non habentis pro institutis. b An filio credo quod deportato relinquitur.

Quod igitur quisque rusticorum (sicut prædictum est) pro suis rebus disposuerit: hoc omnimodo, legum subtilitate remissa, firmum, validúmque constitut. Dat. III. Non. Iul. Constantinop. D. N. Iustiniano A. IIII. & Paulino V. C. Coss.

DE HEREDIBVS INSTITVENDIS, ET quæ personæ heredes instituì non possunt.

TITVLVS XXIV.

Via bonæ institutionis caput, & fundamentum est totius testamenti: idcò præmittenda generali titulo de testamentis, de partibus earum dicturus, ab heredis institutione earum facit: à qua etiam plerumque testatores ipsi incipere solent. Certè ex heredis institutione vel substitutione testamentum cognoscitur: non codicillis: desiderium facere voluisse, l. 14. Cod. prox. Illud §. 1. D. de iur. cod. nec enim aliis potest, quam testamento heres institui, vel substitui potest Ulpian. tit. De heredibus instituendis, quos iuvenes heredes instituendi sunt, §. quos testamentum facere volenti & vel sola heredis institutio testamentum efficit. Sic quæ personæ heredes instituì non possunt, quod incertæ personæ institui non possit, vel incerta corpora: videsis collegium: nisi id ne specialiter concessum sit. l. 1. Collegia Iudæorum non est circumcisum, l. 1. Sole Iudæis. Collegia Christianorum est conversum. l. 1. C. de sac. Eccl. sed & cum sacribus omnibus vel l. 21. Olim non utique omnibus, quæ cuiusvis incerta sunt corpora: non populis omnibus, non populo Romano sine auctoritate Senatus hereditatem delatam alicui testamento adire fuit permissum. Peregrini quoque & absentes heredes institui non possunt: nam & testatorem, & testes, & heredes esse Romanos ipsa aperta. l. Diuus. D. de iur. fisc. l. hoc tit. l. 16. C. Th. de hæret. nec serui alieni, vel communes, si cum domino earum testamenti factio non sit. l. 10. nec proprij filii liberum arbitrio si id ipsi quos cinxit Rom. sortiat, nec institui vt filij, vel vt fratres, vel vt liberi ab eo, qui non aliter in libertatem ire erat, quàm si filius, aut libertus successio creditaria, ad hereditatem venire possunt. l. 7. tit. tit. prox. l. 8. & 9. hoc tit. l. 1. §. vlt. D. de Carb. nd. l. auferri. in pr. D. de in ius & fornicationes. l. 4. & 7. vt pertinens adoptatis statuis, tanquam indigni non auferas filium suppositis matribus, in hoc esse indigniorem non in illo. Cuiac.

Institutio deportati habetur pro non scripta, quia deportatus est incapax additionis hereditatis. Alexand.

1. Imp. Titvs Ælivs † Antoninvs A. *Archelaum.*

Qui deportantur, si heredes scribantur, tanquam * peregrini capere non possunt *: sed hereditas in ea causa est, in qua esset, si scripti non fuissent * heredes. Sine die, & Consule.

Appellationem relegati totum continetur, quando non reperitur pars, in cuius defectum possit verborum aliud versificari. Alex.

11. Imp. Antoninvs A. *Caiæ* *.

Pater tuus, si ex residua parte heres institutus est, quam alter heres scriptus capere non poterat, usque * ad nullam partem hereditatis per conditionem * fuam admitti potuit: ex alio heres extitit *. nam residui commemoratio etiam eorum * admittit †. PP. XV. Kalend. Iul. Romæ, Duobus, & Aspris Coss.

Substitutus vulgariter seruo testatoris, & alteruis, quem testator tanquam proprium libertum instituerat, admittitur, vel repellitur secundum quod de mente testatoris fuisse probatur. Alex.

111. Imp. Alexander A. *Vitali militi.*

Cvm proponas Alexandrū requitem testamento primo loco Iulianum, vt libertum suum heredem instituisse, eique substituisse his verbis, *Quod si* [k] *ex aliqua causa primus heres hereditatem meam adire voluerit, vel non potuerit: tunc in locum eius secundum heredem substituo Vitalem.* post mortem autem testatoris * Iulianum seruum communem fuisse defuncti militis, & Zoili fratris eius apparuerit: an tu [l] ex substitutione admittaris †, voluntatis est quæstio [m]. Nam si credens eum proprium, & suum libertum [n], heredem instituit, nec pec eum ad alium quenquam hereditatem pertinere voluit [o]: extitit conditio substitutionis: tibique hereditas delata est [p]. Quòd si verba substitutionis subscriptionem [q] sic habeant: *Si Iulianus heres non erit, Vitalem substituo.* decessit Alexander: apparuit postea Iulianum fuisse seruum Alexandri, & Zoili. quid his verbis substitutionis significetur, quæritur? vel qualiter admitti debeas substitutus, quæritur? Resp. aut voluit testator per Iulianum alij acquiri hereditatem, eā credebat eam libertum: aut noluit. Primo casu non admittur substitutus secundo casu sic, Vitalis.

** al. addere hic notā. Cuiac.*

† al. admittatur.

k § Quod si. esse verba substitutionis.

l § An tu. scilicet Vitalis.

m § Voluntatis est quæstio. In ambiguo autem sequimur Tyberij decretum. l. 41. § sed. Cuiac.

n § Liberum. seruum. Accurs.

o § Voluit. id est, dicitur voluisse. ?

p § Delata est. imò videtur quòd nihil valeat eorum testamentum: vt § de milit. testament. l. neque enim. § si seruum proprium. quæ est contrà. Solu. ibi erat proprius testatoris ertantis, & credentis eum liberum: hic communis; imò

480/C.IV.K.5-4, 1507-1508
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1509-1510

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. EXtraneum a etiam, cùm quis moreretur a *, heredem scribi [sibi] placuit. PP. XVI. Kal. Nov. Sirmij, AA. Coss.

Qui per se capere non potest, etiã per alium capere non potest: & ignotus potest heres institui: & eiusmodi possunt capere relicta omnia, & particularia. hæc dicit cum duabus legibus sequent.

2. *Idem* AA. & CC. *absolutæ.*

NEque per se heredes instituti, quibus hoc concessum non est, neque per seruos proprios hereditatẽ b possunt quærere. Idibus dictæ ratio b. S. XVI. Kalend. Septemb. Sirmij, Cæsaribus Coss.

Ignotus potest heres institui. SAL. ET *Imp.* THEOD. & VALENT. AA. *Rufino* P. P.

1. EXtraneum † etiã pœnis ignorum c, heredem quis instituere potest. D. XI. Kalend. Mart. Constantinop. Felice, & Tauro Coss.

Ciuitas possunt capere relicta non tantum in alia, quam particularia, corporalia, & incorporalia. BALD. Vel sic: *Ciuitates possunt heredes institui, & eis legari, & fideicommitti.* SAL.

XVI. *Imp.* LEO A. *Zenonino* P. P.

HEreditatis, vel legati, seu fidei commissi, aut donationis titulis * domus aut ædificia, vel mancipia, ad iure inchyrasæ urbis d, vel alterius cuiusli bet ciuitates e* peruenire† possunt. Dat. V. Kal. Mart. Martiano, & Zenone Coss.

Institutus in re certa habetur loco legatarij, tanquã scilicet institutus hereditatem adeuntis. SAL. Vel sic: *Institutus in re certa, vel instituta esse ciuitas re certa pro parte institutionis, habetur loco legatarij, quæ ad hoc, vt alterutra hereditatẽ rati uti non possit.* ALEX.

XIII. *Imp.* IUSTINIA. A. *Menna* P. P.

QVotiens f certi quidem ex certa re scripti fuit heredes, vel certis rebus pro sua institutione contenti esse iussi sunt, quos legatariorum g loco habeti certum est, alij verò ex certa parte 2, vel sine parte h, qui pro veterum legum tenore ad certam vnciarum institutionem referuntur i: eos rancommodo omnibus hereditariis actionibus vti, vel conuenire decernimus, qui ex certa parte, vel sine parte scripti fuerint, nec aliquam deminutionem earundem actionum occasione herediũ ex certa re scriptorum k ferri. Dat. VIII. Id. April. Constantinop. Decio V. C. Cons.

Institutus, qui non potest saluari secundum proprium diretũ significatum verborum, saluatur secundum improprium, & indirectum, si scripti potest: aliàs redditur nulla petitio, quãm sustineatur protectu erroris testatoris, si ipse error, qui offendit substantiam. ALEX.

XIV. *Idem* A. *Isauri* P. P.

CVm in libris Vlpiani, quos ad Masurium Sabinũ scripsit, talis species l relata sit: hanc apertiùs expedire nobis visum est. Quidam m testamentum faciens ita instituit, *Sempronius Plotio heres esto.* Veteres quidẽ existimabãt errorem nominis* esse, & sic institutionem valere, quasi testator Plotium nominaretur, & Sempronio sibi scripsisset heredem: sed huiusmodi sententiã cæteriorem * esse existimamus. neque enim sic homo supinus, imò magis stultus inuenitur, vt suum nomen ignoret: sed si quidem ipse testator Plotio cuidam heres extitit: manifestum est sibi Sempronium heredem instituisse, vt per medium ipsius testatoris personam Plotij heres efficiatur. Et hoc argumento tamvt ex antiqua regula, quæ voluit heredem heredis testatoris esse heredem n.

interpretanda verba institutionis, quòd si ex Plotij facti heres. & Sempronius sic institutus: & Sempronius erit heres tuus, & per consequens erit heres Plotij: per regulam qua dicitur, quòd heres heredis, testatoris est heres. vel si Plotium heredem instituit, & si heres non esset, ei Sempronium substituit. Vel si cum esset Sempronium in eius loco, vel in totum, vel in partem quasi ex substitutione quadam vocare deberes. Si autem nec Plotio heres extitit, neque Plotium heredem instituit, nec in Plotium vocabatur, non valet institutio: cùm non sit verisimile te nomen tuum ignorasse. VLPIANVS.

1 *Species.* id est, quæstio.

m *Quidam.* scilicet Titius.

n *Nemini.* scilicet sui.

o *Testatoris esse heredem.* vt *l. de pet. hered. l. ij. & iij. & supra de vsufruct. Lucrãtiæ. & de verb. signi. hereda. & l. secundum. & de acquir. hered. l. si quis filium. §. fin.*

a ¶ Extraneum. Non item filium, quia hæc institutio præteritionẽ ob legitimi moram similis est. Vide scripta ad tit. C. vt adit. ad hæ. & contra hæc incip. dela. QVIS & SIBI, lege, cùm manet. Item, *Scribi placuit.* CVIACIVS.

a ¶ *Cùm quis moreretur.* id est, cum hæc adiectione, *cùm moreretur.* scilicet heres extraneus quæ adiectio habetur pro non adiecta: vt *l. eadem. l. hereditas. & l. de manu. l. si pupillus. §. qui sub conditione.* licèt in legato distinguatur, an dicat, lego tibi, cùm moriemini, quo casu valet statim, licèt differatur. aut lego tibi, cùm moriemini heres. & tunc est conditionalis: vt non videatur inutiliter testatus interim §. legatarius vsus herede decedente. *l. de conditi. & demonst. l. heres meus. & l. quando. de. leg. ter. l. si filium heres.* nisi in libertate, quæ secretiùs, non nulla habetur: vt *l. de manumiss. l. libertas.* Sic in substitutione. *l. de vulgari. §. pupillus.* Vide ad hæc Treb. 1. Alij dicunt, vt Ato, hanc institutionem esse conditionalẽ, & ita Treb. Hanc etiam Gl. hanc partem reprobat. Bal. *l. si. §. pupillus. & ibi.* Salic. *vtrũ de rend. minor.* Alij, cùm moriemur id est, cùm erit in periculo mortis. quòd quasi in idem recidit, vel cùm moriemur. scilicet testatore

NEque.] CAEPE. Si non capacem, puta hæreticum, vel ex testatoris contu sciperum institutionibus an valeat institutio, quæritur? Resp. quod nomine etiãsi seruum suum heredem instituit non acquiretur hereditas: quia qui per se heres institui non potest, nec per alium: vt *§. sed. Item manus.* VIVIA. b ¶ Ratio nam qui per se institui nõ potest, nec per seruos, vt hic. *& §. ne. Item.* Nec ob *§. de adil. edict. item sunt. §. fin.* quia ibi empter erat capax. Nec *§. de negotiis. hered. l. si seruus. eius.* quia ibi fuit ante additorum manumissum vende sibi adit. Et etiãsi, quod c potest dominus relinquãdo seruo vt *§. de leg. 3. l. si mihi. & tit. §. regula.* Sed & *l. si. §. de ferud. leg. l. & §. maximè.*

EXtraned.] CAEPE. An legatũ d, mihi possim heredem instituere, quæritur? Respon. quòd sic. VIVIAN.

c ¶ *Ignotus.* vt *Inst. de hæred. inst. §. fin.*

d ¶ *Legatum.*] CAEPE. An Romãe ciuitatibus institutionis, vel legati, vel donationis aliquid relinqui possit quæritur? Resp. quòd sic. & cuilibet alij ciuitati. VIVIAN.

d ¶ *Vbi.* vtrũ in, vel extra ROMAM.

e ¶ *Ciuitatis.* vt *§. sed Treb. l. omnibus. & de leg. 1. l. si heres. §. vicis. & l. si quis. & filio §. fin.*

QVotiens.] CAEPE. Duos heredes ex certa re, puta ex vinea, vel domo heredes instituisti: alios simpliciter non facta mentione rerum certarum, vel incertis partibus, puta rerum ex tribus rectis, aliam ex quarum: an illi, qui ex reb. certis instituti sunt, concurrãti possint à coheredibus hereditatis, quæritur? Respond. quòd non, quia tanti loco * legatariorum, non heredum. Alij autem consentiendi sunt, & agere possunt nec aliquid actionum competitum hereditariarum heredibus ipsorum in certis partibus, vel sine partib. per alios in incertis rebus institutis deminui debet. VIVIANVS.

f ¶ *Quotiens.* An heredes scripti ex re certa eruncentur ad rationem socius afficiãm omnes ita sunt scripti. *l. 12. §. sed.* CVI. *§ Legatariorum.* arg. contra *supra de institu. actio. authent. accipiẽs.* ADDITIO. Dicas post Bartol. & Bald. *vel ex facto. §. de heredit. instituend.* & eundem Bart. hic, quòd heres institutus ex re certa non est heres vniuersalis, nec est legatarius: sed est vna certa species per se, quæ vocatur heres ex re certa, quæ partim capit de natura instituti vniuersalis, & partim de natura legatarij: quod declara, vt latiùs per dictos Bartol. & Bald. vbi supra.

g ¶ *Ex certa parte.* puta vnam in sex rectis, & alium in aliis sex vncijs.

h ¶ *Sine parte.* puta in omnibus aliis institutis duos.

i ¶ *Referuntur.* duodecim scilicet: vt *Instituer. de hered. institut. §. hæredes.*

k ¶ *Scripturam.* cùm ipsi non reuocatur: vt *hic, & supra, de hered. act. l. creditores.*

¶ Sed videtur esse falsa loco l heredem, qui ex certa re scribatur: vt *l. eadem. 1. §. si ex fundo. & l. quæsitum. §. si duo. & l. ne scito. 9. per totam primam columnam.* quæ sunt contra. Solu. secundùm quosdam hîc fuit res certa demonstrata nomine proprio: ibi appellatione, vel demonstratione quasi non plus certi *§ si cert. pete. Lotharius.* Dic ergo, quòd ibi non erant alij instituti: vnde ne inuicem de portionibus accrescere pro parte testatus & pro parte intestatus: datur eis totum: hic autem fuit & alij instituti, qui sunt heredes in vniuerso.

CVm in libris.] CAEPE. Heredem instituit his verbis *Sempronius Plotio heres esto.* an valeat institutio quæritur: videbatur antiqui valere, quasi in suo nomine erraller. Dicit imperator hanc sententiam supinam: cùm non sit verisimile aliquem ignorare suum nomen. & hoc si fuit interpretanda verba institutionis, quòd si ex Plotij facti heres. & Sempronius sic institutus: & Sempronius erit heres tuus, & per consequens erit heres Plotij: per regulam qua dicitur, quòd heres heredis, testatoris est heres. vel si Plotium heredem instituit, & si heres non esset, ei Sempronium substituit. Vel si cum esset Sempronium in eius loco, vel in totum, vel in partem quasi ex substitutione quadam vocare deberes. Si autem nec Plotio heres extitit, neque Plotium heredem instituit, nec in Plotium vocabatur, non valet institutio: cùm non sit verisimile te nomen tuum ignorasse. VLPIANVS.

i ¶ *Species.* id est, quæstio.

m ¶ *Quidam.* scilicet Titius.

n ¶ *Nemini.* scilicet sui.

o ¶ *Testatoris esse heredem.* vt *§ de pet. hered. l. ij. & iij. & supra de vsufruct. Lucrãtiæ. & de verb. signi. hereda. & l. secundum. & de acquir. hered. l. si quis filium. §. fin.*

a ¶ Ex

480/C.IV.K.5-4, 1511-1512

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE INSTITVTIONIBVS.

Dictum est supra de hæreditate instituenda: sequitur videre de substituendo: quia hæredis institutio sæpe substitutione constituta vitiandum est. ALEX.

[C]AVTVM autem] CASSIO. Testamentum fecisti: nepos tuus fuit: filium filiæ tuæ, sub tali conditione instituisti, si nubserit filio Anthylli: per eum non stat, quò minùs parere conditioni: sed per filium Anthylli, qui eum ea uxorem habere non vult: an ad hæreditatem tuam admitenda sit, quæritur? Resp. quòd si quia habetur pendito pro completa, cùm per eum non stat, quò minùs impleatur. VIVIAN.

Manifestum est. nam videtur impleta, cùm per eum non remaneat: vt *ibi, & infrà de his, quæ sub modo l. i. & ff. de acquir. hered. l. ventre. & quando dies leg. cod. l. ff. post § sed si ita.*

Sed contrà infr. de cond. insert. l. legatum. In hoc b eum alius substituat, ibi non, secundum quosdam. 2. Vel ibi fuit in mora, hic non. 3. Tu dilinguè secundum hos aut c deficiente, deficit & legati: nisi testator omnino legari erat relicta: quod præsumitur in legatis ad pias causas: adde Gl. *l. Mevius. §. ff. de manum. testamento.* Trag principaliter. *Jac. Gonzal.* d *Hæredibus*, vel legatis sub conditione relictis, an debeatur. & conditioni non parentibus.

Conditio mixta dependeat ex facto instituti, & alterius tertij, desinat impleri, vel impedire ex facto alterius tertij ad hoc, vt institutus possit adire. SALY. & ALEX.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Alexandro.*

VM autem maternum ea condicione filium tuam heredem instituisse propones, vt Anchylli * filio nupsisset: non potes eam heredem existere, quàm condicioni paruerit, aut Anchylli † filio reculante, matrimonium impeditum fuerit, manifestum est *. PP. Kalend. Octobr. Anulino, & Fronone Coss.

Vbi cedere non est turpis, debet heres institutus parere: alias substitutus admittitur, & institutus à

successione repellitur. SALYC. & ALEXAN.

11. *Imp.* ANTONINVS A. *Cassio.*

CONditioni, sub qua testamento matris tuæ 4 heres institutus es, si non paruisti: iure cum haber substituto. Nec enim videri potest sub specie turpium negotiarum viduitatē * tibi indixisse *, cùm te filio sororis tuæ consobrino tuo probabili consilio matrimonio iungere voluerit †. Nec extraordinario auxilio indiges ‡: cùm ex his [precibus,] quas † libello complexa es, declaretur non per eum stetisse, quò minùs supremæ voluntati matris tuæ testatricis satisfieret. PP. VIII. Id. Mart. Romæ, Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

a ¶ *Re consequentia* id est, quæ sic ex nostra interpretatione. ¶ Et not. vulgatum * substituendum esse verbis affirmatiuis sic *ff. eod. l. Titius.*

b ¶ *Et sic.* supple, nec ipse testator Plotius vocatur. nam hic est indubitabilis casus.

Sin autem nihil tale factum est, superuacuum, &. inanè hujusmodi institutionem esse: nisi prius heredi Plotio sibi instituto, sic adiecerit, *Sempronius Plotij heres esto.* Tunc etenim existimandum est eum dixisse, si non Plotius heres sibi fuerit, tunc Sempronium in totum, † partémve Plotij ex substitutione vocari: ita vt ex consequentia a verborum Plotius quidem instituitur: Sempronius autem substitutus inueniatur. Sin autem neque ipse testator Plotio heres extitit, neque Plotium heredem antè scripsit, & sic * Sempronium Plotio heredem esse voluit: nullius esse momenti talem institutionem, cùm non † est verisimile in suum nomen quenquam errasse. Dat. III. Kal. Aug. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

DE † INSTITVTIONIBVS, * ET SVBSTITUTIONIBVS, & † restitutionibus sub conditione factis.

TITVLVS XXV.

Hæc titulus est de obligationibus, quæ inuicem inter substitutum illum, & substituendum hæc proueniunt, quæ restitutionis dicuntur: quia Græci hanc vulgarem etiam substitutionem precariam vocant. De directa substitutione est l. vlt. sed non de conditionibus ne opponi quis est substitutio omnis directa videatur esse conditionalis, quòd concipiatur in casum tamen ex ipsa non est conditionalis nisi alia, quidem iura ex ipso testamento ei qui infirmo conditio, velut si mens ex Aelia venerit, i. qui liberis D. de vulg. sub. & simili casuum sine pœna vitiosa sese huius testamenti legum propter testimonium vitiari sog. qui est de substitutionibus directis. Nulla tamen in hoc tit. proponitur substitutio directa conditionalis, & vt in l. illo loco, substituti, sui relinquendi, & l. 7. illo libro vulgaris, & l. vlt. C. com. de leg. Sed Ciuitatem, vel restitutionis item. Quia restituti alia dispositio sunt vel substituere ipsius. ita in hac vulgaris accipiatur, seu, non ampliando: sed replicando causa additum opinor. Institutio est scriptura primo testamenti, qua primo heredi hereditatem defert, vel statim à morte testatoris si sit puberis vel ex conditione casu. Restitutio, vel substitutio precaria est hereditas per fideicommissum ab heredi relicta. Condicio est futuri incerti casus incertus: vel suæ vitali accommodatus, sive adiecta institutioni, aut fideicommisso, quæ effectum eius differt in futurum, & incertum eventum. Vel, lex certa, qua testator probabili consilio discitur aliquem ad testamentum suum inuitat. Et alia potestatiua, qua est in potestate, & arbitrio hæredis adiecta, alia in casu, & eventu futuro, formatisque, qua casuales dicitur, alia mixta, cuius eventus pendet partim ex voluntate heredis instituti, partim ex casu l. vnic. § fin autem aliquid. ff. de cad. toll. l. vlt. de nec. her. inter quæ genera conditionum differentia quædam notatur in l. 4. & in aliis legibus: de pluribus quæ alia horum generum conditionibus tradantur, qua vel remittuntur, vt condicio deficiat, vel non contineatur, & de earum interpretatione, & de tempore, quo implenda sunt. CYACIVS.

[C]Onditioni] CASSIO. Mater filium suum sub hac conditione heredem instituit, si puer eum emanciparet: condi-

480/C.IV.K.5-4, 1513-1514

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Sententiam.* scilicet deportationis. & sic filius factus est sui iuris: vt *Instit. quib. mod. ius pa. po. sol.* §. *cum autem.*
b ¶ *Vel aliter.* superiori enim fuit mors: scilicet ciuilis: hic naturalis: vt ff. *de contra tabul.* l. 1. §. *fin.* & ff. *de condit.* & *demonst.* l. *vniuersalis.*
c ¶ *Liberari.* qui modi sunt multi: vt *Inst. quib. mod. ius pa. po. sol.* per tot.
d ¶ *Sua causa.* id est, cum suo onere. ¶ Et sic nota ex hac leg. effectum, non modum considerari: nihil enim refert quid de æquipollentibus fiat [illegible]

Conditio emancipationis verificatur etiam per mortem naturalem patris, vel eius deportationem. SAL. *post* BAL. Vel sic: *Institutio collata in vnum casum, extenditur ad alium sibi similem. hoc dicit.* Vel sic: *Non refert quid ex æquipollentibus fiat.* ALEXA.

III. *Idem A. Maximo, & aliis.*

SI mater vos sub conditione emancipationis heredes instituit, & priùs quàm voluntati defunctæ pareretur, sententiam [a] deportationis pater meruit, vel aliter [b] defunctus est: morte eius, vel alio modo patris potestate liberati [c], ius adeundæ hereditatis cum sua causa [d] quæsistis. S. Pridie Kalend. Maij, Sabino, & Anulino COSS.

Filius in potestate non potest heres institui à patre sub conditione, quæ in eius potestate non sit, vt est casualis, vel etiam mixta, quæ pendet ex facto instituti, & à casu fortuito: & si aliter fiat, non valet testamentum: & hereditas ab intestato potest adiri, nisi filius fuerit in defectum illius conditionis exheredatus. ALEXAN.

IIII. *Imp.* ALEXANDER A. *Æmiliano.*

SI pater filium, quem in potestate habebat, sub conditione, quæ in ipsius [e] potestate non erat [f], heredem scripsit, nec in defectum eius exheredauit: iure testatus non videtur [g]. Cùm autem [h] trans mare, & longè te [i] agentem sub hac conditione heredem scriptum esse dicas, si in patriam, quæ in prouincia Mauritaniæ erat, regressus fuisses, nec exheredatum te alleges, si in eum locum non redisses: manifestum est multis casibus non voluntariis, sed fortuitis euenire potuisse, vt eam [k] implere non posses: & ideo [l] adire hereditatem non prohiberis. PP. VI. Kalen. April. Iuliano II. & Crispino COSS.

[illegible] ... non valeat testamentum: & illud & fieri possit in quæstionem leg. scilicet an valeat testamentum tale. VIVIANVS.
e ¶ *Ipsius.* scilicet filii.
f ¶ *Erat.* vt statim ponit exemplum lex ista de mixta. ¶ Et sic nota quòd filius sub casuali [b], vel mixta conditione non potest institui: sed sub potestatiua [c] sic: vt *Inst.* & ff. *de hered. instit.* l. *filius in princ.* & §. *pater,* & l. *cum dubitari.* & *de condit. instit.* l. *si ex.* & *de condit.* & *demon.* l. *Lucius.* & sic exheredatio [d] parit fieri deberet ff. *de lib.* & *posthu.* l. & *si peperit.* §. *pare.* sed verùm quæ [e] simul sint: potest taliter institutio conditionalis, & exheredatio sub contraria conditione: vt hic, & ff. *de lib.* & *posthu.* l. *filius à patre in prin.* ¶ Quid autem de nepote, [f] & aliis inferioribus? Respondeo idem, quod in filio: sed sub qualibet conditione possunt institui, vel exheredari: vt ff. *de heredi. instit.* l. *sed si ea conditione.* §. *nepotes.* secundùm quosdam. 2. Tu dic, quòd si nemo nepotem præcedat tempore testamenti, & sic est suus: idem quòd in filio: alias non idem: vt *in fine illius* §. *nepotes.* 3. Bal. tamen distinxit: cùm filius instituitur sub mixta conditione, vtrùm per eum stet, quò minùs impleatur conditio, an per casum. primo casu non admittitur, secundo sic: vt *arg.* [illegible] *sed. fin.* Quæ distinctio non placet: cùm statim sit nullum testamentum, in quo [illegible] conditione casuali, vel mixta est filius institutus. Hodie verò filius, & quilibet suus heres institutus

debet habere debitam bonorum subsidium sine omni conditione, & dilatione: vt *C. de inoffic. testam.* l. *quoniam in prioribus.* ACCVRSIVS.
g ¶ *Non videtur.* deficiente enim conditione inuenitur suus heres neque institutus, neque exheredatus: & sic non valet: vt *Instit. de exhered. lib. in prin.*
h ¶ *Cum autem.* nunc in specie dicit: & suprà in genere dixerat.
i ¶ *Te.* filium.
k ¶ *Eam.* scilicet conditionem, si in patriam, quæ, &c. vt ff. *de dona. cau. mor.* l. *senatus.* §. *mortis.* Alij ponunt hanc glossam super verbo, *in patriam.*
l ¶ *Et ideo.* non aperitur testamento, vel ab intestato. Sed Ius. dixit testamentum, benignè interpretatur voluntatem defuncti in ambiguo, quasi voluerit eum heredem esse, si modò per eum non stetisset, quominùs conditionem impleret: & sic remota conditione de medio valet testamentum. Sed dico tantùm ab intestato, cùm testamentum ipso iure nullum sit. ¶ Sed contra hoc est valde, quod dicitur ff. *de fœtum. sub.* l. §. *si sub conditione.* Sed ibi in emancipato dicit. Vel dic quòd ex testamento adire potest, si vult: quia suo fauore dicitur nullum: vt ff. *de inoffic. test.* l. *si.* & ff. *de iure deliberan.* l. *si res.* §. 1. & simile no. suprà *de contra tabu.* l. *s.* secundùm Azo.

Conditio dirimendi matrimonium, tanquam turpis reiicitur de institutione, & remanet institutio pura: & si de facto fuerit impleta conditio, non cogitur in implemento persistere: imò licet ab implemento recedat, hereditatem habet, sicut si non impleuisset. ALEX.

V. *Impp.* VALERIAN. & GALLIEN. AA. *Maximo* †.

REprehendenda [m] tu magis es, quàm mater tua: illa enim si heredem te sibi esse vellet [n] id, quod est inutile [o], matrimonium te dirimere cum viro non iuberet: tu porrò voluntatem eius diuortio comprobasti [p]. Oportuerat autem, etsi conditio huiusmodi admitteretur, præferre lucro concordiam maritalem. Enimuerò cùm boni mores hæc [q] obseruari vetent: sine vllo damno coniunctionem retinere potuisti. Redi igitur ad maritum, sciens hereditatem matris, etiam si redieris, retenturam: quippe quam retineres, licèt penitus ab eo non recessisses. PP. XII. Kalend. Decembr. Valeriano IIII. & Gallieno III. AA. Coss.

† *Græca Constitutio Iustiniani.*

Disiunctiua posita inter conditiones negatiuas, resoluitur in coniunctiuam fauore liberorum: quod ad extraneos est extensum. SAL. Vel sic: *Substitutio, vel fideicommissum relictum per testatorem sub conditione, si institutus, seu grauatus decesserit sine liberis vnà cum pluribus aliis conditionibus alternatiuè positis, non habent effectum, nisi omnes conditiones existant: & sic alternatiua ponitur pro copulatiua.* ALEXAND.

VI. *Idem A. ad Senatum.*

GEneraliter sancimus, si quis ita verba sua composuerit, vt edicat: Si filius, vel

REprehendenda.] CASVS. Mater filiam suam hac conditione heredem instituit, si à viro discederet: filia luerum concedit maritali præferens, à viro diuertitur valeat institutio, quæritur: Respond. quòd sic, & perinde est, ac si conditio apposita non fuisset, vnde redire debet: & conditione non obstante, cùm fuerit turpis, hereditatem retinere. sed tamen implendo conditionem deliquit. VIVIAN.
m ¶ *Reprehendenda.* illa quidem est reprehendenda: quia noluit te heredem esse liberè, vt debuit: sed tu plus.
n ¶ *Vellet.* liberè vt debuit.
o ¶ *Inutile.* hoc scilicet matrimonium, &c.
p ¶ *Comprobasti.* facto [h] datur voluntas intelligi: vt *hic.* & ff. *de leg.* & *senatusconsul.* l. *de quibus in fin.* ACCVRSIVS.
q ¶ *Hæc.* id est, huiusmodi turpes conditiones: vt *hic*, & *suprà de inoffic. testa.* l. *cum te pietatis.* & *C. de condit. insert.* & ff. *de vsu*, & *habi.* l. *sed neque.* §. *sed si vsus.* & *arg.* ff. *de condit.* & *demon.* l. *dirimenti.* & *C. de his, quæ pœnæ no.* l. *s.*

GEneraliter.] CASVS. Testamentum fecisti, & heredem instituisti, & adiecisti, si sine liberis decederet, vel cum viro non contraheret, vel intestata decederet: alij hereditatem restitueret, vel ei alium substitueret, an hæc oratio disiuncta, vel coniuncta intelligatur, quæritur? Respond. quòd coniuncta: quia si nullum fiat horum, locum habet substitutio: nec vnum tantum, si non fiat, locum facit substitutioni, vel restitutioni: nec illud habet locum tamen in filio tuo instituto,

480/C.IV.K.5-4, 1515-1516
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1517-1518

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

parte testamenti adiecta, dispositionem reddunt conditionalem. Sal. Vel sic: *Institutio facta sub conditione, vel modo, vel demonstratione, superius exprimenda à testatore non vitiatur: licet postea nō exprimantur. Si verò exprimatur conditio, etiam in fine testamenti, reddit institutionē conditionalem: sicut si à principio fuisset apposita.* Alex.

VIII. *Idem A. Ioanni P.P.*

SI testamentum ita scriptum inueniatur, *Ille heres esto secundum conditiones infra scriptas:* si quidem nihil est adiectum, neque aliqua condicio in testamento posita est: superuacuam esse conditionum pollicitationem sancimus, & testamentum puram habere institutionem [a]. Et argumēto vtimur, quod Papinianus respondit [b] †, Vicos reipublicæ relictos, qui proprios fines habebant, non ideò ex fideicommisso minùs deberi, quòd testator fines eorum, & certaminis [c] formam, quod [*] celebrari singulis annis voluit, alia scriptura se declaraturum promisit, ac posteà morte præuentus non fecit [d]. Sin autem conditiones quasdam in quanis parte testamenti posuit: tunc videri ab initio conditionalem esse institutionem, & sic omnia compleri tanquàm si testator ipsas institutiones eisdem conditionibus copulasset, [e] quæ infra conscriptæ sunt. Dat. VI. Kalend. August. Constantinop. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

Tacita pupillaris non admittitur contra matrem, dum viuit: sed si mater ante mortem impuberis exiit de medio, admittitur substitutio. h. d. secundum communem opinionem glossatorum, & doctorum. Alex. *contr.* Bald. & Sal.

IX. *Idem A. Ioanni P.P.*

CVm quidam prægnantem habens coniugem, scripsit heredem ipsam quidem suam vxorem ex parte: ventrem verò ex alia parte, & adiecit: si non posthumus natus fuerit, alium sibi heredem esse: posthumus autem natus impubes decessit: dubitatur quid iuris sit, tam Vlpiano, quàm Papiniano viris disertissimis voluntatis esse quæstionem scribentibus, cùm opinabatur [f] Papinianus eùdem [g] [*] testatorē voluisse posthumo nato, & impubere defuncto, matrem magis ad eius venire successionem, quàm substitutum. Si enim suæ [h] substantiæ partem vxori dereliquit [i]: multò magis [k] & luctuosam [l] hereditatem ad matrem venire curauit. Nos itaque in hac specie Papiniani dubitationem resecantes, substitutionem quidem in huiusmodi casu, vbi posthumus natus adhuc impubes viua matre decessit, respuendam esse censemus. Tunc autem tantummodò † substitutionem admittimus, cùm posthumus minimè editus fuerit, vel post eius partum mater prior [m] decesserit. Dat. III. Kalend. August. Constantinop. post cōsulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

DE IMPVBERVM, ET ALIIS* substitutionibus †.

TITVLVS XXVI.

D[illegible] titulo superiore de substitutionibus [illegible], & conditionibus earum: hoc titulo [illegible] est de directis, quæ post institutionem sequuntur [illegible] [illegible]

[illegible]

d ¶ *Non fecit.* i. non declarauit fines, vel formam certaminis.
e ¶ *Copulasset.* quæ enim incontinenti [*] fiunt, videntur inesse: [illegible] l. [illegible] & ff. de [illegible] l. non ad ea & de verb. oblig. l. si ita stipulatus [illegible]

Cum quidam.] Casus. Quidam testamentum fecit: vxorem ex vna parte, & eum, qui in ventre erat, ex alia heredem instituit & adiecit. Si posthumus natus non erit, Vitalis sit heres in ea parte, quæ ad posthumum peruētura erat. natus est posthumus viuus, & impubes decessit: an mater ad partem filii veniret, an substitutus, quæritur? De hoc dubitat Papinianus, dicens voluntatis esse quæstionem. [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1519-1520
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

filius non fuerit heres: ideò ex vulgari tacita, quæ inest, vel expressa, admittitur substituta: sed non tertio, &c.

DE IMPVBERVM, ET ALIIS SVBSTITVTIONIBVS.

Id est, dicere de pupillari substitutione, & alia, quæ supra alia. Sunt enim multa, vt dicatur]. ex. I. pro tibi.

Vim heredis.] Cavet. Testamentum facit: tres heredes ex partibus disparibus instituit: para vnam ex sex vncijs, illum ex duabus, tertiũ ex quatuor: & nos aduersus substituti, hoc modo, vos in vnciam substituo. substituta in sex, partem sua tenebunt: ad illam vocabitur coheredes alij instituti: & pro quibus partibus quisque ex illis est, scilicet an pro æqualibus, an pro hereditatis? Respõ. quòd pro hereditatis: scilicet substituta in quatuor vncijs, vocetur in quatuor alias ad duas. præsumimus enim testatorem sacit hoc voluisse, vt eadem partes, quæ erant expressæ in institutione, intelligatur repetita in substitutione. VIVIAN.

a ¶ *Ex disparibus partibus.* puta vnus ex tertia: alius ex quarta: alius ex duabus vncijs.

b ¶ *Vilarum.* si enim fabulæ essent mero patrimonio in substitutione, ferrentur hoc, quod dictum est.

c ¶ *Expressa sunt.* vt si non sit heres, qui fuit in tertijs ex sex: quatuor accedentes habenti quatuor. & duæ habebit duas: vt hic, & *Inst. eod. §. ex dispartibus. & §. sed. & qui liberis in fin. & sed & plures. & I. colorni.* &c. hic ergo prima voluntas trahit ad se vltimam: vt *ff. de legat. I. §. nulli. & ibi.* & §. Item hoc verum nominibus appellatis positis in substitutione: secùs si propriis: vt *ff. ad calla. sitar Rubenus* cites *Trebell. I. nemini quam.* & *I. patrem.* Item fecit quidam patrem quatuor liberis instituta: fecit eos duos: vt *ff. ad Trebell. quæritur.* & *ff. ad rel. Cornel. Sicarior.* & *ff. ad rel. Pompeiam.*

† non quidem mero: sed Cassiodi. Cons.

Heredibus.] Cassius. Fecisti testamenti duos heredes, patrē, & impuberem filium: & non inscitè substituisti: impubes heres factus adiit, & in pupillari ætate decessit: vult mater ad partem suam admitti ab intestato: vult & substitutus: quis eorum admitti debeat, quæritur? Resp. quòd mater: videtur tamen substituendo sibi solas intribus esse impubes, & aliquis ei substituisse, in duobus casibus admittitur substitutus, scil. si substitutus heres non esset, vel esset, & in pupillari ætate decessisset sed hoc non habet locum hic quia cum pubes ibi est substitutus, & consentiens non potest esse substitutus, nisi in vno casu scilicet si heres non existeret consentiens: impubes non heres erit: ergo ex quo admittitur & hunc habet locum substitutio. VIVIAN.

d ¶ *Tibi. Gmatii.*

e ¶ *Pubertatis.* id est, à tempore pupillaris ætatis eligat ad virilem maturitatem.

f ¶ *Tempora.* scilicet fœtura.

g ¶ *Conditione.* vel quia prius heres: vel quia non venit in potestate.

h ¶ *Dumtaxat.* i. tantummodò.

i ¶ *Ex causa.* scilicet æqualitatis † *sic*] *de prætia sacrificii in sacra. lib. xij.* vbi dicit, æqualitatem litigantibus volo seruari.

k ¶ *Conditio.* vt *ff. eodem. I. cum aliis, nam hoc casu. §. & ad idem. sup. de reb. dub. I. in testamento.* &] *vide I. quæsitum. in fin.*

† *Titus. Septimius.* vt sic D. Pius: à quo dominus rescripsit id cõstitutum, quod hac lege latissime. & *ff. de dispartis. inst. de vul. substit.* Auct. Cons. hic est D. Pius: vt etiam *substitutorum vulgarium casus docet. Cuiac.*

a ¶ *Dispartibus.* puta vnus ex tertia: alius ex quarta: alius ex duabus vncijs.

b ¶ *Vilarum.* si enim fabulæ essent mero patrimonio in substitutione, ferrentur hoc, quod dictum est.

c ¶ *Expressa sunt.* vt si non sit heres, qui fuit in tertijs ex sex: quatuor accedentes habenti quatuor. & duæ habebit duas: vt hic, & *Inst. eod. §. ex dispartibus. & §. sed. & qui liberis in fin. & sed & plures. & I. colorni.* &c. hic ergo prima voluntas trahit ad se vltimam: vt *ff. de legat. I. §. nulli. & ibi.* & §. Item hoc verum nominibus appellatis positis in substitutione: secùs si propriis: vt *ff. ad calla. sitar Rubenus* cites *Trebell. I. nemini quam.* & *I. patrem.* Item fecit quidam patrem quatuor liberis instituta: fecit eos duos: vt *ff. ad Trebell. quæritur.* & *ff. ad rel. Cornel. Sicarior.* & *ff. ad rel. Pompeiam.*

† non quidem mero: sed Cassiodi. Cons.

Portione adsignata in institutione, videtur reposita in substitutione reciproca. BALD. Vel sic: *Portione in substitutione adscripta, intelligitur in substitutione breuiloqua tacitè reposita.* SALY. Vel sic: *Portio adscripta in substitutione, reputata est scripta in substitutione.* ALEX.

1. *Imp.* M. † ÆLIVS ANTONINVS. *Secundo.*

VM heredes ex disparibus partibus a instituti, & inuicem substituti sint, nec in substitutione facta ex vtrisque b partium mentio ceverum est non aliàs partes testatorem substitutioni tacitæ inseruisse, quã quæ manifestè in substitutione expressæ sunt c. Dat. Claro II. & Severo Coss.

Substitutio breuiloqua, siue reciproca facta personis impuberum, non continet pupillarem in persona impuberis: sed in persona ætatis continet vulgarem tantum, quæ potest omnibus fieri. ALEX.

11. *Imp.* SEVERVS *, & ANTONINVS AA. *Frontoni* *.

HEreditatem quidẽ defuncti intestati filij declarari sibi d dubitari nõ oportet: substitutio enim, testamento patris facta, ad pubertatis e tempora f postigi nõ potest: quia ipso, & aliis non eiusdem conditionis g heredibus substituris, & inuicẽ substituris, propter eorum personam, quibus in vnum casum duntaxat h substituì potest, etiam in filio idem debere seruari, & ratio i suadet, & diuus Marcus patet † constituit k, PP. VI. Kal. Augusti. Chilone, & Libone Coss.

Verba, si heres non erit, intelligentur scil. ex testamento & sic substituto vulgari casum intestati excludit. BALD. Vel sic: *Repudiante instituto, fit locus vulgariter substituto: & contra eum adeunti competunt actiones hereditariæ.* SALYC. Vel sic: *Hæc verba, si heres nõ erit, apposita in substitutione vulgari, intelliguntur sic: si non ex testamento, vbi substitutus reputatur ex testamento, facta inofficiosa substitutione: potest substitutus succedere ab intestato: & quod tamen sibi debebatur à defuncto, illud totum à substituto potest petere.* ALEX.

111. *Imp.* ALEX. A. *Achillæ* *.

HEres instituta marris testamenti, si successionem ex testamento omissi, & ab intestato bonorum possessionis iure habere voluisti l: substituto locum quin fecerit, in dubium non venit. Proinde si substitutus hereditatem amplexus est: actionibus, quæ tibi aduersus marrem competebant, ipsum m conuenire, non successionem ab intestato potes vindicare n. PP. XI. Kalend. Septembr. Maximo II. & Æliano Coss.

Naturæ copula est refringere copulata ad vniformia: præsumitur vera. non ad differentia. BALD. Vel sic: *Verbum communis parum refertum ad duo, debet operari ad vtrumque. b. d. secunda* I. AE. BVT. Vel sic: *Vulgaris facta filio impuberi comprehendit pupillarẽ ex vtroque. b. d. secunda* I. AE. BVT. Vel sic: *Vulgaris facta filio impuberi, & alteri, qui non poterat fieri pupillaris substitutio, non continet tacitum pupillarẽ in persona impuberis ab eo tuendam vsqualitatem.* ALEX.

IV. *Idem A. Fusciano.*

QVamuis placuerit o † substitutionem impuberi p, qui in potestate testatoris fuerit, à parente factam ita, *Si heres non erit* q: postea ad eum casum, quo postea, quàm heres extitit, impubes decessit r, si modò non contrariam defuncti voluntatem extitisse probetur: cùm tamen proponas ita substitutionem factam esse, *Si mihi Fusciano filius, & Ælia uxor*

a ¶ *Vulgaris.* hæc † *sic*] *de prætia sacrificii in sacra. lib. xij.* vbi dicit, æqualitatem litigantibus volo seruari.

b ¶ *Fabertatis.* id est, à tempore pupillaris ætatis eligat ad virilem maturitatem.

c ¶ *Tempora.* scilicet fœtura.

d ¶ *Conditione.* vel quia prius heres: vel quia non venit in potestate.

e ¶ *Dumtaxat.* i. tantummodò.

f ¶ *Ex causa.* scilicet æqualitatis † *sic*] *de prætia sacrificii in sacra. lib. xij.* vbi dicit, æqualitatem litigantibus volo seruari.

g ¶ *Conditione.* vt *ff. eodem. I. cum aliis, nam hoc casu. §. & ad idem. sup. de reb. dub. I. in testamento.* &] *vide I. quæsitum. in fin.*

HEres.] CASSIVS. Marres testamentum fecit, & heredem filiam instituit: filia non vult succedere ex testamento: sed ab intestato petit bona: possit vnde legitimi ac locũ habeat substitutio, quæritur? Respon. quòd sic. & si substituta heres apprehendat successionem, filia possessionem hereditatis petitione intendere non potest: si quam autem actionem habuit contra matrem, eam cum substituta exercere potest. VIVIAN.

l ¶ *Voluisti.* per vnde legitimi. vt *ff. vnde legi. I. si in. & ff. ad. I. si.*

m ¶ *Ipsum.* vt *C. de inoff. test. I. si mariti.*

n ¶ *Vindicare.* hinc † *sic* nim locus non est: nisi petita hereditatis petitione, non deficiat. vt *ff. de regulis iuris. I. quæsitum. & de acquir. hæred. I. quæsitum.*

o ¶ *Placuerit.* sapientibus.

p ¶ *Impuberi.* si solus fuerit substitutus.

q ¶ *Non erit.* ille scilicet heres fit.

r ¶ *Decesserit.* regulariter: vt hic, & *ff. eodem I.*

480/C.IV.K.5-4, 1521-1522

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1523-1524

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1525-1526

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1527-1528

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE NECESSARIIS SERVIS HEREDIbus inſtituendis, vel ſubſtituendis.

TITVLVS XXVII.

Cum ante dixiſſe de heredibus inſtituendis, vel ſubſtituendis: nunc heredum qui conſtituuntur, vel ſubſtituuntur, dicendum, & qualitatem utriuſque parui. Nec enim omnium heredum eadem eſt qualitas, non idem commendatur in omnibus. Alij ſunt neceſſarij, alij voluntarij: & rurſus neceſſarij alij ſunt ſui, alij neceſſarij tantum, non ſui. De neceſſarijs tantum eſt hoc tit. De ſui XXVIII. & XXIX. De voluntarijs XXX. & neceſſarij quidem ſic dicuntur, quòd domino, à quibus heredes inſtituti, aut ſubſtituti ſunt, vel liberis dominorum impoſſibile quammaxime, & omnis heredis exitus, adeò vt & pœna coerceantur, ſi eorum heredum ſuperſint: ſ. hoc tit. I. perual. J. de in. ſtit. & fideicom. adimendi non habeant: quod tamen prorſus dici ſine: qui tamen neceſſarij ſunt: non tamen adeò neceſſarij ſunt, vt à priore illa neceſſitate abſolui non poſſint dicta abſtinendi libertate: dicimus neceſſarij ſunt, vt nec abſtinendi hereditatem habere poſſint. l. 3. contrarij. D. de adq. her. Cauſa autem inſtituendi neceſſarij heredis eſt ſolus, & teſtimonium defunctis præſtandi, qui ſolamen non eſt. neceſſarius heres inſtituitur, vt hereda partis nomine, quàm ſua bona diſtrahentur à creditoribus, quod erat infame, adeò vt nec ſe hæredem heredis dicere, hereditatem non eſſe ſolamen. l. fed & ſi alio D. ad Treb. & noſti dicat l. ſeruus C. Theodoſ. de inoff. teſt. neceſſarium heredi teſtatorem magis, quàm patrimonium conſtituit: & hac ratio eſſet, vt valeat libertas data vnico ſeruo in fraudem creditorum creditoribus non obligato ſpecialiter, l. t. hoc tit. ſed & alia pleraque ſingularia admittit. Teſti fiat §. ſed quod Pap. D. de minor. l. ſtatuer. T. de inof. teſt. l. qui potuerit. D. de man. teſt. Alia autem eſt heredum neceſſariorum cura tertera, alia tertij mori deferta. Verum definire hac eſt: Neceſſarij heredes, ſunt ſerui proprij, qui in eadem cauſa permanſerunt vltra eadem gradu, & teſtamento cum libertate heredes inſtituti, vel ſubſtituti in primum, aut ſecundum caſum. Demus illa verba, Eodem gradu, & teſtamento cum libertate, & erit definitio intra nos. CUIAC.

Inſtitutio de ſeruo non ſpecialiter pignoratio facta ab omnibus non excluſoque ſoluendo, facit eum libertum, & heredem neceſſarium, ac tam in præiudicium creditoris.

SAL. Vel ſic: *Ille, qui non eſt ſoluendo, poteſt tamen ex ſeruis ſuis inſtituere, & eum ſibi neceſſarium heredem, & libertum facere fallit, ſi illum ſeruum ſpecialiter creditoribus obligauit.* ALEXAND.

1. *Imp.* PERTINAX A. *Lucretio* †.

IS, qui [b] ſoluendo non eſt, heredem neceſſarium [c] etiam in fraudem creditorum relinquere poteſt. ſed ſi pignori [d] datus fuiſti [e], & in eadem cauſa permanſiſti [f]: ne ab eo quidem debitore, qui ſoluendo non fuit, liber, & heres neceſſarius exiſtere potuiſti. P.P. XI. Kalend. April. Falcone, & Claro Coss.

In inſtitutione qui ſcilicet manumittitur dicit ſeruum ſuum eſſe liberum, videtur ex libertate relinquere, ſimul libertatis, & inſtituendi, quæ eſt caput, & fundamentum teſtamenti: ſicque igitur valet legata. ALEX.

11. *Imp.* ANTONINVS A. *Auſidio,* & *alio.*

CVm † ſerui conſtituti, ſub appellatione [g] libertorum heredes ſcripti eſſetis [h] ea ſcripturæ benigna interpretatione perinde habenda eſt, ac ſi liberi, & heredes inſtituti fuiſſetis: quod in legato [i] locum non habet [k]. Accepta V 11. Kalend. Mart. Priſco, & Appollinare Coss.

Tutor non poteſt ſeruum pupilli ſui facere ſibi neceſſarium heredem: ſi tamen ipſum inſtituat, remanet ſeruus: & inſtitutus pupilli poteſt adire, & ſibi hereditatem acquirere. ALEX.

111. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Paliet* *.

SI tutor ancillam tuam conſtupratam ſibi [a] conſtituit, ac poſt heredem eam inſtituit [l]: neque dominium ex huiuſmodi facto tibi auferri † potuit [m]: & vt eius adiitione * iuſſu tuo tibi per hanc ſucceſſio [n] quæratur, iure conceſſum habes facultatem. S. XVI. Kalen. Ianuar. Sirmij, AA. Coss.

Licis ſeruus pupillæ ſubſtitutus à gradu inſtituerit adeuntem ſi conſecutum diuiſum libertatem: tamen pellet ex ſubſtitutione pupillari efficitur pupilla heres neceſſarius. ALEX. poſt SALVC.

17 *Imp.* IVSTIN. A. *Iuliano* P.P.

---

a Vbi non vendit ad ſectionem quæſtionis: vt ſ. ſed ad declarationem quæſtionis ſi quem inſtit. ibi, *vel rogatus*, &c. *Mart. vbi.* & *Inſt.*

b Quod non ſpecialiter pignoratio omnes generaliter dimittat.

† al. *Tuam.*

† al. *addatur, ſeruumque: ſed* alia *glaſſema ponit.*

† al. *Tuſſio.*

DE NEVSSA-
tis ſeruis heredibus inſtituendis, vel ſubſtituendis.

Quia quidam Græcia in ſeruis inſtituis formauerat: ideò de his ſpecialiter dicit.

[Ante 1. *qui*] CASSI. An debitore, qui ſoluendo non eſt, ſeruũ ſibi neceſſarium heredem inſtituere poſſe, quæritur, Reſp. quòd ſic: niſi fuit alicui ſpecialiter creditori pignori obligatus, quo caſu ſi in eadẽ cauſa manſerit, nec à debitore diuiſus, nec erit heres, nec liber.

b ¶ *Is quoq.* debitor multorum.

c ¶ *Neceſſarium.* ſcilicet veram tantùm: niſi in caſu, vbi etiam cum alijs: vt ſ. *de hered. inſtit. l. qui qui.* Quid autem ſi plures ſoluendi non ſint? ſi quidem ordine, tunc primarius ſ. *qui, & à qui. l. ſi quis habuit, & de hered. inſtit. l. qui non ſoluendo.* ſi ſimul, tunc omnes: vt ſ. *de hered. inſtit. l. qui ſoluendo.*

d ¶ *Pignori.* ſcilicet ſpecialiter *: ſecus generaliter: vt *inſtit. de ſeruo pign. da. mo. l. ad ea.* & ſ. *in quib. cauſ. pigno. tacit. contra. l. 1.* & *diſtinctio.* ACCVRS.

e ¶ *Paſſi.* ita ſeruo.

f ¶ *Permanſiſti.* ſeruo enim ſi ipſe ſeruus effugat potentium: vt ſ. *de hered. inſtit. l. pignori.*

a Specialiter pignoratio impedit quin manumiſſio ſit valida. Vide 1. conſil. 21. Angelum ibi. vel de pignoribus, parte 1. numero.

[Cum ſeruo.] CASSI. Si heredem ſeruum tuum liberum appellando inſtituiſti hoc modo, *ille liberum meum ſit mihi heres*: an ſit liber, & inſtitutus valeat, quæritur? Reſpon. quòd ſic. ſeruum autem eò valet, vt ſi dicatur teſtator, illis libertis meis relinquo 10. non valet legatũ, ſi hoc ſeruo: vt *de inſt. l. teſtamenta militis, & Lex hoc* VITIA.

§ ¶ *Appellatione.* Imò etiam ſi ſimpliciter: vt ſ. *ad l. pen.* Sed contrà ſ. *de hæred. inſtit. l. hoc propoſuit.* Sed ibi commentor, hic propriam inſtituendi: hæc ſolent dici, ibi errare: vt ſ. *de teſta. mili. l. neque* ſ. ſ. *ſeruum.*

† Vt addatur, in verbis manuſ. & in nonnullis excuſi. Hanc lectionem præmittit l. 10.

b ¶ *Seruos eſſeris.* id eſt, dicere, ſi lego ſeruum meum? imò his verbis, lego tali liberto meo 10. non erit per hoc liber.

k ¶ *Habet.* vt ſ. *de teſta. mili. l. ex his.*

i ¶ *Quod in legato.* id eſt, ſi lego ſeruum meum? imò his verbis, lego tali liberto meo 10. non erit per hoc liber.

[Si tutor.] CASSI. Tutor ſi ancillam pupilli comparatio ſibi adiunxit, & heredem inſtituerit, an heredem inſtituendo præiudicetur pupillo, quòd magis ei ſeruatur dominium anquirit? Reſpon. quòd non: ſed ſi ea adierit heredi tatem, eam acquirit domino ipſa ſua.

l ¶ *Inſtituit.* eam ancillam.

m ¶ *Potuit.* ſic ſ. *ſeruos. l. qui ſeruum* ſ. *ſi ſeruo. & ſ. de ſeruo. l. interdum.* ſ. *fin.*

n ¶ *Adeuntis.* ſc. ancillæ tuæ, ipſius pupilli.

o ¶ *Succeſſio.* tutoris.

* al. *idem ſ.* Paliet.

† al. *noſtro.*

[Cum quidam.] CASSI. Teſtamentorum ſolet: pupillum filium eorum inſtituiſti: ſeruo tuo directis verbis libertatem dediſti: an ſecundo gradu eundem filio tuo impuberi nulla facta mentione liberta-

480/C.IV.K.5-4, 1529-1530
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1531-1532

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1533-1534
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LIBERIS PRÆTERITIS, vel exheredatis.

TITVLVS XXVIII.

Hic titulus est de liberis ergo de suis heredibus. Iis sunt liberi, qui in potestate nostra sunt, & gradu proximiores sani debent hereditatem sumere: vel de his, quos praetor inter suos heredes vocat. De suis liberi emancipati, qui praetor adquosit. denique hic titulus est cum de liberis, qui sani in potestate, quidn de emancipatis. Sui, & necessarij heredes sunt sine cessatione. Emancipati voluntarij heredes sunt, quia alieni, & extranei heredes, ejam in familia mortuorum non sunt, nec illi sui dicuntur: nisi ad differentiam alienarum, qualis sunt emancipati, & omnes heredes voluntarij. Atque etiam necessarij, cum non sui sint. Et praetorius dicitur qui ne instituit, neque vos exheredari sunt, eumdo legata ne, aut fideicommissa solita sint. Vel, qui in institutione, aut substitutione gradus aut in omnibus gradibus filiorum cassi sunt. Vel, quorum refertur in institutionibus aut substitutionibus heredibus mentionem nullam fecit. Exheredare autem sunt, quos parentes à successione sua certa ratione summouerunt: quod si certa alij causa non exheredentur, ij rescripto ad sui tutelam, aliq; nominatim, aliq; praetoritione, atque silentio scilicet: aliq; ab omni gradu, aliq; ab omnium, & in omnem casum. CYLACIVS.

Exheredatio ab omnibus gradibus facta expressa, vel tacite facta valere gradui, qui aliàs ratione praetermissionis rumperetur, & in dubio intelligitur facta ex omnibus gradibus, nisi de contraria ratione appareat. ALEX. post BAL. & SALYC.

1. *Imp.* ANTONI. A. *Faustino* †.

VM post omnes heredum gradus * exheredatio scribitur *, si adiiciat testator ab omnibus se gradibus exheredare: non dubitatur inri satisfactum esse. Et ideò etiam si id ᵇ non adiiciatur: appareat tamen eum id eo consilio ᶜ scripsisse †, vt ab omnibus exheredaret: rectè factum testamentum videtur. Proinde ᵈ cùm paterfamilias filiis institutis ᵉ, & inuicem substitutis ᶠ, filium * exheredauerit ᵉ, intelligendus est exheredationem ab vtroque ᵇ gradu fecisse. Nã cùm idem heredes instituti sunt ᵉ: nulla ᵏ ratio reddi † potest quare videatur in posteriore tantùm casu exheredare voluisse. PP. VI. Kal. Iul. Chilone, & Libone Coss.

Nepos, qui post mortem patris incipit tenere primum locum in successione, si reperiatur praeteritus, testamentum rumpit. ALEXAND.

21. *Imp.* ALEXANDER A. *Dionisiodo.*

SI auunculus, qui pareᵗ tuus, & nouercam ˡ sequis pertinibus ᵐ heredes instituit, cùm te ⁿ quoque haberet in potestate, testamento nominatim non exheredauit †: mortuo patre tuo viuo auo ᵒ, sine impedimento ᵖ legis Velleiæ succedêdo in patris sui locum, rupiis sui testamentum, & ad te hereditas eius tota pertinuit. PP. VI. Id. April. Fusco II. & Dextro Coss.

Interpretatio non debet fieri ad literam: sed ad sensum, quia sensus verbi praevalet. BALD. Vel sic *Quo alienus à substantia testatoris esse praecipitur, exheredari dicitur.* Vel sic: *Vbi mens est certa, non curatur interpretatio à mente alienus.* SAL. Vel sic: *Ad exheredationem inducendam sufficiunt quacunq; verba, per quæ constat quid testator voluit filium à sua hereditate esse alienum.* ALEX.

22. *Imp.* IVSTINIANVS A. [*anno*] † P.P.

SI † quis filium ᵠ proprium sua exheredauerit ʳ, *Ille filius meus alienus meæ substantiæ sit*: talis filius ex huiusmodi verborũ conceptione nõ praeteritus: sed exheredatus intelligitur ˢ. Cùm

SI *quis.*] CAROL. Si pater in testamento dixerit, filium meum Scelo esse alienum à substantia sua: an exheredatus intelligatur an praeteritus verbis his? Respond. quòd exheredatus: cùm enim sensus testantis appareat, verborum interpretatio requirenda non est.

q ¶ *Filium.* alio instituto herede.

r ¶ *Exheredauerit.* & alium filium, vel extraneum heredem instituerit. ACCVRS.

s ¶ *Intelligitur* nam praeterire ᵗ est nullam de eo facere mentionem: *secus infra de hered. qua ab intest. § eadem. Sed hic verba, &c. vide ff. de hered. instit. Libr. verba.* ACCVRS.

a Idem Bart. Bald. P. & Ang. 8ᵛ.

b Cerras modus instituendi, & exheredandi per legem Velleiam introductus. [Velleianus, l. Gallus. §. & nemo ff. de liber. & posthum.

c legis ex verbis secundi ca. legis Velleiæ: ex per. Iul. in praambu. § nec de lege. nec aliq.

d Illum frequitas Ang. hic. & quando dicatur filius instituendus. gl. ff. supra. de curat. fur.

e Hîpotes hodie exheredandi.

f al. tollatur.

g Hanc lex ex antiquitate cõsequentia fuit ex l. quoniam. supra de reformanda.

h Praeterire in testamento quid. sed dic praeterire quid neque instituere est, neque exheredare.

480/C.IV.K.5-4, 1535-1536
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1537-1538

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Et nemo, rapere, non, &c.
b ¶ Omne. id est, filius. Nam nati, filij dicuntur. Vel dic: id est, frenet, q. d. qui habet aliud auxilium, non habet querelam: vt hic, & Instit. de inoffic. test. §. sed nunc autem.
c ¶ Ad hanc. fœliter querelam.
d ¶ Inofficium. id est, esse partis, quam ab intestato habueret.
e ¶ Falcidia. id est, tertia, quæ primò erat semis: sed postea dodrans remanentia semissis.
f ¶ Totius substantiæ. id est, totius sibi debitæ portionis ab intestato: præterita verò habebat dimidiam illius portionis: & in dodrante illius dimidiæ gratificabatur ad legata. Hæc tamen inscia alibi reperiuntur: vt ff. de contra tab. l. una parte. aut. in fin. & nunc & emancipatus filius 6 fuit præteritus, & petat contra tabulas, certis personis præstat legata: ex heredatus verò nullis omnino: vt ff. de legat. præstan. l. 1. & l. Papinianus. §. final. & l. Titia. ff. de inoffic. testamento. Sed hodie iure authenticorum idem potest probari. Pone quòd me exheredauit patet meus, non adiecta causa. & legatum mihi reliquisse flumentum non valet quantum ad institutionem: sed quantum ad legata &c. ergo habeo legatum, & patrem succedam cum fratribus quasi ab intestato: & ita plus habeo, quam etiam ipse instituit, vel multò magis, quàm præterita. Sed quidam dicunt non tenere hoc legatum, cùm non sit verisimile, quòd testator voluerit me habere, si testamentum non valeat.
ADDITIO. Illam opinionem tenuit Mar. Syl. Ie. vt refert Barto. in authentic. ex causa. infrà quod in pe. col. versi. quæ quid si aliquid erat, &c. quam sequitur ibi ipse Barto. hæc postissimum ratione: quia indignus est consequi ex testamento, quod impugnauit: vt ff. de confi. testamen. l. Papinianus. §. mancipio. cum similibus. & videtur expressus casus secundum eum in l. filium. §. ramentum. ff. de leg. præstan.
g ¶ Inofficiosum. de alio facta.
h ¶ Est. id est, quamvis.
i ¶ Constitutione. quæ est C. de inoffic. testam. l. si quis filium. §. fanctimus. Vel vetus illa omnimodo.
k ¶ Exheredata. & non præterita.
l ¶ Et sic. quia præterita præstat ea sua portione legata: sed non exheredata.
m ¶ Senatus. quia non dedimus supplementum præteritæ.
n ¶ Vacuatur. vt C. eodem l. in prior.
o ¶ Honoris. Hoc ad primam, vt scilicet non præteneatur.

p ¶ Nuncupatim. quid? se nominatim, habes ff. eod. l. j. §. & hoc ad secundum.
q ¶ Procedere. de secundo vitio.
r ¶ Talem habere. quarum, & quinam vitium.
s ¶ Sexus. qui habet vtrumque, emasculatus castâm sterem. similis confulto T. de ord. l. illum. & Instit. qui test. dar. in. §. fin.
t ¶ Ipsa. scilicet filia.
u ¶ Non patuisse. nam & si apparuisse datur contra tabulas: vt hic, & Instit. de hæredi. quæ ab intestato. §. eodem.
x ¶ Et hæc. hoc ad veritatem.
y ¶ Propensi nam nepotes ex filia cum dominatione tertiæ partis veniunt: vt C. de coll. l. illum. quod tamen corrigitur per authent. ibi positam. ACCVRS.
z ¶ Sed quia. hoc erat sextum vitium.
a ¶ In posthumis. Hodie posthumi exheredari ad positum, cùm ingratitudinis causam ingratitudinis possint committere: vt supra de inoffic. testam. l. si quis in suos. legu. & est lex Iustiniani: & post illam, quæ est contra. Item per authentic. est idem. Nam debet causam ingratitudinis inferre: quam ergo inferet in posthumo? & hoc dicit authentic. non liceat, &c. quam lege hic, & posthoc authentic. ex causa.
b ¶ Posthumum. id est, nondum natum.
c ¶ Exheredandi. At ex Nouell. 115. notum exheredari non posse: quia sine elogio nulla est exheredatio. Elogium autem nullum posthumo adscribi potest. CVIACIVS.
NOn licet parenti[e] aliquem ex liberis exheredare, vel præterire[d], nisi is probetur[e] ingratus, & ingratitudinis causas nominatim inferat testamento. Causæ verò ingratitudinis nouæ constitutione expressæ sunt quatuordecim[f].

IN AVTHENTIC. VT cùm de ap. cog. §. aliud quoque capitulum. cum sequentib. §§. coll. viij. constit. xij:

In exheredatione requiritur expressa causa legitima, quæ ab hærede probari debet: alias exheredatio non valet. SALYC. & ALEXAND.

NOn licet.] CASTR. Hæc authen. corrigit iura antiqua. in hoc iure antiquo liberi poterant exheredari sine causa: hodie aliud est correctum: quia non licet parentibus exheredare, vel præterire liberos nisi inferatur vna ex xiv. causis legitur approbata: sed si vna illarum inferatur & inueniatur vera, filius, vel filia excludetur à querela: si non inuenitur vera, venietur ad querelam: vnde si non inferitur causa exheredationis, non valet exheredatio, nec præteritio, nec testamentum.
e ¶ Parenti. mas], vel fœminæ[g], cùm de præteritione dicat: vt Instit. de hæredi. quæ ab intestato. §. eodem.
f ¶ Præterire. ab[h] hæredibus: vt C. de inoffic. testam. l. liberi & l. omnimodo. ACCVRS.
g ¶ Quatuordecim[i], quibus filij à parentibus exheredantur: sed septem sunt, in quibus exheredantur superiores ab inferioribus vt in corp. authentic. vnde hæ sumuntur, in §. aliud cum sequ. §. & §. & hæc quidem. & tres, quibus exheredatur frater, vel soror, quam corpi persona instituta: vt ex authent. de nupt. §. ingratitudine. coll. vij.

a Nuncupatim exheredare quid sit.
b Posthumi exheredati hodie non possunt, & cur.
c Mater non potest, ut pater filios in potestate suos. Vide Graf. Ideo fem. §. 16.
d Vide Gloss. Nouell. 115. cap. in verbis, præterire.
e Vide Gloss. d. Nouell. 115. cap. 3. in verbis, Nunquam.
f Quæres cùm sit 3. parentibus liberi, & nouem, cur non possint exheredari. Similis Gloss. Nouella 115. in verbis, ... ipse dicunt ...

480/C.IV.K.5-4, 1539-1540
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

EX causa.] CAPVT. Illam authen. ita continuabitis ad leg. C. & ad superiorem authen. Olim non erat necesse inferri causam exheredationis, hodie necesse est: & si non inferatur, non valet testamentum quantum ad inſtitutionem: quantum ad alia sic. Proinde ergo in hac authen. ita casum: Pater extraneum inſtituit, filium exheredauit, nulla causa inferta, quæ sit à lege approbata: vel mater filia, pereriis, & extraneum inſtituit, nulla causa à lege approbata inferta: vnde non valet testamentum quoad inſtitutionem. eam filius dicet testamentum ipſo iure nullum. & succeder ab inteſtato: vendicabunt legata, & fideicommiſſa præſtare tenetur: quia licèt ipſo iure non valet testamentum quantum ad inſtitutionem: cætera tamen omnia firma remanent.

a ¶ *Ex causa.* omiſſa in testamento: & tunc potuit irritum ipſo iure. Vel fecisti, causa fuit inferta in testamento: ſed per heredem nō probata: & eius irritum: id eſt, irritandum.

b ¶ *Irritum eſt.* ipſo * iure causa inferta, & nō probata: & ſic nil habet locum querela b, niſi inter fratres turpibus perſonis ſcripti heredibus. Nam aut non eſt inferta causa, & ſic non valet: vt *ſupra in authen. non licet.* Aut inferta, & probata: & tunc inexpugnabiliter valet: vt *in authen. de hered. & Falcid. § exheredatus cella.* Aut non probata & tunc ipſo iure non valet: vt *hic* hoc ſecundum M. 1. To die ſtrundum Iaaco. quod habet locum quando eſt inferta, & non probata: & verbum hoc *irritum*, non eſt in corpore ſed eſt ibi exactuario, *in § ſi quis de prohibi. & in § ſua quoq.* Iohandi ergo, per querelam, vel per contra tabulas, ſi fuerit præteritus emancipatus, vel ſuus: ſed ſuus, ſi vult, poteſt etiam dicere nullum, cùm eſt præteritus. Nec obſtat *, quod alibi dicitur non eſſe differjum partis poſtefaris, vt *in authent. de hered. ab inteſta. § nullum* verb. eſſ ix. Nam verum eſt verumque admittit ſed quemque ſuo iure. Patrius autem civile ſoli ſui admordebantur. Et eodem modo reſpond. ad illam *Inſti. de exhered. lib. § ſuprà.* Item lonjuncta dicta authenti, cùm nullum factum eſt teſtamentum: & ſecundùm hoc irritum id eſt, irritandum. Vel ſi dicas ipſa iure, capone ex causa ſolitere omiſſa, ei ſequitur: ſed ab inteſtato ſuccedunt. Item ſi præditum verbum eſſet in corpore authen. tamen *præcedunt* verba illa, *ex causa de præteritionis*, quæ ſola præteritio, vel testamento non ſit causa: quòd teſtamentum ſit ipſo iure nullum: ſed etiam illa, ſcilicet ſi exheredatio non ſit nisi facta: id eſt, ſi legitima causa non ſit inferta quare fuit exheredatus. Si ergo contineatur, debet aliquod eſſe teſtamentum ſecundùm quod: ſed irritandum eſt per querelam, vel aliis communibus modis. Vnde die generaliter, quòd omnis exheredatus, vel præteritus habitus & ſolus habet querelam: & ſolam querelam inoff. teſtamenti. Igitur ſi eſt in poteſtate exheredatus, habet querelam, & ſolam querelam inoff. teſta. & præteritus, ipſo iure nullum dicit. Item hos. paſſoll. contra tabulas præter * poteſt. Si ſit emancipatus, & exheredatus: querelam habet: & illam ſolam: vt *§ de hæ. & poſthum. Inſt. & de homicid. poſſeſſio contra tabul.* ſi præteritus, habet ſolam contra tabulas: ſi autem ſit præteritus, vel exheredatus ab aſcendentibus per matrem c, & ſemper die eam cauſa: quia eorum præteritio non exheredatione habent ſolam habet querelam: idem intelligo in matre, vel aliquis aſcendens per matrem præteritus à filio vt habeatur pro exheredata d: vt *ſupra de inoff. teſta. Lilium ſi.* & hoc cùm tractatur de fatzeſſione aſcendentium. Si autem exoneret, ſi quidem erat filius, & in poteſtate, & ſit teſtatus ſuper rebus non caſtrenſibus, vel quaſi, non valet teſtamentum: vt *ſupra de hæ. ſua. Inſt. & § filius autem.* Si autem ſuper caſtrenſi, vel quaſi, conſtat quod nulli ſubtraxit querelæ d: vt *C. de inoff. teſta. l. fin. § fin.* Si autem eſt emancipatus, & patrem exheredat, habet querelam: ſi præteritus, habet contra tabellas patris: vt *ff. ſi à parte qui fu. ma. l. in priorg. & ff. de inoff. teſta. l. patet.* Item opponitur *ſupra de teſtam. hac conſultiſſima § ex con-*

perſolle. Sed ibi de imperfecto quo ad numerum teſtium, & aliarum ſolemnitatum: hic quo ad præteritionem, vel exheredationem. & ſecundùm hoc facit *infra proxime gl. in fin.*

e ¶ *Cætera.* ſic ergo petentur legata * actione ex teſtamento quaſi non reſciſſo: vt *hic, & in cor. auth. § fina ignur. in fin.* & tamen filius ſuccedit ab inteſtato quo ad quid: ergo eſt tertius quo ad quid, & quo ad quid nō: *ſic ſupra de teſtam. hac conſultiſſima. § ex imperfecto.* vel dic agi cōditionaliter lege ad hoc legata.

¶ Sed pone quòd teſtator dixit, & non valet iure teſtamenti, valeat iure codicillorum, vel b alterius cuiuſlibet voluntatis. An petatur legata vt abinteſtato? Reſpond. hoc non theret, videtur velle ſolū ex teſtamento: veniam videtur eo caſu loqui, quo alio modo non poterant valere legata. Sed certè nec hæc alio modo valent c, licèt hæc verba ſint adiecta, *ſi non valet, &c.* vt *ſi de inoff. teſta. l. Titia. in fin. & de leg. iij. l. patronus § fin.*

¶ Item & hæc verba dicta, *ſi non valet, &c.* nunquid heres ſcripta poterit tanquam ab inteſtato relictam petere ex causa fideicommiſſi à filio exhibere hæredi ab inteſtato, vt filius reſtituat hereditatem reſervata quarta, quaſi tranſeat hæredi inſtituto ſub obligatione: vt *l. ad Trebl. Stanzler?* Reſpond. ita videtur: quidam tamen contrà, quaſi præſidia adiecta nihil operetur hic: ſed nunc tamen operatur, cùm deficit teſtamentum ſolemnitate iuriſqua ibi non eſt ſolemnis numerus teſtium, vel vij. ſigilla, vel huiſmodi: ſicut ubi deficit ratione præteritionis quod eſt verum per *l. Titia*, ſed ubi non poteſt dici inofficioſum, ſecùs dicatur *d. l. Titia. & notasi ff. de teſta. Lex ea ſequens.*

a Vtilem legatarius in teſtamento inofficioſi vocatus ſuppla perſonæ inſtituti, vide Aſtudillo *duo. tit.* 2. Bellonum *ſ. fina. vbi* adde Clarum *§ teſtamentum. §.* Menochium *lib. obſer. 1. nu.* 113. adde *ſing.* de nouella, & ſubſtitutione pupillari ſcripti. in Conſ. Ko. *folio* 113. *col.* 3.

b Opinio Glo. eſt vera ſcilicet quòd legatarius petendo ex teſta. non vti tur clauſula: ſed eius fundamentum eſt falſum hodie. Bart. Angel. Paul. Alex. & Ial.

c Adde Cloſſ. in l. ſi ex teſta. *verbum. noſtrā de ſolucom.*

a ad. *Brixiens.* Vide adhuc Cinc. *Regiuns. de do. inter. 1. par. 2. p.*

b Quarta inofficioſi quando ſtatui adiectus ſtatim ſuccedit.

c Vide glo. ſeq. mat. ratione oppoſitionis ad id, quod in cidentur ſupra de rebus *Inſt. & Ial.*

d Et nunc non datur ad rescindendum: ſed ad deſendendum nullo *Inſt. poſt Pau. in l. ſi. in ſi. in. ſupra de eleend.* & filius de re ſcribere inſtituendus eſt, vel exheredatus, dum, etiam ab aſcendentibus per matrem vide Cloſſ. *hic ſeq. ſuper § teſtamen. quæ ſ. p. ſ. grave.*

e Sequitur ex Tra. & ſcio eſt audio hodie legitima deſcendentis, aſcendentis, & debet reliquis rem inſtitutionis. *Bal. Pau. Alex. & Ial.*

f Item hodie: *Bart. Bal. Pau. Alex. & Ial.*

DE POSTHVMIS HEREDIBVS INSTItuendis, vel exheredandis, vel præteritis.

TITVLVS XXIX.

Hi quoque titulus eſt de ſuis heredibus. nam eſt de poſthumis, id eſt, de his, qui ſunt in vtero, quique nati nobis ſui heredes futuri ſunt, heredibus inſtituendis, vel exheredandis: id eſt, non prætermittendis. Superior tit. eſt de iure nati. hic de natiuitate, de quibus etiam cùm fuerit ſine ſuperioris titulo: ex eo quòd hæ res tituli mox illi coaptentur ſi, intelligi poteſt. Separati autem dantur tituli. Ibi liberis, & de poſthumis: quia ſuus & iuncti liberi ſuperiores, & poſthumus ſequentes. ſine differentia plures. Extant hodie quatuor, quinarium ſuppleto ſuus ſuperiori titulo. CYNAC.

Per natiuitatem poſthumi præteriti teſtamentum rumpitur, & legata non debentur. ALEX. *poſt* BALD. & SALYC.

1. Imp. ANTONINVS A. *Bruxiano* †.

IN poſt teſtamentum factum quo poſthumorum ſuorum nullam mentionem teſtator fecit, filium, ſiliumve ſuſcepit, inteſtato a vita funditus eſt: cùm agnatione poſthumi, vel poſthumæ, cuius non meminit, teſtamentum rumpetur ſic c.

Ex cupio autem teſtamento nihil deberi f, neque peti poſſe explorati iuris eſt. Dat. & PP. IV. Kal. Iulij, Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Abortiuus non rumpit teſtamentum: ſed natus vinus: licèt illicò deceſſerit. ALEX. *poſt* BALD. & SALYC.

† al. *Brixiens.*

a Vide adhuc Cinc. *Regiuns. de do. inter. 1. par. 2. p.*

b Querela inofficioſi quando ſtatui adiectus ſtatim ſuccedit. hæredibus.

c Vide glo. ſeq. mat. ratione oppoſitionis ad id, quod in cidentur ſupra de rebus *Inſt. & Ial.*

d Et nunc non datur ad rescindendum: ſed ad deſendendum nullo *Inſt. poſt Pau. in l. ſi. in ſi. in. ſupra de eleend.* & filius de re ſcribere inſtituendus eſt, vel exheredatus, dum, etiam ab aſcendentibus per matrem vide Cloſſ. *hic ſeq. ſuper § teſtamen. quæ ſ. p. ſ. grave.*

e Sequitur ex Tra. & ſcio eſt audio hodie legitima deſcendentis, aſcendentis, & debet reliquis rem inſtitutionis. *Bal. Pau. Alex. & Ial.*

f Item hodie: *Bart. Bal. Pau. Alex. & Ial.*

DE POSTHVMIS HEREDIBVS INSTItuendis, vel exheredandis, vel præteritis.

Quinque modis ſi poſthumus ſcribere potest. Item poſt teſtamentum ante mortem. ff. de inſtit. teſta. l. ſi. § ſ.). Item arrogator filio poſt teſtamentum. Item poſt mortem aui: quia incipit potens in ſui parte patellas eſſe. vt poſthumus. Item nepos aui mortuo filio: ut ff. de lib. & poſthu. l. filius à patre. § ſ.). ADDITIO. Facit hæc glo. approbata per Salycetum, Cornelium, Alexandrum, & Ial. & per Alexandrum in rub. ff. cod. *tamen decimus præcipue meus Iodocus Lauxetus eam reprehendit in repetitione ſua* l. Gallus. ff. cod. *hic in tertio modo ubi*, item arrogato filio. *&c. Et aliter potest exemplum ſcribere ſi aliquis arrogat aliam, qui ſibi ſuum.*

1 (*poſt.*) CAPVT. Si poſthumus teſtamentum ſcripſi, & heredem inſtituiſſi, nec de naſcitatis mentionem ſecißi, aliquo natus eſt an rumpatur teſtamentum, quæritur? Reſpond. quòd ſcripta ea eo aliquid deleatur, ni peti poſſit.

a ¶ *Inſtituta nunc reſpondet.*

b ¶ *Rupitur. ſi vt Inſti. de exhered. lib. §).*

c ¶ *Nihil debetur.* vt *ff. de inoff. teſtam. l. qui vxorem. & ff. de legat. 3. § ſi quis teſtamento. & ff. de fideicom. lib. l. generaliter. & ex teſtamento.* ſecùs autem iure authentic hoc caſu: vt *ſupra hic.*). *authentic. ex cauſa.* 2. Vel die quòd ibi loquitur in nato præterito: hic in poſthumo. Item contra *ff. de inoff. teſtam. l. poſtumus. & l. filio.* Solu. ve dicet infrà lege proxi. ADDITIO. Tu diſtingue, quia aut teſtator ſciebat ſe habere vxorem prægnantem, & tunc valet, & conſtituuntur legata, & fideicommiſſa, per dicta in *authentic. ex cauſa.* aut ignorauit, & tunc ſecùs: quæ deſtinctio in filio iam nato præteritione iam adhiberi poteſt: pro quo facit *l. ſcire oportet. & l. ſi cum vel in vtero. ſupra de teſtamen. milit.* & vult Bartol. *in d. authent. ex cauſa.* & idem *in l. filio. ff. de inoff. teſt.*

a Vtilem legatarius per ſequentem poſt. hanc, ad debentur legata.

VXOR.) CAPVT. Teſtamentum ſcripſit, & heredem inſtituiſſe de naſcitatis mentionem ſecißi: vxor tua ſecit abortum: an teſtamentum rumpatur, quæritur? Dicitur quòd non. Si autem vivus natus eſt, licèt inconſentaneè deceſſerit, rumpitur teſtamentum. ACCERS.

480/C.IV.K.5-4, 1541-1542
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Aborta.* paũ mortuũ fecit.
b ¶ *Non filius.* cõm nec natus videatur vide *ff. de verborum significat. l. qui mortui.*
c ¶ *Decessisse.* emisit tamen vocem: vt differat à Lfog.
d ¶ *Retinuit.* vt *ff. de liberis, & posthumis. l. quod dicitur. & Instit. de subordinatione liberorum. §. i.* ¶ Sed contrà *ff. de iniusto testamento. l. posthumus.* Solu. ibi testatore & aucto fait. & decessit hic post.
e ¶ Vel fac * de acquirere: hîc de rigore. ¶ Item contrà *ff. de iniusto testamento. l. filio.* Solu. ibi in nato præterito. hîc in posthumo. Vel ibi de acquirere, vt ibi dicit hic de rigore. ADDITIO. Tu videas hic pulchram & breuẽ distinctionem Bartol. pro concordia legum in hac glosa pro contrariis allegatarum.

a Vide in hoc locum Petrus Rebuffus in forma libelli, quo petitur hereditas ex testamento, in verbis ...ex matre testatrice...

Qvod certatum.] CASSIVS. Cùm posthumus natus, voce tamen non emissa, ab hac luce subtractus est: an tempus testamenti, apud veteres erat quæstio: quam soluit Sabinus, dicens: Si vitus natus est, non obstante eo, quòd ante vocem emissam vita functus est, rumpet testamentum: eadem modo & si vivus natus est: in quam sententiam decliuat imperator statuens, quòd quisquis natus talis fuerit, licèt in terram ceciderit, vel in manibus obstetricis decesserit, rumpat, & totus processerit ad nullum declinans monstrum vel prodigium.

† al. Sabinus.
† Ergo desiderabam, consiglio autem Scaccia Pompilii in Comment. ad Stat. de Sab. & posthumis. Cont.
* forte.
† al. Sabinus. vel Sino.
* al. natum.

e ¶ *Paulus.* vivo patre.
f ¶ *Si non.* ff. pro quia. cùm enim sit filius, a- b Filium alias lius * eum antecedere non posse vt *Inst. de hered. quæ ab. & dif. §. fac.* Secùs ergo si alius præcederet, vt quia hic esset nepos, qui nascitur: vt *ff. de iniust. rupto. l. ff. filiusfamilias. §. fin. ff. filiusfamilias.*
g ¶ *Nascendo.* scilicet vivus, & duraret vitam.
h ¶ *Illegit.* id est. testamento.
i ¶ *Vique.* & decessit.
k ¶ *Nec ipsum.* id est, vocem non emitteret.
l ¶ *Rumpi.* vt *supra l. proxim. & ff. eodem. l. quod dicitur.*
m *Ad rumpendum.* hi enim non sunt liberi: vt *ff. de statu hom. l. non sunt liberi. & de verborum significat. l. ostentum.* ¶ Sed arga. contrà *eadem total. de verborum significat. Aquarer aliquo.* Sed ibi ego ad hoc vt magis proficiant, non vt filii. Vel refert an ex bestia.

non emissum m, vel prodigium. Dat. XV. Kalend. Decembr. Constantin. Lampadio, & Orestie VV.CC.Coss.

In ultimis voluntatibus casus omissus habetur pro expresso, si non sit diuersitate ratio, & trahitur de similibus: non de odio. l. d. SALYC. Vel sic: *Institutus sibi de posthumo nascituro post mortem, trahitur ad posthumum natum in vita, si testator putabat ipsum nasciturum demum post mortem: quia verisimile est, quòd si putasset eum nasci in vita, eodem modo instituisset. l. d. secundum communem intellectum dict.* ALEXANDER.

17. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Seuero.*

VXoris abortu * testamentum mariti non solui b; posthumo verò præterito, quamuis natus illicò decesserit c, non restitui d rupeum, iuris euidentissimi est. S. XII. Kalendas Mart. Sirmij, Cæsaribus Coss.

Posthumus natus viuus, licèt illicò decedat, rumpit testamentum, si aspi ad nullum declinat monstrum, vel prodigium. SALYC. & ALEXAND.

18. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Iuuani* * P.P.

QVod † certatum est apud veteres, nos decidimus. Cùm igitur is, qui in ventre portabatur, præteritus fuerat: qui si ad lucem fuisset * * redactus, suus heres patris existeret, si non f alius eum antecederet, & nascendo E. ruptum testamentum faceret †: si posthumus in hunc quidem orbem deuolutus est: voce autem non emissa ab hac luce subtractus est: dubitabatur si is posthumus ruptum facere testamentum posset: [&] veterum * animi turbati sunt, quid de patrono e- logio h statuendum sit. Cùmque Sabiniani existimabant, si vitus i natus esset, & si vocem non emisit, rumpi testamentum: apparétque † quòd & si mutus fuerat, hoc ipsum k faciebat eorum etiam nos laudamus sententiam: & sancimus, si vivus perfectè natus est: licèt illicò postquam in terram cecidit, vel in manibus obstetricis decessit: nihilominùs testamentum rumpi l †: hoc tantummodò requirendo, si vivus ad orbem totus processit, ad nullum declinans monstrum, vel prodigium. Dat. XV. Kalend. Decembr. Constantin. Lampadio, & Orestie VV.CC.Coss.

In ultimis voluntatibus casus omissus habetur pro expresso, si non sit diuersitate ratio, & trahitur de similibus: non de odio. l. d. SALYC. Vel sic: *Institutus sibi de posthumo nascituro post mortem, trahitur ad posthumum natum in vita, si testator putabat ipsum nasciturum demum post mortem: quia verisimile est, quòd si putasset eum nasci in vita, eodem modo instituisset. l. d. secundum communem intellectum dict.* ALEXANDER.

19. Idem A. *Iuuani* * P.P.

QVidam, * † cùm testamentum faceret, his verbis vsus est: *Si filius, vel filia intra * decem mensium ? spatium post mortem meam ? edita fuerint, heredes sunto*, vel ita dixit *: *Filius, vel filia, [qui †] intra decem mensis proximos mortis * mea nascentur, heredes sunto.* iurgium antiquis interpretatoribus * legum exortum est, an † videantur r non contineri * testamento, & hoc ruptum facere. Nobis itaque eorum sententiam decidentibus, cùm frequentissimas leges posuimus testatorum voluntates adiuuantes: ex neutra huiusmodi verborum compositione rupeum fieri testamentum videtur: sed siue viuo testatore, siue post mortem eius intra decem menses à morte testatoris numerandos, filius, vel filia ā fuerint progeniti: manet testatoris voluntas y immutilata, ne pœnam patiatur præteritionis, qui suos [filios *] non præterit z. Dat. XII. Kalend. Decembr. Constantinop. Lampadio, & Orestie VV. CC. Coss.

illa, *intra decem mensis commemorandos*, & cursus ex tunc à computandus: id est, inuestigandos post mortem: an cursum ante, vel post: & non refert an excurrerint ante mortem, vel post: iam & illi menses, qui præcedunt mortem, sunt proximi mortis: sicut & qui sequuntur: & sic ponitur *intra* c, *pro circa.*

¶ Item quod in fine dicit, *à morte commemorandos*: expone: id est, inuestigandos an etiam in vita excurrerunt: item contrà secundum primum casum. *ff. de vsu. in pof mittan. l. ij. §. fin. & ff. quæ sententia.* vbi tantùm post mortem. & tantùm in tempus, quod testator expressit, videtur cautum. Sed ibi in exheredatione hic in institutione: vt *ff. eod. l. dam quidem.* & facit *l. Gallus. §. nunc de lege. ff. eodem.*

r ¶ *Videantur.* filij nati in vita.
s ¶ *Videantur non contineri.* Legend. *de his, qui vivo testatore nati sunt, videantur non contineri:* aut certè: id est, omnino subintelligendum. CVIAC.
t ¶ *Non contineri.* & sic præterito.
u ¶ *Filius*, vel *filia*, idem est in repete. CVIACIVS.
x ¶ *Videntur.* Hic abrogatur *l. 10. d. 29. ff. ff. de vulg. substit.* CVIACIVS.
y ¶ *Non præteriti.* ergo hæc lex interpretatur * quid sint testator rapuit eum esse heredem, si nasceretur post mortem. sic eadem ratione & si in vivo: *vide hic, arga. supra de inofficioso testamento. l. ij. & ff. eod. vt l. ff. in fi. & nelson. & ff. de conditi. eod. d. l. ff. extraneum.* ni- si b apparet testatorem contra sensisse: scilicet quid in vnum casum tantùm voluit prouidere: vt *ff. eod. l. commodissimè.* quæ est contrà. *ff. si filio morituro. l. ff. idem dicere in proximo.* quæ est arga. contrà. s. Vel solue: quia hoc nonnisi illud autem verus, quod est in *l. commodissimè.* s. Vel dic tertiò, quòd hîc subaudiatur, etiam, in verbis testatoris. q.d. etiam post mortem, quæ non placet: quia fe posset & hi subaudiri. c. Dicergo quartò, & est secunda positio nolanæ quòd hæc verba, *edita fuerint*, quæ sunt in primo edicto: item *nascentur*, quod est in secundo: non determinentur per illa verba, *post mortem*: sed per & currentes ex tunc & computandos: id est, inuestigandos post mortem: an currant ante, vel post: & non refert an excurrerint ante mortem, vel post: iam & illi menses, qui præcedunt mortem, sunt proximi mortis: sicut & qui sequuntur: & sic ponitur *intra* c, *pro circa.*

* vel. Iuliano in vers. nihil ciuilius.
† Expiq; quæ go. dicit. contra ipsum text. ff. eod. Contra.
a Prouiso testatrix in vita casu extendit se ad aliam ex prolapsa vetere testamentis.
* al. ff. filius, infra. dic.
b dicit recte.
b Vide Rueros dum in hac ad Aquilianam num. 13.
* vt Paulus in vers. nihil ciuilius. Contra.
† Videtur hic deficitus hæc verba, an filij non et nati, &c. vt ex fequentibus verbis liquet. Contra.
* dicit infra.
† Tutor, pro circa.

480/C.IV.K.5-4, 1543-1544
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE IVRE DELIBERANDI, ET DE adeunda *, vel acquirenda [b] hereditate.

TITVLVS XXX.

Hic titulus est de voluntaria hereditate. Ibi enim iure civili alius, quàm voluntaria hereditas competit sui deliberandi: id est, potestas, & arbitrium consultandi, utrum expediat adire hereditatem, nè ne: quia inuiti non adeunt sui personæ, cùm sint voluntatis. Iure præterea competit etiam sui: quia si alij iure possint. Necessaria neque ciuili, neque prætorio iure competit. Et ad hoc brocardum quidem vel à rescripto datur diei, siue est, testamenti à iudice, hoc est, propria deliberandi, cui deinde, ne omnino esse in arbitrio principis, vel iudicis, præscripta est præfinitio certa in l. vlt. § sed quia. ff. At si neque à rescripto, neque à principe, aut iudice datum sit tempus ad deliberandum: sæpè nulla posthumiorum eradicatibus, aut filiorum exheredatio, non est opinor, adeunda hereditatis est perpetuum. l. 1. ff. de statu, & ingl. ff. de in ius vocando ad l. 4. qui adm. ad bon. poss. vt notauit Bartol. ad l. 2. § qui non existit: quibus credderim magis, quàm argumentis Latinorum malè dictis, vel ex l. 2. huius tit. vel ex aliis locis. Quod autem sequitur in hoc tit. & de adeunda, atque effundi hunc titulum esse de voluntaria hereditate, quibus filij adire necessarium est: sui adire, aut non, possitis est necessaria. l. 13. D. de testib. l. 1. § hoc tit. Et adire quidem aliàs accipitur pro recipere, quæ dicitur intra tempus à rescripto constitutum: id est pro adeunte formali, aliàs pro adeunte simplici, siue nuda confessione ambiendæ hereditatis, quæ modis omnibus detractis oratione sequentibus, detractis solemnitate subsequitur, detractis formalis, detractis corporis hereditarij apprehensione, detractis pro maxima parte dignitate, & effectibus omnibus manet, & effectus sola simplicis dicitur adeuntem hereditatis esse adium legitimum. Nam & pari fit, & simul, & per heredem ipsum, non per procuratorem, nisi Cæsaris, non per naturam, nisi pupillus infans sit, sed per patrem restè valentem fieri, vel etiam ex nam voluntate, si infans sit. Quod adeatur in hoc tit. Vel adquirenda, cum sæpè etiam prodest, ne sui heredes ad hoc titulo omnino pertineamus. Nam adquirendi verbum generale est, quod complectitur & continet, & adeundum, & immittendum, & pro herede gerendum, & confitendum, & animi destinationem solum. Hi enim omnibus modis hereditas adquiritur, & sui heredibus, aut magistratibus excellentia, qua à Græcis ἐπάρχους dicitur, & immittendum propriè. Recte igitur dixerit, quòd sit hic tit. de omni genere adquirendæ hereditatis, & quod præter etiam sui heredibus det tempus ad deliberandum, hunc titulum perfectum esse de voluntatis hereditate: sed nonnihil etiam ad sui pertinere, de quibus ff. l. 3. § 13. & initium 14. quorum præsumum ius in eum successione defuncti hereditatis, aliquatenus communicatum tamen voluntatis hereditas confirmationibus tribus l. 11. & 19. hoc tit. & l. 1. § de his, qui sui. ap. reb. Inde adquirendi verbum propriè refertur ad sui recte dicentis, ex oribus, qui sequitur, De repudiando, vel abstinendo, consentiunt opponitur huic, De adeunda, vel adquirenda. Et sensu hereditatem adire, vel adquirere existit vim vellet, si adeas incunctanter curabunt, si habita deliberatione hoc facias, utrumque Iubricus & ratione certa, quam aperit Iustinianus in l. vlt. si facile innocentia heredum defuncti ea fide bona. CYAC.

Iure ipso emancipatus non efficitur heres ab intestato ex filia manumissione, vel alia gestione. SALYC. Vel sic: *Ille, qui de iure prætoris tantum potest esse heres, licèt faciat extra ordinem actus, qui non possunt fieri extra nomen, & suo heredis: non implicatur oneribus hereditariis: sic si pareat esse heres de iure ciuili. hoc dicit enim sequens.* ALEX.

1. Imp. ANTONIN. A. Titio *.

SI à patre emancipatus, eo defuncto bonorum possessionem non agnouisti: frustrà vereris ne heredi paternæ sis obligata [a], quòd seruum eius nullo iure manumisisti, res quoque, & mancipia quædam propter funeris impensas distraxisti. PP. Kalend. Iul. Messala, & Sabino Coss.

Filius siluerit simpliciter debitum patris defuncti professionem filio non facit. SALYCETVS *post* BALDVM.

12. Imp. ALEXANDER A. Florentino † militi.

CVm debitum paternum te exhausisse alleges: proportione hereditatis [d] agnouisse te hereditatem defuncti non ambigitur *. PP. VI. Id. Februar. Maximo II: & Æliano Coss.

Filius in potestate, statim mortuo patre efficitur heres ipsi suæ & hereditatem transmittit ad heredes, etiã si de immixtione alter non apparent: & sic excluduntur alij venientes ab intestato à successione patris: licèt si ejt emancipatus. ALEX.

11. Imp. GORDIANVS A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tempore in patris sui fuit potestate: siue ex asse heres inſtitutus est, etiam clausis tabulis heres potuit existere: siue ex parte [e], nihilominùs statim suus ei heres extitit: nec ea propter quod intra paucos dies mortis patris sui concessit in fatum [f], tu ad eiusdem fratris tui portes accedere successionem [g]. Quòd si cùm [h] iuris sui esset, ante [i] aditam heredi-

---

a Adire, & immiscere differunt.

a ¶ Adeunda. *ab extraneo, sed * sui dicuntur si immisceantur* Inſt. de hered. qualitate, & differ. § in extraneis.

b ¶ Acquirenda. *à quocunque suo, vel extraneo.*

¶ *à patre.*] CALVS. Filia emancipata defuncto patre, poſt. in bonis patri eorum hereditatem manumisit: res quasdam ob funeris impensam distraxit: an videatur se alligasse hereditati, quò magis à creditoribus hereditatem adeuntis posset, quæritur? Respon. quod nõ, si bon. poſſ. non agnouerit quia hæc modo non videtur se pro herede gerere filia emancipata. VIVIAN.

c ¶ *Obligata.* Eleganter, ideò quòd, &c.

b Hodie tamen filius emancipatus manumittendo, & mancipia propria vendendo, videtur posse substitutum disinherendo. Bart. ad l. 2. § pupillus. § si seruum. vbi tamen videtur se ſt heres. Solo. hic de filia emancipata: ibi de filio in potestate, qui sit heres, nisi protestetur: vt ff. eodem tit. l. pro herede. § 1. & infra de re pup. lucrad. l. 1. Fallit tamen in filiafamilias milite, qui manumittendo seruum patris non fit heres, quamuis sit in potestate: vt ff. eodem. l. Iulianus. § fin.

¶ Sed contrà ff. eo. scilicet *impensas de cui de acquir. hered. l. Stichum.* & alibi incipit *si pupillus.* § *si seruum.* vbi tamen videtur se ſt heres. Solo. hic de filia emancipata: ibi de filio in potestate, qui sit heres, nisi protestetur: vt ff. eodem tit. l. pro herede. § 1. & infra de re pup. lucrad. l. 1. Fallit tamen in filiafamilias milite, qui manumittendo seruum patris non fit heres, quamuis sit in potestate: vt ff. eodem. l. Iulianus. § fin.

c Tenõ ibi fe idem in milite *: quia per ea fe abstinuisse videtur de ad videtur potuisse de abstinentia manumittendo. ADDITIO. Adde quòd eius hoc dicit per iura authent. ſt sublata differentia emancipationis, & patriæ potestatis: & quilibet faciendo de iure ciuili: per illum actum extraordinarium de quo hic Ulpianus, inducentur adiitio vel hic dicis Bartol. & teneo hic expectã Cyacs.

¶ *Vt debitum.*] CALVS. Si obligatus creditoribus testatoris non fecisti, & heredes inſtituſti: an eo ipso quòd aliquis debitum paterni ſ habit pro portione hereditatis in victoriam hereditatem defuncti agnouisse, quæritur? Respond. quòd sic.

d ¶ *Hereditatis.* id est, patrimonii, quæ tanquam ex te, ſi expressè vellet adire hereditatem.

e ¶ *Ambitiosior.* vt *supra de inofficioso testam. l. penultimo. & ff eodem, scilicet de acquiren. here. l. pro herede.* §. ¶ Accu. Cuiac.

¶ al. Florentio.

f Imò etiã si *de re iudic. l. ad filiumfamil.*

Si frater.] CALVS. Frater tuus relinquens filium, filiam suum heredem instituit, qui erat in potestate patris mortis tempore: & hoc in parte, vel in toto: in hoc tamẽ erat differentia eadem, quòd si aquæ inſtituto esset in parte, aperti tabulis adire potuit: ſi in toto, clausis: hoc tamen potuit. Si ergo filius hereditatem non adiuit licèt intra paucos dies poſt mortem patris decesserit filius, non propterea hoc ad heredem eius transmittitur sed ad fratrem: sed ad posteros suos eam trãsmittit. Si autem ſit intestatus, ante adium hereditatem decesserit filius: nec aliquis alius proximior ſit, eandem legitimus heres fratri suo succedens, vel per bono. poſſ. iuris nostri ſi nondum tempus petendi eam exercit: bona eius à quocunque possessa petere potest, & aliquis de descendentibus superstes non fuerit.

f ¶ *Ex parte.* hac specie in filiis vel ex parte heredes poſſint adire clausis tabulis: secùs in aliis secundum antiqua iura: vt ff. de iure, & facti ignorantia. l. 1. § fin. Sed hodie etiam quilibet [a] clausis tabulis potest adire hereditatem, etiam ex parte heres: vt *infra de cedendis tollen. l. 1. § cùm igitur. & § in nouissimo. in principio §.*

a Hereditatem clausis tabulis quilibet adire potest.

¶ *Futam.* Antequàm adiret hereditatem.

h ¶ *Successissem.* nam eius ſit de fatis, ti sibi inditi ad posteros eius est adium quod est speciale in filiis: in aliis secus vt *infra de in ius, qui ante apert. tabul. l. 3. & de cod. tollen. §. in nouissimo.* secùndùm quosdam. Vel hic adiuerat: quod est verum [b].

b Imò vtrumq; dicitur Bart. Bald. Tuc. Alexand. & Ital. Et dic quòd speciale in filiofamil. tantum quia ipse potuit ſe facere, hoc cõdicio non extendit non ad quoscumque, ſecundum eosdem.

i ¶ *Quòd ſi cùm.* dic quod in prima parte erat in potestate, & adiuit: & tunc transmittit ad posteros: & ſic non habet patrem. vel non adiuit: & tunc ſimiliter non habet patrem, vt heres fratris, licèt possit adire, vt heres patris, ſi potuisset non habet, vel alius non sufficiat. In secunda verò erat emancipatus filius, & non adiuit unde frater succedit fratri ab intestato, non habenti insuiores, vel superiores.

k ¶ *Ante.* cum aliendecimbus, vel defendentibus.

a ¶ *Adiuan*

tatem a decessit, tuque fratri tuo legitimus heres extitisti: siue intra tempora edicto praefinita b, bonorum possessionem agnouisti: quae hereditariarum facultatum sunt, vel quae ab alio iniuria detinentur, praesidis diligentia tibi restituentur c. PP. XV. Kalend. Septembr. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

Non refert an aliquid faciam, an voluntate mea fiat. BALD. Vel sic: *Hereditatem delatam filiofamilias, pater potest adire volente filio.* ALEX.

IV. Imp. DECIVS A. Athenaidi.

Filiofamilias delata hereditate, si pater pro herede voluntate filij gessit: solemnitati iuris satisfactum d videri, saepe rescriptum est. PP. X. Kalend. Mart. Decio A. & Grato Coss.

Hereditatem delatam pupillo, debet pupillus adire cum auctoritate tutoris: & alter sine altero adire non potest. ALEX. concor. BALD. & SALYC.

V. Impp. VALERIANVS, & GALLIENVS AA. Paulo.

Potuit a pupillus e pro herede tutore auctore f gerendo consequi successionem: sed ipsius actus, & voluntas g fuit necessaria h. Nam si quid nesciente i eo tutor egit: illi hereditatem non potuit acquirere. PP. XVI. Kalend. Iul. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Qui de hereditate sibi relicta testatur, eo ipso ipsam adire videtur. BALD. Vel sic: *Solo animo aditur hereditas, quam sufficit in vltima voluntate ostendere.* ALEX.

VI. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. Philippo.

Si auia k tua patrem tuum ex duabus vnciis scripsit heredem: ex sola animi destinatione pater tuus heres fieri poterat l. Igitur si testamento suo m easdem vncias ad te pertinere † decreuit n: apud rectorem prouinciae duarum unciarum ius persequi poteris. PP. XVI. Kal. August. Sirmij, ipsis IV. & III. AA. Coss.

Hereditas fratris non adita, non transmittitur. hoc dicit. BALD. SALYC. & ALEXAND.

VII. Iidem AA. & CC. Eusebiae.

Quoniam sororem tuam prius defunctam esse proponis, quam cognosceret an a fratre sibi aliquid hereditatis fuisset relictum: manifestum, atque euidens est, antequam pro herede gereret, vel bonorum possessionem admitteret, defuncti † successionem eam non potuisse ad heredes suos o transmittere p. PP. Kalend. Maij Thiralli AA. Coss.

Non videtur, qui diu tacuit, renunciasse hereditati paternae †. BALD. Vel sic: *Ius adeundi, vel immiscendi se hereditati non tollitur spacio longi temporis. h. d.* ALEX. post BALD. & SALYC.

VIII. Iidem AA. & CC. Claudio.

Licet incontinenti sui heredes se paternis non immiscuerint * bonis: tamen ignorantes † delatam sibi esse hereditatem: longi q temporis praescriptione, quo minus hanc recte vindicent, excludi non possunt. S. XVII. Kal. Ia. Sirmij, AA. Coss.

Ille, cui delata est hereditas, ad instantiam creditorum interrogari potest, an velit esse heres, vel non: & si petat terminum ad deliberandum, debet sibi moderate statui per iudicem. ALEX. concor. BALD. & SALYC.

IX. Iidem AA. & CC. Placoni.

Si curatoris quondam tui testamento iure facto, vel ab intestato legitima delata r est successio: hoc casu ei, qui non repudiauit hereditatem, eam licet adire s. Rector igitur prouinciae aditus, si hereditati necdum sunt obligati, eos, an heredes t sint, interrogare debebit: ac si tempus ad deliberandum petierint, moderatum statuet u. S. XVI. Kal. Ianuar. Sirmij, AA. Coss.

Expulsus siue spoliatus non est propterea a suis creditoribus liberatus. h. d. quia violentia terrij non excusat debitorem, nec inopia. IAC. BVT. secundum BAL. Vel sic: *Inopia de-*

a ¶ *Aditam hereditatem.* iure ciuili.
b ¶ *Praefinita.* iure praetorio.
c ¶ *Restituentur.* cum non adierit.

Filiofamilias.] CASVS. Si filio delata sit hereditas: pater eo volente potest se pro herede gerere: quasi dicat, & ei acquirere hereditatem: & sic solemnitati, &c. quasi dicat, heres est. ACCVRSIVS.

d ¶ *Satisfactum.* & sic est heres filius: vt *hic*, & ff. *de bon. quae lib. l. fin.* §. [illegible] *& supra de patr. heredi. l. si filius, & ff. eodem. l.* [illegible] ACCVRS.

Potuit.] CASVS. Si pupillo delata sit hereditas, pupilli tutor eam adire debet: *Instit. de auct. tut.* tutor autem pupillo ignorante, ei hereditatem acquirere non potest: quia voluntas pupilli, & actus interuenire debet.

e ¶ *Potuit.* Quod si pupillus sit infans, per tutorem hereditas acquiri potest. *l.* [illegible] §. *si pupillo.* *ff. ad Trebell.* CVIAC.

e ¶ *Pupillus.* siue sit maior infante, siue non: vt *ff. ad Trebel. l. si* [illegible] §. *si pupillo.* Alij exigunt quod sit maior infante, licet non intelligat: vt *ff. eod. l. pupillus.* Sed ego subaudio ibi, maxime [illegible] secundum Azo. ¶ Item quod dicit ibi, *pro herede*, expone, id est, pro vero domino: vt *Instit. de hered. qual. & diff.* §. *fin.* ¶ Item quod dicit, tutore auctore, nō aliter: vt *Instit. de auct. tut.* §. *neque.* & *ff. eod. l. si ad pupillum.* sic & hereditas est huic pupillo restituenda cum tutoris auctoritate: vt *ff. ad Trebell. l. restituta.* §. *fin.* Item in bonorū possess. nisi praetor sciens, &c. vt *l. qui admitti ad bon. poss. l. bonorum quidem.* & *ff. de bono. poss. l.* [illegible] & *l. sciens.* §. [illegible] Aliud in possessione rei singularis, quā solus quaerit: vt *ff. de acquir. poss. l. quamuis.* Curatoris autem auctoritas secundum Azo. in adeundo nō sufficit pupillo: vt *ff. de* [illegible] *in* [illegible] quod verum est in pupillo. Nam in adulto secus: vt *T. de* [illegible]

f ¶ *Auctore.* id est, per tutorem.

g ¶ *Et voluntas.* licet causam ex testamento, vel ab intestato, vel vt agnatus, vel vt cognatus acquirendae hereditatis non intelligat: vt *ff. eo. l. pupillus.* & hoc si incipiat ab actu: nam si a voluntate, illa sufficit etiam sine actu: vt *Instit. de heredum qualitate, & differentia.* §. *fi. & supra de* [illegible] *l. si liqueat.* & *ff. de acquirend. possess. l. quemadmodum.* Alij dicunt quod est necessarius actus ad probationem voluntatis: quod non placet: quia bene potest probari voluntas sine actu.

h ¶ *Necessaria.* id est, si ipse tutor gerat pro herede.

i ¶ *Nesciente.* qui tamen non scire poterat: alias secus: nam infanti bene potest quaeri per tutorem etiam sine eo: vt *infra eo. l. si infanti.* §. 1. & *supra de bono possessio. contra tabulas l.* [illegible] sed aliq

solus tutor non quaerit hereditatem, vt *hic* dicit: sed bonorum possessionem quaerit: vt *ff. de bonorum possessio. l. si pupillo tutor. & Later.* & sic solus tutor sufficit, non autem solus pupillus. Item restitutio hereditatis soli tutori non est facienda: vt *ff. ad Trebell. l. sed nec ipsi.* nisi esset infans: vt *infra ad Trebell. l. fancimus in princip.* ACCVRS.

Si auia tua.] CASVS. Auia tua patrem tuum ex duabus vnciis heredem instituit: & ante apprehensionem earum sciens eas sibi relictas decessit: & in eis te heredem instituit, vel ad te pertinere decreuit: an eas persequi possis eo non obstante, quod eas non apprehendit pater tuus, quaeritur? Respon. quod sic.

k ¶ *Si auia.* scilicet paterna.

l ¶ *Poterat.* vt *Instit. de here. qua. & diff.* §. *fin.*

m ¶ *Suo.* patris tui.

n ¶ *Decreuit.* sciens sibi relictas: alias non transmittit: vt *ff. l. pro*[illegible] sed in legato hoc plus est: quia ab ignorante transmittitur: vt *ff. de leg. l. l. seruum filij.* §. *si quo tem. & l. si fundum.* §. *si Titius.*

Quoniam.] CASVS. Si sorori tuae in bonis fratris tui, vel alterius agnati delata erat bono. possessio, vel hereditas relicta: & antequam cognosceret, decessit: an ad posteros successionem eam transmittere possit, quaeritur: Respon. quod non, cum nec se pro herede gessit, nec bonorum possessionem petiit.

o ¶ *Suos.* id est, quos habet etiam filios, cum veniat a fratre.

p ¶ *Transmittere.* vt *supra qui admit. ad bonorum possessionē possunt. l. emancipata.* Sed hoc fallit a in suis heredibus: vt *infra de his, qui ante apertas tabulas. l.* [illegible] & facit *supra l. proxim.*

Licet.] CASVS. Si filio in suctis patris mortis eius tempore constituto, delata fuerit hereditas, & ignoret sibi delatam: si se non immiscuit, an praescriptione decem h, vel viginti ann. excludi possit, quo minus vindicet, quaeritur: Respon. quod non.

q ¶ *Longi.* longissimo autem possent a: quia omnis b actio eo tempore tollitur: vt *infra de praescrip. xxx. ann. l. sicut. & l. omnes.* & facit *infra l. proxim.*

r ¶ Si curatoris.] *Delata.* scilicet alicui. & loquitur adulto, qui vult conuenire heredem curatoris.

s ¶ *Licet adire.* intra annum secundum P. & secundum non perpetuo: vt arg. *supra l. proxi.* & dicet *infra in l. cum antiquioribus.*

t ¶ *Heredes* [illegible] & hoc ad petitionem eorum. ACCVRS.

u ¶ *Statuet* [illegible] vt *ff. eod. l.* [illegible] *infra.* & *l.* [illegible] & *infra eo. l. fin.* §. *si verò* [illegible]

pus ad deliberandum, modū non statuet minus centum dierum. Menoch. [illegible] *de arbitr.* [illegible] ¶ Vide quod scripsi ad Gloss. [illegible] *supra de procsim* [illegible]

a Iste casus [illegible] Pano & Cor. [illegible]

b Etiam si hereditas fuerit locuples, siue [illegible] *Bald.* [illegible] Pancirola.

† al. permanere.

r Scilicet per [illegible] *Instit.* [illegible] & [illegible]

* al. Eusebio.
† al. defunctā.
‡ Vide plura apud Balbum tract. de praescr. [illegible] part. [illegible] quaest. [illegible] in fin. num. [illegible]
* al. neglexerint.
† Tempus adeundi, quod habet heres, hoc est 30. annorū, est continuum, [illegible] ignoranti aliud in tempore petendae bonorum possessionis, etiā si fuerit per 100. annos, & illo casu magis vtilis est successio praetoria, quam ciuilis. vide Balbum [illegible] de praescrip. [illegible] quaest. [illegible]
a Tu dic quod hic loquitur in hereditate collaterali, [illegible]
b Praesumitur oblitio seu quis oblitus propriae possessionis, post longum tempus: vide Vasquium cap. [illegible] controuersia [illegible]
c Sal porrò negat ius adeundae hereditatis vlli vlla tempore quantumuis longissimo, referente [illegible] Couarruuia [illegible] [illegible] adde aliam Glossam in l. [illegible] in verbo, possess. ff. de acquir. [illegible] adde Balbum de praescrip. [illegible] part. [illegible] quaestio. [illegible] post [illegible] [illegible] hereditatem [illegible] di praescribi [illegible] annis, vt post [illegible] annos nō possit adiri hereditas: vbi etiā et [illegible] de [illegible] immiscendi praescribi [illegible] annis: vbi quādo [illegible] ad hāc legem vide. Sed & apud eundē [illegible] explicat quanto tempore praescribatur longo tempore [illegible] bonorum possessionis, [illegible] di [illegible] querela inofficiosi, [illegible] supplementum legitimae.
d Dubium [illegible] immiscendi: de quo vide Gloss. in l. [illegible] in verbo, quaerere, in l. supra quaedo non praetorium [illegible]
e Iudex potest moderari tem-

480/C.IV.K.5-4, 1549-1550

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1551-1552

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1553-1554

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt l. fi quod. appell. l. fi vnum. §. fin. quæ eſt contra. Sol. ibi quatuor menſes, qui vltra tempus deliberandi dantur ad appellationis exercitium, non ad liberandum. a. Vel hic à iudice indultum eſt tempus, ibi à principe. §. Prima verior eſt.

a Ignominiam inferre ſup. plicando.

QVidam.] CARVS. Titius in teſtamento ſuo inſtituit ſibi heredem: ponit Seium in certa re, ſeu in quarta parte hereditatis: ſolitum in prima parte teſtamenti heredem inſtituit, quæritur virtùm quaſdam inſtitutiones poſſit repudiare, & alteram agnoſcere? Item quæritur. Si Titio filio ſuo impuberi, ſibi heredi in parte inſtituto, Seium ſibi heredem ex altera inſtitutâ ſubſtituat, an poſſit commodum inſtitutionis agnoſcere: & id quod ſibi ex ſubſtitutione defertur, ſi locum habeat ſubſtitutio, repudiare, vel econtrario: & re-ſtem, vel omnia agnoſcere, vel omnia repudiare.

a ¶ *Quidam elogio* l. trebatium. b ¶ *Varie.* id eſt, totidem. c ¶ *Quotieſcunque.* id eſt, quotieſcunque. d ¶ *Quem.* ſcilicet extraneum. e ¶ *Adminiſtrare.* vt *infrà de cadu. tollen. §. hoc ita. & ſuprà de impu. & alia ſub. l. teſtamento. & ff. de bonor. in poſſeſſ. l. bonorum. §. fin. & ff. de his quib. l. ſi libertum præterit.* Sed certè ſanè videtur quod licèt * paternam acceperit: non tamen cogatur pupillarem accipere, qui paternam acceperit. *ff. de acquirend. hered. l. ſi ex parte. §. ſi. & l. ſequens.* Solu. b Diſſolues cum adeam. & reſpondeo ſecundum ſuperiora.

a Vtrum pupillarem ne poſſit repudiare, qui paternam acceperit.

Recitata ſeptimo * in nouo conſtitutio palatij Iuſtiniani. D. III. Kalend. Nouembr. Decio V. C. Conſ.

Inſtituta in diuerſis partibus, non poteſt vnam partem amplecti, & alteram repudiare hoc primò. Inſtituta, & pupillariter ſubſtituta nè poteſt inſtitutionem amplecti, & ſubſtitutionem repudiare hoc dicit ſecundò OLDRA. BALD. Vel ſic: *Inſtituta in diuerſis portionibus eiuſdem hereditatis, & ab eodem teſtatore: ſi vnam agnouit, omnia agnouiſſe videtur. Item qui agnouit paternam, cogitur agnoſcere pupillarem.* ALEX.

XX. *Idem* A. *Iuuenti* P.P.

QVidam elogio * condito heredem ſcripſit in certas vncias, & poſt certa verba teſtamenti eundem in alias vncias, vel tantas b, vel quantaſcumque *, & tertiò vel in aliam partem hereditatis, vel in quendam vnciarum modum: ille autem vnam inſtitutionem, vel duas admittens, vnam, vel duas, vel quotaſcumque reſpuendas eſſe cenſuit, quæreba tur apud veteres, ſi hoc ei facere permittatur. Similique modo dubitabatur, ſi impuberem quis filium ſuum heredem ex parte inſtituit, & quendam extraneum in aliam partem, quem d pupillariter ſubſtituit: & poſtquam teſtator deceſſit, pupillus quidem patri eius heres extitit: extraneus autem hereditatem adiit, & poſtea adhuc in prima ætate pupillus conſtitutus ab hac luce ſubtractus eſt, & pupillaris ſubſtitutio locum ſibi vindicauit. Cùmque ſubſtitutus eandem partem admittere noluit, quæſitum eſt, ſi poteſt iam heres ex principali teſtamento factus, pupillarem ſubſtitutionem repudiare: vtramque igitur dubitationem ſimul decidendam eſſe cenſemus. Placuit etenim nobis, ſiue in inſtitutione e, ſiue in pupillari ſubſtitutione, vt vel omnia admittantur *, vel omnia repudientur, & neceſſitas imponatur heredi particulari facto, vel aliam, aut alias partes hereditatis admittere, vel etiam ſubſtitutionem pupillarem. Dat. Prid Kalen. Maij Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis VV. CC.

b Tantæ id eſt totidem. c ¶ *Quotieſcunque.* id eſt, quotieſcunque. d ¶ *Quem.* ſcilicet extraneum. e ¶ *Adminiſtrare.* vt *infrà de cadu. tollen. §. hoc ita. & ſuprà de impu. & alia ſub. l. teſtamento. & ff. de bonor. in poſſeſſ. l. bonorum. §. fin. & ff. de his quib. l. ſi libertum præterit.* Sed certè ſanè videtur quod licèt * paternam acceperit: non tamen cogatur pupillarem accipere, qui paternam acceperit. *ff. de acquirend. hered. l. ſi ex parte. §. ſi. & l. ſequens.* Solu. b Diſſolues cum adeam. & reſpondeo ſecundum ſuperiora.

a Vtrum pupillarem ne poſſit repudiare, qui paternam acceperit.

Obedientia ad vnum effectũ, non extenditur ſi ad alium. BALD. Vel ſic: *Obedientia obedientem coactã, nõ perdit ius conueniendi in actibus, in quibus non tenetur obedire: hoc dicit.* Vel ſic: *Compulſio iure non facit quem teneri ad obedientiam, niſi quatenus eſt de iure hoc dicit.* Vel ſic: *Obedientia circa vnum actum, in quo quis tenetur obedire, non præiudicat in alio actu, in quo quis non tenetur obedire.* Vel ſic: *Per compulſionem legalẽ non acquiritur aliqua poſſeſſio in ſubdito: niſi ea, quæ debetur de iure.* Vel ſic: *Si ille qui litigat ſuper libertate, inſtituatur heres tantùm ſeruus illius cũ quo litigat compellitur per iudicem ſine præiudicio litis adire hereditatem inſtũ illius, & ei acquirere. Si verò tanquam liber tunc expellitur ſeruus litis: & ſi prouincialiter ſeruus, idem erit: ſi verò liber, ſecus: quia poterit adire per ſ.* ALEX.

XXI. *Idem* A. *Iuuenti* P.P.

CVm † aliquis ſcripſit heredem eum, qui de ſua conditione ei, qui dominum c eius vindicabat, in iudicio aduerſabatur: is autem, qui dominum ſe eſſe dicebat, adire eum hereditatem imperabat, vt acquiſitio hereditatis per eum celebraretur, indignatus eſt quaſi domino ei parêre: dubitatio veteribus exorta eſt, ſi qua pœna imponatur huiuſmodi inſolentiæ. Veteres in multas trahuntur * ſententias: ſed nos eorum diſcordiam hic eſſe decidendam cenſemus, vt diſtinctio ſubiicis cauſis ei imponatur: vt ſi quidem ita ſcripta eſt inſtitutio, *filium ſeruum alium heredem inſtituo:* quia apertiſſimum eſt, ineuitis domini inſtitutionem eſſe conſcriptam, neceſſe ſit omnimodò per competentem iudicem eum compelli adire d quidem hereditatem: quia vnum legatum eſt: licèt heredes mei poſſint: vt *ſi de lega. l. legauerim. & de legat. 3. l. nemínem. & l. ſed diuus & l. prop.* Vt autem ſe ibi eorum de hereditate hominis *, diſtinguit ita: Si ex teſtamento plurium plures deferantur hereditates: vnam adeat, alteram repudiari poſſe certum eſt. Si autem ex teſtamento vnius plures portiones, altera parè, altera ſub conditione, vel plures per ſeruos, vel per filios: vel per ſeruos, vel per filios: vel per ſeruos, vel per me, & filium: nunquam vna admiſſa, altera repudiatur: vt *ff. de acquir. her. l. 9. & l. ſi filius. & hic.* Si verò vna iure inſtitutionis, altera iure ſubſtitutionis defertur: vna poteſt admitti, altera repudiari licèt omiſſa iure accrescendi obtineat: vt *ff. de acquirenda hereditate. l. ſi non ex parte.* Vbi autem ex teſtamento vnius plures deferuntur hereditates, puta patrina, & pupillaris: patrina admiſſa, nunquam repudiatur pupillaris. Si autem velit pupillarem adire, & repudiare paternam: ſi pupillus eſt inſtitutus, diſtinguitur, abſtinuit nè ſtre: vt *ſuprà* dixi. & hoc de eo, qui in pace ſtatur erat. Alij enim ſic ſubſtituit non poteſt. Si autem pupillus inſtitutus non erat, cui ſubſtitutus erat inſtitutus ſi quidem in inſtitutus, & ſubſtitutus fuerit ne cellarius heres, licèt abſtinuerit à paterna, habet pupillarem: quia nihilominùs eſt heres vt *ſi de fideicomiſſ. liber. Lucius quæſ. §. ſed & ſi quis ſuus.* Si autem ſeruus, qui non habeat coheredem, qui adeat, nec paternam, nec pupillare teſtamentum tenet: vt *ff. de acquirend. hered. l. quæſtum. & l. ſilius.* proximum tamen præcedens caſus non eſt omnino expeditus b, ſecundùm Aso.

a Tibi eſt ſubſtitutus quis heredibus vtriuſque eſt. *ff.*

b Vide eſt expeditus per *l. filius pro alio.* Part. Alex. & alij.

CVm aliquis.] CARVS. Titius ſcribens inſtituit ſibi heredem meum queſtionem de ſtatu ſuo, petit ea proclamauit in libertatem, & alio renuncian te eum in ſeruitutem, quæritur an pendente liberali cauſa petente illo, qui ſtatum queſtionem mouet, debet compelli heredem iterem adire, vt ipſi adeo ſerio acquirere diſtegatur: aut inſtituit ſub hac forma, *Stichum ſeruum Titij heredem inſtituo.* & nunc compellitur nullo penitus ei ex hoc præiudicio generando, & Titio acquiri. Aut ſic, *Stichum heredem inſtituo:* & non compellitur: ſed cauſa expectabitur euentus: vt qui in cauſa victrix, obtinere ſuccedendo.

c Seruus vltroneus poteſt, vt alienus. d Inde ille ca. 16 erat, quod eius ſeruus: hic non: ideò retractetur ad iudicem. *Aut. ſed. & l.*

f ¶ *Dominum.* Nota quòd ita poteſt vindicari ſeruus tanquam quidam alienus *: tamen dicitur præiudicialis in rem.

ACCVRSIVS.

g ¶ *Adire.* ſi accommodet voluntatem in adeundo: poteſt enim nolle: vt *ſuprà de hered. inſtit. l. item proponas.* & ſic hæc * ſecundùm illam. t. Vel hic contemplatione domini, ita ipſius ſeruj

f Placet prædicto ſcripto quando haec plura legata ſint, & omnia ſint.

480/C.IV.K.5-4, 1555-1556
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1557-1558
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1559-1560

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1561-1562

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1563-1564

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quòd ſi non adiuit,repudiaſſe videtur: ſed corrigamus. Nec poteſt dici quòd hic fecerit inuentarium: ibi(ſcilicet in contrario) non: quia idem eſt, quod hic dicitur: & ſi non fecit inuentarium:

* al. dederit.

a ¶ *Vt beneficio.* quia perinde eſt, ac ſi ſponte ab initio adiiſſet: vt *ff. ad Trebell. l. ſed ſi alius §. ſ. & §. ad legem Falcid. ante-chium, ſed cùm ſuſtuler.*

¶ Sed cùm ſuperiùs dictus ſit annus pro tribus abſtinentibus ad inuentarium: adnae poſt nouem menſes deliberationis inuentarium facere poteſt, & conſequi beneficium huius legis: licèt videatur ſibi praeiudicialis quia non repudiauit: Reſpondeo poteſt, illi dari annum ad inuentarij, quando non petiit tempus ad deliberandum: ſed cùm petit, non videtur vltra nouem menſes extendi: vt §. *ſin autem hoc.* Alij dicit, poſt tempus deliberationis ſuum integrum tempus dari ad inuentarium. quod non placet.

† al. cum.

* de in ipſum inuentarium in locum repudiatur in hypothecaria, & in petitione hereditatis.

b ¶ *Poſt petitam deliberationem.* i. poſteaquàm tempus datum eſt ad deliberandum: non autem ſuum.

c ¶ *Recuſauerit.* ſc. hereditatem.

d ¶ *Vocantur.* vt heredes.

e ¶ *Sacramento.* in litem, ſi non reſtituat omnes res, quas conſtat eum habuiſſe: quia in hypothecaria, vel petitione hereditatis iuratur in litem: cùm altera arbitraria, altera bonae fidei ſit: vt *ff. de in lit. iur. l. in actionibus.*

¶ Breuiter ergo colligo quia heres aut neutrum fecit: id eſt, neque deliberauit, neque inuentarium fecit: ſed ſponte adiit: & tunc ſeruatur quod dicitur *ſuprà eod. l. §. cùm igitur.* Si verò fecit inuentarium, & non deliberauit: tenetur tamen modo gaudet, & Falcidia & creditoribus vltra vires hereditatis nō tenebitur: vt T. *eod. §. & ſi præſumum.* Si autem petiit deliberationem, nec fecit inuentarium: neutrum commodum habet: vt *hîc. §. ſi quis autem temerarius.* Si verò petiit deliberationem, & fecit inuentarium, in ſolidum tenetur creditoribus: ſed lege Falcidia vtetur: vt *§. penult. & §. in autem hoc.* ſed hodie omni fabulato cessante ſi non fiat inuentarium, omnibus creditoribus in ſolidum tenetur: & legata prae-

¶ Notes pecus tempus deliberandi, intra illud habet penes ſe heredi-tas. *Scapula ſubſeq.*

* al. ſuas.

modo dicenda.

a Notes ſi inuentarij non fuerit, omnibus creditoribus in ſolidū tenetur: legata etiam ſolida præſtat, ſi ſic cautum non fuerit, vt mox dicetur.

deliberationem* recuſauerit c, inuentario minimè conſcripto: tunc res hereditarias creditoribus, vel his, qui ad hereditatem vocantur d, legibus reddere compelletur: quantitate earum ſacramento e res accipientium manifeſtanda: cum taxatione tamen à iudice ſtatuenda.

Per hanc conſtitutionem eſt derogatum tribus conſtitutionibus, de quibus eſt facta mentio in principio huius legis: quarum ſumma ad hanc redacta eſt: & mihi propter ſimplicitatē mihi cauerem non conſeruans ſolemnitatem huius legis: mihi bonorum non teneatur creditoribus hereditariis vltra vires hereditarias. ALEXAND.

Nouiſſimum autem eſt hac conſtitutione, quæ omnes caſus coneiner, noſtris conſtitutionibus tùm pro eiſdem capitulis promulgatis eſſe derogarum f, quarum altera etiam Gordianæ conſtitutionis ſenſus coneinebatur. Cùm enim ampliore tradtatu habito, melior exitus inuentus ſit, & tribus conſtitutionibus in vnum congregatis, vnus apparet & in milites, & in alios omnes iuris probabilis articulus: ſuppoperet ex antecedentibus g inquierari noſtro ſubiecto imperio non patimur: ſcilicet vt milites, † etſi propter ſimplicitatem prædictis legis ſubiiſtarem non obſeruauerint h: in tantum tamen teneantur, quantum in hereditate inuenerint. Quam, patres conſcripti, in huiuſmodi caſibus in poſterum obtinere ſanctimus. Dat. V. Kalend. Decembr. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij, & Orefis VV. CC.

DE REPVDIANDA, † VEL abſtinenda * hereditate.

TITVLVS XXXI.

Hic *titulus opponitur ſuperiori de adeunda*, vel adquirenda hereditate: ita, vt verbo adeunda, *ex aduerſo reſpondeat verbum* repudianda *& verbo adquirenda verbum* abſtinenda *quæ collatio oſtendit in ſuperiore titulo verbum adquirenda propriè pertinere ad ſuos heredes, qui per immixtionem hereditatem adquirunt: ſicut in hac tit. verbū abſtinenda, conſtat propriè ad ſuos pertinere: & ſic l. vlt. §. vlt. princ. ſi reſpondeam, inquit, vel abſtinendam hereditatem eſſe creditoris. Duo autem in hoc tit. regula poſſimus conſtituere: Item, quæ adquiſitæ hereditatis: ceterum ſi damnoſa ſit, repudiare eam non poſſe ſuo iure: beneficio reſtitutionis poſſe. ſi minor ſit XXV. an. Et eam qui repudiauit, rurſus ad eā bona, quæ repudiauit, redire ſua iure per ſeram per ſeram ordo modo poſſe, propter aliā poſſe, & iure quoque reſtitutionis in integrum propter aetatem ſi res ſit integra. Maiorem aetat. neque ſuo iure, neque per reſtitutionem, quod repudiauit adquirere poſſe, ſi ſit extraneus heres. Nam quæ ſuus heres etiam maior XXV an. ſi abſtinuerit ſi, poſſit ipſe iure non petita reſtitutione bona, quibus ſe abſtinuit, ſi permutare parte, ſume ſi integra.* l. ſi quis huius. D. de iu. del. *quod Iuſtinianus limitat in l. vlt. huius tit. & eſt hæc quoque in re differentia inter ſuum, & extraneum heredem.* CVIAC.

Suus à paterna hereditate abſtinere, præſumitur per actum contra-

rium abſtinentiam renuncare, & velle adire, niſi probet contrarium. SAL.

deſt ſubſtantiam defuncti: vt *in authent. de hereditā & Falcid. l. hinc autem nobis. colla.* 3. ſecūs per leges veteres: vt *ff. ad Trebel l. §. in, qui quadringenta.* in quarta tamen ſtare naturæ pœna quòd non prædicitur. Hic filius * quo ad legata: licèt non faciat inuentarium.

a Filius inuentarij non faciens non præiudicat ſibi in quarta tam naturæ debita. * al. debitum.

¶ * *Derogatum.* ſcilicet duabus primis, & Gordianæ tertiæ: vt T. *eod. l. in principio.*

g ¶ *Antecedentibus.* conſtitutionibus.

h ¶ *Obſeruauerint.* tenet ergo Gordiana conſtitutio etiam tempore huius legislicèt per authentic. videatur correcta: vt *in authent. de hared. & Falcid. §. ſin coll.*

¶ Sed an derogatum eſt per legem Iuſtin. illi legi, *cum antiquioribus.* T. an *l.* in eo, quod ibi dicit, de b anno dando ad deliberandum: hîc autem de nouem menſibus: nā & eius fecit mentionem T. an *l. in principio.* Reſpondeo: cùm illa loquatur, cùm nō fuit tempus petitum ad deliberandum: hæc autem quando fuit petitum. Sed erit omnō loquitur ibi quando fuit petitum: & quando non fuit petitum. Dic ergo quòd ei derogatur in aliquo: non autem tota abrogatur. In eo enim, quod in principio posit de eo, qui nouit deliberationem ab homine, vt intra annum transmittat, derogatur vt minus tempus quandoque detur: vt §. *end §. ſed quæ quidem.* in alio vero, qui non petit: ſed a lege habet, nihil eſt innouatū: ſed antiqua prima magni, quām ſecunda: quia prima ſi non petat, hoc ipſo quòdnon recuſat, videtur adiiſſe: vt T. §. *ſin autem hoc.* in ſecundo contra, vt ibi. Item quid non ſi coſtetur, eſt arg. T. *de codic. tol. §. in nouiſſimo.* unde ibi confirmat ea, quæ dicta ſunt de deliberantibus.

b Deliberandi tempus quatenus eſſe debeat.

c Videntur tamen omnia ad eundem fabricatores, ad quem pag. ſeq. Not. 1. ceſſa.

DE REPVDIANDA vel abſtinenda, &c.

Dixit de acquirenda? nunc contrà de repudianda & die, repudiare eſt extraneum: abſtinere ſuorum: vt ſuſtin. de hered. quali. & diff. §. extraneis.

[illegible] paterna.] CARVS. Pater tuus teſtamentū fecit, heredem te inſtituit: mortuus eo in domo parentū ſteriliſ: an tibi præiudicatū, quòd magis bonis videaris. & a creditoribus hereditariis conuenitaris, quæritur? Reſpond. quòd non, ſi probet non eo animo in ea ſteriliſ, vt velles eſſe heres:

480/C.IV.K.5-4, 1565-1566
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVEMADMODVM TESTAMENTA aperiantur, inspiciantur, & describantur.

TITVLVS XXXII.

AVt tabula testamenti aperiantur, & publicè insinuentur apud acta vice testium, vt minor ea fides accedat, l.1.§.13.ff.de offic. aut post mortem testatoris, vt omnes sciant heredibus & legatariis & fideicommissariis, & servis manumissis, & filiis, vel heredibus vocatis debitorum & aliis, quorum interest. Et ex lege Iulia, & Papia non erat extraneis heredibus ius adeundæ hereditatis ante apertas tabulas, ante insinuationem testamenti: vt Leüm in antiquioribus. l.vlt.§.fin autem dubius.& §. in computatione. C. de in. dcbber. nisi forte qua bona essent scripturus ex asse, l.multum D.de cond.& dem l.1.§.vlt.D.de in.& fut. test. & duas quoque legatorum, vel fideicommissorum non codicis ante apertas tabulas, hodie ex Constitutione Iustiniani, qua reducit ius antiquum, quod obtinuit ante legem Iuliam, & Papiam, heres, sive scriptus sit ex asse, sive ex parte, statim à morte testatoris hereditatem adire potest, etiam clausis tabulis testamenti, & dias quoque legatorum ordinis à morte testatoris ante apertas tabulas, l.vnica.§.etiam igitur.& §.in nouissimo.C.de cad.tol. Necessary heredi tamen: tui sui, & necessary semper heredes existimantur, & existunt à morte testatoris etiam clausis tabulis testamenti, l.5. C.de in.delib.l.ex parte.D.de adq.her. quod & liberis non scriptis succedunt heredes sive, Theodosius dedit, vt à morte parentis heredes existere intelligantur in bonis, vt hereditatem transfuntare ad liberos etiam clausis tabulis testamenti, & ante aditam hereditatem. l.vnica.C.de his, qui ant.ap.tab. Hic titulus ait, testamenta sub pertinet etiam ad omne id, quod ad causam testamenti pertinet: vt pars & ad codicillos, & ad fideicommissum pupillarem, & ad libertum, qui pertinent ad vltimam voluntatem defuncti, & ad appellum fideicommissarium, & ad omnem omnino scripturam testamenti etiam imperfectam. Et reste, l. 3. huius tit. Item, quod ad causam nouissimi iudicii pertinet, qua summa verba prætoris tam in secundis de tabulis exhibendis, quo tenetur, qui negat posse fieri id, quod ad causam testamenti pertinet, quidem in extraordinaria cognitione, qua adhuc sine dubio, qui non negat posse fieri id, quod ad causam testamenti pertinet, ille vt damnetur in id, quod interest: hic, vt nonnumquam arbitrio cognitionis, l.1. §.vlt.D.ad l.1.§.2. D.de tab. exh. Aperire autem hoc loco non tantum de tabulis testamenti possumus accusandi: vt in S. C. Silaniano: sed etiam similiter, secundum leges, & mores ciuitatis, in qua fit aperitio testamenti, l.1.hoc tit.ff. Semel quidem ordine, qui plerumque explicatur præsente magistratu in foro, aut Basilica, deferre fere, & seruatis his, qua licet addiscere ex l.4.C. D.eod. & Paulo 4.Sent.tit.de vicefima. Semper excipitur ea pars testamenti quam rescripsit aperiri, vel quam vxoris intelligitur, vt fideicommissi populari, l.1.hoc tit.l.populari.D.eod.§.fin autem.Inst.de pop.fideic. & pars, qua ad alterius ignominiam pertinet, velati exheredatio, aut præterito, & desiderio quoque dici, aut conscribi, ne quis præfrat, aut possessa dicere, d.l.; in qua & illud accedam: vt iuratus parere se de testamento, qui quod ad causam testamenti pertinet, defendere inficiare, & defendere. CYAC.

Testamentum petitur aperiri per officium iudicis. ALEXANDER.

1. Imp. ALEXANDER A. Proculæ.

Idem AA. & CC. Claudiano.

PVpillorum repudiatio [b] delatæ hereditatis sine tutore auctore facta, nihil eis [b] nocet [c]. S.II.Kalend. Ianu. Sirmij, AA. Coss.

Suum abstinentiam non revocat vbi res sunt alienatæ: nisi beneficio minoris ætatis: vbi autem non sunt alienatæ, revocare potest vsque ad triennium: quod minori cœpit post XXIII. ann. SALYC. & ALEX.

VI. Imp. IVSTINIANVS A. Iuuenti P.P.

SI quis [f] suus recusauerit parentem [d] hereditatem: deinde maluerit eam adire: cum fecerat indistincte ei remissum [e] donec res paternæ in eodem statu permanent [f], hoc facere, & post multum temporis licebat ei ad eandem hereditatem redire [g]: hoc corrigentes, sancimus, si quidem res iam venditæ sunt: vt nullus adiens ei ad hereditatem reseruetur [g]: quod & antiquitus obseruabat. Sin autem res alienatæ non sunt: si quidem maior annis [h] constitutus est, & tempora [i] restitutionis nulla ei superfunt: intra trium annorum [k] spacium tantummodò huiusmodi ei detur licentia [l]. Sin autem vel minor est, vel in vtili tempore constitutus [m]: tunc post impletum quadriennium [n] (quod spacium pro vtili anno, qui restitutionibus [o] dabatur, præstitutum est) aliud triennium ei indulgeri, intra quod potest rebus in suo statu manentibus adire hereditatem, & suam abdicationem [p] reuocare. Quo tempore transacto, nullus aditus penitùs ad paternam hereditatem ei refectuetur [q]: nisi fortè adhuc eo in minore ætate constituto res venditæ sint: tunc etenim per in integrum restitutionem non denegatur ei adire hereditatem, & res recuperare [r], & creditoribus paternis satisfacere. Dat. XV.Kalend.Nouemb.Constantinop. post consulatum Lampadij, & Orestis VV.CC.anno secundo.

QVEMADMODVM TESTAMENTA aperiantur, &c.

[f] *testamentum.*] CASVS. Testamentum fecisti, & heredem instituisti, & testamentum claudis, & obsignasti: heres ignorans ex quota parte sit institutus, vult vt testamentum proferatur, & aperiatur, & recitetur: an sit audiendus, quæritur? Resp. quòd sic.& hoc iubetur contineri iudex. VIVIAN.

n ¶ *Dies.* loquitur legatario. ACCVRS.

o ¶ *Iubebit.* per hoc interdictum, suæ edictum, sive tralli, quando [k] non negat se habere alias locum habet interdictum de tabulis exhibendis ff.eod. l.3. §.vlt. ¶ Et est ratio quia non [k] aliter veritat, &c. vt ff.eod. l.3. & de testam. l.de his.

¶ Et [k] habet locum hæc lex, legatario pecuniæ, vel similibus, qui volunt scire an possint petere, & quantum heres quidem habet ratiuidit. vt ff.eod.l.ofi.

Tale

VT testamentum, quod dicis [a] factum, proferatur, & publicè recitetur, competens iudex iubebit [b]. PP. II. Kalend. April. Maximo II. & Æliano Coss.

Testamenta debent aperiri secundum consuetudinem loci: vbi fit apertio: & adsistentibus testibus si ceram v.

480/C.IV.K.5-4, 1569-1570

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

TEstamenti.] CASVS. Paterfam. cum filio suo exsistens in peregrinatione, testamentum fecit adhibitis septem testibus, quo facto inter eos completo, illud claufit, & confignauit, & præcepit heredi, vt perferret in patriam suam: si vult heres, vt testamentum aperiatur, & recitetur, adire debet vestrum prouincia, qui edocto eo coram eo testibus, non præsentibus, qui signauerunt, facies aperiri, & recitari: quo facto ab eisdem ritum debet obseruari.

a ¶ *Pater.* & debet.

b ¶ *Vt testibus.* scripsit in testamento. 2. Vel die in ipsa editione potest adiici fine testibus.

c ¶ *Pro tribunali.* sedentem.

d ¶ *Per libellum.* scilicet per aliam, quam rebus delegatis: tunc enim rectior fides per libellum: id est, per delegati. 2. Vel die, quòd esse potest adire per libellum: id est, per procuratorem.

e ¶ *Nouellas. Sc ff. ad L. qui ex senatusc. & ff. depo. l. 1. §. pacunia in fin. & l. fed & ff ret.*

¶ Ita nunquid illi adeunt, qui figillauerunt? Resp. utique, si fieri potest: vt *ff. ea. l. cum ab imperio.* & alij quos dicit: vt *ff. eod. l. fed & ff. quis.* & mittatur ad testes testamenti absentes, vt recognoscant: vt *dicta l. fed & ff. quis.*

f ¶ *Vocc.* qui non fuere de testibus testamenti.

g ¶ *Obsignentur.* Quid si testes nō adsint: quia mortui sunt? Resp. non posse aliquid probari per testamentum: nec enim est publica scriptura. Sed arg. contrà vt *ff. ea. l. tabularij. in prin.* si autem insinuetur, poterit amodò probari secundū leges vt *ff. de testa. l. consulta. & l. testamenta. & l. publicam.* & ad hoc *Lamin.*

ESt. | CASVS. Si aliquis testamentum fecit, & illud claufit, & confignauit: si heres vult, vt illud aperiatur, & recitetur, & desiderat: an minus debeat aperiri, quæritur? Resp. quod non: sed excepta illa parte, quam testator vetuit aperiri, & in qua scriptus est dies, & conditio: & illa, quæ ad ignominiā alicuius pertinet: & ad hoc præstito sacramento ab herede, quòd non animo calumniandi petit illud aperiri: hoc habet retinere prouincie.

h ¶ *Eius.* scripti.

i ¶ *Vetuit.* vsque ad decennii, vt expresse, vel tacitè: vt *l. 1 pupillares.* Item ne vitio testatoris: vt *eod. & §. si dubitetur.*

k ¶ *Ad ignominiam.* vt quæ legauit filio, quem ex monacha habebat nec videtur legatum sic relictum ad ignominiam valere, cùm nec instituto: vt *ff. de hære. inst. l. quæritur. §. si quis autem. & de leg. 3. Liturgia.*

III. Impp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIAN. AA. & CC. *Aristoteli* *.

EIus [b], † quod ad cautam nouissimi patris vestri indicij pertinet, de calumnia tibi iurandi, præter partem, quam aperiri defunctus vetuit [1], vel ad ignominiam [k] alicuius pertinere dicitur, inspiciendi, ac describendi, præter diem [l], & consulem [m], sector prouinciæ facultatem fieri iubebit. Dat. VI. Kalend. Maij, CC. Coss.

Eadem modo publicantur, & aperiuntur codicilli, quo & testamentum. BALD. & SALYCETVS.

IV. Impp. GRATIA. VALENTINIANVS, & THEOD. AAA. *ad Messianum* P.P.

COdicillos, seu scripturam [n] quolibet tenore formatam, ea oportebit obseruatione [o] in publicum proferri, qua testamenta patefiuntur. Dat. III. Kalend. Augusti. Mediolani, Autonio, & Olybrio Coss.

DE EDICTO DIVI HADRIANI tollendo: & quemadmodum scripti heres in possessionem mittatur.

TITVLVS XXXIII.

POssessorem, & recitationem testamenti vtili petitam, solet heres scriptus mitti in possessionem rerum hereditariarum, quas mortis tempore testator possedit. Nam in possessionem earum, quas alienatas ex causa possedit, non amplius mittitur, quàm agere petitione hereditatis, aut rei vendicatione. l. 3. hoc tit. & *§. denique Paulli tit. 5. in fin. & ff. ea missio ex senatusc. edicti D. Adriani,* l. 1. & C. Th. quor. ap. non rec. que qui sibi vnit, necesse non habet petere bonorum possessionem secundum tabulas, vel bona si malit petere, beneficium edicti non habet, l. vlt. C. Th. de testam. & Valentiniani No. 1. eod. tit. *irrumpi fassum, vel irritum, rupium, inofficiosum, nullum testamentum dicatur: locus huic querelæ est falsa eorum disceptatione,* l. 2. hoc tit. *nec ab ea prætermissa est.* l. qui filium. 7. quor. ap. non rec. l. vlt. D. de *app. rec. & sibi postulatur, vbi sunt res hereditariæ,* l. 2. 7. vbi de her. ag. *Plerumque autem postulationibus si missi in possessionem, inter quas controuersia est, si præferatur, qui pecuniæ causa habere videtur,* l. 3. *qua de re sufficiendum esse constitit eadem. Quia hæc res celeritatem desiderat, cùm institutus substitutus præferatur.* l. 3. *Sane substitutus sit derelicto, suas per hæredum fraudem ancæ restitutam hereditatem,* l. Illum. D. ad Treb. *Hodie non si missio ex edicto D. Adriani: sed ex constitutione Iustiniani. Nam & qua erat ac edicto annua, bodie est perpetua, nec ante perimitur, quàm si peremptæ qualis principalis de hereditate, quam constat non petisse, nisi obseruatione, vel præscriptione xxx. ann. & quod erat in edicto de aperiendis tabulis testamenti spatium post mortem testatoris,* l. vlt. D. de app. rec. *ne qua ferat mora vicissima hereditatum, vt Paulus ait in Sententiis de viceribus, hodie vicissima tabulas locum non habet. Necesse tamen est, prius quàm missio fiat, testamentum aperiri, & proferri cum perfectum. Non dubitamus bonos scriptos sit ex parte, an ex asse,* l. 3. & *dd. Illum. Nam nisi scriptus ex asse possit adire aperta tabularum tamen potest mitti in possessionem.* CVIAC.

In adipiscenda possessione, institutus præfertur substituto vulgari. h. d. ALEXAND. *concor.* BALD. & SALYC.

I. Impp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Lucillo* *.

VT inter instituendum, & substituendum controuersia moueatur *: cum, qui primo loco instituendus est, indici in possessionem oportet P. PP. XII.

---

a Libelli hic proprium accipit Accursius pro delegato, sed perperam: nec enim hic libellus esse potest adire per libellum: id est, per procuratorem. Libelli aliud, quàm id, quod pragmatici vocant supplicationem.

* Lucillo.

* Nota glossa Barri: ideo dic, quod omnia similiquatur, quòd virtus præscriptionis esse videtur: hic quòd non esse eadem. & fi. ff. de mense Pan.

* Vt testamentis ergo apponi soleat dies, & consul, vt etiam ex vetustate instrumenti iudicari possit: quæritur. Resp. quòd si vetustas appareat, quòd testamenta vetustiora viris reperiantur ex diuersis. Sed quod si testamentum non habeat, non debet nec conficere pœnam quidem ex eo infligi. Sed & ab eruditis quæritur, quòd si filius emancipatus offerat testamentum, quod habeat, non obstante filio emancipato. Dicas igitur, & confule in testamento adscribi: Quod vt fiat libere, nō necessitas. Iudic. Item Rom. in Nouellis. Vide Scipionem ad l. 20. ff. de iudicium Cic.

480/C.IV.K.5-4, 1573-1574

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

possessionem earum rerum, quæ testatoris mortis tempore fuerunt, non autem legitimo modo ab alio detinentur, & eam testificatione publicarum personarum accipiat. Sin autem aliquis contradictor extiterit: tunc in iudicio competenti, causæ in possessionem missionis, & subsecutæ contradictionis ventilentur: & ei possessio acquiratur, qui potiora ex legitimis modis iura ostenderit: siue qui missus est, siue qui antea detinens contradicendum putauit, nullis angustiis temporum huiusmodi missione coartanda: sed siue tardius, siue præmature aliquis missus est: legis tantummodo arbitrium requiratur, & causa, vnde vel missio, vel contradictio exoritur. Siue enim post annale tempus, siue post maioris æui curricula aliquis fuerit missus: si tamen ex legitime formato testamento missio procedat, nullum ei temporis obstaculum obiicitur: nisi tantum temporis effluxerit, quod possit vel possessori plenissime securitatem super dominio præstare, vel ipsi, qui missus est, omnem intentionem excludere. Si enim vel ex vna parte, vel ex vtroque latere temporis prolixitas occurrerit, manifestissimum est, non solum missionem: sed etiam ipsam principalem causam esse sopitam. Dat. XII. Kalend. April. Constantinop. post Consulat. Lampadij, & Orestis VV. CC.

SI QVIS ALIQVEM TESTARI prohibuerit, vel coegerit.

TITVLVS XXXIV.

Fisci, aut vicesima hereditatis ipso delata ab extraneis heredibus mentio habita superiore titulo nos vocat ad alias species, quib. ipso aditur pater ad hereditatem, & bona defuncti [illegible] principia, l. i. D. eo [illegible]

pactuum sic in scriptis redactum, secundum B. Sed Al. dicit etiam in nuncupatiuo in scriptis redacto recte loqui l. illam, cum tanta fides illi hodie scripturæ habeatur, sicut solenni testamento cum sigillis. & idem Al. dicit, vt in non solenni testamento habeat locum hæc lex, quando habetur pro solenni: vt [illegible] de test. l. hac consultissima, §. pen. & l. fin.
¶ Sed quid si nuncupatiuum non sit in scriptis redactum? Respon. potest scriptus heres mitti in possessionem rei, ita vt solennis numerus testium ante competentem iudicem testationes deponat, & in scriptis redigatur: & secundum talem scripturam poterit scriptus mitti in possessionem arg. pro his [illegible] de testa. l. hac consultissima, in fin. & l. fin. Accursio. Modum procedendi, & adipiscendæ possessionis hereditatis, poterit hic diligens lector inueniri in breuiario Ioan. Fabri.

a ¶ *Fuerunt*. non ergo in aliis rebus, quæ apud eum erant: sed dominus non erat secundum quosdam. Sed Al. dicit etiam earum, quarum possessionem tantum habuit: quia dominus præsumitur possessor, secundum eum: vt supr. de proba. l. [illegible] Tu dic siue possessionem, siue detentationem habuerit defunctus, idem quod aliis: sed alia ratione: quia & sic fit in posi. hered. vt ff. de posi. her. l. & non tantum. in prin. Sed arg. contra inf. ad l. Fal. l. in testamento militis. Additio. Tu dic, quod ibi loquitur, quo ad detractionem Falcidiæ, hic quo ad missionem in possessionem. Salyc.

b ¶ *Legitimo*. scilicet titulo, quem probet instrumento, vel testibus, ille, qui possidet aliàs præsumitur pro possessore possidere: vt ff. de peti. hered. l. pro herede. & sic auocabitur ab eo possessio per hanc l. secundum Azo. Sed Al. dicit etiam si titulum habeat, auocari ab eo possessionem: vt arg. supr. l. proxi. nisi habeat titulum similem titulo petentis, vt quia aliud secundum testamentum solenne habeat. & hoc patet [illegible] vbi dicitur, qui potiora ex legitimis modis, &c. hoc est, si posterius testamentum sine vituperatione appareat. & pro eod. supra l. prox. sed secundum hoc videtur nimia iniuria affici titulo possidens, si ei sic auferatur possessio: sed non est: quia ita demum sic in eam rem mittitur, si tempore mortis detinebatur a defuncto. Quod ergo hic dicit, non autem, &c. vt quia se heredem dicit, & secundum profert instrumentum solenne. & hoc secundum Al. & hæc verior. Vel dic secundum Azo. non autem, &c. vt quia a defuncto, vel eo viuente emit possessor ab aliquo vel alio titulo habuit, quod & probet: vt in princ. dicit, licet tempore mortis teneretur a defuncto: si autem quia defuncto successerit, tenet. cum non proferat secundum testamentum solenne, auocabitur ab eo possessio. Item an fideicommissarius vniuersalis est legitimus contradictor, si possidet? Quidam dicunt quod non: quia nullum ius habet, nisi primo fiat ei restitutio, saltem verbo: vt ff. ad Trebell. l. restituta. Sed dic contra, non est opus restitutione, cum habeat eam: alioquin verbis, non rebus lex imponeretur: quod esse non debet: vt infra [illegible] & pro hoc, ff. ad Trebell. l. pen. & ff. pro legato l. pen. & ff. de excep. rei iudic. l. [illegible] & de excep. doli. l. doli. Item cui damus actionem, multo magis exceptionem: vt ff. de superfic. l. i. §. quod autem ait. Sed arg. contra [illegible] ad Trebell. l. filiam fratribus. ¶ Item quæro, quare lex ista a Iustiniano fuit facta: cum sufficiat quorum bonorum interdictum ad huiusmodi possessionem? Respond. secundum Al. Hæc lex est generalis in omni successore: at interdictum directum tantum in eo, qui de iure prætorio succedit. Item interdictum est annale, hæc perpetua. Sed certe & illud potest dici perpetuum, cum rei persecutionem contineat: vt ff. de act. & oblig. l. in honorariis. Item illud non datur, nisi aduersus eum, qui possidet pro herede, vel pro possessore: vt infra. quorum bon. l. [illegible] & l. fin. & ff. quorum bon. l. [illegible] hæc autem lex datur aduersus omnes possessores etiam titulo, secundum Al. Item differt: quia hæc l. obtinet possessionem, etiam si non doceat se heredem, vel bonorum possessorem: dum tamen testamentum, in quo scriptus est, appareat prima facie non vitiatum. At interdictum directum non datur, nisi se successorem iure prætorio probet, nec vtile, nisi se probet heredem iure ciuili: vt infra quorum bo. l. i. Item per hanc non fit possessor: sed ponitur in possessione: sed per interdictum efficitur possessor: quæ differentia non placet: immo vtraque via fit possessor. Item, a petitione hereditatis differt hæc constitutio: quia in hac non veniunt nisi corporalia: vt arg. ff. quorum bon. l. [illegible] at in peti. here. omnia veniunt: vt ff. de petit. hered. l. item videndum. §. fin. & l. sequen. Item per illam omnis causa accipit finem: per hanc missionem, non. Triplici ergo iure munitus est heres: per missionem in possessionem ex hoc titulo: item per interdictum quorum bonorum: item per petitionem hereditatis: & nullum est supervacuum: vt dictum est. Accvrs.

c ¶ *Eam*. possessionem.
d ¶ *Publicarum*. s. executorum, & tabellionis.
e ¶ *Contradictor*. qui etiam dicit se heredem, & in solidum: vel cum legitimus sit, dicit testamentum vituperatum: non autem talis contradictor: vt in l. [illegible] nisi incontinenti possit probare.
f ¶ *In possessionem*. hoc facit pro eo: vt causa sit in libello inferenda: vt arg. ff. ad leg. [illegible] l. edita. Accvrs.
g ¶ *Missus est*. id est, mitti desiderat. Vel dic proprie: vt sup. prox. & quod dicit possessio: id est, propositas. Et quod subiicit, contradicendum, dic quod post sententiam in hoc possessorio latam contradicebat verbis, & dolebat de ea sententia: non tamen potest assistere se vel de iure, nec etiam appellaretur [illegible] quorum ap. non reci. l. quisquis. ¶ Sed quid si talia testamenta a duob. proferuntur, & eodem die, & tempore facta videntur: & verbis datis Titium in solidum instituunt, alterum Sempronium in solidum: an admittetur vterque, vel neuter? Resp. quæstio est Sabbatina, scilicet Pilei. & quod vterque sit admittendus, est arg. ff. de don. inter virum. & vxo. l. cum hic status §. si ambo & ff. de bon. poss. secundum tab. l. qui ex liberis in pr. & l. i. §. sed si in duob. & de verbo. obli. l. qui duos. & [illegible] de his, qui ut indig. l. [illegible] & de le. [illegible] si quis Titio §. Sed arg. contra, quod neuter, ff. ad Treb. l. [illegible] & de rei vend. l. Pomponius [illegible] & de vsusf. l. [illegible] si verò simul. & de fundo. instr. & instr. leg. l. quæsitum §. si quis. & de test. tut. l. duo sunt Titij.
h ¶ *Angustiis*. scilicet antiquis, & solitis: scilicet anni, quod notabat scripto secundum edictum.
a ¶ *Angustiis temporum*. anni. Cyiac.
i ¶ *Siue præmature*. id est, intra annum.
k ¶ *Arbitrium*. id est, potestas huius legis.
l ¶ *Vel missio*. id est, missionis postulatio.
m ¶ *Siue enim*. exponit quod dixerat.
n ¶ *Annale tempus*. Ex edicto D. Hadriani post annum scripti heredes in possessionem rerum hereditariarum non mittuntur, Paulus lib. 3. sent. tit. 5. Cyiac.
n ¶ *Fuerit missus*. id est, postulatur mitti.
o ¶ *Dominio*. scilicet in vsucapione.
p ¶ *Præstare*. aliàs quando est heres testamentarius.
q ¶ *Excludere*. ergo potest excludi petitor x. vel xx. annis.
r ¶ *Ex vna parte*. id est, odio tantum, vt est in præscriptione xxx. annorum, quæ tantum odio non petentium est inuenta: nec exigitur possessoris bona fides: vt [illegible] de anna. excep. l. fin. & [illegible] de præscript. xxx. an. l. si quis emptionis. idem in vsucapione, quæ tantum fauore possidentis videtur inducta.
s ¶ *Ex vtroque*. id est, fauore, & odio, vt est in præscriptione x. vel xx. ann. quæ odio non petentis, & fauore possidentis est inuenta: & exigit bonam fidem possessoris: vt Inst. de vsuc. in prin.
t ¶ *Principalem*. id est, petitionem hereditatis. Sic ergo x. annis tollitur petitio hereditaria. Sed contra supra de peti. here.

a Manu publica. [illegible]
b Repetuntur [illegible]
a Licet [illegible] Bart. & sic requiritur dispositio [illegible]
b Duo testamenta, vel instrumenta si eodem tempore facta sunt, vt ignoretur, vtrum sit prius, vel posterius, neutrum valebit, vt in simili est Gloss. in l. i. in verbo, [illegible] ff. de [illegible] vbi plura vide [illegible]
c Sabbatina quæstiones vt supplicat Accursio [illegible]
d Hæc autem quæstiones [illegible] Pilei (quæ hodie extant) quæstiones nõ reperio.
e Hoc est odiosum, & verò cit. tolle, quia nemo erit heres, secundum Ias.
a Hic quid [illegible] possidebat [illegible] secundum [illegible] Pau. & Ias.

480/C.IV.K.5-4, 1575-1576
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HIS, QVIBVS VT INDIGNIS hereditates auferuntur, & ad senatusconsultum Silanianum.

TITVLVS XXXV.

IN titulo superiore propositi est casus unus, ex quo heredi vt indigno filius hereditatem auferret, ne id crimen prohiberet, aut exteris testamenti. In hoc tit. propo-nuntur plures alij, ex primitus ex l. 1. 3. 10. crimen caedis mortis defuncti, quod & crimen suppressi heredis possit dicere ex l. Gaius 10 §. 1. D. de S.C. Silan. & eversus aliud heredis, qui per calumniam falsum testamentum dixit, in quo ex parte haec scripta est. l. 1. & 8. & aliud heredis fortunae contra non inspectam voluntatem defuncti, quae notatur l. 5. sed & l. 6. vltra dixit se quoque heredes vt dignos hereditatem auferri, quam tulerat in custodia declarauit suum non mortis voluntatem. Item S. C. Silanianum, cum paterfamilias a familia per vim necatus esse dicitur, haberi probabitur adire, vel aperire tabulas, nunquam de servo, qui sub eadem tecto occisus erat, quaestio habita, & de morte vltionem supplicium sumptum sit, vt l. 1. §. 1. & seruum. D. ad leg. Pal. eiungam et vt indigne auferatur hereditas, & ad ea personae l. 3. 4. 9. pen. & vlt. Indignus est, qui capere potest, & vero eiusmodi capit: sed quod capit, restituere non potest, vel quod restituit totum, non tamen hereditatis vsufructuarie esse, vel quod non illicitum quidem: sed quandoque poterit dici fit apud eum remanere, quod capit. Indignus est capax non tam qui opus effecit. Incapax vero est incapax iure, & effectu. Ad incapacem, qui se defert, pertinet beneficium edicti D. Traiani: non ad indignum. CVIAC.

Compellens aliquem testari, punitur criminaliter: & venientes ab intestato, qui defunctum testari prohibuit, bona sibi auferuntur velut indigno: & institutio falsa à testatore, qui ad hoc blanda sermone inductus est, non confirmat voluntatis elogium. ALEXAND.

1. Imp. ALEXANDER A. Seuero.

CIuili * disceptationi crimen badiungitur, si testator non sua sponte testamentum fecit: sed compulsus ab eo, qui heres est institutus, vel à quolibet alio, quos noluerit c scripsit d heredes. S. XV. Kalend. Ian. Alexandro A. & Conf.

Privatur successione, qui impedit aliquem, quò minus testetur. SAL.

11. Imp. DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. & CC. Nicagorae.

EOS e, qui ne testamentum ordinaretur f, impedimento fuisse monstrantur, velut indignas personas à successionis compendio remoueri g, celeberrimi iuris est. PP. Kalend. Ianua. Diocletiano II. & Aristobulo Cos.

Institutio falsis blandis sermone, non est verasa. SALYC.

111. *Idem AA. & CC. Eutychidi.*

IVdicium vxoris postremum n se prouocare maritali h sermone, non est criminosum. Dat. V. Kalend. Ian. CC. Cos.

Ante titulum. Adeunte quibi glos. Supra videtur. ff. eodem. tenet contrarium, quam tenet ibi Dynamgloria quòd debet allegare est immediata causa acquisitionis mee, debet mihi nocere, vi indolo procuratoris, qui nocet dicitur vt h. si procurator. ff. de dolo excep & de vi & vi arma. l. 1. §. si quis tamen & §. filius. item vide tur esse reprehensus à Bal. l. & hoc sequuntur hic Per. & Cyn. nec obst. Limetum. in §. sed licet ff. quod met. caus. quia ibi mera ac alterius non fit causa proxima acquisitionis: sed labor meus, de quo vide latius per Bart. in rubr. ff. eod.

¶ Ab his verbis [posse tamen nō nocere] refer ad additionem, dele sententia. & repone, imò mihi nocebit, & auferetur mihi hereditas, quia nō habeo integram defuncti voluntatem. Vide lect. ad l. 19. ff. de his qui sunt vel ind. CYAC.

[Palam.] CAEVS Si vxori ita, quò magis bona sua mortis suæ tempore tibi relinquatur, blanditus fuerit an quasi indignus repellatur, quæritur. Resp. quòd non. videtur quod sic: quia simul alij bona sua relinquitur, & ita videtur impedita testatoris contrarium tamen est verum. h ¶ Maritali. id est, blando maritj sermone: vt ff. eod. l. fin. ¶ Sed arga contra ff. de inoffic. testa. l. non est & de dona. inter virum & vxor. l. in fin. & l. ff. de in ius vo. & l. fin. de statu. & imag. l. & ff. de hered. instituen. l. ca-pitaneus.

DE HIS, QVIBVS VT indignis, &c.

Vnum casuum dicto superiori titulo. quare vt indigni bona repellantur, nunc generaliter.

Vide not. & scripta ad Rub. ff. eod. CYAC.

HEredes.] CAEVS. Si testator instituit te heredem instituit, nec intestatorem accusasti, quòd facere debuisti: fructus, quos ex hereditate percepisti, tibi tanquam indigno reddere compelleris. Si autem res hereditarias distraxisti: earum pretium cum vsuris, & pœnuias à debitoribus hereditatis exactas inferre debes. &

480/C.IV.K.5-4, 1577-1578
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cur sorti intra duos annos, puta x. in anno.

a ¶ *Herodes.* Hoc oscitpsum Iurisconsultus *in Lege, qui à patre* ff. de iure fisci. Vide scripta ad l. 3. & 17. ff. eod. CYAC.

a ¶ *Insultum.* Videlicet * cum debet ab heredibus accusatio hominem: et l. *de pœnis, imperat. offic. proc.* non sua auctoritate occidendo. & hinc accusatio fit coram alio iudice: non coram procuratore Cæsaris: sed lata sententia quæritur de bonis coram procuratore Cæsaris: vt l. *vlt. comm. fiscis. l.*).

b ¶ *Addere.* fisco scilicet. Nam quod b auferatur indigno, &c. vt ff. *de iniust. testam. l. Papinianus. §. mentionem. & ff. de his, quæ ut indign. l. Claudius in fin. & ad Sillan. l. cum filio.* Recipe * tantos casus. Primus, *si de bonis cuius. ff. si pater. & l. mater apud.* Secundus, *ff. de leg. 1. pomult.* ¶ Sed per quantum tempus expectabit heredes ad vindicandum? Resp. quinquennium est à iudice statuendum, vt & alias: vt *an anniversalia. de hered. & Falc. §. illud, colla. 3.* vel si non *sit statutum*, & transiit tempus, iuxta quod fieri potuit, putatur: vt ff. *de verb. oblig. l. si sic stipulatus essem alii 10 dimam.* & notat quidam antiquorum accusari posse extraneos heredes de lite, non vltra: sed nou extraneos etiam perpetuò: vt ff. *ad Silan. Lex cognitores.*

c ¶ *Officium.* id est, vindictam sui præceptoris. ADDITIO. Die secundum Bald. hic, quòd ille, qui omittit officium, non debet fructus lucrari. Et apponit contra clericos, qui non deseruiunt in diuinis, vt tenentur indigni restituere ad restitutionem omnium fructuum.

d ¶ *Sciens.* id est, sciendo d iudicii nullam fidem esse hic, & ff. *de agris, & eam l. secundum dotem in fin.* ff. ad. scilicet ergo, si sunt bona possessoris quis e suscipiat quorum locupletiores sunt, tenentur vt ff. *de pet. hered. l. cum venisset. §. cum prædixisset.* & quia in facto extraneus f: vt ff. *de his, qui ut indig. l. heredem.*

e ¶ *Post mortem Sceuæ.* immò post quam debet mortem. &c enim sit ius per hæc, vt ff. *de petitio. hered. l. cum venisset. §. petitum.* & hic agit fiscus pœna hæredi. ¶ Sed respondeo hic subaudiendum, *mortis* h. vt. Vel duc hoc speciale. §. Vel varios refert, an alienare tur accessiones hereditatis, vt tunc ex tempore mortis veniant vsuræ pretii accepti: an vsuræ, & tunc ex tempore litis contestatæ tantum. ille enim est malæ fidei possessor, & in malæ fidei possessore sic distinguitur: vt ff. *de hered. l. item venditi. §. pen. & ff. de possess. l. quòd si pos.*

f ¶ *In fructibus.* i. * pretio fructuum & scio quolibet h, qui petitione hereditatis tenetur vt l. *de pet. hered.* l.). & ad hoc ff. *de his, qui ut indig l. cum quis* ff. *de vsufr. l. cum quidam. §. in fructibus.*

g ¶ *Vsuras.* i. *semissis.* Hic fiunt vsuræ vulgares. & manifestat se cum & fiscales. Vide scripta ad l. 10. C. *de vsur.* Hæc autem verba videntur addita à Triboniano, *d. l. vt.* vt & in *l. cum quidam. ff. eod.* Papilianes etiam vsuræ sunt semisses. CYAC.

h ¶ *Semisses.* id i est, x. de xx. fabdis in anno: vt *supra de vsufr. etc.* & tales dicuntur vsuræ *centesimæ*: vt ff. *de vsur. l. cum quidam. §. si debitor.* & ff. *de vsur. fiscus l. fin. h. x.*

POlla. CASVS iuris l. ponitur in glos. sed clarius die sic: Qui fil testamentum fecit, puta Titius & Pollam, & fratrem suum, impuberem, & duos extraneos heredes instituit. Polla volès repellere extraneos, & succedere ab intestato cũ fratre suo, incepit accusare testamentum de falsitate: transigit aliquo dato ab extraneis, & de portione sua decessit. Polla: pupillus et successit: vult tutor dicere falsum nomine pupilli tam pro portione Pollæ, de qua erat transactum, quam pro portione pupilli: an pro vtraque pollit, quærunt? Resp. pro prima omnino nõ potest: pro secunda potest, sed fcire tutor, si accusauerit, & facta hæreditate, quia non probauerit: auferetur à pupillo illa portio, quam habiturus erat ex testamento propter calumniosam accusationem inducendam ab eo & damnum, quod propter hoc pupillo contingit, refundet ei officio tutelæ. Item de calumnia damnabitur, si condemnatus fuerit: vt ff. *eod. l. tutorem.* VIVIAN.

h ¶ *Polla.* Polla fieri nõ potest tutrix, & tutrix non impetrare. & est dotibus extraneis. Polla quidem dicit testamentum falsum: quia volebat repellere extraneos: tandem transigit cum eis de sua portione defuncta Polla, pupillus frater eius ei succedit: nunc vult tutor pupilli dicere falsum testamentum tam pro parte Pollæ, quàm pro parte pupilli: pro prima, scilicet pro parte Pollæ, non potest: pro secunda, sic: sed videtur qui agat: quia si nõ probauerit, sufferet hæreditas pupilli: & tenetur in tot vi restituere de bonis sua per actionem tutelæ. i ¶ *Pactorum.* vt & *Si mand. Lite ne mandata.*

si testamenti succubuit, pupillum hereditatem perdere fiscus, & applicari fisco: & tutor eo casu teneatur ad satisfactionem damni actione tutelæ: & de calumnia puniatur. ALEXAND.

k ¶ *Habere.* per quod volebat eũm Pollæ portionẽ reuocare: sed non potest. non enim ex persona heredis condicio obligationis manatur: vt *hic. & ff. de verb. oblig. l. conceptio.* ¶ Et est hic arg.* contra Abbatem, qui volebat in Ecclesia, quã patronus fundauit ei conuelerari, habere tale ius, ac si ipse fundasset, & quale habebat in cæteris suis Ecclesiis. Et est simile, *ff. de iure fisci. l. fiscus. & ff. de non nu. pecu. l. si curæ & ff. de iudic. l. heres absens. in pr. & ff. quib. ex caus. in poss. eat. l. apud Iulianum.* Sed arg. contr. ff. *de præscrip. verb. an. l. fiscus. §. sed pupillari.* ADDITIO. Solus hic loquitur de iure iuramento in præsentiarum ibi loquitur de præscriptione firmanda in futurum ex negligentia heredis non petentis: ideò inspiciatur eius conditio.

l ¶ *Pupilli nomine.* Immò videtur, quòd tno possit nomine, non allegãdo accusationẽ: *quia non potest dicere quia* est contra. Solu. hic contrarium, sic enim videtur: hoc non placet, quia infrà dicit de calumnia, &c. D ergo hic nomine pupilli id est, propter pupillum, & ad eius vtilitatem: sed nomine non actoris. ACCVRS. m ¶ *Transactum.* id est, pro portione cessa: eam coheredibus fecit, quæ transactio valet: vt ff. *de transact. l. si mulgere.*

n ¶ *Non dicuntur.* id est, fuisse dicenda. nam oportet sententiam proferre: vt *l. sed Lælius.*

o ¶ *Calui fuchardi.* per adhuc tollunt ff. *de admi. tu. l. non est.* p ¶ *Pupilli.* vt infrà, pro, cum eius nomine appareat calumniosam accusationem instituisse? *l. si Lælia. & l. ad leg. Cor. de falsi. l. qui falsum.* Sed ibi legata tutor non perdit: quia accusitate officii fecisse: vt ff. *de his, qui ut indig. l. tutorem. in prin.* ¶ Sed certe imò videtur, quòd etiam tales pœnantur: vt nõ perdat, sed h calumniosa accusatione inflitute tutor: vt ff. *de his, qui ut indig. l. post legatum.* § *item.* quæ est contra. Resp. dum habet vias: vel pari animum, & agere contra tutorẽ, vt hic: vel petere restitutionem in integrũ, vt ibi: nõ nocet accusatio: vt arg. §. fi. tu. tel tutu. inter. l. fi. s. Vel aliter loquitur, hic quando tutor non vil soluendo: alias obtinet quod hic dicitur: arg. §. *inde* vel *item notatur & Tac. ind. l. propter vtilia in. in fin. l.* q. Vel ittitu * potest ille, quòd est solvendo, nec tamen teneatur tutelæ quia fraudem * matre, & agnatis pupilli accesit ad dictam accusationẽ: vt ff. *de his qui ut indig. l. tutorem. in pr.* & hoc casu loquitur § *item.* 4. Vel quatò potest ille, quòd perdit instrumentum, & meretur testibus obtinere non potuit contra tutorem: vide à principe petatur restitutio: vt *dicta* §. *item.*

¶ Termino quòd causa hic dicit partem pupilli absenti tandem. ¶ An autem & partem Pollæ amitteret? Resp. hic innuit eam non amittere: arg. ff. *de his, qui. vt indig. l. post legatum. §. qui accusauit.* & *de indig. scripta. l. si facta & sciamus.* Et est ratio: quia pro parte Pollæ non potuit dicere falsum: vt in *prin. tutori.* & dicit. Sed arg. contr. ff. *de his. l. qui in seruitute.* & ff. *de his, qui. vt indig. l. post legatum. §. si pater.* & *§. si filius. & §. item.* quod hic dicit falsum: fecisti quis dicat non iure factum quia non petit, licèt fuerit cum bat: vt ff. *de his, qui. vt indig. l. post legatum §.*

q ¶ *Calumnia.* si sit euidens, non alias: vt ff. *de his, qui. vt indig. l. tutorem.* & *infra* quæ *accus non possunt. l. fi.*

r ¶ *Pupilli nomine.* Aut etiam principis si eum adeat pupillo testabili legatum beneficio ætatis. *l. tutores in fin. ff. eod.* Paul. lib. 1. *Sent. tit. de suc. fisci.* Vide scripta *ad l. 3. h. tit. eod.* CYAC.

s ¶ *Retrahat*

a Heres vti vitio. debet quærit defunct. * hanc Senat. ad Celeri. epistolam vocat. Vlpianus in l. *item si mulier. h. pœnal. ff. de pœnis.*

b Indigno quod auferatur, nisi filius, exemplo dotis cautionis de quibus hic.

c Pœnitet nos dicentes exheredes. ... regula de pet. ff. *dotis l. 1.*

d Scientes hi. dicit multas fecisse.

e Heres fideicommissi. ... ff. Gl. bene hic quæque hi quærit: nõ tenet quo ad hoc tex. *hic in fi. ff. eod.*

f Vsiliãs dicebat Paulus. Idem dicebat Scæv. hic. i Fiscus pro publico fisco. k Fiscus non debet reputare cogitationes, quæ pœnitentia heredis tantùm nocent. l Vsura semissis, quia solet Mediocriter. ... de commerciis. n ... de vsuris fiscalibus.

f al. Strofilo.

a Discipulos: quia est contra tex. *formam ... de ... hic.*

g Cloff. in l. 6. in verbo. *adeptus* ... *de hereditat. vbi alia opinio.*

b Tunc. & restitutionem ... ratione ... Bald. & ibi Angel. Ferdin. Paul. & Inf. d Quod confi. ... Imperat. in. prælatum. ... hic bona fidem. & sine calumnia. ...

a ¶ *Remotus.* id est, iterum tractus: id est, posit in dubio: nec enim pœna remittitur pro parte Pullæ: vt *L.ead.l.in prive.*

Si ea.] Cæpit. Aliqua interfectus à familia sua, vel ab aliquo Dextrano, filius conobrinus eius, qui dicuntur tibi proxuncti consobrini: rogo, hæredes infantis cuius quam interfectorem accusarent, vel timore torquerent: fecerunt tabulas testamenti aperiri, recitari, & publicari, & hæreditatē ex eo testamento adiciebant: an ab eis vt ab indignis auferenda sit hæreditas, quæritur? Resp. quæstio, ex facti specie, Sillan. & de hoc cognoscere procul principis.

b ¶ *Filius.* qui fuit tui proprietatis subiectus vt *L.filio de quæst.l.quintus.*

c ¶ *Haberetur* in domo: non dico in iudicio.

ADDITIO. Tu dicas, immò in iudicio, cùm deberet esse publica quæstio: vt *l.1.in pr.ff.ad Sil.* ita tenet Bal. hic reprobando hanc glossam, dicens rationem. & adita est hæreditas ab eo qui non erat hæres: ob aperitatem tamen solum statuitur in eum pœna c. auctoritatem *ff.ad Silan. l.lege Cornelia 5.fin.*

a ¶ *Amplius.* ordinis consilium Cessionis. Cyta. c ¶ *Fuerunt.* tunc enim non nocerent eius *l. ut. l.nemo plus.ff.de iniur.* [illegible] *cum in iniq. regula l.5.*

Hæreditas.] Cæpit. Testamentum fecisti, me heredem instituisti, postea in codicillis hereditatem ademisti, an te ante auferenda hereditas, quæritur? Resp. quòd non. Sic autem vel per epistolam, vel in codicillis dixisti: te nolle me hæredem esse, quia ego extraneus ingressus sis ad auferenda partis mihi relictæ, quæritur? Resp. quòd sic, & est filio applicanda. an autem libertates deinde à me positæ peti, quæritur? Resp. quòd sic: sed non aperiti à quarto die à filio.

f ¶ *Ademi.* l. 1. direxisti: nec dari fideicommissum sic: vt *l.ult.l.3.ff. ad Trebel. de codicil.* 4. *codicillis autem.* Nec obstat *ff. de cond. instit. l.pen.* § *sinquis* ibi in vanum cogitasti.

g ¶ *Ad alium.* [quia ille indignus, cui fuerat relicta, iam alienauerat. 2. Vel dic, quòd testator alium non capere relinquit: per quod potuit videtur ademisse, licèt testandus non habuerit *ff. de legat.1.si plures 3.in prin.* 3. Vel dic, quòd ad nullum alium transfulerit, & quod non iure translata quia nullo modo translata: sed simpliciter auferatur ablata.

h ¶ *Vindicare ff.* quia indignus est, qui non habet fiduciarium voluntatem vt *ff. de his,qui vt indign. l.ultim quidam.*

i ¶ *Pars patrimonii.* à filio cui *ff. de iure ff. l.decretum. & ad hoc* T. *ff. de decem.l.3.in epistola.*] ¶ Item adiit quod dicit, filio vindicata, est contra *ff. de ademp.leg.l.ea pars.* ubi restauit es. Sed hic exprefsa de ademptione inimicitiæ, & aliud testamentum inchoando. ff. 2 enim adempto expressa: vt cum dicitur, *nolo filii legatum deberi*: vel cum facit aliud testamentum perfectum, in quo non legat ei. Tacita cum dicit *nolo testamentum meum valere* a. Vel dicit nunc non esse tenere se, & eum, cui reliquerat secundum corpus facere, & non fecit. nam non idcò mutauit primum his tribus calibus: quia posset esse, quòd secundo loco vult esse hanc hæredem, vel res eli datum: vel quia magis vult habere eum qui assistebat sibi, ut se gratificet. c. Vel quòd ibi dicit non denegari actiones infrascripto contra extraneos: sed adscribi filium denegabitur: quare legatum idcò non habet quia est hæres: vt ibi dicit. 4. Sed prima eli ratio. 5. Item contra vt *ff. soluto matr. l.ea dote* 21. § *penult.* ubi dicit, dolosi versantibus ab unaquæque mutari voluntatem testandi, vel alienas abo modo. Sed dilingue: An ille, qui extitit indignus, sit in præsentiarum gradu testamenti & vlc applicatur filio vel fisco. an in sententiis, & tūc nil vt ibi. Vel dic autem: 2 infrascripti erant indigni, & circa omnes mutauit voluntatē: vnde nullus eorum habuit quod admittitur: ex eo testamento sic locus eli ab intestato: hic circa vnum tantum mutauit: vnde alii remanent heredes. si nigo portio deficeret, deficeret ab intestato, inueniretur idem testatus & intestatus decessisse, quod esse non debet. remanet ergo hæres sed eius parte accipet fiscus: vt *hic.3.* Idem cētra *ff. de reg.l.hac consultissima 5.pen.in prin.* Sol. vt ibi ¶ Et vt plene sciat cui [illegible] deretur portio alicui ablata. Die cum instituta hæres tapere non potest: aut propter defectum testamenti, aut propter filii: aut ideò quia aliàs deficit testamentis. Primo * casu non fit filio flatim locus: quia qui dā cognati ei proferuntur: vt *l. de suc. mil. l.1.5. & præterea. & 5. nemo.ff. de test. l.1. & de inoff. & mort. test. l.5. qui ab intest.* In secundo * est flatim locus filio vt *ff. de his, quib. vt indign. l. Claudius 1. & l. mulier rem. & ff. de leg. 1.1. & deportati.* vel in tertio, vel in quarto, à parentum defensorem delinquenti: vt *ff. de pœn. ali. qui inf. proh. l.1. 3.ff. & l. 4. 5. finem. & hic.* Excipitur tamen in casu *ff. de his qua pro ne fimp. cod. l.9. & l. de his cum. mil. l. 5. hic etiam.* In tertio * casu, si quis desistit testamentum propter minores testatoris, locus est cognatis: vt *l. de hæred. instit. l. nec apud. & l. 5. pater.* (Nec obst vt *ff. de his. ff. l. auditor* quia ibi non exhibant cognati.) Si autem deficiat: quia testator non obligauit solemnitatem testamenti: succedunt bonorum ab intestato: vel qui aliàs in alio testamento deceden: & sic loquitur *ff. de test. milit. ad exem. l. cum. & pen. & de his,qua in test. delen. l. fin.* & tene hoc præfatum in legato. Aut heredes expauit indignum: & tunc eli locus fisco: vt *ff. de his qua in testa delen. l. pen.* Idem & si ademit in codicillis: vt *hic in prin.* dicit (sed hoc fallit in casu ratione certæ temporis: vt *l. de ioff. l. fanianus.*) Si verò solemnia feruauit: fed verum, vel omnes dixit non meruit voluntatem suam, locus eli fisco: vt *ff. de his qui in testa delen. l. pen.* Idem & si dubitetur: vt videam no tatur. In hoc enim casu, & in superiori forte non tollitur ipso iure testamentum: vt *cod. de inoff. testam.* & hoc cum testatore alias portrait facere testamentū. Aliàs fi tenet nullos portrait testare propter conditionem fiat *arcaria*, vt quia pupillus, vel filiofus, cognati tantum fuerdentur: fi impedimur propter defectum fui: tunc enim fisco feruantur bona: vt *ff. de fun. & le gat. l.13. resp. & 5. plane. & de inoff. l. non 5. 5. sequi in fimm.* & facit ad hanc *l. ff. de his qui vt indig. l.5. incumbit. & ff. de leg.19. Libon 5. Stichum. & de deliberat. l.quod 5. præterea. & de minorib. leg. l. dem. & de dem. l. quidam in fine.*

Nō aperit.] Cæpit. Testamentum fecisti, & heredem me instituisti: & præcepisti, vt facerem sepulchrum marmoreum non absumptis tam à me auferenda hæreditatibus: quæritur? Resp. quòd sic: sed quod hoc facere compellendus sum ea voluntate legatum.

k ¶ *Non aperuit.* Hoc intellige ex *l. 3. de reliq.* Vide ibi. *ad l. vlt. ff. in Vrsac.*

l ¶ *Facilis* si fuit minus legitima voluntas, planum est vt *ff. de condit. instit. 1. quidā. & de leg. 1.1. ferme ultimo 5. & 2. & ff. de vulg. fubst. Cuius in testamento.* idem & si fuit legitima: vt *l. de reliq. & fumpt. fu. l. melius. & ff. de relig. l. 5. quæ. 5. idem an fit.* In hoc casu tamen, dicit ff. legitima. & hæc plures heredes, vnus alius ante facilior inofficiosæ: tedium ad faciendum compellet: vt *ff. famil. ercis. l. hæc communiter.* Sed si vnus tantum, cogetur authoritate Præsidis: vt *ff. de pecu. leg. l. hæredibus. in fi. & ff. de non num. leg. l. Quintus.* ¶ Item contra hunc *l. 3. de fideicommiss.*] *hic in fin.* Sol. ibi per expressa tollitur: addens vt si non faceret præceptum, amittetur testimonium quod hic non adest, fortasse non bene. 2. Alij quòd hæc corrigitur per illi quod non placuit sed per authen. ibi gofacen videtur? ac corrig. 3. Vel hic non fuit præsumptum præceptum.

Mortuus.] Cæpit. Aliquis interfectus à familia, vel aliquo suorum, minor xxv an. heredem instituit: interfectorum testamenta minor xij annorum ab his propinquis cæsis, quos magistratus

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 1581-1582
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

auferenda fit hereditas, quæritur? Resp. quòd non. Si autem accusator, & obtinuit, interfector autem appellauit: minor autem causam appellationis exercere nolupcan fit tibi prædictum, quòd magis tibi auferatur hereditas. quæritur? Resp. quòd non. Si autem maior fuerit, causam appellationis ad finem producere habeat necesse: aliquin auferenda esset ei hereditas. VIVIAN.

a ¶ Vel. Emittetes.

b ¶ Pertulisse. non tamen inſtituiſſe: ſed ad finem duxiſſe: licèt ad hoc non adſtringeretur, cùm ſit minor: vt *in prin. huius l. & l. ad l. ſi ex quaſt. cau. in int. reſtit. non eſt ne.* l.].

c ¶ Consensit. i. consentiens eſt: non tamen neceſſe: nec ex neceſſitate ad cauſam appellationis proſequendam eſſe aſſtrictū.

d ¶ Respondere. & agere.

¶ Et not. hic, quòd qui appellat, cauſam * appellationis debet adiicere: vt *hic, & ff. de appell. l. ſcio. in fin. & extrà de ap. c. ut debitus honor.* quod non placet per eundem *l. ſcio.* & dicta decretalia de interlocutoria dicit.

¶ Sed quid ſi eo tempore, quo adierant, minores fuerunt: nunc, cùm consentiuntur ex appellatione, ſunt maiores. vel ſtatim poſt adítionem facti ſunt maiores: numquid venebuntur accuſare? Reſp. non, quaſi [b] tantum ſit ſpecſtandum: vt *ff. de minor. l. ij. §. ſin.* & ideò non admittunt beneficium ſt. Trinj. ciam. quod debet eis reſtitui reſtitui ſe perpetuarunt: *in conſilio cauſa ſt. client. contituria, quæ ſtatim fuit. c. dign, §. illud quoque. col. 2. in fin.*

e ¶ *Impiore deberetis.* haec eſt contra *ff. ad Silan. l. propter vetuſtè §. fin.* Sol. ibi propter inopiam [c] excuſantur. ſic *ff. man. l. ſi procuratorem. §. ſi ignorantes.*

ADDITIO. Tu dicas tu, ideò vt cum Bart. hic, quando eligit aliquis quē ille, qui accuſauit, datò ad proſequendū appellationem, non dicatur appellatio deferri: vt Marſilium *reſol. de ſidejuſſorib. nu. 117.*

f Adde quæ.

Sed Ano * non diſtinguit clam, vel palam, quando ab extraneo: quia ſtatim adit: ſed poſtea accuſat. Vel dic primo caſu, quando à familia, haberi queſtionem de familia, antequam adeat: licèt accuſatio differatur: *dicta l. ſi ea quæſtio. & ad ff. ad Silanianum. l. ij. §. non tantum & l. neceſſarios. §.].*

¶ Item not. hic, quòd ſenatuſconſultum Silanianum imponit poenam ſeruis, qui dominum non iuuerunt, cùm poſſent. lex autem Cornelia, quæ illud ſecuta eſt, dat praemium necem accuſantibus, quinque aureorum liberis, ſeruis libertatem: vt *ff. ad Silanianum. l. Lex Cornelia & l. de poen. impera. eſſe. l. j. &] qui ex cauſ. ſeruis pro pra. lib. ar. l. j. & ff. qui ſine ma. ad liber. perue. l.* An ſenatuſconſultum Silanianum dat adiutorem emptori, qui emit ſeruum, qui poſtea vindicauit necem defuncti, & ſic peruenit ad libertatem: feliciter ad reperendum precium: vt *ff. ad Silenianum l. ſi quis in graui. §. ſi ex ſtipulatu. & l. ſi ſeruum h. tellatore. & l. pro dominо. & infrà. quo. ex cau. ſerui pro pra. liber. ar. l. 4.*

a ¶ Obtinere. id eſt, retinere.

Quorum.] CASSI, Maritus interfectus vxorē ſuā inſtituit, ſiue eā occuſauit interfectorem, & obtinuit: vult ſuos auocare hereditatem ab vxore: quia mortem mariti non vindicauit: an poſſit, quæritur? Reſp. quòd ſi vxor in mortē mariti machinata non fuerit, & ſe digna probauerit non audiētur ſuos adiuuare cum

---

Crimen inulta nece non obiicitur minoribus, ſed maioribus: & appellationem interpoſitam ab aduerſario minor habet proſequi pietatis officio: ſed de neceſſitate non tenetur: maior verò ſic. SAL. & ALEX.

VI. *Idem A. Vrſulo, & Clementino.*

Minoribus viginti quinque annis heredibus non obeſſe crimen inultæ mortis placuit. Cùm vos * autem ejusdem accuſationem pertuliſſe [b], & quoſdam ex reis punitos pronuntiatis: licèt is, qui mandaſſe cædem dicitur, prouocauerit: vereri non deberis, ne quam hereditatis paternæ quæſtionem à filio meo patiamini. Conuenit * enim pietati veſtræ reſpondere [d] cauſam * appellationis reddenti. Quòd ſi maioris ætatis fuiſſetis etiam ex neceſſitate prouocationis certamen implere deberetis [e], vt poſſetis adire hereditatem. PP. XV. Kalend. Iul. Alexandro A. III. & Dione Coss.

Qui non eſt in culpa, non debet eſſe in pœna. l. d. BALD. Vel ſic: *Si occiſores non reperiuntur, non punitur hæres, ſi non non accuſat.* ALEX.

VII. *Idem A. Vitalio.*

SI ideò vltio cecis teſtatoris non eſt deſiderata [f] quia cædis auctores reperiri non potuerint: obeſſe heredibus, ex quo * nulla eorum culpa detegitur, non oportet. PP. Idib. Mart. Lupo, & Maximo Coss.

Dubium perſiſtentia purgatur per deſiſtentiam: & non dicitur perfectum: niſi per perſeuerantiam. hoc dicit, BALD. Vel ſic:

S *Idem.*] CASSI, Interfectus aliquis heredem te inſtituit, mortem teſtatoris non vindicaſti: quia interfectorem non inuenſti: an tibi quò magis auferatur hereditas, præiudicaſti, quæritur? Reſp. quòd non. VIVIAN.

[g] *Eſt deſiderata.* id eſt, cum deſiderio vltæ.

d Nihil impotatur ei, qui inuſſe ceſſ à contra.

¶ Et not. quod non imputatur ſi facit [d] quòd poteſt: vt *ff. de*

A *Lia cauſa.*] CASSI. Si teſtamentum, in quo erat tibi legatum relictum, de falſo accuſaſti, & ſuccubuiſti, vel obtinuiſti: à prosecutione illius ex cauſa deſtitiſti: diuerſa tamen eſt cauſa illius, qui accuſationem de falſo inſtituit, & ſuccubuit: & illius, qui inſtituit, nec ad finem perduxit: ſed deſtitit: quia in partem primi ſuccedit fiſcus: in partem ſecundi, non ſuccedit: ſed integra ſua partis tibi relictæ retentio.

g ¶ *Accuſatore.* contra heredes.

h ¶ *Moreis.* idem etiam ſi pro ſe: quia eâm ſit falſum, non debentur ex eo legatæ: vt *ff. de falſis. l. ſi ſcriptus.*

i ¶ *Non perdat.* hic diſtinguitur *ff. de inoffic. teſta. l. Papinianus. & memineris. & ff. de bon. libert. l. qui cùm matre §. accuſaſſe & l. in ſcriptum. §. ſi. & ff. de falſis. l. qui falſum.* & accipiens relictum non ageret de inoffic. teſta, ſed de falſo, vel irrita ſic. vt *ff. de inoffic. teſtam. l. ſi pars. & de his, quibus vt indign. l. poſt legatum, in princ.*

¶ Sed videtur nō amittere relictum licèt perdat. *ff. de leg. 3. l. Lucius. §. §. Sempronia.* quæ eſt contra. Sulli. ibi: egit contra eum, qui prohibuit ſe inſtitui: non contra teſtamentum: hic contra teſtamentum.

¶ Item contra *ff. de his, qui. vt indign. l. poſt leſtamentum. §. j.* Sed illum intelligo ſecundùm hanc. vt cauſam peregerit.

Cùm fratrem.] CASSI. Frater tuus peremptus te heredem inſtituit: an hereditatem adire poſſis, quæritur? Reſp. quòd ſic: & niſi mortem eius vindicaueris, auferetur tibi hereditas: quòd enim dicitur heredem, cui do iure defertur hereditas, poſſe eam adire, antequam vindices mortem defuncti, intelligendum eſt, quòd ſi non eam poſſis vindicare, ei auferenda erit ſucceſſio.

a ¶ *Cùm fratrem.* Paul. *lib. 3. Sent. tit. 5.* CELSUS, [k] ¶ *Veneno.* clam, non per vim: vt *ff. ad Sil. l. §. plani ſi veneno.* ADO.

[l] ¶ *Peremptum.* non à familia. ADO.

m ¶ *Non videntur.* antequam vindicent. Diſtingue ergo cùm teſtator eſt occiſus, ſi quidē à familia vindicare debet heres necem defuncti, priuſquam adeat hereditatē: vt *ff. ad l. ſi ea quæſtio.* Si ab alio ſi quidem clam, ſtatim adire poteſt, & poſt vindicare: ſi palam, primò debet vindicare: vt *hic, & ff. ad Silan. l. propter vetuſtè & l. §. neceſſarios.*

a Hoc optimè eſt quod tenet. vt *l. maioribus. ſup. in ſecundo folio.*

480/C.IV.K.5-4, 1583-1584
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tum: licèt viriliter fecerit, quòd fratrem suum vindicauerit.
a ¶ Non remansit. ita tamen, si vxor non fuit in mora arg. ff. ad Tertyl. l. q. §. si mater non petierit & §. confestim. & ff. de iure fis. l. edicto. §. cum autem. Item alia ratione: quia non ei sorori sed fisco applicaretur: vt ff. ad Silanianum l. si seruus. in princ. & ff. de iure fis. l. Lucius. & l. an. l. j. & l. heredem.
b ¶ Garu. & vxor.
c ¶ Indignam. quod semper praesumitur: vt ff. de his, quib. vt indign. l. indignum. ¶ Sed a & si ponas heredem institutum côcubuisse cum vxore testatoris quondã, videtur idem indignus: vt arg. ff. de adimen. leg. l. iij. in fine & l. sequen. & l. ex parte.

a Heres cubãs cum vxore testatoris, est indignus hereditate eius: hoc quidam extêdunt ad matrem, vt si ... viuente, liberis ab succedat. Nouel. 2. c. 1. & optimum.

Cum Silanianum.] CALVI. Senatusconsulto Silaniano continebatur, quòd testatore interempto, nisi prius de familia habita quaestione, & testatoris morte vindicata, hereditatẽ adire non licebat: verùmtamen si heres in prosecutione accusationis, priusquam adiretur hereditas, decederet: ipsam nihilominus transmittebat: libertates, & legata, & fideicommissa in tali testamento relicta valebant, de acquisitis medio tempore ab his, quibus fuerat relicta libertas, cui acquirerentur, sibi, an interim heredi: & de partu interim edito nasceretur liber, necne, nihil dicit: sed per Iustinianũ diui Marci constitutione applicata: sicut heredi, vel legatario mora non nocuit: ita nec in acquisitis medio tpore, nec editis partubus, quasi post aditam hereditatẽ haec acciderint, nullum generetur dispendium.

† Silanianum, absque y scribendum.
† Factum temporibus Aug. Cons.
* quae multis posterior fuit S.C. Silanian.

d ¶ Cum Silanianum. quod vetat b adiri hereditatem occiso domino à familia, nisi prius quaestio familiae habeatur: vt supra eod. l. si ea. Et debet & alia: vt dixi supra eodem l. cum fratrem.
d ¶ Cum Silanianum. vnum dicit senatusconsultum, & aliud oratio diui Marci, quae confirmatur hic: sed c in quinque deficit oratio, scilicet in libertatibus, & in legatis, siue in fideicommissis. Item in quaesitis per seruos medio tempore iussos esse liberos. Item in partu ancillarum, quae erant iussae esse liberae. Quintò si moriantur serui, & habeant filios liberos: putà ex libera foemina, an succedant patri praedicti liberi: in quibus quinque supplet Iustinianus.

b Hereditas occisi domini adiri vetatur, nisi primum quaestio à familia habeatur.
c Oratio diui Marci in quinque deficit.

e ¶ Oratio. quam non habemus. z. Vel dic, quòd continebatur in ea, vt si interim heres decedat, antequàm habeat de familia quaestionem, transmittat hereditatem non aditam ad heredem suum, vt nullum damnum trahatur occasione dilationis circa hanc quaestionem: vt ff. ad Silanianum l. iij. §. eleganter. quod non esset, si aliàs adire impediretur, quàm per senatusconsultum: vt eadem l. iij. §. si. hoc beneficium transmittendi, & custodiri damni & in libertatibus, & in legatis locum habebis per hanc l.
f ¶ Veteres. supple, olim.

tori. SALYC. Vel sic: Non imputatur heredi si non vindicat, si ab alio fuit praeuentus, antequàm esset in mora. ALEXAND.

x. Iidem AA. & CC. Syluanae.

Sororem fratris necem iure licito vindicantem, euincere ab vxore rectè scripta successionem non conuenit a: secundùm quae si fiduciam innocentiae geris b, & neque dolo malo tuo maritum necatum, neque aliàs indignam c te successione perhiberi posse confidis: aduersus omnem calumniam maximam habes securitatem. Dat. XII. Kal. Maij, Sirmij CC. Coss.

Legalis dilatio nemini debet esse damnosa: & mora heredis non efficit libertatibus eorum, quibus est relicta libertas, vel genitorum ex ipsis, nec etiam legatis, & fideicommissis inde pendentibus, vel aliis quibuscunque. BALD. Vel sic: *Dilatio ad vindicandum necem defuncti, non nocet heredi interim morienti, nec seruis libertate donatis, nec aliis legatariis.* SALYC. & ALEX.

xi. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni P.P.

Cum Silanianum d † senatusconsultum † à nobis tam laudandum, quàm corroboratum est, necnon diui Marci oratio e *, quae circa id facta est: inuenimus autem nullam in ea mentionem libertatis factam, & veteres f mouit quaedam de libertatibus g relictis in testamento necati testatoris quaestio, necessarium nobis visum est & hanc dirimere. Hi enim, qui libertate fuerant in hoc testamento donati, si eam accepissent h, lucrum, quod eis in medio tempore i accidit, poterant k sibi acquirere. Intereà autem procrastinatione propter necis vindictam habita, hoc minimè ad eos peruenit, & posteà in libertatem deducti periclitabantur l. Sed ne medium tempus fieret eis damnosum, & maximè, si ancillae in medio pepererint, & posteà hereditas adita m sit: bellissimum nobis videtur, diui Marci prudentissimi principis orationẽ & in libertatibus producere, ne princeps philosophiae plenus aliquid videatur imperfectum n sanxisse: sed ita in hereditatibus, & legatis, & fideicommissis, & maximè in libertatibus, quas semper philosophia amplectitur, extendatur eius oratio o: vt & lucrum, quod in medio accidit, eis post libertatem acceptam restituatur p: & partus liber, & ingenuus esse intelligatur: nullaque machinatione huiusmodi praepeditio damnum aliquod irrogare concedatur: vt & libera eorum posteritas, si in medio fuerint ab hac luce subtracti, suorum genitorum q commodum consequatur. Meritò r enim nobis sacratissimi Marci per omnia constitutionem replere placuit. nihil etenim actum esse credimus, dum aliquid addendum superest †. Dat. II. Kal. Maij, Constantinop. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

Sicut puniuntur serui, qui erant sub eodem tecto, in quo dominus fuit occisus, vel erant praesentes, & ipsi auxilium non praestiterunt: ita etiam si erant in quocunque loco: vbi vocem clamoris audire potuerunt, & insidias sentire: quasi tunc satis intelligantur esse sub eodem tecto, seu praesentes. ALEX. post BALD. & SALYC.

xii. Idem A. Ioanni P.P.

Talis de antiquo iure dubitas nostrae serenitati suggesta est propter senatusconsultum Silanianum, & seruos, s qui supplicio t afficiuntur, sub eodem tecto cõmorantes, & non suum auxilium domino per insidias occiso praebentes. Veteres enim certum non faciunt, quis intellectus de verbis, *sub eodem tecto*, significatur: siue in eodem cubiculo, siue in triclinio, vel portico, vel in aula haec appellatio accipi debeat: adiicientes, si do-

g ¶ De libertatibus. ecce primum.
h ¶ Accepissent. destinatione, secundùm Ioan. Imò re ipsa: id est, si manumissi essent, secundùm Azo. Vel dic directò: quo casu post aditam hereditatem essent liberi. ACCVRS.
i ¶ In medio tempore. id est, post mortem, & ante aditam hereditatem.
k ¶ Poterant. ecce secundum.
l ¶ Periclitabantur. id est, periculum patiebantur in rebus medio tempore quaesitis. Azo.
m ¶ Adita. ab instituto, vel ab his, ad quos transmittitur.
n ¶ Imperfectum. non statuit princeps aliquid imperfectum a: vt inst. & ff. qui manu non poss. fieri. ¶ Et dic philosophiae b, scilicet legali: vt supra de testamen. l. consonum.
o ¶ Eius oratio. hoc tamen si fuit adita hereditas ab instituto, vel ab eo, ad quem etiam non adita transit: nam quasi si verò fuissent liberi, haec omnia consequantur.
p ¶ Restituatur. ad hoc. ff. de manu. l. si tamen. & de fideicommiss. liber. l. cum verò. §. apparet.
q ¶ Genitorum. ¶ Nō. quòd seruus c habet heredem: sic ff. de suis & le. gi. l. j. §. quaeri potest. & supra ad Tert. l. fin. & ff. de lega. j. l. si quis seruo suo. aliis non est Inst. de ser. coo. & ff. communia de succes. l. seruus. Sed hodie secus: vt dicto tit. Iustin. dixi. Sed ibi erant liberi facti.
r ¶ Meritò. Not. sic: ff. de bo. lib. l. qui cum maior. §. accusasse. & supra de emen. Iustin. Codicis in princip. & ff. de verb. sig. l. sciendum. & supra qui test. fa. poss. l. furiosum. & ff. de edend. l. j. §. pen. & de rei. ver. l. j. & in decret. [illegible] vt nihil. & ff. de tutor. l. nemo apud. s ab- [illegible]. Sed argumentum contra ff. arb. fur. ce. l. furtum. §. & si non [illegible]. ADDITIO. Sed hic loquitur in statutis ciuilis sapientiae: ibi verò d in delictis, in quibus sufficit, si voluntas deducatur ad aliquem actum, licèt non perficiatur. BART.

a Imperfectũ nihil à principe statuitur.
b Studiũ iuris pars Philosophiae.
c Seruus interdum habet heredem.
† Contra [illegible]
d Voluntas in delictis ad aliquẽ actum deducta sufficit.

Talis.] CALVI. Hic dicitur, quòd si serui sub tecto, vel alias in agro praesentes fuerint, quo dominus interficeretur, nec dominum iuuando, interfectoribus restitissent, quòd capite puniretur: sed verbum [illegible], siue interpretatione dissoluunt, vel reliquerunt ambiguũ, & verbum, praesentia, siue distinctione senatusconsulto Silaniano comprehensum. Sed Iustinianus hoc exponendo dicit, quòd vbicunque, siue in domo, siue in agro clamorem super hoc serui audierint, vel insidias persenserint, nec succurrerint, poena teneantur antiqua.
s ¶ Seruos. non impuberes, qui saluat ferula e quia ad inquirendam f, non ad puniendum: vt ff. ad Silanian. l. j. §. impubes & l. excepto.
t ¶ Supplicio. scilicet capitis: vt ff. eod. l. i. in princ. Azo.

e Ferula coërcentur impuberes [illegible] non ad puniendum.
f Impuberes [illegible] in maleficiis [illegible] puniuntur [illegible].

480/C.IV.K.5-4, 1585-1586
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CODICILLIS.

Post materias voluntatum sequitur de instrumentis, scilicet de codicillis, qui & sine scripto fieri possunt: vt l. de his, libert. l. fina. & de fideicomm. Et c. l. generali. &]. eodem l. fin. in fin. Licet quidem dubitatum, quare diuersitas codicillis & quibusque ius tantum per scripturam, quae à principio fit super conferenda dignitate: vt in auth. vt iudi. sine quocunque scripto. & hic autem. & §. igitur. colla. ij.

Vtru.] CASVS. Paterfam. fecit testamentum, & codicillos: sed in priori testamento aliquid legauit, vel etiam in codicillo, eo tempore adhibitis quinque testibus fecit scripturam, in qua dixit se velle valere relictum in testamento rupto: an valeat tale legatum? & iudex pronũciauerit legatum deberi, quod est ex codicillis: an teneat sententia, quaeritur? Respon. quòd sic: fulciens vel ex hoc, vel ex nouis codicillis.

a ¶ Sequitur. vt *l. de pupillus. here l.*].

& ¶ Non venit. vt ff. ad l. falc quo cum. §. fin. ¶ Et dicuntur [a] pertinere ad testamentum, siue antequam pertinere ad testamentum facti sint, siue post, siue [b] expresse confirmati, siue non: nam semper ius [c] eorum pendet ex testamento. *vt d. l. si quis cum. §. fin. & l. ab intestato. in fin.* [d] Sed quid si nullum fecit testamentum? Resp. non [e] rumpentur codicilli agnatione post. hunc. vt *ff. eo. l. si quis ob. v. rescisa. & l. qui graui. & l. ab intestato. & l. pu. in prin.* ACCVRS.

[f] *Testamen.* eatenus loquitur. sic *ff. eod. l. cum proponatis.*

¶ Licet. in quibus adferant quinque testes: alias non valeret: quia nuda [g] voluntate non rescinderetur testamentum, & codicilli: vt *ff. de bon. possef. secundum tab. l. fin. & infra eod. l. fin. in fin.* & praeter has literas valet hodie relictum, cùm irritaretur testamentum ex causa praeteritionis: vt *supra de liber. praterito. authent. ex causa.* ADDITIO. Die de hoc, vt per Bart. *supra de postliminio hered. scripsit. l.*].

¶ Iudicium. fecerit testamentum, & per cõsequens codicillorum, cum testamentum semper in-

minus in via, vel in agro fuerit interfectus, eos seruos puniri, qui praesto erant, & non auxilium ad prohibẽdum periculum praebuerunt, nulla distinctione super qualitate praesentiae vrentes. Nos igitur omnem eis occasionem ad declinanda supplicia super negligentia salutis domini sui amputantes, fancimus omnes seruos, ex quocumque loco, siue in domo, siue in via, siue in agro [a], posse clamorem exaudire, vel insidias sentire, & non auxilium tulerint: supplicio senatusconsulti subiacere. Oportet enim eos, vbicumque seruerint dominum periclitantem [b], ad prohibendas insidias concurrere. Dat. XV. Kalend. Nouembr. Constantinop. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC. anno secundo.

DE CODICILLIS.

TITVLVS XXXVI.

POssumus dicere satis de testamentis, & de hereditate instituenda, & substituenda, qui possimus testamenta facere: nunc de causis, & hereditatem adquirere, & amplecti volenti, transeo ad codicillos, qui & ipsi ad ciuilium testamenta pertinent, si testamentum supponunt, vt aliquid supplent, aut emendent, vel etiam si praeadent, nec testamenta infirmentur. l. 1. § ad cuius. D. quemad. testi. aper. l. 1. & hoc interdictum, D. de tab. exh. l. 3. § 8 quis codicillos. D. de S. C. Silan. & pro parte rubrum habetur, l. pe. D. quemad. testi. ap. l. quidam. D. de in. codicil. & ex his verbis capiunt, sine confirmati, sine non confirmati sint. l. 3. § vlt. D. eod. l. 1. hoc tit. & si scriptis ab intestato confirmantur, sunt testamenti scribentes. l. ab intestato. D. eod. Nam & ab intestato nulla facta testamento valde confirmantur, non & facta testamento, vt l. 6. D. si quis omissa causa. & si codicillus plenè definire visus sit, debuisse debeat: Codicilli sunt imperatorum, vel testatorum voluntates quadam modo nullis solemnibus firmatae iuris. Ad Codicillos pertinentes ad testamentum, qui & reformentum separatur, reficiunt, qui res definiunt esse emendationem, aut supplementum testamenti. Nam qui post factum testamentum aliquid ordinarit, vel addere, aut corrigere voluerit, non alio ritu id facere possunt, quam per codicillos. Testamentum enim testamenti emendari, aut supplere non potest: mutari potest. Codicillus codicillo non tantum mutare: vt l. 3. hoc tit. sed etiam supplere, & emendare potest. Est & haec summa differentia inter testamentum, & codicillos, quòd non sit testamento, sine codicillis verbis directis hereditas data, vel confirmata, vel adempta potest, quae tamen verba in his, vt iam ostendimus, & testamentorum confirmatur. Nam si codicillo, qui nullam iuris solemnitatem exigunt, idem fiuerit, quod testamento, pariter valet, & non minus testamentorum iuris regulae exequuntur, & interimum. Quae praemissa sit l. 7. non est inuisitata, vt l. heres. D. de vsurp. & vsur. nec quae in]. quod manet. D. de in. codicil. Nam haec inferiorum nihil venit relatum aliud ex alio capere. CVIAC.

Natiuitate postliminio praeteriti rumpitur testamentum, & etiam codicilli ab eo dependentes rumpuntur: & si testatur testamentum rupti confirmat eorum quinque testibus, ipsum iure codicillorũ valere facit. ALEX. *post* BALD. & SALYC.

1. Imp. ALEXANDER A. *Maximo, & alijs.*

VTRO quidem testamento postumi agnationes[d], codicillos quoque ad testamentum pertinentes non valere, in dubium non venit [e]. Sed cùm post rupturn testamentum patrem pupillorum vestrorum [f] literas[g] emisisse proponatis, quibus praecedens iudicium [h] confirmauit: praetor nihil contra ius fecit, si nouissimam eius voluntatẽ seruans relictum testamento [i] reipublicae fideicommissum, vt [j] ex codicillis [k] relictum praestandum esse pronunciauit, PP. III. Kalend. Iul. Maximo III. & Patrono Coss.

In codicillis non potest directè dari, vel adimi hereditas, sed per fideicommissum fit [l]. BALD. & ALEX.

11. *Imp.* PHILIPPVS A. & PHILIPPVS C. *Asiaticiano.*

HEreditatem quidem neque dari, neque adimi codicillis posse, manifestum est. Verbis tamen [a] precariis per huiusmodi etiam nouissimi iudicij ordinationem intra non facium irritas voluntates. Vnde inefficaciter te codicillis rogatam esse, vt quibusdam rebus contenta portionem, quam testamento fueras consecuta, aliis restituerres, falsò [b] tibi persuasum est. PP. Idib. Octob. Peregrino, & Æmiliano Coss.

Per sequentes codicillos non derogatur praecedentibus: nisi quatenus vtrumque sunt contrarij. ALEX. *conc.* BALD. & SALYC.

111. *Imps.* DIOCLETIAN. & MAXIMIAN. AA. *Honestino, & alijs.*

CVm proponatis pupillorum vestrorum matrem diuersis temporibus, ac dissonis voluntatibus duos codicillos ordinasse, in dubium non venit, id, quod

a Hanc clausulam. Ex nouo. id apparet, et ideo praesentem tabulam ad testamentum & secundum tempus ad testimonium ad testamentum. Bind. v. Simeon. de Prato. *a de corporatione vniuersitatum valentium. In impressione 1. adnotatione g. in fin.*

b Epistola mutua fideicommissi alibi distinguitur à codicillo. de quo vide plura apud Mastricht. *ad consuet. ultrai. tolerat.*

a Codicilli qualiter dicuntur pertinere ad testamentum.

b Codicilli sine scripto possunt fieri.

c Codicilli testamento confirmati.

d Codicilli non rumpuntur agnatione postumi.

e Codicillorum ius probatur ex testamento.

f Codicillorum ius comparatur testamento.

g Codicilli non comparantur testamento pollent.

† al. *Maxima.*

h Tabulam nulla codicillorum nuda voluntate non rescinderetur testamentum, & codicilli: vt *ff. de bon. possef. secundum tab. l. fin. & infra eod. l. fin. in fin.* & praeter has literas valet hodie relictum, cùm irritaretur testamentum ex causa praeteritionis: vt *supra de liber. praterito. authent. ex causa.* ADDITIO. Die de hoc, vt per Bart. *supra de postliminio hered. scripsit. l.*].

† al. *vtut.*

i Testamentum ruptum confirmat codicillis agnationem postumi: vt *ff. eo. l. si quis ob. v. rescisa. & l. qui graui. & l. ab intestato. & l. pu. in prin.* ACCVRS.

k Testamentum eatenus loquitur: sic *ff. eod. l. cum proponatis.*

l Codicillis non potest directè dari vel adimi hereditas.

a Precarius.

b Testamentum irritum.

c Codicillis non potest hereditas dari, vel adimi.

d Codicillis non potest hereditas dari, vel adimi.

e Codicillis non potest hereditas dari, vel adimi.

f Codicillis non potest hereditas dari, vel adimi.

g Codicillis non potest hereditas dari, vel adimi.

h Codicillis non potest hereditas dari, vel adimi.

i Codicillis non potest hereditas dari, vel adimi.

k Verbis tamen non directis datur fideicommissum: vt *supra de manumissis seruis. l. quidam. §. melius in fin. & eam vsitatis & ff. eod. l. §. fin. & Liquid per manus. & supra tit. 1. l. hereditas & Inst. de §. pen. & ff. de condit. institu. l. penult. §. fin. & ad Trebel. l. Scaeuola. & Tale testa. l. non codicillus.*

l Falsò: eadem preces plus valent, quàm testimonio? Resp. quia non totum auferunt precis: quia non quaerunt.

Cum proponatis] CASVS. Mater quondam pupillorum fecit codicillos, in quibus Titio decem legauit: fecit iterum alios codicillos, in quibus eadem decem Titio abstulit, & Seio legauit: an Titius illa decem iure codicillorum petere poterit, quaeritur? Respon. quòd non. nam per contrarium voluntatem, quod ex prima codicilla speciabatur, reuocatum est. VIVIAN.

¶ Falsò. eatenus precibus [a] pertinere. *a post Socinum regulato quo incipit, literis.*

480/C.IV.K.5-4, 1587-1588
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1589-1590

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1591-1592

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LEGATIS.

TITVLVS XXXVII.

POst testamenta, & codicillos dari legata, quid hoc & testamento relinquantur, & codicillis testamento confirmatis. Et est legatum, quod verbis directis ab herede institutus tollatur rehabeti, vel alij relinquat. Verba inquam directa id est imperantis, vnde legati nomen deducitur. Precantis videtur, quod legi modicè est, imperatis relinquatur / fideicommissum verba precaria, & quibuscunque relinquitur. Et erant olim verba directa Latina, & certa, solemnisque: hodie etiam Graca recipiuntur, & vernacula, & quæcunque verba Latina etiam illegitima, inseruire, modò constet, quibus fere & omnia testamenta hodie videmus esse conscripta, vnde Iustian. sepe, & ut idem Vlp. scribit, legata dominium adquirunt ex XII. tab. l. quotiens §. vlt. D. de pecul. l. 1. l. 2. l. 3. hoc tit. l. 4. l. 7. quæst. dot. leg. cod. l. 1. in fin. D. de pub. in rem act. l. 5. § fi rem. de leg. 3. fideicommissa possessio non dominium, l. qui vi fundum. D. si quæst. per. Sunt autem in hoc tit. multa, quæ in digesto in veteres titulos dispersa sunt. Nam & hic agitur de annua legata, l. 11. & de alimentis legatis, l. 1. & de adimendis legatis, l. 3. l. 12. quæ non adimuntur codicillis non confirmatis, nec modo voluntatis esse iure, quæ ut ea etiam desinat à fideicommissis. Et de legatis quæ vt indigno auferuntur l. 1. § pen. nec tamen ad tantum, ires redeat. Hic etiam plerique communia proponuntur inter legata, & fideicommissa, atque etiam hereditatis in duabus quidem locis certe in l. 3. aliter definiri, quàm fuerunt definita à veteribus Iurisconsultis. Nam prima ex XII. tantis, secunda ex VI. quotis hereditas inficiatur. Prima dabant bessem, secunda trientem semisse inde proportione, quatenus semel institutionem mouetur consilium voluntatis defuncti, & ita illi Primo ex XII. secundo ex IV. tantis hereditas inficiatur. Primo dabant decunces, secundo quadruncem: Institutionem duas semisses facit, & proportionem primo ex XII. secundo ex VI. tertio ex II. tantis hereditas. Primo illi dabant asses tantes, plus quàm secundo, & secundo duplo plus, quàm tertio, ex mente Iustiniani primus, & secundus habuerunt quincunces, & tertio conferunt vncias. Primo autem heredi cedebant ex VI. deinde secundo ex XII. vncis, quæ nulla accurrit proportio vlli dimensio partionis, quæ sicu mouetur Institutione, secundum suo vnius, & proportionem iactum, vt primus habeat trientem, secundum bessem. Et ita secunda quæstione d. l. 14. Titio heredi instituto, deinde Titio, Sempronio coniunctim, vetere Titio dimidium, Sempronio quadrantem, Institutionem duas semisses facit. Quod idem & in legatis locum obtinet. CVIAC.

a Testamenti debent habere septem testes rogatos.

b Testamento inter liberos, testes fuisse posteritas illis profuit.

c Testes frequenti nō negat. sufficit in testamento inter liberos, vt sine ad prætorias tabulas. v. Tiraq. de priuilegiis pe. conia. d Testes testamenti dicuntur vt in rubrica supra eo.

e Subscriptionem. id est, subscriptionem.

DE LEGATIS.

Videamus de testamentis, & codicillis: nunc de his, quæ in illis relinquuntur. ACCVRSIVS.

FAMIA.] CASTR. Testamentum fecisti, heredem instituisti, & inde alimenta militi legasti, quæ mihi mouerat cum Claudio. non obstat. interpretatur enim hæc lex talem fuisse voluntatem defuncti, vt etiam post mortem Claudij mihi alimenta præstarentur.

f ¶ *Quoad.* id est, donec.

g ¶ *Claudio.* propriam nomen.

h ¶ *Vestiarium.* hoc superabundat, cùm * appellatione *alimentorum* hoc contineatur.

i ¶ *Post mortem.* imò, vtebatur quod non debeantur: vt *ff de annuis leg. l. Sacie in principio. & infrà de condit. infer. l. fi* Sed distinguo, cùm contemplatione facti relicta: an legatarium, an cori, cum quibus morari debuit. Hic ergo cœrcemplatione legatarium: quasi comitibus pulsus præpetere resistentes apud eum, sed in Lentaria, contemplatione cori, cum quibus morari debeant, vnde deficit legatum pro parte, si pro parte mortuus est: vel ex toto, si non habuerit cum tit: & probatur hæc distinctio *in eadem vii l. annua in principio. & de condit & demon. l.* illa. maximè quia simpliciter * alimenta relicta, propensè reliqui intelligentur: vt *ff de alimen.*

a Vestiarium appellatione alimentorum continetur.

b Legatum debetur heredi ex testamento. Fabr. Rer. l. 13. § Imperator. ff. de adim. vbi hæc quæstionis ad verbum, sicut & hoc loco pectinata.

c Alimenta simpliciter relicta, propensè reliqui intelligentur.

tare *, excepto testamento b, quinque testes c vel rogati, vel qui fortuitò venerint, in vno eodemque tempore debent adhiberi: siue in scripto, siue sine scripto d voluntas conficiatur: testibus videlicet, quando in scriptis voluntas componitur, subnotationem * suam accommodantibus. Dat. XV. Kalend. Mart. Constantinop. Victore V. C. Cons.

Conditio mixta defuncti persona, non facit defuncti relictum alienorum hoc dicit secundi vnum intellectum glossa. Vel sic: *Alimenta relicta legatariis, quousque cum Titio morati fuerint, etiam debentur pro tempore secuto post mortem Titij.* ALEXAND.

1. Imp. ANTONINVS PIVS A. *Liberto Sextilia* f.

VAMVIS verbis his, quòd g cum Claudio h iusto morati effetis, alimenta vobis, & vestiarium b legatum sit: tamen hanc fuisse defuncti cogitationem interpretor, vt & post mortem i iusti Claudij eadem, vobis præstari velueric k. Sine dic, & conside.

Perditio hereditatis heredem non liberat, licet contra emptorem regressum habeat. BALD. & ALEXANDER.

LL. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Salvianæ* *.

QVamuis heres institutus hereditatem * vendiderit *, tamen legata, & fideicommissa ab eo l peti possunt m: & quod eo nomine n datum fuerit, venditor * ab emptore, vel fideiussoribus p eius q petere potuit g r. PP. X. Kalend. Septemb. Laterano, & Rufino Coss.

Obligatio rei legatæ non extinguis legatum. SALYC. Vel sic: *Testator non videtur remisisse legatarij, si post testamentum rem legatam alteri obligauit: & hæres eam liberare tenetur.* ALEXAND.

LL. Idem AA. *Victorino.*

VI post testamentum s factum prædia, quæ legatis, pignori, vel hypothecæ dedit t, mutasse voluntatem circa legatariorum personam non videtur u. Et ideò etiamsi in per-

d Scriptis, & sine scriptis voluntas conficitur. *infrà de condit. infer. leg. l. Cum §. 1.* ¶ Item adhoc constit. *infrà de condit. infer. leg. legatum.* Solv. hoc finaremalmentorum. Vel illud fuit sub conditione relictum hoc pactum, quod certum accepta allegem soluere legatorium: aut vicarie Claudio esse habet, nisi forum notarium.

e Subnotationem. Vel illud fuit sub conditione relictum hoc pactum, quod certum accepta allegem soluere legatorium: aut vicarie Claudio esse habet, nisi forum notarium.

k ¶ *Victorio.* scilicet defuncto.

QVAMVIS.] CASTR. Testamentum fecisti, heredē instituisti, & multa alia legasti heres hereditatem vendidit: ma emptore debent edocere legatarii, quærunt? Respo. quòd vendidit cum onere transit hereditas. n ¶ *Vendiderit.* Vide scripta ad *principia. vt. supr. de hered. vend.* CVIAC.

l ¶ *Ab eo.* scilicet heredē instituto.

m ¶ *Peti possunt.* remanet enim hæres, vnde ipse obueniuntur *supra de hered. vend. l. q.* & *fin. &* quod scitis, ab emptore recuperat: vt *dicta l. q. ff de hered. vend. l. q. §. fin. & §. fi quod publici. in fine.*

n ¶ *Eo nomine.* scilicet legatorum, vel fideicommissorum.

o ¶ *Venditor.* hic est heres instituens.

p ¶ *Fideiussoribus.* quæ venditor accepit: vt & *ff de hered. vend. l. venditor ex hereditate.* & hoc si heredem est. Secus enim alias: vt ¶ *ad leg. Falc. l. q. in princ.*

q ¶ *Eius.* l. emptoris.

r ¶ *Petere potuit.* Actione ex vendito, aut certa Rigalian. CVIAC.

s ¶ *Postea.* heres instituta.

QVIDAM.] CASTR. Pater fam. fecit testamentum, & mihi legauit prædia deinde ea obligauit, an videatur mihi ademisse legatum, quæritur? Respo. quòd non, sed habeo actionē personalem ex testamento contra heredem, vt ea liberet.

t ¶ *Post testamentum.* aliud fi ante obligarum postea legatum: quia si fecisset rem obligatam, hinc tur ab herede si ignorasset, à legatario: vt *ff. de fideicommiss. l. prædia. & ff de leg. l. fi res.*

u ¶ *Dubit.* Inciat si alio modo alienasset: nam tunc distinguo, aut ex necessitate rei familiaris, & tunc præsumitur nō ademptum. & debet legatū aut ex voluntate: & tunc non debet. vt *ff de adimend. le. l. legatum.* quæ distinctio in donatione non cadit: vt *ff de leg. 1. § fideicommissa. §. fi rem.* aliud si vsufructus alienetur.

v ¶ *Non videtur.* vt *supra de leg. § fi rem.* Sed videtur quod fit: vt *ff. de dona inter virum, & uxo. Libri hic statur. § fi mariti. & l. de dos.*

m Legatum ab heredem alienatur. vt *supra de leg. l. fi rem.* vbi hæc quæstionis pectinata.

480/C.IV.K.5-4, 1593-1594
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1595-1596

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1597-1598

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sibi obligata : vt ff. de lega. j. l. apud Iulianum. §. si Titius. & l. si domus. §. finali. & l. si sic. & l. si fenatus. & l. si sibi homo. fin. & de leg. ij. l. Manius. §. penult. ¶ Quid autem si tempore testamenti est legatarij, & tempore mortis testatoris est aliena? Videtur valere : vt ff. de regul. Caton. l. j. in fin. Vel dic secundum Ioan. quòd ibi sub conditione fuit legata : vt dicta l. tutem. §. j.

XIV. *Iidem AA. Tatiano* †.

Monumenta [a] quidem legari non posse, manifestum est : ius autem mortuum inferendi, legare nemo prohibetur. PP. II. Kalend. Septemb. Maximo II. & Aquilino Coss.

Nemo relinquit, quod non habet. BAL. Vel sic: *Non valent legata, si ea alterum absorbent totam hereditatem : sed si aliquid superest, valent vsque ad illud, salua Falcidia.*

XV. *Iidem AA. Terentio, & aliis.*

Si vniuersae facultates, quas pater vester reliquit, debito fiscali, aut priuato absumuntur: nihil [b] ex his, quae testamento eius adscripta sunt, valere potest. Quod si deducto debito, in relictis bonis superfluum est; libertates [c] impediri iuris ratio non permittit : quin [d] [e] etiam legata [f], necnon fideicommissa, salua lege Falcidia, praestanda sunt. PP. III. Kalend. Octobr. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Si debitor legat creditori rem pigneratam, non tenetur crediter restituere eam heredi etiam oblato, vel soluto precio. ALEX.

XVI. *Iidem AA. & CC. Sylla.*

Creditor si à debitore suo rem, quam pignoris nomine susceperat, legatam sibi contendit : etiam debito ab heredibus eius oblato, quò minùs [f] restituat, defendi potest. S. XVIII. Kal. Februar. Sirmij, CC. Coss.

Sicut legata fieri possunt, ita & adimi. ALEX. concor. BALD. & SALYC.

XVII. *Iidem AA. & CC. Eutychiano.*

Datum legatum adimi tam purè, quàm sub conditione, non libertis tantùm, sed etiam ingenuis placuit. Dat. III. Non. Mart. CC. Coss.

Ille, cui legatur nomen debitoris, habet vtilem actionem suo nomine : non autem directam, nisi sit mandata, vel cessa. ALEX.

Monumenta.] CASVS. Monumentum mihi legasti an valeat legatum, quaeritur? Respond. quòd non : secus si ius inferendi mortuum legaueris.

a ¶ *Monumenta*, id est, sepulchra : vt probatur suprà de relig. l. sepulchrà. ¶ Sed numquid si monumentum [a] id est, sepulchrum, vel legauerit, vel vendiderit, ius inferendi concedere videtur? Et videtur quòd sic : arg. ff. de contrahend. empt. l. qui taber. & de lega. ij. l. Manius. §. pen. & de lega. j. l. apud Iulianum. §. si Titius. & l. si sibi homo. §. fin. & l. si domus §. fina. & de liber. lega. l. j. & l. non solum. §. j.

SI vniuersae.] CASVS. Debito fiscali, vel priuato obligatum, praedium mihi legasti, an valeat legatum, quaeritur? Respond. quòd non : si tantumdem debuit defunctus, quantum in bonis reliquit. sed si deducto aere alieno aliquid residui fuerit, illud cedet in legatum. nec impediuntur libertates relictae, salua tamen ratione legis Falcid. alioquin praestari legata pecuniaria non debent.

b ¶ *Nihil* vt ff. ad Trebellia. l. j. §. ic. qui. & infrà ad legem Falc. l. successores.

c ¶ *Libertates*. scilicet directae, nam fideicommissaria ex solo testamento impediretur : vt infrà qui man. non poss. l. j. secus si debitor contendat pignora sibi legata à creditore : vt ff. de lega. iij. l. si mulier. §. fina.

d ¶ *Quin.* pro sed. aliàs *quando*, pro *quia*.

e ¶ *Etiam legata*. hoc ad pecuniaria refertur legata. sed libertates [b] non minuuntur per Falcidiam : vt ff. de inoffic. test. l. Papinianus. §. quarta.

Creditor.] CASVS. Praedium mihi obligasti : illud idem mihi legasti : an debito soluto illud recuperare possis heres, quaeritur? Respondetur quòd non.

f ¶ *Quo minus*. id est, non. hoc enim necesse est fieri : scilicet debitori offerri : vt ff. de leg. ij. l. creditorem. ¶ Sed quid econtrà si [a] creditor debitori leget pignus? valet remissio pignoris, licèt debitor per hoc grauari non possit : vt ff. de lega. iij. l. si mulier. §. fin. ACCVRSIVS.

Datum.] CASVS. Liberto tuo legatum reliquisti: an ei adimere possis, quaeritur? Respond. quòd sic: siue purè dicendo, nolo, quòd habeat legatum: siue sub conditione, si nauis venerit ex Asia. Idem in ingenuis est. VIVIAN.

g ¶ *Adimi*. & si [d] quidem adimatur in eodem testamento, videtur nec fuisse datum: si quidem in alio, & solemni, ipso iure adimitur: si in minus solemni voluntate, ipso iure debetur sed obstat exceptio : vt ff. de adi. lega. l. iij. §. si. Si [e] autem fiat ademptio per inductionem : si quidem fiat ante consummationem testamenti, ipso iure adimitur: alioquin per exceptionem : vt ff. de lega. j. l. si ita sit adscriptum. & de his, quae in test. delen. l. j. §. sed si lega. & §. sed confusio. & l. penul.

Ex legato.] CASVS. Actionem, quam habes contra debitorem tuum, mihi legasti. an cùm eam ab herede tuo habeam adhuc cessam, intentare possim, quaeritur? Resp. quod directam non sed vtilem meo nomine sic.

XVIII. *Iidem AA. & CC. Iustino.*

Ex legato nominis, actionibus ab his, qui successerunt, non mandatis, directas quidem actiones legatarius habere non potest : vtilibus [h] autem [a] suo nomine experietur. Dat. VI. Id. Decembr. CC. Coss.

Breuitas temporis, quo matrimonium durauit, non impedit ab altero coniugum alteri posse legari. SALYC. & ALEX.

XIX. *Iidem AA. & CC. Nicomi.*

NOn tantùm duorum mensium, sed & minoris temporis maritus vxoris testamento scriptis succedit : nec legata, vel fideicommissa, seu donationes [i] temporis huius angustia [k] capi prohibet. Dat. V. Idib. Decembr. Nicomediae, CC. Coss.

Si quis legat rem in qua vsumfructum habet, illud suo tantùm, quod habet, legasse videtur, licèt morte finitum sit. h. d. secundum gla. ALEX.

XX. *Iidem AA. Eutychiano.*

VXor patrui tui si testata decesserit : res suas [l], tantùm vsumfructum earum habens, legare non potuit [m]. Dat. VII. Kalend. Ianua. CC. Coss.

Verborum solemnitas non curatur etiam in legatis. SALYC. Vel sic: *Non refert per quae verba loquatur testator, dummodo eius intentio comprehendatur.* ALEX.

XXI. *Impp. CONSTANTINVS, CONSTANTIVS, & CONSTANS AAA. ad populum.*

IN legatis, † vel fideicõmissis necessaria nõ sit verborũ obseruantia [illegible] ita vt nihil [n] prorsus intersit, quis talem voluntatem

h ¶ *Vtilibus*. aliàs vtilis. ¶ Sed quid differt vtilis à [a] directa? Quidam dicunt, quòd nihil : vt ff. de nego. gest. l. actio. 2. Alij quòd vtilis est datiua [b], directa natiua. 3. Tertij, quod ex contractu, ex quo sit cessio, nascitur vtilis : quod non placet : quia si cedo tibi actionem furti, ex hoc contractu nascitur actio vtilis furti: quod est falsum : vt ff. de pact. l. si vnus §. pactus. 4. Vel dic, directa ex verbis, & ex mente legis : vtilis [c] ex mente tantùm : vt in summa de actio. & ff. de neg. gest. l. actio

¶ Et non. [d] hic sex casus, in quibus datur vtilis actio solo contractu sine cessione : vt hic, & suprà de act. & oblig. l. nominibus. & quando fisc. vel pri. l. in solutum. & de heredi. vend. l. emptor, & l. postquam. & ff. de pign. l. cum conuenit, & infrà de donationi. l. j. ACCVRSIVS.

a ¶ *Vtilibus autem.* Vide scripta ad l. j. suprà de oblig. & act. CVIAC.

NOn tantùm.] CASVS. Vxorem duxisti intra duos menses decessit, & te heredem instituit, & multa legata reliquit. an ob hoc minus teneant quod tam paruo tempore cum ea fuisti, quaeritur? Resp. quòd non.

i ¶ *Donationes.* scilicet causa mortis.

k ¶ *Angustia.* quia modicum [c] tempus est, quo eam accepit : & est arg. ff. de lega. j. l. si mihi, & ads. s. j.

VXor.] CASVS. Vxor patrui tui in fundo suo habebat vsumfructum, illum mihi legauit: an valeat legatum, quaeritur? Resp. quòd non.

l ¶ *Res suas.* quo ad proprietatem, vel vsumfructum.

m ¶ *Non potuit.* Sed nònne [f] potuit rem alienam legare? Respond. vtique : sed cùm non sit sua, res, quod habet, tantùm [g] legare videtur : vt ff. de contrahen. empt. l. qui tabernas. & de lega. ij. l. Manius. §. penultim. At hic post mortem nullus remanebit, quare legatum non tenet : vt ff. de lega. j. l. si domus §. fina. Sic ergo quod [h] voluit, scilicet vsumfructum, non potuit : & quod potuit, scilicet proprietatem, non [i] dixit: sicque neutrum valet : vt ff. de reb. dub. l. in ambiguo, quod est verum, nisi postea sit nuda proprietatem : vt ff. de leg. j. l. qui duo rerum natura. §. j.

IN legatis.] CASVS. Si testamentum fecisti, & aliquid mihi legasti : non refert, per praeceptionem, vel sinendi modum illud mihi reliqueris : quia valet legatum. vel dic an obliquis casibus seu verbis.

n ¶ *Obseruantia.* Sublata sunt legatorum singulorum formula, verba vsitata. CVIAC.

n ¶ *Nihil.* Potest intelligi vt dicat non referre inter quatuor genera

† al. Titiano.

a Legata monumentum, vel sepulchrum, ius inferendi concedere videtur.

* al. quando.

b Falcidia libertates non minuuntur.

a Pignus debitori legando, creditor pignoris remissio intelligitur.

d Legatum quemadmodum adimatur.

e Ademptio duplex : vna in aspectu, altera verbis, vel scriptura : altera, facto, per cancellationem.

a Actio vtilis, & directa differunt.

b Actio vtilis dicitur, quae nobis competit ex iure nostro cessio, vt [illegible] suprà de oblig. l. cum verbo. sequitur ff. de aliis [illegible] alia verò vtiles, quia ad edicta praetorum, dantur : quia ad exclusionem iuris seu falsi, natiua. Verùm Zasius 2. Ausp. 3. notat omnes actiones siue directas, siue vtiles actionum esse : hoc est, vel ex obligationibus. Tu vide eum ibidem pluribus. Nam & ibi tantùm datiuam quam dici posse.

c Vide Glossam in l. 17. supra de negotio.

d Actio vtilis datur in sex casibus sine cessione, adde Gl. in l. 1. suprà de obligat.

e Tempus modicum in matrimonio duobus contingere dicitur, qui duobus aut paucioribus mensibus vnà vixerunt.

f Legari an res aliena possit.

† pars l. quoniam. supra de testamen.

g In dubio quisque suo tantùm, non alienum donare praesumitur.

h Quod volumus, interdum non possumus : quod possumus, interdum nolumus, aut non dicimus.

i Adeo agentis proprietas de scriptura iuris, & silentium : id est, amittitur eum ad eum, quem agit, ita ut impleto non possit aut erat plurium palam non sciuit.

480/C.IV.K.5-4, 1599-1600
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

genera legatorum, quæ *fuerit* ss. §. Sed hoc nō placet, cùm Iustinianus de nouo hoc fecit. a. Vel quòd nō refert directis, aut obliquis verbis, vel casibus legetur: vel *l. de ista. l. quæsit. & qui admisit ad bo. pos.* l. fin. nisi in appellatiuis essent: vel *l. de leg. 1. leg.* a ¶ *Casus.* possit esse nominatiui, & accusatiui.

[*In annalibus.*] CASVS. Allegoud autorum mihi & hereditario reliquis

* *Seruius: vt fupr. de vsufr.* scilicet singulis annis: quemadmodum hæc eximit illius legis pars est. ¶ Ad cuiũ libertos omnes: ita nisi ne cui compositus sit liberorum. a. *fuppos.* ss.

fit: an debeatur legatũ, an primus hereditas tãquam, vel heredum heredibus, quæritur. Respond. quòd heredibus heredum: & eadem debitur eis petitio & actio.

b ¶ *In annalibus.* punct. 2. notam.

c ¶ *Velut.* scribi si hoc non dixit: vt *ff. de verborum obligationibus. l. Stichum* 3.

d ¶ *Secundi.* etiã in inhonestum: vt *ff. de iur. iurand. l. si ex de de verb. sign. l. cum de.* Secus in vltima legato tibi, & heredibus. nam de * primis intelligitur: vt *supra de vsufruct. l. antiquitus.* ne inutilis esset proprietatis: vt *ff. de condit. & demonstra. l. Titio centum.* vt in legato vsusfructus *fuerit alienis.* & 3. Titio q.

* Primi heredes tantum in dubio appellatione hæredum intelligũtur: vt *supra de vsufruct. l. antiquitus.* ne inutilis esset proprietatis: vt *ff. de condit. & demonstra. l. Titio centum.* vt in legato vsusfructus *fuerit alienis.* & 3. Titio q.

alius hæredibus.

[*Cum quæstio.*] CASVS. Testamentum fecisti, fundum Cornelianum mihi legasti, deinde Titio eius medietatem: qualiter faciendã esset distributio, apud antiquos dubitabatur. Dicit Imperator, quòd ego in medium, Titius in alteram vocabitur. Idem est, si ego in totam hæreditatem, & ex causa legati Titius percipere debuit medietatem: quia ego in sex vncias vocabor: ille in sex. Si autem testator mihi fundum reliquit, vel aliam rem legauit, & postea iterũ mihi eundem fundum legauit, vel aliam rem mihi præter legatum, & sic tertiò eundem fundum Titio reliquit, semel facta eius mentione, qualiter facienda esset distributio, quæritur. Respondetur, hoc contingere siue separatim esse legatos fundos: ego in dimidia vocabor, & Titius in alia: nisi testator patens specialiter expellerit: quo casu seruabitur eius voluntas.

* *Cum quæ quæstione disciplus.*

e ¶ *Partem.* quod potest facere, & etiam totam, si vult: vt *eodem. l. Lucius.*

f ¶ *Duodecim vncias.* id est, totam rem.

g ¶ *Sex.* id est, dimidiam.

h ¶ *Migrare.* Imò videtur res transire ad dependẽtiã nostra: vt *ff. ad Trebell. l. si certus in princ. & l. qui quadringenta. & de vsufruct. ac. l. fi. vbi proprietas.* verbotũ enim multiplicatio non necessaria nihil prodest: vt *ff. de mort. & argent. leg. 1. pedicu. lo.* & *Ludos.* ¶ Sed contrà *ff. de stipulatio. seruo. l. inq.* vbi seruus stipulatur omnibus dominis, & Titio specialiter: nã plus ei acquirit, quasi his nominato Sol. hic corrigit. s. Aliq; distinguunt hic, ne proprium nomen vnius expressum est, cui semel tantùm solet legare: nisi appellationem appellationem, primo casu habet viriliem partionem: vt *ff. de stip. ser. l. si communi seruo.* vbi quod nõ placet: quia expressio in lege contraria fuit expressum propositi nomẽ. s. Aliq; dicũt illa in contractib. hoc in vltima voluntate. 4. Vel ibi nominatus bis, nõ habet plus: ideò, quòd pluries fuerit nominatus sed

b Affe nere dicitur ea in re nouerfi ad respondere titulo.

Coler.

parer amplius ei datum: vt *dicta l. ad Trebel.* eam in eis plus secundo deferat: & eadem distributio fiet in vacante portione: vt *Inſtitut. de hered. inſtit. §. vtdeamus. & dict. l. Mœuius ad Trebell.* nam in eis plus secundo deferetur. Et est tanta: quia vbi legat mihi x. nisi vt

in totum: secundo autem in partem dimidiam: vtrumque in sex vncias esse vel dominum rei legatæ, vel heredem. Et si rem re primo relictã, tertiam partẽ secũdo reliquerit: secundũ prædictũ modum octo quidẽ vncias vel agri, vel hereditatis apud primum remanerent: tertiã autẽ partẽ vel quatuor vncias ad secundũ migrare h. Et sic in omnibus ita tuendum est: id est, in hereditatibus, vel legatis, vel fideicõmissis. Vestigia enim voluntatis testatoris non aliter, nisi per huiusmodi viam æstimanda sunt.

Plures nominationes de eadem re facientes valent, non faciunt ipsum ad maiorem portionem vocari. ALIXAND.

Sed & aliam disceptationem iuris antiqui non absimilem i constituram decidere nobis humanum esse apparuit. Agitabatur enim, si quis agrum Cornelianum, vel fuerẽ aliam vel quãdam rem cuidã legauerit & postea iterũm, vel sæpiùs ei eandem rem per legatum, vel fideicommissum dederit: postea talia † autem verba testamenti Sęprotio eundem agrum, vel aliam rem legauerit: vt sæpius quidem fuisset Titij mentio: semel autem Sempronij: quid statuendum sit, & quid iuris sit, si coniunctim k aut separatim eis relinquatur, siue in legato hoc conditur, siue in hereditate? Huiusmodi igitur decidentes antiquam controuersiam, sancimus, cuicunque sit hereditas, vel ager in memoratis casibus, siue coniunctim, siue soli l, siue sæpius m eidem relictus n: æqua lance & hereditatem, & agrum, & aliam quancunque rem diuidi, & ad dimidiam partem vnumquemque vocari: nisi specialiter expresserit, & diuisis testatorijan

i ¶ *Non absimilem.* imò similem.

k ¶ *Coniunctim.* & alibi legatis non interpositis: sed coniunctim dati vel his, vel ser, nullo alio legato interposito.

l ¶ *Siue soli.* id est, separatim.

m ¶ *Sæpius.* id est, quater, vel pluries.

n ¶ *Relictus.* hoc colobet simul.

o ¶ *Vocari.* vt *ff. de leg. 1. si quis* 3. §. *fi. & de legat. 3. l. Mœuius.* §. *nam. & de vsufruct. ac. l. fi. vbi proprietas.* verbotũ enim multiplicatio non necessaria nihil prodest: vt *ff. de mort. & argent. leg. 1. pedicu. lo.* & *Ludos.* ¶ Sed contrà *ff. de stipulatio. seruo. l. inq.* vbi seruus stipulatur omnibus dominis, & Titio specialiter: nã plus ei acquirit, quasi his nominato Sol. hic corrigit. s. Aliq; distinguunt hic, ne proprium nomen vnius expressum est, cui semel tantùm solet legare: nisi appellationem appellationem, primo casu habet viriliem partionem: vt *ff. de stip. ser. l. si communi seruo.* vbi quod nõ placet: quia expressio in lege contraria fuit expressum propositi nomẽ. s. Aliq; dicũt illa in contractib. hoc in vltima voluntate. 4. Vel ibi nominatus bis, nõ habet plus: ideò, quòd pluries fuerit nominatus sed

p Seruus coniunctim Titio datus, scilicet & Titio.

Hist. Sem. Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1601-1602
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1603-1604

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Remanentibus ipso * iure ex voluntate defuncti.
b ¶ Restituatur. sic ff. de usufruct. quemadmodum cauean. l. j.

DE VERBORVM ET RERVM SIGNIF.

Quia [b] in testamentis quaedam vocabula obscura, & res inuenitur: ideo dicit de verborum, & rerum significatione: sed generaliter dicit sicut in titu.

...completum videlicet tempus ad heredem iisdem legatis, vel fideicommissis remanentibus [a], necessitatem habente legatario, vel fideicommissario cautionem in personam heredis exponere, ut ei post transactum tempus res, non culpa eius deterior facta, restituatur [b]. Dat. XV. Kal. Nou. Constantinop. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC. anno secundo.

DE VERBORVM, ET RERVM significatione.

TITVLVS XXXVIII.

His titulus etiam propriè pertinet ad legata, & fideicommissa, & in eo, l. 4. ad hereditates quoque, & libertates, & tutelas, & obligationes ad contractus, & ut videtur, quidem apti connectatur superiori forma initio l. 5. de verborum significatione, ut ait, quasi fimem propter quam in hoc ti, sequuntur alia, de instructi significatione, si quis fundum, aut domum instructam legauerit, l. 1. & 2. de cautione, l. 3. si fundi testator heredem aut legatarium cautione onerauerit, ut l. Ballista. ff. ad Treb. l. huiusmodi in princ. ff. de leg. 1. & quid hic inuenies forme significari Primo, aut Secundo fundum Cornelianum de lege, vel dari volo, l. 4. quid familiae verbum si quis familia legauerit, vel si fundum legatum extra familiam alienari vetuerit, quomodo etiam familia fundum legare videtur in hunc casum. Si cum extero legatarius alienauerit, l. vlt. Et ut scias etiam, quàm benè in hoc tit. addatur, Et rerum, meminerimus Platonem dicere in: [illegible] & Cuiacium, sine rebus nullam vim verborum esse. CVIAC.

Legato fundi instructi non continentur venalia, neque casu translata: sed quae ex proposito testatoris ibi sunt parata gratia ipsius testatoris, vel ipsius praedij. h. d. cù l. seq. BALD. Vel sic: *Legato fundi instructi non cedunt ea, quae ibi sunt ad tempus: sed ea tantùm, quae ibi sunt causa perpetui usus.* SALYC.

I *Imp.* ANTONINVS *A. Antipatro.*

PRaedijs instructis legatis quamuis ex fructibus [c] vinum, & oleum in eodem [d] fundo habuit: tamen si id venale fuit [e] tamen ea [f], quae ad tempus propter incursionem hostium [g] tutelae causa in praedium [h] translata sunt, legato nō cedere, iuris auctoribus placuit. Vinum verò, quod in apothecis fuit, si ibidem illic [i] habuit, ut cùm in praedium venisset materfamilias, eo uteretur, legato [k] cedere, ignorare nō debes. P.P. VI. Id. Aug. Antonino A. IIII. & Balbino Coss.

In legato fundi instructi veniunt instrumenta tam fundi, quàm patrisfamilias. SALYC.

II *Impp.* DIOCLET. *&* MAXIMIA. *AA. & CC. Rufino.*

FVndo, sicut instructus est, legato, siue per fideicommissum relicto: villicum [l] quidem, hominesque [m], & omnia quae vel ipse paterfamilias, cùm ibi ageret [n], vel ut fundus esset instructus [o], non temporis causa [p] in eo habuit, relicta esse, iuris auctoritate definitum est: ea etiam, quae tam fructuum colligendorum, quàm seruandorum [q], item pecora stercorandi [a], vel pascendi [r] causa ibi constituta, ut de his fructus capiantur, vel ut fundus sit instructus [s]: fideicommisso cedere certi iuris est. Da. Non. Octob. Sirmij, AA. Coss.

Cautionis verbo simplex cautio significatur, BALD. Vel sic: *Verbum cautio simpliciter prolatum à testatore vel à lege ciuili, intelligitur de nuda promissione: nisi aliud sit dictum, hoc dicit not.* SALYC.

III *Imp.* IVSTINIANVS *A. Iuliano P.P.*

SAncimus cautionis [a] nomine, vel ἀσφαλείας [b] non esse fideiussoris dationem interpretandam: nisi hoc specialiter vel in Graecis, vel in Latinis verbis scriptum fuerit: nisi enim vel generaliter de satisdatione [c], vel fideiussione specialiter sit nominatim cautione, vel ἀσφαλεία minimè fideiussionem, sed nudam [a] promissionem significari [a]. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Lampadio, & Oreste VV. CC. Coss.

Dissensiua apposita inter personas, ponitur pro conuenientia: sicut si inter vos idè in contractibus. BALD. Vel sic: *Dissensiua posita inter personas honoratas, vel grauatas saluare pupillorum, tam in ultima voluntate quā in contractibus, accipitur pro consensiua: non si exterior sit apposita.* SALYCET.

Marginal glosses (inner margin and left gloss column):

a Donationis expressae, vel tacitae prouenit: in dominium ipso iure cedit, & restituitur ad donatorem. vide Glos. & ibi not. in no. ff. de mortis causa donat.
b Cōclusio.

Radix.] CASVS. Fundum mihi legasti in quo erat vinum, & oleum: an ista cedant legato, quaeritur? Distinguitur: aut erant in eo reposita, ut ea venderet, cùm ibi venisset: aut ut venderentur. primo casu cedunt legato, secundo non. Idem est, si aliquid in eo praedio deposueris ad tempus propter incursum hostiū, quod legato non cedet.
c ¶ Ex fructibus. scilicet illorum praediorum. ACCVRS.
d ¶ In eodem. & ex eodem: quod facit dubitationem. ACCVRS.
e ¶ Fuit. hoc tamen quandoque non consideratur: ut arg. contra ff. de rebus eorum. l. j. § si defunctus.
f ¶ Ea. ut arma.
g ¶ Tutela. i. defensionis ad tempus. ut ff. de leg. iij. l. si fundus. & l. si ita legatū. & arg. ff. de pign. l. debitor. ACCVRS.
h ¶ Praedium. in quo praedio erat fortis domus.
i ¶ Illic. i. in illo fundo.
k ¶ Legato. Cur aliud fidomus instructa legatur, ubi indistinctè non continetur vinum: ut ff. de fund. instru. l. si ita. §. domo. Sed respondetur: quia ex ipso fundo colligitur vinum, et de quandoque cum eo legari videtur, ut hic dicitur: sed non cum domo.

c Domo instructa legata, non continetur vinum.

2. Vel dic illam intelligi secundùm istam: ut libet gratis domus cedat legato: ut ff. in sed. titu. l. quaesitum. §. sed si fundus & §. Stratius.

f al. praedio.

FVndo.] CASVS. Fundum, ut erat instructus, mihi legasti. quae legato cedant, quaeritur? Respondetur quòd nō solùm serui, quos ibi colendi causa habuisti: sed omnia, quibus instructus est fundus: non quae ad tempus propter hostium incursum ibi reposuisti seu alia, quae etiam ibi gratia colligendorum, ac conseruandorum fructuum, puta torcular, granaria, & similia. Item pecora stercorandi fundi causa.
l ¶ Villicum. seruum.
m ¶ Homines. seruos.
n ¶ Ageret. ut libros, in quib. solatiabatur, cùm ibi erat.
o ¶ Instructus. ut instrumenta fundi.

o Fundum instructum, fundum cum instrumento, fundo, & instrumentum legari differunt.

p ¶ Et nota, [d] quòd refert utrùm dicat testator, lego praedium instructum: an fundum cum instrumento, siue fundum & instrumentum. primo casu continentur non solùm ea, quae sunt ibi gratia fundi colendi: sed etiam instrumenta, quae habet causa sui patrisfamilias, ut libros, vinum, & frumentū causa sui, & familiae: alijs autem casibus continentur ea tantùm, quae ibi sunt, ut ager colatur: ut boues, aratrum, ligones, falces messoriae, putatoriae, & similia. & probatur haec differentia hic. & ff. de fun. instruct. l. cui. & l. quaesitum. §. sed si fundus. secundùm Acc. 2. vel dicitur idem si dicas fundū instructum, vel fundum cū instrumento, vel fundum, & instrumentum. nā in quolibet casu continetur instrumentum fundi, & instrumentum patrisfamilias, ut hic dicit. sed in hoc casu est differentia: quia ex hac scriptura, fundus cū instrumento, alienato fundo, si moriatur testator, nihil erit legatum: sed in alijs duobus casibus remanet legatū instrumenti: scilicet patrisfamilias. nā fundi instrumentum sequitur alienationem fundi: ut dicta l. si cui. 3. Tertij dicūt, ut dicat fundum instructū, vel sicut instructus est, vel fundū, & instrumentum, etiam patrisfamilias instrumentum continetur nō solū fundi: ut dicta l. quaesitum. §. sed si fundus. & §§. sequentibus. & hic: an fundū cū instrumento: quo casu solū instrumentū fundi continetur legato. & hoc placet, adiecta etiam illa differentia, quae fit in dicta l. si cui.
p ¶ Temporis causa. ut sit T.
q ¶ Seruandorum. arca, & similia: ut ff. loca. l. sed addes §. illud.
a ¶ Stercorandi. Quae tamen instrumento legato non cedunt, l. 4. ff. de instrum. leg. CVIAC.
r ¶ Pascendi. ff. de seruit. rust. praed. l. pecoris.

SAncimus.] CASVS. Testamentum fecisti, me heredem instituisti, Titio fundum sub conditione legasti, & mihi praecepisti, ut ei cautionem praestarē de legato praestando conditione existēte: quid nomine cautionis intelligatur, putà nuda promissio, vel fideiussoria, quaeritur? Respon. nuda promissio. Vel dic exemplum, ut ff. ut legat. in pos.
t ¶ Cautionis. si testator praeceperit cautionem idem si lex.
a ¶ Cautionis nomine, vel, sic & Iustin. Nou. 112. placet. Vide not. ad l. in bonis §. 1. ff. ad Trebell. & scripta ad l. Titius ff. illo tit. CVIAC.
c ¶ De satisdatione. quia fit, cū fideiussor accipitur: ut ff. qui satis. cog. l. 1.
a ¶ Nudam. [d] à pignore, vel fideiussore, non à stipulatione.
¶ Sed contrà ff. mandati. l. si mandato Titio. §. fin. Solu. ibi est idonea.
¶ Item contrà ff. de reb. du. l. j. § cauere. Sol. cautio est genus: ut ff. de reg. iur. l. plus cautionis. Sed in ultima voluntate pro nuda promissione accipitur...

Outer margin notes:
* al. instructo.
† al. consistens.
Fundo simpliciter vendito, an veniat instrumenta.
* id est, stercoris.
a Cautionis quando à lege ciuili sit mētio, nuda cautio requiritur intelligitur: ut in Glo. in l. 1. supra de procurat. & in l. sub cond. ff. ad l. Falcid. vel ubi ff. ...
b ... vide omnino Rebuffum Tom. 1 ...
* Concor. Glo. super verbo, cautione in rep. quae ...
b Nuda cautio dicitur, nō quae destituta est stipulatione: sed cui neque pignus, neque fideiussor accessit: nuda ... Nuda dicitur à pignore, vel fideiussore, non à stipulatione.
c Hoc non admittit Guid. Pape dec. 224.

480/C.IV.K.5-4, 1605-1606
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1607-1608

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI OMISSA SIT CAVSA TESTAMENTI.

A scripto hærede & hoc in fraudē edictorum, seu fideicommissi. Et nota, quid propter tria inducitur hoc edictū. Primū contra eum, qui omittit ex testamento adire, & adit ab intestato in fraudem legatariorum: vt ff. eo. l. i. in prin. & Cod. Lib. Secundo contra eum, qui dimittit adire, vt ad fideicommissum transeat, & in fraudem similiter vt ff. eo. l. i. Tertiò quando idem, vt peruenias ad legatarium: vt ff. eo. l. i. §. fin.

Si in fraudem.] CAVSA. Testamentum fecisti, hæredem instituisti, & ei fideicommisi, & mihi legatum reliquisti, in fraudem mei omisit hæreditatem instituendo: a quo petā legatū, quæritur? Distinguitur: aut inuenimus pecuniæ eam omittendo non. primo casu agam contra instituti: secundo casu contra fideicommissarium, si fraudis participem fuit. VIVIAN.

b ¶ *Si in fraudem legatorum.* ab instituto relicti, & instituendi fecit hanc fraudē, & fideicommissarius participavit, vt fabricit. Sed nō ante fideicommissum videtur testator permittere omissi? Resp. quòd sic, si principaliter ad eum damnum propeiam faciat: non si propter aliorū malum: vt arg. *ff. de aqua pluuia arcen. l. i. §. denique.*

c ¶ *Sum.* fellicet fideicommissarium, & eius hæredem: vt *ff. eo. l. de libertatibus.* ¶ *hæredem.* Sed videtur directum dari, etiam si non fuit aliquis fraus

a Legata ab instituto relicta, an videantur repetita à fideicommissario.

in aliis autem casibus nomē familiæ pro substantia * oportet intelligi: quia & serui, & aliæ res in patrimonio vniuscuiusque

SI OMISSA SIT CAVSA TESTAMENTI. TITVLVS XXXIX.

IN hoc titulo proponitur edictum prætoris, quod pertinet ad tria legata, & *fideicommissa, hæredi in certum casum committere testamentum, & ab intestato possidere hæreditatem, & ad tertium quoque liberatem tā directum, quàm fideicommissariam: & perfecta edicti sententia hæc efficit: testamentum iure perfectū hæres instituitur si quis & ab intestato defuncto lege hæres esse potest, & omittat causam testamenti in fraudem legatariorum, & fideicommissariorum, & manumissorum, tot assertibus legata, & fideicommissa, & libertates, quæ non aliter cuiq; debentur, aut competunt, quàm si adeat, vel alias adquisita sit hæreditas ex testamento, aut possessa bona possideat, & malit ab intestato hæreditatem pro hærede possidere, vel etiam si eam non esset ex lege ab intestato defuncti succedere possunt: si omisso testamento hæreditatem malit possidere pro possidere, quod præcipit* VTI. I. 1. non quotiens. ff. eod. *Denique si bona ipsa quæ militantur sint, testamentum inofficiosi querela dolo malo dictatum infirmetur, vt valeat ab intestato pro hærede, aut bonorum possessore, vel pro possessore hæreditatem possidere sine onere legatorum, & fideicommissorum, & libertatum, ex hoc edicto causa cognita in eum dantur vsibus adiuuat legatarium non ne, aut fideicommissum, aut libertatem, qua per fideicommissum relicta sunt & directa competunt, perinde atque si ex testamento heres extitisset, falsa Falcidia ex legato, & fideicommissis, qua in libertatibus nulla est. Omittere causam testamenti, id est, testamentum est repudiare hæreditatem testamento delatam, vel abstinere se, & proprie tempus adquirendæ hæreditatis præterlabi sinere, cessare, insuper habere indictam defuncti.* l. 1. Dicit causa cognita: nam bona fide & iusta ex causa si quis omittere hæreditatem, in eam præter dicuntur non est tenere actionē. Si ex verbo quidem edicti si tantum legatorum fiducia commissorum petitio tenetur, qui quam omisso testamento, possidet ab intestato. Cæterum ex sententia, & exemplo edicti Constantinus etiam tenere eum voluit, qui omisso scito non possidet, si id ejus dolo malo cum substituto, vel legitimo hærede, vt in eum hæreditas transiret. l. 1. hoc tit. l. 1. ff. de fideli. & substituto, vel legitimus hæres, licet non omiserit ipse testamentum, secundum ordinem præscriptum.* l. 2. ff. eod. Præducitur etiam sententia edicti ad alias plurasque species. CVIACIVS.

Si instituto, in fraudem legatariorum repudiat hæreditatem, & vadit ad substitutum vulgarem: ipse substitutus adiere tenetur ad legata ab instituto relicta, si dolus fuit communis participatus cum ipso: ipsi etiam substituto tenetur, si pecuniam accepit. l. d. Et diuiditur in duas partes. Secundo ibi, Planè. BALD.

1. *Impp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Iannario.*

SI in fraudē legatorū b trāsmissam hereditatē ad substitutum probatura es: vtilis actio aduersus eum c, cum quo fraudis consilium participatā est d, sibi competit. Planè si pecunia accepta e omissis additionalibus legata, & fideicommissa præstare cogitur f. Accep. Kalend. Octob. Fusco, & Dextro Coss.

Si hereditas, quæ adiri poterat, repudietur in fraudem legatorum, habet locum hoc edictum. BALD. *Secus si non potuit adiri ex defectu testamenti, vel heredis instituti.* SALYC.

11. *Imp.* PHILIPPVS A. & PHILIPPVS C. *Villerio.*

EVm, qui cūm * testamento posset obtinere hereditatē, ab intestato ios successionis voluit ampiecti: libertatib. eodem testamēto datis obesse non posse g, iampridem placuit. Quòd si cūm id neque adiri ex testamento hereditas, neque bonorum possessio h peti possit, iudicium defuncti nō vsurpabitur i, sed ad initā iuris ratione reuocatū est: petitio relictorū nullo k iure procedit. Si vetò iure facto testamēto, cessante l hærede scripto, alter ab intestato adiit hereditatem; neque libertates, neque legata ex testamento instituentis. ACCVRS.

a ¶ *Non vsurpabitur.* Leg. non *insuper habitum*: vt quorundam vetustorum librorum vestigia habent: & in *l. sani personæ ff. de relig. & sumpt. l. hæredes ff. de bo. quibus* vt *indig.* Hīc autem insuper habere, negligere, aspernari. Sic Gellius, & Apuleius *lib. 4. Asini aurei, Iactumq; hu insuper habitis*: id est, omissis. Græci *lib. 13. Basil.* vertunt ὑπερεῖδε. Symmach. *lib. 2. Epist. 13.* interpretē D. Hieronym. qui deliquit in animam suam, insuper habentes. Vide *lib. 3. obser. c. 11.* & scripta ad *l. 17. & ff. de bo. quibus* vt *indig.* CVIACIVS.

b ¶ *Nullo.* ordinario, vel extraordinario.

i ¶ *Cessante.* non in fraudem creditorum: sed propter laborem vitandum. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-4, 1609-1610

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Manifestum est.* nisi in cautionem ?. *de fideic. Leam.* ibi plenè discea.

S *I Proculiana.*] C A-S V S. Si Proculiana patri tuo legatum reliquit, & ei successisti : an à scriptis heredibus à Proculia, volentibus succedere ab intestato, omissa causa testamenti, petere possis legatum patri tuo relictum, quæritur? Respon. quòd sic, quatenùs patitur lex Falcidia.

b ¶ *Scripti iure.* à Proculiana.

c ¶ *Ab intestato.* scripti, successerunt.

d ¶ *Patitur.* retinetur ergo Falcidia per prætorem, ac si ex testamento adijssent: [illegible]

e ¶ *Vobis.* qui estis heredes legatarij : vt *hic*, & ad hoc [illegible]

flamento posse præstari, manifestum est ª. PP. Kal. Ian. Philippo A. & Titiano Coss.

Beneficium illius edicti transmittitur ad heredē cum sua causā. B A L D. Vel sic : *Falcidia detrahitur etiam, quando legata ex hoc edicto debentur.* S A L.

III. *Impp.* D I O C L E T I A. *&* M A X I-M I A N. A A. *&* C C. *Apro, &* [illegible]

S I Proculiana † patri vestro, cuius estis heredes, testamēto quid reliquit, & scripti iure ᵇ * secundùm eius iudicium, vel omissa causa testamenti successerūt ab intestato ᶜ: aditus competens iudex, quatenùs legis Falcidiæ modus patitur ᵈ, vobis * relicta restitui iubebit. Dat. XV. Kal. Ian. Sirmij, AA. Coss.

DE INDICTA VIDVITATE, ET LEGE Iulia Miscella tollenda.

T I T V L V S XL.

D *Atur titulus specialis de legato, aut fideicommisso relicto viro, aut mulieri sub conditione viduitatis, aut cælibatus, propter* [illegible] ... C V I A C I V S.

DE INDICTA viduitate, & lege Iulia Miscella tollenda.

L *Egatum.*] C A S V S. Testamentum fecisti, heredem instituisti, & Titio legasti, si vxor mea me mortuo nuptui alij se nō collocauerit: an legatum peti possit, quæritur? Resp. quòd legatū conditionale est: & si alij nupsit, deficit conditio, & peti non potest. V I V I A N. [illegible]

Conditio viduitatis non seruatur, si legatum nō adscribitur mulieri: sed alteri. B A L D. Vel sic : *Conditio viduitatis in persona alterius, quàm legatarij potest apponi : & non remittitur.* S A L.

I. *Imp.* G O R D I A N V S A. *Rom.*

L Egatum alij ᶠ sub cōditione sic relictum, *Si vxor* ‡ *nuptui se post mortem mariti non collocauerit*, contractis nuptiis conditione deficit ʰ †: ideóque peti nequaquam potest. PP. XIIII. Kalend. August. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

Conditio, quæ viduitatem indicit, vitiatur, & non vitiat : & lex Iulia Miscella cum iuramento, & cautione Muciana, quæ præstabatur, cessat. S A L.

II. *Imp.* I V S T I N. A. *Ioanni* * P. P.

A Mbiguitates † legis Iuliæ Miscellæ generali lege tollentes, nullum concedimus fieri iuramentum secundùm prædi-ctam legem : sed penitùs ea vnà cum Muciana cautione super hac causa quiescente ⁱ, licere mulieribus, etiam maritorū suorum interminatione spreta, quæ viduitatem eis indicit, & non dato sacramento, procreandæ sobolis gratia tantùm ad secundas migrare nuptias, pœna huiusmodi cessante, siue habeat liberos ᵏ, siue nō: & ea percipere, quæ maritus dereliquit ˡ. Quorum omnium manifestissimum est, dominium minimè eas liberis existentibus habere: vsufructu tantùmodò apud eas remanente, & ad liberos prioris tori proprietate eorum deferēda, secūdùm ea, quæ de secundis nuptiis, & lucris, quæ ex his mulierib. obueniunt, statuta sunt ᵐ; ne ex necessitate ⁿ legis, & sacramento colorato periurium cōmittatur. Cùm enim mulieres ad hoc natura ᵒ progenuerit, vt partus ederent ᵖ, & maxima

vsufruct. apud eam manente proprietate filiis prioris matrimonij deferenda. & hoc in prima, & secunda : & hoc, ne periurium committatur, cùm ad hoc natura mulieres produxerit, vt liberos habeant, & ea debeat esse earum cupiditas. cessat ergo lex, & cautio Muciana, ne via periuriis aperiatur. & hoc in tertia, & vltima. V I V I A N.

i ¶ *Quiescente.* Lex * Iulia permittebat mulieri, licèt vir prohibuisset, & aliquid ob hoc relinqueret, vt ad secūdas nuptias non veniret : & ad virum venire post annum, & iurare quo tempore acciperet legatum: quia filiorū causa hoc faceret, si contingeret eam in futurum nubere. & hoc si intra annū accepit legatum: post annum verò accipiebat relictum præstita cautione Muciana: vt in [illegible] quæ cautio ᵇ generaliter locum habebat, quotiens esset aliquid relictū sub conditione nō faciendi, de restituenda re cum fructibus, si contrà fecerit : vt [illegible] ¶ Sed an per Nouellam sublata est cautio Muciana per illam l. Respond. [illegible]

p ¶ *Ederent.* vt ff. de edil. edict. l. quæritur. §. [illegible]

† *Si Proculiana.* in omnibus manuscript.

* *heredes,* add. in vet.

a *Miscella* le- [illegible]

b *Cautio Muciana* [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1611-1612
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Matrimonia augent reipublicam.

b Malignandi via præcludenda.

c Periculi,peccatio non præstanda: c. vt circa fin. de sponsal.&matrim.

a ¶ *Augeri.* quod * fit per matrimonia: vt *ff.fol. matri l.j. & de lex dam.l.fin.& ff.de iure do.l.j.*

b ¶ *Posunt.* vt & *ff. de mort.l.ne in arbitrio. in princip.* Et nos. non dari viam malignandi: vt *ff.vnde vi l.mentitur. & ff. de cond.sine l.cum hi.§.fi cum lic.& ff.quem admodum testa. aperiun. l.j.§. diem. & Inst.de exhæred. sup. §.quia. & ff. de Lati. lib.xxxvij.j.§. filia autem. & ff. de vsufr. l.§ legatione. in fin.& l.cum, qui. §.fin.*

CVi relictum.] CASVS. Hæc authen. corrigit L.Codicis,& dicit, quòd intra annum non potest mulier affequi relictũ: nisi certum esset,quòd nuptias contrahere non posset, vt quia monacha facta est: sed post annũ bene potest allequi relictum, si cauauerat de non nubendo. Sed quã cautionem debet præstare? Certè si legata erat ei immobilis præstabit iuratoriam cautionem, & obligabit bona sua: si est mobilis, præstabit fideiussoriam cautionem,sed si nubat, perdit relictum,& restituit rem cum fructibus. VIVIANVS.

c ¶ *Cui relictum.* fumitur *ex auth.de nup.§.qua verb.vel sig.*

d *A termino.* id est, à viro vsus,vel ususfructus: vel etiam ab extraneo: vt subinfra.

e ¶ *Intra annum.* à tempore mortis testatoris. ACCVRS.

f ¶ *Deficiat.* vt quia fit monacha: vel sacerdos, si est vir: vt in *cor. huic authent.*

¶ Et sic quòd hæc authen. corrigit L. Codicis secundum huius tit. quæ per minùsue capere dicitur.

g ¶ *Cum fructibus.* scilicet præteriti temporis: vel si dat pecuniam, & eam mutuatus fuerit accipientis, restituet quantum percepit: sed si in rem suam vertit, tunc vltra ad tertiam centesimam. Vel si hæc res deterior, sustinet medietatem periculi: vt *in corp. huius authent.* ACCVRS.

h ¶ *Idonea.* id est, idonea habet substantiam: vt in pr. AZVNI.

i ¶ *Contracta nuptia.* scilicet secundis.

¶ Sed an idem in primis: vt si relinquo virginiquæ d nubat: vel ei, quæ nonquam nupsit Resp. secundùm Ioan. legem veterem seruari, vt nubere possit, & habere legatum. vt *ff. de vsufruct. & dem. l. cum talis.* y. *Mutis. & l. quotiens & l.Titia.* quæ sunt contrariæ huic Ioan. Isle enim tũdem de secundis dicit nuptiis. x. Alij: vt Ir. dicunt idem in virgine multò magis: cùm virginem e vita sit feliciter,quàm continentem: vt *in auth.de bona.§.j. col.iij.*

d Legatũ relictum nubat. vel non nubat. vel valeat.

e Virginem sit feliciter,continentem: virginibus. Faddæ Fabianũ de Mediol vxif. de coniug. q. pœn. pœna.q.32.

ADDITIO. Tu teneas opinionem Ioan.quam Azo in summa huius tituli in fine putat indubitanter esse veram: & eam tenere communiter doctores.

Egem Iulianam.] CASVS. In prima parte dicit Imperator, quòd sicut in fœminis lex Iulia, & Mutiana cautio sublata, [effecta & in masculis tollẽda est:sed & aliquis Pater sua legauerit, cùm vidua erit, vel quærimus vidua erit: vel contrà vno, quando vxorem amiserit: qualiter intelligenda sint illa verba,quæritur? Respond.quòd ita,nisi ex eo quod vidua erit,perit legatum: non quòd habeat necesse stare in viduitate: similiter in viro, cùm huiusmodi liberalitas fit pro solatio suæ tristitiæ: & non pro iudicanda viduitate. *ff. de testamen. significatione.* illa lex sequenda debet poni: quia pulchra est, & vtilissima loggetissim.&c. quæ sequuntur. VIVIAN.

k ¶ *Promulgauimus.* vt *l.j.princ.*

l ¶ *Expressim.* nam aliter videtur esse neglectum: vt *ff. de minor. l. item apud.§.hoc edictum.* ACCVRS.

m ¶ *Senatusconsultum.* quod non habemus.

n ¶ *Relinquatur.* ibi extraneo,& non à marito: vel etiam à marito.

o ¶ *Legitimo.* scilicet actione ex testamento, vel hypothecaria. ACCVRS.

p ¶ *Permanuerit.* sufficit ergo vel modicum de fundo: vt *hic, & ff. de ann. legat. l. filiæ.* quòd si vt perpetuò fructuum, non expectaretur conditionis euentus: quia fructus vt impossibilis, habebitur pro nullo, siue à viro, siue ab alio relinquatur: vt *l.j.princ. & ff. de cond. & demon. l. cum ita legatum sit.* hodie tamen contrà: vt *in authen.Sed. Lomi relictum.* ACCVRS.

q ¶ *Vel* pro saltem.

r ¶ *Mofella.* hoc ergo casu non habet locum lex Iulia Miscella.

s Impossibilis habetur pro nullo.

† Aliàs, vt hæc vel non habeat legem habuerit hæc lex.&c.

¶ *Perseuerat.* & perpetuò apud eũ remanet, etiam si nubat: nisi vir vxori, vel vxor viro reliquerit: quia tunc seruantur ea, quæ de secundis nuptiis dicuntur: siue intra tempus lucrandi, siue postea secundas ineat nuptias: vt *ff. de iur.nup.l.j. & ff.soluto.* ¶ Quid ergo dicet de eo, quod quotidie habemus in via relinquendi, C vacuibus notitiis vitij, & reliquum, quòdis in domo nostra cassè vixerint? nonne quodammodo videtur iudici vitiorum? & sic videtur esse: vt dicit authen. *Sed. Lomi relictum.* ADDITIO. Tu dices, quòd per talia verba non impeditur matier transire ad secundã vota, & capere relictum, secundum Bartol. *hic.*

† Vltra, vt hæc vel non habeat legem habuerit hæc lex.&c.

b Et mitt. Cal. sit enim vtil vinere honest. quæ, cum secundis nubere possit.

DE HIS, QVÆ POENÆ NOMINE IN TEstamento,vel codicillis scribuntur,vel relinquuntur.

TITVLVS XLI.

Quicunque quoquo huius vrbis regni sui *ob de legatis,fideicommissis, libertatibus, hereditatibus datis,ademptis, vel translatis pœnæ causa. Si pœnæ causa legatum relinquatur quod non grauis legatario sed in vilem, & pœnæ herede relinquatur, vt pœnã hæc manet.* Heres, at Gaio filiam suam despondentis, despondere, quia cassè,& hoseffè viuere dicitur, quæ virum accipit vt *Lanuarius.§.j.idem proponitur. ff.ad Trebel.* Isle Baldus *Ludus filius §. qui Mauricianus ff.de legat. 2.* ornat contrarium. Vide cotidianè est,quòd adiutur in verbis testamenti: & quòd ad secunda vota non transferit.

s ¶ *Trifitia.* quia amisit vxorem: vel etiam à vxor virum.

480/C.IV.K.5-4, 1613-1614
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S *Vperuacuum.*] Distinguitur. Primò iure antiquum tollit. Secundò nouum inducit. Tertiò à nouo excipit. Secunda ibi. *Sed licere.* Tertia ibi, *Quòd si aliquid.* SALVE. CAPVT. Olim si testator heredem, vel legatarium damnauerat in pœna pecuniaria, si voluntati suæ non paruisset, non valebat testamentum. Statuit Imperator per hanc l. quòd nihilominùs valeat: & præcipere poterit testator heredi, vel legatario dare pecuniam, si voluerit parere suæ voluntati. Si autem aliquid prohibuerit præcepit, vel impossibile: impunè ei non parebitur. VIVIA.

a ¶ *Liberatibus* contrà. *ff. de leg. 3. l. plane. ff. stat. ff. de stat. hic.* nō dicit vetere ab eo relictum: sed auferri ei libertatem, si non det relictum: arge. *ff. si quis cautum. supf. ff. si quis sub conditione.*

b ¶ *si manūs.* id est, si non. Sed videtur contrà. *ff. de condit. & demon. l. multa in princip. & ff. eo. l. 3.* vbi dicit relicta in pœnam non valere. Sol. hîc corrige. Vel ibi nihil potest imputari grauio in monumento, quòd alteritus arbitrio facere debebat: & ideò relictum ab eo in pœnam, non valet: vt ibi dicit. ACCVRSIVS.

c ¶ *Aliquid.* dic, quòd testator reliquit legatò non capaci: vel præcepit fepeliri secum vestibus: vel infligebat pœnam grauem. ACCVRS.

d ¶ *Secundùm.* scilicet emolumentum hæ, qui impossibile facere iussi fuerunt, quod relictum est nomine pœnæ, non valuerunt hæ, *ff. Inſtit. de leg. §. fin. in fin. & ff. de leg. 3. l. cum pia.* Sed videtur valere relictum, impossibili, vel cum præcepto habito pro nihilo: vt *Inſtit. de hæred. inſtit. §. impoſſibile.* quæ est contrà. Sol. e secundùm quosdam hæc fundum illam. scilic. vt impossibilitate remota, valeat relictum: quòd non placet. 2. Sed dic, heredi, sine gravato imposita impossibilitas vitiat, quasi non fiat per eum, quò minùs impleat: sed per inhonestitatem: aut legatario, sine honorato imposita, non vitiat: sed vitiatur: vt *ibi, ff. de cond. & dem. l. ultimo.* & eadem modo respon. *ad Ll. de inſtit. & ſubſtit. l. reprehendendo.* quia & ibi honorato fuit imposita.

¶ Item contrà *ff. de leg. 1. ſi mihi.* & *ff. ſi quis.* vbi impossibile præceptū non valet. Sol. ibi præceptum valet. Sol. ibi

a ¶ *Legatur* an virtutis pro pœna conditionis ad impossibile ei appositam.

b Impossibile præcepta non nocent.

c ¶ *Si probauerit.* Vide scripta *ad l. 3. C. de vſufruct.* CYIAC.

d ¶ *De matre.* i. à matre. *ſic ff. de arbit. l. ſi de mea.*

e ¶ *Menſibus.* id est, singulis mensibus.

f ¶ *Annuum.* id est, singulis annis.

g ¶ *Triennio.* Vide CAT. *de præſcript.* CYIAC.

h ¶ *Futurum quoque.* Idem in *l. 6. ff. de vſufruct.* Sed oppositur *l. creditor. Cod. de vſuris, & l. vſuris. & l. aperi. ff. de aperiend.* Dicendum hic, legatum alimentorum debitum fuisse: sed debitum erat, an esset relictum in singulos annos, aut quoad viueret legatarius. Pro legatario fuit præsumptio, si triennio percepisset. Vide scripta ad nr. 1. *ne vxor pro marito.* CYIAC.

i ¶ *Imperabis.* Sed oppone: aut a tenuit hæc voluerat, & tunc etiam triennio non expectato valet voluntas: aut non tenuit, & tunc ſ. ſicuti soleit etiam fieri, comprobauit voluntatem: vt *ff. ſi prout & ff. de reſtit. l. non dubium.* Si ignorant, etiam infantis vicibus non præiudicat: vt *ff. de act. & obli. l. obligationum ſumi. §. plaet.* & sic non videtur habere locū lex ista. Solue. b non agnouit hîc: sed est speciale fauore alimentorum. 3. Vel (quod idem est) videtur agnoscere tanto tempore soluendo. 4. Alij dicunt, c quòd hîc fuit

a v. Marbellanum *ſeq. cap.*

b Illa fol. *dif.* licet hæc Rol. & in quib. ignorans nihil agnouit.

c Illa definitorum secundum latiorem.

e Impoſſibilia præcepta non nocent. Hæc fundum do lego, Gaius ne Stium eum Sempronio defoderet. Quod Gaio legauit Gaius Stium eum Sempronio defoderit. id Mævio do lego. *Et ad eādem modum fideicommiſſum quoque, & hereditas, & libertas datur, vel adimitur, vel transfertur: & iure veteri neque datio, neque adimio, vel translatio valet, l. 12. ff. de cond. & dem. quia eſt contra naturam legati, fideicommiſſi, hereditatis, libertatis, quæ non aliorum cōmodo: ſed honoro ergo, vt omnia relinquerentur, inuenta ſunt: ad ea. nocumento ſimiliter negamus non poſſe non ſequeri aliorū, l. 38. § alteri. ff. de verb. obligat. & poſſimus quoque contra naturam contractus non valere, l. cùm precario. ff. de pec. § 3. Inſtit. de ſociet. Et conſtantino huius rei volenti ea omnia, quæ teſtamento, vel codicillis pœna cauſa relinquuntur, vt ſuprema voluntas teſtatoris perſiſtat ratione iuris, niſi ſi quid teſtator fieri inſtituit impoſſibile, aut quod proimpoſſibili habeatur, velut ſiderum, aut inclauſtum, & non faciendum conſeruerit legatis, aut fideicommiſſi, aut manumiſſionis ferui, aut adiectionis celeberdis: nam & impoſſibile imbecillis, vel illicita condicio ſine teſte, & quòd ſi ea non impleuerit, datur aliq; vel transferter, pro non ſcripto eſſe atque omne perinde remanet apud eum, à quo datum, vel transferuum eſt, ac ſi datum adempſerit, vel transferuum non eſſet. Thopulus dubi exemplo.* CYIACIVS.

Reſiſtam, vel in alium tranſlatum pœna nomine, valet: niſi ob turpem cauſam, vel impoſſibilem conditionem relinquatur.

Imp. IVSTINIANVS A. *Menæ* PP.

SVperuacuam obſeruationem veterum legū †, per quam teſtatorum voluntates ad effectū duci impediebantur, amputamus, præcipientes nullum valere dicendo pœnæ nomine quædam esse relicta, vel adempta in ſupremis teſtantium voluntatibus, eas infirmare: ſed licere teſtanti pro implenda ſua voluntate vel pecuniis dari præcipere, vel aliam pecuniariam pœnā inferre quibus voluerit, tam in adimendis hereditatibus, vel legatis, vel fideicommiſſis, vel libertatibus *, quàm in præcipiendo ad alias perſonas eas transferri ab eo, cui relicta ab initio ſunt, vel aliquid alis ab eo dari, ſi minùs b diſpoſitionib. ſuis heres, vel legatarius, vel libertate donatus paruerit. Quòd ſi aliquid c facere vel legibus interdictum, vel aliàs probroſum, vel etiam impoſſibile iuſſus aliquis eorum fuerit: tunc ſine vllo damno, etiam neglecto teſtatoris præcepto, ſeruabitur d. Dat. Kal. Ianus. Conſtantinop. DN. Iuſtiniano A. PP. II. Conſ.

DE FIDEICOMMISSIS.

TITVLVS XLII.

Hi titulus virtute, & præcipuus eſt titulo de legatis: adeò vt ſæpe in hoc, & in illo, & hic quoque tractata, quæ hinc, & illuc ſequuntur, plerique ſint terminati. perſonæ commodior de legatis, & fideicommiſſis vtur in hoc, l. 8. § 13. 14. Et ſeparationem ſuæ ſatisfactionis & multa inter ea ſeparantur: fideicommiſſi reliquarum voluntatis codicillis teſtamento non confirmatis, & epiſtola, & libelli fideicommiſſarii, & nuncupationis, l. 2. 3. non legatur: & tacitum fideicommiſſum legat paſſim: quæ cauſa legatum. Et etiamſi multa tacta adhibita relictum ſit fideicommiſſum, ſi ad confirmandum hæres relictum eſſe, vel ſi dolata conditione iuriſiurandi non iuraret, præſtandum eſt. Vel: hoc titulo tres legata à ſola hereditate inſtituta relinquuntur fideicommiſſa & à legatario, & fideicommiſſario, & donatione mortis cauſa, & à patre, vel auctore heredis, vel legatario, & à legitimo heredi non à filio præterito, vel exheredato: licèt per filium non poſſidente contra rebelles, vel querelam inofficij teſtamenti ad hereditatem patris perueniat: quia ſua cum parente ad eam non ex radicis parte, l. pen. hoc tit. l. cùm quidam. 3. de legat. quod & in legatis locum obtinet. Sed in fideicommiſſo maior erat dubitatio: quia potuiſſet ſumus in adimendo fideicommiſſo quæ de humanitate donantur in l. 2. tit. ſeq. quàm legatis. Illa differentia eſt ſummi notanda, quia colligitur ex l. 16. not in fideicommiſſi, etiamſi verba perfectæ ſint, quouſque voluntate adimitur, & inde l. quiſquis. ff. de leg. 3. verborum, & voluntatis argumenta coniungantur. In legatis & verba perfecta ſint, non adimitur voluntate qualibet, l. ille, aut ille §. ff. eod. l. ſi alij ff. de vſufr. legat. nec in eſt nedum in ſtipu quarum dominus in legato rigor, & ſubtilitas iuris obſeruantur: in fideicommiſſo laxanda voluntate, & poſſimus voluerit, l. 19. hoc tit. l. 4. ff. de verb. ſign. l. per fideicommiſſum. ff. de cond. & dem. & tamen non quæuis poſſimus voluntas tamen dictum ſeruorum inſtruat. Et notare hic titulus non carnem de fideicommiſſi ſeruitibus, ſed etiā de manumiſſionibus vt l. 3. 5. 11. 14. 15. 16. 30. & l. vlt. nam & quod de manumiſſione facili tradetur ad ſeruitutes, vt quod eſt in l. 30. de fideicommiſſo hereditatum, & ad fideicommiſſum ſeruitutis, vel legatum pertinere conſtat, ex l. generaliter. §. vlt. ff. de inſtit. & ſub. CYIAC.

Præſtatio triennalis alimentorum concurrēte ſumme vltimæ voluntatis, ſicut legatū debet etiam in futurum ex voluntate minùs ſollennis. h. d. ſecundum communem intellectum. Vel ſic: *Triennalis præſtatio alimentorum ex certa ſcientia teſtatoris fideicommiſſum eorum roborat, & validum qualificat, & declarat: & ille caſus omnem intellectum comprehendit.* SAL.

1. Imp. ANTONINVS A.*

SI probaueris a Demetrium periiſſe de matre, c hereditēque ſua, vt ubi alimenta menſtrua, † & veſtiarium annuum * præſtaret, eāmque ſecutam voluntatem filij ſui per multum temporis: id eſt, non minùs in tali cauſa triennio β. ea præſtitiſſe, vt in futurum quoque γ. ea præſtentur, & ſi qua in præteritum præſtita non ſunt, vt exoluantur, impetrabis b. PP. XVII. Kalend. Septemb. Duobus, & Aſpris Coss.

Agnoſcens

480/C.IV.K.5-4, 1615-1616
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fuit solennis voluntas: & quod dicit, per multum temporis, scilicet, maximè, quasi dicat, non solùm agere potuerit ex cautione prima. 4. Prima verior * est. ¶ Item ad id, quòd per tempora solendo prædictas in posterum, est contra, *C. de usur. l. creditor.* Solu. hoc speciale fuisse alimentorum, & ultimæ voluntatis. ¶ Item ad idem est contrà *ff. ad leg. Falcid. l. quod de bona.* §. q. sol. ibi duobus assis, hic tribus. Vel ibi ofera legem erat voluntas: quia leges excedebant dodrantem: & sic lex rescindebat b: hic autem pœnæ legem: & sic non rescindebat lex, sed non adimebat: quia minùs solennis. vel hoc in alimentis speciale.

¶ Item ad idem contrà, *sup. de pall. l. si cervus.* Solu. ibi constabat * nudum interesse pactum tantùm: hic autem dubium an fuerit voluntas solennis, vel non. vide in 4 dubia præsumitur fuisse solennis. Vel speciale. ¶ Item ad id, quod dicit, in futurum, est obscurum. *ff. de inoff. testam. quandoquidem. & ff. de sepulchr. viol. l.* §. Solu. hic pro futuro agitur *: scilicet ex iure præsenti: sed ibi ex iure futuro. Item mater tempus videtur esse necessarium. ff. de usufr. l. cum de in rem verb.* quæ est contra. Solut. ibi dicebat actor sibi promissum, ad cuius promissionis probationem decem annorum præstationi indicebat: hic autem constabat modò voluntatem minùs etiam solennem intercessisse. ACCURS.

Et si inutiliter * fideicommissum relictum sit: tamen si heredes comperta b voluntate defuncti prædia ex causa fideicommissi suo nuo præstiterunt c: frustrà ab heredibus d eius * de ea re quæstio f tibi moveretur, cùm non ex ea sola scripturarsed ex conscientia relicti fideicommissi defuncti voluntati satisfactum esse videatur. PP. VI. Kal. Aug. Læto II. & Cereale Coss.

Si granarium honorato succedit, confunditur obligatio. b. d. Vel fic: *Ex confusione personarum naturaliter confusio: sicut si non est confusiua.* BALD. Vel sic: *Fideicommissum veniuersale transmittitur, licèt non sit facta restitutio: & debitore succedente creditori, confunditur actio.* BALD.

Cùm secundùm voluntatem defunctæ * Chrysidem g puellã ab heredibus manumissam, eámque priusquàm ei restitueretur hereditas, insectato † vita functam proponas: ad manumissores eius successio pertinet h. Qui si adierint eius hereditatem: confusis actionibus i, fideicommisso sunt liberati. PP. V. Id. Decemb. Læto II. & Cereale Coss.

Prohibita conditione extra familiam, prohibetur etiam donatio, nisi fiat in familia. SALYC. *& sic not. quia quotidianum.*

Voluntas patris prohibentis liberos fundos extrà familiam k vendere, vel pignori dare, fratrem sorori donare prohibuisse non videtur l. P. P. V. Kalend. Iul. Maximo II. & Æliano Coss.

Dirella pupillaris expirat puberate, non fideicommissaria. BALD. & SALYC.

Si frater tuus, postquàm patri heres extitit, pubes iam factus sine liberis decessit: ex pupillari substitutione tibi hereditas eius delata non est. Sed si verbis fideicõmissi aliqua pacta testamenti confirmata est m: fideicommissum ab heredibus * petere non prohiberis *. PP. XV. Kalend. Febr. Iuliano II. & Crispino Coss.

Obligata per fideicommissum à testatore fieresa relicta, tenetur heres huere: & si fuit dotalia, tenetur precium soluere. SALYC.

Prædia obligata a, per legatum, vel fideicõmissum relicta, heres luere debet: maximè ? cùm testator cõditionem eorum quæ ex voluntate defuncti administret, vt meruerit defuncta adimitur. tunc enim non alienat: sed casus fortuitos de familia restituentem: vt *ff. de leg. 3. pars.* §. *fratre.* vel cùm eligunt quis ab illo, qui est rogatus vni de familia restituere, cui voluerit *ff. de leg. 4. Cùm ex familia. §. fed & si fundum. versic. & ideò si cum alecto. &c.* & facit §. *de rebus alio. non alie. l. fin. & ibi* ¶ *sed I. quæsitum.* ¶ Sed arg. contra. *ff. de transact. l. cùm hi.* §. *sed si plurium.* Sed ibi speciale fuisse alienationem non §.&.

C. frater eius.] CARVE. Testatorem scribi filium suum impuberem in substituit heredem, & ei fratrem suum pupillum substituit: hæc dicit quòd non facit §. cognitis de testamentis. hæredibus, quandocunque decederet: quo casu hæreditas tua adiretur hereditas: vel à rogatus instituere per fideicommissum restituere substituta: quæ tunc substituta hereditatem illam petere posset primus inscriptus verior est. VIVIAN.

Confirmata est. Cæpupillaris substitutio.

Non probatur. vt *L. de corpo. & alia subsf. I. porcius.* Et dic verbis fideicommissi latin. scilicet quandocunque decederet.

Radix.] CARVE. Testamentum scribi, & heredem instituit. Ricperdam obligatum mihi legauit, vel per fideicommissi. reliquit: quia illud luere debeat: quæritur? Resp. quòd heres, quamuis ei illud obligatum non ignoraret: vel scisset, aliud tamen mihi reliquisset. Si autem creditor lege, vel pacto distractio, heres precium eius mihi soluere compellitur: nisi apparuerit, testatorem contrarium voluisse, scilicet quòd ei esset distractum, heres ad mancipium non teneretur. VIVIA.

¶ *Obligare.* Figura. Vide scripta ad *l. si res obligata. ff. de leg. 2.* Co.

¶ *Manumi.* nam & cùm ignorat, licit heres in duobus casibus. Primus, quando erat tantundem solidorum, & scisset: vt quia erat communis persona: vt fabilis, vt arg. *C. de lega. l. cùm alio-*

480/C.IV.K.5-4, 1617-1618
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1619-1620

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Institutus non præstat legata à substituto relicta. BALD. Vel fic: *Relicta à substituto, non debentur ab instituto adeunte. hoc dicit* SALYCETVS.

REF. *Idem* ff. *& C. Sempronia.*

QVotiens principali loco heres instituitur reliquæ hereditatis succedit: legata, seu fideicommissa à substituto data potest iure non possunt [a]. P. P. VIII. Kalen. Maet. Præsente, & Albino Coss.

Habet hæc lex litteram duæ in glos. Prima sint antiquorum, sic: cuncti enim quam hoc intendit: P'ho institutio est nulla ab instito, vel hereditas non aditæ relicta ab instituto: debetur à conventione ab instituto, si sint expressè repetita, non aliter. hoc dicit, & hanc tell. ponit glos. prima: sed glos. tertia reprobat istam tell. quia textus ille nihil dicit de repetitione ab intellecto: imò probat contrarium. Secunda lectura fuit ALD. *dicentis quòd hic nulla facta fuit repetitio ab intellecto.* Vel fic: *P'ho institutio per errorem testantis est nulla, legata,*

[a] Vide si d. l. Sed.

[b] ¶ *Non possunt* vt ff. *quis cui test. l. ff. eodem.* ¶ Et arg. ff. *de inoff. & alia substituti l. post annum.* Sed contrà inflitutio relicta, tacitè intelligitur substituto repetita: vt ff. *de leg. j. l. dicit. & de legg. j. Idem puto.* & *ab instituto.*

[b] Vide notam intellecti hanc legis apud Alciatum l. 3. *Parerg.* 3.

EIdem quæsum.] CAIVS dicus Figuratus in glos. fed die aliter secundum VIVIAN. sic Quædam in filiam adoptat, eam in testamento heredem instituit, & heredem instituendo Titio, & Seio eam rogasti: & si heres non esset, eam qui esset futurus heres ibi ab instituto, de ea prædicto fideicommissario restituendo rogasti: & tenuit adoptio, & per consequens institutio: & si hereditatem adiit ipsa, si superfluit ei, vel heres eius si decedit, tenentur ad fideicomm. præstationem à non aditi, vel quia noluit, vel quia non potuit: quia non tenuit adoptio: teneatur ad legatum ab instituto successores. & hoc in prima. Sed videtur in hoc casu eam non adiisse: quia non potuit, quia adoptio non tenuit, & per consequens institutio, quòd præceptum de hereditate restituenda non tenuit: per illam regulam, qua dicitur, si non adiuit heres: hæc quia non tenuit institutio, cætera, quæ relinquuntur, inutilia fiunt: vt est præceptum de hereditate restituenda. ad quod respondet Imperator, quòd tunc locum habet regula, cùm ex testamento potuit adiri hereditas: non cùm sic est relicta, vt si in aliquo casu non adeat, pervenire possit à successoribus ab instituto. & hoc in secunda. In tertia dicit in specie, quod in prima dicit in genere: scilicet quòd non adiit quia non tenuit adoptio: vt quia erat aliena libera: & per consequens nec institutio: successores ab instituto tenebuntur. Si autem erat legitima adoptio, & institutio, heredes suus tenebuntur. & hoc in tertia. VIVIA.

[c] Hic intelligitur Gl. supra habuit: quia eius ille casus per textum ff. de excus. ad eff. præsens. ad quod impertio respondit de casu per nos leges dicto, secundò Bar. Bal. Pau. Ang. Jul. Lal. & Cor.

[c] ¶ *Idem quæsum.* aliàs est, an & aliàr, eam. Et dic casum [c]: Frater filiam suam nondum duodecennem adoptauit: & eandem instituit heredem: & de fideicommisso tacitæ hereditatis Titio, & Seio restituendo, rogauit eam ipsam, quam quemcunque futurum heredem eiusdem ab instituto: fecit ergo si hoc verbum esse omissum, *etiam ab instituto*: quia tantum ex restitutione hereditatis videretur rogasse. arg. ff. *de vulg. & pupill. Lapis libero.* §. hæc verba. si negò tenuit adoptio, & institutio & per consequens ipsa, & eius heredes tenentur ad fideicommissum. & hoc, si quæsuit hereditatem, si autem non quæsuit, vel quia noluit, vel quia non tenuit adoptio: tenentur legitimi successores defuncti: & secundùm hoc habes *infrà, vel ab ipsius heredibus vel ab his*, &c. & sic duo vel: alij habent eum vel scilicet sic, *vel ab ipsis heredibus bona instituti tenentibus.* & tunc dices, quòd non tenuit adoptio, nec institutio, & quòd dicit, *quæsita*, id est, *petita*: scilicet de facto: quæri enim non potuit. & ponitur vel pro *solum*. q. d. hoc remedium sibi defuisse non potuit. Alij habent, *eam*: & tunc die, nihil prohibet fideicommissum peti eam: id est, ab ea, quam frater tuus instituit. sic *infrà ad leg. Falcid. l. successores.* Vel dic, quòd est figura antiprosis [a]. & ponitur pro ea: si scribi, *verbum* [b], *quam fuerat*, &c. Et sic, *fermentum, quam madefia*, &c. Et hoc fi habet quòd ab ipsa petatur, prout habes eam: & propriè accipia, vbi adiuit ipsa: & tenuit adoptio, & institutio. Et quòd infrà dicit, *vel ab ipsius heredibus*, &c. si habeat eum vel, referatur ad alium casum: vbi non tenuit institutio: & ad hoc referatur ¶. *in fi. quod restituatur*, &c. Vel fi habeas duo vel, alterum membrum referatur ad casum, ubi tenuit institutio, & alterum, vbi non tenuit.

[a] Antiprosis. [b] Hæ figuræ concumpserunt Ireneum Bal. hic.

[d] *Cum tamen.* non quæstio dico, cùm tamen, &c.

[e] *Simpliciter.* hoc fillet modo. Ipsa, & quicunque heres mihi fuerit, etiam ab intestato, testibus] heredinq; Titio, & Seio: vt *infrà.* ibi, *vt afferentem ad inofficiosa*, &c. Alij [vt ALD.] dicunt simpliciter, id est, illi rogaui, & nullum ab intestato venturum. & hoc innuit illud verbum, *substituere.* quod non placet.

[f] ¶ *Duodecimum annis annum.* id est, non habebat xij. ann. purè tamen rogauit. Vel dic si via eam rogatam restituere, f. decedat intra xij annos.

[d] *Cum tamen* non quæstio dico, cùm tamen, &c.

[e] *Simpliciter* hoc fillet modo. Ipsa, & quicunque heres mihi fuerit, etiam ab intestato, † testibus] heredinq; Titio, & Seio: vt *infrà.* ibi, *vt afferentem ad inofficiosa*, &c. Alij [vt ALD.] dicunt simpliciter, id est, illi rogaui, & nullum ab intestato venturum. & hoc innuit illud verbum, *substituere.* quod non placet.

[f] ¶ *Duodecimum annis annum.* id est, non habebat xij. ann. purè tamen rogauit. Vel dic si via eam rogatam restituere, f. decedat intra xij annos.

† Gracilinus pro ne, quam: et quidam volunt: sed potius hæc figura ironiæ.

† al. penuria.

† in vet. edit. non est.

[g] ¶ *Traditur.* hoc, quod subicit, ex, &c. vt ff. *ad ex testamento. & ff. de his, quæ in testa. l. proximè. & de leg. 1. §. ff. de reg. iur. ff.* nemo opponit ergo ibi, & solùm quia fuit hæc fi relicta, vt ab intestato præferatur vel quia repetit, quod potuit: vt ff. *de inoff. test. l. Titia.* Vel quia non potuit adire: quia non fuit legitime adoptata. ¶ Fallit [c] ergo hæc regula hic, cùm reperit ab intestato [d]. Item fic cadò cùm dicit, vt eum iure [e] curialibet vicinæ voluntatis valeat testamentum vt ff. *de ord. l. ff. & l. fi. & ff. de leg. 1. in duobus. §. fi.* Tertiò, quando in fraudē omittit ea testamento, & accipit ab intestato vt ff. *quis cui, &c. testa. l. ff. & ff. quis cui test. l. imperat.* Quarto, quando ex causa præteritionis, vel exheredationis est iterum testamentum vt ff. *de his, quæ in test. l. proximè. in fi. ibi, causa præsens*, &c. Octauò, ff. *de hered. inst. l. fi.* vbi relicta in vltimo testamento valet, licèt ipsum non valeat: quia fuit factum falso rumore putatus. Nonò, fauore libertatis: vt ff. *de liber. l. Antonius.* & propter eandē causam. *Inst. de ex. mil. test. in fi. §.* Decimò, propter puberum. & affectionē, vt ff. *de fideic. lib. Item testamento.* Vndecimò, quando hereditas indigna applicatur fisco: vt ff. *ad leg. Iulia de vi. pu. de ea. ff. l. non intelligitur. §. ff. ex causa. & dicitur.* Elt & duodecimus: ff. *quis ad. eff. probib. l. ff. fi. ff. legatum.* Eft & decimustertius, quando instituta non potuit adire propter errorem testantis [f]: vt *hic*, quia non fuit legitimè adoptatus: vt *hic.*

[h] ¶ *Heredum.* & ipsum ipsam adire heres constituta: vt *hic. & ff. quis cui test. in pl. l. fi. §. fi.* secùs si non potuit, vel debuit heredi, vel quia testator erravit, credebat filium, qui non erat, quia esse valent, & non fit repetita: vt *hic. & de iur. fisc. l. dicitur. & l. auditor.* Item secùs vbi fuit repetita ab intestato: vt hic fuit: vbi autem non adit propter defectum solennitatis, non valet vt *l. si. ff. vtrubi. & ff. de vulg. substit. l. rubricæ. fi. eius filia.*

[f] *Relicta.* sine repetitione ab intestato.

[g] *Tradita.* scilicet in institutum, & ei substitutum: ar hic non valuit adoptio, nec institutio, & hunc casum tantùm prosequitur, quando non tenuit, & ideò à legitimo est personis examinē si hoc præcepit testator vt *l. in prin. dicit.*

[h] *Defuit.* scilicet intelligitur propter personam heredis: vel quia fuit repetita.

[i] *Successorium.* scilicet vt legitimi ad eam restituendam teneantur. & sic posthuanda legitur passim.

[k] *Posthuanda.* quod est in duobus casibus: scilicet cùm fuit repetita

petita ab intestato. Item quando non potuit adire propter errorem testatoris, qui credit legitimè adoptatam.

a ¶ *Rescripsimus.* scilicet quòd dictum est suprà, quando non quaesita hereditate decessit, quia non potuit, vt petatur à venientibus ab intestato.

b ¶ *Adseuerationem tuam.* loquitur fratri testatoris.

c ¶ *Adoptata.* vt quia erat liberta aliena: vt ff. de adopt. l. si pater. §. fin. vel apud nō competentem iudicem: vt C. de hered. instit. l. nec apud. vel à foemina: vt C. de praescr. long. temp. l. si in. ADDITIO. Et sic errauit testator in conditione personae: vtpotè quia filiam putauit, quae non erat. Et fuerit in conditione naturali, siue ciuili: non valet institutio: vt l. si pater. & l. nec apud. C. de hered. inst. vnde in praesenti l. non potuit adiri hereditas ex testamento propter errorem defuncti in conditione personae: secùs si alio casu non fuerit adita hereditas: quia tunc non deberentur legata, nec fideicommissa à venientibus ab intestato: vt l. si veritas. & l. ex testamento. infr. eod. BALD.

d ¶ *In familia.* id est, in agnatitia cognatione facta per adoptionem quia tenuit adoptio, & institutio.

e ¶ *Relicta.* loquitur haec lex secundùm sua tempora, scil. quando adoptatus transferat in potestatem adoptantis.

f ¶ *Coguntur.* hoc indubitabiliter si ipsa adiit: vt ff. ad Trebell. l. si eius. §. si quis rogatus ¶ Sed ipsa non adierat: an heredes heredis cogantur adire, & restituere? argum quòd sic, infrà ad Trebell. l. pen. §. fin. vbi dicit, nullo successore, à contrario sensu ibi sumpto. ¶ Sed contra argum. quòd non, ff. ad Trebell. l. ille, à quo. §. si de testamento. in fi. §. Sed potest distingui, transmiserit ius deliberandi ad heredem rogatos, vel non: vt C. de iur. delib. l. cū antiquioribus. vt primo casu intra id tempus cogatur heres rogati: vt d. l. pen. infrà ad Treb. secundo non: vt [a] ff. ad Trebell. l. ille. §. si de testamento. ¶ Sed dicet, imò & tunc quando non transmisit, videtur cogi: quia si institutus, & rogatus millesies renunciet: tamen potest cogi: vt ff. ad Trebell. l. nam quod. §. j. Sed respond. illud est, quia suo facto praecludit sibi viam: at hic heres nihil fecit. Item quaeritur secundùm IOAN. si institutus, & rogatus de restituenda, sit non capax: an cogatur adire, & restituere. si enim partem capere potest, certum est: vt ff. ad Trebell. l. cogi. §. hi, qui solidum. Sed quid si nihil? videtur idem vt possit cogi per eundem §. hi, qui. ait enim, cūm nihil, &c. [illegible] ... Item quia sub cōditione institutus, impeditus adire, non debet cogi propter cōditionem, quae nondum venit: vt ff. ad Trebell. l. sed si alia. §. fi. & l. seq. ... Sol. dico [h] non cogi praedictis rationibus. [illegible] ... Alij distinguunt, aut fideicommissum generale, vel speciale: nihilominus valet: licèt non capax non adeat: & tunc adire non cogitur: vt ff. si quis ali. test. prohib. l. j. in fin. & ff. de his, qua pro non script. l. fina. ... nec enim lex eam accipere, sed capere prohibet: vt C. de hered. instit. l. j. non autem capit, quia alij restituit: vt ff. de verbor.

scripsimus [a] sequentes adseuerationem tuam [b], quasi scripta heres nō fuerit iure adoptata [c]: alioquin si in familia [d] relicta [e] heres facta decesserit: & consequenter ipsius heredes petitione fideicommissi respōdere coguntur [f]. PP. XIV. Kalend. Sept. Valeriano III. & Gallieno II. AA. Coss.

Qui vult antecedens, vult consequens, quod sequitur ad illud: non filium ex ordine: sed ex sensu dispositio. BALD. Vel sic: *Pater rogatus de emancipādo filium heredem à rogante institutum, videtur rogatus de restituenda hereditatem.* SALYC.

XV. Iidem AA. Philoxeno.

QVamuis † simpliciter [g] te, ac fratrem tuum, aliquis instituerit heredes, eiúsque hereditatis commodum pater ex tua fratrísque persona pro portionibus vestris potestatis ratione quaesierit [h]: tamen quia inferioribus verbis testamenti vos sui iuris facere testator curauit [i], intelligi potest restituendae hereditatis commodo [*] fideicommisso patrem obstrictum esse. PP. VI. Octob. Romae, Maximo II. & Glabrione Coss.

Ex fideicommisso vniuersali debentur praelegata etiam postea facta, si verba fideicommissi sint apta comprehendere illa: nisi aliud appareat de voluntate testatoris. SALYCETVS.

XVI. Imppp. CARVS, CARINVS, & NVMERIANVS AAA. Isidoro.

CVm virū prudentissimum Papinianū respondisse non ignoremus, etiam legata [k] huiusmodi fideicommisso cōtineri: id est, vbi heres rogatus fuerit quicquid ex hereditate ad eum peruenerit, post mortem restituere: animaduertimus [*] etiam praeceptionis [l] cōpendium testatoris verbis cōprehēsum esse [m].

signif. l. aliud. Item videbitur haec filia legitimè instituta: licèt crediderit testator legitimè adoptatam, quamuis non esset: vt argu. vsum à suprà de hered. instit. l. cùm proponas [a]. & ff. de Car. edict. l. j. in fin. Sed in aliis loquuntur. Imò & si non sit legitimè instituta: tamen ipsa videtur cogi debere adire, & restituere: vt ff. ad Trebell. l. cogi. §. hi, qui. & l. Marcellus. §. fin. & ff. si quis ali. test. prohib. l. j. §. j. Respond. nonlebat hic fideicommissarius vti beneficio Trebelliani: benè enim poterat eam cogere adire, & restituere secundùm quosdam. Vel hic nulla fuit ab initio institutio: vt suprà de hered. institu. l. si pater. Sed in dictis ll. erat aliqua haec vera. vt suprà dixi. g. Vel versiō [b] licèt poterat cogi, tamen & ab intestato venientes possunt cogi: cūm hoc testator expressè dix[it] quae est eadem cum prima.

Vamuis.] CAIVS, Me & fratrē meum heredes Titius instituit in patris potestate constitutos. In alio capitulo testator rogauit patrem nostrum vt nos emanciparet: licèt patri nostro per nos sit acquisita hereditas, tamen compellendus est vt nobis per fideicomm. restituat. VIVIAN.

¶ Vide scripta ad leg. xj. ff. de legatis. j. CYNVS.

g ¶ *Simpliciter.* i. non expressè, cuius contemplatione vestra vel patris vos instituat. Vel dic, id est, non sub conditione emancipationis: quòd facere potuisset: vt C. de inoffic. testa. l. filius.

h ¶ *Quaesierit.* olim in totum, hodie quo ad vsumfructum: vt §. de bo. quae lib. l. cùm oportet. & l. fi. §. j.

i ¶ *Curauit.* rogando patrem, vt emanciparet. ¶ An autē emancipare cogatur ex hoc rogamine, non aperit hic: vnde dicunt quidam quòd non: vt ff. de leg. j. l. filiusfam. §. secundum vulgarem. & ad Trebell. l. vbi in princ. Sed si diligit pater etiam existentem in potestate, restituat officio iudicis: vt ff. ad Treb. l. imperator. Tu dic cogi [e]: vt ff. de condit. & demonstr. l. si cui legatum in j. & q. responsum. & ex hoc tacitè videtur rogari pater de restituendo filiis hereditatem: vt hic subjicit. & d. l. fi cui. §. cui vel. & l. mater. nam ob quam aliam causam de emancipatione rogasset: sicut & qui legat iter ad fontem, intelligitur legare & haustum: vt ff. de ser. rust. pra. l. item. §. §. fin. & facit ff. de leg. j. l. cùm filio.

CVm virum. CAIVS. Testamentum fecisti filios tuos heredes instituisti, ante patrem, praedium praelegasti: eos de restituendo quicquid ad eos de hereditate perueniret, rogasti: an praelegatum praedium generali fideicommisso contineatur, quaesitum. Resp. quòd sic: si tamen heres velit probare hanc fuisse defuncti voluntatem, vt exciperetur à generali fideicommisso praelegatum, audiatur: vel cōtra, si fideicommiss. velit probare testatorem hoc voluisse, ea tamen non expressisse, audiatur. VIVIAN.

k ¶ *Legata.* id est, praelegata, vt subjicit.

l ¶ *Praeceptionis.* id est, ista talia praelegata.

m ¶ *Comprehensum esse.* secùs in donationibus inter vivos etiam inutiliter factis, post inter virum, & vxorem: vt ff. de lega. ij. l. vnum ex familia. §. fin. & l. sequent. ¶ Item hoc intellige, si antequam rogaretur de restitutione, praelegauit: quod & ipsum tempus distinctionem: vt ff. de leg. ij. l. vnum ex his. §. fin. & l. j. & ff. ad Treb. l. Marcellus. §. quidam. secùs si postea: vt ff. ad leg. Falcid. l. Titius. ¶ Vel dic latiùs [d], si quaeras an praelegationes [*] sint restituendae: & pro qua parte imputantur in quartam. Distingue, an priùs restituere, & postea praecipere iussus est: an econtra. primo casu semper retinet praeceptionem. & est ratio: quia nō videtur rogasse de eo, quod nondum dederat. & est de hoc argu. ff. de contrah. empt. l. in lege. Et si quaeras pro [f] qua parte sibi in quartam imputet ... [illegible] ... Si verò primò praelegauit, postea rogauit: distinguo, aut est rogatus simpliciter restituere portionem, non faciendo mentionem hereditatis: aut hereditariam portionem, vel hereditatem. primo casu restituet omnia, secundo non: & vt hic. & ff. ad Trebel. l. Marcellus, §. quidam.

a Dic, quòd hic fuit error in cognatione filij, ex qua inducitur causa finalis institutionis: ideò vitiatur institutio, ibi verò fuit error in qualitate institutae: ideò non vitiatur institutio. Angel. Saly. & Iaf. & Cur.

* al. commodo.

b Imò sic scribunt

* al. animaduerto.

e Haec vera quando patri aliud esset relictum, quod erat poena ob ... secundum Saly. Pau. Cast. & Iaf.

d Haec distinctio recepta est, & reprobatur ... vide hic per Paul. Iaf. & Cur.

e Praelegatum, & quando ... vel ...

f Praelegatum pro qua parte imputetur in quartam heredi.

g Nisi ... esset ... Paul. & Iason.

a Nisi heres esset iussus adire. Ant. Bal. P. & Iaf.

† Hic lex est sing. secundum Bald. & Iaf.

h Dic melius quòd si heres à principio ... capax: sed ... efficitur indignus ... cogetur adire, & restituere: vt l. Marcellus. hic allega. Si verò à principio est incapax, non cogitur adire ... in ... casibus ... vide per Iason. hic.

480/C.IV.K.5-4, 1623-1624
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1625-1626

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1627-1628

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1629-1630

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1631-1632

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

COMMVNIA DE LEGATIS, ET FIDEIcommissis, & de in rem missione tollenda.

TITVLVS XLIII.

¶ *Superioribus titulis multa exposita sunt, quæ semper fuerunt, & sunt etiam hodie communia legatis, & fideicommissis. In hoc titulo proponuntur, quæ eis sunt communia non tacta. Instituuntur communia fiunt, soluuntur communis adiuuant tres legatorum omnium, & fideicommissorum,* actiones ex testamento, vel codicillis, *quæ est in personam heredis, vel eius, qui legatum vel illi agit.* actionem in rem ad vindicandam rem, quæ relicta est, si modo testatoris fuerit, & actionem hypothecariam, *competunt res hereditarias pro quantitate legati, aut fideicommissi, non eius in res heredis, vel eius, à quo legatum, aut fideicommissum relictum est, colunt ex causa legatorum, soluitur, quæ heredi ab aliquo solui debuerunt, possessiones vere hereditariorum,* vt Nos 33 *quia sufficiunt tres illæ actiones Communia quoque sunt legatorum, & fideicommissorum, vt non sunt verba directa legatorum, & precaria fideicommissorum faciunt, sed sola voluntas defuncti, & sic legata, quod defunctus voluit esse legata, inter varios precandi modos relictis sit, & sufficiunt, quod defunctus voluit esse fideicommissum, licet relictum sit verbis directis, licet & precando. Item vera legatorum, & fideicommissorum, vis vt vera fideicommissorum, quæ erant humanitatis communicantur legatis, quod non testamentis tantum, aut codicillis solemnibus confirmata: sed etiam ab intestato legata relinquantur, & ab herede heredis, vel legatarij, & legatarius, & à fideicommissario, & à donatario causa mortis, & à debitore defuncti, & à patre, vel domino hereditis inferioris, & ab eo qui statuliber datus est, ut fideicommissa sit vt aucta relinquæ possint, & expleta, vel libertas, nec ei in eo viget iuris ciuilis, sed solum voluntas defuncti dominium: & vt diei certum ut cesset ex aperto tabulis, vt & post legem Papiam fideicommissum diei vel conditio ex aperta tabula, sed à morte testatoris. Quæres quoque quod amplius vera sint in legatis, vt communicentur fideicommissis, quod vt ostium actionibus parantur quibus legata, & vt iura ordinaria sint, tam vsumque transferunt in acquirentes: vt legata, & hæc quoque concurrentur prima, & secunda Constitutione latius tractabimus. Tertia quæque non est de operis legatis, & de rebus defuncti relictis non alienandis, aut pignorandis, aut manumittendis.* CVIAC.

Pro testatoris legata, & ad grauatum peruenta, cæperant tres actiones, scilicet actio personalis ex testamento: res vindicatio: & hypothecaria †: varietate legendi sublata. SALYC.

2. Imp. IVSTINI. A. *Demosthen.* P.P.

QVm hi, [1] qui legatis vel hereditatibus honorati sunt, personalem actionem plerunque [k] habere noscantur [*]; quis vel vindicationis [l], vel fiendi modo = †, aliorumque generum [m] legatorum subtilitatem prona animo admittat, quam polleritas [n] optimis rationibus via nec facilè [o] suscepit, nec inextricabiles circuitus lau-

[a] Verum expleto fideicommisso vulgaris ab adita hereditate.

[b] ¶ *Substituta.* non [*] ergo expirat substitutio vulgaris ab adita hereditate. Sol. hæc coniuncta, secundo quidem. Tu dic, quòd hæc administrando ea vi substitutionis: sed ex beneficio legis. nam & legatarii, & cæteri admittuntur, quos constat non fuisse substitutos. Potrò heredibus non fuisset adita, non haberet exitum, nisi administrator ex causa libertatum obtentum defuncti: nulla libertates essent relictæ, nullo modo admittentur ingitur *de ex.* nisi *lib. causa fa. addic.* §. §.

[c] ¶ *Potiori.* hoc *l. de duo. l. sequens.* §. *fin autem in hominem inciderit.*

[d] ¶ *Omnibus.* cùm omnes veniat.

[e] ¶ *Valentibus.* cùm quidam velit, quidam non.

[f] ¶ *Nominatus.* semper inhærente onere prædicta cautionis: vt ex *arrore.* §. §. *vera vulnus* autem.

[g] Et no. hic de cautione [*] seruando: vt *l. de dicat* [*] *fideicommissi lib. 1. genera.* §. *in fideicommissi lat.* §. §. *quæ autem. & de hereditatibus instituendis. l. qui filio.* & *hæredibus instituendis. l. qui filio.* vbi *Bart.* & *Doct.* non aut ad *l. & institutio de legat.* 3. *auct.* vultis autem ipsi in nominatus.

[h] *Nominatio* ad instituendum. ¶ *Restituta.* non nullo modo administrator, & iuste exhæredatus est: vt ex *corpora.* §. *exhæredatus* est in testamento. ¶ Sed quare non vocatur nominatus? cùm exheredatur? nisi nominatione testamento, cùm ipse nominatur ibi? Respondeo, ad instituendum fuit, nō heredem aliquod, vel bonum nō ei relictum. ¶ Item nominatur, nō quod † administrat inter eos, qui veniunt ab intestato, cùm ipse de illis sit, & quidem primus: vt ex pro legato *hereditatis.* *Sed quæres?* non sufficit per querelam: vt *de inoffic.*

[i] *Ius bonis testatoris* efficit pacta in pro legato *hereditatis.* *Cuius sententiæ multos annos* pitantem, & exceptionem, & quod longo tempore *Ferrariis* vsus *fuit* gignendum *quæ* ex *a. emolitus. aqu. & sequentibus.*

[k] ¶ *Reperiuntur* secundum *S. Sed sed. & sed* Filius est *quamvis prædictus* in secundo nō fuerit adita hereditate, sed nō adita hereditate: vel *quæ* quidam hereditatis, & cæteri non habeant, sed habentes ius ad hereditatem, vel ius hereditatis.

[l] *Vindicationis.* si est legati relicti per vindicationem: vt quia testator dixit, Titius vindicet talem fundum.

[m] ¶ *Aliorumque generum.* puta per præceptionem, vel damnationem: vt *de legat.* 3. §. §.

[n] ¶ *Posteritas.* id est, nouus homo non confutando.

[o] ¶ *Facilè.* non † patiuntur sufferri: quia non erat ei facilè tale genus loquendi: *l. de probat. l. qui nomen libertum.*

[*] Seruanda ibi, *retinere igitur.* Tertia ibi, *dum enim hæc.* Quarta ibi, *& hæc dissoluuntur.* Quinta ibi, *cùm enim non aliter.* Sexta ibi, *in omnibus autem.* Salycetus. CARV. Olim erant certi modi tollendi legata vel fideicommiss. fallacia per vindicationem, per fiendi modum, dimutationem, præcipuionem: vt *Inſtit. de leg. in prin.* & quilibet horum modorum dabatur legatario specialis via ad consequendum, quod erat sibi legatum. Postea cæpit habebat actionem in rem. Secundo exercitorem. Alia duobus habebat cautum actionem personalem ex testamento. Item nec dabatur res vind. nisi prius esset missus legatarius per iudicem in possessionem sibi legatæ. Quam diuturnitatē tollit Imperator, statuens vt qualitercunque aliquid legetur, detur legatario actione: fallacia actio in rem. & in personam hypothecaria in aliis rebus defuncti: & cessit tacita hypothec. Aut debent probari rebus cautionibus. Vna est, vt sint testatur expressè petenti actionem pro re legata obligare dicendo sic, lego tibi predium. Secundo nominatim: & pro eo fit tibi obligatum prædium Seiani: vita tacitè à lege præsumitur obligatum, si hoc testator non expressit. Item alia ratione: quia legibus notis tacita possit contrahi hypotheca. Item vt fiducia testatoris valeat. & hoc in prima. Hæc vera sunt non solùm si ab herede legatum fuerit relictum dandum sed etiam si à legatario: vt si testator legauit mihi decem, & cognoui vt quinquaginta reliquit Titio debebat actionem in rem, & personalē ex testamento & hypothecariā in meis quinquaginta, pro fuit, & hoc in secunda. Pro mensura autem eius, quod legatum est, in heredem, aut legatarium datur hypothecaria: nec in rebus propriis heredis vel legatarij sed in his, quæ à testatore relicta sunt, conflat

[*] al. *existentes.*

[†] al. *fundi modi.*

[a] Legata olim habuerunt triplicem. [b] Nisi substituta. [c] potest personalibus & realibus, vt dicitur. [d] *de legat.* 3. §. *legat. tam* hunc quæstionem. [e] Remedia, tamen, & pati ea. [f] *de legat.* 3. §. *fundi instructi* [g] *Ferrariis* [h] *Ferrariis* [i] *Ferrariis* [k] *Ferrariis* [l] *Ferrariis* [m] *Ferrariis* [n] *Ferrariis* [o] *Ferrariis* [p] *Ferrariis* [q] *Ferrariis* [r] *Ferrariis* [s] *Ferrariis* [t] *Ferrariis* [u] *Ferrariis* [v] *Ferrariis* [w] *Ferrariis* [x] *Ferrariis* [y] *Ferrariis* [z] *Ferrariis*

COMMVNIA DE LEGATIS, ET FIDEIcommissis, & de in rem. &c.

Pollquam separata iura dixit legatorum, & fideicommissorum communia: ut Inſtitu. de legat. §. fed ne in primis.

CVm [1] Duidnum in tres partes. Primò eruditam, veteranorum antiquum. Secundò inducendo ponit literatum scientiam. Quæsiò amplius. Quinto tollit. Tertiò probat illud per rationem. Quarto limitat, quod de actione hypothecaria dicerat. Sexto

480/C.IV.K.5-4, 1633-1634
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1635-1636

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1637-1638

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1639-1640

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE FALSA CAVSA ADIECTA LEGATO, vel fideicommisso.

TITVLVS XLIV.

Legatis, vel fideicommissis, quæ relinquuntur, aut causa inferior, aut modus, aut condicio. De causa est hoc titulus, & in causa falsa inferiori accipitur, pro ratione legati collata in præteritum, & pro demonstratione id est, nota, & designatione certa quantitatis legata, certi ex corpore, & neque hanc, neque illam, & falsa sit, vel modo permane legati, aut fideicommissum. De falsa demonstratione ff. l. 1. §. 1. fer l. de hac, Dod. qua Vlpi dabo l. 1. de hac, Dod. qua in dotē accipi. §. de hac. Quæ in strumento alle donatis referuntur sunt, vt si debebatur, erit si neque ex in qua Titio debita fuerint, neque in dotē data, vel assumpti infrumenti illud non fuerit datale, in quo dotis a data constitutionem ff. de falsa causa legendi l. 1. & 4. A Titio autē vxor quia mihi, quod debuit, nomine percipiat. Et demonstratio res, vel quantitas falsa designatum adiecta, & rarie legati, superuacua ff. signat mihi hac, vt illa vxori. Cet.

Verba enunciativa principaliter in ultima voluntate propter & causa, declarationem indicantia probantur causa per errorem. hoc

dicit cum l. si dotem. infrà eod. l'el Iremum : Causa cohærens legato, si falsa probata valeat legatum, non aliter. SALVG.

Res, quæ fabiaceē restitutioni, prohibentur alienari quidem *, vel obligari. Sed si liberis portio legitima[1] non sufficit ad dotis, siue donationis propter nuptias obligationem c, permittitur res prædictas in eā causam alienare, vel obligare pro modo honestati personarū congruo. Ea enim, quæ cōmuniter omnibus prosunt, his, quæ specialiter quibuldam vtilia sunt, præponimus [1].

Finis authenticæ.

Sequitur textus legis Codicis.

Scientes autem rem restituendam fideicommissi, illa cautela bona alienare ad pretium tantum, non ad duplum: nam si fuerit pronunciatum, hoc dicat vsque ad finem. SAL.

Emptor autem sciens rei gravamen, aduersus venditorem actionem habebit tantùm ad restitutionem pretij, neque duplæ stipulationis z, neque melioratione h locum habente: cùm sufficiat ei falsum pro precio, quod sciens dedit pro aliena re, sibi satisfieri. Cæterùm i nihilominùs pignoratitia contractia actione aduersus delitorem competente: vt ex omni parte, omnique studio id, quod sēper properamus, ad effectū perducatur, & virtus elogia defunctorum legitimum finem fortiantur, bonæ fidei peculiubiò emptoribus integra iura k, & nullo modo ex hac constitutione deminuta, contra venditores habentibus. Dat. Kalend. Septemb. Constantinop. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC.

DE FALSA CAVSA ADIECTA LEGATO, vel fideicommisso.

Additur b in legato quandoque causa: scilicet per quā. ff. hac non valet legatum, nisi condemnatione fuerit expressa : vt Inst. de leg. §. longē. *Quandoque demonstratio* : vt *forsanea* Instrum.

480/C.IV.K.5-4, 1641-1642

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1643-1644

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HIS, QVÆ SVB MODO LEGATA, vel fideicommissa relinquuntur.

TITVLVS XLV.

DE HIS, QVÆ sub modo legata, vel fideicommissa relinquuntur.

Modus, & conditio aequiparantur in hoc sed non in principio deducendi rem in esse. hoc dicit testator cum dicit, Balt. Vel sic: Modus, & conditio in effectu aequiparantur: & si non stat per implere debentem, ea non imputatur. Salyc.

Ille quia non adiecerat propriè fidem arctat alios: si tamen alle quis debet implere modum, debet aliquam conditionem implere oportet quod prima implet. Bald. Vel sic: *Pro relicto sub modo aliquid*

480/C.IV.K.5-4, 1645-1646
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Heredem ſuum.* ſcilicet teſtantis, & dic exemplum lego tibi centum, vt non petas equum, quem debeo tibi, vel vt non petas CC. à Titio tuo debitore.
b ¶ *Ad quantitatem.* non vltrà: vt & T. *de fideicommiſſis. l. ab eo.* & *de inrodnium l. cùm patrem.*

g ¶ *Iuriſdictionis originem.* id eſt, præceptum, ſ. teſtatoris [a], quòd fuit vt caueret. Vel, i. perpetui edicti, quo iubet prætor caueri: vt ff. vt leg. no. l. j. in prin.
h ¶ *Fuiſſet.* id eſt, ac ſi nõ fuiſſet appoſita conditio, vel, i. ac ſi nihil dixiſſet de cauendo. nam etiam eo non dicto debet caueri.

[a] [illegible] pro præcepto teſtatoris, vel perpetuo edicto.

DE CONDITIONIBVS insertis, &c.

Dixit de cauſa, & demonſtratione, & modo adiecto legato: nunc de conditionibus.

[Cum teſtatorem.] CASVS. Bernardus heredē Rainerium inſtituit, & rogauit, vt ſi ſine liberis decederet, Fantoni, & Brunello hereditatem reſtitueret: deceſſit Rainerius neque filio, neque filia ſuperſtite: nepote tamen ex filia relicto: nunc deficit conditio, niſi probetur teſtatorem aliud voluiſſe. Videbatur quòd ſic: quia vnicus erat: & dixit *ſine liberis*: & hoc non obſtat. Item quia non erat ex filio: ſed hoc non obſtat: quia nomine *liberorum* & nepos, & neptis continentur, etiam ex filia, vt *hic*, & *ff. de verb. ſignificatione l. liberorum.*

a ¶ *Quem pro parte heredem.* obſtat *l. filiusfam. §. cùm quis ff. de leg. j.* Vide ibi not. & ſcripta. CVI.
c ¶ *Inſtituerat.* maximè: vt *ff. de leg. j. l. ſi filiusfamilias §. cùm quis.*
d ¶ *Defeciſſe.* quæ videbatur extitiſſe: quia [a] vnus ſaltem fuerat: ſed hoc nõ facit eam extitiſſe: vt *hic* & *ff. de verb. ſign. l. nepos* [illegible] *ſine liberis* & *inf. quando dies leg. ce. l. cùm tacitè.* Item & ideò: quia ſui patris, & non aui materni ſequitur familiã: ſed neptē nec prodeſt: vt nõ deficiat: vt *hic*, & *ff. de verb. ſign. l. cognoſcere. & l. liberorum.* ¶ Iſtē nota hic appellatione [b] liberorũ etiam nepotes contineri: vt & *ff. de verb. ſignif. l. liberorum.* & *infrà ad Treb. l. cùm* [illegible] *§. j.* & *T. de inſtitut. & ſubſtit. l. generaliter §. fin.*

[a] An pluralis locutio verificetur in vno, [illegible] Tiraquellus in [illegible]
[†] al. Claudio.
[‡] al. [illegible]
[b] Liberorum appellatione nepotes continentur.

e [Cum paterfamilias fidei.] CASVS. Ad huius legis euidentiam nota, quòd cùm quid relinquitur ſub conditione, vel in diem: debet heres legatario ſatiſdare, quòd adueniente die præſtabit legatum: vt *ff. vt legat. ſeu fideic. no. ca. l. j.* niſi teſtator illam conditionē remiſerit: vt *inf. vt in poſſeſſionem leg. l. fin.* Et dic caſum huius legis ſic: Teſtator reliquit fundũ Sempronio poſt annum decimum, filia herede inſtituta: & præcepit, vt caueret Sempronio ſub hac conditione, ſi à viro non diuertiſſet: ipſa verò diuertit: petit ergo Sempronius ſibi caueri, & econtrà illa ſe defendit: nam cùm teſtator præcepit, vt illa caueret, ſi non diuertiſſet: ergo à contrario ſenſu voluit eam eſſe immunem, ſi diuertiſſet: ſed & ea parata diuertere, conditio remittitur vt turpis: & ſic videtur quòd non teneatur cauere. Ad hoc reſpondetur: quia hæc conditio, *ſi diuertiſſet*, turpis eſt: ergo pro non adiecta debet haberi: ergo hic nulla tacita intelligitur: cauet ergo, & non diuertit.
f ¶ *Nomine.* duo fuerunt hic fideicommiſſa: fundi ſcilicet, & cautionis: vt *ff. de vſufruct. ea. re. quæ vſu conſu. l. tribus.* ſed ſecundum pro primo interponitur.

i ¶ *Nec exemplum.* argumentabatur [b] enim hic heres inſtitutus ſic: video quòd ſi alicui legetur, vel inſtituatur heres hac conditione, *ſi diuertit à marito*, ſpreta tali conditione admittitur ad legatum, vel hereditatem: vt T. *de inſtit. & ſubſtit. l.* [illegible]. & hic videtur mihi relicta immunitas tacitum eſt, vt non cauerem, ſi diuertam à viro. ſpreta ergo tali conditione debeo conſequi immunitatem.
k ¶ *Comparandum eſt.* quaſi conceſſione admiſſa: nam in dictis argumentis fuit expreſſa conditio: hic non.
l ¶ *Edicti.* quod eſt de cauendo, etiam ſi nõ dicatur à teſtatore: vt *ff. vt leg. no. ca. l. j.* quòd licèt ex voluntate defuncti cogi non poſſit ad cauendum propter impoſſibilitatē, ſecundum allegationem filiæ: tamen forma edicti negligi nõ debet, cui paſſim oportet, etiam ſi teſtator nihil dixit: & pro hac *inf. de his, qui ſibi adſcrib. l. j.* Eſt & alia ratio quare ſit cauendum, quia quia potuit accipi, *ſi*, pro *quamuis*. Item & tertiò: quia ſubauditus intellectus eſt prauus: vnde pro non adiecto habetur: vt dixi.
m ¶ *Voluntati.* ſcilicet tacitæ, & prauæ, quæ eſt vt diuertat. ¶ Et not. hic prauum [c] ſubauditũ intellectum non ſeruandum, quo quis ad malè faciendum inuitatur: vt *ff. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. quiautem in prin.* & *ff. de verb. oblig. l. Titia. § idem reſpondit.* & *ff. de leg. j. l. ſeruus alienus. §. penult.* & *l. à filio §. j.* & *ff. de prox. l. ea tempora. j. reſpon.*
¶ Item no. quòd qui apponit conditionem, vult eam exiſtere: vt ponit arg. *ff. de ma. teſta. l. ſi quis locuples. in fin.* & *de chdir. cau. da. l. dedi. in fin.*

[b] Argumentũ à contrario ſenſu non procedit, quãdo reſultat inſpectis alioquin iuris [illegible]

[c] Subauditus intellectus ſi prauus ſit, non eſt obſeruandus.

[Si ea.] CASVS. Mihi x. legaſti, vt cum concubina tua, matréque eius ſtarem. non ſteti: an petam legatum? Reſp. quòd non.
n ¶ *Voluit.* ſcilicet Titio.
o ¶ *Eius.* teſtatoris. vel legatarij, vel focariæ.
p ¶ *Non admittitur.* ſecùs autem ſi non ſtetiſſet per eum: vt *hic*, & *ff. de condit. & demon. l. ſi quis ita legauerit.* & *de lega. ij. l. Titia. l. A. ſi eam.* & *de ann. leg. l. Mauia.* & *l. Seia in prin.* & *de ali. leg. l. libertis.* & *l. Stichum.* ſed contrà eſt, T. *de leg. l. j.* Sal. vt ibi.

[Legatum.]

heredem ſuum [a], vel aliũ quendam debitum exigere: habet debitor aduerſus legatariũ, ſeu fideicommiſſarium agentem, vſque ad quãtitatem [b] relicti, ſiue fideicommiſſi, ſiue legati exceptionem. PP. VI. Idus Auguſti, Sabino II. & Venuſto Coss.

DE CONDITIONIBVS INSERTIS TAM legatis, quàm fideicommiſſis, & libertatibus.

TITVLVS XLVI.

De conditione eſt hic titulus, & in eo additur, Et libertatibus, propter l. vlt. quæ eſt de ſtatuliberis, & fauorabiliter [illegible] *vt ſi caſus fortuitus impediretur, ne conditio libertatis impleretur, puta ſi heredi dederit x. aut rem, aut* [illegible] *ſtatim competat libertas, & conditio poſt libertatem impleatur: quod non ita procedit in legatis, & fideicommiſſis. Conditio eſt caſus collatus in futurum, qui euenire, vel nõ euenire, vel aliter narrare poſſit: vel cauſa appoſita legato, qua exiſtente debetur legatũ, deficiente perimitur, ſuſpenſa ſuſpenditur. Et vt falſa cauſa, vel falſus modus, ita falſa conditio, id eſt, impoſſibilis non perimit legatum, l.* [illegible] *tale. §. falſã conditionem ff. de cond. & dem. Poſſibilis quoque etiãſi nõ exiſtat, aliquando non perimit legatũ, ſi ſit ex his, quæ remittuntur, id eſt pro nullis, aut pro impoſſibilibus habentur, vt conditio turpis, conditio iuriſiurandi, viduitatis,* [illegible] *alioquin deficiente conditione perimitur legatum, ſi per legatarium fuit, quò minus impleatur: nã ſi per eum, in cuius perſona implenda eſt conditio, vel modus per impleto habetur, & pœnitentia locus non eſt. l. vlt. hac tit. l. 5. ff. quand. dies leg. ced. l. 3. §. Stichus. ff. de ſtatul. l. pater §. vlt. ad Treb. quia conditio, quæ ſemel extitit, vel extitiſſe intelligitur, non reſumitur, l. quidam ff. de* [illegible] *Pro impleta etiã habetur, ſi is, in cuius perſona implenda fuit, viuo teſtatore deceſſerit: quod eſt admirandum ad ſpeciem l. 3. & 4. huius tit. Valde autem notanda eſt Conſtitutionum l. pen. attendum l. 15. ff. de man. teſt. & l. pen. in prin. ff. de cond. & dem.* CVIAC.

Non decedit ſine liberis, qui nepotem ex filia relinquit heredē. Vel ſic: Non decedit ſine herede, qui nepotẽ ex filia relinquit heredem. BALD. *Vel ſic: Conditio, ſi quis deceſſerit ſine liberis, deficit ex mente ſaltem vno nepote ex filia exiſtente.* SAL.

I. Impp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Claudio [*].

Cum teſtatorem fideicõmiſſum Tralliano [†] ab eo, quem pro parte heredem [a] inſtituerat, [c] ita reliquiſſe proponas, ſi ſine liberis inſtitutus [*] diem obiiſſet: iſque nepotem, quem ex filia ſuſceperat, heredem inſtituerit: conditionem adſcriptam fideicõmiſſo defeciſſe [d] manifeſtum eſt; niſi alia defuncti voluntas euidenter probetur. PP. Non. Decembris, Laterano, & Rufino Coss.

Argumentum à contrario ſenſu non ſumitur: vbi reſultat prauus intellectus contra legem. BALD. *Vel ſic: Caſus omiſſus relinquitur in diſpoſitione iuris communis: nec abſurdus intellectus, vel qui ſit contrarius iuri, vel contra formam edicti, debet ſumi. hoc dicit, & not.* SAL.

II. Iidem AA. Galliano [†].

Cum paterfamilias [e] fideicommiſſi nomine [f], quod in diem certam reliquit, ita cauere præcepiſſe proponis, ſi à marito non diuertiſſet: iuriſdictionis originem [g] perinde ſeruari æquum eſt, ac ſi nihil ſuper ea reſcriptum fuiſſet [h]. Nec exemplum [i] legati, vel hereditatis, in quibus conditio diuortij nonnunquam remitti ſolet, huic rei comparandum eſt [k]: cùm abſurdum ſit ideò perpetui edicti [l] formam negligi [m], quia patris ſui voluntati [m] non obtemperatur. PP. Antiochiæ, XI. Kal. Aug. Antonino A. II. & Geta II. Coss.

Defectus conditionis per factum implere debentis, eum impedit habere legatum. SAL.

III. Imp. ANTONINVS A. Aurelio militi.

Si ea conditione Aulazanus [*] legata teſtamento præſtari voluit [n], ſi cum focaria ſua, matréque eius [o] moraretur, & per eum ſtetit, quò minus voluntati teſtatoris pareret: cùm ſua ſponte ſcripturæ teſtamenti nõ obtemperauerit, ad petitionem non admittitur [p]. PP. VI. Id. Iul. Læto II. & Cereale Coss.

[*] al. Claudio.
[†] al. Galliano.

480/C.IV.K.5-4, 1647-1648
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si condicio defecit per casum fortuitum contingentem in persona eius, ex cuius persona debuit impleri, defecit legatum. SALYCETVS.

EX.Imp ALEXANDER A.Licinio.

LEgatum, siue fideicommissum à patruo tuo relictum tibi sub conditione, si filio eius nupsisses: cùm mortuo filio, priusquam matrimonium cum eo contraheres, condicio defecerit: nulla ratione deberi tibi existimas. PP. Kalend. Decemb. Alexandro A. I.I. & Marcello Coss.

Fideicommissum relictum mulieri cum nupserit, acquiritur patri, in cuius est potestate tempore nuptiarum: sed si nunc erat sui iuris, acquiritur mulieri, & heredibus eius BALD. Vel sic: *Si legata quaerantur patri vel filio, considerare tempus, quo eorum cedat dies, vel condicio.* SALYC.

v.Imp. DIOCLET. & MAXIMIA. AA. & CC. *Faustino.*

SI vxorem tuam tempore nuptiarum [d] in patris potestate fuisse monstretur: fideicommissi commodum ei relictum, cùm nupserit, nullo alio dicente eius cedere prohibente, patri quaesitum non ambigitur. Quòd si à patre ante nuptias emancipata fuerit, ac postea decesserit, superstite patre, & marito, ac liberis: actionem [f] fideicommissi sibi competentem [g] ad heredes suos transmisit. S. VI. Kal. Febr. Sirmij, Caesaribus Coss.

Implenda conditionis non prodest missi compotem. BAL. Vel sic: *Quando vna conditio reuocabilis additur pluribus non sufficit vnam implere, vt prosit omnibus.* SALYC.

VI.Imp. IVSTINIANVS A.Iuliano P.P.

SI plures [h] personae vnam conditionem implere forte iussae rapuit Vlpianum dubitabatur, vtrùmne omnes simul eandem facere debeant, an singuli quasi soli implere eam compellantur. Videtur autem nobis vnumquemque necessitate habere conditionem [k] implere, & pro portione sibi contingente accipere quicquid ex hoc commodi est: vt hi quidem, qui compleuerint iussa, ad lucrum vocentur: qui autem neglexerint, sibi imputent, si ab huiusmodi commodo repellantur [l]. Dat. III. Kalend. Augus. Constantinop. post consulat. Lampadij, & Orestis VV.CC.

Iussu liber esse, si certi quid heredi dederit: ille perenne casu fortuito, statim liber efficitur, & pro re perempta ad aestimationem tenetur oblatione facta, & non recepta, à praesundo in seruum libertas, & si per eum staret, quamuis condicionem impleret, libertatem non consequitur. SALYC.

VII. Idem A.Ioanni P.P.

CVm quidam testamento condito libertatem seruo suo dereliquit sub conditione, si suo heredi certum numerū solidorum praestaret, vel aliam quandam speciem, vel vicarium seruum: ille autem seruus non in eodem loco constitutus, vbi etiā heres fuerat, herili [m] testamento cognito properabat ad heredem cum ipso, quod iussus erat dare heredi: sed in medio latronum, vel hostium incursione, vel alio fortuito casu peremptū est, quod portabat: quaerebatur inter antiquos, si perpediretur libertas: quia hoc dare seruus non potest propter memoratum fortuitum casum [n]. Itaque veterum dubitate quiescente, nobis placuit, vt & libertas omnimodo competat, & commodum, quod heredi, vel certanto reliquitur, non abstrahatur. Ex quacunque igitur causa impediatur siue per heredem [o], siue per eum, cui dare aliquid iussus est, siue per fortuitos casus: in libertatem quidem ipse omnimodò perueniat, qui accipere noluit secundùm quod dictum est, siue per fortuitum casum: quia dare non potuit, vel per quemcunque alium, cui dare iussus est, liber statuit per ipsum heredem: quia conditioni parere noluerit: obligatas tamen heredi permanebit res hactenus oblatum recipere recusauerit: vnde & eatenus manciparn, soluere debet: vel manciparī eius aestimationem, si non extet, & idem in alia re.

m ¶ *Herodi.* Commutatur *ff. ad leg. Aquil. l. item vitia. § lege.*

n ¶ *Casum.* nota de fortuito casu.

o ¶ *Per heredem.* Tres casus nota. 1. Primo quia aut stat per heredem: & tunc est liber: dummodo postea praestet, secundùm quosdam. Ipse contra *arg. ff. de condit. & demonstr. l. pater Seuerianus.* Solue, vt ibi notatur per Ia. a Sa. Secundus: quando per fortuitum casum: & tunc idem secundum notata hic. & *ff. de manumiss. testa. l. libertate. & de reuer. l. in seruo cuius.* & est mirum quare de

480/C.IV.K.5-4, 1649-1650

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fecerit ex causa: est non liberat: sed est nihilominus ei inæquabilis: vt *Iulia. quibus ex caus. manu. non li. cat. §. sciem ergo.* 3. Tertius est, si ille res per ipsum seruum: & tunc non est liber: vt *hic, & ff. de manumissor. seruo i. §.*

a ¶ *Conditionem.* Quid autem si voluit implere conditionem: sed pecuniā b non habuit? Resp. non est liber: *ff. de condit. & demonst. l. cum ita datur liberto. §.* 1. secundum quosdam.

b ¶ *Et ipsi.* heres, vel alius, cui iussus est dare.

c ¶ *Ab eo est.* postea tamen: id est, post manumissionem fuit datum, & adimptum, ne non obstet *ff. de fideicom. l. si pecuniam in principio.* Secundum quosdam quod nihil est: nam ille non heres fuit, sed alii erat dandum: & pecunia erat penes heredem. vnde nihil facit ad legem illam.

d ¶ *Minuendi cum oblatum.* aliud est in edendo: vbi licet offerat, non liberatur c: vt *ff. de fidei. l. qui decem in principio. & l. si decem. & de excep. dol. l. si opera.* Secundum Ioan. sed certè idem secundum alios. nam & ibi re amissa post moram creditoris nō tenetur debitor amplius solvere: in dicto legibus distinar. In hoc tamen est aliud: quia hic de casu fortuito tenetur: licèt non præstiterit mora, vel culpa, vel pactum: & licèt heres non fuit in mora recipiendi solutionem: at in contrarijs aliud obseruatur: vt *ff. de verborum obligationibus. l. si in legato cauſa.* Item aliàs aute implētam obligationem nullius conſequitur relictum: vt *ff. de conditionibus, & demonſt. l. qui heredi. §. fin. & l.* 11. *l. hic* &c. Item alias ex facto non tenetur liber factus: vt *ſuperâ an ſeruus ex fun facto. l. promiſſo.*

e ¶ *Quatenus.* reliqua pecuniæ: dixerim tenere quatenus, &c.

f ¶ *Solido.* alii exiſtimant aliter: vt dixi *l. commune. de leg. 3. l. in prouc.* g ¶ *Vtrum.* id eſt, nulla: vt *Inſtitut. quib. ex cau. ma. non li. §. ſimul & ff. de lega. 3. l. ſi fideicom. §. fin.*

h *Impetus non vocatur legatarium obligationis conditionis: vt hic. An impediri poſſit ab inſtitutum: nō inquirit. Iaſon propterea in regul. in pōſſeſſionem in fin. ſi ille ſpiret cauſa. reſpiqui poteſt. Ioan. hic commentator explicando eſſe ſolum ſenſu. l. 1. §. 1.*

i *Debitor & affirat, & condemnetur: & cogatur ſolvere: & res illius poſſit, an liberetur creditor.*

DE VSVRIS, ET FRVCTIBVS legatorum, ſeu fideicommiſſorum.

TITVLVS XLVII.

Hereditati ſpondæ legata, & fideicommiſſa ſic, quibus relicta ſunt, ſine mora, & fructuaria eſſe præſtando aliquem ex mora debere pernumerā reliquorum vſuraccumulatorum fructuū & pertinentium eorum pertinere ad eū, à quo relicta ſunt, ſine periculo ſua deteriorui facta ſint. l. hoc tit. l. 39. & fructus. de leg. 1. *Et mora ſit ex dies cōtracta.* l. 1. 2. hoc tit. Aquilianus. §. vlt. ff. de leg. 2. *neque enim qualibet interpellatio in mora conſtituit debitorem: ſed reperiri debet interpellatio, ſine repetitio, qua ſit per iudicem hoc conſtituta. nō ex ſi vix adeatur iudex mora non præcedente.* l. 3. *Et vſus. tamen certius dicitur, & exorgitur ratio mora ex tempore litis conteſtatæ. nec tamen inferior, quia & ſi ratio mora exorgat poſſit ex mora contractæ inſtante, atque continua, antequam ad iudicem eatur, & in apud eum conteſtetur, ex ea tempore habenda ratio vſurarum. & fructuum. nam ex ea S.C. Adrian quod eſt ſimpium de lite conteſtata, facit traditur ad motum contra morſum.* Sed eſt lege. §. ſi ante litem. ff. de pot. hæt. ex Conſtitutione huius tit. *qui loquuntur de lite conteſtata, trahi cauſa ad controverſiam motam, & ita conſtitui ex lite conteſtata, vel controverſia mota legitaria, aut fideicommiſſaria materiam fori, cum hac exceptione, niſi contrarium vnde, aut linguadi: iſtam cauſam habuiſſe.* l. ſi quis ſoluturus. ff. de vſur. vt patā ſi iuſſu debitoris ſit Falcidia. Iacam eſſet hæreditatem, &c. *& ex fideicom legatum, quod petentur, præſtari debeat.* l. 3. ff. de vſur. l. quo ſolidum. in prine. ff. de leg. 3. *quo cauſa damnatus heres. ſi pecuniæ ſententia id eſt, ſi legatum exſolutis, immunis eſt a dependenda fructibus, & vſuris.* l. 3. *vel ſi poſt ſententiam, & tempora indicati mutari poterit, à die litis conteſtatæ in diem ſententiæ vſuras, & fructus præſtet.* l. 3. *At ſi mutanda ſolutionis cauſa obtendat Falcidiam, petatur fideicommiſſarius ſequatur eatenus.* l. 2. *& ſatisdandi. Idē enim ſi quis iubeat præſtari fideicom legatum, aut eo nomine ſatisdari. dubitabitur an ad interdum rationem legis Falcidiæ, & diem, altera quem annuæ partibus præſtabitur, & ſecundum eam de fideicommiſſis pronunciabit, vel heredi non conuenit ad diem, damnabitur eam, vt fideicom legatum præſtet cū mora vſurarum, & fructuum à die litis conteſtata in diem quo præſtiterit.* l. 3. *Quod ad vſuras attinet, actio legatorum vel in perſonam, qua ſtricta eſt, vel in rem, qua arbitraria, ſimile eſt actioni bonæ fidei quarum vſuras recipit ex mora.* l. 14. ff. de vſur. *vel ex ruſticis aliter fructi: vt hic eum ann.* l. 3. *Et in quib. cau. in integ. reſtit. Quod ad fructus diſſimile, quia bona fidei etiam ante moram recepti fructus.* Lvidentius §. penult. ff. de vſur. Cuiac.

Vſuræ legatorum debentur à tempore litis conteſtatæ, ſi ante hora non fuit in mora: & etiam fructus, & mercedes fœnorum. Sal. poſt Bald.

1. *Imp.* Severvs, & Antonin. AA. *Maximo.*

LEgatorum, ſeu fideicommiſſorum vſuras ex eo tempore a quo lis conteſtata b eſt, exigi poſſe manifeſtum eſt: ſed & fructus c rerum, & incrementa fœnorum, quæ ex teſtamento debentur, ſimiliter præſtari ſolere. Propoſita Prid Kalend. Auguſt. Æmiliano d, & Frontone Coss.

Hæres excuſatur ab vſuris propter dubium legis Falcidiæ, niſi legatarius paratus ſit ſatisdare de reſtituendo quanto plus recuperet, vel niſi iudex præſtituerit certum diem, intra quem non præſtiterit: vel ſi Falcidia reperiatur locum non habere. Salyc.

2. *Imp.* Antoninvs A. *Libero Caſſiano.*

A Diuerſus eos, qui ſub obtentu legis Falcidiæ legata morantur, ꝛcotiſſimum eſt iuris auxilium. Si igitur propoſita ſtipulatione, cuiere cum ſatisdatione poteſtis a vos reſtituturos quanēò amplius, quàm per eam legem licet, acceperitis: iudex, qui de fideicommiſſis ius dicit, ſolida vobis legata præſtari iubebit. Quòd ſi ſatisdationē implere non potueritis, arbitro dato b, certum diem vobis præfiniet c, intra quem altera parte ceſſante partibus fuis fungetur. Et ſi conſtiterit legi Falcidiæ locū non eſſe, & vſuras, & fructus poſt litem d conteſtatam percipietis e. PP. XVI. Kalend. Iun. Duobus, & Aſpris Coss.

ff. ſi cui plus quàm per leg. Falc. l. cui non facile.

a ¶ *Poſt litem.* & ante, ſi mora fuerit in mora: vt dixi *l. 1. prox.*

o ¶ *Percipiens.* ſcilicet vos legatarij.

nisi ipſe ſeruum noluerit adimplere conditionem a: obnoxius tamen conſtituatur poſt libertatem heredi, vel ei, cui dare aliquid iuſſus eſt (niſi & ipſe b obſtitas pecunias non ſuſceperit. quod enim ſemel repudiatum ab eo eſt c, redintegrari minimè concedimus d) quatenūs e hoc, quod dare iuſſus eſt, omnimodò implere compellatur: vel in ipſo municipio præſtando, ſi extat: vel in æſtimatione eius non amplius, quàm in quindecim ſolidos f * computanda: vel in alia re, ſi & ipſa appareat: vel ſi non exiſtat, vera & eius æſtimatione præſtanda. Dat. Prid. Kalend. Maij Conſtantinopoli, poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis VV. CC. anno ſecundo.

DE VSVRIS, ET FRVCTIBVS legatorum, ſeu fideicommiſſorum.

TITVLVS XLVII.

a ¶ *Legatorum.* Vide ſcripta ad *l. 59. §. ſimilus. ff. de leg. 1.* Cuiac.

De rebus legatis præcipuis dicis nunc de acceſſionibus earum.

Legatorum.] Gallvs. Fundum, vel pecuniam mihi legaſti: an legati, vel fideicommiſſi, ſi ab herede petam, re-

nente fructus, & vſuras, quæritur: Dicitur quòd ſic.

a ¶ *Tempora.* Idem est *l. 2. & vbi hanc re cōſtat.* Verūm mora fit & ante litem conteſtatam per interpellationem, *l. ſi. §. vlt. ff. de leg. 2. l. 1. ff. de vſur. Facitat in fin. lib. 7. ſent.* Interdum etiam ætatis beneficio mora fit in rem tantum, *l. 2. 4. certi minori. ff. de fidei. lib.* Cuiac.

b ¶ *Conteſtata* vbi * mora alia non præceſſit: nam ſi præceſſit, reiude computantur. Licet ergo omnes fere legis hujus tituli faciant mentionem de hac conteſtata: dicas b tamen idem accipi à tempore morę: vt *ff. de leg. 2. l. ſi quis ſeruo. & l. 1. in fin. §. vſuras. & de cenſit. & de manum. l. ſi cui legatum. in fin. & ff. vt legator. nomine caueatur l. 1. §. helleſpont.* ¶ Et quod dixi in verſiculum * eſt in fructibus, & fructibus: vt, *& ff. de vſur l. eam.* (quia lucror fœtus cum parentibus: vt *ff. in quibus cauſis in integr. reſtit. non eſt conſuetum. l. in minorem.*) & idem in omni damno: vt *ff. de leg. 1. l. patronus. & noſſum. de hoc,* nisi haberet iuſtam cauſam linguadi: hereditē ſi. *eod l. 9.*

c ¶ *Fructus.* nisi fuerit bonæ fidei poſſeſſor, credens rem non eſſe legatam: quia tunc non tenetur de fructibus: vt *ff. de acquirenda rer. dom. l. quæſitum.*

A *Duobus.*] Cattvs. Teſtamentum feciſti, heredem inſtituiſti: plura legata reliquiſti: petunt legatarij legata: vult heres vt ibi facti deint de reſtituendo, ſi quid amplius ſoluat, quàm per leg. Falcid. id recipere ponit: an ſatisdare debeant, quærunt? Dicitur quòd ſic. & ſolida legata percipient. & hoc in prima. Si autē ſatisfiare non poſſunt intra ſatisdationem dare nō poſſunt, præſigit iudex, qui ad hoc datus fuerit, tempus certum vtrique parti ad computandam de bonis hereditatis: intra quod ſi non venerit heres, & vidēbitur ei iudex locus Falcid. leg. non eſſe fructus, & vſuras reſtituet heres poſt litem conteſtatam. Vvlcan.

d ¶ *Poſtea.* ô legatarij, ſcilicet.

e ¶ *Arbitro dato.* id eſt *, iudice delegato.

f ¶ *Præſtituet.* ad faciendam computationem, & remittat ſatisdatio: vt

480/C.IV.K.5-4, 1651-1652
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S I homines.] CALVI. Stichum, & Pamphilam legatis, post mortem testatoris ab herede deseruntur, cuius eius periculum, quaeritur? Dicitur quod heredis.

a ¶ Periculo. etiam fortuitis casibus * secundum hoc: vt ff. de leg. 1. Legati Iulianum. §. 3. & l. ultimo §. fin.

N legatis.] CALVI. Si fundum mihi legatis, & eum petiti à quo tempore debeantur fructus, quaeritur? Respond. quòd à tempore litis contestatae: & nō à die mortis testatoris, siue agatur in rem: id est, hypothecaria, siue in personam, potiùs adhoc ex testamento.

* ad sequentur.

a ¶ In legatis. Vide scripta ad l. 13. & ad l. 39. §. 1. de leg. 1. CYNAC.

b ¶ Contestationem. vel motæ, vt dixi supra l. 3. & vsque post sententiam: vt ff. de vsufr. in fideicommisso in princip. & b hoc cum res erat aliena. Si autem testatoris, ab c edita hereditate transit dominiū in legatarium: vt ff. de fur. l. 2 Titio. ex eo ex tunc petitionis fructus ad legatarium: vt ff. de vsufr. l. Herennius. in fin. nisi excutiat heres propter bonam fidem: vt dixi T. 13.

b Fructus ei nec sui legato heres postea legatario post mortem. & post quàm eo nomine fomulo cum cōstitutum pelles est.

c Fructus ei defuncti percipiat legata, heres petitus ab adito hereditate. d Glos. vbi dixit. l. Mucius. 21. ff. de legat. 3.

d Fructus percipere à tempore adire hereditatem, inter, idemque fideicommissi debetur reliquit: percipi. dicit à tempore mora.

Mortuo etiam teneatur de casu fortuito. SALVCET.

III. imp. ALEXANDER A. Paterno.

SI homines certi per fideicōmissum tibi relicti fuerint, post mortem periculo * debitoris fideicommissi sunt. Propositis XII. Kalen. April. Iuliano II. & Crispino Coss.

Non ex die mortis testatoris sed a die litis contestatae fructus vt legata debentur. SALVC.

IV. imp. GORDIANVS A. Diomedi.

IN legatis a, & fideicommissis fructus post litis contestationem b ¶: non ex die mortis c consequuntur *, siue in rem, siue in personam agatur d. PP. Non. Septemb. Gordiano A. & Auiola Coss.

DE INCERTIS personis.

TIT. XLVIII.

TItulus est de incertis personis: id est, de legatis fideicommissis, hereditatibus, libertatibus, tutela datu incertis personis, & incertus personae vnius, quae reliquae quaerantur id est, incertae quo, & quales futurae essent, cui si heredem instituat cum, qui primùm ad futuas suam veniret, vel qui prior Consul designaretur, vel legauit. Incertae personae adunatae etiam posthumum quia incertum est, quales futurus sit, & an futurus sit, & hinc adiungit incerta corpora velut ciuitates, & collegia. Sed parui conditionis huius tituli, quia multum conuersabor in certorum. Iure vetiti incerta persona, vel corporibus relicta non valebant, nisi relinquerentur sub demonstratione certa, velut. Et cognatis meis qui nunc sunt vel ad Iustiniani tempora Iustiniani. & Regula Papiani & reli. Qui nunc sunt. nam posthumi alieni legari nō possunt. Verbum erunt, quod conditioni implenda cauta datur, & incerta persona dari oportet. l. 4. ff. de reb. dub. quia nequa legati, neque fideicommissi iure capitur, l. 8. ff. à quis omiss. caus. testa. l. quis omissa causa testa. l. 21. ff. de don. caus. mor. Et quamuis non sint in potestate, quia incerta persona relinquantur, sunt tamen in retentione. § incertis autem. Instit. de leg. Ex Constitutione huius tit. sunt et iam in potestate, & posthumi sui, vel alieni legentur, aut fideicommittantur, an heredibus dari, & adiungi possit vna ei nulli sine nauda praeter. & quodcunque collegii corporibusque licitis. Ita quoddo gradatim ad ea cum posthumis sui aliue facti testamenti facilis vere ciuilis, & alienae quoque fideicommissum relinqui potest. l. 5. §. vltim. ff. de vsh. dubit. l. 2. in princ. ff. de iur. cod. non Iustiniani. & heredibus eiusdem dari iure praetorio. Et libertas ex l. 1. §. de lib. item ex S. C. & Constitutionibus incerto corporibus plerisque. Talem tandem eruptis Constitutio huius tit. quae de constitutis in Digesto, sunt tunc incertus. ff. de test. cur. non debuisse remanere, quod de incerto herede in l. 3. §. heres. ff. de hec. inst. & fideicommissi. ff. de verb. sign. nam & incerta persona caelibes, & incerta corpora, modo licitum sit ea hac Constitutione Iustiniani. hereditate dari post. CYNAC.

Huius constitutionis memini Iustinianus Instit. de leg. § posthumo & Instit. de bon. possess. in princ. *ex quibus locis hoc argumentum confici.*

Κυτκράτωρ Ιουστινιὰνὸς Α. ★
Incerta ★.

OVm olim incertis personis nec legata, nec fideicommissa relinqui possent, nec libertas, nec posthumo alieno, qui nec institui potest, haec omnia correxit Iustinianus: ita tamen vt incertus tutor nec hodie dari possit. Photius quoque, & Balsamon in Nomocanone non vno in loco eius meminerunt, aiūntque esse tit. 48. *lib. 6.* constitutionem vnam. Ex his igitur & sequentes quoque epitomas cōfecit Numerat haec constitutio varia themata, variásque species, quibus docet id, quod illicito collegio relictum est, non valere, nisi singulis è collegio legatum sit: contrà autem quicquid licito collegio legatur, valere. *Nouacaen. tit. 12. cap. 9.*

Item aliud argumentum.

DIcit constitutio valere, quod relinquitur licito collegio, vel clericis, vel collegiis, vel curiae, vel cohorti praesidis, vel medicis, vel doctoribus, vel aduocatis, vel militibus, vel eiusdem artificij opificibus, seu artificibus, vel facerdotibus, vel cuipiam alij corpori: & ait relictum diuidi virilim, & ex aequis partibus inter eos, qui tempore mortis testatoris fuerint descripti in albo, praeterquàm si certam quantitatem testator vnicuique attribuerit. Dicit quoque ad extremum ea cōstitutio, quòd si semel, aut annuum quid in pios vsus relictum sit, aut Ecclesiis, aut xenonibus, aut prochiis, aut venerabilibus domibus, aut communi clericorum, aut ad captiuorum redemptionem, aut ipsis pauperibus, vel captiuis, valeat defuncti voluntas. *Nouacaen. tit. 1. cap. 1.*

Circa finem huius constitutionis, id est, capite eius fin. §. vo. dicebatur,

Ὅτι δυάναι ἐις λεγατον ἐκκλησία καταλιμπάνειν, ἢ ἐς πλατεσμάτα. *Id est,*

Quòd potest quis legata Ecclesiæ relinquere, vel etiam hereditatem.

Et paulò ante capite.

Τὰ ἐξῆς τῷ καταλιμπανόμενον θεμιτὸ συσταμαῖ, ἢ σωματεῖον, εἴτε συγκλητικοῖς, ἢ βουλῇ, ἢ τάξει ἀρχοντῶν, ἢ λειτουργοῖς, ἢ οἰκιακοῖς λαοῖς, ἢ στωμάρχαις, ἢ ἀρμάτοις, ἢ ὁμοτέχνοις, ἢ ἰατροῖς, ἢ ἑτέρῳ τινὶ, ᾧ μερίζονται κατ' ἀριθμὸν εἰς ἕνα οἱ ἐν τῷ καιρῷ ἐν τελοῦντες ἐν τοῖ καταλόγῳ τῶν ἐγκαθέδρων, μὴ ἐᾶσθαι πάντα ὁ ἀφορίζων ἐφόρον ἀκέρα. *Id est,*

Quod firmum est relictum licito collegio, vel corpori, vti Senatoribus, Consilio, vel cohorti praesidis, vel medicis, vel doctoribus, vel aduocatis, vel militibus, vel eiusdem artis opificibus, vel facerdotibus, vel alteri cuipiam. Et diuidetur per singulos ex aequo tempore mortis in catalogo repertos, si non fuerit dictum, quantum testator cuique destinauerit.

Et in fine eiusdem constitutionis.

Τὰ ἰσὰ ἀπονεμᾶς ἐ ἐνέκεν καλλωπίδης δίκαιος ἢ ἐκκλησίαις, ἢ ξενῶσι, ἢ πτωχείοις, ἢ ἑτέροις εἴδεσι, ἢ κοινῷ κλήρῳ, ἢ εἰς αἰχμαλώτων λύσιν, ἢ αὐτοῖς τοῖς πάγχοις, ἢ τοῖς αἰχμαλώτοις κρατοῦ, ἢ ὅ τελευτάσαντος βούλησις. *Id est,*

Si semel, aut annuum quid piè relictum sit vel Ecclesiis, vel xenodochiis, vel prochiis, aut venerabilibus domibus, aut communi clero, aut ad captiuorum redemptionem, aut ipsis pauperibus, vel captiuis, valet defuncti voluntas.

† Haec rescr. Theodosiani & recenti Graci inscriptionis mentionem re. 9. tit. 16. C. & sequentes de incerta sedente pudice. 10. tit. 6. de incerta persona, quam habeat intergrum.

AD SENATVSCONSVLTVM Trebellianum †.

TITVLVS XLIX.

HIc titulus proprie pertinet ad fideicommissarias hereditates, de quibus actum est tit. 43. *De his facta sunt duo I. C. Prima fuit Trebel*

480/C.IV.K.5-4, 1653-1654
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1655-1656

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1657-1658

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1659-1660

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1661-1662

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1663-1664
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1665-1666
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Falcidiam ceſſare ſatis pars debita patet.
Dos, mulier, tuorum, liberi, ſtatus, filiorum.
Res tutta tendi, pietas, & charitas, crimen.
Ac heres ſi non ſuus inuenerit ſubſidia.

SEd cùm teſtator hoc expreſſim * voluit, non igimus [b] quis modus ſit ſui patrimonij, ceſſat < Falcidia : & ſi heres in hoc defuncto non pareat, defertur hereditas perſonis enumeratis ſub titulo de legatis [d], & fideicommiſſis. Item ſi heres quædam legata, ſubſtantiæ ſuæ menſurâ ſubtrahet * agnoſcentes, præſtat in ſolidum : neque ex his repetitio, nec ex aliis permittitur retentio : niſi inopinatum quid emergat [e]. His ceſſantibus locus eſt Falcidiæ, ſi ſuæ inuentarium ſecundùm modum, tempúſque ſtaturum [g] in actione. Hæc quoque adhibita obſeruatione [h], vt in præſentia omnium ipſius ciuitatis, in qua fiat, legatarium [i], aut pro eis agentium, ſi perſonæ ratio ſit habenda, perficiatur : vel ſi quis abſit ex ipſis, aut intereſſe noluerit, ſuccedat præſentia trium teſtium [k] itidem [γ] ipſius ciuitatis locupletium, & bonæ opinionis; abſque præiudicio tamen veritatis inquirendæ per ſeruorum quæſtionem, & heredis, teſtiúmque iuſiurandum. Quo non obſeruato, ſolida legata præſtet : & ſi fines hereditarios excedant [l]. Nulla autem quæſtionum talium, vel litium excedat annum [m]. Anno enim culpa heredis tranſacto cadet à relictis.

IN AVTHENT. VT ſpon. lacg. §. ſi quando. coll. ix. conſtit. ij.

De rè prohibita per legatarii, vel fideicommiſſarii alienam, non detrahitur Falcidia, vel Trebellianica: & ipſe caſus eſt valde notabilis: & quotidianus, tamen adnotati, & doctores communiter non adnotarunt ad hunc caſum. BALD.

SEd & in ea re ceſſat Falcidia, quæ ita relicta eſt, ne alienetur [n] : ſed permanent apud ſucceſſores eius, cui relicta eſt.

IN AVTHENT. DE eccle. tit. §. ſi autem heres. coll. ix. conſtit. ij.

De relictis ad pias cauſas non detrahitur Falc. SALYC.

SImiliter Falcidia ceſſat in his, quæ ad pias cauſas * relicta ſunt.

Gravamen de reſtituendo teſtatori in morte ignoranti, non facit ſeruum eius teſtamentum: ſed ſi deficommiſſum detrahitur tã quam ad alienum, & de rebus ſoluuntur legata detracta Falc. SALYC. VELL. *Idem h. duello.*

IRrium quidem properet teſtamentum fratris cui eſſe non poteſt, quòd ex cauſa fideicommiſſi obligatus fuit, vt ſi ſine liberis prior deceſſerit, pateream tibi hereditatem reddere. Sed licèt te heredem ſcripſerit ſub imponenda tamen legatorum ratione, quibus te onerarum eſſe ſuggeris, fideicommiſſum debitum [p] ære alieni loco deduci oportet [q] : inſuperque in reſiduo [r] legis Falcidiæ beneficium vindicabis. PP. Id. Sept. Maximo II. & Paterno Coss.

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Error facti non impedit quartam Falcidiæ repeti: sed certa scientia, vel iuris ignorantia fit. SAL.

12. Imp. GORDIAN. A. Maximo.

ERror a facti*, quæ ex causa fideicommissi non retentæ repetitionem non impedit b. Is autem, qui sciens se posse retinere, voluerit restituit, conditionem non habet c, quin etiam si iuris ignorauerit d, cessat repetitio. PP. XV. Kalend. Nouemb. Pio, & Pontiano Coss.

Heres grauatus de restituendo transmittit ad suos successores id, quod poterat retinere ratione legis Falcidiæ. SALYC.

21. *Idem A. Diogeni* *.

QVanquam pater tuus fratrem tuum rogauerit, vt si sine liberis diem suum fungeretur, portionem hereditatis sibi restitueret: tamen intestato eo* diem suum functo, id. quod beneficio legis Falcidiæ c habere potuit, ad successorem intestati pertinere indubitatum est. Dictum Kal. Iulias.

Iuramento donationis non impedito, donatarius cogitur donata restituere. SALYC.

22. *Idem A. Diogeni* *.

IN donationibus inter virum, & vxorem factis b, legem Falcidiam habere locum, quando fideicommissi partibus fungantur, nonnullis iuris placitis comprehensum est. PP. XVI. Kalend. Iul. ipsis AA. III. & III. Coss.

Agnoscens filii relictum, vt manumittat seruum proprium, cogitur illum manumittere, & in legato Falcidiam patitur, licet minus iusto pretio constituatur, non si rogatur extraneum manumittere, quia tuo pretium, quo cogitur illum redimere, debet consequi sine aliqua detractione, & adde de eo tantum, quod superest, Falcidia detrahi potest. SALYC.

23. *Idem AA. & CC. Tubo* *.

SI ea a b cuius filium tuum secum significas, ex iudicio defuncti, quem dicis fideicommissariam libertatem ei reliquisse, aliquid cōsecuta est, ad restituendam fideicommissariam libertatem non immeritò non detracta Falcidia pro Falcidia certas tibi res reliquit? Si illæ res nō sufficiunt ad quantam, an eam posita fuppletæ de eo quod iusta præceptum testatoris restituere debet, quæritur? Respon. quòd potest. VIVIAN.

f ¶ Pro Falcidia. scilicet Trebellianica.

g ¶ Fugitare. si minus est in speciebus, quam in quarta. ¶ Et sic no. restatorem a nō impedire hanc quartam b iure naturæ debitam, vel *C. ad l. Vlpia & ibi de falsis. in fi. § sed quia* facit in quarta c institutionis ex lege detrahenda: vel *C. ad. exhib. sed cùm reliquer.* & facit *C. ad l. fi. quis.*

Si donationibus.] CASS. Martina donationem fecit in vxorem, nec in morte renouauit: vtrùm morte confirmata est donatio. an heres defuncti de donatione possit detrahere Falcidiā quæritur? Dicitur quod secùm hac donatio inter viros nulla sit: quia morte confirmata simili modo habet Falcidiam, vt hic. VIVIAN.

h ¶ Facta. scilicet causa d mortis, vel morte confirmatiue vt *C. de don. inter vir. & vxo. l. ex verbis. & l. donationes.*] nam si inter vivos, & illarum valent, vt quando quæ fieri possit: vt *C. de don. inter vir & vxo. l. si stipulatus. §. comissa.* non possit detrahi Falcidia. vt *Iaso. l. si usufructus. §. fin.*

i ¶ Quando. i quia.

SI ea.] CASSIL. Et Cassilla reliquam dominæ filium substituit decem dominæ reliquitis, vt seruum suum filium tuum manumineret. ex. si similiter eidē reliquit, vt & alios duos seruos redimeret, & manumitteret, agnoscit legatum compellenda sit seruum suum filiare filium tuum manumittere? an heres de legato detrahere possit Falcid. de vtroque ex. quæritur? Dicitur quòd manumittere debeat de dimissis ex. deducitur tertam portionem seruorum redimendorum, & tertiam habebit dominus pro seruo manumisso & de hac relicto detrahet heres Falc. intra x dies si reliquum bonorum defuncti nō sufficiat ad quartam. Vel dic. vt supra allicit, vt in gl. VIVIANI.

k ¶ Idem. Huius l. speciem vide in commentariis nostris ad *tit. de manumiss. l. 35.* Vide etiam scripta ad *l. plani §. filium. §. si cui Sticho. §. de leg. 1. C. Cod.*

l ¶ Idem. Tunc filium habent qui erat seruus cuiusdā domine, facit imperatori quæstionē sic: Domina filij mei agnouit fideicōmissū de x. ideò relicti, vt filiū meū manumittere: sed & aliud fideicōmissū de xx. erat ei relictū, vt redimeret quosdā seruos alienos. & manumitteret, quod ipsa similiter agnouit, an ergo data est ad manumittēdū? Resp. impe. dominā esse cogēdā manumittere seruū sui proprium quia agnouit fideicōmissum. Secūdō quæritur, an in eo fideicōmisso sibi relicto, vt seruū suum manumitteret, interuenit a Falcidia? Et dicit primò deducit de bonis pretium seruorū alienorum: sicq; in eo quod est necessariū ad seruī redemptionē, nō intercenit Falcidia, cū domina emere nō posset, nisi nati fideicōmissi habent: illo autē deducto pene fideicōmissum, vtpo. ad eō modū, quē patitur substantia bonorū, & sic deducitur Falcid. Et talis est differētia inter proprium, & alienos seruos vt *C. de fideic. lib. l. generaliter. §. fi. qui mihi. eod. sicut. & C. si. l. si. si vnus ex pr. & ad Trebel. ita tamen. §. fi.* dicatur ad hoc *C. de fideic. lib. l. si seruus. cū reli. fi. seq. & de le. l. si. si fundū per fideic. §. Iulianus. & de fideic. lib. l. si deducto. x. & de cond. ex. l. Papi. § quamdiu autem.*

480/C.IV.K.5-4, 1669-1670

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Prgeri. si minor conscruta sit pretio serui : tamen cogitur manumittere: nam, &c.
b ¶ Seruorum. aliorum, vt dixi.
a Emancipari impubes po test,
Iste.] CARVS. Filium tuum impuberem * emancipasti, & tutelam eius tanquam tutor legitimus* administrasti, & in eorum ex malis administratione ei tenebris, pecuniæ pupillaris portionis, quæ quilibet fuerunt, possit ille a coheredibus debitum petere, quæritur. Dicitur quod sic, & si eam de dando fundo alieni rogabit, de fundo ponere Falcidiam detrahere. VIVIAN.
c ¶ Non prohiberis. vt ff. de reg. iur. l. si ab eo. & de her. act. l. si adulta. & ff. de lu. cred. cod. post. si vxor. & ff. de pac. l. debitori. & de fidei. l. cum fecundum.
d ¶ Relictum. alienæ.
e ¶ Retenta. i. quatenus.
f ¶ Residui. sc. detracto ære alieno: vt ff. ad l. de imperandi.
¶ Tutor enim legitimus filii emancipati pupilli. Nicolaus Vlad. & Ang.
¶ Legati fpecies minus pro aliena? bona colligit. Bald
Si prædiorum.] CARVS. Vxor tua dedit tibi prædia in dotem & pactum fecit cibi delerida dote, posses testamentum fecit, & TITIVM, & Seium heredes instituit, derogauit, vt tibi infrascriptorum prædiorum dotium in dotē empto nale reddi oporteret, an de illis instrumentis fit detrahenda Falcidia, quæritur? Dicitur quod nō, cùm detrahenti nō profiterer, & alij officeret. VIVIAN.
g ¶ Prædiorum dotis. id est, prædiorum, qu ucrant dot.
h ¶ Iure. quia pactus erat ut vir cum vxore de dote lucranda, & ipsa premoriatur.
i ¶ Instrumenta. id est, chartulæ.
k ¶ Possit. quid enim de chartulis quæram detrahere poterit esse? certè nihil, sed officeret necque enim malitiis, &c. vt ff. de rei vind. l. in fundo.
l. Alij autem hic appellant instrumenta, ligones, & aratra, & similia, quæ erant data in dotē. vt ff. de fund. instr. l. 9. & dicit instrumenta b dotis præstorum id est, instrumenta prædiorum dotis præstorum.
v. Instrumentum dotis pro dotum quid.
Cessorem.] CARVS. Testamentum fecisti, & plus quàm habuisti bonis, Titio debuisti sed postea testamentum fecisti, & legata reliquisti, an peti possit, quæritur? Dicitur quòd non : & si de hereditate tua ferio restituenda rogasti heredem, Seium eam petere non posse. VIVIAN.
l ¶ Successores. id est, à successoribus.
c Verba quædam sunt, quæ vrgent post & diuersos acce dentes.
m ¶ Tutio. vt Lex legat. l. si vnicum. & ff. ad exhib. l. in rationē. §. quod vulgo. in fine ad rem, &c. & ff. si cui plus quàm per leg. Falcid. l. §. in quadrantem.
n ¶ Trebellani. vt ff. ad Treb. l. §. fi. in fine. ¶ Et not. hic quædam verba esse, quæ* regant duos diuersos accusatiuos. Quæro, flagitio obnoxia constituta debet vegeri *. Nam fideicommissum ei relictum vsque ad eum modum potest petere, quem deducto precio seruorum, b quos fuerat rogata manumittere, reliquorum substantia patitur. S. V. Kalend. Maij Heraclio, AA. Coss.

Pro rata, qua creditor succedit defuncto, extinguitur actio, & pro residuo contra heredis competit actio: sed vt soluat, an legatum integrum debeatur: debitum antea detrahitur, & de residuo legatum præstatur. SAL.

XIV. *Idem AA. & CC. Faustino.*

Licèt adieris patris hereditatem, & confusione pro parte, qua eidem succesisti, extinguatur actio, quam tibi adversus competere, nō quòd ex administratione tutelæ † multa eū debuisse contendis pro cessibili tamen partibus coheredes conuenire non prohiberis *: & fundum ‡ te relictum d caterus e, quoad ‖ deducta quarta residui f substantia patitur, præstare necesse habes. Dat. VI. Kalend. Octob. Viminacij, AA. Coss.

Nec de dote prædiorum, nec de instrumentis Falcidia detrahitur. h. d. BALD. Vel sic : *Falcidia non detrahitur de chartulis.* SAL.

XV. *Idem AA. & CC. Pompeiæ.*

Si prædiorum dotis g apud te iure h remanentis instrumenta i verbis precariis vel testamento, vel codicillis vxor tibi dari mandauit, eius iudicium successores implere compellentur : cùm instrumentis prædiorum domino relictis, Falcidiæ nulla possit k interuenire quæstio. S. XVI. Kalend. Febr. Siemij, CC. Coss.

Si ex alienum absorbet totum defuncti substantiam, legata non debentur, & frustrà de Falcidia quæritur. SAL.

XVI. *Idem AA. & CC. Diomedi.*

Successores l legata, vel fideicommissa, si ex alienum hereditarium defuncti substantiæ fines occupauerit, legis Falcidiæ tuitio m peti, item Trebelliani n senatusconsulti præceptum exigi non concedit. S. XVI. Kal. Feb. Siemij, AA. Coss.

Ita agnoscit legatum, qui falcidi promittit: sicut qui integrum aliter facit. hoc dicit. BAL. Vel sic: *Si heres promisit soluere integra legata, censetur adimplere sine Falcidia detractione.* SALYC.

XII. *Idem A. Ioanni P. P.*

A Coheredibus ‡ relicta legata *, quatenus modus legis Falcidiæ præstituras patiuntur p, posse peti, certissimi iuris est. Suppos. V. Kalen. Nouemb. Anchiali, CC. Coss.

Sicut testator vero ipso non potuit prohibere Falcidiā detrahi: ita nec per ipsū alios: & de mortis causa capio. a detrahitur Falcidia sicut de mortis causa donatione. SALYC.

XVIII. *Imp. Iustinian. A. Ioanni P. P.*

Si quis quadringentorum furēe solidorum habens substantiam, sufferit ‡ heredem non aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos quidem persoluat, vel aliam quantitatem, quæ deminuere Falcidiæ rationem possit: sanciimus, heredem, si adierit r, legis Falcidiæ beneficio sustentatum, replere quidem, quod ad Falcidiam deest s & prius eo dato *t, vel retento s, siue vna datio est, quæ celebrari disposita fuerit, siue in multas diuidi tur petitiones, præsure legis immutatum habere beneficii u. Si enim eius mortis causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, heres post additionem repetit eam pecuniam a, quæ vltra modum legis Falcidiæ x corporaliter quidam data est, lege autem * in patrimonio testatoris permanente : quare non in præsenti estu & viuentibus, & mocientibus prouidemus, & eorum vltima elogia confirmamus, & commodum hereditarium non minuentes y Dat. Kalend. Nouembr. Constantinop. post Consular. Lampadij, & Orestis VV. CC.

Ita agnoscit legatum, qui falcidi promittit. *sicut qui integraliter soluit. hoc dicit.* BAL. Vel sic: *Si heres promisit soluere integra legata, censetur adimplere sine Falcidia detractione.* SALYC.

XIII. *Idem A. Ioanni P. P.*

Si quis quadringentorum furēe solidorum habens substantiam, sufferit ‡ heredem non aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos quidem persoluat, vel aliam quantitatem, quæ deminuere Falcidiæ rationem possit: sanciimus, heredem, si adierit r, legis Falcidiæ beneficio sustentatum, replere quidem, quod ad Falcidiam deest s & prius eo dato *t, vel retento s, siue vna datio est, quæ celebrari disposita fuerit, siue in multas diuidi tur petitiones, præsure legis immutatum habere beneficii u. Si enim eius mortis causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, heres post additionem repetit eam pecuniam a, quæ vltra modum legis Falcidiæ x corporaliter quidam data est, lege autem * in patrimonio testatoris permanente : quare non in præsenti estu & viuentibus, & mocientibus prouidemus, & eorum vltima elogia confirmamus, & commodum hereditarium non minuentes y Dat. Kalend. Nouembr. Constantinop. post Consular. Lampadij, & Orestis VV. CC.

Ita agnoscit legatum, qui falcidi promittit: sicut qui integraliter soluit. hoc dicit. BAL. Vel sic: *Si heres promisit soluere integra legata, censetur adimplere sine Falcidia detractione.* SALYC.

XII. *Idem A. Ioanni P. P.*

A Coheredibus ‡ relicta legata *, quatenus modus legis Falcidiæ præstituras patiuntur p, posse peti, certissimi iuris est. Suppos. V. Kalen. Nouemb. Anchiali, CC. Coss.

Sicut testator vero ipso non potuit prohibere Falcidiā detrahi: ita nec per ipsū alios: & de mortis causa capio. a detrahitur Falcidia sicut de mortis causa donatione. SALYC.

XVIII. *Imp. Iustinian. A. Ioanni P. P.*

Si quis quadringentorum furēe solidorum habens substantiam, sufferit ‡ heredem non aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos quidem persoluat, vel aliam quantitatem, quæ deminuere Falcidiæ rationem possit: sanciimus, heredem, si adierit r, legis Falcidiæ beneficio sustentatum, replere quidem, quod ad Falcidiam deest s & prius eo dato *t, vel retento s, siue vna datio est, quæ celebrari disposita fuerit, siue in multas diuidi tur petitiones, præsure legis immutatum habere beneficii u. Si enim eius mortis causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, heres post additionem repetit eam pecuniam a, quæ vltra modum legis Falcidiæ x corporaliter quidam data est, lege autem * in patrimonio testatoris permanente : quare non in præsenti estu & viuentibus, & mocientibus prouidemus, & eorum vltima elogia confirmamus, & commodum hereditarium non minuentes y Dat. Kalend. Nouembr. Constantinop. post Consular. Lampadij, & Orestis VV. CC.

De prælegatis deducitur Falcidia. hoc dicit. BALD. Vel sic: *A coheredē detrahitur Falcidia.* SA.

XVII. *Idem AA. & CC. Caio.*

A Coheredibus † relicta legata *, quatenus modus legis Falcidiæ præstituras patiuntur p, posse peti, certissimi iuris est. Suppos. V. Kalen. Nouemb. Anchiali, CC. Coss.

Sicut testator vero ipso non potuit prohibere Falcidiā detrahi: ita nec per ipsū alios: & de mortis causa capio. a detrahitur Falcidia sicut de mortis causa donatione. SALYC.

XVIII. *Imp. Iustinian. A. Ioanni P. P.*

Si quis quadringentorum furēe solidorum habens substantiam, sufferit ‡ heredem non aliter adire hereditatem, nisi prius trecentos octoginta solidos quidem persoluat, vel aliam quantitatem, quæ deminuere Falcidiæ rationem possit: sanciimus, heredem, si adierit r, legis Falcidiæ beneficio sustentatum, replere quidem, quod ad Falcidiam deest s & prius eo dato *t, vel retento s, siue vna datio est, quæ celebrari disposita fuerit, siue in multas diuidi tur petitiones, præsure legis immutatum habere beneficii u. Si enim eius mortis causa donatio procedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, heres post additionem repetit eam pecuniam a, quæ vltra modum legis Falcidiæ x corporaliter quidam data est, lege autem * in patrimonio testatoris permanente : quare non in præsenti estu & viuentibus, & mocientibus prouidemus, & eorum vltima elogia confirmamus, & commodum hereditarium non minuentes y Dat. Kalend. Nouembr. Constantinop. post Consular. Lampadij, & Orestis VV. CC.

Ita agnoscit legatum, qui falcidi promittit: sicut qui integraliter soluit. hoc dicit. BAL. Vel sic: *Si heres promisit soluere integra legata, censetur adimplere sine Falcidia detractione.* SALYC.

XII. *Idem A. Ioanni P. P.*

o ¶ Legata. aliis coheredibus præstanda.
p ¶ Possint. nisi tantùm acripiat à coherede, quantum defidetat deducere : vt *ff. ad l. Falcidiam.*
Si quis.] CARVS. Testator habens ccc. in bonis, te heredem instituit & in fraudem legis Falcidiæ præcepit vt non aliter hereditatem adires, nisi ccc. & octogintà mi, vel plurib. non eam, restituteres ita quòd remanēt tibi integra Falcidia: an tantùm de hereditate posseri. rione, quantum tibi sufficiat ad alcidiam, vel reperire, & soluisti, quæritur? Dicitur quòd sic. ficut enim detrahere potes de mortis causa donationibus: ita & de mortis causa capione detrahere potes. VIVIANVS.
q ¶ Instituit. in fraudem legis Falcidiæ.
r ¶ Adierit. post deliberationē : & dic : aut adire voluerit.
s ¶ Deest. cùm non excedat deductantem.
t ¶ Vel retento. f. quantum. est vltra dodrantem sed dodrante dumtaxat * Remittatur. sic ergo detrahitur * Falcidia ex mortis causa capione. vt dixi S. ad *ff. mortis.*
¶ Sed an data heredi causa implendæ conditionis à legatario, compotet heres in quartam? Quidam quòd nō: vt *ff. ad l. Falcidiam.* Ioan. contrarium comparet in notato quo ad eū: quidā: quo ad alios vero compotet caterum, quantum ex hoc legato erat detractum: vt *ff. ad l. in quarta. & l. quod autem. & l. de manumissis.* ¶ Ma. manumissis dum dicit plurib.
u ¶ Prouidemus. Cur intendidum quod legatorum, non permittat ad donationes causa mortis, vide in notat. ad l. §. si quis. ff. quod legat. Gloss.
x ¶ Lege autem. f. Falcid. vt *ff. quæ. legantur. l. §. si quis ex. & ita in auctoa. de haered. & Falcid. §. non autem vsq;. & S. de inoffic. dona. l. 3. & S. eod. l. si mortis. &* ¶ *de donat. cau. mor. l. 9.*
Cum certum.] CARVS. Testamentum fecisti, heredem instituisti, Titio legata reliquisti heres in solidū legata solues, vel soluere promisit, scisne te quartam beneficio legis Falcidiæ detrahere posse: an si quid plus, quàm per legem Falcidiam reciperare possint, soluitan reperire possis, quæritur? Dicitur quòd nō: & quod promisit, soluere compelletur : licèt quartam excedat, quasi scienter volentatem suam impleuit. Et diligenter nos quòd ille qui promisit, teneatur soluere: & de soluendo præstare cautionem. VIVIANVS.

Falsa lectio, *Lucrabitur.*

* Ergo hodie ex, hac lege datur vindicatio Falcidiæ, cùm ante eam sola retentio competeret ex verbis legis *Falc. l. 3. ff. ad leg. Falcid.*
a Falcidia detrahitur ex mortis causa capione vide Gl. in *l. si quis ad.*
b Falcidiā an, & quomodo conditionem implenda cautio fit dicam infra potuit heres retinere. x. Vide apud Gutier. § 1 ad edict. 1.

a ¶ Cum

480/C.IV.K.5-4, 1671-1672
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Cùm certum. Idem est in fideicommisso, quod ex Pegasiano l. C. dacem ell. l. j. §. fi quis rogatus. ff. de don. inter vir. & uxor. CYACIVS.

b ¶ Cùm certum ff. per plures leges: vt Cod. l. j. & de fideicommiss. l. j. & ff. de condicil. indebi. l. fideicommiss. ff. & ff. de infl. l. non dubium. & ff. de dona. inter virum, & vxo. l. fi ponsor ff. l. j. §. fi quis rogatus.

b ¶ Solemne. hæc enim sunt partiaria hic & ff. de don. l. fi patronus. & de calum. l. eq. §. hoc edicto. sed quandoque non: vt ff. de re mil. l. non omnes. §. fin. quæ est arg. contra. ff. de adil. edict. l. qui fi malit. §. in fullum. ibi, illud plane, &c. & probatur ex duabus talis

C Vm certum a sit * heredē, qui plenam fidem testatori exhibet, in solidum legata dependentem, non posse postea rationem legis Falcidiæ prætendentem, repetitione vti, quia videtur voluntatem testatoris sequi: iubemus hoc simili modo firmum haberi, & si cautionem super integra legatorum

solutione fecerit: quod veteribus legibus in ambiguitatem deductum est. In vtroque enim casu; id est, siue soluerit *, siue super hoc cautionem fecerit: æquitatis ratio * similia fudere videtur. D. XV. Kal. Novembr. Constantinop. post consulatum Lampadij, & Orestis VV.CC. anno secundo.

DE CADVCIS tollendis.

Dicit qualiter legata pro parte minuntur. Lege Falcidiæ sed quia quibusque in locis deficiebat, vel efficiebatur caduca & vt ista quandoque, iure de his tollendis dicit. Et nota quid res tàm nouas introduxerit, scilicet modo ff. testator nullo vt ff. cod. l. §. & cùm triplici.

DE CADVCIS TOLLENDIS.
TITVLVS LI.

VT lex Falcidia de modo legatorum lata sit. Augusti tempori ascribitur lex Papia Poppæa de caducis hereditatibus, & legatis. Et lex Falcidia à Iustiniano non quidem sublata: sed valde mutata est. Nov. de hered. & fid. Lex autem Papia ab eodem statione missa ad Senatum, quam posset sub eo tit. vnde nisi mutata est. Caduca ex Vlpian. lib. 24. ad edict. ea dicuntur, quæ iure relicta capaci, aliquo ex casu à pot mortem tollantur ab eo cadente in ficum. Dicta, capaci. Nam qua incapaci relinquuntur, non sunt caduca: sed pro non scriptis habentur. Dicta, post mortem testatoris: quia hic sunt, quæ directo nomine caduca dicuntur: alia, quæ deficiunt toto testatore, vt si toto testatore legatarius moriatur, aut repudiet legati: deficiet ex lege Papia sunt ex causa caducitij ad eadem iure, quo caduca. Sicis solitet obtenta. Dicta, aliquis ex causis, casum pro casu accipiens: sunt autem cadarum casus quinque. Primus, si post mortem testatoris, et parte heres scripta, aut legatarius ante apertas tabulas vita decesserit. Quod ad antepenum refertur dicit legati, aut dies venerit adeundæ hereditatis. Namque si dies ex lege Papia Poppæa incipit ab aperta tabula: l. 44. § 3. D. de hered. ib. & nulli aut Vlp. ex parte heres scripta. Nam ex parte scripta etiam clausis tabulis testamenti adire hereditatem potest, quatenus lex Papia eas tantum adscripsendo auferre cohercebat, non legataria. Secundus, si post mortem testatoris ex parte heres scripta, vel legatarius ante apertas tabulas peregrinam fallus fuerit, aut seruus pœna, si seruus sibi, vel alterius legatum non delicit: sed post apertas tabulas per eum dominio adquiritur. Tertius, si legatarius, vel hereditas relicta fuerit cælibi, & ea intra dies C. contra diem testamenti à morte testatoris lege Papia non parauerit. h. nuptias non fecerit. Quartus, si Latino legatum, aut hereditas relicta fuerit, & ea intra dies C. contra diem testamenti à morte testatoris non Quiritium conditorum non fuerit: qui duo priuilegiis cælibi, & ab eadem Vlpiano referuntur tit. 22. Quintus, si post mortem testatoris condito legati delicias percepit eorum, quæ fuit in causa caduci, vel si fundum conditione legatarius moriatur, aut seruus fuit pœna: non etiam si peregrinus fuit per deportationem. vel intercidit. D. de condit. & demo. Iustum non admittit, si repudiauerit legatum: quia ea cautum fuerat caduca, quæ quis capere non posset. At quod repudiauit, fuit capere potuisset, & voluisset. Idem si tempore exclusus fit, vel mortuus post apertas tabulas anni agnitionem legati. l. 4. D. de bon. poss. Ex hac causa hereditates, & legata caduca fiunt, quorum delatoribus quæ Suetonius vocat delatores Papia legi idem scribit, Neronem quæstus causam pro præmio dedisse horum denunciationem quod dicit, caduca ab eo, cui relicta sunt, eadem in fiscum, tanquam nomine declarat simul, & causam caducitatis introduxerunt. Intrabilia enim sunt Augusti tempore ærario augendi, & rependi gratia, quod bella ciuilia subripere inter Pompeium, & Cæsarem, & inter Pompeium, Lepidum, & Brutos exhauserant. Et hanc legis Papiæ caducaria causam Iustinianus ipse proponit initio Orationis suæ, & l. 2. ff. de vet. iur. enucl. & Cod. Tacitus 111. Annalium, Relatum, inquit, de moderanda Papia Poppæa, quam senior Augustus post bellum rogationem incitandorum cælibum parus, & augendi ærarij sanxerat: & eadem ratione augendi ærarij prætor quoque contra imperij repertorem veterrimum hereditatium Plautus auctor ell in Panegyrico. At eadem luce, vel libro & alium legis Papiæ retinet Cornel. Tacitus adducit, qua propriè pertinet ad tertium caduci, vt bello ciuilibus amissis inevitabili casuum materia, qui superarent liberos procreandi, & amplexandi cælibes imperio operam darent legi Papiæ propositæ esse parum lis, qui cælibes effent ne hereditatem, aut legata caperent, nisi intra dies C. à mortis testatoris, vxores fecissent nuptias: non simulatas: vt l. 10. D. de mor. nupt. & nisi deinde hereditates effent: filiandæ causa: quia lex commenda cælibum mitius vsa est: non intermedia, l. 71. D. de her. inst. aut hereditates propinquorum: vt Herennius scribit. l. cap. 3. quæ loca Emphaticæ interpres perperam negationem omisit: propositæ item urbi, ne plus dimidia esperent, eadem Hermia auctore & D. Ambrosio. Nec omittendum quod Dio notat LVI. tempore huic legi Papiæ tantum sanctiones

nariam visum, vt Consulari ipsi Fabius & Papium collegæ, & orbi essent, non numerus modo, aut patribus adiutus, qui ex antepenultimo nutum. Nam in honoribus adquisitionis, vt tàm aut LIII. patres vxor, maritis cælibibus antepenultimo natus. Ad eandem rotam cursum, atque etiam ad quartum pertinet, quod idem Vlp. scribit. tit. de Latinis. Latinus nunc fabricatus aut Quiritij adquisit ex edicto D. Claudij quo ex lege in legendum est apud Suetonium in Claudio. Nouæ mercaturæ causa fabricantibus magna commoda constituit pro cuiusque cuiusque qualibet vacationis lege Papia Poppæa. l. ve cælibum. vel orbitate parua non timuerint. Latina ius Quiritium, vt hereditates, & legata caperent. ex femina ius quatuor liberorum. Vt vero vicesima hereditatum liberis, aut parentibus remittitur hereditibus inditorio, audire eodem Plinio, & Lofe. l. de codic. ridiculo de iure testamenti remittitur transire ad ius cælibum, ita qua legata, aut portiones hereditatis post inflantium, aut mortem testatoris deficiunt: lex Papia tollat retidere in fiscum sed remanere apud liberos vel parentes heredis inditorio vigore ad seruum gradu antiquo iure, vt in §. 1. huius Orationis, & apud Vlp. tit. 22. § 18. & l. 29. § vlt. D. de leg. 1. § 4. D. de vulg. subst. Ad Iustinianus quod lex Papia sola liberis, & parentibus dedit hæ omnibus hereditatis inditorio restituta iure antiquo, & derogata hac in parte lege Papia: cui eam dedisse causam bella ciuilia, consequens erat feminæ pace Reip. redditæ, adque restaurata in amplitudinem dignitatemque priorem, vt eo tandem lex quoque redderetur, cessantesque commoda fiscales: vt viderimus ita cadarum ex supradictis causis, quæ fiscum natæ, remanque successus externos. & ita elegantur l. Valerius apud Livii XXXIV. Quæ tempora aliqua desiderantur legis, moralis & rem ordinis ipsi mutabiles esse videri, quæ in pace lata sunt plerumq. bellum abrogat, quæ in bello pax. Denique Iustinianus constantinopolitanus quod alij vetus principis inclinauerunt. Nam & alij ante Iustinianum multa emendarant capita legis Papiæ. Semper caput, quo præscripta erat ætas habendæ liberæ, vt Tertullianus scribit in Apologetico, legibus Iulia, vt Papia patrimus ingenibus liberos sufficere, & matrimonium contrahere, vt aut matrimum filiumf. l. 2. D. de tit. nupt. & eius, qua statim, Vlp. explicat tit. XVI. & Herennius scribit de Consulatum vero pœnas sublatas pœnas retinetur, & solutarij. l. 1. de iud. pœn. col. mortis rationibus relictis ab Eusebio IV. de vita Constantini. Et ad Septimium Severum igitur, & Constantinum opinatum, maximumque refert, quod Iustinianus aut auctores principes nulla capita legis Papiæ emendasse: non ad legat, quæ addenti decurrisse, quæ ipse Iustinianus sunt, non antecessores principum. Idem addit & plerasque capita legis Papiæ per insuetudinem interisse. Et Tarrisius satis declarat esse caducorum ius, adeò vt interpretes simile, quod eius sunt passi simpse caducis relictorum, & ea vetera ficum reprehendant, si vel maxima subsit dubitandi materia, quod fere non intelligantur signatæ Inon puto. D. de iud. ff. & ea in causis relictis plenumque versari solent atque in causa caducorum antiquæ Limnæidis. D. de cond. & dem l. quæret. de ver. sig. l. vlt. de his, qui vtind l. Dat. 4. ff. de iure codicill. l. de nat. D. sig. leg. ipsis quoque reflatores aut fundendus Gilo. Iurisperitus, ne fierent caduca, fidei testatores introduxisse maxime recipracus quia certi fubdiuisiones anticipatores sunt caducis) vel l. 1. D. de vulg. subst. l. 1. ff. leg. 2. hanc ipsi remanendi causa, nec ab re in l. miles. § vlt. de leg. 2. aut ad coheredes substitutos, quod in ad. uersus ficum duplici iure priuatur, iure adscripti antiqua, & iure substituta. Lex enim Papia aut adscripti tollebat non vis substitutionis, adeoque remedio substitutionis introducebatur iure adscripti. & excludebatur caduca. Denique quod egerant aliqua ex parte prætis principis, vt caduca minuerant, quod & iurisconsulti, & testatores imitari & Iurisconsulti, etiam fallitatis egerant, ne fierent caduca, vt paulatim fallent iura fanctiones ad tandem Iustinianus confecit hac parte legis Papiæ caducaria penitus abrogata: & retinere tamen illo capita legis Papiæ, quæ, vt Vlpian. tit. de dominijs, emptionis: ad ipsa vt indigna auctoritate, plerunque

480/C.IV.K.5-4, 1673-1674
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1675-1676

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

T nomen.]CAVE illitus vsque ad §. *& cum triplici* tolle est: Vade legata caducorum omnia, & principium habuerunt, hæc lex dicit, ex bellis ciuilib. quæ habebat populus Romanus: sed cùm omnia iam pacificata erant, contingebat quòd aliqua extra ciuitatem Romanam alicui in ciuitate aliquid legarentur: & fuerat si ille interfectus fuisset, erat illud legatum caducum, & applicabatur fisco: sed cùm iam omnia pacificata sint, dicit Imperator quòd non sint legata caduca remanente: & legem Papiam corrigere valtelicet in multis ciuitatibus à retro principibus fuisset correctur quam obseruationē caducorum tollitque nō solùm iuridicentis: sed etiam ipsis testatoribus erat odiosa. Statuit enim vt hereditas adiri non posset, nisi ab aperta tabulari. Item vt legata fierent caduca, & legatarius decederet ante aperturā tabularij. vade statuebat vt vesvel legata fierēt caduca. Librarius, & fisco applicarētur, si cōtingeret legatarij, vel heredem ante apertas tabularij decedere. nam enim portent heredes adire hereditatē ante aperturas tabularū, nisi essent filij, vel nepotes hodie dicit Imperator, quòd omnes indifferēter adire possiant à morte testatoris: sine fuerint puré, siue in diē certum relicta: cedent à morte testatoris, & si decesserit legatarius, relictis ei petitionem legatorum ad heredes suos. VIVIAN. ¶ De hac l. vide scripta ad l. 12. §. *de leg.* 1. & scripta ad *tit. de cadue. in fragm. Vlp.* Restituitur autem in ea ius antiquum, quod fuit ante legem Papiam. Vide scripta ad LEX. §. *de leg.* 2. CVIACIVS.

a ¶ *Et nomen.* leg. Papia vult corrigere quoniam rationibus hæc prima.

b ¶ *Ciuilibus.* sæpe enim ita, cum leguebatur, ante apertura tabularum pertinebatur in bello & sic deficiebat relictū, & fisco querebatur. Vide Luc. de bis bellis *Bella per Ætnathias plus quam ciuilia cecinit.*

c ¶ *Patres conscripti.* quia scripta erant eorum nomina in diademate capitis sui. Vel ratione ætatis, vel eura, quam habebant ad imperium, vt patres.

d ¶ *Quemadmodum.* secunda ratio. [*Lex.*

e ¶ *Eundem.* vt §. *de nup. l. si libert. & l. §. & instit. de succ. lib.* & ff ¶ *Immittendi.* omnes. n. ius debēt ei, propterea quia inquirat sua vigebat. Vide illud: *Immittere ego, ni immittas esse labore.* Et ¶ erat eius vigor, vt legata fierent caduca, si decederet legatarius ante aperturā tabularū. i. nō nec heres adire poterat ante aper. tab.

f ¶ *Prudentissimi.* i. non tantum alios: sed etiam ipsi, qui eam conseqnebantur, difficiliores.

g ¶ *Non fierent.* i. vt non fierent.

h ¶ *Disponerent.* ipsi testatores.

i ¶ *Concedimus.* scilicet substitutiones.

k ¶ *Et cum* lex. quinta ratio.

l ¶ *Antiquum.* scilicet bonum.

m ¶ *Parentib.* ¶ No. quòd parentib. sed sum in parentib. & filiis fit licitum adire ante apertam tabul. imò etiam extraneis concedimus.

n ¶ *Libera.* Vlp. in frag. *tit. lib. 22. §. de in ius.* Vide fic ad *l. 13. §. de leg. 2.* CVIAC.

Codex.

apertas tabulas cedat dies adeundæ hereditatis, & legatorum: ne obtentu caducitatis propter non apertas tabulas, interim heredē, vel legatarię defuncti, heredicas, vel legatum deferatur in fiscum. h.d. vsque ad §. & cùm triplici. BALD.

Imp. INSTITVANDVS *A. Senatui vrbis Constantinopolitanæ.*

ET nomen *, & materiam caduccorum ex bellis ortam, & multā † ciuilibus b, quæ in se populus Romanus mouebat, necessariū duximus, Patres conscripti c, in pacificis nostri imperij temporibus ab orbe Romano recludere: vt quod belli calamitas introduxit, hoc pacis lenitas sopiret. Ec quemadmodum d in multis capitulis lex Papia ab anteriorib⁹ principibus emendata e fuit, & per desuetudinem abolita: ita & à nobis circa caducorum obseruationem inuidiosum f suum amittat vigorem, qui & ipsis prudentissimis & viris displicuit, multas inuenientibus vias, per quas caducum non fieret h. Sed & ipsis testamentorum conditoribus sic grauissima caducorum obseruatio visa est, vt & substitutiones introducerent, ne fiat caduca, & si facta sint, ad certas personas recurrere disponerent i, vias rechedentes, quas lex Papia posuit in caducis: quod & nos fieri concedimus k. Et cùm lex l Papia ius antiquum m, quod ante eam in omnibus simpliciter versabatur, suis machinationibus, & angustiis circuncludens, solis parentibus n, & liberis o testatoris vsque ad certum gradum, si scripti fuerant heredes, suum imponere iugum erubuit p, ius antiquum intactum eis q conferuans: nos omnibus nostris subiectis sine differentia personarum hoc concedimus r.

Hic fi.modo, in qua statutum nouum incipit poneri, & hoc principium dicit in summa: Lege Papia, & senatusconsulto, circa cā, & materiam caducorum tersissimus correctio, statuitur, vt hereditas defuncti posse adiri clausis tabulis, & vt legata pura, vel in diem certum relicta eadem quoad transmissionem à morte testatoris, & fisco non debeantur. SALI.

Cùm igitur materiam, & exordium caducorum lex Papia ab adiitionibus s, quæ circa defunctorum hereditates procedebant, sumpsit t, & idcò u non à morte testatoris v, sed ab aperta tabularum x dies cedere legatorum senatusconsulta y, quæ circa legem Papiam à introducta sunt, censuerunt z, vt quod a in medio deficiat, hoc caducum fiat b: primum hoc corrigentes, & antiquum c statutum renouantes †, sancimus omnes habere licentiam à morte testatoris adire hereditatem d: similique e modo legatorum f, vel fideicommissorum purè, vel in diem [certam g] e relictorum, diem à morte testatoris cedere h.

Hic Imper. prosequitur materiam deficientium voluntatum, & adiectas primò differentiam nouorum, dicens quod vltima voluntate, quæ deficiunt ex parte bonorum, quandoque sunt pro non scriptis, videlicet quando relinquitur sine morte, quandoque sunt quasi caduca, vt quando legatarius decessit post testamentum ante confirmationem per mortem testatoris. Quædam sunt caduca, vt quæ post mortem testatoris deficiunt, vel repudiantur h.d. vsque ad § in primo. BALD.

a Quia erroneus est, quòd ita dies partes cretio in vita intercessit. dat. ff §.

b Cùdicio pro conditione ad habetur, quamvis sub eadem conditione legatum relinquatur, sub qua facta est institutio heredis.

c Dies cedere legatorum, & fideicommissi. Secundò à morte testatoris dicit, non ante & ab illa die deberi dene legatarium, & ab illa die legatum deberi dicitur.

d *manifestum.*

e Legatum in d me, statim non deberet, veritate infpecta: sed tum demum cū veritas dies, quæ facta legatum fuerat ab heredibus.

f Dies in vtr. nihil potest fine obligatione.

g Absque obligatio debitum precedere debet.

h Dies legati adeuntibus ita accumulatus quoque eius obligatio ne necessitate per fictionem. Verum Bartolus hanc glos. ut ad *l. fin. pe.* ff. de *elect.* ne. reprobat. negat e. nim hic etiam adi. fabiani. g ff. de *cond. inst.* nam dies pendi, quod requisita vide non fit.

i Substitutus negat in hoc debere cautiones, & legati.

k Deberi ali. quid possit, ideo peti non possit.

l Legati, & hereditatis, differentia.

a ¶ *Ante.* Duobus modis dicitur cedere c. Primò quoad hoc vt ex eaſe decedens legatarius transmittat ad heredes & ita *lex. & quidam de lege per totā.* Aliis vt dicatur deberi: vt *§. de verb. signific. Cedere.* & sic non accipitur hic nam non c eſt statim legatarius, inſpecta ventate, nec ei debetur. cùm c nulla præcesſit obligatio: vt *§. de dolo. l. & eleganter. §. item in fervum & §. de legat. 3. §. si sibi.* ¶ *Cum seruus.* sed fingitur f quasi tum g, & debitum, cum potea venerit dies, vt *§. ex causa. l. à Titio & argu. §. eod. pura. l. penult.* Sed in contractibus h inter viatos ubi præcesſit contractus, vel obligatio, dicitur deberi, licèt i non possit peti, vt *§. de verb. oblig. Item, qui Kalendis.* Item licèt dicat simili modo in legato: vt in hereditate, cause k quia heredem l

§ Tacitus lib. 3. ait legem Papiam Poppæam à fenatu Augusto latam augendo matrimonio, & vt populus vltra patrem omnis vacantia orbi. Cuiac.

a LEX Papia does contribuit.

b Hoc dicitur adire ante apertas tabulas non contrum permittere, & libertad de causa.

480/C.IV.K.5-4, 1677-1678
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1679-1680

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

deicommisso grauari possunt [a]: nisi in hunc casum vel substitutus [b] vel coniunctus eos antecedat. Sed omnes personas, quibus lucrum per hunc ordinem defertur, eas etiam grauamen, quod ab initio fuerat complexum, omnimodo sentire [c]: siue in dando sit constitutum, siue in quibusdam faciendis [d], vel in modo [e], vel conditionis implendæ gratia, vel alia quacunque via [f] excogitatum. Neque enim ferendus est [g] is, qui lucrum quidem amplectitur: onus autem ei annexum contemnit.

Hereditas potest adiri etiam clausis tabulis: & quæ ad adeundã cedat dies à morte testatoris: sed quæ ad transmittendum iura vetera firmantur, ut legata, & fideicõmissa transmittantur: sed in heredibus firmatur, ut non cedat dies, quæ ad transmittendum, nisi ab adita hereditate. fallit in liberorum personis; item fallit quotiens ius deliberandi transmittitur. h. d. vsque ad §. libertatibus.

In nouissimo [h] autem articulo, vbi propriè *caduca* fiebant, secundùm quod prædiximus [i], etiam clausis tabulis eum existere heredes, qui iam posse adire, siue ex parte sint, siue ex asse instituti, censemus, & dies legatorum, & fideicommissorum (secundùm quod prædiximus) à morte defuncti cedere [k]. Hereditatem etenim, nisi fuerit adita, transmitti, nec veteres concedebant, nec nos patimur [l]: exceptis videlicet liberorum personis, de quibus Theodosiana [m] lex super huiusmodi casibus introducta loquitur: his [n] nihilominùs, quæ super his [o] qui † deliberantes ab hac luce migrant, à nobis constituta sunt [p], in suo robore mansuris.

Legatum libertatis cedit ab adita hereditate: item legatum, quod dependet ex libertate. h. d. vsque ad §. sin autem aliquid. BALD.

Vel sic: *Legata, vel fideicommissa pura, vel in diem certum relicta, cedunt à morte testatoris: exceptis legato libertatis, vsufructus, & quibusdam aliis, quæ cedunt à tempore aditæ hereditatis.* SALYCETVS.

Libertatibus [q] procul dubiò & post præsentem sanctionem propter sui naturam, quæ aditionem heredis [r] expectant, ab adita hereditate vna cum aliis, quæ seruis in testamento manumissis, vel aliis legatis [s] relicta sunt, competentibus. Excepto etiam vsufructu, qui † sui natura ad heredes legatarij transmitti non potest.

a ¶ *Possunt.* possunt autem hoc omnes, qui honorantur commodo pecuniario: vt *Inst. de sing. reb. per fi. re. in princ.* & etiam debitor defuncti: vt *ff. de leg. j. l. si pecunia. & de alii leg. l. debitor defuncti.* ACCVR.

b ¶ *Substitutus.* imò quandoque substitutus non admittitur: vt *ff. de cap. l. quid si filius.* vbi filius, qui domi remansit patre capto pœnitentiam descendit: nam ei pupillariter substitutus non admittitur: sed illud in pupillari substituto: hic loquitur in vulgari, & communi.

c ¶ *Sentire.* vt *ff. de vsufr. leg. l. si ab eo. & ff. de lega. ij. l. si Titio. & Mæuio §. Iulianus.* ¶ Sed secundùm hoc quomodo hic blanditur Iustinianus nõ dicit corrigi fori, quasi hoc ipse inueniat de nouo. Sed dic, quòd inuentum erat per iurisconsultum, non per aliũ principem. 2. Vel non erat generaliter sic constitutum. Sed videtur contrà. sci. quòd non cum onere cedat ad substitutũ, nisi sit expressum: vt *ff. de her. inst. l. sub conditione.* vbi conditio apposita instituto non intelligitur repetita in persona substituti: sed ibi erat conditio casualis, quæ non dicitur onus. ¶ Item contrà *ff. de leg. ij. l. Cels. §. pen. & §. seq.* Solu. ille refert ius antiquum, quod refertur *in eod. tit. l. si Titio. & Mæuio §. Iulianus.*

¶ Et eodẽ modo potest responderi ad id, quòd dicitur *ff. de leg. iij. l. j. §. fi.* vbi relicta à legitimis proximioribus, non intelliguntur repetita à sequentibus: sunt ergo illa correcta. 2. Vel *in d. l. de leg. iij.* non venit ad substitutum: nec dicitur substitutus sequẽs agnatus: sed dicitur legitimus. 3. Vel potest dari generalis solutio vt semper intelligantur repetita, nisi pateat aliam fuisse defuncti voluntatem: vt *hic. & ff. de leg. ij. l. licet imperator. in fin.*

¶ Sed quare aliud in primo ordine, quòd non redeunt cũ onere, hic sic? Resp. quia ibi nec aliquo tempore tenuit legatum, ideoque nec onus. hic autẽ cœpit: arg. *ff. de here. inst. l. cum inde est,* quòd hic habet ex persona legatarij ibi non: & ad hoc arg. *ff. de cond. inst. l. nam & si sub conditione §. cum pendet. & ff. de verb. obl. l. in illa stipulatione.* ¶ Item quid † si alicui fuit relictum, & onus iniunctum: onus autem adimpleri non possit, verùm iure possit petere legatum? Ad quod resp. sec. H. si onus tenuit à principio, potest petere: vt *ff. de leg. iij. l. pater. §. Tuscilianus* si verò non tenuit, non potest petere, vt *ff. de leg. ij. l. codicillis in princ.*

¶ Sed arg. contrà videtur *ff. de condit. & dem. l. si quis cum.* ACCVRS. Dicas quòd in illa *l. si quis cum,* testator voluit ad legatarium aliquod commodum pertinere, putà interusurium medij temporis, vnde nimirum licet vllum sit onus non tamen annullatur legatum: de hac quæstione vide pulchram distinctionem Bart. *in d. l. codicillis ff. de leg. ij.*

d ¶ *Faciendis.* hic subdiuide, vel *in modo, &c.*

e ¶ *In modo.* subdiuidit. & quod dicit, in faciẽdo, intellige, si potuit per alium expediri: vt *j. §. in autem.*

f ¶ *Via.* vt legauit ei: postea alio testamento, vel codicillo aliquid dare, vel facere præcepit.

g ¶ *Contemnit.* vt & *C. de fur. l. si §. sed cum in secunda.* ¶ Argum. contrà *ff. de neg. gest. l. si negotia.*

¶ *In nouissimo.* CAVES. In genere legati, quod dicebatur caducũ. quando legatarij repudiabant, vel ante apertas tabul. decedebant: statuit imperator, vt heres siue ex parte, siue in solidum institutus, adire possit hereditatem à die mortis testatoris: & ante apertas tabulas dies legatorũ, vel fidei. cedat à morte defuncti: & petitionẽ transmittat ad heredes: hereditatem autem nõ aditam non transmittat ad heredem extraneũ, sed tantùm ad filios, vel nepotes, de quibus lex Theodosiana facit mentionem: vt si

avus decesserit, nepotem habens ex filio, & filius ante mortẽ patris eiusdem aui decesserit, eam transmittet ad heredem, salua constitutione promulgata super deliberatione heredis, velit heres adire: vt *C. de iure delib. l. cum antiquioribus.* vt tunc scilicet tantum temporis transmittat ad heredes ad deliberandũ, vel adeundam, quantum ei de anno superfuit. & licet dictũ sit generaliter quòd dies [a] legatorum cedat à morte testatoris, non tamen hoc intelligendum de legato libertatis: quia non cedit, nisi demum adita hereditate. Item nec legata relicta ei, qui manumittitur, nisi adita hereditate. Item nec legata serui legata, vsusfru. verò nec ab heredib. nec ad heredes trãsmittitur: & hæc sunt vera in his, quæ purè, vel in diem certum sunt relicta. Si autem legatum sit relictum sub conditione, siue fuerit mixta, siue potestatiua, siue casualis, peti non poterit, nisi demum existente cõditione: ea autem pendente si moriatur legatarius, vel defecerit conditio, remanebit apud eos, à quibus erat relictum: & ad heredes trãsmittet, nisi habeat substitutum, vel coniunctum: si in tam in institutionibus, quàm in legatis, & fideicommissis, & in mortis causa donatis possit fieri substitutio: apud heredes autem remanebit pro portionibus hereditariis, à quibus fuisset præstandum cum onere suo, nisi testator legatum reliquerit ab vno herede: quia tunc penes grauatum de præstãdo legato remanebit apud eos pro virilibus portionibus ab aliis legatariis, vel fideicommissariis, vel mortis causa donat. honoratos, vel alias personas, qui fideicommisso grauari possunt, remanebit pro virili portione. VIVIAN.

h ¶ *In nouissimo.* i. vltimo.

i ¶ *Prædiximus.* *C. eod. §. cum igitur.*

k ¶ *Cedere.* hoc expone: vt *C. eod. §. cum igitur in fine.*

l ¶ *Patimur.* vt & *C. de iur. del. l. quamuis.* nisi in casu [b] scilicet quãdo retardauit heres aditionem ex necessitate, vt quæ stionem de familia occisi haberet: vt *ff. ad Sillan. l. si quis in graui. § relegentur. & l. qui possessionem.*

m ¶ *Theodosiana.* quam habes *j. tit. j. l. j.* quæ dicit transmitti non aditam ad liberos.

n ¶ *His.* scilicet exceptis.

o ¶ *Super his.* heredibus.

p ¶ *Constituta sunt.* vt vsque ad annum transmittat sciens: vt *C. de iure delib. l. cum antiquioribus.*

q ¶ *Libertatibus.* *l. competentibus:* vt *j. de manu. test. l. ij.* nec si dicerent à morte testatoris eis competere, heredibus postea non adita re cõtenderent: quod esset absurdum. & sic hæc exceptio ab eo, quod dixerat, *& idem, &c.*

r ¶ *Heredis.* redit ad eum versum, qui est suprà, *& dies legatorum, &c.*

s ¶ *Aliis legatis.* seruis etenim legata relicta & postea testator legauerat seruos aliis hominibus cum rebus eis legatis, non ergo cedit legata relicta [c] seruis manumissis, vel legatis nisi ab adita hereditate: vt *hic. & ff. quando di. lega. ce. l. heredis. §. si. & l. cum legato. & ff. ad leg. Falc. l. j. §. ad res.* Et in primo casu est ratio: ne prius legatum [d] cedat, quàm libertas: vt in illa *l. heredis.* In secundo illa ratio est, quia cùm in seruo [e] legato nullus habeat legatarius ante aditã hereditatem merito ei per eum ab eo restatore relictum legatum, nullo modo quæri potest: vt *ff. quando di. le. ced. l. cum in §.* licèt (quod est mirabile) legatarius ab ipso tẽpore mortis videatur fictione [f] iuris fuisse dominus: vt *ff. de serui. vrb. l. si seruus legatus.* sed inspecta veritate non est: vt *ff. de leg. j. l. si dubie homo. §. cũ seruus.* Alij intelligunt hanc secundã casũ in

* Contrà casum dum in glos. in fin. contrà de præscript.

a Legatũ cum onere impossibili legatario relictũ, an peti possit.

a Dies legatorum cedit à morte testatoris, exceptis quibusdã quæ cedunt adita tantùm hereditate.

† al. quæ super suspensione, quæ deliberãt.

† al. quæ suæ naturæ.

b Vide plures alias exceptiones gl. & Bar. in d. l. ff. de aqui.

c Relicta seruis manumissis, vel legatis non cedũt, nisi ab adita hereditate.

d Legatũ serui substituti, ei cedere non potest, quàm libertas cedat.

e Ante aditam hereditatẽ legatarius nullum ius habet in seruo legato.

f Fictione iuris legatarius ab ipso tempore mortis dominus videtur fuisse dominus.

480/C.IV.K.5-4, 1681-1682
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1683-1684

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1685-1686

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1687-1688

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ea disponere.

Iura de hac quibus ut indigne, per hanc legē reformantur cuncta.lib. d.xxxij.ad §.cūm autem. SALVC.

¶ Qvæ autem antiquis legibus dicti sunt de his, quæ ut indignis [a] auferuntur, & nos simili modo intacta seruamus: siue in nostrum fiscum, siue in alias personas perueniant.

Hereditas non adita debuit subſtituto, & eius deſuncto, transmittibi ab intestato: & vltimo ſiſco.h.d.vſque ad §. hæc autē omnia. SAL.

¶ Cūm autem in superiore [b] parte legis non aditam hereditatem minimè, nisi quibusdam personis [c], ad heredes defuncti transmitti disposuimus: necesse est, si quis solidam hereditatem non adierit huius: si quidem habeat subſtitutum, ad eum, si voluerit [d], & potuerit peruenire. Quòd si hoc non fit vel ab instituto successores [e] eam insciantve si nulli sint, vel accipere nolint, vel aliquo modo non capiant: tunc ad nostrum ærarium [f] deuoluatur.

Omnia in hac lege ſtatuta habent locum in qualibet vltima voluntate poſt hanc legem facta.h.d. vſque ad ſiscum. SALVC.

¶ Hæc autem omnia locum habere censemus tam in testamentis, siue in scripeis, siue sine scripeis habitis, quàm in codicillis, & omni vltimo elogio, vel si quid ab intestato fuerit derelictum [g], nèenon in mortis causa donationibus. Tantū etenim nobis superest clementiæ, quòd scientes etiam fiscum nostrum vltimum ad caducorum vindicationē vocari: tamen nec illi pepercimus † [1], nec Augustum [h] priuilegium exercemus: sed quod communiter omnibus prodest, hoc rei [i] * priuatæ nostræ vtilitati præferēdum esse † censemus [k], nostrū esse peopriū subiectorum commodum imperialiter existimantes [l]. ¶ Locum autem huius legi constituimus in his defunctorum elogiis, quæ posthac * cōposita fuerint: anteriores etenim casus sue morte discurrere concedimus. Hæc omnia ad vos, Patres conscripti, duximus esse sanciendæ (scilicet) vt omnia maneat incognitus nostræ benevolentiæ labor: sed edictis ex solennitate à nostris magistratibus propositis, omnibus innotescat, Dat. Kal.Iun.Constantinop.D.N.Iustiniano A. PP. IIII. & Paulino V.C.Coss. †

DE HIS, QVI ANTE APERTAS tabulas hereditatem transmittunt.

TITVLVS LII.

NVllam aliam ob causam hanc titulum dari institutum, quàm quòd constitutum in ea poſita maximum fecerit tenuis superiore, §.in nouissimo, qui aliquam eam fortem dedisset, proponendi quid de apertis tabulis inquirat, quas apertas bonis non est necesse, vt adiri possit hereditas, vel vt dies legatorum cedat, & deregatus est legis Papiæ, quam Iustinianus penitus abrogauit in his, quæ deferuntur ante mortem testatoris, vel ante apertas tabulas, nec tamen inutile Constitutio est, cùm ex ea, qua ita concipitur, defuncti liberos à parentibus ſibi teſtamento relictam hereditatem ante apertas tabulas transmittere ad liberos suos, indè non concipiantur liberos à parentibus ſibi teſtamento relictam hereditatem, etiam ſi eam non adierint, vel aliquoſormā transmittere in liberos suos: quod procedit indistinctè siue liberi, quæ parentes heredes scribant, siue parentibus suis extranei heredes sint, & vt constituit ait, siue scribantur ſibi delicuæ hereditatem, siue ignorauerint, & siue ex parte scripti fuerint, siue ex asse, cùm tamen ex lege Papia extranei ex parte scripti non transmittant hereditatem ante apertarum tabularum, atque etiam, vt ait, ſi omnino subscripti non fint, vt penitus excludantur hæc Papiæ, atque ſi omnes subscripti fuerint: vt §. ILLVD PRAE. Et præterea Constitutio ait obtinere in legatis, quæ liberis parentes relinquunt: quæ tamen lege Papia caduca fierent maritis legatariis ante apertas tabulas. Benefitium ipsius concessum suos, vt ex parte scripti transmittant ante adeam hereditatem. L. I. de vet. iurisb. hac Constitutio purgat ad iuberos non ſuos. Et notandum huic Constitutioni non esse locum in liberis hereditibus extraneis ab intestato venientibus, §. 1. de S. C. Orph. ſed ex testamento dantaxat.* CVIACIVS.

DE HIS, QVI ante apertas tabulas hereditatem, &c.

Hereditas aſcendentium, etiam non adita, transmittitur ad poſteros per liberos ſubſtantes morientes, etiam claſſis tributa: quod obtinet in legatis, & fideicommiſſis. SALVCIVS.

Imp. THEODOSIVS, & VALENTIN. AA. Hermaſidæ P.P.

Ea hanc habemus ſanctionem = in poſterum (valituram, Hilios [m], ſeu filias: nepotes [n], aut neptes: pronepotes, aut proneptes, à patre, vel matre: auo, vel auia: proauo, vel proauia ſcriptos heredes, licèt non ſint iuniecem ſubſtituti [o]: ſeu cum extranei, ſeu ſoli ſint inſtituti: & ante apertas tabulas defuncti [p] (ſiue ſe nouerint ſcripeos heredes, ſiue ignouerint) in liberos [q] ſuos, cuiuſcūq; ſint ſexus, vel gradus, derelictam ſibi hereditatem portionem poſſe tranſmittere [r]: memoratā-

tera iura generale erat, vt ſi hæred', vel legatarius, eui aliquid in teſtamento erat relictum, antequam aperas tabulas decederet, hereditatem, vel legatū ad poſteros ſuos non tranſmittebat: ſed dicit imperator quòd in quibuſdam perſonis aliter eſt ſtatuendum. Statuit ergo vt ſi teſtator, vel teſtatrix decedens, filios, vel filias habens, ex eis nepotes, vel neptes, & eos ſolos, vel cū extraneis ſcripſerit heredes, vel adhuc ſubſtituerit, & ante apertas tabulas deceſſerint: hereditatem ad ſuos tranſmittant: nulla eis exceptione opponenda, & hoc in prima. Idem eſt in ſingulari re eis relicta. Vt ſi ante apertas tabulas deceſſerint: eam ad poſteros ſuos tranſmittant. Iniquum enim eſſet, vt propter caſum filius humanius contingentem nepotes facere bonæ auiæ, vel legato defraudarentur. & hoc in ſecunda. VIVIAN.

m ¶ *Filios.* qui extat in poteſtate, aliudſi in emancipatis, ſecundùm quoſdam: vt *ſupra de in diſtrib.l.vj.& l.eum antiquior.* Vel forte *filios* in omnibus liberis, & parentibus: vt *ſupra* tit. §. & §. *in nouiſſimo.* & hic diſtinctum de ſexore ex filia, quam conſtat non eſſe in poteſtate aui materni: vt *Inſtitut. de pat. poteſ. §. fina.*

n ¶ *Subſtituti.* filij eum nepotibus.

o ¶ *Subſtituti.* & ante aditam hereditatem. ACCVRSIVS.

p ¶ *In liberis.* ¶ Nota ergo duo [s] eſſe neceſſaria, vt ſint tranſmiſſi [t], & habeat locum hic titulus: quod ſcilicet tranſmittant ſui de liberis: & ille in quem tranſmittuntur ſit de liberis. ¶ Idē videtur quòd etiam ad ſuperiores ſit [u] tranſmiſſio: vt *de ſuis, & legit. l. apud Iulian.* ¶ Sed quid ſi hi ſint ſcripti heredes cum ſuis liberis: ſed extranei inſtituerint, liberis exheredatis? Reſpon. nec extranei, nec exheredati liberi adminiſtrent ea hoc teſtamento: vt in *corpor. authent. de hered. & Falcid. §. ſubnouatus. colla.3.*

¶ Item quid ſi non ex teſtamento obtinuit hic liberis: ſed ab [x] inteſtato? hic dicit de relictis ex teſtamento: ſed cum poteſt dici idem.

r ¶ *Tranſmittere.* ¶ Notā quòd ipſo iure poſſeruat ſua ſit hæres: ſed poteſt dimittere, vel renuere, ſi vult, de iure

[a] ¶ *Indigni.* vt *ff. de his, quibus vt indi. per totum. & de legat.3 pen.*

¶ *Cum autem.*] CASTR. Dictum eſt in principio huius. quòd heres hereditatem non aditam non tranſmittit, nisi ad quoſdam certas perſonas: hoc verum eſt, ſi nō habeat ſubſtitutū: ſi autem ſubſtitutū habet, peruenit ad ſubſtitutum: ſi non, ad ſuccedentes a intestato: ſi nec hi non ſint, vel ſint, & nolint, nō cadit hæc ſicus. Hæc, quæ dicta ſunt hucusque habent in omni vltimo elogio, ſiue ſcripto, ſiue nō ſcripto. & licèt omnibus deficientibus ſiscus vocetur, ſecus dictum eſt: tamen eam oportet ſuo vocabulo, & vltimò, vt præferatur vtilitati communi, &c. vt in litera. Hæc autem quæſtio ad futuralogia nō ad præteritia extenditur: ſed ſuo marte diſcurrent. Vltimò conſtitutionem illā ad ſenatum tranſmittit imp. vt labor ſuus *apud* quemquam non ſit inanis: ſed omnibus pateat, & clareſcat. VIVIANVS.

b ¶ *In ſuperiore.* vt *l.ne. l.§ in nouiſſimo.*

c ¶ *Aliquos.* ſc. ſubſtitutos.

d ¶ *Succeſſores.* ſcilicet teſtatoris.

e ¶ *Ærarium.* prius tamen ad vocem de iure præſcriptum *l. vnde ſur & vnde l.j.*

f ¶ *Deuoluatur.* ſi in codicillis ſubſtitutio ab eo, qui non fecit teſtamentum. ACCVRS.

g ¶ *Peperceimus.* typicocum. Non oportet ad cum reducere: vt *ff. ad exhib. & dum l. in facto.* ACCVRS.

h ¶ *Nec Augustum.* imperiale.

i ¶ *Rei.* genitiui caſus.

k ¶ *Cenſemus.* Nota vt *ff. pro ſoc l. actiones. § Lator. ff. in auth. de nō al. §. quia verò ſacroſanc. in fin. § cella. §.* ACCVR.

l ¶ *Existimantes.* hic & *in authentic. de hared. & Falcid. in princ. colla. 1. ibi, incurrant, &c. & in nouiſſimo.* vt *inde ſint quinque ſuffra. §. cognitis, collatio. §.*

a Trimorpa cōtinuata vsibus ſuis tribus præſtet.

b v. ad hæredem Tertullianum. Nouiſſimo. Vbi autem ſpecialiter patet de quibuſdam perſonis, in quibus relicta non aperiri an ab *hanc caduca: ſcilicet in conditionib. ſtatu liberis legis.* v Testamen reg. iu.

c Testium

480/C.IV.K.5-4, 1689-1690

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

† Vide Socin. vol. 2. p. 2.

pretorio : licèt non. &c de iure ciuili: vt *Inst. de herediam quali.* & *dispos.* l. *fed hic.* & *ff. de lib. & posthum. l. in fin.*

a ¶ *Nulla dubitatio.* scilicet quod non cesserit dies legati, & hoc ad sequens. Vel non fuerint apertæ tabulæ. Vel quòd non fuerit heredibus adita: quòd olim obtinebat: vt *supra tit.* j. §. j.

b ¶ *Deteriùs.* hodie idem & si ab extraneo relinquantur legatum: vt *supra tit.* j. l. j. §. *item igitur.* & §. *sin autem.*

¶ Item nota quòd ergo huius legis diuersis quidem, quòd § a aliquas tabulas personarum scribebatur hæres sub conditione, & decedat, antequam conditio existat: transmittit ad suam posteritatem. Et idem dixerùt in quæstione, qua quæritur, si duo filij indistinctè heredes & rogatur adimicè restituere, si alter decesserit sine liberis, & vnus decedat relictis filiis, antequam conditio alterius decedentis sine liberis existat: transmittitur filios & sic postea existente conditione : quia alter decedit sine liberis, potest postea fideicommissum quod non cedebat dies, nisi ab apertura tabularum in aliis fedin illis erat privilegium, vt cederet ante. Erat & quidam casus olim, quem habes *ff. ad Trebellianum. l.* 15. §. fin. & alias de contra tabu. l. *fed & si deceſſerit.*

a Tilius sub conditione institutus, si decedat ante conditionem extantem, & decedat, antequam conditio existat: transmittit ad filios.

b Trebatius fideicommissa sub conditione non existente non transmittit ad heredes, nisi filius vivat, & diligat. l. hæc mens. 39. *ff. de condit. & demonst.*

ADDITIO. Aduertas quòd illa lex locum habet siue ibi defecerint nati in vita illius, de cuius hereditate agitur, siue postea, vt dicit Cynus hic post Dyn. et *Ludouic. in margine dubiorum. ff. de lib. & posthum.*

QVANDO DIES legati, vel fideicommissi cedat.

Inuicem diuersa de hac supra de cadu. tol. nisi ea propositio. Proinde de duplici ratione hic dicit, scilicet quando pot. poſſi: vt j. eod. l. j. *& ex quo tempore transmittatur.*

SI *competenti.*] CAESVS. Testamentum fecisti, annuum legatum mihi reliquisti : an in principio, an in fine illud petere possim, quæritur : Respon. quòd ea quæ personas (¶ † tamen hereditatem non recusante) nulla huiusmodi * præscriptione sibi obstante, eam tanquam debitam vindicare. Quod scilicet etiam super legatis, vel fideicommissis à patre, vel à matre: auo, vel auis : proauo, vel proauis derelictis ‖, locum habet. Siquidem perindignum est, fortuitas ob causas, vel casus humanos, nepotes, aut neptes : proneptes, aut proneptes, aunita, vel proauita successione fraudari, aliósque aduersùs agitum, vel proauitum defodetium, vel instituendi insperato legati commodo, vel hereditatis gaudere. Habeant verò solatium tristitiæ suæ, quibus est meritò consulendum. Dat. III. Nonas Aprilis, post consulatum Protogenis, & Asterij.

QVANDO DIES LEGATI, VEL fideicommissi cedat.

TITVLVS LIII.

Hæc etiam titulum non aliam ob causam dat, quàm vt ex veteribus Constitutionibus confirmat, quod dixit tit. LI. §. in nouissimo, & seqq. *de ruptione dicit legatorum, & fideicommissorum & de annuo legato reliclo primum tenuit, quod ait* l. 1. *initio cuius quo anno ea peti posit, tractatur & ad hereditum legatarij pro posſignatio post mortem tabularia initio celebrque anni eorum legatarum dies cedit. & cuius cuiusque anni legatum, finitio eius exercit legatarius, transmittitur in heredem : & hoc est, quod ait* l. 4. D. de ann. lega. *vel quod idem est, in annis singulis plura esse legata, primi anni puram, sequentium annorum conditionalia* idem l. 2. & Lin singulos. eod. tit. l. 1. §. fi in annos. ad leg. Fal. l. ult. n. 21. quando dies legendi l. 45. *ff. de opiſc. & el. nec obstat* l. fi in annos. D. de cond & dem. *in cuius specie non dicit tractare, in annis singulis : sed summam certam legauit in annos X. complens scilicet facias, & sic sumpta vel operam legasse.* vel l. quæritur. D. de vſufr. *Ea alias legatum huius tit. constitutionis legati : aut fideicommissi petitionem in heredem ita demum transmitti, si dies eius cesserit, qui vtique cedit à morte testatoris, si pure ; aut in diem certum relictum sit : à die impleta conditione, si conditionale fuerit, vel in diem incertum, qui & aliquo casu non cedere possit, nec exigi scientiam, nec agnitionem legatarij, nec traditionem rei legatæ, nec additionem hereditatis. Et conditionale non esse legatum ita relictum, cùm ad legatorum statum perueniat mora eorum sufficiendi, non conditionis : & longe ab differentia inter conditionem, & moram,* l. 1. de lega. 1. *heres de cond. & dem.* l. penult. hoc tit. l. quod potè. D. cod. *& flauum vocat, quod Græci aurin : id est instam statum,* vt l. cùm pater. §. curatoris. de lega. 2. *qui & virile super dicunt,* l. 1. de minor. *ad differentiam vigore pubertatis,* l. 4. l. qui tell. fac. post. *Igitur post mortem tabularia mortuus legatorio anno annum XX legati petitio in heredem transmittitur nec obstat* l. fi Titio. D. cod. *& plerique alia similes, sin quibus, vt Iacobus tellf., ab initio legati initiatur conditio hoc modo, Titio cùm erit annorum tot, de lega. In hoc verò initio pars legati, hoc modo. Ille X. de lega. deinde sibi cùm diem adierit, hoc modo, quod legatum accipere debebat, cùm ad legitimum statum perueniet.* CYACIVS.

Legata annua ab initio cuiuſlibet anni sunt soluenda. BYTR. BALD. & SALYCET.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Agrippæ.*

I competenti iudici annua legata, vel fideicommissa tibi relicta Probauerris, ab initio * cuiuſque anni exigendi ea habebis facultatem. Suppositâ III Kalend. Iu. Saturnino, & Gal. Gosi.

Quod liberè capitur, restituere non fabricet. BALD. Vel sic: *Duas habet lect. secundum primam h. d. Si in legato pluribus relicto apponatur conditio, vt in superuenientiæ veniat: deficit conditio, si legatarius filius reliquerit, secundum aliam lectu. hoc dicit : Si in legato pluribus relicto apponatur grauamen, vt roderat ad superuenientem superuenus ad quem redijt, ad heredem suum in solidum transmittit : nec ad heredes collegatariorum reuertuntur, hoc dicit & secundum hanc lect. exponit:* quicunque is fuerit : *scilicet qui supernixerit. & hæc bona in extranei legatarij.* SAL.

1. *Idem* AA. *Proſo.*

AGtum plutibus relictum nominatim animaduertimus de caunum esse, vt ad eum, qui superfuisset †, pertineret. Quicunque igitur is fuerit d ad heredem suum dominium transmittit, nec tali fideicommisso adstringitur * †. PP. XV. Kalend. Augu. Chilone, & Libone Coss.

Legatum relictum, si ad certum statem perueneris, impletis diebus transmittitur ad heredem. BALD. Vel sic: *Si dem legato cessit: legatarius ad eius heredem legatis transmittit : licèt ipsum nondum consecutum fuerit.* SALYC.

1. *Idem* AA. *Æliæ.*

SI Pontionilla * ad eum statem perueniſ †, cui legatum, vel fideicommissum relictum erat : petitionem ad heredes transmisit, licèt † antè decesserit, quàm consequeretur legatum, vel fideicommissum. PP. V. Kalendas Augu. Chilone, & Libone Coss.

Sufficit, quòd conditio in momento principio anni. ACCVRSIVS. e ¶ *Ab initio.* vt & *ff. quando di. leg. ca. l. nec semel. & infra.* ¶ Sed videtur contra *ff. de verb. obli. l. qui hoc anno.* Sed aliud est in stipulationib. ¶ Arg. tamen contrà *ff. de condit. & demon. l. ſi in annos.* Vel aliud * est ſi stipuletur quis hoc anno aliquid dari : & aliud ſi in annum, vel ſingulis annis. Vide tenſus : *Annus ſi debes, tunc inſpicias caput anni. Annus ſi debes, in fine tenebraram anni.* ¶ Sed arg. contra *ff. ſoluto. per. l. Stichum.* vbi dicit menſtruos. Accvrs. ADDITIO. Dicas quòd in dicta l. *Stichum* dies fuit adiecta conditione ſolutionis: hic verò causa multiplicandæ obligationis. Videas de illo plenè per Bart. *in d. l. qui hoc anno. ff. de verb. obligat.*

a Stipulationis hoc anno, & in annum & ſingulis annis, differitia.

A Gtum.] CASVS. Fundum mihi, Titio, & Seio legasti, vt ad superstitem perueniret, decessi: an ad heredem meum legatum transmiserre possim, quæritur ? Dicitur quòd non: nec pro tali fideiſſemiſſ. heredi meo Titius, & Seius superstiten ob hoc fideicommissum capiuntur, nec eorum heredes adstringuntur.

d ¶ *Potest.* scilicet qui superierit: & sic ad eum totum perueniet legatis vt † *de dona. caui. inter l. j. & ff. de lega. 1. q. l. cùm pater. §. libera. & l. pen. §. fructus.*

e ¶ *Adstringitur.* etiam & ſi cedat ad alium legatarium.

SI Pontionilla.] CASVS. Cuidam ruſtici de prouincia nomine Pontionillæ, aliquis reliquit legatum, seu fideicommissum, cùm ad legitimam ætatem perueniret: nunc quæritur, ‖ ſi Pontionilla impetra conditione legati deceſſit, antequam consequeretur legatum, vel fideicommissum : vtrùm petitionem legati, vel fideicommiſſi transmittat ad suos heredes ? Et respond. quòd ſic. Vel ſic: Pontiana fundum legauit, cùm ad duodecimum annum perueniſſ. : ſed antequam fundum consequeretur, deceſſit : an nihilominus petitionem fundi transmittat ad heredes, quæritur ? Dicitur quòd ſic.

f ¶ *Perueniſſ.* non enim quæritur an fuerit in vim conditionis, vel dies tempus appoſitum, ex quo ad eum grauit peruenire. Sed ſi nec peruenisset ad annum, quæreretur vt alteri casu transf

* *Perueniſſe ita, scilicet in optimo statu.*

† *Decisio casu aliqua in ſuo effectu, scilicet vt per ſtatum : remanet in ſuo ſtatu, vel non, Pofſumus accipere conditionem ad heredem. In eo non peruenit.*

† *ad ſuperuenientiam.*

‖ *In editione additum hoc, ut verſibus pro ſe reſponsum : ſed non reperitur in ali.*

480/C.IV.K.5-4, 1691-1692
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

transmitteretur, alioquin non, scilicet quando est in vim conditionalis translatum. *eod. l. ex his.*

CVm vxori] CASTI. Testator filiorum vxore non habens, vxori suæ vsumfructum fundi Titiani reliquit, & eidem, cùm liberos haberet eiusdem fundi proprietatem legauit: posteà filium habuit: sed statim decessit filius: an nihilominus cedat dies proprietatis legati, quæritur. Resp. quòd sic, ratio dubitationis fuit: quia testator dixit, cùm liberos non haberet: ista liberos nõ habuit, sed vnum filium tantùm. Item quia decessit statim. sed hæc non obstant: vt dicit.

a ¶ *Cum liberos.* ex hoc oriebatur quæstio: & intelligitur, etiã si * vnum habet, *sufficit: vt hic, & supra de condi. infer. l. 3.* & de nascituris intelligitur, non natis: *vt ff. de cond. & demon. l. filiam.* nec interest, viuo, vel mortuo testatore nati sunt: *vt ff. de condi. & demõ. l. si vir. & l. sequen.* dummodò ex eodẽ vixore *ff. illo tit. l. cum vir.*

b ¶ *Decedat.* Secùs si de tempore mortis intellectum esset à testatore: vt *ff. ad Treb. l. ex facto. § si quis autẽ.* secundùm Io. ¶ Item nõ. arg. contrà perseuerantiam. Sed arg. contra. *ff. de adopt. l. in omni. & ff. de in rem ver. l. si pro patre. § versum.*

EX his] CASTI. Testator Æliæ, & Seuerinæ filiabus suis x. legauit, cùm ad ætatem legitimam peruenissent: decessit Ælia ante ætatem legitimam: an petitionem ad heredẽ transmittat, quæritur? dicitur quòd sic: quia legatum conditionale non erat: sed purum, & in diem certum: sed erat petitio in certum tempus dilata est: vt eo tempore solutio fiat, quo futura erat filia legitimæ ætatis, si non prius decessisset: nec sufficit quòd annus fuerit inchoatus: sed completus esse debet.

a ¶ *Ex his verbis.* Cõfirmatur hac cõstitutione decretum Antonini Pij, quod est *in l. non putabam. ff. de condit. & demon.* reiecto contrario Antonij Caracallæ, quod est in *l. qui filium. § Fabius. ff. ad S.C. Treb.* Vide not. ad *d. § Fabius.* & scripta ad *l. si cui legatur. ff. de leg. 1.* CVIAC.

c ¶ *Et Secunda.* propria nomina sunt.

d ¶ *Statum.* Id est, ad 25. annum: quæ ætas propter legem Lætoriam dicitur legitima. *c. 28. de præscr.* CVIAC.

d ¶ *Conditio.* quia tunc non cederet petitio legati ante xxv. an. Acc.

e ¶ *Non conditio.* Quia si perfecta scriptura legati testator hæc adiecit. Quare accipere poterit, cùm erit pubes. Diuersa autem est species *d. l. 1. ff.*

te tẽporis sit implem. BALD. Vel sic: *Licèt mulier amiserit filium, propter quem consecuta fuit legatum, non propterea legatum perdit, vel restituit.* SALYC.

IV. *Iidem AA. Ammiæ* *.

CVm vxori vsusfructus fundi * legatur, & eius proprietas, cùm liberos * habuerit: nato filio statim proprietatis legati dies cedit: nec quicquã obest, si is decedat [b]. PP. Kalend. Augu. Antonino A. III. & Geta item III. Coss.

Quando tempus certa ætatis adiicitur post præcedentem dispositionem puram, non facit conditionem: sed differtur in tempus impletum: & ideo interim nõ impedit transmissionem. hoc dicit sec. secundùm BALD.

V. *Imp.* ALEXANDER A. *Maximo.*

EX his verbis [a], *De lege Æliæ Seuerinæ filiæ meæ, & Secundæ* [c] *decem: quæ legata accipere* [d] *debebat, cùm ad legitimum statũ peruenerit*: non conditio [d], [e] fideicommisso vel legato inserta: sed petitio in tempus legitimæ ætatis dilata videtur *. Et ideò si Ælia Seuerina filia testatoris, cui legatum relictum est, die legati [f] cedente [g], vita functa est: ad heredem suum actionem transmisit; scilicet vt eo tempore solutio fiat, quo Seuerina, si rebus humanis subtracta non fuisset, vicesimumquintum annum ætatis impleßet. Non cœptum enim [h] annum: sed impletum [i], si de emolumento relicti fideicommissi tractetur, expectandum esse iuris prudentibus placuit [k]. PP. XIII. Kalend. Ianuar. Alexandro A. II. & Marcello Coss.

Fideicommissum etiam ab intestato relictum, post diem eius cedentem transmittitur ad heredem etiam per ignorantiam salua quarta Trebellianica. SALYC.

VI. *Impp.* DIOCLE. & MAXIMIAN. *AA. & CC. Eusebia.*

SI fideicommissum ab intestato fuerit sorori tuæ relictum codicillis, & postesquàm dies fideicommissi cessit, rebus humanis, licèt ignorans [l] fideicommissum, excesserit *: actionem huiusmodi acquiri potuisse, dissimulare non poteris *: salua scilicet ab intestato succedenti quarta portione. Suppos. Kalend. Maiis, Trallis, AA. Coss.

eod. quæ obstan. & l. si Titio ff. eod. quæ ait legatum esse conditionale. Vide scripta ad l. si cui legetur ff. de leg. 1. Hic ergo, etiã filius moriatur ante annum 25. heres illius eã petere potest eo tempore, quo filius legitimæ ætatis foret, *l. Phoenix. § 1. ff. eod.* Et hæc fuit sententia Io. recta. Nam hic purè legauit, post separatim adiecit, *Quæ accipiat, cùm erit annorũ 25.* At in *d. l. si Titio* legatum est, cùm erit an. 25. quod est cõditionale. CVIAC.

e ¶ *Videtur.* T. *de vsufr. l. ambiguitatis. & ff. eod. l. Firmio. § 3.* ¶ Sed certè imò * contrà: & ideò interim ad heredem non transmittit: vt *& ff. de manu. testament. l. si ita scriptum fuerit. & de fideicommiss. lib. l. si fideicommissaria. § pen. & de lega. 3. l. si cui legetur. in princ. & ff. de condit. & de. l. quibus diebus. § 9.* Sol. hic purè reliquit testator: sed diem solutionis apposuit, secundùm Io. sic & alias *ff. de leg. 3. l. si mihi. § 1.* Sed in legibus contrariis hoc agebatur, vt esset in diem legatũ, non solùm petitio: arg. *ff. eod. l. si cum præfinitione. 2.* Vel dic ex conditione personarum præsumitur quòd testator filiæ suæ gratia distulit solutionem: sicut in *d. l. si cum præfinitione. & de ali. leg. l. libertis. § 1. ab heredibus.* apparet fauore alimentorum idem constitui. 3. Vel melius distingue an voluerit testator facere conditionem: & tunc habet locũ lex. *ff. de lega. 1. l. si cui. cũ suo tenor.* Si autem noluit, aut distulit gratia heredis: & tunc expectatur tempus legis, quod dixit, licèt prius moriatur: vt hic: quia filiæ fauore videtur fecisse. aut gratia legatarij distulit: vt quia pupillus nesciebat gubernare: & tũc statim: vt *ff. de cõdic. & demon. l. quibus diebus. § 9. rum suo tenor.* ACCVR.

f ¶ *Legati.* quod est à morte testatoris: vt *T. 21. § 3. in nouissimo.*

g ¶ *Cedente.* quod est mortuo testatore: vt T. [illegible] *§ 3. in nouissimo.*

h ¶ *Non cœptũ enim.* Respõdet tacitæ obiectioni, benè dicõ impleßet: non enim cœptum, &c. Accu.

i ¶ *Impletum.* Arg. cõtrà *ff. ad Trebel. l. qui filium. § Sabinus.* Solut. specialiter ibi, vt ibidem dicitur.

k ¶ *Placuit.* nã heres Seuerinæ nõ potuit petere ante vicesimumquintum annum completum.

SI fideicommissum.] CASTR. Si sorori meæ decem legassi in codicillis, & die legati cedente, ignorans sibi ea relicta, decessit: an ei sit acquisita actio ad legati petitionem, & per consequẽs ad heredem eam trãsmiserit, quæritur? Dicitur quòd sic, salua quarta succedẽtib. ab intestato.

l ¶ *Ignorans.* sic * videtur

tur

Marginal notes: * al. Protogene. * al. prædij.

a Conditio liberorum in plurali, etiã de vno intelligitur, cum pr[illegible] vnum [illegible] [illegible] [illegible] & in plurali [illegible] verificatur in plurali, [illegible] *ff. [illegible]* *ad Treb. l. [illegible]* *ff. [illegible]* [illegible] perpetuam [illegible] [illegible] [illegible]

b Perseuerantia requiritur vt hinc colligas non sufficere tempore [illegible] [illegible] acquiri vt perseueraret.

* al. finishare [illegible] debet.

a Tẽpus certum ætatis adiectum petitioni legati, legatum conditionale non facit.

* al. [illegible]

* al. poterit.

b Ignorati [illegible] ad quærendum.

VT IN POSSESSIONEM LEGATORVM, vel fideicommissorum seruandorum causa mittatur, & quando satisdari debeat *.

TITVLVS LIIII.

NIhil aliud restat ex tractatu de legatis, & fideicommissis, nisi paucis vt dicamus, de satisdatione legatorum, aut fideicommissorum seruandorũ causa, quam heres legatariis, aut fid. postulantibus, qui legatã, aut fid. [illegible] præstare debet. Postulant eam legatarij à prætore, vel præside sedens pro tribunali, conueniunt [illegible] vt scilicet heredem iubeat cauere de legato, aut fid. datis fideiussoribus. Formula cautionis hæc est: Quod mihi ex testamento, vel codicillis L. Titij dari fieri oportet, id quibus diebus L. Titium dari fieri voluit, iisdem dari fierive, aut quanti ea res est, tantam pecuniam recte præstari, dolumque malum huic rei, promissionique abesse, abfuturumque esse. hæc [illegible] stipulatur legatarius, promittit heres, à quo legatum relictum est, adpromittit fideiussor, quem dat heres. Herede autem non obtemperante iussu prætoris, legatarius mittitur in possessionem omnium rerum, quæ in causa hereditaria sunt, dolo ve malo heredis esse desierunt, aut in possessionem certæ rei hereditariæ: vt l. 1. [illegible] qui pot. in pig. quo genere pignus prætorium constituitur, vt eas res legatarius teneat pignoris iure. l. 3. & 5. non proprietatis, nec tam possessionis quàm custodiæ perpetuæ causa. Fit etiam missio vna casu ex Constitutione Antonini in res heredis proprias, si post sex menses, quàm adiuit prætorem legatarius, is neque satis dedit, neque legatario satisfecit. l. 5. Et in id, quod est in rubrica Quando satisdari debeat, notandum est, post mortem testatoris, & aditam hereditatem postulanti legatario satisdari debere, etiam si nõdum dies legati cesserit: modo constet legatum esse relictum, licèt de iure eius non constet, quia de re prætor cognoscit summatim, non subtiliter, l. 1. h. t. quam pars significari. l. 5. § 1. D. eo. l. hæc stipulatio. § vlt. D. vt leg. no. cau. atque etiam si modo non sit remissa à testatore: quoniam Constitutio Marci, & Commodi ad id, l. 2. cuius sit sæpè mentio in Pandectis, eam quocunque iudicio voluntaria remitti permisit: alioquin valeret regula, l. nemo. D. de leg. 1. quæ & hodie valet in cautione, quæ etiam ex edicto prætoris, vel ex S.C. de vsufructu interponitur, l. pen. h. t. l. 1. T. de vsufr. l. 2. ff. de vsufr. ear. rer. &c. quia defiit Constitutio, quæ hoc testatori permiserit. Et hic est finis huius tractatus de successione, quæ iure ciuili competit ex testamento, atque his, quæ testamento, vel codicillo relinquuntur. CVIAC.

Ex summaria cognitione venitur ad satisdationem legatorum. | BAL. Vel sic: *Pro legato in diẽ relicto debet heres satisdare, & an le-*

cus quod ſi aliter relinquitur fundus, etiam eo ignorante, acquirere ei dominii: vt ſ. quamadmodum ſer. autor. l. ſi pactū §. fi. & de lega. ij. l. cum pater §. ſerio. & de leg. i. l. ſi fundum. j. §. ſi vinea. Sed Alb. dicit contrarium ſi de conditi. inſti. l. ſi quis ita. ¶ Item nota ſuccedentem * ab inteſtato quartam detrahere poſſe: vt ſ. ad leg. Falc. l. filius familiæ. & ſupra ſi quis cauſ. cau. cecidit. l. ſi ſuper fideicommiſſum. & ſupra ſuccu. erroſc. l. fin. & l. ſi cognouerint.

* al. Salvius.

VT IN POSSESSIONEM leg. &c.

Quoniam pro legatis ſatisfiendum eſt, videndū quando ſatisdatio debeat interponi, & pro quibus legatis, & quibus debeat ſatisfieri, & qua debeant ſatisfiare, & qualiter ſit ſatisfiendum, & quid veniat in ſatisfactione. Ano.

Veniam.] CASTR. Fiendum vel in diem, vel ſub conditione legatifiperi vt heres mihi ſatisfaciat de eo dando die adueniente, vel exiſtente conditione, dicit heres legatum mihi non deberi, an iudex debeat cognoſcere an debeatur, nec ne? Dicitur quòd ſic ſummarie: & quod decernere debet vt mihi ſatisfiat.

* al. Soccinus. * lucius verius. l. 40. D. de pact. l. 3. vers. ſed

† al. indulto. b Subaliter, ſummarie precedente per ſimplici verba querelam: id eſt, ſine libello. Lanfranc. in praxi. 3. de petitorio. nu. 13. & Cassio in Lanfranco cas. emergenti poteſt reperi. d Cassio non poſſe hæc ſatisfactio in beneficio, cui liberatio eſt legata.

a ¶ *Sciendum.*] Si legatarius mihi in diem, vel ſub conditione exiſtente, & herede de eo reſtituendo, die aduenitente, vel conditione exiſtente, exigere nolente meas res in poſſeſſorum hereditariarum, & cuſtodiæ cauſa, & eas obligaueris heredi, vel vendideris, quis potior erit in pignore, quæritur: dicitur quòd ego potior ero.

e ¶ *Indulto.* tali modo conſtituitur

hereditatis reſtitutionem fideicommiſſorum non agit contra hereditarium debitorem: poteſt tamen petere ab herede vt ei ſatisfiat de fideicommiſſa reſtituenda. SAL.

IIII. *Imp.* ANTON. *A. Protogeno.*

CVm Artemidoram patri pupilloruꝫ nꝫorum heredem extitiſſe proponas: quamuis vt fideicommiſſariam * hereditatē his, cùm moreretur ſ, reſtitueret, petita ſit: nullam tamen aduerſus debitores hereditarios habent pupilli tui actionem. Planè vt ſatis fideicommiſſorum nomine Artemidora det, (ſi modò teſtator id fieri non prohibuerit) apud ſuum iudicē conueni †. PP. III. Kal. Iul. Læto & Cercale Coss.

Miſſus in poſſeſſionem non naciſcitur proprietatem: ſed debet adire iudicem, qui ad ſoluendum compellat. heredem. SALYCETVS.

V. *Imp.* ALEXAND. *A. Paulino.*

QVi legati, ſiue fideicommiſſi cauſa a in poſſeſſionem mittuntur, non proprietatem nanciſcuntur: ſed ius pignoris , vt autem & poſt acceptum pignus ſatisfiat defuncti voluntati, competens iudex te adeunte prouidebit. PP. III. Id. Auguſt. Iuliano II. & Criſpino Coss.

Propter primam contumaciam heredis ſit miſſio in bona heredis: tertia etiam dolo alienata, vel diminuta poſſideri, & poſt ſic ſeruatis rebus heredis, h. d. not. BALD. Vel ſic: *Si non ſatisdatur de legato, vel fideicommiſſo, in rebus hereditariis ſit miſſio: & ſi non ſatisfit, cum poſſint in rebus propriis heredis maioꝫ mittitur.* BALD.

VI. *Idem A. Donato.*

CErta eſt forma iuriſdictionis, qua fideicommiſſi ſeruandi cauſa in poſſeſſionem rerum, quæ in cauſa hereditaria ſunt, aut dolo malo eſſe deſierunt, is, cui legati, vel fideicommiſſi nomine facis nō datur, meus heredem expellet *: ſed cadio fortè recedet: vt ſ. ad l. si, cui in prin.

Certa.] CASTR. Si fundum in diem, vel ſub conditione mihi legaſti & heres de eo mihi reſtituendo die aduenitente, vel conditione exiſtente, ſatisfidare noluerit: qualiter contra ipſum procederetur, quæritur: Reſp. quòd interendus fum in poſſeſſorium hereditariarū & niſi poſt lex meuſer eonumeratos ſeem-

pore

* Pignus prætorium: vt ſ. de pign. act. l. non eſt mirum. & infra qui potior. in pign. hab. l. cum rem.

¶ ſed cùm hodie b per Iuſtinianum omnia bona hereditaria tacitè ſint obligata legatario, vt ſupra communia de leg. l. i. etiam ſine inductione in poſſeſſionem, eſſet verum, quòd ſubſicit.

b Hereditaria bona legatario tacitè obligata.

f ¶ *Præterea.* quis c ſunt diuerſorum titulorum: vt infra qui pot. in pign. habean. l. ſ. ſecūs ſi ex eadem cauſa poſſeſſor pignoris obligatio: vt ſ. ad l. si, cui. §. ſi plures. & §. qui prior.

c Pignore prætorio, & conuentionali eōcurrendo, qui prior eſt tempore, potior eſt iure.

* al. quamuis ſolicitum.

Vxor Artemidoram.] CASTR. Mulierem quandam heredem inſtituiſti, & tam quando decedues, de hereditate Titio reſtituenda rogaſti: an Titius antequꝫ ei reſtituatur hereditas, debitores hereditarios conuenire poſſit? Reſpon. quòd non: ſed conuenire poterit vt ſatisfiat de hereditate reſtituenda, niſi ex remiſſa fuerit ſatisfactio. Idem eſt, ſi rogata fuiſſet reſtituere, vt Papi. dicit in littera.

f al. nouuisi poſſ. ſed aliter in lect. veter.

g ¶ *Mercatur.* ſolicet Artemidora.

h ¶ *Nō prohiberis.* quod poteſt: vt ſ. ad Trebell. *authen. contra eum rogatus.* & l. ad l. 9.

¶ Et nota etiam pro d hereditate ſatisfieri: vt *hic & ſ. vt de ea re. l. hac ſtipulatio.* Sed hoc fallit quādo fiant bus fuis, vel filius rogatus eſt reſtituere: vt ſ. ad Trebell. l. inbemus. Sed videtur contra ſ. de vulg. ſubſt. l. 9. §. Sed hic non eſt ſolicitus de hereditate: ſed de ſatisfactione.

d Satisfactione nō datur pro hereditate.

QVi legati.] CASTR. Miſſus in poſſeſſionem rerum hereditariarum, herede non exiſtente cauſa legatorum ſeruandorum, an ex ea miſſione conſequatur illarum rerum dominium, quæritur? Dicitur quòd nonſed ius pignoris tātūm: & vt poſt acceptū pignus, vt ſatisfiat adeuntē die, vel conditione exiſtente, prouidebit competens iudex.

e ¶ *Cauſa.* Miſſio eſt ex edicto prætorio. CYNACIVS.

f ¶ *Im pignoris.* con tantum

e Miſſio in poſſeſſionem pignoris cauſa, ſolum pignus conſiſtit neque ex. pellit heredē.

480/C.IV.K.5-4, 1695-1696
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE SVIS, ET LEGITIMIS LIBERIS†, & ex filia nepotibus ab intestato venientibus.

TITVLVS LV.

Alia hoc titulo incipit tractatus de hereditate intestatorum, qua iure ciuili defertur, & prima quidem loco suis, & legitimis liberis, siue naturales sint siue adoptiui, siue nati siue postumi, siue filij siue filiæ, siue ex prærogatiua, siue ex libertina. l. 7. *Et hi quidem sui liberi ipso iure heredes existunt etiam ignorantibus, & absentibus.* l. 9. §. pen. D. de lib. & posthum. *Nec filij, nec filiæ, nec nepotes, nec pronepotes, ex filio siue ex filia, non legitimi sunt, sed tantummodo legitimi ex S.C. Orphitiano ad Tertullianum matris vocantur, ex d.S.C. pen. posthumus ante matrem defunctus matri, quia potuit liberi, quidem partialiter dicitur heredibus. Sed sui liberi ciuili iure nascuntur, & sui heredes existit, natura conferente, heredibus parentum transmittuntur ad heredes quoscunque,* l. 8. hoc tit. §. 1. Et in antiquioribus §. de iure delib. *Nulli autem in hoc tit. de suis, & legitimis liberis, & si cui magis legitimi sunt, aut filij sui censeri tamen qui sunt sui, & legitimi sunt,* l. de bonis §. 1. D. de Carb. edic. l. 1. D. vnde leg. l. 1. & sed videamus. D. de iure edic. l. Iustissimus §. 1. de grad. & affi. l. Illius. D. de suis, & leg. her. l. vlt. §. de codicil. *& contrà, qui non sunt sui liberi, nec legitimi sunt,* l. Seruos. D. vnde lib. tenetur, *filij emancipati, vel naturales tantum vel spurij, si tantum inter suos iure ciuili.* 1. ex XII. *tenentur ad intestati successionem nepotes ex filio, vel filia tam matrem patrem cum suis defuncti super stirpem dicere legitimi tantum sint, non sui in stirpe: cum portionem patris sui, non in capite, cadit successionis ratione seruata si non existentium filij plures sint nepotes ex diuersis filia vnius numeri,* l. 2. §. *quamvis & postea sequitur.* l. 8. in principio. §. vlt. D. de bon. poss. cont. tab. l. 6. nepotes D. de ciuil. bon. *Imò & ex Constitutione Valentiniani & Theodosij, nepotes ex filio inter suos in locum & portionem matris cum dominatione veniunt, & inter legitimos ad dominationem quadrantis,* l. 4. Cod. Theo. de leg. her. *& fideicommiss.* l. vlt. & Nou. 18. & 118 *filia dum viuit one, licet nepotes sui sint, nequa legitimi sint. Illud etiam notandum est* l. 1. *hoc tit. quia non est de lib. rei, sed de agnatis ex transactione, adeo facium positum fuisse inter suos tractatus, vt consiliorum in successionibus intestatorum quid iuris ciuilis, & iure prætorio interesset: quod exilaret, & remanebat* l. 1. f. qui admitti, *opponitur, facium in præsentium per se solum esse temporarium iuris ciuilis perpetuum.* CVIAC.

Legitima successio non excluditur, facit intra centum dies bonorum possessio non petatur. BALD. Vel sic: *Heres legitimus è successionem excludendo non excluditur centum dies bonorum.* SALVC.

I. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Crispino.*

SI patri tuo legitima heres esse potes, centum dierum præfinitione non excluderis ab acquirenda hereditate. PP. III. Non. Nouemb. Antonino A. II. & Geta II. Coss.

Nepotes ex diuersis filiis succedunt æquo in stirpes. BALD.

II. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. *Aristo.*

NEpotes ex diuersis filiis variq; numeri æquo succedentes ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex stirpibus succedunt. III. Kalend. Mart. Hadrianopoli, ipsis AA. IIII. & III. Coss.

Filiæ filij præmortui succedit æqualiter auo cum superstite eius filia. BALD.

III. *Idem* AA. & CC. *Frontoni* *.

VT intestato defuncti filius, ac nepos ex alio, qui mortis eius tempore in rebus humanis non inuenitur manentes in sortis, pariter succedant: euidenter lege duodecim tabularum cautum est. Et ideo si filius, qui patri præmortuus fuerat, ab intestato heres patri extitit, nepotem ex eo filio relictum, qui auo superstes fuit, in portionem hereditariam admittere debet. PP. X. Kal. Martij, Fusco II. & Dextro Coss.

Pro legata reipublicæ tenentur administratores successionem petere: quòd si non faciunt, tenentur ad interesse. SALVC.

VII. L. *Imp.* DIOCLETIAN. & MAXIM. AA. & CC. *Zenodoro.*

CONtra eos, siue successores eorum, qui rempublicam administrantes per officij necessitatem ciuitati sub conditione relicti fideicommiss. satis accipere debuerunt: quanti reipublicæ interesse satis acceptum non esse *, dirigendam eorum est actionem. Suppos. VII. Kalend. Mart. CC. Cos.

DE SVIS, ET LEgitimis liberis, &c.

* ¶ *De suis, &c.* Hoc caput suo loco positum non est. vt nec l. 1. *sed. Vtrum hæc dicta sic successionibus testamentariis: nunc de his, qua ab intestato deferuntur, & primò de linea inferiori, & superiori, vsque ad* 18. de leg. her.

[illegible] *frater.*] CALVS. Mulieri erat delata bonorum possessio in bonis fratris intestati: ea intra centum dies non agnouit: an tempore possessio excludatur? Dicitur quòd nouerum fratris heres legitimus est quia eadem patre nata est: quia super hoc datur ei annus. Vel dic, Mulier quædam habebat fratrem, cui erat agnata: defecit frater nullo alio relicto, qui sit proximior: mulier non excluditur ab acquisitione hereditatis illius centum dierum spatio.

¶ Hæc vsque loco posita nō est, vt nec l. 1. *sed.* Cv. h ¶ *Legitimi.* vt * quia ex eodem patre nata esset: sed si ex eadem matre tantùm, cognata efficeret. *Inst. de legit. agnat. successio* §. *Sunt autem.* & sic repellitur vetus errorum dictum explicitum. *Quæ admitti ad bonorum possess.* l. 4. & f. *vnde reg.* 1. in principio. Sed hodie etiam vetera admittitur: vt *in fisk de legitim. hæredi.* l. §. *Sed nec fratrem.* cum difficultione tamen per auth. vt proponatur * vtrumque coniunctim: vt *J. communia de success. auctb. insigne.*

¶ *Non excludetur.* cùm de iure ciuili scilicet legitimi tabularum admittatis vt *Instit. de perpe. & temp. act. in princip.* & hæc lex melius statuit sub illo titu. *J. de leg. hæredi.*

NEPOS.] CALVS. Decessit paterfamilias intestatus, relictis ex suo filio nostro duobus nepotibus, ex alio quatuor: an in dispar, an pro æqualibus portionibus ad successionem admitti debeant, quæritur? Respond. quòd in Ripes *dividendo* est hæreditas: scilicet quòd duo habeant vnam medietatem, alij quatuor, aliam dimidiam.

¶ *Mater.* ex vno duo, ex alio tres, vel quatuor. ACCVRS.

¶ *Successerunt.* vt *Instit. eod.* §. *Item Gaius & in authent. de hær. ab intest.* §. *vlt. &c.*

VT *consuluit*] CALVS. Decessit paterfamilias relicto

---

* al. *non fuit.* * al. *pater.*

* Filio in bona iuratis fit obuiam successum fi-mulcia.

† *De legitimis liberis, perpetuum.*

b Cassio legatorum remisit heredi possit à relictum? *pro* remissa restituendi heres bona distipet.

c Cassio legatorum remissa. &c. *& vsufructus* d. *& sequentibus* differt. Illa non b hæc tamen h verbotenus reuocati & cui. Tuti nobis mis alienis renuntiare pol dationem.

e Vsufructus gia, seu *vsufructus* nomine cassio legatis remissa prohibitis; & ideo remitti non potest à testatore.

* al. *ad acquirendam hereditatem.*

f Heres admittitur reipublicæ non exigentis causam à quo oportuit, possessionem adire. e fiscum.

* *Mittitur.* fellicet filium: damnosò interpellet heredem: vel per eum non remanet, quominus interpellet: *vsf. ea. l. 3. non acquirat.*

b ¶ *Sex menses.* constitutos * *vt f. ad s.c. ead. §. imperator.* & ¶ *sex menses* filium & facit *f. qui iurisdictionem. l. de die. §. penult.*

* ¶ *Post sex menses.* Vide *c. de pact. per.* CVIAC.

c ¶ *Constitutionem.* cuius verba sunt *f. ad s.c. ead. §. imperator.*

CIVE.] CALVS. An satisfactio de legato seu fideicommissi sit adventitia, vel condicione existente, præstando heredi, à testatore remitti potest, quæritur? Respondeo quòd sic. Sed ſ relictus * vsusfructi fundi mihi reliquerimus satisfactionem de vsucio fructu dando arbitrio boni viri mihi remitere possit, quæritur? Respond. quòd non. & hoc in sexcendo.

d ¶ *Confirmatio.* vt *supra eodem. l. 3. &* idem dicitur *f. de condit. & demon. l. cum talis §. quid ergo. & f. de pact. l. pactum.* & hoc verum, etiam b si bona bona dissipet: vt *f. vt legat. num. cau. l. fin. in prin.*

e ¶ *Post. f. ad l. f. pompeiam. & supr. de vsufruct. l. 3.* & fideicommissa prima satisfactio gratia defuncti imponitur: vnde d ei renuntiare potest: vt *& supr. eodem. l. 9. & supra de pact l. f.* in secunda e non; sed heredi aut argum *f. ad leg. Falcid. l. quod de bonis. §. fin.* Item inuitentur ad delinquendum.

COntra] CALVS. Is administrator reipubl. nomine legati relicti reipub. in diem, vel sub conditione, de eo præstando alimentis die, vel condicione, ab herede non satis accepto: & postea factus fuerit heres non soluendo: an teneretur possit ipse vel heres suus, quæritur? Respon. quòd sic quia actione, nō aperit: ea die actione in factum, in quantum interest reipub. quam ab herede satis accepisse.

f ¶ *Non ago.* ideò quia non fuit satis acceptum.

g ¶ *Actione.* fellicet f in factum: vt *f. de administ. reipublicæ* non exigentis causam à quo oportuit, possessionem adire. e fiscum.

---

a Stoteleglicima eſt heres, quæ ex eodē patre: quæ ex eadem matre, cognata.

b Suus existimatur ad hæreditatem.

c Patris, & filiorum vtriusque nomine filia in succedendo pro filiastra.

* al. *Feminæ.* † al. *defuncti.* d Nepotes ex diuersis filiis pari, non succedunt in stirpes: non in capita.

480/C.IV.K.5-4, 1697-1698
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

relicto filio, & nepote ex altero filio mortuo: an filius, & nepos aequaliter succedere debeat, quæritur? Resp. quòd sic: & hoc lege xij. tab. cautum? Idem est in successione de iure prætorio dandis ex capite, unde liberi.

a ¶ *Cauetur. vt Inſtit. de ſ. cibm filium.*

b ¶ *Sequitur.* dando vnde liberi bonorum poſſeſſionem.

[Noſtrum.] CASVS. Patersum. sororem habens, ab intestato decesſit vnico pregnante relicto: an posthumus, an soror contagiosa, id est, eodem modo ex patre nata, ad hereditatem eius admitti debeat, quæritur? dicitur quòd posthumus.

c ¶ *Defuncto.* scilicet patrefam.

d ¶ *Sororem.* defuncti.

e ¶ *Poſtea.* vt *Inſtitut. de hered. qua ab intest. in prin.*

f ¶ *Nimis.* id est, valdè.

SI te.] CASVS. Titius filium in potestate sua habens, eum Seio dedit in adoptionem: an Seio mortuo Titius cum filio Seij naturalibus, & legitimis, vel post adoptionē, vel ante acquisitis, succedere possit, quæritur? Dicitur quòd sic.

g ¶ *Naturalibus* liberis, & legitimis: & hoc si tempore mortis naturalis patris, non ex ab adoptato patre emancipatus: vt *Inſtit. de hæred. qua ab intest. §. ac ſi.*

EX libera.] CASVS. Seruus cum libera contractu dimittendi habeat, filium ex ea suscitat, postea manumittat, & catalibus testimonii decessit factus est: an filius habendus sit, vel pro filio decurionis, quæritur? dicitur quòd non.

h ¶ *Filius* vt esset tormentari: *infrà de paran. l. deuerſorium fil.*

i ¶ *Naturalibus.* aliàs non fuisset ad honores admissus: vt *infrà ad leg. Iul. Vſitat. l.* ANCYRANVS.

k ¶ *Defuncti patrſf.* tempore conceptionis citra ullum patris inſpectū vt *ff. de ſenatu. l. imperatoriam. §. ſi quis.*

FIlium.] CASVS. An liberum filium in potestate habere possit, quæritur? dicitur quòd sic: nec enim prætextus status seruitus, illum impediret, ad exemplum legum, cùm ei contrahere matrimoniam legitimum interdictum non sit.

l ¶ *Non prohibetur.* vt *ff. de ſer. resp. mu. ſi decurium & de pa. pot. l. liberos.*

m ¶ *Nuptias.* poſt. matrimoniorum contractū. ¶ Sed quid si ante, & poſtea filius est procreatus? ibi, respon. idem: arg. *C. de nup. l. & ſi contra & ff. de ritu nup. l. ſi quis in ſponſorio.* Arg. contrà *ff. man. l. ſi procuratorem.* sed secus in casu lapsus.

n A *Patre hoſtes.*] Patre matri loquitur.

o A *Non poſſulatur.* scilicet verbi: vt *Inſtitut. de hæred. qua ab intestato. §. poſtumi.* Sed fuit debes quando fuit captus: quia tunc præsumitur mortuus.

p ¶ *Inteſtatum.* vt *ff. de bon. poſſeſſ. l. Lucius.* Transmittitur * ergo hereditas etiam ad superiores, licèt ad adita sicut ad inferiores: vt *C. de bo. qui ante apert. tab. l.*; & sic arg. *ff. de inoffic. teſtament. l. nam & ſi parentibus.* & de hac materia dicitur *ff. de acquirend. hæredi. l.* ult. v. tamen contra.

ADDITIO. Adnotas quod Bart. *in dict. l.* 3. *de hoc*, qui ante apertas tabulas reperiendo filij gl. id ipsum etiam tenentem: quia dicit esse contra casum *l. quia §. ſi quis ex liberis. ff. ad Tertullian.* Nec obstat secundum hanc hæc lex quia loquitur de suis, qui transmittunt ad ornes: vt est casus secundum eundem Bartol. *ibi in l. vnica. ff. de acquirend. hæredi. & inſ. ag. C. de iure deliberand.* De quo vide latius per eundem *in dict. l. vnica. in ſp. collat. verſ. quartus caſus, & ex hoc* tangit idem Bart. *in l. ij. C. ad ſenatuſ. Orfitianum.*

SI defunctus.] CASVS. Quæd in lege illa dicitur, habebat locum quæ est antiqua, pone, quòd auus materuus decesſit relictis pluribus filiis: & ex vna filia præmortua relictis pluribus nepotes, vel pronepotes: illi nepotes succedunt ante eū patruis, & auūculis suis, cum deminutione tertiæ partis, quæ debet dari auunculis illorum nepotum. & hoc in prima. In secunda dicit, quòd statutum in bonis aui materni, idem habet locū & in bonis auiæ maternæ, vel paternæ: scilicet vt nepotes succedant cum deminutione tertiæ partis. Tertiò dicit, quod hoc verum est, nisi auia iuſtè reliquerit inſtrumenta, in quibus nepotes erant inſtituti & poſtea fecit inſtrumentum, in quo extraneos inſtituit, & nepotes exheredauit. Quartò dicit, eodem ad primum ſiue auus, vel auia mortuus fuerit, testatus, vel ordinatus & nepotes præmiserit, vel exheredauerit: quia nepotes succedunt cum deminutione tertiæ partis. Quintò dicit, quòd si pater exheredauit filium ſine cauſa, quòd habebat querelam inofficioſi teſtamenti. & petitionem hereditatis: & ea filia eandem actionem teſtantis ad filios suos, qui sunt teſtatoris nepotes. & hoc dicit.

q ¶ *Si defunctus.* aliquis masculus. & hic pone.

r ¶ *Ex filia.* ſecūs ſi ex filio.

s ¶ *Accreſcat.* vt *Inſtitut. de hæred. qua ab inteſta. §. idem Varnallus. & ff. de colla. l. illum.* Sed hodie constituit *vt ambobus ubi poſita.*

t ¶ *Nepotes.* siue nepotes ex filio, siue ex filia relinquat sed in masculo decedente distinguitur ex filio, vel ex ea filia relinquat? vt *d. l. illum.*

u ¶ *Elogia.* id est, teſtamentum, in quo inſtituerat nepotes, feci-

* Hæres suus benedicitum non admittit ad quemcunque hæredes existentes transitum ex aliena, sed ex nostra persona apud Socinū regul. 171. addit eundem regulam, ubi quæ in ea dicta, repetenda sunt.

† Ex Codice Theodoſia in. l. 10. 4. Cōtrà.

† Hic omissa est clausula, qua concurrentibus agnatis ea detur quidam, seu quidam quasi Falcidia ex aggratage in Codice Theodoſiano posita. Idēm autem contra: quia tunc concurrit, l. vlt. inſt. de poſſeſſ. bo. ad ſe pertinentia. & in hoc sibi Codice potuerat. Contra. l. ad de aquæduc. b Elogiū pro teſtamento: sed vetus est hic elegans sensus pro exheredatione: vt hic de casibus verbandi, vt nullis sem aiterum cum Accurſ.

480/C.IV.K.5-4, 1699-1700
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Combustione testamenti facta iusta rumorum ... vel intercunt inftitutiones.
b Querela inofficiosi non agnati lerbus hereditatis.

fecit deleri, vel comburi [a] verò, & tamen vera, & iusta causa preteriuit, vel exheredauit in secundo testamento: vnde [b] non possunt agere querelam, ut in auth. de her. & Falcid. §. exheredatos. colla. j.

a ¶ Praeterierint sine causa. Accvrsivs.
b ¶ Eadem. scilicet iura seruamus: scilicet quae sequuntur.
c ¶ De re. id est, hereditatis petitione proponenda.

c L. si pro quarta inofficio.

d ¶ Vel de lite. id [c] est, de querela inofficiosi testamenti, si ipsi essent exheredati.
e ¶ Legis. scilicet huius. Accvrs.
f ¶ Modum. quae de supplenda quarta dicitur: vt l. de inoff. testa. l. omnimodo. & l. si quis filio.

† Ex Cod. Th. l. 5. tit. 1. l. 6.

quod est fallatiosum illa sint post illam de se ipsa ergo dico, vel de aliis tractantibus de inofficiosis.
g ¶ Qua. scilicet actiones.

VBi auiarum.] Casvs. Materfamil. decessit nepote ex filio relicto: an ad hoc vt succedere ei possit, quaeri debeat, fuerit pater eius emancipatus, vel non, quaeritur? Dicitur quòd non: quia hoc quaerendum est de successione eius qui filium habere potest in potestate: foemina autem habere non potest.

* al. IX. (ter.

h ¶ Vbi auiarum tractatur enim an filius filij emancipati succedat auiae paternae vel maternae.
i ¶ Deminutio. scilicet minima: vt emancipatio.

* C. T. l. 1. 8. Tertullianum. ... ad Tertull.

k ¶ Tractatur. sed mulier non potest potestatem habere familiae: vt Instit. de adop. §. foemina.

SI mater.] Casvs. Si aliquis matrem, & filios habens, illis superstitibus decessit: in successione illius mater, an filius preferri debeat, quaeritur? Respon. quòd filius.
l ¶ Succedant. exclusa matre: quia prima causa est in successione filiorum: vt Instit. de hered. quae ab inte. in princ.
m ¶ Pronepotibus. id est, nepotibus defuncti, qui sunt pronepotes ad eam, cui praeferuntur.

QVotiens.] Casvs. Dicit, quòd descendentibus ex linea materna, non datur bonorum possessio vnde liberi in bonis maternis: nec etiam agnati, & collaterales possunt quartam partem hereditatis mortuae personae sibi vindicare: nec etiam tertiam iure nouo: licet per l. suprà pro l. si defunctus. Codex.

testari obierint, & praeterierint [a] nepotes, aut exheredauerint. Eadem [b] & de iniusto auorum testamento. Et si quae filiae poterant vel de re, [c] vel de lite [d] competere actiones, nepotibus deferimus secundùm iustum nostrae legis [e] modum [f], quae [g] de parentum inofficiosis testamentis competunt filiis. Dat. V. Kal. Mar. Mediolani, Timasio, & Promoto Coss.

Emancipatio non concernit lineam maternam. Bald. Vel sic: *Emancipatio non excludit à successione eius, qui emancipatum nō habuit in potestate: sed emancipantis tantùm.* Sal.

x. Impp. Theodos. & Valent. AA. *Maximo P.P.*

VBi auiarum [h] † successio morte interueniēte discutitur, capitis deminutio [i] paterna quaerenda non est. Tunc enim in huiusmodi hereditatibus filiorum status, aut persona spectatur, quotiens de eius bonis, qui potestatem familiae potuit habere, tractatur [k]. Dat. XV. Kalen. Octobr. Rauennae, Theodosio XIII. * & Valentiniano III. AA. Coss.

Patri, & matri filius, & filia ipso iure succedunt, hoc dicit secundùm Bald. Vel sic: *In successione ab intestato primò admittuntur descendentes, quàm ascendentes.* Sal.

xi. Impp. Theodo. & Valentinia. AA. ad Senatum *vrbis Romae* *.

SI matre superstite filius, vel filia, qui, quaeve moritur, filios dereliquerit, omnimodo patri suo matrive suae ipso iure succedant [l]: quod sine dubio & de pronepotibus [m] obseruandum esse censemus. Dat. Idibus Nouemb. Theodosio XV. & Valentiniano III. AA. Coss.

Descendentes etiam quibus non competit bonorum possessio Vnde liberi) potiores sunt de iure ciuili, quàm collaterales agnati. Sal.

xii. Imp. Ivstinianvs A. *Menna P.P.*

QVotiens † aliquis, vel aliqua intestatus, vel intestata, mortuus, vel mortua fuerit, nepotibus [n], vel pronepotibus cuiuscunque sexus, vel deinceps aliis descendētibus derelictis, quibus *Vnde liberi* bonorum possessio minimè competit, & insuper ex latere quibuscunque agnatis [o]: minimè possint iidem agnati quartam [p] partem hereditatis mortuae personae sibi vindicare; sed descendentes soli ad mortui successionem vocentur. Quod tamē in futuris; non etiam praeteritis negotiis seruari decernimus. Dat. Kalend. Iul. Constantinop. D N. Iustiniano A. PP. II. Cons.

IN AVTHENT. DE here. ab intesta. §. j. colla. ix. constitu. j.

Hodie ad successionem defuncti primò vocātur liberi, sublata differentia sexus, & patriae potestatis. Sal.

IN successione mortui patrisfamilias, siue filiifamilias, liberi eius, *si sunt*, omnibus aliis praelati succedunt. Primi quidem gradus [q] aequaliter [r] succedunt; nepotes, & vlteriores in stirpes [f], non distinguendo sexum, vel iura potestatis: sed sola naturali causa inspecta [t].

AD SENATVSCONSVLTVM Tertullianum.

Titvlvs LVI.

Post liberos mater vocatur ad hereditatem defuncti intestati tanquam legitima heres non ex XII. tab. quia cognata, non agnata est, nisi in manum viri conuenerit: sed ex S. C. Tertylliano: & retro ad hereditatem matris intestata filij vocantur tanquam legitimi heredes non ex lege XII. sed ex S. C. Orphitiano. Antiquius est Tertyllianum Orphitiano: & ideo de S. C. Tertylliano titulus praecedit: & ex hoc quidem mater cuiuscunque aetatis filio succedit, cùm tamen ipsi matri ex S. C. Orphitiano, si infans sit, per se non succedat, sed per tutorem, vel patrem, l. 1. hoc hoc tit. l. 6 infanti. & de iur. delib. l. seruo iussio. §. si pupillo. D. ad Trebel. *Item ex S. C. Orphitiano filius excludit parentes, & fratres consanguineos matris,* l. penult. & tit. prox. l. 1. & 4. tit. seq. *Ex S. C. Tertylliano pater excludit matrem: aut iure ciuili, si in emancipatione manumissor fuerit: aut iure praetorio, si non fuerit manumissor,* l. 2. hoc tit. l. 10. D. de suis, & leg. hered. *Item fratres consanguinei siue* [illegible] *sint, siue permixti sororibus consanguineis excludant matrem: non vterini, aut naturales,* l. Lucius. D. de vulg. subst. *Sorores autem consanguineae, si solae sint, pariter admittuntur cum matre, ita vt ferant partem dimidiam, & mater alteram dimidiam. At ex* l. vlt. huius titul. *cum qua coniungenda est* l. vlt. §. de iur. delib. *non est differentia inter fratres consanguineos, & vterinos, & eorum sororibus quoque mater vocatur in virilem, & in* [illegible] l. mater hoc titul. *Tribonianus scripsit, sororibus & fratribus, cùm in Cod. Theod. actum esset scriptū sororibus, vt Ammianus legit, & lex ipsa indicat, vel fratribus tantùm pro sororibus: quia ante hanc* l. vlt. *fratres omnino matrē excludebant. Sed postea Iustiniano placuit, vt & cum fratribus mater veniret tantùm in virilem,* No. 22. *& maximè concurrentibus fratribus, & sororibus, & patre, & matre longè aliter, quàm definiat* d. l. vlt. ad Ter-

possent, sed soli descendentes admittentur ad successionem mortuo parente: quia in prima causa successionis est descendentium, & hoc in prima. In secunda dicit, quòd locum habet in futuris negotiis, & nō praeteritis. & hoc dicit.
n ¶ Nepotibus. ex filio, vel filia, cùm de hereditate foeminae agitur: vel ex filia, cùm de hereditate masculini illi nō competit vnde liberi: quia vnde lib. datur illis quibus contra tabulas dari potest: vt ff. si tabulae testamenti nulla extabunt. l. vnica. §. rectè autem. & §. Labeo. & illis competere non potest contra tabulas: vt ff. de contra tab. §. illud. §. ad testamenta. Accvrs.
o ¶ Agnatis. in tertio, vel quarto gradu, vel deinceps: vt Instit. de heredit. quae ab intesta. §. finali. Accvrs.
p ¶ Quartam. sed nec tertiam habent hodie per auth. vt dixi in l. si defunctus.

IN successione.] Casvs. Auth. ista dicit idem cum lege C. scilicet quòd in successione ab intestato potior est causa descendentium, quàm collateralium. addit autem ista authent. aliquid nam dicit, quòd si decedat paterfamilias siue filiusfamilias, potior est causa descēdentium: & si plures sint eiusdem gradus, vt sunt filij primi gradus, vocantur aequaliter: si diuersi gradus sunt: vt sunt nepotes: vocātur in stirpes & vocantur sublata differentia emancipationis, & patriae potestatis, & sexus, & sublata differētia agnationis, & cognationis, sola naturali causa inspecta.
q ¶ Primi quidem gradus. vt sunt filij.
r ¶ Aequaliter. id est, pro virili.
f ¶ In stirpes. hoc etiam olim erat: vt suprà eod. l. nepotes. locùs in collateralibus: vt in ter authent. §. si autem defuncto. u. Vel dic, vt not. in authent. cessante. infrà de legit. hered.
t ¶ Sola naturali causa inspecta. hic videtur corrigi, quòd [a] de adoptiuis dicitur, quòd cum naturalibus succedant: vt Instit. de adop. §. sed hodie. quod non placet: nam verbum, sola, hîc ponitur, differentiam patriae potestatis, sexus, & cognationis tantùm tollit: sic supr. de iur. omnium iudi. l. 9. puto tamen per haec verba sublatum esse edictum [b] de coetio-

† Corrigit l. si defunctus. C. [illegible] quatenus ad illam sententiam attinet, quae agnatis quadrantem dabat, quatenus autem ei, tertiam, quae nepotib. ex filia admittis, secundum hic corrigit: sed demum in Nouella 21. Cons.

a Successio adoptiuorum hodie non [illegible] [illegible]
b Edictum de [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1701-1702
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1703-1704

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

filiæ extra bona patris, pleno iure habebit in paternis bonis: quando habebit vsumfructum: propietatem ad fratres, & sorores defuncti transmittura.

a ¶ *Mater quo.* Corrigitur *in Nou.* 22. sed aliqua ex parte restituitur in *Nou.* 22. CYNACIVS.

b ¶ *Omnia.* scilicet bona.

c ¶ *Consignum.* mortuo iam filio.

* Ex Cod. Theod. l. 2. t. 18.

† Habens ius liberorum quod debatur in Co. Th. fed Iustinianus hanc differentiam fustulit, No. 22. §. sequitur autem Connius.

* Hæc constitutio vult matrem, quæ secundis post marit. filij, in bonis filij paternis decedat quod vsumfructum: verum hodie primo heredes succedit. §. cum igitur *de legit.* & *ad Orphit. senat.* Tamen si quidam gerant matrem sine nubat anni, fint gradi matrem filij, succedens in solo vsufructu bonorum *in authent. de hered. ab intest.* §. *consequens vel a.* quia nulla fit mentio secundarum nuptiarum, sed hoc non placet. Sed intelige eam secundum distinctionem prænotatam cum aliis fratribus defuncti. V. Affl. cit. *derogat* §.

† Hæc ita abrogata est constituto per *Nou.* 22. vnde quæ Connius.

¶ Mater succedit matri ingenuæ, licet ipsa sit libertina: quia filius defuncti ingenuus fuit. *Nou.* 78. cap. 2. & *ibi Glos. fin.* & *authent. de restitut.*

† Ex Nouella Theodosii *de cons.* 3. vnde quæ Connius.

* Hæc constitutio vult matrem, quæ post mortem filij, in bonis filij paternis succedere debet quod vsumfructum: verum hodie primo heredes succedit. §. *cum igitur de legit.* & *ad Orphit. senat.* Tamen si quidam gerant matrem sine nubat anni, fint gradi matrem filij, succedens in solo vsufructu bonorum *in authent. de hered. ab intest.* §. *consequens vel a.* quia nulla fit mentio secundarum nuptiarum, sed hoc non placet. Sed intelige eam secundum distinctionem prænotatam cum aliis fratribus defuncti. V. Affl. cit. *derogat* §.

† Hæc ita abrogata est constituto per *Nou.* 22. vnde quæ Connius.

¶ Hæc constitutio vult matrem, quæ post mortem filij, in bonis filij paternis succedere debet quod vsumfructum: verum hodie primo heredes succedit. §. *cum igitur de legit.* & *ad Orphit. senat.* Tamen si quidam gerant matrem sine nubat anni, fint gradi matrem filij, succedens in solo vsufructu bonorum *in authent. de hered. ab intest.* §. *consequens vel a.* quia nulla fit mentio secundarum nuptiarum, sed hoc non placet. Sed intelige eam secundum distinctionem prænotatam cum aliis fratribus defuncti. V. Affl. cit. *derogat* §.

† Ex Nouella Theodosii *de cons.* 3. vnde quæ Connius.

* Hæc Leo. *Leo* cit. *l.* 2. §. *si.* cod.

a Similiter Gl. in *Auth. eodem* parag. in verb. *succedunt*, in fine. *pro de secunda nuptia.*

bot vsumfructum: in aliis simplum. SALVC.

v. *Impp.* THEOD. & VALENTIN. AA. *Senatui vrb. Rom.*

MAter, † quæ a defuncto filio, filiæve fine liberis, ex testamento, vel ab intestato succedit filij matrimonio secundi * post mortem filij, vel filiæ nō contraxerit: omnia * filij, seu filiæ morte delata, vel derelicta, pleno iure acquirat. Sin verò alterius mariti coniugium b elegerit: extrinsecus quidē quæsita filio, filiæve, simili firmitate possideat: rerum verò paternarum † defuncti solo vsufructu humanitatis contemplatione potiatur *, proprietatem & fororibus, & fratribus transmissura defuncti. Da. VII. Id. Nouemb. Rauennæ, Theodosio XII. & Valentiniano II. AA. Coss.

*Mater * succedit filij privatorum eius hereditate, si transierit ad secunda vota, antequam tutorem alium fecerit ex ordinatione.* SAL.

VI. *Idem AA. Florentio P.P.*

OMnem † matri ā, siue ab intestato, siue iure substitutionis d, si filius impubes moritur, denegandam volumus successionem, si ea * legitima † liberorum tutela fuscepta, ad secundas cōtra sacramentum * præstitum adspirauerit nuptias, antequām ei tutorem alium fecerit ordinari: eique, quod debetur ex ratione tutelæ gestæ e, persoluerit f. Dat. VII. Id. Iul. Constantinopoli, Theodosio A. XVI. & Festo Coss.

Fratres defuncti non excludunt eius matrem, sed cum ea succedunt pro virilibus portionibus: vero in usurpatione & si simul concurrāt cum matre fratres, & sorores: tunc omnes admittuntur pro virilibus, patruo exclusis: & hoc vbi pater defuncti non concurrit. Si verò concurrat: aliter fiet ratio, si defunctus erat sui iuris: aliter si in potestate hodie firmatur authentica hic posita. SAL.

VII. *Imp.* IVSTIN. A. *Menna* P.P.

SI quis *, vel si qua, matre superstite, & fratre *, vel legitimo, vel sola cognationis iura habente, intestatus, vel intestata decesserit: non excludi à filij successione matrem: sed vnā cum fratre mortui, vel mortuæ, quas constitutionem ei, vel leges non habent ut.

a ¶ *Gosa.* & male.

b ¶ *Persolauerit, vt & infrà de legit. hær. §. fratres & in quibusdam. pipe. ciuil. transeat. l. §. mater.* Hæc ergo lex loquitur, cùm non est ex matre data: secùs autem si ex matre data, sed similitudine: quia sicut cùm mater ab intestato succedit filio, ita & filius succedit matri, vt in *auth. de nupt. §. hanc nobis. col. vlt.* Vbi redit ad distinctionem hanc lex. Item & illam *de nupt.* dicunt quidam corrigi *in authent. de her. ab intest. §. consequens vel a.* quia nulla fit mentio secundarum nuptiarum, sed hoc non placet. Sed intelige eam secundum distinctionem prænotatam cum aliis fratribus defuncti. V. Affl. cit. *derogat* §.

c ¶ *Persolauit.* sed si hæc mater legatis erat gravata, an minuitur quia sua portio minuitur? Refpond. non. §. *de legat. l.* vlt. *cum sua portione.* quia suo delicto est ei minuta: secùs si alio modo esset imminuta: vt §. *de consul. & demon. l. Plancius.*

d ¶ *Substitutionis.* quia pater substituit ea filio.

e ¶ *Si non.* scilic. mater.

f ¶ *Legitima.* id est, secundùm leges: non tamen ex leg. xii. tab. vt not. *supra quando mo. tu. esse fem. potest. author. matri.* ACCVRS.

g ¶ *Sacramentum.* iurabat enim non transire ad secundas nuptias: sed fiebat hodie * non iurare † *quando mo. tu. esse fem. potest. author. sacramentum.*

h ¶ *Persolauerit, vt & infrà de legit. hær. §. fratres & in quibusdam. pipe. ciuil. transeat. l. §. mater.* Hæc ergo lex loquitur, cùm non est ex matre data: secùs autem si ex matre data, sed similitudine: quia sicut cùm mater ab intestato succedit filio, ita & filius succedit matri, vt in *auth. de nupt. §. hanc nobis. col. vlt.* Vbi redit ad distinctionem hanc lex. Item & illam *de nupt.* dicunt quidam corrigi *in authent. de her. ab intest. §. consequens vel a.* quia nulla fit mentio secundarum nuptiarum, sed hoc non placet. Sed intelige eam secundum distinctionem prænotatam cum aliis fratribus defuncti. V. Affl. cit. *derogat* §.

i ¶ *Fratres.* sed si hæc mater legatis erat gravata, an minuitur quia sua portio minuitur? Refpond. non. §. *de legat. l.* vlt. *cum sua portione.* quia suo delicto est ei minuta: secùs si alio modo esset imminuta: vt §. *de consul. & demon. l. Plancius.*

k ¶ *Si quis.*] CARVS. Si mater, quæ primo fuscepit tutelam filij sui, denū matrimonium contraxit, nec tutorem filio suo petitam a successione filij repellatur, quæritur? Respondet Sc. ACCVRS.

¶ Hæc l. *nouissima* cum *l. sciant. 7. de legit. hæred. & l. pen. 3. in quibus causis pign.* vt docere incipio. & fabricipe. eadem sumpta ex Nou. Th. *de tutoribus & curatoribus.* 3. *de legit. hæred.* Subscriptio in Nou. Theod. est. D. v. Id. Iul. CYAC.

l ¶ *Substitutionis.* quia pater substituit ea filio.

m ¶ *Si non.* scilic. mater.

n ¶ *Legitima.* id est, secundùm leges: non tamen ex leg. xii. tab. vt not. *supra quando mo. tu. esse fem. potest. author. matri.* ACCVRS.

o ¶ *Sacramentum.* iurabat enim non transire ad secundas nuptias: sed fiebat hodie * non iurare † *quando mo. tu. esse fem. potest. author. sacramentum.*

o ¶ *Videtur.* inspecto Tertulliano: vt *Instit. eo. §. pater.*

p ¶ *Pro dotis.* imò, videtur in totum patri acquiri: vt *infrà titu. §. de emancipatis.* quæ est contra. *Sol. vt ibi.* APPELLO. Ad

480/C.IV.K.5-4, 1705-1706
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

uertas, quòd omnia, quæ in hac lege dicentur, sanc hodie cæteris patres hoc vnum iniicient quòd per mortem filij non extinguatur vsufructus earum personis patrisquand hodie non est testatum? vt dicit Bartol. hic.

Sequitur authen. *Et eum filio.* quæ est in authent. *de nupt. §. & quoniam collat. iiij.* & colligit Il. illas in aliquo.

a ¶ ET cum filio.] *In eodem.* hoc fallit in casibus ff. *eodem. l. si quis §. quem quidem.* & *l. 2. penul. & in authen. de nu §. quoniam conforman. & §. hanc autem. coll. iiij.*

In testamento.] CARVS. Filiusfam. extraneum instituit heredem: patrem verò exheredauit: quæritur, an possit? Respond. quòd non: nisi ex causa iusta, &c. aliàs rumpitur testamentum quo ad institutionem tantùm. VIVIA.

b ¶ *Caterùm.* facilicet legatis, & fideicommissis vt & *supra de libe. pra. auth. ex causa.* ¶ Et notabile, quòd si a filiusfamilias relinquatur, quòd non facit nisi de castrensi vel quasi detrahit pater Paldanus &c & aliàs est in quasi castrensi: vt *supra de epi. & cleri. authentic. presbyteros.*). quæ est contra l. ventrem. vt *supra de inofficio. testa. l. si. & §. si a patre quis qui fac. l. 3. §. 8 & aliud.*

a Filius familias in eo potest testari.

Defuncto.] CARVS. Sempronius decessit habens patrē & matrem: decessit ex patre & matre: & non matre: sed auus maternus, pater excludit auum maternum quia prior in gradu, potest & in successione: & ô possum, habeat auum, & auum maternum, & eorum auum patrem materni vel ecconuerso illi, qui sunt ex patre patris, habebis dimidium: licèt vnus sit tantùm ex patre vna, & plures ex alia, & ecconuerso. Si verò defunctus habeat patrē, & matrem fratres, & sorores vocantur cum ascendentibus in virilem portionem. & illa fuit vera, quando filius decessit intestatus, & factum fuit reperitorium, & vxor alio filio nato, priùs filio meo, quæritur. Quid si nepotes ex filio meo ex alio matre Filium habuerint? quantum ad illa, potest matrem non reprimere, & ei valere. VIVIAN. excludat à matre nepotes mei Nō vt dignitas dictum, matri auum patre excludit. Proinde hoc casu cessat consuetudo Rosic. de qua vide Bartol. hic in fine a Orcellens.

b Patre auum maternum & matre patrem excludit in successione filij: secus est Gloss. *de nou. iure. l. in nouella. penultima.* c Nepotes ex filio non, patrē reperiunt, & vxor alio filio nato, priùs filio meo, quæritur. Quid si nepotes ex filio meo ex alio matre Filium habuerint? quantum ad illa, potest matrem non reprimere, & ei valere. VIVIAN. excludat à matre nepotes mei Nō vt dignitas dictum, matri auum patre excludit. Proinde hoc casu cessat consuetudo Rosic. de qua vide Bartol. hic in fine a Orcellens.

nop. DN. Iustiniano A. PP. II. Cons.

IN AVTHENTIC. DE nupt. §. & quoniam mater colla. iiij. constit. j.

Cum fratribus, & sororibus defunctis filij succedat mater vt virilis. SALYC.

ET cum filiis fratribus, & cum filiis sororibus, & cum permixtis, vocantur matres in virilem * portionem.

IN AVTHENTIC. vt cùm de appella. cog. §. sanctimus itaque. & §. si verò contigerit. coll. viij. constit. xj.

In testamento filij non debet pater hodie exheredari, nisi ex causa iusta in ea expressa: aliàs rumpitur testamentum quo ad institutionem tantùm. SALYC.

IN testamento quoque non licet liberis parentes excludere, nisi iusta causa exheredationis inferatur, quæ septenario numero nouæ constitutione distribuitur: alioquin rescinditur

c ¶ *Defuncto.* ergo si est auus maternus, & auia materna, & solus auus paternus: tantum habet hic solus, quantum illi duo. d ¶ *Patrem.* non autem eorum filij per hanc authen. vt *in eo §. autem tam fratribus.* Sed per aliam authen. quæ corrigit hanc: vt *in authen. ex fratribus filij. §. 3. col. ix.*

e Filius familias in eo potest testari.

AD SENATVSCONSVLTVM Orfitianum.

TITVLVS LVII.

Post S. C. Tertullianum seq; vitur Orphitianum, ex quo filij pari iure vocantur ad hereditatem matris ineffata exclusis omnibus agnatis matrem vel mater ad hereditatē filiorum intestatorum ex S. C. Tertulliano & non adeam quod est l. pen. C. de suis, & leg. ibi filius matri ipsi iure succedere quod non est citra admissum, vel posthumi pro heredē, vt illum dicemus suos ipsi iure heredes existere. l. in suis. de suis, & le. her. l. pen. §. pen. de bo. lib. *sed citra eversionē falsorum, quæ hodie sublata est, & citra bon. possessionem.*). hoc tit. *quia non præstat, sed S. C. Orphitiano debentur administrari ad hereditatem matris.* l. 1. Cod. Th. de leg. her. l. 1. C. Th. de exer. vel bon. qui. *quod etiam de sua hereditate dicitur, & de legitimis omnibus hereditibus, & de testamentaria dico pariē.* l. 13. §. de iure delib. l. 3. D. de inoffi. testā. l. 4. tit. Inq. l. omnium. 7. de rell. Eam vero non aliter adquirunt, quàm si adierint, vel si pro herede gesserint. Paulus lib. III. Sent. ex tit. *Filius autem non heredita tem remittendo legitimam, nisi adendo quarte non potest. Et quem ea non adquisierunt, sibi in heredem non transmittunt, sed deficientium portio adcrescit reliquis, qui adierunt: vt in facto* l. 2. hoius tit. l. si ex pluribus. D. de fals. & leg. her. *vel hereditas redit ad agnatos defuncta matris. Nec obstat* l. 1. tit. 13. *quia de ipso inuentario hereditas est non de legitimis: nec cum se nouus auctor eam prædicare ad l. primam: fa. ver. tamen nisi. si mortuus: intra annum statuat sibi esse adeundam hereditatem: hereditatem matris, aut deliberandi transmittere ad heredes.*). cùm in antiquo sit. l. de iure delib. vt *hic etiā notat Accursius.* CYIAC.

Ad successionem matris primò vocatur filius, quam defuncta mater, vel frater. SALYC.

1. Imp. ALEXAND. A. Euangelo.

SI inceptatæ mulieri cōsanguinei * exiliant, & mater, & filia: ad solam filiam ex senatusconsulto Orfitiano * hereditas pertinet. PP. XV. Kalend. Feb. Fusco II. & Dextro Coss.

Non numerus liberorum: sed

f ¶ *Defunct.* ergo si est auus maternus, & auia materna, & solus auus paternus: tantum habet hic solus, quantum illi duo. g ¶ *Patrem.* non autem eorum filij per hanc authen. vt *in eo §. autem tam fratribus.* Sed per aliam authen. quæ corrigit hanc: vt *in authen. ex fratribus filij. §. 3. col. ix.*

testamentum circa institutiones: nam in cæteris * perseueraret.

IN AVTHENT. DE hered. ab intesta. veniēn. §. consequens. & §. sequenti. colla. ix. constitu. j.

Filio hodie sine liberis defuncto succedant parentes, fratres, & sororum forma hic scripta. SALYC.

DEfuncto sine liberis * filio, parentes, si soli * sunt, succedunt salua gradus * sui prærogatiua: si pari gradu sine, pariter succedunt: paternis quidem dimidia: maternis verò alia dimidia delata: licèt fit dispar * eorum numerus. Sed si cum parentibus fratres, & sorores vtrinque defuncto coniuncti supersint: vocantur * cum ascendentibus gradu proximi *, ita vt viriles portiones fiant: exclusa prorsus omni differentia sexus, & patriæ potestatis: vbi nulla * secundarum nuptiarum fit mentio.

h ¶ *Proximus.* id * est, cum patre, & matertera (si fieri potest) quæliter: sono sono: imo ipse fili, tempore anno: vt inuit *authentic. in cor. §. si igitur.*). *ibi. §. autem pater, &c.* Item cùm administrent cum patre, & pater repellit auum: *supra de postu. heredi. l. in successione.* ergo ipse fratres repellent auum: vt *§. de decurs. & tempus post script. l. de accusationibus.* Vel die secundùm Ioan. proximus * est, quem ægrè præcedit: & de eiam auum, & prosum. si nullas eos præcedat: vt *§. de verb. signific. l. proximum. & §. verbi cap. l. 3. §. si proximum. & de pos. & post. & legi. l. 4. §. hereditas.*

a Gloſſa eſt Glo. Mouſſa tit. 2. in verbo proximum.

b Proximus quis dicatur.

¶ Prædicta autem regula *, si vinco, &c. quæ est *in d. l. de accusationibus.* fallit in multis casibus: qui his ll. notantur §. *ex. l. 4. §. obiicitur. & l. equissimum.* §. 1. 2. Secundus est. §. *qui potis. in pigno. hab. l. Claudius.* 3. Tertius *in corp. red. §. si autem cum fratribus. colla. ix.* & ad idem, §. *qui potior. in pigno. hab. l. si pignus. & l. interdum. & sup. de nouis. filio. authen. licet. & §. de privileg. credi. l. quod quia.*

c Si vinco vicissim, &c. & quibus casibus fallit in illis quibus cessat.

i ¶ *Vbi nulla.* illa sunt verba Imc. & est sensus, quòd cùm nihil dicatur de secundo) notandum, omnia de his dicta corrigunter hic. a. Vel die secundùm Ioan. quòd remanent in suo statu, quæ dicuntur *in authen. de nupt. §. hanc nec relin.* qui est *supra de secund. nupt. authen. ex testamento.* quod verius est arg. *l. fin. huius tit. in fin.*

AD SENATVS-consultum Orfitianum.

Matri succedat, & non pater vel frater. Matri succedat, & non pater vel frater. Inuidiam parcant accusa Tertullianum.

Si inceptata.] CARVS. Mulier filiam habens, & matrem, decessit ab intestato: quæ ei præferenda sit in ipsius successione, quæritur: Dicitur quòd filia.

k ¶ *Consanguinei.* fratres.

l ¶ *Orfitianum.* & idem est secundùm alia ciuilia iura: vt *l. 1. tit. 9. Inter fratres. & l. 3. matre.*

Non pro numero.] CARVS. Mulier quatuor habens filios, duos in sacra paterni conditione, & duos emancipatos existentes in potestate decessit: ipsa mater decessit ab intestato qualiter inter eos superstites facienda sit diuisio hereditatis ipsius, quæritur? Respond. quòd in virilis.

i ¶ *Proximus.*

480/C.IV.K.5-4, 1707-1708
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pote: sed succedentium, materna scinditur hereditas. Quapropter si mater vestra te, & vno fratre emancipatis: duobus autem aliis in patria positis potestate superstitibus diem functa est, & hi, qui in potestate patris fuerant, priusquàm maternam hereditatem sibi quærerent, rebus humanis exempti sunt: inter duos tantùm viriles nō ambigitur factas portiones [a]. S. VII. Kalend. April. Sirmij, A A. Coss.

Ius civile non excluditur tempore: licet prætorium excludatur. Bald. Vel sic: *Matri intestatæ succedit filia citra agnitionem bonorum possessionis.* Sal.

III. *Idem AA. & CC. Iuliano.*

Matri intestatò [a] defunctæ secundùm Orficianum senatusconsultum, citra bonorum possessionem [b] filia pro herede gerendo, succedere non prohibetur. S. XII. Kal. Novem. AA. Coss.

Descendentes præferuntur ascendentibus. Bald.

IV. Imppp. Gratianvs, Valentinia. & Theodo. AAA. ad Hilarianum P.V.

Quotiens de emancipati filij, filiæve successione tractatur: filiis ex his genitis defectatur intacta pro solido successio, neque vlla defuncti, defunctæve patri, matrive concedatur [c] intestatæ successionis hereditas. Dat. XV. Kalend. Mart. Mediolani, Merobaude II. & Saturnino Coss.

Mulieri illustri spurius legitimis extantibus non succedit: secus si ex legitimo concubitu sit natus, & ex illustri. Bald.

V. Imp. Ivstinianvs A. Demosthani P.P.

Si qua illustris mulier filium ex iustis nuptiis procreaverit, & alterum spurium habuerit, cui pater incertus [d] sit: quemadmodum res maternæ ad eos perveniant, sive tantùmmodò ad liberos iustos, sive etiā ad spurios, dubitabatur. Sancimus itaque, vt neque ex testamēto, neque ab intestato, neque ex liberalitate inter vivos habita, iustis liberis existentibus, aliquid penitùs ab illustribus matribus ad spurios perveniat: cùm in mulieribus ingenuis, & illustribus (quibus castitatis observatio præcipuum debitum est) nominari spurios, satis iniuriosum, satisque acerbum, & nostris temporibus indignum esse iudicemus. Et † hanc legem ipsi pudicitiæ, quam semper colendam [e] censemus, meritò dedicamus. Sin autē concubina [f] liberæ conditionis constituta, filium, vel filiam ex licita cōsuetudine ab homine libero habita, procreaverit, eos etiam cum legitimis [g] liberis ad materna venire bona, quæ iure legitimo in suo patrimonio possidet, nulla dubitatio † est. Dat. XV. Kalend. Octobr. Chalcedone, Decio V.C. Cons.

Nati ex ancilla manumittenda, facta iam mora libertati, nascuntur ingenui, & successibiles alteri, & passive. Bald. Vel sic: *Post moram in præstanda libertate commissam partus nascitur legitimus, & succedit matri, & econtrà.* Salyc.

VI. *Idem A. Iuliano P.P.*

Quidam ancillæ suæ per fideicommissum libertatem reliquit: eo autem, à quo libertas relicta est, moram in libertate præstanda faciente, peperit [h] ancilla: & esse [i] [eum] quidem ingenuum [k] puerum, vel puellam, qui post moram nati sunt, omnes veteris iuris auctores consentiunt: dubitabatur autem inter eos, si matri morienti posset succedere. Huiusmodi itaque dubitationem eorum decidentes, vlterius iam procedere nō patimur: sed sancimus eandem matris progeniem heredem ab intestato ei posse [l] existere, salvo iure legitimo, ex auctoritate Senatusconsulti Orficiani proli servando: & tam matre ex Senatusconsulto Tertulliano, quàm prole ex Orficiano Senatusconsulto invicem ad suas hereditates venientibus [m]. Dat. Kalend. Octobr. Constantinop. Lampadio, & Oreste VV. CC. Coss.

DE LEGITIMIS HEREDIBVS.

TITVLVS LVIII.

Post sui heredes iure civili ad hereditatem ingenuorum vocantur legitimi: id est, agnati ex lege XII. tab. vel ex lege Cornelia: ac primùm quidem consanguinei, id est fratres, & sorores, qui, quæve in eiusdem patris, cùm is moreretur, potestate fuerunt, l. 4. T. de suis, & leg. lib. l. 1. § 4. hoc tit. exclusa parte, & matre: sicut obtinuit: vt hodie obtinet simul admissis omnibus plane iure pro virilibus portionibus ex Nov. 118. Et hi quidē fratres, vel sorores præferuntur filiis fratrum, vel sororum, iuxta l. 5. & l. pen. § vlt. hoc tit. quod fuit ius antecedens Nov. Iustiniani sic fratrum, & sororum repræsentant vicem patrum suorum, vt pro stirpibus concurrant cum fratribus & sororibus defuncti, vel defunctæ, itàque vt excludant defuncti

a ¶ *Portiones.* Sed quare non transmiserunt alij ad heredes suos portiones suas, licèt adhuc non esset adita hereditas: vt T. *de his, qui ante aper. tabul.* l. j. quæ est contra? Sola. hic non erat potestas. a. Vel hanc illam corrige. Sed certè imò illa [a] illam. j. Vel ibi loquitur de hereditate adueniente ex testamento, hic ab intestato. Sed certè secundùm hoc, isti etiā non transmitterent hereditatem, deberent transmittere ius deliberandi, & adeundi: vt T. *de iure delib. l. cum antiquioribus.* 4. Vel hic isti repudiaverunt hereditatem antequam decederēt: aliàs etiā ad superiores transmitterentur: T. tam. q. l. *apud Iulian.* & hoc placet.

Matri.] Casvs. Mulier decedens ab intestato, filiam reliquit quæ succederet, nec habet necesse petere bo. poss. Vivian.

a ¶ *Matri intestatò.* Item sine cretionis solennitate. Eodémque modo mater filio heres fit. l. j. *C. de reo.* vel l. 1. *C. Theo. de legit. her.* Filius autem patri ipso iure heres existit. Cviac.

b ¶ *Citra bonorum possessionem.* vnde cognati competit ei: vt ff. *vnde cog.* l. j. § *si qua* & vnde legitimi: vt *ibidem* cum. cùm sit vt agnata facta per Orficianum, vt legitima admittetur: vt *dic.* & ff. *vnde legiti.* l. 4. § *fin.* & l. ij. quod non est in alia cognata, vt ei. tia bonorum possessionem admittatur: vt ff. *vnde cog.* l. j *in prin.*

Quotiens.] Casvs. Filius emancipatus, filios, patrem, & matrem habens, si ab intestato decedat, filius ipsius patri, & matri præfertur. Vivian.

c ¶ *Concedatur*: vt & T. eo. l. j. *in prin.* & T. ait q. l. *si matre.* & l. *intestato.*

Si qua.] Casvs. Mulier illustris filios legitimos habens, & spurios, si ab intestato decedat, an spurij cum legitimis succedere possint, quæritur? Dicitur quòd non. Si verò mulier aliqua tamquam contubina aliquos liberos susceptis, & decesserat cum legitimis succedere possint, quæritur? Respond. quòd succedent. Lex quidem plana est.

d ¶ *Incertus.* meretrix ergo.

e ¶ *Colendā.* arg. in auth. *quomod. oport. epis. in prin.* coll. j. & T. *de ded. li. vol.* l. j.

f ¶ *Concubina.* etiam illustris.

g ¶ *Cum legitimis.* ab intestato. ¶ Sed an [b] contra testamentum agere possunt, si nō sunt instituti: naturales enim? Forte nō, secundū quosdā. Sed videtur quod sic: vt arg. ff. *de inoff. testam. l. si suspecta* § j. ¶ Et not. filium spuriū [a] succedere matri sicut legitimū: vt *Inst. eo. § nouissimè,* & *de success. cog. § vulgo.* nisi sit illustris mater. vbi distinguitur, sint legitimi, vel non: vt hac l. dicitur.

¶ Quid de incestuosis? Quidā dicūt idē: & auth. *ex cōplexu. T. de inc. nup.* loquitur de hereditate paterna nō materna. Sed verius dic, nō succedere omnē illum, qui de tali coitu est natus, qui pōt accusari: vt adulteri, incesti, nefarij: vt *in auth. qui. mod. nat. eff. sui. § fin.* coll. vij. si autē nō ex tali, succedit, vt dictū est, matri, nō patri, cùm habeat incertum: nā si habeat certū, patri naturalem non succedit nisi in duabus vnciis ab intestato non extātibus legitimis: alias in nihil: vt *in auth. quib. mo. nat. effi. sui. § disrenti. aliis, si quis igitur habens filios legitimos.* colla. vij.

h ¶ Quidam.] *Peperit.* Q adita hereditate.

i ¶ *Esse.* nunc respondet.

k ¶ *Ingenuū.* Sic ergo nata post [b] morā nasci ingenuū ex ancilla: vt *ibi,* & T. *de his, qui, vt ind.* l. *cū Manumi. circa* ff. *ibi. partus liber, &c.* & T. *de fideicom. li.* l. *cùm libertatem.* & ff. *de fideic. li.* l. *si quis rogatus.* & ff. *de stat. hom.* l. *Herennius.*

l ¶ *Et posse.* huius l. authoritate. Item S.C. Orficiano, & hoc subsistit, *salvo iure, &c.*

m ¶ *Venientibus.* Sed nūquid aliis fuit cōsanguineis poterit succedere? Respondet: *Inst. de ser. co.* § j. ¶ Sed quæro, quid in cōceptis [c] post mortē aviæ maternæ? Videtur quòd nepos non possit succedere ei: nec enim fuit proximus cognatus aviæ, vel avo, in cuius vita nondum fuerit conceptus: ff. *vnde cognati* l. j. § *si quis.* Placentinus tamen eum admisit, naturali causa inspecta per *auth. de her. ab intest.* § j. col. ix. & pro eo ff. *de grad. affi.* l. j. § *fi.* & § *filio.* Sed contra eum Pla. est quòd prætor in bon. poss. vnde cog. inspiciebat naturalem causam: vt ff. *vnde cog.* l. j. *in prin.* & § 4. & tamen repellebat eum, vt dictum est.

DE LEGITIMIS heredibus.

Dixit [d] *de his, qui sunt in linea inferiori, & superiori: nunc incipit de transversali.*

Tene hanc primam.

a Transmittit heres suus hereditatem nō aditā ad quoscunque heredes etiam extraneos: vide tamen exceptiones apud Socinum regula 173.

b Matris relicti institutionem sit in re, an possit contra testamentū agere.

a Spurius succedit matri: sicut legitimus.

† Hinc nota, quod est differentia eorum, qui per fornicationem, & eorum, qui per concubinatum coniunguntur: vt notat etiam in Nomocanone Græcorum ti. 13. c. 5. Cviac.

† al. [illegible]

b Ingenuus post moram nascitur ex ancilla.

c Conceptus post mortem aui non succedit ex persona sua sed ex persona patris, vel matris. Chassanæus in consuet. Burgund. [illegible] Tiraquell. [illegible]

d Clementia.

480/C.IV.K.5-4, 1709-1710
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

*l. Cassius.

*vl. supra.

*vl. Verina.

Titulo consanguinitatis, vel cognationis sive successionis fratrum, etiam decuris: sicut frater. BALD.

1. Imp. ALEXANDER A. *Cassio, & Hermino.*

IN successione, quæ titulo consanguinitatis *, vel in bonorum possessione, quæ proximitatis nomine competit, cum fratres, quàm sorores pari iure esse, licèt non ex eadem matre susceperi * sunt) ius certum est. Nec huic derogatur, quòd amitas vestras b ab auo vestro dotatas c fuisse proponitis. PP. Nonis Maiis, Maximo II. & Æliano Coss.

Postquàm filius repudiauit hereditatem paternam, potest extraneam sibi vxorie patre delatam adire, & separationem bonorum petere. SAL.

11. Imp. GORDIANVS A. *Tatiano, & alio.*

SI eius, quæ vos heredes instituit, patri hereditate d non quæsitis, posteàque mortuo patre, ac repudiata eius hereditate, defunctæ successionem agnouistis: ea, quæ bonorum fuit defunctæ, ab his separari, quæ patris vestri fuerunt, præses prouinciæ non ignorabit e. PP. VI. Idus Apilis, Gordiano A. & Auiola Conss.

Sorer fratris filio anteferetur ei, ac prætorio iure ex gradu proximitatis. BALD.

111. Imp. DECIVS A. *Asclepiadæ.*

CONsanguinitatis f iure & fœminæ ad intestatorum successionem admitti posse g, explorati iuris est. Proinde cùm fraternis tui intestato mortui ad te h consanguinitatis iure hereditas pertineat: nulla ratione alterius fraternis tui filij ad eandem successionem adspirare desiderant: nam & cessante iure agnationis in persona omnium i, prætorij iuris benencio ad te potiùs, quæ secundum gradum obtines, hereditas pertinet, quàm ad fraternis tui filios, qui in tertio gradu constituti sunt k. PP. II. Nonis Decembr. Decio A. & Grato Conss.

IN AVTHENTIC. DE HEREDIB. ab intest. ve. §. reliquum. col. ix. const. j. & vt fra. fil. §. j. col. ix. constit. vij.

Vbi non subsistunt descendentes, vel ascendentes fratres, & sorores

480/C.IV.K.5-4, 1711-1712
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1713-1714

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Si lis.] Beneficium quo fingitur mortuus ante horam ca-
pitalitatis, & sic in libertate: vt ff. de inft. Liege Cornelia.
b ¶ Ni fuccefſione.] Quam autem, quis non cognata, foror a-
gnata eſt: vt ff. partus. I. ead. lex tamen alia videtur aperte
pariter fratrem etiam vterinum vocare: vt ff. de his, qua lib. I. quaeunque.
ſed reſpond. vt ibi dicit
Ioan. Item hac hodie
corrigitur per authent.
defunctis. quæ eſt ſupra ad
Tertull.

Sc Ciant.] Cassv. Di-
cit quod omnes illi
qui ſuccederent pupillo
ab inteſtato, ſi deceſſe-
ret, ſi non petant toto-
tem dari matrimo patre
pupilli: ſi moriatur po-
ſtea pupillus, quòd ei
non ſuccedant. Idem eſt
ſi ei pupillo ſubſtituti
fuiſſent.

† al. quia ea-
nam.

a ¶ Scitant. qui. Con. I. pe-
nult. ff. in quib. cauſſis pig.
& I. communem. ſupra de
Senatuſconſultis Tertull.
vt ducēs inferius & ſub-
ſtrip eadem ſingulæ ex
Nouel. Theod. De nau-
ſtrum. vbi eſt, D. vj. Id.
Iul. Cvtac.

† Non minus tamen ille
eſt ſuccessor
ſupra
ad Tertull.
Rabio. Th.
nacutibus
pati. I. ſiqua
ad Tertull. C. i-
quis
ſuccedere.

b ¶ Intra annum. Vide
ff. de repudiis. Cvtac.
c ¶ Moritur. ſecūs ſi fa-
ctus pubes moritur: vt
I. ad Tertull. I. mutuo. Et
eſt ratio quia eo
pore, quo deliquit, vel
in id tantùm, in quo
deliquit, debet puniri
non in alios arg. infra de
pœn. I. ſanctimus. ſed &
hac fallit in caſibus,
quos ſtat. ff. ad Tertull. l.
ſenatus.

d Sed cōtrà huic l. ſi qui
pe. re. I. ſtat. §. ſi vero ma-
ritus. ſed fortè illud in
ſingulari fideicommiſſo
quod non admittit, vel
corrigitur per iſtam.

Sſed ſi m.] Cassv. Ol-
lim per emancipatio-
nem legitima iura ex-
tinguebantur: nũ fierent
emancipato contracta
fiducia: hodie ſuccedit
patri, ſine fint contracta
fiducia, ſine non: vt ff.
ſtitut. de legit. agnat. ſuc-
ceſſ. §. ſolum. pone ergo
quòd pater emancipatus
impetrauit reſcriptum à
principe, vt legitima iu-
ra per emancipationem
non extinguerentur: di-
cit tali impetratione fa-
cta, quòd pater poterit
filio ſuccedere: & econ-
uerſo filius etiam agna-
tiones: & econuerſo. &
hoc dicit.

† ff. de ſt. ho. l.
ſ. 25.

e ¶ Conſtantinum. quam habes infrà de emancipat. lib. I. inhe-
rent.
f ¶ Patrem. à principe.
g ¶ Intacta. hodie intacta remanent, etiam ſi non ſit ſpecialiter
petitum: vt infr. de legit. agnat. ſucceſſ. §. fin. & ff. de legit. tut. I. vlt. &
Tertull. I. vlt. & ff. de ex. tu-
tor. l. ſi tutorum.

Si maior.] Cassv.
Hunc caſum pone in
ſcholari, qui contraxit
ei quinquagenaria, poſt-
quam recepit pro ſapiē-
tia: & ex ea habuit fi-
lium, quærebatur vtrùm
eſſet legitimus filius, &
poſſit patri ſuccedere?
reſp. quòd ſic. licèt ſit
mirabilis partus à natu-
ra, tamen eſt conceſſus,
licèt rarò eueniat: nihi-
lominùs tamen eſt à le-
ge conceſſum tale ma-
trimonium.

† al. ſic parē
ſtabunt, & im-
poſſit patri ſuccedere? reſ.&c.

† Vide Menoc.
de arb. Cenſ. 1.
caſu 12 n 23.

y ¶ Quinquagenaria.
Vlp. in fragment. tit. 16.
Vide cap. 32. de præſcript.
Cvtac.

† al. præſcrip-
tion.

h ¶ Noſtra lege. vt I. de
nupt. I. ſanctimus. §. ¶ Et
eſt argu. contra ff. de le-
gis, & ſenatuſcons. I. nam
ad ea.

DEmancipatis.] Cas-
sivs. Quatuor e-
rant filij emancipati, &
vnus deceſſit: dicit quòd
pater habebit vſumfru-
ctum in bonis emanci-
pati mortui, & alij tres
habebunt proprietatem
ſine diuerſ. excipiuntur
res materne, quia illę ea
veniēt tantùm fratribus,
& ſororibus eiuſdē ma-
tris, ſi ſunt: ſi autem non
ſunt, alij fratres in eis
rebus adminiſtrarent.

i ¶ Seruare. ſcil. inter ſe
quoad tantùm: vt I. de
legit. tut. l. vlt.

k ¶ Illicò namque patri ex
materali lucro, &c. quā-
iam à nobis lex, &c. quā
habetur infrà commune de
ſucceſſ. I. ſimili.

l ¶ In totum. Imò vide-
tur in medio eſſe: vt I.
ad Tertullian. I. fina. §.
ſin autem defuncta. Solu.
hic contracta fiducia e-
mancipatis: ibi non: hoc
non valet: quia hodie
ſemper contracta fiducia
videtur emancipare: vt
diximus I. cod. I. ſi ad ea.
1. Alij dicunt, quòd hic
per principem emanci-
patis, ibi coram alio iu-
dice. hoc non valet: quia
hic dicit, ſine alio legiti-
mo modo. §. Terti,
quòd ibi ſuperetur ma-
ter, hic non. nec hoc va-
let: quia magis deberet
eſſe contrarium. Die ergo
illi corrigi per iſtam.
nam & hanc eſt iuſtinia-
ni. Accvrs.

m ¶ Patrem. Not. * vo-
cem patris: vt ff. vnde
libe. I. ſcripta. in fin. & de

a Vere pœnē-
tam ſpectant
hereditatem
patrum ad
filiorum deſe-
nerat.

ſidio ad ſucceſſionem admittitur.
Salvo.

Rvs. Imp. Iustin. A. Iuan. P.P.

Si maior quinquagenaria y
partũ ediderit, ſi debet hu-
iuſmodi ſoboles ſuo patri ſuc-
cedere †, & hereditatem eius
nanciſci, à Cæſariana aduoca-
tione interrogati ſumus. Et ſan-
cimus, licèt mirabilis † huiuſ-
modi partus inueniatur, & rarò
contingat: nihil tamen eorum,
quæ probabiliter à natura no-
ſcuntur eſſe producta, reſpuiſſed
omne ius, quod ex quacunque
lege liberis præſtitum † eſt,
hoc merum, atque immarilatũ
huiuſmodi filiis, vel filiabus
ſeruari in omnibus ſucceſſio-
nibus, ſiue ex teſtamẽro, ſiue ab
inteſtato & ſummatim, non ab-
ſimiles aliis fiant, quos ſimiles
natura efficit, maximè cùm &
anteriore noſtra lege h huiuſ-
modi nuptias permiſimus, in-
pares * eas videri minimè con-
cedentes. Dat. IX. Kalend. No-
uembr. Conſtantinop. poſt con-
ſulatum Lampadij, & Oreſtis
VV. CC. anno ſecundo.

*Si filius emancipatus per ſacrum reſcriptum deceſſerit, ſuperſtitibus patre, & fratribus patet eum here-
ditatis habet vſumfructum fratres
verò proprietatem, exceptis bonis
maternis: in quibus veteres præ-
ferunt aliis fratribus.* Sal.

Rvs. Idem A. Ioanni P.P.

DE emancipatis filiis, qui
ex ſacro reſcripto patribus
imperito, hoc à ſuis genitori-
bus meruerunt, dubitatum eſt.
Cùm enim Anaſtaſiani lex iura
fratribus legitima naſcitur ſer-
uare i: ſi quis ex his fine teſta-
mento, & liberis deceſſerit, v-
trũmne ad fratrem, vel ſororem
eius ſucceſſio deuoluatur: an ad
ſuperſtitem patrẽ, dubitabatur.
huiuſmodi dubitationem com-
pendioſo reſponſo duximus ef-
ſe finiendam. Idcircò que ſancimus,
ad ſimilitudinem maternarũ re-
rum, aliarũque k, de quibus
iam à nobis lex poſita eſt, etiam
huiuſmodi hereditatẽ iure qui-
dem dominij ad fratres, vel ſo-
rores in totum l peruenire: v-
ſumfructum autem eius patri
tonſi, ſiue priorem rerum ſeruau-
erit, ſiue ad ſecundas migraue-
rit nuptias, acquiri: ſiue per ſacrum oraculum emanci-
patio procedat, ſiue alio legitimo modo à ſacris pater-
nis fuerint abſoluti.

Cùm enim & pater vtitur vſufructu, & vorum m
eius eſt ad alios filios ſuas res peruenire: ea pro-

pter

480/C.IV.K.5-4, 1715-1716
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

* al. quæ-piam.

* al. Romano generi, nihil cons.

In damno. Cùm natis.

a ¶ *Ea propter.* id est, ob hanc causam.

b ¶ *Fratribus.* circa tutelam: vt dixi *in princip. per l. 1. de legit. tut. l. uij.*

c ¶ *Excepta.* de hoc plenè dicam *sub communia de succeſſ. in authent. itaque.* ¶ Hæc aucta, quòd hæc lex corrigitur per authent. *defuncto filio ideoq; supra ad Tertull.*

d ¶ *Exceptis.* dixi vocari omnes fratres: excipe in bonis, quæ habebat emancipatus a matre, in quibus præferuntur veterini.

e ¶ *Fratres.* sc. tales veterini.

f ¶ *Soles.* quasi dicat non consanguineos tantùm.

f ¶ *Superſint.* scilicet tales veterini.

g ¶ *Eorum.* non matris eorum.

Lege duodecim tabularum.] Gaivs. Et cùm olim deferebatur ſucceſſio agnatorū vniformiter tam maſculis, quàm fœminis agnatis, nulla cura ſucceſſionum inter maſculos, & fœminas differentia introducta: vt puta ſi fratris tui, vel patrui filia decederet: vel amita tua filiam decederet, & adire ipſarum hereditas, & tua ad ipſas, ſiue decederent, ex lege xij. tabularum pertineret: media verò tortiſprudentia hanc æqualitatem ad inæqualitatis vanum deduxit, hoc eſt, vt maſculi tam maſculis, quam fœminis agnatis: ſalua tamen gradus prærogatiua, ſiue eodem loco ſint, vtrò ſatores rationis ad agnationem, ſeu agnationum ad ingenuitatem, ſeu ad ſexum. Imperator verò Iuſtinianus hoc corrigit, primum ſtatum legis xij. tabularum approbans, & adiiciens, vt ad legitimam ſucceſſionem agnatorum tam conſanguineæ, quàm vterinæ ſorores admittantur, ita vt etiam vterinæ ſoror tam vterina, quàm conſanguinea non ſuperſit: vt tùm non in ſtirpes: ſed in capita hereditas diuidatur: & hæc duo vltima hodie coërguntur per authen. *de hereditum ab intellato* §. *nouissimum* & *& auth.* vt *fratrum* §. §. In ſtirpe verò dicit, vt in cæteris ſucceſſionibus antiquum ius obſeruetur intactum.

h ¶ *Lege duodecim tabularum.* Olim agnata, vel agnatus per legem xij tabularum vocabatur, ſecundo tempore non niſi filia, vel ſoror agnata: quod duabus rationibus temperat vna, quia ſi admitteretur filius fratris: ergo & ipſa filia fratris: *& ſi patruus: ergo & amita. Secùnda, cùm agnatis ſuccedant ei: ergo & ipſa ei.* Vltimò filius fratris confragoinea, & vterinus, licèt cognati ſint, inter agnatos potior.

i ¶ *In libris.* agnatorum.

k ¶ *Et alterum.* ſcilicet corpus.

l ¶ *Poſteritas.* id eſt, media turiſprudentia: & habes hæc omnia *Inſtit. de leg. agna. ſuc.* §. *ceterùm, vſque ad* §. *ſi plures.*

m ¶ *Succeſſionibus.* ſub. exiſtentibus aliis ex teſtamento.

n ¶ *Germanæ.* id eſt, ſorores ex eodem tantùm patre natæ: nam hæ * propriè dicuntur germanæ.

o ¶ *Prærogatiuam.* in ſucceſſione patris defuncti.

p ¶ *Legitimæ.* id* eſt, agnatæ.

q ¶ *Conſanguinitatis.* id eſt, fororitatis, vt ſic dicam.

r ¶ *Legis.* ſcilicet duodecim tabularum.

ſ ¶ *Vitium eſt.* id eſt, ſi ab aliquo vitium dicatur: ſic *Tull. in or. pro l. ſi mater.* ¶ Item non* eſt penitus: vbi delictum non eſt: vt *infr. de penis l. ſanctimus.*

t ¶ *Veterina.* quam conſtat vt agnatam vocari: vt *l. prox. §. ſed hoc.*

u ¶ *Ita hoc poteſt referri:* ad patruum: & ſic ad inferiora: vel ad nepotem, & ſic ad ſuperiora.

x ¶ *Sed in capita.* hodie in ſtirpes*: vt *l. ead. auth. poſt fratres*]. & dixi *Inſtit. de leg. agn. ſuc.* §. *hoc etiam.*

* Germanæ ſorores proprie dicuntur, quæ ex eodem tantùm patre natæ ſunt. b Legitimæ. pro allegatæ.

c Patrui ibi eſſe non debent: eſt malè deſiderium.

d In ſtirpes ſuccedit.

* Illud ſtirpes eſt §. hoc etiam adde in *Inſtit. de leg. agn. ſuc.*

Minimus.] Caivs. In principio huius

Fœminæ vero agnationis pariter: vt maſculi admittantur ſublato quodam iure conuertamus diſpoſitiones poſt legem duodecim tabularum. Et filia ſororis conſanguinea, vel vterina, cum de hereditate patrui, vel auunculi tractatur, & hæc frater, nec ſoror defuncti ſuperſint, tura agnationis conſequantur: & ſucceſſio inter filios fratrum diuiduatur in capita. b. d. & primo conuocandus legem duodecim tabularum vſque ibi. Sed poſteritas, *ibi æquat, & vtuperat mediam turiſprudentiam, vſque ibi.* Illudmodò *ibi tertiò prout ſtatutum nouum, reducendo nos ad ius antiquum, & rationi annectit, vſque ibi.* In his igitur, *ibi quarto tamen gradum agnationis addit cognationis, procedendo in diſpoſitione ſui muneris: vſque ibi.* Cæterùm *ibi conformat alias ſucceſſiones in futuro nouo non comprehenſas: vſque ibi.* Si qui. *vbi volumus dicere hanc legem locum habere in ſexum caſibus, vſque ad finem.* Salyc.

xiv. *Idem S. Ioanni P. P.*

Lege duodecim tabularum* benè humano* generi proſpectum eſt, quæ vnam conſonantiam tam in moribus, quàm in fœminis legitimis, & in eorum ſucceſſionibus, necnon & in liberis* obſeruandam eſſe exiſtimauit: nullo diſcrimine in ſucceſſionibus habito, cùm natura vtrumque corpus edidicit, vtmaneat ſuis vicibus immoerale, & alterum* alterius auxilio egeat, & vno femoto, & alterum corrumpatur. Sed poſteritas* dum nimia vtitur ſubtilitate, non plum induxit differentiam: ſicut Iulius Paulus in ipſo principio libri ſingularis, quem ad ſenatuſcõſultum Tertullianum fecit, aperteſſimè docuit. Cui enim ferendum eſt, ab inteſtato ſucceſſionibus* ſuas quidem filias ad ſimilitudinem maſculæ ſobolis in parentis vocati ſucceſſionem, & iterùm germanas* iure conſanguinitatis eandem ſibi vindicare prærogatiuam*, deinceps autem legitimas* fœminarum perſonas, ſi iura conſanguinitatis* non poſſident, à ſucceſſione legitima repelli, cũ maribus eadem ſucceſſio pateat? Quare enim patris ſoror non ad ſucceſſionem filij fratris ſui vnà cum maſculis vocatur, ſed aliud ius in amitis, aliud in patruis obſeruatur? Vel qua ratione fratris filius ad ſucceſſionem patruæ vocatur* germana autem eius ab eadem ſucceſſione recluditur? Huiuſmodi itaq; legis* antiquæ reuerentiam, & nos anteponi nouitati legis cenſemus: & ſancimus omnes legitimas perſonas (id eſt, per vitilem ſexum deſcendentes) ſiue maſculini, ſiue fœminini generis ſint, ſimili modo ad iura legitimæ ſucceſſionis ab inteſtato† vocari ſecundùm gradus ſui prærogatiuamnon ideò excludendas: quia conſanguinitatis iura ſecundùm germanæ obſeruationem non habeant. Cùm enim vnius ſanguinis ſtirpem remaneant per virilem ſexum incorrupta: quare naturam offendimus, & legitimo iuri derogamus? cùm & aliam maximam initiram res in ſe continet, plexiſque quaſi vulnus interſinum incognitum. Cùm enim & ad ipſorum mulierum ſucceſſionem maſculi iure agnationis vocarentur, quis patiatur eatum quidem hereditatẽ ad eos legitimo iure deferri: ipſas verò nec inuicem ſibi, nec maſculis eodem iure poſſe ſuccedere: ſed propter hoc ſolum puniri, quòd fœminæ natæ ſint, & peremo vitio (ſi hoc vitium eſt*) prolem innocentem generẽ? In his* igitur caſibus legem duodecim tabularum ſequentes, & nouum iusnouiſſimo iure corrigentes, etiam vnum gradum pietatis intuitu transferri à iure cognationis in legitimam volumus ſucceſſionem: vt non ſolùm fratris filius, & filia (ſecũdùm quod iam definiuimus) ad ſucceſſionem patrui ſui vocentur: ſed etiam germanæ conſanguineæ, vel ſororis vterinæ* filius, & filia ſoli, & non deinceps perſonæ vnà cum his ad iura auũculi ſui perueniant, & mortuo eo*, qui patruus quidem eſt fratris ſui filiis: auunculus autem ſororis ſuæ ſoboli, ſimili modo ex vtroque latere ſuccedunt, tanquam ſi omnes legitimo iure veniant: ſolliceæ vbi frater, & ſoror ſuperſtites non ſunt. His etenim perſonis præcedentibus, & hereditatem admittentibus, cæteri gradus remanent penitùs ſemoti. Illis proculdubiò obſeruando, vt ſucceſſio non in ſtirpes: ſed in capita* diuidatur, & is gradus in ordinem legitimum transferatur: cæteris omnibus ſucceſſionibus ſecundùm ius vſque ad præſens tempus obſeruatum

in

480/C.IV.K.5-4, 1717-1718
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1719-1720
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ad successionem fratris emancipati pariter vocatur frater emancipatus cum sorore in potestate existente. SALYC.

1. *Impp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Arrenio.*

SCire debuisti, fratre emancipato potiorem eam[a] quæ in familia manſit, in alterius emancipati bonis non habere, ſed eos pariter [b], ſi ſolemniter [c] petierint bonorum poſſeſſionem, ſuccedere. S. XV. Kalen. Iun. Sirmij. CC. Coss.

Tutor propriorum conſobrini puſilli conuenit ab agnato eius herede, vt reddat rationem adminiſtrationis tutelæ. BAL. Vel ſic: *Sicut hereditas per bonorum poſſeſſionem quæſita tranſmittitur: ita actio de iure ciuili.* Vel ſic: *Quo ad tranſmiſſionem non refert an hereditas ſit quæſita iure ciuili, vel prætorio.* SALYC.

11. *Iidem AA. & CC. Apollinari* [a].

SI pater tuus pupius ſobrino tuo [d] agnato conſtituto, & inteſtato defuncto, ciuili iure adita hereditate, vel hac ab initio non intercedente [e], ſeu capitis deminutione peremptâ, ſolenniter bonorum poſſeſſione admiſſa, ſucceſſit, ac tibi patris tui quæſita hereditas [f] eſt: adire præſidem prouinciæ debes, ac tunc ei cum ſe de tutela conuenire. Dat. XIIII. Kalend. Iun. Veronæ, AA. Coss.

Patruus non defertur priuigni ſucceſſo. SAL.

111. *Iidem AA. & CC. Plumæ.*

VIrico [b], priuigni ſucceſſionem inteſtatò ciuili vel honorario iure non deberi, certiſſimum eſt. S. XV. Kal. Mar. Sirmij. CC. Coss.

Seruo nemo ſuccedit. hoc dicit. Idem in monacho: vt in autben. ingreſſi. ſupra de epiſcop. & cle. & omnia iura loquentia in ſeruo, habent locum in monacho, ſecund. Inno. in c. cùm olim. extrà de priuilegiis. BALD.

1111. *Iidem AA. & CC. Alberio.*

SErnus ſucceſſores habere non poteſt [1]. Dat. Non. Apr. Cæſaribus Coss.

Priuignus non ſuccedit nouercæ per ſe: ſed per medium perſonam naturam ex ea, qui ſunt fratres ſui ex latere patris. BALD. Vel ſic: *Ad ſucceſſionem amitæ primò vocantur filij, quàm nepotes: & in ſucceſſione amitinorum potiores ſunt eorum fratres conſanguinei ſororum, vel vterini, quàm eorum amitini: & fratreſdem non extantibus amitini vocantur.* SAL.

v. *Iidem AA. & CC. Iuſtino.*

AMitæ [k], cui ſucceſſiſti filios ſuos proponis, hereditatem tuo nomine non rectè petis. ¶ Sed quoniam hos etiam [l] inteſtatos diem functos adſeueras: ſiquidem hi, quos priuignos ciuſdem amitæ dicis [m], eorum conſanguinei [n] faerine, fratres ex agnationis, quàm cognationis iure ſecundo gradu conſtitutos, tibi præferri nò ambigitur [o]. Nam ſi [p] amitinis tuis, alio etiam patre [q] matris, nonquàm eorum matris priuigni ſunt: admiſiſſe te [r] bonorum poſſeſſionem probam, eorum vindica [s] ſucceſſionem. S. XIII. Kal. Mart. CC. Coss.

Auunculus præfertur filiæ materteræ. SAL.

VI. *Iidem AA. & CC. Publiciano.*

AVunculo priori [t], qui eſt in tertio gradu [u], quàm conſobrino, qui ſequentem [x] occupat, deferri ſucceſſionem inteſtati, certi iuris eſt. S. Kalen. Octob. CC. Coss.

Adſines, qui habentur ratione vxoris, ſoror non ſuccedunt. SAL.

VII. *Iidem AA. & CC. Nicolao.*

ADmittatis iure nulla ſucceſſio permittitur [y]. S. Id. Oct. CC. Coss.

---

a ¶ *Eam.* ſcilicet ſororem.

b ¶ *Pariter.* quo ad remotiores enim deſinit eſſe agnatus: ſcilicet ſi ad alienam emancipatam, quàm ad eam, quæ in poteſtate remanſit: ſed hodie contrà: vt *C. de legi. tu. leg.*

c ¶ *Solenniter.* hodie tamen non exigitur ſolennitas in bonorum poſſeſſione petenda: vt *C. qui adm. ad poſſ. l. fina. & penultim.*

[Extrat 18. 41. Basil. 41. t. 1. 48.]

SI pater.] CASTR. Nati ex duobus fratribus, dicuntur patrueles: nati ex patruelibus, dicuntur propiores ſobrini. Nati ex propioribus ſobrinis, dicuntur ſobrini. Pone ergo caſum, quòd pater meus ſucceſſit propiori ſobrino meo, & hereditatem adiuit tutor: tutor illius poſſidebat hereditatem, deceſſit puer, & ei ſucceſſi: debeo conuenire tutorem.

d ¶ *Sobrino tuo.* id eſt, filio patruelis tui vt *ſupr. eodo leg. l. ſi & Inſtit. de grad. 4 quoniã grad.*

e ¶ *Non intercedente.* ſcilicet iure ciuili, fiat agnatione: vt quia fiat filius ſororis patruelis eius. Item not. quòd in principio dicit, ſobrino tuo: quia hoc prononcians, tuo, poteſt vtaire ad determinationẽ prædeſtinatam, item ſequentem: & ſic poteſt dici quòd vel tuus, vel tui patris erat propior ſobrinus.

f ¶ *Hereditas.* & per conſequens illius propioris ſobrini.

[a al. Apollinaro. Non eſt in Basil.]

g ¶ *Ibid.* propioris ſobrini.

VItricus.] CASTR. Priuignus meus deceſſit ab inteſtato: ego volo petere ſucceſſionem, an poſſim, quæritur? & Reſp. quod non.

h ¶ *Virico.* hic punctа. & facit *Inſt. Legitima tu.*

i ¶ SErnus.] *Non poteſt.* falſe [a] in caſibus vt *ſupr. ad Silan. l. penultim. & ſupra de Iun. de legi. l. quod. & l. ſiqua. l. ſi hoc. & ſupra ad Orf. l. fin. & de foſa, & leg. l. l. circa princ. & §. quæri. & §. ad Tertul. l. in prin. & §. inuerdum,* nec econtrà ſeruus poteſt eſſe heres, vel dominus per eam cognationis ferui, iure naturali inſtitutus: vt *Inſtit. de ſeruil. cogna. & infrà eod. l. penult.*

[a Seruus in multis caſib. ſuccedere poteſt. BALDVS. Extrat 18. 41. Basil. cap. 42.]

ADita.] CASTR. Habebam amitam: ei ſucceſſerunt filij fratris: ei ſuccedere non poſſum. & ego ab inteſtato deceſſerim, an ſuccedere poſſim eis, diſtinguitur: aut habent ſitas ex parte patris ſui priuignos amitæ meæ: tunc ego non ſuccedam. ſed ipſi licitè matrem amitæ habuit illos ex alia vxore, & ſint ita priuigni amitæ meæ: ſed ſi amita mea habuit priuignos non ex præſenti matrimonio: id eſt, à patre eorum amitinorum, qui deceſſerunt: ſed ex alio: tunc tales priuigni non ſuccedunt: ſed ego.

k ¶ *Amita.* ſcil. tua.

l ¶ *Item.* non ſolùm amitam prius.

m ¶ *Dicis.* quia maritus amitæ habuit ex alia præcedenti vxore.

n ¶ *Conſanguineos.* poſt patri ex eodem patre: ex alia tamen matre.

[Non eſt in Basil.]

o ¶ *Ambigitur.* vt & *C. tit.* ACCVRS.

p ¶ *Nam ſi.* conſtruatur ſi priuigni matris eorum ſoluunt amitinorum, nunquam ſunt: id eſt, non attinent amitinis tuis, alio etiam patre natis: id eſt, alio viro, quam tuæ, vel poſt habuit tuos ex eo, ex quo priuigni nati ſuperiores ſolùm ex alia matre. ACCVRS.

q ¶ *Patre.* præcedente, ſcilicet amitæ meæ, non ex præſenti, vnde ſunt priuigni.

r ¶ *Admiſiſſe te.* quod hodie ſit, quocunque modo agnoſcantur *C. qui admit. ad bon. poſſeſſ. l. ſin. & pen.*

s ¶ *Vindica.* per verbo cogna. quoniam matre eorum ſit agnata vt *Inſt. de leg. ag. in §.*

[a Auunculus præfertur conſobrino.]

AVunculo.] CASTR. Habebam auunculum, & habui fratrem, & ex eo conſobrinum: deceſſi ab inteſtato: auunculus ſuccedet.

t ¶ *Auunculo priori.* id eſt, à patre.

u ¶ *In tertio gradu.* vt *Inſtitut. de grad. §. tertio gradu.*

x ¶ *Sequentem.* ſcilicet quantum: vt *Inſtitut. de gradibus §. quarto.*

[Non eſt in Basil. b Adſinium ratione affinitatis conſobrini. c Auunculus præfertur conſobrino.]

ADſines.] CASTR. Affines vxoris tuæ eſt tibi adhærere? minime, non ſuccedet.

y ¶ *Permittitur.* vt & *ſuprà eod. l. vltimo.* Sed hoc [b] fallit inter virum, & vxorem, qui ſuccedunt inter ſe, cùm alij deficiunt: vt *ſuprà vnde vir [c]. & vxor. Inſt.* Item in alio caſu, qui eſt ibi dictus in authen. præterea, locum in tertio, ſuccedit maritus vxori cum filiis emancipatis à patre, & cum nepotibus ex filia, vt viriles habeat partes vſufructus: vt *§. fina.* ibi penultimo, quia vir, & vxor videntur eſſe adines: vt *ſuprà vnde.*

480/C.IV.K.5-4, 1721-1722
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1723-1724

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ciparis. quæ corrigit illā ad Tertullianum: habet totum vsumfructū. Sed hodie illa lex est prot- a Pater succedit filio, fratribus etiam exstantibus. sus correcta: cùm pater ᵃ admittatur ad successionem etiam extantibus fratribus: vt *l. ad Tertull. authent. defuncto.* & *l. vlt.* § *auth. cessante.* Id & quia sit hic mentio de fratribus vtrinque, & ex vno latere tantùm sibi coniunctis, qualiter inter se succedant.

a ¶ *Ad eos.* filios, vel fratres.

b ¶ *Remansuro.* iure potestatis.

I*Taque.*] C a s v s. Lex antiqua dicit quid iuris sit, quando viuit pater. Hæc authentica dicit, quid obtineat mortuo patre: quia tunc ille, qui decedit, transmittit, quod lucratus est, ad filios, si non sunt filij, transmittit ad illos fratres, qui coniuncti sunt ex vtroque parente.

c ¶ *Itaque.* lex enim Codicis loquitur patre viuente tantùm.

d ¶ *Filius.* post mortem patris.

e ¶ *Intestatus.* vt *de liberis.*

f ¶ *Vtroque parente.* Dic mortuo aliquo, qui fratres habebat cùm sibi vtrinque ᵇ coniuncti, & b Duæ rationes dicunt vnicam. succedunt etiam ex vno latere tantùm, quia vicini tantùm, vel consanguinei tantùm: & tunc idem: vt *l. vlt.* § *auth. cessante.* & *authen. post fratres autem ex vtroque parente.* Aut ᶜ consanguinei tantùmcùm & vicini tantùm & tunc pariter admittuntur: quia c Adde Gl. Manil. de conſanguineis in verbis, vterinis. agnatio nō differt à cognatione, vt *d. auth. cessante.* & hæc in bonis à se quæsitis. In bonis autem quæsitis à patre, præferuntur consanguinei tantùm: in quæsitis à matre, præferuntur vterini: vt *l. vlt.* § *d. de emancipatis. in fin.* Item & in cor. huius authenticæ, in fine: dicit seruanda vetera iura. Sed P. dicit illam legem *de emancipatis,* in fin. corrigi: nam dicit hic distinctè vtrinque coniunctos præferri illis, qui ex altera parte tantùm coniuncti sunt: & sic in paternis, & maternis: ergo & ibi vbi sunt vterini tantùm, & consanguinei tantùm, non debet fieri bonorum bonorum distinctio. Item dicta *authent. cessante.* & post fratres, dicit vterinos, & consanguineos simul admittendos: cùm non differat agnatio à cognatione: nec distinguit paterna bona à maternis, vel ab his, quæ aliunde quæsita. Sed hoc non placet nā & ibi

eos ᵃ peruenit, apud parentes remansuro ᵇ. Dat. XV. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio V. C. Cons.

IN AVTHENTIC. DE consang. & vter. frat. § j. colla. vj. constit. xij.

Fratres ex vtroque parente coniuncti, in successione fratris intestati præferuntur aliis ex altera tantùm parente coniunctis in omnibus bonis. S a l.

ITaque ᶜ mortuo patrefamilias, si filius ᵈ decedat intestatus ᵉ sine liberis, relictis fratribus, & sororibus, aliis consanguineis, aliis vterinis, & quibusdam ex vtroque parente ᶠ coniunctis: in eos solos transmittit hereditatem, qui ex vtroque latere connexi sunt.

DE BONIS MATERNIS, ET materni generis.

T i t v l v s L X.

QVæ hactenus dicta sunt de hereditatibus intestatorum ad patresfam. pertinent: non ad filiosf. nam lex XII. tab. quæ successionem ab intestato ordinem fecit, de patrefam. loquitur, non de filiof. vt M. Tullius retulit. Si paterf. intestatò moriatur, resumpto patrisfam. verbo ex anteriori capite. Pater f. vti legassit, &c. & idem quæ filiusfam. relinquit post mortem suam, bona patris, aut peculia, quàm hereditates dicitur. Potest enim quædam habere propria, aut tanquam propria. Ea verò aut castrensia sunt, siue militaria, aut pagana, & castrensia, aut quasi castrensia, & quasi castrensia & pagana rursus aut profectitia, aut aduentitia. Castrensia quæ adquirit occasione armatæ militiæ. Quasi castrensia, quæ occasione togata, urbana, forensis, literatæ militiæ. Profectitia, quæ ex re patris, in cuius potestate est, quod proprio patrimonium dicitur, vt bona materna matrimonium Sextus Suetonius, Valerius, D. Augustinus, & bona fraterna Fratrimonium in libro notarum Seneca. Aduentitia, quæ aliunde quàm ex re patris obuenerunt, vt bona materna, & materni generis, de quibus est hic titulus. Materna sunt, quæ mater ei dedit, vel reliquit. Materni generis, quæ auus aut proauus maternus, auia aut proauia materna. Et castrensia quidem, et quasi castrensia propria sunt filijf. pleno iure, vt nec vsumfru. ad patrem pertineat, nec præmium emancipationis, l. 2. § 1. & § cùm autem. in seq. & mortuo patre præcipua ab eo retinentur, nec conferuntur fratribus: & in his quandiu viuit vice patrisf. fungitur, & testamentarium heredem habere potest: sed si moriatur intestatus, vel capite damnatur, superstite patre, legitimum heredem habere non potest: quia pater ea bona tanquam rem suam, non tanquam rem hereditariam vt filij sui iure occupat atque ita quantum ad ea bona accinet filiusfam. velut vt paterf. moritur vt filiusf. si testatur non sit. Sic virgo Vestalis testamentarium heredem habere potest: & tamen, vt Labeo scribit in commentariis ad legem XII. tab. ei ab intestato nemo heres esse potest; sed bona in publicum redigebantur. Sic spado cubicularius principis testamentarium heredem habere potest: non legitimum: vt docui Obs. 17. cap. 14. Profectitia autem bona proculdubio patris sunt pleno iure: non per vsumfructum tantum, & in ea filiusfam. neque testamentarium, neque legitimum heredem habere potest. Idem olim obtinuit in bonis aduentitiis quibuscumque. Nam & bona materna filiisfam. patri pleno iure adquirebantur, vt Theophilus, & Accursius notant rectiùs l. 1. huius tit. & probat l. 6. in pr. & l. filiusfamil. D. de ad. her. l. 1. § qui operas. ad Tertyl. l. 1. § verbū de don. int. vir. & vx. l. 1. infra de lib. exh. At ex edicto Constantini: id est l. 1. huius titul. vsumfructus tantùm bonorum maternorum pertinet ad patrem: quod l. 2. trahit etiam ad bona materni generis, vt & sint castrensia filiorumfam. mortuo patre ea præcipua habeat, nec conferat fratribus: vt l. 4. tit. sequ. l. vlt. supra de collat. & nihil mutat si pater secundas nuptias occupauerit domū l. vlt. hoc titul. l. de emancipat. supra de leg. hered. No. 22. [illegible] l. 3. Cod. Th. eod. titul. Addit edictum Constantini habere patrem vniuersi bona veri arbitratu, nec tamen ab eo exigi satisdationem fructuariam: vt l. vlt. § sin autem non habent. tit. seq. eandemque actiones ex causa eorum bonorum defendentis exercere: quia filiusfam. persona in iudiciis legitima non est sine voluntate patris per se, vel per procuratorem, cùm & suo nomine agat pater perinde, ac si pleno iure dominus esset, & suis sumptibus. Nec tamen ius alienandi, vel pignorandi habet. Nam absurdissimum, quam tenet l. ait prætor. D. de iur. delib. hoc casu admissi. Si quæras quid sit dicendum, si postea quàm ea bona obuenerunt filiusfam. a patre emancipatus sit, dicam emancipatione vsumfructum, quem in ea bona iure potestatis habet pater, extingui. Sed pro præmio emancipationis placuisse olim, vt pater, si vellet eorum bonorum tertiam retineret pleno iure, l. 2. § sup. Cod. Th. eod. hodie semissem tantùm vsufructuarium posse, l. 6. § cùm autem. titul. seq. l. vltim. infra de em. lib. ad remunerandum beneficium emancipationis, quod est beneficium bonorum quærendorum: vt ait l. 1. D. si à par. man. fuer. Et versa si quæras, quid sit dicendum, si ea bona obuenerint filio iam emancipato, hoc expediet l. 3. quæ patri concedit vtrisque pertinere vsumfructum, non tamquàm adquisitum (nec enim per liberam personam quidquam adquiri potest) sed tamquàm manente lege oblatum reuerentia patria manumissori. C v i a c.

In rebus maternis delatis filio in potestate constituto, pater habet hodie solum vsumfructū: & pro ipsis rebus persequendis etiam in iudicio pater habet legitimam personam, ac si earum perfectum haberet dominium: non tamen potest illas alienare in præiudicium filiorum: sed sub sic & eius fideiussoris. S a l v c. *Vel sic diuiditur. Primò ponit, quod ius habet pater, & filius in bonis maternis. Secundò cui competat eorum administratio. Tertiò interdicit eorum alienationem. Secunda ibi,* Parentes. *Tertia ibi,* Ita vt. S a l y c e t v s.

aliqua habetur differentia inter vtrinque coniunctos, & eos, qui ex vno latere tantùm. Aut sunt vtrinque coniuncti cum consanguineis tantùm, vel cum vterinis tātùm, vel cum vtrisque: idest, quia sunt consanguinei tantùm, & vterini tantùm cum vtrinque coniunctis: & tunc vtrinque coniuncti præferuntur in bonis vndecunque quæsitis: hic quia duplicia iura habentes, præferuntur eum habentibus tantùm: vt & in cor. § *hac omnia.* & *supra de edi. diu. Hadria. tol. l. j. § j.* A c c v r s i v s.

DE BONIS MAternis, & materni generis.

Dixit suprà de iure, quod habemus in bonis mortuorum: nunc vult dicere de iure, quod habemus in bonis viuentium, in hoc & seq. tit. Vel dic: quia quædam specialia seruantur in successione delata filio à linea materna; ideò, de ea successione specialiter dicit: nam non quæritur patri: sicut aliæ successiones ei delatæ: secundum hæc tempora ante Iustinianum. Vel hactenus de successionibus patrumfamilias dictum est tam ciuilibus, quàm prætoriis: item tam testatis, quàm intestatis: nunc de successione filiorumfamilias. Porrò succedi eis non potest, nisi habeant aliquid suum, in quo succedatur eis: prædicendum ergo fuerat quibus modis res eorum sunt: & primò quidem quomodo quæratur eis aliquid à matre, vel à linea materna, &c.

R*Es quæ.*] C a s v s. Ex materna successione filii ex testamento, vel ab intestato quæsitarum rerum vsusfructus patri acquiritur: proprietate apud filios remanente, debet autē pater actiones, si quæ matri competebant, nomine filiorum intentare: sumptus ex fructibus facere: actiones etiam suscipere: & si res illas distrahere voluerit, vel donare: emptor, vel donatarius neque scienter, neque ignorans eas accipiat, nisi pater doceat eas suas proprias esse: & emptor fideiussorem de euictione accipere debet: quia nulla opponenda exceptione filij eas vindicare poterunt.

a ¶ *Eos.*

i. *Imp.*

a ¶ *Res que.* ius antiquum omnia acquisita per filiumfamilias peculio castrense, vel quasi, dabat patribus: sed hac lege Iustinianea Cõstitutione nouãq; iuris omnibus, quæ veniãt à matre seruatis lex extenditur ad omnia, quæ ex materno genere venisse, ac per Iustinianum ad omnia adiuentitia: vt *C. comm. de succes.*

b ¶ *Facultatem.* habebant.

c ¶ *Procuratorem.* arbitrarium à se filiæ constituta vel a filio cum voluntate patris: vt *arg. l. 1. de procur. Lucpro.* 2. Vel dic ordinarium ad negotia, siue repetitionem extraordinariam: vt *ff. man. l. si procuratorem* §.).

ADDITIO. Tu dicas communiter secundum doc. hic quòd imò pater potest cõstituere procuratorem aut curatorem contestatam: sicut dicimus in episcopo: vt *ext. de iud. c. in primis. ff. de procur.* habet enim plus iuris pater, quam tutor quia habet vsumfructum, vt dixi hic Bartol.

d ¶ *Atque ita ematis.* fubandi prædicta. aliàs fallum esset: quia vendere non posset: et hic subiicit: quod posset, & esset dominus.

e ¶ *Legitimam.* ergo de calumnia iurabit, cùm habeat legitimam administrationem: vt *supra de iureiur. l. ff.* §. & ibi plenè dixi.

f Item an * erat coniiciendus libellus de filio? quod videtur: vt *ff. de admin. tut. l.* 1. §. *fallit. & supra de episcop. & cler. authent. cassa, quæ.* An de patre † quod videtur: vt *supra de epis. & cler. l. ennar., qui.* §. *hoc nihilominus obseruando. & authentic. sed hodie.* Sed quocunque modo fiat, non est vitiosa: quia pater semper respondet, & de calumnia iurat.

f ¶ *Vel ignorans.* Qui ergo vendere non potest: actiones tantùm exercere potest: vt *hic*, Sed arg. contra. *ff. de iure delib. l. ait prætor.* §. *ff eum absentem.*

ADDITIO. Solaz, quid regula, quæ est in dicto §. *ff eum absentem.* loquitur in eo, qui agit nomine suo: in eo verò qui nomine alieno agit, non procedit: vt *hic.*

g ¶ *Diuers.* docet enim mentiri: & si fi vult, debet iuramẽto emporiteri.

h ¶ *Aurpere.* b etiam vendiscere inuito, quasi immineat exitio in limine contractus: vt & *ff. de euict. l. ff pof. fic* & aliàs dat. dicitur fideiussorem inuitus: vt in *authentic. de fideiussor.* §. *quod autem.in fine* §. *coll.*).

¶ Item not. tenere contractum in præiudicium patris, & fideiussoris, licèt non in præiudicium filij: vt & *supra de præd. mino. l. ff fi.* Sic non obstat *supra de leg. & constitu. l. non dubium.*

i ¶ *Præscripsimus.* nisi xxx. annorum, quam dicunt currere etiam eo in potestate posito quod non placet: vt *infra de annexp. l.* 1. §. *final. & hic in fin.* Adiunge authentic. *nisi, &c.* quæ est *de nupt. §. ff verò sequelas. collat. iij.* & determinat, quod hic dicit.

1. *Imp.* CONSTANTINVS * A. *Constantium, præsentium, viris plebi Tenatæ.* S. P.

REt, quæ * ex materna successione *, siue ex testamento, siue ab intestato fuerint ad filios deuoluta: ita sint in paternum potestate, vt vtendi fruendi dumtaxat habeant in diem vitæ facultatem [a] dominio videlicet earum ad liberos pertinente. Parentes autem penes quos maternarum rerum vtendi, fruendique tantùm potestas est, omnem debent tuendæ eis diligentiam adhibere: & quod iure filiis debetur, in examine per se, vel per procuratorem * possessoris: & sumptus ex fructibus impigrè facere, & litem inferentibus resistere: atque ita omnia [b] agere, tanquam solidum, perfectumque dominium [c] eis acquisitum fuisset †.] & personam gerant legitimam [d]: ita vt si quando rem alienare voluerint: emptor, vel is, cui res donatur, obseruet, ne vnquam * partem earum rerum, quas alienari prohibitum est, sciens accipiat, vel ignorans [e], docere [f] enim pater debet, propesi iuris eam rem esse, quam donat, aut distrahit: & emptori, si velit, fideiussorem licebit accipere [g]: quia nullam poterit præscriptionem [h] opponere filius quandocunque rem suam vindicantibus [i]. Dat. XV. Kalend. Augusti. Aquileiæ, Sabino, & Rufino Coss. Recitata apud Vectium Rufinum P.V. in Senatu, Non. Septemb. Constantin. A. & Licinio Coss.

IN AVTHENT. DE nupt. *§. si verò sequelas, vers.* interminatur. coll. iiij. consti. j.

Ista authentica dicit expresse, quod possessor dicatur dominus completus præscripsisse: quæ tamen

k ¶ *Vindicantibus.* quære vt *supra de rei vindi. l. bona à matre.*

l ¶ Nisi. Dominus. ¶ Not. pro opinione M. quem sequi domini directè per præscriptionem xxx. * vel xl. an. fic & *ff. de dam. infect. l. Iusta.* §. *Iulianus & l. damni in prin. & ff. de vsufr. ea l. aute, qui circa prin. & Inſtit. de vsufr. in prin.* Sed lo. dicit ac quasi stile dominium [k], & effectum dominij, & latis in idem recidit. Et ad prædictas leges semper respondet, vt semper subaudiatur, quasi dicant ergo vsufructuarius acquisiti directum dominium: vt *l. de pact. inter dominium.* Sed post præscriptionem xxx. vel xl. annorum, si bona fide possidet, habet tacitam cessionem, & Publicianam actionem: imò veliem in rem & ita acquirit vtile dominium, vel effectum dominij & pro hac *ff. de scribit ex præscript. l.*). §. *cũ prædium. & ff. de præscrip. long. tempo. l. super & ff. de iureiur. l. fi duo.* §. *Iulianus.* Si verò mala fide, acquirit sũmam, exceptionem. In præscriptione verb decem, vel viginti annorum, habet vtrumque vt *ff. de præscrip. xxx. an. l. ff quæ emptoris.*

m ¶ *Apparuerint.* non autem prius, cùm agere non possint: vt *hic, & ff.* nec). *quæsumus.* §. *ff. & de an. exc. l. fi ad fine.*

n ¶ *Impubem.* Nã contra * impuberem non curre præscriptio talis: vt *ff. de præscrip. xxx. ann. l. finat in rem.* sed contra aliam minorem curritur sed restituitur: vt dixi mus *ff. in quib. cau. in integ. resti. non est necessa. l. finali. & l. finat in rem.*

¶ Item nota, quòd hæc auth. loquitur in bonis nuptialibus tantùmmodo hoc tribuimus secundum Ioan. & omnes ad omne aduentitium lucrum.

Quicquid.] CARVS. Superior l. loquitur de bonis maternis filiis acquisitis hæc loquitur de bonis aui, vel auiæ, proaui, proauiæ. Dic ergo casũ sic: Aut tantũ, vel auus, maternus, vel materna aliquid in se continuit titulo donationis, vel legati, vel fideicommissi, ex testamento, vel ex donatione: pater illud neque donare, neque vendere, neque testamento relinquere potuit: sicut nec materna bona, vsufructu illuxerit collatæ ponet partem remanente: & quomodo eo defuncto amisso vsumfructum: quia ad filium reuertetur: & filius eam rem sibi præcipuam computet inter res à coheredibus suis vindicetur.

o ¶ *Prompti.* quasi facilitet iure institutionis.

p ¶ *Ipse.* scilicet pater.

q ¶ *Licentiam.* vtendi fruendi.

r ¶ *Amittit.* scilicet pater.

s ¶ *Emancipato.* scilicet * patre. Acutus. & sic est plana. Sed P. dixit mortuo scilicet filio, adfertus morte filij finiri vsumfructum patris. Quod est falsum: vt *ad Trebel. finali. & in authen. de hæred. ab intest. circa prin. coll. ix. & Inſt. j. §. in fi.*

t ¶ *Ex parte.* aliàs ex parte & aliàs, ex parte.

u ¶ *Vindicetur.* vt & *l. de cui. §. & ff. j. ad. l. quæsitum. & l. cũ quidam.*

480/C.IV.K.5-4, 1727-1728
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI vinc.] CASVS. Si mater decedens filios reliquerit: aut omnes fiunt a patre emancipati, aut omnes in fa-

† Cod. Theo. lib. 8. tit. 9. l. 3. eripatio constituti, aut quidam emancipati, aut quidā non. Primo casu proprietas rerū matertarū penes filios resultat, & in vsūfructu. Secundo casu, vsufructuarium vsumfructum penes patrem resultat propietate remanente apud filios. Tertio casu, rerum filii in potestate existentib. quæstuarum vsusfructus apud patrē in solidum remanet: cum emancipatis in partem vocabitur. & hoc in prima. Idem est in nepotibus vel pronepotibus constitutis in potestate vel emancipatis. & hoc in secundario sic similis distributio in his, quæ in filiis.

a ¶ *Distribuitur.* secundum ius antiquum.

b ¶ *Virique.* scilicet.

c ¶ *Præcipuum.* id est, dotimus quid iuris sit.

d ¶ *Accipiet.* sc. diminuendo eos à facto.

e ¶ *Præcipua. dicta hac l.* ¶ *Sed* nunquid idem in cæteris adoptivis habet? Resp. assequia hanc legē ideo hoc adoptivis, quia decessit vxor huius vivi, quæ vnam corpus erat cū eo, & eius fouebatur bonis ex voluntate.

* *Vir facerdis vxori in aliquo.* f ¶ *Et sic no.* * casum quo facerdos vir vxori in aliquo vt no. T. *com. sacerd. l. adfinitate.*

g ¶ *In reparab.* quidquid reparatur, vel verba dixisse potuit, scilicet id est in nepotibus & pronepotibus, & cæteris in potestate constitutis, vel emancipatis.

h ¶ *Ex hac lege.* sc. ſi sunt nepotes ifti emancipati vt & de filiis dixit. aliàs tota pater habet vsumfructum vt *T. ad Trebel. l. fin. §. fi & ¶ penul. §.*

i ¶ *Secundum est.* in bonis

¶ In Codice Theod. pro Incl. Legitur, sed hâc id de eranic. Iulianis, quia illi nient la- ſtulis per l. ſi quorum. infr. de b. quæ lib.

vxoris, quæ ad ea nō pertinent. ¶ Et dic vel in eorum, veluti ſi sunt in potestate vel in virilem, ſi emancipati.

k ¶ *Confirmat.* scilicet contra quid est, in eadem eorum.

l ¶ *Distinctus.* vt filiorū quidem iura per patres manentur: nepotum verò immutata iura seruentur.

m ¶ *Habent* autē separat quod ſupra dictum est.

b Praemium emancipationis pars dotis dicitur vsusfructus. * al. alij in eam partem: alij eam cum ſuis portionib. accipiunt, & hoc quoque.

n ¶ *Praemium* quod b est hodie dimidij vsusfructus *l. fin. ſ. fi. C. de operis. l. ſi. dum autem. & in ſecundo per quas perſonas. accipiunt, & hoc quoque.*

o ¶ *Accipiet.* quod hodie est dimidia vſus-

Codex.

virili. *& hæc habent locum in nepotibus & pronepotibus.* SALVC.

III. *Imp.* THEOD. *& VALENTINI. AA. ad Senatum vrbis Romæ.*

SI vina † matre emancipati ſunt filij, & poſtea deceſſit mater: quoniam omni commodo deſtituitur * pater, neque retinet vſumfructum, vigiles ei inter filios (ſiue vnus, ſiue plures ſint) vſusfructus eribuimus portiones. Sin verò mulier moriēs alios ex filiis emancipatos à patre, alios in patria poteſtate dimiſerit: tūc in hoc caſu diſpari vtetur maritus defunctæ beneficio, quo caſu verique * præſcripſimus: id eſt, circa eorum quidē portionē qui adhuc in ſacris retinentur *, vſumfructum ex legū auctoritate retinebit pater: & præmium delatæ emāncipationis cūm volet accipiet d. In eorum verò parte quos exiſſe de poteſtate vxor matre cōſtiterit, vſumfructū virilis inter eos portionis ſecundūm præſcripta e percipiet.

In nepotibus f etiam vel nepotibus hoc obſeruandum eſſe cenſemus, vt maritus qui vxore mortua nō extantibus filiis cum ſolis nepotibus vel nepotibus ex hac lege ſibi emolumentum vocandus eſt huī vnus, vel vna, pluréſve nepotes ex filio vno, vel pluribus, quiſn poſſeſſate deſeruerunt, procreati ſint: hoc iure vtatur, quod de filiis conſtitutum eſt g. Nam licèt hoc nouum præſens lex conſtituat h in nepotes, non tamē ab re eſt, vt in hoc caſu deteriores i eſſe nepotibus filij non ſinatur. Habent m igitur auus vendēs cum nepotibus in poteſtate durantibus, vſumfructum bonorum omnium quę ex defūctæ auię ſucceſſione delata ſunt. Cūm verò his quoque libertatem emancipationis legitur: ſimiliter & ab ipſis (ſicut de filiis conſtitutum eſt) [præmium n manumiſſionis] † accipiat o: vel ſi ex pluribus alteros manumiſerit p, alteros retinet; ex parte manumiſſorum legitimam præmium, ex parte verò in poteſtate manentium retineat vſumfructum.

Quòd ſi nepotes q ſine nepotē ve, aut ex mancipato r filio aut ex filia procreati, aut ab ipſo s auia viuente ſacris dimiſſi idem auus virilis cum ipſis portionis habeat vſumfructum. Si verò ex nepotibus nepibúſve tempore quo in auiæ ſucceſſionem vocātur, alij in aui ſint poteſtate t, id eſt, mariti defunctæ, alij ſui iuris ſunt circa perſonas quidē eorum qui in poteſtate conſtituūt, & in vſufructu conſequendo, & in emancipationis præmio conquirendo, ratio ſupradicta ſeruetur. In his verò qui ſui iuris ſunt, facultas capiendi vſusfructus virilis inter eos portionis habeatur. Eadem autem & de peneropis, vtriuſq; ſexus ſanciminantenente definitione quæ de ſingulis ſancita eſt, etſi filij ſint pariter ac nepotes u. Dat. VI. Id. Nouemb. Theod. XIII. & Valentiniano III. AA. Coss.

Pater per transitum ad ſecundas vota, non perdit vſumfructum ſibi quæſitum in rebus filiorum. SAL. III. *Imp.* LEO A. *Callifrato* ? P. P. *per Illyricum.*

OMnem ambiguitatis confuſionem amputantes, hac liquida & compēdioſa lege ſancimus circa vſumfructum maternarum rerū nullam eſſe differentiam, ſiue in * priore matrimonio pater ex quo filios habuit permanere voluerit, ſiue nouercā filiis ſuperinduxerit: legibus quę de maternis bonis latę ſunt, luam habentibus firmitatem x. Patres igitur vſumfructum maternarum rerum etiam ſi ad ſecundas migrauerint nupcias, ſine dubio habere debebunt: nec vllam filiis, vel quibuſlibet ex perſona eorum cōtra patres imprecationis vocem a accuſationiſmque poſſe competere. Dat. Kal. Sept. Anthemio A. II. Coss.

DE BONIS QVÆ LIberis in poteſtate patris conſtituris, ex matrimonio vel aliàs acquirunturr, & eorum adminiſtratione.

TITVLVS LXI.

BOna maternis & materni generis in *Hoc tit. adiungitur l. 13. 4. qua filiaf. vel filiaf. in causa matrimonij, adquirit, quia ex causa dotis qui maritus, vel ex causa donationis propter nuptias, quę vxor lucratur solute matrimonio, vel ex hereditate legata fideicommiſſa mariti vel vxoris ei collata fuit, quo dicit eſt cessare superiores esse maternas & materni generis. ab hoc vero quę ex matrimonio adquirit, vide l. 2. superior. dicit quę filia nomine suo detinent propter nuptias, quod filij nomine patris dedit, quamuis ea sine villa dominatione ad plenū redit ad patrem solute matrimonio, vel ipſe iure, vel ex chirographo aut l. vlt. C. Ederi. vt sui quę post obitum ipſi ut adultioris detrectet quod patre insolabilia superſtite ea dos vel donatio propter nuptias in eloquio redigitur ex testamento, ſi ordinis bonor. ſuorū à patre prohibito nominatim, vt exigit* Nov. 12. adſcripta hereditā extraneis filij filiabus deberi ſuas præcipuas habet, quę ad patrē redierit, reſtituēdo aut ſolte coeur ſolet liberos, vt habēti non præcipuos, cuiſ contenti quatenus ex bonis ſuus pater aliis filiis dedit ex eadē causa, vel matrimonio adiſcripsit, gratia l. vlt. Iuris in l. 3. huius t. bona quę ex matrimonio filiaf. adquirit, adiūgitur eisdē quę ex ſpē falcidiæ adquirit paterā matris ſubſtantia quę & ſubſtantia dicitur, & ad extremū inſtitutionē generaliter conſtituet l. 6. vt nullorū hi adulteriorum diminutā adquirat nec patri per filiaf. aut filiaf. ſed vt certē vſusfructū eiusmodi. Et ſi remandans quidē gradū ex iuris præſcripta, ne repetitio quę iure populari tradatur vsumquod etiā facta difficile eſt populo moderatur obtinet. Quę ſententia eſt, mercas filiaf. ad quā bonis pertinēti bona eius adquirentia, & universā in se habere poſſe. Et ideo teſtamentarius heredi eā habere ab eo, quia filiaf. teſtamenti factionē habuit ad hanc, nisi de capite eius quęſti. capit. bona ex privilegio militia, ut item de adultiis, quę nec alienare aut obligare poterā sine voluntate patris, l. 1. §. de calcul. pec. mil. teſtamenti facere nec voluntate patris qui erā bonorū vſumfructum habet. l. vlt. §. filius. h. t. cui nec ſi eorum quorundā bonorum ad hanc. l. Imp. ſ. ad Treb. l. pen. §. qui teſt. hac quoq. quia

* vxor. de ild Bartol. Imol. in d. Nouel. §. ſuperiori dicitur mutuorum in viduitate in priore matrimonio quamuis ſenilig.

Continuatio.

DE BONIS, &c.

Superiori titulo mediocrem quid dictū eſt de bonis filiafamilias adventitiis. Nunc autem generaliter ponit de omnibus bonis eis ex quacumque causa adquisitis, & administratione patris ex caſib. competentib. &c. Circularius eſt hic tit. quam superior, cum superior de dotaria & bona materna,

480/C.IV.K.5-4, 1729-1730
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1731-1732

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1733-1734
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Adiciatur. vt ff. de pact. dot. l. 1. §. & ad hoc.*] *ad leg. Iuliam de adult. l. propter.*

Cum oportet.] CAESVS filius Episcopo ad finem talis est Super dictum est de his quæ acquiruntur filio ex linea materna vel ex cognitione. Hic vult dicere de his quæ acquiruntur filio ex fide fortunæ: puta quia mercator erat pater, habebis in eis vsumfructum, apud filii proprietate manente, nec poteris proprietatem in alios filios tuos ꝙ quos habeas vel extraneos transferre nisi peculio castrensi, vel quasi, sibi habebis. Excipitur quando quis aliquid reliquit filio tuo hac conditione, ne tibi vsusfructus acquireretur. Et quando pater mortuo vno ex filiis in portionem defuncti succedit vnà cum fratribus defuncti ex partibus contractus non habeat pater vsumfructū in portione fratrum. & hoc est quod dicit, attamen filius tuus à te racionem administrationis tuæ exigere non debet, nec habet bona tua propter hoc obligata, quia male gubernes res filij tui vel malè viuas. Potes ei enim vti fruipro voluntate tua. & de vsufructu ponere in compatum, & in alium quemcunque transferre, sed & vsumfructum in rebus perditis pater potest petere voluntate, alij heredes petere non poterunt: quia ea petere non decreuit: quia bene potuit ei remittere ius petendi ad alios filios suos.

Cum autem.] Puta quando filium dimittebat à patria potestate, remittebat actionem patrem omnium bonorum eius quæ pertinebant: hodie tamen non est, sed habebit nudam proprietatem vsufructū. & hanc habebit sine dicat quando filium emancipat, nisi pater expressè renuerit. Et est notandum quòd filius habet omnia bona patris obligata ad hoc, vt si pater alicui de suo aliquid, postea plenum habere secundum.

b ¶ *Cum autem.* quod dicit Constantinus in omnibus ex lineis materna & Arcadius in omnibus ex lineis materna remanebunt vt l. 2. §. 3. ff. quod dicit Theodosius & Leo in dote & donatione nuptiali, & in cæteris donationibus, legatis quoq; & fideicommissis inter coniuges relictis, vt *supr. eod. l. 9. in fi. & l. quæsumque.* Idem dicit hic Iustinianus in omnibus cæteris adiectitijs.

¶ Et dic oportet *vel* est, *decret.* & sic accipitur *ff. de inoff. & in l. 3. in princip.*

c ¶ *In vetustis* non vetustissimis quia vetustissimo omnia quærebantur *Inst. per quas pers. ac. in prin.* Sed de iure quod erat ante se. Iustinianus dicit.

d ¶ *Quemadmodum* exemplificatiuè.

e ¶ *Ex eius substantia.* Ex] substantia patris esse videtur, si aliquid contemplatione patris datum est filio vel arg. *ff. de aq. hor. l. aduia & de vulgo, subsbr. l. sed si plures §. in arrogato.* Item si pater dedit ei fundū, vt inde se aleret, & inde postea quæsiit fundum, dicuntur ea ex patrimonio *ff. ad Trebell. l. hæredis. & de vsur. l. in fideicommissi §. nunquam.* ¶ Sed quid si pecunia dedit pater filio, ipse autem filius inde vsurtas acquisiuit? Videtur idem nā dicitur *Inst. per quas pers. non. acquir.* §. i. ex re patris vel ex occasione. & pro hoc est dicta lex, *sed si plures. §. in arrogato.* licèt sit arg. contra *ff. de vsufr. quod l. vsufructu. pecunia. & arg. ff. de donat. inter virum & vxo. l. fina.* Idem quòd sic largè accipitur ea re patris, habes *ff. de iure dot. l. 61. vsque ad §. si pater.*

¶ Item quid ſi dubitetur vnde acquisierit. Respondeo hoc præsumi ex qualitate personarum. Quod enim filius nihil sibi operari, & negligens fit, & pater diues sit, præsumam ex patris tibi esse. Et econtra si filius diligens ſ filius & pauper sit pater: præsumam ex industria cuiusque. arg. *supra de minor. vel. l. si defunctus.* Sed in vxore ſ præsumitur semper ex bonis viri habere: vt *supra de donat. inter virum & vxor. l. etiam. & ff. de donat. inter vir. & vxo. l. Quoniam.* Vel dic refert quis patri, an fratri vt communicet: an ipse qui quæsiit, perit ve præcium habeat: & sic qui agit ſ, probet: vt ff. *de probat. l. si qui.*

f ¶ Sacris. scilicet vitalibus.

g ¶ *Grauius.* Not. ſ vt *hic & l. 2. in fi. sic nouum ius. in fin. & ff. de lege. §. fi. cum pater §. multa.*

h ¶ *Excepto castrensibus peculiis.* Hic not. quòd quandam peculiumfecit professionem, scilicet quod acquisiti filiisfamilias de rebus paternis: de quo modo dixi quod patri ex toto quæritur. Et & castrense, quod in castris quæritur vt *ff. de castren. pecu. l. si castrensia. & l. si fuerit.* Est & quasi castrense, quod in curiam quæritur ex publica causa, vt salaria ex publico: vt ff. *de muner. & hon. l. fin.* & de his fabricis *hic.* Est & adiectitium, de quo modò dixi.

i ¶ *Accessiones.* Castrensia ſ ergo & quasi, non quærentur patribus extra quos ad vsumfructū. Sic & alij casus in quibus similiter pater non habet vsumfructū. & sic lege licauch. excipitur, &c. quæ est in auctorit. vt hic *noua. in prin. coll. vij.*

k *Excipitur.*] *Peruenit.* scilicet vsusfructus: vt *in aut.* & datur curatore huiusmodi rei, cùm pater non habeat vsumfructū ita legitimus administrator: vt *in cod. de ll. & ad hoc vt huiusmodi lex possit apponi in authen. de nupt. & emphyt. §. sanctissimus. colla. ix. &] presci. authent. item hæredibus in §. quam lex* lege post illam. Et est illa sumpta *de hæred. ab intest. §. si vero. colla. ix.*

l ¶ *Item hæredibus* quia nō habet pater scilicet vsumfructum in parte filij. & hoc ſ filius consultus erat defunctis ex voto quæ pareret, vt in corpore continetur. Vel dic, *hæredibus*, &c. scilicet defertur filio plenè iure.

m ¶ *Administrat* acquiritur ita filio, vt non habeat vsumfructū. n ¶ *Forsan.* hic verbis malè his ponimur die ergo quòd debet esse in suo superioris auth. sed ex illo cor. scilicet vt *hic nou. & nota.* circa prin. ibi, *hoc tamen non fallit*, &c. ac ſi dicatur, *licet* mater vel auia dare poteſt hæc lege: vt vsusfructus non acquiratur patri, sic & extraneus. Sed forte Iex qui sic posuit, intellexit quòd extraneus

a Bona vnde acta quæ quæ sint fiat obligationes quæ filius personam.

b Bona peculiaria ea esse in dubio intelligenda: vbi filius familias inspectus in negotiis habeat, quia in facultatibus magnis pecus.

c Bona adiectitia esse in dubio intelligenda: quæ vnus pater, filiusfamilias donavit, & frugi possidet pater in fraudulosis & simulatis pactionibus.

d Bona vtri sint in dubio intelligenda ea quæ vnus pater, filiusfamilias donavit, vide Cinum. *pag.* 11.

e Alteri omne profundi in cunctis.

f Fratres germani sororibus ex matre quæ ab extraneo spectant, inuitis Glossi. in Authen. de restitut. in fi. & Bar. ver. de adiectionis.

g Peculium castrense fratribus, quasi castrense & adventitium.

h Castrensia & quasi filiusfamilias pro patribus nō adquiruntur eisque quærit vsumfructum. i vsumfructū in bonis liberorum quibus patri nō habeat ibidem] vt quæ prima non ad liberos pertinent liberos pertinent: possit ad pias causas, patri. Tiraquellus *de* 38 *per tot.*

480/C.IV.K.5-4, 1735-1736
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN AVTHENTIC. VT nulli iud. §. quia verò. colla. ix. constitut. ix.

Hic habes casus in quibus pater non quæritur vsusfructus. BALD.

IDem est in his quæ ex lege * deferuntur liberis, parentibus præsumentibus soluere matrimonium sine causis lege definitis.

Finit authentica.

Sequitur textus l. Codicis.

Sub hac tamen definitione hunc legis articulū inducimus, vt in successione quidem earūdem rerum quæ extrinsecus † filiisfamilias acquiruntur, iura eadem obseruentur, quæ in maternis & nuptialibus rebus statuta sunt [b].

Pro rebus filij quas pater administrat ratione sui vsusfructus, filium hypothecam non habet in rebus paternis, nec ratione administrationis à patre petit exigere, nec patrem impedire de acquisitis ex prædictis rebus quomodo voluerit disponere, & si pater remisit vsumfructum filio, cæteri filij ab eo non possunt petere, etiam patre mortuo. h.d. vsque ad §. cùm autem. SAL.

Non autem hypothecam [c] filiisfamilias aduersus res patris viuentis adhuc, seu iam mortui sperare audeant, nec ratiocinia ei super administratione inferendi tantummodo alienatione vel hypotheca suo nomine patribus denegata, rerum habeat partēs plenissimam potestatem, vti fruisque his rebus quæ per filiosfamilias secundūm prædictum modum acquiruntur, & gubernatio rerum earum sic penitus impunita: & nullo modo audeat filiusfamilias, vel filia, vel deinceps persona, vetare eū in cuius potestate sunt, eisdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel si hoc fecerint, patris [d] potestas in eos exercēda eatenus habeat pater vel aliæ personæ quæ superiùs enumeratæ sunt, plenissimam potestatem rei frui, gubernāndique res prædicto modo acquisitas. Et si quid ex vsu earum patet, aut, vel prosunt collegerit habeat licentiam, quemadmodum cupit hoc disponere, & in alios heredes transmittere: vel si ex earum rerum fructibus res mobiles vel immobiles [e], vel se mouentes compararerit: eas etiam quomodo voluerit, habeat, & transmittat, & in alios transferat, siue extraneos, siue liberos suos, seu quemlibet personam. Sin autem res sibi memoratæ [f] modo acquisitas parens noluerit retinere *, sed apud filium aut filiam vel deinceps personas reliquerit: nullam post obitum eius licentiam habeant heredes alij patris vel aui vel proaui eundem vsumfructum, vel quod ex hoc ad filiosfamilias peruenit (vtpote patri debitum) sibi vindicare: sed quasi diuturna donatione in filium celebranda, qui vsumfructum detinuit, quem patrē [eius] habere oportuerat, ita causa intelligatur, vt eundem vsumfructum post obitum patris ipse lucretur à: parente ius exactionis quasi sibi debitæ à filio, qui vsumfructum consensu eius possidebat, suæ posteritati vel successioni minimè transmittente: quatenus in omni pace inter se successio eius permaneat, nec altercationis cuiuslibet occasio.

Pater habet filium bodie domidiam vsusfructus in pro rata emancipationis, etiam si nihil in emancipatione dictum fuerat. h.d. vsque ad §. sed cùm tacitas. SAL.

Cùm autē Constantiniana [h] lege † cautum erat, si filiifamilias ab his qui eos in potestate habent, nexu paterno per emancipationem liberentur, debere patrem tertiam partem bonorum quæ acquiri non solent [i], quasi remunerationis gratia à filio accipere vel retinere, & ex hac causa iterum pars nō minima substantiæ liberorum adimebatur: sancimus huiusmodi casu intercuniente, & emancipatione liberis impositā, non tertiam partem dominij rerum minimè acquisitarum: sed dimidiū vsusfructus apud maiores [k] qui emancipationem donant, residere: exceptis & in hoc casu castrensibus & quasi castrensibus tāmmodo peculiis, quibus nihil ex hac * causa deminuitur. Sic enim nec liberis cuiuscunque sexus aliquid dominij auferetur, & patribus amplioris [l] patrimonij vsusfructus adsignabitur. Huc obtinēte & si in emancipatione sibi parentes hoc minimè seruauerint, sed nisi [m] specialiter vel in emancipatione huic præmio renunciauerint: vel donatione facta sese & ab huiusmodi bemala administratione? Cui secundo dicto est contrā *l. 1. & l. fin.* Sed hanc corrigitur. 2. Vel hic loquitur de expressis de facto, vel ibi in eo, materia generali, & in rebus nuptialibus hic in aliis. 3. Vel veniamus habet filius hypothecam, quia male in vsu patet, vel male gubernat: vt hic dicit: sed vt tem alienatam à patre, vel eius consequatur præiudicium *alr. & l. fin. § non habentes liberos.*

d ¶ *Patria potestas.* vt non Leonigat verberando *l. de pa. potest. Liv. & l. de fur. l. ferua. ff. Ble.* Erubescit * enim lex libros fieri castigatores parentū: vt *hic, & in auth. de nup. § si verò expellat. col. 119 circ, & circa calid. & Extra. c. fin. in fin* Sed arg. contrā *ff. de condict. ex lex Liv. § 1.* Ita fallit in casu quod hic dicit, vbi pater plenissimā potestatem non habet: vt *l. de fin. pall. fin.*

ADDITIO. Tu dicas cum Bar. hic, vbi nunquā pater dispot bona filij: si quidem filio ad ætatē bona poterit dari negotiosis, quia vendit rem immobilem, quæ non consumuntur: tunc filius non poterit reprehendere patrem. ita loquitur hic. & verò dispar res mobiles, quæ non possunt apparere, & potest soluendo non esse, & esset homo malæ vitæ: tunc posset ei administratio interdici: vt *d. l. fin. § de seruis pass. fuit Limpurter. ff. ad Trebel.*

ACCVRS. *c* ¶ *Mobile: vel immobile.* ¶ Sed an extinguatur vsusfructus patris rei mutatione, si pater ædificet domum in solo filij? Respon. non, cum adhuc detur abusionis: & sic vsusfructus datur. secūs in alio vsusfructuario: vt *ff. de vsufruct. l. quæsitum. §. fin.*

f ¶ *Alienauerit.* quo ad vsumfructum.

g ¶ *Lucretur.* non explicat an * tenuat remissio vel donatio vsusfructus patris, sed mauto eam dici eam confirmari.

h ¶ *Cùm autem Constantiniana.* quam non habemus.

i ¶ *Non soluit.* ¶ Sed qæ sunt, quæ non quæ remittat patri, irrepone Constantini? Resp. a mane delata: vt *C. tit. l. 1.* & idem quod hic, habes *Instit. per quas perso. ne ac. h. hac quoque.*

k ¶ *Maiores.* id est, parentes.

l ¶ *Amplioris.* quia dimidium vsusfructus habebit in omnibus aduentitiis, non solum in materna.

m ¶ *Sed nisi, &c. vt & j. de emancip. lib. l. fin.* sed in[d] eo qui se videtur

† Filij cuiuscunque sexus. vt patet ex *Instit. Quib. non est permis. fac. test. §. sed pos.*

a Vsusfructus an pendeat per mortem filij ingressum.

b Vsusfructus adquisitus filio in nulla casibus patri non quæritur.

c Rationes si filio pater non reddit.

d Patris bona non sunt filio obligata pro mala administratione.

† Filij patres castigare non debent.

† Iulian pater tenet ij. *Inst.* per quas mouerit nimia expositio Iustiniani.

480/C.IV.K.5-4, 1737-1738
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1739-1740

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1741-1742
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1743-1744

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Testati filij familias inofficiosi vel quasi &c. in his quibus non v. fructus. hoc aliquid patri adquirit. parit. b Testati filij non possunt de adquisitis etiam vsufructus parentis. c Donare cui mortis causa hoc est pretium credendum filios posse. d Alienare possunt consentiendo, aut etiam iuramento a. firmationem confirmare, filius potest. e Actionem exercere §. Item possit quæ tre consentiendo ergo & eidem consentiendo alimere potest. & cur. f Paria. sint actionem in vtilem & non alienare.

a ¶ *Donare.* nam in his quibus non vsusfructus, nec aliquid patri acquiritur, [patris in castrensibus vel quasi] bene possunt testari b : vt *Institut. quibus non est permis. fa. testa. circa principi. & supra qui no. fa. possunt l. nunc.* Sed de his admittitur testari non possunt; quia testamenti factio publici iuris est, non privati : & ideo etiam consensu patris de his actum non possunt : vt *ff. de testa. l. ij.* Donare c enim possunt causa mortis ꝙ hoc expressim eis concederetur a patre : vt *ff. de donat. inter vir. & uxor. l. cum in ff. soluto matrimonio.*

b ¶ *Voluntatem.* ¶ Sed numquid cum d voluntate patris, vel etiam & testamento confirmari? secundum Hug. videtur quod non sit : vt *ff. de vsufruct. l. sed & si quis.* §. fin. Sed respon. sic, ꝙ e actionem exercere patre consentiente : vt *supra eodem l.* §.]. & hæc sunt paria f, actionem intendere, & rem alienare : vt *ff. de iure dotis, l. mit prætor* §.].

c ¶ *Dominium* quia hoc erat filij : ideò de eo videbatur.

d ¶ Sed quid ſi pignutremittat vel pretium tam, etiam ibi non habeat dominium, esset hæredi adhuc pato idem arga. *supra de rebus alien. non alie. l. fin.* & hic proinde inuitum non per hoc præiudicaret fœcturio, ſicut in feruum debita fundo, quam non remittit proprietarius : vt *supra de vsufru. l. ſed cy ſi quid.* §. *ſed nec ſeruum*, sed arga contra. ff. *qui. mod. pign. vel hypo. ſol. l. j. & de his qui in fraud. cred. l. ſi pignus.*

ADDITIO. Dicit quod hic alienatio eſt prohibita propter aliud : quo caſu etiam pignoris remiſſio eſt prohibita. in legibus verò pro contrario allegatis propter ſe ipſum, erat alienatio prohibita : vt patet *ex d. l. ſi pignus & qui in fraudem crediti.*

d ¶ *Alienare.* nec enim in empti ſenſu & dare cum generale b verbum ſit, alienare : vt *ſupra de fun. do. in. & in authen. de non alien. §. alienationis. vel ſi*

e ¶ *Melius* fælicet quàm nos coartare.

f ¶ *Dudum Cæſi.*

g ¶ *Seruiens.* fælicet patres

h ¶ *Qui ne.* fælicet patres : melius ſ eſt enim in tempore, &c. vt *l. in quib. cauſis in integr. reſtitui. non eſt neceſſ. l. fin. & T. quando licet. concurſus fier cuib. l. liberum.* ACCVRS.

i ¶ *Dubium ego T. § penult.*

k *Dubitant.* interrogatiuè, quaſi dicerent, non eſt ratio.

Vbi.]C a 1 v 2. Quæ dicta ſunt, vera ſunt in filiofamilias maiore vij. annis, minore xx. Si verò eſſet minor vij. ſine conſenſu ſuo, hæreditatē ei delatam alius potuit nomine ſuo & ei adolescenti, vel ſui iuris factus fuerit, per beneficium reſtitutionis in integrum repudiare potuit: & omnibus, licèt eam non nomine tuo, ſed filij adieris, illi gabetis. Filius verò ſi ſimul reſtitutus fuerit vt abſtineat, non poterit petere reſtitutionē in integrum vt eam recipiat, ne legitimæ iudicio, cui am ſi adhuc fuerit intra tempora reſtitutionis, & hoc eſquæ ad verſic. ſi verò eam repudiaſti filio infanti, poterit eam filius adire ſui iuris factus, hoc in patrem poteſtate cōſtitutis ita vt ſi ſui iuris factus fuit, tutores ei adeantur nec in aliquo hæc repudiatio ea ei præiudicabit. & ſi reſtitutus fuerit ad abſtinendum, ad reſtitutionem in integrum non admittetur ad eādem, propter cauſam ſupradictam. & quæ dicta ſunt in hereditate, locum habent in legatis. & hoc eſque ad verſic. *in ſeruo.* Si verò ille qui filium tanti inſtituit heredem fuit, collegauerit, vel alios exæquauit ſub ea conditione vt maiorennitatem, ut manumiſſionem impedire non poterit pretendo vſusfr. in ſeruo, cùm eodem momento non poſſit vſusfr. conſtitui. & finis. & hoc vſq ad finē.

l ¶ *Patrilia.* id eſt, infantilia. quod probatur per id quod ſequitur, quia hæc ætas eſt illa quæ præſtat patri licentiam etiam ſine, &c. vt *ibi* ſcribitur, & *ſupra de iure dotis. l. ſi infans. in prine.* Item patet ex eo quod eſt *infra eodem l. ibi, ſin verò pater*, &c. Item & per hoc quæ ſupra habuiſque dixi de eo qui eſt in ætate ſecunda. *Lod ibi* § *ſin autem ea ſecunda ætate.*

m ¶ *Reſtituendum.* ad eam repudiandam.

n ¶ *Adeuerit.* ergo potest facere poteſt habere, & non habere tanto. *ſic & ff. de minor. l. ſi pupillus. in prine.*

o ¶ *Non autem.* Hic §. valde obſtat *l. j. §. reſtituas, ff. de minor* CYNAC.

o ¶ *Non autem ſic.* ſpeciale eſt hoc caſu propter paternam reuerentiam, & ne leges ſint iudibrio. ad alias poteſt ſ minor facilius ad adeundā vel abſtinendum reſtitui : vt *ff. de minor. l. ait prætor.* §. *reſtituatur.*

p ¶ Item not. hic faſſicere q Simel : vt T. *de iure deliber. l. fin. §. accepe. & ſupra de reſtit. in. l. ij.*

q Item nota hic de iudicio legis vt *ff. de iudi. l. ſi prætor. & ff. de adopt. l. adoptare §. item.*

p ¶ *Cupiens.* ſc. ei.

o ¶ *Kaſtimauit* quaſi dicat, non eſt ſimoleſtus vt *ff. de nego. geſt. l. Pomponius.*].

r ¶ *Præsidicia ſeruanda. hic, ſupra qui admitt. ad bon. poſſ. l. j. & de reiud. poſſeſſ. l. j. & de iure delib. l. penultima.*

s ¶ *Remouendum.* vt T. *in l. ſi ſuo arbitratu patre, &c. circa p. legis.*

t ¶ *Matrimonio.* a vivo viro filiafamilias, vel conuerſo : nam tali caſu valet donatio : vt *ff. de do. inter vir. & uxor. l. quod enim.* §. *ff. & T. de do. inter vir. & uxor. l. mutua.* Item adhuc T. *de do. l. cum proponas.*

u ¶ *Monuerim.* Vide ra. 1. *de præſcript.* CYNACIVS.

x ¶ *Quæritur* à vſusfructus dicatur.

y ¶ *Mouuero.* Mouerunt ſ appellat quoddā tempus quod magis intellectu percipi poteſt, &c. vt *ff. de fal. l. earum.* in inſtanti eum hoc eſſe non poteſt. & facit *ff. de mun. l. ſi Stichum.* §. *ſi quis.*

z ¶ Et nota quòd hic eſt vnus de caſibus quibus non quæritur vſusfru. vt no. T. *in auth. idem eſt in fi.*

f Legis Iulia bona dicuntur eſſe. Cuiac. *Lex ea mercatoria, cum filiusper vetus, ex lectione. simil de pecul. proleg. & in l. ad ſ. cap. nullus.*

a Minor poteſt ſupra ad alienandum reſtitui.

b Simel eſt quid ſubaudi tollitur.

c Monumenti tempus accelerabo percipitur.

480/C.IV.K.5-4, 1745-1746
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HEREDITA-
tibus decurionum, naviculariorum, cohortalium militum, &c.

DE HEREDITATIBVS
decurionum, naviculariorum, cohortalium militum, & fabricensium.

TIT. LXII.

a Fiscus regulariter pedetentim succedit decedentibus ab intestato.

REgulariter in *successione ab intestato post vocatos admittitur fiscus in quemcunque ciuitatem quis decedat: vt † de bo. vacan. l. fisc. & sicl fallit in casibus huius tituli, vbi in qualibet lege habet vsum. Item est & aliud: vt infra eod. l. imp. Iulius sine herede decessit. l. fin. eod.

b Naviculariorum qui decurio-

¶ Et dicuntur naviculari) b, qui habent so-

rum scripta est ad prestationem annonæ, quoniam sub nutu & dispositione eius erat corpus naviculariorum, qui annonæ vrbi seruiunt, & idem cauetur 30. C. Valentiniani de naviculariis annonæ. Item si quis earum, qui in legione, aut vexillatione comitatensi, vel eorum militant, decesserit sine herede ei succedit legio, aut comites, aut vexillatio in qua militabat, vt nos fili. l. 1. 2. hoc tit. l. 6. 5. eius qui. ff. de iniust. rup. & inde liberi; cadaverum in castris. l. vlt. ff. de in. im. hæ. abstul. l. 2. ff. de vet. & mil. fac. quorum ex testatura legis prima. & ex rescripto, de milite iuniore capite damnato, & bona castrensia non accipienda est. Addisne in l. 3. mortuo colonati, id est officiali præfecti prætorio, sine heredibus, cohortales eiusdem provinciæ ei succedere exclusis fisco, qui perperam quidem in prætorio, sed gregarij & vulgares erant, & quod in Basil. vol Harmenopulo ex hac l. 3. Item dic in eo, qui se dedit seruituti, si cohortalis, non si vilis, remisit, adscriptus bonis. 2. plures l. vlt. eiusdis. Fabricensis mortuo sine testamento, & sine herede legitimo vel honorario, corpus fabricensis succedere exclusis fisco. Ali recipiendum in fabricis publicis ex nominatione ceteris corporis, qua pro hac erat addit vt si quis possessor Fabricensis, quem corpus nominasset in fraudi fisci, in numero fisci reciperetur. Et hi nominabantur, creatores dicuntur in hac l. vlt. vt comprehendam offendi ista legendum in l. 6. quos † de decur. vbi Basil. ex hac l. 3. κτιστορας vertit, non creatores. Hæc verò qui hæc tenuit rectius accipit corporibus quæ fiscum excludant etiam adiungi operis exclusum, aut manufactorum, aut quæ si decessit, fiscus succedat nulla herede relicto. Si quis presbyter. 1. de epis. & cler. & eorum præsidi prætorio, mortuo præfectiano similiter. l. 1. † de appar. præf. prætor. & conferas liberalitatis principalis. l. 7. & lib. imp. loc. CVIACIVS.

Hæc lex cum sequentibus dicit quid collegium succedat collegiato decedenti ab intestato sine alio herede, exclusis fisco. HALD. *Item Ecclesia succedit clericis exclusis fisco: vt supra* de epis. & cler. l. si quis presbyter. Vel sic: *Regulariter in successionibus ab intestato post vocatos vocatur fiscus. fallit in quibusdam collegiatis in hac legibus nominatis, hoc dicit totus hic titulus.* SAL.

1. *Imp.* CONST. *Maximiano* † *Præf. annonæ.*

SI quis * navicularius sine testamento & liberis vel successoribus. defunctus sit: hereditatē eius non ad fiscum, sed ad corpus naviculariorum ex quo fatali sorte subtractus est, deferri præcipimus. PP. XV. Kalend.* Lastronæ, Constantio A. VII. & Constante Cl. Cæs. Coss.

II. *Idem* * A. *Bonoso magistro equitum.*

VNiuersis * rē legionibus, quibus vexillationibus, comitatēsibus seu cuneis infinitate debetis vt cognoscant, cūm eorum † aliquis fuerit rebus humanis exemptus, atque intestatus, si sine legitimo herede decesserit, ad vexillationem in qua militauit, res eiusdem necessariò peruenire. Dat. VII. Id. Maij, Hierapoli, Rufino & Eusebio Coss.

III. *Idem* A. *Rufino* PP.

SI quis * cohortali conditione gratus, sine testamento vel quolibet successore vltimum diem obierit: successionem eius non ad fiscum, sed ad cæteros cohortales eiusdem provinciæ pertinere iubemus. Dat. V. Kal. Ian. Limenio & Catulino Coss.

IIII. *Impp.* THEODOS. & VALENTIN. AA. *Florentio* PP.

INtestatorum curialium bona, si fine herede moriantur, ordinibus patriæ eorum adipisci * præcipimus. Dat. V. Id. Mart. Florentio & Dionysio Coss.

V. *Idem* AA. & CC. *Aurelianæ remisi rerum primatum.*

SI quis fabricensis * sine liberis vel legitimo herede decesserit non condito testamento: eius bona, cuiuscunque summæ sint, ad eos pertinere sancimus, cui velut creditores * † decedentium attinētur *: qui fisco pro intercepto respondere cogantur. Hoc enim pacto contingit, vt & reipublicæ ratio salua permaneat: & fabricenses collegarum suorum solatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis retinentur † obnoxij.

clerorum in nauibus faciendis & reparandis. 2. Vel die quòd navicularij dicuntur qui nauibus bladum ducunt eoque penalegia habent multa: vt † *de iure immu. l. semper. § negotiatores.*

a Vniuersis. Corpus quodam militum ponit, qua sibi fabricabat fisco exclusio, non vsore.

c Si quis. facit ad hanc legem & ad alias huius tit. † *de epis. & cleri. l. si quis presbyter.*

d Si quis fabricensis. Fabricenses * erant de parari armis faciendis, reparandis & vendendis: vt *in auth. de armis. coll. 9.* ACCVRS.

e ¶ *Creatores.* aliàs curatores.

* Fabricenses alibi inueniēs, reparandos, vendendos deprehendi. * In C. Theod. lib. 10. t. 22.

† *Addisne, in marginē.*

* *alibi, addisti, vet. manuscr. lib. 11. Basil. tit. 17. Ex hoc Theod. de bonis fabricensium. part. 1. infr. de fabricensibus. 1. penult. vet. manuscr. addit Cuiac.*

* *alias, nouerunt. Ex in Nouell. ipse Theod.*

† *nunquam vet.*

DE

DE VINDICTA libertate, & apud concilium manumissione.

Codicis Domini Iustiniani SACRATISSIMI PRINCIPIS

ex repetit. prælectione,

LIBER SEPTIMVS.

DE VINDICTA [LIBERTATE,] ET apud * concilium † manumissione.

TITVLVS I.

NEc mulierem per maritum, nec alium per procuratorem * vindicta † manumittere ‡ potest, non est ambigui iuris.

Apud præsidem & magistratum manumissio fieri potest. SALVC.

19. Imp. CONSTANT. A. Maximo P.P.

APud concilium nostrum [a], vel apud consules, prætores, [præsules,] † præsides, magistratúve earum civitatum quibus huiusmodi ius est [b] adipisci potest patronorum iudicio sedula fecistus libertatem.

DE TESTAMENTARIA MANVMISSIONE. TITVLVS II.

Cassa morte se manumissa, quæ sit testamenti hæc reliquatur, illa imponitur.

Cassa morte se manumissa, quæ sit testamenti hæc reliquatur, illa imponitur. l. 1. §. pen. ff. de com. fer. man. & hic aut scivere directe, aut tacite fideicommissi directa, de qua ff hic titulus, ET XXII. tab. præscribitur. fideicommissaria tacitur pro ver. & ratione directæ non potest relinqui codicillis non confirmatis, fideicommissaria potest. Libertas ff. eo. tam directa libertas testamento relicta, q minore XX. annorum valet, tam directa fideicommissaria valet, si tantum manumittendi tempus habuerit, quam & si inter vivos seruum manumiserit, apprehenderunt conditio erat. l. pen. 4. l. 4. ff. de relict. mil. l. 4. §. ult. & minor de fid. lib. Et directa seruo tantum proprio relinquitur l. 3. fideicommissaria etiam alienus. l. 4. in. 4. & parti directa verba manumissus nulla tacæ impedimento, libertas est Decium. l. 1. in. Per fideicommissum manumissus, libertas est non à quo manumissus est l. 7. ult. 4. Et sub conditione, vel in diem directa manumissus est statuliber, per fideicommissum, quasi statu liber. Et in directa libertate status conditionem adiuuatur ex euentu & consilio, in fideicommissaria ex euentu sibi, quia illa datur proprio hac patiuer, & etiam si conditum fraudandi adhibit, prodesse non debet, nisi directa sit aliena, vt l. ult. ff. & l. 4. §. ff. quæ autem. ff. de fid. lib. Quæ autem directa libertas semel competit adita hereditate ab extraneo, vel sue hæredi accipere statim à morte testatoris, non resuscitat, etiamsi postea hæres per in integrum restitutionem abdicauerit hereditate. l. 3. h. t. l. fideicom. ff. eo. l. 4. §. quid ergo. ff. de fid. lib. etiamsi postea ei qui prior potest bona sibi additis libertatum cau fraudandarum causa & hæreditatem adiuit, bona abstraditur ab alio, qui creditoribus & manumissis meliorem conditionem offerat. l. vlt. in fine h. t. vide si hæredi qui semel ex testamento adiuit, postea legitimus hæres existat hæreditatem portionemve iudicio. Quod l. 12. ait ess ex Constitutione D. Pij, cuius etiam fit mentio in l. 4. sententia. & l. 5. prælatorio. ff. de appel. Mihi ef quod difficilius reuocetur quam libertas. Quemadmodum nec alius testamento datus adimi potuit. At si adiit non adeuntis hæreditas nocet ex testamento, nocet ab intestato, quod nimis ex ære alieno laboret, libertatem retinentem confirmandorum gratia semel atque semel defuncti qui laboraret, si nemo eius bona à creditoribus, sicut seruo testamento manumisso fraudationem afferre credi debuit pœnam debita vel parua prout inter eam & eius consortes, & pulsari manumissi libertatis, atque ita hæreditatem & libertatem obtinere sine cauſa. ex Constitutione D. Marci, de qua in l. 4. & vlt. hoc tit. in qua & Gratia dicitur, ut plenè videatur & SC. facta confirmata. Idem ibi & afferre cuiusbet extraneo libera hominis, & sic eum hæredi cum adire. imo & seruo non manumisso, sui & bona addicuntur, proinde hæres, aut tanquam hæres & liber erit. Nec enim potest hæres ejs domini aut hæredum possessor sui libertate, & ita omnes adminiculum intra annum, etiamsi res non sit integra ex sententia Vlpiani comprobata à Iustiniano, & contra Constitutionem D. Severi, qua non caret exemplo. l. vlt. h. t. de rep. hæt. l. quod l. minor. & Scævola. ff. de minor. in his verò quæ ex l. vlt. refutatis non & Iustiniano, hæc sunt ex adire valet ex testamento posse qui scripsus testamento non est, vt competat valeat ex testamento libertas, ejus testamento libertas relicta non est, & vt manumissi testamento quibusdam placet ejs libertatem conferuari ratio ejus Constitutionis D. Marci, inuitis libertatem conferuari ratio ejus Constitutionis D. Marci, inuitis libris non sunt & ciues Romani alias enim ciuitas Romana datur inuitis, ne seruatur dignitas tanta ciuitatis, quam alij magis redimant, & amputant agri. Nec indigentior Lex Notell. 102. duplex beneficium accipere eam qui cogitur beneficium accipere. ACCVRS.

Confirmatio codicillorum futurorum facta tempore inhabili nō impedit libertatem postea in eo prælato tempore congruo. SALVC.

1. *Imp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Primo.*

SI codicillos * maior viginti annis fecisset, confirmationis tempus [b] libertati non nocere certum est. nec enim potestas iuris, sed iudicij [c] consideratur.

Non adita hereditate libertates relictæ non debentur. idem si memoria defuncti damnatur. SAL.

2. *Idem AA. Philetæ.*

EX testamento defuncti libertates præstari non possunt hereditate non adita [d], vel si rei memoria propter crimen, quod mortem non intercidit [e], damnata est.

Restitutio ad additionem hereditatis non obest libertati iam competenti. SALVC.

3. *Idem AA. Euphrosinæ.*

LIbertas testamento [f] defuncti] data, adita hereditate [g] contingit: & licèt heres scriptus per in integrum restitutionem abstinuerit hereditate, tamen nihil ea res libertati obest l. 5. XVII. Kalend. Maij, Apro & Maximo Coss.

Sicut liber fallus de antegesto nil tenetur reddere rationi, sic nec eius heres: & ie cui libertas sub cōditione reddendarum rationum est relicta, non consequitur libertatem, nisi rationes reddiderit, & reliqua restituerit. SALVC.

4. *Idem AA. Archelao.*

CVm testamento directam [h] libertatē pater tuus sit consecutus: quamuis ei heres satisfecis, fraudata tamen rationes quas tepore tenuiuris gessit, vt reddas compelleris [i], cùm non ea condicione * acceperit libertatem. Is autem cui libertas, seu fideicommissaria, seu directa, si rationes reddidisset, relicta est: atque reliqua illata, & ea quę malo consilio amota sunt, ad libertatem non poterit peruenire. Sin autem non debitor ex rationibus fuerit reperitus: post aditam hereditatem quasi puram [k] libertatem consequitur. Propoſta VII. Kal. Decembr. Læto II. & Cerrale Coss.

Non eſt in Iure. a Cōpilatore.

DE TESTAMENTARIA MANVMISSIONE. Expoſita * tractata tandilla libertate, qua iudicio mortis auferatur, sequitur de ea videre quæ habet practicam seruorum, id eſt, quæ relinquitur in vltima voluntate. Et quia directa libertas dignior eſt ea quæ per fideicommiſſum præſtatur, primò de directa videamus, & ſic de teſtamentaria manumiſſione. ARD.

Non eſt in Iure.

[a] CODICILLI] CAIVS. Minor xx. annis per legem Ælian Sentium manumittere non potest. & ergo minor xxiij. annis fecit teſtamentum, & futuros codicillos confirmauit, quod potuit, vt *ſupra de codicillis. l. fin.* & poſt xx. ann. fecit codicillos quibus libertatem ſuam reliquit: an valeant, quæritur? Reſp. quòd ſic, nec tradetur tempus fallendi codicillarij ad tempus teſtamenti.

b Minor xx. annis potest manumittere propter legem Sentiam.

[a] *Si codicillos.* Minor xx. ann. non poteſt manumittere propter legem Sentiam: vt *infrà eod. tit. l. minor. & Inſtit. quibus ex cau. man. non ſtat.* §. eodem fecit autem hic teſtamentum agnos xviij. ann. & confirmauit codicillos futuros: quod facere debuit: vt *ſupra de codicill. l. fin.* & poſt xx. ann. fecit codicillos, in quibus libertatem reliquit: & valet quidem inſpecto iudicio, id eſt, voluntate habita in codicillis, non poteſtate iuris, quod tribuit codicillis ad teſtamentum: vt *ff. ad ſen. cenſuil. l. ad ſenatus* §. *& heres inſtit. ff.*

b ¶ *Tempus.* Salsicet in quo fuit teſtamentum factum.

c ¶ *Inuitus.* id eſt, voluntate habita in codicillis.

EX teſtamento.] CAIVS. Teſtamentum fecit, heredem inſtituit, libertatem Stichi reliquit: heres hereditatem non adiit: an libertas in teſtamento relicta competat, quæritur? Dicitur quòd non. finitur non valet legatum libertatis relictæ in teſtamento eius, cuius memoria poſt mortem damnata eſt.

c Criminibus quos non expurgauit mortuus.

d ¶ *Non adita.* niſi c in crimen quos non. *l. de delatore. l. non quotiens.*

e ¶ *Non interciſſit,* quod euenit in crimine læſæ maieſtatis: vt *ff. ad legem Iul. maieſt. l. fin.* item reuocatorum: vt *ff. de accuſ. l. ex conditionum. Item Ex apoſtatarum & Manichæorum: vt ſup. de hæret. & Manich. l. fin. in fine. & l.*

* *Suſpenſus.*

f ¶ *Obſeq.* vt *ff. ad l. Falcidiam. & de minor. l. fi filius* §. *antepen. & de ſenatuſcon. de Silanian.*

g ¶ *Adita hereditate.* etiam ab eo heredum: & hoc ſi pure eſt relictum: *ff. ad l. Falcidiam.* §. *ſi ſeruus.*

Extat in Basilicis l. 12. tit. 2. c. 102.

CVm teſtamento.] CAIVS. In teſtamento Stichi caſtaldionis dediſti: an heredibus poſſit compelli reddere rationes, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in prima. Si verò ſub condicione reddēdæ rationes fit ibi relicta libertas, ſine fideicommiſſi vt nō pereuntes ad libertatem antequam omnia reddidiſſet quæ apud eū fuit de rationibus dominicis redditis, vel dolo male amouiſſe: nō erit liberti rationibus redditis, & reliqui illæſis. & hoc in ſecunda. Si verò nil penes eum remāſit, proinde libertatem conſequitur, ac ſi pure relicta fuiſſet. & hoc in tertia.

b ¶ *Directam.* & pure.

i ¶ *Compelleris.* nam tunc quidem ſeruatur fides, non cogitur reddere rationem tempore libertatis: vt & *ſupra ad ſenatuſc. ſed ſi fal. hæ.* & *ſ. de magiſt. poſſe. l. eum actum.* Sed contra eſt ff. *de pecul. here. l. ſi in fine.* Sed ibi ſpeciale: quia & aliud pro eo inducitur ibi.

k ¶ *Cùm non ea condicione.* ſibandi, maximè, nam & ſine rōdēdo apoſtolus eſſet, nec eſſet adimplena, & ſic remanſiſſet ſeruus: idem eſſet ſecundùm Acc. nam non habet ſic heredem, cùm eſſet ſeruus: vt *ſ. communia de ſucceſſ. ſeruor.* ACCVRS.

l ¶ *Quaſi puram.* vt *ff. de condit. & demonſtr. l. ſi filius Familiæ.* ¶ Sed licèt debitor in pecunia non interiret, tamen ſaltem de facto debet dominio offidere rationem? Dicunt videntur innuere illi qui rationem reddere debet, quòd interueat dominū, & competet cum eo. Ité quòd reddat

480/C.IV.K.5-4, 1751-1752
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Qualitas heredis non facit testatorem testamentum. BALD.

V. *Imperator* ALEXAND. A. *Quintiliano.*

IN feudem creditorum testamento datae libertates quàs debitori heres, qui solvendo est, extituit: per legem Æliam Sentiam non valent [c].

Si hereditas repudiatur quia nō est solvendo: potest servus libertate donatus petere bona sibi adhuc cum ipsa libertate conferenda, satisfactionem de solvendo creditoribus praestando. SALYC.

VI. *Imp.* GORDIANVS A. *Pisibaldo.*

SI hereditas eius à quo testamento dicit te esse manumissum, ob aes alienum spernitur ab heredibus: conferuandæ libertatis gratia non iniusta ratione creditoribus hereditatis satisfacere [b] offerens [c], iudicium testatoris obseruari * tibi postulabis: maximè cùm id etiam à diuo Marco consultissimo principe sit constitutum †, quod in extraneis quoque personis obseruari oportet.

Contra voluntatem defuncti non debet libertas ab heredibus praestari. SALYC.

VII. *Idem A. Iusto* [a].

CONtra voluntatem [d] matris eius libertatem in eum conferre, quem illa liberum [e] fieri prohibuit, non debemus videri [f] iura pietatis violare.

Si libertas relinquatur in tempus nuptiarū alicuius, intelligitur relicta si illa liberi nuptum collocaverit: nō cum ad ipsum habile ad nuptias contrahendas peruenerit. SAL.

VIII. *Imp.* PHILIPPVS A. & PHILIP. *Cæsari meo* †.

CVm testator libertatē tempore nuptiarū filij sui vel filiæ seruo dari iussimus tempus præstandæ libertatis præfixit: sed potiùs conditioni lo-

g ¶ *Praestituit*, id est, statuit.

h ¶ *Non possit*, id est, non debet libertatem ad diem *sed* sub eam conditionem vt arg. *l. de nupt. l. seruitium.* i ¶ Sed nonnisi quando dies legat. cedit *l. ex hac & l. non est in fine* [illegible] *dum. l. fin. & l. de usufruct. l. antequam.*

cō fecit, vt non insecutis nuptiis libertas iure petsi non possit [h].

Alienus seruus non potest libertas relinqui directè, nisi is fit heredis. SALYC.

IX. *Imopp.* CARVS, CARINVS & NVMERIANVS AAA. *Mauro.*

SErvo tuo defuncto licèt ex heredem scripsisse proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: iure enim directo libertatem seruis alienis nemo potest dare [i].

Interpretatio primæ non inducit dispositionem vbi extera desunt quæ debent adesse. BAL. Vel sic: *Et per impositionem pilei, & per adi tionem hereditatis seruus consequitur libertatem directè, & vocatur libertus Orcinus.* SALYC.

X. *Imopp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Germano.*

DIrectis verbis iure data libertate, non solùm * impositoque pilei † [k], sed ex adita hereditate, (si nulla iuris impediat constitutio [l]) liberti constituuntur Orcini [m] *.

Testamentum simplicibus ad causam intestati non trahitur, nisi sit clausula intestati adiecta: solvendi, vel aquipollens, vt iuramentum. BALD. Vel sic: *Si testamentum non valet, libertates in eo relictæ non debentur, nisi in eo clausula esset codicillaris.* SALYCET.

XI. *Idem AA. & CC. Laurino* †.

SI iure nō subsistit testamentum: in hoc nec libertates (cùm nō fuisse adiectum ve pro codicillis scriptum valeret, proponas [n]) rectè datas constabit.

Calliopi heredis non præiudicat libertatis, sine hac fuerat post adita hereditatem sine ante: dummodo facta in fraudem. SALYC.

XII. *Idem AA. & CC. Rhoso.*

SI heredes iure facto testamento soleniter * adierint hereditatem: ex testamento tibi libertas quæsita, postea colluden-

o ¶ *Proposui*, nam tunc valeret. *L. de codicil. l. fin.* Sed certè immo & si hoc non dicitur: vt *ff. de solutionibus. li. I in testamento.* Sed speciale est ibi in quibusdam * personis. Vel septimus ibi ostenditur ab intestato.

Liberales.] CASTR. Testamentum fecisti, heredi competit libertas. Si postea colludat heres, vt seruus libertate fraudetur, an adimenda sit libertas, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in prima. Si verò sperante repudiante: omnia quæ in testamento erant derelicta, & libertates, emanebunt. & hoc in secunda. Si verò scripturam & sacerdotem ab intestato adiuncrem collusse perspexerit prætor, prouidebit per edictum si quæ omissa sunt in testamenti, &c. vt *supra ij quæ omissa sunt l. j. in princip.* & hoc in sententia.

o ¶ *Solvuntur.* hodie nuda voluntate: vt *Instituc. de liber. qua. & dess. fin.*

480/C.IV.K.5-4, 1753-1754
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Non potuit. vt & T. eodem. l. libertas.
b ¶ Delatam. timore creditorum: vt & supra, si quis omiss. caus. te. l. 9. in fin. & hoc antequam se admiserit supra de repu. here. l. iiij.
c ¶ Prouidebit. per edictum si quis omissa causa testamenti: vt supra si quis omiss. caus. test. l. 4. in princ.

Statuliberi.] C A S V S. Statuliber est quem testator statuit fore liberum in aliquam conditionis euentum. Dic ergo, testamentum fecit testator: heredem instituit: Sticho libertatem reliquit sub conditione, si nauis ex Asia venerit, si heres pendente conditione eum alienauit, & vsucaptus fuerit, postea alienatus à domino an propter hoc impeditur si conditio extiterit, quaeritur? Dicitur quod non.

a Statuliber dicitur is cui libertas in diem vel sub conditione relicta.

d ¶ Statulibero. id est, cui libertas relicta est in diem, vel sub conditione.

e ¶ Nocere potest. vt & ff. de fideicommiss. lib. l. generaliter. in fin. & de statulib. l. statuliberum. in medio, & in fine legis. quod hodie est generale: vt supra comm. de leg. l. fin. § fin. & authen. res quae.

Directas.] C A S V S. Non refert an Latinè, an Graecè testator seruo suo directam reliquit libertatem.

† Ex Nouell. Theodosij de testamentis tit. 2. post legis hac constitutione, supr. de testamentis. Contine.
b Legitima verba, pro Latinis.
*Data prid. Id. Febr. Constantinopoli Theod. A. xvij. & Festo V. C. Cos.

e ¶ Coniunge l. vlt. supra de testam. tut. & l. 21. in fin. supra de testam. C V I A C.
f ¶ Si legitimis. id est, Latinis, sic Instit. de verb. oblig. § 1. & infra de sententi. & interlo. & c. l. iudices.

Cum constitutio.] C A S V S. Recitat Imp. quandam constitutionem diui Marci, qua cauebatur, vt si quis sine testamento vel codicillis, libertates seruis suis reliquisset, & heres qui fuit ex testamento, vel ab intestato, repudiasset hereditatem propter aes alienum, potentis extraneus, vel aliquis seruorum hereditatem adire praestita satisdatione de satisfaciendo creditoribus hereditariis, & libertatibus secundum voluntatem testatoris. Dicit Imp. quod ex ista constitutione multae oriebantur ambiguitates Prima est, testator aliquis creditoribus obnoxius decessit herede instituto: & seruis libertatem reliquit, sed herede hereditatem

† Id est, rescriptum ad Pompilium Rufum relatum in Instit. vnde et ei libertatum causa bonorum addictio & huius constitutionis meminit Iustinianus.

* In manuscr. est propria.

tibus tā scriptis heredibus, quā ab intestato vindicantibus suo, cessionem, adimi non potuit a. Quòd si sponte repudiauerint sibi delatam b successionē: omnia quae in testamento fuerant scripta, defecisse cōuenit. Si verò vt vos defraudarent heredes libertate, collusisse eos praeses animaduerterit: secundùm haec quae diuus Pius Antoninus cōstituit libertatibus consuli prouidebit c.

Statuliber non potest alienare in praeiudiciū libertatis consequendae conditione exeuente. S A L V C.

XIII. Iidem AA. & CC. Marinali.

STatuliberis datam libertatē adimi ab herede non posse, certū est: nec alienatio nec vsucapio statulibero d, quò minùs existente conditione libertatem consequatur, nocere potest e.

Tam Graecis quàm Latinis verbis libertas relinqui potest. S A L Y C E T V S.

XIV. Imp. Theod. & Valent. AA. Florentio P. P. †

DIrectas a libertates Graecis verbis liceat in testamentis relinquere et ita libertates directae datae videantur, ac si legitimis f verbis eas testator dari iussisset *.

Primò versatur in effectu constitutionem diui Marci. Secundò, circa illam dubitationes exortas decidit. Secunda ibi, Variae dubitationes. S A L.

XV. Imp. I V S T I N I A N. A. Ioanni P. P.

CVm constitutio † a diui Marci declaret, si quis cōdito testamento, vel sine testamēto b mortuus, vt locus fiat ab intestato successioni, libertates c reliquerit, nemo autem adire velit defuncti hereditatē, eò quòd suspecta esse videatur, & fuerint libertates forsitan, & sine scriptis fideicōmissariae relictae: licere vel cuilibet extraneo, vel vni ex seruis, qui & ipse libertate donatus est, & pro sua * periclitatur cōditione, adire hereditatem, sub hac cōditione &

repudiante res hereditariis distractae sunt: an post venditionem seruus vel alius adire possit hereditatem, & bona ab emptoribus in solidum auocare, & creditoribus satisfacere, quaeritur? Respond. Imperator quidem quòd non. Author huius legis dicit quòd sic, intra tamen annale tempus à tempore venditionis celebratae praestita satisdatione de satisfaciendo creditoribus in solidum, & imponendo libertatem omnibus, & hoc in prima. Si verò primus promittit se omnes libertates impositurum, & creditoribus non in solidum satisfacturum, & creditores consentiant, auditur, si vult omnes seruos manumittere: & hoc in secunda. Si verò quidam ex seruis velint libertatem adipisci, quidam non: volentes admittuntur, nolentes in seruitute remaneant, & quaeri po. &c. & hoc in tertia. Si verò petitor hereditatis pollicetur facere se quosdam ex seruis manumissurum, & non omnes: sint hereditariae postea sufficiunt, vt omnibus creditoribus satisfaciat praeter seruum, benè faciet si omnes manumittat. Si verò non sufficiunt, melius est vt saltem pauci ad libertatem perueniant. & hoc in quarta. Si verò non vnus tantùm veniat petitor, sed plures simul veniant omnes, audiuntur: si vnus primò, alius postea: primus admittatur, & hoc praestita satisdatione de satisfaciēdo creditoribus, & hoc intra annale tempus. & hoc in quinta. Si verò vnus promittit quosdam manumittere, alter promittat omnes, vel plures, & omnibus creditoribus satisfacere: ille praefertur. Priuilegium verò illud non solū liber seruus libertate donatus, sed & non donatus. & hoc in sexta. Et non solùm si antequam prior res hereditarias apprehendat, vel libertatem accipiat, veniat seruus, plus offerēs admittetur: sed si iam ab eo res apprehensae sint: & quidam ex seruis libertate donati, & prior liberabitur, quamuis res ab eo auferantur: & praedicta omnia fiant intra annale tēpus à tempore illo quo prior petitor iudicem adiit: & hoc in septima parte.

satisdatione, quod & creditoribus omnibus satisfaciat, & libertates imponat his quib. voluit testator k? Variae dubitationes l ex hac cōstitutione emerserunt. Nam si res hereditariae herede minimè inuento venierint m, an & post venditionem earundem rerū possibile sit vel seruum, vel quemlibet aliū adire, & recuperare quidē ab emptoribus res, satisfacere autem libertatibus & creditorib. quaerebatur, & licèt diuus Seuerus semel rebus vēditis hoc nō admisit, nobis tamen Vlpiani sententia admodum n placuit, maximè propter libertates, ne depereant, & post vēditionem rerum annale remediū dare diui Marci constitutione, intra quod & creditoribus omnibus satisfiat, & emptores nihil noui patiantur o, qui annalem saepè sentiebant rescissionem †. & licere seruo qui libertate donatus est, vel alij cuidam extraneo, vel ante venditionem rerum, vel post venditionē, intra annale tamen tempus, adire hereditatē, & res recuperare, priùs satisdatione danda, vt tā libertatibus quàm creditoribus satisfiat. Sin autem libertatibus quidē omnibus satisfacere quis p polliceatur, creditoribus autem non in solidū, sed in partem soluere creditum, illi autem q huiusmodi pactionem admiserint: sancimus & in huiusmodi casu consultissimi principis locum habere constitutionem, & eum modis omnibus admittendum [esse] censemus: maximè cùm r ex voluntate creditorum haec interponitur: nolentibus etenim creditoribus, admitti talem pactionem nullo modo cōcedimus. Sin verò * quidā ex seruis libertatem amplecti fuerint, alij autem censuerint esse respuendam s: & in hunc casum extendēda est diui Marci oratio: & proculdubio † & in hac specie audiēdus est petitor hereditatis: & maneat liberū arbitrium seruorū, siue ad

† al. venditionem.

g ¶ Cum constitutio. cuius verba habes Instit. de eo, cui lib. cau. bo. addic. § 1. & optimè huius legis intentio exprimitur, i. e. l. si hereditas.
h ¶ Sine testamento. puta in codicillis tamen: vt ff. de fideicommiss. lib. l. 4. & 19. & 29 in princ.
i ¶ Libertates. vel etiam vnam libertatem. arg. ff. de nego. gest. l. si pupilli. § magna.
k ¶ Voluit testator. assume cùm haec declaret constitutio praedicta.
l ¶ Variae dubitationes. &c. quia quatuor ex hoc, vsque ad §. sed si quidem.
m ¶ Venierint. à creditoribus.
n ¶ Admodum. id est, valde.
o ¶ Nihil noui patiantur. patiuntur quidem rescissionem, sed non de nouo, quia & olim similiter, vel per priuilegia, vel vt dicitur l. ex quib. caus. manumit. l. fin. Vel forte restitutione eius heredis qui abstinuerat vel repudiauerat. Item benè dicit saepe: quia non semper: & ita aliquid noui patiuntur, licèt non in totum.
p ¶ Quis petens bona addici sibi.
q ¶ Illi autem. scilicet creditores.
r ¶ Maximè cùm. pleonasmos, id est a, adiectio superuacui verbi. nam statim subiicit, volentibus, &c. sic abundat b maximè, vt & aliàs, T. de rest. vend. l. 1. & ff. si quis omiss. caus. test. l. 9. in fine.
s ¶ Esse respuendam. In Comoedia adoptiua Plauti, quae dicitur Querulus: Nobis ait quotidie sunt nuptiae natales, debacchationes ancillarum, festa, propterea quia manumitti volunt. Vide scripta

* Ver. l. 2. sub. Conc.
† al. & praedictus. Eutermin hac specie, &c.
a Pleonasmos est adiectio superuacui verbi.
b Maximè dictio quandoque ponitur superuacuè. vt hic. adde Gloss. Inst. ambiguitas de donationibus. Euerardum in loco à natura dictionum implorare. adde Gl. l. 4. § 3. l. 1. vsucapionum. 2. ff. de vsucapionibus. Cagolà inst. de stipulatione et iudi. inde praeposit.

480/C.IV.K.5-4, 1755-1756
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

scripta ad l.4.ff.de cond. oblig. Cvias.

a ¶ In seruitute remanere. sicut & nullus de seruitute velit libertatem. nō tunc dubitatur, an ille qui pecie bona sibi addicti, sit de seruis, an non. Primo casu dominatur, secundo non: vt Instit. de re cui liber. cons. hon. addic. § hac constitutio.

b ¶ Licēt. i. quamuis.

c ¶ Manere seruorum. f. alian. ¶ Et hc not. regulam, quòd serui inuiti libertatem consequuntur: vt hic & ff. de iured. inflict. l.fi vero lex. § 1. & Instit. de hær inst. §. vltim & ff. de inflict. de iured. quæst. & dicit. § 3. Sed fallit hoc in casu quem ponit hæc lex. nam cùm eius fuisset fr inductum, vt sic bona peterent: poteft ei fauore renunciari: vt supra de pactis l.fi quis in confitendo. Item fallit in alio casu quem habes ff. de statuliberis. Cōlit. fin. ff. eisdem. qui eſt contrarius huic regulæ, vbi legatum erat domino liuari, vt seruum heredi vendatur qui heres manumittere. Sed certè poteſt ibi resistere dominus vt non accipiat legatum: sed eo accepto non poteſt resistere quin manumittatur, vel ibi non recuſauit libertatē? sed nolebat vendi heredi, qui non erat seruorū, à quo relicta eſt ſi deicēdentiſſa libertas. Inſ ſecus eſt in emancipatione, quæ non datur inuitori: in auctoritate quidem non datur inuito: vt ff. de auctor. & conſen. tut. l. Emancipare. vers. de tutor. Sed & Emancipare vel de tutor. cons.

† In quibuſdam codd. legitur. ſimiliter vt ff. eod. tit. non tenebatur. vers. ſed plures. ſi ſed nolebat vendi heredi. quidem non manumittere vel manumittere. vers. quæ. vel ampliores. manumittere. Sed & Emancipare vel de tutor cons.

d ¶ Spectantem. ſic & T. de necef. ſer. l. fin.

e ¶ Nec hereditaria. præter ſeruos.

f ¶ Accipio. ſubaudi, ſuper.

g ¶ Innotuisset. id eſt, innotuerint.

h ¶ Non facere. ſcilicet ſatisfactionem.

i ¶ Annale. computandum ex quo primus petitor admit iudicem: vt T. in fin. C.

k ¶ Tarde. id eſt, omnes.

l ¶ Ab eo. ſcilicet ſeruo.

DE LEGE FVfia Caninia tollenda.

Continuatio. Quia lex Fusia Caninia impediebat libertates, de quibus dictum eſt: & ſatisdationes ſuſpendebat, de quibus dictum, de lege Fusia autem tota quæ libertates loquuntur. Aeo.

Eruorum] Cassiodorus Legiſlatio exacerbat vt inter viuos quis poſſit omnes ſeruos libertate donare: in vltima voluntate, non niſi decem vel tres quod coegit Imperator, ſtatuit libertatem venire volum, ſiue in ſeruitute remanere *. Licēt b enim Romanam ciuitatem recuſare nemini ſeruorum c licitum ſit, tamen in hoc caſu, ne propter quorundā indeuotionem alij maneant in ſeruitute, volētibus quidem omnibus ſeruitilicere in libertatem peruenire, nolentibus autem quibuſdā, vel recuſantibus, ſpontaneam d ſeruitutem imminere oportet: & quem patronum habere nolluerint, dominum ſuum & fortūtan acerbum ſentiant. Sin verò non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, ſed certum numerum ſeruorum ex his qui ad libertatem venire[ſuere] iuſſi; melius eſt, ſi quidem hereditariæ e ſufficiunt ad implendos creditores, etiam omnibus ſeruis dare libertatem, etſi hoc pollicitus nō eſt. Sin autem deeſt [aliquid] in exolurendis creditoribus, humanius eſt vt pauci ſalcem perueniāt ad libertatem. Sed hoc quidem antiquis f dubitationibus remedium inuenimus: bellißimum autem repletionem præfatæ conſtitutioni donauimus, ſancimus, vt ſi † non vnus veniat hereditatis petitor, ſed plures quidem vno momento, vterque, vel ampliores: omnibus detur licentia cōmuniter hereditatē adire, prius ſatisfactione ab omnibus danda, vt creditoreib. & libertatibus ſatisfaciant. Sin autem per intercuallo temporum hoc fiat: qui primus venit, habeat prærogatiuam, ſi etiam ſatisdationem præſtare poteſt. Illo autem ceſſante hoc facere h, alij gradatim, ſecundùm tempora petitionis ſuccedant, & hoc intra annale i tempus obſeruetur. Sin autem vno pollicēte quoſdam liberos facere, non autem totos k, alius emerſerit ſatisdationem paratus idoneam præſtare, quòd omnibus creditoribus & omnibus libertatibus ſatisfaciat: æquiſſimum eſt eum admitti, vt omnes libertates indiſtinctè celebrentur quod priuilegiū damus non ſolùm ſeruo qui libertate donatus eſt, ſed etiam ei cui nulla libertas relicta eſt: vt aliquid venuſtum coeniat: vt per eum cui relicta libertas non eſt, aliis libertas imponatur. Sed ſi quidē antequam prior hereditarias res & libertatem acciſas, hoc euenit: ſecundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locū cenſemus. Sin autem iam rebus ſeruo qui primus petiit hereditatē, datis, & libertatibus ab eo l quibuſdam ſeruis hereditariis impoſitis, quidam ſeruus alius hereditarius, vel liber * extraneus hoc facere malluerit: licebit quidē hoc ei impetrare, & ſub maioribus pollicitationibus & ſatisdationibus hereditatem accipere. Sed prior in libertate petitor manebit, licēt res ab eo diſtrahantur: his omnibus intra annum (ſecundùm quod dictum eſt) celebrandis, ex quo prior petitor iudicem adierit.

* vel quibus.

DE FIDEICOMmiſſaria libertatibus.

DE LEGE FVSIA † CANINIA TOLLENDA*.

† Fusia ſcribitur in plerisque manuſcriptis & in manuſcriptis quoque Inſtitutis Paſcarii in Fund. Flo. in inſcrip. l. 13. de cond. & demonſt. l. 19. de her. inſtit. Nam & Fuſius Caninius & Fuſius Caninius. Et Mitius Fuſcinius ſcribitur in marmoribus & Fuſius. Cuius ſcripturæ in l. 3. alioqui Cor.

TITVLVS III.

Hic titulus pertinet etiam ad relictas teſtamento libertates inter libertos, quibus lex Fusia Caninia certum modū imponit. Augeſt temporibus, quem & manumittendi modum terminauit Seruius ſcribit, puta, vt ne quis vnius ſui familiam ſuam manumitteret, qui tamen vindicta vnius ſui familiam manumittere poſſit, quia quo libertatem ſunt qui moriuntur quàm qui viuunt, ea magis voluiſſe ſeruos quodam exercendi ſunt, ne rem ſuam omnem perdant, & ſui heredibus param, aut nihil relinquant. Caterū manumiſſores ſuos curiosi maiorum ſeruorum parſimonia & egeſtate mouet. Ad libertatemque autem libertatis hæc Caninia perueniri vetat non pertinere, quæ heredibus ea non auferant totum ſeruum quatenus iure patronus heredem ſunt. Verùm lege Caninia modum in dando fideicommiſſaria libertate teſtatorem ſeruare iubet in l. 11. §. 1. ff. de lib. lib. & quæ ſubiungit ad legem Caninium. Ut quis ff. de condit. & demonſt. de libertate fideicommiſſaria dicta, ut veri dici poſſit, quòd communis eſſet lex Caninia ſuperioris, & ſequenti titulo poſitum eam eſſe in confuſa verboſque. Hanc intellexit Plautus in Querulo, dum ait, Ad legem Portiam, Caninium, Fusiū, Fufiam. & † penult. C. Theodoſii Iudaicis, hoc loquutor de legitimis numeris manumittendorum. Quòd ſi quis ſupra eum numerum ſua manumiſerit, vt ſtatu lege Aelia Sentia, qui primi nominati ſunt vſque ad legitimum numerum ſolì pertinuerunt ad libertatem, vel ſi omnes in vna cretula ſcripſerunt, & in vna urna, libert ſunt, nulli tamquā libertus, auctore Gaio, quia non apparet quis primus ſit aut cuius, propterea quod, vt Plato ait in Timæo, quodcunque eſt ex quo fit vna res quæ ſi una ejus. Hoc verò caput legis Caninia tollit Iuſtinianus in hac titulo, non tamen legem Caninium nam ea ex ea ſi lud remanet, vt libertates ſeruis teſtamento nominatim datæ. CVIACIVS.

Seruorum] Cassiodorus Legiſlatio exacerbat vt inter viuos quis poſſit omnes ſeruos libertate donare: in vltima voluntate, non niſi decem vel tres quod coegit Imperator, ſtatuit libertatem venire volum, ſiue in ſeruitute remanere *. Licēt b enim Romanam ciuitatem recuſare nemini ſeruorum c licitum ſit, tamen in hoc caſu, ne propter quorundā indeuotionem alij maneant in ſeruitute, volētibus quidem omnibus ſeruitilicere in libertatem peruenire, nolentibus autem quibuſdā, vel recuſantibus, ſpontaneam d ſeruitutem imminere oportet: & quem patronum habere nolluerint, dominum ſuum & fortūtan acerbum ſentiant. Sin verò non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, ſed certum numerum ſeruorum ex his qui ad libertatem venire[ſuere] iuſſi; melius eſt, ſi quidem hereditariæ e ſufficiunt ad implendos creditores, etiam omnibus ſeruis dare libertatem, etſi hoc pollicitus nō eſt. Sin autem deeſt [aliquid] in exolurendis creditoribus, humanius eſt vt pauci ſalcem perueniāt ad libertatem. Sed hoc quidem antiquis f dubitationibus remedium inuenimus: bellißimum autem repletionem præfatæ conſtitutioni donauimus, ſancimus, vt ſi † non vnus veniat hereditatis petitor, ſed plures quidem vno momento, vterque, vel ampliores: omnibus detur licentia cōmuniter hereditatē adire, prius ſatisfactione ab omnibus danda, vt creditoreib. & libertatibus ſatisfaciant. Sin autem per intercuallo temporum hoc fiat: qui primus venit, habeat prærogatiuam, ſi etiam ſatisdationem præſtare poteſt. Illo autem ceſſante hoc facere h, alij gradatim, ſecundùm tempora petitionis ſuccedant, & hoc intra annale i tempus obſeruetur. Sin autem vno pollicēte quoſdam liberos facere, non autem totos k, alius emerſerit ſatisdationem paratus idoneam præſtare, quòd omnibus creditoribus & omnibus libertatibus ſatisfaciat: æquiſſimum eſt eum admitti, vt omnes libertates indiſtinctè celebrentur quod priuilegiū damus non ſolùm ſeruo qui libertate donatus eſt, ſed etiam ei cui nulla libertas relicta eſt: vt aliquid venuſtum coeniat: vt per eum cui relicta libertas non eſt, aliis libertas imponatur. Sed ſi quidē antequam prior hereditarias res & libertatem acciſas, hoc euenit: ſecundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locū cenſemus. Sin autem iam rebus ſeruo qui primus petiit hereditatē, datis, & libertatibus ab eo l quibuſdam ſeruis hereditariis impoſitis, quidam ſeruus alius hereditarius, vel liber * extraneus hoc facere malluerit: licebit quidē hoc ei impetrare, & ſub maioribus pollicitationibus & ſatisdationibus hereditatem accipere. Sed prior in libertate petitor manebit, licēt res ab eo diſtrahantur: his omnibus intra annum (ſecundùm quod dictum eſt) celebrandis, ex quo prior petitor iudicem adierit.

* vel quibus.

DE FIDEICOMmiſſariis LIBERTATIBVS.

TITVLVS IV.

Non tamen directa libertates teſtamento vel codicillis relictæ poſſunt, ſed etiam fideicommiſſariæ, id eſt, quæ verba proxima relinquuntur, dum tamen, vt ait l. 12. ff. eo. ne verba fiat vulgaria, id eſt, vulgi accepta pro præcariis, & quibus voluntas teſtatoris exprimatur, qualia ſunt pete, roga, vole, mando, fideicommitto, quale eſt & verbum commendo l. 12. h. t. quia non ſatis exprimit fideicommiſſum aut precem, & arbitrium permittit petenti quàm petere adhibeat, quæ in teſtamento nuncupati permiſſa ſunt. & quod air l. 11. ff. eod. hoc verba, illos ſeruos alii commendo, ne eis alij ſeruiant fideicommiſſum libertatis relictum videri, etiam dictum verbi commendationem eſſe, l. 4. l. 10. l. 1. cap. 3 Iacobi Gothofredi. l. 8. pecuam. ff. eod. Nihil igitur prodeſt, nihil adiecit, nihil efficit in eam rem commendo, verbi gratia. Peto libertatem ſeruum ab adita hereditate, vel ſi mortuus

480/C.IV.K.5-4, 1757-1758
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Expeditionem supra de libertatibus directa, nunc dicamus de fideicommissaria. ACC.

VIr proponas.] CASTR. Testamentum fecisti, heredem instituisti, Sticho fideicommissar. libertatem reliquisti, heres hereditate in non adita, & peremptis ab intest. ad legitimum tan competat libertas, quaeritur? Dicitur quòd sic, nisi succedens ab intestato rogatus fuisset de manumittendo. & hoc in prima. Si verò heres accepta pecunia hereditatem omisit, vt sic Stichus ad libertatem non perueniens competet libertas: quia instituta cogetur manumittere. a ¶ *Legitima.* i. agnatus: vt *Instit. de legit. ag. tu. in prin.*

b ¶ *Nulle iure.* inobscurè: i vt *ff. eod. l. in testamento.* Solu. ibi in personis illis speciale.

c ¶ *Pecunia.* vel aliis donatis modis: puta gratia agnati, vel odio fiscal.

d ¶ *Cogetur.* vt & *supra h. quia manifestum. infra l.* dum tamen prius renunciauerat posse[ssi]one: vt *ff. quis manif. causa seruum. l.* licet. secundum quosdam.

QVamuis.] CASTR. Maliter in codicillis auunculo suo fecerat legatum, quem potest manumittere: apparentibus codicillis falsi profectis, & falsi pronunciati fuerunt: quid ergo accidit? Respondet quòd non: sed manumissus heredi *solvere ex asse.*

e ¶ *Non infirmat.* valet ergo libertas: vt *dict. ff. de manumiss. testam. l. cum ex facto. & ff. de inoffic. test. l. pen. § fin.*

¶ Sed contra *supra de petitione hereditat. l. fin. § penult.* vbi ex * filio testamento non competit libertas. Solu. hic fuit practica, & bona fides ibi non, vel ibi à lege debatur libertas, hic ab hominemque in idem redit. s. Vel illa corrigit illam. ¶ Sed cum heres dedicit hoc seruum quasi legatarij cedetur factum eius, non videtur manifestalle dominium? vt *ff. de acquirend. rer. dom. l. ij. § fabianus.* quod fi eft. quomodo fiunt aliene dedicatione heredum, vel alienus, & heres seguens de sedimando & praestando: vnde cum quam seruum heredis, non tamquam legatarij dedit: & hoc erat verisi & sic transtulit dominium. & secundum hoc etiam soluitur dictum contrarium.

[¶ *Viginti aureorum.* quos soluere manumissus heredi: vt *ff. de inoffi. testam. l. Papinian. § fin. & l. seq.*

CVm libertatem.] CASTR. Testator ancille libertatem reliquit sub conditione, si natus ex Alia veniret. pendente conditione pacti: an pariat liberum, an seruum, quaeritur. Dicitur quod seruum. Si verò conditio existit, & erat heres in mora dandi libertatem, & illa peperit: ingenuum erit quod edidit. § ¶ *Erangenauit:* & *supra ad Orfitia. l. quidam.* Et vt tollas contraria, sic dilinguetur non est adita hereditas ab herede, aut est adita. Primo casu si fuit dolo heredis mora, serui euincuntur, sed traduntur matri ad manumittendum: vt *§ eod. l. si quis rogatus in fin.* & idem si heres deliberat de adeunda hereditate. nam etiam tunc traduntur matri ad manumittendum: vt *§ eod. l. sed si non dederit. infra eo. titulo.* secus si ideo retardabat adire, quia se insolvendo ignorabat, quia tunc nascitur seruus, & ipse heres manumittit: vt *§ eo. l. sed si non dederit. § vltim.* Secundo casu, quando fuliciet est adita hereditas, aut retardatur manumissio studio heredis, & nascitur partus ingenuus: vt *dict. ff. eodem. Libam vero. S. apparet. & l. si quis rogatus in prin.* aut non studio heredis, & tunc nascitur seruus, & matri traditur ad manumittendum: vt *§ eo. l. si pregnans.* & si mater non scripti, vel accepto non manumittit, compellitur, vel heres manumittit: vt *§ eod. l. si mater.* & hoc nisi fiat mora ex voluntate defuncti: nam tunc interemittatur seruus remanet heredis: vt *supra proxi. refpon.*

CI voluntate.] CASTR. Testator heredem instituit: eam de manumittenda ancilla quadam rogauit: heres dixit ancille vt fuerit tamquam libera: sed tamen eam non manumisit, sed postea peperit: quitur, seruus an ingenuus esse dicetur? Respond. quòd illis verbis heredis restatoris libera effecta est & partus erit liber & hocin prima. Si verò fuit in mora petendi libertatem, & interim peperit: sibi imputet, quia seruus nascetur. & hoc in secunda Vivian.

b ¶ *Si voluntate domini.* id est, heredis.

i ¶ *Si mercata.* id est, illetis vt libera ex voluntate dominique manumissi, vel dixit, vade, sta vt liberus: vt *ff. de acquirenda poss. l. qui absens in prin.*

k ¶ *Seruo suo.* sed matri traduntur ad manumittendum: vt *ff. eod. l. sed si pregnans. & Libam vero. S. apparet.*

l ¶ *Iure.* coniu. *supra de iure emphyt. l. ij. & ij. & j. de contrahend. stipul. l. magnè.* vbi fuffuit diem venire: multò magis in liberam.

MInor annis.] CASTR. Quidam minor xx. ann. ferens secum per fideicommissum libertatem sub conditione, si decem milia aureorum dedisset heredi, & ille dedit: quaeritur? & resp. quòd non, nisi causam coram iudice probet, filiciet iustam, propter quam velit seruum esse liberum.

l ¶ *Minor annis.* alias xx. aliàs lege definitis.

m ¶ *Non per fideicommissum.* tenetur directe vt hic. & *ff. de manumiss. testa. l. cum milite.* & *supra de rebus milit. l. fi Rufinus.* & hoc in iuris, seruis in alienis: vt *ff. de manumiss. quod l. si quis rogatus in prin. hodie tamen hoc lex corrigitur. in authent. ut sine barg. §. vel ex.*

a Libertas an competat ex testamento non facto.

* Ancilla sub conditione libera, & ante conditionem parias, an sint filij vna fecundi vel liberi. † Debita.

* vt. † Obserua bonam moram esse necessariam interpellationis. i. *ff. de vfu.* * Dan.

¶ *Cauſam*

480/C.IV.K.5-4, 1759-1760
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Causam, quæ causæ enumerentur Inſtit. qui ex cau. ma. non liber. §. eadem.*

Dixerit.] CARVE. Teſtamentum feciſti, heredem inſtituiſti. cum de ancilla aliena manumittenda regulariter tenebare heres ſi poteſt, & manumittere. & non poteſt, quia dominus vendere non vult, nec compellit poteſt ad vendendum, cùm nihil ex teſtamento percipiat an intercidat legatū libertatis? Dicitur quòd non: quia procedente tempore ſi obtulerit ſe facultas redimendi, redimere poterit & manumittere. & ita non quod differtur, non aufertur.

a ¶ Vide *Vbi in ſimg. vic. §. Ora ad.*

b ¶ *Aliena.* & habitum ſeruo, & etiam liberohomini quãdoquè vt *ff. ex §. generaliter. §. habitum ſeruus & §. ſi homini.*

c ¶ *Eius.* ſcilicet teſtatoris.

d ¶ *Peroptarit.* nam tunc cogitur ad vendendum: vt *ff. ad leg. Falc. l. ſed & ſi non ſeruus.* niſi haberet auxilia minoris ætatis: vt *ff. de minor. l. ſi minor XXV. annis ſeruum.* ¶ Et non debeti reſidium, licèt voluntate oſſ patris reſiquia * per eũnon remanerent *ff. de leg. 3. l. quæ. & Tryphonin. & de legat. 1. l. ſi ſimili per fideicommiſſum. §. Inſuper.*

e ¶ *Tempore precedente.* quod differtur, non auferetur: *Inſtit. de ſing. re. per fideicommiſſ. §. Liberius.* ¶ Item not. quod dicit ſeruum alienum: *ff. ad l. Aliam.* ¶ Et diſtingue

a Potia ſuus teſtatoris voluntati obſe. quã. & non obſequendi non facere.

b Libertas ſi ſeruus alienus relinquatur, quid tunc.

quia aut rogatur heres manumittere ſeruũ, aut legatarius. primo caſu, aut ſtatu teſtatoris, aut heredis, aut legatarii, vel alterius extranei. ſi teſtatoris, cogitur eum manumittere. quòd ſi latitet, & Ordinis libertas per ſenatuſconſultũ Rubrianum: vt *ff. ead. l. cùm verò. § ſubnotium.* ſi heredis, & tũc tenetur manumittere. ſi verò latitat, cogitur ſeruus ex fideicommiſſo in libertatem. & amicis heres ius patronatus ex Iuniano ſenatuſconſulto: vt *ff. ead. l. ſi quem. § ſi quis ſeruum. & l. non tantum. § ſed Atrilianus.* ſi legatarij tuar is agnouit legatũ, & cogitur præſtare heredi ad manumittendum. aut non agnouit, & tunc non cogitamus eo loco *l. Labeone.* ſi extranei, cogitur manumittere, ſi poteſt iuſto pretio emere: vt *ff. ead. l. Labeo. § ſi quem.* ſi verò legatarius eſt rogatus manumittere ſeruum, aut talis eſt ſeruus, qui non poteſt ad libertatem peruenire: quo caſu etiam legatum eſt inutile. aut poteſt. & tunc ſubdiuiditur, quia ſi legatarius agnouit legatum, cogitur manumittere citò longè maiores pœnæ ſeruum, nihi heredium meum reſtituatur ad nouicendum legatum. ſi non agnouit, non cogitur manumittere, & hoc ſi ſeruus ſe ipſius legatarii, quòd ſi eſt extranei, ſi poteſt emere pro tanto quanto eſt legatum, cogitur manumittere, aliàs non: vt *ſeruum. l. generaliter. §. ſi quis alienum. & de minorib. §. minor vigintiquinque annis ſeruum.* ſed in dubitabili. Pulchra eſt ſciendum, quòd ea deducta poſſet emere ſeruum, deducit eam heres: aliàs non, vt *ſeruum. l. ſi ſeruum.*

Hi quidem.] CARVE. Teſtamentum feciſti, heredem inſtituiſti. de danda libertate Sticho, eam rogaſti, manumiſit, cuinam libertas quæritur? Reſp. quòd heredi.

¶ ¶ *Manumittatur.* vt *Inſtitu. de ſingu. re. per fideicom. re. §. pen. & hoc quoad hoc, vt eos non necet in int. Item quo ad contrà tabulas: ſed non vt in ſecundum ea ingratitudine ſeruoru.*

Costa.

Item nec operas poterit imponere, niſi ſi. filius patroni qui manumiſit: vt *ff. de bon. li. ſi quis ex cauſa. & ff. de rebus cred. l. penult. & l. de lib. & ſe. lib. l.*) Et diſtingue hic cauſas ſuæ libertatis, vt *& diuinus ff. in l. prætium. per l. ff. de action. empt. l. Titius. & de fideicom. lib. l. generaliter. ff. fin.*

ad filium ſolida hereditas: non refragante b tamen matre teſtatoris, potes petere libertatem.

Seruus tutor datus videtur in teſtamento per fideicommiſſum liber eſſe cuſtus ſi teſtator eius conditionem non ignorauit. SAL.

12. Imp. VALERIANVS, & GALLIENVS AA. Daphnidi *.

Et ſi non adſcripta libertate teſtatoe ſeruum ſuum tutorem filiis ſuis dederit: recepiſſe eſt tamẽ & libertatis, & pupillorum fauore, vt per fideicommiſſum manumiſiſſe eum videatur c. Et ſi non ſuum proprium, ſed alienum ſeruum, cõditionem eius ſciens d, turorem adſcripſerit: æquè fideicõmiſſariam libertatem daram e (niſi aliud euidenter defunctum ſenſiſſe appareat) prudentibus placuit.

Libertas non potis, ſicis moriatur ille in cuius perſona tẽpus certum præfinitum libertatis erat, appoſitum: ſed cùm tempus adueneret, debetur. SALVC.

2. Idem AA. Marcellæ.

Fideicommiſſaria quidem libertas ita tibi relicta, cùm teſtatoris filius ad annum vigeſimum quintum peruenerit, non intercidit, licèt heredem intra præfinitum ætatem deceſſiſſe proponas. tempore quippe = quo ſi viueret, præfinitam ætatem impleturus foret, ſpem libertatis non intercidere, ſatis placitum eſt.

Fideicõmiſſoria libertas eſt præſtanda: non autem competit ipſi iure, & ſi latinus qui præſtare debet, ſeruus ſubuertitur a iure.

eredidit. 4. Vel hic putauit alienum. 5. Vel hic diligebat heredem in tantum, vt ſe rendiſſe quod velit eius eſſe libertum. ADDITIO. Prima ſolutio communiter ſtatet approbari, vt dicit Chriſtophorus Porcus in d. § Inſtitutus. qui teſtamento dapſi tutio eſt, quia quid facitur directe diſponitur in teſtamento, quàm in alia voluntate vltima: vt *l. heredi tatem. & l. non aliter. ſupra de cotrolla* *.

k ¶ Sciens. ſecus ſi ignorauit: vt *ſi eodem l. generaliter. §. ſi quis ſeruum.*

l ¶ *Datum.* vt *ff. de teſtamen. tutel. l. ſi heredibus. §. fin. & ff. de teſtamen. tut. l. ſi pupillum.*

Fideicommiſſaria.] CARVE. Reliquit Sticho Titius fideicommiſſariam libertatem, cùm filius peruenisset ad viceſimum quintum annum, deceſſit: manquod intercidit libertas? Dicitur quòd non: ſed eo tempore peruenisset ad libertatem, quo ſi viueret, peruenidet filius ad prædictam ætatem.

m ¶ *Tempore quippe, &c.* vt *ff. de manumiſſ. teſtamen. l. ſi in fine. priem. & ſupra de vſufruct. l. ambigitur. & ff. de legat. 1. l. ſi conſtigetur.* ſed contrà *ſupra de manumiſſ. teſtamen. l. cùm teſtator. & de nupcio. l. ſanciamus. ſi quis.* Solut. vt dixi *ſupra quando dies legat. cod. l. ex his.* Item videtur quòd ſtatim præſtanda ſit: vt *ff. eodem l. final.* quæ eſt contra. Solut. tibi non intelligitur reperita eorditio à fabiliuro, quæ vitiatur: & ideò patuit eſt tunc.

480/C.IV.K.5-4, 1761-1762
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1763-1764

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

C[joan.] CAES. Testamentum fecisti, heredem instituisti, Sic cura rogasti de manumittendo vnum ex filiis Arethusæ, quem eligeret, eo dum vixit, nullum ad libertatem perducente vel eo liberante quem manumitteret, vita functus es: an omnes, an quidam, an nullus ad libertatem personæ possit apud antiquos erat quæstio. Ad quod respondet Imperator, dicens quòd non solùm heres, si potuit & noluit ponere contumaciã suam, si superstes est, sed heredes eius compelletur omnes manumittere: nec voluntati testatoris derogabimus per hoc quòd volasset omnes manumitti: quia seruum certum non respexit: sed ad omnem vnde ab heredit malitiam omnes ad libertatem perducetur, & hoc in prima. In secunda, quòd hæc eadem vera fiant in legatario rogato de manumittendo vnum ex his quem eligeret: & si aliqui pati se dispendium eorum ipsi sibi & non huic l. quæ prædictam penam imponit, imponens.

a ¶ *Quem manumiserit.* Arethusam puta.

* Multi sũt super his casibus responsa. Hic in manuscriptis.

b ¶ *Superst.* id est, dum vixit.

c ¶ *Subtrahat.* filiter heres.

d ¶ *Compelli.* adiectus ergo sibi electio propter contumaciam: vt *ff. de solut. l. j. & ff. de serui. l. fi cui. & seruo Lucij.* Idem inter.

e ¶ *Et sententia* quæ ad omnes pertecta est quodammodo.

† *prædicere.*

f ¶ *Iniuria*, id est, contumacia.

C[um quidam.] CAESVS. Titius fecit testamentum, heredem instituit, & mihi seruum legauit, & rogauit per fideicommissum, vt eũ manumitterem: heres noluit eum mihi dare, sed te iudicio eum petij, & obtinui: & iudex eum nõ in seruum, sed in eius æstimationem mihi condemnauit: an interdum liberetur: vel ab herede danda an à me legatario? & si ab herede, an æstimationem quam recepi, possim totam, vel partem, vel nihil retinere? Hanc antiquos erat quæstio: & ad hanc non vidimus rescribere, sed sic dicit quòd miretur quòd iudex vsus talem sententiam condemnando in serui æstimationem, & non in seruum: vnde & talis quæstio de cætero emersisset, nullus iudex se ita statuat quòd sic definiat, sed legatarius seruus restituatur, quòd si perijsse non dicat, tunc intra dies menses à tempore litis contestatæ super petitione serui eripiatur in libertatem & heres legatario condemnetur in expẽsis quas fecit in litem sũmi-

Si libertas fideicommissaria est relicta vni ex liberis ancillæ, quem herus elegerit: illo moriente nulla facta electione, omnes ad libertatẽ perducuntur. SALVE.

XVI. *Idem A. Iuliano P. P.*

SI quis in testamento suo rogauerit suum heredem, ex liberis ancillæ suæ quam nominauerit, vnum, quem elegerit, ad libertatem perducere & cùm ancilla vnũ vel plures enixa est, heres neque dum superest [b], in libertatem aliquam adduxerit, vel cùm deliberat quis ad libertatem perducendus est, ab hac luce fuerit subtractus * dubitabatur ab antiquis vtrùmne omnes, an quidam, an nemo ex his ad libertatem perueniat. sed veteris quidẽ iuris altercatio multa sanè super huiusmodi casibus responsa *. Nos autem heredis coercentes malignitatem, si non voluntatem testatoris adimpleuerit, & mox cùm potuerit, non elegerit vnum ex liberis ancillæ, & eum libertate donauerit: sancimus compelli [d] non solùm eum, sed etiam heredes vel successores eius, omnes ancillæ liberos in libertate perducere †, neque enim hoc contrarium est sententiæ testatoris. Cùm enim omnimodo quendã ex his liberum esse dispoſuerit, & non ad certum corpus, sed ad omnes respexerit: si non parcatur eius voluntati, sine dubio ex sententia [e] testatoris omnes ad libertatem perueniant. Similèmque esse definitionem censemus & si non ab herede, sed à legatario vel à fideicõmissario testator rogauerit libertatẽ imponi, sic etenim iusto timore heredes & legatarij vel fideicommissarij perterriti & voluntatem testatoris adimplere procurent, & sibi non ex omnium libertate quandam afferri patiãtur iacturam. Quod si reclamauerint, sibi tale dispẽdium imputent: non ex nostra lege, sed ex sua lugentes insãtia [f]. Dat. XV. Kalend. Decemb. Constantinop. Lampadio & Oreste Coss.

DE DEDITITIA † LIBERTATE* tollenda.

TITVLVS V.

Futurus est ille iudex qui eius rei petitur, in æstimationem condemnat, si res præsens potest & debet. BALD. Vel sic: *Sententia debet esse conformis libello: alias est inualida, & ad hoc semper allegatur.* BALD. Vel sic: *Vbi seruus legatur manumittendus, & heres patitur seruum litem contestari, transacto spatio decem mensium liber efficitur, iure patronatus legatario seruato.* SAL.

XVII. *Idem A. Iuliano P. P.*

CVm quidam seruum suum ita legauerit, vt legatarius libertatem ei imponat, & heres ad huiusmodi legatum impẽbe vexatus seruum dare legatario dedignatus est, vt etiam lite pulsetur, & iudex non in ipsum seruum, sed in æstimationem litis condemnationem proferat: veteris iuris interpretes dubitabant, ne quod obstaculum libertati ex hac causa procedat. Et si placuerit eãdem deberi libertatem, à quo danda sit, vtrùmne ab herede, an à legatario. Et si heres imponat libertatem, an legatarius quod ex pecuniaria condemnatione accepit, remittere detineat, siue in totum, siue ex parte, siue etiam nihil. Talem itaque altercationem resecantes, miramur quare iudex qui præpositus est in prædicta causa non omnimodo condemnationem in seruum [g]: sed in æstimationem eius fecerit: cùm ipsius vitium [h] etiam huiusmodi peæbuit altercationi occasionem. Vnde si talis quæstio emerserit: nullum quidem iudicem ita esse stultum putamus [i], vt huiusmodi profectat condemnationem [k]. Sed si legatarius imminet quatenus ei seruus restituatur & post litem contestatam decorum mensium * spatium effluxerit, censemus illico ad libertatem eripi seruum: & illum quidem liberum esse: heredem autem pro sua indeuotione in omnes expensas quas legatarius in lite fecit, in quadruplum [l] ei condemnari: iure patronatus integro legatario seruando.

DE DEDITItia libertate tollenda.

¶ *Quia* * *manumisso.* a Ciceronio-nibus: *de quibus explicauimus: serui fiunt suæ libertis & libertorũ etiam orcini fiunt ea conditio: Dedititia. Latina ciuitas quæ Romana: serui primi de dedititia conditione, & sui iuris posse de Latina: quæ quia fudiana fiunt, penes de ea iudicandi, non seruandi. hodie enim Latini nisi Romana sibi locum vendicent. Aug.* ¶ *Dedititij* * *erant qui sine conditione se tradebant Romanis: & quidem interdum serui erant: sed mercem tunc in libertatẽ eripiebantur:* vt Institut. de lib. §. libertorum. & de successio. lib. §. fina. † v. Alciatum. † Patronus. * Quid contendunt ipsi dum hic & sequenti titulo de manu. b Dedititij quales essent.

480/C.IV.K.5-4, 1765-1766
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de manu.] §. fin autem proprietarii.

Dedititia.] Caput. Olim erat quædam genus hominum qui liberi dediti dicebantur, qui vitebant ferri, sed morte barentur vel libeti. Hodie dicit Imperator quid huiusmodi hominum conditio à Romana republi. penitus tollatur, ita quod nec nomen remaneat.

a ¶ Vanum nil enim significat dedititia libertas, sicut nec chimæra.

b ¶ Veritatem. sic l. communia de leg. l. g. in fin. & l. ad Orf. l. quæ.

c ¶ Legibus. non opus est verbis, quorum nullus sequitur effectus.

DE LATINA
libertate tollenda, & per certos, &c.

¶ Et hæc Latina libertas tollitur. Et sic dicitur Latini qui erat semper vasa sua erat liberi, sed in morte erigebantur in servitutem, & sic non habebat hæredem: vt Inſtitut. de succeſſ. lib. §. fin. Et nota quod in hac lege sunt duæ causæ vel eradicationis, in quibus olim fiebat Latinus bodie per legem illam fiunt cives Romani, & veri liberi, in omnibus autem exceptis ord. senator. iur. patronatus relictum. Acvrs.

Vm dedititij.] Caput. In principio huius l. dicit Imperator quid ex qua dedititia fublata eſt libertas, quare etiam non Latina libertas tollitur? Numquid Latini liberi diebantur illi qui dum viebant erant liberi, in morte tamen cupiebant se seruitutem, nec habebant hæredem? Et not. quod in hac l. tria sunt casus in quibus olim aliqui fiebant Latini, hodie cives efficiuntur Romani. Primus tangit ibi, Seruitus, &c. Dicit ergo quod sicut antiqua Latinitas fublata eſt, quia eius remanet imago. Dicit ergo: Olim Romani subiugantes sibi aliquam prouinciam transmittebant hominem illuc prouinciæ in aliam prouinciam; & dicebantur Latini, id eſt, Romani, & non erant simpliciter liberi, nec erant liberi, vnde seu illa manumissio iam fublata eſt, quia aliquando bellum cum indigenis habebant, sic non habent hodie huiusmodi Latini: sed cum variis modis introducta erat Latinorum conditio, & difficultates exorte tam

*Sapra. al. Sa
ranctiſ genus
hominis in qua
vulta eiborum
genera repo
nuntur. 184
6. 5. supra. Si
gonius igitur
hoſtium per
multos appe-
dices, varios
hoſtes liberis-
simodos eſſe
fuſtos.
† al. ex latinos.

DE Edititiorum libertate hoc etiam legimus in l. 41. ff. cod. fideicommissum libertatem teſtamento vel codicillis relictam quo tempore conferre eſe relicto primum iure, I generaliter §. hoſtium. ff. eod. nisi adiutorum ſit vt Latinus fiunt. §. illo proculiabio. tit. seq. non debent ei quem dominus poſſeo in regnabile venire pœna cauſa, nonnisi quia ex lege Ælia Sentia ad manumissum Romanum pervenire non poteſt qui à domino vinculis eſt pœna cauſa, vel qui compactus eſt mori, qui stigmatias & subornatias dicitur, vel qui propter nocentiam nocendi, innocentia eſt, vel datus ad ferram aut beſtias, vel condemnatus in publica cauſtodiam, ſed quoque modo manumissus ſit nec Civis ſit, nec Latinus, ſed Dedititiorum numero habetur, auctore Vlp. tit. 1. & Theophile tit. 5. lib. 1. cæterque ad legem Ælium Sentium ſimilem Vlp. adiecit quia dicatur vinctus, I. veteres. ff. de ver. ſig. quo nisi contagiantur ad super illud lege Ælia Sentia pugnabit eſt I. ſuccurrite. ff. ex quibus. maio. Latini ſunt ex lege auctore Augusto ſunt ſex Fufia Caninia, vt ſuperius aperti demonſtrat. Et ſic Dedititiorum numero, quod cauſtuare & cruciatus eſſent qui peregrini, qui ſe & ſua vitti dediſſent in dominium pop. Romani, qua parum aberant à ſeruis, & infami nomine Dedititij vocabantur. Circa dictorum conditione Dedititij ex lege Ælia Sentia ſunt quidam Latinitas lege Iunia Norbana. Quia nec connubia habent, nec cum eo teſtamenti factio eſt, nec vllam ſpem habent adipiſcendi ciuitatis Romanæ. Latini cum peterent adipiſci ciuitatis munia, quæ refert Vlp. lib. 3. reg. & inter cætera una relata in l. 1. Cod. Theod. de cap. virg. At super illud lege Ælia Sentia abrogat hoc titulus, quod etiam in vſu eſſe dicitur. Cvtac.

*Dedititij libertini erant qui per manumissionem minorem libertatem consequebantur: quia liberi efficiebantur; sed toto tempore vitæ ſuæ ſeruire tenebantur. Hanc conditionem libertinorum tollit lex ipſa, & vult quid ex modo ſint liberti quo ſimpliciter manumiſſi, & ab eo non differant. Salvcevtvs.

Idem A. Iuliano P.P.

DE LATINA † LIBERTATE TOLLENDA, ET PER CERTOS MODOS IN CIVITATEM Romanam transfusa.

TITVLVS VI.

HIc autem titulus abrogat legem Iuniā Norbanam, qua etiam Augusto auctore lata fuit & manumissos inter amicos, per epiſtolam, aut honorem mensæ liberos fecit, qui anti liberi non erant, vt eadem iure eſſent, quo erant olim Latini colonarij, qui tamen tempore late legis Iunie Norbane ciuitate Romana donati erant, & ciuitate Latinorum Iunianorum hac, vt viuerent quaſi liberi, moreretur quaſi serui. §. vlt. Inſtit. de ſac. lib. L. R. C. Th. de lib. cau. l. 1. C. Th. de peti. here. quod & ex Iuliani epiſcopi ſcripta obſeruabat. Obſeruat. 4. vt ſimili forma dicitur. Latinū inuito aut ignorante domino à principe donatis ciuitate Romana edicto ex Traiani rescripto vt Civis, mors vt Latini. l. 6. vlt. quod beneficij principis non debeat ad aliud commodi pervenire, & libertinus donatis à principe iure ingenuitatis acquirens vt ingenuus, mors vt libertini. l. 3. ff. de bon. lib. Latini ipſum ex lege Iunia mortuum vt ſeruū, quia bona eorū manumiſſores aut liberi sui ad capite minuti l. 1. C. Th. de pet. here. & ad exhibendū à patrono iure patronatus accepti, ipso S. C. Largiano ſi liberū à patre inſtituto ſine adiutu exhæredū extraneus. §. 3. vlt. Verū vt Latini colonarij excepto in ciuitatem Iur. Iulia ſuffulti, ita & hac Conſtitutio Iuſtiniani Latinos, Iunianos, qui ratione Latinitatis nondū quidē ex C. Th. text. Tridentina mutuatis ex libertatis l. pe. l. 10. 13. Aſt aut certos modos, quia non omnes modi Latinitatis transfusi sūt in ciuitatē Romanam, non quo per manūmiſſa, ad qui frauſulenter creditorum cauſa, de quo ſup. in reliquos regulorum. Per manūmiſſa secundū morem quod Papinianus exigit tit. 44. Conſtitutionem, cauſa Latinitatis seruare adiecti cessantis. Cvtac.

*Primò excæditur, secundò ſuſtauit; secunda ibi, sanctimus.

Imp. Iustinianvs A. Iuuenti P.P.

VIm dedititij liberti ij ſublati ſint a: ex prouincia b imperfecta Latinorum libertas incertis veſtigiis tributa c, & quaſi per ſarcam d inducta albuc remanet: & non inutilis quidem pars eius deminuitur: quod autem ex ipſa rationabile eſt, hoc in ius perfectū deducitur. Cūm enim Latini liberti ad ſimilitudinem antiquæ e Latinitatis quę in coloniis f missa eſt, videntur eſſe introducti, ex qua nihil aliud reipublicæ nisi bellum accessit ciuile, satis absurdum eſt ipſa origine g rei ſublatæ, eius imaginem h derelinquis. Cūm igitur i multis modis & penè innumerabilibus Latinorū introducta eſt cōditio, & leges diuerſæ, & ſenatuſconſulta k introducta ſunt, & ex his difficultates maximæ emergebant, tam ex lege Iunia, quām ex Largiano l senatuſconſulto, necnon ex edicto diui Traiani, quorū quidem plenæ fuerant noſtræ leges, non autem in rebus eorum fuerat experimentum: ſtudioſiſſimum nobis vilum eſt hæc quidē omnia & Latinam libertatem reſecare: certos autem modos eligere, ex quibus antea quidem Latina comperebat liberas, in præſenti autē Romana deferetur ex lege quām ex conſuetudine. dicit Imperator quòd vult reſecare de Latinam libertatem tollere, & certos modos eligere in quibus olim comperebat Latina libertas non perfecta, quia enim eodem tempore dicit concedere libertatem & ſeruitutem, & hoc in prima.

d ¶ Sublati ſint. vt ſupra l. penult.

e ¶ In priore. id eſt, propter hoc.

f ¶ Introducta. id eſt, dubitatur, vel dubitabilis eſt propter incertas vias eius. Acevrsivs.

g ¶ Per ſarcam. id eſt, per varietatem nimiam, ſicut diuerſitatem introductam & in Deuter. *diuiſtil. 9. c. ſatyra.* multę enim leges & variæ de ea tractabantur, ſicut & J. dicitur. a. Vel die per ſimile dici ſatyram: quia vt ſatyrici ludentes imponunt ſaruam, id eſt, barbam, vt etiam ipſorum videatur ſenex qui non eſt; ſic & hi diebiliter liberi: non tamen erant, etiam mortebantur ſerui.

h ¶ *Ad ſimilitudinem* antiquæ olim penim Romani ſubiugantes aliquam prouinciam hominem ad aliam dirigebant prouinciam, & vocabantur Latini, id eſt, Romani, non tamen erant, ſic & hi liberi vocabantur liberi, non tamen erant. vnde & ſicut illa miſſio eſt ſublata, ita quòd quandoq; vel cōtra indigenas, vel contra rempublicam inſultabant, & non ſit hodie hæc tranſmiſſio: ſic nec ſunt huiuſmodi Latini. Acevrs.

i In colonis. id eſt, in villis, vel in certis. propriè enim dicitur colonia terra ad colendum deſtinata: vt *ff. de re. iu. Latini principio.*

k ¶ Senatuſconſulta. de quibus habes *Inſtitut. de liber. §. liberorum.*

l ¶ Largiano. i. Latinitatem ad eius ſimilitudinem indultam. ¶ Et ſume hic arg. quòd ex † Iuuentio non debeant ſumi argumenta in caſu, arg. *l. de Inſt. Ca ſſe Lucius.* ¶ Item arg. ceſſante † cauſa ceſſat eſſectus: ceſſante principali ceſſat & acceſſorium: vt *ff. de re. iu. Latini principio.*

m ¶ Cum igitur. quia quod eſt vtile, accipimus: & quod eſt inutile, deſpicimus: ergo videamus quid ſit vtile, & quid inutile.

n ¶ *Senatuſconſulta.* de quibus habes *Inſtitut. de liber. §. liberorum.*

a Per ſingulam indulta manu miſſio quid.
† Poſtliminio vocat deditiorum conditionem Latinia. *Inſtit. de libertin.* vt qui nunquam ad libertatem Romanam pertinuit. haud mirum omnia remittuntur, qui cum ad libertatem poſtliminio non peruenit. Cæterū Latini non poſſunt pro ciuibus Romanis haberi, aut ſunt vel igne cruſti, vel aliquo ſimili. non igitur ſunt: quia lex Ælia Sentia reſtituerat eam olim ſeruitutem Augusto auctore. Dion Caſſius. lib. 48. Iul. an. 14.
† Alterum. l. Interpretatione. b Latinitas antiquæ ciuitatis Colonia dicitur vtra ad eiuſdem iura accedunt.

c Augmentū ſolegii. accedit ad libra deducendas ſumus debere, vt hic. ex rum tanta ſit. vtrum argumentum ſumi debere poſſumus. *c. cum de Auct. d* De his vide Vlpian. *ſup.* d Conſecrati. te eſſe effectum.

e Ceſſante principali ceſſat & acceſſorium.

480/C.IV.K.5-4, 1767-1768
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 1769-1770
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1771-1772

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vocabat: quantum ad causam liberalem, licèt non quo ad ius filiationis, olim erat Latinus, hodie ciuis Romanus. VIVIAN.

a ¶ *Nominare.* & sic sola nominatio † facit eũ liberum seruo: dum Augustus quod non credo, nisi adoptaret eum, vel adoptare incepit: vel forte nisi ea volũtate vocauit, vt vellet eum liberum esse.

* *dedignetur.*

b *Indicij figura*, nota, figura iudicij. Et sic nota: licèt quod ago, non valeat vt ago b: valet tamen vt valere potest, id est, licèt per hoc non efficiatur filius, sic tamen liberetur. *Inſtitut. de adopt. §. fina.* Sed arg. contrà. *§ de conſtit. poſſeſſ. l. j. §. 9.*

Ille autem. CALVS. Si aliquis seruo suo instrumenta emptionalia quæ in emptione serui confecta erant, vsucapere, vel corrumpere adhibuit quisque testibus (talia enim instrumenta seruo dari non possunt nisi scribitur quisque adhibuisse, ne seruo fugiendi detur occasio) tunc non fiat Latinus, vt dictum, sed ciuis Romanus. VIVIAN.

c ¶ *Forſitan detur.* No. c non dari occasionem delinquendi: vt *§ de exhibita vtdui. l. ij. & ſ. nau. cau. fœ. l. j. §. maxima. & in principio ſ. §. illud.*

d *Nam minus quisque.* Fit ergo d deterior libertatis conditio quàm alterius rei, cùm alias dum sufficeret testes vt *ſ. de probatio. l. ſi chirographum.* & eft ratio, cùm sint familiares: & quia res eft eis maxima, facilè sibi habuerint: vt argumento *l. de fideicommiſſ. l. fin.* Alij dicunt alibi præsumi debitorem liberatum, eo ipso quòd eft apud eum instrumentum: vt *dicta lege, ſi chirographum. & de pact. l. Labeo.* quod non placet: nisi e probetur creditum: vt *ſ. de fals. l. penult. & l. ſequen.* eft tamen magna præsumptio pro debitore.

e ¶ *Talis vero patrona.* Ius hoc libertorum intelligit, quod conſiſtit in successione libertorum. Datur ciuitas Romana, salua obsequio & reuerentia, quæ debetur patronis. Quomodo ſi libertus exilimetur ingratus erga patronum, patronus *ad libertatem* eo nomine non parata eſt actio, seu querela ingrati, quæ datur tam patronis, quàm conſeruis libertis. Quod olim filiis non dabatur. Ambroſius *lib. de Tobia. & hoc vt Codex.*

a Amicitia eſt enim quam habeas vt vel filium pro prium nomen ex facias. Tirauquell. *de pœna temere confl. n. 24.*

b Actus aptus ad valere debent, vt valeat poſſum.

c Emitto a amicis ſolemne committitur. Tiraquell. *de pœna temere confl. n. 24.*

d Libertatis conditio eſt deterior quàm alterius rei.

e Occaſio detur quæ quàm delinquendi eſt.

f Vnquendi occaſio eſt.

g Chirographi habeat debitor, eo pro ſumatur ab illo liberatus.

Adfirmans apud alia seruum ſuum eſſe ſuum filium, facit eum liberum, & non Latinum: licèt eum non faciat ſibi filium. hoc dicit vſque ad §. illic autem. SAL.

Similique modo ſi dominus inter acta quendam seruum ſilium suum nominauerit: voci eius quantum ad liberum conditionem credendum eſt. ſi enim ipſe tali affectione fuerit accenſus, vt etiã filium suum seruum nominare * non indigneur *, & hoc in secreto, neque inter ſolos amicos †, ſed etiam actis interuenientibus, & quaſi in iudicij figura b nominauerit: quomodo poteſt eum seruum iterum ſaltem morientem habere? ſed perducatur & ipſe in ciuitatem Romanam, vera libertate, & non falſo sermone domini ſui ſuſtentatus.

Si dominus inſtrumenta ſeruitutis tradat ſeruo, vel corrumpat in præſentia quinque teſtium, ſeruus liber efficitur. vere patronatus domino illæſo ſeruato. h. d. vſque ad §. his tantummodo. SALVC.

Ille autem nouiſſimus antiquæ Latinitatis modus in ciuitatem Romanam tranſitus eligendus eſt, ſi quis inſtrumenta ex quibus seruus offendebatur, vel dederit seruo, vel corruperit. Sed ne furandi occaſio seruis fortiſcan detur d, & ſua malignitate in libertatem perueniant, talis modus certa & indubitata probatione manifeſtetur, vt teſtibus præſentibus non minùs quinque e dominus inſtrumenta vel det famulo ſuo, vel deleat, aut alio modo corrumpat. Et ex eo igitur modo ciuitatem Romanam ei competere cenſemus, ſaluo iure patronatus f tam in hac ſpecie, quàm in cæteris: niſi vbi ſpecialiter hoc patronis denegauimus g.

Hîc caſſas amuſes alias legis de Latina libertate loquentes: & ſubintegre quòd hæc lex habeat locum in libertis ſeruis, non autem præſeruibus, vel iam mortuis. hoc dicit vſque ad ſeruos. SAL.

His tantummodo caſibus ex omni iure Latinitatis antiquæ electis, cæteri omnes modi qui in libris prudentium, vel conſtitutionibus enumerati ſunt, penitus conquieſcant h: nec Latini ab eis procedant, ſed manente (vt dictum eſt) ſeruili in ſua conditione, nec tali remedio abuti concedantur. & ne in poſterum aliquod ius Latinæ libertatis noſtris legibus inſeratur, lex Iunia taceat. Largiano conſule ſenatuſconſulto i ceſſante, ſileat edictum diui Traiani k, quod ex ea ſequebatur. & ſi qua alia lex, vel ſenatuſconſultum, vel etiam conſtitutio loquitur de Latinis, ea inefficax quantum ad eã partem l remanetat: & triplex antea via libertatis, quæ multiplices introducebat ambages, vno directo tramite diſcat ambulare. Quòd ſi aliqua lex vel conſtitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis: ea pro Quitate Romana loqui intelligatur. Sed ſi quidam liberti iam mortui ſunt, & bona eorum quaſi Latinorum his quorum intererat, aggregata ſunt, vel adhuc viuunt, nihil ex hac lege innouetur, ſed maneant apud eos iure antiquo firmiter detenta & vindicanda. In futuris autem libertis præſens conſtitutio locum ſibi vindicet. Dat. Kalend. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis, VV. CC. Coss.

h *Sed ne furandi occaſio.* Vide, *§. ſi ſeruus. & ſimiliter ad edict. CYRAC.*

i ¶ *Denique simile. & §. ſimilique modo. & §. illud.*

Hæ tantummodo. CALVS. Hîc xij. modis electis cæteri abolentur: nec Latini dicantur, ſed ſerui manentes, & lex Iunia Norbana & Senatuſconſul. conquieſcat, nec de cætero ſtatum habeat: licèt anteaquam libertorum ordo fuiſſet conditi, quidam enim plenam, quidam plenioremque dabant libertatem: & ciues ſeruare Romani. Conſtitutio autem illa ad futuros libertos pertinet: & ſi aliqua hoc ea libertorum ante legem illã occupata ſunt, eis non præiudicetur. VIVIAN.

k ¶ *Conquieſcant.* Non tamẽ tollit modos manumittendi: vt *ſuprà de his qui in eccleſ. manumit. l. fina. & Inſtitut. de liber. §. multa.*

l ¶ *Senatuſconſulto.* quo cautum eſt, vt liberi manumiſſoris non nomẽ retinerent, exteranei heredibus eorum in bonis Latinorum præponerentur: vt *Inſtitut. de ſucceſſ. liber. §. fina.*

a Senatuſconſulto. Iunia Norbana.

b Edictum diui Traiani.

m ¶ *Traiani* quod b edictum faciebat virum ciuem Romanum: Latinum autem morientem, ſi matrò & ignorante patrono ad ciuitatem ire beneficio poſſe capi volebat. vt *Inſtitut. de ſucceſſ. lib. §. fin.*

n ¶ *Ad eam partem.* Nota ſcripturam c pro parte tenere, pro parte non: vt in authentic. *vt cum de appell. cog. §. ſin autem. colla. vlt.* & dixi *ſuprà de tranſact. l. ſi ex falſis.*

c Pro parte ſcriptura tenendum pro parte non tenendum. Cortes. *ſuper cons. 160.*

DE COMMVNI SERVO manumiſſo.

TITVLVS VII.

HOc etiam titulo Iuſtinianeus abrogat ius vetus, quod obtinuit ſeruo communi manumiſſo ab vno ex dominis. Et ſeruus quidem communis apud vnumquemque dominum partem proprie partem habemus eſt. l. j. h. tit. adeo vt ei legatum & hereditas poſſit relinqui ab libertate, vt propria & ſua libertate vti valeat. l. j. in prin. l. 6. §. penult. de her. inſtit. & Vlp. lib. 8. reg. tit. 22. & poſſe autem idem aliquem per damnationem aut vindicationem. Sed an etiam ab vno ex dominis manumiſſi poſſit vindicta, aut teſtamento, dubitatur, quia vt alterius non poteſt ab eo directi manumiſſi. Et placebat olim quam ex dominis manumittendo ſeruum communem, partem ſuam amittere, adeoque ſacra adcreſcere, auctore Vlp. tit. 1. reg. & Paulo 4. Sent. vt præteritorum præſcriptum, manumiſſione de ſeruum communi Faſſianus. Ab vno igitur ex dominis manumiſſus non fit ſui liber. Poſt verò paulatim res eo proceſſit, vt tandem ſublatis illo vere adcreſcendi: Iuſtinianus ſeruos libertatis fauorem ſeruum proprium liberum fieri, quem vnus ex dominis directo manumiſſit. Sed præſtari debere partis ſuæ pretium alteri domino non manumiſſori, ita vt a reparet vendere partem ſuam manumiſſo, vel manumiſſori, vel heredi manumiſſoris. Nam & ex Conſtitutione Seueri, vt est l. 1. Martianum remiſſa ſeruitus in Inſtitutionibus ſic legendum, ex ea Conſtitutione: miſta teſtamento manumittente ſeruum communem, horo eius cogitur redimere partem ſerq. vt effectum habeat manumiſſio mixtum dominis. Imò & pugnat manumittere, cogitur non manumiſſor manumiſſori vendere partem ſuam, pretio conſtituto arbitrio prætoris, ex alia Conſtitutione Seueri & Antonini. Idemque Sec. Elium antiquum interpretum XII. tabul. refert ſcripſiſſe ex Vlpiani VI. & Pauli III. fideicommiſſorum & nota Marcelli ad Digeſta. Iuliani, & eius nota partem. vt ſcio multos habuiſſe ſcripta Marcelli notas. Marcelli nomine ſuppreſſo, quoniam eſſe in l. ſi ſeruum. ff. de vulg. ſubſtituti. ſic hanc. Quod ſi neque a patre, &c. Et & hac Marcelli ſententia in Edictum. ff. de Senatuſconſult. Sillan. Verum ad extremum libertatem ad conſtituit quod dixi ſuprà, quod videtur Tribonianus etiam tradidiſſe ad ſeruum. l. duobus. ff. de lib. cau. vt quod libertas datâs non poſſit. l. alienatio. §. 1. ff. de ædil. libert. magis eſſe integrum liber-

480/C.IV.K.5-4, 1773-1774
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Olim si socius legabat libertatem communi servo, si eras nolle, eius heres compellebatur illi vendere, & libertatem dare, quod non erat in peculio. & ex adverso si servus compellebatur vendere, ne libertas deficeret: & si non conveniebant de precio, iudex illud arbitrabatur. Hodie vero sive sit nolle, sive privatus, qui vel inter vivos, vel in ultima voluntate servum cirenatum velles manumittere, efficaciter facias, sive sit vivus, sive plures, illum ei vel eius heredi vendere: nec pro pretio ad audiciē recurritur: quia lex illa cessavit in totum. ne autem quantitas & *si pretium oblatum non recipiat, fiscus it in aede sacra deponi, ut hic in verficu.* sin autem socius. & *peculium servi inter socios pro rata dominij debet dividi. & si servus ratiocinio erat suppositus, tenetur prius reddere rationes intra tempus à iudice prætendum. h. d. usque ad trutinā.* sin autem vno ex sociis. §. a.

1. Imperator Iustinianus A. Iuliano P.P.

IN † communes seruos, eorumque libertates, & quando cuidam domino pars libertatem imponentis accrescit, necne, & maximè inter nolles, qui huiusmodi imponunt libertates, ambiguitas multa exorta est apud veteres iuris auctores: & inuenta est constitutio apud Marcianum in constitutionibus diui Seueri, per quā idem Imperator disposuit necessitatem imponi heredibus militis comparare partem socij, & seruum libertate donare. Sed & alia constitutio * diuorum Seueri & Antonini principum reperta est, ex qua generaliter necessitas imponebatur socio partem suam socio vēdere, quatenus libertas seruo imponatur: licēt nihil [b] lucri ex subitantia socij morientis alij socio accedat: precio videlicet arbitrio prætoris constituendo, secundum ea quæ & Vlpianus libro sexto fideicommissorum, & Paulus libro tertio fideicōmissorum referunt: vbi & hoc relatū est, quod & Sextus Ælius * iuris antiqui conditor definiuit, socium per prætorem compelli suam partem vendere, quatenus liber fieret: quod & Marcellus apud Iulianum in eius Digestis notat: hoc quæ Marcellum, cùm Iulianum notaret [c], retulisse, palam est.

His itaque [d] apud veteres iuris auctores inuentis, decidentes tales altercationes, generaliter sanximus, vt nulla indigeatur differēria militis seu priuati in seruis communibus [e] sed in omnibus communibus famulis [f], siue inter viuos, siue in vltima dispositione libertatem quis legitimā imponere communi seruo voluerit, hoc faciat: necessitatem [g] habeant socio vendere partem suam quotum in seruo possidet, siue dimidiam, siue tertiam, siue quantamcunque. Et si plures sint socij: vno ex his [h] libertatē imponere cupiente, alios omnes necessitatem habere partes suas, quas in seruo possidēt, vendere ipsi, qui libertatem seruo imponere desiderat, vel heredi eius: licēt & ipse communis seruus heres inſtitutus sit, & hoc moriturus [i] directicia tamen, vt omnimodo ipse, qui partes alias cōparauit, vel heredes eius libertatem imponant. Sin autem socius vel socij recusauerint precium accipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas personas, & sigillo impresso in ædem sacram [k] deponere, & sic habere facultatem seruum libertate donare, & eum habere plenissimam libertatem, & ciuitate Romana perfrui, & nullum timere ex sociis. sibimet enim imputent [l], si cùm, licēret eis lucrari precium, hoc accipere distulerunt. Sed ne circa peculium serui aliqua fiat diuisio: peculium erat inomnes socios peruenire iubemus ex partibus eo quibus quisque [m] dominium serui possidet: licentia concedenda ei qui libertatem moriēs imponit, eius peculiū quod ei attingit, liberto concedere [n]. Iura autem patronatus proculdubio eo loco ordine ad eum venire, qui libertatem donauit. Sin autem seruus ratiocinijs suppositus est: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, præsidem prouinciæ, vel competentem remvendere, quatenus liber fieret.

a Videtur quia interdum communi. pr. possit. & adde locorum supra citata. & Maiorem per quæ iudicia ad libertat.

b ¶ *Vnus ex his.* nō ergo statim iudicio magistri partitio: vt *§. de ser. expil. prædia. l. per fundum.* i ¶ *Et hoc moriturus.* scilicet quod vult esse cum liberum. & cum socius. si enim hoc non dixit, videtur infirmando seruū communē voluisse liberalitatem suis sociis per eandē personam acquiri: vt & in legato distinguitur *§. pro parte. l. cum §. seruus communi. & §. ad leg. Falcid. l. Primus.*

k ¶ *In eadem sacram* vel ibi vbi competens iudex dispositionis: vt *§. de usufructu l. antepenult.*

l ¶ *Imputent.* Quid si aliquis intra eius minor viginti quinque annos *§. de curat. ergo §. de filiorum. lib. 1. Item quæ §. si plures.* Arg. contra *l. de admin. tut. l. hoc quæ notare.* hoc secundum Bl. & hoc eadem in adscriptio plurium intelligo: vt ergo *l. de agricol. & cens. l. hoc diuinus. §. ult.*

m ¶ *Pro qualibet quisque.* quidoque pro virilibus: vt *§. de pupill. servus. l. §. si servus.* quandoque in totum apud alterum, vt *§. solus contra fiscum §. de pecul. pro ergo.*

n ¶ *Obseruo* quod semper † ei concedatur cum inter viros manumittendi vt *§. de peculio eius qui libertatem meruit. l. vnus.* ACCVRSIVS.

Sin autem servus.] ACCVRSIVS. Si seruus suppositus est ratiocinijs: ne rationes pereant, vel libertates impediantur, præses tempus statuat, intra quod rationes & reliqua & quæ ebrectari [o] rectātur: & sic ad libertatem perueniet. Conſequenter in verſic. *ne autē* dicitur qualiter facienda est æstimatio seruo. & per te patet. Si verò vnus dixit in solidum se velle libertatem imponere, & precio dare: & alius postea venit, id offerēs prior potior eis habendus. Si verò vnus pro parte velit libertatem imponere, & alius sequens faueliter, nullo hinc inde refuſo precio, omnes libertate imponere compellitur: & peculiū pro parte dimidia inter eos distribuatur, ita patronatus æqualiter omnibus reſeruato. hæc aut accrescendi, quod ab antiquis erat indultum, penitus euacuato.

o Quæ inter viros seruum manumittit. sortis peculii debent reſeruari. ei debent intelligi vel adimere: qui reſeruauerit alii donare. peculium reuocabile. sunt. l. quæ quisq. §. communem peculium de asserti. Itaque manumissum inter viros peculii sortis reſeruandi sunt inducendo manumissum non inquit.

p ¶ *Ne quis.* Vtilitas. *l. de quib. causis cum §. seq. de minor.*

q ¶ *Seruus communibus.* scilicet manumissionis.

r ¶ *Famulis.* id est, seruis.

s ¶ *Necessitatem.* Non quem cogi vendere vt & hoc. T. *de interd. & relegat. l. nec enim.* Sed an prius detur libertas, quam pretium soluatur? Resp. interdū prius soluatur pretium, vt hic innuit, & *§. de adim. cap. l. Iulianus. §. offerri.*

t ¶ *Ad leg. Iul.* Videtur quod *§. de ædil. edict. l. Mauris.* Sed ibi non est mentio de peculio. Et ita videtur in hac lege.

u ¶ *Ad ciuitatem.* Quæ ciuitas? Videtur quod Romana. *§. de his qui sui vel alien. iur. l. Latinus.* Sed quid si Latinus? Videtur quod Romanus fiat. *§. de Latinis. l. 1.* Sed quid si Latinus? Videtur quod Romanus fiat. *§. de Latinis. l. 1.*

x ¶ *Nullum timere.* Quid si aliquis timet? Videtur quod sic. *§. de his qui sui vel alien. iur. l. Latinus.* Sed quid si Latinus? Videtur quod Romanus fiat. *§. de Latinis. l. 1.*

y ¶ *Ad ciuitatem.* Quæ ciuitas? Videtur quod Romana. *§. de his qui sui vel alien. iur. l. Latinus.* Sed quid si Latinus? Videtur quod Romanus fiat. *§. de Latinis. l. 1.*

z ¶ *Sed & alia constitutio.* prima constitutio compellit heredē emere, hæc secunda socium vendere. & vtrumque specialiter sed hæc secunda generaliter quemlibet socium: sed prima tantum militis heredem.

b ¶ *Licet nihil.* Immò contra, argumen. *l. de fideicommiss. Iulian. l. de heri.* sed ibi totus mus alienatus.

c ¶ *Notarent.* id est, reprehenderent.

d ¶ *Hac itaque.* Illicitè

480/C.IV.K.5-4, 1775-1776
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

exactum, nec in posterum frequentari concedimus. VIVIAN.

a ¶ *Ne autem quantitas.* ad hoc *supra communia de legat. l. fin. circa princ.*

b ¶ *Notarius.* id est, scriptor.

c ¶ *Palumbus.* quæ affirmatio est *supra communia de legat. l. si duobus.*

d ¶ *Reliquorum.* scilicet in solidum. & in hoc differt ab vltimo casu huius legis.

e ¶ *Sub obtentu libertatis.* non nocetur ideo ad hoc, quòd alius idem velit facere. nam & si alius nollet, iste adhæc veniret, & hic contemplatione libertatis tantùm, non alterius facit hoc. Vel dic, cùm vterque velit in solidum & totum manumittere, & alteri pretium offerre, vt ponat eis in qui prior venit. Sed si inquisitio(nibus) venit, velit suam solam partem serui manumittere: tunc vterque compellitur suam partem manumittere. & ad hoc l. fatis *inferius. de donat. § fin.*

C^Um apud. IACAVS. Olim inter veteres constabat, vt seruus communis apud vnumquemque dominorum partium esset alienus gratia proprietatis. & si vnus dominorum partem quam habebat in seruo, legauerit ipsi seruo, dicendo sic, *Do legato tibi*: inter eos quæstio erat, quem secundum haberent verba ista, dilligiuit ergo Imperator, quod testator non potuit posse illum seruum liberum pro parte, aut contemplatione socij vt sua pars socio acquireretur, quòd nolebat enim ad hereditatem peruenire: dixit quòd sic fiunt verba testamenti interpretanda, vt pro parte sua liber concedatur imponenda socio de vendenda parte sua hereditaria dividenda per legem proximam: & si pretium recepit soluatur, contegnetur, & pecuniis suis deputatur: cum is ambigatur bonis gaudere fraternis sit peruersus.

a Legasi pro seruo. *Legati potest seruus legari, & acquiritur socio cui legatum: vt hic, & § pen. supra l. seruus §. seruus communes.* Sed proprio non: vt *supra de legat. l. seruus.*

b Totus seruus. ¶ *Ex parte seruum.* hic seruus totus erat, error. c Tota pars li. huic, pro parte seruus. vt *l. de domo. eod. l. duobus & de exceptione rei iudicatæ. l. sed aiunt. & de legat. 3. l. cum filium.*

iudicem tempus statuere oportet, intra quod debeat ratiocinatis antea factis, & debitis quæ ex his apparuerint, reddinis, ita ad libertatem venire. Ne autem quantitas * fortuitis precij sit incerta, sed manifesta: sancimus serui precium, siue ancillæ, si nulla arte sunt imbuti, viginti solidis † tarentinis videlicet qui vsque ad decimum annum suæ venerint ætatis, in decem cantumodo solidis * ponendis. Sin autem aliqua arte præditi sunt exceptis notariis & medicis, vsque ad triginta solidos precium eorum redigi, siue in masculis, siue in fœminis. Sin autē notariis sit, vel medicus, siue masculus, *siue* fœmina: notarius b quidē vsque ad quinquaginta, medicus autem vsque ad sexaginta taxetur. Sin verò eunuchi sint serui cōmunes, maiores decem annis: si quidem sine arte sint, in quinquaginta solidos cōputentur: si autem artifices, vsque ad septuaginta. Minores etenim decem annis eunuchos nō amplius triginta solidis æstimari volumus *, & eorum partem competentem socij accipient, & libertatem eis per competentes iudices imponere compellētur.

Vbi vnus ex sociis primò potest seruum manumittere, postea alius idem potuisset, potest est primus, sed vbi omnes concurrunt a principio, vel ex post facto, omnes compellentur sine precio: & tunc omnibus seruatur ius patronatus vltra §. d. vsque ad §. ius autem accrescendi. SAVCETVS.

Sin autem vno ex sociis libertatem, siue imponere, siue relinquere d seruo cupiente, & precium dante, alter vel alteri ex his ipsi se velle dixerint libertatem imponere, & precium dare: melior quidem causa erit eius qui primus ad hanc rationem pietatis peruenit. Si tamen sub obtentu libertatis e & ipsi ad hoc profiluerint: tunc iudicem competentem omnes compellere sine precio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes secundùm partem dominij distrahendo. Iura autem patronatus secundùm sui naturam omnibus qui libertatem imposuerint, æqualiter habentibus.

Vbi vnus ex dominis communi seruo libertatem legabat, partem suam amittebat, & socio accrescebat: quod indie est correctum per hanc legem, & libertas competit eo modo quo supra: vt Institut. de donat. § fina. SALVC.

Ius autem accrescendi, quod antiqua iura in cōmunibus seruis manumittendis introducebant, nullius esse momenti, nec in posterum frequentari penitus concedimus. Dat. K. dend. April. Lampadio & Oreste IV. Coss.

Qui legat seruo cōmuni suo, videtur eo legare libertatem. Item quando verba possunt duplicem intellig., debent interpretari in humaniorem partem. BALD. Vellet *Si alter ex dominis partem quam habet in seruo, ipse legauit: dicitur ex benigna interpretatione libertatem relinquere: & sic habent locum quæ dicta sunt in præcedenti.* SALVC.

IT. *Idem A. Iuliano P.P.*

CVm apud omnes iuris peritos hoc placitum est, vt seruus communis apud vnumquemque dominum partium *sit* proprius, partim alienus, vt ex hac causa possit, & ipse legato f honorari, & ipse legati, huiusmodi incidit quæstio. Duo vel plures domini communem seruum habebant, sed vnus ex his ipsi seruo suam partem, quam in eo habebat, legauit. Et tenuit accepta dubitationis occasione, hoc versatus in magnum extulit certamen. Nos igitur sensum huius legati crebra indagatione aggredientes, duplicem eum esse opinamur. Aut enim putauit testator liberum fieri posse ex parte seruum a qui huiusmodi legatum ei reliquit: aut si hoc minimè cogitauit: adscitu socij facit, vt ei acquiratur: heredes autem suos eundem seruum possidere minimè volunt: vt sit manifestum à suo patrimonio penitus eum alienatum. In tali itaque comparatione nos qui fauoreS libertatis sumus, sic ambiguam testatoris interpretamur voluntatem, tanquam si voluerit eum libertate in sua parte donare b. Et cùm iam de communibus seruis manumittendis statuimus quid in huiusmodi casibus fieri oporteat: ex illius sanctionis tenore & huiusmodi speciei sit definita. Fiat itaque c liber ex parte quidem testatoris, secundùm eius voluntatem: ex altera autem parte, ex nostro definitione, precio * secundùm prædictæ constitutionis tenorem, [vel socio] vel socijs ab herede præstando, vel si accipere noluerint, tam cum offerendo, quàm consignando, & peritulo eorum deponendo: cùm fatis abundèque imperiale sit, humaniorem k sententiam pro durissimis sequi.

f ¶ *In seipso legati.* Non potest ergo ille * legatum sibi. & sic est contra. ¶ *Ex hereditate inferiori. l. sed & si sub conditione. § fin. Solut.* Hic erat heres nullorum seruus, vnde nec dicitur à seipso sibi legari, hic autem heredes suos sibi, a quibus tenentur sibi legatum.

g ¶ *Fiat itaque.* Futeratn itaque semper significare, id est, fiat, præterito, scilicet precio, vel obligatione. & sic fabuit: & sic non erit pro parte liber, sed totus simul.

h ¶ *Humaniorem.* vt & *supra de fideicommiss. hereditatibus. l. cum inter vitricum. in fin.*

a Legasi sibi seruus quo alienus.

DE SERVO PIGNORI DATO MANVMISSO.

Superiori b titulo vi- b Conciuna-
detur communia impe- tio.
dere manumittendi, hic pignoratis, & adeo de hoc post illum patet.

DE SERVO PIGNORI DATO MANVMISSO.

TITVLVS VIII.

Iam à viuente superiori capite tractatum, de his qui manumittendi seruum seruo liberum cum eo una faciunt. nunc ante Institutionem venit ex dominis seruum communem manumittendo vendita, aut relicta, eum nec penitus dat libertatem. Cui additur hic titulus dicitur qui seruum communem pignori dedit vel obligauit manumittit, vnus & si solendo manumittens non valet facta manumissione. l. 3. ff. de manu. l. t. hoc tit. qua consentanea est rem l. 1. titulo de rebus eorum qui sub tutela. & valet eorum manumissio sicut decuria, aut compatri ex prioribus dictis. l. vlt. hoc tit. & si ab omnibus simul dictis, aut omnia valere, quia hic facta præsidet alienationis fuerit dictis, non manumissorum seruis & ut scripsimus, alienatis de hac lex Aelia Sentia l. seruum decuriæ. ff. de manu. Quod vero dicit se debere, ut nec filiacopiæ & solendo sit, seruum pignoratum manumittere possit, & etiam Romanum facere, pugnat cum l. 1. supra de manumiss. & Ignominiosus. 6. qui & à qui manu. & cum eo quod ITA ne vide quia regulariter statuit, hoc verbis: Seruum pignori datum Ciuis Romanum facere debitor potest / sic legem hom / nisi si solendo sit. Obstat enim libertati lex Aelia Sentia, quæ vetat fraudare suos.

480/C.IV.K.5-4, 1777-1778
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE SERVIS REIPVBLICÆ MANVMITTENDIS. TITVLVS IX.

DE SERVIS REIPVB. MANVMITTENDIS.

[illegible]

Seruus ciuitatis potest manumitti ab ordine decreto præsidis interueniente: nec fuga vicarij est iusta causa ipsum reuocandi in seruitutem. SAL.

1. Imp. GORDIANUS A. Epigono.

SI ita, vt lege municipali, constitutionibusque principum comprehenditur, cùm seruus publicus esses, ab ordine (consentiente etiam præside prouinciæ) manumissus es [a]: non ex eo quòd is quem dederas vicarium, in fugam se conuertit, iugo seruitutis quod manumissione euasisti, iteratò cogeris succedere.

Manumissus solenniter à ciuitate, potest matrimonium contrahere, & nati ex eo sunt liberi, & in potestate patris. SAL.

II. Idem A. Adriano.

SI decretum ordinis auctoritas rectoris prouinciæ comprobauit [b] quo libertatem acceperat, cui postea fueras (vt proponis) matrimonio copulata: natam ex huiusmodi matrimonio, & ciuem Romanam esse, & in patris potestate [c], non est opinionis incertæ.

Sine causa iusta libertus etiam municipum non reuocatur in seruitutem, & non est iusta causa tabellionatus officium, licet tabellio seruus publicus appellatur. Et natus ex matrimonio contracto cum liberto, nascitur ingenuus, & ideò ad decurionatum adspirare non prohibetur. SALVC.

III. Impp. DIOCL. & MAXIM. AA. & CC. Philadelpho.

TItulis [d] nõ præcedẽtibus [e] quibus [*] dominia seruorũ quæri solent, municipũ libertus seruus non efficitur. Si itaque secũdùm legẽ Vectibulici [f] † (cuius [g] legis potestatem senatusconsulto Iuuentio Celso iterum [h] & Neratio Marcello consulibus facto, ad prouincias [i] porrectam constitit) manumissus ciuitatem Romanam consecutus es: post verò vt libertus tabulariam [k] administrando, libertatem quam fueras consecutus, non amisisti: nec ortus tuus filio ex liberis [l] [*] ingenuo suscepto quo minus decurio esse possit, obfuit.

DE HIS QVI A NON DOMINIS manumissi sunt.

TITVLVS X.

IN hoc titulo ostenditur seruus alienus libertatẽ directẽ dari ...

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1781-1782
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible] Vm qui seruos.] CASTR. Si seruum suum quasi proprium manumisi: an ad æstimationem serui tibi teneat, quæritur? Dicitur quòd sic, vel ad id quod sua interfuit eum non manumitti.

a ¶ Si si suos. Qui sui. CYNAC.

a ¶ Manumisit. scilicet: alias, cùm nullum pretium habeat, non tenetur.

β ¶ Dele, vel. CYNAC.

b ¶ Quanti. sabaudi, vel quanti, si non est in lucro, &c. vel in fine scripsit, vel ipsum seruum, & locandum hoc pretium &. interesse est ejus. Sed qua actione hæc æstimatio petetur? Respond. præscripsis verbis, vel in factum, vel vtili negotiorum gesturi habebo rationem, licèt non sub nomine gestum, & Rodi res agitur, quod est speciale favore libertatis, licitum quòd possis habere rationem negotiorum non sub nomine gestum & re notadum pretiorum, vel vsucapta. alias secùs: vt *supra de rei vendic. l. mauer. & de rebus alienis non alienand. l.*). Item hæc manumissio alienum sed duabus sequentibus manumissio debitum alteri ACCURS.

Cornelius.

¶ Pompeius.

FEbronius.] CASTR. Mihi ita eodem modo videri seruum mihi reliquisse: & sub nomine emit: & antequam eum mihi tradiret, manumisit. si petam mihi reddi libertate renouata, an sim audiendus, quæritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

c ¶ Dic. sub nomine, quia si tuo nomine emisset, in tuo dominio esset: & ideo ei libertatem dare non potuisset.

d ¶ Transferre. potè quia non ipsa hoc gessit.

a Procurator quidem vendit. & dominii sui dominio alienat.

nec venditor. Et dic pleniùs aut vtroque gessit, aut vtilitat. aut alter. si alter, vel vtroque, statim acquiritur dominio: & sic locutus *ff. de acquer. rer. dom. l. si procurator. & de dona. l. quod mihi. & de acquir. poss. l.*). *§ hæc quæ de seruo. & §. sequen.* Si secùs, non statim, nisi eatenus tradatur domino: vt *ff. de acquer. rerum dom. l. res ea mancipata.* & hoc secundùm BART. R. & Ioan. nec placet distinctio M. dicens aliud in procuratore speciali, aliud in generali. nam confundi eam *ff. ea actio. in fi. & §. vltim. & de procuratoribus l. Pomponius.*

QVi tibi.] CASTR. Si hereditatem mihi vendidisti & antequam traderes, seruum hereditarium manumisi: an teneat manumissio, quæritur? Dicitur quòd sic: quia ante traditionem erat dominus adhuc. VIVIAN.

e ¶ Qui tibi. Vide scripta ad *l. 6. ff. de hered. vend* quam contingit cum hac lege. CYNAC.

f ¶ Fratribus. vt *ff. de manumiss. l. cum qui.* Sed adijcitur ex emptoratu: vt *ff. de hered. vendita. l. qui tibi. & de actio. empt. l. §* ancillam.

SI non.] CASTR. Si ancillam meam ad tempus concessi tibi, non animo vt in proprietatem transferendi, & eam manumisisti: an teneat manumissio, quæritur? Dicitur quòd non: nec mihi præiudicabit, scitote cuius, &c. VIVIAN.

f ¶ *Si non proprietatem.* Not. vt *ff. de vsufructu. l. vsufructu. & ff. de manumiss. rogo. l. seruo. & ff. pro dimid. l. §. Sed contrà ff. qui & à quib. l. competat.* vbi * valet manumissio facta ab eo qui potest apparuit seruus. Sed dic, ibi apparuit, scilicet ex superueniente causa: liber tamen erat tempore manumissionis.

BALD. Vel sic: *Donatori non potest tradi seruum interdicitur manumissio.* SALYCETVS.

v. *Impp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Marcellinæ.*

SIne mancipii: ius manumittendi donatrix non habuit.

Pater nō potest supplere defectum filij qui in aetate reperitur. h. d. vocabiliter. BALD. Vel sic: *Filius qui per sē non potest manumittere, nec patri potest consentire.* SAL.

VI. *Iidem* AA. & CC. *Attio* *, & alijs.

SI pater seruum vestrum, licèt vobis minoribus b viginti annis c consentientibus manumisit, ei libertatem præstare non potuit d.

Decretum obreptitium non valet: & si princeps fallitur, impetrāti punitur. sed si aliàs gestus temporis diuturnitate firmatur: tam consilij, quā criminalia pœna fundatus emanesit. BALD. Vel sic: *Libertas præstita seruo alieno cum iudicio vel principis decreto, non præiudicat domino vero: & qui principem fefellit, punitur pœna hoc statuta. & cessante ista, seruus ille sibi libertatem præstruxit.* SAL.

VII. *Imp.* CONSTANTINVS. A. *ad Bassum* P.P.

SI à non dominis † libertas detur accipis alienasi quidem ab his iudicibus impetrabitur, quibus dandi ius est: sine vlla trepidatione pœnæ e facilis dissolutio est. Si verò subentribus * nobis quicquā lege actū esse docueris, & non dominus vt alienum mancipium manumitteretur, penitus probetur nihil eodem qui in conspectu nostro libertatem mouisse arbitrabitur à non domino confectus, ei penitus ad cuius proprietatem pertinet, restituto: is qui mancipium alienū fallendo principis conscientiam manumisit, mancipia duo cogatur domino eius dare, eiusdem seruis, ætatis, atq; artis, cuius cōstiterit esse manumissum, & alia tria * fisco eadem ratione

a Manumissio facta ab eo qui potest. seruus liberbus est, vt valeat.

g ¶ *Si tradita.* scilicet b ¶ non tradita: vt *l. 2. ff. qui sibi.*

b Manumissio non dominus mancipium à se donare potest nisi consensu tradentis: vt non poßquam tradidit. * Aliàs.

S¶ pater.] CASTR. Si pater tuus te minore viginti annis consentiente, seruum tuū manumisit, tibi non præiudicatur: vnde non tenuit manumissio. VIVIANVS.

h ¶ *Minoribus.* scias & esset maior. sic è contrà patet per filium: vt *infrà communia de manu. l. 3. fin.* sani * enim non possunt per alium manumittere: vt *supra de manumiss. vindict. Haec constitutio.*

c Pater & filius emancipati non possunt.

d Per alium nemo manumittere potest.

i ¶ *Viginti annis.* vt *infra eo. l. 3. minor viginti ann.* lex Ælia Sentia edita: vt *Instit. de quib. manumitt. non poss.* hodie autem correcta est per *Iustinian. vt in authentica, vt sanè. Iungi. coll. 10. cinna. princip.* quia dicit quòd minor xiv. ann. potest facere testamentum: ergo & manumittere.

e Ex Cod. Theod. Magist. 11. 16.

k ¶ *Non potuit.* Hoc cùm seruus esset meus. si alienus, luctè sibi obligatus. potest confiteri manumissionē. *ff. de manumiss. vindict. l. pater. §. fin.*

S¶ à non dominis.] CASTR. Si aliquis seruum alienum manumisit: aut in præsentia iudicis simplicis, habentis tamen ius dandi libertatem: aut principis. primo casu renouabitur libertas, & sine pœna. secundo casu præsente domino suo, duo mancipia eiusdem artis dabit domino, & tria fisco. & hoc in prima & secunda parte. Si verò viginti annis tacuit, ita quòd nemo statim motus quæstionem, & illa prædicta pœna erit immunis qui manumisit: & sibi imputet dominus quòd tanto tempore tacuerit. & hoc in omnia.

l ¶ *Pœna.* nonnulliter ponitur. nullam enim patitur pœnam qui manumisit. nam auctoritas iudicis excusat: vt *ff. de his qui notantur infamia. l. Iuncti. §. fin.* Item libertas valet: vt hic inquit. Vel vertus non valet: vt *supra eodem. l. ff. non proprietatem.* Alij ponuntur adscribitur: & ideo dicit *pœnā*, quia cum oppositio præscripto viginti annorum, non est facilis dissolutio libertatis. & secundùm primum modum potest legi infrà & supra.

m ¶ *Iudicibus.* i. consentientibus & auctoritatibus.

n ¶ *In alia re.* sc. ergo in quinquplum: & sic est contra *Inſtit. de act. §. comm.* sed distabo præstetur hæc pœna, fisco & domino suo.

a ¶ *Præstet*

480/C.IV.K.5-4, 1783-1784
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVI MANVMITTERE NON POSSVNT: & ne in fraudem creditorum manumittatur.

TITVLVS XI.

Iam à tit. 9. capit. tractare de his qui seruos suos alienósue sui alim manumittere non patiuntur, vel hodie non possunt. Et in hoc titulo nihil additi à Iustiniano seruos principis non posse manumittere vicarios, seu peculiares seruos suos l. 3. quamuis seruus sine quodammodo dominio l. si seruus meus ff. de peculi. quod in seruis prouentum multo magis dicatur, etiamsi liberam habeant peculij administrationem. nam seruus principium videbatur hac parte dari praetoribus, vt & de peculio suo in Leone Nou. 38. Arbit. testamenti sublatum. At inter vxorē, nec per interpositam personam, valuit imaginarium emptorem seruos peculij sui manumittere posse, licet minor xx. ann. qui per se non posset seruum manumittere ex lege Aelia Sentia, nec per interpositam personā id quoque potuit ex SC. l. 4. & praesertim hoc casu lex Aelia Sentia Constitutum Marci & Commodi ad Asiaticum Villicum. Longè enim absit mentis legum, vt alia fraudi faciens. Aliud est caput legis Aelia Sentia, de qua etiam in hoc titulo agitur, vt libertates datā in fraudem creditorū vel patronorum ipso iure nulla sint, etiamsi debitori vel liberis bona dimittere contingat. l. 1. 2. 3. 4. 5. & 18. ff. qui & à quib. man. Remittere dicuntur in l. 2. huius tit. hoc est, renunciari ipso iure. Alienationes renunciantur beneficio actionis, quo ius possunt reuocare liberatas si valuerint ab initio. At si à quo seruum emit à debitore qui non erat soluendo, eum manumiserit, lex Aelia Sentia locum non habet, quia debitori nihil adeptō & hoc ob sententiā l. 3. huius tit. in quo pro emptori legendum videtur, vt in Basil. ni fallor. Eadem quoque lex non habet locum in fideicommissaria libertatibus, sed in directis tantum. l. 2. & vlt. quia fideicommissaria seruo adhuc reputata iure, quo vsit fideicommissa remisit praetiore post deductionem aris alieni. Illud etiam hic tenendum videtur, libertates datas in fraudem à domino seruo sui, vel à principe seruo alterius, acclamatione populi, cui forte placuerit aliter fabula quidem. l. 3. quam legem etiam Adrianus fassus Aelianus ipse ait contra Crispinum, non sine ridiculo Adrianum. Frustratorium dari à natura seruo possibili sui, licito debitorum. l. penult. in qua tribō Thalelaeum articulum. Nec esse confugiendum cum verbi, debitam, non cum verbo, fideicommissariam, ne hoc videamur dicere. Nec dimittam, nec fideicommissariam libertatem seruorum posse praestare, quod tanquam dictu ipsi proponens quod dicebat libertas non praestatur. CYIAC.

Fraudi nomine continetur cōsilium & euētus. BAL. Vel sic: *Vt libertates directa renuentur, tanquam in fraudem creditorum data, duo requirantur, scilicet, fraudis consilium, & euentus: creditor intelligitur etiam cui extrema voluntate ad libertatem praestandam debetur.* SALYC.

1. Imp. ALEX. A. Asiatico.

GEruum ius est, non alias directas libertates per legē Aeliā Sentiam † quæ sunt in fraudem [b] creditorū manumissorum datæ, reuocari, nisi & consilium fraudis, hoc est, animus manumittentis, & eorum damni suum recipere volentium sequatur [c]. Inter creditores autem etiam eos numerandos esse, quibus fideicommissum [d] debetur, olim placuit. PP. III. Idib. Nouēb. MAX. V. & Aeliano Coss.

Seruos etiam per interpositam personam seruum peculiarem non manumittit. SAL.

11. Idem A. Maximiano.

SEruos [e] meos nec per interpositam [f] personam ad libertatē perducere homines peculij sui posse, mandatis principum comprehenditur.

Quod si in spectaculo, & populi tumultu, pro infecto debet haberi. BAL. Vel sic: *Ad exclamationem populi facta manumissio non tenet.* SAL.

111. Idem A. Iuliano.

DIuo Marco [a] auctore amplissimus ordo censuit, ne quis in spectaculo [g] quod edatur, actore [h] suum & alienūmve [i] seruum manumitteret: & si factū esset, pro infecto haberetur.

Minor ann. xx. nō potest tradere seruum ad manumittendum. SAL.

Hodie hoc est certum, quòd manumittit in vltima voluntate, nam sufficit eius legitima ad testandum: vt in auth. hoc posito. BALD.

IV. Idem A. Felicissimo.

SI minor annis vigintí [k] ad libertatem præstandam hominēs [l] tradidisti: senatusconsulto [m], quod gestum est, irritum constituitur [n].

IN AVTHENTIC. VT sponſ. largit. §. & hoc quoque. coll. 1. is. conſt. ij.

SEd hodie ex quo testari possunt & libertates possunt relinquere [o], antiqua lege cessante.

Non dicitur fraudatus ille qui pretium recipit. BALD. Vel sic: *In fraudi sibi non potest libertas praestari, nec dicetur fraudari, cui praestari, nec dicetur fraudari, cui pretium ea.*

[a] *Praescriptione.* [f] xx. ann. vt] *Adeo enim praescripta per lib. 1. 9. Et ne quid [a] qui praetendat sibi per negligentiā in vno, in alio similiter sibi praeiudicat. Sic ff. vi bon. rapt. l. 14. & de adult. cap. l. si populus. & supra ad leg. Falc. auct. sed iam tollitur. §. item si heres.* Quadam arg. contra. *ff. de alien. iud. mut. caus. facta. Latem si res in prin.* Sed ibi alienatio tenuit à principio: hic non tenuit manumissio. item non. [b] Simile ecōtra, quia si duo habeo auxilia, & in vno sum diligens, & sic in eo mihi non praeiudico, imò mihi prouideo: quòd in alio videor mihi prouidere vt *de iurisd. vbi l. omnes maiores. & ff. de rebā. eorum. dat. l. si extraneus.*

QVI MANVMITTERE NON POSSVNT &c.

Brutus.]CASSIVS. Si in testamento suo simplici directam libertatem reliquerit in creditorum fraudem [c] aliis reuocabitur: nisi consilium & eulterius, scilicet quòd re ipsa fiat fraudati, secuerit. & hoc in prima. Si verò re ab aliquo herede instituto, à te fideicom. relinquatur præstādi Titio an Titius inter creditores computetur, & tu minus idoneus seruos manumittat, quæritur? Dicitur quòd sic. & hoc in secunda. Vtsupra vs.

[b] *In fraudem.* vt *Instit. qui man. non poss. §. in fraudem.*

[c] *Reuocetur.* Sunt ergo duo [d] necessaria in directis, scilicet consilium & euentus: vt *hic.* Sed & in fideicommissariis [e] sufficit solus euentus vt reuocentur & *hic, & §. sed. Inst. & ff. de hac duo concurrant, quilibet fraudem. §. si in fraudem.* Sic [f] in datis inter vivos duo exiguntur *ff. quæ in fraudem credi. l. si quis cum haberet, & Instit. qui man. non poss. §. praeualente.*

[d] *Fideicommissum.* Non quod manumissus reliquerit, sed alius ab eo, vt apparet per l. illam *infra de in. scripti. Inst. poss. l. 1. & ff. ad leg. Falcid. l. generaliter. §. quod vulgo.* Isti hoc cum ex parum fecus si conditionale: vt *ff. qui & à quib. l. qui in fraudem. & ff. de acq. & amit. possid. l. 2. in fi.*

[e] *Liberates directas in fraudem creditorum data [a] Falcidiam.* Non quod manumissus reliquerit, sed alius ab eo, vt apparet per l. illam *infra de in. scripti. Inst. poss. l. 1. & ff. ad leg. Falcid. l. generaliter. §. quod vulgo.* Isti hoc cum ex parum fecus si conditionale: vt *ff. qui & à quib. l. qui in fraudem. & ff. de acq. & amit. possid. l. 2. in fi.*

[f] *Liberetur ne filiusnato & inter vivos donatum filiabus.*

SEruus.] CASSIVS. An seruus ordinarius principis vicarium suum manumittendo possit, quæritur? Dicitur quòd non.

[c] *Seruus.* arg. contra. *ff. qui & à quib. l. cùm vir.* ADOLTO. Gl. solvit ibi duobus modis: dic similia. Quæ multa nō semper imponūtur, sed potiùs conquiescit, si fortè manumissus inferētem sibi quæstionē status obiecta legitima præscriptione [a] potuerit excludere cùm sibi amissi mancipij damna debeat imputare [b *] qui in perniciem suam gesta tam inimicitate firmauit. PP. Idib. Iul. Constant. A. V. & Licinio Cæs. Coss.

[a] *Actio quadoque datur in quinquē.*

[b] *Negligentia noceat alicui in vno, nocet ei in alio.*

[a] *Non * solùm per se, sed nec per interpositam personam.* * *Iustin in verbis* * *Manumittere per alium dominus non potest.*

DIuus Marcus] CASSIVS. Dum populus ad harēgam, & populo congregato, coram populo quis vellet seruum suum, scilicet auctorem manumittere, vel alterius officij seruum: libertas data non tenet. & hoc senatores censuerunt diuo Marco auctore. videtur enim ille talis coactus manumittere. vt *ff. qui & à quibus l. si pervasum.*

[a] ¶ Populo enim huius rei definiendæ auctor fuit, licèt idem Diuo Hadriano placuisse ferunt. CYIAC.

[g] ¶ *Spectacle.* id est, sub aspectu populi. Vel ad exclamationem populi: quia videtur coactus manumittere: vt *ff. qui & à qui. l. si privatus. & arg. l. de pœn. l. decurioni.*

[h] ¶ *Auctore suum.* id est, hilarionem, hoc ille seruus suus, siue alterius fuerit, vt putā, si magistratus, qui populo nummos aliquos dedit, ex acclamatione populi manumittat. CYIAC.

[i] ¶ *Alienum.* alium ab actore.

[k] ¶ *Si minor annis vigintí.*] CASSIVS. Si minor xx. ann. seruum suum ad manumittendum tradidit, non inuitis manumisso.

[l] ¶ *Si minor annis vigintí.* coccur. *sup. ann. §. l. §. pacet.*

[m] ¶ *Senatusconsulto.* Sic *l. 1. ff. de offic. cons.* Vide scripta ad *l. 66. de verb. oblig.* CYIAC.

[n] ¶ *Constituitur.* vt *ff. de minor. l. rursum. §. quod & minor & de verb. obl. l. si minor & de seruo minor. l. fin.* Sed contrà *ff. de manumiss. vindic. l. illud. §. 1.* Sol. ibi fuit seruus datus minori hac lege vt manumitteret: hic à minore datus alij. Item contrà. *ff. de manumiss. l. in §. nec vindicta.* Sol. ibi non fuit lex à minore appōsita vt manumitteretur: sed ab ipso seruo qui hoc pepigerat emptore vt manumitteretur tum.

[o] ¶ *Hodie.*] CASSIVS. Illa authent. extendit tantùm ad seruos qui in testamento manumittuntur: & est clara. VIVIAN.

[o] ¶ *Relinquere.* Hoc arguitur ad illam solam libertatem quæ in testamento datur: vt in corpore huius authenticæ dicitur: & verbum *relinquere*, innuit: vt *ff. de testam. exhib. l. 1. §. fin.* Ergo [b] nec alius, nec hodie manumittit ni-

[b] *Minor annis vigintí vicarium non manumittit.*

480/C.IV.K.5-4, 1785-1786
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non viginti annis inter viros, nisi causa cognita: quia nec lex Iustiniani permittit minori xxv. annis, nisi in testamento, vt libertas quæ manumittere non pot. l. fin. & l. eadem l.

Si in fraudem. Calyc. Libertas in fraudem eorum quæ fisco debentur data, non valet. Si vero debitori filiæ aliquis

cium fuit filiolum redemptori manumittenti. Salyc.

v. Idem A. Proficiscitur.

SI in fraudem eorum quæ fisco debebantur, probari potest libertas data: non valet *. Sed si pecuniam is quem potest[b] tuum appellas emptori[a] tuo dedit, & ab eo redemptus, ad libertatem perductus est: nihil videtur bonis defuisse [c] eius qui fisci debitor dicitur.

Salus tutor non præstat libertatem à pupillo debitam. Salyc.

vi. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Olympio.

NEc fideicommissariam libertatem à pupilla sua seruis debitam tutorem posse præstare [e], certi iuris est, vnde si hos quos tu rogata fueras manumittere tempore certo ætatis tuæ, ad libertatem non perduxisti, remanserunt in seruitute.

In fideicommissaria libertatibus fraus consideratur ex euentu cuiusque. Sal. *Et collige hic quid sentendum sit de regula quam obseruamus: quod tunc mortis, secundum* Bal.

vii. Idem AA. & CC. Rufino.

SI debitor ex administratione sua cum dominus suus non soluendo constiturus, fideicommissariâ ubi reliquit libertatem: cùm in fideicommissariis libertatibus euentûs inspici tantùm [f] obtinuerit, nihil eius voluntas tibi prodesse potest.

Græcum constitutionem hic deesse putat Anton. Augustinus, cuius argumentum extat §. vlt. Instit. quibus ex causis manumit. non licet.

QVI NON POSSVNT AD LIBERTATEM PERVENIRE.

TITVLVS XII.

DEsit de his qui manumittere non possunt, nunc verb. dicit de his qui manumitti non possunt, id est, qui apud dominos perpetuam seruitutem volunt, quoniam sunt damnati in vinculis perpetuis vel malefitium aliquod. Non damnatus temporalibus vinculis, finito tempore pœna perducit ad libertatem possunt, & hæc est sententia l. 1. *quo Diuus Pius tribus scribitur à Papiniano* vel fratres. ff. de portis, vnde in inscriptione l. 1. *sin vadores esse legendum*, Imperatore Antonino & Vero AA. *vel* vt in quibusdam libris, Imp. Antonino A. *Iuppressis nominibus fratris, vt de scribe Sabino, & in subscriptione*, Dat. XVI. Kal. Iul. *Ipsis* Antonino & Vero AA. Cos. *Vnde quem patrem suum Imperator dicit* l. 1. §. vlt. *Antoninus Pius, non quem perperam falsarium, Claudium. Et hoc quoque accendum est ex* l. 1. *seruum in perpetua vel temporaria vincula damnatum, non fieri seruum pœnæ sed in dominio & possessione sui remanere cum fuit antequam damnaretur*, vt l. aut damnum. in fin. ff. de portis. Hinc verò in l. 2. *adiungitur seruus relictus vel heredi, quem testator in testamento suo pœnæ causa manumittit vertere. Nam & hic in seruitute perpetua moratur, vt nec subscribatur emptor aliquis solutionis qui eum vindicet vpote seruo nomine, interposita manumittendi fide ab eo manumitti possit.* l. 4. §. 10. ff. de manum. *Et hoc quoque addamus eum, qui in perpetuam seruitutem damnatus est, & eam qui expectandam venit.* Cviac.

Serui damnati ad perpetua vincula, non possunt ad libertatem perduci: nec damnati ad tempus ad certum tempore pœnæ: sed finito tempore pœnæ, libertas medio tempore eis relicta, iure eis præstatur. Sal.

i. Imp. Severus & Antonin † Aa. Tiguano.

VM diuus Claudius * patet meus constituerit, à præsidibus prouinciarum, vel qui coërcendorum maleficiorum potestatem habent, in perpetua vincula damnatos ad libertatem perduci non posse: hi qui è intra tempora pœnæ liberi & heredes esse iussi sunt, aut legatum fideicommissumve acceperunt: neque libertatem [h] adipisci, neque quicquam eorum quæ his data sunt capere possunt [i]. Quod si pœnæ existere soluendo, fideicommiss. libertatem non fraudis consilio Stichо reliquerit: cum in fideicommiss. libertatem solus euentus damni spectetur: licèt fraudis consilium non intercesserit, non valet legatum.

¶ *Incipit tractatus.* vt ff. de reg. iur. l. fraudis. Sed cur est fictio in duplicibus vt Cand. l. j. Ref. dirécte * acquiparantur illisque eádem inter vivos ac illa exigunt hæc diuersæ *ratio. que manu. non pos.* §. in fraudem. 2. Vel directæ [b] corripiunt ratiõ adita hereditate, nullo heredis beneficio: fideicommissarias ipse præstantes nihil vltra vires hæreditatis præstare tenetur: vt l. ad le. Falc. l. successores. & ff. ad Trebel. l. j. §. jus.

QVI NON POSSVNT AD LIBERTATEM PERVENIRE.

Diuisi supra quando manumissio impedatur ex persona manumittentis: nunc quando ex persona manumissi.

h ¶ Lex. Impp. Verus & Antoninus. Nam ij fuere eisdem consilium authores, qui aliàs dixi fuisse sæpè in iure dicentes, vt cauillus ex l. fratres Imp. ff. de pœna. Cuiac.

QVum diuus.] Cavs. Si seruum ab heredibus condemnatum fieri vt in perpetuis sit vinculis an si ei libertas fuerit relicta vel heredem, possit illam capere, quæritur. [a] Dicitur quòd non. vel dic quòd debeat esse in vinculis eíque ad annum, si medio tempore fuerit euincula, &c. Si verò tempus pœnæ iam effluxerit, & postea aliquid ei relictum est: sine vlla qualitate pœnæ præcedente, quæ ei relicta sunt, consequetur. & hoc in seruitis. Vivian.

g ¶ *Illi qui lab. à simili, hi qui*, &c. & sic matæ causa.

h ¶ *Neque libertatem.* vt ff. de manumiss. l. seruus hæc lege. & qui & à quib. l. dda. h. &c.

i ¶ *Possunt.* nisi causa vitiat legatur: vt ff. de hu *qua pro non scripta ha-* † vocabi. *bea. l. si in testamen. & de alt lege l. seruo.*

k ¶ *Simplicem.* nam * pœnis duplicatur erat lesus, cùm esset in vinculis. Dic ergo simplicem ad differentiam gemine seruitutis.

l ¶ *Ille.* quo erant capaces, & sic contrà *ff. de le. go. 2. l. cum filium.* §. *seruus.* Sola hic eo tempore quo iam sunt capaces. 2. Vel secundùm Pl. illa secundùm illam, pro primus, ff. communia præ. l. fin. in fin.

m ¶ *Consequantur.* vt ff. de pœnis l. fratres. .

Testatorem.] Cavs 2. Si testator in testamento suo veterem seruum suum manumittere

* Simplex fortuna quæ hic dicitur.

a Dicitur tum libertatem & inter claudendum Gonsalu.

b Dicitur & fideicommissorum libertatem dicitur.

a Proficiscitur dicere autorem defendi. posset si hæredis fraudem fieri de te.

* Non valet. * vt ff. de iur. fisci. l. in fraudem. §. à debitore. nisi præcipiendo eodem autorum defendatur: vt ff. qui & à quibus l. fi cum fideicommissa. §. Scribe.

b ¶ Patrem. vt cùm esset seruus, & pater suus erat fisilem naturalis.

c ¶ Temporis. fuisset sapposito à te qui emerat à filio debitore.

a ¶ Empturi. Ex specie huius l. fatis constat legendum venalitios. Græcúmque vertant, τὰ ὠνητὰ. Hæc nomina sæpe commutantur. Vide scripta lib. 1. obser cap. 10. Vide not. ad l. si in testimonium ff. de act. emp. & scripta ad l. vlt. ff. de rebus dubiis. Cvias.

d ¶ Defuisse. cùm præciam liceredis loco rei vt ff. de pecu. hered. l. si rem.

Nec fideicommissariam.] Cavs. Libertatem seruo testatoris per fideicommissum relictam dandam à pupillo, an tutor pupilli præstare possit, quæritur? Dicitur quòd non. Idem erit si rogata erat pupilla seruum suũ manumittere certo tempore ætatis suæ, nec fecit, sed ante tempus illum rursus manumisit quia manebit in seruitute, nec erit liber. alij modi casuum possibi sunt fieri dicitur in ysto.

b Tutor fideicommissarii libertati tenetur sui pupilli, an & quando possit præstare.

e ¶ Præstare. nisi [b] insans fr, tunc enim sufficit solus tutor, sicut in hæredicate: vt ff. de iur. deliberandi. potuit. & l. si infans. & hoc in seruis testatoris. si autem essent pupillæ, non opus forsan esset inquisitione & sufficeret authori tas tutoris: vt ff. quando

† al. simpliciter. ...nemine. & l. 1. Vel dic secundò quòd non potest tutor manumittere ante ætatem quam statuerat testator. nã posset dolus inferri, defendat eã ætas nec fit in vtile manumissio. nec Claudius creatus annis infantiæ hoc potuit. Imperatorum quæst.

* Verbis Claudiæ pœnæ ...ctore libertas, defendat eã ætas nec fit in vtile manumissio. nec Claudius creatus annis infantiæ hoc potuit. Imperatorum quæst.

f Inspici tantùm. vt ff. de reg. iur. l. fraudis.

g ¶ Illi qui.] Cavs. Si debitor ex administratione sua cum dominus suus non soluendo constiturus, fideicommissariâ ubi reliquit libertatem: cùm in fideicommissariis libertatibus euentûs inspici tantùm [f] obtinuerit, nihil eius voluntas tibi prodesse potest.

Græcum constitutionem hic deesse putat Anton. Augustinus, cuius argumentum extat §. vlt. Instit. quibus ex causis manumit. non licet.

QVum diuus.] Cavs. Si seruum ab heredibus condemnatum fieri vt in perpetuis sit vinculis an si ei libertas fuerit relicta vel heredem, possit illam capere, quæritur. [a] Dicitur quòd non. vel dic quòd debeat esse in vinculis eíque ad annum, si medio tempore fuerit euincula, &c. Si verò tempus pœnæ iam effluxerit, & postea aliquid ei relictum est: sine vlla qualitate pœnæ præcedente, quæ ei relicta sunt, consequetur. & hoc in seruitis. Vivian.

Ll. 42. Infl. emp.

g ¶ *Illi qui lab. à simili, hi qui*, &c. & sic matæ causa.

h ¶ *Neque libertatem.* vt ff. de manumiss. l. seruus hæc lege. & qui & à quib. l. dda. h. &c.

i ¶ *Possunt.* nisi causa vitiat legatur: vt ff. de hu *qua pro non scripta ha-* † vocabi. *bea. l. si in testamen. & de alt lege l. seruo.*

k ¶ *Simplicem.* nam * pœnis duplicatur erat lesus, cùm esset in vinculis. Dic ergo simplicem ad differentiam gemine seruitutis.

* Simplex fortuna quæ hic dicitur.

l ¶ *Ille.* quo erant capaces, & sic contrà *ff. de legato 2. l. cum filium.* §. *seruus.* Sola hic eo tempore quo iam sunt capaces. 2. Vel secundùm Pl. illa secundùm illam, pro primus, ff. communia præ. l. fin. in fin.

m ¶ *Consequantur.* vt ff. de pœnis l. fratres. .

Testatorem.] Cavs 2. Si testator in testamento suo veterem seruum suum manumittere

480/C.IV.K.5-4, 1787-1788
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

an ad libertatem perue-
nire possit, quæritur. Di-
stinguitur, aut noluit eŭ
manumittere, quia vo-
luit eum in ministerio
heredis perseuerare in
modū pœnæ, quasi ma-
lè meritū seruum mane-
re. Primo casu, mor-
tuo herede ad libertā
pertinet peruenire ele-
gendo casū non: nec ſi
heres in emptorem ali-
quā alienauit. VIVIAN.

a ¶ *Non potest.* vt & *T. de*
iudicium manu. Idem vi-
detur etiam ſ. *de manu-*
missis ſ. *seruus hac lege* &
l. de seruo. pro *emptore l.*
vlt. & *supra de re ali. non*
alien. l. fin.

b ¶ *Peruenire.* Quod ſi
eſt dubium? Resp. ſatis
non * præſumam pe-
nā eſſe fauore libertatis.
c ¶ *Libertas potest.* in poſ-
ſibile eſt
d ¶ *Quando.* Quia.
e ¶ *Fugax.* nō in caſu,
puta ſi vindicaſſe mor-
tem teſtatoris: vt ff. *ad*
Silan. ſi *quis in grauē* ſ.
seruum. Item & quando
propter actionem: vt
ff. *de manu. l. seruus hac*
lege. ACCVRS.

QVIBVS EX causis serui pro præmio libertatem accipiunt.

b Cōsimilis. Dixi^b *quando propter delictum non manumittantur: nunc contrā quando propter merita libertatem consequantur.*

Vlpianus. JCtus. Si seruus noster
† Firmus ff. Fir. mea. videtur tulit, & libenter in ac-
cille pars ff. de cusando exiterit, ad-
peculio. impu- uersarium constituendo
tatis. an ob hoc liber effici
mereatur, quæritur? Di-
citur quòd ſic: non ipſo
facto, id eſt, ipſo iure,
ſed ex præſidis tenore,
vel ab eo ipſo quòd
poſſilit ad accuſationē,
ſed comodo aduerſario.
VIVIAN.

a ¶ *Contingit l. 1. C. de*
peculi. Impe. offer. & ex
illa adde ad hanc ſub-
ſcripc. CVIAC.

f ¶ *Quorum religiosa.*
quia ad ſuperiora etiam
habent reſpectum.

b ¶ *Pronunciandumque* in
c his vel in eis qui non
habent eam, ſic & *ſupra*
de his qua lib. l. a.

d ¶ *Non ex ipso.* i. non ex
ipſo iure. Vel dic, non ex
ipſo quòd poſſilit ad
accuſationē ſed demum
cognoſcito aduerſario: vt
hic. & *T. de peculi. Impe-*
offer. l. fin. & *ff. ad Silan l. 13.*
§. seruum & *de eo qui mi-*
l. penult. Et non, quod eſt
certum*: vt ff. *qui sine*
man. ad lib. pertinet. l. qui ob
merces. Sed alia *ff. de bon.*
lib. l. ſi seruum dicit quòd nullius. Sed dic ſcilicet nullius vindi-
e Libertatis ne pœnis & officiorum, ne- ctus: & non pars hic reddi pecuniam à fiſco: cūm domini nega-
cessitas, nec vllis tiam gerentialiud in caſu ff. *l. penul.*
libertas.

libertatem non poteſt* peruenire, ſed in propoſito intereſt
virūmne eos quos cū filio educatos eſſe teſtatos expreſſit, propter familiare miniſterium, & vſum filiorum neceſſariū, & venire, & manumitti vetuerit, an quaſi malè meritis pœnam irrogauerit^b. Nam priore caſu mortuo eius cui cōſulebatur, obſequij neceſſitate finita, libertas poteſt* peruenire: poſteriore [autem caſu] id quod ponæ cauſa in ſeruos ſtatutum eſt, neceſſe eſt vires ſuas obtinere: quando c* diuis parentibus meis † placuerit huiuſmodi teſtamentorum leges perpetuam ſeruitutem malè meritis ſeruis irrogare, vt nec per ſuppoſitum emptorem ad libertatem perduci poſſint^c.

PRO QVIBVS CAVSIS SERVI PRO præmio * libertatem accipiunt.

TITVLVS XIII.

Hæc titulus ſuperiori addit exceptionem, *vt qui in seruitutem perpetuam additi sunt, quandoque publicā manumittantur pro præmio indicij, vt ex S.C. Silla-*
niano ſi necem domini indicauerint. l. 4. ſi ex ſtipulatu. & ſ. in quoque. ff. *ad Sil.*
la. ſi virginem virgini, vtrum vltimum ſeruis pertinet remittendum? l. 3. hoc tit. *quæ ex*
re deportatione poſſidentur ex lege Conſtantini & Iuſtiniani, nec crimen extinguit,
nec non pœnæ adhuc accuſatio crimenis, licet inter raptorem & puerum manſue-
fiat vel poſtea nupſerit. l. 4. & ff. ad leg. Iuliam de vi publ. *& hæc vna eſt diſſe-*
rentia raptus ab adulterio. Nam de adulterio poſſet & inter ſtantem inter ſe ob.
Itimque hæc lege Iulia de adulteriis vindicatur, & quinquennio finitur, illud lege
Iulia de vi publica & priuatorum. Item ſi indignatio deferendi militiæ l. 4. *qua*
remanenda eſt cum l. 1. *de defert. ſi rerum falſa moneta.* l. 1. hoc tit. *qua comman-*
genda eſt cum l. 3. *de fal. mon. & hic vltimo poſtremo cæſſum pretium ſeruo do-*
mino redditur aratio oportet, & quamo. l. 3. *de mali. qua de pro. ſer. iure.* vt
Liuy XXXIII. *ſeruorum manumiſſorum à Tib. Sempronio, quorum opera pro-*
ſperè pugnatum contra Pœnos ad Beneuentum, pretia tribuni monſury domino
reddunt & XXXI. dantur ſeruis ex SC. manumiſſi ob detectam coniurationem
ſeruorum, de ſalutando Carthaginenſium obſidibus pretia eorum, domino ea aera
reddunt, & Plato quoque in. de legibus, bonæ legum conditor. ſ. 2
ſ. pœnam. [illegible] *vel ſeruitute ipſius ſeruos bonā libertā vt Dauiſius vbi ſupra.* Et *alia hic vide* [illegible] *non idem fit in caſu* l. 1. *nec in caſu* Lvcii & Tit. Chriſtiani & Nou. de his qui eunuchos faciunt. CVIAC.

Seruus qui vendicauit necem domini, ei à præmio conſequitur libertatem ſententia contra accuſatos lata, & non ante. SALYC.

1. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. *Firmino* ℣.

Voniam a religioſa f ſolicitudo ad augendam g prouocandamque h fidei obſeruationem, iuris præmio adfici debet, ſi ad vlciſcendā cædē domini, incorruptis probationibus, ac ſtrenuo niſu conſtiterit: libertatem, quam his qui dominorum cædem vindicant, ſanxpeidem, ſenatuſconſultis & ſtatutis principum præſtari ſanctum eſt, etiam tu pro tam ingentibus meritis non ex ipſo i facto, ſed additione & ſententia præſidis reportabis. PP. VII. Id. December. & Max. Coss.

Seruus alienus qui defert falſæ monetæ, libertatem conſequitur, & domino ſiſcus dat pretium ſeruo. BALD. Vel ſic: *Deferens falſarium monetæ, in præmium conſequitur libertatem.* SALY.

11. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Ianuarium.*

SErui k qui monetarios adulterinam monetam clandeſtinis ſceleribus exercentes, in publicum detulerint: ciuitate Romana donentur, vt eorū domini precij à fiſco percipiant l. Dat. XV. Kal. Decēb. Romæ, Criſpo II. & Conſtant. II. Caeſ. Coss.

Colligo ex hac lege quòd de raptu virginis poteſt tranſigi: tamen maleficium non remanet impunitum. BALD. Vel ſic: *Raptus virginis crimen delegens conſequitur libertatem.* SALYC.

11. *Idem A. ad Populum.*

SI quis † ſeruos raptus l virginis facinus diſſimulatione præteritum aut pactione tranſmiſſum m „detulerit in publicū libertate donetur n. Dat. Prid. Kalen. April. Aquil. Conſtant. A. VI. & Conſtantio C. Coss.

Deferor militiæ poteſt à qualibet accuſare: & ex hac ſeruus conſequitur libertatem. BALDVS.

12. *Imp.* GRATIAN. VALENTIN. & THEOD. AAA. *ad Syagrium* P.P.

SI delertorem militiæ ſeruus prodiderit o, libertate donetur P. Idib. Iul. Romæ.

DE INGENVIS MANVMISSIS.

TITVLVS XIV.

De ſeruorum b manumiſſione dictum eſt: ſed quia ingenui homines de facto quandoque manumittuntur, ponit quid iuris ſit de ingenuo manumiſſo.

S *Serui.*] CAVSA. Si ſeruus cuiuscunq; adulterium monuerit in publicum deuulerit, ad libertatē peruenit, ſolutō à fiſco pretio ſerui * *al. eorum.* † *al. uetus.* deorum. VIVIA.

a ¶ Huic l. cōsimilis eſt l. 3. de falſa monetæ, ex qua ad hāc ſuppleta eſt *ſubſcriptio. D. XV. Kal. Decembr. CP. Criſpo III. & Conſtantino III. CC. Caeſ.* Subiungant & id quod codices, in quibus talia legitur ſubſcriptio, *D. XV. Kalend. Decemb. Conſt. Caeſ.* Hoc etiam conſtat malè in quibuſdam codicibus pro XV. legi 13. In d. l. 3. tradi-
tur, ſeruulenibus pro præmio concedi immunitatē: ſic dicetur ſeruis dari libertatem. CVIAC.

b ¶ *Peruenit.* Sed an idem obtineque ſeruis pro præmio accipiant libertatem à lege? Videtur quod non: vt ff. *ad legem Falc. l. ſeruo.* ſed illa magis iuuat contrarium. ACCVRSIVS.

S *Qui.*] CAVSA. Si aliquis virginem rapuit, & ita potuit accuſari crimine capitali: & amici virginis eum rapuere, vel ſub diſſimulatione pertranſierint: ſi ſeruus talem in publicum deuulerit, ad libertatem peruenit. VIVIAN.

c ¶ *Raptus.* genitiui ca- c *Cf. p. 11. h.*
ſus. ACCVRS.

m ¶ *Tranſmiſſum.* exco
quod dicit tranſmiſſum, præſumit loqui, quòd li-
cerat tranſigi * ff. de ſtel- a *Tranſigere de repto. Scias. adde gloſſam Lucas. de ſponſ. de rapt.*
tur quantū ad tranſigē. tem vt ff. *ad leg. Iul. de vi publ. l. qui virum* ſ. *qui vo-*
cauit ff. eodem. ita ſcripſi. *de rapt. virgin.* ſ. *fin.*
Item contra l. *de tranſact. Liuy tranſigere.* Solut. vt
ibi ADDITIO. Tu dicas cum Bart. *in d. l. tranſige-*
re. l. *de tranſact. in q. collat. verſic. hic expedire* *tamen*, dic quod ſuper re-
pta pacifci aut tranſigi † C. T. p. 14. h.
licet tquia *d. l. tranſigere*, ſolum adulterium excipit: de quo dicas latiùs, vt ibi per eum.

n ¶ *Detulerit.* præcio à fiſco ſoluendo: vt *Vl. proæ.* ali; haberi aliter leges tranſpoſitas.

S *Deſertorem.*] CA-
VSA. Si ſeruus deſertorem militiæ in publicum deuulerit: an pro præmio meruerit libertatem, quæritur? Resp. quòd ſic.

o ¶ *Prodiderit.* id eſt, manifeſtauerit.

p ¶ *Donetur.* Ethic dicit Imperator dandum pretium à fiſco: nam & hic conſulatur fiſco.

DE INGENVIS manumiſſis.

b *Continuatio.*

480/C.IV.K.5-4, 1789-1790
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ingenuum.] CALVI. Si liberum hominem quem credebas seruum esse, in tabulario tuo manumiseris & illum ingenuitatem proclamauerit: an bona quæ occasione manumissionis acquisierit in domo manumissoris, apud heredem relinquere debeat, quæritur? Dicitur quòd sic. Idem est si testamento aliquid fuerit legatum. VIVIAN.

a ¶ *Iudicem.* scilicet, præsidem provinciarum: vt *supra de probat. l. 4.*

b ¶ *Agere debet.* actione in rem prætoriali: vt *Inst. de act. §. prætoriales.*

c ¶ *Memor.* scilicet tu.

d ¶ *Manumissum.* Idem facto.

e ¶ *Originem.* Ingenuitatem.

f ¶ *Ex qua de domo.* & etiam post manumissionem quæritur de re manumissoris, non aliter vt *§ de libr. cauſa l. de bonis. §. fin.* & facit ad hanc *l.* ff. *de dona. ante nupt. l. ea. §. de reſtit.* neque profectio. *& Inſtit. de legat. §. ſimph. & ff. ſolut. matr. eſſe ait. l. 19.* &] *ad leg. Iul. de adul. l. cum in ſu. & ff. de lib. cauſa. l. ſi debitor. & ff. de condict. indeb. l. ſerui manumiſſi.*

Ingenuum.] CALVI. Si ingenua vt ancilla mortuus, vel obsequia quod confessus ancilla præstare, præstitit: an ob hoc quod vel vt ancilla narratur, vel obsequium quod confessus ancilla præstare prohibit, ancilla directa sit, quæritur? Dicitur quòd non: nec si defuncto manumissor, libertina conditionis efficietur.

§ ¶ *Sumptus.* vt]. *de inſan. expof. l. 5.*

† Quali cui habetur. *Sic in Glo. ff. de ſtatu hom. l. 1. ſub fin. & de ſenat. l. 1. & de libe. cauſa l. liberti. & ff. teſtamen. mo. de ſer. reſtab. l. ſin.*

a ¶ *Obſequium.* vt]. *de libe. cauſa l. liberti. & ff. manum. eſt de. l. ſi quis pro libertate.*

b ¶ *Ancillam.* etiam ſi per mille * annos ſteriit vt ancilla: ſi tamen parata ſit probare contrarium]. *de longi temp. præſcript. quæ pro lib. l. fin.* aliorum proinde eam ancillam, & per xxx. an. fuit.

* *Mille.* Sic in quo multis annis præſcripsit nil fuit: adde *ff. de ſtatu hom. l. 1. vel. 2. vel. 3. & de ſenat. l. 1. vel. 2. & de in Glo. ff. de in Glo. fuit. an. adde fuit. vnde de ſtatu hom. l. 1. ſub fin. & de ſenat. l. 1. & de libe. cauſa l. liberti. & ff. teſtamen. mo. de ſer. reſtab. l. fin.*

Ingenuus teſtamento manumiſſus non efficitur libertinus, & tamen tenetur manumiſſori reſtituere quicquid de eius domo, vel eius conſtitutione meruit. BAL. Vel ſic: *Si manumiſſus dicat ſe ingenuum, & obtineat in competitio iudicio: tenetur reſtituere tam habita à manumiſſore, quàm eius occaſione.* SAL.

L. Imp. ALEXANDER A. *Philet.*

INgenuum te ex teſtamento manumiſſum eſſe dicas †apud ſuos iudices * cauſam agere debes b, ſi tamen iuſti contradictorem habes, id eſt, cũ qui ſe patronum tuum eſſe dicit: memor c ſenatum conſuliſſe, vt qui poſt manumiſſionẽ d originem * repetierint *: ea quæ de domo f manumiſſoris habent, ibi relinquant. In qua cauſa etiam legata vt liberto data eſſe iuris prudentibus placuit.

Obſequia ſeruitutis non faciunt ingenuum ſeruum. SAL.

LL. Imp. GORDIANE A. *Pompeio.*

INgenuum natam neque mutimentorum ſumptus g, neque ſeruitutis obſequium h faciunt ancillam i, neque manumiſſio k libertinam. PP. V. Idib. Maij Sabino II. & Venuſto Cos.

Natus ex ingenua ſite pendente eſt ingenuus. Vel ſic: *Partum liticioſi non efficit libertatis.* BAL. Vel ſic: *Si manumiſſa eſt pollex ex antiqua cauſa pronunciatus ingenua: liberi ante nati probantur ingenui.* SAL.

Ingenuus. ¶ *Sed contra huic l.*]. *de lib. non l. fin.* Solu. ibi nõ erat cauſa liberalis: ſed de dominio inter duos. vel hic erat libertatis cauſa: ibi ingenuitatis. ¶ *Item argum. contra.*]. *res inter alios alt. imò hic quia ex ingenua naſcitur, non ex ſententia matris. & ſic non obſt. Inſta de lib. non l. fin.*

C *Vm cognatum.*] CALVI. Si ciuitate habeat bellum cum ciuitate alia, ingenuus aliquis captus fuerit & diſtractus ſeruus diẽdum ſit, quæritur? Dicitur quòd non: quia talis non dicuntur habiti vt *ſi de captiu. l. fin.* Vel dic: quia Palmyrena ciuitas bellum faciebat cum populo Romano, & captus erat liber homo, & diſtractus: cùm quodam inter poſtliminij dicatur reuerſus, eſt pœnes prouinciæ reddet ingenuitatem ſeruus eſſe dicetur. VIVIANVS.

a ¶ Vide ſcripta ſub]. *Obſer. cap.* 12. vbi notaui, hanc locum accipiendam eſſe de tyrannide Odenati, & Zenobiæ vxoris, quam deuicit Aurelianus Imp. Odenatus autem ſub Gallieno & Valeriano fuit Palmyrenorum rex vel dictator. Vt ſit hæc lex ſenſus, ingenuum, qui ex Odenati & Zenobiæ tyrannide redemtus fuerit, neminem quidem relatæ inde pignoris, non tamen recte dilecti velut captiuum, eámque diſtractionem ingenuitati obeſſe prædicare. CUIAC.

n ¶ *Ingenuum.* à natiuitate. ACCURS.

o ¶ *Palmyrena.* ciuitas eſt Palmyrena quæ eſt in prouincia Phœnicie prope Barbaricas gentes: vt *ff. de cenſibus. l.*]. & ſæpe bellum cum populo Romano: & hanc expertam: cum denique vendiderunt: & ſic hæc quodam poſtliminij dicitur reuerſus: vt *ff. de cap. l. 4. & l. fin.* Vel vertum faciebat belli cum alia ciuitate: & ſic tam non fuit factus ſeruus, cùm non dicantur habiles: vt *ff. de capti. l. fin.*

p ¶ *Pollicem.* id eſt, de laudie, in mala enim parte ponitur.

DIffamati.] CALVI. Primò ponit legalam, deinde exemplum ad regulam quæ talis eſt: Status ingenuorum nitebit vel mitigatur alienus diffamari non debet. Exemplum talem eſt. Tutor pupillæ impoſuit Seio quòd eius ſeruus. præſidem & eius conſiliarium ſupra b autumpelauit, vt Tutum eiuret, & probaret Seium ſeruum eſſe, vel deſiderem. Seij allegationibus audita pronunciatur ne Seius ¶ TITIO ſuper ſtatu

Ingenuum. ¶ *Sed contra huic l.*]. *de lib. non l. fin.* Solu. ibi nõ erat cauſa liberalis: ſed de dominio inter duos. vel hic erat libertatis cauſa: ibi ingenuitatis. ¶ *Item argum. contra.*]. *res inter alios alt. imò hic quia ex ingenua naſcitur, non ex ſententia matris. & ſic non obſt. Inſta de lib. non l. fin.*

C *Vm cognatum.*] CALVI. Si ciuitate habeat bellum cum ciuitate alia, ingenuus aliquis captus fuerit & diſtractus ſeruus diẽdum ſit, quæritur? Dicitur quòd non: quia talis non dicuntur habiti vt *ſi de captiu. l. fin.* Vel dic: quia Palmyrena ciuitas bellum faciebat cum populo Romano, & captus erat liber homo, & diſtractus: cùm quodam inter poſtliminij dicatur reuerſus, eſt pœnes prouinciæ reddet ingenuitatem ſeruus eſſe dicetur. VIVIANVS.

a ¶ Vide ſcripta ſub]. *Obſer. cap.* 12. vbi notaui, hanc locum accipiendam eſſe de tyrannide Odenati, & Zenobiæ vxoris, quam deuicit Aurelianus Imp. Odenatus autem ſub Gallieno & Valeriano fuit Palmyrenorum rex vel dictator. Vt ſit hæc lex ſenſus, ingenuum, qui ex Odenati & Zenobiæ tyrannide redemtus fuerit, neminem quidem relatæ inde pignoris, non tamen recte dilecti velut captiuum, eámque diſtractionem ingenuitati obeſſe prædicare. CUIAC.

n ¶ *Ingenuum.* à natiuitate. ACCURS.

o ¶ *Palmyrena.* ciuitas eſt Palmyrena quæ eſt in prouincia Phœnicie prope Barbaricas gentes: vt *ff. de cenſibus. l.*]. & ſæpe bellum cum populo Romano: & hanc expertam: cum denique vendiderunt: & ſic hæc quodam poſtliminij dicitur reuerſus: vt *ff. de cap. l. 4. & l. fin.* Vel vertum faciebat belli cum alia ciuitate: & ſic tam non fuit factus ſeruus, cùm non dicantur habiles: vt *ff. de capti. l. fin.*

p ¶ *Pollicem.* id eſt, de laudie, in mala enim parte ponitur.

DIffamati.] CALVI. Primò ponit legalam, deinde exemplum ad regulam quæ talis eſt: Status ingenuorum nitebit vel mitigatur alienus diffamari non debet. Exemplum talem eſt. Tutor pupillæ impoſuit Seio quòd eius ſeruus. præſidem & eius conſiliarium ſupra b autumpelauit, vt Tutum eiuret, & probaret Seium ſeruum eſſe, vel deſiderem. Seij allegationibus audita pronunciatur ne Seius ¶ TITIO ſuper ſtatu

† *ſuſtinet. &c.*

* *Quæ dare Oldendorp. Tal. mynicorum ſeruitutem exiſtimat. qui vnus fuit ex originariis qui ſæpe Valeriano ac Gallieno aut vtrisque imperium Romanum.*

b *Vide Cuiac. hoc loco.*

480/C.IV.K.5-4, 1791-1792
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

suo de cætero inquietaremus. si igitur adhuc perseueras in iniuria, debet Titium temperare. VIVIAN.

a ¶ *Perniciosum*. id est, vnde iniquum.

b ¶ *Alterum*. successorem.

c ¶ *Dissensionibus*. id est, turbas.

d ¶ *Ergastulum*. definitionem, sine primò coram se constellatus vt aegu. ff. de libera. caus. l. decet. §. fi. secundùm Ala. Vel die quòd præses * statuerat certum tempus, intra quod inciperet agere quod potuit, denegando sibi postea iustissimo-nem: vt ff. de remiss. pignor. l. si eadem. & l. de eo vim. pa. l. fin. ff. de exc. rei. iud. l. fi. §. quæritur. & ff. quib. ex cau. maio. l. fed & fi per præsidem. §. fed & fi dominus decretis. & ff. de operis noui. nunciand. & l. fi. vers. fi. simile. & l. ad legem Iuliam de adulte. l. ult. nouissima. & ff. de bo. aucto. iudi. poss. l. 1. & ff. & de Carbonia edicti. l. ij. §. fina. Certiùm punalem potest iudicare multam: vt ff. si quis ius dicen. non obtemp. l. j. in principio.

¶ Item contrà l. vt nemo inuitus. sed hîc specialè. ¶ Et sunt hæc omnia argumenta pro scholari qui vult recedere, & Bononienses effectum eum concedere in recessu.

c ¶ *Inquietudinem*. nam animus causam cùm deest cognitioni commutatur: vt ff. de re iudicata. l. testamento. & ff. de ædil. ed. l. ij. in fine.

Scientia condicionem.] CARVS. Si scisse vt seruum liberum possedisti: non propere hoc libero quòd fuit seruus præiudicasti, licèt ministerium quod serui consueuerunt facere, tibi præstitit longo tempore, nullo enim vero titulo intercedente puta emptionis, vel donationis non intelligitur fuisse conditio mutata. VIVIAN.

f ¶ *Cùm igitur*. hîc habes quòd absque lite cautelata fuit hic lata definitiua sententia.

¶ Sed die quòd Iudaeus fuit terminus, minimè in casu qui sequitur, alibi contra quandoque: vt ff. de libera. caus. l. libera. §. fi. quæ seruus. Sed certè ibi non fit seruus sciente.

g ¶ *Sicari filius*. vt ff. de libera. caus. l. fi. & ff. de fratribus in prin. & §. & facit ff. de seruo corrupt. mal. l. fin. ACCURS.

b *Ex constitutionibus non videtur fuisse actum casum habere ius.* vide *Romanos singulariter solere ad præsens ius pertinere.*

Sicut.] CARVS. Si alicui status quæstionem mouisti, & renuntiasti cessa actio, an alij præiudicet volenti ei statum mouere quæstionem, quæritur? Dicitur quòd non fuisti ad probationem ingenuitatis quod aliquando mota lis renuntiasti. VIVIAN.

h ¶ *Nec* * *prodesse potuit*. vt argu. ff. de libe. caus. l. *Alii fratres*.

Codex.

gnitate quorundam, periniquè * est: præsertim cùm affirmes diu præsidem vnum atque alterum b interpellatorum à te, vocitasse diuersam partem, vt contradictionem faceret, si defensionibus c suis confideret *: vnde constat meritò rectorem prouinciæ commotum allegationibus tuis sententiam d dedisse ne de cætero inquietudinem e sustineres. Si igitur adhuc diuersa † pars perseuerat in eadem obstinationeaditus præses prouinciæ ab iniuria temperari præcipiet. Dat. pridie Nonas *.

Famulatus liberi hominis etiam per tempus longum, non facit eum seruum. SALYC.

VI. *Idem* AA. & CC. *Diuysio.*

SCientis conditionem liberum non posse fieri seruum, euidentissimi iuris est. Cùm igitur f proponas patrem pupillorum quorum precibus fecisti mentionem, veluti liberum te penes se habuisse in ministerijs, licèt in actu longi temporis non præcedente vero titulo qua dominia queri solent e, mutare tui conditionem minimè potuit. S. VII. Kalend. Maij AA. Coss.

Non renunciatio causa, sed natalium veritas probat quem ingenuum. SAL.

VII. *Idem* AA. & CC. *Matrona* *.

SI te & filios tuos ingenuos esse constat: naralium veritas vos tuetur. nam qui seruitutis mouerat quæstionem, apud acta causæ renunciando, ad ingenuitatis probationem nec nocere quidquam, nec prodesse potest h.

Serui vel liberi, ex pallo non efficiuntur ingenui. SAL.

VIII. *Idem* AA. & CC. *Calumpho.*

INgenui nascuntur i, libertini manumissione tãtùm constituuntur k. pactum autem nec seruis l, nec libertinis ingenuitatem adfignat: nec his * qui translationi * non contenserunt °, quicquam præiudicare potest.

Ex libertina matre natus est ingenuus: nec in reuersa obest quòd in captiuitate hostium fuit. SAL.

IX. *Idem* AA. & CC. *Pomponio.*

i ¶ *Ingenui nascuntur.* vt & *Inst. de ingenuis. in prin.*

k ¶ *Constituuntur.* vt *Inst. de liberti. in prin.* Item & per testamentum vt *de statu ho. l. ingenuum.*

l ¶ *Nec seruo.* vt seruus vel libertus fit ingenuus vt *ff. de collatio. designa. l. q. & de libe. causa. l. puerum.* & *l. post certi.* ius autem patronus bene remittit vt *Inst. de. lib. & de iure patronatus. l. fin.* Item beneficio principis liber- † *ingenuitas* tus fit ingenuus vt *ff. de nata. restit. l. quæris.*

m ¶ *Nec hæ.* scilicet patronus vel dominus.

n ¶ *Transactioni.* dedit enim aliquid seruus vel libertus domino vel patrono, vt fieret inge- * *alias.* nuus: hoc quidem non nocet non confitenti-bus.

o ¶ *Consentirent.* idem si consensissent vt fierét ingenui, vt prædixit.

Libertina matre.] CARVS. Auarus ex libertina fit ingenuus, quæritur? Dicitur quòd hic vnde si talis ab hostibus captus fuerit, vel ex libertina natus, sibi non præiudicatur quominus sit ingenuus. VIVIAN. * *Ingenuus est* etiam, qui libertina matre ex edicto fit.

p ¶ *Iura est.* vt *Inst. de ingenuis in prin. & de spon. libe. Lauream.*

Recognoscendos.] CARVS. In libellis quæque hoc nomen scribunt, ponitur pro nomine serui. si aliquis ingenuo hoc nomen imposuit ad celandam ingenuitatem: nunquid ob hoc meretur eius edictio? Dicitur quòd non. VIVIANVS. † *al. nouos.*

q ¶ *Ad recognoscendos* b. vt *Inst. de leg. §. quæ in manu.* * *Maximis Z. Anno.* Maximis ma tutione edicti vis aut furtus non metuens.

Si confessum.] CARVS. Si ingenuus cuiquam seruum possides, nullo præcedente titulo, vel vltra operas in x. vel xx. ann. liberi condutitij: non ob hoc ingenuitatis eius præiudicatur: & vt sibi contentionis fides adimpletur, agere poterit.

r ¶ *Si confessum.* id est, vestri. possidebantur enim vt serui.

Titulo. ex * quo liberi constituuntur vt vide *ff. de libe. caus. l. fi.* & *Inst. de ingenuis in fin. & facit ff. ad l. Fusiorum. & facit ff. ad l. Iuliam de adulte. l. ult. & eadem tit. l. ij.* * Titoli vnde quibus ex libertate in ingenuos. seruorum. libertina.

t ¶ *Prohibemini.* scilicet ad mercedem, id est, vt soluatur vobis merces.

Mutandum.] CARVS. Ingenua vendita & expostata ea-què ancilla nunquid libertatem & ingenuitatē amittat? Dicitur quod non: sed nati post, manent liberi. VIVIAN. † *Mutandum.*

u ¶ *Pronunciat.* vt & *Inst. ad legem Fal. de pla. l. addendum.* & facit *ff. ad l. Iuliam de adulte. l. ult.* * *libertatem.*

Ingenuum.] CARVS. Si de possessione libertatis in ingenuitatem pronocasti, nec probasti an liber- ‡ *Ingenuus qui* tus sit, quæritur? Dicitur quòd sic.

x ¶ *Libertinitatis.* qui habebat quod videbatur si amiserit quia ‡ *non esse vt.*

Ingenuum se contendendo, nec probando, non amittit libertinitatem. *

.S. VII. Id. Decembris.

Absoluta lata quia non probatum, non properea præsumitur quod reus asserebat esse verum. Sic succumbens in causa ingenuitatis, non præiudicat sibi in causa libertinitatis quia illam passus mouere posse. SALYC.

XIII. *Idem* AA. & CC. *Melanthe* †.

INgenuum se contendendo, nec probando, non amittit libertinitatem * *.S. VII. Id. Decembris.*

480/C.IV.K.5-4, 1793-1794
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1795-1796
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Gratia agendi.* ipſi ſeruo.
b ¶ *Obſeruare.* id eſt, parere.
c ¶ *Ad eum peruenerint,* non ex re fructuarij, vel ex opera ſua.
d ¶ *In nullum reſpiciat.* hoc tamen admittitur quandoque, ſcilicet in diebus feſtis: vt *ſ. de libe. cau. l. ſi vſufructuarius & de ſigni. ſeruor. l. quod ſeruus ſignatum.*
e ¶ *Perducant.* vt *& ſi de manumiſſ. l. nepos. & de manumiſſ. vind. l. ſi pater.*
a Manumittere per alium ſegulatim nõ poſſumus. & eſt hic ſpeciale. &c etiamſi filius per patrẽ: vt *l. de his qui à non domino. l. pen.* ſed regulariter contrarium *l. de manu. vin. l. nec mulierum.*
f ¶ *Cum enim.* matiſi hoc caſu liberorum differentia eſt ſublata, cùm enim. &c.
g ¶ *Poſſ.* ideo dixit poſſe, quia emancipatus b non acquirit patri. 2. Item per prætorem tantùm ſuccedit. 3 Item vocat patrem in iur. cum venia tamen: vt *l. de in ius voc. l. fin. &.* Item emancipati conferunt ſua: ſed non ſui emancipatis: vt *l. de collat. l. ſi emancipati.* plenè diximus.
b Emancipati a ſuis aliter in aliquibus differunt.
h ¶ *Peculiare eſt.* id eſt, pulcherrimum eſt.
c ¶ *Qui ſeruo.*] *Iunonem.* id eſt, manumittendi auctoritatem dare.
k ¶ *Requirere.* etiam ſi eſſet infans: vt *inſtitut. de lib. & poſt. & ff. de manumiſſ. iuris reuis.*
l ¶ *Ampliandam.* vt *T. de indi. vidu. l. 4. & de ho. lib. l. fin.*
d quam refert Paulus lib. 1. ſententiarum tit. 13.
† exercitor. al. coercitor.

SI quis ſine vxore.] CAESAR. Si aliquis ad ancillam ſuam conſuetudinem habuit, & vſque ad mortem ita perſeuerauerit: nec ipſum nec liberos eius heredes in ſeruitutem deducant, ſed in libertatem eripiantur. & hoc in primo. Licentia verò domino ſuperſtiti concedenda, vt ancilla & ſobole quomodo ſibi placuerit: & in vltima voluntate de his diſponere, eos aliis vt ſeruos legando, vel vtia ſeruitute heredum remanere relinquendo. & hoc in ſecunda. Si verò nihil de eis expreſſit: tunc poſt mortem eius ad libertatem perducãtur. & hæc vera ſunt in omnibus non habentibus vxorem. In aliis verò ſecus erit: quia habẽti vxorem, & concubinam etiam antiquitus non permittunt. & hoc in tertia VIVIANUS.
m ¶ *Certe modo.* quem eorum modum habes in fine l.

Codex.

ſeruus acquirat ſecundùm ea quę generaliter in ſeruos & dominos conſtituta ſunt. Sin verò gratias agendo a vſufructuarius eum ab vſufructu liberauerit, & libertate donauerit, tunc manear quidem ſeruus proprietario ſuo annexus: ſed nõ neceſſitas ei imponatur, donec viuit vſufructuarius, vel vſufructus conſtare poteſt, obſeruare b proprietarium, & quædam miniſteria ei adimplere, ſed iudices noſtri eum in quiete tueantur. Poſt vſufructuarij autem mortẽ, vel vſufructus quocunque modo interemptionem: tunc ſeruus quidem domino, & omnia quæ in medio ad eum peruenerint c, hæc ſuo domino acquirat. Et ſi ex noſtra conſtitutione hæc ſeparatio inter ſeruos & liberos, & non ſecundùm ius antiquum: idem ſeruus remanet, & nullum reſpiciat d dominum.

Poteſt pater & mater per filium & filiam apud inducem vel alterum ſeruum manumittere. BALD. Vel ſic: *Parentes poſſunt manumittere per filios cuiuſcunque ſexus, etiam ſi non ſint in poteſtate.* SALYC.

Illud quoque huic legi adiicimus, vt exploſa antiqua † perſonarum differentia, licet parentibus tam maſculis quàm fœminis, filiis filiabúſve ſuis in ſacris conſtitutis, ſiue emancipatis, cuiuſcunque gradus mandare imponere, quatenus ſeruos in libertatem perducant e, ſiue apud iudicem, ſiue in ſacris eccleſiis, ſiue ſecundùm aliam quem mãdatoe voluerint legitimam modũ. cùm enim f & in ſucceſſionibus & in aliis penè g omnibus nulla eſt inter liberos differentia: oportet hoc obſeruari & in præſenti caſu h, maximè pro libertate, quam & fouere & tueri Romanis legibus, & præcipuè noſtro numini peculiare eſt k. Dat. XV. Kalend. April. Lampadio & Oreſte COSS.

Poteſt manumitti non in eccleſia, quàm apud iudicẽ, vel in teſtamento etiam infans & ignarus, vt ſic ciues Romanus. BALD. Vel ſic: *Seruus cuiuſcunque ætatis manumitti poteſt à domino.* SALYC.

II. Idem A. Iuliano P.P.

SI quis ſeruo ſuo libertatem imponat, ſiue in Eccleſia, ſiue in æde ſacra, ſiue ad qualecũque tribunal, vel apud eum [iudicem] qui libertatem imponere i legibus habet licentiam, ſiue in teſtamento, vel alio vltimo elogio, directam vel fideicommiſſariam: nullo coerceatur † modo eorum qui ad libertatem

e ¶ *Manumittere.* vt *T. de manumiſſ. teſtam. l. 1.*
f ¶ *Ingenuos.* vt *T. de ſecund. nupt. auth. nõ autem.*
g ¶ *Antiqua iura.* vt *& de Iudæis auth. l. 1.*
* Cum enim hoc eſſet legitima quæ Romanos ciues in adoptiuis, & ſeruos ante hãc statũ manumiſſos non ſerre cuiuſquemodo, ſed vltimam Latinam, vt docet Theoph. *Inſtit. de liber. & Vlpian. tom. 8. reg.*

DE LIBERALI causa.

Diuis ſuprà de liberali cauſa. Item de ea inſtitutum eſt per liberalia iudicia. Vel ſic: *Aliter cauſa liberalis, ſuper. dictum eſt: nunc autẽ quoniam de libertate pœnalis quæſtio ſæpe ſolet ventilari, ideo ſi ita ſe habeat de liberali cauſa.* ALEX.

RE*m quidem.*] CAIVS. Si filius tuus tanquam ſeruus diſtrahitur, eos vindicare in libertatem poſſis, quæ ratione? Dicitur quòd licet rem illicitam commiſeris, tamen eos vindicare poteſt: vel nomine eorum in libertatem proclamare. VIVIAN.
Continuatio.
¶ *Illicitam* quantum ad hoc, quòd non poteſt, niſi in caſu, vt *ſuprà de pact. qui ſ. dicẽs.*] & ¶.
* Vide quæ ex corpõ ad tit. de rebus alienis non alienandis & ibi notata.
† *Inhoneſtam.* quantum * ad hoc quòd non ſint ¶ *filios* eorũ.
† *ſuſcipere.*
b Inhoneſtus † ad matrim. ſpectat.
* *ſeruitutem.*

DE LIBERALI CAVSA.
TITVLVS XVI.

*Dhæc quæ dicta ſunt veluti præludia quædam ſunt, aut præparationes ad hanc totalem & ſequentes aliquot, in quibus agitur de præiudicialibus actionibus, quibus quis vel ex ſeruitute in libertatem petitur ingenuus aut libertinus, vel ex libertate in ſeruitutẽ, vel ex ingenuitate in libertinitatem quæ liberalis cauſa dicuntur, & cognitiones, quia principũ aut diuorũ vel ſpectabilis vicedicis requiritur & prouidentia, vt nulla Thalelæus ansa in hac verba L. 1. hoc tit. Simile habere præiudicia. Omnem cauſam ſeruæ præiudicii appellari. Et prouidentia idem quod iudicia liberalia, grauiora nulla eſſe poſſunt, vt morti obſtans ratione libidus ſeruitia vel ex alimentis vel ex operis, obſequiis, vel de rei vindicatione, vel de hereditate, vel de crimine, vt *l. 16. 1. 2. 3. 4.* aſſignat prouidentia faciant, non ea ipſa petitiones per ea, ſi ferè præcedentes *l. 2. 3. h. tit.* Præcipua leges horum titulorum *l. 14. & 15. de quibus ſingulis* Obſeruat. 18 CVIAC.

Pater poteſt venire contra filium, ſibi illicitum & inhoneſtum inſeruorem filiorum, qui non potuerunt per patrem aſſici iniuria. BALD. Vel ſic: *Pater venit contra filium ſuum, quod eſt ipſi iure nullum, vel nomine filij eos prædicare non potuit.* SAL.

I. Imp. ANTONINVS A. Successori.

RE*m* quidem illicitã & inhoneſtam † admiſiſſe conſtiteris, quia proponis filios * ingenuos à te venũdatos. Sed quia factũ tuum filiis obeſſe

480/C.IV.K.5-4, 1797-1798
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1799-1800

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

defuncti ſuo conſenſu firmare debuit [8].

Ex pacto facto cum ſervo proprio de ſi vel filio manumiſſo & dato manumiſſo, dominus non adſtringitur, licèt à iure teneatur. SAL.

VIII. *Impp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC.

Varina.

CVm adfines placuiſſe quondam domino tuo, vt pro te & pro filia tua dato nûmo [9] certæ quantitatis vos manumitteret, & te tantummodo liberauit: adipus rector prouinciæ horrabitur [a] eum [b], ſaluare reuerentia quam patrono liberti ſolent exhibere, placino ſuo ſtare. Dat. Prid. Maximo II. & Aquilino Coss.

Adſertum in libello habet vim confeſſionis, & ei ſtatur contra proferentem: & ſi an diuerſi libelli contraria dicti ſtatur ei quod nocet. BALD. Vel ſic: *Confeſſioni ſupplicantis ſtatur in eius præiudicium, non fauorem.* SALYC.

XII. *Idem* AA. & CC. *Priſcæ.*

CVm † precum [c] tuarum † conceptio [d], licèt eum cõtra quem ſupplicas, ex ancilla tua natum eſſe expreſſerit, tamen nomini [e] cognomen, à quo liberi donearat nuncupãtur, ad. diderit, & non ſeruum eſſe, ſed ſeruili macula adſperſum comprehenderit, contra eum qui ſeruus non eſt, ſuppliçaſſe te intelligis [f].

Non valet pactum libertatem infringens: & ſic nemo eſt dominus ſui ipſius. BALD. Vel ſic: *Actus adminiſtrationis non facians ſeruum.* SALYC.

XIII. *Idem* AA. & CC. *Stratonico.*

LIberos priuatis pactis [h], vel actu quocunque adminiſtrationis [i] †, non poſſe mutata conditione ſeruos fieri, certi iuris eſt.

Illicita adſpiratio ad honores publicos, non facit ſeruum libertum. SAL.

XIV. *Idem* AA. & CC. *Quintiano* †.

PRincipaliter [k] CAIVS. Stichus dicebatur eſſe ſeruus eorum: deinde relicta filia & peculio. Venit Titius ex adiantio, ſibi cum peculium ad eũ pertinere, & quòd ſibi Stichi ſeruus fuiſſet: quid iure ſit, quæritur? Dicitur quòd ad debet principaliter inquiri de Stichi, & ira de carne & oſſibus eiusſed debeo probare coram præſide quod dominus Stichi ſpectabat ad me: quo probato, peculium eius & ſibi mihi adſignabuntur. Vel ſic: Si habui ſeruum, & ille habuit peculium & deceſſit: non poteſt quæſtio principaliter de dominio illius adſignaris ſed ſi de peculio eius fuerit controuerſia, poteris quæſtio illa agitari, prout ſententia verſor eſt. VIVIAN.

o ¶ *De ſtatu* vt [l] *petatur cura & oſſa.*

p ¶ *Debet* vt [m] *ne de ſtatu defuncti. quamuis & l. fin. & ff. ſi pend. appellatio. mors inter l. quæſtus.* ACCVR.

[a] ¶ *Pleraque debuit.* vt [1] *C. de rei vxor. l. cum à matre.* ¶ Sed arg. contrà *ff. qui & à quib. l. ſeruo.* ſolu. hic dominus extitit hæres matrimoniſ cũ cõtra matrimoſſe dominaque nõ placet quia magis debet eſſe contra. 2. Vel dic quòd valet ſuo exceptionis, vt *dic.* non ipſo iure: vt *dic.* 3. Vel hic fuit manumiſſus ab eo qui non potuit manumittere, non quòd non effecta manet, ſed quia minuitur ex. ex. hãc iuſta cauſa: vel quia in fraudem creditorum. arg. *C. de ſer. pign. de manſ. ſi ſine dicendi abi, quia non erat dominus.*

¶ Item arg. contrà *ff. de caſt. & ſpon. in fin.*

ADDITIO. Pro ſolutione contrariorum in hac gloſſ. formatorum, vide pulchram diſtinctionem Bart. *in l. cum vir. ff. de vſucapionibus. anno ſeptem.* ACCVRS.

[b] ¶ *Non adfirmet.*] CAIVS. Si cum ſeruo tuo de dando tibi & filiis libertate, acceptæ eius pecuniæ quantitatem cõmunibi: ſi non manumiſſi ſeras conuinci non es conuentus: ſed horrabitur te præſes faciens vt conuenias, iure patronatus tibi maſerare ſalvos.

[c] ¶ *Nomen.*] Nõmini, ſic multus pitia eſt bonomine, i. multi pulcri: vt *ff. de verb. ſign. l. in vſu.*

[d] ¶ *Mentionem* vt & *ſequ. de conditi. ob. cauſ. l. ſi liber.*

[e] ¶ Sed an neceſſarium imponam? Quidam quòd ſic: vt *ff. ſi liber. tanq. ſit de. l. ſi.* Sed certè dicunt non fuiſſe ſeruum reddito pecunio. Item pro eis *ff. de aquir. hered. l. ſi ſeruum.* §. *ſi quis.* Sed ibi dominus fatuus dedit, nõ præſentialiter. 2. Vel ibi fuit certitudo, vt non ſit neceſſarius hæres. 3. Tu dic quòd ſi minus non compellitur licèt ſit hæredes: vt *ſupr. de manſuet. l. incompetens & l. ait. ff. poſtum.* [f] ¶ *Cum ſcil.* dominum ignorabam.

[g] ¶ *Cum precum.*] CAIVS. Si in libello precum quem principi cõtra ſeruum tuum porrexiſti, in principio ſeruũ natum ex ancilla adſeruiſti, in fine autem ex adſcriptitia, poſteriori adſeruationi fauore libertatis ſtabitur coram iudice delegato, propter veterem adſertionem in ſcripto contentum, nec retines ad principem aliud obtinuiſſe, vt poſſis dicendo ſit adſcriptitius, quam ſeruus. Vel ſic: Dixi Imperatori, vellem vt cognoſceret inter me & quendam quem dico ex ancilla mea natum, etiam ille dicitur Alber. Carbon. dixit Imperatori: vocari ſeruũ, ſed liberũ & poſſe eũ ex ancilla natũ, non tamen ſeruum. ideò videtur quòd ea non ſit audiendus.

[h] ¶ *Cum precum.* Non potelegem illam, quòd, ſi quis porrigit libellum, & aliquid dicit contra ſe in libello, ſtabitur dicto ſuo contra ſe. arg. *ff. famil. erc. l. qui ſemibis.*

[i] ¶ *Tutorum* factorum alia vice.] Et no. quem videri confeſſum quod in libello potuit.

[k] ¶ *Principaliter.*] CAIVS. Stichus dicebatur eſſe ſeruus eorum: deinde relicta filia & peculio. Venit Titius ex adiantio, ſibi cum peculium ad eũ pertinere, & quòd ſibi Stichi ſeruus fuiſſet: quid iure ſit, quæritur? Dicitur quòd ad debet principaliter inquiri de Stichi, & ira de carne & oſſibus eiusſed debeo probare coram præſide quod dominus Stichi ſpectabat ad me: quo probato, peculium eius & ſibi mihi adſignabuntur. Vel ſic: Si habui ſeruum, & ille habuit peculium & deceſſit: non poteſt quæſtio principaliter de dominio illius adſignaris ſed ſi de peculio eius fuerit controuerſia, poteris quæſtio illa agitari, prout ſententia verſor eſt. VIVIAN.

[l] ¶ *De ſtatu* vt [1] *petatur cura & oſſa.*

[m] ¶ *Debet* vt [2] *ne de ſtatu defuncti. quamuis & l. fin. & ff. ſi pend. appellatio. mors inter l. quæſtus.* ACCVRS.

[n] ¶ *Conceptis.* Vide tot. tit. *l. cum quæ ff. ord. Cvriac.*

[o] ¶ *Tamen nomini.* hic pone caſum in principio poſitum & dic quòd prius in libello precum dixerat natum ex ancilla: poſtea in eodem libello ex adſcriptitia, poſteriori [1] confeſſio valet facere libertatis.

[p] ¶ *Nomini cognomen.* Theſeleus Graecus interpres ad hanc Lectus, ſeruus nõ habet cognomen. Idem Anteridorus *in lib. de ſomniis.* Vide ſcripta ad *l. Stichum. §. Titio de leg. 1.* CVIAC.

[q] ¶ *Nomen.*] CAIVS. Licèt liber homo tibi ſeruiat, vel paſtus ſit quòd ſe ſeruum non ob hoc filio præiudicat, quòd magis fuerit ſeruus. VIVIANVS.

[r] ¶ *Adminiſtrationi.* vt *& ſequ. de ſer reipu. l. fin.* ACCVRS.

[s] ¶ *Non mutant.*] CAIVS. Si ſeruus tuo ignorante ad honores ciuiles adſpiraueris, non ob hoc probauit ſe eſſe ingenuũ: nec per hoc quòd pater eius aliquando ad ciuiles adſpirauerit honores: ſed contam contemptui iudice de ſtatu eius quæretur, ſi an liber, vel ſeruus VIVIAN.

[t] ¶ *Adſpiraueris.* domino ignorante, alioquin contrà vt *infrà qui non poſſ. ſupra ſeruo. & l. ſin. bis. ff.* & ad hoc *ff. de offi. prat. l. Barbarius. & l. ſedem l. inberum. & ſupra de prob. Longe.* vide de ſtatu homi non probẽt: multo magis nec patris.

[u] ¶ *Solemnibus* id eſt, dato libello.

[x] ¶ *Sed liberta.*] CAIVS. Si liberum vt ſeruum tuum diſtrauiſti, ei non præiudicaſti quominus in libertatem proclamare poſſit, ne ſit ſeruus. & hoc in primis. Si verò ex ancilla tua natum diſtrauiſti: ei cẽs emporii precii ſeruus ſolueris, non ob hoc erit liber. VIVIANVS.

[y] ¶ *Liberta.* quidam liberi habent, *ex libera, ex libertaq. libertum.*

[z] ¶ *Conſeruus ex.* nili in caſibus: vt *Inſtitut. de noxa ex poſit. & T. de ſpa. qui ſ. diſt. l. ſ.*

480/C.IV.K.5-4, 1801-1802
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ite ordinata.] CARVS Si aliquem de possessione libertatis vel seruitutem petierit, hoc contesta, in liberali causa, ea pendente interim pro libero habebitur quoad causam liberalem exercendam. VIVIAN.

a ¶ *Ite ordinata.* id est, contestata.

b ¶ *Libertatem.* id est, hoc contestata in liberali iudicio, aliàs aliter dicitur C. *quos non est necesse.* [7.] *Ite ordinata.* ibi notatur.

c ¶ *Conditionem.* scilicet pro libero.

d ¶ *Habetur.* quo b ad hanc litem exercendam, & ea exacta apparebit, fuerit vilis an inutilis: vt *C. ite ordinata. & l. cum quidam causa ma.* [3.] *§. ac autem & ff. de iusiur.* [2.] *§ ite qui. ff. de seruis.* hic ergo pro libero habetur, vt aget contra dominum. 2. Item vt det procuratorem causam liberalē exercet, si ea libertatis possessione in seruitutē petatur: sicut si conuīcā. 3. Item vt actiones ēdera extrēos debitores intendet, & contra se intentatas excipiat non vt finiat, vt [7.] *de aduocatis vtilitate.* [1.] *in prin. & ff. de procur. l. seruum.* [8.] *cf de libera causa. l. ordinata.* [4.] Item vt ei detur tutor: vt [7.] *qui dare tutor. tutores possunt.* [1.] Sed quo c ad quædam non habetur pro libero, scilicet vt interim ad militiam eligi possit: vt *ff. de re mili. l. qui statim.* nec quantum ad hoc quin acquirat extrarum rerum possessionem dominū: vt *ff. de acquiren. poss. l. iij & ff. seruus. & de stat. homin. l. ij & sui. ff. eod.* ACCVRSIVS.

a Idem de filio non habente.

b Scripsit se id est, scripturā illā quæ fieri debebat in natalitate cuiuscunque ingenui natiuitate.

c ¶ *Nisi contesta professus.* id est, professus, vt quia debebat seruire, ingenuus, scripsit, seruus. ACCVRS.

d Videndum.

e Simulatione id est, professione: vt quia debebat seruire, ingenuus, scripsit, seruus. ACCVRS.

f ¶ *Prouidendum.* vt *C. de fide instru. l. seruum. & de aquæ. l. ij vicinis & de rei vend. l. inde in.*

¶ Aegius.

Ite ordinata.] Si aliquem de possessione libertatis [i] seruitutem petierit, hoc contesta, in liberali causa, ea pendente interim pro libero habebitur quoad causam liberalem exercendam. VIVIAN.

a ¶ *Ite ordinata.* id est, contestata.

Ite ordinata * †, in possessione libertatis b, in de eius libertate quæritur constituitur c, & interim pro libero habetur d. Dat. IV. Kal. Maij Heraclæ AA. Coss.

Ingenuitas probatur non tantum per scripturam factam de natiuitate, sed etiam per testes, & alias legitimas probationes. SALVC.

XV. *Idem* AA. & CC. *Palladio* e.

NEc omissa professio f pro barionem generis excludit, nec falsa simulatio g veritatem minuit. Cùm itaque ad examinationem veri, omnis iure prodita debeat admitti probatio: aditus præses prouinciæ, solennibus ordinatis prout iuris ratio pacitur, causam liberalem inire vos decidi prouidebit h †.

Quæ de mea voluntate non procedunt actiui, nec in mei præiudicii, à lege procedunt passiui. BAL. Vel sic: *Si instrumentum datum de liberali scriptum vt de ancilla, nō præiudicat, ei ignoranti, cuiusque sit status: nec scienti, si sit minor annis viginti.* SALVC.

XVI. *Idem* AA. & CC. *Diogenia.*

SI ministerium tuum quasi libera exhibuisti, ac te nescienti b quasi ancilla in dotem data, conscripeum instrumentum est nihil hæc libertati tuæ nocere potuerunt: maximè cùm te minorem ætate fuisse cōmemores, & placuerit minores viginti annis nulla ratione mutare statum posse, ac pro liberis seruos fieri: ne antè i libertatem inconsultè amittant, quam k aliqui propter ætatis rationem sine consilio præstare non possunt. PP. VI. Idus Maij Hadriano A. Cos.

Naturalis filius mutilationis vitio in delictis & criminibus nec sequitur, ego sum ingenuus, ergo & fratres mei: quia quod separabile est, probatione non infertur. hoc dicit no. BALD. Vel sic: *Ingenuitas tuum ex fratribus non arguit ingenuitatem alterius: quia hæc filiæ simul se vnus fit liber & alter seruus.* SALVC.

XVII. *Idem* AA. & CC. *Rufino* †.

i ¶ *Ne annis.* scilicet viginti annos.

k ¶ *Statum.* simplex est relatio.

l ¶ *Aliquibus.* aliàs: & tunc dic quòd non potest minor viginti annis manumittere, nisi causa cognita. nam nec efficiet seruus suus consensu. item si habet xij, est datiui minus: & idem est sensus & sic est simplex relatio.

MVltis a rationibus naturalibus ingenuis fratrib. natis, pòst delictis, vel casibus intercurrentibus, singulorū causæ status separātur. Nil itaque prohibet eundem & tibi non moueri quæstionem [status,] & eos quos fratres tuos adseueras, in seruitutem vindicare, siue retinere. Igitur ad demonstrandam fratrum tuorum libertatem, alijsque probationes necessarias. nā quòd tibi non mouetur quæstio libertatis, eorum b non idoneā c constat habere probationem.

Licet seruus conducat. rem a domino, per hoc non probatur libertas, nec per locationem operarū probatur seruitus. BAL. Vel sic: *Conductio non probat. conducentē esse ingenuum contra locantem, vel eius heredem: nec econtra.* SAL.

XVII. *Idem* AA. & CC. *Zotico.*

AD probationem ingenuitatis, ab eo cōtra cuius successores postulas, facta tibi loquitio nō sufficit d: nec tamen e hoc solum ad seruitutis vindicationem argumentum est idoneum. S. Id. Iulias Philippo A. Cos.

Causa dicitur principaliter pertinere ad illum cuius magis interest: secundariò autem dicitur pertinere ad illum ad quem pertinet per quandam consequentiam. BALD. Vel sic: *Si manumissus ab vno, pronuncietur in seruitutem ab alio: manumissio contradicenti datur propria defensio: aliàs si pronuncies consentiente, eum omnium manumissor defendit.* SALVC.

XIX. *Idem* AA. & CC. *Paulo.*

PRincipaliter f causam eius g de quo supplicas, esse, quam tuam perpicimus. nam cùm te eum ad libertatem perduxisse profitearis, illius interest magis, solennitèr suum tueri statum: & consequenter tua etiā agetur h. nam si ab eo contra quem fundis preces, seruus dicatur, eique libertas ex manumissione tua vindicetur: probatio seruitutis originis, & beneficium manumissionis libertatem illi adfigmant, tuum etiam ius patronatus tuetur. Si verò consentit seruitutē seruos meos fuisse aliquando, non is per collusionem dicatur quòd sic eius sit seruus sempronij, debeo defendere Stichum, & instrumenti non amittam ius patronatus. Vel sic: Habebam seruum, eum manumisi, Sempronius dicit seruum suum esse an à me, an à Titio sit causa ista agitanda, quæritur? Die vt lectum.

g ¶ *Causam eius.* subaudi magis, propter quam, quod sequitur.

i ¶ *Consensu.* vt *ff. de his qui. l. ij libertus non.*

a ¶ *Procul.*

b ¶ *Non idoneum.* vt *C. de probationib. l. mariti.* c Probari libertas filij ex matre, seu probatio: vt *C. de ingenuis manumissis. l. ij.* d Sed libertas aut materni sola nō sufficit: sed cum aliis indiciis: aut patris, vel aui paterni, nec sola, nec cum aliis operatur aliquid: vt *C. eod. l. mai.* ACCVRS.

e ¶ *Non sufficit.* vt *C. de seruis & ancillis. l. ad probationem. & C. de l. Iuliam. l. ij.* f *Principaliter.* id est in omnibus & org. *C. de rei. & facti ignor. l. non solum.* g ¶ *Nec tamen.* adeo certi ambo idem argumentum diuersis modis allegabant, scilicet alius *directus quòd factus* fuit locatio eiusquam ingenui, vt seruus: alius tanquam seruus, vt dominus.

h ¶ *Principaliter.* CARVS. Si Stichum qui à Sempronio in seruitutem petitur manumissi: ipse Stichus seipsum defendere debet: & si teneris præstare patrocinium: quia eum dicis non eum manumisse, probare debeo quòd seruus meus fuisset aliquando, non is quem manumisi. Si verò per collusionem dicatur quòd Stichus sit seruus Sempronij, debeo defendere Stichum, & instrumenti non amittam ius patronatus. Vel sic: Habebam seruum, eum manumisi, Sempronius dicit seruum suum esse an à me, an à Titio sit causa ista agitanda, quæritur? Die vt lectum.

480/C.IV.K.5-4, 1803-1804
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Potuit vt ſ. ea l. iij. infra, & de aqu. l. ſi prætoria. in princip. de re iudic. ſupra l. ſimiliter. ACCVRS.

Stor.] CASTR. Sicut vera libertas reuocari non poteſt: ſic dominus dominum vel agrum locando ſeruo, vel aliquid eum eo ſtipulando, ad libertatem eũ perducere nõ videtur. ACCVR.

b ¶ Non manumittendi cauſa. vt ſi per luſum, vel cauſa oſtendendi, qualiter ſint manumiſſi, vt ſ. de act. & obligat. Ludigenarum ſubſtantia. in fin. vel vt C. end. l. ad probationem. Et nota quòd hic eſt ſimilitudo [a] per contrarium: vt & ibi. Latarum ſimiliter mala. quaſi dicat, ſicut præſcham non reuocat dominus, ſic non præſcham non vindicat ſeruus. ACCVRS.

a Similitudo per contrarium.

En.] CASTR. Si aliquis de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem petatur: pendente liberali cauſa remanebit liber. ſi autem ſeruus mala fide fuit in libertatis poſſeſſione, quia aufugit a domino, remanebit ſeruus & de eo fiet, quod deret ſi ille in ſeruitutis poſſeſſione traſſet. & hoc in ſecunda. Si verò dubium ſit, in poſſeſſione libertatis, an ſeruitutis ſit: per teſtimonia veritas inuenta & declarabitur. & hoc in tertia.

e ¶ Rem qua. Hic locus explicabitur ex §. vlt. l. 7 ſ. an. & l. 10. ſ. de probat. Vide ſcripta ad L. 10. † de probat. CYNAC.

† Thaleſius ad Talelæ.

c ¶ Non ſine dolo. ſi autem bona fide, ſine iuſta, ſine iniuſta ratione credit: commodo poſſeſſoris fungitur: vt ſ. eodem. l. ſeruus. §. pœnæ. ACCVRS.

d ¶ Habere præiudicium. Recte Thaleſius hic notat omnem ſtatus quæſtionem eſſe præiudicialem. Sit autem triplex an ſit ſeruus, an liberetur, an ſtatim. CYNAC.

d ¶ Controuerſia. id eſt, dubium.

e ¶ Ex ſeruitute. an in poſſeſſione libertatis, vel ſeruitutis. ACCVRS.

f ¶ Conceptione. & aliàs confeſſione, commodo adhibito. Sed contrà ſ. de quæſtio. l. de minore. §. ſin. vbi dicit non adhiberi teſtimonia. Sola. hic poſſeſſio in, ibi, propoſitis erat quæſtio inter ſeruum & dominum. a. Alij dicunt. Lõ expone pœnam: vt C. end. l. item pœnam. 3. Tertij, id eſt, initio poſſeſſionis inſpecto. ſed prima verior. Item & cùm b quæſtio eſt, ſit meus, vel tuus ſeruus, & ita de dominio eſt quæſtio: poteſt habere quæſtio per teſtimonia: vt C. de quæſtio. l. quæſtori. & l. item quod placet. & ad leges illam conducit. Lvbi cauſa ſtat. l. ſi ex poſſeſſione. & ſupra de rei vindic. l. cùm ſuper. & ſupra de probat. l. tua rem. ¶ C. de præſcript. longi temp. l. 7. & ff. de liberis & fin. & ff. de quæſtio. l. ſuper ſtatu. & ff. de probation. l. cùm probatis. & ff. ſtatu. g ¶ Sui conceptione. Lege conceptione, vt ſe. Eſt autem conceptio petitionis formula, vt ſit ſenſus: petitio ipſa ſui conceptione iudicat, verum petatur ex ſeruitute in libertatem, an ex contrario. Sic etiam accipitur in l. item pœnam. C. end. & l. cùm tibi. C. de quæſt. Vide ſcripta ad d. l. 7. & 9. C. de quæſt. CYNAC.

b Quæſtio per controuerſia poteſt habere, & eſt quæſtio de dominio ſeruo.

Parentes.] CASTR. Si nata ex libera conſeruo de ancilla nati: nunquid ſibi præiudicat, vt habeatur pro filia ancillæ, quæritur? Dicitur quòd non: quia per naturalem parentes ſibi ſtituerunt non per confeſſionem. & hoc in prima. Si verò nata ex Archuſa, poſtea manumiſſa cõtraxerit ſeruitutem ex ancilla, & ancillam eſſe ſe fimulando ſe, fiue errando id profeſſa eſt: ſibi non præiudicat quo magis amittat libertatem quia ex naturitate, non ex confeſſione, &c. & hoc in ſecunda. VIVIAN.

g ¶ Non confeſſione. facta extra iudicium. & ad hoc ſupra de ingenuis manumiſſ. ingenuum. & infra eodem l. ait. & C. eodem. l. ne ſi volens. & ff. de probat. non nudis. & ff. de probatio. l. quidam quæſt. ACCVRS.

Stichi.] CASTR. Teſtamentum fecit, filius eum inſtituit, ſi rectam libertatẽ Stichi reliquiſti. ſi Stichus liber factus magis ſeruitutem quàm alij, & ſi alia ad inducendam prouocata velit eum in ſeruitutem reuocare an poſſit, quæritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

h ¶ Quòd ſecundùm vt quia tibi præcepit vt mi ſeruires.

¶ Et quod ſubiicit, vel contrà, id eſt, petere: vt quia nihil dixit: ſed iſti ſeruiebat ſponte. Item habent quidam hanc l. ſupra poſt l. ſi ex libera. alij poſt legem penult. Interrogatum.] CASTR. Si in præſentia iudicis interrogauero aliquem, an ſeruus meus ſit: & confiteatur ſe ſeruum meum eſſe: an per ſolam confeſſionem ibi præiudicetur quo minus in libertatẽ proclames, quæritur? Dicitur quod non. & intelligo de confeſſione facta coram iudice extra iudicium: cùm aliàs ſibi obeſſet ſua confeſſio vel melius, nondum mota cauſa liberali. VIVIAN.

* Te relaxat ex aliena natum ancilla, ſeruo profeſſa, quaſi manumiſſionẽ libertati huiuſmodi ſimulatione, vel errore mota, &c.

* Hæc conſtituto ſuperaddi prædicto in codice manuſcripto.

* Lego, legidum ex lib. Baſilic. ¶ Falſa, legens Gigarlibi ex Baſilic. vide ſcripta ad l. aſſiſa ſeru. oblig. Cuiac.

* Concutit cum hac l. acc. poſt nudum ex ff. de confeſſ. ubi alleg. hanc vers.

i ¶ Apud acta. non in iudicio liberalis cauſæ: ſed aliàs erat coram iudice, alioquin * prauidicares: vt ſ. end. l. ſolemnes quæ eſt contra.

a Confeſſio apud acta coram iudice in negotio de ſuperiore, de quo agitur ſine ſolemnitate, conſtituta, conſtituti prædicitur. Tucium.

k ¶ Huiuſmodi factum. id eſt, talis confeſſio. ACCVRS.

l ¶ Non excludit. vt C. end. l. ne ſi volens. & ſi parentes. & l. liberos. & ff. end. l. ancillarum. nili hæc ſint ad petendam participandam: vt ff. diuiſori. §. end. l. non idem. Item in adſcripticiis contra, ſi modò alia adſint quæ adeſſe oportet: vt C. de agr. & cenſ. l. cùm ſcimus. lib. xj. Sed & hic dicunt quidam non præiudicare, ſi modò probet contra. nam ſi petitur * in confeſſione, ſibi præiudicatur ff. de quæſt. l. 1. §. denus. & ſ. quo tabul. Sed alias poterit pro eo contradicere: vt ff. end. l. 2. in fin. ACCVRSIVS.

b Obſtat vt cum ſupra lib. xj. Sed ſolemnitatis, ſi diuerſa.

Inſtrumenta.] CASTR. Sicut quis ſeruum ad libertatem ſine inſtrumento manumiſſionis perducere poteſt: ſic & inſtrumentum factum ſit, & annullam, non propter hoc amittit manumiſſionem. Sicut liberatem ſeruo eo ante præſtitam renouare non potes: ſi ergo inſtrumentum manumiſſionis, quò magis libertatem amittat denegare debes: ſed ad præſtandum inſtrumentum officio iudicantis, vel conditionis ex l. iſta compellendus es. Vel ſic: ita non debet præſtare impedimentum libertati, veniendo vel denegando de inſtrumentum manumiſſionis. VIVIAN.

m ¶ Nouum poteſt. vt * & l. de fide iuſſo. l. cùm inſtrumenta. & l. 3. & de iure dot. l. cùm extet.

480/C.IV.K.5-4, 1805-1806
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1807-1808

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1809-1810

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quam principalé * fecerat, inanes b ac vacuas esse, atque in irritum devocari, ac de ingenuitate eiusdem Ælij requiri: nec mulieri id obesse, quod ad eum tâquam decurionem ac principalé scripserit, vel id, quòd idem se finxerit decurionē, vel principalem, maximè c cū non solùm testium professione, & cognitionis eius iugum seruile cognoscitur, verùm etiam voce propria eiusdem Ælij apud aliud iudicium d pacuerat quòd conditionis seruilis videretur.

Filij nati pendente lite super statu matris, sequitur conditionē eius de matre iudicabitur: nati verò ante litem motam præiudicio non patiuntur ex sententia contra matrē lata. h. d. Vel breuiùs: *Sententia matris præiudicat filijs pendente lite nato, non ante.* SAL.

XLII. Imp. CONSTANT. A. ad Maximum P.P.

PLacuit, eos qui nascuntur e, matrum conditionibus vti, quarum more f viliorebus exponuntur. Ante verò litē nati, suo nomine omnes in quæstionem vocentur: quoniā hos solos qui in lite nati erunt, omnem fortunam matrū complecti oportet, aut iustis tradi dominis g *; aut libertate cum lucis auctoribus frui. Dat. prid. Id. Iulij *.

DE ADSERTIONE TOLLENDA.

TITVLVS XVII.

MAnu adserit, ut manumittat, dicitur defensio eius qui statum controuersum patitur, qua olim in causa liberali necessaria fuit, siue ea seruitute qui in libertatem siue ex libertate in seruitutem petebatur. l. 1. C. The de lib. cau. quia non potest eum seruus vocabatur in dubium an dare vel se agere, nec nisi per adsertorem, ne fortè, vt Thalelæus necat in l. 1. huius tit. & Tiber. in tit. de ea per quos ag. poss. seruus agere in dominum, quod vix vnquam fieri ordinario iure, seu de causa & interim liberi nec erant in omnibus alijs actionibus suffraganda ad metum eam quæ de dominum dicebat. l. ordinaria. ff. de liber. caus. *Si fierē possit in seruitutem iterum aut posse.* l. 4. & 15. Tit. prox. *Adserta tamen in libertatem iterum vindicatur sic, vbique*, vt ex scripturam l. 1. auctor quadrigar. vc in *Basil.* & apud *Martialem* eiusdem actum in causa appellationis, quod tamen *Sed ne perficiat.* & *dicta causa*, & *inde proclamatione in libertatem nomen. Namque seruus olim iterum & frequentius proclamare ad reclamare.* l. vlt. tit. 16. & l. 1. § 5 fere vt. ff. de adquir. possessione etiam *de quinque annorum* Nou. 141. & antiquum hunc de adsertionibus legem etiam formasse *D. Marcum Capitolinus* author est. *Modo* ex l. 2. huius tit. *in causa liberali non est necessarium adsertor, qui seu ex agat qui seruus dicitur, causa etiam perquisitio olim dia trahebat liberale iudicium, sed ipse per se causam agit cui fit contrauerfia statur, aut per procuratorem, & ex libertate in seruitutem petatur, non etiam si ex seruitute in libertatem, quia seruus præsumitur esse, qui est in possessione seruitutis, & seruus ad litem habere procuratorem non potest. Hoc autem defuit procurator ad adserere, quòd adserit suo periculo causam agit, & satis probat iudicia ff. to. tit. falsa fore, quæ tutor aut quē seruus dicitur.* l. 1. & 2. Cod. Th. de liber. caus. & *si adsertor causam, quam semper etiam mortuus hominē qui de agitur nec deferre debet propter euidentem causam.* l. 6. tit. 7. de exact. l. 2. hoc tit. *tenetur pœnali actione, quod prodenda libertatis causa factum est, auctore Paulo V. Sent. tit. 1. Procurator semper pericula domini, si ad mandatum, & non cauet iudicio, sibi vel rem solutam seruo, & si cum deferat ne conseruet pœnali actione, sed mandati tantum ea id quod interest.* Et olim nullo casu potuit quis causam alterius agere per procuratorem, quia nec per se. At si qui se dominum dicit, etiam per procuratorem litigare potuit, qui modo cautio de rato, siue ex possessione seruitutis ageretur, siue libertatis, quia vt edicto cautum est, quod ad cautionem de rato attinet, nemo cuiq; pro alio procurator alteri dari potest. Et non solùm § 6. Instit. de prox. Etiam *Iustinianus* non vult hodie liberale iudicium iterari, subiicitu adsecutionibus perfugere, quibus etiam recuperatores, qui olim de liberali causa cognoscebant, usus magistratuum. *Dominum Imper.* vt sanctissimi seruos, identidem admonuit ne se accommodarent, id est, ne eos admitterent, vel audirent qua dicerent se confiteremur ni summa opera si eam retractatio liberalis causa sublata non est. Nolati ex Gratiano Mem. l. 1. & ne tenta. def. *Ac deinde non vult eisam peculium fundi ex eius qui de seu statu litiget sequestre deponi, si ex libertate petatur in seruitutem. Sed si ex seruitute præsumit in libertatem, quod est intelligendum secundum* l. 3. tit. comm. seq. & l. vlt. eo. dein seq. *Et quod de contumacia ait eius qui seruus dicitur, obseruandum est simul & de seruum ita dicto esse, vt & Alexander notauit, ne mortuo si seruus præsumitur cui nihil certa fides tabitur, & reliqui sui etiam si forte seruus non sit, cum tamen in omnibus causis etiam contumax, si bonam causam habuerit, vincat. & singulorum vtrum hac ita se esse* l. 1. *de causam patroni.* vt l. 6. quis maior. ff. de transact. CVIAC.

Leges de adsertoribus adhibendis in causa liberali, tollentur, & statuitur, vt qui de possessione libertatis in seruitutē pronuntiatur, per procuratorē possit respondere: qui autē de possessione seruitutis pronuntiat in libertatē, causam per se tantum oportet agere. & à sententia super hoc lata debet pronunciari & cognitionem b *quàm terminum* i *sibi vtin alijs negotijs aliàs sententia remanet in sua firmitate. h. d. prima pars vsque ad §. fcienses.* SALVC.

I. Imp. IVSTIN. * A. Mennæ P.P.

Illes super seruili condi-
tione mouendus, ad clementiorem tam examinationem b quàm terminum i

---

a Constitutio. Adserere libertatis quid dicitur. *Adserere*, *adserere*, *adserere*, *adserere*. Verba glossarium Tuetur. in aduersariis, vbi de Vindicatio differt. Adserere manu est admittere quod ea qua in re ea dimittere sed dicere. Vide & Scip. quia fodiunt adsertor opponuntur. Festus in verbo adserere.

b Non inuenitur seruus eam domino litigare, nisi debitus seruus inuenire adfirmet, qui ipso ejus eorum consilium.

c Vt possit intelligatur quod esse adsertor, lege quæ sunt legere in Codice Theodosiano sub titulo de liberali causa. lib. 4. quæ hic absque text. Cons. Ad. ad. Interp. tit. 21.

d Gallicus.

e Nic

480/C.IV.K.5-4, 1811-1812
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1813-1814
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVIBVS AD LIBERTATEM PROCLAMARE NON LICET.

QVIBVS AD LIBERTATEM PROclamare non licet, & de rebus eorum qui ad libertatem proclamare non prohibentur.

TITVLVS XVIII.

AD primum partem titvli pertinet l. 1. & 2. ne proclamatio in libertatem, & ingenuitatem denegetur ei qui maior decem esse xx. ann. cū pacto parcipiendi pretij sit vendidit probatis bona fide emptori, quod ei ex SCto Claudiano, vt infra inscriptio l. vlt. eod. & adeo verum est, vt germanus frater non recipiat profitentem ingenuitatem. l. homo. ff. de probat. & mitti quoq; ad istum quasi ad captum possumus. l. quicunque. ff. de pœn. & indignum etiam non sit præterea fideicommissaria fa qui in ipso articulo obtinenda datica libertatis fideicommissaria vacuum sit vt participare pretium. l. 4. in fin. ff. eod. Sola participatio pretij impedit proclamationem ad libertatem. Nam si pretium non participauerit, etiamsi sciens prudensque seruitutem seruitutem se vendendi passus fit, & quidem seruus, sed non ob indignam libertatem, si ad eam proclamare voluit. l. 1. ff. de lib. cau. verum ex causa dati emptori quem decepit, potuisse adhuc præterea in duplum intra annū, & vendidit quasi eidem emptori tantum in duplū ex stipulatione. l. si. 20. §. 1. ff. eod. Quod si ab denegatur in libertatem proclamatio sciente vendito vt seruo, sine pacto participationis pretij, & multo minus denato, vel pignorato, vel in dotem dato, vbi nullum instrumenti pretium, vt alibi docui ex legendum in l. 6. vsus fructus. § 1. ff. eod. Nam quibus l. 16. Leod. ait te nolente, id ex facto proprio est, non quod verisimile sit quia si in dotē duri pactum accessaria fit, vt in l. 2. ff. de iug. mato. quod aut scientia, aut Thalelæus ex facto est. Itē qui proclamatio in libertatem denegatur his qui ex testamento, familia hæ est, facta & factura profecto fuerit capta sunt, & pro pretio dati capere, vt seruī eius sint. Iungimus principio. Nam & pretio seruum fieri. l. pen. C. Theod. de lib. cau. vel ad § C. Claud. probat. Vt si videm si seruis facti sint seruī sibi auctoritate fiscali proclamare ad libertatem non possunt. Alibi quod vt capere à testore non sit seruus, tamen testor ipse si capiatur sine auctoritate fiscī vel principe. ad seruandam pacti simili pretium lex 3. de quo facit decimus tit. superiore. CELAC.

a Emptor qui emit bona fide libertatis pretium solvendi fit non habet actionem.

Si pactus & vendi pretium non participauit, ex in libertatem proclamare licet: quia tunc ea non licet, sine tuere erat, ingenuus sine libertus ex pacto debeatur. h. d. Vel breuiùs: Si venditus non est pretium participatum, in libertatem si proclamat. ab his secus. SALVC.

1. Imp. GORDIANVS A. Procul.

RIpæ causa est eius qui diffimulata conditione sua distrahi se passus est *, & eius qui pretium participatus est: nam superiori quidē non denegatur b libertatis defensio: posteriori autem, si ei cuius Romanus sit c, & participatus est pecuium d, libertas denegatur. Eandémque e & in eo distinctionem adhibendam, cui fidei commissa libertas debetur, meritissimi iuris auctores respōderunt. PP. Kalen. Maij Gordiano A. & Aviola Coss.

Familia latronum efficitur capiens, si hoc dolus decretum principis, vel fiscī statutum. h. d. Vel sic: Seruus effectus propter delictum infigens, non possunt in libertatem proclamare. SALVC.

* Gordianus. † Mediana.

11. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. Mediana †.

DE latronum familia decē dētibus, ex largitione principali vel auctoritate fiscali seruis factis f, retro principes libertatem denegari decreuerūt.

Si prouocante se in libertatem fatetur de rebus apud eum constitutis aliquas esse eius qui se dominum dicit, statim ei debent restitui. Si verò negat, in tuto debent colligari apud sequestrum: & si pro libertate postea fuerit pronūciatum, peculium quod ex, vt seruo fuerat, concessum debet domino restitui: & de eo & eius meribus bona vacio redditur. alia verò ex testamento vel donatione quæsita, libero pronunciato debent adsignari, si sequestro tamen prædicto liberatur cautionem idoneam præstando. SAL.

111. Imp. CONSTANTIN. A. ad Maximum P.P.

SI quis in libertatem g proclamauerit: id quod apud se esse eius, qui se dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitatur, reddi ac referri * i iudex protinus pronunciabit.

Quod verò petitur, si fuerit negatione dubium h: per cautionem i conferuabitur, ac petitio differetur: vt si fuerit approbata libertas (quoniam & ipsis k qui his l rem commiserunt medendum est) gestarum rerum ab eodem ratio m, atque omne quod deberur, repoſcatur vt seruitute depulſa n, qui pro domino quōdam fuerat, habeat quod vt seruo dominij iure largitus est, & quæ ex eorum rerū quæstu ac fructibus cōgregauit.

a Iudex potest ex publico fabricam constituere capiendi latronem. An etiā permittere potest, vt & alius eos capi non possit, occidatur, vt l. 3. supr. de ea qui accusare non potest. l. 1. supr. quando licet sine iudice.

b Negotium fit res dubia. Cōmet. Cl. in verbo. de vsucapio.

* In Cod. Theod. & nonnullis est P. V.

† In Codice Theod. & nonnullis est P. V.

* scitum.

i Qui iss. (seruit. & est hic versus interpositio vsque ibi gestarum.

m ¶ Rerū in qua venit culpa lata, non levis: vt § de quib. rer. dom. l. bonæ fidei §. 1.

n ¶ Depulsa fuerit seruitutis possessione.

o ¶ De

480/C.IV.K.5-4, 1815-1816
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ORDINE COGNITIONVM.

TITVLVS XIX.

Titul. 1. lib. 3. *de ordine iudiciorum, est de omnibus iudicijs. Hic verò est de ordine iudicij inter liberales causas, quarum hæc sunt ordinaria prærogatiua est, vt solemnibus ordinarijs prius deciduntur quàm vlla alia iudicia criminalia vel ciuilia.* l. 1. & 3. hoc titul. Is status. l. de cuiusq. Quamvis infra ad legem Iuliam de adult. *vnde & præiudicialium aliarum nomen. Impedimenti igitur differendique crimen quod qui inuenit vt qui status controuersiam pariat, quódve intentis ipsis vt qui controuersiam status facit.* l. 1. 2. *& petitionem hereditatis, & de hereditatis petitione & libertate controuersia fit, vel & de hereditate principaliter agatur, & in modum contradictionis sine exceptionis inducatur status quæstio, etiam prius ordinanda est causa liberalis & cognoscenda, quàm de hereditate sententia feratur, & quæ illum sit actor principaliter, & sententia quoque ferenda est non de libertate nominatim. Sed iudicij libertatis sententia de hereditate dicta secundum eum qui hereditatem petit ipso facto vim.* l. 1. hoc tit. l. 1. supra de ord. iud. l. 8. supra de petit. here. *Impedimenti etiam repentinum debita pecunia & adimendi furti, aut bonorum rapinarum, & legis Aquiliæ.* l. 3. 4. 7. CVIACIVS.

Pendente lite super statu, nō potest dotalis seruus de crimine suum accusare dominum. SALYC.

1. Imp. ALEXAND. A. Vitalio.

VM & ipse confessus es, statum te controuersiam pati [b] : quatione [c] postulas priusquam de conditione [d] constaret tua, accusandi tibi tribui potestatē contra eum qui te seruum esse contendit [e]. Cùm igitur (sicut allegas) statu tui generis fœtus existas ius ordinarium [f] præsidem pete, qui cognita prius liberali causa, ex quanta iudicij [g], quid de crimine statuere debeat, non dubitabit. P. P. Id. Maximo XI. & Æliano Coss.

Si quis agat in eum, quem nec heredem scribtum, sed statu quoque seruum dicit, prius de libertate agendum est.

11. Idem A. Gallo.

SI de hereditate [h] & libertate [i] controuersia est : prius agi causa libertatis debet, sed si de hereditate agetur [k] ordinandi tamē vniuersa exacto [l] * libertatis iudicio, quatenus à supradictis rebus [m] * discernuntur, in sequestro [n] † esse oportet : vt his ab vtroque [o] deductis, atque in medio [p] * collocatis, ad eorum proprietatem vtrerque contendat [q]. Dat. XV. Kalend. Mart. Thessalonicæ, Seuero & Ruffino Coss.

a ¶ *De seruis.* id est, de his quæ domino seruus est quod Trebellianum vulgò dicimus.

b ¶ *Libertas.* id est, liberatum à petitione domini.

c ¶ *Testamento.* alicuius amici sui, non contemplatione possessionalis seruus vt *l. de vulg. substit. l. sed & plures. §. in arrogato. & de vsufruct. l. fin & si quis.* ¶ Quid autem si ex opera ? Resp. quæsta bona sibi possessoria, si post litem contestatam : vt *ff. de rei vind. l. procerum.*

d ¶ *Exacto.* id est, finito, de liberato prouinciato.

e ¶ *Supradicta ratione.* id est, ab his quæ ipse seruus domini esse profitetur.

f ¶ *In sequestro.* nunc iudicium verò finiti non, & cautum vt *l. 1. §. 1. & super. & l. sed. l. 3. & est* ratio quare sic in sequestro, & eruum illa de quib. erat cautum, quia non fit amodò confusio de re.

g ¶ *Ab vtroque.* i. dominio & seruo.

h ¶ *In medio.* puta apud sequestrum.

i ¶ *Contendat.* finita causa liberali, & eo libero pronunciato : vt dixi *tit. eundo*, &c. & ad hoc *ff. de liber. causa. l. 1. imperator. & l. sit. §. 1. in fin. & l. de impetrand. l. in fin.*

DE ORDINE cognitionum.

a Continuo. *Quia cum * quæstione status concurrit quandoque alia quæstio : ideo de ordine earū dicit.* Vel sic: *De liberali causa qualiter agatur, supra plenè dictum est : sed quia liberalem quæstionem cum aliis sæpe contingit misceri : & quæritur de qua prius sit cognoscendum vel pronūciandum : ideo post de ordine cognitionum, subiicit liberalem causam.* Azo.

Cæsum puta. V. infra. Vocabat agere l. Iulia, de vi priuata obscurum. vt inferius dixi in constitutionis Thalel.

[C] VM & ipse conf.] Pat. The quid dicitum te seruum, & prouoco ad seruitutem : tu volens me commutare, id est, accusare : & sic vtraq; quæstio est principalis : & hoc non facit ad ea quæ notauimus *ff. de orā. iudi. l. 3.*

f ¶ *Qua ratione.* nota, quod quæstio status ciuilis est.

g ¶ *Ex tantitate.* summa. *ff. de ordin. cognit. l. quæsitum.*

Thalelæus. ff. statuat vt fre. se seruū hominē dicerbat. affatus qui cum in inutili testamento scripsit esse liberum, nec hominem vt cōperabat, sic tamen cōsti. sendebat.

n ¶ *Commodè.* quasi dicat, nulla est ratione : & *l. adeò. Iuliam de adult. Quæsitum Alexandrum.*

o ¶ *Ordinarium.* quo dicitur quæ quæstiones debeāt aliis præcedere.

p ¶ *Iudicij.* vt *infrà eod. l. fi. Rursus.* & hæc vera, nisi fit talis crimen ex quo me vis accusare. quo casu etiam seruus accusare vt *ff. de iudi. l. cum.*

q ¶ *De hereditate.* CASVS. Deceßit quis. Stichus hereditatem erat petit. & libertatem : quæ causa cui præferatur, quæritur ? Resp. quòd liberalis : & ea finita agetur petitione hereditatis. & hoc in prima. Si verò petat hereditatem, & in modum exceptionis obijciatur quòd sit seruus : cognoscetur prius super liberali causa, sed super principali pronunciabitur : quia si pronuncietur heres, per consequens pronunciabitur liber.

q ¶ *Si de hereditate.* de vtroque principaliter agebatur. Nam pe-

tebat quidam hereditatem, & libertatem, quia se libertum dicebat. prius agitur & finitur causa liberalis : nisi ex testamento pendeat libertas : nam tunc præcedit quæstio testamentaria. *ff. de petit. hæred. l. sequa libertatem.* Si verò de libertate ageretur in modum exceptionis, obtinet quod sequitur, vt pronuncietur in principali causa. de hereditate, non de incidenti, nisi per consequentiam. Alii dicunt semper agi secundariò vel incidenter de libertate, & principaliter de hereditate, & quod dicit, prius, &c. vt cognoscatur, non vt iudicetur, & quod fabricit, fecit, dicunt, id est, quæritis. & quod dicit, causa libertatis dirappetita in modum exceptionis.

r ¶ *Libertate.* in modum replicationis.

s ¶ *Agatur.* scilicet principaliter.

a ¶ *Ordinanda prius.* Vide scripta ad *l. 4. supra de rebus creā. & iur.* CVIACIVS.

t. ¶ *Pronunciatum.* vt scilicet si posita suscitetur causa liberalis, habeat locum exceptio rei iudicatæ : ne quòd agens venit contra id quod in sententia iudicij continetur. *ff. de exceptio. rei iudic. l. si quis cum rerum. & l. cum quæritur.*

¶ Sed videtur non sufficere : vt *ff. de liber. exceptis. l. si quis de liberis. & si vivat parens. & si filius. & si de his qui sunt sui vel alieni iur. l. penult.* quæ sunt contrà. in quibus dicitur quòd lata * sententia in alimentis, non præiudicat in filiatione : nisi & de ea pronuncietur. Solutio. possunt deberi alimenta tibi non est finis : vt si patet contempsit seruitutem. Plautinum : vt *ff. de liber. agnosc. l. 3. §. idem Iulianus.* sed non potest esse heres, quia sic liber : vt *Instit. qui ma. non possunt. §. Idemque iuris.* Vel melius dicitur : an de incidenti præd cognoscatur, vt tunc præiudicet. nam si pronuncietur de principali pro actore, etiam de incidenti pro eo sententiam videtur : vt *infrà de fals. l. vlt.* Sed vbi summariè : nunc nō præiudicet, vt in contrarium : vt asserit. *ff. de testa. l. 3. & sine. §. si fuerit rebus.* & quæ hic dicta ; dixit *supra de ordi. iud. l.*

u ¶ *Crimen.* Titius accusat Arethusam de homicidio. Seius dicit eam ancillam. præcedit quæstio hēj. Vel Titius accusat eam. & etiam seruum dicit : sed Seius defendit eam vt ingenuam : & hic prius præcedit causa liberalis : quia si erat serua, ex eodem etiam crimine grauius punietur quàm si esset liberta. vt *ff. de pœnis. Cornelium. §. sua. & de incen. ruī. nau. l. Pædium. & ff. si ex noxa. causa agat. si seruum.*

x ¶ *Ingenuam.* à duobus conuenitur : ab vno super crimini. bus, ab alio super causa status.

y ¶ *Dixit.* contra aliquem qui dixit eam ancillam suam.

z ¶ *Confessus.* id est, pronuncians.

* Adest.

* Hanc causam sequuntur omnes glossæ. in. c. 1. extra. *de sponsa.* & * *modernus ord. lib. 48. fauen. 115. 116.*

a Seruitis statu. pro alimentis lata, an præiudicet in filiatione.

* Fabianus. Iul. l. 2. dicit. an alibi gratiosa præsit. Gratos, alibi lenius liberos. *l. pen. §. si ex noxali caus. agat.*

480/C.IV.K.5-4, 1817-1818
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si statum] Cavsa. Titius petebat à me fundum : petij eum de possessione libertatis in seruitutem : prius agetur libertatis causa: vt si pronunciatur liber, agere possit rei vindic. pro fundo si non, non possit. & hoc in prima. Si verò me accuser, & in modum excepti dicam non seruum propriam, sed alienum, cessat libertatis causa: quia de libertate non contenditur, sed vt deducatur accusatio in iudicium : & si apparet iudici quòd talis sit causa quia per seruum agi possit, sistam mane currit, & ad finem perducatur. & hoc in secunda.

a ¶ Agere. super aliqua lite.

b ¶ Eiiciat. id est, repellat.

c ¶ Cessat. non enim de libertate vel ingenuitate contenditur : vt dixi *L. de libe causa Liuius.*

d ¶ Causa. Criminalis, quæ sit de exceptionata. a. Vel dic libertatis incidentis.

e ¶ Iudici. scilicet in iudicium, & incipies terminari. Nam quædam sunt causæ * quæ etiam serui agere possunt : vt *ff. de iud. L. de pub.* aliàs aliquæ pecuniæ *ff.*

Cvm statum.] Cavsa. Scitchus habens debitorem, debitum suum volebat petere : Titius dicebat seruum esse. prius agetur causa libertatis, & termino abeat & de pronunciato seruo, non petat, sed dominus & ita differetur debiti petitio in tempus sententiæ latæ in libertatis causa.

f ¶ Tibi mouere. à Titio.

g ¶ Dubita. quia b quædam sunt crimina in quibus seruus bene habet personam standi in iudicio.

h ¶ Petere. ab his quibus mutuam dedisti pecuniam.

i ¶ Admittit varia. non admittit hoc ratio iuris, veluti si persona sit talis , de * cuius statu quæri non possit, puta approbationes ejus interest modò, id est, acer pabertatis agitur *ff. de t. ar. edi. l. 19. § cum a. & ff. de libe. caus. l. diuus in princ.* Vel quia non sit competens iudex, vt possit pronunciare de libertate, puta quia est pedaneus *; vt *supra de pedan. in l. 4.* k ¶ *Non est.* quod quidquam sit vt *ff. de probat. l. circa.*

l ¶ *Libere constituta.* id est, ad pronunciatio.

Si res.] Cavsa. Quidam quem dicebat seruum suum, ille econtrario in libertatē protestatus : res suas rapuit, vel amouit prius seminanda est causa liberalis : vt si pronunciatus fuerit liber, accusare eum possis si seruus, euanescunt accusatio vi bon. rap. & cum verberibus fabricius.

m ¶ *Amotas.* largè * ponitur hîc hoc verbum.

n ¶ *Et tunc.* scilicet lite contestata in causa liberali vt *ff. de libe. caus. l. ordinata.*

o ¶ *Pronuncietur.* scilicet in causa liberali.

p ¶ *Sicus.* id est, secus si pronunciatur seruus. nam domi tunc esse pronuncientur °, tunc demouum damni dari , & amotarum rerum procedere possit adhibita probatione cōdemnatio. Si verò secùs ?, quæstio rerum amotarum euanescat. Dat. III. Idus Ianuar. Sirmij AA. Coss.

Si possessorium vt recuperanda, & petitorij super libertate finem inuicem ad eodem, petitorium prius decidatur, & ex eius euentu ad possessorium veniatur. Sin autem possessorium ab vno, & petitorium super seruitute ab aduersario intendatur: possessorium prius terminatur, & postea ad petitorium transitur. Sab.

VII. Imp. Constantinvs A. ad Evsam P.P.

Si quando negotium status fuerit exortum si quidem ab eius parte qui dicitur seruus, aliquid dicatur dominus absipuisse ¶ : prius considerari placet, vtrùm de possessione seruitutis in libertatem reclamandum putet, an verò ex possessione libertatis in seruitutem vocetur. At si cum de obsequiis ' seruitibus libertatem constiterit flagitare : ante decidi status conuenit causam, atque ita præberi direptorum * negotiorum ' si res exegerit ") audientiam. Quod si ei qui ad seruitutem vocatur °, quicquam direptum esse memoretur : vniuersa quæ constiterit ablata, ita demum reddi conuenit ei qui seruus esse contenditur , si modò saluam rem futurā per idoneos fideiussores promiserit. Nam si tales dare non poterit : tunc ea conuenit, de quibus in iudicio tractabitur, sequestrari a in eam * diem, in quo controuersia sopiatur : ita vt ex iisdem (si aliqua alia faciliter esse non poterit ?) tantum litis sumptus * & alimoniæ homini submitteretur , quantum moderato iudicis arbitrio fuerit æstimatum. Cùm autem necdum lite de statu mota , res ab aliquo direptæ sint , & sententia de restituenda possessione rerum lata , ille ne huic sententiæ satisfaceret , de statu controuersiam mouit : necessitatem habebit & sine satisfactione eadem res reddere, & tunc causam liberalem secundùm iuris ordinem exercere.

s *Annuerel* verbum germ. calc.

In statu. Species huius cōdistinctionis breuiter ponitur quam sequitur.

Non. quòd cōdistinctio locum habeat dictarum in capite. si ergo iterum seruus petere: detinuit, non statim tanquā abiudicatā, vti dicunt superiores antiqua cōmentatores, non sunt hi. Thdid.

b Agens contra præsumptum habentem cum capitalem habere debet.

480/C.IV.K.5-4, 1819-1820
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE COLLVSIONE detegenda.

DE COLLVSIONE DETEGENDA.
TITVLVS XX.

TItuli 16. partes sunt qui cum citatis sequentur de adsertionibus, de his quibus diuersis liberali agere ne possidente seruitute non possunt, de praerogatiua & excellentia iudicij liberalis, & hic de causa liberali adhuc inter seruum & dominum pro collidium & compositum, ne seruus liber pronunciaretur. Et ne ita habeamus vnam causam, quae quo prauo loco dicitur in seruitutem asseritur, quia grassatur in seruitutem eius qui illum vendit & capit largitione principis, ne hoc fit dicitur alius causa, quo is qui liber pronunciatur est dominus seruitii ei ex aequo de statu pro pronunciatione seruus sit eius qui collusionem detexit post sententiam intra quinquennium, & similiter qui ingenuus pronunciatus est, parens cum ex seruitute agens de statu, liberum se esse qui collusionem detexit. Quod est ex SC Nonniano (sic legendum in l. 2. ex Bas. tibi vs ℣ nonius Rufus pro Vsidio Geminio, & ex Vat. lib. quod factum fuit Domitiani temporibus l. 1. ff. eod. ne fortasse quis in falsa fab. Domitiano Maximo Afranio, aft Nonnio, non Nonnio, celebre nomen Romanae familiae, vid. ex T. Nonio Trib. qui insignis regnantibus Claudij interfectis, auctore Dione 59. & qua reference, Senatum decreuisse de reditu Ciceronis ideam Cicero scribit, & Nonio Hallo, de quo in l. 8. ad legem Cornel. de sicar. Generaliter autem verum est, & perfacilis actum fit; nam indicatum pro veritate non habent. l. 27. supra de libr. caus. l. 5. ferunt. §. 1. ff. de leg. 1. l. 5. perfacilis. ff. de appellat. Dion. Py to seruitio, cubus fit mentio l. 2. simile est l. 9. supra de ingen. man. CVIAC.

Secundarij in substantiali causa vel principali motum prinulegij, vel rescripti reddit primilegium nullum. BALD. Vel sic: *Seruitus collidendo cum domino, non efficitur ingenuus, nec ex rescripto ex falsa causa impetrato.* SALYC.

1. *Impp.* DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. [& CC.]
Thorio.

VIm seruum matris tuę & stupro violatę dominam tuam, & turpis coniunctionis maculam, excogitande ingenuitatis collusione, ac falsę captiuitatis a velamento apud competentem iudicem obtegere voluisse proponas, nec libertatem ei materni tuam dedisse b, sed in solam ingenuitatem eum nuda voluntatis mendacio perducere nisam adfecuerc : seruum esse palam est : quando etiam diui Pij rescriptum super captiuitate emittam c, quam non intercessisse significas, ingenuum fecisse non videatur, nec allegatio consulus d tui, ingenuitatis ius tribuere potuerit. PP. XIIII. Kalend. Iul. Dio. IV. & Maximiano I I I. Coss.

Per pactum libertinus non efficitur ingenuus & detegens collusionem efficitur eius patronus. SAL.

11. *Idem* AA. & CC. *Milesio.*

LIbertinę conditionis constituis, priuatis pactis e immutare statum suum non licere, Numiano † senatusconsulto, contra collusorem poena f statuta peremoque & detegenti promisso manifestę declaratur. Dat. V. Kalend. Decemb. CC. Conſulibus.

NE DE STATV DEFVNCTORVM post quinquennium quaeratur h †.
TITVLVS XXI.

VT collusioni detegendę ingenuitatis & libertatis quae de re adhuc ex tit. superiore, ex SC. Nonniano, post sententiam quinquennium praefinitum est, ita hoc tit. ex SC. ex leg. 4. pen. & vit. quinquennium praefinitum quaerendae de statu defunctę, quo in diem mortis, vel l. l. 6. sine interpellatione vsucapi vel liber palam, non clanculum & furtim fugitaui dominum, vel l. vlt. nemo in ea tantum SC. locum habet, qui in eundem actum testi pro libero in diem mortis, vel à morte post quinquennium de statu eius quaeri non possit. Dico quaeri, non agi. Nam de statu defuncti cognitionem ex principaliter liberali iudicio agi non posse l. 13. T. de lib. caus sed ex nimio litem principaliter, vel de bonis, vel de statu vertente si testimoni quaesto de statu mortui, SC. cautum est ne post quinquennium admittatur, & ne propter hanc illa quoque esset principalis quaesto. Post SC. factum est D. Marci temporibus, ex Orationc eorum, de morte l. 1. ff. eod. cum & de ea re Capitolinus scribat, De statu defunctorum intra quinquennium quaeri istis. Quare si post eundem liberalem causam moriatur is cui fuit controuersia status, etiam certum est causam perdituram non propter defunctum, sed propter causam auctorem. l. 1. tit. 19. mi honorum l. 1. hoc tit. datum in hoc tit. in deteriorem partem accipimus, vt si is qui tenet vt liber in diem mortis dicatur fuisse seruus. Si qui vt ingenui, fuisse libertinus non & post quinquennium quaeri possit verum quia statum ab parentibus fuerit, l. 3. hoc tit. qua maxima est species qualito. CVIAC.

Praescriptio quae tuetur auctorem, eius successores tuetur. BALD. Vel sic: *Si de statu manumissoris defuncti non potest quaeri, nec etiam de statu ab eo manumissi.* SAL.

1. *Imp.* SEVERVS & ANTONINVS AA. *Nicomedi.*

ADitus i competens iudex causam praescriptionis examinabit : & si Domitiae patronum k, qui [vt] ciuis Romanus vsque in diem mortis vixit, annos quinque antequam his honorum mutieris inchoaretur, vita decessisse constiterit : libertas statusex persona manumissoris l non retractabitur.

Si de statu matris defunctae non potest quaeri post lapsum quinquennium, nec etiam filij. SAL.

11. *Idem* AA. & CC. *Maximo* m.

---

a Coniuncta. Quia dominus seruili, qui parentes libertum ingenuum fingit, & hoc facit calumniandi in iudicio liberali gratia forte alicuius honoris quaerendi, promittit premium decuperi huiusmodi collusionem : vt habeat in suum libertum vel seruum alium, cui qua ex collusione dominus vel parentes sua fauore amittat.

ADDITIO. *Aduertas quod hoc decretio faciendum est intra quinquennii contentum post sententiam :* vt ff. eod. Lit. in principio. *quod intelligo, si causa qui ingenuus pronunciatus est : nam si mortuus non licet amodo quaerere de statu eius, etiam intra tempus vitae mortui* ff. ne de sta. defunctis l. 1. & de sta. defunctis l. 1. sed interdum.

Vim seruum.] CAEPOLLA. Mulier contractui matrimonij habens cum seruo suo, dicebat eum liberum, filio consultationem suggestile principi, quod captus erat ab hostibus, & redemptus aberat & conflitutione eiusdem principis caueretur, quod captus & redemptus non amittat ingenuitatem. an fama pro Stichio faciente, & filij confensu intercedente, & principis rescripto, fiat liber, quaeritur. Dicitur quod non.

a ¶ *Falsa captiuitatis.* hoc adfecuerat principi quod captus fuisset ab hostibus, & redemptus : cum nec etiam de urbe exisset, nec etiam de camera dominę : & ideo Imperator rescripsit eum ingenuum esse, quod rescripsum nō tenet, quia falsa b suggestione fuit impetratum, secundum Ioan.

b ¶ *Deuisa.* dare enim potuisset nondum adcusata. vt *Instit. de hered. instit.* §. *ad autem.*

c ¶ *Emissum.* dixit emittam Pius *rescripsit*, eam c ab hostibus, & redemptam, nec amittere, & facit] *de mulier qua seruus propria.* l.].

d ¶ *Confessus.* quia & tu Eli credens matri quandoque credidisti ei ingenuum, qui erroneus d *confessus* nō nocet vt ff. *de iurisd. om. iud.* l. 8 *per errorem.* & T. *de curat.* &

e Ingenuitatem nō amittere. ff. de ritu nuptiarum, nisi hanc tem nō amittere, & facit] *de mulier qua seruus propria.* l.].

f Defuncti statum ante quinquennium quaeri non debere.

g Praenia. quia acquirit sibi ius patronatus vt ff. *eod.* l. *si libertinus.*

NE b DE STATV defunctorum.

Hi enim sunt dicti de statu, sed quos statum ad viuos, quem defuncti habuit praescriptio adeo de hac re cessat, & nisi quod de ipsum statu defuncti praeiudicet eisdem. c *nisi quinquennii agi non potest* a de lib. caus. l. *principaliter.* 1. *Sed propter posteros & perinde quaeritur eisdem de statu defunctorum intra quinquennium.*

h ¶ *Quaeritur. ad malè, sed ad bonè, vt videtur sic liber perpetuo quaeritur, vt* ff. eod. l. 1. §. fin. de Lpen.

i Dicus Stichus de gena et liber manumissit conferuā suam Dominam, elapsis quinquennio post mortem Stichi, decessit : & haec manumissa instituit sibi heredem contra quem agit nunc ad peculium dominus Stichi, & Lucius heres recepit eam fuisse liberam : sed dominus replicat quod Stichus etiam erat seruus, qui manumisit eam, ergo de libertate ei dare non potuit : sed heres duplicat quod quinque anni elapsi sunt post mortem Stichi : vade erit de manumissa ab eo quem adpotest. Nā de statu ciusdem modo mortui, vel etiam viui, quaeri non potest : sed tantum etiam operes de statu mortui aeris quinquem annum : vbi, & l.]. Lpen. & ff. eod l.]. & sig.

k ¶ *Patronum.* Stichum, l. ¶ *Manumissoris.* idem

† Nicolaus, in veteri manuscripto appel. & ita legitur hodiem Iure qui utitur.

† Hoc l. C. eiusdem rem l. ult. ff. eod.

a Sic vocat quia emolit iure parenti. Praemium vocat, quod is qui colluserit habet ius patronat.

b v. Balbum *tract. de praescr. 4. part. 3. q. 3.*

c Defuncti statum ante quinquennium quaeri non debere.

480/C.IV.K.5-4, 1821-1822
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1823-1824

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE, QVÆ PRO LIBERTATE, ET NON aduersus libertatem opponitur.

TITVLVS XXII.

DE LONGI TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE, QVÆ PRO LIBERTATE, ET NON aduersus libertatem opponitur.

DE PECVLIO EIVS QVI LIBERTATEM meruit.

TITVLVS XXIII.

DE PECVLIO EIVS QVI LIBERTATEM meruit.

480/C.IV.K.5-4, 1825-1826
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ff. Adimatur. vt ff. de pact. l. ff. Trebel. ff. Tryphon. de legatis 3. peculium autem. & argument. ff. de donat. inter virum & vxor. l. donationes. § penult. Sed tamen fallit in casibus vbi libertas data inter vinculas perinde habetur ac si in codicillis esset data vt l. de Latrone liber. vel simil. §. fancimus & §. fed & § quia.

bueras: cum superiore quidem casu concessum tacitè peculiū, si non adimatur: posteriore verò, nisi specialiter fuerit datum, penes successores remanere, iuris sit evidentissimi.

DE SENATVSCONSVLTO CLAVDIANO tollendo.

TITVLVS XXIV.

Senatusconsulto Claudiano locus fuit non si liber homo se iungeret alienæ ancillæ. l. 9. C. com. de succ. l. 3. & lib. cau. sed si libera mulier contra domini denunciationem iungeret se alieno seruo. ar. l. 5. C. eius seruus ancilla enim ille seruus erat. vel si post denunciationem domino factam, vt Cornel Tacitus XII. Annal. scribit, qui huius iuris vt omnes auctores nobis tradunt D. Claudium auctorem fuisse, quod Suetonius Vespasianum. Trina denunciatione facta spatio & sententia indicti, vt Theophilus scribit in §. vlt. Instit. de succ. quæ sicb. per bon. rēd. l. 9. & vlt. C. Theod. de lib. cau. l. 10. C. Th. de muril. l. Lucius. 1. ff. de pœn. adding. ius legimus Longobardis & Francis. & exemplo Senatusconsulti idem est & libera iungens se adscripticio. Adscripticius Senatusc. Claudiani, cuiberti vir, cuiuscunq; seruo vel adscripticio, se coniunxit, adiicitur, aliquata filij ex eo nati liberi fiunt. CVIAC.

Olim mulier libera seruili amore capta, vel bacchata, si in denunciatum esset à domino seruo, ne seruo suo se miscueret, & indicem super eo eam admonuisset: quæ tamen non desistebat, à complexu, suam substantiam perdebat, & libertate amittebat. scribat enim constituta. quod quia indignum erat, iubetur amori seruare libera esse definit. BALD.

Imp. IVSTINIANVS A. Hermogeni magistro officiorum.

VM in nostris temporibus a, in quibus multos Libores pro libertate subiectorum sustinuimus, satis esse impiū credimus, quasdā mulieres libertate sua fraudari, & quod ab hostium ferocitate b contra naturalem c libertatem inductum est, hoc ad libidinem nequissimorum † hominum inferri: [Claudianum senatusconsultum, & omnem eius obseruationem circa denunciationes & iudicum sententias d conquiescere in posterum volumus: ne] ea quæ libera constituta est, semel decepta, vel infeliciter cupidine capta †, vel alio quocunque modo contra naturalium fuorum ingenuitatem deducatur in seruitutem, & sit pessimā dedecus cognationis suæ fulgori: vt quæ forsitan decretatis dignitatibus habeat cognatos, hanc in alienā cadat dominium, & dominum perimescat forsitā cognatis suis inferiorem. Quod & in libertis e obseruari oportet, semel etenim libertate positam, per tale dedecus in seruitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo. Sed ne serui vel adscripticij potent sibi impunitum esse tale conamen (quod maximè in adscripticio † adferendi est, ne liberarum mulierum nuptiis ab his excogitatis, paulatim huiusmodi hominum conditio decrescat) sancimus, si quid tale fuerit vel à seruo vel ab adscripticio perpetratum, habere liberam potestatem dominum eius siue per se, siue per præsidem prouinciæ talem scelerum vel adscripticium castigatione competenti corrigere, & abstrahere à muliere tali. Quod si neglexerit: scitat in suum damnum f huiusmodi delictum reuertturam.

DE NVDO IVRE QVIRITIVM tollendo.

TITVLVS XXV.

Lex seruos habuerint in potestate ex iure Quiritium patre, quos vsucepissent, vel quibus in iure cessi aut emancipati fuerint, quibus modis ante ciuili dominio rerum adquirunt. & hi solemnis manu missionis Ciues Romanos faciebat. Alij ex habuerunt in bonis, ex quibus traditi essent ex causa emptionis, non mancipati vel cessi. hi erant in bonis emptoris, tradentis ex iure Quiritium, quod vsucapi erat ex vsucapione quia emptori serui adquirebāt ex omnibus causis, exceptis Vlpianeis Reg. tit. 1. & 19. & Theoph. tit. de libertis. Ex his quidem dominis in hunc modum manumittendo Latinum faciebat non ciuem Romanum. Sed ex hac Constitutione Iustiniani, quoque isti serui quia dominum sibi, ciuili vel naturali, manumittendo ciuem Romanum facit, sublato nomine ex iure Quiritium quod tamen in vindicationibus fit, hunc hominem ex iure Quiritium suum esse ait, sed libertum remanere, l. 1. §. per hanc. ff. de iti vind. CVIAC.

---

a Libertatis] cupiditate & inflammatus ita facultatibus quidem.

b Peculiū] Quæritur an manumissus in aliquo viuus, ut nō manumissum teneatur.

c Lex excipit, quæ si nunc videtur absurdus: ut in ultimā voluntate nō possit se captiuæ vendi &c. sed primū ita fieri non debere. Theleusin. hoc ius sirum est enim in totā insulā. ar. de lege §. penultim.

d. ff. de pœn. ar. 10

Conclusio.

† Sanctum. Græc. quæ vtrobique. Instituta omittunt Græci in quæstū. & pro ut ad dotē tempt.

a Seruitus] captiuitate o- riginē habet.

b Annois. si non nihil ve- hementius, de quo e plura a- pud Tiraquell. li. de pœn. cau- sis 9. Menochii 2. de arbitr. cas- sus. Cæterū

c Gentis] vel rebus liberis.

† Adscripticiis] non condicionibus eſt q- uendum.

DE NVDO IVRE Quiritium tollendo.

¶ *Siue in libertis* a *ni- plus eras eius flatus*: vt Instit. de lib. § libertinum, *fic in seruis* b, *seu quibusdam plenam, in quibusdam semiplenam, in quibusdam modum, id est, siue aliqua virtute habeant dominum: quod talis hoc loc: & omnes sunt plane dominorū* hic in fin. & Instit. de seruitus. § fin.

ADDITIO. Hic titulus necessariò superioribus subnectus est, & sequentibus similis pugnans: non enim periit ad solas libertates. Olim in reiectum omnes res quæ erant in nostro dominio, vel erant in c ciuili siue legitimo dominio, quod erant Quiritium dicebatur, & de illo domi-

a Libertinum triplex fuisse.

b Seruorum etiam triplex fuisse. demonstratio enim a liquando seruitutem vel modum comprehendit.

c Dominium ciuile dicit legitimū ex iure Quiritium.

480/C.IV.K.5-4, 1827-1828
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

nio concipiebatur ordinariæ in rem actionis formula. Vel in naturali [a], quod in bonis, fiue, vt ait Theophilus, bonitariũ dicebatur: quod & naturale dominium dicitur. Multum autem intererat [b] quo dominij genere quis eſſet dominus, cuiuſque rei. 1. Nam qui ſeruum tãtum in bonis habebat, id eſt, naturali dominio, non poterat eum facere ciuẽ Romanum. Is verò qui in Quiritario dominio habebat, poterat. Item is cui res aliqua per venditionem erat tradita tantum, non etiam in iure ceſſa, aut mancipata, nec annum poſſeſſa, naturalis tantũm erat dominus, dominio iuris Quiritium apud venditorem interim remanente: anno verò vſucapiente, ſi mobilis: vel biennio, ſi immobilis, vel in iure ceſſa, vel mancipata, tã in bonis, quàm ex iure Quiritium dominium eſſe intelligebatur. Hæc ex Vlpia. Frag. collegi. legendus eſt autẽ cum hoc & tit. de vſucap. transfor. & ſublata differ rerum mancipi, & nec mancipi. Contius.

Nuſquam.] Cavs. Sicut dudum triplex erat libertinorum ſtatus, vt Inſtitu. de li bertinis. Sic in ſeruis quidam dominorũ plenum habebant dominium, quidam ſemiplenum, quidam medium: & hoc erat introductum de iure Quiritium Roman. quod tollit hæc lex, ſtatuens quòd omnes dominij plenum habeant dominium, nõ ſolùm ſeruorum, ſed etiã aliarũ rerum ad ſe pertinentium.

a ¶ Quiritium. id eſt, Romanorum, nam Romani ſic dicuntur: vt Inſtitut. de iure natura. §. ſed ius.

b ¶ Nomen. ſcilicet nullum eſſe. & [c] ſic nec effectum: ſ. de ſer. l. à malis.

Suprà [d] dixit de iure agnoſ. nunc de defenden. [e]. Vel aliter: Dixit de præſcriptione libertatis ſeruorum. Tradiit rei alienæ ſed illicitè emit. Bal. Vel ſic: Traditio rei alienæ ſit ex venditione furtum inducit, vſucapionem impedit, & dominij vindicationem non tollit. Vel ſic: Res affecta vitio furti, non poteſt vſucapi. Sal.

a Dominium naturale, in bonis, ſiue bonitarium.

b Dominij Quiritarij & Bonitarij differentia.

c Nomine ſublato, effectus nominis tolli debet.

d ſuper. de diligentia.

e Vſucapione adquiritur [illegible] defenditũ, [illegible] & agendi, cum vſucapione adquiritur dominium & quòd dicitũ ex quo ius agendi oritur.

Nudum nomẽ quod quis in ſeruis habebat, per hanc legem tollitur & plenum dominium in ſeruis conceditur. Sal.

Imp. Ivstinianvs A. Iuliano P.P.

Antiquæ ſubtilitatis ludibrium per hanc deciſionem expellẽtes, nullam eſſe differentiam patimur inter dominos, apud quos vel nudum ex iure Quiritium [a] nomen, vel tantùm in bonis reperitur: quia nec huiuſmodi volumus eſſe diſtinctionem nec ex iure Quiritium nomẽ [b], quod nihil ab ænigmate diſcrepat, nec vnquam videtur, nec in rebus apparet, ſed vacuum eſt & ſuperfluum verbum, per quod animi iuuenum qui ad primam legum veniũt audientiam perterriti, ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ diſpoſitiones accipiunt: ſed ſit pleniſſimus & legitimus quiſque dominus, ſiue ſerui, ſiue aliarum rerũ ad ſe pertinentium.

DE VSVCAPIONE PRO EMPTORE, vel tranſactione.

Titvlvs XXVI.

Poſt præiudiciales actiones, diſſeruit de interdictis ſiue actionibus quæ pro his eſſe putantur, quæ videbat eſſe de poſſeſſione vel quaſi poſſeſſione. De poſſeſſione vſucapione & proprietate dicere primùm inſtituit, puta de vſucapione quæ ex poſſeſſione poſſeſſionem conſiſtit perficitque, adeo vt & poſſeſſionis nomine quandoque vſucapio ſignificetur. l. denique. l. cùm miles. ff. ex quib. cau. ma. & de præſcriptione longi temporiſque poſſeſſionis. & de miſſione in poſſeſſionem caduci ſeruandi cauſa, quæ eſt etiã ſpecies poſſeſſionis, in quibus omnib. conſumitur quidquid eſt reliqui in hoc li. 7. & planè ſpectant omnia ad initium lib. 8. Vſucapio eſt per vſum, id eſt poſſeſſionem dominij adquiſitio, vel dominij adquiſitio per poſſeſſionem legitimo tẽpore continuatã, ex XII. tab. & inter Ciues Romanos Suffragium temporis dicitur. l. ſi inter [illegible] ff. de don. int. vir. & vxor. id eſt ſuffragium poſſeſſionis legitimo tempore continuatæ. Et licèt vſucapio ſit lucrum conciliatũ cum damno alterius. l. 18. & ſeq. ff. ex quib. cauſ. ma. recepta tamen eſt propter bonum publicum, ne rerum dominia diu ac ferè ſemper in incerto eſſent, & vt eſſet poſſeſſoribus aliqua ſecuritas, & finis aliquis ſolicitudinis & periculi litium. l. 1. ff. pro ſuo. quia dominis ſufficere vuũ eſt ad inquirendas res ſuas legitimi temporis ſpatiũ, vt planè ne imputari poſſit deſidia ſua. l. vlt. in fin. [illegible] ſi intra id tempus res ſuas non perquiſierint, vel legerint, vindicarint. l. ff. de vſur. & vſuc. & quod eſt commune & publicum bonum non videtur eſſe priuatum damnum ſi modò bona fides intercedat initio poſſeſſionis, vel potius non videtur alteri inferre damnum. ſi vſucapio quod neſcio alteriꝰ eſſe. l. ſi quis ſundum. ff. de acq. poſſ. damnũ quiſ ſ facit qui dominiũ amittit per vſum meũ ſed id ego ſanè dediſſe non videor [illegible] neſciente animo meo. Poſſeſſionem & vſucapionem continuam requirit, id eſt non interpellatam, non contrauerſam, & bonã fide poſſeſſoris, & iuſtum titulum, id eſt, iuſtum initium, iuſtãque & veram poſſeſſionis cauſam. Poſſeſſionis, inquam non proprietatis, nã ſi iuſtum vtrumque titulum proprietatis nactus fuero, vſucapione locus nõ eſt. l. ſequitur. §. ſi. ff. de vſur. & vſuc. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. ff. de cap. & poſtl. ſi nactus non fuero, modò poſſeſſionis iuſtum titulum habeam, & illum mihi tribuat vſus legitimi temporis ſiue poſſeſſio & vſucapio. In hoc titulo proponitur titulus pro tranſact. l. pe. ſi à non domino res bona fide accipienti tradita ſit ex cauſa tranſactionis. vt l. cum ſolus. ff. de vſur. & vſuc. vel etiam ex eadem cauſa conſtitutionis non domino vendita ſit ab eo, qui ante litem motam nõ nullo iuſto titulo poſſidebat, inſtitutio Prætoris quæ pacto tranſactionis fecerat, data exceptione aliquis vt ex pacto tranſactionis dominium non transfertur, ita nec poſſeſſionis cauſa firmatur ſi ſubtiliorem tamen ſpectat, quam interpretes noſtri ſpectant in d. l. pen. Proponitur etiam titulus pro emptore ſi à non domino res bona fide accipienti iure vendita & tradita ſit, quæ neque furtiua fuerit, neque vi poſſeſſa, neque pupilli propria, neque adoleſcentis hodie ex Oratione Seueri, de non alienandis rebus minorũ, neque teſtamento vendi prohibita. Et obſeruanda eſt differentia inter rem mobilẽ & immobilẽ, vt in rei alienæ venditione ſi mobilis ſit, exigatur bona fides vtriuſque, id eſt, venditoris & emptoris, nam ſi emptor ſit bona fidei, venditor malæ fidei, res furtiua eſt. l. 1. [illegible] In venditione rei immobilis ad vſucapionem ſufficiat bona fides emptoris, niſi res à venditore vel auctore venditoris vi poſſeſſa ſit. l. 1. hoc tit. Cæterùm ſi non ſit vi poſſeſſa, propter malam fidem venditoris, quia rei immobilis furtum nõ fit, res nullo vitio laborat, & vſucapi poteſt ab emptore bona fide, ſecundum Nou. 119. cap. 7. ſi ſciente domino vendita ſit. nam ſi neſciente eo, emptori neceſſaria eſt præſcriptio xxx. ann. De quaſitione l. 9. & 6. ſcripſi ſtatim ad l. 4. ff. de vſucap. & vſuc. Cviac.

Qui emit rem ab eo qui non habet ius vendendi, dominium nõ acquirit, nec etiam vſucapit, ſed illicitè emit. Bal. Vel ſic: Traditio rei alienæ facta ex venditione furtum inducit, vſucapionem impedit, & dominij vindicationem non tollit. Vel ſic: Res affecta vitio furti, non poteſt vſucapi. Sal.

1. Imp. Antoninvs A. Flauiano.

Mancipia tua ſi ab eis diſtracta ſunt qui ius vendendi non habuerunt [c], vendicare ea potes. Nec enim vſucapi ab emptoribus potuerunt, cùm illicita [d] venditione furtum contractum ſit [e]. Pridie Idus Auguſt. Anton. A. IV. & Balbino Coſſ.

Prohibitio alienationis per defunctum facta cum rationabili cauſa impedit, rei ſic prohibita vſucapionem. Salycet.

11. Imp. Alexander A. Marcellino.

Si contra defuncti voluntatem ſeruos quos propter perfectæ artis peritiam heredibus ſuis defunctus ſeruari [f] teſtamento præcepit, tutores vendiderunt:

cialiter, nunc [a] aliarum rerũ [b]. Et de tranſactione ſubiicit per ſimilitudinẽ [c]: quia ſicut in venditione vtrique adeſt & abeſt. ſic & in tranſactione, ſcilicet emptori pretiũ abeſt, & tranſigenti [d] aliud quod ex metis propter rẽ, datum, promiſſũ vel vtrique accidit res. Accvrs.

Ancipia.] Cavs. Si mancipium meum non habens ius diſtrahendi, Titio vendiderit, illud vendicare potero, nec emptori, cũ furtiuum ſit, patebitur cauſa vſucapiendi. Vivian.

c ¶ Non habuerunt. ſunt enim quidam qui [e] habent ius vendendi, licèt non ſint domini: vt Inſtit. quib. aliena. licet §. 1.

d ¶ Illicita. imò videtur licita, cùm rem alienã [f] vendere lex permittat: vt ff. de contra. hend. empt. l. rem alienam. Sed dic quòd illa l. procedit in immobili: loquitur non obſtat in mobili: aut nõ loquitur niſi ſecundum diſtinctionem ibi poſitam per l. eiuſdem tit. ff. de contrahen. empt. l. ſi in emptione. §. item ſi emptor.

e ¶ Contractum ſit. à ſcientibus [h], vt Inſtitut. de vſucapion. §. furtiua. & inſr. eodem l. ſciens. & inſr. tit. 1. l. ſ. & ſuprà quod cum eod. l. ſi liberam. in fin. & de furt. l. alienum. & l. ſi ſeruum. ſed & ſi non fecerint furtum, quia [i] non contradixerunt, idem eſt propter ſcientiam [k] rei alienæ.

Si contra.] Cavs. Si tutor ſeruum quẽ teſtator prohibuit alienari, ſed pupillo heredi ſeruari præcepit, putà quia artifex erat, diſtraxit, an vſucapi poſſit quæritur? Reſpon. quòd non.

f ¶ Seruari. [l] idem [m] ſi vendi prohibuiſſet, cùm verbo [n] venditionis omnis alienatio contineatur: vt ff. de fun. lib. l. ſocialibus [illegible] in fin.

¶ Et nota propter vetitum [o]: ſecus ſi ſine cauſa: vt ff. de lerat. 3. l. filiusfamilias §. diui f. & ſuprà de fideicommiſ. l. voluntaria. vbi ſimilis cauſa inſeritur.

a Præſcriptionis appellatione venit etiã vſucapio licèt impropriè & generè.

b Tres aliæ continentur [illegible] ad ſuperiores, [illegible] Copelam.

c Vſucapionis & tranſactionis ſimilitudo.

d Tranſigens propriè dicitur is qui agit, non qui excipit. [illegible]

e Vendẽdi quidã ius habent, licèt non ſint domini.

f Vendere rem alienam poſſumus.

g Furtum nõ committitur in re immobili: nec enim poteſt contrectari.

h Furtum facit qui ſciens rẽ alienã vendit vel cõparat.

i Furtum non fit ſola venditione ſine traditione.

k Tẽpore contractus & traditionis bona fides in vſucapione emptionis eſſe debet. l. 2. ff. pro ſuo.

l Seruari rem qui iubet prohibuiſſe eſt ac ſi prohibuiſſet alienari, quia tacitè eſt omnium verborũ compoſitione.

m Contra. in hoc ab Azone [illegible] Vſucapi nõ poteſt quod alienari prohibitum eſt [illegible] ff. de vſucap.

n Venditione prohibita omnis alienatio prohibetur: ad de Gl. l. a §. ad. ff. [illegible]

o Perſonalis cauſa eſt prohibenda alienationis ſeruũ, ſacitò [illegible] in ſ. [illegible] de contrahe. emptionem.

p Prohibitio alienandi ſine cauſa à defuncto facta non valet.

480/C.IV.K.5-4, 1829-1830
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1831-1832

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE VSVCAPIONE PRO DONATO.
TITVLVS XXVII.

NOn tamẽ pro emptore, vel pro transactione, *sed & pro donato* talis *vſucapionis titulus eſt, ſi res aliena à non domino donata ſit bona fide accepta.* L. 1. hoc tit. *& ſi res mobilis ſit donata bona fide.* l. 2. *aliquin furtiua res eſſet. Res autem immobilis donata, vel ex alia iuſta cauſa à malæ fidei poſſeſſore, qui eam ſine vſucapione poſſidere non poterat, bona fide accipientis poſſeſſionẽ non quærentis dominium, vſucapi poteſt, quia ſine vitio eſt ſic tempore capere, vt certus titulus ſit. nam falſum ad vſucapionem non proficit.* l.p. CVIAC.

Traditione & vſucapione pro donato dominium quæritur: idem in aliis titulum habentibus: vt ſupra de pact. l. traditionibus. BAL. Vel ſic: *Ex donationis titulo dominium transfertur vel vſucapiendi cauſa bona fide recipiens putatur.* SALYC.

1. *Imp.* ALEXAND. A. *Macedonio.*

SIue fuerit dominus, qui tibi loca, de quibus ſupplicaſti, donauit: ſiue à non domino bona fide donata ſuſceptiſti, eáque vſucepiſti: auferri tibi quod iure quæſiſtum eſt, non poteſt [a]. P. V. Id. Mart.

Res offella vitio furti, non vſucapitur titulo pro donato. SAL.

11. *Imp.* DIOCLETIANVS & MAXIMIAN. AA. *Capitonio* [b].

DOnantem ancillam alienam nihil domino demittere, nõ eſt ambigui iuris: furtum etiam contrahere [c] citra voluntatem domini contrectantem, vt eius rei nec vſucapio poſſit procedere. S. S. V. Id. Apeil. AA. Coss.

Sicut perfecta donatio non irritatur, ita inualida ad vſucapionem non patrocinatur, licèt poſſeſſor iuris errore putet eſſe validam, vel putet donationem interceſſiſſe, quæ non interceſſit. BALD. Vel ſic: *Ex donatione putatiua, ſine errore non procedit vſucapio.* SAL.

12. *Idem* AA. & CC. *Rhodano* [d].

IRritam facere donationem perfectam nemini licet [e]. Vtique hoc verum eſt, ſi error [f] falſæ cauſæ ratione bonæ fidei non defenditur [g], quod & in dominio pro vſucapione quærendo ſeruatur.

DE VSVCAPIONE PRO DOTE.
TITVLVS XXVIII.

TItulus etiam pro dote inſufficiens eſt, vt ait l. 1. ff. cod. *ſi res mobilis quæ aliena eſt, & ſine vitio furti, vel quæ alio bona fide data ſit in dotem marito bona fide accipienti.* De re mobili inquiunt Contradictæ huius rei. *quia ſundus dotalis vſucapi non poteſt.* l. ſi fundum. ff. de fund. dot. *quatenus mulieri actio de dote commodè competitura eſt, quæ ſola cauſa hoc titulo locum habet.* l. 3. ff. eodem. CVIAC.

Res mobilis in dotem data, ſi vitium vſucapionẽ non impedit, vſucapitur. BALD. Vel ſic: *Mobilia recipiens bona fide, vſucapit, titulo pro dote rem dotalem vitio non affectam.* SALYC.

Imp. ALEXAND. A. *Tyrino.*

RE mobiles in dotem datæ, quãuis alienæ, ſi ſine vitio [h] tamen fuerint à bonæ fidei accipiente pro dote acceptæ †, vſucapiuntur.

DE VSVCAPIONE PRO HEREDE.
TITVLVS XXIX.

VBique quoque vſucapionis titulus eſt pro herede, *ſi res alienam ignorans in hereditate quam defunctus poſſedit ſine vitio, heres poſſideat vt hereditariam, ſed neceſſe eſt vt etiam ſit verus.* l. 3. & 4. hoc tit. *Eſt in hoc titulo ſatis vſucapta l. 3. quam ſi accipiat, vel ſua hereditate confundat, nec excernitur tamen, potè adiudicandus ſit, aliꝙ nihil vſucapere poſſint pro herede: quia ſui heredes manent, etiam ſi abſtinuerint ſe, nec illo exiſtente, iure legitimo venire agnati poſſunt. Sed quia venire iure prætorio poſſunt, & pro poſſeſſore vſucapere poſſunt.* CVIACIVS.

Sicut ſuus heres non vſucapit titulo pro herede, ita nec heres hereditatem extraneæ ex perſona defuncti. BALD. Vel ſic: *Si heres heredis vult vti acceſſione auctorum, non poteſt vſucapere pro herede, quod defuncto eius non poterat.* SALYC.

480/C.IV.K.5-4, 1833-1834
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Vm pro herede.] CASSS. Adam Titij mercenus possidebat alienam mancipia: decessit, & ei succesit mater Titij quæ fecerat in possessione patris mortis suæ tempore quæritur an ipsa vel Titius qui mater successit, possit vsucapere illa mancipia pro herede? Respond. quòd non quia in suo herede, hoc est, in filio vel filia existente in potestate patris mortis tempore, non habet locum titulus pro herede.

a ¶ *Cum.* id est, quando: vt quia * est de suis heredibus: vt *ff. sed. l. g.* Vel b quia putatur mortuus qui mutauit ff. *ead. opinione & ff. eod. l.*). Item & quis erret in eo, vt quòd credebat heredem, cùm non sit. vt *ff. eod. l.*

b ¶ *Tamen.* quæ fuit hæres suo.

c ¶ *Mancipia.* aliena quæ tenebat suos tanquam sua bona fide, & sine titulo.

d ¶ *Ex ea causa.* quia successibles suo tempore consequentiam sed quia successibles mortui eis ex extraneus: vt *Inſtitu. de hæred. qua & diffe. §. extraneus.* potest ex tua persona fiumere initium, non sic si esses de suis, vt *ff. eod. l. §. fin.*

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Theophilo.*

SVm * proherede vsucapio locum non habeat intelligis, neque mutem tuam b cui heres extitisti, neque te vsu mancipia c ex ea causa d capere posse. PP. XII. Kal. Iul. Rom. Leto & Cereale Coss.

Sane & necessarium heres non præscribit titulo pro herede, etiamsi habeat cohæredem extraneum. h. d. gle. BALD. Vel sic: *Vsucapio pro herede, non procedit in filio in potestate.* SAL.

1. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Maurina* †.

NIhil pro herede a posse vsucapi, suis heredibus * existentibus, magis* obtinuit.

Error non facit ius, præsertim in lucro capiendo. BALD. Vel sic: *Viuens non habet heredem: ideo*

† *Maiora.*

* *vl. Accil. vna magn.*

COMMVNIA DE VSVCAPIONIBVS. TITVLVS XXX.

INter cætera omnibus titulis vsucapionis communia hoc sunt, vt sine possessionis cœpit, quæ quis fide possidet non aliter vsucapio contingere non possit. l. 1. *vt nec filio nullo titulo vsucapio possit.* l. 2. *vt mala fides defuncti teneat heredem licet bona fide possidean vt nec ex fundo, nec ex defuncti persona vsucapere possit, quod nec defunctus potuit, ad cuius vicem propiis accepit, quod & plerisque de titulo pro herede propositi* l. 2. & 4. *simil. superioris, & de præscriptione longi temporis.* l. 4. *infrà simil.* 33. CVIACIVS.

Colonus corporaliter tenet: sed non possidet fib. sed domino: & ideo non præscribit. BALD.

1. *Imperator* ALEXANDER A. *Seuero.*

QVex conducto possidet, quamuis corporaliter teneat, non tamen sibi, sed domino * rei creditur possidere. neque enim colono vel conductori prædiorum longæ possessionis præscriptio acquiritur *. PP. VII. Kalend. Aprii. Alexan. A. V. & Marcello Coss.

Mancipium fiscale non vsucapitur. BALD. Vel sic: *Res fisci inequarentur vsucapi.* SAL.

Vsucapio non procedit. SALYC.

III. *Idem* AA. & CC. *Diodoro* †.

OPinione falsæ mortis pro herede possessio rerū absentis procedere non potest f.

Vsucapio requirit titulum præcedentem: & quædam veniunt in pertinens hereditatis, quæ non veniunt in vsucapionē. BALD. Vel sic: *Paciamus heres non vsucapit pro herede: nec sine titulo procedit præscriptio.* SAL.

III. *Idem* AA. & CC. *Serapioni.*

VSucapio g non præcedente h vero titulo procedere non potest: i nec prodesse neque tenenti, neque heredi k eius potest: nec obtenta velut ex hereditate l esset, quod alienum fuit, domini intentio vllo temporis longi spacio absumitur m. Dat. VII. Kal. Ian. CC. Coss.

COMMVNIA DE vsucapionibus. Perrarius b vsucapionibus specialibus, *supponit de communib.* ANG.

Vi ex conducto.] CASSS. Si locatus prædii colono an possit vsucapere, quæritur? Resp. quòd non: quia non possidet. VIVIANVS.

n ¶ *Dominus.* Si ergo dominus per se eiusve habet, per colonum, naturaliter: vt *hic & ff. de præscr. xxx. an. l. modi.* ergo colonus c nolli animo habet possessionē: vt *ff. de vsur. l. non solum. §.).* & *ff. eod.* Item probatur per hoc, quia si dominus à colono in possessionem non admittitur, nec quæritur inter eos, quod dominus possideat, & colonus non possideat. Dicitur quòd non.

1. *Imperator* ALEXANDER A. *Iuuenio.*

QVi colendi causa fundum conductum, vel ex causa vicinitatis vsucapere possunt titulo pro herede, quæritur? Dicitur quòd non.

1 ¶ *Non potest.* ex *l. Iulianus ff. de vsucapio.*] CASSS. Ad hoc quòd prosedat vsucapio, necesse est vt interuenist titulus, & bona fides. si ergo aliquis possidebat rem furtiuam, & ei successisset non potuit vsucapere, sic nec ego. VIVIAN.

g ¶ *Vsucapio.* credebam me extraneum heredem cuiusdam, cùm non essem.

h ¶ *Non præcedente.* credidi me heredem, sed non est.

i ¶ *Non potest.* vt & *ff. de rei vendic. l. nulla.* & *ff. de præscrip. long. temp. l. diuina. & ff. de vsucap. l. Cassius.* & hoc nisi sit error * iuris: vt *ff. pro leg. l. pro legato. & pro fac. l. fin.*

k ¶ *Neque heredi.* si se faciunt ei hæ extranei, sed vult vti successore defuncti. sicut si ex persona sua velit initium sumere, vt dixi *T. eodem. l. nihil.*

l ¶ *Ex hereditate.* quam credebā habere, & non habebam.

m ¶ *Absumitur.* id est, non tollitur.

a *Vsucapio pro herede locum non habet in filio heredi. bona. l. 1. ff. vsucapere pro herede suas heres. nō potest.*

b *Vsucapere pro herede quinā possint.*

c *Mancipia.*

d *Ex ea causa.*

e *Filius heredi vsucapere vel præscribere non potest: vt hic, & l. 2. §. fin. ff. eod. sed vide Vinnianum & Cuiac. ad l. 2. & 4. Cod. de vsucapio Filius vnus ex capite agnatorum e Sociis regulis vsucapere.*

f *An & pro donatio. v. Gl. in l. 3. §. fin.*

g *Heres eft successor vniuersalis & culpæ defuncti.*

h *Bonæ vrbi, prætemporis quibus idem possit.*

i *Hæres & defunctus pro una persona habentur.*

k *Argumenti à contrario sensu.*

l *Vsucapio non purgati non impedit vsucapionem.*

m *Vsucapio impeditur, licet titulo pergat non sit.*

COMMVNIA DE VSVCAPIONIBVS.

b *Chinantio.*

† *Diodorum.*

a *Error iuris excusat.*

e *Possessio nulla ipsi videbitur esse possessor, cui successit & titulū remandare potest locatorum.*

mentor. d Interdictum competentia vtpotitis qui possidet.

f *Possidere interuertere dominū, hoc est, sibi possidere colonum non patiendo.*

Possidere fundi locatore dominum, id. dicitur sua fundi vsucapere sibi quasi ex eā parte, vt sua. Possidere dominum esse ignorans existit.

Possidere tenentia colonus sibi quasi ex eā parte, vt sua. vt fundi vsucapiat.

Possidere fundi colonum fundi alijs locatore existit, licet cum recupe. re conducto. as ex lege.

Possidere fundi dominus non existit, sed eius dicitur hoc possidere.

480/C.IV.K.5-4, 1835-1836
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Emptionem.] CAVET. Si comparari mancipium fieri ne possim id vsucapere, quæritur. Respon. quòd nō. & si probo quòd id non fuerit mancipium fieri, necessarium ex ancilla eius potero vsucapere. VIVIA. a § *Cognoverit.* quod cognare debet.

a vsucapio nō procedit in fiscalibus.
b Vsucapi possunt bona relicta iure communi, & tribus additis: sine titulo, vigintiannis cōpetendis ab eo tempore quo cœperunt esse vacantia.
† *Fuerint.*

b § *Fiscali.* vel a alia ratione fisci facta. § sed aliud in vacantibus b; quia vsucapitur omni titulo iure communi *Inſtit. eod.* § *res fiſci.* Sed sine titulo tunc vigintiannis cōputandis ab eo tempore quo cœperant bona esse vacantia ut rem velit computare ex eo tempore quo fisco fuit nūciatum, tunc sufficit quadriennium: vt ff. *de quadrien. præſcript. l. prima* & *ff. de iure fiſci. l. prima, l. ſicuti* & § *pro ſuspicio. & de diuer. & temporalibus præſcripti. l. interea.* ¶ Quod dixi in fiscalibus, vt non vsucapiantur idem in rebus c ciuitatum; vt argum. *ff. ex quibus cau. maio. legatur. & l. ſed* & *ſi per procurat.* § *ſin.* fed vt. annis præscribatur: vt *ff. de præſcript. xxx. vel. l. ſimon.* nisi d sint in publico vsu: vt *ff. de rer. publica. l. item.*

c Prædiorum 40. annis res ciuitatum, aridi fiunt publico vſu.

C Imala fide.] CAVET. Antiochus mala fide possidebat alienum mancipium: faceretne ei, & bona fide possidenti tanquam vsucapere quæritur? Resp. quod ob quæ dicta scripti *l. ab hoſtibus. 39. ff. de vſurp.* VIVIANVS.

d Possibili modo possidi qua fiunt in vſu publico, v. Gl. & quod dicit ſcripti *l. ab hoſtibus.* pro. VIVIANVS. *ff. de vſurp.*

c § *Poſſidet.* faceretne e propter vitium, nisi ex ipsa persona velit inciperc, secundùm quosdam, quod non placet vt diximus *l. item. § ſi ita. l. ad leg.*

e Vsucapere faceretne etiā bona fidei ea ipſa perſona non poſſit, quærit Resp. quod etiam ab hoc malæ fidei vſucapere non potuit. addde Gl. *l. Papinianus.* § *cum quidam. ff. pro emptore.* & *Gloſſ. ſi de acquirenda poſſeſſ.*

DE VSVCAPIONE transformanda, & de Quarum ad tempus.

d § Mancipi.] Italicorum & prouincialium, vt *Inſtitu. aequaliter vſucapiantur. Item res immobiles in Italia tantùm biennio vſucapiebantur: mobilia verò anno vſucapiebantur. Inſtit. de vſucap. in fine. & ff. de ſer. fugi. l. pen. & de vſufr. l. corruptionem.* & *l. de annis. eod. l. in principio.*

d ¶ *Rerū mancipi, & nec mancipi. De quibus Papia in flag. 24. CVIAC.*

C *Vm noſtri.*] CAVET. Sicut remouit Imperator noſtrum in *Qui. titium*, ita vult auferre duo vitia: quorum vnū est in tempore, aliud in loco. Olim enim res mobiles in omni loco vſucapiebantur anno, res immobiles biennio in Italia, ſed res prouin-

Codex.

TIT. Idem A. *Oneſimo.*

IAmpeidem quidem mancipium, de quo supplicas, comparasse te dicis, sed si cognauerit ris * rem fisci mei vsucapi non posse, respondere te actionibus fisci mei intelligimus: alias posse rei proprietatem obtinere, quàm si non ex ancilla fiscali b eaque poſſeſſum fuiſſe conſtiterit.

Mala fides auctoris nocet ſucceſſori ſingulari volenti vti aliena ſingulari. BALD. Vel fic: *Vitium defuncti nocet eius vniuerſalis ſucceſſori etiam bonam fidem habenti.* SALVCETVS.

III. *Imp.* PHILIPPVS A. & *Cæſ. Pontiæ* †.

SI mala fide seruum tuū fisci Antiochus tenuit: intentionem ruam contra ſucceſſorem eius, licèt bona fide poſſidet c, propter initij vitium vſucapio non abſumpſit.

DE VSVCAPIONE TRANSFORMANDA, ET de ſublata differentia rerum mancipi d, & nec mancipi a.

TITVLVS XXXI.

VT intelligamus iuris vſucapionum quæ olim fuerunt, & quæ sint hodie, quod noſtra prouidentia vtile & neceſſarium eſſe animaduerſum eſt, omnes res aut eſſe mancipi, aut nec mancipi, ſcandum veterem diſtinctionem rerum. Res mancipi ſunt prædia vrbana & rustica, quæ ſunt in Italia, res Italici ſoli, & iura prædiorum rusticorum, vt ius, via, actus, aquæductus, quæ & ipſa res ſolo Italici intelliguntur, & eadem iura conſentiuntur quæ res ſolo. L. 2. de ſeruit. & aqua. Item ſerui res mancipi ſunt, & quadrupedes, quæ dorſo ſuo collove domantur, vt boues, equi, muli, aſini, mulieres Vlpianus lib. Reg. tit. xix. item tutores, id eſt grandes margaritæ, qui & perulæ dicuntur à veteribus interpretæ Manut. Item Plinius lib. cap. xxxv. vocibus ait res mancipum vsucapi vſu quidam alii, idemque de omni re prædiali dici poteſt, id eſt, quæ vsucapi aure contrà, vel aure ſupra, de quo additum nomine duplum promiſſi operæ. l. emptor. § 2. de euict. Cætera res nec mancipi ſunt, veluti prædia prouincialia quæ dicuntur, vt arua ſtipendiaria, vel tributaria, & ſitra Italiæ, licèt domina ſint, & rem exprimas, ſunt & res nec mancipi. Rerum mancipi eſſe proprio alienatio eſt mancipatis per æs & libram, quæ genere ſi à domino fiat, dicuntur adquiruere ex iure Quiritium, ſi à non domino, vſucapionis cauſa præſtatur. Rerum nec mancipi alienatio propria eſt traditio, per quam id ex iure Quiritium ſui in bonis non naturali de minium acquiritur, vel alienari ea per mancipationem vſu modo poſſit & traditio & ſtipulatio, & vſucapionem Papianus ait eſſe communem alienationem rerum mancipi & nec mancipi, quod verum eſt tantùm in rebus mobilibus vel ſe mouentibus, non in rebus ſoli, nam ea tantùm prædia vsucapi poſſunt quæ mancipi ſunt, id eſt, quæ ſolo Italico continentur, id eſt prouincialia, vel iura eorum quæ nec mancipi ſunt, l. cùm ſponſus. § in vectigalibus. ff. de publ. in rem act. quæ tamen res non impedit rerum tuendarum, quia in rei vindicationem quælibet dominium dedisse poteſt. l. ſi mater § eandem. ff. de ex. rei ind. & transferenda illac ſunt quæ. Obſ. vii. cap. 3. *Ad res mobiles & ſe mouentes vſucapi poſſunt ſine mancipi ſine nec mancipi iure vbique locorum in Italia & in prouincia, ne refert Conſtantinus hunc tit. in quo ſine iure reſpicit verbo, nexu, quod inſolenti incongruo, lapſu, qua fuerant alienatæ nexa, vel quocunque modo, bona fide tamen, de nexis, id eſt, qua fuerant mancipata vel nexa. Notum enim nomen, quod eſt generale Manilius & Gellius confirmarit reſtè hoc loco ſpecialiter accipi tur pro mancipatione, vt in definitione alienationis tradita à Ciceron. Alienatio, eſt cum res quæ mancipi eſt vsucapio alteri acta, vbi Boetius: Omnes res, inquit, quæ abalienari poſſunt, mancipi dicta ſunt aut nec mancipi. Addo, aut nec mancipi, ex verbis libro. & ſequitur. Mancipi res veteres appellabant, qua ita abalienabantur, vt ea abalienatio per quandam veterē ſolennitatem quam deinde explicat præſens Gaij verbis vt l. Inſtit. tit. de rerū diuiſione, quæ nunc Gaij verba de mancipatione ſunt. Vnde apparet idem eſſe nexum & mancipium vel mancipationem, aut ne nexum diſtare alterum ab altero, quæ genus ab ſpecie, vt in XII. Qui nexum facit mancipiumque vti lingua nuncupaſſit, ita ius eſto, apud Feſtum, cui legi addit hanc interpretationem, id eſt ſibi ligandum non ita] noti nominarit locuiſſe erit, ius ius eſto. Nexum generaliter dicitur, quæcunque ſe dacio, vel obligatio, vel liberatio per æs & libram. Specialiter autem mancipatio ſine dubio res qua ſe per æs & libram præſcribuntur non minus quàm vt noſtras civibus Romanis peculiares & ſubiungendo, & interpoſita certa ſolennibuſque verbis, qua idem Boëtius ex Gaio profert, cuius auctoritate etiam in hanc rem in hoc tit. Cyprus usque, ex ſcripta, vel ipſe ſcripſit, l. ac. Rauennatis. Prolata autem verba Gaij de ſolennitate mancipationis ſine nexus, ſubiicit Boëtius. Quæ cum ſic ſignificata mancipationis ſint nexus, ſubiicit Boëtius. Quæ cum ſic ſignificata mancipationis ſint nexus, ſubiicit Boëtius. Quæcunque igitur res l. XII. tab. aliter quàm hanc ſolennitatem abalienari non poterant, ſi ſi ita autem oriebat res nec mancipi vocabantur. quæ verba deprauatiſſima ſtudioſi quàm plurimi impugnarunt. In veteribus libris, inquam, verborum loco, ſui iuris autem cauſa res nec mancipi vocabantur, ita eſt ſubiungam, ſui autem cauſa res nec mancipi vocabantur, vnde verſimile conſtituo emendo. Quæcunque igitur res lege XII. tab. aliter nisi per hanc iuris ſolennitatē abalienari non poterant, ſiue autem certa) hæc res mancipi vocabantur. Postrema ſcindum eſt ſecundum ius veteris, id eſt, XII. tab. rei mobilis anni ſe mouentis vſucapionem eſſe annuam cuius iuris vſucapio fuit in Latinquarta. § 1. ff. de vſur. & vſucap. Licùm ſponſus § pen. ff. de publ. in rem act. rei immobilis biennium in Italico ſolo tantùm, non in prouinciali. Et vt ſummam dicam omnia iura veterum, quantum intelligi ex ſupradictis poteſt, differentia fuit inter res mancipi & nec mancipi, inter ſolum Italicum & prouinciale, inter dominium ex iure Quiritium, & dominium in bonis, quæ Iuſtinianus ſubſtulit, ac primum quidem dominij differentiam tit. xxv. vt omnes rerum ſuarum intelligerentur eſſe domini eadem plane legitimique iure, & hoc tit. de differentiam iacrum vt vbique vſucapio prædictæ, ſimul præſcriptio longi temporis & differentiam rerum mancipi & nec mancipi, vt omnes res quoquo modo abalienari poſſent. Et tempus annis mutauit in triennium, biennij in decennium inter præſentes, & vicennium inter abſentes quem longi temporis vſucapionem vt amplectari magis, vt obtinuit in præſcriptione longi temporis declarat & in vſucapione ſatis eſſe, ſi initio poſſeſſionis bona fides interfuerunt, vel. bona fides. ff. de adquir. rer. dom. quod tamen Concilium Lateranenſe non admittit cap. xij. Et vt emptori proſit tempus venditoris, donatario tempus donatoris, vt l. penult. infra de præſcript. long. temp. l. id tempus. ff. de vſur. & vſucap. l. 3. pro emptore. ff. pro emptore, & commentator. vt ait, in decennali, aut vicennali, aut biennali ſit ſufficiendum ff. tit. lib. non inuenio. nam in triennio ſolius cauſæ non exigitur. l. 2. infra de præſcript. 30. ann. qui mos tamen exigitur hoc loco. Et neceſſe eſt, vt exurgat, id eſt antiquetur & ſuccedat bona fide poſſidere coperit. Scipio nulla fit commodo acceſſio in tempore. quod de ſucceſſore ſingulari accipiendum eſt. nam ſucceſſori vniuerſali bona fides defuncti ſuffecit ad vſucapionem, licèt ipſe mala fide poſſideat, & contrà bona fides heredis non ſuffecit, ſi defunctus mala fide poſſederit. § diuina. Inſtit. de vſuc. CVIAC.

Semotis aliorum temporum articulis, res mobiles vſucapitur triennio: res immobiles longo tempore bona fide, mala fides interrumpit præſcriptionem, & ſublata eſt differentia rerum prouincialium, & Italicarum. BART. Vel ſic: *Hodie res prouinciales & Italica quantum ad vſucapionem ſunt exequatæ, & immobiles præſcribuntur vbique ſpacio longi temporis: mobiles verò ſpacio triennij cauſorum, interuenientibus à principio bona fide & titulo. nec mala fides ſuperueniens etiam in heredis perſona impedit vſucapionem, vtilis initiatam perfic.* SAL-

a Res mobiles aquilarem mense vsucapiuntur quod ob tribs verum quam § inscriptiones vsubus bona fide & possessa. Itaque § quod dictum breuem, non possiderunt, non possiderunt aliquis quare parte mobilis. v. plurimum regula 144.

480/C.IV.K.5-4, 1837-1838
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

1. Imp. Iustinianvs A. Iuuenti P. P.

VM nostri animi vigilantia a ex more Quirinum b nomen & subſtantiam fundauerit c, & cõmunes exceptiones in omni loco valeant, decem vel viginti d vel triginta d annorum, vel ſi quæ ſunt aliæ maioris æui continentes pueritatem: ſæris inutile † eſt vſucapionem e in Italicis quidem ſolis rebus admittere, in prouincialibus autem recludere. Sed & ſi quis f res alienas, Italicas tamen, bona fide poſſidebat per biẽnium, miſeri g rerum domini excludebantur: & nullus eis ad eas reſeruabatur regreſſus. quæ & neſcientib. dominis procedebãt. quo nihil inhumanius erat, ſi homo abſens & neſciens tam anguſto ẽmpore ſuis cadebat poſſeſſionibus. Ideo per præſentem legem & in Italicis ſoli rebus quæ immobiles ſunt, vel eſſe intelliguntur h, ſicut annalem i exceptionem k transformandam eſſe cenſemus: vt tantummodo & his decem vel viginti vel triginta annorum & aliarum exceptionum tempora currãt, huiuſmodi anguſtis penitus ſemotis. Cãm autẽ antiqui & in rebus mobilibus, quæ fuerant alienatæ, vel quocunque modo (bona fide tamen) detentæ, vſucapionem extendebant nõ tantùm in Italico ſolo nexu, ſed in omni † orbe terrarum l, & hanc annali tempore concludebant: & eam deximus eſſe corrigendã: vt ſi quis alienam rem mobilẽ ſeu ſe mouentem in quacũque terra, ſiue in Italica, ſiue prouinciali bona fide per cõtinuum m triennũ ſi detinuerit, in ſcimo iure eam poſſideat, quaſi per vſucapionem n eam acquiſitam. [hoc] tantummodo obſeruando, vt in his omnib. caſibus ab initio n eam bona fide capiat, ſecundùm quod exigit longi tẽporis præſcriptio: & vt cõtinuetur ei poſſeſſio etiã antecedoris iuſti poſſeſſoris, & cõnumeretur in decẽnium, vel viginti annorum ſpacio, vel tricẽnium. quod & in rebus mobilibus o obſeruandum eſſe cenſemus, vt in omnibus iuſto titulo poſſeſſionis anteceſſoris iuſta detentio quàm in re habuit, nõ interrumpatur ex poſteriore forſitan alienæ rei ſcientia p, licèt ex titulo lucrativo ea ẽpta eſt. Ita enim ampliatur p quidẽ longi temporis materia, quæ q ei ſubdita eſt: minuitur autem vſucapionum compendioſa dominis iactura, & eius iura nocentia r: cãm etiam res diuidi mancipi s & nec mancipi ſanè antiquũ eſt: & meritò antiquari oportet, vt ſit rebus & locis omnibus t ſimili ordo inutilibus ambiguitatib. & defferẽtis ſublatis. Dat. XV. Kal. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſular. Lampadij & Orreſtis VV. CC.

DE ACQVIRENDA ET RETINENDA poſſeſſione.

Titvlvs XXXII.

RElli inter vſucapionem & præſcriptionem hic titulus modum interponitur, quia neque hæc, neque illa ad initia ſine poſſeſſore conſiſtit. Et vt à definitione poſſeſſionis incipiam, nulla mihi videtur melior dari poſſe illa, quam ex Mitio Cælio recepit Feſtus, poſſeſſio eſt vſus quidam agri vel adipiſcẽdæ simpliciter in l. queſtio. ff. de verb. ſignifi. Poſſeſſio eſt vſus. Gallus aliquanto plenius, & rectè, quidam id eſt, priuata cuiuſdam rerum tenura, vt in definitione legum Annalis quidam. nec enim eſt poſſeſſio, qui commodatæ domus vſum id eſt ſpatium, vt ſeruius vſum vel vſucapionem dicat, vel conductis eam modicum procurãtem. ſed detentio, quæ poſſeſſio, aut incubatio, qua tamen duo poſteriora plerunque accipiuntur in malo pro poſſeſſione mala fide: vel quia dominium etiam de poſſeſſione dicitur. Poſſeſſio eſt dominium ſine detentione rei. Proprietas, dominium rei. Poſſeſſio autem, vt Labeo ait, qui ſibi eam rem habere dicit, quo ſibi eam rem habere dicit, quaſi poſſeſſio ab eſſe ſit dicta, ſedis vel ſtatio, qui & exemplo ſeſſionis & ſtationis ducunt poſſeſſionem eandem rei penes duos in ſolidum eſſe non poſſe. l. 1. in prine. l. 3. §. ex contrario. ff. eod. quia naturaliter, inquit, ſenatus ab eo qui in inſidet, quam Graeci κατοχὴν vocant. Poſſidere igitur eſt inſidere, tenendæ cauſſa inſidere, reſidere, vt Plautus poſſidere ſeriam, & reſidere ſeriæ. & ſequitur in d. l. dominorum rerum ex naturali poſſeſſione coepiſſe, ciuſque rei vſucapionem remanere in quibuſdam rebus, non vtique in omnibus. Nam & res legata vel donata morte cauſſa, vel hereditaria deminium adquirunt ipſo iure, ſine corporali apprehenſione, nec ex poſſeſſione ſemper ſequitur dominium. Duobus autem poſſidentibus non prouocatur in l. 19. alio quo casu simul: vt Iſtipulatio §. hæc quoque ff. de verb. oblig. l. 6 eum qui. ff. de don. inter. vir. & vxor. alia quæ corpore. illa ciuilia dicitur, & ita definitur, detentio qua ciuilibus iuris & animo domini potẽ dicuntur retinere: & eſſe dominum, & detinere rem ex cauſſa qua dominium quæri ſolet. Vnde apparet poſſeſſionem ciuilem eſſe iuſtã, quia detentio eſt, id eſt, vſus rei. detinere, ff. ex quibus cauſ. ma. & animo, quia affectionem, voluntatem, opinionem, exigi tantum dominii ſolebat. l. 1. §. Scæuola. ff. ſi quis teſt. lib. &c. & item, quia nullum ciuilium adquirendi dominij qui inirent animum poſſeſſoris ejiciendæ mihi. Quamobrem & hic animus dicitur eſſe iuris non facti. I. poſſeſſionem. ff. eod. Eſt igitur poſſeſſio ciuilis iuris & facti, quia nec ſine iure dominij conſiſtit, nec

DE ACQVIRENDA ET RETINENDA poſſeſſione.

Quæ c in vſucapionibus, de quibus dixi, & præſcriptionibus, de quibus dicturus ſum, eſt poſſeſſio neceſſaria: vt & de vſucapion. l. hinc idem ait dixit. ¶ Et nota quòd hic dicit de retinenda, ſed in ff. dicit de amittenda. Sed dic quòd idem eſt. nam contrarium retinendam eſt amittendi. Sed dic quòd idem eſt. nam contrarium

480/C.IV.K.5-4, 1839-1840
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Per liberam.] CAPVS. Si procurator * meus nomine meo aliquam rem emerit, acquirit mihi ignoranti etiam possessionem: & si tradens non fuit dominus, antequam fiunt quod ab eo gestum est, vsucapere non potero, sed interueniente scientia incipiam vsucapere. VIVIAN.

a § *Per liberam.* etiam b rationem: vt *hic, & ff. per quas pers. ac. acquir. l. & per quos pers. ac. acq. l. ult. hic. & ff. eod. l. 1. § per procuratorem.* & hoc tunc habent mandatum, siue non, item modo nomine domini quæratur, vel saltem tradenti hoc gestum: vt *ff. de donat. l. qui mihi donatum verbor.* alias fi requiram, non quæritur vt *ff. eod. l. cum manus. § fi. & l. 1. § per procuratorem.* & dicimus *ff. de his qui à non do. ma. l. 3. & ff. ad. l. Iul. de vi priu. l. 3. § per procuratorem.* Et quod in libera persona dicit, & de seruo alieno quem nullo modo possidet, vel possidet, sed mala fide: intelligitur idem, si bona fide, extra rem & operã. Quæritur enim, vt per extraneum, si modò eius nomine quæris: vt *ff. de acq. poss. l. 9. & ne sic non obstat ff. de acqu. poss. l. 1. § sed & per eum quem non nomine possidentis quæsisse mala fide possessor.*

b § *Per liberam.* vt *ff. de acq. poss. l. 9. ea.*

c § *Per liberam per fund.* id est, per procuratorem. Vide supra ad *l. 18. § fi. ff. de verb. oblig.* & *ad Leg. Ille tenetur.* Ait per procuratorem adquiri ignoranti possessionem, cur non & per seruum. *l. 1. princip. §. vltimum. fin.* hoc idem fit, quia procurator habet voluntatem & mandati eius, cui adquirit. Alioquin non ubi vult ignoranti & scienti adquiri. Qui tandem possessio. *l. ea quæ de acquir. dom.* Vide etiam scripta *in simil. per quas person non acquir. supra.* CVIAC.

c § *Possessio.* (scil ciuilem) & naturalem, secundum Hug. & etiam dominium vt *l. sed per procuratorem.*

d § *Interuenire* non aliter: vt *ff. eodem. l. possessio quoque. §. fin. & l. seq. princip.*

e Ignorantes in secundum vsucapio excipit

f Inter bonæ & malæ fidei est dare medium, scilicet quod bonam fidem, quæ omnes in dubiis versari debet: *C. de probat. l. 4. generaliter. & vbi dixi.*

g Scienti non alienã immediam vsucapit. *inf.*

h Possessio a malis vsucapitur, modicum facit, alia plurimum facit, quia plurimum facit, minus iuris, alia plurimum iuris.

*sine corpore quod possidetur, quidquæ possidetur. & hoc dicunt à hominum possidente pretoria, qua & sine corpore, vt hereditas iuris incorporalium habet. Qua autem possessa corpora sunt, fide, naturalia dicitur. & ff. de rerum vsi vtiq; ius ad possidendum dominii, non tamen eius ius aliquod effectuosumque. Nam vtraque legitima distinctur. l. 10. quamuis vtrumque præter tantum interdictis possessoria, & possessio fructuaria quæ naturalis est, etiam ex iure pleriumque manuari dicitur, possessio quoque, & civil. Et hoc igitur iuris etiam & facti est. Sed facti magis, quam iuris, quia sera dominii destituitur, quod ius optimum maximum est. Ciuile autem magis quam facti. Et, quia sere dominii confert, & hæ propriã possessio, cui in glossis, quamq; à hac diuersa, possessio quidq; à facti, quæ in. Dominio, retentio. Præterea hoc etiam in locis proponitur, per liberam personam possessionem adquiri. id est, corpore etiam liberi hominis, animo & voluntate nostra vt in. 1. 49. quæ & de adquir. rer. dom. Videantur sufficere, nec requiri etiam facilitam traditio alij possessionis accipiendi, nostra nomine, in vsucapione requiri siquidem excepto casu prædicti. Nam & alia plurima sunt de differentia inter possessionem & vsucapionã, ex quibus ita deducuntur. Denique possessionem suæ naturalia ea sit suæ ciuilis, adquiri corpore vbi vel animo, aut vtroque, suæ corporis quidem generis, ne lege in Liquidam. ff. eo. tit. & animo nostro, aut quidq; nostro, ne per insolentem iuuare nostrum. l. 3. non aliena. Retinere sola animo. l. 4. tam naturalem, quam ciuilem. Vade intelligitur non amitti eam corpore delictæ l. 8. ff. eo. l. sed quibuscunque. de reg. iur. qua tamen amittitur animo sola. l. 3. § in amentia ff. eod. Nam & contra animo adquirendo & amittendo possessionem claudere indicat illa oratio. Per. Et vnde etiam dudum ciuilem retinere à Papiniano filii corpore amittitur possessio, quas litteri quærendo & excutiendo retinquo. Item ex l. 1. huius tit. intelligimus corpore quæ sum videri possessionem non ratione & instrumento sit comprehensum, empterum indubium in vacuum possessionem facto sed & à semper sciente venditore dia in possessione fuerit: vt. non idcirco. Vide cont. empt. l. 2. & quis alt. vel libi. per. Dua pontur in possessione fuisse, quia agebatur de vsucapione vel præscriptione longi temporis, & inquirtur quoque eadem l. 1. de vacua possessione, vt leg. 3. & 7 quæ si non sit vacua possessio qua tibi tradetur quæ possit habere animum apiscendi, adquiritq; nisi quam certus occupauit ab alienis quoque vacuum reputa in hoc tit. proponitur. Nemineni filii ipsum mancipio posse conflare possessionis. Cum'o possidenti ex titulo quam mutat in facto l. 9. qui fundum naturaliter possidet alium nomine, vt colonus. & confirmat & fundum sua nomine possidere, cum & vendat tanquam suum quæ insigne & illicita vsdatio ad quæ non possit sibi mutare causam possidendi, & ius dominij non mutat, nec possessorio enim sibi alia destinatio animi vt sibi possidens quod possidet alij sibi per venditionem tamen dominum possidere interuertit, vt habeant nec apud Gellium in fin. xx. & probat l. 4. quod si heres. & ff. eod. & leges. Ac si alij tradiderint sibi legendum est videlicet si possessionem non possessores domino præstare mercedem re eadem ab emptore conducta: vel ipsum. §. 1. & eod. Contra verò si quis quod sua nomine possidebat, vendiderit alienæ possidere vt colonus vel fructuarius non mutat sibi causam possidendi. Qui & possidere non videtur, qui nec animum possidendi habet, nec vllã inuersam facit. l. quod meo ff. eod. de domino mutatum facit. Cæterum qua proponuntur in hoc tit. aliter locis expositionibus etiam quod l. vlt. qua nihil interesse statuit colonus aut seruus dare fieri, an dissentit secundum Proculi sententiam. Lectio quis. ff. de dolo. l. 3. § quod si heres. ff. de adquir. possess. CVIAC.

Per liberam personam ignorantis possessio acquiritur: sed filium sciens vsucapiendi tenditio. BALD.

1. Imp. SEVERVS & ANTON. AA. & CC. dixit.

PER liberam * personam b ignoranti quoque acquiri possessionem c, & postquam scientia intervenerit d, vsucapionis conditionē inchoari posse, tam ratione vtilitatis e, quam iuris prudentia f receptum est. PP. VI. Kal. Decemb. Fusco & Dextro Coss.

Qui domino scienti & patienti post cui tallum possedit, interdicitur per eundem in possessionem indultum. Vel sic: *Qui ad acquisitionē domini paria sunt habere consilium tradentis & aditum, vel scientis & patientis domini possidere.* BALD. Vel sic: *Patientia obligati tradere, pro traditione habetur: licit instrumento, quod tradita fuerit, non contestatur.* SALYCET.

11. Imp. ALEXAND. A. Maure *.

MINVS f instructus est, qui te solicitū reddidit quasi in vacuum possessionē eius quod per procuratorem emisti h, non sis inductus cum ipse proponas te diu i in possessione [eius] miserim per eum quæsisse: vt *l. 1 princ. & inficias per quæ pers. ac. l. 1. ea. §. fi.* Sed ad quid ducit de vacuo * ? Respond. quia hoc est non quæritur dominium, secundum quosdam, vt *hic.* Non contrà. nam licèt sine traditione in possessionē non possis quærere dominium, sine possessione, scilicet vera vel vacua tamen potest. vt *ff. de fun. dot. l. fundum. & de acquir. rer. dom. l. bonæ fidei. §. quæquid. & de furtis. l. ea tempore. in fin.* & quod dicit hic de vacua, demonstratiuè * dicit: quia sic fuit de facto, vt & diuinus *supra de probat. l. bonæ res.*

a Possessio vsucapitur per alium nobis ignorantibus.

b Possessio quæ per me quæritur etiam sine animo habet.

c Dominium sine vacua possessione quæri potest, nō tamen sine inductione in possessionem, id est, per deuolutionem.

d Dua in possessione facta quæ.

480/C.IV.K.5-4, 1841-1842
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1843-1844

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cum nemo.] CAYVS. *Si colono locani prædium ad colendum, & illud vendidit, volens ſibi cauſam poſſeſſionis mutare, quod poſſideret per ſeruum, & non amplius nomine mihi poſſeſſionem, quæritur? Reſpond.* quòd poſſeſſionis mutare cauſam poſſeſſionis, id eſt, non potuit incipere poſſidere, cùm prius non poſſideret: & hoc verum eſt, ſine poſſidere vellet, ſiue alij tradere aliquo titulo intercogitetur, ſi-cet ſine effectu. VIVIAN.

a ¶ Hæc permittet *l.1.§.5. & ſeqq. ff. pro herede.* CYAC.

† *id premun.* a ¶ *Cauſam poſſeſſionis.* duplicitèr † dicitur: vel vt mutetur poſſeſſio, ſine titulus poſſeſſionis ei qui poſſidebat, ſine retinebat, vel incipiebat vſucapere, qui non vſucapiebat: quod ad ciuilem & ad naturalem referuntur. *Ex Lege bona, §.1. & 2. & illud. & pro hærede. l.§.1. & ſupra lo-cato. Lud probantur.*

b Cauſa poſſeſſionis quid. ¶ Et dic quid hîc b mutare ſecundùm Ir. ex hoc quòd alij ſemptori dare voluit, & eradicitur colonæ ſibi autem ideo ponitur: quia ei ſuccedit emptor, quaſi idem cum eo eſſe videatur. 2. Vel dic quòd ſibi poſſidere voluit pro ſuo, poſtea ſed vendidit & tradidit. 3. Vel dic venditionis, i. emptionis facta ab eo quem ſcirbat non dominum. hoc patuit *ſi de alt.empt.l.vastero.*

Poſſeſſionis cauſa ſe ex modis mutat. b ¶ *Colonum.* colonus in villa ſed inquilinus in ciuitate *vt ſeed.l.ne pignora.*

c ¶ *Extraordinem.* hîc notare modis mutari cauſam poſſeſſionis, ſcilicet iuſta in iniuſtam. 2. Item eroſtra ex iniuſta in iuſtam. 3. Item ex nulla in aliquam. 4. Et eroſtra ex aliqua in nullam. 5. Item ex aliqua iuſta in aliam iuſtam. 6. Item & ferrum, ex nulla in aliam nullam. Primum, ſcilicet ex iuſta in iuſtam eſt prohibitum: vt *ſi ſed Lelianus.* Secundum ſimiliter: vt *ſi de vſucap. Lucius ſeium §.* Tertium ſimiliter: vt *hîc & ſi pro hærede l.§.1. quod vulgo.* Quartum permittitur: vt *ſi ſed. l. ſi quis vi. §. diffamatus.* Quintum eſt prohibitum: vt *ſi ſed. l. qui bona. § quod ſcripsum.* Sextum prohibitum, vt de conductu ad precarium: vt *hic in prin. & ſi ſed l. ſi quis autem.* & hoc nulla ratione ſecundùm ſuperiorem. aliàs enim omnes permiſſa eſſent, quia non ipſe ſibi mutare, ſed ſibi diuitus mutari: vt *ſi ſed l.1.§. illud & l. quibene. §.1. & l. ſi quis autem. & ff. ſi pars hæred. pet. l.1. & l.ſin. & ff. pro empt.l.1.§.fin.* ACCVRS.

A ¶ Iniqua conditione. Quo caſu olim fuit actio furti. Gellius *lib.11.cap.vlt.* CYAC.

d ¶ *Dominij* dominium non amittit, ſed poſſeſſionem ſic: vt *ff. to.l.1.§. quod ſi ſeruus. & l.peregrè.§. quòd.* & Sed per conditionē ex lege tacuerat: vt *ſi ad.l.fin.* ¶ Sed numquid emptor † ille qui emit a colono, poterit vſucapere? Quidam dicerunt, vt hîc quòd non, arg. *ff. de vſucap.l.vltim.* colonus enim non potuit dare poſſeſſionem quam non habebat: licèt eam dominus amiſiſſet traditione facta, vt dictat. *Sed Ioan.contrà* eam & melius tamen ab eo quem putat dominum, cauſam ab e eo poſſidendi non habet, & tamen vſucapit: vt *ſi de vſucap l.vna. ſolum. § quod vulgo. & l.ſi a quo. §. ſi quis bona fide. & pro empt. Lqui ſeandum §. qui bona fide.* Secundò quia ſi ſpecialiter prohibetur præſcripto ei qui emit a colono rei dominicæ, vel temporum, vt *l.ne res de vſucapt.l.§.* ergo in alijs non prohibetur: vt arg. *ff. ad munic.l.* Tertiò, quia ſi quis emit ab eo quem puberem putat, vſucapit: vt *ff.pro empt.l.4.§.ſi a pupilla.* & tamen poſſeſſionem papillæ ei non dedit, quia non potuit: vt *ſi ad.l.poſſeſſionem.* vel in illo *§.ſi a pupilla* allanda habetur. Quæritur in eo qui emit a furioſo qui ipſe alienare non poterit: & tamen qui ab eo emit in confpectu bonæ mentis, vſucapit: vt *ſi pro empt.l.4.§.furioſo.* Hîc ergo vel non erat completa vſucapio, vel volebat emptor vti acceſſione compoſiti ſui auctoris, id eſt, coloni, quod non poteſt & hîc dominio non ſit præiudicium in dominio, vt *hîc. & l.ſi alio. vna pig. dat.l.fin.* hanc eadem quæſtio ſi ſecundùm bonam. in procuratore per quem mihi ignoranti eſt quæſita poſſeſſio: & antequam mihi tradatur, alij tradidit.

Si nulla.] CAYVS. *Si abſente me poſſeſſionem meam ingreſſus fuerit, & me tenentem ſuſpicor poſſe repelli, & ita amittere poſſeſſionem, non dominium: eam per interdictum vtile vnde vi recuperare poſſim, quæritur? Reſpond.* quòd ſicut *l. vel ex.* ante *excep. obſtat.* Vel ſic: Detecto me de poſſeſſione pendi mei per vim eam id vindicare poſſim, quæritur? Reſpon. quòd ſic, nihil *xxx.an.* mihi obſtet *exceptio & tanta re ſtitulo non præcedit præſcriptio, nec iuſta poſſeſſio.* SALYC.

VII. *Idem* AA. & CC. *Aſſyrio.*

IMproba poſſeſſio k firmum titulum poſſidenti præſtare l nullū poteſt. vnde ingredienti eum in vacuā m poſſeſſionem alieni fundi non conſentiēte domino, vel actore * qui eius rei concedēdæ † poteſtatem habuit, cauſam iuſtam poſſeſſionis adipiſci non potuiſſe, certum eſt P. PP. V.Id.Decemb.AA.Coss.

Poſſeſſio & dominium quæri poteſt per procuratorem. SALYC.

VIII. *Idem* AA. & CC. *Cyrillo.*

PEr procuratorem vtilitatis cauſa y poſſeſſionem, etſi proprietas ab hac ſeparari non poſſit z, dominium etiam quæri placuit P. PP. XVIII. Kalend. Mart. Sirmij, CC. Coss.

Vbi deficit titulus, non præcedit vſucapio. BALD. Vel ſic: *Ingredi poſſeſſionē rei empæ ſine venditorum voluntate, non poſſidet iuſte: & ideo tenetur reſtituere & ſimulatum vel fictum non plus poteſt quàm verum.* SALYC.

lem præſcriptionem.

f ¶ *Vinum* f. Lucas, vel per vim: vt de agro dicit.

g ¶ *Præſcriptus.* f. vel *xx.ann.* ſecundùm primum caſum: vel *xx.* ſecundùm aliam.

h ¶ *Poſſeſſionem.* ſed quis reſtituere dicetur in glo. magna.

i ¶ *Dubitabit.* per vtile interdictum vnde vi primo caſu: ſecundum aliam conditionē ex hac l. vel vi vindicatione in vtroque quia dicit petitio: arg. *ff. de re & ab. l.actio in perſonam.* vel per directum interdictū a nude vi.

k ¶ *Improba poſſeſſio.* non præcedente l aliquo iuſto titulo idem ſi præcedat vt ſtatim.

l ¶ *Præſtare hic* vt poſſeſſor præſcribat. nam non præſcribit.

m ¶ *In vacuam.* quæ f à nemine, vel ſolo animo retinetur. addunt quidam, etiam ſi aliud ſcire ea cauſa ingrorum ſeruandorum quod non placet. vt *ff. de alt. empt. l.* ſ. ſuprà.

n ¶ *Colonum eſſ.* eciam ſi contradixit interceſſit: quia mentat inualet. *ff. ſed. l. ſi ex ſtipulatione & l.ſed.nec ex verbo.*

o ¶ *Per procuratorem.*] CAYVS. Mandauī procuratori meo, vt † emere mihi prædium velit, & filij mei nomine ſi ille ſe acquirēdæ poſſeſſionis, quæritur? Reſpond. quòd ſic, licèt proprietas ab eo ſeparari non poſſit: & ſi tradens fuit dominus, acquiritur mihi dominium. VIVIAN.

p ¶ *Priuatæ cauſa.* Vide ſcripta ad tit. *per quas perſon. acquir. ſuprà.* CYAC.

q ¶ *Non poſſe.* quia vendituræ habēs proprietatem & poſſeſſionem alienare res, tradit eam procuratori, volens tradere proprietatem & poſſeſſionem. & hîc Iuuo poteſt ſeparari proprietas a poſſeſſione quia ei vtrumque ſequitur. & hîc ſolutus contra *ff. de acquir poſſ. l. naturaliter. §. nichil.*

r ¶ *Fieri.* ſcilicet per poſſeſſionem. non per procuratorem: vt dicitur. & pro eo f. *per quas perſ. acq. l. ex Teſt per quas pe. §. ex. acqui. & ex hu.* quod non † placet. nihil etiam per procuratorem quæritur dominium: vt hic manifeſtè dicit. nam & per traditionē dicitur quæri dominium & tamen intelligitur mediante conſenſu: vt *Inſt. de re. diui. §. per traditionem.* Item & inſtrumentum † facit ſuum, nihilominus & ſuber. Item prædicta *l. ſuprà per quas perſ. ac. acquir. l.* eſt contra eos. nam dicit excepta cauſa, & non excepta poſſeſſione: cauſa b autem poſſeſſionis eſt dominium, acquiritur ergo dominium & poſſeſſio per procura-

torem

480/C.IV.K.5-4, 1845-1846
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

torem domino etiam ignorauti. vt *supra eod. l.*).

NEc ex vera.] CAPVT. Vendidi prædium meum Titiano, adhortante tua ingressus est possessionem: an ea fibi acquirat, quæritur? Resp. quòd non. Idem est in creditore cui obligati prædium, & proprio authoritate vadibilia possidere cæpiam ex causa emptionis:

quia possidere non potest, vel loquitur in creditore volente propria authoritate ingredi possessionem bonorum sibi non obligatorum debitoris. VIVIAN.

a ¶ *Improbè.* id est, improbâ ejus si retinere eam cum contra voluntatem verdinoris ingressus fuerit: vt *hic, & ff. eod. l. si ex stipulatione. & l. si fundum.* similis loquendi modus est *ff. de prob. l. si quis liberum. & l. de adimendi l. si Idemetiam. & de contrab. stipu. Legatum.* Alia lectio dicit *gratis*, sed improbè, retinet, si retinet.

¶ Sed hæc dicta est ea *ff. de fur. l. eum qui.* §. i. vbi emptor b furtivas res emptam, postquam rem cognouit, pretio soluto non tenetur furti vel dolum. Sed hæc non b sunt contradicta: nam eo modo furti, quia dolo malo emit, & consulit, ignarus fuit, vt *hic*, sed potius diuersa.

b ¶ *Cognouit.* vt *Trebat. mater. l. Iuris. & de pignorat. l. pignore. & l. vnde vi. l. si quis in tantum. & super de publ. l. si publicum. quæ paruum.in fin.*

† In hanc legem vide Cuiac. *parergor.*

NEmo.] CAPVT. In acquirenda possessione duo sunt necessaria: corpus ab apprehensio, & animi affectio. ea sic quæsita, potest possessor quamuis vsucapere vel præscribere, decennio inter præsentes, vel viceunio inter absentes: nisi adustatis interpellet possessorem, mouendo ei litem, & cum contestando: quia licèt eum corporaliter teneat, non videtur possidere, cùm iam dubitat & vacillat de iure suo. VIVIAN.

c ¶ *Nemo ambigit.* Forte c casum in possessione acquirenda hoc modo: Nemo ambigit, id est, nemo debet iudicare, quia duæ d in quærenda possessione duæ sunt necessaria, animus & corpus: vt *§ sed ista. in princ. & l. quemadmodum.* sit tamen quæsita animo & corpore, vna e est, vt dixi *Tac. Licin.* secundùm Ann. Secundò dic secundùm Ioan. & Hug. in retinendam duplici f ratione retinetur, id est, corpore fapple, & animo. & dic quòd retinetur corpore, cùm in re sumat. Item & iura, cùm in ea non sumat. nam iste fingit non posse lese, cùm animum desendæ possessionis non habemus. secundùm hoc duæ sunt possessiones; & facit hoc optimè pro Aldri. qui distinguit sum in fundo, vel in conspecta, habeo naturaliter & absens, casum.

d ¶ *Possessione.* acquirendæ, secundùm Azo, vel retinendæ, secundùm Ioan.

e ¶ *Virumque.* vel acquisitam animo & corpore, secundùm primum casum. Vel, id est, illam quæ corpore & animo. Item quæ animo solo retinetur, ita est legitimum, id est, legitimum habere effectum, scilicet vsucapiendi cùm nullus mouet litem: aliàs præscriptio interrumpitur: *supra eod.*). *Hæc bona.* & vsucapio quæritur ad effectum: vt *ff. de rei vind. l. si pol acceptum.* Et cave tibi: quia hæc causa b interruptio posset interrumpi tantùmodo posset vsucapere contra dominum, licèt alios moueat litem: vt *ff. de diuer. præscript. Interr. & l. ne de statu defun. l. 4. §. præscriptio.* facit in naturali interruptione quæ omnibus prosicit: vt *ff. de vsucap. l. naturaliter.*

f ¶ *Silentio.* id est, cùm nemicum inermis qui adorsetur mihi in ea.

g ¶ *Progressa.* etiam per exceptionem tantùm hodie: vt *infrà de præscript. xxx. annorum. l. sicut.* & ad hoc). *qui non ad longi temp. præscript. l. si possessio.*

h ¶ *Possessorem.* quo ad vsucapionem vel præscriptionem. ¶ Sic ergo nota quòd possessor i post moram controuersiam videtur non possessor: vt hic. l. Ioan in quibusdam habetur male fidei, vt sollicet de fructibus omnetur percepti & percipiendis, quando habet scientiam rei alienæ, vt *supra de rei vend. l. certum.* Item quoad quædam bonæ fidei, & quoad fatisfactem: nisi habeat scientiam rei alienæ: vt *ff. de poss. bonæ fid. l. aliud. & de rei vend. l. vtique. §. non enim.* Item & implet vsucapionem triennij, licèt de effectu non profit: vt *ff. de rei vendic. l. si post acceptum.* & fructus facit suos, si remanet bonæ fidei: at *ff. de vsucap. l. qui scit. §. si. & l. si nominatim. in fi.*

i ¶ *Dubito.* præscriptione iuris: licèt ipse dicat & non dubitare. in illis casibus afficiuntur res vitio: vt *hic, & l. de fide instr. l. si plures. & qui ad li. prætia. l. 13. in prin.* ¶ Item quæro hic, an cinilis k possessio sine naturali, vel contra, quæratur? Resp. sic secundùm aliorum eorum rei. tum habet: vt *ff. eod. l. naturaliter.*

Vitia.] CAPVT. Si pone nous aliquam rē furripuit, vel de prædo aliquem expulit, & ei fecerisse videtur pati cibi nocet, quia nec vsucapere, nec præscribere poterit. VIVIAN.

a ¶ Addenda est hæc *l. subscripsis ex l. 1. infrà, si per vim. aut alio modo adfuerunt.* D. XV. Kal. Ian. Mediolani Cæsario & Attico Coss. Namque legem omnimodo coniungendæ sunt, & in C. Theod. conuenchæ sunt. Eisque eorum eadem inscriptio. In ea l. 1. dicitur vitiosam esse possessionem, quæ per speciem rescripti in suo dominio, & absente occupata sit. In hac l. additur hoc vitium sequi heredem.

† *Authoribus.* id est, auctoribus. ¶ Et dic vitia b alia realia sunt, vt res furtiua, & vi possessa violentia c ablatiua: vt *supra. de vsucap. § furtiua.* non compatibilia: vt *ff. quod metus caus. l. si dolo. & § quod metus causa. l. si eum exceptione. §. pen.* Istæ res duæ prædicti contra legem Iuliam repetundarum: vt *ff. ad leg. Iul. repet. l. pen.* 2. Alia quæ realia: vt *ff. de acquirend. rer. dom. l. bona fides. & de vsucap. l. vbi. §. fin. & Instituta de vsucap. §. sed aliquando.* 3. Alia personalia, vt dolus dans causam negotio, vel d incidens ex possessione. Item mala fides quando credit venditorem non habere ius vendendi: vt *infrà eod.*). *l. si fraude.* Item scientia e rei alienæ, vt commodatarij, depositarij, & creditoris. 4. Quid autem de precario, vel clandestina? Respon. dicit vitia realia: & propterea videtur *ff. eod. l. Pomponius. §. idem quæ.* quod non placet: nam precaria f est iusta: quia cum domini voluntate: vt *ff. commodati. l. si rogatus. & ff. commun. dividundo. l. 5. §. item prædones.* Item subtiliter inspicienda perpendere poterit, quòd licèt clandestina dicatur possessio, non tamen dicitur clandestina g res: vt *ff. de acquirend. possess. l. clam.* De litigiosa h conflat quòd non est vitiosa vitio rei: vt *supra eod.*). *l. 3.* ¶ His peroratis dic quòd vitia i realia durant in personas vniuersalis successoris: vt *hic & singularis, vt supra. de vsucapio. § furtiua.* & hoc quo ad vsucapionem, non quo ad fructus: vt *ff. de acquirend. rerum dom. l. bona fides. § penult.* Sed in vitiis personalibus distinguitur singularis successor ab vniuersali. nam si k est singularis, non impeditur præscribere iure veteri, incipiendo à se: vt *ff. de diuersis & temporal. præscr. l. 20. in principio.* hodie secùs: vt *supra eod. authentic. male fides.* Potest quæri an ad agendum, impedatur singularis successor etiam completa præscriptione: quia de dolo defuncti excipitur, si fit causa lucrativa, vt in donato & in legato: & quasi lucrativa, vt in seruo noxæ dedito: vt *ff. de exceptio. def. apud §. si quis autem. & §. de auctoris. & de exceptio. l. si non legatum.* Alias si id est lucrativa, non excipiuntur, nisi veniat successione sui authoris, & nisi sit res restituta ad dolosum: puta si mulier dolo inducatur aliquem ad promittendum dotem viro, & maritus petat, repellitur eo quòd res ad dolosam mulierem reuertuntur:

a Turi ubiore ad quadrupli non tenetur qui ei fibi delictum fubripuit, cauendo fit: vt *hic. adde Gl. & ibi. Bartol. l. 5. ff. de hæredit. petit.*

b Turi ad notata. & Iason. *l. 3. ff. eod.*

c Casum pone.

d In quæstione de possessione duæ sunt necessaria, animus & corpus.

e Possessio retinetur corpore animo & corpore.

f Possessio retinetur corpore animo & citra iure.

g Qui in ipso fundo possidet, naturaliter: qui extra animo & absens, citra tantùm possidet.

h Gloss. & naturalia interruptio potest interrumpi dicitur.

i Quæ sit ratio quòd possessio non possit mouere litem.

480/C.IV.K.5-4, 1847-1848
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible]

XII. Imp. IVSTINIANVS A. Ioanni P.P.

EX libris a Sabinianis quæſtionem in diuinas noſtri nominis aures relatam tollentes definimus vt ſiue ſeruus, ſiue procurator vel colonus [a], vel inquilinus, vel quiſpiam alius, per quem licencia eſt nobis poſſidere, corporaliter nactam poſſeſſionem [b] cuiuſcunque [c] rei dereliquerit †, vel alij prodiderit, deſidia [d] forte vel dolo, vt locus aperiatur alij eãdem poſſeſſionem detinere [e]: nihil penitus domino præiudicij [*] generetur [f], ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat, ſed & ipſe, ſi liberæ conditionis eſt, competentibus [g] actionibus ſubiugetur: omni iactura ab eo reſtituenda domino rei, vel ei circa quem negligenter vel doloſe verſatus eſt. Sin autem necdum ſub manibus procuratoris vel coloni, vel inquilini, vel ſerui poſſeſſio facta eſt, ſed ipſe eam accipere deſidia vel dolo ſuperſedit: tunc & ipſe qui eum tranſmiſit, ex mala ſua electione præiudicium [h] circa eam poſſeſſionem patiatur, ex memoratarum perſonarum vel machinatione vel negligentia accedens. Hoc enim [i] tantùm ſancimus, vt dominus nullo modo aliquod † diſcrimen [k] ſuſtineat ab his quos tranſmiſerit: non vt etiam lucrum [l] ſibi per eos aliquod acquirat: cùm & antiqua regula [m] [iuris] quæ definiuit deteriorẽ conditionẽ per ſeruũ domino nullo modo fieri, tũc locũ habeat, cùm dominus de damno periclitetur, nõ cùm ſibi lucrum per ſeruum acquiri deſiderat. Salua videlicet in hoc caſu domino rei, vel ei qui ad eã detinendam [n] præfatas tranſmiſerit perſonas aduerſus eas omni actione [o] (ſi qua ex legibus ei competit) ſeruata.*

DE PRÆSCRIPTIONE LONGI temporis † decem vel viginti annorum*.

TITVLVS XXXIII.

QVædam res ſunt quæ & ſi vſucapi non poſſunt longi temporis poſſeſſione adquiri poſſunt. [illegible]

[illegible]

DE PRÆSCRIPTIONE [h] longi temporis decem vel viginti annorum.

480/C.IV.K.5-4, 1849-1850
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1851-1852
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

habet domicilium vel *§ sed si alij* vt ff. de absentia personæ: & sic malè posseretur hic, vbi de absentia domicilij tractatus. ACCVR.

Longi.] CARVS. Ad hoc vt aliquis præscribere possit aliquam rem 2. vel 10. ann. oportet quòd bona fide incœperit possidere, & continuè per totum tempus: & quòd non fit interrupta præscriptio per litis contestationem vel simili possedi id quam bona fide, & continuè per spatium longi temporis: ita ego secutus. VIVIAN.

a ¶ Lata. vel etiam fabricata: vel expulsus, non fit possessor. ¶ Et nec. quòd [a] in cælum interrupta etiam possessione complexus fuerit. Primò, vt *ff. de vsucap. l. sed mixtam. § fin. Secundus ff. de vsurpat. l. capram.* Tertius *eodem tit. l. vsufr. 4. cum* ¶ fol. not. quòd interruptio [b] alia naturalis: alia ciuilis: naturalis omnibus prodest, vt à capite incipias ad decem, vel ad viginti ann. vt *ff. de vsucap. l. naturaliter.* ciuilis tantū interrumpens: vt *ff. de dilat. præscript. l. cum. in prin. & in glossa. extraordinar. vsucap. de præscrip. ad. ann. l. fin.*

Si vinea.] CARVS. Si mater tua dedit vineam quo vindemiam in dotem, potuit eas repetere per præsidē provinciæ, si longi temporis præscriptio te non submouerit. VIVIANVS.

b ¶ *Restitui.* agente te rei vindicatione.

Dominus.] CARVS. Si velit quis præscribere rem aliquam, necesse habet præterdere titulum suæ possessionis, nec sufficit dicere quòd successit illi qui eam possidebat. Vel fac patrem tuum decessisse, te heredem instituisse: inter res hereditarias, incumbi res alienas: an tas possis longo tempore præscribere quæritur? Respon. quòd non. VIVIANVS.

c ¶ *Successione.* putatiuæ, non veræ.

d ¶ *Non potest.* quia credis defunctum eum qui vixit: vel te successisse, cùm aliud successio: vt *supra de heredit. l. quoniam & ff. de vsucap. l. Celsus.* aliàs causam habeat initio vitiosi: vt *ff. pro legato. l. pro legato.* Vel pone casum, vt *ff. pro suo. l. si quidam. l. pa.* ACCVRSIVS.

Nec petentem.] CARVS. Titius possidebat prædium meum. Scius mouebat illi litem de possessione. si fui adoptatus Titij in hæredem, an Titius possit præscribere spacio longi temporis? Dicitur quòd non, nec mihi præsidium quo minus prædium vindicare possim. quòd si præscripsit patrocinium. VIVIAN.

e ¶ *Non petentem.* scilicet adoptatum pro te in aliqua iusta causa sententia lata pro te, eo quòd rem illam esse meam, dicitur quòd non nocet.

f ¶ *Dominium.* non solùm possessionem, vel non solùm augmentum hypothecariæ ex persona petentis. Et die quòd præscripti causam possessionis, quia præscripti patrocinium [c] alij cuius rem effecerit, quòd quidē mihi nō nocet: vt *ff. de rei vendic. l. cui res. & ff. de rei vendic. l. re tua.* Vel die quòd solui debitum tibi possessionem, credit ego esse debitum: vt *ff. de condict. indebiti. l. indebitum. §. fi.* Sed tu sciebas indebitum alijs datum tibi. titulum pro suo: vt *ff. pro suo. l. hæredem.*

Si fraude.] CARVS. Titius indemnis me dolo, vt videretur ei rem meam, quam aliàs non etiam vēditurus eam præscribere possit, quæritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

Præscriptio fortitur effectum vt possessa bona fide cuius titulo per longum tempus non interrumpatur. BALD. *Interrumpitur autem per litis contestationem.* SALYC.

11. *Imp.* DIOCLETIANVS & MAXIM. AA. & CC.

Longi temporis præscriptio hos qui bona fide acceptam possessionem, & continuatam, nec interruptam inquietudine litis [d] tenuerunt, solet patrocinari. PP. V. Kalen. Dec. Maximo II. & Aquilino Coss.

Dominus vindicat. à quocunque rem, nisi sit præscripta, aut aliud canonicum sibi obsistat. BAL. Vel fic: *Mater qua dedit in dotē vineas filij, non præiudicat ei: sed legitima præscriptio sic.* SALYC.

111. *Idem* AA. & CC. *Auunio.*

Si vincæ quas mater tua vitrico tuo in dotem dedit tuæ proprietatis sunt: nec vlla præscriptio ex transacti temporis prolixitate adoleuit: præses prouinciæ restitui [e] tibi eas efficiet.

Sine titulo non præcedit vsucapio longi temporis. BALD. & SALYC.

IV. *Idem* AA. & CC. *Stymagenes* †.

Diurna possessio tantùm iure successionis & sine iusto titulo obtenta prodesse ad præscriptionem hac sola ratione non potest. PP. Sirmij IV. Idus Apr. AA. Coss.

Error domini præstans patrocinium alteri in re propria, vel etiam assensus non tribuit possessori titulum. BALD.

V. *Idem* AA. & CC. *Sotoni.*

Nec petentem [f] dominū ab eo cui petentis solus error causam possessionis sine vero titulo præstiterit, silentij longi temporis præscriptione repelli [g], ueris euidentissimi est. S. Sirmij XI. Kalend. Maij AA. Coss.

Si dolus det causam contractui bona fidei, impeditur tamen, & per consequens vsucapio. Vellic. *Dolus dans causam contractui bona fidei, vitiat die titulum ad præscriptionem temporis longi.* SALYC.

VI. *Pars ex epistola* † *secundum* AA. & CC. *ad Primulam præsidem Syriæ.*

Si fraude [a] & dolo [b] (licèt inter maiores XXV. annos) fundum vendidit es, hanc confirmante non potest consequens tempus: cùm longi temporis præscriptio in malæ fidei contractibus locum non habeat.

Non nocet amissio instrumentorum & de iure possessorio aliter posse probari. BALD. Vel fic: *Instrumentorum amissio vel subtractio non præiudicat præscriptione manito.* SALYC.

VII. *Idem* AA. & CC. *Antiochi.*

Longi temporis possessione munitis, instrumentorum amissio nihil iuris aufert [h]: nec diuturnitate possessionis pars [i] securitatem, maleficiū alterius [k] turbare potest. Dat. prid. Kalen. Ian. AA. Coss.

Titulus inualidus propter errorē iuris vsucapiendi condicionem non parit. BALD. Vel fic: *Adoptio inualida, vel error iuris non est sufficiens ad præscriptionem longi temporis.* SALYC.

VIII. *Idem* AA. & CC. *Celso.*

Si is contra quem supplicas, patris tuæ quondam mancipia quasi filius [l] ex causa tantùm adoptionis defendit: assedio destinatæ [m] ac illicitæ adoptionis ad horum dominium ei quærendū sola non sufficit, quapropter mancipia petere nō poterit, nullam tamen temporis præscriptionem: si hoc tantùm initio [n] præcedente, is contra quem supplicas, horum possessionem adeptus est.

Exceptio præscriptionis non potest opponi in initio, sed probanda venit fundata intentione alterius. BALD.

IX. *Idem* AA. & CC. *Demostheni.*

Habiti longi temporis præscriptio. VIVIAN.

i ¶ *Quasi filium.* scilicet adoptatus mulieris, quòd esse non potest, vt *infr. de adoptionib. §. fœmina. & supra de fideicommiss. l. eam quam.* ACCVRSIVS.

m ¶ *Destinatæ* quamuis enim ad destinationem est adoptio non quantum ad iur.

n ¶ *Initio* certo, vt *ff. de vsucapio. l. nunquam in vsucapionibus. in prin.*

Adeptus.] CARVS. Seius emit quandam rem, quam Titius dicebat ad se pertinere: Titius consentit Seium rei vindicatione Seius opponit præscriptionem longi temporis: an hanc exceptionem opponere debeat, quæritur? Resp. quòd sic, & ante litem correctam, & eam probabit post litem correctam, cùm de intentione sua doceat Seius. VIVIAN.

a Vsucapio propterea quòdcunque interrupta possessio fuerit.

b Interruptio alia naturalis, alia ciuilis: & quæ sit naturalis quæ dicitur.

§ *Harmenio.*

* *Aspalio.*

c *Concert. Glos. 1. infra. in. ve. Interr. cæter. ex eo.*

d Alteri per alteri iniqua conditio inferri non debet.

e Dolo facientia & dantia causam contractui differunt.

f Si pro ab.

g Præscribere ad possit qui eras in mora.

* ¶ Vide

480/C.IV.K.5-4, 1853-1854
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

EMptor a bona [a] fide contrà præsentem decennij præscriptione [in *] cuius [b] initio [c] contestationem [d] habuit sufficit, postea quam suam implenerit intentionem petitor, adhibita probatione [e] iustæ possessionis defensus, absolui recte postulat.

Vsucapio longi temporis, licet contestatione interrumpitur. BALD.

EADEM AA. & CC. *Ringum.*

NEc bona [f] fide possessionem adepti longi temporis præscripto adepta longi temporis præscriptio possessionis moram litis contestatæ complens proficit: cùm post motam controuersiam in præteritū [g] extenditur. Dat. Idus Dec. CC. Cons.

Possessio continua longi temporis x. vel xx. ann. intercurrente † iusto titulo lucrativa & bona fide, sufficit ad vsucapionē inchoandā: & etiam complendam: & etiam tempus auctoris accidit. BALD.

XL. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Menæ* P.P.

SVper longi temporis præscripcione quæ ex x. vel xx. ann. introducitur [h], perpicuo iure sancimus, vt siue ex donatione, siue ex alia lucrativa causa bona fide [i] quis per x. vel xx. ann. rem destinuisse probetur [k], adiecto scilicet tempore etiam petitoris possessoris: memorata longi temporis ex cepcio fine dubio ei competat [l], nec occasione lucrativæ [m] causæ repellatur. Dat. Kalend. Iun. DN. Iustinian. PP. A. Cos.

Ista lex est Iustiniani, & est vna de quinquaginta nouis cōstitutionib. & deuenit tres quæstiones antiquorum: & est pulchra: & breuiter hoc intendit. Tunc dicitur perfecta (aliàs perf. Ita.) præscriptio legis tempora inter præsentes, quando præscribens, & ea contra quem præscribitur, sunt eiusdem prouinciæ, nec requiritur præsentia rerū, aut scientia eius contra quē præscribitur. b. d. ista lex. Vel sic: *Præsentes dicuntur, qui sunt de eadē prouincia: & debet subesse vbi eadem partes domicilium habent, non vbi*

a Prompta & expedita exceptio opponi vtique ad frustrandam petitionem. ¶ in vsu. decl. regula

† Ad præscriptionem requisitus tenebit verus possessor, cuius nascitur error cum certa lege vel consuetudine, vt vincat. Bald. in l. 1. per. ff. de

b Nisi colligas malam fidem probari per solas indicias l. 3. pen. ff. de exhib. Mascil. fol. 14.

c Bona fides præsumitur in possessore

d Vide scripta ad l. 13. fin. de prob. CYNAC.

e ¶ Empter, idemque possessor qui exceptionem habetur, & exceptionem præscriptionis opponebat.

f ¶ In cunctis. scilicet præscriptionis.

g ¶ Initio. id est, in principio, & est interpositio, & die quòd ex voluntate, non necessitate: nam cùm [1] fit peremptoria, opponi potest etiā ad finem etiam vt *l. finem. ratione. non post. d. peremptor.* ACCVRS.

h ¶ Contestationem. id est, protestationem eam opponendo, postea probando. ACCVRS.

i ¶ *Probatione.* vt *l. de exerc. l. fi quidem.* & hoc si celebrata non dicitur vt *in auth. de nupt. § quia vero pol. vers.* ACCVRS.

Vbi bona fide.] CAIVS. Titius possedit rem alienam per vnum annum, dominus fundi litem contestatus, & in perfectionem litis lapsi sunt duo anni: an illi duo anni sibi prosint ad vsucapionem perficiendam, quæritur? Dicitur quòd non. VIVIANVS.

¶ *Non bona.* Contra *l. 1. de rei vindicat.* & ratio illa ad hanc adde solutionem certe. *Durum. Iul. hac Durum.* CC. Cons. CYNAC.

¶ *In præterium.* vt si eodem tempore cessauit auctor ante litem contestatā, quod ad præscriptionē sufficit: bene sic, aliàs non completur *vt hic, & Bald. tract. de tp. T. de rei vind. l. mora.*

¶ Sed secus in vsucapione, nisi quoad effectum: vt *l. de res vendi. l. si pupillus accepram.* ACCVRS.

¶ *Affirmatiue.* præscriptio.

S Vper longi.] CAIVS. Titius possedit rem alienam x. an. inter præsentes, xx. in ter absentes, postea tam præscriptibere, nisi est distinguendū, an ex lucrativa causa puta ex donatione, vel titulo legati: an ex non lucrativa, puta ex venditione potest vti accessione temporis prioris possessoris. VIVIAN.

k ¶ *Introducitur.* vt *supra de vsucap. transfer. l. 3.* ACCVRS.

l ¶ *Bona fide.* In *tit. in princ. infra de præscr. 30. ann.* Ergo sciēti mala fides longi aut longissi temporis, possessionem interpellat. Ac vsucapio ex petitioni alienæ rei scientia non interrumpitur *l. 10. § penult. sup. de vsucapion. quo pertinent* putant *l. 4. § 1. ff. de acquirend. rerum dom.* CYNAC.

m ¶ *Probetur.* b quod [2] est ea ipso quòd non probatur contrarium.] *de malit. § penult.* cùm quilibet præsumatur ignorare rem esse alienam, vt *ff. de præscriptionibus l. veteres. lic. & infra qui mili. non possunt l. super. hinc. lib. 29.* ACCVR.

ADDITIO. Et adeatur Sexantibus Doctoris hic, quòd possessio continuata probatur ex præsumptionibus. Nam si quis possedit sam sunt decem anni. & possidet hodie: præsumitur medio tempore possedisse: quia possessio solo animo retinetur. De quo tamen videas latiùs per Bartolum *in l. Celsus. ff. de vsucapionib. propè finem*, in versicul. *quando dicitur continuata possessio.*

vtes est sim, ad præscriptionem completam nec curatur an res sit corporalis, vel incorporalis: vt seruitus, nec requiritur scientia eius contra quem præscribitur. hoc dicit tota lex. BALD. Vel sic: *Præscriptio longi temporis inter præsentes completur decennio, inter absentes vicennio: & præsentes dicuntur quādo vterque habet domicilium in eadem prouincia, licèt non in eadē ciuitate: nec curatur vbires sint sita, nec an sint corporales, vel incorporales: vt vsufructus & cætera seruitutes.* SALYC.

XLI. *Idem A. Iuuenti P.P.*

CVm in longi [3] temporis præscripcione tres emergebant veteribus ambiguitates: prima propter res, vbi positæ sunt [n], secunda propter personas, siue vtriusq; siue alterutrius [o] præsentium exigimus: & tertia, si in eadem prouincia [p], vel in eadem ciuitate debent esse personæ tam petentis, quàm possidentis, & respro quibus certatur: omnes [eas] præsentis legis ample dimur definitione, vt nihil citra eam relinquatur. Sancimus [q] itaque debere inbuiusmodi specie vtriusque personæ, tam petentis, quàm possidentis [r] fœlicet domicilium vt ibi sit qui dominij, vel hypothecæ quæstionem inducit, quàm is qui res possidet, domicilium habeat in vno loco, id est, in vna prouincia [s], hoc enim magis nobis eligendum videtur, vt non in ciuitate concludatur domicilij, sed magis prouincia. Et si vterq; domicilium in eadē habeat prouincia, causam inter præsentes esse videri, & decennij magis præscriptione [t] agentem excludi [u]. De rebus [x] autem de quibus dubitatio est, nulla erit differentia, siue in eadem prouincia sint, siue in vicina, vel trans mare positæ, vel longo spacio separatæ. Si in autem [y] non in eadem prouincia vterque domicilium habeat, sed alter in alia, alius in absentiæ vt inter absentes [z] causam

a Perutil. subtilissima quæstio ad hæc legem. scitet, vtili in dubio quis præsumatur præsens, vel absens. Et seriùs est præsentes non præsumi, nisi probetur. est enim præsumptio satis. fatis. sed non præsumitur. vide plenius apud Baldum *tract. de præscript. 4. part. 4. q. 3.*

* Exquisitissima diuisio.

b Eadem præsumptio dicitur quæ sub nulla præsidie & cautela regulariter est, vide plenius de hac re apud Baldum *tract. de præscript. 4. part. 1. q. 4.*

c Curius hīc cur dicat Gallicum. qui eius labore præsens prouincia. v. *tit. 1. Inod. lit. in verbis, objectione.* Q. præsentes dicuntur qui eodē prouincia appellati patrij, vt *l. Cum labore. ff. de muner. & honor.* & *ibi Alexand. num. 8.* & *de magistrat. & iudicum & officium eorum. Gothofredus* de Monte Laudano, Socinus, Paulus de Castrensis *in Consil. super. de re vendic. Ancharan. & A. L. S. de incolis. ff. de muner. & honor. Capella tarpi. 59.* & Domitium *ibi* dicitur qui habetur.

d Vsucapionem qui in medio tempore habere desinit, bonus postea non prodest, quamvis ad eundem, & in eodem vbi habere desinit vsucapere queat. *Ripolla tract. v. Vsucapion. 2. part. 1. q. 3.*

e Præsentes dicuntur quæ sub eadem prouincia habent domicilium. *Bald. in l. 1. ff. de præscript. 4. part. 4. q. 3.*

f ¶ *Eadem.* hic adiendum.

g *infrà § fin autem, &c.*

h ¶ *De rebus.* solue primam & finem tertiæ, quod est idem.

i ¶ *Sin autem.* redit ad tertiam. ACCVRS.

k ¶ *Inter absentes.* ¶ Nec. domicilium [4] dicitur quis habere vbi maiorem partem fortunarum suarum habet: vnde cum reordet, peregrinari videatur] *de incol. l. cùm. lib. 10.* ¶ Sed [5] quid si nullo loco habeat domicilium? Respond. quòd ad omnes pro præsente habeatur, fecidam Ioan. ¶ Item quid si in pluribus? Respond. & tunc quo ad omnes pro præsente habetur. nam & in nullo loco, & in pluribus locis potest aliquis habere domicilium vt *ff. de muneris. Lassuncio. § penult. & Laur. § penult.*

¶ Item

480/C.IV.K.5-4, 1855-1856
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN QVIBVS CAVSIS CESSAT longi temporis præscriptio.

TITVLVS XXXIV.

Cessat etiam ex causa posita sub hoc titulo, si locator adversus colonum agat vel creditor contra debitorem, siue non quæ perpetuam rem iuram possidet, siue nomine, l. 3. hoc titulo. Item cessat si vindicetur res mobilis l. 1. nisi cohæserit fundo vt mobilium vsucapiam quod pro parte rem habuerit l. 3. ff. de diu. temp. præscr. & in l. 9. D. eod. quæ pertinet ad res soli prouinciales, mali Bas. & Flor. mobilium. vt & l. 2. ff. de vsurp. & vsucap. Eadem Basilica & Euchaitæ, ex eisdem libris de temporibus mobilium. Quæ immobilia esse verum est quæ nunquæ rebus immobilibus adhærent l. pen. C. eod. l. vlt. in fin. l. vlt. princ. Cessat etiam in adversitate perpetuitatem aut mixta, quia & ipsa perpetuales sunt, & hac parte possessium speculantur ne sua iniuria aduersi contra se propter rauli perpetuale actionem, sed ad ea actionatur prodentia vsucapiam propter perpetuitatem. l. 3. & hoc tit. l. penultimo. l. 8. de pet. her. l. 2. l. de iure delib. l. 1. ff. de leg. l. 1. §. ad hæc. ff. 40. Et non sic si quæras cur in rem actio longo tempore prescribatur, non in personam dicam non longum tempus aliquem non petiisse, sed vsum longi temporis, vsum retinentium. In actione personali nulla esse debuerat vsum qui petimur adhuc. Obligationes vsum nullum ess. Cessat etiam longi temporis præscriptio adversus dominum rem vendicantem si quo non ad possessori animo tempus, vt in specie Lvd. Cyiac.

Colonus subrahendo instrumenta conductionis, non per hoc magis causam possidendi, & ideo non præscribit. Bald. Vel fic: *Colonus nō præscribit, nec sibi magis causam possidendi præscribit: etiamsi instrumenta emptionalia per se vel per alium subtraxerit.* Salyc. Vel fic: *Conductor non præscribit contra locatorem, licet instrumenta emptionalia eidem subtraxerit, & sua nomine constituerit possidere quia non proprietas tantum sed causam possidendi nec effectum possidet, sed ad dominum spectat prius.* Paulvs de Castro.

1. *Impp.* Diocletv. & Maximian. AA. & CC. Marcellinæ.

Si is cui colendum fundum dedisti post instrumenta quibus dominium ad te pertinere probari posset, per mercenarium tuum subtraxit: hoc sola præscriptione longi temporis defendi non potest.

*Res mobilis vsucapitur triennio, nec expellatur cursu longi temporis vbicunque ius suum & effectū corporalem * extendere. Sit igitur secundum hanc definitionem causa perfectissimè cōposita: & nemo posthac dubitet, neque inter præsentes, neque inter absentes, quid statuēdum sit: vt bono initio possessionem teneritis, & vtriusque partis domicilio requisito, & expedita quæstio pro rebus vbicunque positis: nulla scientia vel ignorantia expectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occasio. Eodem observando & si res nō sint finib, sed incorporales quę in iure cōsistunt a, veluti vsusfructus, & cæteræ seruitutes C.*

Colonum habere longi temporis præscriptionem.

Cassat* colono prædium rusticum seu rei rusticæ instrumēta per quæ poterat probare dominū prædij ad se pertinere, laborare & colono tradidit, nec se tueri præscr. decē aut xx annis, quę ritus? Dicitur quòd non: ¶ *Hæc sola*, quia causam possessionis mutauit, imò ob hoc repellitur absolutus *ff. de vsucap. l. una sola* §. *quod vulgo*, & quia colonus non possidet vt *l. commenta de vsuc. l.* [In seruis.] Aliter. An seruus alienus & decē annis bona fide possidens præscribi possit, quæritur? Dicitur quòd sic, quia is seruo cui ea res mobilis, non habet locū præscriptio, secūs de re quæ vitiosa est. *ff. de ser. fug. l. 1.* in ¶ *Seruorum*. aut ea immobilis pars ædificatur: vt *ff. de donat. int. vir. & uxor. l. 1. princ.* Sed fallit hoc lex in casibus obligatis, quę dicit vel significat, præscribentes contra creditores, vt *l. 22. §. 1.* Sed ibi dicitur magis præscribi cōtra actionē.

Vnus] Cassius Habitā occū rem communem cum Lucio Titio possidēdi ea præscriptione longi temporis se tueri potest quo minus prouocet ad diuidendū iudicio communi dividundi. quæritur? Resp. quòd non, non enim hoc actioni præscribitur longo tempore. *ff. Vnus indiuidui. l. rem quę rem. seruitutibus. idem* of *Tempore. C. longi. te. l. an. inter pupillares. xx. inter absentes vel. vii. l. super.*

Vnus indiuiduum * commune pro solido possidēs, interuallo longi temporis *, quominus socius portionem vindicare, vel eum communi diuidendo iudicio prouocare possit, non

480/C.IV.K.5-4, 1857-1858

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1859-1860

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a § *Temporis.* Lex specialis beneficio, vel rescripto impetrato est, &c. vt *l. de infantia lib. 2.*

b § *Diuturnitate.* Nor. superfluum * est precib. implorare, quod de iure competit. ACCVRS.

c § *Defendat.* petita à se restitutione in integrũ vt *l. cui cum.* ff. *de min. l. ult.* C. *de temp. in int. rest.* & § fecerit in vsitata absentiare vt *inst. de perpet. act. l. fin.* C. *de sent. qui non sine.* ACCVRS.

NOn obſt.] CARVS. Nam minoris longi temp. præſcr. poſſeſſoribus poſſit quis, quæritur. Reſpon. quod non, quia in minori ætate non admittitur, ſed in maiore. VIVIAN.

a § *Non eſt incognitũ.* Et ſubſtituunt conſtitutione nulla præſcriptio datur minoribus 25. an. *l. vlt. C. in quib. caus. in int. reſt. non eſt nec.* CVIAC.

d § *In minore.* ad hoc T. *de temp. in int. reſt. l. vlt.*

e § *Non imputatur.* Eam effectu aquia reſtituitur, ſed hodie ipſo iure fit, vt *l. ſi quis cum in int. reſtit. non eſt nec.* CVIAC. *l. de ſecundum quod dicit*, vel locutum ho dic ipſo iure etiã reuerti ipſe nõ currere præſcriptionem pupillo * vel adoleſcenti: vt *l. de acqu. rer. dom. l. bona fide.* nec adultus. (nã per orationem diui Seueri prohibetur rerũ ſuas alienationes ff. *de re eo qui ſub tut. l. 3. & T. de pra. mens l. 3.* ergo c & præſcriptio: vt *l. de usurp. pign. l. alienationis.*) ſu vſucapione ergo tacitã rerũ mobilũ d adultorum, vt ipſo iure non currat: addit Iuſtinian. ad præſcriptionem in l. præſcripta *ſanctiones.* 7. in *quibus cauſis reſtit. nec ſecundum opi. Ia.*

C *poſſeſſio.*] CARVS. Si rem meam longo tẽpore ipſo titulo bona fide poſſederit, tamen ex perpetua ſcripturæ cauſa abſentiã, vel alio caſu fortuito, non obſtat.

f § *Interruſſe.* nempe de facto, neque de iure.

g § *Fortaſſe caſus.* & generaliter fide neceſſitate non voluntate abſentiæ *ſi quidem ea cauſa ma. l. ſed & ſi per prætorem. 1. §. & de minoribus. l. Papinianus.*

Tempe.] CARVS. Nunquid ſibi x. fieri poſſ. x. an. nec petit an præſcriptione longi temporis cum res poſſit, quæritur? Reſp. quòd ſic, quia perſonali actioni longi temporis præſcriptio nõ obſtat. VIVIAN.

h § *Actiones* ſimplices vt *T. de conſtitu. pec. l. 1. & T. de nego. geſt. l. 1. aduerſus. & arbitr. tut. Item:* vel mixtas: vt *T. ff. l. hereditatis Codex.*

contingẽt, inter vos cognoſcet. Non neceſſariò autem petis ex longi temporis * diuturnitate b præſcriptionem tibi non opponi, quando iuſtæ abſcepſæ ratio, & neceſſitatis publicæ obſequium: ob huiuſmodi præiudicio te defendat *. PP. XV. Kalend. Mart. Nic. Max. V.& Aquil. Cos.

Adnari viginti quinque annis non præſcribitur. h. d. Sed demum poſt minorem ætatem incipit. h. d. ſecundum veram lectionem. Vel ſic: *Præſcriptio longi temporis non currit minori. h. d. ſecundum* SALYC.

III. *Idem* AA. & CC. *Numidio correctori Italiæ.*

NOn eſt incognitum a, id temporis quod in minore e ætate tranſmiſſum eſt, longi temporis præſcriptioni non imputari *, ea enim tunc currere incipit, quando ad maiorem ætatem dominus rei peruenerit: PP. IIII. Kal. Sept. ipſis IIII. & III. AA. Coss.

Contra abſentem reipublicæ cauſa vel caſu fortuito præſcribitur ſingulo tempore, ſi poſſeſſio apud præſcribentem ſemper & diu incommiſſa fuit abſque controuerſia. BALD. Vel ſic: *Abſenti reipublicæ cauſa, vel fortuito non obſtat præſcriptio. hoc dicit ſecundum* SAL.

IV. *Idem* AA. & CC. *Criſpino* †.

SI poſſeſſio ibeconcuſſa f ſine controuerſia perſeuerauit: firmiorem ſuam teneat obiecta præſcriptio, quam contra abſentes vel reipublicæ cauſa vel maximè fortuito caſu g, nequaquam valere decernimus. PP. VI. Kal. Mar. Anibaliano & Aſclepiodoto Coss.

Abſenti perſonali non præſcribitur longo tempore. BALD. Vel ſic: *Perſonalis actionis regulariter non tollitur longi temporis præſcriptione. hoc dicit ſecundum* SALYC.

V. *Idem* AA. & CC. *Ianuario.*

NEque mutui, neque commodati, aut depoſiti, ſeu legati, vel fideicommiſſi, vel tutelæ, ſeu alij cuiliber perſonali actioni h longi temporis præſcriptionem obiici poſſe, certi iuris eſt. S. Kalen. Feb. AA. Coss.

Aduerſus præſcriptionem contra captum ab hoſtibus, reuerſus poteſt reſtitui. & reſtituitur interdum directam, quam primò habebat quam de qua interim vtilem, qua appellatur reſciſſoria. h. d. commodius Glo. BALD. Vel ſic: *Reuerſus de captiuitate rem, non præſcriptam vindicat actione directa: præſcriptam verò vtili reſciſſoria reſtitutione præhabita.* SALYC.

VI. *Idem* AA. & CC. *Dulcio* †.

AB hoſtibus capeus, at poſtliminio reuerſus, actione in rem directa, vel qualibet alia i dominium vindicando, temporis aduerſarij poſſeſſionem fruſtra times: cum aduerſus eos, qui reſtitutionis auxilio quacunque ratione iuuantur, huiuſmodi factum k non opituletur l.

Præſcriptio longi temporis contra præſentem finitur anno decem, cõtra abſentem, annis viginti. de quo debet deduci omne tempus quod debet reſtitui beneficio reſtituendi. hoc dicit ſecundum BALD. Vel ſic: *Præſcriptio longi temporis eſt decem annorum inter præſentes, & viginti inter abſentes: tempus ſuperuenſſe abſentiæ mediante reſtitutione ſubducitur. h. d. ſecundum* SAL.

VII. *Idem* AA. & CC. *Caſſandro.*

PRæſcriptione bona fide poſſidentes aduerſus præſentes an. x. abſentes autem viginti muniuntur, quòd = * ſi ex aliquiuis perſona de petitorum parte reſtitutionis prætendatur auxilium, deducto eo, quo ſi quid fuerit geſtum, ſuccurrel ſollet, reſiduum computari, rationis eſt *.

Abſentibus in expeditione degentibus aduerſus præſcriptionem contra eos inchoatam ſuccurritur, non militibus deliciarijs in domo ſua morantibus. BALD. Vel ſic: *Tempus abſentiæ voluntariæ vel præſentiæ militibus non ſuffragatur. h. d. ſecundum* SALYCET.

VIII. *Imp* IVSTINIAN. A. *Menna* P.P.

SAnctimus β his ſolis militibus qui expeditionibus occupati ſunt, ea tantummodò tempora quæ in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis opitulari *, illis temporibus per quæ contra expeditionum neceſſitatem in aliis locis, vel in ſuis ædibus * degunt, minimè eos ad vindicandum hoc priuilegium adiuuantibus P. Dat. Kal. April. Conſt. Decio Cos.

quæ niſi in caſu, vt dixit *T. ff.* i *l. vnus.* Hæc ergo præſcriptio Mgiſtratoris in realib. tantũ locũ habet. Sed certè * & perſonales quæ tollũtur longo tẽpore, immò breuiori: vt cæte interdicta plura quę anno collucrantur: vt *ff. de interd. l. 3. fin.* & maxime illæ de gilde legenda, quod triduo datur vt *ff. de leg. Rhodia. l. 3.* Itẽ & actio quod metus causa, quandoq; x. annis tãtum datur: vt *C. de his quæ vi, &c. l. fin.* Itẽ redhibitoria vi, interdictus, quanto minoris anno: vt *ff. de ædil. edi. l. ſicundum* § *fi.* ACCVRS.

A *hoſtibus.*] CARVS. Dicit imperator in hac l. quod ſi capti ab hoſtib. ité ſeruæpere incepiſſi, ácto reuerſo vſucapionem cõpletã illi, dabitur vtilis. VIVIAN.

¶ *Vel qualibet alia.* Directa datur cũ nõ eſt vſucapio cõpleta. a, Vel dic qualibet alia, f. vtili reſciſſoria, cũ eſt cõpleta vt *T. de capt. ab hoſtib. & l. decreto. l. vnde. 3.* Vel dic qualiber alia. f. vtili, ſi ne ſit cõpleta vſucapio, ſine nõ ná forte ante reſtituitur habebat tamẽ vtilẽ, quis emph yteuta etiã, vel ſuperficiarius vt *ff. de rei vend. l. prætor.* i ¶ *Vel qualibet alia.* f. reſciſſoria cum ſit cõpleta eſt præſcriptio. ACCVRS.

k § *Factum.* id eſt, præſcriptio tẽporis.

l § *Opituletur.* poſſeſſoris tẽporis. ACCVRS.

Præſcriptione.] CARVS. Si ſit meum bona fide vſucapere poſſessor x. an. poſſeſſi, vel xx. inter abſentes, iuſtus eris. Sed ſi aliquibus illorum x. annorum abeſſet cauſa reipublicæ, illi ſubducitur nec computabuntur.

m § *Quod quod.* quod ſi *ſed.* additio ipſius *Antoninus.* & poſtea ponitur eam illa dictione, *reſiduum.*

n § *Rationis eſt.* vt & T. *de reſtit. l. quod tempus. & ff. ex quibus cauſ. maio. l. ſed & § ſi quoties. Antoninus.*] CARVS. Si ſtes militi, dũ eſt in expeditione, vſucapiatur vel præſcribatur, illa tẽpora quib. erat in expeditione, ſubducẽtur de medio, quod beneficium exiſtit in domo non in expeditione ſibi denegabitur: ſed cũ eſt in expeditione ſibi dabitur beneficii, quod aliãs ſi alio loco ſtet, nõ obtinebat.

o § *Conſule l. vlt. de reſtit. mil. & ex illa adde* ad hanc ſubſcript. *D. VI. id. April. P. Decio, V. C. Cos.* CVIAC.

p § *Adiumentibus.* vt T. *de reſtit. mil. l. fin.*

480/C.IV.K.5-4, 1861-1862
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI ADVERSVS creditorem, &c.

SI ADVERSVS CREDITOREM præscriptio opponatur.

TITVLVS XXXVI.

IN hoc titulo ostenditur præscriptionem longi temporis excludere non tantùm in rei, sed etiam hypothecariam actionem, quæ & supra ostensa l. vlt. tit. 31. & l. 7. & vlt. h. de obl. & act. & l. 19. ff. de exceptionibus pignoris loco pollulasse videtur. D. de dam. inf. quæ de vsucapione loquitur, non de præscriptione longi temporis, & de vsucapione legitima. Vbi vsucapio tollitur, quia & ipsa longi temporis est: vtraque verò actionem præstat, si res immobilis, & mobilis, idem statuit de vsucapione triennij. Aliter autem hypothecaria vsitò obtinet præscriptionem longi temporis, non verò ipsi creditor æquè in extraneum bona sibi pignori obligata possessorem. Nam cum debitorem vel heredem eius, vel in possessionem creditorem habet necessarium est præscriptio XL. an. l. 1. & 2. hoc tit. l. cum antiquitas ff. de vsurp. Cvtac.

Tertium possidet contra hypothecariam actionem creditoris præscribit longo tempore, alia verò personalis contra debitorem salua permanet. BAL. Vel sic: *Contra hypothecam præscribitur longo tempore à qualibet possidente, exceptis creditore cum eius heredi. h. d. cum l. seq. secundùm* BAR. Vel sic: *Extraneus pignoris possessor vtrobique & bona fide præscribit hypothecariæ actioni spacio temporis longi, personali contra debitorem salua manente debitore verò vel eius heredi præscribit tempore longo. h. d. secundùm* SALYC.

1. Imp. GORDIAN. A. Fausto[a].

Iuturnum [a] silentiũ longi temporis præscriptione corroborarum, creditoribus pignus persequentibus inefficacem [b] actionem constituit: præterquam si debitores [g], vel qui in eorum iura successerunt [c], obligatæ rei possessioni incumbant [d]. Vbi autem creditori à possessore longi temporis præscriptio obiicitur, personalis actio aduersus debitorem salua ei competit.

Alia personalis contra saltem obligatum dirigitur, & cum heredo: hypothecaria contra possessorem, qui longo tempore aduersus creditorem præscribit. BALD Vel sic: *Personalis actio non competit contra extraneum pignoris possessorem, sed hypothecaria sic, cui præscribitur tempore longo.* SALYC.

11. Imp. DIOCLET. & MAXIMIAN. [AA. & CC.] *Marcellæ.*

SI debitori [e] heres non extitisti, sed insita virginti annorum possessione collata in te donatio corroborata est: neque personali actione, quia debitori non successisti, consentiri tibi iuris ratio permittit: neque data pignori prædia post interuallum longi temporis tibi auferenda sunt: quando etiam præsentibus creditoribus decem annorum præscriptionem opponi posse, iam reiectis nostris, quàm priorum principum statutis probatum sit [f].

DE QVADRIENNII PRÆscriptione.

TITVLVS XXXVII.

TItulus est de quadriennij præscriptione qua datur fisco vel aduersus fiscum. De ea qua aduersus fiscum est. l. 1. ne aduersus vindicationem bonorum vacantium sine caducorum, qua fisco competit non sit necessaria præscriptio longi temporis sed quadriennij sufficiat: & post quadriennium fiscus vindicet bona quasi caduca & vacantia qua alius inde possessione tenere cœpit, ne l. 2. 3. Dirum D. de iu. fisc. Ioseph. D. de iu. temp. præscr. l. quamuis D. de vsur. & vsuc. l. 6. & seruit & vacantia. D. de quæst. l. 6 quis com. cass. tell. quibus locis ostenditur quadriennium competere à die quo bona vacare cœperunt, id est, quo omnes quibus defuncti bona competerunt hereditatem deseruit, vbi nullus existit qui eam amplectatur. Ne diem cum decessit à die nuntiationis, quod non posse probare. Addit. in l. 1. ne quis bona vacantia ea bonitate principis præmissa sint. Facim. dominus fiori, & seruum esse adiuuat fiscum. De ista fisci principum quantumcumque tulet longiri posse, quia & fiscalia quasi propria & priuata principis sunt. De ea qua fisco datur, ff. l. fiscalia & seruit, ut post quadriennium quam fiscus rem forte alienam vel commutauit, vel alij pignoratam quasi caducam alienauit exceptione quadriennij repellat dominum vel creditorem agentem in rem vel hypothecaria actione. Is autem qui eam rem à fisco accepit vel ex largitione principis, ne statim securus sit aduersus dominum vel creditorem hypothecarium. Olim erat si necessaria præscriptio quinquennij ex edicto Marci Aurelij ex constitutione Zenonis ibi ff. l. huius tituli, facim ipsi iure securus ff. sed in fiscum excepta est dominus vel creditor intra quadriennium actio in rem vel hypothecaria quasi data deserto possidere. Quadrienni Trebonianus iure certus infelleni ad ius annum in l. neque. l. de nott. mill. pro quinquennij, reposuit quadriennij, quod & Bas. sequuntur & in l. vlt. l. 6. adde. Illic. nihil mutauit, tamen quia iure certus in seruitut. Secutus eadem fuerat ante Iustinianum quibusdam patrimoniorum. Constitutionis Leonis aug. etiam Zenonis vel l. vlt. l. de præd. cam. Hodie autem eadem Zenone datur emendatus Nou. Leonis de bon. vacan. Nec dubitandum quin eisdem fis correcta l. 154. nem. ff. quis à fisc. D. de petit. hered. Nec tamen obstat l. 1. supra de her. quas [a] potest habere donationem, & alius habebit hypothecariam: vt ff. de pignor. l. 15. cum prædium pignori. & ff. de vsufruct. l. locum. & proprietatem. & ff. de vsufruct. testa. §. non mutat. At præscriptio parit exceptionem tantùm, & contra eum tantùm hominem, non autem contra dominum.

¶ Item loquitur hæc lex de rei immobili, cùm de 2. anno dicat.

¶ Quid ergo si cum mobilem [b] inter præsentes decem annis possedit bona fide, & iusto titulo, nonquid tuebitur se aduersus creditorem hypothecarium? Intendenti Respond. sec. Ius. non. sed sic, Io. ſit, cum possit se tueri contra dominum, multò magis contra creditorem, non enim nocere debet ei, qui à bonitate temporis factus est dominus: vt ff. de capti. l. in bello. §. ſi seruum. A contrario.

SI debitori [c] Cæsar. Obligata tibi pignora dedi Titio, & longo tempore possedit, an possis agere adaduersus Titium hypothecaria pro pignoribus, quæritur? Respond. quòd non: nec potest is cognoscere Titium pro debito, sed me tantùm. VIVIANVS.

¶ Vide scripta ad l. 6. supra de obligat. & action. Cvtac.

¶ Probatum ſit. vt & ff. de diuer. præscript. l. antiquum. in fin. & l. creditor. & supra l. penul.

DE QVADRIENNIJ[a] præscriptione.

¶ Dixit [d] de præscriptione quæ tantùm competit: nunc de ea quæ competit, scilicet fiscum qui rem alienam vendit vt suam. ff. de ea qua datur adiuuatus eum

Quum ab.] Cæsar. Decessit Titius hæc heredè: vnde bona fisi essent vacantia, & fisco denuntiata, ea possedi per quadriennium: ag fiscus à me ea auocare possit, quæritur? Respon. quod aqua, obstante præscriptione quadriennij. & hoc in prima. Item est si princeps aliquam rem de vacantibus mihi dederit, & prædicto tempore possedi: quia non auocabitur à fisco, nec ab alio. & hoc in fisc. Accurs.

¶ Nouum

a Cautionis.

a ¶ Præscriptio. Decem vel 20. anno. prout ab eo qui bona fide emit: sufficiens, necessaria est 30. annis præscriptio. Cvtac.

b Dicerunt. id est, b decem ann. inter præsentes, 20. inter absentes: vt l. 3. prædium. sic accipitur Iustinus. de vsufr. & diuersa.

a Pulchra.

b ¶ Insuluum. quod effectum: vt ff. de diu. præscri. l. creditor. sed primo facit efficax: vt Iustinus. de except. §. 3.

g ¶ Præterquam si debitores. Quo casu inquisitur præscriptio 40. annorum. l. 7. infra de præscriptione triginta annorum. Cvtac.

c ¶ Successerunt. vniuersali: simulo. vt hic. non singulari, vt supra tit. 2. l. ſuper. & infr. l. penul. & ſuper. de act. & vbi l. 158 in arbitrio.

d ¶ Incumbant. & præterquam si fructus creditor possideat: vt l. de præscript. xxx. ann. l. cum notissimi. §. 1. ¶ Sed videtur non potuisse hypothecaria x. annorum etiam ab emptore: vt ff. de dam. infect. l. 1. cum possidentem. in fin. quæ est contra. Solus ibi creditor fuerat absens ex iusta causa: hic præsens. 1. Vel fortè sine iusta causa absens. 3. Vel ibi interrumpit creditor præscriptionem. 2. Vel ibi priùs competat possidere possessori, qui postea tunc, quà res obligatorum? Vel ibi quatuor, sed nō soluit. 4 Item quare non stabitur hypothecaria per vsucapionem triennij, vt l. de pignor. l. vsucapio. cum tot lauor præscriptione, vt hic? Respon. vsucapio est indicta vt dominium quæratur. bonè autem

a Dominium pignoris petit effe penes creditum pof. fidentem qui id præscripſit, hypothecaria remanente penes creditorem.

b Tertius poſſeſſor pignoris quæſiti præſcribit aduerſus creditorem, decem annis, &c cæt.

c De hac præſcriptione, vide Dynum tract. de præſcr. qu. 26.

d Continuatio.

480/C.IV.K.5-4, 1865-1866

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1867-1868

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE REI DOMINICÆ VEL TEMPLORUM VINDICATIO, TEMPORIS PRÆSCRIPTIONE † SUBMOVEATUR.

TITULUS XXXVIII.

A Dhibitarum hic ritualm habet aliquam cum l. vlt. tituli superioris, *proponit quod & alia ejus de rebus dominicis, quibus hic titulus addici etiam res templorum ve adiacentes vendicationem earum non obstante præscriptione longi temporis. Rei Siculæ suas quasi propria principis. Res dominicæ, propria. Templa dicit paganorum, quæ fuerant, non Christianorum.* vt l. vlt. ff. de fun. patrim. l. 6. de om. ag. def. & l. iii. de dun. prud. verb. & reft. templ. l. 1. C. Th. de fide Cathol. *Pax sacrorum, adeò à nat. Ipsa reperiuntur esse publici voci, non rei primæ,* vt l. 1. C. Th. de in. Eccl. l. 3. C. Th. de loc. fund. in templ. CYACIVS.

Serui, liberti, & coloni principis de conditione postliminio recedentes ac eorum filios, nulla tempore præscribuntur: sed si ad aliquam militiam adhærent, debent exui. hoc dicit secundum BAL. Vel sic: *Serui, liberti, vel coloni principis, & eorum filios indebite ad aliquam dignitatem obrepentes, ad seruum priſtinum debent retrahi omni præscriptione remota. hoc dicit, secundum* SALYC.

1. *Impp.* VALENS & VALENTINIANVS AA. *ad Probum præfectum prætorio Galliæ* *.

Sæpe numero præceptum est, vt serui atque liberti, coloniue † prætecta rei nostræ, necnon etiam eorum foboles ‖, ac nepotes, quicunque de nostra possessionibus recessissent, ac se ad diuersa militiæ genera contulissent: cingulo in quod obrepserant fraudulenter, exuti, si ad aliquas fortasse transcenderint dignitates, omni tempore is definitione submota ‖, nostro patrimonio reddantur.

Res emphyteuticaria Cæsaris, reipublicæ, vel templorum, nullo titulo oneroſi vel luerativo alienari possunt, vel præscribantur: immo à comparantibus auocantur, sine restitutione pretij. BALD. Vel sic: *Si quis de colonis vel de emphyteuticis principis vel templorum, terram vendiderit, cessat longi temporis præscriptio, vt terra restituta emptor scire non habeat facultatem pretium repetendi.* SALYC.

1. 1. *Impp.* VALENTINIAN. THEOD. & ARCAD. AAA. Decurr. Cimini rerum prouinciarum.

VNiuersas terras quæ à colonis siue emphyteuticariis dominici ‖ iuris, reipublicæ, vel iuris sacrorum templorum, in qualibet prouincia venditæ vel vllo alio pacto alienatæ sunt, ab his qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis ‖ præscriptione efficiente iubemus restituitia vt nec precium quidem iniquis comparatoribus repoſcere liceat ‖. Dat. V. Kal. Iul. Constl. Valente, A. IIII. & Eutropio Cos.

Dominicis census solui, non obstante rescripto, & temporis curſu, ad priſtinum statum debet reduci. h. d. & hæc duplicem sol. SAL. Vel sic: *Dominicis census soluti ad modum consuetum reducitur, rescripto obstante illicite non obstante. h. d. secundum* IACO. BVT.

III. *Impp.* ARCAD. & HONO. AA. *ad Paulinum* † *com. domorum rei* *.

SI † quæ vnquã ‖ loca ad sacrum dominium pertinétia quibuslibet temeritas occupauerit ‖ secundùm veterem ceſſus fidē in sua iura ‖ reuocantur. Rescripta igitur obreptionibus impetrata, cũ præscriptione lõgi temporis, & nouo censu præiudicio ‖ submouebit auctoritas tuaque ita omnia suo corpori, quæ sũt auulsa restituet, neque enim incubario ‖ diuturna, aut nouella ‖ professio, propietatis nostræ priuilegiũ abolere poterit ‖. D. V. Ka. Apr. Arc. V. & Hon. III. AA. Coss.

NNn 4 DE

---

a ¶ *Cùm enim.* nos valere hæc argumenta quia fiat concessa, ergo & hæc concedatur: sed sic dicit, *fancimus.*

b ¶ *Firmitatem.* vt *l. de donat. l. fancimus.*

c ¶ *Donauerit.* vt *supra de donat. inter virum & uxorem. l. penult.* & ad hoc *supra de hæt. quæ ſid. l. l. penult.*

d ¶ *Tum.* loquitur perfecto præterito.

e ¶ *Insuper.* argumentat. quòd non * valet priuilegium principis ante terminationem litem non ita cum coronandum. Accurſius.

ADDITIO. Videtur gloſſ. in verbo, *nullius.* & plene in verbo, *reges.* in clem. *Romani.* in fi. *porro. de re iudicata.*

NE REI DOMINICÆ vel templorum vindicatio, temporis præscriptione, &c.

† alibi, corruptione.

Alienamus] CAYVS. Si fiscales vel coloni reipublicæ receſſerint de prædiis, & ſacti ſunt rustici, & longi temporis ſpacio in militia fuerint: quid iuris ſit, quæritur? Reſpond. quòd debent ſpoliari omnia militiæ, & reuerti cum ſilijs ſuis ad prædia ſiſci.

f ¶ *Coloniue.* adscripti).

g ¶ *Suboles.* ſic *infra de agri & cenſ. l. cum ſacra. in princ.* & § *ſin.* [L. 23]

h ¶ *Indemnes.* id eſt, indotta adhuc. ſed hodie vita adeò eſt induſta præscriptio aliquam cui ea præscriptio, ad quod legi de indemnes, imò & de minore annorum, &c. Imò & minor, si notarius in Gloſſ. *Scripsimus. & infra de ſun. lim. l. final. lib. xi. & de ſugi. colon. l. fin. eodem lib.*

Nisursus.] CAYVS. Coloni principis vendiderunt prædia ipſum: an poſſint præscribi, quæritur? Reſpond. quòd non: ſed imperatori debitæ facultates ea vindicandi, nec cogitur refundere pretium emptoribus.

i ¶ *Dominici.* i. principis.

k ¶ *Longi temporis.*

l ¶ Quid de longeſſimi? Reſpond. in templis, id eſt in ciuitate, centum annorum ſtatutum eſt (c.) & poſtea & etiam ad xl. annos eſt recurſum in templis: vt *ſu-*

Codex.

---

pra de ſacroſanct. eccleſ. l. final. & in auth. quas actiones.

l ¶ *Liuor.* à filio vindicante, ſuæ emptor ſciuit rei conditionem, ſuæ nouit? *l. de rei vind. l. ſi mancipium.* ſi verò dicat à vendente, nunc exigere quòd * emptor eam ſcit ſciens: & hoc dicit, inquit: & ſic amittit talis emptor pretium: vt *ſic, & l. vlt. l. 6. & l. de euic. l. ſi fundum.* non tamen lacerum vendisse ſcitis, ſed habet ſiscus ignotas autem à vendente repetit vt *ſi de act. empt. in l. emptorem. l. ſin. & ſi de iure fiſc. l. Lucius in fin.*

Si qua.] CAYVS. Si aliquis occupauit prædia imperatoris, debet ea reſtituere: nec prodeſt ſi imperator priuilegium per fraudem, vt liceat ei poſſidere.

m ¶ *Si qua vsquam.* id eſt, ſi quandocunque. alias inepte, *ſi qua loca,* id eſt, ſi quæcunque.

n ¶ *Occupauerit.* veterem cenſum mutando ſua profeſſionem.

o ¶ *In ſua sorte.* id eſt, ad primum emphyteutam, & ad conſortum cenſum.

p ¶ *Præiudicio.* id eſt, vt noui non præiudicent veteribus. ACCVRS.

q ¶ *Incubario.* poſſeſſionis.

r ¶ *Nouella.* quæ continet domini ſtabilitatē.

[¶ *Potentis.* Nec in cenſu minuendo. vt] *Aut. l. 2. competit. & l. de fun. & ſal. res dom. l. ſi lib. 30.*

DE PRÆSCRIPTIONE XXX. † vel XL. annorum.

De præscriptione longi temporis dicta ſequitur videre de longiſſima. ſi quidem locum habeat præscriptio xxx. annorū, & quidē locum cum

---

* *affirmatiua.*

† *vnum.*

a *Imponit quæ* doque *præcil* annis, *non il-* lud *vendicia* huc *ſpectat.*

* *dignum ſua peregrinatum fortuna.*

b *Quæ iura* hac *præſcri-* ptio *ſuccin-* ctedine, *an* vera Dig*eſtorum*, an vera Co*dicis.* v. quæ *ſcripſi ad Au-* theſaurum *in l.* que vendi. *ob.* in verb. *anniſi. ff. ad l. Aquil.* cum

c *Cæcinnius.*

† *Paulum in C. Theod. & in manuſcripto.* * *al. Amnium,* quod videtur indicare poſſe paulatim de fund. & ſalt. in. Tamisiæ.

480/C.IV.K.5-4, 1869-1870
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRÆSCRIPTIONE XXX. VEL XL. ANNORVM.

TITVLVS XXXIX.

Si ficus vendor rem alienam vt alienam minus solenniter, poterit postea vindicare per dominium, si non obstet sibi præscriptio vel exceptio. hoc dicit secundum BALD. Vel sic: *Res vendita propter tributa non soluta, non obstantia omnibus successoribus vendicatur, nisi triginta annorum præscriptio intervenerit. hoc dicit secundum* BART. Vel sic: *Fundus ob tributa non soluta venditus, si in venditione non fuerint remota, vel non intervenerint à iure requisita, vendicatur, nisi triginta anni sic præscriptum: nec precium solutum reddetur emptori.* SAL.

480/C.IV.K.5-4, 1871-1872
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dium. Si verò tempus non effluxerit quocirca vindicare : nec emptori pretium quod dedit, retrahes, si probaueris quòd dolo & fraude accesit ad præd. emptionem.

a ¶ *Et adsentem* idem est si de præsente : sed ad maiorem exaggerationem dicit.

b ¶ *Imposuerunt.* inuidenter, quia fundus erat ibi fœcundissimus : sic & *T. mun. l. per diuersos. in principio.* vnde Ouidius libide amore. *Parcitur ferre sepe offensa semper in amore. Viuamus posse gratiam vbi habet.*

c ¶ *Collatione.* quæ collatio soluta erat, & sic non debebatur, vt habeat locum quod in fine dicit.

d ¶ *Vbi precis.* Non ergo interueniente quæ debuerit interrumpere tempus quinquennii * fuit necessaria in tali vēditione declarare quod debitum sit, & cessarum sit : & quòd bona fide res vendatur, & quòd iusto precio (quæ hic non fuerunt) item quòd res subhastetur & quòd præsidis auctoritas interponatur : vt *supra ſ. propter pub. pauſ. l. fi. & ſi.*

a Vēditio populorum prouincias non solum, vt valeat quicquid emit.

e ¶ *Spatium.* quod est legitimum tempus, cum perpetuæ * cessat actionis cessante huius legis vi *Inſtede perpe & temp. act. in princip.* Resp. forte erat etiam annorum vel al. vt argum. *infra l. penul.* Sed hodie tantùm esse XXX. annorum : vt *ſ. fin. l. vlt.*

b Actionis obsolescentiæ.

f ¶ *Publico.* id est præsumptionem contra aut publicum, id est, alterius perpetuitatem inferam sua sententia firmabit, absoluendo possessorem. ACCVRS.

g ¶ *Præscriptum.* id est, præiudicium.

h ¶ *Statuet.* puta absoluendo possessorem.

i ¶ *Separatur.* faciendo scilicet rebitum. a. Sed qualiter hoc immò statim * fuit securus emptor : vt *supra de quadrien præſcripe l. q.* Respond. ibi vendit fiscus vt suum hic vt alienum & ideo oportet vt præscribat, cum non interueniens ea quæ debeant interrumpere.

c Fisco vtendum non a priuato, an fiscus sit emptor securus.

k ¶ *Restituat.* nec à vindicatore, nec à venditore : & sic amittetur vt *ſ. de lucr. vtris §. fin. & ſ. de euic. l. ſi ſeruus.* Sed videtur quòd à vindicante : vt *ſ. ſi vnus pig. eq. l.* i. quæ est contra. Sol. hic dolus dedit causam contractui & inidit. b. Vel hic emptor scivit vēditorem non habere tas vendendi : ibi tantùm, in pretio fraus habita est. ; Vel verius ibi petit ius consensum fuerat in vēditorem domini : vt *ff. de rei vind. I. tempus. & T. de prædio minor. l. vnico.* hic non quia soluta fuerat annona. ¶ Item similiter videtur quòd à venditore rehabeat pretium : vt *T. communia de le. fal. §. 8.* quæ est contra. Sol. ibi distraxit dominus : hic non dominus, vel ibi fuit stipulatus hic non. ¶ Item contra *T. quod mot. cau. l. ſi.* Sol. vt *ibi.*

Malè.] CASVS. Locabi prædium suum pro certa mercede : tenuit possessor illud XXX. vel xl. an. & ita se dominum dare quasi præscripserit ea possessione, quæritur? Dicitur quòd non : quia malè esset dominus pro alij quòd compelleretur prædium suum amittere & aliquando expellere bonos & veiles colonos & non idoneos sibi subrogare : vel quòd compelleretur dominus quolibet anno vocare reos, & coram eis protestari de dominum esse, nec obstat lex Constantini quæ dicit quòd si aliquis possedit prædium XXX. ann. quòd se securus. nec requiritur iustitia possessionis ab eo quia illa intelligenda est in eo qui sibi & non alij possidet. sed colonus ille non sibi, sed domino possidet : unde præscribere non potuit.

l ¶ *Malè agitur.* malè agitetur & hoc esse.

¶ Licèt non tam precibus, quam mercede adhibita ad conductionem pertinuisse. CYAC.

m ¶ *Possessorium.* Largè * hic ponit precario possidentem, vt * Precario possidet qui quidque ex emptione.

emphyteutam eo impetrandæ : vt *ſ. ex Lecon nouissimo §. fin.* quem colonum, quem precarium appellant. Item colonum vt *in fine huius* : Item tam mandatarium, & depositarium : nam omnes illi precibus potentis possidere In vero autem precario * similiter loquitur & dominum non excludit sola detentio : sed sola naturalem possessionem, quod potest vt *ff. de acquirra poſſeſſ. l. Pomponius §. 1. & ff. de precar. l. & habet. §. fin. & l. certè §. j.* Sin autem conuenit & naturalem concedatur, præscribetur domino spacio XXX. ann. vt *j. de l. præſcr.* est autem vacuo prædio. Quorum quare non præscribitur dominis, quia ipse habet possessionem, & possidenti non currit præscriptio. Sed beat dicto, quòd actiones personales, id est, ex locato, vel commodati, vel depositi, post XXX. annos non possit intentare ad rem recuperandam. vel post præcerto tempore ad aliquid. sed ei possidenti interdictis vel rei vindicationem intentat ad possessionem recuperandam : quia in possessione non potest ei imputari præscriptio XXX. annorum : vtpote cùm ipse sæpe possidebat, & hæc dicas nisi eas ex tempore contractus. si autem ab eo tempore tantùm quo commutatur dolus vel culpa, ab eo tempore tantùm incipiet præscribi persona, hactenus.

n ¶ *Vt eos.* scilicet colonos precario detinentes.

o ¶ *Non licet.* scilicet dominis.

p ¶ *Cum hoc.* respondet tacitæ obiectioni.

q ¶ *Confuetudinem.* quæ non habentes qui quidam tam prauè interpretabatur, vt ex ea defenderet colonus temporis prærogatiuam.

r ¶ *Nouerquem.* quidam libri habent, *non requiri* : & tunc dic initium, id est, ita tam, vel bonam fidem : sic & *ſ. quod cum ea l. ſi librum. & infra de aqu. & conſt. l. cum ſcimus. §. fi. l. vl.* nam sufficit sola longæui temporis possessio. Alij habent fine eos : & tunc dic requiri, id est, quando inceperant possidere. hic enim bonæ requisitum vt arg. *T. de pignor. act. l. nec creditores.* & *ſupra communia de l.*

s ¶ *Ibi.* in fisci patrimonio. Vide *supra* 3 *de præſcripto.* CYAC.

t ¶ *Debeant.* etiam ¶ non præscribere. ¶ Et sic not. colonum non * præscribere XXX. annis, licèt nihil soluat vt *hic. & ff. de vſucap. I. cum quidam. §. denique.* Item pro eo *ff. de acquir. poſſeſſ. I. quæritur. §. fi. & ff. de vſucap. I. ſeruus.* Item pro eo *ff. de agric. & cenſ. I. ſtrictum. §. j. & T. de ſcrip. I. ſeruus.*

u ¶ *Vsurpet.* Colonus * ergo sibi volens possidere, nec possidet, nec præscribit ; sed si dominum vexantem non admittit, vel possessionem abigendat, vel expellitur : & tunc dominus nō possidet : vt dixi *T. communia de vſucap. I. qui ex conductis.* ACCVRS.

x ¶ *Comodans.* i. fugalis.

Cum in rem.] CASVS. Omnis actio, siue specialis in rem, vt *Serui. vindic.* etiam malæ fidei possessor præscribente, siue de vsufructu, siue hæreditatis personalis, vt certi cōdictio quæ spacio XXX. ann. tollitur, & hypotheca limitetur quæ competit creditori pro pignore sibi obligato, quòdcunque eorum possidet. ¶ verò dicerem Papa debitor possidet, non tollitur nisi XL. an. vt *T. ex Lecon nouiſſimo. & ſupra*

480/C.IV.K.5-4, 1873-1874
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1875-1876

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1877-1878

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1879-1880

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

principalis & supra de usur. Leo. & ff. de admini. tu. l. ff. pupillum. in fin.

a ¶ Numero. item & in alio, quia aliter lis æstimatur adversus extraneum, & aliter adversus debitorem, vel heredem: vt ff. de pignor. l. ff. cum. ff. fin.

b ¶ Personali. Ceteri creditores ex mutuo.

c ¶ Iustitia. vt supra eodem l. fin.

d ¶ In forenſib. in causis quæ in foro aguntur.

e ¶ Debitorem non. Ergo non liberandi pignoris præscriptione non tolliturVide scripta adl. to. C. de pign. act. CYNAC.

f ¶ Confitetur. An e ergo possidet debitor pignus quod creditori tradidit? Respon. distinguo pro tempore quo pignus à debitore non est traditum. primum non possidet creditor, licèt sit in possessione, secùs cum constituit ff. ut in possessione legat. l. si mei. in principio. & ff. ff. plures. & ff. missos. & ff. de acquirend. possessio. l. in fine. & ff. de bon. auctor. iud. poss. l. cum legati. Si autem est conventionale, tunc est opinio. nam & tunc dicunt quidam, vt P. quòd possidet debitor argum. huius litteræ. vnde nec vlucapit creditor: vt ff. de vsucapio. l. pignoris. sed nec vti possidentis agit: vt ff. vti poss. l. ff. duo. ff. creditores. Item nec eximit satisdationem iudicio sisti: vt ff. quo satisdare cogan. l. secundum. ff. creditor sed non dicimus quòd ciuiliter & naturaliter possidet creditor: vt ff. de acquirenda rerum dominio per seruum in pign. Item debitor per talem seruum non acquirit possessionem, quam quæreret si possideretvt ff. de acquirer. possess. l. i. ff. per seruum corporaliter. sicut fit in fructuario qui quærit possessionem fructuariæ: vt ff. de acquirer. possess. l. possessio quoque. Item pro hoc ff. de acquirend. possessi. l. qui pignoris. in fin. & ll. sequentib. Nec obstat quod hic dicit. nã ideo dicit, quia debitor quidcunque vult, potest offerre debitum, & ita rẽ habere &sic erit apud eum. Item nec obstat quod vlucapit debitor: quia b quandoque procedit vlucapio hæc possessio: vt ff. de vsucapio. Iverum & I. nunquã in vsucapionibus. ff. eodem. Item nec illa vtí possidere. l. ff. duo. ff. reddiderunt. quia in prætorio pignore dicit. Præterea ff effectu quod debitorem possessio, & creditoris seruata sit proprietas ergo dominum possessionem penitus, ad ff. debitorem. quod non facit: vt ff. de acquirer. possess. I. rem quæ. & de vsuca. I. non solum. ff. finel.

f ¶ Decesserit. nullo herede relicto nã ſi haberet heredem, idem in herede quod in defuncto statuemus. Vel aliud in herede, quia heres non retinet per eam possessionem, nisi primo apprehenderit: vt ff. de acquirer. possess. ff. ciam heredes. in fin. & l. qui omnino. ff. quod per calumn.

abnorum numero * : verbum in aliis omnibus ambæ similes sint: in actione scilicet personali b his custodiendis, quæ pœna constitutionum famam iustitia c.

Creditor secundus præscribit hypothecariæ actioni contra primum, si debitor cum persona secundus reprasentet tanto tempore vtile, quo præscribit triginta annis, non cõputato tempore sui auctoris. Quod si computare velit, quadraginta annis sunt necessarij. h. d. vsque ad ff. eadem iure. SALYC.

Sed cùm illud etiam in forensibus d conuentionibus ventilabatur, an creditor anteriora iura prætendens posset posteriorem creditorem hypothecam tenentem etiam vltra triginta annos inquietare, vtpote imaginem debitoris obtinentem eique possidentem: necessarium duximus & hoc dirimere. Et sancimus donec communis debitor viuit, non posse creditori anteriori triginta annorũ exceptionem opponi, sed locum esse quadraginta annorum præscriptioni: quia dum ille viuit, meritò anterior creditor constitit, vtpote apud debitorem eius e possessione per posteriorem creditorem constituta *. Ex quo autem in fata sua debitor decesserit f, ex eo g quasi suo nomine possidentem posteriorem creditorem meritò posse triginta annorũ opponere præscriptionem: & secundùm hanc distinctionem computationem temporum adhibendam, vt ex persona quidem sua posterior creditor triginta annos, per quos ipse post mortem debitoris possedit, opponat. Sin autem coniungere voluerit suæ possessioni; quam post mortem debitoris habuit, etiam tempus quo viuente debitore vel ipse creditor vel communis debitor detinuit, tunc quadraginta annorum exceptionis iura tractari, & quantùm deest ad quadraginta annorum possessionem, per quam & ipse debitor creditorem repellere poterat, hoc se possedisse ostendat.

In præscriptione iuris offerendi opponenda per possessorem primum creditorem secundo creditori, seruantur tempora dictum in §. præcedenti. hoc dicit tysque ad §. illud. SALYC.

Eodem iure pro temporum computatione obseruando, & si posterior creditor anteriori creditori offerre debitum paratus h est, & is creditor lõgeuam possessionis præscriptionem ei opponere conatur i.

In obligationibus dilationalibus vel in die, incipit currere præscriptio in diem vel dilationis cuentum, cum in personalibus quam in hypothecariis actionibus. h. d. vsque ad §. immo & illud. SALYC.

Illud autem plus quàm manifestum est, quòd in omnibus contractibus k in quibus sub aliqua conditione vel sub die certa vel incerta stipulationes & promissiones vel pacta ponuntur, post conditionis exitum, vel post institutæ diei certæ vel incertæ lapsum, præscriptiones triginta vel quadraginta annocum, quæ personalibus vel hypothecariis actionibus opponuntur l, initium accipiunt. Vnde euenit, vt in matrimoniis, in quibus redhibitio l datis, vel ante nuptias donationis in diem incertam mortis vel repudij m differri solet, post coniugij dissolutionem n earundem curricula præscriptionum personalibus itidem actionibus vel hypothecariis opponendarum initium accipiunt *.

Per possessionem rei obligata, & per secundam cautionem, & debitis agnitionem fit interruptio præscriptionis. BALD. Vel sic: *Non sólum per executoris missionem, vel per litis contestationem interrumpitur præscriptio: sed etiam per reuelata apprehensionem, vel ipsius debiti nouam cautionem. hoc dicit vsque ad §.* in his etiam. SALYC.

a Debitorem possidere pignus quod creditori tradidit?

b Vlucapio quandoque procedit hæc possessio.

g ¶ Ex eo. scilicet tempore.

h ¶ Offerre debitum paratus. aliter enim non posset confirmare tibi pignus: vt ff. qui potio in pignore habeantur l. ff.

i ¶ Sed quid enunta si prior creditor offerat secùdo ? Pdicit non nemini me legille priorem creditorem

k ¶ Conuentibus. idem in vltima voluntate: vt ff. communia de legat. I. fin. ff. fin autem annorũ.

l ¶ Redhibitis id est, redditis.

m ¶ Repudij. vel ſi marito rergente ad inopiam: vt supra de iure dotium. l. vlt. vel deportato viro vel maliere mutatore affectionem: vt supra de repu. l. ff. his enim quantùm cæteris separatio est.

n ¶ Dissolutionem. vt & supra de iure dot. l. in rebus. ff. fin. & hoc intelligo ilatum ſi fuerint immobilia: aliquin annua bona trima die olim, hodie post annum, arguimento supra de rei vxo. nil ff. annalis. & ideo earum curris præscriptio vt hic dicit, & in ſcã

480/C.IV.K.5-4, 1881-1882
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1883-1884

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Nulla nota hic sequentia responsa.

b ¶ *Condulleri.* repetit. & nulla danda licentia conductori, &c. & dic hac vera esse, nisi interueniret huiusmodi persone dominii possessionem scilicet non admittendo dominum reuerentiæ, vel tradendo alij, vel etiam si fuerit expulsus: vt plenè dixi *T. ad L. malè & ff. de acq. poss. l. cùm.* §. *qui ad mandatum.*

Si quis. ¶ C. xxv. Si aliquis nullo titulo & bona fide possedit rem aliquam per x.an: inter præsentes, xx. inter absentes, secundus est & cadat à possessione illius rei quam præscripserat, & habet actionem cõtra dominum, & quemlibet & cõtra creditores quibus fuerat res pignori obligata. Sed pone quòd fuit titulo possedi aliquã rem xxx.an. & à possessione cecidi, quid iuris fit, quæritur? Distinguitur aut ab initio bona fide possedi, aut mala, si bona, habeo act. contra quemlibet possidentem, præterquam contra dominũ si mala, tunc act. nõ habeo aduersus possidentem sed verus dominus potest agere cõtra possessorem: nisi secundus possidens spatio xxx. an. possederit. Quòd autẽ dictum est, quod quando possideo mala fide, nõ datur mihi actio aduersus possidentẽ, tunc habet locũ, quando secundus possidet non abstulit mihi rẽ, nec fecepit, alioquin possum rẽ ab eo auocare. Si verò rem aliquo modo præscripsi, & vocatus ad iudicium ratione illius rei præscriptæ, non venio, & aduersarius meus fuit missus in possessionem eius rei quam præscripseram, possum extra annũ recuperare possessionem, & tenebitur iudicio sisti, in illius autẽ absentiã condemnabitur, in quibus vltra debetur, ex illo tempore currit præscriptio, ex quo ostium fuerit in solutum vt ibi notatur.

a ¶ *Vide not. ad l. ult. T. de vsur. & scripta ad l. debitor. 19. ff. ad Trebel. & ad l. pluries. 8. T. de fide instrum.* C. v. i. c.

c ¶ *Contradus.* Leprimationes. ¶ Et nõ. quòd inuit[a] dominio alie contractum, & sic continetur sub illa *l. 9. & auth. sacramenta puberum. C. si aduersus vend.*

d ¶ *Rem.* scilicet immobilem.

e ¶ *Per decem.* inter præsentes, & xx. inter absentes.

f ¶ *Exceptionem.* ¶ No. pro B. contra M. quòd præscripcione non quæritur dominium: vt *& supra de iure dot. Lin rebus in fin.* cùm excepta sit actionis exclusio, vt *ff. de exce. l. 9.* Sed M. dicit exceptionem intentionis dari, & hoc ꝛc. *T. de do. mal.* & *auth. sacramenta puberum. infr. rescindat.*

g ¶ *Creditores.* vt *l. si aduersus creditl.*).

h ¶ *Alienum.* non solum exceptionem, & hoc fuit pro M. qui dicit si datur rem actionem, sed eu dat velle[m], & hanc intentat indubitanter contra alios. ¶ Sed an & contra dominum? Ioan. & B. quòd sic, vt sic vnus præferatur alteri: vt *ff. de pignor. l. in causa. in fin. & de Public. l. cum. qui. §. 1.* Item de quo lex dicit motum dominium in præscriptione, vt *ff. de vsucap. l. cum. qui. §. 1.* Item patet ex eo quia & ante completam præscriptionẽ habebat publicianam aliquid ergo plus ad hoc debet habere. Alij dicũt

a *Præscribi posse rem emphyteuticã ab eo qui ex emphyteuticario ipsã habet, hinc colligit Guido Papæ singulari 274.*

b *Dicunt: sed in præmissis ambabus obijcias.*

a *Vide not. ad l. ult. T. de vsur. & scripta. ad l. debitor. 19. ff. ad Trebel. & ad l. pluries. 8. T. de fide instrum.* C. v. i. c.

b *Donatio est inuita domino.*

c *Vsucapio directum præscriptionis vel ex. non. nam vtile dominium acquirunt. infr. rescindat.*

d *Creditores.* vt *l. si aduersus creditl.*).

e *Alienum.* non solum exceptionem, & hoc fuit pro M. qui dicit si datur rem actionem, sed eu dat velle[m], & hanc intentat indubitanter contra alios. ¶ Sed an & contra dominum? Ioan. & B. quòd sic, vt sic vnus præferatur alteri: vt *ff. de pignor. l. in causa. in fin. & de Public. l. cum. qui. §. 1.* Item patet ex eo quia & ante completam præscriptionẽ habebat publicianam aliquid ergo plus ad hoc debet habere. Alij dicũt

cõtra. & dicit quòd nunc habeat hoc plus, quia ciuilem contra alios extra quos tantum Publiciani habuit vsque nunc: *vt ad leg. 3. §. creditores. §. vl quod.* Item quòd dat actionem contra alienantem ligi. nisi & ipse nouus possessor præscripsit: sed si post præscriptionem secundi ipse secundus a possessione cecidit, quis vindicat, prior præscriptor, vel secundus, vel dominus? Resp. secundus præscriptor: cùm prior amiserit sui vtile dominium, & dominus similiter effectum sui directi, res enim videtur esse in circulo, sic in circulo.

i ¶ *Tamen lege.* quæ præscriptionem longi temporis, non longissimi tantum tollit, vt *ff. de vsucap. l. vsucapio. & l. eam quæ.* 3.).

k ¶ *Quòd si quis.* dixit de præscriptione longi temporis, nũc de longissimi, & dico habet hic 3.

l ¶ *Suppositum.* i. obligatum.

m ¶ *Auxilium.* scilicet vindicationis.

n ¶ *Tenuerit.* scilicet sine [a] titulo, aliàs haberet locum præscriptio 4. vel xx. ann. et 3. proxim. Accurs.

o ¶ Fuerit. & hic quære vt supr. si nouus possessor præscripsit, & cessit a possessione, cui præscripserat detur in rem, & habet vt 8.

¶ Item quæro [b] an præscribenti longissimo tempore bona fide, detur ꝛ̃a dominium rei vindicatio. Pet. Ioan. contra, vt hic. Laperit dicit *infrà hic tamen*, &c. & sic non est per omnia simile. nam alias non adueniret litera superiori hic verba, *nisi tamen*, &c. nisi sic referretur ad bonæ fidei & malæ fidei possessorẽ. nam si ad malæ fidei possessorem tantum referatur, nullo modo adueniret quia illic contra nullum vindicat, nisi se sibi ablata per eum, & nisi per iudicem: vt subdit.

p ¶ *Indignus ea.* C. præsidio.

q ¶ *Ita tamen.* ad verũ quo casum refero, scilicet quando bona fide, & quando mala. Sed P. refert tamen ad malæ fidei, sicque præscribenti bona fide xxx. ann. dat actionem etiam contra dominum: vt modò dixi-

mus. quod non placet.

r ¶ *Acquirat.* hoc referunt quidam etiam ad præscribentem tantum longo tempore, quod non placet, vt diximus circa principium l.

s ¶ *Tempore habuit.* nouus possessor, & loquitur in eodem casu mala fide præscripsit prior possessor etiam longissimo tempore, & sic non agit, vel contra dominum, vel contra alium. Sed alij dicunt eum etiam adiri contra alium. In bona fide præscribente constat quòd agit contra alium. vt *5. ex §. quod si quis.*

t ¶ *Rem.* dominum, vel creditorem.

u ¶ *Amittitur.* scilicet & possessionem adeptæ: nam hoc est necessẽ ad præscribendum. ¶ Et quod dixit exeunte computari præscriptionẽ, ex quo occidit a possessione, dic verũ, nisi nouus possessor eandem ab eo præscribere habeat, tunc enim eadem defluxione vertur, vt *l. de cui[l]. empt.* & tempora coniungũt ad faciendam præscriptionem xxx. an. Nec obst. *ff. de acq. poss. l. Pomponius §. 6.* quia lex illa loquitur in præscriptionibus longi temporis

a *Tenet hoc habita §. proxime. sub hoc verbo ex eam vel se verum re pertinet, cum Glo. super verbo, recipiens. extra de rescin. cap.*

a *In longissima præscriptione ad requisitum titulus. v. Balbus tract. de præscriptionib. 4. part. 4. q. 2. col. 6.*

b *Præscribens bona fide longissimo tempore, an cõtra dominum habeat rei vindicationem.*

a *Alienum.*

DE ANNALI EXCEPTIONE ITALICI contractus tollenda, & de diuersis temporibus, & exceptionibus, & præscriptionibus, & interruptionibus earum.

TITVLVS XI

DE ANNALI EX-
ceptione, &c.

480/C.IV.K.5-4, 1889-1890
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1891-1892

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1893-1894

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ALLVVIONIBVS, ET PALVDIBVS, & pascuis ad alium fluuium translatis.

TITVLVS XLI.

Naturalem cursum fluminis mutare non licet, nisi mutando ripam quis prædio suo consulat. Sine magno incommodo vicinorum: & paterna incrementa aliorum sunt gaudiis prius grata, lætitia autem iure alluuionis accrescunt illis qui sunt domini fundi cui ſi applicant, hoc dicit, secundum BALD. Vel ſic: *Fluuius alio auertere ſi prohibicum, ripam autem præmunire ſi permiſſum, & mutato alueo non perdicur dominium fundi circuiti per ipſum, niſi paulatim accreuerit alueo.* SALYCET.

1. Imp. GORDIANVS A. Maxim.

VARIVS fluminis naturalem cursum opere manufacto alió non licere auertere, tamen ripam ſuam aduerſus rapidi amnis [f] impetum munire prohibitum non eſt §. Et cùm fluuius prioce alueo derelicto [b], alium [i] ſibi facit: ager quem circumit priotis domini manet [k]. Quòd ſi paulatim †ira auferat, vt alteri parti applicet: id alluuionis iure ei quæritur, cuius fundo accreſcit [l].

Cui accreſcit emolumentum per alluuionem, accreſcit & onus. BALD. Vel ſic: *Propter lucrum per alluuionem prouenions debent tributa minui pro rata decreſcentis: & eamera propter crementum debent augeri.* SALYC.

11. Impp. ARCADIVS, HONORIVS, & THEOD. AAA. Cæſaria P.P.

HI quos inundatio Nili fluminis reddidit ditiores, pro terris quas poſſident, tributoeum præſtationem agnoſcant. Et qui ſuum deplorant patrimonium deminutum [n]: alieno ſaltem [o] functionis onere liberentur [p], & noſtræ ſerenitatis largi-

480/C.IV.K.5-4, 1895-1896
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE SENTENTIIS PRÆFECTORUM PRÆTORIO. TITVLVS XLII.

DE SENTENTIIS præfectorum prætorio.

480/C.IV.K.5-4, 1897-1898
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tûm nostro numini * * convenerandum, supplicandi eis tributa facultas. Dat. III. Id. Aug. Constantinop. The. A. XVI. & Fest. V.C. Cos.

QVOMODO ET QVANDO IVDEX sententiam proferre debeat præsentibus partibus, vel vna parte absente.

TITVLVS XLIII.

Regulariter ferri sententia nulla in causa debet nisi vtraque parte præsente. l. de vnoquoq. D. de re iud. l. 1. § ad l. Iul. de adult. *quod & ex illa lege XII. tab. Præsentes autebus litem addicito. At dare in hac tenus permittur vel notarios cæsos quibus vna parte absente & indefensa late sententia valet: si quis post litis contestationem abfit per contumaciam, vel si absit citra contumaciam. Sed hoc casu dicitur in eum sententia appellatione rescindi potest.* l. vlt. hoc titul. l. 2. C. de const. Iud. *nisi die feriato dicta sit, vel alio loco quam pertibus conuenerit indicta* l. 4. & 5. *Illa non appellationis loco est, sed tollendæ tarditatis lotio.* l. properandum. § cùm autem. C. de iud. l. & post. § vltim. D. eod. T. quæ ap non rec. l. ex confessa § vltim. D. de appell. l. liberto. § penult. D. de neg. gest. l. contumacia. in pr. D. de re iud. Nouell. 82. *nisi ex iusta & necessaria causa absuerit*, vt l. penult. hoc tit. Aut peremp. § vlt. D. de minor. l. 1. quib. ex caus. ma. l. 2. & procur. *quæ causa æquum est reditum remedicium, & seu reflexionem vel appellationem etiam ipso iure omnino esse absentis, & indefensi.* minor XXV. ann. *vtraque causa* l. 6 hoc tit. l. actu. § vlt. & l. contra D. de re iud. *Item vtraque causa etiam in liberalibus causis vna parte absente sententia ferri potest.* l. 4. & Liuana T. de lib. cau. *& in iudicio publico non capitalibus.* l. absentem D. de pœnis. *Illud verò in absentem & sine defensione qui litem non incohauit, vel pro absente dicta sententia nihil valet.* l. certum. § si quis D. de constit. *sicut in eum qui litem incohauit non per contumaciam absentem dicta sententia quasi in contumacem ipso iure non valet, & sine appellatione rescinditur, vt si damnetur ne absens ex vsucapione perueniat, quod magna præsumptio est, neque in eum notitiam venit.* l. 1. § item. D. quæ lent. sine app. resc. *Sæpe enim publicè præsumptum publicè fuerit, licet in eum notitiam non venerit quia eius quod præsumitur contrarium nemo præsumit. Quia & in eum notitiam venerit, licet putant præsumptum non fuerit: nam & litera & denuntiationes fallunt.* l. 1. & 3. hoc tit. l. 1. Cod. Theod. de pet. defin. *Denique fatu est si quisque modo conuentus fuerit.* l. de vnoquoque. in fi. D. de re iud. *conuentus pro re præsentem. Aliquem non conuenire, id est, ignorem edicti peremptorii, cuius vobis denuntiatum est si damnetur vt contumax, sententia ipso iure nulla est, quia non est contumax qui ignorat se conueni, vel qui sine dolo malo abest, id est, qui sine fraudando causa abest* l. 1. 2. 3. Eft enim l. 4. & 5. *duplex virtutum quorum vel alterum sufficere videnda sententia quod die feriato vel alio loco pronunciari iubet, & quod in absentem vt contumacem qui non erat conuenit. Hæc ergo simulo videntur quando sententia feruetur vna parte absente, tempe feruata solemnitate iuris, vt aut* l. 3. *peractis ordine tabellarum*, tv l. si prætor. D. de iud. *non vtique contra absentem semper nisi contumacia pertinacem militem sit*, vel l. 1. T. de adl. edil. *sed & nonnunquam pro absente.* l. 1. hoc tit. l. & post D. de ind. vt *tamen si in pœnam vt sententia non secutura sit pro parte litis damnum fuerit amissa fortunæ appellandi & redintegranda lites & vsitæ refusio sumptuum litis.* l. properandum. C. eod. *Obtendere etiam quando, id est, quibus causis vna parte absente quod est necessarium, ferri sententia posse, & quibus non nisi vtraque parte præsente. De definitiua sententia quæ ferri Obs. XVIII. in hanc tit. transferri velim.* CVIAC.

Quicquid iudicio potestati committitur, necessitati non subiicitur. Vel aliter: *Verbum valere, vt his quæ habent rationem definiendi, non inducit necessitatem.* BALDVS. Vel sic: *Verba reiecti nuncupatiua falsi, non necessitatem.* SALYCETVS. Vel sic: *Verba potestatiua non inducunt necessitatem.* IACOB. BVT. Vel sic: *Iudex potest ferre sententiam contra absentem seruatis seruandis, non tamen semper compellitur, hod. secundum* PAVL. DE CASTR.

1. *Imp.* MÆLIVS † ANTONINVS A. *Publicio.*

NOn semper compelleris vt aduersus absentem pronuncies [c], propter (subscriptionem [d] patris mei, qua significauit etiam contra absentes sententias [e] dari solere [f], Id enim eò pertinet, vt etiam absentem damnare possis [g] †, non vt omnimodo necesse habeas.

Vbi est præsentia personarum, ibi non requiritur peremptorium. BALD. Vel sic: *Valet sententia, licet peremptorium non præcedat, si tamen præcedat alia tenetur tamandem imperare.* BART. Vel sic: *Memoria iudicis habet vim peremptoriæ citationis.* PAVL. DE CASTRO. Vel sic: *Præter formam peremptorij citatus legitimè potest definitiuè damnari.* SALYCETVS.

11. *Imp.* GORDIA. A. *Senatui.*

QVOMODO [a] ET quando [b] iudex sententiam proferre debeat præsentibus partibus, vel vna parte absente. *De sententiis omnium iudicum dictarum, promissis quæmodo & quando dentur.* ADDITIA. *Nic. ex gl. quòd iudices ordinarij, & delegati, & adsessores earum debent semper habere pro scutis hos duos aduersus, scilicet quomodo & quando. se extra de accus. c. qualiter & quando. sec. Bald. hic.*

NOn *semper.*] CASTR. Habebam controuersiam cum Titio, incepit absens, instici vt iudex ferret sententiam: an sit compellendus, quæritur? Respondi. quòd non, licet referipto cuiusdã principis continearur, quòd contra absentes sententia ferri debeat.

c ¶ *Pronuncies.* quandoque enim compelleris, vt eiusmodi præsens instrumentum fecerit, absq; iniquitate: *secus de iud. l. properandum.* §. *Sin autem ex gestis.* & §. *in autem rem.* & *ad hoc §. de iudic. Ide quæ re.* 2. Vel secundò die, non cõpelleris semper, quia propè finem triennij sit comminatio: aute non, sed potest eo absente, non eorum adhore absentes quia tunc tantum prope finem triennij, &c. lo. vt T. *de ind. l. properandum.* §. *in huiusmodi.* & §.). dicimus. & ad hoc *ff. de ind. Item quæritur.* Item hic in ciuilibus, sed in criminalibus non potest fieri contra absentem definitiua vllo modo, nisi sit pœna relegationis, vel minor imponenda, vt *ff. de pœnis in com. app. & de pœn. l. absentem. in principi.* & §.). & habes *ff. de penal. seruium.* § *publicè.*

d ¶ *Subscriptionem.* sed certè non creditur subscripsisse, vt *supra de imp. & am.* l. 2. Respond. illud verum cùm non contineatur in lege: hîc autem continetur vt *ff. quod mut. cau. l. metum autem præsentem.* §. *sed quod præter in fin. ff. ex quæ interlocutiones, aliis conferuntur.*

e ¶ *Sententiam.* ad idem *ff. de iudic. l. non quicquid.*

f ¶ *Solere* non ergo imponitur necessitas ex his verbis & similibus: vt *supra de off. præf. l. sæpe.* & *l. seq.* ACCVRSIVS.

g ¶ *Possis.* de iure quæsoquo.

CAstres [h].] CASTR. Iudices maiores, puta ordinarij, possunt aliquem

a Cauſa cognita. & ciuiliſ. ſ. b Quia lite obſtinata & pertinaci causa procraſtinata: & in loco deputato. Pan.

† Controuerſiam iudex potest in præſentiarum diffinire Gl. in cap. conſtitui. ſupra verbo, procuratores officiales.

† Sententiam valere, si certo tempore proferatur. Scilicet quando iudex abſentem pute in iudicio, vt hic. Vide notata excipiendo apud Bo. etiam regulas quo tempore.

480/C.IV.K.5-4, 1899-1900
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

aliquem vocare in ius per edictum propoſitum in albo prætorio: minores, vt delegati, vel pedanei, non poſſunt, ſed per ſe, vel per nuncium. Si ergo in cauſa quam habet cum Titio, iudex minor Titium vocauerit [a], nec venire voluit, an ferre ſententiam poſſit, cùm non ſit propoſitum edictum peremptorium, quæritur? Reſp. quòd ſic. Alius modus poteſt poni caſus: ſed dic vt in gl.

a ¶ *Ceſſante.* quia antiquitus mittebatur ſpecialis nuncius peremptorij, poneretque in pedaneis, qui citare non poſſunt.

b ¶ *Edicti.* id eſt, non dato. & dic propter perſonam iudicis qui [b] non poteſt citare per edicta in albo poſita, vbi talia edicta ponantur, ſed requirere, vt ſi eſt pedaneus iudex vel delegatus, vt *ſupra de iudic. l. ſancimus. in fin. & in authent. de exhib. & introd.* §. *ſi vero etiam quidam. col. v. & de litig.* §. *omnem verb. col. viij.* Sed per nuncium poteſt, vt *inſt. ff. de arb. l. ſed interpellatur.* §. j. Vel dic ſecundò, *ceſſante*, &c. quia non peremptorium fuit datum, ſed tres denuntiationes, quæ tantundem valent, vt *infrà aud. l. tres. & ff. de re iud. l. contumacia.* §. *contumax.* j. Vel dicas, *ceſſante*, &c. id eſt, ceſſante forma huius edicti. Eſt enim eius forma, vt primò vnum, & poſtea aliud, & poſtea tertium, quartò hoc peremptorium, nam hic erat vnũ pro omnibus, vt *hic. & ff. de iud. l. ad peremptorium cum ſeq.* §.

c. Vel dic *ceſſante*, quia ipſemet iudex ei præcepit, vt adeſſet [c] ſententiæ, quo caſu eſſet verè contumax, vt *ff. quib. ex cau. in poſ. ea. l. Fabianus,* §. *fin.*

c ¶ *Admoniti* [d]. ab ipſo iudice delegato, vel ſemel, pro omnibus, vt dictum eſt. Vel dic ter, vel à iudice præſente, ſecundum quod variaſti caſum. Accvrsivs.

CEſſante [a] quoque cauſa peremptorij edicti [b], aduerſus eos qui admoniti [c] iudicio adeſſe noluerunt, ſententiam à iudice poſſe proferri † certum eſt. IV. Kalend. April. A. & Pontiano Coss.

Standum eſt ſententiæ à qua non eſt appellatum, licèt ſit lata contra abſentem indefenſum & ignorantem ſolenniter tamen citatum. Bal. Vel ſic: *Non poteſt infirmari ſententia quæ congruo iure non oritur.* Bart. Vel ſic: *Abſens ſolenniter condemnatus, tenetur acquieſcere ſententiæ ſi rumorem ſciens nõ appellauit intra tẽpus legitimum.* Sal. Vel ſic: *Non poteſt impugnare ſententiã qui congruo tempore non appellauit, quia videtur ei acquieuiſſe.* Pavlvs de Castro.

III. *Idem A. Auitiæ.*

AB eo iudicato [d] recedi non poteſt, quod vobis abſentibus & ignorantibus, atque indefenſis [e] dicitis eſſe prolatum. ſi vbi primum cognouiſtis, non illico [f] de ſtatutis querelam [g] detuliſtis. Ita enim firmitatem ſententia quæ ita prolata eſt, non habebit, ſi ei non ſit commodatus adſenſus [h]. PP. IV. Id. Iun. Gord. A. & Auiola Coss.

Sententia nulla, iudicis delegati iuriſdictionem extinguit: & cauſa poterit alteri delegari. Bar. Vel ſic: *Nulliter conſummatum, conſumit mandatum.* Bal. Vel ſic: *Sententia quæ nulla eſt quo ad litigatio-*

A Ben.] Casvs. Inter actorem & reum lite conteſtata reus incepit abeſſe: iudex eum condemnauit, poſt ſex menſes reuerſus eſt. ſi intra decem dies à tempore quo ſciuit ſe condemnatum, non appellauerit, habebit neceſſe parere iudicatis, quòd ſi appellatum fuerit, ſententia lata non tenet. Vivian.

d ¶ *Ab eo iudicato.* intellige quòd lite conteſtata contra me, & iurato de calumnia, ſui abſens, & iudex requiſiuit me, & non fui inuentus, & ſic procurator contra me definitiuè. Sic eſt contra *ff. quæ ſent. ſine ap. l. j.* §. *item cùm ex edicto.* Sed ibi non interuenit peremptorium, hic ſic vel quod valuit tantundem.

e ¶ *Indefenſis* [e]. colligunt quidam: ergo loquitur in abſente probabili cauſa, vt ſtudiorum, & non fuit defenſus, quia non reliquit procuratorem cum potuit: vel reliquit, & non defendit. Si autem reliquiſſet, & defenſus legitimè eſſet, non reſtitueretur: vt *ff. quando app. ſit. l. j.* §. *fin.* Vnde dicunt [f] hanc reſtitui ad appellandum tantùm, alioquin ſi neceſſaria cauſa abeſſet, reſtitueretur in totum. Item ſi non potuiſſet relinquere procuratorem, ipſo iure non curret tempus, cùm ſit vtile: vt *ff. de diuer. & temp. pra. l. j.* & ſic non eſſet neceſſaria reſtitutio. j. Vel melius hic nihil dicit de reſtitutione, vnde dic quòd non potuit relinquere procuratorem hic abſens cauſa ſtudiorum, vel reliquit, & eſt mortuus, ſicque communi iure appellat, cùm tempus ſit vtile: vt dixi. j. Vel dic [g] quòd abſens ex voluntaria cauſa fuit, & non curo potuerit vel non, relinquere procuratorem.

f ¶ *Illico.* intra [h] tempus appellationi præfinitum, ſcilicet biduum vel triduum, vel hodie [i] decem dierum: vt in authen. de appel. in prin. col. iiij. & diſtingue vt *ſupra de procu. l. quia abſente.*

g ¶ *Querelam.* petendo reſtitutionem [k] ad appellandum, ſecundum quoſdam. Vel dic, appellando. Accvrs.

h ¶ *Adſenſus.* ſcilicet tacendo [a]: vt *ff. loc. l. item quæritur.* §. *fin.*

SI vt.] Casvs. Inter actorem & reum lite conteſtata, reus incepit abeſſe: actor inſtabat vt iudex ferret ſententiam: nulla aduerſus reum, & die feriato an tenetur ſententia? Dic quòd non: ſed retractabitur: & ex notioni alterius iudicis terminanda committetur.

nem, eſt aliqua quo ad hoc vt faciat ceſſare officiũ delegati. Iac. But. Vel ſic: *Sententia lata die feriato, vel contra nullo modo contumacem, eſt ipſo iure nulla: officium tamen delegati finitur.* Salyc.

IV. *Imperator* Philippvs *A. Domitiano* †.

SI (vt proponis [i]) pars diuerſa die feriato [k] abſente vel ignorante te à iudice dato ferri [*] ſententiam pro partibus ſuis quaſi contumacem [l] deeſſes, impetrauit: non immeritò præſes denuo [m] negotium alterius † iudicis notioni terminandum committit [n]. PP. V. Id. Oct. Peregrino & Æliano Coss.

Mutatio loci excuſat quem à contumacia, ex quo redditur ſententia nulla. Bart. Vel ſic: *Satis eſt mihi non eſſe contumacem quo ad locum ſententiæ, vt reddatur ſententia nulla.* Iac. But. Vel ſic: *Sententia lata alibi quàm in loco ad quem pars citata fuit, non valet.* Salv. Vel ſic: *Sententia lata in alio loco quàm debuerit ferri, eſt ipſo iure nulla.* Pavl. de Cast.

V. *Idem A. &* Philippvs *Caſ. Longino.*

SI (vt proponis) † [*] præſes prouinciæ cum certum locum cauſæ cognoſcendæ dediſſet, alibi per obreptionem [p] aditus, ſententiam aduerſus te abſentem protulit: quod ita geſtum eſt, ad effectum iuris ſpectare minimè oportet.

i ¶ *Si vt proponis.* ſcilicet ita eſt. k ¶ *Feriato.* dominico, vel ſimili [b] quod prohibitum eſt fieri: vt *ff. de feriis l. omnes. & ff. de feriis l. ſi feriato.*

l ¶ *Contumacem deeſſes.* quod non erat verum: pone enim quod ſuiſſet iudici, quaſi dixiſſem me nunquam venturum ad iudicium: vt *ff. de iud. l. ſi prætor.* §. *Marcellus.* Dubitat ergo rationibus hæc ſententia [c] non valuit ipſo iure, & quia die feriato lata, & quia abſente [d] me non contumaciter: vt *ff. de re iud. l. vnumquodque.*

m ¶ *Denuo.* ante [e] eſt dẽ actis cognoſcere vt dicit *ff. de app. l. ſi expreſſim.* & notant ibi quod ſic ſ. Additio. Dicas quòd quãdo cauſa nullitatis ſententiæ reſpicit ſolum ipſam ſententiam, vt quia die feriata fuit ſententia lata, nunc iudicabitur ex eiſdem actis vt *hac gl. & gloſ. ſ. in d. l. ſi expreſſim. ff. de appell.* Si verò defectus ex quo ſententia eſt nulla, reſpicit vt dormiunt acta ſicut ſententiam: vt quia litigatũ eſt cum minore non habẽte curatorem: tunc omnia acta debẽt redintegrari, ita poteſt intelligi *l. cũ quærebatur. cum dic. ſua glo. ff. de re iud.* j. Item quandoque eſt talis defectus, qui reſpicit ſententiam, & partem actorum, verbi gratia: Deceſſit reus poſt litem conteſtatam, & proceſſũ eſt contra mortuum ad ſententiam, certè ſententia eſt nulla, & omnia acta à die qua mortuus eſt: vt *l. pe. & ſi. ff. quæ ſen. ſi. ap.* & ideo acta quæ ſunt nulla, debent reſcribi, ſeu retexi. *d. l. cum quærebatur.* Bart.

n ¶ *Committit.* imò videtur quòd idem qui [h] primo: quia ſic dicitur *ſ. de arm. l. iiij. & infra de ſent. & interlo. l. j. in fin. & infra eo. l. ſi præſes.* quæ eſt contra. Sed ille in ordinario, hic fuit delegatus ex parte, quia dicit *alterius*, &c. & ibi à iudice dato. ¶ Secundò oppono [i], quia pro eodem eſt ac ſi ſententiam non tuliſſet, cum nulla ſit. Sed reſpon. ſecundum H. hoc verum quo ad iudicem, non quo ad eum contra quem dedit. 2. Vel verius contra nulla eſt quo ad litigantes, ſed iudex bené vel malè functus eſt officio ſuo: vt *ff. de re iud. l. iudex.* & ad idem *ff. de arbi. l. diem.* §. *ſin. in fin.* ¶ Sed contra *extra de accuſa. c. qualiter & quando.* Additio. Pro ſolutione illius contrarij, vide ibi glo. j. & omnino Abba. pulchré & laté diſtinguentem.

SI vt.] Casvs. In cauſa quam habebam cum Titio, iudex nobis aſſignauit diem & locum in quo comparere debebamus. ſuggeſſi quòd alium locum aſſignaret: aſſignauit, vel ſupplicaui ex parte Titij, vt alium locum Titio ignorante deputaret. Titius nõ venit, ſed in loco prius aſſignato vel in alio, non eo, expectauit: iudex ſententiauit: an ſtandum huic ſententiæ, quæritur? Dicitur quòd non.

o ¶ *Si vt proponis.* ſcilicet ita erat.

p ¶ *Per obreptionem.* ob aliud enim ſecit iudici aduerſarius potens ex parte tua, cum hoc ignoraſſes, vt alibi locum ſtatueret, quàm prius ſtatuerat. 2. Vel tibi ea [k] iudicis parte, quaſi alibi ſtatuerit, quo tu poſſes iuſſit [l]. & eſt ad hoc *ff. de arbitr. l. arbiter Kalendis. in fin.* Accvrs.

SI præſes.] Casvs. In cauſa quam habebat Titius cum minore viginti quinque annorum curatorem habẽte, cui curatori datus erat actor, qui adiutor appellatur, ſuccubuit minor: & actor appellauit. appellationem ſuam eſt proſecutus, quia de-

a Citatio peremptoria vel dicitur admonitio iudicis, quando iudex partes admonet. [illegible]

b Citatio per edicta non per quemlibet iudicem fieri poteſt.

d Hinc colligis vim habere [illegible] monitionem iudicis [illegible]

e Contumax [illegible]

h Illico appellatio interponi dicitur, quæ intra tempus appellandi [illegible] interponitur.

i Appellatio eſt intra decẽ dies.

k Reſtitutio ad appellandi petere [illegible] poteſt.

a Tacens conſentire videtur.

b Et ſic omnes dies feriati in honorem Dei, ſunt æquales dici dominico, ſecundum Bal.

c Sententia die feriato lata nõ valet. de quo [illegible]

d Sententia abſentibus illis qui vocati ob legitimam cauſam non ſunt contumaces, lata non valet [illegible]

e Sententia ſi nulla fuerit, vtrum ex eiſdem actis, vel denuò ſit iudicandum [illegible]

h Sententia ſi nulla fuerit idẽ iudex cognoſcet, ſi ordinarius fuit: ſi delegatus, alius.

i Sententia nulla, an & quo reſpectu ſententia [illegible]

k Citatio ſtuli [illegible] Guido Papæ [illegible]

l Illud dictum gloſ. non placet [illegible] ſecundum Bar. P. & Salyc.

Hist. Sem. Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1901-1902
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1903-1904

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1905-1906

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fus. Aso. quod tunc fecerim si videatur esse dubium, vitra triennium non proiendetur: vt *l. de ind. l. properandum.*

[*Res denunciationes.*] CAPVT. Lite contestata inter actorem & reum res cepit abesse: ter citatus edictâ venit, habebat est pro contumace: & periode est ac si esset missus peremptorium. VTEAM.

a ¶ *Tres denunciationes.* Quæ per officia & executores fiunt: edicta verò publico loco affiguntur, vnde edicti lege: postea. Litteræ autem ad reum mittuntur. Paulus *lib. 5. sententiarum.* §. Celsus.

a ¶ *Edicti.* Edi. sed vtrum sit posse tres [1]: vt *l. ad peremptorium. ff. de iudi.*

b ¶ *Statutum est.* vt *lic ff. de iudi. l. contumacia. §. contumax. & de pub. iud.* Latet actor/autem. Dabitur ergo definitum extremum finc [2] peremptorio, cùm illæ tres denunciationes tanquam vnam veream: & hoc quando est dubium si sit citatus, vel non. ¶ Quid autem si aperte dicat, non veniam? Respond. non oportet plus citari, quia in incerto non etiã certis locus est coniectatis: vt *ff. de verborum obligationib. l. cum in.* §. *cum ita. & in authentic. desendi. & in qua parte.* §. *finalia. iuncta.* §. *& quibus ex causis in possessionem. l. Falcidiæ.* §. *fundi.* Sed aggr. contrà. *supra de iudi. l. iudices. & in authent. ut bonum.* Solâ non dixit se esse venire.

a Hoc de vocatum, non de necessitate. Salye.

b Citatio peremptoria citatus quando contumacia. Lector accusatorius. Dabitur ergo definitum extremum finc peremptorio, cùm illæ tres denunciationes tanquam vnam veream: & hoc quando est dubium si sit citatus, vel non. ¶ Quid autem si aperte dicat, non veniam? Respond. non oportet plus citari, quia in incerto non etiã certis locus est coniectatis: vt *ff. de verborum obligationib. l. cum in.* §. *cum ita. & in authentic. desendi. & in qua parte.* §. *finalia. iuncta.* §. *& quibus ex causis in possessionem. l. Falcidiæ.* §. *fundi.* Sed aggr. contrà. *supra de iudi. l. iudices. & in authent. ut bonum.* Solâ non dixit se esse venire.

[*Cùm.*] CAPVT. Lite contestata, reus capit abesse reipub. causa, & ita ex necessitate: contra cum pronunciatum est. An teneat sententia, quæritur? Dicitur quòd non.

c ¶ *Arbitrio. vt §. quibus ex causa. l. 5. qui dare.* d ¶ *Absentem.* nulla & probabili causa.

e ¶ *Ratio non permittit.* restitutione imperitiæ vt diximus *ff. de postulando. l. quis absente.*

[*Cùm præscribas.*] CAPVT. Lite contestata reus incepit abesse: iudex talis sententiam, si intra decem dies postquam sitit contra se pronunciatum, non appellauerit indicatis pœnæ teneatur? Et respondetur quòd sic.

f ¶ *Propono.* in text.

g ¶ *Absentem.* per contumaciã veram [1]: nam veras non appellat, nisi per contumaciam veram, reflauretur [2] ad appellandum: vt *ff. eod. l. ab eo. & §. quorum appella non recipiuntur. l. finali.* diem quæritur. Tu dic

c Contumax veras non appellat.

d Appellans restauratur, qui bene citatus non venit.

TRes denunciationes a ad peremptorij edicti [a] vicem aduersus contumaces constituescere salubriter statutum est [b]. PP. XI. Kal. Nouemb. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Sententia lata contra absentem probabili & necessaria causa legitimi impedimenti valet: sed restituitur. SAL. & BALD. Vel sic: *Sententia lata contra absentem ex causa probabili & necessaria, non debet executioni.* BART.

2. *Iidem AA. Blesis.*

CVm non voluntatis tuæ arbitrio [c], sed necessitate profectus sis: quicquid contra te absentem [d] statutum fuerit, quando absentiæ causa necessaria fuit, officere tibi iuris ratio non permittit [e]. PP. III. Id. Maij. Tiberiano & Dione Coss.

Non potest venire contra sententiam, quo de procuratore legitimo tempore non conquerimur. BAR. Vel sic: *Solummodo condemnatus intra tempora legitima non appellans, amplius non audietur.* SALYCETVS.

[a] XI. *Iidem AA. & CC. Valerio.*

CVm præsentibus partibus litem inchoatam propones [f]: si postea quam contra te (licèt absentem [g]) pronunciatum est, intra præfinitum diem non appellasti: latam sententiam relcindi postulanti, multæ facæ constitutiones refragantur.

DE SENTENTIIS EX PERICVLO † recitandis.

TITVLVS XLIV.

IN superioribus titulo vnus principaliter causa proponitur qua sententia inditis ipsis iudicibus est, puta si lata sit in eum qui post litem contestatam absente eupte quasi in contumaciam ex edicto peremptorio quod neque proponitur est, neque in notitiam eius venit. In hoc titulo proponitur alius si lata sententia sit sine scripto, si dicta non scripta. nam iudex suæ magistratus sit, suæ vocis arbitrium sit, sententiam suam literis proponere non necesse est, neque singulis: vel vni. vii. tit. 17. atque etiam manu sua obsignatam, vt est in Novella Leonis 47. per scriptum ex libello postea partibus legere & recitare debet. aliquin sententia ipso iure nulla est, quod eam dicimus, hoc dicimus ex integro eam iam agi & iudicari posse. & sententiam istra appellationem & relationem priores infirmari, nec sententia nomine dignam esse l. 1. & 3. nec eo se vsuram adimere vel exceptionem vsufr. & iudicati solui repetitionem esse]. l. 22. & 23. l. 8. & vlt. tit. 58. Diui publicè propter l. 4. ti. seq. Dicit per scriptum & ex libello. Sed excepta præfecto prætorio & aliis qui illustrem administrationem gerunt, vrbi quæstorem, aut præfecturam vrbi, aut magisterium & comites vrbis. Nam præfectus qui nullam in Rep. administrationem gerunt, sed forte ad Imperium aliquem à principe vndecs delegati sunt, qui per officialem suum aut præconem sententias recitare possunt. l. 2. quia etiam quod non præsente in l. fine scripto sententiam ferre possunt. Castrol. de prof. prat. Verba sententiarum dicit. quid est quod non habeas commissi. enim est vel ipse ferre iudicium? Verum addimus in l. 2. recitatam semel ex scripto sententiam iudicem nequit corrigere, neque mutare posse. Quod correxerit vel mutauerit, ipso iure nullis esse Senatus in Declam. & cler. Indeq; quam iudex de re iudicatam reuocare non potest. Quæstor non mutat pronunciationem. Apud. l. Flor Tabulla simul lecta nec augeri intera vna nec minui potest: & hoc quidem certè dictas sententia ab interlocutione qua & corrigi & mutari potest. Quod iustit. D. de reiud. & consilium ex non scripto. l. omnem. C. Th. de appell. Quòd autem sit d. l. omnem & l. 2. huius tit. & l. 4. Cod. Theod. eod. ex libello, quod l. 3. de scripti recitatione, quod alij auctores ex tabella hoc est, in rabiem vertisse Cuiacius, & in l. 2. Cod. Theod. ex pericula, unde hoc clarius appareat pericalum significare libellum aut tabellam, aut pilatum qua sententia prædicta est, quod probatur Obs. V. cap. XXI. Simil quod Mamertus Probus in Panegyrico Maximiano Pontificium Flaccidum & Rufinum vocat, id est fuisse, vt idem Probus loquitur in Aldrouda, vel similem, vt placet, indicem ex scriptorum, in qua Sirabonda erat Pannonicus condemnatus, vt in fædere inter Allaricum & Fortis singula Dacica confixerit, quod etiam Sudis extat in Creta, tabulas fudus confixisse in cæsas scribas, id est, pilum Lapidarum, & eadem ratione accusatum inscripsit in crimen reus appellabatur pericalum, vt l. 15. §. qui acc. non pol. quod ne ea pericula sunt accusator ne calumnia rem fiat, sicut ex sententia iudex ne litem suam faciat, & ne temerè acciti. Quod quisque cauta, & a reipse qui condemnationem patiebatur, & omnes scriptura nostra nuncupat: condicio similiter pericula dicit possunt, non etiam verba & vocat quæ magna valuisse. CVIAC.

Sententia scripta, non verbo pronunciata, ipso iure non stat: & omissa pronunciationis mora ex integro iudicatur. b. d. secundum BALD. Vel sic: *Sententia debet scribi, & in scriptis recitari, & per iudicē proferri: nisi sit de maioribus, qui posteris proferre per alium. Si aliter fit, sententia est ipso iure nulla. hoc dicit text. tum. secundum* BART. Vel sic: *Tam arbiter compromissarius, quàm iudex ordinarius vel delegatus verbo debet proferre sententiam: aliàs non valet. hoc dicit secundum omnes licet ex proprium tamen in iudice delegato loquitur.* SALYC. Vel sic: *Non sufficit sententiam latam esse in scriptis, si non fuit recitata. hoc dicit secundum* PAVL. DE CAST.

secundū Azonem & H. quod fuerat absens ex causa probabili, & non necessaria, & indefensum & sic potuit appellare. cùm tamen non appellauit tempore oppositio, non admittur: vt *supra eod. l. ab eo. & V. de libe. cau. l. si a quem.* ACCVRS.

† al. breuiandis.

DE SENTENTIIS ex periculo recitandis.

Qualiter ad sententiam venitur, dicit: nunc qualiter ipsa ex periculo citatur dicit. Vel sic: *Dictum est supra de sententia qualiter debeant ferri. Sed quia sententia sine & medicina cum periculo datur, & recipiuntur: ideo post de forma ex periculi.* ASO.

β ¶ Pro bonitate, vt alij legant, legimus periculo. Periculum est libellus, instrumentum, documentum, in lib. 20. Cicer. *de II. & 1. in Verr.* Æmilius Probus in Epaminonda. Vide supra ad *l. 5. de probat.* CVIACIVS.

ADDITIO.

b ¶ Periculo. Pone Rebuffi *dilucus fit, nihil ad audaciæ aut magis temerarium, quàm vulgatam lectionem mutare, præsertim si ita reddat sit in omnibus autem libris scripta quæ legere possit, in ante scripturæ periculo scribendi tamen aliquis.* de cum Alciato lib. 1. disputat. c. 21. legendū breuiculo vel si breuiculum parum breue quo verbo veteres auctores, vt Sen. Rufus & alij vsi sunt. Nec Gallicè dicimus diction, aut, breuet. Idem quoque lib. 2. etymol. memini breuiculi. In breuicula, breuia, quidem nomina scribebantur. Et in hac sententia aliquando consumeni, denuo apud Ammianum Probi in Epaminoda hæc verba primum obseruauit, sed tamen (inquit) ab his patuit, vt in periculo fuit inscribere, IOANNIS A THESSALIS MORTE MVLTATVS EST. *Sic quidem lectio non dubitauit verbum periculo, quod, in omnibus manuscriptis & C. Theodosiano constantissimè eodem semper modo scripsit erat, retinendum esse ut opinatur & persuadet. Sunt qui & hoc verbum eodem sensu à Ciceronē prolatum putent.* v. actio. in Verrem. vbi edi, ordini Scribarum, periculi magistratuum committi. Ann. Cass.

ADDITIO.

[*Abiens.*] CAPVT. Si iudex sententiam scripsit, nec recitauerit,

480/C.IV.K.5-4, 1907-1908
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1909-1910

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE SENTENTIIS ET INTERLOCVTIONIBVS omnium iudicum.

TITVLVS XLV.

IN hoc titulo prosequitur aliq casus quibus sententia iudicis ipso iure nulla est. Qui & rem illa qui ante expulsi sunt, compelli debentur quam ab definitiua l. 4. vt contra falsum iudicium quidam prolata sententia nullam vim obtineat. Definitio igitur est decretum à iudice interpositum formam ordine iudiciorum de summa aut capitali quidam lite quæ absolutionem vel continet vel condemnationem. Sententia certam adhibet aut rei. Decreti nomen latius patet quàm sententia. Nam omnis sententia est decretum, sic decretum omne sententia. Absolutionem vel condemnationem requirit ex l. 3. & 11. secundum quas & sententiam definimus quæ iudicii iudicandum accipi volet in l. 5. 11. 12. 8. de reb. cred. & absolutionem vel condemnationem certam, vt secundum l. 7. & 9. sententia certa habeat finē, certum desiderium litis, certa rei quantitatem, certam & plenam cognitionem prætor accipiendam, & condemnationem adhibet rei vel rei, vt l. 14. vt ex sententia Papiniani, licet formula aliquæ ita sit concepta in rem, condemna eum iudex, tamen si in re ipsa re ex qua agi adhibet non habere deprehendatur, non rem aliter, adhibet condemnari posse, etiamsi quod sufficiendum adhibet forum rei quod adhibet fuga capiatur, adhibet si forum recuperatum. Et decepisse suo membra litis ex l. pen. hoc tit. & l. 11. Tode reb. cred. Quod vero dixi, seruare ordine iudiciorum, multis complectitur vt seruare sententia publice lecta l. 1. & ex legibus, non exemplis, nec si per absentiam fori principis aut maior magistratus aliquando iudicari contra legē. l. 13. Inconsuetudo fori non in exemplo est, vt Cyprianus ait de lapsis: quibus Imperatori fallaces ad includendos iudices vtilas familia constituere soleant. Ad ordinem iudiciorum etiam hoc pertinet, vt in rem suā condemnatio in quam lis contestata est, in procuratorem vel in dominum litis. l. 1. Nam est exercitio iudicati sui ne dominum litis. l. 4. D. de re iud. non tamen fit condemnatio in rem si iudicium non accepit, sed in procuratorem qui nomine eius iudicii accepit citatio, non criminale, vt l. vlt. C. de iniur. Nam & rei malum quidam litig ere per procuratorem nisi vt sua nomine condemnatione non infirmetur, aut ne ipse præsentis condemnetur, atque ita si fori samulo sit adito confirmetur confirmationem fiunt. Et illud quoque vt ne quis iudex de eadem re secum vel successoris sui sententiam retractet. l. 9. hoc tit. l. 1. sententiam non pot. De eadem re, cognam Nam qui sententiam iudicis de possessione posita non prohibetur sententiam ferre de proprietate. d. l. 9. l. 3. § fi. l. non comp. tot. quia alia res est. Ipse enim sententiam dicit, quia interlocutio retractari potest, quæ vt sic d. l. 9. plerumque & perimit, & aut plerumque, quia interlocutio aliquando rem finit penitus valuti admissa exceptione peremptoria. l. 57. C. Tho de appel. vel admittere rem definit & absignavit homi. l. 1. § fi. pen. ap. motu inter. Interlocutio est præceptio iudicis in principio aut medio litis interpositum quod ad finendā litis preparationem spectat, non etiam finit sua pronunciationem & præiudicium dicitur & inflam & accusatum, & improprie sententia. De finibus in specie l. 7. quæ inter propinquos iudicia sunt, vt de re transigunt etiam si hereditarie, tamen non transactionis aut acceptilationis non habet, sicut nec interlocutionem vim habet, quia civilem obligationem parit & tollit. cetera quæ sunt in hoc titulo, alibi loca exposuimus. CVIAC.

Sententia amissa procuratore lata contra dominum qui in iudicio non fuit, ipso iure nulla est. BALD. Vel sic: *Sententia in qua non condemnatur procurator, sed dominus qui iudicio non interfuit, est ipso iure nulla.* BART. Vel sic: *Sententia dominum qui nunquam fuit in iudicio, condemnāt, & procuratorem, qui litem suā agitare amisit, est ipso iure nulla.* SALYC. Vel sic: *Sententia lata contra dominum absentem, qui nunquam fuit in iudicio, amisso procuratore, qui tecum non agit, nisi ipso iure nulla. ideo iterato est pronunciandum. h. d. secundum* PAVL. DE CAST.

1. Impp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Quintiliano.

NOn videtur † nobis rationem habere sententia decessoris * tui: qui cùm cognouisset inter pertinentem & procuratorem, non procuratorem *, sed ipsam dominam litis condemnauit, cuius persona in iudicio non fuit *. Potes ‖ igitur vt re integra de causa cognoscere. Dat. IV. Kal. Ian. Anton. Aug. III. & Geta Cæs. Coss.

Existens in possessione libertatis potest esse iudex delegatus contra tutorem iudicium, licèt postea statum seruitis detegatur. h. d. secundum BALD. Vel sic: *Communis error excusat.* Vel sic: *Casus supernumerus in possessione iudicis sententiam non extinguit.* BART. *Hæc lex habet duas lecturas: & prima est magis dubitabilis, & mihi videtur quam secunda. secundum quam summatim hoc dicit: Detestis seruitutis iudex delegatus, non virtus latum sententiam ab eo tempore quo communiter liber reputabatur.* SALYC.

11. Imp. ANTONINVS A. Senilio.

SI arbiter ‡ datus à magistratibus, cùm sententiam dixit, in libertate * moratur: quamuis postea in seruitutem depulsus † sit, sententia tamen ab eo dicta habet rei iudicatæ auctoritatem.

Sententia quæ non continet condemnationem rei vel absolutionem, non habetur pro definitiua. BALD. Vel sic: *Sententia non continens condemnationem vel absolutionem rei, vel appellari, est ipso iure nulla.* BART. & SALYC.

12. Imp. ALEXAND. A. Vadio.

PRæses prouinciæ non ignorat diffinitiuam sententiam quæ condemnationem vel absolutionem ‖ non continet, pro infecta non haberi ‡. PP. Kal. Octob. Maximo & Æliano Coss.

Pro omittitur ordo substantialis & necessarius, vel præposterarur, non valet sententia ipso iure. BALD. Vel sic: *Sententia lata contra ordinem iudiciarium, est nulla.* BART. & PAVL. DE CAST. Vel sic: *Peruersio ordinis iudiciarij ipso iure vitiat sententiam.*

13 Idem

480/C.IV.K.5-4, 1911-1912
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1913-1914

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Empti* id est, ex empto, nomine exactionis, quia satis * exactitur, quæ in libertatem stipulatur vt *infrà de exactio. l. fi. ff. locat.*

b ¶ *Reddendum* quod erat in specie.

c ¶ *Non prohibens.* licitum actionis antiquæ quæ adhuc superest: quia nihil videtur solutū effectū cessē immo videtur dotare ᵇ emptio in solutum dotio ᶜ, & sic valet ex empto nomine exigere actionē ff. de pign. act. Adiuuatur etiam praescriptione. *& infrà de usucap. l. fi prudentem.* quæ facit contra. Sed hīc ex pacto recepit vt ita demum recedaret à priore obligatione, si res in solutum data liberē fieret eius: ibi non, arguit. *ff. de pact. l. fi quis alienum.* a Vel verius distingue de specie pro specie in solutum datur: vt *hic.* an etiam res pro pecunia, vt in consentia.

Post.] Calvs. Io causā quam habebā cum Titio, iudex mihi condemnauit Titium in c. valet postea mutare sententiam quæritur an possit vel ipse vel successor? Respond. quòd non. Sed videtur quòd possit, quia cum pro ære prouocet in causa possessionis postea in causa proprietatis pro adueritario accusabit à me possessionem. & sic per possessionem sententiam videtur mutare primam. Sed non est verum: quia diuersæ sunt causæ proprietatis & possessionis: atque quicquam commouet habet proprietas cum possessione. Item non obstat quòd iudex potest mutare sententiā interlocutoriam: quia per talem sententiam causa non definitur. Vel potest causam aliter vt in glo.

d ¶ *Post sententiam.* Tria dicuntur hic. Primum, quòd si iudex tulit sententiam, & transiit in rem iudicatam, ita quòd appellari nō potest: tamen vel iudicata postea super eadem quæstione ab eodem, vel ab eius successore, non valet: vt *infrà sententiam rescin. non possi. l. fi. & quando prouo. non est necesse l.* i. Secundò obscuratur, immo videtur valere secunda statuta etiam ab eodem: vt si prima de possessione, & postea de proprietate inter eosdem iudicauit: cui respondet hoc modo: bene dixi de eadem, & quæ iam decisa est: sed in hoc casu non est de eadem, nec decisa est quæstio proprietatis, licet sit decisa causa possessionis, vt *infrà si de non compe. iudex. ff. de proprietate.* 3. Tertiò adhuc opponit primo dicto de sententiis interlocutoriis quæ mutantur: vt sic vltimo statuta valent: vt *ff. de re iud. l. quod iussit & ff. de arbi. l. dicere.* Cui respondet, quòd illæ non decidunt causam vllam, quia mutari possunt: sed primum dictum decidit de causis decisis per sententiam definitiuam. plerumque autem idem dicit, quia quando quæ definiunt: vt in causis incompetentiæ possessionis secundum quosdam, quæ non mutatur per appellationem: vt *infrà ff. de mutuis. possit fieri appell. l.* ².

e ¶ *Finibus certis.* scilicet * absolutoque, vel condemnatione: vt *supra eodem. l. ex stipulatum.* 1. Vel dic, certis: quia iam appellari non potest.

f ¶ *De qualitate.* id est, de possessione.

g ¶ *Statuta.* constitutiones, & dicas statuta, scilicet per sententiam secundum. est autem *statuta*, nominativus pluralis, & incipe hic constructum. Accvrs.

h ¶ *Adulterium.* nam de alia non ita, nam, &c. Accvrs.

i ¶ *Pronunciata.* primò.

k ¶ *Proprietati.* id est, sententiæ secundò latæ de proprietate.

l ¶ *Interlocutiones.* vel de inductis dandis: vel de testibus producendis: vel propter infamiam repellendis. Item vt ad aliam prouocetur non testibus recipiendis mutatur.

m ¶ *Plerumque.* hoc dicit propter iudicium nouercantium possessionis. vt *infrà eod. vnde vi. l. momentaria. & ff. qui leg. per. stand. in ind. l. momentaria.* vt modò dict. 1. Vel aliter, quia illam sententiam dico definitiuam, pone exemplum in interlocutoria, quando quæritur, possis esse totius vel eius vel fit in possessione libertatis, vel non.

Addito. Bart. hic intelligit hunc textum in interlocutoria per quam tota causa decidatur: quia illa non posset reuocari, sicut non ipsa definitiua. exemplum in sententia iudicis, per quam absoluitur aliquem ab obligatione iudicij, vel pronunciat non esse procedendum, vel si non esse iudicem, illa non posset reuocari: quia petitur causam principalem, sed si petiuerit quandam causam incidentem seu energeticam, optimè posset reuocari: quia adhuc durat iudicis officium in illa causa: vt *l. decem. ff. de ordin. & de cognit. Aqu.* 1.

Vtile.] Calvs. Si magistratus vel quis alius interdixerit vlli ne amplius stet in patria tua: an valeat talis sententia, quæritur? Dicitur quòd non, cū non habeat potestatem statuendi hoc. Vivia.

n ¶ *Non dubito.* ordinariam, cùm de imperio fiat vt *ff. de offic. procu. l. ad Siciliae. §. qui consuetudinē.* vnde delegati non possit: vt *ff. de offic. eius cui mandata est iurisd. l.* 3.

o ¶ *Facultatem.* licet pedanei iudices.

p ¶ *Permittitur.* quandoque enim haberi nouit: vt *ff. de interrog. & relig. l. in legatum. §. confitentem.*

Cum iudex.] Calvs. Iudex in causa quam habebam cum Titio, pronunciauit à literam nostram debere iurare: nec ne dixit, absoluto te à iuramento, vel condemno te? Titius iurauit, an valeat sententia quæritur? Videtur quòd non.

q ¶ *Addas.* scilicet primò.

r ¶ *Palam est.* hæc secundum leges veteres, in quibus primò debebat ferri sententia. & postea præstari iusiurandum: hic autem iusiurandum primò præstari facit mentionem, & sic postea iudicatum. & ideò secundum ius antiquum non valet: vt *supra de rebus cred. l. si quis iusiurandum. in fin.* Sed hodie valet, & est interlocutoria: vt *ff. de reb. cred. l. generaliter. in fin. versi.* & sic hæc corrigitur per *l. generaliter.* Vel dic quòd statim & posse ferri potest, vt hic: non multo plùs, et sic. ¶ Item innuit quòd si deuolutio iudex fi. dei. ferro tibi iuramentum: & si iuramento, dabo pro te sententiam: vel absolue te, vel absoluam, quod valet: sic est contra *ff. quando appell. sit. l. i. §. Solonem.* Sed dic secundum Ioan. quod non * debet ferri sub conditione: vt ibi dicit, solues centum, scilicet si nauis ex Asia venerit, vel simili: potest tamen ferri sub ea que ex his pendet quæ in iudicio sunt.

s ¶ [Patres.] Latine, inter Latinos, Græcos inter Græcos, vt intelligantur: vt *ff. de infitia. act. l. fi. § papilius. §. prosecutus.* Accvrs.

Nouissimè.] Calvs. An iudex secundùm quod aliàs iudicauit in consimili casu, sententiam proferre debeat, & quando talem sententiam, quæritur? Resp. quòd non, etiam si esset lata à prædecessore.

† Contraria videtur *l. decem. de recusat.* quia semper in dubiis Latinum linguā requirit. sed hic agit de iudicibus delegatis, qui non habent de priuilegio nec alia magistratibus ordinariis conferuntur, ut patet quidem, hic plus dotis hic minus, aut vt. l. fi. illud non impedit interpretationem in Græcum, hoc potē superiū in Graecum traducitur. Nam non hoc modo solemnitatur actum.

* Sententia sub conditione ferri non potest. vnde hodie non potest, vt hic. Sed hodie potest ferri sub conditione. An sub quo modo ferri possit, vide *ff. de re. iud.*

480/C.IV.K.5-4, 1915-1916
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1917-1918

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1919-1920

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

super iure meo pronuntiari. arg. *T. de præscript. xxx. an. l. ij. in fin. & arg. ff. ad leg. Aquil. in l.*

a ¶ *De pendendis*, id est, de solvendis.

Non puam.] CALVS. Debebas sîco v. sideiussi pro te, consumsit me procurator fîsci, dicens me promisisse servare fiscum indemnem: prosecutor Cæsaris, qui cognoscit inter fiscum, & primarium, condemnauit me, vt præstarem indemnitatem fîsco, an sententia teneat, quæritur? Dicitur quòd sic, licèt in ea non sit certa quantitas comprehensa.

† *dotel ti.*, in manuscr. Tr. me hanc lectionem.

b ¶ *Iussit.* quod solùm petebatur, vt pronunciatur indemnitatis præstandam, cùm reus negaret se hoc promisisse: nec petebat actor iudicio pendente certificari quòd certum esset *damnum*: sed solum pronunciari an ei esset promissa indemnitas: vt L. viz. *l. ij.*

a Scæuola in certum. Sic * ergo distinguo, aut petitur certum: & tunc debet dari certa sententia: vt tamen sufficiat aliqua parte actorum contineatur *l. ad præsens.* aut incertè: sed agitur hîc, vt iudex certificet: pura pecunia certe: & iudicio pendente probo quantum sit: & tunc idem, in quantum tamen est possibile vt *Iustin. de act. §. sunt.* Quandoque enim non est possibile: vt in causa natalii, vel in alimentariis, vel quòdo in genere debeantur *l. actiones. de obligat. in princip.* Item in iudiciis universalibus pronunciatur incertum, vt hereditas feliciter restituatur vt *ff. de rei vind. l. nisi prædo. §. fi. & §. sunt hæredi. pet. l. ij. in fin.* item in alio casu: vt *ff. de rei vind. l. qua de cata. §. in alio casu.* vt *Iustin. de act. §. si quis agens.* Sed quæro quomodo fuit curatore tuteri in causa sua: vt *supra ne quis in causa sua, & ff. Rogatus.* dic, sententia curatoris Reipublicæ, id est pronomine, fuit reipublicæ data & quod dicit in fi. iustè, fuit procurator Cæsaris, qui compescuit iudex est: vt *supra si adsunt §fi. l. ij.*

b Procurator, *De curatore reipublicæ dicitur.* Vel dic quòd aliud * erit procurator reipublicæ, & aliud curator. curator enim est, qualem fuit in hac civitate procuratores compescuit, qui pronunciant inter privatos, & compublicam huius civitatis. & de tali ergo publica dicit hæc lex. arg. *§. de publ. l. fed & hoc §. præterea.* Vel dic fol. huius quæstionis, vt *l. fi. ff. de admin. rer. publica.*

HÆc *sententia.*] CASVS Pomham à te &c. iudex condemnauit hâc hoc modo pronuncio, et soluas quodquid debueris, cum vltiùs non defendendo ad certam quantitatem: numquid valet sententia? Dicitur quòd non.

Codex.

de † pendendis * vturis legem dixisse professuris: non contra iuris formam sententiam datam, palàm est.

Sententia lata super libello non continente certum quantitatem, nil opponente reo contra libellum, valida est de iure, dummodo continetur aliquod fallum, quod in executione sententiæ possit postea declarari. b. d. notabiliter secundùm BAL. Vel fic: *Vbi petitur incertum, valet sententia incerta.* BART. Vel fic: *Si petitio, & profectio est incerta, petitò incerta ferri sententia hoc dicit.* Vel: *Sententia, qua pronunciatur indemnitatem esse præstandam, valet.* SALYC.

III. *Imp.* ALEXANDER A. *Marcellino.*

QVanquam pecuniæ quantitas sententia curatoris reipublicæ non contineatur: sententia tamen eius rata est: quoniam indemnitatem reipublicæ præstari iussit b.

Sententia, & motus iudicantis ita ius esse præsumitur, qualis & quanta ex allegatis & probatis concipitur. b. d. notabiliter secundùm BAL. Vel fic: *Sententia, qua non continet certum per se, vel per relationem ad aliud, est ipso iure nulla.* BART. Vel fic: *Sententia non certa de se, nec per rel. ad aliud, non valet.* SALYC. Vel fic: *Quando petita est certa quantitas, non valet sententia, nisi contineat certam*

c ¶ *Solue.* Quid ergo si certa quantitas in actis continetur, & sic pronuntiatur, vt hic facit? Respond. non * valet: vt *ff. de or. bon. quid tamen. l. Pomponius.* licèt hæc lex videatur velle contrà. sed eam sic dicas intelligi, quòd quantitatem certam, vel speciem, vel quod tantundem valeat, comprehendat, vt quia dicat, condemno in omne, quod petitum est: vt *ff. de rei vind. l. si petet. §. fi. & l. in rei vind.* ACCVRS.

quantitatem per se, vel per relationem ad alia. PAVL. DE CAST.

III. *Imp.* GORDIAN. A. *Æmilio.*

HÆc sententia, *Omnem debiti quantitatem cum vsuris compensatione sibi* c: indicatæ actionem præstare † non potest: cùm apud iudicem ita demum sine certa quantitate facta condemnatio, auctoritate rei iudicatæ, censetur, si parte aliqua dolorum d certa sit quantitas comprehensa e.

Licèt causa debiti sit privilegiata, intelligitur si constat de debiti: aliàs debet rem obligat. b. d. notabiliter secundùm BALD. Vel fic: *Sententia prædic aliam ferri sententiam.* BAR. Vel fic: *Vbi sententia incerta est ipso iure nulla, ni prohibetur iudex aliam certam proferre, etiam contraria prima. b. d. notabiliter.* SAL.

IIII. *Idem Augustus Saturnino.*

HÆc sententia, *Qua bona fide accepisti, solue* f: cùm incertum esset quid accepisset, quantumque ab eo peteretur, præsertim cùm ipse, qui extra ordinem a iudicabat, interlocutus sit dotem datam, quæ peteretur, non liquidam esse: iudicati actionem non nititur. Cùm igitur b is, qui postea iudicabat i, conera te certam sententiam proculerit, neque à statutis prouocaueris: ipsa k tuo facto confirmasti l iudicatum.

nunciauit iudex: quòd bona fide accepisti, solue. si enim pronunciasset hoc modo, condemno te ad restitutionem dotis, & constat eam te habuisse, licèt non declaretur quantitas, vel qualis esset dos: valeret sententia: sicut in petitione hereditatis.

a ¶ *Extra ordinem.* id est, extra antiquam solennitatem: vt *Iustinian. de iudic. §. fina.*

b ¶ *Cùm ignor.* benè infert, prima nulla: ergo ista valida. nam si prima esset valida, ergo secunda nulla: vt *supra non. ff. post sententiam.*

i ¶ *Iudicabat.* ex appellatione. Vel dic à capite eam cùm * prima nulla fuit, non fuit necesse appellari.

k ¶ *Ipsa.* soluet te.

l ¶ *Confirmasti videtur.* * enim confirmitur, cùm statuto tempus non appellatur: vt *supra de postulan. l. j.*

a Sententia incertam quantitatem continens non valet, & ergo ad iudicandum in causa constitutionis non requiritur, quòd ex probatis, vel ex factis publicis, instrumentis publicis) aliàs incerta. & hæc dicit, nec valebit, tamen ex aliis adiectis (puta confitebitur, libello & similib. certitudo nulla elicitur) res haec glossa, consentiunt. *ff. quæ res pign. §. Pomponius. & de arbitris. §. alias quoq.* b Alia pro vt. vel contrarium hoc, vel correctio. solue fabiu in iudicio.

c Sententiam incertam quantitatem *§ quia* pronunciet, *Procurator non posse* glossa, *ff. de iudiciis Gudo Papa sequitur.*

d Appellari non est necesse. & à sententia quæ nulla fuit, & hæreticus a confessis, qui ab ea datur omnino non appellat.

480/C.IV.K.5-4, 1921-1922
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

INTERESSE DIVISIO.*

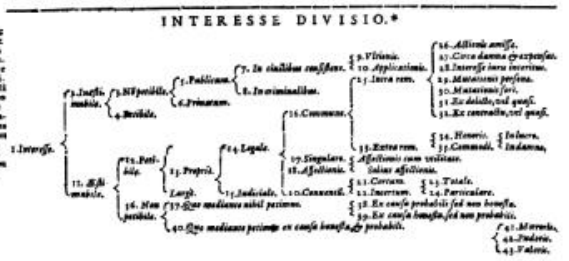

* Ratihabitione negotiorum, & contractuum diuiſione accepit Iaſon Feldanus ad Iohannem Caroli Molinæi, quæ explicationem eius quod intereſt, primus ſupra recenſet diligentiam eum ſummo laude poſtmodum eſt ſecutus.

SCHEMATISMI SVPER INTERESSE BREVIS Petri Rebuffi declaratio.

DEformandam typum, videndum eſt primò, quo iure ſit intereſſe inuentum. Secundò, quid ſit. Tertiò, quotuplex. Ad primum reſpondeo eſſe de iure diuino, vt Exod. xxij. *Si furtum quod fuerit apud eum, abſtulerit, vel vixerit, & dominum interrogauerit, vt depoſitum ſuum recipiat, quicquid optimum habuerit in agro ſuo, vel vinea, pro damni æſtimatione reſtituet.* Et *cap. ſi furtum de iniur. & damn. dat.* & ibidem damnum reddet. ſed intereſſe eſt damnum, vt hoc text. damnum reddatur. *Et c. ſi de fideiuſſoribus*. ergo eſt de iure diuino: ſed dicitur eſſe à gentibus poſtea receptum, & à iure canonico approbatum, *cap. de fideiuſſoribus. ſi. in cap. conqueſtus, cum ſimilibus. de vſur.* ſed quoad formam eſt iuris ciuilis, vt hic, & ſic principia non poterit id requirere. *L. certa. C. de in ius vocand.* falſis in tribus caſibus poſſit in repetitione huius legis, quam nouiſſimè conſcripſi anno 1550. vbi latius deducitur *in præfat. quæſt.* & quot modis accipiatur, *ibi quæſt. 10.* & quid veniat appellatione, *intereſſe, ibidem.*

* vt ff. ſi furtum fac. vel ſig. non ſum. ff. ſimiliter ſi vnus non habeat.

¶ Secundò quæro, quid ſtrictè *gloſſ. in verb. prout.* dicit eſſe * damnum emergens, & lucrum ceſſans ex eo, quòd aliquid ſieri ceſſauerit & communiter approbatur per Doctores. Vel eſt æſtimatio damni emergentis, aut lucri ceſſantis ratione ceſſationis, aut facti alterius, quàm fieri debuit, legitimè proueniens. Vel conſideratur intereſſe dupliciter. Primò, ratione eius, cui debetur, & tunc definitum: *Eſt æſtimatio damni emergentis, vel lucri ceſſantis, cuilibet debitoris contractus contingens.* Secundò conſideratur ratione eius, à quo petitur, & eſt *æſtimatio damni dati ſeu lucri ceſſantis, cuilibet debitoris prouenientis, per debitorem contractui ſatisfacienda.* Latius declaratur in repetitione in *gloſſ. prout.* vbi ponò alias definitiones, & declarationes, vltra Doctor. ſicet videre poſſit. His contenta erit ſcholaris pro declaratione terminorum, videat prouectus repetitionem.

1 ¶ Tertiò quæro, quotuplex ſit intereſſe? Reſpond. in genere tantum eſſe, quod ponò pro ſtipite: & ſic intelligitur opinio Petri, & aliorum tenentium intereſſe vnum eſſe, & hoc per Bartolum ſic definitur: *Intereſſe eſt iuſta alicuius vtilitas*, vt infrà declarabitur, & hoc diuiditur in multas ſpecies, ſuæ accidentia, vt quidam dicunt, & plenè declarato in meis ad hanc legem repetitionem, *in gloſſ.*

2 ¶ Intereſſe, Bartol. inſequens, quoddam eſt inæſtimabile, aliud æſtimabile. Inæſtimabile, eſt iuſta alicuius vtilitas inæſtimabilis, *gloſ. in l. i. ff. ſolut. matrimonio. Ulpianus. ff. de regul. iur.* tenco tamen in dicta mea repetitione, quòd eſſe dabile intereſſe inæſtimabile quòd ſaltem infinitè æſtimari poſſit, & hoc in gl. 3 vide ibi, ſi habeat.

3 ¶ Inæſtimabile diuiditur: quia aliud eſt non perabile, aliud perabile non perabile eſt iuſta alicuius vtilitas inæſtimabilis, nõ perabilis, vt ſi voluptatem explere non poſſim, Barb. *conſ. xxxiij. vol. 2. in iij. nõ. & 3. Alexandrinus plenius.*

4 ¶ Perabile eſt, quod peti poteſt: vt ſi filius meus per rediuitatur, intereſſi mea inæſtimabiliter: ob id petam filium mihi exhiberi, *l. i. & per totum ff. de liber. homi. exhibend.* & idem in vino, cuius vnus ab aliquo retineretur, intereſſi maritij, quòd non poteſt æſtimari, ſi os inferius fuerit maculatum id temporis, ideò petetur vas exhiberi, *vnà ff. de lib. exhib. l. i. in fi. & l. v.*

5 ¶ Intereſſe aliud eſt publicum, aliud priuatum. Publicum eſt reparatio publici ſtatus læſi propter aliquod iniuſtè factum, vel non factum datum, vel non datum: quæ commodè æſtimari nõ poteſt. Ignoro *an repetitione l. quatenus. col. vlt. ff. de reg. iur.* Ego verò ſic definio. *Eſt læſio ſtatus publici propter cauſationem, vel factum iniuſtè contingens, quæ æſtimari ſtimabi nõ poteſt.* Primò ponò *læſio*, quia reſpo. laditur, vt ſi dicerer *ff. l. ſi quis tigrinum. §. ff. de corpus*. Alia declaratur in repetitione extenſè, vbi licet videre. 6 ¶ Priuatum, eſt omne, quod non eſt publicum, ideò vno negatio aliorum intelligetur. *arg. l. 3. ff. de bo. qui ſunt ſub. vel alie. in.* Doctor. *in rub. de acqu. poſſe.*

7. ¶ In ciuilibus quoddam publicum intereſſe conſiſtit: vtpote quia publicè intereſſi clouacas purgari, *l. de populis. ff. quæ res ſunt ff. de no. ope. nũ.* & ſi publica via ſit deſtructa, publicè intereſſi reſtrui. *l. adiles. ff. de via publica.* multa alia licet videre exempla *in repet. in præf. & in gl.*).

8. ¶ Ité in criminalibus vt intereſſi publicè crimina non remanere impunita. *l. ita vulnerauit. ff. ad leg. Aquil.* & publicè intereſſi prouinciæ malis purgari hominibus, *l. congruit. ff. de off. præſidis.*

9. ¶ Vltionis eſt, vt ſi ſeruus cognouerit dominum ſui, & poſtea dominus eum vendiderit ea lege, ne Pariſiis habiret, & ne manumitteretur, propter vltionẽ intereſſi domini. *l. pe. C. ſi manumiſſi in fuerit alienat. nam. ne manumittatur. l. ſeruus ea leg. ff. de ſer. expor.* & hoc inæſtimabile eſt, ratione affectionis, quã dominus habet, & ratione timoris, ne iterũ domina ingenioſcatur per illũ ſeruũ. 10. ¶ Applicationis, eſt quando damnum paſſe applicetur, vt hoc text. non Baldus *in l. penult. C. de remiſſ. ab cauſ. dat.* & hoc eſt æſtimabile.

11. ¶ Æſtimabile, quod æſtimari poteſt. Et hoc diuiditur quoddam enim eſt æſtimabile perabile, aliud non perabile. Æſtimabile perabile eſt, quod æſtimari, perique poteſt, vt in caſibus, in quibus peritur, vt habetur *hic & in l. ff. de act. empt.*

12. ¶ Perabile, quoddam dicitur generaliter, & largè, ſine impropriè, quod ſic per Bart. hic definitur: *Eſt iuſta alicuius vtilitas æſtimabilis peritabilis non habita propter alicuius factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam.* Vt ſi pero rem mihi debitam, dicor meum intereſſe largè petere, id eſt, quod mihi vtile eſt: & ſic ſtipulationes inueniæ fiunt, vt quiſque ſtipuletur quod ſua intereſſi. *l. ſtipulatio iſta. l. alieni. ff. de verb. obli.* & an proximè, & intereſſe ſint idem, dicitur in repetitione plenè, in *gloſ. prout.* & de hoc intereſſe, parum hic.

13. ¶ Aliud dicitur propriè, de quo hic ampliùs loquimur, quod ſic per Bartol. definitur: *Eſt æſtimatio alicuius vtilitatis non habitæ propter factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam.* Primò ponitur æſtimatio, ad differentiam inæſtimabilis. & ad differentiam præcedentis, quòd rem ipſam reſpicit ſea factum debitum. Poſtea dicitur in definitione, *non habita*, vt horum & damnum cõprehendat. Nam dum minuitur patrimonium, quis non habet vtilitatem, ob id dicitur pati damnum. *l. ſi. ſtatilia. ff. ad per vendit. ff. de act. empt.* Dico propter factum iniuſtum, quia ſi eſſet iuſtum, non agerem ad id, quod intereſſi: *ſi hominem. §. fin. ff. de dam. infect.* dico latius in mea *repet. in gloſ.*). Et hoc diuiditur, quoddam eſt legale, aliud iudiciale.

14. ¶ Legale eſt quod a lege introductum, ſeu approbatum eſt, vt in *l. legitima ff. de pact.* & hoc modo intereſſe omne poteſt dici legale, quia à lege approbatum: vt *ſupra in præf. dixi.* Vel dicitur legale, quod à lege taxatur, vt in caſibus certis ad duplum, vt hac *leg. vnic. ſanctum.* Et an de iure nouo taxatum ſit, vide quæ dixi in *repet. in cap.* ne collegæ domini Alciati opinionem reprobauerit & hoc legale producit quatuor ſpecies: vt patet, & infra declarabo.

15. ¶ Iudiciale eſt, quod per iudicem per ſuam ſabellitatem æſtimatur, ac taxatur, vt in caſibus inſertis, vt patet hac *l. in verſ. in alio.* Dico ſuſius in repetit. quam ſuper hac lege conſcripſi: hic tantum tradò terminos, vt iuuenes hã intellectis patuo negotio materiam ampleſti poſſint.

16. ¶ Commune

480/C.IV.K.5-4, 1923-1924
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1925-1926
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SPES MEA CHRISTVS.

DE SENTENTIIS, QVÆ PRO EO, QVOD interest, proferuntur.

TITVLVS XLVII.

480/C.IV.K.5-4, 1927-1928
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1929-1930
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1931-1932
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quidam, si agitur principaliter ad interesse, eorum venire etiam vltra duplum. Si autem ad rem, tunc vltra duplum : quod non placet. Item, vbi est damnum in obligatione, tunc precisè ad damnationem agitur, nisi in contractibus innominatis, vt *sup.* diximus.

a ¶ *Successores* per delegationem, vel ordinatis.

b ¶ *Subtilitatem.* & bene : nam aliud confidetur in foro, & aliud in libris.

† *Conc. C. in e. de iudi. fcq. sup. mult. multa vera ex fcq. fcdis exemp.*

b ¶ *Subtilitatem.* per probationes istium, vel instrumentorum, & hoc in contractibus. & etiam in delictis : vt *ff. de re iud. tutand. l. q. & ff. de adm. l. argumentum. & de reg. iur. l. quatenus. & Inſtit. de offic. iud. §. fin. & ff. ad leg. Aquil. l. penu. de. §. ff. l. fermum.* Sed hoc fallit quandoque ratione delicti adueſarij mei, vt *infra, vnde vi. l. §. quando. & ff. quod vi, aut clam. l. semper. §. in hac inuectiua.* Item ratione contumaciæ aduerſarij mei, ſuffitentia eſſet illis, vbi iuratur in litem. Sed qualiter ? etiam de facto probabitur ſingulare intereſſe per teſtes ? Reſpond. deponent duo teſtes. quòd tamen nihil hoc regulariter intereſſet, ſi quis haberet rem notam : non autem dicit quòd tamen ſua intereſſet. Item res eſt communis intereſſe : ſed ſingulare omnium, qui habeant ſic rem notam, non ſimpliciter omnium : quia tunc eſſet commune intereſſe.

a Probari què adversum poſſit intereſſe ſingulare.

c ¶ *Damnum.* & ita ſine omni diminutione hoc præſtatur : etiam ſi duplum cenſeatur dicatur eaſodere : ſed ſtatim dicit infra contrà. Sed dic quòd allegabat vana pro intereſſe habendo, ſuiliter ſi habuiſſe equam, vicilicet hoſtes : & ſi habuiſſe liberum, fuiſſet factus ſapiens, & erudiſſe, & multa huiuſmodi. Item dicebat quòd ſi eſſet in libertate, non fuiſſet captus, & ſic ſimiliter. Vel ideo, quia facilius eſt alicui facere quod conuenit, quàm dare : cùm difficulter quis de patrimonio det : vt *ff. de probat. Libros de tabulas.* & ideo merito punitur in certis, ſcilicet vt vltra duplum non excedat.

d ¶ *Non ex quibuſdam.* hoc referunt quidam ad primum caſum, tu referas ad ſecundum : & dic quòd vana dicebat, quemadmodum modo diximus.

e ¶ *Impoſſibilitate.* quæ enim impoſſibilitas fiat, eadem erit in eum. vt *ſtatur ſi ne ſit l. i. vel l. &* ſic cor. de infinitate vitanda, vt *ſtatur de ſacro ſanct. Eccl.* Vel ſic, eadem quia cùm tranſiret ad infinitum, eſſet incertum. & ſic ſententia dari non poſſet, quæ debet certa dari, vt *ſi certum. l. ij.*

f ¶ *Cùm ſciamus* poteſt hoc referri ad primum caſum, *ſcientes, ſci.* hoc modo, meritò non permittimus vltra duplum, quia

qui cauſas dirimendas ſuſcipiunt [a], per ſuam ſubtilitatem [b] † requirere, vt hoc, quod re vera inducitur damnũ [c], hoc reddatur, & non ex quibuſdam [d] machinationibus, & immodicis perſecutionibus in circuitus inextricabiles redigatur, ne dum in infinitum comparatio reducitur, pro ſua impoſſibilitate [e] cadat : cùm ſciamus [f] eſſe naturæ & congruum, eas tantummodò pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur [g], vel à legibus [h] certo fine concluſæ ſtatuuntur. Et hoc [i] non ſolum in damno ſed etiam in lucro noſtra ampleditur conſtitutio : quia & ex eo [k] veteres [l] id, quod intereſt, ſtatuerunt. Et ſit omnibus, ſecundùm quod dictum eſt, finis antiquæ prolixitatis, huius conſtitutionis recitatio. Dat. Kaſend. Sept. Conſtantinop. poſt Conſulatum Lampad. & Orſit. Coss.

g ¶ *Neuera.* id eſt, naturali ratione.

h ¶ *Proferuntur.* ex conventione promittentis. Sed vſque ad quam ſummam poterunt peti pœnæ conventionales, vel legales? Reſpon. quidam vſque ad duplum : *arg. huius l. & ff. de vſ. cap. I. Iuliano. 2. idem Iuſtinian. 2.* Alij vſque ad quadruplum * : *arg. l. a de ſpon. l. mulier. in fi. & ff. de euict. l. 3. dictum. & Inſt. de act. §. ſemper.* Tertij diſtinguunt, an ſciens promiſſa ſit pœna vltra duplum, an ignorans : vt *ff. quod cau. l. ſed ex ſi quis. §. fin.* Quarta eſt ſententia noſtra, vt diſtinguamus [b] legalem pœnã (vt furti, quæ quadruplũ non excedit) à conventionali, quæ ſi opponatur per hæc verba quadruplum, & quinquplum, & tanti idem : vt *Inſtit. de act §. ſemper.* Aliàs ſi certa ſumma : valet in infinitum. vt *Inſtit. de inut. ſtip. §. alteri. & ff. de verb. obli. l. ſtipulatio iſta §. alteri.* in quib. dicitur inſpici quæ ſit quæſitum. Nam hæc dicio, quæ : non quantitatis, vel qualitatis ſed ſubſtantiæ, eſt deſignatiua : & ſic eſt competẽs moderamen quæcunq; placet contrahentibus. ¶ *A legibus* vt furti, & ſimiles, quarũ legalium nulla excedit quadruplum, vt modò dixi.

i ¶ *Et hoc.* conſtitutio hæc ſcilicet.

k ¶ *Ex eo.* ſcil. hoc.

l ¶ *Veteres.* ſi in ſpecialibus caſibus, vt *ff. de rei, quod vect. lod. § ſi. & ff. de l. ſi. in lege §. celſus. & ff. com. rer. in l. ſi communi. & & ff. ne quid in ſo. pub. l. §. merito. & ſupra eodem tit. l. quicquid.* ſcil regulariter contrarium, quia lucrum non venerabitur. & *ſ. de dam. infe. l. Proculus. & ſ. de nox. & canon. ne canonici. l. penult. & § de act. empt. l. ſi ſterile. §. cùm per conditionem.* Sed etiam hæc lex vult quòd hodie ſit generale, vt in (a) intereſſe veniat iuſtum lucrum. Accvrsivs.

(a) vel ego generali lucrum etiam edictorum : vel in decem caſibus hic per Bertol. ſimil. deſcripta.

SI A NON COMPETENTE †IVDICE IVDICATVM ESSE DICATVR.

TITVLVS XLVIII.

IN hoc titulo ſuperioribus caſibus, quibus dicuit ſententiam in dicit ipſe iure nullam eſſe, addit hunc caſum, ſi ad incompetens iudex dicta ſententia fuerit latam. *competens iudex eſt, à cuius iuriſdictione, vel territorium ſententia non eſt, aut & incompetens dicitur iudex. Dico*, reus (quia adhuc etiam ſibi incompetens iudex competit) *iquitur. Dico* vel notanter, *quia alij ſunt iudices, qui forum & iuriſdictionem habent, vt magiſtratus, alij, qui notionem tantum, vt iudices delegati ad hoc cum ſolo aliquem, qui vtique incompetentes ſunt. ſi ab incompetentibus dati ſint, vel ſi dati à competentibus alia de re iudicent, quàm de qua iudicare miſſi ſunt. & de hu poſſimum eſt hic titulus*, lib. 3. tit. 13. de magiſtratibus, *& vt in poſſimum definitur, qui ſint competentes, vel incompetentes: in hac definitur ſententia à iudice incompetenti dictum ipſo iure nullam eſſe, vt l. 6. §. quod : quæ. D. de iuriſd. tam teſt. quod non innocentia tradatur etiam ad cauſa ſtatum faciam ea rem incompetens iudex, c. 4. de iudic. Et ſecundum definitionem huius tit. iudex datus ad actorem locati ſi iudex de pecunia credita, ſententia nulla eſt. l. 2. vel ſi datus in cauſa proprietatis iudicet de poſſeſſione, vel alium pro de proprietate, cùm tamen cognitio ſalua manet, interdictus proſidi, qui eum dedit, non minus, quam ſi de poſſeſſione datus de re cognouiſſet, quia alia res eſt proprietas longè alia poſſeſſio*, l. 3. hoc tit. *Et ſi vndeci militum de cauſa ciuili iudicet*, l. 2. hoc tit. l. 3. Cod. Theod. de iuriſd. *Idemque eſt in procuratore Cæſaris*, l. 3. de pod. in *de quo Gracchus* l. 4. *ponunt exemplum, vt à non ſuo iudice poſſe dari à procuratore Cæſaris inter priuatos diſſa ſententia non poſſit iudicati actionem. Incompetens etiam eſt quem magiſtratus non debet, partes edocturus*. l. 3. 2. de iuriſd. om. iud. *non conſenſus partium eum tamen competentem iudicem facit, qui tribunali præſit, qui ſe ab eo datum eſſe, qui tribunali præſit, vel ſua conſtatur, qua præſumptio ha beatur: & hoc eſt quod dicitur non recuſari iudicem, nec præſumptionem fore opponi poſſe poſt litem conteſtatam. Nemo litem conteſtari cogitur. Et tacitam tamen eorum, ne contumax magiſtratum, vt hoc ſpectat, an ſit competens, poſſe tacitum ſilentium dici vel hoc. Definitio huius tit. ſi generaliter accipiatur ſic accipienda eſt. Si certa conſenſum partium incompetens iudex ſententiam dixerit, ferè ſua conſtitutione apud eum facta per errorem, vel ſi ea conſenſa partium edictus, non eam datus à magiſtratu.* Cvtac.

Sententia à non ſuo iudice lata, eſt ipſo iure nulla. Bart. Vel ſic : *Delegatus ad certam rem, de alia non pronunciet, quæ illi non accedat, & pronunciando nil agit.* Sal.

1. Imp. Alexander A. *Sabiniano* *.

VIdex ad certam rem datus *, ſi de aliis pronunciauit, quàm quod ad eam rem pertinet, nihil egit *, l. III. No. * Maxi. II. & Æliano Coss.

Sententia delegati ab incipiente delegante, non valet iuriam ſi delegatus ſit magiſter militum. Sal. Vel ſic : *Magiſter militum non poteſt pronunciare contra non militem, ſi non debet commiſſionem ab eo ſubeuntem turriſdictionis eſſe eſt. h.d. ſic.* Pavl. de Castro.

Non ſolum prodiſſe

modo eſt ſententia nulla, ſed & ſi à non competente dpe. Et etiam ſic ſecundum Alc. Quidam modus inſficax, vel nulla dicatur ſententia à competente iudice lata, ſupra dictum eſt, ſignatur vt videmus dicta, qua nulla eſt ideò, quia à non competente eſt prolata.

Videt. Carve. Delegatus iudex in cauſa, qua probatur fundus Sepronianus, ſi pronunciauit de Scianoca valeat, quæritur? Dicitur quòd non. Vivianvs.

n ¶ *Datus* verbi gratia datur ad *Sect.* & prouiſtur ſuper viginti.

o ¶ *Nihil ego.* nihil poſſe ſine conſenſu aliquid in rem contrarie.

480/C.IV.K.5-4, 1933-1934
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vt ff. de adil. edi. l. adilis. §. item sciendum Vel nisi incidens fuerit quæstio, vt supra de ord. iud. l.). & sup. vbi, & apud quem. l. fin. in fin. Vel nisi ex consequentia, vt de expensis, vel fructibus, vt supra de ord. iudic. l. Paulus. nam ex vsuris delegata, sine quibus contestam exequi non possit: vt ff. de precario. l. ad rep. & Liciniam. 4. Vel nisi consentiat reconueniatur cõuenientem, vt supra de semnor. & interlocut. l. cum Papinianus. & ibidem. & consequenter. 5. Vel nisi virtualiter pars cui cessatio prorogetur iustificatio de re ad rem: vt ff. de iudiciis l. de quo re. §. fi. 6. Vel de quantitate ad quantitatem, vt supra de app. l. fin. §. fin. In prædictis autem videtur cognitio ad delegatum pertinere: nam de delegato loquitur hæc lex. Accvrsivs.

† Cor. sum hac l. ad re. firmandu confue. &c. 4. 5. & 6. sic intrad. inde.

a Reconuenta. nisi ex superdatis per appellationē sequentem.

II. Imp. Gordianvs A. Licinio.

SI militaris * † iudex super ea causa, de qua ciuilibus[b] actionibus disceptandum fuit, non datus à quo dari poterat, cognouit: etiam remota appellatione, id, quod ab eo statutum est, firmitatem iudicati non habet.

Delegatus ad causam proprietatis, non potest cognoscere de causa possessionis, super qua non fuit delegatus. Bal. Vel sic: *Delegatio in petitorio non extenditur ad possessorium. Et pœna casum in hac glossa.* Salyc. Vel sic: *Sententia lata super possessione, non facit præiudicium in causa proprietatis, ideò ea non obstante potest ferri contraria sententia in causa proprietatis.* Pavl. de Cast.

III. Imp. Diocletian. & Maximia. AA. & CC. Philetæ.

DE POENA IVDICIS, QVI MALE iudicauit: vel eius, qui iudicem, vel aduersarium corrumpere curauit.

TITVLVS XLIX.

QVoniam peccat ea etiam quod iudex cõpertus male iudicauit, ipse iure nullã sit. Et videtur nõ esse nullã quia lex aut, nisi mali iudicium sit. Resp. contrarie non consulli rerum iudicatarum auctoritatem quia statum Reip. maxime rebus iudicatis continetur | vides. D. de re iud. l. iuxta. 5. cum prætor. D. ad Treb. l. 8. pronunt. §. fi. quæ. D. de bo. lib. & sæpe ita ait si per errorē, & imprudentiam male iudicauit, vt circa appellationem sententia eius rescindi non possit: sed perinde, atque si lis fine esset, ita eam interpō in tantum teneatur, in quantum religioni iudicantis videtur. l. vlt. D. de extr. cog. *Salua tamen extraordinaria quia dolo fecit. Quòd si per ambitionem, & gratiam malè iudicauit, etiam sententia valet, sed ei, cuius interest, in solidum lite æstimatione, tenetur, & infamia notatur.* l. 6. hinc in fin. D. de iud. l. c. hoc tit. *Quod si per corruptionem, & fraudem id fit, pœnalis corruptus malè iudicauit, hoc casu sententia ipso iure nulla est.* | Ivrisdict. quand. proinon est nec. & iudex infamia notatur. & *solidum lite æstimationem ei, quem læsit, præstat.* l. c. & extra ordinem criminali iudicio coercetur. Et autem, qui data pecunia corrupti iudicem, vt malè iudicaret, vel aduersarium vt calumniaretur, & prauaricaretur, *causa cadit ex confess. Aduersus ad Cassium Tabernam id est, ex* l. 1. hinc tit. *enim si mercede* in l. 1. §. pen. D. de calum. *Si alter corrupit, amoris alluman: si rem, de infamem. nam* in l. 1. alibonis *verbo continetur exceptio: & hoc re mendo iudicium. Post rem iudicatam secundum corruptionem etiam litem amittit: quia sententia ipso iure nulla est. & lite restituitur ei ne detur, missi ex No. Infamia: si semper accusari, & accepta pecunia arguerit aduersarium, vel iudicem. Ex No. Infra. corrupere est mediatum confecto.* Cyiac.

Qui diffidentia iuris sui in corruptelam prorumpit, litem perdit, siue priuata sit lis, siue publica, siue fiscalis. Bal. Vel sic: *Qui diffidentia iuris sui in corruptelam prorupit, litē perdit.* Sal. Vel sic: *Aliter, qui per pecuniam corrumpit iudicem, vel procuratorem, seu aduocatum rei, perdit*

SI de proprietate datus c iudex aduersus te nihil super hac statuit: rectior d prouincię adibus hanc causam cognoscere, subque decidere sententia curabit: cùm & si quid de possessione pronunciatum proberur, hoc causæ proprietatis minimè nocebit e. S. No. Nouemb. Herc. & Cæsar. Coss.

Et in publicis, & priuatis causis sententia à non suo iudice lata non valet. Salycetvs.

IV. † Imp. Gratia. Valentinia. & Theodos. AAA. ad Festum vicarium, post alia.

ET in priscatorum f † causis huiusmodi forma seruetur, ne quemquam litigatorum sententis non à suo iudice dicta constringat f. Dat. X. Kalend. Octob. Romæ, Auxonio & Olybrio Coss.

DE POENA IVdicis qui malè, &c.

Et etiam nulla sententia si iudex corrumpitur vnde dicit quæ sit pœna corrupti iudicis, vel corrumpentis.

COnstitit.] Cassa. Qui iudicem, vel aduersarium id est, procuratorem, vel aduocatum aduersarij per pecuniam corrumpit, eadem ab actionibus in talis videtur de suo iure dissidere.

h ¶ *Publicæ.* alicuius ciuitatis vt l. *de seruitut. rust. l. final.* Vel dicit de crimonali. Accvrsivs. Florent.

i ¶ *Aduersario* *. id est, procuratori, vel aduocato aduersarij, secundū antiquos. nam principali aduersario licet daretur l. *de transact. l. seruus* (sed in casu, quādo per calumniam ageret actores ff. *de condict. indeb. l. in summa.*] Item in criminali distinguitur l. *de translatio. l. magistro* si accusatus des accusatori, siue econtra quod raro accidit, tunc condemnatur reus, si in confessione perhibet: vt ff. *de quæstio. l.).* *Idem.* & §. *si quis vero.* Posset etiam intelligi lex ista, cum in pecuniaria causa do pecuniam aduersario principali, vt non delinat à lite: sed vt pariatur contra se ferri sententiam.

k ¶ *Amittat.* scilicet actor. ¶ Sed quid in reo? Dicunt quidam non habere locum legem istam. Tu die idem * in reo, cùm eadem c fit ratio æquitatis, vt sc. amittat ius defendēdi & sic causam amittat. Dic secundum Bartolum iure, quando est iudex datus vt *infra quando prator. non est nec. l. vendit.* [Sed per authenticam mentur veniam: vt *in auct. nouo iure. infr. nod.*]Si autem procurator, tunc valet nihilominus sententia: sed reus, cuius procurator est corruptus, habet doli exceptionē: vt ff. *de doli except. l. ff. procurator. & de iure fiscal. eius.* Adhuc verò agit antiqua actio-

† Ex Codice Th. l. 6. tit. Ca. † Concor. cum *infra quando prator. non est nec. l. vendit.* & *l. circa. de mil.*

a Corrumpere an liceat pecuniam, vel aduocati aduersarij, an etiam ipsum aduersarij in ciuili, vel criminali causa.

† Videtur legere c. affinis, cæ l. ff. *de iurisdictione.* & hic enim Imperatores sub Vipiano intelligit Antoninum, non Alexandrum, vt incepit quidam hic adnotare.

b Corrumpi, ad est reus li. cum amittit. vt hic. quod Bart. admittit in l. 1. §. *fin. ff. de calumniat.* contrà opinionem Vipiani in l. *de quæstio.* & c Adde Bar. tandem in hoc e. simili.

480/C.IV.K.5-4, 1935-1936
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ne: & fi excipiatur ex fententia, replicabitur de dolo: vt ff. de dolo l. [illegible] & fic verbum [illegible] femel pofitum, diuerfimodè accipiatur. Datur etiam contra corrumpentem actio de dolo ad impenfas, nifi reus paratus fit fubire iudicium fub hac exceptione, fi eft collufum: vt ff. de dolo l. & eleganter §. pen. Poffet etiam dici quòd quando precium interuenit fuper ipfo iure, non teneat: fecùs fi preceffit arg. ff. ad Trebell. l. femus [illegible] §. [illegible] praeter. Punitur etiam aliter hodie corrumpens: vt in auth. noua iure. hic pofita, quam hic lege.

a ¶ Differentia. fic & fupra de poftu. l. prouidendum.

NOua iure.] CASTR. Haec authentic. ftatuit aliam poenam in iudicem, qui accepit pecuniam: quia fi fponte confeffus fuero me dediffe pecuniam, non punior: fed iudex in triplum eius, quod accepit. fi aliquid ergo promiffum fuerit, in duplum reddet: & priuabitur poteftate iudicandi, fi caufa erit pecuniaria. Si criminalis, omnia bona iudicis confifcantur, & relegabitur. Si verò probatum nō fuerit fe accepiffe, & iurauerit [a], liberabitur. Si non iurat, punitur ac fi accepiffet, & ego punior: quia folum tantùm comiti priuatarum rerum, quantum erat in lite. Si verò caufa eft criminalis, bona mea confifcabuntur, fi iurauit me non dediffe: fed non folùm ego, fed & iudex punitur: ficut Edictum eft.

b ¶ Meretur. Non punitur fponte [b] confitenti: fic ſ. de his qui fe dela. l. j. lib. x. & ff. de iure fifc. l. edicto. & ff. de ad. [illegible] ma cau fallo l. aq. § [illegible].

c ¶ Accepit. re ipfa.

d ¶ Confifcatis. Contrà in authent. vt nulli iudi. §. fi. collat. ix. Sola. hoc fpeciale: vt in crimine laefae maieftatis: idem dicitur & incefto: vt C. de ince. nup. auth. inceftas.

e ¶ Non potest. Nota quòd calumniari [e] hoc ipfo, quòd non probat contrarium, argum. fuprà de adua. diuer. iudi. l. j. Sed argu. contrà, ff. ad Turpill. l. j. §. j. Sed ibi erat perfona, quae ex fola fufpicione [d] poterat accufare, vt maritus: vt infrà ad leg. Iuliam, de adult. l. quamuis. g.

e ¶ Non potuit. etiam fi eft iuratum.

f ¶ Refutauerit. fic C. de fide inftru. l. fina.

g ¶ Dediffe. Ergo hîc permittit argui [*] periurium, contra regulam fuprà de re. cre. l. j. Sed hoc, quia delatum fuit à iudice, & fpeciale eft hîc: vt & aliàs: vt ff. de iureiur. l. admonendi. & hoc auth. eft in authen. vt litig. §. fi quis autem coll. ix.

actionem is, qui diffidentia [a] iuftae fententiae in pecuniae corruptelam fpem negocij repofuerit. Dat. XIV. Kalend. Ian. Duobus Afpris Coss.

IN AVTHENTIC. VT litigantes in exordio litis iurent. §. fi quis autem ex litigatoribus. coll. ix. conft. v.

Si corrumpens iudicem aliquo dato, vel promiffo, feipfum defert, & probat, veniam meretur: & iudex in caufa ciuili tripilici poena punitur: in criminali omnibus bonis confifcatis in exilium datur. Et vbi deferens non probat: fi delatus iurauerit fe non recepiffe, liberatur, & deferens, in aeftimatione litis punitur: & nihilominus per fententiam poterit de corruptela decerni. Et fi delatus per iuramentum fe purgari recufauerit, punitur ac fi contra eum probatum fuerit, SALYC.

NOua iure, qui dicit fe dediffe alicui, vel promififfe, & perfonā declarauerit, & hoc probauerit, veniam meretur [b].

Sed qui accepit [c], vel promiffionem fufcepit, fi caufa pecuniaria fit: dati triplum, promiffi duplum à comite priuatarum rerum exigatur dignitate, feu cingulo amiffo. Si verò criminalis caufa fuerit: confifcatis [d] omnibus bonis, in exilium mittatur. Sed fi datum, vel promiffum probare litigator nequiuerit, perfona, quae dicitur fufcepiffe, iuret quòd neque per fe, neque per aliam perfonam accepit, aut promiffionem habuit: & fic libera fit. Sed litigator, qui oftendere non potuit [e] in caufa pecuniaria aeftimatione litis à comite rerum priuatarum exigatur, lite fuftinente proprium euentum: in criminali bonis omnibus confifcatis: caufis apud competentem iudicem legitimè terminandis. Sed fi perfona à litigatore manifeftata praedictum iusiurandum refutauerit [f], memoratis fubiaceat poenis. Sed fi quis litigantium iurauerit fe non dediffe, vel promififfe: fi intra decem menfes poft fententiam memoratam oftendatur dediffe [g], vel promififfe, memoratis poenis dantes, & accipientes fubiacebunt.

Iudex corruptus famam perdit, & damna refarcit. hoc dicit fecundùm BALD. & SALYC. *Vel fic: Iudex, qui corruptus prece, vel precio dedit fententiam, efficitur infamis, & tenetur parti, quam laefit, in aeftimationem litis. h. d. fecundùm* PAVL. DE CAST.

II. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Feliceem.*

DE eo, qui precio [h] deprauatus, aut gratia [i], perperam iudicauerit, ei vindicta, quem laeferit, non folùm aeftimationis [k] difpendij: fed etiam litis diferiminis [l] praebeatur. Dat. VIII. Kalen. Nouem. Conftantinop. A. V. & Licinio CC. Coss.

h ¶ DE eo, qui precio. Superior lex de corrumpente, haec de iudice corrupto dicit.

i ¶ Aut gratia. primò non valet ipfo iure: vt ſ. quando pro. non eft necef. l. venales. fecundò valet, fed refcinditur: vt ff. ad Trebell. l. femus [illegible] §. illam praeter. ACCVRS.

k ¶ Aeftimationis. id eft, non folum debet ei condemnari in aeftimationem fumptuum, vel difpendij, quod ipfe fecit in litem: id eft, in aeftimationem litis. Vel dic quòd patitur difpendium aeftimationis: ideo quia efficitur infamis, fequens non meretur. ACCVRSIVS.

l ¶ Diferiminis. ¶ i. id eft, periculi, & hoc per [a] actionem in factum: vt Inftitut. de obligatio. quae ex quafi malef. naf. in principio. Tenetur enim lege Iulia repetundarum: vt ff. ad leg. Iul. repe. l. iij. & iiij. quae extraordinariè punit: vt in aut. [illegible] l. lex Iulia. §. §. [illegible]. Itē crimine concuffionis: vt ff. de concuf. l. fin. Item & crimine falfi, quod poenam deportationis, vel vltimi fupplicij continet: vt ff. ad legem Cornel. de falfis. l. j. §. & qui iudicem. Item & edicto de calumnia: vt ff. de calumn. l. j. & iij. §. illud. An autem ille, qui dedit, repetere poteft, habes ff. de condic. ob tur. cau. l. ij. in fin. & hoc cum dolo. ¶ Si autem fine dolo, hoc eft, per imprudentiam [b]: tunc tenetur actione in factum in quantum bono iudici videtur: vt ff. de var. cog. l. fi iudex. fiue paterfamilias, fiue filiusfamilias erat iudex: vt ff. de iudic. l. fi filiusfamilias. &c. ACCVRS.

a Iudex, qui corruptus [illegible], [illegible] actionibus tenetur.

b Iudex imprudens non dolo iudicās, actione in factum tenetur in quantum bono iudici videbitur.

a Iurare iniungendum quis cogitur [illegible] probatio[illegible] l. [illegible] [illegible] l. ii. [illegible] [illegible] [illegible] quis ad [illegible].

b Sponte confitenti ignofcitur, de quo v. pleniffimè apud Tiraquell. tract. de poenis remittendis, cauf. [illegible].

e Calumniari videtur, qui non probat.

d Ex fufpicione fola maritus accufare poteft.

a Periurium delato à iudice iuramento argui poteft.

SENTENTIAM RESCINDI NON POSSE.

TITVLVS L.

IN *hoc titulo proponitur quod & in tit. generali praediximus* l. p. de fentent. & interl. *ipfo iure nullam effe fententiam pofteriorem eiufdem iudicis, vel fucceſſoris eius de eadem re inter eafdem perfonas, quae contraria eft priori, à qua appellatum non eft. Let pofterior potior habetur priore, at fententia prior potior eft pofteriore. Denique nec praetextu omiffae peremptoriae exceptionis fententiam retractare, & refcindi poteft, nifi beneficio appellationis, aut reftitutionis in integrum.* CVIAC.

Nemo poteft fuam, vel anteceſſoris fui fententiam reuocare: & fi reuocat, non eft appellare neceſſe. BALD. *Vel fic: Sententia, per quam refcinditur propria, vel praedecefforis, eft ipfo iure nulla.* BART. *Vel fic: Reuocatio propria, vel fui praedecefforis fententia, eft ipfo iure nulla: nec appellatio eft neceſſaria.* SALYC. *Vel fic: Sententia definitiua valida non poteft proprio motu iudicis reuocari.* PAVL. DE CASTR. *Sed remedia praedicta à iure fic, quae ponuntur in gloſſa.*

I. *Imp.* GORDIANVS A. *Secundo.*

NEQVE fuam, neque decefforis fui fententiam quemquā [m] poffe retractare † in dubium non venit: nec neceſſe effe ab hu-

SENTENTIAM refcindi non poffe.

Non formata his, quae funt neceſſaria in fententia, non valet: vt fuprà eo. formata valet, adeò vt retractari non poffit, nifi folito modo.

NEque.] CASTR. ¶ An iudex fententiam fuam retractare poffit, quaeritur? Dicitur quòd non, nec eius fucceffor [c]. quòd fi fecundò feratur fententia, non tenebit, nec ab ea neceſſe eft appellare.

m ¶ Quemquam. ordinarium etiam, neque [d] delegatum. Sed hoc [e] fallit i. per in integrum reftitutionem: ff. de mi. l. in caufa. §. §. [illegible]. Item per fupplicationem: vt fu. prà de preci. imper. offer. l. fi quis aduerfus. & in authent. quae fupplicatio. j. Item quando prima ipfo iure eft nulla: vt ſ. quomodo & quādo iudex. l. fi praefes. [illegible] Item per appellationem: vt ff. ad Tur. l. [illegible]

c Sententiam fuam iudex, eiufue fucceffor retractare non poteft.

d Sententiam fuam definitiuam retractare iudex non poteft fine fit ordinarius, fiue delegatus.

e Sententiae quemadmodum, & quib. ex caufis mutari, & retractari poffit.

† In omnibus manufcriptis legitur, retractare. infrà, fanè quam retractare. Cuia.

480/C.IV.K.5-4, 1937-1938
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

L.i.§fin. §.Item propter falsitatem commissam vel in ſcripturis falſis reſtamentis. L.j. c. Item propter falſos teſtes, ſecundum nonnullos ſi non ſint corrupti pecunia: ſed potentibus. P. contra. 7. Item propter corruptos pecuniis: vt §. de re iudic. L. diuus Hadrianus. 8. Item de in alium caſibus, in quibus licet opponere peremptorias * poſt ſententiam: vt no. L. prox. 9. Item propter prauas citationem arbitrati: vt T. de admon. diuort. iudic. L.] Item hoc b in definitiuis. 10. ¶ Interlocutoria c poteſt indifferenter mutari, & reſcindi: vt §. ſi. de act. L. diuus §. fin. §. de re iud. L. quod iuſſit. & ibi notata. & facit ſupra de ſententi. L. poſt ſententiam. 11. ¶ Diuers. filiter reuocationis.

a Exceptiones peremptoria ertitis caſibus poſt ſententiam obiici poſſunt.

b Sententia appellatione in dubio deſuſpenſiua interim intelligi hanc caſum Glo. & ibi Bal. & Bart. quando ap pellandum. c Nouella in ter incertum poteſt indifferenter reuocationis. de reſcind. Glo. & ibi Bar. Ioan. de Imo. & de ſuſpe. d Omnis diffinitio, qua datur a lege, vel ſtatuto, non re quirit mentionem iuſtitiæ, aliquæ per exceptio. nem oppoſitæ contradictorie. v. Lapidem in principio. PAVLLAS.

PEremptorias.] d Cassius. Tenebar tibi in decem: feci tibi pactum de non petendo, contendisti, nec exceptione uſi pacti oppoſui, & ſecutus: an poſt ſententiam poſſum eis opponere? Dicitur quòd non, niſi forte mutatæ quo caſu reſtituar. ſi fuiſſem maior: vel abſens, appello aliter reniſi ſub pretextu exceptio. non oppoſitæ contradictorie ſententia. ACCURS.

e ¶ Peremptorias. Vide ſcripta ad L.14. Tde prob. CYNAC.

b ¶ In initio. id eſt, ante litem conteſtatam.

c ¶ Eraturæ. ¶ Quando peremptorias *, & quando dilatorias oppo nantur, dixi T. de probat. L. exceptionem. Vt ſciatur tamen hic, quòd poſtquam ſunt dicta e teſtificata: tunc eſt publicata dicta teſtium, opponi nõ poteſt, niſi deberet per confeſſionẽ, vel inſtrumenta probari. Alij dicunt nullo modo: & pro eis, ff. de teſt. L. ſed & ſi ſuſpenſus in princip. & ad leg. Iul. de adult. I. quamuis indubitati. ACCURS.

d ¶ Edictum. quod non habemus.

e ¶ Feminibus. minoribus non maioribus & hoc ſubintr: nã, &c. ſed in caſibus E opponitur peremptoria etiam poſt ſententiam, quos no T. de iur. & fac. ignor.] ACCURSIVS.

f Dicitur teſtificari quo teſtium publicatione.

g Excepta peremptoria certis caſibus opponitur poſt ſtem.

† Alexandro, vel al. Adriano.

iuſmodi decreto * interponere prouocationem, explorati iuris eſſe. PP. Kalend. Mart.

Exceptio peremptoria ſi non admittatur ſententia non reſcindetur: niſi reſtitutionem, vel appellationis remedio. BART. Vel ſic: *Exceptio peremptoria poteſt opponi ante ſententiam, non poſtea, niſi ſit reſtitutionis in integrum ratione ætatis.* SALYC. Vel ſic: *Exceptio peremptoria poteſt opponi, & probari vſque ad ſententiam definitiuam, poſtea non: niſi lata ſit contra minorẽ, vel alium, qui mereatur reſtitutionem in integrum: quia tunc competit reſtitutio contra ſententiam: quæ obtinuit poterit opponi. b. d. ſecundum* PAVL. DE CAST.

II. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIAN. AA. & CC. *Alexandro.*

PEremptorias * exceptiones omiſſas in initio b, antequã ſententia feratur c, opponi poſſe † perpetuam edictum d manifeſtè declarat. Quòd ſi aliter actum fuerit, in integrum reſtitutio permittitur e. Nam iudicatum contra maiores annis viginti quinque nõ oppoſitæ præſcriptionis velamento, citra remedium appellationis reſcindi non poteſt. V. 11. Kalend. Ian. Nic. CC. Coss.

Reſcripta poſt ſententiam impetrata, ad reſciſſionem ſententiæ non valent. BALD. Vel ſic: *Non debet admitti reſcriptum, per quod retractatur iam deciſum.* SALYC. Vel ſic: *Virtute reſcripti principis non retractatur ſententia legitimè lata.* PAVL DE CAST.

III. Imp. CONSTANTINVS A. *ad Procultum.*

IMperata † reſcripta f non placet admitti, ſi deciſæ ſemel cauſæ fuerint iudiciali ſententia, quam prouocatio nulla ſuſpendit: ſed eos, qui talia reſcripta meruerunt, etiam limine iudiciorum expelli. Dat. VI. Kalend. Ian. Constant. & Licinio AA. Coss.

DE FRVCTIBVS, ET LITIVM † EXPENSIS. TITVLVS LI.

*Datur hic titulus, vt intelligamus iudicem non tantum de re principali: ſed etiam de eius reſtitutione, & de ſumptibus litis ſententiam debere proferre. Et ſtatim initio proponitur fructus intelligi deductis ipſis impenſis: propterea regula tertia, à qua melior cauſa exiſtit dicitur in l. fundus. D. fam. erc. & tamen vnus exiſtit debet ex l. vlt. T. de fun. rei pr. Et iſta impenſa dicuntur, quæ ſunt neceſſariæ, vel vtiles. l. heres. D. de pet. her. facta conſeruandæ, emendæ, vel reficiendæ quarendarum, aut reaugendarum. Hic imprimis prima ſatisfit ex fructibus deinde reliqui fructus reſtituuntur, ſi in cauſa reſtitutionis duxerunt ſi in cauſa diuiſionis fuerunt. Et res vendicationem, quæ agitur aduerſus bona fidei poſſeſſorem, l. 2. dicunt ſequi etiam fructus poſt litem conteſtatam percepti, aut percipiendi, & bodie fructus ſimpliciter, non vt ex XII. tab. duplos. Nam admittit mala fides poſſeſſorem fructus retro computantur, maxime ſi agatur interdicto vnde vi, vel petitoria hereditatis, vel ſi ſpecialis iudex nominatus pronunciet. In expenſis quoque litis iudex condemnationem facere debet, & in dando, vt præſtet ex vtilibus, qui venditor. l. vlt.]. quand. prou. non eſt nec. §. hæc autem. Inſt. de pœna tem. lit. & l. 4. hoc tit. illa loca pro peculiaria cauſa, poſt defuncto, poſt ſumptus. Sic enim ex Vlp. & prima omnium citatum Magnitus reſtituendo: eſt, ex Baſil. in quibus eſt vt eum oneſta ego in Synopſi. Ex condemnatione igitur dicitur, vel ex quo iuratis, reddatur præter res, & fructus etiam expenſæ litis, & damna ex itinerary ſumptus. Et etiam in omnibus aliorum actis obſeruata, quæ ſunt in decimam partem litis, ſi ſi diuiſam à decima, de qua in l. pen. quæ eſt decima expenſarum non litis, vt dicunt initio XII. Obſ. Debet autem de expenſis litis iudex pronunciare: id eſt, vel ad earum præſtationẽ adijcere, vel in earum præſtationẽ condemnare, & adijcitur ex cauſa. vt d. l. pen. & No. Bal. Si aliter pronunciauerit, neque valleret in toto expenſarũ nomine vltra actis eſt l. 3. hoc tit. ad ter atque ſi fieri de fructibus iudex nihil pronunciauerit. nam integra eſt actio de fructibus. Non eſt enim ius appellandi victori ab non habenti rationem expenſarum litis, l. vlt.]. quæ pro iudicio eſt vere ſed iudex in nomine victori tenetur.] properandum. §. hic autem alterutra. C. de iudic. Aliquando victor appellat, ſi ſententia ei non ſatisfaciat ad plenum, vt D. Auguſtinus ait epiſt. 160. Solent homines quando cum inimicis eorum conuentis ſeriùs agitur, à mutuæ ſententiæ pronuncie) non etiam ſi expenſarum litis ratio habita non ſit. & victus appellauerit: imò nec ſi ſententia non ſatisfaciat ad plenum, cum forte ob hoc ex contumacia confeſſionis, aut cauſa etiam victor vicit reſpondi litem ipſo fuo. d. properandum. §. hic autem ex gellio. Valde notanda eſt conſtitutio l. vlt. vt quia priuilegium victi non agnoſcunt expenſarũ litis, nec minoris æquitatis etiam victores à victo, licèt idem priuilegium non habeant, nullus, aut minoris reputetur. CYNAC.

Fructus dicuntur deductis ſumptibus. Vel ſic: *Verba iuris debent ad intellectum legum referri.* Vel ſic: *Quod iudex loquatur, intelligitur loquitur.* BALD. Vel ſic: *Considerandus eſt fructus deductis ſumptibus.* SALYC. Vel ſic: *Fructus intelligantur deductis impenſis factis gratia ſpirum quærendorum, & conſeruandorum.* PAVL. DE CAST.

1. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIAN. AA. & CC. *Alexandro* †.

DE FRVCTIBVS, & litium expenſis 1.

Quia in ſententia cauſa eſt mutata fructuum: & ſumptuum ideo de his dicit.

HOc fructuum.] CASSIVS. Rem meam mala fide poſſedisti, & fructus percepiſti, & vtpote in ea deficit: conuenitur te rei vindicatio. pro parte, quid nomine fructuum continetur lite conteſtata, quæritur? Reſpond. quòd id, quod ſupereſt, deductis expenſis. VIVIAN.

¶ Hoc fructuum. reſpicit tacitè obiectionẽ, quæ dicat, malæ fidei poſſeſſor tenetur de fructibus: ſed intellige deductis b expenſis, quia nullus eſſet, &c. vt hic, & ff. ſaluũ. mecſſ. l. fundi. qui. & ſal. ma. ſ. fundus.

h ¶ Quod inſti. qui ſibi quærendorum, &c. vt ff. de pet. hered. l. ſi à patre. §. hæ. & argumen. ſupra de pe. hæred. l. in reſtitutione. Et diſtingue hic: vt ſupra de rei vend. l. certum. inſtitus in l. ea diuiſio. ff. de rei vind.

LIgitur.] CASSIVS. Si contra te rei vindic. & eſt ſententia lata: non vltrò reſtituere: ad quid mihi renuntia, quæritur? Reſpond. quòd non ſolum ad rem, & ad fructus extãtes, ſed ad non quos percipere potuiſti tempore, quo res fuit deducta in iudicium per litem conteſtata quæ dicta ſunt vera etiam in herede mala fide poſſidente.

OF fructuum t nomine continetur, quod iuſtis h ſumptibus deductis ſupereſt. III. Non. April. CC. Coss.

Poſt litem conteſtatam poſſeſſor tenetur de fructibus percepti, & percipiendi: & idem in herede eius. BART. Vel ſic: *Factus mala fide poſſeſſor, per litem conteſtatam tenetur de percepto, & de percipiendo: & etiam eius tranſit in heredem.* Vel ſic: *Poſſeſſor conuentus reali*

¶ Concor. glo. ſuper verbo, ſi. verum non valet. cum de reſcr. a v. Tradit Lanfranc. de expenſis. cap. ſi. in princ.

¶ In omnibus iudicijs mandatis prin ſcrip. eſt. Ordin. decim. capitulo.

480/C.IV.K.5-4, 1939-1940
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1941-1942

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1943-1944

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE RE IVDICATA.
TITVLVS LII.

Res iudicata est lis fine negotium, de qua sententia lata est. Vel causa quæ transiit ad condemnationem, aut absolutionem. Sententia condemnatoria ipsa, vel absolutio Rei iudicata una verbo iudicium: nec quicquam idem est iudicatum, quàm sententia. Et autem sententiam à iudice rescindi, & retractari non posse docent hic 30. tit. 31. docet de re iudicata ex parte aliqua litigantium rursus agi non posse, & absente aduersario exceptionem rei iudicatæ, vt hic aliquot locis sunt, l. 1. quæ nec præsentia absentium aut rem iudicatam influxuri posse, præterea docet, aquarum, & Gratianopolitanum, quòd si quo iudicio superatus est, idem sit separatum dicat quòd in eo parte litis restituta ex integro causam agi hoc enim est analogia suus, ratione obstet. l. 2. aut rem iudicatam influxuri non posse. Et vetus Theodosiana lex sententiam sub aliorum compositionis emissam integram restitui non posse, sicut nec sub aliorum absentia exceptione peremptoria: sed actionis iudicium opponi compositio pacti posse exceptionem doli. l. 2. Et de corpore, sicut in specie l. 3. eadem conditionis persona eidemque fuerit, si prolocutrix rem fortunam tradita in postulatum alterius, & hoc confirmatur & alios quidam, etiam post rem iudicatæ opponitur exceptio peremptoria nil ex nova causam, sed eandem ex præterita causa. addatur in l. 4. nec præterea nouum influxuri non posse reparationem, vel iudicatas rescindere posse, quia de re simpliciter, sine alio loco. Et generaliter l. 5. rerum iudicatarum auctoritatem non patiuntur, ea, quæ semel finita sunt, infirmari, quia est summa definitio huius rei, quæ inter aliquos acta, vel mandata, videtur, quam propriè pertinere ad gesta à Marcellino V. S. Tribuno & notario confecta contra Donatistas, consil. 1. 33. Cod. Th. de hæret. & D. Augustinus epist. 158. 159. 160. Cyrac.

a Æquitas nouæ causæ nouum inducit remedium. hoc dicit secundum BAL. Vel sic: Contra sententiam, quæ ipso iure nulla est, opponi exceptio, Quod petis inutile habes. BART. Vel sic: Exceptio superuenire potest sententiam, potest opponi post sententiam in executione, hoc dicit secundum BVT. Vel sic: Rebus iudicatis parcitur nisi peteatur, quod non habetur. SAL.

1. Imp. ANTONINVS A. Stellaueri †.

REbus quidem iudicatis standum est. Sed si probare potueris eum, cui condemnatus es, id, quod furto amissile videbatur, recepisse: aduersus iudicati agentem, doli exceptione opposita, iuueri te potuisse. XII. Kal. Mart. Ant. A. IV. & Balbino Coss.

Error calculi sententiam nō vitiat. hoc dicit secundum BALD. & SALVC. Vel sic: Propter calculum vitiū sententiam non debet sententia rescindi, quia transiit in iudicatum. b. d. secundum PAVL. DE CAST.

II. Idem A. Pacatiano.

REs iudicatæ si sub prætextu computationis instaurentur, nullus erit litium finis. PP. Prid. Non. Romæ, Leto, & Cereale Coss.

Etiam si sententia contineat pœnam, standum est ei, nisi appelletur: BART. Vel sic: Potest quis ad vē, & pœnā eadem libelli contineri, & valet sententia. b. d. BALD. Vel sic: Sententia condemnatoria rei, & pœna est parendum, si non est appellatum. SALYCETVS.

III. Idem A. Demetrio, & alio.

SI pecuniam, quam mala ratione l inserere posse vos apparuerit, iussi fisci ē inferre cum pœna, & competens præcepto præsidis non prouocaueris, h eniuersum quantitatem debetis inferre i.

Propter instrumenta de nouo reperta, non retractatur sententia non lata. BALD. SAL. & PAVL. DE CASTR.

IIII. Imp. GORDIANVS A. Auxiano.

SVb specie nouorum k instrumentorum posita repertorum m l, res iudicatas retractari n, exemplo graue est o. Dat. VIII. Id. Mart.

Qui petit dilationem ad allegandum, sententiæ confessus videtur: & sibi appellare non potest: & si appellauit, videtur renunciasse. BAL. Vel sic: Qui petit dilationem ad allegandum, dicitur sententiam approbare & appellationem renunciare. b. d. secundum BART. & SALYC.

V. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS * A. & CC. Valentino.

AD solutionem dilationem petentem †, acquiescisse sententiæ manifestè probatur: ficus eum, qui quolibet modo ‡ sententiæ acquieuerit ?. Nec enim instaurari finita, rerum iudicatarum patitur auctoritas.

a Quis à se petere, quod in re habet.

a ¶ Standum. id est, parendum: vt ff. de arbit. l. Cassius §. fin. & supra de lite pen. l. fin. de erro. ad. mat. l. sententia. Aliter ponitur: standum. ff. de do. lib. f. ff. partus. v. §. si quis enim & hoc nisi te appellatum vt ff. ad Tur. pul. l. 3. §. fi.

b ¶ Sed si probare. rem, quam tibi commodaui, amissis per furtum: ego commodans, & fusti ei demonstrans si idem fustis, & ad manus meas res, quam videbar amisse, rediret, doli exceptionem habes, si tu iudicati cōuenias: vt hic, & Ea sine l. qui decem. Si autem saltem l. ea, quæ commodata. in fine. vel condictione sine causa: vt ff. de condictione sine caus. l. 4. ADVLTIO. Tu die quod tibi recepit aliud pro alio: hic idem pro eodem. Bald. & Salycetus. vel hic post sententiam, (hi vero) ante. SALYCET.

c ¶ Eum cui. ad idem, ff. de arbit. l. Celsus. b.

d ¶ Rei iudicatæ. Pone, pretiū decem ex causa mutui, decem ex causa legati e decem ex alia: nōdum valet sententia de vigintiquinque, & omissis quindecim decem retractari. hoc verum est, nisi singulæ partes expressæ in sententia. Idem.

e ¶ Idem sine. quod eorum, vel vtile inutile nō videtur.

f Conditione. de fortuna fideicom. Idem. si Dio quid illi fuit exceptus, hic verò non. &c. says.

g An autem d & non valeat in ea quantitate vltra ad quam non est erratū, quæritur: quòd videtur *. vt argum. ff. de donat. l. sancimus. in fine.

Si pecuniam.] CASTR. Secundū meam sententiam petit: in ea, in qua mihi condemnatus es, & à sententia non appellasti. habes necesse stare iudicato. CYNAC.

h ¶ Mala ratione. pœna vel.

i ¶ Inferre sine. per f definitionem sententiam.

k ¶ Francanensia. Illa ea: vt & supra quamdo & quando inf. l. ad. or. & ad hoc C. ad. l. Jul. rep. proui.

l ¶ Inferre. tam pœnam, quam rei furtiuæ. A. c. 1. §.

Sed sperio.] CASTR. Debeo 2. tibi, fecisti mihi pactum de non petendo, & inde factum fuit inde instrumentum. & post rem iudicatam ipsum profectum ita rescindatur sententia, quæritur: Dicitur quòd non.

k ¶ Sub specie nouorum. idest, allegatorum nouiter, vel inuentorum vbicunque, vel apud eōdem, vel alium.

m ¶ Sub nouorum reperta superuenum. Vide notat ad Lademonenses ff. de nouum. & Scripta ad instrum. vtru supra de rei. cred. & ad l. 3. supra de condic. indeb. CYNAC.

l ¶ Reperiuntur. argum. supra de transactio. l. sub pretextu.

n ¶ Restaurari. contra speciale est in causa fisci. ff. de re iudicata. l. imperatores.

o ¶ Grauis est. & idem non [illegible] creditoris vt hic, & supra de transac. l. sub pretextu. 1. Hoc tamen fallit * in causa publica, quæ renouantur etiam quæ ad triennium, & etiam postea, si priuatorū actio aggratur: vt ff. eo. l. Imperatores. & infra de sententiis aduersus fiscum. l. 3. lib. x. Idem potest dici in ecclesia * vt in authentic. de non alie. aut permu. nisi ecclesiæ sine. & fiantur. collat. 9. & in pupillari causa: vt supra de iure reipu. l. rem publicam. tit. 31. Sed videtur esse priuata causa secundum: vt ff. de iurisdict. l. 1. & admonendi. quæ est contra. Sola. ibi si sub conditione fuit indicatum, & verificata non retractatur, vt ibi: hic autem pure. 1. Vel dic vt ibi. ACCVRS.

A D solutionem.] CAYC. Iudex cōdemnauit aliquem in certa summa, nec appellauit: sed ad satisfaciendum à iudice dilationem petiit an sit audiendus? Dicitur quòd non: quia videtur sententiæ acquieuisse.

o ¶ Æquum est. etiam si appellauerit: vel appellare potuerit.

p ¶ Quoniam modo. Petit datiue in re pignoribus, vel hæreditariis. CYNAC.

p ¶ Acquieuit. cepit sum, vel ratificauit decem dierum.

q Et hic not. ex hac l. mirabilem profunditatem. Sic & ff. de pact. l. vnic. §. qui promittit. & ad Maced. l. fil. in fam. §. fin. & l. de re dub. l. 2. & l. quod met. causa. l. 9.

CAYC. Cōtra iudice dato ad causam, facta sunt confessiones: attestationes receptæ, in publicam scripturam sunt redactæ, illo iudice mortuo an possit illa gesta valere, quæritur? Dicitur de Rom. si quid sic.

a ¶ Cessat.

480/C.IV.K.5-4, 1945-1946
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Acta quemadmodum publicentur, seu in publicam formam redigantur.

a Gesta.id * est, acta apud delegatum. 1. Vel id est, confessiones partium, & dicta testium translata, &c. scilicet cũ sunt in actis redacta a tabellione coram iudice, ut faciunt cotidie.

3. Vel gesta, id est, acta illa in scriptis translata: facta scilicet publicatione coram eo, apud quẽ sit publicandi facultas: argu. supra de testamentis l. publicati. Et sic ita, si una partium altera præsente, vel non, cum tabellione, qui attestationes scripsit, iudicem ordinarium adeat, qui tabellionem interrogabit, si ita est, ut rescripsit: & cùm responderit, ita: iubebit eum gesta in scriptis, testibus appositis, redigere: eisque habebit perpetuam firmitatem, alias non cogitur quis credere gestis, secundùm Ioan. Immò etiã sine testibus ad hoc vocatis, scilicet semper ibi plures assistunt: infrà de donatio. l. in donationibus. 3. Vel tertiò dic, facta publicatione in eadem instantia coram eodem iudice, vel successore eius in principio.

b ¶ Firmitatem, etiam si illa instantia perempta sit, interim [illegible]

b Adde supr. [illegible]

c Eo ¶ Fides.id est, acta publicata [illegible]

d Ex actis coram publicata, [illegible] successor iudicare debet.

[illegible] ff. de [illegible] & supra de iudicio l. properandum. §. illis.

Gesta publica perpetuam fidem habent in eadem instantia, & in alia. BALD. Vel sic: Acta publica faciunt fidem etiam mortuo iudice, secundùm BART. Vel sic: Mortuo iudice non pereunt acta publicam firmitatem habentia SALYC. Vel sic: Acta in loco semel publicata faciunt perpetuam fidẽ etiam mortuo, vel remoto iudice, qui de causa cognouit, & publicauit, secundùm PAVLVM DE CASTRO.

VI. Impp. HONORIVS & THEODOSIVS AA. Iuliano proconsuli Africæ.

GEsta * *, quæ sunt translata in publica monumenta †, habere volumus perpetuam firmitatem b, neque enim morte cognitoris perire debet publica fides c. Dat. III. Kalendas Septembr. Romæ, Constantio, & Constante Coss.

DE EXECVTIONE REI IVDICATÆ.

TITVLVS LIII.

QVod dicit titulo superiore rem semel iudicatam instaurari non posse, [illegible] ... Vide quæ ad tit. ut CVIAC.

obtinet: nec appellasti, vel in causa appellationis succubuisti, nec soluisti iudicatum, in executione mandari debeat, quæritur? Dicitur quòd sic, per captionem, & distractionẽ pignorum nisi id quod debebatur ex causa iudicati, in aliam obligationem esset translatum per nouationem. Yvia.

f ¶ Nouasti. licet stipulatus es, & pignora acceperis, non [illegible] tamen nouandi animo: ut ff. de re iudi. l. [illegible]

g ¶ Ad emolumentum. id est, ad effectum.

h ¶ Emolumentum. Id est, ad effectum & executionem: id est, ut quod iubebit, exequetur. CVIAC.

h Iubebit. ut [illegible] ff. de [illegible] ff. de pretor. l. & habet. l. cum qua. & supra de iure delib. l. [illegible] post poenam.

i ¶ Experire. ut ff. de [illegible]

* Cod. Th. [illegible] ut. Ubi [illegible] Manichæos, publicam fidẽ [illegible] & in omni [illegible]

† Sic [illegible] perpetuã firmitatem [illegible]

‡ Stipulati & pignora accipere [illegible]

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

Quia parum esset sententiam ferri, nisi & sata mandaretur executioni ideò de hoc ponit.

NIsi] CASTR. Dubitabat mihi: a. Iudex hic non cognouerat, vel attestationes non audierat, nullo ordine iudiciorum seruato, præcepit ut pignora tua caperentur & distraherentur an rectè fecit, quæritur? Dicitur quòd non, sed primò intentanda erat actio, & lis super ea contestanda.

d ¶ Rem iudicatã. ideoque renouanda fuisset: ut ff. de re iudicata l. si cum nulla. AGVIRR.

e ¶ Ordine. iudiciorum. [illegible] actionẽ dirigas, & sententia detur: ut ff. [illegible] & infra eod. l. fina. & supra de senten. l. prolatam. & de pact. l. si pacto quo poenam in fi.

* perpetuam.

e Ordine iudiciorum actio sententiam præcedit.

SI causam.] CASTR. Petij à iudicem, &

Exceptio nullitatis potest opponi in executione. BART. Vel sic: Executio ante sententiam non est facienda, hoc dicit. Vel sic: Iuris ordine prætermisso non valet executio. SAL. Vel sic: Ab executione non est inchoandum: sed primò debet de causa cognosci, & per definitiuam sententiam terminari. PAVL. DE CAST.

I. Impp. SEVERVS & ANTONINVS AA. Iustino.

NImis propriè * inde pignora Marcellæ capi, ac distrahi iussit ante rem iudicatam d. Prius est ergo, ut seruato ordine e, actionem aduersus eam dirigas, & causa cognita senten-

tiam accipias. PP. III. Kalendas Februarij Albino, & Æmiliano Coss.

Sententia habet paratam executionem, nisi sit nouata. BART. Vel sic: Exceptiones, & iura post sententiam superuenientia possunt postea opponi, secundùm BVT. Vel sic: Stipulatio nouans sententiam, illam tollit, & eius executionem impedit: & ex stipulatione, qua nouauit, licet agere permittit. SAL. Vel sic: Sententia tunc habet executionem paratam, quando non fuit per stipulationem nouata: aliàs non petitur executio sententiæ, quæ sublata est per nouationem, sed agitur ex stipulatione nouantis ordinarie. PAVL. DE CAST.

II. Iidem AA. Agrippæ *.

SI causam iudicati non nouasti f, rem iudicatam præses prouinciæ etiam pignoribus captis, ac distractis ad emolumentum g a perduci iubebit h. Quòd si nouata causa est, ex stipulatu tibi actio competit: & iudice accepto † secundùm iuris formam experire i.

Creditor in subsidium admittitur ad accipiendum in solutionem

* In ctib. [illegible]

† A præs. [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 1947-1948
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1949-1950

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Executorem.] CASVS. Quis dicatur executor, quaeritur? Reſpond. quòd ille, qui ſine diſcuſſione ſententia lata, ad finem perducit id, quòd iudicatum eſt.

a ¶ Adducere. ita hoc titulo accipitur: aliàs[a] dicitur nuncius, qui citat, vt Inſtitut. de act. §. tripli. & ſupra eod. l. ſi vt proponis. 1. Idem vocatur apparitor: vt ſuprà de iudi. l. apertiſſimi. 3. Idémque dicitur cauſam præparans: vt in authent. de iudic. §. audiatur. colla. 9. 4. Idémque officialis: vt in authent. de defen. ciuita. §. ex prouincial. colla. 9. 5. Idémque dicitur catholicianus: vt infrà de bonis proſcrip. l. penult.

a Nuncij, & executoris vsus appellationis.

Eos.] CASVS. Si debitor meus confiteatur, vel neget ſe mihi teneri: & conuictus condemnetur: ſi intra quatuor menſes non ſoluat quod iudicatum eſt: pignora capiuntur, & diſtrahentur.

a ¶ Confeſſi. In iureſubſcriptio retinenda eſt ex l. 19. ſuprà de obligat. & act. quæ huius legis prior pars eſt. D. Id. Feb. CC. Coſſ. Cviac.

b ¶ Condemnati. hoc determinat vtrumq; præcedentium ſecundum nos, ſcilicet confeſſi, & negantis conuicti: nam[b] etiam in confeſſum dicimus dari ſententiam: ff. de confeſ. re. l. ſi confeſſus. Alij referunt tantùm ad negantem, nam in confeſſum dicunt non dari ſententiam: vt dicit infrà de confeſ. l. 1. & facit l. de act. & obligat. l. negantis. & de proba. ſi quiſ prout. l.

c ¶ Statutum ſpatium. quod eſt quatuor menſium regulariter: vt in authentic. l. 19. quandoque[c] tamen arctat iudex prædictum ſpatium, quandoque prorogat pro cauſæ qualitate, vel quantitate, vel perſonarum obſequio, vel contumacia: ſed perrarò intra ſtatutum tempus ſententiam exequitur: veluti ſi alimenta conſtituuntur, vel minori xxv. annorum ſubueniatur: vt ff. de reiud. l. 9. & ſi aliàs fiunt abbreuiatio: quia non iuſta cauſa abbreuiaret iudex: ſuppler lex vſque ad quadrimeſtre ſpatium: vt ff. de re iu. l. aiij. §. ſi quis. Sed & de ſoluendo plerumque præcipit vt ſoluat: vt ex tempore præcepti currant vſuræ centeſimæ, capitio ergo ſi poſt quatuor menſes.

d ¶ Sed venditio quando[d] fiet? Reſpond. & hæc fit tunc ſtatim, ſicut & olim poſt duos menſes: vt ff. de re iudic. l. debitoribus. §. fin. Quod ſatis dici poteſt, cùm pignus venditur ex definitiua ſententia. Nam ſi venditur ex interlocutoria, locò capiuntur per annum: vt ſuprà de præſcriptio. xxx. an. l. ſi

b Sententia an detur in confeſſum.

c Tempus quatuor menſium debitoribus olidem[illegible] ad ſoluendum ſeque[illegible] [illegible] eſt. fallit tamen hoc ſemel [illegible] hic non[illegible] in Gl. adde alios à [illegible] Memochij [illegible] hanc legem in perſonalibus [illegible] ſubſidio [illegible] ibique ſententia Ange. Areti. [illegible]

d Pignus ex condemnatione perſonali ſtatim vendi poteſt à definitiua ſententia. Quid ſi ex interlocutoria? vide hic Gl. vbi ordinat quatuor opiniones.

† In mora ſemper eſt [illegible] ſeq. proſequitur.

Cùm videtur adducere[a]. Sine die & Conſule.

Conuicto debitore, & condemnato, pignora capiuntur, & diſtrahuntur: debito tamen tempore. BALD. Vel ſic: *Poſt lapſum temporis, quod datur iudicatis, debent capi pignora, & diſtrahi.* BART. Vel ſic: *Contra debitorem conuictum, & condemnatum fit executio, captis, & diſtractis pignoribus intra tempora à iure ſtatuta.* SALYC. Vel ſic: *Tunc eſt petenda executio, quando reus confeſſus eſt: vel ſi negauit, cùm eſt conuictus, & condemnatus: & quando tranſactum eſt tempus à iure præfixum ad ſoluendum iudicatum.* hoc dicit ſecundùm PAVLVM DE CAST.

II. Iidem AA. & CC. Glyconi.

Eos, quos debitores tuos eſſe contendis, apud rectorem conueni prouinciæ: qui ſiue debitum confeſſi[a], ſiue negantes, & conuicti fuerint condemnati[b], nec intra ſtatutum ſpacium[c] ſolutioni ſatisfecerint: cùm latæ ſententiæ, pignoribus etiam captis, ac diſtractis, ſecundùm ea, quæ ſæpe conſtituta ſunt, meruerint executionem, iuris formam tibi cuſtodiet. S. Non. Nouemb. CC. Coſſ.

quæ emptionis. §. final. 2. Vel per[a] biennium, vt in commerciali pignore: vt infr. de iure domini impe. l. final. 3. Vel ſortè definitum eſt tempus in Græca conſtitutione: vt innuitur infrà de bonis auct. iudic. poſſ. l. fin. 4. Vel fortè iudex definiet argumento ff. de iure deliber. l. 3. §. fin. & hoc in ſimplici actione perſonali. Nam[b] in reali ſtatim fit executio, ſi ſtatim reſtituere poſſit res: alioquin datur tempus ad reſtitutionem: & ſatisdatur tamè de præſtanda æſtimatione, ſi res non reſtituatur: vt Inſtitu. de offic. iudic. §. & ſi in rem actum ſit. Nec obſtat ff. de vſu. l. ex ſideicommiſſi. quia ibi agebatur actione ex teſtamento, & ſic[c] perſonali, non rei vindicatione. Sed nec quod eſt ff. quod metus cauſ. l. ſi cùm ex §. quòd ſi homo. quia ibi agebatur actione quod metus cau. quæ[d] perſonalis eſt: vt Inſtitut. de act. §. præterea quaſdam.

a Pignus conuentionale poſt biennium diſtrahitur [illegible] poſſit per creditorem.
b Executio in realibus fit ſtatim ſi [illegible] condemnatum, ſtatim, ſi [illegible] poſt reſtitutionem [illegible] datur tempus reſtituere: & ſatisdetur de præſtanda æſtimatione ſi res non reſtituatur.
c Actio ex teſtamento, eſt perſonalis.
d Actio, quod metus cauſa, eſt perſonalis.

DE VSVRIS REI IVDICATÆ.

TITVLVS LIV.

Qui exequitur rem iudicatam poſt legitimum tempus, quod condemnatis, & fideiuſſoribus eorum mandat eiuſque Iuſtinianus præſtat, l. 3. §. 1. olim ſoli rei principali, l. 1. D. iud. ſol. & commemoratur à die prolatæ, vel ſi appellatum ſit bona fide, nec poſtea factum per eum, qui appellauit, vt tardius iudicaretur à die confirmatæ ſententiæ, etiam in exequenda re iudicata, & exigenda ſorte, ſiue pecunia principali in condemnationem deducta, rationem habere debet vſuræ centeſimæ, quæ ipſo iure capiti accedit, aditúmque tam in fiſcalibus, quàm priuatis cauſis abolita bina centeſima, quæ olim ekomaii l. 1. Cod. Theo. eod. tit. aut ſimiſſe ex l. cos. §. ceteros. ſupra de vſur. quæ prior eſt l. 2. huius tit. quippe rediderunt ſi Iuſtinianus l. Leo verò l. Diui Coſſ. At vt definitur l. 3. ſortis tantùm vſura centeſima debentur poſt ſpatium legitimi temporis, non vſurarum in condemnatione deductarum, abrogata d. l. 1. Cod. Theod. eod. tit. quia ſiue ſint ſtipulationes, ſiue iudicato anatocyſmus prohibitus eſt. l. vltim. ſuprà de vſur. qui olim permittebatur, & erat ſuo vſurarum vſurarum & iniuriam mutuum. Quare in ſortem, & in vſuras facta condemnatione debitarum ſtipulatione, etiamſi in ſententia iudicis confuſidata ſit quantitas ſortis, ac vſurarum: id eſt, in vnam ſummam redacta, tam conſummationem ita diuidimus, vt poſt tempus iudicati quantitati ſortis decedat vſura centeſima, non quantitati vſurarum ne etiam minoribus vſuris, quales ſunt plerunque debita ex contractu ſecundùm d. l. cos. ſiue etiam grauiores, quales ſunt vſuræ rei iudicatæ. CVIACIVS.

Mora ſolutionis poſt ſententiam: & quadrimeſtre tempus parit effectum vſuræ centeſimæ. BALD. Vel ſic: *Non obtemperans ſententiæ poſt tempus quadrimeſtre, tenetur ad vſuras centeſimas.* SALYC. Vel ſic: *Pignora capta per executorem ſententiæ vendi debent non ſolùm pro ſorte, ſed etiam pro vſuris centeſimis, quæ curreruntlapſo tempore dato iudicatis.* h. d. ſecundùm PAVL. DE CAST.

I. Imperator ANTONINVS A. procuratoribus hæreditatum †.

Is, qui bona[a] ſecundùm dictam[b] ſententiã proſequitur[c]: eas quoque rationes habiturus eſt, vt qui poſt legitimum tempus placitis non obtemperauerit, vſuram[f] centeſimam[g] temporis, quod poſteà fluxerit[h], ſoluat.

Non appellanti à die ſententia currit tempus quadrimeſtre: appellanti verò, à die confirmationis ſententiæ: & poſtea currunt vſuræ centeſimæ, omni alia vſura ceſſante. SALYC.

II. Imperator IVSTINIANVS A. Menæ P. P. †

Eos, qui[a] condemnati ſolutionem pecuniarum, quas dependere iuſſi ſunt, vltra quatuor † menſes, à die condemnationis, vel ſi prouocatio fuerit porrecta[i], à die confirmationis ſententiæ connume-

DE VSVRIS REI iudicatæ.

Quòd primò venit terminus ſoluendi ex ſententia, quàm ſoluatur: ideò de pœna imponenda moræ dicit.

Is qui.] CASVS. Petij à te decem, & obtinui: ſi intra quatuor menſes non ſoluas quod iudicatum eſt, elapſo tempore quadrimeſtri teneberis mihi ad vſuras centeſimas, & hoc præcipiet ſententiæ executor.

d ¶ Bona. ſcilicet debitoris condemnati.

e ¶ Secundùm dictam. id eſt, per prolatã à iudice, in perſonali tantùm actione locum habet. ACCVRS.

f ¶ Vſuram. T. de vſur. l. vltima.

g ¶ Centeſimam. quæ[e] in quibuſdam aliis caſibus præſtanda eſſet: diximus l. de vſur. l. eos. §. ſuper. ACCVRS.

h ¶ Fluxerit. non interim. vt ſuprà de vſur. l. in bonæ fidei. ACCVRS.

Eos.] CASVS. Reo condemnato, nec intra quatuor menſes ſoluente condemnationem à tempore latæ ſententiæ, ſi non fuerit appellatum: vel ſi fuerit, à tempore cõfirmationis ſententiæ primæ connumerandos: tunc centeſimas præſtabit vſuras: illis legibus ceſſantibus, quæ duas centeſimas ſoluere præcipiebant: & illis, quæ dimidiam, locum non habentibus.

a ¶ Vide ſcripta lib. 3. Obſeru. c. 39. & Alc. lib. 1. [illegible] c. 31. CVIAC.

y ¶ Menſes. Vide c. a ù. de

e Vſura centeſima quibus caſibus præſtanda.

† eadē ſuſcriptio, quæ in l. eos. ſup. de vſuris.

† v. Alciatum [illegible] Menochiū [illegible] de arbitr. iudic. [illegible]

praefr. & ſcripta ad l. 1. T. de vſur. CVIAC.

i ¶ Porrecta. repete, vltra quatuor menſes connumerandos ex die confirmationis. Azo. Poſſet etiam legi: vt non ſuit repetitio, ſecun

480/C.IV.K.5-4, 1951-1952
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codic.

480/C.IV.K.5-4, 1953-1954
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI PLVRES VNA SENTENTIA condemnati sunt †.

TITVLVS LV.

PLurium etiam hic sit ad executionem rei iudicatæ regula docet plurib⁹ eandem natis, executionem fieri pro virilibus portionibus, singula sententia in personas, non ut pluribus vnum posse reddi, & exigi in solidum, si simpliciter omnes in vnam summam condemnati sint, hoc modo Cuiacius, & Scimon & Gregorius I. Titio C. condemna. Denique iudicatus non fieri debet nisi hoc fuerit nominatim expressum, vel bona §. 1. D. de re iud. Sic qui tamen fuerant contracta, vel testamento, nisi nominatim expressum non fuerint rei in contractibus, & testamento quod agitur pro expresso habetur, Sententia, seu forma ipsa confringuntur. Et hoc vsque verum est, etiam si ex priore contractu contra fideiussorem quod plenè demonstrari iudicati prioris obligationis mentionem fieri, & priores iudicatum singula, qui ante contra fuerunt: priores, inquam, condemnationem quatenus minores, non quatenus tanti est. Cuiac.

Plurali lectorie dicitur condemnari in parte virili. Bal. Vel sic: *Plures simpliciter condemnari, intelliguntur in partes æquales, nisi aliud fit expressum. hoc dicit textus ille virilis, secundum* Bar. Vel sic: *Sententia condemnatoria simpliciter, & absolute dicta contra plures, præsumitur effectum dividi in viriles. hoc dicit cum l. seqq. quod nota.* Salyc. Vel sic: *Si plures condemnentur ad vnam sententiam simpliciter dictam ex vna causa, quilibet confitetur condemnatus pro parte virili, vel æqualiter: si vnus soluit partē suam, non remanet solutio parti alterius, licet alter non se defendat, & licet quilibet teneatur in solidum, vltra tamen solutionem liberantur. hoc dicit ille lex cum sequenti. & est notabile, secundum* Paul. de Cast.

1. Imp. Alexander A. Pollioni.

SI non singuli in solidum; sed generaliter rū, & collegatus vna & certa quantitate condemnati estis, nec additum est, vt quod ab altero seruari non posset, id alter supplere: effectus sententiæ pro virilibus portionibus diuersus est. Ideòque parens pro tua portione sententiæ ob cessationem alterius ex causa iudicati conuenitinon potes.

Summatim est cum præcedenti. Vel sic: *Sententia contra plures lata, in virilles intelligitur diuisa.* Salycetvs.

11. Imp. Gordianvs A. *Amiano* †.

QVoties à tutoribus singulis procuratoribus datis, sequitur in omnium persona condemnatio: periculum sententiæ videtur esse diuisum: ideòque quod ab vno seruari non potuerit, à cæteris exigi non posse, explorati iuris est.

QVIBVS RES IVDICATA NON NOCET †.

TITVLVS LVI.

HIc titulus docet nullum esse executionem rei iudicatæ in eum, qui per se, vel per procuratorem iudicio non interfuit, licèt eius nomine lis alia sit inter alios: nec quisquam ex nostro edictum, nec exceptionem rei iudicatæ, & vt aut l. Claudius in fin. Q. qui pot. in pign. sine præiudicio prioris sententiæ, vt qui non litigauit, id est, qui non per contumaciam iudicio abfuit, eorum ius integrum retinqui, vel l. 1. hoc tit. eum, qui non litigauit, agere sine præiudicio rerum iudicatarum, id est sine metu præscriptionis rei iudicatæ. Præiudicium illud obseruitur non esse præiudicium. Et l. in ciuili fundum. D. de vsufr. leg. non posse arbitrium inter alios iudicando alterum hic mutare. Regula locus est etiam in causis criminalibus l. pen. qui contumacia est cum l. 9. Et accusari non obstat quidem hac regula sæpe, non semper. l. sæpe. D. de re iud. l. 1. §. vlt. D. de Carb. ed. Cuiac.

1. Imp. Alexander A. *Maximino.*

Sententia lata contra eum, qui personam non præiudicio cōmodi personæ mīsi habuit mandatum, vel ratificat. Bald. Vel sic: *Licèt sententia sit lata contra quemlibet personam, non proteritur præiudicari non mandanti, vnquam ratum habenti.* Salycet.

SIne mandasti fratri tuo defensionem rei tuæ, neque quod gestum est, ratum habuisti: præscripto a rei iudicatæ tibi non oberit b.

480/C.IV.K.5-4, 1955-1956
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quia talis est persona, quæ admittebatur sine mandato : vt ff de procur.l.fin & ibi. Sed non sequitur quòd idem obtet, vt fup. de reb.credit.l.nec filius & ff.ind.fol.l.iij.§.). Agit ergo* sine mandato quasi commodum : & facit ad Litam ff. de exten.l.proponitur, & infrà tit. inter alios ac l.ij. & ff.de interdict.l.fi duo in prin. & l.fi tempus.

a Vocli ff.l.ab e. cum prudent. supra de testib.

RES inter alios.] CAPEL. Primò ponit regulam, deindè exemplum ad regulam, quæ talis est : Res inter alios acta aliis non nocet, nec prodeft. Si ergo nepos tuus habeat cohæredem, & cohæres consentiat, & condemnatus est, nepote tuo absente, ei non præiudicat sententia. ACCURSIUS.

* ...tudinis, quòd.

† De hac materia vide in fine primi libri Cancrini sparsim, & tractatu de testib.

a ¶ Irrogare. hæc b restituit eberardus ex antiquis libris & ex ratione. b. Restituit. lictis aliis quibusdam codicibus præiudicant aliis.

Et ideò non prohiberis causam eam agere sine præiudicio rerum iudicatarum. PP. Non. Maij. Alexand. A. Cos.

Sententia super iure tertij lata non patrocinatur, neque nocet alteri. BALD. & SALYC.

11. Imp. GORDIANVS A. *Athenodo* *.

RES inter alios † iudicatæ, neque emolumentum afferre his, qui iudicio non interfuerunt, neque præiudicium solent irrogare * : ideòque nepti eius præiudicare non potest, b quod aduersus coheredes eius iudicatum est *, si nihil aduersus ipsum statuerunt.

Sententia in criminali causa una lata, non præiudicat alij. BALD. & SALYC.

111. Imp. DIOCLETIANVS & MAXIMIANVS AA. & CC.

Sententia.

IVris manifestissimi est, & in accusationibus * his, qui congressi * in iudicio non sunt, officere * non posse, si f quid fortè præiudicij videatur * oblatum.

Non exemplis, sed legibus est iudicandum. SAL. Vel sic : *Sententia lata cum vno, non præiudicat alteri, nec eidem in simili negotio ; & sic non exemplis, vel similitudinibus iudicandum est : sed legibus. b. d. secundum* IA. BVT.

1111. Idem AA. & CC. *Sententiæ.*

NEc in simili negotio res inter alios actas b, absenti præiudicare, sæpè constitutum est. Dat. Sirmij, Vl. Kal. Decembr. Cæs. Cos.

b Reuleut. litteræ aliæ inibus esse ea- lius probat.

c Reuleut. litteræ aliæ inibus esse ea- lius probat.

d Res inter alios acta aliis præiudicium non fit quod fusius dicam ad l.ij. e Præiudicia sum dicit plenum * : sed qualequale præiudicia fit : vt ff. de interdict. l.fi duo in prin. & ff. de app. l.à sententia & ibi *. I. prætor & facit T. de fid infirum. l.fi vxorem & l. de transact. l.ij. & de instr. inst. l. cum dotem. qualequale.

COMMINATIONES, EPISTOLAS, programmata, subscriptiones, auctoritatem rei iudicatæ non habere.

TITVLVS LVII.

Hic verò docet effectum, & consentaneum rei iudicatæ non habere, aut ab effectu sententiam, commentatorum audam iudicat, quam satis citra formam decreti, & nullam parere obligationem. J. & 4. vel vt Symmachus auctor epist. *Sententia sub commination a prompta effectu, neque executionis concussi, neque verò alia ratione programma, id est, edictum iudicis, ferit contra latitantem propositum*, vt l. vlt. ff. de req. reis. l. in peremptorio. D. de ord. cum rei iudicata non habet, quòd commissaria potest, quàm sententia fit. l. pen. vt contra commissaria, quæ sententiam dicere habet, & causa cognita interponitur, sententia potior est. l. tutor qui repertorium. §. fi depositi. D. de adm. rer. Non ut actum sententiæ quod iudex per commissoriam iubet, aut per epistolam, non quod subscribit ad libellum, denique non contra vos, non omnis voluntas iudicis sententia est, sed ea tantum, quæ causa cognita ab ipso iudice de libello citato præscripto litteris recitatur, & absolutione, vel condemnatione rem, quæ de agitur, finit. Aliud est epistola, aliud libellus. l. & in epistola. l. de fideicom. CUIAC.

Verba commissoriæ obligationem non inducunt. b. d. secundum BALD. Vel sic : *Commissoria pœnalis facta à iudice, non habet vim stipulationis interpositæ à parte, nec rei iudicatæ.* SAL. Vel sic : *Illa, quæ requirunt causæ cognitionem : quia afferunt præiudicium, sunt expedienda per sententiam definitivam, & causa cognita : si fuerint expedita sine causæ cognitione, non faciunt præiudicium aliam ei, contra quem expedita sunt : quia dicit non sententiæ : sed commissio, vel epistola, vel subscriptio, vel programma, quæ non transeunt in rem iudicatam, etiamsi non fuerit appellatum. b. d. tutore pupillum secundum* PAVL. DE CASTRO.

1. Imp. ANTONINVS A. *Rogatiano.*

NEc vim stipulationis † obtinere potest commissio iudicis, qui certas vltras præstituros eos rei sine adsensu, & absentes testem pronunciatum scire ff. de adult. l. denunciasse. §. fin.

COMMINATIONES, epistolæ, programmata, subscriptiones, auctoritatem &c. * supra ff.

Qualiter alia sententia non noceat, declaratur quando non nocet citato, & vtra qui ff. protestatur quòd non commissio, vt J. co. l. ij. *& interlocutoria, vel epistola.* vt J. co. l. ij. col. programma. *de quo habes* J. co. l. programa. *vel subscriptio in* vt J. co. l. ea & l. iudex. *& hoc adde, quòd causa cognita, & probata, debet esse partis congruæ loco, & temporis magna conditio, & in scripta ff. ferendæ, & non paucis litteris*, vt T. de fea. l. cùm sententiam. & de fea. ex pe. rec. l. ij. & quo. & quan in. l. ea, quæ & J. co. l. eo.

Et enim.] CAPEL. Debet mihi deci, iudex dixit tibi sic : nil intra mensem debitum solueris, præsentia vltra citrèsmas an ob hæc commissionē ad vltras comessimas teneatis, quæritur? Dicitur quòd nō, quia edictalis vim stipulationis non obiicit nedum sententiæ.

i ¶ *Stipulationis.* nedum sententiæ vt ff. de reg. iu. l. 3. nec. Sed fallit hoc in illis casibus vbi potest æstimatio cognitionis quæ no. ff. de ind. l. iudices.

k ¶ Emolumentum. in vltris tamen commissaria operatur, vt debeantur pupillis vltræ à tutoribus vt ff. de adm. tut. l. tutor, qui repertorium. §. fi depositi. item & alibi : vt ff. de eff. pro. vbi. l. j. §. eli patronus. & ff. de ind. l. in peremptorio.

l ¶ RES iudicata.] *Per epistolam* nam ipse legere ei præfectus partibus debuerit l. de fide. ac per tot. l. j.

Ed. quæ causa cognita. JCTVS. Iudex regia sententiam vt debuit sed postea subscripsit, per quod voluit renunciare sententiam ea propter hoc renouetur, quæritur? Dicitur quòd non. m ¶ Ea. *quæ causa cognita.* per definitivam sententiam.

n ¶ *Subscriptionibus.* in eadem sententia, vel alibi quæ subscriptiones sint contrariæ sententiæ definitiuæ : fiet in interlocutoriam vt hic. & ff. de re. iud. l. quod iussit. & de arbitr. l. diem. §.). Sed Grāmatici dicerēt no-

l alia. Simonem Cons.

* Cancrin. cum hac l. cap. indicis contrà super testes, interlocutorium. vera fin. error de reg.

480/C.IV.K.5-4, 1957-1958
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tare tenore sententiæ perseuerauit, bene potest: vt ff. de re iudic. Labeo. Sed an interpretetur verbum dubiæ sententiæ potest idem iudex? Ratio quod sic, secundum H. vt ff. de app. l. ab executore, in prin.

¶ Interlocutio.] GAIVS. Præcepit iudex alicui soluere pecuniam: & si non intra certum tempus soluerit, quod debet duplum: an tale præceptum habeat vim rei iudicatæ, quæritur? Dicitur quod non.

a ¶ Videtur. condemnatur aliquis in pecunia: sed fortassis, vel enim monetæ fit, non interpretamur est.

b ¶ Potest. sic & supra de fructur. Lex stipulationis. & supra eodem. l. j. ACCVRS.

Videt.] CASTR. Si iudex delegatus ad causam, eam examinet, nec audire voluerit sed dat partibus, quo iuri se præsentent, allegandi, & libellum alteri parti insinuet ex subscripto, significans quod aduersarius in posse. eri petitæ mittere: an eusmodi scripsura vim rei iudicatæ habeat, quæritur? Dicitur quod non. VIVIAN.

c ¶ Locum dederat id est, facerat: alias, id est, ceſſaverat. Accuſ. ſic enim dicimus in vulgari. vel verius, id eſt, fluxerat. ACCVRS.

d ¶ Debuit. vt ff. si per vim, vel alio modo. l. fin.

e ¶ Datum. ante diem fuerit quo debebant conuenire.

f ¶ Non ambigitur. vt ff. de regul. iur. l. omnia, qua. Sed videtur contra. ff. de acquir. poſſeſſion. l. iubet. Sed illud intelligo fuisse data eſſ, eſt non initi: quia bene fuit seruatus ordo iudiciorum.

† Sententia præterea falſa, &c. Quæritur an præterea contraponatur loco vt ter. sed contra ea obtinuerit in integrū restitutio. v. tamen Bartolum. supr. ff. si minor. Sententia. ff. ¶ Non ambigitur. vt ff. de regul. iur. l. omnia, qua. Sed videtur contra, ff. de acquir. poſſeſſion. l. iubet. Sed illud intelligo fuisse data eſſ, eſt non initi: quia bene fuit seruatus ordo iudiciorum. Vide Cæpollam Thoſa. Iaſ. de ſup. in

Idus Septembris, Albino, & Maximo Conſulibus.

Verbum iudicis indiſtinctè prolatum, neceſſitatem non importat, aliam ſcripturam in actis. BALD. Vel ſic: *Verba comminatoria non habent auctoritatem rei iudicatæ.* SALYC.

2122. *Imp.* GORDIANVS A. *Aſſiſtentes.*

INterlocutio præſidis apud acta ſignata, vt niſi ſolutioni debiti is, qui conuenitur, obſequiatur præſtitiſſet, duplum, ſeu quadruplum inferat: voluntas * potius b comminantis, quàm ſententia iudicantis eſt: cùm placitum huiuſmodi, ne rei iudicatæ auctoritatem obtineat, iuris ratio declaret.

Iudex debet audire, & examinare, non fulminare. BALD. Vel ſic: *Fulminatio iudicis ſtatim libellum exequentem non habet auctoritatem rei iudicatæ.* SALYC.

v. *Idem A. Iuuenali.*

IVdex, qui diſceptationi locum dederat c, partium allegationes audire, & examinare debuit d: nam ſubſcriptionem ad libellum datum e talem, quæ diuerſam partem in poſſeſſionem fundi mitteret, vicem rei iudicatæ non obtinere, non ambigitur f. IIII. Kalen. Februar. Good. A. V. & Pompeiano Coss.

Littera præſidis in præſidiali palatio poſita, vel in prouincium miſſa terrorem continentes, vel ipſum meram auctoritatem reſpicientes, non habent vim rei iudicatæ. b. d. ſecundùm veram quæ expoſitionem gloſſa. SAL.

VI. *Imp.* PHILIPPVS A. & PHILIPP. C. *Ceſſante.*

PRogramma, g ſi quod à præſide prouinciæ propoſitum eſt, vim rei iudicatæ nequaquam obtinere poteſt: nec comminationem vim rei iudicatæ obtinere manifeſtum eſt.

Per ſententiam altera partium cenſetur & altera victoria datur: ideo cum pauca literis, & ſine magna deliberatione ad illam non procedatur. SAL.

VII. *Imp.* CONSTANTIN. A. *ad Baſſum. P. P.*

QVod magno conſtructa h ſententia i decreui ſolet, id paucis literis temerè k deſcriptis * definiti fas non eſt. Dat. XV. Kalend. April. Conſtant. A. VI. & Maxi. Coss.

SI EX FALSIS INSTRVMENTIS, vel teſtimoniis † iudicatum ſit.

TITVLVS LVIII.

SEquitur in hoc titulo faſcendi necceſſitatem rei iudicatæ ex falſis inſtrumentis, vel teſtimoniis. Teſtimonia ſunt dicta teſtium relata in litera. accubatur idem etiam ad falſos teſtes, l. Diuus. D. de reiud. & falſum inſerendum. *quod iudex ſententiæ fuerit*, l. admonendi. D. de interdict. & falſis allegationes, l. ſi per tres §. pen. D. de iud. & Vat. ſi falſa. all. eſt ſi hæc quidem iuncta ita procedit, ſi quis probauerit falſa inſtrumenta eſſe ex eorum inſtrumentorū. Idem ſecundum eadem ita teſtis falſi, & hoc modo circumſtantiam iudicis religioſi fuiſſe, l. 3. nam ſi teſtis in iudicio probatis inſtrumentis quibuſdam veris, quibuſdam falſis, iudex ex veris indicauerit non ex falſis, rata ſententia eſt: ſi ex falſis ipſis iure citra appellationem, vel præterea reſtitutionem, reſcinditur, l. 2. quæ habet, vt eleganter Theodorus ait, *ſenſibus* vi à regulis, & in d. l. Diuus. *in integrum reſtitutio eſt* rescindenda, vel l. 3. §. Diuus. D. de re iu. *non iuris amiſſi redintegratio, quia amiſſum non eſt re iudicata ex falſis inſtrumentis.* CYIAC.

Sententia lata ex falſis teſtibus, vel inſtrumentis, reuocatur falſi probata, & quòd iudex talis ſententiam ex eo, miſſo de crimine falſi ante fuerit cognitum. BALD. Vel ſic: *Sententia prætextu falſorum inſtrumentorum lata, reſcinditur vbi conuincuntur.* *ſim. commentibus: ſi falſi ſint producta, & de falſo non ſit cognitum, & propter illa falſa ſit indicatum: quod prodeſt ad tria, ſcilicet ad ſententiam reſcindendam & adexecutionem impediendam, & ad ſolutum reperendum. hoc dicit ratio ius iſte text. ſecundum* BART. Vel ſic: *Sententia lata ex falſis inſtrumentis, vel teſtimoniis, reuocatur falſi probata, & quòd iudex motus fuerit ex illis, etiam prater appellationem, niſi de falſo primò fuerit cognitum. hoc dicunt prima vtrū legis huius ſit. Vel ſi qui ſummate quæſtionibus per ſe. Sententia lata ex falſis teſtibus, vel inſtrumentis, reuocatur falſi probata: & quòd iudex motus fuerit ex illis: niſi prius de falſo cognitum fuerit.* SAL.

1. *Imp.* SAVERVS & ANTONINVS AA. *ad Baſſianum* *.

TABULAS teſtamenti, quas ſecutus proconſul vir clariſſimus ſententiam dixit, falſas dicere vis * perhibebit notionem ſuam nō obſtante præſcriptione * rei iudicatæ * quia nō dum de falſo quæſitum eſt b.

Appellatione non interpoſita ſubnectitur veſtis ex falſis inſtrumentis per reſtitutionem in integrum. BAL. & SALYCETVS.

11. *Imp.* ALEXAND. A. *Optato.*

publicè propoſita in alio. ACCVRS.

QVod magno.] CASTR. Intra delegatus ad eandem, ſuprà debet interrogare an ita ſit, ſicut dicit actor: & an velint partes plura dicere: & allegationes examinare. Cæterùm ſi hoc non obſeruauerit, ſed literas miſerit, in quibus conſtaret, vel abſolutat, partib. non præſtribuit tale reſcriptum non obtinet vim rei iudicatæ.

h ¶ *Quod magno conſtructa* ſi eſt, præhabita partium examinatione. nā cauſę &c. vt ff. *si per vim, vel alio modo l. fin.*

i ¶ *Sententia.* ſcilicet definitiua.

k ¶ *Temerè.* ideſt, non cauſa cognita: nec partibus præfinitoribus vt diximus in titu.

SI EX FALSIS, &c.

a ¶ Vide ſuprà ad l. vlt. C. *de fals. ſupp.* CYIAC. † al. P.P.

Debet ſententia propter eandem ſolemnitatem vti ſupra, ſed & propter additam ſuſpicionem: vt hic. * adſcripta.

1 tabulas] CASTR. Mota controuerſia inter me, & Titium de hereditate Seiana, in qua dixit ſe heredem inſtitutū, & ad probationem inſtitutionis ſuæ produxit teſtamentum: ideo eum abſoluit. volo poſſes aggiorne teſta. de falſo an poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic, nec obſtabit exceptio rei iudicatæ. VIVIAN.

l ¶ Sententiā, qua pronūciauit heredem ex eo teſtamento eſſe præfendum. ACCVRS.

m ¶ Fu. cuiuſmodi, vel criminaliter vel ff. *de falſis. Adamus.*

n ¶ *Præſcriptione.* Contra. ff. *de fide inſtrumentor. l.* vbi non eſt contra quā de falſo hic non fuit quæſitum. ſed dubia.

o ¶ *Rei iudicatæ.* vt ff. *de except. l. qui agebat.* ff. *de tranſactio. l. ſi ex falſis.* ACCVRS.

p ¶ *Quæſitum eſt.* facilè in primo iudicio quæſitum, licèt non pronunciatum: vt ff. *de fide inſtr. l. 8. quæ eſt ſimilis. l. Aurelius* ¶ Item Iulianus. *quæ in eam rem.* ff. *ſolut. matrim. l. 1. §. ſimul.* contra. ſed ibi dicit ſe hoc eſſe, non ita. & eſt ſimile ad principium ff. quod ſufficit in iudicio hereditatis quæri de libertate, licèt non pronuncietur, vt ff. *de milit. teſtam. l. 1.* ACCVRS.

ET qui non pronunciauit.] CASTR. Petebas à me decem, & ad probationem inſtitionis tuæ induxiſti falſum inſtrumen-

480/C.IV.K.5-4, 1959-1960
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CONFESSIS.

TITVLVS LIX.

ET qui non pronocauerit *, si instrumentis falsis se victos esse probare possunt: eum de crimine docuerint b, ex integro de causa audiuntur *. PP. XVI. Kalend. Octobr. Iuliano II. & Crispino Coss.

Sententia lata pretextu falsi instrumenti reuocatur, dum probabitur iudex vsus fuisse illis. BALDVS. Vel sic: *Sententia lata ex falsis testimoniis à iudice secuto, reuocatur.* SALYCETVS.

III. *Idem A. Clementi.*

FAlsum quidem restationé, d qua diuersa pars in iudicio aduersus te vsa est, vt proponis, solito more arguere non prohiberis: sed causa iudicati in integrum nō denegatur e, nisi probare poteris, eum, qui iudicauerat, secutum eius instrumenti fidem f, quod falsum esse constiterit aduersus te pronunciasse. PP. VII. Kalend. Septemb.

Pendente causa restitutionis in integrum, in qua crimen falsi allegatur, cum sit preiudicialis sententiæ, non potest executioni mandari. BALD. Vel sic: *Pendente lite super rescissione sententiæ, tanquam ex falsis instrumentis late, eius sententiæ executio, & sententia rescissa, falsis datur re-pugnia.* SALYCETVS.

III. *Imp.* GORDIANVS *A. Sereniano.*

IVdicati executio falet suspendi †, & soluti a dari repetitio g, si falsis instrumentis cieciunuerum esse religionem iudicantis, crimine postea falsi illato, manifestis probationibus fuerit ostensum. PP. V. Id. Sept. *

DE CONFESSIS

Diuisio de quod condemnatus, sequitur de quod confessus & dissert hic tractus de illo de reuocat. actio. hic pro se ipsi licuit contestari alle ante litem contestatam lecum habet. Ac. *Confessis.* a] CASSI. Petis à me Scæuola, interrogatus an debeat, confessus es: an de exterio sit litigandum? Vtcunque quidem non.

¶ *Confessis in iure.* Iste confessus, & in loco, vbi redditur ius, & a pud præsidem.

b ¶ *Pro iudicata.* Sub quascil ad hoc, vt amplius contra ipsos non quæratur.

¶ *Plures vt pro V. de rep. hæres l. finat. & de fid. inst. l. si adoptatus. & ff ad l. falsa.* c ¶ *Saluto.* Scil. accepto, puta mutuō. ¶ Et quia hæc regula, *confessis &c.* manifestè habet oppositionem, ideò dicit Ioan. sicuti formandum b: *Confessus* in iure contra se certum quid, quod ius & natura non reprobat, vel factum, cuius notitia cum alio posit esse actio in causa pecuniaria, pro iudicato habetur. c. ¶ In iure ideò dicit: quia extra * ius non valet, vt *ff. de reuerg. vbi. l. i. in fin. & l. fin. & l. de iur. & fall. ignor. l. cū filio.* nisi fat ad liberandum: *vt in ab. de testi. l. licet. vbi. vid. & de pact. l. vlt. in pri.* Vel nisi fint ad obligandum cū d causa: quo casu distinguimus causa neutri, & dubiā aliter vt dixi *sup. de nō nu. pe. generaliter.* Sed la. autquam dicit valere eiusmodi confessum, & etiam sine causa ad obligandum: & sic intelligebat, *supra de iur & fall. ign. l. cum falsa.* Sed aliter ibi exponebat. Item pro se iudicabat quandam falsam auth quam hic habebat, quæ sic dicit. Si debitor fuerit scholasticus & debita, vel de aliis cebat coram

480/C.IV.K.5-4, 1961-1962
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

INTER ALIOS ACTA, *VEL iudicata, aliis non nocere.

TITVLVS LX.

Quod dicitur de re iudicata vide. QVOD dicit de re iudicata vide. LVI. In hoc tit. *peruigil ad omnia alia alia sine quibus habeas meae rationes, vultum salutationem, transactionem donationis causa, pactionem, adde consiliorum dilationem: ne noceant absentibus. Symmachus in epist. Quando absentibus, neque ignorantibus inter alios gesta nocerunt? Nihil proficit in hoc tit. agitur de re iudicata, & abundanti igitur in rubrica haec verba, Vel iudicata, subtitulo, vt dicit quod de re iudicata vide. LVI. tradetur ad alios gestis, sicut quod de re iudicata vide. LII. ad alios gestis.* L. vlt. cod. CVIAC.

Agnitio seu filiatio debiti facta per vnum ex heredibus, non praeiudicat coheredibus negantibus. SAL. Vel sic: *Gesta per vnum alteri non nocent, etiamsi sint gesta extra iudicium, secundum* PAV. DE CASTRO.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Hyeronti.*

INter alios res gestas, aliis non posse praeiudicium facere saepè constitutum est [a], vnde licèt quosdam de heredibus eius, quem debitorem tuum fuisse significas, soluisse commemoret: tamen caeteri non aliàs ad solutionem vrgentur, nisi debitum probatum fuerit. V. Kalend. Aprii. Byantio AA. COSS.

Transactio cum vno facta, alteri non praeiudicat, & quo rem, quam donauit, possessi alio donata, impraeiudicium donatoris nihil agit.

1. 2. Idem AA. & CC. *Epirotae.*

INter alios factam transactionem absenti non posse facere praeiudicium, notissimi iuris est. Quapropter adito praeside prouinciae, aduersam tuam mancipium tibi donasse proba: ac si hoc iure ad te pertinere perspexerit, restitui tibi prouidebit. Neque enim si te absente diuisionem eius fecerunt [b] aliquid iuri tuo derogari potuit [c]. S. Id. April.*

Fratres non praeiudicat fratri pacisscenda, vel agenda sine mandato. SALTCETVS.

111. Idem AA. & CC. *Parmenae* [d].

SI cum fratre tuo matre successisti: fratre pro portione tua cum debitoribus hereditariis pacisscendo, vel agendo non es tua voluntate, pro hereditaria parte tibi quaestum [e] obligationem exingere non potuit. V. Idus Octo. Rectio, AA. COSS.

DE † RELATIONIBVS.

TITVLVS LXI.

Rc à minore iudicio ad maius iudicium, vel ad principis cognitionem tribus fortes duobus modis relatione & appellatione. Relatio, qua & ipsa consultatio dicitur, fit ad principem postquam partes allegationibus remunerauerunt ante sententiam, & iudex, qui antequam quid statuere debeat ea de re, quae de apud se agitur missa opinione sua, vt Nov. 125. c. 1. quod hodie tamen genus relationis fere obsolevit. Dic. l. 21. sed vide post finalitia appellationem interpositam non posse vt prius corpe affirmari aut sententia sua frequentia fo. l. pe. C. Th. eo. tit. *Appellatio fit a parvitate.*

c ¶ *Non potest.* vt † *de excusat l. fi.*

DE RELATIONIBVS.

Quis iudex quando debeat, refert consilij causa, idèb de hac dicit.

SI cui iudicium.] CAYE. Iudex, qui cognouit de aliqua causa, debuisset qualiter iudicasset de iure ferre sententiam: an posset referre quaestionem ad principem, vt eam determinet, quaeritur? Resp. quòd potest, antequàm ferat sententiam: quia si iam tulit, appellari potest: nec potest litigantem terrere durando, quòd causam retulit ad principem: iudex autem cùm refert, debet prius causam examinare & exemplum consultationis, siue relationis debet dare partibus: & litigantes videre, quòd illa relatio non sit bene factaquia iudex non posset plenè omnia in epistola, quam mittit ad principem, pertractare appellare.

a ¶ *Peruenit*

a Confessio etiam non dicitur pro iudicato habere: sed non damnum, nam in suis confessionibus praestat. ... b Confessio vel in iure, vel in foro: vt in iudicio ill. ... c Confessio praeiudicat in facto ... d Confessio praestat in iudicio absentis. ... e Confessio impubetis ad valet. ... f Exquisitissima relatione exemplo vide apud Tyraquellam. ... g Confessio valet sine ... h Confessio quis cogitur edere iudicio. ... i Alia facta in vno iudicio, in alio inter diuersas personas non ... k Confessio ... l Confessio debitoris in fraudem creditorum non valet. ... m Confessio valet sine ... n Confessio ... o Confessio ... p Confessio ... q Confessio ... r Confessio ... s Confessio ... t Confessio ... u Confessio ... x Confessio ... y Confessio ... z Confessio ...

a Alia iudicia quandoque aliis praeiudicant. *vt l. Papian. & vt l. Papian. vbi Speyer.*

b ad Parmen. *vel* Parmen.

c ¶ *Peruenit.* quasi esset edemnae cum alio, cùm tamen fuerint eum, & fuit facta animo transigendi, cùm aduersarius totum sibi afferetur.

d ¶ *Parmenae.* vt † *com. de l. coheredibus & de re. l. nec filius. & ff. de iud. l. fi pactor. & de re iud. l. de vsuapenas.*

e ¶ [*Si cum fratre.*] *Quaestum.* ex leg. xij. tabul.

480/C.IV.K.5-4, 1963-1964
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Habens referre, pronunciare non potest. Item si primo pronunciauit, relatio sua appellatio, nem non impedit. Item debet referre fallum infrallum, non infirmandum. Item copia relationis partibus edi debet. Et si diffidi cant aliqui, contradicat incontinenti. BALD. Vel sic: *Qui dixit se velle referre, non debet iudicare: & si primo pronunciat, relatio sua appellare non impedit. Item negotium debet referre plene instructum, & copia relationis debet edi partibus, ut si aliqui difficiles, statim apud alia contradicat.* SAL.

I. † *Imp.* CONSTANTINVS A. *Proconsuli P. augusto.*

SI quis iudicum duxerit esse referendum, nihil inter partes pronunciet * : sed magis super quo hæsitandum ᵇ putauerit, nostram consultat * scientiam : aut si tulerit sententiam ᵈ, minimè posita, ne à se pronuncietur, relatione præmissa terreat * litigantes * scient quòd si hoc fecerit, nihilominus iure appellationis res agitabitur ᶠ.

Sed nec ad nos mittatur ᵍ aliquid, quod plena instructione ʰ indigeat. Quoties autem ad nostram scientiam iudex se pollicetur relationum, consultationis ⁱ exemplum ᵏ litigatoribus † illicò edi * apud acta iubeat : vt si cui ˡ fortè relatio minus plena, vel contracta videatur, is refutatorias preces ᵐ similiter apud acta sine aliqua frustratoria dilatione offerat. Dat. IIII. Kalend. Februar. Sirmij, Constant. A. V. & Licinio Coss.

IN AVTHENTIC. vt iudices non expectent fa-

cras iuſſio. §. j. coll. ix. conſtit. iiij.

NOuo iure cauſa perfectè examinata, ſententia terminetur, quæ executioni legitimæ demandatur, niſi ab ea fuerit appellatum.

Relatio dicitur plena, quando plena veritas in ea continetur, & in cauſa oſt conclusum lapſa omnium terminorum : vel partium conſenſu. BALD. Vel ſic: *In cauſa criminali relatio oſt permiſſa.* SALYC.

II. † *Imp.* VALENTINIANVS & VALENS AA. *ad Vincentium P.P.*

SVper deliciis prouinciarum nunquam * rectores prouinciarum ad ſcientiam principum putent eſſe referendum, niſi edixerint * priùs conſultationis exemplum: quippè tunc demum relationibus plena veritas * eſt, cùm vel allegationibus repelluntur † ᵖ, vel probantur ᵠ allenſa. Dat. III. Kalend. Ianuar. Treu. Valentinia. & Valente AA. Coss.

Pendente relatione, iudicia oſficium conquieſcit. BALD. Vel ſic: *In relatione, & conſultatione fienda principis, debent acta publica mitti.* SALYC.

III. † *Iidem* AA. & GRATIANVS A. *ad Apodemium.*

SI quando ratio, aut ʳ neceſſitas eſt in negotiis noſtra iudicia * requirendi, expectandique reſponſa : omnes omnino cauſas †, relationis ſeries compechendat : vt recitata conſultatione, quæ ita * eſt dirigenda, propemodum * actorum recenſione * non ſit opus: actis etiam neceſſariò ſociandis. Dat. V. Id. Maij. Treu. Valentiniano, N. B. P. † & Victore Coss.

quòd oſt appellatur: id dicitur qualiter non beneſtat relatio, quòd ſi non dicerit, conſentire videtur per diſt. II. quando appellandum ſit, non autem appelleri vt *ff. de app. l. j. §. queſtum.* Scilicet intelligitur ex neceſſitate, ſec. Acc. proceſſ. tamen, ſi vult, vt hic dicitur.

S*Per.*] CARVS. Poſſunt iudices commiſſarii delictum: iudex cognouit de delicto: ſed dubitat ferre ſententiam: poteſt referre ad principem: debet tamen dare partibus exemplum relationis, vt eam approbent, vel reprobent.

n ¶ *Nunquam.* in cauſa remittit ad principem: vt *in authent. ut inſra quinquag. ſuffra. §. interdictum in fin. tit. vij.*

o ¶ *Edixerit.* ſcilicet partibus.

p ¶ *Repellantur.* Scilicet partes non conſentiunt. Sed dic tota die ad allegandum, & nihil dicerunt. Vel dicerunt quod noluerunt. Vel die repellantur, ſcilicet relationem.

q ¶ *Probantur.* relationes: quia viſa eis omne partes conſentiunt. quod bene fuit, & hoc quando iudex debitur. Si verò ſingat, punitur ſi referat, vt *C. de oſſic. proceſſ. prat. Orien. I. antepen.*

S *I quando.*] CARVS. Quando iudex vult referre ad principem, debet priùs examinare cauſam, & omnia acta ſunt in cauſa. VIVIAN.

r ¶ *aut.* pro, id eſt.

s ¶ *Iudicia.* conſilia.

t ¶ *Quæ ita.* plenè, vt dixi † in *I. hoc conſulto.*

u ¶ *Propemodum.* ſicrè. q. d. non eſt neceſſe, vt per ſe ſcribatur exemplum actorum, & per ſe conſultatio: ſed ſatis ſimul conſentiunt: & quòd ſcribitur, acta, &c. ſcil. originalibus. & *facit ad hoc ſupr. de prec. imp. offer. l. ij.* quòd ſtatim dicit H. ex voluntate ſient. quod nō placet.

x ¶ *Recenſione.* ſcilicet ſeparata.

DE APPELLA-tionibus, &c.

Quia ſententia late ſunt appellationes & reſtitutiones, circa de hoc ſubiungit poſt ſententiam.

PRom.] CARVS. Cauſa non vi Conuentione nec vi

a Relatio ad principem, poſſe ſubtus fieri non debet.

b Relatio ſit ante lite ſi ad principem.

c Relatio ad principē nō debet.

d Relatio ad principem de ſubtu iudic. Diuersis iuris dictum ſit.

† Et *Cod. Th. de ſub. l. ult. & l. ij.*

* hoc poſtea vide pro ſua parte eſt in *C. j. C. T. a. ut.*

¶ *Contra. ſi ſuper ver. Pro. in contra dic. ſi de oſſ. dub.*

* ordinarius decem dies. l. C. Theo. a. Reſtitutio tres pergentes Ac curſibus hic interpretari appellationē, Nam cum non liceat appellare à conſtitutione, quomodo reſtituentur appellare ſuperappellationē? Sunt autem reſtitutiones prorsus, quæ à ſuperiorem videntur apud Syrmachum appellat, vbi pro quidem, quibus iudex iniuria in iudicando, vel ſolicitudo exponitur, quibuſque reſtituitur iudicis, ſine appoſiti orbi cātur non ſuſtinere vel bum & ſpatiōbus quoque complectitur.

a ¶ *Pronunciet.* hoc ſcilicet in caſu, vbi primò ferunt ſententia, ſi deinde principi ſcribitur, vt adſumpt an ſenectutis ſequenda. quā ſi proſeſſa prouincia deportauerit aliquem in inſulam: vt *ff. de interr. & rel. Interr pœnar. & de iuriſd. rep. l. ſi quis ſim. §. quid tamen & de leg. aq. l. j. §. ſi. quidam.*

b ¶ *Naſtandum.* id eſt, dubitandum.

c ¶ *Conſulat.* Imò videtur verum relatio: vt *T. de pœn. iudic. l. planè.*

d ſed ibi in delegato dicit. Item ibi obſeruabat ad iudicandum. Aut * ergo ſit relatio propter factum, & ſtari non debet: vt *ff. de iudic Lauin. quorum. §. iudicium.* aut ᵇ de iure, & ſtari poteſt, vt *ibi. ff. in authent. de iud. §. in cui. vi.* Aut * vt odium tuitus, quod non permittitur, vt *in authent. vt iudic. non exp. ſacro iuſſ. §. j. col. ix.* quam quidam habent hic, *nouo iure*, &c. Sed propter ᵈ defectum iuriſdictionis refert quandoque ad iudicandum: vt *I. de ſalu. l. vlt. & ff. de oſſ. proconſ. l. ſolent & l. ſi quid.*

d ¶ *Senectutem.* poſt relationem aute habitum reſpectum.

e ¶ *Terror litigantes.* quia facta relatione dedit ſententiam, & terrebat litigantem ne appellaret: ſed expectare reſpicipam. 2. Vel dic, quòd poſt ſententiam referre volebat, & ſecundùm primam habeas, præmiſſa ſecundam aliam, promiſſa.

f ¶ *Agitabitur.* fingitur enim recepta, cùm non ſtat per appellationem, quo modo confeſtim: vt *T. de his. qui per met. ad non appel. per rem. & ad hoc j. eod.* & *Lex illa. & l. ſubnexa. & l. de oſſ. vicar. l. fin.*

g ¶ *Mittatur.* pro ſententiando à ſe, nō eſſet cognoſcia ſola auctentia.

h ¶ *Indigeat.* id eſt, cognitionem in ſubſtantia.

i ¶ *Conſultationis.* id eſt, relationis.

k ¶ *Exemplum.* id eſt, tranſcriptum: exemplificat enim, quæ ſcripta ſunt de partium confeſſionibus, ſine dictis teſtium.

l ¶ *Si cui.* ſub. litigatoris.

m ¶ *Refutatorias preces.* id eſt, appellationem. Appellare * ergo à conſultatione ſimpliciter, antequam mittatur, non poſſea: ſed à ſententia, quam refert iudex, ſic: vt *ff. quando app. ſit. l. j. §. refutas. & l. ſeqq.* Alij dicunt

480/C.IV.K.5-4, 1965-1966
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE APPELLATIONIBVS†, & consultationibus.

TITVLVS LXII.

REs ad maiora auditorium transferuntur non relationis tantùm : sed querimoniam appellationis. Sed relationis ante, vel post sententiam : appellationis non nisi post sententiam. Ultim. sept. de sententiis. & interl. 2. penultim. initi. quor. app. non rec. cuius effectus hic est, vt sententiam extinguat, l. 1. in fin. D. ad S.C. Tertull. etiam si non recipiatur ab eo qui iudicauit, l. 3. hoc tit. & vt vim quoque suam exerceat aduersus rescripta principis, vt si post factam relationem ad principem, & etiam à principe rescriptum ad id iudex contrarium sententiam suam, l. 1. hoc titul. l. 2. §. 1. D. eod. l. Statius. D. de re. iud. & est appellatio à sententia manens ad maiorem pronunciatis, plerumque partium longior, vt non modò Hispanis fines Imperij ei lex finem præscribat, & cum ea ejusdem. Vel appellatio est, vt interpres Apollonij à pretatione non disparatis ait Imperium. qua aut aliter sit vbique voce inter acta, aut intra dies x. datis libellis appellatorijs, & intra dies xxx. acceptis, redditisque libellis dimissoriis. A sententia. Nam ab interlocutione potuerit fieri appellari, l. 2. ff. de appel. recip. itaque ab executione sententia, l. 3. infr. quando app. non rec. & qua à nonnullis legitimi facta interpretor appellatio, de qua l. 4. 7. 11. 27. hoc tit. l. 1. tit. seqq. l. 4. tit. 66. querela potius dicitur, quàm appellatio, l. 12. C. Th. eod. quamuis appellationis verbum in maioribus rebus dici soleat, quadoquam & ipsa appellatio querela sit, qua in maiori auditorio instituitur adversus inopinatum prolatio. Appellatio est species. Querela genus. Nam & cum sententia dicitur ipso iure nulla, hoc non appellatur : sed querela appellatur, l. 3. supra quomod. & quando iudex. Confidentia verò in hoc tit. longè aliter accipitur, quàm in tit. superiore, l. 1. & 3. in illo manifestius ostenditur relatio iudicis ad principem, in hoc deliberatio communis, consilium sive sententia, quam princeps ex appellatione cum consilio discutit, qua remittitur in hoc tit. l. Balbus, quod dicere LXX. ipse Ruffin. Symmachus interpretatur mutuerunt, vel quam dicunt secundum causa quantitatem, & iudicium, à quibus appellatum est. Significatum verò, vel duo ex Senatoribus sine prærogativa qui sunt in comitatu principis, vel tantummodo Senatus more, & vires consultationis, id est, more regio, quales Senatus præsidens ipse principis, vt l. 31. 32. 38. CYIAC.

Quando peruertitur ordo vnius causæ ad alium, sententia tenet, licèt posset per appellationem rescindi. BARTOLVS. Vel sic: *Prius debet terminari quæstio possessionis, quàm criminalis.* BALD. Vel sic : *Illa lex loquitur variis modis, secundum primum intellectum h.d. Prius de possessione, si quis possessor fuerit, debet cognosci, quàm super turbatione pronunciari, secundum secundum intellectum, h.d. Si iudex pronunciet prius super crimine violentiæ, quàm super possessorio prius intentato, nulli pronuntiatur, secundum* SALYC.

1. Sententia divi SEVERI A. data in persona Mevii Proculi, lib. 1. sen. Pompeianis & Attio Cur. †

RIus a *†de possessione pronunciare, & ita crimen violentiæ b excutere præses provinciæ debuit : quod cùm non fecerit, [iustè ab eo] * provocatum est c.*

Duæ habet lecturas. Prima est, quod loquitur in delegato principis, & sic in sententia lata ex delegatione. Secunda in lata ex consultatione, secundum primum, h. d. A delegato principis appellatur, non obstante, quod illius auctoritate fungatur. Vel sic : *secundum secundum lecturam : A sententia lata secundum responsionem principis super relationem, seu consultationem iudicantis, potest appellari.* SALYCETVS.

11. Imp. ALEXANDER A. Flaviano.

NOnum d, quod postulas, non est, quòd esti rescripti mei auctoritas intercesserit *, provocandi à tamen facultas tibi non denegetur.

In præiudicium appellationis interponenda, vel etiam interposita, etiam si fit revelta, nihil debet innouari. BALDVS & SALYCETVS. Vel sic : *Appellatione interposita, iudicis officium congnescit.* BARTOLVS. Vel sic: *Appellatione revelta, vel etiam pendente, nihil debet innouari pro sententia executionis. hoc dicit.* Vel sic : *Post appellationem interpositam nihil est innouandum à iudice à quo, vel per partem, quod sit contra appellationem : etiam si appellatus non fuerit à iudice à quo recepta: sed omnia debent remanere in eodem statu, quo erant tempore sententiæ, secundum* PAVLVM DE CASTRO.

† Inc. T. addirit, & pone eorum. Cons.

a Sententia, late contra ordinem iudicium, an valeat.

† Sententia dicitur hoc nil eorum est ex manifestis. ex Cons. cum hoc C. Gl. sper quod contingat ea. cum sua ap. quæstionis, &c. 4. Quæri potest cum, ora dicunt, qui ciuitatis per ipsum & per incisulas legitur in vo. manifestis. Cons.

a ¶ Ad hanc legem pertinet l. 7. infra ad leg. Iuliam de vi, & l. 18. de plagiariis. Et ex hac l. 1. exemplum peti potest eius, quod dicitur, sententiæ rationem adscribendam esse. Hinc seruiunt Nouell. 60. 112. quam docent sententiæ, eius præmittitur ratio. Vide scripta ad §. vltim. Ipsi Roma. ff. de verber. oblig. CYIAC.

a ¶ Prius. Pone casum, quòd duo se possidere contendantinec conflabat quis possideret : primò de possessione, quis possidebat, postea de inquisitione, siue violentia commissa, etiam inquirendo, de quis, & ad quam venerit possidendam, cognoscitur. Sed hoc l. est contra 3. ad leg. Iul. de vi pub. l. si quis. sed ibi conflabat quis possideret hic non. l. Vel pone casum secundò, cùm tractaretur causa possessionis, vnus alteri intulit vim, nihilominus de possessione debuit expedire, quod si non fecit, appellatur. 3. Tu dicto rectò secundum Ioan. cum tractaretur causa possessionis proposito interdicto, vnde vi, vel ob dictionem ex lege, si quis in tantum, id est, cùm tractaretur causa civilis, proponitur & criminalis accusationem legis Iuliæ de vi, & iudex super accusatione pronunciauit. malefecit vi ff. si is, rep l. 4. § 3. ff. de pub. iu. l. liq. & ideò appellatur. Hæc positioni videtur contra. ff. de iud. l. fi de vi. ff. ad leg. Iuliã de vi. si qui aurum §. 3. Sed in vtraque earum pone vim pro possessione violatam. & possessionem pro proprietate, & sic concordant. Item contra. ff. de fun. & interior. om. iud. l. prætorum. Sed aliud est fieri sententiam contra ordinem in eadem causa, quia ibi ille ipso iure non valet : vt ibi : aliud quòdo in diuersis antecedit ordo. vt hic. Item similiter secundum hæc casum non est contra. 3. quam. vin. adl. cri. pra. l. 4. Quæri potest cum ora dicunt, qui ciuitatis per ipsum & per incisulas legitur in vo. manifestis. Cons.

a Appellari potest à sententia iudicis à principe ab legati.

b Appellare à consultatione principis fieri, is non potest, quæ consultatio cõsultatio principi facta ab iudice.

c Appellari non potest à sententia principis.

d Appellari potest à consultatione iudicis principi facta.

e Appellabilis consultationis principi edit, eendum in videtur, cui ipsius consultatio. ionis formula le simul communicam ub.

d ¶ NOnum. Pone casum quòd appellatur * à sententia iudicis delegati à principe, vt ff. l. un. & de rescripto delegationis hic dicit, non autem dicitur in rescripto quòd non possit appellarisquod solus princeps potest dicere : quia tunc non appellatur : vt ff. l. qui. app. non licet l. §. fin. Vel pone secundò quòd iudex obtendit litteris b consultationis partibus : sicut debet. vt l. sinul. §. 1. l. consilium principem, & habuit responsionem : appellabit non à litteris consultationis, quæ iam approbauerat : nec à rescripto, quia contra principem c non appellatur : sed contra sententiam quæ declarat sententiam : quod quandoque fit vt ff. quando ap. fit. l. 1. in princ. appellabis * ab ipsa cognitione iudicis, quasi mendacia interuentu cum apud principem : & habebis hanc casum ff. eo. l. 3. quidã. & ad hoc, ff. quando ap. fit. l. 1. in prin. & l. fin. quæ videtur contraria primæ. Sed, vt dixi, victima dicit à litteris non appellari post habitam iam responsionem, quasi * approbauerit : sed & ante potuit : vt in prima. & l. 20. l. 1. Alij dicunt quòd victima non soluit, sed quærit, & in prima datur solutio.

e ¶ Interrogatio. vt si ex Ghenensem præbet.

¶ Pronuncio. Puta si rela tio iudicis odita ad fiscum

480/C.IV.K.5-4, 1967-1968
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1969-1970

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1971-1972

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

HOdie. Samiter *in authentic. de ep. & inter quæ compar. & ep. debent.* §. i. *collat.iij.* & habet *g. quæ. vj. cap. antecessorum.*

¶ Decem * *dierum aliquando plures* I.iij.§.i.

¶ *A sententia.* & sententiæ [b] *vel aliq in loc.*: vt *ff. quando ap. fit.*i.§. *dies* vide ablate damnatus non per condemnationem venit, à tempore sententiæ intra x. dies appellat: vt *supra quomodo & quando in c. de ap. & de libert. causa.l.* iij. & hoc si non fuisset defensus: alias ſi erat procurator nõ appellatio: difficile est, vtpote ecclesiæ: vt *ff. quando appel.l.*i.). §.ſ. sednon enim ſi procurator non est sollemnis: vt *supra de iudic.l.propositum.* §.ſi. Vel ſi neceſſaria, & probabili causa fuerit absentiæ nec *supra de pœnis. l. quos absente.* Et tot. quòd hoc ſtatim audiendus de ap. eſt enim alia col. viij. vide ſimiliter quod habes *infra tit.*j. *versi. ſi contra.*

[d] ¶ *Appellat.* id est, litteras dimissorias: quas quidam fiunt, dixi *supra l. primi.*

[e] ¶ *Appellatio.* Vide a.in. *de pœnis.* CVIAC.

[f] ¶ *Dilatione.* id est, intra 30. dies. *l. audiendus. j. end.* & ibi Glossa. CVIACIVS.

[g] ¶ *Oportet.* aliàs pœnitebit iudex vt j. *end. l. audiendus.* cum inflatus tamen post debeat: vt *ff. de libell. dimiſſ. l.*).

F ¶ *Idiotæ.* hoc in ciuili, ſecus in criminali: *supra ea. leg.* 6. *super hoc* vel ibi casus de tem recedilio. Item hoc hodie videtur contrà *per authen. supra de epiſcop. & clericis.* autem *generaliter.* Vel illud in principali, hoc in causa appellationis. & facit ad legem illam. *Iudex eſt pro. cons. I. lege non quæramus. §. adiuncto.*

[h] ¶ *Vel.* prò id eſt.

[i] ¶ *Absens.* cùm habent aliud officium.

[k] ¶ *Excusatus.* decreto iudicis saltem interpoſito: aliàs eum non tenet nominatio, non eſt opus appellare: vt] *ad l. nominationes & ff. ad l. ſi ceſſat. ar. I. de tella.tam l.*).

l ¶ *Vacationem.* privilegium vacationis.

m ¶ *Scholares.* ſcholares primò vel propter numerum liberorum, vel annorum, vel aliàs principis indulto vacationem, vel lectores videbuntur non tenere nominatio: ſicque non eſſet opus appellare: ſed tamen contra eſt, vt hic, *ff. de vacat. mu. l.* 9. & ibi *ſcholares.* &] *ad l. cunct. & de decu. l.* 3. *in fi.*

n ¶ *Non venerit.* poſſent ergo vti: ſed fallit in defenſore ciuitatis electo, qui non appellat: vt *in authentic. de defen. ciui. §. interea. coll.* 9. Item hoc in eo manent, quod eſt publicum auctoritatem, & vtilitatem: locus in aurea, & dicta quod eſt auctoritate tutoris publicum, a quo non appellatur: vt dixi *ſupra ad l.* ſi

e Prohibens se mun incumbit *ad ſcholas.*

non appellat vt: ini ex. cui autem incumbat, vt hic in l.

o ¶ *Appellauerit.* intra dictos menſes vt j. *in.l.*).

p ¶ *Offenda.* ex hoc videtur quod ei, qui appellat, inſtituat onus probationis*. licèt primò incubuerit viro parti: vt hic, & *ſ. ſi pendente appell. mort. inter l.*). & *ſi vero ſſin. & ff. de mun. l. penſitis.*

Hodie * autem cuilibet tribuitur ſpatiũ decem dierum [b] à ſententiæ [c] reuocatione numerandum.

Finis authent. Sequitur tex. I.C.

Hæc eſt ſexta pars an qua permittur quale ſit iudicium circa appellata, & à quibus poſſ interpoſitam appellationem ſunt dandi eiusmodi testes potestis. h. d. vſque ad ſſ.

Apoſtolos [d] * poſſ interpoſitam prouocationem, etiam nõ petẽte appellatore, ſine aliqua [f] dilatione [g] iudicem dare oportet *, cautione † videlicet de exercenda prouocatione in poſterum minimè [i] præbenda. Sine die, & conſule.

Valet ſententia lata contra priuilegiatum: & ſi appellat, remittatur de priuilegio ſuo docere. BAR. Vel ſic: *Si priuilegiatus ad tuendam publicam doctrinã profeſſus ſit electus, debet ipſe appellare, & de priuilegio ſuo docere: & non appellans electionem confirmat.* SALYC.

VII. *Idem AA. & CC. Neroni* *.

Hi, qui ad ciuilia munera [l], vel [b] ad decurionatũ, vel honores [i] euocantur *[k]: licèt vacationem [l] à principibus acceperint *, ſi appellationis [m] auxilio non vtantur *, conſenſu ſuo nominationem confirmãt. Cùm igitur ad munus vocatus appellauerit *: apud præſidem prouinciæ iuſtè te appellaſſe offende [n].

Si cauſſas appellationum nõ proſecutus: lapſis temporibus proſequendi, ſententia mandatur executioni: niſi interim ſit tranſactum. BART. Vel ſic: *Si appellatio debitum qui appellat, dicit iniquam eſſe ſententiam: iuxta ergo, ergo probare debet. vt ff. de prob. l. ab ea parte.* Sed Ioan. & nos contrà. Diuinus enim quodcũ probamus. qui & petit vt *ſupra eod. l. appellationibus* reus pro nobis in authent. *de loc. qui ingredi. ad appellat.* §. *illud quoque decernimus. v. coll.* vbi oſtendimus iuſtè appellatum eo ipſo, quòd non probauit contra, ſcilicet iuſtè appellatum: *ſic & infrà qui mili. non poſſ. l. ſuper feriis lib. xx. tit. ff. de iure dot. l. dotem.*). Quod ergo hic dicitur, oſtende. Dic quòd oſtẽditur, eo ipſo, quòd contrarium non monſtratur.

[o] ¶ *Sententia.*] CASTR. Si maiore xxv. an. petit x. condemnatus fuit appellauit: non eſt prouocatus appellationem intra annum hodie, olim biennium: nec prodeunte appellatione cum eo transeũt iudex à quo eſt appellatum, ſententiam ſuam exequi poteſt. VIVIANVS.

[p] ¶ *Si contra maiorem.* aliàs ipſe iure non valet: vel per reſtitutionẽ publicã indulgij vt & *ſ. ſi adueſſus eum iudi. l. cum & minores.*

[r] ¶ *Prolatis.* quod eſt annuus, vel biennium: vt *infrà eod. j. authentic.* et, qui.

[s] ¶ *Reprehensatur.* quod iudicem appellauerit.

[t] ¶ *Finitum.* ergo ſi ſit tranſactione finitus, non mandaretur executioni, & ſic eſt contra *ff. de paſt. l. ſalu.* §. *qui prouocauit.* Sed ibi habetur pro nouo mandato ex forma pacti in tranſactione appoſiti. Item nõ. quòd valet tranſactio: vt *ff. de tranſact. l. & poſt rem. & ff. de condict. indeb. l. ſi ſeparauer.* §. *ſi quis.*

u ¶ *Iudicatum.* id eſt, primam ſententiam.

x ¶ *Curialis.* vt *infrà eod. l. quoniam nonnulli in fin.* ACCVRS.

[y] ¶ *Interpoſuit.* quod * facere potuit, & debuit vt *l. de procu. l. ſi alius & infrà quorum appellatum ex l. nulli.* etiam per alium *ff. eod. l. ab executore.* §. *ſi.*

z ¶ *Poſſ.* vt *ff. de procurat. l. Paulus. & ff. ea per alium con. ap. poſſ. l. fin.*

[a] ¶ *Poſſunt.*

[b] ¶ *Curatore.*] CASTR. Curatore adulti ordinarij procuratorem ad agendum causam adulti, agit. Secundò tutor quem procurator appellare poteſt ſi ſit tutor curator quem præfigit ætati. & hoc in prima. Si verò pendente appellatione adultus curator factus fuerit, vel veniam ætatis impetrauerit, ſuo nomine prosequi poteſt appellationem. VIVIAN.

[c] ¶ *A curatore.* id * eſt, à præſide, poſſumus appellare contra curat. §. ſi. & *ff. de his qui ne ſui vel alie. ſunt.* §. *mandari.* & ea modo exponẽ *I. de pretoria.* & quæ ſit dos ordinaria ad vnum caſum agendum.

[d] ¶ *Calculum.* id * eſt, contrariam ſententiam: aliàs aliter accipiat vt dixi *I. de erroribus calculi.*

[e] ¶ *Tuſſert.*

[f] ¶ *Dilatione.*

[g] ¶ *Iudicem.*

[h] ¶ *Cautione.*

[i] ¶ *Minimè.*

[k] ¶ *Præbenda.*

[l] ¶ *Dominus litis.*] CAST. Conſilium procuratorem ad agendum regit & gubernat, & appellauit an causam appellationis pro me alicui procuratore exercere poterit, quæritur? Dicitur quòd ſic.

[m] ¶ *Appellauit.* aliàs non potuisset nõ quòd non probet, ſed & alias.

[n] ¶ *Offende.*

[o] ¶ *Curatore.*] CASTR. Curatore adulti ordinarij procuratorem ad agendum causam adulti, agit. Secundò tutor quem procurator appellare poteſt ſi ſit tutor curator quem præfigit ætati. & hoc in prima. Si verò pendente appellatione adultus curator factus fuerit, vel veniam ætatis impetrauerit, ſuo nomine prosequi poteſt appellationem. VIVIAN.

[p] ¶ *Si contra maiorem.* aliàs ipſe iure non valet: vel per reſtitutionẽ publicã indulgij vt & *ſ. ſi adueſſus eum iudi. l. cum & minores.*

[q] ¶ *Prolatis.* quod eſt annuus, vel biennium: vt *infrà eod. j. authentic.* et, qui.

[r] ¶ *Reprehensatur.* quod iudicem appellauerit.

[s] ¶ *Finitum.* ergo ſi ſit tranſactione finitus, non mandaretur executioni, & ſic eſt contra *ff. de paſt. l. ſalu.* §. *qui prouocauit.* Sed ibi habetur pro nouo mandato ex forma pacti in tranſactione appoſiti. Item nõ. quòd valet tranſactio: vt *ff. de tranſact. l. & poſt rem. & ff. de condict. indeb. l. ſi ſeparauer.* §. *ſi quis.*

[t] ¶ *Iudicatum.* id eſt, primam ſententiam.

[u] ¶ *Curialis.* vt *infrà eod. l. quoniam nonnulli in fin.* ACCVRS.

[x] ¶ *Dominus litis.*] CAST. Conſilium procuratorem ad agendum regit & gubernat, & appellauit an causam appellationis pro me alicui procuratore exercere poterit, quæritur? Dicitur quòd ſic.

[y] ¶ *Appellauit.* aliàs non potuisset nõ quòd non probet, ſed & alias.

[z] ¶ *Poſſunt.*

[a] ¶ *Tuſſert.*

[b] ¶ *Curatore.*] CASTR. Curatore adulti ordinarij procuratorem ad agendum causam adulti, agit. Secundò tutor quem procurator appellare poteſt ſi ſit tutor curator quem præfigit ætati. & hoc in prima. Si verò pendente appellatione adultus curator factus fuerit, vel veniam ætatis impetrauerit, ſuo nomine prosequi poteſt appellationem. VIVIAN.

[c] ¶ *A curatore.* id * eſt, à præſide, poſſumus appellare contra curat. §. ſi. & *ff. de his qui ne ſui vel alie. ſunt.* §. *mandari.* & ea modo exponẽ *I. de pretoria.* & quæ ſit dos ordinaria ad vnum caſum agendum.

[d] ¶ *Calculum.* id * eſt, contrariam ſententiam: aliàs aliter accipiat vt dixi *I. de erroribus calculi.*

[e] ¶ *Tuſſert.*

480/C.IV.K.5-4, 1973-1974
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1975-1976

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1977-1978

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1979-1980

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1981-1982

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1983-1984

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cognitiones inducant *, & ea quæ gerentur, excipiant b, scribant, scripeáque litigatoribus edant: qui * etiã apud arbitros d (licèt illustres sint) ex delegatione nostra cognoscentes, excipiant, si in sacratissimo nostri numinis comitatu causæ dicantur. Sanè si illustrium, ac magnificorum iudicũ sententiæ fuerint appellatione suspensæ, eorum videlicet, quorum sententias licet appellatione suspendi: per cõsultationem nostram volumus audientiam expectari, licet antea e priuato homini, (id est, non illustri) lite à nobis delegata, si postea tempore definitionis illustri decoratus dignitate reperiatur. Eodem & obseruando & si alter ei h coniunctus i sit arbiter k, qui non illustrem meruit dignitatem. Quicquid autem hac lege specialiter non videtur expressum, id veterum legum, constitutionúmque regulis omnes ritè intelligunt l.

De appellatione interposita à præsidis sententia super statu apparitoris magistri militũ lata, cognoscat præfectus vnà cũ magistro militũ, etiã si magister ipse præsidi delegasset. SAL. Vel sic: *Quando appellatur à sententia lata super statu executalium, statuitur hoc quod debeat esse iudex appellationis, h. d. secundùm* PAVL. DE CASTAG.

XXXIII. *Idem* AA. Cyro P.P.

EO casu, m quo apparitor magistratus possessatis de curia vel officio cohortali de statu in prouincia patitur controuersiã, vel ve tributa, vel fictiones, debens in prouincia detinetur: si sententia rectoris prouinciæ fuerit appellatione suspensa: cũ qua sublimitate viro quoq; magnifico magistro militum cognoscẽte, cautæ iubemus merita ponderari: licèt magister militum rectori prouinciæ causam delegauerit perorandam †.

Quando princeps super aliqua causa consulitur, ab eius assessoribus partibus præsentibus, vel absentib. causa examinatur: & ab eorum consultationibus non appellatur. BART & PAVL. DE CAST. Vel sic: *A rescripto principis non appellatur: bene autem appellatur à sententia inde secuta.* IAC. BVT. Vel sic: *Si princeps super aliqua causa consulatur, à consiliariis hic nominatis, partibus præsentibus, vel absentibus causa vna cum relatione examinatur: & secundum eorum consilium princeps rescribit, & à tali rescripto non appellatur.* SALYC.

XXXIV. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Demosthenæ* P.P.

IVbemus, si qua suggestio maioris, vel minoris iudicis ad nostram referatur clementiã de negocio, quod iudicandi ei tradidimus, vel de quo pro sua iurisdictione iudicauerit *, perenitis à nostro numine * finem eidem imponi negocio, quod ab eo discepta tum est: siue additum sit eidem suggestioni, quid referẽti placeat * (dum id partibus per sententiæ suæ recitationem manifestum non fecit) fiat nihil huiusmodi adiectũ sit. Sed simpliciter nostri numinis respectum expectat non priùs cautam † discerni, quàm per sacrã pragmaticam nostri numinis iussionem duo magnifici viri, vel patricij, vel consulares, vel præfectorij, quos pro tempore nos elegerimus, iubeatur adiungi viro illustri pro tẽpore quæstori q nostri palatij, & vnà cum eo in scriptis relationẽ dicerenere (siue præsentib. partib. hoc perspexerint, siue absentibus) & responsum relationi dandũ sua sententia manifestare: vt tamẽ dispositio huiusmodi excellentissimorũ iudicũ omnimodo rata sit, nulli dandæ licentiæ contra prouocationem eorũ proferre r sententiam, vel aliam quãcunque dubitationem introducere. Quam obseruationẽ nõ solùm si vnus iudex suggestione, vel relatione vius fuerit, tenere censemus: sed etiã si duob. vel amplioribus datis iudicibus, in vnam sententiam minimè omnes conuenerint: sed diuersas suas sententias * vnusquisque nostræ mansuetudini retulerit, vel omnes nos consuluerint quid discernendum sit.

XXXV. *Alexandriæ Iustiniano A.* 9

[illegible] R R 2 [illegible]

a Ex hac Co-dicis auctoritate enim actio, siue ac-tiones com-petant in Chirographi fictitia.

b Appellatio delegatum, referenda. Pontò vbi b Imperator delegauit non illustri, & ab eo prouocatur: tunc præfectus prætorio cum qualitate iudicandi, &c. & cum à spectabili appellatur. Vbi autem illustri delegatur, vel non illustri: quæ tamen postea, antequam iudicarent, illustri decoratus est dignitate: de causa appellationis ab eo facta solus princeps cognoscit. Idem est si à principe illustri, & non illustri delegante. In omnibus autem casibus prædictis cognoscentium iudicum epistolares, & libellenses apostolos, & gesta apud iudices priores ab appellantib. sufcipient, & cognoscẽtes apud dictos eosdem illustres iudicent: & quæ gerũtur, ex-Codice.

c Iudicant. cum prædicta dubit.

d ¶ Excipiant. i. in scripta redigant.

e ¶ Qui. sc. libellenses. & mutat casum. Quando delegat illustri, vbi princeps de appellatione cognoscit: vt subiicit. ACCVRS.

d ¶ Apud arbitros. Cautè ¶ Sed quid. nam quorundam non licet, vt præfecti prætorio: vt Z. in l. à præfectis hic.

f ¶ Licet autem. Arg contra. ff. de minoribus l. 1. §. fin. & de tutel. & de-mandat. l. fin. §. sed & si cui sed simile ff. de arbitr. Item magistratus.

g ¶ Eodem. statut adhuc cæteris.

h ¶ Illustri.

i ¶ Coniunctus. sic ff. quæ mandantur sit. mandat. l. 8. communem. in princ.

k ¶ Arbiter. priuatus.

l ¶ Intelligunt. ita quod nõ mutatur, & ita quod non mutatur. Bart. sic in auth. de admi. ff. l. fin. cff. arg. & l. de infl. Iustinian. & ff. de aut. & arbitr. arg. l. 3. sed arg. contra. ff. de adulter. Item magistratus. & l. altera. & Iustinian. titul. Tit. de quæ Abbas. Et heretiter prædictis collige * secundùm Ioan. de spectabili iudice, qui tulit sententiam, vel super causa principali, vel appellationis ad eum facta ad Imperatorem appellatur: non Imperator, quia alias esset interitus: sed alij dicũt, scilicet præfectus prætorio, & quæritur facti palatij, de causa appellationis indesinenti. Si verò à sententia iudicis clarissimi ad Imperatorem prouocetur, vnus solus, scilicet præfectus vrbis, vice principis iudicabit: & hoc ff. ab eo est prouidentum, qui vt ordinarius iudicauit: alioquin si vt delegatus, appellatio ad eum, qui delegauit, referenda. Pontò vbi Imperator delegauit non illustri, & ab eo prouocatur: tunc præfectus prætorio cum qualitate iudicandi, &c. & cum à spectabili appellatur. Vbi autem illustri delegatur, vel non illustri: quæ tamen postea, antequam iudicarent, illustri decoratus est dignitate: de causa appellationis ab eo facta solus princeps cognoscit. Idem est si à principe illustri, & non illustri delegante. In omnibus autem casibus prædictis cognoscentium iudicum epistolares, & libellenses apostolos, & gesta apud iudices priores ab appellantib. sufcipient, & cognoscẽtes apud dictos eosdem illustres iudicent: & quæ gerũtur, ex-Codice.

m ¶ Eo casu. Hæc lex non legitur in scholiis.

n ¶ Iudicauit. Cognouerit pro iudicando. Et ante * sententiã ferat. relationem vt L. de rebus l. 3. ait in casu, vt ibi dicitur: etiã casu posset hic loqui.

o ¶ Placuit. iudicauit.

p ¶ Adultum sit. qualiter tibi placuit. est tamẽ manifestanda * relatio: alias non valet: vt L. de rebus l. 3.

q ¶ Quæstori. sicque fuerunt, qui examinat: & secundum eorum consilia respondet Imperator, & cautio hic reponebatur non appellatum, vt subiicitur. Sed cæteri dicta sententia sit, vt diximus L. ex. l. nouell.

r ¶ Diuersas sententias sum. in animo obtemperãdo autem proles a quia tunc si fuisset delegati, delegãs vtrũ approbaret: vt ff. de re iud. L. duo iudices. ii ordinarij, valet pro [illegible] in L. vnus. pars.

s Relatio, & sententia. nonfacienda.

t non valet.

Latinè per Antonium Contium.

IAm trigesima secunda constitutione dicente de omnibus magistratibus illustribus, à quibus est appellatio, principem fore appellationis iudicem, præsens constitutio inueniens ius eorum, quo aduersus sententiam præfectorum prætorio appellatio quidem non est: retractatio verò est, & si alius quidem sit præfectus, credibile est quia scindet quæ fuerint ab altero iudicata: si verò idem ipse sit præfectus iterum, is qui iam sententiam tulit, contra cuius calculum, & supplicationes oblatæ sunt: quia præsumitur pro vetere sua sententia dictaturus, iubet constitutio, vt quæstor vnà audiat cum ipso iterum, aut tertium præfecto creato, & examinante suas in priore magistratu dictas sententias, statuens, vt nulla sit contra huiusmodi sententias retractatio.

XXXVI. Idem A. * *

Epitoma.

Greek text

Latinè per Antonium Contium.

OPorret post omnem litem finitam, tunc appellationē reddi: neque enim læderetur quis si interea facta fuerit interlocutio, quæ illi deneget ius competens, id est, vel restium productionem, aut relectionē instrumenti. potest enim in appellatione omnis denudare, seu exercere, ne contra medij temporis interlocutionē data appellatione, mora inijciatur dilationibus, sæpiùs in eadem causa data appellatione, & examinata iterum alio capitulo ventilato, & iterum contra etiam ipsum porrecta appellatione. Si verò differta est is, qui in media interlocutione ius aliquod ipsis denegauit, iubet scripto istud insinuare, vt ira in appellatione seruene sibi suam de hoc allegationem impræiudicatam: si verò contra hæc fiat: neque recipiat appellationē iudex: & ipse, qui appellauit, pro transgressione quinquaginta librās argenti præstet.

In causis, quæ sunt vsque ad decem libras auri, solum vnus iudex cognoscat. In causis, quæ sunt vsque ad viginti libras, principium non mutatur. In causis, quæ sunt vltra viginti libras, totum audiendi principij expellatur. Et ad appellationem introducendam est biennium constitutum, & nona probationum recipiantur. hoc dicit secundum BAR. Vel sic: *In appellatione ad sacrum palatium deuoluta, si sit æstimatione viginti librarum auri, & à decem supra, cognoscit præfectus prætorio, & quæstor sacri palatij. Sin autem sit decem librarum, & infra, cognoscit alter eorum tantùm: si verò sit maioris æstimationis viginti librarum, cognoscit principio constituendi causa intra biennium minimata: & ab eorum sententia non appellatur.* SALYC.

XXXVII. *Idem A. Mauro P.P.*

IN offerendis prouocationibus *, ex quibus consultationum more negocium in sacrum nostrum palatium introduci solebat, hoc addendū esse censemus: vt si quidem non excedat litis æstimatio decem librarum auri quantitatem, ex ipsa scilicet sententia iudicis decernendam b: non duobus { sicut antea } magnificis iudicibus: sed vni tantummodo disceptatio negocij deputetur. Sin verò memoratam excedens quantitatem, viginti librās auri terminetur c: duobus tradatur [disceptatio *] magnificis iudicibus d, virūm scilicet deuotis epistolaribus cognitionalia certamina excipientibus e: ita tamen, vt si dissentiant f, virum illustrem pro tempore quæstorem adhibeant, vt eo dubitatem dirimente finiatur negocium.

His videlicet litibus quarum æstimatio viginti librarum auri quantitatem excedit in commune auditorium florentissimorum fori nostri palatij proceum introducendis: vt rumen secundùm ius statura † licebit quidem non solùm victo: sed etiam victori consultationem ad vnum, vel duos * iudices mittendam, intra biennij b tempus * ei, vel eis intimare. Post excessum enim memorati temporis huiusmodi licentiā ampuramus. Quæ verò fuerint ab eo, vel eis decreta, nulla prouocatione suspendantur. Nouas etiam adferentes c à partibus apud eundem, vel eosdem iudices addi ad exemplum consultationis ad sacrum nostrum palatium introducendæ permittimus. Dat. VIII. Id. April. Constantinopo. Decio Cons.

Si appellatur à duce siue sit illustris siue spectabilis, solum magister officiorum cognoscit. & in hoc corrigitur l. præcipimus. *b.d secundùm* BAR. Vel sic: *De appellatione interposita à duce spectabili, vel illustri cognoscat magister officiorum, & quæstor sacri palatij.* SALYC.

XXXVII b. *Idem A. Demosthen P.P.*

480/C.IV.K.5-4, 1987-1988
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI quando.] C. a. v. v. In l. *principium circa principium*, dicebatur, quòd si appelletur à duce, præfectus de sententia iudicis, hæc l. corrigit, & dicit, hoc fit illustris dux, sive sit illustris dux, sive sit dux magister militum, semper à duce appellabitur ad magistrum officiorum, & ad quæstorem.

a ¶ *Duciano.* Hoc dicit: quòd si à duce spectabili, vel illustri appellatur, quæritur palatij, & magister officiorum cognoscere. ¶ Et est contra *l. eos. & principium §. quòd si à duce fol.* vt ibi, & non legitur in fibolit.

ADDITIO. Hanc Laudat Bart. hic ad quæstionem, quòd si res habent ducatum, vel comitatum, iudicat vt dux, vel comes, appellatur ad superiorem sibi in ducatu, vel comitatu non inspectis regia dignitate, hoc ipsum dicit idem Bart. per hanc eandem *l. 2. §. si quis in appellatione. in vol. 4 Gaud.*

¶ Item facit ad aliam quæstionem. Si aliquis episcopus, vel clericus alius habeat iurisdictionem à principe, & indicat vigore illius iurisdictionis: quòd ab eo appellatur ad principē, nō ad Papam: vt hic est casus secundum eandē Bart. *hic, in vi. 4. §. si quis in appellatione.* de quo vide latius per Canonistas *in c. in Romana. §. debet ne lib. vi.*

Mpliorem.] C. a. v. v. Olim si aliquis appellabat appellatus solus habebat commodum de appellatione non adiacentium verbi gratia: Convenit Titium in xl. iudex condemnat eū in xxx. & Titius appellabat, iudex appellatione nō facta, & videbatur, ferebat sententiā pro appellatore non pro me. dicit Imperator quod ego debeo reportare cōmodum de appellatione: quia & Titius dicat se iniustè condemnatū in xxx. ego possum dicere quòd debet condemnari in xl. & iudex appellationi postquā fecit sententiam pro me, si videret ei, sive fuerit præsens, sive absens. [SED ANIM.] Quando appellatur à minori ad maiorem, debet minere iudici appellationem omnia acta: & si de quæstio de 2. libris auri, & post processum causæ apparet quòd illa quæstio continet xv. & ita videbatur quòd vnus iudex non posset cognoscere: vt *supr. eodem. l. in vtroque.* dicitur tamen quòd iudex appellat. etiam de quindecim potest cognoscere & finire sententiam. VIVIANVS.

b ¶ *Ipse vigilantes.* id est, ipse videret, si in hoc cogitatione tantùm, quorum non pro eis cogitamus.

c ¶ *Iudicatis.* verum est super eo capitulo, in quo est appellatū, vel contento *, non in alio vt *ff. de minorib. Latum. §. ac causa. & ff. de arbit. i. quid tamen. & T. de transact. l. si ex facto.* & ad hoc T. *eod. l. in offerendo. in fi.*

dicit secundum BART. Vel fic: *Libelli appellatorij non debent esse verbosi: nec superflui, sed necessaria tantùm continere, quibus omissis peniuntur offendentes arbitrio iudicis, hoc dicit secundum primam expositionem, quæ est magis amica littera.* SAL.

In refutatoriis * autē libelli, qui solent maximè in facto audientio prudentissimorum nostrorum peccerum recitari, caneant tam litigatores, quàm libellorum dictatores verbosis vti adfectionibus *, & ea ſ, quæ iam perorata ſunt, iterum b resuscitare: sed hæc sola eis inscribere, quæ compendiosa narratione causas provocationis possunt explanare, vel aliquid k nouī comment, vel addere l quod derelictū est: sciturī quòd si hoc fuerit prætermissum, non decetit aduersus libellorum conditores amplissimi iudicij competens indignatio, quòd sufficiam * gestorum voluminis introducta, & virorum spectabilium magistrorum scriniorum breues omnia apertissimè offendere.

Sufficit quòd surisdictus in principio sit fundata ratione dubij. sicèt in calcalo ferendæ sententiæ appareat aliquid quod à principio esset abstinendum surisdictum: hoc dicit secundum BALD. Vel fic: *Si tempore sententiæ summa reperiatur maior, quàm prima facie videbatur, non impedietur iudex super tuto pronunciare. hoc dicit nobiliss. §. ille. quem heri no. fec.* BART. Vel fic: *Creſcente lite crescit surisdictio.* Vel fic: *Ratione debiti cognoscitur & pronunciatur vltra surisdictionem ordinariam iudicantis.* SALVC.

Sed enim scimus legem nostram esse promulgatam n, per quam more consultationum in causis quidem, quæ vsque ad decem libras auri extenduntur, vnum iudicem sancimus supponi, viginti autem duos sublimissimos iudices. Sed cùm prima quidem facie videbatur non tantam summam excedere o: in definitiua autem sententia apparebat iudici, vel iudicibus etiam maiorem quantitatem debere imponere p: non erat eis impossibile formā, qua erant conclusi, excedere. Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, si hoc

d ¶ *Adimpere.* Supplendo de iure & indistincte legem * pro absente, vel respondendo legi contra eam inductæ: quod est verum generaliter: vt *supra vt qua desunt aduoc. par. l. vnica.* Item & de facto: vt quærendo an processus per metum factus fuerit, vel dolum. Vel an solutio fuerit facta, vel pactum factū: quod hic est specialè: vt *infra eod. l. 3. §. in fin.* & plenè dicitur: *l. vt qua desunt aduoc. l. vnica.* ACCVRS.

ADDITIO. Tu dic cum Bartol. hic, non esse specialè in hoc casu: immò regulā * est secundum eum, quòd ubicunque contra absentem potest peruenire ad definitiuam sententiam, iudex potest pro eo supplere de facto, vt hic, & T. *quæstio. de quam iudex. unde qui semel. dic. perquisitio terminat. &c.*

e ¶ *In refutatoriis.* in e quibus refutatur iudicis, qui tulit sententiam. v. Vel in literis dimissoriis. 3. Vel ter- tiò appellat prætor refutatorias illas, de quibus *dixi supra de rebus. l. 1. in fin.*

f ¶ *Ea.* Supple, & curare ea, &c.

g ¶ *Peruenire.* id est, allegata, & alibi scripta de testibus & confessionibus quæ iudex appellationis habet sibi strictim.

h ¶ *Iterum.* & ita hic idem reperiebat, non autem dicit quòd acta prime cause non videat iudex.

i ¶ *Refutatorias.* id est, in scripsis redigere, & recitare, arg. ad hoc T. *de pro. imp. off. l. fi. & T. de rebus fis.* ACCVRS.

k ¶ *Aliquid noui commentum.* vt puta confessiones nouiter factas, & ratificationem, breuiter narrandum est secundū Azo.

l ¶ *Addere.* ¶ Not. hic * posse confessionem & nouo.

m ¶ *Quod sufficiam.* idest non deerit, quòd id est, quia sufficiant.

n ¶ *Promulgatam. T. in l. in offerendo.*

o ¶ *Excedere.* puta in vniuersali iudicio petitione hæreditatis & similibus excisendo.

p ¶ *Imponere.* ex eadem parte. Vel forte etiam ex alia causa. nam & alteri licet * petere & emendationem, vt in *principio huius leg.*

q ¶ *Ratio*

† *corrigitur in Nou. 1503. Cons.*

a *Appellatus rege domum, aut comitatus sine nomine indispositis regia dignitate, dicatur, ad hoc pertinere non videtur, vel comitatus, nō suspecta regia dignitate, a Iudā appellari prohibere non debet.*

† *Ducem.*

† *Cessare glo. in cap. bona memoriæ. super verbo. cursus. quæ. in fine. & ea de pœn. pœnis.*

a Appellatio facta ab vno capitulo erroneo, & ad aliud connexum. v. Gaidonē Papæ *formulam* vbi dicitur de ea vt est aduersus, iudex, potest pro aduersus legitime. *Ll. si quis in* [illegible] *a. non p.*

* *adsequi* bocchi in summa. e Iudex an sup plere possit de facto vbi ius. *quæ olim* vbi *Bartolus* pro eo *supplere de facto.*

d Referentes libelli quod ad *l. si quis in ius. & ibi glo. super. & ad l. si. in fi. sup. de rebus.*

f Extendimus aliter per *Bart. hic.*

480/C.IV.K.5-4, 1989-1990

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE TEMPORIBVS, &c.

DE TEMPORIBVS, ET reparationibus † appellationum, seu consultationum.

TITVLVS LXIII.

480/C.IV.K.5-4, 1991-1992
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 1993-1994

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1995-1996

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1997-1998

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 1999-2000

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVANDO PROVOCARE NON est necesse.

TITVLVS LXIV.

Contra sententiam quæ transijt in rem iudicatam, pronunciari non potest: licèt à pronunciato appellari opus non sit. SALVC. Vel sic: *Sententia definitiua lata contra aliam sententiam validam, & quæ transijt in rem iudicatam, ipso iure nulla est: nec est necesse ab ea appellare, & exceptio nullitatis impedit executionem sententiæ, si efferatur paratæ probatio nullitatis.* PAVL. DE CAST.

l. Imp. Alexander A. Apollinari & alii.

ARam sententiam dixit, quam ideo vires non habere constat, quòd contra res prius iudicatas, à quibus prouocatum non est, lata sit. Cuius rei probationem si promptam habeas, etiam citra prouocationis adminiculum, quod ita pronunciatum est, sententiæ auctoritatem non obtinebit. PP. VIII. Kal. April. Alexand. A. Coss.

Sententia lata contra ius constitutionis, ipso iure nulla est: secus si contra ius litigatoris. l. d. Siculum BAR. Vel sic: *Sententia contra legis tenorem lata, errore expresso in ea, non valet ipso iure. Lata verò per errorem facti, seu contra ius partis, valet: sed appellari potest. hoc dicit secundum* SALVC. Vel sic: *Sententia quæ continet expressum iuris errorem, ipso iure nulla est, & sic non est necessaria appellatio secus simplex erroneus error, licèt sit lata contra ius: quia tunc valet, sed ab eo tantum, adeo missi prouocetur, transit in rem iudicatam.*

PAVL. DE CAST.

l. 1. Idem A. Capitonio.

480/C.IV.K.5-4, 2001-2002
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2003-2004

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2005-2006

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

QVORVM APPELLATIONES non recipiuntur.

TITVLVS LXV.

Cessat appellatio quandoque, sicèt quia nocessaria non est. vt l. iiii. §. *quandoque sibi. quia non mouetur appellator audiri: de quibus hoc dicit.*

Imp. CARACALLA. Petitij à te decem, litæ consultæ, per edictum civilium capitis absentiadex te condemnati, nonquid reuersus audieris appellans, quæritur? Dicitur quòd non.

Eius, qui per contumaciam. Scilicet vera quia inuentus non venit: vel *hic. & l. de iudicijs. l. properandum. & in cauſa. §. idem autem. & in cauſa. de iudi. §. appellationibus. cod. vel. & §. de re iudic. l. contumacia. & §. de appell. Ex confeſſo. §. item, qui.* Non fictam: quia tunc appellatur *§. de iudi. l. & post. §. fin.* Inf. fuit *contumax* in non veniendo: fecit & in non exhibendo, vel in non reſtituendo: quia tunc appellat: vt *§. de appell. l. creditor. §. noſtra.* quæ eſt contrà. Quid autem ſi quis eſt *contumax* in non iurando de calumnia? Videtur quòd poſſit appellare. arg. *d. Lucubatur.*

Summatim. Sed quomodo potuit iudicari, cùm non ſit liquidum: vt *ſuprà de iudic. I. propterea. §. 1.* Reſp. quòd ad abſentem ſunt ſemiplenè cognitum: vt *ibi.* ſed quo ad præſentem debuit plenè cognoſci: vt *ibi.* Vel dic quòd hoc erat cauſa, de qua ſemiplenè debuit tractari: vt in actione ad exhibendum. & ſimilibus: vt *ff. ad exhibend. l. ſi. §. ſi dolum.* Vel terrio dic quòd hæc dictio, *ſummatim*, refertur ad id, quod ſubiicitur, quòd non placet, ſed *&* debet plenè cognoſci, ſi ſit recipienda appellatio, vel non. ACCVRSIVS.

Non potuit. niſi veniat iudex federate pro tribunali: vt *ff. de in ius vocando. reſtitui. I. idem Iulianus. ff. de leg. 3. I. pen. §. ibidem.*

Rescripsit.] CASTR. An conueniens, & cõſentaneum de crimine per teſtes, &c. audiatur appellans, quæritur? Dicitur quòd non *. Si verò probato crimine condemnatus fuerit non confeſſus, an ſit audiendus appellans, quæritur? Dicitur quòd ſic, & hoc in ſecunda.

Veneficorum. i. qui veneno occidunt aliquos.

Maleficorum. i. magicorum, & incantatorum.

dicibus fieri prohibentes. Dat. VIII. Idus April. Conſtantinopoli, Decio V. C. Conſule.

QVORVM APPELLATIONES non recipiuntur.

TITVLVS LXV.

Si ſuperiore titulo reprobatur interſtitio. ſuperflua. ſuperuacua appellatio. ſic l. ſi minor. l. ſi. & l. vlti. cod. tit. Et hoc reprobatur more aliæ. ſenſtentia, impoſitum. qua ludibria petitur eſſ. l. i. Cod. Theod. eodem. & impoſitum dicitur. l. fi. hoc tit. l. 7. Cod. Theod. eod. Appellationem ſuppreſſam reuocare non licuit. l. 42. Cod. Theod. de appell. Appellationem mercatorum recipere ignauia. d. l. 2. aut ignauia reprehenſa, hæc pœnam, illa laudem meretur. Et mercatoria eſt appellatio ſi ex contumacia condemnatus appellauerit, quia non ignorat ſe merito litem amiſiſſe: item ſi confeſſus, & conuictus de crimine, ſi delictum liquidò conuictus. ſi apparuit ex delicti cauſa condemnatum à proprio iudice, cui paret, ſi quis contra eſſe dixerit, non ferebat aperti calculus teſtamenti, aut hereditas ſcripturæ mixta poſſeſſionem ex edicto D. Adriani. Item ſi quis appellet ab executione, executore non exiſtente ſententia eadem, l. 18. C. Th. eod. vel ſi ab arbitrabili eſt, ab inuitis volente. l. 3. hoc tit. Ab eius confeſſione appellare non eſt articulo cauſa, quia quod non dicitur delatio inſtrumentorum, cauſa vel locus ad agendum, vel excepto inſtrumento admittatur. l. 36. ff. de appellat. quòd etiam iudices ſuique anteceſſores ſolebant. l. vltim. ff. de ſtatuliber. & interl. Ab executione ſerè appellatur, ab arreſtis proprè, quia poſt cognitionem retinet cauſa interpoſita appellatione, & potia interlocutionem corrigantur. Ab iure Canonico à grauamine irreparabiliter ex cauſa appellari poteſt. c. non ita. 2. quæſt. 6. quo iure vtuntur: quæ facilè indicet amplectendum ea omnia, quibus latium modus excreſcit, aut latium via producitur. qua cauſa etiam effecit, vt conuentionem, qua producitur. l. vltim. §. vltim. ff. de temp. appell aut quandocunque ſuſtam reuocationem appellationis vix, aut ne vix quidem admittant, imò non conſtituendi dilationem. CYLAC.

Cantamax in non veniendo, non audiatur appellans: hoc docet ſecundum SALYC. Vel ſic: *Petens cantamax non appellat.* BART. & PAVL. DE CAST.

1. *Imp.* ANTONIN. *A. Saloino.*

Ille, qui per contumaciam * abſens, cùm ad agendam cauſam vocatus eſſet, condemnatus eſt: negotio priùs ſummatim * perfecturato appellatio recipi non poteſt *. PP. Non. Iul. Ant. A. IV. & Balbino Coss.

Ad hæc vt quis non poſſit appellare requiritur quod ſit cum ſtilus, & ſponte confeſſus: & ſi quod contum defecerit, appellatio admittitur. BALD. Vel ſic: *Propter immanitatem criminis conuictus, & confeſſus non appellat, h. d. ſecundùm* BALD. & SALYC. Vel ſic *Conuictus, & ſponte confeſſus, non appellat *: ſecus ſi ſit conuictus tãtum, non autem confeſſus: vel confeſſus, non tamen ſponte ſed formidine tormentorum. h. d. ſic bona lex.* PAVL. DE CASTR.

11. *Impp.* CONSTANTINVS *&* CONSTANS *AA. ad Hieralium Conſ. Syriæ Cœles* †.

Obſeruare curabis, ne quis homicidarum, veneficorum *, maleficorum ‡, adulterorum, itémque eorum, quiinnoxiam violentiam § commiſerunt, argumẽtis conuictus, teſtibus ſuperatus, voce etiã propria * vitium, ſceluſque confeſſus, audiatur appellans. Sicut enim hoc obſeruari * diſponimus: ita ‖ æquum eſt teſtibus productis, inſtrumentíſque prolatis, aliíſque argumentis præſtitis, ſi ſententia contra eum lata ſit, & ipſe, qui cõdemnatus eſt ¶, aut minimè voce ſua confeſſus ſit, aut formidine tormentorum territus, contra ſe aliquid dixerit = : prouocandi licentiam ei non denegari * †. Dat. V. Idus Decembr. Leontio, & Saluſtio Coss.

Qui malè geſſit officium, conuictus & condemnatus non appellat. BALD. Vel ſic: *Officialis condemnatus à proprio iudice de malè geſtis in officio non appellat.* SALYC. Vel ſic: *Officialis alicuius iudicis, ſi condemnatur ab illo iudice de delictis commiſſis in officio non poteſt appellare: quia præſumitur non iniuſtè condemnaſſe: ſecus ſi lata ſit ſuper alio, quod concernat patrimonium.* PAVL. DE CAST.

III. *Imp.* VALENTIN. *&* VALENS *AA. ad Modeſtum P. P.* *

NVllo ° officialiũ à ſententia propriij iudicis prouocatio tribuatur, nili in eo tãtùm negotio, quod ratione ciuili ſuper patrimonio forte apud proprium iudicem inchoauerit; ſcilicet ſi ſuperioris ſententiæ ſuæ ſe ipſe iudex prouocationem ſuſtinuerit, & ſuper alio, quod ad patrimonium non pertinet, ad ſuperiorem iudicem appellationis ordinem non admittat. Dat. III. Non. Iul. Sirmio, Valente A. IV. & Victore Conſ.

480/C.IV.K.5-4, 2007-2008

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2009-2010

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vicesima, quæ statim post mortem testatoris testamentum aperiri voluit. *Paul. lib. 4. sent. & Cvtac.*

a ¶ *Mutuatur.* idem in * quolibet possessorio: *vt infrà ſ. de mutuat. pet. ſ. 3.* ACCVRS.

b ¶ *Et.* Iulianus, superior index.

c ¶ *Gradatim.* ff. duo & alij sunt *ff. de appell. rec. l. fin.*

d ¶ *Iuuolaut. C.* superior index.

e *Ante sententiæ.* dele *Ante.*

f ¶ *Et ordinem.* &, pro b id est. Et dic, id est, ordinariam cognitionem: vel, id est, sententiam ordine iuris prolatam.

g ¶ *Dissuasore.* genera e iudicum sunt: & idem in quolibet alio. ¶ Et sic not. ab h interlocutoria non appellari: sed demum lata definitiua sententia: *vt hic, & ſ. prædicta de ſponſal. l. fin. & ſ. de liber. cauſ. Liberis. in fine. & ſupra de iudic. l. quæſtiones. & ſupra de appellat. l. 1. §. ſuper.* Sed fallit in caſu, cùm index in criminali, seu ciuili negotio quæſtionem interlocutus eſt habêdam contra legem *vt ſ. de appel. in l. 9.* quod intelligo de quæſtione, quæ ſit per tormenta, non de quæſtione principali, qua index interlocutoria ſententia definit: licèt quidam hoc intelligant. k Item in alio quando ſibi ſuffecisset approbantur à diligatore: *ff. qui ſatisd. cogan. l. arbitror. & à quibus appell. non licet. l. fin.* licèt quidam illas intelligant, quòd contra appellationem cor rigat delegans ſententiam talem delegato. l. Item fallit in alio, quem habes *ſupra de appella l. ſi quis pronunciauerit.* Vel illam expone, vt ibi. Sed violenti ſemper ab interlocutoria appellari: vt *ff. de minor. l. contra vtile*, quæ eſt contra. Solu. ibi ſpeciale. Vel ibi trahit ſecum executionem, & cauſam ferè totam determinat. Item iure canonum videtur ſemper poſſe appellari, *ſ. quæſt. vel. caſu ſic.* Alij verò dicunt etiam ſecundùm leges ſemper poſſe ab interlocutoria appellari: & quod dicta l. *de appell. ex.* dicitur, quia exemplificatiuè eſt dictũ. Idem ergo vbique per prædictas ll. & per *ſ. de pronunciat. l. pronunciatum.* vbi dicit ſupra incidenti ſententiandum, & per conſequens appellandũ: & ſpeciale dicunt de his iudicibus, in quibus hîc dicitur. vel dicunt ſententiæ, ſcilicet definitiuæ, vel interlocutoriæ. ADDITIO. Tu dicas cùm quæritur, an ab interlocutoria poſſit appellari, diſtinguendum inter iura canonicum, & ciuile. Nam de iure [d] canonico ab omni grauamine licet appellare quandocunque. *cap. ſuper eo. §. extrà de appell.* quo caſu debet appellans cauſam rationabilem exprimere coram iudice, à quo appellat. *cap. ex delatione. ibi tenet.* De iure * verò ciuili ſic diſtinguam: quia aut interlocutoria profertur poſt definitiuam ſententiam, & poteſt appellari: vt non *ſupra de app. l. ſæpe constitutum.* Aut profertur ante: & tunc aut nulla alia definitiua ſperatur, & poteſt appellari, vt *l. ait prætor. ſ. permittere ff. de minor.* Aut ſperatur alia definitiua: & tunc aut grauamen illatum & interlocutoria non poteſt reparari per appellationem à definitiua, & poteſt appellari vt *l. fin. ſupra de appell. recipiend. & quæ ſæpè. cognit. l. arbitror.* Aut poteſt reparari, & tunc aut eſt talis interlocutoria quæ perimit totũ negotium, & poterit appellari vt *l. ſupra citata ff. de minor.* aut totum negocium non perimit, & non poterit appellari vt *hic, & l. 9. de ſpons. eadem.*

¶ *Publicarum.*] CASTR. Si tenetur ſtatim in decem, & ſi condemnatus: non audietur appellans.

b ¶ *Reddit.* vt *& ſupra ead. l. decernendum.* Sed contra, *ſupra de appellat. l. quotiens nouembr.* Sed ibi ſolui.

SI PENDENTE APPELLATIONE mors interuenerit.

TITVLVS LXVI.

PEndente appellatione. Lpen. ab pendente in numero cognitionum: *id eſt, nondum definitiuam ſententiam appellatione, quæ eſt ipſi pendere dicuntur, qui nondum diſcrimine liberati ſunt. Et notandum quod ad dict. leges penult. appellationem pendentem in numero cognitionum pergit ſuo ordini id eſt, ſecundi ordinis interdictorum. Quod & huius obſeruatur. Mors autem in hoc tit. id eſt, mors eius, qui appellauit, vel contra quem appellatum eſt, vel mors hominis de cuius propriis lis eſt, ac primùm l. penult. oſtendimus mortem hominis qui de agebatur pendente appellatione, vel etiam pendente primo iudicio, licèt durare propter peculium, vt propter fructus & partus, & ſignificauimus de multiplici. Vtrique ff. de rei vind. Mortuo autem eo qui appellauit à nominatione, ſu perſtes extinguitur. l. 4. Mortuo eo qui appellauit à ſententia in negotio ciuili, ſic tranſferetur in heredem, perinde ac ſi priore iudicio mors ei contigiſſet. l. 2. In negotio criminali, ita diſtinguimus: Aut priori ſententiæ, contra quam appellauit, bona eius expreſſim publicata ſunt, aut non erit. Si publicatur mortis quidem eius crimen, vt & cauſa capitis extinguatur: ſed quæſtio bonorum ſpecialiter publicatorum non extinguitur. Si cauſa, vt & deportatio, ſic enim alia adeuntur, morte eius & crimen, & quæſtio bonorum extinguitur, & bona tranſmittuntur ad heredes: accipe ex his in multis perobſcuris multum interpretationis aliquid, an recte intelligamus. Nam vna ex his præmiſſa, qua ſunt expreſſa, non præmittuntur etiam aliorum. Præmiſſa expreſſe præmittuntur etiam quæ ex his ſequi videntur, & hæc diſtinctio proponitur l. 3. & confirmatur l. 8. ff. eod. l. vlt. ſ. fi eod. vel alic. mod. fuer. Repetitio bonorum ſiſtere quæſtionem nunquam permittunt, nec ſi priore ſententia abſolutus ſit reus, ſicut nec bonorum ſpecialiter publicatorũ priore ſententia. In ſpecie l. 2. permittitur, quia obſequium bonorum abſente reo, nec adſ. publicatis: admittitur inter reos non eſt condemnatio. Sicut ab eo appellari poſſe, & in eo lege permittuntur abſentem reum diuiſſe inter eum. Lex vltima vt accipiendo ſit, ſtatim lib. de diuer. temp. cap. 26.* CYTAC.

Heredem appellatoris mortui ap pellatione pendente, an eiusdem cauſa cognitur appellationis cauſſa reddere vel ſtare ſententiæ. BALD. & SAL. Vel ſic: *Inſtantia cauſæ appellationis tranſit ad heredem.* BART. & PAVL. DE CAST.

1. *Imp.* ALEXANDER A. *Iuliano.*

ETiam poſt mortem eius, qui appellauit, neceſſe eſt heredibus eius vel reddere i cauſam prouocationis, vel ſtatutis k acquieſcere. PP. III. Non. Decem. Alex. Cos.

Requiritur, & annotatur ſi appellauerit, ex mortua pendente appellatione, bona eius tranſeunt ad heredes, non ad fiſcum. h. d. ſecundùm BALD. & SALYC. Vel ſic: *Ab annotatione bonorũ poteſt appellari, & appellatione pendente mercedes pœna extinguitur, & bona ad heredem tranſeunt. h. d. ſecundum bell. magis notabiliter, ſecundum* BART. & PAVL. DE CAST.

11. *Idem A. Marcellino.*

Eius qui requirendus l anquandocunque ſed bona non recuperatur *principij. & l. fin. & ſ. de requiren. reis. l.*).

SI PENDENTE appellatione, &c.

Dicit ſupra quando ab aquis non fuit admissum de appellationis quando ex poſſeſſo extinguitur.

¶ TIam. CASTR. Petij à te decem, condemnatus es appellatione pendente concedi in ſolidum: an bona mea cauſam appellationis debeat proſequi, quæritur? Dicitur quòd ſic: aliquam ſtabit iudicatis.

l ¶ *Reddere.* i. proſequi, & ¶ *Vel ſtatutis.* hoc in ciuilibus cauſis: in criminalibus verò diſcretioni iudicis relinquitur *ſupra l. ſi.* ¶ Item ſcire hæc bona poſſe quæ dicuntur appellantis probare. vt *ſupra de appellat. l. fin.*

¶ *Iam.*] CASTR. Videbatur vt accuſare de crimine capitali: incorporis obſeſſi iudex te citat: bona tua deferri ſibi petit: intra annum te præſentaſti, & lite proſecutus fuiſti, & appellationi pendente deceſſiſti: an bona tua vel heredes tuos tranſmiſſiſti, quæritur? Dicitur quòd ſic.

¶ *Etiam qui requirendus.* alibi de capitali crimine non damnatur: ſed bona eius deferibuntur, vt copiam ſui præſtet, et intra annum adimittas recipere: res ſuas poſt annũ verò venient purgato innocentiam ſuam vt *ſ. de requir. reis. l.*) an

a ¶ *Anno*

a Appellare ab interlocutoria, quæ grauamen ſine, & gravamen ſit certum, non eſt ſatis.

* Ex Cod. Theod. l. 31.

b Appellare ab interlocutoria, quæ perimit totum negotium, & non poteſt reparari per definitiuam.

d Appellare ab interlocutoria non poteſt, niſi quando ſibi ſuffecisset approbantur à delegatore.

480/C.IV.K.5-4, 2011-2012
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Annotatus.* Annotatus * ergo est, qui reus absens est delatus, bonis eius obligatis: & his quæ mora peritura sunt, etiam intra annum distractis precióque deponendo: sed post annum in fiscum coguntur. Annotatio verò hi publicè, id est, edictis literis ad annotati missis, quæ dicitur requisitione *ff. de requi. reis. l. 3. §. præsides. & l. 4. & ibi. & v.* ACCVRS.

b ¶ *Appellauit.* à sententia annotationis forsan diém quæsitam: sed tamen idem si non appellasset, & decessisset, intra annum: vel se liti obtulisset, & decessisset intra annum: vt *ff. de requisit. reis. l. 3. in fin.* Vel dic appellatum esse à sententia lata super crimine, i. super principali causa: quia redijt ille intra annum: & causam agere cepit: sed an hæredes reddere teneatur causas appellationis? Pe. dicit quòd non. Pla. licitquòd *de tit. cons.* &c. propter bona: sed si indutis hast. 2. quid si et. potest ingredi. allicuius. Et etiam bona Ingressi est. posita dominus Ecclesiæ. bona nouerint. ipso tempore. mortuus. dicitur. tacitè dicitur. ordinarius hoc nouellatis. *

notatus * appellauit b & ante actam causam mortuus est, bona ad successorē pertinent: parentibus meis placuit. PP. III. Non. Decemb. Alex. Coss.

Extincta per mortem pœna capitalis appellatione pendente, non extinguitur bonorum confiscatio expressa: sed tacita sic. BAL. & SAL. Vel sic: *Expressa adempta bonorū, morte appellantis non perimitur: sicus in tacita.* BART.

III. *Idem A. Vrso.*

SI is, * † qui adempeis d bonis in exilium datus est, appellauerit, ac pendente prouocatione defunctus est: quamuis crimen in persona eius euanuerit: tamen causam bonorum agi oportet. Nam multum interest, virūm capitalis pœna irrogata bona reo * quoq; adimat * (quo casu morte eius extincto crimine, nulla quæstio superesse potest f) an verò non ex damnatione § capitis: sed speciali præfidis sententia bona auferantur h cūm etenim subducto reo, sola capitis causa perimitur, bonorum remanente quæstione. PP. VI. Id. Mar. Modesto, & Probo Coss.

Causa honoris, vel officij, morte soluitur h. d. secundum BALD. Vel sic: *Causa appellationis super muneribus personalibus morte finitur. h. d. secundum* BART. Vel sic: *Causa appellationis interposita à muneris nominatione, morte appellantis expirat.* PAVL. DE CASTR.

IV. *Imp.* GORDIANVS *A. Alexandro.*

SI pater tuus ad decurionatum evocatus * appellationem interposuit, eáque pendente conscessit in fatum: honoris eius quæstio morte finita est *.

Licet moriatur ancilla ſ. vir dum peculio: durat tamen causa appellationis propter peculium. PAVL. DE CAST.

V. *Idem A. Felici.*

QVamuis ancilla, de cuius dominio disceptabatur, & à rectore prouinciæ ciç contra te jus dictarum fuerit *, in fatum cōcesserit: tamen cum appellationem super ea re interpositā fuisse, & in numero k cognitionum pendēte proponas, ea prouocatio suo ordine l propter peculium ancillæ audiri debet.

Singularis est lex ista: & habet duas partes. & h. d. Vltra ad finem, quod datur appellanti, heres eius habet quatuor menses. h. d. prima particula: & secunda h. d. Dicit quatuor menses elapsa finem, quod heredibus datur ad deliberandum, non currūt. h. d. secundum aliquos. Vel aliter: *Heres vltra finem datum ad deliberandum per l. cum antiquioribus habet quatuor menses.* BART. Vel sic: *Vltra tempus concessum appellanti ad prosequendum, heres eius habet quatuor menses, qui incipiunt ei currere post tempus ad deliberandi concessum. h. d. secundum* SALYC. Vel sic: *Vltra tempus, quod datur ad prosequendum appellationem, datur heredi appellantis quatuor menses.* PAVL. DE CASTRO.

VI. *Imp.* CONSTANTIN. *A. ad Bassum præfectum* † *vrbi, post alia.*

SI vnus a ex litigatoribus adhuc pendente à appellatione defunctus fuerit, nihil residuum tantùm réporis γ hæredes eius habeant: sed etiam alios quatuor mensēs. Sin autem ad deliberationem hereditatis * certū tempus indulgetur, post lapsum δ eius temporis quatuor mensiū numerabitur * spatiū: ne ignorantes negotium, vel etiam super adēdita hereditate d [illegible] res, priusquam aliquod cōmodum sentiant, damnis afficī cōpellantur. PP. XIII. Kalen. Iun. Sirmij, Crispo II. & Constantino II. CC. Coss.

DE HIS, QVI PER * METVM iudicis non appellauerint.

TITVLVS LXVII.

ETiam qui propter metum iudicis non appellat intra constitutum tempus, iudicatum facere cogitur: quia tunc est metus. Qui verò propter violentiam, & terrorem, quem intulit iudex, non appellat: non habet. Sicut habet intra constitutum appellationi tempora ad petitis contestari, vt consistente pro appellatione relata, latùm quidam *ff. de* appellat. CYAC.

Vbi princeps, ibi securitas: & illa formido vana est, quæ formidolosis non patrocinatur. BALD. Vel sic:

In curia principis cessat præsumptio nullæ tarditatis. h. d. BART. & PAVL. DE CAST. & SALYC.

*Vacationem.

Ex C. Th. lib. 11. tit. 36. l. vl. & Cod. lib. 12. tit. 59. l. vl.

1 ¶ *Ordine.* fufficeret: inde alias cognitiones quarum aliqua cognitionem illam præcedit, vt debebat: vnde est quod dicit suo ordine. ACCVRS.

* ¶ *Vnus.* Huius I. spe. Scien, atque etiam tantam explicationem, vide in tractat. *de profess. cap. 16.* CYAC.

β ¶ *Pendente appellatione.* Intra primum potè lapsum, id est, intra sex menses, cùm ei superfuerint 2. menses tantùm. CYAC.

γ ¶ *Tantùm réporis.* Puta duo menses. CYAC. m ¶ *Hereditatis.* fc. eius qui appellauit.

δ ¶ *Post lapsum.* Non ex morte testatoris currit, sed à tempore quo hæredi libertandi causa data. CYAC.

n ¶ *Numerabitur.* Contra T. *de iure delib. l. cùm antiquioribus.* Solus hic habet tempus quatuor mensium ad appellationem exercendam: vbi id quod ibi datur ad deliberandum.

DE HIS QVI PER metum iudicis non appellauerunt.

¶ appā

480/C.IV.K.5-4, 2013-2014
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2015-2016

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NE LICEAT † IN VNA, EADEMQVE causa tertiò * prouocare, vel post duas sententias iudicum, quas definitio præfectorum roborauerit, eas retractare.

TITVLVS LXX.

480/C.IV.K.5-4, 2017-2018
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2019-2020

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

S. quaeritur.] Cass. Tenebatis reipub. in c. confessae et debitum fodeum soluere non posse, cessisti bona, & antequã bona distrahantur, paratus es soluere, an possis restitui cessionem, quaeritur? Dicitur quod sic. Vivianus.

a ¶ *Si quaeritur.* quidam cum esset reipu. condemnatus in c. dixit de bonis cessarum, non ei praeiudicare linguae habilitã: dum modò paratus sit soluere, & facultates eius nondum distractae sint.

b ¶ *Condemnatus* ex administratione honorũ. Accurs.

c ¶ *Cessionem.* quia iustus erat. Accurs.

d ¶ *Temerè.* No. verbum temerè adiectũ, ut praedicatur: et *ff. de reg. iur. l. quod calore.* & *ff. de dignitat. l. ij. & ff. de publ. l. Titia.* in princ. & *de leg. 2. l. mari. l. famosi.* Accurs.

e ¶ *Dignitatis.* vt *ff. de dolo mal. l. ij. princip.*

f Item non licere permittere, vt *ff. eo. Iquem puniri.* & *l. eo qui bonis.* & *C. de appell. si quis libellos.*

S. pater.] Cassius habuit quidam emancipatũ ad maiorem ciuilia vocatus, bonis cessit, an bona quaedam a filio inquirari debeant, quaeritur? Dicitur quòd non. Vivian.

g ¶ *Ciuilia.* quia malè administrauit reipubl.

h ¶ *Inquirari.* vt *C. ne fil. pro pat. ne conuen.*

Ego.] Cassv. An priuinciales bonis cedere possint, quaeritur? Dicitur quòd sic, & hoc in prima. An autem creditores iure dominij bona cessa detinere possit, quaeritur? Dicitur quòd non: sed distrahere debet, nec contra patronũ praescriptione se tueri poterit: hoc in secũda. Si verò debitor res suas creditori in solutum dederit, dominium earum acquisiuit: & hoc in tertio.

i ¶ *Ad prouinciae.* vt non solùm Italici, sed etiam prouinciales bonis cedere possint.

k ¶ *Detinere.* vt *l. sit. C. l. pro debitor. & l. an possessionem.*

Propter.] Cassv. Volusius aliquis ad munus publicũ & propter hoc bonis cessit: an teneat cessio, quaeritur? Dicitur quòd non: quia ea tali cessione blasmã, vel insuidiam assequetur sibi. Vel sic. Titius in fraudem bonis cessit, vt inhabilis fieret: an teneat talis cessio, quaeritur? Dicitur quòd non: quia cedendi blasphemia, & insidia est. Vivian.

l ¶ *Credentium.* vt si recusent quos inhabilitat ad munus publicum, & eũ non possit fabricę, ideò bonis cedere sibi cõpellantur: ex hac enim cessione insuidiam, & blasphemiam cõsequitur sicut Codex.

SI quaestionem *, quam licèt reipublicæ condemnatus b debebas, inferre paratus es frustra vereris, ne verbum bonorum cessionis c temerè d à te prolatum, priuare te, nec dum distractis e facultatibus, iuris rationibus possit. PP. XIII. Kalen. Febr. Philippo A. & Retiano f Coss.

Propter debitum contractum in exitu efficit, admittitur cessio, quae in bonis filij exheredis non praeiudicat. h. d. secundũ Bart. Vel sic: *Filium emancipatum, per patrẽ dãnari non debere h. d.* Iac. Bet. Vel sic: *Debitor publicus potest cedere bonis. Et si pater cedit bonis, non debent inquietari bona filij.* Sal. Vel sic: *Si pater cessit bonis, non nocet filio, vt possint eius bona capi, vel molestari.* Paul. de Cast.

III. Imp. Valerianvs, & Gallienvs, & Valerianus nobilissimi Caesar, AA. Iuliano Lucrioni.

SI pater tuus bonis cessit propter omera ciuilia g, ipsius facultates oportet inquiri: non patrimonium, quod tibi emancipato quęsitum dicis, inquietari. Quod vt fiat, imploratæ æquitatem praesidis debes.

Falla cessiuo bonorum non possunt creditores bona propria ab illaritate tenere nore dominij: sicut si data fuerint in solutũ. Bar. Vel sic: *Si debitor cessit bonis, nõ debet creditoru interim distrahere bona eius: sed debent ea tendere iudicii auctoritate, & precũ proratã inter eos diuidere: & si contra faciunt, possunt bona ab eis auocari, nec obstante praescriptione longi temporis: secus si fuissent eis data in solutum.* Paul. de Castro.

IV. Imp. Diocletian. & Maximianus AA. & CC. Claudio.

LEgis Iuliæ de bonis cedendis beneficium constitutionibus diuorum nostrorum patrocinium ad prouinciales h porrectum esse, vt cessio bonorum admitatur, notum est: non tamen creditoribus sua auctoritate dissidere hęc bona, & iure dominij detinere i sed venditionis remedio, quatenus substantia patitur, indemnitati suæ cõsulere permissum est. Cùm itaque contra iuris rationẽ res iure dominij teneas eius, qui bonis cessit, te creditorem dicens: longi temporis praescriptione petitorem submoueri nõ posse manifestum est. Quòd si non bonis eum cessisse: sed res suas in solutum tibi dedisse existimaret, pręses prouinciæ poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

Vt quis cuiter contra, vel contra publicum, non possit cedere bonis: sed debet pro quantitate bonorum contra publica soluere. Paul. de Castro.

V. Idem AA. & CC. Aegroti.

PRopter honorem municipalem, vel munus bonis cedentium k inuidiosam admitti cessionem minimè conuenit: sed his obnoxios l pro modo substantiæ fungi.

Cessio bonorum potest fieri sine verbo, & sine aliqua solemnitate. Paul. de Cast.

VI. Imp. Theodos. A. [*apud Asiam.*

IN omni cessione bonorum lex qualibet causa facienda, scrupulositate m priorum legum exposita n, professio o sola quærenda est. Idem dixit, lit omni cessione sufficit voluntatis p sola professio. Dat. Kalend. Maij, Honor. N. P. & Eudoxio Coss.

Filiusfam. vtriusque sexus possunt cedere bonis, siue habeant patrimonium proprium, siue non, & eadem ratione de aliis, quos sunt sui iuris. Paul. de Castr.

VII. Imp. Iustinianvs A. Iuliano P. P.

CVm & filiifamilias possint habere substantias, quę patribus acquiri vetitæ sunt, nec non peculium vel castrense, vel quod patre volente q possident: quare cessio bonorum eis deneganda fit cùm & si nihil in suo censu, hi, qui in potestate parentum sunt, habeant tamen ne patiantur iniuriam, debet bonorum cessio admitti. Si enim & patrisfam. admittendus est propter iniuriarum r timorem ad cessionis flebile veniens adiutorium: quare filiisfam. vtriusque sexus hoc ius denegamus? cùm apertissimi iuris est s, inter patresfam. & inter alieno iuri subiectos, si quid postea eis pinguius t accesserit, hoc iterũ vsque ad modum debiti posse à creditoribus legitimo modo auelli. Dat. X. Kalend. Mart. Constant. post consulat. Lampad. & Oreſt. VV. CC.

Eo Cod. Th. lib. 4. tit. 18. l. 1. vbi Gothofredus.

Cvm & filij familiae.] Cassv. An filiusfamilias bonis cedere possit, quaeritur? Dicitur quòd sic in castrẽsibus, vel quasi: & si postea aliqua acquirat, ad exemplum patrisfamilias creditori satisfacere debet. Vivian.

q ¶ *Patre volente.* vt castrense quod domi filio donatur: vt habes l. *fam. erciſc. l. ij. Item.* Castrense vetiũ, de quo fabricio appellat, quod in castris quaeritur: & sic non peculiũ sed rerum peculiarium fit differẽtia. Vel dicit de profectitio, vel aduentitio: cùm enim administrat cessio, cùm nihil habet, vt fabricit, multò magis cùm habet peculium profectitium, vel aduentitium. Nõ tamẽ intelligas, quòd profectitium b possit dari creditoribus: sed & video profectitium quandoque separari à bonis patris, cũ eius bona pro debito à fisco occupentur, & ita patet tale peculium ad filium spectare. vt *ff. de minorib. l. designe.* §. *fil. verum. in fin.*

r ¶ *Et familiã.* corporale: habet tamen incertam paratã, vel secundum P. certã, nihil tamen parare, vel inuocare habent. Sed videtur negatio, vt cedat c bonis qui nulla bona habet: sed propter querendã dicit. Sic & Petrus omittit, qui nihil peculiare habebat, & actione d de peculio tenetur, cui nihil sit in peculio, vt *ff. de pecul. l. quaestium.*

s ¶ *Inuitum.* scilicet carcere.

t ¶ *Pinguius.* vt *Instit. de*

480/C.IV.K.5-4, 2021-2022
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2023-2024

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2025-2026

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2027-2028

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2029-2030

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de eo tempore dicit, quod statuit pignori vendendam. *l. de iure dotium. l. fin.* Vel de eo, quod est *l. de præscriptis verb. auct. l. fi. quæ emptioni.*

¶ De rebus verò per indicem possessis, & per iudicem distrahendis, tempus expressum determinatum nunquam fuerit : sed etiam hoc idem tempus secundum videtur, secundum Ita.

a ¶ *Signare.* id est, sigillare.

a Cimeliarchium.

b ¶ *In cimeliarchio.* id est, in loco, vbi ponitur cimeliarium.

c ¶ *Transtulerit.* locandi. b Accursius.

b Transferre etiam dicitur, qui locat. Vnde locatio, transferentis species est. v. Negotiorum gest. *de negotiis gest. l. 2. §. 1.*

d ¶ *Per eam.* scilicet pecuniam. Accursius.

c ¶ *Præstitibus.* reponente, iudemus scilicet venditorem : quod est *infra* Accursius.

DE PRIVILEGIO FISCI.

b Cõmunia.

Quia c inter cæteros creditores fiscus privilegio gaudet, ideò de hoc dicit. Accursius.

Ons.] Calvs Matius ex mala administratione principali tenebatur fisco in c. fiscus occupavit res Stasinnes quæ erant res Veronicæ mulier petente possit, vt separarentur res suæ à rebus mariti, quæritur ? Dicitur quòd sic. Vivian.

f ¶ *Occupata sunt.* quæ tacitè sunt fisco obligata : vt *hic & l. in quibus causis pign. ex. contrah. l. fi.* & ¶ Accurs.

g ¶ Tvm. fiscus in his, quas dederas in dotem vt *l. in quib. causis pign. ex. contrah. l. fin.* Alii dicunt, de dote hic dicit & dicunt quòd prius occupavit fiscus bona, quàm dos viro daretur. Accvrs.

e ¶ *Transeffe.* Cùm non fiscus dotem dicat alio- quin pignori tacito re- tineret nisi tantùm ub principalium : sed & ob quandiu manent. *l. 4. §. in quibus causis pign. ex.* Cvlac.

f non similiter. & fuperadditur glofa inutilis. ut. l. tho. fantario, cuius cimeliarchi erant dicunt Accvrs.

g vel translatori rerum profugarum & rerum fugiendum, & fubaudiendum eſt, inferius.

tibus tabularijs signare *, & in cimeliarchio b (sanctæ Ecclesiæ illius ciuitatis, in qua huiusmodi contractus celebrauit, deponere : attestatione videlicet priùs per memoratos tabularios conscribẽda: præsense etiam eo, qui res eas vendiderit, vel in alias personas transtulerit c, vt per eam d manifestetur tam quantitas pecuniarum, quæ pro venditione rerũ, vel trãslatione præstitæ sunt: quàm earum, quæ superfluæ post dissolutũ debitum innotuerunt: vel si quis postea creditor apparuerit, & debiti cautionẽ obtenderit, possit ex his fatis sibi facere : priùs scilicet rectore prouinciæ sine aliquo damno causæ faciente examinationem, & non concedente nec viros reuerendissimos œconomos, vel cimeliarchas sanctæ Ecclesiæ, in qua pecuniæ deponuntur, aliquod detrimentum, vel dispendium sustinere : per suam autem interlocutionem. creditorem præcipiente secundùm modum debiti ex depositis pecuniis suum accipere debitum.

¶ Vt autem non liceat creditoribus in venditione, vel translatione rerum, dolum, vel aliquam machinationem, vel circunscriptionem facere: iubemus attestationem super hoc celebrandum apud defensorem locorum, gestis interuenientibus, insinuari, siue tantùm ex precio, quàm debetur, siue plus, siue minus colligetur : & præsentibus e non tantum, sicut dictum est) tabularijs : sed etiam viro reuerendissimo cimeliarcha †, apud quem (si ita contigerit) superfluæ pecuniæ signatæ deponendæ sunt : iusiurandum f sacrosanctis Euangeliis propositis venditore †, vel translatore rerum præstante, quòd neque per gratiam emptoris, vel eius, ad quem eæ iure cessionis trãsferuntur, nec aliquo dolo interuenìente minorem iusto precio rerum quantitatem accepit : sed eam, quam reuera cum omni studio potuerit inuenire. Dat. Kalend. Nouemb. Constantino. post consulat. Lampad. & Oreſt. VV. CC. anno secundo.

DE PRIVILEGIO FISCI. TITVLVS LXXIII.

Non alia de causa subiicitur hic titulus duobus superioribus, quàm quòd ex ceteris debitoris, vel ex edicto præsidis possessis, & venditis omnibus bonis debitoris habenda sit ea prima ratio creditorum, qui priuilegium habent : id est, qui priuilegium exigendi habent, quod Plinius regulam iuris vocat, quasi regendi ius nostrum. qui cæteris creditoribus præferuntur in auferenda pecunia sibi debita, dilata interim exactione cæterorum. qui priuilegium non habent : qua causa etiam effecit, vt in Digestis tit. de cess. bonor. & tit. de reb. auct. iud. poss. *de priuilegiis creditorum agatur.*

Rectus est hic locus, de quo est hic titulus, Paulus V. Sentent. *Priuilegium fisci est, inter omnes creditores primum locum tenere. qua sententia vt intelligatur, videndum est, vtrum ipse creditores hypothecarios, aliosue chirographarios, qui ex personalis actionibus ex quasi hypothecaria persequuntur, etiam personales sunt: quia hypothecaria actio sine personali non consistit, qua diuella, ex principalis actio est. An qui personales sunt, non tantùm etiam hypothecarij sunt: nam personalis actio sine hypotheca consistere potest. An chirographarius aueri alij speciali quadam iure seu priuilegiorij sunt, alij non. Ex hypothecaria excepta causa data nulli seu iure priuilegiorij sunt. Fiscus est semper hypothecarius creditor, nec tamen priuilegiarius in actione hypothecaria, iure quodam seu proprio contra alios creditores hypothecarios, nec nisi priuilegia tempore, vt quidam alius creditor hypothecarius quia ab hypotheca priuilegium æstimatur ex tempore, non ex causa debiti, non ex persona creditoris, & excepta dicta causa, & alia quadam, scilicet quòd prior est tempore, & hypotheca iure potior est. quod & de fisco ita pronũciat ff. i. hoc tit. l. fi pignus. l. vlt. ff. qui pot. in pign. At in actione personali fiscus priuilegiarius est sua quadam iure, non quidem in præjudicio temporis & hoc est quod aut Paulus, Priuilegia fisci est inter omnes creditores, quo inter omnes fiscus habet chirographarios creditores, si forte quidam priuilegiarij sint quos priuilegia seu excipiunt adimit ius alios, non etiam adimit ius fiscum id est, non nisi post fiscum priuilegiarij sunt, quales sunt qui pecuniam crediderunt nauis fabricandæ, vel instruendæ causa, Ligni nauim. ff. de reb. auct. iud. poss. quibus causa fiscus anteponitur, Liquid quia, quod id est, possessorium debitoris priùs satisfiat, fiscus dicit, quàm ei qui crediderit nauis fabricandæ, vel armandæ causa. Alias verò priuilegiarius priuilegiario non præfertur: sed melior est conditio occupantis : id est, cum qui prior fuerit receptus. Quòd si prior creditor non priuilegiarius occupauit integrum est priuilegiario quod ei solutum est extraordinario iure auferre, l. i. hoc tit. Potest aliud est priuilegium fisci in actione hypothecæ. l. i. C. de ser. pign. dat. quam habet in ea re, quæ ei tempore contractus in bona debitoris fuerunt, non etiam in his, quæ eius esse desierunt, & per venditionem facta, & traditionem ad alterius dominium transierunt. l. 4. nam tacita hypotheca fisci consistit in bona tantùm debitoris, non in aliena bona, etiamsi tam alia debitoris fuerint, ac ea in bona quidem venerit eius. l. i. quia inter quos, & quorum nulla hæredum conuenio est, & res vxoris non minus vere aliena sunt, quàm res conscribi extranei. Et notandum quod aut l. i. bona eius, qui fisco obligatus est ob reliqua administrationis principis, à fisco ratio occupari iure hypothecæ, non etiam res vxoris eius. quod intelligendum est de rebus, quæ sunt extra dotem. nam dos vxoris eius fit in bona mariti ex causa reliquarum principalis ob ad, ex administratione militaria annona. gesta à creatura principis, occupari à fisco potest non vsique finem, eius & dos vxoris fit sed in subsidium, & extra ordinem, si fiscus ex bona ipsius debitoris, vel hæredum eius reliqua principis seruare non possit. l. 4. §. in quibus cas. pign. tac. cont. quod etiam obtinere in quibus mutuo publico ex æmulatio argumentum præbet. l. 3. C. ne vxor pro mar. Dixi, alterum fisci personalem præferri omnibus aliis alterius personalibus priuilegiis non æstimatur ex tempore, sicut in hypothecaria: sed ex causa debiti. i. priuilegia. ff. de reb. auct. iud. poss. Fisci alterum hypothecarium non præferri antiquioribus alterius hypothecariis sed inferioribus tantùm. Adde fisci alterum hypothecarium præferri omnib. alterius personalibus antiquioribus, vel priuilegiariis l. 3. hoc tit. quod idem habet etiam quilibet alius, cui hypotheca ex alia compete contra chirographarios creditores. l. 6. C. tit. proxim. l. eos §. qui pot. in pig. Et idò si debitor fisci, dilapsus debitor priuati creditoris chirographarij, priùs soluerit creditori chirographario fiscus iure tacitæ hypothecæ, vel etiam perfectione extraordinaria iure sui priuilegij, quod habet in alterius personali pecuniam soluit creditori chirographario perfequi potest, non per alterum : sed cognitione præsidis, aut procuratoris ex insta causa, petita & debitor solutandum sit. l. 1. & sine vsuris. d. l. 1. Ratio hic creditor ob hoc dumtaxat. ff. de iu. fil. non persona consentit : id est, quia fiscus rem persequitur, non personam, & in persecutione in rem vsura non venerunt. l. fi. rubric ff. de rei vin. & eadem pœn est ratio l. 1. quia creditor chirographarius, cui fiscus debitor pecuniam soluit, eam pecuniam non sumpsit fenore, vt in fortem & in vsuras se neretur alienas personas : sed suam recepit : id est pecuniam sibi debitam, quæ auferri ei non potest, nisi extraordinaria persecutione, in quam vsura venire non possunt. Cvlac.

Propter debita mariti, res, quæ vxor probat esse paraphernales, non capiuntur pignori : sed separata restituuntur mulieri. hoc dicit secundum Bald. Vel sic: *Mulier in rebus propriis ab patior fisco creditore, etiam ex causa principali. hoc dicit secundum* Bart. Vel sic : *Res paraphernales vxoris non obligantur fisco ex maritis prouisioris officio.*

1. Imp. Antonivs A. Eutropio.

Dona mariti tui si ob reliqua administrationis peimipilatiæ à fisco occupata sunt † : res, quas tuas * esse a liquidò probaueris, ab aliis

separatæ

480/C.IV.K.5-4, 2031-2032
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Restituentur.* vt & *L.uxor pro marito l.ij.* & *L. ad leg. Iul. de vi l.i.* & *L. de donat inter virum & vxor. Lect.* ¶ Et non quod [a] vbi sit executio in bonis alicuius, & alius vult dicere aliquid simile quòd probandi onus dicenti incumbit: vt *hic, & dicta l.ij.* & *uxor pro marito.* ADDITIO. Illud est verum, quando ista res possidebantur ab eo, in cuius bona facta est missio: secus si possidebantur ab eo, qui dicit illa sua: vt *nec.in d.l.ij.* C. *uxor pro ma.* & *l.ult. dicas. l.* & *si fuger rebus, & ibi de hac per Bartol. & de re ind.* ACCVRS.

† *de hac tacit. hypotheca. & Negotiorum gestl. de negotiorum. 3.part. de mercib. n.11. & seqq.*

Q Vamuis.] CAPVS. Contrahit aliquis cum fisco, & cum muliere, accipiendo ab ea dotem: quis præferri debeat, quæritur? Dilucidatur: aut contrahit primò cum muliere, & præfertur mulier: aut cum fisco, & præfertur fiscus. VIVIAN.

a ¶ *Præsumam.* Hic est excipiendus, si Titio primum, vel fisco, deinde dotis nomine obligata fit. Marc. *lib. 3. dig. 5.* CRAGIVS.

b ¶ *Ius fisci.* quod est, vt bona fidem contrahentis tacitè sint obligata? vt *quid non pag. 22. comm. l.* & ¶.

c ¶ *Præsumit.* immò videtur mulier præferri vt ¶. *quæ in pigne. hu. l. fin.* Sed die quòd hæc in fisco, illa in priuato. Vel die hanc corrigi. Item adhoc contra *ff. de pignor. & priuilegia.* Solut. hic de realibus priuilegiis dicit ex tempore attendendis: ibi negat de personalibus. ACCVRS.

b *Mulier, & fiscus pari passu ambulant.*

d ¶ *Cæsar.* Si ergo [b] pari passu ambulat mulier & fiscus: vt *hic & supra de iure de. l. dotis tua.* ibi esse de priuato, qui tamen obtinuisset pignus *expedit: vt quæ pa. in pigne l. si pignus. & l. fin. & ¶. qui pr. in pigne. l. si fundum.* sicut & non contrasisset pignus: vt ¶. *l. prox.* & facit *l. si proponas pa. pen. l.* ACCVRS.

S I cùm pecuniâ.] CAPVS. Marius tenetur fisco in c. vnde ea solari, nec fertis sibi ordinis personale, vel reale à fisco. postea idem marito contrahit cū fisco. conducendo ab eo prædigal. & factus est debitor eius in c. quis sit præferendus, quæritur? Dicitur quòd fiscus, salua ergo indemnitate fisci, poterit mulier conuenire maritum pro pecunia, quam pro eo solui fisco. VIVIAN.

e ¶ *Mariti.* scilicet fisco. ACCVRS.

f ¶ *Ab eo.* Scilicet marito. ACCVRS.

g ¶ *Personalem actionem.* tunc dixi, vel negotiorum gestorum, non actē hypothecariam, quā fiscus habebat: vt *hic, & infrà de his, qui in prior. cred. & fauorē fi. l.* & ¶ & separatæ sibi restituantur [c].

Ratione pariu priuilegij priuilegiatus redigitur ad ius communæ. BALD. Vel sic: *Mulier, & fiscus in tacita* † *hypotheca paribus passibus ambulant. ad hoc allegatur: & idem quiprior est tempore, potior est iure.* BART. & PAVL. DE CASTR.

12. *Idem A. Valeriano.*

Q Vamuis ex causa dotis vir quòdam tuus tibi se condemnauerit: tamen si priusquam a res eius tibi obligaretur, cum fisco contraxerit vis fici [b] causam tuam præuenit [c]. Quòd si post bonorum eius obligationem rationibus meis copiæ esse obligatus: in eius bona cessat [d] priuilegium fisci. PP. XIIII. Kalend. Nouemb. Antonino A. I V. & Balbino Coss.

Vxor filiusfam. fisco pro marito, non succedit in hypothecam fisci, nisi cessante alio: & ideò si maritus dotem conduxit vectigalia fisci, potior est causa fisci, quam mulieris. BALD. & SALYC. Vel sic: *Fiscus præfertur omnibus creditoribus hypothecarum non habentibus.* BART. Vel sic: *Si ille, qui soluit fisco pro debitore fiscali, non facit sibi cedi suu fisco nō succedit in iure fiscali, nec in eius priuilegium, & ideò si postea fiscus cum eodem debitore contrahat, ille, qui soluit sibi, non præfertur ratione prioris iuris.* PAVL. DE CAST.

13. *Idem A. Iuliano.*

S I cùm pecuniam pro marito [e] solueres, neque ius fisci in te transferri impetrasti, neque pignoris causa domum, vel aliud quid ab eo [f] accepisti: habes personalem [g] actionem: nec potes præferri fisci rationibus, à quo dicis ei vectigal [h] denuò locatū esse: cùm eo pacto vniuersa, quæ habet, habuit ve eo tempore, quo ad conductionem accessit, pignoris iure fisco teneantur. Salua igitur indemnitate fisci, debitorem tuum pro pecunia, quā pro eo fisco solusisti, more solito conuenire non prohiberis [i]. PP. III. Kalen. Ianuar. Antonino A IV. & Balbino Coss.

Priuilegium fisci non extenditur ad bona debitorum vendita, antequā contraherent cum fisco. BAL. & SALYC. Vel sic: *Obligatio & priuilegium fisci non extenditur ad bona debitoris ante vendita: quod intelligo, nisi essent ante vendita in fraudem. vel l. j. infrà de iure fisci, lib. 1.* BART. Vel sic: *In generali de iure Reipublic. l. fi. lib. xj.* hoc autem ipso præscriptis: vt *infrà eod. l. fin.* ACCVRS.

h ¶ *Vectigal.* A [a] vehendo dictum quia octuua [b] ex rebus, quæ vehendo ducuntur. *Vectigal. Lollianus. & Lex prædictorum.*

a Vectigal à vehendo dicitur.

b Octuua rerum, quæ vehuntur, vectigalis nomine accipitur.

i ¶ *Non prohiberis mandari, vel negotiorum gestorum*

obligatione bonorum non veniunt bona, quæ prius exinerant patrimonium debitoris. PAVL. DE CAST.

14. *Idem A. Quinto.*

S I debitor, cuius fuisse fundum ipse confiteris, priùs cum distraxit [k], quàm fisco aliquid debuit: inquirendum te non esse procurator meus cognoscet. nā etsi postea [l] debitor exiterit: non ideò tamē ea, quæ de dominio eius exceffernnt, pignoris iure fisco potuerūt obligari. PP. III. Kalen. Iul. Lato II. & Cereale Coss.

Fiscus potest renocare pecuniam ally creditori solutam sine vsuris. BART. Vel sic: *Fiscus auocare pecuniam solutam posteriori creditori per eius debitorem, vsuras petere non potest: quia hoc facit ex priuilegio fiscali.* PAVL. DE CAS. & SALYC.

15. *Imp. Alexan. A. Menna.*

P Ecunia, quam creditor à debitore suo [m] recepit, si postea ex iusta causa [n] fisco restituenda erit, sine vsuris debetur: quia non secus contractum: sed sumum recuperatū extraordinario iure [o] sufferetur P. PP. XV. Kal. Iun. Fusco, & Dextro Coss.

Fiscus alienatis renocat per suum debitorem causa datis confistuida. BART. Vel sic: *Fiscus præfertur filiæ à patre dotatæ: & est ratio: quia officium patris est dotare filiam ære alieno suum.* BALD. Vel sic: *Fiscus potest auocare bona, quæ debitor suus filiæ dedit in dotem.* SALYC. & PAV. DE CAST.

16. *Imp. Gordia. A. Taurino.*

C Vm patrem tuum fisci debitorem fuisse demonstres, eūmque nubenti tibi [p] possessionem dedisse alleges [q]: procuratorem ius fisci exequentem, eam iure pignoris reuocare potuisse intelligis [r]. PP. Non. Iun. Sabino & Venusto Coss.

Index potest siluestri fisco indicis mandato cedere iura fisci. BALD. & SALYC. Vel sic: *Priuilegium fisci potest transferri per cessionem.* BART. Vel sic: *Si siluester fisco pro debitore fiscali fecit sibi cedi iura fiscalia, præfertur aliis creditoribus, quibus etiam fiscus præferebatur.* PAVL. DE CAST.

17. *Imp. Valerianvs. & Gallien. AA. & Valerian. Cæs. Diuitæ.*

S I in te ius fisci, cùm reliqua [s] [soluere] [t] debitoris [u], pro quo satisfaciebas, tibi competat: [k] *Non prohiberis* mandari, vel negotiorum gestorum *l. debitor.*] CAPVS. Vendidisti mihi fundum, postea contractasti cum fisco: an inuento te non soluendo, possit fiscus euocare fundum, quæritur? Dicitur quòd non.

k ¶ *Distraxit.* scilicet.

l ¶ *Si postea.* distraxit ignorans.

P Rouincia.] CAPVS. Tenuis mihi in c. fisco in c. solusti mihi x. te postea non existente soluendo, an fiscus possit à me euocare pecuniam, quæritur? Dicitur quòd fic. VIVIAN.

m ¶ *Debitore suo.* qui & fisci debitor erat.

n ¶ *Ex iusta causa.* quia vt certus bonis: ita & hæc pecunia obligata erat fisco. Et dic quòd prius contraxerat cum fisco, postea cum priuato. & est idem in alio priuilegiato, quòd reuocet: vt ¶ *quod cum eo. l. fin. hu. & de pecul. leg. Lex Iulia. §. fin.* ACCVRSIVS.

o ¶ *Extraordinario iure.* per hypothecariam, si erat: alias condictione ex lege: quæ est extraordinaria: vt *hic, & infrà de condict. ex lege l.* Si autem ordinario iure tenetur. *fiscalia debentes vsuras:* vt *ff. de vsuris l. idem quidam §. fiscus.*

p ¶ *Anfertur.* salua ei actione contra suū debitorem: vt *ff. de iure fisci. l. decretum. §. fin. & l. sequenti.*

C Vm patrem.] CAPVS. Debitor fisci copulauit eidē filiam suam in matrimonio: & dedit prædiū in dotem. an fiscus iure pignoris illud euocare possit, quæritur? Dicitur quòd fic. VIVIA.

q ¶ *Tibi.* marito.

r ¶ *Allegat.* iam fisco obligatam.

[s] *Reliqua.* vt *infrà eo. t. l. si successione.*

S I in te.] CAPVS. Mulier pro marito soluit fisco [t], & tibi fecit ius cedi, quod habebat fiscus: an auocetur aliis creditoribus mariti: sicut & fiscus præferebatur, in cuius locum successit mulier, quæritur? Dicitur quòd fic. VIVIAN.

t ¶ *Reliqua.* quia parum iam solutum.

u ¶ *Debitoris.* scilicet pecuniosi: subaudi, si non habes: vel sic hoc verbo, sic lege, si cùm satisfaciebas reliqua debitoris: id est, propter reliquas

dicit in quibusdam.

480/C.IV.K.5-4, 2033-2034
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRIVILEGIO DOTIS. TITVLVS LXXIV.

Et etiam, creditoribus præmissis possessionem, & venditione bonorum celebrata, hypothecam personalium privilegiorum mulier, quæ ejusdem sedi reperta soluta matrimonium, l. fiscus. ff. de reb. dub. l. 1. ff. soluto matrim. Multa legibus fiscum dotium introducta sunt. l. 6. ego. §. fi. ff. de iur. dot. l. vlt. Cod. SC. Vell. & hoc manifestè, vt privilegium habeat inter personales actiones: quod tamen Constantini huius vir. aut non transire in heredem eorum, scilicet, quibus filium, vt Nov. 91. manifestè interpretatio adiectorum vetus ad l. mar. num. 8. soluto. matrim. Aliter l. vlt. §. qui pot. in pignor. hab. aut aliter dicta præferri omnibus potè personalibus actionibus? Cur penitus quia non actiones publicas antiquitus, l. 9. §. de iur. dot. non imperio senatus, l. penult. ff. de relig. non pecunia deposita ad mensam, qua extat, l. si hominem. §. quotiens. depos. non impensa auditionis, quam mulier facienda. l. quod priuileg. cod. quibus tamen casibus dotis dotis causa præsumebatur creditore tacita hypotheca, plenissime definiuimus l. 9. §. qui pot. in pign. non Instit. mulieri agenti de dote etiam ante tacitam hypothecam dedit in rebus detentoris, & rebus emendus mariti in præmium in hypothecaria actionibus privilegium inter omnes creditores hypothecarios etiam antiquiores, & tacitam, vel expressam hypothecam habentes, l. vlt. §. qui pot. in pignor. Nov. 97. non tamen adiuvisse filium, vt ejusmodi actio ex privilegio tempore, l. 3. §. de priuileg. l. 1. Edict. prov. in qua quod de hypotheca tacita mulieri, filium dotis dos valeat de tacita. Non aliæ mulieris agenti de dote antiquiores, l. vlt. Nov. 91. Non etiam si aqui pecuniam credidit ad comparandum rem aliquam sub pignore ejusdem rei, si tempore prior fuerit, Nov. 97. Non item si aqui pecuniam creditit ad comparandum militi, ex pacto vt in ipsius militis pignore potior esset, cui nec antiquior mulier præferatur ex eadem Nov. 97. Hic tacopia mulier etiam antiquioribus creditoribus hypothecaria quidem præferatur: & filius habet, quidem fiscus, qui in hypotheca non habet nisi privilegium temporis & vetustas adfert regula iuris, qua statuit in hypotheca priorem tempore, esse potiorem iure. Denique ex hypothecaria creditoribus sola mulier, qua de dote fallicia est, specialis iure suo, quod singulariter emendatis priuilegiorum est. CVIAC.

Priuilegium, quod datur ratione personæ, ad heredem non transit. BART. *Et ad hoc allegatur.* Vel sic: *Priuilegium datur non transit ad heredem extraneum mulieris.* SALYC. *Bald. autem dicit super hac lege, quòd dos est data, vel promissum pro oneribus matrimonij, quod in dubio præsumitur inter virum & vxorem. vt not. ff. de iure dot.* Quod aute, & l. mulier bona. *Et xxxiij. vel xxv. priuilegia dotis possit Spec. in tit. de don. inter vir. & vxo. §. fortunatis, circa finem.* BART.

Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Fortun.

CIre debes, priuilegiũ dotis, quo mulieres vtũtur in actione de dote, ad heredem non transire, PP. Kalend. Maij, Pompeiano, & Auito Cos.

DE REVOCANDIS HIS, QVÆ IN fraudem creditorum alienata sunt. TITVLVS LXXV.

IN hoc titulo agitur de actione in factum, qua Paulliana dicitur, & competit creditoribus post possessionem, & venditionem bonorum pecunia insoluti, manifestè legimus tempore indicum furendi, si latitet, nec satisfaciat, nec defendatur, & bona, quæ vendunt, quæ sola recipiunt, post indicationem non implente creditorum, ad restituendum, quæ in fraudem eorum alienata sint patrimonio deminuendi causa, vt ea ex eorum creditorum forum, reficiat alienationem & competens eam post possessionem, & excussionem, & venditionem bonorum indicati, vel cuiuscunque debitoris intra annũ vsuam, probet l. 1. & pen. huius tit. & l. vl. §. vlt. l. ait prætor. §. 1. & 4. eorum. ff. eod. §. item §. quia in fraude m. Instit. de act. vnde fuit apparet quidem boni hic titulus cohærere superioribus. Notanda est differentia inter confessionem iudicialem, & non iudicialem l. pen. Notanda l. vlt. Digest. xii. tab. 1. 9. Notanda l. 4. qua ait actionem Paulianam non dari his, qui debitori heredes extiterunt: quæ fallitur & confessione creditoris esse defuncti. CVIAC.

Alienatio bonis à debitore in fraudem creditorũ, superest possea creditoris actio personalis contra debitorem, & reuocatoria contra eum, in quem facta est alienatio. BALD. Vel sic: *Ad eum, in quem res in fraudem sunt alienatæ, pertinentur demum bonæ principalis excussis.* BART. Vel sic: *Non potest agi reuocatoria contra emptorem, vel illos, quibus facta est alienatio, nisi primò excussis bonis principalis debitoris: & reperto quòd non sit solvendo.* PAVL. DE CAST.

*1. Imp. * Antoninus Augustus Cassio.*

HEres*, qui post aditam hereditatem, ad eum, * cui res cessit d, corpora hereditaria transtulit e: creditoribus f permansit obligatus. Si igitur in fraudem tuam id fecerit: bonis eius § excussis

480/C.IV.K.5-4, 2035-2036
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

mentem posset primò agi: sed & quandoquere accessitate, cùm creditores dicuntur fraudari re ipsa, secundùm Aso. Sed hodie semper ex necessitate: vt infrà de pignor. authentic. hoc ſ. debitor. licèt ille de hypothecaria dicat hæc verba de reuocatoria. ACCVRSIVS.

a ¶ *Alienatione.* scilicet Pauliana, Calvisiana, & in factum de quibus dic vt dicimus *C. ſ. infrad. patrem. l. ſ.*

b ¶ *Si nihil.* id est, ad nihilationem. &c *C. de rescis. l. omnes.*

c ¶ *In fraudem interuenientem fraude vel virtute.* quæ, vel vnius, secludim distinctionem *infrà eod. l. penult.* Vel nullius, ſi omnia deuoluit: vt *ff. quæ in fraud. cre. l. Lucius. ſ. omnes.*

Si successione.] CASVS. Paterfamilias creditores habens, filia suæ ofcum dedit in dotem, & decessit filia hærede inſtituta, quæ ab hereditate patrina ſe abſtinuit an ratione dotis à creditoribus paternis conueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non, niſi probetur ſuiſſe oblata pignora: vel niſi in fraudem creditorum filiæ fuiſſet dos conſtituta à defuncto: & hoc docuerat. VIVIANVS.

d ¶ *Abſtinuerit ſuiſſi.* i. se abſtinuiſſi.

e ¶ *Dato sunt.* à patre.

f ¶ *Respondit.* vt & *C. de donat. ante nupt. l. de rebus. & infrà l. penult. & ff. arbitr. ne. l. sum. qui. & ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolui. l. Lucius.*

g ¶ *Non dicuntur.* vt & *ſuprà tit. l. cùm patrem.*

h ¶ *Non ſufficiebant.* in tribus b ergo caſibus poterit hæc filia conuenire: ſcilicet cùm ſuccefſit patri. Item cùm non ſuccefſit ſed res deueles fuerunt ſpecialiter obligatæ. Vel cùm in fraudem creditorum dos conſtituta fuit: ſecùs ſi in fraudem patrimonij *ff. ſi quid in fraudem pat. l. ſ. & ſed ſi rem.*

i ¶ *Prohibitur.* vt *ff. ſoluto matrim. & l. ſ.*

Si paterna.] CASVS. Paterfamilias creditores habens, defeſſo filio hærede inſtituto, qui ab hereditate ſe abſtinuit: an à creditoribus hereditariis conueniri poſſit, quæritur? Dicitur quòd non, niſi in fraudem creditorum aliquid in filium fuiſſet tranſlatum.

k ¶ *Aprinario.* nam à filio fecus in caſu: vt diximus *ſuprà l. proxim.* ACCVRS.

Filius.] CASVS. An filius patri ſuccedens poſſit reuocare alienata in fraudem creditorum? Dicitur quòd non: quaſi allegans turpitudinem eius, cui ſuccedit: quod eſſe non debet.

cuſſis, vſucapis actionibus * ſi tibi * * negotium geſtũ fuerit) ea, quæ in fraudem c alienata probabuntur, reuocabis. PP. II. Id. Octob. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Pater non potest donare filium in præiudicium creditorum: non tamen alio perſonalis ſignatur fundum: ſed reuocatoria ſic. BALD. Vel ſic: *Bona in dotem data, quæ creditoribus non erant obligata, non reuocantur, niſi probentur in fraudem data.* BART. & PAVL. DE CAST.

1. *Imp.* ALEXANDER A. *Symphoriana* *.

SI ſuccellione patris abſtenta fuiſſi d: ob ea, quæ in dotem data ſunt *, conuenire te creditores nequeunt f, quibus pignora in dotem data non docentur ſi: niſi bonis defuncti nõ ſufficientibus h, in fraudem creditorum dotem cõſtituerat probabitur i. PP. X. Kalend. Iulij, Probo, & Maximo Coss.

Filius, qui nihil paſſidet de bonis paternis, nec titulo donationis, nec alio, non poteſt à creditoribus paternis conueniri. BALD. Vel ſic: *Filius, qui abſtinuit ab hereditate paterna, non poteſt conueniri pro debito patris, niſi poſſideat aliqua paterna bona quæ ſibi ſeruata alienata in fraudem creditoris.* PAV. DE CAST.

III. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIAN. AA. & CC. *Aſyndino.*

SI paterna hereditate abſtinuiſti, nec quicquam in fraudem creditorum ex bonis eius in te donationis iure tranſcriptum eſt: à priuatis k creditoribus præſes prouinciæ conuenire te nec patietur. PP. X. Kalen. Iulij, ipſis IIII. & III. AA. Coss.

Non licet filio allegare turpitudinẽ patris, cuius eſt hæres. BALD. Vel ſic: *Hæres non auditur allegans turpitudinem defuncti: ſicut nec allegans turpitudinem ſuam.* PAVL. DE CAST. Vel ſic: *Hæres non reuocat alienata in fraudem à defuncto.* SALYC.

IV. *Idem AA. & CC. Epagatho.*

FIlios debitoris ei ſuccedentes, veluti in creditorum fraudem alienatorum l facultatem reuocandi non habere, notiſſimi iuris eſt. Subſcripta X. Kalend. Maij, AA. Coss.

In titulo onerosi requiritur fraus dantis, & accipientis: ſed in lucrativo ſilius dantis ſufficit conſilium cum fraude eorum. BALD. Vel ſic: *Cùm agitur aliene reuocatoria contra habentem titulum onerosum, neceſſe eſt probare quòd participauerit fraudem: id eſt, quòd ſciuerit creditorem fraudari, aliàs non obtinet alter: ſed contra habentem cauſam lucrativam hoc non requiritur: ſed ſufficit quòd creditorem ſint fraudati.* PAVL. DE CAST.

V. *Idem* AVGVSTVS, & CC. *Crescentiæ* *.

IGnoti iuris non eſt, aduerſus eum, qui ſententia condemnatus, intra ſtatutum m tempus ſatis non fecit, nec defenditur, bonis n poſſeſſis, intemque diſtractis o, per actionem in factum: contra emptorem, qui ſciens fraudem cõparuit, & eum, qui ex lucrativo titulo poſſidet, ſcientiæ mentione p detracta q creditoribus ſuis eſſe conſultum. S. X. Kalend. Nouemb. AA. Coss.

Fraudator ve, non conſilio, tenetur in quantum facere poſſet, vel data fecit, quamcunq; facere poteſt, intra annum vtilem. Si autem in principio fuiſſet in conſilio fraudandi, tũc de eo quod ad eum peruenit, tenetur perpetuò: ſed decedente debitore tenetur intra annum vtilem. h. d. ſecundùm glos. BALD. Vel ſic: *Si debitor fraudat conſilio liberat debitorem ſuum fraudem ignorantem, liberatus: vt fraudator vtrique conuenitur intra annum; quatenus facere poteſt, vel dolo malo fecit, quæminus poſſet.* SALYC. Vel ſic: *Contra debitorem liberatum in fraudem creditorum datur reuocatoria illius tenura & vitæ, cuius erat allio, qua primò conebatur.* BAR. & PAVL. DE CASTR.

VI. *Idem AA. & CC. Alexandro.*

SI actu ſolenni r præcedentem s obligationem peremiſti: perſpicis aduerſus fraudaquit & creditor erat.

t ¶ *Præcedentem* præcedentem dixit quatenus ad eam, quæ poſtea idem fraudator liberauit, tenetri cæpit creditoribus: id eſt, creditoribus ſui moſino

Gnoti.] CASVS. Debitor meus conuentus, & condemnatus, niſi intra quatuor menſes mihi ſolueret, ea penitur bona ſua: & ſi mihi ſatisfieri non poſſet, & aliqua inueniantur alienata: ſed tamen non lucrativa: aduertiſum emptorem, qui ſciẽs fraudem, reuocatoria agam: ſi verò lucrativo, putà quia in aliam aliquid donationis titulo tranſtulit, & ſciuit fraudem, reuocatoria agam. Si verò ignorauit donatarius fraudem admiſſum, non reuocabitur quod ſic donatum eſt.

m ¶ *Statutum tempus.* olim diuorum mentium: vt *ſi vero indic. l. Adriano.* Hodie quatuor b: vt *ſuprà de reſtor. vel indic. l. ſ.*

n ¶ *Bonis poſſeſſo.* paruis, quæ non alienauerat, & die poſſeſſa à creditoribus.

o ¶ *Diſtractis.* ſc. non ab ea: ſed à debitore, vt ſtatim innuit.

p ¶ *Mentione.* id eſt, non diſtinguendo ſcienter, vel ignorauerit: quia c vtroque caſu tenetur.

q ¶ *Detracta.* quaſi dicat, in titulo non lucrativo exigitur ſcientia in eo, cui alienatur: in titulo verò lucrativo d non: vt *hic & ff. ad l. qui aurum. ſ. hoc addictum. & ſ. ſimili modo.* cùm ergo dicit e non ſit titulus lucrativus: vt *ff. de act. & obligat. Lex penultima.* colligitur ſcientia accipientem *ſuprà ad l. ſ.* & eodem modo diſtinguitur in re alienata in fraudem patroni: vt *ff. ſi quid in fraud. pat. l. ſ. dictum. & ſ. ſi quis in fraudem.*

Si actu.] CASVS. Teſtatur mihi Titius in decem: & ego Sempronio in alios decem. in fraudem Sempronii liberauit Titium per acceptilationem. poterit Sempronius intra annum conueniri, & in quantum facere poteſt: liberatus enim per acceptilationem. tenetur in quantum facere poteſt. Vel ſic: Liberauit debitorem meũ in fraudem creditorum, poſtea reſtituit bona, debeo conueniri in quantum facere poſſum.

r ¶ *Statu ſolenni.* ſiſtens ſtipulationem, & acceptilationem, & loquitur hæc lex de debitore,

a Turpitudinẽ ſui teſtatoris allegans non audiũr.

b Tempus latini ſcienti eſt quatuor mẽſium. c Confirmatur.

d Lanterini & non lucrativi vtuli diſſerentia.

e Donatio illatio eſt lucrativa. Donata verò ea, & quatenus ignorauit à donatario, eſt quæſtio eſt. Et ſimiliter, & ignorauit ea in fraudẽ creditoris alte nati, tenetur Glos hic ex ſolutat: contrarium exiſtimat in c. in certe propriet. *ff. eod.* potest e. nisi non retinuit. dit ab eo, qui participat fraudis donationem accepit.

f Dic non eſt tenũs lucratiuus.

480/C.IV.K.5-4, 2037-2038
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Fraudatorem quis.

a ¶ *Fraudatorem.* poſſunt videri cessare hæc lex, ideò dic quòd hæc lex cum vocet fraudatorem * qui liberatus eſt ex causa donationis, cùm non ipſe, ſed debitor agatur in fraudem creditorum. Sicut enim quis reipſa dicitur fraudatus: ita & ille, ad quem res peruenit, poteſt dici fraudator reipſa, licèt bona fide acceperit. Et ideò dicit consolentrandum intra annum, & in quantum facere poteſt. Si autem malam fidem habuerit, tunc in ſolidum, secundum Iulc. vt *ff. eodem l.* j. §. *reſpon.* 1. Vel die apertiùs, loquitur cùm ex liberalitate eum per acceptilationem, qui ex causa donationis sibi tenebatur. Teneras quidē liberatus Paulus. in quantum facere poteſt: quia ibi in tantum damnaretur. *ff. de re iudic. Liceat vo* §. j. Vel die tertiò quòd vocet fraudatorem eum, qui in fraudem creditorum liberauit, qui & ipſe teneatur hoc edicto actione in factum: vt *ff. eod. l.* j. §. *in fine.* i. *confeſtim. & l. fin. in fin.* & potentiam quantum facere poteſt, tenetur, quando poſtea ceſſiſſet bonis: vt *ff. de ceſſio. bono. l. fi. & Inſtit. de actionibus* §. *fraud.*

torem * intra annum b, in quantum facere poteſt, vel dolo malo fecit, quominus poſſit *, edicto perpetuo tantùm actionem permittit d.

b ¶ *Annum.* à tempore alienationis: vel liberationis: vt *ff. eod. l. ait pretor.* §. *annum.* ſed poſtea in id, quod peruenit: vt *in eodem l.* §. *actio.*

c ¶ *Poſſit.* hoc eſſe in ſolidum tenetur, cùm pro eo habeatur, ac ſi poſſet in ſolidum facere: vt *ff. de reg. iur. l. parem.*

d ¶ *Permittit.* ſalluer creditori tuo.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

INTERDICTORVM TYPVS.

Definitiones, & declarationes typi interdictorum.

Interdictum quid.

Ad typi interdictorum habendam notitiam, ne paralogiſemur ignorantes terminos, iuxta doctrinam Philoſophi primo Elenchorum, qui virtutis vocabulorum ſunt ignari, deficili patalogiſamur, & darorum iuri operam, priusquam noſſe oporteat vocabulorum nomen iuris defendat, *l. j. ff. de iuſtit. & iure.* Idcirco quorundam definitionum, quæ in iure utroque maximè frequentantur, neceſſarium fore duxi deſcriptionem, & ſignificationes breuiter exponere, propter iuuenes maximè verſuſque iuris alumnos. Sed ne illorum manibus protinus materiam aggrediar, *l. 9. de orig. iur. & gloſ. in rubr. ff. de caſt.* Interdictorum definitionem præmittam, antequam eorum diuiſionem aſſignem, vt facilius intelligi poſſint *l. j. ff. de iuſtit. & iure.* Sunt igitur interdicta formulæ, atque conceptiones verborum, quibus prætor aut iubebat aliquid fieri, aut prohibebat, *Inſtit. eod. in princ. & ibi per gloſ. & Doctor.* In hac igitur materia per quæſtiones procedendo lectorem diuidemus, ac differentias (vt Inſtit. inter legendum videbitj quàm optimè explicare curabo.

Vt differant ab actionibus.

PRIMÒ quæritur, quæ differentia olim erat inter actionem, & interdictum. Gloſſa *Inſtit. eod. in prin. & in rubr. ff. eod.* ponunt duas differentias. Sed illa differentiæ ſunt reprobatæ per Ia. Ioan. Fabr. & Acet. *in d. princ.* & Nic. de Neapol. *Inſtit. de actionib. in princ.* Poſſumus tamen dicere ſecundùm grauiſſimos Doctores, quòd olim non erat differentia regulariter inter actionem, & interdictum: ſed modus loquendi aliter fuerat in interdictis. & aliter in actionibus. Itemdùm Ioannes Fab. tenuit in allegato princip. *Inſt. eod.* olim illa erat differentia: quia prætores quando proponebantur interdicta, nullam actionem dederunt: ſed volebant quòd interdicta obtinerent locum actionum, dum tamen ſolemnior & certo ordine intexerentur: ſed hodie legum latores introduxerunt, vt per actiones facilia ſolemnitate agatur, *§. fin. Inſtit. eo.* Hodie tamen Gloſſa *in d. rubr. ff. eod. & in princ. de act. & in princ. eod. tit.* tenent quòd nulla eſt differentia inter actionem in factum, & interdictum: ſed illa gloſſa reprobatur per Dyn. & Bartol. *in rubr. ff. eod.* per Ioan. Fab. *in d. princ. Inſtitut. ea per rubr. ff. de dol. de interdi. ſeu extraordinaria actionibus*, cùm ibi ponatur dictio, *ſeu*, quæ eſt ampliatiua, *ſi quis ita. ff. de aur. & arg. leg.* facit *l. j. §. reſtituenda. ff. uti poſſi.* Alex. *in conſ. 2219. q. par.* Fel. *in c. inter vestras. de reſcript.* & dicit Bald. *in d. rubr. ff. eod.* quòd differentia eſt inter actionem, & interdictum: ſecundùm matrem, & filium, cùm ex interdicto oriatur actio, *§. ſi. & ibi gloſ. maluit. de iure pro actione in fin. Inſtit. eod.* ſecundùm Iac. *in repetit. l. quemadmod. ff. de ſtum.* & Acet. *in eod. Inſtit. eod.*

Secundò quæritur, quæ differentia ſit inter edictum, & interdictum. Gloſ. in *l. ait prætor* §. j. *ff. de nouo oper. nunt.* ponit tres opiniones de qua differentia tangit Bart. *in l. j. ff. de nouo oper. nunc.* narrando opinionem Roffre. qui iudicio Ioan. de Imola in *d. l. j.* principio contentis opinione poſita in gloſſa prædicta: poteſt tamen ſic dici, quòd iſtud nomen, *Edictum*, lumitur tribus modis: vno modo latiſſimè pro qualibet lege in generali, ſiue ſit cauſſa, ſiue prætoria, vt tangit gloſſa allegata *in c. fi.* facit quòd habetur per tex. ibi&ta gl. *in c. ex circa. de elect. & elect. pot. in vi. ubi, edicto perpetuo, generali, ex Clem. ibi, perpetuo prohibemus edicto, generali, de reb. eccl. non alien. in l. ſq. C. de legib. in l. eum, qui. C. de fur. & ſac. corrup.* Secundo modo poteſt dici latè, vt comprehendat omnes legem præcedentem, & eâ ſimilem & ita loquitur Imperator in *§. conſtat. Inſtit. de iur. nat. gent. & ciu.* & hoc modo comprehendit etiam interdictum, et probatur in *l. j. inciſa l. prætor. §. j. & §. ff. ne vis fiat ei.* Tertio modo ſumitur ſtrictè pro lege prætoria differente ab interdicto: & tunc edictū eſt ſpecies diſtincta ab interdicto facit quod habetur in ſimili de adoptione, *in l. & §. ff. de adopt.* Qualiter autem cognoſcetur hæc ſpecies edicti ab interdicto, aiunt quòd interdictū dicitur altero de duobus modis. Vno modo, quia interdicit, ſeu prohibet, & hoc modo dicitur proprie interdictum. §. 1. *noſſe ſunt tamen.* Secundo modo dicitur interdictum quaſi inter duos redditū, vt edictum prætoris ſuo loquitur inter duos, vt notat *in l. 1. cum ſimilibus. ff. de vi & vi arm. in d.* §. 11. & *Gl. in rubr. ff.* vbicunque igitur apparet quòd prætor loquitur interdicendo, ſiue hoc appareat ex verbis nigritiæ *in d. prætor. §. deinde, & ff. de noui operis nunt. & in l. 1. ff. familiæ. ff. ne quid in loco publ.* ſ. ſiue appareat ex verbis tituli, qui ſæpius continet etiam de tenta, *nec tamen gl. in præmiſſa vi.* in ſuo titulo nuncupatiuè interdictum, de quo per Ial. & Apoll. *in rubr. de actio. Inſtit.* Et ideò ſtatutum prætoris: de quo *ne vis fiat ei*, iudicatur interdictum: quia & ſi pro verba nigri expreſſè non prohibeat, tamen prohibet per verba tuhr. Ex hoc infert Ioan. de Imol *in l. de noui oper. nunciat. ff.* quòd ſi ille tenatur effugere extra librum interdictorum, nihilominus illud ſtatutum debet appellari interdictum, licèt in dicta lege prima Bartolus teneat contrarium. Si autem non expreſſè prohibet per verba rubri, vel nigri, tunc ſi præter ſtatuendo loquatur duobus, adhuc erit interdictum per ſupradicta, aliàs appellandum erit edictum. & ex eo omittet actio in factum: vt not. *in l. ait.* aliàs incipit. *de falſ. §. j. ff. non. compar. ſtab.* Hodie autem etiam loco interdictorum datur actio in factum *§. fin. Inſt. eod.*

Ab exercitatione, & ſuſpenſione.

Tertiò quæritur, in quo differunt communicatio, ſuſpenſio & interdictum, die quòd differunt, quia excommunicatio fertur in perſonam, non in locum, *c. Romana §. in vniuerſitatem de ſent. excommun. in vi. l. 1. q. 1. cap. ex parte de verbor. ſignif. in cap. nouit. & omnibus ea cauſſa & quæſt.* Alberic. *in dicto in verba, interdictum.* & ratio poteſt eſſe, quia concernit animam: vt not. *in c. ex eo de ſentent. excommun. in vi. cap. quærenti. de verbor. ſignificat. & gloſ. in c. ſi. de conſtitutio. in vi.* & Panorm. *in c. P. & G. de offic. deleg.* ſed interdictum poteſt ferri rectum in perſonam: ſed

480/C.IV.K.5-4, 2039-2040
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Speciales interdicta.

Secular interdictum quotuplex.

Publicum interdictum.

Privatum interdictum.

Universale interdictum.

Singulare interdictum.

Exhibitorium interdicti, & quid exhibere.

Prohibitorium interdicti, & quid prohibere.

Restitutorium interdicti, & quid restituere.

Annale interdictum.

480/C.IV.K.5-4, 2041-2042

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE

DE INTERDICTIS.

Quia possessiones, de quibus est dictum, per interdicta defenduntur idcirco de his primo: & mihi interdicta, forma, & conceptiones verborum & postea interdicta, quæ verba habent nō sunt in vsu: sed vim & auctoritatem retinemus: ut Inſtit. eo. in princ. & tabi. eo l. interdicta in fin. & dicuntur quaſi inter dicta * redacta: vt Inſtit. eo. §. ij. Vel ſic: *In ſuperioribus libris explicauimus qualibus de iure ciuili agatur: nūc deinceps quidem admodum de iure prætorio conſtituitur.* Azo.

a Album prætoris & præſidis quid. b Suetius eſt corre. Glo. in l. j. §. non quæ. quæ ſi deſint, in quo quidem ſcripta album, ad hortatur, c idem erunt in Accurſio in l. 1. §. E. de ſenſ. dol. vbi ponat aliud eſſe quid dam in imero deſcriptum. de libro v. quæ ſcripſi. ad l. 1. §. de admin.

Cvm proponas. Legem propoſita in verbis edictiſ in ff. de arboribus cædendis, de arboribus impedentibus in alienas ædes, & in alienum agrum, loquuntur, non de arboribus extendentibus ſuas radices ſub dominio alterius: unde per verba illius edicti tibi datur directum interdictum, hoc modo: Dominus domus in quam impendet arbor aliena, debet denunciare domino arboris vt illam incidat à ſtipite: & in agrum, per xv. pedes. Si nō velit dominus domino adium directum b interdictū ne fiat ei vis quo minus incidat, & ſignum habeat. Vbi autē verba nō ſunt in vſu: vt in hac l. non datur directum, ſed vtile ad exemplum: & quòd vbi verba ſunt, detur directum: vbi non, vtile contrà, vide: probatur ff. de inofficioſ. testa. ind. in l. quod perpetua. *pauper. ff. de l. Ea. in fin.* ¶ Et nota caſum vt hic l. ut in glo. penul.

b Dicit Azo. & vide interdictum quibus dicat.

c Cod. penul.

a ¶ *In vrbe.* in c Agathangeli area arborum orant poſitæ, quarum radices exeunt aut ſub fundamēto domus aut diſſolutiſque ideo fundamētis, domus tua minabatur ruinā: nullum auxilium tibi competere, videbatur: quia nec interdictum de arboribus cædendis, de quo plus videretur: nam illud interdictū duo capita habet: vnum, ſi arbor adibus impendeat, & tunc faccidi arborem à ſtipite præcipitur: aliud cum agro imponeret, & reque ire. poſſibus à terra cotterentur: ſed neutrum iſtorum prima facie habet locum: ſed tamen de æquitate ad inſtar iſtorū interdictorum defenſionibus dictis verbis dabitur vtile interdictum: vel actio in factum, & hoc dicit hæc lex.

a *Ad exemplum interdictorum.* Vide ſcripta ad l. 1. de rer. div. Cvtacivs.

b ¶ *In alio.* d id b eſt, in libro proprio: vel id eſt, in aliqua materia alba alia, vt charta, vel ebore, vel marmore c, vt d ff. de inoffic. testa. ind. l. ſi quis id. Accvrs.

c ¶ *Propoſita habet.* duas ſunt interdicta hæc, de quibus facit mentionē. quorum principia hic ſupponit, ſicut ſi aliquis allegans legum capita proferret, & ſunt hæc ambo. ff. de arbor. cædend. l. *imperialis.* & deinde ait *præter.*

d Monspellia quam verba ſuipſitat.

d ¶ *Quidem adhuc.* id eſt, ex hoc quoque colligitur. ¶ Et de notandū e ſunt circa quæſtim legis inſiciendum quām verbum de *ſupra* de lib. *præter* l. 4. ¶ Item quòd de ſimilibus f ad ſimilia procedatur: vt de l. leg. & *ſenatuſcon.* l. *non poſſunt* quod quæritis circa arbores cædendas notetur, habet tamen generaliter inſpiciendum, vt vadeamque ſi ordinem interdicti, ad ſimilia procedere poſſimus, ſecundùm M. vt & ff. *arb. for.* l. 1. ſi plures. j. 1. & ff. *ad exhibē.* l. *ſeruus.* ¶ Item & not. vbi eſt ſimilis g acquiſitus, & ſimile ius ſtatui deberetur. ff. *ad leg. j. Aquil. Ideſt.* Accvrsius.

e De ſimilibus ad ſimilia procedit.

f Vbi ſimilis eſt acquiſitus idē eadem diſpoſitio iuris eſſe debet, adde ſ. *seruandum* in fine. ff. *ſimili.*

e ¶ *Nec per arborē.* non ſolum per aliquam perſonam, vel alienam perſonam.

g Summa diuiſio, vt colligitur ex eis. per Bart. & Bald. & Sal. ind. ca. *rursus.* de regu. *iur.* in vi. Cyn. in expoſit. Alex. contra hanc Gl. ſequ.

f ¶ *Rediget.* Sed qua æquitate propoſita? Reſp. vnā ſi interdicto de arboribus cædendis, de quo plus videretur: nam illud interdictū duo capita habet: vnum, ſi arbor adibus impendeat, & tunc faccidi arborem à ſtipite præcipitur: aliud cum agro imponeret, & reque ire. poſſibus à terra cotterentur: ſed neutrum iſtorum prima facie habet locum: ſed tamen de æquitate ad inſtar iſtorū interdictorum defenſionibus dictis verbis dabitur vtile interdictum: vel actio in factum, & hoc dicit hæc lex.

Secundum prætoris per rationis identitatem interpretationem recipit extenſionem. Bald. Vel ſic: *Interdicta ne vana arborum nocent per identitatem rationis extenduntur, nocentium radices efficiant* Bart. Vel ſic: *Nobiliſſima eſt hæc lex, & hoc dicit. Ex mente extendimus interdicta.* Bvir. Vel ſic: *Ex mente textum deficientibus verbis competit vtile interdictum: concurrentibus verò directum.* Salyc.

I. Imp. Alexander Bassiano.

Vm proponas, radicibus arborum in vicina * Agathangeli * area poſitis creſcentibus †, fundamentis domus tuæ periculum afferri poſſe, ad exemplum interdictorum a quæ in albo b propoſita habet < [præter * ,] *Si arbor in alienum adeo impendebit.* & item, *Si in alienum agrum impendebit* quibus oſtenditur d, nec per arboris * quidem occaſionem vicino nocere oportere: item ad ſuam æquitatē rediget e.

PP. VI. Kal. April. Iuliano II. & Crispino Coss.

Præſc.

* Agathangeli. * Sic interpol. ge poſt. ind. cf. cum nota poſt. ſeq. * propriæ hoc verbum interpolatum.

480/C.IV.K.5-4, 2045-2046
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2047-2048

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Vltimo hîc non regulariæ interdictorum. 1. Primò quid possessorium principaliter petitorium intercurrat hæc l. 2. Secundò quod subeo iudicium. l. de iudi. l. Aufidius, alibi. 3. Item cerebò quòd omnia sint personalia: licèt non scripta in remittit ff. eo l. 3. interdicta omnia. 4. Item ex omni interdicto oritur vtilis actio in factum: vt hîc, & l. 1. pretii. & infra. eo. tit. fin. 5. Item in omni interdicto venitur fructus post litem contest. vt ff. eod. l. fin. 6. item in nullo re manentibus litem constitutam, nisi in interdicto vnde vi, in quo veniunt à die expulsionis: vt de vi, & vi arm. l. 1. non vnde vi. 9. Item in nullo iudex se interponit, nisi in homine suæ prouincie: vt eodem l. proxim. 10. Item quodlibet potest enim hodie proponi: sed sine solennitate & nullum cum solennitate: vt hîc, & infr. l. proxim.

a ¶ Res agitur id est, datur actus in factum.

Si quis.] Cauve. Olim Si quis volebat proponere interdictum, necesse habuit obseruare solennitatem: vt in hac l. dicitur, contrarium verò est hodie, si quis actionem habeat, illam sine omni solennitate proponere potest.

b ¶ Ambagibus. id est, solennitate verborum fabulata.

c ¶ Ambagibus. Id est, omissa verbi ordinisque cura eodem. Cvtac.

d ¶ Auspicia. id est, initia, nam veteres à principiis auspicia sumebant, & garriunt autem singula negocia imbuebant: vnde legendum Io. dicitur auspicium: id est, augurium, cùm est incertum quid eueniat: & sic hîc quis obtinere debeat. & sicuti supr. l. proxim. & supra de formulis. l. i. & v.

d ¶ Actionem. id est, interdictum. Vel dic actionem, quæ datur loco causâ bet interdicti, vt est in factum: vt infra. de interdict. in fine.

e ¶ Actionem. Sollicet vtilem, quæ pro interdicto competit. Cvtac.

QVORVM BONORVM.

Interdictum quorum bonorum, cuiè competit c hæredi de iure ciuili id est, ei qui succedit de iure ciuili directum bonorum possessori, § d adhæ sic vsucapiunt: vt ff. eodem. l. i quod duplicitur inscilicet quod alle, quæ possidebat pro hærede, vsucapio infra annum interuenientes interpretati, vt arg. ff. pro leg. l. iii. & l. fin. vel alle qui ab eo emit & sic post vsucapionem esset hoc interdictum, & etiam petitio hæreditatis, & sic tollitur ritantes f, si q8 res mobiles: sed immobiles, tunc dicit, vt supra de edic. diui Hadrian tollendi. l. fin. in §. & ff. de petit. hæred. l. & non tantum. §. quod si pro emptore. sed vbi non § habet titulum, vel quid pro eodem se possidet, tunc xxx. Codex.

eum. durat petitio hæredis. vel supra de petitio. hæredis. l. hæreditatis.

¶ Et nec secundum pro quibi interdictum. Quorum bonorum. Ambo communia e cum petitione hæred. quia vtrumque de vniuersitate. hîc vtrique cautio est, qui pro hærede, vel pro possessore possidet: vt ff. l. 1. vtrobique cautio. pluraliter, qui semel, vt petit hæred. sed hoc non placet. per l. ff. de pet. hæredit. l. litis minimum. Eremà dicitur vbi quæ hæ ad possessionem, illa ad pro priorem. Item datur diuisis bonorum possessori vtiliter contra hæredem, aut pos. hæreditatis datur diuisis hæredibus: vtiliter vero bonorum possessori contra hæredem vt. vt infra l. 3. Item nisi quod hoc interdictum, & sequens semel nomine à principio editum, in quibus ita constituebatur, quorum bonorum illi ea edicto meo possessio data est, &c. vt ff. eodem. l.] in princ. Accvrs.

e ¶ Hæredi. Dicit casum quod filius Titij emancipatus ab eo præteritus petit à prætore contra tabulas, & habuit facta fide prætori, quod filiaster Titij, videbatur ei hoc sufficere: vt bona haberet, nec ff. opus agere interdicto: sed secus est: quia hæc appellatio, bonorum f possessio, notat ius: sicut qualibet bonorum possessio. Ff. ergo bonorum possessor: ad autem possessor bonorum g, vel possidet bona, donec probauerit iudici se filium reliatrix esse: & ad bonorum possessionem se admittam à prætore: dic ergo hæredem. sed est, possessionem hæreditatis tuæ retinere nam ad incorporalia non datur. ff. eodem. l. 9. Accvrs.

¶ Præteritus per interdictum Quorum bonorum: vt infra fabricitio quo summarim § cognoscitur an sit hæres, vel bonorum possessor. Sed secundùm b. dic, petitorius petitionis hæreditatis directa, & est hæres de iure ciuili: vel h scili. . & dejure prætorio quod est verum: sed non per hanc l.

g ¶ Iudicibus. Nota radix sæpe facendam, non adscribitis. ff. de probat. l. quinquaginta.

h ¶ De fide, probando & filium defuncti: quod vtique allegat: vt infra

in fine huius l.

i ¶ Bonorum possessionem. contra i tabulas, quæ præteritis datur, vel vnde liberi, vt dicunt quidam quod non placet. & ergo erat emancipatus aliàs ipso iure non valeret testamentum: vt infra. de exhæred. liber. imprimis.

k ¶ Confirmat. vt habeat rerum corporalium detentionem, quam ait bonorum possessionem accepisse à prætore: vt & T. de confess. cap. fin. l. 9.

l ¶ Filium esse. Ndone m hoc probare est impossibile: vt ff. de condit. & demon. l. Lucius] Respond. n non est impossibile: licèt non

a Regulæ x ge mentales de interdictis, addi limitum. Sed re i. 5. ff. eod.

b Valerius s. c. 1. Apud anti quos non fa bulam publicè sed reip. priua tim nihil ge rebatur nisi auspicio prius sumpto, &c.

c Interdictum quorum bonorum vtile, & dicebat, quibus competeret. d Interdictum quorum bonorum nō datur adiutrix eum qui vfurpit. e Tituli hoc habetur extra probabilis, vt in re alienæ possi

f Interdictum quorum bonorum, cuius competit hæredi de iure ciuili directum bonorum possessori, cuius competit vtile. Quæ a dicit vtilem habeat: & non habeat. g Præscriptio triennalis pro dic: potest esse titulo.

hereditatem [a], vel bonorum possessionem admissum probaueris [b], PP.VIII.Kal.Ian. Laterano,& Rufino Coss.

Succedere ab intestato fratri patruelis per bonorum possessionem, Vnde agnati, bona hereditatis accepturi ab iniuste possidente per interdictum, Quorum bonorum, BAL. Vel sic: *Interdictum hoc competit etiam bonorum possessori ab intestato: datur contra eum, qui possidet pro herede, vel pro possessore, vel dolo desiit possidere.* SALYC.

11. *Impp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. absente.

SIex edicto [c] † fororis patruelis [d] intestatæ sine liberis defunctæ, rectè [e] petita bonorum possessione quæsiti successionem, ac negotium integrum [f] est C: quæ cùm moreretur, eius fuerunt, secundùm interdicti, *Quorum bonorum*, tenorem, ab his, qui pro herede, vel pro possessore possident [g], dolóve malo fecerint, quo magis desierint possidere, tibi recte prouincie restitui efficiet.

PP.VI.Kal.April.CC.Coss.

Vir, qui tenet bona uxoris, tenetur ea restituere cõsanguineis uxoris. BALD. Vel sic: *Excepto dominij quæ requirit alienem indaginem, non obstat agenti interdicto, adipiscenda possessionis: sed ei debet per iudicē restitui.* BAR. Vel sic: *Consanguinei defuncte in successione præferuntur uiro uiro, & exceptis dominij requirente alienem indaginem, in hac interdicto contra negantem non debet admitti.* SALYC.

111. *Impp.* ARCAD. & HONOR. AA. *Patricio Vicario Hispan.*

COnstat [h] virum à bonis intestatæ uxoris superstitibus consanguineis, esse extraneum: cùm prudentium omnia respõsa [i], & lex ipsa naturæ successiones eos [k] facit. Ergo iubemus, vt omnib. fraudationibus amputatis, per interdictum, *Quorū bonorum*, in peritorē [l] corpora [k] transferantur: secunda † actionis proprietatis non excluſa. Dat. VI.Kal.Augusti.Mediolani, Olybrio,& Probino Coss.

QVORVM LEGATORVM.

TITVLVS III.

IN hoc titulo proponitur aliud interdictum, quod ipsum etiam est opponendo possessorio, & vocatur, *Quod legatorū quis edicti*, quo prouiditur, vtetur hoc possessorio quod legatorum nomine quis fuit detentus: vel ad quē res pertinet possidet, vel dolo malo desiit possidere, vt illi restituat, & satisdationem si fit, vel si per alium ab eo fiat, vt satisdetur legatorum nomine. Eius autē ad quem ea res pertinet, est dolo, aut fraudem possidere, etiam interim. Et hereditate, aut bonorum possessore interim non occupari legata sine voluntate sua, cum lex Falcidia bonum habet quod hereditate legata auerata, vel acknowledgatio ante Iustinianum haec Falcidia retentio non tantum habuit ius vindicationem. & eiam legatarie occupante eorum possessionem rei legata non ex voluntate heredis, heredi necessarium erat interdictum, *Quod legatorum*, vt restituta re legata, per eius retentionē lex feruetur Falcidiana. l. 1. hoc tit. quo & de falcidiano sacrio idem statuit. Vnde quod ait Vlp. LXVII ad edictum, quo libro tractauit de interdicto *Quod legatorū*, per omnia exequanda sunt legata falcidiano missa: quodam dicti pertinere dumtaxat ad interdictum, *Quod legatorum*, & legata Falcidiana. Non enim dicit per omnia, & in omnibus. Ergo per omnia non in omnibus, sed in hoc Falcidia tantum, & interdicto, *Quod legatorum*, quod Falcidia ea legata, non fideiussoris ipsi seruanda causa heredi, non heredi possessori competit. Cur non etiam in denominatione causa mortis, vt l. 1. § 6. quis ex mortis. ff. eodem. Quia ea hac Falcidia ipsa iure deducitur ex emolumento. Semel, proinde quod heredi non competit facultas restituendi rei quam domino suo defuncto corporaliter transtulit in dominium, & possessionē ei est interdictum, *Quod legatorum*, qui ipse iure Falcidiano habet, & eadem ratione si rei legata possessionem non occupauerit legatarius post mortem testatoris, sed morte tempore apud illū fuerit: quia hoc etiam casu heredi competit vindicatio Falcidia, propter ea quod restitutio rei legata facultatem non habeat, collecta ab imperatoribus ea interdicto, *Quod legatorum*: quamuis ea ratione possidendum, si malit retentionē Falcidia, quam vindicationem vti. Vnde confirmatum est hodie imperatoribus ea interdictum, *Quod legatorum*, quia heredi generaliter à Iustiniano prouisum est data vindicatione Falcidia, nec tamen ab eo repelli heredem qui voluerit uti, edicta satisdatione legatorum nomine. CYIAC.

Legatarius propria auctoritate aditæ hereditatis occupans rē legatam, tenetur eā restituere heredi, vt Falcidiam detrahat. BALD. Vel sic: *Heres contra legatarium possidentem habet hoc interdictum, vt sibi possessionem restituat, vt possit Falcidiam retinere.* BART.

[a] ¶ *Vel hāc sed non est potestatiua talis conditionis vt lege tibi detur; si probauerit te filium Titij esse. Vel dic non est impossibile: sed difficile. Vel non est possibilitas verè probatur: sed vt presumptiue sic. Qualiter probetur habes. § de Carbo. edic. l. 3. & § de his, qui sunt sui, vel alie iur. filium & § de in ius voc. l. quia. § 3. eiusd.*

[b] ¶ *Sed cùm hoc propabitur, cùm petit bo. pos. quare probat cùm agit interdicto, & de hitherto. dicunt quidam quod probat nunc, si probauit tunc: vt arg. l. de his, qui vt ante impet. l. eamus. Tu dic quòd plus probat nunc probat, si in dubium reuocetur non quòd primò probauit, non fuit in figura iudicij: sic cum alio conuenitur, & non tam plene causa cognita. vt ff. de bo. poss. l. fi. eiusd. & de his qui prod. l. filium. § fi. quia. licet ex probatis tunc non [c] tamen probauit contra filium: ideoque & nunc probet: vt ff. de iurisdict. l. idem ait.*

[c] ¶ *Quod dicit, quia filium, qui se talem dicit esse cujus se probibere vult: ex sententia: vt ff. de lib. ag. l. 3. fin. sed tanquam filius fuit admissus. fuit ergo petita, probauerat, sine non probauerat: debet probare nunc quod si non facit, perinde habetur, ac si non probasset petitor. ar. ff. de bo. lib. l. fi filius. § non probasset petitor. vt. ff. eodem filium. Cuiac.*

[d] *Sententia fratris.*

[e] ¶ *Hereditatem. per hoc patet quòd datur etiam ei, qui deinde ciuili admittitur: sed vtilitor, non directò vt ff. eo. l.*

[f] ¶ *Hereditatem. Legendum hereditatis, vt est in l. 3. de bo. poss. Et ea constat hereditatis possessionem veteres dixisse pro bon. possessione. Idem Tullius in partitionibus. Cuiac.*

[g] ¶ *Prohibuerit. hoc si non esset in possessione filiationis: aliàs si esset, non haberet necesse hoc probauerit. supra de probat. Item modo. & § de quæst. l. 3. ad rem. & § de probat. quidam. ¶ Item hic quæritur quis ad honores possessionem admittitur olim & hodie: vt habes ff. eod. admit. ad bon. poss. l. pen. & ibi.*

[h] *Si ex edicto.* CASTR. Filia patrui mei decessit ab intestato: vt proximus agnatus petij bonorum possessionem in bonis defuncti: & fuit mihi ab aliquo pollicitus quaritur, quaritur? Respon. quod intitulo interdicti, Quorum bonorum, si aliquis possidens dolo desierit possidere.

[c] ¶ *Si ex edicto.* quo vocantur agnati.

[d] ¶ *Patruelis.* natæ ex patruo vt. *Instit. de gradi. cogna. § quarto.*

[e] ¶ *Recte.* cùm nemo se præsumat.

[f] ¶ *Integrum.* id est, non limitata pacto, vel fenestratis.

[g] ¶ *Integrum est.* Id est, si bonorum possessionem agnouiti, & ita successionem cessionario quæsiuit, ac rem obtinet. Cuiac.

[g] ¶ *Possident.* etiam tenet singularem: vt *Instit. de interdic. §. antepenult. & § de his qui not. l. regulariter & Liber.* Sed aegamena. contrà, ff. eod. l. 3. fin. Sed die vt ibi. Angel.

Adhuc. Dic quòd est vniuersale speciedinac & ibi quandoque est actu singulare; secundum Bal.

[h] *Constat.* CASTR. Decessit mulier ab intestato relictis consanguineis: vult maritus succedere ei per bonorum possess. vnde vir & uxor, an possit quæritur? Respond. quòd non: sed consanguinei succedūt, & petunt, vt bona ipsius mulieris restituantur per interdictum, quorum bo. salua quæstione proprietatis.

[i] ¶ *Consimiliter.* id est, fratre, vel sorore: sic semper in libris nostris, non vt alibi pro cognatis. §. *simile. Inst. de succes. cognat. Cuiac.*

[k] ¶ *Refusa.* hoc ciuile. Cuiac.

[l] ¶ *Ius scilicet emolumentum* repulso viro: vt ff. vnde vir & vxor. l. 1. in principio. agnati, vel cognatum.

[k] ¶ *Corpora* nam ad incorporalia non datur vt ff. eo l. 3.

[l] ¶ *Non excluso.* quia vxor aliquas res viri possidebat tanquā suas, quæ in consanguineum transferuntur; salua reprobatione viro, nisi ipso vir inconsulto de dominio probare vellet, cùm conueniret interdicto, secundùm quosdam. 2. Alij indistincte eum non audiunt in petitorio, quo minus in petitorio transferatur possessio prius: vt dictum supra locari. l. si quis conductionis. & supra de edi. diui Hadrian. adhuc. Bal.

QVORVM LEGATORVM.

Quia hoc interdictum est competens personis, quibus & superius: idcò ea præmisit hic supponitur, quod datur aduersus legatarios, & eorum successores sine auctoritate legatum occupantes.

¶ *Quod legatorum.* Legitimè quod legatorij, vt recte Florent. & docent verba edicti, Quod legatorum nomine. Cuiac. Marcell.

480/C.IV.K.5-4, 2051-2052
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Eredi.] CAEVS. Si pater meus fuit heres inſtitutus à ſocio, & hereditate renunciata ſit legatus: an poſſit detrahere Falcidiam de legatis, quæ tuit? Et reſpon. quod poteſt, ſed ſi legatarij ſua auctoritate occupauerint legata, patet motus, vel ego poſſum agere interdicto. Quorum legatorum, ad repetenda legata, præſtita à me ſatisfactione de reſtituendo eo, quod ſupererit de legatis detracta Falcidia. Vel dic caſum alium: vt in glo.

a ¶ *Heredi.* dic caſum, Titius inſtituit patrem ſuum heredem & heredatem eximunt legatis & fideicommiſſis. legatarij res ſibi legatas ſua auctoritate poſſidentes conſtituto, & dentio poſtea agere interdicto quorum legatorum, & poſſeſſionem rerum adipiſci. eſt enim hoc interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis: vt *ff. ad l. ult. in prin. & fin.* quæ tam poterit retinere.

b ¶ *Scripto.* ſed & heredi heredis vt *ff. eo. l. i. §. hoc interdictum.* ſed & ab inſtituto ſuccedente: vt *ff. quando dies legat. cedit l. fi. & l. ſi quis cum tot. fin. & l. ult. & ff. ad leg. Falc. l. i. §. ad ea.*

a ¶ *Sero idoneb.* Id eſt, quia idoneè hoc agit in retentionis commodum eſt, quam in rei vendicationis. CYAC.

c ¶ *Si exhauſta.* vltra dodrantem: vt *ff. ad leg. Falcid. l. i. in prin.*

d ¶ *Profectum eſt* vt *d. ff. ad legem Falc. & Inſtit. ad legem Falcidiam prin.*

e ¶ *Conſeruatore.* ſi enim conſtituebatur poſt adítum à ſe hereditatem, non haberet interdictum ſecundum ſi ante * : vt *ff. eod. l. i. §. quod aut prætor vetuit. Interdict.*

f ¶ *Detinuit.* non à me ſed ſua auctoritate.

g ¶ *Senatorium.* Sola enim ſtatoria locum habet hodie ſolennitate omiſſa.

h ¶ *Satisfactione* de damnis legatis, & deperiptorentur, vt *hic, & ff. eod. l. i. §. pen.*

i ¶ *Conſtituit.* te oportet, repete. Ano.

¶ Ex non. hic ſequitur quaſi nec defertæ hereditatis dominus: quod verum eſt ex 1000: ſed communia res corpit eſſe eius, & legatarij, vt *ff. ad leg. Falcid. l. Plancius.* Sed & hoc eſt, ergo videtur ceſſare hoc interdictum: ſicut in mortis cauſa donatione, vt *ff. eod. l. i. §. ſi quis ex morte.* Sed ibi eſt & alia ratio: quia donatio tradítur à defuncto: vnde magis à defuncto, quàm ab herede videtur legatarius occupare. ACCVRS.

k ¶ *Vt ita retineam.* Ergo ſi de Falcidia non eſquirerit heres, non habet hoc interdictum, ſecundum P. quod verum puto. Sed nonne ſuum ius amittit legatarius occupando: vt *ff. de legat. I. non dubium.* quæ eſt contra? Solu. hîc ante adítam hereditatem occupauit: hic poſt, & ſic etiam non obſtat *infrà tit. i. §. ſi quis in tantum.* nec illa, *conqueruntur*, nec edictum dixi Marci. Vel ſolue vt ibi. Item adhuc contrà, *ff. de acquir. poſſ. l. Aelo* ſed illa in petitorio, hæc in poſſeſſorio: vel ſolue vt diximus *ff. locator. l. ſi quis conditionis.*

ADDITIO. Vel dic quòd hîc non habet locum regula illa, propter dubium, quòd erat in quantum haberet locum Falcidia: & ſic in quorum obſtabat exceptio dominij. P.Cy. & Sal.

Codex.

a ¶ *Competenti.* Prorum Falcidiæ. CYAC.

VNDE VI.

Superiora duo interdicta ſunt adipiſcendæ poſſeſſionis: hoc autem eſt recuperandæ: vt infrà tit. eo. §. adipiſcendæ, & §. recuperandæ. & ſic mutor ſtatu autem à prætore ipſi interdicto, vt ff. eo. l. i. in princ.

REG.] CAESVS. Si aliquis vult expellere me de fundo meo, quam rectè poſſidebam: an poſſim ei reſiſtere, quamuis † Reſpondi. quòd ſic cum moderamine.

† *poſſideam.*

¶ *Reſiſt.* ¶ Sed nonne idem & ſi non rectè? Reſp. quòd ſic: vt *ff. eod. l. i. §. qui vi in fin.* Schaudi hicetiqs maxime. s. Vel ideò dicit rectè: quia poſſidenti rectè, licet ſemper: non rectè, non ſemper: vt ſi innaſi, & acciderit expellatur *: nec ei licet reſiſtere *. vt *ff. eod. l. i. §. ſi quis in tantum.* Vel pone principium l. cum hoc. *ff. eod.* Sed alij dicunt, *rectè*, non vi, non clam c, non precarió: quod non placet. Alij rectè, quamuis ad illum, qui vult expellere poſſidentem etiam ſi ab alio vitioſè poſſideat: nec hoc placet.

* *Claudius ſi poſſeſſionē incommodi expellere licet. vide Gl. & ibi Bart. ver. l. i. §. incommodum. ff. ne quis eum.*

b *Alias, à quo vitioſè poſſidet ſi ab aliquo tunc eſſet licitum recuperare. Bald. Ang. Sal. Salyc.*

c *Et quo. illa cita eſt licita expellit. Bald. & Salyc.*

¶ *Reſiſt.* poſſidenti. An qui cum vitio poſſidet, non vtique ſemper vim iure propulſat. *l. i. ff. eo.* CYA.

¶ *Ad defendendum.* ad vindictam non licet: vt *ff. ad leg. Aquil. l. ſeruum. §. qui dum alter.* Item defendere dicitur etiam ſi recuperet incontinenti: vt *d. l. i. §. ff. eod. § cum igitur. & Lapi poſſeſſorem.*

d *Non tamen expellitur, quod ſtat ſolo cedens grauiter ſemanum. Salyc.*

e *Nihil eſt. dupl. Defendit ſe, ſi cum poſſet euadere, voluerunt occidere, imputatur de occidit Barto. las neque. ſed ex eruit poſſi. ſi tantum ſe bitrio valuit. f Romanum ſeq. vide plura de defenſio ne apud Ang. vsad de mate. ſcias. in verbo, ſi dolo Tuus ſi defenderit, ibi eſtem hic explicat. § Defenſionis non. vicinum eſt ſubſum ve qualitas ſubſi, & perſeuerans perſeuerans.*

f *Vtrū defendere poſſit. neque in magnis vicinum potens, vel imp. quā, vtrūdū hoc iuuen, vt poſſint peteſt.*

a ¶ *Sine vitio.* hoc exponit illa media: vt dixi *modò de reſtit.*

b ¶ *Iuſtpoſſeſſ.* Id eſt, cum modo æquo, & pari cum donatione quibus, & remota ab omni iniquo. CYAC.

c ¶ *Moderatione.* ¶ moderamen circa tria attendit. 1. Primum vt ſi armis inferatur violentia, & armis repellatur *. ſi ſine armis, ſenſim repellatur: vt *d. l. i. §. cum igitur.* Sine armis autem arma, vt *ff. d. l. i. in princ. & §. 1.* Secundum vt incontinenti ſtagrante adhuc maleficio violenter inferatur. Tertium, vt ad defenſionem, non ad vltionem, vel vindictam: vt *hic, & d. l. ad leg. Aquil. ſeruum. §. qui dum alter.* Quòd ſemper † præfumitur, ſcilicet fieri ad defenſionem, & incontinenti fiat, ſecundum Iaſon. vt *ff. ad leg. Aquil. l. ſi ex plagis. & tabernarium.* Sed Ioannes ex cod. & ex qualitate facti, & perſonarum præſumitur ad vindictam, vel ad vltionem. Quid enim ſi humilis, & abiecta perſona me de poſſeſſione expellit, & cum vi expellamur: ut ad vltionem, non ad defenſionem videar feciſſe, ſecundum Ioan. ¶ Sed quid ſi pro violento paratus eſt aliquis facilius de poſſeſſione reſtituenda inconſiderati, & omnimoda ſatisfactione ſecuta ad vltionem fieri videtur.

¶ Item circa illud quod dixi de moderamine, primò quæritur. Quid ſi pugnat* vnus plaſquam alterius cuius potentia? Reſp. defendat ſe cum proportionabili moderamine vitium, cùm vim vi repellere omnia iura proclamet, vt *ff. eod. l. i. §. cum vi. & ff. de iniuriis. ſeruum. l. vt vim. & T. quando. li. mulierem. ſ. in ſe vindic. l. i.*

* *Item*

Eadē † poſſidenti ‡, ad defendendū ſi * poſſeſſionem, quam ſine vitio § tenebat inculpatæ tutelæ ‖ moderatione ¶ illatam vim propulſare licet. PP. XV. Kal. Dec. ipſis IV. & III. AA. Coſſ.

Vim infertæ dicemus, quod non peruenit ad eū ſeruatur vſque ad auctorē vſtē, ſed heres eius non tenetur, niſi quatenus ad heredem peruenit. BAL. Vel ſic: *Hoc interdictū eſt annale, & nō datur contra heredē niſi quatenus ad eos peruenit.* BAR.

VNDE VI.

TITVLVS IV.

IN hoc titulo proponitur interdictum, quod recuperanda poſſeſſionis cauſa competit. Et qui per vim de poſſeſſione fundi, vel ædium deiectus eſt, aduerſus eū, qui vim fecit: vtrū ſi ſine dolo malo, aut culpa deijcerit, poſſideat: quod appellatur vnde vi, & generale interdictum reſtitutorium, quod generale interdictū dicitur. Et vtrū quod ad eundem pertinet ad poſſeſſionem vt vſucapiatur ornata, aut non ornata. vtrum l. ſi. ſed etiam ad alia modo vſucapionem poſſeſſionē ſua vi, vitioſi erroris, aut incertæ domini. §. vel ſub ſpecie reſcripti principis, vel præpoſiti indicis, qui forte præſtitus iubauer quæ vt ſibi debitum exigere, accipere, accipere, vel l. 6. & vt. ſeq. l. 2. Nec enim ex reſcripto intelligitur eſſe remiſſa vrbi interacrig. l. ſi quando. in princ. T. de iudicē. ideſt facit nec conuenit ſolutionē debitori vel l. 3. T. de pign. vt etiā non conuenit poſſeſſore, aut ſufficiatis reſcripto non debitū occupare poſſe impune. Pertinet etiam ad poſſeſſionē vſucapionem vſucapere domino, ſine iudicio authoritate eā ex qui ſcribit rem magis ſuam eſſe, magis ſibi debitam, vel l. vlt. & eam ad res mobiles, quam immobiles vſucapiatur & tam ſuam, quam alius poſſidet quàm alienat, ex l. 3. qua mobiliter etiam ad res, qui poſſidemus, quam ab, poſſidebam non referuntur dominio vſucapi & ſua tempore reperiuntur eam ſibi ipſi eandem mutare tenetur. Quod autē vt omnibus hic eadem adhuc in duplum eiusdem temporis mutationis interdicto generali, qui alienæ rei poſſeſſionem alienam, aut vſucapionem alienæ domino impedit ſine furore, & audacia ſibi occupantur ſine iudice qui rei ſua, vt eius rei dominio excidant redacta in ſiſcum, extra caſum rerum, quæ temporis quinquennij cum ſuccurrit legibus Iudex vel extra ordinem iuſticiatore adhuc ſibi ſua vi adiuuabunt poſſeſſionem alienam, criminaliter non tenetur, nec hoc caſu momenta rei poſſeſſionis cauſa interpoſitionem exigiſſent nec ſubrepta, vel direpta, vel abacta, vel clauſa, vel interpoſitam ſuorum medica rei. CYAC.

Licitum eſt ſe contra vim tueri cum moderamine inculpatæ tutelæ. BAL. Vel ſic: *Pro rerum defenſione vim vi repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ.* BAR. & SALYC. Vel ſic: *ſecundū Baldum in ſua repetitione huius legis, laſus poſſeſſor poteſt ſe tueri auctoritate propria contra vtiqſſimam temeritatem ſeruilis modum inculpatæ tutelæ.* BALD.

Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. Theodoro.

Eredi ſcripto b ſeruis idoneè a lege Falcidia, ſi exhauſta c legatis ſucceſſio probetur, per quæ tæ retentionem proſpectum eſt d: vnde ſi legatarius, vel fideicommiſſarius non conſentiente e patre tuo, quem aſſeueras teſtatori ſucceſſiſſe, & bonorum poſſeſſionem acceſſiſſe, relicta ſibi legata, vel fideicõmiſſa detinuit f; ſecundùm ſententiam & interdicti, quod aduerſus legatarios ſcripteæ heredibus propoſitum eſt, oblata ſatisfactione h, quam præſtari oportet, in poſſeſſionem te conſtituit i, vt ita retentione k compoſenei β vtaris, experiri potes. Dat. XVI. Kalend. Ian. AA. Coſſ.

480/C.IV.K.5-4, 2053-2054
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2055-2056

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2057-2058

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2059-2060

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

sic per fenestrarium aliàs amittitur vt *ff. de hæred. instituend. §. quòd si fenestra & de aquæ pluv. arc. & ff. ad Sil. Nerat. §. non aliàs & de iure fisc. l. 1 non qui & in authent.* vt ff. in. §. illo. *ff. 2. & ff. de reivind. quod l. fundum.* ¶ Super vltimo quæro, an possessio tantum, vel proprietas etiam æstimetur? quod solùm in litera, hoc est, in capite istius glos. fa. 2. Secundò, si fructuarius est expulsus, vel proprietarius, an competat vtrique altero expulso? Resp. ſ. eo animo vnam dominorum dici quia credo eum solum habere ius in re, vtrique competere, quia vno dempto, alter deinde videtur. Si verò eius solum vsusfructum velim auferre, vel solam proprietatem: ei soli competit, vt id, quod abstuli, & tantundem reddam: vt *ff. de furt. l. 1. inter omnes. & ff. furtum. & fundum. ff. de fundo.* Licèt de fundo quidã alter dicerint, scilicet vno expulso nõ videri alium deiici: contra quos est *ff. fundum. ff. ff. fundo.* 3. Tertiò, quid si rem communem totam vnus de socio meo possidere? Resp. pro parte socij interest: vt argum. *ff. de furt. l. ff. socius* etiam pro mea tantùm, diuersimodè tamen. 4. Quartò, si alius possidet vsumfructum meum, non proprietatem, & eum dominum: & sic amitto ius meum: cui applicabitur, proprietario, vel expulso? Resp. proprietario: sed affirmatio fructuarij vt *ff. vsufr. l. fi de fundo.* Item si Iudæus possidet mancipium Christianum meum, & illud inuadam: an applicabitur Iudæo? Resp. non: vt *ff. ex noxa Iudæus. &c. l. 5.* Quintò, quæ actio detur? Resp. condictio ex hac l. quæ dabitur simul pro possessione, & proprietate: quod est mirabile. 6. Sextò, an debitor hæredibus? Resp. sic, item an contra hæredes? Resp. non, cùm sit personalis, nisi in quantum peruenit ad eos: vt *ff. de peryer & temp. act. § non autem & ff. eod. l. 3. § hoc interdictũ*, & *§ fin.* 7. Septimò, an restituendorum inuasor ante litem contestatam, vel ante sententiam liberetur à pœna? Resp. non: vt *ff. de fur. l. qui ea mente.* etiam si sponte expulsus accesserit, cùm nõ faciendæ hæc pœna loco rei: vt *ff. de arbitrij. ſ. quæ rem.* 8. Octauò, quid si ego tantùm ad rem, an superficiem actio ad petendam? Resp. sic, cum actione, non officio dicendum: vt *ff. de rei vindic. furt. l. ſi pro furt. §. furti.* 9. Nonò, an possit appellari? Respond. sic, quod dic vt *ff. de nouum. opere l.* 10. Decimò, quid si furiosum, quem possideo, cùm sit liberum consulat, mea authoritate accepetem? Resp. non amitto ius meum: quia nemínem possidisse priuatus, etiam si esset in possessione liberandi: quia se ipsum non possidet, licèt in possessione liberandi esse dicatur: & hoc secundùm Ioan. & nos, qui dicimus insuforem non cadere à dominio ipso iure, cùi enim furiosi conditio ex l. ibi si alicui daretur, à domino daretur: ferus enim dari non potest ut dominio contra ipsum dari non potest: namque obligari non potest: vt *ff. de seruit. l. ſi cum insanum.* Fatè secundùm alios aliter fieri posset, qui dicunt insuforem ipso iure amittere dominium: tamen ergo puniur dominus ex tali violentia: quia dolo videtur eum possidere: & sic inuambit ei meum probandi: vt *supra de probation. l. vna eius.* b Vltimò quæro, quid differt hæc constitutio ab aliis? primò ab illa supra *de Paganis. l. Christiani?* Resp. illa specialiter in fodere. & Paganis loquitur. Quid ab illa *supra finium regund. l. confinantes?* Resp. quia illa post litem contestatam. & tantum in illo iudicio. Quid ab illa, *non aliter, infrà eo. & supra locat. l. conductorem?* Resp. quia hæc inconsueto facit cadere in pœnam: illa expectat denunciã fenestrarum: sed & illa nõ distinguit, fuerit dominus, vel non: quod hæc facit. Quid ab illa, *cùm quæratur?* Resp. ibi differt statim. Item quid ab interdicto vnde vi? Resp. illud annale, & in simplum, & dolum exigit: hæc perpetua, & personalis, & non exigit dolum. Quid ab edicto dini Marci? Resp. illud speciale in re, in qua actor habet ius. Item quid ab illa *supra de scalpturis?* Resp. illa specialis est. ACCVR.

Momentaria.] CASTR. Deinctus per vim de possessione aliquos mouentes audiretur interdictum proponens, & hoc in scriptis, siue non. VIVIAN.

a ¶ *Momentaria.* potest dici quòd cessit soleæ res quæsitæ.

¶ Prima est, verum interdictum, vnde vi, sit momentaria possessionis sicut & illa interdicta, quæ pro possessione cõparatur: quia & ista momentariæ possessionis, non licebit in eo appellare? & non non sit, licebit appellare? Resp. quòd est momentariæ possessionis. ¶ Secunda est, verum interdictum, vnde vi, quod est momentariæ possessionis, ex vi nascitur, & verum ex publica tantùm, vel ex priuata tantum competat? Et dicitur quòd nõ semper Codex.

vj hoc, vel ex illa nascitur: sed interdũ ex hac, interdum ex illa.

Tertia, verũ oportet habeat inferiberi, qui hoc interdicto vtitur? & dicitur quòd non. Potest & addi quarta quæstio, vtrum scilicet iudicium possessionis primò expediatur, quàm iudicium proprietatis? & ista innotuit per dictorum illam. *mor. Ad primam quæstionem facit ff. de momentaria possessione. circ. l.* ¶ Sed quæro, quam visitatem hodie habet hoc interdictum, vnde vi? cùm per constitutionem, *ſ. quæ in tantum*, violentia penitus tollatur? Resp. quia vellem ipsã proponere quo ad quid, quãm constitutionem: quippe cùm à sententia lata super interdicto non appelletur, sed à sententia super constitutione lata licitat appellare: cùm non sit possessorium. & quasi possessorium dicebam esse: quia sic rei vindicatio possessionem dicitur. Item constitutio non prosequitur nisi de plano, secus autem esse videtur. Item constitutio non prosequitur nisi de plano, secus autem esse videtur. Item constitutio non prosequitur nisi de plano, secus autem esse videtur.

liquido probari, iudex insuella persona, & negotij qualitate debet illud taxare, & postea iuramentum alteri deferre, & eius sacramento vsque ad quantitatem taxatam stabitur. SALYC.

12. *Imp.* ZENO *A. Sebastiano P.P.*

SI quando vis in iudicio fuerit petita ᵍ, deinde fuper rebus alterpeis ʰ, vel inuasis, vel damno dato tempore imperus ⁱ quæstio proponatur: si non poterit, qui vim sustinuit, quæ perdidit, singula comprobare ᵏ, taxatione à iudice facta pro personarum, aeque negotij qualitate ˡ, sacramento ᵐ æstimationem rerum, quas perdidit, manifestet ⁿ: nec licebit ei vltra taxationem à iudice

pareti in interdicto, cùm omnes actiones, & lucra, & damna in id veniant: vt *ff. eod. l. 3. restituendi. & §. non solùm.*

¶ Quarta quæstio est, vtrum si iudicium petitorium, & possessorium moueantur, audiri debeat primò qui possessorium, quàm qui petitorium intentat? Resp. primò eum audiendum per illa verba, *non audiri, &c.* ad quod *l. de rei vind. l. ordinarij.*

n ¶ *Momentaria.* Repetita est in Cod. Theod. *l. 8. tit. 1. nõ. 1.* vt & *l. an ista de aluq. & l. 16. ff. de actual. & interpr.* quæ vbi conciliari sub vna lege legantur, quare conuenienda sint. Et sic intendenda est hæc distinctio: D. VIII. latetur. C. vna. c.

o ¶ *Mor.* Ante causam proprietatis. Vel mor. i. fine solennitate. Vel. i. fine dilatione aliqua debeat audiri ille qui proponit, vt *l. ad leg. Iuliam de vi. ff. qua. &* etiã fine inscriptione, quando agitur coniuncte facta fide cum aduersario. Cleg. Sal. de vi. vt *ff. de actionib. & libellorum.* & hic dicit interdictũ etiã fine inscriptione. & fine libello scripto vt *ff. de edendo. l. ſ. adeo.* nisi in casu. Cin consuetudine illustrũ personarum, vt *ff. de dignitat. l. quamuis l. ex.* hodie indistincte dicitur per *auth. offerantur. C. de libell. dict.* & erat forte dubium legis quia pœnas agi criminaliter, & sic non posset agi coniuncte. Sed contra est, vt *hic & ff. quando. cumul. actio l. ſ.* Vel b dic à capite interdictum scil. quodcunque vel vnde vi, sed quorum bonorum, vel vti possidetis, vel quodcunque aliud, sic generaliter dicitur interdictum momentariæ possessionis, vt *l. qui per. l. fin.* quasi non pertineat semper ad vim publicam, vel priuatam: nam vnde vi pertinet: alias non debet dico audiri c, & cætera verba exponi vt *ff.* Sed quæro vtilitatem habet hodie hoc interdicto, quam in constitutione, sicut nec valet nõor pœnam.

S *I quando.*] CASTR. Expulsi me de possessione perdij mei ius quo erant multæ res si propono interdictum vnde vi, & probem me vim mihi irrogatam: si probare non possum singulas res esse abreptas, qualiter mihi succurratur quæritur? Respond. quòd iudex deferet iuramentum mihi, vt iurem de æstimatione illarum rerum quas amisi, ipse determinabit quantitatem, vltra quam non debeam iurando sacramento interpellare, in id, quod iurauero, iudex te mihi condemnabit. VITALIS.

g ¶ *Petitella* id est, liquidò probata.

h ¶ *Abreptis.* id est, exportatis & per vim detentis.

i ¶ *Tempore imperus.* scil. dato.

k ¶ *Comprobare.* difficile enim est probare singula vrnsilia.

l ¶ *Qualitate.* inspecto diligenter an hæc persona expulsa diutes fuerit, vel non, & an eo loco sit verisimile, quòd tot res ten uerit.

m ¶ *Manifestet.* ratione ergo difficultatis, & in odium violenti flamus iuramento f, vt *supr. de iudiciis. l. propandum.* ſ. ſ. & l. ſ. ſacrum.

480/C.IV.K.5-4, 2061-2062
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fuscinum & ff de furtis l. in actione §. de vasis & ff. depositi l. §. quis argentum, & ff. eod. l. §. non solum. & extra de usuris cap. quod se peruenit. § angulariter autem contra, nisi semiplena fuerit probatio, vt T. de re cre. l. in bona fide.

a ¶ *Condemnare.* nec postea taxat, sicut hodie in sacramento expensarum, vt *in auth. de pod. § sporiet. coll. vi.*

a ¶ *Condemnare.* Quod si nulla precedente taxatione iurarum fit, iudex poterit iusiurandū moderari, l. ij. *T. de iud.* Cv.

NOn *abs re.*] CASTR. Sicut superiores constitutiones *munierint*, & *§ quia*, paniunt inuasores: sic & hec parcit colonos, qui tempore conductionis finito detinent fundos domino inuito. dicit igitur quod si colonus nō restituat fundum domino conductione finita, agat dominus contra colonum, & conuincatur: colonus restituet predi) possessionem, & eius æstimationem.

b ¶ *Non abs re.* i. non est sine causa, & non impunè procedatur: sed cum pœna.

a ¶ *Alias.* Con. *Lombardus l. ij. T. de re hab* ad illum adde subscript. CYNAC.

c ¶ *Tam veteres. T. de Inquilin. & l. illa, memineris.*

d ¶ *Præsens.* sc. *§ quia in tantum.*

e ¶ *Conductoribus.* Subaudi, *&c.*

f ¶ *Procedere.* id est, non est sine causa, & non impunè procedunt: sed cum pœna.

g ¶ *Et locatoribus.* sc. dicendum retinendum, &c. quod est §.

h ¶ *Allegatio.* Sed quæ allegatio posset ei competere vt cessaret? Dicunt quidam quòd probet conductor rem esse suam, quod non placet: vt *T. locati l. § quis conductionis.* Dic ergo quòd tempus conductionis non erat finitum, & merces erat integrè soluta: vel fecit expensas vtiles, vel necessarias in re: vt *§ locati. § penult. in princip.*

a ¶ *Ordine.* i. definitiua [a] sententia secundùm Io. a. Vel secùndùm glo. ad ecclē. Sine necessitate, quod nō placet vt subdit. & *T. locati. Lombardus Ferra.* ¶ Sed secundùm Ioan. qualiter poterat hoc dici, cùm ante sententiam non deberent, secundum eum? Resp. hoc fieri ratione ex officio suo: *arg. § de adilit. edic. l. adilis.* [a] §. *item Gaianus.* Vel dic conductione ea hac i proposita sub hac conditione [b], si fuerit contumax vsque ad sententiam.

b ¶ *Recuperandum.* per actionem locati, vel per interdictum de precario: vt modo dixi secundùm leges, &c.

c ¶ *Cedere.* Ipsi non cedant: vel cùm conductores per seruos & filios teneant, non patiatur eos cedere. Sed hæc sunt vera quando locator possidet tanquam dejti liteis, *possessionem alienam.* Sed quid si conductor rem suam conduxit? vade non tenet locatio, & possidet conductorem *ff. de vsucap. l. ut & quæ.* Respond. idem. [c] per *d. T. locati l. § quis conductionis.* & secundum hoc dicitur hic alienam, scilicet locatoris opinione, vel præsumptione: vel tunc quando locatus.

a ¶ *Compelli.* ¶ Quid ergo differt hæc ab illa, *§ quia in tantum?* Resp. hæc mitius agit in eo, quòd vsque ad sententiam expectat. Itē & in alio dicitur quia hæc nō distinguit, *sc.* dominus, vel nō, inuasor, vel retinendo sic. Item hæc specialis in colonis, & inquilinis, & precario possidentibus, illa generalis. & facit ad hanc *l. § ex l. colonus. & l. cum fundum. & ff. de acquir poss. l. § quo ram.* Itē ad hoc vt possit vsque ad sententiam pronūciet, facit *T. de plus petit l.* ANDREAS. Addas quòd condictio ex ista l. datur etiam contra conductionis heredem etc. ell in *Lombardicis, supra locat.* quod intelligas verum, si heredes scientes rem conductam: & enim ignorantiæ, non tenentur condictione ea hac lege, quia iustam habent eandem ignorantiam vt *l. qui in alterius. ff. de regul. iur.* quod facit probatur in hac l. ibi, *cum nulla fabrica, &c.*

CVm *quæreretur.*] CASTR. Constitutiones superiores, inasfert præcipiendo quòd ab aliis possidentes quæcunque de illis, qui inuadunt prædia, quæ à nullis possidentur: sed à possessore vacua sunt, nulla facta mentione: super quo articulo loquitur hæc præsens constitutio: dic ergo sic. Non curabam, vel negligebā quædam prædia ad me pertinentia: vnde nec animo, nec corpore ea possidebam, vacuam possessionē prædiorum occupauit, qualiter sit puniendus, quæritur? Resp. quòd veteres Il. non dabant interdictum vnde vi, vel quod vi, aut clam: sed res vind. & cernē pœnitia in hoc, quòd possessionem, & eius æstimationem restituere, & non excusabatur per dicendum, quia à nemine possidebatur pœnitia: quia quilibet licite tenetur quòd ea, quæ sua non sunt, alienā sint, ad exemplum furti: quia si rem meam de iusto contractu mihi deberis furti, licèt dicas te ignorasse eam meam fuisse, sicut ad restitutionem possessionis tenebaris per constitu. *l. § qua in tantum.* nisi spacio XXX. annō existentis mutuo.

a ¶ *Illyricianam adiacentium.* id est, inter aduocatos de Illyrico.

o ¶ *Quod sæpe.* id est, quod non conuenit.

p ¶ *Vacuum.* quæritur quæ dicitur vacua, & sine vacua? Hugo de Porta Ravennata, tunc cùm alio ingressi possessionem, quam animo retinebam, me absente significatum fuit me posse repelli vt *ff. de acquir. poss. l. fundi. & § si vacua.* tūc enim interdictum locum non habet: quia veniens non fuit prohibitus, vel expulsus: & sine corpore vis fieri non potest. vt *ff. eod. l. § idem Labeo sic cum. & arg. § quod ne ros. l. meritum autem præscriptis §. denique.* & pro eo est, quòd ille dicitur, *violenta, &c. & cùm ad locum ire vetuit*, iam pro detricto habet: vnde vacuus ab eo dici potest. Io. hanc possessionem casus reprobat. hæc enim possessio non potest dici vacua ante suspicionem suam, nec postea: quia iam alio est quæ ea. fuerit iniusta. Item habet locum interdictum vnde vi vt *ff. eod. l. § decisum enim. & § sine autē. & l. in § § quæ aut.* nā & qui occasionē, &c. vt *ff. ad leg. Aquil. l. qui necatis. § pen.* nam propter eū amisit est possessio. P. verō ei Hug. confirmatus, vt componens interdictum, necessari ille dicebat. vt ad fundum iret & si tunc non adiuuaretur, compromet. ante dicta. sed cessē tunc ausi nō poterat: quia tunc eū non admittitur, nō possidet, & sic vellet interdictū: vt *ff. in l. § interdictum autē hoc.* sed qui relpōdebat tunc demū videri amittere & præcedit amissionem ad præsens tempus tradit. ¶ sed quo iure? Tu dic vacantem, [b] sine vacuā dici, quæ a nemine possidetur, neq; animo, neq; corpore: quod euenit propter legis vitium, vt dicit vel propter obligationē, quæ ex lōgo tepore euenit: vt non dicimus vti *ff. de vsuc. l. furiosi.* Vel propter absentiā, vel negligentiam domini: vt *Inst. de vsuc. §. quod autem ad eos. ff. eod. l. Papinianus.* Vel qua alius eā detinēt: nec tamē ille intrasse censet ipse possessor est quasi vsucapt. *l. si filiū §. si dominus.* Nec [c] placet distinctio aliorū, qui dicebāt alia esse vacui, aliam vacātem: vacua quæ animo tenetur, nō corpore, vt dominus H. hanc l. intelligebat: vacans, quæ neque animo, neque corpore tenetur. nulla enim lege confirmatur talis distinctio sed infrascriptum vt *l. de omni agro deser. l. quia agros. lib. xi.* & quæ hic dicitur vacua *Inst. de vsuc. §. quod autem.* dicitur vacans: vnde idē est.

q ¶ *Possessionem.* idem est vacans possessio, & vacua. Ar. in *l. § sed quod.* loquitur de possessore, quoniam alius tenebat. CYNAC.

q ¶ *Nec vnde vi.* hoc non: quia exigit violentam possessionē factam. vt hic subicit, & *ff. eod. l. § § interdictum autem hoc.*

r ¶ *Quod si, aut clam* quia nihil fecit vi aut clam: sed ineasse nec *ff. quo ra tantum* quia & illa exigit vim facti perficiendi vt *l. eod. §.* quo

a Actiones sunt subsidiarie in eo proponi possunt contingit, de quo scripsi ad Cl. *l. qui de minis.* eod.

b Libellus ordinarius admittitur: vbi clausula potest deprehendi à prouida cautela.

c Vacuus fine vacua possessio quæ dicitur.

a Possessio quæ dicitur vacua, aut vacans, adde *l. § § ff. de act. empt.*

* v. ad hæc legē A Antonium in summa. hoc nomen. lit. vi.

480/C.IV.K.5-4, 2063-2064
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI PER VIM, VEL ALIO MODO absentis perturbata sit possessio.

TITVLVS V.

Hoc tit. pars est superioris, & proprie pertinet ad possessionem alterum, quam qui per vim, vel alio modo ab aliis, & interpolatos aditus possessori, & quodammodo cohaeret eum titulis. Siquidem ratione: quoniam & hic lex de Constitutionis iuxta vt sunt de possessione vacante absentis domini: sed illa de possessione vacante traditionem de possessione, quam absens per alium recipiebat possessionem, aut iterum, aut propriam, aut amicam, alias occupant per vim expulsis humanibus possessoris, vel alio modo voluerit sub specie restituendi, aut indicendi, ut l. 1. Et interdictum recuperandæ possessionis quod ex hac causa competit, plerumque habet. Vt expulsis hominibus qui absentis nomine possidebant, Praetor operam dare iubet interdictum detur etiamsi possessio ususfructus non sit. Reputauerat, nemo agit alieno nomine sine mandatu: sed ex causa necessitatis etiam sine mandatu de redintegranda possessione valet agere, qui nomine absentis possidebat. Et vel vi. Et. prox. ab absente furti, quæ tamen etiam qui non alienum occupat, quam dominus non possidebat, item qui se nauta domino facere existimare debuit, argumentum ad absentem mouemus, sine interesset, vt & hic consentat qui absentis, & ignorante domino vacantem possessionem occupauit, sive quod ait hoc loco de absente nomine vt possit perturbare possessionem qui alieno nomine possidebat absentis nec mandante domino eam retinebat, confirmatis passi exemplis alienum furtum, quia ex lege Visellia licebat sine mandato cuilibet experti nomine eius qui erat apud hostes, vel alterius Reipub. causa, vel nomine eius, qui in triuio erat nomine cuius ad hostium, vel absentis Reipub. causa, §. 1. Instit. de his, per quos ag. possumus singulare hoc est, vt iterum, qui expulsi sunt, possessionem retinet interdictum momentaria possessione: vel l. 3. & 4. C. Theod. huc. l. qui ingressi, quæ regulariter in iudicium simile non admittuntur, & exemplo absentis momento etiam temporis possessio domini absentis furti subtilitas fortunæ furti agentium à iudice admittendum esse. Id etiam singulare est, vt interdictum recuperandæ possessionis, quo absentes interueniunt, vel vi l. vlt. Sect. prout. qua tantum absenti domino competit, quæ est proprium competat. Hoc alia ratione opinor Cuiacianum VII. Var. scribens cognitionem tam momenti esse absentis quam quid tuus absentium sint, l. 8. mantua, §. 1. legis. & ad leg. Iul. de adulter. hoc est, quod ait d. l. 4. C. Theod. Vtile vtam absentis confirmari, vel absentium. CVIAC.

Ducit Nair. Mirabilia penitus hac lex. Quid ad recuperandam possessionem absentis administrator carentis mandato, scilicet, cautione de ratihabitione? Vel si dolo fecit dolo possidere? Primo casu videretur teneri, cum habeam intentionem: vt d. § qui à me vi. ¶ Item quid ait exigitur hic dolus? Resp. sic vt dic. amare enim, &c. & quod fabricia, de furto, licet furtum sit in illa l. qui in ratihabitione.

a ¶ *Vetantibus legibus.* Vt in l. 43. § qui alienum. ff. de furt. CVIAC.

g ¶ *Fabricium quoniam ignorat dominum.*

h ¶ *Tenuerit.* Si furibus alienâ, licèt ignorarer eorum furtum si credideret sua, vt *l. de quo Iulianus. §. si quis alienum.* ff. *de furtis.*

i ¶ *Distinctio sum.* Haec nostra lege.

k ¶ *Possessio.* Ergo inter absentes recuperata momenti non seruantur. *l. penult. §. Porro 10. anni sufficiunt, in specie* ¶ *quod aut. Inst. de vsucap.* CVIAC.

l ¶ *Triginta annorum.* quo ¶ *ipsa* tollitur exceptio. *l. de præscrip. xxx. ann.* sicut etiam si inuasor possidet: si autem alij vendat, habet locum præscript. x. vel xx. ann. olim, hodie xxx. vt *l. de præscrip. long. temp. x. vel xx. annorum. §. & amb. multa sunt.*

m ¶ *Triginta annorum.* Vide *cap. 30. de præscrip.* CVIAC.

SI PER VIM, vel alio modo absente.

Dictum est supra, de turbata possessione priuatim, nunc dicamus de turbata possessione absentis.

1 ¶ *Alio modo valuit §. ad Imperatore, vel ab alio quo iudex si imperatore, nam & hic quodammodo turbatur quia inquietur leo y humanitas. l. Et nec, quod in hanc quoque causam locum esse videtur. Illo vti possidente, quod si infra tres prox. sed quia nemo aliquod fuisse loco restituto præsens absenti, citò hunc titulum huic causæ proprium ponit.*

Videm. CAPEL. Habebam possessionem, & in ea colonum, vel seruos: corpi alteri, me absente expulsi illos, qui eram nomine meo in possessione: an expulsi agere possim ad recuperandam possessionem, & iudex eos audire debeat, quæritur? Resp. quòd sic: nec obstare exceptio, quòd non habeat mandat. de expetendo, vel quòd seruus non habeat legitimam personã standi in iudicio, nullo tempore domino excludendo: quia tenebas agere possit, & colonus, vel seruus agere per negotiorum gestorem: licèt ille possessionis intenderunt iudicium, quæstio super proprietate domino reseruabitur.

n ¶ *Primum fuit per vim.* ANT. Loquitur ergo hæc constitutio in reali, quo absens per cohortem vim, vel huiusmodi personas possidebat.

o ¶ *Personæ.* id est, personas nomine absentium agentes. ANT.

p ¶ *Formidabile.* quantum ad violentum. ANT.

q ¶ *Diligenter.* Salua & integra qualitate proprietatis CVIAC.

r ¶ *Quolibet modo.* non ergo distinguitur absentia se necessaria, vel probabilis, vel non.

480/C.IV.K.5-4, 2065-2066
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VTI POSSIDETIS.
TITVLVS VI.

Constitutionis huius simili dum facio partes. Secunda est de iudicio petitorio. Prima de possessorio ad interdictum retinendæ possessionis: quod vulgò Vti possidetis appellatur à primis verbis, quæ & Constitutio ipsa proponit. Statim ad rem. Veritas autem hoc interdictum ad res immobiles, animo est de retinenda possessione rerum mobilium, & appellatur etiam à primis verbis, Vtrubi. Et inter ea etiam hæc differentia fuit. Vti possessio interdicto tuebatur, qui vbere vsdebat interdicti hac vi, nec clàm, nec precario ab aduersario possidebat: Vtrubi interdicto, qui maiore parte anni retinuit nanciscitur. Vide Paulum lib. V. Sententiarum tit. [illegible] Theophilum vsque huc vsq. nec clàm, nec precario ab aduersario possidentem. Potest capi verum, quæ interdicto vincere non qui vbere vsdebat interdicti, nec qui maiore parte anni: sed qui tempore litis contestatæ possidebat §. hodie. Inst. de interd. dum super hoc ab aduersario inquietabatur, vt ait L. I. ff. verbis, quæ verba Triboniani sunt, & significat tempus litis contestatæ, ex quo apparet verum esse, quod vulgo traditur, eum, cum quo aliter litem contestatur ne quidem interdicti ad retinendam possessionem, si vi deiiciatur, alterum, eundemq; possessorem ingredi. Hodie verbis Gallis hoc, qui de interdicto neque vi, neque clàm, nec precario ab aduersario possidet, ex vsu fori fallet plerisque res sequestro deposita, quod olim ab Italis, sub iudicio petitorio. Nunquam vt qui interdictum ferunt sententiam si hic effectus contestatæ partis absentis, contrahentur eremodictum: vt T. de iudic. l. properandum. §. & si quidem. & §. cum autem. secundùm vltimam partitionem. ¶ Et non quòd hæc lex facit ad secundam partem rubricæ: & facit Tode prec. imp. offl. §. Sed arg. contrà. ff. de acquir. possess. l. iustè. Ayo. ¶ Et die, pendentes, post ¶ litiscontestatæ intranearum de calumnia, testibus receptis.

VTI POSSIDETIS.

1 ¶ Vti possidetis. Reddito interdicto vti possidetis, nunc ſi petitorio iudicio agatur, ſatisfiare debet petitoria, qui in possessione est potiorem ſi non fatisfet, in petitorem ſententiam transferetur possessio, ita vt alteri incumbat onus probandi. Vide scripta ad lib. 1. sententt. Paulli tit. 13. At neutro satisfiante potior habebitur is, qui interdicto. Cvlac.

480/C.IV.K.5-4, 2067-2068
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

De interdicto adipiscendæ & recuperandæ possessionis dicto, nunc de retinendæ.

VTI. Primò tractat de possessorio, scil. de interdicto vti possidetis. Secundò subiungit de petitorio, secunda ibi, *de fo sessionem.* C. 2 1 1 1. Habetur in quodam fundo proprietarium, tu verò vtendi fructi ego utilitate, tu nactus aliter possidebas: & non permittas me facere in fundo ea, quæ ad proprietatis causam pertinent, vel econtrario inquiena te in naturali possessione, quo minùs liceat tibi vti frui: & tu aduersus me, vel econtrario ego adsum sue interdicto vti possidetis interuentu: qualiter iudex pronunciare debeat, quæritur. Resp. quòd hic Vti possidetis, ita possidetis, filiceet ego civilitter, & tu naturaliter, inhibere ego te in naturali non inquietem, nec tu me in civili. Si verò tu virtus es in possessorio, & velim conuenire te super proprietate fundi. ex rei citatione, fatisdabis iudicatum solui: quia aliàs facilitèr ea transferretur a te in me possessio. VIVIAN.

a ¶ *Vti possidetis.* Pone esse inter proprietarii, & fructuarium, vt *ff. ad l. ff. vsufr.* Vel dic quòd duo erant possidentes, non dico in solidum, qui inquietabantur à non possidente. 3. Vel dic, quòd erat vsufructuarius honoris ei inquietur in plenis, & conuenit sic literæ: *nam ad alterum.* Sufficit ad iurisdictionem, nec *proprietas possidetis* fundum, de quo agitur, *retinere prouincia vim ferri prohibebit*, vt possidetis, fabandi interdicto, & sic materialiter delegantur verba interdicti. Vel secundò, fic: Rectior prouincia prohibebit vim fieri, fabandi: vobis possessoribus vti, id est, sicut possidetis fundum, &c. *dum ab altero* &c. Vel tertiò, rectior prouincia prohibebit vim fieri, &c. fabandi quo minùs possideatis fundum, de quo agitur, vti, id est, sicut, &c. cùm ab altero, &c. Vel dic, rectior prouincia prohibebit vim, &c. videlicet non patiédo venire ad armis, &c. vt *ff. de vi, & vi armata l. ff. casum. 1. denique aliàs l. aquæ fluminum. in princ.* ¶ Ita non quòd hoc * interdictum ad immobilia sed etiam ad mobilia pertinet, & in aliis similia sentitur *ff. seruit. l. 1.* nec enim poterat in mobilibus dici, possidentis, cùm non possideantur: vt *ff. de acquir. possess. l. 1. in princ.* Sed vtrubi dicitur ab vtrum, & vbi, vt rerum petantur pro, apud, vel pro petitorii, pro, quem. & sic componitur ex duobus corruptis, quasi dicat penes quem est res mobilis, ibi fit.

b ¶ *Pone* non simili in ædibus ratione: vt *ff. ad l. 1. in prine* fid gratia exempli de ædibus dicit, vt *ne in ædibus l. 1. §. interdictum autem* item cùm cloaca sit res immobilis quare non habet locum hoc interdictum, vt *in ea l. §.* Resp. quia speciale est circa interdictum. Item & quia solo inhæret b: vnde si agitur de solo, per consequens de cloaca c. Item non aquæ pro incorporalibus reputur. Resp. vnde iocum habet vt *ff. de seruit. l. quotiens §. & ff. ad l. & ff. si ser. vin. l. seruit. §. denique in fi.* licet non proprie possideantur: vt *ff. de acquir. rer. dom. l. seruus §. incorporales.*

c ¶ *Ab altero.* I. adcuiuitio, non alio: vt *ff. ad l. in fi. & l. 3 &* hoc litis contestatæ tempore inspiciur, vt *infra. in §. hodie.*

d ¶ *Nec* vi. de vi. pone exemplum, vt quia dicat, violenti, adhibeare prohibebitur: vt *ff. de vi, & vi arm. l. 1. §. non possidere. & l. vim facit. & ff. ad l. §. hoc interdictum. & c. cum ingressum & §. item videamus in fine. & quod vi, aut clam l. 1. §. hoc interdictum.* & sic intellige illius legis principium, *ff. eod.* ¶ Sed qualiter contra hic inspiciemus datur hoc interdictum, cùm non possidere se contendat? Resp. imò quia enim rationi mihi facit vim, quominus possideam pacifice, & liberè, eodem ipse possidere videtur, quod mihi facit abelle. Vel dic non est necesse, vt & ipse contendat possidere sed sufficit quòd me possidentem inquietet, vt mihi cedat eum datur interdictum, & hic tenetur etiam instantiam, vt *ff. de inius. l. instantiam. §. 5. & de alt. mod. l. qui pendentem §. 5.* Sed quid si me rarbet causa seruitutis, quam ibi affert? Resp. habet locum vtile, & negatoria: vt *ff. ad l. 8. den §. fi.* contra. Vel aliter pone exemplum de vi, ea tñ qui vsumfructum se habere affirit, hos auctoritate denicido possidentem instat possessionem prohibendo se nolle auferre ciuilè dominio sed vt suum naturalem habeat ratione enim ciuilis, quæ ibi barbatur, habet dominus interdictum vti possidetis, ratione naturalis habet vnde vtetur *ff. de vi, & vi arma. l. 5. vnde* vi. quidi enim pro naturali dare vti possidetis, quod non placet. Vel tertiò, si aliquis ingrediens ædem possessionem palam, & ego non sufficor me posse repelli, si poetea me reuerenter non admittit, medio tempore videtur vi à me possidere d. & sic eum superedem in hoc interdicto, sed ea quo non admittor, tunc ciuili, & interdictum vnde vi locum habet vt *ff. de acquir. possess. l. 1. clam in fine.* ¶ Sed quare tam certanea exempla perquirit, cum me possidente possit tu venire & vi mecum possidere, & tunc possim hoc interdicto repetiri? Respond. non est verum, vt duo possint in solidum, aut naturaliter, nec ciuiliter possidere, secundum Iouinel: vt *ff. de pœcaria l. ff. duo* licèt Rogerius cóciliet in ciuili, nisi in naturali, vt arg. *ff. de acquir. possess. l. 4. ex contrario* M. concessit in vtraque. arg. *ff. eod. l. ff. duo.* In præsentia ergo exemplo hic vtinam possio, circa id non possidere duo: vt *ff. de acquir. possess. eod. §. fin.* Nec obstat *d. l. ff. duo* qui ea cum corpore vt. supra dixi, vnde dicimur, quòd & quis negotiatur meam possessionem, nec abstinendo acquirit ciuilem quia nec ego eam perio.

e ¶ *Nec clam.* clam * à me possidet, qui me absente clam intrat possessionem meam: vt *ff. de acquir. possess. clam. & quod vi, aut clam l. ff.* hic enim intrusus clandestinus habet naturalem possessionem, non ciuilem. Sed quidam dicunt, quòd etiam ciuilem dicunt duos b ciuiliter possidere, & haberi ciuilem tantum semetur interdicto vti possidetis, vt *hic.* Sed opponitur. Pone quòd ego dominus vocari eam in ius, certè eo exhibente in iure non habet eiusdem quia eâ habeo egressa non naturaliter: quia non est in fundo: & ego iure quæsita fuit fuliter per introitum, eodem iure est amissa fulicet per exitum: vt *ff. de rei vindicat. l. quidem in fundo debere interdictum interdictum: vt arg. ff. de minor. l. fi. ibi dicit. §. penul. quod vi fi acet.* Dic ergo quòd bene videtur me inquietare, licèt non possideat: sed fulam me prohibuit fic & clam inquietat, licèt non possideat: vt *ff.* dixi. Vel dic quòd licèt fit in iudicio mecum: tamen naturalem possessionem habet: nam & fructuarius suam possessionem naturalem etiam animo retinet: & non refert iuste, vel iniuste quod possessionem quis habeat possessionem: vt *ff. de acquir. possess. l. 4. ex contrario* Sed ñ retinet naturalem, vt dixi: ergo ñ dominum intrat, tunc non acquirit naturalem. Resp. esto quod dicis: non quid / ergo ratione naturalis amissa debuit interdictum vnde vi? Respon: quia ciuilem retinet possessionem, quæ ei asseris ignoranti non potest *ff. de acquir. possess. l. peregrè §. quidam. & l. quamuis. §.* Sed melior est ratio quia tempore, quo accepit clam, non fuit naturam interdictum, cùm non sit aliquid vi acceptum. nunc propter hoc, quòd non admittitur in possessione naturali, non nascitur quæ olim fuit amissa vt *ff. de vi, & vi arm. l. 3. nam qui.* Sed argumenta *ff. de acquir. possess. l. clam. in fine.*

f ¶ *Nec precario* Precario * tenetur à me, si precibus eius cóces reuocato in me ciuilem. & naturalem possessionem, quæ possum: vt *ff. de precar. l. certi. §. in. qui.* Vel etiam ciuilem tantum: vt *in ea l. habet §. nam qui. nam* & hic agam. ñ mean ciuilè turbet: ñ autem consessi vtrumque. quod & possum: vt *ff. de acquir. poss. l. Pomponius. §. fi.* tunc non agam, cùm hoc interdictum tueatur possessionem: vt *ff. eod. l. §. hoc interdictum.* ¶ Sed ñ possessorem tuetur ergo ñ me deiecisti, & te postea inquietem: agies hoc interdicto contra me retentra videtur quòd non. ñ vi à me possideas? Resp. ñ tu contra me agas, fiquambem & ñ ego contra te, similiter succumbam: tñ ego non possideam: vt *d. l. 1. §. hoc interdictum & Inst. eod. §. hodie tamen.* Sed pone quòd proposui bellum conquirent de re, inter quod do hoc interdictum de fundo Seiano tu de me non es conquestus an. nec libellum dedisti, nec interdictum proposuisti: nunc cognoscit iudex quòd tu potior me es in possessione, absoluet te. ¶ Sed an & mi nihi condemnabit, vt de cætero te non inquietem? Videtur quòd sic, arg. *Inst. eod. §. sy & arg. ff. de procurat. l. Pomponius §. fed & in in fin. §.* arg. *ff. de probat. l. circa. & arg. ff. de lib. can. l. sed. §.* Sed arg. contra *ff. de iurisdict. l. fed & ff. possessorio. in principio.*

g ¶ *Prohibebit.* Sed qualiter * formabit sententiam iudex in hoc interdicto? Deum quidam vti possidere, sic possidentem: quia licèt non sit certum vtrū tamen est certū. arg. *fupra de feriem. quæ sine certa quantitate l. 2. in fi. seruientia.* Alij dicunt etiam ñ actualiter inquieta, non esse curandum: quasi sic sit interpretandum, vt quilibet pro dimisso possideat: quod nihil est, cùm certa esse debeat vt *Inst. de ac. §. certum.* Dic ergo quòd aut est ei inquietum, aut non. primo casu dicet: quia cognouit hanc in naturali possessionem, illum in ciuili: dicitur condemno hunc, vt illum nō inquietet in ciuili & illum, vt hunc non inquietet in naturali. Vel si de plena possessione est quæstio, dicat quia inuenit illum esse potiorem, ideò, &c. cui sententiæ ñ contradicitur non paretur, condemnabitur contumax in æstimatione possessionis: vt *l. ar. per. §. fin.*

a Nihil est, quòd ex quo quodli fortium fuit rum, nō amisit possessionem: ideò admittendus, non possidet à me vi, secundum Bart.

a Interdicti vti possidetis, ab vtrali differentia. Illud ad immobilia: aliud ad mobilia referunt.

b Hoc conclusionis non vulgaris fit. & clarè facit ars. Inst. de interdict. vnde intelligendo interdictum vti possidetis, ad vtrum pertinet, vt pecora alienum, secundum Bart.

b Interdicti vnde vi, non datur actio nisi quando possessionis violenta.

c Differunt Bar. & qui sed non ibi opi. fiunt. Simili. ter, Bertrandus Bald. & Salyc.

d Vtrubi vnde vi, non datur actio nisi quando possessionis violenta.

e Precarium quod dicitur.

f Sententia quibus verbis concipienda sit in interdicto vti possidetis.

480/C.IV.K.5-4, 2069-2070
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE TABVLIS EXHIBENDIS.
TITVLVS VII.

Interdicta, quæ sunt proposita superiore, vel restitutoria sunt: vt interdictum quod vi bonorum. Quædã legantur, vnde vi, vel prohibitoria: vt Vti possidetis. Sequuntur exhibitoria, quæ licet figura verborum exhibitoria sint, vel earum ipsa sunt restitutoria. Nam vt in actione exhibitoria verbum exhibere restituendi vim, effectumq; in se continet: sic & in interdictis exhibitoriis, vt alteri sibi restituatur, quod exhiberi desiderat, l. 1. § in hoc interdicto, ff. de liberis: & hic si quarum quid dicet actio exhibitoria ad interdictu exhibitorium, dicam hoc casu, quod actor postulauit exhiberi res, quæ nostræ sunt. l. 1. § 6. ipse testator. ff. tab. exhib. & quæ mea nostræ esse dicturus id est vendicaturi sumus. Interdictis ver, quæ nostra ab aliq; vt tabulæ testamenti, in quibus aliquid nobis relictum est, quæ non sunt singulorum, sed communium, quibus quisq; sibi adscriptum est, l. 1. in prin. ff. testamenti. aq; nec eas vendicaturi sumus, & libri hominis, qui nobis communis subscripti sunt, nec vendicari possunt, l. 5. libri. ff. ad exhib. & libri nostri, id est, filij vel nepotes, quos in potestate habemus, quæ aquè nostri, id est, in dominio nostro non sunt (aliud enim est dominium, longè aliud potestas) nec vendicari possunt, l. 1. § 1. ff. de rei vind. Et ex his quidem interdictis exhibitoria primum hoc tenus proponitur interdictum de exhibendo, sine præfinitis tabulis testamenti, quod & mandati bonæfidei Actionem vocat in l. 1. C. Theo. vt cingl. ex reg. & primo breuibus comprehendit, vel secundis verbis ea sola subjicientis, vt in fronte legis posita sub hoc tit. vel legatarius, aut fideicommissarius, quorum interest. l. 3. 5. soleat. ff. eod. adueniens enim, priusquam fundi, si negat se exhibere si possit, vel debeat, l. 1. § 1. 20. Adueniens enim qui non negat, hoc interdictum non competit: sed extra ordinem eum exhibere compellitur. l. 1. § vlt. verb. quem ap. Dies hoc interdictum hereditas datur quidã, tamen & vendicatio tabularum competit, & actio ad exhibendum, l. 3. eod. Sed vendicatio tamquam suarum, retinque actio ad exhibendum. Hoc interdictum tamquam de instrumento publico non proprio fue, l. 1. in prin. eod. Caterũ extra hereditate tamen interdictum datur: non vendicatio, vel actio ad exhibendum, l. 3. 5. fi quis extra. ff. ad exhib. & hæc ita distingue vsus. CYIAC.

Pupillari substituto, si pupillus in pupillari ætate decessit, datur interdictum de tabulis testamenti exhibendis. BALD. Vel sic: *Post mortem pupilli tabulæ pupillares postulantur exhiberi hoc interdicto.* BART.

Imp. VALERIAN. & GALLIEN. *AA. Germanic.*

Si in potestate patris fuerunt impuberes filij, & vos eis essis substituti [d], atque ita ad vos, intra pubertatẽ illis decedentibus [e], cepit hereditas pertinere: de exhibẽdis testamenti tabulis interdicto vti possidetis a. PP. VII. Kal. Maij, Seculari, & Donato Coss.

DE LIBERIS EXHIBENDIS, SEV deducendis, & de libero homine exhibendo.
TITVLVS VIII.

Sequuntur in hoc tit. alia duo interdicta exhibitoria, & vnum prohibitorium. Primum est de liberis exhibendis, quod competit parentibus, qui eos habent in potestate adversus eum, apud quem sunt, seu sui, seu alieni. Dico, qui liberos habent in potestate, qua quasi proprietate quadã, & in hoc interdicto veritur, vt dicemus tit. 1. Dico etiam eos esse, apud quos sunt: quamuis hæc sunt præterea verba, qui tamen de tabulis testamentariis dicimus quos sui, & quos liberi hominis apud se esse fecerint, non tamen testamentum etiam possunt. Post hoc interdictum sequitur interdictum de ea re ducenda: quod est prohibitorium, de quo infra l. 1. 2. pen. ff. eod. Secundum hoc interdictum exhibitorium est de libero homine exhibendo, quod datur de exhibendo filio emancipato, marti de exhibendo filio, vel filia, vt l. 2. quæ scripta est ad matrem, marito de exhibenda vxore, ac ducenda: vt l. 3. qua scripta est ad Euodium maritum. & generaliter cuilibet studioso tuendæ libertatis: est enim quasi publicum interdictum. Sed non tradituri de exhibendo deliberandum, qui apud alium est. l. 1. § vltim. ff. eod. quia tradituris potius interest, & suppetant ei alia remedia ex edicto, puta, vt maneant in possessione

DE LIBERIS EXHIBENDIS, SEV DEDVcendis, & de libero homine exhibendo.

Duæ partes habet hæc rubrica. Prima de liberis exhibendi, quod est tradituri sui [b] aerii tuendi causa. Secunda de libero homine exhibendo,

DE TABVLIS EXHIBENDIS.

Id est, testamentum, & omni scriptura, qua ea testamentum pertinet: vt ff. eo. l. 1. § hoc interdictum. Et continua sic: Expositione de interdicto quidã, dum prohibitorio, & quidã de restitutorio, nunc prosequamur tertium membrum distinctionis: id est, de exhibitorio. Et quia exhibitorium quoddã dantur de rebus pecuniariis, vt pro tabulis exhibendis: quædam pro personis exhibendis: ordinemus primũ de tabulis exhibendis. AZO.

Si in potestate.] CAPITVL. Patrisfam. decessit filiis suis impuberibus institutis, Titio eis substituto: decedentes impuberes in pupillari ætate, substitutus vult vindicare hereditatẽ iure substitutionis, & petit à tutore pupilli testamentum aperiri, & exhiberi ad probandum se fuisse substitutũ: quo iure hoc petit, petere, quæritur? Resp. proponendo interdictum de tabulis exhibendis. VIVIAN.

d ¶ Tradituri. Subendi, maximèque in causa & legatarii dantur hoc interdicto: vt *ff. eod. l. 1. § fi. fine.* ACCVR.

ADDITIO. Tu dicas, aut quis vult petere quòd exhibeatur tota tabula, & notã testamẽti tota: & hoc non potest facere, nisi hereditatẽ lequatur hic. sed & vult petere sibi exhiberi illã particulam, quæ pro se facit, tunc potest quilibet legatarius: vt *ff. de adend. l. fi quis ex argentariis § 1.*

e ¶ Decedentibus. Earum nõ decessisset, non posset agi hoc interdicto: vt argum. *ff. de vulg. substit. l. 5. § plan.* forte pro legato: vt *ff. eod. l. 3. pen. ¶* Et nec differentiam [a] inter hoc interdictum, & edictum, quòd edictum testamenta aperiantur, & actionem ad exhibendum: quia hoc habet locum quando quis negatiuè exhibere posse: sed etiam fatetur si posse exhibere: sed dicit se exhibere non debere. Edictum autem essentia illam qui fatetur se habere, sed non vult demonstrare. Item hoc omnibus quibus est aliquid in ea scripturã relictum, illed omnibus quicunque desiderit tabulas testamenti inspicere, vel describere: vt *ff. eo. l. 1. § & ff. quemadmodum aper. l. 1. in pr. & l. fequin pr. & §. vlt.* & hoc mortuo testatore: eo autem viuo habet locum ad exhibendum: vt *ff. eod. l. 3. § ipse & eo mortuo.* heredi etiam datur ad exhibendum: vt *ff. quemadm. aper. l. 1. & ff. eod. exhib. l. 3. § qui extra. & § interdictum.* ACCVRS.

a Vti possidetis. Datur enim his omnibus, quibus quid in testamento adscriptum est, *ff. 5. § fciens. ff. eod.* CYIAC.

[a] Differentia hutus edicti de tabulis exhibendis, & edicti, quo testamenta aperiuntur, & ad exhibendum, edictorum simile: vt *ff. eod. & l. 1. in verbis, vel aperiri.* & hic notandum.

[b] Interdictũ hoc de liberis exhibendis inducũ est: ius ciuile.

480/C.IV.K.5-4, 2071-2072
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

bonorum debitoris. At interdictum de liberis hominis exhibendis non datur ei, cuius pecuniarier interest. L. liberi. ff ad exhib. *nec iure sui nec rei familiaris tuendæ: sed effusa tamen causa,* l. 1. §. iuris ff. de interd. *non quod interfit pecuniariter, sed quod interfit hominis hominem beneficio adfici.* CVIAC.

Filia, cui non infertur qualibet status, competit heréditatis petitio ei-ve possidentem bona materna, & si aliquis dicat eum esse in sua potestate, competit interdictum de liberis exhibendis. BALD. Vel fic: *Si inter patrem, & filium est contentio de potestate propter rem, hoc interdicto expeditur.* BART. & SAL.

I. Imp. ANTONINVS A. *Iuliano.*

[illegible] (ve preponis)cùm tuæ * potestatis esses super reb. maternis * obtinuisti: potes eos qui tibi condémnati sunt, conuenire[c]. Quòd si exieris, qui te filium, & in tua potestate esse cõtendit[d] interdicto * in eam rem propositio [a], de fide intentionis eius quæretur. PP. VI. Id. April. Duobus, & Aprin. Coss.

Contra eum rem sui alterius, competit interdictum de liberis exhibendis, & deducendis. BALD. Vel fic: *Si liberos nostros per alium detinentur, interdicto agitur ut exhibeantur, & exhibiti deducantur.* SAL.

I. I. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Cyrillo* †.

ADi præsidem provinciæ, ac postula ꝑ filios tuos exhiberi[f]. Subscripta V. Id. April. Byzantij, AA. Coss.

Interdictum de vsuris exhibendis competit contra patrem puellæ, qui habet eam in sua potestate. BALD. Vel fic: *Ad instar interdicti de liberis exhibendis, potest agi de vsuris exhibendis.* BART. & eodem dicas de deducendis. SALYC.

I. I. Idem AA. & CC. Eundio *.

SI ad instar interdicti de exhibenda filia ꝑ Philippi, ꝙ eum conuenientem putaueritis eo-ve adhibenda, & adiris Coss. Duobus, & Aprin Coss.

DE PRECARIO, ET SALVIANO interdicto †.

TITVLVS IX.

I. Imp. GORDIANVS A. *Arrhoni.*

ITE non remittente [i] pignus debitore tuus [k] es, quæ tibi obnoxia sunt, venundedit: intelligis tibi iure esse ea persequi, non cognoscit. *L. 3. §. Iulianus ff. eod.* CYAC.

ADi præsidem.] CALVS. Si filius tuus ab aliquo possideatur: ve tibi exhiberetur, adire debes competentem iudicem. ACCVRS.

a ¶ *Possessa.* Extraordinem. Horũ enim Imppp. tempore interdictorum vsus euoluerat, *l. vlt. hic, l. 3. supr. de interdictis, l. 2. & 4. supra vnde vi.* CYAC.

¶ *Exhibeat.* id est, extra Ciuitatem habeat: vt *ff. de liber. hom. exhibend. l. 3. §. ait prætor.* per alium expeditum agitur vt deferre liceat: vt *ff. eod. l. 3. §. 3.* ACCVRS.

SI *ad instar.*] CALVS. *Accepi filiam Philippi in vxorem, quæ penes te detinet, nec eā vult exhibere: qualiter mihi consuletur, quæritur Respõ. quòd vtili interdicto de liberis hominũ exhibendis.*

¶ *Filiæ vxori tuæ.*

¶ ¶ *Filiam Philippi vxore tua.* Hic II. Eundios est marinus, quo pertinet *l. 2. eod. Cyac.*

b ¶ *Nolentem.* propositio interdicto de vxore exhibenda, quod non habemus: vt sed ad instar eius, quod habemus: vt *ff. eod. l. 1. in fin. & l. 3. & l. de nup. l. 3. infra.*

DE PRECARIO, & Saluiano interdicto.

De exhibitorio interdicto dictum est: nũc videamus de hoc reformatorio interdicto, quod restituitur in ꝑ habet aquæductum vt *ff. eod. l. 1. §. 1. & 2. in fin. Primum ponẽ dixi vel recomenda, vel recuperanda possessione: & ꝑ simile est interdictũ vnde vi: cùm quandoque transeat ꝑ ius in rem quandoque transeat ꝑ ius in rem proprietatem: vt ff. de acquir. poss. l. Pomponius. §. 1. & quandoque non, vt ff. de pretat. l. 1. versi. §. 1. quandoque naturalis sola remanet: vt ff. eod. in l. 8. & habet. 6 tum. Saluianum vero est adiectitia possessionis vt hoc ex §. interdictum quoque.*

2 in.] CALVS. Dominor meus pradia mihi obligata & distrahat, contendam emptorem se quasi seruiana, non habere locum in hoc casu interdicti Saluianum, quod competit domino super rebus coloni tacitè obligatis.

¶ ¶ *Si te non remittente.* aliàs agere non potest: vt *ff. quibus mod. pignus vel hypo. sol. § debitor. §. 1. & infra de remiss. pign. Lyn. & de pign. Ludouicus. Accvrs.*

k ¶ *Debitor tuus.* idemque condicitur.

480/C.IV.K.5-4, 2073-2074

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ÆDIFICIIS PRIVATIS.

480/C.IV.K.5-4, 2075-2076
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Si vt proponis.*] Non manifesta id est, non ex necessitate.

† *Ad formam ædificii hoc accedit vt Cuiacius scribit.*

b ¶ *Socius ædificans.* id est, iure speciali. nam superficiem est. *l. de diuisione §. fin.* ff. *de rei vind.* c ¶ *Quatuor mensium. Videtur de præsentibus.* Cvi. ¶ *Cæterum vt hæc.* Quæ in contum efficiunt duodecim. Cvi.

* *Ita hoc præsupposito quæ sunt sequentia videri possunt non esse vera.* Dvmen. *recall. de præscr. xx. & recall. de ædificiis.* Cvi.

c ¶ *Nummus.*] nummi. hoc *l. de li. ea. l. cum affectum. & l. de vsufr. sequ.* de vsu. Accvrs.

d ¶ *Per socii.* quæ ex, qui socius eius est. Accvrs.

e ¶ *Pro fundo, pomposci.* Cvi.

f ¶ *Vindicare vel eiicere.* Vindicatur ius dominii, eiicitur ab eo, qui non possidet, obtinet ius dominii, qui id sibi defendit per remotionem possessionis, *l. pe*]. *de defens. lib. 12.* Cvi.

g ¶ *Plautium.* in oratione diui Marci: vt *ff. pro socio. l. item duab. §. idem respond. versus.* ad hoc]. *ex. l. singulorum.* & hoc cum fecit nomine communi, socius fuo : vt]. *ex. l. proxim.* Sed videtur non licere reficere vt *ff. de seruit. vrb. prad. l. pe rotum.* quæ est contra. Solut. ibi iure seruitutis facere volebat. Vel ibi ad aliam vsum quam ad quem res erat inuecta in communi : hic verò ad quem fuit inuecta in communi vt *ff. communi diuid. l. fi adeo.*

† *deeft.*

h ¶ *Si ab alio.*] *Quasi socius.* Socius est is, qui ad communionem bonæ contractus collega is est quem ad communionē ioruit res ipsa, non contractus, vt coheredes, collegatarius. Cvi.

i ¶ *Communi operis.* Similis distinctio (communi, vel non communi nomine facta) est. *ff. communi diuidi. §. quæ pater. §. fina autem.*

k ¶ *Cedunt vt infr. de re. di. §. & ea diuersa. & ff. communi prad. l. fi proxima.*

l ¶ *Cedunt. l. 3. §. fed fi. & Quæ possident.* Cvi.

a *Impensa. vtilitas & necessitas, vtilitas, an & quatenus in quod.* m. *Impensa.* ¶ *voluptuaria expensa animaduertitur sane, vtilitas autem abesse tantum sine lasione prioris statvs reimmeffarias vocabat fibi conferri debere* ff. *de rei vind. l. damnum.* Ac. n ¶ *Amiserit.* Significat in hac specie, cū socius impotēs ædificandi, non seruari edictum D. Hadriani. Cvi. ¶ *Hadriani.* Id est, Marci. Nam sæpe ita hæc nomina confunduntur, vt quod in *l. cum seruum ff. de rob. dub.* dicitur à Marco constitutum, id Vlp. *in frag. tit. de legatis*, tribuit Hadriano. Cvi. o ¶ *Edicto.* Hinc non, orationem edictum vocari. Cvi.

Si (vt proponis) socius ædificij ad refectionem eius sumptus † conferre detrectat : non necessariò * extra ordinem b tibi subueniri desideras. Etenim si solus ædificaueris, nec intra quatuor c mensium a tempora cum centesimis β nummus c pro portione socij erogatus restitutus fuerit: vel quo minus id fieret per socium d fieri ille conflitterit, ius dominij pro solido γ vindicare, vel obtinere δ iuxta placitum e antiquitatis poterit. PP. IV. Kalend. April. Philippo A. & Titiano Coss.

Qui reædificat scienter ædificium communæ nomine proprie, sumptus non repetit: & ædificatum solo cedit. Sal.

v. *Impp.* Diocletianvs & Maximian. AA. & CC. *Gallæno.*

Si it, contra quem preces fundis, sciens, prudénsque soli partem ad te pertinere, nō quasi socius a, vel collega communis operis f solicitudine, solidam balneorum extructionē ea mēte, vt sumptus pro portione tua [non] † reciperet, aggressus est, sed vt totius loci dominiū vsurparet, & collapsum balneum refa bricare emtus est : cūm ædificia, quæ alieno loco imponuntur, solo cedant g ζ : nec impensæ h his, qui improbè id fecerint, restitui debeant : anciquato i diui Hadriani ł edicto n, præles prouinciæ memor iuris publici, in dirimenda disceptatione legum placita l custodiet. PP. VI. Non. Octob. ipsis IV. & III. AA. Coss.

De ciuitate ad villam non licet transferre ædificiorum ornamenta: de ciuitate verò vna ad aliā potest, si de labili auferatur ædificio: de vna villa ad aliam licet etiā si per ciuitatem transitum faciat. Sal.

VI. *Imp.* Constant. A. *Elpidio agenti vicem* P.P.

Si quis post hanc legem ciuitate spoliata, ornatum, hoc est, marmora vel columnas, ad rura transtulerit : priorum m ea possessione, quam ita ornauerit. Si quis autem ex alia in aliam ciuitatem labentium parietum marmora, vel columnas de propriis domibus in proprias transferre voluerit: quoniā vtrobique hæ esse, publicum decus est: licenter hoc faciat n, data similiter facultate etiam de possessione o ornatū huiusmodi ad possessionem aliam transferendi, quamuis per muros p, vel etiam per medium ciuitatem ea transferri necesse fit: ita vt ea columnodò q, quæ illata fuerint ciuitatibus, exportentur. Dat. VI. Kalend. Iun. Viminacij, Crispo II. & Constantio II. Coss.

VII. *Imp.* Iulianvs A. *ad Vicarium* † *Vicarium Africæ.*

Nemini r columnas, vel statuas cuiuscunque materiæ ex alia eadémque prouincia vel auferre licear, vel mouere. Dat. VI. Kalend. Nouemb. Iuliano A. IV. & Salustio Coss.

Curiales vrbium cenentur in eis domos proprias habere: & ideo vel antiquas reædificare, vel nouas construere teneantur: nam curiales vrbi filium ad antiquarum reædificationem assumitur. Sal.

VIII. *Impp.* Valens, Gratianvs, & Valent. AAA. *Iciniæ* P.P.

Singularum vrbiū curiales μ etiam inuiti, vel reparare intra ciuitates, quas olim habuerunt domos, vel de nouo ædificare cogantur, illic semper munia ν inferuituri, & aucturi propriarum frequentiam ciuitatum. Possessores verò ξ, qui non erunt curiales, in vrbibus, in quibus domos possident, eosdem domos dirutas ο, negle-ctásque reparent, iudiciaria ad conferendum hoc præceptum auctoritate 'retinendi *. Dat. XIII. Kalen. Nouemb. Gratiano A. IV. & Merobaude Coss.

Inter ædes sacras, vel publicas, & ædificium priuatum, debet esse spatium quindecim pedum. Sal.

IX. *Impp.* Arcad. Hon. & Theod. AAA. *Æmiliano præfecto vrbi.*

Si cui loci proprietas ædificandi iuxta publicas ædes q animum dederit, is quindecim pedū spatio interiecto inter publica, ac priuata ædificia, ita sibi nouerit fabricandum, vt tale interuallo, & publicæ ædes à periculo ρ vindicentur, & priuatus ædificator velut peeperam fabricato loco, destructionis σ quandoque futuræ non timeat detrimentum. Dat. X. Kal. Nou. Arcad. A. VI. & Probo Coss.

Quibus potest locum proprium reuendere mutio. Sal. v°.

X. *Impp.* Honorivs, & Theodos. AA. *Monasio* P.P.

Per prouincias Mesopotamiam, Osdroenam, Euphratensem, Syriam secundam t, Phœnicem, Libanensem, Cilicias secundam, vtramque Armeniam, vtramque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atque Hellespontum, vbi magis hoc υ desiderantur, cæteráque φ prouincias cunctis volentibus permittatur murali ambitu fundōs proprios χ seu loca sui dominij ψ constituta vallatribus, exportentur. Dat. VI. Kalend. Iun. Viminacij, Crispo II. & Constantio II. Coss.

VIII. *Imp.* Iulianvs A. *ad Vicarium* † *Vicarium Africæ.*

Nemini r columnas, vel statuas cuiuscunque materiæ ex alia eadémque prouincia vel auferre licear, vel mouere. Dat. VI. Kalend. Nouemb. Iuliano A. IV. & Salustio Coss.

Curiales vrbium cenentur in eis domos proprias habere: & ideo vel antiquas reædificare, vel nouas construere teneantur: nam curiales vrbi filium ad antiquarum reædificationem assumitur. Sal.

VIII. *Impp.* Valens, Gratianvs, & Valent. AAA. *Iciniæ* P.P.

Singularum vrbiū curiales μ etiam inuiti, vel reparare intra ciuitates, quas olim habuerunt domos, vel de nouo ædificare cogantur, illic semper munia ν inferuituri, & aucturi propriarum frequentiam ciuitatum. Possessores verò ξ, qui non erunt curiales, in vrbibus, in quibus domos possident, eosdem domos dirutas ο, negle-ctásque reparent, iudiciaria ad conferendum hoc præceptum auctoritate 'retinendi *. Dat. XIII. Kalen. Nouemb. Gratiano A. IV. & Merobaude Coss.

Inter ædes sacras, vel publicas, & ædificium priuatum, debet esse spatium quindecim pedum. Sal.

IX. *Impp.* Arcad. Hon. & Theod. AAA. *Æmiliano præfecto vrbi.*

Si cui loci proprietas ædificandi iuxta publicas ædes q animum dederit, is quindecim pedū spatio interiecto inter publica, ac priuata ædificia, ita sibi nouerit fabricandum, vt tale interuallo, & publicæ ædes à periculo ρ vindicentur, & priuatus ædificator velut peeperam fabricato loco, destructionis σ quandoque futuræ non timeat detrimentum. Dat. X. Kal. Nou. Arcad. A. VI. & Probo Coss.

Quibus potest locum proprium reuendere mutio. Sal. v°.

X. *Impp.* Honorivs, & Theodos. AA. *Monasio* P.P.

Per prouincias Mesopotamiam, Osdroenam, Euphratensem, Syriam secundam t, Phœnicem, Libanensem, Cilicias secundam, vtramque Armeniam, vtramque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atque Hellespontum, vbi magis hoc υ desiderantur, cæteráque φ prouincias cunctis volentibus permittatur murali ambitu fundōs proprios χ seu loca sui dominij ψ constituta vallamaterium solitionis ι præbeatur *ff. de ope. publ. l. opus.* Accvrs.

i ¶ *Materia.* [*prædictarum Institut. de re. diuis. §. & ea diuersa.*

k ¶ *Quæ.*] *Priuatæ.* fa. *vt supra sed. l. negotiandi. in fin.*

l ¶ *Facta.* vt *d. l. sed. l. negotiandi.* Accvrs.

m ¶ *Possessione.* Hoc loco possessio accipienda est pro agro Festus : possessiones vocantur agri late patentes, priuati, publicique. Cvi.

n ¶ *Per muros.* id est, prope muros. Cvi.

o ¶ *Solummodo.* ¶ Arg. pro * mercibus alienis delatis, vt possint exportari : ibi, quæ similes fanc, nō possint prohiberi nouum b, vel oblatum curiæ. Accvrs.

p ¶ *Emini.*] facit *l. sed. l. fi.*

q ¶ *Singulorum.*] Curiales fanc, qui allecti consilij causa. Cvi.

r ¶ *Semper munia.* aliàs, *super munia.*

s ¶ *Possessores vero.* Possessores curiæ sunt, non curiales. Cvi.

t ¶ *Diuersa.* non autem nouas ædificare cogantur. ¶ Dic ergo quòd si loci sunt, & vtus velit reædificare, alii compellantur : vt *l. sed. l. fi* vt *proponis.* Si verò nō sunt loci, idem : si tamen sint curiales : aliàs non coercitio c. sed reflituta præcipitur vt *hoc l. fi. de dam. infect. l. ad curatores. & ff. de offic. præfid. l. penult. de destructis inhibetur* : vt *l. sed. l. fi de iure reipublicæ l. fin. lib. 11.* Accvrs.

u ¶ *Item.*] *Publicum ædes.* Idem circa * horrea publica, vt *l. sed. l. maiorana.* & facit *ff. fontem reparandum. l. fi* Accvrs.

x ¶ *Periculo.* Incendij scilicet. Cvi.

y ¶ *Destructionis.* vt *infr. sed. l. maiorana.*

z ¶ *Per prouincias.* Syriam secundā. Hæc illa est, quæ Syria Salutaris dici solet. Cvi.

a ¶ *Vbi magistri.* Propter incursus prædonum. Cvi.

b ¶ *Cæterá que.* repete *per.* Accvrs.

c ¶ *Proprias* aliud in publicis locis : vt *ff. de oper. publ. l. opus. & l. de operib. & ff. de rer. diuisio.*] *sed* quia muri ſ ciuitatum sunt reuinctitatis non publicis : vt *Inſtitut. de rerum diuiſ. §. nedum.* ab reuinctitatibus possunt fieri g, non à singulari homine, vt potest intelligi *d. l. operibus. ff. de rerum diuiſ.* & eſt pro hoc hæc lex, &] *de lang. conſtitut. l. fin.*

d ¶ *Sui dominij.* vt *ff. de ſeruit. vrba. prædio. Limitatur* hoc esse falsū, si ad emolumentum h alterius ciuitatis fiat, vel

e ¶ *Fossa*

480/C.IV.K.5-4, 2077-2078
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Pallas. * fabulosa quidam, principis auditoriorum. ff. de operis publ. l. ij. & ibi not. ibi Accurs.

b Vide latius eiusque causa in tex. ea parte Authen. vel de pontif. Pape fugiunt. 23. 7 prohibit. Ingress in mens. alienas, ff. eo. tit. Item Harmenopul. in vocat. Mœnianum in 3. Prochiri. c. 4. ubi simile quid legendi. Mœnianum, quod ante Mœnium dicit, qui primus vivo columnas aulas & ædificia extruxit. Vide Capitol. in Antonino Pio. Mœnia, quod ante ædificia quæ ante plateas erant fa-

c Simplicem subscriptionem, qua fidem adhibet transcriptis in codicibus authenticis dicimus.

d ¶ Mœnianum. Vide scripta lib. 1. Offic. vbi primum docui legendi ista esse, idq; ex Harmen. li. 2. dicentur & Harmopulo Leonis, Novell. 1. tit. 1. Cuiac.

e ¶ In prætorio. Semper permissa fuit in prætorio Mœniana extruere: in vrbe non semper, vt docet Amm. Marcellin. lib. 17. Vide scripta alibi. lib. 1. c. 30. Cuiac.

f ¶ Domos publ. Idem tradit Leo Novel. 1. tit. Cuiac.

g ¶ Destruantur. facit ff. de seruit. vrban. prædi. l. Imperatores & ff. de aedil. edict. l. Mœnia. Scientes & non contradicentes facinus compellunt me fortè Adhuc. 11. ff. de manumiss. testam. l. 3. princip. & ff. de damn. infect. l. per damnum. 5. ff. quemadmodum testa. Sic loquitur hic quidem me ignorante, vel inuito fratre. d ¶ Quindecim pedum. vt supra ad l. 8. tit.

e ¶ Id est decem pedum. hoc quidem intra primum: quindecim, quando intra publicum, & facit infra de aqueduct. l. 3. lib. 11. hæc tamen lex non * seruatur.

f Vide tamen Capitol. in vita Antonini Pii.

re *, Dat. III. Nonas Maij, Constantinopol. Theodosio A. IX. & Constantio III. Conss. libros.

Inter monianum & monianum debet esse spacium decem pedum, quando ambo sunt priuatorum: sed vbi alterum est publicum, cui appropinquatur primarium, debet esse spacium quindecim pedū. SALVAT. *Iidem AA. Seuerino P. P.*

MOeniana b, quæ a Græco vocabulo [τειχησιας δ] † appellantur, siue olim constructa, siue in posterum in prouinciis y construenda: nisi spacium inter se per decem pedes f liberi aëris habuerint, medijs omnibus deruncentur c. In his verò locis, in quibus ædificia priuatorum horreis publicis videntur obiecta obstructione mœnianorum, quindecim pedum d intergalla fermentur. Quem intercapedinis modum ædificaturis quoque proponimus, ita vt ſ quis intra definitum spacium: id est, decem pedum * mensuram, ædificare, vel intra quindecim pedum mœnianum possidere tentauerit, sciat non solùm fabricata demolienda: sed etiam ipsam domum fisco nostro adiscribēdam. Dat. III. Kalend. Octob. Asclepiodoto, & Mariniano Conss.

IMP. ANTONINVS * ZONAE A. Mœnia & turres.

ΚΑΙ δικαιῶ αἰρέδεσι ὑπολαμβάνειν, ἐξ ἰδίων τοῖς κοινοῖς τειχῶν ἐπιβολὰς ποιεῖσθαι, τοὺς ἐπὶ τοῦτο ἀποστελλομένους ἐπιτρέπειν, ὅπως ἂν μηδὲν ἐνοχλῶσιν τοῖς ἰδίοις οἰκήμασιν ἐπιβάλλοντες. ¶ Ὅτι μὲν οὖν ἐξὸν ἦν τοῖς ἰδίοις οἴκοις ἐκ τῆ οἰκοδομίας χρῆσθαι, δίκαιον ἦν ἐκεῖνο εἶναι τὸ ἐπιτρεπόμενον, ὅπως μηδὲν ἐνοχλῶσιν τοῖς ἰδίοις οἰκήμασιν ἐπιβάλλοντες, οὐδεὶς ἂν ἀμφισβητήσειεν· ὅτι δὲ καὶ τὰ ἐκ τῆ ἀρχαιότητος ἐν τοῖς ἰδίοις ἐδάφεσιν ἐπὶ τοῖς κοινοῖς τείχεσιν ἐπιβάλλοντα, ἐκ τῆ ἐπιτρέποντος ἐστὶν ἀναιρεῖσθαι, ἐκ ἔστιν ἀμφίβολον. ¶ Καὶ ἡμεῖς οὖν τὸ τοιοῦτον ἐπιτρέπομεν, ἐκ τῆ ἐπιβάλλειν τοῖς κοινοῖς τείχεσιν ἐπιβολὰς ἐκ τῆ ἰδίου ἐδάφους, ἐκ τῆ ἐπιτρέποντος ἐκ τῆ ἀναιρεῖσθαι τὰ ἐπιβληθέντα, ἐὰν μὴ τοῖς κοινοῖς τείχεσιν ἐνοχλῆ μηδαμῶς ἐπιβεβλημένα, ἐὰν μὴ τοῖς οἰκοδομήμασιν ἀφαιρούσης φανῆ ἢ ἀσφάλειαν ἐπάγοντα.

480/C.IV.K.5-4, 2079-2080
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2081-2082
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ἀλλὰ τῶν ἀναγκαίων ὑπαρόντων ἢ ἐπιδοθέντων, μηδὲ † ἔξεστι τοῖς μεγαλοπρεπείας, μισθοὺς δοὺς τοῦτο ἐργάσασθαι. Φέρε οὖν ἔρχεται ἡ πρόνοια ἡμῶν καὶ μεγαλοψυχία, καὶ μὴ ἐπιτρέπει τοῖς ἐργολάβοις, τεχνίταις, ἢ ἐμπείροις ἔργων, τοῦτο καταλυμαίνεσθαι ἀπλῶς, ἀλλ' αὐτοὺς ἢ τοὺς ἀρχιτέκτονας λαμβάνοντας † μισθὸν, ἀναγκάζειν αὐτοὺς τὸ ἔργον, ἢ ἀθλίους † ἔσεσθαι ὑπομένοντας ζημίαν τοῦ ἐπιβαλλομένου, ἐὰν παῦσαι † ἢ μὴ τὸ ἔργον, ὃ ἐνεμάλλοντο ἐκβάλειν, ἀλλ' ἐπίτηδες τοῦτο ἀμέλησαν, πλημμελῶς τε λαμβάνοντες, ἢ ἐκβαλεῖν· οὕτω † φθόνους, μὴ κωλύοντος † ἄλλους τῆς αὐτῆς τέχνης. τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχεῖον ἐκπαλαῦσαι. ὅπερ ἐγνωμολογήσαμεν καὶ τῶν ἐπιβαλλόντων εἰκότως ὀφεῖλε † ἐργολαβῶν τεχνιτῶν ἀπὸ αὐτῶν τὸ πλεῖστον ἀπαιτεῖσθαι· οἷς ἔξεστι ἐργάζεσθαι, οὐδὲ ἑτέρους ἐᾶσθαι ἔργα ἀναπαθεσθαι συγχωρεῖσθαι, ἀλλὰ ἐκγαλεῖν ἀφόρητον ζημίαν ἐκτίνοντας τοὺς τὰς εἰκίας καταπολεμήσαντας μεγαλοψύχους. Ὁ δὲ ὀφλισθεὶς μὴ παρ' ἑτέρου ἀρχεῖον ἐκπαλαῦσαι δι' αὐτὸ τοῦτο, ἵνα ἑτέρους ἐξέστω, μὴ ὡς ὀφλισθέντα τὸ καθεστὼς τὸ ἔργον ὑπερβῆναι δίκαιον.

Sequitur eadem Zenonis constitutio è Greco in Latinum sermonem conuersa, quatenus per Graeca editiones (quæ deprauatissima sunt) licuit, per Antonium Contium.

111. Imperator Cæsar Zeno pius, victor, triumphator, Maximus, semper Augustus Adamantio præfecto urbis.

EX † quo pace frui cœpimus, & litibus, & exteris bellis populos nostros eximere studentes, variis legibus condendis animum applicuimus: inter quas & hanc quoque referri voluimus dilucidè demonstrantes, & quæ tua magnificentia suggessit, & cautissimè omne ambiguum definientem. Non multum autem à ciuilibus verbis recessimus: sed vulgò notioribus vti maluimus: ut ita quicunque in eam inciderint, alterius interpretis non egeant auxilio ad proprium eius vsum. ¶ Ex relatione igitur magnitudinis tuæ cognouimus diuinam legem immortalis memoriæ patris nostri Leonis, quam super his posuit, qui in hac gloriosa ciuitate ædificare voluerint, quibuldam sui parentib. propter prauas inexperientiarum opiniones ambiguam esse. ¶ Et nos itaque præcipimus, vt qui proprias domos renouare cupiunt, non solùm veterem formã non excedant (sicut nec hi, qui nouas ædificant,) aut lumẽ, vel prospectum vicinis auferant, aduersos ea, quæ peidem constituta sunt: verùm etiam addimos quale ius is, qui ædificat, habere debeat, cùm facultatem habet ex pacto, vel stipulatione mutandæ, si velit, veteris formæ. Tunc enim sancimus, vt si pactum, vel stipulatio ædificanti suffragetur, liceat ipsi secundùm eam pacti, & stipulationis ædificare, etiamsi officere vicinis, quibus pactum aduersatur, ita ædificando videatur. Sed cùm nostra constitutio dicat duodecim pedes oportere relinqui ab eo, qui ædificaturus est, inter propriam, & vicini domum, & PLVS, VEL MINVS ædificia: quod magnam sanè ædificantibus securitatem præstat (nihil autem anceps, & varians apud nos est ad tollendam ambiguitatẽ) differẽ ac perspicuè iubemus duodecim pedes * relinqui intermedios inter veramque domum, incipientes à superposita fundamentis ædificij parte, eademque obseruatione perfeuerãte ad summum vsque altitudinis culmen, & ei qui hoc in posterum obseruauerit, licere domum in quantam voluerit altitudinem excitare, & attollere, & fenestras fabricare, tam quæ prospectiuæ dicuntur, quàm quæ luciferæ, secundùm diuinam constitutionem, siue nouam domum velit extruere, siue veterem instaurare, siue ex incendio collapsam exædificare: Nulla licentia ex hoc spacio concessa tollendi vicina directum & omni ex latere domus inviolatum in mare prospectũ, quem domi stans, vel sedens habet: non autem detorquendi hunc ipsum prospectum, ita vt cogatur vicinus ex obliquo mare aspicere. Quod aurẽ ad horrea, † atque arbores attinet: nec aliquid in superioribus constitutionibus comprehensum est, nec de his hãc aliquid adderetur: neque enim conuenit. Nulli autem liceat ædificanti domum iuxta compitum forte, aut angiportum, vel plateam, duodecim pedibus latiorem * auferre partem plateæ, vel compiti, & propria superaddere ædificio. Non enim quæ ad rempublicam pertinent, minuere, & ædificantibus diuidere volentes, duodecim pedum interuallum in medio domorum definiuimus: sed ne angustiora sint domorum interualla. Si autem maius sit spacium, maneat vetus distantia: non enim ea minui concedimus: sed seruari vbi propria iura. Si autem vetus ædificium secundùm veterem formam tale erat, vt minùs esset domorum abs se inuicem spacio duodecim pedum interuallum, ne liceat præter veterem formam in altitudinem ædificium erigere, vel fenestras facere, nisi decem pedes in medio intercedant: tunc enim prospectiuas † is, qui ædificabit, non poterit facere, nisi antea quoque fuerint, vt dictum est. Luciferas verò faciet vtique sex pedum seruato ab imo pauimento in altum interuallo: eo tamen non audente vllo modo facere id, quod vocatur pseudoparum, id est, falsum, aut fictitium tabulatum, aut pauimentum in ipso ædificio) & ita ab hoc pseudospazo ad sex pedum altitudinem luciferas fenestras excitare, & sophisticè legem interpretari, & cauillari. Si enim hoc liceat, euenier iterum vt luciferæ æquent prospectiuarum vtilitatem, & nihil distent à prospectiuis, & vicino noceant. Quod quidem fieri prohibemus, nullatenus competens ædificantibus, vel ex pacto, vel ex stipulatione ius tollentes, si quod tale prorsus competat. Insuper cum peiore lege eorum sit, centum pedes altas domos combustas instaurare licere, etiamsi alteri prospectum in mare prohibeant: hanc etiam tollentes ambiguitatem constituimus hoc obtinere tam in his, quæ post conflagrationem renouatæ sunt, quàm quæ nunquam antea fuerunt, & nunc primùm extruuntur. Sed in his, quæ nullam ignis iniuriam senserunt: vetustate autem, aut alia quacunque causa defecerunt, & in omnibus omnino domibus, quæ ædificantur, si centum pedum spacium relinquatur inter circumiacentia loca, omni impedimento cessante fiant ædificia, etiamsi illis domibus prospectum in mare adimant. Prospectum autem hunc liceat auferre à solis culinis, vel latrinis, vel secessibus, vel scalis, vel traiectibus ad sola diuerticula vicorum pertinentibus, vel basterniis, quamuis & intra centum pedes vclit quis ædificare, si modò tamen duodecim pedes in medio intercedant. Hæc autem obseruari volumus, quando nullum adest pactum, quod ædificare volentem adiuuet. Qui autem ex pacto vicini ædificant, intra definitum ab eis modum ædificent: tunc enim & eo non custodito spacio permittimus attollere ædificia, etiam si prospectum adimant illis, qui consenserunt, & pacti sunt, aut qui in eorum domos successerunt: quandoquidem competentia iam quibuldam ex conuentione iura, per generalem auferri legem non oportet. Item illud etiam statuimus ne ea, quæ vocentur solaria, post hanc legem ex solis lignis, & tabulis construantur: sed ad eorum, quæ Romanensia dicuntur, modum, & figuram ædificentur, & inter duo solaria ex aduerso sese spectantia, decem pedes relinquantur: sin hoc præ loci angustia fieri non possit, tũc solaria

† Legendum fortè, ἐξέσται. Sic & Harmenopulus lib. 2. tit. 3. & Hermenopulus lib. 6. tit. 6. de quo videri magnã lucem partem potest. Et hæc licentia, & verba huius legis corrupta omnia vide in editione Dionys. Godofredi.

† Quod Harmenopulus per mutilas hæc verba declarat, impedire interpellare ne. pedibus. Cuiac.

* Harmenopul. ibid.

† Conspicillia vocat Harmenopul. lucernas.

* Lege ex sch. Basilicorum in rem vicinorum domos (parietibus domorũ proximarum & digitali interuallo) interædificare vt vult Forbes & Illefferus l. 13. pro suo uso.

480/C.IV.K.5-4, 2083-2084
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

* CVm dubitaretur.] Zenonis. sed vbi est.

¶ Hæc Zenonis constitut. caruit, & ea tandem prodiit in C. Legatum etiam anno dominicæ incarnationis 1529. extat ea quoque in Græco in Scriptorum nouo lib. cuiusque denique mundo fit in Nou. 63. Cvtac.

b ¶ Mamertinæ.] nostis L. de testa. sanctimus. & de apell. præcipimus. & ita hoc nihil differt Hermogenianus. l. 4. Cod.

DE NOVI OPERIS nunciatione.

Quidam habili breuitatem de noui operis nũciatione, sed non est necessaria. sunt enim pariter hæc lex ad superiorē materiam. Et aut. quibus hæc nunciatio fit tribus mensibus, vt ff. de oper. noui nunc. l. de populo. §. mensibus.

solaria fiât in παραπετάσῳ, hoc est, vt se inuicem: non ex aduerso, vel in παραλλήλῳ respiciant, sed alternis, & ex obliquo, atque transuerso. Si verò spacium medium decem pedes nõ excedat, tunc nulla ex parte nec aduersa, nec transuersa liceat solaria, aut mœniana † fabricare. Quæ verò secundùm suprascriptam formã ædificabitur, iubemus alta esse ab imo solo pedes quindecim, & eorum quidem columnas lapideas, aut ligneas ita solo imposui iubemus, vt nõ ad cubitum, siue perpendiculum stent, sicuti nec muros, vt nec aër, qui est sub illis in superiore parte, vt dictũ est, conburis solariis, obturetur, nec ex hoc angustiæ fiat angiportus, & publicam iter. Prohibemus autem & scalas à solo angiportus inchoare, & ad solaria ducere, ita vt tam ex impẽsa & præparatione firmiore, quã quòd nõ ita proxima sint inter se solaria, breuiores, & rariora, & extinctu faciliora ex igne pericula ciuitati, & his, qui domos habent, imminent. Si autem contra nostram hanc legem fiat solarium, vel scala, non id solum, quod factum fuerit, destrui cogetur: sed etiam ædificij dominus decẽ auri librarum pœnã expectabit: & qui designauit architectus, aut qui opus recepit, alias decem auri libras persoluet: & quisquis fabricauerit artifex, si per inopiam non poterit pœnam soluere, corpore luens à ciuitate fiat exterris. Præterea iubemus nemini licere multas ex ordine collocatas columnas in publicis porticibus, & stationibus ab eo quod vocatur Milium *, vsque ad Capitolium obstruere ædificiis, vel solis etiam tabulis, vel aliis quibuslibet rebus in medio columnarum extructis: sed ipsa quidem ædificia non excedant in latitudine pedes sex, comprehensis etiam parietibus platearum versus: in altitudine verò pedes septem. Omnimodo autem volumus per quatuor columnarum ordines relinqui à porticibus ad plateas liberum iter: decorari quoque huiusmodi tabernacula, siue officinas exterilis saltem marmore, vt & ciuitati sint decori, & transeuntibus voluptati. In reliquis autem ciuitatis regionibus extractas in mediis columnis officinas, pro vt vrbi esse visum, & quatenus, & quomodo existimaueris, extrui sancimus, omni æqualitate seruata, ne quod vni permittitur, cæteris prohibeatur. Et hoc quidem constituimus, vt ne calumniantium dolis, & machinationibus, propriis, & bonis viris periculũ struatur. Multi enim ædificatoris, lites, non ex iniuria aliqua acceptas sed per inuidiam subtrahentes, intermissionum illis causam præbent, vt eum, qui iam cœperat ædificare, prohibeant, & opus imperfectum relinquere coactum, & in ius tractum, pecuniam ad ædificationem repositam, litigando consumere cogant: & (quod omnium incommodissimum est) postquam victricem sententiam retulit, adhuc quasi indissolubilibus vinculis obligari contingit, dum appellationis prætextu fatales dies expectare cogitur, & ex hac frustratione, & ædificationis interruptione voluptatem capit eius aduersarius. Adiicimus itaque in eiusmodi casibus, vt si appellatio ab his, quæ ab arbitrio definita sunt, interponatur, simul atque missa fuerit ad iudicem relatio, vel forma scripsis redacta, licere victori, & victo non obseruato legitimo appellationis introducendæ tẽpore, vnà cum aduersario, vel soli ad tuæ magnificentiæ tribunal accedere, & aduersario ex more vocato, si absit, terminum rei controuersiæ facere: vt omni mora abscissa, legitimus liti finis imponatur, ne hyeme, si ita acciderit, præsente, vel imminente, dum longos appellationum dies statos expectare cogitur is, qui iniustè ab incepto ædificio prohibitus est, damna intolerabilia sustineat. Quod autem est proximum, si etiam quis in huiusmodi controuersiis appellare † voluerit conquerens de magnitudinis tuæ sententia, illicò eam, quam dicunt consultationem fieri iubemus: & dari tam victo, quàm victori, vt de more sententiam ipsam accuratiùs expendant in sacro nostro palatio, omni mora cessante. Nouerint autem quicunque ædificantes impedire præsumpserint, quòd si victi fuerint, & omne quodcunque contigerit damnum refarcient, & materiæ precia, quam probabile erit corruptam, aut deterioratam esse inter lium moras, rependent. Quod autem ad eos, qui iniustè ædificare tentauerint, attinet: & hi si victi fuerint, damna ei, qui ædificium prohibuerit, & causæ ideò adesse coactus fuerit, refundent. Omnem autem huiusmodi controuersiam in solo magnitudinis tuæ iudicio decidi præcipimus: & neque vlli cuiquam illustrium magistratuum audire huiusmodi causas, neque ex hac causa litigantes, militiæ, vel fori præscriptione ad detrectandum iudicium vel sumptuũ, & damnoeum, quæ sententia gloriosissimi præfecti vrbis, aut ab ipso dati cognitoris continebuntur solutionem detrectandam permittimus: sed exactioni eos subiici volumus, qui ex decreto magnificentiæ tuæ victi fuerint, nemine ad hoc fori præscriptione vtente. Prouideat autem magnificẽtia tua, ne quis redemptorum, aut laborum, aut artificum opus à se inchoatum relinquat imperfectum: sed vt accepta mercede opus, quod incepit perficere cogatur: vel omne damnum, quod inde ædificare volens acceperit, & quidquid omnino dispendij fecerit ex eo, quòd opus perfectum non fuerit, farciat. Si autem penuria laboret, qui ita deliquerit, fustibus cæsus ciuitate ejiciatur. Nullus autem id perficere prohibeatur, quod ab altero cœptum opus fuerit: quod præsumi cognouimus à quibusdam artificibus, vel redemptoribus, nec iis, quæ ipsi cœperint, finem imponentibus, nec alios id perficere sinentibus, atque inde damnum intolerabile inferentibus iis, qui domos suas fabricari cupiunt. Qui itaque hoc solo recusat opus perficere, quòd ab alio ante inchoatum sit, is eandem pœnam excipiat, quam is excipit, qui opus reliquit.

† Videnda legendum esse, Stationum vt intelligamus hic illa tabernas, quæ in capite sui Romani ad eadem latarni stata erat, in quo incipe nonnus via Iulia nominabatur, vt ex Pirro Ligorio colligimus, Tacito lib. 13. edidit Ouid.

* Hic Virtus dicit se omnibus hoc statuisse, vt ne innouetur. & Libanius orat. 2. Cod. Theod. de aqueductu. l. 1. Cod. eo. qui prius mouere audiet appellationem. In eo exemplum fuit præfecti vrbis authoritas quæ Pro prætorio. Sic Ignatius Symmachus & ipse præf. urb. apud eund.

IMP. CAES. IVSTINIANVS A. Iuuenal P.P.

CVm dubitaretur virum constitutio Zenonis * * diuæ memoriæ ad Amantium † præfectum vrbi scripta, quæ de seruitutib. loquitur, localis esset, & huic florentissimæ vrbi dedicata, & deberet * illius quidẽ iura in hac obseruari antiqua verò, quæ contraria sunt, locum habere in prouincia: indignum esse nostro tẽpore putantes aliud ius in hac regia ciuitate de huiusmodi obseruari, aliud apud nostros esse prouinciales: sancimus eandem constitutionem in omnibus vrbibus Romani imperij obtinere, & secundùm eius definitionem omnia procedere: & si quod ius ex ea lege innouatum est à vetere dispositione, hoc & in prouinciis à præsidibus earum obseruari: cæteris videlicet omnibus, quæ non per Zenonianam legem innouata sunt, sed veteribus legibus comprehensa, in sua firmitate in omni loco manentibus b. Dat. Kal. Septem. Constantino, post consulat. Lampadij, & Oresti, VV. CC.

* Hæc desiderantur in Græcis. † Præfecto vrbi appellatione, quasi tamen aliquando prouinciarum fuerit. Cod. Theod. de appellat. l. 1. Cod. eo. qui prius mouere audiet appellationem. In eo exemplum fuit præfecti vrbis authoritas quæ Pro prætorio. Sic Ignatius Symmachus & ipse præf. urb. apud eund.

* Hic Virtus dicit se omnibus hoc statuisse, vt ne innouetur. & Libanius orat. 2. Cod. Theod. de aqueductu. l. 1. Cod. eo. qui prius mouere audiet appellationem. In eo exemplum fuit præfecti vrbis authoritas quæ Pro prætorio. Sic Ignatius Symmachus & ipse præf. urb. apud eund.

DE † NOVI OPERIS nunciatione.

TITVLVS XI.

480/C.IV.K.5-4, 2085-2086
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a [illegible] E operis noui.] Prohibere. Per nouam denunciationem. Vel verius dic per vetustum. Accurs.
b ¶ Festinare, si super hoc adeatur.
c ¶ Causam dirimere. ¶ Nota speciale contra regulam generalem. [illegible] Vel certe hic non dicit causam debere finiri intra tres menses: sed debere expectari vt probet, si velit.
d ¶ Impedimentum. intra tres menses. [illegible] [illegible]

Si nunciatur noui operis is paratus statim de iure suo docere, debet audiri, & de causa cognosci: & intra tres menses terminari: quibus peractis audiatur adificare, si offerat satisdationem de opere demoliendo. Salyc.

Imp. Iustinianus A. Ioanni P.P.

De operis noui nunciatione quãdam antiquis ortã fuisse dubitationem, nostra cognouit trãquillitas, dicentibus si quis denunciationem ad inhibendum opus miserit, non posse eum post annum elapsum, ex quo denũciatio missa est, iterum ędificationem prohibere [a]. Quod dupliciter iniquum nobis esse videtur: siue etenim non rectè opus prohibuerit, decet non per totum annum hoc impedimentum rectè denunciationem emiserit, etiam post annum licentiam habere ædificationem prohibere. Talem igitur iniquitatem inhibentes, sancimus, si quis denunciationem emiserit, in hac quidem regia vrbe præfectũ vrbi festinare [b]: in prouincia verò rectorem eius intra trium mensium spacium causam dirimere [c]. Sin verò aliquod fuerit quocunque modo ad decisionem ambiguitatis impedimentum [d], licentiam habere eum, qui ædificationẽ deproperat, opus, de quo agitur efficere, prius fideiussore ab eo dato officio [a] vrbicariæ præfecturæ, vel prouinciali, vt si non rectè ædificauerit, omne opus, quod post denunciationẽ fecerit, suis sumptibus destruet. Sic enim & opera non per inanes denunciationes prohibebũtur, & rectè denunciantib. consuletur. Dat. XII. Kal. Nou. Constanti. post consulatum Lãpadij & Orestis VV. CC. ann. secund.

[illegible]

DE OPERIBVS PVBLICIS. †

Titvlvs XII.

[illegible]

Iudex nõ potest immunitatẽ concedere ab opere publico. Salyc.

I. Impp. Constantius, & Constans AA. ad Catulinum [*].

Plurimi immunitates operum publicorum concessione iudicũ adepti sunt [e], & ideò iubemus in posterum elicitas immunitates nullius esse momenti [f]. Dat. VI. Kalend. Aug. Sirmij. Vrso [Lupulo †] & Polemio Coss.

Impensa de qua constabat à cõmentariensi est apprehanda. Sal.

II. Iidem AA. ad Marcellinum Com. Orientis †.

Quæ operib. & publicis impensa constiterit accepto ferri oportere cognoscas [g]. Dat. V. Non. Octob. Constantinop. Limenio & Catulino Coss. [*]

Prætoria, & domus publica non debẽt iuris priuatis cõuerti. Sa.

III. Iidem AA. Ecdicio præfecto Ægypti †.

Prætoria [h] iudicũ, & domus publicas oportet publico iuri, atque vsui semper vindicare. PP. IIII. No. Decem. Antiochiæ, Mamertino, & Neuita Coss.

Sumptu publico non potest iudex nouum opus inchoare sine principis licentia: sed antiqua restaurare sic. Sal.

IIII. Impp. Valent. & Valens AA. ad Symmachum præfect. vrb. †

Intra vrbem [i] Romam veterẽ, & nouam nullus iudicum nouum opus informet, quoties serenitatis nostrę arbitria cessabũt: nisi ex suis pecuniis [k], huiusmodi opus construere voluerit. Ea tamen instaurãdi, quæ iã deformibus ruinis intercidisse dicũtur, vniuersis licentiã damus. D. VIII. Kal. Iun. Philippis, Diuo Iouiano, & Varroniano Coss.

Etiam per principis rescriptum non licet occupare locum publicũ ædificando contra decorem faciem ciuitatis, nec allegari potest præscriptio. h. d. Salyc.

V. Impp. Gratian. & Valent. & Theod. AAA. ad Proculum [*].

Præscriptio temporis [l] iuri publico non debet obsistere [k]: sed nec rescripta [l] quidem, atq; ideò diruenda sunt omnia, quæ per diuersas vrbes vel in foro, vel in publico quocunque

[illegible]

coniungit secundam solutionem istius glossæ cum tertia: & bona est secundum eundem Barto. Aut ille, qui nunciat, dicit, ego sum paratus ostendere de iure meo, hodie constat, hodie agamus, tunc licet sit paratus satisdare, debet ædificans expectare per tres menses, vt hac l. [illegible] Si verò dominus nunciat, & statim oblata satisdatione nihil dicit, tũc statim sit remissio, & est in electione satisdantis differre, vel satisdare, vt in contrariis.
a ¶ Dato officio. [illegible] Cyiac.

DE OPERIBVS publicis.

De priuatis dixit operibus supra & de publicis miscuerit, nunc principaliter de publicis.

e [illegible] Immunitates.] Adepti sunt, quod est contra publicã vtilitatem. Accur.
f ¶ Momenti. illicita ergo concessa non valent. [illegible] ¶ Et no quod leges huius tituli non leguntur: quia inutiles sunt.
g Quæ operibus.] [illegible] vt ex superscriptione huius legis apparet. [illegible]
a ¶ Vide [illegible] Cyiac.
h Prætoria. loca vbi resident iudices in cognoscendo, vt [illegible] Cyiac.
i Intra vrbem. facit ad [illegible]
k ¶ Ex suis pecuniis. Quod si ex pecunia publica inconsulto principe, id eis accepto non feretur, [illegible] Cyiac.
k Præscriptio temporis.] Obsistere. Contra [illegible] Accur.
l ¶ Præscriptio temporis. [illegible] Cyiac.
l ¶ Sed nec rescripta. [illegible]
a ¶ Ornatum.

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 2087-2088
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Legend. Salarium. Cuiac.

b C. Theod. ibid. l.13.

b Certum operis quid.

c Privilegio. intō construxit ſ. de profeſſ. & med. l. medicos. lib. x. Solis non excuſantur ratione dignitatis: ſed officij, & publicæ vtilitatis. Vel ſpeciale eſt, quod hic dicit, in portubus, & aquæductu, & muris vt ff. l. de ſtatuliben. lib. eſt. l. ad inſtructum. & ſ. de aquæductu. lib. xj. l. ad rem. & ſ. qui non eſt l. fin. lib. x. & ſ. de collat. ſum. pa. l. fin. lib. xj.

† Cō Th. ibid. lib. 14.

* ad dextra. Comites.

d Olim. contra Gabrielem de Organo. Accvrs.

e ¶ Annos quindecim. non ſpeciale, alias xl. annis currit præſcriptio contra reſpublicam vt ff. de præſcript. xxx. vel. l. omnes. Item nec intra quatuor tempus tempus ſcmtur opus.

f Si quando.] Auditorio. ſic facit l. de appel. l. in ſcriptis. & l. qui.] Obtinuit ſicut ff. ord. l. opus in fin. & l. hoc præſidia.

† Ex Cod. Th. ibi. l. 30.

g ¶ Si quis dixerit. Cuius hoc ſi putauit videtur l. 3. & ſ. ff. de mili. adeptus. in l. 4. ſuppoſ. eſſe, ſuperſcribere. Verū autem principis ſuperſcriptio poteſt præbere fabricæ. Cuiac.

* Cod. Theo. marco.

h NE ſplendidiſſima.] Xerxē partem. vt ff. de vacat. l. fin. Et facrile clericis in decimis. i ¶ Xerxē parte. Cuiacius partes ſibi credit. l. vlt. C. de vacat. & exuſ. Cv.

c Thermæ quæ dicantur.

i ¶ Xerbermarum. loca * publica ad balneādum. & facit in authen. de ord. ſanctorum. coll. xv.

k ¶ Inſtauratione. Legend. Inſtallationi. ex lib. 15. C. Theod. tit. 1. leg. 2. Cuiac.

† Ex Cod. Th. ibi. l. 31.

l Omnes q; Recognoue. principis, vel præſidia auctoreare: vt ff. de re dini. l. antepenult.

¶ Patria. modo.

¶ Territorio ciuili. Territoria hoc loco agros priuatos vocat, cū vulgò Codex. loco contra ornatum a, & commodum, ac decorā faciem * ciuitatis extructa noſcuntur. Dat. III. Id. Iun. Cōſtantinop. Merobaude II. & Saturnino Coss.

Ad conſtructionē aquæductuū, vel portus, ſeu murorum reſtitutionem quilibet conferre tenetur: non obſtante dignitatis priuilegio. Sal.

VI. *Idem AAA. Cynegio P.P.* *

ADportus, & aquæ ductus, & murorum inſtaurationem k, ſiue extructionem, omnes certatim b facta operarum collatione inſtare debent, neque aliquis ab huiuſmodi conſortio dignitatis priuilegiis c excuſari. Dat. XV. Kalend. Februar. Conſtantinop. Richomere, & Clearcho Coss.

Illæ, qui præſit operi publico conſtruendo, teneatur de operis vitio intra quinquennii annos in futurum apparituro. Salvc.

VII. *Idem AAA. Cynegio* † *PP.*

l OMnes, * quibus vel cura mandata fuerit operum publicorum, vel pecunia ad extructionē ſolito more credita *, vſque ad annos quindecim * ab opere perfecto cum ſuis heredibus teneantur obnoxij: ita vt ſi quid vitij in ædificatione intra præſtitutum tempus perueniat, de eorum patrimonio (excepeis tamen his cælibus, qui ſunt foreuiti) reformetur. Dat. III. Non. Febr. Conſtantinop. Arcadio A. I. & Bautone Coss.

Licentia dirumpendi domos alienas pro fabricauenda operis publici, non extenditur ad domos extendendas quinquaginta librarū argenti: idēq; tunc priuceps eſt conſulendus. Salvc.

VIII. *Imppp.* Theod. Arcad. & Honor. AAA. *Aurelianæ præfecto urbi* †.

m SIquando conceſſa à nobis licentia fuerit extruendi id ſublimis magnificentia tua ſciat eſſe ſeruādum, vt nulla domus inchoādæ publicæ fabricæ gratia diruatur: niſi vſque ad L. libras argenti pretij æſtimatione taxabitur. De ædificiis verō maioris pretij * ad noſtrā ſcientiam referatur: vt vbi amplior poſcitur quātitas, imperialis extet auctoritas f. Dat. III. Kalend. Mart. Conſtantinop. Theodoſio A. III. & Abundantio Coss.

Manifeſtatum principis ſedes, qua nomen ſuum in opere publico inſcribi facit. Salvc.

IX. *Idem AAA. Rufino PP.* †

SI qui iudices ſ perfecto publicis pecuniis operi ſuum nomen ſine noſtri numinis mētione inſcripſerint, maieſtatis teneantur obnoxij ſ. Dat. III. Non. Iul. Conſtantin. Arcadio I I. & Honorio I I. AA. Coss.

Ad reſtitutionem publicorum mœnium, & chermarum, princeps deputat tertiam partem redituum fundorum reipublicæ illius ciuitatis. Sal.

X. *Impp.* Arcadivs & Honorivs AA. *Eutychio comiti ſacrarum largitionum.*

NE ſplendidiſſimæ † vrbes, vel oppida vetuſtate labātur, de reditibus fundorum iuris reipublicæ tertiam partem h d, reparationi publicorum mœnium, & chermarum i ſubſtitutioni † deputamus. Dat. XI. Kalend. Iul. Mediolani, Olybrio, & Probino Coss.

Incolæ ciuitatis debent pro rata ſui æſtimi conferre ad conſtructionem operis publici. Salvc.

XI. *Idem AA. Caſario PP.* *

l OMnes prouinciarum rectores literis moneantur, vt ſciant ordines, atque incolas vrbium ſingulorum muros vel nouos debere facere, vel veteres firmiùs renouare k: ſcilicet hoc pacto l impendiis ordinandis, vt adſcriptio eurrat pro vitibus ſingulorum, deinde adſcribantur pro æſtimatione operis futuri territoria ciuitā ſine plus poſcatur aliquid, quàm neceſſitas imperanterie m, néve minutim inſtans impediatur effectus. Oportet namque per ſingula non ſterilia iuga † certa quoque * diſtribui, vt par cunctis præbendorum ſumptuum neceſſitas imponatur: nemini excuſatione, vel alia præſumptione ab huiuſmodi immunitate * præbenda. Dat. Kal. April. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss.

Iudices non poſſunt ſua auctoritate opus nouum inchoare: nec ornamenta adimta de ſuo loco transferre ſub pœna hic poſita. Salvc.

XII. *Idem AA. Theodoro PP.* †

NEmo * iudicū in id temeritatis erumpat, vt inconſulta pietate noſtra, noui aliquid operis exiſtimet inchoandum: vel ex diuerſis operibus ornamenta, aut marmora, vel quamlibet ſpeciem, quæ fuiſſe in vſu & ornatu probabitur ciuitatis, eripere, vel aliò transferre ſine iuſſu ſublimitatis tuæ audeat. Eteenim ſi quis contrà fecerit, ſex libris auri multabitur. Similis etiam condemnatio ordines ciuitatum manebit n, niſi ornamentum generalis pœnæ decreti huiuſmodi auctoritate defenderint. Horteorum autem, vel ſtabulorum fabricas, arbitratu proprio prouinciarum iudices ſtudio laudandæ deuotionis arripiant. Dat. III. Kalend. Iun. Mediolani, Honorio IIII. & Eutychiano Coss.

Ædificia cohærentia operibus publicis, propter quæ formidari poſſunt incendia, vel inſidiæ, vel per quæ angustetur ſtrata plateārum, debent proſterni, & dirui. Salvc.

XIII. *Idem AA. Senatui P.V.* *

ÆDificia o, quæ vulgò parapetaſia * † nuncupantur, vel ſi qua alia opera mœnibus, vel publicis operibus ita ſocirta cohærent, vt ex his incendium, vel inſidias vicinitas reformidet, aut angustetur ſpacia plateārū, vel minuatur porticibus latitudo diſtributa, ac proſterni præcipimus. Dat. VI. Id. Oct. & Cōſtantinop. Honorio A. IV. & Eutychiano Coss.

Conceſſio generalis facta à principe de opere publico, intelligitur de deſtructo, & diruto: quod tamen non ſit in uſu publico. Salvc.

† Ex Cod. Th. ibid. l. 31.

* ſtilo, vſu. nem.

* Ex Cod. Th. ibid. l. 16.

† vtilis. negot. * quorum in manuſcripto & Cod. Theod.

† Ex Cod. Th. ibid. l. 33.

* Ex Cod. Th. ibid. l. 32. † ſic in Cod. Theod. & vna mem. manuſc. at in alijs Codicibus hortis manuſcript. eſt pauorius legendum. magnificentia in & in Cod. Theod. legitur. ibid. l. 32. horti autem operis, quæ alicuius abſtinentia. Obſ.

480/C.IV.K.5-4, 2089-2090
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

† Ex C. Th. ded. 42.

a S *I aliquando. facit infrà eodem. l. fin. in principio.*

S *I quando. facit ff. eodem. l. opus & l. fin. §. f.*

c ¶ Senio. id eſt, antiquitate. ACCURS.

d Q Vinquenn. plana & bona.

e Porro. ¶ Not. ex hac lege quòd ruinæ, & porta ſarraliscam e, ſunt rerum ciuitatis eorum debent vſui deſeruire, quorum in terminis ſunt ædificatæ. hæc dicit.

f Q Via plurima. Locale eſt hæc lex. g ¶ *Zenuippi*, quorum ciuitatis.

* al. P.V.

h Q Vi fine. Plana eſt, & facit *ſupra eod. Lucrio.*

† Ex Cod. Th. eod. 43.

a ¶ Ciuitati. Vel eis, quæ extructa ſunt, pro ſolo veſtigal imponitur. *l. 3. in fin. ff. eod.* CUIAC.

b *Aſſiccaag.*] Statio. Not. contra illos, qui in terminis Eccleſiæ iuxta b Eccleſiam fabricant ſtationes ¶ lumn no. quod ſequitur, ob in eam equos, &c. HE.

b Iuxta Eccleſiam in terminis Eccleſiæ ſtationes non fabricandas.

N *Emini. Conuenit ff. eod. l. opus. & l. pen. & fin. in princ. & ff. eod. intra. & l. nemo. & l. 3. quando.*]

l ¶ *Perfecta.* quid enim intereſſ, &c. vt ff. *de nouiſ. lib. 1. quis ſine li. in fine.*

* Ex Cod. Th. eod. 47.

DE RATIOCINIIS operum publicorum, & de patribus ciuitatum.

XIV. *Idem AA. Eutychiano PP.* †

SI aliquando * homines emergant, quibus noſtra clementia opus publicum ſibi præberi poſtulauerint: non niſi diruta, penitúſque deſtructa, & quæ parum ſunt in vſu ciuitatum, percipiant: intimandis huiuſmodi reſcriptis iudicio ampliſſimæ tuæ ſedis. Dat. Idib. Decemb. Honorio A. IV. & Eutychiano Coss.

Quando opus publicum indiget reparatione, licitum eſt imaginem principis eo incenſaſue deponere: debet tamen poſtea in ſuum locum reponi. SAL.

XV. *Idem AA. Aemiliano PP.* *

SI quando b † vſus exegerit vel porticus, vel quilibet ædes ærario ſenſo, c ſeu fortuitis concuſſas caſibus reparari: liceat etiam inconſulta clementia noſtra cum reuerentia ſui imaginē deponere, vel noſtram vel retro principū: reportatámque poſt refectā ædificia loco proprio denuò collocare. Dat. V. Kal. Iul. Conſtantin. Arcadio A. VI. & Probo Coss.

Locus ad vſum priuatorum in palatio publico fabricatus, dari mandatur: & in poſterum fieri prohibetur. SALVCIT.

XVI. *Impp.* HONORIVS, & THEODOSIVS AA. *Memmio P.P.* *

QVicquid d locus in palatio huius vrbis priuatis ædificiis incommodè occupatus eſt: is quamprimùm ſubueniri omnibus, quæ in eo ſunt, ædificiis, palatio reformatur: quod priuatorum non eſt parietibus coarctandum. Nam imperio magna ab vniuerſis ſecreta debentur: vt hi tantùm locum habeant habitandi, quos legitimus maieſtatis noſtræ vſus, & reipublicæ diſciplina deleginin futurum etiam vniuerſis ab huiuſmodi vſurpatione prohibendis. Dat. XI. Kal. Mart. Conſtantin. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. Coss.

Turres, & muri pro munitione ciuitatum in terris priuatorum fabricati, illarum vſui debent deſeruire; & earum cura & ſumptu debent reparari. SALVC.

XVII. *Idem AA. Auchenio PP.* †

TVRRES * nouo muri, qui ad munitionem ſplendidiſſimæ vrbis extructus eſt, completo opere percipimus eorum vſui deputari, per quorum terras idem murus ſtudio, ac pecuniæ tuæ magnificentia ex noſtræ ſerenitatis arbitrio celebratur: eadem lege in perpetuum, & conditione ſeruanda, vt annis ſingulis hi, ad quorum iura terrulæ demigrauerint, proprio ſumptu eorum inſtaurationem ſibimet intelligant procurandam, eorumque vſu publico beneficio potientes, earum reparationis, ac ſolicitudinem ad ſe non ambigant pertinere. Ita enim & ſplendor operis, & ciuitatis munitio, cum priuatorum vſu, & vtilitate ſeruabitur. Dat. II. Prid. Non. April. Lucio V.C. Coss.

Per hanc legem reditus certarum domorum in publica porticu conſtitutarum, deputantur ad lumina præſtanda, ſeu ædificia reparanda. SAL.

XVIII. *Idem AA.* * *Stuerio P.P.* †

QVia plurimæ f domus cum officinis ſuis in porticibus Zeuxippi g eſſe memorantur: reditus memoratorum locorum pro quantitate, quæ placuit, ad præbenda luminaria, & ædificia, ac tecta reparanda, regiæ huius vrbis lauacro ſine aliqua iubemus excuſatione conferri. Dat. VI. Id. Ian. Victore V. C. Coss.

Qui non poteſt ſibi vſurpare portum, vel porticum publicam ſine principis licentia, ſub pœna infrà ſcripta. SALVCET.

XIX. *Impp.* THEOD. & VALENT. AA. * *Cyro pref. urb.* †

QVi ſine h auctoritate diuini reſcripti ad iudicium tuæ celſitudinis deſtinandi, angiportus integros, vel partes ſuis domibus incluſerunt, ſeu porticus vſurparunt, proculdubiò iura priſtina ſacratiſſimæ reddere ciuitati i iubemus: multa auri quinquaginta librarum non defutura, ſi quis poſthac in ſimilem audaciam prodire tentauerit. Dat. Kal. Nouemb. Theodoſio A. XVII. & Feſto Coss.

† Ex Nouell Theod. † P.P.

In domo regia, vel in ſacra Eccleſia non poſſunt alicuius imagines pingi, nec ſtatuæ fieri, nec equi introduci, nec conuiuia nuptiarum fieri. SALVC.

* al. Cyro P.P.

XX. *Idem AA. Cyro* * *P.V.*

BAſilicam inauratam, & marmoribus decoratam, liberam in perpetuū manere, neque alicuius imaginis, aut pictæ cuiuſlibet honoris tabularum obumbratione † fuſcari iubemus, neque in aliqua parte eiuſdem baſilicæ tabulato quicquam operæ ſtationes, i ergaſteriáve conſtitui ſancimus. Illud quoque decernimus, ne in eam equos liceat intromitti, vel nuptias celebraci. Dat. XI. Kal. Februar. Conſtantino. Valent. A. V. & Anatolio Coss.

† obſcurare. * Sic in l. Pal. rium ff. ex quibus cauſ. in poſſ.

Iudex non debet priùs opera noua inchoare, quàm inchoata perficere. SALVC.

XXI. *Imperator* LEO A. *Zenoni.*

NEmini k iudicum liceat in hac inclyta vrbe, vel in prouinciis noua opera inchoare, priuſquàm ea, quæ incœpta inuenerit à deceſſoribus, vel prædeceſſoribus ſuis, veruſtate diruta, aut deſidia derelicta diligenti ſtudio, inſtantiáque compleuerit: cùm ex hoc plurimum laudis acquirat, ſi ea culta, & perfecta l reddiderit, quæ veruſta ſunt, & inſtaurationem requirunt, quæque ab aliis initiata, & imperfecta refederant. Dat. II. Kalend. Martij; Conſtantinop. Martiano, & Zenone Coss.

DE RATIOCINIIS OPERVM PVblicorum, & de patribus ciuitatum.

TITVLVS XIII.

PAter eſt ciuili ſapientiæ: & hoc habet, ad præſidia prouinciæ officium non pertinere, vt excitent ruinoſa operum publicorum, quod an impenſa reſtituendæ ſtructuræ: ſed ad curatorem Reip. ſine partem ciuitatis: de qua l. 3. §. de hit. qui ſp. mun. ſubr. & Obſ. XII. c. 30. Et vt qui vitio poſſidetur eſt ſe Reip. opus ſuſtinuit ſua ſumptu, ea perfecta ex ſua liberalitate, quo quidcumque conſtitutum eſſe Reip. benignum eſt, non inquietatur, quod quantitati promiſſa opus non ſuppetat, vel quòd non operi conſtet coſtus, qua permanet ad vtilitatem. CUIAC.

Prouinciarum rectores, & cæteri viri ſpectabiles prohibentur diſcuſſores eſſe operum publicorum, & etiam ſplendam pro ſtilo recipere, vt alios ſuccedant: huius rei cura deſignatis ciuitatum immineat, & debeat operis publici ærum ex fide palliatione compellitur illud ſoluere, vel implere, nec ſuper erogatione ſumptuum operis falſi examinari debent ipſi & rectores prouinciarum, & cæteri contra facientes puniuntur panalibi ſcripta. SALVC.

I. *Imp. ZENO A. Arcadio P.P.*

a ¶ *Interuum*

480/C.IV.K.5-4, 2091-2092
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PIGNORIBVS, ET HYPOTHECIS.
TITVLVS XIV.

480/C.IV.K.5-4, 2093-2094
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2095-2096

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

VSucapio * pignóris a conuentionem b non extinguit. PP. Nonas Septemb. Pio, & Punciano Coss.

Per sententiam latam in personali, non intelligitur creditoris satisfactum, & ideo potest agere hypothecaria. BALD. Vel sic : *Licet debitor sit condemnatus, si non soluit, non tollitur ius pignoris.* BART.

VII. *Idem A. Fusc.*

QVamvis personali a actione expertus adversus reum b, vel fideiussores, seu mandatores eius feceris c condemnationé d : pignoris tamen adhuc habes perfectionem e, PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Auiola Coss.

Emptor agens rei vindicatione contra creditorem, facit quod creditor compensat in debito fructus percepti ex re. BALD. Vel sic : *Creditor compensatur fructibus in debito, & soluto residuo, tenetur pignus restituere ei, in quem debitor transtulit.* SALYC.

VIII. *Idem A. Atticio.*

SI dominium eius possessionis, quæ f pignori data g est, à debitrice domina ad reh trállatum est i : & eamque k possideat creditor l, vel eius heredes detinere conpérant s, vindica m eam rem * præside prouinciæ

curabite, vt fructuum deductatione a † reſiduoque à te b oblato, ſi fuerit c ſatisfactum d, ea poſſeſſio tibi e reddatur. PP. III. Kalend. Octob. Gordiano A. & Auiola Coss.

De vrbanitate ante ingreſſum iudicij debet conuentionalis requiri extra iudicium. BALD. & SAL. Vel sic : *Creditor potest præſcripsi sui pignoris, licèt debitori non ſit denunciatum, vt ſoluat.* BART.

X. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Alexandro.*

DEbitores præſentes f priùs denunciationibus conueniendi g ſunt, igitur ſi conuenti debito ſatis non fecerint, perſequenti tibi pignora, ſeu hypothecas, quas inſtrumento a ſpeciáliter comprehenſas eſſe dicis, competentibus actionibus * rectior prouinciæ auctoritatis tuæ auxilium imparti * non dubitabit. Dat. XIV. Kalend. Feb. ipſis IV. & III. AA. Coss.

Ad euidentia nominator tenetur pro nominato ſi nominatus non eſt idoneus : & licèt nominator pro nominato conueniatur : tamen hic exiſtimatur ex nominato capere nõ poteſt. BALD. Vel sic : *Non licet eligentibus ad munera, pignora inobedientiæ capere ſine præſidis auctoritate.* SALYC.

aliter tollatur, niſi fuerit ſatisfactum vt *§. ſi a greg. §. etiam. & de pign. actio. l. filiumfam. in prin.* & *§. de diſpon. pig. §. quæſitum.* & *§. ſi. eſt. & obſig. l. 28 in arbitris.* & *§. etiam de chirogra. pec. l. vnica.*

Si dominum.] CASTR. Mulier quidam obligauit prædium Sticum poſtea illud mihi donauit, & creditor illud poſſidet, potero illud vindicare, ſi tantum percepi de fructibus, quod ſufficiat ad debitum, vel ſi non ſufficiat, illud quod deeſt, ſoluta ei, ſi ſ. Quæ. hic non poteſt eſſe, quæ, & cum, vt quidam tenent habent, alterum enim ſuperfluum eſt, niſi hic ponantur illa verba, pignoris, &c. ita tollitur, ſi dominiũ eius poſſeſſionis, quæ pignori data eſſet, ad te tranſlatum eſt, cùm pignori data eſſet. ANO.

g ¶ *Data.* Titio.
h ¶ *Ad te.* Seium.
i ¶ *Tranſlatum eſt.* per vendicionem, vel legatum.
k ¶ *Ad te tranſlatum eſt.* Non creditorem. CYNAC.
l ¶ *Eamque* ſcilicet poſſeſſionem.
l ¶ *Creditor.* Titius.
s ¶ *Conpérant* Nisi caſu aliquo in poſſeſſionem. CYNAC.
m ¶ *Vindica.* actione in rem.
n ¶ *Ratione.* vt & *§. de diſtr. eſt pig l. ſi.*
o ¶ *A te Seio.* ACCVRS.
p ¶ *Soluerit.* poſtquam reddatur, fructibus in ſolutionem cedentibus.
q ¶ *Tranſeſſum.* Titio.
r ¶ *Tibi Seio.*

Debitores.] CARPE. Ex cuiuslibet debeo denunciare debitori meo, vt ſoluat ſi non ſoluat, agam ad pignora.
¶ *Præſentes.* Imò neceſſe eſt, vt priùs denuntietur præſenti, vt ſoluat : nulla enim eſt actio ipſa, quæ antea denuntiata non ſit abſenti aut latitanti, non eſt neceſſe fieri denunciationem. CYN.
¶ *Conuenti.* ex vtrumlibet & ſic *§. de fideiuſſ. cred. quod l. quòd ſtyl. ſeruus* facta autẽ vbi vult videre pignora, quia tũc ex neceſſitate remittit : vt *§. de diſtr. pig. l. creditor.* & *§. deinde. eod. ampl. l.* Item poſſit dici quòdex neceſſitate denũciatur eis, ſi nõ fuerat dies ſtatuta ad ſolutiõ, aliàs nõ vt *§. de contrab. & emp. ſup. l. magnum.*
s ¶ *Inſtrumento.* At & hoc inſtrumento pignus tenet contra hæredem. *l. 1. §. eod.*
t ¶ *Additum hypothecaria,* vt & *§. de pecuaria l.* ACCVRS.

480/C.IV.K.5-4, 2097-2098
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2099-2100

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

propria. ¶ An autem inter personales priuilegium habeat, dicam ff. qui pot. in pign. hab. l. licet.

a Pignora.] Periscatia id est, actio hypothecaria est realis: vt hic, & ff. eod. d. pignora, & ff. qui pot. in pign. l. ult. & contra possessorem datur: vt ff. ad l. Iul. de vi, § in vendicatione. Sed interdictum Salvianum est ad possessionem, & personale: vt ff. de pignor. & fiduc. inter. l. 1.

a ¶ In rem ad. Personam non obligat, l. 1.] Si vnus ex pluribus hered. CYLAC.

b Sicut nam habet. vt & ff. de pign. ac. l. qua fortunio. & ff. de pign. act. l. fi idem vendere. §. fi. & l. seq.

a ¶ Necesse. Nisi ita consentiret. CYLAC.

c ¶ Custodiam. id est, diligentiã: culpa * enim est, si faciat, quod nõ debet: custodiam * omittit, si nõ facit, quod debet. vltra culpam enim lenem non tenetur: sed de ea fuerit dic, & infra. quid. non re contrahi. ff. & ff. de pignor. actio. l. creditor. quæ autem probet dolum, vel culpam, vel amissionem, dic ff. de pignor. act. l. fi creditor.

¶ Et nota quòd hic est similitudo * per contrarium: sicut ibi, & Latè sic similiter mala.

b ¶ Custodiam. In hoc proposito custodia est thesis. & accurata bonã, & diligentia patrifamilias custodiendo. l. ea igitur. l. fi pignori. §. vlt. ff. de pig. act. Vide notata ibi, & scripta ad l. 1. sup. de pign. act. CYLAC.

Creditor.] CASTR. Debitor creditorem, vt debitum petat, compellere non potest: sed debitum offerat, consignet, & deponat, & pignus prosequatur. VIV.

d ¶ Idoneum potest. vt & ff. vt nemo imaiores. l. 1. & de vsur. pup. l. fi in nili in calibus, quod nec. supra vt nemo imaiores & supra de iuyen. manu. l. diffamari. ACCVRS.

e ¶ Tabulis. Pecunia offerri debet in præsentibus congruo loco, & deponi. Instigatione.] de solutio. Deinde obligatur faccalus pecunia figuantium signis. Vide ff. de lege comm. ff. Domum faccultes deponitur in aede sacra, aut in tabulario vrbis, aut vbi iudex confuerit. CYLAC.

e ¶ Consignare. vt & supra de vsur. l. accepram. & infra de pœna pignor. l. 1. & infra de contrahend. stipul. l. magnam. & supra de iure emphyt. l. 1. in fin. & infra de dolreadl. pignor. l. fi priori. & supra de pignor. act. l. nec ædentur. & hoc si debitum eorum est liquidum: alias durior iudex, eorum quæ exam inabitur vt ff. de dolreadl. pign. l. fi restituam.

c ¶ Consumire. Creditori tamẽ debitor vilis actio depositi in tabularium. vel vilis vindicatio. l. accepram. ff. de vsur. CYLAC.

Restituere. Pecuniam, quam à Titio mutuati, solui, & pignus recollegium fam dominus pignoris, quæritur? Et respond. quòd non fed quod solus, possum petere. VIVIAN.

f ¶ Solum. non dico emendo quia tunc haberet dominium: vt Instituit. quibus alien. licet. §. & ad hoc supra de rei vendic. l. fi hominem.

g ¶ Petere.] debitore actione mandati, si mandatum intercessit: alias negotiorum gestorum, & hoc si non possidet, alias habet exceptionem vt ff. quib. mod. pign. vel hypo. fol. l.]. ¶ Dopet libi solutum fr. fcilicet per exceptionem doli. CYLAC.

XXIIII. Idem AA. & CC. Eudoxio.

PIgnoris, vel hypothecæ persecutio * in re est a. S. Kal. Decemb. Slemij, AA. COSS.

Creditor non tenetur de casu fortuito pignorum: sed de dolo, & culpa. BALD.

XXV. Idem AA. & CC. Maximo.

SI tertius vim maiorẽ pignorum creditor præstare nõ habet b necesse est: ira dolum, & culpam: sed & custodiam c, & exhibere cogitur. Dat. XVII. Kalend. Ian. AA. COSS.

Creditor non cogitur agere: tamen oblato ei debito, cogitur pignus reddere. BALD. Vel sic: *Oblatis, & consignatis, & depositis debitis sufficiunt ad hoc, vt possit agi pignoratitia.* BART.

XXVI. Idem AA. & CC. Alexandro.

CReditor ad petitionẽ debiti vrgeri iure minimè potest d. Quapropter eo, quod vos heredibus Eudoiani debere confiditis, oblato d; & si non velint accipere, consignato *, atque depositò: de reddendo pignore hos præsidiali notione conuenire e. PP. XVII. Kalend. Febr. AA. COSS.

Extraneus lucendo pignora non acquirit dominium pignoris. BAL. Vel sic: *Quidam debitis filiationc potest pignus liberare: sed ex hoc nõ queritur sibi dominium, sed actionem contra debitorem obligatum.* SALYC.

XXVII. Idem AA. & CC. Victo *.

REs obligatas exterus debitor soluto f liberando, datum petere g, non earum dominium adipisci potest. Dat. III. Kalen. Nouemb. Retiarijs, CC. COSS.

Secundus creditor offerendo priori debitum, eius fidem confirmat. BAL. Vel sic: *Creditor secundum soluendo priori, confirmat sibi pignus, & in*

Secundum.] CASTR. Mutuasti mihi decem, & obligaui tibi pignus, & Titius mihi soluit, confirmat tibi pignus sed an vsuras vsurarum petere potuit quas soluit Titius, quæritur? Et dicitur quòd non, quia quia suus erat decem, vsura quoque. ζ ¶ Secundus. Hæc l. explicanda est ex l. 1. ff. qui pot. in pign. hab. vt conditioni tibi pignus, si cum eam pecunia obsolisset, alienque prior creditor accipere nolusset, obligauit, & deposuit. CYLAC.

h ¶ Pignus. vt ff. qui pot. in pign. hab. l. prior. & l.].

i ¶ Vsuras. quia suam negotium gessit secundus creditor: vt ff. qui pot. in pign. hab. l. fi prior. aliàs est fab eadem l. creditor. & friendum. & facit ff. de vsuris. l. ne nulle. & ff. de rei vind. l. semper. & ff. de hæ. qui in prio. cre. locum. l. 1. & ff. de remiff. pig. l. item ex causa. & ff. de cap. & post. reuerfis. l. in bella. § fi quis seruum.

k ¶ Præstare. præterea debitori pone sors. vsurav. ACCVRS.

* Hactenus.

Alior.] CASTR. Si creditor maiorẽ elegerit debitorem personali actione, & pignoratitiam perfectionem remiserit per expressum pactum, aliàs intra biennium perfectionẽ: an possea petentem ea prælequi possit, quæritur? Et dicitur quòd non.

a ¶ Maior annis. Hæc l. explicanda est ex l. 2. ff. de remiff. pign. l. fi vbi. § 1. ff. de pact. CYLAC.

l ¶ Cum hac. remissionem talem.

m ¶ Solum. i. nudum, & sine stipulatione.

n ¶ Inofficiosa. querela, an enim prætor, pacta seruabo: vt ff. de pact. l. 1. sup. genium. § prætor ait. Vel iurisdictio. i. iudicis officium. ACCVRS.

3 ¶ Inofficiosa. edictum prætoris. Nam pactum solum non sufficit, edictum prætoris facit, vt id pactum patiat obligationem: quali datio nõ vilsarieti ex iurisdictione actionem parit. Vide scripta ad ff. rer. ff. de pig. act. CYLAC.

o ¶ Non potest. ipso iure stabilita obligatione. Sed videtur quòd per exceptionem: vt ff. de pactis. l. si vbi dicam. & de pig. quæ est contrà. Sed hic * sola consensu de pignore interuenit. vnde etiam solo pacto potest hoc tradi: secundum quosdam. Vel refert, sint pactum de non petendo debito * & nunc fi est personalis, per exceptionem tollitur: sic & pignus vbi. At ibi de pignore c, si quidem simplex conuentio intercessit, tollitur ipso iure vbi. si creditor per exceptionem vti hic. Primo casu tamen vbi remissi debitum, ipso iure videtur tolli hypothecaria licèt personalis per exceptionẽ: nam quandoque d venit in accessorio semissio, & non in principali: vt ff. quib. mod. pignus, vel hypotheca l. 3. §. 1. Item acceptilatio * facta fidemissori obligato verbis, liberat eum ipso iure sed tertio per exceptionem: vt ff. de acceptilat. l. 1. & per ibi notata. § fed & Celsus ad hoc arg. ff. de nouat. l. fi nouat. indebitum. & ff. quib. mod. pignus, vel hypo. sol. l. 1. in prin. & citata hoc diffinit in d. l. nouatio. d ¶ Non potest. Cum effecta fcilicet. Nam obstat exceptio. CYLAC.

Efficacius.] CASTR. Creditor electionem habet vtili debitorem conuenire actione personali, an hypothecaria: pro pignore vende omissa hypothecaria agere potest actione personali.

p ¶ Non potest. vt ff. eod. l. fi fratello.

a Pignus solo consensu constituitur ipso iure: vt commodum, & commisit, tellitus per exceptionem.

b Debitor semissa, vt per fecula actio debitoremque compelli poterit ipso iure: vt per exceptionem. Quare quod potest debitor semissa per exceptionem. Debitor semissa, vt per fecula actio debitoremque compelli poterit ipso iure per exceptionem, ita & pignus.

c Pignus solo pacto non tollitur ipso iure sed per exceptionem. Item solo pacto non tollitur ipso iure sed per exceptionem.

d In accessorio venit quandoque semissio, quæ non venit in principali.

Hist. Sem. Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2101-2102
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2103-2104

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

IN QVIBVS CAVSIS PIGNVS, VEL hypotheca tacitè contrahitur.

TITVLVS XV.

480/C.IV.K.5-4, 2105-2106
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2107-2108
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Exceptio.* Cui eo, qui sciens accepit pignori rem alienam, quæ postea fit debitoribus *ff. de pign. l. 3. in prin. & l. 20. l. cum res.* fit & amico debitoris, qui liberauit pignus, competit exceptio: vt *ff. quæ. mod. pign. vel hypothec. soluat. l. in prin.* fic & ille, qui fuit per precium fundi pro debito pupilli, habet exceptionem: vt & *ff. de prædiis minor. l. vere. & l. si prædia. in fin.* Vel restituatis haec hoc ipsi, vt habeat rem pignori obligatam, vt *ff. de re. in. l. si pupillorum. l. pen.* & & ad hoc *Inſtitut. qui. alie. licet. § penult.* Not. etiam quòd hic creditor habet veilem negotij. vel informiam, vt diximus *ſupra ff. cert. per. Leon.*

b ¶ *Defideranti* creditori. [*ſi probauerit.*] Cauv. Ignorante me res ad me pertinentes obligaſſi, mihi non præiudicat, nisi in fraudem creditoris ſcirè diſſimulauit. a ¶ *Probauerit.* Velle videtur, qui ſcit, & patitur. Cuiac.

c ¶ *Agebatur* id eſt, qui te præſente obligabat alij extraneo.

d ¶ *Potuiſſe.* quia nemo poteſt rè alienam obligare: *& ſupr. communi diuid. l. 4. & l. 20. l. 1. ff. qui ſolu.* licèt poſſes vendi, cùm eradico perſonam, obligatio rem afficiat: vt dixi *l. 2. & l. 3. ff. ſoluto.* Accursius.

† adulto, in omnibus.

e ¶ *Scient.* Nam tutor confeſſus videtur, *d. l. ff. ſoluto. cp.* † *de dolo. pupillus.* ¶ Sed * quæ probabit fraudem? Reſp. qui eâ dicitur *ff. de probat. l. quotus. 4. qui. dolo.* nam vide in ſcire tua ſorum vbique datur, nisi confeſſatur. vt *ff. quod. mand. pig.* vel *ſupra de fid. l. ſicut. § non tollitur.*

f ¶ *Diſſimulaſſi.* quia dū obligarētur in eras præſens, & ſtrādmiſſi obligationis.

a Fraudē probabit, qui eam allegat.

b Pignorare res mobiles pupilli, vel adulti cum tutore, vel curatore poſſunt, nisi tutor eā pecuniā mutuam pupilli, aliquem eorum conſenſerit vel adulti nomine, & ei reſtituat rem mobilem. Vnde ſi res immobilis retrahatur ab eo D. Antonini, vide pignori de qua in tit. *de rebus eorum, qui ſub tut.* Cuiac.

c ¶ *Mobilem.* Reſtè mobilem. Nam obligatione rei immobilis retrahatur ab eo D. Antonini, vide pignori de qua in tit. *de rebus eorum, qui ſub tut.* Cuiac.

d ¶ *Accipiat.* quia hanc poteſt vt *ff. de pign. act. l. 1. in pupilli, vel tutore. ſic & l. de pubo. l. pactum procuratorio. & ff. de fur. l. inter dum. § quinetiam. & l. pro empt. l. qui fundum. § ſi tutor.* Item & in alio caſu etiam e immobilia, vt *l. de adm. tut. l. 1. in § defen ſionem.* Sed hodie videtur quòd etiam mobilia non poſſunt ſine decreto: vt *C. de admin. tut. l. 1. ver. quod. in fin.* quod eſt verum in quibuſdam mobilibus, de quibus ibi dicit.

e ¶ *Immobilia.*] *In pupillus.* Quid de emancipato? Reſp. idem. Sed de hoc dubium erat, cùm dominus videatur etiam parte vitatur, vt *luſtis de hara qua. & def. § ſed.*

f ¶ *Patiatur.* nec rem patris, nec peculiarem, vt *ff. quæ res pign. ob. pr. l. 3. § 3. & facit ſupr. de pubo. l. filius. & de re. eo. & curator. l. nec filius.*

g ¶ *Pro res.*] Cauv. Si alienam rem obligaſi, non tenet pignoris obligatio, ſi dominus eius naſtus ſit, contaſtefice pignoratus, & creditor, licèt doctrinam hypothecariam non habeat, de æquare tamen velim habet, & pignus perſequi poterit.

inutilis erit exceptio *, dum-taxat quod numeratū eſt, exoluī deſideranti b. PP. XI. Kalend. Nouem Seuero A. II. & Albino Coss.

Res aliena non poteſt pignori obligari, niſi domino ex fraude diſſimulante. Bal.

II. *Idem AA. Latino.*

SI probauerit a præſidi [prædia, vel] hortos de quibus agebatur c, tuos eſſe, intelligis obligari eos creditori ab alio nō potuiſſe d, ſi non ſciens e hoc agi in fraudem creditoris ignoranti diſſimulaſti f. PP. Id. Octob. Antonio. A. II. & Geta II. Coss.

Tutor vel curator pro cauſa propria, pupilli, vel adulti bona non poteſt obligare. Bald. Vel ſic: *Obligare rem alienam, quam priùs donauerat filio.* Bal. Vel ſic: *Obligare rem alienam, non præiudicat domino: & contraria pignoratitia tenetur.* Bar. & Salycetvs.

VI. *Idem AA. & CC. Zoſimo.*

QVæ prædium in filios à ſe ſuos, creditori ſuo dat pignoris ſe magis contrario pignoratitio obligat iudicio *, quàm quicquam dominis nocerat ?: cùm Sextiana ¶ etiam actio declarat euidenter, iure pignoris teneri non poſſe, niſi quæ obligantis in bonis fuerint †: & per alium rem alienam inuito domino pignori obligari non poſſe, certiſſimum eſt. S. V. Iolo-Iulij, Philipp. AA. Coss.

Tutor pro ſuſtis propriis nō poteſt rem pupilli obligare, niſi pupillus legitima ætate conſenſum rationem obligationi approbet. Bald. Vel ſic: *Tutor procurator, vel aliter administrator obligando rem dominum, eis non præiudicat: niſi poſtea conſenſus dominorum accedat: vel niſi de ſcientia rerum probetur. h. d. cum l. ſeq. ſic addito* Bart.

VII. *Idem AA. & CC. Comelio.*

SI in rem ſuam * accepta pecunia mutua tutor mancipiū tuum pignori dedit, nec hinc poſt perfectam ætatem conſenſum accommodaſti b pignori res obligari non potuit c. S. VI. Kalend. Ian. AA. Coss.

k ¶ *Cùm res.* ſcilicet aliena.

l ¶ *Ordinariam.* id eſt, directum. Cuiac.

m ¶ *Æquitatem.* ſcilicet quæ præualet: vt *ſupra de iud. l. plarumq. & ff. cert. per. l. ſi tibi pecuniam.*

n ¶ *Perfectio.* per hypothecariam actionem.

o ¶ *Indebitè.* ad dominum bonorum pignoris: vt *ff. de pign. act. l. ſi quis in pignore. § 1.*

p ¶ *Mutuæ.* vt *C. de dona. inter vir. & uxo. l. ſi quidem in fin.*

q ¶ *Seruiana.* Lucrativa eius actionis declarat. Accurs.

r ¶ *Fauorem.* ſed fallit hoc in terminis vtr. & alias in tribus † vt dicit *l. 1. in fi. l. qui plures.* Vel non dicuntur obligari, licèt creditor commodauerit in his habeat, & ſic intelligatur *ff. de pignor. l. ſed an vlo. &* facit *l. 2. penes.* Accurs.

s *Si in rem.*] Cauv. Tutor pupilli pro pecunia, quam in ſuam rem accepit, rem pupilli obligare non poteſt: & ſi obligat, non tenet pignoris obligatio, niſi pupillus factus maior conſenſerit: quo caſu conualeſcit pignus.

t ¶ *Si in rem ſuam.* ſcilicet tutoris.

u ¶ *Accommodaſti.* alias teneret. vt *ſupra ff. minor. ſa. l. fin.* Acc.

x ¶ *Non potuit.* vt & *C. de pact. l. pactum procuratoris. & ff. pro emp. l. qui fundum. § ſi tutor.*

v *Imp.* Diocletian. & Maximian. AA. *Eucydio.*

CVm res v, quæ necdum in bonis debitoris eſt, pignori data ab eo, poſteà in bonis eius eſſe incipiat, ordinaria ¶ quidem actione ſuper pignore nō conpetere manifeſtū eſt: ſed tamen æquitatem l facere, vt facilè vitiis perfectio m *Iexēplo pignoratitiæ* n detur. PP. XIII. Kalen. Iun. Maximo II. & Aquil. Coss.

Mater non poteſt obligare rem, quam priùs donauerat filio. Bal. Vel ſic: *Obligare rem alienam, non præiudicat domino: & contraria pignoratitia tenetur.* Bar. & Salycetvs.

VIII. *Idem AA. & CC. Zoſimo.*

QVæ prædium in filios à ſe ſuos, creditori ſuo dat pignoris ſe magis contrario pignoratitio obligat iudicio *, quàm quicquam dominis nocerat ?: cùm Sextiana ¶ etiam actio declarat euidenter, iure pignoris teneri non poſſe, niſi quæ obligantis in bonis fuerint †: & per alium rem alienam inuito domino pignori obligari non poſſe, certiſſimum eſt. S. V. Iolo-Iulij, Philipp. AA. Coss.

Tutor pro ſuſtis propriis nō poteſt rem pupilli obligare, niſi pupillus legitima ætate conſenſum rationem obligationi approbet. Bald. Vel ſic: *Tutor procurator, vel aliter administrator obligando rem dominum, eis non præiudicat: niſi poſtea conſenſus dominorum accedat: vel niſi de ſcientia rerum probetur. h. d. cum l. ſeq. ſic addito* Bart.

VII. *Idem AA. & CC. Comelio.*

SI in rem ſuam * accepta pecunia mutua tutor mancipiū tuum pignori dedit, nec hinc poſt perfectam ætatem conſenſum accommodaſti b pignori res obligari non potuit c. S. VI. Kalend. Ian. AA. Coss.

1 Figurate obligare rem alienam ſa, quando, & quomodo poſſit.

Pe[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 2109-2110
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

NERVM.] CAIVS Si seruum meum, vel colonus obligat rem meam, mihi non præiudicat, quia nemo potest, nisi ille, qui obligare potest. VIVIAN.

a ¶ Item. Iuz hoc locu in ipsi ciuilis ratione significat. Auctoritatem vocat constitutionem. l. fusse. in princ. de condit. & demonstrat. Repetitur hæc lex infra lib. 11. tit. 1. de agric. & cens. ibique eadem inscripto, & subscripto. CYIAC.

a ¶ Declaratur, vt a supra de acquirend. possess. l. fi. & l. de procur. l. procurator nemo. & sup. communi dividun. l. si prolatum. & l. de agric. & cens. l. per colonum. lib. xi. & supra quod cum eo. l. fi. Hoc tamen b fallit in re peculiari seruj, qui c habet librum peculij administrationem: vt l. de pignor. act. l. fi. comment. & l. fin. & facit ff. de acquir. possess l. penult. & l. penult. & l. 2. & quidē ff. seruor.

QVÆ RES PIGNORI OBLIGARI possint, vel non, & qualiter pignus contrahatur.

TITVLVS XVII.

REbus alienis, quas pignori obligari non posse superior titulus ostendit, hic eis adiicit alias plerasque, tutelæ nomine nocentes. l. 1. & item præmium ex facta conscientia, l. 3. aut ejusmodi præmia fuerint, quæ confitentibus in amentia, aut perfectionis, aut quæ obtinere nobilibus pro indubita victoria de publico non vota præsolebantur ea dat, quæ in suam exercitum munificentiam fuissent (quæ ex re ciuitatum dicuntur) non per partem ciuitatis, sed diffusa per singulos, vt Senatores scribit in Neronc. & Plin. in epist. & aut l. 2. priuata pactione. nam eadem auctoritas debetur ei, donanti si alia bona non supersint, his præmiorum nomine interdici potest, l. commodatis. ff. de re iud. At si ea commoda priuata pactione obligari non possunt, hoc quidem est consequens, vt nec generali obligatione contineantur: verum è contrario quæ omnia generali obligatione non continentur, non dicam prioribus illi geri non posse. Præterea libri humanæ pignori obligari non possunt eadem ratione, qua loca religiosa, aut præmia fuerint: quæ in bona debitoris non sunt. Sed neque seruj, aut boues arantes, licet in bona ruri sint, aut tauarici, vel aratra pignoris ergo priuata pactione, aut publica auctoritate possunt à creditoribus, vel executoribus, aut exactoribus ordinarum, propter vtilitatem agriculturæ, aliquo modo distrahi. Quod autem ff. hoc titulum non esse de his, quæ pignori obligari non possunt: sed etiam de his quæ possunt, & quidem tantum dubitari potuerat, vt de supradictis, l. 4. quæ bodie obligari possunt inuitis debitoribus, aliis non possunt. l. 3. & l. postquam. ff. de hered. vend. Addatur ex rubrica. De qualiter pignus contrahatur, quæ personæ l. 1. & vlt. CYIAC.

In generali obligatione non venit quod nemo sibi cauere spectat liber obligaret. BART.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTON. AA. Ophio.

LVminos b rotos, & cæteras res c, quas nemini creditor est, pignori specialiter datarum fuisse, generali pacti conventione, quæ de bonis tuis facta est, in cauti pignoris non fuisse rationis est. d PP. XII. Kalend. Aprel. Laterano, & Rufino Coss.

Qui obligat instrumenta emptionis, ipsum rem obligare videtur. Vel sic: *Qui obligat repræsentans, videtur obligare repræsentatum.* BALD. Vel sic: *Obligans instrumenta, intelligitur obligasse rem in eis contentam.* BART. & SALYC.

1. *Idem* AA. *Rogato.*

CVm conuenit a pignus e consensu contrahi, non dubitamus eum, qui emptionis f agrorum fundi pignori posuit, de ipsis agris obligandis cogitasse. PP. V Kalend. Iul. Apro, & Maximo Coss.

Res sacra, vt religiosa non potest obligari. BALD. Vel sic: *Locus religiosus non potest pignori obligari.* SALYC.

III. *Imp.* ANTONINVS A. *Restituto.*

SI monumento b corpus filiæ tuæ ineuliisti, religiosum c id fecisti, quo facto obligari à quoquam, prohibente iuris religione, non posse, in dubium non venit. PP. III. Kalend. April. Læto I. & Cereale Coss.

Nemen debitoris generaliter, & specialiter obligari potest. & missi solum sua præcepisti, potest filiusve creditoris creditoris sui, qui habet eum obligatum. BALD. Vel sic: *Nemen debitoris suis dominum tantum fundum suo à creditore sui creditoris: potest denunciationem autem fundum non potest se soluere: sed exigi potest vtili actione.* BART.

IV. *Imp.* ALEXAND. A. *Iuuenali.*

NOmen g quoque debitoris pignorari & generaliter, & specialiter posse, sæpissime placuit h. Quare si debitor in fatis nō fecerit, cui tu credidisti: ille cuius nomen tibi pignori datū est, nisi ei, cui debuit, soluit: nondū certior i à te de obligatione tua factus, vel ibus k actionibus satis tibi facere vsq. ad id, dū. l. ff. de cens. facit supra ad Velleian. Lucianus & ff. de pact. l. creditor. ff. de remiss. pig. l. 9. AGCVRS.

CPm.] CAIVS. Eni Gandem. confectum est instrumentum emptionale. illud obligatum fundum obligasse videtur, quæritur? Et respond. quod sic. AGCVRS.

a Pignus pro pignoris obligatione.

b Pignoris a pignore eadem fere loco citato. Item, nisi, vel nisi hypotheca certa siperit pignoratio, nō alia re obligatio. c Pignoratitia & hypothecaria differentia. d Pignoratitia & hypothecaria cōtrahuntur. e Empcio pro instrumento emptionis.

e ¶ Pignus. l. a obligationem pignoris. ff. de ff. de pignor. actio. l. 3. & hoc quantū b ad hypothecariam. vt & ff. de pactis. l. fi. & tibi. b. de pignor. & l. de remiss. pignor. l. 9. sed c pignoratitia d obtrahitur re vel tradi. quidem sed ex consensu obligat. §. fin. AGCVRS.

f ¶ Emptionem. id e est, instrumenta emptionis. AGCVRS.

a ¶ Emptionis. Instrumenta emptionis & auctoritatis in gl. cedē. CYIAC.

g ¶ Cognitis. vt & aug. ff. de legat. 1. l. Seruum filij. b. eod. & supra de remiss. pign. l. creditorem. & l. de dot. l. 1. AGCVRS.

SI monumentum.] CAIVS. An monumentum, in quo filiam tuam inuitus, obligare possis, quæritur? Et dicimus quod non: quia per dilationem locum religiosum fecisti.

b ¶ Si monumento. filiæ tuæ, vel alieno domino valuerunt.

c ¶ Religiosum COD. Ll. C. de relig. CYIAC.

d ¶ Non venit. vt & supra de religios. l. mortis. sed ipsum ius inferendi sic, vt & legari, vt & supra de relig. l. monumentum. Item hoc specialiter sed cum vniuersitate portiū: vt ff. de contrab. empt. l. in medio. AGCVRS.

NOmen.] CAIVS. An hic, quod habeo in debitores, alij obligare possim, quæritur? Et dicitur quod sic: de agris creditore vsque ad exactionem fibi debitum, nisi primò mihi soluitur.

e ¶ Nomen. id est, ius creditoris. Vide supra tit. 1. supra de obligat. & actio. CYIAC.

f Idipse. hic in simile. quare ad rem. nostrā in contrarium allegatis, conciliatis tabem contrarie ea. ff. eiusdem principium debitoris quod, inter debitores sui debitoris. ff. de noxal. l. 1.

h ¶ Planè. vt & l. de duob. vend. l. penultim. & supra pig. vel l. 1. & commentarios in primā.

i ¶ Certus. quia ei denunciasti, vel litem ōtra eum contestatus fuisti, & idem si partem debiti tibi solutam: vt l. de nou. l. fi. AGCVRS.

k ¶ Pridem. quæ habeas directas contra tuum debitorem. 2. Vel dic etiam velim hypothecariam & quod exigere. ff. quidem corpus loco pignoris erit. si verò pecunia, compensabit secum: vt ff. de pign.

480/C.IV.K.5-4, 2111-2112
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pigne. l. prop. § cum pignori. in fine. & d. l. de pigne. adl. ff. nauticum. vel. & facit *ff. de donat. l. ij. & ff. de transac. l. venditor.* ¶ Sed quid si est certus per respectum, vel ab alio? Resp. necesse est quòd à me sit certus: arg. *supra de pigne. l. debitores.*

ADDITIO. Adducitur quòd dicens denunciationem non esse necessariã fidei. arg. *l. cum filio. ff. de act. emp.* & ibi not. & melius *in fin. ff. de transact.* & sic. Iason notari in *l. emptor. in fin. de evict.* ¶ Non obst. secundùm eum *l. debitores.* quam glos. allegat: quia illa loquitur de volentate, seu urbanitate: vt ibi not.

Sum.] CASTR. An athleta spem victoriæ quam de adventitio suo habuerat est obligare possit, quæritur? Et dicitur quòd non, neque si generaliter omnia bona obliget, illam spem intelligitur obligasse. VIVIAN.

a Dominus vide Tusc. Iason in libell. de malefic.

a ¶ *Spes eorum.* Spes futuri rei recte venditur, donatur & pignoratur. *l. non omnia. ff. de cond. emp. l. si rem inf. de don.* CYIAC.

¶ Præmiorum. Ergo nec ipsa præmia: id est, commoda præmia, quæ dantur athletæ pro victoria: quia sacra sunt præmia. CYIAC.

b ¶ *Spem eorum præmiorum.* in pecunia.

b ¶ *Corona.* i. victoria. ¶ Recte Accursius, coronam id est, victoriam, quia victrices. Nam athletæ victores coronati perpetua vitæ commoda, premia, vectigalia à Repub. consequebantur: alebantur de publico: vt ait Vitruvius *lib. 3. in prin.* Hæc præmia non possunt pignori obligari. CYIAC.

c ¶ *Præmia.* sed nec publica: vt *ff. de exec. rei iudic. l. stipendia.* nisi in dubiũ am, vt ibi dixi. *per l. ff. de re iud. l. commodat.* ACCURSIUS. ¶ Nisi in causa iudicati. Nam ofdemnato, si non satisfaciat iudicato, incedicitur his commodis. *Lobmodi. ff. de re iudic. l. 6. in glos. ultimata.* CYIAC.

† Tollitur ne quis det obsides pro se, vel homine obligando se: *c. quia. de sacr. de sac.*

a Argumentũ à (partialis pignoris prohibitione ad generalem.

d ¶ Et ideò sic argumentatur: non potest specialiter, ergo nec generaliter, arga. contra ¶ *de regul. Iur. Iaffus & ff. de pact. l. si cum. §. illud.* ¶ Tenet. id est, non veniunt in generalem hypothecam de omnib. bonis. CYIAC.

† C. Th. l. 12. 2.

QUI.] CASTR. An aliquis filiam suã, puta liberam hominem obligare possit, quæritur? Et dicitur quòd non.

e ¶ *Accepit.* quid si promittit famem hæc fiat: Respond. tenet argum. *l. de patribus. qui filios dotra. l. ij. & ij.*

f ¶ *Manumissum.* vt *supra tit. l. quæ pradiorum.* Codex.

quod tibi deberi à creditore eius probaueris, compelletur: quatenus tamen ipse debet. PP. pridie Kalendas Martij, Fusco II. & Dextro Consulibus.

Quod non potest specialiter, non potest generaliter obligari. BART. Vel fic: *Nam potest obligari genus plus quàm species.* BAL. Vel fic: *Stipendium, seu præmium soluere vel seruare non potest specialiter, vel generaliter obligari.* SAL.

v. *Idem A. Septimio.*

SPem eorum a præmiorũ à b quæ pro coronis b athletis promittenda sunt, priuata c pactione pignorari minimè admittendum est, & ideò d non si generale pactum de omnibus bonis pignori obligandis interuenerit, tenet e. PP. iij. & Kalend. Maij, Maximo II. & Paterno Coss.

Res, quæ non sunt in bonis nostris, non possunt obligari. BAL. Vel fic: *Patet filium, vel alium liberum hominem hypothecare non potest.* BALD.

VI. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Rufo.*

QVi filios vestros, vel liberos homines pro pecunia, quam vobis credebar, pignoris titulo accepit e, dissimulatione se iuris circũuenit, cùm sit manifestum f obligationem pignoris non consistere †, nisi in his, quæ quis de bonis suis facit obnoxia g. S. Kalen. Maiis, Heracliæ, CC. Coss.

Pro executione sententiæ non possunt capi boues aratorij, & alia quæ sunt necessaria ad agriculturam, vt sunt seminæ, & instrumenta ferrea, h. 2. Cod. quicunque faciunt contrarium bailuli tributorum: quia si boues non aratorij, nõ solerentur tributa, & alia onera. BALD.

VII. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad vniuersos prouinciales.*

EXecutores i † à quocunque iudice dati ad exigenda debita ea, quæ ciuiliter poscuntur, seruos aratores, aut boues aratorios, aut instrumentum aratorium k pignoris causa de possessionibus non abstrahant, ex quo tributorum l illatio ζ retardetur. Si quis igitur intercessor m, aut creditor, vel pecuniæ pagi k, vel vici, vel decurio in hac re fuerit detectus: æstimãdo à iudice supplicio subiugetur. Dat. III. Non. Iun. Sirmij, Constantino A. & Licinio Coss.

Hæc lex est delenda supra l. proxim. & loquitur generaliter tam in prouincia, quàm in Italia: in quibusdam autem partibus seruatur ad vnguem, in quibusdam verò in nullo seruatur. BALD.

VIII. *Imp.* HONORIVS, & THEOD. AA. *Probo com. sac. larg.*

PIgnorum gratia aliquid, quod ad culturam agri pertinet, auferri non conuenit l. Dat. VI. Id. Iun. Constante, & Constantino Coss.

IN AVTHENTIC. collat. v. de statutis, & consuetud. contra Ecclesiæ libertatem editis. §. agricultores. & est constitutio Friderici.

In l. Cod. dictum est de seruis agricultoribus: hic autem dicitur de liberis, & hoc dicit: Rusticum donec laborat agrum, non potest capi pro debito: alias contra facientes ausu temerario puniatur. BALD.

AGricultores cùm rem rusticam occupati, dum villis insident, dum agros colunt, securi sint in quacunque parte terrarum: ita vt nullus inueniatur tam audax, vt personas, boues, & agrorum instrumenta, aut si quid aliud ad agrorum operam rusticam pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre præsumat. Si quis autem huiusmodi statutum ausu temerario violare præsumpserit, in quadruplum ablata restituat: & infamiæ notam ipso iure incurrat: imperiali animaduersione nihilominus puniendus.

Ista est vna de quinquaginta decisionibus Iustiniani, & non est alibi. Quibuscunque verbis conflata de voluntate, hypotheca contrahitur: & in hypotheca generali veniunt præsentia, & futura. BAL. Vel fic: *Appellatione rerũ, vel bonorum in obligatione deductorum, continentur præsentia, & futura.* BART.

g ¶ Obnoxia. Iuò * etiam relegatur creditor, qui filiamfamilias pignore accepit, vt *ff. ad l. Iul.* Sed hæc regula fallit in capo ab hostibus. vt ¶ *de capt. & postliminio remitt. l. finali. & ff. de legatis. ij. l. Senatus. l. finali.* Item fallit in seruitute rustica, quæ nec est in bonis, nec est extra bonaret *ff. de Usufr. leg. ij. de tamen.*

a Creditor relegatus qui filiam familias in pignore accepit.

obligatur vt *ff. de pignor. l. fin.* ad vsq. vel non est ibi obligatio. sed communem retinendi habet creditor. Item in casu huius modi leg. hodie pariter plures in unũ. vt nullus dubitat. ¶ *quia verò. collat. 12. & facit ad legē illam. ff. de testimoniis. l. minor. §. fi. pacis sciant.* ACCURS.

EXecutores.] CASTR. Si debitores mei non comparent datus fuit mihi executor ad missum mihi in bonorũ. possessionem debitoris pro mensura debiti. debitum bonorum tatorij, vel instrumenta aratri, vel bubulci intelligũtur obligata, quæritur? Et dicitur quòd nõ, ne per defectum culturæ tributi exolutio retardetur quòd si creditor detectus fuerit, &c. supplicio subiugabitur. ACCURS.

¶ *Executores.* Qui initio dicitur executor, in fine dicitur intercessor. Executores iudicati intelligũtur *l. si quis. ff. de re iud. prox.* CYIAC.

¶ *Aratorios.* Sic Hesodo *libr. operũ.* CYI. ¶ *Aratorum.* sed quid si aliud non habet? Resp. expiantur etiam hæc, vt *ff. de executo. rei iudic. l. stipendia.*

¶ ¶ *Tributorum.* in pronuncia ergo tantum loquitur hæc lex. Et die, Tributorũ præstandorũ ab his, quorũ sunt prædia, quæ tributa nõ possent præstari. ¶ boues qui terram colit, asinerentur. ACCURS.

¶ ¶ *Illatio.* Eadẽ ratione Valentius vetuit, ne quis vitulorum carnibus vesceretur, vt liti agricolarum præsidens, vt scribit Hieron. *lib. 1. ad Iouinian.* Eadẽ quoq; ratione Cõstantinus cõstituit, ne boues aratorij abstrahũtur, etiamsi debitor debitoris interes, & curiæ *pub. l. 1. C. Th. de cursu pub.* Iter fiat vehiculis, aut ingelorum boues. vetat ligi aratorios. CYIAC.

¶ *Intercessor.* Qui *mihi* dicitur à Salin. in edicto de Alexãdrinis & *magistr.* CYIAC.

k ¶ *Pagi.* id est, burgi, vel villæ.

PIgnorum.] CASTR. Si bona debitoris mei loco pignoris capi debeant, ea, ejus ad agricultura pertinẽt, capi nõ debent. Sequitur author. *Agriculturæ, quæ idẽ dicit, quòd lex, Executores, paucis additis.* VIVIAN.

¶ *Non auferri.* per iudicem

480/C.IV.K.5-4, 2113-2114
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Iudicē, vt ff. prouisione. & fortè etiā in Italia hac loquimur: & est pro hoc in eodē vt nullus mutuam agricola emat. vnq; sed propria voluntate fortè posset, per dict. auth. Accvrs.

SI quis.] Cavve. Si mutuam mihi pecuniam, & promisi fa-
a ¶ Et ita dicit Bartolus. cere sub pœna obligationis omnium bonorum tuorum: an per hoc verba videntur mihi obligasse tam præsentia bona, quā futura, quæritur? Et dicitur quòd sic, licèt non dicas te obligare res præsentes, & futuras. Accvrsivs.

a ¶ Præterea etiam. vel his verbis, res meas tibi obligo *: vt in fin. huius leg. ¶ Et non obstat quòd quis loquatur in præsenti, nō videbatur eam prohibere de futuris: sed tamen comprehendit vtr hic, & si pro suis. si fabricatum vasorum fortunarū. Sed aliud est cùm quis vendit omnia sua bona, vel donat, vel legat: vt ff. de auro & argento lega. l. si ita. & l. Plautius. & argumenti ff. mandati. l. si quadrantes. §. 1. vt. cum bona. & ff. de negotiis gestis. l. nā & si rerum. §. ff. eo titu. Et est ratio quia magnum damnum esset donanti, vel similibus, quod non esset obligantis, cùm per hoc non plus debeat. ¶ Item nota hic
b Latinus latè debeatur ad fa- pro generalitate b: vt plenè habes ff. de fructu. cautionem prudentum, l. ff. fructum. Item hic in his, quæ se vitus quærit, non quæ heres eius: vt ff. de pignor. l. Panius.

b ¶ Longissimè. quæ voluerunt ejusmodi pacta minus iuris habere in futuris, quàm in præsentibus bonis: vel mixtis, quorum si specialiter id est, expressè dicatur de futuris. Accvrs.

c ¶ Minus id est, minoretur intentorium.

d ¶ Instituere. Nota ff. supra de tabe. præter. l. 19. & ff. de actionib. lega. l. 18. & 3. cautio- in fine. & Instit. de verb. obli. §. de re vxoria. l. in summa. in princip. & ff. de verborum obligat. l. in commentariis. Accvrs.

e ¶ Ad futura. in tacita hypotheca idem fecundum quosdam: vt supra de secunda nupt. l. hac edictali. & consulitis & l. quis. & in fin. & ff. de priuileg. fisci. & illum pecuniam. sed Ioan. contra c.

QVI POTIORES in pignore habeantur.

Quoniam saepe pignora creditores quae sibi in re petita, plerumque distrahuntur: idcirco placuit qui potiores in pignore habeantur. Ado.

PA.] Cavve. Si secundus creditor priori f pecuniam solui, confirmat sibi pignus. & primus recipere nolit, consignet: & deponat, & confirmat sibi pignus nisi pecuniam soluta in vsus suos conuertit.

f ¶ Soluerit. vt & supra de pignor. l. secundus. & ff. qui potiores in pignor. habean. l. potior. §. final. Sic quid si prior creditor postea dicat: Respondetur, & ipse potuerit secundo offerre, vt ipse sibi succedat pignus. Nā & quibusdam videtur hoc posse: vtr. quidam modis pignus, vel hypotheca. fol. l. Paulus. §. qui pignora. non tamen compellitur vt supra eodem. l. prior. Accvrs.

¶ Obligauit. supra de pact. l. obligationes. Accvrs.

b ¶ In vsus. facit ad hoc supra de vsur. l. accepta. & supra de vsur. l. debitor. Accvrs.

a Les effets. di cipois fe- cundis credi- toribus ita vt pri- mo creditori effectus debi- tum, liberet pignus à pri- ori, deinde, & secundo inito priori credi- tori ei- fectis- simus. quæ sunt hy- pothecarum ca- tionis & exemplorum vide apud Bar- golinū ibi mar. de pignorib. part. 2. membro 3. num. 1. & sequ. habes dictum membro 3. parte 1. num. 2. vbi de effectibus elatis in, quæ fit configuratio, & depositione talibus.

b Praterea. de iudicato pignus quid- admodum ob- tineatur.

c Pignus iudicati quid.

Si decreto.] Cavve. Comæni heredem Titij pro quodam fideicommisso relicto sub conditione: & quia mihi non satisfabatur, misit me iudex in possessionē fundi, creditor benedixit eundem consentit, & obtinuit eundem fundum loco pignoris sibi adiudicatus est: quæritur? dicitur quòd ego, qui potior sum tempore.

¶ Prætor qui. Fideicommissarij, de quo § 1. Inst. de fideicommiss. hæred. Vide varios de eo tractatus & scripta à me in tit. 25. Pragmat. Vlp. Cyac.

i ¶ Indulti. cùm heres meo satisfaceret de legato soluendo adueniente die, vel conditione.

¶ Et nec. vendidi. nec enim aliter constituit pignus prætorium, vel iudiciale: licet aliud sit in consensualibus: vt ff. de pign. actio. l. non ipse mirum.

Item nota, quòd hoc potest dici prætorium pignus: iudiciale c verò cum ex causa iudicati quis in possessionē mittitur à iudice ex sententia: sed & superius potest dici iudiciale à iudice. Accvrs.

k ¶ Aduersarius. Creditor quidam hereditarius in tenuis manus: vel in multi casus. Acc.

l ¶ Indicati. prius ergo agit contra heredem actione competenti, & obtinuit.

m ¶ Indicati iudicati seruandi causa. Cyac.

n ¶ Occupauerit. Hoc verbo significatur creditorem fuisse missum in possessionem iudicati seruandi causa: non pignus fuisse captum per executionem, vt ff. l. 7. eod. Cyac.

m ¶ Rei. vox legitarij, quàm ille hereditarius creditor. & ideò hic fuit: quia diuersorum titulo

Prior tempore, potior est iure: nisi posterior priori offerat. Bal. Vel sic: *Secundus creditor soluens priori, vel consignans & deponens id, quod ei debetur, in locum prioris succedit: & confirmat sibi pignus.* Bart.

Habens pignus prætorium præfertur habenti iudiciale, si est prior tempore. Bald. Vel sic: *Si plures creditores ad pignus prætorium concurrentes sunt diuersorum iudicum: qui prior est tempore, potior est iure.* Salyc.

1. Imp. Severvs & Antoninvs AA. Secundo.

Vi pignus secundo loco acceptū, ita ius suum confirmare potuit, si priori creditori debitam pecuniam soluerit f: aut cùm obtulisset, illeque accipere noluisset, eam obsignauit g, & deposuit, nec in vsus h suos conuertit. PP. Kalend. Februar. Laterano, & Rufino Cos.

2. Imp. Antonin. A. Claudio & alijs.

Si decreto prætoris, qui a de fideicommisso ius dixit, in possessionem fundi hereditarij fideicommissi conditionalis seruandi gratia prius inducti i estis, quàm aduersarius k vester in causam iudicati l & euictum fundi pignus occupauerit, iudicio eius, qui iure sententiam exequebatur, tempore potiores estis m. Nam cùm

480/C.IV.K.5-4, 2115-2116
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

titulorum sunt: vt *hic, & supra vt in poss. legat. l. si postquam.* secus si sunt eiusdem circa lit: vt *ff. vt in poss. legat. l. a. cum. §. si plures. & § qui prior. &* hac ratione non obstat, *supra de bon. author. iudic. possid. l. final. & ff. de bon. authorit. iud. possiden. l. item si mutus*, in principio. ADDITIO. Pro clariore intelligentia iterum, distinguat breuiter: Quandoque plures creditores pretendunt ius in pignore conuentionali, & tunc regulariter prior tempore, potior est: vt *C. potior. in principio. ff. eodem.* Fallit in casu *l. sicut. & authentic. ibi posita. supra eodem.* & in casibus not. *ff. sol. in l. domestici.* Quandoque plures creditores pretendunt ius in pignore pretorio, & tunc aut sunt eiusdem tituli, & concurrunt: vt *l. hoc. ff. de bon. author. iudic. possiden. & l. ut. eod. ff. de pignor. & § qui prior. in fine. alleg.* si vero sunt diuersorum tituloru: tunc qui prior est tempore, potior est in iure: vt *hic.* Quandoque quidã creditores pretendunt ius in pignore conuentionali, quidam in pretorio: & tunc habet locum *l. si postquam. supra.* vt in *poss. legat.* De materia istius *l.* dic vt plene est per Dy. *in ea que prior. de regul. iur. lib. vi.*

a ¶ *Tempore.* aeris regulam, vt *l. a. & l. si fundum. & ff. eod. l. potior. & l. 3. pensi. & l. sicut. & l. diuersis & supra ad Macedo. l. si pecuniosus.*

Cum reipublicam.] CASTR. Patet mens cum republica contrahentes herede eius conuocato, & condemnato, missa est reipublica in possessionem non solum eorum meorum, sed & hereditariarum prefertur alias creditoribus, puta: Dicunt quod sic. VIVIAN.

a ¶ *Reipublicam.* Chirographarij creditores concurrit exemplo reipublicæ: quę illis præfertur, siue sit prior, siue posterior. *l. pen. ff. de prio. cred.* Id enim priuilegium Reipub. non habuisse, nisi id ei nominatim cõcessisset princeps, docet exemplo Plinij ad Traianum. *de annul.* CYNAC.

b ¶ *Cum reipublicam.* nota: b enim ciuitatem dicit rempublicam. *ff. de publicana. l. fin. & hi. § præterea.* Sed arga. contra *ff. de verb. sign. Lauro. qui colligat.* ACCVRS.

b Reipublicæ appellatio generalis ciuitatem etiam vrbem comprehendit: et sic mouet Glo. *hic* ad 4. in prin.

bb ¶ *Sententia.* Sic *l. 1. ff. de exhiben. vel ducend.* CYNAC.

c ¶ *Concordia.* Iura pro republica contra heredem.

d ¶ *Cum beneficio.* id est, cum deductione. & hoc casu tu, vel pater tuus potuerit petere separationem c cum fisc hereditarij creditores. Vel cũ *Authent.* id est, *hoc Codice.*

c Separatio. vtis, ista separatio locum habet in bonis hereditariis creditoribus.

de pignote vtraque pars contendit, præualet iure, qui præuenit tempore *. PP. V. Id. Maij, Duobus, & Aspeis Coss.

Respublica missa ex causa iudicati, præfertur creditori, qui contraxerat cum defuncto in possessionem non misso. BAL. Vel sic: *Habens ius pignoris in re præfertur agenti personali actione.* BART. Vel sic: *Creditor, qui iudiciale pignus ab fiscoinam est consecutus, præfertur priori filium personalem actionem habenti.* SALYC.

III. *Idem A. Sylvano.*

CVm † respublicam a b Heliopolitanorum propter emolumentum sententiæ g c in rerum tam heredis quàm hereditariarum possessionem missam esse proponas, intelligis, quamuis pater tuus cum Somano d contraxerit e: tamen si personali actione, eum habuit obligatum f, præponi respublicam iure pignoris in his, quę ex auctoritate eius, qui iubere potuit, seruandi iudicati causa occupauit. PP. II. Id. Decembr. Lecto II. & Cereale Coss.

Priuatus prior tempore præfertur reipublicæ, quia est posterior tempore. BALD. *Eodem modo præfertur rex, & imperator.* BALD.

IV. *Idem A. Varo.*

SI fundum pignori accepisti f, antequam reipublicæ obligaretur: licet prior es g tempore: ita potior es iure. PP. V. Id. Octob. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Prior creditor non tenetur offerre posteriori: sed posterior potest offerre priori. BAL. Vel sic: *Prior creditor non habet necesse offerre secundo: sed secundus offerens primo, confirmat sibi pignus.* BART.

V. *Imp. Alexand. A. Sopatro.*

PRior quidem creditor compelli non potest h tibi, qui posteriore loco pignus accepisti, debitum offerre: sed si tu illi id omne quod debetur solueris: pignoris tui causa fiet mabitur. PP. III. Kalendas Maij, Maximo II. & Paterno Coss.

Presidentis generalis facit, vt prior tempore præferatur habenti

do. & hoc casu non vt *ff. de separat. l. in primis.*

e ¶ *Contraxerit.* priuilegium reipublicæ.

f ¶ *Si personali actione.* Alias, si tantum, rectius, vt sic sensus: si ratorem fuerit chirographarius creditor. CYNAC.

g ¶ *Obligatę.* non autem accipit pignus. & facit ad hiſtam *ff. in l. si pignus & l. si vero.* ACC.

h ¶ *Prior quidem.* Contra *l. fundum.* CASTR. Sic fundum obligatum quis prius mihi, quã reipublicæ, ego præferendus sum. VIVIA.

g ¶ *Accepisti.* scilicet specialiter secundum quosdã vt Bart. *l. de pignoribus. ff. l. 14.* quod non placet: immo & si generaliter: vt *l. de remiss. pign. l. si ignorante. & ff. eod. l. fin. & l. de iure dotium. & l. de priuileg. fisci l. 49.* præmissis his etiã est in priuato, cui generaliter prius. nam seruitutes, cui specialiter aliquid obligatur, præferuntur *l. in his § generaliter*, ergo & fisco: vt * *dicit, ff. l. si pignus.* ACCVR.

h ¶ *Prior.* Narrantes hypothecarius ordo seruatur, etiamsi aduersus fiscũ & reipub. CYNAC.

Prior.] CASTR. Creditor primus non compellitur soluere secundo: sed secundus debet offerre primo: & si vult sibi offerre, pignus suum cõfirmabit.

h ¶ *Compelli non potest.* si tamen vult, potest: vt dixi *supra eod. l.*

Si generaliter.] CASTR. Si tities obligauit mihi omnia bona sua generaliter: postea obligauit Seio quædam ex his specialiter: ego sum potior. nec si eandẽ rẽ, quam secundo obligatã, ante pignoris distractã, cũ ab eo pignore auocare non potuit. SOCI.

i ¶ *Qui autem diuersis vicibus. l. qui generaliter.* Sed contra *supra de pign. l. quidam.* Sol. sibi specialiter habebat: vt ibi dixi.

k ¶ *Inquisitum.* vt *ff. de requisitionibus. l. fisci debitores. & ff. de distract. pign. l. diem prior. & ff. de offic. & edict. l. fin. in fine.*

Licet.] CASTR. Qui prior est tempore, potior est iure. falsa in eo, qui obligauit omnia bona sua præsentia & futura: & postea à secundo motus accepit pecuniã, & ex ea fundum comparauit, & conuenit, vt illud prædium ei esset obligatum: quia potior erit secundus. ACCVR.

l ¶ *Idem.* Idem in No. 79. Iustin. CYNAC.

l ¶ *Potiores.* Singulariter vt *l. anon. l. 4. in fin.* quæ facit vt hic, & dicta ibi tenent in *l. domesticis.*

m ¶ *Consensit.* C. celebrandis festis si non consenserit vt *l. de pign. l. quidam. §. fi.* Alii dicunt hoc *l. de pen. l. interdum. & ff. eod. tit. authen. quo iure.* quòd eo ipso, quod * ex mea pecunia comparatur, mihi est obligatus:

a Obligatus mihi non est ex mea pecunia empta.

480/C.IV.K.5-4, 2117-2118
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2119-2120

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tum publicum, & perat eandem rem: ipse præferetur, licèt prior sit: nisi prisca scriptura etiam testium subscriptione fuit munita. Vivian.

a ¶ *Secretò* quia non sine publica.

b ¶ *Necne.* id est, vel non.

c ¶ *Pacificendi.* hoc est generale: cætera specialia sunt. Vel dic pacificendi de non petendo, & gratis. Accvrsivs.

d ¶ *Ideòque.* etiam ea dicuntur ἀκριβεῖς, ἀκριβῶς ἰδιόγραφα quasi ἴδια χειρὸς γεγραμμένα. Zon. t. & 141. Cvjacivs.

e ¶ *Notarij.* non * tamen in forma publica scribentis: quia neque dicem, neque confulem, neque alia, quæ faciant publicam chartam, ibi ponit.

f ¶ *Notarij.* Notarij sunt scribæ, qui ad scribendum operas suas locant. Cvjacivs.

g ¶ *Ipsorum.* contrahentium. Accvrsivs.

h ¶ *Tabellæ.* Recipe ea lum *Lvdi. sup. de cvrat. per.* Nam nunc cellæ requiruntur. Cvjac.

i ¶ *Adhibita.* id * est, rogatis: vt *ff. de testibvs. l. sed solum.* sed falle *supra de testibvs. authent.* rogati.

k ¶ *Conditionales.* quoddam * genus notariorum erat, qui conditionales vocabantur.

l ¶ *Tabularios.* Non idem est tabellio, & tabularius. Tabellio is enim est, qui ex mandato partium contractus conficit, & postibus edit de quibus in No. 44. Suidas in verbo μαθίκιον. & in verbo ὑφηγητὴς. Tabularij sunt servi publici, servi civitatis, aut Reipub. qui sunt additi tabulario civitatis, & rationibus civitatis scribendis. Hi, etiam in privatis contractibus adhibentur, & plerunque pro imperitis literarum contractus privatos scribebant. Non. † Hodie liberi sunt olim erant servi. *I. generali. infra de tabvlar.* Vide conditionaliter in hac *Idiotarius*, & *ad defensorem. infra de iure fisci*, quia erant servi publici huic conditioni addicti, & mancipati, nec ad alias militias pervenire possunt. Cvjac.

m ¶ *Suum robur.* Sed quod esset suum robur. Dicunt quidam non intelligi legem illam. 2. Aldr. dicit quodcunque robur dicam, corrigitur per authenticam hic positam: vt debeant hodie tres * testes adesse, & subscribere: sed illud quantum ad comparationem, ve vbi dicet. 3. Ioann. dicit quòd loquatur hac lex, cùm plures creditores agentes personali actione postulant se mitti in possessionem: inter quos est vnus, vel plures, qui idoneitatem profert, quam constat debitorem confectam. tunc enim pariter cum aliis admittitur, qui habent publica instrumenta: & petet cum eo dari curatorem, & distrahi bona: cùm illi nequeunt negotiari, neque dicere hanc creditorem esse. Si verò non constaret à debitore confectam, vel subscriptam, nec sufficeret ad condemnationem tala scriptura. Tertiò, vt P. dicunt hanc legem fatuam: quia contra omnia iura dicit, quòd privatæ * scripturæ creditur: vt *supra de probationibvs. l. instrvmenta, & Exemplo.* Nam aut constabat ita esse, vt dicit charta: & tunc etiam sine ea probatur: aut non: & tunc non probatur, cùm sit privata. Sed certè illa loquitur quando sine causa facta fuit confessio. 5. Quarti dicunt, quòd hoc constabat de debito: sed dubitabatur quæ esset in pignore positi. Tu † die plenius, quòd loquitur hæc lex quando ex

secretè * fieri, interuenientibus amicis nécne †, transigendi, vel pacificendi ‡, seu fœnerandi, vel societatis coeundæ gratia, seu de aliis quibuscunque causis, vel contractibus conficiuntur, quæ ἰδιόγραφα a Græcè appellantur: siue tota series earum manu contrahentium, vel notarij * β, vel alterius cuiuslibet scripta fuerit: ipsorum * tamen habeant subscriptiones: siue testibus ϒ adhibitis ‡, siue non: licèt conditionales: ‖ * sint, quos vulgò tabularios ζ, appellant siue non, quasi publicè conficiptas, si personalis actio exerceatur, suum robur * habere: decernimus. Sin autem ius pignoris, vel hypothecæ ex huiusmodi instrumentis vindicare * quis sibi contenderit: eum, qui instrumentis publicè confectis nititur, præponi ‡ [decernimus] etiam si posterior is contineatur: nisi fortè probatæ, atque integræ opinionis sit tum, vel amplius ζ virorum subscriptiones eisdem idoneis * contineantur: tunc enim quasi publicè confecta accipiuntur. Data Kalend. Iul. Constantinop. Martiano, & Zenone Coss.

causa fuit confessio: vnde in aliis statim, in mutuo & dote post aliquod tempus præstatur: vt *supra de non nvmerata pecvnia. l. generaliter. & l. sacrosanctis. & supra de dote cauta. non nvmer. l. final. & in authentic. ibi posita*: & ideò aute dicit, suum robur. hoc tamen debet constare, quòd partes scripserint: vel subscripserint. Vel quia hoc confitetur ille, contra quem producitur: vel quia probatur per testes rogatos, vel non rogatos: & hoc cùm agit creditor actione personali contra debitorem, in cuius præiudicium est facta: licet si agat contra alium creditorem hypothecaria: quia habet publicum instrumentum: *arg. contrario supra de donatis. authentic. sed nvm.* tunc enim quia publici instrumenti plenior est probatio, nec præiudicium erdit, nisi habeat sublitutionè tali tellium. Si autem exerceatur contra alium, qui nullum, vel non publicum habet instrumentum, vincit: si vero nulla causa constaret: non valet etiam ad personalem obligationem: vt *dicta l. supra de probat. l. instrvmenta. & ff. de probationibvs l. cùm de indebito. §. penult.*

n ¶ *Habere.* id est, obtinere.

o ¶ *Vindicare.* per hypothecariam. Accvrsivs.

p ¶ *Præponi.* scilicet decernimus, etiam si contrahatur in tali scriptura prius alteri pignus obligatum, secundùm Ioann. & hæc vltima litera præualet.

q ¶ *Integræ opinionis.* Nam tunc habentur pro publico. Cvjacivs.

r ¶ ¶ *Vel amplius.* Vide scripta ad *l. 2. sup. de rebvs.* Cvjac.

s ¶ *Eidem idiochiis.* Et sic nota: *Cautio privata tam trium vsqve testium.*

SI quis vult cautè deponere, non soli credat accipienti scripturæ: sed adhocet etiam testes idoneos, & fide dignos non pauciores tribus *. Sed & si quis aut mutui instrumentum, aut alterius cuiuspiam contractus fecerit, & noluerit hoc specialiter in publico confiteri: non ex ipso videatur credibile *, quòd scribatur super mutuo documentum, nisi etiam trium testium adhibeatur præsentia fide dignorum, vt fide veniante, & subscriptionibus propriis attestentur, sine alij quidem testificentur: quia eis præsentibus confectum est documentum: fidem eandem ex vtraque causa percipiat †: si tamen quisquam aut deponens, aut mutuo. Hoc est, tas nuda quod cautio publicè facta.

SI quis. Cauis. Authenticum istam constitutionis ad legem C hoc modo in l. C. dicitur quòd non datur præsens scriptura contra secundum creditorem, qui habet publicam scripturam, si non habeat subscriptionem trium testium. In authentica ista loquitur cùm contractus excedit summam vnius libræ auri: & agitur inter contrahentes, vt inde fiat scriptura: id est, contractus celebretur in scripta, &c. quia vult illam scripturam producere ad probationem. vnde in authentica ita dicitur: Si volo apud te deponere vnam libram auri, & agitur quòd fiat inde scriptura: vel si volo eorum celebrare aliam contractum, scribere, volo tibi mutuare libram auri: & agitur quòd de hac fiat scriptura: debeo adhibere tres testes hæc dicunt: si non adhibeantur tres testes, nec hanc instrumento habetur: nec ad probationem ponere producti. Vvlca.

a ¶ *Probet.* loquitur quando excedit libram auri, & fit contractus in scripta, vt ex ea scriptura fieri comparatio possit: nec est opus quòd scribantur testes, si ad priuatam scripturam probandam fieri debeat comparatio. Sed si ad eam improbandam, tunc sic: vt *supra de fide instrvm. l. comparationem.* Accvrs.

o ¶ *Creditis.* quasi comparationem, vt dixi: duo enim scribentes, qui dicant se interfuisse depositioni factæ, plenam faciunt fidem. nam in corpore huius authenticæ dicitur quòd faciant probationi non minùs ac authenticam hanc.

p ¶ *Percipiat.* in matteo post binarium: in aliis causis addetis septem vel *l. de non nvmerata. l. generaliter. & l. in contrahendo.*

480/C.IV.K.5-4, 2121-2122

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2123-2124

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2125-2126
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HIS, QVI IN priorum credit. &c.

a Creditor. bis.

DE HIS, QVI IN PRIORVM CREditorum locum succedunt.

TITVLVS XIX.

Hic titulus partim est similis superiori: & quod in illo habentibus posteriores creditores hypothecarios in locum priorum ipsis iure succedere offerendo eis, & soluendo pecuniam debitam, & ff. eod. l. 1. §. 10. idem in hoc proponitur, l. 4. & conficitur, cum ibi omnia in l. 1. huius tituli ex ff. l. 1. titul. superioris. Sed hic ex quoque traditur in hoc sic ait Ia, quorum pecunia, cum creditores non essent priores creditores hypothecarij dimittuntur, in locum eorum succedunt. Et ideo dicitur non eodem prorsus modo, quo posteriores creditores hypothecarios in eorum priorum succedere in, qui cum creditores non essent, pecuniam absoluerunt, & soluerunt pro rebus creditoribus hypothecariis pro aliorum vt hic soluerunt, creditoribus debitori succedere confertur, licet hoc ipse, quod soluendi pro alio, vel ei credendi pecuniam sit causa, inciperit esse creditores ex causa negotiorum gestorum, vel ex causa mutui. non enim succedunt in ius pignoris, quod illi habuerunt, quod dimittunt, nisi in soluenda pecunia auctoritate iudicis pignus in eos transferatur. sicut in credendo ne pacti sint, vt in eorum ius, & locum succederent: quia tunc in priorum ius locumque succedunt: non vt posteriores quidem, qui offerendo ipsi iure succedunt, vt supra dixi: sed ex auctoritate iudicis, vel ex consensu vt l. 1. hoc tit. quo ait non omnimodo: quia simul succedunt, vt habeant alterum Paulinum, quam ille habuerunt, quo suo pecunia dimittunt. ex eorundem quorum ipse hunc tituli, & superioris prima lex. Imperatorum Constitutione. l. 10. § 1. l. 16. D. qui in fr. cred. id est habeant priuilegium in alterius persona habent. quod ille habuerunt. l. 1. D. de cess. bon. l. 8. versic. 6. eorum. D. de reb. auct. iud. poss. non etiam vt habeant iura hypothecarum, & in eo priuilegio temporum, quo ille habuerunt, nisi in eo nominatim transigitur fuit auctoritas iudicis, vel consensu debitoris, vt docui Obs. 18. cap. 40. vnde in l. 1. huius tituli. Iure successit: sic interpretor, cessione, & translatione pignoris facta auctore iudice, vel consensu debitoris, qui tempus consensisse intelligitur, non tantum si nominatim consensit, vt cetera pecunia creditor dimitteretur, si soluere locum illius verbum etiam si debitor vendidit rem pignori obligatam, vt ea pretio creditor dimitteretur. l. 1. quo tamen casu inferioribus creditoribus ius non offerendi competit. l. 3. D. de distr. pig. quia nihil refert debitor rem primi obligatam alij obligauerit, an vendiderit, cum pecunia peruenit ad priorem. nam vtroque casu inferioribus creditoribus ius offerendi auferit, vel creditori suum, qui in prioris locum succedit. CYAC.

Secundus creditor, cuius pecunia peruenit ad priorem, non succedit in hypothecam prioris creditoris, nisi aliter fit, quod succedat in ipsa. BALD. Vel sic: *Extraneus, cuius pecunia hypothecario creditori per debitorem est soluta, in eius locum non succedit, nisi sub hac pacto ei crediderit.* SALYCET.

1. Impp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. Marcellino.

NOn ommodo succedunt in locum hypothecarij creditoris bi, quorum pecunia ad creditorem transit. Hoc enim tunc obseruatur, cùm is, qui pecuniam posteà dat, sub hoc pacto credat, vt idem pignus ei obligetur, & in locum eius succedat.

Quod cùm in persona tua factum non sit (iudicatum est enim te pignora nō accepisse b) frustra putas tibi auxilio opus esse constitutionis nostræ ad eam rem pertinentis. PP. Idib. Iul. Pompeiano, & Anico Cos.

Filius emancipatus soluens pro patre ea palla, vt succedat in hypotheram prioris creditoris, idem

ius consequitur, quod ille habuit: & posteà heredibus patris creditoribus antefertur. BALD. Vel hic: *Filius soluens filio pro patre, vt in eius locum succedat, consequitur ius pralationis, & hypotheca, quod habebat filius.* SALYCETVS.

21. Imp. ANTONINVS A. Feliti.

CVm pro patre, in cuius peculiare non eras c, pecuniam fisco inuleris: & iure d priuilegio eius succeſſiſti e *: & eius locum, cui pecuniam numerasti, consecutus es: nec hi creditores patris tui, qui personalem habuerunt actionem, vel cum eo posteà sub pignoribus contraxerunt, pignora tua te ignorante distrahendo, iuri tuo aliquid derogauerunt. Vnde intelligis, si quid tuo nomine f te absente ab actoribus g § tuis solutum est h: vt indebitum numeratum ȝ retituì i, pignoráque tibi nexa * persequi te posse. PP. Kalendas Octobr. Romæ, Sabino II. & Anulino Cos.

Emens à debitore rem alteri obligatam cum palla, vt ex pretio soluatur creditori: pretio ab soluto, succedit in locum illius. SALYCET.

Cùm habeant priuilegium fiſci. CYACIVS.

bis, quibus ille præferebatur: vt ff. quæ res pignori. l. penult. & Vnic. & ff. Vnic. idem in priuilegio personalium actionum: vt ff. de cas. bo. l. 9. vel etiam sine tanta solennitate in hoc priuilegio succedit, si solennitatis pecunia peruenit: vt ff. de priu. cred. l. 8. versic. 8. & 9. An autem eadem hypotheca in essentia sit, quæ datur secundo, quæ fuit & prima? Resp. non sed per omnia est similis: prima enim solutione fuit soluta: nec hoc etiam dicit ff. quæ res pign. ob. pof. l. Aristo.

c Vm.] CASVS. Si filius emancipatus pro patre debitore soluit fisco, hoc pacto, vt in locum, & priuilegium fiſci succedere: an sit potior aliis creditoribus, quibus præferebatur sicut Dicitur quòd non: sed & ille pignus debuerunt: filio non potuerunt præiudicare. & hoc in secunda. Si vero procurator filij procuratione aliis solueris, vel & pecuniam pro recuperandis pignoribus distractis dederit, eam repetet per condic. indebi. & hoc in tertia.

d ¶ Non ero. aliis quòd tu solueres, ipse solutio videtur: vt ff. de pig. act. l. addicere. §. fin. RECVS.

e ¶ Iure. id est, pacto hoc in pactum deducto.

f ¶ Succeſſiſti. Cessione, & translatione iuris facta, quia fisco soluisti. CYAC.

g ¶ Successis. per pactum: vt ff. de priuil. fiſci l. ff. de l. fi. com pecuniam.

h ¶ Tuo nomine si nomine debitoris soluisset, non posset repeti à creditoribus, qui suam recepissent: vt ff. de condic. indeb. l. si pecus. & §. 1. Gel. respectu.

i ¶ Distrahens. vel procuratoribus.

k ¶ Actoribus. Actores sunt serui, quibus domini summam rerum suarum committunt. Graeci ἐπιτρόπους vocant. Hi domus rationē administrant. Vide notata ad hanc l. CYAC.

l ¶ Solutum est. vel condictoribus, vel aliis emptoribus pro pignoribus distractis recuperandis.

m ¶ Numeraſti. Oppos. l. * supra. repetitio ff. de cond. indeb. Nam debitores creditum accepisti eorum efficiunt, quo ergo tuciùs teneatur conductione indebiti? Vide solut. in d. l. repetitio. cui & opponitur l. 8 pecunia. §. 1. and. quæ facit cum hac l. vide scripta hic ad l. 1. §. de cond. indeb. CYAC.

n ¶ Actiones. vt l. de cond. indeb. §. 2 patre. ADDIT.

480/C.IV.K.5-4, 2127-2128
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si priores.] Cassius Titius habebat duos creditores: cuilibet eorum eadem res obligauit: vni primò, alij postea: debitor eam mihi vendidit, & ex ea pecunia satisfactum est primorum locum, & ius primi successit: & me adhuc sibi posteriorem posse tueri tanti: & adhuc ita omnes, adhuc sint quos primus se tueri posuit.

a ¶ Remisit te dicit, ab ipso debitore.

b ¶ Interpositè non vt rem habeas obligatam, sed vt rem tueri possis contra omnes, vt ipse potuit: vt hic, & ff. qui pot. in pign. hab. Quare à debitore. Secùs si emisset à creditore: quia tùc nulli esset ius offerendi: vt l. cùm l. 1. & ff. de distract. pign. Lelius Priscus. & facit ad l. illum. C. rem alien. pig. non interdi. l. 3.

Si prior.] Cassv. Consensisti cum fisco, & eandem ei obligasti: deinde eandem mihi obligasti, si offeram fisco debitum, in tuto eius facce-dam, & ego potior aliis creditoribus. Vivian.

¶ Dele notis casum Viviani, Respondi, Respub. non habet tacitam hypothecam: qua in re differt à fisco. Cviac.

c ¶ Si prior. aliàs primò. d ¶ Interpositè. vt & superiora de pign. l. secundum. & supra eod. l. 1. & l. prior. & infrà de distra. pign. l. si priusquam.

SI ANTIQVIOR creditor pignus vendiderit.

Qualiter in tuo prioris creditoris, vel per pactū, vel solutionem aliquam succedat, dictum est, nunc autem suppono qualiter succedere per venditionem &c.

Si vendidisset.] Cassv. Si prior creditor pignus tibi, & mihi posteriori loco obligatā lege, vel pacto vendiderit, ego secundus adversus emptorem non habeo hypothecariam. Si verò debitor eam primo creditori in solutū dederit: remanet mihi tuitio pignoris: sic tamen debitor primo creditori rem obligatam perfequi potuit, & debitum priori creditori dabat.

e ¶ Si vendidisset, alicui extraneo, non secundo creditori, vel fideiussori: vt ff. de distract. pignor. vbi plura. & l. 3. & Lelius Secundus. in hoc locum. Angel. Magnif. de pignor. quæst. 200. & ibi Paul.

f ¶ Tibi. secundo creditori.

g ¶ Posseßori. id est, priori creditori.

h ¶ Odiosum. immò non videtur necesse aliquid offerri: quia propter distionem in solutum

III. Imp. Alexander A. Valenti.

Si priores creditores pecunia tua dimissi sunt, quibus obligata fuit possessio, quam emisse te dicis a, ita vt precium peruenirent ad eosdem priores creditores: in iure eorum successisti b: & contra eos, qui inferiores c illis fuerunt, ista defensione te tueri potes. PP. Kalend. Februar. Iuliano II. & Crispino Coss.

SI ANTIQVIOR CREDITOR pignus vendiderit.

TITVLVS XX.

Hoc etiam sic est partis XVII. quo ostenditur quantum interesse debitor distrahat pignus, an antiquior, potiorq; creditor. nam si antiquior creditor consensit vendi distrahiq; id nequit debitor, neque inferior creditor obiecta pecunia emptori euincere potest. l. 1. & 2. hoc tit. l. 3. D. de distr. pig. l. 1. l. 6 pig. dat. Sit. quia sera obiecta, & interpellata est, & distractio rei facta à creditore potest, etsi non à toto pignorum coetu. Dicit extraneum. nam si secundo creditori pignus distrahat primus, certus secundus esse debet, vel quod idem est, si solutum det antiquiori creditori vel si vendat cum autoritate creditoribus integrum est suo offerendo pecunia emptori. l. 1. hoc tit. quod simile quo dicit titulo superiore. Cviac.

Lecta est sed in aliquibus singularis & hoc dicit. Emptor à priore creditore à secundo inquietari non potest: sed si primus creditor cessit à debitore, consentiri potest hypothecaria per creditorem secundum, obstat debito. Bald. Vel sic. Non dicit secundo priori creditori, non potest per sequentes retractari, sicut si ipsi creditori primo pignora sint vendita, vel in solutum data. Bart.

I. Imp. Alexand. A. Athenienſi †.

Si vendidisset e, qui ante pignus accepit: persecutio tibi hypothecaria superesse nō potest. Cùm autem debitor ipsi priori creditori eadem pignora in solutum dederit, vel vendiderit: non magis tibi f persecutio adempta est, quàm si aliis eisdem res debitor vendidisset: sed ita persequenda res obligata audieris, si quod eidem possessori g propter precedentis contractus auctoritatem debitum est, obtuleris h. PP. Id. Maij, Agricola, & Clementino Coss.

Post rem venditam iure creditoris, cessat ius offerendi. Bald. Vel sic. Non conditione pignoris à creditore legitimè facta, non potest debitoris reuocare precium vel debitum offerendo. Salyc.

II. Imp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Rufinæ.

Obligata pignoris iure creditore recte i distrahente, post debitor emptori precio offerens, vel creditori, quod debuit, euincere non potest k. S. XVI. Kalend. Ianuar. AA. Coss.

Proteſtatio mihi non haberetur, non absq; pœna iuris habita. Bald. Vel sic: Sine obligatione non potest creditor secundus pignoris vendigionem impedire. Salyc.

III. Idem AA. & CC. Theophilo.

Quominus creditor, qui antea pignus accepit, distrahat: non offerendo l secundus priori debitum, interpellare m non potest n. Dat. VI. Kal. Aprl. CC. Coss.

SI COMMVNIS RES PIGNORI DATA SIT.

TITVLVS XXI.

Vt rei aliena inuito domino, pignus non constituit: ita rei communis pro parte soluta non constituitur nullum pignus communi dante hoc tit. quia ea pars alienari non est, & nemo ex facto plus parte sua alienare, aut pignorare potest. Cviacivs.

deßit esse debitum. Sed certè non est ita: quia sic sua diligentia ei nocuerit, quod esse non debet: vt ff. de separat. l. debitor. & ad hoc ff. qui pot. in pign. l. vt. in princip. Vel die quòd non videtur recessisse ab obligatione prima, si reuocabilis effet datio: vt ff. de solu. l. si quis alium. ¶ Sed quomodo * secundus audiret etiam primum, vel offerendo, vel vllo modo: cùm primus sibi in pignore præsideret? Respond. quia licet debuisset facere primi creditoris conditionem deteriorem, adsciendo secundo: vt ff. de separat. l. 3. in principio. & facit ff. de distract. pignor. l. si creditor. §. 1. & supra de actio. & obligat. l. si à creditore. & T. de reputd. hæredit. l. si patrona. & ff. de excep. rei indic. l. penult. & T. tit. l. 1. & pa. & fine.

Obligata.] Cassv. Creditor si iure pignoris, hoc est, pacto, vel lege distraxerit: debitor post pecunia emptori offerens, vel creditori debitum, pignus ab emptore non euincet.

¶ Iuste. ex pacto b, vel ex lege: vt Iustè. quidam li §.

¶ Quid autem si non rectè? quia ante tempus? Respond. habet emptor exceptionem, nisi sibi satisfaciat: vt ff. de venditione l. emptor. etiam si sciente debitore venditum, cùm exceptio vēditoris ad emptorē transferit: vt ff. communi dividun. l. in hoc iudicio. §. pen. & de ex cept. rei ind. l. si in §. fine.

k ¶ Non potest. vt ff. de pignor. l. fi. Titia. & l. creditor. & infrà de distract. pignor. quæ à creditore. & supra de reputd. hæred. Lucij. & supra de actio. & obligat. l. si in solutum. & supra quæ pa. in pign. hab. l. si generaliter. Sed fallit c in casibus, in quibus audiret debitor etiam vēdito pignore: vt ff. de pignor. act. l. si cum vendentis. in princip. & ff. de distra. pign. l. si creditor in princ. & §. illud.

Quominus.] Cassv. Secundus creditor non potest impedire quominus prior creditor vendat pignus, si debitum pignori non offerat.

m ¶ Non offerendo. Nihil interpellat distractionē non offerendo. Ergo offerendo interpellat, si ante distractionem offerat, l. si confessum. ff. de distract. pign. l. 1. & 2. hoc. Cviac.

l ¶ Interpellare. à secundo creditore.

m ¶ Non potest. sic infrà de liberal. l. nisi offerat, conuincat, & denotauerit. Angel. Tabie. vend. pign. simple. l. 3.

SI COMMVNIS res pignori data sit.

XXx 3 Prætor.]

a Creditor secundus quandoque cogitur primum satisfacere.

b Pignus male distrahitur ex pacto, vel ex lege.

c Debitor audiri quandoque vendito pignore.

480/C.IV.K.5-4, 2129-2130
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Frater vnius non potest obligare alterius fratris portionē: sed suam propriam sic. BAL. Vel sic: *Communem habens in re, suam partem potest obligare, non sic.* SALYC.

Imp. ANTONINVS. A. Vrsulo.

RATER vellet sicut vobis inuitis portionem vobis competentem obligare non potuit[a]: ita suam dando[b], obligationem creditori quæsiuit[c]: vnde intelligitis contractum eius nullum prejudicium[d] dominio vestro facere potuisse. Accepta III. Kalend. Decemb. Messala, & Sabino Coss.

DE PRÆTORIO PIGNORE: ET VT IN actionibus debitorum missio prætorij pignoris procedat.

TITVLVS XXII.

Regula proposita tit. XVII non tantum in re pignore locum habet, quod ex contractu, vel ex paciscendo: & vtrumque capit: sed etiam in prætorio pignore, de quo ad hoc tit. maxime: & non sint eiusdem modi creditores: vt l. 1. & 3. eod. tit. *Et adeo hypothecaria permittit etiam ad prætorium pignus* vel l. 1. hoc tit. *quibus verbis videtur apparere ab hoc tradium, quæ est parissima de actione hypothecaria non esse aliam in possessorio de prætorio pignore, licet eam de re mobili actionem sic superiore lib. tit. LXXIII. nam prætorium pignus est, quod missio in possessionem rerum annotatarum venit ex debitore* (vt l. 1. vers. 1.) *qua sit ex edicto, conditione, pœnæ stipulatione decernente creditorem, cui non soluitur, aut remittente, aut cessante, mittit in possessionem bonorum, vt pignus habeat, quousque soluatur creditum, & hoc verbum, missione, quod est in hac materia, & l. 1. demonstrat sicut & l. missio. D. qui in quib. Denique prætorium pignus est, quod non à debitore sed à prætore ex edicto creditori datur & decernitur, vt ei in tanto sit creditum, missi creditores in possessionem bonorum, vel quasi possessionem. nam & Iustin. l. 1. confirmat prætorium pignus constitui in nonnullis casibus prætore solente vt & actionem debitoris creditori pro pignore habeat, & persequatur, quod ante Iustinianum non obtinuit, nec enim missus in possessionem omnium bonorum acquirebat etiam nomina, nec mili exercebit rebus corporalibus, l. 6. nullus. D. vt in poss. leg. At ex Constitutione Iustiniana cuilibet missio in factum ad instar actionis in vtilem nomina dabitoris. Quod item confirmat l. 1. vt si creditor amissa possessione, in quam ex fœmandæ causa iure prætorio missus erat, eam persequi, & recuperare posse videatur actione hypothecaria, hoc quoque videtur olim non obtinuisse. nam qui meruit in possessionem eo fine obtinendæ rebus debitoris sibi commodo, & securitate causæ, & in ea cultodia diligentia exigitur, quam si non prætorium, sibi impetrare debuit, quæ non fœmandi pignus prætorium, quod impetrauerat.* CYIAC.

Pignus cadit non sic in res corporalibus: sed etiã in nomenclatis debitorum. BALD. Vel sic: *Pignus prætorium potest à iudice constitui tam in corporalibus, sed etiã in incorporalibus, & actionibus.* SALYC.

Imp. IVSTINIAN. A. Iohanni P.P.

SI prætorium pignus quicunque iudicet dãdum[e] alicui perspexerint: non solum super mobilibus rebus, & immobilibus, & se mouentibus[f]: sed etiam super actionibus, quæ debitori competunt, præcipimus hoc eis licere decernere[g]. Dat. Kal. April. Constantinop. Decio V.C. Cos.

Cadens à detentione pignoris prætorij, eam recuperat per hypothecariam, an allinean. BALD. Vel sic: *Sicut pignus conuentionale recuperatur per hypothecariam, si creditor cadat à possessione: sic & pignus prætorium, nec curatur, an culpa præcesserit casum.* SALYC.

Imp. IVSTINIAN. A. Iohanni P.P.

VEteris iuris dubitationem decidentes, ad duplum genus hypothecarum respeximus: vnum quidem quod ex conuentionibus & pactis hominum nascitur: aliud quod à iudicibus datur, & prætorium[a] nuncupatur. Et cum inuenimus in conuentionalibus pignoribus, vel hypothecis non solum tenetem creditorem adiuuari, sed etiam si ab ea possessione cadat, siue sua culpa, siue nõ[x], siue fortuito casu: humanius esse perspeximus, & in prætorio pignore dare recuperationem creditori, quocunque modo possessionem amittat, siue culpa sua, siue non, siue fortuito casu. Licet enim debuerat incumbere suo pignori, ne aliquam patiatur inde iacturam: tamen ne quid amarum in creditoribus consequatur, benignius causam interpretamur, & ei[*] recuperationem β donamus. Dat. Kalend. Aug. Constantinopo. Lampadio & Oreste VV.CC. Cos.

SI IN CAVSA IVDICATI PIGNVS captum sit.

TITVLVS XXIII.

DE PRÆTORIO pignore & vt in actionib. debitorum missio prætorij pignoris procedat.

a ¶ *Prætorio pignore.* Prætorij pignus, quod missio in possess. constituit, *l. missio. ff. pro emptore*, vocatur, non quia tribuitur iubente prætore: sed quod constituatur inre prætorio ex edicto prætoris. Nã missionis huius ex edicto, *l. 3. supra vti in poss. leg.* Ergo prætorium pignus est id, non quod capitur iubente prætore: sed constituitur ex edicto per missionem, vt constat ex text. *ad princ. ibi. seq.* CYIAC.

Diuersi quidem quid prætorium est, quod datur à iudice quemque missurus. Iudicialē, quod à delegato. Vel dic, vt dixi supra qui potiu. pig. hab. l. 13. & infra d. Aff. sect. à conuentionali: vt dicimus. l. 3. prox. & ff. de pign. act. l. 13. Acc. Et continua se ad præcedentia. Quatenus per conuentionem pignus constituatur, dictum est. Videamus qualiter constituatur per imperatorem, vel per iudicem: & quo ordine, & quo se effectus Acc.

¶ *prætorium.*] CAIVS. Debitore citato, & non comparente, an debeat creditor petere in bonorum possessionem pro missura debiti declarati, quæritur? & dicitur quòd sic: & non solum in possessionem immobilium, vel se mouentium: sed etiam nominum.

a Nomen debitoris quod abundet, seu quo fraus creditoris detegit. adde quæ habes *ff. de re iudi. l. 4 Accurs.*

b ¶ *Dandum.* per interlocutorium, vel definitiuam sententiam.

c ¶ *Si mouentibus.* Secundum ordinem, quem habes *ff. de re iudi. l. 4 Accurs.*

d ¶ *Hæredis.* iudicibus.

e ¶ *Decernere.* Sed quæritur[*] an missio in nonnullis casibus? Respon. quod nomine id est, debitorem obligare non potuit[a]: ita suam dando[b], obligationem creditori quæsiuit[c]: vnde intelligitis contractum eius nullum prejudicium[d] dominio vestro facere potuisse. Accepta III. Kalend. Decemb. Messala, & Sabino Coss.

a Hypotheca in rebus debitor. mobilibus ex missione in pignus.

Frater.] CAIVS. Duplex est ius pignoris, prætorium, & conuentionale: prætorium est, quod à iudice constituitur, quando mittit aliquem in possessionem rei. Conuentionale est, quod constituitur ex conuentione, sicut ergo conducit, qui habet pignus conuentionale, potest illud reuocare à quolibet possidente. & illud administrare ille, qui habet prætorium. VIVIA.

b Pignus potest iudicialiter dicitur.

¶ *Prætorium.* vt in damno infecto, & legato relicto sub conditione, vel in die, cõm nulla præcesserit sententia: loquitur enim iudicialiter vel vtrumque iudicialiter à iudice dici potest. Acc.

k ¶ *Sine non.* sed alteritis. ¶ Et nota hic differentiæ[c] inter prætorium pignus, & conuentionale: vt not *ff. de pig. act. l. 3.*

¶ Item nota hac Lectione non ponit.

¶ Item nota, ne quid amarum, &c.

c Pignoris prætorij, & conuentionalis differentia adde Nigantium resol. de pignoribus part. 3. numer. 1. & 2.

β ¶ Recuperationem. per actionem in factum, nõ per hypothecariam. CYIACIVS.

SI IN CAVSA IVDICATI pignus captum sit.

γ Captum sit. Iudex prætoris, aut præsidis in provincia. Hoc pignus prætorium nõ vocatur, quia id non capitur iure prætorio, id est, edicto: sed extra ordinem. De capitibus pignoribus nullam exstat edictum: *l. 6 pignora. ff. de edict.* Item hoc pignus capitur, & distribuitur ex officio: id est, per apparitores, nec occupatur absque sententia lata est, *l. 1. hic*, vel si in prætorio. In hoc prætorio pignore seruantur ordo. Nã is, cuius nomine prius captũ est pignus, potior est, *l. 6 supra*, qui primus in pignore *habet*. In missione non etiam viget peritiorum ætatis. Vide supra ad tit. *qui potiores in pig.* Addatur, plerunque eos, qui non admittuntur prætorij pignoris ff. qui iudicati seruandæ causa missum in possess. non admittit, contenti empti his pignoribus, argumento

480/C.IV.K.5-4, 2131-2132
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

L.4.§.1.ff.de damn.infect. CYNAC.

Qualiter capiantur, V. de pœn. dicit: mens qualiter distrahantur, &c.

RE.] CAYET. Debitore contumaci & condemnato, iudex qui condemnauit, ideo qui satisfactionem iudicauit, præcipiet pignus vendi in eiusm poss. adhor forte missus per contumaciam debitoris citati ad compareñ: quia eadem est auctoritas iudicialis pignoris & contumacialis. vnde ficut sententiale ex partium consultione distrahi potest: sic iudiciale auctoritate iudicis. VIVIAN.

a ¶ *Iudex.* Vt constabit, sic auctoritate iubentis pignus exhiberi tur. CYN.

a ¶ *Cui ius iubendi fuit.* est autē ius ordinaria ꝑ iudicibus: vt *ff de re iudi. l. à diuo.*

b ¶ *Successorem.* olim post duos menses hodie post quatuor à tempore captionis compellebat: vt *ff de re iudi. debitori. & C. de vsuris rei iudi. l. vnic.*

c ¶ *Auctoritas* adimplenda est *ff de pig. act. l. non est mirum.* & appellatio huiusmodi obligationem facilitet ex causa mutua. ACCVR.

CVm.] CAYET. Auctoritate eius iudicis qui rem condemnauit, debet res in quam missus est adhor, distrahi: & si emptor non inueniatur, vel inuentus neque ipse solui offerat precium: debitor adhoc, & plus offerat quàm aliud infolutum.

d ¶ *Offerunt eius.* Id est, apparentes: et sic in *L. pignora. ff. de euict.* Graci ad hanc locum vertunt ωλῶν. eadem forma qua officiū pro officialibus dicimus, dixit Ammian. Marcellin. *lib.4.* Palatium pro Palatinis, ex ijs apparitoribus erant præcones. Atque ideo in *l.3. de aqua. rei iudic.* ex pignora venduntur fub hasta prætoris. CYNAC.

d ¶ *Ita dicendū.* Nota per ꝙ quem fieri debeat venditio: vt hic. & *Iulianus* ibi. & *Iulianus* ibi. & *Scæuola* iudicis fieri debet.

e Pignoris pretium ter dictis per edictos iudicis fieri debet.

Exprimitur in hoc titulo aliud genus pignoris, ad quod pertinet etiam regula tit. SED vt *l.6.* & iunc. *D.eo.tit.* & *alia quæque hypothecaria, vt opinor. Id vocb ff pignus: quod in rem fum iudicem ex hoc crudelissimi caput executor rei iudicatæ ꝓfus, & ostentatus eius, qui hoc præcipere potest: id est, magistratus, qui iudex dicitur iudicij dati, qui rem iudicauit. Præterea datur, hoc capitur præterea ac capiat creditor, hoc executio sine apparitore magistratus, l.4. hoc tit. l. 6 plus. D. de cognit. præterea ex edicto iure ciuili constituitur, hoc extra ordinem, l. 6 pignoris. D. eod. præterea in rem constituitur, hoc in personam, id est possessio pertinax rem, secundum quam iudicatum est, l. 6 & iunc. præterea datur etiam aduersus debitorem non iudicatum, hoc vero capitur tantum ex bonis iudicati. Vtraque tamen via semper datur iudicatum, vel ex qui vocit, missi in possessionem bonorum iudicati seruandi causa, l. 2. & 3. tit. 17. vel extra ordinem adhibiti, & publicè distractis pignoribus, per apparitorem: non per creditorem, & eorum modicis primum deinde immobilibus, tum nominibus ex Constitutione Anastasij, qui vrbe non seruantur in præterito pignere.* CYNAC.

Edi operatur iudicis decretum, & auctoritas, quod operatur contractus partium. BALD. Vel fici *Bona condemnati debent per iudicem capi: & distrahi aliq, quam tollere: missi in subsidium si alium non reperit emptorem iudicem: & tunc per iudicem, vel imperatorem ex adiudicatur pro iusto precio.* SALYC.

1.Imp.ANTOR.A.*Codicis.*

REt ob causam iudicati datas eius iussu [a], cui ius iubendi fuit [a], pignoris iure teneri, ac distrahi posse, sæpe rescriptum est [b]. Nam in vicem iustæ obligationis succedit ex causa contractus auctoritas [c] iubentis. PP. V. Kalen. Aug. Romæ, Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Pignus prætorium debet vendi cum iudicis auctoritate: non cum auctoritate creditoris in possessionē missi. BALD. Vel sic: *Per iudicis officium venundatur pignus in causa iudicati captum, & ad licitandum creditor, qui pignus cepit, admittitur.* SAL.

II.Imp. ALEXANDER *Valeriano.*

CVm in causa iudicati aliqua res pignori capitur per officium eius [d], qui ita decreuit [d], venundari solet, non per eum [e] qui iudicatum [e] fieri postulauit. Et si alio emptore non existente, vel existente quidem, sed non dignum precium offerente, is [f], cui iudicatum [f] satis non fecit, ad licitationem secundum constituta fuerit admissus: cuilibet alterius vices [g] ex officio emere debet [h]. PP. VI. Kal. Maij, Maximo II. & Æliano Coss.

Cum reperitur emptor, debet res in causa iudicati accepta vendi. Et si non reperitur, potest ex decreto detrahi adiudicato creditori. BALD.

III.Imp. GORDIAN.A. *Antiocho* *.

IN causa iudicati pignora ex auctoritate præsidis [i] capta potiùs distrahi, quàm iure dominij possideri conuenit: si tamē per calliditatem condemnati emptor inueniri nō potest, tunc auctoritate principis dominium creditori addici solet [k]. PP. Idib. Augusti. Gordiano A. & Auiola Coss.

SI PIGNVS PIGNORI DATVM SIT.

TITVLVS XXIV.

Creditor pignus pignori obligare potest, quod Græci dicunt ὑποτιθέναι. & plerumque id agitur, vt qui pecuniam crediturus est pignus accipiat, quo alij dare pecuniam iubeat, & credat ei, qui dare pignus promittit: pignora autem secunda obligatio tandiu durat, quandiu prima, & secundus creditor quamdiu ea durat, non tantum retinendum pignus, & ad instar hypothecariam actionem habet: sed etiam ius distrahendi: sicut primus. nec distrahitur possessio, integrum debitoris est eam reformare vbi ea permittit. l. 1. hoc tit. l. vlt. tit. 19. l. 1. 2. de distr. pig. CYNAC.

Hæc est l.no. Pignus pignori dari potest: & sic conflat in tot vsusfructibus, si tandiu duret secundum pignus, donec reluatur prius: quæ reluitur iure prioris, reluitur non successoris. Et si habēs pignoris possessionem, vendi proprietatem, non tenet venditio: quia nemine possessionē ipse vt possessa significatur. BAL. Vel sic: *Pignus potest alteri per creditorem obligari: & habens vsumfructum tantum pignoris, non potest proprietatem obligare, neque alienare secus si proprietatem haberet.* SALYC.

1.Imp GORDIAN.A. *Lampani* *, & alio.

ETIAMsi, quod pignori obligarum est, à creditore pignori obstringi posse iam dudum placuit [a]: scilicet vt sequenti creditori vtilis actio [b] detur, tamdiuque eum is, qui ius repræsentat [c], tueatur, quādiu in causa pignoris manet eius, quidedit [d].

Sed si vos vsumfructū possessionis tantummodò pignori

IN causa.] CAYET. Si debitoris tantū causa consensit, & consēsuit fecisti, & in possessionem alicuius rei fuæ missus fuerit. an potiùs distrahi debeat, qui iure dominij possidere debeat, quæritur? Et dicitur quòd sic. & calliditate rei emptor non inuentus, datur creditori in solutum.

i ¶ *Præsidis.* Sic *I. elegantes de pig. act. & I. debitor. ff. ad Treb. & l. si qui in aliena, de acquir. rer. dom.* CYNAC.

i ¶ *Addici solet.* facit *l. de iure dot. supra l. 8. & V. de exec. rei iudic. l. vnic. & ff de re iudic. l. à diuo. §. fi pofl. & nov. 1. de his qui ho. vend. poſſ. l. fequ.*

SI PIGNVS PIgnori datum sit.

Non solum à dominis, sed etiam à non dominis res obligantur, potest ab his quibus sunt obligatæ: & idem de his ponit. ANO.

EtIAM.] CAYET. Si fundum tuū mihi obligasti: an eidem alij obligare possum quæritur? & dicitur quòd sic. & quamdiu mihi res hypothecata est, tandiu secundo creditori obligata remanebit, vt sibi vtilis actio detur & hoc in prima. Si verò tantùm vsusfr. mihi obligasti: & ego alij fundum obligaui, & ille vendidit: an tibi præiudicauit si non interfuisse tua voluisti? & dicitur quòd non. & hoc in secūda. Si verò poſſ. fundo meo vsusfr. mihi obligasti. & eam iure pignoris vendidi, & de pretio fuit mihi satisfactum: nō reuocabitur vēditio. Vel pone casum alitèr hoc modo: Si lege vel pacto creditor pignus vendat, an si debitorem offerat, possit recuperare? certū est quòd non. Si ergo parte tuus fundū obligauit, neque creditor adhoc distrauit, licet alij obligauit saluo à te debito parente fundum recuperare.

k ¶ *Placuit.* vt *l. 1 pro suo. ff. de pign. à greg. §. cum pignoris. & de pignor. actio l. debitores.* Et intelligo pro tota quantitate quantum primus debitor debet, & eodem modo: vt *l. 8* dedit primus ius distrahendi, & ipse fabri: alius non: vt *l. 2 ad l. 3. & l. qua res pignori. ad pof.l. nemen.*

l ¶ *Actio.* vtilis hypothecaria. directa autem datur primo creditori. m ¶ *Repræsentat.* habet perpetuas.

* Pignus pignori potest obligari, quam de re tamen quæritur, quam dēs ore dotis, & eodem modo

b Pignori dato nemo fit creditor ea pignus denuo obligando. sic creditor ea re gr potiti, vt ipse. Si creditori debitoris. & condatio tuus vtilitatis actionis à pactione sua. l. 2 quos obligo. l. 3 debet.

Primus debitor soluit vel suo creditori, vel secundo, tollitur pignus: vt dicit l. ſ. de pign. l. ſequ. ſ. cum pignori.

a ¶ Poſſeſſionem. id est plenam proprietatem.

b ¶ Non idem. sed tunc quid obligando poſſeſſionem, vel vendendo, videtur hoc, quod in ea habebat, obligaſſe, vel vendidiſſe quod videtur ab. l. ſ. de exercitor. ampl. l. qui rationes. Econtra videtur eximius vſusfructus, cum ab eo diſcedit, ani erat primò obligatus: vt Inſtit. de vſufruct. ſ. pen. ibi, nam cessante, &c. & ſ. de iure dot. Iſa enim vſusfructuarius ſemel poteſt tamen dici creditorem, vel emptorem habere exceptionem, vel litem vti frui.

c ¶ Non conſtituit. in proprietate.

d ¶ Reſcindi. vt l. ſ. antiquior res l. obligata.

Cl medicus.] CAEPOLA. Stabilita dicitur, ſi res tibi pignori obligata ſit pro decem: & debitore non ſolutente, non vendidiſti rem: ſed alij creditori ſaciis obligaſti indubitanter ſi debitor tibi ſatisfecit pro tenuto creditore, tui pignoris tit liberatur. ad illam l. facit ſupra l. penult. ff. de pign. l. prop. ſ. cum pignori. & l. de pign. actio. l. ſi conuenerit ff. VIVIA. e ¶ Deſit. quòd potest: vt l. proc. & ſunt ff. de pign. act. l. penult.

e ¶ Soluto ei. ſi redit reddit, non potest. CYAC.

DE PARTV PIGNORIS, ET OMNI CAVSA.

TITVLVS XXV.

Ex omni cauſa, id eſt omni alia cauſa præter partum, velut operæ, aut mercedem operarum: quia de fetus tantùm pignoris in hoc titulo agitur. Caterarum rerum cauſa ſunt fructus, ſecus prouentus, & ſecundùm penſiones quia vi ipſius rei, huius cauſa videntur. Et de operis ſeruj pignoris hoc eſt præſidium l. 2. creditorem, ſi non perceperit, aut percipere potuerit, quia ſeruj in fructu ſeruj, imputare in vſuras pretium, deinde in ſortem. vt l. 1. §. 3. & vlt. l. de pign. act. l. 1. §. de diſtr. pign. Partum autem non imputat, quia non eſt in fructu, & tamen ſicut fructus ſeruj pignoris cedit pignori eſſe creditoris: ita & debitor, vel eius heredi percipientur, l. 3. §. fin. 14. ita & partus ancillæ qui ante fuit apud debitorem vel heredem eius, l. 1. hoc tit. l. Seruius. in fi. l. Paulus. §. 1. D. de pign. Nec obſtat, quod Paulus ſcribit 11. Sent. tit. V. quoniam intelligendum eſt de fetu, vel partu editi ante pignoris obligationem, vel etiam de partu edito poſt pignoris obligationem apud eum, quem debitorem, vel heredem eius, vel creditorem, velut apud emptorem ancillæ cui eam debitor vendidit ſine conſenſu creditoris. l. 1. Paulus. §. 1. nisi partus ſi appetatur l. ſi conuenerit. §. ſi fundus. D. de pig. act. & l. 1. D. de Sal. introd. dicam partum ancillæ pignoris debitum apud emptorem ancillæ propriè non venire in pignoris obligationem iure tacitè pignoris: quia nunquam fuit in bona debitoris, licèt apud eum conceptus ſicuti in vtero, quia non eſt antequam in lucem ediatur: ſed tamen in actionem hypothecariam, quæ creditor præiudicare rem pignori obligatam, vendendo etiam fetus eius rei, & fruſtra, & partus vel iure expreſſi pignoris ſi natus, vt indicat l. 1. §. cum prædium. D. de pig. vel arbitrio iudicis tamquam tacitè obligatus, ſi etiam natus, & res principali creditori adimplendo non ſufficiant. l. ſi fundus. & in vindicationem in fi. D. eod. hoc colore quia licèt in bona debitoris non quantum ſuerint: tamen reuera quæ ex eis fuit, in bona debitoris fuit tempore contractæ obligationis: conſumpta autem non venire. d. §. cum prædium. quia bona ſolo emptori abſoluta, & conſummata adquiſitionem fructuum, vel quaſi fructuum, qui nunquam venditoris fuerunt, ut nec iura hypotheca, vel arbitrio iudicis ab eo exercari poſſint. & ita ſuprædicta lege, qua opponit ar. definitioni l. Paulus, accipienda ſunt, vt etiam poſt venditionem ancilla pignoris a debitore partus semel in actionem ſeruatum, vel interdictum ſeruandum ſi natus, & ancilla non ſuſſetur, non direlta iure pignoris de quo nobis remanet, ſed arbitrio iudicis. Omnia dicta diuersum Doctorum quæ ſuperiùs fructus, vel apud quem ancilla conceptus, quam natus auctores conſeruat. CYAC.

Partus ancilla pignoratæ, pignoratus intelligitur. BALD. Vel ſic: Partus ſequitur obligationem matris: & opera mancipij pignorati percepta, & percipienda computantur in vſuras & ſortem. SALYC.

1. Imp. ALEXAND. Militibus.

RARTVS pignoratæ ancillæ in pari cauſa eſſe, qua mater eſt, olim placuit f. PP. Idib. Maij, Agricola, & Clementino Coss.

Opera vtra ſumptum excedere, extraneas debitum.

11. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. Amoeno g, & Anuleno.

CVm pignoris titulo mancipia vos obligaſſe pro mutua, quam acceptiſtis pecunia, proponatis: dediſtis: ſiquè, qui accepit, alij eam poſſeſſionem a, cuius vſufructum nexum habebat, ſine veſtra voluntate pignoraueritis: creditor eius, id b, in quo pignoris vinculum c non conſtituit c, diſtrahens, dominio vos priuare nequiuit. Quòd ſi non fuit veſtro creditori vſusfructus: ſed ipſa poſſeſſio pignorata, & ante exolutam à domino pecuniam creditor ſecundus pignus acceptũ vendidit: non poſſe vendicionem poſt ſolutam pecuniam reſcindi d, diuorum principum placitis conſtitutum. PP. Idib. Septembr. Pio, & Pontiano Coss.

Si pignus pigneri datur, dominium non amittitur. BALD. Vel ſic: Herus debitoris rem recuperat à ſecundo creditore, debito ſoluto, vel oblato. SALYC.

11. Imp. DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. Gemello.

SI creditor poſſeſſionem, quæ à parentibus tuis pignoris iure fuerat obligata, non vendidit: ſed † alij creditori pignori dedit e, examinata fide veri, poterit eam ſoluto eo a, quod ex hac cauſa creditori debetur, interceſſa præſidis prouinciæ recuperare. PP. XIII. f Kalend. Ianua. Ipſis IV. & III. AA. Coss.

DE PARTV PIGNORIS, ET OMNI CAVSA.

Titulus XXV.

Ex omni cauſa.] Cauſam hic vocat fructus, operas, & cæteras acceſſiones. CYAC.

Arrian.] CAEPOLA. Si ancilla mihi obligata, & peperit, quæritur an partus ſit obligatus? Reſp. quòd ſic.

b Partus. Nam & ſi partus pratis obligati, vt semini intelligitur obligatus. ancilla, prædia, gregi obligata.

b ¶ ¶ Plautius. hic & fructus pratis obligati, vt ſemini intelligitur obligatus. ancilla, gregi obligata. l. quamuis. & ſicut gregis: vt ff. de pign. l. prop. in principio. Sed in parte diſtinguo, an conceptus apud creditorem, vel debitorem & tunc obtinet quod hic dicitur: & ff. de pignor. actio. l. ſi conuenerit. ¶ ſi fundus infra §. an apud emptorem, ſine aliquem extraneum à quo eius creditor eam ancillam: ſed apud eum partum remanſit, & cetera non: vt ff. de pign. l. Paulus. §. ſi mancipia.

CVm pignoris.] CAEPOLA. Si mancipium mihi obligaſti pro decem, & ex operibus ſuis lucratus furto viginti: illa computabuntur in vſuras, & ſortem minuent: & ſi aliquid reſiduum fuerit de debito, illud ſolues, & mancipium recuperabis.

† Hypothecam potest creditor ſibi poſt. nam pignus datur pignori.

c ¶ Quæ. Vt & in omni cauſa. CYAC.

d ¶ In vſuras computatis. Recte, in vſuras. Nam & cùm creditori aliquid ſoluitur, indiſtincte id primùm imputatur in vſuras, deinde in ſortem, l. 1. §. pen. & vlt. ff. de ſal. CYAC.

§. ¶ Compensatis. vt ſupra de pignor. l. ſi. dominium. & ſi in quib. cauſ. pign. tac. contra. l. item de fur. & infra tit. eod. l. 1.

ANONYMVS.

e ¶ In ſortem. ſcilicet computatis.

f ¶ Deprecatibus. vt & ſupra de pign. l. creditor. & ſupra qui po. in pignor. habe. l. 1. & infra de iur. pignor. l. fin. & de diſtract. pignor. l. ſi pruſ-quam.

DE REMISSIONE PIGNORIS.

Viſa qualiter pignus contrahatur: nunc remittitur, qualiter diſſoluatur. ANO.

SI.] CAEPOLA. Obligaſti mihi ſeruum: nec ſcimus, & non contradicitur eum meum eſſe: & dix in libertate ſtetit: an videar pignoris obligationem remiſiſſe, & per hoc ſeruum inde manumiſſum, quæritur? & dicitur quòd ſic: nequa ab herede meo reuocabitur in ſeruitutem.

horum mancipiorum operis g, quas creditor accepit, vel quas percipere potuit, in vſuras computatis d, & poſt in ſortem h: extenuato debito, reſiduum offerentibus, vel ſi non acciperit, conſignatum depositis i, mancipia vobis præſes prouinciæ reſtitui iubebit. S. V. Kalend. Ianua. AA. Coss.

DE REMISSIONE PIGNORIS.

Titulus XXVI.

Ex hoc titulo intelligimus poſſe modo, vel expreſſo, vel tacito pignoris obligationem remitti, non quidem ipſo iure: ſed per exceptionem pacti vel doli mali: vt l. 1. ſecundùm quam interpretanda eſt. l. maior. ff. de pig. vt ergo modo poſſo pignus contrahitur sine deſignatione. Ita contrarium pactum interueniſſe videatur, ſi creditor creditorem ſeruum pignoratum manumiſſum, & in libertate moratus ſit. vt. vel ſi à ſe ſine hæde res pignoratas vendere, ſciente & tacente priore creditore. l. 3. ff. ad alie. nè ſufficit testimonium creditoris ſed necceſſe eſt, vt confitendo, & pignus remittendo. l. 2. & 4. niſi libello publicè propoſito

480/C.IV.K.5-4, 2135-2136
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Si te manumiſſum.* Huic continuanda eſt l. j. *infrà de fer. pign. &c.* & hæc ad illam ſupplenda ſubſcripſio. Vtraque eſt ad Proculum. Sententia eſt : Maritus , qui eſt ſolutendo , poteſt ſeruum decalem manumittere : quòd ſi eum ſeruum mulieri ob creditum pecuniam pignori obligauit maritus , non poterit eum inuita uxore manumittere. in hac Lectione , quòd vocet inuitam, & inuitam vocari, quæ conditit. Nam ſi ſciat , & non contradicat , videtur pignus remiſiſſe. CYAC.

a ¶ *Et conſenſu.* ſollitet tacito fauore libertatis * : ſic & fauore ſiſci b vt *infrà eodem. l. ſi ſeruus.* & ſic non ob id *quòd non pign. vel hypothec. ſolet ſ. fieri. §. non videtur.* quæ eſt cótra. Vel ideò eſt hic, quia nó aliter poſſet manumittere : ſecus in venditione. Si autem expreſſè c conſenſiſſet, cóſtat quòd tenet libertas : vt *ſuprà de fer. pignor. da. ma. l. ſi* vo *propoſito.*

b ¶ *Creditricis.* alias eſt debitoris : & ſic facit l. *de fer. pign. da. ma. l. ſi creditor.* vers. *& adde ex diuerſis. ff. de eſtim. vl. def. v. ff. ſeruus.* & alia ratio dari poteſt ſ. *Item ſi ſeruus communis. in fin. & ff. de acquirend. poſſeſſ. l. idem. & ff. de exceptionib. doli. l. apud Celſum. §. quæſitum.* ACCVRS.

c ¶ *Sciente.* fic *ff. de donat. inter vir. & vxor. l. ſi ſeruus communis. in fin. & ff. de acquirend. poſſeſſ. l. idem. & ff. de exceptionib. doli. l. apud Celſum. §. quæſitum.* ACCVRS.

d ¶ *Recipiente.* facti, ſiue intentionis * : nam actio ipſo iure eſt ſublata : vt *ff. de pact. l. ſi Negotiatori. §. de pignore. & hic in fine.* Vel diſtinguitur, an ea ſciente , & non contradicente vendatur pignus an hypotheca. In primo caſu tollitur per exceptionem. In ſecundo , ipſo iure. Et dicas hic vt dicimus *ſuprà de pign. l. maior.*

e ¶ *Diſſoluitur.* vt *ff. de pig. act. l. j. & §. quarto pig. act. poſſ. l. j.* ACCVRS.

Si ignorante.] CAPVT. Debitor tuus, qui tibi omnia bona ſua obligauit , poſtea cum fiſco contrauit , quo minus portio ſis tibi prædicare non poterit. VIANVS.

e Tractat: vt alia omittam conſentientes poſponunt: ſed vt ſint obligatum pignori poſſus eſſe, qua de re *C. de pig. l. j.* ſed ſi prior creditor patitur pignus alij obligari , an poſtea ſuum ius perimatur: an verò ſit loco ſtrandi dicit Hotom. arg. *§. qui pro in pign. inſ. l. Claudius.* Sed ea dic non nulli * vt *ff. qui po. in pignor. inſ. l. creditor. §. ſi ſeruus.* ACCVRS.

Fauore libertatis ſcientia abſque contradictione habetur pro conſenſu. BAL. Vel ſic: *Præſentia creditricis non contradicentis tempore manumiſſionis , induxit remiſſionem pignoris.* BART. & SAL.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Prouinciæ.*

Si te manumiſſum a , & in libertate moratum ſciente te ea , cui pignoris nomine obligatus diceris, præſidi probaueris : ex conſenſu * creditricis b * remiſſam pignoris obligationem apparebit : & per hoc iure te manumiſſum , nec ab herede creditricis in ſeruitutem peti poſſe,certum eſt. PP. XII. Kal. Maij , Antonino A. II. & Geta II. Coss.

Creditor , qui conſentit debitori alienanti , pignoris ius perdit. BALD. Vel ſic *Præſentia temporis venditionis pignoris , remiſſionem induxit : ſecus ſi ignorauit.* BART. & SALYC.

2. *Idem A. Maximo.*

Si probaueris te fundum mercatum , poſſeſſionémque eius tibi traditam , ſciente c,& conſentiente ea , quæ ſibi eum à venditore obligatum dicit : exceptione d eam removebit. Nam obligatio pignoris , conſenſu & contrahitur,& diſſoluitur e. PP. II. Id. Febr. Antonino A. III. & Geta III. Coss.

Prior creditor habens hypothecam etiam generalem , præfertur ſibi poſtea contrahenti. h. d. ſ. eundem BVT.

3. *Imp.* ALEXANDER A. *Tauro.*

Si ignorante , vel inuito te debitore tuus , qui vniuerſa bona ſua ob pecuniam debitam tibi obligauerat , cum republica poſtea contraxit , ius tuum non læſit f. PP. III. Id. April. Albino,& Maximo Cos.

Scient , & conſentiens alienationi rei pignoratæ , ius pignoris perdit , niſi denuò ſit obligatum. BALD. Vel ſic: *Si creditor expreſſè conſentiat venditioni pignoris facta à debitore : intelligitur tunc pignus remiſiſſe.* SALYC.

4. *Imp.* GORDIANVS A. *Aquilino.*

Vm te à debitore mercatum peoponas eam rem, quæ alij pignorata erat:ſi ſciente eo,ne pignus ſuum remittente,eam mercatus es : cùm eius conſenſu nexus pignoris euanuerit,ſi non noua voluntas interceſſerit , quæ denuò obligationem pignoris conſtitueret, cares velut obſtricta non poteſt vindicari t. PP. XI. Kal. Maij, Gordiano A. & Auiola Coss.

Si principale inutile,ergo & acceſſorium. Vel ſic: *Inutilis remiſſa pignoris ſui pignoris non extinguit. h. d. ſecundum* BVT.

5. *Idem A. Aſclepiadi.*

Debitum g, cuius meminiſti, quod per pacti cõuentionem inutiliter h factam remiſiſti : etiam nunc petere non vetaris , & vſitato more pignora vindicare i. PP. VI. Idib. Septemb Gordiano A.II. & Pompeiano Coss.

Qui non cõparet in termino , vt non integra poſſ ſeruatum nõ auditur. BALD. Vel ſic: *Creditor negligens intra tempus ſtatutum à iudice, videtur ſuos hypothecarum renunciaſſe.* SALYC.

6. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. *Argio.*

Si eo tempore , quo prædium diſtrahebatur k, programmate l admoniti creditores , cùm præſentes m eſſent, ius ſuum executi non ſumpſiſſe videri obligationi pignoris amiſiſſe n *. PP. III. Id. Februarias , Maximo II. & Aquilino Coss.

Qui reddit chirographũ creditoris, ſui pignoris amittit. BALD.

7. *Idem AA. Paulino.*

Creditricem † patroni tui ſub obligatione fundi , qui per chirographum nexus pignori fuerat , iubentem eandem, vide his in Fabrum in ſuo breuiario.

o ¶ *Amiſſe.* Tacitè pignus remiſiſſe. C. v. l. 4. o.

a ¶ *Atqui.* videretur ergo cogi * agere : & ſic eſt contra *l. vt nemo inuitus agere. l. j.* Sed dic, nõ cogitur: ſed ſi non agat, amittit ius ſuũ: & potiùs poſſea denegat ei ius, ſic & *l. de iuge ma. l. deſſ. ſumeri. & ſ. qui. ex eius mu. l. ſed & ſi per procur. §. aut procur. &].*

a Adde ſi tum ratione: de quo in vers. & ſic. *l. 4. §. 1. in verb. ſuſtinuiſſe. quinto modo pignus.*

g ¶ *Non poſſe vindicari vt l. eod. l. ſi cũ.* ACCVRS.

g ¶ *Vindicari* à creditore. ACCVRS.

Debitũ.] CAPVT. Debebat mihi decẽ. & pignus obligaſti : cõpoſiſti me per metum , vt remitterem tibi *debitũ*, & pignus, & ſic nihil eſt actiõis videor remiſiſſe,quo minus debitũ petã , & pignus proſequar per hypothecariã, quæritur,& dicitur quòd nõ.

g ¶ *Debitum.* Obſtat *l. §. j. ff. quib. mod. pign. fol.* Vide Sol. ibi. CYAC.

h ¶ *Inutiliter* b, forſit dolo*, ſeu mere, quo caſu non tenet remiſſio de iure communi : ſecus ſi de iure ſpeciali non teneret: vt inter virum, & uxorem : vt in contractib. vtf. *quib. mod. pign. vel hypo. ſol l. §. j.* Vel dic aperiatur , hic neratii poterat per ſe ſe remittiſolite. per dolum : ibi autem per ſe poterat remitti inter coniuges , vt *l. ad Vell. Latium.* vel a latere ibi. ACCVRS.

b ¶ *Inutiliter.* à furioſo, vel pupillo ſine tutoris authoritate vel a maiore,& ſanæ mentis,dolo,vel metu.

i ¶ *Vindicare.* vt *ff. quod metus cauſa. l. fin.* & die his vt *ſuprà de pignor. l. maior.*

Si te.] CAPVT. Obligaſti mihi primò fundum, poſtea alij & cauerant, vt diſtraherẽt : petij pecuniã ſua die, & nõ ſoluta feci præconizari, vt ſi aliquis haberet ius in eo, veniret : ſecundùs creditor certioratus abſenit : an videatur pignoris obligationẽ remiſiſſe, quæritur? & dicitur quòd ſic. VIVIAN.

k ¶ *Diſtrahebatur.* à quodam decreditoribus poſtrioribus : & ſic erat pignus conuentionale. Vel à iudice, eorum inſtantia. ACCVRS.

l ¶ *Programmate.* l. 4 ſcriptura publicè propoſita. Vel per prouincias directa , cùm eſſent abſentes.

m ¶ *Præſentes* ſic* quòd edictum ponere it ad eos peruenire. s. Quibus tamen diuer præſentes in diuerſi f, vel prouincia : vt *extrà qui ma. mem. non poſſ. c. fin. & l. de bon. auctor. iud. poſſ. l. ſeruus. §.* Vel dic hoc ſimiliter iudicis arbitrio.

¶ Et an licet ſi non ſubditos, vide his Io. Fabrum in ſuo breuiario.

n ¶ *Amiſiſſe.* videretur ergo cogi * agere : & ſic eſt contra *l. vt nemo inuitus agere. l. j.* Sed dic, nõ cogitur: ſed ſi non agat, amittit ius ſuũ: & potiùs poſſea denegat ei ius, ſic & *l. de iuge ma. l. deſſ. ſumeri. & ſ. qui. ex eius mu. l. ſed & ſi per procur. §. aut procur. &].*

b ¶ Quæ nouatio ad ſol. Gl. in ea verba , *amplius. ff. de pactis modo pignor.* vel *impoſitum ſolue.* & Glo. *Cos. l. ſi tibi. 19. in verſic. adde ff. depoſita.* vbi quæ ſcripſi ſuſtinet ad hunc locũ intelligenda.

c Programmata quid. * *remiſſa.* f Parũ ſcio. in noſtra publica qui dicerent. f Parũ gio. in noſtra publica qui dicerent. g Parũ Paulo. g Contra. Gl. *pignori vers. vel deinde rotun.* & *nouatio ſuſtinet vers. ſed ſi ſolutio. l. in ſin. com. Gl. ſeruus in hoc paulo.*

h Verum publicam programma obligata non ſolutio.

i Agere in rem dicit cogi.

480/C.IV.K.5-4, 2137-2138
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qui actor. non poss. l.fi ea. & ff. de bo. aucto. iud. poss. l.fi. ferum.

Creditorem.] Cassv. Si factum est instrumentum super pignore: reddidit tibi cautionem an videar debitū remisisse, quaeritur? & dicitur quod sic. a ¶ Manifestū est vt ff. de pall. l. Labeo. & l. de filias. § pecunia. & ff. de don. cau. mor. l. mortis causa. cognosc. §. Titia. & facit infra de dona. l.). non sic econtra, vt * reddico pignore videatur remisi: debitum: vt notatur in l. postquam vers. ff. de pactis. Accvrs.

* Pignore reddito non videtur remissi debitum.

Additio. Et est ratio diuersitatis inter chirographū, sue instrumentum, & pignus: quia in redditione chirographi, siue instrumenti, nulla potest esse alia cōmoditas, nisi remissionis, & quod liberet eum sibi in redditione pignoris secus. Et ego dixi Bartolus in dicta l. Labeo, & sic erat tenēdum quōd si redditio instrumenti obtineret aliam vtilitatem, nō inducerent remissio debiti. Exempli. Cum litigares de re empta, dedi tibi instrumentum venditionis factæ per me, in quo continebatur, quōd mihi promisisti pretiū certū non sequitur liberatio a debito: habuit enim aliam commoditatem reddita: scilicet vt illo instrumento vterer in causa: & hoc intuit secundum eum text. glo. in l. postquam. in fin. ff. de pact.

* manifeste.

S Hypotheca.] Cassv. Dilectus mihi. &. filio: obligasti mihi, & eidem filio fundum. Filio me inscio, & non contradicente fundum distraxit: an videar actionem hypoth. remisisse, quæritur? Dicitur quōd sic.

b ¶ Creditorem. qui erant priores filio.

b Silentiū inducere consuetudinem.

c ¶ Silentio. hoc b silentium inducit cōsensum fauore filii: vt in libertate. & ff. ad l. alia contra videntem. ff. quæ. res pignor. cui hypotheca fuit. l. fi. non videtur. d ¶ Fidei. scilicet ex quo est contractus fidei. non debet retractari c: vt ff. de quæstio. præsertim. l. bene à Zenone. & ff. ad munic. l. f. & ff. de exer. super. l. fi. primo. Accvrs.

c Contractus ex quo fidem est. statim incipit currere tempus prescripti.

C Vm.] Cassv. Mihi dasti mihi, vt creditori tuo solueré, & mādasti creditori obligata liberarem: solui: negat hoc egi, vt mihi essent pignora: cui tradidi ea vt videar remisse pignora, quæritur? Et dicitur quōd sic, & agam mandati tam pro sorte, quā pro vsuris.

e ¶ Mandati. vel quia tibi mandauit illum, vt solueres, vel quia fideiussisti pro eo.

dem cautionem reddi: pignoris etiam ius remisisse videri, manifestum est a. PP.V.Id. Septembr. Diocletiano III. & Maximiano AA.Coss.

Fisco distrahenti si sciunt creditora sua fuit, ipsum perdunt. Bal.

VIII. Idem AA. & CC. Apollonio.

SI hypothecas fisco distrahente, creditores b silentio c tradidetunt negotium: palam est [etiam]actionem suam amisisse * eos, quam in rem habebant, nam fiscalis hastæ fides d facilè conuelli non debet. PP. XIII Kalen. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Qui pro alio soluit, si creditor vt tradat, & ipse cum reddit debitori, sua hypotheca non habet. Bal. Vel sic: *Soluens creditori de mandato debitoris, ab eo repetit sed pignus ex traditum non restituit.* Salyc.

IX. Idem AA. & CC. Mammiano.

CVm ex causa mandati e pro socero tuo te fœnebrē pecuniam exoluisse proponas, curabit præses prouinciæ in restituenda pecunia, quam pro eo exoluisti, nèenon etiam in vtilitatis f eius indemnitati tuæ prospicere. Nam si receptæ a creditore mancipia, quæ pignori fuerant data, hac mente g socero tuo tradidisti, vt pignoris vinculum tuum dissolueretur: obligatio semel extincta inflatazi non poterit h. PP. X. Kalend. Octobr. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Debitor citra consensum creditoris alienando, sua pignoris non dissoluit. Baldvs. Vel sic: *Per venditionem debitoris non dissoluitur hypotheca creditoris.* Salycevs.

f ¶ Vtilitatis vt ff. mandat. l. fi. vers. ff. mihi mandauerit.

a ¶ Nam si recepta. Nam si est. sed. Cvias.

g ¶ Hac mente. sic: a quacunque mente: & tamen haberet, posse recuperare ff. quæ. res pig. vel hypo. fol. l.

h ¶ Non potest. Nota regulam vtff. de solutio. l. qui res. § sicut de v. obligat. l. inter pupillum. §. secundum. quæ fallit, supra de non num. pecun. authentic. contra quæ proprium. & supra ff. si vna ex duobus reis. & ff. de all. iudi. mu. cap. fa. l.).

i Obligatione tenuit extinctus nō potest reuocari in statum. Contra vt Glo. l. ea. vendit. & vendit. aut. de rei vind.

ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM PECVniam pignus teneri potest.

TITVLVS XXVII.

NOn tātum remittens pignus præsumitur, vt dicunt tituli superiores: sed etiam, vt hoc dicam, minora debita obligationis, vt si creditor quod sibi Titius debet sed pignore certo, animo mutandi obligationis dare suo debitori à Titio, non repetito eodem pignore. Repetit autem eodem pignore, etiam si creditor aduersus Gaium, vel interrogatum eius agat personali actione ex stipulatu, nisi pignus non præmittat, hoc est mutatione necessaria non præmittat: sed voluntaria: quia facta mutatione voluntaria debitor, qui pignus dedit liberatur: facta autem necessaria mutatione debitor obligatus manet, & mutatur actio, non debitor: & hoc differentia inter necessariam mutationē, & voluntariam proponitur in isto titulo Constitutionis. & per eos, quæ est de mutatione necessaria reperitur in l. 8. ff. de pign. & idem habetur in l. 8. & 11. 3. de fidei. vt si actio sit hypothecaria, non ideo rem, aut interesse liberatur. Et id proponitur quod sibi habet rubrica: quasi præcipuum caput constitutionis, cum

ETIAM OB CHIROGRAPHARIAM pecuniam pignus teneri potest.

480/C.IV.K.5-4, 2139-2140
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2141-2142

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Item quid si extraneus sit reiddebitor, non debitor: quia confessis obligationi. Videtur idem: vt *hic*, & *ff. de condic. indebit. l. si non fortem. §. si centum.* quod non puto secundum Pla. *ff. locat. & conduct. l. item quaeritur. §. qui impleat.* ¶ Item quid de quolibet extraneo possidente: Respon. nam ª ipse, quum alij si possideant, offerentes debitum, pro quo est obligatum, absoluentur, vt *ff. quibus mod. pignus, vel hypotheca soluit. l. Paulus respondit. §. qui pignoris.*

¶ Item si est praetorium pignus, an competat retentio, vel si est iudiciale? Videtur idem, cùm similia sint quoad hypothecam, arg. *supra de praetor. pign. l. fin.* ¶ Item an pro vsura contrahenda: sed in hac dico vt in alia vsura dixi, & facit *ff. in quib. caus. pignus tacit. contrah. l. §.* ¶ Item an possit vendi pro tali pecunia pignus? Resp. non: cùm tantùm habeat retentionem creditor.

¶ Item an etiam in hypotheca? non solùm in pignore? Resp. sic puto.

ª ¶ *Offerre.* Nam debitum pignoratitium, licèt posterius, praefertur chirographario antiquiori. CVIAC.

a Pignus possessor, si offert debitum, absoluitur.

fam vendidisse, quaeritur? Et resp. quod non. VIVIAN.

c ¶ *Rem.* apud debitorem constitutam.

d ¶ *Litigiosam.* Nam primum si constat de pignore, res litigiosa est. Ergo non potest distrahi. Si constat de obligatione pignoris rectè distrahetur. Non est enim litigiosa. CVIAC.

re a. PP. Idib. Mart. Gordiano A. & Auiola Coss.

d ¶ *Vendere.* vt arg. *ff. eod. l. si in hoc. & ff. de litig. l. 1.* & facit ad l. istam *infrà tit. j. l. j. & l. 9.*

e ¶ *Precariò.* licèt debitor, &c. & sic rem suam fatione possessionis habet precariò debitor, vt *ff. de preca. l. Lucius. §. fin.*

DE DISTRACTIONE PIGNORVM.

TITVLVS XXVIII.

Pignus non tantùm remissione, aut renunciatione voluntaria perimitur: sed etiam distractione rei[?] facta à creditore, cui pignus iure obligatum est, vel herede eius. Hac enim, cessante solutione, est extrema linea & nouissima pignorum meta, adeò vt à creditore iure distracto pignore nullus supersit, qui directa in rem actione, vel quasi Seruiana emptori eam rei auinceat, aut de superfluo precij id ei agere possit. A creditore, impediente à debitore facta venditio non perimit pignoris causam, nisi fiat creditore consentiente, & remittente pignus. Et à creditore facta ideò perimit: quia pro solutione cedit: quatenus ex precio creditori satisfit in totum, vel ex parte salua debitori actione de superfluo, & creditori de residuo, nisi aliud specialiter conuenerit: & hoc distat solutio sortis à distractione pignoris. Nã solutae parte sortis pignus nulla ex parte liberatur: quoniam omnis sors peruenit ad creditorẽ: vendita parte sortis ex venditione pignoris pignus in totum perimitur, quia omne precium pignoris peruenit ad creditorem, sed quia nõ omnis etiam sors creditori, vt dixi, salua est residui petitio. Ergo distractione rei pignoratae, quam sortis creditor, effectus hic est, vt pignus perimat, & ius efferendo peremto, & eius dominium optima lege transferat ad emptorem secuta traditione: aliquando iure suo creditor vendit: id est, possessionem pignoris, non rem, l. pen. D. eod. l. emptori. D. de her. vel act. vend. In venditione accipitur, vt fiat ab eo, cui pignus iure obligatum nec dum solutum sit solutione, aut valuti solutione, vel alio modo, & cui sit ius distrahendi: putà à potiori creditore, & ex pacto, vel citra pactum ex trina denunciatione, & vt fiat auctore iudice publicè, solemniter, sub hasta, quae ex re propriè distractio dicitur: quia si plures oppignorata fuerint, vel si generalis fuerit hypotheca, slorumque, vt M. Tullius ait in Quintiana, reliquiis vita debitoris lacerantur, & distrahuntur in personas varias. Itaque necesse est, antequam auctio fiat, eam in celeberrimis locis clarata praescribi, atque proponi, vt cuique liberum sit ad eam accedere, & sine ex pacto creditori distrahere non liceat, aute omnia ter denuntiari debitori, vt pignus reluat, siue ex pacto etiam semel absente. Nam praesens, quod publicè proscriptum est, ignorare non potest, & quando copia est testium, testato, l. 4. hoc tit. vbi dicere pro creditore, id est, denunciare. Et in omni hoc negotio bona fide versari creditor debet. Sibi enim, vel negotium gerere in hoc titulo duplicitur accipitur. In l. 4. pro suum negotium gerere sui crediti seruandi causa, vt l. pen. D. de pign. act. In l. 10. prodibi emere quod neque per se, neque per mediam personam creditor potest: quia à se ipso emeret, ab officiali potest, l. 2. T. si in cau. iud. & à debitore, & ab emptore l. ab eo, cui ipse pignus bona fide distraxerit, non à seipso. Et si à seipso, id debitor quandoque luere potest. Quia ea venditio pignus non perimit. CVIAC.

DE DISTRACTIONE pignorum.

Non celebrata solutione, nec ea interueniente, quod habeatur pro solutione, pignus expedit distrahere. Videamus ergo quis possit distrahere, & quando, & qualiter, & quis sit effectus. AZO.

F*undum.*] CAEVE. Obligasti mihi fundum, & fructibus perceptis ᵇ valētes debitum, ipso iure liberatur pignus, neque illud distrahere possum. VIVIANVS.

a ¶ *Creditor.* Vide scripta ad *princip. tit. T. de pign. act.* CVIAC.

ᵞ ¶ *Ipso iure.* Rectè: nam solutio ipso iure soluit pignus, illi autem fructus in solutionem imputantur. CVIAC.

a ¶ *Ipso iure.* opposita tamen compensatione ab homine. Vel specialiter, vt sit ipso iure compensatio: scilicet vsurarum, quo ad concurrunt quantitatem: vt *T. de compen. l. si constat.*

b ¶ *Minimè potest.* vt *T. de pign. l. si dominium, & de pign. act. l. j. & §. & de pact. pig. l. 4.* nisi ᵈ pactum interuenerit ᵈ de lucrandis ᵉ fructibus pro vsuris, vt *T. de vsur. l. si ea lege. & l. ex praediis.*

b Fructus dispensati ipso iure imputantur [illegible] opposita in [illegible] compensatione, ab homine, vt [illegible] Glo. non confundi [illegible] obligat, & in ea causa, in qua obligatus erat, ex qua percepta sit, [illegible] *Glos. super* [illegible]

† Concedit hac [illegible] *Gloss. super* [illegible]

* pensionum.

c Adde Negusantium [illegible] *de pignoribus*, parte 4. membr. 3. n. 11.

d Hinc colligunt pactum valere, vt creditor fructus pro vsuris [illegible] Boyr. in c. [illegible] Guido Papa *sing.* 486.

* Maximo II. Maximino.

e Pactum de fructibus lucrandis loco vsurarum.

C*reditor.*] CAEVE. Obligasti mihi librum, concessi eum tibi in precarium, et nõ soluente pecuniã suam die, librum distraxi: an eo ipso quod precario possedisti, videas rẽ litigio-

Fructus rei pignoratae extenuãt sortem ipso iure. BALD. *Vel sic: Si fructus pignoris à creditore percepti coaequãtur vsuris, & sorti, pignus non potest distrahi.* SALYC.

I. *Imp.* ALEXANDER A. *Paceta.*

F*Vndum* * pignori obligatum si creditor ª ex fructibus debitũ consecutus ᵇ est, cùm ipso iure ᵞ ª pignus ab obligatione liberatum sit, distrahere minimè potest ᵇ. PP. Idib. Ian. Maximo II. & Æliano Coss.

Creditor, qui pignus precariò concedit debitori, non amittit ius pignoris vendendi. BALD. *Vel sic: Precarium non afficit rem vitio litigiosi.* SALYC.

II. *Idem A. Maxima* *.

C*Reditor, qui hypothecæ, seu pignori rem ᶜ sibi nexam vendidit, litigiosam ᵈ rem non videtur vendere ᵈ: quia precariò ᵉ debitor possidet.* PP. XII. Kalend. Octob. Maximo II. & Æliano Coss.

Per venditionẽ pignoris non sufficientis ad debitũ, non tollitur actio personalis contra eũ, vel fideiussorem eius. BALD. *Vel sic: Venditio pignoris nõ idonei, residui petitionem non adimit creditori.* SALYC.

III. *Idem A. Luciano.*

H*Ypothecis, vel pignoribus à creditoribus venundatis in id, quod deest, aduersus reum, vel fideiussorem eius actio competit ᶠ.* PP. III. Non. Nouemb. Maximo II. & Æliano Coss.

Cum creditor exponit rẽ venalem, debet hoc notificare debitori, & etiam cùm postea licitanti, id est, plus promittenti venditur. Et si per fraudem minus iusto precio venditur, actio pignoratitia competit debitori. BALD. *Vel sic: Creditor venditionem pignoris, quam facere intendit, debitori debet denunciare, & omnia bona fide gerere.* SALYC.

IV. *Idem A. Crescenti.*

C*Reditor hypothecas, siue pignus cùm proscribit ᵍ, notum debitori ʰ facere, & sibi ⁱ bona fide ᵏ ζ rem gerere, & quando licet, testato ˡ dicere ᵉ debet. Si quid itaque per fraudem ᵐ in pignore*

f ¶ *Compatit.* vt *T. si cert. pet. l. si pro mutua. in fine. & de act. & obl. l. aduersus. hic & ff. eod. l. quaesitũ. & l. & si ui & T. eo. l. quae specialiter. & ff. si cer. pe. l. creditor. & de pign. act. l. si necessarias in princ.*

H*ypothecis.*] CAEVE. Hic l. ista dicitur, si creditor vendit pignus, cùm ex precio non satisfecit sibi integraliter, de residuo habet regressum contra debitorem, vel eius fideiussorẽ. VIVIA.

C*Reditor.*] CAEVE. Si creditor velit pignus publicè venale ponere: debitori denunciare debet, & si fraudẽ committat, putà quod subhastando, aut non denũciando debitori, opportuno loco, & tempore, neque dando plus offerenti: aget debitor ad versus eum directa pignoratitia ad suum interesse. VIVIAN.

g ¶ *Proscribit* *. id est, venales proponit publicè. ACCVRSIVS.

a De venditione pignoris in executione sententiae adde hic Guid. Papa dec. 212.

h ¶ *Sibi.* Sibi, hoc loco id est, sibi creditori. Sic Tull. 2. Philip. priusquam tu sibi vendideris, ipse possedit, *l. pen ff. de pign. act.* CVIAC.

h ¶ *Debitori.* sic *T. de pig. l. debitores.*

i ¶ *Bona fide.* quae est adhibenda tam in subhastando, quàm congruo loco, & tempore denunciando, & plus offerenti dando, vt *ff. de iure do. impe. l. fin.*

ζ ¶ *Bona fide.* Nã si gratia ductus minus vendat dolo malo, furti quidem non tenetur sed actione pignoratitia. CVIAC.

k ¶ *Testato.* i. ʰ corã testibus, quando habet, vt dicit litera. ¶ Et no. quòd vbi est actum, vt possit vendere, sine ᶜ denũciatione vendet: si autem nihil est actum, tunc semel est denunciandum: si verò vt ᵈ non vēderetur, ter denunciabitur, vt *T. de iure do. imp. l. fi. & ff. de pign. act. l. iij. & T. de contr. stip. l. magnam.*

ˡ ¶ *Testato dicere.* Graeci addunt *διαμαρτύρεσθαι*, id est, testato denunciare debet. CVIAC.

l. ¶ *Per fraudem.* vel culpam latam forsandi B. Vel etiam leuem, de qua

h Testato, pro, coram testibus.

e Pignus vendi potest sine denunciatione, si hoc additũ fuerit inter debitorem, & creditorem, vt creditori pignus vendere liceret. Rolandi *sing.* 471. Rebuff. [illegible]

d Pignus eo modo vt venderetur: sed vt ne venderetur pacisci possumus.

tione

480/C.IV.K.5-4, 2143-2144
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2145-2146

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2147-2148

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Qui à creditore.] Iuste emit. Quamuis creditor non fuerit dominus, vt Inſtit. qui ad hæc. §. 1. & facit L. qui ita. in pr. Inſt. §. generaliter. & L. ſi anti-crad. l. obligata. &]. de emtio. l. ſi ab eodem. Accvrs.

a ¶ Propinatæ. Credita poſſeſſione. Cvtac.

a Actio hypothecaria eſt quaſi in rem.

Si maritus.] Cavvt. Maritus dans mutuò pecuniam vxori, & pignus accipiens, non acquirit ſibi obligationem pignoris: neque pignat, ſi non ei ſucceſſerit, diſtrahere poteſt. Vvlta.

b ¶ Si maritus. loquitur hæc lex vxori, cuius maritus deceſſerat, & pecuniam mulieris mutuò dederat.

c ¶ Tranſactum vt ſupra §. vert. pot. l. quamvis. & ſi quis alteri, vel ſibi l. qui ex aliena. & de rei vind. l. ſi ex ea pecunia.

Secundum.] Cavvt. Obligani tibi rem pro c. quæ valebat cc. pacto, vel lege, diſtrahis pro cc. & ex precio fundum comparaſti, an actione in rem agere poſſum, queritur? Et dicitur quod nò: ſed nò. pignoris ad id. quod plus eſt in precio, quàm in debito. Vivian.

d ¶ Conuenit. Silicet quod eo ex reſiduo empta eſſet ſua: ſilicet debitoris. Vel die quòd eſſet ei obligata: nam aliter eo mortuo, adhiberi vindicationis, vel hypothecaria daretur, quarum vtraque vtilis in rem.

e ¶ In rem. id eſt, rei vindicatio, vel hypothecaria. Accvrs.

f ¶ Alias. vt ff. de pign. actio. l. quamvis. & fin. & l. ſeq. & Tandem. C. eodem. vt &]. de iure dot. imp. l. fin. & ſi quis creditor. Accvrs.

DEBITOREM venditionem pignoris impedire non poſſe.

I ſunt.] Cavvt. Obligaſti mihi fundum, ne eò ſaluante ſua de pecuniam, volebam pignus vendere, denunciaſti mihi ne vēderētū, oſtendens teſtamentum quo comprehēſum erat, ne illud diſtraherētur, & ſi aliter fieret, quod publicaretur, an nō obſtante tali denunciatione, vel ſcripcura teſtamenti, poſſim fundum vendere, quæritur? Et dicitur quòd ſic: quia non impedit talis prohibitio teſtatoris.

b Potuiſſe. eſt an dicendū, quàm legendū. l. qui ſtichum in fi. in fi. & ibi gl. in l. cum filiofamilias. & ſuſp. ibidem. idem.

g ¶ Si fil. fil. à creditore.

h ¶ Nulla à ſe. Extra ſuam nomen, extra ſuam familiam. Quæ enim ſpecies eſt. Quæſtor. §. fundum. ff. de legatis. Codex.

XVIII. *Idem AA. & CC. Cæſarie.*

QVi à creditore pignori obligatam prædium * iure emit *, de proprietate a vinci non poteſt. Subſcripta VI. Kalend. Maij. CC. Coss.

Licèt pecunia mutuata ſit vxori: tamen nomen debitoris non eſt vxoris. Bald.

XIX. *Idem AA. & CC. Lupo.*

SI maritus b tuus mutuam (licèt tuam) dedit pecuniam eorum, quæ pignoris titulo accepit, ſiei non ſucceſſiſti, diſtrahendi nomine tuo nullam habes facultatem c. S. VI. Id. Nou. Hetaclio, AA. Coss.

DEBITOREM VENDITIONEM pignoris impedire non poſſe.

Tit. xxix.

Si ergo his titulis de diſtractione pignorum & decet eum denunciationem, vel prohibitionem debitori non ſaluante eapem pecuniam, factam diſtractionem rataм eſſe nec male fidei emptorem eſſe eum, qui non ignorat denunciationem, vel prohibitionem à debitore ſuſta teſtamento, aut inter quos, accepta ad eorum emptionem. Teſtamento, vt ſ. cum prædia quidam oppignoraſſet, teſtamento caueri, ne quæ prædia à ſe, Lentio nomen ſuum vendentur, adiecta pœna, vt quæ venderentur, redimerentur in ſecum: vt l. pactes. §. fundum. de leg. 3. & l. 1. hoc tit. Nec enim prohibitio tui creditoris non ſolū. l. illicitè §. diui. 1. de leg. 1. Nec tam legitima ſunt. l. 3. de litig. quæ vnde prohibitio eſt vultum ſolutionis contineat proprietatis, vel obligationis, nec vllam ſibi adquiſitionem emptorem, aut venditorem adhuc parat. Cvtac.

Teſtamentum debitoris non infringit ius creditoris. Bald. Vel ſic: *Debitor in ſua voluntate non poteſt impedire, quominus creditor iure poſſit vendere prædia ſibi obligata.* Salyc.

I. *Imp. Severvs & Antoninvs A A. Marcello.*

I ſunt, qui emere prædia tibi obligata velint, non impediuntur ſcriptura teſtamenti, qua complexus eſt debitor nulla à te ſ. ā prædia b venundari: & pœnam addidit, vt fiſci fierent. Nec enim potuiſſe eum huiuſmodi lege ius creditoris facere deterius, manifeſtum eſt c. Dat. VI. Kalen. Maij, Apro, & Maximo Coss.

Proteſtatio debitoris non infringit ius creditoris. Bald. Vel ſic: *niſi debitor vniuerſum debitum offerat, non habet poteſtatem denunciandi creditori, ne pignora vendat: nec emptori, ne emat, & creditore nolente recipere, debet debitor illud deponere.* Salyc.

II. *Imp. Gordianvs A. Nepoti.*

DEbitoris denunciatio, qui creditori ſuo, ne ſibi rem pignori obligatam diſtraheret, vel his, qui ab eo volunt comparare, denunciat ita demum efficax eſt, ſi vniuerſum tam ſortis, quàm vſurarum b offerat debitum creditori, eóque non recipiente, idonea fide probationis (ita vt oportet) depoſitum i oſtendat.

Nam ſi vel modicum de ſorte, vel vſuris in debito perſeueret, diſtractio rei obligatæ non poteſt * impediri: neque ea ratione emptor, tametſi ſciat interpoſitam à debitore creditori denunciationem, male fidei * ſit poſſeſſor. PP. III. Nonas Auguſt. Gordiano A. & Aviola Coss.

i) Cvtac.

k ¶ Prædia. ſtilleret obligata: id eſt, nolle vendi à creditore aliqua prædia, quæ obligauerat. Accvrs.

l ¶ Manifeſtum eſt. quid eadem ſint propoſitum, ſecundùm P. vt ff. de legat. 1. l. Stichum. §. diui. quòd non placet: quia hæredibus voluit prouidere. Sed ideò eſt: quia creditori præiudicari non poteſt *: vt ff. de legat. 3. qui ſolidum. §. fin. &]. de fideiuſſ. l.).

a Debitor de iure creditoris tollere non poteſt.

Debitoris.] Cavvt. Si creditor debitore ceſſante in ſolutione vult pignus vendere, poteſt, licèt à debitore fuerit denunciatum ei, ne vendat, niſi debitum offerat, totum pecuniam deponat, & conſignet: ſi hæc non fiant, creditor poterit pignus diſtrahere. etiāſi modica pecunia ſuperet vel ſoluēdum: & quamuis emptor ſciat debitorem denunciaſſe, non ideò efficitur male fidei poſſeſſor. Vivianvs.

k ¶ Vſurarum. pro quibus ſunt pignora obligata, vt l. de vſur. l. per vſurarium. Accvrs.

l ¶ Depoſitum. ſic Tit.]. l. ſi pecus. & l. ſi teſtatum. &]. de iure pignor. l. fin. Accvrs.

m ¶ Non poteſt. vt & T. tit.]. l. quamdiu. & l. vnus.

n ¶ Male fidei. vt]. de iur. l. ¶ Et ſic non denunciationem * contemni: vt l. de reſtitu. vxo. l. ſi maior. Sed contrà ſupr. de rei vxo. l. ſi ſi. dotem. Sed hic non eſt iuſta cauſa denunciandi, ibi ſc. 1. Item argu. contrà. ſ. qua inſtruc. vtr. l. de pract. l. ſ. ſanciopo. Sed & ibi. fuit iuſta cauſa propter creditorem. Item argu. contrà. ſ. de non. ope. non. l. ſ. Sed ibi præcipio edictum coercuebatur, vt in non l. præter.

a Potuiſſe. fiue denuncia non annunciaſſet creditor: neque eſt ibi. habet: poteſtitur ad ſuperiorem id. ad quod obligatus eſt.

SI VENDITO pignore agatur.

Rogo.] Cavvt. Si creditor lege, vel pacto affectatus ius vendendi pignus in venditione debuit, vel fraudem commiſiſſe dando pro minori precio, quā pignus valuit, tenebitur debitori ad intereſſe: & ſi creditor non ſolarcado inuenitur, & impoſtea fraudem participauit, refuſa pecuia eam vſuris, fundum obligatum eam fructibus reſtituet. Idem dicit Lig.

480/C.IV.K.5-4, 2149-2150
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI VENDITO PIGNORE AGATVR.

TITVLVS XXX.

Si etiam hic titulus de distrahendis pignoribus, & pertinet ad id proprie quod in titulo subscripto] l. 4. 7. 9. 11. *Creditorem in distrahenda pignoribus fiducia, & bona fide debere versari. Ac summa eius hæc est. Aut vera fit venditio pignoris, aut non. Vera fit, si cum fides mala, quod minore pretio in fraudem debitoris, non debeat emptor cum contractus, modo fidelitas iuris obseruetur, & is vendat, qui ius vendendi habet. Nulla iure fit, si fidelitas iuris non obseruetur, aut is vendat, cui ius vendendi non est, & hoc casu in arbitrio est debitoris, vt vel is vendicet ab emptore rem creditoris vt dominus, & non reddito igitur pretio, quod nec in rem eius versum videri potuit, eam id nec emptor à venditore repetituras sit, l. super empti. I. de euict. aut vt agat actione debitor in creditorem pignoratitia actione in id, quod interest. in qua consequitur tantum pretii rei vendite, l. 2. hoc tit. Quòd si bona fuerint soluta vendita fit, sed dolo malo pacti ne addatur minore pretio, creditor debitori offerens debitum tenetur pignoratitia actione in id, quod interest, non emptor, l. 4. & 7. I. de distract. pignor. quamuis & ipse emptor in eo negotio mala fide versatus sit, præterquam vno casu, si creditor fraudando non sit, quo in emptorem mala fide debitori restituitur actio in rem rescissa venditione, & res incitat emptori cum fructibus eiusdem quo vsque reddito pretio eum tueatur, l. 1. & 3. Priùs excutitur creditor, vt tutus à conuentione fides habeatur, nullumque ius publicum. Si emptori mala fide reddito pretio, non quod versum sit in rem debitoris, quia non videtur versum in rem eius, quod eum reddens ignorat, sed quia domino ex ipsa emptione rem debitor auelli per retentionem in integrum, qua debet esse restituta.* CVIAC.

Si creditor vendit pignus male fide, ipse creditor tenetur pignoratitia, non emptor: nisi duo concurrant: scilicet quòd creditor non sit solutus, & quòd emptor participauerit fraudem: nam tunc debitor obtinet precio cum vtilitate, recuperabit rem suam. BALD. Vel fic: *Si creditor per fraudem minori precio pignus vendidit: ad interesse debitoris tenetur: & ea re excidente soluendo, contra emptorem fraudi participem ad restitutionem pignoris agetur.* SAL.

1. Imp. ALEXANDER A. Agrippæ.

RAPES pronunciæ adiitus, si fuerit probatum, suum creditorem cuius distrahendi pignora, fuit [a], dolo malo [b] fundum vendidisse, quanti tua interest [c], restituere tibi eundem creditorem iubebit [d]. Quòd si de bonis creditoris condemnati solui pecunia non potuerit, & probatum fuerit emptorem mala fide [e] emisse: offerente te pecuniam cum vsuris, quanti fundum venit, restituere tibi fundum cum fructibus malæ fidei emptorem iubebit [f]. PP. Kalend. Septembr. Alex. A. Cos.

Vbi creditor non habuit ius vendendi, debitor, vel eius hæres non vsucapiam vindicat. hoc dicit. sed ea vsucapta aqui- ad precium. BALD. Vel fic: *Debitor, vel eius hæres pignus non aure distrahendum potest vindicare, nisi sit vsucapium, & tunc solum agit contra creditorem ad precium.* SAL.

11. Idem A. Æmilio.

SERVOS quos nullo iure [a] à creditore veniisse dicis, pater tuus, vel tu [b], si hereditas eius ad te pertinet, à possessoribus petere [c] potes. Quòd si vsucapti [d] sunt, petat parer tuus [e] precium eorum à creditore, qui non iure eos [f] vendidit. PP. III. Kalend. Ianuar. Alexand. A. Cos.

Emptor, qui participat fraudem, tenetur in subsidium, si creditor non est soluendo. SALYCETVS.

12. Idem A. Claudio.

SI VROR tua præsidi prouinciæ probauerit, cùm aureos triginta deberet, seruos suos amplioris precij per gratiam, aureis viginti creditorem vendidisse [a], eumque soluendo non fuisse: iubebit emptores [b] recepto precio restituere seruos. PP. XVI. Kalend. Octobr. Maximo II. & Æliano Coss.

Venditio mixta legitimè facta non tenet, & res à possessore petit vindicari, & hoc secundum veram sententiam: quia cauetur, quòd vendita non teneatur, & secundum aliam, qua cauetur, quòd venditio teneatur, hoc dicit secundum BALD. *Vel fic: Si venditio pignoris tenuit, non reuocatur, nisi emptor fraudem participauerit.* BALD. *Vel fic: Debitor pignus bene non distrahum potest à possessoribus vindicare, vel pignoratitia cum creditore agere.* SAL.

tor credebat se posse distrahere nunc à debitore precii petere: sed qua actione ad aperit: ru de eo habebo tuti vtilitatem, & intelliget quid creditor teneatur debitori ad precii salto eo, quod sibi debeatur. Vtr.

a ¶ *Nulle iure.* Non secundum Cuiac.

b ¶ *Nulle iure.* quia non tenetur dare.

c ¶ *Petere.* Vide Scripta li. 7. *obser.* c. 16. & B. Cuiac.

d ¶ *Tu sc. Silius.*

e ¶ *Petere.* vt tamen doli habeat exceptionem, nisi pretium soluat, habita compensatione fructuum, & vtilitatum per *ff. de rei vind. l. emptor.* Accurs.

f ¶ *Si emptor.* cum creditore rei nil habiti se habere putabat, aliter secus facientes vt *ff. de distr. pign. l.*

g ¶ *Petat parer tuus.* per actionē negotiorū gestorū habendo curam in subsidium vt & alibi *ff. de rei vind. l. mater & de vsurp. & vsucap. l.* 3. & *ff. de cer. pecu. l. si ex seruum.* Item[mo] forte hoc casu & anno vsucapionē expleto, tā poterat agi ad precii[a] creditori, an non & rationem, qui rem cōmunem vēdidit nulla propria, reuertit statim pecuniæ hereditatis vt *l. seruus. ff. de furtis.* & socius qui rē eōm vēdidit à principio tenetur. Idcirco in creditore, qui iure vēdi nō habuit, vt à principio teneatur: an eadem ratione eadem? in subsidium, vt in ceteris. Acc.

[a] Creditor nō habens ius vendendi pignus, tenetur ad precii.

[b] Emptori ma la fide an pot cium retinere? dicit, *ff. de præscriptis verb. l.* & *ff. de pecul.* vbi dicit precium non reddi mala fide emptori. Sol. hic habuit ius vendendi creditor, ibi non. Vel ibi dedit dolus causam contractui, his fuit incidens. Vel vera, ibi nihil debebat ille, cuius prædia vendita sunt, hic autem debebat, & sic precium in suam vtilitatem est conuersus vt *ff. de rei vind. l. emptor.* si & alias *supra communia de leg. l.* fin. & *pecul. In quantum ergo erat debitum*, in tantum redderat emptori, nō plus. Sed hoc fallit in casu, vbi erat in eo, quòd ea commutata in sua commodum, non teneret, vt Ecclesia. Sed teneret œconomus: vt *supra de fundis patrim. Eccles. l. inter-mun.* & *ff. quod si hæc. & authentic. qui res.* aut ergo nullus dolus commisit, & creditor potuit vendere, & [c] eā emptor tenetur: vt *supra. ff. quæ res l. obligata.* Aut creditor tantum & tunc ipse solus tenetur: aut emptor: & tunc ipse in subsidium tenetur: vt hic *l. & supra eod. mi. l. nō est. & supra eo. de emptor.* aut non potuit vēdere de iure, & tunc tenetur emptor: vt *supra. l. prox.* ACCVRS.

[c] v. Negotium de pignore, pecu. & quæstio 1.

[d] ¶ *Petat parer tuus.* per actionē negotiorū gestorū habendo curam in subsidium vt & alibi *ff. de rei vind. l. mater & de vsurp. & vsucap. l.* 3. & *ff. de cer. pecul. l. si ex seruum.* Item[mo] forte hoc casu & anno vsucapionē expleto, tā poterat agi ad precii[a] creditori, an non & rationem, qui rem cōmunem vēdidit nulla propria, reuertit statim pecuniæ hereditatis vt *l. seruus. ff. de furtis.* & socius qui rē eōm vēdidit à principio tenetur. Idcirco in creditore, qui iure vēdi nō habuit, vt à principio teneatur: an eadem ratione eadem? in subsidium, vt in ceteris. Acc.

[e] *Emptor.*] CARPZ. Vnde Seruos sine pro REB. aureis quibuslibet creditoribus obligatis illi creditores ex pacto, vel ex lege illos seruos vēdiderit: sed dolo, vel gratia minori precio vendiderit: modò creditores nō sunt solo fido, quærit, qualiter vsum meæ sic habeam vēdi, vel quid debeat agere? Resp. quòd vsor tua poterit agere actione emptoris, qui fraudem participauit & illos seruos asseruit, soluisse precio pacto pretio: habebit emptos seruos restituere exorbitq. Vtr. *l.* 14. dolo malo. Cvr. ¶ *Videbis.* ex his effecti habere. nisi *ex l. Lucius, & ff. Emptores.* fraudis participauerit plenè habes T. *eod. l.* & *hic. ff. de privilegio eod. Imperatores.*

[f] *Si emptor.*] CARPZ. Si creditor prædium ibi obligatū nō interuenerit legis solennitate, pœn. subhastatione, & quòd plus offerenti detur distractio non solum debitor creditorem eluere potest pignoratitia: sed pote fortem ad restitutionem pretii, & fructus, & fraudem participa

480/C.IV.K.5-4, 2151-2152
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ticipauerit cum creditore.

a ¶ *Confessorum.* vt ff. eitier *l. de iur. do. impl. l. fin.* & sic non tenetur vendition, secundum Bal.

b ¶ *Creditorem.* facilem adhone pignoratitia. ACCVRSIVS.

c ¶ *Possessionem.* etiam non consentiente creditore: licet fit factus quando venditor venditio: vt ff. *eod. l. j.* vel & vir, potest hanc secundum illam intelligere.

¶ sed quid si hic mala fide possessor velit supplere? iustum pretium? Videtur audiri, arguendo *l. nam. l. diligenter.* sed dico oppositum hic non erat dominus, qui vendebat. Item qui emebat, mala fide emebat, & hoc idem quare *supra eod. l. j.* ACCVRS.

S I creditore.] CARVL. Creditore vendente pignus lege, vel pacto pluris, quàm fuerit debitum, puta debitum erat quinquies, & pignus valebat decies: ad residuum debitor consentit creditorem neque ad restitutionem rei habebit regressum adiectus compromissor VIVIANVS. *d superflua.* vt ff. *eo. d. hu. & j. & consensu.*

e ¶ *Non emptorem.* Quia hoc casu debitori non datur actio in hereditem sed in personam, *l. vlti. supra de distract. pign.* CYNAC.

DE LVITIONE pignoris.

Pignoris distractio impeditur per eius luitionem, vel liberationem: & ideo pertinet ad tit. Aut.

QVi pro parte.] CAVL. Debitore in xx. mihi tenebatur: decessit quatuor heredibus relictis: an vno soluente pro sua parte, liberatur pignus pro ea parte, quaerunt? & resp. quòd non. VIVIANVS.

e ¶ *Non potest.* vt ff. *supra tit. eo. l. vnus & j. tit. j. l. j. & j. & ff. de pignor. act. l. fi necessarios.*

f. Quodli pars. & *quamuis* nec enim ex persona heredum, &c. vt ff. *de verb. obligj. l. fi. in fin.*

f. Nolligere.] CAVL. Interrumpi mihi actione personali, & praescripta est xxx. ann. spacio: an adhuc remaneat hypoth. quaeritur? Et dicitur quòd sic: quia durat vsque ad xl. ann. VIVIAN.

g ¶ *Vinculo pignoris.* Hoc explicandum est ut *l. j. huius tit.* & ex *l. vlti infra iii. proxim.* Soluta igitur actione personali, qua tenebatur coheres si soluerit, remanet tamen adhuc hypothecaria, nisi rorum solutum sit. Vide scripta Cuiac.

EV. *Imp.* GORDIAN. A. *Eudoxiae.*

CVm contra bonam fidem venditionem obligatæ *pos*sessionis à creditore factam alleges, non obseruatis, quæ in distrahendis pignoribus celebrari consueuerunt *, adito præside prouinciæ experire actione competenti non tantùm aduersus creditorem b, verumetiam aduersus possessorem c, si fraudem eum participasse cum creditore docere * potuerie, vt reuocaria, quæ mala fide gesta constiterit, & fructuum ratio, & damni, quod itroga-

DE LVITIONE PIGNORIS.

TITVLVS XXXI.

Hi etiam titulus pertinet ad distractionem pignorum. Nam ex eo intelligimus non impediri distractionem pignorum, nisi debitor suos pignus in solidum solutis omnibus pecuniis, & istum in l. j. proponitur, quod l. 1. & 2. de distr. pign. qua faciet etiam ampliandæ est ad l. 2. vt iam alias monui. me docente in Observationibus quamquam & aliis rationibus non incongruens personali actioni, durare hypothecariam, vt si creditor non meritis causis, sed vitio, & culpa sua principalem litem amiserit, forte quia male egerit, vel quia plus petit, vel quia iudicio non adfuit, vel si Stichum. § penult. D. de fol. j. pen. D. si for. vind. Lqui occidit. §. 1. ad leg. Aquil. l. ferum. quem. D. de pign. Nam in causa hypothecaria nullum simile vitium arguitur. Itemque si creditor debitori, vel cuiusdam heredi cessionem fecerit, & pignora tradiderit, quia non tantum sit personarum, & pignora hærent in rebus non in persona. Itemque certis casibus fideiussor actione personali, finem accipiente, quia naturalis obligatio manet. Ad hæc sit, quamuis vt dixi, possit accommodari ad distractionem pignorum, tamen ad personam de luitione eorum, qua si non, non poterit distrahi: non, vel non debitum hoc finis principia eradicari. Sublata enim actione constitutum tempus, manifestum est obligationem, & hæres, quod verbum est XII tab. pro quo etiam dicitur, soluere & reprimere, non solum esse soluere pecuniam: sed etiam obligare, & deponere. vel pignus creditori dare in solutum, vel vendere eidem pretio compensato cum debito & superfluo, restituere creditio. Et luitionem pertinere debitori actionem pignoratitiam, qua de pignore recuperando proponitur. CYNAC.

Nisi debitū integraliter soluatur, pignus non recuperatur. hoc dicit. Vel sic: *Pignoris obligatio est indiuidua.* Vel sic: *In personis heredum obligationis conditio non mutatur. b. d.* BVL. & BALD.

I. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Aminchia.*

VI pro parte heres extitit: nisi totum debitum exoluat, suam portionem ex pignoribus recipere non potest *. PP. III. Kalend. April. Albino, & Æmiliano Coss.

Inuenitur hypothecaria per statum sine personali, sine sublata personali. BALD. Vel sic: *Adiecta personali sublata tempore, potest durare hypothecaria.* SALYC.

II. *Imp.* GORDIANVS A. *Domitio.*

INtelligere debes vincula pignoris & durare f personali actione submota g. PP. XII. Kalend. Iun. Sabino, & Venusto Coss.

tum apparuerit, haberi posse. PP. Kalend. April. Sabino II. & Venusto Coss.

Iussu emptor non debet pati controuersiam: sed debet conuenire creditor, vel eius hæres. BALD.

V. *Imp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Romæ* *.

SI creditore pignus, priusquàm ei satisfieret, distrahente non per collusionem emptor comparauerit: succedit eius de superfluo d, non emptoris a heres, qui eem possidet, conueniendus est. S. XVI. Kal. Ian. Nicomediæ, CC. Coss.

Saluto debito, vel aliter satisfacto, potest creditor pignerantia conuenire. BALD. Vel sic: *Sicut per siluationem debiti: ita per obligationem, & depositionem eiusdem pignora liberantur.* SALYCET.

III. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS. AA. & CC. *Pluro.*

SI reddita debita quantitate, vel rebus b in solutū datis, siue distractis, & compensato precio, satis ei, contra quem supplicas, factum esse adito præside prouinciæ k probaueris vel si quod residuum debetur, obtuleris, ac, si non acceperit, depositaueris confignatum l: restitui tibi res pacto pignoris obligatas prouidebit: cùm etiam edicto m perpetuo actione proposita *, pecunia soluta creditori, vel si per eum factum sit n, quo minus solueretur: ad reddenda ea, quæ pignori acceperat, iure eum fieri euidenter vrgeri, manifestum est. S. VI. Idib. Octobr. AA. Coss.

in l. ob. *sup. de pign. act.* Vide not. & scripta *vel d. l. vlt.* CYNAC.

v *adeant.*

a Tut. *supplendi partij non competit actio. Sed dic. emptor. nec* ff. *de tut. & cur. dat. l. vlt.*

b Hypotheca *ut accessio debiti durat. & personalis actio extincta non durat sine, & personalis actio sublata, vt initio, arguendo, vel alio modo sit sublata.*

c Principali *sublato vtrum remaneat, vide scripta.*

480/C.IV.K.5-4, 2153-2154
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI VNVS EX PLVRIBVS HEREDIbus creditoris, vel debitoris, partem suam debiti soluerit, vel acceperit.

TITVLVS XXXII.

Quod habitum simile superiori, & l. 16. C. de distract. pign. id etiam hoc titulo proponitur. l. 2. nec superiora sunt: sed ex eam plurimi heredibus debitoris competentur plures heredes creditoris, & quemadmodum vna in heredibus debitoris soluendo pro portione hereditaria quod ad partem eius attinet, adhuc personalis relinquitur: non etiam hypothecaria: ita vicissimvt vna ex heredibus creditoris accipiendo pro portione sua, quod quae defuncto debuit, pro sua parte consequi actionem personalem hypothecariam autem nulla ex parte incredere. Obligatio personalis dividitur ex XII. Inst. Hypothecaria est indivisibus. CVIAC.

Pignus nec alliud, nec possidet recepit diuisionem inter heredes. h.d. totum retinebit. BALD. Vel sic: *Inter heredes creditoris personalis actio dividitur pro rata, non realis hypothecaria.* SALYCET.

1. *Impp.* VALERIANVS, & GALLIENVS AA. Tauro.

MAnifesti, & indubitati iuris est, defuncto creditore multis relictis heredibus, actionem quidem personalem inter eos ex lege xij. tabularum diuidi [a]: pignus verò in solidum [b] vnicuique teneri. Dat. XII. [*]. Kal. Maij, ipsis AA. III. & IV. Coss.

Actio personalis contra obligatum tantum dirigitur, realis contra possessorem. BALD. Vel sic: *Licet actio personalis dividatur pro rata inter heredes debitoris: non tamen hypothecaria: sed vnusquisque conuenitur pro rebus à se possessis.* SAL.

11. *Impp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. Claudio.

ACtio quidem personalis inter heredes [c] pro singulis portionibus quæsita, scinditur: pignoris autem iure multis obligatis rebus, quas diuersi possident: cùm eius vindicatio [d] in non personam obligetur: sed rem sequatur: qui possidet, tenentes non pro modo singularum rerum [e] substantiæ conueniuntur [f]: sed in solidum: vel totum debitum reddant, vel eo, quod detinent, cedant [*]. Subscrip. V. Non. Antiochiæ [*].

SI PIGNORIS CONVENTIONE MEnumeratio pecuniæ secura non fuerit.

TITVLVS XXXIII.

VT cautioni credita pecuniæ tua cautioni, vel dationi pignoris inter diuersum obstare exceptionem, vel replicationem non numerata pecunia. Nec & si falsitatis obligationem personalis non semper solet actor hypothecariæ, vt non superiores citati precedentes demonstrauerunt, ubi tamen non consistit: sed excludetur personalis exceptione illa, & eadem etiam hypothecaria excludetur, vel replicatione, vt si a. qui vt pignori dedit, se fuisse numeratum, quæ fraudis fuerit, cum suum esse vendere ab eo, cui dedit, vel l. 4. vel adhuc sic enim agat pignoratitia: vt l. soluendo. §. 1. D. de pign. act. & opponitur hac exceptio, si ei nunc mihi pignori data, nec dum pecunia soluta est. Ita enim exceptionem excludet replicatio dolo mali, vel si numerata pecunia quæ in rem transiere meam probanda numeratione, & vt l. 1. antecessit: id est, accepta. Quam locum sic dedit Basilica interpretantur secundum veteres formulas exceptionum: cum hoc verbo [illegible] Cuiac.

Qui non numerauit: & in hypothecaria, & in personali secundum h.d. esse videtur. Vel sic: *Etiam si debitor quæritur incidenter, creditor debet probare pecuniam numeratam.* BALD. Vel sic: *Debitor potest creditorem, qui pecuniam non numerauit, ad restitutionem pignoris conuenire: nec ille potest exceptione dati pignoris si vere, nisi probet si pecuniam numerasti: quod obtinet etiam debitore possidente.* SALYC.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Illaro.*

SI pecuniam [f] tibi non esse numeratam, atque ideò frustrà cautionem emissam adseris, & pignus [g] datum probaturus es, in rem expe-

* xx.

a. Hypotheca vis actio est in re, sive realis.

SI PIGNORIS conventionem nu-merationis pecuniæ secura non fuerit.

tiri potes. Num interuentio [h] dati pignoris, neque redditæ pecuniæ, non aliter tenebit, quàm si de fide debiti constiterit. Eadémque ratione veritas seruetur, si te possidente pignus, aduersarius tuus agere cœperit. PP. Kal. Septem. Laterano, & Rufino Coss.

Hypotheca, & cautio ob ea non sit, si pecunia numerata non fuit. h.d. secundum SALYC.

11. *Imp.* ALEXAND. *A. Perpetuo.*

SI (vt nunc adfueras) nihil creditor numerauit vxori tuæ: quæ pignus dedit: sed inanem extorsit cautionem: mendaci scriptura [i] contra fidem veritatis obligari eius res non potest. Sine die, & consule.

y ¶ *Hæres. Malc in l. 1. C. de non numer. pec.* cuius hæc pars est, legitur Hilario. *Vide scripta ad tit. sup. de hæt. pign.* CVIAC.

Si pecuniam.] CASVS. Spe numerationis futuræ scripsisti pecuniã receptisse. & pignus obligasti: numeratio secuta nõ est, quæritur tibi consultur, vt cessceri pignus, quæritur? Et dicitur quòd pignus tenebit actiones: & tenebitis probare datum pignus. Eodem modo pignore nondum tradito, si creditor adaerius te agat hypothecaria, tenebitur probare se numerasse pecuniam: nec sat erit, si dicat se accepisse pignus, neque pecuniam sibi creditam. VIVIANVS.

Si pecuniam. hæc lex de verbo ad verbum positat *supra de non numer. pecun. l. 3.* & expone hanc vt illam.

¶ *Pignus.* Scilicet declinatione. Vel dic datum esse pignus etiam ante, & se accedit cuilibet obligationi: *vt supra de non numer. pecun. l. si cui.* & facit *§. de pigne. actiõ. l. falsarium. §. si quæsit.*

i ¶ *Scriptura.* hic dare dicebat creditor: datum sibi pignus, & pecuniam non reddiam: & secundum voluebat probare per primum: quæ probatio non valet: vt hic dicit. ACCVRSIVS.

Si pecuniam. Id est, exceptio. Sic Vlp. ait rerum exceptionem probare: quasi interionem l. 14. *§. de probat.* CVIAC.

Si (vt nunc).] CASVS. Si vxori tuæ cui te accepisse pecuniã, quam non accepit, & pignus dedit, illud perlequi poterit, etiã per talem fallem cautionem res tuas obligare non poterit. VIVIAN.

i ¶ *Scriptura.* publica, vel priuata, licèt quidam dicant secus si de publica agat. *Tarrit cui. l. fin.* & facit *l. 1. pronti.*

DE IVRE DOminij imperrando.

Quis quandoque non inuitus emptorem creditor, idemque opus est, vt sibi addicatur: ideò de hoc ponit.

Domine.] CASVS. Obligasti mihi fundum, & quamuis omnia bona: an te cessante in solutione possim imperrare, vt liceat mihi omnia bona tua iure dominij possidere, quæritur? Et dicitur quòd nõ. & loquitur mihi creditori imperrante, dicens quòd

480/C.IV.K.5-4, 2155-2156
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quod libello meo supplicatorio debui expressisse nomen debitoris mei: & an peregi solennitatem, quæ fiunt] vid. ff. de Vsufr.

a ¶ Pignora, aliqua certa.

b ¶ Solennia, quæ fiunt ins. vid. l. fin.

c ¶ Omnia bona. Id est, omnia bona obligasse, tunc non posset omnia iure dominij petere: sed quando certas res: tunc de his dicit. & arg. supra de hon. auctor. ind. poss. l. pro debito. & Tim. pro do. ma. bo. quæadmodum. addi. l. & supra de pact. l. si pactis & Instit. de succ. ab. intest. qua. §. per hæc. com. ex senatusconsul. Cleo. per totum.

Si creditor.] Calvs. Creditor postulabat à principe, vt liceret sibi possidere pignus iure dominij: & princeps concessit: petita exegit à debitoribus vsuras: an videatur renunciasse beneficio impetrato, & obtento, quæritur: & dicitur quòd sic. Vivian.

d ¶ Renuncie. sic & ff. de lege commiss. l. iij. §. aliquatenus. & l. de lege. §. fi. & l. post diem. & supra de pact. inter empt. & vend. l. cum filia. & sup. quod metus caus. l. cum is. & ff. de quæst. l. fi hominem §. quæstio. & de vsura. l. qui semissis in princip. & l. cum quidam. §. denique. & supra de vsura. l. quidam. & ff. de iure omn. iud. §. Adhuc. De hac materia, an scilicet, & quando per actum contrarium quis perdat privilegium *, vide pulchrè per Abbat. in cap. cum accessissent, in vltimo notabilem omni consideratione dignum. & per doctos. in Authen. hodie. in fin. Collatione, sicut & Glossema. supra de exceptionibus. & ff. de legibus. l. consuetudinis. supra de excusat. tut.

e ¶ Videtur. vt ff. de lege commiss. circa princ.

Vltissimum.] Calvs. Olim creditor publicè præscribebat pignus: & si post annum debitor illud non recolligebat, creditor id poterat vendere: hodie sic non certificat aut conuenit, vt creditor pignus vendat, & hoc fuit: aut non, & tunc debet denunciari debitori, vt pignus recolligat: & si intra biennium non redimit, potest creditor pignus distrahere: & si nō inuenitur emptor, adest creditor iudicem, & denunciet debitori, vt veniat: si non venit, statuetur certum tempus à iudice, intra quod si non venit, potest petere à principe, vt dominium pignoris ei detur: & adhuc si intra aliud biennium debitor

DE IVRE DOMINII IMPETRANDO.

Titvlvs XXXIV.

Creditor, qui pignus iure sua distrahit, de qua pecunia inter eum, & debitorem sit addicere non potest. L. 10. 3. de distr. pign. *Sed diversis præscriptionum, & hastarum solemnibus, si non inuenitur emptor, res in possessionem à præsule addici potest.* L. de gratiore. in pr. D. de pign. act. l. 8. in qui. in aliena. §. vlt. D. de acquir. rer. dom. l. debitor. D. ad Treb. *quod & etiam in pignore capto ex causa iudicati.* l. vlt. C. in causa iudic. *& ne quis etiam in præterita. Sicut principis res tributaria potest, & fiscalis fuerit hypotheca ex generali nunquam addicit omnia bona, sed pro modo debiti.* l. 1. *Verum qui hoc impetrauit à principe, necessitate ad eo vtitur, si pignus vsuras credita pecunia, ne soluatur, petat à debitoribus recipere.* l. 1. *nec rem sua vsuram petit & ad beneficium præscripta temporis non vtitur, quia iam vsucapit semel.* l. pen. D. de leg. com. *Post additum autem dominium, inuitis pignoris adhuc illud datur eorum debitori, modo detur biennium ex consilio. Iustinianus, & ex eadem non addicitur ante biennium post condemnationem, vel denunciationem debitori, vt debitori fit de distrahendo pignore nihil consentiri. Nam quod consentit ne prius, tantundem est, sine quo tempore vsuras pignus consumit, sua quæ prestit; quæ lege, quo iure.* l. 5. D. de pign. act. l. 3. hoc tit. Cyac.

Impetrans possidere pignus iure dominij, debet exprimere nomina debitorum essentium, & solennia peregisse: nec potest de omnibus generaliter impetrari. Bal. Vel sic: *Creditor potest impetrare à principe pignora singularia sibi addici iure dominij, nō vniuersa bona debitoris, licèt sint hypothecata.* Sal.

1. *Imp.* Alexand. A. *Nicola.*

Dominij iure pignora * possidere desiderant, nomina debitorum, quos in solutione cessare dicis, eximere, & an solennia b peregisti, significare debuisti: dimodò scias omnia bona c debitores quæ pignori dedit, vt vniuersa dominio tuo generaliter addicantur, impetrare te non posse. PP. XIV. Kal. Decembr. Alexand. A. III. & Dione Cons.

Per vnum alium conuenitur, receditur à priuilegio. Bartol. *Qui facit contra ius, quod impetrauit, non perfrit. hoc dicit.* Vel sic: *A beneficio reseripti recedit per alium oppositum.* Bald. Vel sic: *Si creditor post dominium pignoris impetratum vsuras à debitore receperit, iuri impetrato renunciasse videtur.* Salv.

2. *Imp.* Gordianvs A. *Iuste.*

Si creditor pignus iure dominij à nostra serenitate possidere petiit, & post formam rescripti alio anno vsuras à vobis accepit, à beneficio impetrato, recessisse d videtur e ? PP. Prid. Non. Decembr. Pio, & Ponciano Cos.

Antiqua obseruatione sublata, debitor maneatur, vt certo tempore soluat: quo elapso, a principe dominium impetratur: post quam impetrationem debitor intra bimestre audietur: & vt legitime affirmatur: vt si quid vltrà habet, id restituat: & quod minus acceperat, confirmatur. Bart. Vel sic: *Incerto huius legis est triplex: scilicet circa pignoris venditionem, & circa pignoris dominij impetrationem, seu adiudicationem. Tertiò circa post ipsum adiudicationem permissam luitionem. Secunda ibi, sin verò nemo. Tertia ibi, sin autem nullatenus. & ista lex non seruatur secundum statuta, & consuetudines locorum. & hoc dicit: Qui vult vsuras pignoris possidere, debet seruare huius legis solennia, secundum* Bv. & Bald.

3. *Imp.* Iustinianvs A. *Demostheni P.P.*

Vetustissimam obseruationem, quæ nullatenus in ipsis rerum clarioris documentis, penitùs esse duximus amputandam, immò magis clarioribus remediis corrigendam. Igitur in pignoribus, quæ iure dominij possidere aliquis cupiebat, proscripto publica, & annuis luitionis antiquitus introductis f temporibus pignora autem publicè proscriptum neque vidimus, neque (nisi tantummodò ex debitorum recitatione) audiuimus. Sancimus itaque, si quis tam creditori suo pignora erit, si quidem in pactione † cautum est, quemadmodum debet pignus distrahi, siue intempore, siue in aliis conuentionibus, ea obseruari, de quibus inter creditorem, & debitorem conuentum est g. Sin autem nulla pactio interceserit, licentia dabitur fœneratori ex denunciatione, h vel ex sententia iudicali post biennium, † ex quo attestatio missa *, vel sententia h prolata est, numerandum, eam vendere. Sin verò nemo est, qui comparare eā maluerit, & necessitatem fiat creditori saltem sibi eam iure dominij i possidere: in huiusmodi casibus hanc cautam esse obseruandam censemus, vt siue præsens k sit debitor, denunciatio ei scilicet post biennium minetur: siue adfuerit, pronunciale tribunal creditor petat, & iudicem certiorare festinet, quatenus ille eum requisierit, certo tempore l super hoc ab eo statuendo: vt fiat debitori manifestum per apparitionem iudicis, quòd à creditore petitum est: & certum tempus statuatur: intra quod, si fuerit inuentus debitor, deberis, qui pecunias creditas accepit, debitum offerre, & pignus recuperare. Sin autem nullatenus fuerit inuentus, iudex certum tempus m definiat, intra quod ei licentia dabitur sese manifestare, & offerre pecunium, & pignus à pignoratione liberare. Sin autem tépore statuto vel minimè fuerit inuentus, vel crediam pecunium totam offerre

a Diuerse temporis datur debitori vt requisitus principaliter debitorem: & alio, ad libitum.

g Pulla in pignoribus sunt [illegible] pacta, legi prohibentur, vt ad hoc Bald. in l. vnic. sup. de usuris. vid.

h vel non [illegible]

i vel negotiatio [illegible]

k vel negotiatio [illegible]

480/C.IV.K.5-4, 2157-2158
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PACTIS PIGNORVM, ET DE lege commissoria in pignoribus rescindenda.

TITVLVS XXXV.

In hoc titulo agitur de pactis inter vel extra aliquos, quæ in pignoribus contrahendis fieri solent. Insuper ostenditur, quomodo pignus creditori obligatum, quo tempore & quibus modis creditori restituendum sit, & quæ sit lex commissoria in pignoribus rescindenda.

1. Imp. ALEXANDER A. Valentino.

VI pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit, soluerit, cessurum se creditoribus pignoris, hypothecæ venditionem non contrahit: sed id comprehendi, quod inter suo creditor in adipiscendo pignoris habitum erat. Communi itaque iure creditor hypothecam vendere debet. PP. Idib. Octobr. Alexandro A. Cos.

Pactum, quod si res vendita non emeretur, alia res pro ea obligata debitoris redderetur: est validum, & ante

pactum est ponitur interpretandum esse superfluum, quod iuris contrarium. BAL. Vel sic: Pactum simile pactæ legis commissoriæ, in pignoribus nihil operatur. hoc docet secundus BART. & SALYC.

1. Imp. ALEXANDER A. Valentino.

VI pactus est, nisi intra certum tempus pecuniam, quam mutuam accepit, soluerit, cessurum se creditoribus pignoris, hypothecæ venditionem non contrahit: sed id comprehendi, quod inter suo creditor in adipiscendo pignoris habitum erat. Communi itaque iure creditor hypothecam vendere debet. PP. Idib. Octobr. Alexandro A. Cos.

Pactum, quod si res vendita non emeretur, alia res pro ea obligata debitoris redderetur: est validum, & ante

480/C.IV.K.5-4, 2159-2160
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE EXCEPTIONIBVS †4, SEV præscriptionibus.

TITVLVS XXXVI.

480/C.IV.K.5-4, 2161-2162
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2163-2164
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quòd hanc expulsa licuit incontinenti recuperare, non sit illius delicti impunitas. Hæc postio non placet hoc quia cùm nullum detur tibi interdictum pro possessione ergo nec mihi vlla exceptio. a Pone ergo sic: Expulsi Titium, qui mihi esset interdictum, & omne iustum. inde vi tit deiect. possessionem non apprehendi: ago aduersus te interdicto mihi cessit: excipit post annum, & perpetuo, cùm alio modo possessario possis à me, & tenacem, recuperare, licet ex lecta deiectione licet ei lecta expulsione agere, tamen intra annum audietis. 5. Tertij, et 8. dicunt, expulsi te de fundo violenter: deinde ex intervallo te expulsi: me: sed possessionem non intra hi: ego verò eam retinui: agis contra me interdicto de proximo expulsione: ego excipio de violentia, quam ex intervallo intulisti mihi. Et alij sic putant, inuocant post annum, possessionis æstimationem, & cætera damna restituisse. cerè non habet obscuritatem indubitanter si possideret, consentit non possis. Vel dic quòd dictum tuum quo modo etiã eam possessionem recuperasti, & consentiens à deiectore interdicta vti possidetis, & perpetuo excipiendo à agis possideret, interdicto vade vi tecum retur: nisi annus esset elapsus multò magis per exceptionem potuit secuti: vt ff. de fu. pos. l. 3. §. quod autem ait

a Annua ad agendum; perpetua sunt ad excipiendum. b Iuri excipi. di nõ præscribitur, vt hic, & l. Iuris annum. Sed ibi soluitur. Idem secundò §. Iuris annum. Notes perpetua intra fiunt ad excipiendum, & temporalia ad agendum.

* collatus.

* consensus. al. præsumptum.

pòst retinuit possessionem, audacitate iuris manifestatur. S. Kal. Maii, Trallis, AA. Coss.

Replicatio, & duplicatio non exporant tempore. BALD. Vel fic: *Exceptio, vel replicatio doli potest perpetuò contra pactum opponi.* SALYC.

v i. *Idem AA. & CC. Mutina* *.

SI pactum a intercessit b, in exceptione c * a fine temporis prohibitione d e * de dolo replicare potes e. S. Kal. Sept. Viminacij, AA. Coss.

Reficitio generalia per specialem satisfactionem restringitur. BALD. Vel fic: *Pactum de non petendo simpliciter factum, restringitur ad quantitatem iam solutam. hoc dicit, & notabiliter.* SALYC.

v i i. *Idem AA. & CC. Mutinæ.*

SI ex maiore f debiti quantitate minor tibi soluta est, nec liberationem debitori tuo præstitisti: petere quod non probuit redditum, contra exceptionem pacti replicatione

a ¶ *Cui pactum* de non petendo.

b ¶ *Interrogo*, tribus modis posse cessare. Primò, debebat mihi decem dolo extorsit à me pactum de non petendo: si excipias ex eo pacto perpetuo b, replicabo etiam fine præfinitione temporis: quia & alias actio fine præfinitione temporis competebat. Sed hodie dicet perpetuò est ei, ad originem annum. Nã tantum durat actio: ergo & tantundem replicatio: vt *Iustin. de pœnis, & temp. actio in princ.* Secundò secundùm B. sic, feceram tibi pactũ de non petendo de dolo extorsit. de petendo & replico ex eo, ex quo perpetuò replicabile est, duplicabile. & sic fiet pactum factum obstare in exceptione: si est, contra exceptionem. Sed huic est contra *ff. de pact. l. qui pactum. §. fin.* vbi replicatio est annua, sed ibi est in littera, *formalis*, secundùm B. vnde perpetuò replicetur & hoc secundùm veritatem expeditissimum. Vel ibi est replicatio, hic duplicatio: quæ est eiusdem notariæ, cuius est exceptio, quæ perpetuò durat ergo: vt *ff. de exceptionibus. §. fin.* non hæc duplicatio, vt exceptio durat tantum vt *Iustin. de replic. in prin.* Tertiò sic, secundùm Iacobinum debitum pactum de non petendo tibi pactus de petendo: si excipias ex eo, replicabo de dolo. nam vbi alia quæcunque exceptio locum habet, & dolus: vt *ff. de exceptio. doli. l. 3. §. & generaliter*, nisi reuocatio personarum aliud faciat: vt *ff. de exceptio. doli. l. quod §. adueniat.*

c ¶ *In exceptione*, scilicet quærendo, secundùm primum: vel id est, contra exceptionem, secundùm veritatem casum dolosè: vel, id est, contra exceptionem, & non dolosè fuit factum pactum, secundùm tertium.

a ¶ *In exceptionem.* contra exceptionem. CYNAC.

b ¶ *Iustinianea prafinitione.* Sic & doli exceptio perpetua est. Cæt. d ¶ *Prafinitione.* bene dicitur quòd actio de dolo temporalis est ad agendum, perpetua ad excipiendum.

e ¶ *Replicare potes.* proprie, secundùm primum, & tertium: improprie id est, duplicare secundùm medium. ANGVAS.

f ¶ S *Ex maiore.* Cùm decem deberes, solutis quinque licèt generale pactum de non petendo teneris, credens mihi plus mihi deberi, tamen agam: & si excipias, replicabo vt supra

de solu. l. 5. inter. & suprà de transact. l. si quidem. & supra de fiart. l. post exceptionem. & ff. de vendit. simile l. fin. §. idem quæsit. Sed certè omnia videntur in nullum non agi: vt *ff. de re iudic. l. 2. dicit. §. si pupillus* quæ est contrà. sed ibi lex prætimis remissionem tenebat.

tuam adiuuans inertionem, minimè prohiberis. S. II. Kal. Mart. CC. Cost.

Exceptio peremptoria potest opponi quandocunque, præsumptum seruatur sententia definitiua. BALDVS. *Idem AA. & CC. Aurelia.*

PRæscriptionem b peremptoriam † *, quam antè contestari sufficit ‡ omissam, præsumptam sententia seruatur, obiicere quandoque * licet. S. XV. Kalend. Nouemb. CC. Cost.

Ius est difficilis lex, & quasi difficilior in materia, non reperiuntur talia. Si rem ei certam, quod actor non potest probare, debes denegare, non excipere: sed si dubitat, potest utrumque commutare, scilicet negando: & si probatur, excipiendo. hoc dicit secundùm BALDVM. Vel fic: *Reo non expedit exceptionem opponere, si credit aduersus non probare: alias debet exceptionem sub conditione opponere, & post probatum intentionem aduersi illam probare.* SALYC.

x i. *Idem AA. & CC. Mutinæ.*

SI quidem l intentionem actoris probatione deficere

b ¶ *Si ex maiore.* Explicanda est l. 1. 1. *de solu.* CYNAC.

§ ¶ *Præsumpta.* ex certa scientia liberasti tamen quo ad verba.

Præscriptionem.] CAST. Exceptio peremptoria, sine actè, sine pòst proponatur fuerit quia se nella tum opponere antè sententia opponi debet, non post. VIVIAN.

b ¶ *Præscriptionem.* id est, exceptionem: vt pactũ, vel rei iudicatæ, vel similis.

c ¶ *Sufficit.* ex voluntate, non ex necessitate: vt fabricitis, & T. *de præscript. longi temp. l. empt.* & dicit. *l. sæpenu. rescim. non post peremptoria.*

d ¶ *Quandoque* l. quandocunque.

S *Si quidem.*] CAST. Actor tenus errem est in nullo actoris tenetur, & actor deficit in probatione: aut certus quòd negatur, aut dubius primo casu nulla exceptio tua est nec facta locandi de ea cognet proponenda, si quam habet: secundo casu, si est peremptoria, ab initio proponere potest: si vero, fundata interlocutione actoris

† Quando dicitur se opponi, *l. sp. l. 19. & sed.* Actor. *de prob.* de peremptoria adde Socin. *regu. 137.*

* Præscriptio peremptoria est, quæ petit ante ultimum, vel quæ ratio. ei non petit. Cæsar.

‡ Probare debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar.

a Conditiona: lis cedulla dum effectus habere videtur confessionem. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar.

b Probandi onus subiacet, qui petit fundat suam intentionem. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar.

c Ostendit, qui ad declarationem iuris facere, non debet. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar.

d Intelligitur, nisi probet. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar.

e Confertur. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar.

f Intelligitur. Cæsar. Debet, qui fundat suam intentionem. Cæsar.

480/C.IV.K.5-4, 2165-2166
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

confidis *, nulla tibi defensio b necessaria est c. Si verò de hac confitendo d, exceptione † te meminum asseueras, de hac tantùm agi * conuenit. Nã si etiam de intentione dubitas f, habita exceptionis constatione g, tãc demum h, cùm intentionem suam secundùm assoerationem suam peritor probauerit a i, huic esse locum monstrari conuenit. S.III.Non. Nouem.Barradizi,CC.Coss.

Sicut rem iurator exceptioni-bus : sic aller replicationibus. BALD.

2.*Idem AA.& CC.Aquilinæ.*

NOn exceptionibus actores, quibus reis auxilium tribuitur certis ex causis:sed replicationibus suam intentionem, si quam habeant, muniane k S. Kalen. Dec. Nicomedie,CC. Coss.

Defensio rei competit fideiussori, missi reus reclamatur ab obligatore per mutationem status. BALD.

3.*Idem AA.& CC.Nouii.*

DEfensiones l, siue exceptiones ad intercessores* extendi *, quibus reus principalis integro manente * statu m, munitus est, constat.

Putetur temerarius aduocatus,

nem illum de excepto cohærente rei, vt est de non petendo,de re iudi.& non de illa,quæ cohæret personæ:vt est obligatio in integrum. VIVIAN.

l ¶ *Defensiones.* rei cohærentes †, secus in personali * vt *ff.eod. l.exceptiones,quæ personæ.*

qui patrocinium præstat de excepsione proponenda. BALD. Vel sic; *Dilatoria debet opponi ante litem contestatam, non poßea : aliter opponere poßunt.* SALYC.

3.1.*Imp.* IVLIANVS *A. ad Iulianum consulem Orientis.*

SI quis aduocatus inter exordia litis † præcemissam dilatoriã e præscriptionem postea voluerit exercere, & ab huiusmodi opitulatione fuhonoreus, nihilominus perfeueres, atque præpostere defensioni instrumentis libræ auri coudemnatione mulcetur. Dat. VII. Idib. Mart. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio Coss.

Excepto iudicio incompetentia ante litem contestatam debet opponi. Vel sic : *Declinatoria iurisdictionis debet ante litem contestatam opponi, & terminari.* BALD.

3.1.1.* *Imp.* HONORIVS, *& Theodosius AA. Symmachio proconsuli Africæ.*

PRæscriptiones † fori in principio f litis g à litigatoribus opponendas esse, legum docteuit auctoritas. Dat. V. Kalend. Septembr. Ravennæ, Honorio X. & Theodosio VI.AA. Coss.

DE LITIGIOSIS.

TITVLVS XXXVII.

Hic tit.ff.de exceptione litigios. Et litigiosi stipulatione non res tantùm continetur mobilis,vel immobilis,de rebus propinquior a, quæ eam in alium transferri, litem habet cum alio, vt definit NERA. *sed etiam omnes debentes,de quo lis est,& actio in iudicio deducta,sine chirographum amb quum, vt loquitur l.3.ff.de li. mo. vere tenent vbicúc, vel pignorate, vel donatis, vel quo alio alienatio rei aut contentio litigiosa.l.1.7.& 13.D.de rei vin. eamen ad rei vium confirmatur,& proinde ac si non interuenisset,ex nulla hac re,litigio, quæ fuit ante per ea,ſit ius peregrinus per quas inchoata fuit.l.1.& vlt.h.t. & empter,vel debitor eius,vel creditor,si eam pecuniam reposuerit antequam litigiosi.l.1.§.1.ff.e.l.1.§.vlt. D.quæ res pig.obl.l.3.in fi. & l.ff.ad Velle.& hoc indistincte sine scientia rem esse litigiosam sine ignorantia: quia datur ius certum, quæ res sibi tribuitur,ne temerè emere ab impubere tendatur, qui in hoc fallum vel litigiosam diuendit, vt deinceps facta condemnem adauctorij*

DE LITIGIOSIS.

Quo genere exceptionis res litigiosa inducit,ideò de ea dicit : vt ff.eod.

480/C.IV.K.5-4, 2167-2168
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2169-2170
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2171-2172

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CONTRAHENDA, ET COMMITTENDA stipulatione a.

TITVLVS XXXVIII.

480/C.IV.K.5-4, 2173-2174

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ei fuerint stipulatus vt arg. ff. de fid. l. cum rei. Resp. ideò, quia persona Iuliani non ad solutionem, sed ad obligationem fuit apposita: quod fieri nō potuit, quare locus esse in adiecto vt ff. de verb. obligat. l. ult. qui. 5. fin. & l. si ita stipulatus fuero, § Titius. § Cloyssimus. Sed recepta quondam habeo ratam non meo nomine gestū. Resp. die quòd Iulianus nomine meo exercitatiuis non, nisi debitor nō esset Iuliano. Vel die habeti ratum factū debitoris solutū, qui ad vtilitatē creditoris fabuebat, non Iuliani recipientis, quo facto debitor liberatur: eloque in fabbidū contra Iulianū agitur, non ergo habet ratum in fabbidū dicit ex ratihabitione deficit actio, & sic contra Iulianum in fabbidum datur.

a § Magistratum gesserunt. vt ff. l. de neg. gest. l. ff. pomponius. Sed certe imò mādati: vt ff. de regu. iur. l. semper qui non. Sed solue, ibi fuerat prius mandatum, & mādatum restauratum, deposita accepta, & ratam habitam: ut à viro nullum fuit mandatum, non potest dari mandatum. ff. mand. Lex mādata. in fi. Sed negotiorū gestorum: vt hic, & ff. de neg gest l. Pomponius: in fine litem non hasse legi, quod volui, non potui: & quod potui, nolui, scilicet eam facere adiecto. Oratio. V. ff. quæ ad. vel fili. l. mulier interrog.

b § Gesserunt. Contendit Accurs. dandam actionem mandati ex l. semper, qui non ff. de reg. iur. Resp. ôdr, hac data actiones mandati, & neg. gest. sæpè cadē de re dari, vt sit in arbitrio actoris, qua velit experiri, sic & ratam habuit agam mandati, aut neg. gest. l. 3. ff. de accept. rei ind. Cvtac.

c § Senatus. Eiusdem rei exemplum est in l. 1. C. mand. Cvtac.

d § Respondit. Stipulata fuit maliet à marito dimidium dotis reddi, si ita moreretur, cui voluerit relinquere: valet & sibi stipulata videtur. & sic heres agit, vt ff. de in ius vo. l. si mulier. facit ad l. filium 1. etiam in re tit.

e § Respondit. Quod non erat in Pandectis Cvtac.

f § Vipianus. Ex hoc loco notandū Vipianum fuisse præfectum annonæ sub Alexandro Sic fuit sub eodem præfectus prætorio, vt docet l. 2. C. de inoffic Lampridius in Alexandro scribit eū fuisse præfectum prætorio sub Alexādro, alij sub Heliogabalo. Cvt.

g § Amici mei. Vt hic, ita Vlp. quoque amicos dicitur in 1. fin. ff. de iure patronatus. & præfectus prætorio, & patrem meum in l. 2. C. Inoffi. Vide not. ibi. Cvtac.

h § Moreretur. Idēque si mulier demiserit interlata, ea parte dotis nulli adiecta, nihilominus ea stipulatio tran'moritur ad eius heredes legitimos. Nam ibi videtur stipulata. Cvtac.

i § Videtur. & sic venit stipulatio.

k § Si vero pollicitatione. id est, stipulatione. l. nudo pacto, quod nullo vestitur ? modis: vt dixi. V. de pact. l. legem. Acc.

l § Pollicitatione. Id est, pacto. Cvtac.

m § Sepe vel. l. legem. & l. seia. l. fi. & ff. de pact. l. inviti. & sanè. & dic casum, quòd conuenimus de permutando. & si non dares, quod ex permutatione dare debes, per stipulationem promisisti, quanti mea interest: non das, ago ad pœnam, & lite consellata in ea, cōmittetur pœna, vel fec. Inno. ago de facto ex naturali obligatione, vt dic quia de iure non possum litem in ea de facto consellari, statim committitur, & petitur pœna. Acc.

n § Constituta sunt. Regula dicitur ex pacto actionem non dari l. 7. § ex pacto. ff. de pact. Hic hoc sæpè constituum dicitur. Ex eodem ergò constitutionibus fiunt regulæ iuris. Cvtac.

o § Non semper. quia quandoque fit, vt non. d. l. legem.

p § Non semper. Excipiuntur enim certi casus, de quibus in Iustinianea. ff. de pact. Cvtac.

q § Præterea. id est, præter id, quod nullo pacto promisit.

r § Contra pactum. Id est, præter pactum. Cvtac.

s § Senatus. verū, & cōmune intelligitur & ff. de ver. sig. l. hoc verba.

t § Obligationis. Forte ex stipulatione. Acc. quasi dicat, non solùm si conuenerint hæc secunda pactio certum, sed etiā nunc, cùm constet incertum. Vel id est, non solùm cū præcederet vestita: sed etiam nunc cùm præcessit nuda. cōmittitur hæc secunda litis consellatio, secùndum vtrumq; intellectū. Vel id est, non solū si interposita conditione, & defectus iam posse dari, vel steri sed etiā nunc, cū præcessit pactio nuda. hæc tamen non sic places: medio placet. Et quod subiicit, etiam eius summæ, &c. quasi dicat, non tantum quādo effet certa sed etiā tunc, quādo incerta. Accvrs.

k Post mortem litem. Sed quomodo lis fuper eo, cuius nomine non est actio, cōsellari potuit vel arg. ff. de negotiis gest. l. si papilli. § fin. Inc dicas superuenda obligatione, siue super vestita, cū nondum extiterit conditio? Resp. secundùm hoc superuenda fiet petitio, & contestatio de facto, quæ * licèt nullā habeat effectum quātum ad hoc, vt ex ea fiat condemnatio: imò absolutio quasi ex inopia actionis: valet tamen quātum ad cōmittendam pœnam: sic & ff. de verb. obli. l. si Titius. ad & ita promittitur, dabo cùm peruenit à me: & si non promitto dicit nam & hæc petitio operabitur eandem obligationem pœnæ. ff. de verb. obligat. l. si decem cùm pecierit.

¶ Et si quæras, quibus de calumnia iurare actor? Resp. ad iurandū non procedit actio. Vel iurat, quòd non facit animo calumniandi, & veram intrat: sic & ff. de negotiis gest. l. atqui natura. §.

u § Stipulatio. Vide scripta ad l. 3. ff. de verb. oblig. item ad l. 115. ff. de solut. Cvtac.

a Lis cōsellari potest ex pacto nuda non tñ actio. non potest, nisi ea lis condemnatio sit: sed vt cōmittatur pœna.

b Obligatio transeat quidē, sed non petitio.

c Stipulatio pœnalis quādo committitur.

a Mandari vidio non datur, vbi nulla fuit mandata.

b Nuda pactio parit quādo actio.

c Quæri vel pro vero & præsumi incertū.

480/C.IV.K.5-4, 2175-2176
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2177-2178
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2179-2180

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2181-2182

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE INVTILIBVS STIPVlationibus a.

TITVLVS XXXIX.

SVperiore titulus fuit de stipulationibus quæ pro utilibus semper habitæ sunt, vel quæ inutilitatem fecerunt, sedis suæ verbis, vel l. 13. & l. vltim. vel quæ, cessante functum tamen inutilem facerent obligationem, ex quo pendent: vel l. 3. Hic dicat, propriè est de inutilitate ad quam obligationem non pertinet, vel quæ inducit exceptionem dolo, aut metus, vt stipulatio dolo, aut metu suspecta, l. penult. de qua etiam allum est titul. superiore, l. 9. sed suffecisse aliorum verbis: vt & l. 8. de inutili agitur ex aduerso vitio stipulationis. Ita autem sunt inutiles stipulationes, quæ in hoc citra proximum ne stipulatio pupillus sine tutoris auctoritate stipulatio aliquid. l. 1. Quæ liberæ matrimonium contrahitur pœna committi, l. 2. cum proposito generalis est, libera, id est, nullam pœnam matrimonia esse debere tam in contrahendo soluendo, vel l. Titio §. 1. D. de condit. & demonstr. quibus in disputando. Ipsorum autem subiecta est de disparandis matrimoniis: vt si consanguinei ne liceret vxor, aut vxori matrimonium disturbare subiecta stipulatione pœnali: Si quis eorum fecerit diuortium: quæ consanguin. & stipulatio inutilis est, si coniuge quantitatem pœnæ legitimæ: quia legibus fecerunt esse non possumus: sed contra si esse debemus legem patria. quod non tantum in hac specie probatur l. 19. D. de verbor. obligat. sed & generaliter l. 1. supra de testam. quæ pro eo, quod inst. prof. vsplanè filiis sint, quo à fure non manifesta quadruplum, aut quotidiam non stipulari contrahunt. Item l. 3. diuersi inuicem eam esse, qua si eorum absentes, & eadem simul, vel vltim. eam, qua si alteri, extraneo, filiæ, non, si ei, qui est in nostra potestate, vel quem in potestate habemus, & ita demum si nostra non interest: non etiam si interest nostra alteri dari: tum hoc casu stipulatio valet, non vt alter agat, qui absens: sed vt stipulator agere posse in id, quod interest, sine subscriptis stipulationem quamvis ea res est, vt l. 3. sine emptore, l. stipulatio alia. §. stipulator, & frequen. D. de verbor. obligat. Dico, qui absens, vt proponitur in l. 3. huius tituli & l. 1. titul. superioris. unde ex diuerso eiusdem videtur alteri præsenti non committere aut stipulari: & verum est in ea stipulatione alteri esse velleni adstrictum, l. 6 procuratoris. D. de verbor. obligat. l. 6 diffuse, §. ipse etiam. D. de exact. & argum. l. donationes. §. 1. D. de donat. l. 21. D. de mort. caus. donat. quia ipse præsumitur stipulatus, licèt stipulatus non sit, quia præsumptio de absente sumi non potest: quia consumere natura præsumptionem iuris spectat. Præsumptione sola contra veritatem etiam sufficiatur stipulatio in fraus, l. 1. & l. penult. supra titul. proxim. Lex 4. huius tit. est de pactione, & stipulatione mutua successorum, sine donationis causa, quæ confringitur libertas testamentorum, qua est etiam consilia. CYIAC.

Ista lex tractat de materia pupillari, & est quædam materia per se, hoc dicit: Pupillus sine tutoris auctoritate promittere, non obligatur. BALD. BART. & SALYCETVS.

1. Imp. ANTONINVS A. Paulino b

EX stipulatione, in qua impubes a sine tutore auctore spopondisti, non es obligatus b a. PP. Kalend. Iul. Romæ, Læto II. & Cereale Coss.

Stipulatio pœnalis non valet in matrimonio. BART. Vel sic: *In matrimonio nemo detinetur inuitus. hoc dicit.* Vel sic: *Matrimonia debent esse libera à metu pœnarum.* BVTR. *Sed secundum est contra legem diuinam: quia quos Deus coniunxit, homo non separat: vnde est corollarium in cap. gaudemus. de diuortiis.* BALD.

11. Imp. ALEXANDER A. Mamphilo.

LIbera † matrimonia, c esse antiquitus placuit: ideòque pacta, ne liceret diuertere d, non valere, e & stipulationes quibus pœnæ f irrogarentur ζ ei, qui, [quæve] diuortium g fecisset, ratas non haberi constat h. PP. III. Non. Februar. Maximo II. & Æliano Coss.

Primò ponit quandam generalem doctrinam. Secundò infert ad speciem: secunda ibi, cùm igitur. & hoc dicit, Inter absentes stipulatio non contrahitur, & alter alteri stipulari non potest. BART. Vel sic: *Inter absentes non potest contrahi stipulatio, nec alteri stipulari. Item quando potest interrogi, admittitur parcio incerta certificanda per sententiam.* BART.

480/C.IV.K.5-4, 2183-2184

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2185-2186
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI aula vestra tibi, &c * Eustolio, quam mutuum dederat pecuniam, dari fuerit stipulata: nihil tibi, cuius fubiecta iuri non fuerit, quærere potuit *. Sanè si ipse, quod ei solui placuerat, in stipulationem suo nomine deduxerit, obligationem in eius etiam personam constituisse non ambigitur. S. V. Kalendas Octobr. CC. Con.

DE DVOBVS REIS * STIPVlandi, & promittendi.

TITVLVS XL.

DVo, vel plures rei stipulandi sunt, qui ab vno, vel à pluribus eandem rē, vel pecuniam eo vno, eodēque contractu in solidum sine nomine singuli in solidum, & in partem virilem stipulati sunt, vel apud quos eiusmodi stipulati sunt eſt, ut l. 1. com. §. vlt. D. de noxal. 1. Duo, vel plures res promittendi, qui eandem rem, vel pecuniā ex eadem causa singuli in solidū, & in partē virilem, sine nomine vni, vel pluribus stipulantibus promiserunt. In solidum, & in partem virilem, vel inter eos. D. de fideiusſor. quod alium mandſo ab eo rē. XCIX. ex quo electio, quo datur creditori l. 1. & 2. hoc tit. & l. 9. §. 1. D. eod. l. 6. duo. 3. de locat. scilicet ſi id nō fuerit expreſſum, vel etiam ex expreſſo ſi omnes ſolvendo & preſentes fuerint, ad exemplum ejuſdem D. Adriani. Et ut eandem numerationem vni ſolvam omnibus ſolvisse videar, l. 3. hoc tit. l. 5. §. fi. cer. per. ſecus ut l. vlt. agnatis debet ab vno facta ab omnibus ſolta videtur: & conuentio ſine interpellatio vnius, interpellatio omnium. CYIAC.

1. Imp. DIOCLET. & MAXIM. AA. Eudoxiæ.

SI duo, pluréſve rei cuiuſlibet traditione conuentionem in ſolidum inierint: cuicunque eorum, quandiu res in eadem cauſa permanſerit, ſi cauſa obtulerit, actio in ſolidum competit. PP. III. Non. Decemb. Maximo II. & Aquilino Coss.

Duobus in ſolidum conſtituentibus obligationem: creditor poteſt alterum in ſolidum conuenire, & ſoluenti datur regreſſus contra correum. BALD.

17. Idem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi non poteſt exigere debitum, cum ſine duo rei promittendi eiuſdē pecuniæ, à quo velit [b] ab. Et ideo ſi probaueris te conuentum [c] in ſolidum exoluiſſe, rectior prouincia iuuare [d] te aduerſus eum, cum quo communiter [e] mutuam pecuniam ſcripſiſti, non cunctabitur [f] S. V. Kal. Mart. Diocletiano III. & Maximiano AA. Coss.

IN AVTHENT. DE duobus reis. in principio. & §. ſequen. colla. vij. conſtitu. ix.

Duo rei tunc tenentur in ſolidū, cum alius eſt, vt quilibet eorū poſſit in ſolidū conuenirivel cum alter eſt inops: aut talis, qui de facili euinci nō poteſt. hoc dicit. Vel ſic: *Duo rei cōſtituuntur ſi agatur, vt quilibet in ſolidū teneatur: quo nō alio, quoti-*

¶ Sed quid ſi nec fuit cauſa quia hoc non fuit peritum nec habet locum pro ſocio: quia non fuerunt ſocij: nec mandatorquia non fuit actum: quæ actio locum habet? Quidam dicunt nullam: et in ſolidum fore. *ff. de fideiuſſoribus l. vt fideiuſſor.* Alij mandatum, cum ſemper dicant eos videri pro inuicem fideiubere. Tu dicis negotiorum geſtorum. Nam licet ſuam obligationem diſſoluerit, tamen & aliam liberauit: vt dixi *ſupra ff. certum petatur. l. ſi in rem.* Item dicerunt quidam etiam pro parte non ſoti ceſſionem, niſi fuit ſocij: & eo caſu quando fuit ſocij: vel quando eſt actum, vt ſolidi ſoros ſint. Alij intelligunt legem illam (quod eſt falſum) vt ceſſio ſtet tantum, quando fuit ſocij: *arg. ſupra eod. l. Item alter.*

¶ Item pone quòd res erant rei debendi in virginea, vnus in ſolidum fuit exactus: an in ſolidum in virginei contra eum, an in decem contra quemlibet ſe defendendo ceſſio? Et videtur in ſolidum in virginibus habet authen. *hoc ita.* quæ eſt in cod. eo.

¶ *Communiter* libeſt rem communem. CYIAC.

¶ *Conſtituerat.* Si ſocij ſunt, actio pro ſocio dabitur illi, qui ſolui adoritur alterum: eadēque ratione paſſuus vni ex ſociis factum de non petendo alteri prodeſt. *l. eandem. eod. vii l. idem eſt ff. de paſt.* Socij non ſunt. & vnus ſolidum ſolverit, ſuccurrit ei actione mandati: videlicet ſi vnus tua fideiuſſerit, & vnus partem ſuo nomine ſolverit, partem fideiuſſoris. *Item. ff. eod.* Si nec ſocij ſint, nec mutuò fideiuſſerint, ei, qui ſoluit, non competit actio. CYIAC.

480/C.IV.K.5-4, 2187-2188
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

HOc ita.] CARVS. Hæc authentic. determinat l. quòd creditor non potest cuicunque quemlibet debitorum in solidum, nisi alter sit non solvendo, vel absens. Si verò vterque esset præsens, & solubile vterque est condemnandus. Si verò nō est actū expressū vt quilibet possit in solidū conueniri, tunc quilibet cōuenitur pro parte.

a ¶ *Hæc aut.* sc. quod vnusquisque teneatur in solidum cum effectu.

b ¶ *Specialiter* sc. quòd vnusquisque teneatur in solidum: vt subiicitur *infra eodem*, vers. *Et sic.*

9. Dan nel in solidum quia verbis dixit.

HOc ita[a], si pactum fuerit specialiter[b] vnumquemque teneri in solidum, & si alter inops sit, in solidum, vel in partem, vt id saltem ab altero petatur: vel si absens sit [c]. Cum enim ambo adsint, per iudicem prodoceatur, negotiúmque communiter examinatur, & sententia communiter infertur: quod fiet [d] per administratorem, si iudex sit delegatus. Sin autem non conuenerint specialiter, ex æquo sustinebunt omnes. Sed & si conuenerint, vt vterque eorum sit obligatus: si ambo præsentes sint, & idonei, simul cogendi sunt [e] ad solutionem [f].

Rescriptum principis quo cauetur, vt vnus ex correis in solidū obligatis conueniatur tantum pro parte, non est seruandum. Vel sic: *Vnusquisque tenetur exprimere qua ex causa & fundamentum sua intentionis: & per rescriptum non intelligitur præceps deregere contractus, ex quo nata est naturalis, & ciuilis obligatio. h. d.* Vel sic: *Obligatio solidi non contrahitur contra plures, si hoc agatur.* BVT.

III. *Idem* AA. & CC.
Fabianæ *.

b De alterutro, seu recuperare ad cognitionem & solutionem, & debitoribus alterutrum, & de alterutro conuenire vel cogere.

c Promittere potest vnus sub conditione, alter sub die.

* *Fabricio.*

EXprimere debeorum tuis precibus, vtrúmne in partem, an in solidum [g] singuli vos obligauerint, se duo rei promittendi extiterint: cùm si quidem ab initio vnusquisque pro parte fit obligatus, egredi contractus fidem non posse [h]. Si verò in solidum [i], electio [k] rescripto [l] adimi non debeat.

d Renunciare beneficio diuidendarum actionum quis possit & renunciationis effectus.

e Actionem diuidendam hæredibus quibus competat.

f ¶ *Ad hæc.* ob renunciauerit [d] beneficio [e] diuidendarum actionum. nam pactos sit, *pactis seruandis vt supra de pactis. l. penult. & l. talis stipulatio.* In rescriptus idem, & contractibus, & fideiussoribus ex epistola D. Hadriani: vt videtur connotauit. Sed non idem in fideiussoribus veniat tenorit, qui non possunt diuidendarum actionum habere beneficium: vt *ff. de iurisdict. omn. iudicum. l. §. nunc tractemus. & supra de constitut. pecunia. l. fin. & ff. eod. pupil. saluum fore. l. fin.* ¶ Item an hæc authentic habeat locum in fideiussoribus? Dic vt *infra eod. l. non nulli diuinus.* Hic pauca, & habeat quidā sibi legi, quæ ad eā est in Codice, scilicet, si duo, plurésve pro eā eadēm traditione consentiendo in solidum interuenerint: exinde quæ eorum, quandiu res in eadem causa remanserint, si casus obuenerit, in solidum actio competit.

EXprimere.] CARVS. Refert cùm duo obligant se pro eadem pecunia tam ab initio obligentur in solidum, an quilibet pro parte sua. Prima casu creditoris erit electio quem velit conuenire, & in solidum. Secundo casu fiet, quod conuenit, scilicet vt quilibet pro parte sua conueniretur.

ff *In solidum.* Et facit ad legem illā *supra loca. & eundo. l. §. diuisa. & supra si eorum pauci. l. si in rem.* Sed hodie plus est opus,

Codex.

scilicet quòd alter sit absens, vel inops: vt *in authentic. hoc ita.* Accvrs.

g ¶ *Non posse* scilicet creditor.

h ¶ *In solidum.* Nam creditori pactione fortim facta adimi electio non potest. Cvtac.

S. Id. Apr. Byzant. AA. Cons.

Quādo plures sunt obligati, sufficit quod causa obligationis finalis reperiatur in vno, nec sua radices extendit in omnes. BAL. Vel sic: *Licet pecunia simul numerentur: tamen alij possunt simul in solidum obligari.* SALYC.

III. *Idem* AA. & CC.
Andronico.

PRopter mutuam vni data pecuniam aliis reis promittendi facta ob non numeratam sibi pecuniam obligationem remitti desiderio postulantium iuste refragantur [a]. S. V. Idus Februar. Sirmij, CC. Cons.

Interruptio facta per vnum correorum, vel contra vnum ipsorum, aliis prodest, & nocet. BALD. Vel sic: *Interpellatio facta ab vno de correis credendi, interrumpit præscriptionē etiam quoad cæteros: & econtra si agatur facta per vnum ex reis debendi, nocet alteri.* SAL.

I. Imp. IVSTINIANVS A.
Ioanni P. P.

CVm quidam a rei stipulandi certos haberent reos promittendi, vel vnus forte creditor duos, vel plures debitores habebat, vel econtrario multi creditorem vnum debitorem, & alij ex reis promittendi ad certos creditores debitum agnouerunt ζ, vel per solutionem, vel per alios modos quos in anteriocibus sanctionibus interruptionis inuenimus positos: & nos ampliauimus [b] a vel forte ad vnum creditorem quidam ex debitoribus deuotionem = suam θ ostenderunt: vel cùm plures essent creditores, debitor, qui solus extiterat, ad vnum ex bis, vel quosdam debitum agnouit: & quæsebatur, si eis vel ei = daretur licen-

a Fiunt hodie Glossis, *sed fieri*, de clausa prescriptionis, & renunciationi creditori vt non numeratæ, *per l. fin. ff. de fideiuss.* cui non est. *Tit. ff. de pecunia.*

tia creditoribus: talis agnitio debiti sufficit ad interrumpendam præscriptionem, quia si voluntas alij debitoris quem ignorauerunt: quia talis agnitio debiti ab vno debitore facta vni creditori, aliut debitoribus obest, & alios creditoribus prodest. VVLTEIVS.

i ¶ *Cum quidā.* Hæc l. est de interruptione præscriptionis in. Cvtacius.

k ¶ *Agnouerunt.* Soluta parte sortis, aut vsurarum, *l. ff. de fideiuss. & de all mum. per* agnoscitur & debitum nouo chirographo. Cvtac.

l ¶ *Amplianimus.* vt & *l. de præscriptione xxx. vel xl. ann. l. cum notissimi.*

a ¶ *Amplianimus.* In *l. 1. & 3. supra de annal. exceptio. non in l. cum notissimi*, vt notat Accurs. male. nam ea lex Iustiniani non est: sed Iustini: dele itaque eorum glossē ad hoc verbum. Cvtac.

b ¶ *Deuotionem.* sc. solutionē.

3 ¶ *Deuotionem suam.* Cùm debitum quis agnoscit Iustinianus vocat deuotionem. Si non agnoscit, contra vocat indeuotionē. In No. Iust. vocat *infuquentiam*, vel *frequentiam*. Sic in *l. 1. & 3. de fid. libor.* est hæredis indeuotione plectenda. His vocabulis Iurisconsulti non vtuntur quando Tribonianū fugitiuum est in *l. 1. in fin. de dotem. lege* Cvtac.

480/C.IV.K.5-4, 2189-2190
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE FIDEIVSSORIBVS, ET mandatoribus.

TITVLVS XLI.

Si pactum simili fauore ac hi, qui quid pro nomine principaliter promittit. Nisi ita sit, vt hi, qui pro alterq; stipulentur, vel stipulantibus quid adpromittant, talia mandata obligatione rei principalis hi sunt fideiussores, quibus nisi mandatores sunt non & qui promisit fideiussores, satis promisse facit mandatis credi pecuniæ, vel quid aliud dari, fauore. l. vlt. §. vlt. D. mand. & vt elegantèr ait l. fi heredem. mod. tit. quinquagies contractus inter fideiussorem, & mandatorem quòd ad præsens tantum, vt l. 11. §. 4 eo mod. 20. tit. sed etiam ultimo mandat: quia mandatis sibi consimile contrahitur. fideiubent enim præsens damnum: quia hoc fit per stipulationem interrogantis fideiussor, vt aut d. l. fi heredem. & l. 3. §. vlt. D. de adm. tut. ad eis pert. l. 11. hoc tit. quo casu etiam olim dicebatur præsens non tenebatur interrogatis fideiussor significabat si præsentem, neque adeò mutuum credendi esse. Non quicunque præsens fuit in contrahenda obligatione, pro fideiussore habetur, vt l. 6. hoc tit. l. 13. de adm. tut. Sed qui præsens interrogatus est, an præs esse, neque respondit præs quo verbo fidem suam suæ adhibuit. Fere quidem ita fideiussor mandatori, ex eo etiam apparet quòd plerunque mandator ab eo, pro quo fideiussor intercedit, & interrogatur, & fideiussorem mandati obligatum obstringitur vt l. 4. hoc tit. Et consentit in eos hoc titulo tam fideiussor, & mandatores. CYLAC.

Exceptio rei competens, statim mutuo non porrigitur ad fideiussorem, hoc dicit secundùm glo. Vel sic: *secundùm* BVTRIG. *Si debitum reus ab obligatione eximitur, & in alium successorem transfertur: ipsa exceptio fideiussori non datur.* BALD. Vel sic: *Publicatio bonorum debitoris fideiussorem non liberat.* BART.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Lysiæ.*

I Lysias a adempta parte bonorum exulare iussus est: nō nisi pro parte, quam retinuit, creditoribus b obligatus est. Verùm qui pro eo fidem suam adstrinxerunt, iure pristino conueniri possunt c. PP. Idib. Octobr. Seuero A. III. & Victorino Coss.

Lucrum est creditori habenti pignora agere contra fideiussorem: tamen debet ei pignora reddere cessis in aliud debitum possit retinere. BALD. & SALYC. Vel sic: *Fideiussor solutum reddito creditori reddere alienorum personalem, & hypothecariam.* BART.

11. *Idem* AA. *Placio.*

CRediperi, qui pro eodem debitore & pignora, & fideiussorem accepit: licèt d, si maluerit fideiussorem, & pignus accepit. Electio mea est, quem velim conuenire, vel reum, vel fideiussorem. Solutorū tamen fideiussori eædem res pignoris, & verò alias effent obligatæ mihi eadem pignora, & si pro alia pecunia, non in quantum fideiussit: nisi totam pecuniam soluat, non eædem, ei res pignoris.

d *Licèt.* id est, licitum est: vt *ff. end. l. inter eos. §. creditor.* nisi aliud consentiunt: arg. *ff. mand. qui mutuum. in princip. & instit. de actionib.*

480/C.IV.K.5-4, 2191-2192
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

lit, fideiuſſorem conuenire in eam pecuniam, in qua ſe obligauerit [a]: quòd cum facit, debet ios pignorum [b] in eũ transferre. Sed cùm in alia [c] quoque cauſa eadem pignora, vel hypotheras habet obligatas [d], non prius compellendus eſt transferre pignora, quàm omne debitum exoluatur. Dac. V. Kalend. Februar. Apeo II.& Maximo Coss.

Expreſſa eorum, quæ mouẽ idſant, nihil operatur. Et quæcũq; pro ſingulis fideiubent, quaſibet ex ſolidũ vndaque fideiubent. BALD.

III. *Idem AA. Maximo.*

NOn recte [e] procuratores noſtri, ſi allegationi tuæ fides adeſſet, ſuadente [f] noluerunt ex bonis fideiuſſoris, quæ ad fiſcum peruenerunt, pecuniam repetere: ſed reuera principalem cõuenite iuſſerunt: cõm electionis poteſtas permittatur [g] creditori. Sed cùm duos fideiuſſores acceptiſſe te proponas ſi alter idoneus eſt, intelligis te diuiſa quantitate partem competentem à procuratore [noſtro] petere debere, & aduerſum alium fideiuſſorẽ [eius] experiri [h]. Nam licèt ſignifices adiectum [i] eſſe in obligatione, vt ſinguli in ſolidum tenerentur: tamen nihil hæc res mutat conditionem [k] iuris & conſtitutionem. Nam & cùm hoc [l] non adiicitur: ſinguli tamen in ſolidum tenentur [m]: ſed vbi ſunt omnes idonei, in portionem obligatio diuiditur [n]. PP. XVII. Kalendas Septemb. Antonino A. III. & Geta III. Coss.

IN AVTHENT. DE fideiuſſor. & mandat. §. ſi quis igitur. & § non ſolùm. colla. j. conſtitu. iij.

Iure nouo prius conueniuntur principales, ſi eſt præſens: demum ea diſcuſſo fideiuſſor [a]. BALD.

PArente tamen vtroque nõ præmittitur [b] interceſſorem conuenire prius, quàm reus inuentus eſt minus idoneus, ſiue in rorum, ſiue in partem. Abſente [c] autem reo, præſens interceſſor iure quidem conuenitur: ipſo tamen deſiderante iudex deſſimet tempus, intra quod dedicarreum primò conueniẽdum [d], ipſo in ſubſidium reſeruando. Nam tranſacto tempore compellitur [e] interceſſor ſatisfacere, ceſſis ſibi à creditore actionibus [f], abſque dictione [g] cõmodius [h], ſiue intercellionis [i].

Obligatione nouata fideiuſſores non ſunt obligati: niſi ipſi ſe de nouo obligauerint. BALD.

12. *Imp.* ANTONIN. *A. Roſo.*

NOuatione legitimè perfecta debiti in aliam tranſlati, priores contractus fideiuſſores, vel mandatores liberatos eſſe non ambigitur [a]: ſi modò in ſequẽti ſe non obligauerint. PP. XV. Kal. Octob. Antonino A.IV. & Balbino Coss.

Poteſtas à iure conceſſa, per pactum poteſt modificari. BALD. Vel ſic: *Per pactum contrarium tollitur poteſtas eligendi fideiuſſorem.* SALVE.

V. *Idem A. Perennæ.*

IVre noſtro eſt poteſtas [a] creditori, relicto reo, eligendi & ordinare ei actiones abſque diſtinctione cuiuſpiam. VIVIA.

a ¶ *Primò conueniendum.* ſecũs in hoc ſentiunt in doubus text. C. eod. *auth. hoc ita.*

b ¶ *Abſentem.* ſi [b] verò non ordinat, non datur fideiuſſori actiones, quæ dabantur creditori: vt *ſ. eod. l. ex fideiuſſor. & l. ſi. dotis fideiuſſor.* ſecũs verò in contrarium: vt *ſ. de nouat. & ſ. ſi nouata. l. j. & nouæ conſtitutionis.*

c ¶ *Abſque deſſimere.* quod hîc ſubiicit, ſumitur ex con. *ſ. non ſolùm.* vbique ad *ſ. quod autem.* ſed præcedentia ex *ſ. ſi quis igitur.*

d ¶ *Conuentus.* hîc mutuum, ſiue vendatio ſit, in quo intercedit.

e ¶ *Intercellionis.* intercellit mandando, vel fideiubendo, vel conſiſtendo, non tamen nouando. ACCVRS.

NOuatione.] CARR. Habebam debitorem in decem & fideiuſſ. animo nouandi ſtipulatus ſum decem ei à Titio: an fideiuſſores ſui liberẽtur, quæritur? & dicitur quòd ſic, niſi in conſequenti contractu obligauerint ſe. VIVIAN.

(¶ Ambigitur. vt & T. extant ob chirographa pecu. l. & ſi de nouo. Lenotatore. & de ſolu. l. ſtichum.

TVm.] CARR. Dicit Imperator in hac lege, quòd electio datur creditori, vtrũ primò conuenire eam, vel fideiuſſorem relicto reo: nihilnihil fuerit actum.

f ¶ *Niſi penitus. vt T. eod. Licet ratio. ſed hodie contrà: vt in authen. præſente.* ¶ Item contrà hanc legi *ſ. de tutor. obligat. l. ſi vir*

480/C.IV.K.5-4, 2193-2194
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2195-2196

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2197-2198

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2199-2200

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Conuenies fideiussorem, debes excidere extra pignorum & hypotheca: nec potes fideiussorem ad soluendum cogere, nisi prima actione eo cesso hoc dicit. Vel sic: *Si cas submouer creditores, ut eligere posse fideiussores: sic submouetur fideiussori, ut sat pignorum cesso.* BALD.

XXV. *Idem AA. & CC. Iulianus.*

Sicut eligendi [a] fideiussores creditor [b] habet potestatem: ita intercessorem postulantem cedi sibi hypothecæ, siue pignoris obligata iure, non prius ad solutionem (nisi mandata super hac re fuerit perfectio) consenit vegeri [c]. S. XI. Kalend. Nouembr. A A. Cos.

Non potest teneri mandator vltrà quàm principalis tenetur. BAL. Vel sic: *Mandator non tenetur de numeratis vltra mandatum, nec etiam nisi de accepto extra mandatum.* SALYC.

XXVI. *Idem AA. & CC. Marmiano.*

Si vltra hoc [a], quod accepit ea, pro qua te mandatorio [c] nomine intercessisse compemoras, datorum [c] te scripsisti: præses prouinciæ ex hoc, quòd vltra mandatum tuum numeratum est [f], à te nihil exigi patietur. S. XII Kalen. Maij, CC. Cos.

Electio creditori non nocet sine in totum sine pro parte sat. BALD. Vel sic: *Electio vnius de pluribus principaliter, vel accessorij obligatis, non præiudicat, quo minus contra alios agat creditor: nec vt illos non excutiendos sinendo, reuertatur ad primum. hoc dicit vulg. glos.* Vel sic: *Vt hoc littera sonat: Sine eligatur principalis sine accessorius, non prohibetur creditor ad alium eorum accedere, nec ad electum reuerti, hoc dicit, & ipse casus videtur multo magis applaudere litera. Etiam multa contraria euidenter.* SALYC.

XXVII. *Idem AA. & CC. Antipatro.*

Eos principales [g], vel mandatores simpliciter accepros eligere [h], vel pro parte posse litem contestatam: ipsa lite pendente ante sententiam non potest redintegrare petitionem diu iam sopitam per sententiam se [i] consecutus non potuit satisfacere: vt dic. Velubi agit pro [k] contra omnes animo diuidendi: ille autem contra vnum, & in solidum. Vel hic fuit deceptus concursu eo dum de causa conuenitur, vel suis non facientes [l], contra quem egerat primò [k]: post [illum *] ad alium [l] reuerti [m] (cùm nullus de his [n] electione liberetur) licet [o]. S. Non. Decembr. Nicomediæ, CC. Cos.

Fideiussoris allegatio transit ad heredem: sed si fideiussor debuerit succedit, obligatus fideiussorio succumbitur, & non potest amodò, vt fideiussor: sed vt principalis conuenire. BALD.

XXVIII. *Idem AA. & CC. Pergamio.*

Fideiussoris quidem heres exemplo rei principalis tenetur [o]. Sed si idem [p] vitiique [q] succedat, intercessionis obligatione finita [r], velut principalis tantùm si debitoris heres conueniri potest. S. XI. Kal. Ianuar. CC. Cos.

Fideiussor inermatio longi temporis non liberatur ab eo, quod restat soluendum. hoc dicit. Vel sic: *Si pignora destructa sive vsucapta, fideiussor non probabitur conuenisse.* SALYC.

XXIX. *Idem AA. & CC. Philippo.*

Pignoribus datis à reo principali distractis [s], nec post longi temporis interuallum refiduum à fideiussore creditor petere prohibetur. S. VI. Kalen. Ianuar. CC. Cos.

Qui promittit aliquem iudicio sisti, appositio termino cum pœna, potest purgare moram sistendo, vel rem principalem defendendo vsque ad tempus finitum, nisi contrarium actum sit, & si rem principalis decedat intra primum terminum, liberatur, & non incidit in pœnam: sed si rem principalis decedat intra secundum terminum statutum ad purgandam moram, fideiussor non liberatur à pœna: immo exigitur cum effectu, & ius purgandi moram, quod competit fideiussori, transmittitur ad heredem fideiussoris. Vel breuiùs: *In iudicio stipulatio pœnalis habens diem, pœna committitur, & purgatur: quod locum habet in præparatoriis, non in definitiuis.* BALD.

---

a Adde Alciat. 1. Paradox. 2 extra medium.

a ¶ *Sicut eligendi*, contingit eandem eidem sæpiùs d[e]ce decem.
b ¶ *Creditor* facere in patre fideiussore pro filio: *infrà eod. l. Iub. v.* ACCVR.
c ¶ *Potest*, vt & *supra eodem l. ij. & l. mandati. in fin. & ff. ad Sctum Trebian. §. pen.* & etiam post condemnationem: vt *ff. and. l. ij. fideiussores. §. eadem rescindit.*

C[ui vltra.] CASTR. Mandasti de quinque mercandis, accepisti decem. Nō aisi in quinque teneberis, vel dic aliter, vt in glo.
e ¶ *Si vltra.* Post hæc verba, *si vltra hoc*, addenda virgula, vt sit sensus: *si vltra id, quod prædictus tuus significasti, te mandasse vt numerares.* Nam hæc l. est particula quadam ampliotis conditionis, idcoque hæc verba ad præcedentia quæ si referenda: hic autem ponenda est species: ego tibi mandaui, vt Titio numerares decem, tu numerasti vigintì: postea ego scripsi me mandauisse, quod numerasses: non teneberis in vigintì: sed in decē tantum. Nam numeratio excessit mandatū. CYNAC.
f ¶ *Mandatum* mandasti de decem tibi mutuandis: & me reddituros scripsti: vnusquisque istorum accepisti, non tenetur ex eo, quod est mādatum, & vltra est numeratum. Et legitur plane tota, vt hoc, quod mandatum tuum est vltra numeratum, vel extra ponet: & sic legitur plane, & principium ita, & vltra hoc, quòd scripsisti te datorum, accepit, &c.
g *Datorum.* id est, tradi-torum.
h ¶ *Numeratum* est. diligenter ergo, &c. vt *ff. mandat. l. diligenter. & l. rogatus. & Institut. eodem. §. in qui excipiuntur.* ACCVRSIVS.

R[eo *.] CASTR. Creditor habet electionem quem velit conuenire, an principalem, an fideiussores omnes, an vnum in solidum, vel vnum pro parte: & tamen vnum conuenit, neque exceptionis idoneus non est, nihilominus ad alium habebit regressum cum electione nullius eorum liberetur.
i ¶ *Reos principales.* scilicet debendi.
k ¶ *Eligere.* in solidum.
l ¶ *Non faciunt.* propter inopiam.
m ¶ *Reorum primò.* scilicet in solidum.
n ¶ *Ad alium.* scilicet primum.
o ¶ *Remoti.* alias nihil habentibus.
p ¶ *Licet. vt ff. de legat. j. l. si ex toto.* & arguitur. *ff. de fideiussor. l. debitor. & ff. de iure fisci. & municipum. §. illud. & l. quamuis. & ff. creditor. & infrà eodem. l. fina.* Sed contra *supra de pactis. l. ij.* Sol. vt dic. Item contrà *supra eodem l. liberum.* Solu. ibi

* Scott. ¶ Hæc verba dicunt reiecta ad eos, qui in solidū fideiussunt cōuenti. Hoc dicit. Si quidem, etc. Illatio verbi. *ff. pactis. D. de admissi. in aliquā reiectā partis verbis dicit. Illatio* obligati reiectā partis verbis dicit. *Illatum pro eod.* Alterius, & ex duplici clausa obligatio ella in prolio. ¶ Obligatio alia principalis, alia accessoria.

a ¶ *Principalis tantùm.* Quoniam obligatio rei maioris est, & plenior, quæ autem obligatio minorem abluunt, *l. si quidem. ff. and.* Quare ñ fideiussor eo successerit, extinguitur obligatio fideiussoris. CYNAC.
P[ignoribus.] CASTR. Creditore E vendat pignus lege, vel pacto, nec solidum consequatur: non obstante quòd pignus fuerat vsucapio: si tamen res mobilis: vel præscriptum, & immobilis, conuenit fideiussorem in residuum debiti.
r ¶ *Obligatio.* à creditore, & est plana, vel dic à debitore creditore ignorante: alias teneretur creditor interpellatione vsucapionem: vt arguitur. *ff. de fun. do. l. fundus. & ff. de negot. gest. l. ad qui. §. item me.* ACCVRS.

S[ciuimus *.] CASTR. Prouisti aliquem à bene in iudicio, qui deliquit: & ñ non sistetur, petuisti eorum nomine pœnā, quando committitur stipulatio pœnalis, distingue: aut fuit adiectum tempus sex mensium, aut maior, intra quod debuit reum representare. Tuncasu, si intra sex mēses non venerit, incidis in pœnam: sed finitis pœnis non potes: sed debet mihi spatium adhuc sex mensium, intra quod ñ reum representauero, liberor à pœna, quo elapsis nec eo veniente soluam pœnam. Et verò post spatium sex mensium ab initio non litatum vellem reum defendere, posteā: nō esset admittam pactum de eo non defendendo: vt ñ incepero eum defendere, opponere, vt perseuerem vsque in finem, nec pendente litis reum representando essem à pœna liberatus: post secundum autem tempus mihi concessum omnino non à pœna essem liberatus, quod dictum est, locum habet in fideiussore, & eius hærede.

* ad Alciat. 2 Paradox.

¶ Sanct

480/C.IV.K.5-4, 2201-2202
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

XVI. Imp. IVSTINIANVS A. Iuliano P.P.

SAncimus a *, si quis pro alio spoponderit, quatenus à eum intra certum tempus tradat b, vel certam quantitatem pecuniarum pro eo inferat c, & tempore statuto iam effluente non poterit eum repræsentare, non statim pecunias pro eo stipulatas inferre: sed competere d quidem post temporis lapsum omnimodò pœnalem actionem: non autem statim summam, pro qua fideiussor admissus est, profligari e. Sed si quidem vsque ad sex mensium f spacium tempus statutum sit, aliud tantum ei indulgeri [sancimus *,] intra quod si possit f personam exhibere, & eum tradere, pœna sit liberatus. Sin autem amplius, quàm sex mensium tempus ab initio constitutum est g: tunc quantacunque temporis curricula data sunt, tamen post lapsum eorum semestres tantùm habere eum inducias, intra quas sit ei licentia personam, & non pecunias h reddere i. Sin autem & secunda adiectio temporis excedat: tunc omnimodò pœnam pecuniariam persoluat. Sed si quidem post statutum ab initio tempus completum maluerit reum, pro quo conuenitur, defendere: licere ei hoc facere k, nisi pacti tenor ad hoc reclamauerit, si fortean sine defensione l facienda pro eo fideiussit. Sed si defensionem subierit, eam vsque ad finem implere: nulla ei licentia concedenda in medio personam tradere, & pecuniarum dationem effugere. Sin autem & secundum tempus effluxerit, nullo modo ei licentia concedatur nec ad defensionis venire præsidium: sed omnimodo pœnam conferat *, nisi intra m primum tempus, quod statutum est, reus principalis ab hac luce fuerit † subtractus n *. tunc enim penitus ab exactione pœnæ liberum eum custodiri oportet. Quod si secundo tempore instante mortuus fuerit, nihilominus pœna iam commissa o à fideiussore exigatur: omnibus, quæ in fideiussores, quando tali pœnæ fuerint illigati, statuimus, & in heredes pro vtilitate p eorum obtinentibus. Dat. VI. Kalend. April. Constantinop. Lampadio, & Oreste VV. CC. Coss.

Fideiussor de iudicio sisti, si non est inde confecta scriptura fideiussionis, licet postea appareat confessio in scriptis, non tenetur: nisi intra duos menses lis initiatur: & hoc est in causa priuata: sed in causa publica perpetuò tenetur. BALD. Vel sic: *Promittens alium exhibere, vel sistere in iudicio sine scriptis, liberatur per lapsum duorum mensium, quibus alter negligens fuit. Et in causa publica promissio intelligitur in dubio facta in scriptis, secus in causa priuata.* SAL.

XVII. Idem A. Ioanni P.P.

SI fideiussor q nullam quidem cautionem r faciat, ostendens se fideiussorem extitisse: præsentibus autem s tabularijs hoc confessus est t, quòd in fide sua eum suscepit: dubitabatur à Palæstina aduocatione, vtrumne post duos menses liberetur, quasi sine scriptis fideiussione v facta secundùm generalia edicta ζ sublimissimæ prætorianæ sedis: an, vtpote scriptura interueniente, teneatur. Et diuisio alia introducebatur, si idem iuris esse debeat tam in publicis causis

a ¶ *Sancimus*. Vide notata ad l. 14. *suprà eod.* idem in *l. si post tres. ff. si quis cautionibus*. Sed obstat *l. manifestia. ff. de oblig. & act. & l. si fundum §. vlt. ff. de leg. commiss. l. Celsus ff. de receptis* cum similibus. Quibus proponitur, omnino offerendo debitum post diē, moram non emendari. Solutionē, & explicationē dicti. l. *nisi post tres.* vide in scriptis ad l. 84. *ff. de verb. oblig.* Obstat etiam *l. si insulam ff. de verb. oblig.* Respon. in ea specie nullum fuisse diem adscriptum, nullā pœnam, nullā conditionem. At hic loquimur de debitore ad diem. Postremò obstat *l. si ita quis promisit. §. Seia ff. de verb. oblig.* Vide ibi not. CVIAC.

a ¶ *Sancimus*. loquitur b hæc lex, quando b fideiussio fuit facta in scriptis: inferior lex, scilicet, *si fideiussor*, quando non interuenit scriptura. 2. Vel hæc loquitur quādo quis principaliter promisit se exhibiturum alium, sequēs quando ipse reus, & alium fideiussorē dedit. 3. Vel secundùm Ioann. vtraque lex loquitur, quando quis promisit aliquem iudicio sisti. In quo ergo differunt? Potest dici quòd hæc in criminali, illa in ciuili. 4. Vel veriùs hic appositum est certum tempus, ibi nō. Præterea hic fuit certa pœna apposita: ibi non.

a ¶ *Quatenus*. Hac fideiussione non promittitur factum alienum sed se curaturū, vt reus sistet. *l. quoties qui alium ff. de verb. oblig.* CVIAC.

b ¶ *Tradat*. id est *, exhibeat, & hoc tempus arbitrio partium, vel d iudicis statuitur: vt *ff. qui satisdare cogan. l. de dia.* ACCVRS.

c ¶ *Pro eo inferat*. nomine pœnæ.

c ¶ *Pecunias*. Nam hæc stipulatio prætoria est: prætoriæ stipulationes benignius accipiuntur, *dict. l. si post tres ff. si quis cautionibus l. magnam ff. de contrahen. & commit. stipul.* Vide scripta ad l. 84. *ff. de verbor. oblig.* CVIAC.

d ¶ *Sed competere*. non tamen effectum.

e ¶ *Profligari*. id est, exigi. Sed contrà *suprà de contrahenda, & committenda stipulatione l. magnam. & ff. de actionibus, & obligationibus. l. manifesta.* Sol. speciale in iudicijs. Sic & aliud *suprà de codi. l. properandum. in fine. & suprà si tutor, vel curator. l. etiam.* Item aliud. Nam * minor obligatur aliàs: vt *suprà de in integ. restitu. minor. l. si curatorem.* in iudicio non: vt *ff. de re iudicata l. a diuo. §. contrà.* Sic etiam in arbitris est speciale, nisi diem ab arbitro iis statuta: vt *ff. de arbi. l. diem dies. §. fine. & l. sequen. & l. Celsus.* ACCVRSIVS.

f ¶ *Sex mensium*. Notandum nunquam plures dari, quàm sex menses: sed interdum pauciores, vt si ab initio duo menses constituti sint, tunc elapsis dantur duo tantùm menses, duplicatur tempus, de quo conuentum est, ita vt non excedat sex menses. CVIAC.

f ¶ *Possit*. commodè: secus si casu fortuito fuit impeditus: quia tunc non tenetur ad pœnam: vt *ff. eodem l. §. sin autem & secundum. & facit C. aut. authen. præstare.*

g ¶ *Constitutum est*. quid si minus? Respon. id solum duplicatur vt *suprà proxim.* innuere videtur.

h ¶ *Et non pecunias*. id est, pœnam, quæ tamen soluta non poterit repeti: vt *ff. de condict. indeb. l. pœna.*

¶ Sed videtur non tam magnum tempus dari debere: sed pauciores dies: vt *ff. si quis cautionibus l. & si post tres.* quæ est contra. Sol. hæc corrigit: vel hæc in fideiussore dicit: illa in principali.

i ¶ *Reddere*. propriè, & impropriè. * Et nota, verbum * semel positum, &c. vt *ff. si certum petatur. l. certi condictio. in principio.* ACCVRSIVS FLORENTINVS.

k ¶ *Hoc facere*. dum sex menses secūdi tituli durant: quibus elapsis statim videtur exigi pœna: vt hic dicit: sed & tunc dantur pauci dies, intra quos possit mora purgari, secundùm Azo. vt *ff. si quis caut. l. & si post tres.* vel ibi fuit certum tempus: hic non. ACCVRS.

l ¶ *Defensione*. id est, sic dixit, soluam pœnam, si non exhibeam, nec volo posse eum defendere.

m ¶ *Nisi intra*. quæ dicta sunt de pœna, vera sunt, nisi, &c.

n ¶ *Subtractus* vt & arg. *ff. ad Turpil. l. in senatusconsultum. §. si propter mortem & § seq. & ff. de consti. pec. l. qui autem. §. sed & si quis. & ff. qui satisda. cogan. l. si decesserit. & ff. quod vi, aut clā. l. si alius. §. est autem.* sed arg. contrà *ff. de fur. l. inter omnes. in principio.*

o ¶ *Commissa*. cum effectu. ACCVRS.

p ¶ *Pro vtilitate*. scilicet hominum.

S*I fideiussor.*] CASVS. Si in ciuili causa promisi aliquem exhibere in iudicio, fideiussorem dedi pro eo quòd staret, aut fideiussio facta est in scriptis, aut non. Primo casu in perpetuum tenetur: secundo casu, elapsis duobus mēsibus liberor. Si verò coram tabularijs promisi, an promisi in scriptis distinguitur, aut erat publica persona, quæ conueniatur, aut priuata. Primo casu in perpetuum teneor, perinde ac si scriptura interuenisset. Secundo casu, non, nisi ad duos menses.

q ¶ *Si fideiussor*. qui b reum exhibere promisit iudicio sisti, qui vtique non debet perpetuò teneri, & esse in suspenso: sed si quidem promisit sine scriptis, elapsis duobus mensibus liberatur, siue in causa publica, siue priuata: nisi in causa publica coram tabularijs hoc confessus est: tunc enim perpetuò tenetur: sicut & si scriptura interuenisset. ACCVRS.

r ¶ *Cautionem*. in scriptis.

s ¶ *Præsentibus autem*. Depositione facta hac de re apud tabularium conuenitur: de quo infra. CVIAC.

t ¶ *Confessus est*. scilicet se fideiussisse: quæ confessio pro cautione habita in scriptis putabatur saltem propter tabelliorum præsentiam. Et nota hic argu. quòd si quis deprehenditur cum aliqua, & fatetur se eum violasse pro c veritate accipitur: sic *suprà de arbitr. l. ne in arbitris. §. ij. & §. & iij. & ff. de dona. l. an has scripturas.*

v ¶ *Fideiussione*. nam tunc elapsis duobus mensibus liberatur. ACCVRS.

ζ ¶ *Edicta*. Licebat præfectis prætorio generalia edicta conscribere, quæ vocabant formas. Dicuntur [illegible] *l. 1. C. de offic.*

a Nullas legis, & sequentis differentia.

b Fideiussio sine scriptis fieri potest.

* deest.

a Tradere, pro, exhibere.

d Tempus de liberatione fideiussori datur arbitrio iudicis, de quo v. Gl. Nou. de fideiussoribus 4. à 1.11. verbo, & per Menochiū 2. de arbitrarijs iudicijs, centur. 1. casu 40.

a Minor an possit & cum iudiciorum, & in iudicio obligari.

* Sicut omnibus, quidam proprium habent, inferat. a Verbū vel, & idem diuersis sensibus accipi potest: propriè, & impropriè.

† Differentia inter l. pœnæ, de qua per Bart. & docto. in l. continuus §. illud. ff. de verb. oblig.

* al. abstractus.

b Promissio de iudicio sisti perpetuò obligatus esse debet, si scripto promissio facta, intra duos menses.

c Quiuimò volunt deprehensum in tali facinore audiri, & admonitū de testimonij, & suspicionibus faciliùs dicere. v. Tiraqu. in legib. connubial. Gl. 4. par. 1. n. 34.

480/C.IV.K.5-4, 2203-2204
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE NOVATIONIBVS, ET DELEGATIONIBVS.

TITVLVS XLII.

DE NOVATIONI-bus,& delegationibus.

480/C.IV.K.5-4, 2205-2206
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2207-2208

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2209-2210

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ina. §. illi. Sed argumentum exceptæ *ff. eorum quæ. l. cùm quid.* Vltimò non res cuiusquis aut eſt actum, vt fiat nouatio, & expreſſim, quo caſu ipſo iure tollitur prior obligatio, ſubſequæ nouatio manet: aut neque actum, neque expreſſum eſt, & tenuiter efficax veraque, vt hac lege. Aut eſt actum tacitè, licèt non expreſſè, etiam tùm manet: prima ipſo iureſtim tollitur per exceptionem: & meritò. Quid [a] enim ſi multæ cautiones pro dote per varia tempora tibi fiant, putà in nundinis ſuper eodem debito: agétne ex omnibus tenore? nonnquis præſumitur animo nouandi factum, vt arguit. *ff. de præſcri. verb. l. pen.* Iſd & nov. Nic diſtinctionem, nouationem alia voluntaria, alia, &c. vt diximus *C. de iudic. l. ſi. & CVIAC.*

[a] ¶ *Expreſſim.* Id eſt non etiam verba. CVI.

DE SOLVTIONIBVS, ET liberationibus.

TITVLVS XLIII.

NOuationi, & delegationi, *quæ per ſtipulationem tolli poſſunt obligationem, vt dictum eſt titulo ſuperiore, inde repta occaſione adiungit alias rationes, fine modo, quibus & extra ſtipulationem tollitur obligatio, imo reditur ad ſtipulationem. Et ſumma quidem ratio tollendæ obligationis eſt ſolutio. i. præſtatio eius quod debetur, vel alterius rei æſtimata voluntate creditoris facta, vel ei, qui originali pactione habet à debitore, vel ab alio nomine debitoris. Ex ſolutione liberatio ſequitur, vt ex contractu obligatio. Solutio eſt cauſa, liberatio effectus. Solutio facti, liberatio iuris. Solutio ſpecies tollendæ obligationis, liberatio genus. Nam & alio, quàm ſolutione modo plerúmque liberatio contingit, ipſo iure, vel per exceptionem, velut nouatione facta, remiſſione, donatione, compenſatione, capitis demutatione, debitoris acceptilatione, obligatione permixta, confuſione, conditione pignoris, aqua, incendio rei ſine culpa debitoris, quæ ego modo velut in quendam ordinem contraxi: quia nemo magna eſſe noua in ſingulis, ſi eorundem deinere vellem. Et quod dicitur in l. ſolutionis. ff. cod. eminentia* Liberationis. *ff. de verb. ſign. idem vtrique nomine ſignificari, non partibus ad hanc titulum, ſed ad titulum* de re iudicata, *quo à iudicato exigitur, vt ſolue. l. 4. §* ſolutis *ff. cod. vbi ſolendi verbum eandem vim habet, quam liberandi.* CVIAC.

Debitor ex pluribus cauſis, poteſt eligere tempore ſolutionis, in quam cauſam ſoluat: & ſi ipſe non eligit, poteſt eligere creditor, in quam cauſam accipiat: & ſi neuter eligit, lex proximè conſtituenda in diuersam cauſam: & ſi eſt debitum vſurarium, prius in vſuras, deinde in ſortem. BALD. & SALYCETVS.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Ariſtæneto* [*].

[*] Ariſtæneto.

IN poteſtate eius eſt, qui ex pluribus contractibus pecuniã debet, tempore ſolutionis [a] exprimere, in quam

[a] *Tempore ſolutionis.* Id eſt in ipſa ſolutione, vel paruìm ante, vel parum poſt: vt *ſupra de vſuris. l. ſi vſuras.* nam [b] rei mox dicere poſſum legem, quam volo, vt *hic, & ff. cod. l. in principio. & l. Paulus. §. 1. & 3. ff. de pactis. l. in traditionibus.*

[b] ¶ *Conuenitur.* debet tamen eligere in gratiam debitoris, & incontinenti eligit vtroque, non ex intervallo, vt fic, vel creditori ſe liberare non accipere, vel debitori non dare, cùm aliter non admittas ingens ſolutionis, quæ alteri placet: vt *ff. eo-*

dem. l. 1. §. finali. & l. 3. & 13. in principio. & quæ [c] ſit cauſa gratiæ, habes, *ff. eodem l. 3. & 11. & 13. & l. 5. quid ex famoſis. & Codem ex pluribus.*

[c] ¶ *Expreſſe.* vel expreſſis creditor ſed ex interuallo vt *ff. ea. Locorum in prine.*

guſti, Conſtantinopoli, Lampadio, & Oreſte VV. CC. Coss.

DE SOLVTIONIBVS, ET liberationibus.

TITVLVS XLIII.

NOuationi, & delegationi, quæ per ſtipulationem tolli poſſunt obligationem, vt dictum eſt titulo ſuperiore, inde repta occaſione adiungit alias rationes, ſine modo, quibus & extra ſtipulationem tollitur obligatio, imo reditur ad ſtipulationem. Et ſumma quidem ratio tollendæ obligationis eſt ſolutio. i. præſtatio eius quod debetur, vel alterius rei æſtimata voluntate creditoris facta, vel ei, qui originali pactione habet à debitore, vel ab alio nomine debitoris. Ex ſolutione liberatio ſequitur, vt ex contractu obligatio. Solutio eſt cauſa, liberatio effectus. Solutio facti, liberatio iuris. Solutio ſpecies tollendæ obligationis, liberatio genus. Nam & alio, quàm ſolutione modo plerúmque liberatio contingit, ipſo iure, vel per exceptionem, velut nouatione facta, remiſſione, donatione, compenſatione, capitis demutatione, debitoris acceptilatione, obligatione permixta, confuſione, conditione pignoris, aqua, incendio rei ſine culpa debitoris, quæ ego modo velut in quendam ordinem contraxi: quia nemo magna eſſe noua in ſingulis, ſi eorundem deinere vellem. Et quod dicitur in l. ſolutionis. ff. cod. eminentia Liberationis. ff. de verb. ſign. idem vtrique nomine ſignificari, non partibus ad hanc titulum, ſed ad titulum de re iudicata, quo à iudicato exigitur, vt ſolue. l. 4. § ſolutis ff. cod. vbi ſolendi verbum eandem vim habet, quam liberandi. CVIAC.

Si ſiſcus ſuccedit debitori, & creditori, confunditur obligatio. BALD. Vel ſic: *Si ſiſcus ſuccedit debitori, & creditori eiusdem diuerſorum ſtationum, liberantur ſideiuſſores. l. d.*

11. *Imp.* ALEXANDER A. *Roſſo.*

LIberari [d] ſideiuſſores, quoties ſiſcus tam debitoris pecuniæ, quàm in ſortem. Vſuræ vocales ſunt ſanguinolentæ. Senec. *lib. 7. de benef. cap. 10.* CVIAC.

[a] ¶ *In ſortem graniorem.* vt *ff. ea. Locorum. §. ſin. & l. magis. & l. in hæ. ſed* Secundum H. nihil videtur referre an hoc eligat creditor, an iuratus: eùm vtroque caſu in duriorem caſum. Fat electio. Sed Ioan. dicit quòd tunc poteſt electio, quando ſunt æqualiter graues: nam ſi non eligat, intelligitur antiquior: vt *l. 1. in hæ. §. 3.* ſed ſi eligat etiam in nouam, de qua fuerit non erant ei probationes: ſecus de prima, valet electio: ſed Iaſ. non placet: quia non de facerere, vt ſuum negotium, quod debet facere: vt *ff. eod. l. 3. §. penult.* Alij dicunt prodeſſe in hoc: quia vbi ſunt plures æquè graues, & non eligit, credit in vsuriſque pro rata: vt *ff. eodem. l. illud.* ſed vbi eligit, poteſt in vnam eligere. Sed tu die etiam ſi in leniorem eligit, poteſt: ſi modò ſic in re ſua facere. Et ſi dicas quòd videtur in grauiorem eligere: hoc verum eſt: quia ſic verisimile eſt, poſſet eſſe tamen contrarium: quia fortè talis eſt perſona.

[b] ¶ *Liberari.* Fiſcus habebat duas ſtationes, vnam accepti mutui, & fideiuſſores dedi, alia ſtatio tenebatur miſi in emptum, & ita fuit debitor ſiſci ex vna parte, & creditor ex alia: deceſſi, & ſucceſſit ſiſcus, an fideiuſſores liberentur, quæritur? Et dicitur quòd ſic. VIVIAN.

[c] ¶ *Liberari.* Hæc loquitur de confuſione. Confuſio eſt, ſi creditor debitori, aut debitor creditori ſuccedat: ſi vnus ſuccedat debitori, alter creditori, nulla ſit confuſio. Vide ſcripta ad *l. 1. Cod. de compenſat.* CVIAC.

[d] ¶ *Liberari.* habet ſiſcus duas ſtationes, quarum [e] vni Titius

[a] Si promiſſor, vt ſemel ſoluendo liberetur: ita ex vna tantùm promiſſione emancipari poteſt: non ex omnibus, vt his. ſuprà ex vna. Gloſſa. *l. ſi de verb. obliga.* Iaſo ex nouo, ex his. Imò ex nouo, ſed primi tantùm permittunt emancipare. Gloſſa. *l. ſi de ver. ob. vbi* Bartus noluit ſegui gloſſam inter poſſibiles ſolum, & alios Iaſon in *l. 1.* quibus, reprobata ſententia Dinum Glo. Dyni, & Bonifa Comitem.

[b] Debitoris debentis, & creditoris diſtrahentis differentia.

[c] Debitor ſolutus poteſt eligere cauſam, in quam ſoluit.

[d] Creditor diſtrahens non poteſt eligere in quod debitum ſit ſolutum.

[e] Vnius in grauiorem cauſam accipere videtur, qui in vſuras accipit.

[f] Male Accurſius in hac hypotheſi ſingere ſolutum debitoris: imo, imperare creditori ſucceſſiſſe, vt poſſendum dum ſolum ſuccedit, debitori & creditori ex diuerſis ſtationibus, & in Annale ea. dum ſiſcalis debitor ſit accipientis, aliarum ſiſci ſtationum debitis. Cuiacius *ad l. 1. ff. ne filius* [illegible] *l. minor.*

est debitor in decem cum fideiussore : alteri, est creditor in alia decem : si fiscus succedit illi Titio, extinguitur hinc inde debitum per confusionem, & ita fideiussores, quos dederat Titius illi Titio, non erunt obligati. ipse iure liberati sunt : non autem hic Titius vtentem posset compensare, si à fisco conueniretur, vt *T. de compen. l. j.*

a ¶ *Debitori eidem.*

a *Rationibus.* ¶ *Rationibus.* Pro rationibus, legend. flatio-nibus. Nam quæstio in eo est, an si fiscus tam debitori, quàm creditori succedat ex diuersis flationibus, diuersa vtà succedat, quòd sic vtus fiscus : an duos, quòd ex diuersis flationibus succedat. Ergo, &c. CYNAC.

b ¶ *In tua persona.* fideiussori loquitur.

c ¶ *Procuratores mei.* l. Cæsaris, qui c reddunt ius inter fiscum, & priuatum, vt *T. si aduersus fisc. l. 1. in fin.* sed certè imò videntur fideiussores tenuti, vt *T. de euict. l. si vt. §. j. in fin.* quæ est contra. Sol. ibi loquitur de fideiussoribus primi contractus, non eius, cuius obligatio erat extincta per successionem.

c *Procuratores Cæsaris* vtpote ius inter fiscum, & priuatum.

SI cùm seruus.] CAYVS. Accepi a. mutuò à seruo tuo, qui habebat administrationem peculij tantùm : antequam fiscus peculium fuisse ei ademptum, solui. nunquid tam liberatus ? Dicitur quod sic. VIVIANVS.

a ¶ *Ademptum. l. huic opinio. ff. de institor.* CYNAC.

e ¶ *Liberatus es.* Ignorãs liberatur, idque vtilitatis causa receptũ est: id est, æquitatis ratione ex iusta, & probabili ignorantia, *§. nulli. Instit. de mandat.* Vbi Theoph. Διὰ τὸ φίλον. Hæc tria in iure idem sunt, vtilitas, ratio, æquitas. CYNAC.

e *Liberatus es.* in primo casu ipso iure, in secũdo per exceptionem, & sic verbum simul positum, distribuendo ponitur : *sic ff. si cert. pet. l. certi cond. in princ. fac. 2.* Sed f si *manumissi* soluantur ex ædicto dominico, tunc ignorans manumissum liberatur: si verò ex peculiari, cessit scienti debitor liberatur, si modò ignoret ademptum peculium. vt *fac. l. si quis seruo, & l. si seruo. & Inst. man. §. vlti* & *facit ff. si cert. pet. Lecuy. qui.* ACCVRS.

f *Si libera manumissio sit libertas.*

NEbul.] CAYVS. Siue soluam creditrici meæ id, in quo tibi teneabar, siue voluntate eius seruo tuo, quasi hoc ex contractu mihi liberatio, nihil interest : quia in vtroque casu liberor : licèt instrumentum obligationis penes eum remanserit, quando dicendũ. VIVIAN.

f ¶ *Numerauerit.* nam mihi soluere videtur, qui alij meo iussu soluit : vt *hic, & ff. de pign. act. l. soluitum. §. soluitum. & infrà ex. l. iussit.* ACCVRS.

f ¶ *Exactus.* per solutionem.

g ¶ *Ita vtasi quasi.* sic ergo conditionem per conditionem fiue causa. si non fit dominus debitor : vt *supra de cond. ex lege. Liberatus.* aliàs vindicat : vt *T. ad exhibē. l. fin.* ACCVRS.

ri a quàm creditori scilicèt diuersis rationibus a *) succedit, ius certum est. Quod & in tua persona b procuratores mei c cu-stodient. PP. Kalendas Iulij. Lupo, & Maximo Coss.

Seruo mutuam pateſt mutuum reddi, ſi peculium, non eſt ei ademptum. BAL. Vel sic : *Soluens seruo ex contractu peculiari ante ademptum peculium, liberatur ipso iure pateſt ademptum, aut exceptione, ſi tunc ignorans fuit.*

III. *Imp.* GORDIANVS A. *Appollonio.*

SI cùm seruus liberam peculij administrationem haberet, mutuum ab eo accepisti pecuniam, eique ante ademptum peculium, vel prius, quàm ademptum β cognosceres, eam exoluisti : ea solutione liberatus es γ d. PP. V. Kalend. Octob. Pio, & Pontiano Coss.

Siue ſoluatur creditori, ſiue alij eius mandato, liberatur ſoluens, licèt inſtrumenta penes creditorem remaneant, non inciſa, nec cancellata. BALD. Vel sic: *Obligatio extincta ſoluatione, non reſuſcitatur mandatis morte ſupremumque ante inſtrumenta reddita debitori.* SALYC.

IV. *Idem a. Rufus.*

NIhil interest, verùm creditori mutuam pecuniam soluerit : an ex eius voluntate seruo numerauerit e. Nec enim ex eo, quòd creditor concesserit in fatum prius, quàm instrumenta redderet, euacuare f obligationis vires reparari queunt ε. PP. II. Id. Octobr. Pio, & Pontiano Coss.

Extraneus offerens creditori, non poteſt per hoc eum cogere ad iura tradenda : niſi eiuſdem nomen debitoris: licèt quicunque ſoluat pro debitore, eum liberet. B A L D. Vel sic : *Non poteſt quis compellere alienum creditorem, vt ſibi cedat actionem contra eius debitorem.* SALYC.

V. *Idem a. Cæſi.*

NVlla tibi aduersus creditorem alienum actio supe-

Nrãs.] CAYVS. Titius mutuatus est a. Mæuio, volo soluere tibi Titio, vt cedat mihi actio aduersùs Mæuium: quæritur quid est ? Titius cõpellendus cedere, quæritur? Dicitur quòd non. VIVI. b ¶ *Actio ſupereſt* vt *T. qui potior in pign. Inſtit. de L. Aquil. l.* & *T. de exercitor. l. vlt.* ACCVRS.

i ¶ *Suggerens.* quia tunc competeres actio ex empto ad successionē, & contra debitorem vtilis, & sine cessione, vt *T. de act. & obl. l.* & *ff. de fol. l. Modeſtinus.*

k ¶ *Exauctoret.* vt *ff. de rer. ſyndic. l. ſolutendo.* ACC. Si inter.] CAYVS. Si patet tuas à debitore tuo partem debiti accepit, partem accepti tulit, vel animo donandi remisit : pro reliqua debitorem petitio conuenire. VIVIAN.

l ¶ *Tranſactio.* ſc. ſimplex, quæ fit nudo pacto. m ¶ *Cauſa.* per exceptã. ACCVRS.

n ¶ *Acceptilationem.* id est, tranſactionem, quæ fit per Aquilia. stipulationem, & acceptilationem: nam duobus modis fit : vt *T. de tranſactio. l. vt reſpondit.* ACCVRS.

o ¶ *Vice donationis.* Debiti a enim remißio, est donatio : vnde non valet inter virum, & vxorem : *ff. de donat. inter vir. & vxor. Lig. §. ſolendum. & l. ſi quis.* §. *ſi vxor viri.*

a *Remissio debitum donare videtur.*

p ¶ *Exuberauit.* id est actũ.

q ¶ *Compoſit.* fuit ergo prædicta cõfectio de toto per errorem, credens totam sibi solutam, vt *ſupra de tranſact. l. ſi quidem.* vel *ſpe futuræ ſolutionis.* vt *T. rem. l. interpoſ.* & facit ¶ *de excep. l. non minores* & hoc probatur, aliàs præsumeretur omnia solemniter facta sicut & in obligando, vt *Inſtit. de fidei. §. finali.* ACCVRS.

EDic.] CAYVS. Tenebaris mihi in decem, & ego tibi in alijs decem, admissa cõpensatione hinc inde, quasi solutione facta, non curauit vsuræ. VIVIAN.

r ¶ *Hac l.* est de compensatione, ea conditur iure solutionis. *l. 4. & 5. C. de cõpenſ.* Vide scripta ad eum tit. CYNAC.

r ¶ *Manumiſſum* b *ff. l.* 1 Ita l. reputatur singularem Lud. de Ro. *in ſing. ſua ſingul. 17.* & Ange. quæ scripsit ad Aretinum, l. 2. de verb. oblig. *ſupra de iure emphyteut.* Soluendum vtique.

ſ Vsuras], quæ quotannis f in vrbe t numerãdę sunt u, promittere * alio loco depen-

t Vrbe.] CAYVS. Promisisti mihi decem, & promisi me soluturũ vsuras Bonon. vis me compellere, vt soluam Mutinæ, nunquid potes? Dicitur quòd non : & sic ef promittere, in literis aliàs est recipere, & tunc dic quòd debitor non potest compellere creditorem alibi recipere solutionem, quàm vbi promisit, & habebat pactum : facit *ff. de re, quod certo loco. l. 2. qui.* VIVIAN.

u ¶ *Quotannis.* id est, singulis annis.

x ¶ *In verbo.* Romana, per stipulationem. vt *Inſtit. de iure natu.* §. *ſed ius quidem.*

y ¶ *Numerandæ sunt.* scilicet ex forma contractus.

z ¶ *Promittere.* Quidam libri habent promittere: & tunc dic

quòd

480/C.IV.K.5-4, 2213-2214

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2215-2216

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Pecunie.] CASTR. Si in instrumento confessus fr creditor sibi solutam fuisse pecuniam aut eo probatio est, quam fr debitori chirographum reddidisse. VIVIANVS.

a ¶ *Professus*, quia scribit creditor se recepisse pecuniam conditionaliter, & scripsura dicitur apocha.

b ¶ *Maiorem.* Maiorem liquidi quia redditio b chartæ etiam ob aliam causam facti potest, quæ ve liberetur debitor. vnde & de hoc subitilis lex sequens confessio c vero pro confessio liberationem debitor. rem liberat.

¶ *Concor. cap. finale Maria.x. in fin. cum ff. & auth. vt lis pend.*

c Qui chirographi reddit. re non potest propter impossibilitatem. quia interitis, liberatur dando apochā vt hic & *ff. de pign. l. ij. in fin. ff. de pact. l. Labeo.* vbi de hoc vide. & T. *de fid. instr. l. j. & T. de remiss. pign. l. creditorem. & ff. de donat. l. j.*

Quod debitori.] CASTR. Titius scripsit mihi instrumentū, in quo erat mihi obligatus Seius, & reddidit Scio: si probem Scium debere mihi pecuniam, non prejudicat mihi instrumenti scriptio. VIV.

d ¶ *Volumtatem.* Debitor debet probare sibi redditum voluisse creditoris duobus testibus, nisi in casu vt T. *de Lucio, liber coll. §. Ille autē.* & est ad hanc, & superiorem leg. *ff. de probat. l. si chirographum. & ff. de pactis. l. Labeo.* vbi de hoc vide. & T. *de fid. instr. l. j. & T. de remiss. pign. l. creditorem. & ff. de donat. l. j.*

Eum, à quo.] CASTR. Debeham tibi decem soleham tibi credere in solutum actionē, quam habeham aduersus Titium marmoridē es compellendus suscipere? Dicitur quòd non. VIVIAN.

d ¶ *Eum, à quo.* Sic ergo nec quòd aliud d pro alio inuito creditore nō potest solui vt T. *Lucius. & ff. si cert. pet. l. j. & j. & T. de solund. inpr. auctō. sed si aurum.* sed hoc fallit in casibus vt *ff. de legat. iij. l. cum debitum. §. fin. & de auro. & arg. legat. l. j. §. fin.* & in aliis quos not. *ff. si cert. pet. l. j.* inter quos est vnus in auth. hic posita. *hoc nisi debitor*, &c. quam hic lege. quæ est de fideiuss. *§. quod autem. coll. j.*

d Aliud pro alio solui, creditori inuito non potest.

Hoc nisi.] CASTR. Lex C. dicit quòd creditor non cogitur recipere aliud pro alio: authen. verò non determinat illud: scilicet quòd compellitur: scilicet quando debitor pecuniam non habet & tute res immobilis melior, quam habet, potest pro pecunia solui creditori, & iudex arbitrabit quantum valeat res illa, quæ datur creditori in solutum: & si creditor paratus est obligare corpus eius. debitor debet eum distrahere, & soluere pecuniam creditori. VIVIAN.

a ¶ *Hoc nisi.* Dici non posse solui aliud pro alio, *hoc nisi* &c.

a ¶ *Melior.* Ecclesia non dabit pretiosiorem sed mediocrem. CYNAC.

f ¶ *Melior.* habet. hoc idēò: quia aurum acceptat, quod est pretiosius metallo quod in corpore, aliàs res mediocris posset dari in solutum: vt T. *de iure reg. Ecclesiast. auth. hoc nos pretiosum.* quæ est Coden.

PEcuniæ solutæ professio a collata instrumento, maiorem b rei gestæ probationem continet, quàm si chirographū acceptæ pecuniæ mutuæ fuisset redditum †. S. V. Idus Iul. AA. Coss.

Chirographum redditum debitori sine voluntate creditoris, non liberat debitorem: & ex ipso instrumento, quod ipse debitor tanquam pro se produxit, conuincitur, & ad soluendum compellitur.

XV. *Idem* AA. & CC. *Quartino.*

QVod debitori tuo chirographum redditum contra voluntatem c tuam adseueras, nihil de iure tuo deminutum est. Quibuscunque itaque argumentis iure proditis hanc obligationem tibi probanti, eum pro huiusmodi facto liberationem minimè consecutum, iudex ad solutionem debiti iure compellet. S. V. Kalend. Septembr. AA. Coss.

Aut pro se inuito creditore eos non potest. BALD. Vel sic: *Creditor non compellitur recipere in solutum nomen debitoris sui debitoris.* SALYC.

XVI. *Idem* AA. & CC. *Charidemo.*

EVm, à quo d mutuam sumpsisti pecuniam, in solutum nolentem suscipere nomen debitoris tui compelli iuris ratio non permittit.

IN AVTHENTHIC. de fideiussoribus, & mandatoribus. §. quod autem. coll. j. constit. iiij.

Hæc authentica in principio excipi casum. Et nota quod colligitur in l. precedenti. & b. d. Si debitor quantitatis non habet aliunde, vnde soluat, potest rem meliorem, quam habet, in solutum dare creditori pro æstimatione differentiæ faciendæ per iudicem, & cum cautela de euitione. & si creditor reperit emere volentem, non compellitur tunc in solutum recipere: sed debitor tenebatur illi vendere cautela adhibita, quòd de pretio satisfiat creditori. SALYC.

HOc, nisi e debitor in pecunia, vel alia re mobili soluere nequeat: tunc enim res immobilis, quam debitor meliorem a habet f, solui potest, facta per iudicem subtili eius causæ æstimatione: vt rem prædictam & debitori soluere, & creditori liceat petere, præstanda creditori cautela g de euitione β, quæ debitori possibilis sit, quod est in omni actione. At si creditor paratus sit emptorem rei præstare, oportet debitorem cautela iudicis arbitrio creditori præbita, rem tunc distrahere, vt satisfiat creditori.

Aliud pro alio volenti creditori solui potest. BALD. & SAL.

XVII. *Idem* AA. & CC. *Cassio.*

MAnifesti iuris est, tam alio pro debitore soluente h, quàm rebus pro numerata pecunia consentiente i creditore datis, tolli paratam obligationem. S. Kalend. Decembr. Sirmij, AA. Coss.

In generali sermone non continetur persona loquentis. BALD. & *ad hoc allegatur.*

XVIII. *Idem* AA. & CC. *Damitio.*

INquisitiok veritatis tolli non potuit, quòd chirographa, quæ fecerat l procurator tuus, recepta, tibique restituta ab ipsius herede proponas cum subscriptione procuratoris, significante, quòd nihil creditoribus m debeantur: cùm nihil prohibeat, & creditoribus satisfactum esse, & non veltræ n pecuniæ: sed ipsius, cui negotium gerendum mandaueras o, processisse solutionem. S. Idib. Februar. CC. Coss.

Solutum ferre recipiendi pecuniæ proposito, liberat soluentem: & licèt chirographum debitoris sit apud dominum, non cassum scilicet, nec cancellatum: tamen eius vigor interisse videtur, quòd de presto satisfactum creditori. BALD.

a Excepta ad *l. cum quæritur. ff. de iurisdict. omn. iudic.*

ADDITIO. An autem aliud pro alio solui possit: & quid si materia monetæ per principem: potest his videre per Abb. *in cap. quamuis extr. de iureiur. in 1. col. vers. viderit: quare de quantitate, &c. vsque ad fin.*

b ¶ *Maiorem.* Quoniam fundi in solutum datio specie emptionis habet. Nou. 120. CYNAC.

c ¶ *Inuito.* CASTR. Si alius soluat creditori, quod ei debeo, liberor. Item si res aliquas accepit in solutum, similiter liberor. VIVIAN.

b ¶ *Soluatur.* vt *ff. de neg. gest. l. soluendo.*

i ¶ *Consentiente.* non inuito. nisi in casibus in *auth. sequitur. hoc nisi*, &c. quæ etiam supra hæc l. posset poni, & nisi in aliis casibus: vt *supra. l. I. proæ.*

k ¶ *Inquisitis.* Procuratore suo creditoribus suis de propria pecunia soluit, & chirographa recepit ab eis, tibique ab eius herede restituta sunt, in quibus erat subscripsio procuratoris: scilicet quòd nihil creditoribus suis debebatur: cum nō tellitur procuratori actio, vel heredi: licèt enim & ipse de creditoribus erat, per hoc, quod de suo soluerat tamen generali l sermone non continetur persona loquentis. *ff. de testat. l. qui insulam. §. fin. & ff. de fund. l. j.* Sed augm. *contra ff. de pign. l. Paulus. §. fin. & de verb. sign. l. familiæ appellatione*, cui potest responderi quòd videtur dominus obligari per seruum vnde & ibi ipse seruus obligatur. Item augm. *contra ff. de cond. & demonstrat. l. qui heredi. §. Plautius.* sed certè in generali sermone continetur ibi persona, cui loquitur testator. IOAN.

l ¶ *Generali sermone personæ loquentis non continetur.*

l ¶ *Procurat.* obligando se creditoribus pro domino.

m ¶ *Creditoribus.* expertis.

n ¶ *Et non veltræ.* id est à vobis debitæ veltro procuratori: id est eius, quam debetis procuratorium: vt ex principio legis apparet: dominо loquitur, & sic reperit illud verbum, *satisfactum.* & illa erunt datiui casus, *veltræ pecuniæ.* Vel die melius, quòd sunt genitiui, nec repetitur satisfactum, imò sufficiunt sequentia, precessisse solutionem. ACCVRS.

o ¶ *Mandauerat.* Itaque actione mandati procurator repetit pecuniam. CYNAC.

Si aliter.] CASTR. Mulier quædam proposuerat ferram suam pecunia mutuandi, & recipiendi, vel exigendi. soluit ei pecuniam, quam debebam mulieri: nunquid sum liberatus

480/C.IV.K.5-4, 2217-2218
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2219-2220

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE ACCEPTILATIONIBVS.

Titvlvs XLIV.

REdit ad stipulationem omnem acceptilatione eo tantùm obligatio tollitur, quo ea stipulatione nascitur. Alia obligationes, quæ re, vel consensu, vel litteris contrahuntur, non possunt tolli acceptilatione, nisi prius nouatione facta transeunte in stipulationem Aquilianam, cuius formulam condidit Gallus Aquilius, l. 2. & 3. hoc tit. l. 13. ff. tit. prorim. l. 4. 15. 31. 40. sup. de transact. quia acceptilatio verbis fit, & verba tolli id tantùm possit, quod verbis contractum est. CVIAC.

Liberatus per acceptilationem, errore facti, vel iuris, postea soluens repetit. BALD. Vel sic: *Pupillus cum tutore, auctoritate non potest per acceptilationem liberare: nec potest committi, nisi ex causa legitima.* SALYCETVS.

I. *Imp.* ANTONINVS A. *Aprenio.*

QVAM tibi [a] scripti [b] posse apud iudicē quæri, an solemnibus [c] verbis a tutoris auctoritate interueniente, soror tua acceptilatione debitorem suum liberauit: quare si in repetenda pecunia, quam exoluit [d], diuersa pars perseuerauerit [e]: veteris defensionibus [f] competentibus. PP. III. Idus Februar. Duobus, & Aspris Coss.

Acceptilatio facta ex causa donationis, omnem viam agendi perimit. BALD.

II. *Imp.* DIOCLETIANVS. & MAXIMIANVS. AA. & CC. *Clare.*

SI donationis gratia [g] nouatione facta per acceptilationem [h] & præstitis liberationem, omnis agendi [i] via peremta est. S. VI. Kalend. Ianuar. AA. & CC. Coss.

Interueniente Aquiliana stipulatione, & acceptilatione sequente, nisi creditor sit talis status, cui restitutio indulgeatur, omnis agendi via præcluditur. BALD.

III. *Idem* AA. & CC. *Demetrio.*

PEr Aquilianam stipulationem [j] pacto [k] subditam obligatione præcedente sublata, & acceptilatione [l], quæ fuit inducta, perempta [m]: ei, qui ex nulla causa [n] restitui potest, omnis agendi via præcluditur. S. V. Kalend. Dec. CC. Coss.

DE EVICTIONIBVS.

Titvlvs XLV.

HIc titulus est de stipulatione, qua plerumque venditor emptori cauet pro euictione: id est, in casum, quo genere vindicationis in iudicio emptor rem, quam accepit ex causa emptionis, vel æstimationem eius amittat, & eam si rem habere non licuit, hac fere verba stipulante emptore, vt formulam componam. Tam hominem, quem de te emi, & accepi, mihi per te, heredēmque tuum, & per eorum habere recte licere: & si is homo, quo de agitur, parue eius à me perica erit, vel si eum hominem, parteue eius ego ab alio petiero, tum de ea re agenda ad esse, cùm tibi, heredive tuo denuntiauero, & eam rem recte defendere: & si is homo, pariue eius mihi per iudicem euicta erit, vel si eum hominem ego à possessore per iudicem euincere non potuerim, tum duplam mihi recte præstari, hac spondēsne? Respondeo eodem nomine stipulatur emptor duplam, aut quanti res est in veritate: sed quanti emit, vt Accursius dicit recte in l. 4. ff. eod. & nonnunquam plus, aut minus: si ita pacti fuit, l. 5. dictum. l. 6 plus. ff. eod. nec enim hanc rei eadem finiendæ illam vim lex imposuit. Potest ex formula stipulationis apparere eam communi: id est, obligationem euictionis contrahi non tantùm si alio agente in rem aduersus emptorem, iudex emptorem condemnet, atque compellat rem restituere actori, vel æstimationem: sed & si agente emptore in rem aduersus possessorem iudex possessorem absoluat, l. 6. hoc tit. l. cuicta. §. 1. ff. eo. l. qui absentem. ff. de proc. Euictionis enim nomine significatur in iudicio in rem, actore, & plena victoria eius, qui agit, aduersus emptorem, vel eum qui agit emptor. Victus, inquam, & plenarie est, qui ad emolumentum perducitur re obtenta, vel ablata, vel possessione restituta. Plus enim est euincere, quàm vincere nec quid victrix aduersarius emptor reportasse habet ad vitandum, nisi rem penitus, hoc est euincat. l. habere. ff. eodem. Omissa autem stipulatione emptionis bonæ fidei, vel etiam malæ fidei, si ita pactus sit emptor aduersus venditorem, fructus ex empto, l. 2. qua modo diuitur computare in simplum: & id, quod interest id est ad pretium restituendum, & vtilitatem omnem. l. 60. & 70. ff. eo. l. Titius. §. vlt. ff. de actio. emp. modi in id, quod interest, vt l. 3. 17. 21. 45. 49. hoc si, quod tamen ita debet intelligi, vt in re, quod interest, iusto pretium rei quod

a ¶ *Iam tibi.* Inquirit imperator fratri petenti pro sorore minori accepto ferendi, cui forte succesit, vel defendit eam.

b ¶ *Solemnibus*, quia dixit debitore, habēsse acceptum, quod tibi debeat? Respondit ipse habet, acceptumque tulit vt *Instit. quib. mod. toll. obli. §. ult. autem.* Sed quomodo hoc fieri potuit etiam cum tutore, scilicet *stipulando*? sciatis vt *supra de admin. tutor. l. non omni*? Respon. non b fuit facta hic animo donandi: sed aliud inuicem erat datum, vel dandum: in quo si deciperetur, restitui poterit: vt *supra si aduersus emptē. §. sed & si fine* c tutore, ipso iure non valet: vt *de in integ. restitut. minor. l. si curatorem.*

a ¶ *Stipulatione verbis.* Verborū obligatio est verborum solemnium obligatio. Ergo & acceptilatio, est verborum solemnium liberatio: solennia verba veniit Theophilus τὰ κυρία ῥήματα, *in titu. Instit. quib. mod. toll. obli. §. 1.* itaque est pars iuris ciuilis. CVIAC.

c ¶ *Exoluit.* scilicet debitor post acceptilationem, credens se non esse liberatum: quia ita, aque erat minor, fecit acceptilationem tutore auctore.

d ¶ *Perseuerauerit.* temperat indebitum.

e ¶ *Defensionibus.* Id est, repellitur omnimodo, qui soluit, si sine tutore ei pupilla acceptum tulerit. At si tutor quidē interuenerit: sed acceptilatio minus solennibus verbis facta sit, inutili acceptilatio inter pactum. CVIACIVS.

f ¶ *Defensionibus*, quæ nulla sunt si acceptio talis, secundum quod dixi. Vel die quod aliquæ *perpetuæ* esse, ut si dicas non solemniter esse factam, vel sine tutoris auctoritate, vel eam legitimam.

g ¶ *Si donationis.*] CAIVS. Debeam tibi decem ex causa venditionis, animo nouandi stipulatus es eatibi reddi: & donandi animo ea mihi accepta tulisti: numquid adhuc petere potes? Dicitur quòd non. VIVIAN.

h ¶ *Si donationis gratia.* scias si nō donationis causa tūc agaret perscriptis verb. in id, quod conuenitur *ff. de præscript. verbis. l. vlt. eod.*

i ¶ *Acceptilationem.* Acceptilatio si nihil nō Codex.

k ¶ *Pacto.* Vel *stipulatione*, vt dixi: quia ab Aquilio instituta fuit vt a per eam nouarentur obligationes inutigentium b, & in stipulationem deducerentur, & sic per acceptilationem tolli: quòd aliàs esse non potest: vt habes *hic, & Instit. quib. mod. toll. obligat. §.]. & §. ult. autem. & ff. de verb. sign. l. nihil tam naturale. & Ea. ff. de stip. l. penul. quisque.* Super b *stabat* autem actionibus an posset fieri acceptilatio, cùm non sit obligatio, & qualiter dic, vt *ff. de transact. l. vt reffundam.*

a Stipulatio Aquiliana quæ obligationes nouat.

b Acceptilatio an posset fieri pro absentibus creditoribus.

l ¶ *Acceptilatione.* id est per acceptilationem.

m ¶ *Perempta.* Scilicet stipulatione Aquiliana.

n ¶ *Ei nulla causa.* Sūt enim causæ, per quas in talibus quis restitui potest, vt propter minorem ætatem, errorem, dolum, metū, fc. si dolo, vel metu inductus fuerit ad accepto ferendū: & sic agitur actione de dolo, vel metu. vt *supra de transact. l. sub pretextu instrumenti. ff. ea.* vbi autem bene, & rite facta fuit acceptilatio, sed non seruatus fidemane die qualiter agatur, vt *ff. de transactio. l. actione.* Item si acceptilatio est inutilis ratione rei, vel ratione solennitatis omittatur fatē iure nudi pacti valeat? Resp. vt non *ff. de pactis. l. si vnus. §. si acceptilatio.*

c Accepto ferre potest ex multis causis relatum.

d ¶ *Præcludetur.* Ergo sublata obligatione per acceptilationem nulla superest actio, nisi de dolo, aut si quæ alia sit inditialis. *l. 2. cap. 19. supra de transact.* CVIAC.

480/C.IV.K.5-4, 2221-2222
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE EVICTIONIBUS.

Quia filius, & emptæ filiæ eximi debet de confiscatione fabricis.

EMPTOR.) CASSA. Vendidi tibi hereditatem, cōuictus tu rei vendicatione pop fundo meo, denunciasti mihi, vt te defenderem, an tenerer, quæritur ? Et respond. quod non : sed tuis sumptibus te defendere debet, neque de euictione teneretur : si illud conuenisset, vt pro rata te euicta deberem teneri. VIVIAN.

a ¶ *Rem.* singulares illius hereditatis emptæ. ACCVRS.

b ¶ *Sumptus.* sumptus quo ad expensas * : pericula quo ad ea, quam perdit. Sed licet peciatur periculum petitionis rehabeat à venditore ? Respon. non aperit hic de sumptu sed de æstimatione rei, dicens quòd euictio non præstatur de sumptu autem dicas quòd videtur prima facie ex hac lite, seu sumptu, quòd vēditor b emptori non teneatur ad sumptus litis in causa euictionis. Sed certè distinguendum est pro re principali potest ex empto ad interesse agi : & tunc pro sumptibus agetur : vt §. 1. *Instit. de action. Vnde apud Iustinianum Vlpianus, ubi de hac re videtur esse dubitatum, quæritur.*

Emptor vniuersitatis non agit pro euictione rei singularis : nec ad sumptus litis, nisi hoc specialiter sit promissum, & consentiunt. B. d. ista singularis lex, secundum BALD. Vel sic : *Venditor hereditatis non tenetur de euictione rerum singularium, nisi contrarium sit actum, & sua sumptu, & pericula illas consequi debet emptor.* SALYCET.

I. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Menitio.*

MPTOR hereditatis rem * à possessoribus sūptu b, ac periculo suo persequi debet a. Euictio quoq; non præstatur ſi in ſingulis rebus, cum hereditate iure venisſe c cōſtet, niſi agi ad ſumptus : ſi vero ex ſtipulatu, non. ſed prima placet. ADDITIO. Aduertas quòd Bart. *in l. venditores ff. de verbor. oblig.* reprehendit iſtam glof. volens quòd ſemper teneatur venditor ad ſumptus : quod probat petitō per *l. ſi plus §. meta. ff. eo.* & *l. qui abſentem. ff. de procura.* vbi dicitur quòd meta lis temerè defendere emptorem. ergo ſi non defendat, tenetur ad interesſe eiꝰ cum non defenſam, argum. *l. cùm quæritur. in fin ff. iudi. ſol.* Secundò probat per rationem, venditor tenetur emptori, vt ſibi habere liceat : vt *l. ſtipulatio iſta habere liceat. vers. quòd ſi ſterit. ff. de verb. oblig.* & *ibi notata. ergo*, &c. Contraria ſolue, vt per eum.

a ¶ *Perſequi debet.* At ſi ſingulæ res vanierint, venditor eas ſuo ſumptu perſequi debet. C-ia c.

b ¶ *Præſtatur.* Idem dicemus in vēditione pecuniæ *l. 1. ff. ſed. CVIAC.*

c ¶ *In ſingulis.* id * eſt in re ſingulari : quia aut erat hereditaria, & tunc eſt ei facta iniuria : vnde venditor non tenetur : vt *ff. eod. l. ſi per interpretationem.* & ibi plenè dicitur non erat hereditariæ tunc non videtur venditaſſe probatur hæc diſtinctio, *ff. de hered. vend. l. 9. in princip. & ff eod. l. ſerui venditor. & Imane.*

¶ Sed quid ſi tantū tria prædia erant in hereditate, & illa ſunt euicta? Dicunt quidam, licēt non agatur propter primos prædium, vel ſecundum : tertio tamen euicto agitur de omnibus ad exemplum legis Falcidiæ. Sed Ia. contrà quia hereditas b eſt etiam ſine vllo corpore : vt *ff. de peti. hered. l. hereditas.* & tamen nec nomina ſunt in hereditate, nec aliquid aliud, niſi prædia prædia, conſiderat precium : nec c enim ipſos emitur, niſi hoc agatur : & tunc decipios condemnabitur: vt *ff. de hered. vēd. l. cùm hereditatem. & l. quòd ſi in venditione. & l. hoc autem.* ACCVRS.

d ¶ *Pauiſſe.* id eſt venditam eſſe ab eo, qui de iure eſt heres. ſi ergo eiꝰ modica res euincatur, idēò quòd non fuit heres, vēditor agetur *ff. de hered. vend. l. quòd ſi nulla.* Item hoc verum, vendita hereditate : ſi autem res ſingularis hereditatis vendat, de euictione

a Venditor an teneatur eiusmodi ad sumptus factos in lite.

b Vendita rerum euictionem non tenetur, vendita de euictione non tenetur. Vide apud Iustinianum Vlpianus, ubi de hac re videtur esse dubitatum, quæritur.

b Hereditas eſt rerum, ſine vllo corpore.

c Hereditarium emere ſpem rerum non eſt, niſi hoc agatur.

480/C.IV.K.5-4, 2223-2224
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

euictione teneatur: vt ff. de per. hered. l. fed & fi lege. §. item ff. rem diftrahi.

a ¶ Comunitr. fcilicet vt fingulis pertetur euictio. 2. Vel quia fingulas res de hereditate adfumunt: vt ff. de hered. vend. l. nifi de fuo patrie. Vel nifi fciens eam rem illam non effe hereditariam: vt ff. de hered. vend. l. ad hoc. Azo.

QVidam.] CASTR. Auus tuus dedit tibi quandam prædia, & de euictione promifit per ftipulationē: poſtea deceſſit te inſtituto hærede, & quibuſdā aliis: ſi aliquod ex prædiis illis euincatur, agis pro euictione aduerſus coheredes tuos pro ea portione, qua ſunt hæredes, actione ex ſtipulatu. Si verò de euictione per ſtipulationem non promiſſum nullo modo eum conuenire potes. VIVIAN.

b ¶ Coheredes. conuenitur.] de dona. l. ſi quis.

c ¶ Hereditaria. nam a pro parte, qua hæres eſt, extenditur eſt actio: vt C. de hered. actio. l. ſi adiutia.

a Propter hereditaria extenditur actio.

a ¶ Nudo autem. Idem Paul. ſcribit lib. 5. ſent. tit. 11. CYNAC.

d ¶ Interuenio-ve. fcilicet in ſtipulando b. & ſic eſſet non agebatur. Sed hodie ſic, conditione hæc legetur hic ſubintelligi: de donat. l. fi quis argentum. Vel dic tuo pacto interuenisse per euictione præſtanda: & erat olim audum, ſiue ex intervallo apponeretur ad pactū donationis, ſiue etiam inconuenienti: cùm mihi nec ex illo poſſet agi, per conſequens nec hoc informabile: vt ff. de pecu. & commod. rei vendita. l. ſi in venditione. ſecùs autem ſi in traditione apponebatur: vt C. de donat. l. ingrem. & C. de rer. permu. l. fin. Sed cùm hodie ſit pro rectitio ipſum principale, verbis & illud pactum euictionis ſui coharentia: vbi autem nihil eſſet de euictione cautum, tunc dolo ſuo deuitor tenetur: vt ff. de donat. l. Ariſto. aliàs ſi interpoſita pactione: idem ſi à traditione, agitus ad inſtar dotis: vt C. de iure dot. l. 3. & ad hoc, ff. de adilitio edicto. l. ad rei. ¶ In legato c autem euictio diſtinguitur, ſit in ſpecie, & ſic non agitur: aut in genere. & tunc agitur: vt ff. rem l. ſi o. qui. & libert. & de legat. 1. l. ſi à fubſtitutus. §. 3. & hoc in verè lætratus: in quaſi lætratus quid ſit, dicitur ff. de actual. l. ſi quando §. finali.

b Vide quæ ſcripſi ad gl. 6. ad rei donatur. ff. de adilitio edicto.

c Legatio legatus ſpeciei, non propriæ legatario euictio ab hærede: in genere legata præſtatur.

QVi rem.] CASTR. Vendidiſti mihi prædia ſi dicantur aliena, vel alij obligata, an poſſim agere aduerſus te actione ex ſtipulatu pro euictione antequam euincantur? Dicitur quòd non. Nam ſi rem à te rem, quæ dicitur alij pignorata, vel quæ dicitur aliena, licèt de ea mouaretur mihi quæſtio: quandiu non eſt euicta, non agam de euictione. VIVIAN.

c ¶ Poſſidet. matinè. nam idem ſi non poſſidet: vt ff. rem. l. non tamen confequitur.

d Poſſidentis nomine quibus caſib. agi poſſit, vt nondum euicta.

e ¶ Conuenire non poteſt. vt ff. rem l. ſi plus C. mutuis. f in limine contractus euictio immineat: vt C. rem l. ſi poſt perfectam. 1. Vel niſi hoc conuenerit: ff. rem l. ſi in libertatem 3. Vel niſi venditor fuerit ſciens: vt ff. de act. empt. l. ſeruum, quem in fin. 4. Vel niſi ad causandum agatur: vt ff. rem l. 4. 1. Idem niſi agatur, vt liberum tradat: non autem euictionis nomine, vt quia erat obligata: vt C. rem l. ex prædijs. quæ omnes ſunt contrà. Sed omnes habent ſuas rationes diuerſitatis, vt dixi.

SI prædium.] CASTR. Debebas mihi decem: prædium dedifti mihi in ſolutū, aliis creditoribus obligatum: vnde ſi euincatur, debuit mihi vtilis actio ex empto pro euictione adueſtante: quia hic contractus habet ſimilitudinem cum venditione. Vnde nota hic, vt beneficium tollatur contrarium argumentorum, cùm quis eſt debitor meus, & dat mihi in ſolutum, ante eſt debitor in quantitate: & dat mihi rem in ſolutum: non caſu ſi res euincatur, illa datio in ſolutum eſt quaſi vendicio, & agam vtili ex empto: vt ff. de pign. act. l. ſi ager autem, in prin. Si autem eſt debitor in corpore, potè debet mihi quia aliquam ſpeciem, & dat mihi aliam ſpeciem in ſolutum: non contrahitur hoc caſu emptio de ſpecie ad ſpeciem: vt ff. de act. empt. l. 3. & tunc non ago directa vtili actione ex empto ſecuta euictione: ſed agam præſc. verb. vel primo: vt ff. de ſolut. l. ſi quis aliquam rem pro alia. & ſic intelligitur quod not. ff. de ſolut. & interlic. rem. iudicum. Libera quidem. VIVIAN.

§ Ratione ſcilicet hypothecæ. ſecùs. * Id eſt ſecundaria: nam ex euictionis caſu, ob quam perſona agitur. ff. de euict.

f ¶ Mutuata non eſt. vt C. de diſtract. pign. l. ſi debitor. Sed certè innò videtur contrà: vt dictum T. ff. antichrift. cred. l. 3. ACCVRS.

g ¶ Vtile tibi. Vel in factum ex empto. l. in permutatione. 4. ff. de pignor. act. Vel agetur priſtina actione quaſi non valeat datio in ſolutum, l. 46. ff. de fol. CYNAC.

h ¶ Vtile tibi actio. f. ex empto pro euictione: vt ſubnotat, & ff. de pign. act. l. vlt. & hinc in pr. & arg. C. rem. l. ſi plus. §. & ſi euicta. Sed videtur dicenda antiqua: vt ff. de fol. l. ſi quis aliam. & T. de ſolut. & interlic. Libera. quæ ſunt contrà Sol. vt in illa l. Libera.

EX his prædijs.] CASTR. Maliet emit à te prædia obligata Seio, ſi nondum ea tradidiſti, ex empto agit, vt ea tradas, & liberatoria. Si verò non tradidiſti, & precij, antequàm prædia liberentur ab obligatione, petat: repellet te malitiæ doli exceptione. Et nota: ſi conſulitur per modum agendi, multò fortius per modum excipiendi: quia cui datur actionem, &c. vt ff. de ſuppell. l. in fin.

i ¶ Re empta. non ex cauſa euictionis: ſed quia liberam rem non tradit, licet ſemper * præſumitur vendidiſſe, secundum Ioan. vt dic. & argum. ff. de act. empt. l. in venditione. & quod b hic conſequitur agendo, ſcilicet vt res liberetur, idem conſequitur excipiendo: vt ſubnotat: idem etiam fur, &c. arguit. ff. de euictionib. empt. l. pulla. & de pecunia. & commod. rei vend. l. habitationem. & facit ff. de verborum obligat. l. dam ſtipulatur. in fin. & de contrahend. empt. l. dam ad eo. Si autem tradita eſſet res alij obligata: tunc quidam dicunt non poſſe agi ex empto, vt liberetur: & ſic eſſet deterioris conditionis emptor re tradita, quàm ſi non eſſet tradita: vt ſuprà eod. l. qui rem. ſed certè ibi agitur quaſi euictione ſecuta: non vt liberetur. dicam ergo poſſe agi vt liberetur: vt ff. de actionibus empti. l. creditor. §. prædium.

a Liberum non vendere in duobus videtur intelligere.

b Aſpicio quod obſequamur, in multis magis recipiūs obſequi poſſumus.

NOn dubitatur.] CASTR. Licèt venditor de euictione non promiſit ſpecialiter: tamen euicta tenebitur de euictione actione ex empto. VIVIAN.

k ¶ Non dubitatur. vt * ſuprà de communium rerum alien. l. ſi maior. & ff. eodem. l. ſi in venditione. Item petitur, licèt fuerit dictum ne agatur: vt ff. de action. empt. Lemp. §. qui autem habere. nisi d emptor fuerit ſciens: vt ſuprà eodem. l. ſi eundem. & facit ff. de actionibus empti. l. in venditione.

d Vnde non tenetur in dubio profanda eſt emptoris fides in rerum veritatem.

e Vnde non debetur emolumentum ſi ſciens rem alienam.

480/C.IV.K.5-4, 2225-2226
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PP.V III.Id. Mart. Alexand.A. Cos.

Sufficit denunciari principali, licet non denuncietur fideiussori. h. d. Vel sic: *Processus factus contra principalem eiusdem, non tenet fideiussorem eius actum.* BALD. Vel sic: *Fideiussor euictus potest conuenire talem denunciationem facta venditori.* SALYC.

VII. *Idem a. Hilarianus.*

AVctore laudato a * si euicta res est, fideiussorem † (etiam si agi causam ignorauerit b) conueniri euictionis nomine posse non ambigitur. PP. III. Non. Apr. Alexand. A. Cos.

Illa lex ponit tres casus, in quibus denegatur regressus euictis. & h. d. Tria faciunt cessare periculum euictionis: omissa denunciatio emptoris, eius absentia, & iudicis iniuria. BALD. Vel sic: *Emptor non agit de euictione, nisi denunciauerit venditori, vt causam defendat. Item si res euincatur per iniuriam iudicis, vel culpam emptoris, de euictione non agitur. h. d. secundum* SALYC.

VIII. *Idem a. Clementinus.*

EMptor † fundi, nisi auctori, aut heredi eius denunciauerit: euicto prædio, neque ex stipulatu, neque ex dupla, neque est empto actionem contra venditorem, vel fideiussorem a eius habet. Sed & si iudicio emptor non adfuit b, aut præsens per iniuriam c iudicis victus est absente d auctore, vel fideiussore, regressum aduersus eum non habet. PP. V III. Idus Decembr. Alexand. A. Cos.

Etiam si emptor agendo succubuit, debetur euictio. h. d. text cum glos. Vel sic: *Si emptor agendo succubuit, non debetur euictio: secus si agendo succubuit.* BALD. Vel sic: *In causa euictionis potest agi etiam pro interesse meliorationis.* SALYC.

IX. *Idem a. Tuscus.*

SI † controuersia tibi possessionis, quam bona fide te emisse allegas, ab aliquo è moueretur b, auctori, heredive eius denuncia: & si quidem obtineris, habebis quod emisti. Sin autem euictum fuerit, à venditore, successoréve eius consequêris quâti tua interest c. In quo continetur etiam eorum periculum, quæ in rem emptam à te, vt melior fieret, erogata sunt d. PP. XI. Kalend. Ian. Alexand. A. Cos.

Quicquid est intra fines fundi demonstratum, videtur venditum: & si quid euincatur, debetur euictio: tamen si finium regundorum agatur, properè mihi debetur. h. d. ita est lex secundum BALD. Vel sic: *Quod alicui finium regundorum euincitur, in actione ex empto pro euictione venit: secus si non euincatur: sed ex alia causa per iudicem adiudicatur.* BART.

X. *Idem a. Largo.*

SI fines agri venditor demonstrauit, & legem dixit, intra eos neminem ingressurum, si quid inde euincatur e, periculo fit auctoris. Quòd si finibus suis, quos demonstrauit, agrum vendidit, lis finalis f ad venditorem non pertinet. PP. V II. Kalend. Decemb. Maximo I I. & Æliano Cos.

Fideiussor rem venditam euincere non prætest. Vel sic: *Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio.* BALD. Vel sic: *Exceptio, quem de euictione tenet hic, & ff. eod. l. si per imperdonatum. in principio.* & *argum. L. mand. l. si pro eo.*

† ¶ *Abfuerit.* Quid si possessor esset? Resp. appellare debet: vt *ff. eod. l. Hermonius. §. fi. & de appell. l. à sententia.* Azo. & facit *L. obi in rem act. l. fi. & de seruitut. l. libera.*

† ¶ *Si controuersia.*] CAYVS duobus modis ponit. Vendidisti mihi fundum: contendit pro fundo, denunciasti tibi, vt me defenderes: si euincatur, agam aduersus te quanti mea interest. Vel sic: Vendidisti mihi fundum: cecidi à possessione sine culpa meaque aduersus possidentem agenti nō possum recuperare prædij, agam aduersus te quanti mea interest, & consequar sumptus, quos fecī in meliorationē prædij. VIVIAN.

g ¶ *Ab aliquo.* possidente.

h ¶ *Moueretur.* id est referretur.

i ¶ *Interest.* in * quo continetur summatim *ff. de cond. & demon. l. quibus diebus.* §. fi. & dixi plenè *C. eod. l.*

k ¶ *Impensa fuit.* & ex hac appares hanc legem loqui cùm emptor non possidebat: sed agebat aduersus alio, & fructuosa dicitur facere actori controuersiam: *sic ff. de pact. l. si ita stipulatus.* §. *fi. in fin.* Nam si possideret emptor, iure exceptionis hoc debuit consequi à vendicante: quòd si nō fecerit, non consequitur à venditore. vt *ff. de act. emp. l. ideoque.* §. *si in pr.* hoc tamen quòd desijt possidere, fuit sine culpa sua. aliàs nec à venditore quicquam consequitur, vt *ff. eod. l. si rem, quam.* §. *fi.*

l *Sed.*] CAYVS. Vendidisti mihi fundū, euicta est pars fundi, tunquid agere possum pro euictione fundi, quæritur? Et dicitur quòd sic. Si verò vicinus ego finiū regun. & pars sibi adiudicata est, refuso mihi pretio partis illius, an nihilominus agere possim, quæritur? Et dicitur quòd non. VIVIAN.

m ¶ *Lis finalis.* id est lis, quæ fit de finibus iudicio finium regundorum.

¶ Refert n ergo petitorio iudicio fit aliquid euictum, vel hoc iudicio de parte vsitus alteri adiudicatum, & sic est contra *l. si municipium.* §. *fin.* vbi dicit non interesse quo genere iudicij euincatur: sed certè non dicitur euicti hoc iudicio, cùm possit superare, & superari. Item & si superetur, pecunia sibi adiudicatur. Alij distinxerunt, an offendit terminos intra fundum, vt hic, aut certa terminos, vt *hic*, quod non placet.

EXceptione.] CAYVS. Fundum mihi vendidisti, & pro euictione promisisti, & fideiuss. dedisti, fideiussor agit pro fundo, dicens se per vsurem eum emisse, posse repelli per exceptionem fideiussor, quæritur? Et dicitur quòd sic: cùm vendendo adeò consensit, vt pro euictione fideiusserit: quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. Vide hoc. hic, sicut venditor non potest euincere rem, quam vendidit: ita nec eius fideiussor: quia quem de euictione tenet actio, &c. vt *hic. & ff. eod. l. vindicantem.* VIVIAN.

a ¶ *Emptor.*] CAYVS. Vendidisti mihi prædium: de euictione promisisti, & fideiussorem dedisti: denunciasti tibi, vt me defenderes in causa euictionis: licèt non denunciaueris fideiussibus, an non ideò minus tenentur fideiussores, quæritur? Et dicitur quòd non. Nota hic quòd emptor non agit de euictione, nisi denuncier venditori, quòd eum defendat vt *C. rebus non alien. l. j. & C. de pericul. & comm. rei vend. l. j.* nisi per pactum esset remissa denunciatio: vt *ff. eodem. l. Hermonius. de euictione, in fin.* fideiussori autem dato pro euictione, non habet necesse denunciare: vt *hic.* Primum notabile subsequitur. Immediatè sequenti. VIVIAN.

a ¶ *Auctore laudato.* Laudatus non tenetur de euictione. Vide scripta ad fin. *C. de pact. & com. rei vend.* CYIAC.

a ¶ *Auctore laudato.* i. venditori denunciato vt defendat: quod est opus vt de euictione postea agi possit vt *l. sprue.*

b ¶ *Ignorauerit,* non oportet ergo fideiussori denunciari sed sufficit denunciari ei auctori: sicut & aliàs mora rei nocet fideiussori: vt *ff. de verb. obligat. l. mora rei.*

b ¶ *Emptor.*] CAYVS. Nisi emptor venditori denunciauerit, vt eum defendat in causa euictionis: & res fit euicta: non tenebitur venditor actione ex stipulatu, vel pro euictione: si verò emptor in iudicio nō comparuit, aut præsens per iniuriā iudicis condemnatus non tenebitur venditor, vel eius fideiussor. VIVIAN.

c ¶ *Vel fideiussorem.* vt *ff. eod. l. si fundo.* §. *sed eum puto. & l. si per imperdonatum.* §. *j. & C. de pact. & comm. rei vendit. l. j.* & hoc ante sententiam, & petitum apertissimè vt *ff. eod. l. si rem, quam.* §. *fin.*

d ¶ Sed * quid si scivit venditor? Respon. non oportet ei nunciari: vt argum. *ff. eod. l. Hermonius.* §. *Cum. & ff. de act. empt. l. j. in fin.* & argum. *ff. de petitio. hereditat. l. item veniunt.* § *petitam, & ff. de administratione tutorum. l. pater curialem.* §. *fin.* * & *ff. eod. l. si dolum.* §. *penult.* Sed argumen. contrà *ff. ad legem Iuliam de adult. l. denunciasse.* Tutius b ergo est scienti denunciari. ADDITIO. Tu dicas omnino necessarium esse, vt denuncietur, per notabilem cherciem Bartoli *in l. qui vsum.* § *quid ergo. j. ff. de adulter.* vbi dicit quòd quandoque denunciatio requiritur ad simplicem scientiam habendam: & tunc non oportet quòd fiat scienti: & habet locum regula, eam, qui certus, *de regulis iuris, libro 6. & l. j. in fine. ff. de adilicio. empt.* quandoque fit denunciatio ad aliquid faciendum: & tunc non sufficit sola scientia: vt *dicto* § *quid ergo.* in proposito autem cùm denunciatio illa fiat, non solùm ad simplicem scientiam: sed vt venditor veniat ad defendendum emptorem, necessariò requiritur denunciatio. nam forsè emptor exorbitas de sua prudentia, non curat vocare venditorem: nec tenetur venditor ire: ita vult Bartol. *vbi supra.* & Abb. post eum *in cap. fin.* quod concordat cum hac *l. extra. de empt. & vend.*

d ¶ *Non adfuit.* quo casu magis propter absentiam suam, quàm propter malam causam, quam habuit, amisisse videtur: vt *hic. & ff. eod. l. si ideò.*

e ¶ *Per iniuriam.* quæ facta emptori non tangit venditorem vt *hic. & ff. eod. l. si per imperdonatum. in principio.* & argum. *L. mand. l. si pro eo.*

f ¶ *Abfuerit.* Quid si possessor esset? Resp. appellare debet: vt *ff. eod. l. Hermonius.* §. *j. & de appell. l. à sententia.* Azo. & facit *L. obi in rem act. l. j. & de seruitut. l. libera.*

† ¶ *Si controuersia.*] CAYVS duobus modis ponit. Vendidisti mihi fundum: contendit pro fundo, denunciasti tibi, vt me defenderes: si euincatur, agam aduersus te quanti mea interest. Vel sic: Vendidisti mihi fundum: cecidi à possessione sine culpa meaque aduersus possidentem agenti nō possum recuperare prædij, agam aduersus te quanti mea interest, & consequar sumptus, quos feci in meliorationē prædij. VIVIAN.

g ¶ *Ab aliquo.* possidente.

h ¶ *Moueretur.* id est referretur.

i ¶ *Interest.* in * quo continetur summatim *ff. de cond. & demon. l. quibus diebus.* §. *j.* & dixi plenè *C. eod. l.*

k ¶ *Impensa fuit.* & ex hac appares hanc legem loqui cùm emptor non possidebat: sed agebat aduersus alio, & fructuosa dicitur facere actori controuersiam: *sic ff. de pact. l. si ita stipulatus.* §. *fi. in fin.* Nam si possideret emptor, iure exceptionis hoc debuit consequi à vendicante: quòd si nō fecerit, non consequitur à venditore. vt *ff. de act. emp. l. ideoque.* §. *si in pr.* hoc tamen quòd desijt possidere, fuit sine culpa sua. aliàs nec à venditore quicquam consequitur, vt *ff. eod. l. si rem, quam.* §. *fi.*

l *Sed.*] CAYVS. Vendidisti mihi fundū, euicta est pars fundi, tunquid agere possum pro euictione fundi, quæritur? Et dicitur quòd sic. Si verò vicinus ego finiū regun. & pars sibi adiudicata est, refuso mihi pretio partis illius, an nihilominus agere possim, quæritur? Et dicitur quòd non. VIVIAN.

m ¶ *Lis finalis.* id est lis, quæ fit de finibus iudicio finium regundorum.

¶ Refert n ergo petitorio iudicio fit aliquid euictum, vel hoc iudicio de parte vsitus alteri adiudicatum, & sic est contra *l. si municipium.* §. *fin.* vbi dicit non interesse quo genere iudicij euincatur: sed certè non dicitur euicti hoc iudicio, cùm possit superare, & superari. Item & si superetur, pecunia sibi adiudicatur. Alij distinxerunt, an offendit terminos intra fundum, vt hic, aut certa terminos, vt *hic*, quod non placet.

EXceptione.] CAYVS. Fundum mihi vendidisti, & pro euictione promisisti, & fideiuss. dedisti, fideiussor agit pro fundo, dicens se per vsurem eum emisse, posse repelli per exceptionem fideiussor, quæritur? Et dicitur quòd sic: cùm vendendo adeò consensit, vt pro euictione fideiusserit: quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. Vide hoc. hic, sicut venditor non potest euincere rem, quam vendidit: ita nec eius fideiussor: quia quem de euictione tenet actio, &c. vt *hic. & ff. eod. l. vindicantem.* VIVIAN.

a ¶ *Emptor.*] CAYVS. Vendidisti mihi prædium: de euictione promisisti, & fideiussorem dedisti: denunciasti tibi, vt me defenderes in causa euictionis: licèt non denunciaueris fideiussibus, an non ideò minus tenentur fideiussores, quæritur? Et dicitur quòd non. Nota hic quòd emptor non agit de euictione, nisi denuncier venditori, quòd eum defendat vt *C. rebus non alien. l. j. & C. de pericul. & comm. rei vend. l. j.* nisi per pactum esset remissa denunciatio: vt *ff. eodem. l. Hermonius. de euictione, in fin.* fideiussori autem dato pro euictione, non habet necesse denunciare: vt *hic.* Primum notabile subsequitur. Immediatè sequenti. VIVIAN.

a ¶ *Auctore laudato.* Laudatus non tenetur de euictione. Vide scripta ad fin. *C. de pact. & com. rei vend.* CYIAC.

a ¶ *Auctore laudato.* i. venditori denunciato vt defendat: quod est opus vt de euictione postea agi possit vt *l. sprue.*

b ¶ *Ignorauerit,* non oportet ergo fideiussori denunciari sed sufficit denunciari ei auctori: sicut & aliàs mora rei nocet fideiussori: vt *ff. de verb. obligat. l. mora rei.*

b ¶ *Emptor.*] CAYVS. Nisi emptor venditori denunciauerit, vt eum defendat in causa euictionis: & res fit euicta: non tenebitur venditor actione ex stipulatu, vel pro euictione: si verò emptor in iudicio nō comparuit, aut præsens per iniuriā iudicis condemnatus non tenebitur venditor, vel eius fideiussor. VIVIAN.

c ¶ *Vel fideiussorem.* vt *ff. eod. l. si fundo.* §. *sed eum puto. & l. si per imperdonatum.* §. *j. & C. de pact. & comm. rei vendit. l. j.* & hoc ante sententiam, & petitum apertissimè vt *ff. eod. l. si rem, quam.* §. *fin.*

d ¶ Sed * quid si scivit venditor? Respon. non oportet ei nunciari: vt argum. *ff. eod. l. Hermonius.* §. *Cum. & ff. de act. empt. l. j. in fin.* & argum. *ff. de petitio. hereditat. l. item veniunt.* § *petitam, & ff. de administratione tutorum. l. pater curialem.* §. *fin.* * & *ff. eod. l. si dolum.* §. *penult.* Sed argumen. contrà *ff. ad legem Iuliam de adult. l. denunciasse.* Tutius b ergo est scienti denunciari. ADDITIO. Tu dicas omnino necessarium esse, vt denuncietur, per notabilem cherciem Bartoli *in l. qui vsum.* § *quid ergo. j. ff. de adulter.* vbi dicit quòd quandoque denunciatio requiritur ad simplicem scientiam habendam: & tunc non oportet quòd fiat scienti: & habet locum regula, eam, qui certus, *de regulis iuris, libro 6. & l. j. in fine. ff. de adilicio. empt.* quandoque fit denunciatio ad aliquid faciendum: & tunc non sufficit sola scientia: vt *dicto* § *quid ergo.* in proposito autem cùm denunciatio illa fiat, non solùm ad simplicem scientiam: sed vt venditor veniat ad defendendum emptorem, necessariò requiritur denunciatio. nam forsè emptor exorbitas de sua prudentia, non curat vocare venditorem: nec tenetur venditor ire: ita vult Bartol. *vbi supra.* & Abb. post eum *in cap. fin.* quod concordat cum hac *l. extra. de empt. & vend.*

d ¶ *Non adfuit.* quo casu magis propter absentiam suam, quàm propter malam causam, quam habuit, amisisse videtur: vt *hic. & ff. eod. l. si ideò.*

e ¶ *Per iniuriam.* quæ facta emptori non tangit venditorem vt

480/C.IV.K.5-4, 2227-2228
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Eum. fideiussorem.
b ¶ Ab auctore. id est, venditore. ¶ Et non quòd dicit, *dissi enim, prius*, quia dolo a facit, qui petit, quòd restituturus est: *vt hic, & ff. de except. dol. l. dolo.*
c ¶ Suum. emtorem nomine viti.
d ¶ Confessum. ¶ Not. quòd fideiubendo b quis consentit: vt *ff. in quibus can. pign. tac. contra. l. ff. pretorii.* alias *Pomponius scribit § fin. & T. de vsucap. pro empt. l. venditorem.* Ex hoc infertur ergo c tacito habentem ergo tenetur quòd iuste licet dominus, d vel paret ad eum, pro quo fideiubet, non sequitur quia e aliud est consentire, vt contrarius, vt fideiubendo: aliud est obtestire, vt dominus: vt *ff. quod iussu. l. j. §. quid ergo.*
e ¶ Consentire. Not. vt contrarius, & vt parens, vel dominus, differens.
f De euictione quem tenet actio, eandem agenti repellit exceptio.
g Iniuriæ videtur, qui in libertatem prouocatur: *ff. eo. l. si per imprudentiam. §. j. & T. eod. l. ff. seq.*
h ¶ Emtio. ff. facta ¶ existitur, qui in libertatem prouocatur: *ff. eo. l. si per imprudentiam. §. j. & T. eod. l. ff. seq.*
i ¶ Recuperare. aliàs ſi adhuc non esset, non posset agi, nisi demum re euicta: vt *ff. eod. l. ff. plus. §. nota.*
k ¶ Ob causam.] Cæs. vt. Mulier reuehatur mihi in xxxxxxxxx condemnata est, ea non satisfaciente, iusta iudicis detracta sunt prædia eius, & mihi est satisfactū, an prædia mulieri illa, vel eius successori possit restituere? Dicitur quòd non: & ſi ab alio emptore non conuincatur, non contra iudicem, sed aduersus me, cui facta solutio est, per euictionem emptoti obtentu actio. Vivian.
h ¶ *Mercatum vt.* fellicet ab officialibus.
l ¶ *Referitur quæstio.* cum ipſi sint, qui de euictione teneantur: vt ſubitum. & T. eod. *Exceptione.*
m ¶ *Adhuc non.* & in pretium, & in vſum habita ratione fructuum: vt *ff. eod. l. ſi plus. §. & ſimiliter. & ff. de distr. pign. l. vsuras pignus.*

allio, etiam bonam habet contra fideiussorem. Salyc.

XL. *Idem a. Clementi.*

EXceptione dolı recte eum a ſubmouebis, quem ab auctore b tuo fideiussorem accepiſti. ſi eius nomine conuenerit am reſtet, quaſi per vxorem ſuam c, antequam tu emeres, comparauerit, qui venditioni adeò conſenſum d dedit: vt ſe etiam pro euictione obligauerit e. PP. Non. Febr. Pompeiano, & Peligno Coss.

Illa lex ponit de pacto, de quo non habetur alibi in iure. Falsa pactum, quòd ſtacim re vendita lite mota, reddatur pretium emptori. Vel ſic: *Regulariter non agitur de euictione, niſi euictio ſit facta, aut exceptio indicata.* Bald. Vel ſic: *Ad interesse agitur, antequam res euincatur, ſi inter partes hoc agatur.* Salyc.

XLI. *Imp.* Gordianvs a. *Philippo.*

SIue in libertatem euictus eſt f ſeruus, quem mercatus es: ſiue cùm comparares, conuenit, vt ſi qua quæſtio nomine eius relata eſſet, & ſi necdum euictus eſſet, tu pretium recuperares g: præſes prouinciæ, quod tibi præſtandum animaduerterit, reſtitui iubebit. PP. VII. Id. Mart. Gordiano A. & Auiola Coss.

Res vendita in cauſa iudicati non potest per debitorem euinci: & ſi euincatur ab alio, tenetur debitor de euictione. Vel ſic: *Fallum iudicium reputatur fallum partis: ad hoc allegatur.* Bald. Vel ſic: *Emens à iudice iudicatum exequente, partem habet obligatam de euictione, idcò eam agentem repellit exceptio.* Salyc.

XLII. *Idem aa. Attilio.*

SI ob cauſam iudicati pignora capta ſunt ex eius auctoritate, cui præcipiendi ius fuit, eáque, de quibus conplecteris, tu mercatus es h: fruſtrà ab ea, quæ condemnata eſt, vel quæ in eius locum ſucceſſit, eorum reſertur quæſtio i quandoquidem & ſi euictio eorum, ab alio ſubſecuta fuiſſet, aduerſus eos debuiſſe dari actionem k, quibus pretij ſolutio proficit, rectiſſimè * reſponſum eſt. PP. XVI. Kal. Iun. Gordiano A. & Auiola Coss.

Filius non potest euincere rem, quam pater vendidit, cùm ipſe eſt hæres. Bald. Vel ſic: *Quem de euictione tenet alius tanquam hæredem principalis, eundem agentem repellit exceptio.* Bal. Bart. & Sal. *ſecus in hærede fideiuſſoris.*

XLIII. *Idem a. Secundino.*

SIue poſſeſſio venditoris fuit, ſiue filij, eiuſdémque patris hæres fruſtra quæſtionem mouet: ſiue non patris, ſed filij eius poſſeſſio fuit, de qua iure hereditario auctor laudari poteſt l: controuerſiæ mouere non poteſt m. PP. XIV. Kalend. Auguſt. Gordiano A. & Auiola Coss.

Re vtì cuilla, tenetur de euictione venditor, & in pignus data ab eo. Bald. Vel ſic: *Empor ratione euictionis pignus datum perſequi poteſt.* Salyc.

XLIV. *Imp.* Philippvs a. & *Philippo* c. *Menandro.*

SI non iniuria n iudicantis, ſed iuris ratione ſuperatus es: pignus ob euictionem acceptum ſolenniter perſequi potes o. PP. Kalend. Auguſt.

Re nulla, cui sua parte, vendiſter tenetur de euictione: in qua vtiam impenſa facta ad perpetuam rei oblectam, deductis fructibus: ipſe autem euincitur non tenetur ad reſtitutionem pretij. Bald.

XLV. *Imp.* Diocletianvs, & Maximianvs aa. *Alexandro, & Diogeni.*

SVper empti agi quæſtione p diſceptabit: præſes prouinciæ: & ſi portionem q diuerſæ partis eſſe cognouerit, impenſas, quas ad meliorandam rem vos erogaſſe conſtiterit, habita fructuum ratione reſtitui r vobis iubebit. Nam ſuper pretio cuiuſque portionis, non cum s, qui dominium euicerit: ſed auctorem, conuenire conſequens eſt. PP. X. Kalend. Iul. ipſis IV. & III. AA. Coss.

Re nulla vendita certiorem tenetur de damno emptoris. Bald. Vel ſic: *Si res per ſententiam euincatur, de euictione agitur, nam ſi ſponte reſtituatur.* Salyc.

a ¶ Ab auctore.] Cæs. Titius vendidit mihi prædium: deceſſit filio herede inſtituto: ſiue erat prædium patris, ſiue filij: filius à me auocare non poterit illud: quia quem de euictione tenet, eundem agentem repellit exceptio. *Bal.* Cæs. Titius vendidit mihi prædium: deceſſit filio herede inſtituto: ſiue erat prædium patris, ſiue filij: filius à me auocare non poterit illud: quia quem de euictione tenet, eundem agentem repellit exceptio. *Bal.* ergo filius heres patris ſic, ſi agat, per exceptionem repellerur.
b ¶ *Laudari poteſt.* id eſt poteſt ei denunciari: & ſic tenetur. & ſic habet locum hęc regula a, quem de euictione tenet, &c. vt *hic, & T. eod. Exceptione. & T. de lib. can. l. ſi ab eo. & de rebus alien. non alien. l. venditori. & de rei vindic. Ecum d minore. & T. eod. l. ij. §. & facit T. de fer. pign. da. non. l. ſi creditor. &. & T. de tranſact. l. rem. & alienum. §. & T. de rebus. hic, qua in ſententia credit. Iulian. & ſequit. ſi alius. vel pignor. dat. ff. Lebon vers.*
c ¶ *Manere non poteſt.* in eorum ſcilicet, ſi in ſolidum heres eſt: alioquin pro ea parte, pro qua eſt hæres: vt arg. *T. de hered. act. l. ſi adultæ.*
d *Iuuo iniuria.*] Cæs. Si emptor nec per iniuriā iudicis, nec per culpam ſuam fuit abſens, & denunciatio, & condemnatus eſt in cauſa euictionis, ac res fortè euicta: pignora, quæ pro euictione obligauit, perſequi poteſt.
e ¶ *Si qua ſubtilia.* vel alia ob culpam ſuam: vt quia fuiſti abſens, vel non denunciaſti: vt *ff. eo. l. ſi per imprudentiam. & l. ſi idcò. & T. eod. l. emptor.* nam b gratia exempli potuit.
f ¶ *Perſequi potes.* vt *T. de pact. pign. l. j. & T. de prædi. l. & ſi.*
g ¶ *Vper empti.*] Cæs. Mulier vendidit mihi prædium: in eo meliorando impenſam feciſti Titius partem prædij vindicat, & euincat: ſumptus, quos feci, habita ratione fructuum à Titio recuperabo: & ad pretium agam aduerſus mulierem.
h ¶ *Emtionis.* quam incerti dominium contra emptorem.
i ¶ *Partium.* nam etiam pars quandoque euincitur. *ff. eod. l.*
k ¶ *Reſtituì.* à domino vindicante: vt *hic, & ff. de rei vindic. l. ſumptus. & ff. de act. empt. l. Iulianus. §. j. & de except. dol. l. penult.*
l ¶ *Non eum.* Not. ergo vindicantem c non tenuit ad pretium: vt *T. de fer. Lucianum. & de rei vind. l. mater. & l. ſi*

mancipium. in caſu tamen dominus teneatur ad pretium: vt *l. de rei vind. l. emptor.* Item in alio, fellicet quando pupillus vendidit prædium ſuum ſine decreto alienauitque pretium in ſuum vtilitatem ſic conuertendo: vt *l. de quæ. mul. l. tutor.* Item in alio: vt *T. de vsu. mil. l. j.* Sed die vt ibi.

480/C.IV.K.5-4, 2229-2230
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

SI cùm.] Casvs. Vendidisti mihi seruum: conuentus rei vind. pro seruo denunciaui tibi vt me defenderes, nihilominus euictus est: quia succubui, damna, quæ passus sum, mihi resarcies: quasi dicat, teneberis mihi ad expensas factas in lite, & ad precium.

a ¶ Cùm quæstio. At si vincat emptor, nihil consequetur sumptuum nomine, nisi aliud conuenerit, l. 104. de verb. oblig. Cviac.

a ¶ Fecisti. vel postea vsque ad sententiam, ante aperturam tamen testium: vt ff. eod. l. si rem, quam mihi. §. final. & secundum hoc etiam intelligitur, quod est ff. de leg. iij. l. qui concubinam. §. si heres. quod debet denunciare ante iudicium: id est ante sententiam: vel speciale in legato.

b ¶ Necitra. si enim sine sententia iudicis collusisset, non ageret de euictione: vt hic, & ff. de rei vind. l. vtrique. & ff. de neg. gest. l. at qui natura. §. cùm me. & ff. eod. l. si dictum. §. si compromissum. nisi esset notorium rem esse alienam: vt ff. de act. empt. l. emptorem. in principio.

c ¶ In damnis. ergo & in sumptibus litis: quod plenè dixi suprà eod. l. j.

SI statu.] Casvs. Vendidisti mihi liberum, quem credebã esse seruum: proclamauit in libertatem: si pronuncietur liber, quia seipsum euicit: teneberis mihi de euictione: si seruus est, in nullo mihi teneberis.

d ¶ Solennibus, quæ. id est ordinario assertore, qui causam pro seruo facit, quod non fit hodie: sed ipsemet litigat: vt T. de asser. toll. l. j.

e ¶ Conuenire. vt T. eo. l. si in libertatem. & ff. eo. l. mitae. §. pater filium. & ff. de fraetat. l. libera.

f ¶ Non posse. nec ergo in sumptibus, nisi caueatur: ff. de verborum obligationib. l. venditores. & plenè dixi T. eod. l. j. Additio. Tu dic clarè, vt ibi adnotaui, quod sequitur etiam Abbas in c. fi. in fin. extr. de emption. & vend. Nec obstat illa l. secundum Bar. in d. l. venditores. ff. de verb. oblig. quia verum est, quòd non potest agi ex clausula de euictione: quia res non est euicta: sed bene potest agi ex clausula ob rem non defensam: siue hoc fuit expressum, siue non: quia à lege tacitè subintelligitur: vnde potest agi ad interesse: quare est aduertendum in modo concludendi in libello. prædicta intellige quando emptor denunciauit venditori, et eum defendat: aliàs est quod possit ei imputari, secundùm Abba. vbi T.

SI obligata.] Casvs. Vendidisti mihi prædium, licèt alij obligatum: x. vel xx. ann. illud possedi: an possit à me euinci? Dicitur quòd non.

g ¶ Non potes. quia sup. non opposuit eam emptor, & sibi imputet: vt ff. eo. l. si rem, quam. §. si dupla. sup. opposuerit, & non fuit admissa: & sic passus est iniuriam, vnde non tenetur: vt ff. eod. l. si per imprudentiam. in princip. & est idem ff. eod. l. qui alienam. & argum. ff. man. l. Iulianus. Sed quomodo hypothecaria longo tempore præscribitur, cùm quadraginta annis durat? vt T. de præscript. triginta ann. l. cùm notissimi. Respond. quia est extraneus possessor cum titulo inter præsentes & sic decennio: vel inter absentes, & sic viginti annis præscribitur: vt T. si aduer. cred. l. j. & ij. Item contra T. eod. l. empti. Sol. vt ibi.

Margin notes:

a Euictionem perdit, qui sine iudicis sententia rem restituit.

* Deest: & rectè desunt. Contius.

b Solennia ad seruitiû in libertatë hodie sublata.

a Hypothecaria potest præscribi longo tempore.

XVII. Idem AA. Mariano.

SI cùm quæstio a tibi super eo, quem comparaueras, moueretur, autorem tuum certum fecisti *, nec citra b iudicis disceptationem eum, quem emeras, tradidisti: præses prouinciæ in damnis c, quæ te tolerasse meministi, medelam iuris adhibebit. PP. V. Id. Nouembr. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Emptor serui ex pronunciato libero, agit de euictione: secus si esset pronunciatus seruus. Bald. Vel sic: *Emptor, qui succubuit, de euictione agit, si non obtinuit.* Salyc.

XVIII. Idem AA. & CC. Eutychiâ.

SI status tibi super homine venundato mota quæstio est: solennibus d, quæ iuris admittit ratio, interpositis: si secundum libertatem fuerit lata sententia, poteris de euictione [eius, quem comparaueras,*] si nesciens eius conditionem comparasti, sine aliqua dubitatione auctorem, vel eius fideiussores, heredésve eorum conuenire e. Quòd si fuisse seruum sententia declarauerit, intelligis ad venditorem te reuerti non posse f.

Emptor qui præscripsit, debet se tueri exceptione præscriptionis: & qui eandem amittit, de euictione regressum non habet. Bald. Vel sic: *Præscriptio emptoris prodest venditori. h. d.* Salyc. *& ratio assignatur in princ. gloss.*

XIX. Idem AA. & CC. Theodoro.

SI obligata prædia venundedisti, & longi temporis præscriptione solita emptores se tueri possunt: euictionis periculum timere non potes g. S. II. Kalend. Maij. AA. Coss.

Ex persona venditoris iudicium cum emptore suscipi non retractatur: tamen emptor non habet regressum de euictione, nisi venditori denunciauit. Bald. Vel sic: *Re euicta agitur de euictione etiam contra venditoris heredem, cui debet denunciari, vt adsit defensioni, nec ex eorum persona potest in integrum restitutio impetrari. h. d. secundum* Bald. & Salyc.

XX. Idem AA. & CC. Solido, & aliys.

SI parentes vestri h mancipia venundederunt, & quæstio dominij mota est: emptoribus adesse, ac defendere causam non prohibemini i. Quòd si eis hæc etiam euicta sunt, instauratio litis ex persona k vestra, si appellationem non interposuistis, contra ius desideratur. Empti sanè iudicio pro euictione si conueniri cœperitis, nec vobis negotium, vt defendaretis denunciatum probetur: intelligitis quatenus vosmetipsos tueri debeatis l. S. VI. Kalendas Iul. AA. Coss.

Licèt res post longa tempora sit euicta, non impeditur emptor agere de euictione. Bald. Vel sic: *Etiam si post longum tempus res non præscripta euincatur, de euictione agitur, si legitima denunciatio præcessit.* Salyc.

XXI. Idem AA. & CC. Heliodoro.

EMpti actio a longi temporis præscriptione b non submouetur m, licèt post multa spatia rem euictã emptori fuerit comprobatum. Si itaque is, quem te comparasse commemoras, nunc in libertatem proclamet: interpellare venditorem, siue successorem eius debes, vt tibi assistant, causámque instruant. Quem si liberum esse, vel seruum non esse, fuerit pronunciatum: nec te conuentione remisisse n periculum euictionis fuerit comprobatum: præses prouinciæ, si res integra est, quanti tua interest, restitui tibi prouidebit. S. XI. Kalend. August. Serdicæ, AA. Coss.

Emptor conuentus hypothecaria, qui debitum obtulit agenti, non expellatur sententia euincente per alienum ex empto, indemnitatem consequitur à venditore. h. d. Vel sic: *Non creditur libera res emptoris, quæ est alteri obligata, & ideò agi potest contra venditorem ad interesse: nisi liberet eam.* Bald. Vel sic: *Ex stipulatione de indemnitate, potest emptor agere pro eo, quod soluit ob liberationem rei emptæ. h. d. sed non de euictione.* Salyc.

SI parentes.] Casvs. Pater meus vendidit tibi mancipium: si conuenieris, potero in iudicio adesse, si fuerit citra meam collusionem. Si verò euictum iam sit: nisi fuerit appellatum, propter personam meã lis non instaurabitur. Si verò mihi non denunciasti, de euictione me obligatum nõ habebis.

h ¶ Si parentes vestri. quorum heredes estis, vt habeant locum sequentia.

i ¶ Non prohibemini. ne fiat collusio: vt ff. de appell. l. si proculsorus. & l. à sententia. §. si heres. & l. ab executore. §. alio. & ff. de inoff. test. l. si suspecta. & in auth. de litig. §. j. coll. viij.

k ¶ Ex persona. nisi essetis minores.

l ¶ Debeatis. quia non tenemini. T. eo. l. emptor. Accvrs.

EMpti b actio.] Casvs. Mihi seruum vendidisti, possedi eum spatio viginti ann. quibus elapsis proclamat in libertatem: denunciaui tibi, & pronunciatus fuit liber: agam pro euictione quanti mea interest.

a ¶ Empti actio. At ædilitiæ actiones temporales sunt. Vide not. T. ad pr. tit. de ædil. edict. Cviac.

b ¶ Præscriptione. Vide cap. 90. de prascr. Cviac.

m ¶ Submouetur. quia talis res erat, quæ non poterat vsucapi, vel præscribi: vt subiicit, & T. de prescr. long. temp. quæ pro lib. l. sin aliàs contrà: vt T. eodem. l. si obligata.

¶ Sed nunquid xxx. c annis tollitur? Resp. nõ, cùm præscriptio non eo tempore compleri possit contra d libertatem: vt arg. ff. eod. l. Liminet. in princ. Vel dic quòd tollitur, si nasceretur: sed non nascitur e, nisi demum re euicta: sicut in aliis actionibus quibusdam dicimus: vt T. de non numer. l. in placita.

n ¶ Remisisse. quia tunc ad precium tantùm ageret: vt ff. de act. empt. l. emptorem. §. qui autem habere. Accvrs.

CVm tibi.] Casvs. Vendidisti prædium mihi liberum ab omni obligatione, & promisisti mihi reficere omne damnum: apparuit postea, qui dicebat illud sibi fore obligatum pro decem, quæ solui ei, nunquid ea à te potero petere, quæritur: & dicitur quòd sic.

Margin notes:

b Adde Socinũ reg. 197. incipiente, Emptor euictione causã etiam ante litẽ motam denunciare tenetur.

c Euictionis actio xxx. ann. tollitur, si res semel euicta fuerit: si non fuerit, non tollitur. adde Bald. in d. l. vnic. de præscript. 30. vel 40. ann. quæst. 19.

d Aduersus libertatem xxx. annis nõ præscribitur.

e Non currit præscriptio euictionis, antequã euictio nascatur: id est antequam res fuerit euicta.

a ¶ Cùm

480/C.IV.K.5-4, 2231-2232
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Cùm tibi liberum.* id est vt liberum : vel hoc dicto expressim , vel non dicto in contrarium : vt *suprà eod. l. ea ita prædyo.* ACCVRSIVS.

b ¶ *Solutâ.* potuisti enim soluere : vt *L. de compens. l. quamuis fi-deiuss.* ¶ Sed quomodo agit non secuta aliqua sententia ? Dicunt quidam quia fit necessitas : vt *ff. de off. assess. l. emptorem in prin.* Vel dic , non agitur de euictione hîc ? sed ex quadam stipulatione de indemnitate interpositâ : vt subiicit.

c ¶ *Ipsius.* scilicet stipulationis.

d ¶ *Conceptio.* id est tenor.

¶ *Vtr successores.*] CASTR. Patet tuus venditor mihi prædium obligatum claianti tuæ, & decessisti actor ciuitatis agit hypothecaria, & euincat prædium, prius tibi facta denunciatione, qui ei successisti, non solùm commodi te ad id, quod mea interest prædii non fuisse euictum : sed etiam ad pretium, quod persolui.

e ¶ *Iure.* id est per hypothecariam. ACCVRS.

f ¶ *Gradu.* id est ordinatè , vel substitutè siue.

g ¶ *Non quantum.* id est non solùm ad pretii : sed etiam ad interesse : vt *hîc, & ff. eod. l. emilia.*

a Vide Capol. tract. 13. vbi de euictu tract. de emptione in fine , vt ne soluat pretii, datur conditio vendituri de-frendi incidenti calumniæ emptori, certum faciendi euincendum non fuisse ab emptore *Iulianus.* arg. gloss. in Lempe-matore , vers. *Si eam no stipulo. ff. de negotijs.*

SI ? *post.*] CASTR. Venditi mihi domui, vel mancipium : pretium tamen non soluì. Si aliquis dominiũ vindicauerit, vel mancipium ad libertatem proclamauerit : an pretium tibi nunciare fiis compellendus, quæritur. Et dicitur quòd non. Si verò pretium non fuerit numeratum, & mihi ab aliquo denunciatum sit, ne emam: iudex præcipiet tibi, vt facias de damno me indemnem conseruare, & dostea euincatur.

h ¶ *Ante pretium numeratum.* si autem effet numeratum, non posset agitari vt fideiussor detur, vel vt aliàs quàs re euincatur. T. *ne. Leges rem, & ff. eod. l. si plures.* §. *mora.*

i ¶ *Satis ei non efficatur.* cum fideiussor detur vt *ff. de fidei. & eum. vel eund. l. habitatorem.* §. *fi alius* non ? tenetur dare fideiussit. nisi conuenerit de duobus vt *ff. eo. l. emptor.* & *ff. de euictab. empt. l. pulla.* ¶ Sed an pro hac euictione tantum videtur quòd fieret *d. l. habitatorem.* Arg. contrà *de reiudic. vend. l. fin.*

k ¶ *Non compulli.* habet enim doli excep. vt *ff. de excep. doli. l. pater.* §. *ex quadruante.*

l ¶ *Cùm parte.* Vel nihil: sed fc enteretur.

m ¶ *Prouidebit.* scilicet per fideiussit satisfationem, vt dixi.

Tribi.] CASTR. Venditi mihi liberum, quam citrà dies ante scillam proclamat in libertatem, & eum defendis, pronunciata est libera , temerariè mihi ad duplum nomine eius , & duplum promisisti : vel quanti mea interest, concurrunt te iudicio emptionis.

n ¶ *Si mihi liberum.* tibi dico ignoranti, secus si sciens : vt *ff. de euictab. empt. l. si in emptione.* §. *liberè hominẽ. & §. item si semper.*

o ¶ *Ignorans.* qui propter ignorantiam videbatur excusatus. magis autem tenetur sciens , etiam ante euictionem : vt *ff. de act. empt. l. seruum. quem.* §. *fin.*

p ¶ *Defendit.* scilicet Saturninus constituta affectur secundùm hanc legem vt T. *de adiect. edict. l.*]. ¶ Et dic defendit, scilicet a agendo. fic & potitur T. *de rest. l.*]. agit autem non nomine suo : sed nomine eius, quæ vendita est. & fic notã quòd venit b contra factum suum : sic & T. *de Sab. cassa. l.*]. *& de pari. qui* §. *de Cl.*].

q ¶ *Pronunciata.* & tũc locum [non] habet regula quia quem c tenet de euictione actio, euictione? repellit exceptio.

r ¶ *Consumpsi pecu.*] videtur quòd potuerit exceptione repelli, cùm ipse erat, qui de euictione tenebatur vt T. *eod. l. sine præiudicio.* quæ est cõtrà. Sol. speciale hîc fauore libertatis. Vel dic quòd hîc potuit excipere, vel pati euictionẽ, & agere vt *ff. eo. l. vindicabit.* &]]. & T. *de re. alien. non alien. l. venditrici.* primo placet. & facit ad *l. ff. eo. l. minor.* §. *pater.*

Ipsa.] CASTR. Venditi tibi seruum, nemine vindicante eum : sed fortè præparauit se ad litem decidit : nunquid agere de euictione? Dicitur quòd non.

f ¶ *Exemptus est.* liz nondum mota. nam nemo eum euincit sed fortè hi manu fortis, &c. vt *hîc , & ff. eod. l. si seruus. in prin.* seruo ſi iam lis mota efflorquia tunc procedit ad fructuarium : & de euictione agitur : vt *ff. de rei vind. l. vlque.* & T. *de act. empt. vend. l. fin. in fin.* & *ff. eod. fol. l. si seruus.* quæ sunt contrà. sed soluuntur prædicto modo. Acc.

Si fundum.] CAEVS. Si scienſundi alienum, vel alij obligatum comparauit, nec de euictione cauerit fecisti tibi pretium. quod soluisti, potest non potes. Si verò ignorans emisti non iure tenebis vendi-tes tenebitur tibi pretium, quod numeraſti.

a ¶ *Fundum scium.* Vide scripta ad *tit. T. de communi. alien.* CVIAC.

t ¶ *Conuenit.* potest ergo stipulari etiã sciens : vt T. *communia vtrubiq. inel. l. si fratres. in pr.* & *ff. de dol. mal. & met. Exped. Celsus.* §. *idẽ Labeo scribit.*

u ¶ *Contra iuris posset.* v. vt & T. *de prædiis rust. num. l.*]. *& de iur. dot. l. si à matre.* ¶ Sed contrà T. *communia de legat. l. fin.* vbi agit etiam sciens, & non fuit stipulatus. Solut. specialia sunt ibi in legato : vt *hîc.* & quòd emptor bonæ fidei res sub conditione legatas non vſucapit : vt *ibi.* Vel solue vt *ibi.* ¶ Item attendiet T. *ff. vend. pign. act. l.*]. vbi similiter sciens recuperat pretium. Sol. ibi pretij repetitur à vindicante quia in eius vtilitatem conuertitur, quia suo creditori datum est *ff. de reiudic. l. tempore.* ¶ Plenè distinguitur ? quia vel emptor scivit rem esse alienam, vel ignorauit : si sciuit, non habet actionem pro euictione, nisi stipulatus est,

a Defendere etiam dicimus non tantũ repellendo : sed & agendo.

b Factum suum quis interdum impugnare potest.

c Conuen. 11. p. p. quod pa. & cap. seminar. cum glos. super verb. reſtituat. vers. de *ff. prob.*

d Baldinus qui tenetur, euincere ipſe debet euincere eſt.

480/C.IV.K.5-4, 2233-2234
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

CREDITOREM EVICTIONEM pignoris non debere.

TITVLVS XLVI.

CRE

CREDITOREM EVICTIONEM pignoris non debere.

Post generalem euictionem de quadam specialiter dicit.

Cum iure.] Diuiditur [a] in quatuor partes. Primò ponit dilatum duplex. Secundò ponit exceptionem. Tertiò nouum dilatum. Quartò eius rationem. Secunda ibi, *Nisi.* Tertia ibi, *Si tamen.* Quarta ibi, *Sibi quia.* Ballb. & hæc loquitur tam in fisco, quam in priuato, secundum Salycetum. Cayv. Si fiscus iure creditoris, hoc est lege, vel pacto distrahat: an teneatur emptori de euictione, quæritur? Et dicitur quòd non: sicut nec vt priuatus tenetur de euictione si obligasset. Si verò idem pignus erat obligatum fisco, & priuato, & post venditionem fiscus priuato succedat: an possit fiscus pignus euincere contra factum suum quæritur? Et dicitur quòd non: siue quia potior erat quando vendebat, siue quia infirmior. debet enim qui rem distrahit, se abstinere potiorem cæteris creditoribus esse.

[a] Diuisio.

[b] Creditor vendens pignus, an teneatur de euictione.

[a] ¶ *Cum iure.* Vendit[b] ergo interdum quis vt dominus, & tunc tenetur de euictione: vt ex titulo superiori apparet. Interdum vt creditor, dicens se vendere quia creditor: & tunc si non habet ius vendendi ex pacto, vel ex lege, tenetur emptori ex empto, vt credat ei contractum pignoratitium: vt *ff. de euict. l. in creditore.* Si verò habet ius vendendi: non tenetur, nisi vt præstet eum sibi obligatum, & se potiorem cæteris creditoribus. *Secundi H. vt in fin. huius l.* cessit & superiori casu multò magis ad hæc eadem tenetur, scilicet vt sit sibi obligata, & sit potior aliis: quia non debent esse meliorfi conditionis malè agentes, quàm bene agentes: vt *ff. de noxa. l. non solùm.* Item & hoc secundo casu quando potuit vendere, potest dici & eum teneri ad euictionem contrariæ pignoratitiæ actionis: cum sine dispendio hoc facere posset vt *dicta l. ff. de euict. l. in creditore.* quare non videtur interesse quantum ad prædicta, iure vendat, vel non. Vendit iure, ex quo iure creditoris vendit, & hæc extranea domino obiiciuntur. ipse autem debitor si non est dominus, tenetur de euictione post euictionem secutam vtili ex empto, quali ipse vendidisse videatur: sed ante eam secutam tenetur vero dominus habenti iuram, vtili negotiorum gestorum: vt *ff. de distract. pign. Leg. vltimum.* §.). si verò est dominus, tenetur habere ratum, & emptor efficitur dominus: quasquam à non domino, id est à creditore habeat: vt *Instit. quib. alien. licet.* §.). & hoc si iure vendatur, aliàs potest vindicari à debitore, si est dominus: dum tamen offeratur pretium: vt *ff. de rei vind. l. emptor.* & à creditore est liberatus per pretium emptoris: vt *dicta l. ff. de distract. pign. Leg. vltimum.* sed si non iure vendit creditor, & propter hoc debitore euincat: an ex empto per hoc ad interesse, quod est vltra pretium, teneatur creditor emptori? & puto quòd de ratione dolli *dicta* & si fiscus alienam: vt *ff. de action. empt. Lemprem. §. Cassius. & §. Iulianus & §. sanctum.* Accvs.

[b] ¶ *Procurator meus.* qui ad tempus vicem procuratoris fisci gerebat: argum. *supra de prob. ind. l. j.* Vel dic, meus: id est fiscis quia omnia principis esse intelligantur: vt *supra de quæstion. præscript. l. fin. in princ.*

[c] ¶ *Eadem iure vrbium.* vt vendens iure creditoris, non tenetur de euictione: vt *hic, & ff. de actio. empt. l. emptorem. §. sanctum.* nisi vt cedat contrariam pignoratitiam, & sit præstior potiorem, & sibi obligatam: vt *dicta l. in creditore. & in fine huius legis.*

Creditor vendens iure pignoris, tenetur de euictione, nisi ex pressè promiserit.

Item creditor vendens iure creditoris: nec ex persona sua, nec ex persona alterius creditoris, cui succedit, euincere potest. Salyc.

J. Imp. Alexander *A. Publicio.*

Vm iure [a] creditoris propter fisci debita prædii obligatum procurator meus [b] venumdedit, euictio non debetur: quia & priuatus creditor eodem iure vtitur [c]: nisi nominatim hoc repromissum à priuato fuerit creditore [d]. Si tamen fiscus [e] in ius alterius creditoris succesit [f], emptori non iusta nomine fisci [g] mouetur controuersia: siue quia potior fuerat, quando vendebat [h], siue quia infirmior: quoniam hoc vtique præstare debet, qui pignoris iure vendit [i], potiorem se cæteris esse creditoribus. PP. XV. Kalendas Nouembr. Maximo II. & Æliano Coss.

Creditor vendens iure pignoris, tenetur de euictione duobus casibus: scilicet quando expressit se obligasse de euictione, item quando de male fide contraxit, sciens rem esse alterius, & non debitoris. Baldvs.

II. Imp. Gordianvs *A. Sabino.*

Si à creditrice iure pignoris fundos obligatos patet tuus comparauerat: euictis prædiis ita demum petitionem aduersus creditricem habere iure poteris, si vel cùm vendidit, de euictione rei promisit [k], vel etiam dolo malo, cùm scieris, prædisque esset rem sine vitio [l] non esse, cum patri tuo, cui successisti venumdedit. Nam sicuti genus huiusmodi contractus inficium creditorem vinculo euictionis non adstringit: ita eum, qui fraudem admisit, vel deprehendi, non excusat [m]. PP. VII. Id. Aprill. Sabino II. & Venusto Coss.

[d] ¶ *Creditore.* tùc enim tenetur: sicut promisit vt *hic, & J. Ipsorum.* & debitor tenetur pignoratitia contraria actione creditori ad rerum interesse, si idèo promisit creditor, quòd melius venderet: vel idèo, quia confidebat eum: aliàs ad precium tantùm, non ad duplam: licèt in dupla ex promissione teneatur emptori creditor: vt *ff. de pignor. act. l. si pignore.* §. *final. & l. seq. & ff. de distract. pignor. l. ssepissimum. in fin.*

[e] ¶ *Si tamen fiscus.* qui potius vendiderat pignus.

[f] ¶ *Successit.* fallicet post venditionem pignoris factam.

[g] ¶ *Nomine fisci.* nam sic contra suum factum veniret: quod non potest vt *hic. & ff. de adopt. l. post mortem. & infrà in fine rem. quam vend. eum. l. j. & ff. de R. C.* & sic esset in priuato creditore penès vendentem, & potiùs in ius alterius succedimus: vt *ff. de distract. pign. l. & ff. si. &* facit *ff. de iure fisci. Leg.* §. *si pulleriori.*

[h] ¶ *Vendebat.* & sic secus est contra dicta: vt *supr. de antiquior. cred. l. j.* Accvs.

[i] ¶ *Iure vendit.* Colligit[a] ergo hic creditorem quamuis præstare debere. 1. Primò, quòd sit sibi res obligata, vt ex principio legis patet, vbi dicit pondum obligatum. & hic dicit pignus. 2. Secundò, quòd sit potior quolibet alio creditore, vt hic. quod etiam vel tempore: vt *supr. qui pot. in pign. hab. l. 9.* vel priuilegio: vt *supr. qui pot. in pign. fin.* 3. Tertiò, quòd creditor credat rem esse debitoris, & sic non sit in dolo, & eadem ratione. 4. Quartò, quòd sibi liceat vendere ex pacto, vel ex lege, vel saltem credat sibi licere, cùm interdum iuste possit errare, vt ex contractu procuratoris: vt *dicta Lemprem. & Iulianus. & §. sanctum. & §. pen. hic.* Accvs.

[a] Vide Glos. *§. mutuo. & ibi nos. Inst. quibus modis filius, tol. tit.*

Si à creditrice iure.] Cayv. Tua creditrix vendidit mihi prædium tibi obligatum lege, vel pacto: si cuiuscunq; à me, non agam de euictione, nisi de euictione repromiserit, vel dolum commiserit: quem qualiter committere potest creditrix, non aperit: tu die, si scias tibi non fuisse obligatum, vel si non esse potiorem, vel rem non esse debitoris, vel si dicat suam esse, cùm sit aliena, vel tibi non licere vendere: in quibus casibus agat emptor de euictione.

[k] ¶ *Promisit.* vt *J. supra.*

[l] ¶ *Vitio.* id est tibi non esse obligatam, vel si non esse potiorem, vel rem non esse debitoris, vel tibi non licere vendere: vt *hic, & ff. de actio. empt. Lemprem. §. Cassius. & §. Iulianus & §. sanctum.*

[m] ¶ *Non excusat.* Nec ergo aliquem scientem[a] teneri, qui ignorata non tenetur: *sic ff. de hered. vend. l. hoc autem.*

[a] Scilicet facilius obligatur, qui ignorans.

DE PATRIA POTESTATE 4.

Dictum est l. de iure, quod habet aliquis in rebus suis, vel alie-

[a] Patria potestas virum accendere in iudicio, vide Cuiacium Pa. pin. *quæst. 54.* Continuatio.

480/C.IV.K.5-4, 2237-2238
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PATRIA POTESTATE.

TITVLVS XLVII.

Superioribus libris, & titulis hoc semper agit Codicis Codicis, iam inde à patre siqui media libri recipit, vt uarias actiones proponeret in rem, & in personam, quæ de proprietate, uel de possessione, uel de iure pignoris, uel de statu hominum in iudicio cluitare instituuntur: & uarias exceptiones, quæ his actionibus subijci solent, quæ & ipsa quasi quadam actiones sunt, ac deinde generaliter actionem ex stipulatu, quæ earum omnibus actionibus subijcitur. Nullum enim fere negotium geritur, cui non conuenientes subijciatur stipulationem, quam si non fecerint appelle uocabula. Et hoc quidem omnibus peraclis, atque prælibis, quæ T. libro 7. tractauit de statu personarum, de eo tandem præsidicit: cuius tandem præsidicialis actionis agit, quæ queritur an aliquis liber, an libertus sit: illud uero præsidicium constat, quæ queritur an aliquis filiusue sit, ideo nunc de eo uos tractat, dat hunc titulum & ordinem. L.1. agit de præsidicio, quo quis in sua potestate filium esse adfirit: ut L.1. §. per hanc. ff. de rei vind. aut liberto, qui sunt in matris potestate, à matris pari præsidicio, quæ in rem quidem non sunt actiones: sed esse videntur §. præsidicialis. Inst. de act. ad ff. verbati proprietatis causam continent, nempe cùm agit seruum meum, aut libertum meum, aut filium meum esse: sunt incredibilium de liberis exhibendis, quæ etiam petunt liberi, qui sunt in potestate matris, dicitur quasi proprietatis causam continent, l.1. §. quædam. ff. de incred. Et enim patria potestas, quasi proprietas, quam pater iure ciuili habet in liberos suos intitulo procreatos. Et etiam l. pen. huius tit. de præsidicio de partu agnoscendo: de quo satis scripsi in extremo XI X. Obsera. CYAC.

Patientia non solum inducit præsumptionem consensus: sed inducit præsumptionem veritatis, & solennitatis. BALD. Vel sic: *Liberatio à patria potestate præscribitur longo tempore. l. d. SALYCET. &* BALD.

1. *Imp.* ANTONINVS, & VERVS AA. *Titio.*

SI filium tuum in potestate tua esse dicis: præses prouinciæ æstimabit [a] an audire te debeat: cùm dia [b] passus sis [c], vt patrifamil. res eius agi per eos, qui testamento matris tutores nominati [d] fuerunt. PP. sint die, & consule.

Quod habet filius, præsumitur ad patrem pertinere, nisi probetur de rebus ad patrem non pertinentibus. BALD.

11. *Imp.* ANTONINVS A. *Matrinio* [e].

EIus, quod in potestate patris agens habuisti, dominium ad patrem tuum pertinuit, extra eas, quæ non acquiruntur [f]. PP. XVI. Kalend. Mart. Læto II. & Cereale Coss.

Filium res acquisitas alienare non posse, & si patrem offendat: posse castigari per patrem, & si est necessaria seuerior castigatio, patre petente iudex debet eum punire ea pena, quam pater deprecatur. h. d. secundum BALD.

111. *Imp.* ALEXANDER A. *Artemidoro.*

SI filius tuus in potestate tua est, res acquisitas tibi alienare non potuit [g]. Quem, si pietatem patri debitam nō agnouerit, castigare iure patriæ potestatis non prohiberis [h]: acriore remedio vsurus, si in pari contumacia [i] perseuerauerit: cùmque præsidi prouinciæ oblaturus, dicturo sententiam [k], quam tu quoque dici volueris [l]. PP. VI. Idus Decemb. Albino, & Maximo Coss.

Quæstiones inter matrem, & filium ortæ, in domo debent diremi: sed si necessarium est iudicium, in ciuili causa seruabitur iudiciorum ordo. Si uero alius excessus contra matrem deprehendatur, seuerius per iudicem plectitur. BALD. Vel sic: *Causa pecuniaria inter patrem, & filium inter ordine suo tractanda, & reuerentiam debet filius matri, & impietatem filij debet iudex seuerius vindicare.* SALYC.

IV. *Imp.* VALERIANVS, & GALLIENVS AA. *Cale* [m].

CONgruentius quidem videtur, intra domum inter te, ac filios tuos, si quæ controuersiæ [n] oriuntur, terminari. Sed si ita res fuerit, vt pro iniuriis eorum, & ad ius expetendum, & ad vindictam procelleris adiutus præsides prouinciæ super discrepationibus quidem pecuniariis [o] consuetum exerceri iubebit ordinem iuris: reuerentiam autem debitam exhibere matri filios coget. Et si proiectam ad inclementiores iniurias improbitatem deprehenderit, læsam pietatem seueriùs vindicabit. PP. XV. Kalend. Iun. Æmiliano, & Basso Coss.

Filia teneatur alere matrem pauperem, & vocat illa lex alimenta, subsidium vitæ. BALD.

V. *Imp.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. *Donato.*

FIlia tua non solùm reuerentiam: sed etiam subsidium vitæ [p], vt exhibeat tibi, rectoris prouinciæ auctoritate compelletur. PP. Kalend. Mart. Diocletiano III. & Maximiano A A. Coss.

Quæ naturalia sunt, separari non possunt. BALD. Vel sic: *Con-*

---

[a] Dia pro diu cessasti.

[b] Filius præsentibus existimatus sui iuris: hoc est, potestatem sui exercuisse aduersus patrē: quo spatio temporis fuerit iam etiam longissimum præscribit. vide Glossē in l. 1. §. per rescriptū, sup. de iurisd. omn. iudic. quæ pro libertate. adde Balbum tract. de præscript. 4. parte 3. quæst. 8.

[c] Passus es. per quam patientiam videris approbare, & præsumitur eum esse fui iuris vel sibi, & arg. l. de patris, bonor. l. si filius. & l. si pactus. & l. ad Macedonianum. l. si filiusfamilias patre absente, ff. de reuocd. l. fin. §. fin. & hoc cùm dubium est, emancipatus ne eum, vel non: si non est effectus certum emancipationem factam: sed dicit pater non iure factam, non audiatur pater, si diu se fuerit filium: vt ff. de adopt. l. post mortem. si non dia, nunc auditur: vt T. si aduersus rem iudicatam. l. 9. ACCVR.

[d] Nominati. Nam dati de iure non potuerunt, sed nominati debent confirmatione ff. de confirm. tut. l.1.

[e] Matrinio.] CAYVS. Filius in potestate constitutus, acquirit patri, nisi sint ea, quæ patri non acquiruntur, puta castrensia.

[f] Non acquiruntur. patri vel castrense peculium, & quasi.

[g] Non acquiruntur. id est prohibentur acquirere, vt sit inanitum verbum, & est exemplum 4 eorum quæ non acquiruntur iure veteri, castrensia, & quasi: et sic de ind. l. in nulla. & sup. de quæst. pertin. ne in potestate, hodie etiam seruitutis, quarum ad proprietatem: vt d. tit. sublatus. per quæ persona. §. 1. & T. de bon. quæ liber. l. cùm quæritur. & l. fin.

[h] Filium.] CAYVS. Si filius fam. aliquid acquirit, quasi patri quæritur alienari non potest, & si patri non obediat, castigare cum potest. Si verò in contumacia perseuerauerit, cum iudici offerat accipere de filio vindictam, qualem pater voluerit.

[i] Non paruit. idem de adulteritio, quatenus non acquirat arg. T. de bon. quæ lib. l. fin. §. filijs autem.

[k] Non prohiberis. sic ff. de furt. l. ferui, & filij. & de iniur. l. præter. §. prætrea. in fin. & l. fin. & T. de bon. quæ lib. l. fin. §. filijs autem.

[l] Contumacia. simile de libertis, ff. de iur. pat. l. 1.

[m] Statuerium. de eo conuiuendo, vel commorando, & punendo: & est ff. de offic. proconf. & leg. l. non quicquam §. de plano. & arg. de offic. præf. vrb. l. §. cùm patronus. & ff. de obseq. lib. pa. serum. & T. qui accusare non poss. l. penult. & l. precium.

[n] Controuersiæ. sunt enim verisimile [1], quòd non peruasum sententiam petet: vt d. l. propter.

[o] Congruentius.] CAYVS. Si inter matrem, & filium orta est controuersia, in domo debet determinari. Et si filius aduersus matrem velit experiri in causa pecuniaria, iudex inter eos debet iustitiam exhibere. Item compellet iudex filium, vt matri reuerentiam præstet quam nisi præstet, eum potest punire.

[p] Controuersiæ. siue ciuiles, siue criminales: vt hic. & arg. T. ea seruus ex fun. fact. l. fin. & dixi T. l. pen. §. rescripsit.

[q] Pecuniarijs. Item de criminalibus: T. qui accus. non poss. l. propter. & intelligo in emancipato quantum ad pecuniarias lites: aliter non possit esse iudicium: vt T. de in ius voc. l. vlt. & de iud. l. in nulla. & T. de transact. l. fin.

[r] Filia.] CAYVS. Non solùm debet filia patri obedientiā alere, & sustinere tenetur.

[s] Pia. Non. ergo inferiorem [2] aliere superiorem: vt supra de bon. quæ lib. l. fin. §. hæc prælocutio.

---

[1] Præsumitur semper mens parentis, Tiraq.

[2] Alere superiorem inferior tenetur.

480/C.IV.K.5-4, 2239-2240
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

cuidabitis. & ff. de alim. lib. l. j. §. & seq. & ff. de lib. agn. l. si quis à liberis, in princ. Accvrs.

Abdicatio.] Cabvs. Licèt apud Græcos pater filium vendere poterit: non tamen apud nos: sed si fiat venditio, non tenebit: vt ff. de patr. qui fil. distr. l. j.

a Abdicatio [illegible] quid.

a ¶ Abdicatio. id est separatio, vt quia pater filiū vendebat: hoc quidē fieri non potest apud nos: vt hic, & ff. de patr. qui fil. distr. l. j. nisi in casu vt in l. ij. eiusdem tit. Vel dic abdicatio, vt quia dicebat pater, nolo quòd sis filius meus, & filius consentiebat, vel ignorabat, vel differentia hoc quidē similiter fieri non potest apud nos: vt hic, & ff. de post. l. ius autē agnationis. & de reg. iu. l. ius sanguinis.

† Abdicationē [illegible] Alia [illegible]

* Vide Arist. lib. 8. Eth. c. 14. vbi ait non licere filio abdicare patrem, [illegible] Cons.

a ¶ Vsurpabatur. vt colligitur ex Luciano in abdicato. Vide scripta ad l. qui id. de verb. obl. Cvi.

Si maritus.] Cabvs. An filius filiifamil. militis, sit in potestate aui, quæritur: & dicitur quòd sic.

b ¶ Eum. sc. nepotem.

c ¶ Ambigitur. nam & ipse filius, licèt miles sit, remanet in potestate: vt Instit. quib. mod. ius patr. pot. sol. §. filiusfamilias. & facit ff. de castr. pec. l. errat. lib. ag.

b Patriam potestatem militia non soluit.

Liberos.] Cabvs. Sicut ingenui homines liberos natos ex legitimo matrimonio habent in sua potestate: ita liberti.

d ¶ Non est prohibitum. imò permissum: vt & ff. de suis, & legit. hered. l. filium. & ff. de statu [illegible] l. si decretum.

Nec filiū.] Cabvs. Quæritur aliquid: declarat nulli licere negare filiū quominus teneatur ei præstare, quæ filio à patre sunt præstanda sc. senatusc. de partu agnosc. pœna denunciata aduersus eum: item præiudicialis actio, & remedium alimentorum.

e ¶ Nec filium. legitimum, vt non teneatur ei præstare, quæ filio à patre præstanda sunt.

f ¶ Liberum. i. licitum.

g ¶ Senatusconsulta. sc. declarant, quod est in ff. & sic subaudi, declarāt, ad omnia sequentia: & sunt hæc scilicet, Plancianum, quod pertinet ad eos partus, qui post diuortiū eduntur. Item aliud senatusconsultum, quod factū est tempore diui Hadriani, cuius nomen non habemus, quod pertinet ad eos, qui constante matrimonio eduntur: vt ff. de agn. lib. l. j. sed §. quia Plancianū. hæc enim senatusconsulta dicunt aliquem agnosci, id est haberi vt filium.

c Senatusconsulta varia de partu agnoscendo.

h ¶ Pœna. pœna est ex eisdem senatusconsultis, vt agnoscere, id est tenere, & alere vt filium tenetur, licèt non sit filius, & sic constet calumniosè petere: quòd si nō fecerit, subiicitur alia pœna, quia extra ordinem punitur: vt ff. de lib. agn. l. j. §. Iulianus. aliàs quod senatusconsultum. & §. pœna. Sed secus in Carboniano, quæ non datur alicui, qui calumniosè petiit: vt ff. de Carbon. edict. l. iij. §. causæ. hæc quidem pœna ei imponitur, si ad denunciationem mulieris faciendam intra triginta dies à tempore diuortij [illegible] Codex.

d Alimenta in fine præstanda per eum, qui negat aliquem filium.

[illegible] natura non potest separari, nec filius à patre vendi. Saltc.

vi. Idem AA. Hermogeni.

Abdicatio * †, quæ Græco more ad alienandos liberos vsurpabatur a, & ἀποκήρυξις dicebatur *, Romanis legibus non comprobatur. PP. XVII. Kalend. Decembr. Maximiano A. II. & Ianuario Coss.

Licèt filius sit miles, nepos natus ex eo est in aui potestate: & non in potestate patris sui militis, donec auus viuit. Bald.

vii. Idem AA. & CC. Dupliana.

Si maritus tuus, licèt militās, in patria potestate constitutus filium ex legitimis suscepit nuptiis: eum b in potestate aui perseuerasse non ambigitur c. S. II. Non. April. CC. Coss.

Natus legitimè ex liberto, est in liberti potestate. Bald.

viii. Idem AA. & CC. Æmiliano.

Liberos exemplo ingenuorum filios suos post libertatem ex legitimis nuptiis natos, in potestate habere, non est prohibitum d. S. XVI. Kalend. Maij, Sirmij, CC. Coss.

Licèt quis neget aliquem esse filium suum, ei non potest denegare alimenta, quæ pater filio post triennium præstare debet. h. d. Bald.

ix. Idem AA. & CC. Nicanoræ †.

Nec filium * negare cuiquā esse liberum f, senatusconsulta g de partu agnoscendo, ac denunciata pœna h, item præiudicium i edicto perpetuo propositum *, & remediū alimentorum apud præsidem maiori trimo petenti k nomine eius l monstratum, iure manifesto declarant m. S. V. Kalend. Maij, Sirmij, CC. Coss.

Pater non potest derogare libertati filij: olim verò libertati non solùm derogare licebat: sed etiam occidere. Bald. Vel sic: *Pater filium non potest facere seruum, nisi exsistente necessitate famis.*

x. Imp. Constantinus A. ad Maximum P. V.

Libertati † à maioribus tantum impensum est, vt patribus, quibus ius vitæ in liberos, necisque potestas olim erat permissa n, libertatē eripere nō liceret o. Dat. XV. Kal. Iun. Thessalonicæ, Seuero, & Rufino Coss.

† Nicanoræ.

se ex eo prægnantem, non contrà denunciauit: scilicet non esse eam prægnantem, vel custodes non misisset in eod. tit. l. j. §. j. & quilibet enim prædictorum sufficit facere maiorem in eod. l. j. §. fin. Sed licèt cogatur agnoscere vt filium, non præiudicat plenè causæ filiationis: vt in eod. l. j. §. aliquanto. & §. Iulianus. & §. ex his. An ergo maritus responderit, vel custodes miserit, summatim quæritur & pronunciatur filij, vel non aliter: eod. tit. l. si quis à liberis. §. si vel parēs. vbi nō respōdet, breuiter sine cognitione aliqua cogitur agnoscere: vt d. §. Iulianus. alias quod senatusc. in pr. Vel dic secundò, pœna amissionis patriæ potestatis: vt non * habeat eū in potestate, cui negat alimenta, vt in libello dicitur: vt ff. de lib. agn. l. alimenta. & in sexto: quia liber efficitur: vt ff. de Lat. lib. toll. l. j. §. sed scimus. Sed huic videtur cōtrā ff. de nupt. l. patrem. vbi videtur nō amittere patriam potestatem, licèt non vt filiū habuit in alendo sed ibi nō potuit plus amittere patriā potestatē, quām semel amiserat exponēdo: vt ff. de infan. exp. l. ij.

i ¶ Præiudiciū. i. præiudicialis actio quia dicit se filium esse: quod præiudicium sit patri, si nō [illegible] denegat ei se non esse prægnātem, vel mittat custodes: vt ff. de lib. agn. l. j. §. Iulianus. Vel dic. i. præiudicialis in rem actio, qua datur filio contra patrē, per quam petit illum in patrem, & se ei in filiū: vt Inst. de act. §. præiudiciales. quæ non est verè rei vindicatio etiam non sit pater in dominio filij, nec filius in dominio patris. ¶ Et præiudicialis ideò dicitur, quia præiudicat aliis quæstionibus, vt interim non tractentur: vt ff. de lib. caus. [illegible]. ¶ Sed edicto dicit, id est in generali præcepto, verba cuius edicti non habemus.

* In quodam exēplari, quod diligenter recognitū videtur, illud sic scriptū inuenimus, & remedium alimentorum apud præsidem maiori trimo petenti monstratum iure manifesto declarant.

e Alimēta negantes pater, patronus, dominus, amittunt patriam potestatem, ius patronatus, & dominicā potestatem.

† Extat integrior, & prolixior hæc lex in C. Theod. lib. 4. tit. 8. l. 4. Cōs.

i Præiudicium pro actione præiudiciali.

* Præiudicialis actio cur dicatur.

k ¶ Trimo petenti. id est triēnio, inde annua, bima, trima, &c. vt ff. de [illegible] rei vxor. act. §. sed cū autem. intra triennium ergo matres debet alere, patres ab inde, supra: vt hic, & ff. de infan. expo. l. ij. & ff. de neg. gest. l. alimenta. & de hoc ibi dixi.

k Trimus, pro triennali.

l ¶ Nomine eius. ipse enim cùm sit infans, petere non potest.

m ¶ Declarant, quasi [illegible] ergo sunt, quæ declarant non licere alicui negare filium, quæ hac lege dicuntur.

* Alere filium mater cogitur intra trienniū: quod tamē dic vt scripsi in gl. l. alimenta, & l. 7. de neg. gest. Nouell. 117. c. 7. in verbo. filios patris.

f Alere filium pater cogitur post triennium.

Libertati.] Cabvs. Licèt pater habuerit olim potestatem vitæ & necis in filium, tamen fauore libertatis eum in seruitutem redigere non potest.

n ¶ Permissa. vt ff. de lib. & posth. l. in suis. in fin. quod hodie non licet etiam in seruitutem: Instit. de his qui sunt sui. §. j.

o ¶ Non liceret. nisi propter famem: vt ff. de patr. qui fil. distr. l. ij.

DE ADOPTIONIBVS.

TITVLVS XLVIII.

His tit. est etiam de patria potestate: quia non tantum beneficio naturæ, & procreationis ex iustis nuptiis: sed etiam beneficio adoptionis patria potestas adquiritur. Adoptio est imago naturæ, & ciuilis ratio quærendorum liberorum, qui in nostra potestate sunt perinde, atque liberi procreati ex iustis nuptiis. Vel actus legitimus, quo quis patremfam. vel filiumfam. non contradicentem auctore patre sibi adsciscit in locum filij, vel nepotis naturalis, & legitimi. Actus legitimus, Theophilo νόμιμος πρᾶξις *initio eiusdem tit. quæ formula hodie solennibus adoptionis sublatis, nec relata adoptione in Iustin. ff. de reg. iur. intelligam ciuilem rationem, & ita accepisse Theophilum patet ex eo, quod scripsit in §. adoptiui. de exh. lib. Inter antiquos intelligerem actum solennem, l. 4. hoc tit. & l. 3. C. de suis, & legit. lib. siue legis actionem, quæ peragitur solenniter vel per magistratum trina mancipatione & bina manumissione adoptando filiumfam. & vna mancipatione siue manumissione adoptandis cæteris liberis. l. vlt. vel per populum adoptando patremfam. curiatis comitiis, & adhibitis Pontificibus Romæ tantùm. Illa communem nomen fecit suum, hæc adrogatio dicitur, hoc patremfam. illa filiumfam. adoptatur. Has sic auctore [illegible], illa auctore patre, hæc Romæ, illa etiam in prouinciis, & illa loco Auli Gellij. Neque pupillus, neque mulieres, quæ in parentis potestate est, adrogari possunt, [illegible]: quia nec [illegible] in parentis potestate est, adrogari potest. Verbum hodie omnes ex solennitates obsoleuerunt, & in adoptione actu publica sufficiunt, in adrogatione rescriptum principis. Duæ verò sunt causæ, quibus adoptione patria potestas non adquiritur. Si mulier aliquem adrogat: quia à patre, cui soli competit hæc potestas, assumit appellationem, quæ & auita, & proauita continetur, non materna, quæ nulla fuit vnquam. denique filium mulier habere potest, non filiumfam. item si pater naturalis filium extraneo in adoptionem det, quem casum Iustinianus introduxit, l. pen. de qua scribam alio loco. Digna certè est, & quæ commentario aliquo amplo, atque dilucido.* Cviac.

DE ADOPTIONIBVS.

Quia & per adoptionem constituitur patria potestas: ideò & de ea dicitur. Iustin. eod. in princ.

480/C.IV.K.5-4, 2241-2242
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Hó. qui.] CASVS. Qui filium non habent, an aliquem possint adoptare, quæritur. Et dicitur quòd sic, apud competentem iudicem.

a ¶ Item apud eum. b ¶ Adlit. apud quem explicantur legitimi actus, scilicet emancipatio, adoptio, & hereditatis additio, bonorum possessio. vt ff de reg. iur. l. Actus legitimi. Vel, id est apud eum, qui habet sententiosam b iurisdictionem, id est qui potest cognoscere, & sententiam ferre in instantum, & voluntariam inter cõtrahentes, & postulare authenticatem manumittere volentibus, vel adoptionibus: vel apud quem est altera tantùm: vt ff de off. procons. l. 4. in princ. & sunt illi magistratus c municipales vt ff. ad l. Iul. de adult. & quibus modis ius pot. sol. §. pratores.

Impuberem.] CASVS. Si aliquis, qui sui iuris est, arrogare voluerit, prius iudicem suum requirendus est consilium: & si cum arrogaturis, & posteà emancipaturis: relinquat ei quartam partem, & casubis retinentes quicquid ex bonis suis ad eum pertinuit occasione arrogationis: & perinde valet arrogatio facta per principis rescriptũ sicut valuit olim per populum facta.

c ¶ Impuberem. ¶ Not. quòd tota lex ista de arrogatione dicit.

d ¶ Confirmauerint. al. comprobauerint: id est confirmauerint eũ magna inquisitione precedente: vt ff. ad l. Iul. de adult. §. i. vsque in fin.

e ¶ Quarta parr. ex e constitutione diui Pij vt ff. si quid in fraud. patr. l. fin. & de testif. vulgam. l. Papinianus. §. si quis impubes. & ff. ad l. Falc. arrogator. in princ. & §. i. & Inst. ad. §. enim autem.

f ¶ Emancipatus. fine causa, al. potest eam: vt ff. si quid in fraud. pa. l. fin. & Inst. ad §. eum autem.

g ¶ Seruo publico. id est notario, quia publici seruiũt, nõ quia seruus sit vt §. de stat. l. quæsitum. ff. lib. x. & vlt. ff. ad l. Lucr. enim aliter.

h ¶ Per populum. vt Inst. de iur. nat. §. sed & quod principi. Imò multò magis: vt ff. de offic. prat. l. Barbarius. in fin.

i ¶ Et quod dicit, intimata d apud præsidem dic quòd primò impetrabat rescriptum, vt liceret arrogare: deinde

a Adiones legit apud quos esse dicuntur.

b Iurisdictio concretiuè apud quem esse dicatur.

c Magistratus municipalium quæ sortiri inciuilibus.

d Quarta bonorum patris adrogantis, liberis eius relinquere debetur.

e Seruus publicus, qui sit: quæ conditionis sint qui publicè seruiũt. /

f Intimatio arrogationis apud præsidem quomodo fiebat.

Aliter legitimæ adoptionis non potest explicari, nisi earum ea, qui super eo actu habet plenissimam iurisdictionem. BALD. Vel sic: *Magistratus auctoritate adoptatur is, qui in aliena potestate sunt.* SALYC.

1. *Imp.* GORDIANVS A. *Martio.*

QUi in aliena potestate sunt, iuxta ius ciuile non nisi apud eum a, apud quem plena legis actio b est, adoptari possunt. PP. Kal. Iun. Gordiano A. & Auiola Coss.

Arrogatio auctoritate principis fieri debet causis arrogationis examinandis per præsidem iussu principis, quando impubes arrogatur, & talis arrogatio valet, ac si esset coram toto populo Romano facta. BALD. Vel sic: *Impuberis arrogatio a principe imperata, præsidi est commanda: qui cum magna inquisitione habet illam concedere. Et tenetur arrogator impuberi quartam bonorum relinquere ei, vel prabere, si cum emancipat sine causa. Et quia arrogationes sunt a emancipatione, vel impuberis morte, bona impuberis venient restituenda: ideò tenetur arrogator satisdare forma publico de eius bona conseruandis, & restituendis in casibus predictis.* SALYC.

II. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Timotheo.*

IMpuberem c, quem ad vicem naturalis sobolis arrogare desideras, si hi, qui sanguinis necessitudine tibi iunguntur, id ei expedire apud præsidem prouinciæ confirmauerint d, filium habebis: ita vt bonorum tuorum quarta pars e tam in postremo iudicio tuo, quàm si à te emancipatus f fuerit, ei præbeatur, & super patrimonio eius idoneis fideiussoribus datis fetuo publico g caueatur: ne sub copulandę adoptionis obtentu, in facultates eius, quæ ei diligenti prouisione seruandę sunt, ieruas. Arrogatio etenim ex indulgentia principali facta, deinde valet apud prætorem vel præsidem intimata, ac si per populum h iure antiquo i facta esset. PP. V. Id. Mart. Maximo II. & Aquilino Coss.

Non debet admitti supplicatio, quando aliquid supplicatur contra ius, non expressa causa dispensationis. BALD. Vel sic: *In arrogatione liberi debet causa inferi: & maximè defectus liberorum: aliàs non valet.* SALYCETVS.

III. *Idem* AA. *Martiano.*

CVm eum quem arrogare cupis a, libertum tuum esse b profitearis, nec vllam idoneam causam c precibus addideris, id est quòd liberos non habeas: intelligis iuris auctoritatem desiderio tuo refragari. PP. XVI. Kalend. Iul. Maximo II. & Aquilino Coss.

Tabellio ex vi tabellionatus nullam habet iurisdictionem: nec potest auctoritatem interponere in legitima altheæ. BALD. Vel sic: *In adoptione publicum instrumentum non sufficit, nisi auctoritas iudicis interfuerit.* SALYC.

IV. *Idem* AA. & CC. *Procilliano.*

ADoptio non tabulis, licèt per tabellionem cõficiendis: sed solenni d iuris ordine apud præsidem solet copulari. PP. Kalend. Septemb. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Adulter non potest adoptare quem in filium, nisi permissu principis in filiorum liberorum amissorum. SALYCETVS.

V. *Idem* AA. & CC. *Syræ* †.

MVlierem * quidem, quæ nec suos filios habet in potestate, arrogare nõ posse certum est. Verùm quoniam in solatium amissorum tuorum filiorum, priuignum tuum cupis vicem legitimæ sobolis obtinere: annuimus a votis tuis secundum ea, quæ annotauimus: & eum petinde, atque ex te progenitum, ad vicem naturalis b, legitimique filij habere permittimus. PP. III. Non. Decembr. Tribellio, Tiberiano, & Dione Coss.

Arrogatio non potest fieri sine principis auctoritate: nec in urbe, vbi princeps residet, nec alibi. BALD.

VI. *Idem* AA. & CC. *Martiano.*

ARrogationes earum, qui sui iuris sunt, nec in regia vrbe, nec in prouinciis, nisi ex rescripto principali a fieri possunt. PP. VI. Non. April. Byzantij. CC. Coss.

Per adoptionem patria addicitur, non detrahitur: addicitur ciuilis, & non detrahitur patria naturalis. BALD. Vel sic: *Adoptio non animis adoptati domicilium originis: sibi & iis honores, & onera subire tenetur.* SALYC.

VII. *Idem* AA. & CC. *Attico.*

IN adoptionem quidem alienæ ciuitatis g ciui rectè dato h additur, non mutatur i pa-

ébat intimatio rescripti apud præsidem, vel prætorem, & probatio eorum, quæ necessaria sunt: sicut & aliis ibi vt *Lib. xii. qui vt. acrat. impe. l. ij.*

a ¶ *Iure antiquo.* Vide *Plyn. in pag. xii. &* CVIAC.

CVm eum.] CASVS. Si quis libertum velit arrogare, nec causam assignat: quia non habet filios naturales, an sit audiendus, quæritur. Et dicitur quòd nõ.

b ¶ *Quem arrogaturis*, id a est, arrogare volentibus: vt *ff. de testib. l. Stipulatio sum Damam.*

c ¶ *Tunc est* quod potes: vt *ff. de rebus aucto. l. fœnebrem.* alioquin autem nullo modo potest: vt *Inst. tit. i. §. potestas. in fin.*

a Verba adhibentur præsertim sæpe in iure vlpiano.

I ¶ *Causam.* fine causa non auditur: sic & *ff. de transactionib. Lecum hic §. si pater.* & ventitur plura in causæ cognitione, vt *Lec. l. nec vi. §. & primum. vsque in finem.* interquas hæc est vna, si liberos habeat, vel non.

Diptis.] CASVS. Si scripturæ interueniat, non propter hoc valet adoptio, nisi apud competentem iudicem fiat cum solennitate.

† al. *Syris.*

m ¶ *Ius solenne.* sic & emancipatio: vt *Inst. §. Lucr. nob.* ACCVRS.

* al. *à matre.*

Vlierem.] CASVS. An mulier aliquem adoptare possit, quæritur? Et dicitur quòd nouicim filium naturalis in potestate sua habere nõ possit: tamen in solatium liberorum in acie principis amissorũ, adoptare aliquem potest & perinde est, ac si ex natu fuisset.

a ¶ *Annuimus.* i. consentimus.

b Matres in potestate suis liberis non habent.

b ¶ *Naturalis.* nõ ergo habet in potestate, cum nec naturalis habeat in potestate: vt *Inst. eod. §. fœmina. & ff. ex. l. nam & mulieres. & l. eod. l. in adoptionem pater. in fin.*

Rescriptum.] CASVS. Neque in ciuitate Romæ, neque in prouincia, sine principali rescripto facienda est arrogatio.

† *Principali. vt ff. eod. Lg. & Inst. eod. §. j. & §. eod. l. in adoptionem pater.*

Vt adoptiuus.] CASVS. Si Bon. dedit se in adoptionem Mucio num non adimitur ei patria, quia si Bon. vade in ciuitate Bon. ad honores promouendi non est, & onera ciuilia agnoscere. ACCVRS.

g ¶ *Ciuitatis.* Mutinæ.

h ¶ *Datur.* ab aliquo Bononiæ.

i ¶ *Nè mutatur. vt ff. ad municip.*

480/C.IV.K.5-4, 2243-2244
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

munic. l. ordines. § fin. & l. seq. & arg. ff. de senat. l. senatores. Item & ff. ex. l. per adoptionem. Sed arg. contra *ff. ad munic. l. municeps definit esse.* Sed ibi quoad onera, non quoad honores: vt *hic.* Item ibi in senatore facto, hîc in adoptato. Item aliud & in ciuitate alterius prouinciæ dixerunt quòd desinit esse prioris ciuitatis ciuis *ff. de verb. sign. l. peregrinitatis.*

a Patris origo non facile mutatur.

vel dic, vt ibi. ¶ Item nec hîc, quòd patria [a], quam quis est sortitus per originem, non tam facilè mutatur, vt ea, quæ iure tamen domicilij habetur: vt *hic, & ff. ad munic. l. assumptis.* a ¶ *In honorum.* tam hîc, & ibi posteri vocati ad honorem vt *ff. ad munic. l. ordines. § fin.* ¶ Sed quid si simul vtrobique ad munera, vel honores vocetur? Resp. præualet causa orig. vrgen. *ff. assumptis. & facit ff. de excus. & decurion. l. falso. § fin. & § seq.*

IN adoptiuo.] CASTR. Accepi libertam vxorem: fuscepi ex ea filiã: volo eam dare in adoptionem patrono vxoris, an possim? Dicitur quòd sic. Si verò fui iuris fuisset hoc principis rescripto in adoptiuo fe filia dare non posset. b ¶ *Pater.* qui est matrius libertæ alicuius, & vult filiam suam dare patrono vxoris suæ: id est matris patri. AZO. c ¶ *Prohibetur.* contra præsidē. & hoc vbi erat in potestate: nam si fui iuris, non posset, nisi per principem: vt subditi. *& T. ext. l. arrogationes. & ff. ad l. Iul. & Inst. ad. in princ.*

Adoptauit.] CASTR. Si beneficio principis aliquem arrogasti in filiam: non requiritur principis consensu eam potestis emancipare.

d ¶ *Prohibetur.* quamuis ab eo arrogata data videbatur autem contrà [c]: quia sicut fuerat facta per principem: ita videbatur quòd sine eo non posset emancipari: sed contrarium est *hic. & T. de testib. Lamium. & qui test. fuerint. post l. 5. qui.*

b Quarta reliquenda est adrogatis, nisi emancipatis.

c Contrario iure non obstante videbatur quodammodo tollitur, vbi contrà est.

CUM in adoptiuo.] CASTR. Filium, quem habebas in potestate, Titius in adoptionem dedisti: si decedas eo non inuitante, an habeat inofficiosi querelam? quidam dicit quòd sic, & quidam dicunt quòd non. Item si pater adoptiuus emancipauit post mortem suam: alius quærebatur quid iuris esset. Has duas quæstiones soluit Imperator: dicens quòd si aliquis det filium suum in adoptionem, nō amittit ius patriæ potestatis. vnde si filius non inuitauit heres à patre naturali, potest agere de inofficio. & hæc sunt vera, cùm filius datur extraneo in adoptionem. Si verò datus fuerit suo materno, tunc non habebit eum in potestate: quia ei succedere debet: & ei cui emancipauerit, reuertitur in potestatem patris. Quando verò quis dat extraneo, non habet necesse extraneus aliquid relinquere filio suo, si velit eum emancipare: & si non emancipauerit, filius succedet ei ab intestato. & hæc habent locum ibi filio adoptato quia si aliquis sui iuris det se in arrogationem, transibit in potestatem arrogantis, & ei succedet.

e ¶ *Deinde filiabit.* id est, contra tabulas: sic T. *famul. arrog. l. filij patru.* nec enim præteritis datur querela.

f ¶ *Negat.* scilicet competere.

g ¶ *Derelinquit.* inhibi *infra* dicit.

h ¶ *Dilinquit.* dicunt quidam distinctionem Martiani se ignorare. s. Alij dicunt fuisse, quòd refert, an sit egressus pater adoptiuus: vt tunc detur contra testamentum patris naturalis: alias non. s. Alij dicunt, quòd refert, an pater adoptiuus voluit eum circumuenire, vel non: vt primo casu detur, alias non: vt argum. *§. sed. l. §. § sanè pater. in fin.* s. Alij quòd refert, an pater naturalis voluit eum circumuenire, vel non: vt *§. l. proxim.*

i ¶ *Voluntate eius.* scilicet patris naturalis, secundum vltimam expositionem: sed secundum aliam, id est sua propria voluntate. ACCURS.

k ¶ *Familia.* eodem ergo modo filij habent: & in qualibet potestate est adoptatis.

l ¶ *In hoc casu.* id est cùm datur extraneo in adoptionem.

m ¶ *Datus.* vt *ff. eodem. l. in adoptionibus.* & facit *§. vlt. Inſtitutum. in fin. & infra. quidam mod. inter patria potest. filia. §. penult. & §. fin.* Sed hæc magis videtur ratio in contrarium, § n ¶ *Contrarium.* vt *ff. de aqua plu. arcend. l. habitatores. §. fi patiens.* Sed dicas, potuit contradicere: ergo [b] perinde est ac si contradixisset: sic *ff. de fur. l. qui vas. §. vltim. & ff. de procur. l. filiusfamilias. §. iuniores.* Alij dicunt, cùm in hoc casu, &c. id est, cùm pater adoptiuus emancipat: quali dicat, meritò sic fauorabimus in naturali patre: quia & iure veteri sic fauorabatur in adoptione: sed hoc non placet: quia secundum hoc probaretur ipsum hodie etiam amittere vtriusque patriæ successionem: vt *§.* dicet.

n Contrarium videtur, qui nō contradixit, ad petita contrahere dicitur.

o ¶ *Deinde filiabit.* id est, contra tabulas: sic T. *famul. arrog. l. filij patru.* nec enim præteritis datur querela.

p ¶ *Negat.* scilicet competere.

q ¶ *Derelinquit.* inhibi *infra* dicit.

r ¶ *Dilinquit.* dicunt quidam distinctionem Martiani se ignorare. s. Alij dicunt fuisse, quòd refert, an sit egressus pater adoptiuus: vt tunc detur contra testamentum patris naturalis: alias non. s. Alij dicunt, quòd refert, an pater adoptiuus voluit eum circumuenire, vel non: vt primo casu detur, alias non: vt argum. *§. sed. l. §. § sanè pater. in fin.* s. Alij quòd refert, an pater naturalis voluit eum circumuenire, vel non: vt *§. l. proxim.*

s ¶ *Voluntate eius.* scilicet patris naturalis, secundum vltimam expositionem: sed secundum aliam, id est sua propria voluntate. ACCURS.

t ¶ *Familia.* eodem ergo modo filij habent: & in qualibet potestate est adoptatis.

u ¶ *In hoc casu.* id est cùm datur extraneo in adoptionem.

x ¶ *Datus.* vt *ff. eodem. l. in adoptionibus.* & facit *§. vlt. Inſtitutum. in fin. & infra. quidam mod. inter patria potest. filia. §. penult. & §. fin.* Sed hæc magis videtur ratio in contrarium, § y ¶ *Contrarium.* vt *ff. de aqua plu. arcend. l. habitatores. §. fi patiens.* Sed dicas, potuit contradicere: ergo [b] perinde est ac si contradixisset: sic *ff. de fur. l. qui vas. §. vltim. & ff. de procur. l. filiusfamilias. §. iuniores.* Alij dicunt, cùm in hoc casu, &c. id est, cùm pater adoptiuus emancipat: quali dicat, meritò sic fauorabimus in naturali patre: quia & iure veteri sic fauorabatur in adoptione: sed hoc non placet: quia secundum hoc probaretur ipsum hodie etiam amittere vtriusque patriæ successionem: vt *§.* dicet.

y Contrarium videtur, qui nō contradixit, ad petita contrahere dicitur.

z Patris videtur iure suscepisse, & consuescere potuisse.

a ¶ *Deinde filiabit.* id est, contra tabulas: sic T. *famul. arrog. l. filij patru.* nec enim præteritis datur querela.

b ¶ *Negat.* scilicet competere.

c ¶ *Derelinquit.* inhibi *infra* dicit.

d ¶ *Dilinquit.* dicunt quidam distinctionem Martiani se ignorare. s. Alij dicunt fuisse, quòd refert, an sit egressus pater adoptiuus: vt tunc detur contra testamentum patris naturalis: alias non. s. Alij dicunt, quòd refert, an pater adoptiuus voluit eum circumuenire, vel non: vt primo casu detur, alias non: vt argum. *§. sed. l. §. § sanè pater. in fin.* s. Alij quòd refert, an pater naturalis voluit eum circumuenire, vel non: vt *§. l. proxim.*

e ¶ *Voluntate eius.* scilicet patris naturalis, secundum vltimam expositionem: sed secundum aliam, id est sua propria voluntate. ACCURS.

f ¶ *Familia.* eodem ergo modo filij habent: & in qualibet potestate est adoptatis.

g ¶ *In hoc casu.* id est cùm datur extraneo in adoptionem.

h ¶ *Datus.* vt *ff. eodem. l. in adoptionibus.* & facit *§. vlt. Inſtitutum. in fin. & infra. quidam mod. inter patria potest. filia. §. penult. & §. fin.* Sed hæc magis videtur ratio in contrarium, § i ¶ *Contrarium.* vt *ff. de aqua plu. arcend. l. habitatores. §. fi patiens.* Sed dicas, potuit contradicere: ergo [b] perinde est ac si contradixisset: sic *ff. de fur. l. qui vas. §. vltim. & ff. de procur. l. filiusfamilias. §. iuniores.* Alij dicunt, cùm in hoc casu, &c. id est, cùm pater adoptiuus emancipat: quali dicat, meritò sic fauorabimus in naturali patre: quia & iure veteri sic fauorabatur in adoptione: sed hoc non placet: quia secundum hoc probaretur ipsum hodie etiam amittere vtriusque patriæ successionem: vt *§.* dicet.

i Contrarium videtur, qui nō contradixit, ad petita contrahere dicitur.

k Patris videtur iure suscepisse, & consuescere potuisse.

IMP. IVSTINIANVS A. *Iuliano* P. P.

CVm in adoptiuis filiis, qui filiifamilias cõstituti, à patribus naturalibus aliis in adoptionem dantur, antiquæ sapientiæ incidit quædam dubitatio, si oporteret, talem filiũ, qui † præteritus à naturali patre fuerat, habere contra eius testamentum de inofficioso [a] actionem (quam Papinianus quidẽ negat [b], Paulus autem sine effectu derelinquit [c], Martianus verò distinguit [d], ne ex hac causa vtriusque patris penderet successionẽ; naturalis quidem voluntate eius [e] circumuenti: sed adoptiui propter egestatem, quam fortè habebat) & iterum aliud vitium erat exortum (si enim post patris naturalis obitũ pater adoptiuus per emancipationis modum ius adoptionis dissoluisset [f], nulla spes ei remanebat: neque [enim] † contra patris naturalis voluntatem: quia mortis eius tempore in aliena fuerat familia [g] constitutus: neque contra adoptiuum patrẽ: quia per emancipationem eius familia exemptus est) ideò talem dubitationem resecantes, & tale vitium euitigẽtes, sancimus per adoptionem quidem ad extraneam personã factam, iura naturalis patris minimè dissoluti: sed ita eum permanere, quasi non fuisset in alienam familiã [h] translatus. Cùm enim tanta fragilitas est adoptionis, vt possit in ipso die & filius fieri, & extraneus per emancipationem inueniri: iquis patiatur iura patris naturalis nexu diuino copulata, labidrio defraudari? cùm in hoc casu [i] & contradicendi filio ex iure veteri detur [m] licentia, & inuitus gremio ad aliam non cogitur familiam. Omnia igitur (secundum quod iam disposuimus: cùm ad extraneum patrem filius per adoptionem transfertur) maneant integra iura, siue ad inofficiosi querelam, siue ad alias omnes successiones: siue ab intestato, siue ex testamento, quæ liberis deferuntur: vt ipse possit & prodesse patri [n] naturali, & ab eo naturalia debita percipere. Si verò pater naturalis suo materno filij sui, vel si ipse fuerit emancipatus [o], etiam auo paterno, vel proauo simili modo paterno, vel

a ¶ *Deinde filiabit.* id est, contra tabulas: sic T. *famul. arrog. l. filij patru.* nec enim præteritis datur querela.

b ¶ *Negat.* scilicet competere.

c ¶ *Derelinquit.* inhibi *infra* dicit.

d ¶ *Dilinquit.* dicunt quidam distinctionem Martiani se ignorare. s. Alij dicunt fuisse, quòd refert, an sit egressus pater adoptiuus: vt tunc detur contra testamentum patris naturalis: alias non. s. Alij dicunt, quòd refert, an pater adoptiuus voluit eum circumuenire, vel non: vt primo casu detur, alias non: vt argum. *§. sed. l. §. § sanè pater. in fin.* s. Alij quòd refert, an pater naturalis voluit eum circumuenire, vel non: vt *§. l. proxim.*

e ¶ *Voluntate eius.* scilicet patris naturalis, secundum vltimam expositionem: sed secundum aliam, id est sua propria voluntate. ACCURS.

f ¶ *Familia.* eodem ergo modo filij habent: & in qualibet potestate est adoptatis.

g ¶ *In hoc casu.* id est cùm datur extraneo in adoptionem.

h ¶ *Datus.* vt *ff. eodem. l. in adoptionibus.* & facit *§. vlt. Inſtitutum. in fin. & infra. quidam mod. inter patria potest. filia. §. penult. & §. fin.* Sed hæc magis videtur ratio in contrarium, § i ¶ *Contrarium.* vt *ff. de aqua plu. arcend. l. habitatores. §. fi patiens.* Sed dicas, potuit contradicere: ergo [b] perinde est ac si contradixisset: sic *ff. de fur. l. qui vas. §. vltim. & ff. de procur. l. filiusfamilias. §. iuniores.* Alij dicunt, cùm in hoc casu, &c. id est, cùm pater adoptiuus emancipat: quali dicat, meritò sic fauorabimus in naturali patre: quia & iure veteri sic fauorabatur in adoptione: sed hoc non placet: quia secundum hoc probaretur ipsum hodie etiam amittere vtriusque patriæ successionem: vt *§.* dicet.

i Contrarium videtur, qui nō contradixit, ad petita contrahere dicitur.

k Patris videtur iure suscepisse, & consuescere potuisse.

veri filij. & facit ad prædicta *Inſtit. de auctorit. libert. § adoptiui. & § sed hæc quidem.*

o ¶ *Emancipatus.* ante conceptionem filij: aliàs in potestate sui

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 2245-2246
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2247-2248

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

datus cui plus videbatur prouidendum, cum fit adoptatus eam maiori solennitate & facit. Inst. de hered. quæ ab intest. §. alliganus. & l. de decem. l. fin. in fin. lib. x.

a ¶ *A patre dato.* f. alii cui extraneo.

b ¶ *Exemplum.* Sicut ergo filium * meum in adoptionem datum habeo necesse instituere, vel exheredare: sic hoc nisi filius præcedat nepotem: & hoc fabitis, si tamen, &c. vt ff. de milit. test. l. si filiusfa. §. si. & Inst. de exhered. liber. §. postumorum.

c ¶ *Rationem.* nihil facias propter timorem legis Velleiæ: vt in d. §. postumorum. in fine. quæ est contra.

d ¶ *Liberalitate.* i. auctoritate, vel rescripto vt Leo Lampadiano.

e ¶ *In adoptionem.* i. in arrogationem.

f ¶ *Inducitur,* quia non habet nisi adoptium.

VTerem.] CALVS. Olim si pater volebat dare filium suum in adoptionem, oportebat quod venderet a liquis denè alij: & ille rursus alijs: sic ab vnoquoque emancipabatur: postea vero vendebatur bis vt seruus, & manumittebatur: quod non obseruabatur in filia: quia non erat necessaria gis vna emancipatio: exclusa ergo veterum circuitu datuit Imperator per legem præsentem, vt si pater in adoptionē filium suum dare voluerit, scriptura interueniente, hoc iudici insinuet præsente filio, qui debet adoptari, & præsente adoptante.

g ¶ *Veteres circuitus.*

h Circuitus inutiles tollendi.

¶ Nos. circuitum h inutilem tollimus T. tit. l. j. & l. de emdic. Inst. l. dominus testamento. & l. de dona. i. fin. in fin.

i ¶ *Emancipationes,* opus enim erat quòd ego tibi, & tu illi, & ille alii venderemus, vt filium, & sic ab omnibus emancipatus potuit vendebatur bis vt seruus, & bis manumittebatur.

k ¶ *Libera.* (i. in filia, & nepotibus ex filio. &]. vt hic, & ff. de iuinst. rupt. vel t. veriim §. filia.

l ¶ *Manumissum.* vt & ar.]. tit. j. de. Sed certè inuit & sine scitum T. de fide instrum. Emancipationē. quę est contra. sed illa linea aliter intelligitur quia erant acta perdita.

m ¶ *Et nō contradicente,* vt inst. tit. j. Lindemus. & l. fin & fin. l. j. §. j. & l. in adoptionibus.

Codex.

prionem à patre dato *, hæc & in filia, & in nepote, & nepte, & deinceps personis veriusque sexus in sacris patris constitutis extendimus b, si tamen tempore mortis aui sui parentes eos, vel eas non antecedant: si enim patres eos antecedant (vbi nec imponitur necessitas auo ali quid neposi, vel nepti relinquere c) maneant omnia iura adoptiua ei intacta. Hæc enim omnis sanctio de filio, & filia, de nepote, & nepte, & deinceps personis in sacris constitutis introducta est, vbi dubitabatur quid statuendum esset, quasi duobus parentibus ei, vno ex natura, & altero ex lege impositis.

Suprema della lecum habent in adoptato, non in arrogato, in quo iura vetera remanent illibata, & firma. SALYC.

Vbi autem homo sui iuris cōstitutus, per arrogationem ex Augusta liberalitate d sese dedetit in adoptionem e, tunc omnia iura patris adoptiui habeat intacta. Cùm enim nullum inter patres inducitur f differimen, sit filius heres adoptiuus patri arrogatori, & familiæ eius aggregetur: & omnia, quæ ad filium arrogatum veteres legumlatores introduxerunt, intacta, illibatáque in eorum personis reseruentur. Dat. Kal. Sept. Constantinop. Lampadio, & Oreste VV. CC. Coss.

Quod potest per veritatem disponi, non debet dispoui per fictionem. Item frustrà fit per plura, quod potest fieri per pauciora. BALD. Vel sic: *Solemnitas antiqua, quæ requirebat liberorum emancipationem, dum dabantur in adoptionem, est sublata: sed sufficit eam fieri apud competentem iudicem.* SALYC.

XI. *Item a. Iuliano pref. prat.*

VEteres ciceuitus g † in adoptionibus, quæ per tres emancipationes h, & duas mancipationes in filijs *, aut per vnam emancipationem in cæteris liberis i fieri solebant, corrigentes, sine tollentes, censemus licere parēti, qui liberos in potestate sua constitutos in adoptionem dare desiderat, sine veterē obseruatione emancipationum, & manumissionum, hoc ipsum actis interuenientib. apud competentem iudicem manifestare k, præsente eo, qui adoptatur, & non contradicente l, necnon eo, qui eum adoptat. Dat. V. Kal. Nouemb. Constantinop. Lampadio, & Oreste VV. CC. Coss.

Aut. Aug. ex Micro.

XII.

Μηδὲ ἐξὸν εἶναι τοῦ ἴδιου Πάππου υἱὸν, ἀκόλουθον ποιεῖσθαι τὸν υἱὸν τοῦ ἰδίου ἀνεψιοῦ· μηδὲ ἐξὸν ἀνεψιῷ ποιεῖσθαι υἱὸν, ἐπειδὴ ὁ πάππος ἐστὶν ἀμφοτέρων· γνωρὶ, ἐπειδὴ ὁ πάππος ἐστὶν ἀμφοτέρων, ὁ Νόμος μεμίσηκε τοῦτο ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐκ μιᾶς γονῆς τοῦ αὐτοῦ πάππου γένωνται δύο ἀδελφοί.

DE EMANCIPATIONIBVS liberorum. Continuatio.

Quatuor confirmatur patria potestas. Alibi est: aut qualiter disiungatur. Vel sic: *Quatuor confirmatur patria potestas, alibi est: sed quia ibi solùmtur per emancipationem, ideò potè de emancipationibus.* ANO.

DE EMANCIPATIONIBVS liberorum.

TITVLVS XLIX.

*Hic tit. est primus de patria potestate non adquirenda quidem, sed reseruanda. Restituitur certa modo lege soluta. Casu, vt aut l. j. id est, mortis patris, vel deportatione, & iure antiquo, si filius flamen Dialis inauguretur, aut filia virgo Vestalis capiatur, auditur Vlp. lib. Reg. tit. X. & iure nouo si filius augustus dignitatem quibusdam. Nota. 13. non emancipatus: vt Dodores vocant sine lege, qua deficiente nulli, dicam iuxta eam ipsi patri vindicaturum filij, qui inconsulto patre domum se manifestis. Nam & mancipatione capitis deminutio non est. Restituitur etiam darlege in adoptionem, si parenti detur: & emancipatione, de qua postea est hic titulus. Et hic quidem duobus patribus modo maximè iure legitimo filius capite minuitur: quia per venditionem imaginariam deducitur in seruilem causam superioribus capite minuitur. Emancipationis, sine mancipationis nomine (vtrumque nomen idem potest) si audiam, & simpliciter nominis proprietatem spectes, significatur venditio imaginaria, qua in iure se filiumfamilias ait. & libram aeris verbis liberpendo & quia quo restituo praesentibus, ab adsumente pretio sed apposito vno nummo se fortasse effiam quatenus, quod etiam ob diuersum alterius nummi in mancipatione expressi solebat, l. vlt.]. de donat. Aliud est pretio vendere, aliud nummo vno. l. si quis ante. ff. de adq. post. At si non postpositarium in nummo, sed vel extrem. & finem spectes, emancipationis nomine significatur vel qua per eam fit alienatio rerum mancipi, vel testamentum, quod per aes, & libram agebatur, vel datio in adoptionem, vel, vt in hac titulo, restitutio patria potestatis. Et emancipatio quidē per quam res mancipi alienantur, vel testamentum fit per aes, & libram, ut supra dictum est. & libram pensi mera, una est, iisdemque ea, qua pater filium cæteri liberi in adoptionem dantur, una mancipatio est, quam nos sequimur manumissio vlt: qua veri filiantur patria potestate, una mancipatio, & una manumissio. At qua filius in adoptionem datur iure legitimo, trina est mancipatio, & trina manumissio: qua verò filiantur patria potestate, trina mancipatio, & trina manumissio, præterquam & in manumittendo liberos potestate parentum liberandos circumdari, circumagi, circumuerti in orbem: vt alla illa vertigine liberi abeant, qui velint, & passeri reperiuntur, hoc est expalmari, vtendis l. vlt. & Nou. 81. & hoc est legitima emancipatio ex XII. tabula. alia est ex Constitutione Anastasij.]. quia ea vti malit, qua detractis illa solemnitatibus se ex rescripto principis ad preces patris edita, & insinuata iudici competenti. l. pen. vt adoptatio bodie fit ex rescripto principis ad preces adoptantis edita, & insinuata iudici, l. x. supra cit. proxim. Et hæc nudum nomen emancipationis retinet. re ipsa solemnes, quam dementat: id est, venditione imaginaria, & nomine emancipationis relicto ad emolumentum, & effectum rei. Alia est ex Constitutione Iustin. qua etiam nudum nomen retinet, & se adhuc iudicem competentem sine rescripto. l. vltim. Omnes hanc inire volentes: vnde voluntaria iurisdictioni annexa. nisi si qua se inibi causa limiti emancipandi. & hoc sola causa probatur, §. cum autem. Instit. de adopt. l. j. & hoc cit. & donare parentique parentis filio emancipato, quæ vitam tulerit suam, l. x. & vlt. hoc cit. l. vlt. Cod. Theo. de testa. dom. l. ij.]. de bon. possit. & vltimum patri dare præmio emancipationis Constitutionibus definito, & secundo genere etiam adhuc emancipatur: prima, & tertia præsens ratione. CUIAC.

* *Consentiendo dat iurisdictionem voluntariam, qua extenditur ad facienda, seu non subditos consentientes.* BALDVS. Vel sic: *Ista lex est dogma reprehensum, qua consistit in duobus. Primò in materia iurisdictionis voluntaria prorogenda. Secundò in materia iurisdictionis voluntaria extendenda, vel restringenda. Nam tenebat iurisdictio, quadam consensuosa fori contentiosi, quadam voluntaria fori voluntarij, quadam facturaria faciendi legis, & facturæ: & breuiter l. d. vt in text.* Vel sic: *Habent iurisdictionem à lege municipali potest illam exercere etiam inter non subditos consentientes: & valet apud omnes.* SALYCETVS.

480/C.IV.K.5-4, 2249-2250
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si lex.] Cauus. Si pater filium suum apud magistratum municipalem, cui sola confuetudo municipalis iurisdictionem dedit emancipandi, emancipauerit an teneat emancipatio, quæritur ? Et distinxit quòd sic.

a ¶ Si lex. * id est, b, confuetudo. sic] *ad. l. fin.*

b ¶ *Dummodo.* i. magistratus. c municipalibus, vt ff. *de iud. l. fin.* (Sed nónne est non esse ôfuetudo, est tamen lex, *quæ dicit*, apud magistratum municipalé hoc fieri posse : vt ff. *de magist. mun. l.* j. etiam apud ethnicos magistratum : vt ff. *de manum. vind. l. etiam.* §. *fin. & ff. ex Lemancipatio*) Resp. sic : si modò ex consensu à scitebus, cùmcerteacedinatiè prædicta fuerint hic ere debeant ordinarium. & non exaquis consuetudo d facit eum ordinarium ad omnes etiam alienigenas.) §. Vel dic, quòd dumqui non e sint magistratus municipalesiled quidam officiales, qui alias non habent iurisdictionem hanc, nisi ofuetudo daret : & hoc placet. ¶ Sed quomodo confuetudo eius loci periudicat omnibus aliorum locorum: vt *ff. ex nouissimo. prud. l.* vers. *diuus §. fideiuss?* Resp. in voluntaria iurisdictione est hoc : fe eas fortè in contentiosa. Vel dic ertiã in contentiosa idẽ, & nõ dicetur illius loci confuetudo tantùmsed generalis, infpectis eis, inter quos fit, magis, quàm in loco vbi fit.

¶ Item tot. hic ar. quòd iura, f & statuta illius loci, vbi agitur iudicii, fute conseruanda : licèt aliter aliunde fit. Sed ar. contrà *ff. de minis. l. ff. fundus. & ff. de vsufr. l.* j. *in prin.* Ex prædictis patet non esse contrà *ff. de iurisd. omn. iud. l. fin.* quia ibi de contentiosa dicit : vel nulla erat confuetudo. ibi, & ideirco vocabatur ibi reus. Additio. Materiã huius l. videas latè, & pulchrè per Bar. *in super. l. omnibus populus.* ff. *de fum. trin. & ff. curb.* vbi eam latè examinat.

Ne emancipetur filius.] Cauus. In emancipatione an necessaria sit scriptura, quæritur ? dicitur quòd non, vel si pater filium emancipaturus, & interuenit scriptura : nisi ea fit perfecta : an propterea debeat retractari emancipatio ? Dicitur quòd non, ẽ veritas posset aliter probari, vel si facta erat emancipatio, vel donatio per scripturam : non tam scriptum ipsum, quàm actus considerandus est.

e ¶ *Veritas.* pone quòd emancipatio, vel donatio fictitiè aliud simulabatur, & tunc eſt *simile* ff. *plus val. quod agi. per tutorem.* & ff. *de prob. l. bona precibus.* & ff. *de don. l. nec ignorare.* 2. Vel dicit quòd in emancipationibus non eſt necessaria scriptura : & tene eſt ff. *de fid. inſt. l. emancipatione.* & ff. *eodem l. habemus.* loquitur de infante, vel absente. & Cod. *prox. l. fin.* loquitur de adopt. quæ sunt arg. contra j. Vel tertiò dicit, quòd licèt fe amissa h charta emancipationis, quæ tamen facta fuit, non nocet. ſi veritas patet. & ſic poteſt loqui *hic, & d. l. ſuprà de fid. inſtr. l. emancipatione.* & ſic concordam prædictæ leges] *ad. l. habemus in fin. & C. eo. l. fin.*

Non.] Cauus. Si pater dicat filio : fili, vis emancipari non propter hoc emancipatio videtur fieri, niſi ſolennitas interuenerit, quæ eſt neceſſaria.

1. *Imp.* Diocletianvs, & Maximianvs aa. & cc. *Hermoni.*

Si lex a municipij, in quo se pater emancipauit, poſtea terum domumoris b decidit, vt etiam alienigenæ liberos ſuos emancipare poſſint, id, quod à patre factum eſt, ſuam obtinet firmitatem. PP. III. Non. Dec. ipſis IV. & III. AA. Coss.

In emancipationibus, & etiam donationibus patres attendatur veritas quàm ſcriptura. Bald.

II. *Idem* aa. & cc. *Gennadio.*

In emancipationibus liberorum, netenon donationibus, nõ tam ſcriptura, quàm veritas c conſiderari ſolet. PP. V. Id Mar. Tiberiano, & Dione Coss.

Non requiritur ſolennitas, ea emiſſa non valet actus. Bald. Vel ſic: *In emancipatione nõ requiritur ſcripta ſed iudicis auctoritas.* Salyc.

III. *Idem* aa. & cc. *Meleadoro.*

Non ¶ nudo d conſenſu patris liberi poteſtate : ſed actu ſolennì e, vel caſu f liberantur : nec cauſæ, g quibus mortus pater emancipauit filium : ſed actus ſolennitas quæritur. S. XV. Kal. Octob. AA. Coss.

Non eſt de mente principis tribuere beneficia in alterius iniuriam. Bald. Vel ſic : *Iniuriæ quis non liberat filium, vel nepotem à ſua poteſtate, & reſcriptum principis vt iniurioſum, ſuper hoc non eſt ſeruandum.* Salyc.

IV. *Idem* aa. & cc. *Celsus.*

Nec auus h neptem ſuam liberare poteſtate cogitur, nec in cuiuſquam initriam i beneficia tribuere mortis eſt noſtri k. Dat. Idib. Octob.

Abſens, & infans non poſſunt emancipari niſi ex reſcripto principis reſcribentis præſide, vel iudici competenti, vt partibus profectibus audiatur.

d ¶ *Non nudo.* à * ſolennitate : & ſic eſt ff. *de pa. per. l. adhibetur.* & arg. ff. *de poſt. l. creditionibus.*

e ¶ *Solenni.* ſcilicet b auctoritate iudicis, vt *Inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſol.* §. *præterea.* & argum. *Inſt. j. Ladoptio.*

f ¶ *Caſu.* puta patris morte *vt Inſtit. quib. mo. ius pat. pot. ſol.* §. j.

g ¶ *Cauſa.* No. non eſt locus quæritquia varie ſunt voluntates hominum, vt ff. *ad Trebl. l. quia prouenit.* Sed arg. contrà C. *eo. l. j. cum ob. & ſupra de rer. alie. non alien. l.* j.

Nec auus.] Cauus. Mulier à principe poterat impetrare, vt auus ſuus cõpelleretur eam emancipare. an hoc poſſit impetrare? Dicitur quòd non, neque referipsum impetrãtis venit : quia princeps in alterius iniuriam non conſuevit concedere reſcriptum.

h ¶ *Nec auus.* c. ẽ. nedũ patet & eſt hoc, quod aut. ff. *de reſcis. audien. l. ſi lenones. & Inſt. quib. modis inat. pat. pot. ſol.* §. ſi.

i ¶ *Iniuriã.* ẽ ſcilicet patris, vel aui, vt cogatur emancipare. ¶ Et dic in. iuriã, ſcilicet magnam : ſed parua tolerantur. ff. *ne quid in loc. pub. l.* j. §. ſi *quis à principe.* & ff. *de prox. inf. l. quæritur. & l. reſcripta. & ff. de relig. l. ſi quis ſepulchrũ. in prin. & ff. de adim. vel Limpubes. vl.* & ff. *ex qui. cau. ma. l. ſi cendit & in q. ſq. c. mãc.*

¶ Sed quæritur, an ex iſtã cauſa, quòd pater compellitur emãcipare, compellatur ecõtrà filius recipere emãcipationem? Resp. non vt ff. *de legi. & ſen. l. quod non ratione.* Item quia non eſt eadem æquitas. Additio. Aduertas quòd Bart. *in l. quidam cum filium in*). *rub. ff. de verb. obl.* reprobat iſtam vltimam partem gl. dicens quòd ſicut pater cogitur ex cauſa emancipare filium : ita filius ex cauſa cogitur ẽi recipere. per iſtam l. *quidam*, &c. De quo videas etiam Ang. *Arr. in* §. ff. *tabl. quib. mod. ius pa. po. ſol. in fin.*

k ¶ *Inhonus.* loquitur hæc l. de abſentibus emancipandis : & eo modo de his loquitur *ſuprà de coll. l. illum. & de legi. hæred. l.* ſi *ab eo. & l. eo emancipato.* & eſt hæc lex Anaſtaſi.

l ¶ *Vel abſentes.* ſc. à ciuitate tota : vel à loco iudicij, vt ſubitò. & ſic ex eo quòd ſubiicit, nota abſentem eſſe, qui abeſt à iudicio. ſic accipitur *in authent. de reſt. ſ. pen. coll. vij.* & plenè dixi *C. de præſcript. long. temp. l. fin.*

m ¶ *Mirum.* ſc. diuinum oraculum.

n ¶ *Inſolenter.* id eſt, demonſtrare, & deponere, id eſt dicere ſe velle eo uti, & procedere ad emancipandum. & eſt ſimile de impetratione venię, quæ primò per reſcriptum petitur, & poſtea apud iudicem cauſæ probatur : vt C. *de ſcript. vet. in corp. Iuſtin.* & arguit *ſuprà de adopt. l.* j. *in fine.*

o ¶ *Liberalitas.* id eſt, emancipatio.

p ¶ *Sed geſtorum.* Sic ſ ergo videtur in emancipatione neceſſaria ſcriptura : ſic *ſuprà tit.* j. §. *fin.* Vel ſpeciale hîc in abſentede alia loquitur in adoptionibus : vt diximus C. *eo. Lin emancipationibus.*

a ¶ *Dego*

a * Nodus manifeſtus pro ciuili ſolennitate debita.

b Solenni autem dicitur, qui ſit authoritate iudicis.

c Mors inter caſus fortuitos numeratur.

d Adde l. illum. vers. T. *de rel. & l.* 12. T. *de leg. &* inducit hoc ius nouum genus emancipationis, quæ Anaſtaſiana ab auctore dicitur. Cuia.

d Beneficia ab emancipante cum alterius iniuria, vt hic, & l. 2. §. *mortis. Non quod in iure publico.*

e Abſens dicitur, qui abeſt à iudicio.

f Emancipatio an debeat fieri per ſcripturam.

480/C.IV.K.5-4, 2251-2252
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE INGRATIS LIBERIS.

TITVLVS I.

QVorum ſit beneficium emancipationis hic tituli oſtendit, qua patri datur adhuc ingrati adverſus filii, quem emancipavit, per quam reſciſſa emancipatione in eius poteſtatem redit. Et ingratus ſit, quod non eſt ſi non reddat, non ſi negat, aut diſſimulat ſe beneficium accepiſſe. Sed & patri (Secundum adfectum ſ. pietatis, & verberet, & ait Conſtitutio huius rituali legis emancipatione reſciſſa damno libertatis immunita multari voluerunt. Leges cum dicimus, per eminentiam XII tab. dicimus. Itaque legem Regiã ſignificari arbitror, cuius verba haec ſunt. SI PARENTES PVER VERBERIT AST OLOE PLORASSINT, PVER DIVIS PARENTVM SACER ESTO: SI NVRVS SACRA DIVIS PARENTVM ESTO. Nam filium aut murum, ſacrum, aut ſacrum Diis parentum fieri, quid aliud eſt, quàm in ſacro, quàm ſolent ſunt, & parentum poteſtatem remoti, ut ab eis impunè necãri poſſint, videlicet ſi impius manus eis inuiderint: illi autem impleuerint iter publicum, idque lex ſtatuit in filio aqua, & vrere hoc I. nam, quo in manu fit, eſt quo atque ſuperiore familiam, in quo filius eſt. Vnde autem nam legem irrogatam in XII tab. vel & extremo legis regim de patria poteſtate, non eſt dubium. Item alii Conſtitutio, emancipatione reſciſſa, dicit: emancipatio reſiſtebatur poſt mortem patris à patrono datae bon. poſſeſſione contra tab. filii emancipare prohibite. Lſed eum patrono. ff. de bo. poſſ. l. iij. § emancipatus. ff. de bo. poſſ. cont. tab. l. ſi aliquis. C. Th. de bo. poſſ. dicit: nemo patre. Mar. hinc fraudi eſt. ff. de vitul. Regula eſt, emancipatos liberos in patriam poteſtatem iuniores vi reuerti. l. vlt. ff. de his, qui ſunt ſui, vel al. iur. Sed excipitur nouiſſa ingratitudinis, ſicut regulariter iuniti non emancipantur, ſed excipitur iuſta cauſa, ex qua ſi quis iuniores emancipatos ſui poteſtate fieri ab eadem ingratitudinis non poſſe eum redigi in poteſtatem, quia donum iuniores irreuocabiliter accepiſſe beneficium, & regulã iuris. Iuniores beneficium non datur, ſic accipi, vt reliquati accipere negare datur, ſi non accipiat, neque ſi accipiat: quia, vt Seneca ait, non accipere ſed ponere videtur. & nemo accipiendo obligatur quod ille repudiare non licuit. Sed in aliam ſententiam me vocat patrius patronus & ingrati deſpectio ſuperbi veteris. CVIACIVS.

Filius emancipatus, propter ingratitudinem redigitur in patriam poteſtatem. BALD.

1. Imppp. VALENT. VALENS, & GRATIANVS AAA. ad Praetorianum P.V. †

FIlios, [& filias, caeteroſque liberos] * contumaces, qui parentes vel acerbitate cõuicij, vel cuiuſcunque atrocis iniuriae dolore pulſſent: leges † emancipatione reſciſſa * damno libertatis immeritae * multari voluerũt. Dat. XII. Kalendas Septembr. Mediolani *, Lupicino, & Ioniano † Coss.

DE POSTLIMINIO reuerſis *, & redemptis ab hoſtibus.

TITVLVS II.

PRimum etiam hic tituli ad cauſam patris poteſtatis. Nam in re intelligimus patrem ab hoſtibus captum poſſunt habere filios in poteſtate: poſtliminio vero reuerſum eos habere. quibus modis ſint in poteſtate recipere: quia ſingulae verò in ciuitate fuiſſe id eſt, antequam ab hoſtibus caperet: fuiſſe & hos eſt, quos dicimus filios poſtliminij. Alia eſt filius legis Cornelia, quae capitur, defunctus apud hoſtes ea

480/C.IV.K.5-4, 2253-2254
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2255-2256

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2257-2258

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qui decessit, ea hora decessisse, qua fuit captus: nec Italis quidem non est per fauore rotho. §. fin. Rolp. lex Corn. ad multa capitula porrigitur, quorum vnum est, an possit iustitia captus ab hostibus, dum est captus: vt §. del' secund. Inſtit. Like reflexio. §. §. & de hoc erat quæſtio in l. iſta. Vel dic & patrem fuiſſe captum, & ibi decessiſſe. Vel aliter lex Cornelia vocat filium ad hereditatem, vt suum heredem: vt §. de actio. Lege Cornelia. At hic poſtliminij vocat eum ad hereditatem: sed non vt suum heredem: vt §. sed. Liber poſtliminij. ACCVRS.

a ¶ Vacuæ, quadricenium, & ſex dies vſucapionalibus temporibus ſolitum, tricenium, vel x. vel xx. vel xxx. ann. & facit §. de rei vindic. l. vnde & §. ex quibus cauſ. mai. l. fin. & §. quibus mo. vſucap. temp. præſcript. Lab. Inſtitut.

SIbert.]CASTVS. Sicut liber ab hoſtibus captus, & reuerſus, iure poſtliminij ſtatū priſtinum recuperat: ſic ferua ab hoſtibus reuerſa domino reſtituitur: ſi ergo ancilla patris tui erat capta ab hoſtibus, & mortua, nec redempta, ad patrem tuum, vel ad te, qui ei ſucceſſiſti, pertinebit. VIVIAN.

b ¶ Sicut liberis. ſic. hominibus. Vel dic: id eſt filiis, & de vtroque habes Inſtit. quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. ſi ab hoſtib. & §. ipſi quoque. ACCVR.

c ¶ Sic ſeruis. ſecus * in armis, & velle, & ſimilibus, quæ requirit amicitiam: vt §. m. l. §. & ſi. Item in ſeruis intelligo, ſi tamen in poteſtate domini, vel inter dominici prædia ſint, licèt in liberis ſtatim, cum ſint intra limina imperij: vt §. ſed. l. fin. & l. in bello. §. manumittendo.

d ¶ Redempta eſt. Si ergo donata eſſet alicui, nihilominus habet poſtliminium: & aurum eſt redempta, ſtatim fiet redimenda. vnde & manumittis, & neceſſarius eſt ei heres: vt §. de acquir. hered. l. ſi ſeruum quis. & §. ſed. l. in bello. §. manumittendo. Diſtinguitur tamen: quia ſi ſtatim alienum redimit, perperam audiret dominus precii offerendo: ſi ignorans, & credens eſſe vendentis, audiret dominum intra triennium, non vltrà: vt §. ſed. Lin bello. §. ſi quis ſeruum.

SI liberum.] CASTR. Si libero ab hoſtibus capto in, qui redemit, ius pignoris remiſit, non erit libertas, ſed ingenuitas: & redempto dominio, filius eius obſequium non debebit.

e ¶ Mallem ſiliæ. immò poteſt pro te agi interdicto de libero homine ex hibendo: vt §. de libero homine exhibend. l. ſi. §. §.

A hoſtibus.] CASTR. Captus ab hoſtibus, & non redimitur: ſed virtute communi militum, ſeruum hoſtium poteſtatem qualecūq; priſtinum ſtatum recuperat: ſi ſeruus fuit, domino reſtituitur: nec apud militem, per quem eualit hoſtium poteſtatem, remanebit: cum miles taliter defenſor eſſe debeat, non dominus. f ¶ Ab hoſtibus capti. & intra præſidia hoſtium deducti: nec enim manet ciuis, nec ſit ſeruus: vt §. ſed. 1. poſtliminij.

g ¶ Recipiunt. vt Inſtit. poſt. modo im patria poteſt. ſol. §. ſed & qui captum. ACCVRS. FLORENTINVS.

h ¶ Non dominum. non militem debere defendere. Inde eſt quòd dicitur à militia. l. * à duricia, quam ſuſtinet pro nobis: vt §. de milit. teſtam. l. §. §. fin.

SIC.] CASTR. Ingenua ab hoſtibus capta, & redempta, ſi iis, qui redemit, cum matrimonio copulauit ſibi, tacitè remiſſo pignore priſtinum recuperat ſtatum.

i ¶ Tibi remiſſa. tacitè, & eſt argumentū. §. de ſtatu liber. l. liberta. & §. cum §. ſed. l. §. & §. fi. liberum.

PA.] CASTR. Mater ab hoſtibus capta, & ibi decedente, an filia reuerſa ratione legis Corneliæ poſſit ſucceſſionem matris vindicare, quæritur: Et dicitur quòd ſic: nec ibi oberit quòd modo tempore erat in ſeruitute: quoniam res per matrem in ſeruitute ſibi quæſitas poſſit vindicare.

k ¶ Ius poſtliminij. ius legis Corneliæ: vt §. ad. A captum. quæ eſt contra. Sol. vt ibi. ACCVRS.

l ¶ Ipſa. filia.

m ¶ Pergatne. fcilicet ea reuerſa: & ſic pergetne eſt vigor illius eontus, ſcilicet quòd fuerat capta.

n ¶ Nec tibi. nunc in ſpecie mutat perſonas.

o ¶ Portione. id eſt inſeruitio.

SI qui.] CASTR. Liber captus, & redemptus interim quouſque pecuniam ſoluerit, vel per quinquennium ſeruierit, in ſeruitio remanebit: ſi interim obtenuit aliqua ſucceſſio, vel defertur, an eam vindicare poſſit, quæritur? Et dicitur quòd ſic, vt ex pretium ſoluere poſſit.

p ¶ Poſſit. hoc ſi enim ſeruus eſt: ſed vinculo pignoris adſtrictus, vt ſupra eodem. l. q. & §. de cella. l. qui teſtamento. §. §. & §. de legat. §. l. ſeruo. §. ſimili.

Commercio.] CASTR. Si captam quis ab hoſtibus redemit, & interim, dum in ſeruitio eſt, filios ex ſeruo procreauerit, an ſoluendo ea pretium, liberi ingenui remanebunt, quæritur? Et dicitur quòd ſic. VIVIANVS.

q ¶ Ita ſeruo. nec enim patrem, ſed matrem * ſequitur: vt §. de eo vitalitur. l. partum. ¶ Et quòd dicit modo. i. poſt redemptionem, & ante reddítionem precij.

r ¶ Pactumne. etiam oō reddito precio pro illius eo. §. proſec. Liber.]

IIII. Idem AA. & CC. Quartino *.

SI is, qui te ab hoſtibus ingenuam captam commercio redemit, ſibi matrimonio coniunxit: dignitate nuptiarum, & voto futuræ iuſtæ ſobolis, vinculo pignoris tibi remiſſo, ſtedi narales priſtinos rationis eſt. S.V. Id.Martij,CC.Coss.

Filia iure poſtliminij ſuccedit matri. BALD. Vel ſic: Filia reuerſa ab hoſtibus ſuccedit matri in cuitate mortuæ. purgatur cujus defectus captiuitatis, poſtliminij filiam. BALD. Et res hereditarias vindicat. SALYC.

XIII. Idem AA. & CC. Seuero.

IVs poſtliminij h filiam (rebus humanis exempta matre, dum in ſeruitutis ipſa i neceſſitate per captiuitatis cauſam fuit) euentus purgato m vigore, ad eius legitimam inuitat hereditatem: nec tibi n medij temporis fortuna o, quo minus res maternas ſucceſſione quæſitas perſequi poſſis, iniuriam fieri patimur. Scripe. XVI. Kalendas Aprij. CC. Coss.

Redempta vitam antequam offerat pretium redemptionis ſuæ, ſuccedit parentibus ſuis. BALD.

XV. Idem AA. & CC. Macrocornuto †.

IS, qui liber conſtituta captiuitate ab hoſtibus commercio redimitur, etiam antequam reſtituatur pro eo data pecunia, ſucceſſionis intra ſibi vendicare fauore ingenuitatis poteſt p: vt ex ea poſſit pretium pro ſe datum exoluere.

Filius ſequitur conditionem matris quoad libertatem. BALD. Vel ſic: Fœtus conceptus, vel etiam nati ex patre, & matre captiuis, patre ibi mortuo matre verò redempta, reuerſi intelligentur ingenui. SALYC.

XVI. Idem AA. & CC. Baſſiliæ.

COmmercio redemptæ fœminæ Slios, licèt ex ſeruo ¶ medio ſuſceptos tempore, origini ingenuitatis matris, iuxta ea, quæ benignè placuerunt r, reddi conuenit. S.V. Kalend. Septemb. Viminacij, AA. Coss.

Lex una. & h. d. Redemptus à captiuitate debet pretium pro re-

† Legem. ex manuſc. Monacenſi, vt & 7. t. 3. de reſcind. vend. & l. 4. 7. de iur. fiſc.

* Militia vnde dicatur.

* Pompeio.

a Liberi, quod ad ingenuitatem attinet, non ad ſeruitutem.

480/C.IV.K.5-4, 2259-2260
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Liber.] Caeve. Liber ab hostibus redemptus, cùm precium | *L.lij. § fin. & de pœnis. l. § quis aliquid. § manifesta.*
solauerit, vel ei remissum fuerit, pristinam recuperat libertatem. Si verò mater filium suum redemerit, an precium repetere possit, quæritur? Et dicitur quòd non.

a ¶ *Tunc demum.* Imò filium post redemptionem est *Tex. l. § .* Sed intelligo tunc demùm.

l. vt habeatur perinde, ac si non fuisset obligatus.

b ¶ *Iudicio.* vt *Tex. l. fa-*
dissima. & l. § si quis.

† Dignus. c ¶ *Statum postliminij.* per omnia: ante enim quàm seruus esset, cùm seruire cœperat, vel precium reddiderat: vt *l. de liberis. hoste. codicil. l. q.* verè est tamen liber, vt dixi. Accvrs.

d ¶ *Seruitutem.* &. filius. Accvrs.

a Dominio pietatis iniuria seruitium patitur. e ¶ *Non conuenit.* præsumitur * enim dominus, nisi contrarium fuerit probatum: vt *ff. de negotijs gestis. l. Stichum. & l. de neg. gest. l. alimenta.*

f ¶ *Comodè.* in quantum facere potest vt *ff. soluto matrimonio. Lectum filius. in principijs.*

Ab hostibus.] Caeve. Captus ab hostibus, & reuersus, an recuperare debeat quod habuerit ante captiuitatem? Dicitur quòd sic: & si non fuit vsucapta, vel præscripta: pro illa directa agere potest: si sic, nisi reficiatur.

g ¶ *In eadem causa.* quia eadem sunt præscripta.

h ¶ *Diuella.* fc. actione antiquarum *ff. de rei vindicatione. Laudo.*

i ¶ *Liberationem.* à personali actione.

k ¶ *Intra annum.* hodie quadrimestrium: vt *ff. de temp. in integrum restit. l. septemdecim.*

† Trebinum, al. Treuirum. l ¶ *Restitutio.* quæ datum restituo competit, secundùm Baldum. Sed inefficax antequam impetret eam à pretore vsucapio: sed secundum P. demum impetrata competit: contestata autè post impetrationem perpetuatur, secundum Iouinum, vt plenè dixi mus *C. ex quibus causis maiores. Ubaldi. & facit supra. quibus non obstat longi temporis præscriptio. l. ab hostibus.*

Si quis.] Caeve. Captus ab hostibus non fuerit, sed vi hostium: res, quas habuit ante captiuitatem, vtrùm à fisco possideantur, recuperare sine postliminio? hoc enim solùm inquirendum est, an sponte, an verò coactus apud hostes fuerit.

† Iouinum, vt in *C. 7. 5. 5.*

m ¶ *Si non transferint.* ignorè fabiandi, & non habes: tunc enim denegatur eis postliminium: vt *ff. eodem. l. postliminium. §. transfuga. &* vbique interpres potest occidi: vt *ff. ad legem Cornelium de sicarijs.*

dimendo filiorum redderet redemptori, nisi mater redimeret filium: quia tunc præsumitur facisse causa pietatis, & non animo repetendi. Bald.

XVII. *Idem* aa. & cc. *Diocletiano* †.

1 Liber captiuus ab hostibus, & commercio redemptus: tunc demum * cùm precium solueris, vel ei hoc qualicunque remittatur iudicio ᵇ, statum prisinum * recipit: quo genere matre filium redimente, cùm huiusmodi contractus non de mercede: sed de tristitia repudianda cogitatur, voti recipiēda filium cogitatio cum operabili cōditione filium illicò inacti restituit: ita vt à ciuilium obsequio munerum propter casum præteritum filius non excuseturᵈ. Pro pietatis itaque ratione ab hostibus redempto filio, facti te pœnitere, ac de precio quicquam tractare non conuenit ᵉ: dotem tamen ab eo debitam iure concessoᶠ reddi postulas. S.III. Kal. Nou. Deuellio, CC. Coss.

Captus ab hostibus, si redierit in-
tra rem non esse vsucaptam, vindicat eamsi autem intercisit eam vsucaptam, vel præscriptam, primò debet petere restitutionem in integrum: secundò agere reiectoria. Bald.

XVIII. *Idem* aa. & cc. *Triphoniano* †.

3 Ab hostibus captis, ac postliminio reuersis, pro huiusmodi casu amissa, quæ in eadem causa ᵍ quidem durant, omnimodò directa ʰ: quæ verò per vsucapionem, vel liberationem ⁱ ex bonis subtracta, vel nō vtendo finita esse videntur, intra annum ᵏ vtilem experientibus actione rescissoria ˡ restituuntur. PP. XII. Kal. Decemb. CC. Coss.

Iuuici dicit ab hostibus habenti in
postliminio: id est reuersis recuperare bona: sicuti in hoc, quo fuerunt se capti, vel transfugerunt ad hostes: quæ bona perdunt, & iure postliminij non habent. Bald.

XIX. *Impp.* Gratian. Valentinian. & Theod. aaa. *ad Senatorium ducem* †.

Si quos fortè necessitas captiuitatis abduxit; sciante, si non transierint ᵐ: sed hostilis irruptionis necessitate transducti sunt, ad propetas terras festinare se debere, recepturos ⁿ iure postliminij ea, quæ in agris, vel mancipiis, seu aliis rebus antè tenuerunt °, etsi à fisco nostro possi-

deantur P: nec timeat quisquam
alicuius cōtradictionis morum: cùm hoc solùm ¶ requirendum sit, vtrùm fortitan aliquis eum barbaris voluntate ʳ fuerit, an coactus. Dat. V. Kalend. Iul. Romæ, Gratiano A. V. & Dagalaifo Coss.

Redempti ab hostibus debent sol-
uere precium redemptionis, vel seruire per quinquennium redemptori: alimenta autem eis præstita reddere non tenentur. Bald. Vel sic: *Ab hostibus capti, liberam habent facultatem remeandi: & eis pro alimentis datum, non repetitur: ad precium tamen redemptionis ipsorum tenentur: quod non soluentes, per quinquennium redemptoribus seruire tenentur: & aliter nec retinentes, ad dominum reuertentes puniuntur: similiter & index, qui negligens fuerit.* Salvc.

XX. *Impp.* Honor. & Theodos. aa. *Theodoro* PP.

Diuersarum ˢ homines prouinciarū cuiuslibet sexus, conditionis, ætatis, quòs barbarica feritas captiuitatis necessitate transmiserat, inuitos nemo retineat ᵗ: sed ad propria redire cupientibus libera fit facultas: quibus fi quicquam in vsum vestium, vel alimoniæ impensum est, humanitati sit præstitum, nec maneat victualis sumptus repetitio: exceptis his, quos barbaris † vendentibus empros esse docebitur: à quibus status sui precium proter vilitatem publicam emptoribus æquum est redhiberi. Nequādo enim damni cōsideratio in tali necessitate ponēs negari faciat emptionem, decet ᵘ redemptos aut datum pro se pretium † emptoribus restituere, aut laboris obsequio, vel opere quinquennij, vicem referre beneficij; habituros incolumem (si in ea nati sunt) libertatem. Reddantur igitur ędibus * proprijs sub moderatione, quam iustimus: quibus iure postliminij etiam veterum responsis incolumia cuncta seruanda sunt. Si quis itaque huic præcepto fuerit conatus obsistere, actor, conductor, procuratorque dari se metallis cū pœna deportationis ˣ non ambigat: sin verò possessionis dominus, rem suam à fisco nouerit vindicandam, séque deportandum: & vt facilis executio perueniat, Christianos proximorum locorum volumus huiusmodi rei sollicitudinem ge-

a Postliminij quibus deficiant.

† Vsus affirmationi contrarium creditur.

* Cod. T. 5. 5.

† Neque quidquam amplius. Cinil. in l. 2. T. de Repiscand.

* Eadem. vtr. & C. Th. eodē. Cuiac.

480/C.IV.K.5-4, 2261-2262
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE INFANTIbus expositis liberis, & seruis, & de his, qui sanguinolentos nutriendos acceperunt.

Non tamen in capitali quo puerum exhiberunt sed etiam in infantibus expositis nutriendis: & ideo de hac subiecit.

a ¶ *Sanguinolentos.* Id est recens natos. Cuiac.

Si inuito.) Cauv. Si aliquis me inuito partum ancillæ meæ exposuerit, an vindicare possim, quæritur? Et dicitur quòd licita tamen quòd id, quod alienorum pacatur, vel doctrinæ in eo imperitum est, retinendum est: nisi à fure eum vindicauerim.

a ¶ *Si inuito.* Si autem eo volente: amittere videtur ius, quod in eo habebat vel *l. qui à fu. in principio.*

b ¶ *A fure.* Nota ergo furem b expensas retinere non posse: sic & *ff. de cond. fur. Leo augustus*, sed videtur contrà *C. de rei vind. I. damnum*, vbi dicit malæ fidei c possessorem necessarias impensas seruare officio iudicis, & vtiles tollere. Solut. Aliud d in aliis malæ fidei possessoribus & aliud in fure. Vel dic aliud in expensis factis in domo, & aliud in his, quæ alrogi non possunt: vt arg. *ff. de rei vindic. l. si autem. §. fin.* Accvrs.

c ¶ *Restituas.* Sic ergo indistincte reddatur bonæ fidei possessori. Et sic est contrà. *d. l. ff. de rei vindic. l. fin autem. §. fin. & l. sequent.* vbi dicit ob expensis factas in e inædificatis in duobus casibus. Solut. ibi ideo quia habuerat opetas eam, qui poterat cessare aliquando nō poterit habere, cùm esset infans. Vel aliter, vt *inf.* ¶ *Inf nocu* f bonæ fidei possessorem excepciond

1. *Imp.* Alexander a. *Claudio.*

Si inuito a, vel ignorante te partus ancillæ, vel adscripticiæ tuæ expositus sit, reperere eum non prohiberis. Sed restitutio eius (si non à fure b vindicauerit) ita fiet, vt si qua in alendo eo, vel forte ad discendum artificium iustè consumpta fuerint, restituas * c. PP. III. Kalend. I. ij, Iuliano II. & Crispino Coss.

Dictum est in Lycaeadauri, quòd si domino inuito, vel ignorante partus est expositus, potest dominus vindicare: sed hic dicitur, quòd eo volente, vel exponente, perdit dominium: quia ille, qui perorantem contemnit, suam dicere nequit. Bald. Vel sic: *Exponens fabulam propriam, quam nouerat scutari, heredi pupillari, nec dominus recuperat seruum, qui expositus.* Salyc.

a Exponatis in metallum, improprie dicitur.

b Repetit si fur non repetit.

c Repetit malæ fidei possessor seruos, collectas quidē officio iudicis, & vtiles tollere. Solut. Aliud d in aliis malæ fidei possessoribus & aliud in fure. Vel dic aliud in expensis factis in domo, & aliud in his, quæ alrogi non possunt: vt arg. ff. de rei vindic. l. fi autem. §. fin.

e Repetit in domo sibi bona, & quando repetatur.

f Excepcio datur ob bonam fidem, qua decepta malè fidem habet.

g Restituas.

DE INFANTIBVS EXPOSITIS LIBERIS, & seruis, & de his, qui sanguinolentos a nutriendos acceperunt.

TITVLVS LII.

Hæc titulus pertinet etiam ad casum patris potestatis, quem amittit, qui filium à patre recusatum propriis imbuendum, & quodammodo ad mortem exponit, quem Græci ἀποκήρυκτον, & eadem ratione dominus serui dominum, & generaliter omnis prælatitia suam ἐξαποκήρυκτον dicit, quem peremptum contempsit, l. t. h. t. *ad quem in C. Theod. eadem*, si modò talis epistolaris subscriptio fuerit, subscripta ad ipsum, vt Anian. vt interpretatur, si consultationi de collatione eius episcopo & clerici subscripserint: quemadmodum eam legum significari opinor Tertullianus consuetudinem, c. h. in verbo, vt secundum scripta possimus. Augustinum quidem expressè colligit Tertullianus consuetudinem. At, vt ampli dicere, neque est in l. 7. C. Th. de expos. nulla est differentia inter dominum & patrem, qui seruos, vel ancillas seruum à patre recusatum, aut filium exponit, nam & cùm prima pars huius titruli in qua liberi. Id est filij: longè magis filios seruos, consequens: est & dominis imponendus filij patres, & in versione idem hoc confirmandum. Nec obstabit l. patrem. 3. de cust. si propria vi, & emptione redditur seruis, quod non imponatur adendum: sed ego dico, & sanè compellam patrem filium, quem tueri non patiuur, expellendo seruos recipiendo, vt l. 2. de pact. qui Rhodi. ibi, quæ enim aquum non est patrem suum ius amittere, & arbitrio collocanda filia, quæ nouissimi succedit, quid ne Dij quidem inquiunt. Sed si educatores desiderunt pecuniam, qua sua sumpt. creuit filia sua collocari, pater cogitat tū ab eo vti ingrato, educator alimentorum sumptum repetet, quem non reperet, si pater liberi filium filiæ educatori in mercedem nutritionis augendi colligauit: quia in genere filia transfert in familiā. educatorū: cùm quia educatori, semper competit alimentorum repetitio: & alio est ratio vtilitas, aut vtilitas data in transitu ab hoc titulo pergenti ad seq. qui sumptus exiguus est, l. vlt. sup. tit. proxim. & hæc de prima parte huius titruli. Secundo est de his, qui sanguinolentos, &c. nec tamen alij sunt infantes in prima, alij sanguinolenti in secunda, sed in vtraque recentes à partu, educates à matre, vel ut alij l. 3. pueri parentali, atque ita infantium nomine non significatur integra prima ætas, quæ vsque ad septenium producitur sed prima ætas, quibus qui exciuntur, propriè expositi dicuntur: grandiores non expositi: sed pro derelictis habeni: non tamen: sed simpliciter. Expositi seruuli liberi sunt. Habiti pro derelictis liberi vel sunt, nisi tacite moderati negabili sint. Et prima pars huius titruli est de his, qui sanguinolentos expositos nouerint: secunda de his, qui acceperint, de quibus l. 3. attingere iure veteri definit, vt non possint expositorum ingenuorum, vel seruorum parentibus dominium sibi, vel parentum vindicare, vel patriam potestatem, siue legitimi emptis acceperint, siue nutriendos sustulerint. & primum partem l. 3. accepto de his, qui empto, secundam de his qui nutriendos acceperunt, nam cum in antiquis libris, & in C. Theod. seruorum pars huius titruli ita conscripta sit. Et de his, qui sanguinolentos emptos, vel nutriendos acceperunt, mortis est, vt de emptis aliquos liceat agnoscere, & his nullus appareat, quia commodari possit præter quàm in prima parte, ac præterea secunda, quæ est de his, qui nutriendo sustulerunt, audiendum scripta. argumentum præbet primum esse de his, qui empto: acceperunt. Expositos autē ita definit esse liberos & ingenuos, licet serui nati fint, nec vindicari possit ab eo, qui expositi, nec ab eo, qui emit, vel suscepit, ne ea platea officio laurum faciat, nec alimentorum nomine, vt l. 1. supr. de ingenuis. & in epist. quadam Traiani ad Plinium, quorum tamen repetitioni id denegabitur, & alius tantum casus est, qui vindicatis non auferatur patri, vel domino, vel patrono, si non ipse sibi alias extra ipsorum valentatum parentes expositi. Cuiac.

Alieni partum expositum, non tenemur eum restituere domino, nisi recepto sumptibus, & etiam mercede data ab aliquod artificium addiscendum. Bald. Vel sic: *Partus ancillæ domino ignorante expositus, repeti potest: ad expensas tamen restituendas tenetur: nisi sint facta à fure. h.d. notabiliter,* Salyc.

1. *Imp.* Alexander a. *Claudio.*

Si inuito a, vel ignorante te partus ancillæ, vel adscripticiæ tuæ expositus sit, reperere eum non prohiberis. Sed restitutio eius (si non à fure b vindicauerit) ita fiet, vt si qua in alendo eo, vel forte ad discendum artificium iustè consumpta fuerint, restituas * c. PP. III. Kalend. I. ij, Iuliano II. & Crispino Coss.

Dictum est in Lycaeadauri, quòd si domino inuito, vel ignorante partus est expositus, potest dominus vindicare: sed hic dicitur, quòd eo volente, vel exponente, perdit dominium: quia ille, qui perorantem contemnit, suam dicere nequit. Bald. Vel sic: *Exponens fabulam propriam, quam nouerat scutari, heredi pupillari, nec dominus recuperat seruum, qui expositus.* Salyc.

a Exponatis in metallum, improprie dicitur.

b Repetit si fur non repetit.

c Repetit malæ fidei possessor seruos, collectas quidē officio iudicis, & vtiles tollere. Solut. Aliud d in aliis malæ fidei possessoribus & aliud in fure. Vel dic aliud in expensis factis in domo, & aliud in his, quæ alrogi non possunt: vt arg. ff. de rei vindic. l. fi autem. §. fin.

e Repetit in domo sibi bona, & quando repetatur.

f Excepcio datur ob bonam fidem, qua decepta malè fidem habet.

g Restituas.

habeant, male fidei occupatores. *l. ff. de rerum diuisione. §. & ex diuersis.* & facit *l. de emptio. t. patrem.*

Vnusquisque.) Cauv. Si filium suum naturalem, & legitimū, vel naturalem tantùm exposuerit quis, pœnæ legibus statutæ subiacebit: si verò dominus seruum, vel patronus libertum exposuerit, repetere non potest: nec enim suum dicere potuit, quod, vt nō periret, eō exemplit. *ff. Vnusquisque. l. ij. C. de epist. audient.* Cuiac.

¶ *Fabulam.* legitimam, & naturalem, vel * naturalem tantùm vel *l. de nato. ff. de natione. licet.*

¶ *Commodum.* scil. extraordinarie *h*: vt *C. de patriis potest. Laos filium. & ff. de liber. agnosc. l. ij. §. penult.* tenetur etiam quasi * occidere filium: vt *ff. de lib. agn. Lucrare.* ¶ *Contempsit.* vt *ff. pro derelicto. l. fin. & l. de Lucio. libro. sublatis. l. ij. §. fin.* Sed arg. contrà *ff. de stat. hom. l. seruum.* Accvrs.

Ancilmus.) Cauv. Si partū expositum quis nutriri faciat, non poterit dicere partum illum seruum fuum: & quicquid acquirit, sibi acquirit: nec dominus illius infantis poterit eum in seruum vindicare, cùm nollit ei parere alimenta.

¶ *Sanctum nemini.* omnes alios comprehendit, quamuis colligentemque quis subsistit ibi *sed neque*, &c.

¶ *Sanctum nemini.* De hac extat Epistola quædam Traiani apud Plinium, & versus quædam formula, de qua vide scripta ad *tit. 1. lib. 5. hoc Paul.* Cuiac.

a Parentes liberos. Prel naturales idem alere tenetur.

b Exponens filium tenetur quasi occidere.

c Partum exponit pœnæ pœnæ chirurgicæ. adde Clarum §. fin. receptum. §. 16. quæst. 38. verf. partum.

d Suum dicere licet nemo potest, qui pereuntem contempsit.

2. *Imppp.* Valentin. Valens, & Gratian. aaa. *ad Petronium P. P.*

Vnusquisque g sobolem d suam nutriat: quòd si exponendam putauerit, animaduersioni e, quæ constituta est, subiacebit *: sed nec dominis, vel patronis repetendi aditum relinquimus, si ab ipsis expositos quodammodo ad mortem, voluntas misericordiæ amica collegerit: nec enim suum quis dicere potest, quem pereuntem contempsit f. Data III. Non. Mart. Gratian. A. III. & Equitio Coss.

Suscipiens expositum, non efficitur dominus eius: etiam si ea mente, vel protestatione suscipiat: & ideò talis expositus, si erat ingenuus, remanet ingenuus: & potest succedere, contrahere, & testari in quamcunque personam: etiam præterita ipse alimentante. Bald. Vel hic: *Expositi cuiuscunque conditionis, per exponentes non possunt vendicari, nec pro talibus heredes possunt, ne serui, vel libertini reuineri: sed ingenui intelliguntur: & quicquid quærunt, sibi quærunt, & ad suos successores transmittunt: & competens iudex est præses provinciæ, auxiliatio defensor, & Episcopus. Sal. & sic notabiliter ita.*

c Pœna l. 2. §. de epis. aud.

3. *Imp.* Iustinianvs a. *Demostheni P. P.*

Sancimus * nemini g licere, siue ab ingenuis genitoribus

480/C.IV.K.5-4, 2263-2264
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Parvulus quis.
b Puer quid dicatur.
a ¶ *Parvulus.* id *est* qui hoc ipso parvulus est, quòd puer est : id *est* minor xiiij. an. masculus, vel xij. fœmina. a. Vel dic puerum, id est infantem : vt refrigeratur puer per id, quod dicit, parvulus : locus in non puero, nisi languidus esset vt *L. de Latina libert. tollen. l. j. §. fin.* [illegible]

* desit.
c Pro derelicto habet, qui alimenta denegat.
* Sed & in non puero, & non exponatur : sed denegentur * ei alimenta : rapiatur in libertatem : sed pro derelicto habetur : vt *ff. pro derelicto. l. fin.* vt ita concedatur occupanti vel duæ parti : vt *dict. l.* dicit. Vbi autem expositor puer, non est ideò liber : quia habuit eum pro derelicto. nam & enim propter derelictū suum, & libertatis suorum. Azo. & hæc Left fecit de verbo ad verbum *L. de episc. and. l. omnes.*

d Progenie libertina pro parte libertus.
b ¶ *A libertina progenie.* id est ♣ a patre libertino. nam filius eius est ingenuus.
b ¶ *Progenie.* fœmē matre, vel patre : quod hodie non est, nisi in matre. & sic lege auth. *ex nupt.* &c. quæ est coll. 9. *confortat.* vig. quæ est ex *adscript.* &c. Vel dic quòd nec hoc intelligebat, nisi de eo, qui ex matre tali esset natus. Accvrs.
c ¶ *Conditione.* hîc est prehendit seruum, & prout adscripticium refert glos. quam hîc habes, forte matre, &c.
d ¶ *Dominium vindicare.* hoc accipe, si dominus volenter expulsus est, qui ei fuit actus est : vt *l. ne filio.* nempe enim, &c. alias contra vt *l. eo. l. j.* Item nunquid patre exponente amittit ius vindicandi in filiū? Videtur quòd sic ex hac l. licet non bene apparet. Et pro hac *l. de. patr. pot. l. pen.* Sed arg. contra *l. de nupt. l. pa-*

e Puer si exponatur dicitur, & in pretio non quod habet in eum.
rentes. Cui * ut potuerit potestā, quòd de facto contrahebat ibi patri, non de iure.
e ¶ *Dilitudine.* an eo animo, vt sint sui, vel non colligunt contra *l. hac Libi, iuste ab initio, &c.* Accvrs.
f ¶ *Iterum ad fe.* scilicet qui abierunt.
g ¶ *Mercimonio.* misera redemptio videtur : sic & *l. de abolitionibus. l. q.*
h ¶ *Adscripticium.* Conditionem. hoc est, siue matris, siue patris sit adscripticiæ conditionis : filij sunt eiusdem. Accvrs. & fortè erat hæc lex, *fanciorum.* Vel dic quòd non habetoribus puer parvulus * procreatus, siue à libertina progenie b, siue seruili conditione * maculatus, expositus sit : eum puerum in suum dominiū vindicare d, siue nomine dominij, siue adscripticiæ, siue colonariæ conditionis. Sed neque iis, qui eos nutriendos sustulerunt, licentiam concedimus penitus cum quadā distinctione * [ita *] eos tollere, & educationem eorū procurare, siue masculi sint, siue fœminæ, vt eos vel loco seruorum, aut loco libertorum, vel colonorum, aut adscripticiorum habeant : sed nullo discrimine habito, hi, qui ab huiusmodi hominib. educati sunt liberi, & ingenui appareant, & sibi acquirant, & in posteritatem suam, vel in extraneos heredes omnia, quæ habuerint, quomodo voluerint, transmittant nulla macula seruilitatis, vel adscripticiæ, aut colonariæ conditionis imbuti : nec quasi patronatus iura in rebus eorum, iis, qui eos susceperint, præsendere concedimus sed in omnem terram, quæ Romanæ ditioni suppositā est, hoc obtinere. Neque enim oportet eos, qui ab initio infames abiecerunt, & mortis fortè spem circa eos habuerunt incertos constitutos, si qui eos susceperint, hos iterum ad se f reuocare conari, & seruili necessitati subiugare. Neque hi, qui eos pietatis ratione suadente sustulerint, secerni di sunt, denuò suam mutantes sententiam, & in seruitutem eos retrahentes, licèt ab initio huiusmodi cogitationem habeant ad hoc profiluerint : ne videantur quasi mercimonio g conerando ita pietatis officium gerere. Hæc obseruantibus tam vtris clarissimis præfectibus prouinciarum, quàm viris religiosissimis episcopis, necnon officiis præfectalibus, & patribus, & defensoribus ciuitatum, & omni ciuili auxilio. Data XV. Kalend. Octobr. Chalcedone, Decio V. Conſ.

IN AVTHENTIC. conſtit. quæ ex adſcripti. §. j. coll. v. conſtit. vij.

Illa auth. dicit, quòd nati ex libera persona, & adscripticiis, sunt adscripticij ex iure natiui, & nihil innouat ille auth. Bard. Vel sic: *Hodie natus sequitur conditionem matris, siue sit natus ex libera, siue ex adscripticia : licèt olim ex libera, & adscripticio natus sequeretur conditionem patris.* Salyc.

QVÆ SIT LONGA CONSVETVDO †.

Titvlvs LIII.

Referendus est hic titulus ad l. vlt. tit. 48. qui proprie absq; in qua dicitur, quod eum magistratum filius emancipari posse, cui lex, vel longa consuetudo legis adiecerit. Ideò & eiusdem ritualis etiam l. 2. de consuetudine accipienda, quam ab eam, vt opinor, ne hoc ritu ab definitur non quid sit longa consuetudo, sed quæ sit. id est, quam vim, & efficientiam habeat. Quid tamen sit, & quare, dicam ius esse non priuatum, quod vsus populi fingerit, & inueterata communi adsensione comprobauit: & verbis sit quærens, quæ annorum vsus consuetudinem faciat, non dicam decennij, vt glossa, qua hoc sola argumento duxerunt, quod dicatur consuetudo longa & diuturna, quæ sit scitum hic verba non significentur etiam xxx. & xl. annis, vt l. 2. & 3. de postlim. 30. ann. l. 1. C. Th. de sed. cest. temp. &c. sed huius rei certam definitionem non esse, homines vel decennium satium esse quandoquidem plurimum annorum obseruationem requirit, l. fed ea, quæ ff. de legib. & Aristoteles 2. Polit. vt χρόνῳ πολλῷ, antiquum, & remotum ad memoriam. l. 3. h. t. *vsum longæ annos. l. 2. inueteratum populi confuetudo.* Ide quibus ff. de legibus, cum hereditas semper obtinuit. l. hîc hereditas. § pen. ff. de admiſſi. tut. quibus verbis sunt significatur satis decennio amplius, & tempus inueteratæ, insuperque, quod sensim sine sensu labitur, quasi morem faciat, & habitum in animi ciuium : cuius quidem habitus comparandi cura, vt non semper certo temporis ius in populo ex longa consuetudine, indeque, inferendique mores certis certo tempore fieri possit. Confuetudo morem facit, vel, vt Aristot. *eth. 10.* ad Eudemum vt ἔθος non videatur. Sed hîc nominibus plerumque vtimur promiscuè, & Varro semper consuetudinem accipit pro re, quod mores dicimus creatam ex consuetudine, vt cùm ait morem esse communem consensum omnium simul habitantium, qui inueteratus consuetudinem faciat, & alia loca, dum sit, morem esse in indicio animi, quem sequi debeat consuetudo. Vbi autem longa consuetudini ea sunt, vt si non vincat legem, quam ratio commendat, quæ nulla, aut parua ratione constat, aut quæ nondum penitus inualuit, tenuitque consensu omnium recepta, inueterata, stabilita, iudicio comprobata est, vt l. pen. ff. de legib. Liquid non ratione. ff. eod l. 2. hæc tit. ea tamen, quam ratio suadet, vt ait l. 2. ratio quidam maior, & publica vtilitas, & longum tempus exercitio & vtilitatem communi consensu, & rerum vsu inueterarum firmauit authoritas, sunt abrogat legem. minus ratio vel cessauit, vel minus est, vel minus confert Reipub. quàm & obseruæ videatur lex tanquam obliterata. supra quam vsus inualuit. & deficiente lege confuetudo sola dominatur. & legis vim obtinet. l. 3. h. t. l. diuersa. ff. de legibus. l. vlt. ff. de reſtam. § fine scripto. Inſtit. de iur. nat. Gregorius Nazianzenus 11. de Theolog. vt ἔθος & ἐκκλησία ἀγραφῶν νόμων. Leo autem tarè, & filer*

mus eam : quia per legē Codicis frequentissimè exactis conditionem tantùm, non partis, vt l. de senatusconsulto Claudiano. l. j. & l. de agric. & censit. l. fin. lib. 11. quæ sunt Iustiniani. sed hoc solùm addit authentic. vt patet in corp. quòd in filiis tantùm seruatis intelligitur leges Cod. pandictæ.
i ¶ *Per Iustinianum.* ab per auth. sed per pandictas leges Codicis.

QVÆ SIT LONGA consuetudo.

Iulian b ait papirā de iure singulis : videamus de iure non scripto : & ideò ponit quæ sit longa consuetudo. Azo. ¶ Sed quæ est longa consuetudo ? Licèt enim rubrica generaliter, non tamen soluit lex huius tituli. Sed die secundùm Ioan. decem annorum, arg. ff. qui & à quib. man. lib. 1. & cùm Baldo in consilio. 5. Ariano, & hoc patet etiam ex eo, quòd dicitur, longa : vt hîc, & ff. eod. in rubric. Longa b autem dicitur decem anno. vt Inſtitut. de vſucap. §. j. Sequitur ergo quòd decem ann. sit. ¶ Sed nunquid ſufficit semel sic in decem annis indicare ? Respond. non, imò ita, vt Lex epiſcop. audient. l. iij. in fin. vel parrimonium, vel libellum profectum contra talium consuetudinē fieri non vet ff. eod. l. nam de consuetudine. ¶ Nunquid ergo indicatur c exemplis ? Resp. non : vt Lex Sem. Numo, ſed ex conſuetudine, qua probatur exemplo : & sic conditor aliquid per obliquum, quod directo non conderi vetatur ff. eod. vbi Paul. Accurs. obligari poſſunt. Ariſto. sic examinā pro ea præmissa, qua præmiſſe probatur ex longa vſu vt ff. de vſur. l. etiam de in rem verso. Vel dic quòd licèt duo vicies facient centum ſeptuaginta : centum eſt ſi populo placuerit. vel conſilio : quod sine voluntate reprobantur] placet, vt idem ferat in ſuam. Vel dic, vt exem-

plum. vel plenè. vel non. In ſed bona, ſi ergo inuenitur decē annis ſive dicta oſſumbis magis vigintiquinque annis. Si autē tanto tempore, quòd non extat memoria : de potiùs dicitur vetuſtas, quàm conſuetudo. ¶ Inducitur autem conſuetudo per duas ſententias : vt dixi. Item ex eo, quia perpetuò ſit obtentum ab ſine contradictione. Item : vt quia clerici vendāt ſine decreto epiſcopi cum Textuſa. vt ff. eod. l. ſi de interpreta-

a Continuatio.
b Continuatio quòd dicatur longa.
c Exempla locorum, quòda ex eis conſuetudo eſt introducta.

† Quid dicatur consuetudo à prælocutis, vide Baldi tract. de præſcr. par. 2. q. vij. ubi de Butrard. ac Ian. ad vſucap. de in loco à feria, ſive mora indicium.

480/C.IV.K.5-4, 2265-2266
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2267-2268

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

111. *Imp.* Leo, & Anthemius AA. *Alexandro.*

LEges quoque ipſas antiquitus probatas, & ſeruare tenaciter conſueredo imitatur [a], & retinet [b]: & quod officiis, curiis [c], ciuitatibus, principiis [d], vel collegiis præſtitum fuiſſe cognoſcitur [e], perpetuæ [f] legis vicem obtinere ſtatuimus. Data VII. Idus Septembr. Mattiano, & Zenone Coss.

DE DONATIONIBVS.

TITVLVS LIV.

Titulus ſuperior ad tit. XLVIII. hic vsque ad XLIX. referendus eſt. qua data eſt actio ingrati aduerſus emancipatum, cui nunc additurus etiam ingrati actionem aduerſus donatarium, tit. 55. prius inſtruit generaliter tractare de donationibus. & hanc horum titulorum connexionem confirmat Cod. ex Theodoſ., in quo tit. de transc. don. ſubpoſitæ ſtatim tit. de ingratis lib. Donatio autem definitur a Topicorum, eſt Rem ſua voluntate, datio ſine proſecta ab aliquo, vt nulla caſu reuertatur. Datio eſt genus, quo continetur etiam dos, & donatio propter nuptias, & mancipium, & mutuum, & permutatio, & legatum, aut fideicommiſſum, & donatio mortis causa, & donatio vera, abſoluta, directa, de qua in hoc tit. agitur. quæ irreuocabilis eſt, illa donationes repti, & reuocari poſſunt, & ſi qua donationes dicuntur, non ſunt vera, & abſoluta donationes, vt ait l. Senatus. §. f. de mor. can. don. ſed mortis cauſa facta, aut reuocabiles donationes. Perficitur autem iure antiquo donatio ſtipulatione, vel traditione: & traditione non tantum vera, ſed etiam fictitia, vtiuſti traditione inſtrumenti authentici, l. 1. hoc tit. vel retentione vſufructus, l. 28. & 35. §. fin. & quidem, vel conductione rei donatæ, Leguleium. ff. de rei vind. & aliis modis, vt docui Ob. XIX. c. XVIII. Perficitur etiam legis actione vt ſignificat l. 35. h. t. voluit ceſſione in iure, l. 1. C. Hermog. eod. tit. item emancipatione, l. 4. C. Theod. eod. vel vtraque interueniente mancipatione, & traditione, l. 7. eod. quod & l. vlt. huius tit. demonſtrat, dum ait, in donatione hac vſu venit, vocabula ſolita ſcripta, Domo tibi vendidam, vel addico ſollemnia nomina vna aſſum quærunt. nam qui non videt eam originem ducere à mancipatione, qua olim fiebat per imaginariam venditionem nummi vni, ſiue aſſis Cauti & ita Sucronius in Othone. Tutum agrum redemit, emancipauitque, quod Tacitus eadem de re ſcribens, dixit. Perficiebatur ergo donatio per emancipationem: quod vtique verum eſt inter extraneos. Inter liberos autem, & parentes ex Conſtitutione D. 8. nuda voluntate, d. l. 4. & hodie quoque inter omnes ex Conſtitutione Iuſtiniani perficitur nuda voluntate, conſummatur traditione. Nec idem eſt in ea, vt fuit olim perfectis, & conſummatis. Rarum autem inter parentes, voluti nomine, fiat obligationum donatio perficitur reſte allionibus. l. 11. hoc tit. De prærogat. ad perficiendam donationem neceſſaria eſt inſinuatio ſi excedat modum legitimum, exceptis certis caſibus, & accepto donatario. CVIAC.

Qui tradit inſtrumentum, videtur tradere poſſeſſionem rei. BALD.

1. *Imp.* Severvs, & Antoninvs AA. *Lucio.*

SI TIONVM † mancipiorum inſtrumentis à donatis [a], & traditis [β], & ipſorum mancipiorum donationē [γ], & traditionem [δ] factam intelligis: & ideò potes aduerſus donatorem in rem actionē [ε] exercere. PP. V. Kalend. Iul. Faſtino, & Rufino Coss.

Vbi donator, vel cedere actio: non eſt neceſſarium conſenſus debitoris, contra quem actio cedatur, vel donatur. BALD.

11. *Imp.* Gordianvs A. *Leontidi.*

SI nominis perfectionem in re emancipatam pater tuus titulo donationis tráſtulit, fruſtrà prætendis, qui debitori tuo heres extitit, conſenſum fuiſſe debitoris neceſſarium [ζ]: cùm ſatisfuerit [η] actiones eo nomine tibi mandatas fuiſſe. PP. 11. Kl. Mart. Gordiano A. II. & Pompeiano Coss.

Sub conditionali poteſt cedi, & donari, & sub conditionali appellantur ſpes: vt Inſtit. de verb. obligi. §. ex conditionali. BALD.

111. *Imp.* Dicive A. *Marcellino.*

SPem futuræ actionis [a] plena intercedente donatoris voluntate poſſe transferri non immeritò placuit. PP. Non. Mart. Diocle A. I. & Grato Coss.

Solutio ducatuum, & collatorum falſa ab eo, cuius res non eſt, non tribuit dominium. BALD. Vel ſic: *Solutio ſuſtitiarum, non probat ſolutorem dominum.* SALYCET.

IV. *Imp.* Philipvs A. *Marſo.*

SI functiones, exactiones, vel tributa † per eum, cui P donatarex non erat, vel ab actoritipſius nomine celebratæ ſunt: tibi obeſſe non poteſt. PP. V. Kal. Ianuar. Meſſala, & Grato Coss.

---

a Confuendo errore inducta lege non derogat, ne quidem in eo loco, vbi obſeruatio talis leuatur. a Conſuetudo ſeruando, vel omiſſo vſu in contrarij non interrumpitur.

b Priuceps ſibi ſua ſingitur. c Conſuetudine intelligitur, qui ſcit, neque contradicit.

a ¶ Leges.] Imitatur. id eſt tantum? conſuetudo valet, vbi lex non eſt ſcripta, quātum ipſa lex vbi eſt ſcripta. Et ſic nota tres virtutes conſuetudinis: imitandi vt hic. & infr. de iur. nat. §. ex non ſcripto. Item interpretandi vt ff. de interpretatione. Item corrigēdi vt dicimus §. I. proxim. Et & quærē, corroborandi hic fabricio, & veteres, &c. Latim vtitur populus ſic I. dicit.

b ¶ Retinet. ſicut enim leges ſtringunt, & regunt vitas hominum: ita & conſuetudo retinet ius eorum.

c ¶ Curiis.] curialibus, & ſic de ſequentibus.

d ¶ Principiis.] principibus, aliàs eſt principalibus, & aliàs principibus.

e ¶ Cognoſcitur. ex conſuetudine ab aliquo, vel aliquib. 2. Vel dic præſtiti per patientiā principis permittētis vti conſuetudine aliqua. Azo.

f ¶ Perpetuæ. ſi dicas perpetuæ, id eſt generaliter contra l. de legib. & conſt. l. fin. Sed dic, id eſt non ad temporalē & l. de diu. reſcr. l. fulfo.

DE DONATIONIBVS.

Quia per ſtipulationē tantum olim fiebat donatio vt Inſt. §. fin. & quia accessorium §. fin. de quo eſt dictum, ideò de donationibus dixit.

Emptionem.] CASVS. Tu mancipij dedi tibi inſtrumenta emptionis, an mancipij vi dētur tibi donaſſe, quæritur? & dicitur quòd ſic.

g ¶ Inſtrumenta. ſcilicet præſentibus ſeruis datis.

h ¶ Donaſſe. & in vēditis, & legatis: vt ff. de leg. 3. l. ſeruo filij. §. rem, quidē tamen prætium ſit ſolarum in vendītione, idem in pignoratitia vt T. qua res pign. obligē poſſ. l. eum creditor. & l. de hoc. vocand. l. pen. a ¶ Donaſſe. Vide ſcripta ad l. 32. l. de probat. & ad cit. ſi quis alteri, vel ſibi. C. v. 140.

---

a Cedi debitū cōditionale, & ad dēs percēt. præſente. & ſic dic conſtituitur hic adeo ff. l. 3. mutuū. 35. in verb. promittere. ff. de admin. tutor. adde Tiraq. de retract. ſignag. §. 28. n. 31.

f Sunt literæ.] CASVS. Donaui rem tuam Titio, pro qua conſueuerat ſoluere tributum: ille, vel ego ſolui tributa, numquid tibi domino prætudicium. Dicitur quòd nemo ſe eſt literatus, vel cui: & dic ſic: Titius credens rem ſibi donatam, cùm non eſſet, ſoluit tributa, vel illi, quibus Titius erat heres, ſolueruntur præjudicat domino, quæritur & dicitur quòd ſic, maximè ſi in donatarium voluntate? tam donantis, quàm donatarij poſſit. transferatur. Vel dic casū aliter: vt in gl. p ¶ Cui. aliàs enim, & aliàs cui. Et ſecundùm hoc Titius eram tuus, vt ille Titius eram tuus, vt ille

† In quadam exēplari, quod antiquitatis caracterēque indole vltē dicitur, deſunt hæc verba, ex adiectis, vel interpolata.

† Cetera deſiderantur penitus.

---

primam dic quòd ſi aliquis donauerit Titio, vel auctores fui nomine Titij, vel rei celebrarēt ſolutionem, non ſi tibi præiudicium: vt hic Titij, cuius non erat facta per donationem. & facit l. ar. l. conſtitutio. & ff. de aqu. rer. dom. l. qui quidem.

480/C.IV.K.5-4, 2269-2270
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2271-2272

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

donat. conf. morris. l. Licin. & de reg. iur. l. in rerum. & l. sed. l. confessa. ff. in prior. ACCVRS.

Cum.] CAPVA. In filium rerarum à patre facta donatio non valet: sed eam renocare potest: non est idem in emancipato: quia sub articulo donationis nomine facta cessio valet, & donatio perfecta est. VIVIAN.

a ¶ *Perfectam.* non valet donatio facta in filium [a] in potestate constitutum, sed in emancipatum [b] sic: *vt hic. & l. de inoff. test. l. fi. & l. de donat. inter vir. & vxor. l. donationes. §. & l. sed. Lalan. vers. Item & in ipsa emancipatione*: vt *l. de emancip. lib. l. fin.*

[a] Donare filio in potestate patrem non potest.

[b] Donare filio emancipato, & in ipsa emancipatione patrem non potest.

Potissimum.] CAPVA. Habetà rerum rem communem pro indiuiso facta partem meam alij donare possim, quæritur? & dicitur quòd sic. [b] ¶ *Prohibetur. vt l. de comm. rer. alien. l. fratri. & T. de iure dot. l. ante diuisionem. & de rebus dub. excep. Lalan.* Hoc fallit [c] nisi forte consentiam pro indiuiso vicino vel quibus cunque quæ non possit.

[b] Prohibetur.

[c] Donare pertinentem pro indiuiso vicino vel quibus cunque quæ non possit.

Si reliquid.] CAPVA. Si dedisti mihi fundum valentem quinquaginta, & in breui, & vili charta scripti est: nunquid hoc nocet, quæritur? Et dicitur quòd non. VIVIAN.

c ¶ *Per epistolam.* quæ valet [d]: vt *l. sed. l. donatio per epistolam.*

[d] Per epistolam donare possunt etiam absentes.

d ¶ *Donationi. hic. T. de fideicom. l. de in epistola.*

Filius.] CAPVA. Res ad patrem pertinentes filio suo dedit filius, patre non consentiente, patri non profuit, quo minus possit eas reuocare. VIVIAN.

e Nemo in quod non habet, in alium transferre potest.

e ¶ *Non potuit.* vt [e] *ff. de regul. iur. Inemo plus iuris. & T. de acquirend. rerum dom. Lrredditis.* ACCVRS.

Reddi.] CAPVA. Decessit mihi TITIVS fundi, & decessit: nunquid creditores me cogunt? Dicitur quòd non: sed voluntatem successorum, nisi fundus ille esset ei obligatus. VIVIAN.

f Donatarius rei donatæ nomine eiusdem non potest à creditoribus donatoris, nisi res, quam donatione accepit, eis obligata fit.

f ¶ *Vide* scripta ad *tit. T. de hered. act.* CVIAC. f ¶ *Omnes ff. hic.* [f] omissa sequitur fundi, vel rem singularem donatã, nisi fit obligata: vt *hic. & ff. ad Treb. l. §. fi. hered. & ff. de ind. l. fi. fideicommiss. sum. §. reall. & T. reg. l. fi. part. & T. de rescind. ven. qua in fraud. cred. l. fi. & T. de hered. act. creditores. & de iure emphy. l. Item. & de don. inter vir. & vxor. l. de rebus. nisi in casu. quia in subsidium propter necessitatem principalitet T. de don. inter vir. & vxor. Codex.*

l. fi non verum. ¶ *Sed quid si omnia bona sua donauit? Die posse agi reuocatoria: vt ff. quæ in fraud. credit. Lemnes. §. Lucius.* Vel contra ipsum donatorem agi, quasi non teneat donatio, nisi omnes ære alieno deducto: vt *ff. de iure fisc. l. non patent.*

Donatum.] CAPVA. An sinere donare possit, quæritur? Et dicitur quòd sic: videbatur quòd non, quasi prætorium habeat sensum.

g ¶ *Imo.* nisi [g] *sensum abstulerit.* Contra videbatur quia sinex [h] puerilem sensum habet: & sinex T. de manum. l. fœmina. & T. qui testa. fac. poss. l. seruum.

[g] Sensum abstulerit.

[h] Sinex puerilem habet. v. Tiraquellum de pœnis temperandis §. 1. num. 6.

Imo.] CAPVA. Si pater donauit filio, quærebat an emancipato, an in potestate constituto. primo casu valet donatio, nec reuocaturus fecit dolo. casu, si filius emancipetur, & retinetur donata, an confirmetur donatio? Distinguitur: aut tenet ex voluntate patris, & confirmatur aut non, & pater cum reuocare potest: quia pater, cum non potuit, voluit, &c. VIVIAN.

β ¶ *Hoc pertinet l. 32. §. 4. fund. vit.* Sic facilius bitione heredum, aut coheredum huiusmodi donatio confirmabitur. *l. 4. ff. de donat.* CVIAC.

h ¶ *Non debet.* est ergo confirmatus: *vt hic. & ff. eod. l. donationes in concubinam. §. pater. & arg. T. eod. l. cum filio.*

i ¶ *Nec tempore.* facit *l. §. quia alteri, vel filio. l. mulierem. & facit de donationib. inter virum. & uxorem. l. 8 mariti. & ff. de effectu procur. l. Labeonem. §. fin.* Item facit ad l. illam. T. de emancipation. liber. §. fin.

i ¶ *Nec tempore.* [i] facit *l. §. quia alteri, vel filio. l. mulierem, & facit de donationib. inter virum. & uxorem. l. 8 mariti. & ff. de effectu procur. l. Labeonem. §. fin.* Item facit ad l. illam. T. de emancipation. liber. §. fin.

Si donationem.] CAPVA. Subripui tibi animo donandi, remisisti mihi actionem furti: an iterum possis me conuenire furti, quæritur? Et dicitur quòd non.

k ¶ *Solicitudinem.* vt ratum possis conuenire furtiuehic. & T. de furt. *l. sed si furiosum. & T. de pact. l. fi. cdi. §. quidam.* Sed si est sine causa remisit, vel non cum causa sed ignara non est: vel est ingratus donatarius, vel eui est remissa: an ipsa reuocabunt? Respond. secundum M. non, arg. *ff. de pact. l. fi. vers. §. si pactum. & T. de transact. l. vbi pactum.*

[k] Solicitudinem.

Si annis.] CAPVA. Si annis tua res, quæ annis tuis ei dedisti, titulo donationis alicui contulit: vis eas repetere, quæritur? Et dicitur quòd non.

l ¶ *Si annis vultus.* Et nota hanc leg. & facit pro ea *T. de communi. rer. alien. l. fratri. & T. de rescindend. vendit. l. dudum.*

m ¶ *Propriis.* scilicet suis.

CCCc Pire.]

480/C.IV.K.5-4, 2273-2274
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Vlor.] CASTR. Mulier dedit mihi fundum: confectum est instrumentū: vtor ea. Titius in instrumento conscripsitur ob hoc quinta valeat donatio, quòd ipsa non subscripsit, quæritur? Et dicitur quòd non.

a ¶ *Donatione.* Vide scripta ad *l.1. in fin. ff. de rebus.* CYAC.

a ¶ *Alio. vt l. cod. Lin donationibus. C. Lin fin.*

COnstante.] CASTR. Vtrum mulier constante matrimonio donem penes maritum constitutam, in aliam titulo donationis transferre possit, quæritur? Et dicitur quòd non.

b ¶ *Non potest.* vt inferius vtro prædictum: vt *hic, & C. de inu. don. l. si prædium.* Sed [a] ipsam actionē, suæ fidei [b] potest cedere, vel [c] etiam donem præmittendo vt *l. si fundum fuerat. & l. de cod. l. dotis.* Nam constat vir [d] non potest dotale prædium alienare consentiente muliere, si dos esset lucro mariti vt *ff. de vsufruct. l. vltim.* vbi

a Citharo dotē constante matrimonio vxori nō potest, sed fundū aliquid ipsā dotem recuperādam. vt. l. fi vxor. de rebus l. quæsitum. §. si. ff. ſ. t.

b Idem. si fundus dotis

Dubio.

c Fundū dotis mulier viro etiam constante matrimonio cedere potest. vt hic. adde gl. l. 3. ſ. cod.

d Dotis fundi, vt prædium potest vir ab vxore conſtante nō matrimonio: ſic nō ipſa dos. e Dotale prædium, è vinculo potest alienari: alienatum tamen confirmat morte mulieris, ſi duo eſſēt hæres mariti.

e Creditorum his debentis poſſe bonis mariti nisi mō potest.

f Poſſit alteri quæ ab poſſe.

CVm rec.] CASTR. Dedi filio cum emancipato prædium, vt creditoribus meis ſatisfaceret: si nō ſatisfecerit, & interceſſit ſtipulatio, non agit creditor ad ſortem filium: et exquia alteri, &c. ſed adueſſus me: & ego adueſſus filiam, per ſpecialem verba.

c ¶ *Creditoribus.* quia [a] creditorum pacto priuatorum lædi non poteſt.

d ¶ *Alia* quia alteri [b] pacifci nemo poteſt: vt *ff. de verb. obligā. l. ſtipulatio. §. alteri.* & ſatis ad legem *in cod. tit. l. Liber homo. in fi.* & *l. de pact. l. debitori. & de ēdi. ob cauſ. l. ſi vir propone. & de rer. permut. l. rebus.* Sed contrā *ff. cod. l. liberalitatum.* Sol. vt *l. de hoc, verſ. l.ſ.* cui ſimiliter illa eſt contra.

e ¶ *Cūiſi.* id eſt, præſcripta verba.

CVm.] CASTR. Donaui tibi fundum, eundum mihi donaſti. ſecunda donatio nullā non debet.

f ¶ *Obſta poteſt.* nam vltima pacta valent: vt *hic. & l. de pactis. l. pactiones. & ff. de reg. iu. l. quotiēs. & l. ſecund.*

¶ *l. alicui. dic in mutuo omnibus ing. incerta.*

SI patri.] CASTR. Pater dedit filij donum, filio non prædicatum: poſt patri filius hæres extitit. VTRVM.

g ¶ *Ex facto.* in ea emancipatione.

h ¶ *Liberalitate.* id eſt enim pater cum res tuas alij donaſſet.

i ¶ *Non poſſ.* vt *l. cod. Lucio. & l. de vxi vitalic. l. cūm de marito.*

DOnatio.] CASTR. Si donatio fiat inter vinos, vel in vltima voluntate, ſine ſint partes, ſine ſub conditione, ſine in dicto, valet: & pacta, quæ in donatione interuenit ſcripturæ, ſcribi debet nomen donatoris, & donatarij, & rei, quæ donatione refert, ſint ſcripturæ in tabula, an in charta: dum tamen coram competenti iudice fiat.

b ¶ *Diuella.* id eſt, inter vtroſq; ſic ideò dicta quia diuellit [a] vnum donatione, vel vnde Gaius *Papinianus* ſuos. ff. l. 1.

a Quid in mutua donatione, vel vnde Gaius *Papinianus* ſuos. ff. l. 1.

antecedentis inſtrumentum actis ſequentibus nihil obeſſe poteſt [c]. S. V. Kalend. Oct. Cæſaribus Coss.

Filius, qui non eſt hæres patris, non obligatur ex contractu patris. l. d. Vel ſic: *Pater non poteſt diſtrahere rem filij, qui poſtea patri non ſuccedit.* BALD. Vel ſic: *Si pater donat res filij, non præiudicat illi filio non ſuccedenti.* SALYC.

XXIX. *Idem* AA. & CC. *Maximo.*

SI patri tuo heres nō extitiſti, ex facta [a] ab eo liberalitate [b] titulo donationis nō poſſe [c] iura tua lædi, manifeſtiſſimi iuris eſt. PP. Non. Februar. Antiochiæ, Diocletiano IX. & Maximiano VIII. AA. Coss.

Donatio cum ſuis pactis ſeruari debet, ſi pacta de iure ſubſiſtunt: aliàs ſecus: pacta donatio valet: & inſtrumentum donationis debet apponi nomen donatoris, & donatarij, & res, quæ donantur: aut debent fieri donationes clandeſtinæ: ſed inter monumenta teſtibus, vel aliis, vbi iura alia requiruntur. Dicit hic Imperator quòd donatio ſine inter viros, ſiue cauſa mortis [d], ſiue ſub conditione, ſiue in dicto, ſiue ex die, ſiue ſic pura: obſeruari debet cum ſuis pactis, ſi pacta ſint talia, quæ leges vel boni mores non reſpuunt. Item dicit hæc lex, quòd quando ſit ſcripturæ de donatione (quia conuenitur inter partes, quòd ſcriptura fiat) quòd ſcriptura debet contineri ſubſtantialia, & ſolennia. BALD.

a ¶ *Cernitū*

XXX. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Maximum P. P.* [a]

DOnatio ſiue directa [b] ſit, ſiue mortis cauſa inſtituta, ſiue conditione faciendi, aut nō faciendi ſuſpenſa [c], ſiue ex aliquo notato [d] tempore promiſſa, ſiue animo dantium [e], accipientiúmve ſententiis [f] (quantum [g] ius finit) cognominata [h]: ſub hac fieri debet obſeruatione, vt quas leges indulgent actiones [i], conditiones, pactionéſve contineat [k]. Hiſque [l] penitus cognitis, vel recipiantur, ſi complacitæ ſunt [m]: vel reiciantur, ſi ſunt moleſtæ [n]. In conſcribendis autem donationibus, nomen donatoris [o], ius [p], ac tem notari oportet [q]: neq; id

Lin donationibus. in fin. l. niſi ſummam excedent.

b ¶ *Directa.* quæ [a] ſtatim habet effectum.

a *Directa.* quæ ſtatim habet effectum.

c ¶ *Suſpenſa.* Primò de conditionali: poſtea de ea, quæ eſt in dicto, vel ex dilatione. de puta dixit: & poteſt eſſe conditio in faciendo, & non faciendo: vt & videtis, vel non afferendo. Capitolinus vir diſcipulus *hic diſcipulus. de inſtit. de verbo. obligā. §. fin.*

d ¶ *Notato.* i. ex tempore, vel ad tempus.

e ¶ *Animo dantium.* hic de pura. & dic animo id eſt, voluntate dantium. ACCVRS.

f ¶ *Sententiis.* i. earum. Omnibus voluntate dictum ab accipientibus expreſſis.

g ¶ *Quantum.* i. cùm non ſit contra legem.

h ¶ *Cognominata.* id eſt, pactis expreſſa, & diſtincta ſit cauſa mortis, vel alia. Vel die per ſimile: vt enim nomine ſociétis cognoueneſſe donationi imponitur tenor, qui moderatos eſſe debet: & hoc dixit quatenus iuſtum ſit, ſcilicet vſque ad cccl. ſolid. oliin: hodie vſque ad quingentos ſine ſcriptura: ſed cum ſcriptura infinitamen vſque in infinitum vt *l. eodem. l. ſancimus. & l. pen.*

† Hoc vetuit nunc temporum fabricatores hodie, & mutauit. vt. l. de mortis cauſa donat. vbi dicitur mortis cauſa donationē non requiri nec inſinuationem.

i ¶ *Actiones.* ſc. conditio ex re. & actio ex ſtipulatu, ſi interueniat ſtipulatio quæ actiones à iure inducta ſunt.

k ¶ *Contineat.* ſcilicet donatio.

l ¶ *Iſtque* pactionibus. ACCVRS.

m ¶ *Complacita ſunt.* iuſta. & partibus.

n ¶ *Sunt moleſta.* vt turpes. vel contra legem vt *l. de pact. l. pactis quæ contra.* Et poteſt hæc prima pars loqui, quando eſt in ſcripto donatio, vel quando ſine ſcripto ſequente verò in ſcripto tantum. & hoc ſubintrat, *in conſiderando.*

* *In C. V. §. 3. legitima l. 3.*

o ¶ *Donatoris.* ſub audi & donatarij.

p ¶ *Ius.* quod donatus, putà actio.

q ¶ *Oportet.* putà ego Titius do tibi Sempronio eadem mente ridente mecum ritulo donationis vel codo actionem, quam habeo contra talem: & totam ſcripturam oportet perficiat *ſupra de fid. inſtrum. l. controuerſus.* aliàs enim eſſi hoc eſſet actū, quòd in ſcripto ſcriret, etiam ſine ſcriptura valeret vt *in prima. huius. l. & l. ea. l. in extraneos. &*

a ¶ Occulè] *. Qui malè b agit, odit lucem : sic & Ede contrab. empt. L. cùm ipse.*

b ¶ *Tabulæ.* alias rabula, & aliàs tabulæ : scilicet præscribatur, quod est infra, aut in alia materia subiundi, quodcunque materiæ tempus dabit, id est temporis qualitatem charta, vel membrana.

c ¶ *Alias.* nam etiam per c alium scribi potest idem tamen contrahentes fabricabant : vt *Instit. de contrab. empt.* §. j.

d ¶ *Aliàs etiam.* quando est vltra legitimam modum.

e ¶ *Vbi* id est, quando, & quo d loco.

f ¶ *Leges.* quia sic olim vltra ccc. solidorum donationem per *l. sanctimus.* C. eo. vel hodie vltra quingentorum ℔ *cod. l. prouid.* ACCVRS.

S*I quis.*] CASTR. Si infanti cum fundum donare velit, si excedat legitimam summam : vt actionem, vt inde fiat scriptura : non aliis perficietur donatio, quàm si fuerit infanta : & tunc per seruum infantis perficietur, vt sic infanti sequeti possit per seruum. ACCVRS.

g ¶ *Tari possit.* ergo erat infans.

h ¶ *Instrumentis.* Sic est opus, vt quia hic agebatur, vt fieret in scriptis. Vel quia excedebat legitimam summam, ne sic deterior infantis conditio, quàm alterius.

i ¶ *Seruum.* & non alio modo vt inquit, *& ff. de acq. poss. l. j. §. seruiens. & l. quamuis. §. fi infans.* & sic est contra ℣. *de acq. possess. l. donationum.* Sol. vt ibi.

k ¶ *Transferi.* id est, perfici : & sic *ff. de vsur. alibi qui probat l. j.*

l ¶ *Acquiratur.* sic *ff. eod. papill. fol. fin. l. si pupillus.* ACCVRS.

Ita.] CASTR. Si quis vltra legitimam summam donare voluerit, non aliter perfecta erit donatio, quàm si fuerit infanta *, & maximè inter coniunctas personas, ne fraus aliqua proprer familiaritatem domesticè committi possit : vel donatio confungi debet sibi in donatione facta inter extraneos : vt sic inde valeat si excedit summam legitimam, & facta fuerit infanatio.

m ¶ *Lege.* quæ est ℣. *de donatio. §. de confirmando.*

n ¶ *Confiteatur.* cùm hoc agat, vt fiat in scriptis : vel eam excedat summam legis.

o ¶ *Personas.* Inter quas tamen non exigitur verborum subtilitas, mancipatio, aut traditio ex conflit. D. Pij 4. C. Theod. sufficit enim inter eas quibuscunq; verbis voluntas expressa. Paul. lib. 4. *sententiar. tit. 1.* CYAC.

o ¶ *Conflatini.* adeò vt dixerit P non valere in coniunctam personam, nisi fiat in scriptis intra etiam summam legitimam, per legem illam. & *ff. eod. l. in extraneo.* quod non placet : vt ℣. *de donat. inter virum, & vxorem. l. donationes.* j. Sed remouet dubium, quod magis quia videbatur inter coniunctos non contingere fraudem : vt arguit. *ff. de rita nuptiar. l. penultima. §. denuò,* sed tamen ita fere vt inter alios. ACCVRS.

p ¶ *Domestica.* vota de familiari * inimico : quia nulla pœnis, &c. vt *hic, & arrig. dict. cap. & inimicos. & arrig. cap. j. & ibi Panor. & Imol. & canfor. dict. Instrum. l. fratres. & aut. ff. ad Tilian. l. j. in principio.*

q ¶ *Sufficit.* vt arguit. *ff. de contrahend. empt. l. j. & ℣. eod. Lin hac. in principio.*

Q*Vi simili.*] CASTR. Si vendo tibi rem, vel dono, & eriisco postmodum fructus. videor rem tradere. VIVIAN.

a ¶ *Deinde,* vel *tertio loco.* De modo transferendi dominii, vide scripta ad *tit. Cod. de act. empt.* CYAC.

r ¶ *Stipulatur.* scilicet donatarius rem sibi traditam perfecta est donatio. vel ergo stipulatione, vel traditione vera, vel hac ficta perficitur : aliàs posset reuocari : & hoc olim, hodie etiam pacto nudo perficitur : vt *hic, & ℣. eodem. l. si vnus negotium.* §. *sed si quidem.* Alij, vt Azo, dicunt, stipulatur : scilicet vsumfructum sibi dari, vt retinere liceat : quod non placet.

s ¶ *Credatur.* An ergo hoc casu dominium transit ? Respondet : non, facies enim quòd voluit esse fructuarius, voluit alij possidere ciuilibus, & sic possessorem fecit * cum quo mirabiliter : vt *ff. de acquirenda possessione. l. quod nos. & de rei vindic. l. quidam.* & sic per consequentiam transfert dominium.

t ¶ *Tradere.* scilicet rem.

IN extraneos.] CASTR. Si in extraneum fit facta donatio licèt infinuata non fuerit, valet, siquidem quod gestum est, probari potest.

u ¶ *In extraneos.* hæc est Theodosij, & facit mentionem de ea *infrà eodem. l. de donationibus.* ACCVRS.

y ¶ *In extraneos.* Vt *l. vlt. Cod. Theod. de legat. haered.* CYAC.

x ¶ *Ignoro.* aliud in confanguineis, secundum P. vt *supra eodem. l. data.* quod non placet vt dixi ibi. & facit ℣. *de fide instrum. Item iuxta.* ACCVRS.

A. ¶ *Mox.* Legendum

Ita lex, & l. si quis argentum. §. sed si quidem. infrà eod. *non sunt alibi. & h. d. Retentio vsusfructus tradentem possessionem, quæ erat penes tradentem, vtitur.* BALD. Vel fic : *Si donans rei donatæ sibi retinet vsumfructum, videtur illam tradere : sibi dominium transfert, & possessionem quadam iuris fictione. id. d. necabilitor.* SALYC.

XXVIII. *Imp.* HONORIVS, & THEOD. AA. *Monasio P.P.*

QVisquis † rem aliquam donando, vel vendendo §, vsumfructum eius retinuerit : etiam si stipulatus * non fuerit, eam continuò tradidisse creditur ‖, nec quid ampliùs requiratur, quo magis videatur facta traditio : sed omnimodo idem sit in his causis vsumfructum retinere, quod tradere ‡. Dat. II. Id. Mart. Honorio A. XI. & Constantio Cæs. II. Coss.

† Idem constat inscb. Rit. tit. de donat. §. 2. Contra. Stampa est lex 1. Th. lib. 8. tit. 12. c. 16.

Etiam in personas extraneas, & ignotas valet collata donatio. BALD.

XXIX. *Imps.* THEOD. & VALENT. AA. *Hiero P.P.*

IN extraneos * ?, & sæpè ignotos *, donationem collatam valere receptum est : & si fine scripto donatum quid foerit, adhibitis aliis idoneis documentis, hoc, quod geritur, comprobarur. Dat. XI. Kalend. Maij ♁, Felice, & Tauro Coss.

Donationes facta in vrbe, debent insinuari apud magistratum ciuitas. Sed donationes, quæ fiunt in prouinciis, debent insinuari apud præsides, defensores, vel magistratus municipales eorum municipiorum, vbi fiunt : & ibi insinuata effectum suum extendunt vbicunque locorum. BALD.

XXX. *Imp.* LEO A. *Constantino P.P.*

IN hac sacratissima vrbe ? conscriptę donationes vbicunque

‡ Idem constat ex l. Cod. Theod. de donat. Sup. vt. pro. fimo. in eam consule. de rei. fol.

a Inimici familiares, & domestici nulla pœna coercentur.

Martij, CP. Felice. CYAC.

IN hac.] CASTR. Donationes, quæ excedunt legitimam summam, debent insinuari in ciuitate coram magistro census, in prouinciis coram officio : vel ipso absente coram defensore ciuitatis : & facta donatio quantumcunque rerum vbicunque staturo, valebit. VIVIAN.

? ¶ *Vrbe.* Constantinopolitana. & facit *supra eodem. l. data. in fin.*

480/C.IV.K.5-4, 2277-2278
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Confess.* vt *C. de testamentis. l. confessio.*
b ¶ *Sine non habeat.* scilicet aliam, quàm defensorem eam rem habet, vt fabricet.
c ¶ *Publicare.* etiam præsente in ea ciuitate præside: vt *C. dixit.*

a Præfecti annonæ indicis, non cedit iurisdictio annonæ, vt hic addit *gl. Nouel. de defensor. ciu. c. 3. in verb. ad Patres.* & *Bart.* & consule maior annonæ potestas quoq; annonæ de qua vide *gl. in Institu. in fin. ff. de potestate sacramenti legitimi. adde vsq. ad fol. sequ. adde vsq. ad effectus. sequ. de testamen. §. denique. ad fol. pænul.*

¶ Er sic nota minorem * iudicem non debere arrogare iurisdictionem suam, licèt maior iudex sit præsens. Sed contra arg. *Iunii §. de off. proconsul. nonnulli. de defensor. ciu. c. 3. in verb. ad Patres.* & *Bart.* & consule maior annonæ potestas quoq; annonæ de qua vide *gl. in Institu. in fin. ff. de potestate sacramenti legitimi. adde vsq. ad fol. sequ. de testamen. §. denique. ad fol. pænul.* ¶ *Volmerii. sic ff. de iure dot. l. plerumque. in fi.* IN donationibus.] CAIVS. In donatione secunda, quæ fit vltra legitimam summam, interueniunt insinuationes non sunt testes * necessarij: sed sufficit præfentia filius tabellionis, fi donator subscripserit. & hoc in secunda: donationes verò quæ sine scriptis sunt, suam obtinent firmitatem. & hoc in tertia. VIVIAN.

b Insinuationes sunt testes * necessarij: sed sufficit præfentia filius tabellionis, fi donator subscripserit. & hoc in secunda: donationes verò quæ sine scriptis sunt, suam obtinent firmitatem. & hoc in tertia. VIVIAN.

e ¶ *Insinuantur.* vt *C. leges.*
f ¶ *Adhiberi.* scilicet regulariter: adesse tamen debere. sic & *C. qui pot. in pign. hab. l. scripturas.*

* Testes non requiruntur in hoc, quæ sunt in iudicio.

d In iure nudo nudo hominis esse præsumitur.

g ¶ *Allegari.* quia non sunt vltra legitimam summam.
h ¶ *Scribantur.* alias subscribantur: quia hoc fuit actum, vt inde fieret scripturæ solum fruſtrà exigeretur subscriptionem subscribi.
i ¶ *Tabellionibus.* nota ergo tabellioni * sine scribi. credi: quod specialè dicunt quidam in instrumento donationis. & pon hoc in *auth. de fide instrum. §. fi verò neque. coll. vlt. & l. ad leg. Cornel. de fals. & hoc. v. sup. in verbo. quæ si ad hoc.*

a An soli Tabellioni sine scribi. credatur. *adde gl. in §. qui donatio. in Authent. C. de fide instrum. §. fi verò neque. coll. vlt. & l. ad leg. Cornel. de fals. & hoc. v. sup. in verbo. quæ si ad hoc.*

positarum rerum, apud magistratum census * insinuentur. In aliis verò ciuitatibus, siue absens, siue præsens rector prouinciæ sit, siue eadem ciuitas habeat magistratus, siue non habeat [b], & defensor tantummodò sit: donator habeat liberam facultatem donationes rerum suarum vbicunque positarum, siue apud moderatorem ciuilibet prouinciæ, siue apud magistratus, siue apud defensorem ciuisquisque ciuitatis, prout maluerit, publicare [c]. Atque vt ipsa donatio sita est in voluntate donantis: ita ei liceat donationem suam apud quemcunque ex memoratis voluerit [d], insinuare: & hæ donationes, quæ in diuersis prouinciis, & ciuitatibus apud quemlibet ex prædictis fuerint publicatæ, obtinent inconcussam, ac perpetuam firmitatem. Dat. V. Non. Mart. Constantinop. Patricio, & Rhicomere Coss.

In insinuatione donationis sufficiunt alia: licèt non sint aliis testibus roborata. Si autem donatio non insinuatur, requiruntur testes subscripti, vel eam partis subscriptione. h. d. secundum vsitatissimam glos. BALD. Vel sic: *In actis iudicialibus non sunt necessarij testes. h. d.* BART. Vel *licèt donationes quæ fit apud acta, non aperiet testes adhiberi: & donatio facta extra acta, in scripturam sine testibus redacta, subscriptionem donatoris requirit: etiam si à tabellione forsitan facta fuerit. h. d. secundum* SALYC.

XXXI. *Imp.* ZENO *A. Sebastiano P. P.*

IN donationibus, quæ actis insinuantur [e], non esse necessarium iudicamus vicinos, vel alios testes adhibere [f]. Nam superfluum est priuatum testimonium, cùm publica monumenta sufficiant. Verùm & illas donationes, quas gestis non est necessarium alligari [g], si forte per tabellionem, vel alium scribantur [h], & sine testium subnotatione [i] valere præcipimus: ita tamen, si ipse donator, vel alius [k] voluntatem eius secundùm solitam obseruationem subscripserit: donationibus, quæ sine scripeis conficiuntur, suam firmitatem habentibus secundùm constitutionem [l] Theodosij, & Valentiniani ad Hierium præfectum prætorio promulgatam. Dat. Kal. Mart. Constantinop. Ellon. V. C. Coss.

Insinuata facta coram iudice incompetente non valet: nec alia, nec testimonia prebita super ipsa. BALD.

XXXII. *Imp.* ANASTA. *A. Euphemio P. P.*

SEcundum diui Leonis constitutionem [m] donationes apud virum clarissimum magistrum census tantummodò insinuari † præcipimus: huiusmodi formæ in illis instrumentis obseruanda, quæ in hac regia vrbe confecta, seu celebrata fuerint [n]: nec concedi quemquam * vel apud defensores, seu magistratus aliarũ ciuitatum, vel in aliis quibuscunque locis præter memoratam iudicium insinuare: scientibus tam his, qui ad huiusmodi insinuationem perueneriut, quàm his, qui eam susceperint, necnon tabellionibus, quicunq; testimonium suum ? non competenti (vt dictum est) loco, vel iudicio præbuerint, vicenarum librarum auri mulcta, & alia grauissima indignatione se esse tenendos. S. Dat. Prid. Kal. Maij. Paulo V. C. Cos.

Absente Procuratore facta in rem suam re integra, non stetur mandatum sed transit ius ad heredes. & talis procurator in rem suam stetur ante litem contestatam facit actus procuratorem. BALD.

XXXIII. *Imp.* IVSTINIANVS *A. Hermæ P. P.*

ILlam * subeilem obseruationem amputamus, per quã donationis titulo cessiones actionum a accipientes, nõ aliter suis eas tẽsimittere heredibus poterant, nisi litem ex his cõtestati essent, vel ius contestationis diuino rescripto meruissent ¶. Nã sicut venditionis ritualia cessiones actiones accipientes etiam ante litis cõtestationẽ ad heredes transmitti permittiuę: simili modo & donatas ad eos transferri volumus: licèt nulla contestatio vel facta, vel petita sit [r]. Quod & in procuratore constituendo ad mouendas eadem cessas actiones similiter obseruandum erit, vt minimè quis impediatur procuratorem cessarum sibi super donatione actionum dare: licet nulla litis contestatio facta, vel petita sit [s]. Quæ in nos

¶ *Petita sit.* Sed contrà. *Tit. proxim. l. quod quis.* Sed hic in simplici

a Soli Tabellioni dare adhibitos depositi de veritate inquisitionis. *l. de publicani. iuncta nota de hodierna.*

b Donatorum testium improbatio.

¶ De materia insinuationum, vide *Angel. de aliis l. & ea vsque. §. fi. de donat.*

c Dic, Notarii in inferiori publico non consueti, aut in minori ordine [illegible] ut publicare possint ut ad illud officium dicere possit. *l. Decurionum. l. fi. ff. de testamen. l. quidam. §. pænul. ff. de fideicommiss. pænult. ne l. §. pænul. eod. l. de scripturis. Cod.*

d Mandatum non stetur mortuo procuratore in rem suam, etiamsi res sit integra. e Procurator in rem suam, & simplicis differentia.

480/C.IV.K.5-4, 2279-2280
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2281-2282

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2283-2284

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2285-2286
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2287-2288

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

effectus nullus sequatur? si ergo sit donatio qualiscunque, &c. prædicta reiuratoria hæc refert an fuerit huiusmodi solennitas remissa, an posita: quia omnimoda valebit donatio. VIVIA.

a ¶ *Numm.* non intelligo hæc verba: & est sic in decretis *tit. de iud. c. si Romanorum.* vbi dicit, vt quid vel membrana occupant, &c. & *ff. de verbor. obligat. l. quæ sic stipulatione.*

DE DONATIONIBVS, QVÆ SVB MODO, vel conditione, vel certo tempore conficiuntur.

TITVLVS LV.

Donatio sub modo ita fit: Dono tibi fundum illum, vt me alas. l. 1. Donatio sub conditione ita: Dono tibi fundum illum, si à patre emancipatus fuero, l. 3. Hæc contrahit: condictio sufficit. Donatio autem ex certo tempore ita fit: Dono tibi fundum illum ex nulis, eáque lege, vt proprietas eius fundi ad me redeat post quinquennium, vel vt redeat ad L. Titium, vt l. 3. si vt redeat ad L. Titium: tibi dono ad tempus, l. Titii ex tempore: ideoque finito tempore quinquennij, licet Titio, vxori, & filiis inter, qui sibi relicti stipulatus non est, non competat actio: datur tamen vtilis ex Constitutione Diuorum Fratrum eadem facilitate, qua donatori competeret, pactâ præscripta verba, vel conditio ab eo data. d. l. 1. & arg. l. penult. T. ad exhib. Regi in hac materia. Ex certo tempore, sic accipe, vel ad certum tempus: & subaudi, aut ex incerto tempore, vel ad incertum tempus: cuiusmodi est post mortem donatoris proprietas redeat ad donatorem. l. 2. h. t. l. Stela. Ex mort. caudon. Conditiones faciliores, leges donationibus imponentur à donatore sibi, & à donatario recipiantur, si placeant: vel rogentur, si difficiliores. l. 15. §. 2. penult. & imponantur initio perficiendæ donationi: non post perfectam donationem, nec quidquam actione donatarij petitio impositis recipere, vel rogare. l. 4. At initio si donationi dicta sit lex, & impositus modus aliquis, & receptus à donatario, ex non implete donatori competit condictio ob rem dati. l. 3. & 8. C. de cond. ob caus. l. vlt. tit. seq. vel præscripta verba. l. 3. & 11. T. tit. prox. non vindicatio rei donatæ, nisi in casu l. 1. adnotatum singulari, præter casum alimentorum, quem & singulariter, & specialem esse satis demonstrant res inculcata ita verba, in hoc casu. Denique singulares sunt species l. 1. & 3. CYLAC.

Si donatarius non præstat alimenta donatori, quæ ex pacto præstare tenetur, donatio renocatur, & potest donator rem suam vindicare. BALD. Vel sic: *Donatum, vt alimenta præstentur, non solum potest condici si non præstentur: sed etiam rei vindicatione agi.* SALYC.

1. *Imp.* VALERIANVS, & GALLIENVS AA. & CC. *Gemino.*

SI doceas (vt affirmas) nepti tuæ ea lege esse donatum à te, vt certa tibi alimenta præberet: vindicationem etiam in hoc casu[a] vtilem, eo quòd legi illa obtemperare noluerit, impetrare poteS: id est actionem, qua dominium[b] pristinum tibi restituatur. Nam non solùm condictio[c] quidem tibi in hoc casu. i. in personam *actio* locum præcedit: verum etiam vindicationé quoque diui principes in hoc casu dandam esse sanxerunt †. PP. VI. * Kalend. Decemb. Tusco, & Basso Coss.

Si donatur alicui ad vitam suam: post mortem eius res redit ad donatorem. BALD. Vel sic: *Donatio potest fieri ad tempus certum, vel incertum.* SALYC.

11. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Zenoni.*

SI rerum † suarum[d] proprietatem dono dedisti, ita vt post mortem eius, qui accepit, ad te rediret, donatio valet: cùm etiam ad tempus certum, vel incertum[e] ea fieri posse, lege scilicet, quæ ei imposita est, conferuanda[f]. PP. V. Idus Mart. Maximo II. & Aquilino Coss.

Lex singularis. Ex pacto celebratio inter donatorem, & donatarium, acquiritur vtile alio sequenti secundo donatario, sine aliqua cessione. BALD. Vel sic: *Speciale est, vt in contractu donationis alteri per alterum quæratur actio.*

111. *Idem* AA. & CC. *Marcello.*

QVoties donatio ita conficitur ‖, vt post tempus, id, quod donatum est, alij[h] restituatur: veteris iuris auctoritate rescripturum est, si is, in quem liberalitatis compendium conferebatur[i], stipulatus[k] non sit: placiti fide non impleta ei, qui liberalitatis auctor fuit, vel heredibus eius condictitiæ actionis[l] perfectionem competere. Sed cùm postea benigna iuris interpretatione diui principes ei, qui stipulatus non sit, vtilem † actionem β iuxta donatoris voluntatem competere admiserint ¶; actio, quæ sorori * tuæ, si in rebus humanis ageret, competeret: tibi secundum dabitur. PP. XI. Kalend. Octobr. ipsis IV. & III. AA. Coss.

Pollicitatio donatio est perfecta, forma substantialis ipsius non potest mutari voluntate eorum. BALD. Vel sic: *Perfecta donatio conditionem non capit inuito donatario.* SALYC.

480/C.IV.K.5-4, 2289-2290
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

PErfecta.] CARVS. Pater tuus dedit mihi praedium: post elapsa multis temporibus voluit pater apponere conditionem, quae conditione, vel in dando, vel in faciendo: an sit standum, quaeritur. Et dicitur quòd non. VIVIAN.

¶ *Non capit.* Sed cùm sit perfecta, stipulatione, vel pacto etiam ante traditionem: vt *Iulian. de donat.* §. *perficiuntur.* Donec pendet in traditione poterit conditio apponi: vt *l. de pact. inter empt. & vend. Lenitor* 1 Reip. &c, voluerit donator is, cui alienat, & nisi liberè [c], vt conueneratur, tradat, nec [d] tradidisse videtur: vnde adhuc tenetur. Vel dic perficiuntur eft completa: quod eft poft traditionem: & facit *l. 36. §. 1. & ff. de pact. l. 3. & ff. de publ. Lex in dec.*

[b] *Fratri.* in filios fratris sui.

SI quid.] CARVS. Donauit mulier filiis suis praedia, si intra biennium patri suo emancipatos eorum etiam emancipauit: sed decessit intra biennium: & ita filia sui iuris mortis patris effecta est: vult mater reuocare praedium quasi conditione non existente: an possit, quaeritur? Et dicitur quòd non: quia non refert quomodo sui iuris fit effecta, vel emancipatione, vel morte: & hoc ad similitudinem legati ita relicti, vnde si filius praedium possidet, non reuocabitur: si non, vindicabit.

¶ *Idem hodie* id eft hanc rem donatam: non tenuit: id eft non poffeffa adhuc. Vel die, hoc: id eft haec conditio non tenuit: id eft non fuit impleta, vt voluit mater dicebat.

[d] ¶ *Marito.* eodémque patre. ACCVRS.

[c] ¶ *Legari, vt ff. quando dies legat. l. fi cui.* Idem in contractu cafu: vt *ff. ad Trebell. Lmalfor.* ¶ *in princ.* ¶ Et fic non nihil intereffe quid ex aequipollentibus [e] fiat: vt & *l. de cond. inffit. & mater. & ff. man. l. fin. Sed aeq. contra. ff. de leg. 1. f. Etiam pater. §. hereditatem.*

DE REVOCANdis donationibus.

Licèt fint perfecta donationes tamen quandoque reuocantur, vt & iuftic. con. §. fciendum. & *ibid de hoc dicit.*

[f] *Non ingratitudo fit causa fufficiens reuocandi legitimum ad legitimum, vt. de Romanis fupra 224.*

ET *ff. perfecta.*] CARVS. Dedi libertae quoddam praedium, recepitque mihi ingratus [f] in seruitute possim praedium quaeritur? Et dicitur quòd fic. Idem si dedi sibi pecuniam: & ex ea fundum comparauit. caeterùm si dum ego vixi, reuocari, reuocabitur: alias heres meus reuocare non posset.

¶ *Esf perfecta*, id eft quantum impleta.

¶ *Renuncada eft.* quia adhuc dicet *ff. eod. l. ait. fabi.* AGERAS.

[b] ¶ *Comparata fuit.* Nota speciale in patrono, & libero, vt res [b] ex pecunia donata empta reuocetur: *& ff. de donat. inter virum. & vxorem. l. idem hic fecus. §. f. & extrà de vsufr. l. cùm ita. Ang. contra. ff. de fur. l. qui vas. in f. fol.* vt no. *ff. de pet. her. l. fi & rem.*

[c] ¶ *Negligens.* ¶ Nota hic in his speciale [b] filiam negligentiam patris: *& ff. de cuftu. tut. l. tutori. & ff. de offic. preff. l. decret.* & fic eft dicit *T. de lib. rem. l. fide.* Sed ibi agitur de liberare reuocanda: hic de re pecuniaria. In aliis autem donationibus certe cauta funt [c] *eod. l. fin.*

[d] ¶ *Pertinebunt.* vt hic, & [c] *eod. l. fin.* fic & *T. de inoffic. teftam. l. nouiffimè.*

SI *quod.*] CARVS. Mulier dedit praedium nepti fuae: & inde confectum fuit inftrumentum: scripsit mulier inftrumentum, & cancellauit: & poft hoc voluit praedium reuocare: an poffit, quaeritur? Dicitur quòd non. VIVIAN.

[e] ¶ *Emtum.* mancipium, & inquiunt patri.

[f] ¶ *Reuocari.* facit *T. eod. l. fi. in princip. & de trans. l. quamuis.*

PFeffionem.] CARVS. Si mater in filios fuos emancipatos confulit donationē aliquarum poffeffionum illarum donationem, & para eft, mater fola peremtoria non poteft reuocare.

[g] ¶ *Non potuit.* facit *T. de donat. inter virum. & vxorem. l. fi confultus.*

*Concurr. fupra eod. l. fin. in fine. & fignificans. de reftitut. * imputare.*

Ius reftitut. in manuscript.

† *Concord. cap. ad nostr. de restit.*

Cuiacius.

Donatio perfecta multiplicitur, ſupplicium, & periurium, & perdit: non tamen reuocatur.

[a] *Donationi quae, cùm res donata traditur, conditio adiici poteft: vnicum tamen donatoris.*

Liberam, legendi eft hoc loco. Donatorem cogi poffunt tam à fi poſſit donatum liberè: hoc eft vbi vltr cùm, aut conditionis adimitur.

[b] ¶ *Fratri.* in filios fratris sui.

Videbitur videtur, qui fub conditione tradit, quod poteſt tradere debuit.

Cuiacius.

*Concurr. fupra eod. l. fin. in fine. & fignificans. de reftitut. * imputare.*

Reuocandis in loco ab aequipollentibus in princ. & ff. 2.

qui.

Non ingratitudo fit causa fufficiens reuocandi legitimum ad legitimum, vt. de Romanis fupra 224.

Ius ex pecunia donata acceptae, empta à liberto, propter eius ingratitudinem reuocatur.

Donatio fola vel negligentia interdum reuocatur.

*Concurr. fupra eod. l. fin. in fine. & fignificans. de reftitut. * imputare.*

Similr 22. §. 1. cap. f. com. in fin.

DE REVOCANDIS DONATIONIBVS.

TITVLVS LVI.

In h. 2. proponitur alia ingrati, cuius reſpectu inſtituere eſt hic reuocare de donationibus re ſuiſſet adhuc ingrati per quam beneficium emancipationis reſtituitur. de qua adhuc eſt paulò prius citat. de ing. lib. adiungeretur alia alia ingrati, per quam iure perfecta donatio reſtituitur: & reſcinditur ex certa tantùm ingratitudinis cauſa indicì appoſitâ. I. perinde. & vlc. *Superiori tit. una cauſa propoſita eſt, conditione non impleta, qua etiam inculcatur. l. vlt. huius tituli, & quam donatori competit conditio ob res datis, re non ſecuta.* Hoc tit. *proponitur alia, nempe ingratitudinis, ob quam donatori datur actio ingrati perſonalis. l. 7. & perpetua. l. 1. quo tamen haredi, & in heredem non datur. l. 1. §. vlt. quia magis vindicta perſecutionem habet. & in l. 7. vindicationis: id eſt, vindicta. Et datur contra donatarios: non tamen maiori propudioſa, vel ſimum subeunt. l. 7. nifi ex grauiſſima & enormiſſima cauſa ingratitudinis, antea in Nou. de ingrat. Et per eam reuocatur, qua habet ingratum, non qua alienauit, l. 7. Potrò huic cauſa additur etiam alia in Lit. Si vrbi, qui donauit omnia bona, vel nuptiis bonorum, poſtea adoptauerit liberi, de qua* OBERTVS. CVIAC.

Liberum ingratum fecit res donata: ſed ſi ſine gratiae, donec vixit ingratitudo heredem mihi manet. BALD. Vel ſic: *Donatio facta in libertum, ex lege ingratitudine reuocatur per patronum: ſed non per eius heredem.* SALYC.

1. *Imp.* PHILIPPVS A. *Cuſtoniae* [a].

SI perfectis [b] donationibus in poſſeſſionem inductus libertus, quàcunque tempore ea, quae ſibi donata ſunt, pleno iure, vt dominus poſſederit: tamen ſi ingratus ſit, omnis donatio mutata patronorū voluntate † reuocanda eſt [c]. Quod obſtrualitium & circa ea, quae libertorum nomine: pecunia tamen patronorum, & beneficio comparata ſunt [d]. Nam qui obſequia ſuis liberalitatem patronorum prouocauerunt, non ſunt digni, quò * eam retinent, cùm contrariae obſequia negligere [e]: cùm magis in eos collata liberalitas ad obſequium eos inclinare deberet, quàm ad inſolentiam erigere.

Hoc tamen ius ſtabit inter ipſos tantùm, qui libertatem dederint: caeterùm neque filij eorum, neque ſucceſſores ad hoc beneficium pertinebunt [f]. Neque enim fas eſt † vllo modo inquietari * donationes, quas is, qui donauerat, in diem vitae ſuae non retractauit. Dat. XV. Kalend. Iulij, Æmiliano, & Aquilino Coss.

Licèt inſtrumenta ſint combuſta: tamen donatio remanet firma. BALD. Vel ſic: *Ex poenitentia demoliſtrata facta, vel verba, non reuocatur perfecta donatio. h. d. cum ſequente. ſecundum* SALYC.

11. *Imp.* PROBVS A. *Veſtil.*

SI apud prouinciae praeſidem ſuiam [g] filiae tuae quaſi poenitentia ductam ſubtracta inſtrumenta donationem igne exuſſiſſe confiteeri: vereri te non oportet ne id, quod iure vires acceperat, ex poſtfacto poſſit in dubium reuocari [h]. PP. III. Non. Maij Sirmij. Probo A. & Paulino Coss.

Donator rem donatam, & traditam vni, non poteſt donare alteri. BALD. Vel ſic: *Sola poenitentia donationem non reuocat. h. d. ſecundum* BART.

III. *Impp.* CARINVS, & NVMERIANVS AA. *Iuuenario, & Veſtitio* [i].

† *Fiſci.*

POſſeſſionem, quam in vos emancipatos per donationem mater contulit, ex poenitentia ſola aliena te non potuit * [k]. PP. II. Id. Ianuar. Carino II. & Numeriano AA. Coss.

Ad reuocandum factum proprium non admittitur propria fraudis allegatio. h. d. Vel ſic: *Licèt alias factum in fraudem reuocetur: tamen ad poenitentiam reuocari non admittitur allegans turpitudinem ſuam.* BALD. Vel ſic: *Non licet donatori allegare turpitudinem ſuam ad reuocandam donationem.* SALYCETVS.

480/C.IV.K.5-4, 2291-2292
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

CAVE. Vult quis reuocare quod dedit, eo pretexta, quòd dicit in fraudem creditorum donasse? an in iudicium, quæritur? Et dicitur quòd non.

a ¶ *Intelligi.* vnde non[a] audiris turpitudinem tuam allegando vt & *L. de transact. L. transactione facta, & de rem. hic, qua in fraud. cred. L. filio.*

SI donationem.] CAVE. Si donatio rata fuit: talis donatio authoritate rescripti imperialis non potest retractari.

b ¶ *Non oportet* nam rescripta nō dantur, & data non valent: rescripta, quæ ius alterius tollit vt & *L. de rei vind. Lucius. & de rescin. vend. L. de contractu. & de donat. inter vxor. Lecta in. & de emanc. Luce anno.*

VIR.] CAVE. Mulier donationē in filiā factā vult reuocare eo pretexto, quòd dicat matrimonium, vel alios liberos præfentes non fuisse tempore donationis: an sit audienda, quæritur? Et dicitur quòd non.

§ Venditiones absentis liberæ. nec enim vendere quis regulariter cogitur.

c ¶ *Liberum.* sic b & T. *de ac & oblig. L. licet. & T. de donat. L. si quis ex pretio. §. fin.*

* *Mariti.* sic * & T. *de pactis, L. vxlemnes.* Sed contrā est in Lombardia, *qualiter mulieribus alij pro. L. ex. & fin.*

HYSPALIS.] CAVE. Mulier vult reuocare quod dedit filio suo: quia eximit sibi ingratus: an possit, quæritur? & distinguitur: aut exhæredauit ad secundum matrimonium, aut non. Si contulit, non reuocabitur: si non contulit, reuocabitur. Si verò mater secundò non nupserit: sed aliàs meretricando sordidam vitam duxit: indistinctè non reuocabitur.

d Ingratitudo erga parentes, inspectatis speciebus eius.

d ¶ *Impietatis.* d id est ingratitudinis.

f ¶ *Et dic.* facit T. *ad exhiben. Lucius ignorabit.*

g ¶ *Additamento.* scilicet in factum, vel conditionem ex lege, vel e fine causa, cum causa redierit ad non causam. Hæc quidem actio adeò est personalis f id est non datur heredi, vel in heredem: dicas & rei vindicatio est personalis eo respectu quia & ipsa nō datur heredi, vt heredi, vel in heredem: vt subiicit. & *ff. ad exhib. Ide en. & fin.* Prædictæ autem actiones dantur ad reuocandam donationem. Item rei vindicatio vilis: vt *hic. & ff. de donationib. causa mortis. L. si filiusfamilias. §. & L. si mortis. §. & quis mortis.*

ACTIO.

a ¶ *Vindicationis.* id est vindictæ, siue vltionis: atque ita familia est actio iniuriarum, & de moribus actio, huic affinis. Vide scripta *lib. 4. act. fol. 19. & ad L. 3. T. de conditt. ob causam dat. & ad tit. ex delictis defunct. & quanti hæ. essent.* CYIAC.

b ¶ *Effectum.* si hæc personalis habet effectum vindicationis: ergo videtur dari in extraneum possessorem: quod non placet: sed in hoc, vt non sit transitoria, habet eius effectum: & facit T. *ad L. si in fun. & §. ad. L. si in fu.*

i ¶ *De cæteris.* scilicet mulieribus.

k ¶ *Turpitudo.* id est meretricio more viuere.

l ¶ *Vsilemne.* nec enim utpilius calliatur debet habere lumen: vt *in auth. de nuptiis. & ea, quæ pa. §. fin. collat. iij & ff. de donat. inter vxorem, & vxorem. L. ij. §. j.* Sed quid si post secundum matrimonium donet? Resp. nihil hîc dicitur: nisi de ea donatione, quam prius fecit, & potest dici idem. Sed authent. etiā secundò contrahenti mulieri tribus caliis permittit reuocare, *quæ sequitur, quod mater, &c.*

Quod mater.] CAVE. Lex Codicis dicit, quòd si mater elocauit ad secundas nuptias, vel si aliàs meretrix, donationem reuocare non potest: authen. corrigie, dicit, quòd potest reuocare in tribus casibus, si vitæ eius fuerit insidiatus, si eā verberauerit, si eam seculeris, ratione cuius accusationis omnia bona sua poterunt publicari. in ¶ *Quod mater. Simitur ut. cor. de nupt. col. iij. §. mater vero.*

e Eadem omnino gl. extat in *Summa de nupt. tit. 11. §. 3. in verbo, nisi forte*, qui vide.

¶ Sed * an idem in patre secundum acquisitas contingeret? *Resp.* non: nam quia non inuenitur mutatum: arg. *T. de inoff. L. fœminæ.* non quia non sit facile per secundum vxorem animum matrimonii: sicut vnus per vitam: vt *in eo, quibus.*

SI vixerit.] CAVE. Si patronus curens liberis, libertis suis donauit omnia bona sua, vel partem honestam fratribus: postea patronus suscepit liberos: nonquid donatio illa in fauorem reuocatur? Resp. quòd sic.

f Donationes inofficiosæ quarum reuocatur, *l. gl. & quod dictum Scipio. Nigid. de transact. &. in verbo, in causa.*

a ¶ Quicquid. Item videtur honesta fabbidium tantum: vt *T. de inoffic. donat. L. si rotat.* quæ est ofera. Solue. hic speciale est, cùm liberis est donatum: secus si cuilibet alij. Vel verius ibi quòd alijs filijs donauerat; quibus non tamen debet auferri: hic cùm extraneo. Nam idem dicam, si cuilibet extraneo donabericiam, non est verisimile alienas successiones sibi antepotuerit. *T. de fideicommiss. L. eam acutissimi.*

ADDITIO. Hanc legem limita non procedere in donatione remuneratoria: hoc est antideratis, quæ nō reuocatur ex superuenientia

g Scribendum *imp. Constantius ad Cryptium prof. vrbi.* Sic enim est in *Cod. Theod. lib. 3. tit. 8. & l. 8. tit. 12.* vbi hæc lex tempus est. *Cuiac.*

r Dispositio huius legis nō tantum habet locū in donatione facta liberis sed etiā facta cuilibet extraneo, quā secundū communem opinionem esse ut facta liberis. Cuiac.

a ¶ *Rem.*

480/C.IV.K.5-4, 2293-2294

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Reuertatur.* ipso * iure: & sic vindicatio, vel condictet possessionem retinet. ACCVRS.

Conjuncti.] CAEPOLLA. Si pater in filium emancipatū, nepotem, pronepotem, &c. donationē fecerit: eam reuocare non poterit: nisi apparent eos esse ingratos aliquo genere ingratitudinis, quæ seq. l. pœn. declaratur.

b ¶ *Donationes.* facit ad hæc *Leod. l. fi apud. & l. de donat. l. fin.* ACCVRS.

Remittatur.] CAEPOLLA. Donatio legitimè facta, nisi in quibusdam casibus, qui in litera concinentur, non reuocatur: hoc in primis. Si verò donator in vita sua non reuocauit donationem, hæres eam reuocare non potest.

c ¶ *Lege consultus.* id est legitimè.

d ¶ *Imminutur.* hoc fallit in casu[1], vt etiam ex ingratitudine non reuocetur quando fit filiæ captæ[2] à latronibus dat pro patrocinio: vt *ff. de lib. posth. §. fi.* Vel ibi est ob causam donatio, quæ non reuocatur.

e ¶ *Aliorum.* quæ * considerantur ex tribus: vt *tribus de iniur. §. atrox.*

f ¶ *Inferas.* vulnerando. ACCVRS.

g ¶ *Sine.* licitum modestè Gl. l. 2. *de rendemptione, vers. si vero.* negat donatarium engi altre donatorem, nisi eam *donat.* id est, non videretur illæ similis alicuius indigentiæ.

i ¶ *Periculum.* pœnendo eis insidias.

k ¶ *Velueris.* & ergo quisque sunt.

l ¶ Scil quid si donator iniqua fuerit? vt *Gl. in Capitulum in l. 3. ff. vers. augeri.* Bartolus in *l. libertis ad verbum.*

m ¶ *Inficiando.* vt & T. *in l. 3. in fin. & Lin. in fin. de confess. testamen. in Lumbricale. & ff. ad Syllanianum. l. 3. §. fin. & l. de testat. mil. l. qui à patre.* ¶ Et hic sunt arguenda quòd fraudum g non est accusabilis filio propter felonia patris: sed quæ tacitus tacitè h remissa felonia patri videtur. ADDITIO. Tu dicas de hoc vt per Bart. *in l. 3. ff. de iniur. & resi.*

renertatur * in eiusdem donatoris arbitrio, ac ditione manifestum. Dat. V. Kalend. Aprii. Arbitione & Lolliano Coss.

Donationes non reuocantur propter ingratitudinem, nisi ex causis ingratitudinis lege contentis, & enumeratis. BALD. Vel sic: *Donatio in liberos sui iuris collata non reuocatur, nisi ingratitudinis causa.* SALYC.

12. *Imp.* THEODOS. & VALENT. AA. *ad Senatum. post alia.*

Donationes [b] circa filium, filiámve nepotē, neptémve, vel pronepotem, proneptémve emancipatos celebratas, pater, vel auus, vel prosauus reuocare non poterit, nisi edoctis manifestissimis causis, quibus eam personam, in quam collata donatio est, contra ipsam venire pietatem, & ex causis, quæ legibus continentur, fuisse constabit ingratam. Dat. V. Id. Nouembris, Rauennæ, Theodosio XIII. & Valentiniano III. AA. Coss.

Certa sunt causæ, ex quibus parentes donata reuocare: & debent in iudicio probari delictis argumentis: & quod donator non reuocat, sed sub filiorum parentúmque, heres eius reuocare non potest. BALD. Vel sic: *Donatio reuocatur ex quinque causis in hac lege inferris. & non reuocata per defunctum non potest reuocari per heredem. l. fi. secundum* SALYC. *hæc lex singularis, cui non est similis in declaratione contentum. concordat capud fin. extrà de donat.*

1. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Iuliano P. P.*

Generaliter sancimus, omnes donationes lege confectas [c], firmas, illibatásque manere, si non donationis acceptor ingratus circa donatorem inueniatur [d], ita vt iniurias atroces [e] in eum effundat, vel manus impias inferat [f], vel iactura molem ex insidiis suis ingerat, quæ non leuem sensum substantiæ donatoris imponat [h], vel vitæ periculum [i] aliquod ei intulerit, vel quasdam conuentiones, siue in scriptis donationi impositas, siue sine scriptis habitas, quas donationis acceptor spopondit, minimè implere voluerit [k]. Ex his enim tantummodò causis, si foerint in iudicium dilucidis argumētis cognitionaliter approbatæ, etiam donationes in eos factas euerti concedimus: ne fit cuiquam licentia, & alienas res capere, & frugalitatem † irridere [l] donatoris, & ipsum iterum donatorem, fusíque res perdere, & præfatis malis ab ingrato donationis acceptore affici. Hoc tamen vsque ad primas personas tantummodò stare effemus, nulla licentia cōcedenda donatoris successoribus huiusmodi querimoniarum primordium instituere [m]. Etenim si ipse, qui hoc passus est, tacuerit: filiórum eius maneat semper: & non à posteritate eius sufciati cōcedatur, vel aduersus eum, qui ingratus esse dicitur, vel aduersus eius successores. Dat. XV. Kal. April. Lampadio, & Orelle VV. CC. Coss.

DE DONATIONIBVS CAVSA MORTIS.

TITVLVS LVII.

Sponsiones, vti alii sunt de donatione inter viuos, qua si iure perfecta sit, panitentia nullo modo reuocari potest, l. 2. 3. & T. tit. proxim. *Hic vtrum de donatione causa mortis, quæ pœnitentia reuocari potest*, l. qui mortis causa ff. cod. *Item donatio ob ingratum*, l. 3. §. 2. l. fi. *præcipium ff. de cond. caus. dat. & donatio propter nuptias*, l. 1. & 2. *de pact. Reuocatur etiam donatio causa mortis per fideicommissum*, l. 1. *& finito periculo, cuius mortis causa facta donatio est, & mortis donatoris, qua modo vtro donatore contingat*, l. non omnis. *ff. de reb. cred. Et mortem datis vltimi fideiactio, qua conficitur in casum mortis donatoris, nec aliis perfecta esse intelligitur, quàm ea contigerit. Inficiatione non ego: sed distinctius quisque exponam vtrum voluerit*, l. 4. *cùm tamen donatio inter viuos, quibus casibus non reuocari consuetudinem, scripsi eorumque fit à donatore fabscripsit, nec requisiit vllis verbis*, l. in donationib. 3. *de donat. De Constitut. huius tituli scripsi in eadem Obseruatione.* CVIAC.

Pallium appositum, quod mortuo vna ex domicariis, causa mortis donationis reuertatur ad alterum, valet. l. 6. vel melius: Pallium donatoris expressa, quod vna ex domicariis causa mortis mortuo, res ad alterum reuertatur, valet, & ex ea oriri actio voluit ex testamento. BALD. Vel sic: *In donatione causa mortis possit per fideicommissum substitui. l. 2. d.* BALD. & SALYC.

1. *Imp.* ALEXAND. A. *Dasiano.*

Si donatione [a] cōtinetur, vt altero defuncto, res ad alterum portio eorum, quæ donabantur, pertinere: existente conditione [b], si mortis causa donatio perficeretur [c], fideicommissi actio [d] competit. PP. IV. Kal. Octobr. Maximo II. & Æliano Coss.

vbi clarè & pulchrè distinguit: & post eum Abbas *in cap. fin. extrà de feudis.*

DE DONATIONIBVS CAVSA MORTIS.

De donationibus, quæ fiunt inter viuos, super dictum rē: sequitur vt videamus de his, quæ fiunt causa mortis. ACCVRS.

Si donatrix.] CASTRENSIS. Donatio duobus facta hoc lege, vt si alter prius decederet, portio illius ad alterum perueniret: conditione tacitè inest, superstes portionem illius, qui in fata concessit, petere posse.

a ¶ *Si donatione.* causa mortis facta: vt sic facta ad similitudinē † & si inter viros donatur, idem effet, vt dicetur infra: vt *l. 2. §. 1. de legatis.*

b ¶ *Conditione.* quia & donator potest, & alter donatarius potest decedere. ACCVRS.

c ¶ *Perficiebatur.* id est si donator voluit mortis causa.

d ¶ *Actio ex* testamento, sed fuit factum testamenti, fiue quæcūque vltima voluntas. Actione vtilitate nos. T *communia de legat. 3. §.* ¶ Quæritur an eo casu quo dicit, alterno defuncto, ne inciligatur suo heredibus. Quod videtur: vt T. *de inoffic. & fund. l. generaliter. §. fin.* Sed ibi filius inofficiosa querela vtitur & facit T. *quidā de leg. 1. 3. agrum.* ¶ Item quod dicit fideicommissi, die. 1. quasi fideicommissi. nec enim proprie est fideicommissum donatio facta quasi vt *l. mod. l. fin.* ¶ An ergo absenti poterit fieri donatio causa mortis, vt & fideicommissum, vel legatum, vel an absenti poterit substitui, vel etiam præsenti, qui tamē nō potest stipulari? Et videtur in omnibus quibē fe, per leg. istam: & quia in † omnibus cōmunium legatis, *vt supra eod. § j. & l. fin.* hoc quia non interest eam quo de superiori quis loquatur: vt *ff. de legat. 3. l. milies in prin. & Lenim pater. §. & donationis. & pro hoc ff. de reb. dub. l. penult. §. & expressim ff. de de reprobatis. l. Sticho in fin.* Et extra videtur quòd necessitas † stipulandi donatarius, vel substituti: vt † *l. penu. ff. de legat. 3. l. vt hereditas. & ff. eod. l. ad. quitanto. & donatio simplex nō requiret inter absentes, nisi intercurrat mentio, vel epistolarum *ff de donat. l. 1. & de donat. l. fi donatio.*

Continuatio.

a Donationem mortis causa, & inter viuos adhuc pauca.

b Donatio causa mortis potest adimere ex testamento, si fac in testamento, vel codicillis: & ex his inferemus, vel codicillis, adimere ex dispositione, si inuenerit dispositionē non intercedere, cōtrariam ex lege. *l. si quis argentum. de don. & hanc communem esse tenet.* Gratian. *g. donatio mortis causa. 13. 2. adde Gloss. in l. non quo, vs. si de testam. l. 1. & l. 2. ff. de inofficiosa testam. l. 8. §. de inofficiosa testam. l. 8. §. si quis mortis causa. de don. & Gratian. g. donatio mortis causa. 13. 2.* de conditione etiam sine causa, & in scriptura, & indicia sunt bona fides.

† *alias frugalitatem.*

c Donatio causa mortis non est fideicommissum, sed qual.

d Donatio mortis causa facta absenti, non obstante mortis causa in vim fideicommissi, dicendo quis que vtilis fuerit, licebat, & hanc communem refert Gratian *g. donatio mortis causa. 13. 2.*

e Donationem mortis causa, & legatorum similitudo.

f Donatio causa mortis potest fideicommissi per dispositionem: imo & alter. Gl. in *l. si mater. ff. eod.* Sed quomodo alter Cyprianus dicendo donationē posse substitui per fideicommissum, vtpote per stipulationē per fideicommissum, vel per fideicommissum, videtur Bartolus in *l. 2. n. 4.* aliud conferunt per stipulationem ex posse substitui, & vtrumque donatio est effectus fideicommissi, non legatorum, aliter adde & vide de Gratian *g. donatio mortis causa. 13.* Donatio simplex non requirit, *g. 8.* Donatio simplex an, & quomodo valeat inter absentes, vide Gloss. *in l. de donat. l. fi donatio.*

480/C.IV.K.5-4, 2295-2296
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Pulcher casus. Mater hic ex primo marito habens filium, dotem suam recuperat, & alij habere potest: sed si facit extraneum hanc dotem stipulari animo donandi causa mortis, ea mortua donatio renuncatur vsque ad debitum bonorum subsidium: nisi in residuo patrimonio enumerator debitum bonorum subsidium. BALD. Vel sic: *Matri intestata succedit filia: non tamen potest venire contra pactum initum, quando secundo viro dotem dedit, & de donatione causa mortis detrahitur Falcidia.* SALYC.

11. *Imp.* GORDIANVS A. *Titio.*

INtestata mortua quondam [a] matri tua, neptis tua, quæ ex ea, filióque tuo quæsita est, quidque [b] potest ad eius venire successionem: nec tamen ea post mortem filij tui, ex quo quæsierat filiam, alij nuptui se collocâdo, donem dans prohibeatur, quam velit conditionem eidem dori dicere *. Sed si mortis causa donationem in fratrem suum conferens, in casum mortis suæ eam dotem eundem fratrē suum stipulari passa est: cùm diui Seueri [c] cõstitutione etiã in mortis causa donationibus, si de cætero patrimonio, quantum Falcidia iubet, heres nõ habet, æquissimum sit *: is, qui [d] matri tuæ heres extiterit, eius constitutionis beneficium non prohiberur postulare. PP.X. Kalend. Febr. Gordiano A. & Auiola Coss.

Pro morte non solum sua: sed alterius (puta fratris) potest quis causa mortis donare. BALD. Vel sic: *Etiam ex causa alienæ mortis potest donationes salua donator potest reuocare.* SALYC.

12. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS A.A. & CC. *Nouedi.*

NEc fratris sui mortis causa rectè factam donationem soroti [e] rescindere licet. S. III. Kalend. Ianu. Sirmij, AA. Coss.

Donatio causa mortis æquiparatur legatis, & non [f] requirit insinuationem: tamen requiruntur eadem quæ testes: scilicet, quod inter liberos sufficiunt duo testes: sicut in vltima voluntatibus. BALD. Vel sic: *Donatio causa mortis potest fieri sine insinuatione, causantur se summodum tamen fiat in præsentia quinque testium, vt non sit dissimilis vltimæ voluntati.* SALYC.

13. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Iuliano P.P.*

CVm de mortis causa donatione dubitabatur, & alij quidem inter vltimas voluntates eam posuerunt, & legatis aggregandam esse censuerunt [g]: alij autem inter donationes, quę inter viuos consistunt, eam posuerunt: dubitatæ eorum explosa, sancimus omnes mortis causa donationes, siue iuxta mortem facientis fuerint celebratæ, siue lõgiore cogitatione mortis subsecutæ sunt, actis minimè indigere [h]: neque expectare publicarum personarum præsentiam, & ea, quæ super huiusmodi monumentis solent adhiberi: sed ita res procedat, vt si quinque testibus & præsentibus, vel in scriptis, vel sine literarum suppositione aliquis voluerit mortis causa donationem facere: & sine monumentorum accessione res gesta maneat firmitate vallata, & nullam in ea calumniam accipiat: neque propter hoc, quòd ei gesta non accesserunt, inefficax esse, atque inutilis videatur, & omnes effectus [i] sortiatur, quos vltimæ habent liberalitates: neque ex quacunque parte abdimilis [eis] intelligatur. Dat. Kal. Septembr. Constantinop. Lampadio, & Orest. VV. CC. Coss.

DE INFIRMANDIS pœnis cœlibatus, & orbitatis, & [de] decimariis sublatis.

TITVLVS LVIII.

PRoinde etiam tollí hic titulus referri ad mortis causa donationes, quæ si confirmatur in eam, quam hæc inuia, & Papia irritchat capitæ, tacitæ conditiõi, aut rebum, ex SC. in eadem causa sunt, quæ legata vel relicta esse. I. Senatus. ff. de mort. cau. don. quod congruit omnino cum hoc titulo disponere, qui generaliter constituitur mortis causa donationes legatorum instar obtinere. Et, vt ex Vlp. intelligere licet lib. Reg. tit. 1. §. 19. 21. & Septembre 1. cap. 9 prohibuit lex Iulia, & Papia caelibem quidquam capere ex alicuius testamento, nisi post mortem testatoris intra C. dies matrimonium contraxerit, præterquam ex testamento cognatorum, vt opinor, vsque ad fratrum gradum, ad quem vsque etiam, qui certe se contrahendi matrimonium, ex eadē lege fatali coparatorem habent, & præter ab intestato deferri bon. possit.

Cohæres autem liberis lex valuit eorum, qua filij testamento relinquerentur, non capere plus, quàm semissem, aliorum semisse multerti: cælibem esse & semissem, orbitatis fisco cedere. Mortis est cælibatus, quàm orbitatis pœna: quia matrimonium contrahere in potestate nullius est, liberos suscipere non est in nobis, sed in munificentia prouidentia, & eadem Vlp. auctore in urbe manentis lex definiuit etatem XXV. ann. in fœmina XX. ut qui ea ætate esset sine liberis, cælibum semissi mulcaretur. Vnde cùm Sex. cornus scribat in cælibe, manente eam legem definisse ætatem XXV. ann. qua celebs, cui esset ius capiendi, ann habuit. præsumo fœmina etiam cælebi fuisse præscriptam ætatem XX. ann. Ea enim lex tam fœminæ coniebat, quàm mare cælebs, & orbus, vt & Dio scribit LIV. cum legem grauem parum temperasset mitiorem, & ita effe, ut augmentum præstaret l. Iuuenis scripti, qua hæc parua liberat verum quæ fœmin, de quibus est intelligenda l. si is, qui heres. ff. de vulg. substit. & in vrbe penenda sperius. l. 42. ff. de leg. 2. l. cogi §. hi, qui solidum. ff. ad Trebell. & similib. De his parua præcipiebam Vlp. reabantur quid lib. xix. de cælibe, orbo, & solitario patre, vbi solitarium patrem vocat, qui vnicum, & solum filium habet, quino videlicet ejusgregit, vt Aquilia inquirat, qui solitatis quidem parentes non sustinebat, sed sterili lenocinio, aut certè tanta præmia non habebat, quanta pater plurium liberorum. Mittam hoc ex Iuuenale, Tacito, Panegyrico Maximiano & Constantino dicto, Ambrosio, Tertulliano, qua in hanc rem proferre possem, & Tertulliani vnum tantum locum satis abstrusum explicare conabor, quo ait, senatum Imp. leges Papias excludisse, qua ante liberos susceptos cæbatum, quod Iulia matrimo

---

a Falcidia detrahitur ex mortis causa donatione: vt hic, glos. Ang. dicebamus in l. ad leg. Falcid.

b Falcidia an, & quomodo bonis habeat in mortis causa capiens, vide glos. & hic Bartol. in fine prim. & ff. ad Sillan. Graffam lib. fin. ff. Falcidia n. 8.

¶ adde Guid. Pap. dec. 610.

c Donatio potest fieri pro fisco & aliena manu.

d Donatio mortis causa reuocatur eius morte, cuius causa donatum est, finita est ejus, in l. ff. ad l.

e Donatio mortis causa filium patre permittente potest.

f Donatio mortis causa facta à filio, patre permittente, mortis filius filij confirmatur: vt hic in fin. glos. idē tenet poll Cynus Bart. in l. qui pretia, ff. ad l.

* alij vrr.

a ¶ Quandam. Not. quod dicit, *quandam*.

b ¶ Quandoque. id est quandocunque.

c ¶ Seueri. Post hanc Seueri constitutionem Iustinianus plenius constituit eandem esse effectum legatorum, & donat. causa mortis per omnia, l. ff. §. 1. de mort. caus. donat. l. Marcellus. l. ult. debitor illud. eo tit. Idem post eosdem Iust. in Cod. l. hoc tit. Vide scripta ad rubr. de leg. 1. CYNAC.

d ¶ Prouidum fit. Detrahitur ergo Falcidia de donatione causa mortis: vt & ff. ad leg. Falc. l. 1. in donationibus. Sed contrà ff. ad leg. Falc. l. 3. item si ita. Solut. illud tuetur propter culpam heredis adhibentis mortem. Alij dicunt quòd illud in b mortis causa capiente, ex qua non detrahitur Falcidia secundum hæc quòd non placet: vt dicimus ff. ad leg. Falcid. l. si mortis.

d ¶ Si qui. id est ante mitt, quæ natus, &c. & facit ff. de inoff. don. l. si mater.

NEc.] CAVTE. Mortis causa donatio foret debit nihi fundum, an posit reuocare, quæritur? Et dicitur quòd non.

e ¶ Seueri. fallitur donanti. ¶ Pro fisc' ergo, & pro aliena morte potest donatiue hic, & ff. eod. l. qui pretia. in fin. & l. mortis causa filij. & l. mortis causa cap. mun. & hæc d confirmatur morte eius, cuius causa donatur. ¶ Sed si filius patre permittente donauit, (quod potest e: vt ff. de donat. l. ff filius fam. in fin. & ff. eod. l. cum a. filius.) an vtrisque ? mors exigitur quòd vi-

a Conc. a. hoc vniuersi. in fin. cum glos. super verb. quidam. extr. de inst.

b ¶ Quinque testibus. qui ad minus in qualiter vltima voluntas exigitur: vt l. de codicill. l. fin.

b ¶ Effectus. Schaudi, scriptum est testib. eod. §. 3. nam differt is quibuldam. Primò quia pro donatione causa mortis non datur interdictum quorum legatorum: sed pro legato sic: vt ff. quorum leg. l. 3. §. 1. & §. & quo ex morte, licet littera Pp. hi dicat contra. Item in aliis vt not. resist. eod. §. 3.

c ¶ Liberalitates. id est legata. Vide l. 2. hoc. & ibi not. Ergo donationes causa mortis infra ætatē legatorum: scilicet testimento facto, l. 20. ff. leg. prof. CYNAC.

DE INFIRMANDIS pœnis, &c.

Cohæres autem liberis lex valuit eorum, qua filij testamento relinquerentur, non capere plus, quàm semissem, aliorum semisse multerti: cælibem esse & semissem, orbitatis fisco cedere. Mortis est cælibatus, quàm orbitatis pœna: quia matrimonium contrahere in potestate nullius est, liberos suscipere non est in nobis, sed in munificentia prouidentia, & eadem Vlp. auctore in urbe manentis lex definiuit etatem XXV. ann. in fœmina XX. ut qui ea ætate esset sine liberis, cælibum semissi mulcaretur. Vnde cùm Sex. cornus scribat in cælibe, manente eam legem definisse ætatem XXV. ann. qua celebs, cui esset ius capiendi, ann habuit. præsumo fœmina etiam cælebi fuisse præscriptam ætatem XX. ann. Ea enim lex tam fœminæ coniebat, quàm mare cælebs, & orbus, vt & Dio scribit LIV. cum legem grauem parum temperasset mitiorem, & ita effe, augmentum præstaret l. Iuuenis scripti, qua hæc parua liberat verum quæ fœmin, de quibus est intelligenda l. si is, qui heres. ff. de vulg. substit. & in vrbe penenda sperius. l. 42. ff. de leg. 2. l. cogi §. hi, qui solidum. ff. ad Trebell. & similib. De his parua præcipiebam Vlp. reabantur quid lib. xix. de cælibe, orbo, & solitario patre, vbi solitarium patrem vocat, qui vnicum, & solum filium habet, quino videlicet ejusgregit, vt Aquilia inquirat, qui solitatis quidem parentes non sustinebat, sed sterili lenocinio, aut certè tanta præmia non habebat, quanta pater plurium liberorum. Mittam hoc ex Iuuenale, Tacito, Panegyrico Maximiano & Constantino dicto, Ambrosio, Tertulliano, qua in hanc rem proferre possem, & Tertulliani vnum tantum locum satis abstrusum explicare conabor, quo ait, senatum Imp. leges Papias excludisse, qua ante liberos susceptos cæbatum, quod Iulia matrimo

480/C.IV.K.5-4, 2297-2298
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Codex qui dicatur.

Pro * eodem ponitur codex, & ordine id est qui eorum non habet, nec nouit: sed vnde cognoscit vicinorum? etiam qui filios non habebat: eos olim ob id parentes causa mercis donari. Et ideo hic ponitur ipso ritualis post praedictum.

Qui iure.] CALVS. Olim ei, qui coelibem est coelestem vitam ducebat, & cultior, nec vxorem ducere volebat, dari non poterat: hodie dicit imperator iniusa esse: quia in tales poterit fieri donatio, ac si esset maritus: nec refert an fuerit talis masculus, vel femina.

a ¶ Iure veteri coelibes. De horum poena est tit. 15. in fine. Vlp. CVIAC.

b ¶ Liberorum. Iuhandi ab immunitatibus, &c.

b ¶ Mercatur. nam alia causa esse potest, vt quia non est caput.

c ¶ Orbus. id est orbatus vxore, vel filiis. Acc.

d ¶ Gaudeo. feliciter feminis. & viris.

Item.] CALVS. Olim erat statutum per legem Papiam, vt decima pars eorum, quae relinquebantur vxori à viro, vel contrario, applicaretur fisco, si non esset liberi ex eo matrimonio: hodie non habet locum illa lex: sed solidi capiat aut vir, aut vxor, nisi alia lex prohibeat. ADDITIO. Cuiacius l. 2. in 5. fing. CVIAC.

e ¶ Inter virum. Statuit lex Papia, vt decima esset, quod relinquebatur à viro vxori, & contrà, dummodo fisco, si non essent liberi ex eo matrimonio: quod hic corrigitur.

β ¶ Ex L. Papia decimarum. De quibus est tit. 15. fing. Vlp. CVIAC.

f ¶ Lex alia. puta Falcidia: vel aliàs non sit caput.

g ¶ Amor. passionem est.

DE IVRE LIBERORVM.

Debet de iure, quod habetur in filios iure potestatis manus quod habetur iure successendi à patre: vt in l. 1. vel in matre, vt in l. 2.

Nemo.] CALVS. Olim si patet nobilibus succedere filio mancipato, oportebat quòd hoc à principe impetrare: hodie succedit & hoc non impetrato potest patet successere.

γ ¶ Item. Inpp. non dicunt se tantum, aut quatuor liberorū dare: aliquin superuacua esset sequens ludio. confirm. l. 2. J. Itaque hic coniugibus tm liberorū dare: etiamsi liberos non habeant feliciter vt inter eos sit testamenti factio. Vide scripta ad l. vlt. fing. Vlp. CVIAC.

h ¶ Tm liberorum. feliciter vxoris habeat in testatre. Vel melius, vt eis emancipatis succedat: quemadmodum hoc iam eis concessum est. Primum est Inst. de pat. pot. §. vna autem. Secundum Inst. de leg. ag. succ. §. fin. & facit §. de thesaur. l. 3. ib. & in auth. vt filius, de exhered. §. sanciuimus. col. vlt. & §. ad maiorē. l. 3. & l. auth. ita l. vltim. infinitis. ACCVRS.

† Legem Papiam, & Poppaeam intelligit: quia magnae rerum similitudines.

† Solandi conditiones generaliter concessa, tm liberorum est coniugum sine liberis tantum pro bona pignorū hereditatis alterius conditione: non restat definire. Isidorus, prout hactenus dixi vlp. fing. vel. de filiis superstitibus. † al. Varani, al. Parani.

DE IVRE LIBERORVM.

TITVLVS LIX.

Quàm apte cohaerent hic titulus superiori, vt ex apparet, quòd l. 2. si pendente l. vlt. hic. superiora, vel proxime inscriptiones, & subscriptiones, & quod ex lege Papia, de qua in d. l. vlt. olim vir, & vxor inter se solidum capere poterant: si vnum filium superstitem habebant, vel si eum paberem amisissent: quoniam sera erat eorum reluctatio ad subscriptionem, & contra, quia Vlp. enumerat tit. 16. Item solidum inter se capere poterant, qui nuper habuerunt, nuper amisissent liberos, si solutis prioribus tm liberorum à principe impetrassent vt solidum liberorum, quae sufficiunt decimandi capacitati ipsis, & hos imperatoris etiam habet matrimonia tm succedendi filio ab intestato ex SC. Tertylliano, l. 7. Cod. Theod. de leg. hered. l. 8. Cod. Theod. de bon. proscr. l. 9. Cod. Theod. de infirm. his, quae lib. tyr. & Nou. Valentiniani de test. Ad l. 1. tm liberorum concedit vltro, & generaliter omnibus etiam non potentibus, vt solidi capaces sint coniuges inter se, & l. 2. vt matres succedant filio ex S.C. Tertylliano. CVIAC.

Olim quando pater emancipabat filium, imperabat à principe tm liberorum, hodie non est necesse: quia remanet ei

Olim viri coelibes, vel mulieres, viduae orbatae, capere non poterant ex mortis causa donationes: hodie sic. SALVC.

1. *Impp.* CONSTANTIVS. CONSTANS. & CONSTANS AAA. *ad populum.*

VT iure veteri coelibes a habebātur, imminentibus legum † terroribus liberentur *: atque ita viuant, ac si numero maritorum matrimonij fordere fulciuntur: atque omnibus aequa cōditio capessendi, quod quisque mereatur b. Nec verò quisquā orbus c habeatur, & proposita huic nomini damna non nocent. Quam rem & circa foeminas existimamus, earūmque coelicibus imposita iuris imperia, velut quaedam inga, soluimus promiscuè omnibus d. Dat. Kal. Aprill. Romę, Constantio II. & Constante AA. Coss.

Ista lex declarat primam: quia declarat statuit legis Papia. & l. d. Olim erat, quod vir relinquebat vxori liberos non habenti, decima debebatur fisco, & reuocā quod hodie per hanc legem corrigitur. SALVC.

11. *Impp.* HONOR. & THEOD. AA. *Isdoro p. v.*

INter virum e, & vxorem ratione cessare ex lege Papia † decimarum β: & quamuis non intercedant liberi, ex suis quoque eos solidum capere testamentis (nisi forte lex alia f imminuerit derelicta) decernimus. Tantùm igitur posthac maritus, vel vxor sibi inuicem derelinquant, quantum superstitis amor g exegerit. Dat. PP. Non. Septembr. Varana * Cos.

Iulianum. concordat *Inst. ad Tertyllianum. §. sed nec constitutionem.* ACCVRS.

Isdoro p. v.

IGnoscit, & THEOD. AA. *Isdoro p. v.*

IEMO † poterit à nobis tm liberorum † petat: quod simul hac lege omnibus concedimus. Dat. PP. Nonis Septembr. Varana Cos.

† pars l. vlt. §. fin. quia idem dici, & Cuiac.

Mater succedit filio per Tertyllianum. BALD. Vel fic: *Mater filio succedit, licet quatuor non peperit.* SALVC.

11. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Menna p. p.*

ILlam iniuriam i, quae contra matrem defuncti, vel defunctae praeteritis fiebat temporibus, pro iustitiae ratione amputamus: & legitima iura, quae ex Tertylliano Senatusconsulto ei praestantur, omnimodò ea habere sancimus: licèt tres liberos ingenuos, vel libertina quatuor minimè peperit. Dat. Kal. Iun. Constantinop. *ipso* A. II. Cos.

DE

480/C.IV.K.5-4, 2299-2300
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE HIS, QVI ACCVSARE NON POSSVNT.

CODICIS D. IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS ex repetita prælectione

LIBER NONVS.

DE HIS, QVI ACCVSARE NON POSSVNT†.

TITVLVS I.

POST *similes* adfines *dantur criminales, quæ propriè accusationes dicuntur. Vt Vnò Lib.VII.ff. & Digestorum XXXVIII. prius ego de his, qui retrahuntur, facere non possunt: quam de testamento officiosi hoc libro primò ago: de his, qui accusare non possunt, deinde de accusationibus: qui non est quidem ille ordo docendi, secundum quem prius de re, quàm de eius causa tractari oportet: sed est ordo ostendendi de iure, & in foro servandorum iudiciorum, vt prius quæratur de persona, quàm de regula, & solemnitatibus iuris. l. a. ff. qui testa. fac. poss. l. qui dum. ff. de vsu. cod. Et hic verò in hoc tit. ostenditur accusare non posse: primùm qui in rerum sunt, quia neque alium quempiam, nisi suum, vel suorum iniuriam persequantur, neque accusationem suam ne criminis cum relatione neque retinuntur ipsi, neque exercent, & pœna subeuntur accusationem sub accusare possunt. Item alio quidem pupillo, vel adolescente nomine nemini accusare licet: sed suo tantùm de proprio, & communi. Item accusare eum non possunt, qui non edicto libellum inscriptionis, quod est accusatori permittendum exhibuit, vt ipsius libelli, vt quo scripturam recitet, periculum sumat, & antilimatione. Item qui post inscriptionem non satisfecit se persequuturum in crimine vsque ad sententiam. Inscriptionem, & delationem accusatoriæ, & litis contestationis, & vocationis in ius esse priorem. Mulierem quoque, & militem accusare non posse: nisi suam, suorumve iniuriam persequantur: quo casu mulier ex SC. non sine inscriptione admittitur præter paucissimum, commissa iniquæ natura, pietatis non nisi cum inscriptione. Item qui ab accusatione destitit, & aliam ferè quamcunque infamem accusare non posse, nisi sui, suorumve iniuriam vel si suum iniuriæ vel suspectum. Item qui duos reos delatos habet, vtrosque deserere, & accusare vel non, nisi propria iniuria causa. Frater à fratre grauiori crimine accusari non potest, nisi aliter vltra fortis dicatur iniustus.* CVIAC.

Quando duo crimina intentantur, quorum vnis est præiudiciale ad aliud, super grauiori procedatur. BART. Vel fic: *Super maiori causa prius est procedendum, quàm super minori: & sententia absolutoria lata in maiori, non præiudicat in minori: sicut in condemnatoria. h. d.* Vel fic: *Si accusatio fœtida est mater, quam prima, & præiudicialis: prius debet procedi in secunda, & prius defuncti secunda, quàm prima: & absolutoria lata super secunda poterit procedi in prima: licèt condemnatoria lata in secunda, est ex ipso impedimentum super prima sententiam.* BALD.

1. *Imp.* SEVERVS *& ANTONINVS AA. Optimæ.*

REVS * † est, vt criminib. quæ tibi, vt grauiora [b] ab aduersario tuo obiiciuntur *, cæ-

dis, atque vulneri, respondeas [a]: & tunc ex eventu [d] causæ iudex æstimabit an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi [e] prior inscriptionem [f] depositi. ff. Pr. Id. Mart. Tertullo, & Clemente Coss.

Tutor & curator pro interesse pupilli, vel adulti potest de falso proprio nomine, nō alieno accusare: nec punitur non probando, nisi de calumnia cuidem. h. d. secundum gl. BALD. Vel fic: *Tutor sine metu calumniæ præsumpræ potest in præiudicium contra pupilli pradulta de falso accusare: sed proprio nomine debet se inscribere.* SALVC.

12. *Imp.* ANTON. A. *Eugenio.*

SI cautiones [g] quibus Secundinus [h] solutam Eugenio [i] pecuniam probare se dicit, tutores, vel curatores tui suspectas, vt falsas habent: proprio nomine (si cùm non liceat alieno [k]) accusent vt *ff. de accus. l. qui iudicio.* 1. Alij, quòd ibi inscripti contra extraneum, contra quem non fuerat in aliquo calumniatus: hic contra accusatorem, cui commissa calumnia: quod patet, quia succubuit: unde ibi auditur, hic non. *ff. de accus. l. si rei. §. qui.* 5. Tertij, quòd si tutor alius non posset alius fieri accusator vt *ibi*, alius non: vt *hic. arg. ff. ad leg. Cornel. de fic. l. pen.* 4. Vel aliter si apparet de calumniarum essa, nō admittetur: aliàs fic. quod non placet: quia non propter eam reiici debet accusatio tuor remouentur. 5. Vel dic quinō secundum Azo. quòd hic erat tale crimen obiectū accusanti, quo probato posset intendi non posse: vt cōsentiebat rei criminaliter de furto sibi fai faberri contra dic, vel quòd verbo tenus eam refutauit. [c] ego eum reaccuso, quòd ipse præcedenti die occiderit eum. hæc & fœcilla plācent. Dicerunt & alij, quòd ibi erat lis contestata, ex eo, quòd dicit, inchoata: hic tantùm libellus inscriptionis datus. ¶ Sed secundō fol. secundum nōnne damnatus est? infamia: vt *ff. de publ. iud. l. infamem.* ergo nō potest accusare: vt *ff. de acc. l. qui accusare.* ¶ Sol. hic in inchoatis. ¶ Item cum semel fecit calumniam referendo, eumodo auditus amodo, vt *d. l. ff. eod.* §. 3. Resp. hic in defendendo dolo is accusando. ¶ Item hæc lex est *ff. de iud. l. qui prior.* Solut. hic fallit illa regula.

a ¶ *Tamen.* Id est quibus, & potes hic dicere, quod dicitur *ff. de publ. iud. l. a. qui rem.*

b ¶ *Inscriptione.* minoris criminis: quæ qualitas fiat, dicens *l. fin. §. fin.*

c ¶ *Secundinus.* Cæsar. Secundinus reuchetur Titio in v. & decessit Titius, filio suo herede instituto, cui debitor tutorē. Secundinus consanguineus procurat instrumenta, quo conuincha-tur eum soluisse: in tutoris nomine suo instrumentum arguere possit de falso, quæritur? & ditum quòd sic de falso: quis & succumbat, non erit infamis: sed cadet calumnia apparentis.

g ¶ *Si cautiones.* id est, apochas de solato.

h ¶ *Secundinus.* debitor.

i ¶ *Eugenio.* pater vel tio. ADDITIO. Is est, cuius causio initio scripsit. Vide sic *ipsa ad l. 3. Aristo. ff. de his qui vt indign.* CVIAC.

k ¶ *Propria nomine.* Legendum *pupilli nomine*, hoc sensu: Tutores ideò non posse intentare, quòd alieno nomine non licet accusare, pupilli nomine licet accusare: quia non videtur calumniari, cùm id facere cogatur. CVIAC.

l ¶ *Alieno.* Non. sic *h. Tit. j. l. vnic. comunis & ff. de publ. iudic. l. pen. §. ad crimen. & l. de calum. l. nisi fra.* Sed videtur quòd etiam nomine [e] pupilli possent: vt *ff. de his, qui vt indign. l. autem. in fine.* quæ est similitus contrā. Vel in *l. Pollo. de falso ciuiliter* [e] aggbat, quod fieri possit vt *l. de falsi. pen. & §. & l. de crimen falsi. l. fi ex falsis.* Dicens ergo, accuso te: quia fecisti, vel alias fasti falsū, non quia

† In quodam vet. manuscripto, *De crimine & qui accusare non possunt.*

a Lucas ab impubibili: nec enim scripsit, qui verberari habet potest, qui heri verberatus est: v. Eutrop. *in vita ad impubes.* n. 4.

a *Accusare falsi aliquid nomine alieno nō possumus.*

b *Accusare pupilli nomine in, & quousque in tutor possit.*

c *Accusare falsi alicuius aliquem nomine alieno possumus.*

a Qui ad similitudinē redigentur similis. Sed de his idē explicatis sequenti exemplare, scilicet de accusare, & Accusatio est malitis instituta. e Diuisio.

† Cornel. l. 3. ff. eap. grass.

* Vide Cuiac. Obs. l. 19. cap. vlt. & Alciatum in Digest.

Hist. Sem. Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2301-2302
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quis dicit, pupillus meus. Sed an ipse * pupillus poterit? Resp. non, etiam cum confessus tutoris : vt *ff. de accus. l. qui accusare.* nisi in casu : vt *ff. de accus. l.* 3. §. 1. Vel ibi facit tutor, & facio dicitur minor accusare: sed aliud [b] in causa ciuilitus *ff. de administr. tut. l.* 3. *§. fufficit.* ADDITIO. Tu dicis quòd tutor potest accusare tutorio nomine, vt est casus in *l. Pola. & Laurent.* I. allegat. per gloss. Non obstat hæc lex: quia verum est, quòd inscribit se nomine suo : tamen nomine pupilli accusat: simile quòd vxor [c] accusat, alias se inscribit, habes *in l. vlt. ff. de iniurijs.* Istam opinionē tenet Richard. Malam. vt dicit Bart. *in l. 3. §. pupillus. ff. de accus.* quod ipse BART. vt ibi dicit, verū putat de iure. Cautela tamen est, vt dicit idem BART. *hic, & in l. 3. §. pupillus.* quòd quando tutor accusat aliquem, dicat in accusatione, tutor : nec additur tutorio nomine: tunc intelligitur eo modo, quo posset vt *l. post mortem. 3. §. ff. quando ex fall. tut:*

a ¶ *Sententia.* Scilicet calumniæ.

b ¶ *Nisi.* expositiue ¶, nō exceptiue: *& ff. de pœn. l. qua omnia. in §. & l. nisi. & l. sed. l. non ignorat.*

c ¶ *Separabit.* regulariter secundum nos, qui * non probat, dicitur calumniator *l. de adult. dic. ind. l. 3.* sed fallit in casibus, quorū vnus est hic, & alius *l. de crimen. Lenator.* vbi plenè dices omnes. & facit *l. de administr. tut. l. non est.*

Vel.] CALVS. Ille, qui vult accusare, duo facere debet, scilicet inscribere, & fideiussorem dare de accusatione prosequenda. Si verò accusatus comparet, & accusator non comparet : punitur arbitrio iudicis, & condemnabitur ipse accusator in expensis. VIVIANVS.

d ¶ *Qui crimen publicum.* idem si priuatum, si criminaliter agetur secus & ciuiliter vt *ff. de pœn. l. Sic. & de priu. del. l. fin.*

e ¶ *Pagina* Inscribit [f] enim, & postmodum accusator se subiicit eandem penam, si non probauerit, quam subire reus, si probaretur vt *hic. & l. 10. §. 1. & §. seu longiqua. & l. de fal. instr. l. 5. & l. 8.*]. *de cod. l. non prius. & ff. de accusat. l. liberorum.* Vel potest intelligi etiam si non dicatur reus]. *vlt. l. 1.* & hoc tamen fallit in quibusdā casibus : vt]. *vlt. l. 1. in fundum.* &]. *de adult. l. quamuis. §. & l. de Sctō. l. ne quis. & de appell. l. appellationum. &]. de abigeis. l. 3. &]. de. cal. l. 3. & ff. de accus. l. lenia. xvi. q. 1. q. 2. de crimine. & lib. 9. q. 3. & alibi quando.* Item fallit quando opponitur in modum exceptionis crimen vt *ff. ad leg. Iul. de adult. l. 3. §. publica. & extr. de accus. l. super his. & q. 3. per totum. & de renunciat. l. 8. & ex falso.* Item fallit in casibus vbi quis sine accusatore punitur vt *C. de probat. l. inhumanæ. & de sepulc. l. nulli. & ff. de falsis. tut. l. tutor. §. præterea. & ff. ad leg. Iul. de adult. l. 3. §. publica.* vel ibi in modum exceptionis opponitur: vt dixi de leuocinio : idem in crimine falsi, secundum B vbi non inscribitur : quoniam & sine accusatione procedetur secundum eum vt *l. ad leg. Cornel. de falsis. l. vlt.* Alij, vt Ia. non admittunt, nisi casum illum de abigeis, & in illa l. vbi accusatio fuit instituta.

f ¶ *Et fideiussor.* habita tamen differentia personarum : vt *ff. de custod. reor. l. 3. &]. vlt. l. fin.* hic & in ciuili fideiubet per aduocatū vt *& l. de officio. & vicar. asiæ. generaliter.* ACCVRS.

g ¶ *Bidūo admouendi.* per intervalla xxx. dierum sunt in ciuili & *l. de ind. l. postremodum. & fed. ff. quidem.* secundum Io. vt & *l. quomodo. & quando ind. aut. qui semel.* non vt quidam dicunt, & tribus diebus singulis diebus citetur & *ff. de pub. iud. l. interr. accusator.* quia ibi sic de facto fuit, vt maior iniquitas appareret absentis.

h ¶ *Extra ordinem.* etiam vitra potestatem Turpilliani quandoque vt *ff. de pœn. l. adfectum. §. pœn. in fin.* Sic potuit ti compore à iudice dare non venerit: verò tempore legali, id est biennio non venerit, nec accusationem perfecerit, imponitur ei alia pœna : vt]. *vt intra certum tempus quæstio crim. l.*]. quæ est contrà. Vel dic vt ibi, & ad hoc]. *sit. j. l. fi accusatores.*

i ¶ *Sumptus.* hæc est in ciuili : vt *l. de fruct. & lit. expens. l. non ignorat. & ff. de iud. l. cum. quem. in princ.*

Vxor.] CALVS. Mulier vult accusare interfectorem consobrini sui : an sit admittenda, quæritur ? Et dicitur quòd sic.

k ¶ *Consobrini.* & ita socrum vindicat iniuriarum non auditur: vt]. *ord. l. prox. & Cum ignorat. & ff. de accus. l.*]. *& Ibi.* Et die vindicat accusando lege Cornel. de sicar.

a ¶ *Præsidem prouinciæ.* Qui solus in prouincia de criminibus cognoscit. CVIAC.

Senatusconsulto.] CALVS. Mulier leg. Cornel. de sicar. aliquem accusare non potest, nisi iniuria, vel socrum iniuriā prosequatur. Si ergo filius suus naturam habeat, & contra pupillum actum fuerit, & obtenerit per instrumentum falsum : non ipse, sed tutor nomine suo proprio accusare poterit instrumentum de falso. VIV. l ¶ *Senatusconsulto.* Liboniano. ¶ Dele, *Liboniano.* Non est Libonianum nam hoc de iis, qui sibi aliquid adscribunt in testamento, non se cognoscentes nominatos: sed fuit aliud quod *dicta* inominatur, l. a *ff. de accus. l. 2.*]. *de calum.* CVIAC.

m ¶ *Cornelio.* de falsis: vt subiicit. ACCVRS.

n ¶ *Ad num.* intō & si ad iniurias *ff. de accus. l.*]. *& ff. ad Turpill. l.*]. *§. accusationum.* quæ est contrà. Solue & fui inclinatur, cùm dicit sed esse cautum arg. *ff. de lib. causa. l.*]. *& ff. de iu. & ibi quando appell. sit. l. 8. procuratorem. §. fed. §. minus.* debuit ergo hic admitti sed quia tutores habent, illi præferuntur : arg. *ff. de accusat. l. 8. plures.* si verò non essent, vel essent negligentes, administrat : vel *de suspectis.* eos accusat: & facit]. *de fal. l. sæpe ante.*

o ¶ *Filiæ vel.* & matri.

Gratissimum.] CALVS. Si aliquem accusare incepisti. & postea te velle desistere facris prouehtus : quo meritò accusationem repetas, ibi potius desistendi quia amplius accusare non poteris.

p ¶ *Non debet.* vt & *ff. ad Turpill. qui desistit. & ff. ad leg. Iul. de adult. l. 8. marito. §. negauerit. & de accus. l. ibi tamen. in fin. &]. de adult. l. adulterium. & l. de pœn. l. postquam. & l. de transact. l. transigere.* Sed contrà *ff. de suspect. vitel. l. 13. §. fi n.* sed ibi non desistit: sufficit in nomine *hic, & ff. de iud. l. desistit.* Sed dixit se nolle agere tunc. Vel ibi non erat causa inchoata, hic sic. Item nota, quòd hic desistens, & sine abolitione desistit, incidit in Turpillianum vt *ff. ad Turpill. l. 3.* cuius * pœna est quinque librarum auri, & infamia: vt *ff. de prætorio. l. 13. §. fi. & ff. ad Turpill. l. 9.* Item intelligo hanc leg. si crimen erat tale, super quo poterat transigi, vel pacifci aliàs idem ipse audiret, secundum Io. AN. vt not. *ff. de pact. l. antichresim. §. fi pacisc.*

Sine.] CALVS. Si mulier aliquem accusare voluerit, vel accusauerit, & mortem fecerit, nec ad exilium venerit: iudex eorum tempus si dubit, intra quod si non venerit, præsumitur desistisse, & recessisse à lite.

q ¶ *Præfec.* talis, vt diximus *l. an. l. qui crimen.* licit enim biennio limitentur illæ causæ vt]. *ut intra certum comp. l. fin.* tamen & prius

* Turpilliani pœna quæ.

potest

480/C.IV.K.5-4, 2303-2304
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

poteſt iudex feſtinantem hoc facere & in ciuilibus ante triennium. Et eſt hæc Largiani, vt poſſit iudex * ad oſtium, & ad alia facienda tempus ſtatuere. & vltra non audiatur aliquis: *l. de remiſſ. pign. l. fi ex. & l. de re mil. l. fi. § ad diem. & de iure fiſc. l. fiſcum. § ſi. nam. & § fin. & l. de gen. admil. l. 3. & l. de re iud. Carolomarin. & l. de iurisd. omn. iud. & famoſi.*

a ¶ *Agere*, id eſt, accuſare interfectores.

b ¶ *Renunciaſſe*: incidit ergo in Turpilianam: licet ſi expreſſe renunciaſſet: vt *l. ad Turpill. l. fi. famoſa.* Sed contrà *l. ad Turpill. l. fi. § accuſationem. in fin.* § Sol. reſert an teneat accuſatio vt quis proſequatur ſibi, vel ſuorum iniuriam, & tunc deſiſtens fiat abolitione incidens: *hic, & d. l. fi famoſa.* An non, & tunc non incidens: *in l. contraria.* Cui ſolutioni obſtat, *l. ad Turp. Lmalio.* vbi tenuit accuſationem ſuam iniuriam proſequebatur, & tamen non incidit. Sed tu dic quòd ibi impetrauit abolitionem, vel rem dimittendo, non inſiſtendo. Vel ſecundò ſolue ſecundùm Ioan. an deſiſtat pacto, & tunc incidit: aliàs non. & facit *l. 1. de poſt. l. poſtquã. & l. de conſiſt. & confeſſo. lib. 11. Lig.*

† Soerians. ad Cassian.

NOn.] Casvs. An miles in publico iudicio & aliquem accuſare velit, ſit admittendus, quæritur? Et dicitur quòd ſic, & ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequatur: vnde ſi interfectorem conſobrini ſui accuſare velit, bene poterit.

c ¶ *Inſtar.* quia ordo, ſiue ſolemnitas in vita eſſe debet, pœna durante: *l. de publ. Lmalo & de iudic. & facit l. de accuſat. Lhic.* Acctvs.

d ¶ *Defendere.* id eſt, accuſare interfectores.

NOn.] Casvs. Militer ſi quem accuſare velit: quia dicat eum filium ſuum interfectum ſua admittenda, quæritur? Et dicitur quòd ſic. & apparet quòd ſit mater.

e ¶ *Niſi.* expoſitionem eſt illius diſiunctæ, remedium. vel die quòd excipit ab eo, quòd dixerat non admittendam: non ab eo, quòd dixit, remedium: & *l. ad l. 4.*

f ¶ *Probauerit.* vel aliud ſimile, per quod ſit intellecta, vt quia ſit ſcitum, vel confeſſum: vt *l. ad l. vxor.* Item hinc retum, quando non erat in poſſeſſione matrimonij: quia tunc pro probato haberet., ad inſtar ſerui, & domini: vt *l. de probationibus. l. fi filium.*

Si crimen.] Casvs. Si miles ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequendo aliquem accuſare voluerit, ad pœnam talionis ſe obligare debet ad hoc, vt audiatur.

g ¶ *Additionis.* licèt ſit miles: vt ex ſubſcriptione legis apparet: hoc tamen quibuſdam remittitur: vt dicimus *l. ad l. 4. qui crimen.*

h *Adde Bellon. de pœnis. tit. de homicidijs. 41.*

i *Incendiarij varia pœnis afficiuntur.*

Dom.] Casvs. Si domum meam combuſſiſti, an lege Cornel. de ſicar. accuſare te poſſim, quæritur? Et dicitur quòd ſic.

a ¶ *Dara opera.* id eſt dolo malo. Cyiac.

b ¶ *Fuerit.* ſi dolo fuit factum: vt *l. ad leg. Cornel. de ſicar. l. ſi in principe.* & varie † imponuntur pœnæ pro incendiis: vt *l. de incend. l. qui ædes. & l. fin. § fin. l. de pœnis. l. capitalium. § Auerungam. & § ſeq.* Acctvs.

quæ ſi agere * ſuper ſoluerit, renunciaſſe b cauſæ intelligitur. PP. XV. Kalend. Septemb. Agricola, & Clemente Coss.

Actus ad accuſandũ admittitur, ſi ſuorum iniuriam proſequatur: ſi tamen remittat inſcribere. hoc dicunt omnes l. Salyc. & Bart.

VIII. *Imp.* Gordianvs A. *Cæſ.* * *militi.*

NOn prohibentur milites accuſationem, quæ publici iudicij inſtar * obtineat, intendere, ſi ſuam, ſuorúmque iniuriã exequantur. Ideoque conſobrini ſui necem defendere c tibi permittimus. PP. XVII. Kalend. Auguſt. Pio, & Pontiano Coss.

Allegans qualitatem, debet eam probare, antequam vlterius procedatur: & hoc quando qualitas eſt cauſa introducenda priuilegia in iudicio: ſed quando eſt cauſa pronunciationis diſſimilis, tunc debet probari his contrà ita: quando eſt cauſa exaggerandæ executionis, tunc ante ſententiam debet liquere, quando eſt cauſa mitigandæ executionis, tunc poteſt opponi in executione. Bald. Vel ſic: *Quis non debet admitti vt talis, niſi prius probet ſe talem.* Bart. & Salyc.

IX. *Idem A. Severo* †.

NOn ignorat competens iudex eam, quæ vltionem, & mortem filij perſequi allegat, non temerè ad accuſationem eſſe admittendam, niſi * priùs matrem ſe eſſe probauerit d. PP. VI. Non. Mart. Gordiano A. & Auiola Coss.

Ab audiendo procuris repellitur accuſator, qui non vult ſi inſcribere. Bald. Vel ſic: *Etiam qui ſuorum iniuriam proſequitur, ſi debet inſcribere.* Bart.

X. *Idem A. Menestrato militi.*

SI crimen ad tuam, tuorúmq; iniuriam pertinens exequaris, ſolemnibus te inſcriptionibus adſtringe e, vt præſidem prouinciæ habere iudicem poſſis. PP. Kal. Auguſt. Gord. A. & Auiola Coss.

Incendiarius doloſus punitur lege Cornelia de ſicariis. h. d. Bart. Bald. & Salyc.

XI. *Imps.* Philippvs A. & *Philipp. Cæſ. Suorum, & alij.*

DAta opera a partis aduerſæ tes veſtras † incendio exaſſas eſſe aſſeuerantes, crimen legis Corneliæ de ſicariis exequi poteſtis b. PP. XIII. Kal. Iulij, Peregrino, & Æmiliano Coss.

Aduler poteſt accuſare in certis caſibus, vt vbi ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequitur. Item in certis caſibus mulier accuſare non tenetur ſe inſcribere. Bald.

XII. *Imp.* Diocletianvs, & Maximianvs AA. & cc. *Cerinthiæ.*

DE crimine, quod publicorum fuerit iudicium i, mulieri accuſare non permittitur k, niſi certis ex cauſis: id eſt ſi ſuam, ſuorúmque perſequatur l iniuriam ſecundum antiqui m iuris, ſtatuta tantùm, de quibus ſpecialiter ei conceſſum eſt, non exacta ſubſcriptione. Vnde aditus præſes prouinciæ in primis examinabit, an tale ſit crimen, cuius accuſationem mulier ſubire non prohibeatur n. S. V. Kal. Maij, AA. Coss.

Frater non accuſat fratrem de crimine capitali. Bald. & Salyc.

XIII. *Idem AA. & cc. ad Aſclepiam.*

SI magnum, & capitale o crimen, ac non leue fratres cõtra fratrem ſuum inſtituit: non ſolùm audiendus nõ eſt: ſed etiam exilij pœna p plectendus eſt. Dat. X. Kal. Februar. * CC. Coss.

† Martinian. incendij. laud Hipp. in l. ad leg. Cornelian. de ſicar. Bald. in l. 1. § ſi quis. fi. de offic. præfect. vig. Alex. conſil. 60. in 1. vol. 1.

a Accuſare quibus caſibus mulieres poſſint.

b Accuſare & non inſcribere mulier. eo. & quando poſſit.

c Dat. XIII. Kal. Mart.

d Accuſare quid.

e Accuſare mater, ac pater filium, frater fratrem vt inſtituendo poſſit.

& lege Iulia maieſtatis: vt *l. de quæſtionibus.* non vbi generaliter ei permittitur vt cum ſuam, vel ſuorum iniuriam proſequatur: *in prine. huius l. 4.* Alij dixerunt, quòd quidam caſus erant in iure veteri, quos non habemus, quibus ſpecialiter mulier poterat ſine inſcriptione accuſare. Prima glos. & ſecundum eam expoſui literam. Die ergo, ſecundum antiqui iuris ſtatuta, & non exacta inſcriptione: tantum in illis caſibus ſaltuoris, in quibus ſpecialiter eſt eis, ſcilicet mulieribus, & etiam moribus conceſſum, ſcilicet accuſare ſine inſcriptione: vt non. *l. ad Legem vindem.*

n ¶ *Non prohibeatur.* vt quia proſequatur ſuam, vel ſuorum iniuriam: vel ſi ei ſpecialiter conceſſum. & ſecundò quærebatur an ſit de illis caſibus, qui inſtituantur ſine inſcriptione.

SI magnum.] Casvs. Frater fratrem de crimine capitali vult ſine accuſare, non audietur: ſed in exilium relegabitur.

o ¶ *Et capitale.* ſecus ſi leue: vt *l. ad l. ſi ſeruum.* & dic capitale q, vt ibi pœna eſt mors, vel exilium: vt *l. de pub. iud. l. 9.* Item extipe, niſi r vitæ ſue fuerit indictus: nam tunc manet contra filium auditur: vt *l. 1. pene.* & puter contra filium: vt *l. ad leg. Cornel. de ſicar. l. 9.* multo magis ſtatet contra fratrem.

p ¶ *Exilij pœna.* id eſt, relegationis, vt conſtat ex *Lexilium. ſi de incend. & relig.* Cyiac.

480/C.IV.K.5-4, 2305-2306
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2307-2308

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Existimationem.* id est, *famam.*
b ¶ *Caput.* id est, *statum*: quod in tribus consistit: vt *ff. de capit. domin. l. fin.*
c ¶ *Perimat.* id est, *sibi substantiam*: & sic ponitur *C. de incolis. l. cives. lib. x.* & facit *C. de delator. l. fin. lib. x.* & *C. in quib. caus. cessat dom. lib. xj. l. 9. in fin.*
d ¶ *Exordio.* ponitur ergo quia, licèt non procedit. ¶ Et sic fatur argum. contra *ff. de ben. lib. l. qui cum maior. §. accusasse.* & *l. in seruitute. §. j.* & *l. de his, quibus vt indign. Latio.*

SI liberti.] CAEPH. Si liberti ad accusationem patroni sui prosiliat: ea pœna afficiendus est, qua & seruus, si insectetur criminis delatorem.

a ¶ *Coniung. l. 1. de lib. & successor. in Cod. Theod. & l. vlt. C. de calumn.* quæ ex illa sumpta est *l. 1. vlt. Cod. Theod. & vlt. C. si ex pœn. & Liberorum. C. de repudiis.* Cuius inscriptio, & subscriptio ex hac subintelligenda est. CYNAC.

e *Herodianus.* etiam extraordinarium. argum. *C. de in ius vocand. l. 4.* ACCVRS.

f ¶ *Supplicia.* extraordinaria: vt *ff. de iure fisc. l. 4. §. penult.* & facit *C. de testib. l. liberorum.* Sed in illis duobus auditur etiam venia petita: & etiam in ℓ crimine, & fauni, vel fauorem inuocantibus profiteantur: vt *ff. de accus. l. hi.*

g ¶ *Exordium.* vt & *T. Aprox.* & dic de hoc vt ibi notaui.

DE ACCVSATIONIBVS, & inscriptionibus.

Dictum est de postulationibus accusationum: nunc de ipsis accusationibus, in quibus quia necessaria fuere inscriptiones, ideò de his subijcitur.

EOD.] CAEPH. Aliquis fustulit positos terminos inter agrum meum, & vicini mei causa seminandarum litium: qua pœna puniri debeat, quæritur? Et respond. quòd extraordinaria pœna per cognitionem iudicis.

h ¶ *Terminos effodere,* distinguo [d], an tantùm ille, qui effodit lapides, voluerit sibi furari, scilicet ipsos, qui fuerunt terminos. & tunc haberur statim [e] diiudicatio: an causa seminandarum litium hoc faciat. & tunc extraordinarie pœna pro factorum varietate puniuntur *C. de termino mo. l. 3. §. & fin. §. fin.*

i ¶ *Extraordinaria.* nec enim est ordinaria pœna pecuniaria, quæ ex hoc crimine datur: vt *hic. & ff. de termin. mo. l. 1.* Sed certè imò videtur quinquagenta aureorum: vt *ff. de termin. mo. l. Agrariis. in princip.* quæ est contrà. Solet. distinguo [f] tempora, & concordabis scripturam: à principio enim non fuerat statuta, & sic loquatur *hic. & d. l. 1. ff. eodem.* Sed postea per Cæsarem statuta est: vt ibi dicitur. Alij Codex.

a Testimonio capitali. Hac enim pœna semper damnat sententia inuisibili. Inge superiori comminus.
b In visibilibus adversus patronum libertus agere potest petita venia. l. 4. §. vlt. ff. l. 1. & in illo vers. and.
c In criminibus humanis, & quibus ex causis adversus patronum libertus agere possit.
d Terminos effodere, quæ pœna ponitur.
e Si manifestum crimen: in manifesto.
e Aliam habemus ratio in pœna figurarum.
f Temporis diuisio scripturam circumdat, ut. quem ad. ff. de reb. & in l. apud antiquos. C. de fun.

iuscunque criminis delator, atque accusator emerserit, eius existimationem [a], caput [b], atque fortunas [c] periturus, cuius familiaritati, vel domino inhæserit: ante exhibitionem testium, atque examinationem iudicij, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio [d], vltore gladio feriatur. Vocè enim funestam amputari oportet potiùs, quàm audiri. Maiestatis autem crimen tantùm excipimus. Dat. VI. Id. Nouembr. Constantinop. Cæsario, & Attico Coss.

Liberum non potest accusare patronum, nec eius heredem: & aliter à facies punitur. SALYCET.

XXI. *Imp.* HONORIVS, & THEOD. AA. *Consulibus, prætoribus, & vrbi plebi Syracusi S.D.*

SI liberti [a], accusatores manumissorũ, heredúmve [b] esse præsumpserint: eodẽ, quo serui, supplicio [c] tenebuntur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordium [f]. Dat. VII. Idus Augusti. Rauennæ, Asclepiodoro, & Mariniano Coss.

DE ACCVSATIONIBVS, & inscriptionibus.

TITVLVS II.

Prosecutio transijt ad rem ipsam: id est ad accusationes, & inscriptiones. Inscriptiones, quæ & delationes, denunciationes, querelæ, professiones accusationum præcedunt accusationes sequuntur. Quod satis exigenda inscriptionis demonstrat in l. 4. C. Th. eod. in qua superiorum actionum accusationem vocat, & l. 3. tit. 1. pen. h. t. I. Th. eod. l. 1. vt intra cert. temp. de re hac tit. prius dantur leges de accusationibus, quàm de inscriptionibus. Nam de inscriptionibus sunt l. 13. §. pen. & vlt. & de eo quoque est manifesti in l. 8. or vel ex libello stare, vel apud acta deponantur. Cætera sunt de accusationibus publicorum iudiciorum, crimque extraordinariorum: vt de termino moto, cuius criminis exercitio extraordinaria est, l. 1. & de vendita, vel empto vacuum fructuario, l. eo. vel sunt de adulterio, & relationibus appellationum præfecti prætorio, vel aliarum publicarum possessionum, quæ & si accusationes non sint proprie, nec exigunt apparitum inscriptionum: tamen accusationibus proxima sunt: quia non minus subest periculum calumniæ, qui ex eis denunciat criminia, quàm qui defert ex inscriptionibus, l. 7. §. 14. CYNAC.

Eiusdem finalium terminorum, extraordinaria arbitraria pœna punitur. BALD. Vel sic: *Qui terminos amouet causa fines turbandi, punitur extraordinem.* SALYC.

I. *Imp.* ALEXANDER A. *Martiano.*

OS, qui terminos effoderit [b], extraordinaria [i] animaduersione coërceri debere, præses prouinciæ, nõ ignorabit. PP. III. Kalend. Augusti. Alexandro A. Cos.

Dominus potest defendere seruum suum accusatum de crimine capitali. BALD. Vel sic: *Pro sua interesse admittitur quis ad defendendum alium in crimine capitali.* BART.

II. *Idem A. Syro.*

SI cuidam [a] crimini obnoxius seruus postulatur [b], dominus eum defendere poterit [c], & in iudicio sistere accusatoris intentionibus respondurus [f]. Post probationem autem criminis, non ipse dominus: sed seruus pro suo delicto condemnationem sustineat. Ideò enim seruũ suum domino defendere permissum est, vt pro eo possit cõpetentes alij gationes offerre [e]. PP. XI. Kal. Dec. Alexãd. A. Cos.

Admittitur procurator absentis ad allegendum absentium in causa capitali. h. d. text. Item ad excusandum de pœna contumaciæ: sed non à pœna criminis. BALD.

III. *Idem A. Stephanidi* [a].

REos [a] capitalium [b] criminum absentes [c], etiam per procuratorem [f] defendi, leges publicorum iudiciorũ permittunt. PP. IV. Non. Nouembr. Maximo II. & Æliano Coss.

Non tenet sententia absolutoria lata pro præsente contra absentem non citatum legitimè: & ea non absente, tanquam nulla ipso iure proclamare in causa per iudicem, qui pronunciauit, qui tunc successerit. BALD. Vel sic: *Absolutoria lata accusatoribus absentibus non per contumaciam, ipso iure nulla.* BART.

a Legend. Ecclesiast. CYNAC.

a Reus pro accusato.
a Procurator admittitur in causa criminali, vt excusat absentia allegatione vt in successione absentia delinquat, nisi certa causa.
a Etsi ea, quæ ad consentiendum principaliter criminis [vt ad diffamandum proponendum inhabilitandi iudicis, incapacitatem accusandi, postulandi libelli proponendum] administrat procurator. SALYC.

a An procurator admittatur in criminalib. fateatur ad allegandum cautio absentia, vel dilationem ad deliberandum sit, vide Gaidenum Papæ dec. 318. vbi facilimè hanc quæstionem tractat.

480/C.IV.K.5-4, 2309-2310
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Si accusatoribus.] Casvs. De facto duo vnum accusabant de eodem crimine inexpertum abesse, & non per contumaciam : in absentia quorum iudex ad postulationem accusati eum absoluit, an valeat sententia absolutoria, quæritur? Et dicitur quòd nò: sed vterque condemnabitur, tam is, qui vltro accusare voluit, quàm is, qui mandauit.

a ¶ *Si accusatoribus.* etiam ergo placet, & crimen? vnius: vt in *l. Libri, inuentarij redemptor*, &c. & vnus accusatus. ¶ Sic ergo placet [a] accusare vnum. & sic est contra *l. cod. si qua de crimine. & l. de accusat.* [1.] *§. fin. & l. fi plures. & ff. de liber. hom. exhib. Legend. & hoc. §. hoc interdictum.* Solar. hîc sic de facto fuit, nõ tamen fieri debuit : vnde [b] non quòd fiat, sed quòd fieri debeat, absoluabitur : vt *ff. de effr. prælib. l. fed licet.* Vel hîc renunciauit [c] accusare de iure suo confidens, dicens se paratum conuincere reos. Alij dicunt quòd vno libello possunt : vt *hîc.* dimitte non, vt in contrarium. Apostio. Bart. hîc dicit, quòd hîc non fuit opposita exceptio : si enim fuisset opposita, de pluribus fuisset electus vnus : vt *d. l. fi plures.* quod facit contra dat. cum prima solutione glo. Dicas ergo quòd in accusationibus publicis non admittenus plures : vt *dicit l. Prohiberi.* quod fallit, nisi pluriam interesset aqualiter : vt *d. l. §. fi ad plures. ff. de requi.* vel. & ibi de hoc per Bart. & per eundem *in d. l. fi plures. ff. de acc.*

b ¶ *Ea vna postulatione.* id est, postulatione vnius partis, scilicet accusati.

c ¶ *Causa cognita.* quod fuit eo ipso, quòd non erat præsens vterque patiens : [d] *ff. per vim, vel alio modo. Lata.*

d ¶ *Criminarime.* id est, accusationes.

e ¶ *Contumacia.* id est, contumaci cessatione, vel contumacia quando expressè dixit, non veniam cessatio, quando est tacitaria quia nec citatus non fuit inuentus. ¶ Sed qualiter [e] fiat citatio accusatoris, vel accusati, vt sic ad sententiam possit veniri? Dicunt quidam secundum formam, quæ est *ff. de publ. iud. Inter accusatorem. in fine.* Argum. contra *ff. de pœn. l. absentem.* Tu dic sic in ciuilibus absentic hic accusatur : & sicut in ciuilibus remisit hic accusatur : vt dixi *l. cod. si qua crimen.* saluo iudice, quòd causa pendente poterit tempora flatuere, intra quæ incidat in Turpilianum accusator; & non professus fuerit : vt *l. cit. §. fi vn. cit.* sit autem accusatio citatio, & [f] non venientibus pœnæ pecuniariæ imponuntur : vel etiam hæ, quæ contingunt existimationem : & etiam interdum possunt relegationem si quid grauius eis irrogandum fuerit, quod pœna metalli, vel capitis, eis irrogenda non remisso in accusatorem absentem quandoque grauius flatuatur, quàm per Turpilianum fit flatutum : vt *ff. de pœn. l. absentem. §. 3.* Nec obst. *ff. de public. Iudex. l. inter.* quia illud intra hanc excipiemus posse intelligi, vt de eius quidem calumnia pronunciet : non tamen vt calumniator condemnetur : sed vt pœna intendum patiatur, quàm per Turpilianum fit flatutum.

f ¶ *Rundem.* Sententia absolutoria habita pro nulla. & idem [g] effet in citati, dicitur quòd ipso iure esset nulla, & legitimè citatio facta non fuit : vt *l. quando. & quando iudex. l. ita. quo.* Item ad id, quod dicit, apud eundem, fabandi, vel superiorem : vt *l. cod. Labeatum.* & quod apud eundem cognoscatur, est sic *l. de pœn. l. fin. & quando. & quando iudex. l. fi vt proponis.* vbi dicit alij commentatores. Sed ibi primus fuit delegatus : hîc ordinarius. Item contrà *ff. de re iudic. l. iudex. & l. Saturnc. relictum. non pgl. l.* Solus. ibi valuit : sed contra ius litigatoris lata fuit : vnde tenuit hîc ipso iure fuit nulla.

g ¶ *Mori.* id est, prout iura requirunt.

Non ideò.] Casvs. Inculpti mihi iniuriam : volebam te accusare : dicebas te non esse accusandum, eo præcepto, quòd de mandato alterius dicebas te fecisse, an sis audiendus, quæritur? Et dicitur quòd non : sed vterque condemnabitur, tam is, qui vltro accusare voluit, quàm ille, qui mandauit.

h ¶ *Iuridic.* id est, iuste accusatus est. agitur ergo criminaliter de iniuriis : vt *ff. de priuat. delict. l. vlt. & Inſtit. de iniur. §. pen.*

i ¶ *Quia dicit.* quod etiam dicere cogitauit : vt *ff. cod. tit. l. & ſi pœnaſſet. in prin. & l. prin.* Accvrs.

k ¶ *Principalem.* vocat principalem, iniuriam inferentem.

l ¶ *Ignarum non eſt.* vterque ergo tenetur : vt *hîc, & inſtit. ad legem Iuliam de vi. l. ſeruus. & ff. de iniur. l. non ſolum. in principi. & §. fi. mandare. & §. Prætor. & Liber Cornelia. §. fi quis liberum. & ff. de vi, & vi armat. l. §. deinceps. & §. fi rem. vel aream. ſuaris. l. deſponſa. & aream. ff. de cuſtit. pœn. l. vnum. in fine.* vbi dicit, factum alterius alium non relæuare. & hoc nisi debuit obedire : quod euenit quandoque in iuribus : vt *ff. ad leg. Aquiliam. l. liber homo. §. in pœna. & ff. de regul. iur. Lud to.*

Absentem.] Casvs. Accusatum de crimine capitali in absentia sua præses condemnauit in metallum : an sententia teneatur? Dicitur quòd non : sed quæri debet, & bona eius annotari, præsentabit se ergo accusatus iudici, & seipsum defendet : & quod perpetuam gestum est, in melius reformabitur.

m ¶ *Capitali crimine.* id est, ex quo pœna imponitur capitalis vltra relegationem, alias secus : vt *ff. de pœn. l. absentem. §. 1.*

n ¶ *Non poſſe.* vt procedatur in causa : vt *in d. l. abſentem. & ff. de adult. l. ſi maritus. §. lege Iulia. & inſtit. de adulter. l. ſi quando.* Accusatio tamen recipitur, vt *inſtit. tit. 1. l. §. ex iniuria.* Interdum etiam proceditur, vt *inſtit. de pœnæ. l. ne dim.* Accvrs.

o ¶ *Requirendum.* sicut in ciuilibus, vt not. *ſupra qui accuſ. non poſ. l. ij.*

Additio. Id est, vt requiratur. Annotare reum requirendum dicimus iudex, cum decreuit in acta referendum, vt si requirens. Plinius in. *Epiſt.* Cviac.

p ¶ *Verus iter eſt.* & quæ citati fiant speciales : vt *ff. de requir. reū. & ff. de reg. iu.* vbi plenè dicit.

q ¶ *Denunciatum eſſet.* ad maiorem exaggerationem dicit, vt *hîc, & ff. qua ſent. §. ad l. 1. §. item cùm ex edicto.* eam idem est, si esset citatus, cùm esset absens.

r ¶ *A præſide prouincie.* & hoc etiam facit non valere sententiam : quia * præses non potest damnare in metallum : vt *ff. de pœn. l. §. 1.*

s ¶ *Reformabit.* sententia habita pro nulla : vt *l. eodem. l. ſi accuſatorib. & ſupra quando. & quando. l. ſi vt proponis.* & hoc quando sic non fuerit executata. Quid autem si sit lite contestata absentauerit? H. idem : sed de hoc dic, vt not. *l. eodem. l. ſi accuſatoribus.*

Et.] Dividitur in duas partes. Primò loquitur de crimine notorio & præsentia super eo. Secundò loquitur de crimine non notorio : secunda ibi, verum.

Casvs. Officialis deputatus ad hoc, vt denuncier, an se inscribere

* Hoc falsum est, non potest præses in metallum damnare : vt *eodem tit. l. 6. §. de offic. prael. & vt l. 8. §. fi de pœn. Cujac.*

480/C.IV.K.5-4, 2311-2312
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2313-2314
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de falso. Item dubium familiares autem, vel alij prædicti, falsibus crederentur, & per hoc de iniuria, quam iudici fecisse videntur, dimitti videantur: vt ff. de iniur. l. item apud §. idem ait. Sed hodie ei, qui dolo, parcitur, *quod dicunt supra de poena iudi. arch. nouo iur. &* facit ad *Liliam ff. de calumn. §. si ab eo. &* quod notabit *l. §. §. ff. de his qui not.*

Cv qui.] Casvs. Accusat. Titium de adulterio, & absolutus ethan potest eidem accusare, quæritur? Et dicunt quòd non: nisi ageret ne posteris de prævaricatione, quia forte collusit cū Titio. si verò Titium homicidij fecit, potest eum accusare. Vivian.

a ¶ *Prosequendum*, contra eum, qui iam ab alio accusatus fuerat, & absolutus.

a ¶ *Iurisperitissimorum*. Id est, leg. Iuliam publicorum iudic. Cvtac.

b ¶ *Eum* primum accusatorem, qui succubuit. c ¶ *Aggrauet*, alioquin enim regulariter ab auditur: vt *hic, & ff. de prænarrat. l. hi in prior.* sed falsi quādo secundus fuit, vel fuerunt iniurij prosequuntur & donec is accusatio de prima accusatione: vt *ff. eodem l. si cui. §. sed hoc verum.* & verò accusator relinquat, quod potest: vt *ff. de transact. l. transigere.* non nocet nisi transigentibus: aq; inter alios acta, &c. vt *l. res inter alios acta. l. q.* licet enim cuilibet liceat redimere sanguinē suum: verum est, vt non habeatur pro confesso: nec ad hoc, vt nō possit ab alio accusari, quod est in aliis publicis iudiciis, vbi non de sanguine agitur: vt *ff. de priuat. delict. l. f.*

d ¶ *Præscripsit* 28. id est in scripsis posuerit.

e ¶ *Non præuaricat.* Decere de prævaricatione primi: quod est etiam, cum prosequitur suum, vel suorum iniurias, vt medo notaui. ¶ Et quod fabilitit ad sequens crimen, (homicidij) quod est sequens ratione prævaricationis, de qua regulariter deberet ante docere. ¶ Ité quod fabilicit, pastorū: ideò dicit quia * à pastoribus hoc crimē, (homicidij, primò decessit, C. Cain & Abel. ¶ Et quod fabilicit, cogas, non * absolueris? sed fi vult accusare, cogas eū subscribere: vel aliàs non audias eū. Vel *dic, secundū*, secundū ff. quòd fecerat iniurias, & pastea homicidiū in pastores: & hic secundus accusator de homicidio, & iniuria inscripsit. Omissa de homicidio, ad sequēs crimen. Ciniuriæ personitur, quæ tamen ante homicidium facta fuerat, quod totale contra pastoribus, vt Cain, & Abel. Tu die melius tertiò, quod tria delicta committerat: primò homicidium variis pastoris, postea iniurias fecerat aliis, tertiò pecora abegerat, & sic ex quo committit primum, descendit ad primum crimen pastorum, Ciniuriæ eis facta, & domino per eos, & latronum, qui l. abegerunt pecora, vel si ille non fuerat ordo in committendo: fuit falsum in libello* accusationis, vt habent locum, quod *dicis*, sequetur.

f ¶ *Eum cogas.* si id corperat accusare: vt f. non incidat in Turpilianum talia nō compellimur vt *l. nemo inuitus. & l.* j. Sed si inscripsit in rebus cassus supradictis, omisso eo, an tunc inscribet in dubio? Resp. sufficit prima inscriptio. ¶ Item an tacitè omissi hominicidij incidit in Turpilianum? Resp. non: quia non sponte desistit: sed repulsa exceptione: quia ab alio absolutus.

g ¶ *Legibus fac.* Lege Cors. de sicar. secundum primum modum, vel secundum vltimum crimine abigeatus, & iniuriarum.

Athum.] Casvs. Si quis sponē, vel imperitia doloris se postea inscripserit: hoc hospti suo non imputabitur.

h ¶ *Præsiptionis*, scilicet ob tædium vitæ, vel impatientiam doloris, vel pudorem actis aliena.

Additio. Græci sic rectè hunc locum interpretantur: Vegebat debitorem creditor ad solutionem is se præcipitavit. Accusatur creditor, quasi debitori mortis causa fuerit. Respon. Inupp. Non deberi eum accusari: nec illi periculum vllum immineare, quòd innocēs creditor fuit. Cvtac.

i ¶ *Non potest.* præcipitanti, vel eius heredi: vt *hic, & l. qui repham. fac. pot. l. f.* vbi plenè diffinitide habes similem specialem *l. de his, qui non sibi cōsanguineæ.*

Si quis.] Casvs. Si diligis volens seruum accusare, petat ei torqueri, vt sic veritas patefiat: an sit audiendus, antequam inscribat, quæritur? Et dicitur quòd non. Vivian.

k ¶ *Ad scripturis.* sicut & liberum accusare: vt *f. quod l. lex accusatores §. f. seruus.* & dic quod inscribit, promittendo se subiturum eandem pœnam, si non probauerit. Vel dic, prodititur se depositile libelli: vel secundum alios, se perfrarraturum vsque ad finem accusationis.

Singuli.] Casvs. Si quis publicum crimen, ab officialibus discutur perpetuatæ, fecidum relationem eorum non cognoscit iudex: sed veritatem loquitur. Vivian.

l ¶ *Singuli.* Lex. *consensum. C. Theo. de accus.* Cvtac.

i ¶ *Pro suffragio* hoc est quòd non, * ex aliorum confcientia, & scientia iudicem: sed sua: vt *in auth. de ind. §. j. collo. vj.* Vel dic quòd iudicet suus alius, vel alij iudices in similibus iudicaverūt vt *de fur. l. nemo.*

m ¶ *Relationibus.* vt dictus, quærite ab officialibus: ipſi referent vobis quid fit, *secundum Azo.*

n Et sic non * eruditur officiali soli, vt hoc. *Eodem tit. Lex quidam & facit ff. de custod. reor. l. diuus. g.*

Additio. Id est, consortis, vel eloquis apparitorum, seu Irenarcharum: hoc autem Tribonianus adiecit ex alia constitutione. Cvtac.

o ¶ *Inquisitores* & facit *C. de relationibus l. fin.*

Additio. *Arrogantes mentis.* Cvtac.

Tvnc consentit.] Casvs. Nobilis demum adesse iudicio debet, cùm accusatur de publico crimine: aliud cùm in pecuniaria causa conuenitur, quo casu per procuratorem se defendere potest. Vivian.

o ¶ *Tunc consentit.* quasi dicat, semper consentit eos adesse publicis iudicijs: quia vēpet hoc causa depofcit, cùm ad crimen publici iudicij frustra interponit procuratorem: vt *ff. de publi. iudic. l. pœnalium. §. ad crimen.* nisi in crimine iniuriarum, quod mouet, vel suscipit illustris per procuratorem: vt *infra de iniur. l. fin.*

p ¶ *Licèt in pecuniariis.* sed hoc in hodie fiat refert ad illustres tantum ex necessitate: vt *l. de proc. l. pen. & auth. ibi postea.*

In

† Lex. Iulia. Quisquis magistratus nobis: & ceteris in Christiana professione positis vt ex hac lege, verbis intelligi potest. Cod. Vide Lib. 1. tit. 1. l. 1. Cvt.

* Nunc enim quidam pastores latrocinia dedisse. Nunc in C. T. lib. 16. 1. prohibemus pastoribus ne cum latronibus inisse societatem videantur. Cvtac.

† Be C. T. lib. 9. tit. 6. l. 2.

* Pastorum crimen.

* Nemo iniuria affectus, aut offensus ab aliquo, cognitione est à iudice, vt vel accuset vel agat: vt quo v. plura apud Clarum §. fin. l. 5. qui sunt non quis.

* Vide Socin. regula 368. & Alexandrum, ubi. remissa super ver. pro libello. à tribe Cons. 1. num. 8. & de iure dicit. Statutum regula 433.

† Be C. T. ibid. l. 25.

* decurionum fidicet. Cvtac.

* in Cod. Th. ibid. 17.

* Iudex non examinet testes tit, & confidentia nolicare debet ex fin.

† Soli officiali non credatur.

480/C.IV.K.5-4, 2315-2316
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

In simplo.] Caeve. In libello accusatorio debet comprehendi nomen accusatoris, & accusati, & tempus commissi criminis: quod si aliter fiat, iudex recipiens inscriptiones, in quoque libris redigatur. Vivian. Additio. Vide explicationem huius leg. in notatis, & scripta *lib. 1. hodierne.* 1. Coniungge cum l. vt & in C. Th. *eum l. omnes. insc. de abig.* & l. 8. *memoriæ. supr. tende vol.* C. Cvtac.

a ¶ *Inscriptiones.* id est, libelli accusatorij in scripta, & cum inscriptione.

b ¶ *Magnitudinem.* exprimendo illos.

c ¶ *Temporibus.* annum & mensem: non autem diem identitis criminibus sed dum libelli, sic vt no. *ff. ex. l. libellorum.*

d ¶ *Alterutram.* id est, veramque: illicet accusatorem, & nō probat: vt C. *l. prox. & l. de calumn. l. non prius.*

e ¶ *Partem.* Accusatorem, vel reum, *l. 7. l. de calumn.* Cvtac.

f ¶ *Auctoritas.* Leg. *vtere posse auctoritas.* Cvtacivs.

g ¶ *Statutum.* alibi fe.

h ¶ *Scrutatorum.* id est, recipientes inscriptiones, secundum Aso. Sed alij, vt H id est, curatores, alias viatores dicti.

i In ¶ prædicto autem libello plura debent obseruari. Primū, anni dominici cursus temporis, quo datur libellus. Nam in omni instrumento, quod fit, *f.* temporis commemoratio poni debet, & indictionem *in authentic. præpositus tamen imperatoria. colla.* 9. Deinde anni imperij illius Imperatoris, qui tunc est, cū libellus datur. Consulū, mensis, dies dati libelli, nō dico, dies commissi criminis. Isē quis accusat, & quis accusatur, & de quo crimine accusat, & apud quem iudicem. Item locus criminis. Certum tempus mensis. Consul, non dies, vel hora apponatur ab initio in fine subscribitur. Erit h ergo hæc forma. Anno domini sc. cxxxvij. imperij sacratissimi Federici imperatoris anno septimo, consulibus illis, indictione tali, die duodecimo exeunte mense Iulij, ego Titius defero, vel accuso Geraldum apud Telpisium pocatum Bon. lege Italia de adulterio: quia fecit adulterium cum Berta tali, in domo illius, *mense tali, consulibus*, vel postea tali: & hanc me accusationi subscribo, & vsque ad finem, vel ad sententiam me perseueraturum promitto. Super hoc etiam diffinitor debuit: vt *l. ad Turpilianum. l. i & ff. ad l. 5. cui. circa principi.* Vel fi pœnarū in tertia persona, talis fi vult talem, &c. non est vsus *ff. eodem. l. libellorum.* vel erit subscriptio quid patiatur eadem pœnam: vt & *infrà eodem. l. proxim.* Vel certè, profiteatur se sed ille præfatum libellum: per quod statim intelligitur legatus ad talionem. & facit *l. de fide instrumentorum. l. fin. & supra titul. 1. lig.*

k ¶ *Confessum.*] Caeve. Si quis accusatur de crimine, non debet statim credi, quòd crimen commissit: sed accusatore libellum accusatorium ponente, in quo continetur crimen obmittere, & nomen accusati: & in fine libelli obligabit se ad pœnam talionis: quæ est, vt eadem pœnam patiatur, & non probet, quam passurus esset reus, si crimen inflictum probatum fuisset: & vterque sub custodia tenebitur similiter dignitatis ratio aliud exegerit: & non audietur accusatus volens se excusare per hoc, quòd alij dicuntur idem crimen commisisse, quod ipse admisit, cum de se confiteri debeat quis, nec de aliena conscientia interrogari quis nullus de proprio crimine confessus, super alia conscientia est interrogandus. Vivian.

¶ Vide notata ad *l. vlt. C. tit. prox.* quæ huic coniungenda videntur. Cvtac.

g ¶ *Institutum.* vt no. *supra l. prox.*

h ¶ *Vt quicunque.* Scripsi, cæterum volumen *scruari*, vt non statim, &c. & dic reus: id est, damnandus.

i ¶ *Subscribi innocentiæ.* i. fabiectos innocentes. Vnde Scriptura dicta tunc diuersa, ultimum esse adueste formæ fuerint, quòd dū infertis aliquod crimen infigitur, quæ perferunt, mendacia credentur.

¶ Et ad hoc, quòd * nō debet esse quis creditus, est *ff. de reb. per quem fac. actū. l. 5. §.*].

k ¶ *In iudicium vocatus.* vt ergo præsens b absentem non accusat: vt *l. ex. l. ad. fratr.* fic nec absentes præsentem: vt *hic.* fic ergo præsens præsentem accusat.

l ¶ *Iudicet.* in libello, vel querelam apud acta deponat: vt *l. in. l. fi. quis.*

m ¶ *Vinculum.* Vide Symmach. *lib. 1. epi. vlt.* Cvtac.

n ¶ *Viuentis inscriptionem.* id est dex inscriptionem, per c quam ad finem pœnam ligetur vt ibi, cum calumniatore, &c. vt *l. 1. prox. dicimus.*

o ¶ *Similitudinē.* id est, sicut accusatus custodiatur, ita accusator: vt *hic, & l. vlt. j. de in ius, & j. ad legem Iuliam ma. l. fi. quis aliud.*

p ¶ *Habita tamen dignitatis æstimatione.* quia aliter in dignitate positi essent custodiendi, quàm alij.

q ¶ *Similitudo supplicij.* hoc ergo est vindictam & quando crimen ordinarium f erat, & pœna criminis ordinaria, plenarium est. ¶ Sed quid si extraordinaria imponitur pœna calumniatori, qualis imponenda erat reo, si victus fuisset, *f. ad Turp. l. fi. in primis. & fi de pœn. del. l. fin. & fi de prætori. l. ab imperatore.* In g casu tamen calumniari permittitur: vt *ff. de his lib. l. qui cum maior. §. fi patre.* Sed illud vt non perdat pœnam ideo tabulis, non vt pœnam talionis euitet. Item non talionis: sed alia pœna videtur debere imponi: vt *l. vlt. §. fin.* sed ibi erat pœna arctissima, hic pretiosa.

r ¶ *Nemo tamen.* Dicit supra paucis ro, non tamen in omnibus fauet, vt & confirmat de fe, nemine faciam patrem, vel matrem: vt ille dicebam, vel non inquisitus, inquam fit eum tenere. Additio. Repetitio est in *l. vlt. §. de calumniatoribus.* Cvtac.

s ¶ *Aut tacuisti.* repone, & nemo sibi blandiat: quasi hoc sibi possit contingere, quòd nemini inuitenti quid in delicto, tam quo, et ille peteat, vult libenter petito.

t ¶ *Aut erubescit.* repone, & nemo blandiatur sibi: quasi & fe possit euadere. *l.* priuilegio, *vel* studio nominis.

u ¶ *Ne interrogare.* eodem tenore accusationem admitti.

x ¶ *Simul.* vt *l. de testib. l. quotiam libros. & j. de quæstio. l. fœmi. & fi de quæst. l. super. §. j. & ff. de iudiciis. l. si. qui.*

y ¶ *Conscientia.* fallit h in casibus propter immanitatem criminum. Primus est *l. de servi. l. penultimam.* Secundus *infra de fal. mon. l. 3.* Tertius *ff. de reb. cre. l. diuus Hadrianus.* Item alius *ff. ad exhib. l. fina.* Item j. *de maleficiis, & ma. l. fi.* & facit ad idem *infra de reb. cre. l. j.* & tamen hic cuilibet non debet interrogari, sed alterius præcedat præsumptio: c *infra de quæst. l. j.* Item f erat reipublicæ non erit plena probatio sed aliqua præsumptio.

XII. *Impp.* Honor. & Theodos. AA. *Consulibus prætoriis, & tribunis plebi Senatui S. D.* †

Accusator debet si inscribere, & detineri sicut accusatus, donec causa examinetur, & qui inquiritur, non debet interrogari de scriis. Bald.

Accusationis ordine iamdudum legibus institutum f seruari iubemus: vt quicunque h in diferimen capitis accersitur, non statim reus, qui accusari potuit existimetur: ne subiectam innocentiam i feriamus. Sed quisquis * ille est, qui crimen intendit, in iudicio veniat k, nomen rei indicet l, vinculis m inscriptionis n astringat, custodiæ similitudinem o (habita tamen dignitatis æstimatione p) patiatur: nec impuniram fore nouerit q licentiam mentiendi cùm calūpiantes ad vindictā poscat similitudo supplicij r. Nemo tamen s sibi blādiatur obiectu cuiuslibet criminis de se in quæstione confessus, veniam sperans propter flagitia admissi, vel pro communione criminis consortium personæ superioris optans, aut inimici t supplicio in ipsa supremorum suorum sorte fatidus ?, aut ereptis u se posse confidēs, aut studio, aut priuilegio nominati: cū veteris iuris auctoritas de se confessos, ne interrogari x quidem de aliorum conscientia sinat. y. Nemo igitur de proprio crimine confitemem, super conscientia ? seruetur aliena. Dat. VIII. Id. Augusti. Rauennæ, Aflepiodoto, & Mariniano Coss.

Non intelligitur quis esse culpabilis de ipso, quod coram iudice confitetur: sed debet ille, qui eum putat culpabilem, accusare, & detectori vitæ credere, similitudine supplicij puniendus, si confessus eum calumniatus sit. Item potest. Confessus in se in coronatus, non debet inquiri in alium: nec debet credi eius testificationi contra alium. h. d. secunda pars. Bal. Vel sic

480/C.IV.K.5-4, 2317-2318
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE EXHIBENDIS, ET TRANSMITTENDIS REIS.

TITVLVS III.

POST inscriptionem delatoris sequitur, vt iudicio rem exhibeatur, qui accusari, & de cuius re conuentus fieri possit. Quamobrem si peregrè comprehendus sit, præmissis libellis inscriptionis, ad suum forum cum delatore transmittendus est, vt ibi exhibeatur, & accusetur. Priorem esse inscriptionem exhibitione vtendi l. 2. huius tituli. Exhibitionem autem accusatione seruari, & huic consuetudine esse priorem argumentum est, quòd absens non accusatur, & quòd ad exhibendum cum domino agit, qui seruum accusaturus est l. 1. 2. tod. exhib. Non sic autem exhibitio rei, sine officio iudicis præcepto iudicis, l. 1. hoc tit. quemlibet apparitorem hac in re satis nullo præcepto est. Denique exhibendus est reus, quem iudex sibi, præsidi, exhiberi, inter commentarios iudicis l. 17. ad leg. Cor. de fal. transmittendus, quem ad se transmitti iubet missa plerumque aliquo ex officio suo ad dominum, & exhibendum eum: vt l. 1. vel literis ad collegam simplex: vt in l. delatos. ff. de custod. reor. dicitur, præsides provinciarum, in quibus decimum conuentum est, solent scribere ad collegas suos (omnes præsides prouinciarum inuicem colloga sunt) vbi rei agere dicuntur, vt deferantur, vt ad forum transmittant cum professionibus, vel cum professionibus istorum, vt ait l. 7. §. de def. cris. Vbi etiam præsides nonnunquam rei remittunt ad proprium forum: vbi ad præsidem alterius prouinciæ, in qua crimen admissum, l. 8. cui. §. vlt. ff. de accus. vel vnde q hominem suum. l. cum dubium. ff. de custod. reor. Vel militem, qui in prouincia crimen admisit, ad magistrum militum, si hic perfugam, vel crimen qualitas asseri videatur, l. 1. hoc tit. CYIAC.

Miles à præside captus, est magistro militum sub fida custodia remittendus. BALD.

1. *Impp.* VALENTINIANVS, & VALENS AA. *Valentino* * *consulari Pœmi.*

SI miles in prouincia * repertus crimen publicum commiserit, eum rector prouinciæ sub custodia [b] constituat, atque ita vel causæ merita [c], vel etiam personæ qualitatem * [d], ad magistrum militum cesserat. Dat. XII. Kalendas Febr. Mediolani, Valentiniano, & Valente AA. Coss.

Non est quis in carcere ligandus, antequam conuincatur: non est quis accusandus, antequam inferatur: non est quis ad iudicem transmittendus, antequam triginta dierum spatium eidem ad componendum magistri penates assignentur, & eam rem, quam accusator ex vinculis æqualiter cauſam dicendi sub quibus debent detineri, donec reperiatur celebrata cognitio veritatis. BALD.

11. *Impp.* GRATIANVS, VALENTINIANVS, & THEODOSIVS AAA. *Rufino pp. p.p.* †

NVllos in carcerem, priusquam conuincatur, omnino vinciatur *. Ex longinquo si quis est accelendus [e], non priùs intimandi *, [id est accusatori accommodetur adsensus [f], quàm solenni lege se vinxerit [b], [& in † pœnam reciproci stylo trepidante recauerit.] Ei verò, qui reducendus [i] erit *, ad disponendas res suas, componendosque mœstos penates [k], spatium coram loci iudice, aut etiam magistratibus sufficientiū dierum, non minus tamen * triginta tribuatur: nulla remanente apud eum, * qui ad exhibendum missus est, copia nundinandi *. Qui * postea quàm ad iudicem venerit, adhibita adnocatione, ius debebit explorare quæsitum [l]: ac tandiu pati * cum accusatore fortuna retineri, donec repererit cognitio celebrata discrimen [m]. Dat. III. Kalendas Ianuarij Constant. Gratiano V. & Theodosio AA. Coss.

Nullus debet exhiberi vt reus ad iudicem, nisi præsciverit iudicis mandatum. SALVC.

III. *Impp.* VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. *Dracontio præconsuli Africæ.*

NEminem in iudicio exhibendū esse præcipimus °, nisi de cuius exhibitione * iudex pronunciauerit. Dat. PP. Nom. Febr. Mediolani, Valentiniano A. III. & Neoterio Coss.

DE CVSTODIA REORVM.

TITVLVS IV.

TRinæ est de custodia reorum, qui vel publicati, & iudicio exhibiti sunt: vel tantum de qualibet custodia: sed de carcere tantum, vinculisque publicis, qua est persona, & diligens eorum maxime custodia, l. 4. §. cius. ff. de reis. cap. Alia est custodia effecta, l. 1. §. ad S. C. Turp. l. 3. infrà eo. abolit. l. 1. supra tit. proxim. inuiolabilis l. 1. Cod. Theod. eodem. quæ non est ita impedimenta comparanti si intra XXX. diem iusta benefitium l. 3. tituli superioris, & l. vlt. Cod. Theod. ad Sylvanum iudicio competenti. Alia est custodia militum, vel seruorum publicorum ciuitatis, vt in epist. Plinij de custodia ad Traianum, vel Dionem,

DE CVSTODIA reorum.

a Ringii quid sit.

* Sic en C.T.

* id est, clam. Cuiac.

§ C. T. ii. q. 1. ante fin.

* In C. T. adfentiuntur.

† Inclusa ea ita cognoscunt. Eadem notatur a quibusdam impudenter & falsa: cuibus adscita sunt ex C. Theodos. reiecta, & abrogata. Illudmodò fallitatem vt posthac illa quidque cauet manus.

480/C.IV.K.5-4, 2319-2320
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

plerunque significat publicum carcerem: vt hic, & l. 9. ex quibus causis maior. Interdum reum, qui detinetur in custodia. CYNAC. Exhiberi, i. accusari coram iudice: ideoque de hoc subjecit,

IN quamcunque.] Dividitur in quatuor partes: nam primò mandat iudici, vt causa cognoscatur, & delinquentes accerfere. Secundò mandat reorum custodiam, assecrando eius somnum, & formam. Tertiò prohibet crudelitatem custodiæ ferri. Quartò imponit pœnã crudelitatem exercenti, & iudici in vindicando negligenti. Secunda ibi, interea. Tertia ibi, illud etiam. Quarta ibi, non enim. CASTR. Stat solenniter quis accusetur de priuato, stat iudici per exhibitores denunciari fuerit de crimine, vt quia notorium: examinatio cauſæ differri non debet: sed statim accusatus absolui debet, si apparent innocuus: si verò accusator abest, iterum non debet accusatus carcere constringi, vel cruciari, vel in compedibus custoditi: ita vt de die videat lucem, & nocte imponatur in profundum carceris, & positus in area Solis ad lumen elevetur: custos verò carceris pœnam non accipiat ab actusatore, vt accusato crudeliter sæuiat, vel ei accusato denegetur, quo minus audire possit à iudice: quia si hoc faciat, erit infamis. VIVIAN.

a ¶ *Exhiberi*, priuatus, & solennis.

b ¶ *Eum*, id est reum.

c ¶ *Sollicitudine cura prudentis*. Quia publicum erat lucri. Vel dic quòd officiales de his solicitè exhiberit, cùm effet notorium vt *supra tit. 9. Lex quidem qua.*

d ¶ *Quæstio*, id est examinatio.

e ¶ *Socium*, non quòd eisdem fortis credatur, nisi in carcere, vt not. *ff. de q. l. In re fur.*

f ¶ *Procuratori*, scil. vt accusatore, & loci accusati sint præsentes.

g ¶ *Cruciatu depulso*, nisi in carcere ¶ *Lapsus, & in Latrone*, ¶ *ff. eod. tit.* carcer enim ad custodiendum, non ad puniendum inductus est: vt *hic, & ff. de pœnis Leui damnat. §. fidei, & ff. de custodi. reis Iul. l. 9. lib. 8.* AGOSTIN. Videas *cap. quamuis ad rorum. de pœnis, lib. 6.*

h ¶ *Pluspatæ luce*. Lapsa si repræsentet se est deputata ad vsum hominum, vocatur & ipse in die.

i ¶ *Nec gemiuauerit*. ¶ Nec nocte geminari custodiã: sic & *ff. de vsur. instit. l. 5. vsia inmina.*

k ¶ *In vestibulo locat*. ante carcerem est particus ante domum dicitur vestibulum, ab vasa: quia ibi saltabantur antiqui: vt & *ff. com. di-*

ui. Labeo. §. de vestibulo, & in domo lic. dif. & ff. officia. In die ergo eisum extra vestibulum, & extra domum stare debent.

l ¶ *Salubriter*, id est tutioribus ad eum saluandum.

m ¶ *Norys*. id est nocentibus. AZO.

n ¶ *Stratorum*. quidam erant, qui capere custodiebant, & lectos sternebant.

o ¶ *Vendere* accipiendo aliquid ab accusatoribus, vt ratione sententiæ.

p ¶ *Intercedite audientiæ*, quia nullã audiunt, vel quia nõ referunt de eo iudici, vt de aliis.

q ¶ *Restituantur*. id est fiant.

r ¶ *Stratorum*. Ij sunt, qui necessitati custodiæ administrant, vt victum & stratum, l. 34. *ff. de re iudic. Sic stratores dicuntur in Adrianum ff. de off. proconsul. Lin eodem. ff. ex quib. causis maior. l. vlt. de bon. immaturat. C. ff. de off. præfect. prætor.* de stratoribus ¶ *lib. 11.* Male ergo Budæus legit, *Statores*. CYNAC.

s ¶ *Exhauserit*, i. innocuerit, vel occiderit.

t ¶ *Subiecerit*, vt ¶ *eod. l. careant.* & facit ¶ *de pœnis. Ipsa & antiquos.*

SI quis.] CASTR. Si de crimine aliquis, quod sit notorii, iudici denunciari fuerit, & ille dies ad locũ comparendi criminosi dari fecerit, & ille mera contumacia cõtra edictũ fuerit, non statim est puniendus: sed præsentibus eis in carcere & postea edictalibus & interpellatis, & sic ipsis in iudicio refrænabitur.

u ¶ *Deprehenſus*, per cõfessionem, cui non statim creditur, vel deprehensus flagrantia, quod in idem recidit.

x ¶ *Videatur*, quia fideiussores non habet, vel delictum est enormius *ff. eod. l. ij. & Iulianus.*

y ¶ *Confiteris*, i. de admissi accusationem, quòd sit administrãtione enim per testimonium definitiam quis in carcerem damnandus est: vt *ff. de pœnis. I. aut damnum. §. filium.* secundum R. Vel *dic, confiteris*, non plene sed simpliciter, puta per confessionẽ, cui non statur, nisi perseueret: vt *ff. de quæstio. l. j. & Iulianus. Senatus. & §. quæstiui. & ff. quæ vi clã. nam.* si plenè, & solenniter confiteatur, non est differenda pœnitus ¶ *de pœnis. I. cum reo.* quæ est contrà, nisi in casu: vt ¶ *eod. tit. ff. confiteri.*

z ¶ *Ita enim*, id est cõfessis audiro, & causa sua innocentiæ ostendat allegatis: sic & ¶ *de pœn. I. qui sententiam.*

QUidam.] CASTR. Si in eodem delicto inueniantur malefactores, & fortasse, non simul: sed successiue incarcerabuntur. VIVIAN.

a ¶ *Conclusæ*, i. carceri.

b ¶ *Inclusis?*

† Ita C. Theod. lib. 9. tit. 3. l. 1.

a Carcer est ad custodiam: sed quorum.

b Mulier collusiã malefactorum est genitrix.

* vbi notat.

c Vestibula, & porticus quæ ingrediens.

d Historia refert, Antiochum vestibulum inde dictum, quòd ea ingressus fuerit, quæ quòd ostenderet.

e Vestibula, & porticus quæ ingrediens.

f Procuratori, scil. vt accusatore, & loci accusati sint præsentes.

g Cruciatu depulso, nisi in carcere ¶ *Lapsus, & in Latrone*, ¶ *ff. eod. tit.* carcer enim ad custodiendum, non ad puniendum inductus est: vt *hic, & ff. de pœnis Leui damnat. §. fidei, & ff. de custodi. reis Iul. l. 9. lib. 8.* AGOSTIN. Videas *cap. quamuis ad rorum. de pœnis, lib. 6.*

h ¶ *Pluspatæ luce*. Lapsa si repræsentet se est deputata ad vsum hominum, vocatur & ipse in die.

i ¶ *Nec gemiuauerit*. ¶ Nec nocte geminari custodiã: sic & *ff. de vsur. instit. l. 5. vsia inmina.*

k ¶ *In vestibulo locat*. ante carcerem est particus ante domum dicitur vestibulum, ab vasa: quia ibi saltabantur antiqui: vt & *ff. com. di-*

ui. Labeo. §. de vestibulo, & in domo lic. dif. & ff. officia. In die ergo eisum extra vestibulum, & extra domum stare debent.

l ¶ *Salubriter*, id est tutioribus ad eum saluandum.

m ¶ *Norys*. id est nocentibus. AZO.

n ¶ *Stratorum*. quidam erant, qui capere custodiebant, & lectos sternebant.

o ¶ *Vendere* accipiendo aliquid ab accusatoribus, vt ratione sententiæ.

p ¶ *Intercedite audientiæ*, quia nullã audiunt, vel quia nõ referunt de eo iudici, vt de aliis.

q ¶ *Restituantur*. id est fiant.

r ¶ *Stratorum*. Ij sunt, qui necessitati custodiæ administrant, vt victum & stratum, l. 34. *ff. de re iudic. Sic stratores dicuntur in Adrianum ff. de off. proconsul. Lin eodem. ff. ex quib. causis maior. l. vlt. de bon. immaturat. C. ff. de off. præfect. prætor.* de stratoribus ¶ *lib. 11.* Male ergo Budæus legit, *Statores*. CYNAC.

s ¶ *Exhauserit*, i. innocuerit, vel occiderit.

t ¶ *Subiecerit*, vt ¶ *eod. l. careant.* & facit ¶ *de pœnis. Ipsa & antiquos.*

SI quis.] CASTR. Si de crimine aliquis, quod sit notorii, iudici denunciari fuerit, & ille dies ad locũ comparendi criminosi dari fecerit, & ille mera contumacia cõtra edictũ fuerit, non statim est puniendus: sed præsentibus eis in carcere & postea edictalibus & interpellatis, & sic ipsis in iudicio refrænabitur.

u ¶ *Deprehenſus*, per cõfessionem, cui non statim creditur, vel deprehensus flagrantia, quod in idem recidit.

x ¶ *Videatur*, quia fideiussores non habet, vel delictum est enormius *ff. eod. l. ij. & Iulianus.*

y ¶ *Confiteris*, i. de admissi accusationem, quòd sit administrãtione enim per testimonium definitiam quis in carcerem damnandus est: vt *ff. de pœnis. I. aut damnum. §. filium.* secundum R. Vel *dic, confiteris*, non plene sed simpliciter, puta per confessionẽ, cui non statur, nisi perseueret: vt *ff. de quæstio. l. j. & Iulianus. Senatus. & §. quæstiui. & ff. quæ vi clã. nam.* si plenè, & solenniter confiteatur, non est differenda pœnitus ¶ *de pœnis. I. cum reo.* quæ est contrà, nisi in casu: vt ¶ *eod. tit. ff. confiteri.*

z ¶ *Ita enim*, id est cõfessis audiro, & causa sua innocentiæ ostendat allegatis: sic & ¶ *de pœn. I. qui sententiam.*

QUidam.] CASTR. Si in eodem delicto inueniantur malefactores, & fortasse, non simul: sed successiue incarcerabuntur. VIVIAN.

a ¶ *Conclusæ*, i. carceri.

b ¶ *Inclusis?*

* *Aliquando etiam rei fideiussibus committuntur, vel etiam sibi ipsis fidei, & religioni suæ, maximè pro innocentia sua, l. 1. ff. eod. vt quod si manifesta, & inter prudita suppeant argumenta, & præsumptiones innumerabiles, sicut à contrario si pro simplici adiunctus reum faciat, carcere potius eum cohiberi, & custodiri placet, l. fin. hoc tit. ne similiter carcere, & vinculis coercentur, qui prauorum criminum reus est, l. 1. hoc tit. l. 3. ff. eod. vel qui committit, aut confitetur, atque adeò diligentiæ adhibendæ est, l. 2. ff. ex. prior. l. 2. hoc tit. l. 3. ff. eod. l. 4. §. penult. ff. ad leg. Iul. ma. vel ferunt, qui à domino indefenſus relinquitur ne lege Iulia, l. 1. ff. eod. quibus tamen omnibus custos etiam ipse ex officio præsens iudicis. Lib. hoc tit. CYNAC.*

Sine per accusationem, sine per inquisitionem procedatur, causa debet celeriter examinari, & non debet differri: & interim rei in carceribus positi non debent torqueri: nec in locis tenebrosis de die poni, nec aliis iniuriis pati. BART. Vel sic: *In cognitione causæ criminalis quando partes sunt præsentes, debet accelerari: de facto rei interrogatur, & intenitur, dein de crimine agitur, si criminis qualitas exigit, quo vocatur: & incarcerati de die reducuntur ad locum, vt ex eo perpetuo in custodia: & custodia debet germinari de nocte, & carcer ad pœnam non est iniungendus: sed ad custodiam: tamen ex posteriorib. reducitur sine interdum ad pœnam, nec est tolerandum quòd ad instantiam accusatorum rei malè tractentur à custodibus.* SALYC.

1. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Florentium rationalem* †.

IN quacunque causa reo exhibito, siue accusator exiſtat *, siue eum b publicæ solicitudinis cura produxerit c, statim debet quæstio d fieri, vt noxius puniatur, innocens absoluatur. Quòd si accusator aberit ad tempus, aut sociorum e præsentia necessaria videatur, id quidem debet quàm celerrimè * procurari f. Interea verò reum exhibitum non per ferreas manicas, & inhærentes ossibus mitti oportet: sed prolixiores catenas, si criminis qualitas etiam catenarum acerbitatem postulauerit, [vt & crociatio desit g, & permaneat] sub fida custodia. Nec verò sedis intimæ tenebras pati debebit inclusus: sed vsurpata luce h vegetari, [ac subleuari:] & vbi nox geminauerit i, custodis [in] vestibulis k carcerum, & salobribus l locis recipi: ac reuertente iterum die, ad primum Solis ortum illicò ad publicum lumen educi, ne pœnis carceris perimatur: quod innocentibus miserum, noxiis m non satis fe-uerum esse dignoscitur. Illud etiam obterrabitur, vt neque his, qui stratorum * funguntur officio, neque ministris eorum liceat crudelitatem suam accusatoribus vendere o: & innocentes intra carcerum septa lecto dare, aut saluberrimos audientiæ p longa tabe cõsumere. Non enim existimationis ¶ tantùm: sed etiam periculi metus iudici imminebit, si aliquem vltra debitum tempus inedia aut quocunque modo aliquis stratorum r exhauserit s, & non statim eum, penes quem officium custodiæ est *, atque eius ministros capitali pœnæ subiecerit t. Dat. Prid. Kalend. Iul. Serdicæ, Constantino A. VI. & Constantio C. Coss.

Diuersus debet à iudice audiri, & apud alia duci: & iudicibus nimis sæuientibus debet imperii frenis temperies. h. d. hæc lex, quæ non solùm posse formam in decernendo: sed in procedendo, & in modo detentus. BALD. Vel sic: *Si quis de crimine conuincitur, debet apud tribunal duci, vt crimen confiteatur, & certum apparent.* BART.

11. *Idem* AA. *& cc. ad Eugenium* P.P. †

SI quis in ea culpa, vel crimine fuerit deprehensus u, quo dignus claustris carceris, & custodiæ squalore videatur x: iubditus apud acta, cùm de admisso confiteris y, pœnam carceris sustineat: atque ita postmodum eductus apud z acta audiatur. Ita enim a quasi sub publico testimonio commemoratio admissi criminis fiet, vt iudicibus immodicè sæuientibus frænã quædam temperies adhibita videatur. Dat. 11. L. Non. Febr. Heraclie, Constantino A. VII. & Constantio Cæs. [11.] Coss.

Carcer malorum debet esse separatus à carcere masculorum. BALD. Vel sic: *Mulieres non debent cum viris in eodem carcere detrudi: sed in monasterio, vel honestis personis tradi. h. d. secundum* SALYC. *cum sequent. auctore.*

111. *Idem* AA. *Arindyno* V.P. †

QUoniam vnum carceris conclaue b permixtos fe-

† C. Theod. tit. 9. lib. 3. l. 1.

† Cod. Theod. lib. 9. tit. 3. l. 2.

† C. Theod. eod. tit. l. 3.

a An custodia de crimine debeat fieri per iudicē decernens, vel alias sine re pet. v. apud Cuiacium Tom. 4. obs. 33.

b Constitutio facta in necessitatis facti simplicis probationis. Baldus in rubr. l. vt probet. Alexand. in repet. l. admodum. ff. de minor.

† Rursus inquirendus an per testes in confessione inocentiæ facta, adhibitis ea apud acta, vel apud alia publicum locum, Ouido Papa decis. 339. n. 2.

480/C.IV.K.5-4, 2323-2324

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE PRIVATIS carceribus, &c.

Diuisio. *Dixit* * *de publico permittendo nunc de priuato inhibendo.* ACCVRS.

Primò prohibet. Secundò punit iudicem,& primatis officiorum. Tertiò punit habentem priuatum carcerem. Secunda ibi, viro spectabili. Tertia ibi, nam illud BALD. CASTR. Si priuatus quis carcerem habeat in criminosos authoritate sua posse incarcerare priuato carcere, quæritur. Et dicitur quòd necesse si talis incarcerat, per rectorem prouinciæ coercebitur: alioquin si prætermiserit, perinde vt læsæ maiestatis reus coercendus est cum officiali suo, qui hoc passus fuerit: illi enim, qui hoc facinus committunt, tanquam rei criminis læsæ maiestatis intelliguntur. VIVIAN.

a ¶ *Custodiam.* vt & J. *de exhibend. l. j. in princ. lib. eod.*

a ¶ *Augustali.* Is, qui mittitur in Ægyptum, vocatur præfectus Augustalis. Sic dictus, quia primùm ab Augusto constitutus est, *l. 1. ff. de offic. præfect. Aug.* Strab. *lib.* 1. Tacitus *lib.* 17. qui ait eum regis loco fuisse. CVIAC.

b ¶ *Rectoribus. not.* præsides b clarissimos esse & J. *ad leg. Iul. de vi priu. l. fin.*

b Præsides clarissimi.

c ¶ *Non vindicauerit.* & nota puniri c prælatum, nisi subditorum excessus corrigat: vt & I. *de commer. & mer. l. ij.* & J. *de sep. viol. l. ij.* Sed fallit quandoque hæc lex. J. *de falsi. mon. l. j.* * Item nec est prohibitum habere carcerem: vbi quis fiscus fuit ponat: sed vbi ponat publicè accusatus †.

c Superior punitur, nisi subditorum excessus corrigat.

* *Malè, nec quicquam ex decreto l. l. ... ff. de fals. mon. ...* CVIAC.

† *Adde, aut ... in quo nihil iuris habeat, fiat rei fisco, fiat non.* CVIAC.

[illegible Greek]

Latinè Ant. Contij.

Elegantiorem & veriorem huius legis interpretationem, vide apud CVIAC. *lib.* 60. *Basil. hoc tit.*

Neminem oportet iniici custodiæ absque iussione magnorum magistratuum, aut locorum defensorum.

¶ Oportet autem Episcopum per quartam feriam, aut parasceuen inquirere eos, qui sunt in custodia quam ob causam inclusi sint: & siquidem serui sint, intra viginti dies emittere eos, vel castigatos, atque etiam dominis redditos: aut si non appareant eorum domini, soluere ipsos. Si verò liberi sint, pro seditione detenti, cõfestim iudicare ipsos: vel si pro alia quacunque causa, siquidem non habeant fideiussores (& pro criminibus detinentur, excepto crimine homicidij) statim eos iudicari: si verò capitale crimen sit, intra xxx. dies.

¶ Si verò maiore postea dilatione necessaria existente, is, qui detinetur, non præbeat causam, committatur suæ iuratoriæ cautioni si absens fuerit. Si verò cædis est causa, siquidem ex delatione publicarum personarum intra sex mẽses iudicetur. Scientibus publicis personis, quòd si mentitæ fuerint se iisdem subdendos pœnis. Si verò accusator, qui se inscripsit, auctor fuit eius detentionis, detur reus sub fideiussione, vel si non reperiat fideiussores, maneat quidem in carcere: causa autem intra annum terminetur. Facta autem præsumptione, tanquam reus sit, in custodia maneat, donec causa terminetur. Si verò iam sententia lata est de inclusis, ea executioni mandetur, siue corporalis sit, siue pecuniaria.

¶ In pecuniaria * condemnatione potestatem habentibus cedere nobis.

* *Hæc postrema verba non sunt in superscriptis Græcis, sed ea lib.* 60. *Basil. in supplementum superioris epitomes addita.* CVIAC.

¶ Episcopis monentibus præsides scituros, se, & officium suum illaturos x. libras.

¶ Habentibus et am episcopis potestatem deferendi principi, negligentiam (hisce in rebus) præsidum.

DE PRIVATIS CARCERIBVS inhibendis.

TITVLVS V.

Custodia nomine tituli superiori intelligitur carcer publica custodia ... L vinculorum, ff. de verb. sign. quia, vt hic titulus attendit, priuata illicita est, & tanquam læsæ maiestatis rei puniantur priuati homines, qui se pro magistratu gerentes priuati carceris custodiam exercuerint simul ac iudices, & principes apparitionum iudicum, qui hoc crimina dissimulauerint. Pœna in l. 1. definitur esse vltimum supplicium. At in l. 2. Iustinianus mitiorem pœnam statuit, infamia scilicet, & periculi litis propter aduersarium priuato carcere retinuerit, & vt pœnam carceris publici tot diebus sustineat, quot priuatum exercuerit. Constitutio est Græca ad Menam P.P. cuius sententia in Basil. his verbis expressa est, [illegible Greek] CVIAC.

Nemo potest habere priuatum carcerem, hoc primò. Iudex qui non punit hunc, tenetur criminis læsæ maiestatis. Idem de primatibus officiorum, qui scientes non referunt iudici. It etiam qui hunc carcerem retinet, vltimo supplicio condemnatur, tanquam violator imperialis maiestatis. BALD. Vel sic: *Priuati carceris crimen committentes, afficiendi sunt vltimo supplicio, & datur facultas iudici de hoc crimine inquirendi, & iudex, qui cognitum crimen non vindicauit, crimen læsæ maiestatis committit.* SALYCETVS.

1. *Imp.* ZENO * A. *Basilio* P.P.

IVBEMVS nemini penitus licere per Alexandrinam splendidissimam ciuitatem, vel Ægyptiacam diœcesim, aut in quibuslibet imperij nostri prouinciis, vel in agris suis, aut vbicunque domi priuati carceris exercere custodiam a: viro spectabili pro tempore præfecto Augustali a, & viris clarissimis omnium prouinciarum rectoribus b daturis operam, sempérque futuris in speculis, vt sæpè dicta nefandissimorũ hominum arrogantia modis omnibus opprimatur. Nam post hanc saluberrimã constitutionem, & vir spectabilis pro tẽpore præfectus Augustalis, & quicunque prouinciæ moderator, maiestatis crimẽ proculdubiò incursurus est, qui cognito huiusmodi scelere, læsam nõ vindicauerit c maiestatem. Primatibus insuper officiorum eiusdẽ criminis laqueis constringendis, qui simul, atque nouerint memoratũ interdictum facinus in quocunque loco committi, proprios iudices de opprimendo nefandissimo scelere non protinus cutauerint instruendos. Nam illud perspicuũ est, eos, qui hoc criminis genus cõmiserint, etiam pro veterum legum, & constitutionum tenore, tanquam ipsius maiestatis violatores, vltimo subiugandos esse supplicio. Dat. Kal. Iul. Constantinopoli, Longino V.C. Consule.

* *Inter duos Zenonem sancientes ... Impp. eadem pœna proposita l. vnic. C. Th. de priuat. carc. ... hoc ... quidem ... hoc permissum est.* CVIAC.

II. ***

Idiωτικῆς,

[illegible Greek]

De priuatis Græcis.

Item ex Theodoro Hermopolita.

[illegible Greek]

Ex

SI REVS, VEL ACCVSATOR mortuus fuerit.

Extinguitur pendente accusatione, & an res dicatur annua. ff. tit. in *accusatore.* l. fin. & l. 6 vt proponis & ff. de pub. iud. l. definctho.

Ex lib. 60. Basil. tit. 55.
Interpr. Cuiac.

CONstitutio habet, priuatas custodias non fieri, & eos qui fecerint, pœnæ subiici, & tot dies manere in publico carcere, quot fuerit quis in priuato ab

SI REVS, VEL ACCVSATOR mortuus fuerit *.
TITVLVS VI.

EX hoc titulo intelligimus morte accusatorio accusationem extingui, l. vlt. non crimen, l. 3. § vlt. ff. de accus. l. fed & marium, ff. qui, & à quibus. l. penult. ff. de pub. iud. *At morte rei extingui crimen, vel mortalitate, vt inquirat* l. vlt. ff. ad leg. Iul. ma. *quia non qualibet morte, sua morte sibi adscita in reatu capitali.* l. pen. hoc tit. *vt in reatu Libonis apud Cornel. Tacitum* lib. 2. *Adscitas mors ab ecclesiastica, & naturali. Verum Constitutione Diui Marci excipitur crimen peculatus.* l. penult. & l. vlt. l. ad leg. Iul. Ma. l. vlt. ff. cod. l. 4. ff. de hæred. l. 1. in fin. ff. de req. nec abs. dam. *quod morte non extinguitur. Et alia quoque crimina nonnulla sunt cum persona rei defuncti cessant, non in contrarium,* l. 1. *& in rei principalis defuncti persona, vt puta qui instrumentum falsum fecit, non sine qui postea fecisse eodem instrumento vtitur* l. 4. *An etiam post condemnationem pendente appellatione morte rei, persona exuiungatur aliorum criminum causa, gentilis est* l. vlt. *cum profequens lib. VIII. tit. LXVI.* CVIAC.

Possunt plures de eodem crimine accusari in vno libello: & vno mortuo pendente processu, nihilominus durat instantia quo ad reliquos. BALD.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Eutychiano.*

ETſi Marcellus, qui crimine falſi poſtulabatur *, vita functus eſt, ac per hoc crimẽ in perſona eius ſit extinctũ [b] accuſatio tamen non eſt abolita [c] cũm cam vxorem eius, quàm re eodẽ crimine poſtulatos [d] eſſe proponas. PP. VII. Kal. Octob. Lato II. & Cereale Coss.

Accusator non prosequens accusationem propter casum superuenientem in persona accusati non incidit in Turpilianum. BALD. Vel ſic: *Mortuo accusato liberatur accusator à profecutione criminis inſtituti.* SALYC.

11. *Idem* A. *Procule.*

SI is, quem † homicidij, ſeu cuiuſuis criminis poſtulaſti * rum, vita functus eſt: fruſtra ob pœnã [e] deſertæ accuſationis cõueniris, cùm morte e eius crimẽ cum pœna ſit extinctum & ac per hoc tibi adempta eſt neceſſitas accuſationis. PP. IV. Kal. Octob. Rome, Sabino, & Anulino Coss.

Etiam ex mortuo, qui fabricauit falſum inſtrumentum: ſi quis illo inſtrumento vtatur scienter, poteſt accuſari de falſo. BALD.

111. *Imp.* ALEXAND. A. *Veratiano.*

SI (vt proponis) cauſa pecuniaria ad emolumentum [h] tuum ſpectat, licèt Aniānus cui

crimen, accuſationis neceſſitas adempta videtur. VIVIAN.

c ¶ *Poſtulaſti. l. Cornel. de ſicar.*

f ¶ *Ob patrium,* quinque * libras eum auri, & infamiæ, quæ eſt pœna Turpiliani in deſiſtentes: vt *ff. de prouocat. Lex. § fin. & l. 3. & l. ad Turpil. l. 4.*

eis inclusus, cuiuſcumque ſint conditionis, vel dignitatis, amittere etiam eos cauſam, quam habẽt adiectus incluſos, pecuniaria epiſcopo, & præſidis: quòd ſi neglexerint præſes, & bonorum & ſaluris periculum ſuſtinebit.

a ¶ *Cum morte.* hic & in l. 3. *T. vbi cauſa ſiſc. Cvi.* g ¶ *Sic extinctum.* nihil *cauſæ,* quæ non. l. *Imperiis.*

SI VT proponis.] CAYS. Conuenietur ad X. proconſulis inſtrumentum, quod accuſatus dam de falſo: pendente accuſatione falſi vita functus es, & ſucceſſit tibi Titius: ſi heres velit vti adueſtus me eodem inſtrumento, an poſſim cum accuſare de falſo, quæritur? Et dicitur quòd ſic. VIVIAN.

h ¶ *Ad emolumentum.* quia hæres Aniani conuenitur te ad eorum. ex quodam inſtrumento, pro quo anté pater eius accuſabatur. Aniānum de falſo facto ſuo: vel quia verbatur: nam nihil meruit heres, ſi vtatur, poterit accuſari: vt *hic,* & l. *de fid. Iuſſ. Lſi vtatur.*

i ¶ *Auctor tuus.* id eſt pater tuus, vel alius, cui fuiſti hæres.

k ¶ *Conſcrit.* heres Annæi.

l ¶ *Non poſſe.* vt l. *cod. l. 3. & 4.*

m ¶ *Inficiatum.* ex eo, quod vitur, vade non vtendo eiuſdẽ accuſationem, quod non eſt in eo, qui ex eo, quod fecit, vel fieri fecit, accuſatur: vt *l. ad l. Corn. de fal. ſicar. & l. ſi falſus. & facit ff. ad l. Corn. de fall. l. falſi § ordine.*

n ¶ *Inficiatur.*] CASTR. Si accuſatus de homicidio pendente accuſatione deceſſit: ad quem debeãt peruenire bona eius, quæritur? Et dicitur, quòd ad heredem ſi mortem meam crimini ſibi conficiſſet, quo caſu deuoluenda eſſent ad fiſcum: idem dicitur de eo, qui mandauit de aliquo crimine commictendo, & accuſatus *pendente* accuſatione deceſſit: nam extinguitur crimen, & ceſſabit honorũ adempcio: & hoc in prima. Secundò ſi accuſatus pendente accuſatione deceſſit: aut ne cogitatione damnatus, cui pars bonorum adempta erat expreſſè appellauit, & pendente appellatione mortem eſt poſt mortem eius de bonis examinabitur, & inquiretur, valeat, nẽc

o ¶ *Mandauerat.* quo caſu tanquam ſi feciſſet, *teneretur: vt T. de accuſ. l. non obſt.*

q ¶ *Conſiuerint.* conſcientia criminis, quo caſu *hæres* habet ſiſcus ſecundum P. quod non placet, vt plenè diximus T. *qui teſtam. facer. poſſ. l. 4.*

p ¶ *Denegari.* ex teſtamẽto, vel ab inteſtato: vt & *ff. ad l. Pom. de par. Lauigen.*

a Falſi reus, qui falſum inſtrumentum fieri fecit.

b Crimina quædam ſunt, & quæ illa, quę morte non extinguntur.

c Accuſari poſſe, & de eodem, vel alio crimine, an ſimul an vnus poſt alium poſſint. † Cuiac. cum hac l. 23. *ff. de quæſtionibus.*

d Accuſari ex vno delicto plures ſimul poſſunt: plures ſimul non poſſunt.

e Accuſationis deſertæ pœna eſt quinque librarum auri, & infamia.

* Si miles *teſtabatur.* id eſt *defunctus militia, deceſſiſſet,* ſcilicet crimen. Accuſari ſimul quos malefactores poſſint ab initio.

SI QVIS IMPERATORI MALEDIXERIT.
TITVLVS VII.

IAm à ritualis ¹ cæpit agere de crimine læsæ maiestatis, ad quod nec mali dicam etiam reflectere circulum fatorum, properemus quòd ab eius definitione excipitur crimen parricidiorum, quod summum est crimen læsæ maiestatis. Sed quia & ex aliis quamplurimis causis crimen maiestatis committitur, & vel dicto, vel facto, & re, quod dicta agitur in hoc tit. & quæ & ſ aliquando fuerit iudicium maiestatis examen ex Cunctis. huius tit. nullum iudicium, nullúmve pœna remouit constitutus inuiolabile principis. Vbi remittendum, Græcis vetitâ ſ condonandum, non remittendum ad principem, ut ipſe de re ſtatuat, etiamſi ab iniuria proueſſerit: quia nec bonum principis, vt Titum dicebat, iniuria adfici poteſt. CVIAC.

Ex lasciuia, vel infamia maledicens principi, non punitur: ſed ſi per iniuriam, principis ipſi affectatio, vtrúmne, & qualiter puniatur: quod facit ex causis, & perſonis. BALD. Vel ſic: *Quæ de imperatore obiiciuntur, ſi non iniuriosè, & indoctè conderanari debet: aliàs ſi iniuriosè, debet ad principem remitti.* SALYC.

1. *Imper.* THEODOSIVS, ARCADIVS, & HONORIVS AAA. *Rufino* P.P.

SI quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique [b] maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentia [c] turbulêtus obtrectator temporum noſtrorũ [d] fuerit: eum pœnæ nolumus ſubiugari, neq; durum aliquid, nec alperum volumus ſuſtinere: quoniam ſi id ex leuitate [k] † proceſſerit contemnendum [l] eſt: ſi ex inſania [m], miſeratione [n] dignißimum: ſi ab iniuria [o] † remittendũ [p]. Vnde integris omnibus hoc ad noſtrã ſcientiã referatur, vt ex perſonis hominum dicta penſemus [q], & vtrũ præmotũ, an exquiti debeant, cenſeamus. Dat. VI. Id. Auguſt. Conſtantinop. Theodoſio A. III. & Abundantio Coss.

AD LEGEM IVLIAM MAIESTATIS.
TITVLVS VIII.

IIſ hoc tit. & ex aliis cauſis ſtrenuiſſimi boni principes non admiſerunt quoſlibet læſæ maieſtatis, poſtquã quid per imprudentiam iudex pronunciauerit contra Conſtitutiones principũ, l.1. vel quòd incauſtis quis periuria violauerit principis nomen, l.2. vel ex aliis cauſis leuioribus. Et cætera omnia ſunt de crimine perduellionis, quod & rebellionis, & impietatis, & ſacrilegij dicitur, crimen ſummum, & maximum, l.7. C. Th. de ind. et eis quæ hoc ſingulariter excepta ſunt, vt morte necentur non extinguantur, vel alienentur, vel manumittantur: vel emancipationes factæ à necentibus non valeant, ſi memoriæ eorum damnatio ſit poſt mortem. l. quiquis. I. pen. & vlt. vt ex ea cauſa ſerui torqueantur in caput domini, d.l. pen. & vlt. quæ leges ſunt ex Paulo, & Marciano, non vlt. Conſtitutiones Græcæ (nullã enim in h.t. deſiderari Baſilica patefaciũt) ſed Conſtitutionibus Latinis à Tribonian. ſubiectæ, quid in Digeſta præterm. ſſe ſciant: & illegatorio. l.1. C. Th. ne prætor. ex ma. fer. &c. in hoc crimine etiam in ſerua bonæfidei reuocandi eſſe. Nam & hoc ſæpiùs vendere in dominos dominos rerum ſtatuit: vt l.3. ff. de quæſt. l.17. §. pen. ff. eod. Item vt damnati ex hac cauſa non legentur, l. 1. ff. de his qui not. inf. l. 9 non poſſunt ſepeliendi, l.1. ff. de cad. pun. & vt ex crimine omnes omnino qui pulſantur, ſi conuicti ſint manifeſtæ audaciæ, quòve accuſant, ſi non non conuincunt manifeſtæ audaciæ, & vt, quorum conſilio non ſanctum in inferiorem ſit: reſpuentur nunciatum ſit: & ſtatum, vel conditionis, vel dignitatis ſuæ. l. 5. & 4. h.t. l. decuriones. l. de quæſt. l. de minor. ff. eod. Chryſoſtomus hom. XIII. in 2. ad Corinthios. Item vt filij necretium non ſint excludantur non tantùm hereditate patris, quam filium occupat tyrannus, abrogans ſententiæ, de qua l. 8. C. Th. de bon. proſcr. ſed etiam matris, & aui, & proauorum, & cæteroruum, vt miſeri vinearet & egeni: inſepulti, & inexhumati. l. quiquis. h.t. l. vlt. l. de bon. proſcr. nec ius ſepulchrorum habeant, l. 1. §. ſuos heredes ff. de ſuis, & legit. hered. quod & etiam ſuaſit legislator, comparatum ad Tullias ſceleris, vt charitas filiarum ciuilem parentes Reipub. redderet. Nec vacat quidquam eſſe in Lege ſiquis, quod non etiam olim obtinuerit. Filiarum tamen in bona materna ſeruatur portio legitima. In C. Th. vt habeant integra patris filia, &c. ſeribendum opinor, non ingrata. CVIAC.

Iudex, qui iudicat contra legem, non propterea tenetur crimine læsæ maiestatis. BALD.

1. *Imp.* ALEXANDER A. *Paulino.*

LIAM ex aliis cauſis maieſtatis crimina ceſſant ſ meo ſæculo: nedum etiam admittam te paratum accuſare iudicem propterea crimine maieſtatis, quòd contra conſtitutionem meam eum dicis pronunciaſſe [r]. PP. III. Idus April. Maximo II. & Iuliano Coss.

Deferens temerarij ſacramenti, non tenetur crimine læsæ maiestatis. BALD. Vel ſic: *Deferens non conuincit crimen læsæ maiestatis.* SALYC.

11. *Idem*

480/C.IV.K.5-4, 2329-2330

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2331-2332

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2333-2334

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

AD LEGEM IVliam de adulteriis, & stupro.

Per ordinem materia præsignatur crimina : & dicitur adulterium à perpetrante, quasi transitus ad alterum virum, propter parvum ex alvo conceptum compositus nomine : stuprum in virginem, vel viduam vt Ex co. Limen §. 3. Inuitus, cum consequentibus, vel stuprum Inst. de nupt. §. 3. & Ex eo. Lf. adulterium cum incestu. *& dic quòd legis huius tit. facta sunt ad legem Iuliam emendandam, supplendam, coercendam, & interpretandam.* § ¶ Iuliam. *Sic dicta ab Augusto, quam adoptauerat Iulius.* CYAC.

Publica iudicia.] CAYE. An vxor maritum de adulterio possit accusare, quæritur ? Et dicitur quòd non, vt cito lege Iulia de adulterio, quæ in materia solùs locum habet.

a ¶ *Publica iudicia.* id est lege Iulia de adulteriis, quod non publicum est: vt *ff. de publ. iud.* l.).

b ¶ *Violare.* non dicit socer. & ergo saltem si immittit, placuit ei: quia à nullo de adulterio accusatur : vt *ff. ead. Liuius* §.). & *ff. de adult. l. lex Iul.* §. *adulterium.* sed & si ad alterius vxorem accessit, nec tamen potuit huius mulieris, vel sui viri esse violatus sed viri adulterat : & sic nec tunc hæc accusat, nec ipsa, nec filius, vel filiorum integrità prosequitur. ¶ *qui accus. non pot. Lde crimine.* & hoc de iure muriel. *Sed* an etiam iure extranei potest ? Quidam quòd sic : sed dic quòd non. cùm dicas eum eò prosequi suam iniuriam : vtrum tamen *Limitetur* potest, & lucretur denunciando, & dotem : vt *ff. de rep. l. confessa* §. *cæterùm.* & sic etiam intelligendi sunt canones : vt *xxxv. q. iij. cap. nemo. in prin. & quæst. vt cap. præsbyti. & cap. præcipimus. & cap. Christiana.*

c ¶ *Violare.* Id est, si mulier dicat in iudicio se commissum esse adulterio, vt ait Gotofr. interpretes latius est, vt dicamus eò. Lcdo de mulier. quæ maritum violatum commisit accusare non potest. CYA.

d ¶ *Dicitur.* ex modo, qui sequuntur quæ cùm, &c. & est talis tacitus quia cùm ¶ permittitur viro, videtur prohibiti mulieritate. *ff. de iud. l. cùm patre.* Vel accusanti iure mariti permissi quæri de adulterio : sed hæc non potest accusare iure mariti, quia marituo non existente nullo modo etiam iure ciuili non potest accusare aliquando. ergo nunquam : sed maritus aliquando potest, secundùm IOAN. & sic generaliter ei concedi videtur : arg. *ff. de j. mil. ff. l. ex militari.* ¶ Sed mirum est, quòd d vir non committit adulterium accedendo ad solutum nec ab vxore adulterij accusatur, ad quam eoque accedit : nec dicimus fauni inferiori prosequi. & ideò est arg. contrarium *in auth. de nupt. §. fi vir. secundùm Theod. collat. 1. q.* ABENTOP. Adiungat quòd licet de iure ciuili maritus cognoscendo solatam, non committat adulterium de iure tamen canonico dicitur adulterium committere: probatur *in cap. transmissa.* & ibi hæc not. Abbas, *vers. de eo qui cognouit non tam sua & xxxij. quæst. vi. cap. nemo. & cap. dicat.*

d ¶ *Facultatem detulisse.* nisi exceptione aliqua repellatur : vt *j. eod. lata nobis.*

ad Rationales missis rescripserunt. Dat. III. Non. Mart. a.

AD LEGEM IVLIAM DE ADVLTERIIS, & stupro.

TITVLVS IX.

A crimine læsa maiestatis, quod maximum est, transit ad crimen adulterij & stupri. in adulterio est vir, & mulier aliena. In stupro vel vir, vel mulier non est vel est vir, & mulier virgo. Dico in adulterio esse mulierem alienam, id est alij nuptam. Non dico virum alienum. Nam in viro aliena, qui fuerit cum muliere, vacua lege Iulia crimen, vt stuprum, non vt adulterium vindicatur. Hoc enim lex permittit virum adiungi virum accusationi adulterij. Ex quo efficit Lex in alieno matrimonio violato, mulierem publico iudicio adulterij accusationem instituere posse, nimirum quia nec lubi sui iniurium persequi potest. Aliis iudicio publico mulier suum iniurium persequi potest. Hoc iudicio neque suum, neque alienum. Vindicatur adulterium in matrimonio alij nupta, & in adultero, qui alij nuptam corrupit, etiam si vxoris sit probrosi agentis maritus, vt opinor, non agentis sibi. Aliquando Vindicatur ex lege Iulia pœna omnibus ex lege Cruentatis quinque personæ tantum, nisi inuitum sit vel inter quas maritus primum locum obtinet intra L. X. diei vtilis, intra quas, aut sinat mulierem & viri, & parentum eorum manumissi, vel alienati pulsant. Mulier vxori in hunc titulum quæstiones colunt. nec vlla lex est publicorum iudiciorum, quæ à Iurisconsultis vsurpantibus tractata sit. De iure accidendorum deprehensorum. De pœna adulteri. De multa dotis. De proscriptionibus, quæ accusantibus adulterij obuenire possunt. De ordine instituendi, & exercendi accusationis. De transactione habita inter virum, & accusatorem, & alia quædam magna ex parte iam à nobis prælecta ex XX. Cod. CYAC.

Vxor non potest mariti de adulterio accusare : nec vxoris iure : quia non committur in legem iure extranei : quia mulier. h. d. textus cum glos. secundum BALD.

1. *Imp.* SEVERVS, & ANTONINVS *aa. Cassiæ.*

PVBLICO † iudicio * non habere mulieres adulterij accusationem, quamuis de matrimonio suo violato b > queri velint, lex Iulia declarat c : quæ cùm masculis † iure matrici accusandi facultatem detulisset d, non idem fœminis priuilegium detulit. PP. XIII. Kal. Augusti, Laterano, & Rufino Coss. e

Eximere vxorem, quam in adulterio inuenit, paratur vt bene facit si non inuenit sed habet eam suspectam. h. d. Vel &c: *Socero permittitur non autem qui suffragatur. & facit pro reo præsentibus hominibus, quod ad hoc ve pertinere, requiritur, quod sciant, non quòd suffragetur.* BALD.

II. *Idem aa. Cyro.*

CRimen lenocinij e contrahunt, qui deprehensam in adulterio vxorem in matrimonio tenuerunt, non qui suspectam f adulteram habuerunt. PP. Kalend. Iulij, Anulino', & Frontone Coss.

Seruo mulieris, quæ dicitur adulterium commisisse, & citiùs patris sui pro emenda veritate sunt torquendi: ideò intra sexaginta dies probabetur maximus, vel dissimulatio. Accusator tamen prius debet cauere de ipsorum emendatione tutelæ, vel deuerorationis emendatione in casu absolutionis subsecutæ. SALYC.

III. *Imp.* ANTON. *a. Iuliano.*

NOn solùm g † verba h legis Iuliæ de adulteriis coercendis: sed etiam i sententia per quæstionem quoque seruorū k, siue ancillarum crimen admissum probare poterunt l, ad eam tantùm personarum ζ seruos ei rei exhibendos pertinet, de quibus specialiter comprehendit k m : id est mulieris l, & patris eius, non naturalis: sed iusti duntaxat m, quos intra sexagesimum † diem ex dissolutione n matrimonij numerandū, manu-

a ¶ Multæ hic desiere Græcæ confitit. Earum vsus Pauli est, & Marciani. Honorauerat Imperator, qui quoniam Latini fuerunt, remanserunt. Constitutio Græca petit : cuius tamen Epitome habetur *lib. xc. tom.* eodem ferè stylo, quo quæ traducuntur in his legibus. CYAC.

a Vide Rebuf. *multas, de vera damnum, & pœnali. 33.*

b Adulterium, stuprum, & incestus, quid sit, quibus.

c Permittitur vni, aut in vno sexu, seu alteri prohibi non videtur.

d Adulterium iure ciuili non committit maritus adulterum, nisi qui eo nomine adulterij accusatus ab vxore.

† Vide Tiraq. *ad leg. connub. per. glos. 20. 23.*

† Sic citatur p. 2. 3. 4. 5.

† Competitum D. Aug. de hac inæqualitate. Vnde an possit maritus de adulterio accusare.

* adde, pp. XIII. Kal. Iul. Anulino, & Fronto. Coss.

e Seruus, & nulla lege tortura domino contra se exhibendus.

f Sed vtrum. Id est, quin etiam, vt & *in l. 3. §. vlt. de rem. fac. vxor. lucris.* Cicer. *lib. 4. ad Attic.* An sinus sanguinem fed & spiritum exitiatis. *Liq. ff. de donat. inter. proficiscit.* CYAC.

g ¶ *Verborum.* non solùm aliis probationibus.

h ¶ *Violatis.* stilicet legis.

ζ ¶ *Personarum.* Hoc tantùm procedit in adulterio, non etiam in stupro. CYAC.

k ¶ *Comprehendit.* comprehendit dicta lex, cuius verba tamen non habemus.

l ¶ *Adulterij.* de adulterio accusatæ.

m ¶ *Iusti duntaxat.* siue sit iustus * de naturali, & ciuili iure: siue ciuili tantùm, vt adoptiuus.

n ¶ *Ex dissolutione.* quæ † fit per diuortium, & quam opus est fieri antequam inhoiet accusationem : vt *j. eod. Leuianus. Sed* & tortu,

b Accusat ad contumel. quæ per matrimonium transiens, quam sospitta adulterij habet.

c Sine accusatore interdum quæ potuit potest.

d Lenocinium punitur : vt adulterium.

† Sunge l. penult. *ff. qui & quib. mortuis. Cons.*

† Verba, & nulla lege tortura domino contra se exhibendus. * dyonisius.

† Id est dum millies post diuortium.

† Intus pauci dicunt, qui vel tenui tantum ære, quia adpetunt, vel nuptiis, & ciuili iure simul pauci sit.

f Matrimonij Scholiast dimittunt, quia, hæc gratia, de lata.

480/C.IV.K.5-4, 2335-2336
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

mone, vel bona gratia, vel ex delicto viri solutum matrimonium, tenet matrimonio: vt *ff. qui, & à quibus. l. fin. & marito.*

a ¶ *Prohibet.* per hoc ergo probatur, quòd ea [a], quæ domi [b] fiunt, per talos poßunt manifestari: vt *ff. de repud. l. cum filia. §. fin autem aliter.*

b ¶ *Domina.* scilicet domine, vel patri eius.

c ¶ *Seruos abstinentes.* mulieris scilicet accusatæ, non alios: vt *hic, & fin. l. ff. ad pulianarii. §. fi seru.* ¶ Vltimò notandum quòd tria dicit hæc lex: seruos [c] torquendos, & non manumittendos, & damnum emendandum. Circa primū dic, quòd serui adulteræ, & patris eius torquentur ex verbis, & sententia. Item ex sententia serui adulteri, & patris: sed propter vbicunque fiat: patris, si fiat in vita adulteræ, vel adulteri: vt *hic, & ff. ad. l. ff. pulianarii. §. adulteri. & ff. qui. & a quibus. Longpetit. & Tit. j. l. ff.* Item serui accusatoris: vt *ff. eo. l. ff. pulianarii. §. fed & serui.* Item serui matris mulieris, & aui dari ad vsum mulieris: & hi omnes prohibentur manumitti, vel alienari intra ix. dies à die dimissæ: vt *hic, & dicit. l. proßimè.* Item torquentur serui etiam extranearum, qui in vsu fuit mulieris, vel erit ſi non fuer, secundum alios, si modò aliquid veritatis feiuerint: vt *ff. eo. l. ff. pulianarii. §. diuus autem.* Sed ſi seruus patris: ſicut extraneus, ita demum torquentur, ſi fuit in vſu mulieris: quæ ergo erit differētia inter extraneum, & patrem? Respond. quia extraneus manumittere quando voluerit potest non niſi poſt duos menſes. Item & circa primum dic, quòd vt liberè rerum dicatur, ſeruus publicatur. & à dominum poſſeſſus intelligitur: & hoc ſit poſt quæſtionem, prius non: cùm publici non torquentur ſeruis extranei non publicatur, cùm nō habeatur, cui gratificentur: vt *ff. eod. l. ff. pulianarii. §. iubet. & §. mariti.* debet tamen ſiſcus pretium dare domino, ſecundùm boni. quando abſolvitur: vt argum. *T. quibus ex cauſ. fem. poſſ. l. j.* & ſic eſt ſpeciale ſeruum torqueri in caput domini: vt & *T. de quæſt. l. ij.* ¶ Super vltimo quæro, quare eauet pro deteriorātione, cùm publici fiant, & ſiſcus præſtet eſtimationem, vt dixi? Reſpondeo, ſiſcus præſtat ſolummodò, quod tunc venit, de rebus valentibus deteriorato ab alio eſt emendanda. Item ex totum damnum deteriorationis ſerui tenti accuſatori reo abſoluto dat? Dicunt quidam dimidium, & aliam ſibi computet: quia & pro eo eſt tentus: vt arg. *T. de reb. cred. ſi generaliter. §. hic de præſentibus.* Vel poneſt diſtinguitur extraneus accuſatur aut dominus, aut ſeruus. primum emendatur ab vtroque mediatus. Vel ſecundùm alios vnū ſimplum, vt ſic habeat ſuplētū *d. ff. pulianarii in prin.* In ſecundo quando dominus accuſatur, in totum emendatur domino abſoluto: vt *hic, & ff. eod. l. ff. pulianarii. § ſi non.* In tertio in duplum domino emendatur: vt *d. ff. pulianarii. §. fin. & ff. de calumn. l. fin.* & *T. de calumn. dominis. & hic.* Vel ex ſtipulatione, ſi interpoſita eſt: vel conditione ex lege petantur vt *ff. eod. l. quod ex his.*

Gracchus.] Casvs. Numerius deprehendit Gracchum cum vxore ſua adulterantem, & occidit an propter hoc aliquam pœnam ſuſtinere debeat, quæritur? Et diſtinguitur, an fecerit talis, quem licuit interficere, & non potuit aliter: nec, & in exilium mittetur. Vivian.

d ¶ *Gracchus.* adulter.

e ¶ *Numerius.* maritus mulieris.

f ¶ *Ocrisē parentis.* quia villa erat perſona, & humilis adulter, & in domo facid eſt maritis, & non adulteri, vel alii: vt *ff. eo. l. mariti & l. ff. adulteriū. §. imperatores. & ff. ad leg. Aquil. l. qui occidit.* At patet: ceniliter occidit in rebus venereis deprehenſum & in ſua, & ſponſi domo, dummodò & filium occidat, vel per eum non ſtet: vt *ff. eod. l. patri. & tribus legibus ſequentibus. & Authē.*

Cobet.

mitti, vel diſtrahi prohibet [e]: & quorum dominis [f] cauetī præcipit, ſi defuncti fuerint in quæſtione, vel facti deteriores, ſecuta abſolutione [g], PP. XV. Kalend. Auguſt. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Occidere adulterum lege permittente, non cenſetur homicida. hoc primò. Occidere adulterum in caſu non permiſſo, mitius punitur. hoc ſecundò. Bald. Vel ſic: *Marcus per ſe, vel filios poteſt impunè occidere adulterum ſuum in adulteria nullo tempore deprehenſum: non volens vere occidere, ſu tamen non liberatur: ſed mitius punitur.* Salvc.

IV. *Imp.* Alexander A. *Iuliano proconſul. Narbonenſi prouinciæ.*

Gracchus [d], quem Numerius [e] in adulterio nocturno deprehenſum interfecit, ſi eius conditionis fuit, vt per legem Iuliam impunè occidi potuerit [f]: quod legitimè factum eſt [a], nullam pœnam [g] meretur [h]. Idémque filiis eius, qui patri paruerunt, præſtandum eſt [b]. Sed ſi legis auctoritate ceſſante, inconſulto dolore adulterum interemit, quamuis homicidium [i] perpetratum ſit:

a ¶ *Quod legitimè.* Licuit ex *leg. 11. tabul.* adulterum deprehenſum in actu occidere, *l. quod aut. ff. eodem.* Demoſth. *contra Neæram*, & Lyſias *contra Eratoſthenem*, Val. *lib. 6. cap. 1.* Honoratus 2. *ſirm. Sayr.* 2. Martialis 3. *Epigram.* Caſſiodorus *lib. 1. variarū, cap. 11. 21. 22. in legib. Baiuuariorum, & Longobard. lib. 1. tit. 9.* Deniq; legibus Neapolitanis, *lib. 3. tit. 1.*

Cvtac.

g ¶ *Nullam pœnam* [a] *vt* & *T. de admin. tutor. l. ſancimus.* & *ff. de reg. iur. Iacobus Gutierrez.* Sed arg. contrà *T. de ſecun. nupt. l. j. & in autoren de reſtit. & ea. quæ pa. ſ. fin. coll. iij. & T. de rei vin. l. quotie. & ea tut. vel curā. cur. tut. l. j. & T. ad ſilium. per. l. j.* Item & nota contrà quod meretur pœnam, quòd non eſt legitimè factū: vt *ff. de his, qui parent. infr. l. j.* [b] ergo parcit in atrocitatibus. ſed hoc idē. quia patri eſt hoc permiſſū: aliàs contrāet *ff. de reg. iur. l. ad eo.*

i ¶ *Homicidium.* quia adulter non erat vitis.

k ¶ *Dolor.* ¶ nota quòd iuſtus dolor aliquē excuſat: vt *ff. ad leg. Corn. de ſicā. l. j. & ff. & T. ad l. ff adulteriū. §. imperatores.* ¶ Item & tempus facit: vt *hic. & ff. de pœnis. Lanx facta §. j. & §. tempus. & T. ad leg. cornel. de falſis. l. ij.* Sed arg. contrà *T. de tranſact. l. non minorem.*

l ¶ *Incæſtum.* cùm aliis debeat occidere *Inſtitu. de publi. iud. §. item lege Cornelia.*

a ¶ *Vxoris.* al. *Valerii.* Cvtac.

Adulter.] Caeve. An maritus elapſo biennio poſſit adulterum accuſare, quæritur? Et dicitur quod non, nec enim exceptio temporalis, quæ reo datur, ei debet obſtare. Vivian.

n ¶ *Adulterium.* idem ſi de lenocinio, vel ſtupro, aliove capitali huius legis accuſetur: vt *ff. ad l. mariti §. hoc quinquennium.*

o ¶ *Accuſari non poteſt.* in adultero eſt planum, niſi in duobus caſibus: quando ſe non potuit intra hoc tempus per ſe accuſare. Item & quando hic ab alio accuſabatur, qui poſtea incertus eſt poſtulationi: vt *ff. eo. l. ij. & l. quinquennium.* & niſi per vim ſit facta fugatrix: vt *ff. ad l. mariti §. ſi.* Sed in c adultera præferibitur ſex menſibus, veltibus computandis in nouem à tempore diuortij facti à primo: in vidua, à tempore commiſſi criminis de eſt ratio: quia quæ facilius accuſatur, vt vidua, facilius præſcribit à die cōmiſſi criminis: vt *ff. ad l. mariti §. ſex menſium. & ff. ad Turpill. j. §. accuſationem.* non tamen vt ſex menſes veiles excedant quinquennii: ſi quo adulter præſcribit à die commiſſi criminis: vt *ff. eod. l. mariti. §. præterea.* & dic o ex his ſic dictis, vt actiones vir iure mariti quæ one vt iure extranei: vt *ff. ad ſpata. & ff. ad l. ſi. mariti* [c]. *§. extraneis.*

p ¶ *Non oportet.* ſi modò proponatur, antequā nomen accuſati, vel accuſatæ inter eos recipiantur: vt *ff. eod. l. ſi maritus. §. præſcriptione.* vel ille ſ. intelligitur ſpecialiter in quibuſdam, vt lenocinij non in his.

Vbi maritū.] Caeve. Maritus adulterū intra ix. dies viles iure maritipoſt accuſare nec timeat accuſari de calumnia, ſi probat: quod facile erit ſibi probare, ſc. per quæſtionem ſeruorum. Vivian.

q ¶ *Intra.* Id eſt, vt præferatur ceteris in accuſatione. & vt accuſet ſine inſcriptione. *ff. quæſtio. §. ſupra. eod.* Vide ibi not. Cvtac.

r ¶ *Maritus.* Maritus [d] accuſat iure maritiſed & patet mulierem *ff. eod. l. ij. quinq. ann. §. ex ſenatuſc.* vt tamen præferatur vir, niſi ſit infans, vel collaudatus: *ff. eod. l. ij. §. ſi quod. & l. ij.* & erit hoc iuſtus præiudicium in accuſandocuia ſexaginta dies habet viles, in quibus præferat omnibus aliis: & ſine motu calumniæ. & etiam ex ſola ſuſpitione poteſt vxorem eam facere, & ſine inſcriptione: vt dixit P. vt *ff. de minoribus. l. auxilium. & infrà eod. l. quamuis. ij.* Poſt hoc admittitur quilibet, & præſidi etiam admittuntur ante alios vſque ad quatuor menſes, & quando plures venerunt, iuſtior præferatur, & ſic etiam ſeruī vir admittitur: vt

EEEe bis

a Seruī ac filij pro adulterio detegendo torquendi.

b Prohibet ſcilicet domine, vel patri eius.

c Seruos abſtinentes. mulieris ſcilicet accuſatæ, non alios: vt *hic, & fin. l. ff. poſtulanerit. §. ſi seru.*

e Vobis domicilio an, & quomodo falſa domicilia excipiantur: adde gl. & quę ibidē Bocer. ad. l. 22. & *ff. de rebus.*

f Adulterę ex tempore Bald. & Bart. in *l. ad ſilium. §. ſi mandat. ff. de adulteriis.* quod illa cauſa mandatarius occidere non eſt ſolus poenam legis.

d De præſentatione ſcribunt Dynus *in rub. de præſcrip.* num. 5.

e Maritus quidem hoc iure potest, quidoque aere exterarij accuſat vxorē de adulterio.

480/C.IV.K.5-4, 2339-2340

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quidem & ff. eod. l. mariti. & C. de condict. ob turp. caus. l. mercedem.

a ¶ *Marmane.* Leg. Norbano. CUIAC.

CRimen.] CASTR. Maritus an possit accusare uxorem suam de adulterio, si eam retinuit in matrimonio? dicitur quòd non. VIVIAN.

b ¶ *Non possit. Ar ex Nouell. 117. licet.* CUIAC.

a Adulterium accusari potest nisi denuò facto diuortio *per l. Imile. §. vltimi.* ab extraneo autem potest, si primò virum lenocinij arguat: non aliàter *per l. Lenocinante.* nec obstat *l. cum passum. §.* j. quia possit carnifex, confitente matrimonio, facilitèr occidi, non primo. Iam enim denuò nupsit: sed hodie etiam confitente matrimonio potest vir exorem accusare: vide lege unic. *sed nunc, &c.* quæ est *in cod. unde. vir. Nouell. 117. cap. 14.* *Nouella. & unica. §. quia verò plurimas. coll. viij.*

Sed nunc.] CASTR. Authent. corrigit l. Coll. quia maritus potest retinere post adulterium uxorem suam, & potest eam accusare: & si probauerit, repudiabit eam: si non, facilius habebit eam paratam, quam passura esset mulier, si maritus probasset.

b ¶ *Debet* & dotem, & donationem propter nuptias: & plen, si filij non sint: vt in corp.

c ¶ *Possit.* ex hac est causa potestis ei mittere repudium, & lucrari donationem, & dotem: vt *in corp. §. si vir de adult.*

Et si crimine.] CASTR. Licèt adulter condemnatus fuerit, neque relegatus non propter hoc mulier, cum qua dicitur adulterium commissum, si non accusatus, potuit, aut infamij notam subibit. VIVIAN.

provincia.

d ¶ *Damnatus restituetur.* An non damnati debuit capite? Dicendum ita cum damnatum esse, vt aliquo modo capitis pœnam euitarit, iuxta *l. 9. C. hoc tit.* CUIAC.

d ¶ *Potuit.* sed absolutio prodest: vt *ff. eod. l. damnatio. §. ff.* ¶ Sed an masculus b, si deprehendatur, eris infamis? Respon. non, secundùm Ioan. licèt secus in femina: vt *ff. de ri. nupt. l. patiùs. §. qui in adulterio.* ACCVRS.

b Masculus in adulterio deprehensus non fit infamis.

d ¶ *Et accusaret.* Qui adulterum peregit, qui & adulteram fecit peregisse, si virisfequumvis hoc non fit necessitatem: officit tamen vt dicamus infamem non esse adulterum. CUIAC.

e ¶ *Propona.* facit *ff. eo. l. denique. in fi. & l. seq.*

Adulterum.] CASTR. Si post accusationem adultera incipiat absolè: non ideò minus absens inter nomina reorum recipi potest. VIVIAN.

Codex.

XI. *Idem A. Narnano.*

CRimen adulterij maritus certè in matrimonio vxore inferente non posse a, nemini dubium est b. PP. Kal. Septemb. Alexandro II. & Marcello Coss.

IN AVTHENTIC. VT licet matri, & auiæ. §. quia verò plurimas. coll. viij. constit. fin.

SEd nouo inter potest, & si accusatio vera esse offenditur, tunc repudium mittere debet b, & in scriptis eam accusare debet. Si verò illatam adulterij accusationem maritus non probauerit, illis subiiciatur supplicijs, quæ esset passura mulier, si accusatio comprobata fuisset c.

Sententia lata contra adulterum, non officit, nec infamat adulteram. Vel sic: *Condemnatio vnius ex pluribus, qui reuentur eodem crimine, non nocet alteri.* BALD.

XII. *Idem A. Bass.*

ET si crimine adulterij damnatus restituitur, non esset, vt proponis: si tamen soror tua, cum qua adulterium commissum dicebatur, non est accusata, nec pœnæ, nec infamiæ subiici potuit d: & multò magis cùm & accusatorem & vita esse functum proponas e. PP. Kal. Iun. Sabino II. & Venusto Coss.

Adultera in absentia potest recipi inter reos. BALD.

XIII. *Idem A. Sylvano.*

ADulteram, si postea quam crimen contra eam a inchoatum est f, prouinciam * excesserit g, etiam absentem inter reos b recipi posse, explorati iuris est. PP. Non. Mart. Attico, & PETRONIO Coss.

Non potest suum matrimonium iniuriosè à nupta, nisi denunciatio præcesserit: & ibi adulter debet puniri, vbi est commissum adulterium. BALD. Vel sic: *In qua provincia mulier adulterium commisit, ibi accusari debet, nec ab ea incipitur, si alteri nupta reperitur, nisi denunciatio legitima nuptias præcesserit.* SALYCET.

XIV. *Imp.* GORDIANVS A. *Aquilæ.*

SI dum in tuo matrimonio vxor tua esset, se adulterio

a ¶ *Pollutam crimen contra eam.* l. per litem contestatam. CUIAC.

f ¶ *Inchoatum est.* per litis contestationem.

g ¶ *Excesserit non reipublicæ causa: vt ff. eod. l. maritus. §. legis.*

ADDITIO. In qua defensa est, & rea posuta. CUIAC.

h ¶ *Inter reos.* hoc debet poni litem contestatam. ¶ An autem condemnetur, dic: *l. de accus. Codicem.* & *facit l. eod. Ignatius.* j.

Si dum.] CALVS. In qua provincia, in qua adulterium commissum est, debet maritus crimè adulterij persequi: & si aute denũciationem factã à marito, alij nupserint ab ea, sed à marito incipiet. VIVIAN.

i ¶ *Factum est.* quia qua in prouincia. *Ne vt & l. vbi de crim. agi opor. auctorem, qua in prouincia.*

¶ *Mox fœlix.* i. cedine lubrico, vt scil. prius accusetur adulter. CUIAC.

k ¶ *Solus.* discrimendo scil. prius ab eam. *Eod. l. crimen.* Item & causa incipiat ab adultera: & hoc subiicit, nec enim.

l ¶ *Nupta.* secundo vitio. ACCVRS.

m ¶ *Adulterium passa.* apud primum virum.

n ¶ *Non præcesserit.* in causa, etiam si non præcedat denunciatio vt *l. si quis adult. in princip.* & facit *ad l. Cornel. Licet. in fin.* & repete hic, quod ibi diximus.

Si quondam.] CALVS. Mulier accusata de adulterio, eripit sibi, absens accusari non potest: neque in prouincia, in qua militat maritus, transmittenda est. Si verò maritus, quia militiæ causa abest, intra statutũ tẽpora vxorem accusare nõ potest, an ei currant tempora, quæritur? Et dicitur quòd non. VIV.

¶ Glosæ LXI. *Iul. Cor.*

o ¶ *Antequàm.* licèt si postea. *Eod. l. adulterod.*

p ¶ *Potest.* vt *l. de accus. l. absentem.*

q ¶ *Deficitur.* cùm ¶ rem sibi accusatori nõ sequatur: vt *l. de iurisd. omn. iud. Liuius ord. nom.*

r ¶ *Debet.* quia vtile est tẽpora *ff. eod. l. nulas. §. quidam. & l. ult. l. de confess. & ff. quib. ex caus. in. l. j. quæ.* & potes hic, vel supra legere, *adulteram.* legere *auct. si verò crimina, &c.* quæ est, vt nulli *indices §. si verò quis comprehenderit, coll. ix.*

Si verò.] CALVS. Lex Cod. dicebat, si inchoato crimine mulier se fabricabit, nihilominus nomen eius recipietur inter reos. Authent. verò ibi dicit, quod si mulier inchoato crimine se fabricabit, vt impediatur cognitio criminis, debet citari, & de loco ad locum transmitti: vt ita de crimine cognoscatur, & etiam puniatur. VIVIAN.

f ¶ Nostra legibus. vt requiratur, & bona eius annotentur: vt *ff. de requis. reo. l. j.*

a Forum adulterij reus non sequitur.

480/C.IV.K.5-4, 2341-2342
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Transmiserit*, hic eſt arg. contrà *ff. de iudic. Libros absent. §. 3.* Solue, ſpeciale eſt in delictis vt *hic & l. vlt. de crim. agi apud I. §. & in auth. vt iudices ſine quoq. ſuffragio. §. nouiſſimum colla. 9.* & idem vtrumque certe poſſunt cognitio mandatur, vt præſidet *l. ne ſic pa. §. & vbi quis de cuſtodi, vel exhortati. §. fin.* ſed in contractibus & ibi non inuenitur, bona, quæ ibi habet, poſſideantur: non tamen mittas reducitur, ſi alibi reſtituatur: vbi habet forum, vel domicilium: ſed ſi aliàs latitet, poteſt idem, quod in crimin alibus dici. Vel dic vt in contrario notauit. ADDITIO. Quid iuris ſit in contractibus, vide *in cap. Romana. §. mutuatarium. de for. compet. lib. vi.* Et videns cita ea materiam iſtius authent. gloſ. *in verb. de more. in clamat. paſſeratus. §. quòd ſi pannis. de ver. indic.*

Abſolutione.] CARPZ. Maritus ſi corpi accuſare ſuam vxorem, & velit deſiſtere, impetrabis hoc à iudice ſimpliciter deſiſtat, ſcilicet nulla interpetrata abolitione, peenam deſertæ accuſationis non euitabit, nec de cætero ex lege Petronia ad accuſationem admittetur. VIVIAN.

a Abolitio eſt licentia deſiſtendi à reo ab accuſatione.

b ¶ *Abolitionē* id eſt *a*, licentiam deſiſtendi: vt in Turpilianum non incidat.

a ¶ *Coiue officio.* Id eſt, apud eius officiales. CYIACIVS.

c ¶ *Senatuſconſulto.* Turpiliano. ARGENTR. Scilicet Turpiliano, quo irrogatur pœna quinq; librarum auri in deſiſtentem. Vide not. ad *l. 3. de prætor. & cap. 13. de proſcript.* CYIAC.

d ¶ *Lenonem*, immò videtur non incidere vt *ff. ad Turpil. l. in ſenatuſconſulto §. ult.* Sed illud intellige in patronis, & non in marito, cui ſolutioni eſt arg. contrà *ff. de bon. libert. l. qui cùm mater. §. fin. & §. ſi libertus.* Vide dicta, quòd in contrario lo quitur de tutore, & quibuſdam aliis, qui hoc metu calumniæ accuſant, non de marito. Vel dic, an in euidenti erat etiam vir calumniaturus: vt *hic*, an non: vt *hic & l. de his, qui accuſ. non poſſ. l. 3. in fin.* ſed à pœna talionis per legē Remiam excuſatur. Item & ab infamia, quæ per Turpilianum etiam imponitur: vt *l. ad l. mariti.* Et hic etiam poteſt dici, quòd quoad aliquid habet locum Turpiliani: ſcilicet ad portam quinque librarum auri: non infamiæ, quæ ſane potest Turpiliani vt *ff. de prætor. l. 5. §. fin.* & *l. ad Turpil. l. 3.* & ſic etiam iſto modo poteſt tolli contrarium.

¶ Coiue etiam aliud capue. refertur in *l. 20. conſtitu. ff. ad leg. Iuli. de adulte. Bruſſ. in ſi. Tuchi. lib. 14. illuſtr. Romanus, l. penult. ff. de munus.* CUJAC.

Si verò cognoſcatur, quod in alia prouincia degat, iubemus prouinciæ illius iudicem, in qua crimen commiſſum eſt, epiſtola publica vti ad prouinciæ illius iudicem, in qua delinquens degit. Ille verò, qui publicas ſuſceperit literas, periculo ſuo, & officij ſui competehendet eum, & ad iudicem prouinciæ tranſmittet [a], in qua peccauit, ſuppliciis legitimis ſubiiciendum. Si verò qui publicam epiſtolam ſuſceperit, hoc facere, aut officium eius imperata neglexerit, tunc & ipſum iudicem tres libras auri, & officium eius alias tres pro pœna inferre iubemus. Sin autem iudex, aut aliquis officialium ſuorum propter lucrum eum non comprehenderit, aut comprehendens non tranſmiſerit, qui hoc feciſſe conuincatur, ſpolietur cingulo, & exilio tradatur.

Adulterium, qui de adulterio accuſauit, ſine abolitione non poteſt deſiſtere, hoc primò. Et deſiſtens ab accuſatione. eſt excluſus perpetuò. h.d. ſecundò. BALD.

XVI. *Impp.* VALERIANVS, & GALLIENVS *AA. Archebiſtæ.*

ABolitionem[b] adulterij criminis poſtulas: præſidem, in cuius officio [a] accuſatio fuerit inſtituta, adire debes. Cæterùm erras, ſi marite, exiſtimans etiamſi ſimpliciter: id eſt, ſine abolitione deſtitiſſes, ſenatuſconſulto [c] in perſona tua futurum locum non fuiſſe: diui enim principes ſæpè ſanxerunt [d]. Quin hoc amplius ſcias, nullam fuiſſe tibi vlteriùs poteſtatem inſtituendi huiuſmodi accuſationes: quia & decreto patrum, & lege Petronia †, ei, qui iure viri delatorum adulterium non peregit, nunquam poſtea [e] hoc crimen deferre permittitur. PP. XV. Kal. Iun. Maximo, & Glabrione Coss.

Poſt mariti re integra libelli accuſatorij renunciare, ad quem offerendum ex lenitate, & ſola ſui ſuorumque proceſſu, & ſibi reconciliare vxorem. BALD. Vel ſic: *Qui vxorem in adulterio deprehenſam retinet, vel de adulterio damnat am reducit, tacitely crimen commiſit, non qui vana indignatione libellum accuſationis ſalem portauit.* SALYC.

c ¶ *Poſtea. vt ff. ad. l. qua ſtrum. §. fin. & ad Turpil. l. qui delituit, & l. qui accuſare non poſſ. l. accuſationem.*

Sine meru.] CARPZ. Maritus incontinentia coniugum poterit reuocare libellum accuſationis: an poſſit deſiſtere, & eam ſine meru legis Iuliæ in matrimonio retinere, quæritur? Et dicitur quòd ſic: quia ille ſolùm punitur, qui ſciens damnati ducit in vxorem, ita quòd non poſſit ſimulare ſe ignorare. VIVIAN.

β ¶ *Prætem.* Dominicus tamen in ſimili ſpecie citatè è numero iudicum equitem Romanum, quòd reduxiſſet vxorem eam, cui crimē adulterij intulerat Suetonius *in Domit. c. 8. Cuia.*

f ¶ Patres. vt & ff. ad. l. mariti in princip. & §. quod air, & l. qua ſtrum. §. fin. & arg. ff. ad Turpil. l. qua ſtrum.

g ¶ *Capere* multa quæ eſſent capita legis: vt *ff. de minorib. l. auctilium.* ACCVRS.

h ¶ *Patrem.* vt & *Lex. Lenonem*, ſed hodie eſt talent *Cod. eodem, ſed nouo.*

Etiam qui.] CARPZ. Qui ſimul habet duas vxores, eſt infamis: & ergo in crimine Bonos, vxorem habens, aliam in prouincia ducit, dicens ſe non habere vxorem, de ſtupro poterit accuſari: non ipſa mulier, quæ bona fide errore decepta credebat ſe vxorem eſſe legitimam: licèt & ea, quas ipſa vxor dedit, reperit: & illæ, quas vir ei, vt ſponſæ promiſit, nullo modo peter. VIVIAN.

γ ¶ *Duas ſimul habuit vxores.* Valentinianus tamen legem tulerat, vt duas ſimul habere liceret vxores. *Lib. 4. Hiſtor. Eccleſ. cap. 31.* CUJAC.

i ¶ *Prætor.* idem ſi *a ſponſas: vt ff. de his qui notan. infam. l.* Idem ſi vxam ſponſam, & aliam vxorem.

k ¶ *Infamia.* ¶ Nec. qui ſimul b habet duas vxores, infamis efficitur: vt *d. l. de infamibus. & Lycid ergo §. & l. de inofficioſa ſupt. l. nouiſſ.*

l ¶ *Effectus.* nec enim non fiunt duo matrimonia, ſi enim primum valet, ſecundū non valet.

m ¶ *Cognitorem.* ſequuto consortio. & ſic eſt l. *de accuſ. inter. Exemplis ſimil.*

n ¶ *Patrem.* & ſic a ea in dolore *ff. ex. lipen.*

o ¶ *Inferetur.* non dicit adulterij: ſed ſtupri. & ſic non committit maritus adulterium ad ſolatium accedens: vt diximus *Tit. ad l. ſ.*

p ¶ *Prouincia.* niſi deſiſtat ſcienſ: & idem in conſenſu q, qui per vxorem ſeducantur.

q ¶ *Sponſa.* quaſi dicas, nullo modo vt & *Tit. de dig. ante ſupr. l. ea.*

* Pars huius l. extat in *l. ea. qua. ff. de donat. ante nupt.*

a Bigamus eſt, ſeu etiam is, qui duas ſponſas, vel qui vnā ſpōſam, aliam vxorem habet. *Cuiacius. ſup. nou. cum gloſ. ſuper verb. effectus. de bigam.*

b Bigamus habita duas vxores ſimul. infamis.

c Dolum non admittit, qui iuſto errore decipitur.

d Obtenti per vxores vxoris cari poſſunt.

e Interrogatio iuxtā negotia non habet.

480/C.IV.K.5-4, 2343-2344
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

retiones tamen dataquia ex fuis, non tua parte eſt turpitudo, ad inſtar eius, quod meretrici promittitur: vt *ff. de condic. ob turpem cau. Idem §. fi. & facit ff. de dona. inter virum, & vxor. Idem hic ſtatim §. penult. & §. ſubſti mode.*

a ¶ *Pompeianum.* Hic Pompeianus magiſtratus fuit, qui Imperatorem conſultabat. CVIACIVS.

Q*Vamuis.*] CAEVS. Viatore vxore ſuam propter adulterij, quod commiſit, à ſe reiecit, & de adulterio accuſauit. dixit ſe non eſſe damnandam in abſentia accuſatoris: quid iuris ſit, quæritur? Reſpondeo quòd poteſt[a]: nec Viator ab excubiis eſt reuocandus. VIVIAN.

a ¶ *Opponens.* vt *h. & l. de accuſa. l. fin.*

b ¶ *Literis tuis.* ſi iudex, qui conſulis me.

β ¶ *Materiam.* Græci interpretes legunt, *Materna.* CVIAC.

c ¶ *Materiam.* proprium nomen vxoris accuſatæ. ACCVR.

d ¶ *Viatoris.* proprium nomen viri, qui accuſat.

γ ¶ *Quæſtionibus.* Seruorum, non vxoris. CVIACIVS.

e ¶ *Quæſtionib.* per tormenta, perhuſtione vino, qui accuſabat. ACCVR.

ζ ¶ *Viatoris.* ſc. abſentis cauſa reipublicæ.

g ¶ *Præſentium.* aliter enim procedi non deberet, *per dictum legem Iuliam, ſupra de accuſa.* Sed certè hoc ſpeciale[e]: & quia marinus vſque ad ſeptentriam ſtreuerat, & omnia peregerat: & quia in feſtitio reipublicæ erat. Vel ideò poſtulabat, vt obiiceret, quòd ille non poterat accuſare per prætextum accuſæ, quod fecerat: ſed & hoc non poteſt: quia cùm ſit dilatoria[d], ante debuit proponi: vt *ff. m. l. ſi maritus. §. ſi præſcriptio.*

h ¶ *Conſtitit.* id eſt perfectè facinore: quia ita plenè probatum erat, quòd ſola * ſententia reſtabat.

i ¶ *Limitis.* præterea enim ad limites imperij *cuſtodiendos*, & facit *ſupra eod. l. adulterum.* & ¶ *quemodo, & quando iudex. l. fin.* & ¶ *ne intra certum temp. l. fin.* ¶ Dele principium huius glo. & repone, limites ſunt, quibus Romanæ prouinciæ ſeparantur ab agris hoſtium: vt limes Rhæticus, *l. maximinus, ff. de excuſat. mun.* Illyricanus, *l. 1. ff. de quibus mun. ſe excuſ.* Hic autem non præcat limiti, cùm miles tantùm ſit. Limitibus præſunt rectores prouinciarum, vel duces limitum, *l. 2. de off. præf. Africæ. l. vn. ff. de vac. ſer.* CVIAC.

F*OE diſſimam.*] CAEVS. Mulier, quæ ſponte ſtuprum commiſit, punienda eſt: non quæ per vim (quia quilibet poteſt rubere. VIVIAN.

k ¶ *Turpiſſimam.* Inquitte in princ. quando mulier ſponte commiſit ſtuprum cum aliquo. Alij dicunt loqui, cùm fœmina agit, vt vir: ſicut econtrà vir vt fœmina: ſ. *eodem l. cùm vir. & ſic facit ff. de poſtul. l. ſ. ſ. ſummouet.* ¶ Dele, *Alij dicunt*, vſque ad finem glo. CVIAC.

Codex.

Exceptio procuratoria in crimine non poteſt opponi poſt concluſum, vel quaſi concluſum in cauſa, ipſa eſt ſecunda lectura. Vel ſic: *Exceptio procuratoria in criminali, non poteſt opponi, crimine non liquidato. h. d. & nota l. optimam.* BALD. Vel ſic: *Abſente reo poteſt ferri ſententia pro eo contra accuſatorem præſentem: ergo in cauſa capitali. h. d. ſecundum Acc.* Vel ſic: *Abſentia accuſatoris poſt ſignificationem criminis, non impedit contra reum præſentem ferri ſententiam.* SALYC.

XIII. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. *ad Pompeianum a.*

QVamuis indubitati iuris ſit quotiens adulterij crimen intenditur, præſentiam accuſatoris præcedere oportere*, tamen quoniam ex litteris tuis[b] cognouimus Materiam β[c] Propoſiti Viatoris d[d] vxorem, habitis quæſtionibus γ[e], cum Iuliano quodam adulterium commiſiſſe, detectam ſub ipſa prolatione ſententiæ, Viatoris[f] ipſius præſentiam ε poſtulaſſe: non putauimus confectis[h] penè iudicio *, etiam † agitata quæſtione conuicto, Propoſitum ab excubiis limitis[i] reuocandum. D. S. Nom. Decembr. AA. & Coss.

Tale voluntarium de medio, & omnia actus eſt indiffirens. BALD. Vel ſic: *Stuprum voluntarium punitur in vroque, non violentum in patiente.* SALYC.

XX. *Idem* AA. & CC. *Diogeni.*

FOE diſſimam[k] earum nequitiam, quæ pudorem ſuum alienis libidinibus proſtituerunt: non etiam earum, quæ per vim ſtupro compreſſæ ſunt, ſtrepentiſſima voluntate ζ[l], leges vlciſcuntur: quin etiam inſulæ exiſtimationis eſſe, nec nuptias earum aliis interdici, meritò placuit. PP. III. Non. Octobr. ipſis IV. & III. AA. Coss.

ζ ¶ *Voluntate.* Id eſt, quarum corpus violatum eſt, animus non minus remanſit caſtus, & integer. CVIAC.

l ¶ *Voluntate.* nam accuſari de adulterio, vel ſtupro non poſſunt: vt *hic, & ff. eodem. l. ſi vxor. §. ſi quæ plané.* Et nota hunc violentum tam ſtupri, quàm de vi publica fine præſcriptione quinquennij poſſe accuſari vel *ff. ad l. Iuliam de vi priuata. §. ſi*

O*b.*] CAEVS. Statuta ſunt tempora, intra quæ marinus vxorem ſuam accuſare poteſt: vita quòd ſi reipublicæ cauſa abſit, ſibi reuerſo danda eſt ex integro licentia accuſandi: vt eam, quam citò meus ſibi creditum impleuerit, accuſare incipiat. VIVIAN.

¶ *Contingit l. 15. ſup. eod.* CVIAC.

m ¶ *Tempora.* aliàs certa tempora: & aliàs certa non tempora: quia & ipſe vir, qui accuſat, dicitur reus lenocinij.

n ¶ *Poſſint* ad ſex menſes reſtringitur, non ad quinquennium: quod quinquennium conſtituum eſt, vt dixi.

o ¶ *Præſcripta ſunt.* Præſcripta tempora hîc ſunt 60. dies vtiles. CVIAC.

o ¶ *Tempora.* ſcilicet ſex menſes vtiles, & quinquennium coeuntium *eodem. l. vero marito. & l. adulterium. & ff. m. l. quinquennium.*

ξ ¶ *Sollicitudinem.* id eſt, metus. CVIAC.

p ¶ *Habeas.* ſi conuoci iuſſit, cùm dicatur *l. eod. ff quondam.* non auferri tempora talis abſentiæ. & facit *ff. ex qui. cau. ma. l. ſi qua.*

q ¶ *Præcedas.* ſtatuetur enim terminus, vltra quem non audieris: vt *l. qui accuſare non poſſ. l. fi.* ne ſemper iuſtes te accuſatorum eam: vt *hic dicit. & facit ff. de adilit. edict. l. item ſex. & ff. de diuort. præſcript. l. j. & ff. eodem. l. mulier. & l. ſi vxor.* ACCVR.

S*ed.*] CAEVS. Si eam, quæ meretricio more ſe cum quolibet ſine delectu commiſcuit, ſtuprum retrium ſtupri accuſari poſſis, quæritur? Et dicitur quòd non. VIVIAN.

r ¶ *Poſſes.* id eſt ſine delectum *ff. de viris. in prin. j. palam.*

ſ ¶ *Adulterij.* id eſt ſtupri. nam adulterium non eſſet, ſi eſſet coniugata, licèt[b] ſit vera-lia: non enim ſolit, &c. vt *l. ſi non adulterium. & ff. eod. l. marini. §. j. & l. inter filium. §. fin.*

t ¶ *Adulterij crimen.* Id eſt ſtupri. CVIAC.

u ¶ *Ceſſat.* vt nec ipſa, nec ea poſſitis accuſari. ſic ergo habes plus lucratiu, quàm caſtitas. & ſic eſt arg. contrà *in authentic. de reſtitut. & ea, quæ parit. §. fina. col. iij.*

X*erui.*] CAEVS. An ſeruus quem habentem rem cum vxore ſua de adulterio accuſare poſſit, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in prima. Si verò Titius vxorem ſuam à ſe reiecit, & alij ſe copulauerit: & eius ab illo pecuniam acceperit, ne eum accuſaret: tunc eam ſic turpiter acceptam repetere poſſit, quæritur? Diſtinguitur, aut erat innocens, aut non primo caſu reperta: ſecundo caſu non: & accipiens punitur. Vel dic aliter, vt *in gloſſ.*

a ¶ *Romanum ſingul. 130. vbi ſcribit in criminalibus iudicem pro actore, hoc accuſationem prouocare, tenetur cum cæteris.* b *Accuſatur præſens eſſe debet: ſic quoque non accuſabit per procuratorem.*

c ¶ *Hunc caſum excipit Gl. ibi per verba prolatum. in c. veniens. de dolo, & contu.* d *in indicio. & ſeq.*

d *Exceptio dilatoria ante ſententiam proponenda.*

e *Poſt ſententiam ferri, & poſt concluſionem in cauſa ferri, parua eſſe: hinc colligunt.*

480/C.IV.K.5-4, 2345-2346
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Non possunt. vt ff. ex. l. Inter liberos.* sed agitur seruati corrupti, & instauratum. & lege Aquil. vt ibi & *ff. de minor. l. si pupp.* & est ratio: quia nec * est ibi matrimonium. *ff. de iurisd. omn. l. cum ancilla.* sed licet dicta accusatio cesset: tamen extraordinarie etiam punitur. vt *d. l. inter liberos. & ff. de offic. proc. l. fin.*

b ¶ *Et autem.* Titius b dissociauit matrimoniam, quod cum Berta habebat, quam acceperat potiùs Caius in uxorem: & hanc vult accusare Titius quòd dixerit primo matrimonio adulterasset cum ea: timens Caius dedit Titio centum, vt desisteret. si inuitè opprimebatur, repetet quod dedit: si iuste, non: & etiam qui accepit, punitur.

c ¶ *Dissoluam.* aliàs dissoluam, alia causa, quam adulterij, vel ibapti: vt *ff. sol. l. matrimonij. §. fin.*

d ¶ *Morum.* cum pecuniis aduocatus c Titius habebat.

e ¶ *Ad recipiendam.* hoc per conditionē ob turpem causam: ex parte enim accipientis tātùm est turpitudo: *ff. de condict. Lin hereditem. §. Ad* whioud agitur lege Iulia repetendarum: ad vtrumq; agitur actione in factum de calūniatoribus, quæ in quadruplū datur vlq; ad annum. & sic *ad diuum.* & pernam: vt *ff. ad legem Iuliam repet. Lauxpen. & ff. de cal. l. fin prin. & §.*

f ¶ *Procul.* Caius, qui dedit. Accusat.

g ¶ *Iuris.* indaetenis prædicta auxilia. & facit *C. de accusat. & commutat. filiæ l. fin. dem. & ff. de cuiam. l. si ab ea.* Sed contrà *C. quod mor. causa. l. accusationis.* Solu vt ibi.

h ¶ *Corrupti.* id est delicti, quo coeruperuntur matrimonia.

i ¶ *Matrimonij.* Id est adulterij. Cuiac.

k ¶ *Tum qui crimē.* punitur ergo reus: quia habetur pro confesso: *ff. de probat. l. in omnibus.* Accusatus d etiam incidit in Turpilia & etiam de præiudicatione accusari potest: *C. ad l. de crimine.*

l ¶ *Senatusconsulti.* Turpilliani.

m ¶ Potiùs Dionysiæ. Cuiac.

† *Coniux.*] Caius. Si ea Sex contubernalis alicuius, & ille vellet te de adulterio accusare: tibi non licet.

l ¶ *Citra iura fermam.* quia erat seruus. ad quod est *C. ad l. fur. si. & l. fi. eo. quæ.* In quibusdam libris deest hæc lex.

Et ita.] Caius. Alienam ancillam stuprasti, & dominus iudicio conquestus fuit: si iudex postea tibi dixerit, an fias in crimine accusari non possunt a. Is autem b, qui post dissociatum c matrimonium vxorem licito iure duxit, ibique intentatæ accusationis, ac potentis patrocinij metum d ei, qui accusationem instituerat, autem, & argentum dedit: ad recipiendum e id, vicissendāmque turpis lucri cupiditatem, adire prædem potest f: qui examinatis partium allegationibus, & inquisita fide veri, si quidem id * ab eo, qui innocens est, ob illati criminis timorem datum esse cognouerit: quemadmodum sententiam formare debeat, ex euidentibus iuris g placitis instruetur. Sin verò constiterit corrupti h matrimonij i velut mercedem ad captandam impunitatem solutam pecuniam esse: eum, qui etiam k adulterij senatusconsulti l crudelissima cum fœdissimo flagitio accepit, puniri iubebit. PP. Kalend. Nouembr. ipsis IIII. & III. AA. Coss.

Exceptio nullitatis matrimonij, excludit actum ab accusatione adulterij. Baldvs.

XXIV. *Idem* Avgvsti, & Cæsares *Dionysiæ.*

Si eius, à quo nunc adulterij rea postulatis, contra iuris formam † contubernio l: nfixi, innumeris auctoritatibus te tueri potes.

Damnatus de libidine commissa cum ancilla, non efficitur infamis. Bald. *sed opinionem tantùm aggrauat.* Salyc.

XXV. *Idem* Avgvsti, & Cæsares *Stefano.*

Et si libidine intemperatæ cupiditatis ex actorum lectione exastisse te cognitum est: tamen cùm ancillas compertissit, & non liberas stuprasse detectum sit: ex eiusmodi sententia m grauissima * † potiùs opinionem tuam, quàm infamia adflictam esse manifestum est n. PP. V. Idus Martij. Tiberiano, & Dione Coss.

De conregnis, & smodenis est primò agitandum, quam de causa prima. Bald. Vel sic: *Repetitio, vel exceptio præiudicialis contra delinquentem: & ea reprobata, super crimine procedetur.* Salyc.

XXVI. *Idem* aa. *&* cc. *Cosstino.*

Quoniam † Alexandrum o, qui in crimen vocatur, etiam præscriptione p esse pollicitum eo nomine, quòd accusatos vxorem post deprehensum adulterium penes se habuisse videatur, & de statu eius q agere nunc velle perspeximus r: ita ordo quæstionis dirimendus videtur, vt in primis f quidem de statu Alexandri quæratur: ita vt si liberum eum esse adhibita audientia deprehenderis, præscriptionis ei obiiciendæ facias potestatem s. Sin verò eundem esse seruum cognoueris, remotis præscriptionis impedimentis t, in adulterum eximen protinus debebis inquirere: ac si eum detectum in eo flagitio esse perspexeris, pœnam decernere, quam in adulterij crimen legum sanctio statuit u. Dat. V. Kalend. Septembr. AA. Coss.

Matrimonium subsequens non purgat delictum præcedens. Baldvs. Vel sic: *Nuptiæ postea cum adultera factæ, non extinguunt crimen adulterij.* Salyc.

XXVII. *Idem* Avgvsti, & cc. *Plumbo.*

Commissum antea adulterium cum eo, qui se postea nuptiis sociauit, velamento matrimonij non extingui tur? †. PP. XVIII. Kal. Ianuar. CC. Coss.

In crimine adulterij debet iudex admittere tres exceptiones, scilicet præscriptionis, lenocinij, & ordinis: aliàs verò debet reuocare. Quod relatorem, aliàs, intelligitur de his diuersis non solùm substantia: sed etiam ratione: non autem aliàs, in quibus similis, vel maior est ratio admittendi. h. d. l. nostra. Bald. Vel sic: *In adulterij quæstionibus procedituc, exceptionibus fraudatorijs non obstantibus.* Vel sic: *Nulla exceptio obstat examinationi criminis, nisi de qua cauetur nominatim in iure, quod obiicit. h. d. text. subpletur per Glos.* Vel sic: *Clausula generalis non obstante exceptione, non excludit tur remouere exceptiones legitimas: sed tantùm.* Vel sic: *Iudex omnes cauillationes debet amouere, & venire ad rem, de qua agitur: ita quòd non debet peti, quòd per cauillationes causa protrahatur.* Vel sic: *Accusationem adulterij repellit exceptio temporis, lenocinij, & ordinis.* Salyc.

XXVIII. *Idem* aa. *&* cc. *Cæsaribus procons. Numidiæ.*

Commissum.] Caius. Non * ob hoc, quòd adultera se dedit nuptui adultero, extinguitur adulterium extemplum: quia potest accusari: sed vir potest: illa verò postea.

y ¶ *Seciasti, volantem matrimonij non extinguitur.* scilicet commissum

a ¶ *Adulterij accusatio locum non habet vbi non est matrimonium.*

b *Calum posuit.* * *id quod ei in simulata mandat.*

c *Intellige potestate alterius liberali, de qua in l. quod si mulier. §. fi mariti pœnam. & est lex Gla. §. de adult. edict.*

d *Ad recipiendum.* hoc per conditionē ob turpem causam: ex parte enim accipientis tātùm est turpitudo: *ff. de condict. Lin hereditem. §. Ad* whioud agitur lege Iulia repetendarum: ad vtrumq; agitur actione in factum de calūniatoribus, quæ in quadruplū datur vlq; ad annum. & *ff. ad diuum.* & pernam: vt *ff. ad legem Iuliam repet. Lauxpen. & ff. de cal. l. fin prin. & §.*

e *Procul.* Caius, qui dedit. Accusat.

f *Iuris.* indaetenis prædicta auxilia. & facit *C. de accusat. & commutat. filiæ l. fin. dem. & ff. de cuiam. l. si ab ea.* Sed contrà *C. quod mor. causa. l. accusationis.* Solu vt ibi.

g *Corrupti.* id est delicti, quo coeruperuntur matrimonia.

h *Matrimonij.* Id est adulterij. Cuiac.

i *Tum qui crimē.* punitur ergo reus: quia habetur pro confesso: *ff. de probat. l. in omnibus.* Accusatus d etiam incidit in Turpilia & etiam de præiudicatione accusari potest: *C. ad l. de crimine.*

k *Senatusconsulti.* Turpilliani.

l *Potiùs Dionysiæ.* Cuiac.

m *Grauari.* [*Grauari infamia potest.* est, quam affligi.

n *Quoniam.*] Caius. Titius accusabat Alexandrum de adulterio. Alexander excipiebat de lenocinio Titij: quia dicebat Titium tenuisse eam publicissimum adulterio. Titius replicando dixit eam seruum esse: quod iterum etiam ipa pœnendum, quatenus? Dicitur quòd prius inquirere de statu: & si apparuerit liber, admittetur eius exceptio: si seruus, ob hoc & si apparuerit eum adulterum dimisse: iudex cum, vt adulterum punire debet. Vivian.

o ¶ *Alexandrum.* Titius accusabat Alexandrum de adulterio. Alexander obiiciebat de lenocinio contra Titium: Titius replicabat Alexandrum esse seruum, & sic eius posse de lenocinio opponere. hoc tertium prius debet inquiri. Ac.

p ¶ *Etiam præscriptionem.* Lenocinij. Cuiac.

q ¶ *Sua.* Alexandri.

r ¶ *Perspeximus.* Titium, scilicet.

f ¶ *In primis.* antequam de adulterio, vel lenocinio quæratur. nec enim aliæ possunt aliæ dux determinari. Sic ergo ciuilis præponitur criminalibus: *hoc. & ff. ad leg. Flam. de plagiis. Ipra fin.* & hoc † ideò: quia præiudicialia est: aliàs contra: vt *C. de ordi. iudi. l. fi.* quæ est contra. ¶ An autem de hac incidente: pronunciabitur? Dic quòd non: licet quidam dicat hoc. *C. de ordi. iudi. l. fi.*

t ¶ *Præcipuum.* hæc si nomen suum non erat inter eum exceptionalia non potest excusatus obiicere lenocinium: *C. ad l. fi. corneliæ. & l. fi. maritus. §. præscriptiones.* quæ sunt contra.

u ¶ *Impedimenta.* ¶ Sed cur non licet ei se defendere? Resp. non se defendit: sed aliam aggrauat. cui lenocinium opponit: vt *ff. ad l. q. §. fi. pœnitus.*

x ¶ *Statuit.* C. gladij: vt *ff. ad Lagubon.* quæ etiam in seruos potest statuit

y ¶ *Ab hoc Lino accusare. §. omnibus. & facit C. de ord. iudi. l. q.*

† *Commissum.*] Caius. Non * ob hoc, quòd adultera se dedit nuptui adultero, extinguitur adulterium extemplum: quia potest accusari: sed vir potest: illa verò postea.

y ¶ *Seciasti, volantem matrimonij non extinguitur.* scilicet commissum

† *Quia hoc ipsa mulier videtur quasi de adulterio.* vide de Marcell. Quòd notat Franchus ciuiliano: In machum cuidā, mone facit matrium, Ne his bona se contrat publicibus nobis Proculuscilē fatetur. *Cuiac.*

‡ *Ciuilis præiudicialis præcedat criminalis: ideò prius inquirendum.*

a *Adulterium matrimonium non adulterā pœna contracta non euanescit.*

480/C.IV.K.5-4, 2347-2348
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

[illegible] hæc tamen non accusatur. sed adulter prius, & tunc ipsa poterit accusari: vt ff. eodem l. miles §. volenti. & §. licet. & supra eod. l. si dum in reo. Item nec ipse eam iure mariti accusat de adulterio primitus commisso cum alio: quia tunc sua vxor non erat: vt ff. eod. l. si vxor. §. si quis vxorem.

ITa.] CASVS. Olim multæ obiiciebantur excep. maritis, qui volebat vxorem suam de adulterio accusare: scilicet quòd si cadebat à syllaba, caderet ab accusatione. Item non poterat accusare, nisi dotem redderet, vel id in quo maritus sibi tenebatur. Hodie dicit Imperator quod non sunt admittendæ tales exceptiones frivolæ: sed tres [a] tantum, & aliæ, quæ sunt in gl. quæ incipit, tres tantum: scilicet exceptio quinquennij, lenocinij, & quòd primò sit accusandus is, cui adultera nupserit post dissolutum matrimonium.

ITa nobis cordi pudor [a] est, vt removeamus prisci iuris ambages [b], & constituamus in adulterij quæstione [c], abolitis de medio cæteris præscriptionibus [d], præter quinquennij [e] temporis, & lenocinij, quod marito obiicitur, exceptionem illam etiam, quæ post solutum prius matrimonium ante denuntiationem nuptæ competit, fidem [f] criminis nosci. Indignum † est enim, vt vitiorem pudoris [g] præstigia [h] versuti [i] iuris excludant. PP. Kalend. Iun. Tusco, & Anulino Coss.

Adulterium commissum cum domina caupona, est punibile: sed non commissum cum famula, quæ propter suam vilitatem legum laqueis non innodatur. BALD.

XXIX. *Imp.* CONSTANTINVS A. *Africano* †.

QVæ adulterium [k] commisit, vtrùm domina [l] cauponæ, an ministra fuerit, requiri debebit, & ita obsequio famulata seruili, vt plerunque ipsa intemperantiæ [m] vina præbuerit: vt si domina tabernæ fuerit, non sit à vinculis iuris [n] excepta. Si verò potantibus ministerium præbuerit: pro vilitate eius, quæ in reatum deducitur, accusatione exclusa, liberi, qui accusantur, abscedant: cum ab his fœminis pudicitiæ ratio [o] requiratur, quæ iuris nexibus detinentur [p], & matrisfamilias nomen [q] obtinent. Hæ autem immunes † à iudiciaria severitate, & stupri, & adulterij [r] præstentur, quas [s] vitæ vilitas dignas legum observatione non credidit. Subscripta. Data III. Non. Februar. Heracliæ, Constantino A. VII. & Constantio Cæsari Coss.

Non omnibus permittitur accusatio adulterij pariter, & æqué: sed primò coniunctis, necessariisque personis. Et inter illas primo permittitur hoc marito: quia magis proprii proprium dolorem exequuntur, & qui sine inscriptione, & sola suspicione potest accusare. Item non licet matrimonium sub falsis contumeliis defamare, & adulter debet decapitari. BALD. *Vel sic: Accusatio de adulterio hodie est permissa marito, & cæteris coniunctis hic enumeratis, extraneis exclusis. Et pœna adulterij est gladij.* SALYC.

XXX. *Idem A. ad Evagrium* [*].

QVamuis adulterij crimen inter publica referatur [f], quorum delatio in commune omnibus sine aliqua legis interpretatione conceditur [t]: tamen ne volentibus temerè liceat fœdare connubia [u],

a ¶ Pudor. id [b] est castitas, quam [a] pudor, & verecundia tuetur.

b ¶ Ambages. [c] i. exceptiones per ambages inductas: qualis erat quod non ante accusaret vir, quàm dotem redderet, vel alia debita vxori: vt. Ier. l. adulterij.

c ¶ Quæstione. accipe, idem criminis notio: quod est iudici, & hic, abolitis, &c.

d ¶ Præscriptionibus. quæ erant tales vt dixi, & plures similes.

e ¶ Quinquennij. Tres [*] tantum excipit: quinquennij, de qua habes T. eod. l. adulter. & lenocinij: quæ sive ab vxore, sive ab extraneo opponatur, antequam nomen accusatæ, vel accusati sit receptum inter reos, repellitur accusator: & etiam puniuntur hic. & ff. solut. matrim. l. dum mulier. & l. vir. & ff. eod. l. 4. §. lenocinij: at post nomen receptum inter reos, sive inchoatam accusationem, extraneus nullo modo potest opponere: vxor accusata potest, non vt se releuet, sed vt virum grauet: vt ff. eod. l. 9. §. qui hoc dicit. & §. si publico. & §. extraneus. & l. si maritus 9. §. praescriptionis. Tertiam excipit, quæ competit nuptæ secundo ante denuntiationem, de qua habes T. eod. l. si dum in reo. Sed licèt has tres tantum videatur seruare nomen [f] & aliæ plures sunt, vt exceptio sex mensium, & lx. dierum: vt supra eo. l. iure mariti. & ff. eo. l. mariti. §. sex mensium. Item est & alia, si destitit semel: vt supra eod. l. abolitionem, in fin. Item si negauerit se velle accusare: vt ff. eod. l. si maritus. 9. §. si negauerit. Item si ipse accusator est adulter, & turpis: vt ff. eod. l. si vxor. §. iudex. Item si eam vxorem duxit: quia eam approbare videtur: vt d. l. si vxor. §. final. Item si adulter est absolutus, proficit adulteræ: vt ff. eod. l. denunciasse. §. quaeritur. Dic ergo, præter has tres & præter alias similes approbatas à iure, vt non obstent prædicta iura, quæ et contraria hic signantur. ACCVRSIVS.

f ¶ Fidem. id est veritatem. AZO.

g ¶ Pudoris. id est castitatis.

h ¶ Præstigia. Præstigia [g] dicuntur quando per incantationem fit, vt quod ante oculos est, non videatur. Vel econtrà præstigium est, quod præstringit aciem oculorum, & ostendit quod non est, vt faciunt mimi, & inculatores: ita ergo illa delicta per illorum captiones obumbrantur. H.

i ¶ Versuti. Versutum [h] est vestimentum, camisia, id, quod debet esse extra, ponitur intus. Ad eius similitudinem dicitur ius versutum: quia non ponit, quod est ponendum, & econtrà secundum Azo. quæ Ioan. non placet: quia vt dicit H. vestimentum magis debet dici hirsutum, quàm versutum. Sed certè & versutum propriè dici potest. 2. Vel dic secundùm Ioan. versutum iuris, i. decipiens ius quo per quasdam versutias, & machinationes verbo-

Q[Ve adulterium.] CASVS. Seius commisit stuprum cum tabernaria: an possit accusari ob stuprum? Distinguitur, aut tabernaria erat domina tabernæ, aut ministra, quæ propinauerat vinũ potantibus: primo casu punitur: secundo non.

k ¶ Quæ adulterium. i. stuprum: licet enim Iulia promiscuè vtitur hoc verbo: vt T. eo. l. eos, quæ. & ff. eod. l. inter liberas. §. lex Iulia.

l ¶ Domina. licèt non nupta.

m ¶ Intemperantiæ vina. id est ex quibus oritur intemperantia, & incontinentia. vnde illud, Nolite [a] inebriari vino, in quo est luxuria. venter enim mero æstuans, facilè despumat in libidinem.

n ¶ A vinculis iuris. vincula iuris dicuntur, quæ aliquẽ pro delicto vinciunt ad pœnam. ACC.

o ¶ Pudicitiæ ratio. id est obseruatio.

p ¶ Detinentur. si delinquunt.

q ¶ Nomen. hoc [b] tamen nomen strictè non accipitur: vt ff. de V. s. l. deinde in fin. sed largè: quia scilicet non viuit meretricio more: vt ff. de verborum signific. l. pronunciatio. §. matrisfamilias. In tertia significatione dicitur illa, quæ sui iuris est: vt ff. de his, qui sunt sui, vel alieni iuris. l. nam civium.

r ¶ Stupri, & adulterij. Delenda sunt. Desunt enim in Cod. Theod. li. 19. tit. 7. l. 1. vnde sumpta est, & in quibusdam manuscriptis. CVIAC.

s ¶ Et stupri, & adulterij. Ex hoc colligunt quidam, quòd siue sit nupta, siue non, illa, quæ meretricio more viuit, quid non committatur delictum cum de vtroque hic ponat, scilicet de adulterio, & stupro. Item propter hoc quia maritus talem retinens, accusare eam non potest, quasi lenocinium exercens: vt supra eod. l. ita nobis. Tu dic, si est nupta, quanquam vulgaris, potest accusari cõmissum: vt ff. eod. l. si vxor. §. 3. & sic intelligitur in nupta meretrice. ff. de ritu nupt. l. stuprum quanquam alij de alia vulgaritate intelligant dictam legem, si vxor, loqui. Nec obstat nobis hæc litera: quia ambo ponuntur pro stupro tantum. q. d. quouis nomine censeatur & sic dicas, &, pro id est. Item nec obstat, quod à viro non potest accusari: quia ab alio potest, sed & à viro, si eam deserat. Item & si est recepta viri accusatio antequam obiiciat lenocinium & [illegible] non est simpliciter verum eam à viro non posse accusari: & facit ad hoc ff. de concubinis. l. in concubinatu.

t ¶ Quas. Harmenop. addit αυτη, vt D. Theod. consobrinam, & patruelem. CVIAC.

Q[Vamuis.] CASVS. Adulterij crimen quamuis inter publica connumeretur: tamen quilibet non admittitur ad accusandum: sed primò maritus, postea pater, frater, & alij consanguinei, & possunt desistere ab accusatione, impetrata abolitione à principe. Maritus autem ex sola suspicione potest vxorem accusare, & tunc suspectam potest penes se retinere: nec tenetur maritus se subscribere in libello accusationis obligando se ad pœnam talionis. Post maritum, & propinquos admittitur extraneus: & is, qui damnatur de adulterio, capite punitur. VIVIAN.

[f] ¶ Referatur. vt ff. de publ. iudi. l. 1.

t ¶ Conceditur. & inde dicuntur publica: vt Instit. de publ. iudi. §. 1. circa principium.

u ¶ Fœdare connubia. hoc enim licere non debet: vt hic. & ff. eo. l. constante. ¶ Sed quid si matrimonium est solutum? Videtur contrà, quasi cessante [c] causa, econtrà idem, cùm adhuc videtur fœdari

a Exceptiones tres dumtaxat secundum aliquos sunt in adulterij crimine admittendæ.
† v. ad hunc locum Accurs. lib. iii. cap. 15. & 16.
b Pudor pro castitate.
c Castitatem pudor, & verecundia tuentur.
d Ambages pro exceptionibus.
† Ex C. T. lib. 9. tit. 7. l. 1.
e Exceptiones adversus adulterij accusatorem, quæ competunt.
f Tres tantum dicit non excludit tamen similes, vel similem rationem habentes, adde Cl. d. glos. 27. in verbo. [illegible]
g Præstigia quæ dicantur.
h Versuti vocem perperam refert Accursius ad ius. Nec enim hic agitur de versuto aliquo iure: sed de versutis iuris his, hoc est callidis in iure.
§ Concor. Gl. in c. in præsentia, super verb. publicæ, extra de sponsa.
a Ephes. 5.
b Matrisfamilias nomen latè accipitur.
* Ex C. T. ut l. 2.
c Cessante causa cessat effectus.

480/C.IV.K.5-4, 2349-2350
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2351-2352

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

adulteri, poterit eum interficere: si in alio loco, tradatur iudici: & si in Ecclesia, tradatur vicecomiti Ecclesiæ, & nihilominus separatim, & iudex mittet ad episcopum ciuitatis, vt sciatur quale debeant subire tormentum. VIVIAN.

a ¶ *Denunciauerit.* Nec de vi ¶ denunciationibus *l. de rei vendic. l. si fundum. & ff. quæ in fraudem credit. l. ait prætor. §. si quis.* Item nec, secundum P. quòd ea b suspicione quis damnatur, contra regulam, *ff. de pœn. l. adiectum.* Sed die ego præsumptionem adulterij vxoris *l. eadem. l. si hi, qui adulterij. & in authentic. vt nulli iudic. §. femelè, collat. 1.*

b ¶ *Re suspicionis quæ interdum damnatur.*

c ¶ *Legendum fateor, contrariorum tamen sham.*

d ¶ *Bellum in primis ius de pœna duobus adulteris constituit, ff. Sed plenius exstat inter fragmenta veterum iuris antiquum à P. Pithœo edita.*

CIVIS vir.] CASTR. Lex ista vsurpat de quodam turpissimo filio, & est materia huius legis turpissima: tamen per elegantiam verba tradita eloquenti laudabiliter fecit Imperator. hanc legem potes videre per tot. VIVIAN.

h ¶ *In fœminam.* id est in officium fœminæ se supponis.

e ¶ *Scelus est.* Ad hæc seriùs vindicandum lata est primum lex Scantinia. Cicer. p. Phil. Cornel. lib. 8. *famil. ep. 14.* Sueton. *in Domitio. c. 8.* Quintil. *lib. 4. c. 2.* Val. Max. *lib. 6. c. 1.* Scribit in verbo, *Raser*, Cornutus *Nov. 77.* & Zonaras *in Instit. vica.* refert, exilesta eis vitilia. CUIAC.

c ¶ *Infames.* ipso iure, nisi per vim fuerit *l. de pœnitent. l. 3. §. remittat. & ff. quod metus caus. l. illi quidem. & Iulii. de public. Iud. §. 4.* ACCURS.

¶ *adulteri.*] CASTR. Si accusetur quis de adulterio, non solùm serui torqueri si fed & viri torqueri debent. VIVIAN.

d ¶ *Adulterij quæstione.* Non etiam stupri, aut incestus. CUIAC.

d ¶ *In adulterij quæstione.* non sic in incestu, nisi per vim adulterium sit commissum *ff. ad. Lexin pass. §. fin.*

e ¶ *Familia.* nota familiam impuri: sic & *l. de rapsid. l. cum seruis. §. penult. & l. ad leg. Cornel. de sicar. §. fin.*

f ¶ *Domi suæ.* inò & si non sit domi: vt *ff. quis ex 3. quæ à quo. l. postliminio*, quæ est contra Solon. ibi quo ad mutuum dationem prohibendam, hic quo ad necessitatem. Vel hîc de seruis alienis dicit, in quibus vxor, vel maritus vsumfructū habet: & facit *l. ad. l. vsurpa. & quod ibi not.* ACCURS.

g ¶ *Lagendi est, vetus parasitus.* Aristoteles enim vt vitiosi est, vt scribit Diogn. ad illud Terentij *Aruspex aurea Pompilio: sic parasitus fumigare solitus, de vocabulo parasit.* Cuiac.

h ¶ *Alexander Papa hoc criminosis exceptionibus, & in nonnullorum detractione multos in eis, de vocabulo parasit.* Cuiac.

i ¶ *Domus.* nota domum impudicæ. Cuiac.

k ¶ *Ex C. Th. ad exh. l. 2.*

l ¶ *Ex l. 3. ad leg. Cinc. de fragm.*

Dubitet.] CASTR. Si vxorem suam de adulterio accusaverit, an possit opponere exceptionem, scilicet dotis reddendæ, vel alterius debiti, vt sic remoueat, vel differat adulterij accusationem, quæritur? Et dicitur quòd non: sed his non obstantibus procedet accusatio, & fieret sententia, & post sententiam latam poterunt ciuiles quæstiones intentari. VIVIAN.

Hanc leg. multum commendat Bart. hîc, dicens ex ea manifestè probari, quòd tunc dicitur nomen rei excipiam inire reos, quando facta examinatione super omnibus exceptionibus dilatoriis suspicionibus processum, iudex pronunciauit procedendum esse super accusatione. Vnde sine litem contestatam potest dici nomen recipiam inter reos: scilicet per illam pronunciationem: & meritò hoc potest fieri reo obijcere: vt *l. adulterum. ff. eodem.* licèt gloss. ibi aliter dicat. de quo etiam per eundem Bartolum *in l. si, qui rem. ff. de public. rubrica. in iij. collatione. versic. quare quando non rei, &c.*

m ¶ *Præscriptiones.* Exceptiones. CUIAC.

n ¶ *Præscriptiones.* id est, petitiones, quas obijcit mulier viro, vt eo rem earum remoueat, vel differat accusationem adulterij.

o ¶ *Ciuiles.* Quæ non pertinent ad causam criminalem. CUIAC.

p ¶ *Fingitur.* enim nulla fit: & idem, si fit.

i ¶ *Flagitatur.* quod vxor à viro petit, k ¶ *Sequestrari.* vt in iudicio non apparent.

l ¶ *Crimen.* id est, oppositione, & accusatione fundata: id est, cum constiterit, quo iure quis accusauerit, & quo tempore: quo iure, virum extraneî, an maritisque tempore, virum intra quinquennium, vel sex menses. CUIAC.

† *Ex C. Th. eod. tit. l. 1.*

m ¶ *Afferri.* nam nec dilatio in causa adulterij danda est: nisi forte vt personæ exhibeantur, aut iudex, secundum quod qualitas negotij suggesserit, hoc permittit: vt *ff. eodem. l. in criminibus.*

n ¶ *Accusatio finiri.* id est actio.

o ¶ *Publicetur.* per probationes.

p ¶ *Iurgia.* crimina minora, quæ supponuntur à maioribus.

q ¶ *Postponatur.* vt *l. qui accusare non possunt. l. 3.* & ciuilis postponatur criminali etiam aliàs, vt hîc, & *supra de ord. iudic. l. fin.* & hîc argumentatur à maiore, & à pari.

r ¶ *Compertum reperit.* quod erit, si fuerit absoluta in accusatione adulterij: aliàs non: vt *infrà eod. l. fin.* Idem in crimine alio, vt datur: nec non potest cum accusare: licèt inchoatus quandoque possit percurrere: vt *l. de publicis. eod. l. si. qui.*

s ¶ *Examini.* id est, crimini adulterij: id est quæstio ciuilis quæstio postponitur, non tamen ob id extinguitur. Nam si cum iure competere apparuerit, de ea agere poterit. CUIAC.

† *Ex C. Th. eod. tit. l. 2.*

t ¶ *Examini.* accusationis: nec examen accusationis iam terminatæ obiicitur ciuili postea intentando, si modò (vt dixi) fuerit absoluta.

Si qui.] CASTR. Scias dicebatur committi adulterium cum Titia: Titius excusabat se ea præterita, quòd erat eius agnata: iudex in causa non procedit: postea Seius duxit in vxorem eam: vade præsumptio est contra eum, quòd non fuit cognata eius: an sit procedendus, quæritur? Et dicitur quòd sic. VIVIAN.

u ¶ *Adulterij.* Idem *Nouell. 134. §. penult.* CUIAC.

Si quis ei, quem.] CASTR. Si quis ei, quem suspectum habet de sua vxore, ter in scriptis denunciauerit * sub præsentia trium testium fide dignorum, & post inuenerit eum conuenientem vxori suæ * in domo sua, vel vxoris, vel adulteri, vel in popina, aut in suburbanis: sine periculo eum perimat. Si alibi inueniat, tribus testibus conuocatis tradat eum iudici: qui nulla alia ratione quæsita habet puniendi licentiam. Si tamen in sacro oratorio colloqui inueniantur, post tres, vt dictum est, denunciationes: liceat marito vtrasque personas defensori Ecclesiæ tradere, aut aliis clericis: vt ad eorum periculum diuisim illi seruentur, donec iudex cognoscens hoc, mittat episcopo ciuitatis, quatenus ei illi tradantur, vt debeant subire tormentum, vt nuncietur per eum ad præsidem prouinciæ, qui secundum leges pœnam imponat legitimam.

Pro peccato contra naturam imponitur pœna mortis. SALYC.

XXXII. *Impp.* CONSTANTINVS, & CONSTANS AA. *ad populum.*

CVm vir nubit in fœminam b viris proiecturam *, quid cupiatur, vbi sexus perditi locum? vbi scelus est a id, quod non proficit, scire? vbi venus mutatus in alterâ formam? vbi amor quæritur, nec videtur? iubemus insurgere leges †, armari iuta gladio vltore, vt exquisitis pœnis subdantur infames *, qui sunt, vel qui futuri sunt rei. PP. Romæ XVII. Kal. Ian. Constantino VIII. L. & Constantio Cæs. IV. Coss.

Pro veritate arguenda tota familia est torquenda in adulterij quæstione. SALYC.

XXXIII. *Impppp.* GRATIAN. VALENT. THEODOS. & ARCAD. AAAA. *Cynegio* P. P. *

IN adulterij † quæstione d de omni familia *, non solum mariti: sed etiam vxoris (quæ tamen tunc temporis domi fuerit e quo adulterium dicatur admissum) quærendum est sine defensione cuiusquam. Dat. III. Idib. Decembr. Constantinopol. Arcadio A. I. & Bautone Coss.

Quæstio reperiendi duris, vel alterius debiti, non potest obijci ad retrahendum accusationem adulterij. Vel sic: *Quæstio ciuilis non retrahit processum in criminali.* BALD. Vel sic: *Exceptiones fiscales non sunt admittendæ: sed legitimæ, quæ ad processum opposita prius sunt examinandæ. Et si non reperiuntur obstare, cognitio debet de crimine.* SALYC.

XXXIII. *Impp.* THEOD. ARCAD. & HONORIVS AAA. *Rufino* P. P. †

ADulterij accusatione proposita, præscriptiones f & ciuiles g, quibus aut dos repeti fingitur h, aut ex ratione aliqua debitum flagitatur i, quæ occurrere, atque perstrepere examini consueuerunt *, iubemus sequestrari k, nec earum obice l aliquid negotio tarditatis afferri m: sed accusatione fundata, hoc est cùm constiterit quo iure: id est maritine, an extranei, quóve tempore accusatio fuerit n intromissa: discutiatur crimen, facti qualitas publicetur o; cùm & iurgia p, quæ magnitudine superantur, & ciuilis actio criminali iure postponatur q. Idem tamen cum competere cœperit r, habitura momenti: dummodò non obsit huic examini ζ s. Dat. VII. Idib. Decemb. Constantinop. Arcad. A. II. & Rufino Coss.

Ex præsumptionibus præsumitur in præteritum: & violentia præsumptio, quam lex pro plena probatione habet, equiparatur confessioni partis. h. d. Vel sic: *Per alium conuictorum fabricatum præsumitur aliquid in præteritum, quod aliàs erat incredibile.* BALD. Vel sic: *Si is, qui repulit accusationem adulterij: quæ consuetudo mutari, reperitur pulsa in vxorem illam dicere: pœnituisse eum confessum.* SALYC.

XXXIV. *Idem* AAA. *Rufino* P. P. †

SI qui adulterij * fuerint accusati, & obtenta proximitatis intentata depulerint, pec

† *Ex C. Th. eod. tit. l. 2.*

a ¶ *Con*

commemorationem necessitudinis crimini fidem derogando, dum existimatur nō debere credi, quod allegatur, vel non potuisse committi [a]: hâ, si plurimum in nuptias suas, consortiúmque conuenerint, facinus illud, in quo fuerint accusati, manifesta fide, atque indiciis euidentibus publicabunt [b]. Vnde si qui eiusmodi reperti fuerint, iustissimus in eosdem seuerissimè vindicari, & veluti conuictam [c] facinus, confessúmque puniri. Dat. II. Non. Decembr. Constantinop. Theodosio A. III. & Abundantio Coss.

Marium quendam in accusationibus stupri alijs accessorum. Vel sic: *Sequens diuortium non prodest mulieri, quo minus à marito quondam possit accusari.* BALD. Vel sic: *Marito ne admittatur ad accusandum vxorem quondam de stupro commisso postquam diuortio ab eo. h. d. secundum iuct. glos.* SALYC.

XXXV. *Imp.* HONORIVS, & THEOD. AA. *Palladio* PP.

SI mulier [d] repudij oblatione sine vlla legitima causa à se dati discesserit: ne viduitatem [e] stupri procacitate commaculet, accusationem [f] repudiato marito inire deferimus. Dat. XII. Kal. Mart. Rauennæ, Eustachio, & Agricola Coss.

Exiā mortua adultera seruā adulterā intra duos menses mariti non possunt: quia dotis post mortem quæsito adulterij propter dotem: post autem duos menses illi possunt mariti, & soluta quæsitum, nisi per subterfugia adulterij illud tempus sit elapsum. BALD.

XXXVI. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Iuuenti* P.P.

LIbertatem seruorum, qui ad dominium pertinent vxoris, vel mariti, vel parentum eorum: repudio misso, propter suspicionem criminis adulterij, legum conditores intra duorum mensium [a] spacium post missionem repudij numerandum suspendi [β] definiunt [γ], propter tormentorum quæstionem (si opus exegerit) eis imponendam. Sin verò vxor [tua] matrimonio sub præfato modo dissoluto, cebus humanis exempta fuerit: nihil de tempore quousque seruos eos propter memoratam causam permanere deceat, adiiciune [δ]. Nobis verò necessarium esse videtur, certum tempus etiam in hoc casu statuere propter dotis quæstionem, vtrum in lucro mariti cedat, an heredibus mulieris restituatur. Sancimus itaque duos [etiam] [b] menses post mortem mulieris seruari, vt intra eos ante dicti serui permaneant, & facultatem matrius habeat probationes adulterij per eos præstare [c]. Transacto verò memorato tempore, licentiam habere heredem mulieris libertatem eis imponere [ε]: nisi per culpam eius marius prohibitus fuerit causam adulterij, tempore videlicet imminente, exercere. Dat. V. Kalend. Nouembr. Constantinopol. post consulatum Lampadij, & Orestis VV. CC. anno II.

SI QVIS EAM, CVIVS TVTOR fuerit, corruperit.

TITVLVS X.

Post titulum generalem de stupro, datur specialis de stupro, quod tutor infert pupillæ suæ: quia id Constitutio huius tit. paulo grauius, quàm quod quis alij infert, leg. Iulia, qua infligit tantum relegationem, aut publicationem dimidiæ partis bonorum: vt est Iulia. Hæc autem Constitutio infligit deportationem, & publicationem omnium bonorum, qua & tacitè deportationem sequitur, & paruam hanc quoque Constitutio ab circumstantijs ejus quibus stuprum: quod laboriosè, elementia deposita, tam crudeli stupri reperti per eam poenæ infligere paruam legi Iulia de vi publica qua in raptorem est vltimum supplicium: quia infelix quæ sæpe huic ætati, & illecebris vi comparantur: imò secundum talionis legem maior poena digna est vti, qui verbis, quàm qui vinibus fe: quanquam hæc corpus tantùm corrumpit, illa animum quoque. Turpius est stuprum in tutore, cui mores pupillæ informandi, curandi, boni commissi sunt, qui si id committat, non tutor: sed prædator pupillæ est. Nec enim inclinante duci præsidiari comparantur violatores pupillæ tutor. Quinimò, declam. CCLXXXIV. Turpius, in quam, est stuprum in tutore: maximè si per matrimonium contractum non fit. Nam si tutor pupillam ducat vxorem, sufficit pœna legis Iulia de stupro. l. 3. ff. eod. Liberum, ff. de rit. nupt. Si corruperit circa matrimonium, pœna locus est Constitutionis huius longe maiori, quæ in hoc tantum mutata est. Nouell. Leonis philosophi XXXIV. quòd non publice ex vi: sed pupilla bona tutoris adiudicantur, vt bona raptoris rapta si ingenua fuerit, ex l. 1. ff. de rapt. vig. CYIAC.

Si tutor quendam commisit stuprum cum adulta, debet deportari, bona omnibus confiscatis. BALD.

I. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Bassum vicar. Italiæ.*

SI tutor pupillam quondam suam violata castitate stupranerit, deportationi subiungetur [ζ], atque vniuersæ eius facultates fisci tibus vindicentur [η], quamuis

Libertatem.] CARPZ. Si mulier acculetur de adulterio: tam serui sui, quàm mariti, quam parentum nequeburetur intra duos menses cuerpanendos à mortes dominorij: & serui manumissi non possunt. Si verò mulier pendente accusatione decessit, post mortem suam examinabitur accusatio: & serui intra duos [a] menses computandos à morte mulieris manumitti nō debent, quibus elapsis potente heres mulieris eos manumittere. VIVIAN.

¶ Vide scripta ad l. 3. *L. ead.* CYIAC.

a ¶ *Stuprum.* Vide *cap. 15. de præscript.* CYIAC.

β ¶ *Suspendi.* Vt fiat statuliberi. CYIAC.

γ ¶ *Definimus.* vt *ff. qui, & à quibus. l. præsbyter, in fin. & l. seq. & l. si priuatus. §. fin.*

δ ¶ *Adiicimus.* sed quando vir decederet, vel pater, vel mater mulieris, sic: vt *dicta l. præsbyter, in fin. & l. seq. & l. si priuatus. §. fin.*

ε ¶ *Transire.* vt hoc probato, dos cedat eius lucrorit. *& l. de repudijs. l. cauſaria §. vir quoque. & §. virum.* & sic nec. post [b] mortem quæri de crimine propter bona: vt *hic, & ff. ad Silan. l. Cainc. & l. de adult. vel. lend. l. 3. in fin. & T. si rem. vel accusat. mor. fuerit, l. quæsitus.* Item habet locū hæc lex tantùm, quādo facto diuortio decessit: secus si in matrimonio. ACCVRS.

ζ ¶ *Deportatione.* Sed an per alias probationes admittitur saltem ioce extranei vique ad alios quatuor menses? Quod videtur: sed excipiendo, si de dote conuertitur, perpetuò prohibitoria *quæ annum, &c. vt l. de exceptis. l. fin. & ff. de exceptis. l. fin. & l. pen. in fin.*

SI QVIS EAM, cuius tutor fuerit, corruperit.

Specialiter de quadam corruptione dicit.

SI tutor.] CARPZ. Si tutor pupillam facta adultam stupraverit: deportabitur, & bona sua confiscabuntur, licèt pœna, qua raptor virginis punitur, fuerit plectendus.

η ¶ *Deportationi subiungetur.* Cōstantini ex pœna adulteriam capite non punibatur: vnde hic vt deportetur tūtōm tutor, cùm compositores, multa adulterij pœna, tutoris quoque pœnam augere debuerint. CYI.

¶ *Fisci iuribus vindicentur.* Ad ex Nou. Leonis 54. bona

480/C.IV.K.5-4, 2355-2356
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

94.bona tutoris pupillæ adiudicantur. CYAC.
a ¶ *Raptori.* virginis.
b ¶ *Leges imponunt* quæ est ultima supplicij: vt ff. *de capt. vulg. l. j.* sed pœna mitis * interpretanda: sunt. ff. *de pœn. l. interpretatione.* ¶ Et sic dictio, *quamuis* b, hîc posita, adversatiuè: non correctiuè ponitur: & facit ff. *de adult. A qui pupillam in pœne.*

* Pœna mitis interpretanda sunt de qua v. Tiraquell. *tractatu de pœna temperandi cum emendandi.*
b *Quamuis* dictio adversativa: interdum correctiva.

DE MVLIERIBVS, quæ se propriis seruis iunxerunt.

Et hic de quodam alio seruili stupro pœna.

SI quis.) CAIVS. Si domina cum seruo suo se immiscuerit, capite plectetur, & seruus combalnetur: & quilibet admittitur ad accusationem iiturum: & si ex tali cõmistione nati fuerint filij, ad dignitates non promouebuntur, nec ex matris substantia aliquid percipient: mulieri succedent filij legitimi, vel, his non extantibus, alij propinqui: & quid habuerit in peculio, hoc, quòd suporest mulieri ad vlctum, dabitur successoribus eius. VIVIAN.

c ¶ *Coniuncti*, multò c magis manifestè. Et nota quòd curialiter dicit.
d ¶ *Subiugetur.* fœlicet femina, & est specialis d, aliàs alia pœna pro stupro imponitur: vt *Instituer. de pub. in §. item lex Iulia de adulteriis.*
e ¶ *Verberum.* Maloferuo: sic dicto quasi verberibus se subiectus. CYAC.
f ¶ *Verberum.* id * est seruo, qui posit verbera corrubarire: sed aliis ecourrì quando dominus cum ancilla sua rem habet: vt *Instit. qui manum. non pot. §. eadem. & §. communia de manumiss. l. fin. & de nat. liber. authentic. quod inc.* ACCVRS.
g ¶ *Officio.* id est, officialibus, & stationariis, qui denuntiare crimina, *l. v. §. de accus. & inscript.* CYAC.
h ¶ *Nuntiandi.* & probandi necessitatem §. *de curiosis. l. j. lib. xij.*
i ¶ *Deferendi.* Specialiter sed regulariter contra: vt *ff. de iud. l. vlt.*
k ¶ *Libertas* dabitur pro præmio §. & sic præmium dabitur domino à fisco: vt §. *quis ex conf. fer. pro pra. acer. lib. 1. pen.* At ille seruus stuprator manumissi non potest: vt *C. de bonis indist. l. hi verbis §. j. & §. de collat. dotegen. l. j. & sultipat.* eam pœnam debuerit sustinere, quam raptori * leges imponunt b. Dat. prid. Non. April. Aquil. Constantino A. VII. & Constantio C. Coss.

f Mixti inter dum defertur dominus sine poena.
g Libertas pro præmio interdum datur.

DE MVLIERIBVS, QVÆ SE PROPRIIS seruis iunxerunt.

TITVLVS XI.

*Hic etiam titulus est specialis de stupro, quod mulier libera committit cum seruo proprio, quod longè turpius, & grauius est, quàm superius, puta, quam incipio Constitutio huius tituli, demonstrat, qua est in mulere capitis amputatio, in seruo concrematio. Superiùs non vindicatur in corpore: sed in rerum tantum: & deportatione: non morte. Hic in corpore morte: ac præterea illud deformitas seruo non audiuntur, hoc deformitas audiuntur: & pro præmio. si rem peregerint, libertatem consequuntur. Verumque tamen est publicum crimen. Nam l. 30. ff. tit. IX. adulterium rarium crimini numero publicorum iudicarunt, non *Instrum. Et vt illud: ita hoc latius patuit: si per matrimonium contrahum sit, quod seruo manumisso: vt patet ex Nou. Leonis & Anthemij,* cod. tit. & l. j. Edict. regat. & Paulo 2. sent. cod. tit. *Quod autem sequitur in hac Constitutione, Filij etiam, quos, &c. in nullam quantum differt ab eo iure, quam eadem verba habent in Cod. Theod. & à cæteris communi. Nam vtrisque bona damnati, damnatis pœna capitalis sumi, ac filiorum ex ea consortio procreatorum addicit legitimis bonibus mulieris, non fisco: quod tamen pœna capitali conflantanem, & consequens erat. Sed idem etiam in regno causa longè leuiore admittit Constitutio cit. seq.* vt vel nulli, vel alij, quàm publico adiudicentur bona rerum. CYAC.

Seruus, qui concubuit cum domina, debet cremari, & domina decapitari, & filij inde nati sunt spurij, & infaustissimi matri, & eorum successio deferatur aliis legitimis successoribus. BALD.

1. Imp. CONSTANTINVS A. ad populum.

SI quis † cum seruo [suo *] occultè c rem habere detegitur, capitali sententiæ subiugetur d, trahendo ignibus verbesone e *. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, sitque officio *fi* copia nunciandi f, *fit* etiam seruo licêtia deferêdi g, cui probato crimine libertas dabitur h, Filij etiam, quos ex hac conIunctione habuerit, exuti omnibus dignitatis i insignibus in nuda maneant libertate, neque per se, neque per interpositam personam quolibet titulo voluntatis acceptori aliquid ex facultatibus mulieris. Successio autem mulieris ab intestato, vel filiis, si erunt legitimi, vel proximis, cognatisque deferetur, vel ei, quem ratio iuris admittit k. Id autem, & quod ille l, qui condemnatus * est, & quod ex eo suscepti filij quolibet casu in sua videantur habuisse substantia, mulieris dominio societatum m: à memoratis successoribus vindicetur. Dat. I V. Kalend. Iun. Serdicæ, Constantino A. VII. & Constantio CC. Coss.

c ¶ *Occultè.* malitiosè & manifestè. Et nota quòd curialiter dicit.
d ¶ *Subiugetur.* fœlicet femina, & est specialis e, aliàs alia pœna pro stupro imponitur: vt *Instituer. de pub. in §. item lex Iulia de adulteriis.*
e ¶ *Verberone.* Maloferuo: sic dicto quasi verberibus se subiectus. CYAC.
f ¶ *Nunciandi.* & probandi necessitatem §. *de curiosis. l. j. lib. xij.*
g ¶ *Deferendi.* Specialiter sed regulariter contra: vt *ff. de iud. l. vlt.*
h ¶ *Libertas* dabitur pro præmio §. & sic præmium dabitur domino à fisco: vt §. *quis ex conf. fer. pro pra. acer. lib. 1. pen.* At ille seruus stuprator manumissi non potest: vt *C. de bonis indist. l. hi verbis §. j. & §. de collat. dotegen. l. j. & sultipat.*
i ¶ *Dignitatis.* quam per matrem sibi adscribebat. ACCVRS.
k ¶ *Admittit.* agnatum, vel cognati, vel etiam vxorem, si habet: & est hoc speciale, vt nulla pars bonorum publicetur. alias contra: vt *C. de bon. proscr. l. fin.* quæ est contra. & facit *supra de incest. nupt. l. si quis incesti.*
l ¶ *Id autem. & quod ille.* seruus, qui condemnandus est, qui dicitur habere in peculio, non vt suum: quia sibi suum non habet.
m ¶ *Dominio societatum.* non vt sibi teneat: sed vt succedentibus proximis deruat, cum ipsa capitali sententia subiaciatur.

AD LEGEM IVliam de vi publica n, vel priuata.

n v. Bossium in Paratit. tit. de vi publica, & priuata. §6.

Dicit de mulieribus criminibus, sequitur de minoribus. Vel quia violentia in præsidio quandoque committitur: de hac violentia dicit: & quia hæc lex Iulia tractat de ista violentia. idcò de ea interpretanda, corrigenda, & explanda dicit: & quo sit eius pœna, dicit infrà eod. l. ij.
y ¶ *Vt publica.* id est, vi armata, vel interni. Quæstio est de vi publica. Primùm constituta est lex Plautia. de qua in *Lum Glom. §. si dominus. & §. furtivæ. Inſtit. de vſucap.* deinde constituta fuit lex Iulia, ex qua hodie agitur: non ex Plautia, quæ lata est ab Augusto Cæsare. Cic. 1. *Philip.* Ab eodem etiam lata est lex Iulia de ambitu, & de adulteriis. Reliquæ verò leges Iuliæ latæ sunt à Iulio Cæsare, vt docet Cic. *in eadem Philipp. & in orat. in Pisonem.* CYAC.

* In C. Th. legitur *admittit*, sed vt & quod *ille*, qui *quamdam armatam.*

OS *dabitur.*) CAIVS. Creditor fuit furtis priuatus, siue fiscalis, bona vxoris debitoris per vim accipere non debet: alioquin lege Iulia de vi actusari potest. VIVIAN.

480/C.IV.K.5-4, 2357-2358
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Munus.* quod gessit maritus, nisi fuerit primipilarius de quo dic. vt C. *quib. ex cauß. pign. tacite contra. l. fin.*
ADDITIO. Idem obtinet in cæteris muneribus, si bona vxoris sunt in dotem data: in aliis extra dotem non tenetur. arg. *l. 5. C. ne vxor pro marito.* CVIAC.
a ¶ *Res vxoris.* Non in dotem datas, *l. 5. C. ne vxor pro marito. l. 1. C. de priuileg. fisci. l. 11. §. de decurionibus.* CVIAC.
b ¶ *Videntur.* non ergo licet: vt & *l. ne vxor pro mar. l. j. & ij. & de don. inter vir. & vxor. l. res.* An autem res ipsius debitoris? Dic non: vt §. vi *bon. raptor. l. ij. & §. eod. l. in possessionem.* nisi ex conuentione: vt C. *de pign. l. iij.* & facit C. *de priuil. fisci. l. j.* ACCVRS.

† Concor. a parte vestra in *Cod. Theod. sine vari. etiam.* [illegible]

Ob debitum viri res vxoris capi non possunt, & capiens vim committit. BALD.

I. *Impp. Seuerus, & Antoninus AA. Pollioni.*

OB debitum † viri, vel ciuile munus [a], res vxoris [a] qui pignori capiût, vim contrahere videntur [b]. Dat. Kalend. Iuliis Romæ, Antonino A. II. & Geta II. Coss.

Fiscus ex debito succedens pro parte, creditoribus confiscati pro rata tenetur. Item illis defensionibus vti potest, quibus poterat vti damnatus. Vel sic: *Tam ius agendi, quàm ius conueniendi, & ius excipiendi transit in fiscum.* BALD. Vel sic: *Fiscus pro quota bonorum ad eum perueniente, tenetur creditoribus.* SALYC.

II. *Imp. Antoninus A. Vero.*

TVtoris tui lege Iulia de vi priuata damnati, si tertia pars [c] bonorum fisco vindicata est, tutelæ [d] actionem pro ea portione aduersus fiscum dirige: modò si nulla præscriptio [e] locum habeat. Nam successio [f] pro oneribus [g] portionis suę respondet. PP. XV. Kal. Mart. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Sator potest agere de rapina sponsæ, & pater potest agere de inclusione, siue incarceratione filij sui. BALD. Vel sic: *De raptu sponsæ, & filij inclusione potest agi lege Iulia de vi publica, vel priuata.* SALYC.

III. *Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Bianori.*

SI confidis sponsam filij tui raptam esse [h], vel filiû tuum inclusum, instituere solenni more legis Iuliæ de vi [i] accusationem apud præsidem prouinciæ non prohiberis. PP. VIII. Kal. Maij, Veronæ, AA. Coss.

Ex delicto serui criminaliter accusatur ipse seruus, non dominus: sed si dominus etiam deliquit (puta verberando) potest ipse de suo delicto conueniri. BALD.

IV. *Iidem AA. & CC. Liberatio.*

SI criminis accusationê propter res à seruo [k] raptas intentandam putaueris, non contra dominum: sed contra eum, quem facinus commisisse proponis, hanc instituere debes [l]. Sed quoniam à Fiscinulo etiam te verberibus afflictum adseuerasti, si hominibus coactis hoc fecerit, de hoc etiam [m], si legis Iuliæ de vi priuata reum deferendum putaueris, apud præsidem prouinciæ age, nõ ignarû quemadmodum criminibus probatis res vindicari debeat [n]. S. XVII. Kalend. Iul. Sirmij, AA. Coss.

Titulus crediti non excusat ingredientem vi. BALD. Vel sic: *Creditor per vim prohibetur ingredi possessionem fundi debitoris.* SALYC.

V. *Iidem AA. & CC. Ophioni.*

IN † possessionem fundi licèt creditor [ß] per vim ingrediatur, Iuliæ legis vis priuatæ [o] reus deferri potest. S. VI. Idib. Decembr. Nicomediæ, CC. Coss.

Accedens ad rem ab alio possessam causa expellendi illum de possessione: si ea occasione homicidium interuenit: siue ex parte insistentis, siue ex parte resistentis, est ad mortem condemnandus, & appellare non potest. h. d. l. vsq. ea, quam not. BALD.

VI. *Imp. Constantinus A. ad Catulinum proconsulem Africæ †.*

QVoniam [p] multa facinora sub vno violentiæ nomine continentur [q], cùm aliis vim inferre certantibus [r], aliis cum indignatione resistentibus, verbera, cædesque crebrò deteguntur admissæ: placuit, si fortè quis vel ex possidentis parte, vel ex eius, qui possessionem temerare tentauerit, interemptus sit [s] in eum supplicium [t] exerceri, qui vim facere tentauerit [u], & alterutri parti causam malorum præbuerit [x]: & non iam relegatione [y],

c ¶ *Tertia pars.* quæ est pœna huius legis cum relegatione: sed si publica est vis, tunc omnia auferuntur, & deportantur: vt *Instit. de pub. iud. §. item lex Iul. de vi. & §. eod. l. quoniam, & ff. eod. l. ij.*
d ¶ *Tutelæ.* personalem ergo: non solùm hypothecariam contra fiscum intentari: nec est specialè in pupillo: sed idem in quolibet creditore: vt *ff. solut. matrim. l. si mariti. in princip. & §. de bon. proscript. l. si vt proponis. & de sententiam passis l. ij. & C. de fideiuss. l. j.* Nec ob. *ff. de iur. dot. l. mulier.* quia ibi mulier non amisit bona, & sic non potest dici maritus tanquam successor.
e ¶ *Præscriptio.* id est exceptio: vt pacti, vel similis: vel dic propriè, vt triginta annorum.
f ¶ *Successio.* id est successor: vt est fiscus.
g ¶ *Pro oneribus, &c.* vt & *C. si cert. pet. l. j. & de hered. act. l. j.*

a Potestne fiscus succedens filio praeterito à patre, dicere patris defuncti testamentum nullum? Cremensis negat, tamen si fiscus loco heredis habeatur, quoniam si filius defuncti bonis eius non posset dicere testamentum nullum, ita nec fiscus ex persona bona. v. Cremd. [illegible]

SI *confidis sponsam.*] CASVS. Si sponsam filij tui ceperit quis, vel filium tuum per vim incluserit: an eum lege Iulia de vi accusare possis, quæritur? Respond. quòd sic. VIVIAN.
h ¶ *Raptam esse.* id est hoc te posse probare.
i ¶ *De vi.* vt *ff. eod. l. & eum.* sed & primo casu potest agi de rapta, & maior pœna imponitur: vt §. *tit. j.* Item secundo potest accusare de priuato carcere: vt *C. de priuat. carcer. l. j.*
SI *criminis.*] CASVS. Si seruus tuus res meas rapuit, ipsum, non te accusare debeo lege Iulia de vi: si verò tu me verberaueris hominibus coactis: te possum lege Iulia de vi accusare.
k ¶ *A seruo.* Fiscinuli.
l ¶ *Instituere debes.* accusationem legis Iuliæ de vi publ. vel priuatæ: sed contrà *ff. de accusatio. l. hos accusare, §. omnibus.* sed dic intentari hic, vt vltimo supplicio puniatur: vt §. *eod. l. seruus.* vel etiam aliàs corporaliter coërceatur: vt innuit in fine huius legis. & sic grauiùs punitur, quàm liber, in bonis, & relegatione: arg. *ff. ad legem Cornel. de sicar. l. iij. §. penult.* ACCVRS.
m ¶ *De hoc etiam.* id est propter hoc: quasi diceret, non solùm iniuriarum agas, sed etiam hac l. criminaliter.

n ¶ *Debeat.* quæ est pœna, dixi C. *eod. l. ij.* & facit C. *de nouals. l. si seruus. & C. de accusat. l. ij.*
IN *possessionem.*] CASVS. Si creditor in possessionem fundi sibi obligati per vim ingreditur, leg. Iul. de vi poterit accusari.
ß ¶ *Creditor.* Chirographarius, *l. vlt. ff. ad leg. Iul. de vi priuata.* Vel hypothecarius sine conuentione, *l. iij. §. vi bon. rapt.* CVIAC.
o ¶ *Priuatæ.* vt *ff. ad leg. Iuliam de vi priua. l. fin. & §. vi bonorum raptorum. l. iij.* nisi ex pacto: vt C. *de pignorib. l. iij.* Sed contrà *ff. de furtis. l. si cum creditor.* sed ibi furti actionem denegat: vel in dubio illud obtinet. at hic probatur vis malo animo commissa. vel ibi ex pacto accepit: & facit C. *eod. l. j.* ACCVRS.
QVoniam.] CASVS. Possidebam quoddam prædium: tu illud inuasisti, & ego tibi resistebam: in illo conflictu aliquis interfectus est, vel ex parte mea, vel ex parte tua: quam pœnam pati debeas, quæritur? Et resp. quòd pœnam capitis: non deportationis, vel relegationis: nec audieris appellans.
p ¶ *Quoniam.* vide rationem quare duriùs puniri pro homicidio debeat. ACCVRS.
q ¶ *Continentur.* vt damni datio, iniuria, vulnerû illatio, & homicidia: sic C. *de his, qui ad Ecclesiam confugiunt. l. iij.*
r ¶ *Certantibus.* in possessione prædij auferenda. ACCVRS.
s ¶ *Interemptus sit.* Not. quòd non distinguitur à qua parte sit interemptus, nec à quo. Dicas tamen quòd si potuit se sine homicidio defendere aggressus, quòd tenetur: vt C. *vnde vi. l. j. & ff. ad leg. Aquil. l. scientiam. §. qui cùm aliter. & l. si ex plagis. §. j.* Item nihilominus tenetur occisor: quod dici potest, secundùm H. nihil enim vetat plures de eodem homicidio teneri, nisi ad defendendum fecerint. ACCVRS.
t ¶ *Supplicium.* corporalis pœnæ: scilicet capitalis: vt sublicit. ¶ Sed nunquid instantes eum, si in aliquo damnetur,
possunt agere mandati [a], vel ex stipulatione, si promiserit reddere damna? Respond. non: quia cùm sit turpis [b] promissio, potior [c] est conditio possidentis: vt *Instit. mandati. §. illud.*
¶ Item nota hic puniri [d] affectum vltra quàm se extendat: quia hic violentus solam possessionem habere affectauit, non occidere: vnde voluntas [e], & propositum non distinguunt hic maleficium, quod est alibi: vt *ff. ad leg. Corneliam de sicarijs. l. j. §. diuus.* sic de termino moto etiam ignorans [f] punitur: vt *ff. de termino mot. l. 4. in fine.* Sed in hoc est contra illa lex: quia ibi minus punitur ignorans: quod hic non est. Solut. hic plura delicta, & mala sunt. Vel ibi in splendidioribus dicit, vel ibi non fuit vis aliqua.
ADDITIO. Tu videas de hoc Bart. in *l. diuus ff. ad legem Corneliam de sicar.* vbi pulchrè pertractat quid iuris, quando quis plus deliquit, quàm cogitauerit.
u ¶ *Tentauerit.* id est tentando fecerit. Vel tentauerit quantum ad ablationem: quod facere non potuit.
x ¶ *Præbuerit.* sic *ff. si quadrup. paup. fec. dic. l. j. §. cum arietes. & C. vnde vi. l. meminerint. & de accus. l. fin.*
y ¶ *Relegationæ.* quæ est [ß] pœna legis Iuliæ de vi priuatæ.

† Ex l. 5. C. de pign.

† Cod. Th. lib. 9. tit. 10. l. 1. sed paulo aliter.

a Ex mandato rei turpis admissæ non mandatorium agi nõ potest. adde Clarum §. fin. quæst. [illegible]
b Promissio turpis non obligat.
c Possidentis melior potior est in causa turpi.
d Punitur interdum affectus vltra quàm se extendat.
e Voluntas, & propositum an semper distinguant maleficia.
f Ignorans interdum punitur.
g Datur vis priuatæ, relegatio.

a ¶ *Depor*

480/C.IV.K.5-4, 2359-2360
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Imponere.* absolutè dicendo. ACCVRS.

b ¶ *Crimen.* Malum facit grammaticus: nam debemus crimina dicere, hoc modo: hæc duo, scilicet rapere, & ferunt rapere rapta scimus non sunt diffamata criminaliter & ibi, *Factum est vulgare*, & *mane dixi vnum.* Quia ergo est æquale crimen, videtur æqualis pœna: vt C. *de apost. & eis.l.si quemquam. in fin.* & *l. de his, qui latere, ne.l.3.* sed tamen hic est contrarium. C. tit. j. §. *pœnas.* vel secundum Ang. fit, si pœnas aliquem rapere, & alium scientem delicti ferunt rapere eum rapuit rapuerit, alterum crimen prædictorum non est alteri diffimile. & sic est bona grammatica.

Modum.] CAVIL. Prohibet imperator, ne quis feram habeat tales, qui transeuntes spoliant: & sic pœnam eremum librarum auri præter aliam pœnam corporalem imponit: ludex autē qui hoc observari non fecerit, pœna eremum librarum auri multabitur.

c ¶ *Bucellarii.* latrones: sunt, qui à militia incerperant, putà à bucellis panis. Vel vertum quia ponunt in ore carnem lignum, vt non clament: vt de consuetis S. Lazari factū fuit. ANDREAS. Bucellarios Suidas vocat Gallogrecos, Ammianus Marcellinus lib. 17. Spartianus in Pesc. D. Aug. *in ep. 5.c.*

d ¶ *Ilauros.* qui ▷ sunt predatores latrones a Ilia: vt C. *de furgi. l. prohibitorum.*

e ¶ *Isauros.* De his Dion. lib. 1. Dio. c. 12. vsi adde Dionē lib. 55. Ammian. Marc. lib. 19. Zonaram qui vocat, Ἰσαυρους. Hos Harmenop. *lib. 1. epist.* vocat pyratas. CYAC.

e ¶ *In proviso.* fit L. *de privat. cor. l. 1.* & facit *in auth. de nupt. in princ. col. 7. Cauſ. 85.*

DE RAPTV VIRginum, seu viduarum, &c.

Specialiter f *de quadam rapina, vel violentia dicit post generalem tractatum de vi.*

RUBR.] Ista lex habet principaliter duas partes: quia primò loquitur de pœna imponenda ratione huius criminis in persona raptoris. Secundò loquitur de pœna imponenda raptori in bonis. Secunda incipit ibi *& si quidem.* Prima pars sicut quæcunque pœnæ teneantur: iudicem verò nosse oportet, quòd graui infamia † sit notandus, si violentię crimen apud se probatum diluerit, seu omiserit, vel impunitate * donauerit, aut mollioem, quam præstituimus, pœnam protulerit. Dat. Prid. Non. Mart. Med. Valentiniano A. IV. & Neoterio Coss.

Rar crimen est rapere, & rapinam scienter recipere. BALD.

IX. *Impp.* HONORIVS, & THEOD. AA. *Aurelio* P. P.

CRimen b non dissimile est rapere, & ei, qui rapuit, rapeam rem scientem delicti ferre. Dat. III. Non. Mart. Honorio IX. & Theod. VI. AA. Coss.

Malandrinus, & homines mala conditionis qui non debet recipere, nec recepta retinere, nisi puniri. BALD.

X. *Impp.* LEO, & ANTHEMIVS AA. *Missibaro* P. P.

OMnibus per ciuitates, & agros habendi Bucellarios c, vel Ilauros * d, annotof- que seruos licentiam volumus esse præclusam. Quòd si quis prætet hæc, quę nostra manifestudo salubriter ordinauit, armata mancipia, seu Bucellarios, aut Ilauros e in fauis prędis, aut iuxta se habere tentauerit, post exactam eorum liberam auri condemnationem, vindictam in eos seuerissimè proferri iuscimus. Viri quoque clarissimi prouinciarum rectores in speculis * esse debebunt, ne quis audeat hæc statuta nostræ manifuetudinis in aliquo violare: scientes quòd ex dissimulatione, dignitatis, & administrationis cingulo priuabuntur, & post centum librarum auri multam, salutis, vitæque suæ periculum sustinebunt: primaribus videlicet apparitionis suæ personis prætet amissionem fortunarum suarum capitali quoque supplicio feriendis. Dat. V. Kalend. Septembr. Anthemio A. II. Coss.

DE RAPTV VIRGINVM, SEV VIDVARVM, necnon sanctimonialium.

TITVLVS XIII.

STuprum, vel adulterium vi commissum vindicatur lege Iulia de vi publica, siue quæ continentibus: & hæ quidem multis sententiis. Leges Iulię mitiores sunt Constantinianis. Est autem propriè Constantia Iuliæ tit. de stupro vi commisso in virginem, aut viduam cuiuscunque conditionis aut fidei. Ac veruè etiam in eam, & quidem multò magis adulterium vi commissum, quo casu lex eft manifesta, vel stupris deprehensum in stuprandi crimine quemlibet sine vlla exceptione regulæ: sicut rapientem virginis, aut viduæ parentibus, fratribus, patronis, conseruibus, patrono, domino. Et publicum eft vtrumque crimen, & ius pœna vtriusque supplicium, & adempto omnium bonorum, vt reliqui raptu, si ingenua fuerint, vel monasterio, aut Ecclesiæ eft deuota virginem, aut deuouisse in quibus etiam sexus, si citra exitum subfuerit, punitur: raptu autem mixta, vel libertinis ex hac Constitutione rapiens irrogatur quidem vltimum supplicium: sed bona non auferuntur sicut nec coniugi, & mulieris huius criminis, quod eft vltimo supplicio coercendo, nec ita soluere soleat. Item ex hac causa rei postulati non audiuntur opponentes præiudicium sui, vel appellantes: quod ipsum fecit ex L. Cod. Theod. eod. cui par eft l. pen. S. quibus est. cod. lem. pro pœna. interdicitur raptus raptoris, & matrimonia rapta soluere coniugi, non potest mulierem à parentibus, vel alijs, à quibus eam petere debet more maiorum, etiamsi violenter abducatur: quia ars vsus, intelligitur apta circumuallare, & seruiere, l. 1. §. si quis volentem. ff. de lib. hom. exhib. nec minus habetur pro raptore, qui eam voluerit ducere eam inconsulto parentum, aut cognatorum eius. Et idem iuratur, vsque trahit eum multi ad adulteriones ad matrimonium libertoria, & consiliatura pessimarum mulierum inspis parentibus, & cognatis illis faciles. CYAC.

1. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Hermogeni magistro officiorum.*

RAPTORES † virginum honestarū d, vel ingenuarum, siue iam desponsatæ fuerint, siue non, vel quarumlibet viduarum & fœminarum, licèt libertinæ, vel seruæ alienæ sint, pessima criminum peccantes, capitis supplicio h plectendos decernimus: & maximè si Deo fuerint virgines, vel viduæ dedicatæ: quod non solùm ad iniuriam hominum: sed etiam ipsius omnipotentis Dei irreuerentiam committitur: maximè cùm virginitas, vel castitas corrupta restitui non possit i †. Et meritò mortis damnantur supplicio: cùm nec ab homicidij crimine huiusmodi raptores sint vacui k. Ne igitur sine vindicta talis crescat insania, sancimus per hanc generalem constitutionem, vt hi, qui huiusmodi crimen

a Raptum non commisit in matrimonium hinc colligit.

b Honestarum violatum appellatione libertina non obtinuit.

c Vidua quę discessit.

d Dicitur non admitti circa effectum Cod. hinc colligit Albericus l. 8. in. 11. §. *de spons. ff.* & *Spons. in fin.*

e Virginitas à Deo restitui potest, non ab homine.

f Raptor quasi homicida.

† Hinc elicit aliqua Lapparus. C. de epis. & cler. Quare ex hac ad illam splendida eft interpretatio. CYAC.

† Concor. 32. q. 1. & 2. Panor. C. de epis. & cler. col. 2. & ibi Decius.

a ¶ Consilii interficiendi. hoc ipso, quòd inuenientur in flagranti crimine: facit ff. ad leg. Iul. de vi priu. l. palam. §. qui in adulterio. Sed an idem si cognatus patiatur rapi nil, quòd eius cognati a postea reclamet? Resp. sic: vt non ff. ad leg. Iul. de vi arm. l. ij. §. eum igitur. Andr. Videas de hoc plenè per Bart. in l. vt vim ff. de iust. & iure. in vlt. col. versic. quarit. gl. quid de offensis, &c. vbi tenet, quòd etiã extraneus b quis potest vim patientem defendere.

a Cognatus per cognatos, quibus quod absq; alio erigitur, iure licet defendere.

b ¶ Equibus. raptoribus.
c ¶ Dele. salem. Cyn.
c ¶ Sponsam sol. Idem censetur si sponsa c, vel mulier rapiat hominẽ: licèt d hoc rarò contingat, secundùm Imolam hãc videtur equitari xxxvij. q. j. c. j. & gl. ff. ad quã virginum. & xxxvj. q. 1. c. raptore.

b Vim patienti etiam extraneus, licet necessario defendere. d derit.

d Hinc colligo, fœminam masculinum posse concipi, sic e contrario. Quia si fœmina ratio in masculo, quæ in fœmina. vide Decium in l. 2. in §. ff. de reg. iur. Verũ nihil tale ex hoc loco potest colligi, sed vbi regulæ communiter accidunt, ibi exceptiones rariores. Imol. in l. ij. ff. de iust. & iure. in vlt. col. versic. quarit. gl. quid de offensis, &c. vbi tenet, quòd etiã extraneus b quis potest vim patientem defendere.

e Sine fori præiudicio. absq; præiudicio alterius: nam & hic ratione d delicti forum habetur. C. vbi de crimine agi oport. l. j. & l. vbi quis. vel eius. l. j.

f ¶ Equibus. vel. Legit. Ita quibus consulto, ceu appellare, &c. Id enim addendum est ex lege Constantini: cuius hoc loco meminit: ea est in l. j. C. Th. ad leg. de exact. tribut. particula. in l. pen. C. in quib. cauſſis. cessat prescr. lib. xxxij. Cyn.

g ¶ Nullam damus licentiam. sic C. tit. j. l. quotiãm. & C. quorum app. non recip. l. j. & j. de jud. eod. l. j.

h ¶ Nullam dominationem. speciale hic, & frequenti casu, et nihil applicetur sibi: & sic C. de mulieribus, quæ semel propr. l. j. aliàs aut contrà, quòd publicentur omnia, vel aliqua pars, secundùm hæc iura: vt C. de bon. damn. l. fin.

i ¶ ad dominũ. Id eadem ratione fit, qua Leo in Nou. 34. bona tuteris, qui pupillas corrupe-runt, eis addicit. Cyn.

k ¶ Transferantur quæ omnia k aminit, & rapto-ris eligat conſortiũ: vt in auth. de rapt. mul. §. superfluum. vel ite.

l ¶ Exposcere. vt in d. auth. de rapt. mul. Sed cõtrà xxxvj. q. j. c. vtria. & c. placuit. videas c. fin. extr. de rapt. ¶ In Nou. 134. §. illo quoque & 34. q. 1. c. pen. Secus ut secundum cap. accedens. extr. de rapt. Cyn.

m ¶ Oportet. id est decet. sic ff. de iustit. & iur. l. j. in prine. & C. de postliminio reuers. l. fin.

n ¶ Comitari. sic C. de pœnis aggrauãs. l. j.

crimen commiserint, & qui eis auxilium inuasionis tempore præbuerint: vbi inuenti fuerint in ipsa rapina, & adhuc flagranti crimine comprehensi, & à parentibus virginum, vel ingenuarum, vel viduarum, vel quarumlibet fœminarum, aut earum consanguineis, aut à tutoribus, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis, conuicti interficiantur l. Quæ multò magis contra eos obtinere sancimus, qui nuptas mulieres auſi sunt rapere: quia duplici tenentur crimine, tam adulterij (scilicet m) quàm rapinæ: & oportet acerbiùs adulterij crimen ex hac adiectione puniri. Quibus n connumeramus etiam eum, qui sponsam suam c per vim rapere ausus fuerit. Sin autem post commiſſum tam deteſtabile crimen, aut potestatu raptor se defendere, aut fuga † euadere potuerit: in hac quidem regia vrbe tam viri excelsi præfecti prætorio, quàm vir gloriosiſſimus præfectus vrbi: in prouinciis autem tam viri eminentiſſimi ſi præfecti prætorio per Illyricum, & Africam, quàm magiſtri militum per diuersas nostri orbis regiones, necnon viri ſpectabilis præfectus Ægypti & comes Orientis, & vicarij, & proconſules, & nihilominus omnes viri ſpectabiles, & duces, & viri clarissimi sectores prouinciarum, necnon alij cuiuslibet ordinis iudices, qui in illis locis inuenti fugerint, simile studium cum magna ſolicitudine adhibeant, vt eos pollint comprehendere, & comprehensos in tali crimine, post legitimas, & fori cognitas probationes sine fori præscriptione d durissimis pœnis afficiant: & mortis condemnent supplicio. Quibus, etsi appellare voluerint, nullam damus licentiam e, secundùm antiquæ Constantinianæ † legis definitionem.

Hæc est secunda pars principalis, in qua tractat de bonis raptoris, distinguens: inter raptum non ingenuæ, & ingenuæ: prohibet etiam nuptias cum raptoribus. Item distinguit inter eos, qui se afficiuerunt ad ipsum delictum committendũ, & eos, qui alias sunt culpabiles. Dicit etiam quid confessio mulieris rapte non operatur. Vltimò derogat aliis legibus de materia rapine sequentibus. Bald.

Et si quidem ancillæ, vel libertinæ sint, quæ rapinam passæ sunt, raptores tantummodò supradictæ pœna plectentur: substantiis eorum nullam deminutionem f passuris. Sin autem in ingenuam personam tale facinus perpetretur, etiam omnes res mobiles, seu etiam immobiles, & se mouentes tam raptorum, quàm eorum [sodalium *, comitum, vel sequentium] qui eius auxilium præbuerint, ad dominium g raptarum mulierum liberarum transferantur, prouidentia iudicum, & cura parentum earum, vel maritorũ, vel tutorum, seu curatorum. Et si non nuptæ mulieres, alij cuilibet præter raptorem legitimè coniungentur, in dotem mulierum liberarum eaſdem res, vel quantas ex his voluerint, procedere: sue maritum nolentes accipere, in sua pudicitia manere voluerint, pleno dominio eis sancimus applicari, nemine iudice, vel alia quacunque persona hoc quidquam contemnere. Nec hi facultas raptæ virgini, vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorem suum sibi maritum exposcere h: sed cui parentes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniam nullo modo, nullôque tempore datur à nostra serenitate licentia eis consentire, qui hostili more in nostra republ. matrimonia ſtudent sibi coniungere. Oportet i etenim, vt quicunque vxorem ducere voluerit, sine ingenuam, sive libertinam, secundùm nostras leges, & antiquam consuetudinem parentes, vel alios, quos decet, petat, vt † cum eorum voluntate fiat legitimum coniugium. Pœnas autem, quas prædiximus: id eſt mortis, & bonorum amiſſionis, non tantùm aduersus raptores: sed etiam contra eos, qui hos comitati k in ipsa inuasione, & rapina fuerint, constituimus: cæteros autem omnes, qui conscij, & minisiri huiusmodi criminis reperti, & conuicti fuerint, vel qui eos susceperint, vel quicunque opem eis tulerint, siue masculi, sive fœminæ sint, cuiuscunque conditionis, vel gradus, vel dignitatis, pœnæ tantummodò capitali subiicimus: vt huic pœnæ omnes subiaceant, siue volentibus l, siue nolentibus virginibus, sive aliis mulieribus tale facinus fuerit perpetratũ. Si enim ipsi raptores metu, vel atrocitate pœnæ ab huiusmodi facinore se temperauerint, nulli mulieri, siue volenti, siue nolenti peccandi locus relinquetur: quia hoc ipsum velle m mulierum ab insidiis nequissimi hominis, qui meditatur rapinã, inducitur. Nisi enim eam ſolicitauerit, nisi odiosis artibus circumuenerit, non facit eam velle in tantum dedecus sese prodere: parentibus (quorum maximè vindicta intererat) ſi patientiam præbuerint, ac dolorem remiſerint n, depotatione plectendis. Sed & ſi quis inter hæc ministeria seruilia conditionis fuerit comprehensus *, citra sexus discretionem eum concremari iubemus, cùm hoc etiam Constantiniana † lege rectè fuerit prospectum, omnibus legis Iuliæ capitulis, quæ de raptu virginum, vel viduarum, sive sanctimonialium, sive in antiquis legum libris, sive in sacris cõstitutionibus posita sunt de cætero abolitis, vt hæc tantummodò lex in hoc capite pro omnibus sufficiat, quam de sanctimonialibus etiam virginibus, & viduis locum habere sancimus. Dat. XV. Kal. Decemb. Constantinop. D. N. Iustiniano A. PP. II. Cos.

f ¶ Volentibus. sic l. de seruo ff. de furt. l. j. & l. ij. §. ff. de lib. homin. exhib. Liu. 5. §. quæ voluerunt.

g ¶ Remittitur. gratis vt ff. ad legem Iul. de vi. Leges cæter. §. qui vxorem. non transgredo h pœnam accepturi: l. de adul. l. de crimine. & plenè dixi l. de transact. Lvanſigere.

i Vide Martinum sing. 100.

k Inclusa dicunt in matrimonio.

l Tvbigere de raptu patris: vide gl. j. j. pro patre cauſa pia premia libertatem. gl. j. cauſigere. in verbis. prohibetur. l. de transact. Adde nouissimo, & vide hanc sententiã magis communem ipsa tenere.

† & cæter. in omnibus.

* Ingenuas. In omnibus mulieribus. † l. j. C. Theod. eod. tit.

DE EMENDATIONE SERVORVM.

TITVLVS XIV.

Vim, & raptum sæpè committere homicidia, vt & l. tit. ij. auct. subiit, & Constantia cùm sæpissimè, dein, post legem Iuliam,

480/C.IV.K.5-4, 2365-2366
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

verbeccaverit licèt poſſea deceſſit ferus: non tamen criminaliter poterit conuenitiri modi verberabit, nec modum excedet. VIVIAN.

a ¶ *Aut ioris.* id eſt ſtrangle.

b ¶ *Affligendi.* cum cauſa: licitum emendandi, & ſine cauſa, ſecundùm IOAN.

c ¶ *Detuliſſe.* qua de ipſum afflixerit, vel quod dicebatur etiam in perpetuum poſſe. Vel an fuerit mortuus intra triennium, vel poſt triduum ſuccubuerit, & ſuper hoc ſuum ambiauerit: hoc enim in lege Moſaica diſtinguebatur. ANT.

d ¶ *Sufficiunt.* modicè ergo cum cauſa, & ſine cauſa licet, ſecundùm IOAN. vt hic, & *ff. de vſufructu mortuo, l. Iacum. §. ex eo ff. ſolut. matrim. l. etiam. §. ſine. Sed* I. dicebat licere tradere [b], vt euadendo: & ſic intelligebat hic: immodicè verò non licet: vt *hic ſubſtituere*, nec verò, &c. & *ſubſtituere* videtur dicere vel *ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. iur. l. i. §. ſi. & ſubſtituere*, de hic, *qui ſunt ſui, vel alien. iur. §. ſed hoc tempore. in fine.* nili ea cauſa vt *ff. de verbor. oblig. l. qui ſeruum mortuum. & de leg. ſ. l. quid ergo §. ſ.*

e ¶ *Tetra.* id eſt peſſima.

f ¶ *Virus.* veneni ſpecies.

g ¶ *Sanie.* id eſt putredine.

h ¶ *Sæuitia.* ſic crudelitas, vt de barbaro ſeruo: vt & *facit ff. de iniur. l. item apud. §. adjicit. & l. de muſcle. & matrim. l. ſi excepta.*

a Valerius vi tenuerat de occiſo, inſpicimus vtrū mala ei ſeruis occidendi eſſet obligatus an excuſatus. Ant.

b *Sufficiunt.* modicè ergo cum cauſa, & ſine cauſa licet, ſecundùm IOAN. vt hic, & *ff. de vſufructu mortuo, l. Iacum. §. ex eo ff. ſolut. matrim. l. etiam. §. ſine. Sed* I. dicebat licere tradere [b], vt euadendo: & ſic intelligebat hic: immodicè verò non licet: vt *hic ſubſtituere*, nec verò, &c. & *ſubſtituere* videtur dicere vel *ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. iur. l. i. §. ſi. & ſubſtituere*, de hic, *qui ſunt ſui, vel alien. iur. §. ſed hoc tempore. in fine.* nili ea cauſa vt *ff. de verbor. oblig. l. qui ſeruum mortuum. & de leg. ſ. l. quid ergo §. ſ.*

c *Detuliſſe.* qua de ipſum afflixerit, vel quod dicebatur etiam in perpetuum poſſe. Vel an fuerit mortuus intra triennium, vel poſt triduum ſuccubuerit, & ſuper hoc ſuum ambiauerit: hoc enim in lege Moſaica diſtinguebatur. Ant.

d *Sufficiunt.* modicè ergo cum cauſa, & ſine cauſa licet, ſecundùm IOAN. vt hic, & *ff. de vſufructu mortuo, l. Iacum. §. ex eo ff. ſolut. matrim. l. etiam. §. ſine. Sed* I. dicebat licere tradere [b], vt euadendo: & ſic intelligebat hic: immodicè verò non licet: vt *hic ſubſtituere*, nec verò, &c. & *ſubſtituere* videtur dicere vel *ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. iur. l. i. §. ſi. & ſubſtituere*, de hic, *qui ſunt ſui, vel alien. iur. §. ſed hoc tempore. in fine.* nili ea cauſa vt *ff. de verbor. oblig. l. qui ſeruum mortuum. & de leg. ſ. l. quid ergo §. ſ.*

e *Tetra.* id eſt peſſima.

f *Virus.* veneni ſpecies.

g *Sanie.* id eſt putredine.

h *Sæuitia.* ſic crudelitas, vt de barbaro ſeruo: vt & *facit ff. de iniur. l. item apud. §. adjicit. & l. de muſcle. & matrim. l. ſi excepta.*

DE EMENDATIONE propinquorum.

Quia emendatio propinquorum adhibetur, quorum quidam delicta celebrantur: de emendatione propinquorum eorumdem Ant.

IN corrigendis] CARVS. Finem frænem pro qualitate delicti ponit, vel corrigere poteſt: ita tamen, quòd modum non excedat: ſed ſi excedat, à iudice eſt puniendus.

i ¶ *Sententiæ propinquis.* vt reuerenda ſenectæ.

k ¶ *Iure patrio.* quod [c] potiùs in pietate, quàm in atrocitate conſiſtit: vt *ff. de parricid. l. Lucius.*

¶ Id eſt, moderatè, non vltra modum. Ius enim patrium eſt temperatiſſimum: vt docet Arift. *in politic.* & Senec. *lib. 1. de Elem.* de Augufto lo-

Dominus ſeruum poteſt caſtigare, ſine emendare: ſed non poteſt ipſum dolo male occidere. l. d. & not. in hac l. quæ modo bonus poteſt occidi. BALD.

1. *Imp.* CONSTANTINUS A. *ad Baſſum* †.

SI virgis, aut loris * dominus ſeruum afflixerit [b], aut cuſtodiæ cauſa in vincula coniecerit: dierum diſtinctione *, ſiue interpretatione depulſa [c], nullum crimis metum ſeruo mortuo ſuſtineat [d]. Nec verò immoderatè ſuo iure vtatur: ſed tunc reus homicidij ſit, ſi voluntate eum ictu fuſtis, aut lapidis occiderit, vel certè telo vſus, lethale vulnus inflixerit, aut ſuſpendi laqueo præceperit, vel iuſſione tetra * præcipitandum eſſe mandauerit, aut veneni virus [f] infuderit, vel dilaniauerit pœnis publicis corpus, ferarum vnguibus latera perfecando, vel exurendo oblatis ignibus membra, aut tabeſcentes artus arto ſanguine permixta ſanie fœdiſſoentes, propè in ipſis adegerit cruciatibus vitam relinquere ſæuitia [h] immanium barbarorum. Dat. V. Idib. Maij Romæ, Conſtantino A. & Licinio Coss.

DE EMENDATIONE PROPINQVORVM. TITVLVS XV.

VT ſuperior Conſtitutio dominis in ſeruorum emendatione pœnitere cauſam moderatam conſtituentibus: ita hæc ſenioribus propinquis in iuniores, ſi mediocrè ſe delictum, quod admiſerint, quod poſſit vetera primates patrios ſe cremuiſſe ſententia propinquorum etiam medicinales exercere: nam ſi res grauiorem animadverſionem deſiderat, offerendi haec iudicibus vv l. 4. *Ede pat. pot. vt ſerui quique à domino. l. incendentes. in fin. ff. ad leg. Corn. de ſicar. quæ exempla dicam etiam hodie non licere propinquis maiorem animorum exercere maiorem mare. de qua in Tiberio Suetonius, poſt ſcripſerunt D. Marci, qui non licet domino ſeruorum in ſeruum ſuum non deprehenſum, quem dicit cum vxore ſua adulterium commiſſe, l. ſeruos. ff. de accuſ. idemque hoc argumento comprobatur. Propinquis ſenioribus hac Conſtitutio hoc tantum dat, vt ſolos iuuenes patrio more corrigant: atquin pater in filium infamem, in nouercam ſtuprum non poteſt: ſed eum offerre iudici debet puniendum, l. 1. ff. ad leg. Corn. de ſicar. quam ita eſſe accipiendam inſcripſis arguit: imò nec in filium adulterum, niſi deprehenſum in flagranti crimine ex lege Iulia: ergo nec ex hac cauſa propinquus ſenioribus in minores mare quidquam ſtatuere licet.* CVIAC.

Propinquis ſenioribus licet corrigere iuuenes errantes, niſi facti atrocitas exigat iudicum vltionis vindictam. BALD.

1. *Imp.* VALENTIN. & VALENS AA. *ad Senatum* †.

IN corrigendis minoribus pro qualitate delictiſſeniioribus propinquis [i] tribuimus poteſtatem: vt quos ad vitæ decora domeſticæ laudis exempla non prouocant, ſaltem correctionis medicinis compellat: neque tamen nos in puniendis minorum vitiis poteſtatem in immenſum extendi volumus: ſed iure patrio [k] auctoritas corrigat propinqui inuenis erratum, & priuata animaduerſione compeſcat. Quòd ſi atrocitas [l] facti * ius domeſticæ emendationis exceſſerit, placet enormis delicti reos dedi iudicum notioni. Dat. Pridie Kalend. April. Valentiniano, & Valente AA. Coss.

AD †LEGEM CORNELIAM DE SICARIIS [a]. TITVLVS XVI.

SEquitur lex Cornelia de ſicariis, qua homicidia capitali pœna coërcet. Lex ait. Qui hominem occiderit dolo malo, qua verba generaliter comprehendunt: quamcunque occiſorum habuerit, vel impuberem dolo capacem, vt alia cupide ciuilem legis. Qui vtrumli malum fecerit: id Tullius pro Cluentio omnes, ait, viros, feminas, liberos, ſeruos in iudicium vocari, ac ſimiliter occiſum quis cuiuscunque etiam ſeruum, & peregrinum l. 1. §. & qui hominem. ff. ad d. & in ſeruum impoſitum homicidium. Ipſum ſit. hæc vir. & ait. Dolo malo, vt excludat caſum fortuitum, vel improuiſum, l. 1. & c. & ſua vitæ cuncta caſum, l. 2. §. 4. Poſt addit etiam vim priuatæ, atque hominibus timori, qui cum telo in publico ambulauerit hominis occidendi cauſa, l. 7. lege Iulia de vi publica tenetur, qui ſui cum telo in publico ambulauerit, l. 3. §. 1. ff. ad leg. Iul. de vi publ. lege Cornelia, qui occidendi hominis cauſa cum eo. CVIAGIVS.

quos. CVIACIVS.

l ¶ *Atrocitas.* id eſt ſi ſic grauiter deliquit, quòd non ſufficit ad pœnam correctiua pro pinquorum: punit iudex. Vel die atrocitas facti: id eſt, correctionis quia exceſſit * modum in coercendo reo de pœnitur: vt ſi eſt patricida, qui filium occidit ex voluntate, punitur de parricidiorum *l. 1. tit. 4.* aliàs non tenetur: ſed ſi ſine cauſa malè tractat, cogitur emancipare: vt *ff. ſi a parente quis fuerit ma. l. diuus Traianus.* Alij propinqui pro meo iudicium *hic* dicit.

AD LEGEM CORneliam de ſicariis [a].

a ¶ Hæc lex lata eſt à Cornelio Sylla dictatore *l. 1. §. ſecundè Cornelio. de origine iuris. Seneca libr. 1. de clementia ad Neronem.* Lucius Sylla capita ciuium Romanorum vidit amputata: ipſe tamen eſt, qui legem Corneliam tulit. Sicarij autem ſunt homicidæ, ſic dicti à ſica, quod eſt cultrer laſſinianus. *§. ſicarij. Inſtit. de public. iudic.* Suidas ait ſicarios eſſe latrocinij genus, & Romanos ſicas vocare gladios incurvos. Huius legis portio non fuit initio capitalis: quod ex eo conſtat: quia lege Portia vetabantur, ne ciuis Romanus verberaretur, aut occideretur. & Milo cædis Clodij reus Maſſiliam deportatus eſt: ſed tempore Plinij coepit eſſe capitalis. Vide eum *libr. 10. natur. hiſtor.* CVIAC.

Quia in virorum cognitione admittitur homicidium de quo dicit, quod per legem Corneliam de ſicariis patratur. Et eſt ſic lucrum: cultrum ſed largè interpretatur telum, vt omnia arma comprehendat: vt Inſtit. de public. iudic. Lucrum lex Corn.

RAPTV.] CARVS. Miles fortuito cæſis quondàm interfecit: præſes pro eo mihi, nec vetuit: frater ſuus conſulit principem, an expediret, vt ſe purificaret? Reſpond. quòd ſi quis non puniret de homicidio, ſi probet ſe caſualiter interfeciſſe: quia ſine voluntate non contrahitur crimen. VIVIAN.

a Pater filium occidere, vel cum malè tractat, quibus pœnis.

b vide Baſilicam in pœnis crimin. de homicidio, & de murdrer ad homicidium.

c Olim nulla accuſatio fuit hoc ius exercebat. tam de eiuſmodi iuſtis manebatur Iudicij diuerſis eſt exercitio in Rhetoribus Brutus apud Liu. & Domeſt. ſed hodie poſt longo Prætorij, & alia S C. nihil licet domino ſeruos beſtia mactare: ſed modeſt caſtigare *l. 1. §. ſeruos. ff. de leg. Cor. de ſicar.*

† Vide interpretationem Marſil. ad hæc titulum.

Probatij

a Negatiua quemadmodũ probetur: adde Marsinum de Fano tract. de prob. negatiua. vide Ludou. … & ibi Accurs. C. de probat. & de l. pen. C. de error. aduocat.
b Præsumitur animus occidendi ex coniecturis.
c Homicidium commissum in persona alicuius amici, aut cognati præsumitur casuale, aut dolo malo factum. vide Rosshiman. consil. … adde Socin. … vbi notat rationem coniecturarum, vel sanguinis præsumptionẽ colligi. adde eidem … vbi notat doli præsumptionẽ, & homicidij casu verisimilitudine contraria. adde Mafferum tit. de pœnis in prax. † Vide Marsil. ad hanc legẽ. * Nam omnes malum … præsumitur … tendens ad præsump.
d Casus fortuiti, & improuisi differentia. Ille culpa caret, hic ex culpa, … hic denique improuisi accidere … † Vide Marsil. hic.
e Aggressor quis.
* Vide Marsil. hic.
f Homicidij non tenetur is, qui occidit mediatorem, quo occurrere nõ poterat … alterum mortem effugere, hinc colligit Angelus, & post eũ Rauennas …

a ¶ Obtulerit. quàm si celet se.
b ¶ Non occidendi animo. Sed quomodo probatur negatiua a, vt C. de probat. l. actor. Respond. per præsumptiones b, probando amicitiam, & affinitatem c, & qualitatem occidentis, & etiam per iuramentum purgationis: vt argum. C. de his, qui ad Eccles. confug. l. præsenti. §. sicubi. sic & ff. de iniur. l. si non conuicij. ACCVRS.
c ¶ Remissa. Not. impropriè: nam in eam non incidit. sic ff. de verbor. oblig. l. decem.
d ¶ Militarem. Qualiter consulitur ei, vt se sub præside, cùm miles erat: vt C. de iurisdi. omn. iud. l. maiores. Respond. quia enorme est delictum: vt C. vbi senat. vel clar. l. j. Vel adeò notorium erat eum esse innoxium, vt etiam sub præside non suo iudice consulatur ei, vt consentiat.
e ¶ Si & voluntas. hoc est vt habeat locum lex Corn. de sic. vt ff. eod. l. j. §. diuus. & l. lege. & l. infans. & arg. ff. de iniur. l. qui iniuriarum. & Inst. de oblig. quæ ex delic. §. placuit. & ff. de pœnis. l. respiciendum. §. fin. culpa tamen contrahitur etiã sine voluntate delinquendi: vt ff. ad legem Aquiliam. l. qui occidit. §. pen. & ff. de minor. l. si ex causa. §. si mulier.
f ¶ Plerunque. hoc dicit: quia qui hominem per lasciuiam occidit, in aliquo punitur: vt ff. eo. l. lege. §. cùm quidam. Item qui incendia fortuita commisit: vt ff. de pœnis. l. capitalium. §. qui ob inimicitias. Item cõmentariensis tenetur, qui non bene custodiuit: vt ff. de cust. reor. l. carceri. & C. de custod. reor. l. ad commentariensem. ¶ Et non, quòd non dicit hic, casu fortuito sed d, improuiso: vnde omnia exempla possunt dari ad dictionem plerunque, quæ habes C. de offic. præfect. prœt. Orient. l. si quæ.
[IS, qui aggressorem.] CASVS. Si Titius aggrediatur Seium, & interficiatur Titius, non tenebitur Seius lege Cornel. de sicar.
g ¶ Is, qui aggressorem. Intelligunt e quidam id est eum, qui vel nocturnus depopulator est, vel de die itinera frequentans insidiis obsidet: vt C. quando lic. vni. sine iud. l. j. Vel dic etiã alium, qui insultum faciat: dummodò ad defendendum, non vindicandum fiat: vt hic, & C. j. prox. & dicimus C. ad leg. Iul. de vi. l. quoniam.
h ¶ Alium. qui cum aggressore sit socius f. Vel, vt puto, etiam non socius: cùm dicat in discrimine eum constitutum, & facit ff. eod. l. j. in fi. & ff. ad leg. Aquil. l. si quis fumo. §. j.
a ¶ Si quis percussorem. Hæc l. delenda est. CVIAC.
i ¶ Peccasse videtur. vt C. l. prox. & ff. ad leg. Aquil. l. sed & si quemcunque. in princ.

Probans non animo occidendi se percussisse, non punitur pœna homicidij: sed minori. BALD.

I. *Imp.* ANTONINVS A. *Herculano, & alijs militibus.*

FRATER † vester rectiùs fecerit, si se præsidi prouinciæ obtulerit a. Qui si probauerit * non occidendi animo b hominem à se percussum esse: remissa c homicidij pœna secundùm disciplinam militarem d sententiam proferet. Crimen enim contrahitur, si & voluntas e nocendi intercedat. Cæterùm ea, quæ ex improuiso casu potiùs, quàm fraude accidunt, fato plerunque f, non noxæ imputantur. PP. II. Kalend. Februar. Læto II. & Cereale Coss.

Aggressus in dubio vitæ discrimine constitutus, potest suum occidere aggressorem: si ergo erat certus, quòd non erat in dubio discrimine vitæ, non potuisset occidere aggressorem: quia excederet modum. BALD.

II. *Imp.* GORDIANVS A. *Quintiano.*

IS, qui aggressorem g, vel quemcunque alium h in dubio vitæ discrimine constitutus occiderit, nullam ob id factum calumniam metuere debet. PP. III. Non. April. Ariano, & Pappo Coss.

Potest quis gladio propriã salutem defendere, & repellere aggressorem. h. d. Et not. hanc legem, & vide, quæ scribit Innocent. extr. de restit. spoliat. cap. olim. I. BALD.

III. *Idem A. Quintiano.*

SI † quis percussorem a ad se venientem, gladio repulerit: non vt homicida tenetur: quia defensor propriæ salutis in nullo peccasse videtur i.

Licet occidere latronem telo resistentem. BALD.

IV. *Imp.* GALLIENVS A. *Minatio.*

SI * (vt allegas) latrocinantem k peremisti: dubium nõ est, eum, qui inferendæ cædis voluntate præcesserat, iure cæsum videri. PP. XIII. Kalend. Febr. Valerio, & Lucillo Coss.

SI vt.] CASVS. Si surripientem res tuas interfecisti, nec lege Cornelia de sicariis teneberis.
k ¶ Latrocinantem. Id a est aggressorem: vt suprà proxima. Vel dicitã est furem: & si b quidem est nocturnum, ipsum occidere vel si se telo defendat, vel si sine periculo personæ, vel rerum parcere ei nõ potuit diãmodò clam est: si verò diurnum, ita demũ, si se telo defendat, vt percipi potest ff. ad l. Aquil. l. itaque. §. ita. & ff. ea. l. furem. & ff. de fur. l. si pign. §. j. nã tẽpus c augeat delictum: vt C. ad leg. Iul. de adult. l. Gracchus. & ff. de pœnis. l. aut facta §. j. & §. tempus. Præterea d in die potest cognosci: vnde nõ sic nocte, si euadit, cùm postea possit capi. ADDITIO. Videas text. in c. interfecisti. & ibi Abba. & in c. a. si perfidiam. extra de homicidio.

Non præsumitur, quòd ille, qui cum calce solo percussit, percusserit animo † occidendi: si ipse hoc allegat: quod non percusserit animo occidendi. BALD.

V. *Exemplum sacrarum liter.* DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. *Apathio* *.

EVm, qui adseuerat homicidium se non voluntate: sed casu fortuito † fecisse, cùm calcis ictu mortis occasio præbita videatur: si hoc ita est, neque super hoc ambi poterit, omni metu, ac suspicione, quam ex admissæ rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione l nostra comprehensum est, volumus liberari. Dat. VII. Kalend. Decembr. Sirmij, ipsis AA. IV. & III. Coss.

Adultus † homicida tenetur pœna legis Corneliæ de sicariis. BALD.

VI. *Idem AA. & CC. ad Agarium.*

SI quis te reum legis Corneliæ de sicariis fecerit: innocentia purgari crimen, non adulta ætate g m defendi conuenit. S. VI. Kalend. Nouembr. Romæ, CC. Coss.

Infestus cum telo factus animo occidendi, punitur pœna homicidij. BALD. *Licèt hoc sit verum de rigore: tamen non seruatur de consuetudine, † secundum Speculatorem.*

VII. *Idem AA. & CC. Philippo.*

IS qui * cum telo ambulauerit n hominis necandi causa: sicut is, qui hominem occiderit, vel cuius dolo malo o factum erit commissum: legis Corneliæ de sicariis pœna p coërcetur. S. VII. Kalend. Ian. Nicomediæ, CC. Coss.

Aggrediens infantem causa occidendi, punitur vt homicida. BALD.

VIII. *Imppp.* VALENTIN. VALENS, & GRATIA. AAA. *ad Probum p.p.* †.

SI quis necandi infantis q piaculum r * aggressus s, aggressiue † sit: sciat se capitali supplicio esse puniendum. PP.

EVm, qui.] CASVS. Si quis fortuito casu percussit quendã calce, & interfectus est: nunquid tenetur lege Cornelia de sica. quæritur? Et respon. quòd non.
l ¶ Adnotatione. iste amiserat bona per adnotationẽ e: quia vocatus ab Imperatore noluit venire: postea venit, & probauit se non esse homicidam, & ita recuperauit. AZO.
¶ Sed qualiter negatiua f probabitur? Dic, vt dixi C. eod. l. j. vel dic, quòd alij induxerat.
SI quis.] CASVS. Minor quidam interfecit: vult se excusare eo prætextu, quòd minor tenetur g leg. Corneliæ: quia se minorem … dendat, quæritur? Et dicitur quòd non, nisi probet se ignorantẽ esse h.
g ¶ Adulta ætate. i. non rectè quis probat, ideò non fuisse sibi animum occidendi. quòd non sit adultæ ætatis, aut quòd sit adultæ ætatis tantùm. CVIAC.
m ¶ Ætate. i. cùm etiam minores in delictis tenentur: vt & C. si aduer. delictũ. l. j. & C. de pœnis. l. impunitas. & ff. de min. l. auxilium. § in delictis. vbi de hoc dicet. & ff. ad leg. Iul. de adult. l. si … & l. si minor. & l. si mulier. & facit C. de procur. l. reũ. & ff. de publ. iud. l. is, qui. & C. de acc. l. ad idẽ.
IS qui. k] CASVS. Non solùm is, qui occidit: sed qui ambulat cũ telo hominis necãdi causa, tenetur lege Cornel.
n ¶ Ambulauerit. volũtas enim, nõ l exitus inspicitur: vt ff. eo. l. diuus.
o ¶ Dolo malo. non culpa, vt ff. eod. l. in lege.
p ¶ Pœna. quæ l est deportatio in maioribus: sed in minoribus decapitatio, vel bestiis subiicitur ff. eo. l. eiusdem. §. j. & l. pen. Acc.
q ¶ SI quis necandi infantis. qui nondum est natus m, vel etiam iã natus.
r ¶ Piaculum. Id est crimen sanguine piandum: vel quod pietatem promouet. ACCVRS.
s ¶ Aggressus. etiam si non necauerit: vt C. l. prox.

a Latrocinans pro aggressore, & fure.
b Furem an & quando liceat occidere.
c Pœna ex tempore augetur.
† Qui non occidit ex proposito, non punitur de homicidio.
d Minus agitur cum fure diurno, quàm nocturno.
* Apatiodo. al. Agathodi. al. Apatatio.
† iunge l. 1. ff. … quis cautum, vel dicat procur.
e Citati contumacis, ut rei de homicidio … adnotatio tamen intra annum ex recuperat: postea non: nisi ex principis indulgentia. vide Marsil. hic.
f Negatiua quemadmodũ probetur.
g An delicta minoris puniantur ob ætatem, vide Tiraquell. tract. de pœnis temperãdis causa 7. & 8.
† Quia si in esse, minor delictum puniretur: sicut maius delictũ. vide Marsil. hic vbi refert casus, in quibus nõ punitur affectus non sequuto effectu.
* Hæc lex est emẽdata de pœnis, … si quis cum telo, in prin. …
h Attentatum punitur, licèt effectus nõ sit secutus. v. tamen Socinum regula 31.
i Ætas adulta nõ excusat ab homicidio. v. Marsilium hic.
k Legis Corneliæ de sicariis, quæ est pœna.
† Cod. Th. lib. 9. tit. 14. l. 13.
* id est, sacrilegium: … purgationem, vel sacrificiũ. Virgil. 4. Aen. & monstrata piacula ducat.
† An ista … de delicto comprehendant infantem, v. Marsil. hic.
l In delictis magis attenditur animus, quàm factum, vide Marsil. hic, & in l. 1. sup. eo. & seq. …
m Occidẽs infantem nõ natũ ita punitur: sicut iam natũ occidisset: vide Marsil. hic.

480/C.IV.K.5-4, 2369-2370
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Diuiſio.

S*I ſtrenuus.*] Primò quæſtio bipartita. Secundò eius ſolutio. Secunda ibi, In eadem. CAEVS. Si mulier volens interficere virum, lege Cornelia accuſabitur: & ad veritatem eruendã ſerui torqueãtur. ¶ Coniungred. cum l. 11. *L. ad leg. Iul. de adult.* in qua aliter proponitur caſus, quo ſeruus in dominum coniugi paſci, cùm de adulterio quæſtio eſt. Et ſi non inuenta ſunt ei *l. 4. C. Th. ad leg. Iul. de adult.* & utriuſq; debet eadem eſſe inſcriptio, & ſubſcriptio. CVIAC.

† *Gal. Th. lib. 9. tit. 7. l. 4. & alii volumi-*

a ¶ *Reperiendum.* facit *l. de adult. 1. in adulterij.* Sed argum. contra *l. de quæſt. l. 3.* Sed hoc ſpeciale eſt, ſeruos torqueri in caput domini.

DE HIS, QVI parentes, vel liberos occiderint.

De ſpeciali homicidio dixit.

a ¶ Occiderint. *Parricida autem non tantum is eſt, qui parentem occidit: ſed & etiam, qui hominem liberum. Vnius diſtinctionis quatuor parricidia, l. 1. §. & quia. ff. de orig. iur. Modo autem nomen parricidij in certis perſonis conſiſtit, neque omne homicida parricida eſt. ergo numerantur in l. 1. ff. ad leg. Pomp. de parricid.* CVIAC.

S*I pater.*] CAEVS. Pater filij, vel conuerſo, vel aliquis deſcendentium aliquem de aſcendentibus, vel econuerſo ſi interfecerit, quam pœnam ſuſtinebit, quæritur? Et dicitur quòd inuoluatur, &c.

† *C. Th. 9. 15. 1.*

† *al. affectionis suæ, quæ non excipitur parricidium committens.*

b ¶ *Aut omnino affectionis.* id eſt affectus perſonæ eius, quæ parricidij, &c. quales ſunt parentes, & liberi in infinitum: vt *ff. de in ius voc. l. quisquis. §. parentes. & l. fil. ff. hoc. §. liberos*, quod ergo dicit *ff. eod. l. pen.* tantum patrem, & matrem: ſuppli & ſimiles: vt aſtendentes, & deſcendentes. ACCVRS.

* *al. propensionis. redit.*

c ¶ *Properauerit.* occidendo, vel tentando occidere: vt *ff. ad l. Iul. de ſic. l. in ſ. & de l. corneã. & l. ſi. ſciente.*

† *al. affectionis sua, quæ non excipitur parricidium committens.*

* *al. propensionis. redit.*

β ¶ *Iguibus.* Solebant enim, vt ait Paulus *li. 1. ſententiarum tit. 24.* parricidas ante beſtijs obijcere, aut viuos comburere. Itaq; Conſtantinus permutã more maiorum introduxit, quæ in vſu eſſe deberet, reduxit. CVIAC.

d ¶ *Solamen pœnæ.* vt & *Inſtit. de publ. iud. & alia deinde.* Sed videtur pœna legis Corn. de ſicar. habere locum vt *ff. eod. l. 3.* quæ eſt contrà. Sol. die quòd hæc illam cor-

VII. Id. Februar. Romæ, Gratiano A. III. & Equitio Coss.

Ad probandum quòd vir uxorem voluit occidere, vel contrà: ſerui cuiuſque ſunt torquendi. SALVC.

EE. *Impppp.* GRATIA. VALENTIA. THEOD. & ARCAD. AAAA. Gregorio p.p. †

SI fortè mulier marito mortis paratæ inſidias, vel quouis alio genere voluntatem occidendi habuiſſe inueniatur, vel ſi fortè maritus eodem modo infectetur uxorem: in eadem quæſtione ab omni familia † non ſolùm mariti: ſed etiam uxoris ſuæ (quæ tamen tunc temporis domi fuerit) quærendum * eſt ſine cuiuſquam defenſione. Dat. Id. Decembr. Arcadio A. I. & Bautone Coss.

† *Per domi. Bono etiam domeſtica ſunt proſcriptiones. adde l. deſigis. 8. ſimus. l. de requi.* Idq; quòd crimen ea poteſt probari per regulam modum probandi, prout in proximo quodammodo tangebatur, vt ea tib., quæ ſi indicia per minores, mulieres, ſeruos crimina, & huiuſmodi inhabiles perhibent, de quibus vide Marſil. hic.

DE HIS, QVI PARENTES, vel liberos occiderint. a.

TITVLVS XVII.

I*Si quis filium libris additus.* ad leg. Pompeiã. *nam eſt alia lex Cornelia fertur de parricidijs. l. 1. §. capta. ff. de orig. iur. l. vlt. C. Th. ad leg. Corn. de fal. tamen lex Pompeia magis recepta eſt tanquam ſeuiſſima, & iuſtiſſima, qua pro parricidio etiam habet eadem ſeq; naturam ex iure humano, & adiectum, & patronatum, & contegn. Proprie enim parricidium committitur tantum inter parentes: & liberos: quod Conſtantini huius tit. magis placet puniri more maiorum primitus virgis ſanguineis cæſi parricidæ.* l. pen. ff. eod. *quales virgas litterarum eſſe apud Plinium lege, ex ſtirpibus ſanguineis, qui arboribus infelicibus adnumerantur, vt quemadmodum alij criminoſi more maiorum arbori infelici ſuſpendantur, ita parricidæ cæſi ſupplicium cædantur ſublimes ex arbore infelici dicuntur, deinde inſuuntur culeo, Immanelle, cum bruto, Cedente Ziegen Hainen Affe, cum impijs animalibus impij homines, vt inter ferocitatem Imp. Adriani legi, qua reformat etiam parricidam inferum culeo cum illa animalibus plenſtro inuolu habuit atro in mare deportari, & abigi in profundum. Nunc hæc pœna diuitur in Inſtit. quæ eſt verè ſſima: quia non erat in vſu ante hanc Conſtitutionem, non erat ſeuera, vt hæc ipſa Conſtitutio ait. Valde necandum eſt, quod Suetonius ſcribit in Auguſto, hoc acerbiſſimo ſupplicio nec conuictum, & manifeſtè parricidij reum adhuc ſolitum, niſi vltro confeſſum.* CVIACIVS.

Parricida, & ſimiles debent inſui in culeo: vbi ſit canis, gallus, vipera, & ſimia, & proxi debent in flumen. l. d. Sed illa pœna non eſt in vſu. SALVC.

1. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Verinum vicarium Aſrica* †.

SI quis parentis, aut filij, aut omnino adfectionis b † eius, quæ nuncupatione parricidij continetur, fata properauerit * c: ſiue clam, ſiue palam id eniſus fuerit, pœna parricidij puniatur: & neque gladio, neque ignibus d, neque vlli alij ſolenni pœnæ d ſubiugetur: ſed inſutus culleo cum cane, & gallo gallinaceo e, & vipera, & ſimia, & inter eas ferales anguſtias compreheníus, ſerpentium contubernijs miſceatur: & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem f proiiciatur: vt omni elementorum f vſu vius carere incipiat, & ei cœlum g ſuperſtiti, terra mortuo h auferatur. Dat. XI. Kal. Decembr. Licinio V. & Criſpo Coss. [Accep. Prid. Id. Marr. Carthagine, Conſtantino A.V. & Licinio Cæſ. Coss.]

a *Adde Bodin. in prae. tract. de ſtrigibus, & Mathematicis. 48.*

DE * MALEFICIS γ, ET MATHEMATICIS δ, & cæteris ſimilibus †.

TITVLVS XVIII.

L*Ex Cornelia fuit conſultum de ſicarijs, & veneficijs, vnde quod quari ſolet qua ſit miſſa quæſtio publica* l. 1. §. capta. ff. de orig. iu. *hic refero ad quæſtionem de veneficijs, quam lex Cornelia tenuiter cum quæſtione de ſicarijs: vtrique adiecta praetore: vnus qui de veneficijs ſiebat ex ea lege quæritur: quia non in ſola ferro homicidium eſt: ſed etiam in veneno: veriam id refero ad quæſtionem de veneficijs, qua ex lege Cornelia publica fuit,* l. hos accuſare. §. vltim. ff. de accuſat. *& omiſſa ſi forte eſt, quod in de ſacrificijs abſoluit, & iam, vt dicitur l. 7. §. de iniur. interiorem quæſtio perpetui: non publici iudicij eſſet. De ſicarijs autem ſacra dictum eſt ſupra. Hic titulus eſt de veneficijs. nam maleficorum appellatione veneficij continentur, quod l. 1. ſatis indicat, qua admonemur plus eſſe veneno necidere, quàm occidere gladio, ac proinde non eſſe mirum ſi veneficijs eadem, qua ſicarijs aut maiori pœna plectantur. Continentur etiam Magi, qui carminibus diris, deuotionibus deſcunt alios, qui fingunt cereas imagines hominis necandi cauſa. Hi proprie ſunt malefici. Mathematici autem ſunt impoſtores, qui mathematicorum liberalis nomine adumbrantes impijas ſuas, profitentur ſe fata cuiuſque noſſe, & nativitatis ſyderum obſeruatrices. Hic ſimiles aruiſpices, augures, aruſpices, vaticinatores, ſomniorum interpretes falſi, qui omnes ex l. C. ſubijciuntur pœnis legis Corneliæ,* LEX I. C. ff. ad leg. Corn. *de ſicar. falſis ſicilicet, auctore Tiberio, Pompeio, & Rufo Coſſ. vel Vip. ſcribe l. 7. de off. proconſ. Cornelius Tacitus Statilio, Taureo, & Libone Coſſ. de eum diſcipuli, quàm magiſtri,* l. pen. Terent. de idolol. *Eadem pœna eſt auctij diſcipulis, & magiſtris. Et libri conuinguntur.* l. 10. *C. de epiſc. aud. l. 4. §. 1. ff. famil. erciſc. Phorphyrii. φάρμακον μὴ κάλεσε τὸ γραφικὸν βιβλίον ἀπόκαυσε.* CVIAC.

Atrocius eſt venenare, quàm occidere gladio. BALDVS.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Titio.*

PLVS eſt † hominem extingotre veneno, quàm occidere gladio. PP. ſine die, & conſule.

11. *Impp.*

† *Gallus Bonaſus in Mauritania. tit. 9. cap. 15. vbi hic titulus explicatur. Tacitus lib. 12. Martium magnæ virtutis virum Pontium Populium more priſco extra maturitatem cum claſſicum canere iuſſit. Iul. alium magnæ virtutis. Primitium à ſano diuerſi eſſe. Iul. multa falſa Vlcia de magis Italiæ pellendis. Cuiac.*

480/C.IV.K.5-4, 2371-2372
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ARtem Geometria.] CASVS. Discat, & doceat Geometriam nemo est prohibitum, sed diuinare sic.

a ¶ *Artem Geometriæ*, id est de mensura terræ.

b ¶ *Mathematicos*. Id est, Genethliacos. CVIAC.

NEmo.] CASVS. Inimicum, vel aruspex ad domum alterius accedere non debet quod si fecerit, concremabitur: & qui eum receperit, deportabitur: & omnia sua bona confiscabuntur: & qui talem accusauerit, crimen delationis non incurret: sed præmium accipiet. VIVIAN.

† *Cod.Theod.p. tit.16.lib.*

b ¶ *Nullus aruspex*, id est momentorum inspector, vel horarum, quo puncto aliquid fit inchoandum diuinus. Et dicitur ab aus, & inspicio quia ex auium garritu quandoque præcinunt. ¶ Dele totum hanc glossam. CVIAC.

β ¶ *Sacerdos*. Magus. CVIAC.

c ¶ *Sacerdos*. id est doctor necromantiæ.

d ¶ *Crimina*. hoc est, qui accusat aruspicem. ACCVRS.

EQuum.] CASVS. Illi quos indas est, qui per artem magicam cõtra hominem salutem aliquid machinatus est: vel animos mulierum ad impudicitiam prouocauit: ille verò, qui per incitationem suam grauidæ, vel interficit fœtu, quòd magis fructus salueretur, fœtu corrupit: pœnitudo non est.

e ¶ *Pudicos*. *lic ff. de pœnis.l.ſi quis aliquid.§. qui abortionis.*

f ¶ *Crimen incutiebat*. id est accusationibus.

NEmo.] CASVS. Nullus debet cõsulere incantatorem de his, quæ futura sunt nec Chaldæos, nec maleficos: & qui contrà fecerit, vltore gladio capitali pœnæ subiacebit. VIVIAN.

g ¶ *Aruspex*. id est aris, vel altaribus, & sacrificiis deorum deseruiens. ACCVRS.

h ¶ *Chaldæi*. id est incantatores.

i ¶ *Coniectura*. nã enim est nostrum nosse tempora, vel momenta, quæ, &c.

k ¶ *Supplicio capitis*. quia concremabitur, vel detribus ferarum dabitur dilacerandus. Vel debet deportari, vel † decapitari: vt *l.ad.Legi- lon.ff. & l.ſi. & l.Syrus. & l. eſt excepta. & l.ſi.* quæ omnes sunt pœnæ capitales. Sed iniuriarum non sentur, si quis furem diuerit in diuinationibus ? vt *ff. de iniur. Idem apud Labeonē §. ſi quis aſtrologum. & facit l. de paganis. & ſacrifc. lib.*

† *Add. Aut in nouis pœn. CVIAC.*

a Atque hæc particula pœnæ simpliciter proluta videtur referri ad *l.ſi. & l.Syrus. & pœnam deportationis*: vt tit. *addit. Cuiacianum. & ibi Bal. ff. de adpell.*

II. *Impp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Tiberio.*

ARtem Geometriæ * discere, atque exercere publicè interest. Ars autem Mathematica ª damnabilis est, & interdicta omnino. S.XIII.Kalend. Septembr. Sirmij, CC.Coss.

Diuinatores exacremur: & eos euocantes, cum publicatione bonorum deportemur. SALVCET.

III. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Maximum* †.

NVllus aruspex ᵇ, nullus sacerdos β ᶜ, nullus eorum, qui huic ritui adsolent ministrare, ad limen alterius accedat, nec ob alterum causam: sed huiusmodi hominum amicitia (quamuis verus) repellatur: concremando illo aruspice, qui ad domũ alienam accesserit: & illo in insulam deportando post ademptionem bonorum, qui eum seduocauerit suasionibus, vel præmiis. Accusatorem autem huiusmodi criminis ᵈ, non delatorem esse: sed dignum magis præmio arbitramur. PP. Kal. Februar. Romæ, Constantino A. V. & Licinio CC.Coss.

Facientes incantationes ad finem mali, sunt puniendi: non ſi faciant ad finem boni. de iure bori cauendo, etiam ſi faciant ad finem boni, XXVJ. quæſt.ij. cap. illos. & cap. ex diuersis. extra de sortilegis. & cap.fin. eod. titul. vbi gloſſ. BART. & BALD.

† *Idem A. ad Rufum p.v.*

EOrum est scientia punienda, & seueriſſimis meritò legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus aut contra salutem hominum molliti, aut pudicos * animos ad libidinem deflexiſſe detegentur. Nullis † verò criminationibus ᶠ implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut venenis, grandiſque lapidatione quatterentur: quibus non cuiuſquam salus, aut æſtimatio lædetur: ſed eorum proficerent actus, ne diuina munera, & labores hominum sterilitate turbarentur. Data X. Kalend. Iun. Aquileiæ, Crispo, & Constantio CC.Coss.

Nullus debet cauſulare diuinatorem & quilibet à diuinando debet ceſſare: & contra facientes puniuntur. SALVCETVS.

V. *Imp.* CONSTANTIVS A. & *Iuliano C. ad populum* ᵍ.

NEmo aruspicem consulat, aut mathematicum, nemo ariolum ſ. Augurem & vatum prauæ confeſſio conticeſcat. Chaldæi ʰ, ac magi, & cæteri, quos maleficos ob facinorum magnitudinem vulgus appellat, nec ad hãc partem aliquid moliantur. Sileat omnibus perpetuò diuinandi curioſitas ⁱ. Etenim ſupplicio capitis ᵏ ferietur gladio vltoræ proſtratus, quicunque iuſſis noſtris obſequium denegauerit. Dat. VIII. Kalend. Februar. Mediolani, Constantio A. IX. & Iuliano Cæſ. COSS.

Qui damnati incantent, vel imagines cereas incantent, puniuntur. SALVC.

VI. *Idem A. & C. ad populum* †.

MVlti * magicis artibus vſi, elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant ˡ, & manibus ᵐ accitis audent ventilare ⁿ, vt quiſque suos conficiat malis artibus inimicos. hos, quoniam naturæ pœnitet sunt, feralis ᵒ peſtis abſumat ᵖ. Dat. Prid. Non. Decembr. Med. Constantio A. IX. & Iuliano II. Coss.

Nulla dignitas excuſat maleficos, & mathematicos, quos ſubſcientur tormentis. BALD. Vel ſic: *Priuilegia à tormentis exempti de crimine maleficij, vel magica accuſati poſſunt ſine præiudicio torqueri: & culpabiles inuenti ſunt puniendi.* SALVC.

VII. *Idem A. & C. ad Taurum p.p.* †

ET ſi excepta * tormentis ſunt corpora honoribus præditorum ᵠ, præter illa videlicet crimina, quæ legibus demonſtrantur ʳ: eſti homines magi ˢ, in quacunque ſint parte terrarum, humani generis inimici credendi ſunt ᵗ: quoniam tamen qui in comitatu noſtro ſunt, ipſam pulſant propemodũ maieſtatem ᵘ: ſi quis magus, vel magicis castminibus adiuctus, qui maleficus vulgi conſuetudine nuncupatur: aut aruſpex, aut ariolus, aut certè augur, vel mathematicus, aut emptrandis ſomniis oculeatus artem aliquam diuinandi, aut certè aliquid horum ſimile exercens, in comitatu meo, vel Cæſaris fuerit ᵛ deprehenſus, perfidio dignitatis exutus, cruciatus, & tormenta non fugiat. ʷ Si verò comitibus Aᵛ fuerit, & ad proprium facinus detergentibus * repugnauerit pernegando: ſit eculeo deditus, vnguliſque fulcantibus latera perferat pœnas proprio dignas facinore. Dat. III. Non. Iulij Arimini, Titiano, & Cæſenale Coss.

Ars Magica non poteſt diſci, nec doceri. SALVC.

VIII. *Impp.* VALENTINIANVS, & VALENS AA. *ad Modeſtum p.p.* *

CVlpa * ſimilis eſt, tam prohibita diſcere, quàm docere. Dat. Prid. Id. Decembr. Conſtantinop.

† *Add. Aut in nouis pœn. CVIAC.*

† *Ita ff. lib.1. §. Sed nouum eſt, quod Valentinian. l. 2. §. vlt. vbi Hartigianus, aut aliquam pœnam nouam inducta, concedam, à ſi non ponit in aliqua genere criminis, nec à ſi reperiendi dicit necessitate coercri vetuit. vt ſi manifeſtus imperatoris, quidit Chalcidenus, aliquas reſeruaſſe ſuperſtitionis veritis reſpiciat. nec l. 3. ibid.*

† *C. T. ibid. l. 6.*

* *Haud ſcio, quidchoc dicatur Alciat. in antat. in paſtorale nec in l. Cod. ſuper l. mauſ.*

* *C.T. lib.1.3. in fin. & lib.11.*

480/C.IV.K.5-4, 2373-2374

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quisquam.] Caeva. Si aliquis maleficiorum labe pollutum audierit, & deprehenderit, furiis ad iudicem eum ducat: & ſi quis plauſtrarius talem oppreſſerit, vel ſi quis alius, vltimo ſupplicio puniatur.

a ¶ *Oppreſſerit.* id eſt occiderit.

b ¶ *Arreatum*, quam debet.

DE SEPVLCHRO violato.

a Cicinnatio. *Do * vinis violare dixit: nunc de mortuis, & eorum domibus, ſtilicet ſepulchris:* vt *ſ. eod. l.* ſi quis ſepulchrum.

Religioſum.] Caeva. Qui cum religioſam contrectat, diſtrahendo, vel emendo ſciens: licèt vendito non temerè tantam ſacrilegij crimè incurrit.

c ¶ *Nominè*, correctiuè ponitur ſic: Stichus, imò Pamphilus, liber, vel heres eſto: vt *ſ. de manum. teſt. l. Titius. & de hered. inſt. l. ſi ita ſcriptum.*

d ¶ *Contigerint.* Vt tollat, aut violent. Cuiac.

e ¶ *Contigerint.* vim inferendo.

f ¶ *Diſtrahere*, contrectando. ¶ Sed quid ſi vendidit, & emptor tetigit volente venditore, an venditor tenetur? Reſp. ſicut arguit. *l. de aq. pluſ. l. munus.* Idem dicit quidam, ſi tantum vendidit, & nemo cõtrectauit, nec legem iſtam. ¶ ¶ *Non ſubſiſtat.* inter ſciente, vel emptore ſolo ſciente: vt *ſ. de contrah. empt. l. lex. & l. ſeq. & l. liberi. & Inſtit. de contrab. empt. ſ. fin.* & ad hoc facit *l. de adulter. l. rem. & de excuſ. tut. Lampridius.*

g ¶ *Crimen*, ſcilicet quàm * ſacrilegij: quod crimen minus punitur, quàm ſi verum ſacrilegium eſſet, ſuſtinendo tantam de ſacro & magiſtratu, quàm ſi feciſſet ſummum arg. *ſ. ad leg. Iul. peculat. l. ſacrilegij* ca*ſtitæ in prin.* Aut & oritur * ex hoc crimine actio ciuilis †, non legis Aquiliæ: ſed interdictum, quod vi, aut clam: vt *ſ. eo. l. ſi.* Item & actio in factum ſimilitèr ciuilis, quæ extraneo in centum aureis damnetur, ad quem res pertinet, ad intereſſe datur: vt tantum non minus, quàm in centum aureos. Si autem alius habitat ſepulchrum, indifinctè in ce. aureos agitur: vt *ſ. eod. l. ſi. in prin. ſ. ſi & ſ. qui de ſepulchro*, & prædicta præſtantur actioni. Criminaliter ſ detur in viginti libr. auri dandis fiſco: vt dicta *ſ. eod. l. ſi quis ſepulchrum*, quandoque in plauſtr. *ſ. eod. l. fin.* & dicta *ſ. eod. l. qui ſepulchrum.* ¶ Sed ſi ille, cuius intereſſ, violauerit, an tenetur? Reſp. *ſicut ſ. ſi ſerua. vindic. Labiꝛ.*

Sepulchrum.] Caeva. Si inficiente domino ſeruus ſepulchrum ſpoliauerit, in metallum condemnabitur: ſi ſciente domino, relegabitur: ſi ad domum domini aliquid apportatum eſt, domus confiscabitur. Vivian.

b ¶ *Relegatione.* & ſic in aliquibus locis in atrocioribus mitiùs * cum ſtrues agitur, & domino parcitur vt & *l. ad leg. Iuliã de vi. ſ. ſeruus.* Sed videtur hæc poena non imponi ſeruo: vt *ſ. de accuſ. l. hos accuſare. ſ. in tantum.* Sol. quòd ibi dicitur ſeruus relegatio: ſubaudi, quæ cadit in perſonam ſeruorum. Vide aliter, dicitur relegatio imponitur ei: vt *ibi, in fin. ſ. ſed* quidam libri non habent ibi, *vere.*

i ¶ *Maleficium.* ſic & *l. de falſ. mon. l. ſ. & l. de iniuſt. rupt. l. ſi quis inſcio, & l. de his, qui in ter. vel al. l. 4. in fin.* ¶ Et nota quòd ſi ſeruus inhabitat: non eſt actio noxalis: ſed accuſatio: vt *ſ. eod. l. ſi. ſ. fin.*

Si quis.] Caeva. Si fuerit ſepulchrorum violatorem panire neglexerit, in viginti librarum auri † ſolidi auri multabitur ſiſco inferendis. Vivian. k ¶ *Neglexerit.* ſic l. de priuil. cæſ. l. ſ.

l ¶ *Violatores.* ſic ergo in violatores hæc eadem poena ſtatuitur: & ex ceteris *l. ſ. penæ*, viri decem pondo auri dicit. Sol. dicunt quidam tantum eſſe decem pondo, quantum viginti libræ auri: quod non placet, cùm pòndo, & libra idem ſignificent: vt *ſ. de leg. l. l. ſi ea vero. ſ. fin.* Dic ergo quòd decem pondo ſit poena in violatores: in iudicem viginti libræ auri, vt ſi neglexerit vindicare, ſtatura poena in violatores, quæ eſt decem pondo auri, non minus, &c.

Vi ſepulchra.] Caeva. Sepulchrorum violator duplex facinus commiſit: iniſiliendo ſpoliando mortuum, & viuum polluendo: vade qui aliquid à ſepulchro ſubtraxerit, in decem pondo auri multabitur. m ¶ *Domos.* inde illud, Sepulchra cortì, domus eorum in æternum.

n ¶ *Deſtruendo.* ſepulchra.

o ¶ *Fabricando.* id eſt faciendo alibi fabricari de materia inde ſumpta. Vel dic artifices, quos adhibent domini ſepulchri ad rendificandum.

p ¶ *Decem pondo.* cõtrà *l. ſi quis. ſ. penæ.* Sol. vt ibi.

Violatæ ſepulchri inveſtigetur effundere mortuum, & vinctorem: & puniter in decem libris auri, & in omni alia pena antiquitus conſtituta. Idem eſt in violatore cadaueris, & reliquiarum. Baldvs.

Idem a. ad populum †.

Qvi ſepulchra violant, domos ᵒ (vt ita dixerim) defunctorum: geminum videntur facinus perpetrare: nam ſepultos ſpoliant deſtruendo ᵖ, & viuos polluunt fabricando ᵠ. Si quis igitur de ſepulchro abſtulerit ſaxa, vel marmora, vel columnas, aliámve quamcunque materiam fabricandi gratia: ſiue id fecerit venditurus, decem pondo ᵖ auri cogatur ſiſco

---

DE SEPVLCHRO VIOLATO.

Titvlvs XIX.

Maleficiis auferat ſanctæ ſepulchrorum violatores. Iuſtorum religionum rei, vt ait l. 1. & Cor. Tuscil. III. Grauia crimen ſacrorum religionum: nam & magi ſanctas ſuas ſepulchrorum violaſſent. Apuleius 1. Ne mortuorum quidem ſepulchra tuta eſſe dicuntur, ſed & inſta, & regia reliquia quadam, & cadauerum profligatione ad extitabilis vilanciam formam peruenire. Caſſiodorus ea nomine clarissimi patriſſimum quæ tempore cauſſa eſt à Theodoſio Mo. de ſepulchris. Crimen eſt publicum vt l. 4. poſſe dicere, & vt l. Iulia de vi. l. 8. C. eod. & ciuilis actio populare ex edicto prætoris, cui nihil derogat d. l. 4. & vtrinque pœna perpetua: criminalis XX. pondo auri ex l. 3. X pondo ex l. 4. Sed ibi etiam Basil. habent XX. Cuiac.

Contrectantes effectus religioſos, tenetur crimine læſæ religionis: nec excuſat rem tenuiſſe, cùm ſit nullius. Baldvs.

1. *Imp.* Gordianvs a. *Zenoni.*

Res religioni deſtinatas, quinimò * iam religionis effectas, ſcientes qui contigerint a d, & emerè, & diſtrahere * non dubitauerint: tamerſi iure venditio non ſubſiſtat e: læſæ tamen religionis incidunt in crimen f. PP. III. Kalend. Mart. Sabino II. & Venuſto Coss.

Proprium meum aggeratus deſtitum: ſed inſſu domini ipſum attenuat: & confiſcari debet adficium, in quo aliquid facit ſacrum adſtare. Bald. Vel ſic: *Seruus dominicæ ſepulchrum domino inſcio, damnator in metallum: ſi tuus eo conſcio relig auer: & locus, ad quem aliquid de ſepulchro expertanit, publicatur.* Salvc.

11. *Imp.* Constantivs a. *ad Tuſcianum* pv. †

Si ſeruus in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus: ſi id ſine domini ſcientia faciat, metallo addicetur. Sin verò domini auctoritate, vel iuſſione vrgetur, relegatione h plectatur. Eſſi forte detractum aliquid de ſepulchro ad domum eius, villámque proiectum reperiat: villa, ſiue domus, aut ædificium i, quodcunque erit, fiſci iuribus † vindicetur. Dat. VII. Idus Iul. Acyndino, & Proculo Coss.

Iudex, qui negligit punire violatorem ſepulchri, debet condemnari in viginti libris auri. Salvc.

12. *Idem a. ad Limenium* pv.

Si quis ſepulchrum violauerit, aut negexerit, locorum iudices, ſi hoc vindicare neglexerint k, non minus, quàm viginti librarum auri in ſepulchrorum violatores l ſtatura pœna multentur: vt eam largitionibus noſtris inferre cogantur. Dat. V. Kalend. Aprill. Limenio, & Catulino Coss.

Violatæ ſepulchri inveſtigetur effundere mortuum, & vinctorem: & puniter in decem libris auri, & in omni alia pœna antiquitus conſtituta. Idem eſt in violatore cadaueris, & reliquiarum. Baldvs.

17. *Idem a. ad populum* †.

Qvi ſepulchra violant, domos ᵒ (vt ita dixerim) defunctorum: geminum videntur facinus perpetrare: nam ſepultos ſpoliant deſtruendo ᵖ, & viuos polluunt fabricando ᵠ. Si quis igitur de ſepulchro abſtulerit ſaxa, vel marmora, vel columnas, aliámve quamcunque materiam fabricandi gratia: ſiue id fecerit venditurus, decem pondo ᵖ auri cogatur ſiſco

a In atrocioribus delictis mitiùs agitur cum ſeruis, & domino parcitur: vt hic. *l. ſi ſeruus. ff. de noxal. actionib. l. ſi. ad leg. Iul. de vi priu. l. ſi. ff. de pœnis. l. fin. vbi multa diſparat. ex pœna ſit ſeruitus, aut mutatio ſit, qui delinquit ad dato principis, domini, parentis, magiſtratus, vel alterius ſuperioris: aliàs pœna non eſt mitior: remittitur ob iuſtum ſuperioris: vide quæ ſcripſi in g. ſi Titius in. ff. ad leg. Aquil. l. ſi. ſi. de tonis numeratum.*

b Sepulchri violati pœna criminalis *quæ adde glo. l. ſin verò. ver. mentem. l. ult. adde gl. l. 3. in verſi. eorum arbitrium. ff. eod.*

† *In C. Th. vitiſſus. Cuiac.*

† *C. Th. 9. 17. 6.*

480/C.IV.K.5-4, 2375-2376
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

fisco a inferre: siue quis propria sepulchra defendens, hanc in iudicium querelam detulerit, siue quicunque * alius accusauerit, vel ad officium β b nunciauerit : quæ pœna priscæ seueritati accedit. Nihil enim derogatum est illi supplicio, quod sepulchrum violantibus videtur impositum *. Huic autem pœnæ subiacebant & qui corpora sepulta, aut reliquias contrectauerint. Dat. Idib.Iun.Mediolani, Constantio IX. & Iuliano Cæs. Coss.

Propriè sacrilegium est defraudare defunctorum corpora, vel sepulturam. BALDVS. Vel sic: *Remouens sepulchri ornamenta, punitur vt sacrilegus.* SALYC.

v. Imp. Iulianvs a. ad populum †.

PErgit audacia d ad busta * defunctorum *, & aggeres f consecratos : cùm ē & lapidem hinc mouere, & terram euertere, & cespitem euellere, proximum sacrilegio maiores nostri semper habuerine h : sed & ornamenta quædam triclinii i, aut porticibus auferre de sepulchris k. Quibus l primò consulentes, ne in piaculum m incidat contaminata religio defunctorum : hoc fieri prohibemus, pœna sacrilegij cohibentes †. Data Prid. Id. Februar. Antiochiæ, Iuliano A. IV. & Sallustio Coss.

Ratione debiti sepulchra defunctorum non possunt impediri : & confessio, fideiussa, vel soluta ex hac causa, debet viribus euacuari. BALD. Vel sic : *Propter debitum defuncti non potest eius sepultura impediri sub pœna quinquaginta librarum auri : quæ si non potest soluere, luat in corpore: & cautiones, & confessiones, & exactiones ob hoc priùs factæ, ipsi iure non nocent heredi.* SALYC. *Sed hodie forma authenticæ hic ponitur.* SALYC.

† Secundum ea, hanc legem Iulian., quo prohibetur in exequiis defuncti populi frequentia, quasi à religione Christiana abhorrens, derogauit Iustinianus.

† C.Th.9.17.5.

* Alias sanctorum.

a ¶ *Fisco.* Potest pœnam corporis. CYNAC.

a ¶ *Quicunque.* cùm is, ad quem ea res pertinet, agere nollet : vt *ff.ad l.3.in prior.*

β ¶ *Ad officium.* Defendi particula *ad*, auctore C. Theod. & lib. scripsit. CYNAC.

b ¶ *Officium.* alias officiocvel alias officium: vt quia sic notatur: vt *C.de accusatio. l.ea quidem.*

c ¶ *Videtur impositum.* quod secundum distinctionem personarū, & factorum imponitur: vt *ff. ad l.Iul. §.adhuc.fin. & l. sepulchra.* Pecuniaria quoque imponitur : vt *ff. eodem. l.ip. §. adhuc.fin.* quandoque carcerum, quandoque deportationum aurearum: vt dixi *supra eodem.l.*]. ¶ Sed qualiter pœna habeas legis, vel illa crucis auroorum imponitur, ſi ponas eū deportari vel detrahitari, cùm omnia eius bona publicentur ? Respond.ea non publicantur. *C.de maiest. quæ for.pro.li.*]. & *C. de rapt. virgin. l.vnica §. & ſi quidem.* Vel aliàs ſi consentiatur ciuiliter, ſubibit hanc pœnam: quæ ſuccedit in locum illius, quæ olim erat ſtatuta tacitè : ſi crimonialiter, ſubibit eam, quæ ſtatuitur *ff.eodem. l.fina.* Vel illa pœna corporalis habet locum in caſu ſpecialiter quando ſcilicet corpus ipſum eſt mori. ADDITIO. Habes hic, quòd licèt per legē aliquam imponatur aliqua pœna nouæ pecuniaria: non propter hoc tollatur antiqua lex, quæ imponit pœnam corporalem. Et quo infert Bartolus hic, quòd ſi ſtatutum pro homicidio imponat pœnā pecuniariam non propterea tollitur pœna legis Correliæ de ſicariis tamen ſi quis condemnatur vigore ſtatuti, quod imponit pœnam pecuniariam, tollitur condemnatio, quæ reſultabat ex lege Cornelia de ſicariis : quia ſenatus voluit, ne quis ob idem crimen duobus legibus ſtaꝛ reus : vt *l. ſenatus. ff.de accuſat.* & quo vide latiùs per eundem Bart. *in l. j. ff. de vi bonorum rap.*

PErgit.]CARVS. Sacrilegium committit, qui ſepulchrum euertitue eſt ornamenta ex triclinio ſepulchrum rapit. VIVIAN.

¶ Vide Iuſtian. *lib.* 15. *& ea.* CYNAC.

a Quidnā pro quali intelligi poſſit.

d ¶ *Pergit audacia.* id eſt, pergunt audaces : & ſic ponitur * qualitas pro quali, vel contrarium pro contrario.

e ¶ *Ad buſta.* id eſt perufta corpora, & in cinerem redacta: quia cinis in arcula aliqua reponebatur : & idem ſi ad ſepulchrum hodie ſiat. ACCVRS.

f ¶ *Aggeres.* id eſt, valla, quæ cauſa munitionis ſepulchri fiebant, & ſepulchra circundabant.

g ¶ *Cùm præcipuamus.*

Codex.

h ¶ *Habuerint.* Sed * quomodo, cùm ſacrilegio imponatur pœna capitis, aut fabiciuæ beſtiis, aut deportatur, aut in metallum datur, ſecundum qualitatem perſonæ, & delictiVet *ff.de rei. ſacrileg. l. ſacrilegij pœnam. & l.ſacrilegij capite.* hic autem relegatur, vel deportatur, quandocunque oſſa niouentur : vt *ff. eod.l.ſinali.*) Reſpon non dicit eandem ſemper: ſed quandoque : vt in deportatione. & hoc dicit, propterea * ſacrilegium, &c.

i ¶ *Triclinii.* ſcbandi, pro & de ornamētis ſepulchri dicit. ſi autē vellem * mortui auferat, ſi quidem vi armata, capite : ſi ſine armis, metallo punitur : vt *ff.ad l. ij. §. adhuc ſin.*

k ¶ *De ſepulchris.* ſuppl. pœnis ſacrilegio habentur maiores.

l ¶ *Quibus.* fatbis, vel aliis.

m ¶ *In piaculum.* Quæritur incidit in piaculū: id eſt in * crimē ſanguinis pīandi cum tamen in caſu imponatur pœna ſanguinis vt *ff. eod.l.ſin.* Reſp. ideò dicit : quia per hoc poſſet peruenire ad id, quod eſſet ſanguine piandum. Vel dic, piandum id eſt, ad puritatem reputa. ACCVRS.

Vtrum ſit iniuſtum.] CARVS. Olim creditores, antequam corpus debitoris poſſet tradi ſepulturæ, petebant debitum, & fideiuſſores & pignora ab hæredibus : nec permittebant corpus ſepeliri: hodie ſi creditor faciat, ab tenebit fideiuſſorem datio, non pignoris obligatio: ſed qui fecerit, in quinquaginta libras auri multabitur vel ſi ſoluere non poſſit, &c. VIVI.

n ¶ *Perdere* quia ne impediretur, ſæpè indebitam pecuniam ſolabant, quam forè poſtea recuperare non poſſant. Vel ſua iura diſtincte hæreditaria : quia ipſi impediti quo minùs ſepelirent, non ſepelierdo hæreditatem perderent.

o ¶ *Confeſſiones.* potè chirographum.

p ¶ *Principale.* hodie acceſſorio perdit : vt in *auth. quam hic ſuperiùs qui dicunt*, &c.

q ¶ *Dependere.* pentes id : quia nihil valet, quod fecit.

r ¶ *Luat.* quòd eſt generale * vt *ff. de pœnis. l. j. & ff. de carcerib. nemem iudic. l. ſi quis §. fi. & ff. de in ius vocand. l. fin. & ff. de incend. ruin. naufr. l. qui adit.* & *C. de ſin. ſingl. l. quicunque.*

ſ ¶ *Item qui domum.* Sumitur ex corpore, vt *dicun. ſeu ſun. §. ſanciamus ergo.* & *§. ſi vero, collatione quinta.* ſed in vltimis con-

a ſacrilegij pœna.

b Proximum ſacrilegio ſubeo modo punitur vena ſacrilegio.

c Veſtem mortuo auferentes pœna.

d Piandum crimen ſanguine piandum.

e Luit in corpore, qui non habet in are.

† al.ſolendi.

480/C.IV.K.5-4, 2377-2378
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ubi seruatur: vt ff. de vsurp. cap. ij.

Sed neque.] Caeve. Hoc addit, quòd creditores post mortē testatoris per decem dies non debent petere debitum: & etiam interim si aliqua praemissio fieret, non valebit. Vivi.

a ¶ Sed neque. haec ult. in authentic. vt cum de appellatione cognoscitur. §. nouissima. collat. viij. & facit ff. de in ius vocando. l. ij.

b ¶ Inutile erit. non tamen actionem amittit vt in corpore. & sic est contrā ff. peculio. actionibus. sed ibi exequias, & sepulturam * impendit: hic non. Vel refert, ita cautione exigēda fiat iniuriae. vide ibi. ¶ hoc est, qui filios inofficiose exhered. in Cod. in omnibus nouem. Fortasse, pro nouem: sed in pand. Flor. Fabian. in ipso tit. ac in leg. hac consulto, ff. per legatar. &c. nouem. Cuiac.

¶ Et autem plagium committit. Supposuit de plagiis: id est homicidio, quod particulare, & libere interpretatur de omni plagis: id est plaga, vel dolo, quod verberibus, vel damnis à quibuscunque infertur. Fractus. Aeo. Et dicitur * plagium, quasi plaga: quia magna plaga datur, vel potest infligitur, perdendi filium, vel seruum, vel etiam ipsi libero homini reperto. Vel dic secundum B. dicitur à plaga manis: vbi qui seruos, vel liberos homines furtiuo subripuit vendit piratis, & barbaris.

AD LEGEM Fabiam b.

Supra * de plagiis: id est homicidio, quod particulare, & libere interpretatur de omni plagis: id est plaga, vel dolo, quod verberibus, vel damnis à quibuscunque infertur. fractus. Aeo. Et dicitur * plagium, quasi plaga: quia magna plaga datur, vel potest infligitur, perdendi filium, vel seruum, vel etiam ipsi libero homini reperto. Vel dic secundum B. dicitur à plaga manis: vbi qui seruos, vel liberos homines furtiuo subripuit vendit piratis, & barbaris.

Ater esse.] Caeve. Ancillam partis mei solicitauit, vt fugeret, & eam huc lege vēdidit, vt ad patrem meum rediret: contendam se vti mei vindic. quia dolo desiit habere, & accusabo te lege Fabia de plagiariis: & si eam cōmisit, accusaberis de violentia. Vivian.

c ¶ Solicitauerat. vt fugeret: quod sufficit * ad plagium: vt ff. ad l. Aquil. Iulian. §. j. licet hic vltrà processerit, vt sequitur. quod fuit necesse prouenit actionem in rem.

d ¶ Institutis. ¶ Sed quomodo, cùm eam exportauit, & ita non habeat Resp. dolo desin habere: & sic vtili in rem teneatur: vt ff. de rei vind. l. qui pecuniam.

e ¶ Tenuerit. i. obtinuerit idem dicas & si fecerit vt in ¶ quando ciuil. ff. l. j. eam pro ? eodem habetur condemnat. & soluere ¶, & absolutelem. b ita vti vt alteri compensat exceptio rei iudicatae: vt ff. de exceptio. rei iudicat. l. si quis cum. §. plane. subsidiis ergò hic, manifestè.

Si ab Aeliano.] Caeve. Si seruum meum seduxit, & occultauit, & ita non habeat Resp. dolo desin habere: & sic vtili in rem teneatur: vt ff. de rei vind. l. qui pecuniam.

f Paria sunt pro eodē cōstituti & soluere, & absolutelem. g Soluere, & absolui paria. h Exceptio rei iudicatae competit, vt absolutus: ita soluendo.

qui eius sunt, molestans, aut in rebus eius non seruato legali officio signacula imponit: ab actione post mortem illius cadat, & alterum tantundem exigatur ab heredibus iniuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipsóque infamia notato. Eisdem poenis subiaceat, qui eo moriente circa funus peccat, cùm prohibeat exequias.

IN AVTHENT. VT cùm de appellat. cog. §. meminimus. coll. VIII. constitu. XI.

Sed neque * ante nouem dies ab obitu numerandos, vlla prorsus fiat molestia adueršus quemlibet ex personis defuncti. Si qua enim cautio, si quid simile fiat, inutile erit h: ex hoc nullo praeiudicio creditori generando.

AD LEGEM FABIAM DE Plagiariis †.

Tit. XX.

Lex fuit lex Cornelia de plagiariis, scilicet Apuleia VIII. Metam. *Crimen, inquit, Cornelia lege incurram, si alterum Romanum pro seruo vendidero. nam venditio Ciue Romani plagium est.* l. ij. C. de ing. manu. l. j. Vbi de crim. agi oportet. *Sed in lege Cornelia locum necessitas fecisse lex Fabia, quae plagiarij, qui & ingenua & seruana, indiscriminatim (lege Cornelia erat primatum) & poena pecuniaria coercentur. Sed hodie ea constitutionibus longè grauiore.* l. vltim. hoc tit. l. vlt. C. eod. *Hi sunt, qui seruos dolo malo scientes abducunt ingenuos, aut liberos homines, & vendunt pro seruis, aut supprimunt, vel qui seruos alienos abducunt sine vi, & plerumque sine fuga, & fugam perficiendo, aut fugitiuos celant. De S.C. facto ad huius legem scripti Obs. XVII. C. X. Modestin. & Proba Cass.* Cuiac.

Vendens ancillam alienam subtractam, potest conuenire ex vendicatione: quia dolo desijt possidere, & criminaliter coerceri, proposita actione legis Fabiae de plagiariis. Bald.

I. Imp. Antoninvs a. Placido.

Ater tuus aduersus eum, à quo sollicitatam * ancillam, plagio quoque facto exportatam quaeritur, an apud suum iudicem ciuiliter in rem actione instituta d confistat. Si verò in causa tenuerit e, etiam legis Fabiae crimen persequi poterit. Quòd si per violentiam mancipium abreptum est, accusationem eius * non prohibetur intendere. PP. XII. Kal. Aprii. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Alter legis Fabiae non potest per procuratorem instituere: sed in actione ciuili seruo corrupti bene admittitur procurator. Bald.

II. Idem a. Aemilio.

Si ab Aeliano seruum tuum f susceptum, & aliquandiu * occultatum, móxque eo fugiente fugae datum probare potes, legis Fabiae crimen per te f, vel actionem ad eam rem propositam, i. serui corrupti, per procuratorem tuum persequi poces. PP. VII. Kal. Augusti. Antonino A. IV. & Balbino Coss.

Via ordinaria in crimine legis Fabiae proceditur. Salyc.

III. Alexander a. Cornelio.

VT legis Fabiae poena deberetur, in crimine subscriptio §. & accusatio, & sententia necessaria est. PP. VIII. Kal. Iul. Iuliano II. & Crispino Coss.

Sententia in criminali ab incompetenti iudice lata, non valet: & est ipso iure nulla. Vel fic: *In criminalibus habet locum iudex competens, & non prorogatio.* Bald. Vel fic: *Procurator Caesaris de hoc crimine non cognouit, nisi gerat vices praesidis.* Salyc.

IV. Imp. Gordianvs a. Paulino.

NOn valet procuratoris sententia, si vicem praesidis non tuetur h, qui legi Fabiae locum esse pronunciauit, cùm eius legis disceptatio ad praesidis prouinciae pertineat notionem. PP. III. No. Decembr. Gordiano A. & Auiola Coss.

Frater potest accusare detentionem, & occultationem fratris. Bal. Vel fic: *Pro fratre suppresso, fratri competit legis Fabiae accusatio.* Salyc.

V. Imp. Valerianvs, & Gallienvs aa. Valer. Cos. Iuliano.

SI fratrem tuum aduersarius tuus supprimit, legis eū Fabiae adito praeside prouinciae reum debes postulare i. PP. No. Maij, Aemiliano, & Basso Coss.

Seruum in fuga constitutum vēdens, inuidia in legem Fabiam de plagiariis: in quam non incidunt, si alienatio fit necessaria, vel in tempus iustum conferatur. Bal.

VI. Imp. Diocletianvs, & Maximianvs aa. & cc. Martiano.

IN fuga seruum constitutum neque vendere, neque donare licitabili, vt fugerem, communione te posse lege Fabia de plagiariis, & ciuiliter per procuratorem actione serui corrupti. Vivian.

f ¶ Per te. vt ff. eodem. l. eum qui. non autem per procuratorem. vt hic innuit. & ff. ad leg. Cornelid de fals. l. de falsis. & ff. de pub. in. l. primul. §. ad crimen. sed fi ciuilis, per procuratorem vt hic. & ff. de iur. l. admonen.

VT legis.] Caeve. Qui aliquem accusat lege Fabia de plagiariis, debet inscribere eum si serui nomen absentis, & ex lege Fabia coram procuratore Caesaris accusare non potest: vt ff. de parna iudic. l. j. & ff. de panis. l. q. & * obtinet vicem praesidis, quando priuati in eum conuenitur: vt ff. de iurisdic. omn. iudicum. l. j. Item quòdo à praeside, absentie se, delegatur eisum ad causam eueri impingit. ff. de officium. cui mun. est iurisdict. l. j. §. j. Item & quando in loco defuncti praesidis substitutus est, vt ff. de offic. assess. qui ad vicem ge. l. j. ¶ Vide tam. & sic ipsa ad l. pen. §. si mutuo. ita fac. al. Cuiac.

a Procurator Caesaris quandoque obtinet vicem praesidis.

Si fratrem.] Caeve. Fratrem meum absentis & suppressit: qualiter se contenire possim quaeritur? Et respon. quòd accusabo te lege Fabia Vivian.

¶ Populum & interdicto de lib. ho. exh. agere ciuiliter: vt ff. de lib. ho. exhib. l. ij. in princ.

IN fuga.] Caeve. Seruus in fuga constitutus, nec valet vendicio, nec donatio: sed qui vendit, punitur poena peculatus: & fisco inferenda: coheredi tamen ad iudic. familiae erciscundae prosequenti pro seruo hereditario in fuga constituto potest adiudicari, facta condemnatione pecuniae inuicem in ratione verò potest vendi fugitiuus: licet hoc edictione caueatur, vt valeat nunc demum haec vendicio: cùm seruus fuerit ab emptore deprehensus. Vivianvs.

a ¶ Donare

480/C.IV.K.5-4, 2379-2380
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Donare.* Quod cautè S.C. facto ad leg. Fabiam tempore Alexandri, Modestin. & Probo Coss. vt constat ex *l. j. ff. de vsurp. fugit.* CYIAC.

a ¶ *Donare licet.* facilè in absentes: vt *ff. eodem. l. Gordian.* ¶ Sed quære non ? Respond. quia a est in specie libertatis: vt *ff. de addict. edic. l. quæ sit fugitiuus. §. idem rescribit.* Vel quia per hæc inutiliter ad fugam iret. *ff. de l. Aelia sent. l. j. §. illud. & ff. de pœnis de Leonariano.*

b ¶ *Pœnam*, pecuniariã, quæ olim statuta erat, hodie verò cessat: vt *ff. eodem. l. fin.* Sed quidam dicunt etiam hodie hoc casu non habere locum nisi pœnitentiam pœnam, pro l. illum.

c ¶ *Excepto.* coheredibus & socijs: vt *ff. famil. erciscund. l. propter. & ff. communi. diuid. l. arbor. §. iudex.*

d ¶ *Deprehenso.* vt *ff. de contrahen. empti. l. quod sæpè. §. j.* & est quasi conditionalis venditio: arg. *ff. de pign. l. si fundus. §. fin.*

Quisnam.] CASTR. Ille cõmittit plagium, qui liberum hominem abducit vt seruum, & eum vendit hac lege. vt non redeat ad ciuitatem Romanã, cuius pœna est, vt debeat puniri capitaliter, vt alij terreantur, ne simile committant delictum. VIVIAN.

e ¶ *Seruum.* fælicet plagiariorum.

f ¶ *Prosecutio.* id est dicis iudici. ACCVRS.

g ¶ *Discretionem.* vt *ff. vbi de crimine agi oport. l. fi. circ.*

h ¶ *Capite.* vt *ff. eodem. l. j.* & est capitalis, secundum quod dicit J. *eod. l. fin.*

i ¶ *Cateri possent sic infrà ad legem Iuliam repetundarum.*

Patres.] CASTR. Seruum meum abduxit, & vendidisti mihi eũdem te de plagio, & dicas seruũ tuum proprium fuisse: primò inquiritur de dominio seruitutis quem pertineat: & hoc vt locum habeat actio de plagiariis: quia si apparuerit, quòd seruus fuerit meus, locum habebit accusatio: si tuus, non. VIVIAN.

k ¶ *Iure dominij.* prædicitur ergo b ciuilis criminalis, cum prætorialis sit, vt & *infrà de adulter. l. quoniam Alexandrum.*

l ¶ *Proprietatis rea.* qui accusatio de plagio.

m ¶ *Lucr.* licet puta-

re a licet *: vnde intelligis te in legem incidisse, quæ super huiusmodi delictis certam pœnam b fisco inferendam statuit, exceptis c coheredibus, & socijs, quibus in diuisione communium rerum licitationem de fugitiuo seruo inuicem facere permissum est. Ita verò licebit fugitiuum seruum vendere, & tunc venditio valebit, quando ab emptore requisitus fuerit, & deprehensus d. PP. III. Idus Mart. AA. Coss.

Alienans seruum, vel liberum, quem plagio abduxit, puniter capite & de hoc crimine iudex potest inquirere. SALYC.

VII. *Idem* AA. *Maximo p. v.*

QVoniam seruos à plagiatiis alienari ex vrbe significas, atque ita interdum ingenuos homines eorum e scelere asportari solere perscribis f ¶: horum tibi delictorum licentiæ maiore severitate occurrendum esse decernimus g. Ac propterea si quem in huiusmodi facinore deprehenderis, capite h eum plecti non dubitabis: vt pœnæ genere deterreri cæteri possint i, quominus istiusmodi audacia vel seruos, vel liberos ab vrbe distrahere, atque alienare audeant. Dat. VI. Id. Dec. Diocletiano III. & Maximiano AA. Coss.

Quæstio ciuilis criminis exclusa, prius determinatur, quam de crimine cognoscatur. b. d. Vel aliter: *Obiciens exceptionẽ peremptoriam, quæ habet examinari seorsum à crimine, impedit processum in crimine.* BALD.

VIII. *Idem* AA. & cc. *Confidio.*

PRæses prouinciæ discreto prius iure dominij k, intelligat an audiendum sit plagij crimen, nécne. Nam si proprietatis tuæ l mancipium esse constiterit, expiraſſe criminis intentionem, emenſa dominij luce m, manifeſtabit. Si verò seruum alienum esse constiterit, post disceptatam proprietatis quæstionem & criminis causam audiet n. PP. VIII. Kal. Septemb. ipsis AA. IV. & III. Coss.

Celans mancipium alienum, committit in legem Fabiam de plagiariis. BALD. & SALYC.

IX. *Idem* AA. & cc. *Eugenio.*

EVm, qui mancipium alienum celat, Fabiæ legis crimine teneri, non est incerti iuris *. S. III. Idus Maij Heraclie, AA. Coss.

Bonæ fidei emptor non incidit in crimen legis Fabiæ de plagiariis, à plagiario comparans. BALDVS.

Codex.

X. *Idem* AA. & cc. *Dio.*

COmparantem ab eo, qui abduxit plagio mancipia, si delicti socius non probetur o, nullo crimine teneri conuenit. S. Non. Nouembris Lucione, AA. Coss.

Delictum, vti subtralla non mutat statum. BALD. Vel sic: *Vtdicitur, statu non mutatur.* SALYC.

XI. *Idem* AA. & cc. *Marpiaca.*

ABducti p plagio facta venditio, statum non mutat q: liberæ enim personæ solicitatione r crimen committitur, non conditioni s pœniudicatur. S. Id. Nouemb. Lucione, AA. Coss.

Seruum recipiens fugitiuum, vt fur ad rem, & ad pœnam tenetur, & etiam criminaliter potest de plagio accusari. BALD. Vel sic: *Suscipiens fugitiuum cum rebus subtractis, furti tenetur, & plagij.* SALYC.

XII. *Idem* AA. & cc *Mariane.*

SI quis seruum fugitiuum sciens cum rebus furtiuis susceperit: cùm horum nomine furti actione tentatur, hæc tibi rectior prouincia cum solita pœna restituti efficies t. Sed & si criminis plagij accusationem instituerit sibi audientiam præbere non dubitabit. S. Kalend. April. Singiduni, CC. Coss.

Plagij criminis accusatio publica est. BALD.

XIII. *Idem* AA. & cc. *Seuerino.*

PLagij criminis accusatio publici u sit iudicij. S. V. Kalendas Decembris, CC. Coss.

In proprio seruo, vel filio, & etiam in paratione plagium non committitur. b. d. Vel sic: *Excusatur error in delicto, in quibus requiritur dolus. ad hoc allegatur.* BALD. Vel sic: *Crimen plagij committit dolosus: non ad accipiendum iustæ rationem motus.* SALYC.

XIV. *Idem* AA. & cc. *Calistheni.*

PLagij criminis accusatio cessat, si suos seruos, vel liberos 7 adfenerent hi, qui suppressisse dicuntur, non commilli velandi causa: sed ad hanc opinionem iusta ductus x ratione. S. Prid. Non. Decembr. Nicomediæ, CC. Coss.

Scienter vendens liberum hominem, plagium committit. BALD.

uerit alienum: vt arg. *ff. ad leg. Cornel. de fal. impudentem. §. & si seruus. & de fur. l. inter socios. l. vlt.*

n ¶ ¶ *Cæsum audiat.* vt *ff. ex Lauin.*

EPhaphr.] CASTR. Seruum meum abduxisti, & celasti, lege Fabia de plagiar. tenebaris. VIVIAN.

o ¶ *Inserti furti.* vt *ff. ex Lauin.*

COmparauit.] CASTR. Seruum meũ abduxisti, & distraxisti: an empore lege Fabia de plagio. tenetur, quæritur? & dicitur quòd sic: nisi particeps criminis inueniatur. VIVIAN.

p ¶ *Non probetur.* tunc enim sequeret *ff. ex l. penult. §. lege.*

ABducti.] CASTR. Si liberum abduxisti, & vendidisti: non mutatur eius ciuilitas, vt fiat seruus, secundum illum casum erit, *libera*, in littera: secundum alium casum, *liber.* VIVIAN.

q ¶ *Abduxisti. l. liberi.* & sic est plana hæc lex. Vel dic, *seruũ.*

r ¶ *Non mutat.* vt fiat seruus, secundũ primum casum: vel vt fiat liber, secundum alium.

s ¶ *Solicitatione.* adhibitè, a & passiuè: id est quando libera persona solicitatur, secundũ primum: vel solicitat seruum, secundum alium.

t ¶ *Non conditioni.* fælicet liberæ, secundum primum: vel seruili, secundum alium: & facit secundum primum *supra de iuris. om. l. ad matrimonium.*

u ¶ *Quis.*] CASTR. Si seruum meum fugitiuum recepisti, & restituere ad te pertulit, quas mihi funxeram? agam furti, & accusabo lege Fabia de plagio.

x ¶ *Iustus.* vt & *supra de fur. l. ser.*

y ¶ *Plagij.*] *Publici.* vbi quis abduxit filium, vel seruum alicuius: vnde patri, vel domino licentia accusandi datur, secundum P. hoc non placet, nec inuenitur aliqua lege: ergo dicere non debemus. *l. fi.* versũ *de seru. ff. falsa. mone. sed ad iustas priuatas actiones* datur in heredes: vt *ff. eod. l. legis Fabiæ. §. fere.*

PLagij.] CASTR. Si vendidi seruum, quæ credebam meum, vel filiumfamilias eorum: l. Fabia, si iusta ductus fui ignorantia. VIVIAN.

z ¶ *Vel liberum.* i. filios. AACVS.

a ¶ *Iusta ductus.* idem si non iusta b, secundum Ioan. quia quælibet ignorantia, etiam iuris,

a Solicitatio est adhuc, & passiua.

b Ignorantia etiam iuris in facto à dolo, & contumacia: vt hic, adde Cl. L. 1 in fin. ff. de plagiariis. adde Glossam, & quod ibidem scripsi, i. e. in verbis, non ad id, quod intersit, in l. ff. ff. quo iur. domin. non obstante. Cujacium in l. 2. sup. de vsucap. nec empore se, 37. Lagum. ff. de liberali causa. Bald. l. 1. in fin. ff. lege. vbi cum fa. Ancharan. Angel. l. 1. ff. de re, per quem fact. Decium consil. 422. & 428. Tol. consil. 84. Socinum consil. 58. Idem tradit Cyrus de professor. ge-

Codex.

480/C.IV.K.5-4, 2381-2382
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

excusat à dolo: hoc autem crimen dolo demi interueniente cõmittitur vt *l.cod.l.sicarios. & de libe. caus. l.agricolæ.* §. *fin. & in lege Cornelia de fica. venit tantùm doctus vt l. ad leg. Cornel. de sicariis. l. in lege. & ad l. Aquil. de iniu. qui filii adfuerit. l. senatusconsulto. &* facit *ff. de adopt. l.* §. *fin. liberum.*] CALVS. LIquidem fuisset liberum vendit: distinguendo crimen plagij committit. VIVIAN.

a ¶ *Liberum fuisse.* vt & *C. vbi de crimine agi oportet. l. fi cum.*

Plagiarij.] CALVS. Olim qui committebat plagium, deportabatur: hodie seruus, & libertus bestiis dabuntur: ingenuus verò gladio feriebat. VIVIAN.

b ¶ *Plagiarij.* nobiles natalibus: vt non contradicat sui.

c ¶ *Orbitates.* orbatum vocat patrem filio: liberis filius viuat: quia filio est inutilis: ergo a est idem in marito.

d ¶ *Supplicia.* vt verberetur prius, sic *ff. ad l. C.*

e ¶ *Rom.* ex consuetudine.

f ¶ *Ingenuus.* ignobilis. aliàs fibi legis principio constaret. vel hoc in eo, qui ex cõsuetudine fuebatur in principio non conferri. & secundum hanc legem intelligo *supra ad l. quisquis.*

a Vide dicta, quæ non rursus habeo dicere.

AD LEGEM VISELLIAM, SICILIANAM MISELLIAM b.

Lex Cornelia punit homicidas. vt l. ad leg. Cornel. de sicar. & veneficis, vt l. iii. prox. præmittit tamen hic de quibusdam specialiter sancitis quæ per legem Visellium punitur.

c ¶ *Visellium.* sic legendum, non *Viscellium*, aut *Piscellium. Vide Vlp. in frag. tit. 3. Lata est D. Claudij temporibus, regnante L. Vitellio, Varrone, & Cornelio anno V. C. 774.* CVIAC.

b Hanc legem alibi vocatur lex Iulia Miscellia, et parum fer. de iud. vid. tit. de testim. & alia passim iura. sed male.

c Legendum hinc aliquando.

* Lex Visellia est an. vrbis cond. 774. Varrone, & Cornelio Cos. Cui. sicut memorat Vlpia. in frag. tit. 11 Cos.

¶ *ad. sena.*

LEx Visellia.] CALVS. Ad honores adipisci liberum non potest, nisi imperatoris iure accepti annuloru: hoc obtento, tũ vitricis, habitum ingenuitatis obtinet, & publica officia: si aliter ad honores adipiscetur, eiusdem pœnæ obnoxius, qui vitricis pro optatis promissis consecutus potestate. Lege Visellia criminaliter extra ordinẽ accusari: & si curiæ functionibus, infamia notabitur: & hoc, olim adipiscat ad minores honores: superiora verò intelligantur, cùm adipiscatur maiores: si verò ad omnes tutelæ pœnam vocemur. necesse habet illud fabiri. VIVIAN.

g ¶ *Qui ingenuorum.* id est quæ coniuncta tantùm ingenuis.

h ¶ *Arripere.* vt & *l. si seruus, aut libertus. l. j. hic.*

i ¶ *Imperatis.* multò magis si natalibus fuerint restituti: vt *ff. de nat. restit. l. quæris. Sed hodie* a etiam patris fine impetratione inter annulorum annulorum: vt *in authent. vt liberis de cater. §. fi. col. vj.*

k ¶ *Obtinent.* vt & *l. de iure aurei. annul. l. j.*

l ¶ *Libertinus.* ad honores ascendens.

m ¶ *Conditor.* actione in factum, si ingenuitas deberaturi autem per stipulationem, ex stipulatu: vt *ff. de oper. lib. l. ne iurisiurandi.*

n ¶ *Criminaliter.* vt *l. quando ciui. ac. l. j.* & hæc lex Visellia extraordinariam imponit pœnam ex qualitate delicti: vt *ff. ad leg. Corn. de fal. l. eos.* §. *fin.*

o ¶ *Damno quidem.* id est damno, quod est infamia: & hoc quando ad minores adipiscendos *l. pen. mſc.* ad maiores. Vel die hic idẽ, quod *l.* & supra damno: scilicet arbitrio iudicis indicta multa: vt *d. l. ens.*

p ¶ *Perpetuallus.* turcellæ, vel curiæ: vt & *infrà de liberti. l. j. lib. x.* & *l. de excusat. Libertes & Lauc senatorum.*

* legendi videtur, et vet. manuscript. & Cuiac. Th. quod non scribitur Alciatus l. 1. pen. 2. pelliciorem lege partem primi contrariam putauit. *Iun.*

a Adde Glossam Nouell. de Hypoth. tac. t. f. 3. vers. in verbo. *Superuenientes.*

AD LEGEM CORNELIAM de falsis b.

In a *plurali vbi: quia multis modis alienatur falsumve fit. cod. l. j & per totum titulum, & hoc titulo per totum.*

a ¶ Cornel. *Mar. à Cornelio Sylla differre latè vſus l. 3. deinde Cornelius. ff. de orig. iuris. Fit autẽ duplex una nomenclatoria, altera testamentaria, vt ait Pellius in 3. Verr. l. 3. ff. cod. Ea tenetur qui nummi tradi fingit, tabulas, ceram, vt qui mercedem circuli exercendi attendunt. Id qui adulterinos nummos fauit, & cudunt, vnde cognomen in C. Th. tit. de fals. meruit. Item qui vendunt nummos plumbeos, vel flammeos. Nummi peregrini merces hoc habentur, & hi tumultuarii. Seneca lib. de benef. cap 14. Plinius 33. lib. 3. cap. Vide Iustum de alle. Item renouatus, qui vultu principis signatum pecuniam reprehant, nec adulterinam. Paulus lib. 5. sent. tit. ad leg. Cornel. testi.* CVIAC.

b Vide Rebuf. in Prax. tenuis de fals. 17. Constantin.

1. *Impp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Bacchæ* †.

EX Vifellia * libertinæ conditionis homines perfequitur, fi ea, quæ ingenuorũ fi funt, contra † honores, & dignitates auſi fuerint attentare, vel decurionatum arripere b: nifi iure annulorum impetrato i à principe fuſtententur. Tunc enim quòad viuunt, imaginem, non ſtatum ingenuitatis obtinent k, & ſine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publica. Qui autem libertinus l ſe dicit ingenuum, tam de operis ciuiliter *, quàm etiam ex lege Viſellia criminaliter * poterit perurgeri. In curiam autem ſe immiſcens, damno quidem o cum infamia afficient: muneribus verò perſonalibus p in patria patronũ, quæ congruunt huiuſmodi hominibus, fingulos pro viribus adſtrictos eſſe non dubium eſt. PP. II. Id. Februar. Antiochiæ, CC. Coſſ.

AD LEGEM CORNELIAM a DE FALSIS.

TITVLVS XXII.

SEquitur lex Cornelia de falſis, qua dicta eſt teſtamentaria: quia de teſtamentis ſiuit quos quis falſa ſcripſiſſet aut vera ne apparerent, ſuppreſſiſſet aut ſubripuiſſet l. 14. & de conſtantia hoc, qua ſcripta falſa eſſent teſtatore capto ab hoſtibus. ſi hi decederent, de quo capite ſequens mentio eſt in titulo de teſtam. & de capt. In hoc autem tractatu publicorum inſtrumẽtorum ille tantum agitur qui publicum iudicium lex Cornelia conſtituit in eum qui ſciens dolo malo teſtamentum ſubripuit, ſuppreſſit, interlinuit, ſubiecit, reſignauit, quive falſum teſtamentum ſcripſit, celauit, recitauit. l. 1. ſimus. cod. & qui ſignum ad ſignanda teſtamenta, annulumve adulterinum fecit, ſculpſit. l. 30. diuus. cod. & rursum capitulum. l. 1. & 3. hoc tit. qua poſſus falſa eſſe non capitalia. l. 22. hoc tit. Literaſigne. ff. de testi. lege Cornelia dicit ſuſſe capitalem, nam quod eſt in Inſtitut. legis Cornelia teſtamentaria pœnam eſſe deportationem, non eſt falſum, quòm quod lege Iulia adulteris capite puniri, ſi ipſos & eorum leges publicum ſpectat. vt ab initio conditæ ſunt, non etiam S. C. & Conſtitutiones factæ ad eas leges, quibus quæ pœna cauta, vel ſubrogata eſt, eam iſſe legibus Iuſtinianæ accommodari, & arrogari. nam id etiam, quod ait lege Cornelia teſtamentaria puniri eum, qui aliud inſtrumentum falſum ſcripſit, vel ſignauit, non eſt ex ipſa lege Cornelia, qua non de aliis inſtrumentis, quàm de teſtamentis ſuit, damnatur in metallum: conſtatus verò grauius puniuntur: quia ſi ſeruus, aut libertus, beſtiis fubiciuntur: & ſi ingenuus, deportatur. SALVC.

2. *Imp.* CONSTANTINVS a. *ad Dominicum Conſum vicarium Africæ* †.

PLagiarij, b qui vtuentium filiorum miſerandas infligunt parentibus orbitates c, metalli pœna cum cæteris antè cognitis ſupplicitis d tenebitur e. Si quis tamen huiuſmodi reus f fuerit oblatus, poſtraquàm ſuper crimine clarueric: ſeruus quidem, vel libertate donatus beſtiis fubiciatur: ingenuus g autem gladio confumatur. Dat. Kal. Aug. Conſtantino A. IV. & Licinio Coſſ.

AD LEGEM VISELLIAM a.

TITVLVS XXI.

EX Viſellia publici iudicio cauetur ingenuorum dignitatem, & priuilegia ne honores debeant ingenui libertini temerè vſurpare, & gerere, nifi à libertis facere eſſe ingenuos, nifi natalibus reſtituti ſint, vel donati iure annulorum aureorum, vel adoptati ab equite Romano, vt apud Suetonium in Claudio cap. XXIV. l. 2. §. vlt. XXXI. l. 1. §. fi. ſer. vel lib. ad dict. alij. Reſtè autem hic titulus poſtrema eſt medius inter præcedentem, & ſequentem titulum: quia lex Viſellia participat ex vtroque: legi Fabiæ, qua tantùm ingenuorum dignitatem: vt lex Fabia perſonas: legi Cornelia, quæ libertinos coercet, qui ſe falſò agunt pro ingenuis. Ait lex, damno cum infamiæ: id eſt, multa, vt lege Iulia de ambitu. nam & hic antiquo quidam libertinorum eſt. CVIAC.

Seruus, vel libertus ad publicos honores: tacita veritate promotus, incidit in legem Iuliam Viſelliam: niſi libertus impetraſſet ius annulorum aureorum: à tutela tamen patroni, & exercitibus municipalibus non excuſatur libertus. primò enim eſt lex tralata de honoribus, ſecundò de muneribus. BALD.

1. *Impp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. & CC. *Bacchæ* †.

EX Viſellia * libertinæ conditionis homines perſequitur, ſi ea, quæ ingenuorũ ſi ſunt, contra † honores, & dignitates auſi fuerint attentare, vel decurionatum arripere b: niſi iure annulorum impetrato i à principe ſuſtententur. Tunc enim quòad viuunt, imaginem, non ſtatum ingenuitatis obtinent k, & ſine periculo ingenuorum etiam officia peragunt publica. Qui autem libertinus l ſe dicit ingenuum, tam de operis ciuiliter *, quàm etiam ex lege Viſellia criminaliter * poterit perurgeri. In curiam autem ſe immiſcens, damno quidem o cum infamia afficient: muneribus verò perſonalibus p in patria patronũ, quæ congruunt huiuſmodi hominibus, ſingulos pro viribus adſtrictos eſſe non dubium eſt. PP. II. Id. Februar. Antiochiæ, CC. Coſſ.

AD LEGEM CORNELIAM a DE FALSIS.

TITVLVS XXII.

SEquitur lex Cornelia de falſis, qua dicta eſt teſtamentaria: quia de teſtamentis ſiuit quos quis falſa ſcripſiſſet aut vera ne apparerent, ſuppreſſiſſet aut ſubripuiſſet l. 14. & de conſtantia hoc, qua ſcripta falſa eſſent teſtatore capto ab hoſtibus. ſi hi decederent, de quo capite ſequens mentio eſt in titulo de teſtam. & de capt. In hoc autem tractatu publicorum inſtrumẽtorum ille tantum agitur qui publicum iudicium lex Cornelia conſtituit in eum qui ſciens dolo malo teſtamentum ſubripuit, ſuppreſſit, interlinuit, ſubiecit, reſignauit, quive falſum teſtamentum ſcripſit, celauit, recitauit. l. 1. diuus. cod. & qui ſignum ad ſignanda teſtamenta, annulumve adulterinum fecit, ſculpſit. l. 30. diuus. cod. & rursum capitulum. l. 1. & 3. hoc tit. qua poſſus falſa eſſe non capitalia. l. 22. hoc tit. Literaſigne. ff. de testi. lege Cornelia dicit ſuſſe capitalem, nam quod eſt in Inſtitut. legis Cornelia teſtamentaria pœnam eſſe deportationem, non eſt falſum, quòm quod lege Iulia adulteris capite puniri, ſi ipſos & eorum leges publicum ſpectat. vt ab initio conditæ ſunt, non etiam S. C. & Conſtitutiones factæ ad eas leges, quibus quæ pœna cauta, vel ſubrogata eſt, eam iſſe legibus Iuſtinianæ accommodari, & arrogari. nam id etiam, quod ait lege Cornelia teſtamentaria puniri eum, qui aliud inſtrumentum falſum ſcripſit, vel ſignauit, non eſt ex ipſa lege Cornelia, qua non de aliis inſtrumentis, quàm de teſtamentis ſuit,

480/C.IV.K.5-4, 2383-2384
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a adde l. cùm suppositio, in 7. quæst. Bottom. in Prax. crim. de parte suppositi. c.

Si partus.] Calvs. Mulier accusabatur de partu supposito *: num accusatio differri debeat vsque ad tempus pubertatis pueri? Dicitur quòd non quia non est verisimile, quòd se non defendat, cùm periculum capitis expectet. Vivian.

a ¶ *Dimissa parti.* scilicet matri. Item quoad matrem, si infirmi matris, & impuberis filiæ quidam tunc dicant differendam b in tempus pubertatis: autem ipsi pupillo citius, differtur ex edicto, vel constitutionibus: vt *ff. de Curb. edict. l. j. §. fin. & l. vlt. §. j.*

b ¶ *Capitalis.* quia sequitur pœna capitis: vt *in fine legis.*

c ¶ *Neque enim.* Verè non differtur: neque enim, &c. nam & si pupillo moueretur, non differtur, si hoc ei expediens: vt *ff. de Curbon. edict. l. vlt. §. cæterùm.* ¶ Sed an hoc casu sententia c contra matrem lata, vel pro ea, parti præiudicet, vel proficiat? Resp. secundùm Ioan. non: vt *ff. de testibus. l. vlt. §. denique aio si de possessione, & ff. de Curb. edict. l. vlt. §. si mater impubem. & ff. de adult. l. domus. cum §. seq. & l. seq. §. declarato.* Item si pronunciatur, differendæ causa: quòd non fiunt hæc *l.* dicitur, & arg. *ff. de vsuc. in pall. mut. l. j. §. si ea, qua.* Sed contrà videtur quòd sic: quia si verum est eam subiectilis: ergo hic est subiectus: sed nō sequitur: quia aut malè iudicatum est, & non fecit ius: aut etiam bene: & tūc res inter alios acta, &c. vt *l. res inter alios*, &c. Item pro eo, quòd proficiat, videtur *l. ff. de Curb. edict. l. vlt. §. ff mater. & §. ff qua.* vbi dicit, si mater obtinuerit: adhuc tamen quæstio manet superstite puerili: si vel dicatur non esse ex ea conceptus, vel dicatur non fuisse matrimonium cum ea, ex qua est conceptus. Cùm ergo hoc casu tantum excipiat, videtur de partu supposito non cessante quæstio. Sed resp. licet casu excipiat: non tamen absoluit reum: qualemcunque tamen præsumptionem negati non potest esse pro parte, vel contra, sententia contra matrem, vel pro ea lata: non tamen tanta est præsumptio, vt per eam debeat Carboniana bonorum possessio denegari. Item quòd prædictum, & differatur, videtur, *ff. de vsuc. in pall. mut. l. si vendita.* sed aliud est ibi: quia est ibi de adulterio accusata. Vel dicit ibi de præiudicio qualiquali, vel imperatoris ibi. hoc à principe. Vel ibi loquitur, quando accusatur vt non mitteretur in possessionem: hic autem vt pœna falsi imponatur, argum. *ff. de Curbon. edict. l. Titia. & ff. de admit. l. milites. §. de familia.* & facit *l. ea. l. cùm suppositi. & ff. de fal. l. qui falsum. §. j. & Lege Cum §. & de accus.* l. hi tamen §. j. Adde Iul. Clar. de materia suppositi partus, vide Ab. & alios scribentes *in c. offerij extra de pœn. & remiss.* vbi tractatur an filius, quem mater dicit non esse natum ex marito, debeat adfectionē matris credere, & bona aliis qui erant ab intestato successuri, restituere: de quo etiam per eundem Abb. *in c. translatis. qui fil. sint leg. & in c. per tuas. de prob.* & per legistas. *in l. filium. ff. de his qui sui, vel alien. iur.* Et alia circa hanc materiam occurrentia vide *in d. cap. offerij*, per eundem Abb. & alios.

c ¶ *Crimine.* sed quomodo est ei salua, qui calumniari præsumitur? vt *ff. de accus. l. vlt. post princ.* Resp. non est præsumptio adeò violenta cui ¹ fiat omnino: ² facit *ff. de pet. hær. l. j. cum duab. §. filius.*

a Perfecte impubes violatus a fundum vlt.

Ite.] Calvs. Fecit Titius duo testamentum verum, in quo instituit filium suū heredem ibi: aliud falsum, in quo reuera nouercam filij, & filios legauit exegit ignorans, an crimen falsi aduersus nouercam non obstante, quòd legatum confessus est, intentare possit, quæritur? Et dicitur quòd sic. Vivian. f ¶ *Nouercam patrem.* id est si pater tuus fecisset. g ¶ *Vtrum testamentum.* in vero testamento tu filius eras instituтus: in falso ipsa nouerca, & tibi nichum legatum.

h ¶ *Ignorare. vt ff. eod. l. qui ignorare. & ff. de his, quibus. vt indign. l. post legatum. in principio.* ergo si ficta, potius dicitur sibi, quasi transgressio: vt infra *l. contrarium fin.* vt patet *l. eod. l. ofic.* sic ergo non posset accusare: sed nec replicare de falso, vt habetur hoc: sed apud nouercam remanente, licèt alij legitimi possint accusare, & bona auocare. Vel potes dicere vt notatur *in d. l. post legatum.*

b Arguendum à contrario sensu.

Maiorem.] Calvs. Si aliquis statur sententiæ falso instrumento pronunciatæ falso principaliter, magis puniendus est, quàm si vterque falso instrumento pronunciatus fuisset. Si verò non impetrauit rescriptum, sed alius: & ille accusatur, potestis se excusare, & illum exhibere: imò & melius, si probet innocentiam ipsam, qui impetrauit. Vivian.

* vide Ambrosium de Leon. Cyriac.

: ¶ *Maiorem.* quàm in aliis, instrumentis falsi vtendo fed aliud est vt: falsa constitutio quia non maior tunc imponitur pœna, quam leg. Cornel. de fical. vt *ff. eod. l. fin.* Vel dic maiorem: id est magnam.

a Sententia latæ contra matrem de parte suppositi, an noceat patri.

† Concubitus *l. g.* in *c. solitæ extra super verb. si mulier in fin. versic. in fin. extra de appell.* in *vers.*

480/C.IV.K.5-4, 2385-2386
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Rescripsimus.* id est scripsimus : quasi à principe obtenuimus.
b ¶ *Pro nullum.* procuratorem, qui dicit se sic impetrasse.
c ¶ *Probat.* hoc * ipso, quòd non probatur contrarium : vt *ff. de probat. l. contrar. & ff. qui mil. non poss. l. super forma tit. eo.* Vel ideò sic dicit : quia ᵇ in crimine falsi ab utroque exigitur probatio vel
d ¶ *Exhibet.* & hoc ex verbis citatur, vel voluntate : sic *ff. de fur. l. crimin.* Vel sic, hoc falsum debet probare, quòd ab aliquo acceperit.
e ¶ *Se liberet.* ab accusatione : vel, id est non incidit in pœnam : sic *ff. de testib. obtig. l. decem. & facit C. de exhibend. reor. l. ad commentariensem. & ff. ad l. qui nomine. & si vltra hoc, vel* ᵍ *calumniatorem publicè l. & ff. legibus. Sed contrà error de crim. fal. c. ad falsarium.*
f ¶ *Falsi.* Ex * falso testamento potest mater filiolem suum à filio : excipiet contra matrem filius de falso non verò criminaliter accusabit eam : *vt hic. & ff. de ac. Ubi ramon. §.* Sed arg. contrà *l. qui accusare poss. l. proper.*
g ¶ *Sine morte* per adhibitum in factum : vt *ff. de vi, & vi arma. l. §. interdictum hoc.* vel per exceptionem : ipsa tamen pœnitet à iudice sine accusatore : vt *C. de probat. l. pe.* & facit *l. ff. rat. rem. pos. l.*
Vi falsa.] Cæsv. Si, qui testamentum alterius arguit de falso, & succubuit, nihil de eo potere potest. Vivian.
h ¶ *Tabulas.* testamenti.
i ¶ *Diuerit.* fecerit accusando.
k ¶ *Nec obtinuerit.* id est succubuerit : vt *C. de his, quib. vt ind. l. alias. & l. Iulia.*
l ¶ *Iudicium.* legatum petendo.
m ¶ *Non potest.* sed ſi habet, reddis : vt *ff. de his, quib. vt indign. l. post legatum. §. & §. ait qui.*
Vbi significem.] Cæsv. Probas à me decem ex instrumento, ego dicebam falsum : poteſt *transigi super eodem* instrumento, tanquid posero postea arguere instrumentum de falso, quæritur ? Et dicitur quòd non. Vivian.
n ¶ *Suffecisse.* scripta & ignoratur, & dedisse causam transactioni : vt *C. de transact. l. pen.*
o ¶ *Transactione.* quæ valet, vt *C. de transact. l. transigere.*
p ¶ *Difficile.* quia quandoque permittitur, vt ſi dolus, vel metus allegetur : vt *hic*, & facit *C. ſi ex fal. instr. l. ſi. & l. de fide testib. l. fin.*
Si falſa.] Cæsv. Accusare te possum de falso, ſi falsos codicillos ſcripſiſti, licèt dicas te nolle vti hiis quia tunc poteſt quis te excusare, ſi non vtatur, quando non ipſe, ſed alias illos codicillos compoſuiſſet. Vivian.
q ¶ *Vti.* quoniam * profectum fuit delictum, & poſtea non habet locum pœnitentia : vt *ff. de furt. l. qui ea mente.*

r ¶ *Adstrinxerit.* & ſi fuerint adſtricti, quomodo euadent ? Resp. bene : quia non purè sunt adſtricti : ſed hic, ſi vſque ad ſententiam perſeuerauerint : vt *hic*, & argum. *C. ne tor. vel ætat. tor. cæt. l.*], tamen mitius * propter vſum, quàm propter factum puniuntur : vt *ff. ead. l. ſuſp. ordine.* ſic & aliàs quandoque mitius de falſo punitur quàm *ff. ead. l. qui duobus.* aliàs actibus vt *C. eodem. l. maiorem.*
¶ Item nec pœnitentiam * admittit : ſic in falſa moneta : vt *ff. ad. l. qui falſam.* ſic & *ff. de adult. l. ſi adulterium. §.* & *ff. de in ius voc. l. quamuis. & C. de app. l. ſi quis libellos. & ff. de hæred. inſt. l. ſi vnus. & ff. de inoff. teſt. l. ſi quis mancipio. & ff. ſoluto matrim. de ſoluto re. hab. l. ampliùs.* ¶ Item an pœnitentiæ falſum in inſtrumentum eò, quòd dicit ſe non vti ? quod videtur : vt *C. de fid. inſtr. l. ſi adnotarius.* licèt ipſe non poſſit accuſari, qui dedit vti : & facit ad hanc *l. ff. de his, qui de. vel eſſ. l. ſi vero. §. præter ait. ea fa. §. & ff. de aq. pl. arc. l. si cum quo.* [*Compoſita.* ſcilicet à Io.
t ¶ *Rite.* ſcilicet legis Cornelię.
u ¶ *Recuſando.* vt in principio huius legis dicitur.
Si dixerit.]Cæsv. Fecit Titius codicillos, & in eis legata reliquit : ego heres ingrediar poſſeſſionem hereditatis, & præſtabo legata : ſi verò velim codicillos arguere de falſo, & accuſationem inſtituere ex principio indulgentia abolita, *de fide codicillorum* ciuiliter quæri poteſt per actionem in factum, vel per exceptionem : *vt ff. ead. l. qui nomine. &]. ead. Idemque.* Vivian.
x ¶ *Scripſerat.* id eſt ſcripſiſſe dicebatur.
y ¶ *Probent.* ¶ Sed quæritur, cùm nihil tibi relictum eſt, *C. de fideicom. l. ab eo.* Resp. tacitè reliquitur : vt *ff. de iure. cod. l. confitemur. §.*
z ¶ *Sapiens eſt.* Sed quomodo per abolitionem ſapitur, per generalem contra *ff. ead. d. sup. l. Lucius.* per ſpecialem notatur ? *de abol. ſi falſa. cito. §. fin.* Reſpond. ex certa * ſcientia principis indulti generaliter, vel ſpecialiter.
a ¶ *Reſtituam.* ciuilem, vt ſubiicit, non criminalem, niſi intra xxx. dies compoſitos ex hac ſententiam : &]. *de grauat. ubi.*], & *ff. ad Turp. l. aut præſentem. §. ſcripta.*
b ¶ *Quæret.* ſcilicet per * actionem in factum *, vel exceptionem : vt *ff. ead. l. qui nomine. &]. ead. l. damnas.*
Cùm ſuppoſiti.] Cæsv. An vxorem patrui mei de ſuppoſito * quæſtu accuſare poſſim, quæritur ? Et dicitur quòd ſic. Vivian.
c ¶ *Idemne.* cùm velis ſuccedere ei & ſic tua intereſt falſitis non poſſes accuſare : vt *ff. eodem. l. per Cornel. §.*].
d ¶ *Apud noſtrorum.* qui habet merum imperium : quod hic exigitur. Accvrs.

480/C.IV.K.5-4, 2387-2388
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Id proba.* sine præfinitione temporis: vt *ff. eodem. l. qui falsum. 5. accusatio.*

Si in pecuniaria.] CAEVS. Consenti tu ad c. coram pedaneo Iudice ex inhumanum, quod arguebas de falso: an coram tali iudice posis me conuenire criminaliter de falso, quæritur? Et dicitur quòd sic. VIVIAN.

b ¶ *Remissa est.* per delegationem.

c ¶ *Coniuctim.* & etiam criminaliter intelligitur vt *C. de iudic. l. quoties.* & *C. de ord. iudic. l.*). sed non pronunciant. vt ibi dixi.

d ¶ *Coniuctim.* Non criminaliter. CYNAC.

β ¶ *Rescriptum vini.* Quod non extat in Pandectis. CYNAC.

d ¶ *Requisitor.* excipiendo.

Quærela.] CAEVS. Titius accusauit aliquem de falso: dicitur quòd illa accusatio non finitur, vel a spatio xx. annor. sicut cæteræ accusationes.

e ¶ *Querela.* quàtuor modis b de falso quæritur. 1. Per accusationem de fide loquitur hæc lex. 2. Item per actionem in factum: & illa tollitur xxx. annis, sicut personales aliæ actiones vt *C. de condict. ex.* l. 9. 3. Item per exceptionem: & hæc nullo tempore tollitur: vt *ff. de excep. rei. l. quod.* §. *fin.* 4. Item per iudicia officium sine accusatore vt *C. de probat. l. vnic.* & *de testam. l. vnic.* & tunc finit c xxx. annis tollitur. Vide versus: *Accusa*, magis in factum, per l. o. reuocabis Falsum viginti, triginta, quatuor annis.

f ¶ *Annorum.* Vide *cap. 28. de præscript.* CYNAC.

g ¶ *Iterve curva.* scilicet non tollantur temporalibus præscriptionibus etiam viginti ann. secundum quosdam: sed tantùm xxx. annorum. Vel verius: scilicet tollantur xx. annis: eum d dubia reiungere debeamus pœnas: vt *ff. de pœn. l. interpretationem.*

e ¶ Et secundum primam expositionem dicit, *sed* e, propter illas, quæ tollantur temporalibus *præscriptionibus*, vt adulterij. Secundum aliam dicit, *sed*: propter plures alias accusationes, quarum quædam durant minori, quædam maiori: vt esset accusatio adulterij quinquennio: vt *C. de adult. Iudic.* Item quinquennio finitur accusatio eius, qui aperuit testamentum eius qui occisus fuit à familia, antequàm vicissetur mortem defuncti: vt *ff. ad Silan. l. in cognitione.* Item accusatio apellatarum quinque annis durat post mortem apellatæ: dum visit perpetua est accusatio: vt *C. de apellat. l. q.* & *Apellatorum.* & idem de crimine peculatus: vt *ff. ad leg. Iul. pec. l. peculatus.* Item actio iniuriarum tollitur annorum *C. de iniur. l. si non constet.* ¶ Et secundò perpetuæ durant criminis suppositi partus: vt *ff. ad l. qui falsum.* §. *fi.* & criminis parricidij: vt *ff. ad leg. Pomp. de parric. l. fin.* Item criminis consultationis, secundum D. vt *ff. de consult.* l.). secundum vsum Iethæum.

d ¶ *Vere crimina. Verb.* addit eo, quòd adulterij accusatio finitur quinquennio: vt & accusatio peculatus, *l.* 7. *ff. ad leg. Iul. pecul.* Item casus *l.* 11. *ff. ad Sylan.* & *l.* 19. §. *hæc quinquennium. ff. de adulter.* Idemque crimen iniuriarum, *l.*). *C. de iniurijs.* CYNAC.

Qui solent.]C CAEVS. Iturus peregrè deponebat penes me res suas, feci fieri instrumentum, quo continebatur, quòd res illas acceperit: nunquid tibi præiudicatur? Dicitur quòd non: & proba *, PP. XI. Kalend. Octobr. Diocletiano A. II. & Aristobulo Coss.

Quæstio falsi incidenter potest coram pedaneo iudice agitari. BALD. Vel sic: *Etiam coram delegato potest excipi de falso instrumento.* SALYC.

XI. *Idem* AA. & CC. *Isdoro.*

SI lis pecuniaria apud pedaneos iudices remissa est h: etiam de fide instrumenti ciuiliter c a apud eos iuxta responsum viri β prudentissimi Pauli requiretur d. PP. Kal. Iul. Diocletiano III. & Maximiano AA. Coss.

Accusatio falsi potest vsque ad xx. ann. institui: quamadmodum & criminales actiones regulariter instituuntur. h.d. Vel sic: *Accusationes regulariter xx. ann. durant, & non vltra.* BALD.

XII. *Idem* AA. & CC. *Primo.*

QVerela a falli temporalibus præscriptionibus non excluditur, nisi viginti annorum b exceptione: sicut cætera quoque ferè crimina. A. S. VI. Id. Ian. Viminacij, CC. Coss.

Debitor scribens in personam debitoris falsam apocham de recepto, tenetur pœna falsi. BALD. Vel sic: *Falsa scriptura non prodest scribenti: sed cum adstringit crimine falsi.* SALYC.

XIII. *Idem* AA. & CC. *Marco.*

QVi veluti e præsentem scripsisse res recepisse suas, eum absens esset, conscripserit: non ignoranti quicquam auferet: sed se criminis b obligat periculo. PP. VI. Kalend. Ianuar. Sirmij, AA. Coss.

Contrectans codicem testamenti, inuitatur in crimine falsi. BALD.

XIV. *Idem* AA. & CC. *Gratiano.*

EVm, qui celauit, vel amouit testamentum i, committere crimen falsi publicè notum est. S. III. Kalend. Ian. Siemij, AA. Coss.

Falsitas in tempore, intelligitur falsificare in rerum natura: vnde mutare veritatem in tempore, mutat in re. BALD. Vel sic: *Si creditor in alterius præiudicium fingat se priorem in tempore, vel falsificatum esse, cum sit, an possum falsi excipere, licet de confessione debitoris fiereit, h.d.* Vel sic: *Confessio debitoris non impedit creditorem venire contra falsi in præiudicium rerij commissi. h. d. quod not. secundum* SALYC.

XV. *Idem* AA. & CC. *Rufo.*

SI creditor k colludens cum debitore suo tibi prædium venumdedit, falsum commisit: & tibi nihil offecit l, sed se magis criminis accusationi m fecit obnoxium. S. XIII. Kal. Febr. CC. Coss.

Testamentum potest dici falsum dupliciter: scilicet consilter per illum, cuius interest, vel suum procuratorem: & criminaliter per quemlibet, h.d. Vel sic: *Accusatio ciuilis in falsis est primaria: sed accusatio criminalis est publica.* BALD. Vel sic: *Si de falso ciuiliter quæritur, procurator potest intervenire, non si criminaliter, & ciuiliter conuenus, non prohibetur criminaliter accusari.* SALYCETVS.

XVI. *Idem* AA. & CC. *Fortunato.*

DE fide testamenti quærenti duplex via n litigandi tributa est. Quamuis itaque per procuratorem i accusationem persequi nō potes o: dilceptatio-

a ¶ *Ex quo.*] CAEVS. Aliquis fecit testamentum, in quo erant instituti hereres aliquis illud testamentum amouit, & celauit: an eum possim accusare criminaliter falsi quæritur? Et dicitur quòd sic. VIVIAN.

i ¶ *Testamentum.* idem in alio instrumento. Sed hoc intercst b quia alio instrumento amoto, non est publica accusatio: sed in testamento sic vt hic. & *ff. ad. l. Pauli.*

¶ Si b vnus scribatur falsum aliud instrumentum, an sit publica accusatio quæritur? Respondet quòd sic: vt *per Iustum. qui tutor. de testamentis dicit. & per l. fi. eodem. l. Paulus. in princip.* & *l. qui testamentum.* Item quia sola lex Corn. testamentaria numeratur inter cæteras publica iudicia: vt *ff. de pub. iud. l.*). nunc enim demum, cum contingit publicum vellitatem, erit publica hæc accusatio, vt in amoto testamento, vel codicillo celato vel deleto: vt *in A. B.* & *Leo. l. q.* Nos dicimus quòd semper est publica: vt probatur *ff. de pub. iud. l. q.* & *Iulia. de pub. iud.* §. *item lex Corn. de fal.* & *ff. eod. l. Paulus.* §.). & *C. qui acc. non pos. l. si mulier falsis.* & *Ff. in vol. acces. mor. fe. l. si vt propone.* & *Iust. l. fi ad tr.* ¶ Item acc. ex hac l. quòd fic c committit falsum qui celauerit qui fecit: vt *ff. eod. l.*). §. *qui in reciuilem.* & *Leo testamentum.* & *ff. de dolo. l. fi quis assumat.* §. *fin.*

Si creditor.]C CAEVS. Die sabbati obligauit Titio fundum: eodem Sempronio die domitia fequenti obligauit. Sempronius tum vult differe colludens mecum: confecit instrumentum, quo continebatur quòd fundus die sabbati erat ei obligatus: an possim accusari de falso, quæritur? Et dicitur quòd sic: nec emptori obest collusio. Vel dic aliter: vt in *gloss.* VIVIAN.

k ¶ *Si creditor.* Creditor cum debitore scripsit falsum instrumentum, in quo continebatur sibi, primiquàm alij, obligatum prædium: vt ita emptorem ad emendum inducerent. Vel pone: vt postea, *ff. de fide instr. Emptrix.* vel vt *ff. eod. l. fi. & debitor.* Vel die quòd creditor vendidit, cùm iam esset ei solutum: cùm pluribus debitor obligatus non inuenirer emptorem.

l ¶ *Nihil efficit*, quo minùs de euictione agas.

m ¶ *Accusationi.* falsi: & facit *infrà de crimin. scilicet. l. ignorantia.*

De fide.] CAEVS. De falso testamento agit quis: an possit quæritur? Et respond. quòd sic, ciuiliter, & criminaliter primo casu per procuratorem: secundo casu non.

n ¶ *Duplex via.* scilicet criminalis, & ciuilis: sed ciuilis 4 multiplex: scilicet excipiendo, & replicando, & agendo actione in factum: vt *Iust. l. Lucius.*

o ¶ *Per procuratorem.* Quoniam publicum est. CYNAC.

a ¶ *Non potes.* vt *Leg. nemo. iam per l. q.* & *ff. de public. Iud. l. per.* §. *ad crimen.*

2 ¶ *Ciuiliter*

a In Ecclesia xx. annis non finiri scribit B. comment. *super* 4. *Sententiarum.* dist. 15.

b De falso quatuor modis quæritur, scilicet quinquennio: quo tempore ille modi præscribuntur, vel non præscribuntur) addit & quatuor replicationes, de quo vt *l. fi ne falsi. penult. C. ad leg. Cornel.*

c Ind. Falsi expulsio ex officio iudicis exercitur spatio xx. annorum: sicut ipse accusatio falsi, & expirantem criminem vt publ. Bart. Salycet. Raphael. Cumm. Rolan. *dicitur* n. 486.

d In dubio pœna relinquenda.

e Crimen alia præscriptionibus alia perpetua sunt, quæ; præscribantur.

a ¶ *Eiusdem.* testamenti.
b ¶ *Non prohiberis.* etiam per procuratorem.
c ¶ *Commentus.* priuata dilucidatione.
d ¶ *Solemner accusari.* Id est, adhibita inscriptione. CUIAC.
e ¶ *Accusari possit.* non ergo habet exceptionem rei iudicatæ, *l. exceptio. eod. l. fi quis eum testem.* §. *plane.*

† PP. Mon. Mail. & mil. & Balbo Cons.

SEmel.] CASTR. Temporis testamentum falsum non fit verum: nec reconcinnari, vel solo tempore. *Ad* eruendi ergo veritatem torqueri possunt serui aliquibus indiciis præcedentibus. VIVIAN.
f ¶ *Pertinet.* imò contrà videtur: vt *l. eod. Ignoranda.* fed illud verum eſt in accuſatione: non in exceptione, vel in replicatione, vel actione, vel etiam officio iudicis: vbi tenuit. Ex parte ergo accuſationis, non rei ſtatur: ſicut in actione de dolo, quæ tollitur biennio: ſed non exceptio: vt *l. de dol. l. qui minum. ff. de except. dolli. l. quod* §. *fin.*

* *de testib. vet. legendi, vers.* † *Iulii l. ult. ff. de probat. Legitimum fol. 2 de num. fpecial.*

f ¶ *Non enumeſſit.* arg. contrà *l. de teſtamentar. l. ſanctiones.*
g ¶ *Vide dolli.* Forſi *ſide bolli:* vt habet vnus liber ſcriptus. CUIAC.
g ¶ *Interrogatio.* ſcriptum cum correctoria.
h ¶ *Commentus.* quia 1 queſtionibus non eſt inciendum: vt *infra de quæſt. l. 3. & Limitat. & ff. de quæſtio. l. 3. in prior.*

E Xinitio.] CASTR. Feciſti conſici inſtrumentum, in quo conciebatur, quòd prædii rorum erat tuum: non propter hoc effectus es iuſtus poſſeſſor: vnde potero te accuſare de falſo. Et ſi mulier dedit mihi fundum, & Titius fecit conſici inſtrumentum, in quo continebatur, mulierem tibi Titio prius donaſſe in quo inſtrumento mulier ſubſcripſit, credens illud inſtrumentum eſſe epiſtolam: licèt videretur malim ſuum proſequi iniuriam, ſi accuſarem non accuſare non poteſt. mulieribus enim accuſare prohibitum eſt: vt *l. qui accuſ. non poſſ. l. ſenatus.* hoc dicit cum ſequente. VIVIAN.
i ¶ *Ita dicit.* quia ſcripſiſti eam, quam iniuſtè tenebas: vel timore huius falſi inſtrumenti, quo continebatur, quòd erat tua, tibi tradita fit: vt *l. de tranſact. l. ſi ex falſis.* ſue etiam iudex ſecutus hoc inſtrumentum, tibi poſſeſſionem adiudicauit: vt *l. ſi ea fal. inſtr. l. 4.*
k ¶ *Commiſi.* fcilicet inſtrumenti.
l ¶ *Poſſeſſio.* vt poſſit ſequi vſucapio, ſecundum ſecundum expoſitionem. Sed an dominium tranſeat, ſi dominus erat tradens? Reſpond. diſtingue: an parauit ſe obligationi, qui tradidit, vt dare: an rem, quam habebat eſſe paratus, ſi traditio? In primo caſu transfertur dominium in ſecundo non: vt *hic, & ff. de cond. ob cauſ. da. l. 65. §. Sabinus.*
m ¶ *Contra eos.* poſſeſſores.
n ¶ *Contendere.* excipiendo.
o ¶ *Et ſi ad te.* Vt quia tuum, vel eorum inieriam proſequeris. Et dic quòd Berta donauit Titio prædium: Seius fecit inſtrumentum, quo continebatur, Bertam ſibi Scio aere dedum donaſſe: & fecit eam ſubſcribere: cum crederet epiſtolam eſſe ſigilla mulier non accuſat.
p ¶ *Etiam atque etiam.* id eſt ſcripſi, & ſcripſiſo: & facit *l. de obſeq. l. ſi mancipi ſeri.*

q ¶ *Improbum.* id eſt quę improba eſt prima facie, cùm ſubſcripſeris.
r ¶ *Accuſare.* vt & T. *qui accuſare non poſſ. ſenatus conſultum.*
ſ ¶ *Prius.* quàm adſcribere tanquam epiſtolę.
t ¶ *Formam.* Sed nonne cauſa mulieris eſſe videtur, cùm de ſcribtione tenearur? Reſpond. non tenebatur: vt diſtinguitur *l. de iure dot. l. 3.*

Ne exemplum.] CASTR. Impetrauit reſcriptum à principe, vt delegaretur mihi iudex in cauſa, quam habebã adoreſtus Titium in 2. notarius conqueribendi in reſcripto nar, an pateretur aliis falſitatis deberet iudicis cognitio impediri? Dicitur quòd nõ. Vel dic aliter: vt in glo. VIVIAN.
u ¶ *Prorſus.* petij iudicem ad decem: ſcriba dixit de vigeſimo: mouerunt diſtinctè ſex menſibus petij: ſcriba ſcripſit ſeptem menſum, procedit delegatus ſecundã veritatẽ: vt & T. *de pact. Imperat. offic. l. 4.* ¶ Et dicitur exemplum: quia in reſcripto nõper exemplificatur petitio: fiunt in ſententijs libellus. Vel dic quòd in his partib. fuit falſificatio ſigilli, vt mihi tradatur, cùm donatum mihi effecmon tamen dolendi differtur cognitio dati iudicis, ſecus ſi dolo: vt *hic Limitatur* quia tunc reſcriptum eſſet nullum: ſic inde ruſticus vt *T. ſi remore inm. vel vtil. public. l. ult. ſigill. conſtantinian. & ff. de pign. act. l. mora.* §. *& extra de reſcript. cap. ſuper literis.* ¶ Item nota hic lege falſum b ſine dolo nõ committi.
v ¶ *Per errorem.* Exemplum, & ſpecies ſunt *vlt. T. de procuk. Imp. affer.* CUIAC.

S *I quis decurio.*] C. Aſyl. Tabellio alio inſtrumento, quod ſcripſit, dum erat tabellio, vt ad eruendam veritatem torqueri poſſit, non obſtante decurionatus dignitate quærimur? Et dicitur quòd ſic. VIVIAN.
¶ Con. *l. vniuerſis.* ff. *de decurionibus.* Vtriuſque eadẽ eſt inſcripcio.
¶ Loquitur autem hæc l. de decurione, qui falſum ſcripſerat in eo, qui tabellio erat. Nam eſſe nõ poteſt. *l. vniuerſis.* Decurriones ſunt, qui in ſingulis ciuitatibus publici conſilij cauſa electi ſunt: vnde etiam ſenatores vocantur. *Lemma ind. ff. de decur.* CUIAC.
x ¶ *Scripſiſſet voluiſſetque.* non vt tabellio: tam tabellio eſſe non poteſt: vt *l. de decur. l. vniuerſis. lib. 2.* quæ eſt contra. Vel dic, hic fuit: ſed fieri non debuit. Vel non debuerat fieri tabellio, poſtquam fuit decurio: vt ibi. ſed poſtea factus etiam poſtpũ poteſt conficere inſtrumentum: vt *hic.*
y ¶ *Officium.* diſtinctè vel componendi, vel ſubſcribendi.
z ¶ *Minuerur.* vt ſortè.
a ¶ *Expoſito.* ſic *l. de reſt. Laudum.*
b ¶ *Permanet.* ergo duplex 4 officium gerit: ſcilicet decurionatus,

§ Vt qui dicitur committere falſum, qui potius debuit aliis non dicitur committere falſum, vt poſſit probari. vt ibi. Dubium enim interpretare in dubio, reſpondum eſt, vtique adeò vt etiam qui hominibus cuiſque nõnoſcitur, prodi non debuerint ex nimia incautela, propter *l. cum. ſeq. ſeq.*

† *Cod. Theod. l. 3. tit. 1.*

§ Falſum fine dolo non committitur. adde *Cuiac. l. 30. ſin. l. de iu. qui fili officiabus in integrum. ff. Gloſſandum.*

c Decurio an tabellio eſſe poſſit.

d Duplex officium verò quæ gerere poſſit.

480/C.IV.K.5-4, 2391-2392
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

tus,& tabellionatus,seu scriptoris:& sic est arg. contrà *ff. de pœn. l. fi plures.* & facit *C. de quæst. l. decuriones. & l. milites.*

a ¶ *Nec verò is.* Supra quando post decurionatum scripserit: nunc quando ante.

b ¶ *Super his.* scilicet instrumentis.

c ¶ *Antiochum.* & ei solò creditum est *hic, & in auth. de fide instrum. §. fi verò mortuorum. collat. vij.* Sed contrà *C. de testa. l. iurisiurandi.* Sed hoc speciale. ¶ Item contrà *in auth. de hered. & Falcid. §. fi verò absentes. eod.* Sed hi non de fide scripturæ: sed de solennitate agitur.

d ¶ Quid autem si efficeretur tam esse scripturæ Reip. suspecta fic: vt *ff. quæmad. testf. aper. l. j. §. fi.*

VBI.] CAIVS. Si accusem aliquē quia de falso debeat iudex diligenter inuestigare veritatem per testes,& instrumenta,& scripturarum collationē: & tam scrutinose, quàm accusatus debet probationes inducere:& iudex debet causam definire, & terminare,non interloquendo nec debet durare accusatio vltra biennium: & iudex debet pronunciare vel maiorē, vel minorem vel facientem penam dependari, si hoc exegerit qualitas delicti: vel deuocari,si est forensis. VIVIAN.

† *C. Theod. lib. 9. tit. 19. l. 3. & hic vide. Cuiac.*

d ¶ *Vbi falso.* die secundum B. quòd verbar instrumento contra se, quod dicit *falsum:* & sic incidit quæstio falsi pro quo facit verbum incidere: sic *C. de prob. Liberum, secundum casum inscriptum illius L.* Sed Ioan. dicit, quòd accusatio falsi dicebat hic proponebatur, pro quo est finis huius legis: vbi dicit de pœna capitali imponenda: quia illa non debet imponi sine accusatore: vt *ff. de accu. & inscr. l. rescripta. §. fi quis accusatorem.* cui tamen respon. Bart. quòd post finitam causam pecuniariam fuit inflicta criminalis, & sic pœna forensis. Vel etiam specialis fit, vt sine accusatore procedat: vt & alibi: vt *ff. ad leg. Iul. de adult. l. j. §. fi. publico.* & not. *C. de probat. Liberum.* Item pro Ioan. quia si ciuiliter ageretur non accusatus,sed leuior fieret indagatio: *C. pœn.* Item quia non cogitur probatio, nisi ab actore: vt *C. de edend. l. qui accusare.* nisi in exceptione: vt *ff. de probat. l. in exceptionibus.*

† *C. Quia nisi pœnæ probare tenetur. vt. ff. de accu. l. fi. in fine. & hic.*

m ¶ *Scripturarum collatione.* Id est, cooperatione. *C. pœn. C. de fide instrum.* Vide ad eam scripta. CVIAC.

e ¶ *Accusatori.* qui falsum probatus est ante priùs.

f ¶ *Quæstio.* i. falsitatis probatio. non autem de corrector is dicit.

g ¶ *Iudicatur.* vt & *C. de obtrit. l. fallacior.* secus in ciuili causa: vt *C. de probat. l. actor.* ACCVRS.

h ¶ *Adesse.* non declinans ad detrectan, vel fallitatem: & *in auth. iudex quod prætextur ad hoc. §. & equus. coll. 9.* Illud tamen verum est, quòd si accusator non probat, absoluitur reus.

d Iudex neque ad corrector. neque ad ferendam declinare debet.

i ¶ *Nec vlla interlocutione.* id est interlocutoria sententia non offendat: sed per definitiuam suam voluntatem quam habet super crimine falsi condemnandi, vel absoluendi: vt argum. *ff. de arb. l. qualem.* & hoc ad imitationem: id est ad similitudinem.

k ¶ *Relationes.* id est delegationis, quæ mandat tantùm officium audiendi, non definiendi: hoc est, sicut iudex, ad quem causa mittitur de ea tantùm cognoscat, & referat, definiendo non debet aliquid interloqui sed tantùm cognoscere: vt *C. de relat. l. fi quæ.* ita hic nulla interlocutione debet vti, per quam possit notum fieri quid sentiat: sed definitiuè den, hoc, si principaliter agitur de falso secundum omnes: si autem incidenter, vt dixit B. tunc ea debent super incidenti iudicari, die vt diximus *C. de iudic. iudic. l. j. in fin.*

l ¶ *Prædictum.* Sed si fatebuit in ciuili, an eger in criminali? Ioann. &c: quia tantum facit, vel minus: vbi fatebuit, quantum si falsificasset? solutione facta agitur vt *C. quando ciuil. ac pro. crim. l. j.*

m ¶ *Inspirus criminatio.* id est iudicij: in quo stupirus fit conditionalis: hoc est accusatorium, vel allegationis. a Scripirus de in iudicio.

n ¶ *Spatio.* In *C. tit.* eo est anni spatio quod correctorum hic compositores, vt hæc consentiens cum *l. vlt. C. vt lite non contest. ad. ord. iud.* vbi statuitur biennium. CVIAC.

o ¶ *Compendiosò spatio.* scilicet biennij: vt *C. vt intra cert. temp. crimin. dur. l. fin.*

p ¶ *Quem.* scil. finem.

q ¶ *Cuius.* i. finiendi est eundum, quòd respicit finem: & die auspicio id est initio. † *Cod. Theod. 9. 1. 3.*

r ¶ *Contestata accusatione.* id est ex die contestatæ litis: & dicitur initium, auspicium, quia veteres principia ab auspicijs, & augurijs affirmabant. Vel die, cuius stirpitus, vel cuius, scilicet accusationis.

s ¶ *Commissi.* quia est ferox: & idcò debet decapitari: vel quia est vitæ falsæ relicripta scienæ: vt *C. ord. l. maiorum. & ff. ad l. j. §. fin.*

t ¶ *Vel deportatione.* vt *d. l. ff. ad l. j. §. fin.*

DAmno.] CAIVS. Si proferatur instrumentum falsum, potest proferens criminaliter accusari lege Cornel. de falsis, vel ciuiliter actione in factum. Et si primò agatur criminaliter, suspenditur quæstio ciuilis quoad criminalis accipiat finē: in ciuili autem leuior procedat indagatio quàm in criminali vtrique postea: in ciuili tantùm actor. VIVIAN.

u ¶ *De falsis.* Hoc ideo: quia conferunt priuata instrumenta ad probationem. CVIAC.

† Falsum potiùs ciuiliter; & criminaliter vindicari.

x ¶ *Quæstione ciuili.* super qua iudex primò adiras fuerat: quæ primò & debet terminari: vt *hic, & C. de iudic. l. qui prior.* Sed opponitur: quia maior debet præcedere: vt *C. de ord. iud. l. fin.* Sed respond. quia causa morandæ solutionis hic obiicitur hoc crimen: vt *C. eod. l. 4.* Vel hic prima facie instrumentum non apparebat esse falsum. Vel tertiò dic quòd ciuiliter agebatur de falso adhuc in factum: quod cùm pœna fuerat inchoatum, priùs finiatur, quàm criminaliter agatur. Quarti dicunt terminatæ id est dilata per sententiam interlocutoriam. Nam criminalis est perponenda: aliàs diri hoc tenere, quando diuersis temporibus incipit. Si autem simul ciuiliter, & criminaliter incipiat, præponitur criminalis: vt *ff. de iudic. l. ff de vi, & C. de adult. l. adulterij.*

† Falsum nemo potest, nemo remedi defend falsum crimi-fecit, si ex falso nemo lucrat: vt poll. Rebuff. notarum Lanfranc. *in prin. n. 2. 24.* Angel. *mall. de malefic. verbo falsi.* Clarus apud Clarum *lib. 5. fin. §. fal. sum. vers. item tenetur.*

y ¶ *Si quid proficeret.* vt *ff. ad l. j. §. fi.*

z ¶ *Inflituere conabitur.* Legend. *inflituatur:* vt in *C. Theod.* CVIAC.

a ¶ *Leuior.* cùm actor tantùm probet: secus in criminali: vt *l. j. præcitat.*

a ¶ Non

a ¶ *Quæstion. criminali.*
b ¶ *Adscrib.* id est accusatoris.
c ¶ *Plusquã.* punie accusatorem, si fuerit calumniatus. Si verò probaverit, puniendo eorum secundùm leges, quæ pœnam imponunt: vt *ff. ad L. Iul. § fin.*

Rabenna.] Cauta. Si ex instrumento potuit à me deceni: quod dico falsum: potero criminaliter, vel ciuiliter agere: vtrùm velim: ita tamen, vt cùm criminaliter agimus: certis indicibus omni probandi proferendi: deinde ei, contra quem proferetur. Vivian.

d ¶ *Elegerit:* quod potest: vt *L. I. prov. & ff. quando civ. ag. pra. crim. l. 3.*

e ¶ *Scripturam.* quæ fit primo facie manifesta. Vel quia conducta aliàs falsas proculit scripturas: vt *ff. de probat. l. Imperatores.* Vel veluti sponte prodiderit *ff. de prob. Leiva.* & facit *C. de fide instrum. l. fin.*

a Vide Baldi de probat. ver. de his, qui sibi adscribunt in testamento. 38.

DE HIS, QVI sibi adscribunt in testamento.

De falsis in genere diximus: nunc in specie de quodam: quod licet sit de falsum: punitur tamen vt falsum vere ff. mod. l. Cornelia falsis.

a ¶ *In testamento. Addit, vel in Codicillis ad testamentum pertinentibus. l. 1. § 1. ff. de iur. codicill. Nec in his tantum reus fuerit de edicto D. Claudij, quo aliquid adscribam ff. legi Cornelia, l. D. Claudius. C. eod. falsi enim pœna tenetur semper aliena testamenti, qui in eo sibi, aut quo, quæ habet in proximo, aliquid adscribit, eriamsi id fecerit dolosue reseruo. Huius autem edicti est auctor Claudius Nero Sanct. in Nero.* Cyiac.

Quisquis.] Cauta. Qui sibi adscribit in testamento, tenetur lege Corn. de falf. Si tamen filius emancipatus à patre distante, scripsit se heredem, & filium non scripsit: patri tamen eius successuro: perinde habetur, ac si pater sua manu scripsisset. Vivian.

β ¶ *Emancipatus filius.* Emancipatus hoc loco extraneus est: quia non est in potestate, *l. 14. ff. de fals.* Cyiac.

γ ¶ *Futurus.* iure patronatus. *Instit. de hered. qua ab intest. § emancipati.*

δ ¶ *Remotum possessione.* vsde liberi: quando abintestato succedunt: & procedat: cùm iudex, qui præterit quæstioni [a], intentiones actoris [b] falsas, & conficta crimina reorum, ex legibus pœnis competentibus potuit vlcisci [c]. PP. XVI. Kalend. Maij Romæ, Valente V. & Valentiniano AA. Coss.

Producens instrumentum falsellum, inuitus prius probatis quod sit verum, & aduersario imminet posse probare contrarium. Bald. Vel sic: *De falso potest quæri ciuiliter, & criminaliter: producens tamen instrumentum, eius fidem negatam prius debet probare: deinde de falso potest institui accusatio.* Salvcetvs.

XXIV. *Imppp.* Valentinianvs, Theod. & Arcad. aaa. *Proculo p. v.*

PRæbemus licentiam, vt siue ciuiliter, siue criminaliter (vt actor elegerit [d]) super præfatis codicillis, vel aliis instrumentis requiratur: incumbat probatio fidei instrumenti, ei primitùs, qui scripturam [e] obtulerit: deinde ei, qui ætricta † iudicantia falsum arguere paratus sit. Dat. X. Kalend. Februar. Timalio, & Promoto Coss.

DE HIS, QVI SIBI ADSCRIBVNT in testamento [a].

Titvlvs XXIII*.

EX Senatusconsultis, quæ facta sunt ad legem Cornelium testamentariam, ff. S.C. Libonianum, de quo in hoc tit. agitur: quatenus pœna legis Cornelij testamentaria adscripto cum, qui sibi adscripsit, & adscriptus esset ad scribendum alicui testamentum, in eo sibi vel hereditatem, vel legatum, vel fideicommissum, vel libertatem, vel quod aliud emolumentum adscripsit, dictante, vel iubente testatore: quia non patrem testamenti bona cum venia testatoris alij scribendum dare debuit, quæ re non vitiatur testamentum. I. D. Claudius. § vlt. ff. eod. nec refert in eo re quo facta suspicionem importare, vtcumque. Falsum est, si inuito, & ignorante testatore sibi adscribat, ex lege Cornelia locus. Falsum non est, si hoc faciat volente, & iubente testatore, sed quasi falsum, ex S.C. Libonianum locus, quo vtique puniatur, remotis id, quod sibi adscripsit, pro non scripto habeatur, & cedat heredi scripto, vel substituto, vel coheredi, vel heredi legitimo. Desiderat puniatur, etiamsi dalinquenti nihil profuerit. At sunt casus, quibus testamentarius à priuilegio, vel Senatus vocium potius impetrare potest: non etiam ius capiendi, suum quibus ipse iure succurrere est, vt L. 1. § 2. in fin. L. 1. sanctio decisi efficacia est mortuos, sanctum vita, sanctius morte: nec enim res contraria discuntur. Ifidorus in glossis, Sanctum efficia, qui efficiam vita impleui. Igitur dulce efficiam, dulcis ne mortua vita dicitur. Seneca in Hippolyto. Cur dulce manes reddita lucis fugis? Non est amittendum hoc de re, quæ de primum factum est S.C. Libonianum auctore Tiberio, vtiam posset falsum fieri aliud S.C. ex edicto D. Claudij, l. 3. hoc tit. & I. D. Claudius quod S. C. Claudianum dicitur. Sunt igitur hæc de re duo S.C. quod de rescripsit probat librì singularis Pauli ad S.C. Libonianum, siu Claudianum. & quod l. 10. ff. eod. hoc prouisum fuisse ait I. Consulto: non I. Consulto. & ita quod sub Tiberio apud Cornelium Tacitum factum fuisse S.C. de matrimonijs, & magis Italia probabile Idem apud eundem sub D. Claudio S. C. repetitum, vel reuocatum fuisse legimus. Quod autem l. 3. & d. I. D. Claudius Diuum Claudium dixit, plane probat illud edictum Imperatoris tribuere properans Cl. Herenni, qui nunquam Diuus fuisse, vel nuncupatus est. Cyiac.

Filium emancipatum sibi adscribens in testamento patris, patre distante, de æquitate à pœna legis Cornelia excusatur: quia idem esset habiturus sine dolo, quod cum dolo. Bald. Vel sic: *Falsum quod ex officiali æquitate fuerat, non inijdit in delictum: huic sit de genere posthumorum.* Bald.

1. *Imp.* Antoninvs a. *Valerio.*

Vamquam ita ineerpretetur iurisperiti, vt contra legem Cornelium videatur sibi scribere heredem emancipatus filius β patre distante [c]: tamen si cùm testamentum non esset scriptum, iustus successor futurus γ esset, accepta bonorum possessione δ, filius patriperinde habebitur, atque si sua manu pater tua te heredem scripsisset, functus dulci officio [d]. PP. Non. Septembr. Duobus, & Aspris Coss.

Vbi testator scribenti ciuiliter adscribi, cessat pœna: sed vbi scribenti sibi adscribi: & testator in eadem voluntate, vel in alia hoc reconfirmat: scribenti parcitur. Bald. Vel sic: *Testatoris subscriptio etiam generalis excusat a pœna: sed non tribuit ius petendi legatum exheredato, qui sibi adscripsit: nisi specialis fuerit subscriptio testatoris.* Salyc.

2. *Idem a. Attilio.*

SI † testator codicillis, quos scripsisti, legatum quoque, seu fideicommissum reliquisse tibi sua manu adscripsit [f]: non videris in pœnam senatusconsulti incidisse. Quòd si testamentum ζ dictasse [g] codicillis significauit; legato quidem, vel fideic hic posita. Vel veriùs pœna posit dictionem, esse: vel secundùm tabulas habet & pœnita tibi, positione.

b ¶ *Dulci officio.* ¶ Sed videtur incidere filius emancipatus in pœnam: & solus in potestate filius, vel seruus exæquatur: vt *ff. de fals. l. filius. in prin.* quæ est contra. Sol hæc illam corrigit: vt hic inseit. Vel dic, quòd hic pater subscriptis confirmando: per quod parcitur filio. ¶ Ita quæ nota quòd generalis & subscriptio sufficit in filio, & seruo, vt quæ hoc testamento dicta, hæc manu mea confirmo: sed in extraneo, & sic in emancipato filio, specialis exigitur: vt quæ illi dicuda diffusi confirmo: vt *ff. eod. l. 3. § fin.* Vel ibi de iure ftitio, hic de æquitate. Item nec quòd hic mutatur personæ in fine legis. Vel dic filius quilibet subaudi, petitude habeat, ac si pater te, &c. ¶ Item quid si alius, qui ab intestato veniret, vt patronus, vel agnatus, vel cognatus dictasse testatore scripsit: Resp. nõ idemvet *ff. ad. l. 3. § quæ legatum. § 8. &* est ratio: quia filio est magis debita pœna patris hereditatis vel *C. de rescind. l. fin. § pen.*

C Testatore.] Cauta. Si testator in codicillis, quos scripsit, adscripsit nobis legatum seliquisse: an videar incidisse in leg. Corn. dicitur quòd non. Vivian. ¶ Hæc l. prima est huius titul. Ea verò, quæ prioti loco posita est, secundo inuerfus est ordo. Cyiac.

i ¶ *Adscripsit.* generaliter, & extra situs, vel seruus: aliàs specialis exigitur, vt pœna remittatur, & legatum consequatur: sed generalis enim sola sufficit ad pœnam euitandam vt *ff. eod. l. 3. § inter.* ¶ Et non. quòd † filius in potestate manens, vel seruus ista defuncti sibi adscribens, pœnam euitaret legato caret. extraneus autem, vel emancipatus, & legato caret, & pœnam incurrunt: vt *ff. eod. l. 3. § inter. & l. filius emancipatus. & l. item Claudius.* & hoc fabricit.

γ ¶ *Testamenti.* Conser *l. D. Claudius. § plane. ff. de fals. qui § ff. hoc tit. Interpretatio.* Cyiac. k ¶ *Dictasse.* & scripsisse subaudi de sua voluntate: & verè est re scripsisse, & dictasse: sensu sibi dictasse tantum: quia tibi posset tunc legari vt T. *de eod. l. Adscribere.*

a Scrua, & filius in potestate sibi adscribere nolle de iure, non pœnitur.

c Vide in hunc locum Perez. in prima expositione verba tellamenti in verbis, *adscripsit de testamento.* C. lib. 10. tit. 11.

480/C.IV.K.5-4, 2395-2396
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

& sic est grauatis subscriptio, vel recognitio in codicillis, quæ valet ad petendam eis tandem in extraneo: vt modo dixi: fideicommissum & dic, ex scilicet extraneum.

a ¶ *Debet.* licet consilio fraudem expellit: vt *hic, & l. penult. in fine.* ACCVRS.

Enarrationibus.] CAS. Qui sibi aliquid adscribit in testamento, tenetur leg. Cornelia de falsis. Si vero dicat se ignorasse, & nolit legatum habere, venia indulgenda est.

b ¶ *Senatusconsulto.* Libonianæ.

a ¶ *Claudij.* Neronis. CYAC.

β ¶ *Emolumentum.* Legend. *aliquid ex emolumento.* CYAC.

a *Qui sibi adscribit de bonis testatoris in testamento, incidit in pœnam falsi, vt hic. Marc. leg. 154. post id locum non habere in minoribus excidentibus aliquid de bonis testatoris adscribere. Bacchius Iun.*

c ¶ *Scribere.* per se *: vel per alium, qui sibi quærat: vt *l. cod. Libonianæ Claudiani. §. scribere.* Vel etiam alij admittunt, si sibi remanseat vt *l. si. §. fi quis. §. si instituero. & Imperatores. §. qui codicillos.*

d ¶ *Cæsella.* quæ est *l. cod.* scilicet de falsis. *l. fi in fine.*

e ¶ *Ob ignorantiam.* Nam dicant se scire legem illam, quæ hoc prohibet.

f ¶ *Veniam petit.* aliàs est in loera, tuto: & aliàs deficit.

g ¶ *Dederunt.* Dato tunc necessitas, vt dicit: ignorantia, & discedere à commodo: vt & arg. *l. penult. & l. cod. Libonianæ Pinc.* Sed contrà *l. cod. Libonianæ Claudiani. §. vlt.* vbi dicit non dari veniam scribenti, & errauit. Sol. non datur venia errauit, vt ibi: nisi & à delicto velit discedere: vt *hic.* 2. Vel non participato ipso iure, vt ibi non licuit ius ignorare: sed petito hoc à principe, vt hic. Vel non ex ipso fecit, quòd se ignorasse dicat, vt *ibi*: nisi & probet, vt *hic.*

¶ Item quomodo tenetur ipso iure, cùm in dolo non sit, sine * quo falsum non committitur? Resp. propter ignorantiam * iuris, quæ tolleranda non est.

Vxor in testamento.] CAS. Si maritus in testamento vxoris sibi aliquid adscribat, pro non scripto habetur, & inutile in leg. Corn. de falsis: idem est & econtrario.

h ¶ *Veniæ.* locus si in testamento extranei vxori adscripta virtus *l. cod. Libonianæ.*

i ¶ *Habeatur.* vt & *l. cod.* scilicet *ad legem Cornel. de falsis. l. si quis legatum. 9. penult. & l. Lucius.*

Vbi adhibitus.] CAS. Si commissio in testamento commissionis sui adscripsit sibi, pro non scripta habendum est: nec illud petere potest: pœna tamen leg. Cornel. ei remittenda est, in quam magis per errorem, quam per malitiam videtur incidisse.

k ¶ *Quid adhibitus.* quòd, id est quia. aliàs incipit, *milites, qui*, &c.

Milites sibi adscribens, professionis iuris errore, non malitia in legem incidisse: & ideo sibi parcitur quoad pœnam: sed relictum non potest petere. BALD. Vel sic: *Miles excusatur, si sibi adscribit: legatum tamen non petit.* SALYC.

v. *Idem A. Gallicus miles.*

QVòd adhibitus k ad testamentum commissionis scribendum, iussu eius seruum sibi adscripsisti, pro non scripto habetur l: & ideò id legatum petere non potes: sed secuto tenorem indulgentiæ meæ, pœna legis Corneliæ tibi remittitur: in quam credo te magis errore, quàm malitia incidisse. PP. XVIII. Kalend. Iul. Fusco II. & Dextro Coss.

Parcitur ei, qui sibi libertatem adscribit, domino imperante: tamen quod scribat, est pro non scripto. BALD. Vel sic: *Seruus ipse domum sibi adscribens, excusatur à pœna: libertatem tamen non consequitur, nisi de descriptione, testatoris subscripserint duodecim.* SALYC.

VI. *Imp.* DIOCLET. *& Maxim. AA. & CC. Aufidio.*

SI libertatem tibi manu tua, imperante domino, adscripsisti: cùm proponas dominum non subscripsisse, & suis * litteris tuam libertatem expressisse m agnouisse ad impetrandam libertatem senatusconsulti auctoritas tibi obest: pœna tamen falsi tibi remittitur n: quoniam non potueras contra domini voluntatem venire *. PP. VI. Id. Decembr. ipsis IV. & III. AA. Coss.

DE FALSA MONETA *.

TITVLVS XXIV.

Lex Cornelia alia fuit testamentaria, de qua ante dictum est alia nummaria, vt Cicero appellat, de qua in hoc tit. agitur. Hæc est de falsa moneta: id est de nummis adulterinis. Moneta nomen est multiplex: nam vel se significatur nummi, vel locus, in quo fermentur, vt l. 2. & Macrob. 1. in Somn. Scip. Semen literæ intra formandi hominis mouerunt, vel effigies, vt Harmonopul. ad Pl. Epit. sine termino, vt est in historia Antonini Florentini, & apud Suetonium in Caligula. aureum terminum. Extrema hac lege tenentur quicunque adulterinam monetam fiuxerint, vel probam vitiarint, minuerint, exsculpserint, adroserint prius-quam vel publicè, vel quia priuatim probam fecerint ex persona principis, l. 3. nam neque aurum, neque moneta nisi publicè à cœtu, publicisque personis fabricari, aut percuti possunt. Ex hac causa etiam seruis dominis suis deferre possunt. l. vlt. ff. de iudic. CYACIVS.

Fabricantes falsam monetam, puniendi sunt vltimo supplicio sine appellandi remedio, & domus, in qua fabricatur, est publicanda, sint dominus sciuerit, sint ignorauerit: dum tamen præsumi non loco fuerit: fallit in dominis vxoribus, & pupillorum: in tertia tamen earum ignoratur. SALYC.

l ¶ *Habeatur.* vt & *l. penult.* seruus ſi pater filio militi in testamento castrensi adscripsit: vt *ff. ad leg. Corn. de falsis. l. penult.*

Libertatem.] CAS. Seruus in testamento domini præcipiente domino libertatem sibi adscripsit, quæritur, potest libertatem auctoritas senatusconsulti sibi obesse: pœna tamen leg. Cornel. quia domino obtemperauerit, ei remittitur.

m ¶ *Expressum.* vel etiam generaliter vt *ff. eodem. l. 3. §. item.* tunc enim tenetur libertas non direbo: sed per fideicommissum vt *ff. ad l. Iul. Claudiam. §. item seruum.*

n ¶ *Remittitur.* Si tamen suffus subscriptione testatoris apparet: vt *ff. ad l. Iul. in princ. & l. 4. num.].* §. & quæreb. num.

o ¶ *Potuit.* nam velle non creditur, &c. vt *ff. de reg. iur. Apollo. & d. l. ff. ad. l. Iul. Claudiam. §. & quæremus.*

DE FALSA MONETA *.

De alio speciali falso dicit, quod demum puniebatur vt ff. eod. Qui falsum. ACCVRS.

Puniam.] CAS. Fabricatores falsorum monetarum requiri debent, & torqueri, vt manifesti socios suos: & qui eos accusat, non punitur, si non probet: miles verò, qui talos permisit egredi à castris, punitur capite, & appellandi ei copia denegatur. Si verò milites fuerit, qui in pendibus incidit crimen, ad magistrum militum remittitur: est & domus, in qua fit moneta adulterina, est confiscanda, & comitus erat præsens: licèt ignorauerit. Si verò præsens non fuerit, eadem patietur damnum sed aliter, siue castigatus, qui hoc passus fuerit, capite plectetur. Si verò in domo vidua dicatur pecunia adulterina fabricata, venia digna est: licèt præsens fuerit, ne domo sua careat: nisi euidens apparet eius delictū. Idem in pupillo: tutor tamen eius non excusabitur: sed tantum ex substantia tutoris fisco inferatur, quantum ex substantia pupilli erat infortendum, si aliis pupillus non fuisset.

¶ Comes

a *Vide Bossil. in princ. tit. de falsis monetis.*

* *al. nec sic, &c. vt sit sensus, dominum nec generaliter subscripsisse, nec specialiter.* CYAC.

* *Vide not. ad principium. l. ad leg. Cornel. de falsis.* CYAC.

480/C.IV.K.5-4, 2397-2398
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ Coniunge *l.x.T.quibus ex cauſſ.ſeru.pro pecun.lib.accip.* & ad illam ex hac ſupplenda ſubſcriptio, quod etiam oſtendunt quidam codices, in quibus ſemiperfacta ſubſcriptio ſic habet: D.XV. Kalend.Decembr.Criſpo. Hîc tradiscat, pro premio ingenuis accuſatoribus concedi immunitatem. Illîc tradiscat ſeruis datur libertatem. CVIAC.

1. *Imp. Constantinvs A. ad Ianuarium* †.

VONIAM nonnulli monetarij a adulterinâ monetâ à clandeſtinis ſceleribus exercent, cunctis b agnoſcât neceſſitatem ſibi incumbere huiuſmodi homines inquitendi: vt inueſtigati tradantur iudici c, facti conſcios per tormenta illico proditori d, ac ſic dignis ſuppliciis addicendi. Accuſatoribus etiam eorum e immunitatem * permittimus: cuius f modus, quoniam diſpar patrimonium g * eſt, à nobis per ſingulos ſtatuitur. Si quis autem militum huiuſmodi perſonam ſuſpectam h de cuſtodia exire fecerit, capite puniatur. Appellandi etiam priuato i licentia denegetur. Si verò miles, aut promotus in gradum k, huiuſmodi crimen incurrerit l: ſuper eius nomine m, & gradu ad competentes iudices n referatur. Domus verò, vel fundus, in quo hæc perpetrata ſunt: ſi dominus in proximo conſtitutus fit, cuius o incuria, vel negligentia punienda eſt P, etſi ignoret, fiſco vindicetur: niſi dominus antè ignorans, vt primùm repererit, ſcelus prodiderit ¶ perpetratum: tunc enim poſſeſſio, vel domus ipſius, proſcriptionis iniuriæ q minimè ſubiacebit. Sin † verò longiſſimè ab ea domo, vel poſſeſſione abfuerit, nullum ſuſtineat detrimentum: actore r videlicet fundi, vel ſeruis, vel incolis s, vel colonis, qui ad hoc miniſterium præbuerint, cum eo, qui fecit, ſupplicio capitali t plectendis. Viduas autem, ac pupillos ſpeciali dignos indulgentia cenſimus, vt viduæ nec in proximo conſtitutæ, domo ſua, vel poſſeſſione careant, ſi nulla apud ipſas tam grauis conſcientiæ noxa reſideat. Impuberes * verò, etiamſi conſcij fuerint, nullum ſuſtineant detrimentum: quia ætas eorum, quid videat, ignorat *. Tutores tamen eorum, ſi in proximo fuerint: quoniam ignorare eos, quid in rebus pupilli geritur, non oportet v, hæc pœna expectabit x, vt de rebus eorum, ſi idonei fuerint, tantum fiſco inferatur, quantum à pupillo fuerat infeſendum *. Dat. XII. Kalend. Decembr. Romæ, Criſpo II. & Conſtantino II. CC. Coss.

Falſam monetam Cæſarie, eſt rem læſæ maieſtatis, & debet igne combuſti, & omnia eius bona debent confiſcari. BALD. Vel ſic: *Qui nummos falſa fuſione formauit, debet combuſti, & præmium dari accuſatori.* SALVC.

11. *Idem A. ad Tertullum v.c. Aſiæ.* *

SI quis nummos b falſa fuſione formauerit, vniuerſas eius facultates fiſco noſtro præcipimus addici. In monetis enim tantummodò noſtris c cudendæ d pecuniæ e ſtudium frequentari volumus f: cuius obnoxij g, maieſtatis crimen committunt: & præmio h † accuſatoribus propoſito i, quicunque ſolidorum k adulter poterit reperiri, vel à quocunque fuerit publicatus, illicò omni dilatione ſummota, flammacum l exuſtionibus mancipetur. Dat. Prid. Non. Iul. Mediolani, Conſtantino * CC. IV. Coss.

Obreptitium reſcriptum impetrauit non excuſat à crimine læſæ maieſtatis, nec à pœna. BALD. Vel ſic: *Reſcriptum, per quod tuncdiuior facultas cudendi pecuniam, profectò ſubreptitium.* SALVCETVS.

III. *Impp.* Valentin. Theod. & Arcad. aaa. *Ruffino p.p.* *

SI quis ſuper cudendo ære, vel reſcripto a aliquo vel numerorum, qui faciunt ſolidum, inſolidi eſt auroruum.

b ¶ *Flammarum* c, aliud in no, quàm non cudendi vſum, vel ſimiliter *Fend. Lapidemque mouemus.* Sed contrà *L. penult.* vbi capitis pœna imponitur. Sed, hîc eſt pœna capitis, de qua ibi dicit, ſecundùm Aro. Vel vbi ſunt metalla, vt ibi alij terreantur, hoc habet locum ſed vbi rara ſit moneta, habet locum, quòd ibi argum. *ſi de pecul. non ſolita.* § *fin.* Vel hæc lex in falſaria propriæ monetæ Imperatoris, ſuperior in aliis, hæc vera. Vel illa indiſtincte hoc debent. nam hæc fub illa continetur, quòd in idem recidit eam prima.

Signat.] CAYVS. Non debet quis impetrare reſcriptum à principe, vt liceat ſibi fabricare monetam: quòd ſi fecerit, non valebit reſcriptum: & punietur non effugiet.

l ¶ *Reſcripto.* per obreptionem, decreto ſe heredem eius, cui iampe

z ¶ *Capitali.* Imò maiore pœna imponitur: vt *l. penult.* quæ eſt contrà. Solue. vt ibi.

a ¶ *Impuberes.* doli non capaces aliàs contrà: vt *ff. de regul. iur. Lapidem.* & *l. papillus.* & *ff. de fund. Limitrophorum.* & *l. 5. adauct. Aſiæ.* *l. 3.*

x ¶ *Ignorat.* præſumptione * iuris: vt *ff. de iur. & facti. ign. l. 9.* & *ff. com. pupill. inſt. ſer. l. 3.* & *ff. de regul. iur. l. in re, quod plus.* § *pupillus.*

y ¶ *Non oportet.* vt *C. de ſerui. fugit. l. quicunque.* & *vnde vi, l. manumiſſor.*

z ¶ *Expellatur.* id eſt tenebit.

a ¶ *Inferendum.* pœna eius rei eſtimatio, in qua ſit falſum.

Si quis.] CAYVS. Si aliquis falſam monetam ſuderit, omnia bona ſua confiſcabuntur: & in loco ipſo, vbi cudit, concremabitur.

b ¶ *Nummos.* ſcilicet aureos.

c ¶ *Nedum.* Quid ergo faciunt Bizani, vel aliæ ciuitates? Reſpon. excuſari poſſunt: quia imperatoris monetam non fabricant: ſed propria moneta imperatoris eius nutrit, & maximi pretij. 2. Vel permittente principis facium. ADDITIO. De materia iſta: ſcilicet monetæ, vide plenè per *Alb. in cap. quamuis, extra de iureiur.* vbi pertractat qualiter puniatur falſarius monetæ. Item qualiter ſcientes expendens falſam monetam. Item an inferiori à principe liceatur ſic monetã cudere, & alia plura hanc materiam eſſe ingrata require ibi.

d ¶ *Cudendi.* à monetario noſtro tamen.

e ¶ *Pecuniæ.* ſcilicet auree.

f ¶ *Voluerat.* id eſt nullus aliud faciat noſtrum monetam, niſi noſtri fabricatores.

g ¶ *Odium.* id eſt qui falſificant noſtram monetam, vel aliam faciunt ſine noſtra voluntate, etiam ſectam. Aro.

h ¶ *Et præmio.* quod pro * arbitrio iudicis libero hoc enim ſtatuitur: vt *ff. de iur. fiſc. l. edicto.* § *ſecus.* ferunt ſic liberè. vt *C. pro quib. cauſſ. ſeru. pro pecun. l. pen.*

i ¶ *Solidorum.* id eſt auroruum, qui faciunt ſolidum. inſolidi eſt auroruum.

k ¶ *Flammarum* d, aliud in no, quàm non cudendi vſum, vel ſimiliter *Fend. Lapidemque mouemus.* Sed contrà *L. penult.* vbi capitis pœna imponitur. Sed, hîc eſt pœna capitis, de qua ibi dicit, ſecundùm Aro. Vel vbi ſunt metalla, vt ibi alij terreantur, hoc habet locum ſed vbi rara ſit moneta, habet locum, quòd ibi argum. *ſi de pecul. non ſolita.* § *fin.* Vel hæc lex in falſaria propriæ monetæ Imperatoris, ſuperior in aliis, hæc vera. Vel illa indiſtincte hoc debent. nam hæc fub illa continetur, quòd in idem recidit eam prima.

l ¶ *Reſcripto.* per obreptionem, decreto ſe heredem eius, cui

* *Præſumitur impuberes doli nõ ſcientes.*

* *C. Th. p. 11. 5.*

† *Hæc poſtremæ pars ſumpta eſt ex l. 5. C. Theod. Cons.*

* *Conſt. cit.*

† *Primùm laudabilibus delatoribus præmium ſolitum ſtatuitur.*

* *C. Th. p. 11. 19.*

d *Idem dicit de reparatis, vel de nouis. Numerus ſuppletus, vel ſubditus qualiter ponendi ſunt.*

* *C. Th. p. 11. 5.*

† *Hæc poſtremæ pars ſumpta eſt ex l. 5. C. Theod. Cons.*

* *Conſt. cit.*

† *C. Th. p. 11. 4. & in vers. Cũ.*

a *Aſiæ, pro tabellione.*

¶ *Conſtantes.* qui ſunt in ſtatione. *ff. de muner.* Hi tãto in numero fuerunt, vt aliquando arma mouerint aduerſus Auſtrelianum. Eutrop. *lib. 8.* Vopiſcus *in Aureliano.* CVIAC.

β ¶ *Monetam.* Notandum hic monetam non tantum ſignificare pecuniam ſignatam: ſed etiam ſignum, aut notam. *Cùm de ſigno non, aut ſtigmate.* CVIAC.

a ¶ *Cauſſa.* quod prædia ſunt, vel domus ſibi falſum ſit.

b ¶ *Iudici.* Nota ſpeciale contra id, quod habes *C. de exhib. Iſa.*

c ¶ *Proditori.* ſpeciale contra id, quod habes *C. de accuſ. l. Iſa in fin.*

d ¶ *Eorum.* falſariorum.

e ¶ *Immunitatem.* calumniæ: licèt non probent. 2. Vel dic, ſi ſunt ſocij: non tamen puniuntur: ſic *C. ad legem Iuliam ma. l. quiſquis. in fin. & ff. de re milit. l. non omnes. §. fin.* Vel immunitas datur, fcilicet monetam ciuilium ſolidorum prima placet. Et eſt ſpeciale hic contra id, quod habes *C. de accuſ. l. fin §.3.*

f ¶ *Cuius.* inquiſitionis.

g ¶ *Patrimonium.* id eſt diſparem ſunt, in quanti patrimonium ſit. Alij enim magni, alij pupilli, alij mares, alia viduæ ſpecialis inquiſitio ſic in ſingulis. & hoc incipit *l. 3. comm. &c.* & quod ſubiicit, *ſi quis autem, &c.* interpoſitio eſt.

h ¶ *Suſpectam.* aliàs ſuſceptam ad cuſtodiendam.

i ¶ *Priuato.* de falſa moneta damnato: vel quia aliquem de cuſtodia exire fecerit: & ſic eſt ſpeciale, cùm regulariter liceat appellare: vt *C. de app. l. 1. & in maiorib.* ſic & *C. ad leg. Iul. de vi. l. quoniam.*

k ¶ *Promotus in gradum.* id eſt homo alicuius dignitatis.

l ¶ *Incurrerit.* id eſt fallam monetam compoſuerit.

m ¶ *Nomine.* id eſt quod ſit eius nomen, & in qua dignitate.

n ¶ *Iudices.* id eſt ad magiſtrum militum, ſi miles erat: vel ad aliam, cui fuerit delinquens.

o ¶ *Cuius.* ſcilicet domini.

p ¶ *Puniendæ eſt.* Not. ſpeciale. aliàs dolus ſolus punitur.

q ¶ *Ignoret.* Hoc verò eſt errare in facto non in iure. CVIAC.

r ¶ *Prodiderit.* cùm ab alio non eſſet manifeſtum: alias puniatur ſi præcurrens fuerit. hîc dicit.

s ¶ *Iniuriæ.* id eſt damno.

t ¶ *Affecto.* id * eſt caſtaldioce.

A ¶ *Incolæ.* Incolæ hîc accipiuntur pro inquilinis, pro conductoribus adſcun: vt *in Locum pignoris. ff. de acquir. poſſ.* & apud Appianum *2. de bello ciuili.* CVIAC.

480/C.IV.K.5-4, 2399-2400
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

imperator, & suis concessorat hereditum alijs per confuetudinem tolerator cum ex concessione principis ciuitatibus pluribus sit concessum. Vel dic hanc l. loqui quando à priuato petenti ad vniuersitatem venit petri videmus.

a ¶ *Amittat.vt & l.de precib. imper. offer. l.repetitæ.& l.quoties.*

DE MVTATIONE nominis a.

De alijs specialib. satis dictum.

a Vide Bossi in prax. tit. de mutatione nominum.

Sicut in initio.] CAPVT. Aliquis nomen impositum sibi, an mutare b possit, quæritur? Et dicitur quòd sic: si liber fuerit: & in alterius fraudem non fecerit.

b ¶ *Libera est. vt Inst. de leg. §.fi quæ in nomine.*

c ¶ *Innocentibus* id est, non fraudulenter scientibus.

d ¶ *Fraude.* secus si fraus fieret, vt alias deciperetur: puta libertus vt ingenuus crederetur, vt patronum fraudaret: pœna enim falsi tenetur.

e ¶ *Si liber.*secus in seruo: quia ibi fraus præsumitur vt *C.mod. l.falsi. falsi.* 13. *ff. de falsis.*

b Nomen in alterius fraudem mutare non licet. Licebit igitur mutare cum fraudem alterius: multò magis acquirere legi. Bart. in l. si. omnes fraudem. §. nec non. Franc. Duarenus, vt si quis nolles suo dotalis, nobilis, vel quid tale. In hoc modi enim facit mutationibus periculis est nomini mutatio. Bart. in l. falsi. 13. ff. de falsis.

AD LEGEM IVliam de ambitu c.

Qua in tribus consistat locum habet.& cessat in vno. Sed adde obtinet, & est pœna d eorum auctorum, & insuper: vt ff. *eod.l.j.* & est crimen falsi in se, quid appetendo dignitatem, simulat per publica vtilitate facere, cum per propria faciat: quod tamen non lex Cornel. de falsis, sed lex. Iulia de ambitu punitur.

c ¶ Ambitus. *Ambitus crimen est, qui temerat illi qui, vt honores, aut publica officia adipiscatur, populum corrumpit. Fons eum enim erat ius creandi magistratus. Mitra autem iura sunt. L. de ambitu. Primum Iulius, fuit & Tullus, fuit & Pompeius, Cæsar* lib.3. de bello ciuili. *Fuit & ipsa lex Iulia ab Augusto lata. Ita Rhodis essent creandi iuxta à populo transfusa ad principem: qui personas corrumpi non potest*, l.1. ff. *eod.* CYIAC.

d Legi Iulia de ambitu qui pœna est.

e vide 48. *ff.tit.*

NOmen.] CAPVT. Si aliquis semel dignitate functus est, non iterum ad eandem per ambitum aspirare debet: & si fecerit, primò debet compelli ad solutionem illius, quod debuit ex prima administratione, & postea deportabitur. ¶ Cooitaq; *l.11. ff. de fastigat. lib.10.* Et ex hoc ad illam l. adde *fabi scripr. & inscripr.* In ea tradit. fascoporem, vel Cedet.

eriam adnotatione nostra sibi arripuerit facultatem, non solùm fructum propriæ petitionis amittat *: verumetiam pœna, quam meretur, excipiat. Dat. I V. Id. Iul. Constantinop. Theodor. A. III. & Abundantio Coss.

DE MVTATIONE NOMINIS.

TITVLVS XXV.

AD legis Cornelia de falsis pœnam redigitur etiam is, qui dolo malo fictitium adoptat, & vocauit sibi nomen imponit, quo quid alienum inscribitur vel Faustus sit in Senatu.tit.ad leg. Corn.& l.falsi.ff.eod.Si dolus malus abest, tractatque libera hominis libertas est. quidi; neque valet, sibi nomen adsumere nec ex fide quid nomen sibi nomen adsumpserit nulla actione tenetur: sed ita demum, si alienum ea re in fraudem inducatur, arg. l. vlt. ff. quod fal. tut. auct. Dico, libero homini, nam serui nomen in Dominis est potestate, non serui: qua de causa & libero homini vsdalio in seruitutem dominus mutat nomen, vt Iosephus Pharao, vt Daniels Nabuchodonosor nec mutua etiam ex pœnam Strabonis. CYIAC.

Mutatio nominis non fraudulosa, libero homini est permissa. BALD.

1. *Imp.* DIOCLET. *& MAXIM. AA. & CC. Iuliano.*

ICVT in initio nominis, cognominis, prænominis recognoscèdi singulos impositio libera est b priuatis: ita eorum mutatio innocentibus c periculosa non est. Mutare itaque nomen, vel prænomen, siue cognomen, sine aliqua fraude d licito iure, si liber e es, secundum ea, quæ sæpè statura sunt, minimè prohiberis: nullo ex hoc præiudicio futuro. S. XV. Kalend. Ian. AA. Coss.

AD LEGEM IVLIAM DE AMBITV a.

TITVLVS XXVI.

EXcessit legibus Cornelijs vsdq; ad Iulias, & proposita hoc titulo earum, quæ de ambitu est. qua olim decreuit in vrbe, cum populi suffragia deferebantur honores, & magistratus, non vt hodie nutu principis. l. 1. ff. eod. l. quidem. ff. de re Iudic. *nam petitores honorum id est candidati etiam sæpenumerò ingressum forum cum familiaui conuenientium suffragiorum causa, qua conuiuia, & officia pecuniarum ambitus dicitur, & hac lege iudicio publico coercetur. Traianum quoque legi apud Plinium* VI. Epist. *eum reprehendit candidatis, tertiam patrimonij partem in ea, qua sola continentur, conferre iussit, ne similiter S.C. fœneratores inhærentur duas partes patrimonij in sola collocare: & confirmatur, qui partem dimidiam rei familiaris in pecunia habent apud Suetonium in Augusto. Post autem ad legem Iulia S.C. ambitus coërcuit capit in municipijs vbi duumviri, & sacerdotes prouinciarum creantur decreto populi, vel curiæ, & creabantur etiam Episcopi & professori,* l. 49. Cod. Theod. de decur. *quorum ambitio coërcetur.* l. ij quem quam. 8. de epsc. & cleric. *Præsides autem in prouincijs creabantur iudicia principis, vel præfecti prætorio,* L. vlt. tit. fin. *at ex Constitutione Iulia 10. coërcetur ambitio etiam in principibus officiorum, & alijs beneficiarij, qui antequam rationes sua administrationis reddiderint, petunt officia eadem, atque continuantur, quam ob rem sanctum hac Constitutione illa verba demonstrant. Ad felicitatem decisi principis vegetatur, & circumacta* l. ij. aliquid. l. de iure. & aut. & quid diu Græci adnotant in hanc legem. καθόλου φύσιν τὸ ἔθνος, ἀεὶ τὸ ἄρχειν ἐπιποθοῦσι πᾶν αὐτοῖς, τὸ γοῦν τῆς πόλεως.* CYIACIVS.

Nemo potest redire ad officium quæ ante fuerit est. Et ambitiosus, qui per corruptionem officia imperat, est cassandus, & etiam deportandus. BALD. Vel sic: *Qui honores repetit in legem ambitus incidit, & pœnam legitimam subit.* SALYC.

1. *Imp.* ARCAD. *& HONOR. AA. Pompeiano p.p. Africæ.*

VELIS omnino principatu f, vel numeratum g, seu cõmentariensis h gradum, vel ceteris officijs repetere β audeas i, cùm publicæ disciplinæ semel gesta sufficiant. At si quispiam promotorum demùs ad munus eriam per sacras literas k irrepserit, quod antè docebitur gessisse, cassatis, quæ hoc modo sunt impetrata, ad solutionem γ debiti l primùm vrgeatur: & qui contra fecerint, pœnam deportationis ad instar m legis Iuliæ ambitus excipiant. Dat. Pridie Kalendas Iunij, Mediolani, Stilicone, & Aureliano Coss.

tabellarij, qui aliquid fraudis admisit, demoti ad illud officium reuocari non posse: etiamsi principes referipto ei concesserit. Consul autem ex C.Th. *lib.11. tit. 4.l.17.* in huius leg. inscript. legendum, D. pridie Kal. Ian. Mediolani, Stilicone, & Aurelliano Coss. Nam inde sumpta est, & *l.11. ff. de iustept.* Hæc verò sumpta est ex tribus ll. *C. Theod. l.1.3. & 4.* CYIAC.

f ¶ *Principatum.* quia fuit princeps g agentium in rebuscui hoc habes *ff. rerui. de prior. agen. in rebus. lib.49.*

g ¶ *Numerarium.* vt quia fuit princeps bonariorum, vt habes *ff. de num. all. & rhet. &c. lib.49.*

h ¶ *Commentariensis.* quia h præfuit custodiæ carceris.

β ¶ *Repetere.* Id est, continuare. Sciendum omnes magistratus annues fuisse, excepto cõsulatu, qui quinquennalis erat. Incepores autem malè hanc l. accipiant, vt videlicet non liceat bis eundem honorem gessisse, & continuare: id est, qui hoc anno fungitur est, fungi sequenti anno non potest. *l. honores. §. geundum ff. de mu. & honor.* Hodie quinquennij interuallum requiritur, *l. 2. ff. de off.* Olim decennij. Liu. lib. 10. Tull. *de legib.* CYIA. i ¶ *Audeas.* Sed contra *l. de adiffl. litigat.* Specialè ibi: Sc. & solutur *ff. de off. proconf. l. proconsules.* quia ibi specialè. Vel expone facilius: id est meritibus. ¶ Item contra *in auth. de defens. ciuit. §. fin. vel. ij.* Sol. illud quidò legitimi deficiunt: vt *ff. de mun. & hon. l. honor. §. fin.* ¶ Item videtur contra *§. de mun. & hon. non cent. l.ij. lib. x.* vbi post quinquennium potest repetere: sed ibi in defectum.

k ¶ *Per sacras literas.* hoc est quod per priuilegium licet: vt *l. de. fastigat. & arca. l. si aliquid. lib. x. & l. de diuer. offic. l.ij. lib. xij.*

γ ¶ *Ad solutionem.* Hinc constat eum recentes recedisse à prima administratione. CYIAC.

l ¶ *Ad solutionem debiti.* id est solutur, quod debet ex præcedenti officio vel quod promisit pro huiusmodi dignitate, solueri in fiscum. Vel debitum appellat pœnã contra accusatum vt *ff. eod. l.ij.* quam si non soluit, propter contumaciam deportatur: vt subiicitur ibi: sufficeret dicta pœna cum infamiæ *d. l. ff. eod. l.ij.*

m ¶ *Ad instar.* quia antiqua solennitas cessauit *ff. de public. iud. l. vrb.* Vel quia ipsa cessat in vrbe ad eius instar, quod in vrbe

a Principes agrorum in urbes.

b Principes numerorum.

c Commentariensium hoc vbi à cuiusdam carceris facile verius est. Idemque probatio pro officio, aut prouincia reducere accipi indicio est. Lucr. vbi vide de Cuiac. 7. ex vsdem ad mul. tiones obiiciuntur. dimel. in. Iuri.

480/C.IV.K.5-4, 2401-2402
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

prius seruabatur, seruabitur in oppidis. Vel in urbes exibus habet locum quoad verba hic quoad sententiam.

a Vide Budæ in præf. ad Pandectas cap. quarto, &c.

AD LEGEM IVLIAM REPETYNDARVM a.

Post honorem habitum per ambitionem facti id, propter quod dicitur: id est aliquid inquod accepit per se, vel per alium de quo hic dicit, & dicit, reipublicæ: quod fuerit pecuniarum, & habet locum in bonis cessionis: vt ff. eod. per totum. & ff. per totum.

a ¶ Iulia repetundarū. *Hæc lege tenentur: & qui pecuniam accipiunt, aut aliquid pro pecunia, quā maius, aut minus quid ex officio sue facūt: quales sunt iudices. Hic iudicis damnati, præterquā quod infames sunt, in quadruplum damnātur: atque ideo dicitur iudicium de pecunia repetund.* Cyiac.

VT vnius.] Cassv. Si rector prouinciæ aliquid commiserit in prouincia, quā regit, extorquendo à subditis, stabit in ea vsque ad quinquagesima dies, & querentibus de se respondebit: & si pronunciatā egredientur, debet refundi, & quicquid abstulit, debet in quadruplum restituere.

a ¶ *Malorum.* vt *ff. de pœn. Licet facta §. fi.* Sed arg. contrā *l. de pœnis. l. sanctimus.* Sed die vt ibi.

b ¶ *Præsidium.* debet enim ipse, & sui per 30. dies ibi commorari. & si fugit, ad locum redire cogitur: vt *l. vt nemo tam ens, quam mille. l.* j.

c ¶ *Domiciliū.* quia id officium gerebat extorquendo.

¶ *C. de p. q. vi. j.*

d ¶ *Manipularium.* Duces habent cohortes, & manipulos: cohors autem diuiditur in centurias: & centuriæ in manipulos. Cuiac.

b *Manipulatus.* e ¶ *Manipularium.* à b manu, & *pecuniam*, eo quod pauperes extorquebat.

c Iudex conuictus pecuniæ, pœna exili quadrupli teneatur, quod *l. fin.* integram applicauit, quæritur vtrū dimidium fiscus, & dimidium ærario debeat? & accipitur consuetudo: aliis fi ex parte vsus tenuit, medium fiscus, *l.* j. ¶ Item à quibusdam licet accipere: & sic non puniuntur: *ff. re. l.* j. & *l. lex.* §. *apparet.* Clarū §. *fin. ff. eod.* q. j. ¶ Et est pœna basis: *ff. l. lex.* §. *Iudex.* & facit *l. de cæt. & exuli. lib. eq. l. pen.* & *l. vlt. de crim. aq. spec. l.* j. & §. & *ff. depos. l. bona fides.* & *ff. de pœn. l. capitali.* §. *pen.* & *ff. de cust. reor. l. diuus.* §. & in *auth. de collat.* §. *super hoc, coll.* ix. Cuiac.] Cassv. Si iudex in administratione deliquerit non solùm ipse: sed hæres eius poterit conueniri.

f ¶ *Ab hæredibus.* hic contestata contra fi. & est mirabiliter intra annum tantùm detur, etiam post litem contestatam contra hæredes dari in totum: & sic etiam in eo quod non peruenit ad eum: licet ædilium de calumnia nō detur nisi in id, quod peruenit: vt *ff. de calumn. l. hæredem.*

g ¶ *Pecuniam peculiare, l.* j. *ff. eod.* Cuiac.

OMNES.] Cassv. Iudex pro sententia nihil accipere debet: quòd si acceperit, pœnam legibus statutam non euitabit.

h ¶ *Omnes cognitores.* delegati.

i ¶ *Iudices.* fcilicet ordinarij.

k ¶ *Priuatarum.* An a Iudex in exilio in ciuilibus causis iudex accipiens tentatur hac l. eatus pœna est: *ff. eod. l. antepenult. §. fin.* quod videtur per hoc quod hic dicit: vt argum. *ff. de calum. l. penult. & ff. eod. l. antepen. circa princ.* vbi dicit, iudicium capitis, pecuniæ. Sed die contra hoc, fcilicet vt non habeat locum hæc lex, nisi in criminali iudex deliquat. & hæc lex magis est pro hoc, quàm pro contrario: & dicas iudicium, vt fcilicet in quadruplum ex edicto de calumnia teneatur: non autem hac lege. Item lex illa de calumniatoribus, & alia pœna intelligitur: vt ibi dicet. Item & quod *ff. eod. l. antepen.* dicitur, peruentorū quando deliquit in tali crimine, in quo pœna etiam omnium honorū erat imponendaue patet in lege Iulia de vi.

l ¶ *Mercatur.* Id est verdiner.

VBENAS.] Cassv. Iudex si pecunia accepta absurtus circuitorum, vel quemcunque aliam fententiam tulerit, vel pro pretio pœnam dignam indigi remiserit, vel non inferendam tulerit: durante administratione, & ea depofita poterit accusari: & acculata si probet, victoriam reportabit, & gloriam.

a Iudex in ciuilibus causis accipiens pecuniam, an teneatur lege Iulia repetundarum.

¶ *C. Th. lib. 1. l. vbi fic inscribitur: Diuus Marcellus Rufino scilicet.*

m ¶ *Victoriam.* Honoati sunt ij, qui in municipio honores gerunt, vel gessere. Decuriones sunt ij, qui adscripti curiæ & non tantum ipsifed & ipsorum progenitrix, vt Curialia munera subeant. Professores sunt reliqui plebei, qui non sunt additi Curiæ. Cassiodor. *lib. 9. Var.* Cuiac.

k ¶ *Honoratum.* id est habentem dignitatem.

Delinquentis in officio, ibi debent remitti puniendi: & ad quadruplum pœnam per se, vel per ministros recipra tenentur. Salv.

1. *Imppp.* Grat. & Valent. & Theod. aaa. *Marcellino duci & præsidi Sardiniæ* †.

VT vnius pœna, merus possit esse malorum * ducē, qui malè egit, ad prouinciam, quam nudauerit, cum custodia competenti ire præcipimus b: vt non solùm, quod eius, non dicam domesticus c, sed manipularius d e, & minister accesserit, verùm etiam quod ipse à prouincialibus nostris exposuit, aut sustulerit, in quadruplum f exoluat inuitus. Dat. Prid. Id. Iun. Constantinop. Antonio, & Syagrio Coss.

Pœna pecuniaria delinquentis in officio, transit in hæredes. Salv. 11. *Idem* aaa. *Pio* pp. g

SCiant iudices super admissis propriis, aut à se, aut ab hæredibus h fuis pœnam i esse repetendam. Dat. Kal. Septembr. Antonio, & Syagrio Coss.

Iudex corruptus pecunia, punitur.

niendus est huius legis pœna. Sal. 111. *Idem* aaa. *Marcellino* †.

OMnes cognitores l, & iudices k à pecuniis, atque patrimoniis manus abstineant, neque alienum iurgium putent suam prædam. Etenim priuatarum m quoque litium cognitor, idémq; mercator n statutā legibus cogetur subire iactură. Dat. Prid. Non. Aprii. Mediol. Merobaude II. & Saturnino Coss.

Concussionem inferens, & prosessum venalem faciens, vel sententiam venalem proferens, potest à quolibet accusari, dignis subijciendus pœnis, accusatore ex hoc gloriam, & honorem reportante. Bald. Vel fici: *Licet maiores magistratum regulariter non possint conueniri durante officio: secus tamen delinquunt in officio, seu in sui officiorum ad officium.* Salyc.

19. *Idem* aaa. & Arcad. a. *Edictum ad prouinciales.*

IVbemus *, atque hortamur, vt si quis fortè honoratorū k decurionum, possessorum, potiùsve etiam colonorum, aut cuiuslibet ordinis, à iudice fuerit aliqua ratione concussus: si quis scit venalem fuisse de iure sententiam l, si quis pœnam

rem, hoc admittentes.

l ¶ *Sententiam.* quæ ipso iure non valet: vt *l. quando prætor. non est necesse l. sequitur.*

a ¶ *Adeni*

480/C.IV.K.5-4, 2403-2404
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CRIMINE PECVLATVS †.

TITVLVS XXVIII.

ET repetendarum crimen, & peculatus est crimen capiendorum pecuniarum: sed repetundarum, quòd capta sint pecunia priuatorum: peculatus, quòd capta sint pecunia publica, nec relata in aerarium. Vtrumque est ex legibus Iulia publicorum Iudiciorum, & hoc etiam in magistratu praebendis pro deportatam administrationem: & in magistratibus quidem grauius, quàm in ceteris. Nã ex hac Cõstit. irrogatur iudicium pœnæ capitis, & vitæ vt l. 1. C. T. ad leg. Iul. repet. quæ extenditur ad socios, & ministros, & ad eos, qui scientes fabricatibus ab ea pecuniam publicam receperunt: quia vt est in l. pen. T. ad leg. Iul. de vi, quæ capta est ex l. 2. C. T. de ex. pec. Non est difficile crimen capere, & ei, qui rapuerit, rapta seruare. Ante hanc Cõstit. etiam in iudicio erat cauta pœna legis Iuliæ peculatus, quæ eadem incipit fuit, quæ Iulia de ambitu, & repetundarum, & Plotia id est multa & infamia, l. 1. C. T. eo tit. & reducitur, Nic. Leonin 105. Huius crimini abolitio accusatori non datur, l. 3. C. de abol. Sicut nec utroßi, & capitalium criminũ. Cvs.

§ ¶ Pœna. ei ciuitati applicanda, in qua honorem adipisci voluerit, omnino ei ferue.

¶ ¶ Consilium, vel dans, vel accipiens. Sed consul huic l. 3. de pœnis.

480/C.IV.K.5-4, 2405-2406
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Pecuniæ publicæ surripientes, & qui ministerium nanc, vel passa prætulerint, pœna capitali puniuntur. SALVC.

1. *Imppp.* HONOR. THEOD. & ARCAD. AAA. *Rufino* P.P.

VDICES, qui tempore administrationis publicas * pecunias subtrax-

DE CRIMINE peculatus *.

Quicunque magistratus vicibus ita pecuniæ publicæ usufructuarie fuerit delegatus: idem penis debet, quæ crimine peculatus: & quæ Julius super his rebus constituit, & quæ nos. Actor. ADDITIO. Tu dicas, quid ob hanc administrationem nec palam, nec clam potest dari: sed pro habendo honore sine administratione bene potest palam dari pecunia, non clam. ita dicit Bart. *in dict. l. hoc iure, in princip. ff. de donat.* Accurs. *in dict. l. Barbarius.* & *in l. ff. end.* Videas de illo etiam per eundem Bartolum *in dict. Barbarius, in gloss. non, vers. an quem ex omnibus eligendo, &c.*

a ¶ *Publicas*, vel sacras: quas tamen non administrans: vt *ff. end. l. Sacrilegii capite, §. Labeo.* Item intelligo fisci, vel ciuitatis Romanæ: non alterius ciuitatis: vt *ff. eodem. l. fin. in fine. & ff. de furt. Lab peculatus.*

b ¶ *Capitali.* id est, deportationis: vt *Instituta. eod. §. penult. & ff. eod. l. vlt. & seq.*

DE CRIMINE sacrilegij b.

c ¶ *Qui diuina.* Omittit. Errando in articulis fidei, vel reluctando per errorem, vel negligentiam. d ¶ *Committunt.* Accusabitur ergo coram fide, qui non obedit legi Euangelij: & rea cum Episcopo congregetur ciuitas laicorum: *vt in auth. de mand. princ. §. ff vero ca. omnium. collat. vlt.* ¶ Et quod dicit sacrilegium:

Errans in articulis fidei, punitur vt sacrilegus. SALVC.

1. *Imppp.* GRATIANVS, VALENT. & THEOD. AAA. *Eutropio* P.P.

QVI diuinæ legis sanctitatem aut nesciendo omittunt *, aut negligendo violant, & offendunt †: sacrilegium committunt d. Dat. III. Kalend. Mart. Thessalonicæ, Gratiano A.V. & Theod. A.I. Coss.

Prosanitor dignus, qui est ciuitati à principe. BALD. Vel sic: *Improbare, quod imperator facit ex certa scientia, est crimen sacrilegij.* SALVC.

11. *Idem* AAA. *ad Symmachum* P.V.

DIsputare de principali iudicio non oportet: facti-

DE SEDITIOSIS, ET DE HIS, QVI plebem contra rempublicam * audent colligere.

TITVLVS XXX.

Sacrilegij crimina reffi dicerit etiam ceteri agi posse auctores seditionis, & commotionis, eum & superioribus legibus reseruatur de vi, & lasa maiestatis, & propria lege de sedatiosis: maximè hi, qui contra multitudine magna conspirationem quid peruasit à populo, vel principe, de quibus est l.i. Pœna subeunt multitudini pernicies, & vnde orta culpa est, ibi pœna constituta: *vt apud Titum Liuium XXVIII.* CVIACIVS.

Suscipiens populum contra rem publicam grauissimi est puniendus. SALVC.

1. *Impp.* * GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. *Florentio* P.P. *Augustali* †.

SI quis contra euidentissimam iussionem suscipere

ctunt, lege Iulia peculatus obnoxij sunt, & capitali b animaduertioni eos subdi iubemus. His quoque nihilominus qui ministerium eis ad hoc adhibuerunt, vel qui subtractas ab his scientes susceperunt, eadem pœna percellendis. Dat. V. Non. Martij, Constantinop. Honor. X. & Theod. VI. AA. Coss.

DIsputare.] CARVS. Elegit princeps aliquem, vt esset præses in aliqua prouincia, vel magistratus in aliqua ciuitate, ibi qua ciuis est: desiderare nō debet administrationem cupiditate: vt sit potestas in ea: aliquin crimen sacrilegij committit, nisi ex indulgentia principis hoc fuit ei concessum.

e ¶ *Sacrilegij.* id est quasi: vt *L. lege proxima.*

f ¶ *Elegerit.* ex b certa scientiam *ff. de ea inde. l. quidam. & l. de donat. & prox. Lit. & l. de dis. rescript. l. facti. affuturo. & de pro. imper. offic. l. vniuersi. & de magi. l. imperiali.* * & hoc in his, quæ ad se spectant: secus in electione episcoporum, & aliis Ecclesiasticis: quia dicitur debent episcopi ab imperatore electi: vt statuit in Friderico imperatore.

g ¶ NE quis.] *Sacrilegij.* id est quasi: & est enim quia per gratiam multa ferunt: & quia nemo prophetæ, &c.

h ¶ *Sine sacrilegij.* Quia veritatem est confiti, imperatorum, quas violare sacrilegium est. CVIAC.

i ¶ *Officium.* vt §. *de dan. offic. leg. iub. org.* Sed contra *L. de off. pretor. Libro.* Solut. vt dic. Item in adfferibus procuratoris Cæsaris secus: vt *ff. de adfess. l.* fin. Sed in adfferibus aliquid ideo, quod hic vt *ff. eo quibus caus. maior. l. ff. rei. & l. de adfess. l. in cognitionis.*

DE SEDITIOsis, & de his, qui plebem, &c.

¶ *Vt contra publicam vtilitatem. & pecuniam publicam quæ surripiuntur. Item sacra compilando, id est, rapiendo, & furando. secundum Ia. quibus dicit in superioribus titulis: sic & contra publicam vtilitatem plebem commouendo & sedendo dicit. Et dicitur fodicio, quasi fossa circa quia in diuersum vadunt, alligno trahunt: vel à fodo fodes, per contractum.*

SI quis.] CARVS. Quidam Sempronius plebem eloquentia ad seditionem faciendi, vel tumultu in ciuitate: & si de loco militiæ in aliquo loco tutam cōsulit, qua pœna venit puniendus, quæritur? & respondetur quòd grauissimo.

a ¶ *Sacrilegij.* vide de peculatu, & iuris. dicimus principio disputatio hic est eam de dolum mo. tractari hic. quæ ad se spectant. & vide Schenkium 1. verbum 17.

* Alii hanc vocem ad finem lete omnia.

* *Episcopi.* ab imperatore electi deuocati debent.

b ¶ *Capitali.* id est, deportationis. *l. Iulia de vi priu. & l. vlt. ff. de pœnis. l. fin. C. de epis. & cler.*

c ¶ *Crimine sacrilegij.* *Hoc tit. vel. tract. non de his, qui proprie sunt sacrilegi: sed de his, qui sunt personi sacrilegij.* CVIAC.

d ¶ *Committunt.* Accusabitur ergo coram fide, qui non obedit legi Euangelij: & rea cum Episcopo congregetur ciuitas laicorum: *vt in auth. de mand. princ. §. ff vero ca. omnium. collat. vlt.* ¶ Et quod dicit sacrilegium:

e Sacrilegium pro quali Sacrilego.

f Concord. Gl. *ff. eod. l. sacrilegii capite, §. Labeo.*

* Legendum, qui ciuitatem contra publicam quietem.

* *Ex C. Theod. l. 11.*

† *Herodianus, Augustali.* Ignoro enim & Augustum, hic eum pro ciuitate prætorio. i. tabernaculo Augustali. Cuiac.

480/C.IV.K.5-4, 2407-2408
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Plebem.* vel cæsum tentauerit: volebat enim deponere potestatem.

a Grauissima pœna pro asserte. Similis est glos. in *Auth. vt nouæ fiant testamenta. & de l. 1. supra de Rusticis.* plura vide apud Carinum *de pœnis.* & Stellonij quæ hinc pendent.

b ¶ *Grauissimum.* id est a, mortem, &c. vt *ff. de pœnis. l. vltimum.* Vel dic pro b qualitate personæ, & dignitatis, aut furca suspendantur, aut bestiis fabricentur, aut in insulam deportentur, vt *ff. de pœnis. l. si quis aliquid. §. fi.*

IN nullo. Primò prohiber. secundò punit. secunda ibi: Seiturit. &c. Cæsar. In hac Lidicitur, quòd nullus in ciuitate, vel in castro, vel villis debet tumultum mouere, vel seditionem: quod si fecerit, patietur pœnam, quæ antiquis legibus comprehensa est c ¶ *Contumeliosè.* vt quia dicat, volo esse consul propter nobilitatem meam: vel aliàs de facit *ff. ad leg. Iul. de vi pub. l. qui cum. in princ.* ACCVRS.

† al. Erudit.

d ¶ *Habitatores.* nec enim erit consul: & facit *ff. de pœnis. l. capitalium §. fulcint. & supra de his, qui ad Eccles. confug. l. denunciamus.*

QVANDO CIuilis actio criminali præiudicet: & an vtraq; ab eodem exerceri possit.

Diuis a de ordinariis criminib. nunc de extraordinariis. Præmittit tamen communem circulum ad præcedentia, & significat, ß ex d eodem crimine competat ciuilis actio, & criminalis accusatio an vna præiudicet alij, vel pereat, vel interim quid hic non dicitur. Sed dic, quid ad præiudicat pereat, aliàs adhuc, & aliàs forte interlocutorem vt ff. de iniuris. l. prætor. §. j. & l. quod senatus. Sed interim pulsabitur: vt ff. de pœn. l. interdum. & ff. vt bonorum raptorum l. 2. §. j. primum tamen iura hic dicitur.

a Constitutio.

d Actio ciuilis an præiudicet criminali.

Diuisio.

APlerisque. Diuiditur. Primò sub forma regulæ duo statuta, vel dicta nobis tradit in genere. Secundò nobis illa declarat in specie, ponendo successiue sex exempla: vt patet in litera. Secunda ibi Sic denique. Primum exemplum durat à verficulo, *Sic denique*, vsque ad verficulum, & *suprascripto* Secundum vsque ad verficulum, & *ad libertos* Tertium vsque ad verfic. *quæ in genere.* Quartum, & quintum simul vsque ad verfic. *quæ loco.* vt sic ibi duo sint exempla: fc de furto, prout est delictum priuatum, & oritur accusatio priuata: vt *ff. de priuat. delict. l. fin.* & aliud in lege Fabia. Placentibus autem istum exam posuit, vt non in *glos.* Sed modica vis est. sed videtur exemplum durat vsque ad fin. Saly. CAGNI Regulam ponit, quam probat sex exemplis & regula talis est: Quando ex eodem facto concurrunt ciuilis actio, & criminalis, vtraq; agi potest nec altera per alteram tollitur nec refert quæ prius intentetur verbi gratia: Si de possessione vi me deiecisti, agam interdicto ciuiliter, & criminaliter te potero accusare lege Iu. de vi pub. & ß testamentū, in quo eram instituta, celasti, & ita dolo fecisti, quo minus exhibere posses, vel suppresseris: agam ciuiliter de tabulis exhibendis & criminaliter lege Corn. testamentaria te accusabo item ß libertus meus ß ingressum dicit pro operis, quas mihi debet, agam ciuiliter, & accusabo eum crimine leg. Visel. Item ß quis furtiuorie mihi rem, agam ciuiliter, & criminaliter vt *ff. de priu. delict. l.* vbi item & seruum meum abduxisti, vel filium: agam ciuiliter rei vindi. & criminaliter lege Fabia de plagia. vt *ff. ad leg. Fabiam de plagia. l. 1.* Item alia exempla fiunt quæ difficile est enumerare. Item potest quis aliquem accusare de 1st. & ciuiliter agere ad interesse actionē inde in factum.

a ¶ *Quæries de re.* Hinc regula duas habet exceptiones: primò excipitur actio iniuriarum, quæ confunctæ criminalem actionem, *l. 6. & 7. §. 1. ff. de iniur.* Tull. *pro Cæcina.* Secundò actio de moribus id est, accusatio morū; quæ olim inter comitia agere poterat criminaliter. CVIAC.

a ¶ *De re familiari.* id est propter rē familiarem? actio enim furti non est de re familiari sed propter rem familiarē: vt *ff. de incendio ruina, naufra. l. j. §. j.* De familiari autē ideō dicit: quia furem ß ciuilia non effert de re familiari, vt iniuriarum: quia vna tollit aliam: vt *ff. de iniuriis. l. prætor. §. j.* cum morbus ad vindictam dicitur. *ff. de collu. bonn. l. cum emancipati. §. emancipatum.* Et idem dicas.

a Libertus vocatur in his à liberto suo vocatus? & ciuiliter ad quinquaginta aureos agere potest actione in factū & criminaliter de crimine stellionatus, cùm titulus criminis deficiat: vt *ff. de in ius vocand. l. pen. & fina. & ff. de crim. stellio. l. ivj.* ACCVRS.

a Libertus vocatur patronus à liberto suo vocatus, ciuiliter, & criminaliter potest conuenire.

ß ¶ *Actio* propriè & impropriè ponitur: vt *ff. de officio proconf. l. ij.*

ß ¶ *Virtutes.* sed non simul: vt hic in rubrica dixi.

h ¶ *Ciuiliter.* id est pecuniariter: nec enim ponitur ad differentiam iuris prætorij: quia de ciuili actione exemplum ponit in interdicto, quæ constat esse prætoria.

i ¶ *De vi.* publica, vel priuata. Sed certè iuxta prius de vi: vt *supra ad leg. Iul. de vi. l. ß quis ad ß fundum.* Sed dic vt ibi: vel ibi actus quia de vi agere valebat. Item adhuc contrà T. *de appell. l.* j. Nam hic dicitur se incipere à quo velit ibi necessitatem imponit de vna. Sola ibi virtutes erat ciuilis quæstio: quia ibi non erat quæstio veniæ per vnam alij prætudicaretur: sed quæ esset prius intentanda. hæc non valet. Vel dic vt ibi.

k ¶ *Et supprefs.* id est abstonso, vel etiam corrupto, fic, vt non appareat: quo casu criminaliter, & ciuiliter agi potest: vt *ff. de dolo. l. ß quis affirmauerit. §. fin.*

l ¶ *Ex lege Cornelia.* ciuiliter de falsis.

m ¶ *Proscripti.* vt T. *ad leg. Pisid. l.*

n ¶ *Furti actio.* vt b qua criminaliter, & ciuiliter agi potest: vt *ff. de prima. delict. l. finn. & ff. de furt. l.* Et quod subicit, legis Fabiæ cōstitutio, &c. aliud est exemplū: vbi etiā ciuiliter, & criminaliter potest agi: vt T. *ad leg. Fabiā de plagia. l.* & *ff. de libe. homi. exhib. l. ij. in princ.* secundum nos. Sed T. dicit, &, pro ß, quasi vnum sit exemplum, cùm plagium sine furto non fit. Vel ß separatim intelligas, dices, secundum eum de furto, de quo est publica accusatio: vt testamenti subrepti: non alterius

plebem a, & aduersus publicam disciplinam defendere fortasse tentauerit: multâ grauissimam b sustinebit. Dat. XIII. Kalend. Iunior. Constantinopoli, Richomere, & Clearcho Coss.

Prouocans tumultum, & clamorem in populum, debet mori pœna seditionis. Et etiam quod sic ad clamorem populi, non fortiter iuris effectum. BALD. Vel sic: *Inducens populum ad tumultum, vt consequatur dignitatem, vel officium, debet puniri, & confiscatio primæ.* SALYC.

12. *Imp.* LEO A. *Eryebio* † P.P.

IN nullis locis, aut ciuitatibus tumultuosis clamoribus cuiusquam interpellatio cōtumeliosa c procedat, nec ad solam cuiusquam inuidiam periculosa verba iactentur: sciturus his, qui huiusmodi voces emiserint, mouerinque tumultus, se quidem fructum ex his, quæ postulant, nullatenùs habituros d: subdendos autem pœnis his, quas de seditionis, & tumultus auctoribus vetustissima decreta sanxerunt. Dat. II. Non. Mart. Constantinopoli, Leone A. VI. Cos.

QVANDO CIVILIS ACTIO CRIMINALI præiudicet: & an vtraque ab eodem exerceri possit.

TITVLVS XXXI.

Hæ ciuiles concludit tractatum de publicis iudiciis, proposita regula communi omnibus, vt cum publicis priuata concurrant, quæ sunt de re familiari id est, de damno pecuniario vsq; l. 4. *ff. de pub. iud. l. e. ff. de leg. vlo. quibus verbis excludit actio iniuriarum, & quæcunque vindicta priuata, non permittit persecutorem habere. Quæ ratione, vt opinor, & ab hac regula in C. Th. excipitur actio de monetæ, quæ prohibet non agi, aut ß agenti mortuo, amittit accusatori eum adulterij. Publica vindicta vigorem obtinere publicæ disciplinæ, priuata vtilitatem priuatorum.* Llocutio §. quod illicitè. *ff. de public. Cætera, quæ ad hanc tit. spectant, suprà Obs. xx. cap. 25. 26.* CVIAC.

In criminibus publicis, & in priuatis, ciuilis intentata de re familiari non tollit criminalem: nec contrà. SALYC.

1. *Imppp.* VALENS, GRAT. & VALENTIN. AAA. *Ancyræ* P.P.

Plerisque prudentium generaliter definitū est, quoties de re familiari a e & ciuilis, & criminalis competit actio f, vtraque g licere experiri: siue prius criminalis, siue ciuilis actio mouerit: nec si ciuiliter h fuerit actum, criminalem posse consumi: & similiter ecōtrario. Sic denique & per vsum de possessione deiectus, si de ea recuperanda interdicto vnde vi fuerit vsus, non prohibetur tamen etiam lege Iulia de vi i publico iudicio instituere accusationem. Et suppresso k testamento, cùm ex interdicto *de tabulis exhibendis* fuerit actum: nihilominus ex lege Cornelia l testamentaria poterit crimen inferri. Et cùm libertus se dicat ingenuum, tam de operis ciuiliter, quàm etiam lege Visellia ß criminaliter poterit perurgeri m. Quo in genere habetur forti actio n, & legis Fabiæ consti-

a Libertus vocatur patronus à liberto suo vocatus, ciuiliter, & criminaliter potest conuenire.

ß Ciuiliter, & criminaliter in multis casibus agi potest.

480/C.IV.K.5-4, 2409-2410
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE CRIMINE EXPILATÆ hereditatis.

TITVLVS XXXII.

Hoc titulo incipit tractare de priuatis iudiciis, quæ ex maleficiis oriuntur: ex quibus alia sunt priuata, & ciuilia: alia criminalia: & hæc autem, & illa pœnalia. Et priuata quia non parum continet ex publica criminalia, de quibus hoc anteà dictum est vel publica ciuilia, quæ popularia dicuntur, de quibus nihil hoc in libro, sed parum hic tamen quorum certus. Hoc uero inter ſe differt quod ciuilia sunt ordinaria: criminalia extraordinaria: quòd ciuilia panam, & legem certam habeant: ut furti, nec manifesti legem XII. tabularum habet, qua furti nec manifesto dupli pœna constituebatur furti manifesti, & ui bonorū raptorum edictum prætoris: iniuriarum legem Cornelium, parcius edictum prætoris damni iniuriæ legem Aquiliam: quibus delictis priuatis pœna imponitur certa pecuniæ, atque publica, aquæ legibus certa. Criminalia autem priuata iudicia pœnam non habent certam, sed arbitrariam: hoc est Constitutionem, aut S. Consultum in arbitrio iudicantium. l. 1. ff. de effract. Quæ maleficia & crimina, quæ persequamur, diximus non ipſe legitima, l. 3. §. penult. ff. de crim. ffell. nimirum quia non est ea constituta certa, & legitima pœna. Item quòd ciuilium extraordo additur ſpecialis index more iudicium extraordinarium: Criminalia extra ordinem exercentur apud præſidentes, aut præſidem prouinciæ. l. 3. ff. expil. her. quòd in ciuilibus non est necessaria inſcriptio adhibita in criminalibus est necessaria. l. ultim. ff. de priuil. del. quod iterum sunt ciuilia, quàm criminalia. l. penult. in fin. ſupra ad leg. Com. de fal. vel, vt Iustinianus ait in constitutione Græca, de vet. iu. enucleat. ciuilia pœnæ sunt, criminalia reſpiciunt, quòd quis ex maleficio est ciuilia actio, deſertio publica, non erat olim etiam priuata criminalia extra ordinem: vt l. vlt. ff. de fug. domin. dum alii, de furto nunc plerumque ſit. Erat, & est adhuc publica accusatio gratia, de vi lege Iulia, de iniuria, aut damno iniuria, aut testamento ſuppreſſo lege Cornelia: quæ ſcilicet alia de re ex ſe publica, alia ciuilitèr de re sua priuatim priuata, illa de vindicta publica. Ab extraordinaria, & ciuilia eadem cauſam, & eam ſubtant, nempe priuatam, nec vtraque aperiri licet. Contra verò quæ de re ex ſe accuſatio extraordinaria, non temperatum est ciuilia actio quæ ſcilicet parum inferat rei, vt de expilata hereditate, & de ſubtractis. quæ crimina vindicantur extra ordinem, nulla poſſita est ciuilis actio, quæ parum temperatur. Quæmodo autem res fiat differentia inter ciuilia, & extraordinaria iudicia: eamus quia omnia ſunt priuata, eadem hæc libri magis placuit ea collocare alternatis, quàm diſtincte ordine, propoſito primùm crimine, & iudicio extraordinario expilatæ hereditatis, deinde ciuili actione vi bonorum raptorum, cum crimine extraordinario ſubiungatur: poſt ciuili actione iniuriarum, mox crimine extraordinario obligatum, omiſſis ciuilibus actionibus furti, & lege Aquilia: quoniam de eis iam à te nata antecedentia dicere lib. 3. & 6. Primùm igitur proponit crimen expilatæ hereditatis, cui locus eſt, ſi poſt mortem defuncti ante aditam hereditatem, vel etiam poſt aditam, & ante apprehenſam poſſeſſionem rerum hereditariarum res quædam hereditaria mobilis ſubrepta ſint. Quod proprie furtum non eſt. Nam rerum, quæ à nemine poſſidebantur, furtum non fit. l. 1. §. Semula. ff. de quis reſtum. lib. idcirco hereditas ea nemine non compoſita actio furti. l. 2. ff. eod. ſed competit extra ordinem accuſatio compilatæ hereditatis priuata, non publica ex S. C. & Oratione D. Marci. l. 1. ff. eod. l. 3. ff. de extraord. crim. locu deficiente actione, vt est l. vlcim. huius tit. ff. eod. Inò pœnalis actionis, locu actionis furti: quæ ratione famoſis etiam eſt perinde, atque furti actio, in cuius locum ſuccedit: l. infamem. ff. de publ. iud. l. ſi rei. ſupra ex quib. cauſ. inc. inf. Et datur etiam principi in vitricum, & nouercam, qui quaſue expilauit hereditatem extranei ei delatam. l. 2. & 3. ſcitur furti. l. 3. & 11. ſupra de fur. & vi bonorum raptorum. l. vltim. eod. locum. quia his perſonis bonor non debetur tantum, vt parcius debeantur, famoſis iudicia adnumbrata. At non datur principi in nouercam, qua expilauit hereditatem mariti. Nec nec in vitricum, qui expilauit hereditatem vxoris: quia nec expilare videtur, qui attrectat quod vtus ceuique ſuiuitas vita in ſua facultate fecit: nec poſſ adprehenſam poſſeſſionem dicetur adire alius furti, cuius ipſius hæ accuſatio obtinet, eadem ratione non dabitur heredi extraneo in maritum, vel vxorem, qui quæue compilauit hereditatem defuncti. l. 4. hoc tit. l. penultim. ff. eod. l. here. ff. de neg. geſt. l. quatenus. ſupra de fur. Eadem ratio ſeruatis furti, vt non detur coheredi in heredem. l. 1. hoc tit. l. 3. ſupra famil. erciſcund. l. multos. ff. pro ſocio. quæ de re Obſer. vicefima. CYIAC.

Poſt aditam hereditatem, & apprehenſam poſſeſſionem ceſſat hoc crimen: & de ſpacio ad ſpeciem non admittitur competentia: & de compenſato reuelle poteſt principaliter muneri quæſtio. SALYC.

1. Imp. SEVER. & ANT. AA. Expilatæ

Xpilatæ[1] quidem hereditatis crimen inſectare non poteſt: quando communia

idèò non agitur criminaliter: quia non fecit ſeruum eius, qui dixit cum in periculum tradendo præfecto vigilum. Item pro eo ff. de iniur. l. prætor. §. 3. Sed ſpeciale in crimine iniuriarum, cùm vtrique modo agitur ad vindictam. Item pro eo ff. de fur. l. interdum. §. 5. qui furem. ſed ibi non fuit acceſſurus: ſed in ciuili duntaxat fuit non ordinario iure. Tu die, ſecundum Iaon. idem in priuatis criminibus, quod publicis. & pro tutis hæc lex, vbi dicit, quo in genere, &c. licèt P. pro ſe ibi exponat: vt ibi notaui. Item pro nobis ſupra de condic. ob turpem cau. l. quod autem. Vltimo opponо, quòd non prius vna via, quàm alia, ſed ambæ ſimul decidi debeant: vt ſupra de ordin. iudic. l. ſiq. Sed ibi in modum exceptionis opponebatur crimen.

γ ¶ *Prid. Kal. Ian.* In C. Theod. tit D. prid. Idus Ianuarij Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. Cons. Alias, Data 11. Kal. Ianuar. Alibi Tiberiade, Valente VI. & Valentiniano III. AA. Cons. CYIAC.

DE CRIMINE expilatæ hereditatis.

Supra de ordinariis & publicis criminibus extraordinarium pœna de primis, & extraordinaria cris. tus. ACO. *Extraordinarium est*, vt ff. eod. l. 1.

EXpilare.] Primò * ſed reſpondet tacitæ quæſtioni. Secundò aliter immediatè ſubiectæ. Tertiò dubium remouet. Secunda ibi, ſed tum de his. tertia ibi. exhibuit SALYC.

¶ *Expilare.* Tibi, & * Cæſo. Titio delata eſt hereditas: & ei præſtitit re *data ſunt etiam* Sempronio arog. per quod videtur quilibet apprehendiſſe poſſeſſionem: fieri ergo poſſet res teneat quæ fuit in arca: non crimine expilatæ hereditatis: ſed actione ad exhibendum ages. in qua licèt ea alias res tractat eiuſdem hereditatis, nõ habetur competatio, eãm ſpeciei ad ſpeciem non ſatiſfiet rebus exhibitis coram delegato iudicibus, directa quæſtione: ſcilicet rei vindicatione ad res, vel ecoonia ibi ad illas, quas habes, apud ordinarios agetur.

* ¶ *Tradi*

480/C.IV.K.5-4, 2411-2412
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Traditam.* Ac ideò traditionē uti quisque habet. *l.de in l. claudius. ff. de rei vindic. concor.* Vide scripta *l. ad l. de claud. & pertinet vsuc.* Cyrac.

a ¶ *Prohiberis*, per quod, vt dixi, *poßessionem apprehendisse videtur*: & sic hæc actio cessat, cum loci habet expilata hereditate ante adita hereditatem, vel post aditam ante apprehensam poßessionem *vers. f. eod. l. 9. §. apparet.* Alij dicunt ideò nō agi quia ratione suæ partis contendisse videtur: *vt ff. pro socio l. morbi.* Accvr.

b ¶ *Quæreretur*, alibi, quæritur: & alibi quæreretur.

c ¶ *Non oportet.* cùm species deberetur hinc inde vel ab altera parte: *vt ff. de pign. actio. l. si seruum. §. in primo.* Et ea ratione in prætorio loquitur. q. d. iudex facit: sed nō recte facit: & sic si habes, *quæreretur*: si verò habes, *quæreretur*: & hîc id est oppositio. Alij reddunt hîc rationē, quòd compensatio non fiat, quasi apud eum deposueris, vnde actioni depositi non obiicitur compensatio: *vt ff. de compens. l. fin.*

d ¶ *Sanè.* ordinariè, cùm tamen primò iudicium esset delegatum: & ad hoc *ff. famil. erciscu. l. adeunt.* & *quod ibi notant.* Item fuit *ff. in quibus cau. pig. ta. contra. l. ff. non videtur.*

e ¶ *Diuella quæstio.* i. principalis. Vide not. ad *l. in commodato. §. 1. ff. commodati.* Cyrac.

EXpilata.] Calvs. Defuncta erat mihi hereditas extranei: vitricus meus aliquas res de hereditate subtraxit: an possim eum accusare crimine expilatæ hereditatis, quæritur? Et dicitur & dicit quòd sic.

f ¶ *Vitricum.* contrà vitricum defunctum, quia quasi? patrem: *vt ff. de manum. l. quia patris.* & causa quia ab eo, cui à marito, vxoris substitutis, fuit hæreditas delata: *vt ff. ad Ladoricē. fideic.*

f ¶ *Sanè.*] Hoc est verè tui patris, cùm hereditas non à patre deferatur: *vt l. quæs. fol. ab eo*: vt hîc dicit. vel aliunde.

Diuella.

Aduersus.] Diuiditur 4. Primò ponit dictum. Secundò infert contra conclusit adhuc circa rem. Tertiò circa fructus. Secunda ibi, & ideò tertia ibi, *fructus autem.* Salvianvs. Caute. Inducitur me hæredi, iacente hereditate vnde tua aliquid de rebus hereditatis subtraxerit? an possim eum accusare crimine expilatæ hereditatis? quæritur. Et dicitur quòd sic. Et ratio quia patris. & causa quia ab eo, cui à marito, vxoris substitutis, fuit hæreditas delata: *vt ff. de ædilitio edicto. l. Labeo.* & *ff. ad Ladoricē. fideic.*

g ad. *de vi bonorum raptorum, in omnibus manuscriptis.* h Puerque expilatæ hereditatis accolari non possunt à liberis.

i Virtutes eß quod patet.

a Expilata hereditate ante adita hereditatem, vel post aditam ante apprehensam poßessionem *vers. f. eod. l. 9. §. apparet.*

Priuignus potest agere contra vitricum crimine expilatæ hereditatis. Bald. Vel sic: *Reuerentia persona vitrici non facit hoc crimen cessare.* Salycetvs.

II. *Imp.* Antoninvs a. *Primo.*

EXpilatæ hereditatis crimen aduersus vitricum a adito præside prouinciæ non prohiberis perfequi. PP. VII. Kalend. Martij, Læto II. & Cereale Coss.

Reuerentia nouerca non facit hoc crimen cessare, quando de ea, quam de marito agunt hereditate. Sal.

III. *Idem a. Helenæ.*

SI aui tui hereditatem adisti, expilatæ hereditatis crimine aduersus nouercam b quondam tuam experiri non prohiberis. PP. III. Non. Ianu. Sabino, & Anulino Coss.

Vxor defuncti non potest conueniri ab herede crimine hereditatis exilatæ: sed res, & fructus existentes possunt vindicari, & consumpta possunt condici. Salvc.

IV. *Imp.* Gordianvs a. *Rufo.*

ADuersus vxorem (quæ socia rei humanæ c, atque diuinæ domus fuscipitur) maritì diem suum functi successores, expilatæ hereditatis crimen intendere nō possunt d. Et ideò res, quas per eandem abeßse quæritis, competenti in rem actione, vel si dolo malo fecerit, quo minùs res mobiles possideret, ad exhibendum persequere. Fructus autem rerum, quas mala fide tenuit, dicit expilatæ hereditatis non teneatur crimine, suos non facit: sed extantes, quidem vindicari: consumptos verò condici posse proculdubiò e est. PP. VI. Kalend. Martij, Attico, & Præextato Coss.

Vxor expilatæ hereditatem, vel liberum, vel quicunque, non propterea cadit à legatis relictis in testamento. Bald. Vel sic: *Legata non minuuntur, licèt hereditas expilatur.* Salyc.

V. *Imps.* Philippvs a. & Philippvs c. *Simplicio* f.

OBtenta expilatæ g hereditatis, emolumentum legatorum, maximè suspensa cognitione h, legatariis, fideíque libertis defuncti auferri non oportet i. PP. XV. Kalendas Februarij, Philippo A. & Titiano Coss.

Hæc accusatio eß subsidiaria. Salyc.

VI *Idem a. & c. Rufino.*

EXpilatæ hereditatis crimen loco deficitis actionis k intendi confuetiße, non eß iuris ambigui. PP. X. Kalendas Martij, Æmiliano & Aquilino Coss.

c Vxor socia rei humanæ, atque diuinæ domus.

d Heredes expilatæ hereditatis non tenentur.

e Vxor socia rei humanæ, atque diuinæ domus.

f al. *Simplicio.*

g Heredes expilatæ hereditatis non tenentur.

h Bonorum raptorum actio non datur ante diem legato cedentem.

i Legata non minuuntur, licèt hereditas expilatur.

k Heredes expilatæ hereditatis non tenentur.

VI BONORVM † RAPTORVM.

Titvlvs XXXIII.

IN hoc titulo proponitur similis actio, vi bonorum raptorum, qua ex edicto prætoris datur in eumqui rem alienam rapuit, si mobilis fuerit. Nam de immobili neque hac actio eß, neque furti: sed interdictum. Vnde vi, vel actio in duplum est. Confer. l. 1. quis in tantum. Dari verò dicitur hæc actio modi in triplum: vel locatio. §. quod illicitè. ff. de publi. modi in quadruplumve in Conßi trimolum huius titu. & alibi passim modi in triplum, & quadruplum: vel 3 pen. C. Th. de pag. fact. & huius varietatis cauſa quia misa eß actio, qua scilicet tam pœna cessit perspectatur etiam res vi erepta, qua confeßione quadruplum efficitur, & intra annum vtilem. Nam poß annum rem tolam persequitur, non tripium, & singulari cauſa, cum excipiendi auctor eß Tribonianus, in duplum confeßionem re vt, & pœna. l. 1. ff. de pag. fact. sed perpetuò, vt opinor huius moderationis prudentia præcia. Neque vero existimare debemus mihi agi cum repetere, quòm ea sua quidē in rapienda sit alio misa, & annalis in furem tota pœnalis, & perpetua. Nam sua repetere sic manifestum, missa alienæ vi bona rapientem, conuenire poteß actione furti manifesti: quia & hic fur manifestus eß. l. 6. versiculum. Eadem repetet. ff. de fur. furti si manifestus: vel l. 1. §. vlt. ff. eod. furti hoc cauſa grauior eß intra annum vtilem actio vi bon. raptorum, quàm furti nec manifesti: & in huius propriè cauſam hæc actio comparata eß, quod prætor non videretur sufficere actio furti nec manifesti qua tamē, si prius non sit actum vi bonorum raptorum intra annum, licet experiri poßit annum in duplum: vel si hæc actum sit prius, eodem annum vtilem, adhuc experiri licet Vi bon. raptorum: id, quod amplius in ea eß. l. 1. ff. eod. l. 6 quis egerit ff. de fur. & obseruandum in iure agi sæpe de ißa concursu actionis furti nec manifesti, & vi bonorum raptorum: nam quando de concursu actionis furti manifesti, & vi bon. raptorū, quia ad hunc casum nequa necessaria eß, neque propriè pertinet actio Vi bonorum raptorum: ad illum propriè pertinet, & necessaria eß. Cyracivs.

VI BONORVM raptorum 6.

Quatuor crimina dicitur de vi agitari, dixit vbi ci-

480/C.IV.K.5-4, 2413-2414
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

mittere post crimen expiata hereditate, in qua etiam aliqua vis fit.

a ¶ *Potius. Potius* hic accipitur Brunnemanno, l. 1. §. *Illud vtique. ff. vnde vi.* Ipsum est immobilium: *ἀντικρυς* mobilium. Cvr. a ¶ *Vt honoris.*] *Mercurio.* id est, ad hæc, & non ad aliud vt *Inst. ad Legem.* & facit l. *de viribus. ff. de ver. significa. l. mancipium. & ff. de vi, & vi arma. l. 1. & ff. finibus.*

b ¶ *Quo.* pro vel.

Vi rem.] Cæsvs. Mauritæ dedit mihi rem aliquam: heres eius eam rapuit: intra annum vellem in quadruplum: post annum in simplum conuenirem.

c ¶ *In quadruplum.* & verum tri pondium quadruplatur *ff. end. l. 13. §. in hac.* & datur heredi: sed * non in heredem: quia est penalis: nec in eo, quod peruenit, etiam in heredem non dabitur, etiam in eo, quod ad eum pertinet.

a Actio vi bonorum raptorum in heredem non datur, etiam in eo, quod ad eum peruenit.

* al. Kalend.

Rem obligatam.] Cæsvs. *Conuenit vt l. ad leg. Iul. de vi. l. in pos. sessionem*, nisi ex conuentione: vt *l. de pignor. l. 13. & facit l. finium regun. l. si confitearis.* Item contra *ff. qui in fraud. credi. l. ult. penult. §. ff. de hæredit.* Sed specialis propter fugam: vt *ff. de vsufr. l. hæres absens. §. 1.* Item contra *ff. quod met. caus. l. extat. decretum.* Item contra *ff. ad leg. Iul. de vi. l. creditori.* Sed fal. vt ibi.

β ¶ *Conuenit.* Secus est, si obuenerit, vt creditori licueret propria auctoritate pignus auferre, hypothecam occupare, *l. 3. ff. de pignor.* Cyac.

Et hæ. *Nascitur.* Heres si sit, de pecuniis non tenetur: quia tunc in solidum: vt *ff. de manumiss. in testib.*

c ¶ *Naturali.* vt & *supra de mort. l. ff. seruus. & ff. eodem. l. 9. §. hac actione. §. & §. ex hac.*

Suæ negotiorum.] Cæsvs. Nouerca tua res tuas vendidit, & rapuit: efficiemne habeo, velis eam conuenire post annum in simplum, vel in quadruplum intra annum: vel habendo ratum venditionem, agere nego, gestor.

f ¶ *Contra nouercam.* nouercæ rem tuam mobilem rapuit, & vendidit: & hic agitur nego. gest. & tutam venditionem habuerit: vt *& supra de rei vindic. l. mater.*

Actio vi bonorum raptorum habet locum pro vi illata in rebus mobilibus tantum. Salyc.

1. *Imp.* Gordian. a. *Valerio.*

VI bonorum raptorum actionem, quæ cum pœna fua tertia hit ablata: potiùs a ad mobilia, mouentia * quæ b, quàm ad fundos per iniuriam occupatos spectare, explorati iuris est. PP. Kalendas Martij. Attico, & Præsentino Coss.

Heres donatoris a donatario auferre res non potest: quod si fecit, de restauro intra annum tenetur ad quadruplum, post annum in simplum. Bald.

11. *Imp.* Valerianvs, & Gallienvs aa. *Euelpisto.*

SI res mobiles, quarum in te furtum dominium, perfecta donatione translatum violenter heres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actionem intra annum quidem, quo experiundi potestas fuit, in quadruplum c: post annum in simplum intendere non vetaris. PP. VII. * Maij, Seculari, & Donato Coss.

Etiam rapiens res sibi obligatas, intra annum tenetur ad quadruplum. Salyc.

111. *Imp.* Diocletia. & Maximian. aa. & cc. *Eutychio.*

RES obligatas tibi creditorem vi rapientem, non eum licitam facere: sed crimen committere conuenit d ¢, eúmque etiam vi bonorum raptorum intra annum vellem in quadruplum, post simplici actione conueniri posse non ambigitur. S. Kalendas Ianuarij Sirmij, AA. Coss.

De raptis à seruo dominus ignorans tenetur noxaliter ad quadruplum intra annum. Salyc.

IV. *Idem* aa. & cc. *Attalo.*

DE his, quæ seruus † alienus nesciente domino vi rapuisse dicitur *: inter † annum in quadruplum vi bonorum raptorum, & post in simplum dominus eius noxali e actione apud competentem iudicem conueniri potest. S. II. Kal. Maij, Heraclio, AA. Coss.

Vendicatem res rapta potest dominus rataam habere, & agere ad simplum: vel improbare, & agere de bonorum raptorum ad quadruplum. Salyc.

V. *Idem* aa. & cc. *Domna.*

SIue negotiorum gestorum contra nouercam f tuam, siue actione vi bonorum raptorum (quæ in quadruplum intra annum vellem, ac post in simplum constituta est) putaueris agendum: notione præsidali poteris experiri. S. VI. No. Iul. Philippopoli, AA. Coss.

DE CRIMINE STELLIONATVS.

Titvlvs XXXIV.

*Et de crimine extraordinario stellionatus, qua nomine continetur fallacia, impostura, dissimulatio omnis, & quicquid suspicere se in fraudem alterius quod proprio crimini nomen non habet. Cum ex non causa quidem vilis actio oriatur, qua panam persequamur sed qua rem persequamur vt aria pulsat concurrere, & si quidem famosa sit, qua concurrit, velati de dolo, aut deposito, etiam famosum erit crimen stellionatus: quia ab eodem est ciuilem actionem esse famosam, & criminalem non esse. Itaque debitorem in soluendo pro nunc debito ex stipulatu, vel ex causa depositi ac fabricæ, vel pro tutore gerendo tutelæ ex hac causa est ciuilis actio de dolo, vel depositi, qua famosa est. Erit igitur ex his causis crimen stellionatus famosum: ad quæ tamen dico respondi. Quid ergo §. vlcim. ff. de his, qui not. inf. & erit famosum, vt ait, quamuis publicum non sit. Nam & crimen expilatæ hereditatis est famosum, licet publicum non sit. Sunt vero autem alia pro alio ff. quod l. 3. ff. eod. aut, impostorum facere. Trebatius Pollio in Gallienas. Cum quidam gemmas vitreas vendidisset pro veris, siquis quod ad lapidem ipse debuit rotare emisse existimaret, & ipse pro veritate edici impostorem fecit, & passus est. Catonem si in pignore dedit, aut in vendendo subscripsit quis ex pro auro, vel stannum pro argento, vel vitreum saxum pro vero: dissimulare videtur, ex crimine stellionatus non ex furto, nec vero aut l. 2. ff. eod. quia non alius pignoratitia contraria, vel ex empto, qua cum ea concurrit, est famosa, l. 6 quis in pignore. ff. de pig. act. l. stanlibrarum. § 1. ff. de Rutilio. item si quis seruo ignorante creditori rem alienam, aliq obligarum simulauit rem esse suam, nec esse liberum pignori obligauerit, l. ante. § 1. ff. de pig. act. l. 1. & 2. hoc tit. idem si prodiderit aliquem creditorem simulans rem esse antiquiorem in causa pignoris, seruo creditoris fraudandi causa: vt l. 4. hoc tit. nulli prodere chirographi fidei quo se præstare diis alicui, aliquis crimen falsi committitur. l. 15. C. ad leg. Cor. de fal. l. 6 dolosus. ff. eod. & reffat crimen stellionatus: quia non aliter ei locus est, quàm si deficiat aliud crimen. Nemo autem est, qui negauit transfugam hoc esse nomen à fugiendo quidam ad hominem vsq; rum, & desponsi periurum: vt apud Asinium Vrsum in tra Capitolium stellionem vocat, qua plurique capiuntur omnes. In gloss. stellionatus est impostus, & in Basil. Ea quo dictum illud in Christianos: pallio coperti. Græcum impostus. Cyprianus impiantur. Cvlac.

Dissimulanter rem aliquam pignoratam pluribus successiue, tenetur crimine stellionatus: nisi panam euitet, si creditoribus debitum offerat. Salyc.

1. *Imp.* Alexander a. *Alexandro.*

IMORBVM quidem, & criminosum fateris, eadem res pluribus pignori esse, dissimulando f in posteriore obligatione, quod eadem aliis pignori teneretur. Verum secutitati b tuæ consulens, si oblato omnibus debito i, criminis instituendi cau-

a vide Bellum in prox. tit. de crimine stellionatus.

† al. seruum alienum.
* duo in vtroq; codice.
† infra.

f Dissimulatio non fit, nisi à scientia.
g Pignus obligatum potest debitor alteri tradere, si forte obligatio quo ea res alio pignoratitia impetu.

480/C.IV.K.5-4, 2415-2416
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

exitaret poena, in quam incidit iam obligando duobus? Respond. perinde habetur, ac si nec incidisset per paenitentiam.

Si pater.] Duas solvit quaestiones. Prima versatur circa tas pignoris, & praeiudicium donatarij. Secunda circa crimen stellionatus, & sic praeiudicium donatarij. Secunda ibi, *nec tamen*. CALVI. Pater, si in fraudem emancipatum donationem fecit, & postea rem, quam donavit, obligavit: non praeiudicium filio, nec filius poterit eum accusare crimine stellionatus.

a ¶ *Translatis*. & sic est perfecta: ut *Lex donat. l. sine emancipatis*.

b ¶ *Obligasti de facto*: eos de iuncta *hic*, & *l. qua res pign. oblig. l. qui filio*. & facit *l. si adiuvante, l. fi. & de adulter. l. cum*.

c ¶ *Iniuria*. sed iure: ut in lege Aquilia: ut *ibi de lege Aquil. § iniuria*. ¶ Dele totum, & repone, nomen est: non adiectivum, ut male hic ACCURSIUS CUIAC.

d ¶ *Te*, scilicet domino.

e ¶ *Stellionatus*.] Publice nec * inter priuata specialia: sed b est extraordinaria persecutio: ut *§ eadem l.*

a Stellionatus crimen privatum non est speciale: sed extraordinarium.

b Crimen privatorii alia specialia, alia extraordinaria.

Generatim.] CALVI. Si debitor obligat rem duobus, tenetur crimine stellionatus: & verò cessante eum secundo creditore, scribens earn potiorem esse, cui alium potior erat, qui primi accusari lege Cons. de falsi, verbi gratia Titium monuerit ibi 12. in Kalendas Iunias, & scripsit Seium ipsum manusse in Kalend. Aprili.

c ¶ *Creditorii*. scilicet secundi.

d Adde Bellis in praec. tit. de usurpat.

d ¶ *Pertinet*. id est fabricando alium, quasi fe fam peremeris. PP. V. Idus Febr. Pompeiano, & Peligno Coss.

Etiam rem filij donatam si pater obligat ignoranti, tenetur crimine stellionatus. BALD. Vel fic: *Scienter rem alienam obligans vel propriam, tenetur crimine stellionatus*.

11. *Imp.* GORDIANVS *A. Paterno*.

Si pater tuus in te donationis cōtulerit, & cùm emancipatus esses, traditionibus dominium corporum in te transtulit *, poterisque creditorem fortium, qualēcunq; earum rerum fine voluntate tua, velut proprias tuas obstrinxit b: ius tuum non laedit. Nec tamen iniuria c stellionatus crimine petetur, cùm sciens alienam rem, te d non consentiente, velut propriam suo nexui erit creditori. PP. II. Kal. Ian. Gordiano A. & Auiola Coss.

111. *Idem A. Madriano*.

Stellionatus accusatio inter crimina publica * non habetur. PP. Idib. Aprilis, Attico, & Praetextato Coss.

Crimen commissi, qui rem obligatam priori, obligat secundo ignoranti: vel qui animo decipiendi creditorem, cum alio fingit antecessorem obligasse. SALYC.

IV. *Imp.* PHILIPPVS *A. Emporio* †.

Ignorantia creditoris f, cui res pridem apud alios g obligatae pignoris, siue hypothecae iure obligantur, non sine periculo capit h consuevit. Etenim huiusmodi fraudes ad extraordinariam criminis a executionem spectare, ac stellionatus commissum seuerissimè esse vindicandum saepe rescriptum est: proinde siue ignorantiam tuam i debitor circumuenire tentauerit, siue obligatione rite perfecta k, participano fraudis consilio, per subiectam quasi antecessorem personam dispendium tuum ad occultum compēdium suum trahere pertemtat l: adire suum iudicem poses, congruentem iuri, ac debitae religioni sententiam * relaturum. PP. VI. Id. Maij. Peregrino, & Aemiliano Coss.

DE INIVRIIS.

TITVLVS XXXV.

Extraordinarijs executionibus crimibus interfuit ciuilem adfinem iniuriarum, quas compleri ex XII. tab. vel ex edicto praetoris, vel etiam ex lege Cornelia: vel l. Constitutionibus. ff. eod. id est ex causis lege Cornelia comprehensis: quod paulatim quia, verberari & fustigari seu ad seruitia fit, & de seruis iniuria atrocis, l. 7. §. pollic. ff. eod. cuius exemplum est in l. 4. *§ fustibus per fustuarios truncatus cum insula. & penalis sim. Haec actione superbia coercetur ex XII. tuma certa: modus adimendae bonitas cum infamia: & ex quacunque causa finitur actio annis centum*, l. 1. *haec est breuissimi temporis, quidem actio vi bon. raptorum spolia & facillimè colligi, velanti dissimulatione: id est si cruciatus non sit illicò in aut iniuria facta est, sed cum accipere, & reuocare ad animum.* l. 31. 3. de lib. cas. & *pulla, & iurisiurando*. l. 5. §. hac lege non soluto. §. 1. ff. eod. l. si tibi. §. 1. ff. de pact. *siue diuersi fuer. siue per consequentiam ut filio, vel seruo, vel vxori. l. 2. & 3. At non tamen claritor de iniuria agi potest: sed etiam criminaliter sic censeo, vt non virtutem vir vel locenat. l. 6. ff. eod. quia vtra que bona ad vltimum priuatum fiscus. Nam criminaliter quidem alius fuit publica accusatio ex lege Cornelia*, l. bos accusare, §. vlt. ff. de accus. *& ob etiam bona in casu ex. seq. & in casu*. l. si quis in hac. l. de epist. & cl. *§ fulta sit iniuria secundum, dum serua fuit. Videtur & de iniuria facta tribunitio viri publica accusatio esse. Salminus VIII. Diuus imperium, & negligentem vocat. Si quemlibet ingenuorum hominum hac contumelia laborare, inuitorum infitiantem vera esse, certè si allatorem quempiam aut sollicitatorem etiam confessum eum publici sollitores. Caeteri casibus inde est extraordinaria*. l. vlt. ff. eod. *cum insipriene*. l. vlt. *hoc vt.* *Nam & extraordinaria crimina interimentum exigunt*. l. vlt. ff. de fur. l. 1. *de abig. Spectale verò est, quod conflictur in* l. vlt. HABETE. *& vbi dicitur, siue sint honestae, siue legitimi, & siue extra ordinem criminaliter agant, siue remotiores de iniuria: cautum agere possint per procuratorem (quod & Episcopi & professi duo Sic. Valentiniani de Epis. aud.) his tamen crudelissimae per femellas & agant, subscribent in crimen, & vt in eorum persona nominatim condemnatio fiat, quam non videtur esse non possim dicere inhumanum irrogare condemnatio. Quia est iudicio absurdior, absurdius eam irrogari nihil verum est* l. vlt. *] de iure, vtra de hoc est, quae quemque ex procuratori voluntario aut mandatario permittitur exercitio capitalis causa, vt non alius damnetur, & notetur, quam auctor criminis. At in ciuilibus causis sententia conficitur in personam procuratori*, l. 1. 3. de feast. & interlo. *videlicet si ita cum eo constituta fuerit. Nam si cum domino aliud decendum est: ex quod ait* l. nihil 3. de procur. *hoc tantum valet: etiam post litem à domino contestatam procuratorem dari posse, qui eam causam peragat*. CYIAC.

Adhuc vel passus non licet seruis iniuriam facere. SALYC.

1. *Imp.* ALEXANDER *A. Syro*.

Nec seruis * quidem alienis licet facere iniuriam. PP. XI. Kalend. Decembr. Alexandro Aug. Coss.

Pro iniuria illata filiae coniugatae, marito, & patri competit iniuriarum actio. SALYC.

11. *Idem A. Claudio* †.

Ministrum actio tibi * duplici † ex causa competit: cùm & maritus in vxoris pudore, & pater in existimatione filiarum † peropriam iniuriam pati intelligantur. PP. Prid. Id. Maias, Agricola, & Clemente Coss.

*Qui alium dicit falsum * delatorem, & mentitur, iniuriarum tenetur*. SALYC.

periarent *ff. de fide instr. Leoparius*.

e ¶ *Securitatem*. primo casu per accusationem huius criminis, secundo per actionem legis Cornelia de falsis. & *ff. ad leg. Cornel. de falsis. & creditor*. & facit *ff. eodem. l. si §. fed & §. Item si quis*.

† al. Interpret.

DE INIVRIIS.

*Diximus * de adfente* e *quia rapiendi suae iniuriae, audiamus de iniuria*. ALEX. *Pro hac criminaliter extraordinarie, & cluiliter agitur: vt Inst. eod. §. in summa. & vna tabi aliam: vt ff. eod. l. quod Senatus & l. pretor. §. 3.*

* Continuatio.

Nec seruis.] CALVI. Dicitur in hac l. quòd non solùm liberae sed nec seruo faciendo est iniuria. VIVIANVS.

a ¶ *Nec seruis*. ad *hoc, & passus*. & facit *Inst. eod. §. seruis*. & *ff. eod. l. §. Ludos. & Lucas apud Labeonem. §. si quis sic, & §. penult. & l. eum, qui. §. 3.* ACCVRS.

Matrifamilias.] CAL. Dicitur in hac lege non solum nomine suae sed patris, & vxoris agere poteft marinus.

b ¶ *Tibi*. & audire id est ob iniuriā tibi factam.

¶ *Dele*, & dic, male: vt docet iusticipio. Repone, ô pater. CVIAC.

p ¶ *Duplici*. tantò triplici * tribi, filij patris & vicissim *ff. eod. l.* §. 8. & *Item*. §. *si magna. & Inst. eodem. §. patrem*. Sed hic pro vna ponit eam, quae patris, & eam, quae filiae competit, cùm eius exercitium patri denetur *ff. eod. l. pater*. ¶ Dele haec omnia cum in, quae sunt in margine. CVIAC.

* Iniuria vel facta quando incipiat in nos.

Si non ea.] CALVS Aliquis * iuuolit tibi iniuriā, dicendo me esse delatorem: an propter hoc sum infamis, quaeritur: Et dicitur quòd non: sed agere adueisus eum iniuriarum.

* Dele totum *ff. eod. cum ea*. Cuiac.

† In vet. est Dom. Accusatus fuit feminam Regin. in quibusdā legitur. Clarist. com.

* al. magistr. Cuiac.

† *Femin.* re. Dr. Cuiac.

* Dele *falsum*. Cuiac.

480/C.IV.K.5-4, 2417-2418
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2419-2420

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Commode non petit:* vt §. *de liber. caus. l. fi tibi.*

Si *quando.*] CASTR. Si illustris accuset, vel accusetur criminaliter de iniuria: respondere poterit per procuratorem: secus in alio. b ¶ *Alio.* id est accusatio. ACCVRS.

c ¶ *Commemorant.* vt §. *eadem. l. iniuriarum.* ¶ §. AGYLAE.

d ¶ *De more.* quæ dixi §. *de accusat. l. penult.* & erit pœna extraordinaria. Sed ſi ciuiliter agerent, *secundum* quod iuratæ habita ratione: *instit. de §. in fumma.* & §. *pœna.*

e ¶ *Per procuratorem.* (ſpeciale) propter nobilitatem: *Goan.* & §. *de procurat. Lquicunque.* & *authent. ibi pafire.* & §. *de dign. l. questor. lib. reg.* & §. *ubi pœn. vel cla. l. fin.* regulariter contrà *ff. de public. and. l. penult. §. ad crimen.*

a Nobilitati, fauorem.

a ¶ *Criminaliter.* Idem conceſſerat Valentinianus poſthumus. Vide ſcripta ad §. §. *qui accuſ. poſſ.* CVIAC.

f ¶ *Contra eum.* Speciale: regulariter ipſe procurator eſt damnandus: vt §. *de pœn. l. nihil.*

g ¶ *Nullus adiuc.* Intò de aliis videtur licere: vt *ff. an per aliam cauſ. app. l. §. §.* Sed ibi in testibus criminibus: vel pleniùs not. *ff. de procurat. l. ſæpiùs §. publicè.* in ciuili aſſente iniuriarum conſtat poſſe conſtitui procuratorem: vt *ff. eod. l. non ſolum. §. agere.*

DE FAMOSIS libellis.

Specialiter de quadam iniuria dicit.

Si *quis.*] CASTR. Si diligens famoſum libellum inuenerit ad alterius infamiam compoſitum, debet eum corripere. quod ſi non fecerit: ſed manifeſtauerit, capite plectendus eſt, ac ſi feciſſet. Sed ſi criminoſum quis velit accuſare, cuius famam per libellum credidit lacerari: audiatur, ſi inſcribat: & præmium, ſi probet, repercabit: quod ſi non probet, capite plectetur: & talis libellus famam eius, in cuius ignominiam compoſitus erat, non ledet. VIVIAN.

* al. *Imperatores Valentin. Valens & Gratian. AAA. Edictum.*

† *In C. Th. vid. lib. 9. tit. 34. & hinc inc eſt canonizata. v. c. 1. cap. 6. qui. 3. & qui. 3. & qui filius.*

b *Libellum famoſum ſcribens quæ pœna pertineat.* † *In C. Th. lib. 9. tit. 5. Pars l. monetaria, 7. vnde vi. & l. pen. ff. de accuſ. vide Cuiacii lib. 1. obſerua. cap. 12.*

Qui famoſum carmen de aliquo inuenerit, illud pandere non debet: alias pœnam capitalis, niſi dicere vera eſſe, quæ dixit, vel pandit. SALYC.

1. *Impp.* VALENTIN. & VALEN *AA. Edictum.*

Si quis † famoſum b libellum, ſiue domi, ſiue in publico, vel quocunque loco ignarus repererit: aut corrumpat, priuſquàm alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. Si verò non ſtatim eaſdem chartulas vel corruperit, vel igni conſumpſerit: ſed vim earum manifeſtauerit: ſciat ſe quaſi auctorem huiuſmodi delicti capitali ſententiæ † ſubiugandum †. Sanè k ſi quis deuotionis l ſuæ, ac ſalutis m publicæ cuſtodiam gerit; nomen ſuum n profiteatur, & quæ per famoſum libellum perſequenda putauerit, ore proprio edicat: ita vt abſque vlla trepidatione accedat: ſciens quidem quòd ſi aſſertionibus ſuis veri fides fuerit opitulata, laudem maximè o, & præmium à noſtra clementia conſequetur. Sin verò minimè hæc vera oſtenderit, capitali p pœna plectetur. Huiuſmodi autem libellum alterius opinionem non lædat. PP. XVI. Kal. Mart. Conſtantinop. Valentiniano, & Valente AA. Coss.

DE ABIGEIS.

TITVLVS XXXVII.

Equitor crimen extraordinarium abigeatus in latrones peterum, quod Conſtantini beatæ recolli nir laterali modi cum inſcriptione, vt ſi grex eorum abduſtus fit: modò ſine inſcriptione: hæc eſt ciuilitas, tanquàm in furto: vt ſi vna tantùm vacca abducta ſit. Nam ob eam mediocrem criminaliter agi non poteſt. l. cauſas. C. Th. de iuriſdict. CVIAC.

Crimen abigeatus ſine inſcriptione poteſt proponi. SALYC.

1. *Impp.* HONOR. & ARCAD. *AA. Paſſibili* †.

Abacti animalis accuſatio ¶ non ſolùm cum inſcriptionibus: ſed etiam ſine ea obſeruatione r proponitur. Dat. VIII. Kalend. Ianuar. Mediol. Olybrio, & Proiecto Coss.

DE

Vade qui fecit, capite puniri: vel qui incentum pandit, vt hic: ſed nec in alia non capitalibus licet pandere per famoſum libellum: ſed in iudicio accuſet: & ſi contrà fecerit, capite puietur: vt hic. vel vocitur, ſuos accuſandos poſtea edocturi. *ff. de priuil. delict. l. fin.*

i ¶ *Capitali ſententia.* (ſpeciale, vt a pro iniuria tam magna pœna imponatur: vt §. *ubi cauſa ff. vel ab. de. l. vnicum.*

a Pro iniuria interdum pœna capitalis imponitur.

k ¶ *Sanè* nec per libellum famoſum: ſed per accuſationē ſolemnem pandat crimina. & hoc ſubiicit. ACCVRS.

l ¶ *Deuotionis.* quia deuotus eſt principi.

m ¶ *Salutis.* quia b intereſt reipubl. maleficia puniri. ANO.

b Maleficia ſunt puniendā.

n ¶ *Nomen ſuum.* id eſt eius, quem accuſat.

o ¶ *Maximam.* vt *ff. eodem. l. eum, qui. in prine. & l. lex Cornelia. §. fin. & l. de his qui leuo. l. 3. in fin. & §. de falſſmon. l. §. accuſatoribus.*

p ¶ *Capitali.* & etiam capitalis reo conuicto imponenda erat: vt & §. *de accuſ. l. fin.*

DE c ABIGEIS.

c vide Bolliam in prin. tit. de abigeis.

Quoniam abigei extra ordinem puniuntur: vel qui & qui committunt ſolicitantur: ideò de eo ponit. ANO.

¶ A *Gallo.*] *Accuſatio.* (priuata) vt §. *eod. Labigeatus.* & eſt pœna cius, §. *eod. l. §. pen.* ¶ Et d qui ſunt abigeatūs: quòd qui decem oues, porcos quatuor, equum, vel bouem vnum ſemel, vel ſiepiùs abegit: id eſt ſubripuit de gallicinio & equum de ſtabulo: vt §. *eod. Lone. & in verb. de nupt. §. mariuus. verſic. ſi igitur ſecundum Theodoſium. collat. 16.*

† *vid. in C. Th. l. 1. §. quod à Theodoſium minor.* Nec ſuppleto, vtil ſi aliquis eſt deceſſus, ſubaratendum.

d *Abigei qui ſunt.*

¶ *Vide lib. 1. de fore. cap. 20.* confer hanc leg. cum *l. 2. §. vnde vi. & l. 1. §. de accuſ.* Vade hc emendanda ſubſcriptio. D. VIII. Id. Ian. Mediol. Olybrio, & Probino Coss. CVIAC.

e ¶ *Obſeruatione.* id eſt ſine inſcriptione. & dic ſpeciale in hoc crimine: vt ip placibus aliis notatis §. *qui accuſ. non poſſ. l. fi.* Vel dic cum inſcriptione, cùm criminaliter ſine, cùm ciuiliter. ACCVRS.

480/C.IV.K.5-4, 2421-2422
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

DE NILI AGGERIBVS NON RVMPENDIS.

Sint animalia sacrificanda, vt L. de Iside. supra Nili, deque dicit.

a ¶ Aggeribus. *Aggeres sunt moles opposita fluctibus : diuersae significationis* in l. pen. §. pen. ff. de extra. crimin. *Ni autem aggeres aquam Nili coërcent, & continent : hoc qui committat extrema ordinum poenitentia.* CVIAC.

a ¶ Si quis.] Cubitum. Sentiendum i ripa cius. AGVSTA.

b ¶ Cubitum. Hæc est iusta altitudo aggeris. CVIAC.

c ¶ Nili. Nilus totum Ægyptum semel in anno inundat, & obtinet, l. 1. §. ripa. ff. de fluminib. l. 1. ff. de aduenit. Ob id Ægyptij eū Deum effingunt, & amulum cornib. vt ait Heliod. lib. 2. *Æthiop.* Item lib. 4. 10. Plin. lib. 5. c. 9. Mercell. lib. 22. Seneca lib. 4. *Nat. quæst.* CVIAC.

d ¶ Vlla fluenta. Sic legendum, nō *Nulla fluenta.* Fluenta sæpe decurrūt aquæ. Vide not. ad l. pen. §. pen. ff. de extraord. crimin. CVIAC.

e ¶ Prætoria. Nota, ff. de iure immu. l. sempr. & T. de nulla. Institutiones omnia.

f ¶ Confcio. facit l. de rapt. vir. l. §. penu. autem. de aliis verò flagitiosis & aquilanis idem * posset dici, secundum H. ACEVAS.

DE HIS, QVI LATRONES, VEL ALIIS CRIMINIBVS REOS OCCVLTAVERINT.

Abigei, & alij delinquentes occultantes ab aliis : & se occultantes alienum delictum, suum faciunt : idcò de hoc dicit.

a ¶ Occultauerint. *Hi dicuntur occultare, qui fugientes, vel occultantes eos in l. vlt. ff. de abigeis.* & tit. de recept. l. 3. & l. congruit. ff. de offic. præfid. CVIAC.

Eos.] CASTR. Si abscondi latronem in domo mea, pœna pœnitendus sum, quo & latro nisi à iudici eum non exhibuero, pœnam corporalem subibo.

¶ Sumpta est hæc *l. ex duobus cunctat.* 1. & 2. *Cod. Theod. lib. 9. tit. 19.* CVIAC.

b ¶ Recipientes.] Confitue b, Pœna reos alienī criminis expellere, & ipsos reos : sicuti latrones reos dico alieni criminis, qui secum fociarunt eum, vel eum occultando eos. ¶ Et sic not. æquale * esse delictum : vt *ff. de receptat. l. 1. & ff. de incend. ruin. nauf. Lig. §. non tantùm. & T. de adult. l. exilium. & ad leg. Iul. de vi. Leviores, & tiquiuis vsurpauerit, flammis eo loco consumatur, in quo vesultatis b reuerentiam, & propemodùm ipsius imperij appetierit securitatem : conscius c, & consortibus eius deportatione constringendis : sic vt nonquàm supplicandi eis, vel recipiendi ciuitatem, vel dignitatem, vel sabbatarium licentia tribuatur. Dat. X. Kalend. Octob. Constantinop. Honorio VIII. & Theodosio III. AA. Cons.

DE HIS, QVI LATRONES, VEL ALIIS criminibus reos occultauerint a *.

TITVLVS XXXIX.

Et etiam extraordinarium crimen in re, qui latrones, vel alterum criminosum receperit, & celauerit : vt l. 1. ff. de receptat. Quæritur. decl. 133. Primum existimo esse re. transfuga : à quibus transfuga recipiatur. Hæc natura simile ostendit, facere socios, & probare. Latrones dicit : non fures. Nam qui furem recipit : simili similiter tantùm tenetur : vt l. qui vas. 3. qui furem. ff. de fur. nisi & re furtiua simul recipiat filius : vt l. fi quis vxori. 5. fugitiuum. ff. eod. l. 11. Tad leg. Fab. Phœnicia. Quasi ya λέγει, ἀκούσας ἀνδρὸς κακοῦ, ἀφίσταμαι αὐτοῦ, ἢ κοινῶμαι. Plato XII. Legum : ἐαν τις κακοφρόνως τινὰ ἀποδιδρᾶναι ἐᾷ, ἢ ἀγχόνῃ ἀποκτείνῃ. Quæ verba corrigenda docte ab antiquis. CVIAC.

Eadem pœna puniuntur recipientes, quæ rei principales : in latrocinio verò defendio, qui rem sub fide recepit, offerre in iudicio. SALVC.

1. *Impp.* VALENTINIANVS, VALENS, & GRATIANVS AAA. *Simplicio Vic.*

Eos d, qui secum alienè criminis reos occultando, eumve fociarunt : par ipsis, & reos pœna expectet : & latrones quisquis sciens fuscepe-rit, & eos offerre iudicibus supersederit, supplicio * corporali, aut dispendio facultatum, pro qualitate personæ, & iudicis æstimatione plectetur. PP. Romæ X. Kalend. April. Gratiano A. III. & Equitio V. C. Coss.

11. *Impp.* MARTIANVS & *Palladius* PP. ζ

Si qui latrones, seu aliis criminibus obnoxij in possessione degunt, seu latitant : dominus possessionis, si præsto est : aut procuratores, si dominus abest : seu primates possessionis vtrò eos offerant : aut si scientes hoc sponte non fecerint, conueniantur à ciuili officio, vt tradant prouinciali iudicio eos, qui requiruntur, sub examine iudicis arguendos, & pœnas post documenta congruas subituros.

Si verò exhibere eos domini, vel procuratores, aut primates * possessionis dilauerint : tunc ad detinendos eos g [adito *] rectore prouin-

a Pœna minuitur in eo, qui officium receptatoris & adiutricis ratione pœnæ minuendæ : vt hic. *ff. de receptatorib. l. fin. Cod. Theod. de pœnis. rapt. 10.*

b Latronum pœna quæ. Diuidit.

c Recipiens fciensve latronem fupplicio corporali punitur.

d Latronem fcilicet fcit, neque offerens, non modò pœnæ corporalis & pecuniariæ.

* Cod. Theod. 9. tit. 1. & feq.

* deeſt in exemplar.

480/C.IV.K.5-4, 2423-2424
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Præsidis.* fic L. *de requir. reis. l.3.*
b ¶ *Primates.* Id eſt aſtores. CUIAC.
b ¶ *Per literas.* fic de literis L. *de epiſc. & cler. l. ſi quis per calumniam. §. præterea.*
c ¶ *Si præſentes, & ſcientes.* fic & L. *de fal. mon. l.3. & 7. de deſerto. & oculatur. l.3. lib. vi.* ACCURS.
d ¶ *Exercenda eſt.* vt & L. *de accuſ. l.fin.*

DE REQVIREN-
DIS REIS.
Si accuſator præſens, ſæpè dicit: nunc ſi abſens.

a ¶ *Ruffino.* Legend. Imp. Antoninus A. Ruffino. Id indicat huius l. ſubſcriptio, quæ deprauata eſt. CUIAC.

a Diuiſio. CVm.] Tria ſunt. Primò enim declarat quando debet fieri admonitio. Secundò, quando reus remotus bona admonita recuperat. Tertiò quid fiet de bonis, ſi recuſſus intra annum moriatur. Secunda ibi, *poſquam.* Tertia ibi, *ſin verò.* CAYVET. Si abſens quis accuſetur, iudex ad proſequendam ſententiam non debet feſtinare: ſed debet citari, & bona eius admoneri quòd ſi intra annum venerit, recuperabit bona, & ad defenſionem criminis admittetur. Si verò poſt annum, ſuper bonis non audietur: ſed ſuper defenſione criminis quòd ſi intra annum decefſerit, ad heredes eius pertinent bona ſua. Et idem dicit lex ſequens.

* deeſt in manuſcript.

b Abſens damnari poteſt.

c ¶ *Grauia.* ex quibus poena capitalis imponitur: vt *ff. ead. l.3.* ſecus ſi relegationis: etiam b abſens poſſe damnari: vt *ff. de pœnis. l. abſentem. §.1. conſtitut. & ſequent.*
d ¶ *Grauia crimina.* Id eſt capitalia. CUIAC.
e ¶ *Sententia.* erat hic ergo lis conteſtata: idem ſi non erat.

f ¶ *Admoneri.* ſcilicet e eius bona: id eſt in ſcriptis redigi, & poſtea requiruntur per literas. Vel dic etiam penè requiri: & dic vt requiratur: ſcilicet primò.

e Admoneri bona quid.

g ¶ *Ad pœnam.* ſcilicet ſi admonitio bonorum.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Ruffino* β.

VM abſenti reo grauia α crimina γ intentantur, ſententia δ feſtinari non ſolet: ſed admoneri ε, vt requiratur, non vtique ad pœnam ζ: ſed vt poteſtas ei ſit purgandi η ſe, ſi poterit. Poſtquam verò requirendus ϑ factus intra annum ι ſederit: ſi ſe crimine purgauerit κ, res arbitrio iudicis ſignatas λ recipiat. Sin verò intra id tempus reuerſus, poſt intimationem μ ſuam ν, fuerit defunctus: & necdum ſe purgauerit, ad heredes peoprios res tranſmittat ξ. Dat. Tuſco, & Baſſo Coss.

Admoniti bona intra annum non comparentia, irreuocabiliter confiſcantur: & poſtea venienti reperta non reddantur, puniatur: innocens verò abſoluatur, non propterea bona recuperet.
SALVC.

11. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Ianuarium* ζ.

QVicumque * ex eo die, quo reus fuerit in iudicio petitus ρ, intra anni ſpatium noluerit adeſſe iudicio: res eius fiſco vindicentur σ. Et ſi poſtea reperitus

i ¶ *Purgandi.* etiam poſt annum: ſcilicet de crimine: ſed de bonis intra annum cauetur.

k ¶ *Purgauerit vere requirendus.* id eſt requiſitus. 2. Vel ideò dicit, *requirendus*: quia quidam fatet, qui nec requirendi ſunt: vt qui accuſati non poſſunt ab eo à quo accuſantur, de quibus dixi L. *qui accuſare non poſſunt ſuper ſuis bonis.*

l ¶ *Intra annum* computandum à tempore, quo ſciuit, ſeu admonitus fuerit: vt *ff. eodem. l.3. §. penultim. & l.4.* ACCURS.

m ¶ *Peremerit.* fic ergo ego ipſe, quòd non venit etiam intra annum, præſumitur contra eum: ſed non tamen vt condemnetur propter abſentiam ergo grauatur, vt * probet: ſicut & accuſatus. fic & aliàs L. *de fal. l. vlt. & §. de abſent. l. ſollertiæ. in fin.* ſed nullo probante abſoluitur.

* Contumacia cauſa congruit poſſeſſori anni & diei.

n ¶ *Signatos.* Id eſt, obſignatos. CUIAC.

o ¶ *Poſt intimationem.* id eſt, a teſtificatione.

p ¶ *Intimationem ſuam.* id eſt, poſtquam adiit iudicem. CUIAC.

† Conf. c.1. de proc. cum gl. in eod. extr.

q ¶ *Tranſmittat.* vt & *ff. eodem. l.3. in fin. & fac. l. ſi pendente appell. mors. l.9.* & hoc verum etiam in crimine læſæ maieſtatis: ſed licet denur heredibus: tamen ab eis in crimine læſæ maieſtatis auferuntur: vt *inſt. de hered. qua ab inteſt. §. pen. contrarium.*

p ¶ QVi *ſtatim.* Primum. primo iudicio petitur, poſtea admonetur, tertio requiritur: vel primò requiritur, quàm admoneatur.

q ¶ *Fiſco vindicentur.* Si tamen fiſcus intra viginti annos non petat, præſcriptione repellitur *ff. ead. l 9. & ſeq. & ff. de iure fiſci. l. b. §. præſcripſit.*

DE REQVIRENDIS REIS.
TITVLVS XL.

DE reis dicit, qui præſentes vel ſunt ſibi conteſtatione: poſt quam etiam abſentes damnari poſſunt. l. inter. ff. de publ. iud. Nunc dicit de reis, qui ſunt requirendi, nec damnari poſſunt, quòd ſic cum ea conſecta non fuerit, quòdque iudicia ſiſtere abſentes. Hi adeò tantùm inter reos: vt requirantur, non ad purgandam innocentiam ſuam, & edicta euocantur, bona eorum obſignata, eandem publicatur. Nec enim damnari poſſunt: videlicet ſi grauia crimina obijciantur: vt dixit l. 1. quæ l. 1. ff. eod. interpretantur eſſe crimina, quæ mortem inferunt, vel ſeruitutem damnato: vt l. abſentem ff. de pœn. Requirendi: ſuſtio durat annus: intra quem ſi purgauerit ſe, vel ſi mortem obierint, bona ſua ipſi recipiant, vel heredes eorum, l. 1. & l. 2. & 5. & pend. appareat int. Poſt annum bona publicantur, & ipſi infames ſunt ipſi: imo ſi quandoque poſtea purgauerint ſe, vel rei nulla tempora præſcripta ſunt. (nam quocunq; tempore veniunt) audiuntur, l. pen. ff. eo. l. vnic. §. pen. ff. de quæſt.) bona ſua recipiunt, l. 2. & 3. h. tit. quia quod occiſis fieri in fiſcum, vide vnquam reſtituitur, l. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. l. 4. ſ. de bon. proſc. l. 2. h. t. Pœna reſtitui poſſunt beneficio principis. CVIACIVS.

Contra abſentem de graui crimine accuſatum non feruor deſiniens: ſed citati non comparentis bonorum admonitio debet fieri: quæ recuperat, ſi intra annum veniens ſe purgat: & ad heredem ea tranſmittit, ſi interim deceſſat. SALVC.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Ruffino* β.

VM abſenti reo grauia α crimina γ intentantur, ſententia δ feſtinari non ſolet: ſed admoneri ε, vt requiratur, non vtique ad pœnam ζ: ſed vt poteſtas ei ſit purgandi η ſe, ſi poterit. Poſtquam verò requirendus ϑ factus intra annum ι ſederit: ſi ſe crimine purgauerit κ, res arbitrio iudicis ſignatas λ recipiat. Sin verò intra id tempus reuerſus, poſt intimationem μ ſuam ν, fuerit defunctus: & necdum ſe purgauerit, ad heredes peoprios res tranſmittat ξ. Dat. Tuſco, & Baſſo Coss.

Admoniti bona intra annum non comparentia, irreuocabiliter confiſcantur: & poſtea venienti reperta non reddantur, puniatur: innocens verò abſoluatur, non propterea bona recuperet. SALVC.

11. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Ianuarium* ζ.

QVicumque * ex eo die, quo reus fuerit in iudicio petitus ρ, intra anni ſpatium noluerit adeſſe iudicio: res eius fiſco vindicentur σ. Et ſi poſtea reperitus

† C.Th. g.t. 1. Cum hac l. conuen. ci. ſi ſuper vero, perlatum, poſt prius in requirendis. de ead. tit.

480/C.IV.K.5-4, 2425-2426
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Reuerti.* quàm ſi intra annum veniſſet, & effe conſiſtat: & ſic grauatur in hoc. Item in eo, quòd bona non recuperet: vt *hic.* Item ſic infamis do factum: *l. fin.* Item in probandum ſubſicit, & dicit *l. I. penu.* ACCVRS.

a ¶ Leg. Accepta V. Kalend. Auguſt. Coriuth. Conſtan. A. II. & Lic. A. I. Conſ. CVIAC.

a Dicitur. IN pecuniarijs.] Primò * in cauſa ciuili. Secundò in criminali. Secundò ibi, *criminale.* CASTR. Aliquis in cauſa pecuniaria fuit citatus, non comparuit: non fit paupertas infamia: ſecus in criminalibus & bona amittit, & infamia (ſi liberet lapſo anno ex die requiſitionis ei factæ) incurrat. VIVIAN.

b ¶ *Non ledit.* ſiſi ſit facta talis actio, qua damnatus infamaretur: quo caſu per edictum id eſt citationem fit infamis de facto.

β ¶ *Programmatis.* Id eſt, edicti. CVIAC.

c ¶ *Tenor.* id eſt requiſitio, quæ fit literis: vt & *l. nominationes, qui ſtipulatus, l. programma.*

d ¶ *Tantum ſimat* aliàs transferat: aliàs tantùm ferat.

e ¶ *Admoueri.* quod tunc verè poteſt dici, cum intra annum non redit. Nam prima ſententia de admonitione ſub conditione fit, ſi nõ venerit intra annum: vt *ff. ad l. fin.* ANO.

f ¶ *Sed fama* non vt faciat ipſos iure infames: quia de crimine non eſt damnatus, quod lex exigit: vt *ff. de his, qui not. infam. l. ſi. §. ſi. & l. arbitros. §. ſi denunciatur.* Sed infamia facti grauatur: vt *ff. de obſequiis. Liuer. & Honori.* ¶ Et ſic not. ex prædictis quòd * intra annum vtiles, & de crimine, & de bonis adimit: & poſtea veniens quandoque recipitur, audituſ de crimine: *l. fi. de bonis damnatorum. ff. ad l. Iul. de adult. & pen. in fine.*

b Admonere & poſtea comparere, ſuper quo poſtea.

DE QVÆSTIONIBVS.

Quia pro prædictis delictis veritas ad quæſtiones quandoque: ideò de his dicit.

γ ¶ *Quæſtionibus.* Quæſtio eſt interrogatio, ſeu cognitio, & veritatis apprehenſio. Hic autem quæſtio non eſt niſi de interrogatione: ſed ea, quæ ſit per vim, tormenta, & cruciatus corporis, *l. 15. §. quæſtionem. ff. de iudæis.* CVIAC.

d ¶ *Auriano.* Antigono, vt docet *l. 1. §. Item Senatus. ff. eod.* vbi hæc leguntur. Scripſi libri habent, *Antigono.* CVIAC.

Quæſtionem.] CASTR. An in caput domini ſeruus torqueri poſſit, quæritur? & diſtinguitur: aut petitur torqueri in cauſa ciuili, aut criminali, primo caſu non torquetur. Secundo caſu in tribus caſibus torquetur. & non præcedentibus indiciis, in caput domini, vel teſtatis, vel eius filij ſeruus torqueri non poteſt.

e Quæſtionis verbo quid contineatur.

ε ¶ *Quæſtionis.* Quid * quæſtionis verbo contineatur, habes *ff. de inter. Lect. apud Labeon. §. quæſtionē. & ad Syll. l. 5. quæſtionis.* &c.

ζ ¶ *Contra dominos.* Id veteri Senatuſconſulto fuiſſe cautum, ſcribit Tacitus *lib. 2. Annal.* & Cicer. *pro Dom.* id ait receptum fuiſſe more maiorum. CVIAC.

pertus, nocens fuerit deprehenſus, ſtuprum * ſententia ſubingreſſi. Sed & ſi argumentis euidentibus, & probatione dilucida innocentiam ſuam purgauerit, nihilominus facultates eius penes fiſcum remanebunt. Dat. Idus Ianuar. a Conſtantin. A. V. & Licinio CC. Coss.

Conuenire in ciuili cauſa, non notatur etiam falſi infamia: conuenit verò in cauſa criminali, adſcitur infamia falſi. SALYC.

DE QVÆSTIONIBVS 3.

TITVLVS XLI.

EXpoſita ratione faciendarum rerum, & exhibendarum, & cuſtodiendarum, ea, quæ etiam ad extremum: vbi aſſeuit, adnotandum inter res, repoſitaſque, rerumq; indicij, quibus ratio criminis exiſtentur, tempus erat dicere proprie titulo de quæſtionibus, de quibus aliter ſapiũ antè cum ea repræſentatur, facta mentio eſt. Hæ ſunt fruſtraneæ inquiſitiones criminum, l. 3. 5. ad leg. Iul. maieſt. Seuera interrogationes, l. 10. Ide dignit. quia non nuda interrogationes ſunt, ſed quæ fiunt per vim, & tormenta, tractuſque corporis rerum, vel teſtium, & quandoque accuſatorum: vt d. l. 3. efficaciſſima ad requirendam veritatem, l. edictum ff. eod. De quibus, & adnotãdum quæ non ſunt habenda, hic vis aſſendi. Seruus poſſe torqueri aliquo, & quandoque proprio, qui vocantur in teſtimonium in ius, vel alias, aut qui accuſantur, etiam in pecuniarijs cauſis, & aliter veritas inueniri non poſſit: liberos hominis in pecuniarijs non torqueri vocatos in teſtimonium, quia nec ſtatuliberos, qui nondum liberi inter decretum, qui iure Quiritium liberi non ſunt, l. diuus §. vlt. ff. eod. In criminalibus ſtatuliberos torqueri, l. edictum §. vlt. ff. eod. & quandoque liberos: vt puta pro teſtimonio vacillante, Lex libero. in princ. ff. eod. vel ſi infamus ſint, Lob carmen. §. ſi ea rei. ff. de teſt. aut parricipes ſceleris fuiſſe dicantur, l. 3. tit. ſeq. vel vlt. l. 10. §. vlt. de S. C. Syll. Aſcendentes autem liberos hominũ, & ſimiles ſine iudice commoda contra indicij torqueri, l. 3. & 4. vel poſſe damnationem vel prodiſſe ſceleris participes, l. 1. 2. de fall. mon. & parricidium genitoris, vel matris, vel auorũ maternũ, aut auorũ, aut in crimine maieſtatis, vel alio crimine ſi proximi: vt l. 12. hoc tit. l. 7. de maleficiis & mathem. vel niſi domini negantur falſa inſtrumenta fortaſſis ante decreuiſſe, cùm eſſet tabellio, & res exigat per eam ipſam probari ſcripturam falſam, l. 21. 2. ad leg. Corn. de falſ. CVIAC.

Regulariter etiam in criminalibus ſeruis non torquentur in domini: falſa in cauſam hic excepta. SALVCIVS.

1. Imp. SEVERVS, & ANTONINVS AA. *Auriano d.*

QVÆSTIONEM ſ de ſeruis contra dominos a b haberi non oportet γ, excepti adulterij ζ b criminibus, item fraudati cenſus δ a accuſationibus, & crimine maieſtatis, quod ad ſalutem principis η pertinet θ: in cæteris autem quamquam ea, quæ ſeruus contra dominum dixit, iudicatui * ſententiam formare non deberant: tamen ſi aliis quoque probationibus fides veritatis inueſtigetur, præcipitationis inuidia η euaneſcit.

In pecuniarijs verò cauſis nec iniquia γ: probationum ſeruos contra dominum interrogari

h ¶ *Contra dominos.* præſentes, vel præteritos: vt *ff. eod. l. vnic. §. ſeruos.*

i ¶ *Non oportet.* vt *ff. eod. l. 3. §. diuus Seuerus.*

ζ ¶ *Adulterij.* M. Antoninus Philoſophus S. C. adulterij crimen extirpauit. l. 1. *ff. eod.* Ac in ſtupri, vel lacteus cauſa ſeruus in dominicum caput nõ torquetur. Antius Marcell. Municipia diuturno ſeuiore interuntia in caput domini ſique ad vltimum ſacroſidi exitium: quod in ſtupris ſeruis veneream clementiſſime leges. CVIAC.

b ¶ *Adulterij.* vt & T. *ad leg. Iul. de adult. l. 1. §. Lin adulterij, & l. fin. & de requ. qui. l. conſenſu. §. vnic. & ff. ad leg. Iul. de adult. l. cum paſſum §. fi. & ff. eod. l. extraneum. in prin.*

1 ¶ *Prandari cenſus.* id eſt annonæ: cùm & de hoc poſſit dominum accuſare: vt *ff. de inoff. l. vnic. & ff. ad leg. Iul. de annon. l. 3. in princ.*

a Cenſus pro annona.

a ¶ *Prandari cenſus.* Cùm quis non profiteatur omnes facultates ſuas apud cenſores, *l. vnic. ff. de inoff.* quare in glol. *licit. id eſt annone.* CVIAC.

m ¶ *Principis.* vt & T. *ad leg. Iul. maieſt. l. fin.* Idem ſi ad monopoliũ cap. vel ad eos, qui militarem cõtra latus tenuit vt *ff. ad legem Iuliam maieſt. l. fin & pen.* Item excipitur & alius caſus, ſi vir vxorem, & vxor virum occidit: vt T. *ad legem Corn. de ſicar. l. 3.* Item ſi ſocius ſocium occidit: vt *ff. eod. l. auctores.* § *Quod congruit.* Item & alius: vt *ff. ad Tyllanianum. l. & ſi parricidium. §. i.*

b Torqueri an poſſint in dominum torqueri.

b ¶ *Perijsset.* His caſibus tecidem addecti ope veſtra à vito perpetrata ſo: ſi dominus ſic occiſus, vel ſi ſocius ſit occiſus à ſocio. CVIAC.

o ¶ *Indicatum.* aliàs iudicatur: & eſt diuinus & aliàs iudicatur: & ſic gratiosus ſingularis. vel eſt nominatiuus placitum. aliàs iudicatum, ſed ſubaudis, ſecundum ea, quæ, &c.

o ¶ *Præſcriptionis inuidia.* id eſt inuidiola præſcriptio ceſſat. ¶ Et notã colligi ex hac lineã, quòd in ſuperioribus, etiam ſi non præcedant indicia, vel non ſint alia probationes, ſi quæ inuidiola præſcriptio ceſſat.

† In nouellis exciſi exciſum excuſo, & recognoui, non, nec inquio: ſed quod ab Hotomani exemplaribus eſt, ea in omnibus ſcripsum eſſet, nec inquio, neque verò hoc ſuo quod verba legi ad aduersum ſuum consulas ro. Rebr. Cuiac.

c Quæſtionis verbo quid contineatur.

ε ¶ *Quæſtionis.* Legendum *ex inquia*, vulgò inepte *nec inquia*: nec enim in domini caput interrogatur, qui ciuilibus in cauſis interrogatur. Vide ſcripta *lib. 2. obſerv. cap. 33.* CVIAC.

η ¶ *Inquia.* Legendum *ex inquia*, vulgò inepte *nec inquia*: nec enim in domini caput interrogatur, qui ciuilibus in cauſis interrogatur. Vide ſcripta *lib. 2. obſerv. cap. 33.* CVIAC.

a ¶ *Manuſſe*

480/C.IV.K.5-4, 2427-2428
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2429-2430

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2431-2432

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de testi hoc placet sapientibus seruos * hereditarios torqueri posse. *C. ad. l. Cornel. de sicar. & Lex Iulia. §. de quæstione.*

a ¶ *Opitulari.* agere: commodè dixit. Ias.

b ¶ *Incertum est.* vt *L. I. pen. & alibi legimus. C. eod. & l. fin.*

c ¶ *Communem esse.* quia fatetur se coheredem, & tu me: & sic seruum Stichum hereditarium esse communem, qui possit torqueri ad inquirendam veritatem alterius rei hereditariæ, quam hereditatis negat. hoc casu non torqueretur Stichus, vt dicit. Sed hodie contrà: vt *l. eod. §. quæ hîc corrigit.*

d ¶ *Interrogari. supra* reuera, quam hereditatis dicit, ille negat. Accvr.

e ¶ *Cum nec.* transit ad tertium casum, quando ofimulis est res alia causa, quàm hereditaris: & hoc constituit vterque. nam b non torqueretur in caput domini: vt *l. ne conjirmatione.* nisi in casu, qui subsistit, & quem habes *C. ne. Lentronum. §. quod congruit.* nisi tanta communis negotij: vt *l. communi. divid. l. de cõmuni. & facit C. eod. l. ultim. §. pen. & l. §. Seruum municipum.* Accvr.

Seruus.] Casvs. Si vendidi tibi seruum: an in caput meum possit torqueri, quæritur? Et dicitur quòd non: sinat neque in suum.

f ¶ *Fauorat.* in memoriam prioris dominij: vt *C. & ff. ne. Lentronum. §. seruus. & Latiß. ff. l. extraneus. §. vlt. & ff. de fund. dot. & de rebus d. ff. soluto.* & facit *ff. de decur. l. fin. & l. ne. Anibal. & Vrsul. d. l. in fin.* Arg. contrà *ff. de pubul. l. mil. §. adfinitatis.* Acc.

Interrogari.] Casvs. Seruus cùm cæteris dominum torqueri non possit: cùm rerum seruum depositi, vel commodatum ex facto fuo torqueri possit, quæritur? Et dicitur quòd sic. g ¶ *De facto suo.* scenè quòd non etiam præconditus iudicio c: vt *ff. de probat. Libon probatio.* & facit *C. de ædilit. l. seruus. & de seruis fugit. l. quicunque.* Accvr.

h ¶ *Pupilla.* scr. quia commodauerit, vel receperit commodatum. Accvr.

i ¶ Deteriores.] *Deteres.* id est interiores. Accvr.

k ¶ *Fidicula.* id d est, fidicularium tormenta: & est genus tormenti: vt *L. ad leg. Iul. maiest. l. vltim.* & facit *C. de decur. Lemnos indicet. li. x.*

l ¶ *Exitiõque.* id est vt superiùs, vel pœnaliciter.

m ¶ *Ex ordine.* decurionum. Accvr.

n ¶ *Manent.* id est teneat: vt *L. d. l. vltim.* form & fallit *L. ad leg. Cornel. de falsi. l. fi quis decurio.* & *C. de maiefic. & machem. l. & si excepta. & C. de decur. l. quidam. lib. x.*

o ¶ Nihil.] *Cognitorum.* id est iudicum. ¶ *Coniunge Leon. C. de dolat. & Ispanol. C. de restitud. vend. ex qui-*

Codex.

Octob. Treueris, Valente V. & Valentiniano AA. Coss.

Nec gratia, nec pecuniæ index debet innocentes, vel dignitates meritos torquere: & memoria priscæ dignitatis prodest. Salvc.

XVIII. *Imp.* Arcadivs, & Honor. AA. *Messalæ.* P.P.

NIhil sibi deflectens à iustitia indignatio cognitorum n, nihil venalis exigentium terror in eas, quæ aut innocentia p securæ, aut principali sunt honore munitæ, intelligat licere personas, ad inferendas iniurias corporales q. Habeat hanc mercedem laboris multorum munerum testimoniis commẽdata deuocio. Idémque & si munera r † decutionatus quis depositerit mam & ipse propter priscinam dignitatem quæstionem non patitur s. Dat. XII. Kalend. Septemb. Theodoro V.C. Cos.

In quæstione hereditariæ, vel de rebus hereditariis serui hereditarij possunt torqueri, priùs præstito sacramento à petente torqueri, quòd hoc non petit animo calumniæ. Bald.

Vel sic: *Serui hereditarij gubernationem rerum habentes, possunt torqueri, siue sit quæstio de hereditate, siue de re hereditaria: non obstante quòd eis libertas sit legata.* Salvc.

XVIII. *Imp.* Ivstin. A. *Demostheni* P. P.

DE tormentis hereditariorum seruorum sancimus, nullo discrimine t secundum anteriores leges, & constitutiones interposito, siue de hereditatis aliqua moueatur inter heredes quæstio, siue de corporibus tantùm hereditariis, siue de vtroque u, eorum seruos de corporibus x tantùm hereditariis v interrogari, & literæ seruos eos tantummodò, qui res gerẽdas derinent, siue in seruitute relicti sunt, siue libertatem adipisci per vltimam testatoris voluntatẽ præcepti sunt z, in quæstionem rerum hereditariarum deduci a, & ex his ea, quæ occulta b sunt, reuelari: petiàs tamen sacramento super his à nobis flatuito β præstando c. Data XV. Kalend. Octobr. Chalcedone, Decio V.C. Cos.

torqueri: vt *supra de iure calum. l. j. in fin.* ¶ Sed cùm sat quæstio, an per eam sat plena probatio c) Videpur quòd non, quia fragilis est res: vt *ff. eod. l. j. §. quæstioni.* Et contrà quòd sit efficax medium, videtur vt *ff. ex. l. nihilum.* Potest dici secundum quosdam, quòd in nimis durum & in nimium malum sacramento non sit præ-

480/C.IV.K.5-4, 2433-2434
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

hatio : in mollioribus fic. Sed videtur in nullis ſceti ſidem : vt *ff.ad. l. 3. §. diuus Traianus.* vbi dicit non haberi pro expiatione crimine. Quare dic, ſi perfecutor [a], tenetur confeſſio in teſtimonio contra ſe : aliàs non : vt arg. *l.in.§.* quæ vltro. Alij dicunt, quòd ille loquitur quando de aliis delinquentibus cõſtaretur. Tertij contrà, quando de ſe.

[a] Confeſſio, & quæ pro ſe facerit, firma credenda, & probata.

DE ABOLITIONIBVS.

Diximus ſupra in l. de accuſationibus : videamus de abolitione accuſationis. Abo. Quia accuſatores quandoque deſiſtunt : & ſi quidem ſine licentia, deinde in Turpilianã: vt l.ad Turpil. per tot. ff. eum licentia. nam. ¶ *Vt habeatur licitus, ſine abolitio crimen* [b] *modis. Aut enim eſt publica, aut ex lege, aut priuata. & hæc priuata aut à principe, aut à principe : vt ff.eo. l. abolitio. & l. ſequen. & hic. Eſt ergo abolitio accuſationis inſtituta per ſenatuſcõſultum introductionem peremptio.*

[b] Abolitio habetur tribus modis.

a ¶ *Abolitionum.* Publica abolitio eſt omnium delictorum venia, & indulgentia, quæ tributa nullo poſtulante à principe, vel ſenatu, ob aliquam publicam lætitiam, ob ora proſperè geſtas, ob publicam gratulationẽ, vel diem feſtum. *Labeõ.in. l.ff. interuenit. ff.ad Turpil. l.3. & ſpi.C.eod.* Vnde Conſtantinus Imper. ob patrũ Criſpi, & Fleliæ Helẽ abolitionem dedit, *l.1. C.Th.de indul.priue.* Priuata abolitio etiam tempore Auguſti initiata fuiſſe dicit Suetõ. in Auguſt. c.31. Quint. lib.9.c.2. Plin. *epiſt.lib.8. epiſt.ad Maximum.* Ptiſtea eſt duplex: vna data à lege, altera à magiſtratibus. CYAC.

[a] Abolitio priuata.

PRÆSES.] CASVS. Si inſtituì accuſationem adulterij aliquem criminaliter, poſſum impetrare abolitionem à præſide, vt [a] liceat mihi deſiſtere : non ſi velim impetrare, vt liceat mihi interim acculare : & ita abolitionem abolitionis non poſſum impetrare, cùm à principe. a ¶ *Ad.* præſidem : ſic eſt priuata : & eſt idem *ff.eod. Lamilius.* ſ.fin. ſicus ſi eſt publica, vel legitima abolitionis *l.ſi. eod.l.ſ.*

[a] Abolitio quid ſit.

b ¶ *Principali.* qui enim impetrauerat abolitionem, nunc ſupplicat principi, vt ad accuſationem ei redire liceat : & ſic eſt abolitio abolitionis. ACCVRS.

[b] C.Th.9.37.1. poſſit abſer. Cum.

† ¶ *Remoti prorſ.* intra XXX. dies vt *ff.eod.Laur priuatin.* §. *tri-*

DE ABOLITIONIBVS †.

TITVLVS XLII.

OLIM etiam ſapiẽs ante dictum eſt de accuſatorum temeritate, & calumnia, qua lege Romana coërcetur, & de abolitionibus, ſiue quibus indulgetur accuſationem deſinere non poſſunt ex lege Petronia, & S.C.Turpilianum, nec ſi deboatur propriæ, ſpecialiſque vindictæ, ſine mandatu : & varij nunc ei dantur hic titulus, & quatuor, qui ſequuntur. Hic eſt de abolitionibus, quarum una eſt ſpecialis, & priuata: altera generalis, & publica. Et primùm agit de ſpeciali. Ea eſt venia emittendi accuſationem, quam petit accuſator à iudice, in cuius officio accuſationem inſtituit. l.1.C.ſi ad legg. Iul. de adult. l.17. de iur. ſic. nouiſſimo derelict : vel l.10. §. vlt. ff. de iur. patr. Nec enim ad eam abſtinendam neceſſe eſt accuſatori adire principem, ſed iudicem pro tribunali præſidere ea cauſſa conſueuit. accuſationis voluit errore, vel calore iracundiæ eſt apud Symmachum, vlt. epiſt. lib. 1. Accuſator abſtinendi potest per cauſſam iuſtam adiectitia ſua pœnitere, aut remitti. Iuſta etiam cauſſa eſt : ſi quis propinquus ſuus in reatum deduceretur, quorum poſſet miſereatur. l.3. hoc tit. Quæ ſi quis ſua, vel ſuorum iniuria gratia accuſationem inſtituerit, d.l.1. Lauannius. l.ad leg. Iul. de adult. quia priuatam cauſſam agit, quam cur non omittat, ſi velit, petita venia? de qua agit publicum cauſſam, id eſt, qui accuſat publico iure, indicibique, legem ſeruare præſtare, atque omittere non poteſt. Datur abolitio à iudice perpetua, cauſſa, & cauſſa cognita. etiam inuito reo, ſi res ſit integra. & intra XXX. diem, ex quo reus ſuſtus eſt ſub cuſtodia aſſeruari. intra XXX. diem, ex quo reus ſuſtus eſt ſub cuſtodia aſſeruari. intra dum ſi comparet ad ſiſtendum in iudicio, iuxta l.2.3. de exhib. reis. Manifeſto calumniatori non datur. l.3. hoc tit. l.pen. l. de calumn. l.17. ff. de iur. ſic. nec capitalium criminum, d.l.3. nec turpis ingenuus hominibus teſtimonij gratia. Ingenuis, inquam : quia ſeruo non ſunt tanti. Imperator autem abolitione nõ poteſt ab eodem in eundem remanet crimen, niſi nouo principali. l.1. & l.3. l.3. ff. & S.C. Turp. & nouo principali quandocunque, eodem intra XXX. dies, qui generali, non ſpeciali abolitione ſolebat ſunt res repetendæ, ſiſti hoc. Quin & qui plura crimina inculit, ſingulorum abolitionem petere debet, l.3. hoc tit. l.2. & l. plura. ff. ad S.C. Turpil. aut rerum, quarum non poteſt, integra ei reuertio eſt. CYAC.

Accuſatio, cuius abolitio eſt conceſſa à præſide, non reperitur : niſi à principe impetretur. SALYC.

1. *Imp.* DIOCLETIANVS, & MAXIMIANVS AA. & CC. *Patruæ.*

RÆSES prouinciæ ſi perſpexerit abolitionem ad omnia crimina, quæ mota ſunt, pertinentem, à ſe [a] impetratam: ne ſemel finita inſtaurentur, interceſſione auctoritatis ſuæ proſpicier. Supplicatione verò poſcita nutus principalis [b], præfata [c] abolitione ſopitum crimen, ab eadẽ perſona reuocari † poteſt [d]. PP. XV. Kalen. Decembr. Diocletiano III. & Maximiano AA. Coss.

[a] Abolitio priuata concedenda eſt à iudice cauſſa cognita : & inſti deneganda, quando per calumniam ad accuſandum profiluit imperator, vel à reo corruptus fuerit: niſi vel ſuam, vel ſuorum iniuriam proſecutus fuerit.

[b] Non quòd illicitè accuſatur ſuæ pœnæ cum accuſatio abolitionem poteſt præferre ſupra mota, per l. ita vulnerum. *ff.ad Leg. Aqu.* † corrupt.

[c] VT.

[d] C.Th.eod.l.9.

II. *Imp.* CONSTANTINVS A. *ad Iunonium* P.P. †

ABolitio præfentibus [a] partibus cauſſa cognita non à principe: ſed à competenti [b] iudice poſtulari debet, id eſt; ſi per errorem, ſeu temeritatem, ſeu calorem [c] ad accuſationem profiluerit: hoc enim accuſator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem per deceptionem ſi, vel pecunijs à reo corruptus ad poſtulandam abolitionem venit, redemptæ miſerationis vox [d] minimè admittatur: ſed aduerſus nocentem [e] reum inquiſitione facta, pœna competens ingeratur †. Hi autem, qui ſuam, ſuorumque iniuriam defendunt [f], & qui cognatos ſuos in accuſationem deducunt: omnimodo [g] abolitionem petere non prohibentur. Dat. XVI. [h] Kalend. Decembr. Serdicæ, Conſtantino A. V. & Licinio Coss.

[a] Quinquenalis frequenter petitionẽ ad S.C. Turpilianum. *Cuiac.*

[b] Competenti. feliciter præſide, qui de crimine cognoſcit : non delegato : vt *ff.ad Turpil. l.3. §. abolitio.* ACCVRSIVS.

[c] *Calorem.* ſic *ff.de reg. iur. Ignoſcitur calori.* ACCVRS.

[d] *Per deceptionem.* quis dicit ſe id feciſſe per errorem, cùm fecerit per calumniam. ADDITIO. Per turpem tranſactionem : alij legunt *depoſitionem.* Depoſitio autẽ nihil aliud eſt, quàm pactum. CYACIVS.

[e] *Pro*, quia non miſereatur : ſed propter peccatum facit : & facit *l.de iuſtit. l.fin. in fin.* ACCVRS.

[f] *Defendunt.* accuſando. ACCVRS.

[g] *Omnimodo.* etiam per prætorium : ſeruata tamen in omnibus diſtinctione ſequentis legis. ſecundum Ioan. L. Alij dicunt, etiam ſi per calumniam accuſaſſet, quòd petit abolitionem : quod non placet : & facit *l.ad legem Iul. de adult. l. quamuis.* ACCVRS.

[h] *Vt.*

Allaciter.] CASVS. Per calumniam accuſanti abolitio denegatur : ſed & ſi nouas cauſſa de cauſa accuſauerit : aut ea rem paſſus extremenda : & tunc nõ poſſum petere abolitionem, niſi requiſito aſſenſu tuo : aut non : & tunc intra XXX. dies te inuito poteſt petere abolitionem : poſt non, niſi te conſentiente : ſi teſtes tormenta paſſi fuerunt, nunc nullo modo : in quibuſdã caſibus tamen non datur abolitio : VT in crimine læſæ maieſtatis, & in parricidio, & in actione peculatus, & quando accuſamur miles de peculatio, quocunque modo fuerit inſtituta accuſatio, ſiue reus, ſiue teſtes fuerint, ſiue non. VIVIANVS.

[a] Pallaciam adquirit, qui calumniatur.

[b] ¶ *Vallaciter.* id [a] eſt, per calumniatores *l.de calumn. l.fallaciter. & l.ſ.proc.* ACCVRS.

a ¶ *Non*

480/C.IV.K.5-4, 2435-2436
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

litio non petetur *: nisi forte ille, qui hæc passus est, suum consensum ad petendam abolitionem accommodauerit. Quando autem reus nihil tale passus est, postquam fuerit officij custodiæ traditus, intra dies XXX. accusatori petenti, etiam inuito reo, dari permittitur. Post hoc verò tempus, nisi reus consentiat, consensus non esse tribuendam. Quòd † si ingenuorũ, licèt plebeiorum, qui conscij, & participes criminum non erant, testimonij gratia corpora fuerint lacerata verberibus, tormentisque vexata [b], abolitionem etiã duarum [c] partium consensu petiti, iubemus vigore iudicis denegari: & crimen propositum, cuius examen tormentis iam cœperat [d] agitari *. Sin autem testibus tormenta minimè sunt illata: etiam sic abolitio non dabitur in illis criminibus [e] (vt in violata maiestate, aut patria oppugnata, vel prodita [f], aut pecuniis admisso, aut sacramentis desertis [g], omnisque [a], quæ iure veteri continentur) in quibus iudex non minus accusatorem [β] ad docenda, quæ detulit, quàm reum ad purganda, quæ negat, debet vrgere. Dat. II. Id. Octobr. Treuetris, Valentiniano N.P. & Victore Coss.

a ¶ *Non petatur.* cum effectu.

b ¶ *Petatur.* Not. ergo non * torquetur *l. ff. de quæst. Leo libro. & l. omnes. §. ceffet.* etiã clerici. vt *C. de epifc. & cleric. l. penfitari. & vsq. q. vs. cap. fi non.* ADDITIO. Dicas de hoc vt per Canonistas *in c. j. extra depofit. & per Abb. in c. cum in examinatione de reg. iur. in antiq.*

c ¶ *Etiam dnorum.* id b eſt, accuſatoris, & accuſati. ACCVS.

d ¶ *Corpora.* præcedentibus * tamen iudicium non verò à tormentis incipiunt *C. de pœnis. l. milites. §. ſpectat.*

e ¶ *In ille crimibus.* in quibus, &c. quod eſt *C.*

f ¶ *Proditæ.* & ibi ſocietas dit in crimen læſæ maieſtatis: vt *ff. ad leg. Iul. maieſt. l. j. §. iij. & iij. & l. maleficia. & ad idem ff. de cæpt. & pœn. reum. l. poſſimininum. §. transfuga. & de re mil. l. ff. ad leg. Iuliam maieſtatis adde quidam, quæ apud Bartolũ. in fine de tranſact. ſic de re. ſubſtituendo, vt.*

g ¶ *Deſerto.* hoc in milite cadit: vt *ff. de mil. teſt. Leo militari.* Item adde *C. de fal. l. obſ.* Iſd eſt illud ſpeciale, regulariter contra: vt *ff. de probat. l. vi.*

a ¶ *Omnisque.* Legend. *Cornubiq́ue.* CVIAC.

β ¶ *Nec minus accuſatorem.* Vide ſcripta ad *l. pen. C. de prob. & ad l. j. C. de pœn. caſt.* CVIAC.

DE GENERALI abolitione.

*Quia Leodatuit de ea abolitione cauitum, qua vna cum reipublicæ accuſatione: potuit hic de ea, quæ omnes pariter mouentur actiones, & ideò dicit de abolitione generali *. Acc. Quæ datur ob aliquod latitiæ, quæ publica dicitur. Eſt etiam ſpecialis, ſi moriatur accuſatus, vel accuſatore eſt & poſt mota, quando petitur vt ff. cod. l. abolitio. & l. ſeq. & l. fin.*

y ¶ *Abolitione.* Id eſt, publica. Vide ſcripta ad *l. C. qui accuſ. adpoſſ.* CVIAC.

QVI CAVSA. Si accuſationi aduerſus te inſtitutæ, & generaliter per principem abolitã ſit vſq; ad certũ tempus, puta octo dies: quia metus ſit ei ſilentium proponere vel profequi gubernacula tam reipublicæ poſſint, quæritur? Dicitur quòd ſic intra triginta dies: poſt non.

b ¶ *Qui poſt annum.* quaſi fuerit oppoſitus per potentiam.

β ¶ *Potentatus.* Id eſt, imperfectionis, qui ſic abhis, qui ſunt in poteſtate, *l. ſi pars. ff. quod metus.* Codex.

DE GENERALI ABOLITIONE.

TITVLVS XLIII.

NEmo agit de abolitione generali, communi & publica, quæ vel ipſo iure pro tempore certo fieri ſolet, nec indulgentia poſſibile celebratur. l. j. C. de epiſc. aud. & apud Caſſiodorum in fin. XI. vel pro tempore certo ordinem indulgentiæ præmiſſa adiecta propoſitæ. Hæc rei ſeuerum criminum datur promulgatio, & conſequenter accuſatoribus: quia fruſtra forſq; impunè peſſent non reperire crimen, id interruentione. ff. ad S. C. Turpil. illa datur principaliter accuſatoribus, vt impunè deſiſtant, permittitur: hæc neque res parent, neque accuſatore. Hæc ſimilis forſq; poſt XXX. dies vtiles impunitatem plenam tribuit. nam intra XXX dies ab eodem reipſi reus poteſt. Alia eſt indulgentia quæ ſpecialiter per admonitionem prouiſio. vt l. j. C. ad leg. Cornel. de fal. l. j. C. ad leg. Corn. de fall. & indicia accuſatori perpetuum ſilentium. & ſtatim plenißimam impunitatem tribuit, qua ab abolitione ſeparatur, l. pen. de calumn. Poteſt & generalis fieri eadem conditione, vtlatis lege vtilitatis. CVIACIVS.

Generali abolitione finita, intra XXX. dies accuſatus poteſt repeti, & non vltra. SALVC.

1. *Imp.* ANTONINVS A. Ruffiano conſulari Ciliciæ.

QVi potentatus [b] † A, & vis, alioſúmque criminum reum fecit, ſi poſt abolitionem ex forma ſolita reorum factam [1], & poſt edicta propoſita intra diem ſtatutũ [a] repetere ſuperſedecrit: perſequi crimina volens non eſt audiendus. PP. VIII. Kal. Maij. Leto II. & Cereale Coss.

Generalis abolitio concernit proceſſus præſentes, non futuros. b. d. hæc hic nota. BALD. Vel ſic: *Si reus non erat accuſatus tempore, quo publica abolitio ſupremuit: ea ſimita, etiam poſt XXX. dies accuſari non prohibetur.* SALVC.

11. *Impp.* DIOCLET. & MAXIM. AA. Paulino.

CVm eo tempore, quo indulgentia noſtra crimina [1] extinxit, accuſatio à te inſtituta non fuerit: publicæ abolitionis præſcriptio [m] ceſſat. PP. VI. Id. Febr. Max. II. & Aquilino Coss.

Indulgentia remittit pœnam non infamiam. SALVC.

111. *Imppp.* VALENT. VALENS. & GRAT. AAA. ad Senatum [†].

INdulgentia [n] ζ *, patres conſcripti [o], quos liberat [p], notat [q]: nec infamiam criminis tollit: ſed pœnæ gratiam facit. Dat. XIV. Kalend. Iun. Treuetris, Gratiano A. II. & Probo Coss.

VT INTRA CERTVM tempus criminalis quæſtio terminetur.

TITVLVS XLIV.

POſtquam diuiſi de abolitione ſpeciali, & generali, qua interuenire accuſator, qui omittit accuſationem, non videtur deſiſtere, vt pœnam deſertionis poſſit incurrere ex S. C. Turpil. d. ſi interueniente, nunc dicet an non interuenire deſiſtere videri eum, qui poſt inſcriptionem, aut litis conteſtationem negligens eſt in peragendo ne intra tempus legibus conſtitutum, quod hodie eſt biennium vt l. j. & ibi videbitur ne non dicente conſumat ex temporis. l. vlt. C. de exhib. reor. Et ex l. j. ad l. in S. C. § qui poſt. ff. ad S. C. Turp. *Tribonianus addidit, vel biennio. Olim fuit annus, vt conſtat ex tit. C. Th. vt intra annum &c. quæſt. ter. & l. a. C. Th. ad leg. Corn. de fal. & d. §. qui poſt. & l. reus. ff. de quæſt. & hon. & hodie quidem biennium numeratur ex die litis conteſtatæ, l. j. olim annus numerabatur à die inſcriptionis. l. a. C. Th. eo. tit. qua eſt l. a. huius tit. in qua tamen Tribonianus mutauit illa verba, à die inſcriptionis, & reſoluit præſentis. inſcriptionibus ſicut in l. vlt. C. ad leg. Corn. de fal. hæc verba, teſtura actionis eſt inſcriptionis, qua mutat in C. Th. mutat in conteſtata conſolutione, propter l. j. huius tit. qua vult tempus terminandæ quæſtionis criminalis numerari à conteſtatione litis. Ad Baſilica in l. a. retinent illa verba, à die inſcriptionis & poteſt dici à die inſcriptionis tempus legitimum computari, ſi lis conteſtata non fuerit: vt d. l. in S. C. § qui poſt. à die litis obſeruationis, ſi conteſtata fuerit. Potuit ergo negligentia eius qui intra tempus legitimum non agit aut peregit rem, quam deraliſ ſtatuit, & multò magis qui obdurat in hac negligentia vſque ad extremũ diem legitimi temporis, quia tunc palam eſt eum rem non diſtuliſſe ſed planè deſtituiſſe. vt l. a. ait quia diſtulit. Pœna verò huius negligentiæ eſt infamia. & multis quarta partis bonorum. l. j. huius tit. videlicet ſi bonifter perſona ſuerit, humiliter & pauper. aut, vt ait l. a. damnum famæ inuenit non eſt. vt l. ſi quis iniuriam. ff. de iniur. l. a. C. Th. de lapſ. datur in exilium quod ſic interpretor vt Orat. & in l. 4. C. ad leg. Iul. de adult. relegatur. Hæc tamen pœna grauior eſt pœna S. C. Turpilianis: vt manus quinquennii negligẽtia, quàm deſperata accuſatione: & tamen quia ea pœna

a Vnquam etiam ingressi publicos.

b C. Th. d. l. a. Abolitio crimin. nonſolet, & accuſati peti poteſt.

c Iudicia præcedere debet, vt. quæ ſequuntur.

d Maieſtatis etiam crimen reuerat, quod tamen vltra Romanum, ſed & partum op. pugnat: facit quod ſcripſi ad d. l. vlt. in fin. ff. ad leg. Iuliam maieſtatis adde quidam, quæ apud Bartolũ. in fine de tranſact. ſic de re. ſubſtituendo, vt.

e Abolitio generalis, ingeniorum, & primum quæ fiat.

f C. Th. d. l. a. id eſt abolitio ſpecialis. l. a. ff. ad Turpil.

g Patricianum admittit, qui aliam per potentiam oppreſſit.

De C. Th. addendũ eſt. Nec ante à iudice dimitti, quam in rei probatum crimine vindicetur, aut in accuſatorem pœna reformia damnatio referatur. Mihi videtur vera in cap. ſi vero. ſ. ſi perſeuerauerit de pœn.

a Indulgentia pœnæ corporalis ad infamiæ indulgentiam non extenditur.

b Indulgentia pœnæ pœnæ infamiæ.

c Indulgentia ſimplex infamiam non indulget, vt ne ſtatus ſuus reſtauretur: ad hoc eſt opus ſpecialiter in reſtitutione. adde gl. d. l. vlt. in indulgentia. vt. *T. de fun. poſth. & in l. ſi. §. pen. in verſ. ſciens. T. de poſtul.*

Non præsiguem accusationem intra tempus legitimum, in quarta parte bonorum multatur, & infamia notatur. SALVC.

1. *Impp.* VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. *Desiderio vic. Afric.*

VISQVIS accusator reum in iudicium sub inscriptione deduxerit*, si intra statutum [b] tempus [a] accusationem cœptam persequi superfederit, vel (quod est contumacius) vltima die adesse neglexerit: quarta bonorum omnium parte multatus, aculeos [c] consuetissimę legis incurrat; scilicet manente infamia [d], quam veteres iusserant sanctiones. Dat. IV. Id. Iul. Treuerii, Arcadio A. I. & Bautone Coss.

Dilationes necessarias non supernacuas debet iudex dare vtrique parti: & accusator intra tempus legitimum non præsiguens, vltra partem bonorum non astur infamis: nisi sic fit vile persona, quòd infamia in non sit iniuria: quia tunc in exilium datur, nisi absentia fuisse imperata. SALVC.

11. *Impp.* HONOR. & THEOD. AA. *Cæciliano p.p. post alia.* *

NOuerint iudices cuiliber culmini, honorique præsidentes, necessariis vtrique parti (si petantur) dilationibus non negatis [e], præcedentibus scilicet inscripcionibus, intra certum [f] tempus criminales causas limitandas: quo emenso liceat accusator, qui destitit, pœnam legibus [g] constitutâ. Et si persona vilior fuerit, cui damnû fama [h] non sit iniuria, pœnam patiatur exilij: nisi forte intra statuti temporis metas consensus patrium abolitionem poposcerit. Iudici autem debet esse diligentia, vt si nulla rationabilis à reo, vel accusatore dilatio [k] postulatur, vegetant talium causarum notionem non expectatis moris. Dat. XII. Kal. Febr. Rauennæ, Honorio VIII. & Theodosio III. AA.

Causa criminales debent intra biennium terminari, & hoc tempus est improrogabile: nec valet definitiua sententia lata post id tempus: sed debet ferri absolutoria, ab obstinatione præsulis: & imminet grauis pœna iudici, per cuius negligentiam fatetur, quòd non causa terminetur. BALD. Vel sic: *Causa criminales intra biennium sunt terminandæ, pœna iudici negligenti imminente.*

III. *Imp.* IVSTINIANVS A. *Menæ p.p.*

CRiminales causas omnimodo intra duos * annos [l] à contestatione litis [i] connumerandos finiri cẽsemus [j], nec vlla [alia *] occasione ad ampliora produci tẽporaue post biennij excessû minimè vltrà litis datẽ, accusatum absolui [m] scientib. iudicibus, eorúmq; officiis, quòd si litigatoribus admonentibus, ipsi litis inductionem, vel examinationem differint, pœna vicenarum librarum auri ferientur. Dat. Kal. April.

AD SENATVSCONSVLTVM Turpillianum [n].

TITVLVS XLV.

POZtea lege Petronia & S.C. Turpilliani est infamia, & multa v. librarum auri cognoda in fiscum. l. fiquis §. qui iudicij. ff. de decur. l. 3. §. vltim. ff. de pœnar. l. ff. de in ius. & lodi. vt: nisi rarum legum necessitatem, l. 1. hic tit. impingatur autem accusatori non confiteri, & negligenti: vt in superiore tit. sed qui animo ab accusatione desistit sine abolitione post delationem rei, & silentium complementa intra constitutum tempus fuisse causa criminali. l. vlt. hoc tit. qui proprio nomine irrogauerat dicitur, & desertor. Deinde pœna S.C. irrogatur irrogatoribus. Pœna quasi S.C. id est. tituli superioris meminit. Petronius etiam ad pœnam S.C. qui postquam impleuit solennia accusationum intra præfinitum à iudice diem litis contestandæ edidit reuocatus iudicio non adest. Lab accusationi. §. desistit. ff. eod. l. 3. & 7. ff. qui accusa. poss. CYRAC.

Desistens præter abolitionem à causa criminis publici iudicij, incidit in Turpillianum. SALVC.

1. *Imp.* ANTONINVS A. *Amato p.*

SI demum * in senatusconsultum incidisse videtur, qui crimen publici iudicij detulit: & causa criminis ordinata, id est inscripcionib. depositis, & fideiussore de exercenda lite præstito, eóque, qui accusatur, sub custodia officij facto, nõ mum, si omnia sequenda non referantur dia facta: sed fideiussoribus datis, vel sola inscripcione deposita, qui

---

a ¶ *Nisi reparis.* quæ res tres, accusatori duæ dilatiuæ & *ff. de fer. l. fin.*

b ¶ *Certum.* biennium vt *supra* n. 1. *fin.*

c ¶ *Lege hac, supra l. peric. & l. qui accusf. non poss. l. qui crimen.*

d ¶ *Famæ.* quam debet perdere. vt *l. 3. penul.*

e ¶ *Exilij.* Nec, ergo quòd infamia * nõ potest plus infamariæ & *ff. de iniuria. l. 1. ff. apud. §. quod ait prætor. & l. ad legem Iuliam de vi. l. ferunt. & hic.* Sed contra est vt *ff. de ritu nuptiæ. l. pulli §. qui in adulterio.* nam [b] excommunicatus [c] literam excommunicatorię. Sed hoc, & superiori legi, est contra *ff. ad Turpil. Quæritur.* ubi definit, vel desinit non punitus filius eorum est pœna talionis, sua talionis sed Turpilliana ficri hic, & *ff. ad Turpil. Lab accusatione §. fin.*

h ¶ *Dilatio.* vi & T. *de dilat. l.*

CRiminales.] CASTR. Quæstio criminalis intra biennij terminari debet, quamobrem à tempore litis contestũ, quo elapso, si nõ terminata fuerit, absoluuntur accusatus: & si per iudicem fierit, quo minus terminetur, pœna TR. libratis auri multabitur.

i ¶ *Intra duos annos.* Vide *cap. 11. tradi. de præscript.* CYRAC.

j ¶ *Actor statuta litis.* vt & T. *de iud. l. properandũ. in prin. & ad leg. Corn. de fal. l. vlt.* sed in præsidi spectabitur T. *ne temere accusent. quam mihi. l. 1. in fin.* & clericos vt in *auth. vt cler. apud §. ja. coll. 9. in* ¶ *Absolu.* ab obstructione iudicij.

AD SENATVSconsult. Turpil.

¶ ¶ Fallam est hoc S. C. Neronis temporibus, Cæsonio Pało, & Petronio Coss. CYRAC.

Per hoc desistit, punitur, qui temperatur dicitur: crimen pœna est quinq; librarũ auri: vt E. de penat. l. 11. in fi. & infamia: vt § e. l. 11. Aly calumniator, qui talionis lege damnantur. Aly prauericator, qui suæ parti prodita, &c. vt E. eod. l. 3. in pr. § prauericatores & extraordinarij puniuntur. vt ff. de pœnar. l. 13.

Tu demum. CASTR. Volebã te accusare, porrexi tibi libellũ, liter cõtest. dedi fideiussorẽ de prosequenda hac, postea abstinuisti non impetrata desistitas incidere debeã in Turpil. quæritur. Et dicitur quòd sic.

n ¶ *In demum.* hoc, de accusare non sub custo-

a Infamia non recipit plus.

b Excommunicatus excusat iurare; excommunicatur.

* *l. properandum. 7. de iudicijs.*

† *Conuen. 61. 1. in cap. si cum suum. seq. ff. de offi. delegat.* * *decem.*

a Les quando que mittis pœnitur, quia mittebat legis.

† *tit. Adiunct. Cunc.*

480/C.IV.K.5-4, 2439-2440
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

qui desistit, punitur vt ff. ex Lin senatus. § qui post. & ibi notata. Imol. & ff. supra & infrà tit. 1. fin. Et potest induci in pecuniaria causa exemplum supra quando & quando in authent. qui semel. Iust & in primitat, qui deposuit accusationem non recipiendum vt ff. eod. l. 5. accusationem. ergo referunt dicit, demum, tantum ad publicam. q. d. in priuato crimine desistes non punitur Turpiliano: sed aliàs iudicia officio: vt ff. eod. l. si quis reperto §. si pactionem. & l. 6. in principio.

a ¶ Non impetrata. scilicet priuata: vt ff. de adul. l. abolitionem. Idem si publicam haberet, vel legislatorem ff. eod. l. abolitio. & l. fin. & l. Lasciuissi. & l. vltima.

b ¶ Desistit. id est, in totam animum deposuit accusandi: vt ff. eod. l. ab accusatione. § . anim. & l. Lasciuissi. & facit C. vbi. 3. d. 1. Illa tamen est generalior in publica, & priuato crimine.

† id est, propter qualitate delicti, hoc est si fraus vel dolus, vel error, vel temeritas fuit.

* ad Syllaticas.

Si pro.] Cassv s. Arcesilaum te: Titius fideiussit pro me de lite prosequenda: desistit: contumaciae fideiuss. in eam quantitatem, quam promisit. & ego, qui desistit, potabo infamia. & puniar in quinque libris auri. Vivian.

c ¶ Desistendo. de lite perficienda: vt Eodem. l. prox.

d ¶ Quantitatem. si fuit taxata: aliàs tanabit indecem: vt ff. de cu. rei. l. vlt.

e ¶ Nolendo. in quinque libris auri: vt ff. de praetori. l. 9. & ibi facit. C. eo. 3. l. 3. & qui accusare non possunt. i. qui crimen.

* ad Arcadii Cons.

Patronus.] Cassv s. Cogi to accusare: intercessu amicorum, desistit hoc pacto, vt impetrarem abolitionem, & eo omni anno dare mihi redimm alicuius praedijonos flat placitus an possim redire ad accusationem, à qua desisti, quaritur? Et dicitur quod non.

f ¶ Scripturus. crimationis fuit; inter accusatorem, & accusatum.

g ¶ Scripturus. Id est consentio. Cyacivs.

g ¶ Placitis. quibus accusari pacti sunt aliquid dare, vel facere, & abolitionem impetrasset accusator: vide videbatur quòd placitis non impletis accusare denuò liceret quod non licet: secus in ciuili: vt C. de transact. l. sub praetextu. i. & l. fina. & hoc est ideò, secundum hanc opinionem tale fuit crimen, de quo licuit inuitari: quod non placet: quia accusatori nunquam licet: quin in Turpilianum intendatur, ex ego reo sic quando-quo, vt suum sanguinem redimat: vt C. de transact. Leuantissimo. Ratio autem obliquata aliud in ciuili, aliud in criminali. Codex.

* Accusationi desertae ratione praeiudicium ibi facta, ad illa non redit eam praemissam non ferunt.

impetrata * abolitione ab executione criminis desistit b.

Fideiussor datus pro lite prosequenda, accusatore non prosequente, non tenetur, nisi ad illam quantitatem, quam promisit, si accusator non prosequeretur: & in hoc casu fideiussor soluendo non liberat principalem. Bald. Vel sic: *Fideiussor non tenetur vltra quantitatem, quam promisit: & accusator desistens tutetur infamia, & etiam pro multa indicis punitur.* Salyc.

II. Imp. Gordianvs a. Appio. Si pro eo, qui in crimen † subscripsit, hidem tuam adstrinxisti *, isque desistit, & commissa stipulatio est *: non vltra quantitatem c, quam spopondisti, obligatus es: eo, qui desistit, infamia nihilominus notando d, & extra ordinem secundum iudicialem morem † puniendo.

Desistens ab accusatione criminali sub praetextu certae finalis causae, non potest ad illam remitti quantumcunque tam non prosequatur. h. d. sciens esse in ciuili causa: vt suprà de trac. l. fine apud acta. Bald. Vel sic: *Licet promisit non seruetur is, qui desistit: ad accusationem non propterea redit. h. d. quod not.* Sal.

III. Imp. Valerian. & Gallienvs aa. Syllano *.

Quanvis eum ordinem scripturae f a contineat, vt primum abolitio criminis poscatur: & tùm de hinc omnibus placitis g obtemperaretur: non obseruantis, tamen aduersarijs patrorū fidem, influantare accusationem minimè potes, à qua ipse b desististi i. PP. Prid. Non. Iul. Tusco, & Basso Coss.

Qui accusationem desistit, amplius illam non repetit. Salyc.

IV. Idem aa. Patrophilo.

Si in, de quo supplicas, contra parentes vestros defertam (vt dicis) accusationem cepertit persequi: praescripto illi in iudicio praesidis desistutae rei potestis opponi k. PP. Prid. Non. Maij, Secundi, & Donato Coss.

Aliter pacto desistens ab accusando, inscitur in Turpilianum. Salyc.

V. Imp. Diocletian. & Maximian. aa. Martiae.

Si femina suam, suorumque iniuriam l exequatur m, cum ipsa pacto contra veritū n desistisse proferatur: in senatusconsulti Turpiliani poenam eam incidisse *, certi iuris est. Subdita VII. Non April. CC. Coss.

Ille dicitur desistisse, qui deposuit animum prosequendi: non qui aliquantisper desistit. Bald. Vel sic: *Differens prosequi ex causa, non dicitur desistere.* Salyc.

VI. Idem aa. Emilio †.

In executionibus criminum obtinuisse videtur *, illos desistisse, qui animum accusationis implendae prorsus deseruerunt p. Cùm igitur aliis ex causis, vel simplicitatis ratione, necdū te ad finem vindictae perduxisse preces tuq testētur: poterit post posita formidine impedimēti super aliquantulo silētio q, institutu accusationem secundū leges perferens r, quā probabis, tibi debitam vindictā reportare. PP. III. Kalendas Iul. Diocletio, VI. & Maxim. AA. Coss.

h ¶ Ipso. subaudi. res.

i ¶ Desististi. vt & l. de generali abolit. l. 3. & ff. eod. l. mulier. § fin. & dicimus supra qui accusare non possunt. accusationem.

Si. m.] Cassv s. Si me, vel parentes meos accusasti, de desististi si iterum velis redire ad accusationem, excepto desistendo accusationis tibi obstabit. Vivian.

k ¶ Opponi. hoc est abolitione desistit. vt ff. eod. l. mulier. § fin. hoc nocet. vt l. qui accusare non possit. l. accusationem. nisi quandoque inter annos XXX. dicit. vt ff. eod. l. ante primum. § 4. qua ex causa. & facit supra l. prox.

l ¶ Iuuenilem iniuriā. Sed quis dicitur fuisse * iniurium prosequi? Certè qui prosequitur illorū iniuriam, pro b quibus teslimonium dicere nō poterā, quos tibi ong. nemo habet ad testimonium vtiq; gradum, qui tuo ordine possūt ad testimonium dicere. vt ff. de testib. l. 1. versa. 2. Decium. n. 1. & qui ad. crimen. vers. Ad. c. pubium. contra de appellation. vbi notat opinione quorundam licet definiri arbitrio iudicis. & Gl. in Can. gaudet. 19. 1. qui semper. notat, laicum appellationis non esse numerum excommunicationis. † Lambert. * Testimonii obtentu sine fraus nemo immune cogitabit.

m ¶ Exequatur. aliàs enim non audiretur: supra de crimine Accvrs.

n ¶ Veritū. Petunia coepta. Addeda hanc subscriptio. PP. VI. Id. Apr. Pisa. CC. Coss. Cyac.

o ¶ Insidijs. immò non: vt ff. eodem. l. 3. § . accusationem. & l. mulier. Solue. ibi non potest accusare, hic sic: quia suam vel suorum iniuriam prosequatur. hoc non valet: quia tunc magis videtur incidere: vt in dicto §. accusationem. Dic ergo quòd hic pacto desistit, ibi non pacto.

In executionibus.] Cassv s. Dicitur in hac l. quòd ille ab accusatione desistere videtur, qui in tertium deponit animum accusandi licet ergo accusator ad tempus ex causa fleat, poterit perfecte accusationem, intendendo tamen iterum ad eam. Vivian.

o ¶ Videtur. inter victo prodentes.

p ¶ Desiuerunt. vt & ff. de iud. l. desistit. & de mino. l. desistit. & ff. eodem. l. desistit. & Lab accusatione. § . desistit.

q ¶ Silentio. quod tamen citra biennium est: aliàs contra: vt supra tit. 3. l. 3. & 9. & fin. nec enim hic erat statutum tempus à iudice.

r ¶ Perferens. id est, ad finem producens.

s Iterum instituit prosequi dicitur, pro quibus testimonium dicere non potuit, quae ibi ong. nemo habet ad testimonium vtiq; gradum, qui tuo ordine possūt ad testimonium dicere. vt ff. de testib. l. 1. versa. 2. Decium. n. 1. & qui ad. crimen. vers. Ad. c. pubium. contra de appellation. vbi notat opinione quorundam licet definiri arbitrio iudicis & Gl. in Can. gaudet. 19. 1. qui semper. notat, laicum appellationis non esse numerum excommunicationis. † Lambert. * Testimonii obtentu sine fraus nemo immune cogitabit.

t Cognati, & affines eiusque ad testimonium grauem non cogentur testari admittuntur deponere nec. vt hic. nil plus. vt supra lib. 20. nisi quibus ex Prouinciis. nisi tamen. ibi. Lantzarotus in Prouinciis. nisi. tamen. ibi. quos apud Curiam in mercatibus. ex verbo. Attinentes.

u Cognatis tamen quidam excusati sed vt. vtique gradum. ff. eod. inf. de leg. quod ille. & ff. de testib. l. 1. versa. 2. Decium. n. 1. & qui ad. crimen. vers. Ad. c. pubium. contra de appellation. vbi notat opinione quorundam licet definiri arbitrio iudicis & Gl. in Can. gaudet. 19. 1. qui semper. notat, laicum appellationis non esse numerum excommunicationis. † Lambert. * Testimonii obtentu sine fraus nemo immune cogitabit.

D. E CALVMNIATORIBVS. Titvlvs XLVI.

Regiones fatoribus, aut verberi torqueri fatoribus, ad quas reficiantur, vel poenales rei status suppetiae, adiuuatis calumniatores. Vt sine accusatore, qui desistit, dein malo falsa crimina intendit quorum irriti abeant. Calumnia scripta accusatio est. Qui enim inrita non fuerit, poena non condemnatur. Iam de accusatore calumnia emendo quari non potest. l. 1. Non dico calumniatores, & qui crimina qua certissima iudici probare non possunt: vt crassi Sic Damasthenes in Verrem accusando. Item Cicero Q. Nam possunt plerique id probare, nec calumniatores esse. l. 3. hoc tit. l. 1. §. 1. E. eo. idque nec absoluto nec reique semper accusatore damnatur de calumnia. Ni verò praeter paenam, cui se ipsum fabulis iure per inscriptionem, qua vulgo est. l. fin. emittendo supplicij increpuit, & formidini rei. l. 7. & vbi. vtili lege Remmia in publicis iudicijs punitur. l. 1. §. 1. E. ad S. C. Turp. l. quarto item. E. de nothis. Cicero pro Roscio Amerino: Ita quoque te expidam esse operebat: vt breui existimarem, & legem Remmiam putares aliquid valere apertere. Ex ea lege Calumniatoris frontis inscribitur littera K. vt iampridem docui in Liuium legis. Quisquis. tit. fac. post quod ludis ni dicit ex l. 17. tit. leg. num. & eodem loco paulò post Cicero ait ad caput calumniatoris literam adfigi, & insignitum hanc literā, conditionem esse infamia: vt postea arminem alibi, nisi forsitan suam accusare possit. Poena igitur legis Remmia mutatur. l. 3. hic verbis. Deinceps tum existimatione. & l. 8. de famosis. supplicium: qua tecto dicti irrogari in publicis iudicijs. tum in priuatis extraordinaria calumniae officia iudicis coercetur sine periculo infamiae. l. 1. hoc tit. l. 9. E. ad S. C. Turp. vel poena quoque legitima respondente habet tamen locum in publicis iudicijs. l. 1. § fin. tit. 7. § . 1. E. eod. l. 1. C. eod. l. 3. C. qui acc. non poss. Cyac.

480/C.IV.K.5-4, 2441-2442
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2443-2444

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Atque ideò.* accipe J. supplicium, &c.
b ¶ *Calumniosissimum caput.* accusantis alterius mandato, & etiam mandatis: hoc si non probat submissus, alibi nemo punitur: vt ff. *ad Turpil.l.5.§.fin.* sed fallit *l. qui accusare ff. l. 9.*
Allicere.] Calvi.
Qui per calumniam atque accusat, post exhibitionem accusari nec publica, nec priuata actionis potest desistere: nec generale, nec speciale beneficij principis sibi prodest.
¶ Conferque *l. vlt. T. de prob.* & ex hac adde ad illam subscrip. vide quoque ad *l. seq.* scripr. Cuiac.
c ¶ *Fallaciter.* i.per calumniam.
d ¶ *Marinò abrèdit* secundum H.3. vel non abundat, secundum Aut. & hoc propter id, quod dicitur *l. aut. §.1.* & *l. vlt. §.1.*
e ¶ *Vel publica.* Triplex enim est vt ff. *de abol. l. abolitis* & *l.seq.* & *l.fin.* ff *Ludouicianis*, nisi effectu dictum, non obstante aliqua legetur arg. *ff. de leg.1.§.1.* *quis, in princ.*
f ¶ *Subducar.* in generali non continentur ea, quæ specialiter non cõprehenduntur: vt §. *quæ vero pœnæ ab posf. alienum.*
Q Pœnæ.] Calvs. Dicitur in hac lege, quod accusator, & non probet, punitur de calumnia: quia cadem pœna puniẽdus est qui pœnitere accusatus, & cõtra eum probatum fuisset. h ¶ *Quidquid.* Excepta quibusdam: vt *T. eod. l. mater.*
i ¶ *Calumniantes.* vt *l. eod.l. non prius.* & *supra de accus.l.6.* idẽ de postulationibus: vt *ff. de postulat. l.ab imperatore.* Accvrs.
k ¶ Addita subscriptio: D. VIII. Id. Aug. Ravennæ, Asclepiodoto, & Mariano Coss. ex *l. vlt. supra de his, qui accusar. non poss.* & ex *l. vlt. supra de accus.* & *ita verba vnde de hac l.femina ff. & l. vlt. C. Theod. de inofficiosi. & l. liberorum. C. de repudiis*, cui ex his addenda est subscriptio & inscriptio Cuiac.

DE POENIS.

§ ¶ *Pœna.* Pœna est delictorum coercitio: *l. aliud est pœna.*] *de verborum significat.* vbi pœnæ, & multæ differentia traditur. Cuiac.
Ad ¶ *debita pœnæ.* i.e. *supponit de pœnis.* Vel hoc *Dicimus infrà de privatis delictis, & publicis: nunc de pœnis eorum. &c.*
Etiam.] Calvs. Damnatus in opus perpetuum, similis est ei qui in insulam deportatus est: & pœnis intrà duos priuationis priuata talibus proficiat, subsentiéque personis: non specialis indulgentia [f], nec beneficium quidem eos generale subducat *l. Dat. XV. Kalen. Iun. Constantinop. Antonio, & Syagrio Coss.*

Nemo potest mutare imperii. Bald. Vel sic: *Pœna calumniæ est similitudo supplicij.* Salvc.

2. *Imp.* Honor. & Theod. aa. *Dec. prat. urb. pleb. Senatui S. D.*

Q Visquis [h] crimen intẽdit, non impunitam fore nouerit licentiam mentiendi: dicium calumniantes [i] ad vindictam poscat similitudo supplicij [k]. Dat. VIII. Id. Aug. Ravennæ, Asclepiodoto, & Mariniano Coss.

DE POENIS.
Titvlvs XLVII.

Supra aucti habita mentio pœnarum exigit, vt propriis titulis ascribatur, quæ sint genera pœnarum, quibus adiecta iudicia quemque possint, & quæ de eis constituta sint, vel exequendis legibus definitiones prodita sint. Pœna est admissæ rei vindicta. l. Sanctio. ff. eod. vel supplicium pertinet vt conuicti in Pisonianam supplicium dicatur esse pœna peccati: vel, vt quidam ait, pœna est vt ad supplicium locutus. Imponitur vero, cui vel sublatis malis cæteri vitam sortiuntur: vel vt is, qui punitur, emendetur, l.fi pœna ff. in Plato ἀφορισμῶν lege: vel vt pœna eius cæteros meliores reddat, l. 7. supra ad leg. Fab. l. 1. supra ad leg. Iul. rep. Demosthenes in Neæram, ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασι τιμᾶν] & Θεόφ. vtit eisdem verborum exemplo. l. capitalium §. famosos. ff. eod. qui variis effecit, vt & in animalia nonnunquam pœna confumatur vt apud Platonẽ l. 11. & ex ipso verbo Dei Gen. 9. Exod. 21. Leuit. 20. imò & in eo quo anima caret. Draconis lege. Παυσανίας ἐν τοῖς Ἀττικοῖς ἐν τῷ δ' λόγῳ τῶν Ἑλλήνων τὸ δὲ κατὰ τὴν ἀπόκτασιν τῆς ψυχῆς ἀρχὴν ἐν τῷ δ' λόγῳ τῶν Ἑλλήνων τὸ δὲ κατὰ τὴν ἀπόκτασιν τῆς ψυχῆς. Sunt autem bodie fere omnes pœnæ positæ in arbitrio iudicantium, & ab eis ciuitib. & consilijs vel appellare possunt. Olim erant certæ, & legitimæ, quas nec necesse erat iudicem sententia sua exprimere: quia de facto exercitum iudicabant, l. 1. Exam ff. quidem. ff. ad S. C. Turpil. nec de facto pendebant sententiam non suam proferre, l. non potest. ff. de fur. nec si quando pœnam legitimam sequentia sua exprimebantur ea tamen à lege remittit, nec confessi appellare non poterant. l. fi qua pœna ff. de verb. signific. Cuiac.

Deportatus, & in opus publicum aliud, quàm metalli damnatus, æquiparantur. Salvc.

1. *Imp.* Tit. Ælivs Anton. a. *Lucio.*

ITiam in opus [a] perpetuum damnati [b], non dissimilis [c] conditionis sunt ab his, qui deportantur in insulam. PP. sine die, & Coss.

Eorum datum ab eo, qui non habet iurisdictionem, est nullum ipso iure. Vel sic: *Sententia, quæ est ipso iure nulla, non est seruãda.* Bald. Vel sic: *Procurator Cæsaris non potest in exilium mittere: & sententia à non suo iudice lata, non valet.* Salvc.

11. Antonivs a. *Valerio.*

PRocurator meus, qui vice præsidis non fungebatur, exilij tibi pœnam non posuit [d] irrogare: ac propterea frustra veteris sententiam, quæ nulla iuris ratione subnixa est.

Decuriones non adficiuntur pœnis plebeiorum. Salvc.

111. *Idem a. Senatui* [e].

DEcurionem [f] in opus publicum dari non oportere manifestum est.

Concepta ante condemnationem matris pro nato habentur: & ideò eius conditionis est, cuius mater erat tempore conceptionis. Bal. Vel sic: *Calumnia matris non nocet filio ante conceptionis tempus nato sic.* Sal.

IV. *Idem a. Marciæ.*

SAntè [g] conceptus est puer, de quo libellos dedisti: qui mater eius in metallum condemnaretur [h]: natus cõditionis eius est, cuius ante condemnationem mater eius fuit [i].

Piratæ, & eorũ liberi primi gradus primi legãtur, ne in metalla, vel opus publicum damnentur. Salvc.

v. *Idem a. Senatui.*

HOnor veteranis etiam in eo [k] habitus est, vt liberi eorũ vsq; ad primum duntaxat [l] gradum pœna metalli, vel operis publici non afficiantur [m]: sed in insulam relegentur.

Liber homo nũ debet damnari ad perpetuũ carcerem. Sal. & Bald.

a ¶ *Vel adficiatur.* vt *ff. de priui. vet. l.1.* & *ff. de Turpil. quidam prout est mens l. veteranis. & l. de cetera. vt. per totã.* In milicias contulit: vt *T. de quæst. Iuliano. & l. dam. & ff. de re mil. l. ip. §. 3.* Acc.

tos debet cognoscere: procurator Cæsaris inter fiscum, & priuatum. Si ergo procurator Cæsaris vice præsidis cognoscens inter duos pecuniam, aliquem eorum in exilium damnauerit: an fœnisteretur, quæritur? Et dicitur quòd non. hoc dicit *vlt. l. seq.* k ¶ *Etiam in opus publicum.* adde metallis: tunc est plena, & vbi similes [a] in hoc: quia vterq; sine exitiare est: vt *ff. eod. l. quidam. §. 3.* & *l. qui aliquem. in exilium. si verò dicas opus metalli, licèt sint similes, quia non sunt eiusdem [b] tamen esset: quia primus amittere libertatem, secundus nouerit *d. l. quidam.* & *Leui damnum. §. Iacere ver.* & facit *ff. de vsur. reg. l. pen. §. 3.*
l ¶ *In opus perpetuum damnati.* Aliæ in opus publicum perpetuò damni. Nam qui ad tempus, similiores sunt relegatis. Cuiac.
m ¶ *Dissimilis.* non plectuntur capite. Cuiac.

1. Praetores.] *Non peccat.* facit *T. ad leg. Iul. de plag. Leuis vulg.* & *sup. de pœn. eod. l.*
n ¶ Vide not. & scripta *ad l. pen. T. si mancip. ita alias, vt mun.* Cuiac.
o ¶ Deinde *T. de qu. l. Mauricianus, ff. de pœnis. l. merito. §. fin. & l. ex quibus. sup. de priu. delict. & pœn.*
Sed Leuis.] Calvs. Mulier damna in metallum, peperit dũ erat in pœnam peperit filiũ seruum, vel liberum, distinguitur: aut concepit, antequã damnaretur in metallum: & tunc eius eadem conditionis, cuius mater erat, quæquid deinceps erit: & nunc libera, & partus liber: & ancilla, & partus seruus. Viv.
p ¶ Pont. Quintilian. *declamat.* 279. Plutarch. *de fort. mulier.* vsind. Cvt.
q ¶ *Si ante.* secus si posteà quia nũc filiũ esse mancipij, non potuit: vt *ratione ff. de liberis inoff. l. 1. quemadmodum. §. ex libertis.*
r ¶ *Etiam sunt.* quia vtpote conceptionis spectatur libertas in filio seruitus spectabitur: *ff. de seruit. l. indebitum. & de donat. l. 5. §. pen. & facit ff. de fid. lib. l. Imp. Hadrianus & Inff. de ing. vocat. per. ff. l. 1. pragmatici.*
Hom.] Etiam in pœnitentiæ alia pœna habent: vt *hic, & ff. de publicis. vers. per totum.*
s ¶ *Damnatus.* secus in filio decurionum: vt *ff. de pœnis. l. merito. §. fin.*

480/C.IV.K.5-4, 2445-2446
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a Incredibile est, quia fieri non debet: vt ff. ex. l. mandato. Sed videtur fieri posse, & in decem annis intelligatur: vt ff. ex. l. sine perpetuo. Sed ibi dixit ad tempus: nec apparuit quod: vnde decem anni intelligantur, & hic in perpetuum dicitur ... vt pœnam remittat: nam idem iudex remittere non potest: vt ff. de quæstio. l. j. §. fin. & de pœnis l. moris. §. illa. [illegible] [illegible]

VI. Idem A. Alphio †.

INcredibile est [a] quod allegas, liberum hominem vt vinculis [a] perpetuis contineretur, esse damnatum. Hoc enim vix [b] in sola seruili conditione [a] procedere potest. PP. III. Id. Februa. Messala, & Sabino Coss.

Ætas non releuat à pœna, quando delictum potest cadere in personam. Salyc.

VII. Imp. Alexander A. Isidoro.

IMpunitas delicti propter ætatem [c] non datur [c], si modò in ea quis sit, in quam crimē, quod intenditur, cadere potest [d].

Ad pœnam deportationis tacitè sequitur ademptio bonorum: non ad pœnam relegationis. h. d. Vel sic: *Bona deportati confiscantur: non relegati.* Salyc.

VIII. Idem A. Villori [e].

DEportatorū in insulam ab eo, cui id faciēdi ius erat [e], bona fisco vindicantur: relegatorum autem non †, nisi sententia specialiter adēpta fuerint [f].

In metallum, vel ministerium metallicorum non damnantur filiæ decurionum. Salyc.

IX. Idem A. Demetrio.

SI matrem tuam decurionis filiam fuisse probarū fuerit, apparebit eam non oportuisse in ministerium [g] metallicorum, nec in opus metalli dari.

Sententia lata sine temporis præfinitione, est perpetua. Vel sic: *Sententia, quæ continet actum successiuum non modificatū, nec limitatum ad tempus, in perpetuum extenditur.* Bald. Vel sic: *Seruus ad vincula simpliciter damnatus, intelligitur perpetuò damnatus.* Salyc.

X. Idem A. Catulo.

SEruus [h] sub pœna vinculorum sine temporis præfinitione † domino reddi [i] iussus sententia præsidis prouinciæ, perpetuò vinctus esse debet [k].

... metalli, & ministerium metallicorum: vt ff. eod. l. aut damnum. §. inter eos. & §. ministerium. & facit. [illegible]

h Seruus. Seruus deliquit, pro quo iussit iudex eum stare in perpetuis vinculis, & domino reddi, certe perpetuò ligatus esse debebit. [illegible]

Tam liberi, quàm serui possunt in metallum damnari. Salyc.

XI. Imp. Gordianus A. Tiriano.

MEtalli supplicium tam ad personas liberas, quàm etiam ad seruiles [l] pertinet conditiones.

Ad clamorem populi præses non debet illicita perpetrare: vnde magis debet adhærere legibus, quam clamori populi. Baldus. Vel sic: *Ad rumorē populi sententia non debet ferri, seu contra iura iudicari.* Salyc.

XII. Impp. Dioclet. & Maximianus AA. in consistorio dixerunt.

DEcurionum [m] filij non debēt bestiis subiici [n]. Cúmque à populo exclamarū esset [o], iterum dixerunt [p]: Vanæ voces populi non sunt audiendæ [q] †: nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut noxium crimine absolui, aut innocentem condemnari desiderant.

Pœna, per quam dominus non priuatur serui dominio, non priuat eum seruitio. Salyc.

XIII. Iidem AA. Vrsino.

SEruo ex sententia dānato à sū quoquo modo ex sententia proprietatis ius amputarū [r] non sit, domino suo obsequi eum par [f] est.

Iudex non potest corrigere sententiam suam circa tempus. Vel sic: *Iudex non potest facere gratiam de tempore, nec de pœna.* Bald.

XIV. Iidem AA. & CC. Vitario.

SI operis publici temporalis pœnæ sententia præfinitus nondum [s] excessit dies hūc expectari conuenit [t]: cùm † non remitti pœnam facilè, publicè intersit: ne ad maleficia temerè quisquam prosiliat [u].

Pœnam temporalem, vel perpetuam iudex non reuocat, vel minuit post sententiam. Salyc.

XV. Iidem AA. & CC. Agathio.

POEnam sua dictam sententia præsidi prouinciæ reuocare non licet [x].

[illegible]

quia in metallum non est condemnatus: sed in opus publicum vsque ad decem annos: ante elapsum decennium non liberabitur à pœna: quia publicè interest pœnam non remitti, ne quis ad perpetranda maleficia temerè prosiliat.

f ¶ Damnato. Ecō seruus pœnæ factus non sit. Cyiac.

r ¶ Amputatum. id est, ablatum domino, vt quia in metallum, vel vt fiat seruus pœnæ, non condemnatus: sed in opus publicum perpetuum, vel temporarium: vt ff. ad leg. l. aut damnum. [illegible]

[illegible]

d ¶ Cadere potest. [illegible]

e Deportatorum in insulam. [illegible]

[illegible]

480/C.IV.K.5-4, 2447-2448
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

esse præfid. Illicitas. § *fin.* sed principi pro hoc mittitur quandoque: vt dixi *C. eod. l. correctibile.* Item ratione restitutionis quis suam sententiã reuocauit *ff. de minorib. l. in causa. v.* § *fin. & Leprosis. & C. ad leg. Iuliam de vi. l. ferunt. & C. de conf. rer. l.* § *qui in re. & ff. eod. l. ne fidei iudicium, in prin.*

a Vide ad hanc legem Marsil. *singular. 108. quod incipit: Alias sic interrogatus.*

Qui. [*inuentum.*] CAEVS. Qui conscientia de crimine, cuncta debet inuestigare: nec participantes debet condemnare, nisi per confessiones, vel probationes accusatas cognitor: ita tamen, vt vix crimen possit inficiari, quod crimine. VVVLCAN.

b Cod. Philipp. *fol. 30. b. t.*

a ¶ *Capitalem* vbi mors naturalis, vel ciuilis subsequitur: vt *ff. de pœn. l. adu. cri.* b ¶ *Aduersarii.* repete, confessione.

c ¶ *Sufficiat.* vt & *C. de probat. l. fin. & C. de fid. fol. l.* vbi. Sed contrà *ff. de quæst. l.* § *diuus Seuerus.* sed ibi non statur tormentis, & non perseuerandum fuit *in eadem l.* § *si quis vltrò. &* dixi *C. de quæst. l. fin.*

d ¶ *Cui quis.*] *In meo sanguine.* id est beschiet. ACCVRS.

e ¶ *Et in furia.* id est in ira, siue culpa cruris.

f ¶ *Non. pœn.* vt.

g ¶ *Figmenta.* qua cognoscitur: vt dicitur *ff. de relig. Labeo in diuisis.*

h ¶ *Et hæc nos.* nõ est quòd bullandum b in femore.

i ¶ *Cum.*] CAEVS. Dicitur in hac l. quòd conscius de crimine, statim debet condemnari, nulla admittra dilatione, ne detur criminosis facultas occasione dilationis quibusdam machinationibus euitandæ pœnam.

k ¶ *Cum res manifesta.* quidam habet ¶. *eodem. l. qui sententiam.*

i ¶ *Detur.* quod dari non debet c.

k ¶ *Accidens.* tamaltum fore faciendo: vt *ff. de fer. l. pen.*

l ¶ *Fieret.* quod esse non debet.

m ¶ *Differenda non sit.* vt *C. eod. l.* § *qua fuerit. in prin. vsq; in calcem l. ne. l. fi. vindicari.* ACCVRS.

n ¶ *Iura. Gratianum.* hoc huiusmodi restitutionem & *C. de cadud. restituendis. & C. de bon. pos. l. i. in fin.* ADDITIO. Aduertas tamen, quòd sententia corporalis non debet executioni mandari intra x. dies, qui dantur ad appellandum: ita tenet Bart. *in Ludoui. C. de appell. & in l. qui vltimò. ff. eod. per l.* & ibi not. *C. nihil nouari app. interp.* Non obstat secundum eum, *d. l. addatur*, quia ibi male fecit iudex. Vel ibi damnatus renunciauit d appellationi, quæ tamen renunciatio non nocet quoad executionem: vt *Lum. tenetur. ff. de appellat.* hoc de iure. de consuetudine verò seruatur contrarium: quia illi x. dies non expectantur.

d Appellationi non, & à quo possit renunciari.

NE quis.] CAEVS. Si aliquis de corpore aliquod delictũ commisit, non debet pronunciatiue pro coercitione delicti fiat de alio corpore: puta si fecerit, quòd sit de corpore pistorum, vel coquorũ: sed pro modo delicti pœnam sustinere competentem.

Ad pœnalem sententiam non perueniatur: nisi reus fuerit confessus, vel probationibus ei clarissimè conuictus. SALVC.

XVI. *Imp.* CONSTANTINVS *A. ad Catullinum præfectum Africæ* *.

QVi sententiam laturus est, temperamentum hoc teneat, vt non priùs capitalem * in quempiam peomat, leuerámque sententiam, quàm in adulterij, vel homicidij, vel maleficij crimine, aut sua confessione, aut certè * omnium, qui tormentis, vel interrogationibus fuerint dediti, in † vnum conspirante *, concordánque rei finem, conuictus sit: & hæc in obiecto flagitio deprehensus, vt vix etiam ipse ea, quæ commiserit, negare sufficiat *. Dat. III. Non. Nouembres Treueris. Accepta XV. Kal. Maij, Hadrumeti, Volusiano, & Anniano, Coss.

Nemo est signandus in fronte: quia non debet fieri hominis ad similitudinem Dei forma a fedari. BALD. Vel sic: *Pœna damnati in eius fronte, vel facie, non debet signari.* SALVC.

XVII. *Idem A. Ennodio* *.

SI quis in metallum fuerit pro criminũ deprehẽsorum qualitate damnatus, minimè in eius facie ſcribatur, cùm & in manibus d, & in suris e possit pœna damnationis vna inscriptione comprehendi: quo f facies, quæ ad similitudinem pulchritudinis est cœlestis figurata g, minimè maculetur. Dat. XII. Kalend. April. Cabilluno, Constantino A. IV. & Licinio IV. Coss.

Crimine liquidato non debet sententia differri, ne detur materia supplicandi. SALVCETVS.

XVIII. *Imp.* CONSTANTINVS *A. Theodoro v. p. præsidi Arabiæ* *.

CVm reis manifestis h probationis commissis spacium temporis ante sententiam datur i. Facultas supplicandi, vel quibusdam malignis artibus k, tam pernitiosum, quàm officialium pœnas euitandi criminosissimis parere l: cùm & in homicidij crimine, & in aliis detectis grauioribus causis vltio differenda non sit m. Igitur de cætero intra criminis qualitatem legem oportet scrutari, & in scelerosos, & noxios proferri iuris sententiam *. Dat. Id. Octobe. Constantio A. IV. & Constante Cæs. Coss.

In pœnam delicti non debet quis alicui corpori vel collegio congregari, vel transferri. SALVC.

XIX. *Imps.* VALENT. & VALENS AA. *ad Olybrium p. v.* *

NE quis pro coërcitione delicti, vel pistoribus, vel cuicunque alteri corpori o (cùm alterius sit corporis) addicatur: sed vnusquisque pro crimine, in quo fuerit deprehensus, motum congruæ seueritatis excipiat. Dat. III. Id. April. Valentiniano, & Valente AA. Coss.

Si princeps referebat aliquem pueri vbros modum regularem, debet iudex vsque ad diei originẽ differre: vt iudex. Si princeps pœnam relaxet. SALVCETVS.

XX. *Imppp.* GRATIAN. VALENT. & THEOD. AAA. *Florentio p. p. Illyrici, & Italiæ* †.

SI vindicari † in aliquos seueritas contra nostram consuetudinem pro causæ intuitu p iusserimus, nolumus * illatim eos aut subire pœnam, aut excipere sententiam: sed per dies triginta super statu eorum sors, & fortuna suspensa sit. Reos sanè excipiat, vincátque r custodia, & excubiis f solertibus vigilantes obseruet. Dat. XV. Kalend. Sept. Veronæ, Antonio *, & Syagrio Coss.

De venali perfidia apparitores, licèt absentes, debet damnari. SALVC.

XXI. *Imppp.* VALENT. THEOD. & ARCAD. AAA. *ad Principium p. p.* †

NE diu apparitoeum t prauis admodum, venalisque perfidia u impune in publica commoda desæuiat, censemus etiam in absentes * eos pro compensi vltione debere consurgi. Dat. Kalend. Iun. Arcad. A. & Bautione Coss.

Pœna non debet egredi delinquentem: sed suos tenere auctores, h. d. malum non. SALVC.

XXII. *Imp.* ARCAD. & HONOR. AA. *Eutychiano p. p.* *

ANcimos ibi y esse pœnam: vbi & noxia * est. Propinquos, notos, familiares * procul

o ¶ *Alteri corpori.* eodem, vel similiamalia enim sunt multæ: vt *C. de iurisd. omn. iud. l. fin. & ff. quod cuiusq. omn. l.* § *fi. ff.* eadem ratio: quia non esset pœna, vt dicunt: vt arg. *l. de decem. Lex Iulia. lib. v. Sed* * *certè magna*, si pellipario damnetur, vt sit fabeo. ¶ *Sed coercẽdi in auct. vt nulli iudic.* § *adulterum. col. ix.* Solut. ibi speciale fauore religionis. ¶ Item contrà *in auth. de sanct. epiſc.* § *sed quæ curialem. & § fi ma chorum. collat. ix.* vbi tradimur curiæ ciuitatis. Solut. hoc contingit vs. Vel verius, ibi speciale in illis casibus. ¶ Item contra]. *de appar. prof. vrb. l.* § *lib. eq.* Solut. vt ibi.

Si vindicari.] CAEVS. Si princeps crudelitas, quam consuerit, præcepit aliquem condemnari, non debet statim subiici pœnis: sed prius habetur origina b dius: quibus elapsis condemnari debet: interim debet esse sub fida custodia.

¶ De hac l. 20. Nicephorus loquitur *lib. 12.* & Theodoretus *lib.* 5. & Sozom. *lib. 7. Ecclesiast. cap. 14.* traditurque hanc legem latã esse à Theodosio Imperatore, auctore Ambrosio Episcopo Mediolanensi: quæ ipsius Ambrosij hîc regem esse ait, qui ipsa meminit *lib. 5. Epist. in epist. 28.* Sydonius verò *lib. 1. Epist.* eam constituentem tribuit Senatusconsulto Tyberiano. Sed contrà tradit Tacitus *lib. 3.* circum diem decem inductas damnatis concessisse: sed verisimile est, quòd additerat Theodosius ad S. C. tribuere eam Senatusconsulto. Vide *c. 20. de præscript. & ad tit. C. ff. quæ lmp. maiest.* Hinc confer. meminit etiam Rufinus *lib. 2. c. 18.* Zonaras *in Theod. maiore.* CVIAC.

p ¶ *Iterum.* vt *C. ad leg. Iul. rep. l. ff. & ff. ad. Leg. Falc.* § *fin.*

q ¶ *Nolumus.* Specialissima causa est hæc: aliàs enim contrà: vt *C. eod. Laim. vers.* ADDITIO. Concordat *c. cum apud. in fin.*). *de p. &.* vbi gloss. addit alios quosdam casus, in quibus differtur executio.

r ¶ *Vincátque.* vt *C. de cadud. rest. l.*).

f ¶ *Excubijs.* id est, vigilijs.

t ¶ *Ne diu Apparitorum.* id est nunciorum.

u ¶ *Perfidia. Sic in auth. vt inscr.* § *illud. collat. vi.*

x ¶ *In absentes.* speciale: regulariter contrà: vt *C. eodem. Labeo in primo. ff.* nec appellant: vt *C. quorund. appell. non re. l. nulli.* ACCVRS.

Ancimos.] CAEVS. Qui delinquit, pœnis competentibus subiici debet: & in pœna eius ad cognatos, vel ad hæres extendatur, quæritur? Et respond. quòd non.

y ¶ *Sanciamus* ibi. id est in eo homine.

z ¶ *Noxia.* id est 4 delictum: vt *Inſtit. de noxal. §.*).

a ¶ *Familiares.* scilicet malefactoris.

b In fronte ut ceteri bullandi essent. *C. Theod. l. 2.*

c Pœna speciès ad certi corporis, vt hoc, si ea pellipario damnetur. vt ſit fabeo.

d *C. Th. eod. l.* 9. corrige hæc ita legem Codicum 1. quæ est *C. Th. 9. 40. 3. & 5. & 5. Cons.*

e De perfidiosis *10. dicunt. 9. Dynam. mall. de præſid. num. 10.*

f *Cod. Th. eod. l.* 3. hinc accipe legem Iustinianum 3. Author. sacramenta, *lib. 7. tit. 2. l.* 4. hinc quoque sunt de Illyrico Orientali. *Ad ea vide de annon. & trib. de Orientali.* CVIAC.

g *Consentit. & Quadrat. ratio de reſt.*

h *Tiberio.* Vide ad hanc legẽ, Bossium *Prud. criminali num. 25. & ſequentibus.*

i *Cod. Th. eod. l.* 4.

k *Cod. Th. eod. l.* 18.

l Et hanc ea sum excepit *Cl. 1. in 1. quæstionem Papiniani. vetus in his non numquã.*

m Noxia pro delicto.

480/C.IV.K.5-4, 2449-2450
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ Calumnia. id est ab accusatione quę calumniosè fieret.

b ¶ Iniuriam. nunc * enim suo nomine temerantur.

c ¶ Admittunt. contingunt * autem debent seniores iuniores agnoscere. C. de emend. propin. l. j.

d ¶ Transeant. non tamen in omni loco : vt ff. de pœnis l. Lex ult.

e ¶ Nec vicarius. id est in plures personas nam & in eadem quandoque maior imponitur pœna, quàm sit delictorum. l. cod. ff. vindicari.

f ¶ Morte. i. pœna : nam metus bene extenditur ad alios : maximè vbi gravitas * quis punitur, quàm delictum exigat: vt ff. l. vindicari, dixi.

g ¶ Et pro hoc, quòd alias * pro alio non patiatur, facit C. de inoffic. testam. l. ff. quæ in fam. §. legis. & C. de nupt. li. Ligem. in fin. versus. & T. ne vxor pro marit. l. ob maritorum. & ff. eod. l. ff pœna. & Lectorem. & de mu. & in his §. quod pater. & ff. pro fu. l. adhuc. §. decimo. & de vita mens. l. generalis. §. fin. & ff. solut. matr. l. ff mariton. & ff. quod quisque iu. l. leg. §. & si in fin. §. & ff. ad Sil. l. fin. & in auth. vt nulli in. §. fin. col. 1. sed speciale * est in crimine læsæ maiestatis vt C. ad legem Iul. maiest. l. quisquis. quæ est contra.

E ¶ Quisquis. Si damnatus exiliam in decennium, completo tempore, liberatur ex carcere & si in carcere * incarceratur, liberatur : vt ff. l. penæ. & sic non est contra. ff. in l. nec damnum. §. finem. Diuersis autem ideo subiicit : quia triplex est exilium : vt ff. de interd. & releg. Leviter. & facit C. de bon. qui mal. cess. l. & ff. fruct. & l. ff. Prefectum. ¶ Item not. quòd non * est addenda affinitas affinitati vt ff. de offic. præfid. Item.

h ¶ Impleto. aliqui dicuntur in opus publicũ, vt Auth. de restitu. temporal. & erat definitum vel damnatur in metallum relegatus, aut deportatus : vt ff. eod. Item damnum. §. quisquis. & Irnerius.

i ¶ Lusit. ff. de regul. iur. Item Iulius. & ff. eod. can. fin. l. licet. in fine.

k ¶ Reuocet. vt & C. l. penæ. & C. de rel. l. ¶ Hodie.] Tradidere. facit C. quæ res exper. non pot. l. ff. & C. de malefic. & mathem. Lemma.

NE SINE IVSSV principis certis iudicibus liceat confiscare.

l calumnia * subtnouemus: quos reos scelerisve societas * non facit. Nec enim adfinitas, vel amicitia nefarium crimen admittunt *. Peccata igitur suos teneant * auctores §. nec vlterius * progrediatur metus *, quàm reperiatur delictum. Hoc singulis quibusque iudicibus intimetur. Dat. VIII. Kal. Aug. Constantinop. Eutropio, & Theodoro * VV. CC. Coss.

Tempus, quo quis est in carcere, computatur in tempore, quo quis debet esse in exilio. BALD. Vel licet hæc lex habet duas litteraturas glossę, secundum quam breuiter li. d. *In exilium temporalis damnatus, tempore finito non debet ad carcerem reduci, & reducitur debet liberari, hæc lectura non est de dubitabilis : & non bene congruit huic textui, sicut applaudere magis videtur L. seq. Dic ergo secundum Pat. & mader. Tempus quo condemnatus potest stare in carcere, computatur in exilij tempus.* SALYC.

XXIII. *Impp.* HONOR. & THEODOS. AA. *ad Anthemium* P.P.

OMnes ¶, quos damnationis ẽditio diuersis exiliis destinatos, metas temporis præstituti in carceris implesse * custodia deprehenderit, solutos pœna, vinculisque laxatos, custodia liberari præcipimus, nec formidare miserias vllas exilij. Sit satis immensorum cruciatorum semel luisse * supplicia, ne hi, qui diu periuasi sunt auræ cõmunis haustu, & lucis aspectu, intra breue spacium catenarum ponderibus prægrauati, etiam exilij pœnam sustinere iterum compellantur. Dat. XIV. Maij, Constantio, & Constante VV. CC. Coss.

Ille, qui stetit in exilio quantum debuit, non debet incarcerari postea. h.d. Vel sic : *Completo tempore pœnæ, quis reputatur in prestinum statum.* BALD.

XXIV. *Idem* AA. *Monacio* P.P.

REctores prouinciarum conueniri præcipimus, vt hi, qui pro suo crimine pœnam exilij sub certo temporis spacio subire decreti sunt : exacto præfinito tempore, nec claustris carceralibus, nec in locis, quibus exules versati sunt, teneantur. Dat. III. Kal. Septembr. Eudoxiopoli, D. N. Theodosio A. VII. & Palladio V. C. Coss.

Proinde si sunt capite, qui barbari ducere mancipia fabricare. SALYC.

XXV. *Idem* AA. *Monacio* P.P.

HIs, qui conficiendi naues incognitam ante peritiam barbaris tradiderint ¶, capitale supplicium proponi decernimus. D. VIII. Kal. Oct. Constantinop. Monaxio, & Plinta Coss.

Hic desit constitutio quædam.

NE SINE IVSSV Principis certis iudicibus liceat confiscare a.

TITVLVS XLVIII.

ETiam si pœna legibus non irrogata sunt : vt sunt illa, de quibus, l. c. & 17. Tit. prox. tamen nos omnibus iudicibus eas fieri irrogare : vt esset in hac constitutione prospectum, & vacuis, & profuturis vobis publicarum rerum bonorum irrogare, sine proscriptione fieri incensuris principis : præsidium præsentium non item. Ato & hac ratione in insulam deportare non possunt : quia deportationem sequitur tacita omnium bonorum publicatio, l. 8. Tit. prox. Minus ne aliquis nec in gladi. & in gladi in metallum habeant : quia & hanc pœnam sequitur confiscatio omnium bonorum & tamen confiscari eis non habent in gladi. & in gladi in metallum, & per consequentiam, etsi publicanda omnia bona : vt hanc dicit, non directè, & expressim. Vera ratio hæc est : quia in his, quæ pertinent ad delictorum coercitionem, quæque mori impera sunt, quod legatur, atque fiat, nec omittus semper ad plenum ea tueri magistratus habent, quæ specialiter eis lex dedit. Præsidium lex Augusti : vt est apud Dionem l. & dedit in gladi, & in gladi in metallum : dicam etiam ea est in relegandi, l. 1. Tit. prox. Item relegatorum. §. 1. ff. de interd. & rel. Item deportandi incognita principia, vel confiscandi datum non est l. inter. §. 1. ff. eod. ergo non deportare, nec confiscare possunt : quæ eadem ratio redditur in proconsulare Cæsare. l. vlt. ff. de offic. proc. Cæs. CYAC.

Exceptis summis magistratibus nemo iudicum potest omnia bona alicuius confiscare, nisi principe specialiter præcipiente. h.d. Vel hic : *Iudicis nostrum imperium non habentes, non possunt sua officia præter legem excrcendo bona confiscare, h.d. secundum veram lectionem* Io. & AZO. SALYC.

I. *Imp.* THEODOS. A. & VALENT. C. *ad Florianum* P.P.

NVLLI iudicum liceat (excepeis his, qui in summa * administrationis ¶ sunt positi potestate) proscriptionis * tempestate totius substantiæ aliquem percellere, nisi ad nostras aures hoc ipsum referatur. Dat. X. Kal. Februar. Constantinop. Theod. A. XI. & Valent. Cæs. Coss.

DE BONIS PROSCRIPTORVM, seu damnatorum.

TITVLVS XLIX.

Quod est confiscare vtrum superiore : hoc est in illo proscribere, nisi rum publicare omnia bona : quod sit saepissim, vel tacitè, quorum exposim, his proscripti dicuntur : quorum tacitè damnati, veluti capite damnati, aut deportationi, aut metallo, aut simili pœnæ, quam qui sustinent, sicut omnia priùs inuicta & bona tacitè iure amittunt, nec in eis, quæ postea adquirunt, aliam habent hereditatem, quàm fiscum. l. a. hoc tit. nec obstat l. ff. mandatore. §. it. tacitè. ff. de mand. quia non de capite minuit loquitur : sed de his, quorum bona publicantur. l. 7. §. vlt. ff. eod. vel etiam tacitam confiscari ex causa administrationis, adfectus fiscalium l. 4. §. vlt. hoc tit. l. 3. de bon. pat. Notandum publicationem omnium bonorum cadere tantum in eos, qui sui iuris sunt : quia hi sibi habent bona. Serui autem filiifam. non habent bona, quæ damnatione publicari possint : quia peculia, & quæ habent : hi damnatis domini, parentibus in quorum sunt potestate, reseruant, etiam castrensia, & quasi castrensia. nam quod in castrensibus filiifam. priuilegium constitutionis dicitur, id capite minuti amittunt peculia, ac mortui intestati. l. 1. & 2. hoc tit.*

a ¶ Hic indices sunt præfides prouinciarum : vt docet C. Th. eod. tit. Confiscare, publicare, & proscribere eis licebat & confiscatos in fiscum, cuius bona confiscata sunt, & publicata, l. vlt. de crimen. fisci debitor. CYAC.

Inter cæteras pœnas una est, scilicet confiscatio, quam cuilibet iudici competere non licet.

in ¶ NEM.] *In summa.* Qui licitum habet morum imperium : vt arg. ff. de iu. vir. l. j. quales sunt illustres, spectabiles, & etiam clarissimi vt ff. de offic. præfid. l. Illustres. §. qui vniuersos.

b ¶ Administrationis. Cuiusmodi sunt præfecti prætorio. Nam ea plenissimum imperium dicuntur est, & summum iusquis nec cognoscit vice principis. Cognitio prætoria dicitur imaginem diuinæ cognitionis habere, l. 1. penes C. Th. de appellat. his adde vicarios præfectorum, l. 1. C. de offic. vicar. CYAC.

c ¶ Præscriptionis. Sententiæ : quæ bona adimuntur multò ergo minus deportare, secundum R. Sed Ioan. hanc legem intelligit, cum principaliter adimuntur bonum ex consequentia criminis : cõsequentia enim criminis à quolibet confiscantur, secundum AZO. & facit ff. de pœn. l. relegati. in fin.

DE BONIS PROscriptorum, seu damnatorum.

Quid de bonis damnatorum fiat dicit. De pœna mutuali intelligendo plenè dictum supra de pœnis. Nunc de bonis damnatorum, sine proscriptorum dicit. AZO.

480/C.IV.K.5-4, 2451-2452
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Seruorum.] Cayet. Si seruus tuus damnatus fuerit, peculium tibi non auferetur, nec statim dicetur ad fiscum ad quantulam tecum stabit, vt reddat rationem villicationis suæ. Vivianvs.

a Seruus ex certa causa capit habere.

a Seruorum capitis sic ergo seruus habet caput: & sic est contra Inst. de capi. dimi. §. seruus. & ff de Accus. l. hoc accusare. §. omnibus. Solut. hic capitis dicit imperandissic naturaliter, non ciuiliter: vt in contrariis, vel etiam ciuiliter: vt quia fur seruus pœnæ, de quo potest damnari: vt ff. de pœnis. Lunæ damnum. §. fin. & est capitalis: fieliter aliàs in libero: in seruo non potest propriè capitalis dici ciuiliter, vt in contrariis.

* Morabo.

b ¶ Habuisse. etiam ex tra peculium.

c ¶ Rerum. de peculio, vel extra.

d ¶ Dilapidasse fuit. à seruo, vel à filio.

e ¶ Ipsius. serui damnati. Accvrs.

f ¶ Dispensatore. aliàs dispungatur: sic ff. de verb. signific. Expungitur. §. dispungere. & aliàs dispensatur: & facit ff. de legat. 3. Ipsum legato. §. seruo.

¶ Legend. dispungatur. Cuiac. vetustus codex. Gallice effacerie les comptes. Cuiac.

g ¶ Pecuniæ. Ge supra de pœnis. Lecium rei. Accvrs.

h ¶ Deportati.] Mortuior. Bona enim potest habere, & vendere, & contrahere, cùm sit liberum ff. de militi. testam. Longue. & deportati. & de legat 3. l. ff deportati.

i ¶ Publicabantur. Alia est causa eius, qui exilio temporario punitur, l. 13. §. 2. quibus ex caus. in poss. ea. Cuiac.

i ¶ Publicabantur. Imò non: vt ff. man. si mandauero tibi ne pro me. §. 1. enim. sed ibi propter negotiationem, hîc propter delictum fuerat bona publicata: vel solue vt ibi. a. Item contrà adhuc videtur, quòd non quæratur fiscо: vt ff. de iure fisci. Lin mercatum. & ff. de pœnis. l. quidam. & de alim. & cib. legat. l. 2. a. ci. & ff. de bis, quæ pro non script. l. 13. sed ille de damnato in metallum dicunt: hæc in deportato. & facit V. tit. 3. l. deportatorum. Accvrs.

k ¶ Si filius.] Nec quod in exilio. id est nec illud, nec illud patri eius auferendum est.

l Nec metallo.] Rerum, scilicet ita confiscarum.

§ Liberatum. Hic locus intelligendus est de liberali præsentatione, quæ est deridi accipienda: vt Lib. 5. & 7. inf. de fund. pass. Cuiac.

m ¶ Indulgentia. vt ff. de fun. pas. Idem patrem. & ff. de gener. absol. l. fin. Secùs si fuerit in integrum restitutus: vt ff. de fund. pas. l. 3. & facit ff. de iure fisci. Lin mercatum. Item contrà ff. de fund. pas. l. fin. in fine. ibi solues: & facit Tard. l. 3.

Si.] Cayet. Tunc tenebatur pupillo ex mala administratione in o. omnis bona illius publicata fuerant iudicio tutelæ possis fiscum commune, quæritur? & dicitur quòd sic.

n ¶ Non negabit. contra fiscum: vt l. ad leg. Iul. de vi. l. narrat. & ff. de rebus eo. vel. dub. l. 3. tutor. & ff. de fun. pas. l. 3. narrat. & ff. fol. matr. l. 3. marito. & ff. fol. matr. l. 3.

o ¶ De bonis materni. facit in parte: vt ff. and. l. fin. Vel dicas illam corrigere istam. Accvrs.

Si quis.] Cayet. Dicitur in hac l. quòd si bona damnati cõfiscantur, officiales fisci debet inquirere ingera terræ, quot sunt boues, quot mancipia, postea denunciabunt, & tradent procuratori fisci, vel militibus de palatio principis, postea debent mittere literas ad principem, in quibus hæc omnia continentur, & si procurator fisci inuenerit plura bona, quàm dixerit officialis, puniatur in duplum eius officialis, quàm fabricatum fuerit. Accvrs.

* Cod. Th. lib. 9. tit. 42. l. 7.

† Adnotatio literis proscriptorum decimas dedit. Spartianus in Adriano. De proscriptis latè sieri olim tu Cornel. Sylla, qui vetabat proscriptum sepeliri. Ita iubebat vanire eorum bona, qui proscripti fuissent. Cicero Ante Cor. pro Rosc. Amer. ‡ Nil est nouum.

p ¶ Stylum. scientiam.

q ¶ Proscriptionis inuentrix. id est tale delictũ fecerit, propter quod debebit bona eius confiscari. Accvrs.

r ¶ Offert præiudicet]. de bon. qui. l. fin. lib. 9.

[¶ Rei priuatæ. id est rei fiscalis, quæ propriè principis dicitur: l. de quæd. præscr. l. bonâ à Zenone. Accvrs.

† Cæsaris.

s ¶ Discripti. nec quæritur fiat inuentarium: vt l. de adm. tut. l. tutrina.

t ¶ Species. scilicet in singulis agris sit.

u ¶ Ingenium. id est fertile sit, an sterile.

x ¶ Ingenium. id est facile sit, an difficile.

y ¶ Circatis. i. habilitas.

z ¶ Conductg. Legend. Cæsaris, ex vet. Cod. Th. Hi sunt clientes, seu fiscepti. Vide scripta ad fund. l. C. de iure emphyt. Cuiac.

a ¶ Quot boum. id est quot boues.

b ¶ Aratoriis. id est fundis ibus: vel locus, vbi pecunia reconditur.

¶ Rationalis. procuratoris Cæsaris: & facit ad hæc ff. de cens. f. ferma. & ff. de aq. pluu. l. 3. & de lib. ag. l. fi. a. Vel die procuratoris fisci, vt l. dixi.

c ¶ Patrimonio. fiscali.

d ¶ Mobilibus. quæ omnia indicent in acerb. de qualit. §. 3. inf. vers.

e ¶ Inferat.

* Negligentia locũ omnia.

480/C.IV.K.5-4, 2453-2454

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

a ¶ *Inferat.* vt ¶. *de iur. fisc. Lucrosissima lib. 10.*

Si deportatus.] C A S T V S. Si deportatus filius habeat emancipatos, & in postea secundo dia pars bonorum illius pertinebit ad fiscum: nisi emancipati velint conferre ea, quæ patri eis dederat tempore emancipationis: idem est in dote data pro filia, vel nepte. *l.* quòd filia nihil percipiat, nisi conferat dotem in medio.

b ¶ *Sine.* in * potestate.

c ¶ *Pars. l.* dimidiavit ¶. *eod. tit.*

d ¶ *Conferre est.* beneficio speciali.

e ¶ *Damno.* i. figuratè damnum esse, si eos illos conferant.

f ¶ *Donationis.* sibi facte à patre. Azo.

g ¶ *Licet.* vt & *T. de collat. l. filium.* ¶. & *l. post hanc.* & quod dicitur in naturali, idem in adoptivo: vt ei detur quarta * pars, nisi * in fraudē ipsi facta adoptio: vt ¶. *de bo. dam. l.* ¶. *ea lex.* Azo.

a *Sui dicitur, qui in potestate patris est.*

b *Quarta in bonis paternis percipi debet à filio emancipato: nisi in fraudem ipsi facta adoptio.*

c *Fraudulosus adoptio, ius in fraudē filij, filio adoptato, non prodest adoptanti, vel adoptato.*

ACCVRS.

Si quis.] C A S T V S. Si maritus deportetur, vxor sua bona vindicare potest: & dicam recipietur, quam dudū, & donationem in eam à viro factam propter nuptias: & si in filios emancipatos aute cōmissum aliqua contulit, penes eos remanebit talia vsq; filio applicatorum. Si verò maritus aliū erat debitor fisci, & quia non solebat, bona sua cōfiscata fuerūt idem in eis erit de bonis vxoris. & filiorum emancipatorū: quòd & in primo casu. Si verò principalitas cōdemnationem, quæ in vxore, vel filios emancipatos cōmisit, confiscabuntur.

h ¶ *Res proprias, vt & T. ne vxor pro ma. l.* ¶. *& de dona. inter virum, & vxor. l. ne.* ACCVRS.

i ¶ *Donatione.* vel priuatorum, vel publicorum, cùm data non fuerit ¶. *de dote cau. non nu.* ¶. Sic ergo accipit fiscus, cui lata sententia: sicut alij creditores: vt ¶. *de nou. opera. l.* ¶. *ni.* & *fu. erit ff. de acquirend. poss. l. penult.* ¶. Et facimus pro instrumento, * quib. non creditur, quæ fic * fiunt quotidiè.

k ¶ *Legitime* vbi tali, quæ valet etiam matrimonio: vt ¶. *de donat. inter virū, & vx. l.* ¶. *fi. fin.* ¶. *sancimus.* Vel etiam si non valeamus tamen remanet facta per mariti damnationem: vt statim dicet de illa, quæ in filios est collata.

l ¶ *Proscriptionem.* etiā post contractū crimen: plēbs forrasſis inuenerit officij fraudulentum ea condemnatione ferietur, vt aliud tantū, quantum fuerat subtractum, ex propriis facultatibus inferat *. Dat. III. No. Maij Treueris, Valentinia. NB. P. & Victore Coss.

Bona deportati pro parte liberis reseruantur: in qua reseruatione continetur filij emancipati: & filia dotata conferunt dotem suam. Vel sic: *Vbi succedūt ex delicto: ita debet fieri collatio: sicut si succederetur ab intestato.* B A L D. Vel sic: *Emancipati non admittuntur ad bona damnatorum patrum, quæ reseruantur liberis ex gratia: nisi existentibus in potestate conferunt, quæ à patre recuperant.* S A L Y C.

VII. *Impp.* G R A T I A N V S, V A L E N T I N I A N V S, & T H E O D. A A A. *Eutropio p.p.* ¶

Si deportatus.] C A S T V S. Si deportatus suos [b], & emancipatos filios habuerit pars[c], quæ ex bonis eius liberis concessa est [d], ad eos tantùm, qui in potestate erant, transferatur: si emancipati ea, quæ consecuti erant emancipationis tempore, damno * suo existimant conferenda. Sin autem confusionem bonorum, & donationis [e] elegerint ea omnia, quæ fiscus liberis damnati concedit, quæ diuisionis partibus feriantur. Quæ regula etiam in dote filiæ, vel neptis ex filio deportati conferenda, custodienda erit 8.

Marito deportato res paraphernales vxoris, & dos eius, non debent fisco incorporari: nec etiam donata vxori: nec etiam donata emancipatis liberis ante tempus criminis. Reliqua verò bona incorporanda sunt. h.d. *vsque ad* ¶. sed in his. B A L D. Vel sic: *Publicatis bonis viri, res proprie vxoris non debent occupari, & dotes alijs debent fili restitui: & ei donata ante matrimonium, vel ea constante ante reatum, debent apud eam permanere.* h.d. *vsque ad* ver. si quid etiam. S A L.

IX. *Impp.* A R C A D. & H O N O R. A A. *Cæsario pp.* †

Si quis.] C A S T V S. Si quis posthac (quod absit) proscriptionis excepit: vxor eius res proprias [h], ex quocūq; titulo sibi quæsitas, veluti manu iniecta mox vindicet: aut certè quoquo modo occupatas statim recipiat *. Dos etiam, non quæ aliquoties [inaniter] dotalium [i] instrumentorum tenore cōscribitur: sed quā se corporaliter † tradidisse docuerit, repræsentetur. Ea etiam, quæ ab innoxio adhuc marito ante nuptias titulo donationis accepit, vel durante matrimonio largitione viri [k] ad eam ante proscriptionem [l] peruenerint, apud eam firmiter permaneant.

Donata filio emancipato ante reatum patris, non reuocantur: & de donationibus in filios collatis principio reseruitur. h.d. *vsque ad* ¶. sed in his. S A L Y C.

Si quid † etiam in emancipatos liberos ante tempus criminis, ac reatus * patrem contulisse claruerit, integrum illidem citra inquietudinem reseruetur. Quod verò nec vxor, nec emancipati liberi potuerint vindicare, captū à publicis personis ita ad me referri specialiter censeo, vt illud quoque addatur, vtrùm filios * habeat, qui damnatus * est: similiq; adiiciatur, vtrum iidē apud se ex causa donationis aliquid vindicauerint ?.

Hæc est secunda pars principalis huius l. quæ hoc incepit: Quando bona publicantur pro ratiocinio, vxor, & filij sibi donata ante aliue initium, reuocari præcipua, à fisco non inquietanda: nisi à qui administrauit, fuerit de Cæsariano. hoc dicit vsque ad fin. S A L. Vel sic: *Vbi bona ratione in fiscum transeunt ratione contractus, vel quasi, debet fiscus præferri donatarijs, & aliis prædecessoribus contra obligationes, postquam illud factum obligationum cœpisse originem: non autem præcedentibus tempore.* B A L D.

Sed in his ¶, qui fiscalis actibus nexi sunt, & pro ratiocinijs proscribuntur, & condemnantur: placuit si quid proprium vxor habuerit, vel à marito datum ante initium * actus, ex quo origo fraudis, ac vitij in iudicio deducta est [f]: si quid deinde in emancipatos filios donatione collatum est, antequàm crimen oriatur, intemeratum apud accipientium iura persistere: nec quicquā fisco in qualibet causa teneatur obnoxiū [g], nisi quod in dominio proprio, cùm obligari cœpit, habuerit *: vel quod agēs tam suo, quàm vxoris * suæ, vel filiorum, vel cuiuscunque prætereā nomine comparauerit, exceptis dūtaxat Cęsarianis ?. vel ¶ Catholicanis a, qui ab omni iuris beneficio excluduntur, nisi probata à me, purgatāque ratiocinia fuerint, vt quod imposīt habuerint, transmittēdi copiam habeant. D. III. Non. Aug. Constantinop. Arcadio IV. & Honorio III. AA. Coss.

Quando bona damnati de crimine capitali veniunt publicanda: si liberi habet, debetur distadia: nisi damnatus fuerit de numero curialium, vel decurionum: quia eues seruantur forma hic scripta, crimine læsæ maiestatis excepto. S A L Y C.

X. *Impp.* T H E O D O. & V A L E N T. A A. *Hilario præfecto prætorio.* †

Quando quis quolibet crimine damnatus capitalem pœnam, deportationémve sustinuit: si quidem

a ¶ *Cæsariane.* loquitur forte de his, quos dicimus primipilatus, ram cùm pro * tali debito muliebria bona occupantur ¶. *ne quis. cum. pig. tac. contra. l. Sacris. lib.* ¶. non sine hærede, nominatur: vt ¶. *de principal. l. cùm ex filia. lib.* 10. nullo magis huiusmodi donata recuperentur.

* *Mulieris bona quandoque pro debitis mariti obligantur.*

a ¶ *Catholicanis.* Græci procuratores Cæsaris vocant Catholicos: Cæsariani sunt appellati procuratoris Cæsaris. Iidem sunt Catholicani. vide scripta ad *l.* ¶. *C. de compens.* C Y I A C.

† *Legendum, id est, vt apparet ex quadam lege Cordian. lib.* 10. *Cod. Theod. Tolet. Cons.*

Q *Vando.*] C A S T V S. Si deportatus filios, velorpotes habeat, vt ¶. *de dona. l. post contractum.* nisi fuerit crimen perduellionis: vt ¶. *ad leg. Iul. maiest. l. fin.* in ¶ *Testes.* etiā post, vt modò dixi: nisi delicti fatetur cōsortes quia tūc non valet: vt ¶. *de testa. cum mor. l. vlt. in fi.*

z ¶ *Filios.* quia diuidia eis datur in ¶. *ead. l. fin.*

o ¶ *Damnatus.* *sup. an non.*

p ¶ *Vindicauerint.* quia licet non reuocentur tamen merito cōfiscabuntur. & sic per damnationem patris non reuocatur, licēt sit aliud in donatione causa mortis: vt ¶. *de dona. cau. mor. l. vlt.*

q ¶ *Sed in his.* ¶. pro declaratione pœnæ ratiociniis bona publicantur.

r ¶ *Ante initium.* id est antequàm ex eo actu pro debito, vel culpa fisco competit temeritè sic bona sua fuerunt exinde dictum fisco obligata, secūdum Azo. n. Vel dic etiam priùs: vt ¶. *Lex bo. quæ ff. Lex in quarta.* ¶. ¶. *& de fur. ma. l. hac edictali.* ¶. *omnibus.*

f ¶ *Deducta est.* accipe interpretatum, &c. quod est infra.

t ¶ *Obnoxium.* id est tenetur obligatum ¶. *de iur. fisc. l.* ¶. *ult. v.*

u ¶ *Habuerit.* & multò magis quæ habere potuit. Et cane quòd hic non excipit à generalitate penultimæ quiescunt, &c.

x ¶ *Patris.* id est suo, & vxoris: vel suo, & filiorum: tam pro sua parte fisco etiam tacitè obligarent. cū.

y ¶ *Cæsariane.* loquitur forte de his, quos dicimus primipilatus, ram cùm pro * tali debito muliebria bona occupantur ¶. *ne quis. cum. pig. tac. contra. l. Sacris. lib.* ¶. non sine hærede, nominatur: vt ¶. *de principal. l. cùm ex filia. lib.* 10. nullo magis huiusmodi donata recuperentur.

480/C.IV.K.5-4, 2455-2456
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

dimidia pars bonorum remanebit penes filios,& cæteralia penes fiscum: si non extant filij,omnia bona fiscus applicabuntur. Idem est, si reliquerit posthumum: quia media pars bonorum ei seruabitur:sed si deportabitur deuerit, & filios non habet:omnia bona applicabuntur fisco: si habeat,& si veniet in,solida bona ad eum pertinebit.Si verò fuerint fœminæ tantùm, dimidia pars ad eas,alia ad fiscum pertinet, vel curiam: si sint masculi, & fœminæ, dimidium habebit masculi,& alia inter assessum, & fœminam pro æqualibus portionibus distribuetur. Et hæc sunt vera præterquam in crimine læsæ maiestatis,vbi pœna transit ad posteros.

a ¶ *Permanent* hoc est contrà *C. de maleficiis, qua sit pœna. fil.l.j.* & *C. de sepulc. virgin.l.j.§. & si quidem.* & *§.fin auct in sequent.*Sed illa specialia, vt fiscus non deatur: sed hæc hodie est correcta:& sic loquitur auth. *bona damnatorum*, &c. quæ est, *vt nulli ind.§.fi. col.ix.* quam hic lege.

b ¶ *Dimidia.* & verò pars tantùm esset publicata,filiis nil donatur *ff. ad.l.j.in fin.* Sed patrono nihil potest dominus de suo iure in bonis liberti damnatione *ff.ad. l.cum patris.* §.*fi in libertinum.* & tamen plures sint filij, principe nihil eis auferente *ff.ad.l.fin.§.fin.*

c ¶ *Curiæ.*id est curiali.

d ¶ *Incurrit.* id est in pœnam capitis *vt ff.de.iure.fisc.l.in fraudem* §.*fi.*

e ¶ *Ipsa per se.* quasi in suo patrimonio.

f ¶ *Subtrahuntur.* fallitur aliquem, cui assignentur hæredes.

g ¶ *Sibi.*scil. masculina. Ang.

h ¶ *Fil.* scil. maribus.

i ¶ *Communes omnibus.* maribus, & fœminis.

k ¶ *Transmittitur.*vt *Ad leg. Iul. maiest. Lapsiqun.* ¶ Imper.tamen Marcus hoc non est secutus : vt ait Capitolinus *in eius vita.* Cuiac.

Bona.] Casvs. Auth. dicit , quòd bona damnati pertinebunt ad ascendentes , & descendentes in infinitum , & ex latere vsque ad tertium gradum : & vxor damnati debet percipere dotem, si dedit:& nō, recipiet tertiam partem bonorum mariti. Si verò nullus de ascendētibus, vel descendentibus superstit , tunc bona deuenire ad fiscum.Sed in crimine læsæ maiestatis omnia bona confiscātur. ¶ *Indistincte.* hoc est contrà *Ang.l.j.pen.in fin.* Sed hæc corrige.

a *Bona damnati* ex, & quando confiscationi fint obnoxia.

m ¶ *Fisco.*Imò : vt *T. de locat. nunc. auct. locat. fin.*Solut.hæc corrigit, cùm posteriora fit in corpore. Alij dicunt ibi specialiter: & in crimine læsæ maiestatis : vt hic subiicit. Al.enim distinguitur,vtrum dem sine liberis mortuus sit,bona eius ad fiscum perueniant *. Si verò filij,vel filiq,vel nepotes ex defunctis filiis relicti erunt, dimidia [b] parte ærario vindicata,alia eis reseruetur.Idem est & si posthumos dereliquerit. Decurioni [c] verò,qui hoc incurrerit [d], si liberos non habeat,succedat curia,bonaq; vniuersa detineat,aut ipsa per se [e], aut suo ordinatura periculo munera subiturum [f]. Sin autem erit soboles [g] curiali : & si ea necdum procreata est , integris patris fortunis fulciatur. Si filia , vel filiæ fuerint , pars dimidia ad eas deuoluatur facultatum : altera dimidia ad curiam.

Sin autem mares curiales fuerint intermixti,dimidia pars eis [h] curiæ nomine deferatur:& alia , quam in commune omnibus [i] tribuit indulgentia principalis, pro virili diuidatur portione , excepta sola maiestatis quæstione:quam si quis facrilego animo adsumpserit,iustè pœnam ad suos etiā posteros transmittet [k]. Dat. X.Kalend.Febr. Constantinop.D.N.Theod.XII. & Valentiniano II.AA.Coss.

* *Vide quæ hic dessi,in præcessi.* IN AVTHENTIC. VT nulli iud.§.fi.col.ix.confi.ix.

*Hodie bona damnatorū debentur ascendentibus, & descendentibus,& ex latere vsque ad tertium gradum, excepto crimine læsæ maiest.*Salve.

Bona damnatorum seu proscriptorum non fiunt lucro iudicibus[l],aut eorū officiis: neq; secundùm veteres leges fisco = applicātur,sed ascendentibus & descendētibus , & ex latere vsq; ad tertium gradum,si supersint. Vxores verò eorū dotem & ante nuptias donationē accipiant. Si verò sine dote sint,de substantia mariti accipiant partem legibus definitam [m]: siue filios habeant, siue non.Sed si neminem prædictorum habent qui deliquerūt, eorū bona fisco iociātur.In maiestatis verò crimine condēnatis veteres leges seruari iubemus [n].

Desū hoc Græca constit. quæ cauetur , vt qui detinent bona damnatorum perduellionis in vrbe regia intra duos menses , in prouincijs intra alios menses,deferant, aliquam præter restitutionem damnabuntur in quadruplum. Vide c.1 j.tract. de proscript. Cuiac.

DE BONIS [a] EORVM, QVI MORTEM sibi consciuerunt.

Titvlvs L.

Non tantùm proscriptorum, siu damnatorum,sed etiam eorum,qui in reatu capitali pœnali conscientia criminis sibi mortem consciuerunt,bona publicantur,postea de crimine probatum,& pronunciatum fuerit.l.3.§.vlt.*C.eod.* Cuiac.

Bona occidentis sinistrum non metu criminis,sed ex insania, vel dolore,non auferuntur hæredibus. Bald. Vel sic : *Vbi quis mortem sibi consciuit ob crimine publici confiscationi, bona eius publicantur : secus si ob dolorie impatientiam. b. d. cum sequenti.*

2. *Imp.* Antonivs *Agrippæ.*

Bonvm demum bona fisco vindicātur, qui conscientia delicti [b], admissique criminis,metūque futuræ sententiæ,manus sibi intulerit [c]. Ea propter fratrem , vel patrem tuum , si nullo delato crimine, ac post sententiam eruisse cruciatum,& tunc confiscantur:ve ibi aut non,& tunc cùm non esset pœna bonorum adempti.non habes sufficiens *hic argum.in auth.de mand.princ.§.Iperrat.col.ij.*

b ¶ *Diffinitum.* quam fortè consequeretur, si culpa rei solutum esset matrimonij ait text *C.de repud.l.fin.* Hodie [a] tamen matrimonium non soluitur per supplicia : vt *in auth. de nupt. §.fin etiam carnificum.collat.iij.* Vel dic quantum ex morte lucraretur : vt *T. vnde.vir . & vxor.auth.præterea.& T.de appell.& etc. l.Diuo nobis.§.j.* Accvrs.

a Marito inuidiam non soluitur per supplicia, nō dissoluitur.

c ¶ *Indemne.* vt & *T. ad legem Iul.maiest. §.quæsitum.& hoc lege.*

DE BONIS EORVM, qui mortem sibi consciuerunt.

a ¶ *De bonis.*In scriptis legitur de bonis mortē sibi consciscentium.Vide scripta ad *l.13.T.de.testamentis.* Cuiac.

Supra [b] *de bonis damnatorum : nunc de bonis quasi damnatorum,id est eorum , qui mortem sibi inflixerunt.Ang. in his diffingunitur .* vt *T. dicti in l.6 in , qui testā.fac.poss.*

b Cōsimilia.

Eorvm.] Casvs. Bona solius accusati, qui sequtum morte furatæ pœnæ interfecit, ad fiscum pertinebunt. Si verò ob impatientiam doloris, vel debitorum patet tunc se suspendisse non ad fiscum : sed ad successores ex testamento, vel ab intestato pertinere. Vivian.

¶ Hæc lectura i Instit.consulto *in l.vlt.ff.de bon.eorum,qui ante sent. confessorum.* & addenda subscriptio, PP.XII.Kal.Iun. Dueb. & Asparis Coss. Cuiac.

* mortem sibi conscisciorum.

a ¶ *Dolori.*id est posthumi : vel in crimine deprehensi. & dic talis,ex quo si damnaretur,pœna esset mors , vel deportatio : vt *ff.ad.l.fal.* a ¶ *Interdum.* vt & *ff. de iur. fisc. l. in fraudem.§.sq.*

b ¶ *Pertinebunt.* vt & *ff.ad.l.fin.* §.j. *& de iur. fisc.l.in fraudem.§.sq.*

Eorvm.] Casvs. Si pendente accusatione decesse accusator : fi tibi mortem non confessus , vel crimen læsæ maiestatis non cōmisit, bona eius ad successores suos pertinent. f ¶ *Transmittuntur.* vt & *T.ff.resc.vel interd.pen. & fin. & de iur. fisc. Lin fraudem.§.j. & ff.de accus.l.indistincte.* & *T. ad legem Iuliam maiest. l.fin.*

DE SENTENtiam passis, & restitutis.

Quia damnati restituuntur,dicit de hoc dicit.

y ¶ Sententiam passi dicuntur,qui pœnam passi sunt:illi autem restituti dicuntur,qui bona principis gratiam petrae fecit. Cuiac.

Cum.]

480/C.IV.K.5-4, 2457-2458
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 2459-2460

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

testatem patris, si erat in potestate tempore datæ sententiæ ultrotius eam, quæritur? Et dicitur quòd non.

a ¶ *Exemplo.* vt *Inſtit. quib. mod. pat. pot. ſol. §. cum autem. in prin.* b ¶ *Non videtur.* Imò videtur quòd ſicut *Inſt. quib. mod. ius pat. pot. ſol. §. cùm autem. in fi.* Sol. aliud in patre: quia ipſe reſtituitur patriam poteſtatem recuperat: filius verò reſtitutus non recidit in eâdem: quia ſic ei reſtituto noceret, ſocialem quoddam. Hoc non valet: quia ſpecialè de utroque ibi dicit: ſcilicet de patre, & filio deportato, & reſtituto, Item & per hoc, quod habes *C. cod. l. ſi pater.* Item & per hoc: quia libertas [b] reſtituta recidit in ius libertinitatis: vt *ff. de iur. patr. l. ſine patrono.* aliàs *ſine liberis.* Alij dicunt ſecundùm ſophiſma punctí: & dicunt, ibi fuerunt ad omnia reſtituti, hîc nô. Tu die veriùs: hîc fuit indulgentia, ibi reſtitutio: arg. *l. j. pen. & l. cod. l. j. & l. de generali. abolit. l. fin.* ACCVRS.

[b] Reſtituti libertis recidunt in ius libertinitatis.

Sophiſma.

Generalia.] CASTR. Si ex indulgentia principis pœna deportationis remittatur, nô propter hoc dignitas, in qua erat, cõcedit, nec fama conſeruatur.

c ¶ *Reſeruauit.* vt & *C. l. pen. & de generali. abol. l. fin.* Sed contrà *C. eod. l. cùm indulgentia.* Sol. vt ibi. ACCVRS.

Exulem.] CASTR. Seruus in metallum damnatus, & reſeruatus à pœna principis beneficio, non recidit in poteſtatem domini: iniquius tamen ei exiſtenti nô debet in metallum à principe damnari, & dominus eum conuenire poterit, & ea ſua tenet: & cognoſcet procurator Cæſaris, qui cognoſcit inter fiſcum, & priuatum. VIVIAN.

d ¶ *Dilatur.* & ſic tuus eſſe deſinit: *ff. de quæſt. l. ſeruum. §. fi.* nec liberatus redditur *hîc, & ff. de pœn. Iunr. damnâ. §. fi.* niſi ex erroneâ ſua confeſſione habita in tormentis fuit condemnatus, qui poſtea ſuâ apparet, & ſic liberationê domino reddit arbitratio ſeruitus *ff. de quæſtio. l. j. §. fi.* quæ eſt cõtra.

e ¶ *Non placuit.* ſeruus de libertinis *ff. de iure patr. l. fin.* Vel diſtinguo: ſeruus reſtituatur, & tũc idem, quod in liberto: an ex indulgentia pœna remittatur: vt hîc. ſecundùm Iaſo.

f ¶ *Patriæ.* in memoriam principis dominique *ff. de quæſt. l. ſeruum. in fi.*

g ¶ *Procuratur.* ſcilicet Cæſaris.

h ¶ *Vobis.* ſcilicet tibi, & filio.

i ¶ *Capiti.* poſt liberationem pœnæ. primò enim ſeruus [c] pœnæ erat, non ſiſciſcunde ei legare non poterat: *ff. de iur. fiſ. l. in ſeruallum. & de his, quæ pro non ſcript. l. fi.* quæ ſunt contrà. ¶ Vel eſt ſiſci etiam prius, non puræ, vel propriè: ſed per quandam conſequentiam, hoc ſecundùm hîc quo nô eſt domini, ſecundùm Bart. de facit *C. de pœnis. l. ſeruos. & de bon. proſcript. l. in metallum. & ff. de ſideicommiſſ. liber. l. generaliter. §. ſi ſeruum.* ACCVRS.

[c] Seruus pœnæ legari non poteſt.

Si pater.]C. CASTR. Per deportationem patris filius eximitur ab eius poteſtate: ſi ergo ſit reſtitutus, nec [a] imperrat, vt filius eius recidat in eius poteſtatem: ſi filius medio tempore aliquam acquiſierit hereditatem, filio: non patri acquirit.

a Indulgentia ad dignitatem patriam extenditur, ſi hoc dicitur in. fa. ex Glaſ. *l. j. cod.*

b ¶ *Per* vir. filius.

c ¶ *Quæ.* filius.

d ¶ *Item.* ſi paterna.

e ¶ *Nequaquam.* Contrà *C. cod. l. ſin. & infr. eod. l. cùm autem.* Solue vt dixi: *L. in inſulam.*

f ¶ *Vim indulgentiæ.*] Tuus. & ſic ad bona ſpecialiter.

g ¶ *Calumniam.* ſi dicat calumniam: id eſt infamiam: quaſi per indulgentiam remittatur infamia? eſt contra *L. ne. l. generalia. & l. de penar. abo. l. fin.* Dic ergo calumniam: id eſt poenam infamia cõtracta. 2. Vel dic ſpecialiter hîc fuiſſe indultũ reformam. 3. Vel veriũ nihil dicitur hîc de infamia: ſed de bonitate quibus dicit eam non debere pati calumniam, id eſt aliquid calumnioſe. 4. Vel quærò de tali crimine fuerat damnatus, quod infamiam non importauerit *ff. de crim. ſtellion. l. j.*

[b] Indulgentia ſpecialis infamiam nõ aboleuit vide Glaſ. in *C. de generali. l. abolitionis.*

Abſens.] CASTR. Peregrinans à re ſuâ dum, poſtea deportatus fuit, & reſtitutus: numquid poſtea petere poterit? Dicitur quòd ſic. VIVIAN.

[c] Caſus poteſt.

η ¶ *Caſus.* Mota [c] actione in rem, deportatus fuit actus, & tandem reſtitutus: agit quidem actione inchoata.

ι ¶ *Eius.* aliàs ei.

κ ¶ *Reſtituitur.* in integrum: vt & *C. eod. l. j. ff. de verborum ſignific. l. priuatus.* Vel ſi dicas quòd fuit indulgentia, die ſpecialiter [d] etiam bona reſtituta: vt & *C. eod. l. cùm patrem. in fin. & ff. eod. l. ſij.* aliàs non eſſet actio reſtituta: vt & *C. eod. l. ſi adempta.* dic ergo caſus deportationis irrogatæ ei, qui. &c.

[d] Indulgentia ad conceſſum, & recuperati intelligitur, quod principe expreſſit, nec quæ plus, nec quæ minus. ſic ex Gl. Aa. infr. T. eod.

Si deportatione.]C. CASTR. Debitor deportatus ſi veniam pœnæ conſequatur, & ad bona reſtituatur an recidat in obligationem, & habeat neceſſe debitum ſolucre, quæritur? Et dicitur quòd ſic: vt *ff. eod. l. ij.*

[e] Indulgetum bonorum conceſſa, retinet reſtitutus in obligationem antiquam creditorum.

¶ *Si deportatione.* indulgentia bonorum [e] fuit conceſſa veniam pœnæ: & ſic recepit ſubſtantiam: ſcilicet deportatus, vel etiam recipere poſſit: vt *ff. eod. l. ij.* ACCVRS.

α ¶ *Recepit.* ſcilicet deportatus.

β ¶ *Subſtantiam.* id eſt bona.

γ ¶ *Protegere.* id eſt defendere.

δ ¶ *Sceleris.* id eſt delicti.

ε ¶ *Pœna.* quam paſſus fuit.

ζ ¶ *Improbè.* vt & *ff. in. l. ij.* ſed interim in deportatione concenſi non

480/C.IV.K.5-4, 2461-2462
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

non posse: vt *ff.de capit.domin.l.cuncta.§.fin.*

IN quæstione. Illa lex variis modis legitur: per glof. in fui prine. & diuiditur in quatuor partes. secunda ibi, *Ita tamen.* tertia ibi, *Mimores.* quarta & vltima, ibi, *Quem.ſi.* CAROL. Scias filium habens in facris vinculis fuæ potestatis, deportatus est: medio tempore filius fecit testamentum: contra hunc celebratis confido, vendendo. Postea Seius in integrum restitutus est. Et isto themate dum elicitur quæstionem an valeat testamentum ad quod non consentiebat. vel alij oderunt, quam quæstionem prosequitur, dicens quòd valeat: & si filio datus erat tutor, desinit esse tutor patre restituto: patet esse prodigus, vel furiosus: quia patri non prejudicat sententia deportationis, quò minus filius recidat in potestatem suam: quia ad omnia bona sua restituitur: quia si non haberet filium in potestate, luctuosior esset redditus, quàm discessus. & hic filius per emancipationem sui iuris efficitur, non per patris deportationem.

f. Th. 9.43. Lege. Idē pub. in vniuersū Theod. ibi. C.Theod. 10.42.1. Cod.

a ¶ *In quæstione.* quæstio illa est an testamentum filij eius, qui deportatus est, intretur patre in integrum restituto: quam non soluit sed alia per eum gesta prosequitur.

b ¶ *Deportati.* idcòque à potestate exemptus vt *Instit. quibus modis ius patr. pot.§.item aust.* ACCVRS.

c ¶ *Remanente.* post testamentum factum: sed alij dicunt filium restatum post restitutionem patris.

d ¶ *Patre.* Quid de illo medio tempore, quod est post restitutionem, & ante restitutionem? Respond. est in potestate quia ficta* deportatio facit fictam tam perdere ciuitatem, & quæ iuris ciuilis fictione accepta restitutio statim recuperatur: vt *ff.de pœn.l. quidam.& l.ea.§.quem ſi comperta.&c.* ¶ Item quid si post restituitionem? Resp. indubitanter non valet. ¶ Item si filius moritur patre non restituto in quo valet testamentum? Resp. in aduersitis, non solum in cultrali, & quasi: falso tamen vsitatis dicitur *l. de bon. mil.§.q.*

a Deportatio tollit ea, quæ fiunt inter ciuile. b Indulgentia & restitutio differunt. c Testamentū filij, cuius pater fuit deportatus, & postea restitutus est, an valeat. d Testamentū filij, qui ex indulgentia ipsa adoptatione irritatur. e Testamentum filij, cuius pater capax est, filio ipso decedente, patre ipso post restituto, remanente, quæritur restitutio in potestate, & quo iure. Et *l.ſ. ea.pœ.15.n.54. ſede ejus.*

e ¶ *Præsſupta.* Imò nouus *T.ad.Lic in ſalutem.* Sed ibi sola indulgentia pœnæ, hic b restitutio in integrum, quæ est ad omnia: vt ibi dixi.

f ¶ *Cuius.* fælicet filij.

g ¶ *Rata fiat.* ¶ Quid de testamento c filij deportati? Ita. & Cyne. dicunt valere: & pro eis est, quod fabricit, *Ita eorum &c. & Inſt.de teſtam.§.ſed neque heres. ibi, quia eorum hoc negotium, quod agitur,* vt ita constantur ad id, quòd hic dicit, gesta. Ioan. dicit irritari: sed d cùm testator se dat in arrogationem vt *Inſt. qui mo. te. inſtr.§.alia.* Item pro eod. *ff.de vsuc.ſign.l.vsucapionem.* Sed si facto testamento ante restitutionem patris decederet, valet testamentum: & hoc in articulo posset loqui hæc lex etiam in testamento, vbi dixit rata fiat, ne eorum, &c. Secus e si filius capti ab hostibus testetur, & decedat ante patris reditum: nam neque eius testamentum: sicut si non decessisset, valet, cùm semper fingatur in potestate fuisse: vt *ff.ad Maced.l.1.§.ſi pendeat. & ff.de capti.Quòd ſi filium.& ff.rerum libori.Dig.§.ſi quis deceſſerit. & de ſenatu. & legit.l.ſi pater.* Ac in deportati e filio non est fictio: imò verè est ita intrinsecè est, quòd habet tutorem, quem f filius capi cum habet: vt *ff.de rat.tutor.§.ſi.vt* f *ſuſcipit.* Item in bonis liberi patris habet contra tabulas filius deportati, non capti, cum eis stante patre: vt *ff.de bon. lib.l.ſi nocem. §.ſi deportatus. & facit ff.de publ. de l.quotiens.*

a Deportati & eius ius varie est. b Pœna locum non habet vbi veritas locum habet. c Filij deportati, & capti differentia.

b ¶ *Ita verum.* à filio gestorum. ACCVRS.

i ¶ *Effoiat.* Id est si diceres quòd rescinderetur gesta per eum, absurdum sequeretur, quod sequitur.

k ¶ *Potestate.* ¶ Nec. pro nobis, qui dicimus nihil g esse in pendenti. vt *nec. Inſt.quib.mod.ius pat.pot.ſol.§.ſi ad Inſtit.*

d In pendenti patris potestas an esse possit.

l ¶ *Mimores.* bene dixi, cuius consilia legitima, &c.

m ¶ *Prohiberetur,* contra ſe: sed pro se ſic: vt *T.de proc.l.cum ſe minor.*

n ¶ *Quibus.minoribus.*

o ¶ *Diuina opt.* fecit in filio capcive *ff. de testi. l.mater.§.fin.*

p ¶ *Corruptum.* & sic testamentum tempitur: vt dixi.

q ¶ *Nam ſi patris.* bene dixi, nulla penitetur, &c.

r ¶ *Seruo.* Nec. qui h facit peccatum, seruus est peccati.

e Peccati seruus est, qui peccatū facit.

s ¶ *Bonum.* minorennes sunt tutor integrę vitę: id prodigus, vel malos administrarius & patre talis esse debet. ANG.

t ¶ *Pupiar.* fecisset pater, id est fugerat.

u ¶ *Neque tutor.* datur dubium. ¶ Et sic not. citrabile, quòd i qui in potestate patris est, tutorē habet, regulariter contrā: vt *Inſt. de tut. in pr.*

f Tutor quicunque habet, qui in patria potestate est.

x ¶ *Defiuat.* hoc casu filio, qui est in potestate, datur tutor contra iuris regulam, & tutelæ definitionem. CVIACIVS.

a Pater, vt tutor rationem reddere tenetur.

y ¶ *Præſtet.* fælicet tutor, qui actione tutelæ tenebitur. ACCVR.

z ¶ *Dominum.* id est aggrauatus esset prodigalitas.

a ¶ *Curet.* fælicet patris custodia est prouisa, &c. & dic publici iuris: id est tutelæ. Vt k ergo tutor teneatur reddere rationem: ille si pater, & vt bona obligata sint tutoris fi contrā *T. de bon. qua lib. Item aperte. §.non ... re.* Potest dici hanc corrigi, vel speciale in quodam deportato.

a ¶ *Qua.* fælicet gubernatio.

b ¶ *Quam diſceſſus.* fic *T.de appell.Libl.qui.*

c ¶ *Indulgentia.* id est in integrum restitutio.

d ¶ *Pro ſe.* vt & *T.de pœn.l.deportatorum.*

e ¶ *Reſtituto.* fælicet in integrum vt & *T.ad l.j.*

β ¶ *Bridg.* Vide scripta ad *Extr. ff.de verb.obligi.* CYNAC.

f ¶ *Offequio patribus* exhibendis *T.de inoff.teſt.l.ſi quando §.j.*

g ¶ *Libertatem.* id est b restituam sui iuris.

b Libertas pro redditus sui iuris.

h ¶ *Teſtem habeant.* id est dicant se liberatos potestate, non pœna paterna: sed benignitate patris, qui eos emancipauit. Similis testificatio est *T.de admin.tut.Liber. quos tutores.§.ſed & ſi pecunia.* ACCVRS.

Finis IX. Lib. Codicis Iustinianei.

REMISSIO

480/C.IV.K.5-4, 2463-2464
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

REMISSIONES IN CODICEM,

IN QVIBVS OSTENDITVR, VNDE, ET QVIBVS ex auctoribus cùm veteribus, tum neotericis singularum penè legum singulares intellectus, emendationes, & interpretationes peti possint.

Ad lectorem admonitio.

NONNVLLA, quæ hic dicenda occurrebant in notis superioribus Digestorum posita sunt: eo ipso futurus sum breuior.

LIBER PRIMVS.
In hunc librum scripsit Alciatus.

TITVLVS PRIMVS.
De summa Trinitate, & fide Catholica, & vt nemo de ea publicè contendere audeat.

AD hunc tit. scripsit Alciat. & Corrasius. Est autem huic titulo integrandus tit. 4. primi Decreti, Sext. & Clement.

l. Cunctos populos. 1.

Vide ad hanc l. Mercerium 1. *opinionum.* c. 9 & Vualth. 2. *Miscellaneorum tertio.* Adde Bartol. hic quærentem, an statutum vim suam exerat extra territorium. Adde Ias. *in l. si arrogator. de adopt.* Cravetam *rubr. de acquirenda possessione.* Alexand. *consilio* 185. Socin. *reg.* 4.

¶ Tractant & hic quoque interpretes de vsuris, an Imperator possit permittere vsuras: de quo vide Alex. 1. *consil.* 107. *&* *consil.* 59. Adde Archidiaconum post gloss. *in c. si licet.* 10. *distinct.*

§. Hanc legem. 1.

An infamia repellatur à testimonio vide Socin. *reg.* 406. ¶ An statuta generalia includant omnes, vide hic Bald.

l. Nullus. 2.

l. Sancimus. 3.

Vide Euagrium *lib.* 2. *cap.* 18.

l. Nemo. 4.

Extat & constitutio in actis concilij Chalcedonensis. *act.* 3.

l. Cùm recta. 5.

l. Cùm saluatorem. 6.

l. Cognoscere. 7.

l. Inter claras. 8.

Alciat. 40 *parerg.* 22. Cuiac. 62. *obseruationum.* 26.

Titul. 2. De sacrosanctis Ecclesiis, &c.

l. 1.

Ad hanc l. Cagnolus scripsit. Forner. 14. *selectar.* 18. Clarus 8. *sententiar.* q. 1. *iam sequentibus* potestatem autem facit cuique quoque modo relinquendi Ecclesiæ in vltima voluntate: quod antè Constantinum non erat.

l. Nemo Apostolorum. 2.

Ad hanc l. vide Signorolum de Homodeis. In summa hæc lex constituit, mortuos in Ecclesia non esse sepeliendos: qua occasione quærunt interpretes, an aliquis ciuari possit in Ecclesia, tutores, & curatores ibidem dari, an pr[illegible] & similia fieri.

l. Nemo Martyres. 3.

Martyrum corpora in commercio esse vetat.

l. Non plures. 4.

An priuilegia concessa iis, qui in Ecclesia ministrant, ipsi Ecclesiæ concessa intelligantur. An priuilegium datum filio, intelligatur datum patris contemplatione, [illegible] quib. add. Bart. *l.* 2. *infrà de liberis.*

l. Placet. 5.

Ecclesia immunes sunt ab omnibus collectis, gabellis, & exactionibus; de quo vide *cap.* 1. *de* Codex.

veritate eccles. lib. 6.

l. Omni innouatione. 6

l. Ad instructiones. 7.

Vide Perchium *de Eccles. reparationibus cap.* 11. ecclesia quibus oneribus teneri possit, vide hic apud Bald.

l. Sacrosancta. 8.

Vide Molinæum *ad consuet. Par. tit.* 1. §. 51. *num.* 9.

l. Qui sub prætextu. 9.

Priuilegia denegari iis, qui munus constitutum non obeunt, hic notant interpretes.

l. Iubemus. 10.

Priuilegium generalibus verbis conceptum nō comprehendit casus publicæ vtilitati contrarios. Adde huic l. Dec. *in c. præsentia. extrà de probationibus.* Ruin. *in rubr. soluto matrimonio.* Ias. *in l.* 1. C. *de iure emphyteut.* Soc. *reg.* 460. An ea quæ publicantur propter non solutum vectigal, possint à quoquā retineri salua conscientia: vide hic Bald.

l. Neminem. 11.

Exercitui quantum liceat in res priuatorum, notat hic Alciat.

l. Priuilegia. 12.

Priuilegia quemadmodum confirmentur, vide hic apud Alciat.

Authentic. Cassa.

Statuta & consuetudines libertati Ecclesiæ contrarias colliges: de quo vide hic Salycet.

l. Generalis. 13.

Authentic. Ingressi.

Authen. Si qua mulier.

l. Iubemus. 14.

Vide Cuiac. 5. *obseruat.* 19. *&* 11. *cap.* 18. Pilæum q. 1. Adde Tyraquell. *tract. de iure constit.* 3. *parte.* Oldradum *consil.* 209. Guid. Pape q. 151. Alex. *consil.* 81. Ang. *consil.* 275. Rom. *consil.* 184. Ias. *in l.* 3. *ff. quod quisque iuris.* Bartol. *in l. qui diff. quæ in fraudem creditorum.*

Authentic. Hoc ius.

Vide Socinum *reg.* 548. *&* 500. Decium consil. 36. Felinum *in ca. cum causa. de re iudicata.* Boerium *decis.* 248.

Auth. Sicut alienatio.

Auth. Multò magis.

Adde Rom. *consil.* 450.

Auth. Quibuscunque.

Auth. Qui res.

Ad hanc Auth. scripsit Cagnolus.

Auth. Si quas.

Auth. Perpetua.

In fundo emphyteutico iustum pretium quid sit, tradit Bald. *consil.* 105.

Auth. Sed & permutare.

Auth. Item fibi.

Auth. Item prædium.

Auth. Qui rem huiusmodi.

Emphyteuta non potest expelli, nisi steterit per tres annos, neque soluerit canonem, vide fallentias Socin. *reg.* 151. *mihi est* 114.

¶ Nota autem hic quatuor esse casus, in quibus permittitur alienatio rei ecclesiasticæ: quos de re in can. 15. *caus.* 12. q. 2.

Auth. hæc vius.

l. Si quis donauerit. 15.

l. Decernimus. 16.

Vide in hanc legem Cuiacium *lib.* 3. *obser. cap.* 19. *&* *lib.* 11. *cap.* 18. & Pilæum *quæstio.* 1.

¶ Hanc autem legem edidit Antonius Augustinus, aliam editionem habet Cuiac. dicto loco.

¶ *Rem mobilem.* Tria rerum genera hic nobis notanda sunt, mobilium, immobilium, vel se mouentium. [illegible]

l. Priuilegia magnæ. 17.

Hæc est constitutio græca ex interpretatione Contij.

§. Existentibus autem. 5.

Pro intellectu huius §. vide Papon. 1. *Arrest.* 1.

l. Magna, &c. 18.

l. Illud, quod. 19.

Quòd donatio pauperibus facta non valeat, nisi aliquis possent qui recipiat: vide fallentias Socin. *reg.* 144. *mihi est* 107.

¶ Promittens aliquid an possit pœnitere, antequam acceptauerit: vide Bald. *in l.* 1. *Cod. de sacrosanct. eccles. vers. quæro quid si scriptus.*

¶ Vide & in hanc legem Pilæum *quæst.* 11.

¶ An donatio Ecclesiæ facta insinuanda sit, hic pluribus declarat Dion. Gothof.

¶ Denique pro faciliori huius legis intellectu, vide Paul. de Castr. *consil.* 55. *præsentis vol.* 1. *vol.* 1.

¶ Quòd causa pietatis debeat subesse realiter, vide Decium *consil.* 110. *nu.* 3.

l. Nec ex facta. 20.

Duplicem esse huius legis lectionem in verbo, *Archiepiscopi.* declarat hic doctissimus Cuiacius, & 11. *obser. cap.* 18.

l. Neque per sacras. 20.

l. Sancimus nemini. 21.

Vide Ferrandum *lib.* 1. *explicationum, cap.* 1.

¶ Quòd si Episcopus possit agere pro Ecclesia, sibi immediatè, non mediatè subiecta, vide *cap.* 1. *de successi. ab intest.*

¶ In fine huius legis dicitur, animas hominū præferri cæteris rebus. vide *in can. præcipimus.* 12. q. 2. Bar. *in l.* 1. *coll.* 16. *Cod. eod. tit.* Ias. *in Auth. ex causa nu.* 6. *Cod. de lib. præt.*

Auth. prætereà.

l. Sancimus. 22.

§. Quam oportet. 1.

l. Vt inter diuinum. 23.

Vide pro intellectu huius legis Ferrandum *de Rel. lib.* 1. *cap.* 1. Cuiac. *ad can.* 10. *&* *lib.* 5. *cap.* 5. & Pilæum *qu.* 135.

¶ Quòd priuilegia Ecclesiarum spatio 40 annorum præscribantur: vide Abb. *in cap. accedentibus. in princ. de priuileg. & excess. priuileg.*

Auth. Quas actiones.

In correctoriis non est licita extensio secundùm glossam, & doctores. Bartolus in *Authen. sed cùm. numero* 4 *Cod. ad leg. Falcid. &* *ad l. Marcellus nu.* 8. *ff. ad Trebell.* Ias. *in l.* 3. *numer.* 31. *ff. de leg.* 1. Bart. *ad l. si constante. n.* 39. *ff. solut. matrim.* vbi Iason. *nu.* 89. idem Iason *ad l. stipulatio hoc modo concepta. nu.* 11. *de verb. obligat.* Ripa *ad rubr. extrà, de iud. nu.* 11.

Pro declaratione ad hunc textum notissimè Ant. Pinel. *in rep. ad Auth. nisi triens. C. de bon. mat.*

l. Constantinopolitana. 24.

§. Iure colonario. 1.

Hoc ius colonarium [illegible] vocatur: quæ de re Iustinian. *in Nouell.* 7. Cuiac. 2. *Feud.* 2.

l. Chartularij. 25.

Qui dicantur Chartularij, dicemus in tit. de actuariis & chartulariis.

§. Fiunt chartularij.

Quomodo fiant chartularij declarat in hoc §. fiunt enim præeunte libello.

Erat præterea officij nomen, cuius mentio fit in l. 3 *de can. largit. lib.* 10.

l. Quoniam in plerisque. 26. & vltima.

Conani *explicationum pag.* 145. *num.* 14. *Tractatum.* 4. *fol.* 110. *nu.* 13.

480/C.IV.K.5-4, 1
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Titulus 3. De Episcopis, & clericis, &c.

Tota hęc rubrica optimè explicatur à doctissimo Gothof. hic.

l. Iuxta institionem. 1.

Clerici an, & quando gaudeant priuilegio, vide Alex. *cons.* 6. 1. *volum.* & Andream de Ilerd. *in consilio sing. 4 pag.*

¶ Clericus an possit per testamum laicorum fabricis reflectionis collectarum. vide Bart. *in l. penult. §. Secundum ff. de manum. testam. & in l. ultim. C. de sacrosanct. eccl.*

¶ Quòd clericus non possit concubinæ donare. vide Bart. *in l. Lucius ff. de donation.*

l. Omnis à clericis. 2.

Vide quales priuilegio videãtur quo vide Tiraquel. *in legib. connub. gl. 2. n. 13. ad fin. & n. 61. & fin.*

§. Verumtamen. 1.

Quòd hic dicitur de acquisitis post beneficium adeptum, vide Hyppol. *in regu. catum. de regul. iur. in 6. col. fin.* & ibi per Bost. latissimè allegata.

§. Itaque. 2.

Probare potest clericus per vnum testem. vide Iason. *in l. sacrilegio. de probation. imper. offer.*

Quod clerici non debeant tabernam intrare, *ctl. 1. in verb. taberna hoc titulo.* & Felin. *cap. licet ventum. in fin. de vsibus.* Perd. *de Ranch. in 1. §. vndec. de fund. vacc.* Bald. *in cap. dudum. de clandestina.*

Auth. Item nulla.

l. De his clericis. 3.

l. Officiales rationales. 4

Auth. Sed neque.

¶ Quòd cancellarij sacerdotes esse possint, tractat Petrus de Bellapertica *quæst. 138.* Rebuffus *in prooem. consti. glos. 5. num. 23.*

l. Si quis non. 5.

Puniter effectus, licèt non sequatur effectus. vide per Affli. *decis. 170.* Felin. *in tract. de constit. in fin. latius super dictorum.*

An propter frequentiam actus affectus fiat effectus, puniatur, vide Ioan. de Plat. *ad Lxium quòd. C. qui mil. pos. lib. 12.* Hanc tamen legem in Gallia non obseruari notat Rebuff. *in prooem. consti. glos. 5. numero 18. ad 31.* Adde tamen Belluganum *in 1. cap. 35.* & Cuiacium *5. obser. cap. 25.*

l. Presbyteros. 6.

Pro intellectu huius legis vide Diarenum *prior. de sacrosanctis ecclesijs. num. 12.*

l. Nec honore, nec. 7.

Episcopi an testimonium ferre possint, vide Rebuffum *in prooem. consti. glos. 5. num. 17.*

Auth. Sed iudex.

l. Presbyteri citra. 8.

Hanc legem Ioannes Anspachus *in 1. sing. ellegat. cap. 44.* explicat. vide 5. *lect. 25. num. clericus. & quo ibi dicit.*

Auth. presbyteri seu.

l. Nulla nisi 9.

Auth. Presbyterum.

Auth. Diaconissam.

l. Si quis in hoc. 10.

1. Pro intellecta huius legis vide Menoch. *in præsl. de arb. iud. lib. 2. centur. 2. cas. 383. num. 9.*

2. Quòd religiosis non liceat vindictam persequi, vide Bon. *in tract. malefic. num. 1. quæ possit aliam effendere, fol. 4. Doctores ad l. 1. vers. ff. de iust. & iur.*

3. Quòd vindicta regularibus sit prohibita, vide Alexand. *ad Ligni bona. §. & quæ iuncta. cons. 201. col. penult. num. 4. de donat. inter.*

4. An quis possit cogi ad remittendam iniuriã, vel simultatem, declarat Abbas *ad cap. 1. in fin. de tregu. num. 2.*

5. An peccet offensus, qui pacem denegat, vide per Alber. *in tract. flatus per. q. 22. vers. de secundo principali. col. 1.*

Auth. Sed nouo iure.

l. In Ecclesijs. 11.

l. Si quis curialis. 12.

l. Si venerabilis. 13.

Auth. Item quæcunque.

l. Quicunque. 14.

Auth. Si quis episcopus.

l. Conuenticula. 15.

l. Quisquis cenobios. 16.

l. Placet nostræ. 17.

Auth. Interdicimus.

Seruorum ludos clericis permittere, & quid de taxillorum ludo, vide Decium *cons. 151.* ad materiam huius ludi, quòd ingenio naturalicio sit, adde quod dicit Glossa *in 1. vsum ff. de iur. & facti ignor.*

l. Parabolani. 18.

Parabolanique sint, vide Alexand. *in 4. diffinit. cap. 9.* Turrecrem. *lib. 13. observ. cap. 13.* Tiraquel. *de nobilitate pag. 357. & seq.* vide etiam Cuiacium, *ad Nouellam 3.*

¶ De hac lege multa vide per Decium *ad cap. decernimus. coll. 4. ver. de iudic.* & per Felinum *ad cap. 1. de foro. com. & fid. catho.*

l. Eum, qui probabilem. 19.

Quisque similis illis præsumitur, quibuscum illi est amicitia, conuictudo & familiaritas, vide Tiraquell. *in legib. connub. 3 pars glos. 3. num. 13. & parte 18. & nu. 11. & 12.* vide *Lodoic. 3. Pratum.* vide *glos. in verbo, conseruerit. ff. de adil. edict. & in Auth. de monachis. §. regulariter. in fin.* vide Cuiacium *libro 1. obseruationum cap. 13.*

Auth. Multò magis.

Quis huius Authenticæ sanctus sit, optimè declarat D. Gothofr.

Auth. Episcopo.

l. Si quis presbyter. 20.

Vide Cuiacium *ad Nouellam 131.*

Auth. Nunc autem.

l. Ad similitudinem. 21.

Nota hic argumentum ab Episcopis ad illustres personas: quo vide Bal. hic, pluribus declarans an Episcopi sint illustres.

l. Si quis per calumniam. 22.

§. Quinetiam omnia. 1.

§. Preterea iubemus. 2.

Quo ad has literas, de quib. hic mentio fit, vide Rebuff. *com. 2. tract. de literis requisitoriis, n. 7.*

¶ An percutiens ignoranter dominum incidat in sacrilegium, vel canonicè, vide Molinæum *1. consuetud. 50. nu. 30. 31. 32. 33. 34.*

Auth. Nullus episcopus.

l. Quoniam venerabiles. 23.

De Hadriano Episcopo Constantinopolitano vide Exagrium *3. obser. 4.*

l. Id, quod. 24.

Pro intellecta huius legis vide Bald. *in tract. de executoribus testamentarijs.*

l. Cùm clericis. 25.

§. Memorati autem. 1.

Clericus consentiens actioni pecuniariæ super immobilia non possidet, non tenetur satisfacere. de quo vide Abb. *in cap. quoniam frequenter. §. in aliis. 2. col. vt lite non contest.*

¶ An œconomus iurare cogatur, Cuiacius negat, quem vide *Nouella 43. in fine.* rationi tamen conformiora est Gothofr. opinio hic.

§. Statuimus autem. 2.

Et hoc §. notandum est, humanius, ac mitius agendum esse cum clerico, quam cum laico: de quo tract. *lib. 2. §.*

Auth. Sed hodie.

Quòd sit siliqua, & quod non sexcentos Cæsar, vide Molinæum *de usur. nu. 64. 68.*

De siliquarum exactionibus, de oneribus monopolij, arrarię functionis, & siliquatici, vide Cuiacium *lib. 1. 6. obser. cap. 23.*

Auth. Generaliter.

Quòd hodie audiatur actor pro pecunia fiscali, licèt non caueat de ea prosequenda vsque ad finem & de soluendis expensis, vide Rebuf. *prooem. consti. glos. 5. num. 37.* Roland. à Valle *1. consil. 31. numero 19.*

l. Decernimus. 26.

Hanc refert dictum Alexandri Seueri ex Lampridio.

l. Quisquis emensis. 27.

l. Nulli licere. 28.

Vide pro intellecta huius legis Ioannem Anspachum *lib. 4. qq. 8. cap. 3.*

¶ Legatum relictum in redemptionem captiuorum valet non obstante incertitudine personarum.

¶ Nota cautionẽ ad hoc vt episcopus ad postea possit auoli effici exercetur per Cipol. *cons. 207.*

¶ Quæ iuris de studijbus percepcis per heredẽ ante confectionẽ sempli, quòd teneatur ad restitutionẽ, vide Bart. *cons. 58. & 59. cons. seq. lib. 2.*

¶ Quid de contumacione huius relicti facti per fisco. an solus episcopus id possit: dic vt per Bart. *ad Ligurum ff. de vsufr. leg. & l. in ff. de oper. pub. & in cons. 207. lib. 2.*

¶ Quòd propter negligentiam executorum pœnitas exequendi deuoluatur ad Episcopum, & quare Episcopus teneatur obligare eos quæ compellatur exercere, vide Iasonem *ad l. si cum §. qui interrogatum ff. quis cauc. n. 21. & 22. & 24. & 28.* possit alij commentate. Dec. *cons. 71. nu. 2.*

§. Etsi quidem. 1.

Et hoc §. habes quòd propter negligentiam executorum potestas exequendi deuoluatur ad Episcopum.

Auth. licèt testatos.

l. Quæ in monasteriis. 29.

l. Episcopis interdicimus. 30.

l. Si quemquam. 31.

Quòd ad matrimonia simoniatorum, vide peregrinum iterum *in con. ne multis. 1. q. 1.*

Auth. Quod pro hac.

l. Orphanotrophos. 32.

Quòd Orphanotrophi inuentariam facere teneantur, & quinam alij, vide Roland. à Vall. *1. cons. 49.* vide Cuiacium *Nouella 1.*

¶ Pro intellecta huius legis vide Baptistam Plum *anno amentur. cap. 41.*

l. Omnes, qui. 33.

Pius *dicto cap. 42.* Lapus *allegat. 40.*

§. Executoribus. 1.

De citatione verbali, an in alieno territorio fieri possit, vide Baldum, & Vrsenserum *1. obs. 6. cap. 2.*

Auth. Causa, quæ fit.

Auth. Clericus quoque.

Auth. Statuimus vt.

Ad hanc imperatoris Federici constitutionẽ vide Socinum. *cons. 12. col. 3. vers. sitan.* Romanum *cons. 369.*

¶ Clericus non potest coram iudice secularis in causa quauis trahi, nec ei iniuria denegari sub pœna hic statuta. vide Federic. de Sen. *cons. 59. Romanus cons. 369. n. 33.* Cottam *in memor. alphab., in verbo clericus non possunt.*

¶ De verbo *statuimus*, vide per Felin. *ad cap. super quæst. de deleg.*

l. Sacrosanctæ. 34.

Auth. Sed Episcopalis.

Episcopalis dignitas ius patriæ potestatis soluit sed si delit Episcopus esse, virum recidit in patriam potestatem, vide *l. qui liberorum. ff. de adoption.* vide Tiraq. *in leg. connub. gl. 1.*

¶ Quòd filij Episcopi liberentur à patria potestate, vide Iasonem *ad Ligni si patris. nu. 12. Cod. quando liber.* quod procedit si hoc est vtile ipsi filio: secùs si cadetur in eius detrimentum, vide Tiraq. *in retract. si quis suis le vel pater 7. declar. 1. nu. 2. & in tract. de nobil. cap. 6. num. 19. & cap. 24. nu. 7.*

Auth. Licentiam.

Hanc licentiam optimè Bald. explicat hoc loco.

¶ Episcopus de bonis ante episcopatum quæsitis rectè testari potest.

¶ Item clerici, qui bona, antequàm ad ecclesiasticum dignitatem promouerentur, acquisierunt post clericatum aliunde quàm ex beneficijs, de his testari possunt. *cap. 1. & cap. quæ non, de testam.*

Auth. Presbyteros.

Sacerdotes, vel clerici sunt sub potestate patris constituti, possunt tamen de quasi castrensi peculio ea ipsis vtuos, quam in vltima voluntate disponere

480/C.IV.K.5-4, 2
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

disponere. Declar. vt per Hostiens. & Ioan. in c. in decretum. ver. de acet. & qual. vide addit. ad Part. ad §. finalem. Inst. quib. mod. tut. part. possit. fol.

l. Omnia priuilegia. 35.

Vide pro intellectu huius legis Cuiacium lib. 1. obs. cap. 12.

l. Vnaquæque. 36.

De Ilaria vide Ammianum lib. 29. vide etiam Strabonem lib. 12.

l. Iubemus. 37.

¶ Nota autem hic imperatorem esse, qui nititur infringere pia iudicia defunctorum: vt optimè notat hic Bald. ¶ An quodlibet iudicium defuncti dicatur pium, licèt non ad pias causas relictum sit, vide in Anchon. de hæred. & Falcid. §. si vero expressim.

§. 1.

¶ An clerico executoris alteri committi possit, notant Doctores in l. cognitorio. Cod. de milit. testament.

§. Omnes præterea. 2.

An contra simplicem mandatum detur actio, vide hic Bald. & Ioan. Andr. in addit. Spec. in tit. de instrument. edit. §. nunc vero nisi.

¶ An episcopus possit executori prorogare tempus anni, vel an episcopus vices suas alteri committere possit, notat hic Bald. & in l. 1. in fin. de his, qui pœna nomine. notat Bart. in l. 1. ff. de leg. 3.

Auth. Adscriptitios.

¶ An executor teneatur facere inventarium, vide Bald. in l. si quis pro redemptione. Cod. de donation. vbi dicit eum teneri conficere inventarium: idem etiam notat Speculator in titulo de instrumentorum editione.

Auth. Si seruos.

¶ Et non contradicimus. Nota hic, quòd fauore religionis, quæ non contrahitur, conscientiæ intelligitur. ¶ Dicitur autem hic quòd seruus eo ipso, quòd in clericum ordinatus est ab episcopo, liber, ac ingenuus efficitur tamen olim expressè libertas esse conferendam vt videtur in §. 1. legis sequentis.

l. Seruis si dominorum. 38.

Nota hic quòd consensus præstitus contemplatione certæ personæ tamdiu durat, quamdiu durat ipsa causa: vnde loquitur Bald. hic de priuilegio enarello Iudicis: quod sanè intelligitur si in Iudice perseverat ea, de re vide tit. 2. de condit. ejp.

Auth. Episcopalis.

Auth. Verum & si.

l. Qui fua. 39.

l. Monasteria. 40.

l. Repetita. 41.

¶ Vult hæc lex quòd clerici non debent se intromittere de iurisdictione ad eos non pertinente, nec de ordinatione testamentorum. ¶ Quæritur autem hic an testamentum factum coram episcopo infamari debeat coram iudice communi: quæ de re pluribus Bald. hic, & an voluntatis iurisdictio probari possit, vide eundem.

l. Omnem. 42.

Sacerdotes ob id potissimùm ordinati traditur, vt fatis precibus benignitatem Dei rebus adquirant commodius. hoc etiam est episcopi munus, vt teste ore Dius Paulus in Actis Apostolorum. c. 6. vers. 6.

§. De his verò episcopis. 2.

Dicitur hic Episcopos non habere facultatem testandi, vel donandi, vel per aliam quamcunque excogitationem alienandi de rebus suis, quas possidendo facti fuerint Episcopi, possiderint, & acquisierint vel ex testamento, vel donationibus, vel ex alia quacunque causa.

§. Post mortem verò. 4.

Oeconomi rationibus reddendis obnoxii post mortem episcopi.

§. Ipsios quidem. 5.

Præcipit hic oeconomos cum iudicio, & diligentè discussione creari, ita vt singulis annis rationes præbere teneantur Episcopo suæ administrationis. ¶ Hic autem obiter notabis quòd obnoxius rationibus reddendis, si eas non reddiderit, omnes earum reddendarum ad hæredes transmittit.

§. Necessarium quoque. 6.

Nota hic quòd præpositi locorum religiosorum de adquisitis testari non possunt.

§. Præterea sancimus. 9.

Concordat, quod hic dicitur, cùm can. 12. Apost.

§. Præterea sancimus. 10.

De Pseudotheticis vide Dauetium. 1. de furt. 7.

l. Omnem semper. 43.

l. Sanctissimarum. 44.

§. Tua igitur excellentia. 3.

Et hoc §. nota pœnam negligentis Episcopi.

l. Sacris canonibus. 45.

De his sacris canonibus, de quibus mentio hic fit, vide epistol. prim. ad Timoth. c. 3. vers. 2. & 4. cap. 4. vers. 12. & 3. cum. 30. Apostolorum.

l. Sanctimus, si quis moriens. 46.

l. Sacris nostris. 47.

Huius legis mentio fit in Nouellis.

l. Sancimus neminem. 48.

l. Si quis ad declinandum. 49.

Quis huius legis sensus sit, vide D. Goth. hic optimè hanc legem repetit Bald.

§. In omnibus autem. 8.

Hanc §. optimè explicat Bald. hic.

Auth. Si captiui.

Vide Lud. Bologn. ad l. 4. §. Cum. ff. de verb. obligat. num. 124. & 124. Felgof. cons. 81. in consilio qua versatur. Tiraquel. in tract. cess. sanct. in 1. parte num. 25. & post. 8. consult. glos. 2. num. 184. & 188.

l. Cùm lege. 50.

l. Si quis in. 51.

Optimè hæc lex explicatur à D. Goth.

l. Generaliter. 52.

Generaliter vult hæc quòd omnes clerici immunitatem habent à tutela, & cura, & à præstatione muneram personalium.

Auth. Presbyteros.

Ad hanc authenticam vide Bart. ad l. Legitimo §. fin. ff. de legat. 1. vide Alciat. in cap. ex parte. 1. lib. 2. de appellat.

§. Episcopos. 1.

Quòd sacerdotes non possint esse tutores. vide Franc. de Arr. cons. 20. Bart. cons. 144.

l. Sanctimus. 53.

l. Raptores. 54.

Substantia dicitur ecclesiæ, non præsertim qui solam habet administrationem de quo per Felinum ad cap. constituatur. num. 3. de rescript.

¶ Ad hanc textum vide Gaid. Papæ decis. 355. Et quo modo commutatur raptus, vide quæ scripsi Bart. in l. 1. C. de rap. virg. Ad intellectum illius textus vide Arct. cons. 1. in prin. n. 14. vers. non constat requiri ff. de acquir. poss.

l. Vt non liceat. 55.

In hanc legem vide Cuiac. 22. obs. 24. in fin.

l. Deo nobis. 56.

Vide Lap. alleg. 109. in quæstione propositis, & seq. Rom. sing. 13. Tiraq. in tract. de mort. 2. part. declar. 14. in fin. Doctores ad regulæ jur. Glossam. 5. & quod si tantum. ff. de lib. & post. vbi Tornan. Gartl. num. 33. Tiraq. de cessu retrac. in 1. §. 3. gl. 8. n. 13.

§. Hæc etiam cognitum. 1.

Vide Gomesium tom. 1. variar. resol. cap. 5. Rainaldum Corsum lib. 2. analog. cap. 23. Boërium q. 34. Lapum alleg. 106.

l. Præsens. 57.

Titul. 4. De Episcopali audientia, & diuersis capitulis, quæ ad ius, curámve, & reuerentiam pertinent pontificalem.

Malè interpretatur hic Accursius Episcopalem audientiam pro iurisdictione: nec etiam melius Haloander, pro discussionem & quæstione, & appellatione, & executione earum episcopi. Audientia igitur est iudicium, atque notio, quæ episcopo in Clericos, & Monachos competit.

l. Negotiatores. 1.

l. Si clericus ante. 2.

Vide Cuiacium lib. obser. 11. cap. 6.

¶ An, & quæ pœna puniatur appellans fraudulenter. An ante definitivam sententiam appellari possit: an licitum sit appellare à citatione: An à primo, aut secundo decreto appellari de iure ciuili liceat: an à nimis magna dilatione appelletur. An appellari possit à sententia lata super differentiæ appellationis, declara, vt per Bald. hic.

l. Nemo deinceps. 3.

Verat hæc lex diebus paschalibus capitales in carcere detineri, nisi pro crimine aliquo enormi.

¶ An, & quando ratione criminis quis sit detinendus, vide hic Bald.

Nisi semel commissa.

An geminatum delictum venia careat, vide Bellonisanum 3. probl. cap. 16. n. 7. & cap. 23. num. 10. Papon. 24. Arrest. 10. num. 8.

Tres tantummodò.

Hæc lex deest in Haloandri editione: est autem vltima tit. 2. de epis. aud.

l. Mimæ, &c. 4.

l. Archigerontes. 5.

Hotomanus legit Archigerontes.

¶ Regulæ sanctorum Alcias. 3. obsuall. 18. & hoc notatur intelligi de synodis ordinariis: annuæ principaliter etiam legit Hotomanus.

l. Addidos supplicio. 6.

In hanc legem vide Ægidium Bossium, tit. de exper. num. 15. vnde autem hæc lex damnatos ad supplicium nominem posse eximere. Vide Cuiac. lib. 13. obser. cap. 3.

l. Si qui ex consensu. 7.

Benedictus Capra in regula in traditis de probationibus, post conclusionem 153.

l. Episcopale iudicium. 8.

Vide Grammaticum decis. 9.

Auth. Si quis litigantium.

l. Iudices. 9.

Vide Alciatum lib. 8. parerg. cap. 17. Forcatulum in pan. iuris. cap. 13.

l. Mathematicos. 10.

Quinam dicantur Mathematici, & qui illi fuerint optimè declarat ibi d'Autissiodorensis Gochofredus.

l. Christianos. 11.

Huius legis sensus hic est, vt fabbiti Romani hostium vicini operam dare debeant, vt captiui Romanis libera ad suos si redeundi facultas, quæ de re lib. 5. Cod. Theod. tit. 4. l. 1.

l. Si leuones. 12.

l. Decernimus. 13.

l. Neque seruum. 14.

Haec ft constitutio Graeca ex interpretatione Antonii Augustini.

l. Nemo vel in foro. 15.

l. Si legibus. 16.

Hæc lex reperitur in l. ultim. 7. de famos. vbi dicemus.

l. Lectione. 17.

l. Milites, qui. 18.

Vide Cuiacium consultatione 10. Veget. lib. 3. cap. 4.

l. Iubemus. 19.

Pertinet hæc lex ad Titulum de defensoribus ciuitatum.

Auth. Præsides.

Auth. Statuimus.

Quòd hæc authentica non approbetur confutatione: vide hic Bartolum

l. Nemo militet. 20.

l. Si præsens. 21.

l. Neminem volumus. 22.

Variam esse huius legis lectionem notat hic Cuiacius cap. 3. de præscript.

l. Priuatos. 23.

l. Nemini licere. 24.

l. Quæ de alea. 25.

Episcopi munus est in alearores inquirere, eósque castigare.

480/C.IV.K.5-4, 3
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l.De his, quæ. 16.
De creationibus. 17.
Quòd ausus in dolo ruſtari præſumatur, & in ſtatutorum facere negligentia. vide Rolan. à Valle conſ. 13. num. 15.
l.Tam dementis. 18.
Nota hîc, demonium à furioſo ſeparari.
Auten. Liberi.
l. Sancimus, vt nemo. 19.
§. Quoniam verò. 5.
Metropolitanos quis dicatur, & quæ appellentur verba metropolitana, optimè declarat hîc D. Gothof.
l. Sancimus in. 30.
l. Sancimus, vt ſi. 31.
l. Differentes domino. 32.
l. Sacrath fecimus. 33.
l. Certiſſimè. 34.
§. Hæc igitur nobis. 1.
Quòd eccleſiaſticis perſonis ardem ale habere liceat; ſed nec ludicares ſpectare, notat hîc D. Gothof.

Tit. 5. De hæreticis, & Manichæis.

De hæreticis nonnulla ſcripſit Menochius *de Arbitr. iudi. caſ. 372. num. 3. ſeq.* Ægidius Boſius *tit. de hæreticis.* Clarus *§. hæreſis.* Consulat licentes *in tractatu de hæreticis.*
l.Priuilegia, quæ. 1.
Priuilegia data eccleſiaſticis, ad hæreticos non pertinere, quoniam odio hæreticis proſequimur vt in Nou. 45.
Auth. Item priuilegium.
l. Omnes veteres. 2.
Quòd denarius falſus non ſit denarius, plurimùm notant doctores *in l. elegenter. §. ſed quæro pedum ff. de pign. actio.*
¶ Quòd reproba pecunia non liberet ſolutorem, tradit Bart. *in l. Lotha. in princ. ff. de cert. per.*
§. Hæreticorum. 3.
Quis dicatur hæreticus, optimè declarat hîc D. Goth. quem vide, & vtatur per eum allegatos.
l. Cunctí hæretici. 3.
l. Manichæos. 4.
De Manichæis vide Auguſt. *Tom. 6.* Epiphan. *t. num. 1. hæreſ. 66.*
¶ Pro intellectu huius legis vide Cuiacium *lib. 12. obſer. cap. 30.*
¶ De Donatiſtis vide Auguſt. *tom. 7. aduerſus Donatiſtas.*
§. Ac primùm quidem. 1.
Cuiac. *lib. 12. obſ. cap. 30.*
§. Ipſos quoque. 2.
§. Propereà non. 3.
§. In mortem quoque. 4.
Nota hîc argumentum à maieſtate tertium ad exiſtem ſumptum.
§. Ergò & ſuprema. 5.
Vide Cuiacium *lib. 12. obſer. cap. 30.*
§. Sed nec filios. 6.
Puniendi ignoſcitur *caſ. habet. 24. qu. 3.*
Authen. Si verò dominus.
Authen. Credentes.
l. Arriani, & Macedoniani. 7.
De Arrianis vide Epiphanium *t. 2. num. 1. hæreſ. 73.*
De Macedonio vide Theodoret. *t. hiſtor. 6.*
De Pneumatomachis vide Epiphanium *lib. 3. tom. 1. hæreſ. 74.*
De Nouatianis vide Euſebium *7. hiſt. 7.*
De Sebaſtianis vide Socrat. *7. hiſt. 7.*
De Eunomianis vide Ruffin. *lib. 1. hiſt. num. 15.* Theodoret. *5. hiſtor. 12.* De Valentinianis vide Tertullianum *aduerſus Valentinianos*; & de iiſdem vide Epiphanium. *1. num. 1. hæreſ. 31.* De Pauſilanis vide Epiphanium *1. num. 2. hæreſ. 65.*
De Montaniſtis vide Epiphanium *2. tom. 1. hæreſ. 48.*
l. Damnato. 8.
l. Curiales. 9.
l. Quicumque. 8.
l. Humanum. 9.
Hæc eſt conſtitutio Græca ex interpretatione Cœnis.
l. Hæretici.
Hæretici legitimo modo, vt cæteri ſeplinantur. *tam Eccleſia, de conſentur.*
l. Si qui orthodoxæ. 10.
l. Vbicumque. 11.
l. Manichæos.
l. Manichæi. 12.
l. Hæretici partes. 13.
l. Hæretici. 14.
l. Manichæi. 15.
l. Ex Manichæo. 16.
l. Sanctæ, &c. 17.
Samaritanorum ſynagogis officio ſit in Nouel. 129. 146. vide apud Epiphanium 2. *tom. 1. hæreſ. 9.*
l. Quæ de. 18.
l. Cognouimus. 19.
Authen. Idem eſt.
Reſtituras ad bona in alium alienata, non per hoc recuperat fructus. adde Iaſ. *ad l. Gallus. §. & quid ſi tantum num. 24. & ſeq. ff. de lib. & poſth.* Dec. *in regula in conditione §. 1. num. 1. de reg. iur.* Fortun. Garti. *ad l. Gallus §. & quid ſi tantum numero 130.* Iaſon. *ad l. fin. ff. de condi. prætor. num. 17.* Ioan. Crot. *conſil. 127. num. 9.*
Authen. Galatos.
De his nominibus propriis vide D. Goth. hîc.
§. Qui autem. 1.
l. Hæretici. 20.
l. Quoniam. 21.
Iudæos tolli eſſe non poteſt contra Chriſtianum. vide Felynum *ad cap. Iudæi de reſtit. Aſſi. dec. 214.* Cœpol. *conſ. 72. num. 28.* Alber. *in tract. de reſt. 1. part.* De quibus actibus legitimis hîc monito ſint, vide Hotoman. 32. *illuſt. quæſt. & Cuiacium. lib. 15 obſer. cap. 16.*
l. Diuinam. 22.

Tit. 6. Ne ſanctum Baptiſma, &c.

l. Antiſtitem. 2.
Vide Alciatum 2. *præſum. 4.*
l. Si quis. 2.
l. Nulli. 3.

Tit. 7. De apoſtatis.

l. Si quis lege. 1.
l. Si quis defunctum. 2.
l. Hi, qui ſanctam. 3.
Fides hæretico data ac ſeruanda ſit, declarat Clarus *7. fem. §. hæreſis. verſ. præterea.*
l. Apoſtatarum. 4.
l. Eum, qui. 5.
l. Eos, qui. 6.

Tit. 8. Nemini licere, &c.

In hunc Titulum vide Valtheram *lib. 2. miſcellan.* Peckium *in præfat. de ſacroſanct. & eccleſ. reparat. numer. 3.* quòd autem hîc titulus non obſeruetur in Gallia, tradit Bugnon. *in legibus abrog.*
l. Cùm ſit. 1.

Titul. 9. De Iudæis, & Cœlicolis.

l. Quod Cornelia. 1.
Cuiac. *ad lib. 9. cap. 30.*
l. In feſtiuitatibus. 2.
l. Iudæis. 3.
l. In ſynagogam. 4.
l. Iuſſio. 5.
l.Ne quis. 6.
In hanc legem vide Alciat. *lib. 2. parerg. cap. 22.* Menoch. *de arbit. iudic. 2. 230.*
¶ Iudæi contrahentes cum Chriſtianis matrimonium pœnam capitis, quod ampliari debet, etiamſi cum Chriſtiana meretrice Iudæus matrimonium contraheret; qua de re Didac. Couar. *in epit. ad lib. decret. 2. part. cap. 6. §. 11. num. 3.* contra Gomez. *ad reg. ampliatiuam. num. 12. de Iudæis in 6.*
¶ Quid de Iudæo cum Chriſtiana, Oldend. *in conſ. ſuo 181. Dec. ad l. 1. col. 2. num. 20.* ſed de ſeruo fugit. Gaud. *in tract. mulier. in reb. de reg. num. 7.* Barbo. *conſ. 69. lib. 4.* Bertac. *in verbo, Iudæus.* In materia Cornel. *conſ. 114. lib. 2.* Dec. *ad cap. 1. num. 17. de conſt.* Bott. *deciſ. 316.* Didac. vide *ſupra de interdict. & ſenſu ad l.*
l. Nemo. 7.
l. Iudæi. 8.
Iudæos ligare leges, conſtitutiones, Barrett. locis Paris lucè *conſ. 2. in prin. lib. 4.* in mater. lateſſimè Hondo. *in tract. de Iudæo* allegatis per Dec. *in l. ſi fugitiuus. Cod. de ſer. fugit.* Con. *conſ. 124. lib. 1.* Got. *ad ren. 24. col. pen.* Feuſt. *cent. 24.* Rom. *conſ. 155. ad fin.* Iaſon *ad l. 3. in eorum num. 10. ff. de iur.* Dec. *ad cap. 1. nu. 40. de probat.* Affictus *deciſ. 151.* Serenſſimus Zoannetus *rerum quotidianarum cap. 60.*
l. Nemo. 9.
l. Quicunque. 10.
l. Iudæos. 11.
Inuocatio diuini numinis ab homine diuerſa ſactæ videtur ſectis conuenientem: quod declarat vt per Bart. *ad rub. 1. conſtit. C. Theſſ. num. 11.* vbi inſert quando Iudæus poſſit ſecare, à quo iudex punirí debeat, ſeculari, vel eccleſiaſtico: Guido Pap. *quæſt. 63.* Felin. *ad cap. poſtulaſti. num. 4. & ſeq. de Iudæis.* ad hunc textum in fine adde Hip. Rim. *iuuor. conſ. diuerſ. ad num. vlt. vol. conſ. 164. vo. lum. 1.* Cuiac. *lib. 12. obſ. cap. 30.* Conſtaſc. Landriæ *pract. cap. 12.*
l. Cœlicolorum. 12.
l. Die Sabbathi. 13.
l. Nullus. 14.
l. Si qua. 15.
l. Iudæi. 16.
l. Iudæorum. 17.
l. Iudæus. 18.
Auth. Si Iudæus.
l. Hac valitura. 19.
An hæc lex loquatur ſolùm in adminiſtratione publica, vel etiam priuata, late ad rubr. *de inoff. & vno ad.* 2. vbi multa in mutuo huius leg. ff. & per Affict. *ſuper Conſt. reg. in princip.* Felin. *ad cap. ſin. ex de Iudæis.* Iaſon ad rub. *de non. ope. non. col. 2.* Crauet. *conſ. 23. num. 26.* Cuiac. *d. lib. obſ. cap. 30. & lib. 16. cap. 3.*

Titul. 10. Ne Chriſtianum, &c.

In Gloſſa *in verbo, capitali.* Quòd pœna in dubio ad exilium eſt extendenda: vide Dec. *ad l. impetrium. ff. de iuriſd. om. iud.* Bott. *deciſ. 214. num. 10. & ſeq. in lege vlt. Barrett.* Iaſon *ad l. ſi quis iniquum §. hæc pœna num. 3. quod quiſque iuris.* Paul. de Caſtr. *ad l. prohibere. num. 2. Cod. de hæ. qui ad Eccleſ. confug.* Immo plenè *ad l. 2. ff. de pub. iudic.* & properè quando iudex condemnat ad mortem, adiici, *cum per ſyndicum à reis.* ita per Fulg. *ad l. 2. Cod. de hæ. qui ad Eccleſ. confugi.* & per Felin. *in cap. qualiter. 3. ad corrigend. per rectum proſeritis num. 31.*
l. Iudæus. 1.
In hanc legem vide Cornel. *lib. 3 conſil. cap. 17.* Maran. *de ordin. iudic. 3 part. 2. diſtinct. num. 47. & 2. diſtinct. num. 1. & 2.* Modet. Ancon. *in tract. de mercatu. 2 part. num. 18. & ſeq.* vide non tem qui ab aliis non ſolùm ponderari poterit ſacrilio huius gloſ. *in Canon autem §. excipitur ff. de admin. tutel.* ibi capitalis fraus eſt, propter quam quis capite punitur: & ibi videre poterit Carpol. adde Affict. *deciſ. 404 num. 19.*
l. Græcus. 2.

Titul. 11. De paganis, &c.

Alcia. *lib. 1. parerg. cap. 13.*
l. Placuit. 1.

l.Ne quis

480/C.IV.K.5-4, 4
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Ne quis. 2.
l. Sicut sacrificia. 3.
l. Vt prophanos. 4.
l. Omnia loca. 5.
l. Christianis. 6.
l. Nemo venerandi. 7.
l. Nemo ea. 8.
l. Si quid datum. 9.
l. Qui post sanctum. 10.

Titulus 12. De his, qui ad Ecclesiam confugiunt, &c.

l. Iudei. 1.
l. Fideli. 2.
Alcia. *lib. 2. paerg. cap. 41.*
l. Parcant. 3.
l. Si seruus. 4.
An fugiences reos liceat officiali vulnerare, luce Grammaticus *dissi. 41.*
l. Denunciamus. 5.
Plura *lib. 1. missell. cap. 7.*
l. Præsenti. 6.
Corradus *lib. 5. miscell. cap. 23.* vide Iaf. *in l. 26. num. 20. & ff. si cert. petet. & ibi decil. Bolet. dissi. 103. cum seq.* Guid. Pap. *q. 125.* Alciat. *de præsum. reg. 3. præsump. 32.*
l. Qui habet. 7.
l. Qui imperatore. 8.

Titulus 13. De his, qui in Eccles. manumittuntur.

l. Iamdudum. 1.
l. Qui religiosa. 2.

Titulus 14. De legibus, vel constitutionibus, &c.

Vide Harmenop. *1. tit. 1.*
¶ *Constitutionum* vocabula, quid hæ intelligendum sit optime declarat hic D. Godofr.
l. Inter. 1.
Cuias si legem mitigare, vide *l. 9. 11. 12. inf. cod.* Vide autem hic quod de iuris-, & constitutionum differentia scribit Cuiacius *lib. obs. 7. cap. 18.*
l. Quæ ex. 2.
l. Leges. 3.
Quibus signis leges generales esse deprehendantur, declarat hic D. God. Cuiac. *lib. 16. obs. 9.*
l. Digna vox. 4.
Ferrandus *lib. 1. explicat. cap. 1.*
De principis pathetitate vide Alciat. *3. præsum. 2.*
l. Non dubium. 5.
Hanc legem Corradus ex professo explicat.
Facta contra legis dispositionem non valent, nec quæ ex iis sequuntur, nec iuramento confirmantur, limit. vt per Iaf. *in addit. Flor. Inst. quibus mod. nam lic. 2. col. 7. & in §. præterea. Inst. quibus modis pat. pote. fiña.* Idem Iason *ad l. 1. §. 2. numero 15. ff. finit. matri. & ad l. 1. numero 10. ff. de lib. & posth. & ad l. 1. numero 38. Cod. de sum. Trinit. & ad Anch. fe. eruntque habentur. ad l. in prima. ver. quarto dicunt. Cod. ff. adver. vend.* Forcer. Gars. *in tract. citim. fin. ver. in. numero 109.* per Alexand. *in Anch. ex conse. 109. circa med. Cod. de lib. prat.* Declarat Marc. Angell. *inter conf. Diuer. ad cap. 16. volum. conf. 83. num. 6. vol. 1. Socin. conf. 47. numer. 6. vol.* . Ad oratem iuncta glos. in verbo, pro infectis, quæ dicatur esse contra, vel præter legem, Tiraq. *de retract. in præfat. numero 31.*
l. Quod fauore. 6.
l. Leges, & constitutiones. 7.
Benedictus Capra *in reg. semela. 6.*
l. Humanum. 8.
Barrientus *lib. 3. felect. cap. 14.*
l. Leges sacratissimæ. 9.
In hanc legem vide Corradum *lib. 4. miscel. cap. 27.* Cuiac. *lib. 11. obs. cap. 31.* Benedictus Capra *in regul. consil. 3. 4. & 14. §. 3.* Alciatum *1. præs. 31.*

¶ Quòd leges non debeant ab aliquo ignorari declara. vt per Azeum. *ad §. sacratissim. Inst. de sacrat. nexo.* per Alexand. *ad l. 1. §. 3. quæ ita, num. 3. ff. de verb. obligi.* Iaf. *ad l. quod 17. n. 3. ff. ff. soluto. matr.* Bart. *ad l. de quibus ff. de leg.* quem refert Iason *ad §. sed quod principi. num. 24. Inst. de iure natur.* Ripa *ad cap. sapa. 31. de regul. ſpol.*
l. Omnes. 10.
Hanc legem Cuiacius reſtituit *lib. 2. obs. c. 32.*
l. Cùm de nouo, 11.
Nouum ius quod appellerur, vide hic D. God.
l. Si imperialis. 12.
De voce *ſenſus*, Menochius *de arbitr. iud. lib. 1. quæſt. 7. à num. 45.*

Titulus 15. de mandatis principum.

Ad hanc Titulum ſcripſit Fenestanque autem appellentur principum mandata, optimè declarat D. God.
l. Si quis adferat. 1.
In hanc legem Cuiacius *lib. 12. obſc. 31.* Pekius *de reparat. recteſc. cap. 19. num. 2.*
l. Sanctimus. 2.
Hanc legem Cuiacius *T. diſſe loco* reſtituit.

Titulus 16. de senatusconsultis. 17.

Senatusconsulta fieri verat Nouella Leonis 78.

Titulus 17. De veteri iure enucleando.

l. Deo auctore. 1.
Cuiacius *lib. 1. diſt. facor. cap. 7.* Cuiac. *lib. 3. obſ. cap. 23.* Contra in tract. *Parentis.* Conſtantius Landus *enarrationum ad Tit. ff. de inſt. & iure, cap. 1.*
l. Tanta circa. 2.
l. Dedit nobis. 3.
Cuiacius *diſſe loco.* Alciat. *lib. diſputat. cap. 13.* Gozeus. *lib. 1. variar. lect. c. 22.* Ant. Rofc. *lib. 3. meraral. cap. 9.* Prætius *finc. cap. 1.* Augustinus *lib. 1. emendat. c. 1.*

Titulus 18. De iuris, & facti ignorantia.

Ad hunc Titulum extant Antonij Mensi commentarij ſcripti & Conſtantius Landus enarrat. *in Tit. de inſt. & iure. cap. 4. & 7.*
l. Quamuis. 1.
Ad hanc legem Corradus ſcripſit: vide Menochium *lib. 1. cent. cap. 10.*
l. Cùm ignorantia. 2.
l. Si emancipato. 3.
l. Si poſt diuiſionem. 4.
l. Cùm falſa. 5.
Hotomannus *in l. illuſt. quæſt.* Cuiacius *lib. 12. obſ. cap. 19.*
l. Si non. 6.
l. Error. 7.
Boſſius *in tit. de confeſſis, numero 60. & ſeq.*
l. Cùm teſtamentum. 8.
l. Non idcircò. 9.
l. Cùm quis. 10.
Hanc quoque legem Corradus explicat: vide Ioannem Robertum *libro 1. ſenten. cap. 6. 7. & 8.* Vitalem *lib. 2. variar. teſtimon. cap. 22.*
l. Quamuis. 11.
l. Conſtitutiones. 12.
l. Ne paſſim. 13.

Titulus 19. De precibus imperatori offer.

l. Licèt. 1.
l. Quotiens. 2.
Cuiac. *lib. obſer. cap. 20.* Menoch. *de arb. iud. caſ. 103.*
l. Nec damnoſa. 3.
Menoch. *à caſ. 103.*
l. Vniuerſa. 4.
l. Si quis. 5.
Boſſius *in tract. de ſupplic. aduerſus ſententias, fol. 322.*
l. Vniuerſis. 6.
l. Reſcripta. 7.
Corradus *ad l. noviss. de ſententiis.*
l. Inſtrumentorum. 8.

Titulus 20. Quando libelles princip. datus litis contest. faciat.

Ad hunc Titulum ſcripſit Boiſſonius *d. 3. ſolut. cap. 7.*
l. Temporales. 2.

Titulus 21. Vt lit. pendent. vel post prouocat. aut definit. sententiam, nulli liceat imperatori supplicare.

l. Licèt. 1.
l. Supplicare. 2.
l. Qui licitam. 3.

Titulus 22. Si contra ius, vel vtilit. publ. vel per mendac. fuerit aliquid postul. vel impet.

l. Non idcircò. 1.
Menochius *de arb. iud. l. 1. quæſt. 37.* Benedictus Capra *in regul. conſil. 46. & 47.*
l. Præscriptione. 2.
l. Puniri. 3.
l. Et ſi. 4.
l. Et ſi. 5.
l. Omnes. 6.
Menoch. *de arbit. iudic. q. 103.*

Titulus 23. de diuers. rescrip. & pragmat. sanctionibus.

l. Si libellum. 1.
In hunc titulum extant *Menoſij commentarij.*
l. Falſo. 2.
Menoch. *de arbit. iud. c. 201. & c. 204.* Reſcriptum eſt perpetuum non annale.
l. Sanctimus. 3.
l. Si qua beneficia. 4.
l. Sacrilegij. 5.
l. Sacrilegium. 6.
l. Vniuerſa. 7.
Auth. Gloriosiſſimi.

Titulus 24. De statutis.

l. Si quis. 1.
l. Si quando. 2.
l. In noſtræ. 3.
l. Vniuersum. 4.

Titulus 25. De his, qui ad statuas, &c.

l. Qui ad. 1.
Ferrandus *lib. 1. explicat. cap. 4.*

Titulus 26. De offic. præf. præt.

l. Libellus. 1.
Corrad. *epiſt. quæſt. c. 5.*
l. Formam. 2.
Alciat. *lib. 2. parador. cap. 3.*
Si quos. 3.
l. De ordinatio. 4.
l. Si quis. 5.
l. Præfectorum. 6.

480/C.IV.K.5-4, 5
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Titulus 37. De offic. præf. præt. Quæst. 1.
Cuiac. lib. 12. obs. cap. 40.
l. 2.
Cuiac. lib. 3. obs. rom. cap. 14.

Titulus 38. De officio præfecti vrbi.
l. Prudentibus. 1.
Grammaticus decl. 30. num. 1. Vbi examinat verùm iurisdictio competens inferiori, dicatur competere primariò ad superiorem.
l. Quod. 2.
l. Præfectura. 3.
l. Omnis. 4.
l. Primicerius. 5.
Cuiac. lib. 12. obs. rom. cap. 1.

Titulus 39. De officio magistri militum.
l. Viri. 1.
l. Apparitores. 2.
l. Eos, qui vltra. 3.
l. Milites. 4.
l. Cùm propitia. 5.

Titulus 30. De officio quæstoris.
l. Tutius minoris. 1.
l. Omnis. 2.
l. Officia. 3.

Titulus 31. De officio magistri officiorum.
l. Priuilegia. 1.
l. Nemo. 2.
l. Scholarium. 3.
l. Curæ tui. 4.
Cuiac. 3. obs. 14.
l. Iubemus. 5.

Titulus 32. De officio sacrarum largitionum.
l. Palatinis. 1.

Titulus 33. De officio comitis rerum priuatarum.
l. Si quid. 1.
l. Neque. 2.

Titulus 34. De officio comitis sacri palatij.
l. Ad palatinorum. 1.
Molin. ad cons. Parisi. 52. n. 80. prim. & n. 37.
l. Si quis iudicum. 2.

Titulus 35. De officio proconsulis, & legati.
l. Legati. 1.

Titulus 36. De officio comitis orientis.
l. Titulus. 1.
Cuiac. lib. 1. obs. cap. 13. & lib. 8. cap. 12. & ad l. 6. ff. de exercit.
Certa in vers. Simeon rhe.

Titulus 37. De officio præfecti Augustalis.
l. Omnia. 1.
l. Præfectus. 2.
Cuiac. lib. 8. obs. cap. 12.

Titulus 38. De officio Vicarij.
l. In ciuilibus. 1.
Alcia. lib. 1. paradox. cap. 12. Corras. lib. 3. misc. cap. 19.
l. Relationes. 2.

Titulus 39. De officio pretorum.
l. Prætor. 1.
l. Tres. 2.

Titulus 40. De officio rectoris prouinciæ.
Cuiac. lib. 1. obs. cap. 6.
l. Potest. 1.
l. Præsides. 2.
l. Iustissimo. 3.
l. Inofficiales. 4.
l. Portoris. 5.
l. Ciuitas. 6.
l. Qui ordinarium. 7.
l. Ne quis. 8.
l. Nullus. 9.
l. Nullum. 10.
l. Moderatores. 11.
l. Omnes. 12.
l. Si quis. 13.
l. Nulli. 14.

Titulus 41. vt nulli patriæ suæ administratio sine speciali permissu principis permittatur.

Titulus 42. De quadrimenstruis.

Titulus 43. De officio præfecti vigilum.
l. Præfecti. 1.

Titulus 44. De officio præfecti annonæ.

Titulus 45. De officio ciuilium iudicum.
Cuiac. lib. 16. obs. cap. 9.
l. Honorati. 1.
l. Si quis pro publicis. 2.
Non præsumitur quis facere aliter, quàm debet secundum *Leges debitas*. C. de pœnis. Idem in voluntate principis, quæ talis esse præsumitur, qualis esse debet. Bald. ad præsum. in verbo, Augustus. & ad l. omnes populi. ff. de iust. & iur. vide quæ Paris. de Put. in tract. Syndic. cas. 8. num. 2. circa præsentem.
¶ Et quando aliquid factum est, præsumitur ab eo factum, qui tenetur illud facere. Bald. ad l. 1. Cod. de ædific. priu. præsl. & si non apparet quis ex duobus actibus præcesserit, præsumitur præcedere is, qui præcedere debet. Felin. ad cap. postulasti, col. 4. ver. de rescripto in decret. An præsumatur solutum factum vide ad *Leg. ea pacta*. ff. de pactis. & ad *Leg. merito*. ff. pro socio. adde quod per hanc textum dicit Bald. ad l. vnicum. C. ne quis in sua causa. quòd præsumitur pro iudice: de quo late per Alciat. de præsumpt. reg. 3. præs. 3.

Titulus 46. De officio militarium iudicum.
l. Numquam. 1.
l. Præcipimus. 2.
l. Nemo. 3.
l. Duces. 4.

Titulus 47. Ne rei militaris comitibus, vel tribunis lauacra præstentur.
l. Omnem. 1.

Titulus 48. de officio diuersorum iudicum.
Bellonus lib. 1. suppar. cap. 12.
l. Nemo. 1.
l. Singuli. 2.
l. Sciant. 3.

Titulus 49. vt omnes iudices tam ciuiles, quàm militares post administrationem depositam quinquaginta dies in ciuitate, vel certis locis permaneant.
l. Nemo. 1.

Titulus 50. de offi. eius, qui vicem alicuius iudicis, vel præsidis obtinet.
Bellonus lib. 1. suppar. cap. 11.
l. In causa. 1.
l. Suggerente. 2.

Titulus 51. de assessoribus, domesticis, & cancellariis iudicum.
l. Studiorum. 1.
l. Præsides. 2.
l. Consiliarios. 3.
l. Domesticus. 4.
l. Nemo in. 5.
l. Nemo de. 6.
l. Velut. 7.
l. Nullus. 8.
l. Si post. 9.
l. In consiliariis. 10.
Brissonius lib. 1. selectarum. cap. 12.
l. Non minus. 11.
l. Liceat. 12.
l. Nunquam. 13.
l. Nemo. 14.

Titulus 52. de annonis, & capitatione administrantium, & eorum adsessorum, aliorúmve publicas sollicitudines gerentium, vel eorum, qui aliquas consecuti sunt dignitates.
l. Omnibus. 1.

Titulus 53. de contractibus iudicum, vel eorum, qui sunt circa eos, & inhibendis donationibus in eos faciendis, & ne administrationis tempore proprias ædes ædificent sine sanctione pragmatica.
l. Quicunque. 1.
l. Donationes. 2.

Titulus 54. de modo mulctarum, quæ à iudicibus infligantur.
l. Mulctæ. 1.
l. Procuratores. 2.
l. Curator. 3.
l. Illustres. 4.
l. Mulctarum. 5.
l. Eos. 6.

Rainaldus

480/C.IV.K.5-4, 6
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Rainaldus Corsus *lib. 1. indagat. cap. 7. Aegid. Bosius in suo tractat. tit. de mulctis.*

Tit. 55. de defensoribus ciuitatum.

l. Si quis. 1.
Alciatus lib. 3. disputat. 25.
l. Defensores. 2.
l. Vtili ratione. 3.
l. In defensoribus. 4.
l. Defensores. 5.
l. Per omnes. 6.
l. Defensores. 7.
l. Defensores. 8.
l. Iubemus. 9.
l. Nulli defensorum. 10.

Tit. 56. de magistratibus conueniendis.

Alciat. lib. 3. disputat. 25.
l. Decuriones. 1.
l. Magistratus. 2.

Tit. 57. de offic. iuridi. Alexandriæ.

l. Iubemus. 1.
Cuiac. lib. 3. obs. cap. 14.

CODICIS LIBER SECVNDVS.

Tit. 1. De edendo.

Vide Alciatum, Ripam, Cagnolum, & Ferretum *in Iudaeis*: Rainaldum Corsum *lib. 1. indagat. inv. cap. 2. & lib. 3. cap. 6.*

l. Ipse dispice. 1.
Bellonus lib. 1. *fappar.* c. 11. Zoannetus *scripsit* ad hanc leg. 1. *& l. 2. & 4. Anth. si quis in allegat. Bald. conf. 313. pramittendum part. 1. & conf. 98. num probatur part. 2. lal. conf. 103. in hac parte part. 1. Rom. conf. 338. est clarior.*
Ad eius intelligentiam. *Ibi, ad effectum.* vide Dec. *in cap. 1. num. 35. extrà, de probat. & in verb. gubernadum.* Ad communem intellectum circa fi. Dec. quæritur, quæ sit ratio, quòd argentarius non cogatur actionē mandaticiam tamen aliter non teneatur, nisi præcellerit mandatum, circa rationem, quam ipse affignat. Tu verò dic ideò non dari quia quandam fuit operæ, quæ lieti iocunter, & quandam merces interuenit: tamen propter eam nobilitatem non oritur actio, *iuxta Dofi in l. unica C. de fallitag. repet. 7. fol. 73. num. 40. 41. & 42. Et fol. 75. & 76. & fequen. repet. 7. Et 78. num. 8. repet. 7. fol. 77. & 7. 79. 7.*
l. Inquisit. 2.
Bellonus *d. l. 2. 11.* Bofius *in tit. de fidejuss. 370. cof.* Bald. *conf. 157. Tittus amic part. 1. Repet. fol. 81. num. 38. 49. 58. & 62.*
l. Edita. 3.
Vaccinus *lib. 2. decif. 26. & lib. 6. decis. 87. cum duab. feq.* Menoch. *de arbitr. iudic. caf. 196.* Rotard. *pro tribun. c. 9.* Bart. *conf. 213.* Romanus. *conf. 381.* Dec. *conf. 363.* Rom. *conf. 108.*
Libellus fine conclusione regularium non proderit, nec valet, nec hic per doct. *late & ad l. cum primum. de inoffic.* Soc. *Rep. 251. Mantua & reg. 253.* & dum hic datur quòd non liceat conclusionem emendari, & corrigi poterit, vide Soc. *regal. 255. & fequens.* Ad hanc text. Affli. *decif. 44. num. 3.* Cacheran. *decif. 20. & 216.* Vacon. *decis. 141.* Cras. *conf. 173. n. 7.* Tiraq. *de ret. nat. prima part. 5. 8. glo. 7. num. 24.* Bello. *lib. 1. fappar. c. 9.*
Quomodo intelligatur, vide Glossam *in § finem in verbo eadem indice. Inft. de actionibus. in pr. &* ibi Doctores dicentes legem *Falcidiam*, hodie esse cō-

rectam per Authenticam, *Qui fanct. Cod. quomodo & quando iudex.* Iasō tamen ibi tenet contrarium num. 9. Affli. *decif. 102. repetit. 7. fol. 224. num. 229. & 239.*
l. Qui accusare. 4.
Adhuc non probatus, reus absoluitur. Intell. reum absolui, dicitur, *vt per Mar. Cag. 149.* Iun. ponet in *fpa. 370.* Cur. iun. *ad l. unicum in fi. C. de fent. quæ fine certa quant.* Specul. *in tit. de probat. §. probare. n. 9. & feq.* Pro ampl. Matt. *fing. 57. in mat.* per Rom. *conf. 302.* Pro limit. Roc. Rom. *decif. 25. in 20. Rip. ad l. admonendi, num. 45.* vide Cot. *in verbo. in verbo adhuc* Inf. *ad § omnium. n. 111. Inftit. de actio.* Roc. *decis. 120. adhuc in no.* Alex. *ad l. præparandum § fi fpoliatus. Cod. de iudic.*
¶ Ad illud, quòd reus non teneatur adhuc afferri propria inftrumenta, vide copiosè per Felin. *ad c. 1. extrà de probat. n. 9. cum plurib. feq.* & ibidem. Iaso per Dec. *n. 47. cum feq.* Soc. *reg 111. adde.* vbi ponit 14. Iun. Alex. *ad l. 1. vbi omnes. hoc in tit.* Vide Socin. *in reg. 211.* Menoch. *de arbit. iudic. lib. 1. caf. 58.*
l. Non est nouum. 5.
De libris argentariorum & mercatorum quam Edem habeant, Menochius tradit 2. *de arbitraria c. 31. 32. 33.* Fulgofius. *conſil. 203.* Adde glossam. *in l. 1. §. duo ff. de vsurpat.*
l. Instum est. 6.
l. Procurator. 7.
Auth. Si quis in aliquo.
Oldrad. *conſil. 121.* Decius *conſil. 36. & 104. 112. 118.* Bal. *conſilio 10. part. 1.* Fulgof. *conſ. 111. & 193.* Camerus *conſilio 188.* Alexand. *in l. fciendum. nouiss. n. 3. ff. de verborum obligat.*
Instrumento alterius mentionem facienti non credent, nisi producatur originale, vel veritas aliunde probetur, Doctores hic. Decius *conſil. 36. num. 3.* Bellonus *l. fappar. 26.* Capol. *cautela 116.* Doctores *ad l. fciendum ff. de verb. oblig.* Socinus *regula 136.* Baurius *ad l. penult. Inft. de teftamen tut.* Terrerus *conſ. 42.* Socinus *decif. 28. num. 4.* Barbatus *ad l. 2. num. 26. ff. si certum.* Affictus *decisione 72. numero 7.*

Titul. 2. De in ius vocando.

Ad totum titulum scripsit Alciatus. vide Caiacium *lib. 13. obseruat. cap. 11.*
l. Sicut bonis. 1.
Raphael Cumanus *conſilio 82. coſus recit.*
l. Venia. 2.
Peckius *de actis reparc. cap. 6.* tradit illud Bald. quòd princeps ius partis læsæ non potest remittere. Capol. *conſ. cerium. 24.* Bald. *conſ. 144. parte 1.*
Pro intel. huius text. Rom. *ad primc. Inſtit. de dam. n. 105.* ad text. & glo. ibi, vbi fact. no. quòd princeps per fuam refcriptum non potest remittere pœnam pecuniariam applicandam parti: ferus in 20. quæ applicatur fisco, lim. vt per Ial. *ad l. Gallus §. & quid fi tantum. n. 20. vbi alij ff. de lib. & poſthu.* Felic. *ad cap. super 10. num. 4. de offic. deleg.* & quod princeps non possit aliquem priuare dominio tan. Felic. *ad c. quæ in ecclesiarum. num. 27. de conſtitut.* Cran. *conſil. 115. num. 11. & feq.*
¶ Vide Socin. *in reg. 148.*
Ad illum text. in verb. haredes. vide Gomez *Inſt. de action. ſecun. glof. in vers. patronus. in § penales.*
¶ Ad declarationem huius legis, vide Aso. *in ſumma. Cod. de opera libert. in 2. quod ſcripſi, hic aſſeruari in pri. verſo.*
l. Qui in potestate. 3.
Alex. *de patria potestate §. tue autem. circa prin. & ibi glo. magn.*
l. Qui semel. 4.
Cuiac. *lib. 20. obſ. c. 10.*

Tit. 3. De pactis.

Ad legem primam, & Rebuffum scripserunt Ferretus, Cagnolus, & ad Titulum Alciat. & vt audio, Doarellus.
l. Conditionis. 1.
Ad hanc legem Ripa scripsit. Vide Corsum *lib. 2. conſil. 2. 15.* Forcatul. *Harmonia. dial. 31.* Bart. *conſ.* 212. 72. Bald. *conſ. 191.* Oldr. *conſil. 107.* Dec. *conſ. 185. & 379.* Bald. *conſ. 89.* Fulg. *conſ. 101.*
Soc. *reg. 280. pactum factum* & post reper hic vide Barbat. *ad l. cum mutuſſent C. de fidei. no. 180. 194. 202.* Fontanel. *de nupt. tract. diuiſ. 11. no. 2.* vide per Baldum *in lege 1. de rend. ad conſ. no. 1.*
l. Post venditionem. 2.
Franc. Curt. *conſ. 37.* Vbert. Zuerat. *ad tub. addit. no. 63.* Cur. iu. *conſ. 30. ad fi. no. 7.* Iaso. de Alb. *in repet. ad rub. ff. de verb. oblig. n. 83. & fequ. fol. 134. no. 63. repet. 7. fol. 301. n. 391. repet. 3.*
l. Seruus creditoris. 3.
l. Postquam. 4.
Ad hanc Ferretus. vide Corradum *4. miſcellan. 3.* ad Glossam *in verb. remuneraſſit.* vide Baldum *in l. 2. in pr. ff. de pactis.* Anetinum *in l. naturaliter. 5. n. bil communi ff. de acquir. poſſeſſione.* Alciat. *4. parad. dox. 10.*
Renuncians litimotæ, renunciare videtur tam inſtantiæ, quàm iuris in illud iudicium deducti. Ad. de ad hanc text. post repent. Ale, quæ Capol. Thol. *decif. 3.* Luth. de Curt. *conſ. 11. numer. 18. inter conſ. Alciat. ad conſ. Cal. colum. 1.*
Ad glo. *l. in verb. poſſquam lis.* vbi quòd renunciens litis, ceſſatur renunciare inſtantiæ, & iuri. Adde quòd fallit in beneficialibus, vt per Rom. *decif. 18. in mea. & Rip. ad l. naturaliter § nihil commune n. 107. ff. de acquir. poſſ.* vbi ponit eorum aliam limitationem.
Item renuncians litī, non videtur fateri quòd aduerſarius habeat ius, *l. fin. C. de iurgen. menamiſ. Rom. & q 396.* Tiraq. *ad l. 8 unquam. num. 109. in verb. donatione. C. de reuoc. donat.*
l. Creditori. 5.
Repetit. fol. 441. num. 55.
l. Pacta, quæ. 6.
Ilerinenſis *ſingulari 5. fol. 42.*
l. Debitori. 7.
Guid. Pap. *conſil. 116.* Romanus *conſ. 356.*
l. Si pacificenda. 8.
Baldus *conſ. 31. Ioannes. part. 2.* Matheſilanus *ſingulari 82. num 3. fol. 148.*
l. Cùm postquàm. 9.
l. Legem. 10.
Ferretus Sarmentar. 2. *ſalutiferum. 11.* Guido Papæ *conſ. 21.* Cuiacius *lib. 11. obſer. c. 17.*
l. Ex conuentione. 11.
Vide Iaſonem in *§. Rubrica de rerum diuiſione*, & alios Modernos.
l. Pacta notissima. 12.
Baldus *conſil. 213. propoſitur, parte 2. & conſilio 213. primò ſoc part. 1. & 383. part. 2.*
l. In bonæ fidei. 13.
Repet. Tom. 7. fol. 101. n. 21.
l. Si pacto. 14.
Paurius *ſyncopatorum c. 8.* Bald. *conſil. 476. Paulum 1. Repetit. 3. fol. 476. numero 187. & fol. 44. numer. 28. fol. 69. numer. 51. & Tomo 7. folio 181. num. 11. & fol. 183. numer. 6.* Matheſilanus *ſingulari 76.*
Pro intellectu ad hanc rerum Præpoſitus Senonenſis *ſeu quæſtionibus. quæſt 44. caſu 3.* Decius *ad l. legum. Cod. de pactis.* Alciatus ad rubricam *ff. de verbor. obligat numero 12.* vbi Hieronym. Veria, *numer. 18.* Iacobus de Nigris *num. 51.* Dynus *ad regulam, non eſt in mora. De regula in 6.* Socinus *in not. ad l. ſi ita ſtipulatus. num. 183. ff. de verborum obligat.* Barrol. *in d. l. ſi ita ſtipul.* Alexand. *ibidem.* Gloſſ. *in verbo, debitur. 7. & de actionibus.* Doctores ibidem, Antinus, & Iaſon.
l. Pactum, quod dotali. 15.
Guterius 1. *parte reſolut. cap. 15.* Pillius *qu. 110.* Oldrad. *conſilio 127. coſu inſtrumenti.* Dec. *conſil. 184.* Lodo. Rom. *conſ. 193.* Fedr. de Se. *conſil. 140.* Bald. *conſ. 410. part. 1.*
l. Cum proponas. 16.
Panor. *conſil. 11.* Tria *ſunt part. 1.* Cardin. Zabarel. *conſ. 148.*
¶ Vide Soc. *reg. 149. fol. 400. num. 396. repe. 8.*
l. Pactum, quod bona fide. 17.
Romanus. *conſil. 106. coſu thomæus.* Dec. *conſ. 79. & pro tenui.* Fulg. *conſ. 131. propoſit.* Panorm. *conſ. 76. part. 4.*

480/C.IV.K.5-4, 7
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si creditores. 18.
Raphael Cumanus cons. 80. vide cupia. fol. 187. num. 1. & 3. cupul. 5.
l. Licèt inter. 19.
Sarmient. lib. 1 select. cap. 1. Forcat. novissima dial. 53. Cuiac. lib. obs. cap. 19. Guid. Pap. cons. 234. non valuit. Dec. cons. 116. quamvis causa.
l. Traditionibus. 20.
Cenedus lib. 1. disp. cap. 8. Duaren. in in commentar. de partis. fol. 38. Zoannet. rerum quotid. cap. 1. Gonzalius tom. 1. variar. resol. cap. 20. numer. 1. in fin. Dec. cons. 343. & cons. 1139. Panor. cons. 79. & cons. 1. cons. fin. Baldus cons. 408. factum parte 1.
Limita secundum Cuthred. & intelligo secundum eum in l. singularis in tertia limita. ff. com. praed.
In mat. huius l. Dect. ad legem cum sua C. ad rect. per Tiraq. larèin mall. de retract. retract. 2. par. 5. 1. glo. 7. num. 6. & n. 12. Lim. 21. contra hibus principiis l. ad Trebellian. num. 8. ff. ff. com. prin. & ad l. quoniam C. de rei vindi. Lim. 15 per Diac. reg. 209. in Emphyteuticis iure. Corn. cons. 137. num. 2. 3. & 9. vol. primo ad intell. huius l. Horoz. in commun. verb. iur. in verb. pactu. vers. fic etiam. Ad glo. 30. quod ex pactis, non transferatur dominium dicebam: sed vide, Soc. reg. 97 dominium.
l. Cùm proponas. 21.
Decius cons. 580. constat. & cons. 581. vide pan. Alexand. cons. 211. vide pare 2. Dec. cons. 264. in duplum.
l. Pactum curatoris. 22.
Ludovic. Roman. cons. 28 vide. Panorm. cons. 41. facta. parr. 1. & cons. 59. panis. parte 1. Dec. cons. 97. & 251. & 279.
l. Filius pacificendo. 23.
Bald. cons. 14. Alioquin. part. 1. & cons. 436. tenetur. part. 1. Roger. 8. fol. 81. num. 60.
l. Si actionem. 24.
l. Debitorum. 25.
Roman. cons. 275. quo ad 1.
l. Pacto successorum. 26.
Oldra. cons. 535. thema in 2. addit. Roger. 2. fol. 398. num. 73. & seq.
l. Petens ex. 27.
Alciat. lib. 3 parad. cap. 2. Cuiac. lib. 10. obs. cap. 24. Forcat. dial. 50.
Ad glos. magn. in fin. vide Bart. in l. Imperatorium §. quoniam de pactis. num. 14. Ad gloss. magn. in verb. sed quod si quoniam non ipse, id est, stipulatus sibi, id obligetur ille in cui favorem interpositus & contra Alciat. vide Castrales.
Hier. Grosso ad l. Stella n. 45. ff. si cert. pet. Bereng. Fern. ad l. pacta conventa. ff. de contrah. empt. 2. cap. num. 30. Forcat. ad rubr. de verb. oblig. num. 34. & 35. Roger. 2. fol. 120. num. 25. fol. 302. num. 30. & se quem. & 34. Roger. fol. 295. num. 9. 18. 21. 27. 38. 40. & 41. Roger. 7. & fol. 200. num. 13. Roger. 6.
l. Si certis annis. 28.
Corradus lib. 3. miscell. cap. 13. Molinæ. ad consuet. Parisien. tit. 13. § 3. glos. 1. num. 18. Pilarti quæst. 21. & 84. Berosius quæst. 14. Ludovic. Rom. cons. 109. & 311. Panor. cons. 1. par. 1. Bald. cons. 247. & 130. Chist. Cons. 18. vide Cassius. Zaba. cons. 118. Socin. cons. 145.
l. Si quis in conscribendo. 29.
Gutierius 1. part. resol. 6. 28. num. 8. Panor. consil. 62. & 72. Bald. cons. 4. Raphael Cumus. cons. 90. Rom. cons. 338. & 367.
Quilibet renitiare potest favori suo, vbera ser. hic, præsertim Cur. & Gor. reperit. vide Tiraq. in tract. de mort. facit. de iur. 2. part. 1. declar. num. 1. & 4. & per tot. Mar. Reg. 121. Vide Socin. in reg. 336.
l. De quæstione. 30.
In hanc Cagnolus scripsit. vide Forcatulum dial. lege 55. Cocarne. lib. 3. variar. resolut. cap 12. Joh. Antpachum lib. 3. consil. cap. 2. Pilarum quæst. 67. Gilde. cons. 160. Bart. cons. 8. Dec. cons. 91. 184. 213. 293. 338. 371. & 477. Bald. cons. 118. Joan. Calà. cons. 2. and sic. Curt. cons. 81. & cons. 98. Pet. de Anch. cons. 213. Bald. cons. 338. Hippol. de March. cons. 104. Fulgo. cons. 73. Gaud. Pap. cons. 31. Bald. cons. 337. Curt. cons. 235. Bald. cons. 217. quadam. part. 1.
¶ Pactum de hereditate vivantis non valet. vide pulcr. repet. ad hunc text. per Mant. hic: vide latiùs. Addi in margine per Alex. cons. 18. vol. 1. per tot. Socin. cons. 93. lib. 21. Mod. Accu. in tractu de mercat. in tit. de fundo. in 4. part. num. 9. Dec. ad l. 1. C. eod. vbi Jul. no. 15. Dec. no. 17. in fin. Cur. ion. 82. 2. vbi amp. in hereditate ejus, de eius vide dubitatur. lim. in pacto vicissitudinario, vt pulchè per Mant. cons. 334. Pactum.
Ad text. per Bart. ibi in 2. col. in vers. ad illam lit. vide Rain. in §. & quid si tantum. l. Gallus de lib. & postum. in 49. chor. Et ad ibi dicta per Bart. in col. vers. praditta forsit non habent locum, vide Abb. in c. in præsentia. in 5. not. extrà de probationib.
Roborat. tract. de fundibus an 3. part. 189. de. effectum Capitis.

Tit. 4. De transactionibus.

l. Neque pactio. 1.
Fulgos. consil. 178. Tiraq. dum agitur. & cons. 135. in propositis quæstionis. Cumanus consilio 22. Tyraqu.
l. Cùm te proponas. 2.
Roma. cons. 371. in propositis. Dec. cons. 338. in casu Rom. no. 18. in viridi. Cuia. lib. 3. obs. cap. 24.
l. Age cum. 3.
Lud. Rom. cons. 104. hac consultio. Socin. cons. 103. in casu parte 1. Prætius. secunda. cap. 6.
l. Actione. 4.
Bald. cons. 186. ad evidens. part. 2. Dec. cons. 393. consulati.
l. Cùm te. 5.
Philip. Dec. consil. 118 vide infrascripta.
l. Cùm mota. 6.
Alciat. lib. 3. parad. cap. 6. repet. 2. fol. 306. num. 15. repet. 2. fol. 31. numer. 161. Difficilis textus secundum omnes hic. post quos vide Scrib. ad rubricam ff. de verb. oblig. vbi præcipuè Cor. in prima lect. num. 30. ad 3. in fine & ibi Aret. num. 33. Hippolit. ad l. si ita stipul. num. 2. Instit. de actionib. Peregrinus. Alc. lib. 3. parad. cit. Balg. ad rubricis de verb. oblig. num. 37. Veri. num. 207. 421. 516. & seqq. Niger. numer. 181. Tornel. num. 144. & Socin. num. 319. Ferrand. ad l. pacta conventa. 3. n. 73. ff. de contrab. empt. Cur. lib. 2. misscll. 2. 10.
l. Transactionis. 7.
Rom. cons. 101. vide. Balog. cons. de reservandi.
l. De alimentis. 8.
Ioan. de Ana. cons. 54. vide. Rom. cons. 458. propositus. Hæc autem lex locum habet in simplici transactione: non autem in pacto. Machell. patrocin. firmo. cit. n. 5. fol. 244.
l. Si super. 9.
l. Fratris. 10.
l. De fideicommisso. 11.
Dec. cons. 121. pro tenui.
l. Pecules. 12.
Panor. cons. 97. vide parte 1. & 52. illud. parte 2. Bald. cons. 448. quæritur part. 2. Dec. cons. 404. vide & cons. 51. vide. Cuma. cons. 148. memorabile. cui se subscripsit Fulg. Panorm. cons. 13. duo sunt part. 2.
l. Interpositas. 13.
Guid. Pap. cons. 109. reprobatio. Dec. cons. 42. pro furiosum. Petr. de Anch. cons. 410. numerata. & 199. vide. Aug. cons. 179. vicinus.
l. Si diuersa. 14.
l. Vt respondeam. 15.
Repetit. fol. 122. num. 20.
l. Clausas. 16.
Bartol. consilio 87. factum. Dec. consilio 195. in casu. Baldus cons. 213. quæritur part. 1.
l. Cùm proponas. 17.
Gilbertus Regius 1. licentiæ cap. 17.
l. Transigere. 18.
Bald. cons. 30. vide part. 4. & 175. Bartol. consil. 175. Rolandus consilio 113. prælapso. & consil. 113. 256. Hasse legem repetit Antonius del Bio, & Alciatus 5. parad. & 9. Consule Cuiac. lib. 6. obs. cap. 12. & lib. 18. cap. 30.
Vide novam rat. ad hanc text. per Corras. lib. 2. miscell. cap. 1. in mar. Bar. & alios ad l. Mavius. 5. & necessarij prima rationum. ff. de solut. Rom. cons. 488. lucè Mantic. in repet. ad h. text. Petr. Gargias. cons. 115. num. 18. inter cons. extrav. vol. 1.
l. Sub prætextu. 19.
Fulg. cons. 81. in casu. Cuma. consil. 456. vide latiùs. Rom. cons. 213. prælapso.
l. Non minorem. 20.
Forcat. misery. cap. 10. Socin. in reg. 369.
l. Cùm ea. 21.
l. Si maior. 22.
l. Nec intentio. 23.
l. Si quidem. 24.
Roma. cons. 143. dicer.
l. Si maiores. 25.
l. Transactione. 26.
Ripa cons. 5. scire dominio. vii. de donat.
l. Sanum. 27.
l. Sine apud. 28.
Corne. cons. 60. vide part. 1. & cons. 9. pranitens. cod. part. & 339. quamvis & 6. in hac eod. part. Corras. lib. 1. miscell. cap. 13. Matth. sing. 106. num. 9. fol. 119. vide repet. tract. fol. 156. num. 87. & seq.
l. Sub prætextu. 29.
Roma. cons. 118. idem. Panor. consil. 114. attingendo. Bald. consil. 186. in articulo. part. 3. Panor. consil. 39. Aretin. cons. 60. attendenti. Bald. cons. 37. quæritur. part. 2. Maria. Socin. cons. 18. prælapsuade. Panormit. cons. 97. vide. part. 2. vide repet. 2. fol. 127. n. 54.
l. Transactione. 30.
Capol. cons. 57. Francisc. de Bisc.
Nemo debet allegare carpinadium suam, vide de hoc Ang. & quando & quomodo procedat, per Bart. ad l. inserendum §. procurator. num. 3. ff. de iniur. vbi etiam. Inf. no. 31. num. seq. Gramm. cons. 45. Tiraq. de retr. retract. lit. 1. §. 1. glos. 9. num. 67. & latiùs. glo. 18. num. 20. 21. 23. & 27. & glo. 14. num. 46. & post seq. consul. glos. 8. num. 141. Quid in simulatione contractus, an possit venditor allegare, Tiraq. de retract. lit. 1. glos. 2. §. 1. num. 15. Sim. h. reg. 12. modis: & eso modo amplia. 18 per Dia. in reg. 24. & vide Dec. cons. 14. col. 3. & cons. 387. num. 20. Cenu. cons. 135. num. 6.
l. Si de certa. 31.
Bart. cons. 50. dubitò. Panormita. cons. 6. in quæst. quo ad 2. Rhena. cons. 28. cripliet & cons. 403. pro dicit. Bald. cons. 137. in facto. part. 1. Roma. cons. 370. in propositis. Bald. cons. 123. factum. part. 2. Rom. cons. 31. vide. Alexand. cons. 11. vide. part. 2. Bald. consil. 87. quæritur re part. 1. Maria. Socin. cons. 18. propositis. Socin. cons. 103. in casu. consentio. part. 3. Rom. cons. 438. in casu. Dec. 283. num. 23. fol. 311. decisionem. Affictis.
Clausula generalis trahitur ad specificata. Adde Affictis. decis. 185. Alexand. cons. 117. lib. 1. Inf. ad l. qui Roma. §. duo fratres. ff. de verb. oblig. num. 47. Curtis. cons. 60. n. 1.
l. Si causa. 32.
Roma. cons. 504. in casu.
l. Si pro fundo. 33.
In hac lege vide Roper. fol. 253. num. 9. fol. 241. num. 23.
Si datur fundus ex causa transactionis, debetur euictio si vero donatione, non debetur: vide ad intell. h. l. per Alexan. ad l. succubuit. §. nihil commune ff. de acq. poss. vbi Fab. Accursius. num. 7. Cremens. fusped. 131. Corp. consilio 131. n. 20. 1. part.
l. Cùm donationis. 34.
Roma. cons. 505. quoad 1. Cuma. cons. 190. domin. Fulgo. cons. 25. probabile. Sarmient. lib. 1. select. c. 12.
l. Transactionem. 35.
Roma. cons. 280. presupposito. Inf. cons. 3. sine alia part. 1. ad ibi dicta per Bart. vide Socini. in l. 1. in 3. not. ff. de reb. dub.
Præstantia amicorum facit cessare metum præsumptionem. Adde quod labentium, & veram rationem amicas adire, vt per Tiraquel. ad l. si unquam. verbo. si superet liberos. num. 158. C. de revoc. donat. Hippol. sing. 417. intelligit. l. 1. vbi non agitur de commodo eorum: sed alterius tertij. Bartol. ad l. vnica. C. de nupt. Alci. de præsump. reg. præsumpt. 11. Cuma in mentenal. in verbo, remissus meliori. Tiraq. post 25. consult. glos. 4. num. 38. & seq.
Idem operatur decretum, seu prælatio iudicis, & hominum virorum. Castrens. hic de confirmatio superiorum. Supplet defectus forme solemnitatis personæ, & alias defectus, secundum Bald. ad l. fin. ff. de rebus. nec Hippol. sing. 33.

480/C.IV.K.5-4, 8
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si maior. 36.
l. Promissis. 37.
Cuma *cons.*279 *pacta fiat.*
l. Transactio. 38.
Philipp.Dec. *cons.*132. *in casu.*
l. Quamuis. 39.
Oldr. *cons.*253. *vt vide.* Alciat. *lib.*5 *parad. cap.*12.
l. Vbi pactum. 40.
Petr.de Anch. *cons.*114 *secundum ord.* Molinæus *in Labyrinth. de dinid. & indiuid part.*2.n.579. Mexoch. *de arbitrariis lib.*1.q.16. Alci. *lib.*2. *parad. cap.*8.n.41. *Roper. decis. fol.*441.n.41. *fol.*8.n.1. vide *Rep.* Dec. *fol.*418.n.16. *roper. c. fol.*444.n.100.
l. Si quis maior. 41.
Qualiter hæc lex intelligatur, Guid.Pap. *quæst.* 470. *de minoribus fol.*442. Bart. *cons.*110. Gir. *pradi in fin.*8.172. *cons.*7. *infin vers. de donatio. & cons.*8. *in casu* Bald. *cons.*134. *denominatibus parte* 1. Philip. Dec. *cons.*431. *casu.* Alexan. *cons.*122. *visis per* 2. Guid Pap. *cons.*65. *circa.* Cuma. *cons.*136. *casu.* Roma. *cons.*8.18. *in casu.* Corne. *cons.*40. *visis parte* 2. Zabarell. *cons.* 148. *ad* 1. Ad hanc etiam legem Cagnolus *num.*3. Vide Perezium *lib.*1. *regul. cancl.*10. Cancium *ad leg.*2. *ad maiorf.* Gamerium 1. *part.*2. *resol.*c.11. *num.*3. & *seq.* Rainald. Socin. *lib.*3. *indag.*2.9. Materiam perierij tractat Clarus §. *periurium.* Cuiacius *lib.*2. *obser.cap.*7.
Secundum communem locum habet non folum in actore sed etiam in reo *cons.*57. *nu.*14. Rolandus à Valle. Item secundum communem habet locum in quocunque contractu, vt in *nu.*11. idem Rolandus à Valle. Hæc etiam locum habet in fœminis. Tiraq. *in tract. nu.*113.
Veniens contra tria dicentem iurasse non folum efficitur infamis: sed etiam patitur pœnas, de quibus hic. Vlink tradita laudabiliter hic per scribentes Dec. *cons.*451. Rom. *singu.*315. Mant. *Consil.*50. *visis magnum periculum.* Alex. *cons.*131. *lib.*4. Cur. Rom. *consil.*43. *num.*1. Alexand. *ad rubric. de verbor. oblig. nu.*16. *ad l. secundum. num.*34. *cum sequen. & nu.* Tonti. Capha. *consil.*191. *nu.*17. *& seruilia* 183. *nu.*1. *& consil.*213. *num.*13. *vol.*1. Iacob. Niger. *ad l. si in fundum nu.*190. vbi Anni. de Cano *nu.*184. Bolog. *cons.*8. *nu.*3. Guid. Pap. *cons.*31. Modest. Ancon. *in tract. de merca. in titul. de vsur. mercat. n.* 18. Cotta in verbo, *mora non obst.* Ferrar. *cons.*20. Dios *regul.* 377. Plot. *ad l. si quando. nu.*511. *C. vnde vi.* ¶ Adde quòd hæc l. habet locũ & in fide præstatione. Zarat. *in tract. de differentiis inter iur. Cæsar. & Chan. nu.*92. Item non solùm in actores: sed etiam in reos. Bapt. de sancto Blasio *in tract. seruitor. nu.*15. item in vniuersi. de repub. Inf. *cons.*118. *venetus lib.*1. Item in reo, quòd iis modicum, super quo transactio non fermanet. Cæsar. *consil.*181. *nu.*16. Item etiam expulsus. Is *consil.*9. *lib. primo.* Item in laudo compromisso præcedente iurato fronte facto. Inf. *cons.* 22. *allegi. libro primo.* item in societate omnium bonorum contracta cum iuramento. Corn. *consil.*368. *libro tertio.* item in omni pacto, & in omni contractu per Bart. hic *nu.*12. qui communis approbatur, vt per Cort. *cons.*16. *super præmissis & cons.*43. Cor. *cons.*153. *num.*2. *lib.*3. vbi dicit, hanc exorbitantem. Adde quòd difficilius excusat ignorantia, *leg. arch. communis* casus excludit dolum per Alex. & Bald. vide ibi Rip. *ad l. quod in nu.*40. *ff. cert. pet.* Dec. *consil.*431. *nu.*4. *de commu.* Cagnol. *loc. nu.*183. Alciat. *nu.*3. *in princ. l. vide nouif.* Phil. Port. Imol. *lib.*3. *resp.*30. vbi ponit 28 *ampl.* & 25. limit. Io. Cephal. *cons.*22. *num.*32. & *cons.*42. *num.*13. *vol.*1. Roland. à Vall. *cons.*37. *vol.*1.
l. Si ex falsis. 42.
Bart. *cons.*119. *casu in fi.* Ludou. Roma. *cons.*62. *casu.* Bald. *consil.*1. *fallun. parte* 3. *l.* 100. Bologn. *consil.*77. *idcirco.* Cuma. *cons.*136. *vis. a fine.* Cuiac. *lib.*6. *obs. cap.*11. Menoch. *lib.*2. *de arbitrariis. c.*113. Johan. Antipa. *lib.*2. *apoll. cap.*12. vide Bart. *in l. fi de exilium.*
l. Iubemus. 43.

*Tit.*5. De errore calculi.

l. Errorem. 1.
Ludo. Roma. *cons.*142. *in hac causa.* Dec. *consil.* 140. *visis.* Iulian. de Arc. *consil.*2. *visis.* Fulgo. *consil.* 241. Tiraq. Iul. *cons.*28. *non probant. part.*2. Corne. *cons.*62. *quemquam parte* 4.

*Tit.*6. De postulando.

l. Cùm à præfecto. 1.
l. Nec cæterorum. 2.
l. Si sub specie. 3.
Rom. *consil.*134. *pro habendo*
l. Quisquis. 6.
Parladerius *quæst. quæstio cap.*2.
l. Prouidendum. 7.
Ferrandus *lib.*2. *explic. cap.*5.

*Tit.*7. De aduoca. diuersi. iudiciorum.

l. Si patronum. 1.
l. Qui necessitatis. 2.
l. Ne quis. 3.
l. Fori tui. 4.
l. Quicquid. 5.
l. Sanctimus. 6.
l. Iisdem priuilegiis. 7.
l. Cùm aduocatio. 8.
l. Si quis. 9.
l. Iiinos. 10.
Roma. *cons.*25. *visis.* Cuiac. *lib.*16. *obser. cap.*22. Lapus *alleg.*22. *fol. fin.* Arien Pinellus *Cod. de locis patronis.*
l. Nemini licere. 11.
l. Sanctimus. 12.
l. Petitionem. 13.
l. Aduocati. 14.
Chaffa. *consil.*24. *visis.* Fulgo. *cons.*173. *in causa.* Ferrand. *d.l.*2. *cap.*6. Hugolinus *in casu pro filia naturali.* Cuiac. *lib.*16. *obs. cap.*30.
l. Post duos. 15.
Philip. Dec. *cons.*30. *& pro veram.* Roper. *doct. fol.*255. *nu.*15.
l. Ad similitudinem. 16.
l. Iubemus. 17.
l. Nemo. 18.
l. Lis non. 19.

*Tit.*8. De aduocat. diuersorum iudicum.

l. Suggestionem. 1.
l. Aduocatos. 2.
l. Iubemus. 3.
l. Laudabile. 4.
Cuiac. *lib.*13. *obs. cap.*2.
l. Petitionem. 5.
Roma. *cons.*10. *in casu.*
l. Reuirendæ. 6.
l. Per hanc. 7.
Cuiac. *d. lib.*13. *cap.*2.
l. De consuetudine. 9.
Cuiac. *d. lib. cap.* 1. *& 2.*

*Tit.*9. De aduoc. fisci.

l. Cùm te. 1.
l. Postea. 2.
l. Fisci. 3.
l. Rationes. 4.
Britton. *lib.*3. *fisci cap.*21.

*Tit.*10. De erro. aduocator.

l. Eaque. 1.
l. Errores. 2.
Roma. *cons.*110. *in casu.*
l. Sententiis. 3.
Oldr. *cons.*58. *nouus.* Ludo. Rom. *consil.*195. *vol.* 2. *singularia. & consil.*346. *in hac causa.*

*Tit.*11. Vt quæ desunt aduocatis partium, &c.

Iudex regulariter non interponit sui officium, nisi implorentur, *l. non iudicandum. §. nec minus in fin. ff. de damno infecto.* Sed vide 59. fall. hic potestas per Soc. *in reg.*243. *incip. Iudex potest. &c.* Bened. Capra *in reg. cancl.*15.
l. Non dubitandum. 1.
Roman. *consil.*127. *Sextadecim.* vide Acer. *Tassinus, de excep. in princip. in 1. col.* Bart. *in l. assinus, de iurisd. Iudic. in reg.*237.

*Tit.*12. Ex quibus causis infamia irrogetur.

l. Infamia. 1.
Cuiac. *lib.*1. *obser. cap.*7.
l. Neque furti. 2.
l. Et si fœneror. 3.
l. si Pedicabonium. 4.
l. Decuriones. 5.
l. Ad tempus. 6.
l. Nemo. 7.
l. Si furti. 8.
Zabar. *in lib. seq. Inscul. cap.*1.
l. Neminem. 9.
l. Iniuriarum. 10.
l. Debitores. 11.
l. Si te expillasse. 12.
Et ibi gloss. in verb. *auctoritate*, vbi dicit Item nota furtum improbius esse crimen expilatæ hæreditatis: sed rapinam improbissimum. Sed tamen adde *Cassan. in 2.§.2. populorum. §. de offendor.* appellat expilatores furtu atrociores.
l. Ea quid. 13.
l. Nullum. 14.
l. Decreto. 15
Bald. *consil.*378. *quadam parte.* Fulgos. *cons.*17. *proposita.*
l. Fustibus. 16.
Cuiac. *lib.*3. *obser. cap.*3. *& lib.*2. *cap.*7.
l. Verbum. 17.
l. Non damnatos. 18.
l. Interloquutio. 19.
l. Improbum. 20.
Mol. *in tract. contractuum. nu.*44. *& 45. & frequent. de fenneratorum pœnis* Menoch. *de arbitr. iudic. c.*295.
l. Si fratrem. 21.
l. Fidem rumpgris. 22.

*Tit.*13. De procuratoribus.

Procurator comparens pro alio, si est certum, quòd habeat mandatum, regulariter non tenetur cauere de rato. *Adde* dicta fallent. per Socin. *in reg.* 317. *incip. procurator si de tuo, &c.*
l. Cautio. 1.
Adde 3. fallent. Socin. *in reg.*271. Nisi quòd quando procurator est dubius de mandato. cum cautione de rato admittitur. Adde 20. fallent. per Soc. *in reg.*312.
Procurator ad negotia non potest reuocari re non integra. Ita Roman. *consil.*153. *col.*2. *per l. si quis prohibeat. ff. de pubbic.* Et in *l. si persona. §. item si quis dederit de const. ad consum.* Pisanum. *cons.*7. *in certis par.*2. Tiraq. *cons.*15. *quæstum.*
l. Eum, qui. 3.
Adde 20. & quandoque consuetudo procuratorum dominas tenetur, vide Socin. *reg.* 594. Et Felin. *in cap.*2. *ne de non remouend.* Rom. *consil.*28. *in termino. Roper. fol.*16. *n.*62. Socin. *reg.*312.
Michael Veter. *ad l. si fiscus. §. Imperat. ff. de donat. inter.* vir. *&c.*
l. Reum criminis. 6.
Roman. *consil.*197. *in casu.* Acer. *Tassin. de excep. §.6.n.*
l. Militem. 7.
Bart. *cons.*119. *visis.*
l. Quod quis sibi. 8.
Procurator regulariter non potest substituere alium procuratorem. Vide 4. fall. per Socin. *reg.* 311. Hanc legem limita vt per Socin. *in reg.* 319. & ad ibi dicta per Cyn. vide Bart. *in l. si in, qui pro utroque.*
An si quis in instrumento procuratorio non dedit expresse potestatem substituendi: sed promisit

480/C.IV.K.5-4, 9
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

habere rarum quicquid facere gestum per procuratorem, vel eius substitutum, an videatur data potestas substituendi, dic quod non. Vide Genis. in c.1.§. recte, de procurat. lib.6. Et Hippo.sing.40. alibi notat. &c.

l. Qui stipendia. 9.

Oldr.cons.303 dormit.

l. Si procurator. 10.

Adde c.nonnulli §.1.extr. de rescript. & aliqua per Doct.maxime Abb.in c.cum sit.in glos. f. de constit. Rom.cons.3 59.approbo. Cuman.cons.148. Roman. cons.62.

l. Neque tutores. 11.

Tutor ante litem contestatam procuratorem dare non potest. d.l.neque tutor §.ipse etiam Praeterea tamen potest, tanquam habens liberorum administrationem quam tutor, ac curator: text. ubi figuraliter voluit Imol. in c.pen.de iur.calumn Oldr. cons.135. Ias.cons.48.& versicul. Fulg.cons.284.& 330.Soc.cons.135.Rom.cons.326.

Vide Rot.dec.345. in antiq. quid in patre administrante filij, de bonis, vt per Mathes.sing.190.& ibi quid in Prelato vel Clerico litigante, maxime ecclesiae benef.fuit. not. Rom. decis.103. de prescr. in nouiss.

l. Exigendi, 12.

Minor 25.annis, maior 17.etiam in negotiis, ad quae procurator deputatus est, in iudicio procurator esse non potest. Quod si factum fuerit, & pars tacite consentiente, possessas eam ipso iure non tenet. d.l.exigendi, & Limitor ff.eod. sed vide decis. Egid.de Bellam.149.in hic de procurator.char.19.Parisen.cons.3.par 1.

¶ Glos.in verb. non capitur: Consuetudo non admittitur sine mandato in casibus in quibus requiritur speciale mandatum, Add. quod idem tenet Abb. in c.cum sit.in 1.glos.extr. de constitut. Bald. decis.32.

Ampl. procedere in valde amico, & feruente in Practica refert Ias. ad l.vrin.num.14.ff.de verborum obligat.in text.de procur. Fortun. Garsi.ad l.2. ff.de iudic.& var.num.50. Balb.dict.92. Cost.in memor. in verbo. remandu perfona. lim. non habens locum in consensione spirituali. Sed.ad c.odoret numero 20.de rescrip.

l. Ita demum. 13.

Ludouic.Rom.cons.409. Oldr.cons.137.Roman. cons.137.Socin.cons.109.Roman.cons.384. Benedict.Capra in reg.cancla.13. Repet. 1.fol.24.n.50.vsque.lasio. in l.ff arrogans.ff.de adopt. Alex. in cons.33. vide l.4.

Exceptio dilatoria debet opponi ante litis contestat. missa in causa principali non potest opponi in causa appell. vide Ioan. Bapt.Ferret. cons.113. numer.8.vbi amplhunc text.etiam in religioso, in mat.vide Mathes.in nou.98. nota text quem passi feinut, & ibi multa in addit. Paris.ad cu.pastoralis. magn.51.extrà de exceptio.quatuor mod.limit.Felyn. ad finem.ad audientiam.extrà de rescrip.nu.13.& per eundem in mate.ad cap.saepe. extrà de exceptio.

l. Maritus. 21.

Marius potest agere nomine vxoris suae mandato.Ita Ro. cons.417.& ita constituit.de procur. sed dilim. vl. per Scribentia in ylia l.& in ista infrà de pactis.

¶ Ad d.l.maritus. ibi, sin aut mandatum. nota, quod inclusio vnius,alterius est exclusio. Vide Kirpen in lib.1.Resp.no.13.

¶ Ad d.l.maritus. ad prouisorem hic ab authore allegatum, vide Tiraq.in tract.de legib.connub.glos.5.n.111.& praesertim vbi alia loca citat.

¶ Marius potest agere nomine vxoris suae mandato.Distingue vt per scribent.hic, & ad l.fin. C.de pact.conuent.Soc.Sen cons.105.nu.11.lib.2. Et ad hanc est.add.Tiraq.in legib.connub.glos.5.num. 211.Quod non procedit in ipsorio de futuro,Rolland.à Valle in tract.de iure dot.q.11.nu.3.

Oldr.cons.190.& 348. Cuma.cons.204. Corneus.cons.109.

l. Procuratoribus. 22.

Oldrad.cons.317.& 330.

l. Nulla. 23.

Fulgo.Cons.181.Titius facit. Cuiac.lib.2.obseruat. cap.12.

l. Licèt. 24.

Procurator falsus quis dicatur. Vltra Alexan.in ylia Lin prine.adde Bald.in l.falsus.1.notab.ff.de fur. Et adde,quòd habens mandatum generale, & faciens actum requirentem speciale, dicitur fuisse falsus procurator, secund. Bald.in c.nonnulli.1. col. de rescript. Et quis falsus procurator dicitur, vide Ioan.de Ana.cons.96.& 104.Roman.cons.188. Pator.cons.18.Roman.cons.170 Dec.cons.198. Ioh.de Ana.cons.104.& 96.Chalu.cons.40.

Regulariter tenetur quis per se in iudicio maximè criminali litigare, c.postquam.extr. de iudicijs. Sed vide 17.fallens.Soc.reg.195.

l. In pecuniariis. 26.

Oldr.cons.198 profunda. Cuiac.d.cap.5.

l. Constitutio. 27.

Menoch.de arb.iudi lib.2.cas.62.

Tit.14.Ne liceat potentioribus.

In hunc titulum Cuiac.lib.8.obs.c.31. Menoch. de arbit.iud.176.

l.Diuinâ. 1.

Bald.cons.131.Fulg.cons.248.

l. Si consuetudine. 2.

Crassus est regulariter permissa d.l. sed videat 9. fallens per Socin.in reg.67.incipiens,crassus.

Non potest fieri crassus in potentiorem. Add. & limit.per Ias.ad l.fin.ff.de quæ. & con.lege.nou. 13.ff.de verb.oblig.Rot.Rom.dec.177.in nouis. Adde hoc.in reg.48.crassus. Petr. Reb.ad l.vnicum. C.de fruct.qui pro eo,quod interfuit.n.140.& 147.Tiraq. ad l.si quando.in prafat.n.53.C. de reuoc. donat. vbi lim. vt non soliim in filium potentiorem fieri possit crassus,sed etiam in alios consanguineos. lim.in casu. c.1.extrà de fund.vbi dixit in vlt. not.

Tit.15.De iis,qui potentiorum nomine,&c.

l. Vel vela regia. 1.

Nota,quod supposens Titulum, vel vela regia vbsumab alio possessis,infrà,vel intrà, & deliberat eft,vtimus sapplicio afficiendi autem nobilis est, deportatur. Licèt etiam vsucapio ista frangere, etiam tollere, de quo nō potest accusari.Et iudex recipiens accusationem,non punitur poena hic statuta.Nota etiam,quòd Clericus pro re mobili habetur.Bart.in rubr.de reb.Eccles.non alien.nō.14.

Tit.16.Vt nemo priuatus, &c.

Gilbert.Regi.lib.diuersip.cap.5.

l. Ne quis. 2.

Rotard.lib.5.var.c.11.Menoch. de arbitr.

Titulus 17.

Titulus 18.

Tit.19.De negotiis gestis.

l. Cùm tutores. 1.

Baldus consilio 303.& 74. Consentius lib.1. quæst.2.

l. Contra impuberes. 2.

Cuman.cons.82.Fulg.cons.146.

l. Siue. 3.

Vide Bart.in l.1.§.in tan.ff. 2.col.vsi prudentiores, & ibi Papien.in 3.col.n.10.de verb.oblig.

l. Si pecuniam. 9.

Pator.cons.7.Rom.cons.401.

l. Alimenta. 11.

Nota quod mater expendit in alimenta pro filio,ab eo non repetitur: quia videtur expendisse pietate matrema, & non animo repetendi: secus quando expendisse circa res filij.Nam in negotiorum aliorum ratione repetere potest. Et vide gl. in verb.matrema, quæ facit dict.adnotatum. Pator. cons.41.Bald.cons.428 nu.8.17. Soc.consil.286.& cons.3.Bol.cons.10.Ro.Corn.cons.163.

¶ Ad d.l. alimenta.ad gl.magn.vide Ioh.de Ana. consil.144. quia mater infra triennium debet altre filium.addit.c.ex literis.de censib.in fol. vbi singulariter.

Bertrandus.cons.36.

l. Si filius. 12.

Dec.cons.442.& cons.2. vide Bart.in l.2.§.fin. ff.de donat.

l. Quod in vtrorem. 13.

Panorm.consil.83.Cuma. consil.121. Socin.consilio 286.

l. Si patremo. 17.

Panorm cons.83.videtur. parte 2. Cuma.consilio 87.casus talis.Roma. consilio 153. quod ad 3.Cuiac. lib.9.obs.c.18.

l. Si negotium.16.

Dec.consil. 21.infr.

l. Curatoris. 17.

Forter.super.com.dial.63.& 65.Rom.cons.13.

l. Ab vno. 19.

Dec.cons.281.vsq; penult.

l. Tutori. 20.

Roman.cons.426.negotium. Et 413.quos adi.Marian.Soc.cons.3.sequendo ordinem.

l. Negotium. 22.

Dec. consilio 7. & pro tenui. Rom. consilio 413. quod.

l. Si quis noluerit. 24.

Vbi aliquis aliquid impendit contra eius voluntatem expressam, etiamsi veritatur in eius vtilitatem.illum non libetat,nec potest repetere regulariter per illam Latiam per l.ff.propter. ff.soluto. etiam per Bart.in l.ipsum ff.filiae.matrim. licèt Roffred.ibi dicat contrarium. Add. d.fallen.per Socin.in reg. 180.incip.expendens.

Ad eandem l.vid.Cost.in verb.beneficium. Et Socin. reg. 737. Alciat. lib.2. cap.17.parerg. Pileum quadro.

Prohibitio domini tollit negotiorum gestorum actionem in his, quæ post prohibitionem geruntur, vt licèt impendatur aliquid in dominii vtilitatem: non tamen possit repetere. Vide Socin.regul. 137.expendens. Menoch.de arbitr. iudic.lib.1.q.6.n. 23. An & quis soluerit pro coeterano ipso ignoto, possit repetere, & an si medicus curauit prohibentem inferiorem, possit mercedem petere, vide per Franc.ad cap. fin. de foro compet.in 2. Felin. in cap.super causam.de rescript.nu.13.in fin. Adde Dec. cons.91.

Tit.20.De iis,quæ vi,metúve causa gesta sunt.

l. Cùm te non. 2.

Adde quod idem est in gestis in dolo: quia si postea ratificantur ex intervallo, vel adimplentur, cessat dolus, & non possunt ex capite restitutionis. Vide dict.Soc.cons.100. in hac dubia.

l. Cùm te. 8.

Bald.cons.140.donatio parte 1. Dec.cons.129.colligo pendo.Iason.cons.72.in causa parte 1. Fulgo.cons. 191.Titius inquit.

l. Metum. 9.

Alex.consil.151. Iason consil.71. Fulg.cons.191. Cuma.cons.168.

l. Si per impressionem. 11.

Dec.cons.41.pro facultate.Fulgos.consil.192. Tiraq. Cuiac. lib.16.obseruat.cap.13. Zoannetus reuocat quæst. cap.44.

Tit.21.De dolo malo.

l. Si fideiussit. 1.

Cuiac.lib.3.obs.cap.37.

l. Cùm proponas. 4.

Corras.lib.2.miscell.cap.10.

l. Si superflite. 5.

Gilbert.Regius lib.1.diuersop.cap.16.

l. Dolus. 6.

Cuiac.lib.11.obser.cap.11.

Tit.22.De in integrum restitutione.

l. Si curatorem. 3.

Adultus habens curatorem non potest sine eius authoritate res suas vendere: sed an possit mutuis causa donare, cùm donare sit alienare: vide Corras in verb.alienatum eminens. Dic vt per Tiraq.post leg.connub.glos.5.nu.12. Vbi an super eo libere testari possit.Et nu.83. Vbi an mutuis causa donare.Vide Fab.& post eum Ang. inferior quoties alien.licet,vel nu.5. vsque.autem, Socinus reg. 246.

Minor

480/C.IV.K.5-4, 10
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Minor habens curatorem, si contrahit sine illa quocunque est ipso iure nullus, licet si non haberet, quia solummodo restituitur, latius ad l. vlt. in princ. nu. 17. ff. de in lit. iurand. Emmanuel Costa lib. 3. relatt. cap. 10.

l. Non videntur, vlt.
Cuiac. lib. 16. obs. c. 14.

Tit. 23. De filiofamilias minore.

Tit. 24. De fideiussoribus minorum.

Tit. 25. Si tutor, vel procurator, &c.

Tit. 26. Si in communi, eademque causa in integrum restitutio postulentur.

L. Hac semotior quæ est l. vnica.

Pactum fecocis non præiudicat fratri, aut restitutio minoris prodest maiori factum commune eam causam habenti. vide Alex. *cons. 53. n. 27. lib. 3.* Ruin. *cons. 77. lib. 2.* Affict. *dec. 125.*

Tit. 27. Si aduersus rem iudicatam.

Zoannes, *rerum quotidian. c. 21.* Bossius *tit. 31. aduers. rem iud. fol. 323.* Gloss. in verbo, *confut.*

l. Minus. 1.
Ad limitationem eorum, quæ ibi habentur per gloss. & Doct. vide ea, quæ late ponit Aret. in l. 2. *§. fi quidem de verb. oblig.*

l. Aduersus. 3.
Declara vt per Abb. *in c. fraternitatis, extrà de off. delegat.* Cuiac. *lib. 6. obser. c. 2.*

Tit. 28. Si aduersus venditionem. Auth. Sacramenta.

Iuramentum præstitum à pubere in contractu nullo facit contractum valere, vltra ea, quæ hic per doct. latissimè: præsertim in repet. ea habeat locum in pupillo doli capace, & in tali iureui possit vltra quadruplum ficenfe enormiter læsum, Affict. *dec. 311. dominus.* An hæc dispositio habeat locum in contracta donationis, per Decium *cons. 81.* Affict. *dec. 393. num. 11.* Hippol. *sing. 259.* Tiraq. *de l. connub. gloss. 3. nu. 49.* An in donat. inter patres. Dec. *cons. 430.* An in donationibus remuneratoriis, & refutationibus: & fic vbi ordinar obligatio ex parte minoris, quod secus communis opin. Curt. *cons. 63.* Dec. *cons. 639.* Alex. *cons. 151. vsque lib. 2.*

In min. Dec. *cons. 31. nu. 2.* Guid. Pap. *q. 35.* Bologna *cons. 42.* Tiraq. *de l. connub. gloss. 5. nu. 7. & nu. 137. & 128.* Soc. iun. *cons. 144. n. 19. lib. 5. & nu. 18. & seq. & cons. 48. n. 17.* and li. Anath. *de Cano ad l. vnicam pœnal. n. 187. & de leg. 1.* Rom. *ad §. 2. n. 14. Instit. quod actio.* fir. vol. nu. & ad prin. *end. vit. n. 111.* Curt. iun. *cons. 141. secundæ fornic.* Dec. *consil. 45. & 349.* Affict. *decis. 321.* Soc. iun. *cons. 5. lit. 2.* Parif. *cons. 96. n. 13. lib. 1.* latiff. poft alios, quos ibi citat, vt hæc dispositio non procedat circa contrat. Iafone. Caphz. *cons. 109. n. 34. vol. 2. & cons. 108. nu. 8. & end. volum.* Pro intell. Ferd. Vafq. *in tract. de fucc. creat. §. 10. num. 448.* Hæc autem eft nouæ conditionis Friderici.

Mafc. *sing. 164. n. 1. reperit. 4. fol. 167. n. 187. repert. 2. fol. 305. n. 7. n. 21. 30. & 31.*

Tit. 29. Si aduersus venditionem pignorum.

l. Finali.
Vbi Bald. per illum tex. dicit, appellatione contractus non venire propriè diftractus. Vide ibi an faciendo mentionem contractus, non procedat in diftractibus. Vide Tiraq. *in l. connub. gloss. 5. in princ. per totam, max. n. 6. & 18.* vbi dicit id procedere in odiosis.

Tit. 30. Si aduersus donationem.

Tit. 31. Si aduersus libertatem.

Pilæus *quæst. 150.*

l. Etsi minor. 2.
Rauardus *pro tridum. 12. repet. 6. fol. 116. nu. 47.*

Tit. 32. Si aduersus transactionem, &c.
Vide Tiraq. *in tract. de lapsis annual. gloss. 3. nu. 116. & 32.*

l. Cùm in integrum. 1.
Bart. *cons. 158.* Pet. de Anch. *cons. 404.* vide Socin. *cons. 134. vsque.*

Tit. 33. Si aduer. solutionem, &c.

l. Indebito. 2.
Doct. *cons. 348. de dotibus.*

Tit. 34. Si aduer. dotem.

l. Quoniam. 1.
Rom. *cons. 314. in cons.* Bald. *cons. 108. quæritur pars 1.*

Tit. 35. Si aduer. delictum.

l. In criminibus. 1.
l. Licèt. 2.
Rom. *cons. 179. vsq; thema.* Folg. *cons. 11. quidam Archis.* Bald. *cons. 303. magnæ part. & Folg. cons. 36. quidam mag.*

Tit. 36. Si aduersus vsucapionem.

l. Contra eos. 2.

Tit. 37. Si aduer. fiscum.

l. Si pupillus. 1.
l. Si aduersus. 2.
l. Edicto. 3.
Dec. *cons. 317. in cons.* Bald. *cons. 253. Ecclesiæ parte 1.*

Tit. 38. Si aduersus creditorem.

l. Cùm & ipse. 1.
l. Si (vt allegas.) 2.

Tit. 39. Si minor ab hærede se abstin.

l. Si vos. 1.
Oldr. *cons. 121. thema.* Gloss. in verbo *ob eam rem:* adde quod fi filius tanquam hæres conuenitur, non sufficit probare quòd fit filius, nisi quòd fit hæres.

Restitutio aduersus hæreditatem conceditur post tres menses, & citandi eisdem non elapsantur. Vide ad idem tex. Rot. *decif. 9. in nou.* Declar. vt per Guid. Pap. *decif. 141. & 145.*

Auth. Si omnes.
Decius *cons. 700. in causa.*

Tit. 40. Si vt omissam hæred. &c.

l. Minores. 1.
l. Ad bonorum. 2.

Tit. 41. In quibus in integrum restitutio non est necessaria.

l. Adolescentiæ. 2.
Cuman. *cons. 147.*
l. Sanctum. 5.
Ad regulam, quæ non possunt præscribi, vide Franc. Bald. *in tract. de præscr. in 3. part. 5. nu. 6. partes principales. in 4. 4.* Dec. *consil. 413. negari.*
De materia h. l. quando præscriptio currat contra pupillum, & adultum, vide omnino Bald. *in tract. de præscr. prima par. 6. par. prin. 25. col.* vbi refert omnium doctio. dicta 30. & in alijs locis circa hanc materiam, & reducit ad ordinem, & vide in mat. Dec. *cons. 536.* Balb. *decif. 329.*

Tit. 42. Quæ, & aduer. quos restit. in integ. non potest.

l. In consilio. 1.
Rocca. *cons. 128. quæritur & 281. præsertim.*

Tit. 43. Si minor se maiorem dixerit, &c.

l. Si alterius. 3.
Vide decif. Rotæ 137. *In cas. fauorem pub. C. si aduer. vend.* Bottrius *qu. 43.* Gratian. *discep. 12.*

& n. 3. Panorm. *consil. 31.* Curt. *cons. 118.*
Adde in materia huius l. late, & an competat excepto nullitatis, Parif. *cons. 57. lit. 1.* Ruin. *cons. 103. & 2. contra* Soc. iun. *cons. 144. n. 2.* Cur. iun. *cons. 119.* Comm. *sing. 265.* Rot. Rom. *decis. 137.* Rin. *ad §. 2. n. 30. Instit. quod actio. lic.* vol nou. lim. nou. vt per Rom. *consil. 12. n. 4. cum seq.*

Tit. 44. Si sæpius in integrum restitutio postuletur.

Tit. 45. De his, qui veniam ætatis impetrauerunt.

l. Si quis: quæ est l. fin.
Verba debent propriè, & naturaliter intelligi, non ciuiliter, & fictè, vel improprietriùs tex. *in l. ea res in parte 5. in infinitum.* vbi Bart. & omnes Inf. plenè *in 1. nec. ff. de verb. oblig.* Fort. Garcia *de Gratian. & quod si tantum ff. de lib. & posth. n. 121.* declarat h. tit. Soc. Iun. *cons. 5. n. 49. vol. 1.* Rom. *consil. 51.* Dec. *cons. 407.*

Tit. 46. Si maior factus eatum habuerit.

l. Si inter. 1.
Inf. ad l. *procurator. ad fin. ff. de cond. indeb.* Parif. *cons. 49. nu. 9. 38. & 47. lib. 1.* Forcen. *in tract. iur. dotal. 300. n. 4.*
l. Qui poft. 2.
Alienatio rei minoris facta fine decreto, quæ nō valet, confirmatur superueniente maiore ætate, prout hic distinguitur. adde Alex. *cons. 117.* vbi procedit. *lib. 1.* Bald. *cons. 45. quæritur contrall. & cons. 124. & ad intell. 2.* Cur. *cons. 56. in hac materia nu. 2. & cons. 107. videtur prima facie li. 3.* & vide Dec. *ad l. quod ab initio, de reg. iur. n. 21.* Parif. *cons. 53. num. 12. lib. 1. cons. 49. numero 63. eadem volun. & cons. 16. numero 36. vol. 2.* Roma *sing. 778.* vide Capol. *ad l. quod ab initio. nu. 1.* vbi extenditur. Ad hunc tex. in verf. *iam autem.* vide Mari. Soc. *in tract. de alien. libet. q. num. 15.* & quomodo intelligatur. Cachera. *decif. 179. n. 13.*

Tit. 47. Vbi, & apud quem cognitio in integrum restitutionis agitanda sit.

Tit. 48. De reputationibus, quæ fiunt in iudicio in integrum restitutionis.

Tit. 49. Etiam per procuratorem causam in integrum restitutionis postulari posse.

Tit. 50. In integrum restitutione postulata, &c.

Limita per Socin. in reg. 419. *incip. restitutus in integrum.*

Tit. 51. De restitutionibus militum, & eorum, quæ R. *reip. causa* abfumc.

Tit. 52. De exoribus militum, &c.

l. Temporalibus. 1.
l. Et, quæ. 2.

Tit. 53. De temporibus in integrum restitutionis.

l. Ea, quæ. 5.
Ecibi gloss. in verb. *adita her.* vbi nota quod aduersus hæreditatem iacentem præscriptio non currit, nisi fuerit adita. Adde Dyn. *in reg. sine possessione de reg. iur. in 6.* Et ibi Butr. in 12. *hæreditatem iacentem.* Petrus de Anch. *cons. 407. vsq.*

l. Petendæ. 6.
Rom. *cons. 146. ab initio.*
l. Superuacuum. 7.
Quadriennium, quod ex persona pupilli mocratim pupillari ætate minori hæredi ipsius pupilli competit,

480/C.IV.K.5-4, 11
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

competit, currere incipit, nedum à tempore, quo maior hereditatem huiusmodi pupilli adiit: sed statim post mortem pupilli etiam hereditate ia-cente, per l. ad diem. & l. cum filius. § 1. etiam ibi Bart. ff. de verb. oblig. l. ff. de nouat. fam. & per Dyo. in reg. cum quod in iure. de reg. iur. in 6. vide decis. Aegid. Bellam. n. 33. Inst. de in integ. restit. edict. 177.

Pro anno vtili dantur hodie quadrimestrium continuum ad implendam restitutionem in integrum. vide ad hunc text. Innoc. Abb. & alios ad c. in litteris. de restit. spol. Cur. Imol. cons. 110. num. 14. Dec. cons. 542. n. 3. Aegid. decis. 153. in fi. de in integ. restit. Ital. ad l. 3. vers. hoc. infra. de adl. n. 174. Inst. melius declarat Bott. decis. 55. Soc. Iun. cons. 118. num. 264. num. plurium seq. lib. 1.

Tit. 54. Quibus ex causis maiores in integrum restituuntur.

l. Respublica. 4.

Glossa in verb. iuniores. Semper allegatur quòd res pupilli, & Ecclesiæ semper aequiparantur. Add. de gloss. in c. auditis. & ibi per Abb. de in integrum restit. Ad illam vide Capol. cons. 139.

Ad Gloss. hic, dum quærit, an casum, vel villa debeat restitui in integrum: adde 20. & quando cessat, vel veniat hæc restituatur, per Soc. consil. 229. capto primò. vol. 2. & per Ital. ad l. cum hoc. no. 33. Inst. de adl. & communis opin. est, quòd veniat hæc ecclesia parua habeatur restitutionem in integrum. Cæp. cons. 148. Vide quædam. ibi num. 20. & procedit in ciuitate. Dec. cons. 41. in fi. n. 13. & Respub. venit iure minoris. Ital. cons. 118. omnia. l. 1. audacles firmat Mart. sing. 659. privilegia.

Tit. 55. De alienatione iudicij mutandi causa facta.

l. Cùm in rem. 2.

Circa illud verb. pell. declar. vt inoll. dice vera, sine scitè. idem vt largè vsellig. dice si pollet. sine decreto. vt late declarat per Ital. in l. auctoritate. 3. nihil. inf. 1. de negotiis gestis.

Tit. 56. De receptis arbitris.

l. Ex sententia arbitri. 1.

A sententia arbitri non est appellandum. l. 1. quam hic nota. Add. ex Gallico per hoc reg. 51. cap. appellam. & Pet. de Anch. cons. 210. Interr. Ludouicus Vitalis. l. 6. nouissimum. lect. 2. 6.

A sententia arbitri non licet appellare. vide Soc. in reg. 23. in vers. appellare. vbi Imo. Felin. ad c. super his. n. 2. extrà de accusat. Bott. dec. 148. n. 12. Anth. de Cano ad Lucens. pacifi. de leg. 2. nu. 437. Duen. reg. 57. arbitri.

l. Arbitrorum. 3.

Panorm. cons. 56. Oldr. cons. 136. Zabar. cons. 139.

l. Ne in arbitris. 4.

Panorm. cons. 81. Oldr. cons. 151. Fulg. cons. 142. Cuiac. in vsur. homologato. Cuiac. lib. 13. obs. 16.

l. Cùm anteà. 5.

Adde quòd Ecclesia, non obstante homologatione, & non obstante quòd effet lapsum quadriennium, & non obstante quòd præterea, seu archas iurauerit, potest in integrum restitui ad perfi. laudem. Felin. in l. placuit. 2. col. de præscript. Vitalis d. lib. 6. 2. 4.

Vide Anan. de Cano ad Lucens pacifi. de leg. 2. n. 430. 437. 441. & 443. Mascard. de probat. inoluc. vide Tur. cons. appellatio n. 113. & nu. 50. cum plurib. sequent. Lucca ad rubric. C. de pact. decisio huius legis, quando ex hoc sequeretur enormis lesio. Dec. cons. 160. colum. 3. Alex. cons. 132. ff. ex causa. lib. 1. Adde quòd hæc Ubaquitur in arbitris, non in arbitratoribus. Bart. d. l. ff. si mensor. 5. arbitratorum. n. 12. ff. pro socio. Sequitur Immol. ad leg. ff. communi. 12. de re iud. vide Ital. ad l. Iulianus. n. 2. 3. ff. de compens. vbi Gozad. Generà arbitrorum tria sunt, vt per Ital. ad l. omnium. Inst. de adl. in num. Hippol. sing. 467. Ad text. in verbis. planius. vbi quod acta coram arbitris facta faciendo fauorem duobus modis, vt per Soc. in reg. 3.

l. Sancimus. 6.

Cuiacius lib. 13. obs. cap. 13.

Tit. 57. De fatisdando.

Tit. 58. De formulis & impetrationibus actionum sublatis.

Quomodo concipiendæ sint formulæ istæ, ponit Alciat. in 3. parerg. 5. actionis verb. de verb. signif.

l. Iuris formula. 1.

Charondas de Iurisp. cap. 10.

l. Nulli. 2.

Alciat. lib. 4. disputat. c. 5.

Tit. 59. De iureiurando propter calumniam dando.

l. Cùm & indices. 1.

Gloss. in verb. narrationem, &c. Nota ex Gloss. quòd illud, quod fit in contentu post actum, dicitur fieri in principio actus. Adde meliorem glo. in l. Pomponius, rubricabrioni in fin. de procuratoribus. quæ formis dicit, quòd id, quod fit post actu, quia post litis contestationem, dicitur fieri sed, dummodo fiat incontinenti. Addiam regulam cumulat Iac. Cannius familiar. in Cuiac. de edendo. Pilarg. 9. 40. Cuiac. lib. 10. ad Sect. 2. 21.

Auth. Principales.

Cuiac. lib. 1. obs. c. 11. Pilarg. 9. 1. Dec. cons. 118.

LIBER TERTIVS CODICIS.

Tit. 1. De iudiciis.

Ad totam hunc titulum Zasius scripsit. Iudex post completum officium per 30. dies manere debet in ciuitate, vt reddat rationem rerum per eum gestarum. ¶ Iudex, antequàm veniant scandala, præsidere debet, ac venire ad ritam, & armis. l. equitium ff. de vsufr. Alex. in 2. quæ mihi dubium. ff. de acquir. post. ¶ Iudex dare debet advocatos pauperibus. Imo quæstum. 6. obseruare. vers. aduocatos. ff. de offic. pro. Adde. ¶ Iudici non oberdum propter decretum irritabilem non incurrit pœnam, l. iudex possidet. & ibi Alex. in pen. col. ff. de acq. post. ¶ Index, quando sunt plures opiniones, opinionem Gloss. sequi debet. Bal. in l. 1. ff. de vsufr. & ibi Imol. Soc. Barti. in l. 3. qui pro suo. vers. ff. pro. Bald. in 10. de re pretio. de in iur. qui malè iudic. ¶ Iudex in dubio opinionem ordinariam tenere debet. Bald. in l. 2. in prin. ff. de fest. quæ fine rect. quare. Apost. in Leg. prima de pœnis.

l. Iudicio cœpto. 1.

l. Licet iudice. 2.

Roman. cons. 58. Ital. cons. 48. Bald. cons. 316.

l. Quoties. 3.

Old. cons. 116. Dec. cons. 57. Gilbert. Regius lib. quæstion. cap. 10.

l. Si cum tibi. 4.

l. A iudice. 5.

Adde quòd etiam delegatus à principe subdelegare c. postulatis. & cæter. iur. de off. deleg. ex postulatis. & præterea ex de off. ord. de quo vide per Alex. d. de off. cons. rui per. Dec. cons. 316. Panorm. cons. 61. Fulg. cons. 144. Menoch. de arbit. iudic. l. 1. q. 14.

Anth. Ad hæc.

Probat iuncta communi intelligentia Gloss. in verbo *delegatus*, quòd facilius permittitur iudici ordinario delegare causas integraliter, quàm delegare relevata sententia annexarium videtur de directo probari in l. planè. Cod. de pedan. iudic. vide Vacon. lib. 1. cap. 132. Fulg. cons. 103. vsque. adde Ioa. Bapt. Forn. in cons. 116. Ioan. Lang. ad Limpurgen. n. 37. & 39. ff. de iurisd. om. iud.

l. Seruus in iudicio. 6.

l. Cùm debitoris. 7.

Cuiac. lib. 11. obs. cap. 1.

l. Placuit. 8.

Panorm. cons. 19. & cons. 13. part. 1. Dear. lib. 1. diffinit. cap. 18. Augu. lib. 2. annot. c. 8. Moder. Ancon. in tract. de operat. in vit. quæstio in casu mercat. procedendum fa. 1. par. n. 4. Forten. Gars. ad l. 1. ff. de cust. & exc.

l. Iudices. 9.

Auth. Iubemus.

Oldr. cons. 130. fœnus.

l. Nulli profitis. 10.

Ad eam vide cap. diffinitiones de rescrip. Inquo iudice huc lex procedat, vide Alciat. parad. lib. 1. cap. 5. quod sit consentia causæ, idem parerg. lib. 1. c. 9. & c. 21. vol. 2. 9. Dec. cons. 700. Ital. cons. 9. Cuiac. lib. 3. obs. c. 10. Menoch. de arbit. iudic. cas. 372. Affli. decis. 333. in fin. de restitut. 3. mensium. § nouissimè. & ad Sylam in 2. parte.

l. Subeilitatem. 11.

l. Omnes magistratus. 12.

l. Properandum. 13.

In regno Neapolitano intra tres menses causa est decidenda, cessat iuris causa alias. Sed in casu, quem hodie ponitur tempus breuius decisi tres. Ital. vide plura. ¶ Regitur Ioannes in char. 37. & pro tempore duorum mensium vide consil. regni. cons. 2. seq. quod intelligendum est dumtaxat in iudicia petitoria à parte, aliàs imputari non posset negligentia officiali. vide Petr. de Pet. cons. 15. num. cons. 38. Fulg. cons. 130. Cuia. d. lib. 3. c. 11. Ranut. lib. 4. variar. c. 14. Nicolaum Vallam de rebus. dub. cons. 13. Guaz. ref. de pace. 3. 63. Cuiac. lib. 3. obs. c. 11. Vualtherum lib. 1. misscel. c. 14. lib. 2. c. 1.

Cuiles causæ debeant intra triennium à tempore litis contestatæ terminari. adde Ron. Neap. decis. 326. Cott. in memorial. in verb. inducias. Bald. cons. 392. Alex. cons. 10. n. 7. vol. 2.

§. Hactenus dicta.

Illum versiculum intellige quando non cessat de causa, vt possit iterum debitum: aliàs si de causa cessaret, nihil prohiberet finis diffinitus partes abfentes. ad peremptorias. ff. ex. vide Bart. in l. ff. si quidem. Menoch. lib. 1. de arb. iudic. q. 74. Ioan. Aurpar. lib. 1. sing. alleg. c. 12. & 30.

§. Illo præcludubio. 9.

Iudex tenetur exprimere causam in sententia, quæ ipsum mouet. adde l. quod sæpe. 5. pen. ff. de hæred. qui nec. instit.

l. Rem non nouam. 14.

Gaid. Pap. cons. 157. Ferrand. lib. 2. anpil. c. 7. Rogerd. lib. 4. variar. c. 8.

Auth. Hodie.

Litis contestatio qualiter, & quotuplicitor fiat, adde gloss. in c. 1. de iudicium. de verbo, postsimplicem, & in verbo, effectus est de clerk.

l. Sancimus. 15.

Panorm. cons. 64. Menoch. de arbit. iudic. lib. 1. q. 1. & lib. 2. q. 1. 4.

l. Agentibus. 16.

Cuiac. lib. 6. obs. cap. 10. Menoch. de arbit. iud. cap. 132. ¶ Recusatione Iudici facta, legere sunt Iudici manus, & quicquid ab eo gestum est, non tenet. l. C. si quacunque prad. pendente. Et Bart. in l. quia pater. ff. ad Trebell. Tuscus. Pet. de Anch. in c. index. de off. deleg. in 2. ¶ Ad notanda recusationem vt suspecti, solum instrumentum sufficit: quia ex hac recusatione non infertur magnum præiudicium. Pet. de Anchar. cons. 51. incip. in Christi nomen allegat in argumentum l. si quæsitum. ff. de exhib. quam rap. ex Gloss. de in integrum restit. ¶ In eadem Lapersiani. vbi gloss. in verb. non sine. suffi. cit allegat suspicionem. Adde Gloss. in Lapsus pecunia. ff. ad Trebellianicum. Probat etiam in Lege Sabina. ff. de procurat. Alb. in c. si quis contra. 3. colu. eod. de for. compet. quæ potest differentiam inter hos Canonicos, & Ciuile. Pro illa Gloss. est text. in c. parcior. ff. de hab. causa. Adde Pet. de Anch. cons. 43. vbi dicit, quòd Cõsultor, Procurator, & Notarius, etiam magister actoris possunt amoueri: vt significat hæc causa allegatione, seq. Alex. cons. 104. incip. circa præmium in 3. colum. Vide etiam Matth. de Afflict. in constitut. regni. in consta. regni inficiatus. q. 1. num. 4.

¶ Adde, quòd in regno hic consultata nullatenus potest allegari suspicio Iudicis: vt est in consti. regni incipiens prohibitorum. Etiam quòd post litem consultatam emerserit, vt ibi habetur Ital. facit. & est de iure communi, l. 1. Cod. de confess. consil. lit. & Ital. hic

¶ Item in regno Iudex hodie non recusatur absque causa inficta & probata, prout est consultum. regni. incip. Item ff. contingat Iudicem. cbar. 98. ¶ Etiamsi de nouo emergat suspicio post

480/C.IV.K.5-4, 12
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

conclusionem in causa nō poterit opponi exceptio suspitionis contra Abb. in cap. 2. in 4. coll. extr. de ord. cog. Sed tu vide Philip. Franc. 30 c. cum specials. 5. col. vers. sequitur quartus. de appellat.

Auth. Si verò.

Panorm. cons. 69. Bart. cons. 139.

l. Certi. 17.

Ibi nam filiamus. Nota argumentum à communibus accidentibus validum esse in iure. Vide Hipol. l. 1. Iacob Puteum. cons. 67. Cotrad. lib. 3. cons. Cast. cap. 39. Menoch. de arbitr. iud. casu 237.

l. Cùm specialis. 18.

Hæc lex quotidie allegatur, quòd ab arbitris iuris appellatur. Adde tract. in c. ab arbitris. de officio deleg. Adde Ias. ad l. 3 communem. no. 3. Ias. de alb. Alex. ad rubr. ff. de offic. eius. col. 3. circa med. & ad l. 2. & cum Pla. in princ. de re iud. & ibidem Ias. & ad Rui. ad l. ult. in fin. Menoch. in tract. de arbitr. iud. lib. 1. q. 74. num. 30.

Tit. 2. De sportulis, & sumptibus, &c.

Quid de *sportulis*, vide Alciat. lib. 3. disputat. c. 15. vol. 1. Rod. à Castro in l. 3 de donat. inter virum, & uxo. Cuiac. lib. 13 obs. c. 2. 2.

Tit. 3. De pedaneis iudicibus.

Alciatus lib. 1. parerg. cap. 63. Cuiacius lib. 15. de homicid. obiicp. cap. 7. Corradus Disputat. quæstion. c. 1. Reinaldus Curtius lib. 2. indagat. c. 25. Aulus Gell. lib. 3. c. 18. Brissonius lib. 3. selectâ. 18.

l. Placet. 2.

Per moder. Sabin. lib. 6. de clavsis civil. cap. 13. Ias. Longoval. ad l. imperium. numero 20. & 33. de iurisd. omn. iudic.

Ex professo eorum hanc legem explicavit Corasius multis obiter Alciatus lib. 1. paradox. cap. 2. Charondas de variet. pag. 31. Vandos lib. 3. quæst. tunc cap. 10. Veronius lib. 8. declarat. 81.

l. Placitis. 4.

Cuiac. lib. 1 obs. cap. 4.

Tit. 4. Qui pro sua iurisdictione.

l. Ith cauſarum. 1.

Rom. cons. 130. Zabe. cons. 103. Menoch. arbitr. iud. lib. 1. quæst. 74. Cuiac. lib. 1 obs. cap. 6. Bezod. Capt. in regul. ult. 76. Marant. de ord. iud. 4. par. 5. dist. num. 27. & de intellect. h. l. vide per Doct. ad l. 1. de offic. eius. vbi Ias. post Alexand. numero 65. versicul. 3. principaliter. & Dec. num. 24. & Modern. Bosion. n. 136. & 137. Sebast. Sapia num. 86. Gaspar. Valas. ad l. imperium. ff. de iur. omn. iud. nu. 211. vbi Longoval. ibi num. 18. Iac. Menoch. in tract. de arb. iud. lib. 1. q. 17. nu. 33. & q. 34. nu. 17.

Tit. 5. Ne quis in sua cauſa iudicet, &c.

l. Generali. 1.

Vid. 3. fallen. Soc. in rep. 143. incip. Index in causa, &c. Old. consil. 23. Bald. consil. 143. Old. consil. 156.

¶ Index in causa propria quis ni nūnè esse possit vid. Soc. in rep. 135. index. Vel ad cap. cum venit sine no. ff. de iud. Ias. ad l. quis iuris. ff. de iurisdict. non. iud. aliquid per Soc. in rep. 203. Ilm. in rep. 3. qui est magnæ fame. & laudis vide. Ias. ad Auth. iudicium. C. de iud. nu. 11. & quòd fiatur iudicanti in causa propria, quando de eius sententia parata non opponeretur, vide per Ias. ad l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui, vel alien. iur. Hipp. cons. 401. vide in 5. fin. Inquisit. de confes. fact. nu. vbi princeps fuit iudex in causa propria, idem incepit. &c. cum consilent. & in Imperatore. l. si quis furiis. 5. si quis de pœnis. & in quinis iudice, quando vult declinare de incompetentia. l. si quis ex aliena. ff. de iudic. vid. Bald. dict. 107. & aliquos casus, in quibus quis sibi ius dicit, vide per Forcatu. in materia iur. dicit. 3. 6. n. 5.

Tit. 6. Qui legit. perſon. &c.

Ad illam rubr. quæro, an minor possit constituere procuratorem in iudicio? Dicq; quòd non: & quando illum constituerit ad petendum sibi dari curatorem. Vide Paul. de Cast. in 1. annum. ff. dari ff. de procurat. ¶ Ad eandem rubr. vide quæstum

cons. in Auth. contingit. sub tit. de bonis, quæ ſi quæstum videlicet ad filiumfam. pertinet. Quia autem hîc dicitur, quòd minor non possit constituere procuratorem, vid. 2 neq; pof. leg. nam. ff. 3. num. 183. cum seq.

l. Si cùm esses. 2.

Dec. cons. 549.

l. In rebus. 2.

l. Momentaneæ. 3.

Momentaneus possessio dicitur ea, quæ apta est parum: vel quia eius debet expediri citra iudiciam. Vide exemplum tactis. de interdict. & recuperand.

Tit. 7. Vt nemo inuitus, &c.

l. Vnic.

Ad gl. verbi. inuitus. Ibi fallet quæri: An Bononien. &c. Tu adde: an index possit compellere ad agendum. Per. de Pat. in tract. de feud. in verbo, actionum. Per. de Anch. cons. 306.

Tit. 8. De ordine iudiciorum.

Gilbert. Regius lib. 1. diversipa. cap. 13.

l. Adire.

Et hîc gl. in verb. quoniam. Nota ibi, an incidenter ſit pronunciandum, & diffinitionem inter incidentem, & emergentem. Adde etiam gl. l. quæſtus. ff. de re iud. Bart. cons. 91. Old. cons. 187. Per. de Anch. cons. 61. Robert. lib. 2. sine iur. c. 11. Menoch. de arb. iud. cas. 128.

l. Quoniam. 4.

Prius de criminali eſt pronunciandum: quàm de ciuili cauſa cognoscatur. Hîc l. intelligitur quando ciuilis interatur ab reo, & criminalis ab alio: tunc ciuilis ceſſat, donec criminali finis imponatur: & ibi eſt communis intellectus, vt per Doc. ad l. adire. no. 65. vbi Claud. de Seiſſanen. 68. C. de rebend. Pab. Ancharan. ad d. l. naturaliter. 5. nihil commune. n. 10. 5. fin. q. 103. post.

Tit. 9. De litis contestatione.

Paſtadorius rer. quotid. cap. 24.

l. Res in iudicium. 2.

Dec. consilio 301. Corman. consilio 71. Fulg. consilio 190. Cuiac. lib. 3. obſ. cap. 11. Zoannet. rerum quotid. cap. 13.

Auth. Offerantur.

Zabarel. cons. 139. ſeptem.

Tit. 10. De plus petitionibus.

l. Omnes, qui. 1.

Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. cap. 52. Qui per dolum exigit cautiones plures, & etiam de plus petendo, punitur pœna: de qua hîc, nempe toto debito: nec locus eſt paruitatis ad euitandam hanc pœnam, nisi ante litis contestationem: idem eſt de iure canonico: vt in cap. 1. etiam ibi per Doct. de plus petit. Sed vide 4. ſallent. poſſum per Soc. rep. 44.

l. Zenonis. 2.

l. Si quis agentium. 3.

l. Odioſus. 4.

Panorm. cons. 71. Rom. cons. 350. & 356. Ias. cons. 131. Fulg. cons. 179. 3. opor. allig. 21.

Tit. 11. De dilationibus.

l. Quoniam. 1.

Panorm. cons. 64. Rom. cons. 116. Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cap. 12.

l. Si quando. 2.

l. Sine pars. 3.

Appellatione pendente nihil eſt innouandum & iudex officium quiescit. Sed vide 7. ſolo perbrevi. in reg. 42. vide Frederic. vide Sonis fol. 223. vbi ponit qualiter intelligatur iſte terminus, nihil innouari. Bal. cons. 71. quando parte 3.

l. A procedente. 4.

Bart. cons. 119.

l. Cùm à nobis. 5

Bart. cons. 109. & 318.

l. Inter. 6.

l. Nec de ſtatu. 7.

Per. de Anch. cons. 61.

Titulus 12. De feriis.

l. Quoniam. 1.

l. Vt in die. 2.

Alciat. lib. 6. parerg. cap. 9.

l. Omnes iudices. 3.

l. Nullo iudice. 4.

l. Publicas. 5.

l. Quadragintæ. 6.

l. Omnes dies. 7.

l. Actus omnes. 8.

Per. de Anch. cons. 116. Old. cons. 233.

l. Prouinciarum. 10.

l. Dies feſtos. 11.

Debitor fugitiuus poteſt capi die feriato etiam, in honorem Dei, ſecundum Doct. hic vbi glossa. Com. in verbo, ſdie ciuilorum: & etiam propria autoritate per cuſtingul. in l. ait prætor. 5. ſi debitorem ff. de his, qua in fraud. credit. & eſt gloſſ. notab. Inſt. de action. in princ. in verbo, proſequendo. & gl. in cap. 1. de pa. iur. fir. de quo videtur caſus in l. quæſtus de decurionil. lib. 10. ſed vide ſuar fallentias per Socin. in reg. 3 incip. debet ſuggiungi. Bald. cons. 1. Florent. parte 1. & cons. 4. parte 1. Etiam hominis eruditi libri diuinarum, & humanarū obſervationum, Pacifici atq; pancos annos extant, quibus multa ad hanc legem pertinētia ſunt tradenta. Citatur die feriata, ve ſequens. die veniat, nihil valet hæc citatio. adde ſupra. in c. conqueſtus de ſponſa. conſentido tamen indiſtinctè admitti quòd quis citari poſſit de feriata in honorem Dei pro alia die feriata: ita Inqu. Andr. in cap. final de feriis. Bart. in tractat. ſuo de citationibus, 7. qu. Menoch. de arbitr. iudi. lib. 2. quæſt. 18. Barol. in 1. cùm ſtatu. 5. final. ff. de verb. oblig. Qui actus exercitialiter diſti poſſint in diebus feriatis vide in d. l. 1. Alciat. lib. 6. parer.

¶ Nullus debet vexari in die feriato, nec actus iudiciarius expediri, & proferrim die dominico. Lim. vt per glos. ad quam adde Iaſon. ad l. cùm non. n. 3. ff. de rerum permut. & in quibus caſibus ſit concella executio in diebus feſtiuis, vide Guid Pap. dec. 215. Bald. conſ. 2. Et de debitore fugitiuo, vide Socin. regul. 18. in verb. debitor. & quòd poſſit capi etiam ſpecialis autoritate, cæſar vtl. ſingul. in l. ait prætor. 5. ſi debitorem. ff. de his, qua in fraud. cred. Rolin. ad l. 1. nu. 169. ff. de nov. oper. nunc. exponit d. text. Menoch. de arbitr. iud. l. 1. q. 30. n. 13.

Tit. 13. De iurisdictione om. iudic.

l. Non quidem.

Panorm. cons. 61. in cauſa.

l. Iuris ordinem. 2.

Aſtor regulariter ſequitur forum rei, d. l. ſed vide de 2 ſallent. per Socin. reg. 15. incip. Aſtor debet ſequi forum rei: non rem forum actoris. Adde reg. 10. in verb. actor. vbi limi. & quòd forum ſortiatur quia plurium modis de pluribus ex cauſis. Hippo. ſingul. 400. & ad cognoſcendum ad quod forum ſpectet cognitio delicti, per eundem Hipp. ſingul. 480. Adde ad hanc textum, Tiraqu. poſt il. consult. glos. 1. num. 3.

l. Priuatorum. 3.

In gloſſ. verb. priuatorum. Confuſus, vel turbatus partis licet poſſit validare proceſſum, vel iurisdictionem prorogare illius, qui aliàs non eſt index: non tamen poteſt inducere deuolutionem, nec iurisdictionem. Vide decis. Bellamer. in cis de for. compet. 35. chart. 2. Pro intelligentia d. gloſſ. priuatorum, vide Bart. in d. l. col. 10. vers. ex prædictis. de dignitatibus lib. 12. Panorm. cons. 31. num. part. Fulg. cons. 147. cxiſto.

l. Periniquum. 4.

Roman. cons. 142. & 332. Bald. cons. 142. Old. parte 3. Rom. cons. 30.

l. In criminali. 5.

Vbi gloſſ. in verbo. indicatur. Quando lex eſt ſuari temporis, & aliquid vetat, dicitur quòd illo eſtis requiritur ſcientia facti, & verbo præfenti tempore vetatur: quia tunc intelligitur ipſo iure, de quo

480/C.IV.K.5-4, 13
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de quo allegatur ista glos. Habetur etiam in Glos. in Auth. habita. infr. ne filius pro patre. Et est Glos. in Authenticum. 5. accessimus. supra de sacrosanct. Eccles. Et quod dicit Ang. Bar. in c. quoniam adnotandum §. porrò. vt lite non contestata. Sed vide 10. fallens. Soc. in reg. 440. inap. consentire requiritur. Et Bald. in Auth. ea causa. infr. de Sc. presbyt. Sed vide fallens. ad d. Bald. in l. eviat. versa. versa fin. ff. quod metus causa. Ade Glos. vide etiam c. quicunque. de haeret. in 6. de quo etiam per Bald. in l. fin. Cod. de. & idem, quod ista glos. tenet Lud. licet ipsam non allegat: in c. imperialem §. item si filius in princ. de probationib. adver. Per Fried. etiam in c. sententiam. 1. col. 1. vers. dam pecuniae. de re iudic. vbi tenet, quòd falsetas quoad recuperandam possessionem requiritur sententia.

Ad Glos. ab Accurs. allegatam, & ad idem propos. vide Roma. cons. 1. & quae ibi late per Nicol. Pug. adiuncta sunt.

¶ Trahens aliquem in vrbis examine pendit confessa, & punitorius qui praedatos milites suos exercebat Iudicum incompetentium. l. ad. Borg. l. fi. ff. de iudiciis. num. 118. ff. de ind.

¶ Ad Glos. in verbo, habeatur, de verbo futuri temporis, quod quidam lex per verbum futuri temporis loquitur, requiritur sententia: licèt ff. per verbum praeteriti temporis: quia aliis intelligunt requiri ipsa iura: vide Bar. ad reg. 360. sententiam requiritur. Roma. cons. 1. & quae ibi adnotam not. Rip. ad c. fin. de restit. spoliat. num. 93. Balb. decis. 229. Cort. in verb. verbum futuri temporis. Crauet. cons. 70. Marchesil. num. 111. & 114.

Tit. 14. Quando Imperator, &c.

l. Vnica.

Personae miserabiles non debet trahi in iuris terra pronunciam: sed ipse aliae trahere possunt, quamuis sint personae miserabiles. vide Affl. decis. 217. per Fel. ad c. significantibus. de offic. delegat. Et in materia de videa priuilegia habentes, vide Didac. Couarr. libro pract. quaest. c. 7. & licèt ibi tenet, non habeat locum in vxore iuamen militat in ipsorum de futuro. Rolan. à Vall. in tract. de iur. dot. q. 12. num. 8. Declarat hanc tex. Iacob. Menoch. in tract. de arb. iud. lib. 2. centur. 1. cas. 66. num. 4. in mar. Rolan. consil. 19. lib. 2.

¶ In vers. quòd si pupilli, &c. Quoniam sint personae miserabiles, vide Rot. decis. 137. Grammat. decis. 20.

Tit. 15. Vbi de criminibus agi oporteat.

l. Quaestiones. 1.

In d. l. notatur, quòd in delictis regularitèr non habet locum remissio. ita Bartol. hic: & est tex. in Authen. vt null. iud. §. si quis non cons. Adde c. fallent. per Soccin. in reg. 415. & 5. aliàs fall. posset in reg. 417. vbi regulariter in contractibus non habet locum remissio, sicut in delictis. Et vide Salicet. cons. 169. 3. vol. Pan. cons. 15. parte 1. Bald. consil. 371. propponitur parte 3. & alij. cons. 138.

l. Scient. 2.

Vide Socin. reg. 336.

Tit. 16. Vbi de possessione, &c.

l. Vnica, vbi.

Philipp. Lanc. cons. 194.

Tit. 17. Vbi fideicommissum peti oporteat.

Zozzinus rerum quot. cap. 15.

Tit. 18. Vbi conueniatur, qui certo loco, &c.

Tit. 19. Vbi in rem actio, &c.

l. In rem. 1.

Bart. cons. 219. Fulgos. cons. 194.

l. Si quis alterius. 2.

Et ibi per glos. Quid autem si conuentus reali actione petat se poderare, & postea in rem suam conclusionis dicit, quòd alterius nomine possidet, an ipse sit condemnandus: vide Decis. Ias. cons. 124. Add. Dec. cons. 62. & Moder. Sen. cons. 46. lib. 1. de quo etiam per Ritig. decis. 1. in tom. de offic. Arc. chid. & Affict. decis. 229. fuit, verùm contentus in causa possessori recuperan. possi in iudicio nominare dominum: Lud. Bolog. ad l. fi. finit. §. Iulianus. ff. de dam. infect. num. 184. Ias. in §. omnium. inst. de act. num. 300. & 303. Menoch. in tract. de arbit. iud. lib. 1. q. 74. num. 54.

l. Actor, vbi.

Nota istam glossam, quod est in electione actoris quando quis habet plures iudices, sub quibus potest conuenire, coram quo conuenire. vide cons. Lud. 412. Abbas. in cap. cùm sit in 2. notab. de foro compet. Limita vt per Bald. hic in fine: Rom. consil. 111. Oldr. consilio 83. Bart. consilio 136. Rom. consilio 157.

Tit. 20. Vbi de de hereditate, &c.

l. Illic. 1.

Glos. consil. 19. nobilis in fin.

Titulus 21. Vbi de ratiociniis tam publicis, quàm priuatis agi oporteat.

l. Eum, qui. 1.

Guid. Pap. cons. 209. Paris. cons. 36.

Tit. 22. Vbi causa statûs agi debeat.

Tit. 23. Vbi quis de curiali, vel cohortali, aliùve condicione conueniatur.

l. Si quis. 1.

Forcat. negotium. dicit. 36.

Tit. 24. Vbi senatores, vel clarissimi ciuiliter, vel criminaliter conueniantur.

l. Quicunque. 1.

Garzias. ad l. 3. de off. praef. num. 8.

Delinquens in alieno territorio secundum ius communae, & non secundum Statutum illius loci punitur. Coarr. tenet distinguendo. Ane. ad c. postulasti. col. 1. vers. 21. quaero. de for. comp. proferrtin. Iac. ad l. 1. tit. 13. de fundo. Tria. in mar. Bart. ad l. prosp. lo. 2. de off. praef. Si clericus litigat in curia seculari, cùm actor sequatur forum rei, an debeat teneare inuitus. facit. an clericorum iur: Abb. ad c. quod clericis. num. 8. de for. comp.

l. Senatores. 2.

Menoch. de arbit. iud. lib. 2. cas. 286.

Titulus 25. In quibus causis militantes, &c.

l. Omnes omnino. 1.

Tit. 26. Vbi causae fiscales, &c.

l. Non defensae. 1.

Non animadvertimus. 2.

Ias. cons. 100. in posteriori parte 2.

l. Procuratores. 3.

l. Cùm vendente. 4.

Bald. cons. 244. propponitur parte 2.

l. Ad fiscum. 5.

l. Si quis aduersus. 6.

l. Dominicis. 7.

Cuiac. lib. 8. obs. cap. 32.

l. Cùm aliquid. 8.

l. Vniuersi. 9.

l. Nullum. 10.

Tit. 27. Quando licear, &c.

l. Liberam. 1.

Alexan. cons. 1. circa 2. parte 3. Rom. cons. 365. Praetius de voter. iuris. pag. 24.

Tit. 28. De inofficioso testamento.

l. Cùm de inofficioso. 1.

l. Quamuis. 2.

l. Si mater filiis. 3.

Fulg. cons. 69. Bartol. cons. 235.

l. Cùm ea causa. 4.

l. Si pater. 5.

l. Cùm quaeritur. 6.

Dec. cons. 218.

Auth. nouissima.

Legitima, & filij sue quatuor, vel infra, est tertia pars totius affluxi sunt plures, est dimidia, inter eos aequaliter dividenda: vide 4. fall. positas per Socin. in reg. 251. filius legit. & Mod. super his Paris. cons. 53. lib. 3. num. 70. & seq. & per totam. & in cons. 15. num. 13. & seq. eod. lib. Corn. cons. 48 in fin. lib. 2. Soc. Iun. cons. 13 lib. 1. per totum. Io. Cephal. cons. 245 num. 13.

Nota legitimam filius iure institutionis habere debet, aliàs potest conqueralare testamentum, & ita Bart. in Auth. ista: & est communis opinio in c. ad haec quoque. ne clerici vel monachi. Sed vide 4. fall. hoc. in reg. 198. Dec. cons. 218. Rom. cons. 311. Ias. cons. 61. Pet. de Arch. cons. 152. Fulg. cons. 34. & 35. & 36. Cuma. cons. 70. Fulgo. cons. 60. Cuma. cons. 66. & 67. Paxarin. cons. 63.

Auth. Vnde si parens.

Bart. cons. 214. Rom. cons. 33.

l. Nepotem. 7.

l. Parentibus. 8.

l. De inofficioso. 9.

l. Si haeredem. 10.

l. In arenam. 11.

Vbi pater arenarius filium arenarium exhaeredare non potest, an idem sit in patre filium meretricem exhaeredante, vide Tiraquell. in l. connub. glos. 1.

l. Si pater. 12.

Legitima fratri debita quanta sit, & quando debeatur, Decius cons. 2. Sed quoquis legitima ita à matre debeatur, sicut à patre, vide Ripam in cons. 34. 7. & 8. Cuma. cons. 72.

l. Cùm duobus. 13.

l. Eum, qui. 14.

l. Filium. 15.

l. Contra maiores. 16.

l. Cùm filium. 17.

l. Cùm te pietatis. 18.

l. Si filiam. 19.

Dec. cons. 311.

Auth. Sed si post.

Frater ab testamentum fratris rumpat, vbi est turpis persona instituta, in totum, vel saltem quantum ad legitimam: vide Socin. cons. 3. Paxar. cons. 12.

l. Filia. 20.

Bartol. consil. 188.

l. Fratris. 21.

l. Si maritus 22.

l. Testamenti. 23.

l. Testamentum. 24.

l. Filiis. 25.

Dec. cons. 242. Cuiacius lib. 4. obs. cap. 24.

l. Ex tribus. 26.

Dec. cons. 372. Rom. cons. 239.

l. Fratres. 27.

Cuiac. lib. 17. cap. 40.

l. l. liberi. 28.

Amicus inimici mei censetur inimicus mihi, vide plenè Doct. in cap. cum ecclesia. de accusat. Faciens legem cum inimico meo videtur meus inimicus. ita per Salycet. & Bart. in l. fin. 12. vide plenè per Andr. de Isern. in 5. parti. in tit. qua fuit prima causa beneficij acquirendi.

l. Quoniam. 29.

Pater non potest priuare filium sua legitima regulariter d. l. quoniam. & l. fi. quando. infra eod. & Bartol. Soc. in consil. 242. incip. elegantes. versic. ex quibus certa fit in 2. vol. Sed fallens 5. posset Socin. in reg. 330. incip. pater filium. Bart. cons. 42. Cuma. cons. 10.

l. Omnimodo. 30.

Bart.

480/C.IV.K.5-4, 14
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Bart. cons. 13. Dec. cons. 344. Per. de Anchar. cons. 407. Fulgo. cons. 84.

¶ Ille, cui est relictum aliquid in testamento, non potest illud impugnare: sed agit ad supplementum legitimæ, nisi probetur ingratus. Paris. cons. 56. nu. 18. lib. 2. & cons. 58. n. 19. ad calcem in man. consulta per Cran. cons. 209. cum seq. & cons. 241. Pro intell. huius l. vide Fernan. Valg. in tract. de successionib. 3. 18. n. 17. & §. 30. n. 210. & §. 20. n. 119. & 400. & 608. Socin. cons. 97. vol. 3.

¶ Quid in filia, quæ habuit dotem, non legitimam, & eam acceptauit vi. Dec. cons. 83. Rot. Ro. dec. 333. in nouis.

¶ Quas probandi ingratitudinem incumbit legitimæ hic Alciatus reg. 3. præsu. 16. n. 1. & quando tempore præferibatur tam agendi ad supplementum legitimæ, de qua in hac l. Valls. in tract. præscr. 4. part. 4. quæst. principalis. 11.

l. Quæ nuper. 31.

l. Quoniam. 32.

Bart. cons. 29. & 198. Cuma. cons. 31. & cons. 92.

Filius non potest gratiam in legitima sibi concessam per præsentem confitentem. vide. §. Ampl. vt per Rip. ad l. qui Romæ. 8. de verb. obl. & ad l. in quarta. ad leg. Falc. vbi Pic. late, & Soc. 120. in repet. Cora. cons. 102. n. 2. Dec. consilio 476. n. 7. Matthæ. sing. 265. Dec. ad Leg. tribun. vbi Bart. & alij. C. de inoffic. testam. Alc. reg. 1. præsum. 2. Aug. Beroa. 487. vbi ponit duas limitat. ad h. text. Prima quando omnis legitimæ est adiectum toti hereditati. Declar. & limit. huius text. noniter, vt per Fernan. Valg. in tract. de succes. cre. §. 30. nu. 190. & 402. & §. 30. nu. 240. cum seq. Port. de Imol. lib. 1. consil. 40. vbi ponit 12. ampliat. & 13. limit. Ludo. Franc. de Alber. cons. 74. num. 2. inter cons. diuers. ad cons. vol. volum. vol. 2.

l. Si quis filio. 33.

l. Si quis filium. 34.

Filius non potest inquirere patrem, n. 1. & 2. 3. 4. 5. Dec. cons. 130. Bart. cons. 101. & cons. 118. & cons. 84. Bald. cons. 89. & 340. Fulg. cons. 84.

Querela compescua, vel quæ spectat ad compescuam, an sit inscriptus ad liberos etiam non præteritos. Transactio querelæ, quæ ex beneficio huius l. non habet locum, quando exheredatus in vita renunciasset querelæ, & expresse ita dicit. Declar. vt per Ias. ad l. si mota. n. 15. & 19. C. de transact. Rot. Ro. ad l. pater filium. n. 91. ff. de inoff. test. Dian. in reg. 635. Gozad. ad l. qui se patrem. nu. 4. C. unde liber. n. 105. & seq. vsque ad n. 117. & ibi Angel. de Vbal. n. 111. Pro intell. ad hunc text. vi de Soc. cons. 64. n. 12. & 13. Ant. de Anda. inter cons. diuers. ad cons. vol. cons. 71. num. 13. Vela. 6. Menoch. in tract. de arbit. iud. lib. 1. centur. 2. cas. 263. num. 4.

l. Si quando. 35.

Nota Romæ. Princeps est, qui iure venetur, ex ecclesia nostra cap. 2. in cons. sanct. enim. de elect. in 6. & generaliter, pater si donat aliquid filio, regulariter id non computatur in legitimam, nisi fit dictum. §. 8. & videas vna fallen. poli cum per Socin in reg. 154. incip. pater si filio. n. 87. Ro. dec. 330. Dec. cons. 144. cons. 130. & 118. & 346. & Ripa reg. 5. & cons. 10. & Fulg. cons. 84.

Quomodo intelligatur ista concessio imperialis condendi. testam. post pact. hic declar. vt per Bar. ad l. 1. C. de sacrof. Eccl. quem refert, & sequitur Ias. ibi. n. 20. idem Ias. ad l. si. n. 15. ff. de reiud. Fel. ad c. cum sua. qua. n. 10. de rescr. Menoc. inter. remed. de arbitr. iud. lib. 1. q. 7. num. 40. Ad illud quòd pri. nitegia sint strictissimæ, de ita esse verè, vt in ea malitiosè non concipiat fœminarum. Tiraq. de retr. retr. n. 1. 5. q. 20. n. 184. & in num. 8. 1. quòd non confertur derogatum iuri in præiudicium tertii, vide quæ cumulat Ias. Fel. ad c. 2. n. 17. de ele. inter de rescrip.

In generali renunciatione, quam facit filius de bonis paternis, non censetur renunciare supplemento legitimæ finis vt per Rip. ad l. 1. num. 63. de vsufr. & pap. Soc. reg. 187. Dian. reg. 211. Cagnol. ad l. inter sanguinis. n. 6. de regu. iur. Mathæ. ad l. filium quem habentem. nu. 47 famul. servis. Pro intell. poli Ias. & alios hic vide Dec. cons. 130. nu. 5. & cons. 304. n. 5. & cons. 305. n. 3. & cons. 311. vsque. num. 4. cons. 312. num. 3. & cons. 322. pen. vsque ad §. 1. 2. & huic subscribens Dec. & tribus aliis idem cons. 13. 4. consilium pro. & §. n. 1. 2. Paul. Castrus cons. 3. n. 3. lib. 3. & cons. 43. num. 11. in lib. 3.

l. Scimus. 5. repletionem. 36.

Legitima debetur filio ex substantia patris. Addo quòd si testator relinquat certam quantitatem pecuniæ, potest adhuc filius retinere pecuniam, & petere legitimam in corporibus hereditatis. Bart. ad. Senat. quoque. Inst. prine. ff. de hared. instit. Add. Ias. ad Lapo. ampliat. 5. cum inuentum. n. 6. & sequent. ff. de leg. 2. Dec. cons. 154. cons. 8. num. 15.

¶ Ad text. ibi ex substitutione, vbi gl. off. Imelligit in substitutione facta in legato. Add. quòd simpliciter cum hoc intell. transit Cur. cons. 106. lib. 2. relum. final. & quòd ille text. in substitutione facta legatario loquatur, non autem in substitutione facta hæredi vulgariter, vel per fideicommissum, tenuit Bart. ad l. in quartam. in pen. §. ad leg. Falc. aliter intelligit. Bald. hic in septim. not. & Ias. in §. Add. quòd D. Vinc. Her. ad l. in quartam. in pen. §. ad leg. Falc. aliter intelligit. Bald. hic in septim. not. & Ias. in §. Add. quòd D. Vinc. Her. ad l. in quartam. columna. 30. & seq. ponit notam. intel. ad hunc textum. vt intelligatur de substitutione, & sere accrescendi facta ab extraneo: non ab aperte vbi per eum, post quem vide ibidem Soc. nan. & nouiss. nostros num. 380. & 381. vbera alios. Add. quòd ille text. procut generaliter loquitur, intelligitur vt nunquam debeat computare. Ratio quia substituto est secunda conditionalis dispositio: & sic quòd prouenit ex substitutione, venit ex conditione sed filius debet legitimam habere sine aliqua conditione.

¶ Item quia incerti ærsi debet habere legitimam, idò in vsufructu non computatur. & circa vsumfructum intell. clarius, quando ille filius vel erat socius in vsufructu, vel alias, vt non haberet proprietatem. Et ad hunc text. add. Cora. ad l. 8. liam quem habentem. C. famil. herciscund. n. 197. & ibi. Polit. nu. 118. & seq. Fernan. Valg. in tract. de succes. creat. §. 30. n. 370. & 382. & §. 30. num. 248. Vid. ibi. 1. centum. quæst. in vers. filij debent. Franc. de Capi. cons. 78. nu. 259. inter cons. diuers. ad cons. vol. volum. volum. 1. Menoch. in tract. de arbitr. iudic. lib. 2. centur. 2. cas. 185. n. 10.

l. Cùm antiquis. 37.

Titulus 29. De inofficiosis donationibus.

l. Si (vt allegatis.) 7.

vid. Dec. cons. 146. Rom. cons. 95. 1056.

Querela inofficiosæ donationis datur, cùm filij frustantur in quartam, aut pl. vt per Ias. emanet pars in S.C. qui admitt. & ad l. cum more. n. 14. C. de contrah.

Ad glos magnam in §. ibi quid enim, si in mari vsurpa prouisum? Nota quòd pater potest disponere de rebus suis, vt filio placet, etiã proficiendo, & fraudando filios. Vnde potest dare maiorem dotem vni filiæ, quàm alteri: & ita non potest petere supplementum, vt per Dec. cons. 128. & 347. & quod filia congrue dotata nò posse agere ad supplementum. cùm semper in dubio dicatur cõgrue dotata, ponit Laur. de Palac. in tract. quod dotat. cons. col. 11. part. n. 16. vers. sed an filia. & quòd pater possit dotare filium, quomodo vult, confulunt Alex. cons. 13. lib. 4. contra facit l. 5 filiæ. 20. de legat. 3. vbi dos debet conferri secundùm facultatem patrimonij, & filiorum numerum. Lohn. pol. 5. gemm. de inoffic. & adhortis boni viri testimonium, & per ista cum vt per Bal. Nouel. in tract. de dot. in 2. par. vers. practicus conferens in 17. priuil. vbi tandem concludit, quòd quando filia dotata excluditur à successione, potest agere ad supplementum dotis, si congruè dotata non fuit: vide ibi, & quid iuris quando dos non ascendit ad legitimam, an residuum petere possit vitenter, vel mortuo patre, & an authi facit ibi patris, posit eis augeri dos, vide Dec. cons. 177. 289. 379. 381. n. 1. & 2.

l. Si pater. 2.

Nota cas. in quibus valet donatio inter patrem, & filium: Old. cons. 172. & 191. Appel. Mar. cons. 106. Guid. Pap. cons. 20. Bal. cons. 430.

l. Precibus. 3.

l. Si filius. 4.

l. Si totas. 5.

Add. Gl. ad l. si quis insciente. 13. q. 2. An superueniens liberi reuocent totam donationem factam à patre an solùm vsque ad legitimam ad de post Bart. ad l. Titia. 87. §. imperator. n. 2. de leg. 2. Ias. ad Auth. si qua mulier. n. 6. C. de sacrof. Eccles. Dec. ad l. 1. n. 4. C. de post. Rip. ad l. si cognam. 49. C. de reuoc. donat. vbi etiam Tiraq. in tract. liberi. n. 41. & 67. cum seq. Anto. Rub. ad l. 1. Titia Scio. §. imperator. n. 206. 286. Dilac. Coua. lib. 1. variæ. resolut. 19.

l. Cùm donationibus. 6.

l. Si mater. 7.

l. Si liquet. 8.

Non consenit. 9.

Dec. cons. 38.

Tit. 30. De inofficiosis dotibus.

l. Vnica.

Prompeam est iura inibus concordare. Add. tex. in c. cum expedit. de elect. li. 6. & remediam 6. l. an possit interesse confluere matrimonio inter dotatam, & virum, vide Socin. cons. 16. vbi videtur contrahi quòd non, nisi filiam matrimonio. Panorm. cons. 54. videtur par. 1. Molinæus vbi 8.

¶ Filius grauatus in legitima potest agere querela inofficiosæ dotis, adde etiam hoc posse facere collatæ matrimonio. Alb. de. cons. 25. sue dubitatum. Soc. cons. 16. vbi quòd non nisi soluto matrimonio. Anto. Rub. ad l. Titia Scio. §. imperatorem. n. 22. ff. de leg. 2.

Tit. 31. De petitione hereditatis.

l. Senatusconsultum. 1.

l. Si post motam. 2.

Nota, quòd petitio hereditatis non intentatur contra titulo possidentem d. l. Et per Doct. hic: & quatuor Paul. Castren. in l. pro herede. & in hac vltam. ff. eo. adde 4. fall. per Soc. in regul. 564. quæ incip. petitio hereditatis. Old. cons. 81. quod procu. & 139. Sultum. Pariadolcist rerum quotid. l. 3.

l. Hereditas. 3.

l. In restituenda. 4.

l. De hereditate. 5.

l. Si putas. 6.

l. Hereditatis. 7.

Bald. cons. 81. parte 3. Bellon. lib. 3. sappar. cap. 3. Vitalis lib. 1. variar. lection. cap. 18. Pariadolcist rerum quotid. cap. 1.

l. Liber, nec me. 8.

l. Si scripti. 9.

l. Si filiusfam. 10.

Vbi probatur, quod ex diuisa successione solemnitas extrinseca probetur. Vide Ias. in l. fœmdum. n. 16. ff. de verbor. obliq. vbi de communi refertur & ibi Alex. col. 5. & cons. 32. incip. visis proxis. in vol. col. lib. 4. Dian. reg. 320. in li. mos §. nu. 902. Et Cravet. de antiq. temp. in 3. par. n. 13. Franc. Curt. cons. 78. Rom. 251. cons. & 277. Bart. cons. 119. Dec. cons. 221. & 222. & 486. Per. de Anch. cons. 176. Ias. cons. 1. Per. de Anch. cons. 112. Bald. cons. 336. Menchac. lib. 4. q. 44. Hippolit. singul. 333. Dec. cons. 341. col. 2. quit. mod. de re compl. 158. col. 2. & 3. Cravetta in tract. de antiq. temp. 3. part. n. 11. & 3. par. n. 13. Felin. ad c. fœmina. n. 10. cum seqq. de re iud. & n. 19. vbi lim. in mandato. vide Cra. vbi 2. part. pria. nu. 37. cum seq. Gozd. Pap. dec. 19. Dec. cons. 38. Felin. ad c. fœmina. 31. in fi. Dec. ad d. l. n. 4. & 5. l. Iff. C. qui exim. Adde Soc. in cons. 58. n. 6. lib. 1. & Capic. cons. 14. & 18. lib. 1. Cro. cons. 3. ad §. Gozad. cons. 33.

l. Cogi. 11.

Nota, quis regulariter non teneatur dicere iniuste sua possessionis Adde 3. lim. per Socin. in reg. 155. incip. tenetur sua possessione. Rom. cons. 277. Bald. cons. 325. an petitione licet pars 2.

l. Cum hereditatis. 12.

Old. cons. 81. Ceiac. lib. 3. obs. n. 27.

Tit. 32. De rei vindicatione.

l. Etiam per. 1.

l. Si inferiorem. 2.

Bald. cons. 311. Socin. cons. 133. Rom. cons. 176. Bald. cons. 312.

l. Mater. 3.

Adiectus

480/C.IV.K.5-4, 15
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Aduersus. 4.

l. Domum. 5.

Rom. cons. 434. Fulg. cons. 179. Rom. cons. 255. Burmiensis lib. 1. elect. cap. 10. Copus de fructibus lib. 7. tit. 1. cap. 9.

l. Si ex ea pecunia. 6.

Res empta per alium ex domine ex pecunia mea, non est mea sed emerunt hic. & l. ad pro. [illegible] infra de probationibus. sed vide fen. fallent per Socin. hic in reg. 425. Rom. cons. 291. Dec. cons. 99. & 431. Lap. allegat. 75.

l. Partum ancillæ. 7.

Partus sequitur matrem quoad libertatem quo ad dignitatem patrem fallit in cap. [illegible] de iudiciis & quid ibi dicit Ioh. de Ymola, & Glo. & Ang. in Auth. de incest. nup. coll. 9.

l. Si ut proponis. 8.

Vbi glossa in verbo, non negabitur, adde glo. in §. cum verb. de his qui feud. dar. poss. & vide Soc. reg. 425. fine 349. Bald. cons. 291. & 298. Zabar. cons. 17.

l. Doce ancillam. 9.

Philip. Dec. cons. 511 confutans Socin. cons. 189. difficultas. Bald. cons. 15. Corra lib. 5. miscell. cap. 14. Gometius de dotib. pag. 44. Quæst. lib. 1. quæst. [illegible] 2. 14. Vandus lib. 1. quæst. variar. cap. 4.

l. Cùm super. 10.

l. Si quis sciens. 11.

Bald. cons. 257. Titius parte 1.

l. Inciuile. 12.

Molinæus ad rub. ff. de verb. oblig. cap. 58.

l. Ordinarius. 13.

Philip. Dec. cons. 424. Rol. cons. 510. Vacon. li. 2. declar. 44. Menoch. de arbit. iud. cap. 371. Beroius quæst. 23.

l. Cùm à matre. 14.

Dec. cons. 86. 245. & 183. 208. 591. & 184. Ripa cons. 16. Chass. cons. 47. Fulg. cons. 47.

Hæres non potest venire contra factum defuncti. vide Crauet. cons. 100. Ias. ad l. §. in compensatione nu. 3. cum seq. C. de iur. deliber. & ibi Paul. de Cast. Cur. sen. cons. 1. col. fin. in Gram. dec. 93 in causa illustrissimi Ducis nu 8. & seq. Bart. ad l. C. ff in fraud. patro. Paris. cons. 91. ne prosequi consolatione nu. 49. cum seq. lib. 3. Dec. cons. ff. debitor. 1. lim. C. de pact. Hotom. ad l. 4. §. Cato n. 45. ff. de verb. oblig. vbi etiam Soc. iun. n. 221. & de nouis imposs. nu. 17. de ff. Decla. vt per Ant. Pinel. in repe. ad l. 1. C. de bon. mater. in 3. par. n. 8. & seq. Mandel. Imol. lib. 3. concl. cont. iur. conclus. 8. Et an procedat in feud. Socin. iun. 1. cons. 114. n. 21. lib. 2. & lim. vt per Tiraq. de vtroque retract. tit. 1. §. 1. gl. 9. nu. 47. & seq. & num. 57.

l. Quoties. 15.

Limita nisi secundus emptor fuerit rem alteri fuisse venditam quia tunc non potest conueniri à primo emptore. In hanc legem singulariter limitauit Baldus in rubrica 1. de renor. [illegible] quæ in fraud. creditorum. refert & sequitur Iaso. in l. fin. [illegible] col. 5. de furt. arcl. & vide cap. 5. fing. 8. vbi etiam limitat quinque modis. & Ias. ad illam l. quotiens. vide etiam sing. Ludoui. Rom. in verbo, iudicio vbi quæris si vterque emptor probat sibi fuisse traditam quid sit iuris, & cui præsumatur prius tradita non quòd si dominus rē vēdat duobus separatim. ille est potior, cui primò fuit tradita disquiritur. Add. 7. lib. posteriores per Soc. in reg. 155. Bart. cons. 74. Bald. cons. 468. Ripa cons. 6. Rom. cons. 170. Dec. cons. 451. vltra ea quæ dixi in ista lege vide Roma. sing. 381. Cot. cons. 22. Ang. cons. 87. Alex. cons. 122. Couar. li. 2. var. resol. 3. 19. & adc. quibus si 6. de pactis par. 1. §. 4. n. 2. Gomez variar. resol. to. num. n. 10. Gutier. 2. parte resol. cap. 10. Ioh. Aurp. li. 1. quæst. iurid. an. 18. Duorum emptorum ille potior est, cui primò possessio tradita est. vide Socin. in cons. 118. emptor. Guid. Pap. dec. 22. & 504. vbi quod ista lex non haberet locū in emptore, qui per procurat. habuisset possess. nam requiritur traditio vera quod tamē nō procedit duobus casibus, vt per eum dicitur dec. 212. Tiraq. in tract. de in. cons. 7 §. 1. par. nu. 11. Dec. ad reg. contrahentes nu. 8. de reg. iur. Dec. cons. 247. Hier. Zanet. in tract. de diff. inter ius canon. & ciuil. n. 1. & 17. Aret. ad §. affinium col. 11. de actio. Paris. cons. 1. num. 100. lib. primo Lim. post. Ias. hic nō procedere in præpositis ecclesiast. Ias. ad l. fi. nu. 29. & seq. C. de sacrosan. Eccles. Paris. cons. 77. nu. 2. & num. 6. seq. vol. 1. & cui in dubio præsumatur prius res tradita, vide Ias. l. hic nu. 18. Hippol. sing. 81. An habeat locum in locationibus, & contract. eccles. Alex. consil. 121. num. 5. lib. 5. Amplia etiam, quod in prima venditione affuerit iuramentum: Ferrar. cont. 48. §. quæ. nu. 2. Bald. cons. 19. pulchrè per Soc. iun. cons. 51. & seq. lib. 2. vide per Roma. sing. 381. & quòd hæc l. habeat locum in locatione. Soc. post Rot. Rom. cons. 29. resol. col. 2. & seq. lib. 4. Andr. de Bellen. ad l. 1. C. de sacro. Eccl. nu. 140. Ias. ad §. item si quis n. 1. num. 126. Inst. de actio. Quid in pignore Ant. Neg. in tract. de pign. & hypot. prima membr. 5. par. n. 46. in 9. volum. tract. & quòd non habeat locum in hypothecis nouis. Cachera. decis. 13. n. 4. Ad hanc tex. vide Rot. in antiquis. 178. contrarium Lex. quæst. Didac. Couar. in tract. var. resolu. lib. 2. cap. 19. num. 1. cum seq. Port. lib. 1. concius. fauorem. concl. 40. Modab Aquila lib. 1. [illegible] in verbo, vendens. Cepha. cons. 97. nu. 1. prima par. & cons. 147. nu. 11. & 18. Paris. cons. 49. n. 13. volum. 3. Didac. de test. prima par. cap. 5. nu. 9. cum seq. Emanuel Soares in thesaur. recept. sent. sub litera L. numer. 157. cum seq. Adde quòd dispositio huius l. corrigitur per stat. nostrum, Perus. lib. 3. cap. 176. sim. hunc text. Soc. iun. consil. 48. n. 7. & 10. volum. 3.

l. Si in area. 16.

l. Si fundum. 17.

Nota quòd malæ fidei possessor in fructibus percipiendis propter [illegible] excusatur d. l. & hic per scrib. Sed adde 4. fallent. per Soc. positas reg. 508. Corn. cons. 129. Ias. cons. 20. Bald. consil. 457. Molin. ad consuet. Paris. tit. 1. §. 22. num. 50.

l. Rerum. 18.

l. Indicia. 19.

Indicium quid sit, & quid effectus indiciorum, Bald. in l. fine possidetis 1. de probat. D. Anch. in cap. fin. col. 7 de testam. [illegible] per Salycet. in l. fin. col. vlt. de q. & per quos testes probetur indicium, Imol. in l. fi. [illegible] de furti. & quid sit indicium ad torturam, Alex. cons. 40. de indiciis indubitatis vide per Gail. in tract. [illegible] de indiciis, & præsump. Bal. & Imol. in l. fin. ff. de hæred. inst. & in l. fin. cons. de probat. & an sint sufficientia ad condēnationem, & in pœnam mortis & quid in pœna pecuniaria vide per Paul. de Cast. plené cons. 39. vbi in primo casu dicit quòd non in secundo verò admittit. de quo per Bal. in l. pactum ff. de hered. inst. Ioh. Gulder. c. vestra ex. de cohab. cleri. Indicia sufficientia ad torturam vide apud Lanfra. in cap. quoniam 6. confessiones, vers. aduertendum tamen, vbi remissione per col. in apost. in verbo, non vltim. ex. de probat. Dec. cons. 428. & 206. Bald. cons. 182. An fama sufficiens sit ad torturam Auth. in ca. veh. 1. ex de testib. Rom. cons. 7. Bart. cons. 18. an & dubitatis in indiciis condemnari quis possit, Rom. cons. 452. Castr. cons. 77. Cepol. cons. 47. & 48.

Dominium in instrumentis & per indicia probari potest. Paris. cons. 104. nu. 102. lib. 1. lim. instrumento locationis. Paris. cons. 17. lib. 1. & adde ego ad l. ad probationem. C. [illegible]

l. Non seruum. 20.

l. A possidentibus. 21.

l. Certum est. 22.

l. Si mancipium. 23.

Vindicare rem suam non videtur possessori pretium offerens l. 12. hic. sed adde 4. fallent. per Soc. in reg. 154. n. 438.

l. Nullo iusto. 24.

Moncha. contrau. illust. cap. 13. cum seq.

l. Solemnibus. 25.

Rom. cons. 275. & 298. Panorm. consil. 77. Baldus cons. 1.

l. Motæ litis. 26.

Præscriptio longissimi temporis per litis contestationem interrumpitur, & amplius non est, adde 3. fall. positas per Socin. in reg. 173. Annib. de de Cano. ad l. naturaliter. ff. de vsucap. n. 160.

l. Seruum. 27.

l. Res alienas. 28.

Rom. cons. 168. Olde. cons. 69.

Titulus 33. De vsufruct. & habit. &c.

l. Si vsusfructus. 1.

Ad istum textum vide Alexan. cons. 58. in 3. column. vers. non obstat. & Soc. cons. 9. nu. 5. Bart. cons. 137. Dec. cons. 418. Bald. cons. 21. & 456. Iaso. cons. 40. Clarus, §. testamentum, quæst. 64.

Cautionem, quam vsufructuarius præstare debet, non potest testator remittere: & ante eam præstitam super vsufructu, vel quasi, non potest actionem intentare vide Corad. cons. 92. numer. 5. Dec. cons. 418. videtur mat. quæ ponit Port. de Imol. lib. 15 concl. 18. Ias. Clar. lib. 3. senten. §. testamentum q. 64.

l. Verbis testamenti. 2.

l. Si patri. 3.

Rom. cons. 300. diligenter.

l. Vsufructu. 5.

l. Si pater. 5.

l. Interest. 6.

l. Eum ad quem. 7.

Cornel. cons. 81. circa 1 parte 4.

l. Neque fructuarium. 8.

Menoch. Illust. controuer. cap. 73.

l. Vsufructu. 9.

l. Si domina. 10.

Giraldus Longolius, post tract. de vsurp. [illegible]

l. Habitatio. 11.

l. Ambiguitatem. 12.

Olde. cons. 44.

l. Cùm antiquitas. 13.

Ad intellectum illius legis vide ple. per Cepol. in suo tract. de seruit. ca. 60. & in quantum ille textus dicit, quòd ille qui habet habitationem, potest illam locare, vide decis. Neapol. 401. Panorm. cons. 66. Corne. per tot. cons. 307 Barbig. cons. 30. Alex. cons. 131. Fulg. cons. 207. Socin. consil. 180.

l. Antiquitas. 14.

Vide Bart. in l. Gallus § etiamsi parentis vers. quare ff. de lib. & posth. & ibi Alex. col. 3. etiam alios vide ibi Rom. notantes loquentem in §. 5. circa in fine cum seq. Bart. cons. 96. Dec. cons. 515.

Appellatio hæredis relata ad id, quod de sui natura non est trāsmissibile ad hæredes in persona primi hæredis finitur: vide Tiraq. in tractat. le mort saisit decla. 4 par. 4. & in 2. declar. 5 part. num. 6. Ias. ad. l. in annalib. C. de legat. Cron. ad l. 4. §. Cato. nu. 131. & seq. ff. de verb. obl. Bart. ad l. Gallus §. etiam si parente. vers. quare ista ratio. nu. 7 de lib. & posthu. vbi etiam Alex. Ruin. & omnes.

l. Inter antiquam. 15.

l. Corruptionem. 16.

Bart. cons. 116. Bald. cons. 123. Cepol. consil. 58. Hanc legem Molinæus explicuit in nouis intellectibus.

l. Ex libris. 17.

Tit. 34. De seruit. & aqua.

In hanc titulum Menesius scripsit.

l. Si quas actiones. 1.

Vbi Glossa in verb. si quas. vbi dicit: & sic con suetudo æquiualet vertitati. adde ad hæc Alex. cons. 150. §. 1. nunc etiam in l. de quib. ff. de legib. & ibi Iaso Ias. Abb. & alij in c. de consuetud. Signor. de Homo. cons. 91. Alex. cons. 184. Ias. cons. 38. Socin. cons. 191. Rauardus ad legem Scribonian. c. 5. Corras. ad l. seruitutes. 4. in prin. n. 46. ff. de seruit.

l. Si aquam. 2.

Fran. Areti. cons. 90. visis Panor. cons. 23. similiter parte 1. Oldra. cons. 214. quia non. Bald. cons. 416. verba parte 1. & cons. 367. venerabilis par. 3. Alex. cons. 108. in causa parte 1. & 141. considerata parte 1. Olde. cons. 90. factum. Dec. cons. 373. visis. Rauardus d. lib. c. 8. Menoch. de arb. iudic. l. 2. cons. 161.

l. Et in prouinciali. 3.

Rom. cons. 444. an dictum castrum.

l. Aquam. 5

l. Si quid pars.

l. Præses prouinciæ. 6.

In verbo, proximam Ordinata charitas incipit à seipso

480/C.IV.K.5-4, 16
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ſeipſa and l. vnic. & Gloſſ. in cap. liter. ex de ſuppl. ne-glig. prælat. Glo. Cin. cap. vni. extr. de ſacrof. Eccle. & Abbas in d. cap. liter. vbi inſere quòd ad aucto. qui pro aliis patrocinatur, multa ſoreida hoc facere videretur in cauſa propria, & qui propter ſuas mercenarias alienas proinde, non tenetur ex l. qui ſervum verb. ff. de præſcrip. verb. facit text. in l. qui Stichum §. 1. & l. quamadmodum §. item Labeo ff. ad leg. Aquiliam. & in materia charitatis Cauol. Molinæus in conſil. de uſur. in num. 72. q. 2. Rom. conſilio 364. Dec. conſil. 111.

l. Si manifeſtè. 7.

Vide Dec. conſ. 114. Bald. conſ. 314 Soc. conſ. 79.

¶ In arguendo antiqua conſuetudo ſeruatur conſuetudo autem quomodo probetur, vide Bald. ad l. 1. C. ad Velleianum 3. vers. ſed hic quære. Paris. conſ. 13. per totum: præſertim nu. 52. & 54. volum. 2. Dec. ad l. 1. num. 18 C. de eden. & quòd conſuetudo in dubio arreatetur, Affic. deciſ. 191. nu. 4. & ſi dubitetur quæ ex duabus eſſe tuetudinibus præualeat, attendatur poſterior, Alexan. conſ. 3. vol. 6. vbi 1. Capyt deciſ. 163. nu. 4 conſuetudo quam vim habeat, vide Corran. in verbo, conſuetudo. Rom. ſingul. 13. Cremon. ſing. 110. Gerar. nul. 83.

l. Alcibi. 8.

Ad intellectum illius leg. vide Capol. in tract. de ſervit. verb. prædia, in ruſtic. de ſeruitut. alias tollendi. Socin. reg. 102. Parladot. rerum quotid. cap. 15. Menoch. de arbit. iud. lib. 2. cas. 118. & 419. Dec. conſ. 373. Capol. conſ 35 Alexan. conſ. 174. Iaſ. conſ. 98. Socin. conſ. 140.

¶ Domum ſuam vſque ad cœlum elevare quilibet poteſt, lim. hanc regulam, quando quis ita ædificat vt ſibi proſpectum ſi ad amouendum alterius. dec. ibi. Iaſ ad Lyod. omnia. nu. 13. ff. de ſervi. Vero. in tract. de ſervit. verb. prad. c. 13. numer. 3. in mar. vide Socin. in reg. 102. domum. & Hippol. ſing. 154. Aug. ad Lde papillo. §. meminiſſe. ff. de nou. ope. nunc. Zal. lib. 1. reſponſ. c. 10. Dec. ad l. domum ff. de reg. iur. Capyol. ad l. nullus violetur. n. 3. de reg. iur. per Dec. conſ. 100. Vinl. lib. 1. comm. opin. in verb. fundalis Dueñ. reg. 51.

l. Si in ædibus. 9.

l. Si tibi ſeruitutem. 10.

l. Per agrum. 11.

Nota, quilibet poteſt domum ſuam elevare vſque ad cœlum: & eſt ratio, quia ſolum eſt liberè vſque ad cœlum. Vide 4. fallen. poſitas per Socin. in reg. 137. incip. domum ſuam. Et Hippo. ſing. 154. ad illum text. vide limit. per Felin. in c. humanum. quod ſcribit poſſe fractum de iure patronat. Oldr. conſ. 10.

l. Non modus. 12.

Dec. conſ. 144. Bald. conſ. 407 Fulg. conſ. 77. Capol. ad l. 1. de ſervit. nu. 1. pag. 13.

¶ Luces prædia, quibus debetur ſeruitus aquæ, fuerint auctuatæ tamen augetur modus aquæ ducendæ à prine. limitatus. Dicta. Caphs. conſ. 173. nu. 15. Quid in dote, puta eſt donata filia in 20. & poſtea augentur bona patrina, an debeat augeri dotis die quòd non, per Iaſ. Anch. res quæ C. comm. de leg. num. 17. vers. 8. aut. Lucr. de Fale. in tract. quòd ſtante matr. q. 2. num. 16. vers. ſed an filia. Quid in fideicommiſſo, ac teneatur de augmento quòd non ad augmentum debiti principalis. Abbas conſultus ſub nu. 3. de fid. inſtr.

l. Sicut vinum fructum. 13.

l. Cùm talia. 14.

§. Cùm autem.

Area, in qua meſſis teritur, & non poteſt habere ventum, niſi ex vna parte, & aliquis ibi ædificet, prohiberi poteſt ædificare vltra. Bart. qui ad hoc reputat illum §. ſingulariter, adde Angel. in l. imperator ff. de ſeruitut. verb. prad. & Imol. in l. ſi priuis in fin. ff. de mun. oper. mun.

Tit. 35. De lege Aquilia.

l. Dominum. 1.

l. Legis Aquiliæ. 2.

l. Ex morte. 3.

l. Contra. 4.

l. De pecoribus. 5.

l. De his. 6.

Codex.

Tit. 36. Familiæ erciſcund.

l. Si non omnem. 1.

l. Vxor tua. 2.

l. Adæſtus cohæredes. 3.

l. Si filiusfam. 4.

l. Si ipſius. 5.

l. Ea, quæ. 6.

l. Si qua. 7.

l. Bona. 8.

l. Non eſt. 9.

l. Quotiens. 10.

l. Inter filios. 11.

l. Non idèo. 12.

l. Certum. 13.

Rom. conſ. 406. Dec. conſ. 86.

l. Si familiæ. 14.

l. Si diuiſionem. 15.

l. Filij patris. 16.

l. Cohæredibus. 17.

l. Filiæ, cuius. 18.

Cuiac. lib. 3. obſer. cap. 30. & lib. 9. c. 17.

l. Incerti. 19.

Bald. conſ. 445 quidam pater.

l. In familiæ. 20.

l. Si cogitatione. 21.

l. Sexuum communem. 22.

Vide Capol. conſul. 13.

l. Licèt pacto. 23.

l. Filium. 24.

Oldr. conſ. 103. quæſtio. Signo de Hom. conſ. 35. cauſa. Petr. de Ancha. conſ. 118. ſi bona. Bald. conſ. 69. quidam magiſt patre 3. & 318 proponitur. patre 3. & 617. quæritur 3. vnion. patre 1. Rom. conſ. 279. Bald. conſ. 318. & 317. Scripſi in hanc legem ex profeſſo Ferrerius, & copioſè Corraſius, obiter Alciat. lib. 4. parad. cap. 5. Charon. lib. 1. ſapientiæ pag. 86. Varonius lib. 3. declar. 9.

Latiſſimè hîc per omnes, præcipuè per recentiores, in repetit. ad hanc text. & add. Moder. Sabin. lib. 4. declar. cap. 149. Bereng. Fernand. ad l. in quartam cap. 3. num. 40. & ſeq. ff. ad leg. Falc. & ibidem recentiores noſtri. num. 36. & 118.

l. Ex cauſa. 25.

Cuiac. lib. 13. obſ. cap 35.

l. Inter omnes. 26.

In Gloſſ. verb. vel indicio. Iudicium quando eſt à remotis per duos teſtes probari debet: ita commentor ſcribentes in illa gloſſ. quam reprætanè ſingularem hîc. Adde alium in Authen. de teſtam. col. 8. quam ibi ad hoc poſuerat Angelus. Et notat Imol. in cap. ſicut claſſis. de ſententia. Bart. in l. admonendi in 10. col. de iureiur. Bald. in l. cùm à ſocero. C. de nou. dot. & in l. 2. in princ. ff. de excuſat. tut. & ſic ff. de m. quod mat cauſa. Paruz. conſ 11. Old. conſ. 184 Rom. conſ. 1. Curt. conſ. 58. Rom. conſ. 306. Zabar. conſ. 149. Fulgoſ. conſ. 30. Paruz. conſ. 105.

Authen. Si modò.

Tit. 37. Communi diuidundo.

l. Frater tuus. 1.

Oldr. conſ. 115. Petr. de Anch. conſ. 178.

l. Si probarum. 2.

l. Ad officium. 3.

l. Si maior. 4.

Ad Gloſſ. 1. quòd ex diuturna poſſeſſione præſumatur diuiſio facta, die cum gloſſatore com. opin. vt per Rip. ad c. ſæpè num. 1. de reſtit. ſpoliat. Felin. ad c. ſicut. extrà de ſponſa. & dere vxdic. Limit. vt per Præſt. Papien. in ſer. libal. pro hared. vol. re ſing. diuiſ. in gloſſ. communiter. cenſe. ſed tex. dicitur. prædicterum. num. 1. & ad propoſitum gloſſ. hîc plura cumulat Iaſ. ad l. 1. Cod. qui admitt. Alexan. conſ. 92. vol. num. 2. Dec. conſ. 79. de comm. Tafon. ad l. ſcriendum. nu. 18. ff. de verb. oblig. Balb. in tract. de præſcrip. fol. 17. n. 40. idem diuturna præſtante facta ex mera liberalitate non producit obligationem, ſecundùm Innocen. ad c. cùm Eccleſia. de cauſa poſſeſſ. & proprietatis. niſi facta ſit ad piam cauſam, ex qua quis obligatur. Marſil. ſingul. 191.

¶ Item diuturnitas temporis operatur, vt omnia præſumantur ſolenniter acta. Iaſ. per Marſ. vbi ſim. & dicitur. ſing. 323. & 416.

¶ Vbi Gloſſ. in verb. ſi manet. Ibi Gloſſ. ſ. quem communiter approbatum eſſe teſtatur Iaſ. ſ. ſicut. num. 18. ff. de verb. oblig. eſt ſingularis, quòd fratres per longa tempora bona ſeparata poſſidendo, diuiſio inter eos facta præſumitur. Plura ad hoc propoſitum cumulat Iaſ. in l. 1. C. qui admitt. &c. Sed limita ſecundò Bald. hîc. Vide plura apud Barioſ. ad d. l. ſi manet. Carpo. conſ. 22. Petrum de Anch. conſ. 149. Raph. Cum. conſ. 80. Rom. conſ. 203. Bald. conſ. 396. & 467. Cuiacium lib. 13. obſer. cap. 35.

l. In communione. 5.

Ampliat. vt per Hippol. ſing. 5. Et limita non procedere in ſeruis. Nam non poteſt vnus ſolus prouocare ad diuiſionem, ſi ſint vltra duos, niſi alij conſentiant. Vide ibi. & Iaſ. in l. ſi non ſortem. §. ſi communi. ff. de cond. indeb. Oldr. conſ. 141. Carpol. conſ. 42. Dec. conſ. 265. Guter. noſtat. par. 1. cap. 58.

Tit. 38. Communia vtriuſque iudi. &c.

l. Diuiſionem. 1.

Dec. conſ. 102. vol. præſens patre. 1.

l. Etiam. 2.

Panor. conſ. 91. contra patre 1. & 61. in cauſa dicta patre 1. Et primò quòd communitas patre 1. Et 44. in præſenti patre 1. Petrus de Ancha. conſ. 47. quærola. Bald. conſ. 336. in vltimam patre 5. Fulgoſ. conſ. 144. ſimilis. Et 267. vbi.

¶ Sententia nulla poteſt de conſenſu partium approbari, vide Dec. 429 ad fin. vol. non ob. Pariſ. conſil. 40. libro 1. num. 14. in mar. de laudo inualido. & nullo, quòd poſſit fieri per partes, vt valeat in vim pacti. Affict. deciſ. 167. Rom. conſ. 273. ad fin.

l. Maioribus. 3.

In diuiſionibus ſubeuniur ei, qui eſt deceptus dolo adueſtarij vel ex ipſa, vel vltra dimidiam iuſti pretij. Ioan. Bart. Plot. ad l. 8. quamuis. C. rende. nu. 22. 32. & ſeq.

In materia diuiſionis, de qua Bal. hîc, Iaſ. ad l. 1. ff. ſi vert. pot. co. 4. num. 39. vbi R.p. mumer. 70. Guido Papæ q. 289.

Et ſi hæc facta per vim, an poſſit rectractari vltra. Bal. ibi, Cor. in mumer. in verb. ſimile. Moder. Anton. in tract. de mercat. in 1. de ſpon. 4. par. vers. quare igitur. num. 1.

Bart. conſ. 90. dilecta. Dec. conſ. 151. in cauſa. Et 428. in præſenti. Bald. conſ. 91. facti. patre 1. Et 386. propoſitum patre 1.

l. Si partium. 4.

Rom. conſ. 274 dilta mater. Gold Papæ. conſ. 161. ad 1. Decius deciſ. 455. in conſu. & 66. de donat. Bald. conſ. 89 cauſa patre 1. Chaſſa. conſ. 57. ſalſum. Zaba. conſ. 137. 201. lite Socin. deciſ. 254. viſa & conſid. Corn. conſ. 112. tradetur. patre 4. & 214. in hac dicta patre & 82. Dec.

l. De inſtrumentis. 5.

l. Si cum patruo. 6.

l. Si fratres. 7.

Rom. conſ. 396. in cauſa. Dec. conſ. 187. & pro tenui. Oldr. conſ. 233. perſpicuè.

l. Si inter vos. 8.

l. Familia. 9.

l. Scripturæ. 10.

Oldr. conſ. 178. timuere.

l. Poſſeſſionem. 11.

Ioan. de Ana. conſ. 54.

l. Illud. 12.

Bald. conſ. 38. Socin. conſ. 101.

Practica tradenda in materia confeſſum. Bald. de eadem cauſa de probat.

Tit. 39. Finiem regundorum.

l. Regionem. 1.

Cuiac. lib. 13. obſer. cap. 35.

l. Succeſſionum. 2.

Corne. conſ. 333. cæpio patre 1.

l. Si quis. 3.

480/C.IV.K.5-4, 17
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Bald. *cons.* 430. verbo Principis parte 1. & 448. quæ *liter* parte 3. & 379. *seq* part. 1. & 445 *qualiter part.* 3. & 484. *the parte* 2. *Jul. cons.* 6. *secundæ limit. part.* 10

1. Si constiterit. 4.
Bald. *cons.* 446. *Bartus parte* 1. & 144 *præsupposito parte* 1. Corne. *cons.* 213. *visis parte* 4.
1. Quinque pedum. 5.
Charon. *lib.* 3. *versibus pag.* 163. Nicol. Valla. *de reb. dub. resol.* & Crinit. *lib.* 21. *de bonæ disciplinæ cap.* 4. cum repetit. And. Alciat.
1. Cunctis. 6.
Panor. *cons.* 46. *in* 4 *parte* 1.

Tit. 40. De consortibus eiusdem litis.
1. Explosis. 1.
1. Commune. 2.
In glos. in verb. *assero.* Nota istam glos. quę secundum Bald. communiter hic allegatur, quòd exceptio dilatoria possit opponi post litem contestatam, quando de novo constit. Adde text. & gl. in *authenticum de aff. dotis.* Abb. in *c. cum sit. de officio.* Et istum text. quòd consors pro consorte admittatur limita, vt per Apoll. *d. c. cum sit.* inter quas vna limitatio communiter allegatur, vt præcitat. post litem contestatam: & hoc per istum text. Tamen ille text. videtur probare contrarium. Nam hic dicitur consortem admitti post litem ordinatam. Lis autem ordinata dicitur oblato libello antequam contestetur, iuxta not. in *l. 1. quidam tut. & cur. passim.* Et ad istam glossam adde. quòd in simili habetur, quòd exceptio contra personam tollit non possit opponi post publicationem. Et tamen fallit, quando talis exceptio cooperitur de nouitate, vt in *c. proponi. de offic.* & Bald. *cons.* 6. *quia possit. C. de offic.* Ea enim quæ de nouo emergunt, nouo egent auxilio. *l. de aliis* 5. *ff. de constit. de interrog. act.* ¶ Istam tamen Glossam limita non procedere, quando talis exceptio obuenit facto voluntario cum opponente, vt per Alex. *in Lucas relictus* 5. *notat. & de acquir. possess.* Ita an, & quando consors eiusdem litis admittatur pro consorte, sine mandato. Adde Felicium *d. c. cum sit.* & *cons.* 6. *in glos.* 1. Add. quòd exceptio suffocationem iudicis, licet superueniat post conclusionem in causa, tamen non potest opponi. Abb. *in c. cum dilectus. 5. col. vers. sed circa. de ord. cog.*

Tit. 41. De noxalibus actionibus.
1. Si serui. 1.
Panorm. *cons.* 13. Rom. *cons.* 4.
Statutum disponens super eo, super quo disponit ius communae, interpretatur secundum ius communae, & restringitur ne sequatur absurdum: vide Alex. *ad Instit. contra n.* 3. *de libe. & posth.* Paul. de Castro *ad l.* 5. *in computatione in fi. C. de iur. delib.* vide Aug. qui infert ad Statutum *cons.* 6. *Iura sanguinis* quem sequitur Ias. *ad l. 1. nu.* 12. *ff. de leg.* 1. Idem Alex. & Soc. ibidem contra, & novell. Hercul. & Socin. *iun. 7. volumen.*
1. Sine seruum. 3.
1. Stichus. 4.
1. Si tibi. 5.

Tit. 42. Ad exhibendum.
1. Si dominum. 1.
1. Si criminis. 2.
1. Neque ad exhibendum. 3.
1. Non ignorabit. 4.
Ibi Glossa *verb. fuisse.* Nota quando editio scripturę pertinet officio iudicis ex tit. de edendo, quòd est necesse, quòd scripturę est penes eum, quod pertinet tempore litis contestatæ. Et de hoc etiam est text. *in l. fin. iuncta glos. de fide instr.* Et si aduersarius diceret, se perdidisse, an sufficiat sacramentum vide Alexand. *cons.* 139. *col.* 2. *vol.* Et de materia fibrat. vide Cass. *in l. publicanis in fi. de vectigal.* Et ibi per Alex. & alios: vide Alex. *cons.* 219. Rom. *cons.* 313.
1. Ad exhibendum. 5.
1. Instrumenta. 6.
Cuma. *cons.* 41. *visa proposita.*
1. Rathibitionis. 7.
1. Si res sua. 8.
1. Si quocunque. 9.

Tit. 43. De alearoribus.
1. Victum. 1.
1. Constitutio. 2.
1. Aleatum. 3.

Tit. 44. De religiosis, & sumpt. funer.
1. Si vi fluminis. 1.
1. Inuito. 2.
1. Legatum. 3.
1. Si sepulchrum. 4.
1. Militis voluntatem. 5.
1. Monumentorum. 6.
Sepulchri inscriptionis fides non adhibenda *d. l.* vide glos. *in verbo parte. in c. quia de sepultur.* vbi loquitur de monetis inscriptionis. Et quod literis scriptis in marmoribus antiquis sit danda fides, Bald. *cons.* 344. *incip. an parochianus.* & quid de libris cruciatibus Abbat. *cons.* 202. & 205. & quid de libris Ecclesiæ an faciant fidem. Dec. *cons.* 144. *col.* 2. & ad omnia prædicta per scribentes *in c. cum sua. de probat.* Fecerat *nec nemo. dist.* 2.
1. Statua. 7.
1. Ius familiarium. 8.
1. Locum quidem. 9.
1. Si necdum. 10.
1. Obnoxios. 12.
1. Mortuorum. 11.
1. Ius sepulchri. 13.
1. Nemo. 14.
1. In nullo. 15.

LIBER QVARTVS CODICIS.

Tit. 1. De rebus creditis, &c.
Vide *comment.* Cuiac. in hunc tit. *com.* 3.
1. Causa iureiurando. 1.
1. Iurisiurandi. 2.
Iohan. Rober. *lib.* 1. *suppos. cap.* 20. Cuiac. *lib.* 2. *obs. cap.* 13. Menoch. *de arbit. casu* 81. n. 13 19. Aul. Gell. *lib.* 5. *c.* 1. Tusc. *de Pract. cons.* 42. *nu.* 2.
1. In bonæ fidei. 3.
1. Si ad excludendam. 4.
1. Cùm etiam. 5.
1. Cùm proponas. 6.
1. Nec filius. 7.
1. Actori. 8.
Vandut. *lib.* 2. *quæst. cur quæst.* 13.
1. Delata. 9.
1. In actione. 10.
1. Si quis iusiurandum. 11.
Bald. *cons.* 170. Iason *cons.* 26. Socin. *cons.* 184.
1. Generaliter. 12.
Rom. *cons.* 130. Fulg. *cons.* 143.
§. Sed iuramento. 1.
§. Sin autem. 2.
§. Siue autem. 3.
§. His de præsentibus. 4.
Menoch. *de arbit. iud. c.* 118.
§. In omnibus. 5.
§. Similique. 6.
1. Cùm quis. 13.
Butr. *cons.* 50. Rom. *cons.* 150. Dec. *cons.* 114. Rom. *cons.* 101.

Tit. 2. Si certum petatur.
Singula huius tit. leges explicantur à Cuiacio. *tom.* 3. *comment. ad suas tituli.*
1. Neque. 1.
Obligatio personalis non sequitur fundum, & prælegatum. vt *l.* 2 §. *si heres ff. ad Trebe.* nec talis etiam usufructus contra successorem: vide quinque fallen. per Soc. *reg.* 139. *vol.* 2. 27. *incip. obligatio personalis.* Bald. *cons.* 87. & 137. Rom. *cons.* 189.
1. Quamuis. 2.
1. Eos, qui. 3.
1. Si absentis. 4.
Panorm. *cons.* 88. *videtur parte* 1. Dec. *consil.* 38. Panorm. *cons.* 81.
1. Si quo singuli. 5.
Bald. *consil.* 54. Rom. *cons.* 114. Bald. *consil.* 393. *parte* 3.
1. Si ex pretio. 6.
Bald. *cons.* 268. *fundum parte* 3. Cuman *cons.* 160. Bald. *cons.* 141. *parte* 3.
1. Non vnde. 7.
Bald. *cons.* 140. *super litera parte* 1. & 238. *Luc. materia parte* 1.
1. Si pro mutua. 8.
1. Cùm te. 9.
Cum. *cons.* 171. Fulg. *cons.* 209. Bald. *cons.* 261.
1. Eò quòd. 10.
Oldra. *cons.* 174. *circa.*
1. Incendium. 11.
Bald. *cons.* 348. & 65. Cuma. *cons.* 185. Oldr. *cons.* 211.
1. Si in tem. 12.
1. Eum, qui. 13.
1. Mutuæ pecuniæ. 14.
1. Non aduersus. 15.
1. Quisquis. 16.
Alciat. *lib.* 4. *disputat.* 22.
1. Super chirographariis. 17.
Panorm. *cons.* 51. *attingendo parte* 2.
Auth. Sed nouo iure.

Tit. 3. De suffragio.
Ad hanc tit. vide Alciat. *lib.* 2. *parado. c.* 24. & *lib.* 4. & Cuiac. *to.* 3. *commentar. ad suas tituli.*
1. Si qui. 1.
Duaren. *lib.* 2. *disput. c.* 11. Ioan. Robert. *ad Ba. c.* 11. Butr. *cons.* 6. Alex. *cons.* 109. Fulg. *cons.* 40.
§. Et si quid. 1.
§. Quòd si prædia. 2.
§. Quòd si quis. 3.
Commentorio.
Quomodo accipiatur hæc vox, declarat Alciat. *lib.* 1. *parer. c.* 16.

Tit. 4. De prohibit. sequest. pecun
Coral. *lib.* 3. *miscell. c.* 19. Cuiac. *tom.* 3. *commentar. ad suas tituli.*
1. Quotiens. 1.
Ioan. Robert. *lib.* 1. *sent. hor. c.* 3. Dec. *consil.* 125. & 186. Rom. *cons.* 311.

Tit. 5. De conditione indebiti.
Interpretatur hunc tit. Cuiac. *tom.* 3. *commentar. ad suas tituli.*
1. Pecuniæ. 1.
Gerral. *lib. consiliali. c.* 17. Pilarm. *quæst.* 131. Dec. *cons.* 310. & 148. Fulg. *cons.* 29.
1. Si cum. 2.
Dec. *cons.* 310. & *consilio sequenti.*
1. Cùm & soluta. 3.
1. Ea, quæ. 4.
1. Si ex parte. 5.
1. Si per ignorantiam. 6.
1. Fideicommissum. 7.
1. Creditoris. 8.
1. Indebitum. 9.
Oldr. *cons.* 116. *notare.*
1. Si quis seruum. 10.
Molinæus *de diuid. & individ. parte* 2. *num.* 136. Cuiac. *lib.* 8. *obs. c.* 35.
1. Pro dubitante.
Dec. *cons.* 267. *non extabit.*

De

480/C.IV.K.5-4, 18
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 6. De condictione ob causam dator.

Singularem huiusce legum explicationem videapud Cuiac. *tom. 3. comment. ad hunc titulum.*

l. Pecuniam. 1.
Dec. *cons.* 330. *vsque* & 331. *in casu.*
l. Si vt proponis. 2.
l. Ea lege. 3.
Forcat. *in Cupid. interlib. cap.* 15. ad hanc legem me libet, quam ad eandem scripsit Ioannes Richardus.
Filaret. *quæst.* 68. Panor. *cons.* 91. Oldr. *cons.* 160. & 259. Panorm. *cons.* 3. Bald. *cons.* 481.
l. Si cùm exiguam. 4.
l. Si militem. 5.
Barthol. *lib.* 2. *fluct. cap.* 5.
l. Cùm ancillam. 6.
l. Si repetendi. 7.
Dec. *cons.* 168. Bald. *cons.* 381. Panor. *cons.* 101. & 93. Roman. *cons.* 419.
l. Dictam legem. 8.
Coen. *cons.* 399. *in hac parte* 1.
l. Liber. 9.
l. Pecuniam. 10.
l. Aduocationis. 11.
Filaret. *q.* 54. & 71.

Tit. 7. De condictione ob turp. caus.

Vide is hunc *tit. tom.* 3. *commun.* Cuiac. *ad hunc titulum.*

l. Si ex cautione. 1.
l. Cùm te propter. 2.
l. Quod euitandi. 3.
Robert. *lib.* 1. *sent. iur. cap.* 10.
l. Quocies. 4.
l. Mercalem. 5.
l. Obrestituenda. 6.
l. Eum, qui. 7.

Tit. 8. De condictione ex lege.

Cuiac. *tom.* 3. *commentar. ad hunc titulum.*
l. Præfes. 1.
Bald. *cons.* 319 *quidam parte* 4.
l. Ante oblationem. 2.

Tit. 9. De condictione ex lege.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hunc titulum.*
l. Licèt. 1.
Emanuel Costa *lib.* 5. *fluct. cap.* 15. Vvalterus *lib.* 2. *miscellan. cap.* 37. Bald. *consilio* 150. *in quæst. prima parte.*
l. Dissolutæ. 2.
l. Mala fide. 3.
Robert. *lib.* 2. *sententiar. cap.* 15.
l. Si non cõi. 4.

Titulus 10. De obligationibus & actionibus.

Consule Cuiac. *commentar. in hunc tit. tom.* 3.
l. Data. 1.
Lud. Gozic. Rom. *cons.* 174. *positus est* 9. Zasius *lib.* 2. *sing. respons. cap.* 1. Cuiac. *lib.* 2. *obs. cap.* 31.
l. Nominibus. 2.
l. Ob causam. 3.
l. Bonam fidem. 4.
l. Sicut initio. 5.
Sicut ab initio sunt voluntarii, & ex postfacto necessarii, *d. l.* & sic affirmat Anchidiac. *in c. de fer. mo.* 124. & Bald. *in l.* 1. *num.* 104. *ff. de ver. donat. & in l. cum Archonem. in fin. Cod. ut in possess. Secund. cons.* 88. *vsque prope fin.*
l. Si in solutum. 6.
l. Si à creditore. 7.
l. Si quidem. 8.
Roman. *cons.* 198. *circa*

Codex

l. Negantes. 9.
l. Aduersus. 10.
l. Nimia credulitate. 11.
Benedict. *Cap. in rep. cons.* 71.
l. Ob æs alienum. 12.
Rexard. *lib.* 2. *variar. cap.* 18. & *ad leg.* 12. *tab. cap.* 8. Rodoc. Xuarez *sub titul. de leg. guarrorum. Ant. Gel. lib.* 2. *cap.* 2.
Auth. Immò.
l. Eum, cui. 13.
l. Est in arbitrio. 14.
l. Sed hodie. 15.

Tit. 11. Vt actiones & ab hæredibus, &c.

Cuiac. *lib.* 3. *obs. cap.* 34. & *tom.* 3. *comment. ad hunc titulum.*
l. Cùm stipulationes. 1.
Bart. *cons.* 361. *primitus* Francif. Curt. *cons.* 81. *in fin.* Cuma. *cons.* 143. Oldr. *cons.* 114.

Tit. 12. Ne vxor pro marito, &c.

Cuiac. *tom.* 3. *commentar. ad hunc titulum.*
l. Fruftra. 1.
l. Ob maritorum. 2.
Ripa *cons.* 1. *titul. de legi. numer.* 27. Bartol. *consil.* 209. *vsque prope fin.* Bald. *cons.* 514. *ad euidentiam partis.*
l. Cùm te possessiones. 3.
l. Cùm te ideò. 4.
Panorm. *cons.* 87. *dico parte* 1. Dec. *cons.* 58. *vsque.*
Auth. Sed omnino.

Tit. 13. Ne filius pro patre, &c.

Ad hanc rubr. vide Cuiacium *in verbo reflituere.* & Capol. *cons.* 145. *cum seq. & tom.* 3. *commentar.* Cuiac. *ad hunc titulum.*
l. Neque ex eius. 1.
Dec. *cons.* 359. *in causa.* Dec. Per. *de Arch. consil.* 73. *vsque.* Iason *cons.* 113. *circa* 2. *parte* 2. Fulgo. *cons.* 50. *quidam.*
l. Ne contra. 2.
l. Si filiusfamilias. 3.
l. Patris. 4.
l. Ex patroni. 5.
Auth. Habita.
Nouæ est Friderici constitutio habita, & in gloss. in verbo. *vicinus. in fin.* Si scholares qui habet fori electionem, semel elegerit, an possit variare? sed nunquid priuilegium illud fori scholari, vt possit semeruus eligere, forum locum habeat quando agit reide sub hac in 4. *authent.* in verbo, *quare* Priuilegia quæ danntur scholaribus, procedunt contra non scholares: secùs contra scholares, nisi personas fori. Dec. *ad. cons. prælimina num.* 133 *circa de probat.* & hi, quòd vbi scholares habent plures iudices, non electo, possunt scholasticos mutare, si tamen non fiat, ait Socinel. Iason *ad l. Iudices num.* 17 *Cod. de edend.* & si reperiatur imperator de alio iudice, non facta mentione de qualitate scholaris, non valet Dec. *ad c.* 1. *secundò de rescript. num.* 19. Et sanè hic, quod scholaris debet comparere coram suo iudice. Atqui quid si à Prætore citaretur, non teneretur comparere. Dec. *ad c. cum ordinem. de rescript.* 18. *de rescript.* Iason *ad l. ff. si Prætor num.* 6. *ff. de offic. eius.* Add. priuilegia hæc consulta habere locum in studiis Grammatices, Rhetorices, & humanitatis. Alex. *ad l. item num.* 2. *ff. de evers. cater.* Decius hanc vet. *vt per Bart. in tract. de præscript. q.* 8. *fol.* 3. *per num.* 8. Alb. *ad l. diligenter. colu. penult. num.* 15. & 18. *de for. competen.* Dec. *ad c. cæterum. num.* 16. *de fori.* & de priuilegiis scholarium, habetur tam per Dec. Rebuff. & per recent. Callicu.
¶ Ad Cleff. in 60. dum dicit, quòd appellari potest à sententia eius, qui competens se dixit. Ro. *sing.* 130. *fi index.* Dec. *cons.* 160. *num.* 3.

Tit. 14. An seruus pro suo facto post manumissionem teneatur.

Vide in hunc tit. Cuiac. *competent. ad hunc titulum.*

l. Quamuis. 1.
l. Creditoribus. 2.
l. Promissa. 3.
l. Licet. 4.
l. Si vt allegas. 5.
l. Sine seruis. 6.

Tit. 15. Quando fiscus, vel priuatus, &c.

Hic tit. explicatione donatur *tom.* 3. *commentar. ad hunc titulum.*
l. Propter æs. 1.
l. Si in causa. 2.
l. Si debitum. 3.
l. Non priùs. 4.
l. In solutum. 5.

Tit. 16. De hæredibus actionibus.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hunc titulum.*
l. Pecuniam. 1.
Forcat. *magnum. disc.* 64.
l. Pro hereditatis. 2.
Bald. *cons.* 194. Roman. *cons.* 189. Dec. *cons.* 337.
l. Heredem. 3.
l. Sub præsentu. 4.
l. Vt debitum. 5.
l. Si adulta. 6.
Cuman. *cons.* 133.
l. Creditores. 7.
Roman. *cons.* 189. & 274. Dec. *cons.* 387.

Tit. 17. Ex delictis defunctorum, &c.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hunc titulum?*
l. Post litis. 1.
Ludou. Bolog. *cons.* 8.

Tit. 18. De constituta pecunia.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hunc titulum.*
l. Si pro alieno. 1.
Auth. Si quando.
Bald. *cons.* 53. Roman. *cons.* 184.
Exilla authent. habet, quòd impersonalitas ex parte promittentis vitiat obligationem. Adde, quòd secus ex parte stipulantis. Bart. *in l. stipulatio ista. § quæ sit. ff. de verb. oblig.* Et Dec. *cons.* 83. vbi extenditetiam in libello, si persona sit impersonaliter stipulanti, an vitietur stipulatio, vide Alcian. *lib.* 2. *parerg. cap.*
l. Recepticia. 2.
Fulg. *consil.* 109. Coen. *cons.* 119. *sient pare.* 2. Aulus Gellius *lib.* 12. *cap.* 6.
l. Diui Adriani. 3.

Tit. 19. De probationibus.

Duaren. *lib.* 1. *disput. cap.* 17. Cuiacius *tom.* 3. *commentar. ad hunc titulum.*
l. Vt creditor. 1.
Alex. *consil.* 79. *vsq; parte* 4. Roman. *consil.* 419. *in primo.*
l. Possessionis. 2.
l. Ea persona. 3.
Fulgo. *consil.* 178. Cuma *consil. dico eiusd.*
l. Proprietatis. 4.
Dec. *cons.* 146. Per. de Arch. *cons.* 140. Fulg. *consil.* 143. Fit hoc *ad fragmenti. versum pag.* 761.
l. Instrumenta. 5.
Panor. *cons.* 54. Rom. *cons.* 318. & 373. Dec. *cons.* 96. Cum. *cons.* 136. Rom. *cons.* 191.
l. Rationes. 6.
Panor. *cons.* 54. & 57. & 54. Ioan. le Asn. *cons.* 53. Nouin. *consil.* 203 & 81. Garcias. 2. *parte reflor. cap.* 8.
Auth. Quod obtinet.
Rom. *consil.* 205.
l. Exemplo. 7.
Panorm. *consilio* 82. *visitetur parte* 1. & 22. *videtur parte* 2.
l. Fruftrà. 8.

480/C.IV.K.5-4, 19
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Cùm te minorem. 9.
l. Neque natales. 10.
Panorm. *cons.* 64. *vnica parte* 1. Roman. *cons.* 191. *Rinal.* & 259. *in prima.*
l. Si scripserit. 11.
l. Cùm res. 12.
Dec. *cons.* 141. *non partibus* Bart. *cons.* 108. *visis proc.* Bald. *cons.* 285 *penultima parte* 1. & 29. & 281.
Vide Glossam verb. *vacuam.* Simile in pretendente fuisse translatum in eum possessionem per constitutum non debere probare, quòd constituens possederat. Vide Aret. *post* Glos. *num.* 3. *in fine.* & in *quo* requisit. vbi Bal. *mel.* Aug. *nō* nunquam *cons.* de *donat.* Lanfranc. *in repetit. cap. quoniam attor. de probat. in verb. infra. vers.* 3. *vnica proband.* ¶ Ad illam Glos. in verb. *vacuam.* vide Galg. *cons.* 940. & Alex. *cons.* 11. *volum.* 4.
l. Non epistolis. 13.
Panorm. *cons.* 54. & 59. *seniores.* Rom. *cons.* 135.
l. Non multis. 14.
Brixien. *lib.* 1. *folio* 8. *cap.* 5. Panorm. *consil.* 101. *in prioribus parte* 1. Oldr. *cons.* 118. & 272. *quia annus.* Dec. *cons.* 54. *in causa.* Ia. *cons.* 106. *facilis parte* 1.
l. Vt eius. 15.
l. Siue possidetis. 16.
Bald. *cons.* 486. *quidam parce* 2.
l. Matrem. 17.
Dec. *cons.* 203. *in causa.* Bald. *cons.* 106. *cum patrem parte* 1.
¶ In tempore fundenti intentionem suam omnia probanda tempus probandi. *Add. l. cum & de neg. gest. Cum sic de rescript. cum Glos. firib. in l. ostium. C. de testib. Bart. in l. non solum* 5. *fin. vt probent ff. de appellat. nouiss.*
l. Cùm precibus. 18.
l. Exceptionem. 19.
Per. de Anch. *cons.* 332. 358.
¶ Exceptio dilatoria debet opponi ante litis contestationem. Limita, vt per Soc. in *reg.* 187. & 171. *incip. exceptiones.*
Auch. At qui semel.
Roman. *cons.* 279. *in fi.* Per. de Anch. *cons.* 332. *visis.* Rainal. Conf. *lib.* 1. *indagat. cap.* 6. Aurpaichus *lib.* 2. *allegat. cap.* 4.
l. Si de possessione. 20.
Rom. *cons.* 346. *in hac causa.* Per. de Anchar. *cons.* 58. 133. *circa.*
l. Ad probationem dominij. 21.
l. Ad probationem seruitutis. 22.
Oldr. *cons.* 316. *breuius.* Dec. *cons.* 160. *in causa.*
¶ Res empta per aliam esse nomine de portatis meis, non est mea, *sed* emptis *l. ex asiaticis. de rei vind.* Sed vide 6. Fallopianus per Socin. *reg.* 483. *col. millius* 344. *incip. tu empta.*
l. Adtor. 23.
Ita les est canonizata *in c. accusator.* 6. *quæst.* 3. ¶ Ad illam l. aliquos modos probandi negativam, altera contrariam, vide apud Ia. *in* 5. *item in fraudem. Inofficio. de allimentis* ¶ Add. quòd testis qui deponit super mera negativa non constituta loco, & tempore possumtur deponere falsum, & deponit falsum *l. si quis alium. § decere. ff. ne quis eum.* Et ibi Arg. Vide Ia. *in l. Titia in* 2. *quæst. ff. de leg.* 1.
¶ De negativa improbabili, vide Cost. *in summa in verb. negativa.*
Oldr. *cons.* 256. *clemens.* Bart. *cons.* 90. *dilecto.* & *cons.* 101. *charissimus.* Dec. *consil.* 441. *in causa* Card. Zaba. *cons.* 140. *fallum tale.* & 139. *magister. Bertol. Rom. cons.* 134. *in facto.*
Negativa probari non potest, vt hic per Bart. & *ad l. si confitente num.* 7. *ff. iniuris mar.* sed Dec. *ad l. si emancipatus num.* 2. *in fi. C. de collation.* & Guido Cagnol. diuersè temperat modum probandi negantem. Affid. *dec.* 400. *n.* 9. Crauet. *cons.* 1. Aret. *cons.* 83. Bar. Bo. & 101. Iarif. per Rip. *ad l. in illa ff. de verb. oblig. post illos. ibi, & ad c. item Ecclesia Vercnen. num.* 71. & *seq. extrà de cons. postq. & de proprie.* Bart. *ad l. Titia necessarie de leg.* 1. Dec. *ad l. 2. n. 8. C. de hered. post. secundum vulgat.* Limita, vt per Bart. *ad l. in illa ff. de verb.* quòd communiter approbatur, vt per Cagnol. *ad d. l. fi. emancipati. n.* 33. *C. de collat.* Multa in materia, de negat. proband. per Marsil. de Pas. *in tract. de negat. 3. colum. malus.* Aliquid *l. ad l. cùm de lo-*

pe ff. de probat.
l. Iubemus. 24.
Vbi Glos. in vsq. *suspect.* Nota illam Gl. quòd in crimine fali falsitio habetur pro veritate: de quo vide Alex. *consil.* 37. *n.* 10. vbi allegat illi text. Ad hoc etiam Felin. *in c. offerta. 1. col. ver.* 3. Limita *prælegi.* Et Dec. *cons.* 189. *n.* 11. & *cons.* 201. Et Ioan. de Anan *cons.* 48. Et Franc. Curt. *cons.* 11. Bal. *cons.* 12. Fol. 3. *cons.* 107. Bald. *cons.* 444. Dec. *cons.* 173. Bald. *cons.* 73.
¶ Magis creditur deobus testibus assignantibus causam scientiæ, quam duobus non assignantibus etiam non interrogatis. Ita Bart. *cons.* 1. *col.* 3. Add. quòd testis non allegans causam scientiæ, non probat simpliciter, licèt de ea non fit interrogatus. Vide Bar. *in ver. testes quos & quales.* Et Alex. consulo in *l. 2. in princ. in vlt. col. ff. de probat.* ¶ Pro testi ad hoc. Iarif. & post Dom. & Arch. *ad c. ad nostram* 9. *distinct.* Dec. *cons.* 189. *latenus sum. col. prima. & d. c. parvella.* 3. *not. extrà de causa. vol. vol. cons.* Soc. 320. *col.* 6. *num.* 11. *lib.* 2. & *cons.* 46. *n.* 11. *vol.* 3. Per. Garzia. *cons.* 113. *num.* 14. *inter consilia crimen. vol.* 2.
l. Sciant. fin. 25.
Hanc Limita vt per Alciat. *in tract. de præsumpt. in* 2. *reg. præsumpt.* 9. In criminalibus probationes loca clariores esse debent. Adde Bald. *in l. 1. 9. pp. Cod. de hæt. qui parva nomina, &c.* ¶ Adistum l. adde quod confuluit Franc. de Aret. *in cons.* 23. *post* Bald. *quem ipse allegat.* Qui licet in criminalibus reus testis de veritate cum fama nō probat vltra, nisi vltra famam alia adminicula probet. Gra. *decis.* 42. Clarus *lib.* 5. *§ assassinium num.* 6.

Tit. 20. De testibus.

Cuiac. *lib.* 13. *obs. cap.* 38. & *tit.* 3. *commentar. ad inst. confil.*
l. Aduersus. 1.
Testis minus idoneus examinatus cum idoneo, qui & contestis, probatio est illius adiuncti. Vide Bald. *in hanc l.* 2. *in* 3. *col.* Et Bald. & Ang. & Mod. *in l. 8. quis ex argentaria. ff. de edend.* Lud. Rom. *cons.* 130. *incip. in causa. propter. consil.* 160. *col.* Alexan. *cons.* 16. *in cap. visis. præcipue causa in* 2. *vol. per. rol. in fin.* Ludo. Rom. *cons.* 486. *incip. in causa proposita consultum.* Bal. *cons.* 110. In contrarium facit text. *in c. cum causam de testibus.* Cuiac. *lib.* 1. *obs. cap.* 25.
l. Si tibi. 2.
l. Etiam. 3.
Limita duobus modis, vt not. per Hipp. *sing.* 3. *domestici, &c. Add. consonus de off. dad. delog.* Et Bart. *in l. seruus. C. de quæst.* Bal. *in l. qui testium* 3. *quinquaginta. ff. de testam.* Franc. Aret. *cons.* 41. Per. de Anch. *cons.* 149. Rom. *cons.* 332.
l. Sola. 4.
Nota quòd ¶ testis non creditur causam sui dicti non valet eius dictum, adde 9. fallens Socin. *in reg.* 436. Panorm. *cons.* 103. *ex parte.* Pilaus *quæst.* 76.
¶ Alicendent, & delcendens pro se, vel contra se non fert testimonium. Limit. hoc non habere locum in leuibus. Zaf. *lib.* 4. *resp. cap.* 12. An frater pro fratre, post Bald. & Saly. hic Alciat. *regul. 1. præsumpt.* 2. *num.* 2. Thom Gram. *cons.* 12. *num.* 8. vbi Iarif. & de consanguineis, & affinibus, an admittantur, vel repellantur, vide Gram. *cons.* 45. *redempto. num.* 3. & 15.
¶ Quòd in sacris, & locis, progressio, & sono. Gratianus. *d. cap.* 45. & 16. Quòd in marito pro exore, vel econtra, Gram. *d. cons. num.* 6. Socin. *consil.* 17. *lib.* 1.
l. Nimis graue. 7.
l. Seruus. 8.
l. Iurisiurandi. 9.
Lodou. Rom. *cons.* 30. 456. Sor. *cons.* 195. *in causa.* & 19. *in causa.* Bal. *cons.* 79. *propositus* & 103. *in cas.*
Ad validitatem dicti testis requiritur iuramentum, & vox vanæ vox nullius. Ample. per Marsil.

singul. 114. *ad validitatem.* Iason *ad l.* 2. *n.* 66. *C. de fund. Tuscu ad l. hoc in vsu. 1. de acq. hær. ad Lademundi. n.* 105. *ff. de iurisdict. ad l.* 3. *ff. quis adfens. n.* 3. *ff. si ex noxa cau. Hieron. Gra. cons.* 1. 32. *n.* 5. *lib.* 2. Mart. *sing.* 406. 406. 414. Cæp. *cons.* 178. 257. Cotta *in memor. in ver. testis.* Alex. *cons.* 72. *lib.* 1. Rom. *sing.* 1. Pet. *ad c. per vnum de test.* D. Tiedur. *in tract. de test. n.* 9. *de test. var. n.* 8. *lib.* 1.
l. Omnibus. 10.
Dec. *consil.* 341. *in causa Rom. consil.* 381. *quoad* & 186. *in causa.*
l. Quoniam. 11.
Bolog. *cons.* 17. *Bartoldi.*
Auth. Si testis.
Rom. *cons.* 311. Old. *cons.* 18. Bald. *cons.* 384. & 18. 130.
l. Libertorum. 12.
Cuiac. *lib.* 8. *obs. c.* 15. Libertus ſi deponat de domo an valeat ex ore testimonium, die quòd non & *sic Glos. ff. sed* Testis, qui deponit, ſi bene recordor, an probet. Franc. de Aret. *cons.* 24. ¶ Deponens testis, iudicio meo an valeat, latius in *l. 1. ff. de iur. iur.* ¶ Testis de auditu licèt non probet, facit tamen præsumptionem aliquam. ¶ Testis deponens de auditu, an, & quando faciat præsumptionem, vide Decium *cons.* 82. *volum.* quod tamen limita nisi testis in sua propositione proutebatur quòd ex hoc dicto non intendit conloqui eum modum, non valet depositio. Ioan. de *Ana in cap. cum diuersi* 2. *colum ex de fide.* Felin. *in cap. personas. ex de testibus.* Thom. Ferrar. *cons.* 40.
l. Qui falsa. 13.
l. Nullum. 14.
In hanc legem Cosarruvias *pract. quæst. cap.* 28. Menoch. *de arbit. iud. lib.* 2. *quæst.* 90. Benedict. Carpra *in regul. cbol.* 74. Ioan. Aurpach. *lib.* 1. *sing. alleg. cap.* 13. Glossa in verb. *præscripe.* Illam Glossam reprobat Abbas *in c. accusa. 1. ex. de consist. &* Inno. *in cap. verum. ex de fide compatis.* & vide Socin. *cons.* 130. & an contra teſtes deponentes falſam ſuper causa matrimoniali in curia eccleſaſtica, poſſit querelari de falſo in foro ſeculari: & an vtroque curia procedere poſſit contra teſtes, vide decif. Sacræ. *dec.* 119. Teſtes depoſitæ falſam teſtimonium, eius dictum nihil valet, & poteſt puniri, etiam coram iudice, coram quo falſam teſtimonii dixit, *d. l. nullum.* & hic per Bald. etiam ſi ille iudex ſit alterius foci: vt tenet Petr. de Anch. *in cap. ex quadam. de reg. iur.* & Federic. de Senis *conſil.* 88. licèt in hoc vltimo communis opinio ſit in contrarium, vt tenet Ioan. Andreæ *in cap. virum extr. de fide compa.* & ibi Abb. & caeteri ſenſerunt & illam opinionem pro conſtanti tenent Paul. de Caſtro. *in pha.* Felg. *in d. l. nullum* & Ang. *in l. ſi vacantia. Cod. de bonis vac. in* 11. *quæſt.* etiam Rom. *in l. ſi. ff. de iurisd. om. iud.* Sed vide vnà falſitatem per Socin. *in reg.* 310. *incip. in re cap. teſtamentum falſum* Guid. Pap. *conſ.* 45. Cuma. *conſ.* 91. *in prædallis.*
l. Hanc legem. 15.
l. Conſtitutio. 16.
§. Omnibus. 2.
l. Siquis teſtibus. 17.
Vide Cæpol. *conſ.* 188. *num.* 5. Cuiac. *lib.* 8. *obſer. cap.* 23. & *cap.* 38.
l. Teſtium. 18.
Cuiac. *d. cap.* 38. Teſtis deponens per verbi, *quod* non probat. *Bal. de Glof. ad l. cum ſponsa. ff. de cura. fur.* Bal. *in l. 1. ff. de cura. in fpic.* Sed vide nunc falleæ. Socin. *in reg.* 311. *incip. teſtis confirmās aliquid ſolum in præſentia partis, quæ pars poſt partem facit ſtare notarium,* & teſtes: quo audito pars requirit tabellionem, & teſtes ſuper confeſſionē teſtis quæ confeſſio per tales teſtes probatur, licèt non viderint perſonam loquentem ſcrib. in illam *l. teſtium.* vide Abb. *in cap. litera* 3. *col. num* 5. *verſ. quidam tabellarius.* Idem ſi teſtes eſſent in loco obſcuro, vel tunc erat infirmus, & vox eius non erat teſtibus, deponere poſſunt ipſi teſtes de ipſis verbis. Idem videtur Imolam *in cap. præterea extr. de teſtibus.* Franc. de Aret. *conſ.* 37. & *conſ.* 43. Alex. *conſ.* 24. & 97. 2. *vol.*
In hac eadem lege vbi Gloſſ. in verb. *præſte ſacrā.* teſtes de conſulatu an & quando audiantur, poſt gloſſ. *l. 2. § Labeo ff. de aqua plu. arce.* & plene Canon. *in cap. querier. ex de teſtib.* vide Socin. *in ſol. reg.* 318. *incip. teſtes de conſulatu.*

Ad ſtatum

480/C.IV.K.5-4, 20
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

¶ 22 Iſtam l. teſtibus. vide Cyn in l. optimam de contra. ſtip. fung. 157. Socin. reg. 407 ad Glo. mag. vbi de test. Capoll. cons. 130. Corras. in l. admonendi. num. 41. de iurisdict. vide Alex. conſ. 111. lib. 5. & 187. lib. 2. Affli. d. deciſ. 177. vol. 177. Cravet. in tract. de antiq. temp. in 1 parte, teſtium, qua incipit, vsq; de ſigna. num. 2. Vbi in antiquis teſtimonium de auditu valet, quod verum eſt, ſi ſama concurrat. Cravet. in d. de Dec. conſil. 128. & Gorin. conſ. 333. Vide Bart. in l. 1. n. 25. ff. de cust. potest. Et ibi in Apoſtill. Clid. conſ. 109. in conſil. Hoſp. Bart. conſ. 102. Dec. conſ. 281. Rald. conſ. 253. Socin. conſ. 229. Bald. conſ. 4. 5. pendilus parte 3.

Auth. Rogalli.

Iaſ. in repetit. l. 2. n. 24. C. de ſumma Trinitat.

l. Si quando. 19.

Vbi gloſſ. in verb. notarii. Illa Leopardi ſingularem Lanfran. in cap. 1 quamvis contra in verb. teſtium. in 6. de probat. ¶ Quæ quando teſtes iurati nec ſtipe præſentes, non valet eorum depoſitio, vt refert Raphe. Fulgof. in l. 2. ſi quando, & quando index dicere quòd in civitate Padua iurarent mille proceſſi, & mille dicta teſtium. Et adde Socin. reg. 251. incip. teſtium depoſ. & reg. 450. ¶ Et ad d. limitationem, quando teſtes poſſunt examinari parte non citata, vide Felin. in rubr. de teſtibus num. examinan. parte non citata. ¶ Requiſiti de teſte citato ad instandum die 20. ſi iurat ſequenti die parte non citata, videtur nec præſtent, vid. Felin. in c. de nouitia Domini vers. vlt. de reſcrib. Adiqued ad de, quod dixit Bart. in l. 3. in ſummat. Et Hippol. ſing. 24. Et ad iſtam gloſſ. vide Thomam Fevar. conſ. 21. Reidem in ſententia: quia ſi eſt data ſententia partium inſtante, eſt nulla ex gloſſ. in l. finali. num. 7. ad Trebell. Et Ang. conſ. 167. vers. teſtimonium allatum. Bart. conſ. 126. caſus a Rom. conſ. 191. ſecuti

Auth. Sed & ſi quis.

l. Cùm apud. 20.

Teſtes examinati, & publicati coram arbitris non faciunt fidē in quācunque inſtantiaquia debent iterum per iudicem examinari: vide plenè de l. 1. ff. per Landi in tract. de arbit. q. 33. Sozz. reg. 8. Ias. Menoch. in tract. de arbitr. iud. l. 2. cauſa 2. caſ. 24. 9.

Tit. 21. De fide inſtrumentorum, & amiſſione eorum, & apochis, & antapochis faciendis, & de his, quæ ſine ſcripturā fieri poſſunt.

Cuiac. to. 3. commentar. ad iur. ciuile.

Duo inſtrumenta procuratoris ſi reperiantur, in quibus duæ diuerſæ perſonæ conſtituuntur procuratores, quia conſtituit veras procurator. Socin. in l. 1. in prima ff. ſolut. matrim. Iaſ. in l. fin. in vlt. column. vers. & quid in duobus de offic. Aſſeſſ. Arian. rel.

Et quid in duobus inſtrumentis factis eodem die, vbi non conſtat de præcedentia, quod præſumitur præceſſiſſe. Idem Iaſ. in d. l. cod. pendil. Et add. Cum. in verbo, actum. vbi plenè. Et vide quæ ponit Paris de Put. in tract. ſynd. eccl. 1. 71. in quæſtio. quæ incipit, an ſi reperiatur. Inſtrumentum præſumitur vitioſum ab eo, penes quem reperitur: Vbert. Bachard. in ſua ſec. de offic. d. Adrian. rub. 2. 140. allegans Bart. in l. ſi vnus in fin. C. de teſtam. vbi Ang. & communiter Doct. & Paul. in l. 4. 5. ſed conſulto in fin. ff. de leg. quatin inſtrumento dot. Fel. in c. ex literis. de fid. inſtrum. in 1. dottorum. Iaſ. contra Alex. in d. l. ſi vnus. C. de teſtament.

¶ Inſtrumentum deſtructū in iudicio, per vnum teſtem ſubſcriptum an poſſit reperi ab aliis teſtibus, qui nominantur ab eo teſtamento & ſic interim in iudicio prodūci non poteſt: arg. Auth. de equal. diet. 5. ordine. alibi 5. diuortium. vers. ſi autem. col. 2. ¶ Quid de teſtamento redacto in publicum inſtrumentum an debeant ſubſcribere omnes teſtes, vide decil. Socin. conſ. 226. Inſtrumentum raſum, vel cancellatum quando eligat ad fidem, Bart. in l. 3. de edict. diui Adri. rel.

Inſtrumentum, & iura, quæ habet venditor, an, & quando emptori tradere teneatur: Iaſ. in l. fin. vtr. eorum. n. 11. vers. & an hoc. ſ. de rei vind. & quid de hærede, legatario, de re legata per defunctum, idem Iaſ. in l. inſtrumenti. vbi gl. & alij anteriores. fideiuſſio inſtrumentum guarentigiarum quid ſit. Paul. de Caſt. conſ. 93. Inſtrumentum cancellatum an ſit præſumptio debitorem ſolviſſe l. 2. ſi de annuis. 1. de lat. liber. rel. Bart. in l. Labeo. ſ. fin. ff. de pa-

ctis. Si inſtrumento defuit clauſula conſuetæ, pro appoſitis cenſetur. l. ff. ſi fin. ff. de fideiuſ. quem legē poo hoc notat. Rald. in l. 17. col. 3. ſolut. matrim.

l. Debitores. 3.

l. Si vērè. 12.

Panorm. conſ. 16. part. 2.

l. Si aduerſarius. 3.

Fulg. conſ. 177. publicar.

l. Illitter. 2.

Sicut iniquum. 5.

Oldr. conſ. 209. in cauſa. Zabe. conſ. 25. recollen-tiſſimi.

l. Stratum. 6.

Beiſſo. lib. 1. ſelect. cap. 5. Vvalthetus lib. 1. conſultat. cap. 16. Reuardus de author. prud. cap. 5.

l. Si ſolemnibus. 7.

l. Si conſtiterit. 8.

l. Inſtrumentis. 9.

l. Cùm inſtrumentis. 10.

l. Emancipatione. 11.

l. Non idcircò. 12.

l. Apud eos. 13.

l. Scripturæ. 14.

l. In exercendis. 15.

Zaſius lib. 2. ſing. cap. 23. Cuiac. lib. 10. obſ. cap. 8. Dec. conſ. 269. & diligenter. Inſtrumentum quoc reſtium numero reprobari poſſe, vitra gloſſ. in iſta lege. adde Rald. in l. ſi qui teſtam. Gloſſ. & ibi Aneq. in 6. verb. verbo. Inſt. de inutil. ſtipular.

Tantum valet inſtrumentum ad probandum, quantum depoſitiones teſtium, & eccontrà. Vide Zoeſium. ad l. fin. n. 129. vbi Iaſon. C. de edict. diui Adr. rel. & aliqua in mat. per Rutin in conſ. 35. & 36. lib. 3. Paul. de Caſt. ad l. vnic. C. de reſt. Capoll. cons. 23. Ampl. habete lucē rtiā in ſtatutum. Hippol. ſing. 157.

l. Si conuentus. 16.

l. Contractus. 17.

Zaſius d. l. n. 24. & de fide protocolli in quādam non redacti multa Menoch. de arbitr. iudic. caſ. 187. Dec. conſ. 404. vſq; & 419. caſus. 430. Panorm. conſ. 98. in quæſt. part. 2. Bart. conſ. 66. Gloſſ. conſ. 118. Bart. conſ. 197. Bald. conſ. 7. & 334. Fulg. conſ. 200. Aret. conſ. 18. Fulg. conſ. 22. Panorm. conſ. 105. Matth. de mal. ind. 4 part. 3 diffic. num. 97. Rimi. Inſt. de damn. in rub. num. 63. & 73. Zaſius lib. 2. reſpon. cap. 24. & ad conſ. addit. Vide eundem Rim. ead. tit. de dam. §. 1. num. 14.

l. Iudices. 18.

Auth. Apud eloquentiſſimum.

De materia iſtius Authen. vide Alexan. in l. hac conſultiſſima. §. fin. n. de teſtamen. Sed quid ſi in ciuitatibus contrahitur vſuranium vtri, an ille poſſit alteri committere? De hoc vide Iaſon. Azzo. in cap. cùm conſtet. de teſtibus. & reſpondet non poſſe: ratio eſt: quoniam delegatus ad vnum articulum cauſæ, non poteſt ſubdelegare. Abb. in c. cum Rotab. 9. de rescind. Adde Bald. in iſta Authen. vbi mouet quæſtionem ſi duo teſtes forenſes, & nolint venire: & ſic ne probatio pereat, ad eos mitti neceſſe eſt, cumquid ob cauſam fieri poſſit commiſſio recipiendi teſtium: & concludit non poſſe commiſſionem non ſolum propter teſtimonium ſed etiam propter publicas occupationes fieri poſſe.

l. Plures. 19.

Quid ſit apocha, & quomodo differat ab antapocha vide Alcias. lib. 2. paratur. col. 1. Ripath in l. admonendi. n. 95. ff. de iurisdict. quòdo apocha petitura fidem faciat, vide Math. de Affliſ. deciſ. 182. & 204. vol. 1104.

l. Comparationes. 20.

Menoch. de arb. iud. caſ. 114. Gramm. deciſ. 30. & num 25. Bald. conſ. 228. Franſc. Curt. conſ. 138. pro ſuppoſitor. Quòd hodie ius iſta corrigatur in apocha, vide Alex. conſ. 59. num. 1. fol. 179. de hoc vide quando, & quomodo procedat, & an ſit correctus hodie poſt Gloſſ. Bart. & ſcrib. hic Aret. conſ. 64. col. 3. ſeq. Gozad. conſil. 3. num. 16. & quòd ibi dicit, ſit ſalem correctus in apocha, non in epiſtola, dicit Bart. ad l. admonendi num. 30. ff. de iurisdict. de quo vide ibi per Iaſon. num. 119. & per Rip. n. 151. facit dictum Beer. in deciſ. 182. Adde Modet. Anco. in tract. de merca. in vt quemadmodum in mercat. procedendum ſit in 3 pag. numero 3. Zaſ. lib. 2. reſp. 24.

Aut. Quæ. inter cons. Zaſ. obſerv. num. 21. & ſeq. lib. 2. Dec. conſ. 119. §. Menoch. in tract. de arbitr. iud. lib. 2. q. 58. num. 5.

Authen. Ad hæc.

Roman. conſ. 319. in cauſa. & 1091. vſq. Panorm. conſ. 82. in reuers. part. 2. Corr. Perd. conſ. 333. caput, part. 1. Rom. conſ. 165. ſolut.

Auth. At ſi contractus.

Vbi Gloſſ. in verb. teſtib. Add. in ſcripturā priuatā, quando exordi libeam auri, requiruntur tres teſtes. Alex. conſ. 118. 4. vol.

l. Cùm quidam. 21.

Ad intellectum, & limitationem d. l. vide deciſ. Socin. conſ. 130. in d. l. 2012. ſcripturæ, vel teſtimoni amiſſio ad probandum ipſius tenorem; quæ requirantur: Gloſſ. in verb. ſignanti. in cap. inhibiſſ. diſt. 97. Molinæus conſulat. Pariſ. cons. 1. 6. 3. gloſ. 1. n. 25.

l. Si poſtulatur. 22.

Tit. 22. Plus valere quod agitur, quàm quod ſimulatè concipitur.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.

l. In contractibus. 1.

Rom. conſ. 102. ſuper in & 320. vitra. Bald. conſ. 57. vers. pars 4. & 202. ſecundum. part. 3. Angel. conſ. 187. Semper. Alex. conſ. 111. vſq. part. 3. Ludo. Bologn. conſil. 72. vſq. penult.

l. Acta. 2.

Franciſc. Arec. conſ. 65. in prælud. Bald. conſ. 249. ſuper libro. parte 1. Chall. conſ. 7. vſq. Cunan. conſ. 184. M. CCC.

l. Emptione. 3.

Decius conſ. 18. vſq. Bald. conſ. 464. videamus, part. 3. & 352. hanc poſſum. part. 3. Paris. conſil. 78. vers. ſecundò. part. 2. Rom. conſ. 215. per plenum. Curtius. lib. 16. dſ. cap. 26. ad h. tex. in vlt. glos. vbi quòd instrumentum interpoſitum in contractu ſimulato nihil valet, vide Dec. conſ. 167. & quæ probationes ſufficiant, Dec. conſ. 18. declarum. Doct. ad l. vnum patuit. de leg. 2. vbi Iaſon num. 22. & Rip. n. 65. cum ſeq. Ratio eſt quia cùm tale instrumentum non habeat conſenſum: dicitur carere animo. Paul. Caſt. ad l. ſi quis pro eo. colum. 4. de fide-dam. nec eſt opus petere abſolut. in caſi instrumento, Iaſ. ad ſ. ſi verò. num 32. Inſtit. de actio. Vide per Iaſ. ad l. non dubium. colum 1. C. de legi. Mar. Aut. Baro. in rem de vers. iuram. q. 14. in mar. Corpol. in tract. de ſimulat. contr. prop. 7. & 26. Hipp. ſing. 274. & 327. Parif. conſ. 1. 1. lib. 2. num. 11. & conſ. 58. in fin. lib. 3. Gozad. conſil. 19. num. 11. & conſ. 22. numer. 6. & 13. Affliſ. deciſ. 60. Socin. iun. conſ. 30. lib. 1. Gram. deciſ. 65. & Galle. in tract. de obligat. inſtr. num. 1. 3. ad 6. part. Rain. conſil. 344. lib. 4. Tiraq. de retract. gr. 1. glo. 5. 1. num. 12. Contra in verbor. in verbo. contractus ſimulatus, & de variis ſimulationis ſpeciebus Bartol. conſil. 35. fallum. Rot. Rom. deciſ. 494. in nouiſſ. & 331. deciſ. 510. in tit. de donat. Cagnol. ad l. emancipatione cunctis. de regul. iur. ¶ Et an inſolutum. dictum. hæredem liget, Affliſ. deciſ. 181. num. 8. Guid. Pape q. 414 iuramentum. Cor. conſ. 111. lib. 4. Abb. ad c. cùm contingat. col. 1. de iur. iur. ¶ Gloſſ. emptione. De varietate iſtius gloſ. Can contractus ſimulatus iuramento firmetur, & an requiratur relaxatio & abſolutio à iuramento, Iaſon in §. fin. num. Inſtit. de action. in 2. col. numer. 87. 91. & Mant. ſing. 227. cuiusp.

l. Si quis geſtum. 4.

l. Si fallum. 5.

Bald. conſil. 301. proponitur, parte 3. Palæus de actione rei diſtract. cap. 10.

Tit. 23. De commodato.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.

l. Ea quidem. 1.

Bald. conſ. 307. proponitur part. 3. Filarc. qu. 63.

l. Cùm eum. 2.

l. De reſtituendis. 3.

l. Præterea. 4.

Cuiac. in notis ad recogn. ſent. Iul. Paul. li. 2. tit. 12. & lib. 3. 4. 5. 7. Form. lib. 2. ſolut. 214. Menochius lib. 2. quæſt. 2 12. Gilbert Regnus lib. 1. inſtitut. cap. 8

Tit. 24. De pignoratitia actione.

Cuiac. to. 3. commentar. ad iur. ciuile.

480/C.IV.K.5-4, 21
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Ex pignore. 1.
l. Quod ex operis. 2.
Alexand. conſil. 111. vide ſupra 4. Inſt. conſil. 55. circa 1. parte prima.
l. Creditor. 3.
Panormit. conſ. 25 dat ſimi. parte 2.
¶ Ad iſtam legem vide omn & quod ibi per Ioan. de Anania in 2. de vſuris. vide limitationem poſitam per Angel. *Inſt. ſi debitor ff. de pignor.* Et vide omnino quæ ponit Inſ. *in l. ſimonis. §. ob donationem. 1. col. ff. ſolut. matri.* ¶ In iſta lege quæro, an debeat oppoſui excep. ob extenuationem fortis propter fructus, vide Bald. *in l. peremptorium ſuæ. inſtituti non poſſe.*
l. Pactum. 4.
l. Si creditor. 5.
Panorm. conſil 81. illud de iure. parte 2. Oldr. conſil 111. ad quæſt. Pilæus quæſt. 41.
l. Quæ fortuitis. 6.
Bald. conſ 493. multiquidem parte 4. Rom. conſ 305. vider Deci. conſil. 7. & pro tenui. Bald. conſ. 13. conſideranda parte 2. & 245. conſim. parte 3. Ioan. de An. & conſ 78. vide & 71. vide. Iaſon conſ. 114. in cauſa & 107. attingam. part 1. Socin. conſ 213. circa præſens part. 14. Cuman. conſ 185. Sor. Lauren.
l. Creditor. 7.
l. Si nulla. 8.
l. Pignus. 9.
Philip. Deci. conſ. 179. vide elegantiæ.
l. Ne creditores. 10.
Roma conſ 310. præſens.
¶ Vbi Glof. in verbo, *dominium.* An quis habet eaſdem à me, poſſit refove quæſtionem dominij vide Bart. *in l. ſi alienam. ff. ſolut. matrim.*
l. Pignoris. 11.
Molinæus ad conſuet. Pariſ. §. 1. glo. 1. num. 188.
l. Quò minùs. 12.

Tit. 25. De inſtitoria actione.

Cuiac. commentar. ad eius titulo, tom 3.
l. Si ſeruus tuus. 1.
l. Ex contractibus. 2.
l. Inſtitoria. 3.
l. Edi à muliere. 4.
l. Si mutuam pecuniam. 5.
l. Qui ſeruum. 6.

Tit. 26. Quod cum eo, qui, &c.

Singulæ huius tit. leges explicantur à Cuiacio tom. 3. commentar. ad ius ciuile.
l. Cùm filiusfamilias. 1.
Molinæus ad l. 1. in prin. num. 15. ff. de verb. obli. Cuiac. lib. 13. obſ. cap. 34. Vitalis lib. 1. variar. lect. cap. 21.
l. Eius rei nomine. 2.
l. Etiam ſi non. 3.
l. Si ex contractu. 4.
l. Nulla res. 5.
l. Si ſeruus. 6.
Cuiacius lib. 3. obſ. cap. 33.
l. Ejusdem. 7.
Baldus conſ 185 quidam. parte 3. Socin. conſilio 134. conſultationem.
l. Si mandator. 8.
l. Si ex alio. 9.
l. Si liberam. 10.
l. Cùm ancillam. 11.
l. Dominum. 12.
Baldus conſ 314. creditor. parte 2.
l. Dominos. 13.
¶ Literis commendatitiis 20. & quando ſi credendum, vide Bart. *in l. Lucius. ff. de pecul.* Et per Bertb. hic.

Tit. 27. Per quas personas nobis acquiritur.

Cuiac tom. 3. commentar. ad ius ciuile.
l. Excepta. 1.
Rom. conſ 440 præſens. Bald. conſil. 311. proponitur parte 2. Fulgo. conſ 201. Cora. conſil. 263.
l. Cùm per liberam. 2.
l. Si duo. 3.

Tit. 28. Ad Senatuſc. Macedonianum.

Cuiac. tom. 3. comm. ad ius ciuile.
De Senatuſcon. Macedoniano vide poſt hunc tit. ¶ Addquòd ſi compari: quo vnus incumbit hypothecæ alicuius rei mariti, maritus habebat res ſufficientes pro ſecuritate dotis: & nunc poſtea quando agit pro exactione dotis, non ſufficiunt, adhuc procedit iſta Authen. quod non obſtat renunciationi. Vide decif. *ſacri conſil Neapol. 313. & 314.* Et quid in ciuitate Neapolitana. Et quid ſi pecunia rebus mariti vendita peruenit ad vxorem, vide decif. *ſacri conſil 313.*
l. Si filius. 1.
l. Zenodorus. 2.
Bart. *conſil. 74. quidam.*
l. Si filiusfamilias. 3.
l. Si permittente. 4.
Oldr. conſil. 26 ſatur.
l. Macedoniani. 5.
Filius ſuadens de voluntate patris incipiendo, pater tenetur emere libros, & non poteſt petuinere, niſi de tardiuate filii apparens. Ita refert Bart. *in §ſed l. & ſi* ſine cauſa contrahentes, pro conſentiente habetur, ſecundum Aug. in illa l. & Ioannandr. *in cap. 1. de magiſt.* & adde Glof. *in cap. 2. 63. diſtin.* & clarè per Scribent. poſt D. Anchon. *in cap. 1. de conſtit. in 6. col.*
l. Si filius tuus. 6.
§. Quod ſenatuſconſulti. 1.
l. Si filiusfamilias. 7.
Panorm. *conſ. 28. part. 1. & 86. vide. part. 2. Rom. conſ 137. & conſ. 510. Socin. conſ. 128. Ludo. Bologn. conſ. 61. Fulg. conſ. 134. ſuper re.*
§. Sin autem. 1.

Tit. 29. ad Senatuſc. Valleianum.

Vide commentar. Cuiacij in hunc tit. com. 3. comment. ad ius ciuile.
l. Mulieribus. 1.
l. Fructus ſenatuſconſulti. 2.
l. Si cùm ipſe. 3.
l. Senatuſconſultum. 4.
l. Si fine. 5.
Rom. conſil. 451. circa.
l. Si mater. 6.
Cuiac. ad l. filia de iniuſt. rupto.
§. Sin autem. 1.
§. Si verò. 2.
l. Si ſcius. 7.
l. Si paternam. 8.
l. Quærunt. 9.
l. Si ſeruſſarius. 10.
l. Etiam conſtante. 11.
Panorm. conſilio 8. circa parte 2. Fulg. conſil. 206 Rom. conſil. 187.
l. Si dotare. 12.
l. Si fœneratis. 13.
l. Mulierem. 14.
l. Si vxor. 15.
l. Si mulier. 16.
l. Si cùm pater. 17.
l. Fœminis. 18.
l. Cùm ad eas. 19.
l. Iubemus. 20.
Oldr. conſ 113. quo ad ſi vero.
l. Iubemus. 21.
Fulgo. conſ 206 Socin. conſ. 125. Paleric. conſilio 141. Rom. conſ. 187. & 140.
Auth. Siue à me.
§. Et multò. 1.
l. Si mulier. 22.
Auth. Si qua mulier.
Glof. in verbo, nullatenus. ¶ Nullatenus nullatenus importat ipſo iure: de iſto vestu Card. *in cap. ſupra literis. ex. de reſcriptis.* alibi dicitur. Vbicunque verba nullitatem important, non admittit diſpenſationem, immò & contra eſt glof. ſing. *in clementi. vt de.qui de ætate.* quam ſingulariter reputant Imol. & Aret. *in l. ff. de reſtam.* facit textus *in l. fin. conſ. multitudo.* & ibi Alex. poſt alios. *Ce de reſtam. mil.* Panorm. *conſ. 44. Bald. conſ. 1. Fulg. conſil. 101. Bolog. conſ. 45.* Panorm. *conſ 2. Bolog. conſ. 55.*
l. Antiquæ. 23.
Contra præſumptionem iuris, & de iure non admittitur probatio in contrarium. *vide in l. fin. C. de bis, quæ vi, metuſve cau. & cap qui ſidem. ex de ſponſ.* Sed vide 7. *Bal. Soc. reg. 384. incip. probatio in contrarium 314.*
§. Sed ſi minus. 1.
§. Ne autem. 2.
Vide Socin. *reg. 145 conſ 173.* Adde 2. *Fell. ad Felin. in cap. ſi diligenti. ex de fide compet. col 3. & 6 tenr. & gloſ. in verbo credendum,* vide Rotrod. *in 2. cap. in loco à verſimili, &c. & Socin. reg. 314.* Garman *1. parte reſol. 220. num. 6. 7.*
l. Veterum. 24.
l. Generaliter. 25.
Ad intellectum iſtius legis, quæ probat, maritum vxorem expellere poſſe, quæ dotē non ſoluit, vide Bald. *in l. ſi donatorem 5. 1. ff. de cond. ob cau.* & pulchrè laſon præterea maritus vxorem ejicere non tenetur, ſi dos promiſſa non ſolueturve eſt Gloſ. *ibi. in auth. de nov. oby. ſecund. auth. in fin. in verbo, ouera.* Sed eam expellere poterit: ita probatur *in d. l. generaliter.* quam legem optimè ponderat Bald. *in d. rubrica. ff. ſolut. matrim.* Bald. & Moder. *in d. ſi donatorem. 5. fin autem ff. eod.* & per Bart. *in l. ſi donatorem ff. de condit. ob cauſ.* Sed vide 5. *Iaſ. per Soc. in conſ 315.* Doc. *conſ. 148. de dubius: & 301. in conſilio* Bald. *conſil. 108 poſtea patres.*
¶ Maior ſdebitum pro dote data, non iuuatur Velleianofauore dotis ceſſat Velleianum. *Adde Bald Nouel. in tract. de dot. 6. parte. prine. princ.* 11. Rimi. *Inſtitut. de donat. in rubrica. nu. 31. & 42.*
Et ad verſ. *ibi, ſic & vice ſerſimum repelli,* quòd mulier indotata potuit expelli, per illum tex. Inq. vide Præpoſ. Alex. *ad cap per vestras. columna 1. in 5. extrà de dona. inter vir. & vxor.* Ioan. Campeg. *in tract. de dote par. 1. quæſt. 14.* ¶ Quid ſi eſt deſpromiſſa, & non data, an poſſit expelli? d. Laurent. de Pala. *in tract. ſtatut. mulier. 1. par princ. num. 14.* ¶ Et an, & quando vxor indotata poſſit expelli, vide plenè per Rom. *conſil. 517. in caſu propoſito, in principio.*

Tit. 30. De non numerata pecunia.

Cuiac. tom. 3. com. mentar. ad ius ciuile.
l. Si pecuniam. 1.
Carpol. conſ crim. 22. conſultat.
l. Minorem. 2.
l. Si ex cautione. 3.
Panorm. conſ. 41. videndum parte 1. Bald. conſ 477. ſolitum part. 4. Franc. Aret. conſil. 4. ex facto. Bald. conſ 131. duo vel tres. 3. Ioan. de Ana. conſ 97. in cauſa. Alexand. conſilio 179. vide part. 1. Fed. conſ. 14. eodem modo. Socin. conſil. 143. dico præterea. Bald. conſ 73. interdum part. 2. Fulgo. conſ 137. quia ex facto Forcat. necnon. dial. 17. capitulum 1. com. mentarium huius legis edidit Emanuel Costa.
l. Cùm fidem. 4.
Panorm. conſ 17. in quæſt parte 2. Rom. conſ 222. dubitatur. Cuma. conſil. 106. Ioan. Fulgo. conſil. 133. proponitur.
Auth. Contrà qui propriam.
Rom. conſ. 371. in ca'e Panorm. conſ 17. in quæſt. part 2. Ad materiam huius Auth. vide Caſtr. conſil. 213. Ludouic. conſil. 133.
l. Aduerſus. 5.
l. Fructus. 6.
l. Si quis. 7.
Roma conſil 358. pro habenda.
l. Si iners. 8.
l. Cùm vltra. 9.
l. Adſeueratio. 10.
l. Si tranſactionis. 11.

480/C.IV.K.5-4, 22
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Tam mandatoni. 12.

Dec. *conſ.* 74. *& Aldigerator.* Bald. *conſ.* 307. *paſſus diſſ. parte* 3. Fulgo. *conſ.* 189. Raynaldus Farinacius. *tit.* 3. *ſolleſt. cap.* 12.

l. Generaliter. 13.

Bart. *conſ.* 160. Tiraq. Rom. *conſ.* 190. *in reſol. &* 371. *in reſp. & 34. eadem modo.* Zabar. *conſ.* 44. *pro domino.* Carra. *conſ.* 67. quidam Patronus. *conſ.* 81. *videatur.* 1. *parte* 1. *&* 15. *duo ſunt in fine.* Gaiet. *lib.* 13. *obſ. cap.* 1.

¶ Adde Oldr. *conſil.* 320. *Allegationes.* ¶ Adde quod iſte tex. habet locum non ſolum in confeſſione ore proprio facta, ſed etiam in præſumpta, puta ex conſuetudine, vt ſi ſtatutum dicit, quòd contumax habeatur pro confeſſo. Oldr. *ubi ſupra*, & per Marſ. *ſingul.* 12. *&* 217. De confeſſ. D. Tiraq. *in tract. de iuſtum.* 1. *lib.* 17. n. 5. & quòd non procedat in confeſſione tacita, Fort. Gart. *conſ.* 116. n. 18. *in conſ. dio. ad conſ. crim. vol.* 1. Confeſſio facta in iudicio ita valet: ſicut falſa eam cauſa: Glof. *eſt in l. 1. in fin per illum text. ff. de interrogat. adde*, quòd ex ea naſcitur actio, quæ vocatur actio vtilis. Ad hoc ſing. Rom. 22. *anno. ex confeſſione.* Secùs eſt, quando confeſſio fit extra iudicium. *l. publica. 8. fin ff. de pœ.* Et vide Nicol. Fig. *in add. ad Rom. d. loco.*

¶ In eadem l. in verb. *adeoque.* Prouiſio ſine cauſa non valet, etiam ſtipulatione vallata, niſi appareat, quòd animo donandi fuerit facta. Adde *l. ſi ita ſtipulat. ſuſſice. ff. de ſtipulatio. C. ſi certo, de ſid. inſtrum.* Et firmat hoc ibi Gloſſ. ſuper verb. *eam*, quæ in hac clarior eſt caeteris, & reperat ſingularem Ioann. de Imol. *in l. à Titio ff. de verborum obligat.* Licèt iſtud idem videatur dicere Glof. *in l. mancipium. in prin. in 6. Glof. ff. de acquir. rer. dom.* Et *in l. generaliter. num.* 14. Et Bald. *in l. ſi ita in 4.* Et *in reſponſ.* Et Aug. in iſta Lecture, ſi ita conſultuiſſe. Et ibi firmat Salyc. referens iſtam eſſe communem opin. vltramont. Et hanc etiam tenet Roffred. *in libello ſuo, in Rubrica, certi condictio, quæ ex ſtip.* Et Ioan. Andr. *in addi. Spec. in tit. de confeſſio. §. nunc videndum ſuper verbo, quæ eſt ratio.* Anch. Bart. Imol. Abb. *in 6. c. cauſa.* Paul. Caſtrenſ. *in l. ſi quando. ff. de verborum obligat.* Et Lud. Rom. *in l. generaliter ff. de verbis oblig.*

¶ Teſtatur ſe confeſſum ſe habuiſſe de bonis tanquàm, vel vſuris tantùm: & poſtea coniungitur, an poſſit additâ conuentis. Pete. firmat iſtam quæſtionem. & Cyn. refert in iſta Lit. Bart. *in iſta l. cum quidam. §. cap. codicillis. verſ. hoc ſeruato ad quæſt. ff. de leg. 2.*

Ita lex eſt canonizata *in 2. per eum. extr. de probat.* Amplia etiam in confeſſione tacita, ſeu præſumpta. Vide ſing. Hypp. 12. Ad iſtam l. vide Bartolum hic.

¶ Et de materia confeſſionis facta abſente parte, quomodo plenè probet, vide per Iaſ. poſt alios in 111. *l. admonendi. ff. de iureiur.* Et Iaſ. *in l. cum te tranſigiſſe. ſup. domus cauſa.* Felinus latiùs *in c. cum cauſa. de fide inſtrum.*

¶ Nota quòd licèt confeſſio facta parte præſente plenè probet: hoc tamen limitatur nõ habente locum, quando talis confeſſio fertur propter aliud principaliter, & acceſſoriè eſſet facta confeſſio. Ita Abbas *in fin. etiam. extr. de iuramẽt. ad interrõ.* Item limita dumodò acceperint à parte. Et alibi teſtes deponere debent eſſe factam præſente parte. & acceptante, Iaſon. *in l. pofquam* Iaſ. *ſupra de pactis.* Alexan. *conſil.* 13. volum. 14. Et de confeſſione facta propter aliud, quod non probet. Paſc. de Pur. *in tract. Synd. in verbo, corruptio.* Aret. *in c. ſi cert. vol. ad. ſupra de pactis*, quem omnino vide ¶ Et adde, quòd confeſſio, quæ fit in iudicio, diſpoſitionem debitam præeſſe inducit & actionem. Adde alias duas cauſas, vbi confeſſio extrà iudicialis inducit diſpoſitionem per Bald *diuiſ.* 79. illa vera, quæ ſit extra iudicium, inducit ſolum probationem, vtik ſe germana: quæ tunc etiam diſpoſitionem inducit. Vide Iaſon. *in minimum. vlt. col. ff. de verborum obligatione.* Et Iaſon. *in rubric. de verborum oblig. nu.* 11. Quod hic de germana confeſſo dicitur, vide Bartol. *in l. cum ſcimus. in fin. C. de agric. & cenſ.* Et Kim. *in conſ.* 71. *lib.* 4. vltima ex, quæ ibi ad Bartol. adiuncta ſunt. ¶ Et ad regulam, quòd confeſſio abſente parte non probet, vide aliquos fall per Felin. *in c. ſi aut cert. de fid. inſtrum.* plures per Socin. *reg.* 86. *incip. confeſſio abſentes.*

¶ Confeſſio coram muliere facta extra locum tribunalitium non valet, vt not. in *l. 1. C. de confeſſ.* quod limita vt per Socin. *reg.* 92. Vide etiam Felin. *in c. ad ſ. clerec. 6. col. extrà. de iud.*

¶ Adiic, quòd dici, quòd confeſſio facta præſente parte requirat acceptationem, adde, quòd contrarium conſulunt Socin. *conſ.* 118. *incip. in cauſa* Sed vide Felin. *in c. cupientes. col.* 11. *verſ. 10. opin.* Bart. *aurr. de reſcript.* Barb. *in c. fin. de ſponſ. ab conſul. Iaſ. in l. error. 3. de iur. & facti ignor.*

¶ Et confeſſio facta in proceſſu arbitrario non valet, niſi fiat coram ipſo arbitro, vel parte præſente, nõ præſumitur. Cyn. *l. 1. C. de confeſſ.* Alex. *conſ.* 13. *vol.* 2.

¶ An autem confeſſio facta coram arbitro poſſit probari coram iudice, vide Deciſ. Socin. *conſ.* 178. Adde etiam, quòd confeſſio extra iudicium facta in teſtibus poteſt, etiam non probato errore. Vide Iaſ. *in l. mancipium. ff. de conſtitit. pecu. ind.* Felin. *in c. ad ſ. clerec. extr. de in integ.* Thom. Ferrar. *conſ.* 17.

¶ Eodem modo confeſſio facta in iudicio ſine deliberatione & præcipitanter poteſt reuocari etiã non docto de errore. Vide Felin. *in prin. ſecundi quæſt.*

¶ Et quid opponat in criminalibus effectu facta parte abſente cæt. iudic. vide Felin. *in colum. 2. & 3. col. extr. de iuſiurãd.* Et Alex. *conſ.* 5. *incip. cauſa in eſt.* qui dicit, quòd confeſſio abſente parte probatur, quando agitur de intereſſe, & ſuper dominio & quando fumus in antiquis. Et vide omnia apoſt. ad Bald. *in l. 3. ſi deprehẽd. hared.* vbi habetur, quòd non poteſt obtineri in quæ probat per teſtes dicentes de confeſſione præſente parte, ſi non dicit intelligere, ea quo præſentia non infert intelligentiam. Et ita dicit Bononiæ obtinuiſſe. Vide & Iaſ. *in l. error. 3. col. ff. de iure, & facti ignor.* quòd confeſſio debet eſſe acceptata expreſsè.

l. In contractibus. 14.

Ad intelligentiam iſtius §. vide Iaſ. *in l. manifeſti. de iureiur.*

¶ *Add. l. in contractibus.* ibi. *Sed intra ſecum himenæum.* Quid de aquitate Canonica, vide Marſ. *ſing.* 463. Et quid ſi confitemur me habuiſſe, & retenſiſſe, & habere centum à Titio mutuo, an tunc poſſit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. Rom. *ſing.* 416.

Ad §. in omni.

Et ibi Bart. Vide Tiraq. *in legib. connub. glof.* 13. *nu.* 8. qui diſputat, an diſtractus ſortem ſequatur vt contractus. Guterius d. parte 1. *cap.* 33. Couarr. *ad c. quamuis. extr. de pactis. in 6. part.* 1. § 3. n. 11.

Auth. Hanc autem.

l. Si cui non. 15.

l. Indubitati. 16.

Exceptio non numeratæ pecuniæ eſperit etiam appoſito iuramento, & iuramentum intelligitur ſecundum naturam actus, ſuper quo imponitur, *addi. ad hunc text.* Tiraq. *in tract. de conſt. 3. part. 3. lim. n.* 3. Iacob. de Nigr. *ad tract. ff. de verb. oblig. nu.* 181. Forner. Garz. *ad l. 3. num. 3. pactus ne petatur. num. 18. ff. de pact.* Dec. *conſ.* 140. & 341. *in cauſa. nu.* 8. Dicit ad rub. *extra de teſt. 3. part. n.* 82. Lud. Cacheran. *deciſ.* 48. n. 3.

Tit. 31. De compenſationibus.

Cuiacius *lib. 6 obſ. cap.* 16. *& lib. 13. cap.* 12. *nec non tom. 3. commen. ad tit. ſimil.*

l. Prima. 1.

Ad limitationem iſtius legis vide deciſ. Socin. 191. Vide ad iſtum text. omnino exam de fin. regũ. *conſ.* 104.

l. Ex cauſa. 2.

Not. iſtum text. quòd exceptio compenſationis non poteſt opponi etiam poſt ſententiam latam, vt per Bald. ibi per Scribo. *l. de iure. ff. de facti ignor. in pen. colum.* Felin. in *c. fabricã de re iud.*

l. In ea. 3.

l. Si conſtat. 4. & l. compenſationes. 44.

Compenſatio ſit ipſo iure vſque ad concurrentes quantitates: vide Socin. *in reg.* 61. *compenſatio.* Rom. *conſ.* 102. *col.* 1. *n.* 2. Angel. *conſ.* 52. Quid in debito iurato ad non petendum? Alle. *deciſ.* 163. Vin. *lib.* 1. *comm. opin. in verſ. compenſatione* 43. *opin.*

l. Etiamſi. 4.

l. Neque ſcripura. 6.

l. Si ex venditione. 7.

l. Si propter. 8.

l. Eius, quod. 9.

l. Quoniam. 10.

l. Si tutores. 11.

l. Inuicem. 12.

l. Si velut. 13.

Briſſon. *lib. 3. ſolleſt. cap.* 12.

l. Compenſationes. 14.

De liquido ad liquidum non ſit compenſatio regulariter. Sed vide fallit. per Socin. *paſ. in reg.* 86.

Tit. 32. De vſuris.

Ad hanc rubricam nota, regulariter quòd acceptæ quis non debet quid vltra ſortem. Sed vide 37. caſus, in quibus permittitur recipere etiam vltra ſortem, poſitos per Socin. reg. 6. Vide Cuiac. comment. in hunc tit. num. 3.

l. 1.

In Gloſſ. in verbo. *non ſit.* Nota hic quòd teſtes etiam debeant deponere interrogationem, & reſponſionem fuiſſe autes præſentes, & inconcuſſi per Gloſſ. *in l. ſi vnus. §. pactus. Gloſſ. in verb. ſuſtinet. & ibi Bart. in verb. oberia, in princ. Gloſſ. ff. de pactis, & Gloſſ. in l. arriſpicium. 1. quod vero. ff. tit. notatur in l. 2. §. quæ præſens ff. de verb. oblig.*

l. Vſuras. 2.

l. Quamuis. 5.

Conſ. *lib. 2. conſil. cap.* 3.

l. Per certationem. 4.

Multa poſſunt reuocari, quæ non poſſunt peti. Vide per illum text. *in tit. quæſt. cap. noſtrum.* Petrus. *conſ.* 13. Alex. *ad l. non ſolum. §. mutuo. ff. de non num. num.* & ibi Anton. *nu.* 193. Forner. Garz. *ad l. idem quia. §. idem Iulianus n. 5. ff. de pact.*

l. Adurſus. 5.

l. Si creditrici. 6.

l. Creditor. 7.

l. Quamuis. 8.

l. Si perte. 9.

l. Vſuræ. 10.

An ita lex ſit emendata, vide Molin. *in tract. ſi. tradited. num. 40. & ſeq.* Bad *in l. ff. ad leg. Iul. maieſt.* Alciat. *lib. 3 parerg. cap.* 33. Hotoman. *de vſur. lib.* 1. 2. 10 in 1. *col. vsur. diſſert.*

l. Expræditi. 11.

l. Frumenti. 12.

l. In bonæ fidei. 13.

l. Si ex pactione. 14.

l. Cùm allegas. 15.

l. Cùm non. 16.

Auth. ad hæc.

l. Si ea lege. 17.

Cuiac. *lib. 3. obſ. cap.* 33. Ioan. Aurp. *lib. 1. epiſt. variã. cap.* 5. & 10.

l. Indebitas. 18.

Cuiacius *lib. 8. obſer. c.* 39.

l. Acceptam. 19.

Menochius *de arbit. iud. conſ.* 131. adiſtam legem vide Socin. *in l. qui ſcimus. in princip. in 3. notab. ff. de verb. oblig.*

l. Conſtitutionibus. 20.

Briſſonius *lib. 3. ſolleſt. cap.* 1.

l. Si vſuras. 21.

l. Pignoribus. 22.

Cuiac. *lib. 2. obſer. cap.* 17.

l. Eo quidem. 23.

l. Si mater. 24.

l. Pro aucto. 25.

l. Eos, qui. 26.

Ad interpretationem iſtius legis vide Carol. Molin. *in tract. commerc. no.* 4. & an diſpoſitio iſtius legis locum habeat in omni vſura, ſiue ex mutuo, ſiue alijunde debita, idem Molin. *in tract. vſur. no.* 4. *in fin.* & vnam hanc modificatio iuri diuino repugnet. Anchar. poſt alios canoniſt. *in cap. peruenit ad nos. 3. col. 3. de reg. iur. in 6.* & quæ non Molin. *in tract. commerc. 3. cauſa fin. & ſequent.*

Donellus *in tract. de vſuris.* Ioannes Aurpachus *lib. 1. epiſt. cap.* 2. Ferrenius *lib.* 1. explicat. c. 8. Hotomannus *lib. 1. de vſur. c. 8. in 1. col. diſſ.*

l. De vſuris. 27.

Molin. *in tract. vſur. num.* 46.

480/C.IV.K.5-4, 23
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

† Fin.
Carol. Molin. in tract. vsur. num. 44.

Tit. 33. De nautico fenore.
Cuiac. tom. 3. commentar. ad hoc titulo.
l. Traiectitium. 1.
Bellonius lib. 3. silvat. cap. 1.
l. Cùm dicas. 2.
Nota istum textum, quòd si quis suscipit in se periculum, non tenetur depositario, vel casu fortuito culpa alterius partis, & valet ad multa, de quibus per Bald. hic. Et adde text. in l. qui officio. in fin. ff. de contrahen. empt. Rota. cons. 47.
l. Cùm proponas. 3.
In mari pignus an imponi possit. Bald. in l. fin. C. ad. Aug. in l. fin. ff. de vsurp. Ioan. de Plat. in § aliquando. C. de aquaduct. lib. 10.
l. Traiectitia. 4.

Tit. 34. Depositi, vel contrà.
His tit. explicatur à Cuiacio tom. 3. commentar. ad ius ciuile.
l. Si in cursu. 1.
l. Vsuræ. 2.
l. Si depositi. 3.
l. Si deposita. 4.
Consonantia lib. 1. q. 1. multa de iudicis officio.
l. Propter. 5.
l. Is, penes. 6.
l. Desiderium. 7.
l. Si is, qui. 8.
l. Cùm hæredibus. 9.
Cuiac. ad l. 31. ff. de hæred. instit.
l. Qui depositum. 10.
l. Si quis. 11.
Depositarius compellitur sine aliqua dilatione depositum restituere, nec potest aliquid in contrarium allegare, vide Felin. ad c. fin. num. 3. in fin. de sent. & re iud. Ias. ad Ff. C. de eden. vbi Dec. num. 6. Boër. decis. 193. num. 7. Bellon. lib. 4. suppos. c. 4. Mantic. lib. 5. tit. 1. per Ioan. Bapt. Plot. ad l. 5. num. 6. C. trade vt. num. 431. Cagnol. ad l. contrahen. n. 32. de reg. iur. & ad l. naupa pignus n. 8. eodem titulo.
Auth. Sed iam.
l. Superuacuum. 12.

Tit. 35. Mandati, vel contrà.
His titulus interpretatione donatur à Cuiacio tom. 3. commonit. ad ius ciuile.
l. Aduersus. 1.
l. Cùm ex causa. 2.
l. Si pater. 3.
l. Etiamsi. 4.
l. Si maritus. 5.
l. Si fideiussor. 6.
l. Si literas. 7.
l. Si tibi. 8.
l. Cùm per procuratorem. 9.
l. Sipro ea. 10.
Fideiussor non potest regulariter contra principalem debitorem agere, vt eum liberet, antequam soluat. d. l. Sed vide 4. fallen. per Socin. in reg. 191. incip. fideiussor. contra in eadem l. in Glossa. in verbo, appellantur. ¶ Nota, an, & quando imputetur fideiussori, qui omisit opponere exceptionem creditori.
l. Procuratorem. 11.
l. Commodati. 12.
l. A procuratore. 13.
Gilbert. Reg. lib. 2. interrog. quæst. cap. 19.
l. Si secundum. 14.
l. Mandatum. 15.
Mandatum morte mandatoris renouatur, vt hic, & l. & quia. ff. de iurisdict. omn. iud. late per Soc. reg. 154. mandatum. Mar. sing. 44. mandatum. Keffius. Cattal. in tract. de imperat. q. 112. Gaud. Pap. q. 102. Tiraq. in tract. le mariage. gaudet. 7. part. num. 12.

Dec. cons. 404. Soc. iun. cons. 97. num. 2. lib. 2. late per Felin. ad cap. 2. relatum. extrà. de offic. delegat.
l. Ad comparandas. 16.
l. Salarium. 17.
l. Post solutionem. 18.
l. Pretij. 19.
l. Si contra. 20.
l. In re mandata. 21.
Cons. quæst. 90. cap. 10. ¶ Condemnatus mandati directè, efficitur infamis: quia licèt quis in re propria sit moderator, & arbiter, non sic in re aliena. adde, & 2. m. vt per Mart. sing. 419. Iacob. Rim. singul. quid alien. licet, vel non ad Rub. num. 6. Inf. ad l. final. col. num. 8. Ludov. de Rip. num. 21. ff. de reg. 1. idem Rip. ad l. ex facto 5. § quia regulus. ff. ad Trebel. nu. 58. vers. sed.
l. Per diuersa. 22.
Cuius aliquem, in quibus cessio fieri non potest, possessor pro Socio. cap. 57. incip. cessio.
¶ Ad materiam cessionum vide Practicam Pap. ad libellum. vend. Et per Iacob. in l. 2. vel non licuit prorsus. Et per Angel. de Aret. in § præterea in 7. elect. Inst. de excep. Et per Bald. hic, vbi rangitur. ¶ An cessionarius veniat priuilegio cedentis, & Bal. 17. quæst. hic. Tu vide Molin. de vsur. num. 60. & 61. fallitur, an cessionarius agens tenetur offendere in fraudem eorum cessionis. Vide per Alex. in l. singla. ff. de acquir. hæred. Et Angel. Aret. Inst. de actionib. § speciales.
¶ Cessio quando sit titulo donationis, an sit necesse probare causã meritã præcesserint: vide Alex. cons. 31. 2. vol. Ias. ad eam, quæritur Bart. hic dubitat quia Bald. in hac l. in 3. quæst. tenet contrarium, talem cessionem valere, etiamsi merita non probentur. Quia talia verba additionis ad roborandam donationem. Et properea non debere diuidere effectum. Et contra Bart. tenent etiam Cassinul. in Lefattisman. ff. de donat. Et ibi vide eosdem apud. quamuis multa alia innout. Et idem tenet Salyc. hic in 16. quæst. Sed quid si debitio est facta ob seruicia, & merita illa exprimenda, quæ tamen falsa fuere, & non vera, an donatio viciet? vide Ias. in l. 1. ff. de condict. ob caus. Quid autem si fiant cessio inter coniunctas personas, an præsumatur ex causa donationis, vide Bald. in l. 1. Cod. ne liceat perem. Cuiac. lib. 1. C. lib. 4. cap.
l. Ab Anastasio. 23.
Vide Alexan. in l. singularia. in vol. col. num. 5. ff. de cens. pauc. & quod dicit Per. à Faba ibi, quod Alex. reprobat. & Bald. cons. 9. num. 3. fol. 42. Cuiac. lib. 16. obs. cap. 14. Bart. cons. 30. num. 3. Fab. de Monte, in tract. de emptione. & vendit. 2. quæst. princip. n. 20.
l. Præsens. 24.

Tit. 36. Si seruus extero, &c.
l. Si seruus. 1.

Tit. 37. Pro socio.
Cuiac. tom. 3. commonit. ad ius ciuile.
l. Societatem. 1.
l. Cùm proponas. 2.
Socium pro alium communiter, videtur tacitè contrahi de lucrando tam ni. quàm contra. & portando rum propter rem. Adde ad not. per Bart. hic, quòd socius rem nomine suo, & alterius, quæ fortunar in dubio emisse propria pecunia, & ideò qui partem rei confessi vult, tenetur partem pretij reddere, nisi aliud probet. & pro amplia. & lim. b. l. Boër. decis. 13. vbi plenè Barocz. q. 40. n. 3. Rom. cons. 174. Dec. cons. 348. num. 4. & cons. 441. nu. 38. Alexand. cons. 78. num. 3. vol. 2. & cons. 77. vol. 6. & cons. 134. vol. 1. Ciarlet. cons. 219. propositur in fine.
l. Cùm in societatis. 3.
l. Si societatis. 4.
l. Tamdiu. 5.
l. De societate. 6.
l. Sancimus. 7.

Tit. 38. De contrahenda empcione.
Cuiac. commentar. ad ius ciuile. tom. 3.
l. Vendritionis. 1.
Gabella solui debet in loco, vbi est contractus celebratus, non vbi res effectiua Bald. in l. ista. Bart. in l. cunctos populos. C. de sum. Trinit. Vide Tiraq. in tract. de retract. retract. tit. 2. §. 1. glos. 1. num. 46. num. seq. Gabella an solui debeat à forensibus & à clericis, ibid. Gabella solui debet in loco vbi est dicta destinata solutioni, vel contractus. Bald. in l. mulier num. interrog. circa fin. ff. quo minori, vel sibi.
l. Emptionem. 2.
l. Si donationis. 3.
l. Cùm res. 4.
Vrsulinus lib. 2. miscell. cap. 19.
l. Cum ipse. 5.
Coras. lib. 2. miscell. cap. 14.
l. Gaudentius. 6.
l. Si ancilla. 7.
l. Si donationis. 8.
l. Empti. 9.
l. Si mater. 10.
l. Inuitum. 11.
Gomez tom. 2. var. resol. ca. num. 31. Conan. lib. 8. var. resolut. 14.
l. Non idcirco. 12.
l. In vendendis. 13.
Quid autem conferendum de prouincrante vendere id pro pretio declarant Cost. vel Cors. cons. 13. 3. volum. Ioann. Robert. lib. 3. sent. iur. cap. 11. Constitus solitarius in arbitrium alterius ex contrabentibus, non valet. Adde hoc non esse verum de æquitate canonica. Ita tradunt eleganter Doct. vt per Alex. & Soc. ad l. 1. ff. si seruo manu. & ad l. ita stipulatur ff. de verb. oblig. Affict. decis. 337. num 10. fit fallit in dote. l. ab pod. § generat. ff. de rerv dot. vbi notantur ad hoc hic, in § 30. vide Ias. ad l. pod decem, num. 40. ff. solute matrim. & ad l. ff. quæ alienari n. 1. ff. de verb. oblig. Soc. iun. ad d. l. ita stipulatus n. 141. & 158. secundum antiquam impressionem.
l. Dudum. 14.
Sarmientus lib. selectar. 3.
l. Super rebus. 15.

Tit. 39. De hæred. vel action. vend.
Cuiac. tom. 3. commonit. ad ius ciuile.
l. Æs alienum. 1.
l. Ratio. 2.
l. Nominis. 3.
l. Qui nondum. 4.
l. Emptor. 5.
l. Qui tibi. 6.
l. Postquam. 7.
l. Ex nominis. 8.
l. Certi. 9.
Vide pro intellectu istius legis Soc. in l. penult. Iason. & multi communi. ff. de acquir. post in 1. col. n. 15. Dyn. in rub. in de reg. iur. in 3. col. & ibi per Nicol. Boër. in verbo, naturaliter. & Capol. in rub. de verb. & rer. sig. in 3. prin. in 9. c. in fine.

Tit. 40. Quæ res vendi non possunt, & quæ vendantur, vel mercari vetantur.
Bellonius lib. 3. silvat. cap. 4. & Cuiac. tom. 3. commentar. ad ius ciuile.
l. Fucandæ. 1.
Cotta, in voce, perjura. Baylus in lib. de re vestiaria.
l. Comparandi. 2.
l. Quia. 3.

Tit. 41. Quæ res exportari non debeant.
Ad istum titulum vide Bald. in l. idem proponas. supra. de naut. fœn. vbi quid si aliquis soluit retrahit vt portaret, & nondum portauit. Bellonius d. cap. 4. & Cuiac. tom. 3. commentar. ad ius ciuile.
l. Ad Barbaricum. 1.

Alciatus

480/C.IV.K.5-4, 24
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Alciatus lib. 4. disputat. cap. 11. Calcianus lib. 3. obs. forens. cap. 9.

l. Nemo. 2.

Tit. 42. De Eunuchis.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulum.

l. 1. & 2.

Plato in Gorgia lib. 1. cap. 14. Brissonius libro 2. formul. cap. 12.

Tit. 43. De patribus, qui filios suos distraxerunt.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulum.

l. Si quis. 1.

Otolicius ad l. 12. ff. de legib. Constantinus libro 3. variar. resp. cap. 14. Gilbertus Regius lib. 1. observationum, cap. 12. Patet propter nimiam egestatem posse parentes filium, filiamque vendere posse. Vide ad hanc rem. Alc. lib. 2. de verb. sig. fol. 109. Gloss. 1. ff. de off. ad l. 1. cum qui. 5. an pater in corrig. palam. 58. ff. de ff. or. Mart. cons. 101. Bocer. in addit. ad Dy. in reg. in argumentum, in litera A. de reg. iur. in 6. Gerard. cons. vlt. Adde ad hunc tit. not. per Tiraq. in tract. de retract. retra. tit. 1. §. 1. n. 4 glos. 1. num. 11. & seq. quod procedit, prout loquitur, in fame, non in alia extrahit necessitate. Socin. reg. 174. homo liber. Cagn. ad l. non debet, num. 3. de regul. iuris.

¶ Liberi non possit dari in obsidem. Vide Ayo. de summa datione. Sed vide duas fallent. per Socin. in reg. 118. incip. homo liber. Clerici non possunt dari in obsides. l. 1. supra de pactis. Et Gloss. in c. ne vicini. de iureiur. Sed vide duas fallen. Socin. reg. 414.

¶ Et filius clericus non potest ab ecclesiastico vendi. Hostien. in c. 2. de iureiur. de sec. & quæ. Et Joan. de Anan. in ff. pro. in 1. cod. de furt.

¶ Quæra, & quæ propter necessitatem permittantur, vide vltra Scrib. in d. ff. pro. Petr. de Anchar. cons. 84. incip. Libertas. Et Roma. cons. 118. Et Petr. de Anch. cons. 97. Et Bald. cons. 370. lib. 3. vbi dicit, necessitatem magistratu esse virtutis. Et an ratione necessitatis possit imponi charitativum subsidium, Cald. cons. 3. & quod voluit cons. 1. in fin. de exaction. Et plura ad societatem vide cumulata per Zoch. in Apostil. ad verb. nemp. necessitate. Add. Abb. in cap. 3. de arrestat.

Tit. 44. De rescindenda venditione. Vide Cuiac. in comment. ad hanc tit. rom. 3.

l. Si pater. 1.

l. Rem maiorit. 2.

Decepta vltra dimidium iusti pretij, quomodo administretur. Illa lex non habet locum, quando interuenit subhastatio cum decreto Iudicis, l. 1. C. de prædio Curial. lib. 10. Et ibi Bart. Et quando adest deceptio vltra dimidium, sed modica. Vide casu rescindendi contractum per l. si in 2. pa. C. de pact. Et plura pro limitatione d. l. rem. Vide Alex. in l. si quis enim. alias 445. vol. ff. de verb. oblig. Remedium illius legis non habet locum, quando reflatus qui fit vendi rem certo pretio, nisi probaretur reflactorem errasse, l. falsa lege. §. 1. vbi Iason leg. 1.

An in foro ecclesiastico liceat etiam infra dimidiam iusti pretij decipere, vide Tiraq. in l. connub. 3. parte glos. 5. num. 7. & per eum Glos. & Inquisitor. num. 11. Et hanc ait esse communem opinionem, quod non.

¶ Item, an hæc lex locum habeat, si res vendatur, quam quis ad aliquam rem habet, & dimidio minus pro ipsa soluatur quam rem ipsa pro ea re soluí deberet. Vide Tiraq. in Leonin. Glos. 1. num. 18.

Tacentis læsio facit præsumi dolum. Bart. in l. 8. ff. de præscr. verb. Bald. in l. 3. C. de dot. promiss. Et l. 1. col. 8. C. de iur. qua parte nomina. Et in Rub. supra de pactis, vers. qui vendit. Ped. de Anchar. cons. 104. incip. exp. videre, &c. Cald. in allegat. incip. duo litigantes. Et ideo ratione doli iuramentum redditur inefficax, cap. quamvis. de pactis in 6. & ff. quare de minor. Imò & maior 25. annis in lætione enormi potest absolui a iuramento. Bald. in 1. pro. ff. de de recept. arb. Ang. in d. incip. duo ad inuicem. Abb. in 1. vol. 21. de iureiur. Et ibi per Felin quod intelligo, quando lætus probat ignorantiam damni tempore iuramenti absolue, secus si simpliciter. Quæ facienti, & Codice.

volenti dolus non infertur. Libam donatio. de transact. & Bart. & alij in d. l. rem maiorem. Vide Iason. Socin. reg. 181. Alex. consilio 47. vol. 1. & consilio 55. eod. vol. & cons. 127. allide 128. 1. vol. & consilio 54. 3. vol.

¶ Venditio vltra dimidium pretij regularitur non valet, d. l. rem maiorem. Sed vide fallen. Socin. in regul. 151.

¶ Minor quando possit contravenire renunciationi iuramento firmatæ. Dec. cons. 321. n. 2. & seq. vol. 1. Vltra dimidium iusti pretij venditor decepitur, non modò minor, sed etiam maior habet in iuramentum restitutionem. Adde cap. cum dilecti, & cap. cum contingat. de empt. & vendit. tamen ista iura ex obscuritate rationis, & ad rem positam in vltra dimidium decipiam extendentur ita scribunt illis iuribus superius allegatis, & Spec. in titu. de empt. & vend. § nunc videndum etiam. 1. vers. qui ad modo.

¶ Mulier, minor, & rusticus, etiamsi scienter decepti sint vltra dimidii in contractu, contractum rescindere possunt, nisi certiorati fuerint de beneficio istius legis ita Bald. in l. fin. 34 refert & Alex. in l. quicunque. C. qui admin. Scrib. in l. fin. de iur. fis. & in l. 1. de calumn. ¶ Læsio enormis quæ dicatur, & quando Dec. cons. 19. no. 3. fol. 35. vol. 1. & 2.

¶ Mulier quando in contractu transactionis indicatur enormiter læsa, & an propter enormem lesionem eò ipso possit non obstante iuramento. Dec. cons. 103. nec est cons. fol. 134. vol. 1. Adde ad materiam huius legis præmium considerari frendum locum: vbi fit venditio: necessa est motus in iure in l. fin. §. 1. de admin. tutor. Quid si testes deponunt de tempore anni contractum: non autem quo tempore contractus tantum valuerit? Vide Cyn. in auth. sed quæritur in fin. decret. vnde nil.

¶ Decepto vltra dimidium iusti pretij, supplentur iustum pretium, vel reddito ab eo pretio res recuperatur. Vltra ea, quæ hic latiß. poluit scrib. Adde quæ per Rom. Ingl. quid alia lex. vel hæc in pr. num. 191. Pro intel. vide Alex. d. §. adiuvem. num. 7. Ingl. de actio. in mat. huius l. Crauet. cons. 3. per tot. Caccial. in tract. de fru. expul. art. 4. num. 51. Fab. de Monte in tract. de empt. & vend. in 3. par. n. 7. Gozad. cons. 44. no. 13. Cra. cons. 314. vol. pen. & 315. num. 6. 15. & 17. & cons. 59. 160. vol. 2. & 191. Calder. cons. 3. in tit. de empt. & vend. Coffar. in decis. tract. de empt. & vend. Rom. cons. 423. Dec. ad l. fin. 18. ad fin. C. de pact. & ad l. quamvis. ff. de regu. iur. Idem Dec. cons. 181. num. 4. & cons. 210. 309. & 383. vbi limit. pluribus mod. Soc. in cons. 50. vol. 2. libro 1. & vol. 30. in 15. lib. 1. Thom. Ferra. cons. 4. Ant. Negusan. in tract. de pig. & hypoth. 5. par. 2. mem. num. 41. in 3. volum. Alex. cons. 118. num. 6. num. seq. vol. 7. Tiraq. de retract. 5. 1. glos. 18. no. 62. & 22. num. seq. & ad l. si vinea in pra. in no. 127. C. de rescind. vend. Bald. in tract. de præscr. 26. 4. par. prin. num. 1. in 8. vol. Soc. in reg. 226. vbi limit. multis modis. Bocr. decis. 153. no. 4. Gerard. cons. 12. Stephan. Forcatul. in tract. var. dialog. 100. assidue: sed confirmat per Philip. Porri. lib. 1. cons. cons. 5. in tract. Ioan. de Anan. cons. 33. no. 2. Ioan. de Neue. cons. 80. num. 3. Ioan. Croc. cons. 11. & cons. 120. num. 38. & cons. 54. no. 4. Vt non procedat in lætione enormissima, si constet de scientia ementis & quando constat venditorem donare voluisse, Io. Ceph. cons. 120. no. 70. vsq. ad no. 77. vol. 3. Et an possit gratiæ ad diuinorem in solutum, idem Ceph. cons. 161. no. 1. vol. vol. ¶ An in vendit. in fabhast. ¶ An cum eius remedio expresse renunciatum sit, vel cum iusiurandum appositum est nullo modo contradici contrauentum iri. Rosanel. in tract. contr. sine fab. litera. L. no. 145. Cabed. decis. 41. no. 9. in dote Pisan. de lucro dot. glos. 10. no. 11. ¶ Hanc legem repetitam copiosius contra Cagnolus, Pinellus, & Menesius. Vide Villalobos commun. opin. fisura, 2. num. 103. Constantius prud. quæst. cap. 1. & libro 2. cons. resolut. cap. 3. & 2. Forcatulus nouissime dial. 100. Carrium Burgen. libro 2. disputat. ad Tractat. cap. 10. & libro 3. ad Tiraqu. nullegam. cap. 3. & 2. Prætorium sentiunt cap. 8. Parisium lib. 3. quæst. cap. 9. Gometium num. 2. variar. resolut. cap. 2. num. 12. vsque ad num. 17. Gutierrium 3. pars. resolut. cap. 16. Menochium de arbitr. iudic. cas. 144. & seq. Cuiacium libro 10. observation. cap. 18. Zoanettum rerum quotidian. cap. 47. Filesacum quæst. 20. Cast. lib. 1. de pœnit. leg. cap. 3. de restitut. prima.

l. De contractu. 3.

l. Ad rescindendum. 4.

l. Si dolo. 5.

Cuiac. lib. 8. obs. cap. 20.

l. Non est. 6.

l. Ratas. 7.

l. Si voluerat. 8.

l. Precij. 9.

In foluram proprii dicitur, & de iure appellatur, quando debitor ipsomet vendit aliquo debito. add. l. item, à quo. Cod. de fidei. l. fi prædium. C. de excusat. clericor. in princ. & ibi not. & de pignor.

l. Dolus. 10.

l. Venditor 11.

l. Non idcircò. 12.

l. Si maior. 13.

Tit. 45. Quando liceat ab emptione discedere.

l. Equidem. 2.

l. Vlt.

Glos. in verba, recuperare. Pro singulari allegatio Ang. Incl. de empt. quod tunc arrha, vel pecunia intelligitur data solutionis nomine, quando effet data pecunia numerata.

Titulus 46. Si propter publicas pensitationes venditio facta celebrata.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulum.

l. 1.

Menoch. de arbit. iudic. lib. 2. cas. 55.

l. Si deferta. 2.

l. Vlt.

Cuiac. lib. 8. obs. cap. 32.

Tit. 47. Sine censu, vel reliquis fundum comparari non posse.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulum.

l. Ex conuentione. 1.

Prætitus gemmas. cap. 67.

l. Res annotatur. 2.

Auth. Sed &.

l. Omnes. 3.

Tit. 48. De pericul. & comm. rei vendit.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulum.

l. 1.

Adde, & limita illam legem, quòd quando notarius confitur de tradita illius, qui rem emerit: potè quia habebat hypotheeam, tunc venditor tenetur de euictione, licèt non fuerit denunciatum venditori, vide Alex. and. 67. vol. 3. & in quantum Bart. hic dixit, non sufficere venditorem scire litem motam, nisi fit denunciatum, limita non procedere, quando emptor esset mitor: quia difficile sola scientia venditoris sine demonstratione: ita Bald. hic, licèt de dicto Bart. videatur dubitare Francif. Aret. cons. 61. col. 1. Ad Glos. huius l. infrà quæritur in re probatur, quale emptio conditionalis non patiatur periculum, vide Paris. cons. 59. lib. 10.

l. Cùm conuenier. 2.

Ad intellectū illius legis cum loquitur de venditione facta ad mensuram, & ad pondus, vide Dec. cons. 119. Ang. lib. 1. consil. cap. 2.

l. Dolum. 3.

l. Cùm inter. 4.

l. Cùm speciem. 5.

l. Mortis casus. 6.

Tit. 49. De emptionibus empti, & venditi.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulum.

l. Aduerlus. 1.

l. Venditi. 2.

l. Ex arrhali. 3.

l. Si traditio. 4.

480/C.IV.K.5-4, 25
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Curabit. c.
Interesse potuit non solui debetur. Lim. ex per Affict. *decis.* 10. *numer.* 5. Adde quòd his teneatur ad vsuras, & fructus: quia in omni contractu vbero, etiamque obligatorio ex ipso, quòd venit implet ex parte sua, alter tenetur in mora, vt in contractu dotis. Alex. *cons.* 147. *col.* 2. *lib.* 6. *& in l. de dissolut. mat.* 12. *ff. solut. matr.* Ad hunc text. vide Gomez. *ad l. ad leonem. num.* 19. *Inst. de actio.* Soc. *cons.* 133. *lib.* 1. *& cons.* 81. *lib.* 4. Paris. *cons.* 57. *num.* 17. *lib.* 4. *cons.* 90. *lib.* 1. Dec. *cons.* 183. *ad fin.* Alex. *ad l. Iulianus. § vlt. ff. rem. fil. vend.* Boerius. *ad l. veniam. num.* 35. *ff. de rer. perm.* Declarat. Corn. *cons.* 210. *num.* 4. Didac. Couar. *in reall. variar. resol. lib.* 3. *cap.* 3. Vin. *lib.* 1. *com. opin. in ver. vendition.* Gloss. *in verbo, retro.* An hoc verum si de iure canonico: vide Soc. *cons.* 109. vbi intelligit illud procedere, quòdo non deducitur in pactum, *& cons.* 133. & de intelligentia per Alex. *in l. Iulianus. § offerri. ff. de adile. empt.* & an illæ vsuræ, fru-ctus debeantur, quando non est facta venditio, sed pactum de vendendo, vide Dec. *cons.* 183. *in fin.* Hæc etiam lex non habet locum quando emptor ideò non soluit pretium: quia in mora hæc cuiclibet & venditor non debet ei: Bellisfiores pro eadem ratione: quia tunc non tenetur ad vsuras ratione fructuum: vt Bald. *in l.* 1. Soc. *cons.* 10. Couar. *lib.* 3. *variar. resolut. cap.* 4. Ad istam legem scripsit Cagnolus, & Zoannetus *rerum quotid. cap.* 5.
l. Venditi. 6.
l. Si fœtus. 7.
§. Si puer. 8.
l. Si minor. 9.
Anton. Gratianus *lib.* 1. *q. iur. cap.* 1.
l. Cùm venditorem. 10.
l. Ancillam. 11.
l. Sicut. 12.
Farcatulus *quæst. cap.* 1.
l. Fructus. 13.
l. Emptor. 14.
l. Vltra. 15.
l. Post. 16.
l. Expulsos. 17.
Nota istam legem in quantum dicit, venditorem non teneri defendere emptorem de violentia sibi illata quando singulariter limita non habere locum in contractu locationis vti in Bal. & Ang. in *l. fi-liusfam. § fin.* Cuiac. *lib.* 1. *cod. cap.* 6.

Tit. 50. Si quis alteri, vel sibi, &c.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad iur. ciuile.*
l. Si pecunia. 1.
l. Si emancipatus. 2.
l. Mancipia. 3.
l. Quamuis. 4.
l. Multum. 6.
§. Si verò.
Quod potui, nolui, quod volui adimplere nequi. Adde *cap. super. Abb. de off. & potest. ind. delog.* adde etiam quòd illa duo posituræ actus boni non secundum Bartolum, voluntas, & potestas: ita Bald. *in d. cap. super. Abb. in l. cum oportet. Cod. de iur. & fact. ignor.*
l. Cùm per eos. 7.
l. Qui aliena. 8.
l. Nihil prohibet. 9.

Tit. 51. De rebus alienis non, &c.
Ad hunc titulum spectant libri duo singulares Paluri: *de prohibitis rerum alienationibus, & de rei de-strictione.* Vide Cuiacium comment. ad eu ius ci-uile. *tom.* 3.
l. Si præsidi. 1.
l. Distrahente. 2.
Paluarus *de rei aliena diffi-cult. cap.* 10.
l. Venditrici. 3.
l. Mancipii. 4.
l. Si fundum. 5.
l. Nemo res. 6.
l. Sanctimus. 7.
Prohibita alienatione videtur prohibitus omnis actus, per quem alteri quæritur ius rei, & bonum est argum. de rebus ad. stat. & à contrà. ius mut. vide R. 19. *ad leg. filiusfam. § dicit. ff. de leg.* 2. Tiraq. 908 *ff. comm. leg. inf. 3. per tot. Ias. ad l. si stipulatum. vol. 10. in fin. num.* 15 *ff. de verb. obl.* De iurisd. dicit. vide Fabian. de Monte *in tract. de empt. & vendition.* 22. *q. prin. num.* 12.

Tit. 52. De com. rer. alien.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad iur. ciuile.*
l. Si nulla. 1.
l. Multum. 2.
l. Falso. 3.
l. Portionem. 4.
l. Si maior. 5.

Tit. 53. Rem alienam gerentibus, &c.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad iur. ciuile.*
l. Non est. 1.

Tit. 54. De pactis inter emptorem, & venditorem, &c.
Videndus tom. 3. commentar. Cuiacij ad iur. ciuile.
l. Si ex lege. 1.
l. Si fundum. 2.
Vide Gloss. *in verb. allatum.* Ad hoc vide consil. Petr. de Anchar. 33 *t. pactum de retrò & vend. an sit idem.* Vide Paul. Castrens. *consil.* 326. *Et dic quid non.*
Et an illud pactum proberet per testem confessum, Imol. *cons.* 92. ¶ Quòd si ille, cui est facta promissio de retrouendo ad certum tempus, est mortuus superstite minore, qui non venit in tempore, an minori detur in integrum restitutio, vide text. *in l. domicilium. de minoribus.* Et an ille, qui tenetur ad vendendum ex pacto, non teneatur solùm ad reuendendum, verum etiam ad traditionem, vide consil. Aret. 6. *in 1. volu.* Hanc legem Cagnolus repetit, vide Cora *lib.* 3. *consil. cap.* 9. Forcat. in necromanc. *dial.* 20.
Quid autem si emptor fecit sumptus, an illos recuperet, vide Ang. *in l. emptor. de verborum obligat.* Couar. *libro* 1. *variar. resol. cap.* 7. Pactum de retrouendendo alicui, si vello vnquam tempore vellet redimere, valet, & hæredes tenentur: vitra tradita hic intelliget Cagnol. & Gutad *in repet. suum leg. in matr. retrouendum.* vi. aliqua per Tiraq. *de retraque retract. 20. 2. per totum.* Ias. *ad l. nemo potest. nu.* 11. *de leg.* 1. Angel. *cons.* 139. Forcata. in necromanc. *dial. q.* 21. *nu.* 3. *ad finem.* text. adde Cranet. *cons.* 114. Ias. *ad l. si in quo promiserit. §. Sein. n.* 10 *ff. de verb. obligat.* pro intell. & Sim. vide Fab. de Mont. *in matte. empt. & vend. in 3. q. princ. n.* 2.
¶ An illud pactum possit credi, vide Ias. *ad l. 2. §. fin. num.* 3 *de oper. no. nunc.* Aret. *ad §. præterea n.* 14. *Inst. de excep.*
¶ Quid si fuerint duo venditores, & alter vult retinere, alter non. Soc. *ad l.* 1. *§ fed & quæritur. ad Trebel.*
¶ Adde quòd hoc pactum non præsumitur vsurarium, illo quod mediocris pretij concurrat, nisi emptor se fuisse fraudatum. Ias. *consil.* 150. *& seq. lib.* 1. *n.* 80. *quid in dubium in solutum.*
¶ Ad quod hic, quòd administratur hæredes, et iam si de isto pacto retrouendionis mentio facta non fuerit, Tiraq. *de retrait. conuent. Glos. 6. in pen.* Amplius etiam si esset adiecta dicta taxatiua tantùm in persona venditoris, contra Bertrand. vbi dixi in singulari forcefiori. vide Soc. *cons.* 119. *col.* 1. *lib.* 1. *col.* 3. vbi potes videre m. Rainald. Confer *lib.* 1. *in dep. cap.* 10. Zoannetus *rerum quot. cap.* 43.
l. Qui ea lege. 3.
l. Commissoriæ verò. 4.
Ex pacto legis commissoriæ, ipso iure transfertur dominium autem petendæ in solo contractu vendition. vel in solo contractu qualibet, in quo tale pactum est appositum, Castrens. *in l. 2. de donat.* Et Salyc. *in l. ea lege.* 7. *de conditione ob cau-sam* videtur velle, quòd sit generale in omni contractu. Sed su vide Alex. *cons.* 10. 1. *volum. & Abbat. cons.* 61.
¶ An ille, qui promisit remendere in certum tempus, teneatur elapso tempore, vide Angel. *cons.* 109. *incip. super puncto. Ias. in l. nemo potest. ff. de leg.* 1. *n.* 11. *in prima lect. Et cons.* 213. *incip. visis, &c.*
¶ Et ad probandum factum de retrouendendo, an possit deferri iuramentum suppletorium, vide *cons.* Alex. 113. *in 1. vol.* Soc. *cons.* 13.
¶ Quid autem si est pactum factum de retrouendendo quotiescunque voluerit, vide Ang. *cons.* 55. & Soc. *cons.* 15.
¶ Quid autem si emptor qui tenetur ex pacto ad retrouendendum, interim non obligauit, & posteà retrouendit, an remittat illi hypothecæ Barto. tenetur, & oneribus impositis per emptorem, vide Bar. *in l. in diem. ff. de reg. plau. act.*
¶ Quod si aliquis vendidit fyliam, aut nepotem cum pacto de retrouendo, an emptor possit illam recuperare, vide Bart. Capoll. *in tr. de tractat. de feriatis.*
¶ Et quanto tempore præscribatur huic pacto de retrouendo, Ang. *num.* 55. *incip. Quæritur, & Franc. Consultus, quòd vide. nonn.* Sed tu omnibus vide Fabr. de Sen. *in tract. de empt. & vend. in 7. part. princip.* vbi multa de isto pacto. Et Ias. *in 1. pe-rem. de pactis.* Vbi etiam subsit, quòd Petr. de Anch. *in cons.* 332. *incip. visis diligenter actis, &c.* consulit, quòd si per decem annos non petatur, non possit vlteriùs peti. Idem Ias. *in l. si mater. vbi col.* 7. *de cond. indeb.*
¶ Et quid si emit à duobus rem aliquam, & habuit promissio retrouendere partibus vnus tantùm pecie sibi retrouendi, alius non cogitur emere partem suam, Bart. *in l. si insinuatus ff. de reb. eo. leg.* Et illud sequitur Soc. *cons.* 100. *vol.* 3. *rem in secundo dub.*
¶ Et quid si in eo est factum tale pactum, relicto hærede pupillo, qui non potit retrouendicionem in tempore, an iuuetur per restitutionem in integrum, vide Curt. *cons.* 139. *incip. & Christi, & gloriosi.*
l. Initio. 5.
¶ Eligens viam contractus non potest transire ad viam pœnitentiæ, & diffractus. Cran *cons.* 151. *numero* 8. Paul. de Castr. *ad l.* 1. *ff. de donat. post* Bart. *ibi numero* 20. Alexan. *cons.* 10. 2. *volum.* Curt. *cons.* 12.
l. Cùm te. 6.
l. Si à te. 7.
l. Tempore. 8.
l. Si quis ita. 9.

Tit. 55. Si seruus exportandus veneat.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad iur. ciuile.*
l. Lege. 1.
l. Si, vt manus. 2.
l. Nulla. 3.
l. Moueor. 4.
l. Qui exportandus. 5.

Titulus 56. Si mancipium ita fuerit alienatum, vt prostituatur.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad iur. ciuile.*
l. Præfectus. 1.
l. Mulierem. 2.
l. Eam, quæ. 3.

Tit. 57. Si mancipium ita fuerit alienatum vt manumittatur, vel contrà.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad iur. ciuile.*
l. Si Patroclus. 1.
Cuiac. *lib.* 1. *obs. cap.* 19.
l. Si ea lege. 1.
l. Si iusta. 3.
l. Si is, qui. 4.
l. Ea quidem mancipia. 5.
§. Nec tamen.
Ex d. 5. non quòd quando præcise aliquid fuit factum quis debet incidere in pœnam, si illum actum nullum facit, non incurrit pœnam. Ea quo Bart. *in l. fin. §. communia de lega.* decidit, quod si stat statutum, vt qui vendiderit aliquid, non soluat gabellam, incidit in pœnam. De quo latiùs per Alex. *in apostill. in l. cum ex famil. in prin. de leg.* 3. Et Bart. *in d. fin.* Alciat. *lib.* 3. *parador. cap.* 13. Idem etiam text.

480/C.IV.K.5-4, 26
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Titulus 53. De comitercliis, & mercatoribus.

Vide Cuiac. *commentar. in totum titulis legis ista.*

l. Negociatores. 1.
l. Non solùm. 2.
l. Nobiliores. 3.

Fornerius *lib. 1. select. cap. 3.* multa Tiraquellus *de nobilitate. cap. 15. à num. 31.*

l. Mercatores. 4.
l. Cessante. 5.
l. Si qui inclytus. 6.

Tit. 64. De rerum permutatione.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*

l. Si, cùm. 1.
Molin. *ad const. Parisi. § 15. glos. 1. num. 107.* Nim *lib. 1. doctor 27.* Vandus *lib. 1. cons. 4. 25.*
l. Permutationem. 2.
l. Ex placito. 3.
l. Cùm pecibus. 4.
Molinæus *ad vsum cons. ff. de verb. oblig. n. 73*
l. Quoniam. 5.
l. Rebus. 6.
l. Emptionem. 7.
l. Ea lege. 8.

Tit. 65. De locato, & conducto.

Explicatur à Cuiacio *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*

l. Dominus. 1.
l. Aduersus. 2.
l. Ædes. 3.

Adde, quòd coloni, & inquilini licitè possint resilire: quando iniustè expelluntur: Vide Bald. *hic in princ. Et l. si de fund. 7. cod.* Ad illam l. quæro, quæquid ista lex locum habeat in conductu emphyteutico, & possit expelli pro vtilitate dominij: vide *sing. 1099. 21.* Cuiac. *lib. 2. tom. 1. cons. 28.* Menoch. *de arbitr. iud. cas. 78. lib. 2.*

Qui solum pretiosum, non potest de domo, durante locatione, expelli per dominum, nisi propter necessitatem dominij, vel propter vtilitatem reipub. vel culpam inquilini absentis. vide Dec. *ad c. postulasti. in princ. extrà de appell. Ia. C. ad l. qui rem alienam. n. 11. Cod. de fund. Tusc.* vbi lim. quando dominus potuerit in instrumento eum non expellere: vide Dec. *cons. 467. num. 3. & cons. 473. in mat.* Marc. *sing. 94. Ia. ad l. diuortij. 38. ff. sol. matr. Rip. ad l. 1. de fun. n. 16.* Crem. *sing. 77.* lim. non habere locum in Scholare, vt per Rip. *ad l. 1. de fun.* Add. idem, si necesse fuit conductori recedere, Marc. *sing. 615.* Jun. Cachera. *decis. 108. num. 9.*

¶ Ad hanc rem. vide Didac. *in tract. variar. resolu. lib. 1. cap. 13. num. 4.* notatè per Phil. Port. *lib. 1. concilia. 53.* Si conductor expellitur propter necessitatem reædificationis, quod ea refecta pedes petere si reponi in locata. Rom. *sing. 255.* Dec. *cons. 103. in cons. n. num. 24.* Alci. *lib. 1. parerg. cap. 10.* Tiraq. *in tract. nouell. cau. 1. per tot.*

l. Ex diuitis. 4.
l. Certi iuris. 5.

Drac. *ad rit. de pactis*, Charond. *lib. 3. resp.* Forcat. *resp. num. dub. 17.*

¶ Inuerti, & illata coloni obligantur domino fructui pro mercede: inquilini verò ignorati. Fortun. Garsi. *ad l. item quæ. ff. de pact. num. 18. per. 1. Socin. in reg. 191.*

l. Nemo. 6.
l. Siculum Hermes. 7.

Pro ista l. vide Alex. *in l. si vnus in prin. ff. de pact. & l. 2. Cod. de iudi.* & ibi per Ia. & idem Ia. *in l. 1. in fi. cod. per.* Scribentes *in cap. confessum. de fide instr. &* Felin. *in cap. cod.*

l. Licèt. 8.

Menoch. *de arbit. iud. lib. 2. cas. 76. & 77.*

l. Emptorem. 9.

Successor an, & quando teneatur stare colono. Vide Scrib. *in glo. l. 3. in l. 1. ff. solut. matrim.* quid in beneficialibus, vide omnino Bald. *in l. iubemus C. de sacros. Eccl.*

¶ Successor singularis non tenetur stare colono. Adde *? fall. ad vsum Lamparum* pofitas per Socin. *in reg. 480. incip. secund.* Vxor teneatur stare colono, curas maritus locauerit tritio est, quoniam necessarius est successus. Gloss. *in l. diuortio. versic. prius. glos. 1. num. 9. ff. solut. matrim. & l. 5. Rho. § fin. 10.* Adde ad hanc legem quod sit dict. hic, singulatim successorem colonum expellere non posse, quando fecit non habet in re: nota tamen aliquando singulatim successorem colonum expellere posse, *ff.* offerat precium. vide Iafon. *in l. filiusfam. § dixi. ff. de leg. 1. 11. col. in fine.* vide per Alex. *in l. qui absenti § 1. ff. de acquir. poss.* Sed quid si singularis successor non expellit colonum, colonus cui solutre tenetur successori, an verò locatori? Vide per. *in l. Iulianus. § fi in locatio. com. glos. ff. de act. empt.* Gomez *2. com. resol. c. 3. n. 9.* Zoannet. *rerum quot. cap. 23. & 42.*

Empore fundi non tenetur abscque pacto stare colono. Add. quòd ista l. non habet locum inter Hebræos: quia inter eos emptor nō poterit expellere primum conductorem, quo tempore durante, Gozad. *cons. 24. colum. pen. & fin.* Limit. illam l. placito. mod. vt per Alexan. *ad l. fi. Titiofum § fi vir. ff. folu. matr.* per Bart. vbi Ia. *ad l. diuortio. num. 13. col. 10.* Marc. *sing. 312.* Ia. *ad l. filiusfam. § dixi. 1. Iulian. num. 91. de leg. 2. Iulia. num. 111.* vbi per Croc. *num. 190.* Soc. *cons. 30. lib. 4.* Rom. *sing. 63.* Negus *in tract. de pign. 1. membr. num. 6.* Gaid. *Papa q. 480.* Ia. *Cad l. quoties n. 19. C. de rei vind.* Socin. *in reg. 387.* Horozc. *ad tit. Institut. de oblig. lib. 4. fol. 126. de vi, & effect. loca. ad §.* Quid in successore in beneficio, an teneatur stare colono, Abb. & alij, *& ad c. ne prælati vices suas Sec. cons. 32. volum. 1.* Gemi. *cons. 8. Quidam Cardinalis. colum. fin. & cons. 17. col. 1. cons. circa prin.* Quid in successore in præturæ, an teneatur stare colono, vide Soc. *reg. 588. de 3. fall.* vbi an successor in beneficio obligetur ex contractu prædecessoris, vide Cott. *in manip. in verb. successor.* Marc. *sing. 648. in mat. ad hanc text.* Nata. Alberi. *in cons. 416. nu. 1. cum seq.*

l. Vlam veritatis. 10.

Cuiac. *lib. 2. obs. recital. cap. 13.*

l. Inuitus. 11.
l. Damnum. 12.
l. Si diuisa. 13.

Pilæus *q. 64.*

l. Si hi, qui. 14.
l. Si de fundo. 15.

Berolzes *q. 47.*

l. Legem. 16.
l. Præses. 17.
l. Exceptio. 18.

Benedictus Capra *in regul. cancl. 88.*

l. Circa. 19.

Cuiac. *lib. 14. obs. cap. 24.*

l. Cui rem. 20.
l. Si olei. 21.

Corasius *lib. 2. miscell. cap. 11.*

l. Si hi. 22.
l. Ad probationem. 23.

Zoannetus *rer. quæsit. cap. 51.* Vide Paris. *cons. 17. n. in materia* Cumis. *23. Rip. in l. rem, quæ mihi ff. de acquir. poss.*

¶ Per instrumentum locationis non probatur dominium. Paris. *cons. 13. nu. 1. 2. lib. 2. in mar.* Cravet. *cons. 327. num. 3.* Rip. *ad l. rem quæ num. 48. de acquir. poss.* Abb. *ad cap. inter dilectos. num. 16. extrà de fide instru.* An probetur per hoc instrumentum dominium contra confinantes. Affic. *decis. 24. num. 8. & decis. 82.* Adde quòd nec possessio, vt per Dec. *cons. 502. nu. 25.* Curt. *cons. 30. num. 5.* Solutio mercedis probat possess. Cott. *cons. 32. nu. 6. de instrumentis emptyp.* Ia. *ad l. 2. n. 178. C. de iur. emphyt.*

l. Contractus. 24.

l. Si quis conductionis. 25.

Palæanus *de alienat. rei dotal. cap. 19.* Corasius *lib. 3. miscell. cap. 2.*

¶ Nunquid condemnatus remedio istius legis possit appellare, vide Dec. *cons. 65.* vbi ampliat ista l. *& cons. 25.* Affict. *decis. 3.* & Dec. *cons. 28. num. 3. & cons. 32. num. 4.* an per instrumentum conductionis

480/C.IV.K.5-4, 27
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

ſi actionis præbetur dominium contra conductorem, Afflict. decis. 14. n. 7. Bald. decis. 498. nu. 171.

l. Si conductionis. 26.

Conductor debet prius poſſeſſ. reſtituere, poſteà de proprietate experiri, Afflict. decis. 21. & 14. num. 5. vbi an per inſtrumentum locationis probetur dominium, Bald. decis. 498. Coraſ. lib. 3. miſcel. cap. 4. nu. 10. Petr. Sted. ad l. reperitio. num. 17. & 53. ff. de condict. indeb. Cagnol. ad l. neque pignus nu. 7. ff. de reg. iur. ad hunc text. adde Dec. conſil. 28 nu. 3. & conſil. 56. nu. 4. Ioan. Cepha. conſil. 47. num. 38. 2. part. Curt. ſen. conſ. 70.

l. Si tibi. 27.

Alciatus lib. 1. parerg. cap. 4. Molinæus ad rubr. de verborum oblig. nu. 16. Declara vt per Alciat. ad rubr. de verbor. oblig. colum. 7. nu. 15. & ad l. bona ſi dei. C. de pact. Iacob. Niger. ad d. rubr. num. 43. & Toraiſ. n. 72. & 78. Buzigel. ad l. iuſtè num. 46. ff. ſi cert. pet. Fran. Cur. ad legem, quam nu. 11. C. de pact. & ad l. potest num. 7. eod. tit.

l. In iudicio. 28.

l. Cùm conductorem. 29.

l. Curialis. 30.

l. Milites. 31.

l. Ne cui. 32.

Dominus domus locatæ poteſt durante locatione alteri dictam domum locare pro tempore futuro. Adde Alex. ad l. 1. in fin. ff. ſolut. matr. Guid. Papæ decis. 480. in princ locati. & Boër. decis. 117. per totum.

l. Hæc conſtitutio. 33.

l. Conductores. 34.

Cuiacius libro 14. obſeru. cap. 58. Menoch. de retinp. poſſ. remed. 11.

l. Licèt. 35.

Tit. 66. De iure emphyteutico.

Explicatur à Cuiacio tom. 3. commentar. ad ius Baldi.

l. Ius emphyteuticarium. 1.

Emphyteutica res Eccleſiaſtica ſi ſit recepta pro ſe & filiis ſuis, & hæredibus, an legitimatus ſuccedat per reſcriptum Principis, Bal. in l. generaliter. §. cùm autem, infrà de inſtit. & ſubſtit. Alex. plenè conſil. 151. 10. volum. Et conſ. 60. 10. vol. vbi plenius. Scripſit de hac materia copiosè Aluarus Velaſcus Luſitanus.

¶ Quid de Emphyteuſi recepta à laico, vide conſ. Soc. 1. vol. 3.

¶ Emphyteuſis Eccleſiaſtica an finita linea debeatur aliis agnatis, vel deſcendendis vel vbi poſſint agere, vt ipſis conceratur. Dec. conſ. 131. nu. 1. & per to. conſ. 96. vol. 10.

¶ Anni antiqui an faxer immobilia computentur, Bald. in l. hæreditati § his illud. 2. col. cum ibi annexis. ff. de ſenat. conſ. Rom. conſ. 104 bonus text. in Clemen. exiv. de verb. ſig. quod intelligo, quando ſunt perpetui, vel ad longum tempus: aliàs ſecùs, potest probetur in c. querelam de electio. Secundum probatur per Cyn. in l. ſi certum T. de pactis. Bart. in l. monumentum. ff. de verb. ſig. Rom. in l. ſi conſtante ff. ſol. matr. Fed. de Senis, conſ. 11. quæ incip. fratres prædicti.

¶ Emphyteutica res conceſſa alicui in tertiam generationem an illa dictio ſit incluſiuè, vel exclusiuè, Alex. plenè conſ. 155. 1. vol. & 20. Et plura de diſtique vſque per Oldr. conſ. 49. & per Imol. in c. 1. de ordin. ab Epiſc. qui renunt. Epiſ.

¶ Ad id quod dictum eſt de tertia generatione, &c. vide Iaſ. in l. 2. His col. 60. verſ. intra prædicta. Et Bart. conſ. 77. proponitur. vol. 1. Et Ruin. conſ. 164. lib. 16.

¶ Cenſus Emphyteuticus per ſucceſſores debetur. decis. Neap. 91. incip. Angel. Galvar.

Filius nunquid priuetur feudo, vel re emphyteutica, ſi pater eius commiſit delictum, propter quod illo priuari debeat, Bart. in l. eum, qui ff. de in ordil. & releg. Et Alexan. in l. ſiquius. ſſa. §. ſi quis ita ff. de verb. oblig. in fin. vlt. col.

¶ Si locatio eſt perpetua, & penſio parua, præſumitur contractus emphyteuticus, Bald. in cap. ſi terra. de dilationibus.

¶ Emphyteuta vſufructuarium vel vſufructuarium vſuarium in re Emphyteutica, an, & quando poſſit conſtituere, Iaſ. in l. contraria. col. 3. §. anteq. verſ. non ſucceſſum de acquir. poſſ.

¶ Emphyteuta, ſeu colonus an teneatur ad expenſas, quæ fiunt in re locata, vel conducta, vide conſil. Socin.

¶ Emphyteuta ſi vendit rem emphyteuticam ſine domini conſenſu cum pacto legis commiſſoriæ, vel adiectione in diem, an habeat locum pœna caducitatis, vltra Iaſ. in l. fin. ſiſtur tit. in 11. q. Adde Alex. in l. ſi cauſbus ff. ad leg. Falcid. Et conſ. 18. 5. volu. Et glo. in l. 1 ff. de donat. quam ſequitur Alex. in l. Pomponius. §. cùm quis vlt col ff. de acquir. poſſ.

¶ Emphyteuta tenetur ſoluere canonem etiamſi res ſit ſit conceſſa ſine debita ſolemnitate, per text. in §. ſi forma. in Auth. de non alienand. Vide Salyc. in l. ambenus. §. ſanè C. de ſacroſanct. Eccleſiis. Quem ita refert, & ſequitur Felin. in c. cùm cauſam in 7. colum. extr. de re iud. vbi dicit, quòd licèt contractus ſit ſtatutum Eccleſia ſit nullus, tamen non habetur pro infecto, quoad commodum Eccleſiæ.

Et nunquid Eccleſia, ſiue minor poſſint dicere quòd volunt habere eorum contractum nullum initum cum ipſo minore, vel Eccleſia altera, qui contraxit, recuſante, vide Felin. vel meliùs Iaſ. in l. cùm ſi §. eam tranſactionem ff. de tranſactio.

¶ Et an minor, vel Eccleſia poſſint facere Eccleſiæ conditionem meliorem, ſine ſolemnitatibus à iure requiſitis, vide Dec. in c. qui in Eccleſiarum de conſtit. Et ſimile in dolum paſſo, an poſſint approbare contractum, vide per Doct. maximè per Iaſ. in l. tranſactionem T. de tranſactionibus. Et per Abb. in cap. dilecti. de emption. & vend. quem Iaſon in d. l. allegat.

¶ Emphyteuta incidens in commiſſum propter canonem non ſolutum poteſt dominus alij concedere, eo non monito, nec requiſito. De hoc vide Dec. conſ. 146. in 2. dubio.

¶ Si non apparet de contractu ceſſionis: ſed de ſolutione penſionis, vide Paris. de Put. in tract. deve integra. caus. 134. & 165. Et adde quòd ad probandum dominium directi domini, probatur eo ipſo, quòd ſoluit per longum tempus. Et per Dec. in conſ. 146. 2. col. Et Abb. in conſ. 74. 7. vol. vbi plus dicit, quòd ſi ceſſat per biennium ſoluere Eccleſiæ, incidit in commiſſum: & ille, qui erat ſolitus annualiter ſoluere, tanquam emphyteuta. Et illud conſ. refert, & ſequitur Dec. conſ. 144. circa princ.

¶ Quid de re conceſſa? Vide Parid. de Put. in tract. feud. chart. 78. & chart. 8.

Finita emphyteuſi, an dominus teneatur ad meliorament. Francis. de Aret. in l. quoru, in §. Marcellus ff. de leg. 1. vbi ponit, quòd de melioramentis factis in re Eccleſiæ, quæ fuit alteri conceſſa, & demum talis conceſſio fuit reuocata per ſucceſſorem, an melioramenta poſſint peti, vibe ibi per eum. Sed vide text. in auth. qua res. T. de ſacroſ. Eccleſ. Et Deci. conſ. 169.

¶ Vaſallus ſi non ſoluat per triennium, an priuetur, & cadat à iure ſuo, vide conſ. Dec. 198. Alienare ſine conſenſu domini, vel ceſſare à ſolutione canonis, an iſti caſus æquiparentur, vide Alexand. conſ. 218. vol 5.

¶ Purgatio moræ in emphyteuta, an admittatur, vide Paci. de Put. in tract. rerum feud. plan. chart. 104. Et Dec. conſ. 146. & quanto tempore poſſit purgare moram. Dec. in dicto conſ.

¶ Si elapſo biennio dominus recipit canonem. Vel, ſi vaſallus, vel emphyteuta alienet ſine conſenſu domini, & dominus poſteà recipiet canonem ab emptore, an ſibi præiudicet, vide Parid. de Put. in tract. feud. chart. 182. incip. ſuit longa quæſtio. Et plures quæſtiones per eund. eodem tractatu chart. 194. in q. incip. & circa & c quare, cum pluribus ſequentibus.

¶ Et quando dominus recipit canonem poſt alienationem factam ſine eius conſenſu, vide Dec. conſ. 183. Et Alex. in conſ. 181. in 3. vol.

¶ Inter emphyteuſin, & libellarium contractum non eſt differentia. Deci. in conſ. 46. 1. vol. & conſilio 104.

Quid autem de conceſſione in emphyteuſin, vel cenſum, cum poteſtate affrancandi in ſimili cenſu, vide quæ ponit Decius in conſ. 46. in vlt. colu. vbi quanto tempore præſcribatur iuri offerendi ſimilem cenſum, & ibi quid ſi offertur, an acquiratur ius non ſoluendi.

l. Emphyteuticariis. 2.

Per iſtam l. 2. & 3. dicitur, quòd ſi emphyteuta promiſit expendere aliquam pecuniæ quantitatem ſuper re emphyteutica, ſi non expendit, incidit in commiſſum, ex quo pactum non obſeruauit. Vide de hoc dicto deci. Concil. Neapol. 85. propè ſinem.

¶ Emphyteuta expelli non poteſt, niſi triennio canonem non ſoluerit, vt hic, vbi Iaſ. late, & authent. ſi rem. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Socin. regul. 114. emphyteuta. Hippol. ſing. 409. Iaſ. ad l. donationis §. quod in anno num. ſolut. matrim.

¶ An ſi emphyteuta cadat iure ſuo propter canonem non ſolutum, poſſit petere melioramenta, Ang. ad §. ſi verò quis in authent. de alienat. & emphyt. Et quid in purgatione moræ, an poſſit ſoluendo purgari, & quod tempus detur in emphyt. Eccleſ. Iaſ. hic nu. 19. & 41.

¶ An deciſio huius l procedat in fundo, in cenſu, & multa de mor. vide per Dec. conſil. 38. per totum, & conſ. 144.

¶ Et non quòd mandatum à Iudice factum emphyteutæ, quòd nō ſoluat, eum excuſat à pœna, vt per Afflict. deciſion. 318. Adde Corneum in memora. in verbo, emphyteuta priuari Capol. caut. 11. Alexan. conſ. 44. vol. 3. & ad l. ſi conſtante poſt Bart. ibi in 3. q. ff. ſolu. matr. Gram. decis. 57. Tiraq. poſt & cumulata gloſſ. 7. nu. 41. in mat. Afflict. decis. 274.

¶ Ad d. l. vide 2. fallent. Soc. in reg. 131.

¶ Vaſallus, vel emphyteuta non poteſt vendere, vel alienare fundum, vel rem emphyteuticam domino irrequiſito, aliter cadit à iure ſuo, d. l. in emphyteuticaria. & c. potuit. extrà locati. Sed vide 8. fallent. poſitas per Socin. in regul. 319. incip. Vaſallus.

¶ Si non apparet, an aliquis ſit emphyteuta, vel cenſuarius, in dubio præſumitur cenſuarius, vt ſoluit Albert. in d. l. in emphyteuticaria. Et proptereà incidit in cōmiſſum, tamen quando in illa regione magis frequentatur contractus emphyteuticus, vt voluit Iohan. Fabr. in d. l. 1. ſupr. eod. quem ref. Iaſ. in d. l. emphyteut. in 9. qu. Et idem Ang. ibi dicens, quòd primò recurrendum eſt ad conſuetudinem concedentis: vt ſi ſolitus erat concedere vſque ad tertiam generationem, vel in perpetuum, ita præſumetur factum ſecundùm conſuetudinem regionis. Et ibidem ſequitur Bald. ... ſi certum. T. de pactis, dicens, quòd conceſſiones præſumuntur factæ ſecundum generalem conſuetudinem, vel ſecund. quod erat ſolitum in vnam, vel plures perſonas.

¶ Emphyteuta frangens fidem domino, priuatur ſuo vtili dominio. Ita Paul. Caſtrenſ. in l. ſed ſi hac. in princ. ff. de in ius vocand. per d. l. in emphyteuticaria. Ita & econtrà, ſi dominus frangit fidem emphyteutæ, debet priuari directo dominio, quod applicatur emphyteutæ. Ita dicit tenuiſſe Gulihel. de Cun. ibid. etiam Alexan. in additio. quas fecit Paduæ, ſequitur primum per text. in cap. domina commiſſum. ſi de feud. fuerit quæſtio inter dominum, &c. Et in c. 1. qualiter dominus propr. di priu. Vide declarat. per text. in c. dilecti, in 2. col de maior. & obed.

¶ In d. l. in gl. repellere, &c. Emphyteuta probans ſoluiſſe tribus annis proximis, præſumitur quòd ſemper ſoluerit. Adde ſinib. in l. ſi.

Res emphyteuticaria poteſt pignorari ſine conſenſu domini, & an in ea poſſit haberi recurſus per creditorem. vide Bart. in l. ſi conſtante in 5. qu. Et ibi per Alex. ff. ſolut. matri.

Emphyteuta, qui vendit rem, regulariter cadit à iure ſuo. l. cùm dubitabatur hoc tit. & c. potuit extrà locat. Sed vide 3 fallen. Soc. in reg. 133. Mihi. verb eſt reg. 115. incip. emphyteuta, &c.

l. Cùm dubitabatur. 3.

Pœna iſtius legis habet locum etiam in contractu cenſuali. Bart. in l. 1. § qui autem. ff. de ſuperficiebus. Innoc. in c. potuit. extr. locat. Fulgo. conſ. 140. Iaſ. in d. l. cùm dubitabatur. licèt contrarium conſuluit Dec. conſ. 104.

¶ Emphyteuta volens vendere ius ſuum emphyteuticum, vel ſuas meliorationes, non poteſt vendere, niſi priùs denunciauerit domino, à quo cauſam habet, an ipſe velit emere prædi. l. cùm dubitabatur. Et facit quòd ſingulariter voluit Bart. in l. 1. in vlt. verſic. C. de Metall. lib. 11. dicens: Quòd ſi colonus volens vendere fructus perceptos ex fundo, debet potius vendere domino, quam aliû iuſto pretio, quod dicit Bartol eſſe menté tenendum, quem ſequitur Lud. Rom. in l. 2. ff. ſolut. matr.

Facit

480/C.IV.K.5-4, 28
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Patricii in fin. quod singulariter voluit Bald. in l. 2. de comm. serv. aequi dicebat, quod si fiscus qui habet rem communem cum alio, non potest illam vendere, nisi prius socio requisito.

¶ Penna illius legis habet etiam locum in conductione ad longum tempus. Ita per Fulgos. cons. 24. incip. per existentiam. &c. Et per Alexand. in cons. 37. col. 4. vol.

¶ Sed numquid dispositio illius legis habeat locum in vasallo, ut si dominus velit non se, vt praefertur Dominus. Dic quod sic. Et habet textus, vt n. 61. § denique, quod fundi alien. per ad. Et vide Bart. in auth. sed in § 3. incip. an si vendita, &c. chart. 113. Dec. cons. 164. 1. vol. vbi idem dixit non habere locum in contractu emphyteutali, & contractu permutationis.

¶ In venditione rei emphyteuticae primò est denunciandum domino quòd vendat, & debet expectari per duos menses, vt per Iac. in ult. l. 4. col. in vers. principaliter, notavit idem in consi. est perpetuò obligatus ad vendendum, vt consuluit Ludo. cons. 102.

¶ Quòd si emphyteuta non soluit tanto tempore, quod incidit in commissum, an censetur in fructu, & quo incidit in contestatum, Soc. in cons. 167. 4. col. Et vide per Iac. hic in 13. col.

¶ Scribentes in ista l. & maximè Iac. qui plura dicit de laudemio, quòd debetur ab emphyteuta, modò quaero, an debeatur vasallo pro alienatione feudi, & est considerandum, quòd non. Nam relevium idem est, quod laudemium, seu quicunque aggressa, quae solvitur, vt relevium, vt per Andr. in c. 1. § 3. mulier de cap. Conrad. 31. Illud relevium non debetur, quando feudum alienatur, vt per eundem Andr. in constitutione regni c. post mortem. Et in c. 1. per quas fiat investitura. Et in § 5. § 5. mulier. Et illud expressè videtur tenere Andr. in d. consilio. Bene verum est, quod ipse idem Andr. in d. § 5. mulier. quod in hoc statur consuetudini quia si solvi solet, praestari debet: sed vide Alexan. in cons. 1. in 1. volum. Ad quem se remittit Franc. Arc. in tract. feud in 4. parte 5. 4. in fin. chart. 6.

¶ In alienatione certa, vel necessaria non solitur laudemium, vt per Iac. in d. col. 12. cons. 7. quaero quid in dotione infantum, vide per Iacob. in tract. de rei. aestim. 93.

¶ Et quid in locatione ad longum tempus an debeatur laudemium, vide Bart. in cons. 104.

¶ Et feudalis an possit dari in dotem, vide Paul. de Pur. in tract. feud. chart. 102. vbi plenè & an debeat solvi tertiaria pro dote.

¶ Si vendidit, & statim redemit, an habeat locum poena caducitatis, vide Iacob. in tract. de rem. in 10. col. & per Dec. in cons. 160. in fin. vbi an possit alienationem factam possit moram purgare.

¶ Sed quid si emphyteuta, vel vasallus vendit, salvo reditu debito domino, non exprimendo certum dominum, vel certum reditum, an incidat in commissum. vide Paul. de Pur. in tract. feud. chart. 183. incip. an si reditum, &c.

¶ Et quid si vendit emphyteuta sub confectu domini, & non alteri, nec alio modo, vide per Iac. in l. non solum § de aqua mea. Dec. cons. 160.

¶ Licèt possit res emphyteutica fore confecta dominio donati, tamen non potest induci in possessionem sine eius confessa, seu Arc. cons. 35.

¶ Si marcitus consuevit in solutione canonis, an praescriptione veniat, vide Bald. in cons. 142. in 2. volu.

Emphyteuta potest vendere domino interquirendo, si hoc est actum, aliàs debet eum requirere, & per duos menses expectare, aliàs potest alienare quinquagesimum pretij soluto domino. De hac mat. post late tractat hic per Scrib. vide Dec. cons. 160. & 164. Iac. in d. § 12. aqua. & in l. aqua. num. 10. & 13. de verb. sig. Tiraq. in tract. de cons. pri. 3 par. lim. 6. per tot & in tract. de retr. vxor. in praefat. nu. 51. Corn. in memor. in verb. alius nullus. Fortè. in eo casu ser. dixi. 13. nu. 5. & seq. him. vt per Marc. sing. 28. emphyteuta. Visitat Ias. 2. num. qui in cons. emphyt. alienari. Ias. Clar. lib. 4. finium. 5. emphyteuta. qu. 13. Iacob. Menoch. in tract. de arbit. iud. li. 2. cent. 3. cas. 320. num. 18. & cent. 1. cas. 57. numer. 5. & quòd ista decisio non procedat, nisi in contr. emphyt. non autem in consuali, in feudo, vel alio fru. Dec. d. cons. § 164. nu. 6. nec quando quis concessit fieri emphyt. alicui pro se, & suis haeredibus, & quibuscunque dederit quia tunc videtur permissa alienatio etiam sine quisito domino, Dec. d. cons. num. 3. nec quando quis ignoranter alienat. Dec. d. consil. 164. num. 3. vers. 5. respondetur. & quòd hic dicitur de alienatione idem est in locatione ad 10. ann. & sic ad longum tempus, vel ad vitam alicuius: Dec. ibi. fol. 104.

LIBER QVINTVS CODICIS.

Tit. 1. De sponsalibus.

Alcia. lib. 1. disp. 8. cap. 11. Cuiac. lib. obs. c. 28. & tom. 3. commentar. ad tres titulos.

l. Alij desponsatæ. 2.
l. Si is, qui. 2.
l. Arrhis. 3.
l. Si pater. 4.
Cuiac. lib. 16. obs. cap. 34. & 35.
l. Mulier. 5.
§. His illud. 1.

Tit. 2. Si rector provinciæ, &c.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad tres titulos.
l. Si quis.

Tit. 3. De donat. ante nuptias, &c.

Cuiac. lib. 3. obs. cap. 4. & tom. 3. commentariorum ad tres titulos.

l. Multum. 1.
l. Si præfidi. 2.
l. Pollicitatione. 3.
l. Quod sponsæ. 4.
l. Ea, quæ. 5.
Sarmientus lib. 2. select. cap. 5.
l. Cùm in te. 6.
l. Si cùm ante. 7.
l. Si ante. 8.
l. Cùm te sponsæ. 9.
l. Si filiæ. 10.
l. Si tibi res. 11.
l. Si mater. 12.

Donationes factæ mulieri per consanguineos viri, remanente viro, sed si per consanguineos mulieris, debet restitui haeredibus mulieris. Ita Bart. in l. fin. vers. plures. 5. arrogare. § denuncio. & pap. Sed verius est, quòd cùm donatio sit perfecta, & res quæsitum mulieri, quòd mulier transmittat ad suos haeredes per illam l. § mater. Et ibi Bald. cons. 113. lib. 4.

l. De reliqua. 13.
Menoch. lib. 2. arbitr. iudic. cap. 48.
Vide Tiraquel. de ll. connubi. n. 46.
l. Si consentiente. 14.
l. Cùm veterum. 15.
l. Si sponso. 16.
l. Minoribus. 17.
l. Si liberis. 18.
l. Si constante. 19.

Constante matrimonio extra casum donationis, maritus non potest constituere dotem uxori. Adde ad istam l. duas fall. per Socin. post. in rep. 141. incip. donatio inter virum, &c. vol. rep. 104. Ad istam l. § constante. vide Castren. cons. 61. de quo meminit Rain. in l. 1. chart. 13. § filius. matrim.

Auth. Sed iam necesse.

Vbi gloss. in verbo fugitivi. Ista glossa est singularis, in quòd confessio facta a marito de dote recepta, constante matrimonio, præsumitur facta in fraudem creditorum. vide quod notat Dec. cons. 16. in fine.

¶ Confessio viri de dote facta constante matrimonio non præjudicat creditoribus: sed ipse vir. sic Bart. & Bald. hic, & ad l. 1. § fi. ff. de minor. Ias. ad § fuerat num. 50. Instit. de act. Alb. decis. 402. Aret. cons. 50. Gozad. cons. 2. & 42. Cent. cons. 40. & 44. Rain. cons. 53. & 107. lib. 1. Dec. cons. 94. colum. 2. Anath. de Cano. ad l. post coloratum. n. 30. ff. de donat. Bellon. cons. 28. num. 7.

l. Cùm multæ. 20.
Auth. Permissa.
Cuiac. lib. 3. ob. cap. 4.
Auth. Dos data.
Auth. Eò decursum.
Auth. Nunc inhibetur.

Tit. 4. De nuptiis.

Vide Cuiac. tom. 3. commentar. ad tres titulos.

l. Cùm de nuptiis. 1.
l. Si nuptiis. 2.
l. Liberum. 3.
l. Liberti. 4.
Corasius lib. 1. miscell. cap. 3.
l. Si vt proponis. 5.
l. Et si. 6.
Contius lib. 1. disput. cap. 7. Cuiac. lib. 1. observat. c. 11. & lib. 11. c. 25.
l. Si vt proponis. 7.
Contius d. c. 7. & Cuiac. d. c. 25.
l. In copulandis. 8.
l. Si vicinis. 9.
Ad istam vide notata per Socin. in cap. nunc. extrà de probat.
l. Cùm te. 10.
l. Si inuita. 11.
l. Nec filium. 12.
Ista lex est canonizata in capitulis, 35. q. 1.
l. Neque fine. 13.
Cuiac. lib. 17. obser. c. 6.
l. Neque ab. 14.
l. Vxorem. 15.
l. Patrem, qui. 16.
l. Nemini. 17.
Pytheus in notis ad fragmenta Lexicons pag. 85.
Cuiac. lib. 8. obser. c. 28.
l. Vidua. 18.
Cuiac. lib. 3. obs. c. 5.
l. Celebrandis. 19.
l. In coniunctione. 20.
l. Aegligato. 21.
Brissonius lib. 2. select. c. 5.
l. Si donationis. 22.
l. Imperialis. 23.
Ioannes Aurpachus lib. 2. appl. c. 2.
l. Sancimus. 24.
l. Si furiosi. 25.
l. Si quis alumnum. 26.
Menochius de arbit. iudic. cas. 100.
l. Sancimus. 27.

Vbi inter sexagenarios & quinquagenarios matrimonium non consistit. vide Tiraq. in 1. connub. part. 6. 1. glos. num. 10.

Potest quis accipere vxorem septuagenariam: vide Paris. cons. 14. lib. 1. Ruin. ad rub. fol. mort. num. 25. Bart. ad l. qui habebat ja. § fi. de vulg. Soc. cons. 63. 2. & 3. col. lib. 3.

l. Si liberum. 28.

Matrimonium si est contractum inter coniunctos in 4 gradu an habeat locum hodie poena incestus, vide Chald. cons. 2. in fi. de confang. & affi. & Post. de Acha. cons. 18.

l. Sacram. 29.

Casus superuenientes matrimonium iam contractum non dissolvit. adde gloss. & ibi Ioh. Andr. in reg. de reg. iur. Lud. Rom. in l. 3. verb. § de.

Tit. 5. De incestis, & inutilibus nuptiis.

Cuiacius lib. 3. obser. c. 28. & tom. 3. commentar. ad tres titulos.

l. Liberta. 1.
l. Neminem. 2.
Clarus 55. furiosus 10.
l. Cum ancillis. 3.
l. Qui contra. 4.

Nota ibum text. quòd natus ex prohibito matrimonio per errorem, in figura matrimonii succedit. Vide Dec. in cons. 59. in end. in glos. nec non effectus. Nota, quòd effectus ignorantia non excusat. Dec. in cons. 80. vol. 2. Cuiac. lib. 15. obs. c. 13.

Declara-

480/C.IV.K.5-4, 29
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Declarat Dilat. in cpite 1. par. in 1. num. 31. Ias. Menoch. in 1. de actibus. nudis. lib. 2. centu. 1. conf. 124. num. 15.

l. Fratres. 5.

Vbi fratris uxorem ducere vetantur, an Papa dispensare possit, vide Iacob. Bald. ad. Bellamer. in consil. 28. in fact. in his tradita. Et quibus in gradibus Papa dispensare possit, Paul. Parif. conf. 68. dubium lib. 3. Ticaquel. in leg. connubia num. 7. parte. gl. prima, num. 43. & seq.

l. Si quis incestus. 6.

Auth. Incestas.

Ad istam Auth. vide Dec. conf. 158. vol. 1. per tot. Felic. conf. 116. volum. 1.

Imponitur pœna contrahentibus incestas nuptias de iur. ciui. An idem de iure cano. Dec. ad l. etsi non nam. 7. C. vnde legi. Cyn. ad eadem filia mariti, num. 13. & seq. Rip. ad l. 1. num. 26. C. de eden. Alex. conf. 129. lib. 6. Dec. ad l. 1. nu. 7. de refti. & confilio 268. Quæ aliter tenet, & ad eius replicationem respondo, vt per ipsum in d. conf. 268. & vide per D. Vinc. Hercul. ad l. si cui. & ad leg. Falc.

Auth. Ex complexu.

Ad istam Authenticam vide conf. Socin. 161. Roma conf. 43. in fin. Franc. Curt. in conf. 13. Ias. Ias. de Aven. §. fuerat Nicol. de Vbald. in tract. de succeff. ab intest. Et repet. in Auth. si quis illud. C. ad Orfician. Prudh. Pap. in tit. quo agit ad infirmandas clauf. 72. vbi dicit, quod in hoc eft fermodum Ius Ciuile in terris Imperij, & Ius Canonicum in terris Ecclefiæ. Vide alia, quæ dicuntur in l. 3. penen. ff. de ba. quibus ut indig. vbi plura ad hoc cumulati. Et vide tractat. de privat. dot. in 3. pte. 494. priuilegia, vbi omne etiam hoc procedere, etiam fallum in Canonico. Et vide Mod. Neap. in conflitutione regni quam plura.

Spurius incapax eft poffeffionis. d. Auth. ex complexu. & l. 3. spurius ff. unde cognati. Ita etiam nepos, qui præcedente infectæ radice, licèt fit ex legitimo matrimonio natus, non poteft fuccedere auo, per text. l. 8. C. de donat. in fin. vbi odiosè. Et ita erit confulere Per. de Anch. in conf. 89. in 2. volum. Bal. in fin. C. de verber. ffignif. dicens, quòd ficut filij baftardi non funt de domo, ita etiam nec nepotes legitimè nati, quia legitima confequentia ad poteft effe ex illegitimo nafcendi principio. Hinc vulgaris regula eft, quo cafu repellitur fpurius eodem & filij. Paul. Caftren. conf. 181. in conf. in 4. colum. Item Ioan. Andr. in addit. Specul. in rubr. de fuccefl. ab inteftato §. 2. in addit. interpif. Arcenfius, &c. Alex. in conf. 54. coniq. 3. num. Vbi vna perfona prohibita fuccedere, omnes defcendentes ex ea prohibiti intelligentur. Item Arg. in §. reliquum per illum text. in Auth. de hared. ab inteftato. Bald. in l. fin. C. de lib. præterit.

¶ Filij nati ex incefluofo, & nefario complexu non fuccedunt, nec alij debent: quia funt indigni pœnæ fubftantia: vide Dec. conf. 611. & ad c. in præfentia. nu. 114. extrà de probat. & ad c. inter Ecclefiæ §. Mauri de cauff. q. 111. Crauet. conf. 138. 184. 195. In mat. Aret. conf. de iur. nat. in prim. num. 5. Rip. ad rubr. ff. de verb. oblig. n. 158. & ad l. 2. n. 60. ff. filiat. matri. Bofr. decif. 127. Mant. fing. 338. Palrot. in tract. de nat. & fpur. q. 47. 14. compl. & limi. Ad hanc tenu. vide per Dann. in fuis rep. rep. 346.

l. Humilem. 7.

l. Libr. 8.

l. Ab incestis. 9.

Tit. 6. De interdicto matrimonio.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad ius ciuile.

l. Senatusconfultum. 1.

l. Mater. 2.

l. Cùm proponas. 3.

l. Libertinis. 4.

l. Curatorem. 5.

Quæ fit ratio differentiæ inter cafum iftius legis, & l. si tutor C. as. vide Tiraq. tract. cessante. gl. 1. part. nu. 4. in mar.

l. Si patris. 6.

l. Si tutor. 7.

l. Si quis tutorum. 8.

Tit. 7. Si quacumque prædius poteftate, &c.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad ius ciuile.

l. Si quis ordinaria.

Tit. 8. Si nuptiæ ex refcripto petantur.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad ius ciuile.

l. Quidam. 1.

Menoch. de repet. cas. 201. cas. 5.

l. Nefandiffimum. 2.

Tit. 9. De fecundis nuptiis.

Circa Rubricam. pœnæ ftatutæ contra fœcundò nubentes locum habent contra non hoftiliter viuentes: ftatut. in 1. hu filia. C. de rerum donat. dicit effe perpetuas annuæ treuiarum. Coral. lib. 3. milfil. cap. 2. Hoc fpectant Paleati lib. duo de multarum luctu & fecundis nuptijs, & tom. 1. duo repetitionum & conflituarum in materia consuetorum collecti à Iohanne Nicolai. vide Cirnei. commentat. in fingulas horas tituli leges, tom. 3. comment. ad ius ciuile.

l. Si qua. 1.

Mulier quæ nubit infra tempus luctus eft infamis, & pœnas alias patitur, de quibus habetur in d. l. si qua. de pœnis, & eft Gloff. in cap. omnes. d. 31. Sed vide 2. fallent. Socin. in reg. 338. Ias. poft Bald. in 1. filium. quem habentem. 2. col. verf. 8. primo. C. famercif. & in ea pœna procedunt etiam in ea, quæ non nupfit fecundo, fed luxuriosè vixit, ex tenell. de Syl. verb. Vel. 7. primo ad hanc legem. Vide contrarium apud Tiraq. in tract. cessante. gl. 1. num. 3. pœnæ ftatutæ contra fecundò nubentes an locum habeant in fponfalia contrahentibus. Alib. in cap. fin. extr. de fec. nupt.

¶ Mulier intra annum luctus nubens efficitur infamis, & pœnas patitur, de quibus hic. Vide ad hoc Soc. regul. 132. mulier. an pœnæ, de quibus hic, hodie fint fublatæ, vide per Alb. ad c. fin. n. 3. vbi alij, extrà de fecund. nupt. Alib. decif. 25. numer. 5. vbi de comm. Didac. Couar. in epit. fecunda part. cap. 3. §. 3. num. 4. & feq. ad l. Lib. Decretal. & quòd locum habeant contra viduas luxuriosè, & inhonestè viuentes, de commu. Io. Garon. ad rub. C. de fecund. nupt. in 15. pœna. Iul. Clar. lib. 5. fent. §. fupereum vers. generaliter. Bal. ad l. filium. quem. C. famerc. Rom. fin. 151. Tu dicas. Ang. conful. 59. Doctor infignis Graz. conf. 56. cum feq.

l. Si qua. 2.

Rotard. libro 1. variarum. cap. vlt.

Auth. Eifdem.

l. Fœminæ. 3.

Ad istam legem vide Cremonin. conf. 74. & feq. Ro. & fin. vbi ad eam legem, quæ imponit pœnam rapti fecundò nubentis, quantùm ab habeat locum contra maritum, vide Bald. in l. generaliter. 7. col. Socin. in conf. 34. & 45. Dec. conf. 61. in fin. & an ifta pœna fublata fit, Alex. conf. 28.

¶ Mulier poft mortem viri tranfiens ad fecunda vota, tenetur quicquid acquifierit ex bonis primi viri communibus filijs reftituere, vel aliorum eorum, alimentorum in extremor pœnis reuolta. Molin. de hac materia poftea fupra ad l. hac edictali. C. de fecund. nupt. latiùs tradunt Mode. ab Actuilla remiff. fcat. lib. 1. cum opus. in verb. Mulier ad fecundas nuptias. Bap. à S. Blaf. conf. 114. nu. 16. inter conf. diuer. ad conf. vide volume. vol. primo.

An §. illud, ubi glof. fin. tangit, An ifta l. habeat locum etiam in parte, & an pœnæ, de quibus hic, fint hodie fublatæ, & an renunciatio facta per filiam porrigatur ad portionem, quam in pœnam fibi deberet: vide Dec. conf. 87. num. 3. & conf. 106. 150. 396. & 604. col. 2. Rom. conf. 181. in refol. Arct. conf. 72. pro: opponitur. col. 3. Soc. conf. 34. in 2. q. B. 1. Nocon. de Vbal. in tract. de fuccefl. ad contpl. 2. part. col. 4. Rot. conf. 14. vers. 5. Carpol. cons. 138. Gold. Pap. q. 118. Cacm. fing. 31. Alib. decif. 21. & 75. Crem. fing. 277. conf. 1. Syl. Nap. lib. 2. num. 71. fol. 73. Alfil. decif. 13. num. 2. Bott. decif. 191. Bald. conf. 229. lib. 4. Pinel. in repet. ad l. 1. Cod. de dot. mater. 2. part. fol. 147. Soc. iun. conf. 43. num. 9. libro 3. Rimi. Inflit. de donat. in pœn. n. 131. Laur. de Palat. in tract. de fuccef. 3. par. prin. num. 36. Iacob. de Alb. in repet. l. qui Romæ. 5. cius fratres. num. 74. & feq. ff. de verb. oblig. Dida. in Epito. 2. par. c. 3. §. 9. nu. 8.

Auth. in donatione.

Auth. Lucrum.

¶ Poft latè tradita hic per fcrib. præfertim per Ioan. Agarion. in repet. vide pro mutuatch. Soc. iun. conf. 43. n. 9. lib. 3. Addo Affitt. decif. 73. nu. 2. in mar. Bal. conf. 377. vol. lib. 2.

¶ Ad gl. quorum, in verb. Filij tam reprobat Bar. hic, & alij communiter. Alex. conf. 63. lib. 3. Bald. conf. 140. lib. 1. conf. 447. lib. 2.

Auth. Ex teftamento.

Auth. Sed & fi quis.

l. Cum alijs. 4.

l. Generaliter. 5.

Auth. Heres.

Ad istam Auth. vide decif. Neapol. 314. Dec. conf. 87.

Auth. vxori.

Ad inteftatum huius Auth. & l. præcedentis, & Auth. feq. vide hic Salycet. qui declarat, an vxor, quæ non tranfit ad fecunda vota, teneatur reftituere proprietatem donationis propter nuptias filijs, ita, quòd folum vfumfructum habeat, an verò habeat proprietatem.

Auth. Si tamen.

l. Hac edictali. 6.

Ad istam leg. vbi ponit modum lucrandi donationem propter nuptias, vid. Lac. de Pena. in l. 2. C. quib. & quando quarta pars. Notare ifta l. quòd præcedente vxore mariti parentes dotis lucrantur. Si deinde tranfit ad fecunda vota, non poteft maritus lucrari plus, quàm habeat vnus ex filijs primi matrimonij. Vide per Alex. conf. 158. vol. Et vide Bald. hic, qui fequitur opin. Bart. hic. Sed idem Bald. in 1. au. lect. 2. de cond. ob caufam. tenet contrarium.

Sed numquid mater tranfiens ad fecunda vota ficut non poteft reliquere plus filio mariti quam vni filiorum: ita etiam non poffit plus reliquere, feu donare filijs fecundi matrimonij, vide per Caftr. conf. 151. incip. vifo caſu, verſ. fed mere nouo. Et numquid vlra beneficium, hic filiæ debent habere legitimam per querelam inofficiosæ dotis, vide Alex. conf. 158.

Sed numquid valeat ftatutum, quòd etiam extraneus filius primi matrimonij maritus lucretur totam dotem, ita, quòd ex hoc filij poffint priuatam legitimam? Dic quod fic, vt per Dec. in conf. 19. vide plenè per 3. col.

Mater fecundò nubens, non poteft plus donare, vel reliquere fecundo marito, quàm reliquerit vni ex filijs primi matrimonij.

De materia iftius l. & an ante omnia filij primi matrimonij detrahant legitimam: & quid habeat fecunda dotis, vide Cra. conf. 141. & 170. Alex. ad l. Mulier ff. ad Treb. Dec. in matr. Præterea nu. 7. & ibi Pic. nu. 33. 37. & 40. C. vnde vir, & vxor. Ias. in auth. unde & si parens n. 2. C. de inoff. teftam. Alfit. decif. 71. quadam. Aliquid potes ad l. summa. §. illud. C. de fecun. nupt. Cacm. fing. 89. in fac. Rot. Ro. decif. 34. in maior. Parif. conf. 51. 53. lib. 3. Cra. conf. 40. & 193. num. 11. Rip. ad l. an quantum. in fin. ff. ad leg. Falc. Ia. de Ana. conf. 67. & ibi Bologn. in addit. ad eam. Baldum conſilio 12. & 197. lib. 4. & conſilio 171. lib. 2. Ancharanum conſil. 107. & 310. Cons. conf. 82. 85. Rip. in lib. rep. ha. in de fecund. nupt. Soc. iun. conf. 103. nu. 43. lib. 1. Latiùs per alios Rolan. à Vall. in tract. de iure dot. q. 24. nu. 1. q. 26. nu. 1. 8. 13. & 15. & q. 30. n. 2. & 3. & q. 28. nu. 1. & 6. & q. 30. 31. 32. 33. & 35.

An dispositio. Lhabeat locum in filijs vulgo quæsitis, Rom. fingul. 231. an fit. Et quando, & in quibus casibus ista l. procedat, & an poffit dari cautio ad eam effugiendam. Dec. conf. 236.

Ad gl. hic in verbo, dimidium, ibi, dico quòd remotis, sequitur Baldus conf. 181. secunda vxor. lib. 4. Aret. conf. 183. Riminal. conf. 110. num. 6. 10. & 17. inter conf. diuers. ad conf. vide, volume. vol. 1.

Auth. Sed fi.

l. In quibus. 7.

Ioh. Aurpach. lib. 2. alleg. cap. 25.

l. Si quis prioris. 8.

Auth.

480/C.IV.K.5-4, 30
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Auth. Non autem.
l. Quoniam. 9.
Auth. Ad eos.
l. Cùm apertissimè. 10.
l. Si filia. 11.

Tit. 10. Si secundò nupserit mulier, &c.
Concordantia *li. 5. 2. 2. & Cuiac. in. 3. commune. ad hunc titulo.*
l. Si vxor fructum. 1.
Auth. hoc loco.
Tribuit reliquendo vxori fructum vxori suæ, si honeste & caste viuat, transeundo ad secundas vxores, non perdit vxor fructum. Abb. in 2. Cleric. in 2. col. vers. & hoc facit de vsuf. & hospit. cler.
¶ Ad tenorem Auth. & glos. magnam ibi: sed quid si vir, vbi vxor relicta domino alimenta tantum habet, videlicet apud Tiraq. in *LL. connu. pa. 20. nu. 17. ex quorum vide notanda.*
¶ An vxor uxori relictus per virorem viro, vel contrà amiserur per transitum ad secundas vxores, & in mac. ad h. text. & gl. in verb. denegari, quando vxor est relicta domina, & vsufructuaria omnium bonorum Bott. *decis. 138. Dec. cons. 428. in princ. & 434. latè per Plotum ad l. Titia. §. fi. de leg. 2. nu. 61. Gozad. cons. 53. num. 11. & 99. nu. 8. & 17. Cras. cons. 22. Tiraq. de leg. connub. pars. 10. num. 7. & seq. Capy. cons. 5. in allegata Rotæ. cons. 118. in princ. & cons. 13. vbi loquitur in filiabus Ferdin. Bo. in repet. ad l. filiæ. §. 1. dict. nu. 120. dolog. 1.*

Tit. 11. De doris promissione, &c.
Cuiac. tom. 3. commune. ad hoc titulo.
l. Fructi. 1.
De intellectu huius leg. vide Alex. *in l. fiendum. in prima notab. de verborum oblig.*
¶ Adde Cuac. *ad l. si quis pro emptore. num. 186. ff. de vsucap. pro quo videtur sentire text. in l. si quis arbitratus. ff. de verb. oblig.* in idem facit, quod not. Soc. *ad l. 7. nu. 13. ff. solut. matr.* Bal. Nouell. *in tract. de dot. 6. par. princ.* Adde Dazen. *Instit. nu. 56.* Port. *Instit. de Legad. fer. colum. 1.* Cotal. *ad l. qui filiæ. ff. de vsu nupt. 2. par. num. 70. & 179.* vide Pet. Andr. Grammat. *in tract. de interdictum matrim. 106.* Dodi. *ad rubricam ff. de verb. oblig.* vbi Tondut. *nu. 19.*
¶ Anto. Guiberrus *de dot. pag. 58.* Corasius *in 1. qui libertus. pag. 227. ff. de vit. nupt.* Vandus *li. 2. variarum qu. 24.* Guterrius *li. 1. pontific. c. 64. à num. 13.* Menoch. *de arb. iud. q. 149.*
l. Si pro dote. 2.
l. Si quum. 3.
Ibi *Bobadillus.* Menoch. *de arb. iud. li. 1. q. 7. n. 31.*
l. Si voluntate. 4.
Dos confessata, seu promissa in æqualitate personarum præsumitur remuneratio, siue donatio, sed dos talis confessata priuilegiabilis non habebit. Ang. *in cons. 180. incip. præmisso.* ad eundem. vide Bart. *in end l.*
Adde Bald. *Strozzi. in tract. de 10. partic. col. 4. vers. quid aut. ff. de v. & 7. Ad eandē l.* vide Socin. *in 1. 17. l. 2. col. 10. ff. solut. matr.* Glos. *in quibusdam antiquis.* tex. nobilis, limita vt per Guid. *decis. 367. & cons. 46. lib. 3.*
Si aliquis ex decentis voluntate in instrumento confessatur se plus recepisse, quàm non recepit, poterit ad id quod non recepit agere, quamuis non posset à illo confessio non ex voluntate fuisset. *Quæ pertinet ff. ff. cont. per. lim. in casu, de quo hic per Bart. post glos. & vide Soci. ad l. 1. num. 70. & 71. num. seq. ff. sol. matr.* Guid. Pap. *q. 563. numero 3.* Marc. 343. Pari. *cons. 80 l. 3.*
l. Si pater. 5.
l. Ad exactionem. 6.
Quæro nunquid ista lex procedat alio dotem promittente pro filia, vel extraneo: qua de re vide Bald. hic. Sed audi. fideiubens pro alio, dicitur *fideiubere* modo Bipalanæ, alias non valet *l. fideiubere, ff. de fideiuss.* Reperio Dotto. *in l. 1. ff. solut. matr.* hanc opinionem sequi alij contra. Cotal. *ad l. qui liberos. pag. 23.*
¶ Patrem dotis pactum quidam prodesse allegarunt. An dispositio huius l. sit inutilis, post Bart. & alios ibi. R. *in ad l. 1. num. 31. ff. solut. matr. & de hoc vide hanc text. vide Parpil. ibi nu. 13. Ioan. Cotal. ad l. qui liberos. in 1. par. n. 141. & seq. ff. de vit. nup. Am-*

plia h. text. vt per Bal. Nouel. *in tract. de dote 6. par. relectio. num. nostri Gal. Pont. ad rub. de verb. oblig. num. 10. in fin.*
l. Si pater. 7.
Pater regulariter tenetur dotare filiam. adde 5. Sotius, in reg. 334. An autem si pater dotis in tantum de suis bonis filiam, filiæ alia nihil habendo, aut vade dotentur, verificatur quod hic dicitur: quid pars inopia teneat teneatur. vide Soc. *cons. 179.* Hanc autem legem limitabit vt per Crauet. *cons. 84. Affict. decis. 178. n. 2.* Marc. *singul. 987. Affict. decis. 179.* Crauet. *cons. 54. & 57.* Soci. *cons. 100. li. 3.* Cott. *in verbo dos data.* Fallit si pater instituit à tradetione. Alex. *cons. 149. n. 2. 3.* Menoch. *li. 2. præs. 1. 2. & lib. 6. 1. 14.* In quæstione Bart. maiter habeas patrem, & aquam quis primò dotare tenetur, pater, vel auus, vide *cons.* Arete. 17. *col. antep.* & ibi etiam quæ adnotanda intelligetur quid pater, vel auus teneatur dotare, an declarbo ne agere possint per Bart. *in l. 1. ff. solut. matrim.* vbi plenè an & quando mus pater, vel auus teneatur dotare, Corad. *ad l. qui iuxta pag. 415. & 424.* Idem *cap. 8. q. 1. n. 12.* Concordantia *li. 5.*
¶ Pater simpliciter filiam dotare non exprimendo, de quo patrimonio, videtur dotasse de propria matrimonio ipsius patris. Adde Socin. *in reg. 181. pater filiam. Affict. decis. 176. & 178. nu. 13.* Alciatus *de præsumpt. reg. 1. pra. cumpo. 26.* Bald. Nouel. *in tract. de dot. 6. part. princ. in 3. & 4. princ.* latè per Alex. Ial. Soc. Rip. & tenues *ad l. 1. solut. matri.* In mat. Bald. *cons. 245. 248. & 264. lib.* Cott. *cons. 5. n. 13.* lim. vt per Cras. *cons. 84.* Parif. *consil. 80. lib. 3.* Alcia. *lib. 8. parerg. 6. 43. &c.* & quando pater dotando filiam videatur dotare de bonis & filiæ, vide post Angel. vbi Alex. *cons. 149. lib. 6. n. 3.* Forta. Garzi. *ad l. interlocutorium in princ. num. 95. ff. de pact. Rot. cons. 114. num. 13. lib. 1. Soc. iun. cons. 69. nu. 27. volum. 3.* vbi multa in materia huius text. Cotta in *memorab. in verbo, dos data.* Corad. *ad l. filiam quam habuerat num. 117. C. famil. erciscund.* & *ad l. qui liberos 1. part. num. 18. & 150. ff. de vit. nupt.* Forta. Garzi. *in tract. de vsu. & vsufr. in num. 144.* Ang. de Gambel. *cons. 63. num. 1. consil. decisiv. ad cons. 56. volum. volu. 1.* Nos habemus correctam dispositionem huius l. ex reformat. Rota. *coll. 80* quorum de dotibus, & *decisi. mul. lib. secundo volum. vnde. 21. versic. & intelligatur.* Quid in patre naturali, post decl. ad 6 Nam *l. 1. solut. matri.* Præpos. Senen. *in suo quæstionario, 7. calu. 4. 5.* Palaot. *in tractat. de nat. & spur. cap. 49. cum seq.*

Tit. 12. De iure dotium.
Vide Cuiac. *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*
l. Euicta. 1.
l. Stipulatio. 2.
l. Etsi dotis. 3.
l. Nulla. 4.
Forsan. Nicolaus *decis. 33.*
l. Quotiens. 5.
l. Auia nta. 6.
l. Cùm à socero. 7.
l. Etiam. 8.
Augmentum dotis eodem vtitur priuilegio, & actione. Corne. *cons. 13. nu. 7. vers. & posselle. libro 1.* Pro istrl. vide Rain. *ad rubr. ff. solut. matri. nu. mero 67.*
Quid in flatuto, quòd vir lucretur terciam partem dotis, an habeat locum etiam in augmento, vide Ioan. Campeg. *in tract. de dote. in rub. de stat. Inquen. de dote. quæst. 8. & 18. Sylua nupt. lib. 2. numer. 71.*
l. Dotis tuæ. 9.
l. Cùm dotem. 10.
Vbi res æstimatæ in dotem datæ, pleno iure transferuntur in maritum, vt eas vendere maritus possit quomodo hoc intelligi. vide Ial. *in 5. actio. num. 8. 10. & de action.* Crem. *cons. 48.* Rain. *cons. 163. lib. 4.*
l. De hit. 11.
l. Ex pecunia. 12.
Cuiac. *lib. 1. ad cap. 18.*
l. Si à matre. 13.
l. Neque mater. 14.
l. Cùm circa. 15.
l. Ante. 16.
l. Res quas. 17.
Cuiac. *lib. 17. obs. cap. 6.*
l. Si socius. 18.
l. Cùm parrem. 19.
l. Pro oneribus. 20.
l. Si inter. 21.
Nota, quid in dubio præsumitur ex æstimatio, quæ facit emptionem. Limita, quando æstimatio esset in æquale valori rei: quia tunc aliud indicaret. *l. idem in fundo. §. vnde vero. ff. ad l. 18.* etiam eorum, quæ volum Alex. *in 1. ex conuentione, supra de pactis.* Et ibi Bal. ante eum, qui limitat alio modo, vt ibi. Sed alia ibi per Ial. videas.
¶ Ad glos. quòd æstimatio in dubio facit emptionem. Bar. & comuni *ad l. si æstimata. ff. solut. matr.* Dec. *ad l. ex conuent. C. de pac. con.* & Ioan. Metelli, quem allic. vt per Rim. *Instit. quid. alien. licet, vel non. in princ. num. 1. & seq.* vbi de materia etiam *l. 1. ff. inter vxorem, professor. num. 63.*
l. Rem, quam. 22.
l. Si prædium. 23.
Cuiac. *lib. 13. ad l. 1. ff. cap. 6.*
l. Si dotem. 24.
l. Si mulier. 25.
l. Si genero. 26.
l. Licet dos. 27.
l. Mulier. 28.
Cuiac. *lib. 19. cap. 14.*
l. Vbi adhuc. 29.

Sarmientus *lib. 3. select. cap. 12.* Costius *lib. 1. dissert. cap. 7.*
¶ Mulier vivo virginem ad inopiam, etiam constante matrimonio, posse dotem exigere, & hypothecaria agere. In materia Tiraq. *in tract. cessante. 1. par. limi. 14. num. 5.* Affict. *decis. 349.* ad priuilegium *l.* nolle per quam mulierem esse literatam, et posse collocari ex nomine malieris conflante matrimonio expetiti. Bald. Neuell. *in tract. de dot. 1. par. prin. num. 26. & 27.* & volum. *tract. addi.* in materia ad *l. 20. 2.* Bald. de Bart. *in repet. ad l. 1. n. 298. num. seq. ff. solut. matri.*
l. In rebus. 30.
Adde latè per Bar. Nouell. *in tract. de dot. 8. part. princip.* vbi posse plures limit. ad hunc text. & *ad l. 1. ff. solut. matrim. nu. 180. 181. 184. & 305.* & ibid. Pon. *nu. 18.* post Ial. *in 8.* Rip. *nu. 39.* idem Bal. Nouel. *ad l. si constante nu. 80. ff. solut. matrim.* Zas. *lib. 1. tract. cap. 5.* Corad. *ad l. non videtur. §.* nisi communis *nu. 1. ff. de acquir. possef. & lib. 3. miscel. cap. 14.* Soc. Iun. *ad l. si in stipulatum. nu. 217. ff. de verb. oblig.* secundum antiquum impressionem. Rimin. *ad princ. Inst. quib. alien. lic.* col. *num. 318. & quæ ad num. 326.* Adde, quid priuilegium huius l. non se extendit ad extraneum dotantem, & pacificantem sibi reddi solut. matrimonio Bald. Nouel. *ad tract. de dote, 12. par. princip. nu. 21.* ad hanc text. Ant. Pinel. *in repet. ad l. 1. C. de lion. materia 3. par. nu. 12. fol. 308.* Capibal. *cons. 14. nu. 17. & 18. vol. 1.*
Ad glos. 1. in fin. Adde Alex. *ad l. etiam. §. liceat n. 3. ff. fol. matrim.*
Ad glo. in vers. æstimare, *sic* quid communiter est approbata, vt per Ial. *ad §. adhuc num. 84. Ialbi ad alia.* Cæpe. *cons. 19.* Rain. *resolut. 163. lib. 4.* Rimi. *ad prim. Instituc. quibus alien. licet, vel non. num. 245.*
Nota quòd in re æstimata in dotem data præfertur mulier creditoribus habentibus etiam anteriorem hypothecam, & expressam: vide Arec. *in cons. 32. col. 3.* vbi dicit hoc procedere, etiamsi primus creditor esset priuilegiatus. Tu limita hoc solum procedere ad valorem, pro quanta fuit æstimatio: quoniam ad illud, pro quo meliorata fuit, locus: vt ibi per eum adde Bart. hic.
Mulier impudica per dic dotem. *e plenissime de donat. inter virum, & vxorem.* Item etiam bona paraphernalia, vt dicit gl. *in d. quæ excipiuntur.* Bald. *in d. 1. quam glo.* allegat Card. *in cons. 111. col. 2.* Et Romen. *cons. 31.* Ad hanc locum vide quæ scripsit *infr. in Leonina, de repudiis.* Et adde *quod e plenissime quæ de l. cons. in.* eum habent locum nedum in nupta, sed etiam in vidua. Ita consulait Castr. *in cons. 111. incip.*

480/C.IV.K.5-4, 31
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 13. De rei vxoriæ actione, &c.

Singulæ hasce tit. legere interpretatione donatur à Cuiacio *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*

l. Vnic. §. eodemque.

Quando stipulatio nō est necessaria, si interponatur, nocet, valet actus an., & quibus casibus, quando aliquid non est necesse, si illud adhibeatur inutiliter, non vitiet actum, vide Felin. plenè *in c. dilecta ordinem. 1. col. num. seq. extr. de rescript.* aliqua per l. fi. *in fi. de adim. leg.* §. *fi quando.* Gel. *lib. 4. cap. 3.*

¶ Ad illum §. vide quæd. postrem per Alex. *cons. 1. C. unde vir & vx.* Et illum text. allegat Ias. *in l. 2 ff. si quis in ius voc. non ver.*

¶ Quando aliquid non requiritur de necessitate, si illud omittatur, vel inepte exprimatur, non vitiat actum, & est communis opin. de qua per Ias. *ad l. cum non. 3. Cod. de adopt. & l. fi. extra num. 11. filiat. mater. & l. qui in aliena. 3. Cod. de reqnir. hared.* Felin. *ad c. cum ordinem. colum. 2. extra de rescript.*

§. Tacear.

Vide Equit. *cons. 118. in 2. volumen. fol.* Et Bald. Nouel. *in suo tract. in 8. parte in 1 privilegio.* Et an il Ital privilegium datum vxori, vt non habeat locū retentio, etiam detur hæredi, *dic. in eodem tract. in 2. parte chart. 94.* Gozeus *li 2. variar. fol. 15.* Pilarus *quæst. 81.* Ferrariens. *de iure li. 1. c. 5.*

§. Sed nec ob impensas.

Expensæ necessariæ ipso iure imminuunt dot. Add. quòd si dos in tali legatur vxori expressa quantitate, tunc ipsius expensæ videntur remissi *l. cum quæ. Et ibi Bart. in § de dot. prælog.* Socin. *cons. 159.*

§. Cùm autem. verb. difficultat.

Nota, quòd ille text. allegatur ad hoc, quòd privilegium concessum marito, non habet locum, si nullum fuerit matrimonium. De quo die, vt per Doct. *in rubr. ff. solut. matr.* Guttierez *d. parte 1. cap. 21. nu. 2.*

§. Exactio. Dotis exactio.

Nota quæst. An hæredes mariti mortui, si volunt, inconsimili dotem in mobilibus constitutæ possint retinere, & non expectare annum, & per consequens non teneatur interim alimentare vxorem, quia tale compos anni pupilla fuit indultum hæredibus commissionis causa. Et ideò et possint renunciare. Bald. *in Auth. & qui iuvat. Cod. de hon. quæ non pert. col. 1. cons. 1. quæro mulier instituta.* Et Alex. *in l. duorum. col. 11. solut. matr.* Imò fortius Bald. in d. Auth. *& qui iuvat* tenet, quòd hæredes mariti inconsimili retinendo possint retinere interusurium medii temporis, quod percipiebat ex tali dote *per l. 3. §. constante 5. quæsitū ff. solut. matr.* qui vti. dictum commendat, & reputat mirabile. Alex. *& ibi in d. l. duorum. in princ. 1. col.* Idem etiam sequitur Ang. Aret. *in 5. fi. tit. Institut. de action. col. 6.*

¶ Quòd si soluto matrimonio hæredes volunt restituere mobilia inconsimili, an possint repetere interusurium vide Cost. *in verb. dic. &c.*

¶ In illo §. *exactio*, dicitur quòd immobilia statim restituantur. Quæro an possint mariti post mortem vxoris licitè possidere? Dic vt per Bartol. *cons. 107.*

Quid autem cùm vxor cum hærede suo vivi consentit, vt teneat aliqua bona, de quibus fructus lucretur, donec de dote ei satisfiat, an talis contractus sit vsurarius, vide per Paul. Castr. *in cons. 384. incip. visis, &c.*

Pro intell. l. §. Cæc. *ad l. 1. num. 14 ff. sol. matr.* Cost. *in summab. in verb. dic. sol. matr. Ias. ad § fin. tit. Institut. de actionib. num. 26.* Quid si immobilia donatia vendidit, & eorum pretio mobilia emit, an debeant statim restitui, Roma *singul. 118.* in fin. habes limit. in dote præcisa soluenda, in qua maritus non habet annum dilationem, de qua hic. vt post Salyc. Alex. & alios *ad l. fi. sum dotem. 5. fin. ff. solut. matr.* sequitur & de communi tenetur Didac. *in epit. 1. par. c. 8. 8. num. 14.* & quid si mulier intra annum ad secundum matrimonium transierit. Didac. *in epit. 1. par. c. 5. 3. num. 10.*

§. Accedit.

In illo §. quæro si extraneus promittit dotem pro muliere, & deinde matrimonium non sequitur an resiliet ide tacita donatio, de qua in hoc text. Vide text. *in l. extraneus ff. de donat. conjug. mort.* Dec. *consil. 35. col. 1. cum seq.*

Dotem pro dote ab extraneo in dubio præsumitur donari. Adde & lim. vt per Bal. Nouel. *in tract. de dot. 6. par. principali principio 45.* Dec. *consil. 235. col. 1.* Bart. *ad l. vxorem 5. patet naturalis. ff. de leg. 3.* An privilegium, de quo in hoc §. transeat ad hæredem, & non successorium, Bald. Nouel. *ubi S. 12. par. prin. nu. 31.* Ad hunc text. Ruin. *ad l. 1. nu. 6 ff. solut. matrim.*

¶ Ad glos. in verb. *præsumatur, quæ sit differentia inter filiorem, & præsumptionem*, Alciat *in tract. præsumpt. in prim.* Bal. Salyc. & alii *ad l. ex mortis C. de pact. conuent.* vide Ias. *ad § fin. nu. 133.*

¶ An res donatis alienari prohibeantur, adde Rip. *ad l. 1. num. 103. cum seq. ff. solut. matr.* Bald. Nouel. *in tract. de dot. 10. 7. part. princ. quæst. 2. Abb. ad c. pervenit extra de empt. & vend.* & Affli. *decis. 312. & decis. 349. numer. 4. & add. ad d. addit. Rim. Jafr. qui alia hic. vel non, in princip. nu. 88. & 102.* Rip. *in l. respond. in vers. de fundo dot.* Cephal. *cons. 51. num. 24. vol. 1.*

Auth. Sed quamuis.

Vide per Barr. *in Alexand. I. post decem ff. solut. matr.* vt per Dec. *consil. 35.* vbi plenè per eum. Cuiac. *lib. 13. obs.* Vide Mascar. *cons. in fi. conclus. vlt. 4. 5. & fin. mat.* Et Ias. *in l. filia, prope fi. C. de leg.* Dec. *supra. Antrer. glos. consil. 135.* Et an sit correcta. vide Aret. *in 5. fi. tit. Institut. de action. num. 10.* Soc. *iunior. consil. 34. vol.* An habeat locum in filio ingrediente monasterium, Rip. *in l. 1. col. 1. num. 40. & seq. ff. sol. matr.* Rom. *sing. 781.* Et de dote promissa Rip. *in eadem l. n. 64.* Gund. Pap. *q. 450.*

Patri non licet minuere dotem filiæ ad se reuertentem, vt detur hæredibus, nisi ejus patrimonium fortuitò fuerit diminutum. Ad text. & glos. hic vide Dec. *in cons. 35. vbi in materia.* Aret. *ad 5 fi. tit. Institut. de action.* Cost. *ad l. 5. confidere. 2. rep. nu. 15. ff. sol. matr.* Tiraq. *de retract. lignag. ad 5. retrah. in 35.* Marian. Soc. *consil. 4. vol. num. lib. 1.* Quòd communis consuetudo, quæ habet, quòd dos temperata non dicatur propriè dos, fallit in casu huius Auth. vt etiam per Alci. *ad rub. ff. sol. matr. nu. 24. post med.* *in mea Auth. Auth. vide Ro. sing. 781. vbi. An idem sit, si vellet ingredi monasterium, Rip. ad l. 1. n. 61. solu. matr.* quòd si filia non vult secundò nubere, neque religionem ingredi: sed per se florentes non habere locum hanc dispositionem, Rip. *d. l. 1. num. 63. vt materia docebit.*

Tit. 14. De pactis conuentis, &c.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*

l. Legem. 1.
l. Fructus. 2.
l. Quamuis. 3.
l. Pactum. 4.
l. Hæreditas. 5.
Ioh. Aurpach. *lib. 2. alleg. 6. 11.*
l. Si conuenit. 6.
l. Pater. 7.
l. Hac lege. 8.

Vxor bonorum paraphernalium domina est vsque plenè per Alex. *cons. 144. vol. 5.* vbi quæ dicantur paraphernalia bona, Paul. Castr. *ad l. maritus. ff. sol. matr.* Item species bonorum vxoris, post Bar. Bald. & Paul. vbi Ias. *ad l. maritus. col. 5. vers. in eadem. ad l. habet. C. de procurat.* Ias. *ad l. 1. ff. de iust. & iur. nu. 8. &* ibi Porta. Garz. *nu. 44.* & Mat. Sotom. *nu. 16. In materia de bon. paraphor.* Natta Aften. *cons. 75. per tot. li. 1.*

l. Ex morte. 9.
Auth. Æqualitas.
Auth. Sed quæ.
l. Lege. 10.
l. Si mulier. quæ est l. fin.

Prouiso homine facit cessare prouisionem legitimæ Gomez *ad 5 fi. tit. Institut. de act. nu. 31. Ias. ad l. item quia nu. 4. ff. de pact.* Dec. *cons. 131. Bel. addi. 2. nu. 143. C. de iur. emphyt.*

Tit. 15. De dote cauta, &c.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*

l. Dotem. 1.
l. Quod de suo. 2.
l. In dotibus. 3.
Auth. Quod locum.

Tit. 16. De donatio. inter vir. & vxorem, &c.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*

l. Bona quorundam. 1.
l. Si ancillam. 2.
l. Donatio. 3.
l. Nec inter. 4.
l. Si vt proponis. 5.

Nota istum textum quòd donatio inter socerum, & generum non valet. vide Alex *in cons. 159. in pr. col.*

l. Etiam si vxoris. 6.

Nota istum textum quòd donatio inter virum & vxorem, & inter patrem, & filium mortis donatio tacitè tenetur. Bald. *in 12. C. de donat. inter vir. & vxor.* Et ibi per Nicol. Boër. *in 5. addit.* Cost. *lib. 3. mysol. 25.*

Adde Cuiac. *sing. 25. In marg. lit. 2. nu. 12.* vbi pone ampliat. & Ioh. Paul. *cons. 80. n. 12. lib. 1.* Costa *in materia, in verbo concubina.* & vide quæ habes add. Quintus *ff. de donat. inter vir. & vx.* & Gul. Benedic. *in repet. Raynutius, extrà de testam. in verbo, quòd Petrus instituendo, nu. 100.*

l. Si ex voluntate. 7.
l. Si fructus. 8.
l. Ex fi. de rat. 9.
l. Si maritus. 10.

Paul. Castr. *in l. si pater pactis. 7. de transact. vsq. finis.* quòd donationes reciprocæ valent inter virum, & vxorem. Hyp. *sing. 50.*

l. Sicut cellar. 11.
l. Si maritus. 12.
l. Si quidem. 13.
l. De verbis. 14.
l. Si non. 15.

l. Si

480/C.IV.K.5-4, 32
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Si filij mi.16.
l. De his.17.
l. A marito.18.
Quomodo procedat ista l. & limitetur, vide Craver.cons.170.n.2.vers.nec.n.6.vers.1.Et in vers.fo-lum superq. Et Dec.cons.140.vol.meliore 202.
l. Si constante.19.
l. Creditor.20.
l. Si proptiis.21.
l. Maritus.22.
l. Si ita in.23.
l. Res vxoris.24.
Vide Rain. in l.Si quis arbitratu.17.de verb.oblig. Et Bart. in l.Spoß contract.8.col.vers.consu-etum.& Alciat.lib.4.resp.17. parergon. Cuiac. libr.3. obs.cap.10.
Auth.Sed hodie.
l. Donationes.25.
Ad amplationem illius leg. quæ loquitur de donatione facta per Principem vxori, quid valeat fructus,an præcedat in donat. facta filijs Principis, vel Regis,vide Cocles. in tract.de nupt. in vers. 6. Ampliæ,et prædilectissim in donat. quam Imper. vel Rex facit filijs ita singulariter. Bald in 1.1.de sacramenta in ecclesijs.col. extrà. de pact. ferm. Ter-dicum. Ludo.in Auth.ex causa restitutio in 4.chart. ff.fil. Rainer Alex.in Liquaquam inf.de testamenta milit. Inf. in gradual.fund.8.rel.Menchaca controv.lib.1.q.3. Gilbert.Reg.lib.1.interrog.q.18.1.
l. Donationes.26.
Ad materiam istius legis vide Inf.in l.1.§ fed mihi ff.de verb.oblig. Donatio inter virum, & vxorem licèt non valeat, vt hic : fallit tamen in casibus, de quibus per Socin. in reg.145. incip. donatio inter virum. Donatio inter virum, & vxorem, inter patrem, & filium recte confirmatur. Limita vt procedat quando est facta absolu traditio rerum : secus si sola promissio.Papiensem ff. eod. Bart. in l. constitutum §. fin. vbi.inf.ff.de verb.oblig. Sed in contrarium videtur text.in l.ff.stipulatus. ff. eod. & tunc habet vim solutis, quæ donans tacendo vsque ad mortem, videretur relinquere in testamento . Gloss. & Doct.in Auth.ex testamento.Et in Lilland in fin.inf. ad leg.Falcid.Et hinc inferur, quòd sicut promittens legatario,redacitur legatum in casibus tacitis.l.unic.C.de caduc.tol. ita promittente consulge.cui est donatum.Limo hic fortas. §.fi vendo.ff.de donat.inter virum,& vxor. essentiale,sicut quando legatum est pro non scripto.
¶ Donatio facta à patre filio in potestate , statim non valet regulariter.dd.donationes , quæ parentes.Et per Scribent.in l.1.C.de inoff. donat. Adde 12. Socin.in reg.140.incip donatio facta.Mihi est resp.105.
¶ Adde Crem.sing.4.quamquam Inf. ad l.frater à fratre num.44.& de consilij multi.Soc.in reg. 105. donatio.Et dum hoc text.disponit quòd talis donatio cōfirmetur morte vt tertiùs habeatur in l.1.eod. nisi. Adde, & amplia habere locum etiam in donat. tacita, & præsumpta , vt per Tiraq.ad l.Si vnquam,in verbo,donationis largitas.num.134.C.de revocand.donat.Paris.cons.14.num.12.&.2.Inf.addi.1.& fed & si mihi.num.7.ff.de ver.oblig.Bellon. cons.1.Port. lib.3.consilio 24.Inf.Clar.lib.4.sent.§.donatio.q.1. vbi limitat an,& quando valeat donatio facta à patre filio,vel conlanguineæ mortis, vel inter extraneos.
¶ Consulbus, qui celebrarunt eum Imperatore, & Augusta,habet vim legis : vide aliqua per Alex. ad l.vsuraria.num.14.de vsuris & papiol. per Dec. ad l.cautum. n.6.ff.rem. par.vbi latè.num.8 & aliter tenet. Costa in memor.in verbo.consulibus,quid in priuilegio principis Balb.decis.125.

Tit. 17. De repudiis.

Rainer.lib.1.tractat.cap.13.& Cuiac.com.3.commentar.ad ius ciuile.
l. Matrimonium.1.
Cuiac.lib.1.obs.cap.34.
l. Liberum.2.
l. Dubium.3.
Contulit.1.obs.c.3.Cuiac.lib.13.obs.cap.13.
l. Filiæ.4.

Codex.

l. Dissentientis.5.
Auth. Econtrà.
l. Licet.6.
l. Vxor.7.
Cuiac.lib.6.obs.cap.10.
Auth. Hodie.
l. Confensu.8.
Theoi separationem inter maritum, & vxorem de communi consensu omnium, an possit fieri : vide Dec.tract.cap.140. Adde vltra ea, quòd mulier perdit dotem,& bona paraphernalia, si adulterium commiserit , vel aut per Cott.in Memor. in verb.mulier propter. Et hoc procedit,etiam maritus criminaliter non accusauerit, et est eam maritum cognoscere, vel aut per Alex.cons.109.Et materia huius l.an bona ex mutatione,vide Cant.loco.in rubr.C.de adult.num. 11. Bald. Nouell.in tract.de dot. 3.part. princ. in 11. principi. Quid in viduæ committitur stup.vide Castr.in l.Si rerum C.de bo.quibus ex indignis.Mypp.sing.136.circa fin.& sing.416.Rocc. in decis.538. nu.2.Alciat.in reg.3 præsumpt.nu.3. & Gozzad. cons.120.& 416.Et de prima materia vide Pete.Gerard.sing.48.Et vide omnino sing.4.Et du Nicol.Pig.vbi latè.
¶ Matrimonium dissolui non potest absque causa legitima facit illud dictum,Quod Deus coniunxit homo non separet Marf.sing.500. idem ad rub.de fideiuss.num.160.Capol.cons.61.& 205.& contra facientes tenetur probare causam contrafactionis,& an administratur domestici,Paris.cons.14. lib.quarto.Simil quando copula est secuta. Allias per ingressum vnius ad religionem matrimonium dissolvitur, & alter remanens potest transire ad secunda vota. Abb.ad c.verum.de conuer. vbi in fine ampl.ad procedere,etiamsi per vim sponsa fuit cognita à sponso : quia hoc non obstante potest eo inuito intrare religionem , & nec per hoc dicitur matrimonium carnaliter cognitum.Feli.ad c.ex de prabe. Alci.lib.5.parerg.c.1.Affli.decis.304.nu.10. Pyrrhotti.Alber.in tract.de test. 2.part.princ.num.4.
¶ Ad h. text. quòd mulier propter adulterium amittat dotem,vid.Dec.ad rub.C.de eden.& ibidem alij.Rip.ad rub.xxvii.de nupt. Tiraq.de Retract.lib. 1.gl.1.nu.14.& 45.& glos.8.nu.158.Gozd.Papæ q.881.Alex.cons.189.vol.6.Diaz reg.116.Rom.sing. 4.Costa in memor.in ver.mulier propter. Marf.sing. 134.Gerard.48.Rot.cons.186.Inf.Clar. lib.5.fenten. §.adulterium.vers.& sciue. Didac.in opin.1.par.c.7. §.1.Quid in casu in text.vbi,dot.vlt. Sap. Quid in bonis paraphernalibus,quòd amittat,Rom.sing. 115.Aug.de mal.in ver.che mi hai adulterato la mia. nu.17.Inf.Clar. vbi supr.in vers.adde quod.& vers. si ex eisdem.
¶ Quid in vidua, quæ mortuo marito stuprum commiserit. quod fc.Paul.de Cast.cons.141.resolut in dubium.& 138.Myn.sing.134.& 416.Rocc. decis.538.Alc.reg.3.præsumpt.5.Cuia. cons.105.& 416.Gerard.sing.48.Feli.ad c.pastoralis.nu.2.de iudic. Inf.Clar.lib.5. sent.§.stuprum.& plura in mat.ad h. text.Inf.Clar. vbi supr.§.adulterium.
¶ Quid in adulterato per vim, Abbas. cons.4.lit.c.
¶ Quid in spurcitia,fœtidi dedolens , vt illud amittatur,fœtura fornicationis,per ea quæ habentur ad c.quemadmodum.de iureiur.& per Feli ad ca.pastoralis.nu.1.de iudic.
¶ Ad l.Si super plagis vid.Menoch.in tract.de arbitr.in.ced.lib.1.centu.1.cas.100.nu.4.

Auth.Sed nouo.

Nota d.Auth.perperàm quia est singularis, & præcipuè contra viros verberantes vxores suas causa : quòd autem mariteus suum vxorem moderate castigare possit, vide Tiraq. in l.connub. 1. gl. prima parte.n.11.quem locum omnino vid. Rom. sing.4.Host vxorem.Costa in verbo, Alias instaurari, & in verbo vxor. vbi etiam an vxor verberata à marito iniuriarum agere possit. ad quod adde Tiraquell.in d.l.Si quando.14.Nota tamen si mulierem à viro inique verberari contingat,illam à viro posse recedere, vt in Auth. vt licitum matri §. quia verò plurimæ. Et an, & quando licitum sit vtrumque causa verberare vxor,& inf.per Felin.in cap.Rod.post primum.& colum.de præsumpt.& quando liceat vxorem cædere,vide in Auth. vt licitum matri.§.fi quis autem postea.col.2.& Io.de Plat.cum apost.Inf.de his, qui sunt sui.& licitum est etiam ponere in carcere,vt de Inf.in Lamiis §. qui audierit. ff.de re iud. Felin.in contingit.in fi.ex de fer.cum.vide in Sylua nup.in 1. chart.per col.4.An aut huiusmodi causa sufficiat ad separationem thori,vide latiß.Alex.in rub.fili. mater.
l. Si constante.9.
Auth.Quod hodie.
l. In causis.10.
Auth.Sed hodie.
l. Iubemus.11.

Tit. 18. Soluto matrimonio,&c.

Cuiac.tom.3.commentar.ad ius ciuile.
l. Dubium.1.
l. Secundum.2.
l. Si ignorans.3.
l. Dos à patre.4.
Gloss in verbo, filiorum.vide Alex.in cons.151.vol. 5.& in l.ff.de donat. & Inf.post Bart.ff. eod. aut.vbi de ista Matrin.opinione,& per Campegium in illo tract.dot.in 3.p.q.151.num.seq.& cons.102.4.
Dos à patre profecta post obitum filiæ ad eum reuertitur. Limita vt per Craver.in cons.84.
¶ Ad Gl.fin.ibi dum Mar. dicit non habere locum in confessa adire exheredibus liberis. An hæc confessrudo locum habeat in dote promissa,& nō tradita , quòd posse poni. Dec. cons.31.Rip.ad l.in quantum.num.130.ff.ad leg.Falc. Quòd sic,in mater. Gozd.Pap.438.Gratian.d.cap.84.ad 2.Rot.decis.12. de rest.fol.in prin.per Brisg.Capic.decis.174.Quod sic consulit Soc.iun.cons.57.lib.1. contrar. 1. Dec. cons.134.vol.3.Franc. Zoan cons.57. Mo. ad l.pol decem.no.38.ff.sol.mat.Sot dub.ad rub.ff. eod. in 2.part.q.30.Syl.verb.40.2.no.vlque 70.Rolan.à Val. in tract.de iur. dot.q.3.no.8.
l. Si quidem.5.
l. Si circumscripes.6.
Cuiac.lib.17.obs.cap.1.
l. Filiæ.7.
Cuiac.d.lib.17.cap.c.
l. Nec maritus.8.
l. Dotis.9.
l. Si focero.10.
l. Si constante.11.

Tit. 19. Si dos constante matrim.&c.

Vide Cuiac.tom.3.commentar.ad ius ciuile.
l. Si constante.1.

Tit. 20. Ne fideiussores, vel mandatores dotium dentur.

Inf.ad l.Si constante.no.19.ff.solut.matrim.vbi Bal. Nouell.in.3.lect.Paul.Decj.cons.210.ad.Rom.Inflit. quod adeo.hoc,vel non,in prima.n.34.& seq. Ouer. ad §.1.num.6.Inst.de fidiuss.post Port.obs.cons.1. ad fin.à Cauda decem.no.1.& 2.Gozz.1.part. resp.21.Vide Cuiac.tom.3.comm.ad ius ciuile.
l. Vnica.
Ad intellectum istius legis vide Bart. & Alex.in l.Si constante.§ quatuor.ff.sol.mat. Paul.de Cast. cons. 161.in vide latè Tiraq.in tract.de priuileg.q.14.

Tit. 21. Rerum amotarum.

Cuiac.in 3.commentar.ad ius ciuile.
l. Compensationis.1.
l. Diuortij.2.
Cuiac.lib.17.obs.cap.6.
l. De rebus.3.

Tit. 22. Ne pro dote mulieris,&c.

Cuiac.tom.3.commentar.ad ius ciuile.
l. Vnica, Vt vxori.1.

Tit. 23. De fundo dotali.

Cuiac.tom.3.commentar.ad ius ciuile.
l. Si æstimata.1.
l. Matri.2.

480/C.IV.K.5-4, 33
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 24. Diuortio facto, &c.
Cuiac. tom. 3. commentariorum ad tit. simile.
l. Licèt. 1.
Auth. Si pater.

Tit. 25. De alendis liberis.
l. Parentum. 1.
Parcarubes notory. rep. 5.
l. Competent. 2.
l. Si competenti. 3.
l. Si patrem. 4.
Fortes. d. rep. 1.

Tit. 26. De concubinis.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Nemini. 1.

Tit. 27. De naturalibus liberis, &c.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Senatores. 1.
Per illam legem decisum fuit, quòd si nobilis ex ancilla filium procreauerit, & testamento eos haeredes instituit, vel eis legauit libertatem, aut aliquid aliud, quod legatum non valet. vide Soc. cons. 103. ad illam materiam vide Bald. in cap. fin. de fund. dot. cuiqu. non omitt.
Adde Alb. cons. 103. quòd dispositio. (sed an filii) legitimi, & naturales pollint concurrere vt eis restituatur, Rostan. consil. 43. probatur in Auth. Ii. aut ex rel. Cuac. cons. 8. De mat. huius l. Paleot. de vsuff. de nat. & spur. q. 30. Kir. ad l. 1. n. 68. ff. Si mater. De intell. vide Lucis. 5 Sed an vsuff. de natur. in par. prime fol. rubrica causa circa limitationem. nu. 12. Jo. Cephal. cons. 48. nu. 15 & 37.
Auth. Sed nouo iure.
l. Matre. 2.
Auth. nunc soli.
l. Si quis. 3.
l. Quoniam. 4.
l. Diui. 5.
l. Iubemus. 6.
l. Legem. 7.
Auth. Licet patri.
l. Humanitatis. 8.
Filio spurio de aequitate canonica alimenta debentur, Decius cons. 130. nu. 1. vsq.
Naturalis succedit patri ab intestato in certa portione: sed ex testamento, vel inter vivos potest succedere in vniuersum, non tamen legitimis, & naturalibus, vt hic & in § ne igitur. vbi Bartol. & Angel. Ancharan. quid. quod. nat. ff. fam. Parif. cons. 1. num. 19. vsq. secundo. Pro intell. ad h. Auth. Anto. Rub. in reper. ad l. pater filium. ff. de inoff. testa. num. 3. Picus in rep. l. Titius. § Titia. nu. 77. cum seq. ff. de leg. 2. & quod hanc Auth. licit loquatur tantùm de naturalibus succedentibus ex concubina procedit tamen etiam in natis ex soluto & soluta declarat post Abb. ad cap. tanta. vers. & adnotate diligenter. nota. fin. qui filij sint legit. Ia. Paul. Lancel. ad. Ferr. inter cons. diuers. ad cons. vlt. vsq. cons. 166. n. 30. vsq. nu. 1.
l. Communium. 9.
l. Cùm quis. 10.
l. Nuper. 11.
Auth. Quod ius.
Auth. Sed nouo.
Auth. Nouo alia.
Auth. Praterea.
Auth. Item fine.
Ad istam materiam vide Dec. cons. 134.
Auth. Si quis liberos.
Aret. in § fin. Inst. de adopt. Parif. cons. 11. lib. in l. Gallus. § etiam quid si nascitur.
l. Cuidam. vlt.

Nemo natus ex filio spurio admittitur ad successionem, ne ei esse videatur ex filio naturali, vide plenè per Bart. in l. Gallus § quod si hic. ff. de lib. & post. & Iaf. in l. hereditas. vlt. col. Cod. de fid. quibus vr. inst. & Alex. in cons. 141. vide per Corn. in verbis, nepos vide plenè & per Dec. in consilio 55. in fin. & nam quid legitimatus possit venire, & contra rebellare patris testamentum, vide Franc. Curt. consil. 13. in 5. vol. nepos natus ex legitimo matrimonio licet ex patre spurio, cessante legitima sobole, potest in testamento hauire institui ab auo, per d. l. cùm quidam. § quod. in vers. quid vltimo primum, quia tacito cessante nepote, cum quo auus nihil vitij contraxit, & istam opinionem firmat glos. magis. ibi in verbo, aperiemus, quam sequitur Bald. vltra Bart. in d. l. Gallus. & ibi per Imol. Raph. & Paul. & idem Paul. in l. fin. ff. de his quæ pr. vel auo. nu. 2. vsq. & cons. 118. incip. Celsitudo. Frideric. de Senis in consil. 37. incip. in præsenci consultatione, & istam opinionem eloquenter veriorem inquirit Alex. in d. l. Gallus. § quòd si in prop. fin. vbi hoc dicit etiam procedere in nepote clerici, licèt secundùm eum locus sit in nepote nato ex filio incestuoso, secundum Bald. in l. 3. quis. ff. de inoff. test.
In materia vide Dec. cons. 83. ad fin. & cons. 161. num. 15. cum seq. post Alex. cons. 182. lib. 3. Alb. de cons. 91. Cras. cons. 138. Paleot. de nat. & spur. q. 30. cum seq. Rip. in l. 10. ff. testam. de natur. lib. Alexan. Bergom. cons. 161. num. 39. inter cons. diuers. ad cons. vol. 1. in mat. Dec. cons. 138. per totum.

Tit. 28. De testament. tutela.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Quem. 1.
l. Etsi à patre. 2.
l. Si tutores. 3.
l. Mater. 4.
l. Si pupillorum. 5.
l. Si tibi. 6.
l. Tutelæ. 7.
l. Tutores. 8.

Tit. 29. De confir. tutore.
Cuiac. tom. 3. commentarij ad tit. simile.
l. Testamento. 1.
l. Neque. 2.
l. Si vt peroponis. 3.
l. Naturalibus. 4.

Tit. 30. De legitima tutela.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Ad auunculum. 1.
Auth. Sicut.
l. Ad agnatos. 2.
l. Constitutione. 3.
Mar. Ventur. de iur. liberorum. cap. 31.
l. Frater. 4.
l. Nemo. 5.

Tit. 31. Qui petant tutores, &c.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Admone. 1.
l. Patroni. 2.
l. In locum. 3.
l. Si filii. 4.
l. Amita. 5.
l. Matris. 6.
l. Admone. 7.
l. Cùm à matribus. 8.
l. Cùm iure. 9.
l. Nepotibus. 10.
l. Matres. 11.

Tit. 32. Vbi petuntur tutores, &c.
Cuiac. tom. 3. commentar. ad tit. simile.
l. Magistratus. 1.

Tit. 33. De curatoribus, vel tutoribus illustr. &c.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Illustribus. 1.
l. Generali. 2.

Tit. 34. Qui dare tutores, &c.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Cùm tibi. 1.
l. Marium. 2.
l. Luminibus. 3.
l. Militia. 4.
l. Neque à. 5.
l. Quòd dicis. 6.
l. In seruili. 7.
l. Creditorem. 8.
Auth. Mipoeis.
Bertol. 5. 46.
l. Si sororis. 9.
l. Curatorem. 10.
l. In vniuersis. 11.
l. Curator. 12.
l. Ne magistratum. 13.

Tit. 35. Quando mulier tutelæ, &c.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Tutelam. 1.
l. Matres. 2.
Bertol. 5. 46. 47. & 48.
Auth. Matri.
Mater, quæ vult esse tutrix filiorum, tria itrare debet. Vide Bald. in 5to Authen. post primit. An autem mater aeiæ personæ præferatur, vide Socin. in cons. 81.
¶ Mater, & auia renuncians inter acta nuptiis, & Velleiano, non exaurit or testamentarijs, præferrar legitimis, & datiuis tutoribus, fœminis aliis interdictis. An mulier minor 25. an possit esse tutrix, & ad quid teneatur volens suscipere tutelam. Bart. ad l. si quis sub conditi. ff. de rebus aut. Arct. ad § adhuc autem. 4. Inst. de adiu. & ad § præterea infra. ad num. 40. Bolt. Ariscip. 114. nu. 9. vsque ad fin. Curt. Sen. cons. 66. col. 6. in fi. & seq. Alc. reg. 1. præsumpt. 2. num. 6.
¶ Adde quòd talis tutela, quæ matri competit, non potest ei à patre auferri, vt not. Bald. cons. 108. refertur Iab. 2. licet contrarium videatur velle Bart. ad l. milit. 8. sexagesimo in fin. ff. de adult. refert Dec. ad reg. fœmina. num. 18. ff. de reg. iur. Amplia hanc resolutionem si mater excludatur patruus à successione filiorum propter agnatos. Dueñ. com. 2. de rat. & rerum. iur. 7. nu. 3. Salyc. hic, & ad Authen. ferunt. in fin. Cod. de legit. hær. Alexand. cons. 109. vide Socin. lib. 3. licèt in aliis tutelis legi, & priuati sint hæreditate, etiam à tutela excludatur, vt not. Bartol. ad l. 3. ff. de legit. tut. & Dec. ad d. ex parte autem de appellat.
Auth. Sacramentum.
Auth. Ad hæc.
l. Si pater. 3.

Tit. 36. In quibus casibus tutorem, vel curatorem.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
l. Si in locum. 1.
l. Potuis quidem. 3.
l. Propter late. 4.
l. Licèt tutorem. 5.
l. Cùm ob. 6.

Tit. 37. De admi. tutor. &c.
Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. simile.
Auth. Nouissimè.
l. Fruſtrà. 1.

1 Adonefas

480/C.IV.K.5-4, 34
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Aduerſus.1.
l. Sumptus.3.
l. Niſi eam.4.
l. Fruſtrà.5.
l. Non eſt ignotum.6.
Vbi gloſſ. *in verba ſuam.* Gloſſa iſta eſt reputata ſingularis, vt not. per Abb. *in c. reprehenſibilis. in 2. colum. verſ. item dixi gloſſ. de appell.*
l. Tutelam.7.
l. Etſi ſciſſes.8.
l. Si curatores.9.
l. Si liberti.10.
l. Si bonum.11.
l. De his.12.
l. Tutores.13.
l. Rationes.14.
l. Si non.15.
l. Non omni.16.
l. De ſucceſſione.17.
l. Debitoribus.18.
l. Tutor.19.
l. Pro officio.20.
Si quis non eſt tutor: ſi tamē gerit ſe pro tuto re, eius bona an ſint obligata: ſed quid de curatore ad litē, an eius bona ſint obligata? vide Bald. *in l. properandum. §. hæc autem. Ex §. fin. C. de iudic.* vbi Bald. tenet, quòd bona procuratoris illius ipſius pupilli non ſint tacitè hypotheraria, ſicut bona tutoris. *Sed nunquid iſta hypotheca naſcatur à tempore. Videtur ſecundum quoſdam, an verò à tempore, ex quo* eapit malè adminiſtrare, vide Socin. *conſ. 61. in 1. col.* Etiam iſta tacita hypotheca extendatur ſolùm reſpectu bonorum acquiſitorum tempore adminiſtrationis, vel etiam poſt adminiſtrationem, vide per Albericum hic, qui etiam ſe remittit ad *l. hoc, qui. ff. de iur. fiſci.*
Bona tutoris, & curatoris ſunt obligata pupillo. Anno. 91 per Dec. *conſ. 336. num. 10.* Paril. *conſ. 80. num. 34. lib. 1.* Negus. *in tract. de pignor. & hypoth. 2. par. 4. membr. num. 6. cum ſeq.*
Et nunquid tacita hypotheca extendatur ad fatuum, ſicut expreſſa, vide gloſſ. & Salyc. *in §. C. qua ſint ſign. obligat. poſ.* Et Bald. *in 3. C. de iure fiſci.*
Et an bona hæred. ipſius tutoris, ſint hypothecata vide per Raph. Corn. *conſ. 58.* Et nunquid reg. illius l. habent locum in omnibus publ. adminiſtrationibus. Et an etiã in adminiſtratione priuati officij, vide *conſtit. reg. ſi quando, &c.* & ibi Modet. Neap. *obſerv. 181.*
l. Pupillorum.21.
l. Lex quæ.22.
Tutor cum pupilla non poteſt alienare aliquã rem immobilem, etiam ex neceſſitate, niſi cum decreto iudicis. An habeat locum in parte alienante adnatitia filij ex aliqua neceſſitate, vide Iaſ. *ad l. ſingulares. num. 19. ff. ſi cert. petat.* Rip. *ad l. obligationes. num. 56. ff. de pig. & hypothec.* Ad. quòd non habet locum in pecunia: quia dicitur eſſe de rebus, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt. Dod. *ad l. 3. §. quæſtum. ff. ad Trebel.* Tiraq. *poſt l. connubii. gloſſ. 8. num. 94.* Rimi. *Iaſon. quib. alijs. loc. vid. num. 20. prin. num. 197.* Dec. *ad l. ſi filiusfam. colum. 2. in princ. ff. ſi cert. pet.* quòd præterea ſit dubia ad lucrum, vel in emptionē prædiorum. Rom. *conſ. 182. in fauorē Aldi.* ad hoc vtes Stephan. Forcat. *in nouiſſim. iur. dialog. 32. numer. 5.*
§ Ad 4. hæc verò, vbi quod neſtra intereſt habere res, quæ fuerunt maiorum noſtrorum vide Tiraq. *in tract. de retract. retractat. in præfation. 40.*
l. Si tutoris.23.
l. Tutores.24.
Nota, res immobiles pupillæ, ad hoc vt poſſint alienari, ſolito requiruntur, quæ enumerãtur *in deciſ. Socin. conſ. 149.* Et qualiter debeat interponi decretum, vide vltr. cautelam Thomæ Ferrar.
Item in alienatione rei minoris, etiam Eccleſiæ, ſi fuerunt authoritate, & ſolemnitatibus, tamē non in caſu licito, ſit nulla, vel competat in integrum reſtitutio, vide Eclin. *in 1. quæ in Eccleſia. 1. colum. de excuſat.*
l. Sancimus.25.

Cod.

l. Cùm quidam.26.
Cùm iuri renuntiarum eſt, non datur amplius regreſſus. Adde text. *in l. quæritur. §. ſi vendituri. ff. de adilit. edict.* Lud. *conſ. 140.*
Ad illa verba: Dum enim alij confitetur, ipſe ſua iura perdit, &c. Ex quibus not. quòd confeſſione ſua iura perdat. Vide Tiraq. *poſt l. connubii. gloſſ. 3. num. 141.*
l. Conſtitutionē.27.
Me rem. ſolet allegari pro ſingulari, quod curator ad litem datur per iudicem, coram quo lis pendet. Vide per Petr. *de Anch. in c. ſi annum. de iudiciis. in 6.*

Tit. 38. De periculo tutorum, &c.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Et qui nocitiæ.1.
l. Ad eos.2.
l. Si res.3.
l. Tutoribus.4.
l. Si tutor perijus.5.
Ad hanc text. iuncta not. per glo. & Bar. adde, & lim. vt per Iaſ. *ad l. Titius. §. 1. num. 10. de lib. & poſt hu. & ad l. 2. poſt. num. 61. de acquirenda hæreditate.* Bello. *conſ. 46. num. 17.* Ales. *conſ. 45. col. 2. l. 1.* Deci. *conſ. 134. num. 38.* cum glo. hic vid. Feli. *ad rubricam, circa 2. part. n. 2. vbi plenè.*
l. Temporis.6.

Tit. 39. Quando ex fact. tutor &c.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Iulianus.1.
l. Et ſi tutor.2.
l. Si in rem.3.
l. Si hi, qui.4.
l. Per tutorem.5.

Tit. 40. Si ex pluribus tutoribus, &c.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Ab vno.1.
l. Si diuiſum.2.
Cuiac. *lib. 17. obſ. cap. 27.*

Tit. 41. Ne tutor, vel curator, &c.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Competens.1.

Tit. 42. De tutor. vel curatore, &c.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Si nondum.1.
l. Eum tutorem.2.
l. In dubium.3.
l. Non omnium.4.
l. Tutor, qui.5.

Tit. 43. De ſuſpectis tutoribus, & curatoribus.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Liberum.1.
l. Curatores.2.
l. Præſes.3.
l. Etiam teſtamento.4.
l. In poſtulandis.5.
l. Pigratis.6.
l. Eum, quem.7.
l. Si non ſuſpectum.8.
l. Suſpectos.9.

Tit. 44. De in litem iurando, &c.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Si quis.1.
l. An tibi.2.
l. Ad progrediendum.3.
l. Ad litem.4.
l. Siue ex teſtamento.5.

Tit. 45. De eo, qui pro tutore, &c.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Etiam mulieres.1.
l. Non vtiliter.2.

Tit. 46. Si mater indemnitatem promiſit.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Suo portiũ.1.
l. Quædam.2.

Tit. 47. Si contra matris voluntatem tutor datus ſit.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Si contra.1.

Tit. 48. Vbi cauſa poſt pubertatem abſit tutor.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Tutores.1.

Tit. 49. Vbi pupilli educari debeant.
Menoch. *de arb. iud. conſ. 169.* Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Educatio.1.
Cuiac. *lib. 2. obſ. cap. 23.*
l. Vtrùm nepos.
Vbi pupillus educetur, eſt in arbitrio iudicis de ea tamen, qui ei ſuccedere debet, eſt iuſta ſuſpicio. In mat. vide Paril. *conſ. 56. lib. 1.* Guid. Pap. *q. 135.* Cagn. *ad Libr. colore. ff. de inoff. teſta. nu. 10.* facit quæ *ad l. 7. ad tit. nou.*

Tit. 50. De alimentis pupillo præſtandis.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
l. Pupillus.1.
l. Quod plerunque.2.
Iſta lex ſingularitèr dicit, alimenta pupilli pro modo facultatum taxanda eſſe, ſed ſi pupillus non habet niſi res mobiles: vide notata *in §. quamuis verſ. ſi verò. Anch. vt ibi, qui allegatus ſi habeat patrimonium res mixtarum.* vnde ſimiliter Auth. *nouiſſ. de adminiſt. tutor.*

Tit. 51. Arbitrium tutelæ.
Cuiac. *tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.*
Nota iſtum teſtum fuiſſe iuramento contra tutorem & non admitti probationem in contrarium: ſed quid ſi iuſto errore ductus poſſit alienã bona, vide Socin. *conſ. 62. in prin.* & quod non admittatur probatio in contrarium ad iſtam textum adde Dec. *conſ. 60. in 1. col.*
Inuentarij confectio an poſſit remitti, vide per Socin. *Iun. conſ. 178.*
l. Cùm tutelarum.1.
l. Nomina.2.
l. Si curator.3.
Vide Paril. *conſ. 80. numer. 18. lib. 10.* & an hodie ſublata ſit per *l. 2. §. 1. inſtit. de teſtam.* vide Doctores hic.
l. Eum, qui.4.
l. Omnes.5.
l. Cùm interdictæ.6.
l. Quidquid.7.
l. Tutores.8.
Cuiac. *lib. 17. obſ. cap. 6.*
l. Tutorem.9.
l. Si defunctus.10.
Corſet. *lib. 3. miſcel. cap. 5.*

480/C.IV.K.5-4, 35
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Tutor. 11.
l. Veteris. 12.
Cuiac. lib. 2. var. resol. cap. 24. Clarus §. testamen. num. 9. 68.

Tit. 52. De dividenda tutela, & pro qua, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Si post. 1.
l. Si diuisio. 2.
Not. glos. fin. quòd ordo, & remissio non habet locum in administratoris voluntariis: vide conf. & pro. 19.
l. Licèt. 3.

Tit. 53. De in litem iurando.

Cuiac. ibid.
l. Aduersus. 1.
l. Is, qui. 2.
l. Summa. 3.
l. Alio iure. 4.
l. Licèt. 5.

Tit. 54. De hæredib. tutorum, vel, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Hæredes. 1.
Cuiac. lib. 13. obs. cap. 32.
l. Pater. 2.
l. Aduersus. 3.
l. Hæredes. 4.

Tit. 55. Si tutor, vel curator, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Certum. 1.
l. Qui se. 2.

Tit. 56. De vsuris pupillaribus.

Brisson. lib. 3. select. cap. 2. & Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Tutorem. 1.
Ad hanc legem Carol. Molin. in tract. de vsur. n. 57. vbi disputat, an ex hodie fubtam dispositio illius textus, & p. 74.
l. Eius quod. 2.
l. Si pecuniam. 3.
Cuiac. lib. 7. obs. cap. 12. & lib. 3. cap. 30.
l. Pupillus. 4.

Tit. 57. De fideiussoribus tutorum, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Eligere. 1.
l. Non est. 2.

Tit. 58. De contrario iudicio tutelæ.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
Quòd virtus possit esse tutor pupilli: licet tamen apud eum ali Cuiac. in verbo, virtus.
l. Si pro. 1.
l. Si non. 2.
l. Si pater. 3.
Vitalis lib. var. l. 1. cap. 3.

Tit. 59. De auctoritate præstanda.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Neque. 1.
l. Neque actiones. 2.
l. Eum, qui. 3.
Quid in infante, qualiter citetur, vide decis. Sac. conf. 101. Quid in minore, qui in tertera confessa est delictum, vide decis. Socin. conf. 102.
l. Clarum. 4.
l. Veterem. 5.

Habes ex ista l. quòd quilibet tutor habet administrationem in solidum. Quæro, an inter se de administratione possint contrahere, ita, quòd vnus concedat alteri, vt Tract. ff. noc. in l. in tantum. §. si vnus ff. de bon. auctor. iud. poss. & ita Bart. & ibi intr. quòd vnus solus possit vendere, & locare sed numquid inde vni soli possit decerni administratio? Die, vt per Paris. Cons. in 22. vol. 2. ad rubricam. Cui vnus tutor. in fine vbi tamen testamentus, prope fin. & si pupill. habet plures tutores, possit vnus solus agere, vel conueniri, vide text. & ibi Layser. in l. 1. C. si ex plurib. tut. Et quid si fiat plures tutores, an administratione durante, valeat pactum aggrecationis alium, vide text. in l. 2. prope fin. Et ibi Castr. ff. de procurat. & Doct. cons. 9.

Tit. 60. Quando tutores, vel curatores, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Si curatores. 1.
l. Tutoris. 2.
l. Fin.
Quòd ciuis fœminæ, quàm masculi pubescit, vide Tiraq. in l. connub. 1. parte. glos. 8. num. 17. Inspectionem corporum indecentem esse in fœminis & quando permittatur, vide eund. Tiraquel. in d. tract. 4. par. per glos. 10. 3. cum præced. & seq. & 18. ad primum dict. vide eund. Tiraq. in dict. tract. 6. parte. num. 32 glos. 9.

Tit. 61. De actore, à tutore, vel, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Si sui iuris. 1.

Tit. 62. De excusationibus tutorum, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Falsa. 1.
l. Si curatores. 2.
l. Excusationis. 3.
l. Amplissimi. 4.
l. Libertos. 5.
l. Quinquaginta. 6.
l. Neque. 7.
l. Coloni. 8.
l. Fratres. 9.
l. Exactores. 10.
l. Testamento. 11.
l. Voluntatis. 12.
l. Nec senatorum. 13.
l. Seueriter. 14.
Gutierrez. de tut. l. 3.
l. Quanquam. 15.
l. Si vt allegas. 16.
l. Licèt. 17.
l. Tutores. 18.
l. Insulatum. 19.
l. Curator. 20.
l. Si tutor. 21.
l. Humanitatis. 23.
l. Excusationis. 24.
l. Viros. 25.

Tit. 63. Si tutor, vel curator, &c.

Cuiac. num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Si absentibus. 1.
l. Tutores. 2.
l. Si vt proponis. 3.

Tit. 64. Si tutor, vel curatore Reip. &c.

Cuiac. ibid.
l. Qui tutores. 1.
l. Certum. 2.

Tit. 65. De excusationibus veteranorum.

Cuiac. ibid.
l. Qui castrensia. 1.
l. Quod placuit. 2.

Tit. 66. Qui numero liberorum, &c.

Cuiac. ibid.
Qui ad tutelam. 1.
l. Neque filia. 2.

Tit. 67. Qui morbo se excusant.

Cuiac. ibid.
l. Luminibus. 1.

Tit. 68. Qui ætate.

Cuiac. ibid.
l. Pater. 1.

Tit. 69. Qui numero tutelarum.

Cuiac. ibid.

Tit. 70. De curatore furiosi, vel, &c.

Cuiac. ibid.
l. Curatore. 1.
l. Si pater. 2.
l. Cum furiosus. 3.
Illum text. dum vult, quòd non possit dari curatore si furiosa finita, quando datur potestas: secus si ad litem, seu ad res, vt per Alex. in cons. 59. vol. 1. Et Bart. in 1. finali. § fin. eodem. infr. de bon. auctor. iud. poss.
¶ In eadem lege, in verf. quia enim, &c. nota, quòd nullus amor vincit patrimonium. Add. l. Si quidem, in fin. qua mor. conf. Et ibi glos. de verb. signif. & quæ notata in lib. C. in litera p. nu. 13.
¶ Nullus amor vincit patrimonium. Glos. in l. testamenti. § quamvis ff. de testament. Corn. cons. 105. vol. 1. & in l. si quidem. § quòd si ff. quod mor. conf. Glos. in 1. quidam cum sic. ff. de verb. signif. Bal. decis. 209. Affict. decis. 308. numer. 11. Bals. consil. 103. super qualitate vocante eclam. 1. lib. 1. Crauet. cons. 1. num. 1. Tiraq. infert post leg. connub. glos. 5. num. 13. Bellon. lib. 4. sup. cap. 2. Vrsaleo lib. 1. singul. cap. 24.

Tit. 71. De prædiis & aliis rebus minorum sine decreto non alienandis, &c.

Cuiac. lib. 7. obs. cap. 22. & num. 3. comment. ad tit. civile.
l. Venditio. 1.
l. Non est. 2.
l. Cum emancipatis. 3.
l. Non solùm. 4.
De tutore illum text. vide apud Tiraquell. post leg. connub. glos. 1. num. 116. quæ l. 22.
l. Etsi præses. 5.
Cuiac. lib. 7. obs. cap. 23.
l. Minorum. 6.
Vbi glos. in verb. libello. &c. Nota, quòd tutor non potest constituere procuratorem ad interpretationem decreti super alienatione rei minorum. Item excusatio tutelæ non potest allegari per procuratorem, quod bene nota de illa glos. remplit Iaf. in Extrand. C. de off. eius. Et Hal. in l. 1. § fin. procuratorem. de acquir. poss.
Vide Alciat. post. comp. 10. reg. 3. num. 3. vbi per hanc text. ad eminentiam solemnitatum non plenam. nisi de causa cognita.
l. Si ad refoluendum. 7.
Nota, quòd solemnitas, quæ requiritur in contractu, requiritur & in dictis actu. Tiraq. in leg. connub. glos. 5. num. 11. & seq.
l. Prædia. 8.
Cuiacius, d. cap. 25.

480/C.IV.K.5-4, 36
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Et si is.9.
Menochius, de arbitr. iudic. lib.2.cas.171.
l. Prædiorum.10.
Gilbertus Regius,2.1. hæres gaude, cap. 6.
l. Si quidem.11.
l. Ob res.12.
Alciatus lib. 4 disputt. cap. 5. Menochius de arbitr. iudic. d. cas.171.
Dictio tamen citandi non excludit, quando aliis dictionibus vide Alex.in l.1. C. de bon. poss. contra tab. Et ibi Inf. vbi plenè de dictionibus tantum, vbi iudex expendit etiam, quid in pomalibus. Sed hoc an procedat, vide Dec. consil. 116.in quæstionibus. Et Inf.in l. 1. ff. si quis in ius non vocatus. Et concordantias ad illum glos. quòd dictio tantùm non est exclusiua. vide Dec.cons.82.
¶ Reprobo tamen causæ non excludit, quando quidem sit in aliis similibus, vel maioribus. Adde per Felin.complura, in c.postulasti.1.col.xxxv.de rescript.
l. Etiam vestigale. 13.
l. Vtere. 14.
l. Si minor. 15.
l. Si prædium.16.
l. Inter omnes. 17.
Colligo practicabilem regulam, & valdè vtilem,in d.Anton. & in l.papirianus. ff. de rebus eorum. Sed vide 4. fall. Socin. in reg.403.num.papini. adde quod fecit ff.in eo, cui bonis immobilium est, quia non potest prosecuti ad diuis. text. in l.ab diuo.ff. in fin.princip. & ibi Alber.ff. de cast.pec.
l. 18. & vlt.

Tit. 72. Quando decreto opus non est.

Cuiac. tom.3.commentar. ad tit. ciuile.
l. Prædium. 3.
Iacobinus lib.3. folio 63.

Tit. 73. Si quis ignorans rem minoris esse, sine decreto comparauerit.

Cuiac.ibid.
l. Si ea. 1.
l. Si contra.2.
Molinæus ad consuet. Parisien.tit.1.1. num.54.

*Tit.*74. Si maior factus alienationem factam sine decreto ratam habuerit.

Cuiac.ibid.
l. Cùm proponas.1.
Forcatulus nocturnar. dialog.100.
l. Si fine.2.
vbi glo.in verbo,si non reparet. Dicit hanc glos. fam mirabilem. Bald. hîc, & an ille, qui non potest vtcaptere, possit locari fructus, vide in l. bona fides.ff. de acquir. rer. dom.
l. Si quando.3.
Ad illum legis intelligentiam de minore, qui per quinquennium tacuit, vide Cora. cons. 107. 3. vel vide Iason. in l.1. procurator in fin. ff. de rescind. & diuendi. vide Farin. cons.43. & 48.

Tit. 75. De magistratibus conueniendis.

Cuiac. tom.3.commentar. ad tit. ciuile.
l. Si magistratus. 1.
l. In hæredes.2.
l. Si tu.&.3.
l. Aduersus.4.
l. In magistratus.5.
l. Cùm lit.6.
Cuiac. lib.10.obs.cap.16.

LIBER SEXTVS CODICIS.
Codex.

Tit. 1. De seruis fugitiuis.

Vide Cuiacij commentarios in singulas huius tit.leges,tom.3. commentar.ad tit. ciuile.
l. Seruum.1.
Peknius ad legem Aciliam. Forcatulus Antiarij. cap.11. Cuiac.17. obs.cap.10.
l. Requirendi. 2.
l. Si fugitiui.3.
Auth. Sed nouo.
l. Quicumque.4.
l. Mancipia.5.
Ad gl in vers. Adiacentia vide Trüm. ad cap.nouiter.no.34.cons.empt.de restitutio. Dec.cons.461.n.8.& cons.[illegible].n.111.112.4. 122. & num.1.& 2.13.num.2.& 111.112.6.
l. Cùm seruum.6.
l. Si quis seruum.7.
l. Si qui publicorum. 8.

Titul. 2. De furtis.

l. Si pecunia.1.
Contrarium est repugnantia allegans repellitur.Add.c.felicismemoriæ. de appell. Ad illam l.vide Alex. in 5.sul commune no.14. de acquir.possess.
l. Inciuilem. 2.
Vide Capoll. cons.10.& Hyppol. sing. 192. Limita multum notabiliter non procedere, quando constat res à latrunculatoribus. Nam ibi cessante consequitur pretium, vtrec. est singularis,& à nemine scribentium ponderatus. in l. mulier. de captiuis. & postlim. reuers. Item limita.vt per Soc reg.553. Add.text. nov.felicismemoriæ. in fin. de appell. Clarus § furtum.n.16.
Ensem rem furtiuam, seruat domico restituere nullo recepto precio. Capol. cons. 10. plenè per Alciat.reg.3. præsumpt.29. no.3. in mar. Marc. sing.13.vnic.Paul. in Cast. sing.9 Socin.reg.419.& vide quæ habet ad l.ferunt cum filium ff. de condict. indeb. Item.vide habere locum,si illud pretium fuisset consensum in veritatem dotis:ita, per text. in l.cognitor.ff.de rer.vsucapion. Quid si ensem res furtiuas illas,pro eodem precio vendidisit, an ad precium cohuentio possit, licat ad rem consumi possiet, & eam possidenti,vide Socin. ad regul. 439. in 3.dim.
¶ Ad materiam huius tit,vide Bald. in cons.473. vol.4.Et Chasl.in consuet.Sen.Burg.fol. 42.num.12.& 17.cum seq.& aliquæ fol.49. num.4. Bald.in cons.147.ad contentum, &c. volum.5.16. singulariter inquirit more suo.Et adde Bald. cons. 301.circa quidam dicit falsarium perdere,&c.vol.4. vbi de eo,qui dicit plura contrito vsuio hominc, an sint plura.Et cons.48. vol. 3. circa finem vnitate. Alex.in cons.110.num.8.vol.4. vbi multa notanda ad materiam.Et vide Corras.in verb.geminata.Et vide Math.in singular.ad legitimam ponderat.vol.1. Et Barbat. in cons.17.num.11. vol.1. Et vide Marth.in consil.8. vnitatis.ff. de 2.nouat. 10 Et vide quæ scripsi in rubr.ff.ne. vbi plenè. Et vide Per. de Ferrar.ad materiam huius titul. in compendio huius iuris Canonici.tract. de homicid.fol.114. vbi multa not.
¶ Ad materiam huius legis, vide Capol. Tract.fol. 151.& quæ ibi scripsi. Et nouissimè vide etiam Glossatorem ibi quia multa pulchra. Et ad materiam vide Marth.de § quicunque fidales de pace tenend. & vinc.vsul. Et in rubr. de pac.inter.fir.mand. vers.5. no. 2. ref. per rotam fol.150 Inf.in cons.42. vol 1.num.3. Et Hyppo.cons.83.num.31. tamen de eo,qui domum incendit,licèt non sit furatus, pœna capitali punitur.Et Per.de Ranzo.in tit.de furt. fol.174. vol.fin. Et dicit Bald.in fin.C. de quæst. Sed quando res furtiua inuenitur penes eum, talis inuentio facit contra eum indicium ad torturam, nisi offenderit,à quo rem habuerit.Et vide Mar.in l.qui falsis. in 11.volum.ff. de falsis.
¶ Et limitatur hæc lex, in quàrum dicit, quòd seruus à furibus emere,seu falsecto habeat, per Salyc.in l.1.quæsit.vol.de quæst. vbi dicit,quòd si homo est bonæ conditionis, & famæ, tollitur ab eo suspicio furti, & apud eum res furtiua incurritur. Vide Dec.in 1.quo casu fur.3.col.vers.sine tamen limitet. T. de edict.Hanc limitationem refert,& sequitur Mascil.in 1.1.§ adde 4.col.ff. de quæstionibus.
¶ Si per fenestram reperiatur furtum factum apposita scala,& dicatur, quòd illa scala in domo alicuius vsa fuit, an sit præsumptio contra eum ad torturam, vide Part.de Pux. in suo tract.de ipsa. dicas in verb.auferre.Gard.in cons.114. num.12.
¶ Et quæ sint indicia contra furem, vide ad latrinatem Bart.in l.fin. de quæstionibus. Et an quis teneatur furem indicare, vina Barthle,vide Rom. sing.78.& 82.
Item adde d.Lucillum,quòd procedit,quando seruus res furtiuas emunxit. De quo vide Marthin cons.1.5.nouæ.num.2. allat.18.de par. lect.&c. Et vide Hyppo in suo Practico criminali in 5. diligenter. num.5.& 10. Et idem Hyppo. in rep. tit. rubrica. de denar.inuent.ver.& nam.num.2.colum.1.
l. Si nondum. 3.
Vbi delinatio non habetur pro re perfecta. vide Tiraq. in leg.connubiali.glo.1.nu.30. nihil.
l. Aduersus.4.
l. Ciuile est.5.
l. Alienum.6.
l. Si is, cui. 7.
De illo verso, & eius intellectu. vide Chas. de consu.Burg.fol.42.colum.4.num.9.
l. Etiam furti.8.
l. Subtracto. 9.
l. Si abdicta?10.
Cuiac.lib.10.obs.cap.11.
l. De bis.11.
l. Ancillæ.12.
l. Post decisionem.13.
l. Eos,qui.14.
Add. quod satispiens rem furtiuam teneatur tanquam præstans operam.Bart. in l. furtum. ff. commod. Recepror furtu fabricarum punitur vsura furti. Ita Mast. in l. 13. qui cum rule ?. ad l. Cornel. de furt.& vide quæ scripsi in l.eos.ff.ne.Nota ad hunc text. quòd recipientes in custodiam scienter res furtiuas,pœna furti tenentur, & Bald.hîc.Et adde quòd recipiens in pignus res furtiuas, furti tenetur secund. Bald.hîc & receptatores,seu receptatrices furta, tanquam latrones ponuntur. Bald. in l.1.de crim.peculat.& in Lemmen.C. ad leg. Iul.de vi pub. & de materia huius l.vid. Hyppo. cons. 10. & cons.32.& 47. Bald. in cons.48.vol.3. & cons.410.in resolut.vol.4.
l. Furti. 15.
Perkius de sacrof.Ecclesiæ reparat.cap.4.
l. Si seruum.16.
l. Quamuis. 17.
l. In eum. 18.
Auth. Nauigia.
Nouæ constitutio Federici, Pirata dicitur qui liber, qui in mari, vel flumibus depredatur,vtra feribentes in illam confitentionem: & talesfaciunt excommunicati, papali excommunicatione per procesum curiæ, communibus exemptoribus,& præsertim eis auxilium,consilium,& fauorem. Ita Ioh.And. in cap. excommunicati de excessib. Ad illam confitentionem, quatro de pœnitentibus arma,& alias res sarracenis,nella bona confiscantur, & deferentes perpetuò excommunicantur,secundum cap.ad liberandum.
l. Falsus procurator.19.
l. Si quis.20.
Nota tex.fecund. Castr. cons.133. vnic.qui ibi determinat,quòd maritus vxori suæ posset iungere,si de pudicitia appellabitur, & lugere se præsente cons.& dare sibi ictus & botas, vt pudicillam incurrat.
l. Apud antiquos. 21.
l. Manifestissimum. 22.
Vitalis lib.1.curiæ lab.127. Cuia.lib.6.obs.17.

Tit. 3. De operis librorum.

Cuiac.tom.3. commentariorum ad tit. ciuile.
l. Si tempore. 1.
l. Manumissionis.2.
l. Qui nummis.3.
l. Si quam nihi.4.
l. Mater tua.5.

480/C.IV.K.5-4, 37
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Nec patronis. 6.
Marian. Torrentin. *de iure libror. c.* 11.
l. Si tuit. 7.
l. Libertæ tuæ. 8.
l. Titiis. 9.
l. Liberti. 10.
l. Quod ex liberta. 11.
l. Qui manumittuntur. 12.
Cuiac. *lib.* 14. *obs. cap.* 17.
l. In redhibitione. 13.

Tit. 4. De bonis libertorum, &c.
Cuiac. *tom.* 3. *commentariorum ad tit. codic.*
l. Multum. 1.
l. Si liberti. 2.
l. Si quis patronorum. 3.
Non sent. secund. Oldr. quòd qui remittit iur patronatus, non videtur remittere ius honoris & reverentiæ. Item volunt *Ang. in l. fin. ff. hoc.* §. 1. *de his qui vocand.* Vbi per hunc text. determinat, quòd si Episcopus eximat aliquem à fua iurisdictione, non tamè propter hoc eximi ab honore reverentiali. Et Rector potest impetrare iudicis officium, vel agere possit contra Scholares non exhibentes sibi honorem reverentialem, de quo per Barbac. *in c. cum in prælat. nu.* 8. Et hic vt *l. fi. ut. de ea quæ vi.* 7. vbi monasterium exemptum ab Episcopo, non videtur exemptum à iure reverentiali. Et ideò personaliter tenetur ire obuiam Episcopo.
l. Si quis. 4.

Tit. 5. Si in fraudem patroni, &c.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Si in fraudem. 1.
l. Defuncto. 2.

Tit. 6. De obsequiis patrono præstandis.
Cuiac. *ibid.*
l. Contra patronum. 1.
l. Libertæ. 2.
l. Etiam qui. 3.
l. Si manumissori. 4.
l. Etiam liberis. 5.
l. Liberto. 6.
l. Neque liberti. 7.
l. Neque patronæ. 8.

Tit. 7. De libertis, & eorum liberis.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Non est. 1.
l. Si manumissus. 2.
Ad iftum tertiú vide Alciat. *lib. disiunct.* 3. *cap.* 14.
l. Liberti. 3.
l. Libertinæ. 4.

Tit. 8. De iure aureorum annulorum, &c.
Cuiac. *ibid.*
l. Natales. 1.
l. Aureorum. 2.
Mercerius *lib. 1. opinio. cap.* 8.
Auth. Sed hodie.

Tit. 9. Qui admitti ad bonorum possessionem possint, &c.
Ad aliquot iftius tituli leges scripserunt Alciat. Cagnolus, & Camillus Plautius, & ad rubricam l. 1. 2. 3. 4. Hyppol. Riminal. Vide Cuiac. commentar. in hunc tit. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Bonorum. 1.
Vualtherus *lib.* 1. *multa. cap.* 24. & *lib.* 2. *cap.* 38.
Bellon. *lib.* 2. *sappa. cap.* 1.
l. Si bonorum. 2.
l. Infantis. 3.
l. Emancipata. 4.
Vide Guilhel. *in rep. 1. Rainutius. de testamentis, fol.* 406. *col.* 2. *&* 2. Et per Iaf. *fol.* 391. vbi qui dicatur filij fui, & quare. Et vide Cuiac. *in l. pactum à Patre, ff. de cond. indeb.* Vbi habes limitat. quòd hereditas non adita non transmittitur. De materia huius transactionis vide Guilh. Benedict. *fol.* 400. *col.* 3. n. 101. Et Bald. *in l. antiquitatis. nu.* 8. *de iur. dotiú.* Bell. *d. lib.* 3. *c.* 3.
l. Quamdiu. 5.
l. Iuris ignorantiam. 6.
Ad rerum istius tituli vide multa, quæ ponit Riga *in consil. de pupillo fol.* 19. *num.* 101. *cum seq. in impressione magna.*
l. Bonorum. 7.
l. Quicunque. 8.
Rasius ignoranti iur successit, Socin. *reg.* 431. *&* 433. *incip. radicum.* Thomas Ferrar. *cons.* 17. Et dicit Bald. *in l. 1. super. de edendo*, quod refert Barbac. *in c. super literas 7. col. extr. de rescript.* Quòd rusticus non comparent in iudicio, id factum videtur, & præsumitur ex simplicitate, & non ex contumacia. Cuiac. *lib.* 17. *obs. cap.* 19.
l. Vt verborum. 9.
Alciat. *lib.* 2. *parad. cap.* 13. Bellon. *lib.* 4. *sapp. cap.* 2. & 3. Cuiac. *d. cap.* 19.

Tit. 10. Quando non potestium partes, &c.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Quotiens.
Ad hanc legem exstant commentaria Cagnoli, Hypp. Riminaldi, & Guterij, vide Alciat. *lib.* 4. *parad. cap.* 2.

Titul. 11. De bonorum possessio. secundùm tabul.
Ad rubricam cum legitur scripsit Alciatus, & Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Pendente. 1.
l. Bonorum. 2.

Tit. 12. De bonorum possess. contra tab.
Cuiac. *ibid.*
l. Liberi. 1.
l. Posthumo. 2.
Hanc ex professo explicuit Alciatus, quem vide præterea *lib.* 4. *parad. cap.* 10. Hypp. Riminald. *ex professo.* vide Clar. *§. testamentum q.* 43.

Tit. 13. De bonorum possessionibus contra tabulas liberti, &c.
Cuiac. *ibid.*
l. Liceat. 1.
l. Patronus. 2.

Tit. 14. Vnde liberi.
Ad Rubricam Alciat. scripsit, & Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Si suus. 1.
l. Ex testamento. 2.
l. Qui se patris. 3.
In glos. *in verb. negat in princ. vers. penas* ad textum multas facientem in §. *emancipati. Inst. de hared. qui ab intest. defer.*
Hanc Cagnolus, & Riminaldus interpretantur. vide Vacon. *lib.* 3. *decis.* 40. Cuiac. *lib.* 4. *obs. cap.* 5.

Tit. 15. Vnde legitimi, & vnde cognati.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Consobrinorum. 1.
l. Cùm propiorem. 2.
l. Nepotibus. 3.
l. Certum est. 5.
Vbi glos. *in verb. non vegetus in* 3. not vide quæ plurimos tetigi, in quibus bonorum possessio secundùm tab. est vtilis & necessaria, qui possunt per *Ang. Inst. de exhared. lib. in 1. resp.*

Tit. 16. De successorio edicto.
Cuiac. *ibid.*
l. Si mater. 1.
Rob. Alc. expo. Ferrar. *lib.* 2. *explic. cap.* 22.
l. Si avus. 2.

Tit. 17. De Carboniano edicto.
Cuiac. *ibid.*
l. Si tibi. 2.
l. Carbonianum. 2.
l. Fin.
In glos. *verb. libi fructus iudicii* autheritate percepti non dee restituendi, vt hic: dic tamen hoc verum, quotiesquoque iudicis authoritas cum ordine concessa fuerit, alias secùs.

Titul. 18. Vnde vir, & vxor.
An hæc Rubrica extenderet ad sponsum: & sponsam. vid. Sig. de Homed. *consil.* 24. & latè Tiraq. *in tract. glos.* 2. n. 25. Vide 3. *tom. commentor.* Cuiacij. *ad hos tituli.*
l. Vnica.
Auth. Præterea.
Patet prometimus, pro filia, & posset ei leget, videtur legare animo compendiandi dotem promissam d. Auth. *in fin.* & hic per Scrib. *&* in *l. 3. num.* 5. *cum pater. de leg.* 1. vide tamen fallentias aliquot Socin. *in reg.* 344. *incip. pater promittens.* An vxor possit refundere donationem factam à viro, tenetur in fraud. quarta fibi debita ex dispositione l. Auth. Et de hac materia vide aliqua per Alex. *in l. mutuo. 3. vol. &* 8. 27. *ff. solut. matrim.* Et vxor, quæ vidua remanfit, & est inops, debet habere quartam bonorum secundùm formam in Auth. illa tradita: secùs si ipsa est inops, & habet patrem suum divitem, non debet habere hanc quartam, vt not. Alexand. *in c. in suis in 3. col. vers. situm facti, de lib. & posthum.*
¶ Illud, quod dicitur de vxore, dicitur & de viro inope, vt per Alex. & Paul. *in l. 2. in 2. famil. ff. solut. matr.*
¶ Et quamvis ipse vir propter inopiam non teneatur restituere dotem mulieri, vel suis hæredibus tamen tenetur ad proportionem liberis eiusdem matrimonij, & extraneis, aliis confequeretur plenum dominium, vt hic, quòd nota.
¶ Titus quel. *in tract. rel. cons. 1. par. 4. lim.* Alex. *cons.* 91. *nu.* 2. *lib.* 3. Socin. *cons.* 121. *nu.* 18. *&* 32. *lib.* 4. Stephan. de Feder. *in tract. de interpretat. iur. vir. part. nu.* 11. Mynder. *ad Agyl. lib.* 2. *cent.* 40. *in ad fin. in verb. vxor, seu mulier*, & quòd generaliter loquatur etiam conditio testamento. Carpz. *consil.* 18. *nu.* 14. *con.* 2. Et quòd locum etiam habeat in nepotibus ex filio, Rolan. à Vall. *de iure dot. quæst.* 36. n. 23. latiffi. mat. h. ex. idem Carpz. *consilio* 144. *per totum lib.* 2.
Ad glossam *in verbo, locupl.* vide Affict. *decis.* 179.

Tit. 19. De repudianda bonorum possessione.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hos tituli.*
l. Emancipatus. 1.
l. Filio delatam. 2.

Tit. 20. De collationibus.
De hac materia extat tractatus Sapultæ Thoulosi item in exegesin redegit Pet. Vrella Aurelian. Vide *tom.* 3. *comment.* Cuiac. *ad hos tituli.*
l. Emancipato. 1.
l. Si pater. 2.
l. Pactum. 3.
Pactum, quod filia dote contenta patri ab intestato non succedat, non valet, *&* sic *de facto. servatur. vide Cuiac. d. Pape quæst.* 127. Cyn. *ad l. fin. hoc titulo excepto*

480/C.IV.K.5-4, 38
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Nec emancipati. 15.
l. Filium. 16.
l. Veliberis. 17.
l. Liberos. 18.
l. Illam meritò. 19.

In Glos. in verb. fuisset. Per hanc doctrinã hodie Glos. & Bart. hic Ruyh. Fulg. hic decidit palam, & notabiliter quæ hodie non, quia frequentes permutationes contingunt. Vnde Bart. Lucas habet multas possessiones, & quia est decrepitus ætatis, filius natu maior gubernat ibi domestica negotia, quum possessiones colit vacabus filius, facit infans. aut pauli mater nihil facit in domo, & ita ille filius senior multis annis se exercuit. Mortuo patre ifti fratres veniunt ad diuisionem bonorum paternorum. Ille frater maior dicit, quòd longo tempore ædificauit in rure, & propterea petit ædificium sibi cedere in sua. & propterea petit assertionem partium tantum falsæ; quamvis pater dedisset sua negotiorum gestori. Dicit Fulgos. quòd debet habere tale falsarium: quòd si exercuisset personam suam circa procurum patris, secum aliquod deberetur exercitio personæ: ita quia exercuit circa possessiones patris. Adde pro ista dec. Rotam. quod in simili decidit Roma. cons. 169. incip. circa quæ primùm quæritur, an renuncians non se videns. dub. Iason tamen hic col. tenet contrarium Fulgosii & dicit, quòd contra decisionem Fulgosii etiam consulerem per rationes, quasque addacit, quem vide etiam num. 7. vbi examinat aliam notab. quæstio. Et vide Bald. Castrens. & Iason. in l. fin. Cod. eodem.

l. Illud. 20.

Frater maior natu, qui in vita patris administrabat bona quia pater est inops. & etiam in morte, an detinere possit penes se falsarium à fratribus, vide per Iason. in l. Lucia. n. 8. col.

l. Vt nemini. 21.

Cuiac. lib. 3. obs. cap. 30. Pilæus quæst. 121. Nenoch. de arbit. iudic. lib. 2. cap. 127.

Tit. 11. De testamento militis.

Cuiac. com. 3. commune ad hoc titulo.

l. Frater. 1.

Clarus § testamentum. q. 17.

l. Miles. 2.

l. Quanquam. 2.
l. Si Rufinus. 3.
l. Ex testamento. 5.
l. In testamento. 6.

Bart. ad l. Lucius ff. de vulg. & pupil. num. 3. Hiero. Ver. ad l. ex facto. num. 131. ff. de vulg. & pupil. Soc. num. cons. 118. num. 118. lib. 1. monter Ferrar. Vals. consult. 82. sacrif. error. 14. & 82.

l. Ex his verbis. 7.

Emanuel Costa. lib. 1. falsit. c. 25.

l. Cum iuris. 8.
l. Sicut certi. 9.
l. Si cùm vel. 10.
l. Caprarorias. 11.

Quid sit caprarorias voluerat, & vide dicta, vide Alcian. libro 1. parerg. cap. 31. Aug. lib. 4. recred. cap. 15.

l. In testamento. 12.

Quomodo procedat dispositio illius textus, vide Rip. in Constantinum num. 7. de vulg. & Modernum inter Antiq. secundum magis communem opinionem est inducibus. Quid etiam in testamento militis possit hæres confiteri in fraudem deducere Falcidiam, & Trebellianam, per § penult. in Auctent. de hared. & Falcid. Et per Alex. 3. decompact. præsumptum 4. col. Et per Bart. & per alios. l. 1. & in fine ff. ad Trebell.

Vide Glos. in verb. confiteri. vers. si Lucius dicit. Nota ex hac Glos. quòd si quis simpliciter dicat, Titium instituo, & post eius mortem substituo hæredem meum, hujusmodi substitutio dicitur compendiosa, vt tenet Alex. hic per hanc Glos. Et Decius in l. penult. ff. ad de compilor. & ista subst.

¶ Substitutio compendiosa dicitur, vbi testator mortem simpliciter, & illam Glos. in verb. fuisse. notat hic Fulgo. Castren. & Alex. in l. cuiusdam. in 1. col. de vulg. & pup. substit. quem omnino vide

l. Et militibus. 13.
l. Si à fratre. 14.
l. Milites. 15.

Nota ad intellectum illius. Quòd milites essent in expeditione possunt testari, omissa solennitate iuris potuerint sed solum eis obseruatione instituere sum potis suis duobus testibus rogatis: suis si fuit in domo, cùm testantur, vt per Iason. J. num. Quid autem si miles venerit in domum, vt faciat se curare, an censeatur esse in castris, & sic possit testari cum duobus testibus, vide Castr. in consil. visis & examinatis 2. col. 1. num. 10.

l. Scimitarios. 16.

Forcatulus Amœnit. cap. 18.

l. Ne quidam. 17.
l. Licet. 18.

Cuiac. lib. 3. quæstion. c. 11. Renard. lib. 1. variar. c. 8. Cuiac. lib. 17. observat. c. 36.

Tit. 12. Qui testamenta facere possunt, vel non.

Clarus § testamentum. q. 18. cum duorum seq. & Cuiac. com. 3. commune ad hoc titulo.

l. Quamquam. 1.
l. Si is, qui. 2.
l. Senium. 3.

Infirmitas non impedit quominùs testari quis possit, dummodò sit sanæ mentis: sic etiam nec alienare prohibetur l. furiosum. ff. de testam. adde l. seq. num. vide Socin. reg. 133. & Carpol. cons. 103.

l. Si frater. 4.
l. Eunuchis. 5.

Cuiac. lib. 17. obs. cap. 24.

l. Si quis imperatorem. 6.
l. Cùm hæredes. 7.

Cuiac. lib. 3. obs. c. 27.

l. Hæc consultissima. 8.

Solennitates, quæ requiruntur in testamento eæ, non habent locum in donatione causa mortis ab isto casu facta. Socin. in Ll. 11. num. 3. col. de reg. 3. An istæ les. & eius solennitas habeat locum in donat. cau. mor. facta à casu: dicitur quod non. Socin. ad l. 1. num. 15. de reg. 3. vbi Pont. notter. num. 31. dicit contra tenetur Bero. decis. 340. n. 20. Rim. ad prim. Instit. de dona. num. 111. lim. vt per Cephal. cons. 72. num. 11. par. 2. & quis dicatur casus in terminis huius l. vide per Nam. cons. 120. num. 1. & 3. vbi quòd casus facit testamentum inter liberos: non tamen celebratæ solennitatem huius l.

l. Furiosum. 9.

Vide ad hanc text. Carpol. cons. 146. quæ dic notabiliter ibi.

Furiosi habent dilucida intervalla, potest ille intervallis condere testamentum, dummodò antequam furor superueniat, caperit, & fecerit. Ita ad Leg. facta ff. de vulg. Ioan. Bart. Ferner. cons. 307. Pro hoc n. 3. post Alex. hic, num. 3. de furioso, qui rectè fecit testamentum, posse quidlibet diligens patrefam. valde hæc Marc. fing. 580. Cors. cons. 71. lib. 1. & sic ad l. pater furiosi num. 3. ff. de lib. & post. sic ad alios auct. & cons. 140. lib. 4.

l. Discretis. 10.

Renard. lib. 2. explicat. c. 12.

l. Nemo. 11.
l. Omnes omnino. 12.

Tit. 13. De testamentis, & quomodo testamenta ordinentur.

Ad rubr. Nota 4. esse species vltimarum voluntatum: testamentum, codicillum, donationem causa mortis, &c. Iacob. de l. cum hi num. 4. 2. lect. ff. de transact. vbi disputat de donatione causa mortis, an accedat contractui, an vltimæ voluntati, & ibi firmat. quòd quoad fui originem accedit contractibus quia olim stipulatione fiebat: hodie verò modo pacto sit quorum verò ad effectum, donatio causa mortis acquiparatur vltimo voluntati. vide quod hic. Vide 3. num. commentar. Cuiac. ad eundem.

l. Testes. 1.

480/C.IV.K.5-4, 39
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Publicati. 2.
l. Ex imperfecto. 5.
De materia illius legis vide Toor. *in 2 ff de publ. vel.* 10.
l. Si in nomine. 4.
Vide Soc. *reg* 119. Alcat. *lib 4 disposit. 2.* Roman. *cons.* 79. Arec. *Inſtit. de leg.* §. *quo in nomine.*
l. Neque profectio. 5.
l. Verba. 6.
l. Errore. 7.
Error ſcribentis non vitiat teſtamentum, vt etiam per Bart. *in l. generos. ff de haered. inſtit.* & ad probandum errorem adiectum in teſtamento, quae teſtes requirantur in teſtamento inter liberos facto, & quid ſit inter extraneos, vide Guid. Pap. *de ciuit.* 104.
l. Cafus. 8.
l. Si non ſpeciali. 9.
Not. quid teſtes ele debent in conſpectu teſtatoris facturi *in cons.* 210 col 3. dixit non valere. Ad primum dictum vide Ioann. Diaz *reg.* 119. Addeſi non ſpeciali Ioan Dibct. *caut. 8. nu. 3.*
¶ Teſtes teſtamentarij debent videre teſtatorem, & ſic patres intermedius, vel cortina reddit teſtamentum nullum in mo facit nec. *in l. 2. § ult Lalos. de aqua plu. arcen.* Iaſ. Dec. *conſ* 554. *in cauſa proprietis colum. 1. & ſeq.* Ruin. *ad l. 1. n. 10. & ſeq. ſ. de testib.* Alb. Bartol. *ad § ult Lalos. num. 2.* Nimbel. *notab. 124. de comm.* Paris. *conſ.* 33. *num. 1. lib. 1. vbi laid per eundem & praſertim numer. 3.* vbi quid aliquo caſu ſpeciali teſtis ſuleuatus poteſt teſtari, & non adhibita teſtatoris vocatione.
Quidin donat cauſa mor. dicit hic, Rip. *ad d. l. 2. num. 7. de leg in Teſt.* noual. Iul. Clar. *lib 5 ſenten. § teſtamentum q. 50.*
l. Si teſtamentum. 10.
l. Non idcircò. 11.
l. Si vnus. 12.
l. Teſtandi. 13.
l. Non codicillum. 14.
Vbi Gloſſa *verb. Non codicillum.* & teſtamentum non valet, vt teſtamentum, non valet vt codicillus, niſi ſic dictum, vt per Socin. *in reg. 251. incip. testamentum.* Mihi eſt reg. 338.
Ea d. erat, quòd ad poſteriorem vnius contrariorum, ſequitur excluſio alterius. vide Tiraq. *in l. cum in tres § 3 Gloſſ 9. num. 141.* Corol *ad leg. si cum Auguſt. num. 15 ff de ſtatu.*
l. Quoniam. 15.
Verſ. *hoc interrog* Nota hanc oratquia ſingularis eſt ſecundum omnes. Et vide Dec. *in conſ.* 679. Et Alexand. *in conſil. 77. incip. pondera ſiſſimum. vol. 3.*
Adde Mod. Sabinen. *lib 4. decis. ſuo tit. 12.* & 128. Ludo. Alaut. *ad tit de leg 1. numer 55.* Paul. Leon. *in tract. falcid. fub rub. de compend. num. 326.* Soc. ion. *conſ.* 183. *n. 16 & conſ.* 179. *num. 77.*
Ad verſ. *qua ſunt feminæ.* &c. vide Alex. *conſ. 22. col. 2. num. 6. volum 2. & conſ. 53. pondera. verſ. ita col. 1. num. 6. lib 3.* per Dec. *ad l. ſeruus. num. 17. quæ teſtem facere poſſ.*
l. Non dubium. 16.
l. Teſtamentum. 17.
l. Teſtamenta. 18.
Cyn. *libro 1. dell. fol. cap. 16.*
Riminal. *conſ. inſtitut. de donatio.* l. 1. *num. 189. & 338.* Bald. *lib. 1. conſ. 301. falſum. col. 1. in prino.* Soc. ion. *conſ.* 148 *num. 5. lib. 1.* Mod. ab Aquil. *lib. 1. commun. opin. in litera. teſtis verſic. 6 pari, &c.*
Ad Gloſſ. *ſibi in verb. comprobatur.* Idem tenet Alex. & alii hic, & Dec. *conſ.* 18. *quoniam. col. 5. ad fin. numer. 8.*
l. Omnium. 19.
Principio præfumitur omnia iura in ſeruitio peculiaris habere. Ad text. in *l. 2. de conſtit. in 2.* Sed non conſtat ordinem, vt in *d. l.* Quis confuendo eſt factus, vt ibi dicitur. Poteſt autem princeps errare in facto, & decipi, vt *l. fin. ff. de iur. qui & non dem. num.* Vvalth. *lib 1. conſil. col. 14.* Ciarus *§ 30. n. 7.*
l. Nolumus. 20.
l. Hæc conſultiſſima.
Ibi, *regatus teſtibus &c.* Ad neceſſitatem illius text. ſcias, quòd teſtes non debent eſſe rogati à teſtatore ſed ſufficit, quòd ſint rogati à quocunque. Paul. *in l. haredes palam 8. in teſtamento. ff de teſtamentis.* Et per Ioan. Feb *§ fin. Inſtit. eod.* Alex. *conſil 47. vol. 1. incip. abunde per relatum.* Et teſtes Bald. *in l. fin. in 3. col. Cod de haered.* Et vide Iaſon. *in l. 1. col. 4. C. ex. rea de ſummo Trinit.*
In verbo l. teſtator poteſt facere teſtamentum in ſcriptis, clauſum & ſigillatum, & ſubſcriptum, ita quòd voluntas ſua non ſit nota alijs, niſi poſt mortem ſuam, propter aliquam iuſtam cauſam: & tale teſtamentum eſt commodum, & regulariter valet. * Act hac concluſiona in prine. & in § ſi quis ea tem formis de uulg. ſubſtit.* Et videas vnam ſuiles. Socin. *in reg. 251. incip. teſtator teſtamenti.* Vvalter. *lib 1. conſil. cap 57.* Nevio *lib 2. opinio. c. 6.* Ciarus *§. teſtamentum q. 4. cum quinque ſeq q. 17. 53. cum quinque ſeq ad §. ſi quis q. 5. num. ſeq.*
§. Ex imperfecto.
No. quòd cum duobus teſtibus patet inter liberos teſtari poteſt, *d § ex imperfecto.*
De materia huius §. Bart. *conſ. 240. in 3. parte.* vbi lacifend. Et an valeat teſtamentum imperfectum inter naturales quia patet tantùm naturales habere, & an intelligatur priuilegi acti teſtamentum inter liberos, quando ſit in odium vnius, & in fauorem. Quid autem ſi pater teſtamentum inter liberos naturales faciat cum duobus teſtibus, an reconualeſcat teſtamentum, ſi poſtea legitimentur. Bald. firmat §. *Ex imperfecto.* habere locum in filijs legitimatis, & ideò ſubſequens legitimatio retrahitur: cùm nulli ſint præiudicium. Cyn. *in l. Gallus §. ſed quid ſi tantum? ff. de lib. & poſtum.* & de materia huius §. idem *in c. 1. de conſtit.* vbi ponit multas ne notas ad hunc §. primum. Nunquid ſecundum teſtamentum factum à patre coram decem teſtibus, derogat primo facto inter liberos, coram ſeptem teſtibus. Et quid ſi notarius ſcripſit teſtamentum, & antequam ſtipulator moreatur fuit teſtator, an hoc teſtamentum valeat inter liberos? Dicas quòd ſic. Vide Delphin. *conſ.* 358.
Et teſtamentum imperfectum qualiter dicatur, & multa ad materiam huius §. Par. *conſ* 237. vol 15. 17. vol. 4. Et Gozad. *in conſ.* 3. Et Ial. *conſ.* 2. vol. 4.
¶ Teſtamentum inter liberos imperfectum ratione ſolemnitatis tantùm valet. Adde pro ratione ſolemnitatis eſſe in teſtamento ad plus cauſas, per Ial. & omnes *ad l. 1. num. 17. C. de ſacroſan. Eccl.* Et de teſtamento imperfecto inter liberos latiſſimè per Boet. *dec. 140.* vide Dec *ad l. 1. n. 2. C. vnde liberi & cognat. l. 3. num. 2. & conſ 51. & 349. nu. 3.* Carp. *cons. 82.* Cor. *in memor. in verbo ſcriptis.* Bert. q. 14. Dilect. *de act reſtan. nu. 2. can 12. & ſic. Rip. ad l. ſeruum. num 86.* Socin *ion. conſ 140. lib 1. num. 7. & 29.* Nata *conſ 43. per tota lib 2.* An habeat locum in naturalibus liberis. Imo *in regu. I. filio prætio. nu. 11. ff de inoffi. teſt.* in legitimis. poſt Dec. vbi ibi, Ioan. Paul. Lancell. *inter conſilium. ad conſ. 98. volume conſilio 179. nu. 42. volum. 1.* Quid ſi testamentus ſcribitur, & liberis ſint relicta legata, ac debeatur & ſuſficiatur teſtamentum, ſabet quo ad illa legata. Sal. *in auth. caſſa & irrita C. de ſacroſanct. eccle q. 9.* videtur ſentire quòd non, & ita tenet Socin *ad conſ. 5. vol. ſin. lib. 3.* Ioan. hanc rem. notauit, vt per Fernan. Vaſq. *in tract. de ſucceſſ. creat. § 2. n. 28.* & Phil. Porti *lib. 1 conſuet. reg 8.* Quomodo teſtamentum inter liberos confirmum valeat ſine ſolennitatibus iuris ciuilis, & quid ſi ſit imperfectum ratione voluntatis, Alex. *conſ 81. num. 6. vol. 3.* & an etiam ſalſificatur, quatenus reuocetur exoratores perſonis, & an diſpoſitio huius §. habeat locum etiam in teſtamento ruricapatico, & an inter quoſcunque liberos, & an ex huiuſmodi teſtamento, an autem tacitam ab inteſtato. Iaſſi ſi me nouiter per Iulian. Clar. *libro 5. ſenten. § teſtamentum q. 8.* vſque *ad 14.* An iſte teſ procedat in legato, vel ſi pater inter filios inæqualiter diſponat. Soc. ion. *conſ. 96. nu. 5. lib 1.* & quòd diſpoſitio huius §. procedat, etiam quando liberi non ſunt in primo gradu ſucceſſionis contra Car. ion. hic. Nat. Aſt. *conſ 42. num. 6 & ſeq.* Ceph. *conſ 72. num. 8. & 18.* & quòd ſolum recedat quando pater teſtatur inter liberos æqualiter, ſecus ſi inæqualiter vide Didac. *ad c. Raynutius §. 1. num. 3. extra de regu. Iur.* de Put. *conſ 111. num. 13 inter conſ. diuerſ. ad rem vid. volume volum. 1.* & an habeat locum, hic notandum do filij ſint æqualiter inſtituti. Soc. ion. *conſ 59. num. 24. volum. 3.* Nata *conſ 3. num. 30. lib 3.*

Auth. Qui ſine ſcriptionis,

Ad Gloſſ. primam ibi; *ſi ex duobus maribus aut femina.* Nec quòd teſtamentum inter liberos roboretur, ſi maior in eo teſtis ſit, quæ alioqui in teſtamento teſtis eſſe non poteſt. De quo vide apud Tiraquel. *in l. cum in 3 § Gloſſ 9. num. 52.*
¶ An habeat locum in teſtamento ad pias cauſas. Ruin. *conſ 72. lib 1.* Contrarium conſulit Socin. *conſ 189. lib 2.* vbi dicit contra Ruin. eſſe communis. opin. in materia ad h. text. vide notaſſ. Iul. Clar. *lib 5. ſent. § teſtamentum. q. 14.* Iac. de Par. *conſil 253. num. 21. inter conſ. diuerſ. ad rem. vid. volumen. vol 2. Soc. ion. conſ 118. num. 4. lib 3.*

Auth. Hoc inter liberos.
Vide Rom. *conſ 38.* vbi multa de inteſtato huius Auth. Vide Cast. *in reg 1. de conſt. col 2.* Et Parid. *conſ 14. num. 8. vol 2.* Cast. ion. *conſ 69. num. 2. cum ſeq.* vbi nonabilitet firmatur per hoc tex. quòd diſpoſitio teſtamento facta inter liberos, intelligitur aliam habere eandem derogationem ad ſequentia teſtamenta, adeò, quòd per ſequens teſtamentum non tollitur primum, niſi in ſecundo teſtamento fiat expreſſa mentio primi, & illud reuocetur in ſecundo, vt hic per Paul. Caſtren. Et ſi ſoriè in primo teſtamento facto inter liberos eſſet clauſula expreſſa derogatoria ad ſubſequentia teſtamenta, tunc requiretur duplex derogatio in ſecundo teſtamento, ſcilicet, derogare primum teſtamentum, & derogationem clauſulam ibi poſitam. Cast. ion. *in conſ. 169.* Et ibi habet rationem, quòd ſi quis in primo teſtamento ponat clauſulam derogatoriam: ſcilicet, quòd promittat illud non reuocare in ſecundo teſtamento, debet eſſe ſpecialis derogatio ipſius clauſulæ derogatoriæ. Vide Delph. *conſ. 127. colum 3.* Et de ifta clauſula derogatoria vide Dec. *conſil 265.* Et Alex. *conſ. 14.* Et Bertrand. *conſ 131. colum 3.* Guid. Pap. *conſ 14. volum 1.* Dec. *conſ 475. colum 2.* Bach. *conſ 72. volum 3. & conſ 72. num. 19. volum 2.* Socin. *conſ 175. num 4. volum 2.* vbi clauſula omni meliori via, & modo æquipollet clauſula derogatoria. Et licèt pranam teſtandi: um, in quo eſt clauſula derogatoria per ſequentem non aliàs reuocetur, niſi expreſſa mentio, ſiue de dicta clauſula: tamen non procedit. Nam reuocatur partim propter ortum inter teſtatorem, & hæredes inſtitutos inimicitias apparente teſtatoris voluntate de hoc quia tunc nihil refert, ſi ad fit in ſecundo facta mentio derogatoriæ clauſulæ. Ita tenet Bart. *in l. ſancimus. Cor. Hypp. in l. 5. præterea in 6 § ff de quæſt.* Et quamuis teſtamentum non valeat, niſi ſeptem teſtibus adhibitis: vt *in l. hac conſultiſſ.* tamen teſtamenti dependentiæ, & conſentia probari poteſt per duos teſtes. Hypp. *ſing. 156.*
¶ In eadem Auth. *in §. quia autem.* nota text. quòd primum teſtamentum tollitur per ſecundum, etiam ſolluitur facti, quando per illud ad ordinem reuertitur: quia ſunt inſtituti tenentes ab inteſtato, alias ſecùs. Et per illum textum poteſt inferri ad quæſtionem, quæ aliàs contigit in facto.
Principe dede licentiam vaſallo teſtandi, an poterit ſine aſſenſu teſtamentum reuocare? De quòd aut poterit vaſallus ſine alia ſuperioris licentia teſtari, & poterit eam eadem ratione negare, & per conſequens ſententias modificare: aut non poterat ſine ſuperioris licentia teſtari, & tunc aut vult teſtamentum tollere alter teſtando, & non poteſt, aut vult ſimpliciter tollere, & ad ius commune redire? &c poteſt. Secùs ſi vult ſimpliciter tollere. Abb. *conſil. 1. 1. fol penult. lit.*
Et vide ad hanc Auth. Bart. *conſ 101.* amplianem hanc Auth. in teſtamento ad pias cauſas, *in conſil. 12. col fin lib 1.*

l. Diſtantibus. 22.
Adde Per. de Ranen. *in ſuo tract. Alphab. in verb. legatarius.* Et Alexa *in conſ num. 17. vol. 2.* Et vide Aug. in Peretarius *conſ. 17.* Et *l. de teſtamen.* Bald. hic. Vbi ad probandum quem eſſe vlra tum, nemmeruntur teſtes, qui ab eo mutuum teſtes, ſic confeſſionis temperatur hoc, & *dic* limitant, quòd ſolum vltra tur recuperare ad interdum, & vide Ferrar. *conſ 46. & conſ in vol. 1.* vbi ponit, quòd confeſſionis non ſunt idonei teſtes, ad probandum quòd accipiebat dominus equum nomine 120. flor. quos ipſe ſolueberat. De quo per Bart. *in conſil. 72. col. 3.* & vide plenè Aimon. *conſ 51.*
Teſtamentum factum inter liberos non reuoca-

480/C.IV.K.5-4, 40
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

rur per aliud,nisi ea fuerint,& testator declaravit in illo velle illud prius testamentum non valere.Cras. cons.151.in fin.Bald.cons.140.Natta cons.9.& cons. 31.lib.1.Bar.ad l.vlt. de leg. Alexan.ad l. si in scriptis numero 3.ff.de lib & postlim. Socin.cons.147. lib.1.Paul.consilio 34.num.4.lib 1. & lect cons.133. num.13.& seq.vsque ad fin.ad lib. 1.Soc.num.cons.lib 141. vsq;lib.2. & cons.127. & 124.lib.1. Galim. ad l.concerta.num. 181.ff.de vulg.& pid. pulchram. repet.ad h.verbi per Nost Alber.& in mar.per Iul. Clar.dubit.3. fin.sect. 5.testamentum. quæst. 21. Dinus.ad rubricam.extrà. de testamentis. 2.parte.numero 19.

l. Consulta. 23.
l. Ambigitatis. 24.
l. Præposteri. 25.
l. In testamentis. 26.
l. Sancimus. 27.

Quomodo dicatur valere revocatio testamenti. Adde vt per Bart ad l.fi cum de leg 2. Gmil.Pap. decis.120.& Socinus.cons.143.lib.1. Dec cons.38. pro fundamento col.1. & seq Fulgof. cons.17. Nauarr.ad Ferran.Vasq.in tract de successi.creat.§.17. nu.71.& per Iul.Clar lib.5.fentenz. 2.testamentum. quæst 91.Socin iun.in repet.ad rubr.ff.de acquir.poss. fess.nu.116.& 134.Dinus.ad rub.extrà de testamen. 2.par n.19.

l. Cùm antiquitus. 28.
l. Iubemus. 29.

Nomen hæredis debet esse scriptum manu testatoris, vel eius voce nuncupatum, & à testibus subscriptum in testamento in scriptis. Vide Ia.ad l.fi mulier. & vide si quis forsan.nu.4.de leg 1. Anecin. ad §.fin.in fin. Inst.de testam. Affic.decis 141.Cras. cons.117.Socin. iun. cons.185.lib 2. & cons.124. nu.15.& cons.139.num.51.ad lib 2.Bolog.cons.151. Dec.ad l.fi.versic. C qui tefta fac.poss.& quomodo quis dicatur arrogatus loqui, vide Cors. cons.161. lib 4. nu.14. aut aliis incenso in toto corpore iuris ciuilis.

Quid in fideicomm. valeat,an possit reliqui testatrici, vel eius voce nuncupatum, & à testibus subscriptum in testamento in scriptis. Vide Ia.ad l.fi mulier. & vide si quis forsan.nu.4.de leg 1. Anecin. ad §.fin.in fin. Inst.de testam. Affic.decis 141.Cras. cons.117.Socin. iun. cons.185.lib 2. & cons.124. nu.15.& cons.139.num.51.ad lib 2.Bolog.cons.151. Dec.ad l.fi.versic. C qui tefta fac.poss.& quomodo quis dicatur arrogatus loqui, vide Cors. cons.161. lib 4. nu.14. aut aliis incenso in toto corpore iuris ciuilis.

Ad Gloss. hic, in verbo, quemadmodum. ibi, sed quid si aliud exprimat, die illam Gloss habere locum etiam alio testamento solemniter ab eo, vt per Dec cons.489.num. 1. cum seq. Socin.iun.cons.179. lib.1.Corn.cons.57.lib 4.colleg. Parta cons.1.in ordine, inter cons.diuers.ad cons.vlt. tabul. volum.1.8. Ibidem Lanfranc.de Oria cons.118.nu.3. & Ioann. Bapt.de Rubei.cons.13.num.3.

Auth.& non obseruato.
l. Nostrum. 30.
l. Et ab antiquis. 31.

Tit.24. De hæredibus instituendis,&c.

Vide cons.1.comment. Cuiac.ad hoc titulo.

l. Pater tuus. 1.
l. Qui duos. 2.

Nota,quòd in simili dicitur, qui vlterius decimo quarto mense sequitur,& præcessit, quem octauo præcedit, seu quo nullus est superior. 4.qui dicunt.ff.de rebus dubiis. Et minus recte dicitur ibi, qui nihil fac.2.Alibi,§ minus.ff.ad Treb. pro quo dicit Iaf.in l. vnum. in antepen. col.in 7.fol.ff.ff. eorum pro.

Ad hanc l.vide Angel. hic dantem casuelam ad reliquendum spurio. Et in l.in tempus.ff.eo. Constantem tamen ibi tenet Imol. & eum sam Bald. in l.hac edictali.5.col.de secund nupt.

Et dicitur verb. reliqua. vide plenè per Lad. Bonon.in suo Theodoliano, in verbo,reliquum cuiuis ex Bononia, &c. vbi dicit, quòd vbicunque creditor dicitur à debitore accipere pro rello, vel reliquo, intelligitur debitor liberatus ab alijs, & fatisfecisse totum. Et potes ibi pulchram quæstionem.&c.

l. Cùm proponas. 1.

Substituto vulgaris, fi hæres non erit, intelligitur, quia non eft, vel quia non potuit. Et vide 2.fallos Socin. reg.178.incip.fubftitutus. Cuiacius lib.17.obf.cap.21.

Substituitur vulgariter fenus teftatoris, & alteritas, quem petebant tanquam proprium libertum teftatoris, admittitur, vel repellitur, prout de mente teftatoris fuiffe probatur. Pro intelligentia huius text. ob.text.in l.fi pater. ff.eodem. 20. Præpof. Sen. eodem cof.1.quæft. per tot. Dec.conffl.116. Pofit. in tract fubft.in mat.vulg. 3.par.num.1. & feq. Bal.Neuel.ad l.cum filia.de leg 1.num 34.& 38.& ibi.Bau nu.109.

l. Si pater tuus. 4.

Teftator errans in cauſa,vel perſona,quam inſtituit,& errans in cauſa finali inſtitutionis, ſi erroreur ipſa fuit vitiat inſtitutionem, ſi erroreur ipſa fuit non vitiat inſtitutionem, d.l.fi pater. & Inno.ibi.nunc licet teſtamentum non poſſit adiri hæreditas tamen legata, & fideicommiſſa debentur à veritimbus ab inteſtato.Caſus eſt ſingularis in Leam.quam.T.de fideicommiſſ. per quem text. dicebat ibi Caſtr.ſe vidiſſe caſum,quem tunc pro manib.habebat,quem refert, & ſequitur Dec. conſ.174.incip.viſo diligenter, &c.

Adde Bart.in l.cum quam. 9.in fin.de fideicomiſſ.vbi tenet, quòd hæreditandi hæreditas venit, & eſt appretiandæ venientibus ab inteſtato,qui remittunt ad legata, & fideicommiſſa per teſtatorem relicta. Et hoc nu.3.vel Et non. quòd filiatio eſt de ſubſtantia inſtitutionis, & quæ teſtes ſufficiat ad probandum hoc.Vide Doct.maximè Iaf.in l.1.in fin.4.col. C.de bon poſſ.

l. Non ideò. 5.
l. Si compenſandi. 6.

Zanzarus rerum quotid.c.16.

l. Nec apud. 7.
l. Collegium. 8.

Briſſon.lib.1.obſerv.cap.14.

l. Extraneum. 9.

Cuiac lib 1.obſ.cap.14.

l. Neque. 10.
l. Extraneum. 11.

Cuiac.lib.3.obſ.cap.11.

l. Extraneum. 12.

Pro fecius,ſtbaut § vide Vigil. in §.hares.nu 3. Inſtit de hared.inſtit.

l. Quoties. 13.

Adde Mynſ. ſing. 4. & ſi cupis ſcire, quòd quis hæres inſtitutus in tertia habeatur loco legatarij vide per Bart & Paul.de l.cùm in pomil.col.bic, & 22 notell. hutus l.Sot.iun conſ.91.num.5.& 10. in prima parte.

l. Cùm in. 14.

Nota hic quòd error proprij nominis diſponentis nihil obſtat. Iam. hic, & l.ſi quis.ff.de legibus. Fort.Cors.ad l.Gallus.ad finem.ff.de liber & poſthum. n 91.& ibi Rot.ad 6.& quod ſi torrentur.nu 103.Soc. ad l.torrentius nu.13.de vulg.Bar.ad l. 20 in 3.& prin. ad fin de vulg.

Tit.25. De inſtitutionibus,& ſubſtitutionibus,&c.

Omnes huius tituli leges explicantur à Cuiacio 3.tom.comment ad hoc titulo.

l. Cùm ſeum. 1.
l. Conditioni. 2.
l. Si mater. 3.
l. Si pater. 4.

Adde Ioann.Dat.in reg 717. Clarum §.teſtamentum.q.3.

l. Reprehendenda. 5.

Rainald.Corſin lib.1.conſeq cap.10.

l. Generaliter. 6.

Hæredi grauato reſtitui. poſt mortem inſtituti, ſi hæc liberis deceſſerit. d. §. cùm autem. & Cuiac.ad conſtitut.C.de Aduocatis diuin. Vide 1. full. Socin. reg 211. incip.grauatur. Adde adl.cum autem.Iaſon.in 2.argumt.de probat & Bart.in d.l.mutuò. vbi fideicommiſſarius reſtituitur per hæredem multum diſtebam teſtatori, & hæc liberis decedit. vide Socin. iun. conſ.131. cum ſeq. vbi aliqua ad materiam. Vid.& conſ.167. & 172.ad tot. & conſ. 177. & conſ.18.nu.32. Adde Belon. lib 3. ſuppoſ. cap.16.Fortun.Garz.ad Gallum. § quidam num.13. & de his.& poſſim.in Balthaſ. conſ.177.num.141.inter conſ.diuers.ad cons.vlt.tabul.1.vol.

Subſtitutio facta per fideicom.generale,vel particulare, liberis non modò legitimis, & naturalibus,ſed etiam naturalibus tantùm, poſt mortem eorum inteſtatorum facta, & ipſi liberi ſine legitimis deſcendentibus decedentes: vide Cora.lib.1. miſcell.c.7.num.1. Soc.iun.conſ.113.nu.5.& 24.& conſ.114.nu.28.libro 1. Parif.ad c.in prudentia num. 10.extrà de probat. & Benedict. de ſtatuto in tract. de ſtatum legat.nat.in 3.dub.prim.num 12. Duck.ad l. ex facto §.ſi quis rogatus. ff.ff. ad Trebel vbi Rip. nu.17.cum ſequent. & late Henrul. 13.conſ.in cod. glo. vbi plures inteff. refert ad l.1.tit. 16 verſ.ſine iuſta cauſa.

l. Si quis. 7.

Si eſt legatus quid Titio,ſi ingreſſus fuerit monaſterium, & ingrediatur, & profeſſa erat, an debeatur legatum. Angel. in d.l.ſi quis hared. tenet, quòd pendat legatum,ſi ſine iuſta cauſa erat: ſi cum iuſta cauſa. Et idem tenet in conſilio ſuo 134.incip. Cornelius.Sed vide Fulgoſ. in d.l.ſi quis.Et Paulus Caſtr. & cum Fulgoſ.& Caſtr.videtur per conſ.212.concordare Ioan.Lap in l.ſubſtituimus de vulg. Et Alex.in d.l.ſi quis.&c.

Ad quod Angel.& Imol.in d.l.ſubſtituimus.rangunt.quæſt.pone Teſtator legat matri,ſi efficiatur,videz.an ſi fiemel eſt effecta virgo, & iterùm nubat, perdat legatum, vide ibi,& aliquid in l.fin.a. tornel.Cod.de inoffi. Vide & per Ang.conſilio 34.incip.conſtantiæ Emanuel Coſta.lib.2.ſolut.2.11.

l. Si teſtamentum. 8.
l. Cùm quidam. 9.

Tacita pupillaris non admittitur ollra matrem dum vixit: ſed ſi mater ante mortem impuberi cuit de medio, admittitur ſubſtituta. Pro intell. vide poſt Bart. ad l.ſi de vulga Rip.in num.176. Rom.conſum.12.incip. poſt Alex. ibi fact num.38. vnde quæri. Bart. Lancell. Poly.in tract ſubſtit. ſub rubrica de vulg & pupil.nu.22. & ſeq Dec.ad l.pro. Bart nu.13.C.de impub.Paul.Leo.in tr.de ſubſtit.ſub rubrica de vulga.nu.83.113. & 123.& in compend. nu 72.& 93.

Gometius tom.1.variar reſolut.cap.3.Turcut. nouiſſima dial.30.

Tit.26. De impuberum,& aliis ſubſtitutionibus.

Scripſit in hunc titulum Corafius, & Cuiacius quem vide3 tom comment ad hoc titulo.

l. Cùm hæredes. 1.
l. Hæreditatem. 2.

Forcat.nouiſſima. dial.26.

l. Hæres. 3.
l. Quamvis. 4.

Forcat nouiſſima dial.32.

l. Poſt aditam. 5.
l. Teſtamento. 6.
l. Si teſtamento. 7.

Limita illum text. niſi hæres, qui partem ſuam abeundo fefellerit, repudiando per in integrum reſtitutionem: quia tunc illa portio non accreſcit coheredibus tantis: ſed vadit ad creditores hæreditarium. Caſus eſt ſingularis in l.ſi mutuus.ff.de acquir.hæred.

l. Precibus. 8.

Add.ad iſtam l.dec.5.c. R.conſil 38. in antiquis. Lanſſ. hic per ſcribes. & vide Steph. Forcat.in nouiſſimis in dial.3.num. 1. Lancell. Polit. in tract. ſubſtit ſub rubr de vulg.par.6 num.37. Socin.iun.in repet ad l.torrentius.ff.de vulg & pup.nu.3. cum ſeq. & nu.131.& torrentius.n.119. cum ſeq. Didac.ad cap. Raynutius §.9.extrà de teſtamentis.

l. Humanitatis. 9.

Forcat.nouiſſima dial.14.

l. Cùm quidam. 10.
l. Fin. 11.

In Glas fin.ejus incip.in filia. De materia iſtius Gloſſ.& l.fin. vide gloſſ.in l.Gallus.5.de lib & poſthum. Et an ſi quis dicat Titio, & eius filio, intelligatur prius donare Titio,& poſtea filio: & dicat quod non. Sed talibus intelligitur donata dimidiata pars,videlicet,una patri,& altera filio.Iaſ. in conſ.117.col.2.vol.4. Et ibi habes materiam hanc.l.Concenarius. lib.1.qu.10.Vide Poſt in tract. ſubſt.in mat. vulg.3.q.prim.num.20. Bart. Rip.& Iaſon.

480/C.IV.K.5-4, 41
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

omnes ad l. ea facta ff. de vsufr. vbi Mar. Ver. *num.* 4. 5. 105. 106. Iason *num. conf.* 103. *num.* 33 *& seq.* lib. 2. Bald. *in tract. substitut. sub rubric. de pupil. nu.* 25. *& 30 & in mat. exemplar. nu.* 18. *& 19.* Pro intell. ad hunc text. vide Fernan. Vasq. *in tract. de successionib. quæst.* 80. *num.* 408. Paul. Leon. *in tract. substitut. sub rub. de exemplar. nu.* 31. *num.* 98. 108. Aug. de Perug. *conf.* 114. *num.* 3. *& per inter conf. Alexand. ad num.* 160. *vol.* 1. Burtol. *ad l. ff. patre ff. de vsufr.* Tiraq. *ad l. si cognatus C. de reuocand. donat. in prafat. num.* 18. *& 21.* Corad. *ad l. frater à fratre. num.* 14. *ff. de verbor. obligat.* Bald. *ad l. etiam col. pen. C. de exhibit. reo in iudic.* Ia *num. ad l. sciendum in princ. num.* 18. *cum fequ. ff. qui fauis. leg.*

Tit. 27. De neceſſariis ſeruis hæredibus, &c.

l. 1. qui ſoluendo. 1.
l. Cùm ſeruis. 2.
l. Si tutor. 3.
l. Cùm quidam. 4.
l. Quidam. 5.
l. Deciſione. 6.

Tit. 28. De liberis præteritis, vel exhæredatis.

Nota ad materiam huius tituli, quòd mater præterita dicit teſtamentum nullum *§. aliud quoque. in auth. vt cum de appellation. cognoſcitur*, ſuccedit tamen iſtud ius dicendi nullum, loco antiquæ querelæ inofficioſi teſtamenti, quia præterito matris habetur pro exhæredatione: & ideò ſi legatum agnouit, valet teſtamen. Bald. *in conſ.* 119. *mater præterita. vol.* 4. Vnum tamen notat, quòd non valet teſtamentum filij, in quo matrem præterit. Vide Bald. *conſ.* 61.

Et ad materiam huius tituli, vide Mant. *conſ.* 49. vbi filius debet inſtitui, aut exhæredari, aliàs dicitur præteritus Mar. Veruan. *de var. lib.* 227.

l. Cùm poſt. 1.
l. Si auus. 2.
l. Si quis. 3.
l. Maximum vitium. 4.

Nota, quòd hodie reperitur correctum iure canth. regni in aliquibus caſibus, vbi dicitur, quòd filioribus maſculis filiæ formicæ non ſuccedunt: ſed debent maritari de Parapio. Adde Dec. *in reg. fœmina num.* 96. & vltra allegata per ipſum, Alex. *conſ.* 71. *lib.* 1. *n.* 29. *& conſ.* 157. *nu.* 8. *lib.* 6. *ad l. ſi ſeruum, locum.* Vide Ios. Ignat. *in repet. ad authent. ex cauſa. n.* 79. *& ſeq. C. ad exh.*

Ex cauſa exhæredationis, vel præteritionis intitulatam eſt teſtamentum, quorum ad inſtitutionem caetera firma manent. Vltra ſcribas latiſſim. hic vide Dec. *ad l. liberi. n.* 1. *C. de bon. poſſ. contra tabu. Affict. deciſ.* 112. *nu.* 3. Arei. *ad §. eadem. Inſtit. de hæred. qua ab inteſtat. defer.* Belloni. *lib.* 2. *ſuppon. c.* 20. Cuman. *ad l. ſi filium. qui in poteſtate. ff. de liber. & poſth.* Imol. *ad l. filia præterita. ff. de inoffic. testa. & ordin. nu.* 44. *& ſeq.* vbi late de materia Crauetta. *ad l. cum filiuſa. 2. per tot. nu.* 308 *& ſeq. de leg.* 2. Aaron. *tract. ad l. Titia ſeia. §. imperator. nu.* 61. *de leg.* 2. Pet. Stell. *ad l. ſi duobus. §. ſi prius. ff. de bon. poſſ. contra* n. 47 Dia. reg. 13. In mat. per Iul. Clar. *lib.* 3. *fenſ. §. teſtamentum. q.* 52. cum ſequen. & an habeat locum in poſthumis, Ioan. de Anan. *conſ.* 181. *ad fin. num.* 18. Petrus Perufin. *conſ.* 30. *nu.* 3. *auct. conſ. Alexand. vol. conſ. vol.* 1.

Ad fin. gloſſ. communiter reprobatur, vt latè per Dec. *conſ.* 34.

Auth. non licet.

Pro ampliatione iſtius auth. vide Bart. *in l.* 1. *§. final. de vulg & in l. filia §. de vulg. repr.* & pro intell. iſtius auth. vide Bart. *in conſ.* 146.

Auth. Ex cauſa.

Non habet locum in fratre inſtituente perſonam turpem, ita Fran. Crem. *in conſ.* 90. & de materia huius auth. vide Parad. de Pet. *conſ.* 64. *vol.* 2. & *conſ.* 24. *vol.* 6.

Tit. 29. De poſthumis hæredibus inſtituendis.

l. Sipoſt. 1.
l. Vxoris. 2.

Vide Paris. *conſ.* 56. *vol.* 2. *vol.* 3. Sed quid ſi vinc teſtator natus, eſt ille mortuus: vide ergo. in *l. poſthumus ff. de vulg. & repr.* Et Lucas *in conſ.* 63. vbi de materia huius legis. & vide omnino Dec. *in l. poſthumus de hon. poſſ. contra tab.*

l. Quod certatum. 3.

Vide Decium *conſ.* 61. *vol.* 3. Promiſſio teſtatoris facta in vno caſu, extenditur ad aliam ex præſumpta mente defuncti. Ad hæc laſ. *ad l. Titius §. Lucius. in pren. ff. de liber. & poſthum.* & de inteſt. Forean. Garzi. *ad l. Gallus. nu.* 103. *& ibi* Mart. Solon. *nu.* 49. *ff. de lib. & poſthum.* Corad. *ad l. poſt adirem. nu.* 31. *C. de impub.* Dec. *conſ.* 392. Leon. *in tract. ſubſtit. de vulg. num* 82.

l. Quidam. 4.

Pro ſolutione huius text. cum *Limmadiſſent vi. de Bart. conſ.* 161. & in *l. Gallus. & oppoſit. in l. cil. ff. de lib & poſthum. & in §. & quod ſi cautum. in l. cil.* vide Paul. *conſ.* 56. *vol.* 1.

Tit. 30. De iure deliberandi.

Vide Angel. *conſ.* 30. *incip. ſuſo laudatus* Vbi ponit mat. caſum ad hunc huius tituli, quando hæres committur pro debito hæreditario immiſcendo, ſcitur, ſi consanguineus medietè ex cauſa hæreditaria, quod non. de quo per Dec. *conſ.* 300. *n.* 8.

l. Si à patre. 1.
l. Cùm debitum. 2.

Nec quod ſoluendo hæreditarium debitum, hæres videtur adire hæreditatem, licet pro alio quis ſoluere poſſit, *l. ſoluendo. ff. de reg. ſuſ.* Ratio eſt quia in dubio ſolutio facta ab hærede, videtur facta ab eo cuius hæredi nomine proprio. *l. & magis. ff. de ſolut.* Dec. *conſ.* 413. *num.* 10. *vol.* 1. Et de hoc infero quòd ſi hæres ſolueret multum plus, quam ipſum augeret, præſumitur facile potiùs animo gerendi officia teſtatoris, quàm animo adeundæ hæreditatis. Vide omnino laſon. *ind. pro hæredes §. Papinianus ff. de reg. ſuſ.*

Et ad materiam huius: vide Guil Bened. *in rep. v. Reparatio de teſtamen fol.* 382. *num.* 195. *cum ſeq.* Et ſi filius recipit aliquid ex pace facta occaſione mortis patris, ex hoc non videtur hæreditatem adiiſſe Bart. in *l. quæſitis ff.* vbi Ang. *de ſepulch. viol.* Et *in l. pro hærede. in fi. de acquirend. hæred.* propter quod quis ſoluit debitum hæreditarium, tenet Corn. *conſ.* 310. *vol.* 1. *col.* 3. Et eſt tex. *in l. parentibus §.* 1. *de inoff. teſt.* Et Bald. *in l. penult. cod.* niſi ſolutor fuerit in contrarium proteſtatus, quod non ſoluerit vt hæres, quia tunc non habetur pro adeunte: vt notat. Bald. hic. Et Corn. *in 4. conſ.* Ibi adde Socin. *conſ.* 41. *vol.* 4. Et Mod. Pariſ. *in l. a patre. ff. de acquir. hæred. num.* 71. & 84. Et Mathef. *ſing.* 13. & quæ ibi ſcripſi.

Et quid ſi filius fecit pacem cum occiſoribus patris, & accepta pecunia pro pace facta de morte patris, an per hoc videatur adire, Vide prædict. Mod. *in l. a patre n.* 83. *ff. de acquir. hæred.*

l. Si fratris. 3.
l. Filiofamilias. 4.
l. Potuit. 5.
l. Si auus. 6.

Nota tex. quòd ex ipſo, quòd aliquis credit, donat, vel legat de hæreditate ad eum deuoluta, ex hoc ſolo videtur adire, vbi hic, quod volendo conſequens, videtur velle & antecedens neceſſarium, quòd ita animo *l. ſi legatum. & l. ſi vir cum multum ff. de procurat.*

Nota etiam, quòd legitimando, vel compromittendo hæres confirmat adire. Paul. *conſ.* 12 *col.* 3. *per hanc vol.* 2. Et de materia huius l. vide Bertrand. *in conſ.* 189 *per totum. vol.* 3. *in vlt. improſſ.* Et nota, quòd hæres diſponendo de re hæreditaria, inducit hæreditatem adeundam & acceptandam, & ideo donando, vel ordinando videtur adire. Item ſi legat quando diſponit ſecùs ſi renunciauit hæreditati: quia non adiit ſed renunciatio induxit. Et ideò ſi renunciatio fieret in manibus vnius coheredis tantummodo, pactio renunciationis omnibus coheredibus pro rata parte accreſceret *l. ſi adhuc ff. de pact.* Et ibi Dec. Quod autem dictum eſt, additionem per donationem, aut ceſſionem bonorum hæreditariorum indoti, eſt verum quandò ad effectum. De his omnibus vide Ayanc. *conſilio* 232. *vol* 100.

l. Quonium. 7.
l. Licèt. 8.

Bart. *in hac l. in 4. col.* determinat, quòd ſi filius ſtatuet per 30 annos quòd non adiret, de iure ciuili eſſet excluſus, quod verè eſt à primo capiat, vnde liberi. Tum à ſecundo capite, vnde cognati, poſſint ire per alios 30. annos admitti, & ſic in ſucceſſione tempus 30. annorum indultum à lege ciuili, eſt eiuſdem naturæ, prout annus ſtatutus à prætore. Ita Bald. Et refert Iaſon. *nu. 2. in 1 col. in gloſſ. ſi ſuperò quis animi &c. Et hic inſp.* Ita etiã tenent Paul. de Caſt. & Alex. hic, & ita omnes. Et ſic per lapſum temporis. Secus autem ſi expreſsè, quia tunc excluditur ab omni capite. Ita Iaſon. hic. Et de materia huius l. vide Per. de Mont. *in gloſſ. quæ facit in rep. l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vend.* Et Iaſon. *conſil.* 19. *vol.* 1. Et Mod. Petrus *in 2. parag. columna, 1. numero 10. de acquirend. hæred.* Corad. *lib. 2. miſcell. cap.* 21.

Et an iſtud tempus triginta annorum currat in ignorante, vide d. Modern. *in d. repet. nu.* 116. & ad materiam, vide laſ. *in §. quidam. in 10. col. Inſtit. de act.* & Caſt. *in §. vlt. de qui admitt. &c.* & hoc tempus curit tam pro iure adeundi, quod eſt exhæredatorum, quàm iure immiſcendi, quod eſt ſuorum, vtentem dixit hic, licèt laſ. contra communem hic videatur tenere, & vide Dec. *in l. 2. in principali nu. 4. col. & quoad non per hæc.* Ribo. Alex. *in 1. col.*

Qui diu tacuit, non videtur renunciaſſe hæreditati paternæ: vide Gozad. *conſ.* 80. *nu.* 5 *& conſ.* 96. & quanto tempore præſcribatur hæreditatis petitio, vel ſideicommiſſi, Pariſ. *conſ.* 48. *num.* 11. *lib.* 2. Ioan. Dilect. *cum ſeq.* & quid ſi vellit intentare rei vendicationem petit. hæredi. vel interdictum quorum bonorum, Gozad. *conſil.* 22. *numer.* 12. & de legitima quanto tempore præſcribatur, vel cius ſuppletionem, Corn. *conſ.* 264. Iaſ. *ad l. 1. §. bonorum. n.* 13. *ad* Trebel. Pro intellectu l. l. Cocad. *lib.* 2. *miſcell. c.* 21. *col. fin.*

l. Si curatoris. 9.
l. Si te bonis. 10.
l. Retinendæ. 11.
l. Puberem. 12.

Vltra Ioſell. Gl. hic Bar. Bald & Salyc. vide Bart. *ad l. ſerui n.* 31. *de min. hæred. & ad l.* 3 *§. ex plurib. de acq. poſſ. Tab. ad §. quæ autem. Inſt. de hon. poſſ. dict. ad Rub. C. qui admit.* vbi Barb. *num.* 151. Picus *ad l. vnicum. C. quem non poſſ per tot.* l. 5. Caſtr. *ad l. vero. C. de reſt mil.*

l. Suum hæredem. 13.
l. Si ſoror. 14.
l. Non eſt dubium. 15.
l. Nec emere. 16.

Benedictus Capra *in reg. cap.* 87.

Nemo compellitur vendere rem ſuam ſed vide fall. poſitas per Ang. & Lud. Rom. *in l. 1. ſolut. mat. & 38 ſolut. poſſim* per Soc. *in reg.* 120. *incip. videre.* De materia huius l. vide Boic. *q.* 322. *in 2. parte.* & ſuper text. vide quæ dicuntur per Bert. *in l.* 15. *cauſa. ff. de off. pref. urb.* & licèt contractus ſint liberi arbitrii: tamen quia ſe obligare poteſt ad contrahendum, ſub pœna. Dec. *in 1 poſtquam quod dicebi. in fin. ſupra de pactis.*

l. Cretionum. 17.

Quotiès die poteſt hæreditas adiri. Pro intell. huius Alc. *lib. 3. diſpunct. 17. & ad 1 quidam ignarus. C. de decurion. lib. 10. in fin.* Socin. *in conſ.* Ioan. *diuil. Tit. nu.* 1. Gonzal. *lib.* 2. *tit. lect.* 2. 5. Couar. *lib.* 4. *var. reſ. cap.* 10. Duar. *lib.* 2. *diſp. c.* 10.

l. Si infantis. 18.

De materia huius l. vide omnino modern. Peraſi *in repet. l.* 13 *parag. cella. 2. num.* 11 *& 12. de acquir. hæred. & nu.* 45. & quis dicatur proximus poſtumus. Duar. 11 per Gloſſ. *in l. ſi filius. mater. &* Caſtr. *conſil.* 381. *col.* 1. & an hodie hæc l. ſit correcta. v. de Deciſ. Delp. 300. In mat. iſtius l. vide per Dec. *conſ.* 87 *per totum. in tract. de mort ſuæſti. 1. par. declarat. 16. num.* 3. Socia. *iun. conſilio* 119. *num.* 29. *lib.* 1.

l. Cùm in antiquioribus. 19.

In Gloſſa *verb. hæredem. &c. verſ. & circa hanc materiam*, vide Decif. parlamenti Delphin. 337. & quæ ibi ſcripſi *conſ. & ſi quidem. &c.* Non pro intelle etus, quòd ſi demum tranſcurrat ius deliberandi, qui ſciens hæreditatem ſibi eſſe delatam, vide

480/C.IV.K.5-4, 42
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

vnde ignorans, fatisfec. & infans non transiuit vsus ist deliberandi, eoquo scientiam non habet. Modestin. Pertul. in repet. l. 1 pauli. an. 16 de acquir. hæredit. Pro intel. huius l. vide Ias. in l. mancipio. in 3. col. qui admittit. Valla. de rest. disc. tit. 6. Menoch. lib. 2. de arbit. in. cas. 1. Pro decla. huius l. vide Paul. de Cast. ad l. vnicam colum. 2. & sin. de acquir. hæred. vbi Ias. poth Bart. in mat. Tiraq. in tractat. de retract. fratr. parte 1. ma. 11. dicitur 1. Angel. de Gambil. in repet. d. l. vnicæ num. 13. Ioan. Dilect. in 3 cons. 1. de fidejuss. Repet. ad l. fi filius. qui patri. ff. de vulgar. Bart. ad l. quæ donat. de reb. dub. vbi Iodoc. numero 25. dicitur.

l. Quidam. 20.
l. Cùm aliquis. 21.
l. Scimus iam duas. 22.

Ad materiam huius legis, vide Delphin. decis. 331. alibi 137. quæ si forma inuentarij, & multa ad illam materiam facientia hîc dicta quòd si hæres infra tempora legitima non fecerit inuentariam iuxta hanc l. si priuatio, & executio ipsi iuris, à lege: & morum pergens non poterit. Idem in materia quæ filio non petit dari tutorem, iuxta l. 2. & cons. ad Trebel. de quibus plenè per Iason. in l. fi ex falsum num 91. An ficat, vel Ecclesia si hæredes instituantur, teneantur confecere inuentariam, & an teneantur vltra vires hæreditarias, vide Guid. Pap. q. 551. in §. fi verò in verò creditores. De materia istius §. & 20. & quando creditor, qui hypothecam habet, possit contra alios creditores posteriores agere. Et an sit satisfactum, vide per Abb. de Ros. in 1. populum. §. quando in fraud. cred. & per eund. in l. qui autem §. apud Labeonem. ad exhi. §. compensatione. Not. quòd ex hæreditate deduci debeat, & vltra ea debent deduci expensæ factæ pro vendenda rebus hæreditatis, & satisfaciendo creditoribus, vt per Bart. hîc in 3. nota. & Castr. cons. 185. incip. dubium fuit. 2. vol. Gutierrez 2. pract. resolut. cap. 2. à num. 18. Menoch. d. lib. 2. cap. 30. Clarus d. § testamentum q. 62. Berosius q. 62. §. 63. & 64. § Hæres inventarium solemniter non faciens vltra vires hæreditatis tenetur, & Falcidiam non detrahit, vt hîc & in verbo de hæred. & Falc. & sin verò non fecerit. Addo Socin. in reg. 170. hæres. vbi ad hanc reg. ponit fall. Add. Gaid. Pap. in decis. 372. aliqui. Berosius 62. num. 2. An hæres omissa confectione inventarij Trebell. amittat, late Roland. à Val. cons. 47. per totum. 1. parte.

§. Licentia.

Vel Gillo videlicet, qua potuit renuntiare hæres, qui non intromisit omnia bona hæreditatis. Add. ad §. sanctimus iuxta Glos. in verb. nemo ferit. vbi dicitur, quòd qui rem, hæreditarium furripuit, privatur beneficio inventarij: & hæres confecit inventariam vltra vires hæreditatis tenebitur, & patietur alias pœnas, de quibus in auth. ad hæred. & Falcid. in §. quæ non & vide 2. fol. 310. in reg. 114. incip. hæc inventarij. mihi tit reg. 170. §. 1. dicunt hæres confectus inventarium non posse contendere: vt in hoc §. fallit tamen in casibus, vt per ea, no. hîc, & de materia istius §. vide Capell. Tholos. decis. 137. Ad §. fi verò pupillum, pro finis istius §. vide per Modern. in tract. de acquir. hæred. ad §. & §. præterea, non quomodo debeat fatisfieri, & quis debeat præferri. Vide omnino Castr. in 1. fi quis §. apud. de leg. 1. & Alex. in 1. cum pof. Aug. tit. §. ad leg. Falc. Adde ad istum text. quòd & hæres facilè cavit legitimæ primò: & postmodum superuenit minorem, posse agere condictione indebiti, vt primò satisfaciat creditoribus, vt etiam text. in 1. de his latius de cond. indeb. Post Castr. ibi, qui dicit, quòd debet fatisfactum primò vni, & postea veniens alij, qui nihil haberent, posset agere contra eum, cui est fatisfactum, vt contribuat.

Tit. 31. De repudianda, vel abstinenda hæreditate.

In rubr. Possident tantum res hæreditarias, præsumitur adire. Iason. cons. 3. col. 2. in fin. vol. 1.

l. Si paterna. 1.
l. Si paterna. 2.

Ad tam ibi l. quàm primæ Bart. in 1. quæritur. in verb. quidam. sunt. ff. de acquir. hæred. & quomodo probetur finus, declarat hîc text. & plenius hîc Bald. & idem Bald. in cons. 134. incip. proponitur, quòd ex causa vol. 1. in antiquis.

l. Suus hæres. 3.
l. Sicut maior. 4.
l. Pupillorum 5.
l. Si quis. 6.

Tit. 32. Quemadmodum testamenta aperiantur.

l. Vtrefiamentum. 1.
l. Testamenti. 2.
l. Eius, quod. 3.
l. Codicillos. 4.

Titulus 33. De edicto diui Adriani tollendo, &c.

In rubrica. An possessio detur ex hoc edicto prodicenti exemplum, vide Bart. in 1. 3. §. quo in dub. ff. de bonorum possess. secundum tab. & Iason. & Paul. de Castren. hîc.

Et dispositionem huius edicti habet etiam possessor, non vt sibi tradatur possessio sed vt sibi confirmetur talis possessio. Et vide Delphin. decis. 219. vol. 219.

l. Cùm inter. 1.
l. Quamuis. 2.
l. Edicto diui. 3.

Quando hæc lex locum habeat in feudis, vide per Affict. decis. 199. Et vide Gomez. cons. 6. & 7. remedium istius Edicto potest intentari, tam à per hæredes, & substitutos, verùm & per executores testamenti. Nam in executione testamenti tale remedium competit de iure contra quoscunque possessores, vt voluit Bursol. & communiter scribunt. in d. Edicto. Et Alexand. consilio 4. colum. 2. vol. 1.

Testamentum non abolitum prodesse, habet in dubio intentionem fundatam. Doc. cons. 161. fol. 1. col. 3. & eli mittendus in possessionem bonorum, quæ magnis temporis per defunctum possidebantur. d. edicto. per quem text. in consultat. Bald. in cons. 13. incip. narrat. P. de Asch. cons. 116. incip. in prud. quæst. Alexan. cons. 101. incip. visis, & cons. fol. vol. 7.

An remedium d. edicto, habeat locum in feudis, vide Iost. cons. 119.

In Glos. in verb. legitima. cons. item quæro. adde quòd præferitur feudalium fœorabilis est, ob quòd defecit tam vasallo. quàm domino, est ibi longissimi temporis. Bald. in 1. 3. §. quo de. ff. de fund. contract. fuerit inter. &c. Illam Glos. allegat Alex. in 1. quæsitum in 2. col. C. qui admitti.

Pro intellectu istius legis an vide Aug. in §. quamdiu in 11. col. Inſti. de actio. vbi inducit Glos. illam solemnem conclusionem. in reg. 1. de cauſſif. in 2. Glos. magnam fin. quæ Glos. sing. valt. quòd remedium istius legis eamquam competat hæredi, vel fideicommiss. qui simul possessionem acquisierunt, quod intra in prædicto actu. Vide Iaso. hîc in fin. col. Et vide Delphin. decis. 131. Et nota, quòd hæredi testamentum nec obliteratum, nec cancellatum habet executionem durante. prodicium ab hærede petente se mitti in possessionem. Ita tenet Alex. in 1. si cum decem. §. ac autem compere. in 2. col. ff. solut. matri. Et ibi Bart.

In rubrica. in Glos. in verb. legitima. Vnde remedium istius l. non datur contra tutelæ possessorem, quando tutor esset quæstus ante mortem testatoris, sed si tutelæ esset confessus post mortem testatoris, vide Affict. decis. 119.

In eadem l. in Glos. in verb. magna. Si duo testamenta varia testatoris reperiantur facta vno, eodemque die, vel sine die, vt in glos. Latius qui dicitur ff. de acquirend. hæred. quod ipsorum præsumitur anterius, vide Dec. hîc. num. 41. cum seq. Et ibi. Bal. præsumitur posterius, in quo flatuisset, quòd fideicom. sed si nemo possideret, tunc venirent ipsi testamentum vitiantes. per l. duo sunt ff. de testament. tamen hoc fallit, si in alterum ipsorum esset institutus pia persona, vt ecclesiastica, vel alia similis persona, vt dicit idem Dec. num. 24. & vide in hac materia Guil. Benedi. in rep. v. Raynutius, vers. ibidem numer. 51. de testamentis. In mandato hanc materiam. poss. late tradita hîc per scrib. Alc. ibi. 3. q. 3. cap. 2.

Ant. Augustl. lib. 1. emendat. 4. & ad decret. Bonon. l. Cagnol. in reg. in pari. num. 3. ff. de regul. iur. Crepi. Ferraz. responsum. 100. dicit. 20. in prin. Bald. cons. 134. lib. 3. Ioan. de Neviz. cons. 56. An, & quando locum habeat, Cors. cons. 272. nu. 30. cum seq. lib. 2. an habeat locum ab inteſtato. Ioan. Capis. cons. 4. num. 2. & 28. Pro intel. Gozad. cons. 7. nu. 3. cons. 21. num. 10. cons. 30. num. 8. & 15. cons. 81. nu. 7. In mat. Bellon. cons. 19. num. 13. & 31. & cons. 33. in principio & cons. 41. n. 3. in nov. cafu. Curt. iun. cons. 31. in fi. Nevita cons. 3. 12. vol. 2.

An fideicommiſſ. qui accepit possiſſ. bonorum subsectorum fideicomm. propria authoritate, sit legitimus contradictor, vt harres non mittatur in possiſſ. contra hæredes. vide Post. lib. 4. cons. 30.

Ad Glos. in verbo' depoſitionibus ſigillorum' versa medium. & in fin. vide Bald. lib. 3. cons. 53. post mod. & cons. 147. in fin.

Tit. 34. Si quis aliquem testari prohibuerit, vel coegerit.

In rubr. qualiter possint impedimenta testatorem, ac condar testamentum, Cors. cons. 56. per tot. & cons. 84. vol. 1. & Iacob. in 1. quæsitum. nu. 5. de testibus, vide Curt. in memorial. in verb. testatorem inducere licet, vbi ponit reg. quòd licet blandis verbis inducere testatorem, vt re instituat, & ibi limitatio. & Anton. Burr. cons. 58. Iason cons. 52. vol. 1. cons. 1. Vbi quis dicatur prohibuiſſe quem testari, & quomodo probetur, vide Cors. cons. 56. 8. col. 1.

l. Cùm ita. 1.
l. Eos. 2.
l. Finali.

Quamuis per hanc l. licet inducere blandis verbis testatorem ad aliquid sibi relinquend. vt dicitur l. fin. ff. sed tamen hoc non licet in rattore inducere testatorem ad relinquendum sibi, quod pupillo relinquerat. Glo. in 1. populum. ff. de administ. tut. & pro intel huius tex. vide Dec. cons. 5. Rom. cons. 29. & quando dicitur, quòd valet institutio facta blandis verbis: falla tamen vno casu, vt per Anton. in suo facto dubio. in cons. 52. incip. blandis verbis, &c.

Tit. 35. De his, quibus vt indignis, &c.

Ad materiam huius tituli, vide Dec. l. ff. soluto. §. fi quis ff. de leg. vbi multa singul. ad dicta huius tit. & Cott. in suo tract. in verb. filius patrem, &c.

l. Hæredes. 1.

Vbi Glos. in verb. inultum. Not. istam Glos. variare vide per Alex. in 1. ire stipulatur. 3. col. de verb. oblig. quod verbum vindicare, & vlcisci, possit inteligi de iure. vide Dec. cons. 183. col. 2.

l. Polla quidem. 2.

Vel. vel servis posse. Per hanc glos. Cast. dicit suam singularem cautelam contra aditionem hæreditatis, ne quis ab inteſtato, fecendum eorum, & commentem opinionem istius l. vt hîc per Bal. qui dicit, quòd tunc hæreditas haberet pro non scripta. Bart. in 1. fi. institutus eadem. Et in l. 3. n. 2. ff. de vulg. & pup. Et ibi Alex. dicens istam esse magis communem, pro qua consuluit Dec. in cons. 31. incip. in casu proprio.

l. Non oportet. 3.
l. Minor bus. 6.
l. Si ideò. 7.
l. Alia causa. 8.
l. Cùm frattem. 9.
l. Sororem. 10.
l. Cùm Silanianum. 11.
l. Talis de antiquo. 12.

Tit. 36.

480/C.IV.K.5-4, 43
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 36. De codicillis.

Cuiac. *com.* 3. *comment. ad tit. ff. de iur. codic.*

l. Rupto quidem. 1.

Rupto testamento, regulariter remanent & codicilli. *d. Lotgers.* Sed vide Sal. Soc. *in reg.* 84. *incip. codicilli.* mihi est reg. 60.

l. Hæreditatem. 2.

Non potest hæreditas adimi, vel dari directh in testamento: sed fiduim per fideicommiss. *d. l. hereditatem. & l. hereditas. C. de hæ. quæ in test. vel codic.* Sed vide 4 Sal. Socin. *in reg.* 213. *incip. hæreditas per fideicommiss. reg.* 169.

Ad d. l. hereditatem. vide singulare dictum Bart. in quo directh facta fabricatio codicillis enarcatur. *in § si quis autem in fin. authent. hoc inter fratres. C. de ædificiis.* & veriorem esse sententiam Bartolum Alex. *cons.* 184. Boër. *decis.* 141. Licèt Paris. *in cons.* 51. tenat contra Bart. opinionem magis esse communem. Et secundum dictum Bart. retulit D. Marcus Anthonius Cradius *in 1. de duas* Senatorius obtinuisse: quod notta.

l. Cùm proponatis. 3.

Fortas. *in responsum iur. dival.* 14. *num.* 8. limit. vt per Paris. *ad 4. quæsitum contra num.* 14. *extr. de probat.* Quando procedat, Soc. *tom. cons.* 139. *numero* 10. *lib.* 1.

l. Non idcircò. 4.

l. Codicillos. 5.

Vbi Glos. *in verb. falsum.* Quid præsumptio transferat in aliud quam probandi. Adde glos. *in l. adhuc. ff. de probat.*

l. Sine initio. 6.

l. Si idem. 7.

l. Si quis agere. 8.

Si testamentum non valet, non valebit iure codicillorum, si testator hoc non expresserit: ita vt veniemus ab inselfato inconvenor gravati, *d. l. § quæ.* Et hic D. Benedictus de Bart. passus est fallen. quas refert Socin. *reg.* 491. *incip. testamentum.* mihi est reg. 102. 398. Quando aliquis possit agere ex testamento, & ex codicillis, vna via electa, ad hinc alia. Adde & limita vt per Affict. *decis.* 154. *quidam mulier.* Fab. Arcon. *cons.* 80. *ad 1. naturaliter. § nihil commune. ff. de acq. hæ.* Cun. 104. & ibi Ant. Rub. *numero* 166. Zazz. *ad l. fin. C. de rebillion. Add. infra num.* 259.

Glos. *in verb. perficatur.* Qui eligit viam testamenti, non potest redire ad codicillos. Adde quod illud est verum agendo: secùs excipiendo: vide *decis.* Socin. *cons.* 134. Glos. *in verb. agnoscitur.* adde famosam glo. *in l. 1. in glos. fin. ff. de testamen.* quilibet præsumitur bonus, & sanæ mentis, nisi contrarium probetur, & pro intellecto illud. vide Affict. *decis.* 134. quæ antea est, & dicit hanc l. habere locum in actore, & non in reo 5. *fin.* Ex hoc probatur, quòd in donatione causa mortis 5. testes sufficiant. Sed hoc quando contractus fuit notarius vbi volunt. Nam aliàs duo satis sunt, vt per Cuth. *in Lancrotto ff. de donat. causa mortis.*

Tit. 37. De legatis.

Vide Cuiacij comment. ad hunc tit. *tom.* 3. *comment. ad tit. codic.*

l. Quamuis. 1.

Vide Aug. *cons.* 101. & Dec. *cons.* 60. *num. seq.* vers. 4. Dec. in *l. 1. num.* 6. *versic. ff. de evictio. leg.* per Bart. *cons.* 137. *num.* 3. & *l. fin. num.* 15. *de verb. oblig.* vbi de muliere petente alimenta extra domum mariti: quia dicit si non potest morari cum hærede si incambit onus probandi illam negligentem.

l. Quamvis. 2.

l. Qui post. 3.

Nos. quòd licèt non teneantur legata per testatorem, & non legata obligè, vt hic tamen hoc intelligo nisi esset obligata pro tanto pretio, quod non esset vero simile, quòd tam esset ordinata. Ita tenet Bart. *in l. cum lege. ff. de edend. leg.* Aret. *in cons.* 74. *pro vel in 4. dub.* Ayuso. *cons.* 139. *num.* 1. *col.* 3. *in vlt. impress.* Paris. *cons.* 50. *vol.* 3. *num.* 23. Gued. Pap. *cons.* 20. *n.* 20. *col.* 1. *vol.* 1.

l. Seruus. 4.

Limit. nisi in cas. alimentorum, *l. seruus. ff. de alim. vel cib. leg.*

l. Non est dubium. 5.

De materia illius l. vide Gyrald. *in cons.* 21. vbi ad reg. ponit limit. Primò vt non habeat locum, quando legatario est data licentia exprelsè, vel tacitè, puta si est relictus tutor: secundò, fiat dictum, liberè capiat: vel si est dictum, quòd bona ad tales pervenient. Vide Bertrand. *cons.* 144. *vol.* 3. *num.* 12. Et vide *reg.* 82. limitationes ad hanc l. per Rebuf. *in c. Raynutius col.* 13. *in princ. de testam. & in l. cum oliver. num.* 206.

Nota quòd legatum rei alienæ valet, licèt ignorauerit hæres se tenetur habere eam redimere, si potest, & eam legatario tradere. Si autem nò potest: quia non vult dominus eam vendere, saltem compensi pretio, tenetur ad affirmationem. & à principio præcipuè potest ipsa res, vt iuncti ille text. Et Bart. *hic super in princ.* Alib. *in cons.* 4. *in princ. 2. vol.* Et Corr. *in suis Memor. in verb. res aliena.* Et ibi notatur. Et an qui habet fundi communem cum alio, & legat totum fundum nominando, & confirmando in totum, intelligatur totum fundi fundum legare, vide Bald. & ibi pulchrè Iason *in l. quæsumus. ff. qui testa. facere possunt.*

Legatarius, qui rem legatam accepit propria authoritate, cadit ab omni iure suo. Tiraq. *in tract. le retr. 1. par. 2. dicitur* 10. *num.* 4. Iason *ad l. cum pactis. ff. de leg. 2. in 2. dub. num.* 50 & *seq.* Rip. *ad l. fæpe. numero* 14. *de rebus dub. & ad l. centuria. num.* 32. *ff. de cond. & dem.* Pinel. *ad l. 1. ff. ad leg. Falc. num.* 163. & 187. Ioan. Bapt. Plot. *ad l. 8. quando. C. comm. vt num.* 19. Dian. *reg.* 407. Curt. *iun. ad l. fin. Cod. de edict. divi Adrian. toll. num.* 46. *vsque ad num.* 50. Rim. *Inflit. de donat. ad princ. num.* 534. & *plurib. seq.* Ioan. Deloll. *de acq. rer. dom. tit.* 1. *cap.* 22. Pran. Rip. *ad rubr. & l. 1. ff. quor. leg. & fid.* 2113. Dec. *consil.* 38. *ad 3. & consil.* 243. *num.* 4. vbi dicit pomum hi procedere etiam in fideicommiss. & ibidem lim. ante possessionem apprehensam per hæredem: quia tunc hæc l. non procedit. In materia per Ital. Clar. *lib.* 3. *fect.* § *testamentum. qu.* 18. vbi de commod. quòd possit testator in suo testamen. concedere licentiam legatario, vt propria authoritate capiat possessi. rei legatæ.

l. Si legata. 6.

l. Si Fortidianum. 7.

l. Ad administrationem. 8.

l. Si in fraudem. 9.

l. Cùm aliena. 10.

Legatum rei alienæ fciente facham valet: secùs si ignorauerit, nisi se factum contentus persona: vide doctr. *ad l. 3. donat. § de emptione de leg.* 1. vbi Iason. *numero* 31. Zoannet. *in tract. differ. inter tac. & cauf. differ.* 19. *numero* 41. & per intell. vide Barbo. *ad cap. filius. de testam. Ilotro. quæst.* 56. *numero* 9. Socin. *in cons.* 74. *numero* 18. *lib.* 1. Menoch. *in tract. de arbit. iudic. lib.* 1. *cent.* 2. *cas.* 246. *num.* 3.

l. Filia. 11.

l. Cum responso. 12.

l. Proprias. 13.

Legatum rei propriæ non valet regulariter. Adde 2. fall. positas per Soc. *in reg.* 279. *incip. legatum. mihi est reg.* 223.

l. Monumenta. 14.

l. Si vniuersis. 15.

l. Creditor. 16.

l. Datum. 17.

l. Ex legato. 18.

Vide Rom. *cons.* 238. *col.* 2. *in med.* Et Lancel. Decian. *in 1. cum seruum. § 6. Tertius in fin. de leg.* 1.

l. Non tantùm. 19.

l. Vxor. 20.

Vide Bertrand. *cons.* 138. *num.* 15. *vol.* 3. *in nouis.* Et vide text. *in l. quod iudicium. ff. de contrahen. empt.* Et Bald. *in l. 1. in 1. col. num.* 3. *qui testamento. facere possunt.*

l. In legatis. 21.

l. In annalibus. 22.

Hæredis appellatione veniunt hæredes in infinitum. Bart. & Doct. vbi Ital. *num.* 10. *ad l. Gallus. § nemo ff. de liber. & posthum.* Bellon. *lib.* 4. *suppos.* 29. 16. Ioan. Cost. *ad l.* 4. § *Cato de verbor. obligat. num.* 134.

l. Cùm quæstio. 23.

l. Cùm quidam. 24.

l. Si legatarius. 25.

l. Fin.

Nota, quòd licèt arguere à contrariis ad vltimas voluntates. vide Paris. *cons.* 97. *vol.* 2. 2. 5.

Argumento istu à contrariis ad vltimas voluntates tum demùm procedit, quando vtrobique eadem subest ratio, vt Tiraq. *de ll. conn. Lucæ de gloss.* 5. *n.* 115. vbi dicit procedere in cæteris argumentationibus de eno ad alterum.

Tit. 38. De verborum, & rerum significatione.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tit. codic.*

l. Prædiis. 1.

l. Fundo. 2.

l. Sancimus. 3.

Limita vt per Socin. *reg.* 83. *incip. cæteris quando.*

l. Cùm quidam. 4.

l. Suggestioni. 5.

Ita l. qualiter intelligatur, vide Alex. *cons.* 107. *num.* 15.

Tit. 39. Si omissa sit causa testamenti.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tit. codic.*

l. Si in fraudem. 1.

l. Eum, qui. 2.

l. Si Proculiana. 3.

Tit. 40. De indicta viduitate, & lege Iul. Miscella tollenda.

Ad rubr.

Vt habeas clarum intelligentiam ad totum materiæ huiusmodi. Et ne dicas, quid hodie fecundum se. *hoc reg.* quòd si fuit legatum mulieri, si non nupserit, conditio reiicitur, & legatum remanet purum, & sic hæc mulier debet habere legatum, licèt nubat, sine non. Ista regul. procedit etiam in muliere virgine, quæ nunquam habuit virum, vel habuit sed non est secuta copula carnalis: secus in vidua, in qua non reiicitur: sed debet impleri, & abstinere à secundo matrimonio, alias perdit legatum. Et idò debet iurare, & præstare cautionem, de quo in auth. *cui relictum. ff. end.*

Secundò, limita istam præsentem regulam non procedere, quando legatum esset factum ipsimet virgini, secùs si esset factum ceteris quia tunc conditio non reiicitur, *vt hic in l.* 1. Nam ideò leges flatuerunt, quòd conditio inducens viduitatem, ipso iure legatum nullat: quia mulier, cui fuit factum est legatum sub conditione viduitatis, timore ne legatum perdat, inducitur ad secundum viduitatem: quod est contra voluntatem publicam, vt hic, quæ ratio cessat, quando legatum est factum certo. Puta reliquo 100. Titio, si fortè Sempronia mulier non nupserit, quia tunc non curabit multum, verùm ille perdat legatum. Hinc dicit Glos. hic in *l.* quòd si ille teneat esse pater, frater, aut propinquus mulieris, ad cuius contemplam præsumpsit ab; quòd mulier abstinere debeat a matrimonio, ne propinquus suus perdat legati, tunc conditio reiicitur, ac si ipsi mulieri esset legatum, *I have: mum ff. de cond. & demonst.* Idem si esset relicta tertio grauato restituere mulieri: quia tunc reiicitur eodem modo, vt dicit glos. hic. *Et in l. 1.* cum eadem ratio sit.

Tertiò, limita per text. notabilem in l. Titio *v. fanfactum. § feras. ff. de condit. & demonstr.* cum extensione Bart. *ibi.*

Quartò, limita, vt procedat, quando ista conditio esset perpetua, vel indefinita: secùs si ad tempus, vt si esset relictum vsque ad annum viginti annorum, erit ei foleanis in § 6. vbi Bart. & alij *de condit. & demonstra.* Intellige tamen, nisi tempus ita esset longum, vt in effectu matrimonium impediretur, & arbitrio iudicantis committeretur, *I cum talis in princ. ff. ad crud. & demonstr.* Ita Aret. consuluit *consil.* 41. *incip. diligenter col.* 2.

Quintò, limitatur, quando indefinita definitio personarum

480/C.IV.K.5-4, 44
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 45

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 43. Communia de legatis, &c.

Tit. 44. De falsa causa adiecta legato, &c.

Tit. 45. De his, quæ sub modo leg. &c.

Tit. 46. De conditionibus infertis, &c.

Tit. 47. De vsuris, & fructibus legatorum, &c.

480/C.IV.K.5-4, 46
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cuiac.tom 3.comment ad tit. ritualis.

I. Legatorum. 1.

In hanc materiam vide Lancel. Dec. in Legatarium §. finalibus ff. de legat. 1.

I. Adiectus. 2.

I. Si homines. 3.

I. In legatis. 4.

Tit. 48. De incertis personis.

Cuiac.tom. 3.comment ad tit. citatis.

I. Cùm olim. 1.

Tit. 49. Ad Senatusconsultum Trebell.

Cuiac.tom. 3.comment. ad tit. citatis.

I. Si ex. 1.

I. Ad eum. 2.

I. Si per. 3.

I. Non iustum. 4.

I. Et sine. 5.

I. Iubemus. 6.

Vide Paris.*consil. 15. numero 4. & per totum volumen* 2. De materia huius l. vide Barrad. *consil.* 1. 2. n. 3 *vol.* 1. Et decil. Dolph. 72. Et quæ ibi scripsi, vbi tenet, quòd in filio primi gradus Trebellianica per testatorem prohiberi non potest. Et vide D. Marian. Socin. *iun. cons.* 155. *num. sequent.* Et Cruc. *in 5. qui Roma. §. duo fratres. nu. 41. de verb. oblig.* Et de materia huius l. vide Alex. *cons.* 182. Et Gozad. *cons.* 146. & 21. *plenè.*

In reflexione fideicommiss. faciend. per filios testatoris non veniunt fratres, nec sic in quarta imputantur, licet testator dixerit de quibus intelligatur. Rip. *ad Lauream. num.* 38. & *seq. ff. de vulg. & pupill. ad l. in fideicommissarium. num.* 4. & *seq. ff. ad Trebell.* Diaz. *reg.* 137. Mechell. *ad Cillium, quæst. Iudicum. nu.* 71. C. *sum. eccles.* & ibi Pelit. *nu.* 91. Et hæc dispositio procedit etiam quòd ad legata, fideicommissa, & data causa conditionis implenda, vt filius non impunescat in Trebellianicam: ita quòd ex hoc non contingat *l. in quartam. ff. ad leg. Falcid. cum. fratr. post glos. & Bald. ad l. filium. quem habuit.* vide Docto. *ad l. in quartam ff. ad leg. Falcid.* vbi Rip. *num.* 78. & 124. Pic. *num.* 51. & 54. Perusin. *n.* 1. *nu.* 137. Soc. *iun. nu.* 66. *vsque ad numerum.* 70. Hieron. Laur. *ad d. l. in fideicommissarium num.* 19. *vsque ad num.* 77. Iaf. *ad l. Marcellus in prin. num.* 53. *ff. ad Trebell.* Rip. *ad l. nemo potest. num.* 55. & *seq. ff. de leg.* 3. Socin. *iun. cons.* 53. *per tot. & cons.* 130. *num.* 3. & 3. Portar. *in margarita iur. distinct.* 50. *nu.* 7. Arg. *consil.* 124. *rolum. vbi num.* 3. Dec. *cons.* 81. *in fin. & consil.* 480. *num.* 1. & Paris. *Consilio* 126. *num.* 35. & *cons.* 43. *lib.* 1. Rotin. *cons.* 83. & 84. & 115. *lib.* 1. Iacè Paris. *consil. lib.* 3. & *cons.* 21. *num.* 47. *vsque ad fin. & lib.* 4. *cons.* 57. *num.* 15. & *seq. & consil.* 45. *num.* 73. *volum.* 3. idem Paris. *consilio* 2. *num.* 73. *cum plurib. seq. & consil.* 2. *lib.* 2. Socin. *iun. cons.* 170. *num.* 1. *lib.* 2. Gozad. *cons.* 45. *num.* 42. Correct. *in rubr. de Trebell.* 62. *num.* 8. Rotin. *cons.* 133. *volumine lib.* 2. & *cons.* 190. *per tot. qq. volum.* Volum. Rom. *cons.* 35. Ceph. *cons.* 178. *num.* 17. Franc. de Capit. *cons.* 78. *nu.* 3. 4. & 9. & *in eo consilio diuers. cons. rub. volu. vsque ad fin. & ibi Andr. de Bologna. consil.* 131. n. 12. 13. 14. Ioan. Ant. & Marchian. *cons.* 155. n. 12. & Hieron. Bursgelen. *cons.* 154. *nu.* 13. & 42. vt procedat dispositio l. Quæsitum fuit etiam legitimam detrahi Socin. *iun. ad l. qui Roma. §. duo fratres. nu.* 48. *ff. de verb. oblig.* quòd sic contra Paz. de Cast. & Cuz. ibi.

Auth. Nisi rogati.

Monasterium succedit in locum filij: vide Iaf. *in Lex facta. numer.* 46. *de vulgo & pup. & ad Authent. si quæ mulier. & ad Authent. ingressi. Cod. de sacrosanct. Eccles. Rip. ad l. ex facto. 5. figura reciprocationis. num.* 37. *ad Trebell. Alab. ad c. in præsentia. & ibi Felin. de probat.* Ampl. quòd monasterium etiam habeatur loco hæredis, quando succedit in vniuersum. Tiraq. *in retract. de mort. causa 3. par. ampliat. 4. & declar. 1. n.* 20. 21. *in fin.* Dec. *ad Lauri. num.* 5. *& Cardin. pall. & de Elio fabellinus, quòd ipse succedat, & non monasterium. Iaf. cons.* 111. *volum.* 1. Tiraq. *ubi & cumulauit C. de rerum. dimiss. in glo. in verb. hæredem. num.* 31. Socin. *ad Lalam num. de cond. & demonst.* In mat. Paris. *cons.* 65. *lib.* 1. Rotin. *consil.* 77. & *cons.* 138. *libr.* 3. Dec. *consil.* 559. Nouellant Didac. Couar. *in rubr. variar. resolut. lib.* 1. *c.* 19. *num.* 7. & 8. & 11. Moder. ab Aquila. *lib.* 1. *comm. opin. in verbo. fideicommissi sub conditione.* Dec. *consil.* 419. & 426. *col.* 1. & quòd ingrediens monasterium in fraudem fideicommissi non præiudicet fideicommisso vide per Dec. *in not. de adoptante post. filios. cons.* 535. *ad fin. num.* 3. & *ad cap. in præsentia. num.* 60. *extrà de probationibus.*

Auth. Contrà cùm.

I. Sancimus. 2.

I. Quidam testamento.

Rogatus de restituendo fideicommiss. vniuersali, & speciali totum debet restituere absque speciali detractione, & fideicommiss. speciali contra vniuersalem, cui restitutio facta, agere potest. Alex. *ad l. scripturæ in fine. facti. de fideicom. hared.* Rot. *decis.* 870. *in antiq. Capic. decis. pon. de re iudic.* Ampl. procedere etiam in procuratore potente dilationem. Fel. *ad c. ad conclusionem. col.* 8. *extrà de re iudic.* & de merit. ad hanc tract. Cant. *iunt. cons.* 53. *nu.* 7.

Tit. 50. Ad legem Falcidiam.

Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. citatis. interpretes eo habent tit. singulas leges.

I. Scire. 1.

I. Falcidiæ rationem. 2.

In glos. 1. pro falcatione illius quæst. per Glos. videlicet, an hæres possit retinere Falcidiam in re: vide Aug. in §. 2. *col.* 3. *circa fin. Inst. eod.* Et diffusè per Bart. *in l. quartam. 1. col.* 4. 5. *ff. eod.*

I. Etiamsi. 3.

I. Et in legatis. 4.

I. Si maritus. 5.

I. In ponenda. 6.

Per additionem hæreditatis debitoris confunditur actio creditoris, vt hic. *ff. supra de pactis. l. ff. de fidei.* & hæc 6. non conficiuntur inuentarium, aliàs nequaquam, vt *supra de iure delib.*

I. In testamento. 7.

Vbi Glos. *in verb. militia.* ad probandum omnia illa remedia, vide optimum text. *l. quæ pertinet ff. ad Trebell.*

Authent. Sed cùm.

Testator legido alicui plenè iure videtur prohibita Falcidia. *d. Auth. sed cùm testator* adde Bald. *in l. penultima. num.* 3. *quare videtur, quòd si restituat, scipit. de inoff. & alia. fal.* Gil Angel. Perus. negat, & dicit contrarium si confabulatio, vt refert ea *l. ferunt. in fine. § fin. col.* 3. *pen. de leg.* & aliquid de materia hac vide *Angel in 3. de verb. expressus in Authent. de hared. & Falcid. col.* 1. *cum sequentibus.* Alex. *in l. cùm filio in ff. de leg. prim.* Adde Bart. & doct. *in l. nemo potest in 3. vol. de legat. & fideicom.* 1.

Auth. eadem, quæritur.

Quòd fiscus non licenti, volo hæreditatis mearum rerum, vel eorum sine aliqua diminutione pertinere post mortem filij ad Cæsar. an confitetur detractio Falcidiæ prohibitaque quid fideiscrit: omnia volo pertinere ad talem, an confitetur prohibita Trebellianica: vel si dixerit, volo omnia mea bona isto pertinere ad talem absque iure. vide plenè Calcanum *in rep. Cornutus. num.* 253. *cum seq. de verb. Adde* ad hanc Auth. Bart. *in l. nemo in 1. vol. ff. de legat.* 1. Et nota hinc: quòd fiscus non potest *prohibere* Falcidiam, vt & Trebellianicam: & commentor Doct. hic. & Socin. *in rubr. ff. ad Trebell. in fin. &* Bart. *in l. Marcellus in 3. vol. ad Trebell.* & ibi Alex. *in 4. col.* vbi dicit, quòd hæc est communis opinio de restituere non prohibere, si hæres inuentarium legitimè confecit, Falcidiam detrahit: aliàs ad integra teneatur legata, & vltra vires hæreditatis: quod locus est in Trebellianica, quæ detrahitur, & non confectationem tantum Bart. *in l. Marcellus in 3. vol. nu.* 2. *ad Trebell.* & idem Bart. *in cons. 1. incip. D. Ioannes* vide etiam Alex. *in 1. Marcellus in 5. & 7. col. & decis. Delphin.* 13. vel 15. An Trebellianica possit prohibere per testatorem in liberis, & quid in extraneis, vide Guid. Pap. *in quæst. 1. lege. 1. in Glos. in verb. esset.* versatur. in quarum Falcidiæ gratiam de restituendo non possit prohiberi, ne detrahat 4. vt hic & Alex. *in l. Marcellus in col. 3. ad Trebel. in Gl. in verb. accedant. in verb. quantum autem. add. decis. Delphin.* 13. vbi dicit hanc esse communem opinionem, quòd per nuda confessionem inuentarij filius non probibetur à legitima. Similiter ex legat. facto ad pias caus. nō detrahitur Falcidia, nec Trebellianica, vt probatur per text. vnde de fumitur hæc Authent. & ita tenuit Bart. *in l. Marcellus in 3. vol. num.* 3. *ad Trebell.* & Socin. *ibi in rubr.* vide *decis.* 188. Adde quòd pia causa habet multa priuilegia: de quibus hic per Ludouic. & per Socin. *reg.* 181. *incip. priuilegia pia causa.* & mihi est reg. fol. 370.

In Auth. similiter de legatis factis Ecclesiæ hæres non detrahit Falcidiam: attamen si Ecclesia est hæres, potest detrahere quia vbi pariter priuilegiati sunt, cessat ratio prioris legis, & venitur ipso communi. Ita Franc. Alberi. licet glos. non firmaueris *in 2. Panormo.* 14. 43. secundum ipsum, quem alij sequuntur. Alab. *in c. cùm causam. vbi Innocent. tenet contra. aliam dicta immunitate fo cauti, & per illum text. & per glo. in magistratus. ext. de probationibus.* consulait Oldr. *cons.* 119. *incip. Tenor cedulæ testamentum*, quòd licet ad prohandum relictum ad pias causas sufficiat minor solennitas, quam in alijs testamentis: tamen ad probandum aliud testamentum ad pias causas non sufficit ita fragili probatione. Vide Iohann. Andr. *in reg. in iudicio. de reg. iur. in 6. in Mercurialis*, & ad id, quòd priuilegiatus non videtur priuilegio adiectus priuilegiatum, vide quæ notat Cort. *in verb. comes. in 1. col. in litterar.*

Testator potest Falcidiam prohibere. De ratione quare olim testator non poterat, & hodie fit, Bar. Rip. & alij *ad l. nemo potest. de leg.* Alex. *d. l. penult. n.* 23. alia ratio est, quia lex restituit & præcedebat viribus annullando actum. Quo casu hanc legi prohibenti non potest resistiari. Tiraquell. *de primogenit.* 14. 9. 10. Et circa secundā rationem. Bar. *in d. nemo potest.* est com. opi. vt testator *Prohibitus* Sextus. 5. *cod. de fi. Alc. reg.* 3. *prohibi.* 1. & *fi.* Contrarium Socin. *iun. cons.* 137. *lib.* 1. Rot. Rom. *decis.* 1.

Ampl. hanc rest. etiam in Trebellianica, Rip. *ad l. nemo potest. n.* 24. Bar. & alij *ad leg. Marcell. in prin.* vbi Iaf. *nu.* 40. *cum sequent. ff. ad Trebell.* Rip. *ad l. ult. quartam. nu.* 48. *ad leg. Falcid.* Alex. *consil. 99. lib.* 1. Bal. *consil. 418. & cons.* 170. *lib.* 3. Rom. *consil. 1.* 38. Socin. *cons.* 1. *col. fin. vol.* 1. Paris. *cons.* 1. *lib.* 3. & Rot. *consil.* 147. *cum sequentibus lib.* 3. late per Bal. Clar. *lib. 3. §. fin. q. substantiam. q.* 62. *cum seq.*

Lim hoc de Trebellianica in filia primi gradus de comm. Rip. *& ad l. nemo potest. nu.* 53. *de legat.* Bal. Paul. & Salyc. hic Rom. & Iaf. *ad l. Marcellus in prin. n.* 53. *ff. ad Trebell.* Rom. *cons.* 106. Dec. *d. consil.* 81. *col.* 2. *& cons.* 118. *col.* 2. *& seq.* vide Guid. Papa *q.* 73. Dec. *cons.* 446. Socin. *iun. consil.* 131. *lib.* 1. Iul. Clar. *vbi supr.* Hieron. Burgellen. *cons.* 154. *nu.* 38. *limita cons. citatum. ad eam vbi videnda. volu.* 1. Alba. *consil.* 1. *n.* 14. *consil. cognoti capitaui* Franc. Merta. *in epistolis selectis.* 3. *par. q.* 43.

An prohibitio Falcidiæ, & Trebellianicæ debeat fieri per testatorem expressè, vel sufficiat per *illis equipollentibus*, & per quæ verba intelligatur; post Paris. *Cher in addit. ad Bart.* vide Socin. *iun. cons.* 130. *col.* 1. *cum seq. lib.* 1.

Et an Falcidia, & Trebellianica detrahatur de legatis, vel fideicommissis particularibus, vide Dec. *ad rubr. ff. ad Trebell.* vbi Iaf. *col.* 3. *num.* 3. & *seq.* Paris. *cons.* 60. *num.* 13. *lib.* 1. & *cons.* 134. 135. *lib.* 4. *in summa. Propos. Socinus.* 1. *cons.* 9. 11. Corat. *lib.* 3. *miscell. cap.* 23. *nu.* 11. Hieron. Alb. *consil.* 2. Tiraquell. *post Lemmat. glos.* 7. *num.* 100. & *seq.* Rip. *ad Lau. quartam. ff. ad leg. Falcid. n.* 1. vbi Soc. *iun. num.* 4. *de comm.*

Authent. Sed & in ea.
Authent. Similiter.
I. Iertium. 8.
I. Error facti. 9.

480/C.IV.K.5-4, 47
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Quanquam 10.
l. Si vt allegas. 11.

In filiis primi gradus non potest Trebell. prohiberi post Sal. pet. hic, vide Guid. Pap. quæst. 51. & hæc est magis commu. opin. vt tenuit Socin. Jun. cons. 132. num. 1. & 2. & cons. 131. in li. vnique Instit. post. fopol. ad Authen. sed cum nascatur. cod. tit. Bertrand. Ferrar. ad l. in quartam. in princ. num. 308. ff. ad leg. Falc. plenè, & notanter cumulat authoritates hinc inde cons. Franc. Macta in quæst. decis. Senat. 1. per quæ 443.

l. In donationibus. 12.

Nota, quod in donatione causa mortis defalcatur Falcidia, vt hic, & in l. penultima. C. de donationibus causa mortis. Soc. 5. fundi. Land. Et ad Glos. in addi. Lan. donationibus. ibi, vel mortem confirmatis. Nota quòd donationes causæ mortis consiliger mortè confirmatur. Vide Dec. in l. pactis, quæ contra. num. 7. C. de pactis. Et Alex. cons. 137. visis instrumentis, numer. 15. lib. 2. Et quomodo hæc intelligatur, vide Tan. l. 3. donationes. post vic. de collat. lib. sext. C.

l. Si ea, cum. 13.

Vide Ruin. consil. 129. num. 4. lib. 3. & cons. 118. n. 19. & alios nu. 18.

l. Licèt. 14.
l. Si prædiorum. 15.
l. Successores. 16.
l. A coheredibus. 17
l. Si quis. 18.
l. Fin.

Nota quòd falsatio, & promissio à pari procedunt, licèt transeuntes magis prædicti falsatio, quàm promissio, vt in l. quod si mortuus. ff. de pactis. cap. Vbi si maritus dotem promittit restituere, non præsumitur ibi, quominus vti possit prædictio, in quantum facere potest, licèt secùs in solutione facta à marito, de quibus fit. nam est maritus. de cond. indeb. per Glos. & Bart. Et vide Bald. in hac Lege propter verbum, interpl. vide Bald. in c. Rayn. de cl. 6. C. de rejudam. Dec. in consil. 402. vol. 7. col. 7. Jas. in l. quod nomine n. 2. de cond. indeb. Et ad materiam huius legis vide Jas. in cons. 1. vol. 1.

Et nota quòd promittere & solvere, quoad pro bonorem alicuius situs, à pari procedit. Ayuso. consil. 178. Et D. Maria Soc. in cons. 1. 35. numero 7. Et vide quæ scripsi ad l. quadam. ex parte. ff. de ædilit.

Hæres soluens integra legata, vel prominens solvere, non vtitur beneficio Falcidiæ. Et hoc in quantum solvit ex eo quod scit, & non ex inopinato, alias secus, vt notatur in Authen. supra. cod. sed cum est in verb. nisi inopinatum quid emergat, vt in l. 9. de bona. §. non tacitè. & in l. quod plurimum. ff. cod.

In real. l. in fin. vbi in utroque enim casu dictum fuit l. dicentis, quòd promissio de solvendo, vel donando, & solvere, & donare idem est, impugnat per Bart. in l. quod nomine. ff. de cond. indeb. & in quo casu loquatur, vide Jas. in §. si minus. in 2. col. Instit. de Actionibus.

Prominere, & solvere æquiparantur. Add. Bart. ad l. quæ si debitor. col. 2. in principio ff. de cond. causa dat. & ad l. quod nomine. num. 3. ff. de cond. indeb. vbi Imol. n. 9. 10. 11. & alii modo iam. 2. Jas. ad l. 2. nu. in principio. numero 13. ff. de verbor. obligu. & per hoc dicit Dec. consil. 31. numero 3. quod idem est in dote promissa, ac in data. Adde Socinum consil. 127. lib. 2. Add. l. cum. Jas. ad rubric. ff. de verb. obligat. num. 115. & 113. & ibi Hieron. Ver. num. 117. Anib. de Cano. ad l. cum pater. ff. de leg. 2. numer. 551. & 560. per Socinum ad l. singular. n. 3. ver. ff. cum pac. in mor. vide per doct. ad prox. l. fin. de alim. vbi Gomez. num. 3.

Tit. 51. De caducis tollendis.

Vide Cuiac. commen. in hunc tit. num. 3. commen. ad hoc titulo.

Vt intelligatur hoc tit. materia istius tituli, sciat, quòd vltima voluntas, quæ deficiente ea parte honorati, quandoque habeatur pro non scripta, videlicet quando relinquitur tam mortuo: quandoque sine quod caduc. ei, vt quando legatarius decessit post testamentum, l. 1. §. fideicom. caduca. 3. and. & hoc pro non scripto est illud, quod non habet formam, neque originem, neque alicuius existentiæ significationem, & quod antecedens non trahitur ad sequentia: vt notatur in l. penult. ff. de donat. & quantum esse ordinationis: sed non habent esse confirmationis per mortem testatoris: & ita ducta appellantur. Et hæc membra per ordinem prædictorum Imperator in ista lege vnica.

l. Et nomen. vnic.

In ista l. vnic. §. item igitur, vbi Glos. in verb. ordere, dumb. mortis dies legati cedere dicitur, quoad transmissionem, & quoad obligationem. Hanc Glossam reprobat singula. Bald. in l. fin. in 1. col. de manumiss. testam.

In cod. d. §. in primo. legatario mortuo, sine substitutio expressa impedit ius accrescendi, ita substituto tacito, vt tenet Jas. in l. 1. in 2. column. C. quæ de iure per. Et quando ius accrescendi, est plusquam tacitum, quàm substituto, vide Cuil. in l. quamvis, in fin. Et Dec. in l. cum quidam in 4. col. C. de impub. & aliis substit. Jam manifestum. vers. hæreditatum. An, & quando hæredibus non adeuntibus transeuntes, & quando non, vide diffusè per Bart. in l. venire. ff. de acquirend. hæred. Vide eundem cons. 12.

§. Sin autem aliquid.

Adde l. 4. ff. quando dies legati ced. Et vide Iason. cons. 80. 2. num. Vbi an transmittatur fideicommissum conditionale ad hæredes, Chassa. cons. 61. Bald. cons. 48. incip. proponitur. volum. 3. Et cons. 245. incip. Alb. vol. 1. Corneli. cons. 80. col. 4. Bald. cons. 26. col. 5. & cons. 155. incip. super dote paulle. col. 3. vbi an filius hæres transmittat fideicommissum conditionale ad suos descendentes, & non fideicommissum transmittatur. Bald. cons. 134. vol. 1. & cons. 228. in fin. col.

Conditionalia non transmittuntur, Ias. ad Leum filiofam. num. 15. de leg. 1. & ad l. 1. num. 91. Ferd. vbi Rip. num. 36. Aliquid Alexand. cons. 30. visis. col. 8. lib. 5. Dec. cons. 104. pro vera. Bal. cons. 94. col. 1. lib. 1. Gozad. cons. 30. num. 9. & sequen. Io. de Cri. in tract. de primogen. lib. 2. q. 15. num. 23. vol. 15. tract. Pari. in suo cons. cons. 11. num. 43. lib. 2. De fideicommisso conditionali latè pono T. ad Leum. C. de his, qui ante aper. tab. post Cin. ibi.

§. Hæc autem.

Nota hanc text. singulariter inngi præcedentibus, quòd ius accrescendi habet locum in donatione causa mortis, de quo vide Doct. in l. 2.

Tit. 52. De iis, qui ante apert. tabul. &c.

Cuiac. com. 2. commenc. ad hoc titulo.

l. Per hanc. 1.

Ille, cui est delata hæreditas afcendentium, & mortuus hæreditate non adita, illam transmittit ad suos descendentes. Pro intell. vide Iasonem in l. emancipata. supra. quæ admitte. Et licèt hæreditas non adita transeuntur ad filios: tamen limita non habere locum in substitutione conditionali, vt per Bart. in l. hæredes. §. item sia in 2. oppof. ff. ad Trebell. & vide Capol. in decis. 253. num. 6. vbi enumerat casum contrarium casus.

Hæreditas non adita ascendentium transmittitur ad posteros: per liberos infinitos intelligas etiam claufis tabulis. Ad declar. huius l. Gozad. cons. 80. num. 7. Alexander Ias. Dec. & in. Baldg. & alii. Ias. ad l. emancipata. Quid qui admitt. vbi disputant, an disputatio huius Legis loquatur in hæreditate de iur. ciui. habeat locum in bo. poffeff. de iur. Pretor. Ad hunc text. ibi. licèt non sint inuicem substituti, vide Bolz. in tract. falcidi. in mat. vulgat. falcidi. part. 3. num. 182. cum seq. Paul. de Caste. ad l. venire. colum. fin. de acquir. hæred.

Ad glos. Ilic, quæ fideicommissum conditionale, &c. Lim. nisi de contrario voluerint testatoris apparere, & an ista voluntas defuncti deberet colligi ex verbis ipsius testandi, an ex aliis testamenti dicti. Soc. ad Lhuredes mei §. item ita ad Trebell. verus primum patrem, per text. in l. Gallus. §. 1. & de liber. & postbum. ibi qui ex verbo concepti possessionem. Cuiac. & sic secundum tenet Soc. in consil. 1. lib. 3. Paril. cons. 19. & 38. lib. 2. & consil. 1. lib. 3. facit doctrina Bart. commentatori approbata ad l. de vulg. & pupill. num. 33. Arct. ad dict. l. venire. Tiraq. in tract. de mort. 2. par. declar. 16. num. 3. & 5. Gozad. ad l. qui si patris. nu. 119. C. unde lib. Portan. in magnum. tur. dict. 27. num. 3. Paul. Leon. in tractat. falcidi. sub rub. de vulg. nu. 131. cum seq. Dec. cons. 417. Paril. consil. 83. lib. 2. & cons. 50. num. 19. & 41. & cons. 91. nu. 17. & cons. 19. quod est pro. lib. 2. de commun. latè Soc. inn. cons. fabricæ. Cum. & Paril. ad idem cons. 119. pro est lib. 2. vbi respondet non quinque rationibus in contrarium. Idem Soc. Jun. cons. 141. lib. 2. quod ex conditionis transmittitur. Idem Soc. Jun. cons. 146. & 147. lib. 2. cum Gl. hic est communis. & verior etiam contra fata, Paril. cons. 12. n. 2. lib. 3. cum reg. huius Glos. in l. si quis. ff. de adim. & alien. pro contra. Paril. cons. 50. num. 1. & 2. Dec. in am contrarium in 9. fin. tract. nu. 10. cum plur. seq. & 44. quando ita constat esse ex conditione de mente testatoris. Idem Paril. cons. 12. num. 71. & seq. eodem volum. 3. Lim. reg. huius Glos. quando vocati sunt etiam liberi fallibuti. Paril. consil. 38. num. 11. & 16. lib. 2. post Soc. & alios vbi dic. quòd ex conditoris manifestatur. Idem Paril. cons. 71. col. fin. lib. 2. & consil. 74. 77. & 78. & consilio 13. & bona. eodem. fin. col. volum. 2. Decil. consilio 178. & 134. col. penult. Paril. consil. 3. num. 37. 46. & seq. lib. 1. Gozad. cons. 89. num. 20. Soc. Jun. consilio 201. num. 1. lib. 2. Ros. consilio 79. lib. 3. & cons. 131. & 111. eod. vol. latè Crauet. cons. 300. Gra. consil. 201. lib. 2. Rom. cons. 480. Cur. Jun. cons. 69.

Tit. 53. Quando dies legati, vel fideicommissi cedit.

Cuiac. com. 3. commenc. ad hoc titulo.

l. Si comperenti. 1.
l. Agrum. 2.
l. Si Pontionilla. 3.
l. Cùm vxori. 4.
l. Ex his verbis. 5.
l. Si fideicommissum. 6.

Tit. 54. Vt in poffeffione legatorum, vel, &c.

Cuiac. com. 3. commenc. ad hoc titulo.

l. Quoniam. 1.
l. Ipsis rerum. 2.
l. Si postquàm. 3.
l. Cum Artemidoram 4.
l. Qui legati. 5.
l. Certa eft. 6.
l. Siue debetis. 7.

Cautio de vendo fruendo arbitrio boni viri non potest à testatore remitti, vt hic: & ratio est: quia nemo potest in suo testamento facere quin leges locum habeant, l. nemo potest. de leg. 1. & ibi Bart. nu. 3. col. num. 30. Adde ad hunc locum, quæ notavi in lib. meo. Bart. nu. 139. & 130. confer ibi l. 1. C. de usufruct.

l. Contrà. 8.

Titulus 55. De suis, & legit. hæred. liberis, &c.

Cuiac. com. 3. commenc. ad hoc titulo.

l. Si fratri. 1.
l. Nepotes. 2.
l. Vt intestato. 3.
l. Intestatus. 4.
l. Si te parens. 5.
l. Ex libera. 6.
l. Filium habere. 7.
l. Apud hostes. 8.

Hæres suus transmittit hæreditatem ad quoscunq; hæredes extraneos. d. l. apud hostes. & hic Sapiens hoc affirmat, & etiam Glos. in l. hæ confer. ad Orfician. Item tenet Iacob. de Belusi. in Authen. de triente. & semisse. in princ. Bart. in l. venire. ff. de acquir. hæred. Bald. in l. 1. C. de his qui dabil. & vide 7 Jafl. positas per Soc. in reg. 137. incip. suus hæres.

Et Bivia sui hæredis operatur transmissionem, vide Socin. in reg. 148. hæredium. & locius in reg. 173. hæres. vbi ponit 7 lim. Dec. cons. 430. Bart. ad l. venire ff. de acquir. hæred. colum. 3. vbi Paul. Caste. Pro tutelæ. vide Lanc. de Pala. in tract. de fideic. 3. par. princ. num. 21.

Ad

480/C.IV.K.5-4, 48
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ad text. Iunct. Gloss. fin. quòd filius transmittit patris hæreditatem ad matrem, communis opin. Rom. cons. 58. visis Aug. cons. 141. dominus & 287. pro hac Anchia. cons. 138 præsertim Capr. consil. 12. quæstion. 39 cons. 14. Corn. cons. 198. videatur. colum. 1. lib. 1. Dec. cons. 141. colum. 1. idem cons. 330. pro resolut. vol. 1. Bal. cons. 380. & quòd infans puella transmittat ad matrem hæred. & non fœmina etiam non agnitum, licet post alios, de quibus ibi Paul. cons. 56. lib. 3. & quòd infans patrem hæreditatem etiam non adiit, transmittat in quoscunque etiam extraneos. Rom. pro comm. dict. cons. 58 2. & 3. & vbi quod de hæred. fiscus.

l. Si defunctus. 9.
l. Vbi autarium. 10.
l. Si mare. 11.
l. Quotiens. 12.

Titulus. 56. Ad Senatusconsul. Tertul.

Nota quòd successio matrum est de iure ciuili quia inde & Senatusconsul. originem trahit. Ideò per flaturum successio illa nulli potest, saltem in certis casibus. Bald. cons. 109. incip. præmiss. verbo flaturi. vol. 4. Cuiac. com. 3. commentar. ad hos titulo.

l. Licèt. 1.
l. In successione. 2.
l. Matres. 3.

Illam I. amplia in omnibus hæredibus, qui vellent succedere pupillo ab intesto, vt I. fœminæ. in fin. de leg. hæred. Item limita, & amplia, vt in Sylvat. nupt. fol. 7. vbi omnino videas.

Nor. quòd iure filio patre præferitur matri in successione filij ab intestato morientis absque liberis: sed qualiter hodie succedat, vide Authent. defunctis infr. in fi. de materna. l. I. de quæ supra, vide Rom. cons. 233. & Hypp. in I. de matre. in fin. princip. & de quæstio. Alberic. in I. legis sacratissimæ. 5. de legitim. Iacob. in I. matrem. 7. de his, quibus ut indigno. Et vide Abb. in consil. 3. col. 2. parte. vbi multa ad materiam huius.

l. Si qua mulier. 4.

Quod mater transiens ad secunda vota non succedat in bonis paternis filij defuncti, Bamb. aliis fratribus ipsius filij, & quando in bonis quæsitis per filium, vide decis. Affli. 415.

l. Mater. 5.
l. Omnem. 6.

Ad illum l. vide omninò Mader. Peruf. in rep. in I. his potest. ff. de acquirend. hæred. numer. 277. cum aliis seq. vbi examinat hanc materiam per 3. col. & nihil reliquit indiscussum, & ideò videas, & mente retenas. Et Gonzal. consilio 58. vbi mater consentiens matrimoniam de præsenti, & transiit ad secunda vota, privatur tutela. Imò & solum habenti confirmum subeundi, nec eo solum restituit dictam tutelam, cum eamen non amittit restatore ita disponente, licèt aliqui contrarium dixerint.

Ad limitationem huius l. vide Gold. Pap. consilio 144. vbi limitat hanc legem non procedere in matre relicta curiæ in refluentem quòd si ad secunda vota consolanerit non privatur successione, & non petito tutore.

Et de materia huius l. vide Gold. Pap. cons. 11. & 119. & 120. Et de hac lege vide Soc. Iun. cons. 59. num. 6. vol. 1. Alexand. in cons. 82. Et Bald. in cons. 128. vol. 3. cons. 424. vol. 5. Et multa alia in hac materia vide per Mont. cons. 33. Et Marian. Soc. Iun. cons. 8. & seq.

Et quid si mater petit tutorem: quia vult transire ad secunda vota, & potest petere, Bald. ad l. Imperiales. 3. de secund. nupt.

Et in hac materia hæ colligi communes conclusiones, quòd mater, quæ secundi pupilli curæ tutelæ fuit petit, debet antequam secundo nubat, petere pupillo tutorem dari, vt reddat suæ administrationis rationem, alias sic. & mariti bona sunt tacitè obligata, si mater infra in quibus casibus cessit hypoth. contrahat. Et l. 2. supra quando prat. int. ff. Et ipsa mater successione pupilli privatur, & pupillus in avare pupillari decedat, qua successione pupilli privatur mater, si mortuus patre marito suo secundam non adiisset, nullo per patrem dato testamentario, vel non petit infra annum alium tutorem, dari, I. fœmina 7. de legit. hæred.

Et privatur mater non petito tutore infra annum filij successione in avare pupillari decedentis, erò esse filio pupillariter substituta. I. I. fideic. Quia per pupillarem substitutionem succedetur pupillo, I. Papinianus. 5. ad Sct. Tertullian. ff. de inoff. testament. sed non privatur fideicommisso, vel alio relicto, facto sibi per maritum secundum Doct. in addit. I. fratres, vbi tenent debet intelligi de pupillari substitutione, per quam succeditur pupillo: non vero de substitutione fideicommissaria, per quam testatori succeditur, I. rubricæ. 5. cum filia. ff. de vulg.

Mater natrix filij privatur eius hereditate, & transiit ad secunda vota, antequam tutorem alij fecerit ei ordinari. Adde Ma. Soc. cons. 8 lib. 2. num. 2. cum seq. Tetz. in tract. succes. con. 4. lim. 10. 7. & 8. lim. 11. num. 1. & 3. Bald. in I. cons. 140. Rom. sing. 111. in hodie tit. Bald. cons. 366. mater qua ex primis lib. 4. vbi sufficit, quòd matrimonium per verba de præsenti fit consummatum vt procedat hæc dispositio, licèt nullus non accesserit ad domum sponsi, & vitæ, aut matrimonium consummaverit, sequitur Bon. Capra cons. 67. n. 4. Soc. iun. cons. 8. num. 4. volum. 1 sed contrarium tenet Didac. Conar. in epitom. 3. par. capit. 3. 3. num. 7. & quòd tria copulativè interrumpere debeant, ne habeat locum disputatio huius l. per Albe. & Paul. Castr. hic. Bald. ad l. 2. C. in quib. cau. pignus. Paul. de Castr. cons. 134. lib. 2. Corn. cons. 113. num. 1. lib. 2. vol. cons. 206. ad fin. Adde ad hanc text. cons. 81. in lib. 2. Dec. cons. 246. requisiti in fin. Vbald. de succ. ab intest. 2. par. quæst. 3. Sylva nupt. lib. 2. ad medium. Ioan. de Gatis in respons. ad rubric. C. de secund. nupt. numer. 18. & ad eandem. assist. parag. C. eodem n. 5. Port. Imol. lib. 3. ob. mun. opin. 3. concl. Didac. Conar. dicto cap. 3. 5. 3. numer. 7. Iacif. Annan. de Lorda succes. cons. Soc. Iun. lib. 1. consilio 3. per totum. cui se subscribit ibidem Soc. Iun. cons. sequens.

l. Si quis. 7.
Authent. Et cum fratribus.
Authent. In testamento.
Authent. Defuncto.

Ad decis. Roman. consil. 58. in antiq. pater, & mater in successione filij patiter succedunt. Intelligo hunc text. in successione hæreditaria: sed in feudali, seu in emphyteutica non succedunt parentes: sed defertur eorum rancior, vt per Castr. hic, & vide plenè per Ifern. in 1. de nat. succes. feudi. vbi plenè an pater succedat filio in feudo. Idem videas omninò ad fortalitium cons. fol. 3. cum pertinaciter. Mantic. euolidit ex voto patre consultum fratri mortuo. Ita & Iason in I. quoad. in colum. 7. de nup. & quatenus pater dedit decem filiæ, & filia mortua est sine liberis, vt ibi pater solus, qui dedit dotem, succedat filiæ, per succedat vna cum fratribus & sororibus, secund. huius authen. constitutionem. Bar. cùm effet de hoc interrogatus, dixit quòd de his est text. in I. quod. S. C. de bon. mat. & dicit quòd pater solus succedat: quod nota quia non est alibi. Ita dat in I. post decem. in fin. fol. mat. Quæro an ita Authen. defunctis, quæ loquitur in hereditate ipsius filij locum habeat in hereditate aliorum defuncti filio, & eandem adhæ, vt in ea concurrant matres, & frater: an vero solus pater specialiter in illa, vide Dec. cons. 87. qui tenet eandem opinio. I. si infantis de iure dotis.

Filio hodie suo liberis defunctis succedunt parentes, fratres, & sorores, forma hic describitur. An habeat locum quòdo impubes habeat fratres legitimos, & naturales, & seruetur forma huius Authen. in successione vide latos. ad I. si arrogator, in fin. ff. de adopt. & ad hanc text. vide Dec. cons. 87. n. 2. Mantic. in tract. de succes. ab intest. 2. numer. 3. ar. prin. num. 21. Ant. de Rosell. in tract. de succ. ab intest. num. 21. & ad id quod per hanc text. nr. Castr. vide Dec. consilio 1. col. 2. num. 6.

Ti. 57. Ad Senatusconsultum Orficianum.

Cuiac. com. 3. commentar. ad hos titulo.
l. Si intestatæ. 1.
l. Non pro. 2.
l. Matris. 3.
l. Quotiens. 4.
l. Si qua illustris. 5.
Affect. decis. 58. num. 8. & lim. Socin. cons. 148.
l. Quidam. 6.

Ti. 58. De legitimis hæredibus.

Cuiac. com. 3. commentar. ad hos titulo.
l. In successione. 1.
l. Si eius. 2.
l. Consanguinitatis. 3.
Authent. Cessante.

Cod. de leg. hered. vbi filij duorum fratrum patruo succedunt in stirpes, & non in capita, vt ibi per Gloss. in verb. in stirpes.

Authen. Post fratres.
l. Si aut. 4.
l. Ad intestati. 5.
l. Defunctis. 6.
l. Patruo. 7.
l. Si his. 8.
l. In successione. 9.
l. Sciant. 10

Si succedere volentes pupillo ei intra annum à morte testatoris tutorem non petierint, priuantur eius successione & nociatur in pupillari ætate. Adde Sylv. nup. lib. 1. num. 31. vbi panit plures ampliat. & limit. ad hanc text. late per Bar. ad l. 3. ff. quæ pet. tut. in mat. Arec. ad Authentic. num. 44. Ioffre. de authen. Rom. sing. 22. in hodie & sing. 105. femina de quarta. Hyppol. sing. 302. vbi late intra quanti tempus peti debeat tutor per matrē. Tiraq. in tract. cessan. cau. 4. lim. 20. 7. Paul. de Cast. ad l. 2. C. de in ius vocan. Sylva nupt. vbi sup. Pro intest. Socin. iun. cons. 16. num. 12. vbi ampl. etiam in successione delata per flaturum. Mantua. cons. 198. vide de facti cons. 53. volum. 1. Rom. cons. 21. Gran. cons. 156. limit. Cachera. decis. 58. num. 19. non procedit in matre prodiga, cui bonis est interdictum. Dec. ad I. si cui bona. ff. de curat. adhi. vbi Alex. numero 21. Ias. num. 17. in fin. Rip. cons. 54.

l. Si ab eo. 11.
l. Si maior. 12.
l. De emancipatis. 13.

Vide Corn. cons. 56. post. 2. Rom. cons. 40. & plenè per Ld. Bologner. cons. 9. vbi de intellectu huius l. loquitur. Chaffa. in consuet. Burgund. fol. 117. in prima impressione. Adde notata per Bart. in 2. ff. de suis, & legit. emancipati succedunt cum in successione patris, quàm auorum. Dec. cons. 134.

l. Lege. 14.
l. Meminimus. 15.

Ti. 59. Communia de successionibus.

Cuiac. com. 3. commentar. ad hos titulo.
l. Scire debuisti. 1.
l. Si pater. 2.
l. Virrico. 3.
l. Amitæ. 4.
l. Seruus. 5.
l. Auunculo. 6.

Nota illum text. quòd si aliquis moriens superstite patruo, & filio consobrinis, & alio patruo, pretereitus patruus in successione, & procedit etiā in feudalibus, in quibus proximioreis vocantur ad successionem. Ita consulit Raph. Cum. in cons. 163. And. de Ifern. in 1. de quibus, & hæred.

l. Affinitatis. 7.
l. Antequam. 8.
l. Ancillæ. 9.
l. Nutritoribus. 10.
Auth. Omnes.
l. Sanctimus. 11.
Authen. Itaque.

480/C.IV.K.5-4, 49
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 60. De bonis maternis.

Cujac. tom. 3. comment. ad tres titulos.

I. Res, quæ ex. 1.

Vide Ioan. Dilect. tract. prima in fin. tit. 2.

Authen. Nisi tricennale.

C. de bon. mat. in gloss. 2. ubi quæritur, an per præscriptionem quæratur dominium directum, vel utile. Adde Dyn. in reg. possessor malæ fidei, in 3. col. & ibi in Glos. lect. de reg. iur. in 6.

I. Quicquid acuit. 2.

An, & quando pater possit vendere res filii suæ ludicio decreto, Affictus decis. 381.

I. Si vitia. 3.

De matrimon. Leide. conf. Paul. de Castr. 400. incip. visis his. col. 2.

In materia bi. hæs. pulcherrimè Ari. Pinel. in suo repertit. Pont. Ioan. lib. 3. tract. 40. Cæpit. conf. 10. 2. col. 1. & quòd non procedat ubi fuit aperta verba dispositionis, Cachetta decis. 53. num. 49.

I. Final.

In verbo patris matrimonio. Non ex iftis verbis, quòd non nubentes confentiat in primo matrimonio diffolutio remanente, ut per Bart. & Caftr. hic, adeò quòd mulier vidua eft aliena de bon. mariti fui fecus fi eflet durante matrim. fi non habet dotē, vel alia bona, unde fi alimentare poffit, & eft alienda intra annum, poftea verò reperti decem, ut ipfa fe alat, & plenius hic per Paul. Caft.

Tit. 61. De bonis, quæ liberis, &c.

Ad materiam hanc reb. vide Bartol. de Puteol. conf. 19. num. feq. vol. primo. ubi plenè tradit at, hæreditas adventitia quæ dicatur, & qualiter regulariter in ea habeat vſumfructum, pounndo regulā, & limitationem. vide Cujac. tractatum ad hoc titulum 3.

I. Cùm venerandæ. 1.

I. Conſtitutionis. 2.

I. Quod ſcitis. 3.

In addit. ad gloſſ. quòd ſi eſt avia paterna vel eum avia materna, vide Bart. in conſ. 115. & Guid. Pap. in conſ. 500. vol. 1. ubi volunt avum maternum ſuccedere in bonis, quæ perveniunt ad nepotem ex linea materna tantùm, & contrà avia paterna succedere in bonis, quæ perveniunt ad nepotem ex linea paterna tantùm, & hanc opinionē ſequitur Iaſon. in 1. poſt dictum ad fin. ff. ſol. matr. & Caſtr. hic.

Adde Salomo. ad Summas popoli. num. 17. & de infa. & fur. Dd. hic. in verſ. de facto. ad oppoſ. num. 1. qui conſentiunt poſt rieul. de reſcrip. Cravs. conſ. 176. & alij Bartol. hic. Debonis quæritis alterna materna, vide contra Bart. Cam. conſ. 113. qualiter lach. Cuc. conſ. 128. col. 2. & ſeq. lib. 6.

I. Quæcumque. 4.

I. Non fine. 5.

I. Cùm oportet. 6.

Patres, qui habebut vſumfructum in bonis filiorum adminiſtrationis reddere non tenetur. Cuman. conſ. 81. circa med. & ibi, An inventarium facere cogatur in bonis, de quibus tamen vſumfructum habet: vide per Bartol. conſilio 143. vbi ponit, An pater vſufructuarius teneatur reddere rationem filio de fructuum diſpoſitione. & vide Dec. conſil. 178. Quod autem in ſtatu maiori adminiſtrante, vide Iaſon. in Libros. circa fin. ff. de uſufructuando & Croot. in repet. Lauren. conſil. 10. ff. de legat. 1. vbi multa ad materiam hanc. & Soc. in conſilio 23. volum. 1. & Dec. conſilio 155. vbi allegat ad hoc multa. Hypp. ſing. 493. Berroch. conſilio 77. numero 13. Iaſon conſilio 137. colum. fin. numero 10. volum. 4. Et non regatur hoc verum, quòd in adventitia ſtatutum eſt, patrem habere vſumfructum, illud tamen in bonis adventitia non intelligitur. Iaſon in l. poſt dictum. colum. final. numero 109. filius martin. Iaſon. in l. Marcellus. colum. 12. in fin. numero 38. ff. ad Senatuſc. Trebell. Bald. in conſilio 7 pauthus calcagnin. volum. 3. ubi pulchrè Iacob. in Lapoſtolitis ff. de usuris dot. Aymon. conſilio. 84. per totum. Et an filius in patria poſſitate hodie habeat hæredē. in bonis adventitiis, vide deſif. Delph. 207.

In text. & ibi Gloſſ. in verb. ut ea, ſi dubiteret, vnde acquiſitus filius, quid ſit præſumendum: adde conſectarios, quæ circa hoc poſuerunt in gloſſ. procedere in filia, in vxore, in prælato: in aliis verò perſonis non reperimus ad illos conſectarios, ſed ſemper præſumuntur acquiſiti de ſuo.

Ad hunc text. in verb. in maternis, nota quòd Alciat ſolvit 4. paradox. cap. 3. per iſtum text. dicit, quòd filiuſfam. de iure ff. bona materna acquirebat ratione dominij.

Auth. Item hæreditas. in gloſſ. in verb. adventitiæ. Nota per iſtam gloſſ. quòd inſtituto patre, & filio ab extraneo, pater in portione aburnia filio non habet vſumfructum, de quo per Arct. Inſtit. per quas perſonas nobis acquiritur. §. prima. colum. pen. & vide gloſſ. in l. 3. ſup. de vſufruct. Croot. in l. frater à fratre numer. 19. de conditi. indebiti & in l. filiæfam. numer. 137. de legat. 1. qui refert, & ſequitur opin. Ang.

Auth. Excipitur.

Pariſ. de Puteol. conſil. 74. num. 37. in 3. vol. vbi de materia hanc Auth. cenſet, quòd inhibitio teſtatoris, ne patri vſusfructus acquiratur, debet ſibi expreſſe: & ibi dicit, quòd vſusfructus, qui acquiritur patri in bonis adventitiis filij, durat etiā poſt mortem filij. Et nota quòd licèt res ſua filio quæratur patri, quoad vſumfructum, ſi donatur filio à ſponſa: pactum, quòd patri non acquiratur, non acquiritur. Bon. conſ. 138. in 1. & 2. col. vol. 2.

Auth. idem oſt. Nota iſtum text. per quem conſuluit Abb. in cap. 12. vol. 1. quòd ſi filia viuente patre adminiſtravit, & non petiit rationem adminiſtrationis, an poſſit deinde compelli filia per fratres, & hæredes patris ad poſſeſſi cōſortum, vide Bald. hic in §. non autem. Quod pater habet dimidium vſusfructus in præmium emancipationis, limita habere locum in quartis, ſecus in quartis dotis, Iaſon in l. fin. col. vlt. C. de pactis.

I. Cùm multa. 7.

In verſ. manifeſtare, & ibi Gloſſ. filiuſfam. non poteſt eſſe in iudicio ſine conſenſu patris: ſed vide Sal. Socin. reg. 151. incip. filiuſfam. in conſilio ad idem propoſitum vide Tiraq. poſt. 2. comm. gloſſ. 50. numero 124. vbi limit. 6 filius procuratorio nomine agerit, videper eandem, An ſufficiat patrem cōſentire in quacunque parte iudicij ad conſentiendā alibi. vide Socin. conſilio 34. num. 8. lib. 1. & optimam decif. Affrict. numero 180. per totum decifionem.

Pater habet vſumfructum in omnibus bonis adventitiis filij ea vtitur, vide Bartol. ad l. ſed & plures. §. in arrogato ff. de vulg. num. 3. Bellon lib. 3. ſuppos. 8. & libro 4. cap. 3. Modern. ab Aquila. lib. 1. commun. opin. in verbo pater habet.

Ad verbis excepta. vide Hypp. Rim. ad §. 1. Inſtit. per quas perſon. nob. acquir. nu. 28. & 31.

Pater emancipans filium habet medium vſumfructum omnium bonorum filiorum. Adde Iaſon. ad Auth. ingreſſi. in fin. C. de ſacroſanct. Eccleſ. Rim. ad §. hic quoque. nu. 20. & ſeq. Inſtit. per quas perſon. nob. acquir. & ad princ. Inſtit. de donatio. numero 33. Nouiſſime Pinel. in repet. ad l. 1. C. de bonis matur. 3. part. fol. 150. nu. 51.

I. Finali.

Verſ. ſino è contrario. Et pater tenetur dare conſenſum filio in ſecunda hæreditate, ſi filius adeuntilli hereditatem, patri nihil acquirit, vt etiam dicit Bar. in verſ. ſed ſi pacuvius. 36. Alciat. in l. nemo in prin. verſ. quæ tamen. ſolut. pro dif. de fa. pacul. & Alciat. in l. nemo in prin. verſ. quæ tamen. ſolut. pro dif. de quæ ſit differentia inter authoritatem, conſenſum, & licentiam, vide Pet. de Ran. in ſuo autore. Aſſabi. in verbo. auctoritas. in verſ. auctorem. Pro Banc. hanc & notā, quòd quando implorātur officium iudicis per filiumfamil. requiritur conſenſus patris in iudicio. ſic per dict. in 1. 3. qui admit. & per Modern. Perut. in rep. 1. ius pontif. col. 2. num. 2. de acquir. hered. & pro limit. illius §. vide Hypp. in ver. de quod. 4. præterea num. 118. & Bart. in l. 3. conſtantium 2. col. in verſ. intelligas filiæ. mater. & non alterioris materia iſtius §. neceſſitas. vide notabilem. Delphin. 54. Et omninò quæ ibi ſcripſi in additionē & de materia huius §. vide omnino Lanfranc. in ſua practica. in verſ. cæterorum. 5. & 7. Ideo vide omnino & de materia huius §. Bald. conſil. 7. pauthus ſolu. vol. 1. vbi ad intelligentiam iſtius §. ponit notabile dictum. Et nota quòd ſi pater renuſet dare conſenſum filio, dum litigat in expenſando, vel exigendo officio, iudex imponitur ei neceſſitas: quotiam finc tuo conſenſo in iudicio eſſe non poteſt, & non ſufficit generalis conſenſus: ſed ſpecialis conſenſus præcedere debet: quotiam ratihabitio non ſufficit, vt per Aug. in §. ius autem. Inſtit. de patria potęſtate.

§. Sin autem 25.

Verſ. ſin autem non habeat. Nota quòd ex hoc ſ. vſusfructuarius tenetur ad præſtationem ingrauramentalium dummodo fructus ſufficiant ad dictam præſtationem, ſecundùm Bald. hic.

§. Filius autem.

Nō quòd quotiens patri vſusfructus in peculio adventitio acquiritur tunc per filium quidē alienari potest dictum peculi ſicut. Paul. Caſt. hic. & Bart. in l. non ſolum. ff. ſolut. matr. Nam quando pater habet vſumfructum dicitur legitimus adminiſtrator filij. l. 1. de bon. mat. merito non poteſt ille filius fine licentia alienare, vt hinc inde tenet noua ſit ne authoritas curatoris. Sed quando pater non habet vſumfructum, non dicitur legitimus adminiſtrator filiifamil. ut Gloſſ. cum qua alij tranſeunt. in Auth. excipitur. §. ſed. nō. merito tunc ſine ſua licentia patris non poteſt alienare. Et nota, quòd in publicatione bonorum non venit peculium adventitium ſecundum Bart. in l. fin. §. de vulgari. ſed ſi dicas infra eſt. Illud tamen nouum quæritur patri cum quo vſusfructus quòd tunc venit in cōfiſcatione. Rain. conſ. 14. col. 3. volum. 1. cum ſeq. vbi multa bona ponit. Et nota, quòd licèt filiusfam. poſſit alienare inter vivos vno caſu, quo patri non debetur vſusfructus tamen de illa tertia quòd non poterit, neque codicillis: quo filius in poteſtate facit non poteſt teſtari de adventitiis, etiam in quibus patri non quæritur vſusfructus. l. pen. & fin. ff. qui teſtamenta facere poſſunt. Et ibi Doct. & ibi dicit Alexand. quòd iſta eſt communis opinio. Et adde quòd in confiſcatione bonorum alij, non venit peculium caſtrenſe: quia dominium eſt apud filium in poteſtate de iure ſpeciali. Rain. conſ. 1. num. 4. vol. 1. Et in hac materia vltra ſupra dicta, pono infra ſcriptas concluſiones.

Prima: Si quæritur, an publicatis bonis filij cenſeatur peculium profectitium publicatum? Dicit quòd affirmat pater in eo habet dominium. Et eſt in bonis patris. Lorenzo. V. Quod ſcitis? Et ibi Gl. quia res aliena non cumprehenditur in publicatione.

Secunda concluſio publicatis bonis filij peculium adventitium ipſius filij non dicitur publicatum, eō, quia filius non poteſt contrahendo alienare dictum peculium, vt hic ergo multò minus alienare delinquendo. Et ita notat Bart. in l. ſi filius. 16. ff. de veſtigalibus. de damn. infect. columna pen.

Tertia ſit concluſio, publicatis bonis filij peculium caſtrenſe non venit in illa publicatione.

Caſus eſt in l. 3. in fin. de bon. proſcript. per quem ita tenet Bart. & Doct. in d. §. ſi veſtigal. Et Bertrand. conſ. 306. num. 4. vbi filiusfam. etiam cum iuramento in ſuimet prejudicium, non poteſt alienare bona, in quibus pater habet vſumfructum, & ipſis patris non cumprehendit. Et per eundem conſ. 189. num. 5. volum. 3. in antiq.

Et adde ad materiam quòd in bonis adventitiis, in quibus patri vſusfructus non quæritur, poteſt diſponere filiusfamilias: ſecus in donatione cauſa mortis. Aymon. in conſilio 84. numero 9. Et conſilio 91. numero 1. Et adde quòd ſi filiusfam. donet bona adventitia cōtemplatione matrimonij, ita propter nuptias ſine conſenſu patris valet donatio. Aymon. conſilio 18. Et conſ. 82. numero 10.

An reconualeſcat donatio, & an filia poſſit donare inter vivos de bonis adventitiis, in quibus pater vſumfructum habet & confirmetur morte patris, Aymon. conſilio 92. Vide an filiusfamilias poſſit diſponere inter vivos de bonis adventitiis, in quibus patri non quæritur vſusfructus, & ædificatur quod ſit. Secus in donatione cauſa mortis, & in

patre

480/C.IV.K.5-4, 50
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

patet habere vſumfructum in dote profectitia filiæ: & ea filia de dote, in qua patri habet vſumfructum, poſſit diſponere inter vivos, ſeu in vltima voluntate: Ayttom. conſil. 24 plen. ſtudi.

In eadem l. pen. §. filii autem in verbis, dimittatur, filius patre viuente, non poteſt bona, in quibus pater habet vſumfructum alienare cõtra eius voluntatem, nec de eis teſtari. Et eriam mortis Decius in *l. pen. ſupra qui teſtamenta facere poſſunt.*

Accurſius *ad §. fin. inſtit. de inutil. ſtipulat.* Rimin. *Inſtit. de donatio. in princip. numero 151.* Iaſon *ad §. vnus. §. ſuadet ne poterit. ff. de pact. numero 22.* Dec. *in Auchoni ex teſtamento, numero 4. C. de collationibus* Alexand. *ad l. penult. Cod. qui teſtamenta facere poſſunt.*

Tit. 61. De hæreditatibus decurion. &c.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Si quis. 1.
l. Veteribus. 2.
l. Si quis cohortali. 3.
l. Inteſtatorum. 4.
l. Si quis fabricenſis. 5.

LIBER SEPTIMVS CODICIS.

Tit. 1. De vindicta libertate, & apud concilium manumiſſione.

Vide *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile* Cuiac.

l. Bonum, qui. 1.

Ranzard. *in lib. pro ſeptimali.*

l. Nihil ciuitati. 2.
l. Nec mulierem. 3.
l. Apud concilium. 4.

Tit. 2. De teſtamentaria manumiſſione.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Si codicillis. 1.
l. Ex teſtamento. 2.

Carpol. *conſ. rerum. 17. colla.*

l. Libertas. 3.
l. Cùm teſtamento. 4.

Rom. *conſ. 118. in caſu. & 43. licet.*

l. In fraudem. 5.
l. Si hæreditas. 6.
l. Contra voluntatem. 7.
l. Cùm teſtatore. 8.
l. Seruo tuo. 9.
l. Directis. 10.

Cuiac. *lib. 3. obſ. cap. 23.*

l. Si intra. 11.

In *gloſ. in verò proponas. verſ. ſed verò* non ex illa gloſſa potes ſuſtinere teſtamentum imperfecta amico deberi, quia videntur repetita ab inceptato caſus eſt ſingularis *in l. in teſtamento. ff. de fideicommiſſ. liber.* aliter enim liciti amoris, vt dicit Bald. *hoc per hanc gloſ.* & vide Per te Ranen. *in ſua aurea diſputat. in littera. d. in verſ. Admiran.*

l. Si hæredes. 12.
l. Stasiliberis. 13.
l. Directus. 14.
l. Conſtitutio. 15.
§. Sin autem. 1.
§. Sin verò. 2.
§. Sin verò. 3.
§. Sed hoc quidem. 4.
§. Sin autem. 5.
§. Sed ſi quidem. 6.

Tit. 3. De lege Fufia Caninia tollenda.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Seruorum. 1.

Tit. 4. De fideicommiſſariis libertatibus.

Rainald. Corſius *lib. 1. analog. cap. 17.* & Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Cùm peponas. 1.
l. Quamuis. 2.
l. Cùm libertatem. 3.
l. Si voluntate. 4.
l. Minor. 5.
l. Deberi. 6.
l. His, quibus. 7.
l. Cùm proponas. 8.
l. Etſi non. 9.

Coſta *lib. 2. ſtatut. cap. 15.* Paluzzus *de affect. vltimæ voluntat. cap. 7.*

l. Fideicommiſſaria. 10.
l. Si ſeruus. 11.
l. Ex verbo. 12.
l. Si te donaram. 13.
l. Cùm inter veteres. 14.

In verb. *in vnum perueniret.* Nor. quod interſtitas exiſtentem in venire non punitur tanquam homicida pœna legis Cornel. *de ſicariis* quia homines non interficit: de veriſimil tamen vide Bott. *in §. poſt haec. inſtit. de exhered. lib. non ſ. cum ſeq. Gloſ. conſ. 122. quidam.*

l. Ancillam. 15.
l. Si quis. 16.
l. Final. 17.

In princ. pro limitatione huius leg. vide Iaſon. *in l. cum. in 12. & 13. col. ff. ſi cert. petetur.* & quando tales poteſt vſira pœna, vide Alciat. *de verſ. 13.*

Et iſtam legem cùm quidam ſolet allegari, quod ſententia eſt nulla, quæ non eſt conformis libello, vide plures limitationes, quas cumulat Ioſ. *in l. cum. ff. ſi cert. petat.* Gurd. *lib. 1. quæſt. cur. cap. 3.* Rainald. Corſius *lib. 1. analog. cap. 17.*

Tit. 5. De dediticia libertate tollenda.

Briſſon. *lib. 1. ſtatut. cap. 9.* & Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Dediticia. 1.

Tit. 6. De Latina libertate tollenda, &c.

Cuiac. *ibid.*

l. Cùm dediticij. 1.

Auth. *ad hoc* nota quid ſicut domino licitum eſt propria auctoritate ſeruum ſuum capere, & plagis mediocribus caſtigare, idem ſum nobilibus de hominibus ſuis. Ita Bald. his per illum text. ſi licitum eſt matrix vxorem ſuam caſtigare ex cauſa, & eam incarcerare, *l. ſi conſtante. 5. mariti.* Et ibi Dec. *ſalut mea.* Iaſon *in l. fin. col. 11. verſ. ego ad. ſupra. de iure emphy.* Sic etiam licet patri filium in parte punire conſtitutum caſtigare, & incarcerare. *l. 1. & 2. Cod. de pat. qui fil. diſt.* ſecus de filio emancipato. Ita voluit Bal. *in l. libertus. Cod. de ad ſpat. profanda.* Idem permittitur creditori *l. elegantes. l. plane. ff. de pign. act.* tamen à primo die recedo, quando domino non eſt permiſſum ſeruire in fabricis, nec eos incarcerare, quamuis in cotidianis domum habeat, omni modo probatur in *d. l. vnica. C. de aſſ. Comit. ſac. palat.* per illam text. quod fabriti grauati debent eximi à iuriſdictione dominorum, pro quo licito eſt bonas text. *in l. ſi pubi. mauric. §. inter. ff. de minoribus. & in l. 1. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni iuris.* Et nota quòd quæ vis fabriti non conſtringantur, nec quæſtionem de his facient, iudex tamen ex ſuo officio debet eis prouidere. Libertus §. non poterit. verſ. nec inuenies ſum & ibi Bald. *de officio prafect.* imò ſi grauaret ipſum, poſſet dominus intendere admiſtration. Vide Guid. Pap. q. 61. de facto poſſit fabriti reſſere domino. Ioh. Fab. *in l. vnica inditum. C. de appell.* debet dominus omnino fabritos ab altercationibus tueri, & defendere, non deglutire. Bald. *in d. l. §.*

Id verbis. col. penult. verſ. extrà quam. qui ſtud. dare poſſunt.

Et de hac materia vide Iacob. *in Auth. quare in 1. notab. ſup. de ſacroſ. Eccleſ. & in tract. de homagio. in verb. Manchia. col. 4.*

Tit. 7. De communi ſeruo manumiſſo.

Cuiac. *ibid.*

l. In communes. 1.
l. Cùm apud. 2.

Tit. 8. De ſeruo pignori dato manumiſſo.

Cuiac. *ibid.*

l. Licèt dotale. 1.
l. Libertas. 2.
l. Ab eo. 3.
l. Si vt proponis. 4.
l. Creditoribus. 5.

Panor. *in conſ. 58. in 4. parte 2.*

l. Si tutor. 6.

Zabarel. *conſ. 91. mobiles viri.*

l. Sine cùm. 7.

Tit. 9. De ſeruis reipublicæ manumittendis.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Si ita. 1.
l. Si decretum. 2.
l. Titulis. 3.

Tit. 10. De his, qui à non domino manumiſſi ſunt.

Cuiac. *ibid.*

l. Eum, qui. 1.
l. Felicißima. 2.
l. Qui tibi. 3.
l. Si non proprietatem. 4.
l. Si tradita. 5.
l. Si pater. 6.
l. Si à non dominis. 7.

Merooch. *de arbit. caſ. conſ. 314. Dec. conſ. 38. in fin.*

Tit. 11. Qui manumitteré non poſſunt, & ne in fraudem creditorum manumittatur.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Certum. 1.
l. Seruos meos. 2.
l. Diuo Marco. 3.

Cuiac. *lib. 1. obſ. cap. 12.*

l. Si minor. 4.

Ranzard. *pro vrbano. cap. 13.*

Auth. Sed hodie.
l. Si in fraudem. 5.
l. Nec fideicommiſſum. 6.

Cuiac. *lib. 11. obſ. cap. 33.*

l. Si debitor. 7.

Tit. 12. Qui non poſſint ad libertatem peruenire.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ciuile.*

l. Cùm diuus. 1.
l. Is quidem. 2.

Tit. 13. Pro quibus cauſis ſerui pro præmio libertatem accipiunt.

Cuiac. *ibid.*

l. Quoniam. 1.
l. Serui, qui. 2.

Rom. *conſ. 119. in propoſito.*

l. Si quis ſeruus. 3.
l. Si deſertorem. 4.

480/C.IV.K.5-4, 51
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Tit. 14. De ingenuis manumiſſis.

Cuiac. *ibid.*

l. Si ingenuam. 2.
l. Ingenuam. 4.

Mercer. *lib.* 1. *opin. cap.* 10.

l. Si autem. 3.
l. Cùm cognitum. 4.
l. Diffamari. 5.

Ad iſtam l. vide quòd nov. Bald. in *Auth. ad hoc. penult. col. C. de uſur. &* Alexan. *conſ.* 103. 1. *vol.* Lud. Rom. *conſilio* 53. & Abbas in *c. ex quæſtione de reſtitut. ſpol.* qua pœna puniatur diffamatio, vide *conſilio* Bald. 411. *incip. affe ſultum vol.* 1. Alpa. *conſ.* 8. *in cauſa tit. de legib.* Oldr. *conſ.* 5. *cum cauſa* Rom. *conſ.* 13. *inſpic. & conſ.* 15. *infra.*

Sed quid ſi eſt factum remedio illius l. & diffamans eſt condemnatus ad præponendum, utrùm poſſit proponere in alia cauſa, vide per Felinum *in c. cùm ſit generale. de foro compet. in* 4. *vol.* ubi dicitur, quòd non: quia eſt perſona inſidiioſa per primam iudicem. In hanc legem Cagnolus ſcripſit. Vide Philip. Portium *lib.* 2. *conſuet.* 29. Molinæ's *de diuiſ. & indiuid part.* 2. *no.* 2. Cuiac. *lib.* 1. *obſer. recept. cap.* 12. Socinum. *lib.* 1. *conſil. c.* 1.

Ad intellectum iſtius legis vide Socinum *conſil.* 204. & 208. & Alex. *Inſtit. ad tutor. de donationibus no.* 85.

Vide Iaſſ. & copioſè nov. reper. adhanc l. per Carl. Contar. Gen. vbi ampl. *lim.* 59. & gloſ. explican. Affict. *deciſ.* 264. *numer.* 1. & 264. Rot. Rom. *deciſ.* 518. in *novis* & 32. 403. 501. 511. *in antiquis.* Mariſ. *conſ.* 189. Anchara. *conſ.* 316. Grimin. *conſil.* 4. Oldrad. *conſ.* 3. Paul. de Caſtro *ad l. ſi contendat. de iudicijs* Parif. *conſ.* 81. *col.* 6. & *conſ.* 93. *volum.* 4. Soc. *conſ.* 50. *vol.* 3. Dec. *conſ.* 41. Gomez *ad l. prudentia. in num.* 7. *Inſtitut. de actio.* Gozad. *ad l. a. apud quæ C. de eden. no.* 11. Tetter. *conſ.* 39. Baptiſta de ſanctis Blaſ. *in tract. correlari. no.* 31. Didac. Couar. *in tract. variar. reſolut. lib.* 2. *cap.* 18. Port. *lib.* 1. *remiſſ. tit.* 9. vbi materia hæ. Iaſſ. explicatur. pulchrè Dec. *ad cap. in præſentia. 2. not. de probat.*

De excommunicato an poſſit vti beneficio h. l. Iaſſ. ponit 200. & contra Felin. *ad cap. intelleximus. num.* 7. *extrà de ind.*

An ille, qui agit vigore iſtius l. dicatur actor, vel reus, vid. *deciſion.* 7. *Rot.* & pro intellectu harum l. vid. Bart. Veronenſ. *in conſ.* 110. *incip. quando aliquis* & an dominus exiſtens in poſſeſſione rei ſuæ poſſit agere in rem, & petere pronunciari rem ad ſe pertinere iure dominii, vel quaſi dicat quòd ſic, vt videtur tenere Ian. *in c.* 2. *de conſtitu. quiſi, vel innotuit.*

l. Scientis. 6.
l. Si te, & filios. 7.

Deinguenis manum. vide Tiraq. *in l. ſi vnquam. in verb. donatione. numero* 166. *C. de reuoc. don. Rom. ſcap.* 501.

l. Ingenui. 8.
l. Libertina. 9.
l. Ad recognoſcendos. 10.
l. Si veſtram. 11.
l. Ad mutandum. 12.
l. Ingenuum. 13.
l. Stauri. 14.

Tit. 15. Communia de manumiſſionibus.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tit. codic.*

l. Sanctimus. 1.
l. Si quis ſeruo. 2.
l. Si quis ſine. 3.

Tit. 16. De liberali cauſa.

Cuiac. *ibid.*

l. Rem quidem. 1.
l. Si hi, quos. 2.
l. Si liber. 3.
l. Si is, quem. 4.
l. Non ideò. 5.
l. Nec ſi volens. 6.

Pulchrum queſtionem habes apud Peckium *de conſil. ſuper. cap.* 7.

l. Si ab eo. 7.
l. Cùm affirmes. 8.
l. Cùm pretium. 9.

Ad iſtam Ludæ. quod ſiue ſtatur confeſſioni contra libellantem ſiue etiam contra exceptionem. & vide Ludo *conſ.* 215. *vic. col. verſ. quæ ad ſeptimò.* Et amplia d. *ſi cum pretium*, vt per Abb. *in c. ſuper nostro. 2. notab. extr. de iud.* Briſſon. *lib.* 1. *ſibill. cap.* 11. Aul. Gell. *lib.* 9. *cap.* 1.

A ſententia facta in libello ſtatur contra libellantem. contra Bal. Gloſſ. & omnes Alc. *lib.* 3. *parad. cap.* 5. Adde quæ idem Alc. ponit *in cap.* 1. *colum.* 2. *in med. de. 4. diſſ. noct.* pro quo adde tu vltra eum, qui nullum tenet ſtatum allegare, *text. in l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. in princip. ff. de verb. oblig.* vbi Chryſogonum, qui cùm ſeruus eſſet, nudo ſuo nomine votum Zoſimi autem, qui eras libertus Iulij Quintilian. Iulium Zoſam vocat, & hc pro nominis patroni. Quem text. ſigna perpetuò. Adde, & declara hanc text. vt per Bart. Socin. *conſ.* 144. *col.* 7. *lib.* 2. *no.* 11. Felin. *ad cap. ſi cauſa. de fid. inſtr.* Rom. *conſ.* 13. Parif. *conſ.* 115. *volum.* 3. *& conſ.* 24. *volu.* 3. 22. 24. 25 *volum.* 4. Arez. *conſ.* 130. Craue. *conſ.* 101. *num.* 3. *cum ſeq.* vide Abb. *ad c. examinata. numer.* 4. *extrà de conſt.* Imol. *in quæ Doct. ad l. edict. 4. not. de edend.* Declara ex per Iaſ. *inſtit. de act.* § *ſi minus.* 1. *not.* adde notaſ. per Phil. Fort. *lib.* 2. *ſuarum reſolut. 13. in materia.* Felic. *cùm concordabit. num.* 13. *cum ſeq. de excep.* & ibidem Dec. & de producente in litteramorum. Gozad. *conſ.* 41. *num.* 9.

Patron. *conſ.* 73. Rom. *conſ.* 151. Bald. *conſ.* 307. Roman *conſ.* 59. Cuman. *conſ.* 63.

l. Liberos. 10.

Alciat. *lib.* 1. *parad. cap.* 5. Auguſt. *li* 3. *emend. cap.* 8. Cuiac. *lib.* 3. *obſ. ca.* 40.

l. Non mutant. 11.
l. Si ex libertæ. 12.
l. Principaliter. 13.

Barb. *conſ.* 40. *num.* 1. *de reſtit.*

l. Lite ordinata. 14.
l. Nec omiſſa. 15.
l. Si miniſterium. 16.
l. Multis. 17.
l. Ad probationem. 18.
l. Principaliter. 19.
l. Sicut ſemel. 20.
l. Eam quæ. 21.
l. Parentes. 22.

Briſſon. *lib.* 1. *ſibill. cap.* 5. Old. *conſ.* 133.

l. Si tibi. 24.

Cuiac. *lib.* 3. *obſ. cap.* 40.

l. Interrogatum. 25.

Briſſon. *lib.* 1. *ſibill. cap.* 3.

l. Sicut. 26.
l. Sicut datam. 26.

Bald. *conſ.* 418.

l. Arrianus. 27.
l. Aui paterni. 28.
l. De ancilla. 29.
l. Solo obſequij. 30.
l. Si tibi. 31.
l. Subſcriptio. 32.
l. Licèt accepta. 33.
l. Libera. 34.
l. Non idcircò. 35.
l. Poſt certi. 36.
l. Si filium. 37.

In Gloſſ. *in verſ. & eam tibi.* Not. opinam ſtatutorem adhoc, vt per confeſſion? eam poſſe expellere actutorem de accuſando. & vid. Iaſ. *in* § *item in 4. col. inſtit. de act.* de cuius Gloſſ. tamen veritate, vide Bart. notabiliter, *C. de teſtibus.*

l. Non idcircò. 38.

Certa *in voce memoria.* Briſſon. *d. cap.* 3.

l. Liberos. 39.
l. Iuſtitia. 40.
l. Iubemus. 41.

In gloſſ. in verb. *aliud.* Not. quòd confeſſio debet in ſignum iudicij fieri, aut ſaltem, & hæc eorum rebellione adde finalem gloſſ. in *d. l. cùm ſeruus.* & aliam *ad interrogatum. 2. col.* quam vide hanc allegat Bart. *in d. l. cùm ſeruus de* hoc vid. Bald. *poſt gloſſ. in l. hac conſultiſſ.* § *pen. C. de teſtibus.* vbi iuramentum præſtari coram iudice, non coram tabellione ſufficit, prout olim eſt tract. *in l. generaliter* § *iuncta gloſſ. in verb. ſub iudice, de verb. ſign.*

De quo tamen vide plenius per Abb. vbi multa notantur dicit in *cap. quando contra. col.* 13. *extrà, de probat.* Add. Ia? *in l. admonendi. 12. col. de tutelar. in ead. repet.* Et ad principale dictum iſtius gloſſ. vide Abb. *in c. ſi clerici. in* 8. *col. extrà, de iud.* & vide de omnib. Loc. de Penna *in l.* 2. *C. de iure ſiſc. Lil. in Auth. quem ſupplic. col.* 3. *ſuprà. de pœnibus primo. eſt* & vide etiam Matth. de Afflict. *in conſtit. reg. in cap. Magiſtri Camerar. pen. col. vbi multa allegat.* & Socinus *conſ.* 83. Rom. *conſ.* 157.

l. Placuit. 42.

Tit. 17. De aſſertione tollenda.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad hoc titulo.*

l. Liber. 1.

Vide Alciat. *parad. lib.* 3. *cap.* 17. in iſtam § quem ipſe interpretatur per doctrinam.

l. Expeditam. 2.

Tit. 18. Quibus ad libertatem proclamare non licet.

Cuiac. *ibid.*

l. Diſpar. 1.
l. De latronum. 2.
l. Si quis. 3.

In gloſſa in verb. *de furtiuis* famoſi ſolent ex pœnis expendendi cauſa à domino madita rebellione: id eſt, detrahere, dixit gloſſ. ibi Bald.

Et famoſus nec debet habere tempore infirmitatis ſuæ medicos à domino. Ita Bart. *in l. ſi cùm decem. §. ſin autem ff. ſolut. matr.* & tempore infirmitatis famoſum non debet habere. Scribentes *in l. ſi vero. §. item cùm quidam. §. ſolut.* Si famoſo diſſendente tempore finito relinquenda ſunt veſtimenta quæ ad quotidianũ vſum ſuæ confectæ: ferùm in illo, quæ ad ornatum aliquando deſeruebat, Gl. *in l. ad vxſorem num. ff. de pœnis.*

Famulus, qui nondum finito tempore diſcedit à domino ſine cauſa, non amittit totum ſalarium. Alex. *in l. ſi vnum. §. item cùm quidam ff. locat.*

At an famulo debeatur ſalarium ſcribentes *in Lectoribus §. de clio ff. de vſufr. & ff. Bart. in Lectum. C. locati. propter ſtabilitatem extrà de locat.*

Tit. 19. De ordine cognitionum.

Gilbert. Regius *lib.* 2. *inſtit. pur. cap.* 13. & Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tit. codic.*

l. Cùm ipſe. 1.

Panor. *conſ.* 14. *in cauſa parte* 1. Rauer. *lib.* 3. *var. cap.* 10. Gom. *lib.* 2. *var. lect. cap.* 13.

l. Si de hereditate. 2.

Felgo. *conſ.* 111. *pupilla.*

l. Si crimen. 3.
l. Si ſtatus. 4.
l. Cùm ſtatus. 5.

Nota tex. in argumentum, quòd ſ dux conſuluit de præfatura, comites debuerunt compelli, vel ſtare ad ſalutandum, de quo per Bart. *in 4. cùm contingat de reſcrip. num.* 24.

Iaſon *conſil.* 109. *in 9 parte* 1.

l. Si res tuas. 6.

Bartol. *conſilio* 185. Ruuard. *lib.* 1. *de præiud. cap.* 4.

l. Si quando. 7.

Oldrad. *conſ.* 17. *cùm.* Panormitanus *conſ.* 5. *in 9 parte ſecunda.*

Tit. 20. De colluſione detegenda.

Cuiac.

480/C.IV.K.5-4, 52
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Cuiac. tom. 3. commentar. ad leg. ciuile.
l. Cùm seruis. 2.
l. Libertinæ. 2.

Tit. 21. Ne de statu defunctorum, &c.
Cuiac. ibid.
l. Aditus. 2.
l. Si is, qui. 2.
l. Quæritur. 5.
l. Si is, quem. 4.
l. Quod est. 5.
l. Si mater. 6.
l. Si pater. 7.
Cuiac. lib. 3. obs. cap. 24.
l. Repetitio. 8.

Tit. 22. De longi temporis præscriptione.
Sola contra ignorantem regulariter currit præscriptio, d. l. fin. Ita vide Sal. Soc. in reg. 174. vel 303. incip. præscriptio contra. vide cum. 3. commentar. Cuiac. ad leg. ciuile.
l. Mala. 2.
l. Præstat. 2.

Tit. 23. De peculio eius, qui libertatem meruit.
Cuiac. ibid.
l. Vnica longè.

Tit. 24. De Senatusconsulto Claudiano tollendo.
Cuiac. ibid.
l. Cùm in nostris. 1.

Tit. 25. De nudo iure Quiritum.
Rauardus, ad leg. 11. ead. cap. 28. & Cuiac. tom. 3. commentar. ad leg. ciuile.
l. Antiquæ. 3.
Brissonius lib. 4. select. cap. 22.

Tit. 26. De vsucap. pro emptore, &c.
Cuiac. ibid.
l. Mancipia. 1.
l. Si contra. 2.
Decius cons. 384. licet. Roma. cons. 450. præsens.
l. Si mater. 3.
l. Venditionem. 4.
l. Cùm fit probatum. 5.
Fulgo. cons. 14. Vtitur eleganter. Fulgosius ad leg. decimam, cap. 14.
l. Scienti. 7.
l. Ex causa. 8.
l. Eum, qui. 9.

Tit. 27. De vsucapionibus pro donato.
Cuiac. ibid.
l. Siue fuerit. 1.
l. Donantem. 2.
l. Iteritam. 3.

Tit. 28. De vsucap. pro dote.
Cuiac. lib. 14. obs. cap. 9. & tom. 3. commentar. ad leg. ciuile.
l. Res mobiles.

Tit. 29. De vsucap. pro hærede.
Cuiac. ibid.
l. Cùm pro hærede. 1.
l. Nihil. 2.
Filius regulariter non potest vsucapere hæredi, vel præscribere, d. l. nihil. l. 2. & filium. ff. eod. tit. Sed vide vnam fal. Soc. in reg. 174. vel 179. incip. filius hæredi meo. Bart. cons. 13.
Filius mortuo patre nihil potest præscribere pro hærede. Die verum, quando filij succederent patri ex prima capite, vnde lib. secundi ex secundo, vel 3. capit. quia possent præscribere pro hærede. Ita ad l. 1. num. 15. Cod. qui admitt. vbi Alex. vol. 3. ad ff. ex quorum Bald. ad vsucapt. de præscri. in 1. col. Ias. & Schaff. Sapi. ad l. 1. de præscr. num. 80. Soc. in reg. 174. filius. Soph. Forcz. in nostra iur. dialog. 3. num. 3. Ant. Reb. ad l. pater filium. num. 100. ff. de testam. Pro intell. Virg. ad 6. fui autem. numer. 4. Ingles de hæred. quæd & diff. limit. duabus modis, vt per Cron. ad Lqui Roma. 5. duo fratres. col. 1. num. 3. ff. de verb. oblig. Declar. nouell. Ari. Pinell. in respon. ad vsucap. C. de diuis. matter. 2. par. fol. 60. cum sequen. numer. 49. 51. & seq.
Forcat. nuper. in dial. 36. Vand. lib. 1. 4. tit. cap. 4.
l. Opinione. 3.
l. Vsucapio. 4.

Tit. 30. Communia de vsucapionibus.
Cuiac. tom. 3. commentar. ad leg. ciuile.
l. Qui ex. 1.
l. Iam pridem. 2.
Ecclesiarum res tam mobiles, quàm immobiles, cum Ecclesiæ Romanæ, quàm aliarum, quauis tempore possint præscribi ad dictum Ludoic Alex. cons. 3. vol. 3. cons. 1. decisiones Iuliæ 3. & in cons. 169. incip. visis schematis. vol. 1. nouissimè hoc libro. 10. & lib. 11. 3. adquiritur supr. de præscript. Tel. in 2. ad audientiam. vers. vltimo facias regulam. col. 8. vol. vel Ias. in add. ad practicam. ad vsucapt. & in 5. non solet. & ibi Angel. & Bald. Fidèles res quanto tempore præscribantur, vtrum scilicet nunc, & iam pridem, adde Alex. cons. 84. vol. 1. Abbas, & Felinus in c. cum nobis. 3. & seq. de rescript. Bald. cons. 18. nouæ fin. lib. 3.
l. Si mala. 3.

Tit. 31. De vsucap. transformanda, &c.
Cuiac. ibid.
l. Vnica.
Res mobiles regulariter vsucapiuntur triennio. Vide etiam fall. Socin. 428. incip. res mobiles.
l. Per liberam. 1.
Qui instat in possessionem meam, vel occupat ex rebus meis me præsente, & nescente, post contractum, præsumitur me consentiente, vt his, & Bart. in l. qui dicit in 3. col. num. 24. ff. si fals. mod.
l. Minus. 2.
Illam l. finita, vt per Alex. in cons. 96. volum. 3. Et Bald. in l. 2. communi. pænult. col. & de exercit. vel indicat. Et vide Castrens. in illa l. minus, qui intelligit illam text. quando creditor non tenetur tradere. Et vide eundem Paulum in l. si ex stipulatu. ff. eod. qui dicit, quòd possessio præsumitur quoties voluntate eius, qui rem alienauit, facta quòd voluit Ioannes de Ilerda. in cap. 1. quibus modis fund. constit. Et in c. 8. minor. si de fund. fuerit controuersia inter dominum, & agnat. vsufall. Adde ad hanc legem omnino Bald. ind. indicia. supra de rei vendicat. vbi extenditur tum text. suæ similes præsumptiones, sine sequatur, & etiam si vendant possidebat.
Baldus cons. 190. illi parti primæ, & 397. 888. parti & 488. fallam, parti quintæ. Oldrad. cons. 201. qui coniugatus. Corras. cons. 261. visis visis. Decius cons. 56. in causis Roma. cons. 328. præsens. Decius cons. 441. in causis. Bald. cons. 379. sequitur. parti primæ & 89. Do. Theo. parti primæ. Decius cons. 571. visis præmissis.

Tit. 32. De acquirend. & retinendæ possessione.
Videndus Cuiac. tom. 3. commentar. ad leg. ciuile, in omnes huius tit. leges.
l. Per liberam. 1.
Bartolus cons. 109. visis.
l. Donatarum. 2.
Festus de Anchara. consil. 404. visis dubijs. Cuma. cons. 31. an prædictus. Mollinæus ad l. 18. de prima num. 13. ff. de verb. oblig.
l. Licèt. 4.
Oldrad. cons. 262. in 4.
l. Cùm nemo. 5.
Petrus de Anchara cons. 128 ad prædicta. Panormitanus consil. 66. duæ parte prima. Decius cons. 532. duæ parte 2. Roma. consil. 113. pro dictis.
Bald. consil. 255. Cuiac. lib. 10. obs. cap. 36. Paulo dicitur quæst. quotidiana cap. 320. Brissc. lib. 1. select. cap. 12. Geraldus Longel. de seruitute vsucap. cap. 16. Rauard. ad leg. 11. tab. cap. 16. & in libro singulari de lege Scribonianâ, & de vsucapionum differentia.
l. Nulla. 6.
l. Impeoba. 7.
Oldrad. consil. 304. insula scripta. in fin. & consil. in consilio.
l. Per procuratorem. 8.
Per de Anchar. cons. 253. Fulg. cons. 332.
l. Nec ex vera. 9
l. Nemo ambigit. 10.
Palladocon rerum quotid. cap. 9. Guid. Pap. cons. 111. Oldr. consil. 170. & 254.
l. Vtile. 11.
l. Ex libris. 12.
Pro intellectu huius legis, vide notab. decis. S.R.A. 139. Et Ias. in 5. item si quis in 14. column. Ias. Flore. de adtionibus. & ita, & quando procurator possit præscribere domino, & quid in procuratore filij, vide Ias. in cons. 108. in fin. volum. 2. Vide Cremon. sing. 124.
Menoch. de recuper. possessionem. 14. Zoano. rerum quot. cap. 40.
Pro possessione, quam habet procurator, colonus, seruus, vel alius alieno nomine possidens, & fidelia derelinquit, aut dolo perdidit, datur remedium: h. l. pro recuperatione, & licèt nemet. am recuperanda. De communi Rip. ad rub. de interdict. num. 2. vbi etiam quid in confitendo se alieno nomine possidere: Quid in traditione: an competat ad recuperandam possessionem, quam colonus, & fidelis alteri tradiderunt, die quòd fe. Rip. dic. Cuia. cons. 21. lib. 2. Sed contrà tenet Hiero. Gist. num. 69. lib. 1. & cons. 75. & 110. lib. 2. vbi etiam cum Glo. hic. & tenetur de commo. Alex. ad l. peregrè. §. quidam de neg. gest. Bellarm. decis. 104. ad l. 10. rer. Affric. decis. 339. Bell. cons. 54. num. 5. & 7. Corras. in comment. ad ciuil. lib. 3. cap. 9. num. 8.
Panorm. cons. 10. & cons. 69. 51. Guid. Pap. cons. 109. Oldr. cons. 17. Dec. cons. 103. Ias. cons. 108. Bald. cons. 320. & 321. 68. & 430. Fulg. cons. 214.

Tit. 33. De præscriptione longi temporis, &c.
De materia præscriptionum, & earum interruptione, vide ad faciendum, Parlamenti decisorum 426. Præscriptionis interruptio facta contra Edituellorem Angeli cons. 32. incip. quidam. And. Fesin. plenè in c. aliud relatum. in vers. 20. consuet. de præscript. Vide 6. fallens. de præscriptione longi temporis, positas per Socin. in reg. 226. incip. ritualem hanc. De præscriptionibus Merchant à cap. 51. ad cap. 9. vide Cuiac. ad tit. de præscr. tom. 2. comment. ad leg. ciuile.
l. Malæ fidei. 1.
Nicolaus Valla de rebus dubijs resol. 23.
Habens titulum à male fide possessor, non præscribit longo tempore, cùm bona fide. Sed vide 16. fallens. Socin. in reg. fit incip. Auth. mala fides.
Pro intellectu huius Auth. vide Ias. in § fid. ff. de adquir. nu. 15. Et ibi Arct. in 3. col. vbi multas Doctorum opiniones, vel limitationes colligit.
Mala fides tantùm in præscriptione longi temporis nocet singulis successoribus, & dominus rei furtiuæ non tenetur. Ita vt per Arct. visis de act. & § fid. ff. col. 3. in § vbi Ias. nu. 78. & seq. & Modern. Hispan. nu. 39. & seq. latiùs Soc. in reg. 32. vbi hinc. Affric. de. 33. num. 9. Alex. post Bart. ad l. Pamphilus § 1. n. 8. cum seq. de acquir. poss. In mare. Alex. ad l. cum quæ nobis nu. 3. vbi Ias. & omnes. ff. de acquir. poss. Iaso Bal. in tract. præscript. in 1. par. prin. q. 11. n. 67. Oldr. cons. 19. Anor. ad § furiana. Instit. de vsucap. nouiss. Arc. Pinel. ad tit. reper. auth. nisi rerum. C. de bon. mat.

480/C.IV.K.5-4, 53
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Authen. Quòd ſi quis.
l. Longi.1.
Cora.Laud.*ſeruientes in prin.no.46. ff.de ſeruit.*
l. Si vinea.3.
l. Diuiſtha.4.
Parlad. *d.cap.18.*
l. Nec petentem. 5.
l. Si fraude. 6.
l. Longi temporis.7.
l. Si is, contra.8.
l. Emptor. 9.
l. Nec bona.10.
l. Super longi.11.
l. Fin.

Nota quòd præſcriptio currit tam contra ſcientem, quàm contra ignorantem, licèt tales ignorantia erat iuſta cauſa in integrum reſtitutionis concedenda contra dictam præſcriptionem. Illud eſt, quod maximam ſingularitatem habet. Bart. per l. Item veri. *in l.1.§.ſi quis autem ff.de aqua. arb. priuat.* Idem tenet, & refert Laſ. *in §.ſanctio. in 11. col. Inſt. de actionibus.* Et vide Aſſict.& quæ ibi ſcripſi *deciſ. 40. in 5.col.*

Limita,vt per Alex.hîc in apoſt.Ff Socin. *in reg. 374. incip. præcipitio contrà.* Et vide decil. Socin. *conſ.37.*

Contrà tu *à principio 31. & 32. cum ſeq.1. ad l. nam.* Gerald.Longel. *de vſucap & ſeruit. cap.13 & 23.*Rom.*conſ.379.*Chaſ.*conſ.11.* Pet.de Anch. *conſ. 196.*Felg.*conſ.114.*

Tit. 34. In quibus cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio.

Cuiac. *tom.3.commune ad tit. ſimile.*
l.Si is, cui.1.
l.In ſeruorum.2.
Renard. *pro vrſum pag.12.*
l.Vrſus. 3.
l.Hereditatem. 4.
Parladorian.*d.cap.5.§.11.*
l.Si puerum. 5.

Tit. 35. Quibus non obſtaret longi temporis præſcriptio.

Cuiac. *ibid.*
l.Tempus.1.
l.Cùm per.2.

Nota ſingularem text. quòd milesetiam valuerunt in bello non debet diſcedere abſque licentia principis, & recedens ab illo tempore, quo hoſtibus reſiſtendi eſt, capitis punitur. *l.nemo §. qui in pace.conſtabo. de re milit.* Si verò diſceſſit tempore pacis, non obtinens veniam à principe, vel capitaneo, punitur etiam arbitrio iudicis, examinatis cauſis ſuæ deſertionis.Inſt.de Plaura , *in l.1.C.de deſertoribus.* & nota,quòd capitaneus dans licentiam ſtipendiario abeundi tempore, quo ſunt in bello contra hoſtes,tam licentians,quàm licentiatus incurrunt poenam capitis. *gloſ.in l.1.de remotis.*

l.Non eſt.3.
l.Si poſſeſſio.4.
l.Neque.5.

Quid autem ſi primo creditori res eſt hypothecata,& debitor conſtituit ſe tenere precario , an ſecundus creditor ſeu tempus præſcribat 10. vel 20. annis contra primum, vide decil. Socin. *conſ.119.*

l.Ab hoſtibus.6.
l.Præſcriptione.7.
l.Sanctimus. 8.

Tit. 36. Si aduerſus creditorem, &c.
l. Diuturnum. 1.

Illum l.in quantum dicit, quòd actio hypothecaria præſcribitur contra creditorem 10.annis inter præſentes, & 20.inter abſentes, limita non procedere, quando debitor confiteretur, ſe creditoris nomine poſſidere. Ita per Fulgo. *conſilio 127.in fin.* vide Franc.Crem. *ſing.60.* Aduerte quòd ſi creditor probabiliter ignorabat bona fuiſſe alienata per debitorem, poſſent aduerſus præſcriptionem ſe tueri ex *clauſula generali*, vt per Fulgo. *in præallog conſil.vlt.* & an illa lex habeat locum, quando in hypothecaria eſſet oppoſitum petentium: quia debitor confitetur ſe precario nomine poſſidere bona obligata , vide decil. Dect. *conſ.139.* Et nunquid illa præſcriptio , de qua in hac lege, procedat ante factam diſcuſſionem , vide Alex. *conſ. 18. vol.2.* Sarmient. *lib.2.ſelect.ca.8.* & Cuiac. *commen.tom.3. ad tres ſimile.*

l.Si debitori. 2.

Pro intellectu iſtius leg. decidit Soci. *conſ.39.* tunc locum obtinere hanc legem cum non eſt precarium conſtitutum: & ſic vide eum,quia eſt notabilis:& vid.Cuac.*in reper.l.ſi in quo pro emptr. vol. 4.* Franci. Crem.*ſimpa.61.* vnicum.4.quæritis Caſſi. reducatur contrarium dicens in *conſ.* 10. in 19. vol. & male & de materia huius l. vid. Alex. *conſ.58.in fin. volum.3.* 20, & quando incip. currere præſcriptio contra creditorem,per eundem Alex. *in d. conſ.18. in fin.* vbi tenet , quòd incipit in die factæ diſcuſſionis cum principaliter debeat requiri ex tunc potuerit agere contra tertium poſſeſſorem. *per auct.hoc ſi debitor.Cod.de pignor.* Panor. *conſil.14.* Felg. *conſil. 127.* Cuiac. *conſil.912.*

Tertius poſſeſſor pignorum longo tempore præſcribit aduerſus creditorem. Debitor autem,& eius hæres non præſcribit , imò contra eum datur actio perſonalis.vide Paſil. *conſ.3.lib.1.* Crem.*ſing. 13.* contra quem tamen Cuiac. *ad rubricam. ff.ſi contra ius.col.3.in princ.* Aſſict.*decil.139.*Cag. *in proem.§. 2.nec verò.num.33.*

Tit. 37. De quadriennij præſcriptione.

Cuiac.*tom.3.commentar ad tres ſimile.*
l.Notum. 1.

Ad primum in illius l.& ſeq. vide quæ latè cumulat Laſ. *in Auth.quas actiones col.1.num. 3 & 4.ſuper. de ſacroſanct.Eccleſiis.*

l.Omnes.2.

In materia vide latè per Balb. *in tract.præſcrip.2. par.prin.* vbi lim.hanc legem,vbi modus præſcriptionis 9.1.& per Felin.*ad cap. quia in eccleſiarum. num.34. conſil.ſol.pro intell.extrà de conſtit.* Mar.*Ad l.13.Lem quidam.§.de quæſtion.* Bellon. *conſ.31. Sal. ad auth. quas actiones.num.5.& ſequen. C.de ſacroſanct. Eccl.* Pari.*conſ.1. & 111.lib.1.* Rom.*ſing.818.* Socin. *conſ. 121.num.45.lib.4.& latiùs ſuper ad Libros à Zenone. Laſ.conſ.34.*Panor.*conſ.94.*

l.Bene à Zenone.3.

Nota iſtam l.& eam limita. 1. non habere locum , quando Princeps ſcribat rem eſſe alienam. gloſſ.eſt *in l.1.C.de alien.per Eccl. lib.10.* Ad hanc l. vide quæ notantur Bal.*conſ.253.* Dec.*conſ.337.* Ro. *conſ.192.*

Ad l. Libros à Zenone in verb. *vel res noſtræ inſſume, & ibi gloſſa* ex qua colligitur,quòd priuatus , ſi velit ſibi coronidem, ipſum debere veniam à Principe,nunquam libertas à patrono petere. Vide Romanum *ſing.9.* Et ibi D.Nicol.Pip.

Secundò limita non habere locum in Eccleſia donataria Principis gloCeſſ. ſingularis , *in c. quoniam multorum. 12.q.2.*

Limita, tertiò & Princeps donauit res Eccleſiæ quæ tunc non extitit præſcriptio: tenetur eſt notabilis *in d.c.quicunque.*

Limita & quartò in decr. *Ad gloſſ. fin. ad verb. inſolubi*, vide per Lud. *conſ.238.* ad quod non ſolet allegari , quòd priuilegium ante coronationem conceſſum non valet. Vide Luc. de Penna *in l.1.de aur.arc.lib.10.* vbi etiam quando res coronari debent , & quot lapides corona debeat habere , vel continere, & an ſepeliri cum corona debeat.

Si quis emit aliquam rem à Principe, vel à fiſco, non poteſt eas res vindicari abeentes. Sed adde *l. fall.Soc. reg.414. incip res alienæ.*

Dicta Licet , intellige poſt traditam poſſeſſionem à Principe,*ſecundum Bald.in c.2.§.fin.de nouæ form. fidel.in vlt.col.* & omninò bene ocratio tollit beneficium. *d.c.2 ſecundum* Bald. *in proem. decret.* Imò de Iure Canonico non ſeruatur, vt refert Iohannes Fabr.*in §.fin.Inſtit.de vſucap.* nec etiam iſta lex habet locum contra rem , quæ habet titulum ab eiuſdem Principi anteceſſore. Textus eſt in *verſ. pro parte c. Abbas de re iud.in 6.* Et vbiait Lud. *conſ.138.incip.omnipotentis Dei.*

Item habet locum in ſolo Imperatore , & non vxore.Item ſolùm quando Imperator credebat rem eſſe ſuam,& vendebat vt ſuam. Item requiritur, quòd tempore,quo iudex vendit , poſſideat ipſam rem.Ita paſſim Inſt. *in d. Auth.quas actiones §. de ſacroſanct. Eccleſiis.*

Et ad limitationem d.l. vide Felin. *incip. quia in eccleſiarum. num. de conſtit.* & an impediat fini ingreſſum.vide And.de Iſern. *in conſtit.regni incip.ne cupiis illaticnes.* Et non habet locum,quando in priuilegio Principis dicitur, ſalua iuribus alienis. Ita And.de Iſern *in tit.qua ſint regalia. in verb. & bona commiſſorum crimen læſæ maieſtatis.in 3.col.* quem omnino vide.Et Dec *conſ.457.* vbi dicitur,quòd illa lex habet locum quando apparet , quòd Princeps voluit vti plenitudine poteſtatis : de quo per Modern.Neap. *in conſtit.exceptiones.*

Angelus *per d.l.Item.in 1.circa ſi verberatum ff.de rei vend.* dixit,quòd Imperator de poteſtate plenitudine poteſt auferre dominium rei alienæ , nulla ſubſiſtente cauſa: & dicens contrarium mentitur, ſecundum eum. Et idem ipſe tenet *in l.3. in §. ſi is, pro quo ff.quod cuiuſque iuris.* Et in Lemma. *Vide quæ diximus præſcriptione.*

Adde , quòd contra fiſc. de hoc conſuluit Socin.cum referendo in *conſ.144. incip. viſa bulla Bonifacij. vers. ſed fundamentum eſt 3. parte. ibiarr. 14.* Quæ tenenda ſocius eſt tenenda , cùm ſit communior, & rationabilior.ſecund Rayh. Felgo.*in l. ſi ſerpe ſi contra ius.& vtilitas. publicam.* dicentem, ſe ita conſuluiſſe.

Et ad Leg.*Anaſt.*vide quinque fallen. poſitas per Felin.*in c.quia in Eccleſiarum.col.12. n.23. vers. poſſunt enim limitari. extrà de conſtitut.*

Non habet locum niſi in ſolo Imperatore, & vxore eius, non in iuſtitutibus à principe. Dect. *conſ.337.* vbi latiſſ.Soc.Sen.*conſ.82.num.35.& conſ. 92.num.3.lib.4.* in mar.Paſil.*conſ.1. num.122.lib.1. conſ.27. eod.lib.* Rom.*ſing.618.* Zoaner.*in tract.de differ.inter ius com.& ciuil.differ.23.*Socin.Sen. *conſ. 69.in fin.lib.1.& conſ.125.& 134.num.33. volum.2.* Bellon.*conſil.51.& 59. in mar.* per Iaſon. *ad auth. quas actiones.num.3.C.de ſacroſanct. Eccleſ.* Abb. *in conſ.3.colum. volum.2.* per Pet. *ad c. quia in eccleſiarum.num.34. extrà de conſtitu.& ad c. cùm olim , de fide.& re iud.* Bal. *conſ.213.& 221.& 366.volum.1. & conſ.350.vol.3.*Riz.*conſ.48.lib.4.& conſ.52. volu. 5.*Cur.*tom.conſ.185. 242.243.& 254.* Rim. *ad §.1. num.36.& ſequen. Inſtitut. quibus alien. lic. vel non.* Diaz *regal.242.*Dueñ.*reg.238. annot.* vbi plenè tractat regal.huius Leon.*3.flor.* Iaſil Port.*ſenat.lib.3. conſil.7.cori.ion conſeſſ.61.* vbi ponit 20.lim.Socin. *conſ.46.lib.4.*Gramm.*deciſ.5.num.78.* Rolan à Vall.*in tract.de iure. dot.q.3 num.4. cum ſimil.ſeq. & q.105.n.18.& 19.*vbi quod non habet locum in rebus decoctibus vendicis , nec in quarta debita vxori inopi, vigore Auth.*prætereà vxor.& tenetur.* Brocardi.*Bon.lib.1. de cenſib.§.terri.16. nu.40.* Decian.*tr.pet Soc.num. conſ.67. num.2.lib.3.*

Zoanerius, *tr. quæſt. ca.27.* Bartholomæus de las *Caſas tract. an principi ſubdatur à regio cornu alienare poſſit.* § 3.

Tit. 38. De rei dominicæ, vel templorum, &c.

Cuiac. *tom.3.commune. ad tres ſimile,*
l.Superuacuè. 1.
l.Vrſus.2.

Panormitanus *conſ.74. duo principalia. parte 1.* Bald. *conſ.* 418. *quidam. parte 1.* Porcar. *conſpect. dial.19.*

l.Si qua. 3.

Tit.30.De præſcripcione triginta, vel quadraginta annorum.

Nota ad intelligentiam huius tituli, quòd in actionibus perſonalibus præſcribitur ſpacio 30. annorum.*ſi bona & Ecclæ.* eadem tamen, vbi cum actionibus perſonalibus eſt concuncta hypotheca bonorum , tunc eſt neceſſarium tempus 40. annorum.*l.cum actionibus.§. 1. conſ. cod.* Et proponit à dicunt

480/C.IV.K.5-4, 54
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 55
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Socin. in 1. 1. allat. 30. incip. Auth. qui semel. Mihi est reg. 11. Rom. cons. 438. Bart. cons. 100.
In cod. Auth. § quæ citatio. pro intelligentia huius § vide Alciat. parerg. lib. 3. cap. 4.
Ad illam rubric. vide Alciatum lib. 10. disputat. cap. 11.
l. Tres denuntiationes. 9.
l. Cùm non. 10.
l. Cùm præsentibus. 11.

Tit. 44. De sententiis ex periculo recitandis.

Caiac. tom. 3. comment. ad tres civiles.
l. Arbitri. 1.
l. Hac lege. 2.
Sententia debet esse conformis libello, quoad modum decidendi. secundùm Bald. in ver. ex libello. & etiam Io. Franc. in 2. quæritur contra. in vers. in verborum. vers. solutorium secundum. extr. de probat. & ine. fin. in consultatione petit. ext. de verb. sig.
l. Statutis. 3.
Quid autem si iudex est illiteratus, quòd sciat, nesciat legere, an possit per alium sententiam proferre, vide Felyn. in 2. fin. 1. col. vers. illiteratus. ext. de rescript.
In Glossa in verb. proferant per se, non per alium, vide si per Socin. reg. 248. incip. iudex sententiam. Mihi est reg. 101.
Auth. Nisi breves.
Old. cons. 138.
In brevibus causis non requiritur scriptura. Adde Matthæ. cons. 1. cap. 1. Bald. ad l. imperium ff. de iurisd. omnium iudic. Soc. in regul. 3. in prima fall. Fel. ad 2. fin. 1. num. vers. illiteratus. de rescript. Rom. cons. 31.

Tit. 45. De sententiis, & interlocutionibus, &c.

Leges singulæ huius tit. explicantur à Caiacio, tom. 3. comment. ad tres civiles.
l. Prima.
Nota, quòd de iudicio agitato per procuratorem, sententia condemnatoria in procuratoris persona debet fundari, idem in iudicio agitato per tutorem. Add. Socin. reg. 2. No. col. 437. & c. 1. extr. de compet. & c. de libello. 10. dictum.
In eadem Libr. non exemplis. vide 3. fall. Socin. reg. 180. incip. legibus. Mihi est reg. 103.
Sententia omissis præcedentibus lata contra dominum, qui nunquam fuit in iudicio, ipso iure non valet. Non habet locum in œconomo, & tutore, qui generalem habent administrationem. Sed loquitur in procuratore simplici, qui contrahendo concepit verba in eius personam. Nam tutor, & œconomus concipiunt verba in eius personam. Dec. ad c. licet causam. in fi. extra de prorogat. adde Rom. singul. 10. quòd ille erret, fallit quando agitur summariè. Bal. ad l. si servus. ff. de re iud. item habet locum de iur. civili secus de iur. canon. Rom. d. sing. 10. Ang. cons. 308. procuratur. Bald. cons. 185. quæritur in prin. in mar. idem Rom. sing. 411. Soc. reg. 306. Bapt. de S. Blas. in tract. servitut. n. 17.
l. Si arbiter. 2.
Bart. cons. 17. Rom. cons. 106.
l. Præses. 3.
l. Probatum. 4.
Rom. cons. 311.
l. Cùm eorum. 5.
l. Cùm sententiam. 6.
Old. cons. 87.
l. Ex stipulatione. 7.
l. Libera. 8.
Old. cons. 149. Bald. cons. 164.
l. Post sententiam. 9.
l. Nulli. 10.
l. Cùm index. 11.
l. Iudices. 12.
l. Nemo. 13.
Castr. cons. cons. 8. dicendum est.
l. Cùm Papinianus. 14.
Clericus consentiens laicum coram iudice laico, ille laicus potest coram eodem iudice convenire clericum de crimine civili: & si feratur sententia contra clericum, tenebitur ac si esset suus iudex. adde c. 2. & 3. 11. 63. nec renovertur. Quia in criminis non admittitur reconventio. c. nequando 3. q. 11.
Reus potest reconvenire actorem coram eo in dicto coram quo est convictus, licèt alias ille non sit iudex competens quæ actio locum habet, etiam si sit reconventio pro causa diversa, & separata à causa conventionis. Sed vide 18. fallen. Socin. in reg. 41. incip. continet aliter.

Tit. 46. De sententia, quæ sine certa quantitate profertur.

Caiac. tom. 3. comment. ad tres civiles.
l. Cùm iudicem. 1.
Panorm. consil. 28.
l. Quæritur. 2.
l. Sententia. 3.
Nota, quòd tunc valet, quando refert se ad libellum, & acta, quando in illis est certa quantitas, aliàs est ipso iure nulla: hoc obtinet in iudicis singularibus: secùs verò in generalibus. ut 2. fi. part. hæred. pet. l. 5. fin. ff. supra de rei vend. l. qua de iure. 5. & inserta & Glos. notab. in l. ait prætor. 6. fi. eodem. de re iud.
Sententia quæ non continet certum per se, vel per relationem ad aliud, est ipso iure nulla: vide in mar. licèt per Fel. ad cap. cùm venerabilem, extra de except. & ad cap. illa. extra de arrogantia. Paris. cons. 40. ad fin. lib. 3. & cons. 131. & 4. Mariæ. de ordin. iudicior. 3. & videtur pars contra partis principalis.
Adde Bald. Nouel. in tract. de dot. 3. par. principio colum. 2. & 3. Dodi. ad Rub. ff. solut. matrim. præsertim Alex. etiam primò Socin. 30. Rip. n. 47. Vinc. Salzi. n. 138. Andr. de Cano. n. 418. Rain. cons. 18. lib. 3. c. 134. and. vulgus. Thus. in tract. de lucro dot. super rubr. in ver. de dote. num. 19.
l. Hæc sententia. 4.
Panorm. consil. 44. in præsenti parte 1.

Tit. 47. De sententiis, quæ pro eo, quod interest, &c.

Caiac. tom. 3. comment. ad tres civiles.
l. Cùm pro. 1.
Glossa in verb. dupli. in versic. omnium semper venit. Licèt pars vel interesse constantum totum semper venire in obligationem: tamen hoc limitatur, quando constat in obligatione aliquam pecuniæ quantitatis, quòd tunc non venit, hoc est, si Titio centum mutuati, vel alia certam tempus non dari, præstare tibi centum, & viginti, & hoc propter aliorum fallacionem, ut inf. regul. 6. fi. vide ibi. vide Bald. ff. si cert. pet. & vide Ialon. in 3. omnes autem in 2. col. nu. 14. Ioffr. de Adim. & Dec. in 11. col. & in cons. 53.
In eadem l. in fin. nota, quòd per illam l. constituitur l. si Stichus. 5. cum per venditorem. ff. de act. emp. quæ videbat, quòd per mutuum petatur interesse ratione damni, & non ratione lucri cessantis, quod secùs est hodie per hanc Leg. plenè Bart. hic dicit. Bald. Salyc. & in hac duritate corripitur ille 4. quando fumus in loco, in quo explarissimi operantur industriæ, ut quia solitus erat mercari, & negotia exercere: quemadmodum vi supra dixi, tunc eo casu non solùm venit interesse ratione damni pâti: sed etiam ratione lucri cessantis, ut notatur per Bartolum hic in 3. column. in prin. & in l. 3. fin. ff. de re, quod certa loc. Quando verò non erat solitus creditor mercari, & negotiari, tunc remanet incorrectus, d. 5. cum per venditorem. Et hoc facit pro mercatoribus in, qui solent suos negotiari. Adde etiam Bart. in dicta leg. 5. antepen. ff. quod certo loco. vide Castr. in Lectorior supra de act. empt. vide Alex. in 1. idem fundit. in 3. col. ff. de usufr. & Dyn. de reg. 1. de reg. iur. quidam in rub. Item licet ratione lucri.
Lucri ff. per omnes in repet. & add. Parc. in negot. iur. dicit. 41. & 43. per totum.
Ad verb. per suum solicitatorem. vide Rain. ad l. stipulationes non dubitantur. column. 1. de verbor. oblig. post 2. nu. in 8 nonne ascens n. 2. Ioffr. de Villa.
Ad exhibendum spectant. Addc Menoch. in tract. de arbitr. ind. lib. 2. cent. 3. cas. 267. num. 18.
Bald. cons. 3. consideranda part. 4. & 221. quæst. part. 1. & 243. examinanda ex part. Ioh. de Ana. cons. 94. 396. Matia. Socin. cons. 1. consequendo ordinem. Ialon. consil. 104. in quæst. part. 1. Socinus consil. 141. consu. part 3. Oldr. cons. 134. sallum. Bald. cons. 149. proponitur. & 170. ad audiendum, & cons. 3. Titius. & 411. magnus. & 443. Titius par. 1. Corn. consil. 168. videtur parte 4. & 201. visis. and. parte.

Tit. 48. Si à non competente iudice, &c.

Caiac. tom. 3. comment. ad tres civiles.
Nota, quòd sententia lata à non suo iudice, non valet, quam nullitatem refutantes, & defectum incompetentiæ semper pars opponere potest, allegatur Glos. in Auth. 1. de sanct. pall. & fruct. per quam est text. & ibi bona Glos. in 3. non aliis. 8. de rem. ff. de interior. Ejidem si iudex secularis condemnat clericum propter delictum, non perfit nullamenti fallitatem. Bald. in 3. si quis filia. ff. de in ius vocan. Imò etiam si confessus reus est, adhuc res incompetens non potest partiri. Bald. in 1. sicut supra de iudicium. Hæc omnia plenè examinantur in 15. clericis. nu. 11. de iud. & vid. cons. Aug. 158.
l. Iudex. 1.
l. Si militaris. 2.
l. Si de proprietate. 3.
Rom. cons. 30. circa primum.
l. Et in priuatorum. 4.

Tit. 49. De pœna iudicis, qui malè iudicavit.

Caiac. tom. 3. comment. ad tres civiles.
l. Constitit. 1.
Auth. Nouo iure.
Vide Barc hic, & adde, quòd iudex iudicando secundum opinionem doctoris, licèt plures fint in contrarium, & nulla esse approbata reperiantur, excusatur. Socin. in 2. 33. de pœna ind. qui mal. ind. & Bartol. in fin. dilucidat. incip. iudex. qui suam imperium. Et sicìt. in 1. appellamus. de feriis. & Bald. in 1. dilucidat. 5. præsertim 4. 30. de procurat. Ialon. de Ievel. in 1. in fin. pœn. ff. de appel. Paul. Castren. in cons. 88. Imò dic quòd doct. opinio excusat in foro conscientiæ, vt tenet Innocent. in cap. ne innitaris. de constit. Abl. Matth. in 1. 1. opin. qui ampliffimè curialat. Add. ad communem Bart. in 1. 1. communis opinio est contrà semetem singularem. Vide Ial. in 2. 3. in 3. col. ff. de iurisdict. Felin. plenè in c. 1. in vis. obseri vers. 5. fallitatem. de constit. Ita dubio illa opinio est secunda, quæ est minus periculosa animæ: c. illud. extr. de clericis exercentibus. c. 1. humanis. ex defectibus. Glos. in 3. venire. extr. de fer. in 2. fac. Abb. in 2. 2. in 3. col. extr. de pœnit. proiect. Item in conflicta opinionum ea præualet, in qua consuluit vnum collegium doctorum. Abb. in 2. prudentiam. 1. col. extr. de off. deleg. colens, & Ioh. Fran. de Cum. cons. 56. incip. super ea quod ad mid. capite. 3. col. c. Archidiaconus. quæ. in 6. 1. decretalium. præsertim omnibus aliis. Felin. in c. 1. in 11. col. extr. de constitut. allegans dominos Rotæ: & de conservatione vide, quantum dixi postill. in Syla. supr. fol. 19.
In dubio cui opinioni iudex adhærere debeat, vide D. Syla. mater. 2. fol. 19. 2. quæ ad finem. Item adde hic, quòd discipulus in practica opinionem sui D. sequi debet, & si eam ex errat, reculetur Abbas in cap. 1. in 2. col. de in iur. vir. discipulus enim opinionem sui doctoris sequi tenetur, & defendere, & docere & ibi Bar. ff. de arbit. vide in Syla. supp. fol. 11. in dicta. ibi fol. 3. in 9. Item in dubio sequi debemus opinionem, quæ fit in favorem Ecclesiæ. ff. de religios. cap. 8. extr. de re iud. Innocentii opinio pro lege tenuit non debet: Calderin. li. d. fe audiatis ab Innocentio. in cap. non ex de fent. excom. lib. 6.
Auth. Nouo iure. Nota illam rem in 4. sed si dicitur, quòd quidam inquisitor de malefitio condemnat eum solum per vnum arbitrum, debet dici ibi inquisitorum purgationis antequàm absolvatur. Ial. in 1. 3. de iurisdict. Quæ fit pœna iudicis, qui condemnandum ad mortem mittit pœna condemnatur, vel contrà, vide Host. in tit. qua sit reg. in verb. & bona commissionem 2. & 3. col. Bald. cons. 333.

LDe

480/C.IV.K.5-4, 56
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. De eo. 1.

Tit. 50. Sententiam rescindi non posse.

Cuiac. *comment. ad tit. civile tom.* 3.

l. Neque fiam. 1.

Cassat, in quibus sententia, quæ transiit in rem iudicatam, rescindi quo non est appellatum, retractari possit.

Primò, si est lata ex probationibus privilegiatis. Innoc. *in cap. tua nos. de rebab. cleric.* & multa exempla in Glos. *magistra. in fine* : sed est mirab. Anth. *in Lyte.* neque sua cuiq; alia, quæ consulat Iason *in repe. Iudemundi. col.* 13. *de servitut.* & ideò sententia lata ex allegatis possit semper revocari. Antonius de Butr. *in cap. fraternitatis. ver. de frigid. & maleficiis col.* modo lata ex iudicio medicorum. Et similiter lata secundum iudicium & consil. Doctorum delecti ad consulendum, nisi tales probationes privilegiatæ offerat de contrario partium in receptæ, quæ tunc non possit retractari. Iaf. *ibid. num.* 16. & 17. vel nisi talis probatio privilegiata per instrumentum probatorio esset inducta in odium partis adversæ propter suum dolum; tum Sententia non retractatur ex nouis probationibus. Iason *ibidem in* l. *col.*

Secundò, si post sententiam transactum in rem iudicatam offert admitti probationes, parte non contradicente. Innoc. *in cap. cum nostra. Bart. extra de re iud. Anth. in d. cap. fraternitatis.* Iaf. *in d. Iudemundi col. fin.* Felin. *in cap. quoniam contra. 18. col. vers. Iudicatum de probat.* quem omnino vide.

Tertiò, Quando lata est sententia contra minorem compertis in integrum restitutis *l. si minor ff. de minor.* Glos. *in d. Iudemundi, in fine Glos. mag. in verbo, nisa.*

Quartò, si debitor voluit per sententiam restituere creditori pignus, & sit iuramentum in litem vltra debitum & vltras, & pactus Iudeus debitum, & vltras, restituitur condemnatio, *l. si fundus. §. si plures ff. de pignoribus.*

Quintò, In causa fiscali. *l. 1. C. de fructus adauct. fisc. lata in pari lib. C.*

Sextò, In causa Ecclesiæ. Cast. *in d. l. Iudemundi. 3. col. vers. nota arg.*

Septimò, in causa ria. Alberic. *in rub. C. de vsur. ad pen.* Iaf. *in d. Iudemundi.*

Octauò, Quando est lata per relationem ad acta, & apparet manifestus error: Quia dixit, probatum sibi non erat, vel econtrà, Antonius de Butr. *ibid. col. 6. melior.* Et Felinus latè *in. d. quoniam contrà 10. col.*

Nonò, Quando dolo pactus contra abstinens. Antonius de Butr. *d. loco.*

Decimò, Quando in causa beneficiali. Antonius de Butr. *d. loco.*

Vndecimò, Quando iudex non habuit integrum processum, seu non plenè instructum. Antonius de Butr. *ibid. 7. col. vers. illorum casus.*

Duodecimò, Quando per confessionem partis aduersæ est iniusta. Ant. Butr. *in d. 7. col. vers. nonus.* latè Iason. in *d. Iudemundi. 19. col.* Felinus *in d. c. quoniam contrà. 16. col. vers. fallit 5.*

Terciodecimò, Quando est lata per probationem in probatam. Ant. de Butr. *in d. 7. col. vers. decimus.*

Decimoquartò, In causa matrimoniali, & vbicunque tenderet perpetuum. Ant. de Butr. *in 8. col. vers. 12.* Iaf. *ibid. in 12. col.*

Decimoquintò, Quando ex posthacto causa venit non ad causam, vt quia fui condemnatus, ex quo male cuilodiui reles, & postea eas recuperavi. *l. si fidei. ff. de cond. sine causa.* Anton. de Butr. *in 8. col.*

Decimosextò, Si fuerum mihi tollit exceptionem, non obstante sententia, potero foleum repetere: quia non tollit allionem. Butr. *in l. 1. in fin. si sententia rescissa non pejet.*

Decimoseptimò, Quando est lata ex posthac principibus. Iaf. *in d. l. Iudemundi. 19. in fin.*

Decimooctauò, Quando est fundata in falsa causa. *ut in ff. in quod quem. ff. de negotiis hæred.* Iason *in d. col. 16. in fin.*

Decimonono, Quando sunt instrumenta nouiter reperta post sententiam. Iason *in d. 10. col. vers. secundo.*

Vigesimò, Quando expressus est error iuris, *l. 1. infr. quando prouoc. non est necess.* Felin. *in d. c. in 11. col. in fin. vers. fallit. 1.*

Vigesimoprimò, Quando apparet nouitia iniusta sententiæ, & reperiuntur post sententiam. Felin. *ibid. col. 11. in fin. vers. fallit 2.*

Tit. 51. De fructibus, & litium expensis.

Cuiac. *tom. 3. comment. ad tit. civile.*

l. Hoc fructuum. 1.

Rom. *cons.* 130.

l. Litigator. 2.

Adde Rot. Rom. *decis.* 337. *in nou.* Bart. *ad l. Iudicatum. 5. ff. vnde ff. fil. matri.* Abb. *ad c. cum olim. extrà de rescript. post. & propter fructuum maturu. & quid vsurp. & donatis. fam.* Bocr. *q.* 214. Tiraq. *de retract. §. 13. glos. 5.*

l. Terminato. 3.

Expensis nomine transacto negotij peti non posse nisi in fine de his mentio expressa habita fit. Add. *n.* 5. Sall. postea per Socin. *in reg. 182. in cap. expensis.* Mihi est reg. 138. Bald. *consilio 389.* Gai. Pepe *cons.* 209. Butr. *cons.* 95.

In eadem l. post sententiam definitionem, non est de expensis tractandum, nisi iudex in sententia reservasset: potest tamen in tuto illa dar, in quo sententiam tulit, in expensis condemnare, vt hic, & vide Glos. *in l. 3. §. si rem. in ver. sententiæ de iurer. 3.* vbi pulchrè de materia expensarum. Et quod si est facta concordia, vel transactio super principalibus, an videatur facta super expensis, vide *decis.* Delphin. 11. & Iaſon *cons.* 134. n. 2. vol. 2. Et vide *decis.* Capell. 1. & Cald. *in cons.* 419 *col.* 2. Pere. de Anch. *cons.* 138. Hyppol. *cons.* 19.

Ad intellectum huius l. vide March. *in cap. 1. de probatis. fund. alleg. per Ros. fol.* 178. *col.* 4.

l. Non ignoretis. 4.

Nota quà pœna puniatur accusator, si non probat in causa peculatus, & quæ in causa criminali, vt hic, *ff. in l. fin. C. de accusat.*

l. Constitutio. 5.

l. Cùm quidam. 6.

Iason *cons.* 1. *in rubrica parte* 1.

Tit. 52. De re iudicata.

Cuiac. *tom. 3. comment. ad tit. civile.*

l. Rebus. 1.

l. Res iudicatæ. 2.

l. Si pecunium. 3.

l. Sub specie. 4.

Ad illam Lvide *l. iudex ff. de re iudic.* Nota, quòd propter instrumenta de nouo reperta non datur clarior sententia. *d. l. fin. princ. & l. imperatores ff. eod.* vide 3. fallent. per Socin. *in reg. 447. incip. sententia.* Balg. *consilio* 181. Rom. *consilio* 213. Fider. *cons.* 169.

l. Ad solutionem. 5.

Ad limitationem illius leg. vide per Felinum *in c. quoad consul. de re iudic.* & Hyppol. *sing.* 186.

Pro intellectu huius text. vide Alex. *in l. 4. §. quo condemnatur in vlt. verb. ff. de re iudic.* & adde Bartol. *in tract. de præscript. in 7. col.* An procurator posse post appellationem prætendere dominio, & quibus, ac in quo iudicium appellationi, vt hic, vide Hyppol. *sing.* 186. qui tenet, quòd sic. Sed in contra: quia procurator non potest remittere, ex quo poterit donare: sed ad hoc respondet, vt dicit Alex. *in cons.* 21. *vol.* 5. & Philipp. Francis. *in cap. accepissem. versic. 6. quæritur in app. 3. & in c. Nicolaus. vers. 7. quæritur.* Et de materia huius legis, vide Rom. *in repet. rub. de arbit. fol.* 1. *col.* 1. & Hyppol. *in d. sing.* Gaud. Pap. *sing.* 811. *in d. loco* Bologne. & vide Acct. *in* 3. *dicam. sacra. tom.* 1. *p. fol.* 13. & 18. *sing. de exceptis.*

l. Gesta. 6.

Tit. 53. De executione rei iudicatæ.

Cuiac. *comment. ad tit. civile, tom.* 3.

l. Nimis. 1.

Pere. de Anchar. *consilio* 40. Bald. *consilio* 58. *colum. parte* 1.

l. Si causam. 2.

Iaf. *ad l. quo delegato adm. 3. de iurisd.* & *ad l. Iudicem. 1. numero 9. & 10. ff. de iudiciis* Paul. Castrens. *ad rubr. & ad l. 1. hoc eodem tit.* declarat Menoch. *in tractat. de arbitr. iudic. lib. 2. centur. 4. casum. 334. num. 4.*

l. Ordo. 3.

l. Stipendia. 4.

Pere. de Anch. *cons.* 378.

l. Etiam nomen. 5.

l. Si vt proponis. 6.

Oldr. *cons.* 227. Bart. *cons.* 266 & 291.

l. Si longis. 7.

l. Executorem. 8.

Dec. *consil.* 198. Bart. *cons.* 139. Panorm. *cons.* 11. & 120.

l. Ex quo. 9.

Tit. 54. De vsuris rei iudicatæ.

Cuiac. *ibid.*

l. Is, qui. 1.

l. Eos, qui. 2.

l. Fin. 3.

An condemnato reo executio fiat contra fideiussorem sine nouo processu, vide Bart. *in l. 1. ff. quod fal.* & ibi Doct. Gud. Pap. *in q. 114.* & Iaf. *num. 2.* & vide apud. ad Dyn. *in 1. rubricarum de reg. iur. in 6. in fine.* Bald. *cons.* 46. Hyppol. *cons.* 113.

Tit. 55. Si plures vna sententia condemnati, &c.

Cuiac. *ibid.*

l. Si non. 1.

Vide decis. Socin. *cons.* 115. & pro ampliatione huius legis, vide notabilem, memorieque mandandam decis. S. R. C. & Cald. *cons.* 116. *vol.* 1. *in fin.* & Tohan. de Imol. *in l. 8. quo separatim. ff. de appel.* Iaſon *in l. nullus. §. decem. ff. de re iud. n.* 7. Hinc nota hanc legem posse dici in Anglicis, & in iudiciis: vt per Bart. *in l. 1. ff. de rat. stab.* & vide decis. Affict. 233. & vide de hoc *l. Paulus. 42. ff. de re iud.* Bald. *cons.* 135. Panorm. *cons.* 3. Cuma. *cons.* 53. Ital. *cons.* 11. Dec. *cons.* 233.

l. Quotiens. 2.

Tit. 56. Quibus res iudicata non nocet.

Nota ad intellectum huius tituli, in Codice duos esse modos, vnum, *res inter alios acta, alteri non quidem res iudicata*, &c. & verè ille titulus est differentia. Hic tit. loquitur de sententia, aliter de omnibus. *l. 1.* nota hic regulam: res inter alios acta alijs neque prodesse, neque nocere, quæ fallit multis casibus, quos enumerabimus parte Glos. *in l. 1. §. in. &* vide Bald. *in Lupanum. ff. de fun. hum.* vbi vult quòd si sint duo, vel plures fratres nati ex eodem patre, si pronunciatur vnum esse cinis, omnes intelligantur esse cives talis civitatis Aug. *in §. hæc autem. in fi. Auth. vt licitat. matri. Bald. consil. 18. & Cuiac. tom. 3. comment. ad tit. civile.*

l. Res inter. 2.

l. Iuris. 3.

l. Nec in. 4.

Tit. 57. Comminationes, epistolas, &c.

Cuiac. *comment. ad tit. civile, tom.* 3.

l. Nec vim. 1.

l. Res iudicatæ. 2.

l. Ea, quæ. 3.

l. Interlocutio. 4.

l. Iudex, qui. 5.

l. Programma. 6.

l. Quod magno. 7.

Tit. 58. Si ex fal. instrumento, &c.

480/C.IV.K.5-4, 57
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Caiac. ibid.
l. Si tabulat. 1.
l. Et qui. 2.
l. Fallam. 3.
l. Iudicati. 4.

Tit. 59. De confessis.

Caiac. ibid.
l. Confessos. vnic.

Nota confessionem factam coram iudice non in loco tribunali, & sic in loco cadente non facere fidem, neque etiam valere notarij in ista *l. confessos*. Sed vide 4. fallen. Socin. *reg.* 92. prodictioni instrumentorum peralicuem adsessa scribitur, stare regulariter in contum, nec posse pro parte ei stare, vt per Cyn. *in l. confessos, & in l. 2. Cod. de do. quæ sine nupt.* Sed vide 1. fall. Socin. *in reg.* 133. Cæsse fatur se occidisse hominem ad fui defensionem, possit condemnari de homicidio ex tali confessione, nisi probet quòd ad fui defensionem fecerit. Vtra Bald. *in ista l. confessos in 3. col. & idem in l. celebrem. 7. de ædilit. & ibid. Imol. in l. de cæsa, de verb. oblig.* adde quòd non Bar. *cons.* 201. & Lud. *sing.* 28. & Hipp *sing.* 185. plenius per Lanfranc. *in cap. quemadmodum contra. in verbo, confessione in appellat., & in verbo, defensionem de probat.*

Acta in vno iudicio facta non probant in alio, quando fuerunt diuersæ personæ: toto tit. *vt inter alios acta in delictis vt de proband.* Sed vide 4. fall. Socin. *in reg.* 16. Tellet excepit inter alias personas quando sunt mortui, ita quòd examinati non possint, facienæ femiplenam probationem, quoad alias personas tertias. Bart. *in l. admonendi. 8. vers. quare ff. de iureiur.* & est nota limitatio ad illum textum, *vt inter alios acta.* Idem ponit Ang. *in l. 2. Cod.* Per. de Anch. *cons.* 170. n. 9. Zabarel. *cons.* 57. *conclusione reddituum.* Rom. *cons.* 150. *placet.* & 389. *pauca.* Falgo. *cons.* 7. *item plurib.* Rom. *cons.* 113.

Res inter alios acta aliis non nocet. vide quæ ponunt scribæ. *in l. 2. Cod. eod.* vbi per Dec. *num.* 6. Adde & limit. hanc reg. vt late per Felin. *ad c. cauſam, qua extrà de teſtib.* Socin. *reg.* 4. & 5. *ad c.* 1. *num.* 18. *vs. hic non consuſt.* Bald. *cons.* 438. *lib.* 5.

Tit. 60. Res inter alios acta, &c.

Caiac. *comment. ad hoc titulo num.* 3.
l. Inter alios acta. 1.
Ia. *cons.* 106. *ſpectabilis parte prima.* Alex. *conſil* 208. *viſis part.* 2. Dec. *conſ.* 500. *in cauſa.* Oldrad. *conſil.* 64. *quæritur.* Rom. *conſ.* 311. *in cauſa.* Dec. *conſ.* 401. *in cauſa.*
l. Inter alios. 2.
Dec. *conſ.* 411. *viſa.*
l. Si cum. 3.

Tit. 61. De relationibus.

Caiac. ibid.
l. Si quis. 1.
Auth. Nouo iure.
l. Super. 2.
l. Si quandoquie. 3.

Tit. 62. De appellationibus, &c.

Ad materiam huius tituli, vide omnino rep. in *cap. 1. de reſcript.* & nemput appellandi, & cetera mundi non cum ignorantes, & in dubio præsumitur ignorantia, & in dubio præsumitur restitutio, & appellasse tempore licito. Paul. *conſ.* 243. *col.* 1. *in fine.* ponit hæc omnia, & de materia illius tituli, vide omnino decis. Parlam. 430. vbi multa. Vide *tom.* 3. *communes Caiac. ad hoc titulo.*
l. Primo. 1.

Et ista lege prima practica *desiuni* solet, quòd quando quæritur de iudice competenti, procedatur ei vbi *ter*, & non criminaliter. Sed limita illam textum non procedere quando esset prius actum de voluntate partis de illa re iudicis cognoscendi: & ad illum textum vide omnino Bald. *in rep. dilectus. de appellat.* Panorm. *conſ.* 19.
l. Nouum. 2.
l. Appellatione. 3.
l. Si ad scribarum. 4.
l. Præses. 5.
l. Eos. 6.

Glo. in verb. *iniuſtum.* Nota quòd contra 3 sententias confusiones non potest de nullitate opponi, *vt in clem. 1. & quod ibi notatur, de re iudic.* nisi quando nullitas procederet ex defectu iurisdictionis, *vt in glo. ſ. 1. de ſequeſt. poſſ. & fruct.* quæ reputantur singularis. vt etiam refert, & notat Ang. Arc. *in ſ. præmiſſa in 7. col. inſtit. de actio.* Bald. *conſ.* 232. *parte 1.*

In *ſ. quo autem.* Limita, vt per Felinum *in c. cum Ioannes. 7. col. ext. de fid. inſtr.* Et adde, quòd in causa appellationis non potuerunt repulsa testes repulsam in causa principali. vid. Dec. *conſ.* 446.

In *ſ. ſupra dic.* Si quis incarceratus appellauerit, potest detineri non obstante appellatione: imo deciſ. Delphin. 25. & de appellatione ab incarcerato, vide aliam deciſ. 256. & 257.
Auth. hodie.

Appellari debet intra 10. *Alex. Glo. in c. nouerint cum de appel. n. 6. Soc. reg.* 197. *Ang. ad ſ. ſententia. ſ. hoc ff. de appel.* Cep. *cauſ.* 59. 73. & 193. Marant. *in tract. de ord. iud. in 6. par. prin. 2. act. n.* 102. *verſic. 3 principaliter, &* ibi late in materia app. Ros. *dec.* 40. *in nouiſſ.* & 300. *in antiquis.* Affl. *Cl. deciſ.* 344. Gaid. *Pap. q.* 256. & 416. Fel. *ad c. accedens ad n. 10. extr. de iſti non conſuſt.* Cæ. *conſil.* 278. Tiraquell. *de retract. l. 1. glo. 18. num. 8. & 35. glo. 4. nu. 9. Gra. tom. 1. conſil. 1. Fel. in cap. quod ad conſultat. nu. 31. cum ſeq. extrà de re iudic.* & quæ ſilentia requiratur, idem Tiraquell. *de ius retract. per. 2. §. 36. glo. 1. nu. 30. cum ſeq.*

Auth. *Hodie.* Ad illam Auth. quæ vult vt dicat decem dies ad appellandum, quæro ſi aliquis eſt citatus ad audiendam ſententiam, & non comparuit illo die, quo fuit lata, an debeat ei ſententia intimari ad hoc, vt curant ibi tempus ad appellandum? vide Angel. *in l. 2. ſententiæ. ſ. ſi quis ff. eod.* vbi determinat, quòd debeat intimari.

Decem dies dantur hodie ad appellandum: & die tamen ſententiæ, d. Authen. *hodie.* quib. tranſacta non admittitur ad appellandum, *c. conſtitutus. de alibi: c. conſultationi. ext. de appel. in 6.* Et vide decis. Socin. *conſ.* 49. & vide omnino Ang. *in l. 2. §. ſi. dicam. ff. quando appellandum ſit.* Et Bal. *in l. 2. qui. ff. de lib. cauſa.* & Bart. *in verb. terminus ad appellandum.* Sed vide *4. fallen.* Socin. *reg.* 490. *incip. terminus decem dierum.* Mihi eſt *reg.* Soc. 197.

Quid autem ſi procurator non appellauit, an dominus habeat tempus appellationis à die ſententiæ, vide deciſ. Soc. *conſ.* 34. Adde etiam, quòd 6 in. mouta quem lata eſt ſententia, dixit illam nullam fuit aliqua probabili cauſa, & propterea non appellauit, non curare ibi illi decem dies, niſi poſtquam eſt pronunciatum ſuper nullitate. Bal. in *l. contra maiores. circa ſin. ff. de reſcin. idem* generaliter dixit in omni alio termino eam extitit à die ſententiæ, *l. annum, de eodem l. 1. & l. unic. & 1. regula ff. de iur. & facti ign.* Glo. *in cap. 1. quo tempore miles, in vſibus feud.*

Attendo quia principaliter de nullitate ex probabili ratione dicendo ſententiam nullam non currit tempus appellandi. Add. Hyppol. *ſing.* 211. vbi refert alios ſeq. vide deciſ. Delphin. 285. & 620.

Item adde, quòd ſimiliter tempus non currit hæredi appellandum, vel proſequendum appellationem nisi a die ſcientiæ, & quòd defunctus habuerit notitiam de ſententia, per text. *in l. fin. ff. pendent. appell.* Bal. *in addit.* Specul. *in tit. de appell. in 1. 1. chart. vers. nunc quòd datur.* Phil. p. Franch. *in cap. ex tenore. de appellat. col. vers. 2. add. text. de appel.*

In Gloſſ. in verb. *à ſententia.* E eius procurator non appellat, an præludicet domino, quo minus appellare poſſit a die ſententiæ: vide Bartol. *in l. 1. §. 2. ad ſenatuſc. ff. quando appellan. ſit.* Et Capell. Tholoſ. *deciſ.* 34. n. 2. Affl. *deciſ.* 344. Et an contumacia procuratoris noceat domino principali, quo ad appellationem, vide Capell. *in deciſ.* 119. *in fi.* & Bart. *in loco ſuper allegato*, & clarius, & distinctius per Iaſ. in *l. 1. §. ſi procurator in 4. col. ff. quo tut. dicens num. &c.*
l. Hi, qui. 7.
Dec. *conſ.* 295.
l. Si contra.
l. Dominus. 9.
Oldr. *conſ.* 455.
l. Si actor. 10.
l. Ciues. 11.

In Gloſſ. in verb. *ciues.* Ciuis proprie dicitur, qui non participat municip. & oneribus ciuitatis. Bal. *in l. 1. non ſpectat. C. de reſcind.* Socin. *in regul. ſolet. num.* 19. Affl. *deciſ.* 384. *num.* 7. Bartol. *conſ.* 61. *pauſtus iuſo.* & Bar. *in l. 1. ff. ad municipal. col. pen. vers. quare.* Cæs. Rom. *conſ.* 12. *col.* 13. *libro 3.* quæ omnino in hac materia eſt videndus. Et an quis poſſit eſſe ciuis duo: vide Decium *in conſil.* 607.

In glo. in. verb *ſ. ſibi iuſta.* Nota, quòd in notoriis non opus eſt probatione ſed in manifeſtis eſt ſecus: quia notorium relevat ab onere probandi, ex eo quia eſt probatio probata. Ita Alex. *in l. 1. in 1. col. ff. ſi cert. pet.* Adde, quòd ſola allegatio notoriæ ſufficit. ita fuit conſultum in S. R. C. *deciſ.* 318.
l. Minimè. 12.
l. Ex illo. 13.
l. Litigatoribus. 14.
l. Ne cauſas. 15.

Itaque à quo, debet mittere copiam omnium eorum ad iudicem ad quem: aliàs effectus infamiæ. vide Alexan. *in l. 2. col.* & ibi Butrol. *ſuprà de calumn.* & ibidem diffuſus Dec. *in 2. col.*
l. Eos etiam. 16.
l. Si apud. 17.
Dec. *conſ.* 8.
l. Quoniam. 18.
l. Pro conſulibus. 19.
l. Et in maioribus. 20.

Regulariter tam in ſententia ciuili, quàm criminali licitum eſt appellare, vt per Ferret. *in ſua cauſ. cauſ.* 3. licèt hodie per totam Italiam communiter ſe prouiſum per ſtatuta terrarum, quòd à ſententia capitali ad Iudicem appellare ita inquit Capell. *conſ.* 53. *incip. quoad reflex Vincentini.* & ita refert dominus Ferr. *in 2. cauſ.* & vid. Parid. de Puteo *in ſua rub. Syndicat in verſ. appell. num.* 10. *chart.* 19.

Quod aliquando appellatio non permittatur, vide Socinum *in reg.* 40. *incip. appellatio à quolibet cau.* & ibi ponit 13. fallen. *& reg.* 51. *incip. appellatio à ſententia*, vbi ipſe ponit 13. fallen.

In qualibet cauſa permittitur appellatio, vide Soc. *in reg.* 24. *in verb. appell.* vbi bim pluribus mod. Marian. *de ordin. iud. par prin. 2. aff. no.* 216.
l. Quoniam. 21.

Quid in criminalibus, qua pœna puniatur iudex, qui non detulit appellationi. Dic quòd pœna capitis, vt per Parid. de Puteolo *in vers. appellat. in verb. officiales chart.* 20.

De pœna iudicis, qui non vult deferre appellationi, vide apert. Phil. Franciſc. *in tit. de appellat. in verb. appellationi.* & ac ille text. etiam habetur locum in interlocutoria, vide Rom. *conſ.* 300. & quia ille text. allegatur, Quid dicitur debeat contradicere, vide Decium *conſ.* 28. *col.*
l. Lata. 22.
l. Cùm appellatio. 23.
l. Iudicibus. 24.
l. Et in multis. 25.
l. Cùm poſt. 26.
l. Nominationes. 27.
l. Si quis libellos. 28.

Vide Bartol hic & Apoſtill. *in l. fin ff. eod.* licèt appellatus poſſit appellationi renunciare tamen hoc non procedit, quando appellatur recipit appellationem. Ita tenet, & refert Petr. de Ravenn. *in ſuo compendio Iuris Canonici in tit. de reſcript. fol.* 312. *col.* 2. *in 3. parte.*
l. Addictus. 29.

C. de appell. adde Bald. hic, & Caſtren. adde Capol. *cauſ.* 2.
l. Si quis prouocationi. 30.
l. Si appellationem. 31.
l. Præcipimus. 32.

§. fin. verſ. ſpectabiles. Nec Paul. pro Baratis, & notatis legib. *in conſ.* 53. *incip. in Chriſti nomine* ad primum videtur Lud. *conſil.* 30. *in Chriſti nomine, Amen,*

480/C.IV.K.5-4, 58
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Amen. Vide thomam. & in conſ. 199. incip. in Chriſti nomine. Amen præſentis ſtatuti particula. Abb. in conſ. incip. in Chriſti nomine, videndum eſt primò. & in conſ. 51. incip. enarrato procedam. Alex. *in conſil. 43. incip. Redempcionis, in cauſa & inter. col. 3.* Olde. *conſ. 172.*

l. Eo caſu. 33.
l. Iubemus. 34.
l. Cùm iam. 35.
l. Oportet. 36.
l. In offerendis. 37.

Fulg. *conſ. 110.*

l. Si quando. 38.

Cod. de appell. ad quid poſſit in argumentum adduci, vide Guid. Pap. *q. 436. num. 44.*

l. Ampliorem. 39.

Appellans poteſt abſtinere appellationi. Sed an debeat hoc facere infra tempus, quo poterat appellari, vide Franc. de Arez. *in l. Pomponius ff. de acquir. domin.* Gloſſ. *in cap. ut circà de elect. in 6.* Felyn. *in c. veniens col. 1. de iudiciis.* Adde, quòd etiam tertius poteſt perſequi appellationem ab alio interpoſitam, etiam ſi appellans renunciaret appellationi. vide Fel. *in cap. cùm ſuper 3. col. conſ. ſed reſpondit. extrà de re iud. & Lanfranc. in ſ. fin.* videGloſſ. *magn. in ſin. verſ. in ſ. 6. immun. inſt. de actio. in concurſ. col.* Rom. *conſ. 382.*

Tit. 63. De tempor. & reparat. appel. &c.

Cuiac. *com. 3. commentar. ad iur. ciuile.*

l. Si quis. 1.
l. Tempora. 2.

Auth. Et qui.

Quamuis in ipſa Auth. videretur, quod elapſo primo anno, & non apparente iuſta cauſa, prima ſententia maneat firma: tamen antequàm declaretur, ſententiam eſſe deſertã ob lapſum primi anni, debet citari appellãs ad dicendã abſentiã aduerſus illatam deſertionem, & tunc ſi compareat, & allegat iuſtam cauſam, vt hic, debet ei concedi ſecundus annus: ſi verò non compareat, & allegat iuſtam cauſam, tunc declarabitur eſſe deſertam. Hanc practicam tradit Bal. *in l. 1. in ſ. quòd autem dicit appel. poſt.* Et ita ſequitur Marianus *in ſua ſing. fol. 91. num. 151.* & illud, quod dixi, quòd antequàm declaretur, appellationẽ eſſe deſertam, iudex debet citare appellantem: tamen contrarium dicit Marian. *in d. ſingul. fol. 89. num. 136.* vbi dicit, quòd iudex ſtatim ſi videtur Calendarium, & ei clarè patet appellationem eſſe deſertam, declarare poteſt appellationem eſſe deſertam, etiam non citata parte. Et de materia deſertionis vide plenè, & pulchrè per Guid. Pap *ſing. 415.* Et de hac Auth. vid. Bald. *in conſ. 323. volum. 1.* vbi ait, & quando datur ſecundus annus.

Auth. Si tamen.

Panorm. *conſ. 69.* Bald. *conſ. 488.* vide decif. Delphin. 115. Et Bart. *conſ. 50. col. 2.* Et Barb. *conſ. 342. num. 3.* & omninò vide Abb. *in conſilio 79. incip. in quaſtione. col. 2.* Similem text. habet *in Glom. quam dixi de appell.* quam adde de ſua materia, & plura per Philip. Franc. *in c. ad audientiam 3. de 7. col. extrà ead. tit.*

Auth. Sed & lis.

Panorm. *conſ. 3. part. 3.*

l. Nemina. 3.

l. Per hanc. 4.

Vide ad materiam huius leg. Ioan. de Anicis, & que ibi ſcripſi, & in quantum hæc lex in parte dicit, quòd non probata probabo per teſtes non obſtante, quòd publicare, & aperire acceptionem fuerunt in cauſa principali, quæ opinio eſt communis, & approbata, Old. *conſ. 115.* Rom. *conſ. 281.*

In cauſa appellationis poteſt recipere pars non allegatum in cauſa principali allegare, & non probatum probare. Adde Felyn. *ad cap. ad audientiam, de 1. extrà de reſcript. num. 13. num ſeq.* Socin. *reg. 353.* Felyn. *ad c. ſignificantibus, num. 4. in fin. de excep.* Guid. Pap. *q. 80. vbi Anchar. conſ. 113.* Marian. Socin. *ad cap. fin. extrà ita. num. 17. de teſt.* vbi Felyn. Paſi. *conſ. 130. ad fin. lib. 4.* De intell. Alber. *in tract. de teſt. 3. part. prime num. 43.* poteſt opponi in cauſa appellationis compendio. Bald. *lib. 2. conſ. 214.* Plura Paſi. *ad cap. paſtoralis. num. 51. extrà de excep.* Maran. *de ord. iud. 6. part. princ. 1. art. nu. 13.* Roc. *deciſ. 162. & 323. in antiq. & deciſ. 420. 422. 64. 521. 478. 559. in antiquis.* Riſtof. *deciſ. 106.*

In cauſa appellationis corrigitur, & reprobatur per confeſſationem reipſi. incip. *Iuriſperitorum allocutiones*, & hæc ratione: quia eſt timor falſi, & ſubornationis oſtium, vt ibi. Sed per inſtrumenta poterit probare in cauſa appellationis: quia ceſſat timor: & in hoc ſecundo dicto remanet in ſuo robore: Quia huiuſmodi inſtrumenta producuntur in ſua principali cauſa poſt aperturam proceſſus, vt probatur *in authen. Ut qui ſemel, ſupra de probat. in gloſſ. nullã eſſet in ea concluſum ea. ea dixerãt. extrà de iud. ordi.* & per Andr. de Iſern. *in proœm. conſtit.* Quando verb producuntur teſtes ſuper nouo articulo concernente lex non reperitur correcta per d. conſtitutionem. Erita tenet Bald. *in 1. nouum. C. de procurat.*

Et de intellecta iſtius leg. vide Hypol. *ſingul. 240.* vbi dicit hanc text. procedere, quando aliquis in cauſa appellationis vult probare non probatum in prima inſtantia.

Ad d. Luca regulariter, quòd deducta, & non probata in cauſa principali poſſint proceſſi, vel produci, & probari in cauſa appellationis. add. 3. Iaſſ. Luc. *in reg. 306. incip. producti.* Mihi eſt *reg. 323.* & add. ad hanc text. *c. cùm inuenes de fid. inſtrum.*

l. Fin.

§ fin. in prin. licèt ex pacto partium remoueatur appellatio, non propter hoc videtur ſublata via nullitatis. Ita refert, & tenet Guid. Pap. *in q. 58. in fin.* Et not. quòd per pacta partium remouetur appellatio. & nota, quòd per pacta partium poſſint alterari, & nullifamia. Et ita tenet hic Bartol. pro quo add. tenere *in l. quamdiu. ff. de appell.* quod non currit tempus, quando de conſenſu ipſarum partium expreſſo perfectio differtur: poſſunt ergo partes per pacta facere, quòd fatalia non currant. Et licèt aliqui teneant contrarium reſpondere ad illam ratiam, quòd loquatur de ſuſpenſione, & non de prorogatione: tamen ego non video in effectu, quæ ſit differentia inter ſuſpendere & prorogare, cùm idem effectum reſultet in vtroque caſu, pro quo facit *l. quòd ſi nolit. §. ſi quis in ſ. de adilitio edicto.* vbi partes per pacta poſſunt prorogare tempora legalia, vt durent in perpetuum. Ad illam rationem vide Bald. *deciſ. 475.* qui tenet contrarium, & ex partium conſenſu tempora appellationis prorogari, tenet Felyn. *in c. extraordinaria. de appell.* Franc. Arez. *in c. 1. de ord.* Olde. *conſil. 11. Dec. conſ. 677.*

Appellans habet annum ad proſequendam appellationem, & ex cauſa bienium, vt hic, & Auth. *ea quæ ſupra in.* Vide Roc. Rom. *deciſ. in tit. de remanet. in nouiſſ. & deciſ. 422. & ſeq. & 63. & 131. in nouiſſ. in 1. addi. 478. 544. 219. in antiquis. 495. 469. 508. 581. in nouiſſ. 130. 41. 311. 418.* Caſtal. *deciſ. 4. in tractu de appell. & deciſ. 6. & 9.* Riſtof. *deciſ. 193.* Fede. de Sen. *conſ. 115.* Paſil. *conſ. 108. libro 4.* Socin. *iun. conſ. 13. libro 2.* Rom. *nov. 121. 161. latius addit.* quomodo probetur impedimentum. In materia ad text. per Matan. *in tract. de ord. iud. 6. par. prin. 2. act. num 317. cum plurib. ſeq.* Et add. pro lim. ad hoc text. quæ ponit Franc. & alij *ad cap. per ſuam. de appell.* Quæritur à parte, vel à iudice eſt exactiarum tempus proſequẽdæ appellationis. Pro intell. contra communem Den. *ad cap. ex ratione. ex tra de appellat. in 2. col. 2. conclu. 2. col. & ſeq.* Abb. & alios ibi. Adde Cott. *in memor. in verbo. appell. non licet.* Roc. *deciſ. 283.* Felyn. *ad cap. paſtoralis. §. quia verb. col. 2. in fi. de offic. delog. & ad cap. ſi diligenti. col. 1. de for. compet.* Maran. *de ord. iudic. 6. par. artic. 2. lim. 19. nu. 330.* per Aret. *conſ. 109. nu. 2. in fin.*

Tit. 64. Quando prouocare non eſt neceſſe.

Cuiac. *com. 3. commentar. ad iur. ciuile.*

l. Latam. 1.

Nota iſtam legem, quòd ſententia lata contra ſententiam, quæ tranſiuit in rem iudicatam, non valet, & eſt nulla. Adde plures limitationes ad iſtã regul. per Felinum *in c. cùm cauſam. de re iudicat.* Adde quòd ſententia contra ſententiam non valet, & eſt nulla *d. l. 1.* ratio eſt: quia ſecunda ſententia reperitur lata ſine proceſſu nouo & non in inſtantia ſecundùm Doct. in Lilla. & vltra fall. per Felinum poſit. vide 14. aliàs fallent. Socin. *in reg. 438. incip. ſententia contra ſententiam.* Mihi eſt *reg. 513.*

Gloſſ. in verb. non obtinebit.

Nota iſtam Glo. quòd quando dicit aliquis ſententiam nullam, & ſi quæ eſt, appellat, quòd nullitas confertur incidenter, & acceſſoriè allegata, & cauſa appellationis eſt cauſa principalis, de cuius Gloſſ. vertute vide Iaſ. *in l. 3. ff. de nouiſſ. op. teſtam.* Nota, practicam appellandi ex iſta Gloſſ. cui add. Alex. *in conſ. 1. col. 3.* & de materia iſtius gloſſ. vide per Scrib. *in c. dilectis. extrà de appell.* & Bart. *in l. ſi expreſſim. ff. de appell.*

l. Si cùm inter. 2.

Limita d. l. vt per Alex. *in l. qui Romæ. §. duo fratres. in prin. de verb. oblig.* & Bart. *in 4. appell.*

Limita ſecundò, quando error expreſſus in ſententia eſſet ſecundum caſum l. ſecùs ſi contra ibi eſſem errorem eſſent rationes, & non caſus in terminis, vt dixit Bald. hic & Ant. de Bur. & Abbas *in c. 1. extr. de re iud.*

Limita tertiò, vt per Alex. *in l. iuſto poſſidere. 7. col. conſ. quæ. ff. de acquir. poſſ.* & Socin. *in d. reg. 354. col. 13.*

Ampliat iſtam legem procedere, etiamſi eſſet alia cauſa per quam poterit iuſtificari ſententia, & tamen illa non fuerit expreſſa, *l. qui teſtamento*, & ibi Bald. *de ex. tut.* Pro maiori intelligentia iſtius Lvide deciſ. Neap. 28.

l. Si vt proponitis. 3.
l. Cùm magiſtratus. 4.
l. Certa ratione 5.

Bart. *conſ. 159.*

l. Cùm non. 6.
l. Vænales. 7.

Nota, quòd ſententia lata per iudicem correi petendi, eſt nulla ipſo iure. add. 2. fallen. Socin. *in reg. 441.* Mihi eſt *reg. 516. incip. ſententia lata per iudicem*, & ſi apparuerit, ſententiã eſſe iuſtam, non tamen valet, vt dicit Bart. *in l. ſi quis reſiſtat. in fin. ſupr. de teſtibus.* vt dicit ibi Gloſſ. in textu correpto, quod licet dicat verum, tamen non probat.

l. Si peopter. 8.
l. Veteranis. 9.
l. Omnem. 10.

Carpol. *conſ. crim. 11.*

Titulus 65. Quorum appell. non recipiantur.

Cuiac. *com. 3. commentar. ad iur. ciuile.*

l. Eſtus, qui. 1.

l. Obſeruare. 2.

Conſultus de crimine, & confeſſus regulariter non appellat *d. l. obſeruare.* Et Bart. Vtinenſ. *in conſ. 214. col. 2.*

l. Nulli. 3.

Communis opinio eſt in contrarium, adeò, quòd à ſententia lata contra officiales, poteſt appellari, vt refert, & tenet Parif. de Puteolis *in tract. ſyndi. in ver. appellatus vltima col. chart. 9.*

l. Abſtinendum. 4.

l. Ab exequutione. 5.

Aberexequutione ſententiæ regulariter non appellatur: vt hic, & *in c. quia ex ſcr. de appell.* Sed vide 5. fallen. Socin. *in reg. 53. incip. appellare ad exequutionẽ.* Mihi eſt *reg. 216. Panorm. conſ. 55.*

Vide Alexand. conſ. 213. vbi *proteſtatus. in 1. col. in fin. cum ſeq. dic circa illam, quæ ſolet contrarium*, Carpoll. *conſ. 61.*

Quòd à decreto de exequendo poteſt appellari, vide Abbat. *in c. quod conſtitutionem. de ſponſal. & de re iud. in 3. col. cum 3. ſequentibus.* Et Caſtr. *in conſ. 136. in conſ.* 121. Adderiam cautelam, quòd à decreto de exequendo appellari poſſit.

Quando appellatione pendente poſſit fieri executum ſententiæ. Bartol. *in l. imperatores. §. ſin. ff. de appell.*

l. Quiquis. 6.
l. Ante ſententiam. 7.

Nota, quòd quando quis appellat à ſententia definitiua contra ſe lata, regulariter non debet allegare

480/C.IV.K.5-4, 59
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Negare causam appellationis, quare appellet. Verum in Lfin. Add. fall. Socin. in reg. 28. incip. appellans à definitiua.

In cod. leg. in gloss. magna in verb. Iure Canonum, nota, quòd de Iure Canonico licet à quolibet gracamine appellare. Hoc intellige, expressa causa grauaminis c. Cum. exiit. de appell. in c. Glem. appellanti de appell. & c. vt debitum exam. end. tit. facit in appellatione à definitiua, vt est gloss. de vtroque in l. 3. fin. ff. de appell. Sed de hoc vide Panorm. consil. 18.

I. Et publicarum. 8.

Tit. 66. Si pendente appellatione mors interuenerit, &c.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.

I. Etiam. 1.
I. Item, qui. 2.
I. Is, qui. 3.
I. Si pater. 4.
I. Quamuis. 5.
I. Fin. 6.

Ad illam leg. fi vnus. add. Philip. in c. ex relatione, est primò de appell. adde, quod tempus appellationis non currit, nisi à die scientiæ.

Tit. 67. De his, qui per metum, &c.

Cuiac. tom. 1. commentar. ad iur. ciuile.

I. Si contra. 1.

Oldr. cons. 51. Ias. cons. 71.

Tit. 68. Si vnus ex pluribus appell.

Cuiac. ibid.

I. Si iudici. 1.
I. Si vna. 2.

Tit. 69. Si de momentanea possessione, &c.

I. Cùm de vnic.

De materia istius l. videplenissimè Lanfranc. in verb. interlocutoria, & appellat. chart. 90. ubi decimò facit. vbi, an, & quando possit appellari.

In eadem l. ad illam l. vide Ias. in l. parte furios. fi. de his, qui fut. vel alien. vbi quid si appellatio fuit admissa per iudicem à quo.

A sententia lata in causa momentanea possessionis regulariter non permissa est appellatio d. l. cùm de possessione. add. Ias. fall. per Socin. post. in reg. 31. Mihi est reg. 18. incip. appellari à sententia lata.

Et ad intelligentiam d. l. vide decis. Socin. cons. 104. Bertol. in l. 1. ff. de appellat. recip. & vltra limita, nisi iudex admittat appellationem: quia tunc procedit ita Baldus in l. post sententiam, col. 2. supra de sententi. Alex. cons. 167. incip. considerato. Ias. in l. 1. in prin. de nouo operis nunc.

In eadem. Gio. Bon. cons. fol. his gloss. An prohibita appellatione debeat concedi in integrum restitutio. Bar. in cons. 141. vbi tenet, quòd sic, Paner. cons. 13. Dec. cons. 18.

Tit. 70. Ne liceat in vna, eademque causa, &c.

Cuiac. commentar. ad inscriptio. tom. 3.

I. Si quis vnic.

Licèt à duabus sententiis conformibus non liceat appellare, vt hic: tamen supplicari potest ab huiusmodi sententia, & per huiusmodi supplicationem non retardatur executio.

Et pro limitatione huius regulæ vide Angel. in l. fi cum executione. 5. hoc autem. in fin. ff. quæ sent. sine cons.

Et de materia huius tit. vide Philip. Franc. in c. diuersi. extra de appellat. & in c. fin. de appellat. non licet aliquis tertio provocare. Mihi est reg. Socin. 428.

Titulus 71. Qui bonis cedere possunt.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad inscriptio.

In rubrica, cessioni bonorum an renunciari possit eum iuramento, Guid. Pap. qu. 111. firmat, quòd non: respondet contrà non rationabiliter. Hoc enim casu non valet renunciatio, quo verò ad aliam effectum, quòd in bonis positâ qualitate non consentiat, nisi in quantum facere possit, hoc casu valet renunciatio, & ipse ibi ponit: an debitor licèt possit cedere, & formar. quòd non, sic quo casu dicitur S. R. cons. 263. prope fin. sed contrarium tenet glos. in dec. Capell. vbi distinguit, quòd fiscalis debitor ex delicto non potest bonis cedere: ex enarratis. vel propter collectas, quòd sic. allegat Cyn. in l. 2. hîc tenetur passim opinionem negantium, quia in materia cessionis obseruata est. Add. Paris. cons. 94. num. 10. volum. 1. vbi debitor non existat carcere ciuilena in dolo, & culpa, & qui fraudulenter diliquefecit bona sua, potest ibi luxe decoctores, & qualitate sua fallit, qui beneficio cessionis bonorum non gaudent: contra quos multa ponit Andr. Tiraquel. in rep. l. si. vniquam. C. de reuocand. donat. in verf. bona num. 3.

Et in hac materia add. singularem Paul. de Castr. in l. fin. supra de non num. pecu. vbi si debitor promisit soluere mille post mensem cum iuramento, est periurus, si eo tempore quo promisit solueret, non possit, quia pauper, vnde beneficium cessionis non habet, vt possit liberari à carceribus, cedendo bonis, allegat text. in l. pen. in fin. ff. de iure delib. Quod dictum Alex. comparat in alia. l. 14. §. eleganter & sibet mater. procedere, quando dolus debitoris interueniret, aliàs secus: de quo vide scripta in d. l. fin. de non num. pecu. Et an executor instrumenti impediatur, si debitor vult bonis cedere, vide Carnel. cons. 201. vol. 2. Et an Ecclesia, vel clericus possit cedere bonis, ponit Glo. in decis. Capell. Tholos. 136.

Et an bonorum cessioni possit renunciari, vide decis. Capell. Tholos. 51. & de giuditatorem, & quæ ibi scripsi.

Et quòd cedendo bonis regulariter quis liberatur à debito. & valet talis cessio, tot. illa ex qua hic cedere possunt. C. vide Ang. in §. fin. in 3. vol. Inst. de actionibus & Ias. in d. §. fin. fol. vid. Fal. Socin. in reg. 18. incip. cessiua. & alibi 18. in reg. 45. incip. ordini bona. Mihi est reg. 4.

Nota, quòd non valet pactum, quòd debitor non possit cedere bonis: quia videtur se obligare ad carcer. Ros. Rom. decis. 147. versùm posit in antiquis. Cent. in memorial. in verb. fiscus. vers. ex alia reg. quòd est contra bonos mores. ita Bald. in d. l. qui bona. & ita Bart. & Cyn. in l. ultim. §. eleganter, solus mater. & facit quod habetur in Auth. imò super de rest. & obligat. Feder. de senens. in consilio 18. incip. supra scripti. per totum 1. volum. sed vide Fall. 14. Socin. reg. 542. incip. pactum, quod dabitur. Mihi est reg. 179.

I. Si quantitatem. 2.
I. Si pater. 3.
I. Legis Iuliæ. 4.

Debitor, qui cessis bonis post quadraginta dies non datur dilacerandus creditoribus: vide Ang. in Auth. vt debitores, sine fraude eorum se iuuare debeant. cod. 7. in princip. dicens ad ignominiam illius textus, quòd & ex facultate flentati inflammentum habet executionem paratam, motuo debitore, creditor potest facere detinere debitorem, vt non fugiatur.

I. Propter. 5.
I. In omni. 6.
I. Cùm filiusam. 7.

Illa lex allegatur, quòd facient aliquem iniustè carcerari, vel detineri, committur actione iniuriarum. Socin. cons. 111. in 3. vol. vers. 1. non in 2. parte.

I. Cùm soluto. 8.

Add. tenet, in l. maiorem. ff. de pactis. Fridericus cons. 2.

Ede materia istius l. Saul. vide Affict. decis. 5. & 118. & ibi notati. & Alberic. cons. 46. Rom. cons. 455. & Cadr. pulchrè in l. final. supra de non num. pecu. Angel. cons. 513. & in §. cum quoque. Inst. de actio. vbi pulcherrima, & infinita de materia cessionis bonorum, quem vide, & præcipuè num. 17. fol. 187. vbi dicit, quòd cessio concessa principali, non prodest fideiussori. Et quid in dilatione quinquennali, vide Hippol. in rubric. de fideiussor. num. 67. cum fog. multa de materia huius vide Rose. in verb. de quinto 12. principio vbi dicit, hunc legem non habere locum in debito intuito. Refert Bald. in c. confirmat. extr. de rescript. col. 3. Hyppol. sing. 415. Minor an possit cedere bonis, & an pro debito pecuniario possit capi, Bald. in l. 1. in pen. 4. sing. end. dicit, quòd non latob. in Cunque impub. nu. 3. de in ius vocan. Rom. cons. 119.

Titulus 72. De bonis autho. iud. possid. &c.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.

I. In bonis. 1.
I. Et iurisdictionis. 2.
I. Ex contractu. 3.
I. Inciuile. 4.
I. Si bona. 5.
I. Pro debito. 6.
I. Si vsor. 7.
I. In possessionem. 8.
I. Cùm proponas. 9.

Auth. Et qui iuxta.

Angel. in Auth. de restituendo vxi. ponit vnam pulchram limitationem ad hanc Auth. quòd huiusmodi Auth. locum habet indistinctè, nisi bona debitoris fint creditori hypothecata: quia tunc in omnibus fit immissio, & vltra manifestare debiti declarari. Hoc etiam refert, & declarat, & tenet Guid. Pap. decis. 431. in 2. col. in fin.

I. Cùm apud. 10.

Tit. 73. De priuilegio fisci.

Videndus 3. tom. ordinand. Cuiac. ad iur. ciuile.

I. Bona mariti. 1.

Fulgo. cons. 131 propositus.

I. Quamuis. 2.
I. Si cùm pecuniam. 3.

Rom. consil. 110. vers.

I. Si debitor. 4.
I. Pecunia. 5.
I. Cùm patrem. 6.
I. Si in re. 7.

Oldr. cons. 82. licit.

Tit. 74. De priuilegio dotis.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad iur. ciuile.

I. Scire vnic.

Hic textus loquitur quoad priuilegium prælationis, quoad competit mulieri, & est effectus: quia tunc est personale, & non transit ad alium, nisi ad filium, vt hic, tantùm glos. 5. fourat. Inflit. de actionib. Secùs autem in priuilegio reali, vpote ratione hypothecæ: quoniam tunc transit ad quemcunque, vt notat Bartolus in l. 1. & sibet mater in 1. & 2. col. & per Ias. in d. §. fourat. in 3. col. & ibid quod dicitur, quòd priuilegium prælationis transit ad filios, intelligas de filiis eisdem matrimonii, & non alterius, vt per prælleg. Ias. in d. §. fourat. in 2. & 10. col. num. 42.

Tit. 75. De reuocan. his, quæ in fraud. creditu. &c.

Cuiac. ibid.

I. Heres. 1.
I. Si successione. 2.
I. Si patrem. 3.
I. Filius. 4.

Socinus cons. 124. visis instrumen.

I. Ignoti. 5.
I. Si actu. 6.

Dec. cons. 410. in consi.

LIBER OCTAVVS CODICIS.

Tit. 1. De interdictis.

Qui

480/C.IV.K.5-4, 60
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quæ an hodie in vſu ſint, vid. *l. vlt. ff. de lib. exhib.* Vide Cuiacij commentarium, in ſingulas leges huius tit. *com. 3. commment. ad hoc titulo.*

l. Cùm proponas. 1.
Valla *de rebus dubijs tract. 8.*
l. Præſes prouinciæ. 2.
Cuiac. *lib. 1. obſerv. cap. 19.*
l. Incert. 3.
Varron. *lib. 2. dicitur cap. 44.*
l. Si quis quodlibet. 4.
Cuiac. *lib. 3. obſ. cap. 7. & lib. 12. cap. 7.*

Titulus 2. Quorum bonorum.

Cuiac. *com. 3. commment. ad hoc titulo.*

l. Hæreditatem. 1.
Quam ſi eo deſiderii filium qualiter probari debeat filiatio, *vide* eſt difficilis probationis, *verſion l. Imolam ff. de cond. & demonſtrat. vide Cifanum ff. de his, qui ſui, vel alieni iuris ſunt.* [Dec. *in l. qui accuſare ſupr. de admin.* Fort. *nouiſſim. dial. 21.* Oldrad. *conſ. 18.*
l. Si ex edicto. 2.
Dec. *conſ. 214. propounder. parte 3.*
l. Conſtat. 3.
Nota iſtum textum quod lex naturæ præfert conſanguineos marito in ſucceſſione uxoris, & per iſtum textum dicebat Raph. Fulgoſ. *in conſ. 71. quod vxores pleramque non reuerentia, aut metu inſtituunt viros hæredes.* Dec. *conſ. 414. propounder.*

Tit. 3. Quorum legatorum.

Cuiac. *com. 3. commment. ad hoc titulo.*

l. Hæred. vnic.
Executio ſententiæ, vel inſtrumenti habentis executionem paratam ex forma ſtatuti, vide poteſt poti, niſi contra condemnatum, vel obligatum, vel hæredes eius: & ſi hæredum nomine in ea perſona non ſit: quia nominato Titio, hæres quis nominatur videtur. Ita Bald. hîc. Non autem poteſt poti contra ſingulares ſucceſſores condemnati, vel obligati, vt eſt glo. in *l. ea ſup. de cond. ob turpem cauſam.* ſecundum Ang. *in l. ſi debitor. ſupra ff. adiunct. cred.* Sed vide vnam fall. Soc. *in reg. 378. incip. aduertite ſententia.*

Tit. 4. Vnde vi.

Hunc tit. explicat Cuiac. *com. 3. commment. ad hoc titulo.*

l. Rectè. 1.
Nota regulam, vim vi. Hæc regula fallit in pluribus caſibus. vide Ios. circa aliud, *in tract. de bello tract.* Et ſi quis expreſſerit modum in defendendo, vt eum poſſit exadere vulnerando, voluit occidere, putauit de occiſo, vide Capol. *conſ. 1.* & Rom. *conſ. 3.* & quæ ibi vilibet per Nicol. Fig. addita ſunt, & Salyc. & ſcribentes maximè per laſ. *in l. qui vim pot. ad hoc ff. de vſuf. & vſur.*
Pro defendenda poſſeſſione ſua non ſolùm eſt licitum reſiſtere: ſed poteſt quis conuocare amicos ad inuandum, ne expelleatur: & poſſunt peruenire aggreſſorem, & expulſorem. Ita Bal. *in vlt. l. 1. Add. Bart. in l. deuotum. C. de mercat. lib. 2.* & omnes Ang. *in tract. malefic. in verſ. ſi defendendo.*
In noſtro [illegible] *moderamine* defenſio eſt permiſſa cum moderamine inculpatæ tutelæ. Ita vltra iſtum *l. 1. Add. Bart* vim *ff. de vſuf. & vſur.* tamen ille, qui excedit modum inculpatæ tutelæ, non poteſt condemnari pœna mortis: ſed alia minori pœna, arbitrio Iudicis, & ſic ad debet puniri pro tanto: ſed pro tanto. Ita Bartol. *in cap. 1. in fin. de poſt. iuramenti firmand. & in cap. 3. in princ. 3. col. de poſſe remedio.* & Baldus *in dicta l.* vt vide. Rotarium *ſing. 3.* & Florian. *in l. ſi seruitium. §. qui cum alter. ff. ad leg. Aquil.* Caſtr. *in conſilio 19. incip. in cauſa alterc. volumen.* vide Alexan. *conſilio 76. incip. viſis inquiſitione. in 1. & 2. col. vol. 1.* & Capoll. *conſ. 13. incip. viſis proceſſu. 1 colum.* & idem Cep. *in conſ. 1. in 3. col. & conſ. 38. col. 2.* dicit non puniri pro tanto, ſed pro tanto, quando quis fecit ſe defendendo, & excedit modum, & defendi non poteſt aliquis cum ſtatera in manu, & menſurare, ita dicit textus *in c. ſin. de homicid. in 6.* Homo enim incenſus dolore, & timore permotus, non eſt in plenitudine intellectus, ita Bal. *in 1. 5. fin. cuſt. de poſſ. ver.* & Franciſ. Aret. *conſ. 54.* Alexand. *conſ. 109.* Capoll. *conſ. 1.* Bald. *conſ. 98.* Zabarell. *conſ. 41.*

l. Vi poſſeſſ. 2.
l. Authoritatem. 3.
Nota contra iſtos parentiſſimos, qui occupant caſtra aliena, & poſſeſſa obtinent ſcripturam ab Imperatore. Et hanc ſcidit Bart. eſſe merè temerar. & allegant violentam poſſeſſionem per principem non confirmari, & ita Bart. *in rubrica de tyrannis in 1. 1. col. num 10.* Bald. *in 1. added in 3. col. de poſſeſſoria.* Hoſtiaſem *in 1. tenetur fin.* C. *de præcibus Imp. off.* Ad intellectum iſtius l. vide Felin. *in 1. probabili. de præſcript. 20. part. verſicul. quæritur. chart. 197.*

l. Si de poſſeſſione. 4.
l. Imolæ. 5.
Menoch. *de remp. poſſ. remed. 7.* Bald. *conſ. 313. prop. autor. part. 1.*

l. Memineritis. 6.
Pro intell. h. tex. vide Dec. *conſ. 89. col. fin.* in not. quæſt. vbi aſſerunt poſſeſſio ab aliquo non titato, contra hunc tex. & *c. licet. de præb. in 6.* & *l. 3. ff. quod met. cauſa.* vide Alex. *ad l. 6 dicit. §. in conditione. col. 1. ff. de reiud.* vbi etiam Iaſon. col. 4. & alij. Iuré per Alber. *vbi quæ conſtit. regni vide. 1. 1. n. 30. & ſeq.* Bart. & Doct. *ad l. inuſto poſſidet. ff. de acquirend. poſſeſſ.* Felin. *ad c. dilecti. de re iudic.* Sebaſt. Sa. *ad l. cuſtore cauere. ff. de iurisdict. omn. iud. n. 5.* Anchar. *conſ. 233. ſane.* Aug. Aret. *in §. quadruplum. 74. in ſua inſtit. de action.* Forner. *ſilueſt. lib. 1. rep. 11.* Zoannetus *ver. quæſtd. cap. 83.* Lapus *alleg. 101.* Dec. *conſil. 200. in caſu.*

l. Si quis in tantam. 7.
Nunquid licet authoritate propria rem ſuam ſibi vindicare. Iaſon *ad prox. lectis de action. nu. 74.* Socin. *reg. 34. & 131. conſilium. 8. vp. ad cap. ſepè num. 68. de reſtit. ſpol. & ad cap. 1. num. 89. extrà delictor.* In mat. Alex. & alij *ad l. mercatores. §. nihil commune. de acquirend. poſſ. lib. ad in quorum. num. 108. ad leg. Falcid.* Bald. notat. *ad l. 1. num. 300. ff. ſolut. matr.* Cepoll. *cauſ. 100.* Diaz. *reg. 779.* Tiraquel. *in tract. de retract. 3. part. prima declar. num. 5. & ſeq. & poſt la gr. conuoli glo. 3. nu. 130. & 314.* Plot. *ad l. 3. quando. Cod. ad. num. 53. & 284.* Hæc lex non habet locum de iure Cano. Zanet. *in tract. de differ. inter Ius Cano. & Ciuil. n. 163.* in mat. latiſſ. de ſpoliante aliquem violenter ſua poſſeſſionibus ſubdantur penuis Port. *lib. 1. cruel. 58.* vbi portit 40. ampliat. & 57. limit. ad hanc text. & an ille text. habeat locum in alia violentia, quàm expellitiua, & an procedat in termino, *l. ſi quando. Cod. eod.* Socin. *iun. conſ. 15. num. 18. & 19. lib. 1.* Marc. Anguſt. *conſ. 81. nu. 18. & 19. lib. 2.* Marc. Angel. *conſil. 83. numer. 6. inter conſil. diuerſ. ad cauſ. vid.* tolunt vol. 1.
Ad Gloſſ. magnam hîc per eius intell. vide Andr. de Alfer. *conſil. 26 numer. 7 inter conſil. crim. volum. 1.*
Vide laſ. *in 5. de malefic. in 15. col. Iaſ. de obligation.* Corn. *conſ. 113. vol. 1.* vbi de materia damni clandeſtini, an Petrus iuramento ipſius, qui damnum paſſus eſt. An habeat locum illa lex. *ſi quis in tantum* in quali poſſeſſione. vide Tuſch. *pract. conclus. 5. num. 130.* Quòd autem addit, quòd licitè ſibi dicat, quòd perdat actionem, ſi violenter aggreſſus eſt poſſeſſionem rei, ad quam conſequendam habebat actionem, eſt procedit, quando eſſet in poſſeſſione, tunc poteſt propria authoritate ius ſibi dicere: & vide plenè per Dec. de Ranen. *in conſpondio iuris Canonici. in tit. de immunitat. eccl. fol. 102. col. 1. & 2.* & adde ſingulare dict. Speculatoris *de reſtit. ſpol. §. 1. verſicum. quidam dicunt*, quòd poena iſtius Iuris habet locum hodie, nec in vſu eſt, *d. Loſſ consuetudo in c. ſin. in 9. 5. allter ad Canonem. conſ. 100. ad clerum. part. 1. Capoll. conſ. 4.*
Alieni non licet ibi licitè rem ſuam authoritate propria vendicare, *d. l. ſi quis.* vide 7. fallent. 502. *reg. 51. incip. authoritate.* Rutilius, vel milles commentus aliquid contra iuris poſitiuum, reſtituere, *d. l. ſi quis.* vide 7. fallent. Sot. *reg. 432. incip. ratione.*
Pœna iſtius *l. ſi quis in tantum.* & eius vigore regulariter non habet locum in cauſa, ſeu rebus Eccleſiarum: eſt talis rigor approbatus ſit actionis. but: vt eſt Gloſſ. & ibi communiter Doct. *in cap. 1. ext. de data.* & vide 2. fallent. poteſt per Sot. *reg. 360. incip. pœna legis ff. quis, 501.* Gloſſa in verbo, *a*

mittat. Nota iſtam diſpoſitionem, *d. l. ſi quis.* & Intelligo per ſententiam, & non ipſo iure. Add. quòd etiamſi ipſo iure in caſu iſto amitteretur dominium, tamen adhuc ſententia requireretur declaratoria. *vide in 2. clem. vnic. de hæretico in c.* Alex. *in Lat. qui bona. 3. col. de verb. obl.* & *in 1. 6. qui manet. col. pen. ff. de manſionibus.* Et ibi etiam Iaſon *in 2. col. 3. ſupra de iure emphy.* Simile in confeſſione feudi per felonium, vel bonorum publicationem propter crimen læſæ maieſtatis, *c. Imperialis. de probat. feud. alien. per Feder.* licèt ipſo iure propter rebellionem bona publicentur, *vt in conſtit. regni. incip. Neque apud Tranum bona perditorum.* vide etiam extenſa Gloſſ. *in ſupra de iure emphy.*
In eadem Gloſ. magna, in verbo 7 addè, quòd licitum eſt euidenter ſibi ius dicere in defectu iuſperioris. Ita Innoc. *in c. olim cauſam. ext. de reſtit. ſpol.* & per Abb. aliquid *in cap. 1. ext. de iudicijs.*
Pro intellectu, & ampliatione iſtius nobilis tex. vide Iaſ. *in 3. in malefic. 15 col. 2. de actionibus.* Caſt. *in 1. ſi de poſſeſſ. num. 3. ſupra de probat.* vbi de intellectu iſtius l. & Corn. *conſ. 95. & 123. col. 3. in fine.* & vbi de pulchrum limitationem ad hanc legem.
Intereſſe eum non poteſt aliter peruari, probator ſolùm per inſtrumentum *d. l. ſi quis.* Et nec *Gloſſ. ord. l. ſi quod vi, aut clam.* Et nec *in 6. 1. extr. quod met. cauſa.* & *Gl. in cap. qualiter ext. de accuſa.* quæ dicit, quando probatur aliter non poteſt reddere rationem, ſtatur huic iuramento. Et vide 2. fall. poſitas per Socin. *in reg. 1. incip. intereſſe.* Mihi verò eſt reg. 190.
Iaſon. *conſ. lib. 1. ſilueſt. cap. 13.* Couarr. *lib. 3. variarum reſolut.* Menoch. *vbi ſupra cap. 9.* Pilarus *qu. 86. & 87.* Alphonſus de Caſtro *de poteſtate legis pœnalis. lib. 1. cap. 3. prima deſcendens.*

l. Memineritis. 8.
Cuiac. *lib. 1. obſ. cap. 10. & lib. 2. cap. 31.* Pulladorum *quæſt. cap. 3. §. 1.*
Damnum datum per violentiam, probatur per iuramentum actoris cum teſtatione iudicis: vide pulchr. teſtat. ad *l. 1. per Ios. Bapt. Plot. laſ. ad l. vltimum. §. referre. numer. 12. & 13. ff. de in lit. iur.* Bal. *conſ. 191.* Franc. Cur. *ad Lodouicum. numer. 141. & ſeq. ff. de iureiur.* Duaren. *ad Lin. vltimo. num. 30. ff. de in lit. iurand.* Soc. *in reg. 190. incorrigib.* In mat. Felin. *ad c. rationes. 2. 1. poſt med. col. 4. verſ. 5. circula. de offic.* & quomodo procedat Ioann. Crot. *conſ. 111. n. 12.*
l. Si quando. 9.
Duaren. *de in lit. iur. num. 30.* Dec. *conſil. 83.* Bald. *conſ. 313.* Franc. Aret. *conſil. 61.* Dec. *conſil. 398.* Alexand. *conſ. 130.* Petrus de Anch. *conſ. 116.* Zabar. *conſ. 113.*
l. Non ab re. 10.
Menoch. *de remed. poſſ. remed. 11.*
l. Cùm quærebatur, *quæ* eſt l. fin.
Occupans poſſeſſionem vacantem, tenetur eam reſtituere domino, quemadmodum tenetur inuaſor reſtituere. Rip. *ad l. ſæpe num. 55. de reſtit. ſpol.* Ant. Rub. *ad l. auctoritate. 5. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ. numer. 81.* & vide ceſ. *in rep. ſuis conſum. in verſ. temerarium.* vbi Abb. *in 10. de probat.* Paul. *ad l. 8. diligenter n. 11. extrà de præſcript.*
Poſſeſſio *vacans*, quæ dicatur, & quando dicatur vacare, vide Rom. *conſil. 370.* & per Felin. *in rubr. Decretal. Gregorij. de Eccl. inſtrum.* Et ibi eo, qui *poſſeſſionem vacuam. de regulis iuris.* & ibi eruan, quid importet plena poſſeſſio, & quid importet pacifica poſſeſſio, dicitur quando non eſt controuerſia deducta, ita Card. *in cap. gratia. de reſcriptis.*
Et quæritur in iſta l. *cùm quærebatur.* in verſ. *omnes autem ſcire debent*, probatur quòd in dubio præſumitur res eſſe alicuius: vide Ancr. *in §. nullius. præſcr. de rerum diuiſ.* vbi quid in beneficijs eccleſiaſticis ad præſumantur vacantia.
In 2. l. fin. verſ. *iuramentum habenti in fin.* poſt 30. annos mala fides allegari non poteſt, vt tenet Bar. & eſt deciſ. S. R. *c. 246. in 3. dub.* Menoch. *de retinend. rem. 13.* Couarr. *d. c. 18.* Zabarell. *conſ. 3. vacuum.*

Tit. 5. Si per vim, &c.

Cuiac. *com. 3. commment. ad hoc titulo.*
l. Iudices. 1.
Menoch.

480/C.IV.K.5-4, 61
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Menoch. *de recuper. poss remed.* 6. Bald. *cons.* 173. *super parte* 2. Rom. *cons.* 330 *in casu.* Oldrad. *consil.* 217 *de rem.*

l. Nec imperiale. 2.

Quatenus habet ea ista l. quòd possessor non dicitur privari sua possessione antequam audiatur, add. Emilia, & limita per Hyp. *sing.* 195.

Possessor non condemnatur, nec citatur non debet turbari in sua possessione, etiam ex rescripto principis, vel inferioris judicis, per Bart. hic, & *ad Clem. num.* 22 *C. de accusat. dele.* vbi Dec. *num.* 4. & 5. Inno. *ad c. inter spoliat. de maior. & obed.* Cald. *consil.* 4. *de dilat. latiff.* per Bart. *ad rubricam C. qui admit. nu.* 109. Mod. *ad c. fin. col.* 7. *de præscript.* declarat noviss. Cachera. *decis.* 38. *memor.* 4. Lapus *allegat.* 101. Bart. *cons.* 91. *in prima Oldrad. cons.* 317. *de num.* 118 *quæstio* Dec. *cons.* 54. & *diligenter parte* 1. Rom. *cons.* 347.

Tit. 6. Vti possidetis.

Cuiac. *videndus ibid.*

l. Vti possideris. 1.

Dian. *lib.* 1. *de spec. cap.* 22. Joannes Robert. *lib.* 3. *rer. iud. cap.* 11. Bart. *cons.* 8 11. Cum. *cons.* 158. *vol.* Dec. *cons.* 211. *non parvum.* Bart. *cons.* 111. *quidam.*

Titulus 7. De tabulis exhibendis.

Cuiac. *ibid.*

l. Si in potestate. 1.

Tit. 8. De liberis exhibendis.

Cuiac. *ibid.*

l. Si ve proponis. 1.

l. Adi præsidem. 2.

l. Si ad instar. 3.

Tit. 9. De precario.

Cuiac. *num.* 3. *comment. ad hoc titul.*

l. Si te non. 1.

Cuiac. *lib.* 3. *obser. cap.* 14.

l. Habitantis. 2.

Tit. 10. De ædificiis privatis.

Accurate explicatur à Cuiacio *num.* 3. *comment. ibi nec titulo.*

l. Et balneum. 1.

Brisson. *lib.* 1. *select. cap.* 1. Socin. *cons.* 206.

l. Negotiandi. 2.

Cuiac. *lib.* 3. *obser. cap.* 16. Zabarel. *cons.* 17. Bart. *cons.* 110.

l. An in totum. 3.

Joan. Calde. 17. *Baruto tit. de confir.* Bal. *cons.* 133. *& per instrumenta parte* 1.

l. Si proponit. 4.

Ad hanc *l. si ve proponis* vide Carol. Mol. *in tract. de usur. num.* 57. Cum. *cons.* 111. *colum.* 1. *nu.* 5. vbi per hanc legem firmat quòd socius non compellitur ad rem faciendam, & alter socius posit reficiendam non solum partem suam infra 4. menses post requisitionem domini, ita communis sentit in reficiendo. Idem tenet Ial. post Bartolum *in l. quamvis. col.* 13. *de flum. Aug. in l. quidam Herac. cons. conde. & de servitut. urban. prad.* Arct. in § *siquem. pan. col. in tit. de refect. num.* 2. Sil. 1. 2. 3. 26 Ian. 22 *Cumin diuturn* § *idem respondit. ff. pro socio.* Ial. *in l. si reciam. in 28. col. in 4. & vers. adiicit. & in l. servis alimentis. col.* 3. *de legat.* 1. Ial. *in l.* 5. *siquem. in penult. col.* Cum. *cons.* 97. Bald. *cons.* 100.

l. Si is, contra. 5.

Bald. *cons.* 131 *super instrumento. parte* 1. Cum. *cons.* 217. *visa parte* 1. Dec. *cons.* 388. *verbo.*

l. Si quis posit. 6.

Oldr. *cons.* 123 *quæsumus.*

l. Nemini. 7.

l. Singularium. 8.

l. Si cui. 9.

Ad illam vide Aug. hic, & Bart. Cepol. *in tract. de servit. vrb. prad. in tit. de monument.* Valla *de rebus dubiis. tract.* 8.

l. Per provincias. 10.

Vnicuique permittitur suas proprias possessiones marali ambitu vallare, an privato iure in proprio solo liceat castrum ædificare, Nicol. Barb. *consil.* 310. vbi firmat quod sic, alias in confinibus regni hoc facerent. Oldr. *consil.* 190. *thema.* & 287. *primum.* Fulg. *cons.* 221. *quæritur.*

l. Mommana. 11.

Curia in vac. Mantuæ. Valla *tract.* 8. Cuiac. *lib.* 2. *obser. cap.* 30. Brisso. *lib.* 1. *select. cap.* 1. Bald. *consil.* 128 *ad evidentiam partis* 1. Curt. *cons.* 182. *in hac consultatione parte* 2.

l. Ex quo. 12.

§. Et nos. 1.

§. Sed cùm. 2.

§. Nullis. 3.

§. Insuper. 4.

§. Item illud. 5.

§. Præterea. 6.

§. Et hoc quidem. 7.

§. Prouidear. 8.

l. Cùm dubitatur. 13.

Titul. 11. De novi operis nuntiatione.

Cuiac. *tom.* 3. *commentar. ad hoc titulo.*

l. De operis. 1.

Tit. 12. De operibus publicis.

Cuiac. *ibid.*

l. Plurimi. 1.

l. Quæ operibus. 2.

l. Neque. 5.

l. Præterea. 4.

l. Intra vrbem. 5.

l. Præscriptio. 6.

Dec. *cons.* 97. *superiori anno.*

l. Ad portus. 7.

Panorm. *cons.* 3. *colum. parte* 1.

l. Omnes, quibus. 8.

l. Si quando. 9.

Rom. *cons.* 310. *in casu.*

l. Si quis iudices. 10.

l. Ne splendidissimæ. 11.

l. Omnes provinciarum. 12.

l. Nemo iudicum. 13.

l. Ædificia. 14.

l. Si aliquando. 15.

l. Si quando. 16.

l. Quicunque. 17.

l. Turres. 18.

l. Quia plurimæ. 19.

l. Qui fine. 20.

Occupantes viam publicam tenentur argumento illius l. penult. ff. lib. 40. & ita Affaitus tenet *in contract. de cave prohibendo in vers. ad autem, in 3. col. in rub. de pig.* Ita intitulatio cafus pignoris transfert cum pignore ad finem, vt creditor possit exercere interdictionem in casum pignoris, vide Rom. *cons.* 314. Barbat. *in reg. rubrica, de reb. Eccles. non alienand in 1. 9. col. 3. infin.* & Dodi. *in c. Berthold. de re iud.* de quo etiam per Bertrand. *in 1. 1. de his, qui dant in solutum* & Gallo. *in cons. 50. col. 2. incip. visis actis vol. 2.*

l. Publicam. 21.

l. Nemini. 22.

Titul. 13. De tutiociniis operum publicorum, &c.

Cuiac. *tom. comment. ad hoc titulo.*

l. Iubemus. vnic.

Tit. 14. De pignoribus, & hypothecis.

Vide Cuiac. hunc tit. interpretantem, *tom.* 3. *commentar. ad hoc titulo.*

l. Debitor. 1.

l. Quamuis. 2.

Nota quòd fecus esse, si quis haberet generalè hypothecam in omnibus bonis debitoris, vt *in l. si qui tacite in pig.* & vide de hac l. Cremen. *singul.* 35. Paris. *cons.* 105. Gloss. *in verbo eligere.* Nota hanc Gl. quòd creditor semper præsumitur, quòd accipiat pignus æquivalens debito, & tamen non accipit æquivalens, non præsumitur sibi creditor. *ff. si cert. per.*

Specialis hypotheca secundi creditoris præferatur generali priori specialem habenti, ex qua potest sibi satisfieri. Pro intellect. & materia h. l. vide Paul. *cons.* 50. *num.* 17. *cum seq. lib.* 1. Rip. *ad l. priuilegia. nu.* 13 *de priuil. cred.* & quæ requiruntur ad hoc, vt locum habeat hæc *dispositio*, Cachera. *decis.* 58. *nu.* 3. & 4.

Valla *de opere. tract.* 11. Cuiac. *lib.* 3. *variar. resolut. cap.* 18. Chaff. *cons.* 63 *quidam.* Bald. *consilio* 181. *visa parte* 2.

l. Creditores. 3.

Et ibi in Glos. *in verbo, debent.* vbi dicit, *debet accipere pro, potest,* & è contra. vide bonam Glos. *in l. 3. præter. ff. de off. præfecti.*

Nota quod sententia lata in alterius contumaciam, alteri non nocet: vide Hyp. *sing.* & *quamvis.* Zabar. *cons.* 51. *Turon.*

Adde Affait. *decis.* 116. *fait nec.* Tiraq. *in tract. de iur. canß. pri. in 1. par. no.* 17. & *seq.* Anth. de Cano. *ad Clem. per nu.* 143. *de sepult.*

Menoch. *de retin. poss. remed.* 3. & *de arbit. iud. cas.* 180. Zenus. *rer. quot. cap.* 51.

l. Cùm te pecuniam. 4.

l. Præses provinciæ. 5.

Rom. *consilio* 319. *præses consultavit,* & 287. *in re.*

l. In summa. 6.

l. Vsucapio. 7.

Surmientus *lib.* 2. *Strill. cap.* 9.

l. Quamuis. 8.

l. Si dominium. 9.

l. Debitores. 10.

Alienatio facta à debitore quouis titulo, non obest creditori, quin pignoris sua vtatur adaequatione præmissa. Haec limita, nisi debitor obnoxius creditori debitum, & creditor sine ulla causa recedat, tunc enim extinguitur hypotheca, & debitor potest alienare, vt tenet Glos. *in l. si quidam. supra de donat. inter virum, & vxorem.* Cuiac. *lib.* 5. *obs. cap.* 31.

l. Nominatori. 11.

l. Si vxor. 12.

l. Cùm dominam. 13.

l. Distractis. 14.

Auth. hoc ita.

l. Debitorem. 15.

l. Etsi frater. 16.

l. Quamuis. 17.

De hac l. *quamvis.* vide Bart. & Paul. *in l. interdum. ff. qui pot. in pig.* Et empta res ex pecunia pupilli, licet non pacificatur, vt sit res obligata: tamen ipse proferetur omnibus creditoribus anterioribus, hoc dicit Glos. ff. in. hic in verf. *Sed hoc fallit, &c.* quam allegat Cord. *in suo sing. in verb. simplic.* Vitalis. *lib.* 2. *tract. lect.* 19.

Et illud de pupillo amplia, etiamsi venia pupillus emisset de pecunia alterius pupilli. Nam tacitè consentire pignori contra ipsum pupillum consentiens. vide Bart. *in l.* 3 *in prima. ff. de reb. alienam.*

l. Si pignoris. 18.

Rom. *cons.* 382. *in casu.*

l. Sicut. 19.

l. Creditor. 20.

Tantum operatur obligatio, consignatio, & depositio debiti, quantum ipsa solutio, hic per text. Quid autem operetur consignatio & depositio, vide glo. mag. & menti tenendum, *in* § 2. *inst. in verb. & hoc in omnibus, vt in actu inst. de act.* 7. *Interpretum. C. de usur.*

l. Res obligatæ. 21.

Creditori priori soluto non succedit in pignore in hypotheca. Ioan. Dian *reg.* 265.

l. Seruus. 22.

l. Maior. 23.

l. Perfectionem. 24.

Auth.

480/C.IV.K.5-4, 62
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Auth. Hoc si debitor.

Si prior contemnatur possessor, quàm principalis, & non fuit opposita exceptio ordinis [illegible], an ipse possessor possit condemnari, vide Bald. in l. prolatam. ff. de sententiis, tenentem quod sic: & ita in decis. Delphin. 94. & 111.

Et de materia huius tirul. vide omninò decis. parlamenti. 41. & pro limitatione huius Auth. vide Afflict. in decis. 139. & pro intellectu ipsius, vide Angel. Aret. in §. item si quis in 4. 7. 6. col. Instit. de actionibus. vide etiam decis. cap. 34. vel 344. Panorm. consilio 19. in q. praesenti part. 1. Rom. cons. 187. in 12.

Et quamuis creditor non possit agere hypothecaria contra tertium possessorem possidentem rem sibi obligatam, nisi principali debitore discusso, tamen nota, quòd si in obligatione quàdo debitor obligauit bona sua, vel certa bona, debitor constituit nomine creditoris possidere, tunc creditor potest agere contra tertium possessorem, etiam non discusso principali, vt voluit Bart. in l. creditores. vlt. col. eod. tit. & Crot. in rep. l. si is, qui pro emptore. fol. 15. col. 4. de vsucap. tamen hodie in regno dubium istud est decisum per pragmat. regni Ferdinandi primi: & de hac materia vide Afflict. decis. 158.

Adde Soc. cons. 80. lib. 3. Cran. cons. 101. dubio 7. n. 15. & cons. 213. & 265. [illegible] cons. 77. n. 5. 16. & 18. Guid. Pap. cons. 109. & 9. 84. 431. & seq. num. 7. & seq. & 9. 421. Rom. cons. 426. & 430.

An causa commissi sola facti veritate inspecta reiiciatur excusatio, Grat. cons. 87. [illegible] in fin. & 13. lib. 1. in fin. vbi de com. An contra fiscum. Deci. ad l. [illegible] cons. 126. & 136. Cran. vbi suprà. Anchar. cons. 244. Aret. ad l. [illegible] ff. de acqu. poss. Iasl. ad §. si quis in fraudem n. 76. [illegible] Instit. de actio. Corne. cons. 46. col. pen. lib. 2. Felin. ad cap. ex rescripto. nu. 19. de [illegible]. Dec. ad l. fin. numero 30. Angel. Alex. & Iasl. ad l. à diuo Pio §. in venditione. col. 13. de re iu. Soc. cons. 14. lib. 2. Negus. de pignor. per. 2. memb. 4. conclus. nu. 11. & seq. vbi ponit reg. cum 3. amplia. & 12. fal. Fel. ad cap. 1. nu. 13. de libel. oblat. Rip. ad rubric. ff. de interd. numero 14. Cagnol. in prooem. ff. numero 15. Franc. in dissput. pari. num. 40. primo dub. 4. col. Paris. cons. 105. & consil. 109. num. 51. vol. 3.

l. Seruo. 15.

l. Si tibi. 16.

l. Super hypotheca. 17.

Alc. lib. 4. cap. 16. parerg. & in l. locus C. de manilag. lib. 11. & lib. 8. c. 7. parerg. Rom. cons. 3. [illegible]

Auth. Quod obtinet.

Titulus 15. In quibus caus. pignus, &c.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad tit. tituli.

l. Vniuersa. 1.

l. Certum. 2.

Licèt bona contrahentium fisco sint tacitè hypothecata, tamen secus est in ciuitate: quoniã nisi expressè hoc exprimatur, non habet contra debitorem suum tacitam hypothecam vt inquit gloss. hic, & Iasl. in §. Seruiana. in 6. col. nu. 38. & seq. In stit. de actionibus.

l. Quamuis. 3.

Corna. cons. 38. quaeritur.

l. Satis notum. 4.

Nota istam l. locum habere in rebus in dotem datis, & non in rebus paraphernalibus, vt supr. in l. 1. de pignorib. & vide Cepol. decis. 129. in 4. col. num. 14. Couar. lib. 1. var. resol. cap. 16.

l. Si non inducta. 5.

l. Si mater. 6.

Vide circa hanc legem quae scripsi in l. anmor sup. quando mul. tut. off. fungi possunt. & de hac l. vide Dec. cons. 392. vel 591. per tot. Soc. in cons. 180. & 116. vol. 1. & cons. 349. nu. 10. vol. 3. nu. 11. & Dec. in cons. 59. num. 10. Intelligis hanc legem procedere quando mater transiuit ad secunda vota tẽpore quo tutelam administrabat: secùs verò, quando post finitam tutelam, & ratione non reddita, & ad hoc vt mariti bona sint obligata, iuxta hanc leg. oportet maritum habuisse hanc notitiam de tutela [illegible]. Dec. cons. 592. [illegible]

l. Sancimus. 7.

Titul. 16. Si aliena res pignori data sit.

Cuiac. commentar. ad tit. tituli. tom. 3.

l. Procurator. 1.

Angel. cons. 188. conspar.

l. Si probaueris. 2.

Nota quòd licèt res aliena possit vendi, l. rem alienam. ff. de contrahend. empt. domino tamen non praeiudicat, si consensum non accommodauit, ideò quod poterit agere rei vendicatione contra emptorem, & recuperare rem, precio etiam non soluto: de primo est text. in l. 1. & Lucius. sup. de rob. alien. & hoc nisi dominus precium participauerit. l. quadam ex parte ff. de euict. Pilaeus q. 100.

Pignorari autem res aliena non potest: vt hic, & hoc nisi sciens creditorem fraudasti, pro quo add. text. in l. si sine, quem hic gloss. allegat. sup. ad Vellaeianum, licèt rei alienae valeat venditio tamen pignoratio rei alienae non valet: & ratio diuersitatis quia venditio personam afficit. Pignoratio autem, & obligatio ipsam rem: vt multa gloss. in verb. permissum. & licèt non valeat rei alienae obligatio, tamen si sciente proprietario facta fuerit in fraudem creditorum suorum, huiusmodi obligatio valet, vt hic per Doct. & per Alex. in l. qua dote. 8. col. solut. mat. & 99. & quando valeat obligatio rei alienae, vide Bart. & inf. eod. in l. cum res.

l. Curator. 3.

l. Nec si. 4.

l. Cùm res. 5.

Agens hypothecaria sufficit probare possessionem debitoris, cum tito. & bona fide, vt hic. & Iaso. in §. item Seruiana in 11. col. num. 89. Instit. de actionibus. & hoc tunc cum agit contra principalem: quando verò agit contra extraneum debet probare ipsum debitorem fuisse dominum rei obligatae tempore obligationis: vt per Bart. hic.

l. Quae predium. 6.

l. Si in rem. 7.

l. Nexum. 8.

Tit. 17. Quae res pignori obligari possunt, &c.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad tit. tituli.

l. Alumnos. 1.

Vide Bart. in hanc l. notabilem, decidentem hanc quaest. an qui suscepit in se omne periculum, & ex casu fortuito eueniret an videatur suscepisse periculum, & an generali obligatione veniant supellectilia generalia necessaria. Guid. Pap. cons. 115. [illegible]

l. Cùm constet. 2.

l. Si monumento. 3.

l. Nomen. 4.

Nota per istum textum quòd si debitori debitoris mei facta est prosstatio, ne solutum valet, si habeo ipsam obligatum, aliàs non tenetur parere, per istum text. Limita tamen singulariter non habere locum quando mandatum esset à iudice: quia tenetur parere. Bart. in l. non solum. §. morte. de nou. operis nunciat.

Et de materia huius legis vide Bald. cons. 15. vol. 5. col. 3. in antiq. & publicatis consiliis Alexand. 17. responsio in causa [illegible] vol. 20. vbi declarat intellectum huius legis. Et nota quòd in generali obligatione veniant futura. l. fin. inf. eodem. quia in oblig. pignoris non creditur de magno praeiudicio.

Et ipsa interpellatio quomodo fieri debeat, vide Iac. in l. quod te. in fin. si cert. pet. & Rosac. consil. 536. incip. circa propositam consultationem.

Cessionarius nunciatus ne cedat cedenti, si per simplex verbum hoc facit, non impedit debitorem soluere creditori: priusquàm nisi ostendat sibi instrumentum cessionis, & legat. & copiam & sibi. Ita Bart. in l. 2. in 3. col. num. 20. ff. de nou. oper. nunciat.

Et quamuis nomina debitorum, instrumenta, & chirographa possint etiam specialiter, & generaliter obligari: tamen si inducantur in domum conductam, intelligantur tacitè per hypothecam obligata, vt refert, & tenet Iaf. in §. item Seruiana. 9. col. Inst. de actionibus. Rom. cons. 356. Dec. consilio 89. Rom. consilio 350. Bald. consilio 257. Cuman. cons. 4.

l. Spem eorum.

l. Qui filios. 6.

l. Executores. 7.

Necessaria ad agriculturã non veniant in executione fienda. Vide Rip. in tract. de remed. contr. pest. numero 111. & ad l. obligatione de pignor. Iac. Menoch. in tractat. de arbit. iud. lib. 2. centur. 4. cas. 378. n. 9.

Gilbert. Regius lib. 1. [illegible] cap. 10. Cuiac. lib. 4. obs. cap. 10.

l. Pignorum. 8.

Auth. Agricultores.

l. Si quis bona. 9.

Futura an veniant in confiscationem bonorum, Iacob. in l. si quis aliquam. §. illud quoque. ff. quod quisque iuris. & Roman. sing. 497. & an dispositio comprehendat aliquam de futuro, Barb. consil. 6. volum. 3.

Et an bona futura, & praesentia possint vendi, & de contra venditore testari, Bertach. consilio 5. volum. 3.

De ratione istius leg. si quis. vide Bart. in l. fin. §. 1. de legat. 2. & vide Sot. reg. 427. aut 147. & Bart. in l. [illegible] 3. col. de auro, & arg. legat. & in l. si. mandati. n. 3.

Bona futura an veniant in obligatione generali, Iacob. in l. fin. C. de pact. etiam an in vendi. omnium bonorum veniant omnia bona futura, vide decis. Delphin. 191.

In ea. l. si quis. & ibi Gl. in verb. pertinent in vers. sed tamen comprehenditur, locutio indefinita extenditur ad futura regulariter, d. l. si quis. & l. fornicum. sup. de fornic. & in c. quia circa. extrà de priuileg. & plenè per Bart. in l. si ita. ff. de auro, & argento legat. sed vide 2. fallent. Sot. in reg. 304. incipiente. fornatio. 147. reg.

In ead. Gloss. in verb. sed aliud est. vide text. in l. fin. §. 1. ff. de legat. 2. Ibi in donatio. & Bart. in l. fin. §. 1. & Come. ibidem, qui pro empt. chart. fin. col. 3. in princip. vbi scilicet veniant bona futura in obligatione generali omnium bonorum, non tamen hoc procedit in donatione, vel alienatione, & ibi rationem habet, vt hic in Gloss. quia magnum damnum dantis esset.

In eadem l. in Gloss. fin. capit. in decis. 143. col. 3. quòd in tacita hypotheca veniant omnia bona etiam futura. l. hac edictali. §. his illud in §. fin. & ibi Bald. suprà de secund. nupt. post Gloss. hic. Ioann. Cal. consilio 2. Bald. consilio 481. Cum. cons. 30. Bald. cons. 370.

Etiam generali obligatione futurorũ bonorum veniant bona haereditaria, Ang. in l. assiduis in fin. qui pot. in pig. habeantur, tenet quod non. Alex. in l. si heredis de legat. 2. Add. quòd sub hypotheca generali veniunt omnia bona praesentia, & futura, d. l. si quis. quam limita non procedere in his rebus, in quibus esset prohibita hypotheca, vel alienatio vt tenet Bart. in l. rubricio §. instituto de legat. 2. & l. id delegatum ff. de adimend. legat. facit l. obligatione generali. ff. de pignoribus. Item limita non procedere in bonis vassallum, secund. Bart. in l. cenib. de sup. legat. Contrarium melius tenet Alex. in l. si constante. col. antepen. solut. matrim. & an tali casu requiratur possessio futurorum bonorum, si obligans constituit se creditoris nomine possidere. Alex. in l. 3. §. interrum ff. de acq. poss.

Tit. 18. Qui potiores in pignore habeantur.

Omnes huius tit. leges accurata interpretatione donantur à Cuiacio tomo 3. commentar. ad tit. tituli.

l. Qui. 1.

Add. quòd si prioris offerat secundo creditori remanebit in possessione pignoris. vide Dec. consilio 219.

Ad eand. l. Qui prior est in tempore, potior est in iure, & si secundus creditor habet ius offerendi. Hoc tamen limitatur in praetorio pignore, vt l. unius de bon. aut. iud. poss. & l. si [illegible] §. potior. ff. [illegible] poss.

480/C.IV.K.5-4, 63
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

pos. leg. & Bartol. in l. 1 col. ff. de pig. act. & hoc quando sunt eiusdem ius. Aliàs non habet locum reg. iur. communis, vt per Doc. & Bart. *in l. 1. § sed.* vide ad hanc legem etiam S. R. *cons. 159. incip. super lib. disputatio col. 3. vol. 1. & cons. 342. 431. qui sed. incip. ostes talis est.* vbi quando sunt multi creditores vnius, qui non est solvendo omnibus qui pro seruatis, an pro tota concurrunt ad illa bona, & de qualibus creditoribus ibi. & Bald. *in cons. 276. incip. super seu. vol. 2.* Paulus de Co. *in Apt. C. de collatione cons.* & vide Ias. *cons. 5. vol. 4.*

In eadem Lin. prior, si aliquis emit domum, vel rem alij obligatam, pro 20. ipse tam meliorauit, addit quod valet 40. & alter conuenitur per hypothecariam, liberatur emptor praestando primam astimationem. Ita Bar. *in Lib. 6. C. de prad. & aliis rebus vel. l. 11.* & Castr. *in l. 3. consensisti § si fundus. ff. de pign. act.* & Cuc. *in fin. notab. in verb. meliorata.* & vide hoc perpetuò mecum Federic. *cons. 41.*

l. Si decreto. 2.
l. Cùm rempublicam. 3.
l. Si fundum. 4.

Nota quòd tunc priuatus prior tempore praefertur fisco, & cuicunque est posterior tempore, vt hic, cùm actio filij est realis: secùs verò cùm est personalis: quia tunc praefertur priuato tacitam habenti hypothecam: vt *l. quòd quidam & Glos. notab. ff. de priuileg. cred.* & ett Glos. notab. *in l. priuilegia in verb. & causa ff. de priuil. credit.*

l. Prior. 5.
l. Si generaliter. 6.
Rom. *consilio* 104. & 140.
l. Licèt. 7.

Add. ad l. Iuue. quòd idem esset si in vendizione rei ett hypotheca rei pro pretio, seu alio pacto in contentis: num praferatur venditor caeteris etiam anterioribus: vide dec. ff. *Soc. cons.* 306. Cosar. *lib. 1. variar. resol. cap. 7.*

Licèt res empta ex pecunia mea non fit tacitè obligata, vt hic: tamen in fabidum possum ad eam habere recursum, sicut ad pretium redactum ex vendizione rei meae. Rom. *cons. 616. incip. in nobis.* Et quid si vendidi rem, nec ett solutum pretij, an res sit mihi hypotheca: vide Bald. *in l. fin. super. commendat.* & apoll. de super. quae non ett Bart. *in l. quòd lu. ff. de priuil. cred.* Ad eandem leg. pos limitazione illius l. vide Affict. *dec. 306.* & ad intelligium illius l. vide Capoll. *cons. 12. n. 8.* Ias. *in l. qui Rom. § Caffianus hoc. num. 1. de verb. oblig.* Et plenè per Rom. *in l. si eum decem §. transfigurationem. num. 40. folut. matr.* & Bart. *in l. secundum ff. sol.* vbi ponit pulchras quaestiones in hac materia, & vide omnino Capoll. *in suis cons. cons. 12. col. 4. incip. vnigenito* vbi tenet, quòd etiam si ex causa prouisa pignus acciatur, ipsi mulieri praferatur. Quod tamen ett contra Bart. *in d. l. secundum ff. sol.* & contra Doc. *dec. 306.* & semper allegetur illa lex, quòd res empta de pecunia alienata, & eidem expressè obligata, praferatur reliquis omnibus quantumuis anterioribus.

Auth. Item possessor.

Paner. *cons. 57. col. 4 parte.*

l. Diuersis. 8.

Et hic glos. in verbo. *quantitas.* regula cum fallacia, quòd habens priorem hypothecam praferatur posteriori. Ad reg. add. *nota. in l. fundum. sup. eadem:*

l. Eos, qui. 9.
Rom. *cons. 472. in casu.*
l. Cùm tibi. 10.

Tex offerens si quod comperit secundis creditoribus contra primos agentes hypothecaria, *vt sup. de pignor. l. sacerdos.* comperis etiam aduersus mulierem solum matrimonio, vt hic, & per Bartol. *in l. si constante col. 14. ff. sol. matr.*

l. Scripturas. 11.

Circa hanc legem, an, & quando priuata scriptura praualet pub. instrumento posteriori, vide Sot. *cons. 174. in causa domus Luca. col. 2.* Aret. *cons. 64.* & priuata scriptura sine subscriptione testium an fidem faciat, si verba non subscripti deponent, illam esse manum illius: vide Gram. *cons. 14.*

Et quid si tierent duplæ promissiones de d. apocha simbescriat: & quid si subscripti essent, & non deponerent de causa, an probetur. Lanfranc. *in rep. 2. quamuis contra, in cons. instrumenti praduliones. in fine. de probat.* vbi multum notabiliter add. Bald. hæc dicentem, quòd notarius potest conficere instrumentum priuatum, & hoc tàm cùm in absentia scripturæ & confectione non adsit Iudex, vt etiam probat Dec. *in Auth. si quis in aliquo in 3. col. C. de edict.*

Nota etiam secundum Bart. & Gram. *cons. 19. num. 1. in casibus* quod recognitio scripturæ factæ per debitorem afferentem ipsam scripsisse, inducit plenam probationem per creditorem. Add. etiam ad hanc text. dec. Neap. *in 4. col. n. 4. in fin.*

In eadem *Lin glos. in verb. summ robur. in fin. in vers. verorum subscriptorum.* nota quòdnon debet esse subscriptus manu trium testium masculinorum, vt plenam fidem faciat: sum si essent foeminæ, licet esset, vt notatur hic in verbo, *corrum.* & refert Ias. *in l. admonendi, in 4. colum. de testam. num. 156.*

Adde Socin. *cons. 174. lib. 2.* Tiraq. *de retract. retrait. in 1. § 7. glos. 7. n. 43.* & *de li. comm. l. 9. num. 14.* Cras. *de antiquo temp. prima pars. 1. limite. quarto tar. nu. 36.* Negus. *tractat. de pignor. 3 part. 2. membr. num. 47.* Rip. *ad l. admonendi. num. 274. de testibus.* & ibi Ias. *num. 107. lim. 11.* per Mant. *cons. 456.* Adde Dec. *in reg. famosa n. 33. ff. de reg. iur.* Aret. *cons. 64. diligenter.* Bened. Strac. *in tract. de mercatur. in 10. quamuis in causa mercatura procedat. fo. 1. par. nu. 2.* Rom. *consilio 303.* Vivian. *lib. 1. communium opinio. in verba, ipsas in scriptura. 322. opin.* Rom. *cons. 503.* Parisius *cons. 11.* Bald. *cons. 149.* Aret. *consilio 64.* Ias. *in consilio 129.* Fulg. *consilio 133.*

l. Assiduis. 12.

Mulier in dote habet priuilegium, vt praferatur aliis creditoribus, licèt concurrat praecedens tempore alium tacitam hypothecam habens: vide Socin. *reg. 103. in verba. dotis.* Rip. *ad l. 1. num. 1. vide consec. ff. solut. matr.* vbi Bulgar. *num. 12.* & Camil. Vitiarel. *num. 160. & seq.* Bald. Nouel. *in tractat. de dote. 20 par prim. lim. 10.* Ias. *in § 3 sumar.* Gomez. *col. 1. 2. tract. de actio.* per Hippol. *sing. 324.* Varon. *decis. 115.* Negus *in tract. de pignor. 4. membr. 2. part. num. 93. cum seq.* Soc. *cons. 108. lib. 3.* in deiposita tamèn per verba de praesenti, vt non procedat ibi tex. posit Glos. hic & doct. Thaurosc. *in tract. de iure dot. glos. 2. n. 34.*

Ad § *operabus.* vide Rim. *ad pois. Inspic. quid alia. litter. vel non. num. 345.*

Adde Glos. magnam hic, vide Alex. remissiue *ad l. 1. n. 10. col. fol. matr.* & ibidem Rom. *in d. tract. 10. per in prim.*

Ibi, *nec quid de corpore & substantia, & omni vita sua maritus.* &c. nota quod vir de vxor una caro, & vnum corpus sunt, vt hic, vide Tiraq. *in legib. connub. in 1. glos. 3. parte. nu. 30.* concord. *Salycet. sup. de rem. sepul. horrea.* & dicit Glos. *in d. Authen. novels. 53. n. 2.* quòd si meritus stipulatur alimenta prodi, videtur etiam stipulari pro vxore sua.

In Glos. *videt mutuorum*, vers. *in dic.* de illa opinione Glos. vide dec. Capoll. 177. & de materia illius vide omnino Glos. ibi.

In eadem lege, vers. *sed nunquid mulier.* idem tenet Schuffl. *in cons. 22. concursus 1. in prima conclus.* quòd mulier praeferatur habenti generalem hypothecam in bonis posita quaestio, tenet Soc. *cons. 1. 2. col. in prim. ff. solut. matr.* Et vide plenius, & diffusè Salyc. *hic in 3. column. num. 4.*

Inter plura priuilegia dotis est illud, quòd praeferat causa dotis creditoribus: vide limit. 9. per Soc. *in reg. 147. incip. dic.* Vacon. *lib. 1. dubior. 93. & 93.* Peckium *de test. coniug. cap. 1.* Bolog. *cons. 63.* Bald. *cons. 171.* Fulg. *cons. 133.* Sotin. *cons. 224.* Rom. *cons. 147.* Bald. *cons. 352.* Rom. *cons. 443.*

Auth. Quo iure.
Auth. Si quid.

Tit. 19. De his, qui in priorum creditorum locum, &c.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tres titulos.*
l. Non. 1.

Addiam l. & pro intellectu eius, vide Castr. *cons. 369. qua ponit Decian cons. 104.* Bart. *cons. 102.*

l. Cùm pro parte. 2.
Dec. *consilio 104.*
l. Si potiores. 3.
l. Si prior. 4.

Tit. 20. Si antiquior cred. pig. vend.

Vide *tom. 3. commentar.* Cuiacij *ad tres titulos.*
l. Si vendidisset. 1.
Vesf. *cham ant. addi. decis. Capel. 201. in 2. colu. in fine.*
l. Obligatæ. 2.
l. Quominùs. 3.
Fulgos. *cons. 129.*

Tit. 21. Si communis res pignori data, &c.

Cuiac. *ibid.*
l. Frater. 1.
Chaff. *cons. 47. super eadem.*

Tit. 22. De prætorio pignore, &c.

Idem Cuiac. *ibid.*

In Rubrica pignus praetorium, & pignus iudiciale qualiter differant, vide Ias. *in 5. num. Semina. in 1. ad Trebe. de ultimis.* & Bart. *in l. 1. in fin. super quo par. in pig.* tenet hanc differentiam generaliter.

Tunc creditor admittitur ad emptionem rei debitoris, quando non reperitur emptor, qui iustum pretium offerat, ita fuit decisum in S. R. *cons. decis. 311. Cuiac. lib. 3. ad ca. 30.*

l. Veteris. 2.
Menoch. *de remed. poss. remed. 13.*

Tit. 23. Si in causa iudicati, &c.

Ant. Gaiber. *lib. 1. quæst. cap. 23.* & Cuiac. *3. tom. commentar. ad tres titulos.*
l. Res ob causam. 1.
l. Cùm in causa. 2.
l. In causa. 3.

Tit. 24. Si pignus pignori datum fit.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tres titulos.*
l. Etiam id. 1.
Bald. *cons. 331. quadam mulier. par. 1.*
l. Si creditor. 2.

Tit. 25. De partu pignoris, &c.

Idem Cuiac. *ibid.*
l. Partus. 1.
l. Cùm pignoris. 2.

Tit. 26. De remissione pignoris.

Idem Cuiac. *ibid.*
l. Si re. 1.

Extenditur *in suis commentariis fol. 62. volum. 3.* ficus non praferatur priuato habenti generalem hypothecam, quando post ipsam obligationem debitor non quasiuit plura bona: sed si post primam obligationem generalè priuati debitor ipse habuit plura bona, in illis bonis post obligationem quaesiis, ficus praferatur priuato creditori vt *in l. si quis. ff. de iur. fisc.*

l. Si probauerit. 2.

Qui coafensit alienationi rei sibi obligatæ in pignoris amicitia, non tam debetur. vt hic per Bart. *in l. qua data in 4. col. n. 4. ff. sol. matr.*

l. Si ignorante. 3.
l. Cùm re. 4.
l. Debitum. 5.
l. Si eo tempore. 6.

Per illam legem vide quæ decidit Cass. *cons. 62. incip. in causa.* & an ipse lapsus temporis præiudicet absenti, infanti, vel furioso, vide per Francis. *de Aret. in 1. rem, quæ nobis. ff. de acquirend. possess.* vbi *pulchre.*

l. Creditricem. 7.
l. Si hypothecas. 8.
l. Cùm ex causa. 9.
l. Res pignoris. 10.
l. Solita. 11.

480/C.IV.K.5-4, 64
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quæ eſt l. fin. Nota iſtam legem, *ſolita*, quòd quando quis obligat bona ſua præſentia, & futura, & poſtmodum vna de illis alienatur, vel exeat de dominio debitoris, conſentiente creditore, ſi poſtea redeat in dominium debitoris, in priſtinam obligationem reincidit, quod notat ſed vide Bart. *in l. fin. § ſupervacuum ff. quibus modis pig. vel.*

Ideireo pignus reacquiritur non renouatum quoniam renouatum eſt ex alia cauſa, ex qua extitit alias lecit, vt plenè per Bart. *hic circa fin.*

Ex de materia huius l. vid. Mayner. *in l. creditor. ff. de reg. iur. in 2. col.* Alexan. *in l. ſtipulatio ita modo concepta 7. col. de verb. oblig.*

Tit. 27. Etiam ob chirographariam pecuniam, &c.

Ad materiam huius tit. vide Ioan. de Anno *conſ.* 31. & vid. Capol. *conſ.* 12. & Bald. *conſ.* 215. *in antiquis, col.* 3. & Cuiac. *comment. ad tit. ciuile, tom.* 3.

I. Pignus. 1.

Et ibi: *At ſi in poſſeſſione*, in quarum hic dicitur pignus datum pro vno poſſeſſ pro alio detineri, limitatur non habere locum, ſi aliquis velles detinere pro debito priuati, vt per Rom. *conſ.* 107. qualiter percipiatur hæc pignus, vide Bar. *in l. ſi non ſortem § ſi eorum. ff. de condit. indeb.* Molin. *ad conſuet. Paris § 51. glo. 1.*

Tit. 28. De diſtractione pignorum.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tit. ciuile.*

I. Fundum. 1.

In quarum huiuſmodi rer. dicit, quòd creditor computat fructus in debitum ex re pignorata, hoc fallit, ſi villa dominus, vt puta emphyteuta, vel fiduciarius pignorauit rem emphyteuticam, vel fiduciam directo domino: tunc enim fructus in ſortem non computantur, quod eſt notabile, ſecundùm Panorm. *ſing.* 312. & Ioban. de Arnol. 11. problem.

I. Creditor. 2.
I. Hypothecis. 3.
I. Creditor. 4.

In verb. *reſtab.* vide Iaſon. *in l. fin. in 2. col. num.* 5 *de iur. emphy.*

I. Si reſiduum. 5.
I. Quamdiu. 6.

Pro intelleƈtu iſtius l. vide Iaſon. *in § item Seruiana. in 3. col.* ex quo iſte textus eſt directè contra *l. Titiſeia § 1. de rem fidei.* & vide Alex. *in l. 5. nouum. in fin.* Et ibi bona *addition. ff. de verb. ſign.* & Nicol. *in conſil. de pign. in 6. parte chart.* 234. *numero* 31.

I. Si ceſſante. 7.
I. Si peiuſquam. 8.
I. Quæ ſpecialiter. 9.
I. Et qui ſubimagine. 10.

Nota, quòd præſumitur ſimulatio, & vide hic Bald. qui dixit, quòd ſimulatio appellatur imago, quæ habet ſuperficiem veritatis ſed non ſoliditatem, & ideò cuilibet appellatur ſecundùm eam.

I. Mulier licèt. 11.
I. Si debitorem. 12.

Res licèt expreſſè hypothecata poſſit alienari per debitorem, imò creditore cum ſuo onere, tamen ſecus eſſet in tacita hypotheca, ex quo non tranſit cum onere, vt per Iaſon. *in 4. § item Seruius. in 10. col. Inſtit. de actionibus.*

I. Qui prædium. 13.
I. Si in hoc. 14.
I. Obligatis. 15.
I. Vnus. 16.
I. Rei creditor. 17.
I. Qui à creditore. 18.
I. Si maritus. 19.
I. Fin.

Adde ad iſtum textum Dec. *in 1. notti conſilio. § quoniam 2. col. ff. ſi cert. pet. in 3. not.*

Titulus 29. Debitorem venditionem pignoris, &c.

Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tit. ciuile.*

Cœter.

I. Si ſunt. 1.
I. Debitores. 2.

Tit. 30. Si vendito pignore agatur.

Idem Cuiac. *ibid.*

I. Præſes. 1.
I. Seruos. 2.

Nota iſtam l. 2. *ff.* quòd quando creditor vendit pignus in caſibus non permiſſis, poteſt tñ debitor agere contra emptorem rei vindicatione.

I. Si vxor. 3.
I. Cùm contra. 4.
I. Si creditore. 5.

Tit. 31. De luitione pignoris.

Idem Cuiac. *ibid.*

I. Qui pro parte. 1.
I. Intelligere. 2.

Nota quòd remanet acceſſorium ſublato principali contra regulam, *l. cum prius. ff. de reg. iur. l. ſi ſuper. xxvi. de vſ. aliug. in 6.* Adde quòd hypothecaria poteſt etiam cedi abſque perſonali, ſecund. Bar. *in l. fideiuſſor obligari. ff. de fideiuſſ.* ſolutionem huius obiectè videtur dare Alexand. *in l. 2. § quam. C. de acquir. poſſ.* Cuiac. *lib. 3. obſ. cap. 32.*

I. Si reddita. 3.

Tit. 32. Si vnus ex pluribus hæredibus, &c.

Cuiac. *tom. comment. ad tit. ciuile.*

I. Manifeſti. 1.
I. Actio. 2.

Per hunc textum ego dicebam quòd licèt hæres pro parte ſolueret tot. debitum poſſit repetere, quòd vltra portionem ſoluit, pro qua eſt hæres, *l. ex parte ff. de ſolut.* Limitabam ego iſtum textum non procedere in debito hypothecario: quia per ſe in ſolidum poterat vnus ex hæredibus conuenii &c. quatenus poſtea ſoluit, non repetit per hunc text. quòd puto veriſimum.

Tit. 33. Si pignoris conuentionem, &c.

Idem Cuiac. *ibid.*

I. Si pecuniam. 1.
I. Si vt nunc. 2.

Tit. 34. De iure dominij impetrando.

Briſſon. *lib. 5. ſelect. cap. 9.* Rauar. *de multiplici. quæſt. cap. 5.* & Cuiac. *5. in comment. ad tit. ciuile.*

I. Dominij. 1.
I. Si creditor. 2.

De hac l. vide plenè per Barb. *in c. cùm acceſſiſſent. num. 18. de conſt. fol. 23.* & *in c. in noſtra. de reſcript. num. 3. vol. 29. fol. 124.* Et vide omnino Gozad. *conſ. 13. per totum.* Rip. *lib. 1. reſponſ. cap. 15. num. 10.* & *lib. 2. cap. 13. num. 14. de reſcript.* Limitat Iaſon *in l. 8. in ſ. de conſtit. pec.*

L. fin. vers. *de poſſeſſorum hac.* vide Capoll. *conſ. 301. num. 3. & 7. in textum l. in vers. ſed ſignatum.* Add. Alexand. *in l. à diuo Pio. § ſi pignore. in princip. 3. columna, vers. tud.*

I. Veruſtiſſimum. 3.
§. Sanctimus. 1.
§. Sin verò. 2.
§. Sin autem. 3.
§. Sed ſi quidem. 4.
§. Sin verò. 5.
§. Æſtimationem. 6.

Tit. 35. De pactis pignorum, & de lege commiſſ. &c.

Cuiac. *in comment. ad tit. ciuile, tom.* 3.

I. Qui pactus. 1.
I. Si fundi. 2.
I. Fin.

Pactum legis commiſſoriæ reprobatum in pignoribus, etiam habet locum in prætoriis, & futuris: ſed quoquid tale pactum, quòd pignus eadat in ſolutum oppoſitum ex ibi reallo valeat, vide Philip. Cors. *conſ.* 134. *in lib.* 3. *parte.*

Ad iſtum tit. *de pactis pig.* vide Capoll. *conſ.* 13. & 144.

Licèt pactum legis commiſſoriæ in pignoribus ſit reprobatum: tamen iuramento confirmatur de ratione vide Abb. *in c. ſignificaſti. col. 2. ext. de pignoribus.* vbi ponit rationem, quare pactum legis commiſſoriæ non valet in pignore.

Pro intelleƈtu huius l. vide Bart. *in l. creditores. in fin. in 3. col. ſupra de pig.* & Rich. *de 318. Lit. 2. dubio.*

Pactum legis commiſſoriæ eſt reprobatum in pignoribus, & habet locum hæc lex in prætoriis, & futuris. Adde Guid. Pap. *q. 6.* Tiraq. *de retr. retract. 21. ſecundo, in prefat. n. 7. & in fin. nu. 138.* Barat. *in tract. de ver. num. 10. n. 13.* Gozad. *conſ. 61. n. 3.* Capoll. *conſ. 13.* Caſtr. & Alexand. *ad l. item quia ſi dam. 2. ff. de pact.*

Tit. 36. De exceptionibus, ſeu præſcript.

Hic tit. explicatur à Cuiac. *tom. 3. comment. ad tit. ciuile.*

I. Debitores. 1.
I. Pro portione. 2.
I. Adorſus. 3.
Cuiac. *lib. 3. obſ. cap. 17.*
I. Cùm nondum. 4.
I. Licèt. 5.
I. Si pactum. 6.
I. Si ex maiore. 7.
I. Præſcriptionem. 8.

Exceptio peremptoria ante litis conteſtationem proponi non poteſt ad impediendum, nec poteſt *l. 2. præſcriptionem. & peremptoria. C. ſententiæ reſciſſa, non poſſe. & cap. 1. de litis conteſt. in 6.* Quod fallit in omnibus caſibus, vt per Doct. *in c. cum de ord. cog.* ſed vide 2. fall. Soc. *in reg. 168. mercat. Exceptio peremptoria.* Mihi eſt regula 127.

I. Si quidem. 9.

Declinatoria, ſeu dilatoria ante litis conteſtationem eſt opponenda, & probanda ſi ſit cauſa, in qua lis conteſtanda eſt ante actum, qui ſequi ſolet poſt litis conteſtationem. *in 1. ſi quidem. & l. exceptiones. ff. de probationibus. & in c. communiter. de excep. & in 1. liber memoriarum. ext. de iudicio.* Sed vide 4. fallor. vel limitationes poſitas per Soc. *in reg. 187. mercat. exceptio declinatoria.* Mihi eſt *reg.* 128.

In eadem l. in Glo. ſi quidem ibi, *ſed contra videtur.* adde Iaſon *in 6. item ſi quis in 2. col. Inſtit. de actionibus.* ibi refert Bald. dixiſſe illud alibi in iure non haberi, quod tota vt contraria, & tamen reſpondeat. Et vide Aret. *in tract. malef. in verſ. comparet. in partem negant. & in partem conſentiunt. ſupra in prine.*

I. Non exceptionibus. 10.
I. Defenſiones. 11.
Cuiac. lib. 15. obſ. cap. 35.
I. Si quis aduocatus. 12.
I. Fin.

Limita hanc text. non procedere quando exceptio dilatoria ante litis conteſtationem omiſſa, eſt ora poſt litis conteſtationem, tunc etiam poterit opponi poſt. ita limitat hunc text. Abb. *in 4. inſtrumentum col. fin. de reſcript.* vbi dicit idem eſſe ſi tempore litis conteſtatæ, mihi non erat nota illa exceptio ſed poſtea ſuperuenit.

Tit. 37. De litigioſis.

Vide Cuiac. *commentar. ad tit. ciuile, tom.* 3. & Capol. *conſ.* 132. Guid. Pap. *quæſt.* 537. Adde quòd res litigioſa nō venit in generali obligatione, etiam in ſpecie non poſſit obligari, *Rip. ad l. obligatorum, num.* 15. *de pign.*

I. Cùm creditor. 1.

480/C.IV.K.5-4, 65
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Auth. Litigiosa.
Cauae prædi. quæ cap. 13.
l. Lite. 2.
l. Quicunque. 3.
l. Censemus. 4.
Adde quod in negotio est præspectum pro constitutionem, cuius est initium *horum fraudibus*.
Pro litigatore huius text. vide Imol. de Arbo. *in suo Repertorio* Et de materia huius l. vide omnino doct. Delphin. 331. ubi plenissimè de hac l. & aliqua etiam per Capol. *cons.* 428.
§. Sin autem. 1.
Auth. Nunc si hæres.

Tit. 18. De contrah. & commit. stipul.
Explicatur à Cuiacio *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*
l. Licèt. 1.
Adde Duaren *lib. 1. disput. c. 17.* & Gloss. & Doct. *hic.* & ad calc. *l. de verb. oblig. super verbo, promitto*, intelligunt fuisse scriptum in scriptura privata *verbum spondeo.* & ibi importare stipulationem, tu dicis, vel fuisse verbum *cauere*, vt patet ibi, *cognoscitur*, quod verbum stipul. importat *l. sancimus. cum glos. C. de verb. signif. Gloss. ad l. huiusmodi. in prin. ff. de leg. 1.* vel fuisse verbum *spondeo*, quod magis importat stipulationem *l. Iouolta. ff. de verb. sign. & l. secundum §. dotem. ff. de adil. edict. vbi Iason. num. 22. Gloss.* & primum intellectum probat text. *in l. 2. num. 2. ff. de verb. oblig.* ibi præstantiam cauere. nam intelligendum est quòd fuerint verba de præterito, aliàs de præsentiefle, quod stipulatio fieret per præsentem vocem ll. citatæ, l. 1. vel Doctor. *ff. de verb. oblig. Saly. hic.* ad hunc text. adde Bald. *cons. 314. lib. 3.*
Molin. *ad cons. ff. de verb. oblig. 13. num. 34.*
l. Si filiæ tuæ. 2.
l. Si cùm pecuniam. 3.
l. Secundum. 4.
l. Nuda. 5.
Pactum nudum principale non vestitur stipulatione pœnali accessoria, *vt hic, & l. in gl. in l. pactum. de pact.* ibi Bar. *in 3. col. in verbo, quare verum. Hosto. Abbas. 4. 14.*
l. Scire debuisti. 6.
l. Neque tutoris. 7.
l. Non moriturum. 8.
l. Si quidem. 9.
l. Omnes stipulationes. 10.
l. Scrupulosam. 11.
l. Magnam. 12.
Quoniam in illa l. habetur quòd dies interpellat iuramplia vt per Alex. *in l. si ita stipulatus eſſem in 1. notab. de verb. oblig.* & an eueniat conditionis confirmat quem in mora, Glos. & Bartol. *in l. cum ff. de vſuris.* Baldus *in l. fi. ff. in fin. ff. de verb. oblig.* Bart. *in 1. quotiens in diem ff. de verb. oblig.*
Ad illam Imagnam, ad idem propoſitum, ad quod eam notauit author, vide Socin. *reg. 30.* vide Iason. *in l. si ex legati. col. 4. cum ſeq. de verb. obligat.* Dec. *in 1. num. 10. 3. notab. 1. num. 3. & in cons. 1. col. 3. & in conſilio 145. col. 3.* Purpurat. *in d. l. vnum.* Affict. *decis. 312. in 3. plur. autem. numero 17. de actionibus.*
Limita vt per Socin. *reg. 113. incip. item limita* non procedere quando dies apponitur iudici, vt aliquid fiat, vt ſi dicatur ſtatuò, vt priores debeant permittere cauſam inſtra 3. dies, ſub pœna, eſt neceſſe iudicem interpellare à parte, nec dies interpellat. Ang. *conſ. 138. incip. quidam Matth.* vide Felin. *in c. fi. num. 3. col. de reſcript.* Et idem eſt ſi pars promiſit, cum apposition. diei, id. quod contrait quodammodo prœparatorium ad actum iudicis vt ſi promiſi præſtare aliquem iudici, intra certum tempus, acquitur interpellatio, ſecundum Felyn. ibidem allegat. Paul. *conſ. 162. incip. videtur. quòd dictus Erasmus Papaſſus num. 100.* Et vide omnino Philip. Dec. *conſ. 1. Iaſon. in 1. quamuis. 2. col. conſ. 10 facit ſupra de prec. Imp. ff. in d. l. ſi ex legati conſe. vbi.*
Item limita 2. vt per Felyn. *in c. licet. 1. num. de Simonia.* & attamen Iaſon. *in d. l. ſi ex legati conſe.*
Ad illam Imagnam, vide amplias. poſt. per Iaſon. *in 1. cum ff. ſi cert. pet.* & per Bal. *in Auth. ſi quis in aliqua C. de ſacroſanct.* vbi multa etiam, an per inſtrumentum dotale ponatur matrimonium fuiſſe contractum. Dec. *conſ. 57.*
Ad eandem l. magnam. Interpellatio hominis non eſt neceſſaria, vbi dies appoſitus eſt, cùm dies interpellet pro homine: & quando vergat hæc regula ſtatur. vide Hyppo. *in 1. de quæſt. in 5. cognitorem num. 11.*
Amplia iſtum text. per Bart. *in 1. ſtipulatus ſum. ff. de verb. oblig.* vbi quòd ſi promittit dare centum in paſchate & ab inde annis ad Tiui voluntatem, obſtat alia interpellatione intercedente die paſchali conſtituentis in mora, quia dies paſchalis interpellat: quod notat. Et limitatur hæc l. quoriſcunque ſolutio alicuius rei erat ett. terminatum actoris, & rei, pura in die paſchali: quoniam ad hoc, vtrumdicatur in mora conſtituatur per ſupſtum diei, oportet vt actor probet, quòd in die deſignata ſolutionis fuerit ille loco paratus accipere ſolutionem. Ita Bart. *in 1. cum illa in 3. col. num. 23. de condit. per.* & eſt deciſ. S. Rom. *conſ. 326.* Et ſic nota, quòd in futurum quis poſſit in mora conſtituì per interpellationem, ac ſi non eſſet appoſitus dies, vt ibi Bart. quem vide Robert. *lib. 3. fruct. cap. 17. Sarmien. lib. 3. ſelect. 5.*
Dies interpellat pro homine. Amplia. & declara, vt per Iaſon. & Dec. *ad l. vnicum. num. 7. & 10. ff. ſi cert. pet.* vbi Anc. Rub. *num. 100. cum ſequen.* Iaſon. *ad l. ſi ex legati conſe. num. 11. cum ſequen. ff. de verb. oblig. & ad l. ſi mihi, & vbi. §. ſi quis ſeruat. nu. 6. de leg. 3.* Dec. *conſ. 2. & conſ. 439. num. 8.* Paſtil. *conſ. 14. 1. vol.* & quòd dies legalis incipit incurrere nunquam conſtituit in mora promiſſorem, niſi ſe interpellerat. idem Paſtil. *conſ. 5. num. 49. lib. 4.* Add. Bald. *dec. 237. Soc. in reg. 30. in verb. dies.* Iacob. de Nigr. *ad l. ſi inſtitutus. n. 108. ff. de verb. oblig.* vbi Anſelm. de Can. *num. 88.* neceſſitat in mat. d. l. Porti. *lib. 4. conclu. 13.* vbi ampl. & limit. Cacher. *decis. 49. num. 3.* Et vltimo die termini, vt habeatur pro citatione tollitur examinandis. Affict. *decis. 47. in fi.* In perſonibus relictis ſuper breue ſeu ſolutionis certis temporibus & locis, quòd dies interpellat pro homine. Caſſad ſuper Reg. Cancel. *decis. 2. de perſonis. nu. 9.*
l. Veteris. 13.
l. Optimam. 14.
Ad declarationem huius l. vide quòd licèt verba enunciatiua inter partes probent id, quòd enunciatum, hoc eſt verum quatenus eſt neceſſe pro validitate actus, ſuper quo enunciatur, ſed ad aliam fin. Ange. vid. Arete. *in ſi certi. annu. vlt. col. ſuper de pactis.*
In caſ. *l. ſancimus* ſtatur inſtrumento, donec, & quo vſque contrarium per ſcripturam, vel ſaltem per teſtes vndecunque idoneos, & omni exceptione maiores oſtendatur fuerit, vt hic, & *in 1. cum proponas. ff. de probat. & in 1. teſtium. ff. de teſtibus.*
In gloſſ. in verb. *& melius* per alium Gloſſ. dicit Bal. quòd ſi teſtis depoſuit eo die, quo ſcriptura fuit facta partes fuiſſe abſentes, certè tale diſpoſitio in contractu probatiquia poteſt fieri, quòd vna hora illius diei fuerit inclusa, & alia ſequenti. Et propterea teſtes deberent dicere, quòd ſimpter illa die fuerint abſentes *per totum diem. vide Iaſon. & alios Felyn. de teſtibus. idem in c. cum ſecundum. de probat.* & Dec. *conſ. 175. 3. in fin. & in 2. col.* Limita hoc nisi prece *dies quando dicta dies adiecta mentionem premiſſi-* essent, vt puta quia quarto non eſſet ſup. die, qui tunc poteſt cognoſci, & mutare diem.
Ad §. *Cum itaque ſatis, ibi, vel mulieres* vbi narrat ſalinpador, & verecundia, tantuam quid probatum, multoribus allegatur. vide Tiraquell. *in leg. connubiali. 2. num. 315.*
Adde Affict *decis. 83. in caſu* nu. 2. Alex. *conſ. 21. vol.* 1. vbi debita verbis enunc. Dec. *conſ. 36. num. 6.* Bart. *conſ. 94. nu. 1. lib. 2.* Mathel. *cons. 59.* Alex. *conſil. 155. num. 20. & de adm. de vbi* Dec. *nu. 33. Bal. in 1. diuisum. inſtitu. de act.* Bar. & Doct. *ad l. ſtipulatum. ff. de verb. oblig.* Craue. *in conſil. de antic. temp. prima per. fol. vnde de verbis nu. 10. & in 8. Dec. in conſilio de reſti prima per. fol. quando reſtituendi, vacuus examinatus vel infans num. 3.* Iacob. Menoch. *in conſil. de arbor. conſ. lib. 1. conſ. 305. num. 38.*
Menoch. *lib. 2. c. 105. de arbit. iudic.*
l. Si quis ſpoponderit. 15.

Tit. 19. De inutil. ſtipulationibus.
Cuiac *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*
l. Ex ſtipulatione. 1.
l. Ex libera. 2.
Quomodo hoc intelligatur vide deciſ. S. R. C. 350. *vol. inter obſcuros*, vide Hyppo. *ſing. 368.* & Iaſ. *conſ. 402. vol. 1.*
l. Vt inter. 3.
l. Ex eo. 4.
Cuiac. *lib. 10. obſ. cap. 13.*
l. Dolo, vel. 5.
l. Si quis. 6.

Tit. 20. De duob. reis ſtipulandi, &c.
Vide Cui explicationem *tom. 3. commentar. ad hoc titulo.*
l. Si duo. 1.
l. Creditor. 2.
Auth. Hoc ita habens duo reos, vel plures obligatos in ſolidum pro vno debito, poteſt conuenire quem vult, pro toto debito. Hoc tamen limita, & reſtringe quòd tali caſu non poterit eos compellì, niſi primò & alij fuerint inquiſiti, & interpellati, & fuerint in mora. Ita Marſil. *ſing. 478.* quæ tenet menti.
l. Exprimere. 3.
l. Proper. 4.
l. Cùm quidam. 5.

Tit. 21. De fideiuſſoribus, & mandatoris.
Explicatur à Cuiac *commentar. ad hoc titulo tom. 3.*
Ad Rub.
Adde quòd fideiuſſores debent eſſe de eadem foro, & ibi poſſidere immobilia, *l. ſi quidam 1. ff. de Auctor. de iudiciando reos, & ſiſtendo. & Cod. de pactis. quæ in vsibus l. fin.* & an ſtetur iuratorij cautioni in non inueniri fideiuſſorem. Balb. poſt Bal. *in ea rerum num. 30. de eſſ. delig.* Et fideiuſſor idoneus vt dicatur debet poſſidere mobilia & immobilia vel ſtabilia. vide Parid. de Puteol. *in mall. Synd. fol. 30. numero 3.* vbi dicitur, quòd idoneus eſt, ſi res ſue tantum valent, quantum eſt quantitas, quod non procedit in eo, qui e. mercatur, qui tenetur fideiubere de iudicio ſiſti: quia fallit quòd poſſideat bona ſtabilia: ſed ſum tenet: & vide Bald. *in conſ. 362. conſul. caſ. vol.* ... vbi an mater poſſit fideiubere pro filio & nota, quia eſt pulchrum conſilium in iſta materia.
l. Si Lyſias. 1.
Cuiac *lib. 11. obſ. cap. 31.*
l. Creditor. 2.
Creditor non ſolùm tenetur cedere actiones rei, vt hic mandatori, & fideiuſſori, ſed etiã perſonalẽ cedere principali. *vt in 2. Inſtitum. §. per ſe. fol.* Ad intereſſe. ſi ſtat. *creditores.* vid. Iac. Dec. *conſ. 104.*
l. Non rectè. 3.
In gloſſ. fin. falſe erit vt per Gloſſ. *in AA. ſtipulatus. Inſtit. de fideiuſſ.* in verbo, *partes.* & de hac materia vide Hyppo. *ſing. 2.* & Paul. *in l. fid. Iulianus. ff. ad Maced.* vbi quòdin quascunſtitutis ſi principale detinetur, an habeat beneficiũ diſcuſſionis, de quo vid. Francif. Curt. *conſ. 6.* Et Guid. Pap. *q. 370. ibi, & quæ ſi fideiuſſor.*
Arch. *præſente.* Iſta arch. habet locum etiam in fideiuſſore indemnitatis: vide *decis. 304. conſ. 231.*
Et ſi contra principalem eſt facta excuſſio, qui inuentus eſt nõ ſoluendo, propter quod recurritur ad fideiuſſorem, & fideiuſſor dicit poſſe diſcuſſionẽ bonorum ſuperuenſile de principali, iterum debet fieri excuſſio. Bal. & Paul. *in l. ſi ſi cum per. Hyp. ſing. 142.*
An diſpoſitio d. Auth. habeat locum in criminalibus. Bar. *in l. ſi quis remunerandi. ff. de caſt. recid.* & quid in fideiuſſore iudicio ſiſti, Alex. *in 1. §. 1. ff. qui ſiſtidar. reg.*
In iſta materia adde pulchram limitationem poſitam in Apoſtill. *c. 28. aut de fide inſtrum.* & an beneficium diſcuſſionis fit dilatorium, vel peremptoria. Bart. *in l. 2. de excuſat. Arct. in §. appellantur. Inſtit. de excuſat.* Adde etiam aliquas limitationes ad d. Auth. per Bart. *in apoſtil. ſic in 1. Marcellus. vbi. col. ff. de ſolutis.*
Iſta Auth. *præſente*, an habeat locum quando fideiuſſor iuratus, vide *in tract. de iureiur.*

Exceptio.

480/C.IV.K.5-4, 66
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Nnaa 2 Qua

480/C.IV.K.5-4, 67
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quid ſi aliquis habet plures res hypothecatas pluribus vel omnibus omnes cumulare, vel poſſit hoſtis agere pro una, & cras pro altera. Bald. in l. cum ſuper. in fin. de re iud.

l. Generaliter.

In materia huius l. inuſta gloſſ. fin. & notatis per Doctos. Adde Pet. ad claſſ. M. Tercentum. numer. 1. de conſtit. & ibi Rip. num. 43. & ad l. centuria. num. 80. ff. de iudic. Dec. ad l. ſemper in ſtipulat. num. 11. colum. penult. ff. de reg. iur.

Arguens, ſi fuiſſet validum eſt in iure. Marſil. ſing. 1. in fi. l. ad Leges conſulitis. 8. §. nummi. ff. ſi cert. pet. Et in Curia clarum eſt, quòd Notarius confitens inſtrumentum, poteſt in eo apponere clauſulas inofficioſas, etiam ſi ibi non ſit dictum à partibus, vt late per Marſil. ſuprà. 113. vbi ponit tres limit. ad hanc concluſ. & quòd clauſula conſueta apponi in celebratione vltimarum voluntatum, ſi non apponeret, haberetur ac ſi fuiſſet apposita. Dec. ad l. ne liberos. num. 61. Cede reſtat. Cur. ad l. penultimum. num. 13. Gail. de emptab. Mart. d. ſing. 113. Dec. d. n. 24. & Ia. in 7. Par. conſ. 41. num. 40. cum ſeq. lib. 1. Ia. ad l. ea quæ in parte. num. 9. ff. de verb. oblig. Soc. & Ducho. ad l. Gallus. 8. eidem. ff. de lib. & poſth.

Dixit de ſolitis clauſulis, vid. plenè ff. in l. inuenti anodilio. 8. §. nummus. ff. ſoluto. per. & aliquas per Feyn. in cap. 1. n. 10. in not. ex vulgat. in verbo. 1. declarat. & per Dec. in conſ. 70. vbi dicit quòd etiam ex confeſſione contractus recipit interpretationem.

Clauſula ſolitæ apponi, & non apponuntur, reſtituit appoſita. A verſ. ſi enim quem tenet. per hoc not. Bald. in l. 1. 7. col. fol. mihi.

Add. ad materiam huius leg. quod captura rei principalis non liberatur fideiuſſor: Imò verquæ poteſt cap. de, oberh. & contra captura ſcindi ſoleat non liberat principalem. Ita Hipp. ſing. 398.

Et nota quòd per electionem vnius ex debitoribus facta per creditorem, nō prætenditur ibi creditor adueriùs alios rem. vide Paul. conſ. 561. vol. 1. in antiquo. vbi multa de intellectu huius leg.

Et an ſententia contra principalem habeat patratam executionem contra fideiuſſorem ſine nouo proceſſu? vide Bart. in l. 3. fin. de iud. ff. Et ibi Doct. & Guid. Pap. q. 68. & electo vno fideiuſſore & cum eo ſit conteſtata, non propter hoc erunt liberati alij, niſi in ſolidum ſatis faciat creditori. Idem & dicitur de duobus reis vt hoc & §. ead. l. ſi mandatu. & ſuprà ead. l. non.

Tit. 42. De nouat. & delegationibus.

Cauſ. tem. 3. comment. ad eos titulo.

l. Delegato. 1.

l. Ex contractu. 2.

Si eadem iura in fraudem ceſſionarij liberatis fuerit debitorem, ceſſionarius poteſt ipſum euocare, & nouum obligationem, vt tenet, & refert Arct. in §. ſi quis. in 3. col. Inſtitut. de actionibus. & de nouatione facienda creditori, vide decif. Delphin. 136. Ceſſionarius nunciare debitori, vt ſolui poſſit creditori, ſi per ſimplex verbum hoc fuerit non impedit debitorem ſoluere creditori decem, nili, adhibitis ibi inſtrumentis ceſſionis, & legitimè ipſe coptum det. Bart. multum magiſtraliter in l. in bona. ff. de non. ap. nunc. Pro limitatione huius legis, vide quæ refert, & tenet Alex. in l. ea lege. ſuſp. de legat.

Hanc legem intelligit Aug. in §. præterea. col. 14. in fin. inſtit. de actio. præterire, quando ceſſus eſt facta ad exhibendam credenti. Idem quòd ibi interueniat nouum ex his tribus, quod tunc credens poſſit agere: ſed quando ceſſio fit ad exhibendum ceſſionarij, tunc etiam licèt nouum ex his tribus non interueniat, adhuc tamen ceſſus poteſt agere, puta ſi debitor ſciens fuiſſe factum delegationem, ſeu ceſſionem, quando aut debitor ignorauerat ceſſionem fuiſſe factam, & quòd ad voluntatem ceſſionarij ſit facta, adhuc tamen tenet agere poteſt agere, vt ibi per eundem allegat. l. ſin de mandatu. Et an credens antequam intimetur nouum ex his tribus poſſit transigere cum debitore in præiudicium ceſſionarij, vid. decif. Aſſiſ. 136. colum. fin. vbi multa, & pulchra de materia huius l. vide l. nemo. 3. qua res pig. obliq. poſſ. vbi quid in obligatione communi debitoris, & quid facere debeat creditor, cui obligatum eſſe nomen creditoris. vide decif. Delphin. 510. & 536. & 571. vbi an debitor poſſit opponere ceſſionario exceptionem competentem ſibi contra ceſſionarium, & an ſi debitor poſt ceſſionem factam à creditore conueniatur ab ipſo cedente, poſſit ipſe debitor opponere exceptionem, ex quo ceſſit. Vid. prædictas decif. Delphi.

Et de materia huius l. vide Caſtr. in conſ. 98. vol. 1. incip. cauſa appellæ. vbi pulchrè, & an debitor poſſit cogi per creditorem, vt alteri ſe obligare pro eo, quod ſibi debet. vid. Bal. in l. ſi pater. C. de collat. Et an creditor poſſit à debitore compelli, vt ipſum, vel fideiuſſorem liberet, & vult dare quid ſibi datum. dic quod non: ſed contrarium tenet Dec. in reg. i. pim. cautione. ff. de reg. iuris.

Fideiuſſor, qui dat literam fideiuſſionis, poteſt petere cessiones fideiuſſionis. A. Imola. ſi mand. & vid. ſi fallent Soc. in reg. 131. incip. fideiuſſor, qui dicit. &c. Mihi eſt reg. 147.

Add. etiam caſum, quando fideiuſſor ſe obligaſſet cum inſtrumento: vt per Bart. & Apoſtil. in l. 8. donatur per verbū ff. de fideiuſſ. & vide omninò Soc. in §. quo autem. inſtit. de rerum diuiſ.

Ad aliam caſum, quando poſt fideiuſſionem interuenit ibi mimicitia inter debitorem, & fideiuſſorem: culpa debitoris. Iaſ. And. in addi. Spec. incip. de reuocat. §. nonnulli in addit. incip. hoc notat.

An ineſſet tam primi caſus, qui diu ſtetit in obligatione, vide Soc. conſ. 64.

Ceſſionarius ſi notificat debitori, ne ſoluat pecuniam creditori, & aliter faciat debitor, omnino liberatur. d. §. delegatio. Sed vid. tres limitationes poſitas per Soc. in reg. 112. incip. dub. ſic reſpondetur. Mihi eſt reg. Soc. 79.

l. Si delegatio. 3.

Pro intellectu huius l. Si delegatio. in qua tamen vol quòd ordo poſiti vti dictis actionibus per ceſſionem facta. vide per Alex. in Lm pronunciatis. §. ego. ff. de re. iu. nunc.

Item ex iſta l. habet, quòd ceſſionarius præfertur creditori in 3. caſibus.

Limita non habere locum etiam in iſtis tribus caſibus, quando ceſſio eſſet facta ob certam cauſam, quæ non eſſet ſequuta: quia tunc eſſi in iſtis tribus caſibus creditor præferatur, & potius ei ſua interpriſitus, tenet eſt ibi notab. Bald. & Alex. in l. facto ſuccel. C. de pact.

Et ad iſtud l. materiā, vid. plenè Alex. in l. ſi cum compare. ff. de pactis. Et ibi per Iaſ. qui ponit plures limitationes. Et vid. omninò Aug. in l. ſi. ff. cum compare. vbi limitat iſtum text.

Item ex iſta l. habet, quòd ceſſionarius præfertur creditori in 3. caſibus.

Limita non habere locum etiam in iſtis tribus caſibus, quando ceſſio eſſet facta ob certam cauſam, quæ non eſſet ſequuta: quia tunc eſſi in iſtis tribus caſibus creditor præferatur, & potius ei ſua interpriſitus, tenet eſt ibi notab. Bald. & Alex. in l. facto ſuccel. C. de pact.

Et ad iſtud l. materiā, vid. plenè Alex. in l. ſi cum compare. ff. de pactis. Et ibi per Iaſ. qui ponit plures limitationes. Et vid. omninò Aug. in l. ſi. ff. cum compare. vbi limitat iſtum text.

Et quia ita facit mentionem de nunciatione facienda debitori, quæro an illa denunciatio cauſet fieri debere, quòd debitor denunciatus certificetur de eo cum cauſa ipſius ceſſionarij denunciantis, puta de inſtrumento ceſſionis, de quibus ſit, vt ſedet Aug. & ibi Alex. in l. cui facta. §. ſcreo. ff. ad Trebell. & Bart. in l. non ſolum. §. mutuo. in ſecunda ſpecie proteſtationis. de oper. non. nunc.

Et numquid ceſſus nouum debitoris, teneatur illud facere bonum, vide Dec. conſ. 102. & ibi an ceſſionarius teneatur denunciare ceſſus litem à ſe motam. Add quòd ſecund. nonnullos iſtius l. §. delegatus, periculum nominis ceſſi per debitorem creditori ſpectat ad creditorem: & poſtea efficiatur ad ſoluendo: quia ceſſionarius videtur emiſſe, hoc in ſoluendo acceptile nomen debitoris. l. ſi non. ff. de hared. & actio. vend. & conſulitur Cumm. in d. conſil. in fin.

Ad iſtum l. §. delegatio. vid. Ia. in 1. §. de tranſact. Et numquid ceſſus actionis habeat vim ſolutionis, vide Dec. conſ. 98. vbi dicit, quòd non, niſi ſit facta ceſſio per viam delegationis quòd tene menti. & vid. aliud conſ. Dec. & conſ. ſenatoris Delph. 538.

Quid ſi mandatū debitoris mei, vt ſoluat creditoriſuo. an poſſim reuocare mandatū re integra, ita eſt, quòd ſic, an l. ſi cum Cornelium. §. de ſolut. vel eſſet ſpes bonorum creditoris per debitorem, qui reprehendit: vide Aug. & Alex. in l. qui vſumfructū. de verb. oblig.

Gilber. Reg. lib. 1. num. 1. cap. 34.

Si ceſſionarius debitori notificet, non credenti. ſed tunc, & debitor aliter faciat, non liberatur: vide Soc. in reg. 79. & 80. dubium. Iaſ. ad l. ſi non compare. ff. de pact. Aſſiſ. C. decif. 137. num. 12. Guid. Pap. q. 550. Rip. ad l. 12. §. ſi ad Trebell. & not. quòd ceſſio facta ſecundum formā huius leg. poteſt reuocari ſecundum, ſi ſuccedat nouum non ſeruet promiſſa. Salb. decif. 176. declarat ſecundum nouam inter. Cachet. 12. decif. 12. nu. 1. & 2.

l. Non abſtulit. 4.

l. Si puer. 5.

l. Nec creditores. 6.

Creditorem non poſſe cogere debitorem inuitum ad ſolutandum debitum alteriùs hic. & l. 1. & per Alexan. in l. 2. in fin. col. numer. 17. fol. mor. Ceſſionarium debiti poteſt fieri mane eo inuito: vt hic, & l. cum 1. per. vide ſuper hoc Alexan. in præall. huius quæ ibi multas limitationes aſcribit.

l. Si ſoluere. 7.

l. Notariorum. 8.

An priuilegia primæ actionis intelligātur reſpectiua in ſtipulatione, vide Barth. in Cathl. & Cap. decif. 183. num. 1. Add. Soc. in reg. ff. de ver. obl. col. 1. vide Aſſiſ. decif. 44. in 2. edition. vbi omnes quod ex conſenſuum probantur notarij, & hic ſatisfactum huius diſpoſitioni.

In tad l. in ter. in verb. nihil ponitur add. Capell. dec. 183. col. 2. facta notatione, fideiuſſores, qui erāt in prima obligatione, ſunt liberati, vt not. Aug. in l. 1. col. fin. de rat. & Dec. conſ. 107.

Nouatio non intelligitur fieri, niſi expreſſis verbis fiat animo de ea. Ar hoc etiam habeat locum in delegatione, vide per Iaſ. ad l. ſingularia. num. 35. & 37. ff. de cert. pet. Bart. ad Lum ſtipulatus. num. 30. ff. de verb. oblig. vbi poſt alios Soc. con. 110. 2. 4. 5. ſeq. & ſecundum nouiſſimam impreſſionem. num. 153. Adde Aſſiſ. decif. 44. num. 15. Dec. conſ. 12. num. 1. & conſ. 107. & conſ. 42. nu. 10. & conſ. 184. num. 15. Fate. conſ. 124. 8. 280. ad l. cuprens. nouat. poſt num. 3. ff. de reg. iur. vbi cauſas, & quòd ſufficiat per notificatas apparere partes voluiſſe nouare. Cachet. 12. decif. 142. num. 21.

Tit. 43. De ſolut. & liberationibus.

Cauſ. communes. ad eos titulo tem. 3.

l. In poteſtate. 1.

l. Liberali. 2.

l. Si cum ſeruus. 3.

l. Nihil intereſt. 4.

Nota ex hac l. quòd nihil intereſt veràm ſoluatur mihi, vel alteri, nomine meo: quoniam debitor ſemper liberatur ex l. ſi ſeruum. 8. ſolutum. ff. de pign. act. & Gloſſ. ſuper d. l. ſi cum decem. 3. tradit Bald. in ver. ex voluntate ff. ſol. matr.

l. Nulla. 5.

Add. Cap. decif. 102. col. 2.

l. Si inter. 6.

l. Eius quantitatis. 7.

l. Vſuras. 8.

In Gloſſ. in verb. promittere. in prin. Hæc Gloſſ. reputatur ſingularis ſecundum Rom. ſing. 70. & vide de Corn. ſing. 109. Hyppol. in l. 1. §. præterea. colum. 11. ibi limita etiam præſata in fin. §. de quæ. & Aſſiſ. d. n. C. 1. quæ tempore vidit. col. 1. & 6. & plenè R. ip. in rubr. de pactis ſol. 3. col. 7. nu. 3. in magna impreſſione: vbi multa de materia obligationis.

l. Oblignationē. 9.

De materia huius l. vide Bal. conſil. 198. incip. Ego tamen col. 5.

l. Succeſſores. 10.

l. Cōiux mariti. 11.

l. Inuito. 12.

Add. dec. f. Delphin. 173. vol. 373.

l. Si obligatum. 13.

l. Pecuniæ. 14.

l. Quod debitori. 15.

l. Eum, à quo. 16.

Auth. Hoc niſi debitor.

Diſpoſitio huius Auth. limitatur non habere locum, quoties interuenit renuntiatio, vel inſtrumentum. Ita aſſeruit Dec. in 2. 8. materia. in 2. col. vol. col. ff. cert. pet. Et hæc per Gloſſ. in l. ſi pecunia. de condict. ob cauſam.

Et de materia horum auth. vide Rom. conſil. 124. & Gozad. conſ. 17. nu. 18. vide Iacob. in l. mutuum. in fin. ff. cert. pet. & vide decif. Capel. Tolof. 67. & ibi glioſatorem.

Iaſ. 200. 18. ibi, Auth. quòd ſemo poteſt ex certa cauſa dare in ſolutū id alegati de meliorib. quas habere

480/C.IV.K.5-4, 68
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

habent: & ita tenet Ang in § fin. in 3. col. Inſt. de actio & Socin. in 1. § 1. mutui dati. ff. si cert. pet. vers. Inſt. de actionib. & Soc. in l. 1. § mutui dati. ff. si cert. quant pet.

Add. Rom. ſing. 815. in hoc. Alex. conſil. 37. n. 6. & 14. vol. 1. Gerard. conſ. 17. nu. 28. per totum Ital. conſ. 3. n. 12. & ſeq. vol. 1. Autonit. in tract. de mercat. in 1. de decuſſ. in 3 partenum. 44.

l. Manifeſti. 17.

Retardat lib. 3. tantum. c. 3.

l. Inquiſitio. 18.

l. Si actore. 19.

l. Si operat. 20.

l. Intereſt. 21.

l. Inductum. 22.

l. Si literarum. 23.

l. Cùm pro pecunia. 24.

l. Solutionem. 25.

Titul. 44. De acceptilationibus.

Cuiac. tom. 3. commune. ad tit. ſequ.

l. Iam tibi. 1.

l. Si donationis. 2.

l. Per Aquilianam. 3.

Tit. 45. De cuictionibus.

Sigillatim explicatur à Cuiacio tom. 3. commun. ad tit. ſequ.

In Rubrica.

De materia cuictionis vide Caſtr. in *l. emptorem. § quod autem. ff. de action. empt.* ubi ſingularium loquitur & facit longam diſtinctionem in materia cuictionis, quam videas omnino & Cora. in conſ. 6. n. 2. vol. 3.

Vendens rem in ludo, non tenetur de cuictione, neque in *l. ſimili. § ff. alea. ff. quarum rerum actio non datur.* De quo vide Paſtil. de Puteol. in tractatu de ludo. col. 10. num. 60.

Quando vendens non tenetur de cuictione, ſequuta tamen cuictione debet reſtituere pretium, vide notab. & ſing. in *l. emptorem. §. pen. in fine ff. de act. empt.* Secus eſt in deſideratibus, ut ſequuta cuictione non poſſint etiam ad pretium agere: quia videtur inſidem mutuum periculum ſuſcepiſſe quilibet in parte, ſuper Gloſſ. notab. in *l. ſi familiæ. C. ſamil. erciſ. quam omnes ferè ſequuntur in Lugo. Reg. 4. dec. Fratrum.* & præſertim Bart. in *tit. col. 8.* quinte etiam Alexan. plenius in *d. §. duæ ſtat. ff. de verb. oblig. col. 18. cum ſeq.*

l. Emptor. 1.

l. Quoniam aunt. 2.

Si res, quam emi, tibi donavi, ſi evincatur à te, an poſſis agere contra me, an contra auctorem meum, vide Bart. in *l. ſi pro te. § fin. ff. mand.* & Capic. in *deciſ. 137. num. 3.*

l. Qui rem. 3.

l. Si prædium. 4.

Nota quòd pro donatione in ſolutum competit actio ex empto, vide Dec. *conſ. 18.*

l. Ex his prædiis. 5.

Aret. conſil. 14. col. 2. Chorad. conſil. 24. in quibus locis dicitur, quòd res obligata, ſeu hypothecata creditori non debeatur libera: res enim, quæ non poteſt alienari propter ius, quod aliquis habet in eo, non dicitur libera. Bal. in *conſil. 340. vol. 3.* vbi tenet credere debet emptor liberam. Gerard. *conſ. 58.*

Venditor an teneatur ad ſumptus factos ipſi emptori vide Bart. in *l. quo alienatum. ff. de procurat. & l. venditor. ff. de verb. oblig.*

1. Non dubitatur. 6.

Si quis vendidit rem, quòd habuit in domo, non videtur vendere damnum, & de cuictione non tenetur. Ita Caſtr. in *l. ſi ſic. § 1. in fin. ff. de legat. 2.*

In caſu in Gloſſ. *in verb. non dubitatur.* ibi pertinet pretium, licet venditor dixerit, quòd non obligat ſe de cuictione: tamen teneur ad pretium, & quid operatur iſtud pactum, vide omnino Gloſſatorem in deciſ. Capell. Tholoſ. 360. *circa fin.* & ibi multa pulchra.

l. Authore laudato. 7.

Add. deciſ. Capic. 107. vol. 303. num. 6. Aul. Gell. lib. 1. cap. 2.

l. Empcor fundi. 8.

Quomodo debeat fieri denuntiatio venditori, vide Caſtr. in *l. quo alienatum. ff. de procurat.* Conſ. 6. 3. *vol. reſol. 119.*

Si emptor agit de cuictione contra venditorem, & venditor excipit quòd ita ei non eſt denunciatum, non ſufficit hoc venditori, niſi doceat quod ſit denunciata eſſet, in emptorem defendiſſet. Aymon. *conſ. 170. n. 6.*

In caſu Lin tex. *ante penult.* ad materiam iſtius diſtinctionis, vide Corran. *in memorial. fol. 56. vol. 65. vers. emptor.* & Soc. ibi. *conſ. 104.* vbi multa, & Alb. *conſ. num. 25. col. 1. de conſuetudine vaſſallum, & denunciat.* & per eum ibi *in tex. 1. de legib.* Corrad. *num. 5.* vbi ponit notab. diſtinct. in quo quis non tenetur de cuictione, niſi ad pretium, pura ſi in conteſtione eſt diſtinctus, iuribus alienis ſalvis. & add. Alb. *conſil. 74. Paul. in l. ſi ſic. § 1. de lega. 1.* & Affict. in *dec. 3. ſenat. fol. 31.* num. 10. ponit caſum, in quo teſtat ratihio.

In *caſu gloſſ. in verb. vel fideiuſſione*, ubi in fin. fuit arguitum contra Nor. hac eſt communis opinio, ut refert Alexan. *in l. 3. § voluntatem. nu. 4. col. 3. ff. ſol. matr.* habita tamen diſtinct. ut ibi per eum.

Et limitauntur vide ibi per eum. vide etiam Ang. in § *ultimum in 10. col. Inſtit. de act.* contra communem tamen ſententiam eſt Ioannes de Imol. vel Areol. *cons. 91.* vide tamen pro opinione Gloſſ. Bart. *in l. donationis. §. quid ergò in 1. ff. ad leg. Iul. de adult.* vide etiam Cap. *in deciſ. 106.* & Alex. *in l. non ſolum. § in mente. in 11.* & *12. col. de testi. ſperis nuncupatione.* Et vide Paul. *in l. 4. vendit. in fin. ff. de act. empt.*

l. Si controuerſia. 9.

l. Si fines. 10.

Ad materiã iſtius l. & quando dicatur venditio facta ad menſuram, plenè per Dec. *in conſ. 190. num. 3.*

l. Exceptioni. 11.

l. Siue in libertatem. 12.

l. Si ob cauſam. 13.

Nota, quòd factum per iudicem, videtur fieri propriũm debitorem, de quo per Bal. *conſ. 156. in fin. vers. conſiderata. vol. 5. in antiq.*

l. Siue poſſeſſio. 14.

l. Si non iniuria. 15.

l. Super empti. 16.

l. Si cùm quæſtio. 17.

l. Si ſtatus. 18.

l. Si obligata. 19.

l. Si parentes. 20.

De lito tex. vide Iaſ. in *l. venditore. col. 2. de verborum obligat.* & Iac. in *l. venditor. ff. de iudiciis.*

l. Empti. 21.

Adiicitur in cauſa cuictionis teneatur emptor denunciare venditori, etiam ante litem ſibi motam. *Lampt.* & hic per Bart. in *l. mancipari. ff. ad leg. Iuliam de adult.* & *in l. non ſolum ff. ſolut. matr.* & *in l. non ſolum. § morte ff. de non num. pecun.* & *l. non eſt. C. quæ res pignor. obl. poſſ.* Add. ſex fall. per Socinum poſtcan. in *reg. 134. incip. emptor.* Mihi eſt *reg. 117.* Pulcrus *de rer. ad dittur. c. 21.*

l. Cùm tibi liberum. 22.

l. Cùm ſucceſſores. 23.

l. Si poſt perfectam. 24.

Adde Angel. Aret. in § *alio. in 8. colum. Inſtit. de actionibus.* & pro intellectu iſtius verſus vide decil. S.R. cons. 172. ad iſtam rem vide gloſſ. cum additione ibi poſita in 4. ibi *nouiſſime in verb. præſtat. Inſtit. de ſatisfat. nat.* Et nota, quòd emptor poteſt petere cuictionem, vt hic à venditore, non tamen quando ita eſt mota, ſed etiam, quando ſolicitat litem contra ſe moueri. Ita tenet Batt. *in l. pen. § 1. de reſcind. vend.* & Et ibi Bal. & ibi vide Grat. *conſil. 35. vol. 2.*

Ad iſtam *l. § poſt perfectã.* vide Capell. *cons. 134.* Debitor ſibem factum in prompta, de cuictione imminenti, an poſſit excutere creditorem excipiendo, quòd debet ſatisfare de cuictione, alias ad teneur ſolucre, iuxta l. iſtam. *§ poſt perfectã. I non dubitatur. ſup. vol.* & per Benedictum de Bar. in Cauerarig. in 1. *parte q. 15.* & ita non fuit procedum ad interrogationem. Menoc. *de arbit. iud. cas. 124.*

l. Si tibi. 25.

l. Si quis tibi. 26.

Dec. *conſ. 85. num. 6.*

l. Si fundum ſciens. 27.

Qui ſciens emit rem alienam, carebit re, & pretiacle materia iſtius legis vid. Affict. in *caſu gloſſ. num. 3. fol. 190.* Corn. *conſ. 2. nu. 13. vol. 3.* Aymon. *14. num. 4.* Berlach. *conſ. 88. vol. 2. num. 3.* in nomine, vbi per hanc Lexin quòd heredes inter ſe diuidentes hæreditatem, regulariter inore ſe non tenentur de cuictione contingente extra cauſam reſtitutionis vnuſquiſque ſe obligaverint de euictione ſicut hic venditor non tenetur de euictione data ſcientia emptori, quod res ſit aliena, niſi ſe promiſſum de euictione: vid. Abb. in *conſ. 30. vol. 2. num. 3.*

l. Emptori. 28.

l. Si permutationis. 29.

l. Non ex eo. 30.

Dec. *Alex. cons.* Adde Hypp. *ſing. 34. in rubric l. in gloſſ. ſin. in princ.* Bona fides præſumitur, niſi mala probetur, & niſi hanc modi allegetur fides, nõ præſumitur, vt per Affict. *deciſ. 40.* & quando poſſit allegari vid. eundem *deciſ. 178.* Et quid bona fides præſumitur, vid. Bart. in *l. Celſus in 4. col. ff. de vſucap.* Perafin. *in 1. in poteſt. n. 31. de acquir. her. num. 93. & num. 101.*

l. Herodem. 31.

Paluanus *de opere. cap. 18.* Valla *de rei. dub. tract. 9.*

Tit. 46. Creditorem euictionem pignoris non deb.

Cuiac. *commune. ad tit. ſequ. tom. 3.*

l. Cùm iure. 1.

Ad intellectum iſtius l. vid. Bal. in *conſ. 227. vol. 3. incip. quando pro debit.* creditor vendens pignus iure creditoris, ad quid teneatur, *vide in l. creditor. diſtra. pig.*

l. Si à creditore. 2.

Titul. 47. De partis poteſtate.

Explicatur quàm accuratiſſimè à Cuiac. *tom. 3. commune. ad tit. ſequ.*

l. Filium tuum. 1.

De hac l. vide omnino Challarium *in conſilio. Burgun. fol. 114. col. 1. de* Guid. Pap. *ſing. 137. fol. 14.* & *dant.* Sot. *conſ. 183. vol. 187.*

l. Eum, quod. 2.

l. Si filius tuus. 3.

Pater, qui habet vſumfructum in bonis filii, rationem ædministrationis reddere non tenetur. Cuman. *conſ. 88. circa medium.* & an teneatur facere inventarium in bonis, in quibus habet vſumfructum. & ibi dicit, quòd poteſt verberare, & incarcerare filium, exercendo in eũ proprium poteſtatem. De hoc vid. Bal. in *l. 1. in l. liberos. Et ibi Alex in addit. C. de obſeq. par.* Gloſ. *in fin. c. qui ad-modum. de curatorum.* Cyn. & alii in *l. Mauchaus. C. de epiſc. & clerc.* & vid. per Berlach. 145. Et vide Dec. *tom. 378.* Alex. *cons. 131.* Quid autem in fratre maiore adminiſtrante, vid. Ital. *in l. ſi heres. ff. de inoffic. testa. circa fin.* Soc. *conſ. 133. vol. 2.* & Dec. *conſ. 51.* vbi allegat ad hoc multa conſ. Hipp. *ſing. 457. col. 3. fol. 4.* Nota quòd tanta eſt poteſtas patris in filium, vt ipſum correctionis gratia poſſit incarcerare. Bar. *in tract. de carcere. col. 1.* facit ad modum correctionem, quæ patri permittitur *l. 2. & l. 3. ff. de* & *in 2. de emend. propinquorum.* & ſecundum ea eſt affinis. Et quo nota, quòd ſi filius patrem verberaret eum caſtigaretur, & pater eum hac cauſa occideret, quòd non teneret parricidij, nec alia pœna: quia licita eſt potestas, & correctio in filium vt volunt Caſtr. *conſil. 130. incip. in cauſa carcerat. in antiq.* vide Ludouic. Bolog. *conſ. 5. incip. cùm igitur.* vide Affict. *in 2. dec. Senator. col. 4. nu. 3.* vbi multa pulchra.

Et propter nequitiam, & inobedientiam filij pater non poteſt eum in compedibus ponere, *nec eſt in l. coercendus. in fine ac* quid ad hoc allegat Bal. *in l. liberos. C. de obſeq. par. præſt.* Ad intellectũ iſtius leg. *l. ſi filium vid. I. propter inſolen.* 3. *qui accuſare non poſſit.*

l. Congruentiùs. 4.

l. Filia tua. 5.

Mater potest neceſſitate cogente alicui filiam locare ad ſtruendum pro mercede. Luc. de Penna *in l. 1. Cod. de fugitiuis. & eſt tex. ind. poſt. corri. temp. & ibi gloſſ. ſup. de lib. cauſa.*

480/C.IV.K.5-4, 69
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quando quis habet patrem, & filium in pericu-
lo mortis, debet magis inferiore patri, quam fi-
lio. Ita refertur, & tenet Bal. in rep. Liberi autem, col. 3.
§. de cond. & demonstrat.
l. Abdicatio. 6.
Ad hanc l. vid. Alciat. lib. 1. de præsumt. c. 18. Attilio
lib. 2. Rubric. Nicenn. c. 14. Alciat. lib. 2. disput. c. 17.
l. Si matrimo. 7.
Per militiam, vel doctoratum quis non libera-
tur à patria potestate tria Bald. in Lista. add. eun-
dem Bald. in Legend. hoftes. in fin. C. de fur. & legit.
Ang. in l. negotia. §. and. de fur. & legit.
l. Libertos. 8.
l. Nec filium. 9.
Vide Bald. in cons. 123. vol. 1. in med.
l. Libertati. 10.

Titul. 48. De adoptionibus.

Ad Rubricam istam vide Alciat. lib. 3. cap. 19. &
Cuiac. tom. 3. commentar. ad iun ciuile.
l. Hi qui. 1.
Briss. lib. 4. Select. 1. 10.
l. Impuberem. 2.
l. Cùm eum. 3.
l. Adoptio. 4.
l. Mulierem. 5.
l. Adrogationes. 6.
l. In adoptionem. 7
l. In adoptione. 8.
l. Adoptatum. 9.
l. Cùm in adoptivis. 10.
§. Sed ne articulum. 1.
Bellon. lib. 1. sup. cap 3.
§. Sin aut. 2.
§. Quæ autem. 3.
§. Quæ in filio. 4.
§. Vbi autem. 5.
l. Veteres. 11.
Aul. Gell. lib. 5. c. 19. mell. Attic. Vaconius lib. 1.
declar. 18.

Tit. 49. De emancipatione libetorum.

Cuiac. tom. 3. commentar. ad iun ciuile.
Ad Rubricam.
Nota ad materiam huius Tituli dictum Bal. in
l. si quis. §. de bona damnat. quòd si aliquis legat li-
berto Sempronii, quòd ad hoc legatum liberi emã-
cipati non admittantur: & hoc nota quòd deterio-
ris conditionis sunt. Nec obstat quòd emancipationis, & patriæ potestatis sit fabulæ differentia.
Nam procedit in successione patrimõ autem ex-
tranei, & in legato percipiendo ab extraneo. Et
add. ad correctionem huius dicti, quòd filii eman-
cipati non dicuntur de familia. nexus est sui filii
decess. in verf. non sunt. sup. de collat. quod tamen
non est verum.
Emancipatio facta à clerico filiis eorum iudice
secularium sit valida vide decis. Ægid. Bella. 379.
7 3. in tit. de fide compar. absent. 3.
l. Si ter. 1.
l. Gloss. 2.
Ibi leges & Statuta, confutação das Ordenações,
limita vt per Sot. in reg. 100.
In eadem l. in Gloss. in verb. duumviris Duumvi-
ri non habent iurisdictionem: Et quinam sint
duumviri, vide Alciat. in 1 fin. C. qui admitti.
l. In emancipationibus. 2.
l. Non nudo. 3.
l. Nec anus. 4.
Princeps non solet tribuere beneficium in al-
terius iniurium. Salon. ad l. fin. de confirmat. princip. n.
13. Felyn. ad cap. super ead. de offic. & potestat. cand. de-
leg. num. 19.
l. Libertus. 5.
Vide Ias. in 1 postliminio. C. de rever. ad. in prine.
l. Cùm inspeximus. 6.
Coraf. lib. 1. miscell. cap. 9. Briffon. lib. 1. select.
cap. 11. Cuiac. lib. 3. obs. cap. 13. Forner. lib. 2. select.
cap. 1.

Tit. 50. De ingratis libertis.

Cuiac. commentar. ad iun ciuile, tom. 3.
l. Filiog. vnic.
Addiquod si legitimatus commisit ingratitudi-
nem, poterit reiecta legitimatione redire in na-
turalitatem. Bal. in fin. ver. si filius. & de fund. dotal.
fac. cons. Et ingratitudo debet esse in facientes &
fuisse missiua, vt dicitur in Emanuelissa. sup. de
liberi. & eorum lib. Socia si ingratitudo fuerit in
omittendo: quia non revocari non potest. l. filia.
sup. de liberal. causa.

Tit. 51. De postliminio reuersis.

Illustrantur à Cuiacio. 3. tom. commentar. ad iun
ciuile.
l. Ex duobus. 1.
l. Ab hostibus. 2.
Ibi, proinde, vide supra de ep. libere. Liberciel, &
quod ex his eodem tit. Et non calisch, in quo li-
ber homo potest reuerti in pignus in redemptu
homine libero ab hostibus. de quo Rip. in l. cu-
more 16. & seq. ff. de pign. vbi multa ad materiam
huius l.
l. Cùm cognatos. 3.
Nec, illum text. quòd quãdo quis est captiuus,
vel absens, & nescit, vbi sit quidlocet affairs, potest
petere à iudice dari curatorem bonis, ne diffipen-
tur. Bal. hic, & Alex. in cons. 4. vol. 2. Menoch. de
arbitr. cas. lib. 2. cas. 139.
l. Nec vos. 4.
Donec perdet an aliquis reuertatur ab hosti-
bus, quis hæreditatem adire nõ possit, vt hic, ioã-
da Glos. in verb. manifesti. Attamen pro limitatio-
ne huius l. Bart. in lib. 2. in 2. col. vers. sed si verba
pacti, supra de pactis. & vide cap. decret. 144. num. 10.
In eadem l. vers. nec super. nota quòd mors de-
ber probari, aliàs quilibet præsumatur viuere, l. si
quidem. ff. solut. matrim. nec in l. 4. & sinbitrator.
quemadm. testa. aper. fauore Ecclesiæ tamen, vbi
nihil apparet, pro Ecclesia iudicatur. Gerand. Bald.
in dauit. qui rem in fin. C. de sacrosanct. Eccles.
l. Cùm non. 5.
l. Cùm & postliminij. 6.
Nota quòd captus ab hostibus si ordinatur
pretio, potest eatenus cogere redemptorem
oblato pretio liberare redemptum obligatione, si
pretium deponatur. Secund. Bal. & Bar. & vide Ias.
cons. 74. prope fin. vol. 2. & facit text. in l. 1. supra, de
pactis in qui. fil. disper. Alciat. ad l. seruum. in lib.
12. de pactis sacr. Iurgio.
l. Fœdissimæ. 7.
l. Præses prouinciæ. 8.
l. Captum ab. 9.
l. Sicut liberi. 10.
l. Si liberum. 11.
l. Ab hostibus. 12.
Nota quòd ea, quæ ab hostib. capta sunt, si recu-
perantur per militare flipendiarios, in priftinum
statum reponuntur, vnde bellum ablatum ab hosti-
bus à nostris stipendiariis recuperatu defensa resti-
tui dis, quibus ius erat prius. ad hoc idem text. in
l. sup. eod. Et hoc verum intelligo in rebus, quæ
habent postliminium. De hac materia vide Salon.
in addit. ad part. 2. §. 3. fed si ab hostibus. Soffer quæ-
dam modus ius pat. pos. fol.
l. Si is, qui. 13.
l. Ius postliminij. 14.
l. Is, qui liber. 15.
l. Commercio. 16.
l. Liber captus. 17.
Si pater vxoris soluit condemnationem pro
filio, vel si ipsam redemit, an, & quando filius im-
putabit in quartam, vide Bart. in l. Scribus. de pecul.
leg. & Anet. in §. adhuc. in 4. col. Inflit. de action. &
ibi Ias. in fin. vers. quod autem de matre. vide Cattr.
in l. alimenta. sup. de negot. gest. Et ibi Doct. & Alex.
in 1. in quartam. nu. 11. ad leg. Falcid. & de materia
huius l. vide Doct. Corad. 492.
l. Ab hostibus. 18.
l. Si quos fortè. 19.
l. Fin. 20.
Ad materiam huius l. vide Lancel. Dec. in l. ca-
rum. §. qui ab hostibus. de leg. 1. vbi multa bona di-
cit. Et quid si quis redimit aliquem ab hostibus,
& propter hoc vellet sibi imponere aliqua onera,
quæ non posset, & est Glos. noto. in l. sup. de epis.
audien. Et ibi per Bart. Quia non potest sibi im-
ponere aliud onus, nisi pro solutis, vt hic, & redi-
mens aliquem captiuum ab hostibus non potest
postea mancipium talium imponere, vt tenet Franc.
Crem. in fing. 166.
In eod. vers. decret. ad illum text. vide Franc.
Crem. fing. 166.

Tit. 52. De infantibus expositis, &c.

De exponentium pœna egregiè Menoch. de ar-
bitr. iudic. cas. 306. Cuiac. lib. 10. obs. cap 36. & in
comment. ad iun ciuile, tom 3.
Plura de infantum expositione per c. fin. 83. de-
finali. & ibi Glos. in c. si expositum.
l. Si inuito. 1.
Sarmient. lib. 1. select. cap. 10.
l. Vnusquisque. 2.
l. Sanctimus. 3.
Authen. Antiqua.
l. Sanctimus. 4.

Tit. 53. Quæ sit longa consuetudo.

Vide Cuiac. tom 3. comment. ad iun ciuile.
l. Præses prouinciæ. 1.
Menoch. de arbitr. iudic. lib. 2. cas. 8.
l. Consuetudinis. 2.
Forcat. meyerman. dict. 1. Vitalin lib. 2. variar.
lect. cap. 28.

Tit. 54. De donationibus.

Confidendus Cuiac. 3. tom. commentar. ad iun
ciuile.
l. In Rubricam.
Ad materiam illius tit. vid. Bald. cons. 82. vol. 3.
in manu. & Bertrand. cons. 180. num. 2. vol. 1. vbi an re-
nerat donatio, si in scripto non facta redacta si
hoc per testes probetur. in cons. 181. n. 8. vol. 1. Do-
natio quis contractus sit, & an renocari possit, ex
capit. peruenit. in vid. Corn. tex. cons. 53. num. 9. vbi si
res absenti donatur, an non obstante stipulatione
notarij possit alteri donare ante donatarij ratifi-
cationem, & ibi an possit ratificatio fieri in præ-
dictam casu, cui medio tempore fuit ius quæsi-
tum. De materia vid. Bald. cons. 368. num. 8. vol. 3.
vid. Iohan. de Amicis cons. 50. col. 3. cum seq. Dona-
tio inter viros renocatur per ingratitudinem. c. si,
contr. Iuf. in 1. cum mater. col. 4. C. de transact. fallit,
nisi fiat ex causa antenuptiali sine obligatione, l. si
pater. §. fin. and. Francis. Nicol. in repet. c. quamuis
contrà de probat. fol. 87. vbi plenè.
Perfecta donatione an possit aliquod onus im-
poni. Bald. in com. 381. fallunt rule ejf. vol. 2. conf.
279. Rot. Rome. Ferrar. cons. 38. 2. vol.
Donatio causa mortis, quæ dicatur, & an, &
quando possit renocari. Gaud. Pupr. conclus 23.
num. 3. Hipp. seng. 63. & Barrosa conclus 326. num. 5.
vol. 3.
Donatio causa mortis requirit subscriptionem
quinque testium, quando fit in scripto. Ias. in l. si
quis. aper. col. 4. de codicil. Francis. Nicol. in repet. c.
qua contra de probat. fol. 84. num. 9.
l. Emptionum. 2.
Ad materiam huius l. vide plenè Nicol. in præ-
allegatis fuit, allegat. 22. vbi de ratione huius l.
Nam donatio modicum affert vtilitatem: Intò
nullam, si instrumentum tantùm, sine charram in-
telligeretur donasse, vbi dicit glos. in l. posthumus. ff.
de pactis. & in donatione talis instrumenti non
tantum venit debitum principale, sed etiam vsura
futrè. si donatum esset instrumentum nomine de-
bitoris. Luuman. de legat. 1. Quid in conditione in-
strumenti, an vendito instrumento intelligatur
venditum nomen. Idem dicas, nisi ex qualitate
persõ aliter appareat. Ang. in l. si rerum. §. cum qui
chirographum. ff. de legat. 1.

Quid

480/C.IV.K.5-4, 70
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Quid autem si creditor renunciet instrumento, an intelligatur renunciare debito, vide Lancel. Dec. *in 1. posthumum fin. T. de pact.* vbi habes contrarietatem. Bald. *in l. Labeo §. 1. de pactis*, qui dixit, quòd non tantum probatione intelligatur renunciare, sed contrarium idem dixit Bald. *in l. 3. de fide instrum.* per illum text. & hanc contrarietatem vid per Lancell. Dec. vbi solutionem contrarietatis habes, de quo etiam per Dec. *in consilio 17. numero 3.*

Et de materia vide pulchrum q. quam ponit Paul. *in l. 8. ff. de his, quæ in test. del.* vbi de testatore cancellante testamentum non expectatum, an videatur renocatum. Et nota, quòd hæres gravatus reddere instrumentum debitori, credente gravante recipsum debitorem liberet: Tenet. est notabilis *in l. haus fundi. 8. fi ita de legat. 1.*

Et de materia huius legis vide Alexan. *consilio in l. 3. col. 8. ff. de acquir. possess.* vbi plene, & ponit pulcherrimas ampliationes ad hanc textum: ideò videas.

Si aliquis alicui donat instrumentum, quod habet contra alium, transfert ei donare non solum chartam: sed etiam totum debitum. ibi comprehensum: & sic inducitur quædam cessio, per quam ille donatarius efficitur procurator in rem suam. ita tenet Bald. *in l. fin. C. quando fiscus vel privat.* & idem Bald. & Alex. Imol. *in l. Mævia. ff. solut. matr.* Vestal. *in rep. l. ff. adler. numero 16. col. 16. de præscr.* & de materia huius l. vide Dyn. *in c. 1. col. 8. de reg. iur. in 6.* Couarr. *lib. 3. Miscell. c. 3.*

l. Si nominis. 2.
l. Spem futuræ. 3.
l. Si functiones. 4.
Vide Cap. *consil. 12. col. pen.*
l. Si donatio. 5.
l. Nec ambigi. 6.
l. Censualis. 7.
Restitu. *tab. 1. Stock tap. 1.*
l. Si præses provinciæ. 8.
l. Legem, quam. 9.
l. Nec ignorans. 10.
l. Cùm de bonis. 11.
l. Portionem propriam. 12.
l. Si aliquid. 13.
l. Si filius rutus. 14.
l. Æris alieni. 15.

Donatio vniuersalis non transfert aliquam personalem actionem in donatarium, vt hîc. vide decis. Regal. de Bellam. 31. *in fine de donation. chart. 2.*

Donatarius certe tei non tenetur ad onera debitorum. Sed debet communi vniuersalis hæres donatoris. Add. quòd donatarius parest omnium bonorum non tenetur ad aes alienum. Dec. *consil. 237. & 287.* faciunt not. per Bart. *ad l. fi quis seruum 8. fin. ante 1. de leg. 1. Cor. consil. 289. col. vol. 4.*

l. Senectus. 16.
l. Sine emancipatu. 17.

Nota quòd etiam secuta emancipatione, non confirmatur 8 esse adoptata: & probat ille text. quòd per emancipationem probetur, & confirmetur donatio antea facta per patrem filio: quod procedit, si res donata fuit tradita.

Et de materia huius legis vide Tiraq. *lib. 1. donatio. in princip. col. 1. nu. 13. Salar. numer.* vbi dat exceptionem ad hunc text. quòd licèt non firmetur donatio emancipatione subsequente, nisi traditio fuerit: tamen quando donatur filio hîc iam dicit hoc non procedere, quando pauli ante emancipationem, quod est notabile.

Nota etiam quòd donatio secuta emancipatione confirmatur, vt hîc, add. text. *in l. donationes 8. pater ff. de donat.* & requiritur etiam traditio, vt per gl. *in l. donationes. 8. hæc inoff. donat.* & potest filium renunciri vide Gad. Pap. *consil. 10. in 3. part.*

l. Si donationis. 18.
l. Si actio. 19.
l. Vice donatricis. 20.
l. Constante. 21.
l. Cùm res filio. 22.
l. Si ea quæ. 23.

Colex.

l. Si patri tuo. 24.
l. Donatio. 25.

Nota illam l. Quilibet donatio causa mortis, & donatio ob causam, vt habetur in *l. final supra de donat. inter vxor.* & quod not. Bart. in *l. Aquilius. ff. de donat.* & pro relatione vide Arct. *consil. 17. col. 15.*

l. Si quis in emancipatione. 26.
l. Data iam pridem. 27.

In Hannib. de Cano. *add. post contrarium. ff. de donatio. num. 199.* Rimin. *tract. de donat. §. 2. n. 165.* Bart. Pers. *ad l. 1. num. 136. ff. de interrogand.*

l. Quilquis. 28.

An autem donans non reuocato vsufructu restituto, cuncte de vitendo fructu iusta *l. 1. vsufruct. quem constituit*, vide Dec. *consil. 16. vol. 1. col. 4. versus.* 3. Cora. *consil. 167. n. col. & Decl. in Lemos. de recept.* vbi concludunt, quòd non. & Dec. *in l. donat. col. 1. de reg. iur.* de materia huius l. vide Jul. *consil. 1. col. 1. vol. 3.* vbi ponit rationem quare per retentionem vsufructus transferat dominium, & possessio: vbi dicit rationem esse quia res sua nemini seruit, quia si reseruato vsufructu non transferat dominium, sequeretur, quòd constituisset vsumfructum in re sua, quòd absonum est, & contra *l. nos sui. ff. si vsusfructus per.* & contra ipsius vsumfructus definitionem, quæ est ius vtendi fruendi alienis rebus. &c. vbi in hac materia retentionis vsusfructi aduertat notarius, ne in instrumento ponat confirmatum simul cum retentione vsusfructus, quia esset repugnantia, quæ factum vitiaret.

Et quibus modis transferatur dominium & possessio sine traditione, vide *5. sacrarium. ff. de rerum diuis. & ibi gloss.* & vide *l. 1. §. fin.* & ibi gloss. quæ hanc allegat. *de rub. cred.*

Et an ille hæres habeat locum in vendente, & donante bona sua retento vsufructu filii, vide Bertrand. *consil. 124. colu. 3.* & vide omnino.

Restitutio vsusfructus inducit traditionem possessionis, quæ erat penes tradentem. Add. & amplia vt per Jul. *ad l. 1. tractandum num. 7. in fin. C. de pact.* & alios modos per Soc. *iun. consil. 118. in fin. volum. 1.* Alexand. *ad l. 3. in prouis. nu. 14. ff. de acquirend. poss.*

Nota ad ampliationem illius l. quòd sicut per retentionem vsusfructus, intelligitur tradita possessio per paganis receptionem, ita in *l. traditionibus. C. de pactis.* & vide Gloss. *in d. l. 3. §. fin. ead.*

l. In extraneos. 29.
Cuiac. *lib. 3. obs. c. 12.*
l. In hac tractatissima. 30.
l. In donationibus. 31.
l. Secundum. 32.
l. Illam fabulam. 33.
Fozzis. *nouum dict. 34.*
l. Sanctimus. 34.

In donatione, in qua excedit summa, possit hîc requiriri insinuatio, dicat, eximiè si incerpretes 2 tradiderint, adhuc requiritur insinuatio. Ita tenet Bald. *in l. Metellinus §. sed.*

Ad §. primum illius l. *sanctimus.* vide Doct. *in l. sed vtr. modo ff. de verb. obli.* & Arct. *in consil. 122.*

Quid si donatio dicit, volo, quòd tot libræ donentur, quot sunt summæ decretorum ad 30 solidorum, quæ valeat donatio, vide Bald. *in consil. 97. incip. quæ dum viuimus. vol. 3. in antiquis.*

Et an instrumentum valeat donationem non insinuatam, vide Bal. *consil. 317. vol. 3. certum est*, quid *Alex. consil. 15. num. 15. vol. 1. & consil. 11. nu. 10. & 11. vol. 2. & consil. 117. nu. 5. vol. 6. & consil. 10. cum sequent. & consil. 1. col. pen. & consil. 6. vol. 1.* Socin. *consil. 73.* Corn. *consil. 111. vol. 1. & consil. 66. col. 2. & consil. 3. vol. 3.* vbi respondet rationibus eorum in, qui contrarium opinionem tenent. & Anet. *in consil. 77.* Vt vide Tiraq. *in l. si vnus glos. 4. num. 16. & seq.* vbi multis.

Et quæ requirantur, vt valeat donatio fiat insinuatione, vide Arct. *in consil. 17. vol. 3. &* Alex. *consil. 111. n. 17. nu. 5. vol. 6.* vbi contractus celebratus coram notario facit habere, ac si in eo fuisset insinuatus. & vide Hypp. *sing. 489.* vbi ad insinuationem faciendam non sufficiunt donatoris, notarii, quare sibi fuit oppositum de invaliditate donationis, propter defectum insinuationis.

Et an insinuatio possit fieri post mortem donatoris, & quo tempore fieri possit. Arct. *consil. 119.* vbi an fieri possit cõtradictente donatore, vel eius hærede, & an donatio facta per principalem valeat sine insinuatione. Arct. *in consil. 17. & Bald. in consil. 167. incip. quidam.* Franc. *num. 3. & 4. vol. 3.* vbi an insinuatio fieri debeat vivo donatore, & quomodo est faciendа. Et de etiam an insinuatio facta in vno loco extendat se ad bona existentia in alio loco, seu territorio.

Et an in donatione causa mortis requiratur insinuatio. Cora. *consil. 107. num. 3. vol. 4.*

Et quid si donat Titio, & heio 600. an dicatur vna donatio, vel duæ, vide Jul. *in l. 3. ff. pluries. num. 7. in 1. lectura de pact.* Rom. *sing. 713.* & nota, quòd in donatione inter virum & vxorem requiritur insinuatio. *l. donationes quas. supra. de donat. causa mortis*: ibi in omni donatione inter patrem & filium, quæ mortis confirmatur: vt *ibid.* Secus verò in donatione causa mortis: vbi non requiritur insinuatio. vt *d. l. donationes quas.* In eadem *l. §. fi quis autem.* nota quòd si plures donationes factæ eadem personæ, eodem tempore, non valent, nec deceres sint mas fœcis per diuersa tempora. Abbas *consil. 107. vol. 1.* & ibi multis in materia insinuationis. Donatio recipiens non indiget insinuatione. Alex. *in consil. 111. vide facit. num. secund. vol.*

Si donatio non fuerit insinuata, sed interuenerit instrumentum: an suppleatur defectus insinuationis. Alex. *consil. 103. vers. possit omnino dicere.*

Adde Rom. *sing. 103. & 921. pone.* Corn. *sing. 771. donatio.* post Jul. *ad l. 1. §. si tu. de verb. oblig. n. 18.* Quid in debito fuerit solato, quo casu est donatio. *l. minus per errorem. ff. de reg. iur.* An tunc requiratur insinuatio, de qua hîc, vide per Ouze *ad §. hæ quoque num. 4.* facit quod *not. in comm. oblig.* In mat. 3. Lride Imol. per Phil. Parl. *lib. 1. resolut. 20.* & per Jul. Clar. *lib. 4. sent. §. donatio. q. 11. & seq.* vbi quid in donat. facta, vel prælempta. vide in libertate simplici, in pacto de non petendo, in donat. reciproca, & susp. & quid in donat. facta Ecclesiæ, vel cum iuramento *per quendam q. 37. & 38.* Curt. sen. *consil. 47. per totum.* & ibi in addit. ad eum. Ad hunc text. in princ. Ioan. Crot. *consil. 76. n. 28.*

Ioan. Robert. *lib. 2. recep. sent. rep. 26.* Cuiac. *lib. 13. obs. c. 22.*

l. Si quis argentum. 35.

In Gloss. in verbo, *de donationes.* vers. Item an pecuniam vxam creditor cogatur accipere pro alia, vide Bart. *in l. 3. mutui dotis. ff. si cert. petat. col. 2. In eadem l. in gloss. in verb. fundus. vers. Quid ergo fundi.* illam Gloss. sunt singulares Bald. hîc ad hoc, quòd qui promisit annuum reditum fructuum, intelligitur purum, & liberum ab omni impensa.

§. fin. *Sin autem hæ minimè.* Ad intellectum illius §. vide Iason *in §. per fundum. Instit. de actionib.* & vide Decium *in l. fundum. T. qui cessare. soc. poss.* Aug. *in cons. 103. aliàs 154. col. 4. Ergo queritur.*

Et de materia huius vide Bart. *in consilio 156. num. 11. vol. 4.*

Ad intell. huius legis in §. pen. vid. Imol. *ad l. 1. ff. de verb. oblig. in 2. lect.* Arct *ad §. in personam. vers. adiuvetur tamen. col. 4. Inst. de act.* Alex. *ad l. 2. col. nu. 7. de leg. 1.* vbi quòd habet locum hîc text. in donat. causa mortis vt in ea sufficiat pactum nudum, & est communis: licet contrarium teneat Imol. *vbi supra.* Soc. *ad dict. 2. num. 10. cum sequen.* Iaso Vers. Gloss. *ad l. 1. in principium. 6. quinimò nu. 18. ff. de pact.* Jul. Clar. *lib. 4. sent. §. donatio. quæst. 14.* Pedemon. *decis. 110. n. 5. & 14.*

An in hoc pacto nudo requiratur expressus consensus, vel præsumatur, Dec. *ad rub. Cod. de pact. num. 4. & in cons. 341.* An hæc decisio habeat locum in donatione tacita, & præsumpta. Tiraq. *ad l. 8. quamuis. in cons. donatione largitur. numer. 132. 126. & seq. Cod. de reuoc. don.* An habeat locum in pacto de donando. Arct. *ad dict. §. in personam. vel 2.* Rimin. *ad Jul. Inst. de donat. nu. 145.* plura in mat huius leg. An, & quando, & in quibus casib. procedat, Cacial. *in tract. de pact. q. 2. ad pen. & seq.* Fort. Garc. *ad l. interpretum §. quæstio. num. 72. ff. de pact.* Rip. *ad rub. ff. de verb. oblig. num. 14.* Hier. Zanet. *in tract. differen. inter iur. comm. & civ. num. 91.* Beloz. *ad rubr. Cod. de pact. numer. 41. & seq.* Vid. *lib. 2. comm. opin. in 1. a. lia.* vers. *hæc si quis argumentum. 24. opin.* Salic. *ad l. 2. n. 8. C. de pact. Anselm.*

480/C.IV.K.5-4, 71
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

de Cons. in repe del l. animi ff. eod. n. 133. & 140. ff. *de leg. 1.* Rim. *ad prax. Inquis. de don. num.* 167. 181. 191. & 233. 232. 262. & *ad §. 1. ord.* 66. 145. 147. & 150. *conf. seq.* Cagnol. *ad rub. C. de pact.* n. 18. Forcat. *in nostram hac dicat. q.* 9. *num.* 7. Quod ille tres. esse habeat locum in donatione remuneratoria. Gärtl. *ad d. §. quoniam num.* 69. Sel. Cla. *d. donatio. q.* 14.

Forest. *Nov. num. dicat.* 63. Conc. *lib. 1. disp. cap.* 12.

l. Si quis. 56.

Donatio excedens summam 500. solid. debet insinuari. Add. lim. per Rim. *Inq. ord §.* 1. *num.* 409. & 435. & de insinuatione quid sit, vide Soc. *num. conf.* 87. *num.* 3 *lib.* 1. & de ratione, cur introducta fuerit insinuatio, vide Guid. Pap. *decis.* 215. & *ibi ad §.* quidd (obiter accipitur pro aureo) 2. & aureus accipitur pro eo declarat Paul. Cast. *ad l. fi. C. communia de leg.* Bel. *cons.* 4. latiff per Phil. Port. *lib.* 1. *tract.* 40. & Modest. ab Aquila *lib.* 1. *num. com. lim. quæ. donat. inter vivos.*

l. Verba superflua. 57.

Conc. *lib.* 1. *disput. cap.* 16. Cotar. *lib.* 10. *obs. c.* 37.

Tit. 55. De donationibus quæ sub modo, &c.

Cotar. *num.* 3. *communes ad hunc titulo.*

l. Si doceas. 1.

De materia hujus l. vide Bertaz. *conf.* 94. *col.* 6. *in prima impressione*, & Cant. *con.* 53. *num.* 7. Quarto, ſi donator aliquid Eccleſiæ cum aliqua conditione, vel lege, an ſi illud non ſit per Eccleſiam, donatio reuocetur, & res donata reuertatur ad donatorem, vide Abbat. *in c. veniens de foro compe.* Donans donum Eccleſiæ cum pacto, vt mihi vel alteri alimenta præſtentur donatilla chaſma ce permit, an Eccleſia adhuc teneatur ad præſtandum alimenta, vide Bal. *in l. 2. ſupra de iure emphy.* Et quid ſi primò vni, & deinde alteri donauit, ex quo primus donatarius non ſeruauit pacta, vide Alex. *in conſ.* 28. *col.* 4. Et cui incumbat onus probandi quòd donatarius non adimpleuit promiſſa, & quid ſi alimenta præſtiterit. Gome. *conſ.* 210. *vol.* 2.

Et quid ſi facta eſt alicui donatio ſub duabus conditionibus, an donatarius teneatur probare vtramque conditionem. Dec. *conſ.* 177.

Donatio quando intelligatur facta ad cauſam propter aliquod pactum factum interueniente per donatarium, vide plura per Soz. *conſ.* 273. *vol.* 1. Cotar. *lib.* 1. *var. reſol. cap.* 4.

l. Si rerum. 2.

l. Quories. 3.

Ad intellectum huius l. vide quæ in ſi donatio alicui, quòd donatarius teneatur aliquid præſtare tertio, an ille tertius habeat actionem. Soc. *conſ.* 156. & ibi ſi donatarius tranſtulit illam rem in alium, an cum illo onere tranſeat.

Ad l. quamuis vide quæ determinat Dec. *in Constitutionem de pactis.* vbi nouiſſime loquitur. Nota 1221. quòd in contractibus ſubſtitutio fieri poteſt: concordat text. *in l. ex hac editione ff. de legat.* 1. quem Bal. *in conſ.* 249. *in verſ. nouiſſime column.* 1. *vol.* 1. ad hoc allegat. Sed melior eſt ratio hic. Et nota, quod ex tali ſubſtitutione acquiritur vtilis actio ſubſtituto, ex tali regula iuris, quòd alteri ſtipulari, & acquirere nemo poteſt. §. *alteri. Inſt. de inutilib. & quod Marquard. Gabrielem. in nouem ſubſtitutus* fieri poſſit, tradit Paul. in pulchra caſa, *in conſ.* 382. *in fi. & quatuor. vol.* 1. vbi donatio, quò ad primum donatarium non tamen ceſſat quò ad ſubſtitutos. Sed add. quod in tali ſubſtitutione, quæ ſit in cedula donationis, dominium acquiratur ſine traditione, ad conſequenda bona, in quibus fuit ſubſtitutus, & illa res tradita ſibi nunquam fuerit. Dec. poſt Spec. *in conſ.* 139. *col. non. conſ. nec obſtat, ſi dicatur. & in d. in tranſitorium n. 1. col. non ad ſe.*

Et nota, quòd in tali ſubſtitutione poteſt contractus fieri ſine ſtipulatione Soc. *conſ.* 124. *col.* 1. *vol.* 3. in alia autem contrahitur requiritur ſtipulatio Oldra. *conſ.* 100. pro eadem camera vnum nota circa dictum Decij, *in d. tranſitorium.* & vide Bellan. *conſilio* 32. contrarium dicit Portanel. *aureum. dicat.* 69.

Ex pacto celebrato inter donantem, & donatarium acquiritur vtilis actio ſequenti ſecundo donatario ſine aliqua ſucceſſione. Vide Cuss. *conſilio* 25. *num.* 17. Socin. *ſen. ad l. ita ſtipulatus num.* 147. *& ſecundum num. conſ. improſſ. vo.* 124. *ff. de verborum obligation.* Abb. *ad cap. in præſentia num.* 24. *de probat.* Portanel. *in nouum. aur. dicat.* 65. *num.* 2. Didac. *in conſil. vnor reſolue. lib.* 1. *cap.* 14. *n.* 2.

l. Perfecta donatio. 4.

Ampliabana legem procedere etiam in priſcis. Nam licet non poſſit reuocare donationem perfectam, ita etiam non poſſit aliquod onus imponere. Bal. *conſ.* 177. *volum.* 3. *in antiqua.* & ad hoc vide Socinum. *conſ.* 61. *vol.* 2. *in vſq; dub.* Bal. *in l. ſi. de ſenatuſcon.* Ioan. Lup. *in rep. dub. de donat. inter virum. & vxor. fol.* 43. *col.* 3. qui mentiri d. *conſ.* Bald. *ad de Dec. in l. fin in* 1. *col. de pactis.*

l. Si quid mater. 5.

Tit. 56. De reuocandis donationibus.

Cuiac. *com.* 3. *communes ad hoc titulo.*

l. Effi. 1.

Nota iſtum Laſſ. verſ. *& plane ita.* quid importet. Lud. Rom. *conſ.* 206. Et Bald. *conſ.* 191. *in fin. & in conſ.* 31. & Alex. *conſ.* 210. 2. *col. vol.* 2.

Quid ſi donauit cum pleno iure, vel ſi donauit omnia iura, & actiones vtiles, & directas, Decius *conſ.* 191.

l. Si aput. 2.

l. Poſſeſſionem. 3.

l. Cùm profiteatis. 4.

Bonet. *Cap. in reg. concluſ.* 23. Filzus q. 117.

l. Si donationem. 5.

l. Velles nécne. 6.

l. His ſolis. 7.

Cuiac. *lib.* 4. *obſ. cap.* 19.

Auth. Quod mater.

l. Si vniquam. 8.

Pro ampliatione, & intellectu iſtius l. vide pulchra, quæ dicuntur per Dec. *in l. 1. in fi. & 3. col. ſup. de pactis.* & ibi Socin. *in pen. & fin. col. num.* 37. *de condit. & demonſt.*

An beneficio iſtius l. poſſit renunciari, vide Iohan. de Arnal. *in cons.* 73. & Bart. *in l. Titia Seia. §. Imperator. ff. de legat.* 1. pro limitatione vide Corſet. *in ſing. in verbo, donatio.*

Diſpoſitio iſtius text. non habet locum in filiis adoptiuis ita Dec. *in l. generaliter in 8. col. ſup. de in ius & ſubſtit.*

Sed ſi fuerunt adoptati cum voluntate donatoris, quid iuris, vide Soc. *in l. ſi cognatio. col. 3. de vulgar. vel ſubſt.*

Donatio reuocata ex ſuperueniſſu liberorum, an confirmetur, & in contineri ipſi filij mentionem, vide Bart. *in l. Titia. col.* 2. *§. Imperator. de legat.* 1. vbi iura dicit rotundilla pro intellectu iſtius l.

Donatio omnium bonorum, vel maioris partis facta per patrem non habentem liberos, cato poſtliumo ipſo nato reuocatur, niſi probaretur, quòd donator cognouerit de liberis: quoniam hæc lex tunc aliquam locum habet, vt per Bar. *in d. l. Titia. §. Imperator in 3. col. de legat* 2. & Soc. *in l. 1. in prou. ſolut. matr.* Item dicitur etiam in donatione facta ob cauſam (quia tunc non habet locum hæc lex, vt per communiter ſcribentes hic, & per Barto. *vbi ſupr.* & hæc facunt pro ſorore dotata a fratre, quæ accepta dote renunciauit omnibus bonis paternis, & maternis, & poſtea filios procreaſſet, hæc donatio ſeu renunciatio non reuocatur: quia videtur ob cauſam dotis a fratre datæ facta: vt per Dec. hic. Ratio eſt, quia hæc donatio, vel renunciatio fuit facta in contractu matrimonij, qui per ſolemnem filij non reuocatur: quia videtur de ipſa cogitaſſe, vt plenè per Bart. *in d. l. in prima. in 4. notabili ſolus matrimonium*, & Dec. *in l. 2. in 3. col. ſup. de pact.* quem videas.

An poſſit renunciari d. l. *ſi vniquam.* vide Iaſo. *in l. pen. ff. de pactis.*

Donatio remuneratoria, ſeu propter merita, an reuocetur propter ingratitudinem. *glof. ſing. in l. ſi patet. §. ſin. ff. de donat. Bal. in l. ſi cum multi. de acte.*

Hanc l. *ſi vniquam* limita non procedere in filio legitimato, non enim ſpernitur. Et hoc ſi tempo. re donationis donator habuit filium naturalem, & poſtea legitimauit: ſecus ſi non habuerit: quia tunc præſumitur legitimatio ipſi donatario, & non extra: & ratio eſt, quia non videtur de illa donator cogitaſſe. Ita Soc. *in l. Gallus §. & quid ſi tacitam pen. col. verſ. ſi de lib. & poſt.* vide Dec. *in l. ſpa. filiumq. in addit. 2. de bon. poſſ. contra tab.*

Diſpoſitio huius l. non habet locum in donatione remuneratoria. Ita Iaſon *in ſi non ſoluero. §. literas. in 6. col. de cond. indeb.* & in *conſ.* 171. *col.* 3. *vol.* 4. vbietiam multa de materia huius l. *per tot. conſ.* 154. *num.* 2 *vol.* 2.

Et de materia huius l. vide Iaſon *ibi fol.* 192. *vol.* 4. vbi an hæc lex habeat locum in donatione ean. dem facta per patrem filio, vbi dicit, quod non. Secùs verò ſi fiat aberrando, vt per eandem Iaſ. *conſ.* 184. *vol.* 1. vbi etiam an donatio viri cum renunciatione expreſſa huius l. cauere per ſubſequentiam liberorum. & dicit, quod non. Et an veniant fructus etiam in reuocatione donationis, cùm hic dicatur tantum, ea die, quod non. glo. *in l. generaliter §. proinde. vers. ea aliqua cauſa, de ſidecommiſſ. libert.* fruit in donatione cauſa mortis quæ eam fructus reſtituere tenetur, & ipſa reuocetur? *eam quo. ff. de rerei. ad cauſam.*

Et de materia huius l. vide Franciſc. Nicol. *allegat.* 10. & per Ro. in *conſ.* 149. 2. & 16. & Dec. *in conſil.* 581. Corn. *conſ.* 4. *vol.* 3. Iaſon *in C. de pact. num.* 7. Pariſ. *conſ.* 12. 2. 74. *vol.* 1. Dec. *conſ.* 140. *incip.*

Et de materia huius l. an donatio cauſa mortis reuocetur per ſuperueniſſum liberorum, vide Corn. *conſ.* 144.

In filio adoptato non habet locum hæc l. Paul. *conſ.* 432. *reſpondeo per ordinem col.* 7. Aymon. *conſ.* 131. dicit, quòd reuocetur per filij ſuſceptionem, & non recuperatione per eoſdem mortem.

Illa l. *ſi vniquam*, eſt canonizata 17. q. 4. *quicunque. &. de ineffectu iſtius l.* vide Bertz. *in l. Titia. §. Imperator. de legat.* 1. & per Laſ. *in l. 2. C. de pactis. Anto. conſ.* 53. *in primis.*

Etiam iſta *l. ſi vniquam.* habeat locum quando fuit facta donatio Eccleſiæ, vide *in Auth. ſi quis mulier. C. de ſacroſanct.* & ibi per Bart. & Iaſ.

Donatio ob ſuperueniſſum liberorum reuocatur. In materia ad hanc l. poſſ. tradita ille per Tiraq. latiſſimè vltra eum Alci. *reg.* 1. *præſump.* 13. Socin. *conſ.* 13. *lib.* 3. Paleot. *de nat. & ſpur. c.* 19. Rim. *tract. de donat. in prim. num* 105. & 538. Io. Dan *reg.* 115. Soc. *ion. conſ.* 118. *lib.* 2. *num.* 107. & 137. *conſ.* 12. *num.* 49. Didac. *lib.* 1. *variarum reſol. c.* 19. Zuzc. *ad l. 1. C. de pact num.* 41. 45. & *ſequen.* vbi Pariſ. Cart. *num* 13 & *ſeq* Soc. *ion. conſ.* 52. *num.* 3. *vol.* 1. & *conſ.* 50. *num.* 10 *lib.* 1. & *conſ.* 67. *nu.* 9. & 14. & *conſ.* 73. *num.* 24 *cum plurib. ſeq* & *conſ.* 137. *num.* 2. & 3. *lib.* 2. Ant. Rob. *ad l. Titia ſeia §. Imperator de leg.* 2. *num.* 42. & *ſeq.* Dec. *conſ.* 410. *n.* 2. Cor. *ad conſ.* 80. *ad* 12. & 18. Dec. *conſ.* 339. *pro declaratione.* Cor. *ion. conſ.* 56. *num.* 1.

An hæc l. habeat locum in donatione bonorum feud. vel emphyteut. poſt Tuſc. *lit.* in verb. *donat. ad ſin.* vide Ari. Pinel. *in repet. ad rub. C. de bon. matr. prima part. fol.* 18. *num.* 20. & *fol.* 28. *nu.* 23. In materia huius l. vide Phil. Port. *nouell lib.* 1. *feudi tract. cauſ.* 35. Modest. ab Aquila *de nouem. opin. in verb. donatio. nu.* 40. & *ſeq.* Et quòd non procedat diſpoſitio huius leg. quando donator expreſſè dixit nolle reuocari ob ſuperueniſſum liberorum Nota *conſ.* 12. 2. 1. & 2. *lib.* 2. in materia per Soc. *conſ.* 149. *vol.* 1. *cum ſeq.* & Ioh. Crott. *conſ.* 66. & Soares *in theſauro recept. ſeu ſub litera L. nu.* 131. Et quod non habet locum quando renunciatur iuri quærendo non tacendo alia ſpecies. Rol. à Valle *de iure. tit. q.* 19. *n.* 25 & 27. *num.* 6. & quod hæc diſpoſitio non comprehendat ſon cauſa mort. Caſtera. *deciſ.* 120. *n.* 6. & 18. *deciſ.* 121.

Ad hanc legem vide Couarr. *lib.* 1. *var. reſol. cap.* 19. Molin. *in tract. de donat. ſacti. vel contr. in contra. matrim.* Vallum *de reb. dubiis tract.* 1. Coval. *epiſt. quæ n.* 30. Guterrez 1. *part. reſolut. cap.* 9. Rainuld. Conſum *lib.* 2. *indagat. n.* 16.

l. Donationes. 9.

l. Generaliter. 10.

Nota benè iſtum gloſ. Quia iſta l. habet locum in donatione, quæ fiebat nova liberalitate: ſed ſi fiunt ob meritа, & ſic ob cauſam, non habet iſta lex locum. vide Alb. *in c. fi. extr. ne Dec. conſ.* 10.

An poſſit fieri per pactum quòd donatio propter ingratitudinis, vel ſimilem propter vaſalli felonium non poſſit reuocari, vide per Bal. & Iaſ. *in l. fin. in 4. col. ſup. de pactis.*

480/C.IV.K.5-4, 72
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ad eandem legem 62. in materia adde quòd si maritus non accusaverit uxorem de adulterio, heres si consentiat pro dote restitutione, non potest de adulterio earumdem excipere, per hanc text. & I. omnino. 7. de inoff. testam. Ita Bart. cons. 161. lib. 3. nonum. falsus mariti. Spec. in tit. de donationi. inter §. quod si mulier. Bald. cons. 131. vol. 3. incip. pro tuae de forma. vol. 3. Et non solùm non potest si cupiat, imò fortius non agere, vt ibi per Bald. Et adde quòd si dominus offendat à vasallo, quousque vivit, quasi nonem non fecerit, videtur eam remisisse, per hanc text. & I. omnino, & sic ad haeredes non transit poena privationis. I. eum qui delatorem. & ibi Bart. ff. de cens. fisc. & per eundem in d. l. vel tutelae. §. nonum fil. mat. Quod verum, si eo tempore dominus sciebat, secus si ignorabat: quia ignorans remittere non censetur. Lex malefactor. §. licuit vicino de aditum. & obliget. Paul. cons. 46. vol. 2. visis, & examinatis pactis. In eadem l. §. hac autem nova quòd si donator in vita sua non revocavit donationem, haeredem eius revocare non posse, & sic ius revocandi non transire ad haeredem. ita Affict. decis. 3. in 3. col.

Sed quid si donator non revocavit in vita sua talem donationem, quam propter ingratitudinem revocare potuit: sed in vita sua dixit, & declaravit coram testibus, quòd volebat eam revocare, quod non fecit morte praeventus, an eius haeres potest pacta remittendi? vide decis. Delph. 214. vbi etiam ponit, an renuncio, de qua in l. si unquam sup. an transeat ad haeredes: quòd si asseruerit in iudicio, vel damnum passus, an haeredes possint agere, vid. in d. l. vel tutelae. §. 1. filiae mat.

Primò, Ingratitudo futura remitti non potest, & quod in instrumento donationis dicitur, quod propter futuram ingratitudinem non possit revocari, ratio est, quia praestatur occasio delinquendi. Secundò, in eadem l. in glos. in verb. inveniatur. in fine. Donatio ob causam propter ingratitudinem non revocatur: vt per Arct. in §. si quis. in 2. col. Inst. de action. & per Cap. decis. 121. num. 13. Temperamentum tamen propter iuramentum, vt per Dec. in l. fin. col. 2. C. de pactis.

Quaerb glos. in verb. salutatis. add. Bald. Ioh. & Christ. Inst. de cap. diminu. §. maximè. & Iason. in pen. Instit. cons. 1. dubit. vers. tunc quod praecipue.

Vide Rip. & aliter hic. Cor. conclus. 112. Ioann. And. ad cap. vlt. extra de donat. Cor. in summar. in verb. donatio perfecta. Modes. ab Aquila, lib. 1. comm. conclus. in verbo. donatio ex quinque. Bal. Clar. lib. 4. Instit. §. donatio q. 11.

Ad hanc legem ex profello Ripa: obiter verò nouvella Iohan. Gutter. de par. 1. c. 10.

Tit. 57. De donatione causa mortis.

Cuiac. tom. 3. comment. ad hunc titulum.

l. Ad Rubric.

An donatio causa mortis renocetur per haeredes inferiores. Bertran. cons. 139. vol. 3. in nouo. & Guid. Pap. cons. 60. vol. 1. num. 2.

l. Si donatione. 1.

In glo. in verb. adhuc, vers. sed quaerit. Add. Doct. in l. generaliter in 4. col. C. de inoff. & subsit.

l. Intestata. 2.

l. Nec fratris. 3.

l. Final.

Ad materiam, & limitationem huius legis, vide Paul. in l. mancipio, de donation. causa mortis, & Iason. in l. si quis agere. C. de rebellion. in 2. col.

Ad declarationem, & intel. h. l. vide Hostien. de Cano. ad l. pull. conuenthum. ff. de donat. nu. 210. Rimini. ad prin. Instit. de donat. num. 281. Soc. Iun. ad l. secundum. num. 35. ff. de leg. 1.

Tit. 58. De infirmandis poenis coelibatus.

Marcus Verranius de iur. lib. cap. 19. & Cuiac. tom. 3. comment. ad hunc titulum.

l. Qui iure. 1.

l. Inter virum. 2.

Alciat. lib. 3. disputand. cap. 3.

Tit. 59. De iure liberorum.

De iure liberorum scripsit librum singularem Marcus Verranius. Vide Cuiac. comment. ad hunc titulum. tom. 3.

l. Nemo posthac. 1.

Dueren. lib. 1. annotat. cap. 40. Robert. lib. 4. sent. cap. 14.

l. Illam. 2.

Marcus Verranius, d. tract. 1. 1.

LIBER NONVS CODICIS.

Tit. 1. De his, qui accusare non possunt.

Doctissimus Cuiac. eruditissimos scripsit commentos, in hunc tit. quem vide tom. 3. commentar. ad hunc titulum.

l. Prius. 1.

l. Si cautiones. 2.

l. Qui crimen. 3.

l. Vxor tua. 4.

l. Senatusconsulto. 5.

l. Accusationem. 6.

l. Si ea, quae. 7.

l. Non prohibentur. 8.

l. Non ignorat. 9.

l. Si crimen. 10.

l. Data opera. 11.

Paul. in l. decurionum. C. de iudicum. refert se habuisse q. de facto, quòd statute statuto quòd occidens alium occidatur. Quidam proiecisse lapidem non animo occidendi occidit tamen illi dicit se ipsum liberasse a poena capitali; sed cum magno labore, propterea cum liberasit quia offendit Bald. in ista l. dura opera. in fin. & in cons. 144. col. vol. incip. post redditum consilium.

Add. in simili Signor. de Homod. cons. 17. facere visitatio. consuet. vol. pen. & in terminis Simil. Nellus de Gomis. in tract. homicid. in 2. parte secund. temperi. q. 32.

l. De crimine. 12.

Plura lib. 1. mei fol. crimin. cap. 4.

l. Si magnum. 13.

Quid in favore dicas idem, & multis fortius, vt dixi ad l. cum filius de pactis.

l. Propter. 14.

l. Criminis accusationem. 15.

l. Cum rationibus. 16.

Cuiac. lib. 6. obs. cap. 12.

l. Iniquum. 17.

l. Si sororem. 18.

l. Neganda. 19.

l. Si quis ex. 20.

l. Si liberti. 21.

Tit. 2. De accusationibus & inscriptionibus.

Cuiac. tom. 3. comment. ad hunc titulum.

l. Eos, qui. 1.

Ad materiam illius leg. vide quae de amotione terminorum loquitur plenè Abb. in cap. ex literis de probat.

l. Si cuidam. 2.

l. Reos. 3.

Simonia crimen est crimen publicum Bald. in vol. I. qui accusare poss. col. in pe. Bar. in l. 1. §. bonum. Rudy. ff. de vsufr. & vsu. Add. quòd quando Ecclesia offenditur est crimen publicum. l. si quis. & ibi Bart. C. de Epis. & Cler. Ioan. Robert. lib. 3. sent. cap. 3. Brixien. lib. 4. febrif. cap. 7.

l. Si accusatoribus. 4.

Dueren. lib. 1. disput. cap. 19. Sarmientus lib. 3. silvar. cap. 2.

Glos. in verb. mandum, est singularis: quod si est nulla annullatur procedura, & sententia, ita per Felin. c. quidam in glos. superiori. citatum. est de probat.

l. Non ideo minus. 5.

In Glos. in verb. quia dicat. Ad istam Glos. vide Bald. hic. & Angel. in tract. malef. vers. sexagesimum mandatorum in vers. & simili mod. fol. 40. col. 4. Hypp. in rep. 19. qui cum. vide. 74. vbi affirmat teneri nominare mandatorem, & socios criminis. & Iaf. in cons. 62. vol. 1.

l. Absentem. 6.

l. Ea quidem. 7.

Denunciandus regulariter de iure non creditur, sue etiam sit de publico eleth. Cyn. in l. sicut etiam Bart. in l. Diuus. ff. de custo. reor. & per Glos. & Bart. in l. 1. quod est de ef. gratiâ. & in Authent. C. de decurionib. lib. 10. plenè per Canonicos in prouisi est de rescript. vide 4. fall. 302. in regul. 12. incip. denunciatione. Mihi est reg. fort. 82. Aegidius Bosius simul, quemodo procedatur in criminibus.

l. Si quis se. 8.

l. Qui de crimine. 9.

In Glos. in verb. plurima. vers. quòd si aliquem. Notatur ex ista Glos. quòd si aliquis percutiens aliquem, non teneatur duplici poena, & poena percutientis amorem, & de occiso, & mortuus fuerit sed teneatur tantùm de occiso: ita Reg. distinction. de Arrol. dist. 47.

l. Qui explicandi. 10.

Dueren. lib. 1. cap. 3. Robert. lib. 3. sent. cap. 15. & Menoch. de arbitr. iud. q. 144.

l. Si quis homicidij. 11.

Dueren. lib. 2. disput. cap. 12. Cuiac. lib. 1. obs. cap. 15. Coccius lib. 2. disput. cap. 15.

l. Factum sponte. 12.

l. Si quis feruos. 13.

l. Singuli. 14.

Cuiac. dicto lib. 1. cap. 33.

l. Tunc consensit. 15.

Menoch. lib. 1. de arbitr. casu. q. 78. & 80.

l. In causis. 16.

Hodie non habet locum inscriptio: & poena talionis in Spec. in tit. de accusat. & ibi pen. & crimen in 2. col. de pub. iud. & Ang. in l. liberorum. ff. ad Glos. in verb. formarium. vers. erit ergo forma libelli in criminalibus. add. Spec. in tit. de libell. concept. §. 1. in principio. & Bart. in l. libellorum. de accusationibus in civilibus. Glos. copiosa Anth. de collat. trib. col. 3. in verb. libello. Cuiac. d. lib. 1. cap. 20.

l. Fin.

Vide Alex. cons. 11. 1. vol. 1. & Bald. cons. 122. vol. 3. vbi quo poena puniri faciens capi aliquem interfici, & cons. 267. vol. 3. vbi quo poena puniatur vir accusans vxorem insuffic. & per Iacob. in l. Sole quidam. num. 9. de testibus. & de hac materia vide omnino Soc. cons. 118. vol. 3. vol. 1.

Et qualiter puniatur differunt aliquem aliquo delicto, vel dicens verba iniuriosa, propter quae petitur iniuriarum, & vanorem discordia, vide Bal. cons. 431. vol. 1. incip. esse delictum. & vide q. Thoforanum. 7. & ibi bonam Glossam. Iacob. in l. eum, quem. in fin. de iud. & in l. infinem. item Dyn. de testibus vide omnino Bald. cons. 62. vol. 3. Hypp. cons. 13. num. 40. Et add. Bald. in l. 2. C. de crimen.

In ea. l. in verb. competentem fori. Accusans aliquem de crimine, quòd si probaverit, puniendus veniret poena vltimi supplicij, si hoc crimen non probat, debet puniri ea poena, qua puniretur accusatus, si probaret, vt hic, & supra l. non ignorat. de fruct. & hic scripsi.

In eadem l. in verb. nemo. confessus de se in tormentis non debet torqueri, nec debet eius confessatio credi contra alium, nec de altera aliena confessione interrogari debet, nisi in casu qui proximam adulteratur, vt in l. 1. in fin. de fals. monet. vel de crimine affectionato, vt per Alex. in tract. malefic. vers. sexagesimum.

In eadem l. in Glos. fin. in prima, licèt in illis casibus rudes possint interrogare delinquentem, vt hic, tamen dictum illius non facit indicia ad torturam contra socios nominatos, nisi sint alia indicia. Mathes. in cons. dando clandestina. col. fin. n. 54. ibi sup. vol. vltima quare vbi. de intellectu illius Glos. Hipp. sing. 109. & 109. nu. 11. & 14. cons. nu. 13. vbi licèt socius criminis adnotatur contra socium, nominatim tamen hoc intelligere debemus quando socius qui eum nominat, non est infamis ex alia delictis; quia tùc dicitur quòd ipsius socij infamia non facit indicium contra socij nominatum, & hoc eò magis procedit, quando socius nominatus esset bonae vitae, famae, & conditionis. Alex. in cons. 69. num. 34. & 35. col. 3. vbi vltra confessionem socij requiritur alia praesumptio contra

480/C.IV.K.5-4, 73
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

480/C.IV.K.5-4, 74

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

quando propter delictum patris damnentur filij, & non eius memoria. Gramm. *decis. 6. per totam.* Verum conatus non secuto effectu puniuntur, ac si delictum effet commissum, Soc. *vbi supra.* Dec. *ad regulam, non videbatur, no. 2. de reg. iur.* Crem. *sing. 40. fall. in pœnis, quæ ipso iure imponuntur, et per Tiraq. ad l. si quis non C. de resciss. donat. in vers. remittatur. no. 134.* & vide etiam quæ posui ad leg. 2. *qui cum vxore C. ad leg. Corn. de falsis.*

Vide quid per hæc, dicit Bar. *ad l. 3. num. ff. ad leg. Pomp. de parric.* Capi. *dec. 130.* Marc. *sing. 114.* Menoch. *in tract. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 6. cas. 355. num. 14.*

l. Maiestatis. 6.
l. Meminisse. 7.

Adde Rom. *sing. 414. de crimine.* Ioan. Figue. *in repet. ad l. nec sectatur.* §. *nec alios. num. 24. ff. ad Syllan.* Clar. *d. §. num. 16.*

l. Post diui. 8.

Tit. 9. Ad leg. Iuliam, de adulteriis, & stup.

Replicatur à Curatio fuit *num. 3. commentar. ad hanc tit.*

Aut. Gomez *ad l. 80. Tauri.* Claras *§. fin. prox.*

In materia adulterij vide omnino Bologn. *consil. 23.* vbi multa: & adulterium vocant stuprationem denigrat. Bal. *cons. 427. quadam mulier. vol. 1.* Et gravius est in omne virū, quàm occisio filij. Barba. *in 2. vbi clerici §. de adult. aurea, de iudicijs vol. 1. in 5.a. 2.* & Bal. *in cons. 199. vol. 4.* vide Barba. *cons. 16. no. 7. vol. 4.* & *cons. 106. vbi singulariter.* Rom. *sing. 627.* & *371.* & Matth. *sing. 200. cum sq.* Bal. *cons. 103. vol. 3.* Bal. *cons. 118. fine 158. vol. 10.* Alex. *cons. 22. n. vol. 4. vbi* adiectioni poteſtis credere, quòd erat vigore. Tiraq. *in tract. cessante §. 23. no. 23.* vbi multa ad hanc locationem hoc dictum limitat.

Vide Tiraq. *in tract. cessante §. 13. num. 26.* Adulterium graue, & capitale crimen. Paul. *cons. 384. vol. 3.* & ibi quæ probationes in adulterio requiruntur, vel admittantur, & quod sit grauius, adulterium vel raptus, vide Alex. *in cons. 82. in 3. col. vol. 3.* & *in cons. 143. col. vol.* vbi posuit an sit grauius iure. Et vide Cocles. *sing. 43. num. 7. adde cons. 41. n. 7. vol. 2.*

Pœna stupri quæ sit, Bertach. *cons. 318. vol. 2.* & Castil. *cons. 140.* pulchrè & de materia raptus, vide Cast. *in cons. 272. incip. quæritur. vol. 2.* & Hipp. *sing. 61. num. 10.* & 11.

Et in hac materia vide omninò Guiliel. Benedict. *in sua summa rep. cap. Raynutius fol. 92. col. 414. vers. testatum de testamen.* Hippol. *cons. 61. num. 36. vbi plenè* & per Pet. de Rauen. *in suo summa alphabetica fol. 10. conuenit si adulterus.* Marc. *sing. 11.* Mathæl. *in confes. §. quia rapere n. 5.* Iafon. *in l. duorum in §. de vsurp. abig.* Bal. *cons. 31. vol. 4.* & Rocc. *sing. 111.* Barba *cons. 6. num. 7. vol. 1.*

Pro intellectu iſtius l. vide per Abb. *in c. tua responsa, vbi* diſtinguit ad Glos. *in verb. vxoricidium.* Tu vide Tiraq. *in l. 1. num. 1. glos. 1. parte. num. 43.* qui hoc falsum esse ait. & *num. 41.* vbi quòd de iure Canonico poſſit secularis ab vxore.

Et limita iſtum textum procedere, quando agitur criminaliter, ſecùs ſi ciuiliter: quia vxor poteſt agere contra maritum adulterum, vel retinentem concubinam, ad ſeparationem thori, & repetitionem dotis: vide text. & ibi Abb. *in cap. 1. ext. de his, quæ contingit.* vide text. *in 2. Romana de sponsal. et communi. in 6.* Abb. *in cap. duo. ext. de probation.* vbi eſt caſus, an in tali iudicio procurator poſſit admitti.

Et quid ſi mulier per vim, & metum paſſa ſit adulterium, an puniatur, vide Abb. *cons. 4. in 1. vol.*

Et an maritus poſſit accuſare vxorem, ad finem perdendi dotem. Bart. *cons. 281. 4. col.*

Marito malus prædicium generatur ex adulterio vxoris propter incertitudinem liberorum, vel prolis, quàm vxori propter adulterium viri, vt per Abb. *in c. tua. vers. in magis. ext. de probation.*

l. Publicus. 1.

Gabriel. Paleotus Cardinalis *in lib. de notho, & spurio. c. 41. Aul. Gel. lib. 1. cap. 13.*

l. Crimen. 2.
l. Non solùm. 3.

Adde Paleot. *de not. & spur. c. 13. num. 5.* Paſil. *ad c. in præſentia n. 79. extra de probat.*

l. Gracchus. 4.

Adde quòd clericus, ſi in crimine adulterij à marito in flagrante, propter à marito occiſo poneſtur à tenet Raphael Falgol. *in suo de spur. §. 8. vers. ff. de leg. 1.* Imò plus dicit, quòd occidens per hoc non incurrit excommunicationem. Illud dictum refert Ioannes de Grad *in addit. ad cons. Alexan. vol. 1. in fin.* vide Tiraq. *in tract. cessante 1. glos. 1. parte. n. 43.* vbi diſputat, quòd ſi mulier vitium in adulterio reperiat, an eum poſſit occidere, & dicit quòd non. vide in lib. 8. *no. 514.*

In caſu in gloſſ. in verb. *dolore. in add. pro concludendo etiam tenet. in l. quæ autem. vers. placuit. ff. ſi quæ omiſſa cauſa.*

l. Adulter. 5.
l. Iure mariti. 6.
l. Propter violatam. 7.

Cuiac. *lib. 2. obſ. cap. 16.*

l. Reos. 8.
l. Caſtitati. 9.
l. De crimine. 10.

Cuiac. *d. lib. 2. cap. 31.*

l. Crimen. 11.
Auth. Sed nouo,
l. Eſt crimine. 12.

Quòd maſculus in adulterio nephariæ non infametur, vide *in lib. 8. num 1732.* ſi verò licèt de iure conſentiat, hæc ſit opinionis ſententia, videlicet quòd ſi ſit criminoſus, debet remitti ad iudicem, vbi deſiquis, & ſic ratione delicti, *ut hic, & in l. 3. col. 3 pro. ff. de accuſat. & in c. vlt. gloſſ. in verb. de foro compet.* & Doctor. *in Clem. paſtoralis. ſuper verb. de mort. de re iud.* & etiam per Capol. *conſil. 19.* tamen de iure conſentaneum hodie aliter obſeruari. Nam non ſit remiſſio delinquentis ad ligam delicti commiſſi, *vt per allegat. Capoll. conſilium.* & per Oldr. *conſ. 114.* & Ancl. *conſ. 145.*

Et an debeat fieri remiſſio delinquentis ad locum delicti commiſſi poſtulante iudice loci delicti, vide Paſid. de Puteol. *in tract. ſind. claus. 33.*

l. Adultera. 13.
l. Si dum in. 14.

An mulier accuſata de adulterio, & purgans, ab alio allegans velocitam ſibi allatum, ex conjecturis probans eundem posse leg. vide Abb. *in cons. 4. in 1. parte.* qui determinat poſſi multa quòd per eum tutur, & ideò famam eius perdit.

Faſtum ſecundum legem, vel legem mitigatur non meretur penam. Gerard. *ſingul. 10. in §. Glo. ad cap. cognoſcentes de conſtit.* Bald. *in præſcript. ſecunda part. 3. part. prim. incip. quæſt. 3. no. 2.* Amplia hanc l. etiam ſi fecerit consortis amica. Iaſon. *ad l. 1. §. fin. num. 3. de oper. non nunc.* Rol. *ad cap. 8. n. 5. in fin. de offic. delog.* Alexand. *ad l. ſin. plagis. ff. de verbor. num. obligation.* vbi de communi. quòd ſi fuit legit permittente non tenetur in foro conſcientiæ. Felyn. *ad 4 quæ in Eccleſiarum num. 13. de conſtit.* Tiraquell. *de Retract. part. 9. gloſ. 1. num. 43.* Cagnol. *ad l. nemo dubitauit. no. 2. ff. de reg. iur.* Quid in iudex an ſit aliqua pœna mulctalis, & inflictione tortur in teſtibus recusatis, haſd. *conſ. 61.* tenet negatiuè. Ad hanc rem. iuncta gloſ. *in verſ. puniatur* vide Rolan. à Vall. *conſ. 14. princ. vol. 2.*

l. Si quondam. 15.

Auth. Si verò criminis.

l. Abdicationem. 16.
l. Sine metu. 17.
l. Eum, qui duas. 18.

Ad limitationem huius text. nota quod voluit Bald. *in conſ. 203. incip. verba matrimonij.* vbi ſi aliquis contraxit matrimonium cum conſanguinea in caſu prohibito, & illud conſummauit cum carnali copula, quod non poſſit per eum illius Laſciuiam, & rationem. Et de iſta l. vide Salycet. *in l. & Aug. in mall. maiest. in verbo, che mi hoy adulterato la mia donna,* quæ pœna ſit de iure canonico capienti duas vxores, vide Rom. *ſing. 530. circa. 29.* Ta autem de pœna huius l. videbis Rom. *conſ. 53. in ſin. qua pœna.* & quomodo id procedat, declarat Alexan. *conſ. 163. viſo, & pondcratis in prin. lib. 7.* & Tiraquell. *in legib. conn. 9. 1. n. 24.*

l. Quamuis. 19.
l. Fœdiſſimam. 20.

Claras *§. fornicatio nu. 18.*

l. Ob commiſſa. 21.
l. Si ea, quæ. 22.
l. Serui. 23.
l. Si eius, à quo. 24.
l. Eſt libidine. 25.
l. Quoniam. 26.

Menoch. *de arbitr. caſu lib. 2. caſu 147.* Grammat. *deciſ. 53.*

l. Commiſſum. 27.
l. Ita nobis. 28.
l. Quæ adulterium. 29.
l. Quamuis. 30.

Gram. *deciſ. 51.*

Auth. Sed hodie.

Hæc eſt correctio quàm ad petitum pro confirmatione legis legum aſperitate, *aut de adult. & stup.* vbi adulterium impoſuit pœnæ truncationis naſus ſed in adultero non corrigitur: ſed confirmatur pœna: *de ratione differentiæ.* Tiraq. *in legib. conn. 9. 9. num. 90. & 91.* vide eundem Tiraquell. *de leg. 1. 9. no. 18.*

Add Rom. *ſing. 537. in fin.* Syl. *in repet. lib. 2. num. 43. & ſeq.* Tho. Gram. *deciſ. 37. de Testament. l. 7. no. 14. ad* ſcholarat Bal. *in conſ. 103. verſic. lib. 3.* Alex. *conſ. 165. vol. 7.*

Vide Tiraq. *in legib. conn. 9. 91. gloſ. 1. n. 68.*

l. Cùm vir. 32.

De Sodomia Claras *§. Sodomia. Aut. Gomez. ad l. 80. Tauri.* Rauar. *lib. 2. variar. c. 30.* Menoch. *de arbitr. iud. lib. 2. n. 284. non minus notam, quam abſurdam interpretationem tradit Germanos quidam remiſſionem authoritatemque videndas libellos ab Hieronymo Magic in præditi odium conſcripſiſſe.*

Pro peccato contra naturam impoſitus pœna mortis: Add. Alc. *lib. 10. parerg. c. 12. Boër. deciſ. 306. Dec. ad l. ſi quæ mulier num. 9. C. de ſecund. nupt.* in mat. Sodomiæ vide apud Aut. Gai *ad Arct. ad d. §. item lex Iulia.* Aliud eſt de iure canon. *cap. clerus de cruſ. ſpol.* Add Aug. *de malef. in verbo, che mi hoy adulterato la mia donna. num. 51.* Adde magia illum peccare, qui contra naturam peccat, quàm illum, qui rem habet cum propria matre. *c. adulterij. 32. q. 7.* Quid in eo qui facit cum proprio matrimonio, de eadem pœna puniri: vt per Aug. *vbi ſupra nu. 53.* Quid in bestia, vel mula, contra naturam. Gand. *in tract. de malef. in rubr. de rap. num. 6.* Quid in muliere, quæ cum altera ſtuprum commiſit, de eadem pœna puniri. *vide. cum Gloſ. ſornadero verbum inciſum in 1. fœdiſſimam. C. ex Angel. de Boiz. vbi ſupra.* Quid ſi aliquo membro mulieris non apto. Gand. *vbi ſupra num. 14.* Quid in eo, qui inducta illuſione poſſidetur, vide *in 132. in 1. §. diſſimil.* Contra *in verbo, Pudicum.* & latiſſ. de Sodomia. *in maxi.* per Hieron. Mag. *in 3. limit.* & per Vit. *lib. 1. comma. opin. in verbo, Sodomia delictum.*

Ad §. cum lex Iulia in prin. Adde Didac. *de aſſ. in quæ. ſtionis pun.*

l. In adulterij. 31.
l. Adulterij. 33.
l. Si qui adulterij. 34.

Vide de hac l. Hypp. *in repet. d. l. de quæſt. col. 7.* Bero. Bart. hic, quem ſequitur Iohannes de Amicis *conſ. 15. col. 3.* Quid ſi quis fuerit abſolutus de aliquo homicidio, poteſt de nouo requiri, ſi ſuperuenant indicia noua.

l. Si mulier. 35.
l. Libertatem. 36.

Tit. 10. Si quis eam, cuius tutor fuerit, corruperit.

Ad mare

480/C.IV.K.5-4, 75
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Ad materiam istius l. vide Boer. decis. 319. in 1. parte. vbi de custode carceris cum muliere carcerata coeunte, & de carcerato cum aliqua carcerata, & de iudice coeunte cum muliere suae iurisdictionis qualiter illi omnes puniantur, & de filio agnoscente matrem, & de cognoscente consanguineam vtcunque. Vide Cuiac. in commentar. ad hoc titulo, tom. 3.

Tit. 11. De mulieribus, quae se propriis seruis iunxerunt.

Clarus § fornicatio num. 10. & Cuiac. in commen. ad hoc titulo, tom. 3.

l. Si qua cum vnic.

Tit. 12. Ad leg. Iuliam de vi publica, &c.

Illustratur insigni explicatione à Cuiacio, tom. 3. commen. ad hoc titulo.

l. Ob debitum. 1.

l. Tutoris. 2.

Ibi: Nam successione bona transferunt ad fiscum cum suis oneribus. Ita etiam Dec. in l. fin. ff. si certum pet. col. 3.

l. Si confidis. 3.

l. Si criminis. 4.

l. In possessionem. 5.

l. Quoniam multa. 6.

Vide omninò Bart. hic, qui ponit notabilem q. de eo, qui auxilium est aliquo, & arma perdidit, an teneatur ille, cui subministrauit auxilium: & add. ad istum textum Paul. in cons. 190. incip. causa [illegible] in antiquis. col. 3. & vide Hyppol. cons. 14. num. 7. & 14. & 31. & Rom. cons. 161. num. 6. in 1. parte. Ex quibus sumitur regula per hunc tex. quòd author delicti, tenetur de delictis, & damnis datis, & perpetratis contra alios: & de isto text. vide Pet. de Rauen. in comp. iur. Can. fol. 106. in parum [illegible].

Vide Spec. lib. 1. de aduo. § 4. num. 17. vbi tenet quòd spoliatus possit in continenti bello continuato spoliatorem deiicere per iura ibique cum allegata.

Ad intellect. istius textus vide Cepol. consilio 36. col. 1.

l. Si quis. 7.

Spoliatus ante omnia restituendus. vide Hipp. sing. 11. vltra ea, quae notaui in lib. 8. num. 410. [illegible] restitui in temporalibus, sine in spiritualibus, d. l. si quis. & c. in litteris. extra. de rest. spol. vide Hipp. sing. 11. vltra ea, quae notaui in lib. 8. nu. 410. Et ad hoc vide 12. fallen. Socin. in reg. 416. incip. spoliatus. Mihi est reg. 379. Alexan. in l. naturaliter. § nihil commune. ff. de acquir. poss. & vide Bald. in [illegible] de restitutione spol. & in ca. [illegible] de ord. cog.

Idem adde quòd spoliatus ante omnia post restitutionem tamdiu debet esse in possessione pacifica, quandiu fuit spoliatus. Abb. in c. venerabili. extr. de off. deleg. Card. in suo Rep. in verbo, spoliatus.

Nota quòd spoliatus ante omnia est restituendus, non admissa exceptione proprietatis, etiamsi offeratur probatio in promptu. l. 1. [illegible] per vim, vel alio, & sine vlla ratione. Quia semper spoliator delinquit, donec rem restituat, & ideò non purget vitium, & delictum suum, non debet audiri. Et spoliatus quid probare debeat vt restituatur, & spoliatus à Iudice, non seruato ordine iuris, restituendus, vide Bon. q. 138. in 1. parte.

Item post spolium omnis concessio, seu priuilegium principis, ante purgatum spolium est nullum. Vide allegata per decis. S. R. C. 361.

Item ista reg. fallit in corpore mortuo. Nam si sacerdos est priuatus corpore mortui non est restituendus ante omnia: vide Felin. latissimè [illegible] col. antepen. cum seq. extra. de rescript.

Quid autem si Iudex iniustè spoliauit an praedicta habeant locum, & alia pulchra, quae loquuntur in primam. Felin. in c. dilectus filius. in 1. col. ext. de rescrip.

Quid si omissa interpellatione spoliato agenti interdicto recuperandae possessionis, non possit obiici exceptio dominij, etiamsi offerat se in continenti probaturum dominium, vt probetur in d. l. si quis. Bart. singulariter in l. cum in § 3. de cond. indeb. & Iaf. in § hunc. sitit. in 3. col. Instit. de actio. Add. q.

fall. Soc. in reg. 265. incip. spoliatio.

Spoliatus ante omnia est restituendus, nec obstat ei exceptio dominij opposita per reum. Declara, & limita pluribus modis, vt per Alexand. cons. 6. volum. 3. & ad l. naturaliter. § nihil commune. num. 11. & sequen. ff. de acquiren. possess. vbi Rip. num. 14. & sequen. & alij omnes per Rot. Rom. de [illegible]. in antiquis. Cassad. decis. 5. in titu. de restitut. spoliat. per Afflict. decis. 7. alter. Soci. ad reg. 125. incipie. Marsil. singul. 11. Ias. ad l. 1. C. de edict. diui Adria. toll. & ad l. 1. num. 8. de non oper. nunc. Dec. cons. 131. num. 9. & cons. 448. Rom. consil. 492. late Phil. Port. lib. 1. conclus. 111. in conclu. 44. vbi pluribus mod. ampl. & lim. Moder. & Aquila [illegible] in verb. exceptio spoliationis. & iterum in verb. spoliatus sua possessione. Roland. à Valle consil. 6. vol. 3. Cephal. cons. 136. nu. 9. & seq.

An interdicto recuperandae sufficiat titulus coloratus. Guido Papae decis. 57. 58. & 83. Cepol. caut. 81. Marsi. d. sing. 11. & 199. Boer. decis. 138. Rip. ad c. cum Ecclesia. col. 17. in fine. de causa possessionis, & proprietatis.

l. Seruos. 8.

De materia istius l. & an hodie sit in viridi obseruantia, vide Gram. in decis. 16. & nota istam leg. quòd serui non excusantur, licèt commiserint publicam violentiam mandato domini. Menochius de arb. iud. cas. 354.

l. Crimen. 9.

l. Omnibus 10.

Alciat. lib. 3. dispun. cap. 10. Duar. lib. 2. disput. anniuers. cap. 12. Turneb. lib. 4. aduers. cap. 16. & lib. 26. cap. 15.

Tit. 13. De raptu virginum, &c.

Aegid. Boss. de raptu virginum. Clarus § raptus. Audio de hac materia librum Palaui extare. De meretricis raptu quaedam Menoch. de arb. iud. cas. 291. & 360. & Cuiac. 3. tom. commentar. ad hoc titu. [illegible], vide.

Pro raptu mulieris honestae imponitur poena amissionis capitis. Ad hunc text. ibi, qui in mulierem. Qualiter opem praestans teneatur, & puniatur, & quot modis, & quomodo quis dicatur opem praestare plenissimè vide per Angel. in tract. malefic. in glos. & Andr. [illegible], & in glo. & malefacio. d. And. semper afficit. de quo per Bar. ad l. si opem. ff. de furt. & ad text. ibi siue volentibus siue nolentibus. ad. de Bar. ad l. 1. § ult. quis volunt. de lib. [illegible]. Fel. ad c. 1. colum. 1. de praesumpt. Syl. supr. lib. 4. num. 46. & quòd habeat locum tantum, quando rapitur causa libidinis. Dec. cons. 134. Guid. Pape. singul. 163. & q. 553. Boer. decis. 316. & de intellectu huius l. & an habeat locum in rapiente meretricem, Barbat. cons. 63. vol. 4. Menoch. in tract. de arbit. iud. lib. 2. centur. 4. cas. 370. num. 32. Cephal. cons. 1. 40. [illegible] 1. & quomodo raptus committatur, quid si mulier consentit; quid si vir cum carnaliter non cognouit: Quid econtrà si mulier rapuerit virum, & an possit raptor cum rapta matrimonium contrahere in simil. Ial. Clar. in § fin. § raptus per totum.

Ad glos. hic in verb. sponsa vel Bell. cons. 31. n. 8.

l. Raptores. vnic.

An dispositio istius l. in vers. quibus, locum habeat in marito rapiente vxorem suam, vide Alex. in l. miles § decem. & de ind. Tiraquell. in 7. lib. conn. q. 1. sing. 1. nu. 46. [illegible] Tiraquell. ad d. l. primam. in d. l. hoc glos. 1. num. 13. cum seq. vbi multa ad hanc l. primam.

Glos. in verb. beneficarum. Nota istam glos. quae videtur velle praesupponere, quòd poena raptus, non habeat locum in muliere inhonestae vitae, vide Paul. in cons. 305.

Ad ampliationem istius l. vide multitur. regni capital. in glos. in verbo sponsam, non hanc glos. nam poena huius loquens in viro rapiente mulierem, extenditur ad mulierem rapientem virum: & de hac glos. vide Barb. cons. 6. num. 12. vol. 1. vbi multa cumulat pro hac glos.

Ad materiam huius text. vid. notab. quaest. quam facit Cassan. in l. rapuerit. & decis. Nicol. Boer. in 1. parte. vbi de carcerata muliere cognita. Credo quòd sit quaest. 317.

In ead. l. in § pen. nisi cum sollicitatoris, per istum text. nisi cum dicit Ang. in § ultima. de [illegible] in fin. Quod si statutum imponit poenam adulteranti mulierem, habet locum in eo, qui aurum dedit mulieri, & volens fuit cognita: vt refert Dec. in cons. 270. in 1. col.

Tit. 14. De emendat. seruorum.

Cuiac. tom. 3. comment. ad hoc titulo.

l. Si virgis.

Tit. 15. De emendatione propinquorum.

Ad istum text. in l. vnica. vide cons. Alex. 53. vol. 5. & Bart. cons. 104. vbi probatur quomodo quis correctionis causa percusserit. vide etiam Cuiac. in commentar. ad hoc titulo tom. 3.

Tit. 16. Ad leg. Corn. de sicariis.

Cuiac. tom. 3. comment. ad hoc titulo.

l. Frater. 1.

Nota, quòd committens delictum praesumitur dolosè commisisse, quamuis aliàs non praesumitur dolus, nisi probetur, & ideò delinquenti incumbit onus probandi, quòd sine dolo commisit, vt hic, & in c. 1. de praesumpt. fallit in patre & praeceptore, qui filium, aut discipulum occiderit: quia praesumitur quòd casu occidit, & non dolosè. Iacob. in l. ult. [illegible] § si tuffia. de tuffibus.

Ad hoc quod dicitur, dolum non praesumi, nisi probetur, vide Bart. cons. 65. [illegible] & in. Tiraquell. in l. [illegible] num. 14. in delictis tamen licèt regulariter dolus praesumatur, vt hic author ostendit, tamen vltra suam limitationem, limitatur in muliere, & minore, idque ex sententia Baldi, de qua meminit Bologn. in [illegible] in glos. in l. vbi accipitur in verb. nisi dolo malo. De quo tamen vide Tiraq. in Rom. p. 9. n. 51.

Et an in maleficiis dolus praesumatur, vide Bald. in cons. 131. incip. reperitur. Cepol. cons. 19. n. 4. Bald. cons. 375. vol. 4. paruli. in antiqui. col. 2. Math. in tit. de [illegible] & [illegible] vol. 4. & Tho. Gramm. in 2. col.

In ead. l. in verb. cum occidendi. Lud. Rom. in l. in illa [illegible] in verb. oblig. reputat hanc Gloss. singularem, ad hoc quòd animus illius, qui voluntatem, animo non occidendi probatur per inferentia tenet Ias. in tit. de actio. § fed ista. col. 19. in fin. Ang. hic, & Hipp. l. 1. § Diuus. Ad. in 2. col. ff. ead. in l. 1. col. 2. C. de quaest. Et in l. de minore, C. de quaest. & Cepol. in suo consilio criminalium, cons. 34. vide hic dicta per Ias. in l. vt vim. ff. de iust. & iur. De hoc vide Boer. decis. 88. num. 13. & Igneum in l. 1. § [illegible] ad Syll.

Is, qui cum telo. Verum haec l. habeat locum in statuto iurarum distantibus, si quis occiderit, vide Bart. hic, & Ias. in rub. Instit. de actio. col. 4.

l. Is, qui aggressorem. 2.

l. Si quis. 3.

l. Siue allegat. 4.

l. Eum, qui. 5.

l. Si quis te. 6.

l. Is, qui cum telo. 7.

Limita, vt per Soc. reg. 31. incip. [illegible].

Limitatur haec lex in auxiliatore ad delictum non punitur, non sequuto delicto. Ita Marsi. in [illegible] in verb. [illegible] col. num. 45. vide Bald. in l. si quis vult in appel. de [illegible] & Hipp. in [illegible] vbi multa notabilia disputat, an ita puniatur affectus, sicut effectus, in pandi. col. in fin. per Tho. Gram. in l. [illegible] & Marc. cons. 50. vbi huic legi est derogatum per consuetudinem.

Punitur attentatio, licèt aliud secutum non sit, vt hic, & l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiest. vide Socin. reg. 52. in verbo, attentatio. Adde per Ias. ad [illegible] de act. nu. 51. Dec. ad reg. non vale [illegible] nu. 2. de regul. iur. ad l. certi conditio. § 1. [illegible] ff. si cert. petat. Crim. sing. 50. fall. in poena, quae ipso iure imponitur, vt per Tiraq. ad l. si vnquam, in verbo, reuertatur. nu. 314. C. de reuoc. donat.

Ad d. l. si quis cum telo. limita, vt per Soc. reg. 31. incipit, attentatio punitur. Menoch. de arbitr. iud. ca. 360. late tractat quando conatus puniatur, c. 361. Gramm. decis. 1.

l. Si quis. 8.

Est concordans in c. si quis. de poenitent. dist. 1. Ca. inc. lib. 6. ad f. c. 21.

l. Si forte. 9.

Et cum

480/C.IV.K.5-4, 76

© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

Est canonizata ibidem supra dicta distinct.

Tit. 17. De his, qui parentes, vel liberos, &c.,
Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulu.
l. Si quis parenti.
Forcat. meyoman disc. 34 Plaza lib. 1. capi. 61.
Clarus §. parricidium.

Tit. 18. De maleficiis, & mathematicis, &c.
Idem Cuiac. ibid.
l. Plus est.1.
Vide Barbat. in cons. num. 8. volum. 1. Plaza d. loco cap. 10. Ferrar. libr. 1. explic. cap. 14. Menoch. de arbitr. iud. cas. 388.
l. Ad rem.2.
l. Nullus.3.
Nota contra constantes cum excommunicato, quia debent puniri per illum text. Clarus §. homicidi. in fin.
Facientes incantationem ad fructus malum, sunt puniendi, non si faciant ad finem bonum. Oldra. cons. 110. Tiraq. de 1. causab. 9.34. glos. fin. ad l. hominem. §. si. ff. de leg. 1. ad l'ul. Dec. ad cap. ad audientiam. num. 12. ad fin. de sepultu. Copol. ad rubr. de verb. signif. num. 83. & seq.
l. Eorum.4.
Vide late apud Tiraquell. in tr. cessante §. 12. in principio. 1. num. & sequen. multe & maxime num. 5. Conflat. Land. praxat. cap. 7.
l. Nemo.5.
Diuinare non licet, d. l. nemo. Num de occulti diuinare nō posse vide Zerol. sinu distinct. & ibi Glos. Et ideō diuinationes intellectus reiicitur, iuxta Glos. in l. filium, quem habentur. supra. fructus crescend. prophetizare tamen quis potest, & ariolari, quæ modis dicatur, Barr. in l. 1. in prin. ff. de ep. audi. nouissime.
l. Multi.6.
Rotar. lib. 5. variar. cap. 3.
l. Esi excepta.7.
l. Culpa.8.
l. Quicunque.9.
Renat. d. l. cap. 13.

Tit. 19. De sepulchro violato.
Cuiac. 3. tom. commentar. ad hunc titulu.
l. Res.1.
l. Si seruus.2.
l. Si quis.3.
l. Sepulchra.4.
l. Pergit.5.
l. Commisit.6.
Auth. Sed neque.
Nota, quòd si moritur aliquis de vna domo vel familia nemo de illa familia aute nouem dies debet molestari. Et proponit Bar. in l. interdum ff. de rel. exclusis multas mulieres, quę tempore suę talitatis non petierunt dari ossores filiis fuis. per nouem dies, quę dantur à lege, vt non molestentur. Infra illud tempus non molestabuntur, nec tenebuntur comparere. Bart. in l. 2. §. antiquitus ff. ad Turpil. Bart. in d. l. interdum de iudiciis.

Tit. 20. Ad legem Fauiam de plagiariis.
Cuiac. in verb. Plagiarius, & Cuiac. in comment. ad hunc titulu, tom. 3.
l. Pater.1.
l. Si ab.2.
l. Vt legis.3.
l. Non valet.4.
l. Si fratrem.5.
l. In fuga.6.
Cuiac. lib. 13. obs. cap. 18.
l. Quintum.7.
l. Præfes prouincię.8.
l. Eum, qui.9.
l. Comparentem.10.
l. Abducti.11.
l. Si quis seruum.12.
l. Plagij.13.
Secundo glos. in verb. iusta. propter temeritatem excusetur quis à pœna dofi. Ita laf. in l. si quis minor supr. de transactio. tamen Dec. in cons. 11. vol. 5. col. 3. nu. 11. dicit, quòd causa etiam iusta non excusat à pœna conuentionali, vide Thom. Gram. in 10. vers. in 9. col. n. 25.
Gl. in verb. obtinere in fin. quia sibi est inutile. Add. Bal. in c. 1. §. quia de malefic. circa §. si de inuestitura simili etc. an quicunque molestiam habeat in aquis publicis teneatur tanti soluere principi pro gabella. An illud fructus non habeat locū in molendinis non habentib. fructum, & sic inefficacib. Bald. in l. 2. col. post C. de ad. ædil. Add. Bald. in 4. tract. fol. nouo vers. col. vlt. C. de seruis fugitiuis. & in l. 2. C. vt inficiā ceruum nemp. Quòd si fructus contrit, quòd pro primo fructu fit amputāda manus, si habet manum aridam, non debet illa amputari, quia esset quidam modo hoc pœna, & in simili Bald. in l. consentiens C. de appel. & claus. Sed contra illud, quod tenet Bald. de manu arida, tenet Aug. in 12. §. pen. vel pœna ff. de arb. furt. ea, per illum text. vbi appellatione arboris venit arbor ficta, donec fit præcisa solo, quamuis eius radices deleant viuere. Item pierē in 10 1. col. 1. de calum. Idem per illam eandem tenet, scribens in l. 1. C. vt intra certum tempus. Ioannes Andr. in reg. in pœnis in 6. excerpt. Facit bonus text. in c. ficut nupers. 12. 2. vbi manet carnis sanguinis, quamuis vnum ex membrum. Add. Bald. in c. 1. de prohib. feud. alien. per Lotharium. & l. 10. fin. C. qui accus. non possunt. Iohannes de Anania. in c. postulasti col. 1. de iud. Matius. Soc. in 1. §. cæt. col. 2. and. nic. Aug. in 1. de quibus. vbi Bald. ff. de legib. Imol. in l. 1. ff. de pub. iud.
Nota, capitalis pœna vbicunque imponitur, intelligitur pœna minor, scilicet perpetui exilii. Gl. est in l. 21. C. de mone. Chroc. quem adhoc reparat Ioseph. Imol. in l. 2. n. 18. vers. de pub. iud. Ioham. de Anan. in c. postulasti. col. 1. de iud. ff. in c. quidam. & quamdo §. sed corrigendus in 2. col. de accus. Gloss. in verb. capitalibus in l. in criminali. C. de iurisd. comm. iud. de Ratuno imponente pœnam capitalem, intelligitur de pœna perpetui exilii, Iohan. Andr. & alij in cap. quamdo in 7. de in integr. Abb. in 1. cum clerici in 21. col. in prin. de iud. Petr. de Anch. in Clem. pastoralis. in 10. notab. de re iud. Iohan de Imol. in l. 1. n. 17. col. ff. de pub. iud. Alex. in cons. 14. in 3. vol. causa inquisitionis, formata contra Aug. Arez. in tract. malef. in verbo, capa. in 1. col. Raph. Falgo. in l. pœnas. C. de hæ. qui ad ecclesiam confug.
l. Liberum.13.
l. Plagiarij.14.
Alciat. lib. 3. parerg. cap. 13. Duar. lib. 1. diffor. cap. 10. Ferrar. Robert. dial. 27.

Tit. 21. Ad legem Vifellium.
Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulu.
l. Lex Vifellia.

Tit. 22. Ad leg. Corneliam de falsis.
Cuiac. tom. 3. commentar. ad hunc titulu.
In Rubricam.
Ad materiam huius tit. vid. Hipp. cons. 87. nu. 8. vbi falsitas præsumitur ex coniecturis in tantum, quòd magis ex ipsis colligere licet, quàm ex claris probationib. vide Arenos. cons. 15. num. 11. vbi dicit, quòd in hoc administrator testes inhabiles in materia falsi.
Nota quòd condemnatus de falso commisso in officio, si non fuerit expressè priuatus, censetur hoc ipso tacitè priuari, & persona publica accusatur, & condemnata de falso, infrenetens, & dicta eius cæteris robore rationē personæ, secus si condemnatus non esset. Sed si condemnatus fuit de alio crimine non commisso in officio, tunc non esset expressè officio priuatus. Et producitur instrumentum reddit suspectum ex persona producentis. Paulus potit multa notanda cons. 18. vbi falsitas infrenetici arguitur quando testes in eo deficiēti omnes reperiuntur mortui, & ibi fusius falsitatem operatur, an detur fides instrumento suspecto, & an scripturæ attendi debeat verisimilitudo, vide Ias. cons. 128. colum. 2. versum, vbi dicit, quòd suspicio falsi pro veritate habetur in materia falsi.
l. Si portus.1.
Menoch. de arbit. iud. cas. 316.
l. Satis.2.
Dubitabatur hodie in facto, an exceptio falsitatis, vel simulationis impediat instrumenti executionem, illo ornato videtur dicere quòd non. Ratio dub. Et quòd instrumentum, de quo hic disputatur falsum in aliqua parte. Et ille intellectus originaliter est glos. hic in verb. obtinere, & potest eam Angel hic. Sed cessante confessione partis exceptio falsitatis impedit executionem: quia præiudicialis, & ideò pendente causa falsitatis, superseder in executione. Hanc intellectum ponit Barba. in cons. 43. num. 13. vol. 1. post Aug. hoc, vbi plenè de hac l.
Ego verò dicerem, quòd si exceptio nullitatis, & falsitatis, vel simulationis est euidens, vel manifesta, tunc impedit executio, & tunc dicitur euidens, quando ex actis patet. Rom. cons. 318. & de hac l. vid. Barb. in cons. 1. col. 1. vol. 1. & vol. 14. num. 11. in fi. & adde text. in l. 1. C. de edict. d. Adr. tol. Barb. cons. 45. n. 4. vol. 1. de aff. cons. Barb. cons. 18. vol. 4. col. 3. & Gerlach. in cons. 1 8. nu. 15. vol. 10.
An exceptio vltraria impediat instrumenti executionem. Barb. cons. 18. nu. 13. vol. 1.
l. Licèt.3.
l. Maiorem.4.
Gramma decis. 17. Clarus lib. 5. §. falsum. n. 18.
l. Falsi.5.
l. Qui falsa.6.
l. Ipse.7.
Cuiac. lib. 6. obs. cap. 21.
l. Si falsos.8.
Menoch. de arb. iud. cas. 325.
l. Si docueris.9.
Barb. cons. 45. col. 1. vol. 1. vide de intellecta ifiam l.
l. Cùm suppositi.10.
l. Si lis.11.
Bossius tit. de suppo. par.
l. Querela.12.
Nota quòd accusatio de falso vtaliquis puniatur, debet inferri, et infra 10. annos quòd accusatus, vel falsatur puniatur: & vult agere cuilibet actione in factum ad interesse, tum potest agere ad annos 3. Per de Ranzan. in comp. iur. in tit. de exceptio fol. 58. vide Cons. cons. 171. & vide Boer. dec. 161. in 2. parte.
l. Qui veluti.13.
l. Eum, qui.14.
Menoch. de arbit. iud. cap. 2.
l. Si creditor.15.
Add. Ang. de malef. in verb. falsarius. 41. col. n. 27.
l. De hæ.16.
l. Sicut falsi.17.
l. Ex initio.18.
l. Esi ad.19.
l. Nec exemplum.20.
Menoch. de arbit. iud. cas. 309.
l. Si quis decutio.21.

Habetes ista l. quòd fiatur dicto notarij. Sed quæro quid si notha dixit se aliter dixisse, quàm notarius scripserat, vide per Abb. & Felyn. plenè in c. ad audientiam. de rescript.
Magis credetur notario, seu dicto suo, quàm dicto testis examinato: vt si testis dicat, se illud nunquam dixisse, quòd notarius scripsit, ita per Cyn. in d. l. si quis dicentis, dummodo notarius sit legalis, de quo tenuit per Iacob. de Arena. & Bart. in l. 1. in fin. quamod. aperiat. aper. Sed vide eum fallere Sor. leg. 114. incip. tertio si dicat. Mihi est rog. 411. Menoch. de arbit. iud. cas. 1. col. 437.
l. Vbi falsi.22.
Iudex ad debet aute probationem aperire qualem sententiam se locuturus in tantum quòd nec valeat hoc dicere denegato *Ias. consultum. §. si de eo quod.* Et si denegat, potest recusari, vt suspectus. *Ias. in l. superficies. 2. de rei. vind.* imò dixit Bart. *in tract. de reprobat. testium.* quòd Iudex teneatur hoc facta pœna falsi. Idem Paul. de Puteo *in tract. simil. in verb. corruptus. §. si tempore. elect. 53.*
l. Damas.23.
Vide Cast. *cons. 143. incip. videtur dicendum.*

I. Præbe

480/C.IV.K.5-4, 77
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Præbemus. 14.

Tit. 13. De his, qui sibi adscribunt, &c.
Ægidius Bossius *de his qui sibi adscribunt.* Vide Cuiac. *in comment. ad tan. ciuile. tom.* 3.
l. Quamquam. 1.
l. Si testator. 2.
l. Senatusconsulto. 5.
Clarus § *falsum num.* 17 *lib.* 5.
l. Quæ in testamento. 4.
l. Quòd adhibitus. 5.
l. Si libertatem. 6.
Ioan. Robert. *lib.* 1. *rerum Iudi. cap.* 19. Cuiac. *lib.* 15. *obs. cap.* 19.

Tit. 14. De falsa moneta.
Monetæ falsi dicitur ex 5. *exitus* : & qua pœna puniatur eadem, & notas ea vide Bald. *in cons.* 378. *casus talis est. num.* 3. Clarus § *falsum num.* 27. & Cuiac. *in comment. ad tan. ciuile, tom.* 3.
l. Quoniam. 1.
Menoch. *de arbitr. iud. cap.* 316.
l. Si quis nummos. 2.
l. Si quis super. 3.

Tit. 15. De mutatione nominis.
Vide Cuiac. *comment. ad tan. ciuile. tom.* 3. & Sylvan. *in rub. proxim. decret. col. pen. lit.*

Tit. 16. Ad leg. Iul. de annona.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tan. ciuile.*
l. Nullus.

Tit. 17. Ad legem Iul. repetundarum.
Cuiac. *comment. ad tan. ciuile. tom.* 3.
l. Vt vnius. 1.
l. Sciant. 2.
l. Omnes. 3.
l. Iubemus. 4.
l. Vnusquisque. 5.
Ibi in verb Gymnasium vide Tiraq. *in leg. connub. p.* 110. *num.* 21 *& seq.* qui declarat, quid in Gymnasium.
l. Sanctimus. 6.

Tit. 18. De crimine peculatus.
Cuiac. *in comment. ad tan. ciuile. tom.* 3.
l. Iudices vnic.

Tit. 19. De crimine sacrilegii.
Videndus Cuiac. *in comment. ad tan. ciuile tom.* 3.
l. Qui dimittit. 1.
Add. similia in l. 3. *ff. de quæstion.* l. *adulterium* § *fin. eod. tit. ad leg. Iul. de adult.* Cuiac. *in paradox.* omnia peccata æqualia. Eridèo in his grauior pœna statuitur. Clarus § *sacrilegia.*
l. Qui coniugientem. 2.
l. Disputare. 3.
l. Minus. 4.

Tit. 20. De seditiosis, & de iis, &c.
Idem Cuiac. *ibid.*
Seditiosi pœna est, vt aut fortè suspendantur, aut bestiis obiiciantur, aut in insulam deportentur, l. 3 *qui* § *auctores ff. de pœnis.* Add. *in summa ff. tit. de seditiosis.* vide Archid. *in cap. fabricæ vitæ.* 40. *dist. & in c. conspiratorum.* 17. q. 1. vbi Angel. ad hanc tit. scribit Claud. de Mordeis. Scripsit etiam tract. Bolz. & melius Conradus Bitenus.
l. Si quis. 1.
In glos. *Qui seditiosi, & qualiter puniantur*, vide *dicend.* 139. *num.* 3. & 4. & 7. *in* 1. 2. & 3. *col.* Et nota ad ornatum illius tit. quòd pœna mortis reservetur, qui faciunt infultum in ciuitate, clamando ad arma. De pœna seditionis, & qualitate facientis potest Dec. *in l. non est singulis. de reg. iuris.* & per Chassa. *in consp. Burgundiæ fol.* 18. *num.* 45.
l. In nullis. 2.

Tit. 21. Quando citatis actio, &c.
Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tan. ciuile.*
l. A plerisque. vnic.
Ægidius Bossius, *tenuis, quantùm præstabatur per mensem.*

Tit. 22. De crimine expilatæ hereditatis.
Menoch. *de arbitr. iud. cas.* 340. & Cuiac. 3. *tom. comment. ad tan. ciuile.*
l. Expilatæ. 1.
l. Expilatæ. 2.
l. Si aui. 3.
l. Aduersus. 4.
Forcat. *in Capidine interpretr. cap.* 18.
l. Obscenus. 5.
l. Expilatæ. 6.

Tit. 23. De vi bonorum raptorum.
Cuiac. *in commentar. ad tan. ciuile. tom.* 3.
l. Vi bonorum. 1.
l. Si res mobiles. 2.
l. Res obligatas. 3.
l. De his. 4.
l. Sine negotiorum. 5.

Tit. 24. De crimine stellionatus.
Multa Menoch. *de arbitr. iud. casu* 383. Cuiac. *in comment. ad tan. ciuile. tom.* 3.
l. Improbum. 1.
Rem vni pignoratam & pactus eandem alteri quis pignorare, incidit in crimen stellionatus, vt hic, & *l. fin. C. eod.* Intelligo tamen, nisi ea res vtriquè creditori sufficiat. *L. si quis in pignore. 5. ff. de pignor.* Et de hac l. vide Marc. *in* 22. *num.* 133. *fol.* 201. *qua fiat repulsa*, vbi obligans rem duobus incidit in crimen falsi; verùm intelligas hoc dictum in casu suo: scilicet in eo, qui obligat bona sua fisco, quæ antea erant papillo obligata, & quæ debitor talis patitur crimen falsi, & hoc non prouenit in alio casu fisi agetur crimine stellionatus vt hic, & *l. in quæstionem. ff. de rei vendic.* vbi habes multos casus, quibus vendens rem duob. non incidit in crimen falsi. Et vide ipsum omninò.
Pignorans rem duobus, & vendens duobus, quis præferatur, *Inf. cons.* 334. *num.* 2. *vol.* 1. & per eundem *in l. quæsitum. ff. de rei vindicat.*
l. Si pater. 2.
l. Stellionatus. 3.
l. Ignorantia. 4.
Cuiac. *lib.* 11. *obs. cap.* 2.

Tit. 25. De iniuriis, &c.
Idem Cuiac. *in comment. ad tan. ciuile. tom.* 3.
l. Nec seruis. 1.
l. Iniuriarum. 2.
l. Si non ex nunciatore. 3.
l. Atrocem. 4.
Cuiac. *lib.* 10. *obs. cap.* 19.
l. Si non conuicij. 5.
Add. Bart. *in tract. prasumpt. col.* 2. *ff. de acquirend. hæred.* vbi dixit, quòd si aliquis dixit, Tu mentiris, salua honore eo, quòd in tali casu inuitissimi præcedens declarat, quam non habuisse animum sibi quodcumodi honorem fouere, & per consequens eum tenere. Paxonus. *dicit.* 17.
An passus iniuriam post annum possit petere interesse, vide Felin. *in c. si autem. col. fin. de rescript.*
l. Cùm nec patronos. 6.
l. Iniuriarum. 7.
l. Dominum. 8.
l. Qui liberos. 9.
l. Si quidem. 10.
l. Si quando. 11.

Tit. 26. De famosis libellis.
Petrus Plaza *lib.* 1. *miscell. cap.* 3. & Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tan. ciuile.*

Tit. 27. De abigeis.
Idem Cuiac. *ibid.*
Cuiac. *lib.* 2. *obs. cap.* 10.

Tit. 28. De Nili aggeribus non rumpendis.
Forcat. *Argenti iure. cap.* 12. Magius *lib.* 3. *miscell. cap.* 10. *de spe. forensibus criminibus.* Menoch. *de arbitr. iud. cas.* 340. *& seq. & cas.* 356. & Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tan. ciuile.*

Tit. 29. De his qui latrones, &c.
Menoch. *de arbitr. iud. cas.* 348. & Cuiac. *comment. ad tan. ciuile. tom.* 3.
l. Eos, qui. 2.
l. Si quis latrones. 2.

Tit. 30. De requirendis reis.
Bossius *tit. de contumacibus.* & Cuiac. *in comment. ad tan. ciuile, tom.* 3.
l. Cùm absentes. 1.
l. Quicunque. 2.
l. In pecuniariis. 3.

Tit. 31. De quæstionibus.
Vide Commentar. Cuiac. ad tan ciuile, *tom.* 3.
In Rubric.
Vide Aymon. *cons.* 13. vbi iudicium ad torturam, minùs est, quàm præsumptio, & ibi si vnum indicium probatur per plures, non requiritur, vt sint omni exceptione maiores, & an vna cum vnico circumstantiante indicium ad torturam, & multa alia notanda ponit, maximè de singularitate testium.
Quæ modernum milites non possunt quæstionibus subire, & tormentis, vt hic, *cfr. in l. duo fratres.* § 1. *de re milit.* ita etiam Doctor per Alex. *in Consil. col.* 1. *de vulg & aut.* Bart. *in l. 1. de admin. tutor. fund.* Nec contrarium valet, vt tenet Rom. *in singularibus suis fol.* 20.
Et quòd doctor tenuerit non posse fieri etiam milites, tenet Fulg. *cons.* 173. Et hæc quæ dicuntur, etiam habent locum in militibus Indicem exportis, per ea, quæ notat Alex. *in d. Consilio col.* 15. *num.* 14. *de vulg. Item in Consil. eodem. C. de decurionibus lib.* 10. Vide etiam Thom. Gram. *in* 1. *cons. col.* 2. add. Bald. *in l.* 1. *C. qui bona ced. poss.* Ang. *in pos. Inst. de prætoria Dotterum.* Idem Ang. *in* § *item Rom. Inst. de excusat. tutorum.* Cuiac. *lib.* 2. *obs. cap.* 33. Robert. *rerum Iudi. lib.* 1. *cap.* 21.
l. Quæstionem. 1.
l. Insolitum. 2.
l. Cùm cognitionaliter. 3.
l. Sicuti. 4.
Grammat. *dicit. cit. à num.* 3. *& 9.*
l. Nec si mors. 5.
l. Pridem placuit. 6.
l. Seruos, qui. 7.
l. Milites. 8.
Milites, & cæteri in dignitate constituti non sunt torquendi, etiam præcedentibus indic. Rom. *fol.* 499. vbi quòd nec confitendo in contrarium valet, post Bart. *ad l. omnes C. de decur. lib.* 10. Adde idem in eadem materia, vt per Bart. hic, Bellè alia priuilegia non referuntur: vt per Inf. *ad l. milites. in princ. num.* 4. *ff. de re milit.*
Ad verb. *Laporum.* vide Ferr. *num.* 14. Rip. *ad l. omnes num.* 14. *ff. de vsufr. vulgo.* Grammat. *cons.* 6. n. 12.
l. Super statu. 9.
l. Cùm testamentum. 10.
l. Dino Marco. 11.
Confessi *ad l. omnes in princ. ff. de quæstionibus.*
l. Quosdam. 12.
l. Hoc quod. 13.
l. Seruos. 14.
l. Interrogati. 15.
l. Decuriones. 16.
Menoch. *de arbitr. iud. cas.* 140.
l. Nihil sibi. 17.
l. De tormentis. 18.

Tit. 32. De abolitionibus.
Plaza *lib.* 2. *Miscel. cap.* 31. & Cuiac. *tom.* 3. *comment. ad tan. ciuile.*

480/C.IV.K.5-4, 78
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg

l. Præſes. 2.
l. Abolitio. 2.

Nota quòd ſi accuſator deſiſtit ab accuſatione, vel tranſigit in illis criminibus, in quibus non licet tranſigere, iudex poteſt ex officio ſuo ſuper eo proceſſu procedere, & definire. & refert, & tenet Bartol. *in Leonardiſpere, in ſuper. de tranſactionibus.*

Ad iſtam l. vide Alcia. *lib. 3 parador. c. 11. Cuiac. lib. 3. obſ. c. 19.*

l. Fin.

Nota an, & quando accuſare aliquem, poteſt abſque pœna ab accuſatione deſiſtere, & infra quantum tempus.

Tit. 43. De generali abolitione.

Cuiac. *com. 3. commentar. ad tit. ſequ.*

l. Qui potentatus. 1.
l. Cùm eo tempore. 2.
l. Indulgentia. 3.

Tit. 44. Vt intra certum tempus crim. queſt. terminetur.

Idem Cuiac. *ibid.*

l. Quiſquis. 1.
l. Nouerint. 2.

Nota quòd iudex poſt peremptam inſtantiam, poteſt condemnare, adde tamen text. *in Lproponendum, § illo. ſup. de inof. qui clarius loquitur.*

l. Criminales. 3.

Inſtantia cauſæ criminalis durat biennium. Sed vide 4. fall. Socin. *in reg. 118. incip. reſtantia.* Mihi eſt reg. 182. & ad iſtam l. add. Thom. Grammat. *in 31. vota per totum.*

Tit. 45. Ad Senatuſconſultum Turpillianum.

Cuiac. *lib. 8. obſ. cap. 38. & in 3. tom. commentar. ad tit. ſequ.*

l. Is demùm. 1.
l. Si pro eo. 2.
l. Quamuis. 3.
l. Si is, de quo. 4.
l. Si fœmina. 5.
l. In executionibus. 6.

Tit. 46. De calumniatoribus.

Cuiac *tom. 3 commentar. ad tit. ſequ.*

l. Calumnia. 1.
l. Mater. 2.
l. Qui non. 3.
l. Calumniæ. 4.
l. Qui calumniatores. 5.
l. Dominis. 6.
l. Non prius. 7.
l. Noſtris. 8.

Cuiac *lib. 4. obſ. cap. 19.*

l. Fallaciter. 9.
l. Quiſquis. 10.

Tit. 47. De pœnis.

Cuiac. *3. tom. commentar. ad tit. ſequ.*

l. Etiam. 1.
l. Procurator. 2.
l. Decurionem. 3.
l. Si ante. 4.
l. Honor. 5.
l. Incredibile. 6.
l. Impunitas. 7.

Grammat. *deciſ. 13. à num. 11.*

l. Deportatorum. 8.
l. Si matrem. 9.
l. Seruus. 10.
l. Metalli. 11.
l. Decurionum. 12.
l. Si ſeruo. 13.
l. Si operis. 14.
l. Pœnam. 15.
l. Qui ſententiam. 16.

De materia huius l. vid. *notab. conſ. Paul. 119. vi ſi in impoſitione vol. 2.* vbi ad pœnam corporalem inferendam, quæ iudicia dicantur vrgentia. Boſſius *tit. de contuſis.* & Grammat. *deciſ. 82. n. 4. & deciſ. 34. num. 35. & num. 37.*

Nota quòd delinquens, ſi delictum non confiteatur, tamen teſtibus conuictus poteſt condemnari ad mortem. Felyn. *in c. ad noſtram col. 2. de probat.* Ita determinat Gulielmus *in rep. cap. Raymundus. fol. 382.*

l. Si quis in. 17.

Vbi gloſſa verb. *non licet. add. c. non apud Thoſſa. 11. q. 1.* Add. alios cæſos, in quibus recurſus in criminalibus differtur, per Felyn. *in c. qua. eſtion. col. 2. num. 6. conf. ſane cum cauſa ext. de off. delegat.*

Ad prædictam ſententiam pertinent, niſi reus fuerit confeſſus, vel probationibus clariſſimis conuictus. Adde Marſ. *ſingul. 106. & 162.* Boëtius. *183.* & Gram. *deciſ. 8. incipit.* an iudex poſſit condemnare eum, qui in tortura perſeuerauit negando delictum, non obſtante quòd habeat legitimas probationes, Croc. *in materia de indiciis tortis teſtes condemnantes.*

Cuiac. *lib. 7. obſ. cap. 15.*
l. Cùm reis. 18.
l. Ne quis. 19.
l. Si vindicari. 20.

Si princeps reſcribat aliquem puniri vltra modum regularem, debet iudex vſque ad 30. dies differre, vt videat ſi Princeps pœnam relaxet. Anchar. *conſ. 313* Gramm. *conſ. 42. num. 38. & 39.* vbi plenè & dicit quòd hoc procedit etiam in Papa, quòd ſi aliquid irrationabile mandet, debet iudex ei reſcribere. *c. ſi quando. de reſcr. 5. decretal. Anchar. de mandat. prin.* vbi gloſ. inuehit contra miſeros prælatos, qui in tantum literas Papæ timent, quòd non audent illis contradicere. Adde ad hanc text. Syluſt. *nupt. lib. 8. num. 19. ante ſ. Cæp. ad ſ. quinquies cenſere num. 12. ſ. de reg. iur.* Menoch. *in tract. de arb. iud. lib. 1. cent. 4. caſ. 334. num. 6.*

Boſſius *in tit. de homicidio. num. 100.* Cuiac. *lib. 5. obſ. cap. 9.*

l. Ne diu. 21.
l. Sanctimus. 22.

Ibi, *pœnas ſuas ceneant. add. c. quæſuit. ext. de his, quæ fiunt à maio part. de iureiurando. in 6. & in c. compromiſſ. § porrò. de elect. in 6. & in l. ſupra citat. 21. § apud Veteres. de aqua plu. arce.* vide Felyn. *in c. 2. col. 2. de cenſib.*

l. Omnes. 23.

Quid autem, ſi aliquis fuit poſitus in exilio ad certum tempus, reuertitur in ciuitatem, & capitur, & quid de eo fieri debeat, dicas quòd ſi eſt relegatus ad tempus, patitur perpetuam pœnam exilij. ſi verò eſt relegatus ad perpetuum, eſt pœna capitis. *Ludouicus. ſ. quod. Rom. ſing. 568. & Bald. conſ. 371. volum. 1.*

l. Rectores. 24.
l. Hi, qui. 25.
l. Conſtitutio. 26.

Tit. 48. Ne ſine iuſſu principis, &c.

Cuiac. *tom. 3. commentar. ad tit. ſequ.*

l. Nulli vnic.

Tit. 49. De bonis proſcriptorum, &c.

Idem Cuiac. *ibid.*

l. Seruorum. 1.
l. Deportati. 2.
l. Si filius. 3.

Adde Iaſ. *in 8. col. in § actiones. Inſt. de act.* Barr. *in l. ſi furioſus. § teſtabilem. col. pen. de adim. legatis.* vbi extendit hunc textum in pecula adimitio, & profectitio vid. Bald. *hic.*

l. In metallum. 4.
l. Si vt proponis. 5.
l. De bonis. 6.
l. Si quis intra. 7.

Cuiac. *lib. 8. obſ. cap. 4.*

l. Si deportatus. 8.
l. Si quis poſthac. 9.
l. Quando. 10.
l. Quicunque. 11.
l. Si quis perduellionis. 12.

Auth. Bona damnatorum.

Bona damnatorum applicantur deſcendentibus, & alcendentibus, vſque ad tertium gradum: quibus deficientibus admittitur fiſcus, vt per Albor. *in rubr. ff. num. 3. part. q. 22.* vbi dicit, quòd hic illud verbum, *ex lucro*, non debet eſſe. Barr. *conſilio 157. lib. 1.* Imò ſi iudex contra b. text. confiſcaret bona, ſententia non valeret, nec noceret, licèt appellatum non fuiſſet, Dec. *conſ. 152. n. 3.* Cagn. *ad l. ea ſolet. num. 3. de reg. iur.* Nec etiam ex forma ſtatutorum, niſi expreſsè ita caueatur, excepto enim læſæ maieſtatis. Rolan. *conſ. 98. in prima vol. 1. in mar. Alb. vbi 3. q. 18. Anch. de Cano. adde poſt conradd. ſ. de donat. nu. 344. vſque ad 350.* Diaz *reg. 14. Cign. ad l. ea ſolet. n. 7. & ſeq. de reg. iur.* Dec. *conſ. 115. num. 6. noteret in mat. 8. l. fol.* Clar. *lib. 5. ſent. ſ. § 38. in princ.* Adde quòd illa text. non extenditur ad portas, quæ pro incenſu captiuis imponuntur. Cephal. *conſ. 79. nu. 23. col. 1.*

Titulus 50. De bonis eorum, qui mortem, &c.

Plat. *lib. 1. miſcell. cremin. cap. 23.* & Cuiac. *3. tom. commentar. ad tit. ſequ.*

l. Eorum demum. 1.

Bona occidentis ſeipſum non metu criminis, ſed ex inſania, vel dolore non auferuntur hæredibus. Adde *ibi, ſeipſum* vxorem, &c. Bald. Alex. Iaſ. & Dec. *ad l. 2. C. qui cauſam ſeruare poſſunt.* Gozz. *conſilio 135. pro parte vxoris ſecundæ.* Decius *conſ. 458. accurſii. col. 2.*

l. Eorum, qui. 2.

Tit. 51. De ſententiam paſſis, & reſtituris.

Boſſius. *de remed. ex ſole ſine prior.* & Cuiac. *3. tom. commentar. ad tit. ſequ.*

l. Prima, ſecunda, & tertia.

Pro limitatione iſtarum l. vide Barr. *in l. Gallus. §. quod ſi tamen in 1. col. vers. ex quarum. de lib. & poſthum.* vbi dicit, quòd licèt vigore iſtarum legum reſtituatur à principe tempore bonæ memoriæ *filio, de bonis*, quæ ad aliam tranſlata non ſunt: aliàs ſecùs: videtamen plenè Andr. *de Iſernia in cap. 1 per totum, de conſ. decret. aſtat.* Cuiac. *lib. 20. obſ. cap. 3.*

Quod hic de reſtitutione dicitur, amplia habere locum etiam ſi id tacitè eſſet ſpe quæſitum. Tiraq. *in leg. connubialis. 3. nu. 41.*

Reſtituens à Principe intelligitur ad omnia reſtituere. Adde quòd non procedit ſimpliciter. Sed limita plurib. modis, vt per Felyn. *ad c. inter nunc. 6. & ſeq. verſ. de matieri & ſtyle.* Ægid. Bellam. *de reſcr. 742.* Doctores omnes, *ad l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ſi de lib. & poſthum.*

l. Turor. 4.
l. Si adempeis. 5.
l. In inſulam. 6.
l. Generalis. 7.
l. Fruſtrà. 8.
l. Si pater. 9.
l. Cùm indulgentia. 10.
l. Caſus eius. 11.
l. Si deportationis. 12.
l. In quæſtione. 13.

FINIS.

480/C.IV.K.5-4, 79
© 2026 Universitätsbibliothek Würzburg